DOGMATUM THEOLOGICORUM
TOMUS TERTIUS, & Ultimus,
QUO RELIQUI TRACTATUS
THEOLOGICI
continentur.

AUTHORE
LUDOVICO THOMASSINO
Congregationis Oratorii Presbytero.

EDITIO VENETA, CUI ACCEDUNT in calce hujus Tomi DISSERTATIONES IN CONCILIA *tum Generalia, tum Particularia ejuſdem Authoris.*

KÖNIGL. KREISBIBLIOTHEK IN AUGSBURG

VENETIIS, MDCCXXX.
Ex Typographia Balleoniana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

INDEX CAPITUM HUJUS TOMI.

TRACTATUS PRIMUS.

De Prolegomenis Theologiæ.

CAPUT I. Quæ & qualis ſit Theologia. Qui & quales eſſe debeant Theologi, ex Patribus primùm Latinis. *Pag.* 1.
CAP. II. Rurſus ex Latinis Patribus, quæ & qualis ſit Theologia, qui & quales eſſe debeant Theologi. 4
CAP. III. Ex Patribus Græcis, quæ & qualis ſit Theologia, quos & quales eſſe deceat Theologos omnes, non Magiſtros tantùm, ſed & Tyrones. 8
CAP. IV. Ex aliis rurſum Patribus Græcis, quæ & qualis ſit Theologia: quos & quales eſſe deceat Theologos omnes; non Magiſtros tantùm, ſed & Tyrones. 11
CAP. V. Ex cæteris Patribus Græcis, quæ & qualis ſit Theologia; quos & quales eſſe deceat Theologos, Tyrones & Magiſtros. 15
CAP. VI. Theologiæ objectum Deus, Chriſtus, Dei Verbum, Scriptura, in qua ſe Deus nunc interim ſe nobis videndum, audiendum, contrectandum, guſtandum offert. Ex Patribus Latinis, ac primùm ex Auguſtino. 18
CAP. VII. Ex Auguſtino rurſum & aliis Patribus Latinis, ut per Scripturas nobis ſe Deus oſtendat & accommodet. 21
CAP. VIII. Ex Patribus jam Græcis oſtenditur Scripturas eſſe Theologiæ objectum, Theologorum delicias, Verbum Dei, Deumque, ſcilicet ſacris velaminibus obductum. 26
CAP. IX. Chriſtus via nobis eſt & ratio, qua ſciuntur, quæcumque ſciuntur, ex Auguſtino. 33
CAP. X. Ex Græcis Patribus, Chriſtus nobis via eſt & ratio, ac lux, qua ſciuntur, quæcumque verè ſciuntur. 36
CAP. XI. Quàm verè, & quo ſenſu dicatur, Scripturas omnes de Chriſto, & de ſolo Chriſto verba facere. 40
CAP. XII. Uni charitati commendandæ univerſæ ſerviunt Scripturæ, & ita rurſus uni Chriſto prædicando, cujus Spiritus charitas eſt; cujus ſermo, & actus omnis, charitatis commendatio eſt. 42
CAP. XIII. Fruſtra ſunt hæretici, qui Scripturas ſibi vendicant, fidei & charitatis magiſtras; cùm tam à charitate illi, quàm à fide alieni ſint. 46
CAP. XIV. Fruſtra eſſe hæreſes, dum ad Scripturas provocant. 49
CAP. XV. Scripturis fruſtra confidere Hæreticos, quas interpretando pervertunt. 52
CAP. XVI. Rurſus quàm fruſtra hæretici Scripturis confidere ſe ſimulent. 55
CAP. XVII. Qui Scriptores Eccleſiaſtici, etſi alicubi erraverint, purgari debeant ab hæreſeos ſuſpicione. 58
CAP. XVIII. Ex Græcis jam Patribus demonſtratur longiſſimè aberrare Hæreticos, qui Scripturarum intelligentiam ſibi vendicant, & interpretationem, cùm ea non ſit niſi ſanctorum Patrum, Eccleſiæ univerſæ, unitatis & charitatis. 64
CAP. XIX. Rurſum ex Patribus Græcis, Scripturas ex Patrum conſenſione interpretandas eſſe, non ex ſuo cuique ingenio, aut ſpiritu. 67
CAP. XX. Scripturas ex ſanctorum Patrum conſenſione & traditione eſſe interpretandas, ea eſſe germanæ Theologiæ fundamenta. Ex Patribus primùm Græcis. 74
CAP. XXI. Rurſum ex Græcis Patribus, conſenſione Patrum exponendas Scripturas, & quæſtiones Theologicas definiendas eſſe. 76
CAP. XXII. Ex reliquis Patribus Græcis, quæ & quanta ſit Patrum conſentientium authoritas. 80
CAP. XXIII. Ex Patribus jam Latinis idem efficitur, Scripturas ex conſenſione & traditione ſanctorum Patrum eſſe interpretandas ad orthodoxæ fidei definitiones. 83
CAP. XXIV. Ex Auguſtino rurſus, de Eccleſiarum, Patrum, Epiſcoporum traditione, ſucceſſione, conſenſione, authoritate. 86
CAP. XXV. Ex aliis Patribus Latinis, de Eccleſiarum, Patrum, Epiſcoporum traditione, ſucceſſione, conſenſione, antiquitate & authoritate. 90
CAP. XXVI. Authoritas ſanctorum Patrum, maximè conſentientium, univerſim rebus in omnibus Theologicis, quæ ad fidem maximè ſpectant. Ex Latinis primùm Patribus. Ex Auguſtino. 94
CAP. XXVII. De authoritate ſanctorum Patrum in fidei & Theologiæ quæſtionibus, ex Auguſtino. 98
CAP. XXVIII. Ex Hieronymo demonſtratur invictiſſima ſanctorum Patrum authoritas Theologicis in omnibus quæſtionibus. 102
CAP. XXIX. Ex aliis Patribus Latinis demonſtratur invictiſſima Patrum conſentientium authoritas in rebus Theologicis. 105
CAP. XXX. Ex aliis denique Latinis Patribus, ex Patrum conſenſu finiri debere Theologicas quæſtiones. 109
CAP. XXXI. Ex Græcis Patribus declaratur, quàm nefas ſit à conſenſu ſanctorum Patrum recedere in quæſtionibus omnibus Theologicis. Ex Athanaſio primùm. 114
CAP. XXXII. Ex aliis Patribus Græcis idem exprimitur. 118
CAP. XXXIII. Ex aliis rurſum Patribus Græcis, Patrum conſentientium authoritas. 121

CAP. XXXIV. Ex Patribus denuo Græcis de authoritate indeclinabili Patrum conſentientium. 125
CAP. XXXV. Proſit, an obſit Philoſophia, maximè Platonica, Theologiæ Chriſtianæ. Primùm ex Auguſtino. 130
CAP. XXXVI. Proſit, an obſit Philoſophia Theologiæ Chriſtianæ ex aliis Patribus. 134
CAP. XXXVII. Rurſus ex ſanctis Patribus quanto Philoſophia Chriſtiana Theologiæ ſit adjumento. 139
CAP. XXXVIII. Ex cæteris Patribus Græcis, proſit, an obſit Philoſophia Theologiæ noſtræ. 143
CAP. XXXIX. Univerſim quantum habeat momenti Philoſophia in rebus Theologicis, ex Patribus Latinis. 146
CAP. XL. Quantum univerſim momenti ſit in Philoſophia ad res Theologicas, ex Græcis. 152
CAP. XLI. Quanto & adjumento ſint & ornamento Artes liberales ad Theologiam pertractandam, ex Patribus Græcis. 154
CAP. XLII. Rurſum ex Patribus Græcis, quanto eſſe poſſint ad Theologiam adjumento artes liberales, & litteræ humaniores. 158
CAP. XLIII. Quanto ad res Theologicas adjumento eſſe poſſint Artes liberales, ex Patribus Latinis. 161
CAP. XLIV. Theologiæ ſive Scholaſticæ, ut nunc loquuntur, ſive ex ſanctorum Patrum & Conciliorum ſuffragiis contextæ, origo & progreſſus, ab ipſis uſque prioribus Eccleſiæ ſæculis. 166
CAP. XLV. Rurſus de eodem progreſſu Scholaſticæ Dogmaticæque Theologiæ ab ipſis Eccleſiæ primordiis. 170
CAP. XLVI. Iterum de progreſſu Theologiæ Dogmaticæ Scholaſticæque ad hanc uſque ætatem noſtram. 173

TRACTATUS SECUNDUS.

De Divina & Sanctiſſima Trinitate.

CAPUT I. Si quæ nobis incomprehenſibilia & impoſſibilia videntur eſſe, poteſt Deus facere, multò magis eſſe; ut unum illum trinumque eſſe tantò minùs illi pugnet, quantò magis repugnat nobis. Ex Patribus primùm Græcis. 177
CAP. II. De eodem ex Patribus Latinis, poſſe Deum ea facere, multò magis eſſe, quæ nobis impoſſibilia videntur: adeoque nec pugnare, ut credatur à nobis Unus eſſe & Trinus. 182
CAP. III. Ex ſanctis Patribus demonſtratur, de ſanctiſſima Trinitate non tam demonſtrationes, & intelligentias nobis ſuppetere, quàm earum conatus, & rudimenta quædam. De unitatis ſummæ ineffabili magnitudine, quæ proinde Trinitas eſt. Ex Patribus Latinis. 186
CAP. IV. De unitatis divinæ magnitudine, opulentia, univerſitate, dilatatione in tres hypoſtaſes, ex Patribus Græcis. 189
CAP. V. Deum eſſe unitatem ipſam ſummè fœcundam, nec imparis ſibi prolis fœcundam. Ex Patribus Græcis. 193
CAP. VI. De eodem ex Patribus Latinis, Deum eſſe ipſum unum, cujus nec unitati fœcunditas, nec fœcunditati unitas officit. 196
CAP. VII. Tres in Deo perſonas unum eſſe Deum propter unitatem principii, ab uno Patre manantibus duabus perſonis aliis. Ex Patribus primùm Græcis. 199
CAP. VIII. Ex Patribus jam Latinis declaratur tres in Deo Perſonas unum eſſe Deum propter unitatem principii, ab uno Patre manantibus Perſonis aliis. 204
CAP. IX. An dici poſſit Deus ſeipſum gignere, à ſeipſo naſci. 207
CAP. X. Saniùs & magnificentiùs Pater dicitur Deus, quàm ingenitus. Ex Patribus Græcis. 211
CAP. XI. Magnificentius Deo eſt, ut Pater dicatur, quàm ut Ingenitus, ex Patribus Latinis & Græcis rurſum. 216
CAP. XII. Non ingenitum modò, ſed & genitorem eſſe Deum, & fœcundum in ſuo ipſius ſinu, per quem fœcunda ſunt omnia. 220
CAP. XIII. Rurſum ex Patribus Latinis, cur Filius non genuerit. Ex Græcis & Latinis, volens an nolens genuerit Pater. 225
CAP. XIV. Quomodo Pater major ſit Filio, qui unus eſt cum illo Deus, ſecundùm Patres Latinos. Quomodo Pater mittat Filium, uterque Spiritum ſanctum. 229
CAP. XV. Quomodo Pater major ſit Filio, qui unius tamen eſt cum eo Deitatis, unius ſubſtantiæ & gloriæ; ut Filius ſubjiciatur Patri, ut ab illo mittatur, ex Patribus Græcis. 233
CAP. XVI. Non poſſe majorem eſſe in Deo Perſonam unam qualibet alia; non poſſe duabus aliis, vel tribus ſimul minorem eſſe. Tria eſſe perfecta hæc, unum perfectum. 237
CAP. XVII. Ita Unum natura, Trinum Perſonis eſſe Deum, ut numero ibi nec unum ſit, nec tria. Quid tria dicantur. Cur non plura. 240
CAP. XVIII. Quantum luminis & præſidii accerſi poſſit ad Trinitatis fidem illuſtrandam & confirmandam, ex eo quòd Eſſe, Noſſe, Velle, tria & unum ſint; item memoria, intelligentia, & voluntas. 244
CAP. XIX. Rurſus quantum lucis accedat fidei Trinitatis ex comparatione mentis, & fœcundæ, & ſuum ſibi Verbum, ceu imaginem ſui gignentis. 250
CAP. XX. De eodem ex Patribus Latinis, quantum luminis accedat fidei Trinitatis ex ſimilitudine mentis fœcundæ, ſuum ſibi Verbum, ſuam ſibi imaginem gignentis. 254
CAP. XXI. Cùm omnia Authoris impulſu & naturæ inſtinctu tendant ad ſimilitudinem primi Principii, & gradatim ad eam accedant: neceſſe eſſe ut ad perfectiſſimam illam ſimilitudinem pertingat, quod primum & proximum ab illo procedit. Ex Auguſtino. 257
CAP. XXII. Ex eodem Auguſtino rurſus, ut Filius Sapientia ſit Patris, eoque probetur æternus eſſe.

Index Capitum.

eſſe. Ut videatur perpetua & æterna veritas primorum Principiorum. 261
CAP. XXIII. De Sapientia genita, non creata, primogenita ante omnem creaturam, Principio creaturæ Dei, increata, & Filio. 264
CAP. XXIV. Una, vera, ſancta poteſt eſſe creatura, non ipſa Unitas, Veritas, Sanctitas. 269
CAP. XXV. In Deo tria unum ſunt, quia una charitas, veritaſque. 273
CAP. XXVI. Quas ex natura corporea ſimilitudines ſancti Patres mutuas ſumpſerint ad arcana Trinitatis elucidanda. 278
CAP. XXVII. An ut plures homines unus homo, ita plures Perſonæ divinæ unus Deus dicantur. 283
CAP. XXVIII. Tres divinas hypoſtaſes unum etiam dici, & eſſe Deum, ob reciprocam immeationem, ſeu inexiſtentiam. 287
CAP. XXIX. De generatione Filii & proceſſione Spiritus ſancti, ex Auguſtino primùm, & aliis Latinis Patribus. 294
CAP. XXX. De generatione Filii & proceſſione Spiritus ſancti, ex Græcis Patribus. 299
CAP. XXXI. De generatione Filii & proceſſione Spiritus ſancti, ex aliis Patribus Græcis. 305
CAP. XXXII. Marii Victorini doctrina de trinitate & unitate divinarum Perſonarum. 311
CAP. XXXIII. Ecquid de Trinitate ſub veteri Teſtamento vel ante exploratum fuerit, poſt & ante Moyſen. 317
CAP. XXXIV. An antiquis Philoſophis, maximè Platonicis, illuxerit fides, vel doctrina ſanctiſſimæ Trinitatis. 322
CAP. XXXV. Ex Platone ipſo confirmantur antedicta. Quàm multa & quàm præclara antiquiſſimis Philoſophis illuxerint de Trinitate. 325
CAP. XXXVI. Philonis Judæi doctrina de pluribus unius ſummæ Deitatis Hypoſtaſibus & Perſonis. 329
CAP. XXXVII. Tertulliani de Trinitate doctrina prorſus orthodoxa. 333
CAP. XXXVIII. Rurſus de orthodoxa Tertulliani de Trinitate doctrina. 338
CAP. XXXIX. Doctrina Novatiani de Trinitate, ad uberiorem etiam elucidationem ſuperioris noſtræ de Tertulliani doctrina ſententiæ. 344
CAP. XL. Orthodoxa de Trinitate Cypriani & Lactantii doctrina. 348
CAP. XLI. Orthodoxa de Trinitate doctrina Minutii Felicis & Arnobii Senioris. 352
CAP. XLII. Orthodoxa Patrum Græcorum Nicæna Synodo antiquiorum doctrina de Trinitate, Juſtini, Athenagoræ, Theophili, Tatiani, Caii. De Luciano. 355
CAP. XLIII. Orthodoxa de Trinitate doctrina Irenæi. 361
CAP. XLIV. Orthodoxa de Trinitate doctrina Patribus Nicænæ Synodi vendicatur ex Clemente Alexandrino. Ex Clemente Romano, Ignatio & Polycarpo. 365
CAP. XLV. De Gregorio Thaumaturgo, & de Dionyſio Alexandrino. 371
CAP. XLVI. De Conciliis Antiochenis, de Theognoſto, de Luciano. 376
CAP. XLVII. De Origene, de Beryllo, de Catholicorum fiducia, de deſperatione Arianorum in aſciſcendis ſibi antiquorum Patrum ſuffragiis. 380

TRACTATUS TERTIUS.

Quo proponitur compendiaria omnium de Gratia Controverſiarum elucidatio, ſemel & iterùm jam pridem Gallicè edita, nunc primùm Latinè ab Authore ipſo verſa. Ponitur autem ob oculos doctrina Auguſtini, cæterorumque ſanctorum Patrum, Græcorum & Latinorum, Thomæ Aquinatis, omniumque propemodum Scholæ Theologorum ad Concilium uſque Tridentinum, & exinde celeberrimorum quorumque Doctorum, qui Italiæ, Franciæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, Belgi & Angliæ Univerſitates illuſtrarunt.

PRÆFATIO.
Qualis Editioni Gallicanæ ſecundæ præfixa fuit anno 1682. 384

TRACTATUS III.

Conſenſus Scholæ de Gratia.

CAPUT I. DE Gratia Angelorum & hominis ante lapſum. 392
CAP. II. De lapſu hominis, & de Prædeſtinatione gratuita. 393
CAP. III. Prima pars auxiliorum divinorum, quibus vitantur peccata, etſi necdum præparatur homo juſtificationi. *ibid.*
CAP. IV. In primum hoc genus generalium auxiliorum neceſſariæ quædam animadverſiones. 394
CAP. V. In eandem rem neceſſaria quædam elucidamenta. 395
CAP. VI. De altera parte generalium auxiliorum, quibus etſi juſtificationem non promereamur, ad illam tamen præparamur. *ibid.*
CAP. VII. Rurſum de generalibus auxiliis, quibus ad juſtificationem præparamur, nec eam tamen promereremur. 396
CAP. VIII. Elucidamenta quædam alia auxiliorum eorundem generalium. 397
CAP. IX. De Gratia ſpeciali, juſtificante, vel habituali. Eam eſſe gratiam Chriſti propriè dictam, & excellentiſſimam, charitatem & delectationem juſtitiæ, charitatem quæ per Spiritum ſanctum & cum Spiritu ſancto diffunditur in cordibus noſtris. 398
CAP. X. Iterum de eadem re; Fidem & doctrinam gratiæ habitualis eandem hactenus ſemper in Eccleſia viguiſſe, quæ nunc viget; nec aliter vel capi poſſe juſtificationem, vel exponi. 400
CAP. XI. Gratiam, vel charitatem habitualem, actuoſam eſſe, & vires addere, quibus malum vitetur, & bonum fiat. 401
CAP. XII. Charitate habituali verè ſuppeditari vires & poteſtatem implendorum præceptorum. 402
CAP. XIII. Poſſe à nobis nunc opera aliqua bona edi per eandem gratiam habitualem & actualem, per quam poterat homo ante lapſum omnia implere præcepta, & perſeverare uſque in finem; nec ſemper egere nos delectatione boni prædeterminante. 403
CAP. XIV. Quibus machinis gratia prædeterminans oppugnari poſſit. 404
CAP. XV. Gloriari non poſſe hominem etſi gratia ad ſingulos actus prædeterminante non egeat. *ibid.*
CAP. XVI. Nunquam determinari gratiam à voluntate, etſi voluntatem non ſemper gratia prædeterminet. 405
CAP. XVII. Gratiam ne tum quidem ſubjicii homini, cùm illi reſiſtitur. 406
CAP. XVIII. Efficaciſſimæ & ineluctabilis Dei gratiæ ad converſionem peccatorum, & ad perſeverantiam juſtorum ante ſæcula prædeſtinatorum, ratio & via quadruplex explanatur. 407
CAP. XIX. Tres priores ſententiæ inter ſe comparantur. 408
CAP. XX. Quantum præſtet quarta ſententia, quæ multitudini & conſpirationi auxiliorum innititur, tertiæ quæ ſoli delectationi victrici totum tribuit. *ibid.*
CAP. XXII. Quomodo gratia efficaciſſima juxta quartam hanc ſententiam, immutet voluntates, eaſque invictiſſimè torqueat, ad ea volenda & facienda, quæ divinæ conſentiant prædeſtinationi. 410
CAP. XXIII. Quomodo gratia hæc prædeterminet voluntatem, nec indifferentiæ tamen ejus officiat. 411
CAP. XXIV. Ejuſdem argumenti continuatio. 412
CAP. XXV. Conſenſus & concordia trium priorum quæſtionum cum quarta. 413
CAP. XXVI. Probationes ex Scriptura, Auguſtino & Thoma. *ibid.*
CAP. XXVII. Elucidamentum neceſſarium de poteſtate faciendæ, vel non faciendæ cujuſcumque actionis bonæ, vel malæ. 414
CAP. XXVIII. De gratia ad unumquodque bonum opus neceſſaria. Quæ ſit gratia operans, & cooperans. 415
CAP. XXIX. Gratiam habitualem & actualem affectus eſſe, affectus autem eſſe veluti vincula, quibus voluntates Deus noſtras trahit ad quæcumque fieri vult. 416
CAP. XXX. Non tantum nunc laudis & meriti colligi à nobis ex bonis operibus, poſtquam gratia invictiſſima juvandi ſumus, quantum in ſtatu innocentiæ. 417

TRACTATUS QUARTUS.

Conſenſus Scholæ de Gratia, ſemel & iterum jampridem Gallicè editus, nunc primùm Latinè paulò auctior; ubi demonſtratur conſenſus Tractatus tertii de Gratia actuali, habituali & efficaciſſima, cum doctrina Sanctorum Anſelmi, Bernardi, Thomæ, Bonaventuræ, omniumque fermè Theologorum uſque ad Concilium Tridentinum, & à Concilio Tridentino celebratiſſimorum in omnibus Univerſitatibus Doctorum.

PRÆFATIO.

EDitionis primæ anni 1668. *ibid.*

PARS I.

QUæ Patres continet, & Theologos ab anno millesimo centeſimo ad milleſimum trecenteſimum. 420

PARS II.

QUæ Theologos complectitur ab anno milleſimo trecenteſimo ad quingenteſimum ſupra milleſimum. 457

PARS III.

THeologorum ſæculi XVI. ab anno milleſimo quingenteſimo ad finem uſque Concilii Tridentini. 500

PARS IV.

AB exitu Concilii Tridentini ad noſtra hæc uſque tempora. 589

TRACTATUS QUINTUS.

Cur in medio annorum, ſive in plenitudine temporum non maturiùs, non tardiùs, natura ſe noſtra induerit Deus Verbum.

CAPUT I. ECcur Verbum caro factum ſit in medio annorum, ſeu in plenitudine temporum. Ac primò inquiritur, quo Dei conſilio & quo hominum compendio lex ante gratiam præſtructa ſit. 656.

CAP. II. Conſilio medicinæ, & merito ſanguinis Chriſti, legem olim diſpenſatam eſſe, ex eo rurſum demonſtratur, quòd etiamnunc poſt Chriſti adventum eadem ratio medicinæ perduret, & ante legem ac ſub lege priùs ſimus quàm ſub gratia. 662.

CAP. III. Timore priùs ſub lege pueritiam quandam humani generis regendam fuiſſe, quàm charitate per Chriſtum ejus juventa imbueretur: nec aliter etiamnunc conſuli ſingulis poſt Chriſti adventum. 667

CAP. IV. Temporalibus priùs Dei beneficiis ineſcandam fuiſſe humani generis pueritiam, quàm æternis juventa ejus cumularetur. Temporalia æternorum umbris & figuris honeſtanda fuiſſe. 673

CAP. V. Quæ hactenus de humani generis pueritia, legis, timoris & temporalis mercedis imbuenda tyrociniis, & ita ad Chriſtum manuducenda, diſputata ſunt uno ex Auguſtino, reliquorum Patrum aſtipulatione muniuntur. 678

CAP. VI. Præceptis minoribus antè informanda erat humani generis pueritia per ſapientiæ ſervos, quàm majoribus ab ipſa per ſeſe ſapientia imbueretur juventus. 692

CAP. VII. Inſuefacienda erat primùm gens humana per figuras & umbras, poſteà per corpus proprium contrectare Deum & contueri. 696

CAP. VIII. Sacramentorum corporalium multitudine & obſcuritate domandum primò fuit interim, dum puerаſcit genus humanum, & ita Chriſto initiandum. 701

CAP. IX. Non poteſt Chriſtus à mortalibus niſi adumbratus teneri: quocirca & Moſaicis ſacramentis, etſi umbraticis, continebatur: & noſtris, etſi verioribus, adhuc tamen obumbratur. 708

CAP. X. Caro ipſa Chriſti, quæ novi Teſtamenti ſumma hìc interim beatitas eſt, vel aſportanda hinc fuit, vel hìc velanda, ut non carnaliter, ſed ſpiritaliter, & qualiter etiam à Patriarchis, & Prophetis diligi poterat, diligeretur. 717

CAP. XI. Tota veteris Teſtamenti & Scriptura & diſpenſatio, quædam erat Incarnatio Verbi adumbrata, & ea quæ puerili pietati ſufficeret. 721

CAP. XII. In Scriptura & diſpenſatione veteris Teſtamenti nunquam latuit charitas veritatis, nuſquam non adſuit; id porrò unum, id totum Chriſtus, id ſalus eſt. 728

CAP. XIII. Verbum Deus ante carnem ſuam ad omnes ubique gentium extra Iſraelem populos viſis congruis veniebat, & præcoquis futuræ incarnationis ſuæ beneficiis quibuſdam irrorabat. 734

CAP. XIV. Chriſtus non univerſis tantùm, ſed ſingulis etiam hominibus venit; ſingulis naſcitur, creſcit, moritur, reſurgit; ideoque non ſemel, ſed ſemper venit; & etiamnunc, cùm venerit jam, venturus expectatur. 747

CAP. XV. Chriſtus in Eccleſia ſponſa, & ipſe ſponſus & ſponſa, caput & membra, juſtitia & juſtorum univerſitas, ab exordio ad exitum uſque ſæculi, ſemper venit, & ſemper veniet. 758

CAP. XVI. Solvitur objectio & quædam in ſpeciem conflictatio inter ſanctos Patres, ajentes modò orbem lege & timore antè fuiſſe præparandum; modò expectandum ut ſumma vis morbi tum fureret, ut tunc medicus in orbem ægrum adveniret. 768

THEO-

THEOLOGICORUM
DOGMATUM
TOMUS TERTIUS
& Ultimus,

Diſtributus in plures & varios Tractatus,

De Prolegomenis Theologiæ, de Deo, de Chriſto, de Gratiæ divinæ auxiliis.

TRACTATUS PRIMUS.

De Prolegomenis Theologiæ.

CAPUT PRIMUM.

Quæ & qualis ſit Theologia. Qui & quales eſſe debeant Theologi, ex Patribus primùm Latinis.

I. Ex Auguſtino, quanta Theologicam, hoc eſt, Chriſti Cathedram ſanctimonia deceat.

II. Pietate quærendus Deus, non curioſitate; ſumma ejus non inveniendi tantùm, ſed & quærendi ſuavitas eſt, eſt & utilitas.

III. Deus etiam dum quæritur, invenitur: dum ſititur, bibitur: dum eſuritur, deguſtatur.

IV. Ex eodem rurſus pietas, charitas, humilitas certò Deum invenit; intellectus invenit, fides quærit. Deum non invenit ſcientia inflans, ſed charitas ædificans.

V. Luculentè ex Ambroſio, ut qui Theologiæ, qui contemplationi, vel prædicationi verbi vacat, non vacet, non otietur, ſed opus operetur præſtantiſſimum.

VI. Quàm concordare debeant Maria & Martha, Apoſtoli & Diaconi, qui verbo, & qui operi vacant.

VII. Ex Hilario etiam quæ ſcribendo fit, prædicatio verbi eſt, ab Apoſtolis etiam initiata. Quàm pauci intelligant, & Deum quærant.

VIII. Ex Tertulliano, qui ad eam quæ caret animi puritatem ſuſpirat, ejus quodammodo compos eſt.

IX. Ex Hieronymo, virginitas & fœcunditas Theologiæ.

X. Luculenta Theologi deſcriptio ex eodem Hieronymo.

I. ETſi ſua conſtet Doctrinæ ſacræ vis, ſanctitas & majeſtas, etiam tum cùm ex ore & corde profano prodit; intereſt tamen mirum in modum, ut ejus ſanctimoniæ audientium, legentium, docentium animi moreſque reſpondeant. *Chriſtus veritas eſt,* ait Auguſtinus, *& tamen etiam non veritate annuntiari veritas poteſt; id eſt, ut pravo & fallaci corde, quæ recta & vera ſunt prædicentur.* Qui pluris ſua quàm quæ Chriſti ſunt faciunt, *ſua quærere ſtudent, ſed ſua docere non audent, de loco ſcilicet ſuperiori ſedis Eccleſiaſticæ, quam ſana doctrina conſtituit.* Si enim olim *non bona facientes, cogebat bona dicere Cathedra Moyſi:* quid Cathedra Chriſti, qui ſempiterna Veritas; qui incommutabile Dei Verbum eſt; qui verè Deus Verbum, verè Theologus, & Theologia ipſa eſt?

De Doctr. Chriſt. l. 4. cap. 27.

II. Arcana divinæ ſubſtantiæ & virtutis, ait idem alibi, *qui videt vel ex parte, vel per ſpeculum, & in ænigmate, gaudeat cognoſcens Deum, & ſic Deum honoret, & gratias agat. Qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum.* Pietate enim, non acumine invenitur, & cognoſcitur Deus: unde lætiſſima effloreſcit gaudiorum & honoris & gratiarum actionis meſſis. Hinc emergit illa

De Trinit. L. 6. c. ult.

De Trinit. L. 1. cap. 1.

Ibid. l. 15. cap. 2.

non inveniendi tantùm, ſed & quærendi aviditas, ſuavitaſque: *Sic ergo quæramus tamquam inventuri, & ſic inveniamus tanquam quæſituri*, ut ait ille. Et rurſum quàm totus quærendi & inveniendi Dei labor pietatis & religionis deliciis condiatur, accipe ex luculenta Pſalmorum interpretatione: *Lætetur cor quærentium Dominum; quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus ſemper. Non ait, Lætetur cor invenientium, ſed quærentium Dominum, &c. Si quæſitus inveniri poteſt, cur dictum eſt, Quærite faciem ejus ſemper? An & inventus fortè quærendus eſt? Sic enim ſunt incomprehenſibilia requirenda: ne ſe exiſtimet nihil inveniſſe, qui quàm ſit incomprehenſibile quod quærebat, invenire potuerit.* Dei ergo non inveniendi tantùm, ſed & quærendi mira quædam & ſanctiſſima voluptas eſt. Sive enim inveniatur, non poteſt non magnoperè gaudere, tanti voti qui compos factus eſt: ſive non inveniatur, hoc ipſum certè invenitur & comprehenditur, tantum hoc eſſe bonum, quod nec inveniri à nobis, nec comprehendi poſſit; tantòque adeo & admirabilius & amabilius eſſe, tantò acriori & veſtigatione, & charitate noſtra complectendum.

Ibidem.

Ibidem.

III. Hinc igitur pius & religioſus magis, quàm curioſus veſtigator, melior meliorque in dies efficitur; eo enim felix, quod ſummum & incomprehenſibile bonum, etiam non inveniendo invenit, etiam non comprehendendo complectitur. *Cur ergo ſic quærit*, ait Auguſtinus, *ſi incomprehenſibile comprehendit eſſe, quod quærit, niſi quia ceſſandum non eſt, quandiu in ipſa incomprehenſibilium rerum inquiſitione proficitur: & melior meliorque fit, quærens tam magnum bonum, quod & inveniendum quæritur, & quærendum invenitur? Nam & quæritur, ut inveniatur dulciùs: & invenitur, ut quæratur avidiùs.* Paſtus hic eſt animorum optatiſſimus, dulciſſimuſque; Veritas ſumma, ubique obvia, & quodammodo tamen invia; ubique occurrens, & aufugiens: hoc ipſo illiciens, quod ſeſe mox ſuffuretur. *Secundum hoc accipi poteſt, quod dictum eſt in libro Eccleſiaſtico dicere Sapientiam, Qui me manducant, adhuc eſurient; & qui bibunt me, adhuc ſitient. Manducant enim & bibunt, quia inveniunt: & quia eſuriunt ac ſitiunt, adhuc quærunt.*

Hæ ſunt igitur Theologiæ, hæ Theologi partes; Deum quærere, nec funditus invenire; vel ſic enim utcumque invenitur, nec ſine ingenti & pietate & delectatione tum quæritur, tum invenitur. Item Deum comprehendere, eo vel maximè quod comprehenditur, quàm comprehendi non poſſit; ex quo non poteſt quiſquam ſanæ mentis incomprehenſibili bono ſuo non adgaudere, ſibique ipſi congratulari. Denique Deum eſurire & deguſtare, ſitire ac bibere, ac primoribus ſaltem labris delibare; & fames enim ipſa & ſitis Dei oblectat animos immortales, & naturæ ſuæ ſponte, & divina quadam illecebra, non terrena & caduca, ſed cœleſtia & ſempiterna bona eſurientes & ſitientes.

Ibidem.

De Geneſi ad litt. l. 12. c. 23.

IV. *Fides quærit*, ut ait mox Auguſtinus, *intellectus invenit: propter quod ait Propheta, Niſi credideritis, non intelligetis. Et rurſus intellectus eum quem invenit, adhuc quærit. Deus enim reſpexit ſuper filios hominum, ut videat, ſi eſt intelligens, aut requirens Deum. Ad hoc ergo debet homo eſſe intelligens, ut requirat Deum.* Prolixiùs infrà elucidabitur hæc fidei & intellectus viciſſitudo. Fides primùm quærit, tum poſtea intellectus invenit, inventum complectitur. At quia nonniſi anguſtus mentis creatæ ſinus immenſum & infinitum complectitur Bonum, Verumque; rurſum fides quærit, & ſemper quærendum læta & infatigata experitur. Sui copiam faciet aliquando tandem, qui quæri ſe, qui peti, qui pulſari juſſit, ut author idem eſt Auguſtinus, longè aliam quæſtionem verſans, modò *abſit pervicacia contendendi, adſit diligentia requirendi, humilitas petendi, perſeverantia pulſandi*; quærat modò religio, pietas, probitas, non curioſitas, non terrenarum opum, deliciarum, dignitatum, præ cœleſtibus & divinis cupiditas. Charitati enim æternorum, non cupiditati temporalium deſpondetur, & exhibetur Veritas. Unde idem Auguſtinus ad Oroſium contra Origeniſtas & Priſcillianiſtas ſcribens: *Ipſe reſerabit latiùs veritatem, qui pulſantem pervidet, quam donare dignatus eſt charitatem.*

Tom. 6.

De verbis Apoſt. Serm. 13. cap. 6.

Quæ porro duce charitate accedit nobis ſcientia, illa non inflat, ſed ædificat: eoque juvat ut ad faſtigium contemplationis divinorum aſſurgamus. *Ergo amate ſcientiam*, ait Auguſtinus, *ſed anteponite charitatem. Scientia ſi ſola ſit, inflat. Quia verò charitas ædificat, non permittit ſcientiam inflari. Ibi ergo inflat ſcientia, ubi charitas non ædificat; ubi autem ædificat, ſolidata eſt.* Ita arcetur à conſpectu Veritatis ipſa ſcientia, non tantùm ſi comites vel auſpices habeat ſordidas cupiditates; ſed etiam ſi ſola ſit, ſi charitatis contubernio deſtituta ſit. Tum enim inflat, quia ſua ſibi eſt, ſibi intus plaudit, de ſuo ſibi lumine gratulatur, non Patri luminum Deo; id verò alieniſſimum eſt à veritate, à ſapientia, à germana ſcientia. Ab hoc porro tumore inflantis ſcientiæ quid magis ſejunctum eſſe poteſt, quàm qui ita quærit, ut ſemper quærat: ſe nondum inveniſſe, aut necdum ſatis inveniſſe perſuaſus? Ita quærere, pietatis eſt, charitatis eſt, humilitatis & ſobrietatis eſt, quæ ſunt virtutes oculi illius occulti, non inflati, ſed ſani, & ad divinorum contuitum optimè inſtructi. Hinc Auguſtinus: *Quærite faciem ejus ſemper. Nemo quærendo deficiat, ſed proficiat. Proficit quærens, ſi pietas quærit. Quomodo quærit pietas, quomodo vanitas? Pietas quærit credendo, vanitas litigando. Si enim litigare mecum velis, mihique dicere, Quem Deum colis, qualem Deum colis? oſtende mihi quod colis: Reſpondebo, Etſi eſt quod oſtendam, non eſt cui oſtendam.* Oſtendit enim ſe lux veritatis ſummæ oculo non inflato, non terrenis ſordidato affectibus, ſed ſano & puro. Quì poteſt enim divina ſcire, qui & ſeipſum neſcit? qui intima fruetur veritatis luce, qui extra ſe terreſtribus cupiditatibus ejectus, toto vitæ curriculo peregrinatur?

De Diverſis. Serm. 12. inter editos à Lovani.

De Diverſ. Serm. 63.

Hanc quærendæ & malè quærendæ veritatis ſuperbiam atque infelicitatem expertus olim fuerat Auguſtinus, cùm in Scripturarum adyta juvenis adhuc non piè & lentè illabi, ſed irrumpere geſtiebat; atque ita perverſitate morum januam veritatis contra ſe claudebat. En ejus verba, cùm plebi ſuæ gratаretur, quòd fidei acquieſcens in Eccleſiæ veluti nido creſceret & roboraretur potiùs, quàm auſu & volatu præpropero in præceps rueret: *Loquor vobis, aliquando deceptus, cùm primò puer ad divinas Scripturas antè vellem afferre acumen diſcutiendi, quàm pietatem quærendi; ego ipſe contra me perverſis moribus claudebam januam Dei mei. Quum pulſare deberem ut aperiretur, addebam ut clauderetur. Superbus enim audebam quærere, quod niſi humilis non poteſt invenire.* Quantumvis ergo ſibi blandiantur de mentis ſuæ acie, de ſtudiorum pertinaci diuturnitate, in inveſtiganda Theologica veritate, irrita ceciderint hæc omnia, niſi tantis conatibus aſpirarit, præiveritque pietas, charitas, humilitas. Ita enim verè non vidit, ſed ſibi videre viſus eſt, qui illam à cœleſti ſuo fonte, à Sole ſibi affluere non vidit, non videndo admiratus ac gaviſus eſt.

Laudabilior his ſuperbis Theologis Chriſtiana plebs eſt, quæ oculo fidei illuminato videt, quæ credit; & tantum videt, quantum neceſſe eſt, ut ad perfectiſſimam aliquando viſionem adoleſcat. *Quantò vos beatiores eſtis modò, quàm ſecuri diſcitis, quàm utiliter, quicumque adhuc parvuli eſtis in nido fidei, & ſpiritalem eſcam accipitis? Ego autem cùm me ad volandum idoneum putarem, reliqui nidum, & prius cecidi, quàm volarem.*

V. Accedit Auguſtino Ambroſius, & calamo, ut mihi quidem videtur, ad Origenis guſtum temperato, ſtudium & contemplationem Verbi divini, non operibus tantùm bonis & virtutum documentis commendari jubet; ſed hoc ipſum docet inter opera bona & commendatiſſima principatum habere. Eſt enim Theologi opus Verbum Dei, Chriſtus ipſe, qui juſtitia, qui fortitudo, qui virtus, qui pietas, qui ſapientia tota & cumulatiſſima eſt. Itaque qui Chriſti, qui ſapientiæ contemplatione, aut prædicatione occupatur, operari ille cenſendus eſt opus præſtantiſſimum. Moleſtè fert ergo Ambroſius, ſi otioſi & inertes exiſtimentur Theologi, uno uſque diſtenti ſtudio, quod profitentur; cùm Chriſtus cui vacant, & opus & opifex ſit omnium facilè princeps. *Non otioſos nos putamus, ſi verbo tantummodo ſtudere videamur: nec pluris æſtimamus eos qui operantur, quàm eos qui ſtudium cognoſcendæ veritatis exercent. Dicunt enim plerique, Ecce homo & opera ejus. Quaſi qui verbo ſtudeat, non operetur, cum magis opus illud, quàm cætera ſint. Si enim opus juſtitia eſt, ſi opus temperantia, ſi opus fortitudo: utique opus eſt ſapientia. Iſtæ enim quatuor principales virtutes habentur. Nam ſi operatur Chriſtus ſecundùm quod juſtitia eſt, utique operatur ſecundùm quod verbum eſt. Et operabatur cùm eſſet in principio apud Patrem. Denique per ipſum omnia facta ſunt, ut ſcias operatorem omnium eſſe Chriſtum Jeſum. Etenim ſecundùm quod verbum eſt, verbum inquirentibus, grande opus eſt. Unde cùm Martha feſtinaret circa miniſterium, Maria autem verbum Domini audiret: ea quæ audiebat, ei quæ miniſtrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthæ, Domine, non eſt tibi curæ quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi ut me adjuvet. Reſpondens dixit Dominus; Martha Martha, Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur illi. Ita verbum cognoſcere majus opus eſſe quàm miniſtrare, divinæ auctoritate ſententiæ definitur.*

Ambroſ. In Pſalm. 98. Octon. II. Tom. I.

VI. Non dignitas hinc ergo tantùm, ſed & ſanctitas intelligitur, quanta & inſit Theologiæ, & Theologis omnibus ineſſe debeat. Quantum enim flagitii eſt, contaminatis animis manibuſque opus illud contrectare, quod ſapientia, quod juſtitia, quod Verbum Dei ipſum, quod Chriſtus eſt? Si non tanti porro ubique interſit, quid à quovis fiat, quàm quo fiat animo: quo demum animo, quàm pio, quàm caſto, quàm à terrenis omnibus expedito agi illum par eſt, qui opus omnium præſtantiſſimum adgreditur, eique ſuam omnem operam, vitam omnem dicat? Omnes quidem miniſterii divini partes æquum eſt ſingulari quadam innocentia ornari, quod in ſacra virgine Martha præmonſtratum eſt, quæ Chriſto ipſi miniſtrabat. At vel ipſius tamen Chriſti teſtimonio declaratum eſt, Mariæ, quæ Verbo divino tota vacabat, palmam ſanctimoniæ & laudis addicendam fuiſſe. Utramque eam laudem complexi ſunt Apoſtoli, at vel ipſi in ſublegendis ſibi ad pauperum menſas miniſtris aliis teſtificati ſunt, etſi utrumque ſit munus ſapientiæ, utrumque charitatis, potiſſimum tamen eſſe eorum decus, qui uni verbo ſerviunt, vel contemplando cum Maria, vel cum Apoſtolis, ſeu voce, ſeu ſcriptis promulgando. Ita ſanè Ambroſius: *Agat te ſicut Mariam deſiderium ſapientiæ. Hoc enim majus, hoc perfectius opus: nec miniſterii cura à cognitione verbi cœleſtis avertat; nec arguas eos & otioſos judices, quos videas ſtudere ſapientiæ. Hanc enim ſibi cohabitantem Salomon ille pacificus adſcivit. Nec Martha tamen in bono miniſterio reprehenditur: ſed Maria, quod meliorem partem ſibi elegerit, antefertur. Jeſus enim multis abundat, & multa largitur. Et ideo ſapientior, quia quod principale advertit, elegit. Denique Apoſtoli optimum non putaverunt relinquere Dei verbum, & miniſtrare menſis: ſed utrumque munus ſapientiæ eſt. Nam & Stephanus plenus ſapientia, miniſter electus: & ideo qui miniſtrat, doctori deferat: & miniſtrantem doctor invitet & provocet. Unum enim corpus Eccleſiæ, etſi diverſa membra, alterum altero eget. Non poteſt dicere oculus manui, Operam tuam non deſidero: aut iterum caput pedibus, aut auricula, ſe negare eſſe de corpore. Nam etſi alia principalia, tamen alia neceſſaria. Sapientia in capite, actus in manibus.*

Idem in Evang. Luc. cap. II.

VII. Eodem ſpectabat & Hilarius, ubi negotium iſtud oratione magis, quàm meditatione & ſtudio provehi, ac proſperari ſignificabat: & confirmabat ex ipſis Chriſti verbis, qui peti, quæri, pulſari jubebat, ut ad Deum pateret aditus. Ejuſmodi prorſus ſunt ſtudia Theologica, qaæ orando magis, quàm ſpeculando perficiantur. Ita enim ille Deum compellat: *Et in hoc quidem tantùm voluntatis meæ profeſſio eſt; cæterum auxilii & miſericordiæ tuæ munus orandum eſt, ut extenta tibi fidei noſtræ confeſſioniſque vela flatu ſpiritus tui impleas, noſque in curſum prædicationis initæ propellas. Non enim nobis infidelis ſponſionis iſtius author eſt dicens, Petite & dabitur vobis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis.* Ita conſcriptos à ſe de Trinitate Commentarios libroſque duodecim, *Prædicationis curſum appellabat:* ut non immeritò prædicationis etiam nomine decoretur Theologica omnis commentatio, ſive illa contemplando fiat, ſive concionando, ſive ſcribendo, & publicè privatimque dicendo: dummodo qui his incumbit, arrecto ad Deum corde cum Hilario dicat, oretque: *Tribue ergo nobis verborum ſignificationem, intelligentiæ lumen, dictorum honorem, veritatis fidem.*

De Trinit. l. I.

Idem rurſus alibi obſervat, id unum eſſe maximè operæ pretium, quod Deus ab humana gente expectet, quod magni faciat, ſi ſit quis intelligens & requirens Deum. Sic enim in Pſalmis, *Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.* Oppidò magnum eſt, *quod Deus proſpicere dignatur, ut videat; magnum illud eſt, quod tam ſtudioſè, an in aliquo reperiri poſſit, inſpicitur. Quotum enim quemque hominem invenies, qui ſecundùm perfectam intelligentiam Deum velit exquirere?* Iſtud enimverò eſt munus Theologi, & unius Theologi, ſecundùm intelligentiam Deum exquirere; hoc ſummum rationis humanæ decus, ut per intelligentiam, quod niſi purgatis moribus non poteſt, ad Deum conſurgat. Unde Hilarius idem ipſe ibidem: *Rurſum per alium Prophetam: O Iſrael, quid Deus exquirit à te, niſi facere judicium & intelligere juſtitiam? Proprium enim intelligentia humanæ rationis officium eſt: & idcirco nobis natura animæ ſpiritalis inſerta eſt, ut per eam ad intelligentiæ ſenſum, qui ſolus rationis eſt particeps, tenderemus. Sed obruti vitiis, & per oblectamenta corporis natura corporeæ gravitatis oppreſſi, declinamus nos à ſtudio intelligentis exquiſitionis.*

In Pſal. 52.

VIII. Si quis ſanè mei ſimilium ab hac ſe mentis morumque caſtitate procul adhuc eſſe ſentit, non eſt tamen quod deſperet, aut ab inſtituto Theologicæ profeſſionis reſiliat, authore hìc ſatis idoneo Tertulliano. Is enim de Chriſtiana patientia ad Dei ipſius leges moreſque elimata ſcripturus, agnoſcit quidem quacumque de re & virtute divina verba facturos, oportere dicta ſua factis approbare: *& conſtantiam commonendi propriæ converſationis authoritate dirigere; ne dicta factis deficientibus erubeſcant.* Sed & hunc ipſum ille pudorem interpretatur idoneum cum primis eſſe, ut & præteritas labes eluat, & divinæ gratiæ uberiorem poſthac copiam eliciat; ut dictis mores conſentiant: interim ſolatio eſſe ægris, ſi ſecundam, qua carent, valetudinem non ſine aliquo lætitiæ ſenſu mirentur & laudent, atque ita utcumque ſibi etiam concilient. *Atque utinam eru-*

Tertull. initio libri de Patient.

beſcere iſtud remedium ferat, uti pudor non exhibendi, quod aliis ſuggeſtum imus, exhibendi fiat magiſterium: niſi quod bonorum quorumdam ſicuti & malorum, intolerabilis magnitudo eſt: ut ad capienda & præſtanda ea, ſola gratia divinæ inſpirationis operetur. Nam quod maximè bonum, id maximè penes Deum; nec alius id quàm qui poſſidet diſpenſat, ut cuique dignatur. Itaque velut ſolatium erit diſputare ſuper eo, quod frui non datur; vice languentium, qui cùm vacent à ſanitate, de bonis ejus tacere non norunt.

Hieron. Tom. 1.

IX. Venio ad Hieronymum, qui in Epiſtola ad Nepotianum de vita Clericorum, ſacram doctrinam commentatur illam eſſe Davidis Sunamitidem, uxorem & virginem, ſpiritu ferventem, libidinis qualiſcumque prorſus inſolentem; eandemque celebratam à Salomone ſapientiam & intelligentiam, quam amplexemur, quæ amplectatur nos, caſtiſque perfundat deliciis; quæ virgo cùm ſit, non ſit tamen ſterilis, non improlis; Mariæ Deiparæ æmulatrix, & quotidie generet, & incorrupta permaneat. *Quæ eſt igitur iſta Sunamitis, uxor & virgo: tam fervens, ut frigidum calefaceret: tam ſancta, ut calentem ad libidinem non provocaret? Exponat ſapientiſſimus Salomon patris ſui delitias, & pacificus, bellatoris viri narret amplexus. Poſſide ſapientiam, poſſide intelligentiam. Ne obliviſcaris, & ne declinaveris à verbis oris mei. Neque derelinquas illam, & apprehendet te: ama illam, & ſervabit te. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam: & in omni poſſeſſione tua, poſſide intelligentiam.* Et rurſus ibidem: *Amplexetur me modo ſapientia: & Abiſag noſtra, quæ nunquam ſeneſcit, in meo requieſcat ſinu. Impolluta enim eſt, virginitatiſque perpetuæ; & quæ in ſimilitudinem Mariæ cùm quotidie generet, ſemperque parturiat, incorrupta eſt. Hinc reor dixiſſe & Apoſtolum, Spiritu ferventes.*

Ibidem.

X. Pulcherrimam idem alibi imaginem delineavit Theologi, præmaturi quidem, & immatura morte hinc abrepti, ſed cujus peritia & virtus miraculo & exemplo eſſe debeat omnibus, non modò tyronibus, ſed & magiſtris. Is erat Nepotianus, cujus mortem Hieronymus non tam epitaphio, quàm immortalis ejus doctrinæ & pietatis encomio proſecutus eſt. Scripturæ illi ſemper in ore, ſemper in corde; his convivia etiam condiebat; libentiùs audire quàm dicere; doctrinam verecundia ornare; obliquius aliquid ſentientes, blandiùs, quàm acriùs aggredi; docere magis, quàm vincere. Non ſibi, ſed ſanctis Patribus adſcribere; quidquid præclari & ſolidi, ut hauſerat, ita effundebat. Eruditionis gloriam fugitare, & vel ſic maximè inopinum conſequi. Non antiquos tantùm, ſed & ſui ævi illuſtres quoſque Scriptores allegare. Quam ex Scripturis & Patribus Bibliothecam in ſuo pectore recondiderat; eam nova in dies lectione, & jugi divinorum commentatione locupletare. Sed ipſa præſtat Hieronymi verba audire: *Sermo ejus per omne convivium de Scripturis aliquid proponere, libenter audire, reſpondere verecundè; recta ſuſcipere, prava non acriter confutare; diſputantem contra ſe magis docere, quàm vincere. Et ingenuo pudore, qui ornabat ætatem, quid cujus eſſet ſimpliciter confiteri. Atque in hunc modum eruditionis gloriam declinando, eruditiſſimus habebatur. Illud, ajebat, Tertulliani, iſtud Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii eſt. Sic Minutius Felix, ita Victorinus, in hunc modum eſt loquutus Arnobius. Me quoque, quia pro ſodalitate avunculi diligebat, interdum proferebat in medium; lectioneque aſſidua, & meditatione diuturna pectus ſuum Bibliothecam fecerat Chriſti.*

CAPUT II.

Rurſus ex Latinis Patribus, quæ & qualis ſit Theologia, qui & quales eſſe debeant Theologi.

I. Torpentem, hoc eſt legentem potius, quàm ſcribentem Hieronymum excitabat Damaſus Papa ad ſcribendum.

II. Ut Gregorius Magnus ſeipſum excitaret, & objurgaret, ſi quas horas, ſi quas voces non impenderet verbi prædicationi.

III. Ex Bernardo, ut poſſit eſſe Theologus ſcrutator majeſtatis, nec opprimi ab ejus gloria.

IV. Ex eodem, quàm ſceleſtum & quàm exitiale ſit impuro oculo divina contemplari velle, hoc eſt, terrenis cupiditatibus ſordidato.

V. Ex Proſpero, quàm non ſit illa Theologica ſcientia, quæ inflatur & ſuperbit.

VI. Ex Fulgentio & Ferrando, quanta germanam Theologiam comitetur humilitas, modeſtia.

VII. Ut agmina olim Theologorum degerent in Monaſteriis, hoc eſt, in Seminariis.

VIII. Ex Caſſiano, pulcherrimæ cautiones & monitiones ad Theologos.

IX. Theologum à curis omnibus feriatum excitat Petrus Venerabilis ad ſcribendum.

X. Ut Amanuenſes quandoque, & iidem Theologi fuerint. Qui ſelecta tantùm Patrum loca exſcribebant, ii Summis poſtea Theologicis ortum dedere.

XI. De Amanuenſibus piis, nec omnino ineruditis, qui locos Patrum ſeligebant, & illuſtres tantùm exſcribebant; quæ rudimenta Summarum Theologicarum.

Hieron. Tom. 3.

I. SI tantum opum in animi ſui penetralia congeſſerat jam Nepotianus ex patricia ſanctorum Patrum Theologia, teſte Hieronymo, quid Hieronymus ipſe? Si tam locuples erat præcocis Theologi Bibliotheca, quid emeriti? Id nos docebit Romanus Pontifex Damaſus, ſcripta ad eum Epiſtola, & propoſitis quæſtionibus compluſculis, quo eum velut dormitantem, hoc eſt, dudum nihil ſcribentem excitaret. Pulcherrimè autem Damaſus monet, etſi lectione & meditatione divinorum, velut quotidiano cibo alatur & pingueſcat oratio: quæ partas intus opes in proximum effundat. *Dormientem te & longo jam tempore legentem potiùs, quàm ſcribentem, quæſtiunculis ad te miſſis excitare diſpoſui: non quo & legere non debeas, hoc enim veluti quotidiano cibo alitur & pingueſcit oratio: ſed quo lectionis ſit fructus iſte, ſi ſcribas.*

Greg. Magn. Hom. 11. in Ezech.

II. Non torpebat, non otiabatur Damaſus, qui interrogationibus ſuis veluti torpentem laceſſebat Hieronymum. At Gregorius Magnus Romanus & ipſe Pontifex laceſſebat excitabatque ſeipſum, quaſi ſegniorem divini verbi præconem, cùm tamen & linguæ & calami ejus monumenta tam multa & tam aurea ad nos pervenerint. Summus planè ille & Pontifex & Theologus, vide ut perditas & à ſummo judice ſibi aliquando exprobrandas exiſtimaret horas omnes, imo & ſtillas temporis, quas non in illuſtrando, aut diſſeminando verbo Dei, vel in caſtigandis eique aptandis moribus ſuis ſedulò collocaret. Sic ergo ille ſuam ſive linguæ ſive vitæ inertiam damnabat, ut vel damnando expiaret. Otioſis etiam verbis ſuis iraſcebatur, quanquam ea plerumque charitati & indulgentiæ daret, ne nimia auſteritate ſua infirmos à ſe alienaret. Sed ſi quos ſermones exorſa erat charitas, eos quandoque paulò longiùs produceret curioſitas, aut loquacitas, ſic ille rurſum ſemetipſum cædebat, quaſi qui etſi invitus cecidiſſet, non illibenter jaceret: *O quàm dura mihi ſunt iſta, quæ loquor! quia memetipſum loquendo ferio,*

ferio, cujus neque lingua, ut dignum eſt, prædicationem tenet: neque inquantum tenere ſufficit, vita ſequitur linguam. Qui otioſis verbis ſæpè implicor; & ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens & negligens ceſſo. Qui in conſpectu Dei factus ſum mutus & verboſus: mutus in neceſſariis, verboſus in otioſis. Sed ecce ſermo Dei de ſpeculatoris vita, compellit ut loquar. Tacere non poſſum, & tamen loquendo me ferire pertimeſco. Dicam, dicam, ut verbi Dei gladius etiam per meipſum ad configendum cor proximi tranſeat. Dicam, dicam, ut etiam contra me ſermo Dei ſonet per me. Ego reum me eſſe non abnego, torporem meum atque negligentiam video. Erit fortaſſe apud pium Judicem impetratio veniæ, ipſa cognitio culpæ. Nec multò poſt ſic rurſus ille: *Quia autem neceſſitate loci ſæpè viris ſæcularibus jungor, nonnunquam mihi linguæ diſciplinam relaxo. Nam ſi in aſſiduo cenſuræ meæ rigore me teneo, ſcio quia ab infirmioribus fugior; eoſque ad hoc quod appeto, nunquam traho. Unde fit, ut eorum ſæpè & otioſa patienter audiam. Sed quia ipſe quoque infirmus ſum, in otioſis ſermonibus pauliſper tractus, libenter ea loqui incipio, quæ audire cœperam invitus. Et ubi tædebat cadere, libet jacere.*

III. Sejungit Bernardus ſcrutatores Majeſtatis à ſcrutatoribus voluntatis divinæ; illos à præcipiti audacia dehortatur, his ſubjicit aculeos, ut illam ſeu voluntatem, ſeu legem Dei ſtudioſiſſimè inveſtigent, cui totius vitæ norma accommodanda eſt. Theologi, fateor, partes etiam ſunt divina ſcrutari, non præcepta tantùm, ſed Attributa & ornamenta Deitatis omnia; & tamen, ut ipſæ intonant Scripturæ, ſcrutator majeſtatis opprimetur à gloria. Ecqua ergo media terenda eſt via in perſcrutationibus Theologicis? eam præmonſtravit Bernardus. Eccleſiaſticus ſcilicet Theologus, quanquam oculos attollat etiam aliquando in majeſtatem, non tam ille ſcrutari dicendus eſt, quàm admirari: exhorreſcere magis, & refugere cenſendus eſt, quàm audere vel irrumpere; illuc non neſcit vel Paulum ipſum non irruiſſe, ſed raptum eſſe, præter ſpem etiam ſuam, præter opinionem. Sed aures jam admoveamus Bernardo, arcanorum hujuſmodi non ſcientia tantùm, ſed & conſcientia & experientia conſpicuo: *Eccleſia columba eſt, & ideo requieſcit. Columba, quia innocens, quia gemens. Columba, inquam, quia in manſuetudine ſuſcepit inſitum verbum. Et requieſcit in verbo, id eſt in petra: nam petra eſt Verbum. Eccleſia ergo in foraminibus petræ, per quam introſpicit & videt gloriam ſponſi ſui, nec opprimitur tamen à gloria, quoniam non ſibi uſurpat eam. Non opprimitur, quia non ſcrutatrix majeſtatis eſt, ſed voluntatis: nam quod majeſtatis attinet, interdum quidem & in ipſam intendere audet, ſed quaſi admirans, non quaſi ſcrutans. Sed & ſi quando per exceſſum rapi in illam contingat, digitus Dei eſt iſte, dignanter levans hominem, non hominis temeritas inſolenter Dei alta pervadens. Cùm enim Apoſtolus raptum ſe commemoret, ut auſum excuſet: quiſnam alter præſumat mortalium huic ſe divinæ majeſtatis horrendo ſcrutinio propriis intricare conatibus, & importunus contemplator pavenda irrumpere in arcana? Scrutatores proinde majeſtatis tanquam irruptores dici reor, non qui ſcilicet rapiuntur in eam, ſed qui irruunt. Ipſi itaque opprimuntur à gloria. Ergo formidoloſa ſcrutatio majeſtatis, at voluntatis tam tuta quàm pia. Quidni tota diligentia ſcrutando inſtem ſacramento gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia ſcio?*

In Cant. Serm. 62.

IV. Nec multò poſt rurſus idem Bernardus luculentiſſimè aperit, quo diſtet pia & innoxia contemplatio Deitatis, à temeraria & exitiali perſcrutatione. Puro oculo Deum contemplari pium & tutum eſt; impuro id tentare nec ſine flagitio quiſquam poteſt, nec ſine diſcrimine. Impurum faciunt mentis oculum humanæ opum & honorum cupiditates, ſi illis ſtudia Theologica ſerviant. Ejuſmodi Theologi veritatis luce nunquam fruentur, ut quæ minùs puros oculos excæcare magis ſoleat, quàm illuminare. *Quæris, quem dicam impurum? Qui laudes requirit humanas, qui non ponit ſine ſumptu Evangelium, qui evangelizat ut manducet, qui quæſtum æſtimat pietatem, qui non requirit fructum, ſed datum. Impuri ſunt tales; & cùm non habeant unde videant veritatem, propter impuritatem, habent tamen unde illam loquantur. Quid præproperè agitis? Cur lucem non expectatis? Cur opus lucis ante lucem præſumitis? Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere. Lux eſt puritas, lux charitas, quæ non quærit quæ ſua ſunt. Hæc præcedat, & pes linguæ in incerto non ponitur. Superbo oculo veritas non videtur, ſincero patet. Non eſt quod ſe veritas deneget intuendam puro cordi, ac per hoc nec eloquendam. Peccatori autem dicit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Multi puritate neglecta, ante loqui quàm videre conati ſunt: & aut graviter erraverunt neſcientes de quibus loquerentur, neque de quibus affirmarent: aut turpiter viluerunt, dum qui alios docerent, ſeipſos non docuiſſent.*

V. Multa paucis ſuo more complexus eſt Proſper in Sententiis ex Auguſtino decerptis. Sic ergo ille eam demum ſcientiam commendat, quam commendat humilitas & morum innocentia. Si ſuperbiat enim, jam non ſcientia, ſed ſumma quædam imperitia eſt; ut quæ neſciat ſuo ſibi ex gremio non lucem, ſed tenebras oriri; fontem autem lucis & veritatis omnibus promiſcuè patere hominibus. *Humilium virtus eſt de ſcientia non gloriari; quia communis eſt omnibus, ſicut lucis, ita participatio veritatis.* Expers ergo omnino eſt germanæ Theologiæ, qui neſcit, qui non advertit, qui non ſentit, aliunde ſibi affluere, cœlitus ſibi infundi lumen veritatis, eodem perfundi humanum genus omne; eo cogi nos, non inflari adversùs conſortes ejuſdem naturæ & ſuperni beneficii; ſed honore & amore illos omnes proſequi, quos divina lux nobis coæquavit; quos humilitas & ſanæ mentis æquabilitas nobis anteponit, & incommutabilis Veritatis fonti propiùs admovet. Nec ineptiſſimi tantùm faſtus expers eſt, quiſquis verè Theologus eſt; ſed & cujuſcumque pravitatis. Omnis enim iniquitas nox & tenebroſitas quædam eſt, quæ omnino non cadit in mentes, Scripturæ ſacræ, ceu firmamento adhærentes. *Sicut ſtellas cœli non extinguit nox, ſic mentes fidelium adhærentes firmamento ſacræ Scripturæ, non obſcurat mundana iniquitas.*

Cap. 241.

Cap. 110.

VI. Ergo Theologiæ, Scripturæ, Veritatis ſcientia neminem ſuperbire, neminem quibuſcumque vitiis inquinari patitur; cùm ſibi vacantes totos rapiat, totos immergat in fontem quemdam lucis, in ſpiritalium meditationem; abducat autem prorſus à ſæcularium negotiorum implicamentis, niſi interdum neceſſitas charitatis cogat, tantiſper interim feriari à contemplatione veritatis. Ita poſt Auguſtinum pronuntiabat, ita affectus erat Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus, ut author eſt in ejus vita Ferrandus Eccleſiæ Carthaginenſis Diaconus: *Qui quamvis ſpiritalia meditari jugiter concupiſceret, ampliori tamen ſolicitudine diſcendi compellitur: otium ſanctum quærens ex dilectione veritatis, negotia multa ſuſcipiens ex neceſſitate charitatis.* Quicumque iſtiuſmodi ſunt Theologi, qualis Fulgentius, qualis Ferrandus, ut quo plura ſciunt, plura ſe neſcire intelligant; ad plura ſemper ſcienda accendantur, erubeſcant Deo ſibique de ſua & ſciendi, & ſcribendi, & loquendi imperitia; nec ad momentum avocari ſe ſinant à lectione Scripturarum & Patrum, à divinæ contemplatione veritatis, niſi quando jubet, & quandiu jubet neceſſitas charitatis. Quicumque, inquam, iſtiuſmodi ſunt Theologi,

Cap. 14.

illis non libet, non vacat ſuperbiendo ineptire, vel ſæcularibus cupiditatibus inquinari.

Ne verò quiſquam contemptim audiat Ferrandum ſibi Diaconum Eccleſiæ Carthaginenſis in exemplum proponi. Splendida ea tum erat ſplendidiſſimæ Eccleſiæ dignitas, ad quam non promovebantur, niſi lumina quædam ſcientiæ, ſapientiæ & pietatis; quibus etiam docendi partes plerumque delegabantur; ex quorum denique ordine, ut longè peritiſſimorum, cooptabantur Epiſcopi, in primariis Eccleſiis Alexandrinæ, Romanæ, aliarumque civitatum. Non ſiluerunt Annales Eccleſiæ hujus ipſius Ferrandi Diaconi laudes, ſcriptiones, illuſtres operas Eccleſiæ univerſæ navatas. Tanti ergo Theologi vide qui eſſet animus, quod ſtudium, quæ pietas, quæ humilitas, quæ charitas in fideles omnes, quæ in Epiſcopos omnes reverentia. Sic enim ille in Epiſtola eruditiſſima ad Severum Scholaſticum Conſtantinopolitanum, *De Domino Jeſu Chriſto, quòd unus ſit de ſancta & individua Trinitate*. Ea tum quæſtione fatigabatur Eccleſia, doctis omnibus indoctiſque in alias & alias partes ſciſſis. *Quis ego, aut qualis ego*, ait Ferrandus, *cui liceat de dubiis rebus ſtatutam proferre ſententiam? Utinam mihi fide ſimplici, quam Catholica per univerſum mundum docet Eccleſia, ſic donet Deus eſſe contentum, ut omni, ſi fieri poteſt, hujus vitæ miſerabilis tempore orationi & jejuniis vacans, plangam cum puſillis fratribus meis delicta multa & gravia, ſive quæ jam doleo commiſſa, ſive quæ adhuc cogor ex carnis fragilitate committere. Beatum me profectò tunc exiſtimabo, quando poſitus in ſilentio Monaſterii, illum verſiculum Pſalmi per momenta cantavero: Dixi, cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.*

VII. Ne quis ſuſpicetur, ubi nominatur hic Monaſterium, ex Monachorum ſodalitio & inſtituto prodiiſſe Ferrandum; & has ejus voces ac virtutes Cœnobia magis quàm Clerum redolere. Accuratiſſimè à nobis in Eccleſiaſticæ veteris & novæ circa Beneficiarios Diſciplinæ Commentariis demonſtratum eſt, Clerum propemodum omnem in Africa maximè Auguſtini, Fulgentii & Ferrandi ævo, in ſua & ſibi propria Monaſteria ſepoſitum fuiſſe: ædes Epiſcopales ipſas eas fuiſſe: Monaſteria dicta fuiſſe, ſed Clericorum, non Monachorum; ejuſmodi fuiſſe ipſius Auguſtini Monaſterium, quod poſtea Seminarium dicere maluimus, ubi ipſe cum ſuo Clero degeret, hoc eſt, cum Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis omnibus ſuæ Eccleſiæ, paucis Lectoribus; qui Ordines tunc rariùs Monachis communicarentur. Eadem ergo erant & Epiſcoporum Palatia, & Clericorum Monaſteria, quæ uſitatiùs nunc dicerentur Seminaria Cleri, & Collegia. Quæ nunc ergo ſunt domicilia Theologorum in Gymnaſiis maximè publicis, ea non prorſus abludunt ab hujuſmodi olim Monaſteriis, ſeu Seminariis Clericorum majorum, ubi Epiſcopi etiam hoſpitabantur; & ſi modò Auguſtini & Fulgentii ſimiles erant, habebant ſecum complures Ferrandi Diaconi ſimiles; eiſque præibant in Scripturarum, in Conciliorum, in Patrum jugem lectionem, multo orationis & pietatis ſucco nutriendam. Faxit Deus ut hodierna Theologorum agmina in hæc exempla eant, incaleant in dies magis & magis.

Nec illud nos effugiet ex eodem ibidem mox Ferrando, modeſtiſſimæ Theologiæ ſpecimen, & concordiæ inter Epiſcopos & Theologos omnes; quos alibi oſtendimus in ædibus maximè Epiſcopalibus informatos & expolitos fuiſſe. Pergit ergo Ferrandus: *Loquantur & prædicent quibus honor ſacerdotii docendi auctoritatem tribuit: nos diſcere parati ſumus; docere alios non præſumimus. Interroga igitur, vir prudentiſſime, ſi quid veritatis cupis audire, principaliter Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem, cujus ſana doctrina conſtat judicio veritatis, & fulcitur munimine auctoritatis. Interroga plurimos per diverſa terrarum loca Pontifices, quibus ſcientia cœleſtium præceptorum divinitus inſpirata, famam grandem ſui cum veneratione collegit. Iſtos ſine dubio ad diſputandum idoneos, & ad ſuadendum frequenti exercitatione paratos, nec vituperaberis, ſi conſulas adhuc incertus; & laudaberis, ſi ſequaris veraciter doctus. A me autem ſic expete debitum charitatis, ne incurrere ſuadeas culpam temeritatis.* Ferrand. pag. 131. 132.

VIII. Sunt & hodie Monachi in Theologorum ſive Monaſteriis, ſive Gymnaſiis & Scholis, privatis & publicis; erant & olim. Quid Caſſiano doctius etiam in Theologicis, ſive de Ethica, ſive de Incarnatione quæſtionibus? Hactenus enim illum laudare fas eſt. Quid illis doctius & ſanctius Monachis, quorum ille doctrinæ puritatem, virtutumque præſtantiam litteris commendavit, quas & pulcherrimis illuminavit præceptionibus? Vide ut funditus ille corruere doceat ſcientiam quantamcumque ſacram, quæ vanæ gloriæ famuletur. *Impoſſibile enim eſt eum qui propoſito acquirendæ laudis humanæ, ſtudio lectionis inſiſtit, donum veræ ſcientiæ promereri. Nam qui hac paſſione devictus eſt, neceſſe eſt, ut aliis quoque & maximè ſuperbiæ vitiis obligetur.* Collat. 14. cap. 9. 10. Et mox quàm non poſſit quiſquam ſubire in adyta ſacræ doctrinæ, niſi qui puriſſimos illuc inferat mentis oculos, Spiritus ſancti lumine colluſtratos. *Aliud namque eſt facilitatem oris & nitorem habere ſermonis; & aliud venas ac medullas cœleſtium intrare dictorum, ac profunda & abſcondita ſacramenta puriſſimo cordis oculo contemplari; quod nullatenus humana doctrina, nec eruditio ſæcularis, ſed ſola puritas mentis per illuminationem ſancti Spiritus obtinebit.*

Illam autem animi puritatem comes individua ſequitur, aut præit humilitas. Quo enim magis inquinatur mens, quàm ſuperbia? quo magis conciliatur munditia cordis, quàm ſui contemptu & deſpicientia, quàm charitate, quæ ſæculi cupiditates omnes fugat, & in divinam quandam ſimilitudinem nos refingit? *Feſtinandum igitur eſt, ſi ad veram Scripturarum ſcientiam vis pervenire, ut humilitatem cordis immobilem primitus conſequaris; quæ te non ad illam quæ inflat, ſed ad eam quæ illuminat ſcientiam, charitatis conſummatione perducat. Impoſſibile namque eſt immundam mentem donum ſcientiæ ſpiritalis adipiſci. Et idcirco omni cautione devita, ne tibi per ſtudium lectionis, non ſcientiæ lumen, nec illa perpetua quæ per illuminationem doctrinæ promittitur gloria, ſed inſtrumenta perditionis de arrogantiæ vanitate naſcantur. Deinde hoc tibi eſt omnimodis enitendum, ut expulſa omni ſolicitudine & cogitatione terrena, aſſiduum te ac potiùs jugem ſacræ præbeas lectioni, donec continua meditatio imbuat mentem tuam, & quaſi in ſimilitudinem ſui formet, arcam quodammodo ex ea faciens Teſtamenti.*

IX. Ejuſdem generis & meriti erant Monachi, Petrus qui Cluniacenſis poſtea fuit Abbas, & Odo, illi amicitia conjunctiſſimus, qui de rebus divinis ſcribendi ac jugiter commentandi ſtimulos ſibi alternatim ſubjiciebant. Vide ut Odonem Petrus excitet, curis tum aliis & occupationibus diſtentus, quo in ſacras litteras & meditationes totus incumbat, cùm liber ſit ipſe & expeditus à negotiorum tumultu. *Tu liberè de his loqui, tu ſecurè diſputare, tu ſalubriter inveſtigare, inveſtigata invenire, & inventa poteris diffinire. In te igitur, quæ in me transfudiſti, refundo, vice mea te fungi præcipio; ſtylum quem occupato ingerebas, otioſa remitto: quoniam rectiùs latices à largiſſimis fontibus, quàm ab exuſtis rupibus expectantur; meliùs ſyderum fulgorem incolumes, quàm lippientes oculi contemplantur: longè ſimiliùs intuentium ſpecies in aqua pacata, quàm turbata formatur. Aperi ergo labia, repleatur os tuum laude, & dic quæ mihi dicenda proponebas: ut quia* Bibl. Clun. pag. 614. 631. L. 1. Ep. 131.

amore quietis & ſilentii ſpiritualis, Liæ fructum ex te ad præſens perdimus, Rachelis in te ſingulari pulcritudine oblectemur. Debet is labor valde tibi eſſe jucundus, nec à tam fructuoſo opere aliquatenus corpus ceſſare: ut dum mens divina meditando, manus ſcribendo, oculi legendo, lingua loquenda, totus homo interior atque exterior cooperando laborat, holocauſtum medullatum Deo offeras: ut qui te totum ſæculo ſubduxiſti, integrum te ſacrificium Deo impendas.

Veniet forſan in mentem, hæc ad Antiquarios potiùs pertinere, qui libros in Monaſteriis exſcribebant; quàm ad Theologos, qui rebus divinis meditandis, illuſtrandis, & chartæ mandandis ſe dedidiſſent. Verùm quanquam & in laude fuerit is labor ſcribendorum librorum ab Amanuenſibus; longè alius hic erat & longè præſtantior; quando viri in Scripturarum & Patrum monumentis diutiſſimè verſati, novos de rebus ſacris ſuo ipſi marte concinnabant libros; non nova novè dicentes; eaque ex puriſſimis illis Scripturarum & Patrum fontibus hauſta. Hinc exortam infrà dicemus Scholæ primùm Theologiam, via & ratione contextam. Non is erat Petrus Venerabilis, quo de hìc agimus: non is erat Odo tanta ei familiaritate conjunctus, & cui ſuas ille quaſi vices delegabat ad ſcriptitandos libros; qui calamum tantùm & manum exarandis aliorum ſcriptionibus commodaret, non etiam ſuo aliquid ex penu depromeret. Non calamum, ſed ingenium, & quidem plurima eruditione refertum hæc Petri ad Odonem verba declarant: *Tu liberè de his loqui, tu liberè diſputare, tu ſubtiliter inveſtigare, inveſtigata invenire, & inventa poteris diffinire.* Quid iſta, quæ ibidem ſtatim attexuntur? *In te igitur, quæ in me transfudiſti, refundo; vice mea te fungi præcipio; ſtylum quem occupato ingerebas, otioſo remitto.* Hinc facilè intelligitur Petrum & Odonem alternas ſibi faces ſubdidiſſe ad ſcribendum aliquid de ſacra doctrina; Petrum quandiu vacuas habuit horas elucubraſſe Theologicas illas opellas, quæ in Bibliotheca Cluniacenſi radiant; ubi ſe oppreſſum poſtea ſenſit tot Monaſteriorum cura & regimine, tum vicarium ſibi ad ſcribendum cooptare voluiſſe hunc Odonem. Ad Theologum ergo, non ad Antiquarium ſpectant hæc Petri verba, hortantis ut à tam fructuoſo opere nuſquam manus ejus ceſſet: ut dum mens divina meditatur, manus ſcribendo, oculi legendo, lingua loquendo, totus homo interior atque exterior cooperando laborat, holocauſtum medullatum Deo offerat: ut qui ſe totum ſæculo ſubduxit, integrum ſe ſacrificium Deo impendat. Mellita ſunt prorſus hæc Petri hortamenta, & omnium Theologiæ ſive Magiſtrorum ſive Candidatorum præcordiis altiſſimè infigenda.

Ibid. Ep. 20. X. Nec diſſimulabo tamen non pauca his affinia legi in alia ejuſdem Petri Epiſtola ad Giſlebertum, quæ tamen non pertineant niſi ad opus manuum in conſcribendis libris, nullo prorſus proprii ingenii partu hinc expectando. Sed quanquam illa prior Epiſtola ad Theologum, non ad Amanuenſem: hæc poſterior ad Amanuenſem merum, non ad Theologum ſpectaret; pauca ſunt in hac poſteriori, quæ Theologo aptari non poſſint, quanquam poſſint in laicum cadere ſcriptorem, manu ſola, non ingenio adlaborantem. Sed illud præ cæteris hìc animadverti par eſt, media illa ætate complures Theologos, ſive ex Monaſteriis, ſive ex Clero, corradendis maximè inſudaſſe ſanctorum Patrum teſtimoniis elegantioribus ad quaſvis ſive morum, ſive dogmatum, ſive diſciplinæ quæſtiones, iiſque in Summas quaſdam Theologicas conſarcinandis. Fuſiùs poſthac ea de re verba faciemus. Unum id hìc obſervabimus, iſtiuſmodi compilatores contextuum omnis generis ex ſanctis Patribus, ex Pontificibus, vel ex Conciliis delibatorum, mediam quandam ſtationem tenuiſſe inter ſanctos Patres Scriptoreſque Eccleſiaſticos olim, qui vel ex Scripturis ſolis, vel ex ingenii ſui penu omnia derivabant, & Antiquarios Monachos, qui exſcribendis tantùm Scripturis, vel Patribus, vel Conciliis pium otium ſuum dicabant, ſuum nihil afferentes, præter ſcriptitandi laborem. Medii verò illi Scriptores, nonniſi alienas illi quidem lucubrationes chartis illinebant; ſed flores tantùm quoſdam & veluti lumina ſententiarum ex iis ſeligebant, & in certa quædam Theologicæ doctrinæ capita congerebant, eo delectu, eo ordine, ea compilandi methodo, ea venuſtate, quæ non poſſet niſi ex ſingulari quadam Compilatoris ipſius eruditione proficiſci. Etſi ergo nihil ſuum afferrent, ſuum tamen erat quidquid tanta ſeligendi, digerendi & contexendi perſpicacia & arte conſcribebant. Ita Proſper ex Auguſtino Sententiarum librum concinnavit, ita complures alii deinceps in ejus veſtigia ingreſſi, & pluſculum methodi ſuis ſcriptionibus addere aggreſſi. Summas Theologicas ab his rudibus tum conatibus profectas fuiſſe ſuo infra loco declarabitur.

XI. Jam verò nemo non videt, quàm aptè id genus Scriptoribus quadrent, quæ Petrus Venerabilis de piis & religioſis ſui & priſci ævi Amanuenſibus diſſerebat, Latinæ linguæ haud ſanè imperitis, Theologici verò dogmatis corticem tantùm lambere idoneis, nec ſine magna tamen pietatis ſuavitate. Erat hoc certè opus manuum, ſed ſpiritale tamen, & mira quadam mellis & luminis, etſi plus mellis quàm luminis copia conditum. Audiendus nobis nunc Petrus: Bibl. Clun. Pag. 647. *Pro aratro convertatur manus ad pennam; pro exarandis agris, divinis litteris paginæ exarentur; ſeratur in cartula verbi Dei ſeminarium: quod maturatis ſegetibus, hoc eſt, libris perfectis, multiplicatis frugibus, eſurientes lectores repleat, & ſic panis cæleſtis lethalem animæ famem depellat. Sic planè, ſic verbi divini poteris fieri taciturnus prædicator: & lingua ſilente, in multorum populorum auribus manus tua clamoſis vocibus perſonabit. Clauſus tenebris in ſpelæo tuo, & in codicibus tuis, terras ac maria peragrabis: in publicis Eccleſiæ conventibus lectoris ore verbum Dei de ſublimi loco ſpeculator inclamabis: in remotis clauſtrorum & domorum angulis illud idem ſervis Dei ſilentibus inſuſurrabis. Profeſſio te eremitam, devotio faciet Evangeliſtam: ut quod per teipſum non potueris, tuis laboribus promerearis.*

Perſpicuum eſt de ſolo opere manuum hìc agi, non de fætu aliquo ingenii; & vides tamen quantum hinc lucri ſpiritalis emergeret in authorem, in lectores, ubique terrarum, in poſteras etiam Ibidem. ætates. Pergit porro Petrus: *Animet te ad hoc agendum non parvum laboris præmium, quod pro omnibus conſequeris, quibus hoc laudabili ſtudio ſubvenire potueris. Nam quotquot tuorum voluminum lectione ſuperbiam proſtraverint, luxuriam ſubegerint, avaritiam contempſerint, iram domuerint, à quibuslibet malis vel caruerint vel pœnituerint: ut manipuli ſudoribus tuis collecti, æternarum frugum tuarum horrea cumulabunt. Et dum cum vita hominis, opera ejus finiri ſoleant, & cum deficiente deficere; tu nec mortuus morieris, nec à vita deficiens à bono opere ceſſabis, quando operibus tuis ad vitam mortuos revocabis. Tantoque tempore etiam poſt mortem tuam apud Deum extendetur lucrum operum tuorum, quanto, ut ita dicam, durare potuerit vita librorum tuorum.*

Operi manuum vacabant in Monaſteriis non illiterati tantùm, ſed & quantumvis eruditi, & in Scripturis, in Patrum ſcriptis verſatiſſimi. Præ cæteris autem labor ille manuum in honore & amore fuit, qui ſacrarum quarumcumque veterum lucubrationum ſcriptioni & ad poſteros propagationi dicatus erat. Huic ergo maximè vacaſſe doctos & pios quoſque facilè conjicimus. Inde pronum fuit, ut animum illi adjicerent ad delectum aliquem, ut ea chartis mandarent tantùm, quæ ſelegiſſent, ex quibus inter legendum ad æternorum maximè charitatem, ad virtutum ſtudia, ad Dei & Chriſti myſteriorum admirationem & amorem excitati fuiſſent. Hinc verò omnino dilucidum fit, quod nobis elucidandum propoſuimus, Quæ & qualis ſit Theologia, Quos & quales eſſe par ſit Theologos omnes.

CAPUT III.

Ex Patribus Græcis, quæ & qualis ſit Theologia, quos & quales eſſe deceat Theologos omnes, non Magiſtros tantùm, ſed & Tyrones.

I. Ex Clemente Alexandrino Theologia eſt verbum Dei, Dei lux, Verbi vox, quæ hodie, id eſt, omni ævo auditur, qua deificamur.

II. Ex eodem eadem puritas deſideratur ad Theologiam, atque ad Euchariſtiam tractandam: & illic enim carnes Verbi ſunt.

III. Quantum accedat ad Verbi prædicatorem, qui Verbi dogmata litteris mandat.

IV. Dogmata Theologiæ ſunt ſolidi illi cibi, quibus multo fidei lacte infantia Chriſtiana præparatur.

V. Ut Theologum, Contemplatorem, Gnoſticum deſcribat Clemens.

VI. Ex Origene, ita Theologia tractanda, ut Euchariſtia.

VII. Ut ſemel aſſumpta carne, ita ſæpè noſtris verbis chartiſque corporatur Verbum Dei, Mariæ vices obeunte Theologo.

VIII. Quanta puritate tractari debeant Verbi carnes, Verbi dogmata.

IX. Ex his viciſſim quanta puritas, quantum robur animæ accedat.

X. Ex eodem Origene, Theologus omnis quodam ſuo modo Joannes eſt, Mariæ filius alter, alter Jeſus.

XI. Ex Athanaſio, puro purum, lumine lumen nobis attingi opus eſt. Diu aſſueſcere Patribus neceſſe eſt, ut eos capiamus.

XII. Gregorii Nazianzeni æſtuatio adversùs extemporaneos quoſdam Theologos, electione, non eruditione & pietate creatos.

XIII. Ejuſdem pulcherrima Theologi deſcriptio.

XIV. Priùs purganda vitia, & inſerendæ virtutes, quàm ad Theologiam quis accedat.

XV. Contemplationem, ſeu Theologiam antecedat Dei timor, non ſequatur.

I. Illud Pſalmi, *Hodie ſi vocem ejus audieritis*, ſic duce Paulo interpretatur Clemens Alexandrinus, ut dies ille ſit non brevis, non fugax, non temporarius, ſed æternus; vox autem illa ipſum ſit divinum & ſempiternum Dei Verbum, cui auſcultando impendi debeat totum vitæ hujus ævum; ut hæc verè dies Dei, Verbi vox, doctrina, contemplatio ſit. *Illud autem, Hodie, augetur in unoquoque ejus die, donec nominatur hodie. Uſque ad conſummationem, & hodie, & doctrina permanet, & tunc, quæ verè eſt hodie, quæ non deficit dies Dei, unà cum ſæculis extenditur. Semper ergo audiamus vocem Verbi divini. Hodie enim eſt imago æterni ſæculi; lucis verò ſignum ac ſymbolum eſt dies. Lux vero eſt Verbum hominibus, per quod Deum contemplamur.* Hujus magiſtri doctrina & lux & pietas eſt, Verbum Dei eſt; qua ipſi, qua Patri ſimiles evadimus, qua deificamur; Deus enim lux eſt, Verbum lumen eſt; itaque quiſquis hac doctrina ſacra verè illuminatur, is deificatur. *Pietas autem, quæ Deo hominem quoad ejus fieri poteſt aſſimilat, convenientem ſibi magiſtrum adſcribit, nempe Deum, qui vel ſolus poteſt pro dignitate hominem Deo aſſimilare. Hanc doctrinam Apoſtolus cùm ſciret verè eſſe divinam, Tu autem, inquit, ò Timothee, ab infantia ſacras litteras noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem per fidem in Chriſtum. Sunt enim verè ſacræ litteræ, quæ ſacros faciunt & deificant.*

Admonit. ad Gentes.

II. Hinc ille fidenter pronuntiat multo & ſcrupuloſo examine opus eſſe, ut ſe ipſi probent antè omnes, qui audire, vel legere, loqui vel ſcribere meditantur aliquid rerum divinarum. Ejuſdem enim flagitii, ejuſdem periculi eſt verbum Dei ac Euchariſtiam, doctrinam ſacram ac carnem Chriſti ore vel mente, corde vel calamo contaminare. Utrobique ergo valet illud Pauli præceptum, *Probet autem ſeipſum homo*. An caro enim Chriſti, an Euchariſtia, quanta quanta eſt, amplius aliquid, aut ſanctius eſt, & magnificentius, quàm verbum Dei, & deificatio noſtra eſt? Atqui hoc ipſum eſt Theologia. Non ergo antè ad eam accedat quiſquam, aut ne diutiùs quiſquam ei ſe conglutinet, quàm vitia exuerit, quàm virtutum religioſis exercitiis ſeſe addixerit. Qui enim vitam vixit ſceleroſam, qui ſordes ejus ſaltem nondum diligentiſſimè expunxit, qui vel æmulatione quapiam & gloriæ aucupio ad docendum agitur, qui mercedem quamvis aliam ſibi deſpondet quàm audientium ſalutem, ille omnino ad has Pauli voces contremiſcere debet: *Qui comederit carnem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit Corporis & Sanguinis Domini*. Sacra enim dogmata ſuo quodam modo carnes Verbi ſunt. Ita ergo Clemens: *Neceſſe eſt ergo utroſque eos probare ſeipſos: illum quidem an dignus ſit, qui dicat & monimenta relinquat: hunc verò an jure poſſit audire & legere. Quemadmodum Euchariſtiam cum quidam ut mos eſt, diviſerint, permittunt unicuique ex populo ejus partem ſumere. Ad accuratè enim perfecteque eligendum ac fugiendum, optima eſt conſcientia. Firmum autem ejus fundamentum, eſt recta vita, cum ea quæ convenit doctrina: & ſequi alios jam probatos, & qui ſe rectè geſſerunt, optimum eſt, & ad veritatem intelligendam & ad exequenda mandata. Quamobrem qui comederit panem & biberit calicem Domini indignè, reus erit Corporis & Sanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane edat & de calice bibat. Conſequens eſt ergo, ut qui ut proximis proſit curam ſuſcipit, conſideret, numquid audacter ac temerè, & aliqua æmulatione, ad docendum proſilierit: num gloriam ex eo aucupetur, quod doctrinam ſuam communicat: num hanc ſolam recipiat mercedem, eorum qui audiunt ſalutem, & quod nihil ad gratiam loquatur: tum cogitet an à ſordibus corrupteliſque ſemper alienus vixerit, qui per litterarum monimenta loquitur.*

Strom. l. 1. p. 198. 202.

III. Exæquat, ut vides, Clemens eos qui ſtylo, iis qui verbo & voce ſacra dogmata promulgant. Etſi enim calamo Chriſtus nihil docuerit, ſed verbo, qui Verbum eſt: ejus tamen eſt illud Pſalmi, *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*: ejus eſt quidquid ejus afflatu & dixere & ſcripſere Prophetæ, Apoſtoli, Apoſtolorumque ſucceſſores, Epiſcopi & Doctores. Denique ſi Verbi divini vitam propiùs imitantur Prædicatores: æternitatem, pacem, quietem, ſuavitatem propiùs ſequuntur, & pro ſuo quiſque modo aſſequuntur Scriptores. Idem Clemens non multò pòſt ibidem: *Qui autem per litterarum monimenta loquitur, apud Deum ſacramenti religione obſtringitur, hæc in ſcriptis vociferans: Nec lucri gratia, nec inanis gloriæ cauſa, vinci ab affectione, aut quæſtui ſervire, aut efferri voluptate; ſed eorum qui legunt ſola frui ſalute: cujus nec eſt in præſentia particeps, ſed ſpe expectans eam quæ omnino reddenda eſt retributionem ab eo, qui operariis pollicitus eſt ſe redditurum mercedem pro meritis.*

IV. Nec ſemel tantum Clementi inſinuaſſe placuit, verbi carnes & ſanguinem eſſe Theologica dogmata, quibus Deitatis arcana, & Chriſti myſteria deguſtantur. Hoc ille ipſum rurſus inculcavit, ubi cibum illum eſſe ſolidum monuit, cui capiendo præparantur & paulatim convaleſcunt multo fidei lacte interim irrigandi, qui infantes, qui parvuli ſunt in Chriſto. Fides enim & Catecheſis lac eſt infantiæ Chriſtianæ, cui ſuccedit ſolidus cibus, Caro & Sanguis Verbi, Chriſtus, quantus maximus eſt, Deus & homo. Sic ergo Clemens Paulo Apoſtolo ſuccinens: *Et ego fratres non potui loqui vobis tanquam ſpiritualibus, ſed tanquam carnalibus; tanquam infantibus in Chriſto lac vobis potum dedi, non cibum: nondum enim poteratis, ſed neque nunc poteſtis, adhuc enim carnales eſtis. Si ergo lac quidem eſt infantium, cibus autem perfectorum nutrimentum dictus eſt ab Apoſtolis: lac quidem intelligetur Catecheſis, veluti primum nutrimentum animæ: cibus autem, ſuſpiciens contemplatio, quæ ſunt ipſæ carnes & ſanguis Verbi: hæc comprehenſio divinæ potentiæ & eſſentiæ. Guſtate & videte, inquit, quod Chriſtus eſt Dominus.* Quod non dicat Clemens, *Quoniam ſuavis eſt Dominus*, ut in Pſalmis legitur: ſed, *Quoniam Chriſtus eſt Dominus*; id eò factum ſuſpicor, quòd χριστὸς alluderet ad χρηστὸς, quod non abludit à ſuavi; vel quòd vox ipſa χριστὸς divini cujuſdam unguenti ſuavitatem deſignet, odoremque illum gratiæ, ſapientiæ & charitatis ſpiret, quo totus delibutus eſt Chriſtus, & quod nomine ipſo ſuo præ ſe fert.

Strom. l. 5. pag. 422.

V. Numeris ſuis omnibus abſolutum alibi deſcribens idem Clemens Theologum, ſeu Contemplatorem, γνωστικὸν, qui non jam lacte, ſed ſolido verbi alimento paſcatur: illum ait non Patris tantùm Ingeniti, aut Unigeniti Filii ſtabilem ac firmam notitiam comprehendiſſe; ſed etiam divinas morum leges, & naturæ totius ab ipſo uſque ortu ſuo ordinem, & accuratiſſimam veritatem: non ex Græcæ Philoſophiæ opinationibus, ſemper fluctuantibus; ſed ex ipſis Dei ſermonibus, quibus ita incumbit, ut qui ſibi aperti & manifeſti ſint, etſi aliis ſint obſcuri: ſibi certa & inconcuſſa veritate conſtent, etſi aliis forſan probabiles tantùm videantur. Illum ait non præſentibus tantùm, ſed & præteritis ac futuris intereſſe & frui; ut quibus ſacræ litteræ multam lucem jam intulerint. Illum denique docet certis & indubitatis potiſſimùm adhæreſcere, primigenias rerum omnium cauſas in ipſo Dei Verbo cernentem, & inde ad infima omnia ſeu dijudicanda, ſeu adminiſtranda delabentem. Hujuſmodi Theologum nemo non videt nullis vitiorum ſordibus maculari potuiſſe, aut iis certè jamdiu emaculatum eſſe. Nec eſt quod quiſquam animum deſpondeat, cum ne nautæ quidem in tranando pelago laborem detrectent totius curſus ſui ad aſtrum aliquod dirigendi. *Non ſolum enim primam, & eam quæ ab ea eſt genita cauſam comprehendit, & in his eſt firmus ac ſtabilis: ſtabiliter ſtabiles, & quæ excidere & dimoveri nequeunt, rationes poſſidens: quin etiam de bonis & malis, & univerſo rerum ortu ac generatione, & ut ſemel dicam, de iis quæ locutus eſt Dominus, accuratiſſimam & exactiſſimam à mundi conſtitutione ad finem uſque veritatem, ab ipſa veritate didicit: non ſi quid viſum fuerit probabile, aut ex Græca oratione neceſſarium, ipſi veritati præponens. Quæ autem à Domino dicta ſunt, pro apertis & manifeſtis ſumet, etiamſi aliis obſcura fuerint: ita de omnibus accepit cognitionem. Quæ ſunt autem apud nos oracula, & de iis quæ ſunt ut ſunt reſpondet; & de futuris ut erunt; & de iis quæ facta ſunt, ut fuerunt. In iis ſolis quæ ſcientiam conſtituunt cum ſit ſcientia præditus, ſe præclarè geret: & de bono tractandam ſuſcipiet orationem, iis quæ intelligentia percipiuntur ſemper adhærens: ab illis ſupernis archetypis exemplaribus ſuam rerum humanarum deſcribens adminiſtrationem; quomodo qui navigant, navem ad aſtrum dirigunt.*

Strom. l. 6. pag. 471.

VI. Non diſcedebat à Clemente Origenes, cum & ipſe doceret, qui poſſet quiſque *intra ſeipſum Arcam divinam conſtruere, & Bibliothecam divini Verbi conſecrare*; atque ita ab exurdantibus ſæculi vitiis emergere, & *converſationem in cœlis habere*, etſi terræ adhuc incola eſſet. Eam porro ſive Arcam, ſive Bibliothecam, *non ſæcularium authorum, ſed ex propheticis atque Apoſtolicis voluminibus* compingi debere. Et rurſus idem quàm puris cordibus, quàm intaminatis manibus tractanda ſint divina veritatis dogmata, quàmque anxiè ſatagendum & enitendum nobis ſit, ne quid inde depereat, vel dilabatur, prolato Euchariſtiæ exemplo, quam ſummoperè omnes reverebantur, ipſimet ſibi conſcii, tantundem ſaltem reverentiæ & curæ divino Verbo dependi debere, ut ne minutiæ ejus ullæ nobis vel ſine cultu excidant, vel ſine fructu. *Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis: noſtis qui divinis myſteriis intereſſe conſueſtis, quomodo cum ſuſcipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione ſervatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat. Quod ſi circa corpus ejus conſervandum tanta utimini cautela, & meritò utimini: quomodo putatis minoris eſſe piaculi verbum Dei neglexiſſe, quàm corpus ejus?*

Hom. 3. in Geneſim. Pag. 63.

Hom. 13. in Exodum.

VII. Id enimverò centies inculcavit Origenes, Quoties ſempiterna veritas, Verbum Dei, litteris, chartis, ſacriſque libris inſcribitur, toties illam quodammodo incarnari, & hæc ejus integumenta, ſeu verbis, ſeu ſcriptis conſtent, ceu corpus & carnem eſſe divini Verbi toties inhumanati, & nobiſcum verſari geſtientis. Quod ergo ſemel illi præſtitit Maria, ſexcenties illi præſtat Theologus, dum verba, vel ſcripta accommodat, quibus aſpectabile fiat, non ſine magna ſui in nos amoris ſignificatione, nec ſine ingenti gratiarum inde manantium proventu. *Sicut in noviſſimis diebus verbum Dei ex Maria carne veſtitum proceſſit in hunc mundum: & aliud quidem erat quod videbatur in eo, aliud quod intelligebatur: carnis namque aſpectus in eo patebat omnibus, paucis verò & electis dabatur divinitatis agnitio. Ita & cum per Prophetas, vel legiſlatorem verbum Dei profertur ad homines, non abſque competentibus profertur indumentis. Nam ſicut ibi carnis, ita hìc litteræ velamine tegitur. Ut littera quidem aſpiciatur tanquam caro, latens verò intrinſecus ſpiritalis ſenſus tanquam divinitas ſentiatur.*

Hom. 1. in Levit. Pag. 64.

VIII. Porro ex eodem Origene ſi carnes in Moſaico Tabernaculo ſanctificatas non attingebant, ac ne delibare quidem poterant, niſi mundi & à ſordibus quibuſcunque puri: carnes Verbi Dei, ſeu Theologicos tractatus quomodo attingere audebit, aut deguſtare, qui necdum affectuum operumque carnalium immunditiam omnem à ſe abſterſit? Etſi ergo, ait Origenes, florentis quis naturæ ſit, & ardentis ingenii, non ſtatim Dei myſteria committentur illi perſcrutanda, vel ad alios publicanda, niſi profanos mores priùs excuſſerit. *Secundum immunditiæ genus eſt, ne ipſe qui carnes edit, immundus ſit, & immunditia ejus in ipſo ſit, quod hoc modo intelligi poteſt; verbi gratia, ſi ſit aliquis naturæ florentis, & ardentis ingenii, non continuò aptus videbitur ad ſuſcipienda verbi Dei myſteria; ſed quæritur etiam hoc, ut priùs à profanis actibus & immundis operibus ſeparetur, & ita demum eruditionis capax fiat, ſi priùs capax fuerit ſanctitatis. Simile his in Numeris legimus ſcriptum, ubi Dominus*

In Levit. hom. 6. Pag. 80.

nus carnes cœlitus dedit filiis Iſrael , & dixit : Sanctificamini in craſtinum , ut manducetis carnes ; hoc oſtendens , quod niſi ſanctificati eſſent priùs effecti, carnes eis non daret Deus.

IX. Si carnem autem ante domari, & purgari neceſſe eſt , quàm divinis ſe quis inſerat myſteriis , vel ſcrutandis, vel participandis ; hæc ipſa viciſſim frequens participatio Verbi divini , ſeu cœleſtis alimenti, & ſpiritalium deliciarum nova ſemper copia ſcatentis ; lectio , oratio , ſermo doctrinæ, mentem corroborat; & reſidua ſi qua ſint vitia, eorum victricem præſtat . Hom. 9. in Levit. Pag. 96. *Si verò ad Eccleſiam frequenter venias , aurem litteris divinis admoveas , explanationem mandatorum cœleſtium capias : ſicut cibis & deliciis caro , ita ſpiritus verbis divinis convaleſcet , ac ſenſibus ; & robuſtior effectus , carnem ſibi parere coget , ac ſuis legibus obſequi . Nutrimenta igitur ſpiritus ſunt , divina lectio , orationes aſſiduæ , ſermo doctrinæ . His alitur cibis , his convaleſcit , his victor efficitur .*

X. Unum ſupereſt quod hìc aſſuam Origenis teſtimonium de Evangelio Joannis, quod ille ait meritò dici poſſe Evangeliorum primitias , non aliter quàm primitiæ Scripturarum Evangelia dicuntur . Hoc ergo palmare Evangelium Joannis interpretari aggreſſurus Origenes, non abs re ait ex ipſo Jeſu ſinu hauriendos eſſe ejus ſenſus , unde & ipſe Joannes eos hauſit; ad id verò eum ſanctimoniæ apicem deſiderari , quo quis inſtar Joannis filius evadat Mariæ : cui eum non alius ſit, aut fuerit unquam filius, quàm Jeſus ; hinc Joannes in unam quodammodo perſonam conflatur, & in unum filium cum Jeſu, ut Mariæ filius verè vel ab ipſo Chriſto dici potuerit. Eum eximiæ ſanctitatis & puritatis attigiſſe par eſt apicem , Evangelii Joannis interpretes , divinæ Verbi ex ſummo Patre generationis præcones , cujuſmodi eſſe Theologos paſſim cogit inevitabilis quædam neceſſitas. Origen. in Præfatione In Evang. Joan. Tom. 2. pag. 161. *Audeamus igitur dicere primitias ſcripturarum omnium Evangelium eſſe , Evangeliorum verò primitias Evangelium à Joanne traditum : cujus ſenſum percipere nemo poteſt, niſi qui ſupra pectus Jeſu recubuerit, vel acceperit à Jeſu Mariam, quæ etiam ipſius mater fiat: adeo talem, tantumque eſſe neceſſe eſt, qui Joannes alius ſit futurus; ut quemadmodum Joannes, itidem etiam & iſte, à Jeſu Jeſus exiſtere oſtendatur . Nam ſi nullus eſt Mariæ filius , judicio eorum, qui de ipſa ſanè ſenſerunt, præterquàm Jeſus : dicitque Jeſus matri : Mulier ecce filius, & non, Ecce etiam hic eſt filius tuus : perinde eſt , ac ſi dixiſſet, Ecce hic eſt Jeſus, quem genuiſti . Etenim quiſquis perfectus eſt , non ampliùs vivit ipſe, ſed in ipſo vivit Chriſtus.*

XI. Author eſt & Athanaſius, ad pervolutandas Scripturas, & earum penetralia invadenda , opus eſſe animo puro , & vita virtutibus perpurgata . Nec enim Sanctorum verba ſatis comprehendi poſſe , niſi Sanctorum ipſorum diutina imitatio quandam nobis cum illis familiaritatem , & neceſſitudinem conciliarit . Solis jubar nemo facilè intuebitur, niſi oculos abſterſerit, ut jam puros: Athanaſ. Lib. de Incarnatione . *Ceterùm ad Scripturarum indaginem, verumque intellectum opus eſt vita proba, animo puro , & virtute quæ ſecundùm Chriſtum eſt : ut mens per ejus tramitem decurrens, ea quæ expetit, adipiſci poſſit , quatenus fas eſt humanam naturam divina intelligere . Nam ſine pura mente , & Sanctorum imitatione , nemo comprehenderit Sanctorum verba . Quemadmodum ſi quis intueri velit Solis jubar , oculos planè detergit , & in ſplendorem redigit quantum poteſt , ad ejus ſimilitudinem cujus conſpiciendi deſiderio tenetur, ſeſe purificans, ut ita oculus, jam lumen redditus , lumen Solis contempletur .* Et rurſum ut neceſſe ſit Theologos ad ſanctam quandam civitatem proficiſci, in qua jamdiu regnant Scriptores canonici, ſancti Patres, Tractatores Eccleſiaſtici ; ibique cum eis conſueſcere ; & multo cum eis congreſſu diutinoque contubernio, eorum ſermones & penitiſſimos ſenſus perdiſcere. Non enim facilè, non penitus quenquam capimus, niſi qui ſe nobis longa aſſuetudine inſinuarit. Hæc porro conſuetudo & familiaritas, morum magis eſt & vitæ , quàm ſermonum . Ibidem. *Aut quemadmodum ſi quis civitatem, aut provinciam perluſtrare velit , planè ad ipſum locum ſpectandi cauſa procedit ; ita quoque qui volet mentem virorum cœleſtia loquentium intelligere , priùs detergere & abluere vivendi diſciplina animam debet , & ad ſanctos accedere , cum ſtudiorum factorumque ſimilitudine : ut illis conſuetudine paris vitæ familiaris redditus, quæ ipſis à Deo revelata ſunt, cognoſcat , & unà cum illis inflammatus , peccatorum quidem pericula , eorumque ignem in die judicii effugiat : ea verò percipiat, quæ Sanctis ſunt repoſita in regno cœlorum , quæ nec oculus vidit , neque auris audivit , neque in cor hominis aſcendit, quæ præparata ſunt iis, qui ſecundùm virtutem vivunt, Deumque diligunt .* Qui denique & quales ſint illi viri, quorum nobis vitæ maximè imitatione & integritate morum ambienda familiaritas eſt , ut & doctrinæ conſortium aliquod aſſequamur : non tacet ibidem Athanaſius. Sunt enimverò ſacrarum litterarum , & divinitus inſpiratarum Scriptores ; ſunt eorum ſubinde alii & alii diſcipuli , qui & eidem tuendæ doctrinæ ſanguinem plerique impenderunt ; ſunt denique ſancti Patres , Athanaſius ipſe aliique , cui Eccleſiaſticæ doctrinæ tramitem ad nos uſque propagarunt . Horum in conſuetudinem & penitiores ſenſus non illabetur, niſi qui pietate & probitate illis utcumque conſentiat. Ibidem. *Si ſacras litteras evolvas, illiſque legitimè mente inſiſtas , omnia ad exactum, plenius & liquidius, quàm à me dici potuere, deprehendes . Illæ enim à viris rerum cœleſtium peritis, & ab ipſo Deo conſcriptæ ſunt & enuntiatæ . Nos autem iſta hauſimus à magiſtris divinitus afflatis , qui eos libros evolverant , & ſeſe divinitatis Chriſti Martyres teſteſque exhibuerant , quæ nos tuæ ſedulitati tradenda exiſtimavimus .*

XII. Impatientiſſimè ferebat Gregorius Nazianzenus ſui ævi extemporaneos veluti quoſdam Doctores , & ſuffragiis potiùs quàm virtutis & doctrinæ copia creatos Theologos ; à quorum conſpectu aufugere, & in avia quædam ſe latibula abdere cupiebat . Hos non alios fuiſſe ſuſpicor , quàm aulicos quoſdam Epiſcopos . Orat. 29. pag. 486. *Cùm linguæ pruriginem hac tempeſtate vigentem conſpicio, ſapienteſque diei unius momento exortos, atque Theologos electione ac ſuffragio effectos ; quibus ad eruditionem comparandam ſatis eſt , ſi voluntatem ſolam afferant ; Philoſophiæ ſupremæ deſiderio teneor , ac , juxta Hieremiam , extremum quendam ſeceſſum requiro , mecumque ipſe ſolus vitæ conſuetudinem habere concupiſco .*

XIII. Gregorio enim is demum Theologus videbatur eſſe , qui totus ad æterna propendens , terrenas res primoribus tantùm digitis attingeret, ſecum ipſe & cum Deo verſaretur ſemper ; rerum omnium cauſas & rationes non alias ferè, quàm quæ in Verbo, in incommutabili Veritate vivunt, meditaretur ; lumen lumine , puro purum hauriret æternæ ſapientiæ fontem , terreniſque vitiis & curis extricatus, futuræ jam vitæ delicias prælibaret . Ibidem. *Neque enim mihi quidquam cum ejus hominis vivendi ratione comparandum videtur , qui clauſis compreſſiſque ſenſibus , atque extra carnem mundumque poſitus , nihilque rerum humanarum, niſi ſumma neceſſitate impellente contingens , ſecumque ipſe & cum Deo commercium habens , ſublimiorem iis rebus , quæ aſpectu ſentiuntur , vitam traducit ; ac divinas rerum ſpecies & imagines puras ſemper, atque ab* *omnibus terrenis & vagis ſimulacris liberas atque immunes in ſe circumfert; velut puriſſimum quoddam ſpeculum Dei rerumque divinarum exiſtens, ſubindeque effectus: atque ita ſe comparat, ut per lumen lumen inſuper aſſumat, per obſcurius nimirum clarius & illuſtrius: quouſque ad radiorum futuræ vitæ fontem tandem pervenerit, ac ſolutis per veritatem ſpeculis beati finis compos extiterit.*

XIV. Denique ita ſtatuit Nazianzenus, nec ad hanc germanam Theologiam & cum Deo conſuetudinem accedere, aut vel aſpirare quenquam poſſe, niſi antè carnis vitia frænaverit, mentemque ſuam virtutum domicilium, Dei hoſpitium fecerit; nec vitiorum ſtirpes fibraſque penitiſſimas evelli, virtutes divinas inſeri animo poſſe, niſi caſtiſſimæ hujus & divinæ doctrinæ beneficio. *Vix porro quiſquam, nec niſi qui, vel* Ibid. p. 487. *diuturna Philoſophia, exactaque diſciplina, carnem frænaverit, animæque nobilitatem & ſplendorem ab humilis & caliginoſi corporis contagione abruperit, vel divinum numen erga ſe benignum propitiumque ſenſerit, aut utrumque horum habuerit, ac mentem quàm maxima cura & diligentia ad cœleſtium rerum aſpectum evexerit; vix, inquam, terrenam hanc molem deorſum trahentem ſuperaverit. Priuſquam autem eam, quantum fieri poteſt, ſuperaverimus, aureſque noſtras & mentis aciem ſatis repurgaverimus, animarum curam ſuſcipere, aut ad rerum divinarum pertractationem accedere haudquaquam tutum eſſe duco.*

Hæc verò tam altè deſcenderant in mentem Gregorii, ut & ipſe cunctaretur, refugeretque Theologi munus aggredi, quanquam tam longo antè & tam accurato in ſolitudine virtutum omnium tyrocinio perfunctus. Ibid. p. 488. *Quæ cum ipſe norim, illudque præterea, neminem magno Deo, & ſacrificio, & Pontifice dignum eſſe, qui quidem priùs Deo hoſtiam viventem ſeipſum non exhibuerit, aut, ut rectiùs loquar, Dei vivi templum ſanctum ac vivum factus ſit; qui tandem fieri poſſit, ut vel ipſe prompto animo de Deo diſputationem habere aggrediar, vel temerè aggredientem probem? Laudanda non eſt hæc cupiditas; periculoſus ac metuendus hic conatus. Ac proinde purgari nos antè oportet, atque ita deinde in illius, qui purus eſt, congreſſum & colloquium venire.*

XV. Decantatiſſima illa & tot laudibus cumulata contemplatio non aliud videbatur eſſe Nazianzeno, quàm Theologicum ſtudium, ea qua par eſt morum caſtimonia, corporis & mentis puritate ſubnixum. Itaque committendum non eſſe, ut priùs quis in Theologicas contemplationes irrumpat, & tum demum divini timoris falce inhærentes vitioſitates ſuccidat; ſed ſtudio ſapientiæ præſultorem dandum eſſe timorem Dei, qui conſcientiæ, qui vitæ, qui famæ ſordes omnes antè eluat, atque ita purgatos in Sapientiæ ſacraria admittat. Orat. 39. *Neque enim ea nobis ratio ineunda eſt, ut à contemplatione auſpicantes, in timorem deſinamus. Effrænata enim contemplatio in præcipitia quoque fortaſſe nos impulerit. Verùm ut timoris rudimentis imbuti, & purgati, atque, ut hoc verbo utar, attenuati, in altum efferamur. Ubi enim timor eſt, illic quoque mandatorum obſervatio: ubi autem mandatorum obſervatio, carnis etiam, quæ nubis cujuſdam inſtar animæ lumen obſcurat, nec divini radii ſplendorem purè intueri ſinit, purgatio eſt. Porro ubi purgatio, illic illuminatio: illuminatio autem deſiderii ſumma eſt; iis utique qui maximarum rerum, vel potiùs maximæ rei, atque adeo magnitudinem omnem ſuperantis cupiditate flagrant. Quocirca ſe quemque priùs purgare oportet, atque ita demum cum puro conſuetudinem habere.*

CAPUT IV.

Ex aliis rurſum Patribus Græcis, quæ & qualis ſit Theologia: quos & quales eſſe deceat Theologos omnes; non Magiſtros tantùm, ſed & Tyrones.

I. Ex Chryſoſtomo, Theologia, Euchariſtia, mentes vitiis purgat.

II. Morum probitas probas ingenerat opiniones, improbitas improbas & hæreticas.

III. Ex eodem vita impura impedimento eſt ſublimibus dogmatibus.

IV. Rurſum ex Paulo probat Chryſoſtomus, mala dogmata, hæreſes ex vitæ pravitate naſci, necnon & ſchiſmata.

V. Aliæ rurſus ad id ex Scripturis probationes.

VI. Danielis & Ezechielis exemplis probatur, divina non pandi arcana, niſi puris mentibus, in ſeceſſu & fuga ſæculi.

VII. Ex Theodoreto eadem hæc omnia declarantur.

VIII. Et ex Syneſio, ex quo multa præclariſſimè de puro mentis oculo, de lætiſſimo tum lucis & veritatis ſummæ ſpectaculo.

IX. Primæva veræ Philoſophiæ lux non à Platone, non à Plotino, ſed à Verbo, & ejus dono à Moyſe, à Salomone, qui omnium primi de ſummæ Sapientiæ perſona & majeſtate ſcriptis aliquid mandarunt.

X. XI. Ex eodem Syneſio de ſummæ Sapientiæ deliciis, à terra, à terrenorum amore nos avocantibus.

XIII. Quomodo Ambroſius, Syneſius, aliique ad Epiſcopatum advecti, ſtatim evaſerint in ſummos Theologos.

I. NUmerat & Chryſoſtomus Theologicas meditationes inter eas cœlitus medicatas potiones, quæ ægritudines, quæ pravitates animi funditus extinguunt; his adjungit ſacras Euchariſtiæ epulas, & largas in pauperes erogationes. *Quonam igitur modo ab hac tam noxia peſte fugiemus? ſi illam utique potionem bibamus, quæ omnes intra nos vermes ſerpenteſque mortificet. Et quodnam, inquies, iſtud eſt poculum quod eam vim habeat? Pretioſus ſcilicet Chriſti ſanguis, ſi cum fiducia utique ſumatur. Omnis enim hoc remedio morbus extinguitur: poſt hoc ſanctarum quoque Scripturarum diligens & devotus auditus, & miſericordia auditui copulata. Per hæc enim omnes mortificari illæ poſſunt, quæ animam noſtram tabefaciunt paſſiones.* Chryſoſt. Hom. 4. in Matth.

Et rurſus idem alibi, ut ad cœleſtia aſſurgere poſſit nemo, niſi priùs terrena calcaverit omnia. *Quoties enim terrena nequit homo contemnere, quomodo poterit cœleſtia contemplari? Quamobrem adnitamur pro viribus, dilectiſſimi, ut vitam noſtram dirigamus, ut mentem expurgemus, ut nullæ nos ſordes impediant; augete cognitionis lucem, neque jacite ſemen inter ſpinas. Qui non intelligit malam eſſe avaritiam, quomodo majora cognoſcet?* In Joann. Hom. 53.

II. Cùm Theologi ſit autem non ſuo privatim ſolùm frui veritatis lumine, ſed eo alios etiam impertire: cùm ea ſit maximè lucis vis ac natura, ut latiſſimè ſe diffundat: monet Chryſoſtomus ipſa maximè morum probitate fieri, ut cæteri homines nobis copulentur, & aſſentiantur, ejuſdemque dogmatis & doctrinæ ſocietatem complectantur. Rapit enim omnes in ſui amorem perſpecta virtus, amor conciliat & conſentientes facit. *Multum momenti in vita eſt dilecti, licèt ſit quiſpiam efferus; etiam ſi per dogma non condemnetur, ſed clam approbat, laudabit, & admirabitur. Et unde, dicis, erit vita optima? Non aliun-* Hom. 47. in Acta, pag. 606.

aliunde quàm à divina operatione. Ex adverſo autem vitæ improbitas ſana dogmata labefactat, erroreſque mentibus ſenſim inſeminat, illos maximè qui alendis vitiis obſecundant. Hinc expuncta multis reſurrectionis fides, & immortalitatis animarum, hinc fati invecta neceſſitas, Providentiæ ſummæ inficiatio. Quæ ſententiarum deliramenta ideo eruperunt, ut eſſent & vitiorum patrocinia. *Reſurrectionis dogma lædit vitæ improbitas, dilacerat immortalitatem animarum, & judicium & multa alia: inducit fatum, neceſſitatem, negationem providentiæ. Anima enim multis malis immerſa, has ſibi conſolationes excogitare attentat, ut ne cogitans eſſe judicium contriſtetur; & ſitum eſſe in nobis facere bonum & facere malum, negat. Vita talis operatur innumera mala, beſtias facit ex hominibus, & beſtiis ſtupidiores*. Hinc pulcherrimè alibi idem ſanctus Pater, de Pauli Apoſtoli doctrina diſſerens, cui non facilè aſſentientur, qui ab ea ſe paſſim traduci & damnari intelligent; qui bonæ frugis erunt, facillimè conciliabuntur: *Ut autem Paulina intelligantur, vita pura opus eſt*. Non ait ut honori, ut amori ſit Pauli doctrina, ut imitationi, vita pura opus eſſe; ſed ut intelligatur. Caliginem enim menti offundunt vitia omnia, & lumen veritatis excludunt. Etſi alluceat & blandiatur intellectui veritas, inſidiatur & illudit cupiditas, & plerumque vincit.

Ibid. p. 807.

Hom. 57. in Acta.

III. Hoc ipſum interpretatur Chryſoſtomus à Chriſto ſignificatum fuiſſe, cum dicebat, *Qui facit mala, non venit ad lucem*. Tenebroſa enim illum conſcientia & inquinata vita à luce alienat, & viciſſim ab illo lucem alienat. Ab animi perturbationibus liberum ergo eſſe oportet, qui dogmatum ſacrorum arcana rimari volet. Sed hæc multò luculentiùs ediſſeret Chryſoſtomus: *Hinc dicimus, quod merito dicebat Chriſtus, Qui facit mala, non venit ad lucem: & quod vita impura eſt impedimento ſublimibus dogmatibus, non ſinens ut appareat perſpicax animæ facultas. Quomodo ergo fieri non poteſt, ut qui eſt in errore, & rectè vivit, maneat in errore: ita non eſt facile, ut qui in ſceleribus & flagitiis eſt educatus, citò reſpiciat ad dogmatum noſtrorum altitudinem. Sed ab omnibus animi perturbationibus oportet eſſe liberum eum, qui eſt venaturus veritatem. Nam qui eſt ab iis liberatus, ab errore quoque liberabitur, & veritatem aſſequetur*.

In Epiſt. 1. ad Corint. Hom. 8.

Nec eſt quòd quenquam abducant ab hac Chryſoſtomi ſententia vulgatiſſimi rumores illi, eſſe bonæ frugis hæreticos aliquos, probitatis numeros ab illis omnes accuratè impleri, in ſola fide illos claudicare. Inania hæc ſunt hominum minimè malorum, & per incogitantiam ſaltem, aut imprudentiam peccantium deliramenta. Hæreticum non facit error, ſed erroris pervicacia, erroris contumax & ſuperba defenſio. Porro nemo neſcit quantæ ex contumacia & ſuperbia vitiorum peſtes exiſtant. Si jam ad Catholicos pergas, ne illi quidem in errore quovis exitiali conſeneſcunt, ſi reliqua vita ſit innoxia, ſi puræ veritatis amor animo inſideat, ſi ejus penitius indagandæ, & flagrantiùs ſectandæ ſedulitas non deſit.

IV. Suam hanc porrò doctrinam confirmat rurſus Chryſoſtomus ex Pauli verbis, qui radicem omnium malorum docet eſſe avaritiam, qua faſcinati quidam à recta fide aberraverunt. Quæ hìc avaritia dicitur, ea eſt, ut opinor, carnalis univerſim & terrena quæcunque cupiditas; cui quiſquis mancipatus eſt, & hac ſua ſervitute delectatur, is facilè adducitur ad perneganda, & evertenda ſanæ fidei dogmata omnia, quibus graviſſimæ & æternæ pœnæ nefariis omnibus cupiditatibus intentantur. *Rectè autem Paulus addidit illud, Nolite peccare, oſtendens quòd hinc ſint ſemina incredulitatis. Hoc quoque alibi tacite ſignificat, quod vita corrupta mala gignit dogmata: ut quando dicit, Radix omnium malorum eſt avaritia: quam quidam appetentes aberraverunt à fide. Multi enim malè ſibi conſcii, nec volentes dare pœnas, ab hoc metu læduntur in fide reſurrectionis; ſicut ii quidem certè qui multa & præclara rectè geſſerunt, quotidie cupiunt videre illum diem*.

Hom. 40. in Epiſt. 1. ad Corint. pag. 692.

Rurſum Paulus, rurſum Chryſoſtomus tum errores alios peſtiferos, tum maximè hæreſes naſci docent ex morum perverſitate. Exundante enim iniquitate refrigeſcit charitas; ubi refrixit charitas, ebullit invidia in fratres; ex invidia, dominandi libido progreditur, & hinc hæreſes. *Quum abundaverit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Ejuſmodi profectò contemptus omnes hæreſes genuit, quippe ex eo quod non diligerent fratres, ſecundis eorum ſucceſſibus invidebant. Ex ea autem invidia, dominationis ambitu tenebantur: porro ex ea ambitione hæreſes naſcebantur; idcirco & Paulus quum dixiſſet, ut denunties quibuſdam non aliter docere: modum etiam ſuggerit, quo id fieri poſſit. Quinam vero hic eſt? Charitas*. Nec hæreſes tantùm, ſed & ſchiſmata ex eadem improbitatis & ſuperbiæ radice proſerpunt. *Quippe & vita impura ſchiſmata facit. Omnis enim qui malè operatur, odit lucem*. Denuo Paulus, *Volentes eſſe legis doctores, & non intelligentes, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant*. Denuo Chryſoſtomus, *Si ex ignorantia, quomodo peccare illos dicis? Propterea quod legis docendæ munus ſibi uſurparent: tum etiam quod charitatem deſererent. Nam ex hoc ignorantia gignitur*. Perſpicua ſunt hæc Pauli, hæc Chryſoſtomi Paulum interpretantis verba. Vide jam ut ejus doctrinæ ratio ab ipſa uſque origine promatur: *Nam cum anima negotiis carnalibus ſeipſam penitus dederit, hebetatur illius acies, ac penitus obtunditur. Ubi enim à charitate deciderit, neceſſariò ad contentionis devolvitur ſtudia, jamque mentis acies nihil aliud quàm rixas conſpicari poteſt. Nempe enim is qui aliqua rerum temporalium concupiſcentia detinetur, ejuſmodi vitio ebrius nequaquam de veritate integrum atque illibatum poteſt proferre judicium. Neſcientes, inquit, de quibus affirmant*.

In Epiſt. 1. ad Timoth. hom. 2. pag. 1527.

Pag. 1528.

Denique alibi Paulus, *Habens fidem & bonam conſcientiam: quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt*. Ubi Chryſoſtomus in eandem ſententiam, *Et merito ſanè. Nam ubi vita reprehenſibilis fuerit, dogma item hujuſmodi ſit neceſſarium eſt; ac videas plurimos in profundum malorum corruiſſe, atque ad gentilem ritum fuiſſe converſos. Ne enim futurorum metu & expectatione crucientur, perſuadere ſibi omni ſtudio curant, falſa eſſe omnia quæ noſtra religio continet; atque à fide quidam pervertuntur, dum rationibus omnia colligere quærunt. Naufragium quippe hujuſmodi ratiocinatio gignit, fideſque veluti navis tutiſſima eſt*. Minùs ergo mirum nobis accidet, ſi tot paſſim contemptui ſint Theologi; morum ſcilicet pravitate authoritatem ſacræ doctrinæ detrahentes, eam leviter & perfunctoriè delibantes, plerique in fide ea de cauſa titubantes, nonnulli ab ea fœdiſſimè deſciſcentes. Hinc verò fides ipſa magis magiſque convaleſcit & corroboratur; ut cujus veritas tam ſit certa, tam perſpicua, quàm æterna lex illa & ratio incommutabilis, quæ juſtitiam coli jubet, improbitatem profligari. Ut enim hìc nos addocuit Chryſoſtomus, nec à fide deviare poteſt, quiſquis pietati & juſtitiæ conſtanter adhæreſcit; nec viciſſim à juſtitia & probitate longè deflectet quiſquam, qui non & in fide aliquando periclitetur.

In Epiſt. 1. ad Timoth. hom. 5. pag. 1546.

V. Quoniam autem plurimum momenti eſt in hac Theologici ſtudii copia individua cum morum innocentia, libet alias & alias ad hoc ipſum audire allegatas à Chryſoſtomo rationes; quas quam multi in ore habent, tam pauci expendunt, ut videant, quo illæ pertineant. Cùm ergo quæſtionem aliquam propoſuiſſet Chryſoſtomus plebi ſuæ, ab ea ſolvenda ipſe quidem abſtinuit, hortatus eſt autem fideles omnes, ut ipſimet ſecum commentarentur aliquid, quo ea elucidaretur. Nec enim cuiquam deſperandum eſt, cùm nemo ſit, penes quem non ſit poteſtas purioris vitæ conſectandæ, cui protinus cœleſtis lux affulgeſcit ad dubia iſtiuſmodi omnia enucleanda. Vide quàm certò id affirmet, quantis id aſtruat argumentis ſanctus Pater. *Poteritis autem talia invenire, ſi puram vitam egeritis. Si enim Cornelium propter vitam optimam vocavit ad arcanorum cognitionem, Eunuchum propterea quod ſtudioſè legeret, fecit etiam cognoſcere: multo magis eos qui jam fidem aſſecuti ſunt, ſi rectam vitam oſtenderint, docebit quæ manifeſtiora. Quemadmodum enim vita immunda eſt impedimento, quo minus ea cognoſcantur, ut dicit Paulus: Non potui loqui vobis tanquam ſpiritualibus, quoniam lites ſunt in vobis & contentiones: & rurſus Eſaias: Scire vias meas deſiderabant, ut populus qui fecit juſtitiam: ita etiam vita munda eò deducit, & quærendi ſtudium.*

In Pſal. 43. Tom. 3. pag. 594.

Huc pertinere idem alibi tradit, & Evangelicas Chriſti parabolas, & multiplices Scripturæ difficultates: ut indigni & ignavi repellantur, digni & gnavi quærant, pulſent, petant, & hoc ſuo veritatis ſtudio non doctiores tantùm, ſed & ſanctiores evadant. *Nam Chriſtus quoque multa loquebatur in parabolis, ſeparatim autem eas ſolvebat diſcipulis. Parabola enim dignum ab indigno diſtinguit; dignus enim quærit invenire ea quæ dicuntur, indignus autem prætercurrit.*

In Pſal. 48. Ibid. pag. 266.

VI. Alibi verò de incomprehenſibili Dei natura diſputans Chryſoſtomus, miratur non injuria ſtoliditatem Eunomianorum, qui etſi non neſcirent Danielem hominem inculpatæ vitæ, & multarum virtutum luce radiantem, non potuiſſe unius Angeli conſpectum ferre: ſperabant ſe quanquam moribus eſſent inquinatiſſimis, naturam Dei ad purum & liquidum videre, qui tot Angelorum millia ſuæ ex omnipotentiæ ſinu effudiſſet. *Iſti qui tam longè ab illius juſtiſſimi hominis virtute abſunt, & jacent, & ſordent, ipſam ſubſtantiam Dei ſeſe diligentiſſimè noſſe profitentur: quæ ſuprema & prima eſt, quæ millia Angelorum creavit, quorum unum Daniel videre non potuit.* In his Danielis virtutibus, quæ illum ad cœleſtium conſpectum videbantur roboraſſe, non poſtremum occupat locum ſæculi fuga, ſeceſſus & ſilentii amor, unde frequens illi ad fluminum oras meditatio, perinde ut Ezechieli, ubi & utrique divina ſe arcana aperiebant. Quod exemplum & in illis, & in compluribus aliis præformabatur, ut ne ſperarent veriſſimæ ſe Theologiæ luce fruituros, niſi qui urbes & tumultum hominum, ac negotiorum fugitarent, & ita demum ſe divinorum contemplationi coaptarent. *Hic quoque (Ezechiel) ad fluvium Chobar, quomodo Daniel ad Tigrim divinam rem accipit. Quoties enim Deus inſolitum aliquod viſum oſtenſurus ſuis famulis eſt, extra urbem tumultumque hominum ducit, & loco tranquillo conſtituit; quo nullis rebus, quæ ſeſe aut oculis aut auribus offerant, animus interpelletur: ſed liber omnino ac otioſus vacet eorum, quæ divinitus aperiantur, contemplationi.*

Hom. 3. de Incomprehenſ. Dei natura. Tom. 1. pag. 360.

Ibidem.

VII. Si libeat autem reſciſcere, unde olim Prophetæ, unde Scriptores divinorum librorum, unde Apoſtoli, unde Chryſoſtomus, unde Patres cæteri, quorum hìc ſuffragia corrogamus, Theologiam compararent illam ſuam, cujus rivulis noſtram hanc rigare contendimus: non ſiluerunt ipſi. Ezechiel, Daniel, Chryſoſtomus, ne retro ad Moiſen montium faſtigia inacceſſa conſcendentem pergam, Theologiæ ſuæ fontes illimes & uberrimos nobis indigitarunt, non in congreſſibus hominum, non in frequentia populi; non in opum, honorum, deliciarum cura; ſed in otio ſacro, in abditis receſſibus, in jugi Scripturarum meditatione, inter ſtudia, & exercitamenta virtutum magis, quàm ſcholarum. Ideo & Theodoretus monet in more olim fuiſſe apud fideles omnes, ut jam inde à puero Scripturis initiarentur, earumque fluentis copioſiùs in dies perfunderentur, quo perturbationes animi omnes abſtergerent, & libero puroque mentis oculo divina fruerentur luce. *Mœroris ipſe nubem in anima mea diſcutio, & tuam oro gravitatem, ut triſtitiæ dolorem cogitatione vincas, divinorumque eloquiorum carmen animæ in tempore admoveas. Hujus enim rei gratia ſtatim à cunabulis velut mamillam quandam ſacrarum ſcripturarum meditationem haurimus, ut cum morbus nos invaſerit, ſalutare pharmacum ſpiritus diſciplinam adhibeamus.* Moſaicis etiam temporibus, legibuſque jubebantur, qui ſacra facturi erant, & puras Deo hoſtias oblaturi, ſecedere aliquantulum, & in ſacris adytis verſari, ubi uni vacarent Deo & ſibi; ſeque ipſos priùs, quàm oblationes quaſvis alias Deo immolarent. Atqui Theologicæ meditationes, prædicationes, lectiones, ſcriptiones, ſacrificia ſunt, hoſtiæ ſunt. Unde Theodoretus idem ex Pauli verbis. *Ut ſim miniſter Chriſti in gentibus, ſanctificans Evangelium Dei: ut fiat oblatio gentium accepta, ſanctificata in Spiritu ſancto. Et prædicationem quidem, inquit, ſacrificium vocavit, ſinceram autem fidem, acceptam oblationem.*

Theodoret. Epiſt. 14. Tom. 3. pag. 906.

Ibid. in Ep. ad Rom. c. 15.

VIII. In vitæ puritate veſtibulum eſſe primum, & quoddam ſapientiæ rudimentum, quod deinde longo virtutum & ſtudiorum progreſſu perpoliendum ſit, ita docet Syneſius, Epiſcopus Cyrenes: *Quippe rectè vitam inſtituere perinde arbitror, ac ſapientiæ initium; idque vetuſtiſſimi, ac ſapientiſſimi viri ſummoperè procurandum eſſe declararunt. Ei enim qui impurus ſit, rem puram attingere nefas eſſe teſtatur divina vox.* Si quæras autem quò maximè ſpectet totus ille parandæ puritatis labor, uno verbo rem declarat Syneſius, nempe ut defoſſum in nobis mentis oculum effodiamus. *Vale & Philoſophiæ operam dato, jugique ſtudio defoſſum in nobis oculum extrahe.* Contemplatorem enim ſummæ veritatis oculum ſic menti noſtræ Creator inſeruit, ſicut corpori corporeæ lucis ſpectatorem. Peccatis & cupiditatibus cœnoſis oblimatus eſt mentis oculus, ut divina jam non poſſit contueri. Sordes illæ omni ſtudio abluendæ ſunt, & tum demum pura puris animis veritas allucebit, & hominem homini reddet. Etenim *vita quæ ſecundum mentem eſt, finis eſt hominis. Hanc nos omni ſtudio quæramus, ac cum à Deo divina ſapere poſtulemus, tum ipſi quacunque ratione poſſumus, undequaque ſapientiam comparemus.* Eſt enim oculi purgati, & ad lucis patientiam, ad lucis læta ſpectacula reſtituti, non otiari, non torpere; ſed ad fontem ipſum luminis, ad Solem converti, & eo quantum fas eſt frui: tum ad ea omnia quæ Solis hujus luce perfunduntur, aciem ſuam convertere; pulchra hæc & ſplendida omnia ab illo ſurſum Sole illuminari & venuſtari, & ſcire, & gratulari.

Epiſt. 136.

IX. Hac luce ubique præſentiſſima, ubique & ſemper frui fas eſt, & inextricabiles alioqui quæſtionum nodos expedire. Hæc longè pulcherrima Philoſophia eſt, hæc Theologia. Nec enim Syneſio & Patribus olim aliis omnibus aliud erat Philoſophia, quàm Theologia; ut nec alia Sapientia, quàm Deus, quàm Verbum ipſum. Philoſophari ergo non illis aliud, quàm Theologum agere. Nec illud Syneſius hauſerat à Platonicis, ſed à Scripturis, in quibus longè antiquiſſima ante Philoſophos Græciæ omnes, & uberrima Philoſophia manabat. Qui primus litteris aliquid mandavit, quod ad nos pervenerit, Moyſes & ſecundùm illum Salomon, multis ante Homerum, ante Poetas & Philoſophos omnes ſæculis, ſapientiam intellexerunt, & humano generi pro ſuo modulo intelligendam, videndamque repræſentarunt; non qualemcunque, non participatam, non creatis mentibus inhærentem; ſed increatam, incommutabilem, æternam, ipſammet ſubſtantiam & perſonam ſapientiæ & veritatis; cui mens creata adhæreſcit, quoties & quandiu ſapit. Hanc Moyſes delineavit, hanc Salomon frequentiſſimè & luculentiſſimè in Scripturis noſtris declaravit, ex quibus aliquando tandem Plato & ex eo Philoſophi cæteri didicere, quid eſſet ſapientia, quid Philoſophia, quid Philoſophari. Id nos operoſiùs proſecuti ſumus, in eo quem non ita pridem emiſimus de Philoſophis & de Philoſophia tractatu. Hæc obiter præfari neceſſe fuit, ne Syneſius, ne Nazianzenus exiſtimarentur, aliique Patres complures ad Philoſophorum ſcholas deſcendere, cùm ad Philoſophandum fideles hortantur. Totum enim contra eſt, nec aliud tum illi agunt, quàm ut primigeniam Philoſophiæ ſinceræ originem Scripturæ & Eccleſiæ reſtituant, & ex ea perfuſos tantùm furtim fuiſſe Philoſophos Græcos conteſtentur. Audiendus eſt ergo nunc demum nobis Syneſius: *Itaque ſive abſentibus, ſive unà degentibus nobis Deus ſemper adſit: præſente verò Deo, etiam quod inextricabile eſt, explicari facilè poteſt. Vale & philoſophare. Ac quod divinum in te eſt, ad divinum illud effer primigenium & antiquiſſimum. Optimum eſt omnibus meis in litteris egregiæ animi tui affectioni iſtud à me dici, quod ad eos qui aderant Plotinum uſurpaſſe ferunt, cum à corpore animum revocaret.* Non hæc à Plotino Syneſius, ſed à Platone Plotinus, Plato à Moyſe, à Salomone, ab illis Scripturis, quæ de Chriſto, nec niſi de Chriſto in utriuſque teſtamenti paginis verba feciſſe infra demonſtrabimus.

Ibidem. Epiſt. 137. Pag. 275.

X. Ex eadem ſcatebat inferiùs Salomonis vena, quod idem Syneſius æternum æternæ ſapientiæ Patrem compellabat, orabatque ſupplex, liberum ut ſibi & extricatum ab omnibus terrenis ſollicitudinibus animum præſtaret, atque adeo non paupertatem tantùm à ſe, ſed & divitias amoliretur, quo divinis nempe totus vacaret ſemper rebus, nec ullis inde avocamentis divelleretur; ſed Theologicas ſubinde commentationes ſuas, etiam verſu mandaret chartis: & has induſtriæ ſuæ coronas texeret ingenito Patri, texeret & Filio, qui cum ipſo ſapit & ſapientia ipſa eſt, & omnia ſapienti cum Spiritu moderatur. *Sed quandiu vitæ corporeæ in vinculis placida, ò Beate, alat me fortuna: neque adverſa aura ſpiret, animi curis triſtibus exedens vitam: rebus divinis ut ſemper vacem, neque in talibus voluter. Unde jam elapſus munificentia tua, coronam ſanctis ex pratis tibi hanc necto: tibi iſtas affero laudes, purorum Princeps mundorum, & Filio ſapienti, unà cum ejus ſapientia, quem ex ineffabili effudiſti ſinu: in te autem manet, ex te quamvis progenitus, ut omnia ſapienti moderetur Spiritu.* In eandem rurſus ſententiam aliquantis interpoſitis: *Ne mihi terrenos imbres divitiarum decernas, ò Rex, quò rebus divinis vacem: neque triſtis paupertas teſtis adhæreſcens, ad terram trahat curas animi. Utraque hæc res animam deprimit ad terram, utraque mentis oblivium affert, niſi tu, beate, miniſtres vires. Næ pater puræ fons ſapientiæ, illuſtra animum de tuo ſinu intellectuali luce. Illuſtra cor ex tua vi ſapientiæ jubare.*

Syneſius Hymno 3. pag. 326. 327.

Pag. 329. 330.

XI. Non mihi tempero, quin & illud hìc adſcribam ex eodem dulciſſimo Syneſii carmine ad Deum, quod & meo pervelim & lectorum omnium cordi ita inſcribi, ita infigi, ut deleri poſſit nunquam. Ita enim Theologorum animis illud indeſinenter recurret, nec ſine ſuavitate recurret, Qua communi calamitate immortales animæ noſtræ menteſque in hylam, hoc in corruptibilis hujus carnis materiam delapſæ ſint per primi parentis lapſum, ubi non ſuperſint niſi ſuſpiria & preces ad Patrem luminum Deum, ut ex hoc cœnoſo & caliginoſo gurgite nos liberet, & ad puros lucis & charitatis hauſtus reſtituat. *Et ſpiritum conſerva impollutum, ò Rex. Equidem nunc caliginoſam hylæ maculam fero: teneor autem cupiditatibus, terrenis vinculis. Tu autem liberator es, tu expiator es, libera malis, libera morbis, libera compedibus; tuum ſemen fero generoſæ ſcintillam mentis in altitudine hylæ abſconditam. Tu enim in mundo depoſuiſti animam: per animam verò in corpore mentem ſeviſti, ò Rex, terræ ut famularer: ex famula verò facta ſum ſerva; hyla me magicis irretivit artibus. Adhuc tamen inſunt mihi exiguæ quædam vires, abditæ pupillæ: nondum omnem reſtinxit vim, ſed circumfuſa eſt multa supernè tempeſtas, cæcam efficiens quæ in Deum aciem dirigit. Miſerator Pater filiam ſupplicem, hanc ſæpiùs jam intellectuali aſcenſu ſcandere cœlum conantem, blandæ hylæ deſiderium ſuffocat. Tu verò illuſtra, ò Rex, oculos, ut ad cœleſtia ſe attollant: accende ignem & incendium, ſemen illud exiguum alens in meo capitis apice.*

Pag. 330. 331.

XII. Nemo tam hoſpes eſt in Eccleſiaſticis Annalibus, cui non exploratum ſit, quàm præcipiti gradu & Syneſius & Ambroſius, & alii nonnulli priſcorum Patrum, à ſæculari vita, pompa, militia, ad ſacras inſulas venerint, vel potiùs abrepti ſint. Subit ergo quandoque mirari, quì potuerint illi tam citò ad edocendas plebes, ad Clerum imbuendum, ad concionandum, ad ſcribendum de rebus ſacris accedere, & reconditam Theologiam, quam ne attigiſſe quidem videbantur, tum voce, tum ſcriptis promulgare. Monuit nos jam Theodoretus, ſolitos tum fideles jam inde à teneris ad mamillas Scripturarum admoveri, eo lacte diutiſſimè potari, mores puriſſimos inde haurire, quibus totius ſupernæ ſapientiæ fores ſibi panderentur, liberales artes excolere, & illam maximè Philoſophiam, quam diximus Theologiæ multò plus etiam re quàm nomine conſenſiſſe.

Quid enim ſapientiæ veræ amor, quàm Theologia; cùm ne Philoſophis quidem illis alia videretur eſſe ſapientia, niſi quam ſuo ex ſinu Pater effundit, & per quam naturas omnes rationis, intelligentiæ & ſapientiæ compotes creat, illuminat, perficit, beat? His qui adminiculis inſtructi tum erant, erant autem de quibus hìc dicimus, nunquam imparati ad Eccleſiaſticas ſive infulas, ſive Cathedras vocabantur; ſtatim enim tam bene moratis, & tam puris mentibus, tam edoctis humanas diſciplinas omnes ad ſuam originem, ad ſempiternam ſapientiam Chriſtum retorquere, tota protinùs ſacra doctrina, non oſtendebat tantùm ſeſe, ſed penitiſſimè infundebat.

Nec eſt quòd quiſquam obſtrepat, hæc ad æternæ & increatæ Sapientiæ cognitionem referri tantùm poſſe, non ad humanæ quam aſſumpſit naturæ ſacramenta. Protinùs enim reſpondebimus totam carnis œconomiam ad æternæ Sapientiæ leges ſpectaſſe; & qui Chriſtum ſapiunt, & paulò perfectiùs ſapiunt, iis etiam cum carne ſua non aliter plerumque illum occurſare, non aliter ferè obverſari animo, quàm ut ipſammet ſapientiam, & juſtitiam, & ſanctitatem membris noſtris involutam, & carnis ſuæ myſteriis, tanquam litterarum cœleſtium elementis; in quibus Sapientiam incommutabilem legunt, qui legunt, & intelligunt: etiam utcumque vident, qui legunt, & credunt, etſi necdum intelligant; & ea fide in dies proficiunt ad intelligendum.

CAPUT V.

Ex cæteris Patribus Græcis, quæ & qualis ſit Theologia: quos & quales eſſe deceat Theologos, Tyrones & Magiſtros.

I. De Deo cogitandi, loquendi, ſcribendi ſuavitas ipſa aſſuetudine augeſcit, & nova luce in dies perfunditur, ex Epiphanio.

II. Ex eodem, Spiritus ſanctus ſcrutatur profunda Dei, id eſt, ſanctos & ſpiritales viros ſcrutari facit, non ſine cœleſti quadam dulcedine.

III. Semine quodam incorruptibili Verbi creantur Theologi, ex Cyrillo Alexandrino. Vocat illos in montem Deus, vel ad illos deſcendit.

IV. Ex eodem, ut deſidia noſtra calamo vincenda ſit; utque miniſterio Verbi ita inſtandum ſit, ut vix cibum neceſſarium capere vacet.

V. Ex Iſidoro Peluſiota nefas eſt homines vita contaminatos de rebus divinis diſſerere.

VI. Rurſum ex eodem quàm non liceat ſanam doctrinam vitæ dehoneſtamentis inquinare.

VII. Cur velit Iſidorus, ante perlegi Eccleſiaſten & Proverbia, quàm Canticum Canticorum.

VIII. Obſequio maximè & amore divina mandata intelliguntur.

IX. Negat Climacus poſſe Monachos Theologorum partes agere; ſed iis rationibus, quæ & poſſe & debere probent. Pulcherrima ejuſdem monita ad omnes Theologos.

X. Ex Dionyſio, de Deo loqui, ipſum laudare eſt: quod Deus coram Beatis, hoc nobis mortalibus Scriptura.

XI. Ex Photio, Margaritæ ſunt minutiæ omnes & Euchariſtici panis & Scripturæ.

XII. Rurſus ex Climaco, quàm neceſſaria ſit animi corporiſque caſtitas, ad Theologiæ receſſus, ad divinitatis ſinus ſubeundos.

I. CUrſim ſaltem ſalutandus nobis eſt Epiphanius, qui edoceat nos, & novis confirmet documentis, ut ipſa credendi, & quæ creduntur vel maximè abſtruſa inculcandi nobis aliiſque, ſcriptitandi, dictitandi ſuavitate, non ſuavitas ipſa tantùm magis magiſque augeſcat, ſed & lux accedat permagna; cùm ea ſit charitatis natura, ut igneſcat, & igneſcendo luceſcat. Itaque ne Trinitatis quidem nomen pronuntiari ille debere exiſtimat, ſine quodam ſpiritalis voluptatis ſenſu, cùm ipſa illa ſit dulcedinis fons totius & origo. Si dulcia ſunt enim Davidicos Pſalmos canenti eloquia Dei, quid nomen ipſum Dei? *Quippe Trinitas ſemper eſt, ut ſæpiùs dixi, nec ullam unquam acceſſionem capit. Id quod & profiteri ſuaviſſimum eſt, & ſine ulla ſatietate dicitur. Nam Propheta cecinit: Dulcia ſunt faucibus meis eloquia tua. Quod ſi eloquia ipſa dulcia ſint, quantò eſt nomen ipſum Trinitatis dulcius, quæ quidem fons & origo ſuavitatis omnis eſt? Quare Trinitas tribus hiſce numeratur, Patre, Filio & Spiritu ſancto.* Expertus, ut exiſtimo, hæc affirmabat Epiphanius; divinorum enim dogmatum non jejuna & arida cognitio eſt, ſed mira quadam ſuavitate delibuta, ſi de vero Theologiæ Chriſtianæ fonte manet. Veritas enim ſuaviſſimus animæ paſtus eſt, nec verus eſt paſtus, qui exuccus, qui nullo ſapore conditus eſt. Ab hoc ſcilicet ſapore, & non à ſolo ſplendore ſapientia dicitur. Si ſapit palato mentis, ſapientia eſt: ſi nihil ſapit, ne ſapientia quidem eſt; & ejuſmodi mente, cui divina non ſapiunt, vix inſulſius quidquam fieri poteſt. Cui autem ſapiunt & magis magiſque ſapiunt, is non poteſt non magna ſapientiæ, ſive ſacræ doctrinæ incrementa facere.

Hæreſi 74. c. 12. Tom. 1. pag. 901.

Cap. 12.

II. Nec minùs luculentè idem Epiphanius in Ancorato, Spiritum ſanctum ſcrutari profunda Dei ex Scripturis declarat, eo nimirum ſenſu, quod ſpiritales viri eo afflati, in ipſa divinæ veritatis penetralia invadant; & ſacra dogmata non exiliter & jejunè, ut hæretici, ſed mira quadam amplitudine explanent: ut verè non tam ipſos, quàm Spiritum ſanctum dicatur ſcrutari profunda Dei. Atque ita non poterit hæc divinorum arcanorum contemplatio non guſtu quodam & ſapore ſuaviſſimo perfundi, cum à Spiritu ſancto proficiſcitur, qui charitas, qui ſuavitas eſt. *Verum quoniam ſancti Spiritum Sanctum in ſeipſis excipere merentur, tum cum in Sanctis habitare cœperit, hoc ipſis tribuit, ut profunda Dei perſcrutari poſſint; ut ex penitiori videlicet pectore celebrent. Quemadmodum David ipſe teſtatur: De profundis clamavi ad te Domine. Atque ut id infinita quadam amplitudine faciant: non exiliter, ac jejunè: quemadmodum qui Arianæ factioni, ac cæteris hæreſibus adhæreſcunt.*

Epiphan. To. 2. Pag. 17.

III. Cyrillus Archiepiſcopus Alexandrinus Theologi non degenerem imaginem expinxiſſe mihi videtur, ubi ait nos ex ſemine incorruptibili Verbi Dei naſci, & Spiritu ſanctificationis innovari ad æternam vitam, & lucem, ut ſpiritali fortitudine, & invicta gratia induti, ad eam cœleſtium cognitionem provehamur, cui hoſtes veritatis reſiſtere non poſſunt. *Nati ſumus enim non ex ſemine corrupto, ſed per verbum Dei viventis & manentis. Sic creat Chriſtus, reformans per ſanctificationem eos qui in ipſum credunt, & ad ſalutem reducens. Creat enim nos non ad interitum, id eſt, non ad corruptionem & mortem; ſed ad longævam & æternam vitam. Quod autem his qui ſemel ad hoc ſplendoris adducti ſunt, & hanc innovationem per Chriſtum ſortiti ſunt, dabitur etiam ab eo ſpiritualis fortitudinis invicta gratia, & cognitio cui hoſtes veritatis non poſſunt reſiſtere, oſtendit &c.*

Cyrill. Alexad. l. 5. in Iſaiam. Pag. 771. Tom. 2.

Moyſis exemplo idem alibi commonſtrat, non aliter fingi, aut formari poſſe Theologos, niſi ſummus ille Deus ad eos ineffabili quadam indulgentia deſcendat, eoſque ad ſe tum vocet, velut in montem vulgo quidem inacceſſum, piis autem, & longo virtutum ac ſtudiorum tyrocinio exercitatis pervium. *Deſcendit in montem ille ſuper omnia Deus; deinde vocatus aſcendit Moyſes: neque enim contingit, ut ad ſublimitatem veræ Dei contemplationis poſſit ſe quiſquam attollere, niſi ſeipſum demiſerit Deus, & ita ſe accommodaverit, ut ad eum noſtræ mentes poſſint accedere; ipſo autem evocante, vix tandem ad ſummum illum & excelſum quaſi verticem, ipſius nempe veram cognitionem aſcendimus; quod ipſum Chriſtus fecit, cùm Patrem ac Deum nobis revelavit. Et à gregariis quidem hominibus non adiri mons poteſt; inacceſſa eſt enim vulgo illius ſupremæ cognitionis gratia, iiſque ſolis pervia, qui per illam ingredi ſciunt; immo verò, qui ad eam rem ſunt à Deo vocati; ſicut fuit proculdubio Moyſes. Si quis igitur eſt fidelis ac verus ſervus in domo Dei, is quoque ſicut ille, electus erit & aptus, qui proximè accedat ad Deum; quod ad ſanctificationis atque cognitionis modum pertinet.*

De adorat. in Spir. l. 7. Tom. 1. pag. 225.

IV. Idem alibi docet, mente quidem vix aſſequi nos poſſe res divinas; lingua autem vel calamo ne vix quidem. Et tamen noſtram quandam vincendam eſſe deſidiam calamo ſacris dogmatibus inſerviente; hoc enim niſu, velut attritu quodam & excita incaleſcit mens, & ſuperna lux adſplendeſcit. *Sed quoniam decere arbitror, ut deſidiam vincat calamus divinis dogmatis inſerviens, agedum ipſam lectionem accuratiùs perpendamus.*

In Evang. Joan. pag. 77. tom. 4.

Quantum operæ ſtudiique ponendum eſſet in contemplatione & prædicatione Verbi, non Apoſtolis tantùm orbis univerſi Doctoribus, ſed & Doctoribus Theologiſque omnibus ad aliquam pro ſuo modulo hujus Apoſtolicæ docendi functionis ſocietatem aſcitis; idem Cyrillus ita alibi declarat ex ipſis Chriſti verbis, qui & ſermone & exemplo ſuo ita præcipiebat, ut ab eo munere vix reſpirare liceret, vix tantum ceſſare quantum opus eſt ad hanc in carne mortali vitam cibo neceſſario ſuſtentandam. *Meus cibus eſt ut faciam* Ibid. p. 197. *voluntatem ejus, qui miſit me, & perficiam opus ejus. Omni velamine ſermonis diſrupto apertiſſimam oſtendit eis veritatem, & jam ſeipſum futuris orbis magiſtris exemplum ſtatuit accerrimi & præclari ad docendum ſtudii, cui neceſſaria corporis etiam poſtponantur. Nam cum ſuaviſſimum ſibi eum cibum eſſe dicit, nimirum facere voluntatem ejus à quo miſſus eſt & perficere ejus opus, Apoſtolici miniſterii munus deſcribit. Quantum vero in illis ſtudium eſſe debeat, clarè oſtendit. Docendi enim curæ intentos illos eſſe duntaxat oportet, & à carnis deliciis in tantum recedere, ut ne neceſſarium quidem obſequium admittant quod ad vitam conſervandam exhibetur. Atque hæc dicta quidem ſint in præſentiarum tanquam ad typum & exemplum Apoſtolicæ vitæ pertinentia.*

V. His convenienter Iſidorus Peluſiota diſſerit, ſi per Scripturas peccatori non licet divina eloqui præcepta, ne lingua etiam contaminet, quæ jamdiu vita & moribus ſuis inquinare non deſtitit: multò magis deterrendos eſſe à divinorum dogmatum pertractatione eos omnes, qui flagitiorum ſuorum maculas per ſinceram pœnitentiam nondum abſterſerunt. Propterea nimirum quòd Theologica dogmata divinis mandatis & morum legibus tantum antiſtent & excellant, quantum terræ cœlum, anima corpori. Niſi ergo vitæ mundities Chriſtianæ doctrinæ reſpondeat, abſtinendum eſt ab ea, vel indaganda, vel publicanda; ne fidem dictis vita inquinatior deroget. *Impurum ac ſceleratum* L. 3. Ep. 39. pag. 272. *hominem nego, non modò de fidei doctrina, ſed etiam de ulla re alia os aperire debere, quoad per ſinceram pœnitentiam animi maculas abſterſerit. Nam cum peccatori dixerit Deus, Quare tu enarras juſtitias meas? multò certè ei, qui animo ita conſtitutus eſt, ac fidei dogmata perſcrutari non veretur, ſilentium indixit. Tanto enim dogmata juſtificationibus ſublimiora ſunt, quanto cœlum terra, & anima corpore. Quocirca cum vitæ integritas tibi deſit, de fidei dogmatibus certamen inſtituere deſine: ne alioqui, ut dogma quoque ſuperetur, in cauſa ſis. Solent enim complures ab eorum, qui loquuntur, exiſtimatione, de iis, quæ dicuntur, ſententiam ferre.* Probè norat Iſidorus, illam cui ſuſpiramus, cui noſtra deſudant ſtudia, veritatem, ſummum ipſum eſſe Deum; atque adeo qui ad inanis gloriæ ſtudia ſua refert, ingenti ſeſe obſtringere piaculo; ut qui rumuſculos hominum & fumos Deo ſummo & vero antehabeat. Ita ergo ille hanc animi temulentiam excutere nitebatur: *Quandoquidem* L. 3. Ep. 79. Pag. 286. *ut audio, non ut ſcias, ſed ut gloriam ex ſcientia captes, ſtudiorum laboribus incumbere videris: hoc quoque abs te præſtari volo, ut veritatis potiùs quàm gloriæ deſiderio tenearis. Quod ſi nunc ambitionis affectu temulentus, hac oratione offenderis, non tamen dubito, quin ubi ad meliorem mentem redieris, gratiam mihi ſis habiturus.* Nec eò torquenda ſunt hæc viri ſanctiſſimi verba, quaſi cuiquam fas ſit ſcientias aucupari, ut ſciat. Id enim vel Romanus ille poeta jam ante exploſerat, *Uſque adeone ſcire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter?* Id exploſerat multò vehementiùs Paulus, uno hoc & altero verbo, *Scientia inflat*; ſcilicet ubi ſola; quia ubi ſola, utique vana & ventoſa eſt; ubi quis ſibi placet, & homini inſulſo placet. Non ergo Iſidoro ſcire aliud erat, quàm ſcire, quemadmodum oportet ſcire, ut ſcientiæ divinorum arcanorum charitas copuletur.

VI. Davidico Pſalmo ſupra à nobis laudato ſuccinens Iſajas, hæc velut ex ipſo Dei ore pronunciat; ex quibus infert Iſidorus, quàm gravi ſe piaculo implicent, qui corde & ore ſordibus oppleto Theologicas quæſtiones tractant, nec meminerunt priſcæ & laudatiſſimæ olim Spartanorum conſuetudinis, qui ne probam quidem proferre ſententiam eos ſinebant, quorum vita probitati haud ſatis conſonabat. *Scire vias meas* L. 3. Ep. 231. pag. 349. *nolunt tanquam gens quæ juſtitiam fecerit, & legem Dei ſui non dereliquerit. Quod ſi, qui ipſius vias, hoc eſt conſilia, curioſiùs exquirunt, ſummæ audaciæ notam non effugiunt; an non illi ultra omnem audaciam progrediuntur, qui impuræ linguæ opera de ipſomet Deo ſermonem movent, ac præſertim cum, quid ſit, anxiè inquirunt? Oportet autem, non quid ſit exquirere, ſed quod ſit affirmare. Atque illud taceo, quod apud Lacedæmonios, qui ſermones actionum umbras eſſe non immeritò definierunt, ei, qui turpiter vixiſſet, ne probam quidem ſententiam pronunciare licebat.* Et rurſum ut vitæ probitas veluti fundamentum ſit, cui tota ſuperſtruenda eſt ſcientiarum ſupellex, alioqui peſſum itura: *Si igitur virtus & probata* L. 4. Ep. 20. Pag. 413. *vitæ ratio pietatem adſtruit, ac velut interpoſita ſponſione firmat, ut certè facit; danda nobis opera eſt, ut illam habeamus, per quam pietatis doctrina evadet fide digna. Nam ei qui non bene vivit, nemo fidem adhibebit, vitio quippe & recta dogmata dehoneſtante, eaque recipi non permittente. Utrumque igitur pari ſtudio retinendum eſt, tam virtus quàm ſana pietatis doctrina: ut quorum alterum ſit fundamentum, alterum corona atque ornamentum.*

VII. Hinc eſt quòd antè Iſidorus vult perlegi, & in mores induci à ſacræ doctrinæ ſtudioſis Salomonis Proverbia & Eccleſiaſtem, quibus caſtiſſimæ morum regulæ conſignatæ ſunt: quàm ad Canticum Canticorum accedant, quo propalatur amor ille caſtiſſimus, *quo erga res divinas prædita eſt illa anima, quæ ſuperiora jam didicit.* L. 4. Ep. 40. Pag. 433. Etenim ut ait Iſidorus, *Qui in Ethicis probè ſe geſſit, dum Proverbiorum ſcriptoris diſcipulus fuit; de eo metuendum non eſt, ne ad Canticum Canticorum delatus, in carnalem & mortalem amorem incidat: quin potius futurum eſt, ut ad purum ac divinum illum ſponſum quaſi quibuſdam alis efferatur, qui beatos pronuntiat eos, qui tali ſunt amore vulnerati. Moneo itaque adoleſcentes, & auctor ipſis ſum, ne priùs tertium attingant opus, quàm in prioribus duobus præclarè ſe geſſerint. Abſurdum enim, vel potius nimis temerarium & audax eſt negotium, & à myſticis legibus abhorrens, ut in adyta inſiliant atque penetrent, qui ne veſtibulis quidem ſint adhuc digni.*

VIII. Cùm denique nonnulli hæc Iſraelitarum olim ad Moyſem verba ſugillarent, *Omnia quæcunque dixit Dominus, faciemus, & audiemus*, tanquam præpoſterè dicta, quaſi antè ad faciendum, quàm ad audiendum Dei præceptum accingere nos debeamus: ſic adverſus importunos cenſores inſurgit Iſidorus: Ea verba à Moyſe relata fuiſſe, nec reprehenſa, adeoque nec à nobis niſi inconſideratiſſimè reprehendi poſſe. Etſi enim aliàs priùs audiri opus eſt, quæ præcipiuntur, & tum executioni mandari; divina tamen præcepta ipſo maximè obſequio ediſcuntur, illuſtrantur, amantur. *Tu quidem fortaſſis abſurdam exiſtimas* Ibid. p. 457. *eſſe vocem, tanquam à Judæis, nihil recti ſanique vel dicentibus vel facientibus, prolatam. At ego, quia Legiſlator ipſos in eo non reprehendit, ſic arbitror: Quoniam quæ diſcendo facere oportet, ea faciendo diſcimus: idcirco benè dictum eſſe: Omnia quæcunque dixit Deus, faciemus, & audiemus. Nam illi quidem, qui aliam quampiam rem diſcunt, probabili ordinis ratione priùs audiunt, deinde faciunt; qui verò divina præcepta in* *opus actumque producere ſtudent, ab ipſa actione diſcunt; non tam oratione, quàm actione & opere cognitionem pariente. Re enim vera virtutis cultor per ipſam exercitationem inſtituitur ad virtutem; & quodammodo diſcit, eam & utiliſſimam eſſe, & decentiſſimam honeſtiſſimamque, & maximè conſervantem, φυλακτικωτάτην, naturæ, & utiliter ſancitam.*

Gradu 7. pag. 152.

Pag. 163.

IX. Theologis & quidem ſummis non immeritò Joannem Climacum accenſebimus, etſi eo ſe ille gradu dejicere & exauthorare enixus ſit, ea ſcilicet ratione, quæ vel maximè illum commendat, & ei honori reſtituit. Negat ille Monacho, qui luget, qui in ſacco, in ſterquilinio jacet, competere, ut divina meditetur & eloquatur, cùm iſtiuſmodi functiones cathedram, pompam, docendi authoritatem, maximè verò ſanctimoniam præ ſe ferant. *Non convenit lugentibus, de rebus altis & Theologicis tractatio, ſeu cogitatio, extinguit enim luctum. Nam qui Theologica cogitat, ſimilis eſt illi qui in cathedra cum pompa & docendi authoritate reſidet: qui autem luget, illi qui in ſterquilinio, cilicio, & ſacci ſordibus verſatur. Et hoc eſt, uti reor, quod David quantumvis cætera doctus, & ſapiens, interrogantibus reſpondit, cùm lugeret: Quomodo cantabo canticum Domini in terra aliena? hoc eſt, vitiis obnoxia.* Et infrà idem ipſe: *Nequaquam, amici, in exceſſu animæ accuſabimur, quòd nulla miracula patraverimus, aut de rebus divinis Theologorum modo non acutè diſputaverimus, aut in contemplationem non abrepti fuerimus: ſed certò rationem dabimus, quòd non continenter peccata noſtra defleverimus.*

Gradu 26. Pag. 377.

Ut intelligas autem quantum ad Theologica ſtudia, & ſtudiorum faſtigia promoveretur Climacus, his ipſis pœnitentiæ & humilitatis gradibus, quibus ſe retardari, aut etiam ſummoveri exiſtimabat: vide quibus ille monitis, quibus hortatibus inſtruat Theologos omnes. Qui vanæ & mundanæ ſtimulo gloriæ aguntur ad ſacræ doctrinæ ſtudia, eos ille non dubitat ab immundis ſpiritibus agi, & ab eis edoceri non divinam, ſed diabolicam quandam Theologiam. Religio nobis eſſe non debuit ea proferre, ea ſtylo mandare verba, quæ ore, quæ calamo ſuo vir ſanctiſſimus profert, & etiam nunc intonat: *Sunt impuri quidam ſpiritus, qui nobis in Religionis ingreſſu ſacras litteras interpretantur, quod iis potiſſimum uſuvenire ſolet, qui vanæ gloriæ ſtudio tenentur, præſertim ſi etiam in politiori litteratura & externa ſapientia verſati ſunt, ut illos ſenſim in hæreſes & blaſphemias impellant. Ex perturbatione autem confuſa inverecundaque, quam in anima explanationis ſeu interpretationis tempore ſentimus, dæmoniacam theologiam, ſeu potiùs theomachiam, qua divina non explicantur, ſed oppugnantur, cognoſcemus.*

Pag. 378.

Ex adverſo autem auſpicatos ille fore progreſſus eorum ominatur, qui bonorum operum emetiendo curriculo ad contemplationis apicem pervenerint, & ſcientiæ lumina ipſo maximè charitatis igne augere ſtuduerint, ſtudeantque in dies flagrantiùs. *Si ſunt operarii eximii, qui ab agendi virtute ad contemplandi virtutem tranſeunt, & charitas nunquam ceſſat, & Dominus cuſtodit introitum timoris ſui, & exitum charitatis ſuæ. Profectò charitatis hujus finis fine caret, in qua proficere nunquam deſiſtamus, non in hoc præſenti vitæ ſtatu, non in futuro ſæculo, dum ſemper novum lumen cognitionis lumini adjicimus.* Denique vetat Climacus, ne quis ſuæ ſibi peritiæ, vel innocentiæ conſcius, nimis aſperam in alios cenſuram exerceat; ne hos ut factis quàm ſermonibus magis fidentes arrodat; illos verbis magis quàm operibus claros carpat; ne viros aliquando omni ex parte abſolutos contemnat. Poteſt enim alterutrius boni abundantia alterius minus largam copiam penſare. Hac animi moderatione, hac in omnes prorſus humanitate nihil aptius, nihil Theologo dignius deſiderari poteſt. *Noli nimis acerbus eſſe cenſor & judex eorum, qui multa ſeu magna docent verbo, & pauca factis exequuntur: ſæpè enim defectum operum, verborum & doctrinæ utilitate compenſant. Non omnes omnia omni modo æqualiter poſſidemus bona: in quibuſdam ſermo vincit opus: in aliis contra opus ſermonem ſuperat.*

Ibidem. Pag. 278, 279.

X. Dionyſii Areopagitæ ſententiam egregiam illam obſervavit Pachymeres, De rebus divinis loqui perinde eſſe, atque hymnos canere, ὑμνῆσαι. Scilicet de re bona verba facere, illam laudibus extollere eſt; ſicut & mali vituperium eſt, ipſius vel meminiſſe. En verba Pachymeræ: *De illis loquens, utitur verbo, ὑμνῆσαι: quia de re bona loqui, hymnus ſive laus boni eſt; ſicut de re prava verba facere, vituperium eſt mali.* Hinc ſtudii Theologici incredibilis quædam ſanctimonia declaratur, cùm de Deo, de Chriſto cogitaſſe, verba feciſſe, ſcripſiſſe, quædam divinarum laudum, jugiſque celebratio ſit.

De Cæleſti Hier. c. 2. Dionyſ. To. I. pag. 26.

Ex eodem rurſus Dionyſio idem Pachymeres tradit, Deum quidem ipſum beatis Cœlitibus coram ſe ſpectandum fruendumque exhibere; at Theologis mortale hoc ſtadium decurrentibus, in Scripturis repræſentari; cùm & hoc ſit Dei verbum, litteris, & vocibus velatum: ſed verè tamen Dei Verbum, & Veritas ſempiterna, quæ ore & calamo Apoſtolorum, Apoſtolicorumque Doctorum nos alloquatur, nunc ſcripto, nunc ſine ſcripto; ut beatum prorſus ſit nobis, Deum dum videre detur, interim ſermocinantem audire. *Quod enim cœleſti Hierarchiæ eſt ipſe Deus, immaterialiter, quoad fieri poteſt, ipſi unitus, eamque perficiens: hoc noſtræ Hierarchiæ ſunt Scripturæ, per quas ad divinam ſimplicitatem adducimur; uti & traditiones illæ, quibus inſtitutione magis à materia ſemota ex ſancti Spiritus inſtinctu Apoſtoli ſenſuum Scripturæ cognitionem, alii aliis, ſermone quidem corporeo, quia per inſtrumenta corporea locuti ſunt, magis tamen immateriali, quia ſermone ſolo & non ſcripto, myſticè tradiderunt.*

De Hierar. Eccleſ. c. 1. Pag. 211.

Hac porro noſtra cum Deo in Scripturis confabulatione deificari nos ita rurſus Dionyſii interpres declarat; nec aliud magis conſilium fuiſſe Apoſtolorum, cùm Chriſti doctrinam, ipſumque quodammodo Chriſtum, Dei ſapientiam & juſtitiam ſuis documentis inſeruerunt, ſive ſcripto eas, ſive ſolis traditionibus conſignarint. *Neceſſario igitur ſancti Apoſtoli ipſimet divino munere pleni, per dilectionem enim deificati erant, & ad alios ab ipſa bonitate miſſi, quin & ipſi jam dii facti, ſucceſſoribus iſtiuſmodi deificationem minimè invidentes: aliena enim invidia eſt à Deo; ſenſibilibus intellectilia, & materiatis immaterialia, & hominibus divina, tam ſcripto, quàm non ſcripto tradiderunt; non propter profanos tantùm: quid enim nobis & illis commune, qui ne ſymbolis quidem nudis digni ſunt habiti? verùm etiam ob aliam rationem, quod nimirum congruenter nobis ſenſu viventibus & ſenſitivis Hierarchia ſubminiſtretur. Non enim par eſt, ut hi qui ſenſu vivunt, nudas ipſas res divinas frequentent, & intellectualiter iis conjungantur: idcirco per ſymbola juſſi ſumus initiari.*

Ibidem.

XI. Ex Photii Epiſtolis unum illud libet hìc adſcribere, quod etſi centies inculcatum fuerit, nauſeam creabit nunquam, nova ſemper affluet ſuavitate. Notat enim uſitato Scripturæ & Eccleſiæ ſermone Sancta & Margaritas vocari, tum Chriſti carnem in Euchariſtia, tum ſacram doctrinam; nimirum utrimque ſanctitas ſpirat & divina lux. *Sancta & Margaritæ, cum divini verbi prædicatio eſt, tum & Corpus Dominicum immaculatum. Margaritæ, eò quòd pretioſa ſint, &*

Photii Epiſt. 54. P. 107.

quod fulgentem ſalutis ſplendorem ab iis emittunt, qui cum ſincero animo adeunt. Sancta autem, quod & ueneranda, & quod excuſſo errore veritati nos appendunt. Nemo neſcit uſitatiſſimè Græcis margaritas vocari ſacri Panis minutiſſimas quaſque particulas, ſumma ſemper religione colendas, ut quæ totum complectantur Chriſtum. His Photius æquat Theologicæ doctrinæ minutias omnes, ſi ita fari liceat, quòd nulli non verbo veritas, nulli non veritati ſumma majeſtas adſit.

XII. Tametſi noſtræ nos jam penè pudeat prolixitatis, revocandus tamen nobis neceſſariò viſus eſt Joannes Climacus, cujus longè pulcherrimus nos effugerat locus, de timore divino, de charitate, de animi corporiſque caſtitate, quæ ſinceræ Theologiæ fundamenta, quæ firmamenta, quæ culmina ſunt. Senſibus enim noſtris omnibus per caſtimoniam & quandam etiam mentis virginitatem Deo copulatis ultro illabitur Deus. Eam caſtimoniam homini conciliat Verbum, ac viciſſim caſtitas Verbo pandit intimos hominis ſinus. Ne ſperet ad Theologiæ faſtigia eniti ſe poſſe, qui non ante corporis animæque inhærentes vitiorum peſtes exciderit. Cæteri de rebus Theologicis opiniones qualeſcumque parare ſibi poſſunt, iiſque illudi potiùs, quàm paſci; ſcientiam ipſam & ſapientiam attingent nunquam, eam quæ ad altiſſimas rerum omnium cauſas, ad ipſum Deum unum trinumque eluctatur. *Timoris divini incrementum, principium eſt charitatis, finis vero caſtitatis, Theologiæ fundamentum. Cujus ſenſus cum Deo perfectè ſunt conjuncti, hic verbis Dei ab ipſo Deo arcano modo inſtituitur. Illis enim non copulatis difficile erit de Deo ſermonem inſtituere. Verbum inſitum Patris caſtitatem perfectam efficit, ſuaque præſentia mortem ipſi morti infert. Morte autem extincta jam Theologiæ ſectator illuſtratus eſt. Verbum Domini à Domino editum ſanctum eſt, & manet in æternum. Qui Deum non novit, tantùm probabiliter per conjecturam de rebus divinis loquitur. Diſcipulum verò Theologiæ caſtitas efficit, uti per ſeipſum jam ſanctiſſimæ Trinitatis in tribus perſonis doctrinam comprehendat.*

Gradu 30, pag. 455.

Quod autem ſuprà Climacus negaſſe videbatur, poſſe eundem & Monachi & Theologi partes agere, id ipſe explicat de Monacho, qui vitia necdum animique ſordes eluerit. *Dogmatum altitudo eſt ingens & profunda, in quæ mens Solitarii non ſine periculo ſe immittet. Non ſine diſcrimine veſtibus involutus natat, neque divina myſteria & arcana Theologiæ capit vitiis obnoxius.* At ubi per pœnitentiam abſterſa ſunt omnia, quæ animum corpuſque ſordidaverant, tum non alii altiſſimorum dogmatum medullam invadere paratiores ſunt, quàm ſolitariæ vitæ amatores. Ne Paulus quidem teſte Climaco arcana verba audire potuiſſet, niſi in Paradiſum abreptus fuiſſet, velut in ſublime quoddam adytum vitæ ſolitariæ. *Solitudinis quietæ ſectator alta arcanorum divinorum penetrat, ad quæ non aſpirat, niſi prius tumultus fluctuum & dæmonum flatus ac turbines & viderit & audierit, & fortaſſe etiam fuerit iis reſperſus. Confirmat hoc auctoritate ſua Paulus, qui niſi in Paradiſum tanquam in ſolitariam quietem raptus fuiſſet, nunquam potuiſſet arcana verba audire.*

Gradu 27, pag. 403.

Gradu 27, pag. 405.

CAPUT VI.

Theologiæ objectum Deus, Chriſtus, Dei Verbum, Scriptura, in qua ſe Deus nunc interim ſe nobis videndum, audiendum, contrectandum, guſtandum offert. Ex Patribus Latinis, ac primùm ex Auguſtino.

I. Objectum Theologiæ Deus, Chriſtus, Scriptura, qua Deus, qua Chriſtus velatus continetur.

II. Cùm Hortenſius Ciceronis Auguſtinum afflaſſet amore ſapientiæ, hoc illi unum dolebat, quòd Chriſtus ibi non legeretur. Quales illi viſæ ſint Scripturæ, cùm ad eas primùm acceſſit, adhuc ſæculi faſtu turgidus.

III. Ut Scriptura Chriſtum, hoc eſt, humilitatem ſuadeat, ita gradatim ad ſapientiam perducat.

IV. Manichæi ſtatim intuitum pollicebantur liquidæ veritatis; nec niſi fabulas proponebant, quas & ipſas credi oporteret. Vidit tum Auguſtinus quantò æquius tutiuſque eſſet Scripturæ & Eccleſiæ credi, & fide mores purgari.

V. Ne humanæ quidem res ſtare, aut geri poſſunt, quin multa antè credantur. Quid æternæ, quid divinæ? Cui autem potius fas eſt credi, quàm Eccleſiæ Catholicæ, quàm Scripturæ, non ſine Dei providentia tantum authoritatis robur adeptæ?

VI. Scripturæ ita temperatæ, ut & infirmis & fortibus congruant.

VII. In Scripturis quanta lucis copia, quanta dulcedinis? quanta inde aſpiratur humilitas?

VIII. Mira Scripturarum profunditas, ex Auguſtino.

IX. In uno Scripturarum præcepto charitatis quanta profunditas.

X. Rurſus ex Auguſtino, ut ex Scripturis manet humilitas, charitas, veritas.

XI. Quis fructus obſcuritatis in Scripturis.

XII. Ex Auguſtino is nunc nobis modus eſt alternis magis affici, & gaudere, diebus & noctibus, gaudiis & mœroribus: huic noſtro modo congruunt Scripturæ.

XIII. Ut ad res imas deſcendat in Scripturis Deus, ut ad ſummas conſcendere nos faciat.

I. QUod jam nos obiter monuit Dionyſius, Pachymeres, cæterorumque Patrum chorus, id nunc paulò operoſiùs declarandum eſt, ex unanimi Patrum Græcorum Latinorumque conſenſione; objectum cœleſtis & Eccleſiaſticæ Theologiæ eſſe Deum, illic in ſua luce conſpicuum, hìc ſacris ſymbolis, Scripturarum maximè velo obductum. Cùm enim patefactum ſemel à nobis ſuperiùs ſit, quæ, quid, & qualis ſit Theologia, ad ejus jam nimirum objectum delabi nos neceſſe fuit. Non aptius autem aliundè exordium ducemus, quàm ab Auguſtino, quo nemo altiùs inter Latinos nobis ſubiſſe videtur in Scripturarum penetralia, & interiores delitias; ut inter Græcos Chryſoſtomus ejus laudis palmam cæteris præripuiſſe cenſetur.

II. Cùm narraſſet igitur Auguſtinus quantùm adoleſcens adhuc lectione libri, quem Cicero inſcripſerat Hortenſium, inflammatus fuiſſet ad amorem ſapientiæ, non hujus aut illius Philoſophorum ſectæ, ſed ipſius per ſe ſapientiæ: ut nihil in aureolo illo libello deſideraret, niſi quòd Chriſti nomen ibi non legeretur, cujus amorem ab ipſo jam inde matris ubere medullitus hauſerat; tum demum addit, ut inde conſilium ceperit legendæ & perlegendæ Scripturæ, ubi jam Chriſtus ſonat, ubi ſapit, qui nobis mortalibus factus eſt à Deo Sapientia. Ita enim Paulus. *Hoc tamen ſolo delectabar in illa (Hortenſii exhortatione) quod non illam aut illam ſectam, ſed ipſam*

Confeſſ. l. 3. c. 4.

quæcumque eſſet ſapientiam, ut diligerem, & quærerem, & aſſequerer, & tenerem atque amplexarer fortiter, excitabar ſermone illo, & accendebar, & ardebam, & hoc ſolo in me tanta flagrantia refrigebat, quod nomen Chriſti non erat ibi; quoniam hoc nomen ſecundum miſericordiam tuam Domine, hoc nomen Salvatoris mei Filii tui in ipſo adhuc lacte matris, tenerum cor meum piè biberat & altè retinebat, & quidquid ſine hoc nomine fuiſſet, quamvis litteratum & expolitum & veridicum, non me totum rapiebat.

Hinc ergo cùm acceſſiſſet ad lectitandas Scripturas, vide quales expertus ſit, & ex ejus ipſius Ibid. c. 5. verbis rem ediſce: *Itaque inſtitui animum intendere in Scripturas ſanctas, ut viderem quales eſſent: & ecce video rem non compertam ſuperbis, neque nudatam pueris; ſed inceſſu humilem, ſucceſſu excelſam & velatam myſteriis: & non eram ego talis, ut intrare in eam poſſem, aut inclinare cervicem ad ejus greſſus. Non enim ſicut modò loquor, ita ſenſi, cum attendi ad illam Scripturam: ſed viſa eſt mihi indigna quam Tullianæ dignitati compararem. Tumor enim meus refugiebat modum ejus, & acies mea non penetrabat interiora ejus. Veruntamen illa erat quæ creſceret cum parvulis; ſed ego dedignabar eſſe parvulus, & turgidus faſtu mihi grandis videbar.*

III. Illud enimverò eſt quod ſuperioribus capitibus demonſtrare ſtuduimus, Chriſtianam Theologiam, Scripturam, perinde ac ſi dicas Chriſtum, ſempiternam Dei Sapientiam, patere, lucere, placere non poſſe, niſi puris oculis, mentibuſque abſterſis terrenis cupiditatibus, excuſſo maximè tumore ſuperbiæ. Qui inſano enim ſui amore adhuc tumet, quì cœleſtia capiet? Quì ſuperna ediſcet, quiſquis ea hactenus ſe neſciſſe neſcit? Ei malo una medetur Scriptura, inceſſu humilis, ſucceſſu excelſa: humilitate ſua humilitatem ſuadens, humiles ad ſumma quæque ſenſim perducens: veritatem myſteriis obvelans, ut vel ſic parvuli & carnales ei ſe adglutinent, credant quod necdum capiunt, credendo conſueſcant, aſſueſcendo delectentur, & ita in ejus arcana intima illabantur.

IV. Id ſibi arrogaverant Manichæi, ut ſtatim crudis adhuc & maculoſis hominibus veritatis intelligentiam deſponderent, nullo antè poſito fidei tyrocinio. At ubi ſua hac illi jactantia imprudentes & curioſos ſibi diſcipulos conciliaverant: tum verò adeo non fidem liberabant, adeo non liquida illos & clara veritate paſcebant, ut fabuloſiſſimis & abſurdiſſimis deliramentis ſuis illos ludificarent; quæ & ipſa credi antè opus eſſet, quàm intelligi; imò quæ credi quanquam ſtultiſſimè poſſent, nunquam intelligi, ut quæ mera eſſent, & fallaciſſima inſomnia. His illuſus aliquandiu & irretitus fuit Auguſtinus ipſe; ſed evigilavit tandem, ſenſitque, quantò ſapientiùs tutiùſque crederetur, ſive Scripturis toto Orbe ſummum authoritatis apicem adeptis, non ſine ſingulari Numinis providentia, humano generi univerſo conſulentis: ſive ipſi Chriſti Eccleſiæ, toto etiam Orbe jamdiu radianti, cujus, Solis inſtar, luce, & Manichæorum & quorumlibet aliorum hæreticorum ſectæ obſcurarentur, nec apparerent. Cùm his argumentis à Manichæorum veſania abductus eſſet primùm Auguſtinus, & ad Catholicos, ad Ambroſium audiendum ſe contuliſſet, nihil hìc nugarum audiebat, ſed ſobria jam & ſana omnia, ſaltem probabilia. Certa autem ipſe cupiebat, & tam certa, *quàm certus eſſet, quod ſeptem & tria decem ſunt.* Is erat Catholicæ Theologiæ ſummus apex; per gradus illuc aſpirandum & pergendum erat; & interim tanto lumini opus erat purgari mentis aciem; purgari interim, inquam, fide Confeſſion. L. 6. c. 4. ejus ſummi veri, ſummique boni, quod cupere jam poſſet, capere necdum poſſet. *Et ſanari credendo poteram, ut purgatior acies mentis meæ dirigeretur aliquo modo in veritatem tuam ſemper manentem, & ex nullo deficientem. Sed ſicut evenire aſſolet, ut malum medicum expertus, etiam bono timeat ſe committere: ita erat valetudo animæ meæ, quæ utique niſi credendo ſanari non poterat; & ne falſa crederet, curari recuſabat, reſiſtens manibus tuis; qui medicamenta fidei confeciſti, & aſperſiſti ſuper morbos orbis terrarum, & tantam illis authoritatem tribuiſti.*

V. Advertit tandem Auguſtinus ſine fide rerum complurimarum quæ in oculos & in ſenſus noſtros corporeos incurrere nunquam poſſunt, ne humanam quidem noſtram Rempublicam, nedum divinam rem & religionem ſtare poſſe. Hoc ipſe ita prolixè ibidem mox exequitur: *Ex hoc tamen quoque jam præponens doctrinam Catholicam, modeſtiùs ibi minimèque fallaciter ſentiebam juberi, ut crederetur quod non demonſtrabatur, ſive eſſet quid, ſed cui fortè non eſſet, ſive nec quid eſſet: quàm illic temeraria pollicitatione ſcientiæ credulitatem irrideri, & poſtea tam multa fabuloſiſſima & abſurdiſſima, quia demonſtrari non poterant, credenda imperari. Deinde paulatim tu Domine manu mitiſſima & miſericordiſſima pertractans & componens cor meum, conſideranti quàm innumerabilia crederem quæ non viderem, neque cum gererentur adfuiſſem, ſicut tam multa in hiſtoria gentium, tam multa de locis atque urbibus quæ non videram, tam multa amicis, tam multa medicis, tam multa hominibus aliis atque aliis, quæ niſi crederentur, omnino in hac vita nihil ageremus. Poſtremò quàm inconcuſſa fixum fide retinerem, de quibus parentibus ortus eſſem, quod ſcire non poſſem, niſi audiendo credidiſſem.*

Si ne humana quidem conſtare nobis poſſunt ſine multa fide, quid divina? Si nec publica res, nec privata geritur, quin multa credantur, quæ nec fando, nec videndo unquam uſurpaverimus, quid divinorum omnium cultus & veneratio? Si de maximi momenti rebus, qui nobis etiam parentes fuerint, vulgo hominum credimus, & mulierculariarum authoritati innitimur; quid nos, quid vulgus hominum de Dei, de æternitatis arcanis? Si cui autem innitendum ſit fidei, cujus magis quàm Scripturæ tot jam ſæculis orbe toto ſupra lucubrationes alias omnes celebratiſſimæ? quid illi Catholicæ ſocietati has eſſe divinas Scripturas tot jam elapſis ſæculis conſtantiſſimè ubique terrarum conteſtanti? Cùm vel maximè & ſcriptiones & ſocietates cæteræ omnes inconſtantiam & inanitatem ſuam vel ipſo interitu ſuo prodiderint. *Per-* Ibidem. L. 6. c. 5. *ſuaſiſti mihi, non qui crederent libris tuis, quos tanta in omnibus ferè gentibus autoritate fundaſti: ſed qui non crederent, eſſe culpandos: nec audiendos eſſe ſi qui fortè mihi dicerent: Unde ſcis illos libros unius veri & veraciſſimi Dei Spiritu eſſe humano generi miniſtratos? Idipſum enim maximè credendum erat, quoniam nulla pugnacitas calumnioſarum quæſtionum per tam multa quæ legeram inter ſe confligentium philoſophorum, extorquere mihi potuit, ut aliquando non crederem te eſſe quidquid eſſes quod ego neſcirem, aut adminiſtrationem rerum humanarum ad te pertinere. Sed id credebam aliquando robuſtiùs, aliquando exiliùs, ſemper tamen credidi, & eſſe te, & curam noſtri genere; etiamſi ignorabam, vel quid ſentiendum eſſet de ſubſtantia tua, vel quæ via duceret, aut reduceret ad te. Ideoque cum eſſemus infirmi ad inveniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus eſſet authoritate ſanctarum litterarum: jam credere cœperam nullo modo te fuiſſe tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes jam terras authoritatem, niſi & per ipſam tibi credi, & per ipſam te quæri voluiſſes.*

VI. Cùm ergo non ſcholæ, non ſectæ alicui inſtituendæ, & clanculum alicubi terratum fovendæ: ſed univerſo hominum generi purgatis vitiis ad æternam ſalutem evehendo, & ad incorruptibilis ſurſum veritatis fruitionem, conſcriptæ ſint ſacræ iſtæ Litteræ: cùm per eas non paucorum, non peritorum, ſed omnium prorſus, & carnalium etiam purgationi conſultum voluerit, quæ omnium ſaluti invigilat providentia: neceſſum utique fuit has Scripturas ita temperari, ut doctis indoctiſque; ſpiritalibus & plebeiis ſufficerent, Ibidem. apertis hos paſcerent, illos abſtruſis. *Jam enim ſurditatem quæ me in illis litteris ſolebat offendere, cum multa ex eis probabiliter expoſita audiſſem, ad ſacramentorum altitudinem referebam; eoque mihi illa venerabilior & ſacroſancta fide dignior apparebat autoritas, quo & omnibus ad legendum eſſet in promptu, & ſecreti ſui dignitatem in intellectu profundere ſervaret, verbis apertiſſimis, & humillimo genere loquendi ſe cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non ſunt leves corde: ut exciperet omnes populari ſinu, & per anguſta foramina paucos ad te trajiceret; & multo tamen plures, quàm ſi nec tanto apice authoritatis emineret, nec turbas gremio ſanctæ humilitatis hauriret. Cogitabam hæc, & aderas mihi: ſuſpirabam, & audiebas me: fluctuabam, & gubernabas me.*

Non hæc ab Auguſtino ingenioſè & ſolerter excogitata ſunt, ſed totius humani generis experientia & teſtimonio comprobata; ut qui contra velit dicere, tot refellatur documentis, tot teſtibus, quot plebeii & nobiles, quot periti & imperiti, qua totus patet orbis terrarum in tanto ſæculorum retro decurſu, Chriſtianam fidem & Theologiam profeſſi ſunt: fide ad morum innocentiam, morum innocentia ad Theologiam provecti ſunt, & in dies provehuntur.

VII. Nec luminis tantùm, ſed & mellis ea copia in his Scripturis, parcior his, illis uberior, quæ innumerabiles trahat ad Chriſtum turbas, & longè pulcherrimam Philoſophiam philoſophari Ibidem. edoceat: ut jam hiſcere nemo auſit L. 9. c. 4. *adverſus litteras de melle cœli melleas, & de lumine Dei luminoſas*. Quo in eas animo eſſet Auguſtinus, quo eſſe par ſit Theologos omnes, hac ille ad Deum ibidem prece declarat: *Circumcide ab omni* L. 11. c. 2. *temeritate, ab omnique mendacio interiora & exteriora labia mea. Sint caſtæ deliciæ meæ, ſcripturæ tuæ; nec fallar in eis, nec fallam ex eis. Attende & miſerere mei Domine Deus meus, lux cæcorum, & virtus infirmorum; ſtatimque, lux videntium, & virtus fortium; attende animam meam, & audi clamantem de profundo.* Hac Scriptura, hac Theologia ita temperata, & illuminantur cæci, & convaleſcunt infirmi: magis magiſque & illuminantur perſpicaces, & roborantur fortes. Et ingenio, & otio qui maximè abundant, qui infatigato ſtudio in has litteras incumbunt, cum eodem Auguſtino id Deo ſemper exclamandum ſentiunt: *Mira profunditas elo-* L. 13. c. 14. *quiorum tuorum, quorum ecce ante nos ſuperficies blandiens parvulis: ſed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas. Horror eſt intendere in eam; horror honoris, & tremor amoris.*

Quid illa, quæ ex Scripturis ſcaturit pietas & dulcedo inexauſta? quid quæ inde aſpiratur humilitas & ſui deſpicientia? Quæ uſquam Philoſophorum, & quidem Platonicorum lucubrationes, ita humanam frangere ſuperbiam, homines Deo affigere, cæteris mortalibus omnibus inconvulſis charitatis L. 13. c. 15. vinculis conſtringere potuerunt? *Neque enim novimus alios libros ita deſtruentes ſuperbiam, ita deſtruentes inimicum & defenſorem, reſiſtentem reconciliationi tuæ defendendo peccata ſua. Non novi Domine, non novi alia tam caſta eloquia, quæ ſic mihi perſuaderent confeſſionem, & lenirent cervicem meam jugo tuo, & invitarent colere te gratis.*

VIII. Voluſianum ingenti nomine & fama gentilem hortatus fuerat Auguſtinus, ut ſacrarum Scripturarum lectioni operam daret, & earum libris potiſſimùm quibuſdam vacaret, quos illi indigitaverat. Reſcripſit viciſſim Voluſianus Auguſtino, eumque de quæſtionibus quibuſdam percunctatus eſt, hoc etiam addito ad ſingularis ejus doctrinæ commendationem; cæteris Epiſcopis utcunque condonari, ſi quid minus ſe ſcire obtendant: id genus excuſatione uti non poſſe Auguſtinum, abſque detrimento Religionis, cui deeſſe homines interpretabuntur, quidquid ignorarit Auguſtinus. *Utcumque abſque detrimento* Auguſt. Epiſt. 1. 2. 3. *cultus divini in aliis ſacerdotibus toleratur inſcitia; at cum ad Antiſtitem Auguſtinum venitur, legi deeſt, quidquid contigerit ignorari.* Doluit ſancto Patri tam invidioſa ſe laude onerari, quæ in Religionis & in Scripturæ dedecus redundaret. Hoc ergo ille contra luculentiſſimo & veriſſimo teſtimonio Scripturam proſecutus eſt; Quantumvis operæ vel ipſe, vel alius quiſquam poſuerit in ejus ſapientiæ Scripturarum altiſſimæ theſauris perſcrutandis, fore ut multò ſemper plura intacta & inacceſſa ſuperſint arcana, in quantavis vitæ & laboris diuturnitate. *Tanta eſt enim Chriſtianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia uſque ad decrepitam ſenectutem maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere. Non quod ad ea quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis perveniatur difficultate; ſed cum quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua piè rectèque non vivitur; tam multa, tamque multiplicibus myſteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ; ut annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi hoc contingat, quod eadem ſcriptura quodam loco habet: Cum conſummaverit homo, tunc incipit.*

IX. Unam, eamque perbrevem infra ibidem Auguſtinus ſententiam in exemplum ſummæ cujuſdam & divinæ Scripturarum ſapientiæ depromit; eam nimirum, qua Dei & proximi charitas commendatur. Huic negat comparari poſſe quorumlibet Philoſophorum diſputationes, quarumlibet rerum publicarum leges. Hac Logicam, hac Ethicam, hac Phyſicam contineri docet. Hac denique præcipi, quidquid ad ſingulorum, quidquid ad univerſorum hominum ſalutem, ac felicitatem deſiderari poteſt: *Quæ diſputationes, quæ litteræ quorumlibet Philoſophorum, quæ leges* Ibidem. Epiſt. 3. *quarumlibet civitatum, duobus præceptis, ex quibus Chriſtus dicit totam legem Prophetaſque pendere, ullo modo ſint comparandæ; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & proximum tuum ſicut teipſum? Hic Phyſica, quoniam omnes omnium naturarum cauſæ in Deo creatore ſunt. Hic Ethica, quoniam vita bona & honeſta non aliunde formatur, quàm cum ea quæ diligenda ſunt, diliguntur, hoc eſt Deus & proximus. Hic Logica, quoniam veritas lumenque animæ rationalis, non niſi Deus eſt. Hic etiam laudabilis reipublicæ ſalus: neque enim conditur & cuſtoditur optima civitas, niſi fundamento & vinculo fidei, firmæque concordiæ, cum bonum commune diligitur, quod ſummum ac veriſſimum Deus eſt; atque in illo invicem ſinceriſſimè ſe diligunt homines, cùm propter illum ſe diligunt, cui quo animo diligant, occultare non poſſunt.*

Quod jam attinet ad verba quibus contextæ ſunt Scripturæ, nunc vel vulgo hominum faciles & apertæ, nunc autem doctiſſimis inacceſſæ, ut quæ peritorum & imperitorum ſaluti famulentur, ſic rurſus ſanctus Doctor: *Modus autem ipſe dicendi, quo ſancta Scriptura contexitur, quàm omni-* Ibidem.

bus acceſſibilis, quamvis pauciſſimis penetrabilis, ea quæ aperta continet quaſi amica familiaris ſine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in myſteriis, nec ipſa eloquio ſuperbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuſcula & inerudita, quaſi pauper ad divitem; ſed invitat omnes humili ſermone, quos non ſolùm manifeſta paſcat, ſed etiam ſecreta exerceat veritat: hoc in promptis, quod in reconditis habens. Sed ne aperta faſtidirentur, eadem rurſus operta deſiderantur, deſiderata quodammodo renovantur, renovata ſuaviter intimantur. His ſalubriter & prava corriguntur, & parva nutriuntur, & magna oblectantur ingenia.

X. Nec præteriri fas eſt, quod ad Paulinum ſcribit Auguſtinus, cùm ad varias ejus quæſtiones reſpondiſſet; ejuſmodi ſcilicet quæſtiones, quibus ſic multa interrogabat Paulinus, ut & multa doceret. Hos enim animos ſtudioſis ſuis inſpirant Scripturæ, ut docere cùm poſſint, malint diſcere: & cùm docent, etiam tum ab auditoribus aliqua diſcere ſe profiteantur. Epiſt. 59. *Ut potui, non defui interrogationibus tuis, adjutus orationibus tuis, & ipſis quas miſiſti diſputationibus tuis. Cum enim interrogando diſputas, & quæris acriter, & doces humiliter.* Vix enim poſſunt inſueſcere & inſeneſcere Scripturis Theologi, quin earum affectus induant, ad moderationem animi, ad humilitatem potiſſimùm propendentes. Jam quod attinet ad varios ſenſus, quos illis alii & alii vendicant, hunc exiſtimat Auguſtinus laudabilem eſſe fructum earum obſcuritatis, cùm ſenſus iſti omnes, etſi diverſi, non diſſentiant tamen à veritate; atque adeo ſuo quodam modo Scripturis conſentiant, quæ à ſummæ & æternæ Veritatis vera prorſus omnia complectentis ſinu ad nos manarunt. Ibidem. *Utile eſt autem ut de obſcuritatibus divinarum Scripturarum, quas exercitationis noſtræ cauſa Deus eſſe voluit, multæ inveniantur ſententiæ, cùm aliud alii videtur, quæ tamen omnes ſanæ fidei doctrinæque concordent.*

XI. Similitudinibus, parabolis, allegoriis, myſteriis cur involuta ſit Scriptura, ut nec ſine labore, & nec ſine ſuavitate atque adeo utilitate plurima evolvatur, ſic tradit idem Auguſtinus. Faſtidiri ſcilicet quæ obvia ſunt, negligique: at difficultate & labore acui animum, acriùſque penetrare in rerum abſtruſarum medullas, non ſine ſpiritalis voluptatis incremento. Obtunderet animum & deterreret nimia difficultas; ac rurſum facilitas nimia nauſeam & torporem crearet. Utrique malo medetur mira quædam temperies ſacrarum litterarum. Adde quòd nihil ibi obſcurius occurrat alicubi, quod non alibi apertè elucidetur; ut mortalium vita non alio vel ſanctiùs occupetur, vel ſuaviùs oblectetur, quàm hoc acumine ſtudioque, & obſcuris clara implicandi, & claris explicandi obſcuriſſima quæque. De Doctrin. Chriſt. l. 2. c. 6. Sic enim Auguſtinus: *Nunc tamen nemo ambigit, & per ſimilitudines libentiùs quæque cognoſci, & cum aliqua difficultate quæſita multò gratiùs inveniri. Qui enim prorſus non inveniunt, quod quærunt, fame laborant. Qui autem non quærunt, quia in promptu habent, faſtidio marceſcunt. In utroque autem languor cavendus eſt. Magnificè igitur & ſalubriter Spiritus ſanctus ita Scripturas ſanctas modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim ferè de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſimè dictum alibi reperiatur.* L. 83. qq. q. 53. Et idem alibi: *Deus enim noſter ſic ad ſalutem animarum noſtrarum divinos libros Spiritu ſancto moderatus eſt, ut non ſolùm manifeſtis paſcere, ſed etiam obſcuris exercere nos vellet.*

XII. Nec Scripturas tantùm ſuas, ſed & ipſas animas noſtras ita modulatus eſt omnipotens Creator, ut alterna lucis & tenebrarum, dierum & noctium, quietis & laboris, voluptatis & doloris viciſſitudine impenſiùs delectentur nunc quidem, quàm jugi & nunquam interrupta lucis, quietis & voluptatis uſura. Ad uſitata enim omnia hebeſcimus; ad nova, ad inſolita excitamur & hilareſcimus. Illa demum gratiſſima nobis quies, quæ labori: voluptas quæ dolori, lux quæ tenebris ſuccedit; pax illa jucundiſſima, quæ bellum extinguit. Proprium hoc Dei unius eſt & inconcuſſum creatis naturis decus, ut æternum & incorruptum ipſe ſibi ſit gaudium & lumen. Sanctorum circa illum Angelorum, & beatorum Spirituum inſigne illud eſt proprium, ut de Deo ſemper gaudeant, ſemper luceant, nulla unquam gaudii & lucis intercapedine. Dum mortale nos hoc emetimur ſtadium, alternis jactari vicibus gaudii & mœroris, lucis & caliginis, peritiæ & imperitiæ, ea natura noſtra, is nobis modus eſt. Tantum nobis admenſus eſt, qui omnia fecit in numero, & pondere, & menſura. Hunc ille nobis modum ſtatuit, qui ut innumerabiles nobis ſuperiores & beatiores condidit Angelorum ordines: ita & innumerabiles effudit naturas alias nobis inferiores, ſapientiæ & beatitudinis prorſus exortes. Hoc certè tamen diſcrimine ſervato, quòd noſtræ ille voluit eſſe induſtriæ divinitus adjutæ, ut ad conſortium beatorum Spirituum eluctemur, & aliquando pertingamus: cùm noſtram in ſortem ac beatitatem inferiores nobis creaturarum ordines ne cogitando quidem aſpirare poſſint. Illa erit enimverò beatiſſima nobis lux, illa voluptas æterna, cum jam non per parabolas, non per ſimilitudines, non per Scripturas, ſed per ſemetipſum exhibebit ſe nobis Deus videndum fruendumque. Hic interim ergo prælambenda nobis eſt in Scripturis lux, veritas, ſuavitas divina, quando impræſentiarum inſtar Dei illæ nobis habent.

XIII. Nec ad qualeslibet, ſed ad imas & viliſſimas rerum & verborum ſimilitudines neceſſe fuit Scripturas deſcendere, ut divina nobis accommodarent, in hæc infima per peccatum dejectis; & ita nos aliquando tandem aptarent ſummis & divinis. Sic ira, ſic pœnitentia, ſic præſcientia de Deo dicitur in ſacris Litteris. Affectus hi ſunt animarum à ſummo Divinitatis apice mirum in modum ſemoti; nec enim ſui unquam conſilii, quaſi inconſulti, Deum pœnitet; nec ille ira exaſperatur; nec futurum & abſens illi quidquam eſt, quod præſcire & longè providere neceſſe ſit. *Sed* Civit. l. 15. c. 25. *ſi non utatur Scriptura talibus verbis*, ait Auguſtinus, *non ſe quodammodo familiariùs inſinuabit omni generi hominum, quibus vult eſſe conſultum, ut & perterreat ſuperbientes, & excitet negligentes, & exerceat quærentes, & alat intelligentes. Quod non faceret, ſi non ſe priùs inclinaret, & quodammodo deſcenderet ad jacentes.*

CAPUT VII.

Ex Auguſtino rurſum & aliis Patribus Latinis, ut per Scripturas nobis ſe Deus oſtendat & accommodet.

I. Ita congruebat loqui nobis Deum in Scripturis, ut in Chriſto, velata utrobique æternæ Dei Sapientiæ veritate.

II. Non alia aliis, ſpiritalibus & carnalibus loquebatur Chriſtus, loquitur Scriptura: ſed eadem omnia omnibus, quæ tamen aliter aliis ſapiant, perinde ut quiſque eſt.

III. Chriſti crucifixi exemplo declaratur, ut Scriptura idem omnibus carnalibus & ſpiritalibus dicat, non omnes idem capiant.

IV. Spiritalibus ipſis & Scriptura & Chriſtus, tum lac, tum cibus eſt.

V. De quadripartito Eccleſiæ ſenſu.

VI. Senſus omnes, qui veritati conſentiunt, Scripturis aptari poſſe & debere: cùm ea ſit veritatis & charitatis latitudo, litium & rixarum fugitans.

VII. Quàm debeat quiſque non ſua ſeu ſenſa, ſeu dicta amare, ſed vera: non aliena refellere, ſed falſa.

VIII. Monita ex his eliciuntur aliqua, quæ multum momenti habeant, ad omnes penitus diſciplinas, potiſſimùm ad Theologiam.

IX. Rurſus quàm non ſit litigandum de Scripturæ ſenſu vario, dum conſtet eſſe verum.

X. Et Moyſi, & Scriptori canonico cuicumque in optatis fuiſſe, ut quidquid veri legentibus occurreret, id verbis ſuis illigatum eſſet.

XI. Pulcherrimè rurſus & fuſiſſimè de multiplici Scripturarum ſenſu.

XII. Eadem ipſa ex Auguſtino rurſum confirmantur.

XIII. Nonnulla in eandem rem ex aliis Patribus. Ex Hieronymo, ex Gregorio Magno, ex Bernardo.

I. NOn poterat alia eſſe ad nos Scripturæ divinæ, quàm Chriſti nobiſcum verſantis conditio. Suos ille ſermones obſcuris & claris, opertis & apertis, parabolis & allegoriis contexuit, qui ſumma erat Dei Sapientia, qui æterna charitas. Non aliter ſanè potuit Deus Verbum per Scripturas ſuas, quàm per carnem ſuam verba facere; non aliter per carnem ſuam, quàm per Scripturas, qui unus idemque utrobique Dei Filius, Dei Verbum eſſet. Unde Auguſtinus: *Sed*
In Evang. Joan. Tract. 21. *loquebatur iſta homo hominibus, Deus occultus, homo manifeſtus, ut manifeſtos homines faceret deos: & Filius Dei, factus filius hominis, ut hominum filios faceret filios Dei. Qua hoc arte ſapientiæ ſuæ faciat, in ejus verbis agnoſcimus. Loquitur enim parvulis parvus; ſed ipſe ita parvus, ut & magnus: nos autem parvi, ſed in illo magni. Loquitur enim tanquam fovens & nutriens lactentes, & amando creſcentes.*

II. Hanc Auguſtini, imò Eccleſiæ doctrinam de Scripturis ita capiebant nonnulli, ut alia palam parvulis & carnalibus dicerentur: alia ſeorſim & clam adultis in Chriſto, & ſpiritalibus. At contrà nititur ſanctus Pater, nec alia aliis, alia clam, alia palam dici aut ſcribi demonſtrat: ſed omnia palam, omnia omnibus, carnalibus ſpiritalibuſque. Totum ergo in eo eſſe diſcrimen, quòd carnales carnalem ad ſenſum omnia capiant, etiam quæ ſpiritaliter dicuntur: ſpiritales ſpiritalem ad intelligentiam omnia rapiant, etiam quæ carnaliter dici videntur. Qualis ergo quiſque ſibi eſt, talem ſe ei Scriptura offert; ut idem prorſus & infantium alimentum ſit, & fortium. Non aliter quàm olim manna; non aliud his, aliud illis de cœlo pluebat; ſed non ſimiliter his atque illis ſapiebat. Unum erat omnibus manna, ſed non unus omnibus illius ſapor; his corporalem & mirum quendam cibum, aliis per fidem Chriſtum & incommutabilem Dei ſapientiam ſapiebat. Si Petra enim erat Chriſtus, quin & manna? *Hoc*
In Evang. Joan. Tract. 98. *igitur primitus cognito, quod ea ipſa quæ ſimul audiunt ſpiritales atque carnales, pro ſuo quique modulo capiunt, illi ut parvuli, iſti ut majores; illi ut lactis alimentum, iſti ut cibi ſolidamentum: nulla videtur eſſe neceſſitas, ut aliqua ſecreta doctrinæ taceantur, abſcondantur fidelibus parvulis, ſeorſum dicenda majoribus, hoc eſt intelligentioribus: & hoc ideo faciendum putetur, quia dixit Apoſtolus, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Hoc ipſum enim quod non judicavit ſe ſcire in eis, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum, ipſis non potuit loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: quia id ſicut ſpiritales capere non valebant. Quicumque autem ſpiritales inter eos erant, idem quod illi tanquam carnales audiebant, ſpiritali ipſi intellectu capiebant: ut ſic intelligatur quod ait, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus; ac ſi diceret: Non potuiſtis quaſi ſpiritales, ſed quaſi carnales capere quod loquebar.*

III. In quo potiſſimùm autem diſcrimen hoc verſaretur ſpiritalis ubique ſpiritalium intelligentiæ, & carnalis ubique carnalium ſenſus in Scripturis, illico ſic aperit Auguſtinus ex ipſius Pauli authoritate, prolato in exemplum Chriſto ipſo. Nam & Chriſtum & Chriſti crucem carnales indiſcriminatim, ſpiritaleſque complectuntur, ſed pro ſui quiſque ſenſus modo longè diverſiſſimo. Chriſtum Dei Filium fideles omnes profitentur pro omnibus cruci affixum fuiſſe, ut exemplo nos ſuo incenderet ad mortem pro veritate fortiter appetendam. Hactenus illi ſapiunt, nec ulteriùs aliquid neceſſe eſt ad ſempiternam ſalutem. At ſpiritales intelligunt, quemadmodum Chriſtus crucifixus factus ſit à Deo nobis juxta Pauli verba, juſtitia, & ſapientia, & ſanctificatio: intelligunt ſempiternæ & incommutabilis ſapientiæ & juſtitiæ legibus juberi, ut temporali vitæ æterna præferatur, ut ne corporis quidem morte divelli ſe ſinat quiſquam à juſtitiæ tramitæ: hujus tam magni documenti, & tam infractæ fortitudinis exemplo, præire aliis debere omnibus eum, qui omnium dux & magiſter ſit: Chriſto homini & Deo Optimo Maximo nihil magis conſentaneum fuiſſe, nihil ad ſempiternam laudem & gloriam amplius opportuniuſque fuiſſe, quàm ut huic ſapientiæ & juſtitiæ perfectionis præcepto princeps ipſe obſequeretur, & innumerabiles mortales ad tam præclari facinoris imitationem pertraheret. Hanc ſublimem in Chriſti cruce Dei ſapientiam & juſtitiam cordati & ſpiritales intelligunt, videntque penè magis quàm credunt; vident autem tam perſpicuè, ut illos vel doleant, vel etiam derideant, qui hæc non vident. Carnales in Chriſto qui ſunt, hi tantam ſapientiæ & juſtitiæ altitudinem, etſi audiunt, etſi legunt, etſi credunt, non vident tamen, non intelligunt, non ſapiunt: quia Chriſtum etiam ipſum adhuc ſapiunt ſecundùm carnem. *Animalis homo*, ait ibidem mox Auguſtinus, *id eſt, qui ſecundùm hominem ſapit, animalis dictus ab anima, carnalis à carne; quia ex anima & carne conſtat totus homo: non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei, id eſt, quid gratiæ credentibus crux conferat Chriſti: & putat hoc illa cruce actum eſſe tantummodo, ut nobis uſque ad mortem pro veritate certantibus imitandum præberetur exemplum. Nam ſi ſcirent hujuſmodi homines, qui nolunt eſſe niſi homines, quemadmodum Chriſtus crucifixus factus ſit nobis ſapientia à Deo, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemptio: ut quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino glorietur: proculdubio non gloriarentur in homine, nec carnaliter dicerent, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ: ſed ſpiritaliter, Ego ſum Chriſti.*

IV. Ita una eademque omnibus eſt Scriptura, & alia tamen aliis atque aliis eſt; illorum lac, horum cibus; imò etiam lac rurſus eorum, quorum eſt cibus. Rari ſunt enim, aut nulli, qui omnia penitus myſteria in numerato habeant, eorumque penetralia prorſus omnia pervideant, ubi & quando lubet. Rara ſunt & parca illa tanti luminis coruſcamina: raræ horæ, ut ait Bernardus alibi in hanc rem à nobis laudatus, & breves moræ. Aliàs ergo his ipſis ſpiritalibus lacte opus eſt; his ipſis rurſus qui aliquando cibus fuit Scriptura, rurſum lacteſcit, una ſemper eademque omnibus. Nec id mirum, cùm ſcitè ab Auguſtino eodem animadverſum ſit: Uſque adeo corporali etiam vitæ noſtræ unum idemque lac eſſe, & alimentum, ut alimenta omnia primùm lacteſcant. *Nam & in* *ipſis quæ ſumimus alimentis , uſque adeo non eſt lacti contrarius ſolidus cibus , ut ipſe lacteſcat , quo poſſit eſſe aptus infantibus , ad quos per matris vel nutricis pervenit carnem . Sicut fecit etiam mater ipſa ſapientia , quæ cùm ſit in excelſis Angelorum ſolidus cibus , dignata eſt quodammodo lacteſcere parvulis , cum Verbum caro factum eſt , & habitavit in nobis . Sed ipſe homo Chriſtus , qui vera carne , vera cruce , vera morte , vera reſurrectione ſincerum lac dicitur parvulorum , cum bene ab ſpiritalibus capitur , invenitur Dominus Angelorum . Proinde nec ſic parvuli ſunt lactandi , ut ſemper non intelligant Deum Chriſtum : nec ſic ablactandi , ut deſerant hominem Chriſtum . Quod alio modo idipſum ita dici poteſt : Nec ſic lactandi ſunt , ut creatorem nunquam intelligant Chriſtum : nec ſic ablactandi , ut mediatorem unquam deſerant Chriſtum .*

V. Omnibus ergo ſinguliſque Theologis ut Chriſtus , ita & Scriptura : ut Scriptura , ita & Chriſtus , & lac eſt , & cibus eſt ; cibus eſt ad quem lactis adminiculo grandeſcant : & lac eſt ad quod etiam grandes confugiant aliquando ; carne & cruce lac eſt : Deitate , ſapientia & juſtitia cibus eſt ; ſic lactandi ſunt , ut aliquando ablactentur Theologi : ſic ablactandi , ut rurſus ubi opus erit , lactentur . Non eſt autem noſtrum hìc ſilere , quod non ſiluit ; nec omittere , quod non præterivit Auguſtinus de quadripartito Scripturæ ſenſu , & de vocibus in eum uſum jam ævo ſuo conſecratis . Sic ergo ille , ut quid enim ego inculcem verbis meis , quod nec breviùs , nec dilucidiùs dici potuit ? *Omnis igitur Scriptura , quæ Teſtamentum vetus vocatur , diligenter eam noſſe cupientibus quadrifaria traditur , ſecundum hiſtoriam , ſecundum ætiologiam , ſecundum analogiam , ſecundum allegoriam . Ne me ineptum putes , Grecis nominibus utentem . Primum quia ſic accepi . Deinde tu quoque animadvertis , non eſſe harum rerum apud nos uſitata nomina , quæ ſi fabricaſſem interpretando , eſſem profectò ineptior : ſi autem circumloquerer , minùs eſſem in diſſerendo expeditus .* Et ſtatim ibidem , quæ quadruplicis hujus ſenſus ratio , quæ diſcrepantia ſit : *Secundùm hiſtoriam ergo traditur , cum docetur quid ſcriptum , aut quid geſtum ſit : quid non geſtum , ſed tantummodo ſcriptum , quaſi geſtum ſit . Secundum ætiologiam , cum oſtenditur quid , qua de cauſa , vel factum , vel dictum ſit . Secundum analogiam , cum demonſtratur non ſibi adverſari duo Teſtamenta vetus & novum . Secundum allegoriam , cum docetur non ad litteram eſſe accipienda quædam , quæ ſcripta ſunt , ſed figuratè intelligenda . His omnibus modis Dominus noſter Jeſus Chriſtus & Apoſtoli uſi ſunt .*

L. de utilit. creden. c. 3.

VI. His ita perfunctoriè delibatis , adeundæ rurſus nobis ſunt Confeſſiones Auguſtini , ut magiſtro ab optimo ediſcamus compluſculas regulas excutiendæ perſcrutandæque Scripturæ , & in alios quandoque alioſque ſenſus ſequendæ nobis ſemper , non præeundæ , non pertrahendæ . Nihil enim obeſt , ſed plurimum prodeſt omnino , ut complurimas ſententias ex eis eliciamus , vel illis appingamus , dummodo veras . Quidquid enim à veritate allienum fuerit , id & ab illis alieniſſimum erit . At ſi plures , eædemque veriſſimæ ſententiæ Scripturæ aptari poſſint , nihil attinebit , ſi Auguſtinum audiamus , altercari , ut hanc magis quàm illam ei vendicemus . Quin conſentiant enim omnes Scripturæ verbis , quæ conſentiunt illi ſurſum fulgenti Veritati , quæ Scripturas dictavit ? Authorem libri Canonici , ſeu Moyſen , ſeu quemvis alium ajes , hoc voluiſſe , & non illud , quanquam & hoc & illud verum ſit . At regeret Auguſtinus , Unde tibi conſtet hoc potiùs Moyſen voluiſſe , quàm illud , cùm utrumque potuerit , quando utrumque verum eſt ? Nam verum hoc eſſe interpres uterque videt in ſumma Veritate , quæ utrumque cœlitus illuminat . At Moyſen hoc potius , quàm illud voluiſſe , vel hoc tantùm & non illud voluiſſe , neuter in ſumma Veritate videt ; ſed nec in ipſa Moyſis mente videt , aut vel videre poteſt . Quorſum ergo hæ lites , quorſum hæc diſſidia ? Nec enim de Veritate , ſed de Moyſis mente certatur , cùm minimè neceſſe ſit . Quin potiùs enim illam & Scripturæ & Moyſi amplitudinem intelligentiæ vindicamus , quæ & falſa reſpuat omnia , & vera omnia complectatur ? Quorſum has mentis & intelligentiæ anguſtias amabimus ? Quin illam potiùs charitatis latitudinem amplectimur , quæ & vera omnia , & veritatis aſſertores omnes in unum conſtringit , & ſe illis indivulsè aſtringit ? Ita enim jam licebit ſuaviſſimè cum Auguſtino exclamare : *Conjungar illis Domine in te , & delecter cum eis de te , qui veritate tua paſcuntur in latitudine charitatis .*

Confeſ. l. 12. c. 23. 24.

VII. Ea tum Auguſtinus verſabat Geneſeos verba : *In principio creavit Deus cœlum & terram ;* & his eum adjiciebat ſenſum , quem ſecus ſentientes alii veritati conſentire non negabant , Moyſis menti reſpondere vehementer negabant : iis ea de cauſa ſubiraſcebatur ſanctus Pater ; propterea nimirum , quòd quid veritati concineret , in ipſa incommutabili ſurſum veritate intueri potuiſſent : quid ſenſiſſet Moyſes & quid voluiſſet , in ejus mente neutiquam videre potuiſſent . Non erat ergo magnoperè , quod Auguſtini ſententiam tam moleſtè , & tam indignanter ferrent , niſi privatæ opinioni ſuæ plus æquo indulgerent . *Video quippe , verè potuiſſe dici quidquid horum diceretur : ſed quid horum in his verbis ille cogitaverit , non ita video ; quamvis ſive aliquid horum , ſive aliquid aliud quod à me commemoratum non eſt , tantus vir ille mente conſpexerit , cùm hæc verba promeret , verum eum vidiſſe , aptèque id enunciaſſe non dubitem .* Et aliquantis interpoſitis , illorum explodens inſulſitatem , qui ſententiæ ſuæ contumaciùs adhærentes , alienæ æquè veræ , aut æquè veriſimili illudebant ; ſuam Moyſi arrogabant , alienam fidenter abjudicabant ; atque ita incerta pro certis jactabant ; ſuæque opinioni arrogantiùs plaudebant , non ut veræ , ſed ut ſuæ : alienæ pertinaciùs reſtitabant , non ut falſæ , ſed ut alienæ . *Cùm verò dicit , Non hoc ille (Moyſes) ſenſit , quod tu dicis , ſed quod ego dico : neque tamen negat , quod uterque noſtrum dicit , utrumque verum eſſe . O vita pauperum Deus meus , in cujus ſinu non eſt contradictio , plue mihi mitigationes in cor , ut patienter tales feram ; qui non mihi hoc dicunt , quia divini ſunt , & in corde famuli tui viderunt , quod dicunt : ſed quia ſuperbi ſunt , nec noverunt Moyſi ſententiam , ſed amant ſuam , non quia vera eſt , ſed quia ſua eſt .*

Ibid. c. 24. 25.

VIII. Oppidò perquàm luculenta ſunt iſta , & paucis comperta ; pauciſſimis quantum oporteret perſpecta . Sententiæ nimirum cuicunque ut ſuffragemur , non quia noſtra eſt , ſed quia vera eſt ; non quia temerè , aut leviter in eam appulſi ſumus , ſed quia certa veritas ad eam nos compulit . 2. Ut veritatem in qua vera & certa videntur omnia , Deum eſſe intelligamus ; atque ita certemus non noſtras defenſitare opinationes , ſed divinæ veritatis ſcintillas nobis affulgentes . 3. Ita enim aliorum vel conjecturas , vel certas ſententias eodem ſtudio & amore proſequemur , ac noſtras . Nec enim proprium cujuſque eſt , quidquid verum eſt ; ſed commune veluti patrimonium omnium veritatis amatorum . 4. Id jam ergo furti , id ſacrilegii inſtar eſt , ſi quam veritatis partem , rem utique Deo ſacram , & omnibus in commune fruendam , ſibi propriè quiſquam vendicet . 5. Hinc porrò facilè intelliges , ſententiam quamlibet , ut veram , an ut tuam , tam acriter defenſites : ſi quam aliam nihilominus veram , non tuam , ſed alienam , non diſpari tuearis animi contentione . 6. Non falſitas ergo tantùm veritati inimica pertimeſcenda nobis eſt , ſed & temeritas in ipſa veritatis tuitione, ſi tui eam magis, quàm ipſius veritatis amore tuearis ; ſi certa pro incertis , ſi incerta pro certis vendites ; ſi dubia pro indubiis , vel contra ; ſi quam omnibus communem affudit Deus veritatis lucem, tu privatam habere velis , atque ita committas, ut ea privandus jure ſis ; proprium enim & privatum noſtrum nihil eſt , niſi mendacium : & quiſquis de ſuo loquitur , mendacium loquitur.

Qui Theologiam, qui ſuperiores & interiores diſciplinas vel à limine ſalutarit, is facilè æſtimabit, quanti ſint ad eas præſidii hæc Auguſtini effata . Rurſus ergo illi aures accommodandæ ſunt
Ibid. c. 25. hæc omnia uberiùs ediſſerenti . *Alioqui & aliam (ſententiam) veram pariter amarent ; ſicut & ego amo quod dicunt , quando verum dicunt : non quia ipſorum eſt, ſed quia verum eſt : & ideo jam nec ipſorum eſt , quia verum eſt . Si autem ideo amant illud quia verum eſt , jam & ipſorum eſt, & meum : quoniam in commune omnium eſt veritatis amatorum. Illud autem quod contendunt, non hoc ſenſiſſe Moyſen quod ego dico, ſed quod ipſi dicunt, nolo, non amo : quia & ſi ita eſt, tamen iſta temeritas , non ſcientiæ , ſed audaciæ eſt : nec viſus , ſed typhus eam peperit . Ideoque, Domine , tremenda ſunt judicia tua , quoniam veritas tua , nec mea eſt , nec illius , aut illius , ſed omnium noſtrum , quos ad ejus communionem publicè vocas : terribiliter admonens nos , ut nolimus eam habere privatam , ne privemur ea . Nam quiſquis id quod tu omnibus ad fruendum proponis , ſibi propriè vendicat, & ſuum vult eſſe quod omnium eſt , à communi propellitur ſua , hoc eſt , à veritate ad mendacium . Qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur.*

IX. Neminem ut ſpero pigebit in re pulcherrima ulteriùs penitiùſque cum Auguſtino pergere . Ubi duo quipiam diverſa ſentiunt , & utrimque vera eſſe conſentiunt, non utique alter in alterius mente videt ea eſſe vera , ſed in incommutabili quæ ſupra mentes eſt veritate. Utram earum ſententiarum Moyſes qui ea ſcripſit ſecutus ſit, neuter in ſumma veritate, aut in Moyſis mente perſpicere potuit . Quin potius ergo ambo ſibi gratulentur de eo, quod ambo in Deo verum certumque eſſe vident ; quàm de eo litigent , quod nec in Deo vident , nec in hujus Geneſeos libri
Ibid. c. 2. conditore Moyſe ? *Hanc enim vocem huic refero fraternam & pacificam . Si ambo videmus verum eſſe quod dicis, & ambo videmus verum eſſe quod dico , ubi quæſo id videmus ? Nec ego utique in te , nec tu in me , ſed ambo in ipſa quæ ſuprà mentes noſtras eſt incommutabili veritate . Cùm ergo de ipſa Domini Dei noſtri luce non contendamus , cur de proximi cogitatione contendimus ; quam ſic videre non poſſumus , ut videtur incommutabilis veritas ; quando ſi ipſe Moyſes apparuiſſet nobis , atque dixiſſet : Hoc cogitavi ; nec ſic eam videremus, ſed crederemus.*

Hæ ſunt prorſus veritatis & charitatis Scripturæ . Ubi ergo verum aliquid in iis diluxit , ubi idem proximo diluxit , & nobis & proximo gratulemur, & veritate per hanc maximè charitatem fruamur : quæſtionibus aliis ſuperſedeamus, quæ nec ad eum modum dilucere nobis poſſunt in ſumma Dei veritate, nec mutuam inter nos ale-
Ibidem. re charitatem . *Non itaque ſupra quàm ſcriptum eſt , unus pro altero infletur adverſus alterum . Diligamus Dominum Deum noſtrum ex toto corde, & ex tota anima , & ex tota mente noſtra , & proximum noſtrum ſicut noſmetipſos . Propter quæ duo præcepta charitatis ſenſiſſe Moyſen quidquid in illis libris ſenſit, niſi crediderimus, mendacem faciemus Deum ; cum de animo conſervi aliter quàm ille docuit opinamur. Jam vide quàm ſtultum ſit in tanta copia veriſſimarum ſententiarum , quæ de illis verbis erui poſſunt , temerè affirmare , quam earum Moyſes potiſſimum ſenſerit : & pernicioſis contentionibus ipſam offendere charitatem , propter quam dixit omnia cujus dicta conamur exponere.*

X. Intereſt enim mirum quantum , non tam quæ fuerit Moyſis ſententia expiſcari , quàm à vero nuſquam aberrare, à dilectione proximi nec tantiſper deflectere ; huc totæ collineant Scripturæ , ut veritatem addoceant , ut ædificent charitatem . Sed nec Moyſi ipſi aliud potuit eſſe propoſitum , quàm ut ſic verba temperaret in conſcribendo eo libro , qui in ſummæ authoritatis arcem aliquando eſſet evaſurus, ut nulla non veritas , quantum fieri poſſet , iis implicaretur , & legentibus audientibuſque inſinuaretur . Illud ſanè præ ſe fert Auguſtinus , ſi illud idem ſibi , quod Moyſi, demandatum à Deo munus eſſet , ſcribendi libri Canonici univerſo hominum generi aliquando profuturi : illud ſibi optatiſſimum futurum fuiſſe , ut ea ſibi Spiritus veritatis dictaret verba, quibus non hæc, vel illa tantum, ſed univerſa prorſus veritas ſignificaretur : & quæ demum cumque ſententia vera legentibus in mentem veniſſet , ea quoque verbis illis illigata & inſinuata intelligeretur . Hæc vota veritatis amor , hæc proximi charitas Auguſtino inſpirabat ; qui proinde ne dubitare quidem poſſet , quin eadem fuiſſet Moyſis charitas veritatis, eadem in omnes homines benevolentia . *Quoniam tu mihi præcipis , ut diligam proximum meum ſi-* Ibid. c. 26. *cut meipſum, non poſſum minus credere de Moyſe fideliſſimo famulo tuo , quàm mihi optarem ac deſiderarem abs te dari muneris , ſi tempore illo natus eſſem quo ille , eoque loco me conſtituiſſes , ut per ſervitutem cordis ac linguæ meæ , litteræ illæ diſpenſarentur , quæ tantò poſt eſſent omnibus gentibus profuturæ , & per univerſum orbem tanto authoritatis culmine omnium falſarum ſuperbarumque doctrinarum verba ſuperaturæ . Vellem quippe ſi tunc ego eſſem Moyſes ; ex eadem namque maſſa omnes venimus , & quid eſt homo, niſi quia memor es ejus ? Vellem ergo ſi tunc ego eſſem, quod ille, & mihi abs te Geneſeos liber ſcribendus injungeretur , talem mihi eloquendi facultatem dari, & eum texendi ſermonis modum , ut neque illi qui nondum queunt intelligere, quemadmodum Deus creat , tanquam excedentia vires ſuas dicta recuſarent : & illi qui hoc jam poſſunt , in quamlibet veram ſententiam cogitando veniſſent , eam non prætermiſſam in paucis verbis tui famuli reperirent ; & ſi alius aliam vidiſſet in luce veritatis , nec ipſa in eiſdem verbis intelligenda deeſſet.*

Ita altiſſima quæque , ſed humiliter loquitur Scriptura , ne parvuli terreantur : pauca copioſè , ut ſententiarum verarum immenſa quædam varietas paucis verbis innexa & conſtricta exhibeatur . Ita faceſſent litigia , & nec de veritate , nec de Moyſis mente rixabimur , cùm non potuerit tantus vir non illud potiſſimum velle , quod & veritatis luce excelleret , & utilitate . *Quos tamen bonæ ſpei parvulos hæc verba libri tui non territant , alta humiliter , & pauca copioſè ;* Ibid. c. 10. pag. 83. *ſed omnes quos in eis verbis vera cernere ac dicere fateor , diligamus nos invicem , pariterque diligamus te Deum noſtrum fontem veritatis , ſi non vana , ſed ipſam ſitimus ; eundemque famulum tuum Scripturæ hujus diſpenſatorem , ſpiritu tuo plenum ita honoremus, ut hoc cum te revelante cùm hæc ſcriberet , attendiſſe credamus , quod in eis maximè & luce veritatis , & fruge utilitatis excellit.*

Cur laudibus Moyſis invidemus , pergit Auguſtinus ? Quin viderit ille tam copioſè à Deo afflatus dum hæc ſcriberet, quidquid videre quiſquam potuit , dum hæc legeret ? Non eſt ergo quòd negemus, quæcunque fuerit vera ejus verborum ſententia, eam quoque ab eo & probatam & ſignificatam fuiſſe. Quis non idem ſibi optaret ſcribenti, quod ſibi ſuprà optabat Auguſtinus? Quis non aſſentiatur idem optaſſe Moyſem, nec fruſtra optaſſe, cùm tanta apud Deum gratia floreret? Ibid. c. 31. *Ego certè quod intrepidus de corde meo pronuncio, ſi ad culmen authoritatis aliquid ſcriberem, ſic mallem ſcribere, ut quod veri quiſque de his rebus capere poſſet, mea verba reſonarent; quàm ut unam veram ſententiam ad hoc apertiùs ponerem, ut excluderem cæteras, quarum falſitas me non poſſet offendere. Nolo itaque Deus meus tam præceps eſſe, ut hoc illum virum de te meruiſſe non credam. Senſit ille omnino in his verbis, atque cogitavit, cum ea ſcriberet, quidquid hìc veri potuimus invenire, & quidquid nos non potuimus, aut nondum poſſumus, & tamen in eis inveniri poteſt.*

XI. Valent hæc ut vides plurimum ad Scriptoris cujuſcunque Canonici commendationem. Ecquis enim aliàs tanta non verborum, non ingenii, ſed veritatis & ſapientiæ abundantia librum exaravit, quo omnis ſæculis omnibus poſteritas ita illuminaretur, quo innumerabiles hominum greges ita recrearentur, ut quidquid veri in eo lectitando cogitare, quidquid ſapere ſinguli poſſent & univerſi, id liber, id libri Scriptor complexus eſſet? Illud ſaltem inficiabitur nemo, non latuiſſe Spiritum ſanctum, librorum hujuſmodi primarium & principem authorem, quidquid in poſterum lectores cogitaturi eſſent, quidquid veri ipſe eis inſpiraturus eſſet. Ne litigemus ergo ampliùs de mente Moyſi; cùm etſi lateat nos forſan, quid ille voluerit: non lateat nos tamen quid voluerit Spiritus ſanctus, qui Spiritus veritatis eſt, non hujus, aut illius, ſed univerſæ. Ibid. c. 32. *Poſtremò Domine qui Deus es, & non caro & ſanguis, ſi quid homo minus videt, nunquid & ſpiritum tuum bonum qui deducet me in terram rectam, latere potuit, quidquid eras in eis verbis tu ipſe revelaturus legentibus poſteris, etiamſi ille per quem dicta ſunt, unam fortaſſis ex multis veris ſententiam cogitavit? Quod ſi ita eſt, ſit igitur illa quam cogitavit cæteris excellentior: nobis autem Domine, aut ipſam demonſtra, aut quam placet alteram veram, ut ſive nobis hoc quod etiam illi homini tuo, ſive aliud ex eorundem verborum occaſione patefacias, tu tamen paſcas nos, non error illudat.*

Non ergo tantùm quid Scriptor Moyſes, quid Dictator horum librorum Spiritus ſanctus voluerit, ſed id omne verum, quod ex occaſione horum verborum occurrere potuerit lectorum menti, id inter multiplices divinæ Scripturæ ſenſus numerandum eſt. Id enim etiam voluit forſan Moyſes, id voluit indubiè Spiritus veritatis & charitatis, ut ex occaſione horum librorum & veritatis lumina ubique ſpargerentur, & igniculi charitatis. Nec tamen id prohibet, quin connitendum nobis ſit, ut illud maximè verum attingamus, quod ipſe divini libri, verbique miniſter ſenſit: etſi operam nos perdidiſſe non putemus, dum illud ſentiamus, quod veritas ſumma Deus Ibid. c. ult. nobis ex occaſione eorum verborum dixerit. *Ut ſi hoc dixero, quod ſenſit miniſter tuus, rectè atque optimè; id enim conari me oportet. Quod ſi aſſecutus non fuero, id tamen dicam, quod mihi per ejus verba veritas tua dicere voluerit, quæ illi quoque dixit, quod voluit.*

XII. Nec in Confeſſionum libris tantùm hanc nobis Auguſtinus pulcherrimam conſignavit doctrinam de infinita & immenſa quadam veritatis opulentia in quibuslibet Scripturarum libris, librorumque particulis. Vide ut rem prorsùs eamdem inculcaverit in libris de Doctrina Chriſtiana: L. 3. c. 27. *Quando autem ex eiſdem Scripturæ verbis, non unum aliquid, ſed duo, vel plura ſentiuntur, etiamſi latet, quid ſenſerit ille qui ſcripſit, nihil periculi eſt, ſi quodlibet eorum congruere veritati ex aliis locis ſanctarum Scripturarum doceri poteſt; id tamen eo conante qui divina ſcrutatur eloquia, ut ad voluntatem perveniatur authoris, per quem Scripturam illam ſanctus operatus eſt Spiritus: ſive hoc aſſequatur, ſive aliam ſententiam de illis verbis quæ fidei rectæ non refragatur exſculpat, teſtimonium habens à quocunque alio loco divinorum eloquiorum. Ille quippe auctor in eiſdem verbis, quæ intelligere volumus, & ipſam ſententiam forſitan vidit; & certè Dei Spiritus qui per eum hæc operatus eſt, etiam ipſam occurſuram lectori, vel auditori, ſine dubitatione prævidit; immo ut occurreret, quia & ipſa eſt veritate ſubnixa, providit. Nam quid in divinis eloquiis largius, & uberius potuit divinitùs provideri, quàm ut eadem verba pluribus intelligantur modis, quos alia non minus divina conſtantia faciant approbari?* Et in Civitate Dei: L. 11. c. 19. *Quamvis itaque divini ſermonis obſcuritas etiam ad hoc ſit utilis, quod plures ſententias veritatis parit, & in lucem notitiæ producit, dum alius eum ſic, alius ſic intelligit: ita tamen ut quod in obſcuro loco intelligitur, vel atteſtatione rerum manifeſtarum, vel aliis locis minimè dubiis aſſeratur: ſive cum multa tractantur, ad id quoque perveniatur, quod ſenſit ille qui ſcripſit: ſive id quidem lateat, ſed ex occaſione tractandæ profundæ obſcuritatis, alia quædam vera dicantur.*

XIII. Curſim nunc nobis aliquid ex cæteris Latinis Patribus delibandum eſt. Nonnullos Scripturæ libros cùm laudaſſet Hieronymus, ad Paulinum iiſdem ſacrarum Litterarum deliciis ſeſe oblectantem ſcribens, in his ille affirmat ſtudiis & meditationibus vitæ æternæ guſtum quendam in terris præſumi. Verborum in Scripturis ſimplicitate negat quenquam offendi debere; cùm ita erudiendæ fuerint hominum de vulgo conciones, & iidem ipſis in verbis videant ſpiritales & periti bene multa, quæ vulgi captum ſuperant. Hieron. Tom. 3. *Oro te, frater chariſſime, inter hæc vivere, iſta meditari, nihil aliud noſſe, nihil quærere: nonne tibi videtur jam hìc in terris regni cœleſtis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis ſanctis ſimplicitate, & quaſi vilitate verborum: quæ vel vitio interpretum, vel de induſtria ſic prolata ſunt, ut ruſticam concionem facilius inſtruerent: & in una eademque ſententia aliter doctus, aliter audiret indoctus.* Statim ſubjicit cœleſtis Scripturarum ſapientiæ rudimenta tantùm quædam hìc nobis concedi, cumulum in cœlis ſervari; atque ideo tantò enixiùs in eas incumbendum eſſe, ut jam hinc Ibidem. Cœlitum vitam agere ordiamur: *Non ſum tam petulans & hebes, ut hæc me noſſe pollicear, & eorum fructus capere, quorum radices in cœlo fixæ ſunt: ſed velle fateor. Sedenti me præfero, magiſtrum renuens, comitem ſpondeo. Petenti datur, pulſanti aperitur, quærens invenit. Diſcamus in terris, quorum nobis ſcientia perſeveret in cœlo.* Aſſentitur Hieronymus Auguſtino, in una eademque Scripturæ ſententia, aliter doctum, aliter indoctum audire.

Nec ab his diſſonat Gregorius Magnus in Epiſtola ad Leandrum Epiſcopum Hiſpalenſem; niſi mavis dicere in Præfatione ad ſuos Moralium in Job libros. Monet autem primò eſſe quandoque in ſuperficie & in littera quæ collidi videantur, nec facilè conciliari poſſint; ſed eo id fieri conſilio, ut nos littera ipſa ad ſpiritalem ſenſum eluctari compellat, in quo nihil jam eſſe poſſit conflictationis. Monet ſecundò non ſtatim prætervolandam eſſe litteram; cùm & ipſa habeat longè plurima, ex quibus & lux veritatis effulgeſcat, & nonnulla ad mores condiendos fluat ſuavitas. Greg. Magn. Epiſtol. ad Lean. cap. 4. Tom. 2. pag. 3. 4. *Sed nimirum verba litteræ, dum collata ſibi convenire nequeunt, aliud in ſe aliquid, quod quæratur, oſtendunt; ac ſi quibuſdam vocibus dicant: Dum noſtra nos conſpicitis ſuperficie deſtrui, hoc in nobis* *quærite, quod ordinatum ſibique congruens apud nos valeat intus inveniri. Aliquando autem, qui verba accipere hiſtoriæ juxta litteram negligit, oblatum ſibi veritatis lumen abſcondit. Cumque laborioſè invenire in eis aliud intrinſecus appetit, hoc, quod foris ſine difficultate aſſequi poterat, amittit.* Monet tertiò ſanctiſſimus Pontifex, eſſe in Scripturis quæ & parvulis obvia ſint, & quæ grandibus ac perſpicaciſſimis ſtupori ſint; eſſe quæ illis blandiantur, hos terreant. *Divinus etenim ſermo ſicut myſteriis prudentes exercet, ſic plerumque ſuperficie ſimplices refovet. Habet in publico, unde parvulos nutriat: ſervat in ſecreto unde mentes ſublimium in admiratione ſuſpendat. Quaſi quidam quippe fluvius, ut ita dixerim, planus & altus: in quo & agnus ambulet, & elephas natet.*

Nec minùs præclarè alibi idem Gregorius demonſtrat inſigne illud & unius Scripturæ decus, quòd à veritate nunquam deviet, quòd cœleſtium charitatem inflammet, terrenorum faſtidium inſtillet, obſcuris fortes exerceat, planis humiles ſoletur; non ſic aperta, ut vileſcat; non ſic clauſa, ut deſperationem inducat; quòd ſermonis humilitatem rerum & myſteriorum gravitate commendet; ſic pateat, ut plura lateant; ſic lateat, ut multa pateant: hiſtorias & myſteriorum arcana miſceat; dum præſentia narrat, ventura vaticinetur. Moral. in Job. l.20, c.1. *Quamvis omnem ſcientiam atque doctrinam Scriptura ſacra ſine aliqua comparatione tranſcendat; ut taceam quod vera prædicat, quod ad cœleſtem patriam vocat, quod à terrenis deſideriis ad ſuperna amplectenda cor legentis immutat, quod dictis obſcurioribus exercet fortes, & parvulis humili ſermone blanditur: quod nec ſic clauſa eſt, ut paveſci debeat; nec ſic patet, ut vileſcat: quod uſu faſtidium tollit, & tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur: quod legentis animum humilibus verbis adjuvat, ſublimibus ſenſibus levat: quod aliquo modo cum legentibus creſcit, quod à rudibus lectoribus quaſi recognoſcitur, & tamen doctis ſemper nova reperitur: ut ergo de rerum pondere taceam, ſcientias tamen omnes atque doctrinas ipſo locutionis ſuæ more tranſcendit: quia uno eodemque ſermone dum narrat textum, prodit myſterium; & ſic ſcit præterita dicere, ut eo ipſo noverit futura prædicare; & non immutato dicendi ordine, eiſdem ipſis ſermonibus, novit & anteacta deſcribere, & agenda nuntiare.*

Ab his non recedit Bernardus, dum Sponſi & Sponſæ ſermones in Canticis eos tradit eſſe, qui patere nobis non poſſint, niſi Chriſtus ipſe, qui Verbum, qui ſponſus & ſponſa eſt, dux ſit verbi. Scripturis omnibus id non injuria communicabimus, ut quæ non aliud univerſæ contineant, quàm Verbi ad animas verba, animarum ad Verbum, ad ſponſum ſuum Cantica, jugiter in hac terreſtri peregrinatione, vel meditanda, vel decantanda. Ubique autem deprehendi ait Bernardus in Scripturis grandes ſenſus, ſuaves affectus; impervia, aut certè non facilè pervia myſteria, quo doctiſſimorum ſuperbia vel præfocetur, vel conteratur; quanquam in illis arduis quæ magnos terrent ſacramentis, ſit neſcio quæ blandiens ſuperficies, qua parvuli lactentur. Sermone 67. in Cantica. *Neque enim tales ſunt (ſermones) qui à nobis conſiderari & diſcuti prout dignum fuerit valeant, niſi ipſe fuerit dux verbi. Sunt enim quàm ſuaves ad gratiam, tam fœcundi ad ſenſus, tam etiam profundi ad myſteria. Cui ſimilabo eos? Uni interim alicui epularum, quæ triplici quadam emineat gratia, delicioſa ad ſaporem, ſolida ad nutrimentum, efficax ad medicinam. Sic, inquam, ſic ſingulus quiſque ſponſæ ſermo, & ex eo quod ſuaviter ſonat, affectum mulcet: & de ſenſuum ubertate mentem impinguat & nutrit: & de altitudine myſteriorum, dum intellectum quo plus exercet, plus terret, miro modo tumorem ſanat inflantis ſcientiæ. Etenim ſi unus quiſpiam ex his fortè, qui ſibi ſcioli videntur, curioſus ſeſe dederit ſcrutinio horum, cum viderit ingenii ſui ſuccumbere vires, & redigi in captivitatem omnem intellectum perſenſerit, nonne humiliatus ad illam vocem compellitur, ut dicat: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam?*

CAPUT VIII.

Ex Patribus jam Græcis oſtenditur Scripturas eſſe Theologiæ objectum, Theologorum delicias, Verbum Dei, Deumque, ſcilicet ſacris velaminibus obductum.

I. Ex Clemente Alexandrino prodeſt Scripturarum obſcuritas, ut acuatur inquirendi diligentia, ut majori ſit venerationi.

II. Sic & Chriſtus ipſe ſic latebat, ut pateret: ſic patebat, ut lateret.

III. Et Scripturam & Chriſtum non videt, non capit, non guſtat in medulla niſi puritas, probitas, charitas.

IV. Ex Origene, ut omni die in Scripturis manducetur Chriſtus, Agnus, Paſcha.

V. Quid Origeni putei illi, ad quos ventitabant Patriarchæ, & ubi nuptias celebrabant. Quid illi fugere de medio Babylonis.

VI. Quàm non ſit ullum Scripturæ verbum altiſſimæ Dei ſapientiæ vacuum.

VII. Scripturæ verba ſingula non tam Scriptoris canonici ſunt, quàm Chriſti, quàm Spiritus ſancti, cujus & plenitudinem ſpirant, & æternitatem; ideoque ſemper implentur.

VIII. Ex Iſidoro Peluſiota, omnium etiam imperitiſſimorum ſaluti proſpexit Deus, ſic temperata Scriptura, ut illis congruat, etſi congruat & doctis.

IX. Orbem terrarum ſubjugavit, non Oratorum, Philoſophorum, Platonicorum eloquentia, ſed Scriptura noſtra.

X. Mira Scripturarum opulentia, ex Chryſoſtomo.

XI. Ex eodem quantam puritatem animo inſpirent Scripturæ, atque ita altiſſima tradant dogmata, etiam dum aliud agere videntur.

XII. In paucis Scripturæ verbis quàm multa ſe pandat Theologia, ex eodem.

XIII. Ab eodem Scripturarum lectio Paradiſo comparatur.

XIV. Quì factum ſit, ut litteris & Scripturis indigeremus, cùm antè Deus ipſe omnia nos addoceret.

XV. Ut Spiritus ſanctus in Apoſtolos deſcenderit, quo per eos nos doceret.

XVI. Luculentiſſimè ex Syneſio, ut ad ſummam quandam Theologiam ipſe pervenerit.

XVII. Nonnulla præclarè ex Jobio, apud Photium.

I. NEc Græcos Patres præteriit, quod ſuperioribus duobus capitibus declaratum eſt ex Latinis, eum eſſe Scripturarum corticem, quo ſimplices nutriantur, pro ſuo quiſque fidei & pietatis modulo: ſed & illarum eam eſſe medullam, qua Theologi etiam præſtantiſſimi jam hinc deguſtare incipiant cœleſtem illam Theologiam, tota myſteriorum Dei & Chriſti luce, tota ſuavitate perfuſam. Agmen ducet Clemens Alexandrinus, ubi cauſas illuſtrat obſcuritatis Scripturarum. Et illam quidem ſtatim promit, quòd hinc acuatur inquirendi diligentia, nec ſanctiùs collocari poſſint, & fructuoſiùs horæ, quibus vacuum nobis eſt in hac vita mortali, quàm in veritate æterna inter temporales & corporales umbras veſtiganda. Tum rationem illam alteram ſubjungit, quòd non omnium ſit divinorum oraculorum ſenſus reconditos ſcrutari, cùm & acumen, & otium, & ſtudium ad id deſideretur tantum, quantum pauciſſimis conceſſum eſt. Cæteris ergo conducibilius & ſalutarius eſt hærere ſacris illis involucris, parabolis, allegoriis, quibus ſuperna integuntur myſteria, paucis & egregiis aperienda Theologis, ſub quorum authoritate cæteri fideles deliteſcant. Clemens Alexandr. Strom. I. 6. pag. 487. *Propter multas ergo cauſas occultant Scripturæ ſententiam. Primùm quidem, ut diligenter inquiramus, & ſemper in intelligenda ſalutari vigilemus doctrina. Præterea, ne omnibus quidem conveniebat hominibus intelligere, ne fraudi iis eſſet, ſi aliter acciperent ea, quæ à ſancto Spiritu dicta ſunt ſalutariter. Quocirca iis qui ſunt electi ex hominibus, & iis qui ex fide cooptati ſunt ad cognitionem, quæ ſervantur ſancta myſteria Prophetiarum, teguntur parabolis: Scripturarum enim ſtylus eſt parabolicus.*

II. Iſtiuſmodi erat & Chriſtus ipſe, ſempiterna Dei Sapientia corpore velata. Carnales ejus diſcipuli conſpicuæ carni ejus ſe adglutinabant, ſpiritales Deitati latitanti; Chriſto Deo atque homini utrique adhærebant. Quin & caro tot miraculis, virtutum tot inſignibus clara, tot gratiis & beneficiis ſcatens, ad Deitatis tandem ſenſum carnales etiam ſenſim perducebat: ſolis Judæis & Gentibus circa eam inſanientibus. Quæ Scripturis aptari facillimè poſſunt omnia. Unde ibidem Clemens: *Quocirca Dominus quoque cùm non eſſet mundanus, tanquam mundanus venit ad homines. Portavit enim omnem virtutem: hominemque qui erat in mundo enutritus, ad ea quæ percipiuntur intelligentia, & ſunt principalia, à mundo in mundum erat ſublaturus. Quocirca Scriptura quoque utitur metaphora. Eſt enim parabola res ejuſmodi: Oratio ab aliquo non proprio quidem, ſed quod eſt ſimile proprio, ad id quod eſt verum & proprium deducens eum qui intelligit: aut ut dicunt aliqui, Dictio quæ per alia, ea quæ propriè dicuntur, oſtendit cum efficacia. Jam vero univerſa quoque œconomia quæ prædicta eſt à Prophetis de Domino, videtur verè parabola iis qui veritatem non norunt: quando Filium Dei qui fecit omnia, carnem ſuſcepiſſe, & in utero virginis conceptum eſſe, quatenus fuit genita ſenſilis ejus caruncula, conſequenter quatenus fuit genita, paſſam eſſe & reſurrexiſſe, unus quidem dicit, alii verò audiunt: Judæis quidem ſcandalum, Græcis autem ſtultitiam, ut dicit Apoſtolus. Apertè autem Scripturæ & iis qui aures habent verum oſtendentes, illud ipſum quod paſſa eſt caro quam ſuſcepit Dominus, Dei virtutem & ſapientiam annuntiant.*

III. Vides hìc ex Clemente, peræquè ut ſuperiùs ex Auguſtino, hanc ipſam Chriſti in carne crucem & mortem, quæ Græcis ſtultitia, Judæis ſcandalum, parvulis in Chriſto fides eſt, ſpiritalibus in Chriſto, & Chriſtum jam non ſecundùm carnem cognoſcentibus, ipſam Dei virtutem eſſe & ſapientiam. Ita ergo & illa ipſa Scripturæ littera, quæ carnalibus lac infantiæ Chriſtianæ eſt, ſolidus cibus eſt adultis & ſpiritalibus, quia jam ſapit ſapientiam & juſtitiam, Chriſtum Dei Verbum.

Hinc illud emergit ex eodem paulò infrà Clemente, quòd Scripturas non ſatis capit, non ſatis intelligit, non guſtat in medulla niſi puritas animi, niſi probitas, niſi charitas. Charitati enim verè allucet veritas, ſapientia, juſtitia Chriſtus, ſive per ſeſe ſurſum, ſive deorſum in corporalibus integumentis. *Quia autem non omnium eſt veritas,* Ibidem. pag. 489. *multis modis occultat veritatem, iiſque ſolis qui ſunt initiati ad cognitionem, qui veritatem quærunt propter charitatem, lucem exoriri facit.*

IV. Conſentiebat his Origenes, cùm ajebat, nobis non hunc, aut illum feſtum eſſe diem ſicut Judæis; ſed diem omnem ſpiritalibus feſtum eſſe, Paſcha eſſe; omni enim die carnes Agni comedi, cùm omni die Scripturas legimus & meditamur; & in iis non litteram, ſed in littera ſpiritum, Chriſtum mandimus; illum in nos trajicimus, nos in illum; de Chriſto, de Deo, de æterna Dei ſapientia & ſanctitate ſaginamur. *Et ferias, & dies feſtos veſtros odit anima mea. Odit ergo Deus* Hom. 10. in Geneſ. pag. 21. *eos qui unum diem putant feſtum diem eſſe Domini. Chriſtiani omni die carnes Agni comedunt, id eſt, carnes verbi Dei quotidie ſumunt. Paſcha enim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Et quia lex Paſchæ talis eſt, ut in veſpera comedatur; propterea in veſpera mundi paſſus eſt Dominus, ut tu ſemper manduces de carnibus verbi; quia ſemper in veſpera es, uſquequo veniat mane. Et ſi in hac veſpera ſolicitus fueris, & in fletu ac jejuniis, atque omni labore juſtitiæ vitam duxeris, poteris & tu dicere: Ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Lætaberis enim mane, id eſt in ſæculo futuro, ſi in hoc ſæculo fructum juſtitiæ in fletu & labore collegeris.*

V. Et ibidem aliquantò pòſt illis iraſcitur, qui cùm legerent Patriarchas in ſacra Geneſi tam frequentes ad puteos ventitaſſe, & ibi nuptias celebraſſe: nihil ibi reconditum odorabantur, caſu hæc ita contigiſſe exiſtimabant. Hos ait Origenes Animales à Paulo dici, prorſus hebetes & brutos ad ea quæ ſunt ſpiritus Dei: nobis enimverò contendendum eſt, ut animales eſſe aliquando deſinamus, ſpiritalia Scripturæ ſenſa ſapiamus, intelligamus puteos hujuſmodi Patriarchis ſtudioſè frequentatos, illos eſſe fontes Sapientiæ ſupernæ, quos Chriſtus ipſe dixit eſſe fontes aquæ ſalientis in vitam æternam: & has mirabiles nuptias non alias eſſe, quàm quibus animæ caſtæ Verbo Deo nubunt, & inſolubili charitatis vinculo copulantur. Etenim hunc *altiorem Scripturarum intellectum*, nuptias eſſe animarum cum Verbo Deo. Ibidem. pag. 21. 22. *Putas ſemper caſu contingere, ut Patriarchæ ad puteos veniant, & ad aquas conjugia ſortiantur? Qui hæc ita putat, animalis homo eſt, & non percipit quæ ſint ſpiritus Dei. Sed qui vult, maneat in his, maneat animal: Ego Paulum Apoſtolum ſequens, dico hæc eſſe allegorica, & ſanctorum nuptias conjunctionem dico eſſe animæ cum Verbo Dei. Qui enim jungit ſe Domino, unus eſt ſpiritus cum eo. Hanc autem conjunctionem animæ cum Verbo, certum eſt non aliter fieri poſſe, niſi per inſtructionem divinorum librorum, qui figuraliter putei appellantur. Ad quos ſi quis veniat, & hauriat ex his aquas, id eſt, meditando in his ſenſum, intellectum percipiat altiorem, inveniet nuptias Deo dignas. Conjungitur enim anima ejus cum Deo.*

Alio autem loco cùm monuiſſet Origenes, ne nomina quidem urbium aut provinciarum vacua eſſe ſpiritalis ſenſus & myſterii; hanc eſſe Spiritus ſancti voluntatem affirmat, ut ne hæc quidem prætervolemus, ſed in littera arcanum ſemper aliquid & ſpiritale veſtigemus. Exemplum ponit in his verbis, quibus tamen tota morum diſciplina ſelectiſſima continetur: *Fugite de medio Babylonis.* Hom. 2. in Jerem. Sentina erat omnium & colluvio vitiorum Babylon: itaque hinc primum ſalutis & pietatis exordium ducendum eſt, ut antè vitia abdicemus, quàm virtutum ornamenta conſequi nos ulla poſſe ſperemus; nec ſatis eſt exire de medio Babylonis, ſed aufugiendum inde eſt, ut tota animi viriumque contentione proripiamus nos ab illo ſcelerum & damnationis baratro. Pag. 364. *Quis ſapiens intelliget iſta?* (ait Origenes:) *aut quis intelligens & cognoſcit ea? Quis ſaltem in tenuiori ſenſu conſtitutus cognoſcere poterit voluntatem, quam Spiritus ſanctus habet litteræ? Verùm nunc aliud propoſitum eſt, quid his, qui in Babylone ſunt, Dei ſermone præcipiatur: Fugite de medio*

Babylonis. Non gradatim, non pedetentim, ſed tum velocitate, cum curſu fugite, hoc eſt enim fugere. Fugite de medio Babylonis. Quicunque confuſam habetis animam à variorum paſſione vitiorum, ad vos dirigitur ſermo. Et mihi quoque id ipſum jubetur, ſi quidem adhuc ſum in confuſione inveteratus, & ideo in Babylone ſum. Quid ergo præcipit Deus? Non dicit, Exite de medio Babylonis, hoc enim poteſt fieri & gradatim; ſed, Fugite de medio Babylonis.

VI. Ne cui verò ſubrepat iniqua illa ſuſpicio, acutè magis, quàm verè & ſolidè dici: occurrit Origenes, & rurſus monet, in Scripturis divinis, in Verbo Dei ne unum quidem apicem eſſe, qui vacuus ſit ſapientiæ Dei. Cum enim per illum ne nobis quidem liceat otioſum proferre ſermonem ullum, an verba ille ulla effuderit velut otioſa, & cœleſtis intelligentiæ inania? Qui vacuis nos manibus vetuit ejus conſpectibus apparere, an ipſe aut aget, aut loquetur uſquam aliquid, quod non Spiritus plenitudinem ſpiret? Ita ergo ſtatuendum eſt, ſingula Scripturæ, hoc eſt plenitudinis ſpiritalis verba ea eſſe. Unde rurſus advertit Origenes ſcriptum non eſſe, Fugite de Babylone, ſed de medio Babylonis: quòd qui pluribus & gravioribus flagitiis inquinati ſunt, illi altiſſimè immerſi ſint in medias Babylonis ſordes, & inde aufugere quamprimum jubeantur, ante alios etiam omnes paucioribus, vel levioribus criminibus pollutos. Audiendus Origenes hæc ita elegantiſſimè exponens, & Theologos omnes his exemplis & documentis imbuens, ut Scripturæ non litteram tantùm, ſed ſpiritum maximè ſugere addiſcant & inſueſcant, cùm ille Spiritus Chriſti, Spiritus ſanctus ſit, qui has nobis Scripturas modulatus eſt. *Qui valdè demerſus eſt in vitiis, hic medius habitator eſt. Qui verò paulatim relinquens malum, & naturam ſuam ad meliora convertens, non tam cœperit virtutes poſſidere, quàm cupere: iſte licet ex medio fugerit Babylonis, tamen necdum de Babylone diſceſſit. Secundùm iſtiuſmodi expoſitiones decet ſacras litteras credere nec unum quidem apicem habere vacuum ſapientia Dei. Qui enim mihi homini præcepit, dicens: Non apparebis ante conſpectum meum vacuus, multo plus hoc ipſe agit, ne aliquid vacuum loquatur. Ex plenitudine ejus accipientes Prophetæ, ea quæ erant de plenitudine ſumpta, cecinerunt: & idcirco ſacra volumina ſpiritus plenitudine ſpirant, nihilque eſt ſive in Prophetia, ſive in Lege, ſive in Evangelio, ſive in Apoſtolo, quod non à plenitudine divinæ majeſtatis deſcendat. Quamobrem ſpirant in Scripturis ſanctis hodieque plenitudinis verba. Spirant autem his qui habent, & oculos ad videnda cœleſtia, & aures ad audienda divina, & nares ad ea quæ ſunt plenitudinis ſentienda. Hæc dixi, quia non ſit ſimpliciter poſitum, Fugite de Babylone, ſed cum additamento neceſſario: Fugite de medio Babylonis.*

VII. Et hæc quidem illis maximè adſcribenda ſunt Chriſti verbis, quæ ille in Evangelio pronunciavit. Ecquis enim ibi aliquid ſuſpicari poſſit non myſterii & ſanctimoniæ refertiſſimum? Sed omnibus tamen Scripturæ totius verbis ea vendicari neceſſe eſt, quia & hæc ſingula Chriſti ſunt verba: etſi non per carnem ſuam, at per alia quævis inſtrumenta ab uno eodem Dei incommutabili Verbo pronunciata, ab ipſo ejus ſanctiſſimo Spiritu dictata. Verbi gratia ubi ait Chriſtus, fore ut cœlum & terra tranſeant, nec tamen tranſeant verba ſua, ſed æternùm conſtent: hinc forſan aliquis conjiceret ad ipſius Chriſti amplitudinem intereſſe, ut æternus hic & incorruptus vigor Chriſti ſolius, non Moyſis verbis aſſeratur, non aliorum Canonicæ authorum Scripturæ. His ab Origene vehementer reſiſtitur: quòd non tam Moyſes, & alius quicunque Scriptor canonicus, quàm per illum Chriſtus locutus ſit, verbiſque utcunque ſuis ſummam quandam non ſapientiam tantùm, ſed & æternitatem aſpiraverit. Inde illud exiſtit, non Chriſti tantùm, ſed & Moyſis verba ſemper impleri, & ad exitum uſque ſæculi impleri, numquam omnino perimpleri, ſed ſupereſſe ſemper, quæ implenda ſint. Ad ſpiritalem Scripturæ intelligentiam hæc maximè pertinent. Litteræ quippe ſenſus arctari forſan quandoque poteſt ad tempus; at intelligibilis veritas, ut ante tempora eſt, ita & poſt omnia tempora vigebit. *In eo autem quod dixit: Verba autem mea non præteribunt, & hoc exiſtimo quærendum; ne fortè Moyſi quidem verba & Prophetarum tranſierunt, verba autem Jeſu Chriſti non tranſierunt: quoniam quæ prophetabantur quidem ab illis, impleta ſunt, verba autem Chriſti ſemper ſunt plena, & in actu impletionis ſunt ſemper, & quotidie implentur, & nunquam perimplentur. Ipſa enim ſunt, quæ in ſanctis & impleta ſunt & implentur, & adhuc ſunt implenda. Aut fortè neque Moyſi verba, vel Prophetarum dicere debemus impleta omnino: propriè enim & illa verba Filii Dei ſunt & ſemper implentur. Ergo bonum eſt altitudines verborum divinorum, verbis ſimplicibus explicare: tamen propter paucos diſcutiamus, hæc tantum intelligentes, quoniam verbum quod in verbo Dei humanum eſt, à creatione mundi uſque ad conſummationem non tranſiit. Inſtat enim & operatur, quia neque principium operandi ante tempora dierum accepit, ſed cum creatura cœpit, & cum creatura tranſibit. Verbum autem quod fuit ante creaturam, non tranſibit cum creatura.*

In Matth. Tract. 30. Tom. 2. pag. 58.

VIII. Illud Apoſtoli enucleare aggreſſus Iſidorus Peluſiota, ubi ait in vaſis fictilibus circumferri à nobis theſaurum quendam immenſum & inæſtimabilem; hoc primùm Apoſtolis tribuit, qui circa Chriſtum, *velut præfecti quidam erant circa Regem; ac velut ſtellæ, unà cum juſtitiæ Sole curſum obeuntes:* mira facientes, mira ſcribentes, quibus pretium faciebat ſola veritas & charitas æternorum; cum alioqui theſaurus iſte ſapientiæ vaſis fictilibus committeretur, non aureis humanæ eloquentiæ verbis, ſed humilibus, plebeiis, plebi erudiendæ, alendæ, pedetentim ad altiſſima quæque capienda aptandæ. Sic ergo Iſidorus: *Si Deus dignitatis ſuæ rationem habuiſſet, ac non potius legentium utilitati conſultum voluiſſet, cœleſtibus profectò ac divinis ſermonibus & exemplis uſus fuiſſet. Quoniam autem hominibus, qui infirma & imbecilli natura præditi erant, atque humanis verbis, ſic enim ea, quæ ipſorum captum excedebant, intellectu facilè conſequi poterant, opus habebant, leges perſcribebat: idcirco rudibus & incultis verbis cœleſtes diſciplinas temperavit: ut & mulier, & puer, & omnium etiam mortalium indoctiſſimus, ex ipſa quoque auditione commodi aliquid perciperet. Si quidem plebeiorum ac gregalium hominum ſaluti proſpiciens divinus ſermo, tanta ob legislatoris humanitatem & benignitatem perſpicuitate temperatus eſt, ut neminem ea, quæ ipſius viribus reſpondeat, utilitate privet. Quanquam ne eruditiorum quidem commoda neglexit. Nam in tanta perſpicuitate tam arcani ſermones, velut theſauri quidam, inſident, ut ſapientiſſimi etiam & eloquentiſſimi quique homines ad ſententiarum profunditatem æſtuent, animique vertigine afficiantur, atque etiam perſæpè ſapientiæ magnitudini, ut quam conſequi ac percipere nequeant, cedendum ſibi eſſe ducant.*

L. 1. Ep. 5.

Pag. 129.

IX. Græcos idem Iſidorus noſtrarum Scripturarum ſimplicitati illudentes, hoc invictiſſimo argumento confutat: quòd Philoſophorum & Oratorum eloquentia nullum, non ſaltem genus hominum ad meliorem frugem converterit; nulla uſquam jam ſint, nulla jamdiu fuerint Platonis diſcipulorum agmina, qui mortales omnes & eloquentia & Philoſophia ſuperaſſe dicitur: at ruſtica & ſimplex Scriptura noſtra univerſum orbem ad ſe traduxit, & tot jam ſæculorum lapſu ſibi devinctum retinet. Tantum nempe virium habuit ſola veritas, nullo noſtro fuco adulterata, & altiſſima quæque ac ſaluberrima documenta populari ſimplicitatis ſuæ velo occultans, & ita magis populorum turbis oſtendens. Ita in ipſos recidunt Gentiles ea tela, quæ in Chriſtianas Scripturas L. 4. Ep. 28. pag. 428. contorquent: *Fugit ratio Græcos, qui non animadvertunt, ſe per ea quæ contra Chriſtianos adferunt, ſemetipſos evertere. Nam pro nihilo habendam ajunt Scripturam divinam, tanquam ſcilicet barbaris vocibus conſtantem, & peregrinis nominum fictionibus compoſitam, & neceſſariis conjunctionibus ac velut vinculis orationis deſtitutam, & ſuperfluorum inculcatione ſenſum eorum quæ dicuntur perturbantem. Sed ab his diſcant vim veritatis. Qui enim factum eſt, ut ruſtica ac ſimplex ipſa eloquentiæ perſuaſerit aſſenſum? Dicant ſapientes, quomodo ipſa tantis laborans & barbariſmis & ſolæciſmis, tamen vincere potuerit errorem & falſitatem tam Attica inſtructam eloquentia. Quì factum ſit, ut Plato ille Gentilium Philoſophorum facilè princeps, ne unum quidem vincere & in ſuas partes traducere potuerit tyrannum; hæc autem, ruſtica ſcilicet ac barbara, & tot ſolæciſmos faciens veritas terram & mare ſibi adjunxerit.*

Id habent pulcherrimum Scripturæ noſtræ, quod & dogmatum altitudinem, & ſanctiſſimarum vitæ regularum axiomata, uno aut altero contextu, verbis pauciſſimis concludunt; ut hoc brevi compendio ſana & ſumma Theologia tradatur, & humani generis multitudo ad virtutes, virtutibuſque deſponſam æternæ vitæ fœlicitatem trajiciatur. Ubi de his conſtat & ipſo orbis univerſi experimento conſtat, quorſum attinet de Scripturarum præſtantia contendere, quibus etiam tanta & tam optanda rerum converſio, tanta ſalus Ibidem. L. 4. Ep. 91. pag. 461. debetur? *At ſacra & cœleſtia oracula, quoniam ad univerſi generis humani utilitatem pronuntiata ſcriptaque ſunt, perſpicuitate ſunt temperata. Ex hac enim, & illi qui aliis virtutibus orationum delectantur, ſunt autem hi perquam rari, nihil quidquam detrimenti patiuntur, ſemel intelligentes ea quæ oraculis illis continentur: Et omnes qui agriculturæ dant operam, & artificiis & ceteris occupationibus vitæ deſtinentur, perſpicuitate plurimum juvantur, dum & quid deceat, & quid juſtum & quid utile ſit, in momento temporis diſcunt. In tantum enim compendium divina inſtitutio contracta eſt, ut id quod quiſque voluerit, virtutis eſſe terminum definierit. Sic enim ait: Omnia quæ volueritis ut faciant vobis homines, & vos facite ipſis ſimiliter. Hæc enim eſt Lex & Prophetæ. Quid quæſo ſunt vel Platonici dialogi, vel Homericæ tabulæ, vel Legiſlatorum codices, vel Demoſthenis libri, vel Tragœdiæ varii atque inopinati caſus, vel Comœdiæ argumentum, ſi ad hanc virtutem & brevitatem perſpicuitatemque conferantur?*

X. Suo hic more, ut arbitror, Iſidorus Chryſoſtomum imitabatur, qui theſauro ejuſmodi Scripturarum lectionem comparabat, in cujus brevi dictione immenſas licet invenire divitias. Comparat & fonti jugiter ſcaturienti & tam copioſè, ut omnes Theologorum, omnes quorumlibet hominum ætates ubivis terrarum inde hauſerint, nec exhauſerint tamen illam ſpiritalium aquarum abundantiam. Nimirum ea vis eſt & natura ſpiritalium fluminum: areſcere videntur, niſi quis hauriat: quantò plus hauſeris, tantò accreſcunt & exundant. Id à Chriſto ipſo affirmatum fuiſſe ait verbis illis iiſdemque, quæ ſuprà attigimus. Hæc eadem ferè ex Auguſtino ſuprà deprompſimus. Non quia hæc vel ex Auguſtino Chryſoſtomus mutuatus ſit, vel ex Chryſoſtomo Auguſtinus: ſed quòd uno ex Scripturarum & Spiritus ſancti fonte hæc in ſuos Commentarios derivarint: nec potuerint non eundem retinere ſaporem, quæ eadem ex ſcaturigine manabant. *Meritò theſauro cuipiam confertur* Chyſoſt. in Geneſ. Hom. 3. to. 2. p. 17. 18. *divinarum Scripturarum lectio. Nam ſicut ex illo quiſquis vel parvum fructum capere valet, multas ſibi parat divitias: ita & in ſacra Scriptura, etiam in brevi dictione variam ſententiarum vim, & immenſas divitias invenire licet. Et non ſolùm theſauro ſimilia ſunt divina eloquia, ſed fonti quoque, largis perennibuſque ſcaturienti fluentis: id quod re ipſa heri omnes didicimus. Nam ut proœmia libri Geneſeos incipimus, explanando hoc dictum: In principio fecit Deus cœlum & terram, totum tradendæ doctrinæ deſtinatum tempus inſumpſimus, & neque ſic totum expedire valuimus. Magna enim eſt hujus theſauri abundantia, & larga fontis hujus ſpiritualis ubertas. Nec mireris, cariſſime, ſi nobis hoc accidat; etiam qui ante nos fuere, pro viribus ſuis aquas inde hauſerunt: & ſimiliter qui poſt nos futuri ſunt, idem attentabunt, neque ſic totum evacuare poterunt: ſed magis interim augeſcunt flumina, & increſcunt. Hæc enim ſpiritualium fluminum natura eſt, ut hoc magis ſcaturiant, & accreſcat ſpiritualis gratia, quo quis magis inde haurire ſtudet. Propter hoc & Chriſtus dicebat: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ viventis: quibus verbis horum fluminum dapſilitatem nobis indicat.*

Periculum quandoque faciebat Chryſoſtomus inter concionandum exundantis hujus Scripturarum plenitudinis ſapientiæ; ſumpta occaſione verbi, aut contextus alicujus breviſſimi, & in ſpeciem vilis & obſcuri: ex quo tamen mox eliciebat inæſtimabilem quandam ſententiarum & concionum copiam & vim, in plures dies redundaturam. Ejus generis ſunt illa Pauli verba ad Timotheum, *Modico vino utere*, &c. Nec ſuam hîc ſanctus Pater ſcientiam, aut eloquentiam oſtentabat: cùm non ſua hæc eſſet, ſed Spiritus ſancti, ſed Scripturæ ab eo inſpiratæ opulentia; ſed id curabat, ut omnes, ut ſegniores etiam excitaret, tanto ob oculos poſito divitiarum cuique obviarum theſauro. Nec enim ex eo niſi aurum colligitur, & quidem à Spiritu ſancto excoctum, divinos etiam ignes animabus infundens, ex minima etiam ſui mica vel bractea: cùm & auri & gemmarum pretium non ex mole, ſed ex virtute æſtimetur. *Hoc autem facimus non ambitionis gratia, neque in dicendo facultatis oſtentationem exhibere ſtudentes: non enim quæ dicuntur* Ad Popul. Antiochen. Hom. 1. to. 1. pag. 2. 3. *noſtra ſunt, ſed quæ Spiritus gratia indulſerit: ſed ut auditores & ſegniores excitemus, & quantus ſit Scripturarum theſaurus, & quod neque liberum, neque tutum eas prætercurrere perſuadeamus. Si enim tenuis hæc & compendioſa dictio, & quæ nihil neceſſarium multis habere videtur, multarum cauſam divitiarum, & diſciplinæ profundiſſimæ occaſiones nobis præbere viſa fuerit: multa magis illa quæ & ex ſe domeſticam oſtentant copiam, infinitis theſauris animadvertentes implebunt. Igitur nec illas quidem, quæ tenues eſſe putantur, Scripturarum ſententias prætermittamus. Nam & ipſæ de Spiritus gratia ſunt: Spiritus autem gratia nunquam parva & vilis, ſed magna & mirabilis, & dantis munificentia digna. Ne igitur otioſè audiamus, quoniam & metallorum terram excoquentes, poſtquam in caminum ipſa injecerint, non tantùm auri maſſas tollunt, ſed & pravas bracteolas multa cum ſedulitate colligunt. Quoniam igitur & nos aurum Apoſtolicis hauſtum metallis excoquimus, non in fornacem jacientes, ſed in animæ noſtræ cogitationes immittentes: non flammam accendentes, ſed ignem Spiritus excitantes, & parvas micas cum diligentia colligamus: licèt enim breve ſit verbum, multa tamen eſt virtus: quoniam & gemmæ non in corporis mole, ſed in natura pulchritudine ſuum* *pretium habent : Sic & Scripturarum lectio*. Sed & idem alibi denuò : *Sicut aromata quantò magis digitis atteruntur, tantò majorem natura ſua fragrantiam reddunt: ita & in Scripturis uſuvenit, quantò quis illas ampliùs tractare ſtuduerit, tantò magis videre poterit latentem in ipſis theſaurum, plureſque percipere indicibilium divitiarum fructus*. In nominum etiam recenſione, quæ nobis plerunque faſtidium creare ſolet, ſapientiùs ille exiſtimat ſpiritales opes ſubeſſe, cùm & hæc à Spiritu ſancto profecta ſint: *Ne mireris, quod in hac nominum enumeratione multas latenteſque divitias ſententiarum vobis me oſtenſurum pollicear. Neque enim vel ſyllaba, vel apiculus eſt in ſacris litteris, in cujus profundo non ſit grandis quiſpiam theſaurus: proinde nobis opus eſt, ut divina gratia ducamur, & Spiritu ſancto illuſtrati eloquia divina adeamus*. Quantum verò utilitatis capiat anima ex Scripturarum lectione, ſive domi, ſive in Eccleſia, ut robur addatur novum, ut divina quædam ei infundatur Philoſophia, ut terrenæ cupiditates extinguantur, ut contemplationis & charitatis alas recuperemus, quibus in intelligibiles ſenſus, & arcanæ Theologiæ hauſtum pervehamur, ſic rurſum ille : *Quod ad augendas vires corpori ſenſibilis ille cibus facit, id animæ lectio præſtat. Spirituale enim alimentum eſt, & fortem reddit animam, & conſtantiorem, & magis philoſophicam: non permittens ut ab affectionibus abſurdis capiatur : ſed levem & alatam faciens, in cœlum ipſum propemodum transfert*.

In Geneſ. Hom. 13. Tom. 2. pag. 116.

Ibidem. Hom. 21. Ibidem. pag. 229.

Ibidem. Hom. 29. Pag. 394.

XI. Cùm verò prolixiùs ſuprà demonſtraverimus puritate maximè mentis, & oculo terrenis fœcibus expurgato videri intelligique veræ Theologiæ ſplendidiſſima quæque lumina: vide ut hanc morum innocentiam, mentiſque munditiem acceptam ferat Chryſoſtomus Scripturarum lectioni. Cùm divinæ enim litteræ id unum videntur agere, id moliri ut vitia elidant, ſenſibiliumque cupiditatum fibras excidant, & de dogmatum altitudine nihildum attingere : etiam tunc tamen cœleſtia dogmata revelant, cùm oculo mentis, quo contuenda ſunt, vela omnia detrahunt, ſordes abſtergunt; quo perfecto, incunctanter tota ſe infundit lux veritatis. Vide ut hæc omnia Chryſoſtomus in unum locum conglobarit adminicula ex Scripturis, ad intima veritatis ſtatim penetralia pervadenda: *Etenim portus eſt nullis fluctibus agitatus, murus inexpugnabilis, inconcuſſa turris, gloria quæ nequit eripi, armatura impenetrabilis, animi tranquillitas invicta, voluptas continua, & quæcunque bona dixeris, divinarum congreſſus Scripturarum. Hic & mœrorem abigit, & animi tranquillitatem tuetur, pauperem ditiorem reddit opulentis, & divitibus ſecuritatem acquirit, peccatorem juſtum efficit, tuto præſidio juſtum munit, mala quæ inſunt evellit, bona quæ deſunt inſerit, malitiam fugat, ad virtutem reducit, nec reducit modò, ſed radicibus etiam firmat, &, ut perpetuò maneat, efficit, cùm ſpiritualis medicina ſit, ac divina quædam & ineffabilis incantatio, quæ paſſiones exterminat. Nam & ſpinas peccatorum extirpat, & arvum expurgat, & pietatis jacit ſemina, & fructum ad vigorem perducit. Nequaquam igitur tot aſpernemur bona, neque à collectis abſimus, ſed huc nos aſſiduè conferamus, ut continuè ſanemur, nec ullus divitem cernens invidia ſaucietur, aut inopia gravetur; ſed vera cognita rerum natura prætereat umbras, veritatem amplectatur*. Ut primùm terrena omnia ex animo contempſeris, totus ad cœleſtia anhelaveris, illabetur protinus animo tota cœleſtium dogmatum Theologia, quam hæc terrena nugamenta arcebant. At Scripturarum maximè lumine vaneſcunt ea velut inſomnia ſordidarum cupiditatum. *Nam quandiu quidem ſe longiùs quis à virtute ſejungit, magnæ illi res videntur humanæ: ubi verò ſe in clariſſimo Scripturarum lumine collocarit, tum verò quàm viles, quàm breves, quàm nullius momenti ſint res caducæ, animadvertit, ac probè intelligit nihilo eas meliori conditione, quàm fluviales undas eſſe, quòd ſimul appareant, & dilabantur*.

In Pſal. 48. Tom. 3. Pag. 813.

Ibidem. pag. 814.

XII. Quàm multa rurſum, & quàm celſa ſe pandat Theologia vel in pauciſſimis Scripturæ verbis, luculentè rurſus alibi demonſtrat Chryſoſtomus, hoc præfatus terrenas antè curas exuendas eſſe, quàm in hoc ſe quiſquam cœlum inferre auſit. Verè enim Scripturarum lectio, cœlorum eſt reſeratio, & ſuperni luminis exuberantia. An non reſerantur cœli, cùm ait Iſaias, viſum à ſe Dominum in ſolio ſedentem excelſo, circumſtante innumerabili beatorum ſpirituum multitudine? *Hæc omnia foris ante oſtium deponamus omnes, atque .... ita demum ingrediamur. Ingredimur enim in regnum cœlorum, conſcendimus in regiones ſtellis fulgurantes. Quæ intus ſunt, miro ſilentio plena ſunt, myſteriiſque non efferendis referta. Sed animadvertite diligenter : nam Scripturarum lectio, cœlorum eſt reſeratio. Et factum eſt anno quo mortuus eſt Ozias Rex, vidi Dominum ſedentem in throno excelſo & elato*. Ne id quidem vacare myſterio cenſet Chryſoſtomus, quòd Iſaias Propheta mirificæ ejus viſionis tempus conſignarit. In Scripturis enim Propheta Os Domini dicitur; at profanus fuerit, qui ab Ore Domini dixerit aſpernabile, aut non magni pretii aliquid prodire potuiſſe. Si ex metallis enim terræ infoſſis nihil effoditur, quod non in pretio ſit; quid de Scripturis cenſendum, in quibus cum Chriſto, ut infrà dicetur, omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei deliteſcunt? *Operæ pretium eſt inquirere primùm, qua gratia Propheta nobis tempus deſignarit: Neque enim hoc fortuitò temerève facit. Nam Prophetarum ora, Dei ſunt os. Tale verò os nihil dixerit, quod obiter & aliud agentes audiamus. Etenim ſi ii qui fodiunt metalla, ne minima quidem fruſtula prætereunt; verum ubi nacti fuerint aliquam venam auri, meatus omnes exactè circumſpiciunt: multò magis hoc facere nos oportet in Scripturis*. Ad eos denique rurſum revolvitur Chryſoſtomus, qui ſtatim nauſeabant ad Scripturarum lectionem, ſi ubi illas in manus ſumpſerant, in nominum, vel temporum recenſionem incidiſſent. Inſurgit autem ex adverſo ſanctus Pater, & quantum in ſingulis prorſus verbis momenti ſit, id declarat exemplo unius litterulæ, priori Abrahami nomini additæ, quo ille minimè ſanè deſpicabili additamento, protinus evaſit pater omnium gentium, non ſolo nomine, ſed & re. Ut enim Reges aureis tabellis magiſtratus creant, ita Deus unius litteræ incremento Abrahamum auxit longè ampliſſimo principatu. *Sed quid loquor de temporibus & nominibus tituliſque? diſce quantum valeat unius tantum litterulæ adjectio, ac deſine tota contemnere nomina. Patriarcha noſter Abraham, noſter enim potiùs eſt quàm Judæorum, hic priùs dictus eſt Abram, quod interpretatum ſonat, tranſitorem: poſt hæc verò nomine commutato, dictus Abraham, pater factus omnium gentium, & unicum elementum adjectum, tantum principatum vindicavit juſto. Quemadmodum enim Reges præfectis ſuis aureas porrigunt tabellas magiſtratus ſignum, ſic & Deus juſto illi honoris ſignum dedit litteram*.

Ibidem. Hom. 2. De verbis Iſaiæ. pag. 849.

Ibidem. Pag. 850.

Ibidem. pag. 851.

Cùm alibi concionaretur Chryſoſtomus in hæc Paulinæ epiſtolæ verba, *Salutate Priſcillam & Aquilam*; quæ jejuna quis & exucca facilè ſuſpicaretur : contra ipſe nititur : *Pelagus ſententiarum* & dogmatum ex uno quandoque verbo, ex uno apice Scripturarum ſcaturire fidenter affirmat; probatque rurſus adjectione illa unius litteræ ad nomen Abrahæ. Quod ad ſalutationem verò Paulinæ epiſtolæ, eam flocciſieri moleſtiſſimè fert. An amici enim ſalutationem epiſtolæ adſcriptam quiſquam aſpernabitur? quid Pauli, quid Spiritus ſancti ad integram civitatem, ad ingentem populum, imò ad univerſum Orbem terrarum? *Ut in ſacris Scripturis nihil ſupervacaneum eſſe intelligatis, & non neceſſarium, ſive unum jota, ſive apex unus, immo etiam ſimplex ſalutatio magnum nobis pelagus aperit ſententiarum. Quid dico ſimplex ſalutatio? ſæpè vel litteræ unius acceſſio integrum agmen ſententiarum invexit. Atque hoc in nomine Abrahæ videre licet. An non enim abſurdum eſt, eum quidem qui epiſtolam acceperit ab amico, non corpus tantùm epiſtolæ legere, ſed etiam in fine poſitam ſalutationem, atque inde maximè ſcriptoris affectum conjicere: cùm verò ſcribat Paulus, vel potiùs non Paulus, ſed Spiritus gratia dictet epiſtolam ad integram civitatem ac tantum populum, & per illos orbi terrarum univerſo, ſupervacaneum aliquid eorum, quæ in ea ſunt arbitrari, eaque perfunctoriè percurrere, neque cogitare hanc ob cauſſam omnia ſuſque deque verti?*

Tom. 5. Serm. 17. pag. 239.

Jam circa illud Pauli verbum, *Vocatus Apoſtolus*, quanta moralis & Theologicæ doctrinæ ſeges effloreſcat, vide ut illis ediſſerat, facta comparatione hujus verbi cum lapillo quodam pretioſiſſimo, quem ex Regio quis diademate detraxerit, diſtraxerit, ut ex ejus pretio ſplendidas domos, agros, famulos, & alias ſibi opes comparet, quæ nihili ſint præ opulentia ſpiritali, quæ vel uno Scripturæ verbo colligitur. *Et quemadmodum ſi quis ex munda aureo, vel regio diademate lapillum unum eximat, & domos ſplendidas, & agros magni pretii, ac famulorum greges aliaque multò his majora coemere poterit, illa margarita divendita: ita quoque fiet in verbis ſacris, ſi unius dictionis ſenſum velis evolvere, multam ſpiritualis tibi quæſtus materiam præbebit; non quod domos, aut mancipia, vel terræ jugera tibi comparet; ſed quod pietatis hac philoſophia occaſiones afferat eorum animabus, qui attenti ac ſeduli fuerint. Ipſum igitur illud Vocatus, conſidera quantam ad ſpiritualium rerum hiſtoriam nos deducat.*

Tom. 5. Serm. 49. pag. 665.

XIII. Nuſquam tamen Chryſoſtomus luculentiùs Scripturarum laudes, & incredibiles earum lectionis utilitates, ſuaviſſimamque Theologiam inde ſcatentem proſecutus eſt, quàm in aureo illo Sermone, quem *de utilitate lectionis Scripturarum* pronunciavit. Itaque ſi paulò plura hinc adſcripſero, adeo non vereor, ne faſtidioſo lectori moleſtus ſim; ut ab eo ſperem me gratiam initurum copioſo hoc ſpiritalium epularum apparatu. Sic ergo ſanctus Pater Scripturarum lectionem æquare, adeoque anteponere adgreditur Paradiſi deliciis, quem Deus beato ante peccatum homini inſtruxerat. *Eſt enim ſpiritale pratum, ac deliciarum paradiſus, ſacrarum lectio Scripturarum, & paradiſus deliciarum multò illo melior paradiſo. Hunc paradiſum non in terra, ſed in fidelium animabus plantavit Deus: hunc paradiſum non in Edem, nec ad Orientem uno circunſcriptum loco poſuit, ſed ubique terrarum expandit, & in fines orbis terrarum extendit. Atque ut intelligas in univerſum orbem terrarum expanſas eſſe Scripturas, audi Prophetam dicentem: In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sive ad Indos te conferas, quos oriens primos Sol reſpicit, ſive ad Oceanum te conferas, ſive ad Britannicas illas inſulas, ſive in Euxinum pontum naviges, ſive ad Auſtrales partes abeas, omnes ubique audies de iis quæ in Scriptura ſunt philoſophantes, alia quidem voce, ſed non alia fide; ac lingua quidem diverſa, ſed de mente conſona. Nam linguæ quidem ſono differunt, religionis autem modo non differunt: & lingua quidem barbarè loquuntur, ſed animi ſenſu philoſophantur: ſolæciſmos faciunt ſono, ſed pietatem moribus colunt. Vides amplitudinem paradiſi ad fines orbis terrarum extenſi? Hic ſerpens non eſt; locus eſt à feris immunis, ac Spiritus ſancti gratia munitur. Habet & fontem paradiſus, quemadmodum ille, fontem ex quo innumera naſcuntur flumina, non quatuor tantùm. Non enim Tigrim, nec Euphratem, nec Ægyptium Nilum, nec Indum Gangem, ſed innumeros fons iſte fluvios effundit. Quis hoc dicit? Deus ipſe, qui fluvios nobis iſtos largitus eſt: Qui enim credit in me, inquit, ſicut dixit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Vides ut non quatuor flumina, ſed infinita ab illo fonte profluant.* Et ſtatim ibidem: *Neque verò multitudine tantùm, ſed etiam natura fons eſt mirabilis. Neque enim aquæ fluenta ſunt, ſed Spiritus dona. Fons iſte in ſingulas fidelium mentes dividitur, & non minuitur: dividitur, & non conſumitur: diſpertitur, & minor non fit: apud omnes integer, & ſingulis integer. Talia namque ſunt Spiritus dona.*

Tom. 5. Serm. 50.

Pag. 674.

XIV. Suas in Evangelium Matthæi homilias ita exorſus eſt Chryſoſtomus, *Oportuiſſe quidem nos nihil indigere auxilio litterarum, ſed tam mundam exhibere vitam, ut librorum vice gratia Spiritus ſancti uteremur: & ſicut atramento illi, ita corda noſtra inſcriberentur à Spiritu.* Et olim quidem ita res comparatæ erant. *Nam & Noe & Abrahæ, ejuſque poſteris, & Job, & Moyſi, non per litteras, ſed per ſemetipſum locutus eſt, quia ſcilicet munda eorum corda repererat.* Vides ut germana & primæva, ac perinde ſumma Theologia, non deſideret niſi caſtiſſimos mores, peccati & cupiditatum expertes, & puros mentis oculos, ut illis ſtatim divina lux & ſapientia tota infundatur. Tum ergo demum *poſtquam populus Judæorum in vitiorum ima delapſus eſt, neceſſariæ jam inde litteræ ſacræ dantur ac tabulæ. Et hoc non tantùm veteris Teſtamenti Sanctis, ſed & novi. Siquidem nec Apoſtolis ſcriptum aliquid tradidit Chriſtus, ſed pro litteris ſancti Spiritus gratiam, &c. Dabo leges meas in mente eorum, & in corda eorum perſcribam eam, & erunt omnes docibiles Dei. Paulus quoque hanc eminentiam deſignando, dicebat ſe accepiſſe legem non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.* Cùm verò poſtea alii in *dogmata*, alii propter vitam & *mores* graviter impegiſſent, *litteris* opus tum fuiſſe conſtat. Cùm ergo *tanta perfectione vitæ eminere deberemus, ut nihil indigeremus litteris, ſed ſcribenda Spiritui ſancto corda pro litteris præberemus:* quantum mali, quantum periculi eſt, ſi ne ſecundo quidem hoc remedio ad noſtram ſalutem utamur? Perſpicis ut Dei jam vices impleant Scripturæ, & Theologiam puris cordibus penè magis, quàm mentibus infundant.

In Evang. Matth. homil. 1.

XV. Deſcendit Deus olim in montem ad Moyſen, ut duas illi Theologicas tabulas commendaret; at in Apoſtolos, poſtquam Chriſtus in cœlos avectus fuit, deſcendit Spiritus ſanctus, majus utique afferens donum, ſeipſum; à quo Apoſtoli theſaurum dogmatum Theologicorum acceperunt, in orbem univerſum, qua voce, qua ſcriptis effundendum. *Et in veteri quidem teſtamento cum Moyſes aſcendiſſet in montem, deſcendit Deus; in novo vero cum noſtra in cœlum, immo in ipſum regalem thronum eſſet elevata natura, Spiritus ſanctus deſcendit de cœlo. Qui ſi eſſet minor, ut etiam blaſphemat impietas, nunquam illa quæ adventu ejus facta ſunt, majora eſſent, magiſque miranda. Nam & tabulæ iſtæ ſunt, abſque dubio meliores, & virtutum merita clariora. Non enim deſcenderunt Apoſtoli de monte tabulas lapideas afferentes in manibus ſicut Moyſes: ſed ſanctum Spiritum mente portantes, & theſaurum quendam dogmatum donorumque geſtantes, cunctorumque fontem ex ſe effundentes bonorum, omnia circuibant, vivi quidam libri, vivaque leges effecti per gratiæ largitatem.*

Ibidem. pag. 2.

XVI. Totum ſe Syneſius ante Epiſcopatum cœleſtium contemplationi devoverat, totum impenderat, quantum vacabat à neceſſariis vitæ & reipublicæ curis, quibus expedire ſe omnino non potuerat. At ad ſacras infulas raptus, doluit ille quidem primùm vehementiſſimè, deſperavitque poſſe ſe tam gravem jam negotiorum molem ſimul geſtare, ſimul priores Scripturarum & Theologiæ delicias haurire, ſine quibus vita ſibi morte deteſtabilior videbatur. At cùm ille detumuiſſet mœroris æſtus, hac ſe ſpe cœpit ſuſtentare, poſſe utcunque conciliari, ac copulari Eccleſiaſticum miniſterium cum nonnullo Theologiæ & contemplationis fructu; quin immo poſſe ſibi ſacerdotium non à Philoſophia illa divina deſcenſum eſſe, ſed ad eam aſcenſum. *Qui enim in Philoſophiæ otio, ac minimè negotioſa rerum contemplatione ætatem contrivit, tantumque vitæ curis ac moleſtiis tribuit, quantum ad eam quæ in hoc corpore degitur vitam ac civile in rebus publicis officium ſatis eſſet: quì continuis illis curis poſſum ſufficere? aut quì meipſum negotiorum turbis implicans in eas mentis pulchritudines animum poſſum defigere, quibus frui beati cujuſdam eſt otii, ſine quibus mihi ac mei ſimilibus vita univerſa vitalis eſſe non poteſt? Equidem aſſequi minimè poſſum, Deo verò omnia, ut ajunt, poſſibilia, etiam quæ fieri non poſſunt. Vos igitur ipſi ſupplices pro me ad Deum manus tendite, atque & urbanæ multitudini, & quæcunque in agris, aut in pagis Eccleſiis degit, meo nomine preces publicè privatimque univerſis indicite. Nam ſi à Deo derelictus non fuero, tum agnoſcam ſacerdotium non deſcenſum eſſe à Philoſophia, ſed aſcenſum.*

Synefius: Epiſt. 173.

Quì verò potuerit Synefius ad tantum & Theologiæ & ſanctitatis apicem uno temporis ferè puncto graſſari, audiendus ipſe eſt, ut pueritiam, ut juventam, ut ætatem omnem antè contriviſſet in longè pulcherrimis ſapientiæ ſtudiis, & in exhibendis proximo charitatis officiis, ut Theologum jam inde à cunabulis egiſſe videri poſſit; & quod magis mireris, talis tantuſque cùm eſſet, *mortem præ ſacerdotio optabat*. Hinc ut reor perfectum eſt, ut & Epiſcopatu auctus, de Theologica contemplatione nihil remitteret. Quia res iſta noſtris temporibus, noſtriſque & tyronibus ſacræ doctrinæ, & emeritis, magno poteſt eſſe emolumento, ſi illos non ad admirationem tantùm trahat, ſed ad imitationem, operæ pretium me facturum duxi, ſi verba ipſa adſcriberem Synefii: *Mihi jam inde à puero divinum illud bonum conceſſum, eſt otium, vivendique facilitas. Id quod divinis ingeniis convenire quidam dixit, idque eſſe mentem alere, ac Deo conciliare poſſidenti illam, eaque perfruenti. Quæcumque ergo pueris ineſſe aut uſu venire ſolent, minimum ego eorum particeps fui, ut & quæ in adoleſcentulis, & quæ in juvenibus cernuntur. Cumque jam virilem ætatem attigiſſem, nihil à puerulo quantum ad quietem & vitæ tranquillitatem diſcrepavi; ſed perinde ut in feſtiva aliqua celebritate vitam traducens, pacatum ac nullis fluctibus perturbatum animi ſtatum conſervavi. Neque tamen ideo me Deus hominibus inutilem fecit; ſed plerumque & Privati & Civitates opera mea ad ſummas opportunitates uſi ſunt: erat quippe hoc mihi divinitus tributum, ut cum ego authoritate plurimum poſſem, tum honeſtiſſima quæque vellem. Nihil me iſtarum occupationum à Philoſophia ſejunxit, neque fœlici otio exemit.*

Epiſt. 57. Pag. 193.

Unum ſupereſt quod ex eodem Synefio hìc addam, quo animo, quo animi propoſito eſſe par ſit eos omnes ſacris doctrinis qui dant operam, & necdum ad Epiſcopales curas, necdum ad Eccleſiaſtici ullius majoris miniſterii partes, necdum ad Sacerdotium vocantur, necdum coguntur. *Contemplatio Sacerdoti finis eſt, ſi non falsò id ſibi nomen uſurpet. Contemplatio verò, & actio nequaquam in unum conveniunt. Voluntatis enim impetus motus eſt in actionem: nullus autem ſine affectu aliquo eſſe poteſt. At omnium expertem affectuum animam illam eſſe oportet, quæ Dei receptaculum futura ſit. Nam ei qui impurus ſit, quod purum eſt attingere nefas fuerit: Vacate enim & cognoſcite quoniam ego ſum Deus. Vacatione opus ei eſt, qui cum Philoſophiæ ſtudio ſacris operatur. Nec Epiſcopos damno, qui negotiis deſtinentur. Sed cùm noverim vix me horum alterutrum aſſequi poſſe, qui utrumque præſtare poſſint, eos admirari ſoleo. Non eſt id mearum virium, duobus ut dominis ſerviam. Sin aliqui reperiantur, quibus ne mentis quidem ad inferiora deſcenſus detrimentum afferat, meritò illi poſſunt ſacerdotes fieri, & præeſſe civitatibus. Solaris radius quamvis cœnum contingat, purus nec inquinatus manet. Ego ſi idem fecero, fontibus ac mari opus habebo.*

Epiſt. 57. Pag. 199.

XVII. Jobius apud Photium, nobis non ſemel commendandus author, complures attingit rationes, Ecquid opus fuerit, ſub litteræ rudi cortice interiores occultari altiſſimæ Theologiæ Scripturarum ſenſus: ut futura bona, quorum caput eſt Trinitas, indignis, gentilibus, ſceleſtis, imbecillis abſconderentur. *Ut ſacræ litteræ non diſſimiles aureæ terræ videantur, quæ non omnibus neque vulgaribus, ſed laborioſè tantùm ac ſcienter perſcrutantibus, aurum probatum, & lucrum labore majus præbet. Quemadmodum itaque paupertatem non evadit, qui foſſilem arenam ornamenti, ludi, aut joci cauſa tractans, nullum interea ſtudium adhibet, ut quod ſub ea abſconditum latet inveſtiget: ſic neque ignorantiam, neque negligentiæ reprehenſionem evadere queat, qui ſoli litteræ adhæreſcens, theſaurum in ipſa reconditum non ſcrutetur, neque latentem in ejus fundo ſenſuum utilitatem colligere ſtudeat. Et certè hoc ipſum quod divini ſenſus abditi lateant, pretium eorum maximum, & ſublimitatem indicat: ac majus ſimul inquirendi deſiderium iis infigit animis, qui Dei & laboris amorem inertiæ anteponunt.*

Bibliotheca Phot. Cod. 222. cap. 33. pag. 626.

Nec minùs præclarè idem Jobius infrà, Qui gloriæ cupidine, qui terreno quovis ſtimulo excitantur ad ſtudia Scripturarum, illos profitetur à ſapientiæ veſtibulis procul arcendos: at virtutum amatori, tantum intelligentiæ affuſum iri, quantum ipſe ſtudii & laboris impenderit. Nec eſſe quod de providentia conqueratur quiſquam, quæ hanc ſuperioris Theologiæ lucem tanto nobis labore conſtare voluerit. Cùm primùm enim conditus à Deo eſt homo, gratuitarum deliciarum ſtatim illi apertus eſt ſpiritalis paradiſus; poſtquam verò illas faſtidivit, & ad ſordidas ſe voluptates convertit, tum verò æquiſſimum fuit, ut quanti faciendæ eſſent iſtæ ſupernæ opes, ex ipſo eas rurſum comparandi labore diſceremus. *Quicumque ad hæc Scripturæ ſacræ ſententiam illuſtrari optat, ſi quidem humanam gloriam quærit, meritò à divinæ ſapientiæ veſtibulo arcetur: ſin virtutis dumtaxat, & ſupernæ remunerationis gratiam, quantum laboribus ac ſudoribus ipſa proceſſerit, tanta eaque certa retributionis aſſecutio allaborantibus relinquetur. Sed iſtud quoque ad ſapientiæ illius inexplicabilis providentiam pertinet, quod tollens mox ab initio Deus omnem de ſorte noſtra querimoniam, expertes ærumnarum delicias nobis in paradiſo donat, donec deprehenſo ex factis noſtris, inutilem hominibus eſſe labore ac miſeria carentem vitam, laborum ac miſeriarum pondus vitæ noſtræ tanquam pro remedio admiſcuit: hoc veluti ſtadium nobis ac palæſtram conſtituens, quæ magnum poſſet quæſtum, ac multa præmia conciliare.*

Pag. 631.

CA-

CAPUT IX.

Chriſtus via nobis eſt & ratio, qua ſciuntur, quæcunque ſciuntur, ex Auguſtino.

I. Cur retractarit Auguſtinus, quod dixerat, Niſi mundos corde verum non ſcire.

II. Quid ſit ſcire, quid opinari, quid credere. Scientia certis, æterniſque paſcitur & immutabilibus veris, quæ niſi in Verbo Deo non ſunt, quod non panditur niſi puris oculis.

III. Ex eodem ut Chriſtus ſit univerſalis via ad verum.

IV. Quomodo aptè interrogati aptè reſpondent de numeris, & aliis mathematicis, eorum etiam imperiti. Ubi hæc vera videant.

V. Rurſus de veris illis Mathematicis.

VI. Ratio duplex ea ſciendi, vel videndi.

VII. Ad id neceſſe eſt mentem à ſenſibus abduci, quæ jam puritatis quædam proluſio eſt, quam aſſuetudo auget, perficitque.

VIII. Ex Auguſtino rurſus, ut Chriſtus & Veritas ſit, & via ad veritatem. De cæteris diſciplinarum principiis, ut ea ad Chriſtum quandoque ducant.

IX. Ex eodem, ut omnia doceat Chriſtus, unus omnium magiſter, ſpiritus, unctio. Cæteri foris manent, ſola intima lux verè docet, ſola facit verum intus videri.

X. Ex Joanne & Auguſtino non ſola veritas docet, ſed charitas, ſed unctio, ſed Spiritus Chriſti docet.

XI. Idem rurſus ex Auguſtino & Caſſiodoro confirmatur.

I. EX iis quæ ſuperioribus capitibus diſputata ſunt de Scripturis, id eluceſcit quod impræſentiarum elucidare agredimur, Chriſtum unam maximè viam eſſe, & rationem, qua ſciuntur omnia, quæcunque à Theologis ſciuntur. Mundis tantùm cordibus, moribus, oculis patere intimos Scripturæ ſenſus, multis nos ſupra addocuerunt ſancti Patres. At Chriſtus illa ipſa veritas eſt, quam ſola cordis animique mundities videre poteſt. Id dolet Auguſtinus in Soliloquiis ſibi excidiſſe, unde & id retractandum ſibi duxit. Et tamen dum id retractat, ut temerè, vel obſcuriùs à ſe dictum, nec ſatis enucleatum: aperit ipſemet quo ſenſu explicatiùs à ſe dici, veriùſque potuiſſet. En ejus verba, dum Retractationibus in ſuis locum illum Soliloquiorum caſtigat: *In his ſanè libris non approbo, quod in oratione dixi, Deus qui niſi mundos verum ſcire noluiſti. Reſponderi enim poteſt, multos etiam non mundos multa ſcire vera. Neque enim definitum eſt hìc quid ſit verum, quod niſi mundi ſcire non poſſint, & quid ſit ſcire.* In hac ergo propoſitione, *Deus qui niſi mundos verum ſcire noluiſti:* id unum damnat ſanctus Pater, quod definitum non ſit, ecquod ſit illud verum, quod niſi mundi ſcire non poſſint; & quid ſit ſcire. Eſt ergo aliquod verum ex hac ipſa Auguſtini authoritate, quod niſi mundi ſcire non poſſint. Eſt item ex hoc ipſo loco via, & ratio aliqua ſciendi, quæ immundis nunquam obtingat. Unum id deſiderari à nobis poteſt, ut hìc ſaltem monuiſſet ſanctus Pater, Ecquod ſit illud verum, ecquod ſcire, quod ſolis mundis conceſſum ſit. Nec eſt tamen quod ſanctum Doctorem de ſua hìc brevitate, vel ſilentio culpemus, cum illud utrumque prolixiſſimè jam ſæpiùs in aliis operibus ſuis declaraſſet.

Aug. Retractat. c. 4.

II. Scire Auguſtino, aliiſque ſanctis Patribus, Theologis Philoſophiſque accuratiſſimis, longè aliud eſt, quàm credere & opinari. Opinamur, quod probabili, non certa & indubia ratione complectimur. Credimus, ubi fidei magis, ſive divinæ, ſive humanæ incumbimus, quàm certiſſimæ rationi. Et humana quidem fides, & fallere & falli poteſt: at divinæ authoritati quæ innititur, ea nec falli poteſt, nec fallere, atque ita ſummum certitudinis gradum aſſequitur: ſed lucis & evidentiæ expers omnino eſt. Scire autem vel intelligere dicimur, quod certa & perſpicua ratione ac demonſtratione compertum apertumque nobis eſt. Incommutabili ergo & clara, ob oculoſque poſita veritate paſcitur ſcientia, ſive intelligentiam dicere mavis. Si qua enim nutat veritas, ſi non ſatis lucet, ſi aliter atque aliter habere poteſt, ſi æterna, ſi immutabilis non eſt, ſi non perſpicuè dilucet ne poſſe quidem unquam rem ſe aliter habere: ut vera ea ſit nihilominus opinio, opinio tamen eſt, non intelligentia, non ſcientia. At verò quæ poteſt eſſe, quæ in mentem venire veritas poteſt æterna & incommutabilis, niſi Verbum Dei, ſempiterna Veritas Chriſtus? Creatæ enim naturæ nulli prorſus obtigiſſe poteſt, ut vel æterna, vel incommutabilis ſit: cùm creatio ipſa ejus mutatio quædam fuerit, tam æternitati inimica, quàm immutabilitati.

Iſtud ergo eſt ſcire, iſtud eſt verum, quod niſi mundi ſcire non poſſunt. Veritatem enim æternam & incommutabilem quis niſi mundus in Verbo Deo viderit, ſcierit, intellexerit? Si Solis enim non videt, non fert lucem, niſi mundus oculus; nec longè ſplendidiorem Sole Veritatem videbit, aut ſuſtinebit, niſi pura mens. Eò pertinent ea Chriſti verba, *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Hæc denique mentis mundities, hæc ſpiritalis oculi lux & puritas, videndæ & intelligendæ incommutabili Veritati idonea, non aliunde, ut reor, hominibus obvenit in tenebroſum mortalis hujus vitæ ergaſtulum per peccatum delapſis, quàm à fontibus Salvatoris, & totius hujus ruinæ reparatoris Chriſti, qui factus eſt nobis à Deo ſapientia & ſanctificatio. Illi enim ſunt fontes etiam ſapientiæ, & luminis, & puritatis, jugiter manantes.

III. Hinc eſt, quòd ibidem Auguſtinus hæc rurſus ſua quondam verba ubi dixerat, *Ad ſapientiæ conjunctionem non una via perveniri:* confitetur non bene ſonare: cùm non alia ſit via præter Chriſtum, qui dixit, *Ego ſum via*. De via enim univerſali ibi agebatur ad ſummam & incommutabilem Veritatem, quæ una utique eſt Chriſtus, idem via, idem veritas; idem ad ſeipſum via, cùm viæ ſint alias totidem, quot divina mandata, quibus ad Deum pergimus. En locum Auguſtini: *Item quod dixi, Ad ſapientiæ conjunctionem non una via perveniri, non bene ſonat: quaſi alia via ſit præter Chriſtum, qui dixit, Ego ſum via. Vitanda ergo erat hæc offenſio aurium religioſarum, quamvis alia ſit illa univerſalis via, aliæ autem viæ de quibus in Pſalmo canimus, Vias tuas Domine notas fac mihi, & ſemitas tuas doce me.*

IV. Denique monet ibidem Auguſtinus, ubi de numeris, vel de geometricis aptè interrogati aptè verèque reſpondemus, quaſi periti, etſi ea ſtudia ne primoribus quidem digitis unquam attigerimus: non id fieri ex memoria quadam ſuperſtite actæ ante hæc corpora vitæ, ut Pythagoras cum ſuis ſomniabat; ſed ex eo quòd omnis ejuſmodi veritas cùm æterna & immutabilis ſit, immenſa etiam quodammodo ſit & ſemper præſens omnibus naturis ratione & intelligentia utentibus; & tam facilè ſpectari ab iis poſſit, quando interiores oculos ſuos ad eam convertunt, atque lux corporei hujus Solis facilè videtur ab oculo quovis ſano, ad illum aciem ſuam appellente. *Credibilius eſt enim propterea vera reſpondere de quibuſdam diſciplinis, etiam imperitos earum quando benè interrogantur; quia præſens eſt eis, quantum id capere poſſunt, lumen rationis æternæ; ubi hæc immutabilia vera conſpiciunt, non quia ea noverant aliquando & obliti ſunt, quod Platoni vel talibus viſum eſt.*

Ibid. c. 4.

Et *Auguſtinus* hæc alibi ſe operoſiùs executum eſſe mox ſubjicit, & nos ejus lambentes veſtigia, fuſiùs ediſſeruimus in Theologicis dogmatibus de Deo. Hìc obiter illud advertemus, 1. Ne eo quidem capite Retractationum ſuarum tacuiſſe ſanctum Patrem, quòd ſit illud verum, quod non vident niſi mundi, & quid ſciri propriè dicatur; non fide tantùm, non opinione apprehendi. Illud enim propriè verum eſt, quod velut ſemper præſens cernitur in *lumine rationis æternæ, ubi incommutabilia vera conſpiciuntur*. Illud etiam ſciri propriè dicitur, quod tanquam certiſſimum, evidentiſſimum, neceſſarium, incommutabile cernitur in illo *lumine rationis æternæ*, quod ne fingi quidem poteſt aliud eſſe, quàm ipſum Dei Verbum, æterna & incommutabilis Sapientia Chriſtus.

V. Ne Theologi autem noſtri quaſi nauſeabundi reſiliant ab his veris, quæ diximus in Geometricis, Arithmeticis, aliiſque id genus diſciplinis relucere, tanquam ea ad altitudinem Theologiæ nihil pertineant: monebo illos non eſſe quod quiſquam faſtidiat illa qualiacumque tandem vera, quibus aſſurgimus ad lucem æternæ veritatis, & quæ Auguſtino teſte non cernuntur niſi in ratione & veritate æterna Verbo Deo. Vel ruſtici enim, & imperiti quique capiunt, ubi aptè interrogantur, hujuſmodi vera, nec cœpiſſe unquam, nec deſinere poſſe; nec aliter uſquam ſe habere poſſe, atque adeo æterna & immutabilia eſſe; ex eoque id effici, ut ſupra omnia corpora, & ſupra mentes ipſas noſtras ſint; nec ea poſſe niſi Deo uni, ſummo & vero competere.

VI. Unum video ſupereſſe, quod moleſtiam jure creare poſſit; quomodo homines de trivio, imò & Philoſophi ipſi Gentiles, qui ejuſmodi vera & vident, & viderunt complurima, nec viderunt niſi in lumine ſapientiæ & rationis æternæ: quomodo, inquam, mundi illi fuiſſe, & mundo corde, mundo mentis oculo hæc vidiſſe dici poſſint. Hæc nubecula fugabitur, ſi obſervemus, ſive ſcientiæ, ſive intuitionis iſtius plures eſſe gradus, ſicut & plures ſunt interioris munditiæ. Qui valdè rudes atque hebetes ſunt, & corporeis ſenſibus ita immerſi, ut rariſſimè, aut nunquam emergant in lucem aliquam ſenſibilibus ſuperiorem; ii vera iſta opinantur magis, aut credunt magis, quàm intelligunt, aut ſciunt. Nec enim in ſeſe unquam ſe recipiunt, ut ibi videant quid interſit inter illa vera, quæ fidei, quæ opinioni, & ea quæ ſcientiæ & intelligentiæ objiciuntur: inter illa quæ æterna & immutabilia ſunt, & illa quæ non ſemper, non eodem modo ſemper ſunt. Ut hoc enim utcumque oculo mentis cernatur, illum neceſſe eſt ſupra ſenſibilia omnia aſſurgere, ſupra mentem etiam ipſam, quæ conſcia certè ſibi eſt, nec æternam ſe, nec incommutabilem eſſe. Ergo qui hæc vera verè vident ſciuntque, ii jam mundi eſſe cœperunt, arrecto ſupra omnia ſenſibilia mentis oculo, & in æternam internamque Verbi Dei veritatem contorto. Qui ſupra ſenſibilium fæces attollere mentis aciem vel non curarunt, vel non potuerunt, illi ea vera nec ſcire, nec videre potuerunt, ut certa & inconcuſſa, ut æterna & incommutabilia, ſed ut credibilia, vel opinabilia. Uſu enim mollienda ſunt nobis hæc verba; quorum ſimillima ſunt & complurima alia, quæ quandiu nova, tandiu faſtidio fuere; aſſuetudine poſtea & familiaritate dulcia & decora viſa ſunt.

VII. Primus eſt ergo ille quaſi gradus & ſcientiæ ſpiritalis, & puritatis animi, exterioribus omnibus ſe tantiſper ſubduxiſſe; intra mentis penetralia ſe recepiſſe, ibi in nonnullo ſenſuum exteriorum ſilentio, ſine ullo eorum adminiculo, etſi obiter & raptim vidiſſe verum aliquod intimum, incorporeum, quod ubique verum ſit, quod non eſſe non poſſit, quod æternum & incommutabile ſit, & mente ipſa noſtra, quæ utique mutabilis eſt, ſuperius. Si his contemplandis veris delectetur & inſueſcat animus: delectabitur autem, ſi inſueſcat: mira & majora in dies faciet & puritatis, & intelligentiæ incrementa, corporeis ſordibus ſenſuumque ſervituti ſe magis magiſque ſubtrahet, ſecum habitare dulce habebit, & cum rationibus æternis, quæ in Veritate incorruptibili supernè radiant, & affulgent ubique & ſemper naturis omnibus ratione & mente fruentibus.

Non eſt igitur jam quod quiſquam reſiliat ab hac Auguſtini, imò ab hac Chriſti, Scripturarumque doctrina. Nec enim numerorum dumtaxat, aut linearum regulæ immutabiles & æternæ in Verbo cernuntur; ſed & morum virtutumque omnium, & omnium omnino diſciplinarum, quæ non ſenſu, non conjectura, non fide ſolùm humana, ſed certa & inconcuſſa veritate in intelligibili quodam lumine conſpiciuntur, nec conſpiciuntur niſi mentis oculo à ſenſibilibus omnibus avocato. In hac luce qui verſari, qui moras trahere, qui cum rationibus his æternis, cum Verbo ipſo Deo habitare diutiſſimè, ſaltem frequentiſſimè valet, ille inolitis vitiis ſeſe aliquando tandem exuet, & miram quandam aſſequetur puritatem animi, morumque innocentiam.

Illa enimverò lux eſt, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illa eſt, quæ in mundo erat, & mundus eam non cognovit. Illa eſt, quæ in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, Illa eſt, quæ in propria venit, quæ naturæ rationali & intelligenti, quod proprium ejus regnum eſt, illuceſcere non ceſſat. Illa eſt, quam quotquot recipiunt, lux & ipſi tandem fiunt, mundantur & filii Dei fiunt, & ad altiſſimum puritatis apicem eluctati, & verè jam mundo corde, digni fiunt, qui Deum videant. Plura ex Scripturis, novi potiſſimùm Teſtamenti in eum ſenſum conglobari à me hìc poſſent: parco tempori & operæ, quòd genus ipſum indigitaſſe ſufficiat, & reſiduum aliquid eſſe debeat, in quo acuat atque exerceat ſe Lectoris induſtria.

VIII. Auguſtinus ergo conveniendus & audiendus rurſum nobis eſt, qui & eadem nobis confirmet, & Chriſtum hominem copulet Verbo, ſapientiæ, æternæ rationi illi, ut viam & veritatem inveniant mundæ mentes; & tantum inveniant, poſſideantque, quantum munditiei ſibi gradatim pepererint. Sic ergo ille in Confeſſionibus, ne tum quidem à numeris, numerorumque luminibus & placitis recedens: *Sed non noverunt viam, Verbum tuum (Manichæi) per quod feciſti ea quæ numerant, & ipſos qui numerant & ſenſum, quo cernunt quæ numerant, & mentem de qua numerant, & ſapientiæ tuæ non eſt numerus. Ipſe autem Unigenitus factus eſt nobis ſapientia & juſtitia & ſanctificatio, & numeratus eſt inter nos, & ſolvit tributum Cæſari. Non noverunt hanc viam, qua deſcendant ad illum à ſe, & per eum aſcendant ad eum. Non noverunt hanc viam, & putant ſe excelſos eſſe cum ſyderibus & lucidos; & ecce ruerunt in terram, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Et multa vera de creatura dicunt, & veritatem creaturæ artificem non piè quærunt, & ideo non inveniunt: aut ſi inveniunt, cognoſcentes Deum non ſicut Deum honorant, aut gratias agunt: ſed evaneſcunt in cogitationibus ſuis; & dicunt ſe eſſe ſapientes, ſibi tribuendo quæ tua ſunt; ac per hoc ſtudent perverſiſſima cæcitate etiam tibi tribuere, quæ ſua ſunt, mendacia ſcilicet in te conferentes, qui Veritas es.*

Confeſſ. l. 5. cap. 1.

Nec inde recedit Auguſtinus, cùm non multò pòſt affirmat jamdiu eſſe quod à Deo didicerat, non ideo verè quid dici, quia ornatè & politè dicitur; nec ideo non verè, quia impolitè & inordinatè; cùm tam multi & penè innumerabiles parum emunctæ naris, à rerum veritate eloquentiæ fucum non diſtinguant, nauſeentque ad ſermones veritatis & utilitatis copia refertos, niſi quodam facundiæ ſapore condiantur. Id autem ideo ſe à

Deo didiciſſe præ ſe fert ſanctus Pater, quia verum eſt, nec alius quiſquam ſit veri doctor præter Deum, ubicumque & undecumque illud claruerit. Ibid. c. 6. *Me autem jam docueras, Deus meus, miris & occultis modis: & propterea credo quod tu me docueris, quoniam verum eſt, nec quiſquam præter te alius eſt doctor veri ubicunque & undecunque claruerit. Jam ergo abs te didiceram, nec eo debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eo falſum, quia incompoſitè ſonant ſigna labiorum. Rurſus nec ideo verum, quia impolitè enuntiatur: nec ideo falſum, quia ſplendidior ſermo eſt: ſed perinde eſſe ſapientiam & ſtultitiam, ſicut ſunt cibi utiles & inutiles: verbis autem ornatis & inornatis, ſicut vaſis urbanis & ruſticanis utroſque cibos poſſe miniſtrari.* Miri iſti & occulti modi, quibus author eſt Auguſtinus ſe verum iſtud didiciſſe, non alii, reor, ſunt, quàm quos ipſe ſuprà nobis ediſſeruit; cùm mens ipſa ſeſe à ſenſuum conſuetudine abducens, & intus ſeipſam conſulens, imò ſupra ſe lucem rationis æternæ conſulens, mira quadam in claritate videt, longè aliud eſſe res, aliud verba: aliud eſſe rerum veritatem, aliud verborum ornamenta: verbis tam ornari poſſe mendacium, quàm veritatem: tam iis deſtitui poſſe veritatem, quàm mendacium. Id generis ſunt tam Logicæ, ſive Dialecticæ principia, tam certæ, tam perſpicuæ, tam æternæ & incommutabilis veritatis, quàm quæ numerorum, Geometriæ, cæterarumque Diſciplinarum prima & dicuntur & ſunt principia, non ſenſui corporeo ulli, ſed menti obvia & à fæculentia corporum utcumque liberæ & abſolutæ. Iſti ſunt, inquam, miri & occulti modi, quibus Deus doctor omnis veri Auguſtinum docuerat; non ejus curioſitati, non inani gloriæ, vel ſcientiæ amori obſecundans; ſed viam illi & adminiculum ſuggerens, quo Manichæorum ſe errori & impietati eriperet, & ad Catholicam Eccleſiam, ad Chriſtum ſe applicaret. Complures enim Fauſtus Manichæorum tum dux illaqueaverat, in ſuas partes pellexerat, non luce, non vi ſententiarum & rerum, ſed verborum illecebris, & inani neſcio qua elegantia. Ergo hujus etiam veri doctor fuit Auguſtino Chriſtus, cùm in eo non parum fuerit præſidii, ut ad Eccleſiæ caſtra ſeſe proriperet.

Vulgus ipſum fidelium monebat ſanctus Pater, ut vel concionanti Epiſcopo aures ne ita accommodarent, ut non etiam cogitarent, Magiſtrum nobis omnibus, indoctis, doctoribus unum eſſe Chriſtum Dei Verbum, cujus ſchola in terris eſt ubique gentium, cujus Cathedra in cœlo, qui unus omnium magiſter eſt, intus docens, quod foris doceant. ſupplem. Serm. 22. Tom. 1. pag. 53. *In Schola Domini Condiſcipulis loquimur. Magiſtrum enim habemus unum, in quo omnes ſumus unum. Qui nos, ne fortè magiſterio ſuperbire audeamus, admonuit, & ait, Nolite vocari ab hominibus Rabbi, unus enim eſt magiſter veſter Chriſtus. Sub hoc ergo magiſtro, cujus cathedra cœlum eſt, quia erudiendi ſumus litteris ejus, advertite pauca quæ dicam, donante ipſo intus ut dicam.*

IX. Sentio potuiſſe me toto hoc labore ſuperſedere, & lectorem ablegare, vel ad unum eundemque luculentiſſimum Auguſtini libellum de Magiſtro; vel ad ea quæ nos ex eodem potiſſimùm libello, ſed & ex aliis ejuſdem libris commentamur in Theologicis tum de Deo, tum de Chriſto dogmatibus. Sed Prolegomena Theologiæ ut expedirem intacta hac oppidò pulcherrima & perneceſſaria quæſtione, imperare mihi non potui. Ut ne ergo locis hìc à me allegatis diutiùs inſtem, alios profero ex eodem Auguſtino contextus, qui novam lucem adferant, & incurſantes difficultates nonnullas explicent. Non ſolùm veritas, ſed & charitas Chriſtus, Chriſtique Spiritus omnia ita docet, ut non alio planè opus ſit magiſtro: & qui alio uſus ſit magiſtro, ille neſcire vel minùs ſcire exiſtimandus ſit. Tam perſpicua hæc ſunt in Epiſtola Joannis Apoſtoli, & apud ejus interpretem Auguſtinum, ut noſtris præterea verbis obſcurari magis poſſint, quàm illuſtrari. Sic ergo Auguſtinus: In Epiſt. 1. Joan. Tract. 3. *Unctio inviſibilis, charitas illa eſt, quæ in quocunque fuerit tanquam radix illi erit, quamvis ardente ſole areſcere non poteſt. Omne quod radicatum eſt, nutritur calore Solis, non areſcit. Et non habetis neceſſitatem ut aliquis vos doceat, quia unctio ipſius docet vos de omnibus. Quid ergo nos facimus, fratres, quia docemus vos? Si unctio ejus docet vos de omnibus, quaſi nos ſine cauſa laboramus. Et ut quid tantum clamamus? Dimittamus vos unctioni illius, & doceat vos unctio ipſius; ſed modò mihi facio quæſtionem, & illi ipſi Apoſtolo facio: dignetur audire parvulum quærentem à ſe; ipſi Joanni dico, Unctionem habebant, quibus loquebaris? Tu dixiſti quia unctio ipſius docet vos de omnibus. Ut quid talem Epiſtolam feciſti? Quid illos tu docebas? Quid inſtruebas? Quid ædificabas? Jam hic videte magnum ſacramentum, fratres; ſonus verborum noſtrorum aures percutit, Magiſter intus eſt. Nolite putare quenquam hominem aliquid diſcere ab homine. Admonere poſſumus per ſtrepitum vocis noſtræ: ſi non ſit intus qui doceat, inanis fit ſtrepitus noſter.* Quantumvis ergo vel Magiſtri vox ad aures perſonet; vel liber, aut Epiſtola oculos feriat; veriſſimus Magiſter eſt, in animi, in cordis meditullio, ubi ſolus docet, & omnes qui docentur docet. Quorſum enim vox ad aures, vel ad oculos littera, ſi auditor, ſi lector non capiat, non intelligat, faſtidiat, diſſentiat? Id verò quàm crebrò contingit? Nimirum quoties interior Magiſter ſilet Chriſtus, ſilet veritas. At cùm aſſentitur animus, cùm videt, cùm intelligit, utique intus videt, & luce quadam interiori & ſuperiori videt, vocem veritatis intimæ & intelligibilis audit, huic aſſentitur, huic certiſſimè aſſentietur, etſi Magiſter exterior mutata ſententia contra velit dicere. Homo ergo hominem non docet, ſed monet, ut interiori illi luci oculum affigat, & intus videat, quod foris ad aures perſtrepit. Ita ſolus docet Chriſtus, qui per carnem ſuam tam multa, tam præclara nos admonuit; qui per miniſtros ſuos tam multa & tam ſalubria omnes homines ubique terrarum etiamnunc monet; ſed & qui per æternæ & incommutabilis ſapientiæ & veritatis lumen, quod ipſe eſt, eodem tempore intus radiat, & cerni, videri, intelligi facit, quod alioqui fruſtra foris admoneremur.

X. Tanta ſunt in hoc dogmate momenta ad germanam Theologiam, ut hæc ſemel iterumque inculcare operæ pretium duxerimus. Inquirendum ergo jam nobis eſt, cur Joannes, cur Auguſtinus ejus interpres, jam non dicat veritatem intimam & intelligibilem illum eſſe unum Magiſtrum, à quo verum omne ediſcitur, & extra cujus ſcholam non ediſcitur: ſed cur hanc jam conteſtetur eſſe & veritatem, & unctionem? Audiendus hic rurſus ibidem Auguſtinus: Ibidem. *A Deo, fratres, vultis noſſe? nunquid non ſermonem iſtum omnes audiſtis? Quàm multi hinc indocti exituri ſunt? Quantum ad me pertinet, omnibus locutus ſum: ſed quibus unctio illa intus non loquitur, quos Spiritus ſanctus intus non docet, indocti redeunt. Magiſteria forinſecus, adjutoria quædam ſunt & admonitiones. Cathedram in cœlo habet qui corda docet: de Domino dico. Propterea ait & ipſe in Evangelio, Nolite vobis dicere Magiſtrum in terra: unus eſt Magiſter veſter Chriſtus. Ipſe vobis ergo intus loquetur, quando nemo hominum illic eſt: quia etſi aliquis eſt à latere tuo, Chriſtus ſit in corde. Unctio ipſius ſit in corde, ne ſit in ſolitudine cor ſitiens, & non habens fontes quibus irrigetur. Interior ergo Magiſter eſt, qui docet, Chriſtus docet, inſpiratio ipſius docet.* Ergo Spiritus etiam ipſe ſanctus, charitas, unctio intus neceſſe eſt doceat, corda doceat, in corde Cathedram habeat, non in mente ſola. *Chriſtus ſit in corde, unctio ipſius ſit in corde;* non in mente tantùm, ſed in corde; non veritas tantùm, ſed charitas; non lux tantùm, ſed *unctio doceat;* Spiritus, *inſpiratio doceat*. Niſi enim veritatem cor ſitiat, fruſtra illi irrigatur veritas. Unde mox Auguſtinus, *Ubi illius inſpiratio, & illius unctio non eſt, forinſecus inaniter perſtrepunt verba*. At, inquies, ſi ſola veritas intus doceat, & ſi charitas non flagret, nonne abundè erit, ut videamus, ut intelligamus, ut doceamus? Reſpondeo, Veritas Chriſtus eſt, idemque charitas; veritas eſt Verbum Chriſtus, ſed Spiritus ſanctus idem Chriſti Spiritus eſt, Spiritus veritatis eſt. Nec ſine Chriſto Spiritus, nec ſine Spiritu ſuo Chriſtus eſt. Qui veritatem vidit, nec amavit, ne vidiſſe quidem dicendus eſt. Qui ſummam pulcritudinem intellexit, nec utcumque dilexit, ne intellexiſſe quidem exiſtimandus eſt. Sunt & amori oculi ſui, atque ita non ſatis videt, qui non amat. Oculata eſt charitas; cui effoſſus hic eſt oculus, ille nec videre nec vidiſſe poteſt ad eum modum. Qui æternam & incommutabilem ſapientiæ lucem, veritatis pulcritudinem ſic vidit, ut non aliquantulum ſaltem arſerit, is nec vidiſſe dici & exiſtimari debet. Ne tum inflammeſceret charitas, ſola obſtitiſſe potuit terrenorum vehementiſſima quædam cupiditas, quæ mentem obtenebraret. In Commentariolo certè noſtro de generalibus & nulli negatis adulto Chriſti gratiæ adjutoriis, illud à nobis apertiſſimè ex Auguſtino, & ex aliis Patribus demonſtratum eſt: ubi illa incommutabilis ſapientiæ & veritatis pulcritudo Philoſophis, maximè Platonicis illuceſcebat, ne tum quidem eam ſine aliquo caloris ſenſu illuxiſſe; non ſine aliquo inquam æternorum amoris rudimento. An potuiſſent enim ſine aliquo amoris ſapientiæ igniculo, ejus inveſtigationi induſtriam, operam, vitam omnem ſuam impendere? Nec id eos fallebat, qui non ſapientes ſe dici avebant, ſed Philoſophos, ſive amatores ſapientiæ.

XI. Ne à plebibus quidem volebat Auguſtinus Epiſcopos audiri, ut magiſtros, ſed ut condiſcipulos, ſub uno ſummo Magiſtro: qui non auditores, ſed & concionatores ipſos terreat; cui uni plaudendum, uni gratiæ habendæ ſunt, ſi quid veri, ſi quid boni dicitur; cùm nuſquam verum niſi à ſumma veritate acceptum dicatur. De diverſ. Serm. 122. cap. 2. *Omnino tutius eſt, & hoc expedit, ut nos non tanquam Magiſtros, ſed tanquam condiſcipulos veſtros audiatis. Videte enim quia ſolicitudo nobis impoſita eſt, ubi dicitur: Nolite plures Magiſtri fieri. In multis enim offendimus omnes. Quis non contremiſcat, cum Apoſtolus dicit, omnes?* Et mox: *Oportet ergo vos eſſe non ſolum loquentium auditores, ſed & timentium miſeratores: ut in eo quod verum dicimus, quoniam omne verum à veritate eſt, non nos, ſed ipſum laudetis. Ubi autem ſicut homines offendimus, eundem ipſum pro nobis oretis.* Sed illud ibidem mox pulcherrimum, ubi de Scriptura dicit Auguſtinus, quod alibi prolixè demonſtraverat de ſumma & incommutabili veritate: ſi ea minùs intellecta deviemus, illam indeflexam ſemper ſibi conſtare: cùm ei adhæremus, rectos nos eſſe: cùm depravamur, ipſam rectam perſtare, ut ad eam corrigendi redeamus. *Scripturæ ſanctæ ſunt, veraces ſunt, inculpatæ ſunt. Omnis Scriptura divinitùs inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad exhortationem, ad doctrinam. Nihil eſt ergo quod Scripturam accuſemus, ſi nos fortè illa non intellecta, in aliquo deviemus. Cum ipſam intelligimus, recti ſumus; cum autem ea non intellecta pravi ſumus, ipſam rectam dimittimus; non enim eam depravati depravamus: ſed iſta ſtat recta, ut ad iſtam corrigendi redeamus.*

Non pœnitebit Caſſiodorum audiſſe ſuperiùs dicta Auguſtini omnia confirmantem. Sic ergo ille libro de Anima: *Intelligamus eum, diligamus ipſum: & tunc animas noſtras verè cognoſcimus, ſi de ipſius largitate ſapiamus. Ipſe enim Magiſter potens atque perfectus eſt, qui & vera dicat animæ noſtræ, & quæ dixerit, eam faciat illuminata mente conſpicere. In ſchola ſiquidem Chriſti cor indocile non poteſt inveniri: quoniam qui ſe ei tota mentis integritate tradiderit, nec ignorare poteſt, quod quærit: nec amittere, quod pia renumeratione ſuſceperit. Fit ergo magna, pretioſa, dives anima, cum ſe ex proprio pauperem eſſe cognoſcit.*

CAPUT X.

Ex Græcis Patribus, Chriſtus nobis via eſt & ratio, ac lux, qua ſciuntur, quæcumque verè ſciuntur.

I. Ex Clemente Alexandrino, unus omnium magiſter eſt Chriſtus; à quo plura docetur, qui docet alios, ſeu lingua, ſeu calamo.

II. Ex eodem veritas illa æterna, immutabilis, quam diſciplinæ & ſcientiæ veræ ſuo quæque modo contemplantur, Verbum Dei eſt, Chriſtus eſt, unus magiſter eſt.

III. Multa animadvertuntur in ea Clementis verba, maximè circa diſciplinas Mathematicas.

IV. Exemplo perilluſtri declaratur, ut vera illa prima, ſeu principia Diſciplinarum, quæ æternæ & immutabiles veritates non abs re dicuntur, conducant ad demonſtrandam Chriſt Crucem.

V. Quæ Dei ſunt, niſi à Deo ediſci non poſſunt.

VI. Auguſtini cum Clemente Alexandrino conſenſus.

VII. Quanta ſit Theologia, intelligentia ipſius vulgi fidelium in Eccleſia Chriſti.

VIII. De eodem rurſus quanta ſit quandoque ipſius vulgi fidelium Theologia, divinorum intelligentia, ſapientia, unctio.

IX. Ut ex Clemente Philoſophia Græca animum præpararet fidei, & Theologiæ Chriſti.

X. Luculentè Origenes, ut artes omnes, etiam mechanicæ, à Deo ſint, & ad Deum nos retorqueant.

XI. Ex Baſilio antedicta omnia confirmantur.

I. NEc muti nobis abibunt Græci in re tanti ad rem omnem Theologicam momenti: ſuperiora omnia ita confirmat Clemens Alexandrinus: *Jam verò ſi unus eſt, ut dicit Scriptura, magiſter in cœlis, in confeſſo eſt, qui in terra ſunt, omnes appellari diſcipulos. Ita enim habet veritas: id quidem quod eſt perfectum, eſſe apud Dominum qui ſemper docet: quod puerile autem eſt & infantile, apud nos, qui ſemper diſcimus.* L. 1. Pædag. cap. 5. pag. 65.

Illud quoque advertit Clemens, ita docendi munere fungi, quiſquis ſive ſcribit aliquid, ſive è ſuggeſtu dicit, ut non tantùm condiſcipulus ſit diſcipulorum ſuorum; ſed & docendo plus aliquid diſcat, quàm privatim ſilendo, & meditando. Uberiùs enim illum irrigat de ſuperno ſuo fonte æterna veritas, qui quod ſibi infunditur, in alios ſtatim effundit; uberiùs illum irrigat, per quem irrigat & alios. Quod eò etiam trahi poſſet, quod de unctione & charitate ſuprà differebamus. Docet enim veritas, docet charitas; ſuaviùs, eòque copioſiùs charitas. Utcunque lux juvet ut videas: acutiùs & penitiùs vides, ſi non videas tantùm, ſed & ames. Qui ergo docet, & utique ex charitate proximum docet, illum non veritas tantùm, ſed & charitas abundantiùs illuſtrat & docet. Strom. l. 1. pag. 201. *Quid enim juvat ſapientia, quæ non ſapientem efficit eum qui poteſt audire? Præterea*

terea autem ſemper quoque ſervat ſervator, & ſemper operatur, ut videt Patrem. Docens aliquis plus diſcit, & dicens ſæpè unà audit cum iis qui ipſum audiunt. Unus eſt enim magiſter & ejus qui diſcit, & ejus qui audit, qui mentem irrigat & rationem.

II. Alium nunc promo ejuſdem Clementis locum, paulò quidem prolixiorem, ſi verba numeres; valdè brevem, ſi vacet ponderare. Eo enim uno complexus eſt, quæ ſuperiori Capite diximus omnia, & non paulò plura. Primùm ergo totus hìc adſcribetur, & tum denique quæ in eo ani-
Strom. I. 1. pag. 209. madverti par ſit, admonebimus. *Hinc ergo dicimus Philoſophiam nuda ratione habere inquiſitionem veritatis & naturæ eorum quæ ſunt. Hæc autem eſt veritas, de qua ipſe dixit Dominus, Ego ſum veritas. Et rurſus, Diſciplinam quæ præcedit eam quæ eſt in Chriſto quietem, exercere mentem & excitare intelligentiam, generando ingenii acumen aptum ad inquirendum per veram Philoſophiam, quam inventam vel potius acceptam Myſtæ habent ab ipſa veritate. Multum autem confert promptitudo, ad videndum ea quæ oportet per exercitationem: mentis autem fuerint exercitatio ea quæ mente poſſunt percipi. Triplex autem eorum natura, quæ in quantis continuis, & quantis diſcretis, & iis quæ ſunt dicenda, conſideratur. Quæ enim ex demonſtrationibus conficitur oratio, perfectam animæ fidem facit ejus quod conſequitur, ut non putet id quod demonſtratum eſt aliter ſe habere: nec ſinit ut iis ſuccumbat quæ nobis per fraudem incurrunt. In his ergo diſciplinis à ſenſibilibus expurgatur & excitatur anima, ut poſſit veritatem perſpicere.*

III. Vides ergo 1. illa etiam vera, quæ Philoſophiæ ſpeculanda obverſantur, non aliunde vera eſſe, quàm ab eo qui in carne noſtra degens dixit, & qui in Evangelicis litteris dicit etiamnunc, Ego ſum Veritas. Jure ergo ſupra pronunciabat Auguſtinus, illius etiam totius veri magiſtrum unum eſſe Chriſtum, quod Philoſophia contemplatur. 2. Vides Philoſophicis diſciplinis exerceri, acui, excitari mentem, ad intelligentiam illius veritatis, quæ myſteriis involvitur, cui colendæ, evolvendæ, illuminandæ, intelligendæ tota inſudat Religio; Religio inquam Chriſtiana; nec enim alia uſquam eſt vera & ſincera. Sic tota Philoſophia fidei, religioni, Theologiæ munit iter & collaborat; cùm ad veritatis intelligentiam & charitatem utraque connitatur, ejus nimirum primò quæ in rerum natura, tum poſtea illius quæ in myſteriis deliteſcit. 3. Vides diſciplinas humanas, ſive Philoſophicas, triplicis eſſe generis; Geometriam, quæ in *quantis continuis*; Arithmeticam, quæ in *quantis diſcretis*; & Dialecticam ſive Logicam, quæ in iis *quæ ſunt dicenda* conſideratur, hoc eſt in regulis ratiocinandi. His enim tribus diſciplinis objicitur veritas, non obſcura, quam fide capi oporteat: non dubia & incerta, quam opinione ſola: ſed evidentiſſima, certiſſimaque, de qua ſint ejuſmodi demonſtrationes, dilucidæ, certæ, inconcuſſæ, quibus mens ad aſſenſum rapiatur, videatque non tantùm rem ita ſe habere, ſed nec aliter ſe habere unquam poſſe, vel potuiſſe; idque videat in clariſſima intus luce ſempiternæ & incommutabilis veritatis. 4. Vides in his veris certis, perſpicuis, inconvulſis, æternis, immutabilibus purgari, & exerceri mentem, ut poſſit *veritatem perſpicere*, hoc eſt ad intelligentiæ & contemplationis faſtigia pervenire. 5. Vides ad eum modum facilè elucidari, quomodo Chriſtus & via, & veritas ſit: via ad ſeipſum, via ad veritatem, & ipſa veritas. Ita quæcunque ſciuntur, per Chriſtum ſciuntur, cùm ſciri propriè non dicatur, niſi ejuſmodi veritas, quæ manifeſta & evidens, certa & indubitata, immutabilis & æterna, cujuſmodi non eſt niſi Verbum ipſum. 6. Vides non injuria ita ſtatuere Clementem, mentem contemplandis veris illis, quæ Geometriæ, Arithmeticæ, Dialecticæ, Ethicæ obverſantur, ſemel inſuefactam, atque ita diu exercitatam, & ea exercitatione roboratam, jam facilè & lubentiſſimè veritate paſci & oblectari, ſenſibilia oblectamenta magis magiſque faſtidire, à ſenſibus abducere ſeſe, & ſecum, hoc eſt in ſinu veritatis habitare & deliciari. Hinc porro illud naſcitur, ut ſenſibilibus Verbi incarnati myſteriis lubentiùs aſſentiatur. Nec enim Verbum humana carne indutum aliud eſt, quàm illa ipſa incommutabilis & ſempiterna veritas corporeis involucris induta, humanis geſtis, dictis, affectibus, paſſionibus involuta.

IV. Exemplo aliquo propoſito res apertior fiet. Inter illas diſciplinas, quæ certis & immutabilibus veris paſcunt animum, Ethice locum habet, perinde ut Dialectica, etſi eam hoc loco prætermiſerit Clemens. Sunt enim regulæ & leges quædam morum non veræ & certæ tantùm, ſed æternæ & immutabiles, quæ eodem ſemper ſe modo habuerint, nec aliter unquam habere ſe poſſint, verbi gratia, Virtuti præmia, ſceleri ſupplicia rependi debere: Suum cuique reddendum, & id genus alia. Ejuſdem generis eſt & illud Chryſoſtomi ad Chriſti Crucem intuentis, *Crucifigi & benefacere divinum eſt*. Veritas illa eſt perſpicua, certa, æterna, immutabilis; quæ eò redit, ac ſi diceretur, In ſumma laude eſſe, & non poſſe non eſſe ſummam bonitatem, beneficentiamque, etiam in immerentes, etiam in malè merentes, etiam in ſummo maleficio ſummum beneficium penſantes. Eodem revolvitur, quod ajebat Chriſtus, in id contendendum nobis eſſe, ut ſimus perfecti, quemadmodum Pater cœleſtis perfectus eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. Nec enim id aliud eſt, quàm ſummæ bonitatis commendatio, etiam in ingratos, in crucifigentes ſeſe effundentis; quo nihil amplius, nihil Deo dignius fingi poteſt. Atqui non aliud omnino eſt tota Verbi inhumanatio, tota Chriſti crux. Hujuſmodi vera, ſive Ethicæ, ſeu morum diſciplinæ defæcatiſſimæ altiſſimæque effata, & veluti prima principia ſunt, peræquè & vera, & evidentia, & indubitatiſſima, æterna & immutabilia ſunt, atque Arithmeticæ, Geometriæ, Dialecticæ. Nec enim evidentius, aut indubitatius eſt, Tria & ſeptem eſſe decem: Totum majus eſſe parte: Tria tantùm de unaquaque re quæri poſſe, An ſit, quid ſit, qualis ſit: quàm ſummæ bonitati & beneficentiæ etiam in immerentes & malè merentes, divinam quandam laudem referri debere, & gloriam: ut divinius & Deo dignius ne cogitari quidem à nobis poſſit quidquam. Utque ne dubites hujus pulcherrimæ Veritatis micantiſſimam quandam lucem Gentilibus ipſis naturali lumine adſplenduiſſe, recole illa Gentilis Poetæ de Hercule carmina, cui effuſiſſima in mortales beneficentia, & invicta in perferendis cruciatibus fortitudo, commentitiæ divinitatis famam conciliavit. Quiſquis eam fabellam primus concinnavit, quicunque deinceps ea delectati ſunt, illis ſupernè affulgebat, illis intus ipſo in eorum animo blandiebatur illa certiſſima veritas, Nihil propius, nihil dignius Deo, quàm de malè merentibus bene mereri, crucifigi & benefacere. Itaque fabula veritati prælusit; & Chriſti myſteria in penetrali ſuo uſque adeo rationi & luci Veritatis æternæ conſentanea ſunt, ut illis bellum indicere, illis terga vertere poſſit nemo, quin illa æterna & immutabilia evertat effata veritatis & legis æternæ naturaliter affulgentis omnibus ratione utentibus. Carmina verò illa ne quis hìc deſideret, ita habent: *Solicita magni pretia natales habent,*
Magnoque ſemper conſtitit naſci Deum.

V. Græcos ſeu Gentiles omnes de Veritatis cognitione ſe venditantes interrogabat idem Clemens, Eccunde & à quo Veritatem didiciſſent? Rari erant, qui à Deo ſe didiciſſe profiterentur, pleriſque ab hominibus. Erat enim propria illa Eccleſiæ Chriſtianæ deſponſa laus, ut de Deo nec ſentiret, nec diceret, niſi quæ ab ipſo edidiciſſet, nec ab alio ediſci poſſe cognoviſſet. Quæ fides autem, ajebat Clemens, haberi debet hominibus de Deo loquentibus, quandiù nihil ſupra hominem ſapiunt? quid de veritate mendaces, quid de æterno nuperi & temporanei, de incommutabili & ingenito mortales & corruptioni obnoxii: opificia de opifice, vaſa teſtea de figulo? Qui ne ſeipſos quidem ſatis ſciunt, an eis de Deo dicentibus credetur? Ne mentem quidem humanam hominis oratio ſatis aſſequitur: quì ergo Deum, Dei Verbum, divinas proprietates dicere, aut docere quemquam poteſt? Quid ergo de profanis hominibus æſtimandum, cùm ne Theologi quidem Chriſtiani inter mortalis vitæ hujus anguſtias notitiam Dei conſequantur, niſi valdè tenuem & jejunam, etſi Dei unius magiſterio gaudeant, etſi ejus lumine gratiaque fruantur, & illo divino Spiritu, qui Deus ipſe cùm ſit, ſcrutatur profunda Dei, hoc eſt, ſcrutari nos facit, qui ejus Strom. l. 6. Pag. 191. munere non fruſtra dicimur, & ſoli dicimur *Docibiles Dei*, *θεοδίδακτοι*. *Caterùm qui ex Gracis gloriantur, quod ab eis comprehenſa fuerit veritas, dicant nobis à quonam glorientur ſe didiciſſe. A Deo quidem non dixerint: ab hominibus autem confitentur. Et ſi hoc ita eſt, aut à ſeipſis ſero didicerint, ſicut certè ex ipſis quoque quidam inſolenter gloriantur: aut ab aliis ſimilibus. Sed non ſunt fide digni cum de Deo dicunt homines, quatenus homines. Neque enim qui homo eſt, poteſt pro dignitate de Deo vera dicere: imbecillus & morti obnoxius, de ingenito, & eo in quem non cadit interitus; & opus de eo qui fecit. Deinde qui non poteſt de ſeipſo vera dicere, an non multo magis ne de Deo quidem ei credendum eſt? Quantum enim abeſt homo à Dei poteſtate, tam eſt etiam ejus oratio imbecilla, etiamſi non Deum, ſed de Deo dicat & Verbo divino. Eſt enim imbecilla naturæ humanæ oratio, & quæ non poſſit Deum dicere: non dico nomen, eſt enim hoc commune, non ſolùm Philoſophis, ſed etiam Poetis eum nominare: neque eſſentiam; neque enim poteſt fieri; ſed Dei vim & opera. Quanquam qui Deum ſibi adſcribunt magiſtrum, vix perveniunt ad Dei notitiam, opem eis ferente gratia ad quantulamcumque cognitionem, utpote voluntate voluntatem, & ſancto Spiritu ſanctum Spiritum contemplari aſſuefacientes, quoniam Spiritus ſcrutatur Dei profunda. Animalis autem homo non capit ea quæ ſunt Spiritus.*

VI. Nec adverſatur hìc tamen Clemens Auguſtino, tum alibi perſæpè, tum in libris maximè de Civitate Dei pronuntianti, Platonicos Philoſophos aſſentiri, Non alium quàm Deum ipſum hominibus eſſe fontem, à quo & vivendi, & intelligendi, & bene beatèque vivendi rivulos, pro ſuo quique modulo hauriant. Infrà enim dicemus nec Auguſtino, nec Clementi ea quidem in re viſos eſſe hos Philoſophos à Chriſtianis diſſentire. Summo mentis apice attigerant illi Verbum Dei, ingeniti Patris Filium, totius veri & luminis fontem, à quo in ipſos derivaretur qualiſcumque vena ſuperni luminis, & veri intelligibilis, non ſuo ipſorum ingenio, aut induſtriæ & labori, ſed ipſius gratiæ accepto ferenda. Hæc à nobis alibi pertractantur, & ex Auguſtino, & ex Platonicis ipſis. Quantos autem progreſſus fecerit hæc Philoſophia, non ſiluimus: intra Scholæ ſuæ anguſtias clauſa, cùm pauciſſimos, eoſque otio & ingenio affluentes illuminaſſet breviſſimo tempore, ad reliquam humani generis multitudinem ne nomen quidem ferè ejus, aut rumor permanaſſet, oppreſſa prorſus ipſa & extincta eſt.

At Chriſtiana ſive Philoſophia, ſive Theologia, humanum genus omne, & univerſum terrarum orbem complexa, ne fæces quidem ipſas vulgi prætermiſit, omnibus illuxit, omnes unius Chriſti, Verbi, Dei magiſterio imbuit, omnes philoſophari docuit, omnes Dei docibiles fecit, omnes de Deo, de immortalitate animarum excelſa, vera, certa ſentire docuit, quia omnes illo afflavit Spiritu, qui ſcrutator eſt profundorum Dei, qui unctio, qui charitas eſt, & ita omnia omnes docet.

VII. Quam enim ille inſpirat rudibus & imperitis Eccleſiæ Catholicæ filiis fidem, cave tu neges Philoſophiam, Theologiam, intelligentiam eſſe quandam ſui generis laudatiſſimam. Sentiunt & ſapiunt illi hoc veritatis, hoc charitatis ſpiritu animati, de animæ ſuæ ſupra corporeas & caducas naturas omnes dignitate, de incomparabili & incomprehenſibili Dei majeſtate, magnificè, magnificentiſſimè; & quod ſentiunt, ſapiuntque, conſtantiſſimè & ſuaviſſimè ſentiunt; ſuæ huic Theologiæ facultates, opes, voluptates terrenas, vitam ipſam cum ſanguine impendere parati. Qui ita affecti ſunt, qui hac ſunt animi magnitudine, hac conſtantia, hac æternorum charitate, næ illi & ſapere & intelligere dicendi ſunt, & Philoſophiam philoſophari, Theologiam cœlitus imbibiſſe præſtantiſſimam, nec aliunde quàm à Deo ebibiſſe. Veritati enim niſi caſtiſſimæ, & evidenti, & incommutabili, nemo mores, nemo vitam omnem accommodaverit, nemo carnales delicias & illecebras omnes ſæculi, & vitam ipſam poſthabuerit. Ejuſmodi eſt Chriſti magiſterium, ita Verbum, charitas, unctio, ſpiritus docet omnes, docet omnia. Ad hanc indoctorum doctorumque fidelium noſtrorum Theologiam Philoſophia Græcorum, etiam Platonica, non attingebat, ejus proluſio & initiatio tantùm quædam eſſe poterat. Veri ſummi & optimi guſtum hunc & ſaporem non habebat, ejus ſuavitatem & delicias ne guſtaverat quidem, aut ſummis tantùm labris guſtaverat; ideo nec ei ſuavitates omnes terrenas poſthabere præſto erat, nedum pro ea acerbiſſimos perferre cruciatus.

VIII. Video quid venire in mentem contrà poſſit, non intelligentiæ, non ſapientiæ vi hæc fieri, ſed fidei conſtantia & perſuaſione, quæ animos occuparit, altiſſimèque inſederit: cæterùm non deeſſe exempla, ubi non boni, non veri intelligentia & charitas, ſed mala & deteſtabilis contumacia mortis & cruciatuum contemptum attulerit. Verum hoc ipſum eſt, quod nos profitemur hanc fidei conſtantiam, hanc invictiſſimam divinæ amplitudinis perſuaſionem de ſpiritu infuſo veritatis, de intelligentiæ cœleſtis lumine deſcendere. Animæ ipſius rationalis & intelligentis penetralibus hæc veri ſemina, hæc divina lumina inſevit omnipotens Conditor, & incorporeas eſſe atque immortales animas, & ſummum unum eſſe totius eſſe, & totius veri, & totius boni principium, à quo fundantur, cui refundenda referendaque ſint hæc omnia. Hæc naturæ ipſius ſponte, hæc innato lumine ſentiunt, vìdentque naturæ omnes rationales: longa vitiorum conſuetudine oblimari & obſcurari hæc poſſunt, extingui non poſſunt. Itaque ubi fides, ubi pietas aliquantula adventitias illas ſordes cœpit everrere, ſtatim ſibi ſuoque lumini redditur anima, videt & intelligit hæc intima & æterna vera, commonſtrante ſibi Verbi divini luce, recaleſcente divinorum charitate, augeſcente in dies Spiritus unctione, & omnia addocente. An tu præſumptæ opinionis contumaciam eſſe poſſe dixeris, ſi pius probuſque quis ita ſentiat, & conſtantiſſimè ſentiat, hanc ſibi mentem vitia nulla non magnoperè deteſtantem, virtutum amatricem, cultricemque, non ſibi à ſe, non à corporeis & corruptibilibus elementis adeſſe, ſed à ſummo veri & boni fonte primigenio, à quo in ejus amorem & cultum ipſe trahatur, & ſuo quodam modo trahantur omnes naturæ rationales? Quis enim mentis & rationis compos non ſitiat fontem veri & boni, à quo ipſe ſit, à quo ſint quæcunque ſunt omnia? Hæc ſanè non contumacia videri cuiquam ſobrio poteſt, non levis & temeraria perſuaſio, aut fides; ſed innata primùm, poſt renovata veri bonique conſcientia; ſed divina quæpiam, nec niſi à Deo infuſa ſapientia; ſed abundantia charitatis de conſcientia veritatis, ut habet alicubi Auguſtinus.

IX. Ex his dilucidum rurſus fit, non temerè à Clemente dictum eſſe, Græcæ Philoſophiæ ope præparari, & non nihil purgari animum ad fidem, qua ad clariorem deinde veritatis contuitum eveheremur. *Sed nec ex liberalibus diſciplinis* (*accedit cognitio:*) *bene enim cum eis agitur, ſi tantum poſſunt præparare animam, & ei miniſtrare. Nam leges civiles malas actiones fortè poſſunt reprimere: ſed neque ad perſuadendum comparatæ orationes, cum verſentur in ſuperficie, ſtabilem efficient permanſionem veritatis, quæ conſtituit ſcientiam. Philoſophia autem Græca veluti præpurgat & præparat animam ad fidem accipiendam, ſuper quam veritas ædificat cognitionem.* Et Philoſophiæ enim, & liberalibus, de quibus ſuprà, artibus innutrita mens, ſupra corporeos ſenſus aſſurgere jam inſuevit, & ad res intelligibiles, æternas, divinas aciem ſuam amoremque convertere: ut ſi Præcones fidei Chriſtianæ, vel Scripturæ aliquid ejuſmodi præterea, vel etiam ulteriùs addoceant, jam faciliùs aſſentiatur, adhæreatque invictiùs. Conſenſione etiam ipſa fidei noſtræ & myſteriorum Chriſti cum legibus illis virtutum rationabili animæ supernè allucentium, de quibus ſuprà, nova ſemper fit & acceſſio luminis, & charitatis. Nec verò lux & evidentia illa innata, qua Deum unum & verum eſſe intelligimus, fidei adverſa eſt, ſed amica & conjunctiſſima. Semel enim naturæ ſponte amplexi principium illud primum veri & boni, jam vel fidei, vel Scripturæ lubentiùs adhæreſcimus; & quæ illa de abſtruſioribus quibuſdam prædicat, de Verbo, de Divinis proprietatibus, de Chriſto, Chriſtique ſacramentis, illa proniùs arctiùſque amplexamur, & gemino hoc lumine, gemino hoc præſidio freti, & credimus & intelligimus; & in iis ipſis quæ intelligimus, bene multa reſtare credimus, quæ aliquanto facto lucis & puritatis incremento intelligamus. Eo viſa ſunt mihi non ægrè trahi poſſe hæc inferiùs verba ejuſdem Clementis: *Meritò ergo cum fide comprehenderimus principium indemonſtrabile ex abundanti, & ab ipſo principio de principio demonſtrationes ſumpſerimus, voce Domini erudimur ad agnitionem veritatis. Non enim abſolutè enunciantibus hominibus fidem habebimus, quibus licet etiam enunciare contrarium. Si autem non ſatis eſt ſolum abſolutè dicere quod videtur, ſed oportet etiam probare quod dictum eſt, non expectamus teſtimonium quod datur ab hominibus, ſed voce Domini probamus quod quæritur, quæ eſt magis fide digna quàm quævis demonſtratio: vel potiùs quæ eſt ſola demonſtratio, per quam ſcientiam, qui ſolum guſtavere Scripturas, ſunt fideles.*

Strom. l. 7. Pag. 510.

X. Ab his non diſcedebat Origenes, cùm affirmabat uſque adeo ſapientiam omnem eſſe à Deo, ut & artes humano uſui neceſſariæ ab eo ſint, ab eo inſtillentur, fabris, architectis, & aliis id genus opificibus. Eccui autem dubium eſſe poſſit, quin omnis hæc ſcientia, quam Deus, quam Scriptura tam ſtudioſè inculcat à Deo, ut à ſumma primaque lucis & ſcientiæ ſcaturigine manare, eadem nos ad Deum retorqueat? *Quid ergo eſt quod ait, Omnis ſapientia à Deo eſt? Illud mihi ſenſiſſe videtur, quia omnis peritia, quæ vel erga artem aliquam uſui humano neceſſaria habetur, vel cujuslibet rei ſcientia, ſapientia dicatur à Domino data. Denique apud Job ſcriptum eſt: Quis dedit mulieribus texendi ſapientiam, & varietatis diſciplinam? Sed & in Exodo: Locutus eſt, inquit, Dominus ad Moyſen dicens: Ecce vocavi nominatim Beſelehel filium Uri, filii Or, ex tribu Juda, & replevi eum Spiritu divino ſapientiæ, & intellectus, & diſciplinæ, ut in omni opere intelligat, & ſit architectus ad operandum argentum, & aurum, & æs, & lapides repletionis, & omnia opera fabrilia, & in ligno, ut operetur ſecundùm omnia opera, ad quæ ego dedi eum. Sed & Eliab filium Achiſamach ex tribu Dan. Et dedi in cor omni prudenti intellectum, ut faciant omnia quæ conſtitui tibi. Conſidera ergo ex iis omnibus quomodo à Domino eſt ſapientia fabrilis, ſive in auro & argento, ſive in alia quacumque materia, vel etiam textrini ſapientia: & vide quia jure dici de iis omnibus poteſt, quòd horum ſcientia ab excelſo ſit. Quod ſi fabrilis ſcientia ab excelſo eſſe declaratur, quomodo non geometrica, ex qua utique hæc ſcientia, quam Scriptura architectonicam nominat, derivatur?* Pergit deinde Origenes ad Muſicam, ad medicam artem, ut ex his apertiſſimè colligatur, quanto poſſint artes iſtæ omnes liberales eſſe adjumento, ad Deum earum agnoſcendum authorem, & penitiùs penitiùſque ſemper introſpiciendum. Si enim naturarum corporearum nulla quamlibet exigua, aut vilis portio eſt, per quam *intellecta* non *conſpiciatur* Dei virtus & ſapientia, cujus in ea intermicant obſcura quædam dumtaxat veſtigia: quid augurandum nobis eſt de naturis intellectu & ratione donatis, de artibus & diſciplinis, quæ earum ſunt ornamenta, quæ non jam veſtigia tantùm ſunt ſapientiæ Dei incommutabilis, ſed lumina, & ingenia ſapientiæ quædam, quæ denique vel à Deo in Scripturis nomine ſapientiæ deſignantur?

Hom. 22. in Num. Pag. 152.

XI. Baſilii mentem ab Origene & Clemente non diſſidentem paucis ex his promptum erit intelligere; ubi ait, ſcientiam habitum eſſe, quo res certa ratione percipitur: ſcientem illum eſſe, qui res ad beatitudinem pertinentes certa & inconcuſſa notitia complexus eſt: Sapientiam eſſe ſcientiam divinarum humanarumque rerum & cauſarum ipſarum. Cùm ergo Chriſtus ipſa ſit ſapientia αὐτοσοφία ὁ χριστὸς ἐστὶ, ſapientem illum dici debere, qui ex participatione Chriſti, quatenus ſapientia eſt, perfectionem adeptus eſt: τετελειωμένον. *Scientia autem eſt in ſeipſo ratam habens certitudinem, nec ulla ratione mutabilis eſt. Sciens verò qui comprehenſionem ſpeculationum quæ ad conſequendam beatitudinem magnoperè conducunt, quadantenus ad habitudinem uſque & inconcuſsè jam in ſe continet. Sapientia enim, inquit, eſt ſcientia divinarum & humanarum rerum & cauſarum ipſarum. Jam quando Chriſtus eſt ipſa ſapientia, hinc eum aſſerimus ſapientem, qui ex participatione Chriſti, in ſapientia quadantenus promovit.* Cernis quàm manifeſtè conſentiant hæc omnia cum iis, quæ jam præſtructa à nobis ſunt. 1. Ea demum ſciri, quorum certa atque immutabilis ratio & notitia nobis conſtat, ut dubitare aut de ſententia decedere jam ne poſſit quidem mens. 2. Quæ ita ſtabilem & inconcuſſam veritatem habent, ea ad beatitudinem non parum conducere puto; quòd naturas rationales & intelligentes beatas non faciat, niſi quidam veritatis incommutabilis paſtus; nec poſſit quæ ejuſmodi veritas eſt, non ſummoperè oblectare mentem. 3. Sapientiam eſſe divinarum humanarumque rerum cum ſuis cauſis ſcientiam, & hanc ipſam ſapientiam eſſe Chriſtum, ut niſi qui ejus particeps ſit, beatus eſſe poſſit nemo. Ut ſapientiæ ergo, ita & Chriſti magiſterio ſciuntur, quæcumque verè ſciuntur omnia. 4. Intelligentia verò illa à Baſilio mox dicitur, qua inſita nobis naturaliter veri ſemina adoleſcunt, & ad quandam veluti maturitatem perducuntur. *Intelligens autem quis eſſe noſcitur, per abſolutionem perfectionemque ſeminum ejus quæ in nobis eſt intelligentiæ.* Quæ dicuntur vulgò prima principia diſciplinarum omnium, quæ tam in perſpicua luce & evidentia cernuntur ab omnibus ratione utenti-

Baſil. in c. 11. Iſaiæ. To. 2.

utentibus, ut non poſſint non iis aſſentiri: eorum ſemina naturæ author inſeruit animabus noſtris, eo ipſo temporis puncto, quo ſuo ex ſinu illas effudit. Veri hæc ſunt rudimenta prima, quibus perpoliendis qui ſtrenuam dant operam, illi ad ſcientiæ, intelligentiæ, contemplationis ſplendidiſſimam lucem aliquando tandem perveniunt. Quì id fiat, jam penè ad nauſeam inculcavimus: veritas illa tam clara & certa, immutabilis & æterna, illa ipſa eſt, quam Scripturæ Verbum Dei Filium, Chriſtum Dei virtutem & ſapientiam appellant.

CAPUT XI.

Quàm verè, & quo ſenſu dicatur, Scripturas omnes de Chriſto, & de ſolo Chriſto verba facere.

I. Quàm certò, quàm neceſſario Scripturæ veteres & novæ non loquantur niſi de Chriſto.

II. Idem ex Auguſtino probatur. Quò ſpectent parabolæ & allegoriæ omnes.

III. Non potuerunt Judæi non ad viliores ſenſus Scripturam dejicere, ubi Chriſtum & Eccleſiam ea prædicari negarunt. Hoc vulnus ſenſit Philo, nec mederi potuit.

IV. De Chriſto & de Chriſto ſolo loqui Scripturas, probationes aliæ ex Chriſti verbis, & ex Auguſtino.

V. Ne potuiſſe quidem ſacras Litteras ſcribi, niſi ut de Chriſto verba facerent: & ſi in eis aliqua ſint, quibus cætera connectantur.

VI. Ex Auguſtino tunc diluxit nobis verus cujuſcumque Scripturæ ſenſus, cum in eo Chriſtus interluxit.

VII. Sine Chriſto Scripturæ non ſapiunt; nihil ſublime, nihil æternum ſpirant.

VIII. Charitas, veritas, æternitas ex Scripturis ſplendeſcit, cum ſplendeſcit Chriſtus.

IX. Novæ probationes ex Lactantio.

X. Item ex Gaudentio Epiſcopo Brixienſi.

XI. Et ex Iſidoro Peluſiota.

I. CUm Scripturis utriuſque Teſtamenti commentandis & enucleandis incumbat, & de Deo ea dicere percupiat Theologia, quæ de ſeipſo dixit Deus; illud hìc nobis quærendum objicitur, quò collimet, quid maximè moliatur totum Scripturarum corpus. Nec longè illud quærendum eſt. Quid enim dicat, quid loquatur ſibi, nobiſque Deus, niſi Verbum ſuum, quod gignendo dicit, quod dicendo gignit? Quem ſibi ſuo in gremio ante ſæcula genuit, æternumque gignit Filium Unigenitum? Quem in tempore rurſum dixit, genuitque, quando Sapientiam æternam & incommutabilem ſuam univerſo, hoc orbe viſibili & inviſibili veſtivit, veſtitam ex ſe effudit, & conſpicabilem reddidit? Quem rurſus dixit, cùm ſenſibilibus illum umbris, figuris, Scripturarum integumentis velavit, atque ita mortalibus in ſenſibilium ſervitutem delapſis temperavit? Quem denique humana carne, & totis contemperationis ſuæ myſteriis obductum dixit, genuitque, ſempiternam eandem Dei virtutem & ſapientiam, verbis factiſque ſuis ea omnia veritatis & charitatis dogmata perſonantem, quæ totæ perſonant Scripturæ? Cùm per Scripturas ergo deificas Deus mortale genus omne alloquatur, & hoc ſit Dei verbum, & non aliud ſit Dei verbum, quàm Chriſtus; minimè mirum eſt, ſi ſancti Patres ſenſerint aliquando, de Chriſto uno eſſe Scripturas omnes, non novas tantùm, ſed & veteres.

II. Intererat & Dei ac Patris amplitudinis, intererat & noſtræ tum dignitatis, tum ſalutis, ut unum nobis effaretur Verbum ſuum, in quo ſunt uno omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei; qui omnium inſtar eſt, qui omnia in omnibus eſt Chriſtus. Ita ſtatuit Auguſtinus contra Fauſtum, non magnoperè opus eſſe ſeligi & compilari, quæ in Scripturis de Chriſto dicta ſunt, cùm uno verbo res confici poſſit, de ipſo uno omnia dicta eſſe, vel propter ipſum. Etenim ad diluendum faſtidium Lectoris, ſi eadem ſemper & eodem modo dicerentur, allegoriarum & ænigmatum interſperſa eſſe quædam veluti condimenta, in quibus tamen, ſive dicta, ſive facta ea ſint, non dicatur, non ſapiat niſi Chriſtus. *Quis autem poteſt, non dico una brevi reſponſione, qualem in hoc opere habere coarctamur; ſed quolibet ingenti volumine omnia commemorare præconia Prophetarum Hebræorum de Domino & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto: quandoquidem omnia quæ illis oontinentur libris, vel de ipſo dicta ſunt, vel propter ipſum? Sed propter exercitationem quærentis, & delectationem invenientis, multò plura ibi per allegorias & ænigmata, partim verbis ſolis inſinuantur, partim etiam facta narrantur.*

Cont. Fauſt. L. 12. c. 7.

III. Vehementiſſimè negabant Judæi ad Chriſtum ſignificandum, vel ad præſignandam Eccleſiam ejus, quæ & ipſa Chriſtus eſt, ſpectare omnes Scripturæ figuras, paginaſque; ſed ubi illuſtres hos ſenſus illi abjudicaverant, tum ne ipſi quidem diſſimulare poterant, tam divinæ authoritatis libros penè vileſcere, ad fabellas videri accedere; itaque cogebantur ad Chriſtianos confugere, & ab illis audire quid magnificum, quid arcanum illæ litteræ continerent. Senſerat hoc Philo, quem Platoni æquabant Græci, teſte Auguſtino, quem nonnulli Platonem Hebræum nuncupabant; & eniſus fuerat ad excelſiores quoſdam ſenſus Scripturas interpretando evehere. Verùm cùm ad Chriſtum eas non referret, languebat, & irrita cadebat tota hæc ejus induſtria. Audi Auguſtinum: *Itaque etiam ipſi Judæi, qui Chriſtum, cujus paſſionem nos agnovimus, illi deridunt, nolunt talibus rerum, non tantùm dictarum, ſed etiam geſtarum figuris prænunciatum videre, coguntur à nobis diſcere quid illa ſignificent; quod niſi aliquid ſignificare concedunt, tam divinæ authoritatis libros ab ineptarum fabularum ignominia non defendunt. Vidit hoc Philo quidam, vir liberaliter eruditiſſimus, unus eorum, cujus eloquium Græci Platoni æquare non dubitant: & conatus eſt aliqua interpetari, non ad Chriſtum intelligendum, in quem non crediderat: ſed ut inde magis appareret quantum interſit, utrum ad Chriſtum referas omnia, propter quem verè ſic dicta ſunt, an præter illum quaslibet conjecturas quolibet mentis acumine perſequaris, &c.* Arcam Noemi Philo ad corporis humani ſimilitudinem traducebat, at in eo nec magna erant ad ſapientiam & religionem propagandam momenta, nec abſurditas vitari potuerat in oſtio arcæ exponendo. At contra ubi per Arcam Eccleſia intelligitur, ſeu fidelium, proborum & electorum ſocietas, è ſæculi fluctibus & vitiorum eluvione enatans, & innovatum genus noſtrum univerſum innocentiæ primævæ & Deo reſtituens, ejuſmodi ſanè eſt ea doctrina, ut vel ipſas divinas Scripturas cohoneſtare poſſit; ut qua Chriſtus tantæ ſalutis dux & author, & Eccleſia cujus ille ſervator & caput eſt, intelligitur. *Propterea in Arca quædam ibi ad Chriſtum, quædam verò ad Eccleſiam referuntur, quod totum Chriſtus eſt.*

Ibid. c. 39.

IV. Ita ibidem Auguſtinus, qui Judæis ita profligatis pergit ad Gentiles, quos teſtatur, ne auſos quidem fuiſſe negare, quin Chriſtus ſignificatus fuerit per ea, quæ in Scripturis & dicta referuntur, & facta; cùm vel maximè eorum pleraque uti prænunciata fuerant, ita in Chriſto & Eccleſia jam impleta eſſe palam demonſtrarentur. *Nec pagani nobis in hoc obſtrepunt: neque enim audent contradicere, ne illa non ſolùm dicta, ſed*

Ibidem.

etiam facta figurate accepta interpretemur ad Chriſtum intelligendum, præſertim quia ea quæ prænunciata intelligimus, etiam demonſtramus impleta. Et aliquantò poſt apertiſſimè & indiſcriminatim pronunciat, quæcunque à Moyſe ſcripta ſunt, ea vel de Chriſto dicta eſſe, vel ad eum pertinere. *Sed quia Moyſes omne quod ſcripſit, de Chriſto eſt, id eſt, ad Chriſtum omnino pertinet: ſive quod eum figuris rerum, vel geſtarum, vel dictarum prænunciet: ſive quod ejus gratiam gloriamque commendet.* Cùmque interrogaret Manichæus, quid in ſcriptis Moſaicis de Deo & Chriſto ſcriptum, & à ſe prætermiſſum eſſet: reſpondit incunctanter Auguſtinus, *Totum te præterit, quia totum de Chriſto eſt.*

L. 16. contra Fauſt. c. 9, 14.

Apertiſſima ſunt quin etiam in eam rem Chriſti ipſius verba, ubi ajebat, *Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de me enim ille ſcripſit.* Nec enim ait Chriſtus, De me etiam ille ſcripſit; ſed ſimpliciter & abſolutè, De me ille ſcripſit, quòd de illo ſolo ſcripſerit. En ipſa Auguſtini verba in eam ſententiam: *Et Evangelii quidem tam eminens eſt authoritas, & tam fundata veritas, ut etiam ſi nos propter tarditatem intelligentiæ noſtræ nulla inveniremus à Moyſe ſcripta de Chriſto, non ſolùm eſſe aliqua, ſed ad Chriſtum omnia pertinere quæ ſcripſit, quia non ait, Et de me ſcripſit: ſed, De me ille ſcripſit, credere deberemus.*

Ibidem.

V. Rem altiori ab origine infrà repetit Auguſtinus, demonſtratque ita neceſſe, ita conſentaneum maximè fuiſſe, nec aliter contexi potuiſſe divinos libros, quàm ut per eos addoceret nos Deus, quid de Deo ipſo, quid de ejus ad nos allabente ſapientia, quid de inſtituta ab eo ſapientiæ in terris ſchola ſciri à nobis expediret. Atqui hoc totum Chriſtus eſt, Caput & Corpus, Chriſtus & Eccleſia. Sed ut aptiùs tanta rerum ſeries contexeretur, & ſine faſtidio legeretur, opus fuit aliqua forſan alia interſeri, quibus cætera, quæ Chriſtum & Eccleſiam ſonant, connecterentur. *Chriſtum igitur ſonant hæc omnia: Caput iſtud, quod jam aſcendit in cœlum, & hoc Corpus ejus, quod uſque in finem laborat in terra, ſcribentium litteras verè ſacras omnis parturivit intentio: nec eſſe quidquam credendum eſt librorum Propheticorum contextione narratum, quod non ſignificet aliquid futurorum: niſi quæ ideo poſita ſunt, ut ex eis quodammodo religentur ea, quæ illum Regem populumque ejus, ſive propriis, ſive figuratis locutionibus rebuſve prænuncient. Sicut enim in citharis, & hujuſcemodi organis muſicis, non quidem omnia quæ tanguntur, canorum aliquid reſonant, ſed tantùm chordæ; cætera tamen in toto citharæ corpore ideo fabricata ſunt, ut eſſet ubi vincirentur, unde & quo tenderentur illæ, quas ad cantilenæ ſuavitatem modulaturus & percuſſurus eſt artifex: ita in his propheticis narrationibus, quæ de rebus geſtis hominum prophetico ſpiritu deliguntur, aut aliquid jam ſonant ſignificatione futurorum: aut ſi nihil tale ſignificant, ad hoc interponuntur, ut ſit unde illa ſignificantia tanquam ſonantia connectantur.*

L. 22. cont. Fauſt. c. 94.

VI. Uſque adeo autem perſuaſum erat Auguſtino totas ad unum Chriſtum referendas eſſe Scripturas, ut univerſim affirmet, tum poſſe unumquemque ſibi blandiri de vero Scripturæ ſenſu, cùm in ea Chriſtus ei interluxit: in quocunque demum contextu necdum diluxit Chriſtus, necdum ad germanum ejus intellectum perventum eſſe. Finis enim legis Chriſtus eſt ad juſtitiam omni credenti. A ſcopo ergo & à fine aberravit Scripturæ, cujus mens in interpretanda Scriptura à Chriſto aberravit. 2. *Totum ad Chriſtum revocemus, ſi volumus iter rectæ intelligentiæ tenere: non recedamus à lapide angulari, ne intellectus noſter ruinam faciat. In illo ſolidetur, quod inſtabili motu nutabat: in illo incumbat, quod per incerta pendebat. Quidquid dubitationis habet homo in animo auditis Scripturis Dei, à Chriſto non recedat; cum ei fuerit in illis verbis Chriſtus revelatus, intelligat ſe intellexiſſe. Antequam autem perveniat ad Chriſti intellectum, non ſe præſumat intellexiſſe. Finis enim legis Chriſtus eſt, ad juſtitiam omni credenti.*

In Pſal. 96.

VII. Legunt Judæi Scripturas; ſed quia illas ad Chriſtum non referunt, velamen ob oculos eorum poſitum eſt; aufertur velamen, cùm Chriſtus reſplendeſcit. Quid autem ſepoſito Chriſti intellectu tota illa vetus Scriptura, niſi lymphata potio? nihil ibi ſpiritalium, nihil æternorum, terrena & carnalia omnia; at ubi cœpit ibi Chriſtus videri, Chriſtus ſapere, tum æternitas, tum charitas, tum virtutum & ſapientiæ ſumma quædam ibi ſuavitas. Ita planè Auguſtinus ex Paulo: *Et cùm tranſieris, inquit, ad Dominum, auferetur velamen. Velamen dicit ad opertionem Prophetiæ, ut non intelligeretur. Tollitur velamen, cùm tranſieris ad Dominum. Sic tollitur inſipientia, cùm tranſieris ad Dominum: quod aqua erat, vinum tibi fit. Lege libros omnes Propheticos, non intellecto Chriſto quid tam inſipidum & fatuum invenies? Intellige ibi Chriſtum, non ſolùm ſapit quod legis, ſed etiam inebriat: mutans mentem à corpore, ut præterita obliviſcens, in ea quæ ante ſunt extendaris. Ergo Prophetia ab antiquis temporibus, ex quo prorſus currit ordo naſcentium in genere humano, de Chriſto non tacuit: ſed occultum ibi erat, adhuc enim erat aqua.*

In Evang. Joan. Tract. 9.

VIII. Et rurſus ibidem non multò poſt, idem exculpit ſanctus Pater ex illo loco, ubi Chriſtus diſcipulis explanabat, quæ de eo ſcripta erant in Lege, Prophetis & Pſalmis, hoc eſt Scripturas omnes; at ubi eæ hac ſummæ veritatis, hac charitatis luce & flamma clareſcere incipiebant; tum quæ aqua fuerat, vinum fiebat: tum corda diſcipulorum ardere incipiebant, quæ priùs torpebant, frigebantque. *Videte quid ait, Quia oportebat impleri in Chriſto quæ de illo ſcripta ſunt. Ubi ſcripta ſunt? In lege, inquit, & Prophetis & Pſalmis. Nihil Scripturarum veterum prætermiſit. Illa erat aqua. Et ideo dicti ſunt illi à Domino inſenſati, quia eis adhuc aqua ſapiebat, non vinum. Quando autem fecit de aqua vinum? Cùm aperuit eis ſenſum, & expoſuit eis Scripturas, incipiens à Moyſe & per omnes Prophetas. Unde jam inebriati dicebant: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis de Jeſu, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis Scripturas? Intellexerunt enim Chriſtum in his libris, in quibus eum non noverant. Mutavit ergo aquam in vinum Dominus noſter Jeſus Chriſtus, & ſapit quod non ſapiebat, & inebriat quod non ebriabat.* Et alibi idem Auguſtinus: *Tollatur velum, & appareat quod erat ſecretum. Omnia quæ dicta ſunt antiquo populo Iſrael in multiplici Scriptura ſanctæ Legis quæ agerent, ſive in ſacrificiis, ſive in ſacerdotiis, ſive in diebus feſtis, & omnino in quibuslibet rebus quibus Deum colebant: quæcunque illis dicta & præcepta ſunt, umbræ fuerunt futurorum. Quorum futurorum? Quæ implentur in Chriſto. Unde dicit Apoſtolus, Quotquot enim promiſſiones Dei, in illo etiam: id eſt, in illo impletæ ſunt. Deinde dicit alio loco: Omnia in figura contingebant illis; ſcripta ſunt autem propter nos, in quos finis ſæculorum obvenit, Dixit & alibi, Finis enim legis Chriſtus eſt.* Illa certè Pauli verba, *Quotquot enim promiſſiones Dei, in illo etiam*, ſublime & arduum neſcio quid ſpirare videntur, ſtabilitatem ſcilicet quandam, & immutabilitatem, qua neceſſe ſit ita rem habere, nec aliter habere ſe poſſe. An poteſt enim Dei Verbum non eſſe Scriptura? An poteſt non totam præ ſe ferre Dei ſapientiam? An poteſt

Ibidem.

In Evang. Tract. 28.

Dei ad homines Verbum non attemperari ad eorum patientiam? An Chriſtus quantus maximus eſt, alius eſt, quàm Dei Verbum humano generi illuminando, expiando, ad ſummam quandam ſapientiam evehendo accommodatum? Annon ejuſmodi poſt lapſum ſuum homo medicina indigebat? Quæ ergo Scriptura loquitur, de Chriſto loquitur, quia de illa Dei ad hominum ſalutem delabentis contemperatione loquitur; & cum eo res jam ſtatu eſſent, vix aut nec vix aliter loqui poterat. Quæ ab eo propoſito nobis aliquando diſſidere videntur, aut aliud agere, ea idem prorſus ſonant, ea Chriſtum ſonant; ſed à nobis tum non audiuntur, non intelliguntur, nec intelligentur à nobis quidem, ut ſuprà monebat Auguſtinus, donec cæteris conſonent, & unum nobis ſonent Chriſtum. An poteſt enim omnipotens & miſericors Dei ſapientia ad homines in tantam ſcelerum & calamitatum voraginem delapſos loqui, & vel unum ad eos facere verbum, quod non ad eos inde abſtrahendos pertineat? Id unum agunt Lex, Prophetæ, Pſalmi; id Scripturæ omnes, id totum Chriſtus eſt.

IX. Non inficiabitur quiſquam, quin novi Teſtamenti paginæ de uno Chriſto ſint. Atqui non aliud novum Teſtamentum eſt, quàm veteris adimpletio; nec vetus aliud quàm novi proluſio & vaticinium eſt. Qui novo monſtratus eſt Chriſtus Teſtamento, veteri præmonſtratus eſt. Utriuſque Teſtamenti teſtator eſt Chriſtus. Teſtamenti tabulæ non otiantur, non vagantur, non aliud agunt, Teſtatoris conſilia & opulentiam totæ loquuntur. Allegandus hìc nobis Lactantius, ut ex eo id colligas, ſuperiores ætate Patres Auguſtini
Lactantius. L. 4. c. 20. ſententiæ ſuffragatos eſſe. *Verum Scriptura omnis in duo Teſtamenta diviſa eſt. Illud quod adventum Domini, paſſionemque anteceſſit, id eſt, Lex & Prophetæ, vetus dicitur. Ea verò, quæ poſt reſurrectionem ſcripta ſunt, novum Teſtamentum nominatur. Judæi veteri utuntur, nos novo: ſed tamen diverſa non ſunt, quia novum veteris adimpletio eſt, & in utroque idem teſtator eſt Chriſtus, qui pro nobis morte ſuſcepta, nos hæredes regni æterni fecit, abdicato & exhæredato populo Judæorum, ſicut Hieremias Propheta teſtatur.*

X. Ut cæteros prætercam Latinos Patres, unum adjiciam, ſed elegantiſſimum Gaudentii Brixienſis Epiſcopi locum, ubi ex Scripturis ipſis probat, unum in utroque teſtamento locutum eſſe Chriſtum, per Moyſen, per Prophetas, per Apoſtolos; ipſum denique fuiſſe Legis & totius Scripturæ animam.
Gaudentius Tract. 2. Bibl. Patr. Tom. 2. Pag. 34. *Omne corpus divinæ Scripturæ, tam veteris quàm novi Teſtamenti, Filium Dei continet; vel venturum promittens in hominem, vel jam veniſſe declarans. Unde beatus Philippus inventus à Chriſto, invenit Nathanael, & dicit ei: Quem ſcripſit Moyſes in Lege & Prophetis, invenimus Jeſum Filium Joſeph à Nazareth. Et quid plura, Chariſſimi? in ipſo continetur omnis lex & vetus & nova: & ut ſic dixerim, ipſe eſt anima legis. Ipſe enim per Moyſen locutus eſt, cùm dixit illi: Ego aperiam os tuum, & inſpirabo quæ debeas loqui. Ipſe & per Prophetas, cum dicit, Qui loquebar in Prophetis, ecce adſum. Ipſe etiam per Apoſtolos, cùm dicit Paulus Apoſtolus; An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus?* Denique teſtatur Gaudentius Scripturarum libros omnes eſſe veluti membra Agni immaculati Chriſti: *Ergo quoniam membra Agni Dei Scripturas ejus diximus, &c.*

XI. E Græcis unum proferam Iſidorum Peluſiotam, eumque contrariæ in ſpeciem ſententiæ propugnatorem; ſed ea occaſione juvabit declarare, quo poſſint nobis conciliari illi omnes, ſive ex Græcis, ſive ex Latinis, qui Scripturas omnes ad Chriſtum traduci poſſe vehementer negare videntur. Sugillat Iſidorus, hinc quidem Gentiles & Judæos, & ſi qui alii eſſent, qui negarent omnino Prophetas de Chriſto verba uſquam feciſſe; illinc autem eos perſtringit, qui nihil volebant in Scripturis eſſe, quod à præconio Chriſti vacuum eſſet. Ab his ait cauſam noſtram everti, nimio & præpropero ſtudio ejus tuendæ. Tam multa enim abſurdè & inſcitè dicere coguntur, ut omnia ad Chriſtum transferant, ut vel hinc fides iis & authoritas derogetur, quæ non ſine veri colore quodam, ac ſimilitudine dicebantur. *Quemadmodum
Gentiles, & Judæos, & ſi qui ſunt, qui eorum* L. 3. Ep. 133.
dogmata conſectentur, impios & vecordes eſſe ſtatuo, quod Prophetas nihil de Salvatore locutos eſſe pronuncient: eodem modo eos, qui univerſum vetus Teſtamentum ad ipſum transferre conantur, culpa minimè carere ſentio: ut qui in ea pugna, quam adverſum nos ineunt, adverſarios adjuvent. Nam dum quæ de ipſo non ſunt dicta, ad ipſum velut obtorto naſo trahere ab ipſis convincuntur: eorum etiam in his quæ vere ac diſertis verbis de eo dicta ſunt, ſuſpicionem pariunt. Atqui non ita facere convenit: verùm ea quidem, quæ ad eum apertè ſpectant, dicere; quæ autem de aliis rebus, ea de his rebus, de quibus dicta ſunt, dicta eſſe ſinere. Nam hæc demum veritatis ac demonſtrationis regula eſt. Qui autem ea, quæ ad eum minimè attinent, proferunt, hoc efficiunt, ut ea etiam, quæ ipſi conveniunt, evertantur.

Arridebit haud dubio quamplurimis hæc Iſidori ſententia, & nec ego prorſus diſſentiam, ſi modò hic modus teneatur. Ad temporalia Chriſti in carne ſua mortali geſta, dicta, myſteria ſignificanda, trahi Scripturas omnes poſſe, nec ipſe confido, niſi ut perſæpè invitæ & captivæ trahantur. At cùm Chriſtus æterna etiam & incommutabilis veritas & ſapientia ſit, qua ad virtutes, ad ſanctimoniam, ad vitam æternam vocamur, & per Scripturas vocamur, hujus laudis nullum eſſe vacuum Scripturæ textum, nullum verbum, illud verò eſt quod hoc capite conſtituere cum Auguſtino aliiſque Patribus conati ſumus.

CAPUT XII.

Ubi charitati commendandæ univerſæ ſerviunt Scripturæ, & ita rurſus uni Chriſto prædicando, cujus Spiritus charitas eſt; cujus ſermo & actus omnis charitatis commendatio eſt.

I. Ut Chriſto uni, ita charitati uni tota ſervit Scriptura vetus & nova, ex Auguſtino.

II. Ex eodem inſpiratæ à Spiritu charitatis Scripturæ unam Dei & proximi charitatem ſpirant.

III. Ubi etiam fidem extruit Scriptura, non extruit niſi charitatem, ſeu præterita, ſeu præſentia, ſeu futura narret.

IV. Ubi narrantur in Scripturis aſperè juſſa, facta, dicta, ea non ſpectant niſi ad elidendam cupiditatem, ædificandam vel ſic charitatem.

V. Ut ex Numeris, eorumque incommutabilibus regulis, & ex omnibus Mathematicis diſciplinis ædificari charitas Dei & proximi poſſit, ex Auguſtino.

VI. Hanc doctrinam ſuam Auguſtinus ad omnes manare voluit.

VII. Catechumenis idem volebat ſummatim explanari Scripturas, ita ut omnia ad inſinuandam charitatem referrentur.

VIII. Quo etiam collineabat tota Chriſti Oeconomia.

IX. Internecinas illas veteris Teſtamenti pugnas cædeſque à Deo juſſas, perimendæ cupiditati, alendæ charitati famulatas eſſe.

X. Huic de charitate doctrinæ innutriebantur plebes fidelium.

XI. Ex Bernardo, antedicta confirmantur omnia.

XII. Et ex Gregorio Papa.

XIII. Denique ex Origene ut utrumque Teſtamentum unum ſit, novum ſit, charitatem inſinuet, ſi modo novus ſit homo : nam veteri etiam novum veteraſcit.

I. UNius Scripturarum ſententiæ brevitate poſſe complurimos conſtringi ſenſus, eoſque veriſſimos, auctor eſt Auguſtinus, ut ſuprà ex eo demonſtratum eſt; nec diſſimili modo poſſe idem declarat præceptionem unam Scripturæ breviſſimam innumerabilibus figuris, ſacramentis, ſermonibus inculcari, quod & exemplo probat dilectionis Dei & proximi, à qua univerſa lex pendet, pendent & Prophetæ. *Novi enim multipliciter ſignificari per corpus, quod uno modo mente intelligitur : & multipliciter mente intelligi, quod uno modo per corpus ſignificatur. Ecce ſimplex dilectio Dei & proximi, quàm multiplicibus ſacramentis & innumerabilibus linguis, & in unaquaque innumerabilibus locutionum modis corporaliter enunciatur.*

Auguſtinus Confeſ. l. 13. c. 24.

Docet idem alibi Auguſtinus, purgatos timore Dei & morum puritate fideles, ad tertium pervenire ſcientiæ gradum, qui in Scripturis maximè verſatur, è quibus non aliud magis eliciatur, quàm diligendum eſſe Deum atque proximum; Deum propter ſeipſum, proximum propter Deum. *Poſt iſtos duos gradus timoris atque pietatis ad tertium venitur ſcientiæ gradum, de quo nunc agere ſtatui. Nam in eo ſe exercet omnis divinarum Scripturarum ſtudioſus, nihil aliud in eis inventurus quàm diligendum eſſe Deum propter Deum, & proximum propter Deum : illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere : proximum verò tanquam ſeipſum, id eſt, ut tota dilectio proximi, ſicut etiam noſtri, referatur in Deum.*

De Doctr. Chriſt. l. 2. c. 7.

II. Quid enimverò præciperent Scripturæ, quid ſpirarent, niſi charitatem, quas ille inſpiravit, dictavitque Spiritus, qui charitas eſt ? Cùmque ſit idem ipſe Chriſti Spiritus, Spiritus veritatis, hinc intelligis quàm conjuncta ſua ſponte ſint, quæ conjunctim hic tractamus, ut illud efficiamus, Scripturas univerſas de Chriſto, de Veritate, de Charitate in veriſſimo ſuo ſenſu intelligendas eſſe. Non docent ſacræ litteræ niſi fidei veritatem, morum honeſtatem : fidei veritas ad cognitionem Dei & proximi ſpectat : morum honeſtas ad dilectionem Dei & proximi : quidquid ad horum alterutrum non refertur, figuratè dictum factumque exiſtimandum eſt, ut huic rurſus figuræ non inſit niſi Dei proximique ſive cognitio, ſive dilectio. Ita prorſus Auguſtinus : *Et iſte omnino modus eſt, ut quidquid in ſermone divino neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. Morum honeſtas ad diligendum Deum & proximum, fidei veritas ad cognoſcendum Deum proximumque pertinet.*

De Doctr. Chriſt. l. 3. c. 10.

III. Cùmque bipartita ex antedictis videri poſſet Scriptura, ut alicubi fidem, alibi charitatem extrueret, ne id quidem omnino probat Auguſtinus : ſed illa, quæ fidem ædificant, trahit ipſe etiam ad charitatis commendationem. Aſſerit enim Scriptura fidem narratione plurimarum rerum, præteritarum, præſentium, futurarum. At quidquid illud eſt hiſtoriæ, non aliò totum ſpectat, quàm ad nutriendam charitatem, elidendam cupiditatem charitati inimicam. Quid ſit autem charitas, quid cupiditas, non ſilet hoc eodem loco Auguſtinus: *Non autem aſſerit (Scriptura) niſi Catholicam fidem, rebus præteritis & futuris & præſentibus. Præteritorum narratio eſt, futurorum prænunciatio, præſentium demonſtratio. Sed omnia hæc ad eandem charitatem nutriendam atque corroborandam, & cupiditatem vincendam atque extinguendam valent. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe atque proximo propter Deum. Cupiditatem autem motum animi ad fruendum ſe & proximo & quolibet corpore non propter Deum.*

Ibidem.

IV. Abſolutè ergo ibidem ſanctus Pater, & veriſſimè ita pronunciat, *Non autem præcipit Scriptura niſi charitatem, nec culpat niſi cupiditatem; & eo modo informat mores hominum.* Hinc illud nimirum emergit, ubi in Scripturis vel Dei vel piorum memorantur juſſa, dicta, facta, quæ aſperitatem & ſævitiam quandam præ ſe ferant, ea non collimare, niſi ad deſtruendum regnum cupiditatis, & ita accelerandum propagandumque charitatis regnum. *Quod ergo aſperum & quaſi ſævum factu dictuque in ſanctis Scripturis legitur ex perſona Dei vel ſanctorum ejus, ad cupiditatis regnum deſtruendum valet.*

Ibidem.

Ibid. c. 11.

V. At quoniam ejuſmodi quædam ſunt vera, eaque non minimi etiam in Scripturis & apud ſanctos Patres pretii, in quibus non facilè, non à quovis deprehendatur, quæ latere poſſint charitatis documenta, quæ Dei proximique dilectionis documenta, non abs re erit hæc ediſſerenti Auguſtino aures, oculos, animoſque advertiſſe. Agit ille de numeris, ſive qui figuris, ſive qui ſonis, ſive qui motionibus inſunt, & qui pulcherrimam latiſſimamque materiam præbent ſubtilioribus illis diſciplinis, quæ ob ſui præſtantiam Mathematicæ, ſeu Diſciplinæ vocantur : Geometriæ, Arithmeticæ, Aſtronomiæ, Muſicæ : & illos ait, quod apud omnes in confeſſo eſt, incommutabiles regulas & æternas habere : & quæ proinde dici non poſſint ab ingenioſis hominibus excogitatæ, vel conſtitutæ; ſed ab iis ſupra ſenſibilia conſurgentibus, non ſine mira quadam ſagacitate comprehenſæ. Nam ipſi quidem recentes & nuperi ſunt, & omnes prorſus homines ad eas regulas comparati, verbi gratia, quòd tria & ſeptem ſint decem; quòd totum majus ſit parte; quòd virtuti laus, vitio ignominia deſponſa jure ſit; omnes, inquam, homines jam inde ab exortu mundi quicunque fuerunt, his æternis & incommutabilibus regulis comparati, recentes novique ſunt. Hæc igitur vera, ubi æterna & incommutabilia eſſe ante ſe & ſupra ſe deprehendit mens creata quæcunque, ſeque illis ſentit inferiorem quidem, utpote mutabilem, ſed affinem tamen, & unà cum illis ſuper omnes naturas corporeas evectam, & quaſi media quadam in regione conſtitutam à Deo inter res corporales & intelligentiæ expertes, & illas æternas & incommutabiles veritates, quarum lumine perfunditur : niſi hinc aſſurgat ad unius ſummi Dei, ad æternæ & incommutabilis veritatis dilectionem, ad omnium hominum Angelorumque charitatem, qui illa intelligibili luce ſecum fruuntur, aut frui poſſunt, poterit illa forſan ſuam hanc qualemcunque venditare doctrinam, ſapientiam non poterit.

Quanquam hæc omnia Auguſtinus uno loco, eoque perilluſtri & clariſſimo proſecutus ſit; ſatius duxi rem ante paulò prolixiùs explanare, quod nunquam ſatis dici, illuſtrari, inculcari nunquam ſatis poſſint, quæ tanti intereſt penitiſſimè animo mandari. En ergo jam ipſa Auguſtini verba, quæ quàm pauci legant; quàm pauci ſaltem ſatis intelligant, ex eo colligere eſt, quod tam pauci iſtiuſmodi doctrinæ mentem, cogitationes, ſtudia ſua, ſuam denique ſive Philoſophiam, ſive Theologiam conforment. *Sive ergo in ſeipſis conſiderentur, ſive ad figurarum, aut ſonorum aliarumve motionum leges numeri adhibeantur, incommutabiles regulas habent, neque ullo modo ab hominibus inſtitutas, ſed ingenioſorum ſagacitate compertas. Quæ tamen omnia quiſquis ita dilexerit,*

De doctrin. Chriſt. l. 2. c. 38.

ut jactare ſe inter imperitos velit : & non potius quærere, unde ſint vera, quæ tantummodo vera eſſe perſenſerit ; & unde quædam non ſolùm vera, ſed etiam incommutabilia, quæ incommutabilia eſſe comprehenderit ; ac ſic à ſpecie corporum uſque ad humanam mentem perveniens, eam ipſam mutabilem invenerit, quod nunc docta, nunc indocta ſit, conſtituta tamen inter incommutabilem ſupra ſe veritatem, & mutabilia infra ſe cætera, ad unius Dei laudem atque dilectionem cuncta convertere, à quo cuncta eſſe cognoſcit, doctus videri poteſt, ſapiens autem eſſe nullo modo.

VI. Ne obrepat igitur cuiquam, ſubtiliora hæc, & abſtruſiora eſſe, quàm ut poſſint Philoſophicis Theologiciſque Scholis & ſtudiis committi, & Magiſtris diſcipuliſve familiaria evadere. Cùm enim hæc Auguſtinus non in reconditioribus aliis quibuſdam lucubrationibus ſuis ſcripſerit, ſed in libris de Doctrina Chriſtiana; quos & olim exorſus fuerat, & poſtea interruptis tantiſper Retractationibus ſuis perfecit, ibidem conteſtatus : *Quatuor libris opus illud à ſe impletum, quorum primi tres adjuvant ut Scripturæ intelligantur, quartus autem quomodo quæ intelligimus proferenda ſint*. Quis abnuat ergo, quin ea lectitanda, diurnaque & nocturna manu verſanda ſint, & à Theologis maximè verſanda ſint, quæ Auguſtinus ſcripſit, ut fideles omnes ad intelligendas Scripturas adjuvaret ? Non pauca ex Scripturis ſuprà decerpſimus, ubi illa etiam ſapientia & intelligentia Deo uni authori, & illuſtratori vindicatur, quam opifices quique conſectantur in opificiis ſuis concinnandis, ut illis regulas illas æternas & immutabiles numerorum, ponderum, & menſurarum inſcribant, quas ſupra ſe, vel intra ſe ipſos rutilare vident in perſpicua quadam ſummæ veritatis luce. Non fruſtra hæc iterum iterumque in Scripturis inculcantur, atque adeo non poſſunt hæc non uſui eſſe & adjumento ad extruendam augendamque Dei charitatem, cui litteræ ſacræ omnes famulantur. Hanc ratiocinationem ſuam fuſiùs explicavit Auguſtinus libro ſexto de Muſica, quem indigitaſſe contenti, ad alia ejus opera, eaque planiora pergemus.

Retractat. l. 2. c. 4.

VII. Obvium autem ſe ſtatim dat nobis peregregius in hanc rem liber de catechizandis rudibus. In eo illud in primis monet ſanctus Pater, ut qui Catechumenis præpoſitus eſt doctrinæ Chriſtianæ elementa prima edocendis, is Scripturas omnes illis ita ſummatim ediſſerat, ita ipſe ſecum eas commentetur, ut nihil omnino ſit, quod ad Chriſti fidem & intelligentiam & charitatem non traducatur, aut quod non potius omnes homines eò traducat. Hac lege, hoc fructu & Doctores omnes meditari ipſi & altiſſimè imbibere debent univerſas Scripturas; & ad hoc ipſum Catechumenos, ſive fideles omnes, quorum rudimentis & inſtitutioni præſunt, retorquere, ut nihil ſit prorſus, unde non Chriſti veritatis lux, charitaſque excitetur. *In omnibus ſanè non tantùm nos oportet intueri præcepti finem, quod eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, quo ea quæ loquimur cuncta referamus : ſed etiam illius quem loquendo inſtruimus, ad id monendus atque illuc dirigendus aſpectus eſt. Neque enim ob aliud ante adventum Domini ſcripta ſunt omnia, quæ in ſanctis Scripturis legimus, niſi ut illius commendaretur adventus, & futura præſignaretur Eccleſia ; id eſt, populus Dei per omnes gentes, quod eſt corpus ejus, adjunctis atque annumeratis omnibus ſanctis, qui etiam ante adventum ejus in hoc ſæculo vixerunt, ita eum credentes venturum eſſe, ſicut nos veniſſe. Sicut enim Jacob manum priùs dum naſceretur emiſit ex utero, &c.*

De Catech. rudibus. c. 3.

VIII. Et ibidem rurſum ut adventus Chriſti in carne noſtra totus pertineat ad commendandam Dei in nos charitatem, & noſtram viciſſim in illum inflammandam ; ut Scripturæ novi Teſtamenti hunc Chriſti adventum, hanc reciprocam Dei hominumque charitatem deſtruant : ut novum Teſtamentum non ſit niſi manifeſtatio veteris ; atque ita ut libri omnes Scripturarum ſolam Dei & proximi charitatem ædificent : ita Auguſtinus : *Si ergo maximè propterea Chriſtus advenit, ut cognoſceret homo quantum eum diligat Deus : & ideo cognoſceret, ut in ejus dilectionem à quo prior dilectus eſt inardeſceret, proximumque illo jubente & demonſtrante diligeret, qui non proximum, ſed longè peregrinantem diligendo factus eſt proximus : omniſque Scriptura divina quæ ante ſcripta eſt, ad prænunciandum adventum Domini ſcripta eſt ; & quidquid poſtea mandatum eſt litteris, & divina authoritate firmatum, Chriſtum narrat, & dilectionem monet : manifeſtum eſt non tantùm totam legem & Prophetas in illis duobus pendere præceptis, dilectionis Dei & proximi, quæ adhuc ſola Scriptura ſancta erat, cùm hoc Dominus diceret ; ſed etiam quæcumque poſteriùs ſalubriter conſcripta ſunt, memoriæque mandata divinarum volumina litterarum. Quapropter in veteri teſtamento eſt occultatio novi, in novo Teſtamento eſt manifeſtatio veteris*. Ita comparatur veriſſima & ſpiritalis intelligentia Scripturarum oſtenſa donataque Dei charitate. *Secundùm hanc autem manifeſtationem ſpiritales, & tunc quibus piè pulſantibus etiam occulta patuerunt, & nunc qui non ſuperbè quærunt, ne etiam aperta claudantur, ſpiritaliter intelligentes, donata charitate liberati ſunt*. Et mox : *Hac ergo dilectione tibi tanquam fine propoſito, quo referas omnia quæ dicis, quidquid narras ita narra, ut ille cui loqueris audiendo credat, credendo ſperet, ſperando amet*. Quin & ille timor Dei, cui accommodatæ ſunt veteris Teſtamenti paginæ, charitati inſinuandæ præludebat. *De ipſa etiam ſeveritate Dei, qua corda mortalium ſaluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda eſt, ut ab eo quem timet, amari ſe gaudens, eum redamare audeat, ejuſque in ſe dilectioni, etiamſi impunè poſſet, tamen diſplicere vereatur*.

Ibid. c. 4.

Ibid. c. 5.

IX. Etſi ergo veteris Teſtamenti litteris invidiam conflare ſtuduerint olim, & Manichæi, & hæretici complures alii, exaggerata atrocitate earum, quæ ibi deſcribuntur pugnarum, pœnarum, nonnunquam & præceptione internecionis gentium non paucarum : indubium tamen eſt, quod hîc Auguſtinus affirmat, non periiſſe niſi nocentes ; non territos eſſe, niſi ut reſipiſcerent, & non perirent : non deletos eſſe, niſi quos emendari poſſe deſperabatur ; non ſingulos tantùm, ſed & populos quandoque complures ita deſperatiſſimæ fuiſſe nequitiæ, ut obteri & deleri poſſent, emendari non poſſent ; ea ergo omnia ad oblitterandum cupiditatis regnum ſpectaſſe, atque adeo ad inſtaurandum charitatis regnum. Illa ſævitia huic charitati & manſuetudini neceſſariò præſtruebatur.

Illa igitur mentis averſatio, quæ piis aliquando etiam, ſed inopinis, vel incautis oboritur, in legendis, vel audiendis illis olim cædibus, quæ in Scripturis antiquis memorantur : abſtergenda protinus eſt, ne nos meliores clementioreſque eſſe velimus, quàm Deum, qui ea præcipiebat, & qui clementia ipſa & bonitas eſt ; ne Chriſto humaniores, cujus regno conſtituendo vel ſic via communiebatur : vel charitatis amantiores, quàm Scripturas ipſas, quas Spiritus charitatis dictavit, quam & ipſæ viciſſim univerſæ ſpirant. Faceſſerent affectus illi carnales noſtri, ſi totam mentem occupaſſet cœleſtis charitas, quæ tota in cupiditatis & peccati excidium connititur : gnara non minas, non pœnas, non cædes à Deo intentari, niſi ubi neceſſe eſt ita ſævire eum qui bonitas & charitas eſt, ne ſi inultæ abeant flagitioſæ cupiditates, atrociùs etiam ſæviendum ſit.

X. Unum non amplius addam Auguſtini locum ex ejus concionibus in Pſalmos, ut & hinc pateat, cùm vel plebes ipſæ fidelium frequentiſſimæ tunc eſſent in Scripturis legendis, vel audiendis, non alias tamen illis ſanctos Patres propoſuiſſe regulas ad earum intelligentiam, quàm quas hìc ex Auguſtino proſequimur. Ita ergo ille de charitatis face, quæ Scripturis omnibus prælucere debet; nec cujuslibet charitatis, quando & hoc nomen ad carnales affectus quandoque detorquetur; ſed ſpiritalis charitatis Dei, de conſcientia bona, de fide non ficta, de corde puro; quæ finis præcepti, quæ legis plenitudo eſt. *Quidquid ergo ſalubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de qualibet divina pagina exculpitur: non habet finem, niſi charitatem. Hæc autem charitas non qualiſcunque eſt. Nam & malè viventes irretiuntur ſibi ſocietate perditæ conſcientiæ, & dicuntur amare ſe, nolle diſcedere ab invicem, ſuis collocutionibus conciliari deſiderare ſe abſentes, gaudere ad præſentiam ſuam. Amor iſte tartareus eſt. Viſcum habet quo dejiciat in profundum, non pennas quibus levet in cœlum.* Et paulò infrà: *Charitas ergo de puro corde eſt, quæ eſt ſecundùm Deum, & conſcientia bona, & fide non ficta. Iſta charitas definita ab Apoſtolo, habet duo præcepta, dilectionis Dei, & dilectionis proximi. In nullis Scripturis aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat. Quidquid obſcurum eſt in Scriptura, hæc ibi occulta eſt; quidquid ibi planum eſt, hæc ibi aperta eſt: Si nuſquam aperta eſſet, non te paſceret: ſi nuſquam occulta, non te exerceret.*

In Pſ. 140.

XI. His conſentanea ſunt, quæ habet Bernardus in illa Lucæ verba, de Chriſto à mortuis redivivo, & Scripturas diſcipulis explanante: *Incipiens à Moyſe & Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipſo erant. Beati qui noverunt guſtu felicis experientiæ, quàm dulciter, quàm mirabiliter in oratione & meditatione Scripturas dignatur Dominus revelare. Et quidem ſcientiarum Dominus eſt, poteſt eas ſi voluerit diſpenſare. Incipiens à Moyſe & Prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipſo erant. Hæc facit quando corda noſtra illuminat radiis charitatis. Ille tenet & quæ latent, & quæ patent in divinis ſermonibus, qui charitatem ſervat in moribus. De ſola dilectione pendent Moyſes & Prophetæ.* Ita ille in homilia de duobus diſcipulis euntibus in Emaus, quorum cor interpretante Scripturas Chriſto charitate ardebat: *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis de Jeſu, cum divinarum Scripturarum dulcedine noſtras reficeremus animas, invenientes in illis mirabiles delectationes ſuper omnes divitias? Nonne nos tunc docebat unctio Chriſti de omnibus, medullatas infundendo nobis delicias?*

Bernardus, Ibid. pag. 183.

Alibi autem idem Bernardus oſtendit, quàm poſſint Scripturis diverſi ſenſus aptari, ſoſpite & incolumi veritate: ſed ita ut illa ſententiarum diverſitate non inſinuetur, non inſtilletur niſi charitas. Ut aqua enim uſibus innumeris in noſtras accommodatur neceſſitates: ita & Scripturarum fontes in alia & alia ſine fine poſſunt derivari veritatis & charitatis præcepta. *Scio me hunc locum* (*Canticorum*) *in libro de dilectione Dei pleniùs explicuiſſe, & ſub alio intellectu; potiorine, an deteriori, lector judicet, ſi cui utrumque videre placuerit. Non ſanè à prudente de diverſitate ſenſuum judicabor, dummodo veritas utrobique nobis patrocinetur, & charitas, cui Scripturas ſervire oportet, eo ædificet plures, quo plures ex eis in opus ſuum veros erudierit intellectus. Cur enim hoc diſpliceat in ſenſibus Scripturarum, quod in uſibus rerum aſſiduè experimur? In quantos verbi cauſa ſola aqua noſtrorum aſſumitur corporum uſus? Ita unus quilibet divinus ſermo non erit abs re ſi diverſos pariat intellectus, diverſis animarum neceſſitatibus, & uſibus accommodandos.*

Bernard. Ser. 51. in Cantica.

XII. Non poſſet ſine piaculo hìc prætermitti ſanctus Gregorius Papa, quo non alius & Scripturis, & Auguſtino, & charitati veritatis, ad quam rapiendæ ſunt Scripturæ omnes, addictior. Illi ergo Scriptura non aliud eſt, quàm quædam Dei ad homines Epiſtola, jam non mortales tantùm, ſed diutina ſcelerum contagione inquinatos, & quibuſcum jam ut priùs ſolitus erat cum Patriarchis prioribus ſermones ſerere & colloquia miſcere Deus non poſſet. Sacras ergo quaſdam litteras ad eos miſit; & quidem amatorias, ut eos ad ſui charitatem, ad veritatis & totius ſanctimoniæ primigeniam dilectionem reaccenderet. In has litteras effudit cor ſuum Deus, qui charitas eſt, ut iis lectitandis deguſtandis & diſſuaviandis diſcamus cor Dei, & cor noſtrum ei commiſceamus. *Quid eſt autem Scriptura ſancta, niſi quædam epiſtola omnipotentis Dei ad creaturam ſuam? & certè ſicubi eſſet gloria veſtra alibi conſtituta, & ſcripta terreni Imperatoris acciperet, non ceſſaret, non quieſceret, ſomnum oculis non daret, niſi prius quid ſibi Imperator terrenus ſcripſiſſet, agnoviſſet. Imperator cœli, Dominus hominum & Angelorum pro vita tua tibi ſuas epiſtolas tranſmiſit: & tamen glorioſe fili eaſdem epiſtolas ardenter legere negligis. Stude ergo, quæſo, & quotidie Creatoris tui verba meditare. Diſce cor Dei in verbis Dei, ut ardentiùs ad æterna ſuſpires, ut mens veſtra ad cæleſtia gaudia majoribus deſideriis accendatur.*

Greg. Mag. Regeſt. l. 4. Epiſt. 40. To. 3, pag. 149.

XIII. Unus ſupereſt Origenes, de quo decantatum illud nemo neſcit: *Ubi bene, nemo meliùs*; unde & facilè augurabimur non multùm ab eo diſſidere reliqua Eccleſiæ Græcæ lumina, in hoc quidem negotio, ubi ita ille præſtantiſſimè. Duo ille Teſtamenta in unum conflat, etſi ut ſunt homines morati, dici poſſint eſſe duo. Et vetus enim Teſtamentum novum eſt, ubi per charitatem innovatus homo eſt, ambulatque in vitæ novitate. Et ex adverſo novum Teſtamentum ei veteraſcit, qui charitate deſtitutus in vetere eſt adhuc homine. Ita & in Evangelio Lex eſt, & in Lege Evangelium. Qui enim Legi Dei libera charitate ſervit, illi Lex Evangelium eſt; ubi ſola pœnæ formidine agitur quis, ut Evangelicis præceptionibus obſequatur, illi Evangelium Lex vetus eſt. Duo ergo Teſtamenta non ſunt, niſi duobus, iiſque aliter & aliter affectis hominibus. Qui carnaliter ſapiunt Evangelium, illi ſub Lege degunt adhuc, & timore ſolo incitantur; qui ſpiritaliter Legem ſapiunt, eamque ad ſpiritales, ut par eſt, ſenſus de Chriſto & de charitate trahunt, illi Evangelica libertate & filiorum dignitate potiuntur. Unum eſt ergo Teſtamentum ex utroque conflatum; unicuique, perinde ut ipſe eſt, novo novum, veteri vetus. *Ecce diligit Moyſes inimicos, & orat pro perſecutoribus ſuis, quod utique Chriſtus fieri in Evangeliis docet. Audite enim quomodo cadentes in faciem ſuper terram orant pro illis, qui ad interficiendos eos inſurrexerant. Sic ergo invenitur & Evangelii virtus in Lege, & fundamento Legis ſubnixa intelliguntur Evangelia. Nec vetus Teſtamentum nomino ego Legem, ſi eam ſpiritaliter intelligam. Illis tantummodo Lex vetus efficitur Teſtamentum, qui eam carnaliter intelligere volunt. Et neceſſariò illis vetus effecta eſt, & ſenuit, quia vires ſuas non poteſt obtinere. Nobis autem qui eam ſpiritaliter & Evangelico ſenſu intelligimus & exponimus, ſemper nova eſt: & utrumque nobis novum Teſtamentum eſt; non temporis ætate, ſed intelligentiæ novitate. An non & Apoſtolus Joannes in Epiſtola ſua eadem ſentit, cum dicit: Filioli, mandatum novum do vobis, ut invicem diligatis? cùm utique ſciret olim datum eſſe mandatum dilectionis*

Hom. 9. in Num. p. 126.

in Lege. Sed quoniam charitas nunquam cadit, nec mandatum charitatis aliquando veteraſcit, hoc quod nunquam veteraſcit, ſemper novum eſſe pronuntiat. Semper enim obſervantes & cuſtodientes in ſe charitatis mandatum novos reddit in ſpiritu. Peccatori autem & charitatis fœdera non ſervanti, etiam Evangelia veteraſcunt. Nec poteſt ei novum eſſe Teſtamentum, qui non deponit veterem hominem, & induitur novum, ac ſecundùm Deum creatum.

CAPUT XIII.

Fruſtra ſunt hæretici, qui Scripturas ſibi vendicant, fidei & charitatis magiſtras; cùm tam à charitate illi, quàm à fide alieni ſint.

I. Ex Tertulliano, hæretici Græcè dicti, quòd aliqua eligant ex Chriſti & Eccleſiæ ſcitis, alia reſpuant.

II. Ut ille reſpondeat Sectis omnibus, illud Chriſti obtendentibus, Quærite, & invenietis. Quandiu, an ſemper, apud quos quærendus?

III. Invento jamdiu Chriſto, & per Orbem univerſum prædicato, non jam quærendus ille eſt, ſed fide & charitate colendus.

IV. Ex eodem, nihil proficit de Scripturis congredi cum hæreticis, cùm eas vel non recipiant, vel detruncent, vel pro arbitrio interpretentur.

V. Scripturæ ad Eccleſiam ſolam pertinent, quæ illas & earum ſenſum à Chriſto & Apoſtolis accepit, & continuata ſucceſſione ad nos propagavit.

VI. Scripturarum ſenſum Apoſtolis ſuis Chriſtus aperuit: quo ſenſus ille tramite ad nos pervenit, niſi traditione, & ſucceſſione Eccleſiarum Apoſtolicarum?

VII. Ex Paciano, illi hærendum Eccleſiæ, illi Scripturarum ſenſui, qui antiquiſſima traditione nititur, ab ipſis uſque Apoſtolis.

VIII. Ex Hilario, myſteria ſilentio venerari debueramus, non rimari: at poſtquam hæretici Scripturas deflexerunt ad alieniſſimos ſenſus, eos refelli neceſſe fuit.

IX. Hæreſes aliæ alias oppugnant, univerſæ ſingulas damnant, atque ita Eccleſiæ cauſam juvant.

X. Non Sectæ tantùm ſingulæ, ſed hæretici ſinguli ſapiunt quod volunt. Porro ſapientia voluntatis, ſtultitia plerumque eſt. Arbitraria & voluntaria hæc Theologia ex hæretica electione deſcendit.

I. CUm uni Chriſto, uni charitati ſerviant Scripturæ, cùm non aliud præterea quidquam, ſive occultis, ſive manifeſtis ſuis præconiis prædicent, & inſpirent: hinc illud perſpicuum fit, quod explanandum nunc aggredimur, fruſtra eſſe hæreticos omnes, qui cùm charitatis, Chriſtique, ſaltem qua Chriſtus Eccleſia univerſa eſt, exortes ſint prorſus & extorres, Scripturis confidunt. Hæretici Græca voce dicti ſunt quaſi eligentes, Hæreſis quaſi electio. At qui Chriſtum, qui Eccleſiam, quæ & ipſa Chriſti corpus eſt, diligit, qui traditam in ea & in ſuum uſque ævum propagatam doctrinam diligit, is ex ea nihil eligit, ut alia aſpernetur; is totam diligit, totam amplectitur. Nec enim Chriſti Apoſtoli ex ejus ſermonibus, præceptionibus, traditionibus, aliqua elegerunt, cæteris repudiatis. Quid enim Chriſti veritati, quid ejus charitati magis adverſarium foret, ei quam Scripturæ totæ commendant, & quam unam commendant?
L. de Præſcr. Ita Tertullianus: *Hæreſes dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis ſive ad inſtituendas, ſive ad ſuſcipiendas eas utitur. Ideo & ſibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur, ſibi elegit. Nobis verò nihil ex noſtro arbitrio indulgere licet, ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Domini habemus authores, qui nec ipſi quidquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter Nationibus adſignaverunt.*

II. Illam jam tum hæretici obtendebant cauſationem, quòd Chriſtus non omnibus, non ſtatim acquieſcendum eſſe monuiſſet: ſed tum demum inveniendum ſe, ſi quæſiſſemus. At reponit Tertullianus, tunc temporis utique quærendum fuiſſe, cùm necdum inventus fuiſſet Chriſtus: at eo ſemel invento, & per plura jamdiu ſæcula invento, creditoque, & in Eccleſiis toto orbe diſſeminatis prædicato, & ex utriuſque Teſtamenti paginis demonſtrato, jam nihil opus eſſe, ut novellæ eum Sectæ quærant. Qui enim rem jamdiu inventam quærit, eam non invenit, ſed perdit, aut jamdiu ſe perdidiſſe prodit. Denique quis erit finis quærendi, ſi ſemper à novellis hominibus quærendus ſit, quaſi necdum inventus, ſive Chriſtus, ſive Scripturæ ſenſus? Denique apud quos quæretur, cùm tot hæreſes ſibi mutuò repugnantes jactent ſe illum, ſive Scripturæ ſenſum, ſive Chriſtum inveniſſe, & ſe ſolos inveniſſe? *Venio itaque ad illum articulum, quem & noſtri prætendunt ad ineundam curioſitatem, & hæretici inculcant ad importandam curioſitatem. Scriptum eſt, inquiunt, Quærite, & invenietis.* Et paulò poſt: *Meritò ergo tunc dictum eſt, Quærite & invenietis, quando quærendus adhuc erat, qui adhuc agnitus non erat.* Et aliquantis interjectis: *Ubi enim erit finis quærendi? ubi ſtatio credendi? ubi expunctio inveniendi? Apud Marcionem? Sed & Valentinus proponit: Quærite & invenietis. Apud Valentinum? Sed & Apelles hac me pronuntiatione pulſabit, & Hebion, & Simon, & omnes ex ordine non habent aliud, quo ſe mihi inſinuent, & me ſibi abducant. Ero itaque nuſquam, dum ubique convenior.*

III. Scitè ergo infrà Tertullianus ait, Fidem à Chriſto exigi, non perſcrutationem Scripturarum, niſi ſi hæc perſcrutatio ad priorem fidem & charitatem corroborandam augendamque contendat, & mandata obſervanda ex ea fide, quæ per charitatem operatur, ut docet Paulus. Aliàs quærere, & ſemper quærere, curioſitatis eſt, non fidei, non charitatis; infinitæ cujuſdam illud eſt curioſitatis, gloriam de peritiæ ſtudio aucupantis. His abſtinere quæſtionibus, his inquam poſt conſtitutam ubique terrarum fidem excitatis; id enimverò non neſcire, ſed certò ſcire & ſciſſe eſt; aut ſi neſcire eſt, ita neſcire, omnia ſcire eſt. *Fides, inquit, tua te ſalvum fecit, non exercitatio Scripturarum. Fides in regula poſita* Ibidem. *eſt: habes legem, & ſalutem de obſervatione legis: exercitatio autem in curioſitate conſiſtit, habens gloriam ſolam de peritiæ ſtudio. Cedat curioſitas fidei, cedat gloria ſaluti. Certè aut non obſtrepant, aut quieſcant. Adverſùs regulam nihil ſcire, omnia ſcire.*

IV. Quorſum verò de Scripturis litigare cum hæreſibus, cùm Scripturas aliæ alias non recipiant; cùm eas vel truncent, vel novis additamentis augeant, quo eas præſumptis opinionibus ſuis aptent; denique cùm eas etſi forſan utcumque intaminatas recipiant, novis ſemper & alienis ſenſibus adulterent? Ita non Scripturam, non Veritatem, non Chriſtum diligunt, aut magni faciunt Novatores; ſed ſeipſos, ſed perceptas animo opinationes ſuas, quas invitis illinunt Scripturis; atque adeo illas non aliqua forſan ex parte truncant ſtyli ſui audacia, ſed ſenſus ſui perverſitate totas evertunt. Id verò ne tentarent quidem, ſi qua eorum eſſet in Chriſtum charitas, in Scripturas ejus reverentia. *Deinde quoniam nihil proficiat congreſſio Scripturarum, niſi planè, ut aut ſtomachi quis ineat everſionem, aut cerebri. Iſta hæreſis non recipit quaſdam Scripturas: & ſi quas recipit, adjectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui intervertit: & ſi recipit, non recipit integras: & ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diverſas expoſitiones commentata convenit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus.*

V. Cùm autem eandem in nos criminationem regerant hæretici, & Scripturarum adulteria nobis imputent; non poterit ergo ex ſolis Scripturis noſtra cum illis concertatio terminari: ad Eccleſias ergo, ad Eccleſiaſticas traditiones provocandum erit; niſi ſi primùm Scripturas ipſas hæreticis extorqueamus, & noſtro nobis unis jure vendicemus. Nuperæ enim cùm ſint omnes hæreſes, eccunde Scripturas habere potuerunt, niſi ab Eccleſia Catholica, quæ illas à Chriſto & ab Apoſtolis accepit; longaque & perpetua Apoſtolicorum hominum, Præſulumque, & Apoſtolicarum Eccleſiarum ſucceſſione ad hæc noſtra uſque tempora propagavit? Quid hæreticis cum his, vel Præſulibus, vel ſedibus Epiſcopalibus Apoſtoliciſque, à quarum communione & fide ſegregatæ ſunt? Quid hæreticis cum Scripturis, quæ harum continua ſerie Eccleſiarum, & traditione, ad nos utique, non ad ipſos pervenerunt? Quid illis cum Scripturis, quæ non jejunæ & vacuæ, non ſenſus & intelligentiæ inanes, non multis elementis conſtantes, ſed cum ſenſibus & expoſitionibus ſuis ab Epiſcopis, ab Eccleſiis ad nos perlatæ ſunt. *Neceſſe eſt enim & illos dicere à nobis potius adulteria Scripturarum & expoſitionum mendacia inferri, qui proinde ſibi defendant veritatem. Ergo non ad Scripturas provocandum eſt: nec in his conſtituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut parum certa. Nam etſi non ita evaderet conlatio Scripturarum, ut utramque partem parem ſiſteret; ordo rerum deſiderabat illud prius proponi, quod nunc ſolum diſputandum eſt: Quibus competat fides ipſa: Cujus ſint Scripturæ: A quo, & per quos, & quando, & quibus ſit tradita diſciplina, qua fiunt Chriſtiani. Ubi enim apparuerit eſſe veritatem diſciplinæ & fidei Chriſtianæ, illic erit veritas Scripturarum, & expoſitionum, & omnium traditionum Chriſtianarum.*

Ibidem.

VI. Apoſtolis Chriſtus ſuis doctrinam ſuam conſignavit, & aperuit illis ſenſum, ut intelligerent Scripturas. Jam verò quæ Apoſtolis à Chriſto doctrina, quæ Scripturarum intelligentia commendata ſit, quo certo tramite comperiemus, niſi per Eccleſias quas condiderunt, quarum fundamenta in ipſa maximè fidei doctrina, & Scripturæ intelligentia poſuerunt? Eo nimirum traduce ad nos pervenit Chriſti doctrina, per Eccleſias quæ illam ita ab Apoſtolis acceperunt, ut Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Patre. Nec enim vel Chriſtus ipſe hoc ſibi ſumpſit, ut ex tradita ſibi à Patre doctrina aliud eligeret, aliud refelleret: nec Apoſtoli eam ſibi licentiam uſurparunt in commendata ſibi à Chriſto doctrina; nec Eccleſiæ, ſive Apoſtolicæ, ſive ab Apoſtolicis propagatæ, atque ita & ipſæ Apoſtolicæ. Non doctrinæ hæc magis, quàm reverentiæ & charitatis traditio ac propagatio fuit ab ipſo uſque æterno Chriſti Patre ad nos. *Hanc igitur dirigimus præſcriptionem: ſi Dominus Jeſus Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quàm quos Chriſtus inſtituit; quia nec alius Patrem novit, niſi Filius, & cui Filius revelavit; nec aliis videtur revelaſſe Filius, quàm Apoſtolis, quos miſit ad prædicandum, utique quod illis revelavit. Quid autem prædicaverint, id eſt, quid illis Chriſtus revelaverit, & hìc præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viva, quod ajunt, voce, quàm per epiſtolas poſtea. Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit: reliquam verò omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei.*

Ibidem.

Ita à Scripturis ad Eccleſias provocabat Tertullianus, ſive Apoſtolicas, ſive ab Apoſtolicis ſatas, & una illis fide, & communione, & charitate conſociatas, eoque modo Apoſtolicas & ipſas habendas, Scripturarumque proinde veritatis & intelligentiæ teſtes & cuſtodes incorruptos: *Ad hanc itaque formam provocabuntur ab illis Eccleſiis, quæ licèt nullum ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis authorem ſuum proferant, ut multo poſteriores: quæ denique quotidie inſtituuntur: tamen in eadem fide conſpirantes, non minùs Apoſtolicæ deputantur pro conſanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreſes ad utramque formam à noſtris Eccleſiis provocatæ, probent ſe quaqua putant Apoſtolicas. Sed adeo nec ſunt, nec poſſunt probare quod non ſunt: nec recipiuntur in pacem & in communicationem ab Eccleſiis quoquo modo Apoſtolicis: ſcilicet ob diverſitatem ſacramenti, nullo modo Apoſtolicæ.*

Ibidem.

VII. Nec multùm ab his abludebat ſanctus Pacianus Barcinonenſis Epiſcopus, cùm Novatianos refelleret, Novatiani, ſive Novati nomine, & authoritate, atque intelligentia Scripturarum inſoleſcentes adversùs Eccleſiam Catholicam, ejuſque in Scripturis ſapientiam. *Novatianus hoc præcepit, Novatianus hoc docuit*, ajebant illi. Ita autem Pacianus reponebat: *At vel quando, frater, quibaſve temporibus? Statim poſt Domini paſſionem? Poſt Decii principatum, id eſt, poſt trecentos propè annos Dominicæ paſſionis. Quid ergo? tunc Prophetas ſequutus eſt, ut Cataphryges? an Philomenem aliquam, ut Appelles? an ipſe tantum authoritatis accepit? Linguis loquutus eſt? Prophetavit? Suſcitare mortuos potuit? Horum enim aliquid habere debuerat, ut Evangelium novi juris induceret. Et ſi contra clamet Apoſtolus; Licèt nos, aut Angelus de cœlo evangelizaverit, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit. Novatianus ſic intellexit, inquies: ſed Chriſtus hoc docuit. Ergo à Chriſti uſque Decii principatum nullus intelligens?* Authore igitur Paciano, illi hærendum erat Eccleſiæ, illi Scripturarum ſenſui, cui antiquitas, cui traditio ſuffragabatur ab ipſis uſque Evangelii exordiis, ab ipſis incunabulis nominis Chriſtiani. Vel ſi qui ſe novos obtruderent novæ doctrinæ magiſtros, hanc illi jubebantur approbare miraculis, vel prophetiarum ſuarum certis eventis. Quanquam ne tum quidem illis concedendum fuiſſet, ut aliquid novarent, cùm vetuerit Paulus vel Angelo novum Evangelium obtrudenti fidem adjici.

Epiſt. 1. Bibl. Patr. Tom. 3. Pag. 57. 58.

At Novatores tunc ita antiquitate & traditione conſtantiſſima Eccleſiæ oppugnati, novas ex Scripturarum veſtigatione contentiones, nova prælia meditabantur. Pacianus autem negabat tam longo anfractu ad fidei veritatem eruendam opus eſſe, cùm ea eſſet in aperto, cùm illam manifeſtiſſimè declararet Eccleſiæ antiquitas, Epiſcoporum, Epiſcopaliumque ſedium longiſſima & nuſquam interrupta ſeries, à quibus quaſi per manus accepta eſſet fides, Scriptura, Scripturarum intelligentia, & tantorum bonorum jamdiu præſcripta poſ-

ſeſſio,

Ibidem. Pag. 58. ſeſſio, pax & ſecuritas. *Age, inquies, certemus exemplis, & ratione pugnemus. At ego huc uſque ſecurus: ipſa Eccleſiæ ſerie, congregationis antiquæ pace contentus: nulla diſcordiæ ſtudia didici, nulla certaminum argumenta quæſivi. Tu poſtquam à reliquo corpore ſegregatus es, & à matre diviſus, ut rationem facti tui redderes, totos librorum receſſus aſſiduus ſcrutator inquiris: occulta quæque ſolicitas; quidquid exinde ſecurum eſt, inquietas. Noſtri nihil ultro diſputavere majores, nuda eſt apud nos ipſa ſecuritas.*

VIII. Culpam in hæreticos confert Hilarius earum diſputationum de abditiſſimis fidei myſteriis, in quas non deſcendunt Catholici Tractatores, niſi ut profanas retundant confutentque novitates. Simplici enim fidei acquieſcere, myſteria ſilentio venerari, præceptis divinis totos incumbere oportuerat. At poſtquam Scripturas hæretici in ſenſus deflexerunt à fide & à vero alieniſſimos, neceſſe omnino fuit, quæ ſunt inenarrabilia enarrare, arcana & ſacroſancta propalare, adulterinas impiaſque à Scripturis amoliri interpretationes. Non enim ex Scripturis, ſed ex perverſa earum intelligentia naſcuntur hæreſes. Hilarius. De Trinit. L. 1. *Sed compellimur hæreticorum & blaſphemantium vitiis, illicita agere, ardua ſcandere, ineffabilia eloqui, inconceſſa præſumere. Et cum ſola fide expleri, quæ præcepta ſunt, oporteret, adorare ſcilicet Patrem, & venerari cum eo Filium, ſancto Spiritu abundare: cogimur ſermonis noſtri humilitatem ad ea quæ inenarrabilia ſunt extendere, & in vitium vitio coarctamur alieno: ut quæ contineri religione mentium oportuiſſet, nunc in periculum humani eloquii proferantur.* Perſpicuè hìc vides, quàm non ſit niſi Novatorum antiquam ſollicitare fidem, ad Scripturarum diſputationes provocare, iiſque horas conſumere in adorando Deo, in mandatis ejus explendis utiliùs lætiùſque collocandas. Unde ibidem mox: *Extiterunt enim plures, qui cœleſtium verborum ſimplicitatem pro voluntatis ſuæ ſenſu, non pro veritatis ipſius abſolutione ſuſciperent, aliter interpretantes quàm dictorum virtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de Scriptura eſt: ſenſus, non ſermo fit crimen.* Ex Scripturæ verbis plana plerumque fides, nec eam obſcurat niſi crebra cavillatio hæreticorum. Scripturæ Filius Filius eſt Dei Patris Deus, non res creata; Panis Euchariſticus Corpus Chriſti eſt, non ejus figura; inauditos his verbis ſenſus affingit hæreſis. Ibidem. *Forma fidei certa eſt; ſed quantum ad hæreticos omnis ſenſus incertus eſt.*

Nulla non pravitatis ſuæ dogmata hæretici aliquo muniunt Scripturarum teſtimonio; corrupto nimirum intelligentiæ ſenſu, qui fallat ignorantes; ita mendacium obrepit, ipſius veritatis ſermone & verbis velatum. Nihil neceſſe eſt Eccleſiæ his actibus graſſari, utpote illorum dogmatum retinentiſſimæ, quæ Apoſtoli, quæ Apoſtolorum ſucceſſores Epiſcopi tradiderunt, traduntque etiamnunc. L. 4. *Videntur enim (hæretici) ſibi, de ſingulis quæ aſſerunt præſtare rationem, quia ſingulis aſſertionibus ſuis quædam ex divinis voluminibus teſtimonia ſubdiderunt: quæ corrupto intelligentiæ ſenſu ſolis tantùm ignorantibus blandiantur, ſpeciem veritatis ſecundùm pravitatem interpretantium præſtatura.*

IX. Nec ab Eccleſia tantùm Catholica refelluntur hæreſes ſingulæ, dum diſtortas Scripturæ interpretationes promunt; ſed ab univerſis etiam aliis hæreſibus. Ita fit ut hæreſes ipſæ Eccleſiaſticis patrocinentur decretis, Scripturæque interpretationibus; cùm quæ demum cumque ſectæ ſibi privatim plaudentes ſingulæ, & ab aliis explodantur omnibus, & illas ipſæ viciſſim explodant univerſas. Ita dum hæreſes aliæ alias vincunt, vel aliæ ab aliis vincuntur, tota victoria penes Eccleſiam Catholicam eſt. Quem enim ſenſum Scripturæ affingit unaquæque earum, is non ab Eccleſia Catholica tantùm exibilatur, ſed ab omnibus aliis ſectis. In unoquoque ergo placito Eccleſia unam ſectam tantùm habet adverſantem, reliquas omnes obſecundantes. Quem ipſa adſcribit Scripturæ ſenſum, eum una ferè tantùm ſecta rejicit, cæteræ amplexantur. Unum ex univerſo dogmate Catholico ſingulæ hæreſes elegerunt, quod rejicerent; ſed quod una quælibet pro lubitu ſuo rejecit, id cæteræ retinuerunt. In quo ergo diſſentiunt, id ipſarum eſt; in quo conſentiunt, id ab Eccleſia accepere traditum, quæ & ipſa ab Apoſtolis acceperat, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Patre primigenio, immo ingenito primigeniæ veritatis fonte. Ibid. l. 7. *Namque cum à Domino Eccleſia inſtituta, & ab Apoſtolis confirmata, una omnium ſit, ex qua ſe diverſarum impietatum furens error abſciderit: nec negari poſſit ex vitio malæ intelligentiæ, fidei extitiſſe diſſidium; dum quod legitur ſenſui potius coaptatur, quàm lectioni ſenſus obtemperat: tamen dum ſibi partes ſingulæ adverſantur, non ſolùm ſuis, ſed etiam adverſantium eſt intelligenda doctrinis; ut dum adverſus unam eam omnes ſunt, impiiſſimum tamen errorem omnium per id quod ſola eſt atque una confutet. Hæretici igitur omnes contra Eccleſiam veniunt: ſed dum Hæretici omnes ſe invicem vincunt, nihil tamen ſibi vincunt. Victoria enim eorum, Eccleſiæ triumphus ex omnibus eſt: dum in eo hæreſis contra alteram pugnat, quod in hæreſi altera Eccleſiæ fides damnat. Nihil enim eſt quod hæreticis commune eſt; & inter hæc fidem noſtram dum ſibi adverſantur affirmant.*

X. Id omnibus convenit hæreticis cujuſcumque ſectæ, ut fidem non traditam & pridem conſtitutam accipiant, ſed ipſi ſibi conſtituant: ut eligant, & ſapiant quod volunt, non quod veritas, quod genuinus & olim traditus Scripturæ ſenſus vult; & tamen & veritatis & ſapientiæ eſt, ſapere interdum quæ nolis; ſolius enim eſt ſummæ & incommutabilis ſapientiæ, ut idem illi incommutabiliter ſit ſapere, quod velle: velle, quod ſapere; at naturis creatis ſapientia voluntatis ſtultitia ſit, inanis ſapientiæ pallio perſonata. Ibid. l. 8. *Multi enim ſunt, qui ſimulantes fidem non ſubditi ſunt fidei, ſibique fidem ipſi potius conſtituunt, quàm accipiunt, ſenſu humanæ inanitatis inflati; dum quæ volunt ſapiunt, & nolunt ſapere quæ vera ſunt; cùm ſapientiæ hæc veritas ſit, ea interdum ſapere quæ nolis. Sequitur verò hanc voluntatis ſapientiam ſermo ſtultitiæ; quia neceſſe eſt, quod ſtultè ſapitur, ſtultè & prædicetur. Jam vero ſtulta prædicatio quantum malum eſt audientium, cùm ſeducuntur in ſententiam ſtultitiæ ſub opinione ſapientiæ!*

Nec ſemel hanc Hilario placuit exagitare voluntatis Theologiam, & arbitrariam Scripturarum intelligentiam: propterea quòd ea ſit una & prima omnium hæreſum ſcaturigo, una inquam, ſed inexhauſta. In quæ enim & in quanta errorum abrupta præceps agitur voluntas, quæ non rationi, non doctrinæ obſequentem ſe præſtat; ſed his quæ adlubeſcunt, rationes conquirit, & libidini ſuæ doctrinam coaptat? Ibid. l. 10. *Quia diſſentientibus voluntatum motibus, diſſentiens quoque fit ſenſus animorum.* Et mox: *Contra veritatem, aut non intellectam, aut offendentem, vel ſtultæ, vel vitioſæ voluntatis error obnititur. Immoderata enim eſt omnis ſuſceptarum voluntatum pertinacia, & indeflexo motu adverſandi ſtudium perſiſtit, ubi non rationi voluntas ſubjicitur, nec ſtudium doctrinæ impenditur; ſed his quæ volumus, rationem conquirimus; & his quæ ſtudemus, doctrinam coaptamus.*

Nulla ſententiarum divortia, nulla eſſent in fide, vel in Theologia diſſidia, ſi rationi non præiret voluntas, ſed comitem ſe, vel pediſſequam præberet : ſi non ea quæreretur, ea eligeretur doctrina, ea Scripturarum interpretatio, quæ præſumptæ opinioni, & voluntati eſſet accommodata ; ſi unuſquiſque non quod vellet, defenderet : ſed quod verum eſt, id vellet, id defenderet. Ibidem. *Per hæc igitur vitia ſtudioſarum voluntatum, omnes adverſantium intentionum emergunt contradictiones : & inter veri aſſertionem & placiti defenſionem pertinax pugna eſt, dum ſe & veritas tenet, & tuetur voluntas. Ceterùm ſi non præiret rationem voluntas, ſed per veri intelligentiam ad velle, id quod verum eſt, moveretur; nunquam doctrina voluntati quæreretur, ſed voluntatem omnem doctrinæ ratio commoveret ; eſſetque omnis ſine contradictione veritatis ſermo ; cùm unuſquiſque non quod vellet, id verum eſſe defenderet; ſed quod verum eſt, id velle cœpiſſet.* Arbitrariam eam, & in tot ſententias, quot ſunt voluntates, quot ſunt homines, quot ſunt hæreſes, verſatilem Scripturarum expoſitionem, attigit Apoſtolus ex eodem Hilario his verbis : *Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros.*

Non doctrinæ ergo, non veritati, non majorum Apoſtolicæ traditioni ſervit hæc Theologia, ſed deſideriis : unde & tot ſunt hæreſes, tot ſectæ, quot deſideria; una ex adverſo cùm ſit Catholica doctrina ; ut quæ non electioni famuletur, non deſideriis, ſed priſcæ fidei, ſed Apoſtolicis traditionibus, ſed veritati & religioni à Chriſto ad nos derivatæ per Apoſtolicos & Epiſcopales toto orbe thronos, ſive in interpretandis Scripturis, ſive in quibuslibet aliis dogmatibus illuſtrandis. Ibidem. *Quis enim doctrinæ profectus eſt, placita magis quàm docenda conquirere ? Aut quæ doctrinæ religio eſt, non docenda deſiderare, ſed deſideratis coacervare doctrinam ?* Et paulò poſt : *Dum ſecundùm deſideria ſtudiorum potius, quàm ſecundùm Evangelicam fidem, coacervata doctrina eſt.*

CAPUT XIV.

Fruſtra eſſe hæreſes, dum ad Scripturas provocant.

I. Non naſcuntur hæreſes, ex Hilario, niſi ubi recuſat mens ſubire fidei jugum, & credere quod non capit. Contrà Hilarius, ne Deum quidem fore, nec omnipotentem, ſi illum tam arcta mens noſtra caperet.

II. Hæretica doctrina, id eſt, electionis & voluntatis, non ab Eccleſia tantùm, & ab aliis Sectis diſſentit, ſed & à ſeipſa: voluntas enim ſua ſponte verſatilis eſt huc & illuc.

III. Hæreticorum fides, non Evangeliorum, ſed temporum fides eſt, & voluntatis tempori ſervientis. Unde tot jam fides, fideique formulæ, quot voluntates, atque ita nulla fides.

IV. Scripturæ non in legendo ſunt, ſed in intelligendo : ita hæreſes inter ſe conflictantes, Scripturas non habent, cùm earum ſenſum non habeant, cùm unitatem, charitatem non habeant.

V. Confutandis hæreſibus omnibus ex Ambroſio ſufficit antiquiſſimæ fidei ſimplicitas, & ipſarum inter ſe diſſidia.

VI. Ex Auguſtino quantùm hæreſes conducant Scripturæ & fidei illuſtrandæ.

VII. Idem novis exemplis declaratur.

I. QUoniam verò in has ſe conjiciunt hæretici doctrinas adverſantes antiquæ fidei, & Scripturarum intelligentiæ à Majoribus traditæ, quando ut ei ſe accommodent, ſubjiciendus eſt frangenduſque intellectus in obſequium Chriſti, ut credat quæ non capit : his obviam occurrit Hilarius, edocetque, quàm neceſſe ſit divinæ amplitudini & majeſtati concedere, ut credi colique poſſit à nobis, explorari & palam conſpici non poſſit. Verbi cum Patre Deo conſubſtantialitas, ejuſdem inhumanatio, exempla iſtiuſmodi ſunt, quæ ab Hilario hìc proponuntur, ubi à veritate fidei, à vero Scripturarum ſenſu non aberrarunt hæreſes, niſi quia imperare ſibi non potuerunt, ut aliqua Scripturis ſuis, vel Traditionibus Eccleſiæ committeret Deus, ut aliqua addoceret Deus, quæ credi magis & adorari à nobis poſſent, quàm intelligi, quàm inveſtigari. Rem verò illuſtrat Hilarius exemplo Solis hujus corporei, cujus luce recreantur oculi noſtri, ſi ſobriè, ſi parcè illum intueantur : obſcurantur, hebeſcunt, excæcantur, ſi intemperanter; atque ita fit ut ultra modum nitendo videre, non videant. Ita & in ſtultitiam deficit intempeſtivus & immoderatior ſapiendi ardor. *Ædificationem verò Dei in fide eſſe : ut humanæ verecundiæ modum fides omnipotentiæ Dei religione concludat, neque ſe infirmitas noſtra ad perſpicienda ea quæ perſpiciendi naturam hebetent, extendat. Quod ſi contuentibus Solis claritatem, virtus intenti luminis obſtupeſcit, ut ſi quando cauſam radiantis luminis ſolertiùs acies curioſæ contemplationis inquirat, uſque ad emortuum vivendi ſenſum oculorum natura revocetur : accidatque nitendo magis videre, ne videas; quid nobis in Dei rebus & in Sole juſtitiæ expectandum eſt ? Nonne incumbet volentibus ſuperſapere ſtultitia ? Nonne ipſum illud acre intelligentiæ lumen, ſtupor hebetis deſipientiæ occupabit ? Non enim natura inferior cauſam naturæ potioris intelliget, nec ſubjacet humanæ conceptioni ratio cœleſtis.* Ibidem.

Ne divina quidem eſſet poteſtas, vel omnipotens, quæ tota capi à nobis poſſet : non ad anguſtias tantùm, ſed ad noſtras anguſtias arctaretur, ſi eam capere, ſi videre, & pervidere poſſemus. Ne Sol quidem eſſet, ſi lux ejus ita infringeretur, ut mortales oculos non præſtringeret. Eſt & in Deo, & in Sole quod videas, ſi tantum videre velis, quantum tu potes, quantum ille ſinit; ſi ultrà tendas, ne idipſum quidem poteris. Ibidem. *Nam intra conditionem infirmitatis erit, quidquid infirmi conſcientiæ ſubditur. Excedit itaque humanam mentem Dei poteſtas; ad quam ſi ſe infirmitas protendat, magis infirma reddetur, dum hoc ipſum quod obtinebat, amittit : potiore ad obtundendam eam rerum cœleſtium natura ; quia omnem ejus conſectantis ſe pervicaciam ipſa complexu ejus major infirmat. Ut igitur Sol ita videndus eſt, ut poſſit videri : tantuſque excipiendus lumine eſt, quantus admittitur : ne ſi plus velimus expetere, minùs quoque quàm poſſumus conſequamur : ita & ratio cœleſtis in tantum intelligenda eſt, in quantum ſe permittit intelligi : in tantum expetenda eſt, in quantum apprehendendam ſe dedit ; ne ſi contenti indulgentiæ moderatione non ſimus, amittamus indulta. Eſt ergo in Deo, quod percipi poteſt : eſt planè, ſi modò quod poteſt velis. Sicut enim eſt in Sole, quod videas, ſi hoc velis videre quod poſſis : amittas autem quod potes videre, dum quod non potes, niteris; ita & in rebus Dei habes quod intelligas, ſi intelligere quod potes, velis : ceterùm ſi ultra quàm potes, ſperes, id quoque quod potuiſti, poſſe non poteris.* Subjicit mox exemplum æternæ ex Patre, temporalis ex Virgine matre nativitatis Chriſti; cui geminum eſt illud ſubſtantialis ejus & corporalis præſentiæ in Euchariſtiæ, de qua controverſiam Eccleſiæ faciunt, qui Scripturis, qui Chriſti de ea re expreſſiſſimis verbis vim facere, quàm obſequium præſtare malunt; ut illis Corpus Chriſti non ſit, quod eſſe Chriſtus apertiſſimè dixit : ſicut Arianis Filius non erat, quem Filium eſſe exertiſſimè vociferabantur Scripturæ, maximè Novi Teſtamenti.

II. Qui Eccleſiæ, qui Traditioni non aſſentiuntur, ſed electioni, & voluntati ſuæ, vel intelligentiæ, voluntatem magis, quàm ſeſe audienti: ii non tantùm ab Eccleſia Catholica diſſentiunt in explicandis Scripturis, non ab aliis tantùm Sectis omnibus, vel Eccleſiæ in eo conſonantibus, vel eis magnoperè diſſonantibus; ſed etiam ſubinde à ſeipſis. Uno ſemper gradu conſiſtere poteſt fides, Eccleſia, ratio, intelligentia ſana & Traditioni affixa: at id non poteſt voluntas humana & mutabilis, tum vel maximè, cum ſemel inſitæ naturaliter inconſtantiæ vento abrepta eſt. Hinc illa Arianorum omnium olim inſtabilitas, in alias & alias identidem de Verbi nativitate ſententias, vel inſanias potiùs euntium. L. ad Conſtantium. *Eos autem qui dicunt, de non extantibus eſſe Filium Dei, vel ex alia ſubſtantia, & non ex Deo, & quod erat aliquando tempus, aut ſæculum quando non erat, alienos novit ſancta & Catholica Eccleſia: tu his ipſis diſſides, & adversùs tuos hoſtes rebellas: novis vetera ſubvertis: nova ipſa rurſum innovata emendatione ſcindis: emendata autem iterum emendando condemnas.* Et rurſus mox: *Mali meditatio eſt bonorum demutatio, & non neceſſaria emendatio perverſitatis occaſio eſt. Taceo cur noſtra apud Nicæam à Patribus geſta reſcindis: non enim cum his tibi convenit. Hoc tantùm quæratur, cur tua damnas? Fidem enim unam & unum baptiſma Apoſtolus prædicat. Jam quidquid apud te præter fidem unam eſt, perfidia, non fides eſt. Nam qui fidem emendando condemnas, damnationem fidei eſſe conſtituis: dum apud te aboletur per alteram, quæ per alteram rurſus abolenda eſt.*

Quid ejuſmodi ſunt? non facilè autem dixerim, qui non ſint hæretici: eos nihil opus eſt ab Eccleſia, à Sectis aliis damnari. In ſui enim dogmatis damnationem ſimul ac in ejus mutationem ipſimet conſurgunt. Qui enim fidem ſuam emendant, condemnant; atque ita nec emendant, ſed emendandam fuiſſe confitentur. Si primam fidem emendavit ſecunda, hanc emendabit & tertia.

III. Certabatur tum maximè de Scripturis, & ex Scripturis; quas aliter Eccleſia circa æternam Chriſti nativitatem interpretabatur, aliter Ariana factio. Eo illos Hilarius in crimen agit Chriſti divinitatis hoſtes, quòd nec accepta in Eccleſiis & olim tradita retinuiſſent: & quòd quæ ſuo ex ingenio novaſſent, ea in dies interpolarent. Non jam Evangelicis ergo litteris fides de re tanta aptabatur, ſed temporibus, & cujuſque libidini temporibus ſervienti. Non una jam fides erat, ut ait Paulus; ſed tot fides, quot voluntates, imò quot voluntatum verſatilium huc illucque converſiones; tot fides erant, quot mores, quot hominum in alia & alia propenſiones. Non Scripturæ tantùm, ſed ab ipſiſmet Sectariis conſcriptæ fides, ſeu fidei formulæ, & ipſæ, & earum intelligentiæ pro cujuſque captu, vel libitu intervertebantur. Porro cùm fides una ſit, aut ne fides quidem ſit: nulla certiſſimè fides erat, ubi tot fides ſcriptitabantur. Quàm vera, quàm non exaggerata verbis hæc ſint, ſciunt, qui vel obiter Annales Eccleſiæ, vel Patres illorum temporum deguſtarunt. Quàm autem veriſſimè hæc eadem retorqueri poſſint in horum noſtrorum temporum Novatores, in aperto eſt. Ibidem. *Qui poſtquam nova potiùs cœpit condere, quàm accepta retinere, nec veterata defendit, nec innovata firmavit; & facta eſt fides temporum potius, quàm Evangeliorum: dum & ſecundum annos ſcribitur, & ſecundùm confeſſionem baptiſmi non tenetur. Periculoſum nobis admodum, atque etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot voluntates; & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores: & tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot vitia ſunt: dum aut ita fides ſcribuntur, ut volumus; aut ita ut volumus, intelliguntur. Et cùm ſecundùm unum Deum & unum Dominum, & unum baptiſma fides una ſit, excidimus ab ea fide quæ ſola eſt: & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe, ne ulla ſit.*

De Filii ad Patrem ſimilitudine vel diſſimilitudine, de ſimili vel conſubſtantiali, quot Arianorum ſcriptiones, diſputationes, alternationes, ut nihil ſanctum jam, nihil inviolabile perſeveraret? Inter Sacramentarios nuperos quot de verbis Chriſti Euchariſtiam conficientis diſſidia, quot prælia, quot myſteriorum profanæ demutationes & contumeliæ? Quadrabat & illis, quæ de Arianis ajebat Hilarius, Fidem ab illis quæri, quòd jam nulla penes eos eſſet; Fidem chartis inſcribi, quòd à corde expuncta ſit: nec firmiùs eam chartis, quàm cordibus hærere. *Et eo tandem proceſſum eſt, ut neque penes nos, neque penes quemquam ante nos ſanctum exinde aliquid atque inviolabile perſeveret.* Ibidem. *De ſimilitudine autem Dei Filii ad Deum Patrem, & quod miſerabilis noſtri temporis fides eſt, ne non aut ex toto, aut tantùm ex portione ſit ſimilis: egregii ſcilicet arbitri, cæleſtium ſacramentorum conquiſitores, inviſibilium myſteriorum profeſſionibus de fide Dei calumniamur, annuas atque menſtruas de Deo fides decernimus, decretis pœnitemus, defenſos anathematizamus, aut in noſtris aliena, aut in alienis noſtra damnamus, & mordentes invicem, jam abſumpti ſumus ab invicem. Fides deinde quæritur, quaſi fides nulla: ſit fides ſcribenda, quaſi in corde non ſit. Regenerati per fidem nunc ad fidem docemur, quaſi regeneratio illa ſine fide ſit. Chriſtum poſt baptiſma diſcimus, quaſi baptiſma aliquid eſſe poſſit ſine fide Chriſti.* Et paucis interjectis: *Sub Scripturarum vocabulo non ſcripta mentimur, vagi, prodigi, impii, dum & manentia demutamus, & accepta perdimus, & irreligioſa præſumimus.*

IV. Dum Eccleſiæ baptiſmo tingerentur Novatores, dum regenerarentur, fidem utique Eccleſiæ tenelli & innocui hauſerant; nec poſtea illis opus fuerat de fide, ne de ipſius etiam Euchariſtiæ fide inquirere, que baptiſmo quodammodo implicata fuerat, unde nec olim plerumque baptiſmus ſine Euchariſtia dabatur. Imitandus ergo illis in eo erat Hilarius, qui invictam fidei ſuæ conſtantiam ita ad Conſtantium Auguſtum profitebatur: Teneri à ſe quod accepiſſet: nec demutari quod Dei erat. Fruſtra eſſe hæreticos omnes, qui ad unum omnes dicunt ſe Scripturarum doctrinam tueri & predicare; cùm cæteri omnes, vel ejuſdem, vel alterius certè cujuſcumque Sectæ hæretici contra dicant; cùm Arius, Marcellus, Photinus, Sabellius, Manichæus, Marcion germanam ſibi vidicent Scripturæ intelligentiam, cujuſque eorum fidem elevari & elidi, cæterorum omnium teſtimonio: nec ei credendum eſſe, qui unus ſibi teſtimonium dicat inter tot adverſariorum criminationes. Ut adversùs omnes hæreſes eandem invictam vim hæc eadem obtineant, nemo non intelligit. Ibidem. *Quod accepi teneo: nec demuto quod Dei eſt. Sed memento tamen neminem hæreticorum eſſe qui ſe nunc non ſecundùm Scripturas prædicare, ea quibus blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellus, verbum Dei cum legit, neſcit: hinc Photinus, hominem Jeſum Chriſtum cum loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum quod Ego & Pater unum ſumus, non intelligit, ſine Deo Patre & ſine Deo Filio eſt: hinc & Montanus per inſanas fæminas ſuas Paracletum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia littera ocidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes Sripturas ſine ſenſu loquuntur, fidem ſine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: neque in prævaricatione ſunt, ſed in charitate.*

Ita ſanè res habet: Scripturarum fidem Novatores omnes ſine fide venditant, ſine ſenſu loquuntur. Cùm enim mutuò omnes contra ſe dicant, quibus potiùs fidem habebis? quorum ſenſum cum cæterorum omnium diſſenſu admittes? Fides in unitate eſt; Scripturæ non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: ubi diverſa & contraria ſe objectat intelligentia, charitas præponenda eſt: hoc eſt ea intelligentia Scripturarum, quæ conſenſionem & charitatem omnium Eccleſiæ ætatum, omnium orbis Eccleſiarum confirmat. Ea enim demum veritas, ea charitas eſt, quæ ſinu ſuo orbem Chriſtianum omnem complectitur. Audiant Sectarii omnes fidem antiquam, non comminiſcantur novam; conſpirent ad unitatem, non ad diſſenſiones & ſchiſmata; complectantur charitatem, æternitatem. Hilarius, *Audi quod proficit ad fidem, ad unitatem, ad æternitatem*. Illa erit non fides temporum, non ſecta ſchiſmatum; quæ æternitatem, quæ charitatem ſectabitur; quæ tenebit, quod prior omnis ætas, quod orbis terrarum univerſus tenuit, tenetque.

V. Obſervavit Ambroſius ſatanam ipſum uti Scripturarum aliquando teſtimoniis, adverſus veritatem, adversùs Chriſtum ipſum, ut vel ſic hæreticis præeat. *Diſce hic quoque, quia ſatanas transfigurat ſe in Angelum lucis, & de Scripturis ipſis ſæpè divinis laqueum fidelibus parat. Sic hæreticos facit, ſic eviſcerat fidem, ſic jura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia poteſt de Scripturis aliqua exempla proferre, nec ſibi arroget quod doctus videtur.* At ubi cum Arianis congredi cœpit Ambroſius, tum in eadem ingreſſus eſt Hilarii veſtigia, & ſimplici primùm fide, uno Scripturæ verbulo totam de unigenito Filio Dei dirimi poſſe controverſiam declaravit. Patrem dixiſſe, vel Filium abundè eſt, ut tota fides à Patribus, ab Eccleſia, à Chriſto, à Deo Patre tradita teneatur, nec de æqualitate Filii cum Patre dubitetur. Quorſum ergo tandiu litigare, & Scripturas vexare, Eccleſiam diſputationibus interminatis fatigare, utrum verè Filius, verè Pater eſſet quod dicitur? Una Scripturæ vox, & ſine Scriptura ſimplex fidei antiquiſſimæ formula cum ipſo baptiſmo tradita plus ſatis erat: quorſum ergo & Sectæ, & Sectarum diſſidia? quorſum præter Arium Eudoxius, Eunomius, Ætius, plura nomina, una impietas? Imò quot nomina tot impietatum varietates, quas non facile eſſet alias ab aliis diſcernere: ſed nec neceſſe eſſet, cùm uno illo anathemate configerentur, & conficerentur, quo configitur, conteriturque, quidquid ab Eccleſiaſticæ doctrinæ regula & traditione recedit.

In Evang. Luc. l. 4. Tom. 2. pag. 75.

Libet hìc ipſum adſcribere Ambroſii contextum tametſi prolixiorem; quòd etſi alio alioque loco & tempore exoriantur & inſaniant hæreſes, ſui tamen ſemper ſimiles ſunt; & quo ante mille & trecentos amplius annos conterebantur fulmine, eodem etiamnunc opprimantur. Qui ducentis, vel trecentis admodum annis ante noſtram hanc ætatem ebullierunt, fuere ejuſdem generis, ejuſdem & impietatis, atque ii quos hìc nominabat Ambroſius: fuere & qui divinitatem Verbi laceſſerent. *Quid multa? Patrem interrogemus, cujus honori ſtudere ſe dicunt, ſi Filius degener judicetur. Sed non eſt honorificentia boni patris, filii injuria. Non poteſt bono patri placere, ſi filius degeneraſſe potius à patre, quàm patrem æquaſſe credatur. Da veniam ſancte Imperator, ſi ad ipſos pauliſper verba converto. Sed quem potiſſimum legam, Eudoxium, Eunomiumve, an Arrium, vel Ætium ejus magiſtros? Plura enim nomina, ſed una perfidia; impietate non diſſonans, communione diſcordans; non diſſimilis fraude, ſed cogitatione diſcreta. Cur enim ſecum nolint convenire, non intelligo. Eunomii perſonam diffugiunt Arriani, ſed ejus perfidiam aſſerunt, impietatem exequuntur. Ajunt enim prodidiſſe effuſius quæ Arrius ſcripſerat. Magna cæcitatis effuſio. Authorem probant, executorem refutant. Itaque nunc in plures ſeſe diviſere formas. Alii Eudoxium, alii Eunomium, vel Ætium, alii Palladium, vel Demophilum, atque Auxentium, vel perfidiæ ejus hæredes ſequuntur, alii diverſos. Nunquid diviſus eſt Chriſtus? Sed qui eum à Patre dividunt, ipſi ſe ſcindunt: & ideo quoniam communiter adverſus Eccleſiam Dei, quibus inter ſeipſos non convenit, conſpirarunt, communi nomine hæreticos, quibus reſpondendum eſt, nominabo. Hæreſis enim velut quædam Hydra fabularum, vulneribus ſuis crevit.*

Ambroſ. l. 1. de Fide, c. 3. To. 3. pag. 58.

Pari jure dixeris; Serveti & Socini, Lutheri, & Calvini, & aliorum ejuſmodi, plura nomina, ſed una perfidia; impietate non diſſonans, communione diſcordans; non diſſimilis fraude, ſed cogitatione diſcreta. Cur enim ſecum nolint convenire, non intelligo. Senſerunt & ipſi nuperæ hujus ætatis Novatores, in quammultis convenirent: itaque coiere frequentiſſimè ut concordarent, nec id aſſequi tamen potuere, etſi nullum non lapidem moverent. Nempe tam unitas fidei, quàm fides ipſa propria dos eſt Eccleſiæ. Pax, charitas, propria dos eſt Eccleſiæ. Concentus conſenſioque in interpretandis Scripturis, propria dos eſt Eccleſiæ, cujus pectus inſidet ille idem Spiritus unitatis, veritatis, charitatis, quo conditæ primùm ſunt Scripturæ, & quem ſpirant univerſæ. Quibus authore Ambroſio cum Eccleſia non convenit, illis ne inter ſe quidem convenire poteſt. Hos illoſve errorum magiſtros & anteſignanos proprio nomine deſignaſſe nihil opus eſt, hæreticos nominabo. Omnis enim hæreſis centiceps illa hydra eſt, vulneribus ſuis creſcens, & incrementis ſuis non aliud conſecutura, quàm ut plures experiatur clades.

Non rejicit Scripturas Ambroſius, ſed infructuoſas & propemodum infinitas de Scripturis & de earum ſenſu diſputationes. Unum aut alterum Scripturæ Verbum ſufficit ſimplicitati fidei avitarum traditionum retinentiſſimæ, argumentationibus ſopiendis ne totæ quidem pares ſunt. Uni voci Filii potuiſſent Ariani acquieſcere, & quieſcere. Audiendus Ambroſius. *Filium ergo legimus: mens tua percipit lectionem, edat lingua confeſſionem. Aufer hinc argumenta, ubi fides quæritur. In ipſis gymnaſiis ſuis jam dialectica tacet. Non quæro quid loquantur philoſophi, requiro quid faciant, ſoli in ſuis gymnaſiis remanſerunt. Vide quàm fides argumentis præponderet. Illi quotidie à ſuis conſortibus deſeruntur, qui copioſè diſputant: iſti quotidie creſcunt, qui ſimpliciter credunt. Non creditur Philoſophis, creditur piſcatoribus.*

Ibid. c. 5. pag. 64.

VI. Ex his perſpicis, quàm verè dixerit Auguſtinus, & eminere & lucere non paulò ampliùs Catholica dogmata ex eo, quòd ab hæreticis concerpuntur. Eo enim conflictu lux elicitur uberior, nec ullæ magis Scripturæ nunc clareſcunt, quàm quas ab heterodoxis obſcuratas, diuque vexatas clariſſima Patrum ingenia illuſtrarunt, quos eadem ipſos illuminabat veritatis & Spiritus ſancti lux, à qua Scripturæ ipſæ primùm ſunt effuſæ. Et Alipius enim & Auguſtinus inter exordia ſua graviter hallucinabantur in Incarnati Verbi ſacramento; ille mentem humanam Chriſto abrogabat cum Apollinario, hic cum Photino ſentiebat. Comperto uterque poſtea quid in his Eccleſia damnaſſet, & quibus ex eorum deliramentis Scripturas vindicaſſet, Catholico ſe, & ſano dogmati reddiderunt, ex ipſis errorum næniis veritatem edocti. *Sed poſtea (Alipius) hæreticorum Appollinariſtarum hunc errorem eſſe cognoſcens, Catholicæ fidei collætatus & contemperatus eſt. Ego autem aliquanto poſteriùs didiciſſe me fateor, in eo quod Verbum caro factum eſt, quomodo Catholica veritas à Photini falſitate dirimatur. Improbatio quippe hæreticorum facit eminere, quid Eccleſia tua ſentiat,*

Auguſtinus l. Confeſſ. l. 7. c. 19.

ſentiat, & quid habeat ſana doctrina. Oportuit enim & hæreſes eſſe, ut reprobati manifeſti fierent inter infirmos.

VII. Lucem ipſam in qua habitat Deus, & quæ Deus eſt, aliquantò clariùs & vidimus & intelleximus, poſtquam illam Manichæi corpoream hanc ipſam eſſe lucem interpretati ſunt, qua fruuntur non homines tantùm, & nobiliores quæque animantes, ſed viliſſimæ etiam, & vermiculi ipſi. Ne Auguſtinus quidem à tanta potuit abſurditate emergere, niſi ubi & Ciceronis Hortenſium, & Platonicorum libros lectitare cœpit. Cœpit enim tunc etiam interiori mentis oculo advertere & intueri illam ſapientiæ & veritatis incommutabilis lucem, quam non cernunt niſi naturæ rationis & intelligentiæ compotes: ſed quam ſuo quæque modulo cernunt prorſus omnes, & tam perſpicuè cernunt, quàm manifeſtè vident ſuum cuique tribuendum, virtuti poſthabenda vitia; his pœnas, illi præmia deberi. Sunt enim hæc, & hujuſmodi alia innumerabilia æternæ & incommutabilis veritatis effata, quæ non vident vel ingenioſiſſimæ animantes, quæ vident homines prorſus univerſi, etiam ſi qui ſint obtuſiſſimi. Intellexit ad eum modum tandem Auguſtinus, quæ illa eſſet lux in qua Deus habitaret, qui in naturis maximè intellectualibus habitat: quæ eſt ipſe Deus, & in qua proinde habitabat Deus ante mundum conditum, quando ex eodem Auguſtino in ſeipſo beatiſſimè habitabat. Statim porro vidit ex occaſione Manichæorum, qui intelligendæ eſſent Scripturæ, ubi ante creatam lucem corpoream tenebras docent fuiſſe ſuper faciem abyſſi, ex quo Manichæi argumentabantur, tam inſulsè, quàm impiè, Deum tunc in tenebris habitaſſe. Aures nunc Auguſtino admoveamus, ut liquidum fiat nobis, quantum luminis noſtræ Scripturarum intelligentiæ acceſſerit, ex hæreticorum circa eas hallucinationibus, etſi tum maximè acuti ſibi videantur & perſpicaces. Quid dilucidius, quàm lucem, quæ Deus, & in qua Deus eſt, non eam eſſe, qua fruuntur bruta? Atqui hoc non videbant Manichæi. Quid tam conſpicuum, quàm quem Scripturæ Filium, quem Patrem dicunt, illum eſſe Filium, illum Patrem, & filium patris naturæ & ſubſtantiæ conſortem eſſe? Atqui hoc Ariani non videbant, qui ſibi videbantur mortalium oculatiſſimi. Quid manifeſtius, quàm quod in Scripturis dicit Chriſtus, in Euchariſtia Corpus ſuum eſſe, Corpus eſſe, non imaginem corporis; nec Dei ſermonem, aut poteſtatem ad noſtræ mentis anguſtias arctari debere? Atqui ducenti jam admodum ſunt anni, quod Zuingliani, & Calviniani id non vident: cùm induſtriam ſuam illi omnem, & acumen conferant in perſcrutandis Scripturis. Scilicet in Scripturis illi, quod volunt, vident; quod non volunt, non vident: nec rem vident Sole ipſo clariorem, peſſimam ſacrarum litterarum interpretem eſſe propriam cujuſque voluntatem: non fidem, non traditionem Eccleſiæ perpetuam, non Eccleſiam ipſam toto terrarum orbe diffuſam, ſed propriam cujuſque voluntatem. Accipe jam Auguſtini verba de luce illa, quæ tenebras abyſſo offuſas diſcuſſit, & ex qua nos ad hanc meliorem lucem delapſi eramus. In hæc ergo Geneſeos verba, *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, & ibidem, *Fiat lux*, *&c.* ita ſanctus Pater: *Quæ omnia continent tam magna myſteria, ut quiſquis ea didicerit, omnium hæreticorum vanitatem vel doleat, quia homines ſunt: vel derideat, quia ſuperbi ſunt. Sequitur in eodem libro, Et tenebræ erant ſuper abyſſum. Quod Manichæi reprehendunt dicentes: In tenebris ergo erat Deus, antequam faceret lucem? Verè ipſi ſunt in tenebris ignorantiæ, & ideo non intelligunt lucem, in qua Deus erat antequam faceret iſtam lucem. Non enim norunt iſti lucem, niſi quam carneis oculis vident. Et ideo iſtum Solem, quem pariter non ſolum cum beſtiis majoribus, ſed etiam cum muſcis & vermiculis cernimus, illi ſic colunt, ut particulam dicant eſſe lucis illius in qua habitat Deus.*

De Geneſi Con. Manich. l. 1. c. 3.

CAPUT XV.

Scripturis fruſtra confidere Hæreticos; quas interpretando pervertunt.

I. Ex Auguſtino, quid ſit hæreſis, & quot fuerint hæreſes.

II. Quid diſtent hæreticus, & hæreticis credens.

III. Luculentè ex Auguſtino, ut poſt exortas demum hæreſes, ad eas confutandas patefactæ ſint quæſtiones complurimæ ex Scripturis.

IV. Prima omnium hæreſis, ſcilicet eorum qui dixerunt, Durus eſt hic ſermo. Cur Petro, cur Apoſtolis durus non eſſet.

V. Uti Scripturis, ita & Symbolo qui aſſentiri ſe vociferantur, illi nihilominus hæretici eſſe poſſunt.

VI. Ex Ferrando, ſive novi aliquid afferant hæreſes, ſive nihil, ne audiendæ quidem ſunt; multò minus tamen, ubi ſemel damnatæ ſunt.

VII. Unus de Trinitate paſſus, ut dici, ut negari poſſet: ut hinc & hinc inſidiarentur hæretici: ut in ea re ſe geſſerint Chalcedonenſes Patres, ut Eccleſia.

VIII. Ex Vigilio, de meticuloſis Catholicis, qui duas in Chriſto dicere naturas cunctabantur, etſi duas crederent. De eorum ea de cauſa inter ſe diſſidiis.

IX. Eadem Catholicorum inter ſe diſſidia, An Deus dici deberet paſſus.

X. Saluberrima hinc monita eruuntur, tum ad Catholicos, tum ad Novatores.

I. QUanta autem acceſſio luminis facta ſit divinis Scripturis ex Hæreticorum concertationibus, conjici etiam poterit ex hæreticarum ſectarum numero incredibili. Numeratas ait Auguſtinus fuiſſe hæreſes à Philaſtrio Brixienſi Epiſcopo, ante Chriſti adventum viginti octo, poſt centum viginti octo. Utriuſque temporis hæreſes collegiſſe Epiphanium Cypri Epiſcopum octoginta tantùm. Cùm ergo longè doctior fuerit Epiphanius Philaſtrio, teſte Auguſtino, nec fallere illum non potuerit, quod hunc non latuit: ſi plures hic quàm ille numeravit hæreſes, eo id factum eſt, quòd *aliud uni eorum videretur hæreſis, aliud alteri*. Ita Auguſtinus in altera, quam præfixit libello ſuo de Hæreſibus Epiſtola ad Condiaconum Quod vult Deum. Ecqui autem fieri potuerit, ut non idem Epiphanio, quod Philaſtrio hæreſis videretur, id ex eo forſan emerſit, quòd ut ait ibidem Auguſtinus in præfatione, non idem ſit hæreſis quod error. Cùm enim omnis hæreſis error utique ſit, non viciſſim omnis error hæreſis eſt. Ergo potuit Philaſtrius minùs accurratè hæreſes ab erroribus diſpeſcere, & ita plures numerare hæreſes: aut velut hæreſes notare, quas Epiphanius molliori pollice rem tractans, erroribus tantùm accenſuit. Sed vel hinc concludit Auguſtinus difficile & operoſum eſſe, accuratè & abſolutè diffinire, quid ſit hæreſis, qui non error tantummodo ſit; & tamen daturum ſe operam, ut ei quæſtioni fiat ſatis: ſi res enim procedat ex animi ſententia, non modicam hinc lucem & utilitatem redundaturam: ſi minùs procedat, fore tamen ut proſit vel ipſa inquiſitio. *Non enim omnis error hæreſis eſt, quamvis omnis hæreſis, quæ in vitio ponitur, niſi errore aliquo hæreſis eſſe non poſſit. Quid ergo faciat hæreticum, regulari quadam definitione comprehendi, ſicut ego exiſtimo,*

Lib. de Hæreſibus in Præfat.

aut omnino non poteſt, aut difficillimè poteſt: quod in proceſſu hujus operis declarabitur, ſi Deus rexerit, adque id quod intendo, perduxerit diſputationem meam. Quid autem proſit ipſa inquiſitio, etiamſi non potuerimus comprehendere, quomodo ſit definiendus hæreticus, ſuo loco videndum atque dicendum eſt: nam ſi hoc comprehendi potuerit, quis non videat utilitas quanta ſit?

II. Nec verò nobis hìc nunc præteriri fas eſt, quod primo ſtatim capite libri de utilitate credendi conteſtatur Auguſtinus, non parvo diſtare intervallo hæreticum, & eum qui hæreticis credit. Hæreticus enim illi is eſt, quem rei, vel gloriæ cupiditas tranſverſum agit, impellitque ad fallaces quaſdam novitates vel excogitandas, vel ſectandas; at qui ejuſmodi hominibus credit, ille eſt, qui imaginaria quadam ſpecie veritatis, & pietatis deluditur. *Si mihi, Honorate, unum atque idem videretur eſſe, hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua quàm ſtylo in hac cauſa conquieſcendum mihi eſſe arbitrarer. Nunc verò cum inter hæc duo plurimùm interſit, quandoquidem hæreticus eſt, ut mea fert opinio, qui alicujus temporalis commodi, & maximè gloriæ principatuſque ſui gratia, falſas ac novas opiniones vel gignit, vel ſequitur: ille autem qui hujuſmodi hominibus credit, homo eſt imaginatione quadam veritatis ac pietatis illuſus.* Vides, ut hæreticam, ut contrariam veræ Scripturarum interpretationi opinionem gignat, non tam mentis aberratio à propoſito ſibi ſcopo veritatis, quàm voluntas & libido, vel laudum, vel rerum temporalium, maximè autem poteſtatis. Sint ergo, ut ſuprà ediſſeruimus, mores probi, purique: ſit vacua cupiditatum ſordidarum mens, ſit cœleſtium charitas aliqua, ultro patebunt Scripturæ, nec alii magnoperè deſiderandi erunt earum interpretes: non illudet hæreſis, non error ſaluti adverſus. At verò qui hæreticis credit, vana quidem ille veritatis & pietatis imagine illuditur: nec tamen quaſi ſimpliciter erret, aſſentari vel ſibi ipſe poteſt, vel ipſi alius quiſpiam. Non perſonæ tantùm enim, non errori tantùm hæret hæreticorum, ſed & contumaciæ eorum, quos videt ab Eccleſiæ doctrina & communione alienos, quæ una ſalutis æternæ arca eſt, extra quam deſperata omnium ſalus eſt.

III. Ante exortum cujuſque hæreſeos auguratur alibi Auguſtinus multos fuiſſe in Eccleſia, qui Scripturas quibus illa expugnari aliquando poſſet, liquidò & enucleatè ſcirent: ſed quando minimè opus erat, ut eas ipſi quæſtiones excitarent & poſtea ſolverent, eos conſultius duxiſſe, ne nodos quidem oſtendere, quibus enodandis poſtea labor & opera impenderetur. Præter opinionem ergo ſuam id perfecerunt, id Eccleſiæ commodarunt hæretici, ut ardua quæque Scripturæ loca, & ardua myſteriorum in eis latitantia tunc apertiùs ſplendidiùſque explanarentur à nobis, cùm ab illis vexabantur. *Ergo multi qui optimè poterant* In Pſal. 54. *Scripturas dignoſcere & pertractare, latebant in populo tum Dei: nec afferebant ſolutionem quæſtionum difficilium, cum calumniator nullus inſtaret. Nunquid enim perfectè de Trinitate tractatum eſt, antequam oblatrarent Arriani? nunquid perfectè de pœnitentia tractatum eſt, antequam obſiſterent Novatiani? Sic non perfectè de baptiſmate tractatum eſt, antequam contradicerent foris poſiti rebaptizatores: nec de ipſa unitate Chriſti enucleatè dicta erant, quæ dicta ſunt, niſi poſtea quàm ſeparatio illa urgere cœpit fratres infirmos, ut jam illi qui noverant hæc tractare atque diſſolvere, ne perirent infirmi ſollicitati quæſtionibus impiorum, ſermonibus & diſputationibus ſuis obſcura legis in publicum deduxerunt.*

IV. Ante verò quàm ea ſic panderentur vel Scripturarum, vel myſteriorum arcana abſtruſiora, in fide avita confirmabat ſimplices non lux, ſed flamma charitatis; non ſcrutatio, ſed reverentia ſacrarum litterarum; non intelligentia, ſed pietas & religio. Id confirmat luculentiſſimè ſanctus Pater exemplo ejus hæreſeos, quam ipſe primam omnium vocat: quando videlicet non Apoſtoli, ſed diſcipuli quidam alii reſilierunt à Chriſti ſermone de Euchariſtia, cauſati durum hunc eſſe ſermonem. Erat ſanè durus, ſed ſuæ ſcientiæ & perſpicaciæ plus æquo fidentibus, ſed de Chriſto nihil magnificè ſentientibus, ſed de ejus ſplendidiſſimis virtutibus & miraculis præceptam opinionem, reverentiam, admirationem temerè & abruptè expuentibus. Erat ſermo ille durus, hoc eſt ſupra captum; ſed quid magnum, quid excelſum, quid divinum eſt, quod non & ſupra captum ſit? An ſupra captum eorum non erat, quod tactu, quod verbo, quod juſſu res tam miras, tam ſtupendas, tam ſupra admirationem & ſtuporem poſitas operatus jam ob oculos eorum fuerat Chriſtus? Erat denique durus hic ſermo, ſed pietate, ſed priùs hauſto fidei rudimento, ſed Chriſti charitate molliendus erat, ut eum emolliit Petrus, ut cæteri emollierunt Apoſtoli, tot invictiſſimis documentis jam perſuaſi, jam certi Chriſtum habere verba vitæ æternæ. *Nam & prima hæreſis in diſcipulis Chriſti velut ad duritiem ſermonis ipſius* Ibidem. *facta eſt. Cùm enim diceret, Niſi quis manducaverit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habebit vitam in ſe: illi non intelligentes dixerunt ad invicem, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Dicentes quia durus eſt ſermo hic, ſeparaverunt ſe ab illo: remanſit cum aliis duodecim.* Et mox: *Nunquid jam Petrus intelligebat ſecretum illius ſermonis Domini? Nondum intelligebat: ſed bona eſſe verba quæ non intelligebat, piè credebat. Ergo ſi durus eſt ſermo, & nondum intellectus eſt, durus ſit impio, tibi autem pietate molliatur.*

Ex hoc primæ omnium hæreſeos ingenio vides, quid de cæteris poſtea exorituris ominandum fuerit; Scripturæ, Chriſtique ſcilicet verba offenſioni illis futura, ut eorum vel authoritatem detrectent, vel ſenſum pervertant, & unius duritia ſermonis à toto Catholicæ Eccleſiæ dogmate & corpore abalienentur, cui hactenus hæſerant: cùm tantò æquius fuiſſet, ut priori reliquorum catholicorum dogmatum perſuaſioni hunc unum duriuſculum ſermonem mollirent.

V. Nec Scripturas tantùm perverſis interpretationibus evertunt hæretici, ſed & Symbolum ipſum. Invidiam faciunt Eccleſiæ, quod hæreticos illos habeat & deteſtetur, qui Scripturis, qui Symbolo ipſo ſe tuentur Apoſtolorum; nec advertunt alias complures ipſiſmet execrationi eſſe hæreſes, quæ in eadem erant cum ipſis navi, Scripturis Symboloque aſſentiebantur. In his erat Julianus Pelagianus, quem aurea lucubratione refutavit Auguſtinus, ea quæ antè opus imperfectum vocabatur, nunc jure merito opus perfectum eſt. In eo verſabatur errore Julianus, quod peccati originalis, & ejus labis, quæ inde in totam naturam noſtram ſerpſit, doctrinæ non ſubſcriberet: cùm interim Symbolo aſſentiretur Apoſtolorum. *Ergo hæreſim vocas alterius diſputationis corpus, cujus membra omnia recta, atque Catholica confiteris.* Quem hoc reſponſo refellit Auguſtinus, Hæreticos nihilominus dici aſſentiebatur Arianos, Eunomianos, & alios id genus, etſi toti Symbolo ſe aſſentiri præ ſe ferrent. *Novatianos, Arianos, Eunomianos alioſque nonnullos, nonne etiam cum totum ſymbolum confeſſi fuerint, vocamus hæreticos? Ut ergo alia taceam pertinentia ad hæreſim veſtram, quomodo vos non vis vocemus hæreticos, qui negatis parvulos erui de poteſtate tenebrarum, quando transferuntur ad Chriſtum, in quibus accepturis Spiritum ſanctum tota antiquitus Eccleſia, quæ laudat nomen Domini à ſolis ortu uſque ad occaſum, exſufflat & exorcizat* Supplem. Tom. 2.

ſpiritum immundum. Sic ille fidem Catholicam eam demum eſſe contendit, non quam Sectarii Scripturarum teſtimoniis munire ſatagunt, non quam Symbolo conſonare cauſantur : ſed quam tota antiquiſſimaque Eccleſia toto terrarum orbe profitetur, germaniſſima ſcilicet ipſa Scripturarum & Symboli interpres.

VI. Negabat Ferrandus Eccleſiæ Carthaginenſis Diaconus in Epiſtola ad Anatolium Romanæ Diaconum Eccleſiæ, confoſſas ſemel hæreſes Pontificum & Synodorum decretis, ad novarum diſputationum incudem revocari debere ; quod ut venena, ita & venenata dogmata ventilari nequeant, quin afflatu peſtifero quibuſdam obſint, vel etiam perniciem creent. Itaque præſtabilius tutiuſque nihil eſſe, quàm fidem antiquam inviolabilem ſervari, exploſis novitatibus, & ne ad novas quidem diſputationes admiſſis. *Poſt Epiſtolam beati Leonis Papæ, & ſalubria Chalcedonenſis decreta Concilii, ſancte frater Anatoli, non indiget Eutychetis olim damnata perfidia pleniore diſputatione convinci. Sepultus ergo jaceat in cineribus ſuis nefandæ hæreſeos profanus inventor. Semel illum fulmine anathematis judicantium Sacerdotum percuſſit authoritas : quid opus eſt iterum cadaver exanime gladio veritatis interfici ? Doctrinam ſimul carentem lumine rationis, perpetui ſilentii carcer abſcondat. Interdum peſſima dogmata dum quaſi expugnanda proferuntur, veneno peſtifero ſimplicium corda perturbant. Satius eſt iſta neſcire, fidemque Catholicam ſupploſis profanis novitatibus inviolabilem cuſtodire : manentibus in priſtina firmitate quæ ſunt etiam Synodalibus roborata definitionibus.*

Ferra. Diac. pag. 18.

Video hæc à Ferrando affirmari poſt Pontificias & Synodicas definitiones, non ſine longa forſan Scripturarum indagatione perfectas. Sed in illis ipſis definitionibus id plerumque præ ſe ferebant Pontifices, Synodique, ne audiendos quidem fuiſſe Novatores, qui ſuo ſe ipſi ore damnabant, ſuo ſe jugulabant gladio, quando nova ſe afferre non diſſimulabant ; cùm ſola in Eccleſiis dominetur antiquiſſimæ fidei authoritas. Si enim novi nihil afferebant, ne tum quidem audiendi & ad novas concertationes admittendi erant. Itaque ſive novi quid, ſive nihil novi proferrent, conſultiſſimum erat, aures illis ut occluderemus, ſimplicitati fidei & traditionum acquieſceremus. Multò magis ergo ubi & Pontificiis & Synodicis decretis obtriti ſemel fuere hæretici, tunc ſaltem ſilere cogendi ſunt.

VII. Magno tunc animorum æſtu certabatur, an unus de Trinitate paſſus dici poſſet, an Maria propriè & veraciter Dei mater prædicari. Quo te cumque verteres, imminebat, qui vel affirmantes Eutychianos diceret, vel negantes Neſtorianos. Enimverò ejuſmodi erant hæ propoſitiones, quibus hinc Catholicus, inde hæreticus poſſet ſenſus affingi. Malebant alii unam de Trinitate Perſonam paſſam dici. Cùm de verbo tantùm controverſia fieret, alii aliis tamen hæreſeos quandoque notam illinebant. Qua erat ſapientia Ferrandus, ſuadebat his ut criminationibus abſtinerent, pacem colerent ; cùm verbo diſſiderent, re convenirent. *Omnis ergo Catholicus aut unum de Trinitate paſſum ſimpliciter audiat, ſimpliciter dicat ; aut loquens cautè, non tamen infideliter, unam Perſonam de tribus paſſam fateatur ; nec ideo quempiam judicet hæreticum, qui unum de Trinitate paſſum illo ſenſu dicit, quo etiam ipſe unam perſonam de tribus paſſam veraciter dicit : ſimulque ambulare viam Domini properemus, pacem tenentes.* Unum de Trinitate paſſum primus in Concilio Chalcedonenſi dixiſſe ferebatur Eutychetis Apocriſiarius : Author magis quàm ſententia diſplicebat. Quid temperamenti tenuerint Chalcedonenſes Patres, narrat mox Ferrandus : ſcilicet nec Catholicum eos pronuntiaſſe hujus ſententiæ authorem, quæ ab hoc authore prolata meritò ſuſpecta habebatur : nec ſententiam ipſam Catholicis inſeruiſſe decretis, ne authoris non verba tantùm, ſed ſenſum probaſſe viderentur. At ubi invidia deflagravit & contentio, advertiſſe Catholicos vel ea ipſa ſententia revinci poſſe Eutychianos, ut quæ duas inſinuaret naturas. *Nec movere quenquam debet, ſi verè hanc ſententiam, ſicut à quibuſdam dicitur, Eutychetis protulit Apocriſiarius in Chalcedonenſi Concilio. Sæpè etiam per ignorantes loquitur veritas. Patres autem noſtri in Concilio poſiti, ſenſum loquentis, non verba conſiderantes, nec illum propter hanc ſententiam pronuntiare Catholicum, nec ipſam ſententiam Catholicis tunc inſerere definitionibus voluerunt ; ne viderentur tam intellectum loquentis adprobaſſe, quàm verba. Mirabiliter tamen Spiritus ſanctus poſtea fideles admonuit, etiam per hanc ſententiam revinci Eutychianiſtas, in qua duarum plena eſt prædicatio naturarum.* Denique ita ſuadet Ferrandus, unum de Trinitate paſſum à Catholicis dici debere, & Mariam propriè Dei matrem ; cùm & Catholici Doctores ita loquantur ſano & orthodoxo ſenſu ; etſi hæretici diſtortos & falſiſſimos oblinant ſenſus ei propoſitioni. *Careat ſuſpicionibus, omittat contentiones, & de cætero unum de Trinitate paſſum, vel Mariam proprie matrem Dei eſſe ſic accipiens, quomodo dicitur à Catholicis, etiam ſi aliter hoc adfirmare nitantur hæretici, Doctoribus orthodoxis aures ſimplices præbeat.*

Ibid. p. 200.

Ibid. p. 201.

Pag. 206.

VIII. Operoſiùs aliquantò hoc argumentum verſavit Vigilius, cujus eſt opus peregregium adversùs Eutychetem. Sed rem ille altiori ab origine repetit, ab illis nimirum qui ne duas quidem naturas ut ore & abſolutè confiterentur adduci poterant, ne illico illis Neſtoriana impingeretur veſania. Naturam enim & perſonam indiſcriminatim Neſtorius pro una & eadem re habebat. Hac ergo inani formidine plus æquo perculſi quidam Catholici, duas in Chriſto naturas dicere detrectabant, etſi cùm mentem fidemque ſuam ſigillatim & prolixiùs exponebant, utramque & Dei & hominis naturam dicerent. Audiamus Vigilium hæc non ſine dolore narrantem Catholicorum inter ſe diſſidia : *Hæc multi orthodoxorum minùs attendentes, aut attendere nolentes, vel diſcernere non valentes, in duas ſeſe partes, non diverſitate ſententiæ, ſed vocis profeſſione diviſerunt ; ut id quod eodem modo ſentiunt, eodem modo pronuntiare formident ; inutili profectò atque ſuperfluo timore, ut jure illud propheticum eis poſſit aptari, Illic trepidaverunt, ubi non erat timor. Nam plerique orthodoxorum ſenſum utrarumque naturarum cùm Catholicè exponant, Catholicè retineant, ideo tamen duas nolunt dicere naturas, ne ſecundùm Neſtorium duas putentur fateri perſonas ; à confeſſione utriuſque naturæ non corde, ſed voce tantummodo recedentes ; quodam enim circuitu expoſitionis utuntur, ut duas ſe credere oſtendant : ſed duas nudo ſermone non pronuntiant. Nam cùm credant atque fateantur non hominem, ſed Verbum deſcendiſſe de cœlo, eumdemque ſic in virginis utero incarnatum, id eſt, ſic carnem adſumpſiſſe, ut non mutaretur in carnem ; ſic Verbum hominem factum, ut Deus verus maneret ; ſic noſtram adſumpſiſſe naturam, ut non mutaret nec abjiceret ſuam : ſic Deum hominem, & hominem Deum factum, ut non fuerit tamen utrumque conſumptum ; quis non videat hoc ſenſu duas apertè adſtrui atque demonſtrari naturas ? Quod ergo vera fidei expoſitione colligitur, atque animi ſententia retinetur, cur ſuperfluo timore vocis profeſſione tacetur ?*

Vigil. cont. Eutych. l. 2. Bibl. Patr. Tom. 4. pag. 503. 504.

IX. Mox ibidem rurſus idem Vigilius, ut meticuloſi quidam alii magis, quàm irreligioſi, Deum paſſum & mortuum dicere abnuebant, & putidiſſimè tergiverſabantur, ne viderentur Eutychetis & Apollinaris inſaniæ conſenſiſſe, quam reapſe execrabantur, & quam nihilominus execrari potuiſſent, etſi cum Eccleſia Catholica & cum ſanctis Patribus Græcis Latiniſque Deum mortuum, Deum paſſum confeſſi eſſent; cùm unum perſona, unum hypoſtaſi Chriſtum Deum atque hominem confiterentur. Qui Vigilii, qui Ferrandi ſimiles erant, qui ſupra populares has nænias & ſcrupuloſitates aſſurgebant, ii ingemiſcebant his Catholicorum inter ſe diſſidiis, nec Catholicos ultro citroque eſſe dubitabant: at de plebe Catholici mutuis ſe proſcindebant conviciis, alii aliis Neſtorianæ dementiæ, vel Eutychianæ infamiam aſpergebant, cùm hinc & hinc nihilominus Catholici eſſent. Vigilii rurſus hìc in eam rem verba attexemus, ex quibus fructum non mediocrem poſtea capiemus, tum ad Catholicos in fide & pace Eccleſiæ confirmandos, tum ad refellendos hæreticos. Sic ergo Vigilius: *Rurſus alii timentes ne Apollinaris & Eutychetis dogma incurrant, nolunt dicere Deum paſſum & mortuum, cùm unam ejus credant eſſe perſonam, & hunc eundemque Deum fateantur & hominem. Si ergo unus eſt, ſicuti eſt, cur eum formidas dicere paſſum, quem non formidas credere unum? Nec audes dicere alterum ſecundùm Neſtorii impium ſenſum. Ecce ſunt timores inaniſſimi & ſolicitudines vanæ, quæ fecerunt orthodoxos hæreticorum ſibi nomina impingere, dum voce depromi palpatur, quod expreſſiùs corde clamatur. Qui enim volunt duas ore fateri naturas, quas fidei expreſſione defendunt, Eutychianiſtæ reputantur, cùm non ſint. Item qui duas unius Chriſti naturas publicè profitentur, Neſtoriani putantur eſſe, cùm non ſint; & videas eos luctuoſis quibuſdam, & omni lamentatione dignis inſultationibus hæreticorum nomine ſe invicem accuſare. Tu, inquit, Eutychianus es; & Tu Neſtorianus es: Apoſtolicæ ſententiæ in totum obliti, dicentis: Videte ne cum invicem accuſatis, ab invicem conſumamini. Rogo vos cum ſenſu incolumes ſitis, cur vocibus inſanitis? cur perverſo vocis timore erratis, qui recta fidei ſtabilitate mentis in profeſſionem conſiſtitis?*

Ibidem, Pag. 504.

X. Admonentur hoc exemplo Catholici, periti, imperiti, 1. ut ne fidei tantùm Eccleſiæ, ſed & verbis ejus definitionum adhæreſcant; nec verbis tantùm, ſed & Eccleſiaſticæ horum verborum intelligentiæ. His enim verbis, Deum carne paſſum & mortuum, Mariam verè & propriè Dei matrem affirmantibus, poterat ſenſus alius & alius, rectus & obliquus aſſignari. Ne hinc ergo ſuſpiciones, rixæ, calumniæ aliorum in alios & criminationes naſcerentur, conſultiſſimum erat, ut Eccleſiæ fidei & fidei formulæ, verbis & verborum ſenſui inter Catholicos vulgatiſſimo omnes ſe ex animo adglutinarent, de aliis ne malè ſuſpicarentur, ſimplicitati ſtuderent ipſi, ad eam & alios hortarentur; catholicis & doctis Præſulibus ac Magiſtris ſe conformarent, atque ita vel malevolorum, vel ignorantium obtrectationes aſpernarentur. 2. Ut nulli non vel ſymbolo, vel fidei formulæ intelligant ſubeſſe poſſe varias ſignificationes, veras, falſaſque, rectas, vel præpoſteras. Non quòd ea ſit fidei, vel definitionum fidei conditio: ſed quòd ea vel ingenii humani, vel eloquii imbecillitas, ea cavillandi, ea contendendi libido, ea ſit mentis mortalium inconſtantia. Hinc cogimur tantò vehementiùs ſimplicitati, charitati, paci ſtudere; ne ſuſpicionibus, ne ſubtilitati, ne calumniæ vel minima rima aperiatur. 3. Nec aliter res habet in media illa terenda orbita inter Neſtorium & Eutychetem; ne nobis videantur alii, ne nobis videamur ipſi, ſic ab altero deflectere, ut ad alterum deviemus. Simplicitas fidei & ore profitenda eſt, & corde retinenda, ut Chriſtus & Deus & homo, naturis geminus, unus perſona & hypoſtaſi teneatur: hinc ſcrupuloſas ablegemus perplexitates, ne hinc vel nobis ipſi, vel aliis moleſtiam creemus. Satius eſt ut ſimplicitas charitaſque aliqua minùs excuſanda excuſet, quàm ut inquieta & ſemper ſollicita inconſtantia animi, & nos & proximos arrodat. 4. Nec eſt quòd ſibi ſuppalpentur Novatores, quaſi non aliter ipſi à Catholicis diſſideant, quàm inter ſeſe Catholici ipſi. Incredibilis eſt horum diſſidiorum intercapedo. Velitantur inter ſe Catholici; internecina eſt hæreticorum inter ſeſe, & cum Catholicis pugna. Diſſident inter ſe Catholici, non diſſident ab Eccleſia Catholica; ab Eccleſia maximè diſſident hæretici. Sunt & filiorum ſub uno patre familias rixæ aliquando; at reverentia & charitate ſoſpite patris matriſque; unde & mox filiorum etiam pax & charitas redintegratur. Nihil ejuſmodi allegare poſſunt Novatores; Pontificum illi, qui patres ſunt Eccleſiæ; parentis optimæ Eccleſiæ ipſius ſinum illi, & reverentiam proſciderunt, ut difficillimè jam illis cum Catholicis fratribus convenire, aut pax reſarciri poſſit. 5. Qui ſibi mutuò ſuſpiciones & calumnias aſpergebant hæreſeos Neſtorianæ, vel Eutychianæ, ii ad unum omnes utramque inſaniam execrabantur, utriuſque authorem Neſtorium & Eutychetem damnabant, Eccleſiæ quæ eos proſcripſerat aſſentiebantur, Pontificibus, ſanctis Patribus, Conciliis in eas peſtes detonantibus conſentiebant. Componant ſe Novatores ad hanc fidei, doctrinæ, charitatis formam, & tum Catholici & ipſi apud nos audient, nec negotium illis faceſſemus, ſi quibus obliquioribus ſuſpicionibus vel exagitent ipſi Catholicos, vel ab ipſis exagitentur. Danda enim erit utique venia, ſi homines de hominibus malè aliquid & perperam ſentiant, dum cætera cum Eccleſia ſentiant omnia, ſapiantque. 6. Sed nec illud hìc omittendum, quod mox ſubjicit Vigilius; & illud etiam ut amplectantur invitandi ſunt Novatores, ſi ſe penitus purgatos velint. Nihil erit quod hæreſeos ſuſpiciones reformident, qui Eccleſiæ, qui Pontificibus, qui Conciliis, qui ſanctis Patribus, & fidem, & confeſſionem ſuam omnem accommodabunt. De Patribus ita Vigilius: *Cur formidas duas dicere naturas, quod Athanaſius omnium Eccleſiaſticorum virorum judicio probatiſſimus dixit? In qua fidei profeſſione cuncti Græcæ linguæ tractatores, quod ſuperiore libello commemoravi, & omnes Latini ſermonis, Apoſtolici viri, id eſt, Hilarius, Euſebius, Ambroſius, Auguſtinus & Hieronimus, cœleſtibus imbuti doctrinis, ſimul pariterque conſentiunt? Et tu quare times dicere Deum paſſum, cum hoc ubique Apoſtolica præconia conteſtentur?*

Ibidem.

CAPUT XVI.

Rurſus quàm fruſtra hæretici Scripturis confidere ſe ſimulent.

I. Præclarè Facundus de Catholicis, qui ab Eutychianis Neſtoriani, ab his Eutychiani dicebantur, & eo neutrum eſſe probabantur. Ita & cùm ab his Sabelliani, ab illis Ariani dicebantur.

II. Unius hæreſeos inconſideratior & præfervida inſectatio, in contrariam hæreſim quandoque impingit.

III. Cyrilli & Joannis fautores hinc & hinc Catholici, de hæreſi ſeſe mutuò inſimulabant, errabantque non in doctrina, ſed in perſonis. Quàm nihil hæc Sectarios juvent.

IV. Olim etiam Catholici alii tres Hypoſtaſes dicebant, alii unam, verbis, non re diſſidentes.

V. Rurſus de Cyrillo Capitula ſua retractante ad ſanciendam cum Orientalibus pacem, cùm hi propiores errori fuiſſent, & nihil retractarent.

VI. Quàm in optatis eſſet, ut Proteſtantes Cyrillum imitari in animum induxiſſent.

VII. Rurſus exemplo Joannis Chryſoſtomi conveniuntur à Facundo Proteſtantes.

VIII. Rurſum Facundus, ut Deus benevertat, & in fidei Catholicæ decus convertat ipſas Catholicorum quandoque inter ſe concertationes, ut Cyrilli & Orientalium.

IX. Quàm jure, quàm ſanctè ſibi gratularetur Cyrillus, quod qui in ipſum certare ſe putabant, illi pro fide ſua, pro ſe certarent, atque ita vinceret fides & Eccleſia.

X. Rem explanat Facundus exemplo duodecim Tribuum, utrimque pro Dei cultu æſtuantium.

XI. Quàm benevertenda ſint, ſiqua Patres dixerint dubiè, vel obſcurè.

I. NOn prorſus ab his abludunt, quæ diſputat Facundus Hermianenſis Epiſcopus, de Catholicis, qui à Neſtorianis Eutychiani, ab Eutychianis Neſtoriani dicebantur, & eo ipſo neutri illi peſti demonſtrabantur conſentire. Uſque adeo enim Neſtoriani non erant, ut à Neſtorianis quaſi Eutychiani infamarentur. Uſque adeo Eutychiani non erant, ut ab Eutychianis quaſi Neſtoriani traducerentur. Neutrum ergo erant, eo etiam argumento, quòd utrumque dicerentur, cùm utrumque non poſſent. Ita & quondam Catholici Arianis Sabelliani erant, Sabellianis Ariani; verè neutrum, quia utrumque de ipſis temerè jactabatur; cæteroqui tantoperè ab Arianis diſtantes, ut ab illis Sabelliani dicerentur: tantoperè à Sabellianis diſcrepantes, ut ab his quaſi Ariani exploderentur. Homines profani hæc deridiculo habebant; pii & ſobrii etiam atque etiam dolebant; & in cauſa ſi ipſi eſſent, eas à ſe calumnias à ſe abſtergere omni ope enitebantur, non ut ſibi, ſed ut proximo conſultum eſſet, non neſcii debere nos conſcientiam Deo puram præſtare, famam etiam proximo, quantum id quidem noſtræ poteſtatis eſt. Ita ergo Facundus: *Nam & hoc bene* Lib. 2. pag. 51. *compertum eſt, quod non ſolum Eutychiani de ſua vanitate convicti Neſtorianos: verùm etiam ipſi Neſtoriani, quos non minus redarguit fidei noſtræ defenſio, è contra nos de Eutychiana hæreſi criminantur. Et licet iſta nec expaveſcamus, nec quaſi nova miremur: quoniam ſic aliquando etiam patres noſtros Ariani velut Sabellianos, Sabelliani verò velut Arianos mendaciter infamabant. Oportet nos tamen, ſicut monet Apoſtolus, providere bona, non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus, & criminationes detrahentium præſertim in cauſa fidei prævenire.*

II. Hinc illud emicat, ne ipſius quidem hæreſeos deteſtationem, tametſi laudatiſſima ſit, debere nimiam eſſe, aut immoderatam. Quidam enim Arianorum odio nimis exaſperato ad Sabellianos defluebant: & viciſſim alii ad Arianos ex Sabellianæ dementiæ averſatione ultra modum æſtuante. Perinde ſentiendum eſt de Eutychete, & tota ejus aſſeclarum colluvione, cui fraudi fuit Neſtorii & Neſtoriani dogmatis immoderatior inſectatio. Denique non aliter æſtimandum de imprudentibus illis Catholicis, qui ſeipſos mutuò dilacerabant, non alia de cauſa, quàm alterutrius hæreſeos odio inconſiderato; nam illos etiam ex fratribus ſuis infamabant, qui ejus non lue, non juſta aliqua ſuſpicione laborabant, ſed umbratica tantùm ſpecie, & ea veriſimilitudine, quæ veri perſæpè inimiciſſima eſt. Unde hac nimis exaggerata Neſtoriani dogmatis deteſtatione, demonſtrat Facundus, victoriam tantùm non illi partam fuiſ- Ibid. pag. 53. ſe. *Ubi ſimul & illi licet, qui communicantes Eccleſiæ, & authoritatem venerantes ipſius ſanctæ ſynodi, tanquam dogmati Eutychiano contrarii; tamen per contentionem verbi ſuperfluam, negant debere dici unum ex Trinitate crucifixum, & verè propriè matrem Dei Mariam; inventi ſunt adverſus eandem ſynodum facere, & Eutychianos è contrario ſuis contentionibus adjuvare. Apparuit etiam, ipſos Eutychianos, qui tanquam contra dogma Neſtorii, duas unius Filii Dei negant eſſe naturas, Neſtorianis per hoc indubitatam dare victoriam, & ſynodum Epheſinam reprehendere, quam acceptare ſe fingunt. Sic meretur cæcari, ut ſibi primum contradicat, obvia veritati contentio, quæ nec rationis eſt capax, nec contenta eſſe Patrum authoritate dignatur.*

III. Finitima his ſunt, quæ de Cyrillo Alexandrino Epiſcopo, & Joanne Antiocheno, & de utriuſque defenſoribus in cauſa Neſtorii ſeſe mutuò impetentibus idem Facundus diſputat. Illos ſimiliter docet verbis diſſenſiſſe, cùm in re idem prorſus ſentirent. Neſtorii, vel Apollinaris dogma ſibi mutuò affinxiſſe, à quo utroque utrique abhorrebant. Non poſſe autem non aliquando contingere, ut homo hominem lateat; & alius quis habeatur, quàm ſit; & cæteros ſimiliter alios æſtimet, quàm ſint. De doctrina ipſa fidei mira illis conſentio eſt; at quid quiſque privatim ſentiat, id incompertum eſſe; quid cujuſque verba ſignificent, & quem in ſenſum torquenda ſint, id inexploratum eſſe. Hinc illæ ſuſpiciones, rixæ, maledicentiæ; interim utrique condonandæ, dum charitas, pax, veritas alluceſcens has diffler nubeculas; ut reapſe Cyrillus & Joannes concordiam aliquando tandem renovarunt, & Catholici utrimquæ non eſſe tum cœperunt, quod ſemper fuerant: ſed ſibi mutuò videri cœperunt, in quo utrimque allucinati fuerant. *Si quis autem non declinans in alterutram partem, ſine contentione rem quæ-* Idem l. 6. pag. 245. 247. *rat, inveniet quod tam ſanctorum Orientalium Patrum, quamvis de beato Cyrillo malè ſentirent; quàm ipſius beati Cyrilli, eadem fuerit ſemper intentio, ut Dominum unum Jeſum Chriſtum docerent in duabus naturis, id eſt, divinitate atque humanitate perfectum: ne aut propterea duæ perſonæ crederentur, quia duæ naturæ ſunt; aut propterea una crederetur eſſe natura, quia una perſona. Contingit autem nonnunquam inter unius ſententiæ viros, ut cum de rebus ipſis, quæ in quæſtione ſunt, idem ſapiunt, de ſe tamen invicem aliud ſuſpicentur; cùm vel à dicente minus aperitur verbis, quod corde conceptum eſt; vel ab audientibus minus inſpicitur dicentis intentio. Diſcernenda eſt autem impietas, quæ de Deo malè creditur, ab ignorantia, quæ quiſque aliter de ſuo proximo, tanquam homo de homine ſuſpicatur. Et ſi fortè videtur hominis de homine culpanda ſuſpicio, approbanda tamen eſt intentio, qua veritas fidei, quam de Chriſto habemus, aſſeritur.*

Hìc nihil habent Novatores, quo ſuo vel errori, vel ſchiſmati pertinaciſſimo patrocinentur. Eccleſiæ fidem, Eccleſiam ipſam & Cyrillus & Joannes, ſive Theodoretus arctiſſimè complectebantur, idque præ ſe ferebant. Sedi Apoſtolicæ, & Epiſcoporum univerſo per orbem collegio adhærebant, & hinc ne poſſe quidem ſe reſilire agnoſcebant. Joannes Neſtorio favebat, non ejus dogmati; favebat inquam Neſtorio, aut necdum damnato, aut tam recens damnato, ut necdum ſynodicum hoc decretum, aut à Romano Pontifice, aut ab Eccleſia univerſa confirmatum, & novo hinc robore munitum fuiſſet. Vel ipſa enim ſynodalia decreta, etſi invictæ authoritatis ſint, antiquitate tamen ipſa, & conſenſione unanimitatis toto orbe Epiſcopalis convaleſcunt. Sectarii ergo noſtrates hinc nihil omnino ſibi præſidii parare poſſunt, qui tanto & tam diutino Pontificum & Conciliorum conſenſui pertinaciſſimè renituntur.

IV. Nec illud tacuit Facundus aliquantò antiquius exemplum diſſidentium circa fidei diſcrimen Catholicorum, cùm alii tres in Trinitate & perſonas & hypoſtaſes aſſererent, alii unam hypoſtaſin, tres perſonas. Vicit charitas, diluxit veritas, obtinuit unitas, omnibus ſummæ credentibus

Eccleſiæ authoritati, quæ ita rem interpretata eſt, non aliud eſſe Perſonas Latina, quàm Hypoſtaſes Ibid. l. 6. pag. 256. Græca voce. *Sicut aliquando in divina Trinitate Catholici quidam tres hypoſtaſes accipere noluerunt, quamvis tres perſonas acceperint, &c. comperti ſunt non in re, quæ illo nomine ſignificabatur, ſed potiùs in ipſo nomine quo ſignificabatur offendi.*

V. Multò plus habet admirabilitatis, quod idem Facundus paulò pòſt ſubjicit, de B. Cyrillo, qui id paci, id charitati donavit Eccleſiæ, quando in gratiam rediit cum Joanne Antiocheno & cæteris Orientalibus, ut ipſe quidem ab Orientalibus nihil retractari cogeret, ſed ex adverſo ſua ipſe Capitula retractaret; quaſi non illis, ſed ſibi recantandum & emendandum aliquid eſſet; cùm contra totum eſſet. Nam & Theodoretus & Joannes nonnihil ab æqui rectique orbita deerraverant, quod illis retractandum jure merito fuiſſet; Cyrillo autem ſua tantùm erant Capitula paulò planiùs exponenda, ut cavillandi anſa omnis amputaretur. Sed quantò veritati propior erat Cyrillus, tantò ille fuit & unitatis charitatiſque ſtudioſior; ut non ſine ſuo aliquo dedecore, aut dedecoris rumore Orientales lucraretur, & unitati fidei recolligeret. Ita enim tunc jactavere Orientales, ſe nihil ſuorum emendaſſe dogmatum, Cyrillum ſua caſtigaſſe Capitula; ſe nulli fidei formulæ à Cyrillo propoſitæ ſubſcripſiſſe, Cyrillum confeſſioni à ſeipſis concinnatæ ſubſcribere coactum fuiſſe. Paſſim ergo ita jactatum eſt, converſione & reſipiſcentia Cyrilli hanc pacem factam eſſe, & ita ejus emendata fuiſſe Capitula, quaſi unam in eis Chriſti naturam antè dixiſſet. Igitur tum quidem vincere viſi ſunt Orientales, vinci Cyrillus: nec id Cyrillum fallebat, qui tanti duxit, & lucrum id ſuum, victoriam verè ſuam interpretatus eſt, ſi ſuæ aliquo famæ diſpendio, nullo fidei, nullo veritatis, tot Præſules, tantas Eccleſias ſibi, unitati, fidei & Eccleſiæ Catholicæ redintegraret. Ibid. p. 257. *Hinc autem creditus eſt beatus Cyrillus, non rectam prius in ſuis Capitulis tenuiſſe ſententiam, ſed admonitione Orientalium poſtea eſſe correptus; quoniam cùm ipſa unitas Eccleſiarum fieret, non Orientales Patres ejus Capitulis ſubſcribere compulſi ſunt: ſed ipſe potiùs expetitus eſt, directæ ſibi ab eis confeſſioni ſubſcribere. Ipſamque Capitulorum ſuorum retractationem, non ideo eum poſt Epheſinam Synodum feciſſe aliqui crediderunt, ut quæ clauſa quibuſdam fuerant panderentur, & quæ videbantur obſcura clareſcerent; ſed potius ut priſtinum in eis emendaret errorem, quod putabatur, ſicut adhuc Eutychiani putant, quod unam in eis dixerit Chriſti eſſe naturam. Hinc ergo contigit, ut converſione beati Cyrilli facta unitas crederetur. Et revera cui non ſurriperet iſta ſuſpicio, de humanis cordibus loquimur, & humana corda geſtamus: cùm nihil Orientales Patres, qui hæc Capitula corrigenda judicaverunt, corrigere cogerentur: beatus autem Cyrillus, non ſolùm fidei confeſſioni, quam ſicut neceſſarium crediderunt illi dictaverant, expetitus antè ſubſcriberet; ſed etiam ipſa ſua Capitula retractaret?*

VI. Miror ſi legere hæc poſſint Proteſtantes, ſive Galli, ſi qui ſuperſint, ſive Germani, ſive Angli, ſive quivis alii, ut ſibi Majoribuſque ſuis non erubeſcant, qui ab Eccleſia nunquam ſe abſcidiſſent, ſi in animum inducere potuiſſent, ut vel ad punctum temporis Cyrillum imitarentur; ut charitati, quàm contentioni magis ſtuderent; unitatis, quàm partium ſtudii tenaciores eſſent; Eccleſiæ, quàm ſectæ ſuæ magis conſulerent; denique veritatis quàm famæ ſuæ curioſiores eſſent; aliqua ex iis quæ ſibi exciderant, vel dicentibus, vel ſcribentibus retractarent: viciſſe ſe exiſtimarent, ſi incolumi unitatis vinculo vinceret charitas, vinceret Eccleſia. Poſtquam deferbuit primus ille eorum novandi ardor, quanta illi poſtea & retractarunt, & monuerunt. Quin ergo vel tum intellexerunt, temerè & inconſultè a ſe novata eſſe, quæcumque novaverant omnia: nec ſapientius à ſe quidquam fieri poſſe, quàm ſi ſe rurſus totos in ſinum unitatis, charitatis & veritatis Catholicæ abderent, etiam cum aliquo famæ ſuæ detrimento? Si imperare id ſibi potuiſſent, facilè poſtea intellexiſſent, non aliud magis eſſe poſſe ſuæ famæ & opinionis decus, aut gloriæ incrementum, quàm ſi exemplo uterentur Cyrilli, & totos ſe amplificandæ roborandæque Eccleſiarum unitati & charitati impenderent. Quod de Cyrillo hic dixi, de Synodo Epheſina, cui præfuerat, de Eccleſia Romana & univerſa dixi, cujus ille majeſtatem & pondus, ac cauſam geſtabat. Probavit Eccleſia Catholica Cyrilli in Orientales indulgentiam, etiam cum ſui non levi dejectione; ut quæ non tam dejectio eſſet, quàm ſummæ quoddam gloriæ faſtigium, in edendis incredibilibus ejuſmodi unitatis & charitatis Catholicæ documentis.

VII. Miſſa facio, quæ bene multa & præclariſſimè ſcripſit idem Facundus de Theophili & Cyrilli Alexandrinorum Antiſtitum in Joannem Chryſoſtomum, tum ſuperſtitem, tum fato etiam functum machinationibus. Has ille ait velut eclipſes fuiſſe ingentium illorum Eccleſiæ luminarium: *quæ licet nonnunquam ſplendoris ſui detrimenta ſuſtineant, non tamen amittunt luminaria eſſe quod ſunt.* Sic ille mitiſſimè de Theophilo & Cyrillo, quibus abſterſit tandem charitas, unitaſque Eccleſiæ, quidquid in Chryſoſtomum peccaverant. Sed non poſſum non hic aſſuere, quod idem Facundus ſuperiùs dixerat de Chryſoſtomo ipſo, qui cùm & innocentia & eloquentia plurimùm fideret, & nihil non poſſet, *Habens* L. 4. p. 144. *etiam magnam gratiam populi Chriſtiani, cui pro majoribus ſuis meritis erat acceptus: & defenſionem Sedis Apoſtolicæ, ſine cujus erat judicio condemnatus; facilè poſſet obtinere victoriam, quæ illum etiam fugientem eſt perſecuta poſt mortem. Sed metuens, ne abſolutus aliorum judicio, per obſtinationem adverſariorum ſuorum non reciperetur ab aliis; atque ita quibuſdam ei communicantibus, quibuſdam verò averſantibus ejus communionem, Eccleſia ſcinderetur, pro cujus utilitate ſciebat ſe Epiſcopum factum: elegit conſultiſſimè, & admodum mirabili pietate, cathedram Epiſcopatus ſui relinquere, quàm ut per ejus defenſionem unica Chriſti divideretur hæreditas.*

Hæc enimverò ſunt, quæ jure merito proponi debeant novarum Sectarum parentibus, ut Chryſoſtomi ſe imitatores eſſe malint, quàm cum Eccleſia, vel in Eccleſia infinitas exercere ſimultates. Etſi quid in eos ſævius aut abruptius commiſſum fuiſſet, quod equidem non memini: etſi luminaria quædam Eccleſiæ in eos peccaſſent aliquid, ut Cyrillus & Theophilus in Chryſoſtomum: id illi paci & unitati Eccleſiæ donare debuerant, non injurias ſuas cum optimæ parentis Eccleſiæ, & ſua ipſorum pernicie ulciſci.

VIII. Sed nec illud nos prætervolabit, quod idem Facundus admiratur, de divina in electos ſuos, in Doctores maximè & Patres Eccleſiæ ſuæ providentia, mala ipſa bene vertente, & ipſam eorum quandoque ignorantiam in majorem Eccleſiaſticæ fidei & doctrinæ ſplendorem, detorquente. Quod enim Orientales cum Joanne Antiocheno ignorarent, quæ germana eſſet Cyrilli doctrina, quæ Capitulorum ejus ſententia, atque ita illam vehementiſſimè impugnarent: idipſum quoque ceſſit tandem in ipſius Catholicæ fidei ornamentum & ſtabilimentum, cùm pace tandem conciliata patuit, non tunc duntaxat, ſed & priùs cùm atrociſſimè digladiarentur, unam omnium illorum & eandem fuiſſe fidem, quæ Eccleſiæ Catholicæ erat, quæ Synodi Epheſinæ primæ. L. 6. p. 265. *Quis autem dignè conſideraret, quis verbis* *explicare ſufficeret, quàm ſapienter ad inſtructionem prædeſtinatorum humana quoque ignorantia Deus utatur, cujus omnipotens bonitas in magnam utilitatem, cùm voluerit, noxia quæque convertit? Illa namque de beato Cyrillo conſacerdotum ejus ignorantia, quæ paci Eccleſiarum aliquando contraria fuerat, ſi quis bene conſideret, inſtructioni Eccleſiæ nunc aſſertionique proficit. Evidentius enim documentum eſt veræ fidei, ſi inter ſe diſſidentium, quaſi pacatorum, inveniatur eadem de illa fuiſſe ſententia. Nam licèt Orientales Epiſcopi cum aliis malè de beato Cyrillo ſentirent, & ob hoc etiam vehementer inſectarentur; venerabili tamen Paulo Emiſeno Epiſcopo mediante comperimus, quod utraque pars pro una eademque fide certabat: cùm & Orientales nihil aliud à beato Cyrillo confitendum expectarent, quàm tenuit ſemper & tenet Eccleſia: & beatus Cyrillus quod expectabatur cum magna exultatione perficeret, confeſſionem eorum de incarnationis divinæ myſterio deſideranter accipiens, ſuamque eſſe proteſtans.*

IX. Illud quoque luculentiſſimè monet Facundus, gratulari nos quoque debere, & adgaudere gaudio Cyrilli, quo nimirum ille geſtiebat, cùm impugnari ab Orientalibus cerneret eas hæreſes, quas ipſe æquè execrabatur; propugnari eam fidem, quam & ipſe amplectebatur: eo enim conſtare rectæ fidei ſtatum, eo ſuam & illorum ſalutem, eo Eccleſiarum omnium firmitatem de cætero conſiſtere judicabat; quod autem ſua & fidei Catholicæ conſtantia & hæreſeos deteſtatio Orientalibus minùs explorata eſſet, id verò illum minimè ſolicitum habebat; cùm ſuæ poteſtatis eſſe cerneret, qualis eſſet, & quid ſentiret prodere, & totam illam ſimul & ſemel de ſe hallucinationem diſcutere; eo certiſſimo fructu ad Eccleſiam inde redituro, ut conſtaret, quàm inconcuſſa eſſet Eccleſiæ fides, fideique unitas, quam nec tanta Epiſcoporum diſſidia concutere potuiſſent. L. 6. p. 266. *Quantum beatus Cyrillus lætari potuiſſe credendus eſt, cùm ſe videret ob eam fidem, quam tenebat, & quam ab omnibus teneri volebat, à ſuis conſacerdotibus inſectari? Quod enim in illo fallebantur, nec ibi credebat ſtatum fidei Chriſtianæ conſtare, nec æſtimabat diu eſſe manſurum; cùm in ejus eſſet poteſtate, quod poſtmodum fecit, dictorum ſuorum pandere rationem, & ſedare aliter æſtimantium motus. Quod autem fideliter, quod conſtanter, ea quæ veritatis fuerant aſſerebant, quamvis contra ipſum aſſeri neceſſe non fuerat, ibi rectæ fidei ſtatum, ibi ſuam illorumque ſalutem, ibi Eccleſiarum omnium de cætero firmitatem conſiſtere judicabat: ut de incarnationis Dominicæ ſacramento nemo dubitaret ulteriùs, de quo etiam inter diſſidentes, ac de ſe aliter ſentientes, una inveniretur eademque ſententia.*

X. Hìc mihi ſaltem monendus eſt Lector, tantò me proniùs in has delapſum eſſe de Patrum diſcordia & concordia quæſtiones, quòd ex Patrum conſenſione interpretandas eſſe Scripturas, non ex privati cujuſque acumine, vel libidine, prolixè inferiùs demonſtraturi ſimus. Id verò operosè inferiùs demonſtrat Facundus, ubi ſancti Patres diſſidere & conflictari inter ſe videntur, id ex eo fieri, quòd alios aliorum lateat mens & intentio: ut plerumque & idem ſentiant, & hanc conſenſionem ſuam ne ipſi quidem ſatis intelligant. Non aliter ſanè, quàm diſſidere ſibi videbantur olim Tribus Ruben & Gad, & dimidia Tribus Manaſſe, & aliæ Tribus decem: etſi pro aſſererendo Dei unius cultu, uno templo ejus, uno altari, omnes unanimiter conſpirarent. Ita enim certiſſimè in Concilio Epheſino I. altercati ſunt hinc Orientales Joanni, hinc cæteri Patres Cyrillo addicti, quòd quid vellent ipſi, non ſatis caperent: etſi quid vellent fidei Catholicæ decreta de una Chriſti hypoſtaſi, omnes hinc & inde caperent, & conſentirent. L. 7. p. 301. *Quære intentionem filiorum Ruben, & Gad, & mediæ Tribus Manaſſe, atque ex altera parte Tribus Levi & aliarum novem Tribuum Iſrael, & invenies utramque partem pro divino cultu fuiſſe ſolicitam. Quære ignorantiam, & neutram invenies, quæ ad divinum cultum pertineat, ſed alteram partem intentionem alterius ignoraſſe. Quære intentionem Synodi Epheſinæ, atque ex altera parte Antiſtitum Provinciæ Orientis, & aliarum novem Provinciarum, & invenies utramque partem pro divino cultu fuiſſe ſolicitam. Quære ignorantiam, & neutram partem invenies quæ ad divinum cultum pertineat, ſed alteram partem intentionem alterius ignoraſſe.*

XI. Cùm illam Cyrilli ſententiam protuliſſet Facundus, obſcura Patrum & dubia ſi qua ſint loca, ea ex aliis planis & apertis exponi & laudari debere: excipit ipſe mox eam eſſe dignam Cyrillo vocem. Hæreticorum eſt enim inſidiari Patrum ſcriptis, & ex iis quæ dubia vel obſcura ſunt, obliquiùs cætera interpretari; cùm Catholici ſi qui probi & ſani ſunt, ex indubiis & claris lucem cæteris affundant. L. 8. p. 357. *Hæc vox Cyrillo digna ſic integrum Eccleſiæ doctorem loqui decebat. Nam quemadmodum calumniantium hæreticorum eſt, ex dubiis & obſcuris quæ certa & manifeſta ſunt malè interpretari: ita ſolitum eſt prudentiæ ac pietatis Catholicæ, ex indubitatis atque evidentibus, & firmare ambigua, & latentia declarare. Ideoque meliùs facimus, ſi virorum doctiſſimorum in pace Eccleſiæ mortem obeuntium ſcripta meliùs interpretemur, vel ſi minus in eis hæreſum futurarum calumnias vitare potuerunt. Si qui verò orthodoxi etiam aliud faciendum putaverint, non ſunt in hoc à prudentibus imitandi. Qui ſi utriuſque partis momenta perpendant, & facilè dignoſcent quorum magis propoſitum debeant approbare; utrum accuſantium, an excuſantium in Eccleſiæ pace & patrum laudatione defunctos.* Graſſatur autem illa hæreticorum perverſitas & maledicentia non in ſanctos tantùm Patres, ſed & in Eccleſiam ipſam, in quam redundare volunt errores illos omnes, quos Patribus affingunt; cùm Catholici virginitatem matris ſuæ à Chriſti unquam charitate & veritate deſciviſſe negent. Ibidem. *Illi denique ipſam quæ nos genuit, criminantur & infamant Eccleſiam, velut adulterinis dogmatibus aliquando corruptam: nos autem virginitatem noſtræ matris excidiſſe unquam à charitate quæ in Chriſto eſt denegamus, adſerentes non fuiſſe hæreticos, quos habuit honoratos.*

CAPUT XVII.

Qui Scriptores Eccleſiaſtici, etſi alicubi erraverint, purgari debeant ab hæreſeos ſuſpicione.

I. Ut Facundus Cyprianum purget & cæteros ei conſentaneos in iterando omnium hæreticorum baptiſmo.

II. Ut Athanaſius Dionyſium Alexandrinum purgarit ab infamia dogmatis Ariani, teſte Facundo.

III. Quibus legibus fas ſit purgare Scriptores Eccleſiaſticos alicubi cæſpitantes.

IV. Ut Gregorium Thaumaturgum purgarit Baſilius: ut Hilarius Antiochenam Synodum, quæ Homouſion cum Paulo Samoſateno damnaverat.

V. Solvitur objectio ex trium Capitulorum damnatione petita.

VI. Aliæ rurſus Facundi monitiones, ubi excuſari poſſint & debeant Patrum aliorumque Scriptorum dicta.

VII. De Retractationibus Auguſtini, & quàm æquum ſit Patres alios ſimiliter affectos credi.

VIII. Hæreticum non facit ignorantia, ſed pertinax erroris defenſio, ex Facundo eodem.

IX. Quàm procul ſit ab hæreſi ignorantia, vel imperfecta fides, pia ſimplicitas & docilis.

X. Quàm multi Deo & Eccleſiæ chariſſimi ſint, etſi fide & ſcientia imperfecti; quia ſuo quodam modo ſentiunt ſapiuntque, quidquid ſentit ſapitque Eccleſia, cui incumbunt.

XI. Qui fide & ſapientia ſunt imperfecti, poſſunt eſſe perfecti ſua, & charitate, & adhæſione ad Eccleſiam Catholicam.

XII. In ipſa plebe fidelium, ſunt, qui non errent, aut rariſſimè; ſunt & in claſſe contemplantium, qui ſimpliciter errent, quos & ſinus Eccleſiæ excipit, cujus diſcipuli ſunt, & ſi ſint & magiſtri.

XIII. Quo differant ſimpliciter ignorantes Catholici, à doloſe latentibus.

XIV. Ex Facundo, Auguſtino, Petro Venerabili, multa contra Proteſtantes hujus ævi.

I. NEc multùm diſſimilem Facundus inſtruit defenſionem Cypriano, prædeceſſori ejus Agrippino, & Firmiliano, in iterandi hæreticorum baptiſmi cauſa. Non ſolùm enim illos, ſed & omnes qui cum illis hoc de iterando *omnium* hæreticorum baptiſmo definierunt, etſi eam illorum definitionem non approbet, Patribus adſcribit. En ejus verba: *Eorum fidem atque doctrinam, & maximè Cypriani toto orbe radiantem judicat eſſe laudabilem Eccleſia, vel ſi & ipſe errata non emendaſſe credatur, &c. Scilicet intentione mentis, atque propoſito, ſicut arbitramur, ab hæreſis crimine defenduntur; quoniam ante definitionem Eccleſiæ in ejus communione permanentes, nimio, vel immoderato zelo adversùs hæreticos, vel decreverunt talia, vel dixerunt: non poſt Eccleſiæ in eadem quæſtione ſententiam cum hæreticis ſegregati, aſtruendo talia ipſam impugnaverunt Eccleſiam.* Vides ut debeat, & quibus parari debeat defenſio Scriptoribus Eccleſiaſticis, Patribuſque, ſicubi titubaverint in aliqua quæſtione definienda; nimirum ſi ante Eccleſiæ definitionem id fecerint, ſi à Catholicis ſe non ſegregaverint, ſi hæreticorum partibus ſe non adgregarint, ſi ea ipſa in re Eccleſiam non impugnaverint.

Ibidem. L. 10. pag. 428, 429.

II. Dionyſium Epiſcopum Alexandrinum, & eruditionis, & ſanctitatis fama clariſſimum vendicabant olim ſuis partibus Ariani, quaſi ab eo præluſum eſſet Ario. Hanc ab eo calumniam propulſavit Athanaſius, & quamvis *dura & ad excuſandum difficilia* ejus dicta ſenſui catholico aſſeruit, eo maximè fretus argumento, quòd Dionyſius dum vita ſuppeteret, nec de impietate fuerit accuſatus, nec Epiſcopatu dejectus, nec ab Eccleſia diſceſſerit, ſed in ejus permanſerit unitate. Ita enim idem Facundus: *Nam neque cum Ariani vellent quædam ex dictis venerabilis Dionyſii Alexandrini Epiſcopi in teſtimonium & adſertionem ſui erroris adſciſcere, ut ex hoc oſtenderent Arium non eſſe novi dogmatis inventorem, quippe cum Dionyſius olim docuiſſet facturam eſſe Filium Dei, neque natura proprium, ſed extraneum ab eſſentia patris; & quia idem filius non erat antequam fieret, aliaque ſimilia quæ in eodem opere continentur; Athanaſius, germanum ſpecimen & probabile Catholicæ doctrinæ atque virtutis exemplum, ea conſtanter excepit, & quamvis noſtris auribus dura, & ad excuſandum difficilia, defendere non refugit, & prius eorum auctorem Dionyſium per hoc voluit eſſe purgatum, atque ab Arianorum crimine alienum, quod ipſe non ſicut Arius cum viveret, de impietate fuerit accuſatus, aut de Epiſcopatu dejectus; neque velut hæreſim defendens, de Eccleſia ſicut ille diſceſſerit, ſed in ejus permanſerit unitate.*

Ibidem. pag. 441.

III. Perſpicis quàm clementes fuerint ſancti Patres in Patrum aliorum ſcriptis interpretandis & in catholicos ſenſus traducendis, quantum fas erat. Perſpicis & quibus id legibus fas eſſet, ut nedum in vivis agerent in crimen adducti eſſent, ne damnati eſſent, ne ſede extruſi, ne damnatum errorem defendentes ab Eccleſia receſſerint, ne ſe abruperint ab ejus unitate. Non video, quid aptius, aut verò quid validius objici poſſet nuperis ante noſtram hanc ætatem Sectariis; non quo eos abſterreamus, ſed ut blandiſſimè invitemus, quo & ipſi hanc Eccleſiæ Catholicæ clementiam & humanitatem experiantur. Ibidem mox idem Facundus: *Igitur Athanaſius, qui non tantum verbi doctrina, quantum paſſionibus, trinæ unitatis erat aſſertor, & cujus tota vita martyrium fuit, authoritati ſe ſubdit Eccleſiæ, & quod Dionyſio communicavit uſque in finem, hoc ſolum judicat ejus purgationi ſufficere, ita ut illum pro talibus dictis, non condemnare dico, verùm nec leviter culpare præſumat.*

Ibid. pag. 444.

IV. Quin & Gregorium Thaumaturgum non ab Arianorum tantùm, ſed & à Sabellianorum contrario errore purgavit Baſilius, cùm hinc & inde illi eum ſibi ſuffragari ex ejus verbis argumentarentur. Ita quippe Facundus: *Sanctus autem Baſilius magnum Gregorium, qui miraculorum operatoris cognomen accepit, ut* Θαυματουργὸς *vocaretur à Græcis; non ab Arianorum tantùm, qui creaturam & facturam Filium dicunt; verùm etiam à contrario Sabellianorum errore defendit, qui unam Patris & Filii ſubſiſtentiam dicunt; quamvis hæc & prædictus Gregorius dixiſſe videatur.* Nec præteriit Facundum Hilarius, qui non ſingulos aliquos Patres, ſed Synodos purgavit conciliavitque ſibi, etſi contraria ſenſiſſe & ſcripſiſſe viderentur; octoginta nimirum Epiſcopos Concilii Antiocheni, qui Paulum Samoſatenum damnaverant, proſcripſerantque homouſion, quod eo falleret & abuteretur Paulus, ut unam Patris & Filii tam perſonam quàm naturam conſtitueret, Chriſtumque merum eſſe hominem affirmaret. Statuerant autem homoeouſion, quòd ſimilitudo ſubſtantiæ perſonas in unam duas conflari non ſineret. His rurſus Hilarius conciliabat trecentos decem & octo Patres, qui ex adverſo homouſion revexerant adversùs Arium, rejecerantque homoeouſion; quòd Arius ita duas, ita ſimiles aſtrueret Patris & Filii perſonas, ut & inæquales atque adeo diſſimiles blatteraret. Audiendus hìc Facundus: *Beatus Hilarius Arianorum potentiſſimus atque acerrimus expugnator, & conſtantiſſimus fidei Chriſtianæ confeſſor, in Epiſtola, quam de exilio ſcripſit Epiſcopis.* Et mox; *Non unius hominis verba privatim dicta, ſed publica decreta conciliaria approbat, quibus octuaginta noſtri Patres pro Paulo Samoſateno repudiaverunt ut homouſios, id eſt, unius eſſentiæ cum Patre Filius vocaretur; & rationem cur hanc vocem repudiaverint talem reddit, quoniam memoratus Paulus hæreticus ſolum Patrem Deum eſſe confitebatur, Filium verò à Maria matris generatione cœpiſſe, & hominem tantùm eſſe dicebat, & docebat propterea maluiſſe illos Patres remoto homouſio homœouſion ſtatuere, id eſt, ſimilis eſſentiæ; quoniam ſimilitudo unionem non permittit intelligi. At cum Arius poſtea homœouſion malè intelligeret ac doceret, & negans filium cum patre unius eſſe ſubſtantiæ, ſic diceret ſimilem Patri, ſicut Joannes Apoſtolus de ſe atque aliis adoptionis filiis dicit: Nunc Filii Dei ſumus, & necdum manifeſtatum eſt, quod ſumus: Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Cùm ergo pravè homœouſion Arius prædicaret, alii Patres homouſion reſumpſerunt. Proinde Hilarius, ut in neutris Patribus accuſaret Eccleſiam, quæ utroſque habuit honoratos, hanc abſolutionem quæſtioni dedit, quoniam & illi octuaginta contra hæreticum improbaverunt homouſion, & trecenti de-*

L. 10. c. 6. pag. 448.

Ibidem. pag. 452.

cem & octo idipſum contra hæreticum probaverunt. Ex quibus id tandem concluditur ab Facundo, Athanaſium, Baſilium, Hilarium id præ cæteris ſtuduiſſe, ut ſanctos Patres & ipſos ſibi, & Eccleſiæ, & fidei orthodoxæ conciliarent, ne eorum infamia aſpergeretur Eccleſia, quæ tanto in honore eos habuerat. *Hæc ergo Athanaſio, hæc Baſilio, hæc Hilario, & omnibus viris ſanctis, ſollicitudo fuit, ne culpatis velut hæreticis eis, qui in Eccleſiæ pace atque honore defuncti ſunt, ipſa quæ illos magno honore dignata eſt Eccleſia culparetur.*

V. Sentio quid objectari mihi contra poſſit, hæc ſcripſiſſe Facundum pro trium famoſorum defenſione Capitulorum, quæ nihilominus damnavit Eccleſia in quinta Synodo generali, atque adeo & Theodorum Mopſueſtenum Epiſcopum damnavit, cujus purgationi præ cæteris ſtudebat Facundus, Verùm facilè intelliget Lector, non authoritate nos hìc Facundi, ſed compilatione uti; ut qui hæc exempla coacervaverit tot ſanctorum Patrum, qui ſua plus ſatis nitantur authoritate, nec aliena magnoperè indigeant. Magni noſtra intereſt, non quid Facundus dixerit, ſed quid ipſa Patrum culmina ſenſerint, explanaſſe: quid Athanaſius, quid Baſilius, quid Hilarius, quid Cyrillus. Horum exempla clementiæ in bene vertendis & conciliandis aliorum Patrum Synodorumque ſcriptis conſarcinavit Facundus, & eo nos labore levavit; hactenus ergo à nobis laudatus eſt, Adde quòd ſingulare illud fuerit quintæ Synodi judicium, nec alia facilè inveniri poſſint Concilia, quæ eandem rem tentarint. At in tanto ſæculorum decurſu quod ſemel tantùm contigit, id miraculo magis eſſe poteſt, quàm exemplo, etſi & exemplo etiam forſan poſſet, ſi æquè juſtæ cauſæ inciderent. Vel hinc autem patet eas rariſſimè incidere. Adde rurſus quod in eo ipſo Concilio unus Theodorus Mopſueſtenus tam gravis cenſuræ fulmine afflatus ſit, non alius præterea quiſquam. Theodoreti perſona ne in cauſam quidem vocata eſt: vellicata ſunt ejus tantùm ſcripta, & proſcripta, ſed pauciſſima, & illa tantùm, quæ in Cyrillum effuderat; reliquis ejus operibus omnibus, & numero & mole, ſed multò magis eruditionis laude præſtantiſſimis, prima ſua conſtitit & conſtat etiamnunc integritatis fama. Etſi ergo cauſa videatur cecidiſſe Facundus, damnatione ſynodica trium Capitulorum; vicit tamen, & vincit adhuc tota ejus doctrina, ex Auguſtino & aliis Patribus hauſta: & inconcuſſa ſtat, uno in tot retro ſæculis exemplo dempto, qua ſanè exceptione adeo non infirmatur, ut vehementer etiam confirmetur regula generalis ab eo conſtituta. Niſi malis dicere in Theodoro Mopſueſteno deſiderari nonnullas ex illis legibus quas præſcripſerat Facundus, ut purgari quis poſſet.

Ibidem. L. II. P. 489.

VI, Scitiſſimè rurſus idem Facundus admonet, ne ſummorum quidem hominum mortali huic vitæ conceſſum id eſſe, ut mens voluntati, ſermo menti, actio intentioni omnino reſpondeat; & indulgendum utique illis etiam id eſſe, ſi quod ſplendet in bona intentione, aliquantum veſperaſcit in opere, vel ſermone. *Non eſt autem nobis in hac vita conceſſum, ut propoſitum noſtræ mentis opus æquiparet: & talis tantaque ſit actio, qualis & quanta eſt in nobis intentio; ſed quod perfectè lucet in bona intentione, aliquantum veſperaſcit in ſermone, vel opere.* Ex quo id emergit, ut ſi qua nos in Patrum ſcriptis offendant, ea noſtrum ſit humanius interpretari, aut aliis interpretanda reſervare; ſi tam apertus ſit error, ut nihil poſſit excuſationis prætendi, credamus id ab illis poſtea emendatum, etſi non legamus, ubi emendarint; ne inuſta Patribus ignominia in totam Eccleſiam quodammodo reſpergatur. Si verò ejuſmodi tum quæſtiones erant, de quibus nihildum Eccleſia definiſſet; aut ſi nihil ab hæreticis tunc formidabatur, eoque ſecuriùs, forſan & incautiùs ſcribebant Catholici Doctores: ſi denique is fuerit eorum error aliquis, qui Eccleſiam latuerit, ut ne eos quidem admonere & ad palinodiam vocare potuerit: tum æquum prorſus eſt, ut eorum infirmitatem excuſet intentio, excuſet eorum lapſus charitas Eccleſiæ, à qua ne tantillum quidem diſceſſerunt. *Proinde ſic horum, vel quorumcumque talium Patrum ſcripta legenda ſunt, ut ſicubi nos aliquid in eis offenderit, aut meliùs hoc interpretemur, aut interpretandum melioribus relinquamus. Si verò tam certus eſt error, ut excuſari nequeat, credamus, quod poſtea emendare potuerint; vel ſi non legatur ubi emendaverint, ne non tam ipſos de ſubrepente lapſu, quàm Chriſti Eccleſiam de ſedula ejus adprobatione culpemus. Quod ſi & aliqui pro ambiguitate novæ quæſtionis, de qua necdum una generaliter ſententia tenebatur, ſicut aliquando fuit, cùm beatus Cyprianus omnes hæreticos crederet baptizandos; aut pro ſecuritate illius temporis, quia necdum ſicut nos ex altera parte contrariis quæſtionibus pulſabantur; aut quia Eccleſiam fortè latuit, ut non admonerentur, in ipſo dicantur errore manſiſſe; infirmitatem labentium religioſa excuſet intentio; & quoniam in Eccleſiæ charitate manſerunt, credamus quod eorum culpas ipſa charitas texerit, ſicut ſcriptum eſt: Charitas cooperit multitudinem peccatorum.*

Ibid. pag. 491. 492.

VII. Suo inferiùs loco, ſi per tempus liceat, verba faciemus de illa ſummi & ſupra omnem admirationem poſiti Theologi Auguſtini ſapientia & animi moderatione, qua ſuos ipſe libros retractavit omnes, Retractationum libros publicavit duos. Pium æquumque eſt, ut & cæteros Patres omnes eadem mente, eadem modeſtia animi fuiſſe credamus, ut ſcripta ſua omnia ſicubi opus eſſet, emendaverint, vel ſi monerentur, emendaturi fuerint; atque adeo ut illos vel nunquam erraſſe, vel nunquam pertinaciter erraſſe agnoſcamus. Eſto idem non dixerint Patres alii, quod Auguſtinus: at idem ſenſerunt: idem forſan etiam ſcripſerunt: nam quis omnia eorum legit, aut legere potuit? An incertum id dices, an ergo certum cuiquam eſt, quod nec ita ſenſerint, nec ſcripſerint? Talis enim fuiſſet, & talia ſenſiſſet Auguſtinus, etſi non ſcripſiſſet. Si incertum eſt autem utrumque, at certum eſt, piè nos & ſapienter facturos, ſi de illis piè & clementer ſentiamus. Si de illis autem durè ſentiamus ob illud incertum, certa tamen noſtra vel ſævitia, vel temeritas. De duobus ergo incertis illud potiùs eligamus, quo noſtra pietas, quàm quo impietas prodatur. *Tales igitur æſtimemus & alios Doctores Eccleſiæ, qualem ſe nobis Auguſtinus oſtendit; & nullum dicemus hæreticum in Eccleſiæ pace atque honore defunctum. Quid enim me lædit, ſi de omnibus taliter ſentiam, vel ſi non omnes fuerint tales? Hìc forſitan aliquis dicat, Sed de Auguſtino rectè ſic audis, cujus animum profeſſio ſua declarat; de aliis autem qua ratione ſic credas? Quaſi vel ipſe qui contradicit, certum habeat, quod hoc alii quoque non dixerint; tanquam omnia omnium legerit, omniumque meminerit; aut vel ipſe animus Auguſtini ideo talis fuit, quoniam taliter eſt locutus; & non potiùs quoniam talis fuit, ideo taliter eſt locutus; ac per hoc etiamſi nihil tale dixiſſet, idem tamen eſſet habitus animi ad corrigendum quod juſtè offenderet præparati. De quo ſi etiam ſic bene ſentiremus, & pium proculdubio eſſet, & verum, quanquam videretur incertum. Hoc igitur & de aliorum animis ſentiamus, quia interim pium eſt, vel ſi videatur incertum; quod ſi & malè de illis ſentiamus, hoc quoque certum non erit, ſed certa impietas erit. Melius ergo eſt, ut de duobus illud eligamus incertum, in quo certa pietas adprobetur, quàm hoc incertum, in quo impietas certa damnetur.*

VIII, Hæc Facundus, à quibus mirum quantum abiunt, qui ante unum aut alterum ſæculum Eccleſiam Chriſti ſciderunt, cùm ſuæ priùs impietatis ſpecimen dediſſent in faſtidienda ea Scripturarum intelligentia, quam Eccleſia ſectabatur, & quam ſanctorum Patrum & Conciliorum traditione ac conſenſione tuebatur. Quam piè hæc & ſapienter ſcribebat Facundus, tam impiè & protervè illi, qui errare potuiſſe & aliquando erraſſe Patres cauſati, totam eorum atque unà Conciliorum authoritatem contemptui habuere, eoque everſo repagulo in avia & abrupta præcipites iere, alieniſſimos, & ſibi invicem pugnantes Scripturæ paſſim ſenſus commenti.

Paucos eſſe in Eccleſia ſubjicit Facundus, quibus non contingat aliqua ignorare, aliquando & errare, citra hæreſis ſuſpicionem, quia & ſine pertinacia. Si enim tota quanta eſt Eccleſia, ſchola Chriſti eſt, non continet ſchola niſi diſcipulos; nec diſcipuli ſunt, qui non aliquid diſcunt; nec diſcunt, niſi qui ignorant. Si ignorantes ergo iidem eſſent, qui hæretici, nulli eſſent Chriſti & Eccleſiæ diſcipuli, niſi qui hæretici eſſent, vel fuiſſent. Cùm non poſſit ergo niſi perabſurdè & impiè id dici, ſupereſt ut hæreticum ſimplex non faciat ignorantia, aut error, ſed obſtinata erroris defenſio. *Nam ſi nunc Eccleſia quædam Chriſti ſchola eſt, omneſque fideles ejus Chriſti dicuntur eſſe diſcipuli, nec quiſquam poteſt veraciter dici diſcipulus, qui non aliquid diſcit, neque diſcitur niſi quod ignoratur: proculdubio aut docilis ignorantia non facit hæreticum, aut omnis Chriſti diſcipulus erit hæreticus. Et quis jam Catholicus eſſe dicetur, ſi omnis qui de Chriſtiana Religione aliquid diſcit, hæreticus eſt dicendus? Quòd ſi etiam credantur aliqui ſic omnia didiciſſe, ut nihil jam poſſint habere quod diſcant: quia tamen aliquid ignorabant antequam diſcerent, ex hæreticis videbuntur facti Catholici: atque ita colligitur, ut nullus inveniatur in Eccleſia Chriſti, qui non aut eſſe, aut fuiſſe perhibeatur hæreticus. At hoc dicere vel putare cùm impiiſſimum, tum etiam nimis abſurdum eſt. Scire igitur debemus, quod hæreticum non faciat ignorantia, quæ doctrinæ veritatis contumax non eſt; ſed potiùs obſtinata defenſio falſitatis.*

L. 12. P. 513.

IX. Illi omnes qui parvuli in Chriſto, qui carnales à Paulo dicebantur: Maria & Martha; diſcipuli ipſi inter fidei ſuæ rudimenta prima, multa neſciebant, multa hallucinabantur, & fideles tamen erant, non hæretici; imò Chriſti deliciæ erant; ſicut & illa quæ fluxu ſanguinis laborabat. Et tamen hujus, ut ait luculentiſſimè ibidem Facundus, *Imperfecta & parvula fides, perfectam & magnam exigit de Chriſti juſtitia ſanitatem: harum verò ſororum ſtupendam promeruit quatriduani fratris reſurrectionem. At noſtra, quæ nobis tantùm magna videtur atque perfecta, ut non parcamus mortuis, vel ſi verum eſſet quod dicitur imperfectis, nec parvum valet aliquid impetrare. Diſputamus inceſſanter atque inconditè de fidei Chriſtianæ dogmatibus, volentes in reprehenſione aliorum docti & religioſi videri: & quæ reverenter parcèque tractanda ſunt, cœleſtia paſſim myſteria ventilamus. Inane jam nomen eis relictum eſt, quæ ſunt nuncupata myſteria. Nam inter otioſas fabulas & vulgares habentur neceſſariæ & paucis committendæ fidei quæſtiones.*

Ibid. l. 12. pag. 518. 592.

Quid non excuſaſſet Chriſto illa fidei ſimplicitas, quæ & miracula ab eo expugnabat? Doctior eſt noſtra utique, ſed an etiam perfectior fides eſt, quæ nihil ejuſmodi poteſt impetrare? Myſteria ægrè fert Facundus paſſim ventilari, publicari, perveſtigari, ut jam ne myſteria quidem dici ferè poſſint. Quò ſimplicior ergo illa, tantò forſan & perfectior fides erat; quæ ſublimia fidei dogmata revereri magis, quàm ſcrutari docta erat: atque ita & præconia & miracula non pauca à Chriſto exprimebat.

Hæc non abs re, ut reor, in Novatores torquemus, qui ipſorum Eccleſiæ Patrum inſultant nonnunquam ignorantiæ & lapſibus ac nævis nonnullis; cùm & eadem potuerint abuti licentia adverſùs rudes adhuc in exordiis ſuis Apoſtolos; quibus vel tunc tamen contulit Chriſtus & Eccleſiæ ſummum magiſterium, & eximiam quandam in immundos ſpiritus poteſtatem. Quis eos tunc tam multa adhuc ignorantes, hæreticos fuiſſe dixerit, quis eorum magiſterium detrectaverit, quos orbis magiſtros Chriſtus ipſe conſtituebat? *Cùm ipſi Apoſtoli aliquando fuerint in fide imperfecti, nunquam tamen hæretici: cùmque adhuc parum de Chriſto crederent, magnam poteſtatem acceperunt ſpirituum immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem.* Et mox: *Si verò Apoſtoli nec in ipſo ignorantiæ ſuæ tempore fuerunt hæretici, qua ratione quiſquam eos, qui tales de hac vita tranſierunt, affirmare poſſit hæreticos? & ſi illi qui præſentem habebant ipſam in corpore veritatem, potuerunt abſque crimine ſecus aliquid de illo minuſve ſentire: cur hæreſis crimini deputetur, ſi quiſquam in Eccleſia pietate præditus, obedientiæ devotus, ſubjectus & habilis ad diſcendum, aliter de illa ſenſerit, quod reprehenſum corrigere ſit paratus? Quocirca omnes qui in diſcipulatu ſunt veritatis, & ſemetipſos rationi dociles, & ſubjectos auctoritati præbent Eccleſiæ, ſi aliter ſapiant de his, quorum fide mundantur, vel propter incapacem ſuam intelligentiam, vel minùs rem animadvertendo quàm opus eſt, impiè proculdubio tanquam hæreticos execrantur.*

Ibid. P. 519.

X. Nihilo minùs ergo & Catholici ſunt, & ſummo honore proſequendi, ſi qui Patres, ſi qui Doctores Eccleſiæ errarint, & cæſpitarint aliquando, cùm pii modeſtique & dociles Eccleſiæ affixi ſemper fuerint; cùm nemo omnium ſit, qui non aliquando minùs videat, minùs advertat, quàm opus eſt. Subdit Facundus, ſi qui minùs rectè vel loquantur, vel ſapiant de rebus fidei, non ſtatim hæreticos illos dici debere; ſed imperfectos, & perficiendos, ſi modò hoc ratum ipſis certumque ſit, omnino de his credere, quod credit Eccleſia, quæ non credit niſi quod juſtum & perfectum eſt. Perfectionem fidei & enucleatiſſimam Theologiam aſſecuti jam ſunt, non mente, ſed corde, non ſenſu, ſed conſenſione, deſiderio, charitate, ut minùs mirum ſit, ſi ea fides aliquando ad miracula valuerit. Qui ita affecti ſunt, ii Scripturas totas tenent & amplexantur, & ſi qua in illis minùs intelligant: quis verò mortalium omnia ibi intelligat? Univerſalis Eccleſiæ intelligentiæ ſeſe committunt: & ſuo modo ſapiunt, capiunt, quidquid illa ſapit, capitque. *Qui enim ſtatuit in corde ſuo firmus hoc credere, quod in talibus doctrina & fides habet Eccleſiæ, quamvis non perfectè omnia de iiſdem ſapiat vel loquatur; quia tamen ſuæ ſcientiæ non confidit, & multa in quibus errat, aut dubitat, ab Eccleſia rectè teneri non dubitat, ubi poſitus velut in ſchola veritatis pium habet diſcendi propoſitum; non eſt dicendus inimicus ipſius veritatis, quod eſt hæreticus, ſed perficiendus potiùs diſcipulus. Imperfectus iſte profectò nihil ſui cordis adinventione confictum propria quadam auctoritate docere præſumit, ſicut quidam hæretici, neque talia docentes ſequitur; ſed auctoritati divinarum litterarum innititur: atque ubi earum intelligentiam non fuerit aſſecutus, in multis ſiquidem pro illarum magna profunditate humanus caligat aſpectus, cognoſcens quid inde ſtatuerit univerſalis Eccleſia, errori ſuo pia cordis humilitate renuntiat, quia nunquam ſibi ne aliter ſaperet interdixit.*

Ibid. pag. 519. 520.

XI. Plures ſunt ergo ex Facundo claſſes, pluresque gradus neſciendi & ſciendi, credendi & intelligendi. Quidam enim ad contemplationis apicem provehuntur, & hi quæ imperfecti credunt, intelligunt. At illi tamen ſcientia imperfecti, poſſunt eſſe vita & charitate perfecti, itemque in amplectenda Eccleſiæ unitate; unde cùm in multis per ignorantiam errent, hoc totum illis condonatur haud ægrè, quòd nuſquam errare Eccleſiam credant, cui acquieſcunt, cujus ſe confidunt unitate ſervari. Hi denique quantumlibet imperfecti, ſuo quodam modò perfecti ſunt, quia ſe perficiendos ex unitate Eccleſiæ credunt. *Sicut* Ibid. pag. 521. *ergo ſunt perfectiores quidam, qui magno ſapientiæ dono prævalent mente contemplari, quæ tantummodo creduntur ab aliis in vita perfectis: ita multi ſunt imperfecti in Eccleſia Chriſti, & tamen in ſervanda ejus unitate perfecti; qui cùm per ignorantiam ſuam in plurimis errent, in nullo tamen errare credunt Eccleſiam, cujus ſe confidunt unitate ſalvari.* Et infrà: *Ac per hoc ita credentes, juxta quendam gradum & ipſi videntur in fide perfecti, qui ſe perficiendos ex unitate Eccleſiæ crediderunt.*

XII. Inter hos extremos gradus, intelligentium, & credentium, erroreſque ſuos ſubinde purgantium fide ipſa ſua & fiducia, quòd Eccleſia cui incumbunt non erret: medius eſt alius eorum, quorum fides paulò caſtigatior aliis & oculatior eſt, ne in errores impingat, aut impingat rariùs. Sed & in illa ſumma contemplantium ſive intelligentium claſſe ſunt qui per ardua gradientes lapſent nonnunquam, & Eccleſiæ pio ſinu tum excipi ſe indigeant, ejuſque magiſterio ſeſe ſubjici gaudeant, cujus magiſtri ſunt. Ita fit, non ut hæretici Patribus Eccleſiæ quaſi jure ſuo inſultent, ſed ut non glorietur coram Deo omnis caro; & inconcuſſa ſtet ſanctorum Patrum doctrina, quæ vel ad intelligentiam eorum quæ creduntur aſſurgit, vel inde non delabitur niſi in molliſſimum ſinum Eccleſiæ, parentis optimæ & magiſtræ. Ibid. pag. 521. 522. *Illi ergo excellentiore gradu intelligentiæ præditi, ipſam rem, cujus in futurum revelatio plena ſervatur, quantum in hac vita conceſſum eſt, evaluerunt attingere. Illi etiam fide tantummodo perfecti, ad eum propiùs acceſſerunt. Iſti verò inferiores, quos tertio gradu poſuimus, quanquam per aliquod longius intervallum, ad idem tamen adſpiciunt, & illuc habent veniendi propoſitum. Qui ſi hæretici judicentur, quota pars nobis, non dicam de omni plebe, ſed de ipſis Eccleſiarum Præpoſitis relinquetur, quæ Catholica debeat judicari: cum & illos excellentioris intelligentiæ, neceſſitate ſuſcepti officii per ardua gradientes, nonnunquam lapſos ſinus pietatis excipiat, qua ſe auctoritati ſubdunt Eccleſiæ, cujus magiſtri ſunt, ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus.*

XIII. Non eſt ergo hæreſis niſi contradictio pervicax, quæ imperavit ſibi, ut ne aliud crederet, & admonita contemnit acquieſcere veritati. Illa ab Eccleſia ſeparari mavult, vel in ea doloſè latere, quàm de præſumpta diſcedere ſententia. Si quæras quo differant à ſimpliciter ignorantibus Catholicis hi doloſè latitantes, reſpondet Facundus id intereſſe diſcriminis, quòd ſimpliciter ignorantes non quantum ſatis erat, vel admoniti, vel correpti fuere de his, quæ minùs capiunt: nec errores ſuos clam diſſeminant, immo nec celant. Ibidem. *Non igitur hæreſis dicenda eſt, niſi contradictio ſuperborum pervicax, quæ ſibi ne aliud ſapiat interdicit, & admonita contemnit adquieſcere veritati. Illa magis contumaciter ab Eccleſia ſeparari deligit, vel in ea doloſè latere, quàm pravam mutare ſententiam. Sed ignorantes in eo diſcernimus à doloſis, quia nec probantur ſufficienter aliquando correpti pro his quæ minus intelligunt, nec ſuis rationibus occultis corrumpunt facilium mentes; ſed liberè ſolent, & ſimpliciter aperire quid ſentiunt.*

Ex his æſtimare licet, quantum aberrent & à fide, & ab unitate, & à charitate Eccleſiæ, ne dicam ab ipſo hominum communi ſenſu, qui ſe profitentur Scripturæ idoneos ſatis interpretes, ad fidem & intelligentiam ſanam Catholicamque ex iis eliciendam, non alio fretos præſidio, quàm acumine ſui ingenii, quàm ſolertia ſua, aut certè ut ajunt ipſi, ſuperni luminis & ſancti Spiritus ea abundantia, quæ ad id ſufficiat, nec ſibi unquam deeſſe poſſit. Ecquid enim iſtiuſmodi vel Auguſtino, vel Facundo Auguſtini doctrinam explicanti in mentem venit? Eccubi ille ſanctis Patribus id arrogavit, ut ſeſe ſinguli conſulerent, ſeſe tantùm audirent, Spiritum in animi præcordiis ſui inſidentem & Scripturas interpretantem auſcultarent? Ne alios Patres, ne Concilia conſulerent, ne eorum monitionibus parerent, ne correpti reſipiſcerent? Nonne agnovit Facundus ipſa Eccleſiaſticæ ſapientiæ faſtigia quandoque titubaſſe, ipſa luminaria aliquando defeciſſe? Nonne admonuit eos ipſos qui per ardua gradiebantur contemplationis culmina; qui quod credendum aliis objicitur, ipſi intelligebant: eos ipſos inquam vacillaſſe quandoque, & ſinu pietatis catholicæ excipiendos fuiſſe in ſuo aliquo lapſu, ut nihil jam uſquam tutum ſit, quàm in gremio Eccleſiæ Catholicæ conquieſcere, lumen quantumcumque ſuum ei ſubjicere; ut unitas, ut charitas vel in ipſis ſanet, quidquid peccarit infirmitas? Valet enim univerſim quod ait Facundus: *Tanti verò* Ibidem. Pag. 525. *penditur in unitate corporis Chriſti manere, & non contentioſum ſe objicere, ſed docilem ſubjicere animum veritati: ut pro pacis ipſius & charitatis fructu, quod forſitan aliter ſapitur, quàm vera fides exigit, purgetur à Domino, ut plus in pace fructificet.*

Quantum ab his diſtet nuperorum turba Novatorum, quis eloqui, quis vel cogitare poteſt? Videntur hi ſanè non ex Chriſtiano orbe erupiſſe, ſed aliunde in eum irrupiſſe; uſque adeo diſſentiunt ab omnibus Chriſtianæ Eccleſiæ moribus & inſtitutis. Nulla illis Eccleſiæ matris reverentia, nullus pietatis aut charitatis ſenſus, nulla Patrum, nulla Majorum ſuorum veneratio, avitarum traditionum & Conciliorum ſummus deſpectus: non Patres, non Epiſcopos, non Synodos audire, ſeipſos privatim audire tantùm; unis ſibi clam fidere, quibus potiſſimùm diffidere debuerant; Scripturas jactare, ſed quas privata interpretandi licentia captivas trahant, quocunque volunt: de interiore Spiritus ſancti oraculo ſibi blandiri, ſed quod commentitium & prorſus imaginarium eſſe vociferatur tota Eccleſiáſtica antiquitas, tota ad noſtrum extremum ævum Chriſtiana gens, cui inaudita atque inviſa hactenus fuit iſtiuſmodi jactantia de inteſtino hoc Spiritus ſancti ad intelligendas Scripturas oraculo. Aniles has nænias, vel ſomniantium deliria hæc non abſurdè dixeris, ſi cogites, quàm immaniter hæc diſtent ab iis, quæ nos hìc ex Facundo, quin immo ex communi omnium olim fidelium conſenſu ediſſeruimus.

Non ex ſingulorum ergo privato ſenſu, cui tam frequens illudit error, vel libido, præjudicium, incogitantia, haurienda eſt Scripturarum interpretatio; ſed ex ſanctis Patribus; ſed ex Patrum conſenſione, quando & his privatim obrepere poteſt aliquando, quod admoniti caſtigent; ſed ex Eccleſiæ univerſalis concentu, à quo diſſidere nunquam poteſt Patrum conſenſio; cùm non aliud magis ſancti Patres laborarint, quàm ut Eccleſiæ vigentem ſuo ævo doctrinam ſcriptis conſignarent, ſuo munirent teſtimonio. Docet autem Facundus uſque adeo Eccleſiæ committendam eſſe Scripturarum intelligentiam, ut ne Patrum quidem ſcripta ſatis poſſint a calumnia vindicari, niſi aliorum Patrum, & ipſius maximè Eccleſiæ Catholicæ aſſenſione. De Libero Arbitrio ſcripſerat Fauſtus minùs catholicè, & ſcriptionem ſuam ipſius Auguſtini teſtimoniis firmaverat; & fucum facere ille forſan potuiſſet, & catholicis auribus imponere, niſi Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus,

eique

Facundus contra Mocianum. pag. 562.

eique applaudens Eccleſia Catholica confutato Fauſto, quæ Catholica fides, quæ Scripturarum, quæ Auguſtini ſana eſſet doctrina, declaraſſet. *Sic aliquando etiam Fauſtus Gallus in quæſtione liberi arbitrii, malè intellectis & incongruè adhibitis ipſius beati Auguſtini ſententiis, fallebat, & in aſſenſionem ſui erroris inducebat incautos, qui tamen à ſanctæ memoriæ Fulgentio Ruſpenſi detectus atque convictus eſt. Quid autem in hoc miremur? Neque enim meliùs loqui potuit Auguſtinus, quàm Prophetæ, quàm Apoſtoli & Evangeliſtæ, quorum verbis ſimiliter malè intellectis, & incongruè adhibitis, tam multi hæretici ſuos defendere conantur errores.*

Ibidem. pag. 578.

Profert mox Facundus Auguſtini ipſius teſtimonium, quo affirmatur Scriptores nonnullos Catholicos in pace Eccleſiæ diem ſuum obiiſſe, ex quorum ſcriptis vel non ſatis ad veritatis amuſſim elimatis, vel non ſatis intellectis, audaciores poſtea aliqui novas hæreſes fabricarint. Ex quo rurſum patet, non unius tantùm ex Patribus habendam eſſe rationem in Catholica doctrina tradenda; ſed Patrum conſenſionis, & Eccleſiæ ipſius, quæ illos omnes ſuo ſinu complectitur, omnibus, non ſingulis authoritatem ſuam accommodat. *Hæreticum enim non humanæ infirmitatis ignorantia, ſed pervicacia facit. Unde B. Auguſtinus in libro de catechizandis rudibus: Quanquam, inquit, & illi, qui Catholici ex hac vita migrarunt, & aliquid litterarum Chriſtianarum poſteris reliquerunt in quibuſdam locis opuſculorum ſuorum, vel non intellecti, vel, ſicuti eſt humana infirmitas, minùs valentes acie mentis abditiora penetrare, & veri ſimilitudine à veritate aberrantes, præſumptoribus & audacibus fuerunt occaſioni ad aliquam hæreſim moliendam atque gignendam.* His Auguſtini verbis in medium prolatis, ſic rurſum Facundus: *Catholicos itaque dicit ex hac vita migraſſe Catholicus Auguſtinus, qui in Eccleſia conſtituti per humanam infirmitatem minùs valuerunt acie mentis abditiora penetrare, & veri ſimilitudine à veritate aberraverunt: nec vult eos hæreticos dici, quamvis præſumptoribus & audacibus occaſioni fuerunt ad aliquam hæreſim moliendam, atque gignendam.*

Petr. Vener. L. 2. Ep. 1. Bibl. Clun. pag. 708.

Immenſæ cujuſdam & infinitæ eſſet operæ, ſi Patres omnes Latinos poſterioris ætatis hìc percenſere adgrederer. Unum addam Petrum Abbatem Cluniacenſem, adversùs novos ſui ævi Apollinariſtas, mentem humanam Chriſto adimentes. Id verò ille ſtatim præfatur, monſtri ſimile eſſe, quòd fides ſibi, quòd intelligentia Catholica Scripturarum de ea re tuenda & propugnanda jam ſit; cùm fides, cùm Eccleſia Catholica Scripturarum interpres certiſſima jamdiu toto orbe regnet, & oppreſſis ſuis omnibus ac veritatis hoſtibus regnet. *Monſtruoſum quidem hoc tempore de fide diſputare, quando jam princeps mundi de mundo ejectus eſt: quando jam dominatur Chriſtus à mari uſque ad mare, quando jam omnes docibiles Dei facti ſunt: poſtquam ſecundùm Eſaiam, repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientis: poſtquam Sathanas diuturno tempore Paganis impugnantibus, Hæreticis diſputantibus fidem Chriſti perſequens, ita pharetram nequitiæ ſuæ exhauſit, ut nulla, qua eam lædere poſſit, ei jam ſagitta ſuperſit. Ita ejus omnibus retecta eſt fraus, ſic maligni ſpiritus dolus ad lucem ſancto Spiritu prodente perductus, ut ſimplices quique doloſiſſimo illi quaſi avi illudant, & ille fortiſſimus jam nec dignus à viris ſuperari, juxta beati Job verba: Ancillis Dei ligatus, & ſubditus ingemiſcat.* Et rurſus excuſans, quòd fidem tot jam teſtimoniis firmatam & inconcuſſam, confirmare rurſus audeat ſcriptis ſuis: *Ea de cauſa dum te ad gregem, à quo aberraſti, reducere ſatago, præſumptuoſus forſitan fio: dum eam fidem, quæ ſuper Chriſtum Dei vivi Filium fundata, Prophetarum vocibus prædicta, Apoſtolorum miniſterio tradita, Martyrum ſanguine conſecrata, gentium plenitudine, Angelorum congratulatione eſt celebrata, meis velut rudem firmare rationibus quæro. Sed excuſabit, ut credo, temeritatem meam charitas.*

Ibidem. Pag. 1124. 1125.

Contra Petrobruſianos ſui temporis hæreticos alibi diſputans idem Petrus, & inane eorum commentum refellens de Baptiſmo parvulorum, quem illi negabant valere potuiſſe ante inſtillata ſaltem prima fidei rudimenta: percontatur illos, An hactenus antequam illi emergerent, nemo Scripturas de eo agentes intellexerit, non Epiſcopi, non Clerici ulli, non Patres, non Eccleſia ipſa Catholica toto orbe diffuſa? An Chriſtianus univerſus orbis illos expectaverit, ut poſt tot elapſa ſæculorum volumina Scripturarum intelligentiam ab eis ediſceret, qui plus ſaperent, Spiritus ſancti copiam majorem accepiſſent, quàm tot Pontifices, Patres, Epiſcopi, Synodique etiam univerſales? *Et ò docti homines, inſipientibus & indoctis, nunc tandem quod intelligere hactenus non potuerant, exponentes; ita ne deſipuere præterita ſæcula, ut tot millibus parvulorum per mille & eo amplius annos illuſorium baptiſma tribuerent; & à Chriſti temporibus uſque ad vos, non veros ei Chriſtianos, ſed phantaſticos crearent? Siccine cæcatus eſt orbis terrarum, tantaque huc uſque caligine involutus, ut ad aperiendos oculos ſuos, & ad tam diuturnam noctem illuſtrandam, poſt tot Patres, Martyres, Pontifices, & univerſarum Eccleſiarum Principes, & vos tandiu expectarit; & ad corrigendum longum errorem ſuum, Petrum de Bruis & Henricum ejus aſſeclam, velut Apoſtolos noviſſimos elegerit? Itane uſque ad novos ſæculi reparatores mundus periit, & apud filios lucis & veritatis omnia in tenebris & falſitate geſta ſunt, ut cùm penè omnes noſtræ ætatis vel memoriæ in infantia baptizati ſint, & Chriſtianum nomen aſſumpſerint, ac congruo tempore in diverſis gradibus Eccleſiæ prælati ſint, nullus Epiſcoporum Epiſcopus, nullus Presbyter, & nullus Diaconus, nullus Clericus, nullus Monachus, nullus, ut ſic loquar, ex tam innumerabili numero ſaltem Chriſtianus fuerit?*

Ita jamtum inſaniebant illæ hominum peſtes, ut ſibi ipſis arrogarent: at Eccleſiæ univerſæ, Patribus, Pontificibus abrogarent Scripturarum ſanam intelligentiam, Spirituſque ſancti plenitudinem eam, qua fieret, ut ne errare quidem poſſent in Scriptura, in doctrina fidei commentanda: quo non video, quid inſanius, quid deteſtabilius dici poſſit. Contrà enim Scripturæ, quibus illi fidere ſe potiſſimùm ſimulabant, non privatis quibuſque, ſed Eccleſiæ ipſi univerſæ eam deſpondent ſapientiæ exuberantiam, eam Spiritus ſancti copiam largiſſimam, cui privati quique acquieſcant, cui ſe committant. *Non debet ergo credi teſtimoniis Eccleſiæ, cui indiviſibiliter Chriſtus cohabitat uſque ad conſummationem ſæculi? Non debet credi teſtimoniis Eccleſiæ, cum qua Spiritus ſanctus inſeparabiliter permanet, non hìc tantùm, ſed in æternum? Non debet credi teſtimoniis Eccleſiæ, quæ unum cum Patre & Filio eſt, ſicut Pater in Filio, & Filius in Patre, cui eam claritatem Filius Dei dedit, quam accepit à Patre? Non debet credi teſtimoniis Eccleſiæ, de qua, hoc eſt de electis, & prædeſtinatis, dicitur, Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum: ut videant claritatem meam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me à conſtitutione mundi? Quomodo ergo potuit, non dico tanto, ſed ſaltem parvo tempore; quomodo, inquam, potuit tantum errorem tanto tempore ſequi? Quomodo potuit pluſquam per mille annos, & falli & fallere Eccleſia, cum qua verax Pater, cum qua veritas Filius, cum qua veritatis Spiritus perpetuò manſit? Sed cùm hoc omnino impoſſibile ſit, colligitur quod ejus tradi-*

tionibus omnibus, ſicut Apoſtolicis, omnimoda ab omnibus fidelibus fides exhiberi debeat.

Si tanta his antiquæ fidei interpolatoribus aderat Spiritus ſancti ineratque plenitudo, ut Scripturas ſoli intelligerent, & ex privata ſua illarum intelligentia, nova quædam dogmatum portenta obtruderent: cur ergo Scripturas ipſas ab Eccleſia Catholica acceperant? & ſi ab ea tantùm acceperant, quid cauſæ erat, ut non ab ea omnes æquè acciperent? æquè vetus, ac novum Teſtamentum? æquè Epiſtolas Apoſtolicas, atque Evangelia? Denique cur non æquè Scripturæ ſenſum, atque Scripturam ipſam ab Eccleſia accipiebant? Ibidem, pag. 1134. *Cùm enim non ex viſis, neque auditis, ſed ex Eccleſiæ & Patrum traditione, hæc univerſa mundus credat, ſperet, diligat; nec vos ex viſis, vel auditis, ſed ex ejuſdem Eccleſiæ, & eorundem Patrum traditione Evangelium teneatis, quod nullo modo negare poteſtis, invicta ratione cogente, aut quod ſimul abſque aliqua exceptione ab eadem Eccleſia nobis pariter & vobis traditum eſt, ſuſcipietis & Evangelium cum Epiſtolis Apoſtolorum, & libris omnibus, quos negabatis, retinebitis; aut noſtris libris abjectis, Evangelium pariter, quod ſolum vobis remanſerat, amittetis. Quo amiſſo, non jam nobis ut Chriſtiani Hæretici, ſed ſicut Ethnici & Publicani eritis.*

CAPUT XVIII.

Ex Græcis jam Patribus demonſtratur longiſſimè aberrare Hæreticos, qui Scripturarum intelligentiam ſibi vendicant, & interpretationem, cùm ea non ſit niſi ſanctorum Patrum, Eccleſiæ univerſæ, unitatis & charitatis.

I. Ex Irenæo, ut cavendi ſint hæretici, qui Scripturas Scripturis impugnant, antiquos earum ſenſus & noſtros, ſuis & novis.

II. Ex eodem, Eccleſiæ omnes toto orbe ſparſæ cùm ſint, & unam eademque fidem ac Scripturarum intelligentiam, jam inde ab exortu, non poſſunt non eam ab Apoſtolis accepiſſe. Eccleſia Soli comparata.

III. Ut inſitam Dei notitiam Gentiles ad idola detorquent, ita hæretici Scripturas veritatis ad mendacia.

IV. Deum illum eſſe, qui orbem condidit, Scriptura affirmat, & eam ita eſſe intelligendam aſſentitur orbis univerſus.

V. Rurſus cogit Irenæus & fidem, & Scripturæ intelligentiam peti ab Eccleſiarum toto orbe ſparſarum Traditionibus, Epiſcopalium ſucceſſionibus Sedium, maximè Apoſtolicarum, maximè Romanæ.

VI. Hinc refelluntur Proteſtantes, de lumine & afflatu Spiritus ſancti inaniter ſe jactantes.

VII. Ex Polycarpo & Smyrnenſi Eccleſia idem probatur.

VIII. Eccleſiis & Eccleſiaſticis Traditionibus credi utique neceſſe eſt, à Barbaris recens converſis, necdum Scripturas habentibus, græcè & latinè neſcientibus.

IX. Unitas Eccleſiæ tam amica veritati, quàm inimica Sectarum multitudo.

X. Ex Clemente Alexandrino, ut confutetur commentitius ille Proteſtantium Spiritus, quem nugantur ſibi ſingulis Scripturas interpretari in ſchola pectoris.

XI. Ex eodem rurſus de eodem, & unde peti debeat Scripturarum interpretatio. Antiquitas, unitas, veritas Eccleſiæ.

I. AB ipſis jam inde Eccleſiæ exordiis, id ſancti Patres, id ante alios Irenæus obſervavit, imperitioribus Catholicis inſidiari hæreticos, ut illos ſeducant, vel depravandis Scripturis, vel malè exponendis, & ſcientiæ obtentu illos ludificentur, quaſi alium illis Chriſtum repræſentaturi ſint, quàm quem Eccleſia Catholica hactenus prædicavit: ut olim Gnoſtici alium neſcio quem Deum commenti erant, illo ſuperiorem, qui hunc orbem condiderat. En verba Irenæi apud Epiphanium: Hæreſ. 31. *Seducunt mentem imperitiorum, eoſque depravandis oraculis divinis, iiſque quæ rectè dicta ſunt, malè exponendis, captivos trahunt, ſcientiæque prætextu multos evertunt, atque ab eo qui univerſitatem hanc condidit & exornavit, abducunt; perinde videlicet ac ſublimius aliquid & præſtantius oſtendere poſſint, quàm Deus, qui cælum & terram, & omnia quæ eorum complexu continentur, effecit.* Hos tantò cautiùs vitandos ait Irenæus, quòd nos noſtris verbis, Scripturas Scripturis impugnent: nativos ſcilicet & Eccleſiaſticos earum ſenſus, qui jam pridem invaluerunt, novo & contorto ad ſuæ ſectæ præjudicia ſenſu. *Quos nobis vitandos eſſe Dominus præcepit, ut qui eadem quidem loquantur, ſed non eadem ſentiant.* Verborum etiam novitates & venuſtates ſectantur, quaſi hoc lenocinio fieri poſſit, ut antiquiſſima Eccleſiæ Eccleſiaſticæque fidei veritate verius aliquid eſſe poſſit. *Neque enim fraus & impoſtura ſeorſim oſtenditur, ne alioqui velut detractis veſtibus perſpicuè ſe prodat: verùm illecebroſo amictu callidè adornata, id aſſequitur, ut per externam ſpeciem apud imperitiores verior quoque veritate ipſa eſſe videatur.*

II. Quæ ubique terrarum ſunt Eccleſiæ, eas docet Irenæus prædicationem fidemque, ſive ſcripto, ſive verbo tenus à Chriſto & ab Apoſtolis accepiſſe, eandem illibatam ſervare, miro omnium conſenſu, ut quorum ſit cor unum, anima una, os unum; nec poſſit adulterari quod per omnes orbis Provincias diffuſum eſt. *Acceptam inquam* L. 1. c. 3. *hanc prædicationem & fidem, uti antè diximus, Eccleſia, tametſi per terrarum orbem ſparſa, ſummo ſtudio & cura, perinde atque unam domum incolens, conſervat, ac velut animam unam atque unum idemque cor habens, his æquè fidem accommodat, & miro conſenſu, quaſi uno ore prædita, hæc prædicat, docet ac tradit. Quanquam enim in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, una tamen & eadem eſt traditionis vis. Ac neque hæ quæ in Germaniis ſitæ ſunt Eccleſiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, nec quæ in Hiſpaniis, aut Galliis, aut in Oriente, aut in Ægypto, aut in Africa, aut in mediterranei orbis regionibus ſedem habent.* Eccleſiam fidei, doctrinæ, Scripturarum luce radiantem toto orbe, Soli comparat, qui unus idemque mundum univerſum illuminat, & omnes homines eadem recreat luce. Epiſcopi enim & plebei, docti indoctique in Eccleſia uno & nunquam ſui diſſimili dogmate paſcuntur; nec aliter hi quàm illi vel fidei prædicationem, vel Scripturas audiunt capiuntque, legunt & intelligunt. Cùm eo ſtatu res eſſent Eccleſiæ in primævo illo Chriſtiani nominis flore, quo ſpirare adhuc videbantur Apoſtoli, quo Apoſtolici multi viri ſuperſtites erant, aut nuperrimè functi; non poterant non eæ ipſæ vel Scripturæ, vel Scripturarum intelligentiæ retineri in Eccleſiis toto jam orbe ſparſis, quæ ab Apoſtolis & à Chriſto ipſo traditæ eis fuerant. *Verùm ut Sol hic à Deo conditus in univerſo mundo unus atque idem eſt: ita etiam veritatis prædicatio paſſim lucet, omneſque homines qui ad veritatis agnitionem venire cupiunt, illuſtrat. Nec verò aut is ex Eccleſiæ Antiſtitibus, qui dicendi facultate pollet, ab his diverſa dicturus eſt; nemo enim ſupra magiſtrum aſſurgit: aut is rurſus, qui parum dicendo valet, traditioni detrimentum afferet. Nam cùm una atque eadem fides ſit, nec qui de ea uberrimam orationem habere poteſt, exuberat: nec qui pauca habet quæ dicat,* Ibid. c. 2. *cat, eam imminuit.* Et paulò antè: *Etenim Eccleſia tametſi per univerſum orbem uſque ad extremos terræ fines diſperſa, fidem eam ab Apoſtolis eorumque diſcipulis acceptam retinet, &c.*

III. Hæreſes omnes alibi tradit Irenæus in id concinere, quòd unum Deum dicant: ſed eam fidem ab illis poſtea expoſitionibus tam perverſis & alienis incruſtari, ut non fides jam unius Dei ſit, ſed idololatria. Quin ergo & de Scripturis dicamus eas ab hæreticis retineri, ſed interpretationibus tam inauditis adulterari, ut jam omnia potiùs alia ſint, quàm Scripturæ à Chriſto & ab Apoſto- L. 1. c. 19. lis commendatæ? *Omnes enim ferè quotquot ſunt hæreſes, Deum quidem unum dicunt; ſed per ſententiam malam immutant; ingrati exiſtentes ei qui fecit eos, quemadmodum & gentes per idololatriam.* Omnium hominum mentibus ſui notitiam inſcripſit Creator omnipotens unus Deus: eam Scripturam Scripturis utique concinentem, & ſervant & depravant Gentiles; quid enim magis pravum aut perverſum, quàm unius ſummi Dei fidem & cultum in idolorum ſuperſtitiones detorquere? Non aliter Irenæus Scripturas ait ab hæreticis perverti profanis commentationibus ſuis.

IV. Si conſenſione Chriſtiani orbis univerſi, adeoque & ſuffragatione ipſorum Gentilium Irenæus approbavit illam Scripturarum intelligentiam, qua unus ſummus Deus omnium prorſus naturarum creator prædicatur: quid nos ſentire, quid ſperare fas eſt de aliis Chriſtianæ doctrinæ capitibus, quæ nec tanti ſunt ponderis, nec tam manifeſtè forſan aut exertè in ſacris Litteris commendati? *Nunc autem ſufficit nobis id quod eſt ab* L. 2. c. 9. *eis, qui contraria nobis dicunt teſtimonium, omnibus hominibus ad hoc demum conſentientibus, veteribus quidem, & in primis à Primoplaſti traditione hanc ſuadelam cuſtodientibus, & unum Deum fabricatorem cœli & terræ hymnizantibus. Reliquis autem poſt eos à Prophetis Dei, hujus rei commemorationem accipientibus: Ethnicis verò ab ipſa conditione diſcentibus. Ipſa enim conditio oſtendit eum qui condidit eam; & ipſa factura ſuggerit eum qui eam fecit; & mundus manifeſtat eum qui ſe diſpoſuit. Eccleſia autem omnis per univerſum orbem hanc accepit ab Apoſtolis traditionem. Conſtante igitur hoc Deo, quemadmodum diximus, & teſtimonium ab omnibus accipiente, quoniam eſt: ille ſine dubio, qui ſecundùm eos adinvenitur Pater, inconſtans & ſine teſte eſt; Simone Mago primo dicente ſemetipſum eſſe ſuper omnia Deum, & mundum ab Angelis ejus factum.*

V. Ut intelligas autem quàm non ſinat Irenæus, pro arbitratu quemquam ſuo, vel fidem dictare, vel Scripturas exponere Eccleſiis, vide ut ille omnia accepta ferat Apoſtolis, qui Eccleſiis ubique gentium ſparſis tradiderunt ea, quæ à Chriſto ipſi acceperant, tradenda rurſus Epiſcopis & ſucceſſoribus eorum, Apoſtolicas & Epiſcopales ſedes obtinentibus; nulla ut hìc rima eſſet, qua illabi potuiſſet, quod cuique privatim comminiſci libuiſſet, quantumcumque ille hæc ſibi à Spiritu ſancto inſuſurrata eſſe jactaret. Nec uni Epiſcopo, vel Sedi, vel Eccleſiæ privatim has traditiones aſcribi ſinit, ſed omnibus toto orbe, quo magis magiſque arcetur illa proprii ingenii ſive fiducia, ſive fraudulentia. Nec enim in unam aliquam impoſturam conſentire poſſent omnes ubique terrarum Eccleſiæ. *Traditionem itaque Apo-* L. 3. c. 3. *ſtolorum in toto mundo manifeſtatam, in omni Eccleſia adeſt perſpicere omnibus qui vera velint audire; & habemus annumerare eos qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab his deliratur.* Et quoniam nimis operoſum eſt omnes circumluſtrare orbis Eccleſias, ut reſciſceret quis, quæ illis traditiones, quæ intelligentiæ Scripturarum ab Apoſtolis eſſent conſignatæ: rem in compendium miſit Irenæus, unamque hortatus eſt adiri vel conſuli Romanam Eccleſiam, à Petro & Paulo fundatam, & neceſſariis traditionibus inſtructam. Huic enim cùm cæteræ communione conglutinatæ ſint, cùm ad hanc perſæpè conveniant, qui ubique ſunt fideles, ad venerandum Religionis Chriſtianæ primum verticem, ad reverenda etiam Apoſtolorum monumenta; inde perſpicuè colligitur, & Romanæ & univerſæ per orbem Eccleſiæ eaſdem eſſe fidei traditiones. *Sed quoniam valde longum eſt in hoc tali volumine omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones; maximæ, & antiquiſſimæ, & omnibus cognitæ, à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & conſtitutæ Eccleſiæ, & eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per ſucceſſionem Epiſcoporum pervenientem uſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per ſui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam ſententiam, præterquam oportet colligunt.* Et ibidem continuò: *Ad hanc enim Eccleſiam propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt undique fideles, in qua ſemper ab his qui ſunt undique, conſervata eſt ea quæ eſt ab Apoſtolis Traditio.*

VI. Ubi ait Irenæus, qui Traditiones Eccleſiæ, ſive in prædicatione fidei, ſive in expoſitione Scripturarum ſectari aſpernantur; eas malè *colligere*, id eſt, Eccleſiam ſcindere, & ſuos ſibi greges ſeorſim habere, *per ſui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam ſententiam;* non abs re transferri hæc poſſunt ad nuperrimos Novatores, qui tam amabili ſui inſania laborant, ut quod ſua ſibi cumque mens parturit, hunc velint eſſe fœtum Spiritus ſancti. Quid enim vanius, quid inſanius, quid etiam obtuſius, quid à ſimilitudine etiam veri alienius, quàm ut homuncioni cuicumque credatur, quæcumque de fidei myſteriis, de Scripturæ arcanis affirmarit, ea eſſe indubitatiſſima Spiritus ſancti dictata, etſi non alio id confirmet quam ſuo ipſius, ſuo unius teſtimonio? Si enim ita fas eſſet; quorſum illa Apoſtolorum Traditio, illa Epiſcopalium ſedium ſucceſſio poſt Apoſtolos, illa Eccleſiarum omnium conſonans teſtificatio, illa tot Patrum, tot Martyrum, tot Pontificum conſenſio, tot Conciliorum? Si uni credendum ſit ſimpliciter affirmanti, poterat tota illa teſtimoniorum copia exaggerata ſuperſederi. Sed quoniam non ſupervacanea hæc eſt Spiritus ſancti & Eccleſiæ tam operoſa adminiſtratio, hinc patet extremæ dementiæ & non tolerandæ ſuperbiæ eſſe tantum ſibi Novatores nuperos arrogare.

Cùm denique recenſuiſſet Irenæus Epiſcopos omnes Romanæ urbis & Eccleſiæ ad ſuum uſque ævum, initio ducto à Petro, perpetua ſerie, nec uſquam interrupta, hoc ait eſſe conſtantiſſimum & invictiſſimum argumentum fidei & traditionis, quæ ab Apoſtolis incorrupta ad ſe perveniſſet. *Hac ordinatione & ſucceſſione, ea quæ eſt ab Apoſtolis* Ibidem. *in Eccleſia Traditio, & veritatis præconizatio pervenit uſque ad nos. Et eſt pleniſſima hæc oſtenſio, unam & eandem vivificatricem fidem eſſe, quæ in Eccleſia ab Apoſtolis uſque nunc ſit conſervata, & tradita in veritate.*

VII. A Petro & Paulo, & à Romana Eccleſia ad Smyrnenſem & ad Polycarpum pergit Irenæus, ut & huic demonſtret commendatas fuiſſe Apoſtolicas Traditiones, ad poſteros propagandas; quòd ea demum ſit certa fidei & Scripturarum doctrina, non quam ſibi ſuo ex cerebro procudunt Sectarii, quamque à Spiritu ſancto ſibi infundi tam ſtolidè quàm impudenter mentiuntur. *Et Poly-* Ibid. c. 3. *carpus non ſolùm ab Apoſtolis edoctus, & converſatus cum multis ex eis qui Dominum noſtrum viderunt, ſed etiam ab Apoſtolis in Aſia, in ea quæ eſt*

Smyrnis Eccleſiæ conſtitutus Epiſcopus, quem & nos vidimus in prima noſtra ætate; multùm enim perſeveraverat, & valde ſenex glorioſiſſimè & nobiliſſimè martyrium faciens exivit de hac vita. Apertè hìc vides unde prædicationi, unde Scripturarum interpretationi concilietur authoritas, non ab humani ingenii ſagacitate, non à diutina commentatione, nedum ab inſolentiſſima ſui ipſius venditatione, ſi interpres, ſi concionator affirmet, hæc ſibi in penetrali mentis dictare, vel dictaſſe Spiritum ſanctum: nedum ſi privatus, ſi plebejus quis ſimiliter ineptiens germanos Scripturæ ſenſus dicat ſibi divinitus inſuſurrari. Necdum hæc delitamenta in mentem cuiquam venerant; totum in eo ponebatur, ut non aliud ſive fidei, ſive Scripturæ dogma proponeretur, quàm quod Apoſtoli à Chriſto, ab Apoſtolis eorum diſcipuli accepiſſent, ab his Apoſtolici viri & Epiſcopi alii ad alios cum Sedium ſucceſſione traduxiſſent. *Hic docuit (Polycarpus) ſemper quæ ab Apoſtolis didicerat, quæ & Eccleſia tradidit, & ſola ſunt vera. Et teſtimonium his perhibent, quæ ſunt in Aſia Eccleſiæ omnes, & qui uſque adhuc ſucceſſerunt Polycarpo: qui vir multò majoris authoritatis, & fidelior veritatis eſt teſtis, quàm Valentinus, & Marcion, & reliqui qui ſunt perverſæ ſententiæ. Is enim eſt qui ſub Aniceto cùm adveniſſet in urbem, multos ex his quos prædiximus, hæreticos convertit in Eccleſiam Dei: unam & ſolam hanc veritatem annuntians ab Apoſtolis percepiſſe ſe, quam & Eccleſia tradidit.*

VIII. Hinc & illud infert Irenæus, non aliunde quàm ab Eccleſia ſumendam eſſe fidei & Scripturæ doctrinam, à qua utique haurienda erat, antequam Evangelia & Apoſtolicæ Epiſtolæ litteris mandarentur, vel Nationibus recens ad fidem converſis communicarentur; ſi vel maximè illæ græcè latinèque neſcirent, cujuſmodi indubitatiſſimè complures erant. Quis porro non ſentit quantas neceſſe fuerit antè fundari Eccleſias, quàm Scripturæ poſſent illis, & illarum maximè plebibus committi? Ibid. c. 4. *Tantæ igitur oſtenſionis cùm ſint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cùm Apoſtoli quaſi in depoſitorium dives, pleniſſimè in eam contulerint omnia quæ ſint veritatis: uti omnis quicumque velit, ſumat ex ea potum vitæ.* Et mox: *Et ſi quibus de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum & re liquidum eſt? Quid autem, ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charta & atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem Traditionem diligenter.*

IX. Hæreticos ſui ævi, in quos ſtylum ſtrinxerat Irenæus, ex hoc capite ſugillat, quòd non Apoſtolorum eſſent diſcipuli, ut quorum Traditiones ſequi ſe non profiterentur; ſed ſuæ malæ ſententiæ, hoc eſt voluntatis ſuæ. Ducem enim non ſequebantur, niſi animi ſui impetum & novandi pruriginem, cui radium aliquem ſummæ Veritatis & divinitatis affingebant. Unde tot apud illos Sectæ quot voluntates, quot capita. At Eccleſia una univerſo in orbe, quem impleverat, unam Apoſtolorum doctrinam, unam fidei & Scripturarum intelligentiæ normam conſtantiſſimè retinebat. [illegible] *Arguuntur verò iſti non quidem Apoſtolorum, ſed ſuæ malæ ſententiæ eſſe diſcipuli. Propter hoc autem & variæ ſententiæ ſunt, uniuſcujuſque eorum recipientes errorem quemadmodum capiebat. Eccleſia verò per univerſum mundum ab Apoſtolis firmum habens initium, in una & eadem de Deo & de Filio ejus perſeverat ſententia.*

X. Venio ad Clementem Alexandrinum, qui & ingens ipſe fuit lumen ineuntis Eccleſiæ tertii ſæculi. Ardua cùm ſemper ſit veritas, hinc docet ille fieri non potuiſſe, quin naſcerentur quæſtiones & opiniones, atque adeo & hæreſes; cùm ſint non pauci gloriæ quàm ſcientiæ cupidiores, ſuæque tenaciores voluntatis, quàm veritatis. In caſſum verò eas ſibi laudem & nomen uſurpaſſe cognitionis, γνώσεως, hoc eſt, ſcientiæ & contemplationis ſupra fidem aſſurgentis. Sed hoc opus, hunc laborem Catholicis Scriptoribus propoſitum eſſe, ut ſuperbam illam ſuique venditatricem ſcientiam diſpeſcant ſecernantque à modeſtiſſima Eccleſiæ ſapientia. Etſi enim ſpecies ipſa exterior fallat, quaſi una utriuſque veritas ſit; ipſam tamen rem introſpicientibus patet tantùm eas diſtare, quantùm cereos veroſque fructus; quantùm viam regiam, & obliquas huc vel illuc ſemitas. Cùm ergo conſentiant omnes non omnia in ancipiti & in incerto pendere, ſed vera eſſe aliqua & certa, quod & ipſi corporei ſenſus renuntiant: noſtræ hìc induſtriæ erit ex Scripturis ipſis demonſtrare, quomodo ab earum veritate lapſæ ſint hæreſes, vel illæ ipſæ, quæ earum cognitionem maximè ſibi vendicant; veritas autem & perfectiſſima cognitio in antiqua Eccleſia permanſerit. Ea eſt Clementis ratiocinatio, qua non video quid aptius, quid validius dici poſſit adversùs omnes omnium temporum hæreſes; ſed adversùs eas maximè, quæ uno aut altero ante noſtram ætatem ſæculo ebullierunt. Hæ potiſſimùm enim Scripturis maximè fidunt, aut confidere ſe fingunt, cùm Scripturas omnes funditus labefactent una ſua illa accuratiſſimæ cognitionis jactantia: ἀκριβεστάτη γνῶσις. Cùm enim ſinguli harum Sectarum duces inſitum ſibi velint eſſe Spiritum illum Veritatis, qui certus eſt Scripturarum & veræ doctrinæ interpres: nec id ullo poſſint alio, quàm ſuo ipſorum ore & teſtimonio confirmare: quidquid illis vel impotens ſui amor, vel inſana gloriæ libido, vel præſumptarum opinationum contumacia ſuggerit, hoc ſtatim illi interius Spiritus ſancti oraculum, hunc veriſſimum Scripturæ ſenſum eſſe contendunt. Ut autem obſequentiores habeant auditores & diſcipulos, hoc eodem illos impartiunt, ut & ſinguli ipſi, quantumvis rudes, illiterati, & abſurdi, ruſtici, opifices, & de fæce vulgi, Scripturas legant, vel audiant, & protinus intelligant, nec neceſſe habeant alios audire, quàm ſeipſos: non Patres Eccleſiæ antiquos, non Pontifices, non Synodos, non magni in Eccleſia nominis Theologos, & Theologorum greges, ſed ſeipſos. Quid, oro te, vel inſulſius, vel ſtolidius in mentem venire illis potuiſſet? Si Spiritus illis de cœlis advolat & quidem ſingulis, qui Scripturas illis interpretetur, quorſum illis Scripturæ ipſæ, quos Spiritus per ſeſe docet omnia? quo illis magiſtri Sectarum ſuarum? Quid cauſæ eſt, ut non illis unquam Spiritus ſuggerat, niſi quod Magiſtri antè docuerunt? Cur ſi de ſententia decedat Magiſter, decedit & Spiritus? Cur quanta eſt Magiſtrorum inter ſe diſcordia, eſt autem permagna, tanta eſt & horum Spiritus oraculorum? Cur aliis & aliis in Provinciis Spiritus hic intimus alia & alia ſentit & docet; aliter & aliter Scripturas interpretatur? Hæccine eſt perfectiſſima & accuratiſſima cognitio, Spiritus ſancti ſchola intima & jugis præſentia? Atqui Spiritus ſanctus unitatis, non diſſidii Spiritus eſt: nec privatis quibuſque deſponſus eſt, ſed Eccleſiæ, ſed Collegio Apoſtolorum & Epiſcoporum: deſponſus, inquam, Eccleſiæ à Chriſto, cùm dixit, *Portæ inferi non prævalebunt adversùs eam:* deſponſus Collegio Apoſtolorum & Epiſcoporum qui eis ſucceſſere, cùm dixit, *Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi:* ſinguli enim quique & à Spiritu veritatis & ab Eccleſia non ſemel deviarunt.

Audiendus nunc nobis Clemens hæc omnia paucis

Strom. l. 7. Pag. 542. cis verbis complexus: *Clarum eſt enim quod cùm veritas ſit ardua & difficilis, propterea certè fuerunt quæſtiones; ex quibus qui nimio ſui amore laborant & ambitioſæ ſunt & gloriæ cupidæ, naſcuntur hæreſes eorum qui non didicerunt quidem, neque verè acceperunt, ſed ſibi cognitionis ſumpſere perſuaſionem. Eſt ergo nobis majori ſtudio & cura perſcrutanda ea quæ verè eſt veritas, quæ ſola circa eum qui verè eſt Deus, verſatur. Laborem autem conſequitur dulcis inventio & memoria. Eſt ergo labor inveniendi ſubeundus propter hæreſes, ſed non eſt omnino deficiendum. Neque enim ſi appoſitus ſit fructus, unus quidem verus & maturus, alius verò factus ex cera quàm maximè ſimilis, propter ſimilitudinem eſt abſtinendum ab utroque.* Ibidem. Et paulò pòſt: *Et quemadmodum ſi una quidem ſit via regia, & multæ etiam aliæ, ex quibus aliquæ ferunt in præcipitium, aliquæ verò ad fluvium rapidè fluentem, aut ad mare profundum; non dubitaverit quiſpiam viam ingredi propter diſſenſionem, ſed utetur via regia & trita & ſejuncta à periculo: Ita cum alii alia dicant, de veritate non eſt diſcedendum, ſed exactiùs & diligentiùs eſt inquirenda ejus exactiſſima & accuratiſſima cognitio.* Et infrà rurſum: *Utrum enim tollunt, an concedunt eſſe demonſtrationem? Exiſtimo omnes eſſe conceſſuros præter eos qui ſenſus quoque tollunt. Si ſit autem demonſtratio, neceſſe eſt deſcendere ad quæſtiones, & per ipſas ſcripturas diſcere demonſtrativè, quomodo lapſæ ſunt hæreſes: & contra quomodo ſola veritate & antiqua Eccleſia ſit perfectiſſima cognitio, & ea quæ eſt revera optima hæreſis, id eſt, electio.*

XI. Non ita facilè internoſci poſſe dixerat Clemens, quid intereſſet diſcriminis inter præſumptam illam & temerariam cognitionem, quæ ſuo unius privato teſtimonio fulcitur, & Eccleſiaſticam Scripturarum interpretationem. Confeſſus tamen fuerat internoſci poſſe: & uno verbo indicaverat caput ipſum & cardinem ejus diſcriminis; nimirum ut veritas & elimatiſſima cognitio, Scripturarumque explanatio peteretur ab *Antiqua Eccleſia*. Qui enim Antiquam dicit Eccleſiam, non proprii cerebri inſomnia, non privata deliramenta Spiritus ſancti nomine diſſimulata, non diſſidentium Sectarum, non diſcordantium in unaquaque Secta privatorum complurium, ſive Doctorum, ſive auditorum commenta dixit. Alieniſſima perſpicuè ſunt hæc ab *Antiqua Eccleſia*, qua una voce ſtatim ob oculos ponuntur ſancti Patres, Græci, Latinique, Concilia, innumerabiles Martyres & Epiſcopi continua ſerie, inconvulſa ſocietate & communione connexi, & toto orbe compluribus jam ſæculis inextinctum lumen vibrantes; quorum ex omnium conſenſione expoſitæ Scripturæ nullis patent proprii hominum ingenii figmentis, nullis hominum gloriæ & principatus cupidorum impoſturis, nullis Sectarum diſſidiis. Ita incorrupta ſervatur Eccleſiæ Catholicæ toto orbe terrarum unitas fidei, Scripturarum intelligentiæ, & charitatis, una traditio.

Clemens idem non multò pòſt: *Ita homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe, perdidit, qui adversùs Eccleſiaſticam recalcitravit traditionem, & in humanarum hæreſeon deſiluit opiniones.* Et infrà eoſdem hæreticos exagitans, ſuo marte, ſuoque arbitrio, ſub obtentu Spiritus, Scripturam interpretantes; novos, & ſemper novantes, eoque ab Eccleſia diverſiſſimos; tam unitati, quàm Eccleſiæ infenſos; atque ita à veritate alienos, quæ antiquitati, quæ unitati conjunctiſſima eſt, eoque Strom. l. 7. Pag. 548. 549. Deo ſimillima. *Sed nec ipſi (hæretici) introitus clavem habentes, ſed falſam quandam, &, ut dicit conſuetudo, ἀντικλεῖδα; id eſt, adverſam clavem, per quam, non relaxato velo, ut nos ingredimur per Domini traditionem; ſed exciſo oſtio, & muro Eccleſiæ clam perfoſſo, veritatem tranſgredientes, efficiuntur principes ac duces myſteriorum animæ impiorum. Quod enim Catholica Eccleſia poſteriora ſua fecerit conciliabula, non eſt opus multis probare. Nam Domini quæ fuit in adventu doctrina, cùm cœpiſſet ab Auguſto, medio tempore Tiberii conſummatur: Apoſtolorum autem ejus doctrina, uſque ad Pauli miniſterium Neronis tempore conſummatur. Inferiùs autem circa tempora Adriani Imperatoris fuerunt, qui hæreſes excogitarunt, & pervenerunt uſque ad ætatem Antonini natu majoris, ſicut Baſilides.* Et paucis interjectis: *Quæ cum ita habeant, clarum eſt ex antiquiſſima & veriſſima Eccleſia, has recentiores, & quæ his ſunt adhuc inferiores, tempore fuiſſe innovatas, adulterinæ notæ hæreſes. Ex iis quæ dicta ſunt manifeſtum eſſe exiſtimo, unam eſſe veram Eccleſiam, eam quæ verè eſt antiqua, in cujus catalogum referuntur ii, qui ſunt juſti ſecundùm propoſitum. Nam cum unus ſit Deus & unus Dominus, propterea id etiam quod eſt ſummè venerabile, & ex eo quod ſit ſolum laudatur, ut quod ſit imitatio principii quod eſt unum. In unius ergo naturæ ſortem cooperatur Eccleſia quæ eſt una, quam conantur hæreſes in multas diſcindere. Et ſubſtantia ergo & cogitatione & principio & excellentia, ſolam eſſe dicimus, antiquam & Catholicam Eccleſiam, in unitatem unius fidei quæ eſt ex propriis Teſtamentis, vel potius ex Teſtamento quod eſt unum diverſis temporibus.* Et mox: *Cæterùm Eccleſiæ quoque eminentia, ſicut principium conſtructionis, eſt ex unitate, omnia alia ſuperans, & nihil habens ſibi ſimile, vel æquale.*

Negaverat ille ſuperiùs potuiſſe à novis Sectarum Magiſtris inveniri quidpiam in Scripturis exponendis, quod non antè prædicaſſent Eccleſiarum poſt Apoſtolos Magiſtri; adeoque niſi gloriæ amore abrepti fuiſſent, quieſcendum illis fuiſſe in traditionibus Eccleſiæ antiquiſſimæ. *Gloriæ autem tenentur deſiderio, qui ea quæ ex ſua natura* Ibidem. pag. 547. *conveniunt ſermonibus divinitùs inſpiratis, tradita à beatis Apoſtolis & Magiſtris, ſua ſponte fallaci ſapientiæ ſimulatione corrumpunt, per alias traditiones, humanis doctrinis reſiſtentes divinæ traditioni, ut hæreſin conſtituant. Nam inter eos viros qui tanti erant in Eccleſiaſtica cognitione, quid reſtabat dicendum à Marcione verbi gratia, aut Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſſi recta via? Neque enim eos qui præceſſerunt, ſuperare potuerunt ſapientia, ut aliquid adinvenirent iis quæ ab illis verè dicta ſunt: ſed bene cum eis actum eſſet, ſi ſcire potuiſſent ea quæ priùs ſunt tradita. Is ergo ſolus qui eſt cognitione præditus, cùm in ipſis conſenuerit ſcripturis, Apoſtolicam & Eccleſiaſticam ſervans dogmatum rectitudinem, rectiſſimè vivit, convenienter Evangelio; & demonſtrationes ita ut quærit invenit, ut qui emittatur à Domino, lege & à Prophetis.*

CAPUT XIX.

Rurſum ex Patribus Græcis Scripturas ex Patrum conſenſione interpretandas eſſe, non ex ſuo cuique ingenio, aut ſpiritu.

I. Ex Athanaſio, ut Ariani, ut omnes prorſus hæretici Scripturas ad ſua commenta detorqueant.

II. Ex eodem non privatus Spiritus ſancti afflatus, ſed conſenſio, traditio, ſucceſſio omnium Eccleſiarum, jam inde ab exordio, regula eſt fidei & interpretationis Scripturarum.

III. Ex Baſilio contra Eunomium, antiquitati & multitudini quantum tribuendum ſit.

IV. Ex Nyſſeno ut Apoſtolicam & Patrum hæreditatem, unitatem, charitatem hæretici diſſiparint.

V. Ut in Baſilii Nyſſenus, ut in Patrum omnium defenſionem inſurgant Catholici omnes.

VI. Ex eodem Verbum Deus hominem induit, *ut quod ipſe diſcipulis, & per eos nobis tradidiſſet, id fide divina ratum haberemus.*

VII. Traditioni accepta ferri vult Nyſſenus Evangelii libros, verſus, ſenſus.

VIII. Similiter de traditione & conſenſione Patrum, ex Nazianzeno.

IX. Et ex Cyrillo Hieroſolymitano, Eccleſiam unam Catholicam commendat, quæ ſola Catholica, toto orbe ſparſa eſt, & in Symbolo commendata.

X. Ex Epiphanio, veræ fidei, veræ doctrinæ teſſera eſt unitas traditionis & univerſalitas, ut quæ non hos, aut illos Sectarum authores complectatur, ſed unum Chriſtum.

XI. Audianos illo uno nomine quandoque execratur Epiphanius, quod Eccleſiæ Catholicæ non communicent, nec Chriſtiani, ſed Audiani nominentur.

XII. Verè Chriſtiani non ſunt, etſi alioqui nec fide, nec moribus claudicent, qui à Catholica communione alieni ſunt. Quàm fruſtra nitantur aliqui, omnes Sectas in unam Sectam, in unam Eccleſiam compingere.

XIII. Alia argumenta ex Epiphanio adversùs fabuloſam illam ex adunatis Sectis compluribus Eccleſiam.

XIV. Ex eodem de Traditionibus.

XV. XVI. Eadem confirmantur ex Chryſoſtomo & Theodoreto.

I. Athanaſius certè etſi Arianos maximè inſectaretur, noſtros jam tum configebat Novatores, qui cum nihil niſi ſui animi commenta proferant, ita Scripturarum verbis ea amiciunt, ut videantur nihil aliud ſpirare, aut ſapere, quàm Scripturas. *Cùm enim unaquæque hæreſis ſui commenti parentem habeat eum qui ab initio perverſus, homicida & mendax fuit, Diabolum; ac pudore tam exoſi nominis teneatur; pulcherrimum, quod ſuper omnia eſt nomen Salvatoris profitetur, Scripturarumque dictionibus amicitur, & verba quidem profert, veram inde tamen ſententiam ſuffuratur; ac deinde intellectu, quem ipſe confinxit, dolis obumbrato, erroneorum homicida & ipſa efficitur.* Infrà autem varias ſimul hæreſes impugnans, & Scripturas illis extorquens: *Aut quid Samoſatenſi cum Scripturis, abneganti Verbum Dei, eaque inficianti quæ pariter, & ex veteri & ex novo Teſtamento ſignificantur, ac Dei adventum in carne commonſtrant? Quid item Arianis cum Scripturis? aut cur eas proferunt, qui creaturam aſſerunt eſſe Dei Verbum? & ut Ethnici ſolent cultum exhibent creaturæ, omiſſo Creatore? Et quotquot ſunt hæreſes, nihil habent in ſuis figmentis conſtituendis, quod commune ſit cum ſacra Scriptura. Neque id eos latet, qui hujuſmodi errores tuentur, quàm longè, immo quàm omnino illa hæreſis diſſentiat à ſacra Scriptura. Sed tamen ad dolum ſimpliciorum, de quibus Proverbia mentionem faciunt, ſimplex credit omni ſermoni; illi verò veluti diabolus ipſorum Pater transformationem vultus ad ſpeciem Angeli conformant, eamque verborum indolem præ ſe ferunt, ut rectum ſenſum habere videantur, cumque ubi perſuaſerint, eo miſeros deducunt, ut diverſa alienaque à Scripturis ſentiant.* Et mox rurſus: *Illud quoque prorſus admirabile, omnes quotquot ſunt hæreſes in fingendo diverſa pugnantiaque inter ſe adferre, nec alibi niſi in falſitate ſibi invicem conſentire & copulari. Neque id mirum, quum unum habeant autorem, qui ipſis ubilibet mendacia aſſeminat.* Et rurſus alibi de Ariana noviſſima tunc hæreſi, Scripturarum ſe vocibus occultante: *Speciem ſuam diſſimulat, & litterarum ſacrarum vocibus, quaſi honeſto cultu, induitur, ut Pater ejus diabolus: ac ſatagit denuo intrare in paradiſum Eccleſiæ, quo ſub ſpecie Chriſtianiſſimi nonnullos ſeducat.* Et alibi: *Rurſus ad verba ſacrarum litterarum confugiunt, in quæ ipſa ſolito ſuo more pravo ſenſu incurrentes, mentem quæ inibi latet, non conſpiciunt, & ad impietatem ipſorum quaſi ad regulam omnia dicta ſacrarum litterarum contorquent.*

Athanaſ. Orat. 1. Con. Arian. Tom. 1. pag. 313. 314.

Orat. 2. pag. 134. 176.

II. Quàm non ſit autem teſſera Catholicæ fidei, quod eam pauci, qui ſibi docti videntur, ſuiſque privatim gregibus obtrudant, teſtenturque ſe Spiritu ſancto afflatos ita Scripturas interpretari: ſed quod illam à Chriſto & Apoſtolis acceptam & ita ad nos uſque transfuſam teſtificetur ſanctorum Patrum & Conciliorum conſpiratio unanimis, & his concinat ſparſa per orbem univerſum Eccleſia: idem rurſum declarat Athanaſius in Epiſtola ad Jovianum Imperatorem miſſa de Fide: *Neceſſariò tibi fidem Nicææ Patrum confeſſionibus confirmatam porrigere ſtuduimus; ut tua pietas & ea, quæ ibi exactiſſimè ſcripta, & quantum errent illi, qui aliter ſentiunt, intelligeret. Cognoſce igitur religioſiſſime Auguſte hanc eſſe, quæ à condito ævo prædicata fuit, & quam Nicææ Patres congregati agnoverunt, ejuſque ſuffragatrices eſſe omnes omnibus in locis Eccleſias, ſive in Hiſpania ſint, ſive Britannia, Gallia, Italia univerſa, Dalmatia, Dacia, Myſia, Macedonia: ſive univerſa Græcia, univerſa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, Ægypto, Libya, Ponto, Cappadocia; itidem quotquot nobis vicinæ ſunt, necnon & Orientis Eccleſias, paucis admodum exceptis, quæ Arianicæ opinionis ſunt. Omnium enim iſtorum, & adhuc longinquiorum animos experimento cognovimus, & ſcripta habemus.*

Pag. 339.

In Decretis Synodi Nicænæ exponendis idem Athanaſius ait Formulæ fidei Catholicæ priùs repugnaſſe Euſebium Cæſareæ Epiſcopum; ſed reſpuiſſe mox & ſubſcripſiſſe, quod ea eſſet Eccleſiæ fides, & Patrum traditio. *Quodque majoris admirationis eſt, Euſebius ex Cæſarea Palæſtines, quum pridiè abnegaſſet, in eandem ſententiam tamen poſtridiè ſubſcripſit, quam etiam Eccleſiæ legendam miſit, dicens eam eſſe Eccleſiæ fidem, & Patrum traditionem; omnibuſque manifeſtò apparuit, eum priùs & temerè erraſſe, & fruſtra contra veritatem pugnaſſe.* Et non multò poſt: *Eſt enim ibi, ut Patres tradiderunt, veræ diſciplinæ & magiſterii argumentum, ubi eadem confitentur; nec à ſe invicem, nec à majoribus diſſentiunt. Qui igitur hoc animo non ſunt, mali potius, quàm veri præceptores appellari debent.* Et in Epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ, hæc habet de Nicæni Concilii Patribus, eorumque fidei formula: *De fide verò non ſcripſerunt, Viſum eſt, ſed ad iſtum modum, Credit Catholica Eccleſia; & ſtatim confeſſio ipſa credendi adjuncta eſt, ut oſtenderent eam non novam eſſe ſententiam, ſed Apoſtolicam; & quæ ipſi ſcripſiſſent, non eſſe ſua inventa, ſed Apoſtolorum documenta.* Illos denique concerpens, qui Nicænæ fidei Synodoque reluctabantur, & novas ſubinde flagitabant Synodos, ita habet: *Illud nimirum, illis reliquum eſt ut dicant, Nos qui majoribus noſtris contradicimus, & prævaricamur Patrum traditiones, poſtulavimus Synodum promulgari.*

Pag. 402.

Pag. 405.

Pag. 671.

III. Ex Baſilio Magno unum profero locum, ubi Eunomium objurgat, quod hortaretur paſſim omnes, ne multitudini, ne antiquitati fidem haberent; ſed ſibi qui ratione invicta, qui nova Scripturarum interpretatione niteretur. Vide quid contrà regerat Baſilius: *Quid tu narras? Non dabimus plus antiquitati? non reverebimur Chriſtianorum multitudinem, tam eorum qui ſunt, quàm eorum qui fuerunt, ex quo Evangelium prædicatum eſt? Nullam rationem dignitatis eorum habebimus, qui omni ſpirituali gratia claruerunt, quibus tu omnibus inimicam hanc impietatis malam viam & hoſtilem nuper excogitaſti? Sed claudentes ſimul oculos animi, exterminata ex animo cujuslibet ſancti viri memoria, otioſam & omnino vacuam deceptionibus atque cavillationibus tuis men-*

Baſil. tom. 1. contr. Eunom. l. 1.

mentem noſtram ſupponemus? Magna profectò eſſet tua potentia, ſi quæ multiplici artificio diabolus aſſecutus non eſt, ea tibi ſolo imperio obtinere contingeret. Siquidem omnes à te perſuaſi traditionem fidei, quæ præterito tempore omni ſub tot ſanctiſſimis viris evicit, commentis veſtris impiis poſtponemus.

IV. Gregorius Nyſſenus ſuorum temporum calamitati illacrymatur, quòd cum Chriſtianæ Eccleſiæ profeſſio fuiſſet olim charitas, ac velut paterna hæreditas, quam Chriſtus diſcipulis, & per diſcipulos nobis, tanquam per parentes filiis legaverat: tunc ea diſſipata eſſet per eos qui Eccleſiam ſciderant. Ejus hæreditatis pars opima erat Scriptura, quam in commune toti Eccleſiæ charitas, Spiritus charitatis per Epiſcopos alios aliis ſuccedentes interpretabatur, antequam hæretici eam unitatis & charitatis hæreditatem diſtraxiſſent. *O rem calamitoſam! cogit enim me mali ac doloris magnitudo ingemiſcere. Noſtra erat olim poſſeſſio charitas: paterna noſtra hæc hæreditas, quam per diſcipulos ſuos nobis Dominus theſaurizaverat, dicens: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. Iſtam autem hæreditatem ii quidem qui deinde ſequuti ſunt, ſucceſſores filii à patribus ordine excipientes uſque ad Patres noſtros conſervarunt. At hæc prodiga generatio illam minimè cuſtodivit. Quomodo è manibus noſtris elapſæ hæ inſtitutionis divitiæ pereunt!*

Greg. Nyſſ. Tom. 2.

V. Cùm autem Baſilius in cœlos hinc excedens evolaſſet, & Eunomiani in eum ejuſque ſcripta baccharentur: ſuarum partium eſſe exiſtimavit Nyſſenus ejus defenſionem adgredi, & hanc ſibi velut hæreditariam provinciam ſuſtinere; tametſi potuiſſent eo labore defungi infiniti alii, eruditionis & ſapientiæ laude præcellentes. *Neque enim majoribus quàm cæteri viribus fretus, hunc ſuſcepi laborem: ſed probè, ſi quis alius, compertum habui, infinitos reperiri, qui eruditionis & ſapientiæ laude in Eccleſia excellant. Nihilominus cùm præ omnibus aliis mortui fortunas ad me pertinere arbitrer, tum propter ſcriptas, tum propter naturales leges: ideo ego meam ante alios hanc quaſi hæreditariam defenſionem mihi vendicavi; infimus quidem illorum, qui in fidelium numerum adſcripti ſunt: at illo qui ab Eccleſia ſeſe abrupit, & ad partes adverſarias tranſtulit, nequaquam imbecillior. Nam in corpore ſano minimum etiam membrum propter totius conſpirationem validius eſt & fortius, quàm corruptum & abſciſſum, quamvis hoc majus, illud ſit minus.*

L. 1. contr. Eunom.

VI. Chriſtianam fidem idem ait alibi non ab hominibus eſſe, ſed à Chriſto, qui Dei Verbum & Sapientia eſt, lux & veritas, qui viſus in terris eſt, ut ne jam homines pro animi ſui ſententia de Deo diviniſque ſentiant Myſteriis; ſed abjectis opinionibus ſuis, id complectantur quod ab illo traditum eſt, quod de Scripturis Apoſtoli ejus tradiderunt; ita ut de rebus ac verbis ab eo traditis nefas ſit quidquam immutare. *Chriſtianorum fides, quæ ſecundùm Domini mandatum à diſcipulis omnibus gentibus in toto terrarum orbe prædicata eſt, neque ex hominibus eſt, neque per homines, ſed per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui eſt Dei Verbum, & vita, & lux, & veritas, & Deus, & ſapientia.* Et paucis interpoſitis: *Hic in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus, ut non amplius homines pro animi ſui ſententia, de eo quod eſt, opinentur, eas ſuſpiciones vel opiniones, quas ex levibus quibuſdam conjecturis aſſequuntur, pro veris & firmis decretis habentes. Sed perſuaſi quòd verè Deus in carne apparuit, illud ſolum verum pietatis myſterium eſſe credamus, quod per ipſum Verbum & Deum noſtrum traditum eſt, qui per ſeipſum Apoſtolis locutus eſt. Eam verò quæ tum ex veteri Scriptura, tum ex Lege & Prophetiis & proverbiali diſciplina facta eſt de ſupereminente natura doctrinam, per ſpeculum quoddam & ænigma, tanquam revelatæ nobis veritatis teſtimonium amplectamur, piè ſententiam eorum quæ dicuntur accipientes. Ita ut in fide quæ à Domino univerſorum expoſita eſt, acquieſcamus: quam in dictione puram intentatamque (an potiùs, per manus traditam, ἀπαρεγχείρητον,) ſicut accepimus, cuſtodimus: atque in exiguo verborum traditorum perverſionem & depravationem, extremam judicamus blaſphemiam & impietatem.*

Orat. 2. contr. Eunom.

Ibidem.

VII. Quin & Evangelia ipſa profitetur Nyſſenus ad nos perveniſſe ab antiquis per traditionem ad noſtram uſque ætatem. *Quæ enim Evangelia ab antiquis per traditionem ad hæc uſque tempora in Eccleſiis leguntur, hanc vocem non continent.* Ita fidentiſſimè repudiat Nyſſenus, ſiquod aliud Evangelium obtrudant Eunomiani, quod ab antiquis Patribus non ſit ad nos uſque propagatum. Nec libros tantùm, aut capita & verſus ſingulos Nyſſenus contendit non admitti, niſi perpetua Eccleſiæ & Patrum traditione ad nos perferantur: ſed ſenſus ſingulorum verſuum. In eodem enim verſu, iiſdemque in verbis, aliud Eccleſiaſticus, ſive Catholicus, aliud Eunomianus capiebat. *Dicit enim Eccleſiaſticus & hæreticus quod Pater neminem judicat, ſed omne judicium dedit Filio. At dictum hoc uterque non ſimiliter intelligit. Per eadem verba Eccleſiaſticus, in omnibus poteſtatem intelligit: hæreticus verò aliquid deficiens, & mancipatum, ſive ſubditum conſtruit.*

Ibidem.

Ibidem.

VIII. Nazianzenus fidem Trinitatis Deificæ, in qua baptizamur, Patrum traditioni aſcribit. *Præclarum depoſitum, quod à Patribus noſtris accepimus, cuſtodientes.* Et alibi Origenis neſcio quas fabellas de animarum exiſtentia ante corpora refellens, uno verbo rem ſecat, *A fide & doctrina Eccleſiaſtica alienum id eſt,* οὐκ ἐκκλησιαστικὸν.

Orat. 13.
Orat. 31.

IX. Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſcopus fidei normam non à Scripturis repetit, ſive quòd non omnia iis contineantur, ſive quòd de eorum ſenſu controverſiam ubique nobis faciant hæretici; ſed ab Eccleſia Catholica, cujus eminentiſſima authoritas Apoſtolorum Symbolo continetur, & in ipſis Scripturis Evangelicis & Apoſtolicis apertiſſimè commendatur. Eccleſiam autem ille non aliam oſtendit, quàm univerſalem, ſeu univerſo orbe diffuſam; quæ tota in pravam aliquam Scripturæ intelligentiam tam deſciſcere non potuit, quàm nec univerſæ hæreſes toto orbe diſperſæ potuere in unam aliquam ſententiam convenire. Eccleſias enim toto orbe diffuſas coadunat avita Traditio, error divideret. Sic ergo Cyrillus: *Catholica igitur vocatur, quia per univerſum ſit orbem terrarum diffuſa, à finibus terræ uſque ad extrema. Et quia docet catholicè, hoc eſt univerſaliter, & ſine ullo defectu vel differentia omnia dogmata quæ deberent venire in cognitionem, de rebus viſibilibus & inviſibilibus, cœleſtibus & terreſtribus. Et quod omne genus hominum piè ſubjugat, Principes & privatos.* Paulò inferiùs hæreticorum conventus non tam finit Eccleſias dici, quàm *Eccleſias malignantium:* at cùm illi hoc Eccleſiæ nomine ſibi blandiantur, jubet Cyrillus in quam ſe cumque quis civitatem conferat, ne interroget, ubi ſit Eccleſia, ſed ubi ſit Catholica, quòd ea demum ſit vera Eccleſia, & ſponſa Chriſti. *Propriè quoque & verè aliquis dixerit, Eccleſiam eſſe malignantium, conventicula Marcionitarum dico, & Manichæorum, & reliquorum. Propterea nunc confirmans fides tradidit, ut dicas: Et in unam ſanctam Catholicam Eccleſiam; ut illorum fœda conventicula fugias: perſeveres autem in Catholica Eccleſia, in qua & renatus es. Quòd ſi fortè veneris in civitates, non ſimpliciter interroga ubi ſit Dominicum, ſeu domus Domini: nam & reliquæ impiorum hæreſes Dominica, quamvis polluta, appellare non dubitant. Neque id tantùm quæras ſimpliciter, ubi ſit Eccleſia; ſed ubi Catholica*

Catech. 18. pag. 220.

Ibid. p. 221.

Eccleſia. Hoc enim proprium nomen eſt ſanctæ hujus & matris omnium noſtrum, quæ eſt ſponſa Domini noſtri Jeſu Chriſti unigeniti Filii Dei.

X. Auguratur Epiphanius Chriſtianam à Chriſti nomine dictam Eccleſiam, quòd Chriſti documenta ſuſceperit omnia, non ullius præterea hominis ullum. Sectæ hæreticorum propria ab authoribus ſuis ſibi nomina accerſivere, quòd non nomina tantùm eorum, ſed & dogmata etiam aliqua acceperint: nec nomina hæc induerint, niſi quòd & hæc dogmata eſſent amplexatæ. Id Scripturæ, id Scripturarum Catholici interpretes, id Patres & Prædicatores omnes in Chriſto prædicando tenuerunt, quod Paulus de ſe profitebatur: *Non enim nos ipſos prædicamus, ſed Jeſum Chriſtum.* Una ergo ubique viget traditio, una prædicatio, Epiphan. Hæreſ. 42. p. 366. 367. ut quod Chriſtus tradidit, id prædicetur. *Non ſeipſos, ſed Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum prædicant Apoſtoli. Quare neque ſecta eſt ulla, nec Eccleſia Apoſtolorum nomine inſignita. Nec unquam Petræos ullos, aut Paulianos, aut Bartholomæos, aut Thadæos audivimus; ſed una jam tum initio fuit Apoſtolorum omnium prædicatio, quæ non ipſoſmet illos, ſed Dominum Jeſum Chriſtum tantummodo celebraret. Ob id Eccleſiæ nomen unum omnes impoſuerunt: non ſuum utique, ſed Chriſti Jeſu, cùm Antiochiæ primùm appellari Chriſtiani cœperunt. Quod quidem ſolam ad Eccleſiam Catholicam convenit, quæ nullo alio quàm Chriſti nomine prædita, Chriſtianorum Eccleſia, non Chriſtorum dicitur, adeo ut cùm unus ille ſit, plures tamen ab eo Chriſtiani nominentur. Ab hac Eccleſia ejuſque præconibus ubi diſceſſeris, reliquæ omnes haud eadem nota conſtant, quæ adjunctis nominibus atque epithetis vocantur; Manichæorum videlicet, Simonianorum, Valentinorum, Ebionæorum: quibus & tu, Marcio, annumerandus es: cujus nomen inſcribunt ii ſibi, quos tute in errorem induxeris: utpote qui teipſum, non Chriſtum prædicaveris.*

XI. Ut Audium declaret Epiphanius, illum cujus Audiani ſibi nomen induerunt, ne tranſverſum quidem unguem ab Catholica doctrina & diſciplina receſſiſſe, non ait illum Scripturis omnibus aſſenſum addictumque fuiſſe: id enim illi cum hæreticis non paucis commune eſſe potuiſſet, nec rem enodaſſet ob multiplices illos qui Scripturis tribuuntur ſenſus. Sed abſolutiùs & expreſſiùs tradit, eum cum ſuis *Ex Catholicæ Eccleſiæ præſcripto* Hæreſ. 70. num. 2. *ſentire, nec tranſverſum ab eo unguem deflectere.*

Sed illud hìc à nobis adverti, altiſſimèque animo infigi æquum eſt, quod ſubjicit Epiphanius: etſi ne tantillum quidem à Catholicæ fidei dogmate declinarent Audiani: etſi moribus eſſent inculpatis, & ad omnia Chriſtianarum virtutum officia elimatis: atrox tamen illud & horrendum fuiſſe, δεινότερον πάντων, ϗ φοβερότερον, quòd ſoli ſuas ſibi preces, ſuos conventus haberent, nec communione Eccleſiæ Catholicæ fruerentur. Accedebat & illud, quòd ut à Chriſtianis, hoc eſt, Catholicis dignoſcerentur, non Chriſtiani dicerentur, ſed Audiani. Hoc enimverò terribile & horrendum eſt. *Sed illud reliquis omnibus ad horrorem &* Ibid. n. 15. pag. 827. *atrocitatem majus eſt; quod cum nemine precantur, tametſi honeſtis atque integris moribus eſſe videatur, neque quidquam habeant quod illis objiciant; non ſtupri, non adulterii, non avaritiæ crimen ullum, niſi hoc dumtaxat, quod Eccleſiæ communione continentur. Eſt hoc verò, ut diximus, horrendum, Chriſtianorum commutare nomen, qui in ſancta Eccleſia cenſentur, quæ ſola Chriſti, Chriſtianorum appellatione contenta, adſcititium omne nomen reſpuit. Pro illo, inquam, nomine Audianos appellari, coitiones inter ſe facere, ac teſſeram meri hominis nomine inſcriptam exigere. Hæc, inquam, minimè ferenda ſunt, quamvis alioqui integerrimus ſit hominum ille conventus, atque omni ſe probitate juſtitiaque venditet.*

XII. Ex his intelligis, quàm Chriſtianus, quàm Catholicus non ſit, quàm ſalutis expers ſit æternæ, qui etſi univerſo Catholico dogmati aliàs conſentiat, etſi mores ejus alioqui Evangelicis præceptis, vel conſiliis etiam conſentiant, ejuſmodi enim erant Audiani, à communione tamen Eccleſiæ ſe abſtinet; vel ab ea ita abſtentus eſt, ut ei nihil curet redintegrari. Ille utique Scripturis omnibus ſubſcribit, ille fidei Symbolo conſentit, nec Chriſtianus tamen, vel Catholicus eſt. Nimirum ita Epiphanius, ita Eccleſia Catholica interpretatur, qui Catholicorum per orbem omnium communionem vel refugit, vel aſpernatur, eo ſaltem quòd eam non ambit, eum charitatis illius expertem eſſe, quæ una Scripturas probè intelligit, quæ unctio Spiritus eſt, & docet omnia; quæ Catholicæ Eccleſiæ anima eſt, & veluti cor. Qui non unius, ſed omnium fratrum ſuorum, ejuſdem matris, ejuſdem Patris filiorum conſortium, communionem, communes conventus refugit, an ille charitatis conſors eſt? an ille Scripturas intelligit, vel amplectitur, quæ non aliud univerſæ præcipiunt, quàm Dei Patris & proximi charitatem? an ille Symbolo aſſentitur, quo una Catholica, toto orbe una, eoque Catholica commendatur? an ille probis & Chriſtianis moribus eſt, qui exors eſt charitatis, quæ una legis plenitudo eſt? an ille præceptis vel conſiliis Evangelicis morigerum ſe præſtat, qui charitati, quam unam Evangelia inculcant, terga vertit?

Verè ergo dixit Epiphanius incredibilis illud eſſe horroris & atrocitatis, quòd Audiani vel faſtidio, vel contemptu Eccleſiæ Catholicæ non communicarent, cùm uno eo tota illorum doctrinæ & morum laus collabaſceret. Hinc mirari ſubit eorum noſtræ hujus ætatis Sectariorum inaudita etiam inter antiquas hæreſes commenta, qui unam ſibi fidem & Eccleſiam compingere machinantur, ex omnium toto propè orbe Chriſtianarum Sectarum imaginaria conjunctione conflatam: tametſi illæ internecinis odiis præliiſque inter ſe & cum Eccleſia Catholica conflictentur. Anathema ipſæ ſibi mutuò illidunt, & ab aliquantis ſæculis ita inter ſe ſævire non ceſſant: & hi tamen novelli Theologi invitas illas trahunt in commentitiam quandam ſuam unitatem & Eccleſiam. Ne Audianos quidem Epiphanius copulare potuit cum Eccleſia Catholica, à cujus fide & moribus nihil ſe diſcrepare ipſimet profitebantur, ea tantùm de cauſa, quòd ejus communionis extorres eſſent: ecqui ergo ille priſcas & recentes hæreſes omnes, vel ſaltem complurimas in unam fidei & religionis ſocietatem coadunaſſet? Nec ab Epiphanio hoc loco ſejungendi ſunt cæteri Eccleſiæ Patres, quorum ille communia placita, non ſua privatim aliqua litteris mandabat: & illi maximè qui hæreſum omnium catalogos texuerunt, vel ante, vel poſt illum. His enim omnibus ea fuit de Audio & Audianis ſententia, quæ Epiphanio.

Non neſciebat Epiphanius, non latebat cæteros Eccleſiæ Patres, voluntariam & liberam eſſe fidem ac religionem: nec in eam fidei ac religionis ſocietatem trahi poſſe vel unum quemlibet hominem, nedum Sectam aliquam, nedum Sectas complurimas, à qua ipſæ abhorreant, & abhorrere ſe vociferentur. An hæc erit fabuloſæ hujus Eccleſiæ fides, charitas, Scripturarum intelligentia, quæ tot prælia, tot anathemata, tot interminatas concertationes diſſimulet, tegat, authoritate ſua tueatur? Hæccine eſt illa unitas, illa charitas, quam Chriſtus Eccleſiæ ſuæ ſuiſque omnibus commendatam voluit, quam imitatricem æmulamque eſſe ſanxit ejus unitatis & charitatis, qua ipſe Patri, Pater ipſi, Pater & ipſe nobis conjunctiſſimi ſunt? *Sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint.*

Quam amabo te fidem, quam Scripturarum intelligentiam, quam charitatem, quam Chriſtiani nominis teſſeram, ab his vel hominibus, vel Sectis deſpondere ſibi quiſquam poteſt, qui tot olim, tot nunc hæreſum monſtra, tot inter eas diſſidia, tot prælia, tanta invicem odia, nihil obſtrepere fidei, nihil unitati, nihil charitati illi quam Chriſtus ſanxit, pugnare fabulantur, & his fabellis ſe ſuoſque greges paſcunt? Vide rurſus ut hæc exponat Epiphanius Chriſti verba, quæ ad hoc ipſum quod hìc agimus videntur facta. *Si inquit quod initio audiſtis in vobis manſerit, vos in me manebitis, & ego in vobis: ego in Patre, & vos in me.* In hæc Chriſti verba, hoc eſt, in hæc totidem fulmina ab ipſo Chriſto vibrata in illud, quod hìc expugnamus, portentum, ita Epiphanius: *Igitur veræ fidei decreta, quæ à Chriſto Domino ab initio accepta ſunt, penes ſanctam Dei Eccleſiam reſident. Ideoque eadem illa Dei Eccleſia, & orthodoxa fides in Domino manet; & unigenitus Dominus in Patre, & Pater in Filio, & nos in ipſo per Spiritum ſanctum, ſi modò templa efficiamur ejuſmodi, quæ ſanctum ejus Spiritum capiant.*

Hæreſi 69. num. 27. pag. 752.

Ibidem.

XIII. Apud eundem Epiphanium Scripturas traditioni Patrum conſociabat Marcellus Ancyranus Epiſcopus in Confeſſione fidei edenda. *Hanc igitur, quam & à ſacris litteris accepimus, & à majoribus noſtris ſecundùm Deum didicimus, fidem cùm in Eccleſia Dei prædico, tum ad te modò præſcribo, ejuſque penes me exemplar retinui.* Hanc rurſus apud eundem Pſeudoſynodus Ancyrana Catholicam fidei profeſſionem ſcribebat, dum ſe Catholicam mentiebatur, Catholicæque ſtudebat ſociari communioni. *Quocirca etiam atque etiam vos precamur, venerabiles Domini, ac collegæ; ut lectis his litteris, cùm vobis traditam à majoribus fidem cordi eſſe, tum nos eadem vobiſcum ſentire, ac profiteri ſignificetis: ut qui impietatem illam diſſeminare non verentur, cùm id certò compererint, illam nos fidem, quam ab Apoſtolicis inde temporibus continuata ad Patres noſtros uſque ſucceſſione accepimus, velut patrimonium tueri, ac defendere, vel pudore affecti ad meliorem mentem ſe conferant; vel ſi in improbitate perſiſtant, ab Eccleſia proſcribantur.*

Hæreſi 72. n. 3. p. 836.

Hæreſi 73. n. 2. p. 847.

Immaniter hæc ſanè abhorrent à fictitia illa omnium Sectarum in unam, omnium, vel longè plurium hæreſum in unam fidem coagmentatione: nec minùs hæc quæ idem ſubtexit Epiphanius poſt octoginta hæreſes à ſe, ab Eccleſiaque proſcriptas, & ſigillatim recenſitas, quarum ne unam quidem aliis, nedum Eccleſiæ Catholicæ conglutinari poſſe ita demum teſtatur: *Quæ licèt Chriſti nomen præ ſe ferant, nihil tamen ad illum pertinent: ſed partim longiùs ab illo diſtant, partim minimam ob cauſam ab omni illius hæreditate alienas, ac peregrinas ſe faciunt, unà cum ipſarum liberis: cùm videlicet nequaquam legitimæ ſint; ſed inter externas habeantur, ac ſolum ſibi Chriſtianum nomen vendicent. Quæ cùm ita ſint, veritas nobis ipſa declaranda ſupereſt, atque unica, nimirum illa columba, quæ à ſponſa collaudatur.*

Hæreſi 80. num. 10. pag. 1076.

Hæreſes vult Epiphanius, volunt & cæteri Patres omnes illas eſſe portas inferi, quas Chriſtus confirmavit Eccleſiam ſuam oppugnaturas, non unquam expugnaturas. Unde ergo prodierunt nobis, qui has inferi portas in Eccleſiam invitam invitas intrudere moliuntur? An non prævalebunt, ſi non ſingulæ, ſed turmatim in ejus irrumpant penetralia? Si eam vibrata in ſe decreta, ſi anathemata recantare cogant? Si orthodoxas & catholicas ſe, & eſſe, & ſemper fuiſſe, nec ſe, ſed illam erraſſe pervincant in tot fulminibus temerè in immerentes vibrandis? Vides quò ſerpant hæc, & quàm iis Chriſtianiſſimus ipſe totus expugnari videatur. Sed quid de Scripturarum intelligentia tot jam Sectis pugnaciſſimis & diſſentientibus communicanda dicemus?

Curæ fuit Epiphanio, cæteriſque ante eum, & poſt eum Patribus omnibus, aperire & velut indigitare & palam facere, ubi reperiri poſſet Eccleſia, ne aberraret quis inter tot Sectas Chriſtiano nomine ſuperbientes. At quò ea pertinebat cura, ſi & hæ Sectæ ipſiſſimæ ſint Eccleſia illa, vel ejus membra, quæ ſummo ſtudio perveſtigari debeat, quòd extra eam fruſtra ſit ſperare ſalutem? Audi Epiphanium ex Scripturis ipſis ita ratiocinantem: *Una eſt, inquit, columba mea, perfecta mea: unica eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Tum illud demonſtrat, quemadmodum reperiri ab omnibus poſſit: utpote quæ omnibus honoratior ſit, imperet omnibus, atque ipſa ſola velut eximia ſit, & electa, cujus filii reges hæredes ſunt, ac legitimi, hoc eſt promiſſionis liberi, non ancillæ, neque pellicis, cæterarumve, quæ nullo numero comprehenduntur.*

In expoſit. fidei, n. 7. pag. 1054.

XIV. Traditiones Scripturis jungendas eſſe ex conſenſu fidelium omnium tradit alibi Epiphanius, quòd non omnia fidei capita ſcripto mandata ſint. *Sed & traditione quoque opus eſt. Neque enim ex Scripturis peti poſſunt omnia. Idcirco alia ſcripto, traditione alia ſanctiſſimi Apoſtoli reliquerunt. Quod ipſum ita Paulus affirmat: Quemadmodum tradidi vobis. Item alio loco: Ita doceo, & ita tradidi in Eccleſiis. Item, Si meminiſtis, niſi fruſtra credidiſtis.* Qui rurſus traditionibus iiſdem non ſcriptis ita ſuffragatur, & inhærere iis Eccleſiam demonſtrat, præmiſſo exemplo precum ſolemnium pro mortuis. *Neceſſariò facere illud Eccleſiam dico, quæ traditum ſibi ritum illum à majoribus acceperit. Poteſt vero quiſquam maternam ſanctionem, aut legem patris evertere; quemadmodum à Salomone ſcriptum eſt: Audi fili ſermones patris tui, & ne repellas leges matris tuæ: Quibus Patrem, hoc eſt unigenitum Deum, cùm Spiritu ſancto declarat partim ſcripto, partim ſine ſcripto docuiſſe: matrem verò noſtram Eccleſiam decreta quædam habere penes ſe, quæ diſſolvi evertique nequeunt.*

Hæreſi 61. n. 6. p. 511.

Hæreſi 75. n. 8. p. 912.

Quæ à nobis hactenus ex Epiphanio prolata & diſputata ſunt omnia, loco ille uno eoque luculentiſſimo executus eſt in Ancorato ſuo, ubi & traditiones, & ſedium Epiſcopalium ſucceſſiones, & per manus traditam fidem, atque adeo Scripturarum intelligentiam commendat, Eccleſiamque Catholicam *incorruptam*, non illam meretriciam ſectarum colluvionem, toties corruptam, quot fuerunt hæreſes, & ſibi mutuò, & Catholicæ Eccleſiæ multò magis execrabiles. *Hæc à me in illorum gratiam ſcripta ſunt, qui vitæ ac ſalutis noſtræ congruam & conſentaneam rationem, & certiſſimam profeſſionem ſcire amplectique voluerint; quæ jam tum à lege, Prophetis, Evangeliis, Apoſtolis, Apoſtoliciſque temporibus, ad hæc noſtra in Eccleſia Catholica incorrupta ſervatur: quæque per invidiam ac turbas adverſus unam, ac veram fidem concitatas ſingulis quibuſque temporibus variarum hæreſeon inſectatione jactata, ac multis incommodis earum importunitate conflictata, illa inquam ipſa fides, ſpes, ſaluſque noſtra in ſua veritate perſtitit: cùm ex adverſo hæreſes identidem ſua ſe labe contaminent, & ab Eccleſiæ ſocietate ſeparentur.*

Epiphan. Tom. 2. pag. 88. In Anchor. n. 83.

XV. Venio ad Chryſoſtomum, qui adeo non Sectas excuſabat, quæ ſegregaſſent ſeſe, vel ſegregatæ fuiſſent à communione Eccleſiæ; ut fideles omnes ſaltem infirmiores vehementer deterreret ab hæreticorum promiſcuè omnium congreſſu, ut quo non poſſent non ſordidari, & aliquo afflari contagio peſtilentium errorum: *Hæc tamen ad eos dicta intelligi volo, qui animo ſint firmiore, qui nullum ex ſocietate colloquiiſque eorum poſſint capere detrimentum. Nam qui infirmior eſt, fugere debet congreſſum & vocem: devitet is conventum ejuſmodi hominum, ne ratio amicitiæ pariat errorem impietatis.* Et mox: *Exite de medio eorum, & ſeparamini, dicit Dominus. Medicus enim cùm ad ægrotum accedat, prodeſt ſæpenumero*

Chryſoſt. Tom. 1. pag. 353. Hom. 2. de Incompreh.

& illi, & ſibi: ſed ſi quis parum ſanus validuſque acceſſerit, & ſe, & ægrotantem mutua contagione reddet infirmiorem: & qui prodeſſe illi haud quidquam potuiſſet, ſibi ipſi magnam hauſit labem. Omnino quemadmodum qui oculos inſpiciunt lippientium, malo afficiuntur eodem: ita his accidit, qui conſortium blaſphemorum & fœdorum illorum hominum adeunt, eo quod animo ſint infirmiori; plurimùm quippe contrahunt ſibi impietatis, & ſtolidorum numerum augent.

Exemplum alibi idem Chryſoſtomus promit hominis in dubio alternantis inter tot Sectas Chriſtianas, quarum nulla eſt, quæ non in ſui patrocinium Scripturas accerſat. Inde fit enim, ut inter tot Scripturarum ſenſus controverſatos anceps hæreat; & novus homo cùm ſit, ſatis hinc intelligat ſuæ opis non eſſe, tantas componere lites. His ex ambagibus hominem bona fide quærentem, quod ad ſalutem quærendum ſummoperè eſt, uno verbo ita eximit ſanctus Pater: Cùm repudiatis Judæis & Gentilibus ad Chriſtianos accedat, ad illos certiſſimè illi accedendum eſſe, qui Chriſtiani tantùm ſunt: qui Chriſtiano, ut nomini, ita & dogmati nihil addiderunt; adeoque eas, & eo ſenſu tenent Scripturas, quas Chriſtus tradidit, & quo ſenſu interpretandas dedit. Nam qui Chriſti nomini & magiſterio, cujuſquam alterius nomen addunt, addunt & aliquod proprium ejus dogma, non Chriſti. *Ego verum dico, cui credam neſcio, quum ego ſcripturarum ſim ignarus, & illi utrinque idem prætexunt.* Ita diſcipulus, jam magiſter Chryſoſtomus, *Illi* (*hæretici*) *habent quoſdam à quibus appellentur; prout enim hæreſiarchæ nomen, ita & ſecta vocatur.* Et infrà: *Nunquid ſcindimur ab Eccleſia? num hæreſiarchas habemus? num ab hominibus cognomen habemus? nunquid nobis dux quidam eſt, ſicut illi Marcion, & illi Manichæus; huic Arius, alteri verò alius hæreſeos dux? Quod ſi & nos agnominationem cujuſdam ſortimur, ſed non ut ab hæreſium principibus; ſed ut ab his qui præſunt nobis, & gubernant Eccleſiam. Non habemus doctores ſuper terram, abſit, unum habemus in cœlis. Et illi, inquit, eadem prætexunt. Sed aſſiſtit nomen accuſans illos, & obturans ora.* Planum hic eſt vel ſolo nomine ſuo revinci hæreſes omnes, & hæreticas Scripturarum intelligentias. Diverſum enim à Chriſti nomine nomen, diverſi etiam dogmatis certa teſſera eſt. Nec enim de nomine, ſed de dogmate certamen eſt Eccleſiæ & hæreticis, & his inter ſeſe. Non conveniſſet autem hæreticis omnibus tam contraria ſentientibus, uno proprio quodam nomine Sectas ſingulas inſignire, niſi compertum fuiſſet eas eſſe non tam nominum, quàm dogmatum & magiſteriorum diſcrepantias.

In Acta. Hom. 33. Tom. 8. pag. 660. 661.

Ex Paulo id alibi Chryſoſtomus obſervat, alias eſſe hæreſes dogmatum, alias ſchiſmatum; utraſque à Paulo damnatas, ſed multò vehementiùs eas quæ ſunt dogmatum. *Hæreſes hìc vocans, non eas quæ ſunt dogmatum, ſed horum ſchiſmatum.* Et infrà: *Si autem eſſent ſchiſmata dogmatum, non tam placidè cum eis diſſeruiſſet.* Id alibi rurſus declarat Chryſoſtomus invectam à Paulo eſſe Eccleſiæ toto orbe diffuſæ univerſalitatem, non ad morum dumtaxat, ſed etiam ad dogmatum authoritatem ſtabiliendam. *Neque adducit unum, aut duas, aut tres civitates, ſed totam gentem. Quod quidem facit etiam in dogmatibus, dicens, Sicut & in omnibus Eccleſiis ſanctorum. Si hoc enim eſt validum ad fidem faciendam dogmatum, multo magis ad facta æmulanda.* Nimirum paternarum & Apoſtolicarum & de Scripturis, & de moribus, & de fide traditionum, non ſatis fortaſſe firmum eſſet teſtimonium unius, aut alterius, ſive civitatis, ſive provinciæ; ſed ſtabile & inconcuſſum proculdubio illud eſt, quod omnes ubique terrarum Eccleſiæ perhibent. Nec enim illis hæc conſenſio fluere aliunde potuit, quàm ab ipſa ſui per Apoſtolos, vel Apoſtolicos prædicatores fundatione; commendata ſingulis & univerſis in ipſo ſui exortu tota illa paternarum traditionum hæreditate.

In Epiſt. 1. ad Corint. Hom 27. Tom. 9. pag. 361.

In Epiſt. 1. ad Corint. Hom. 41. pag. 703.

XVI. Fidem facit Theodoretus innumerabiles hæreſes orco eructatas, aliquandiu inſaniſſe, at ita demum oppreſſas extinctaſque fuiſſe, ut earum ne veſtigia quidem ſupereſſent. Cùm ex adverſo Eccleſia Chriſti Apoſtolicis prædicationibus & traditionibus ſubnixa & toto orbe propagata, in dies convaleſceret augeſceretque. Nimirum ita Chriſtus promiſerat, & fidem ſuam liberabat. Hominum enim erant illa inſtituta & dogmata; hæc non hominum, non etiam Apoſtolorum, ſed Dei per Apoſtolos promulgata. *Neque iſtorum vel exiguæ reſtant reliquiæ. Non Cerinthianorum, non Ebionitarum, non Theodotianorum, non Elceſæorum, non Melchiſedecianorum, non Sabellianorum, non Paulianiſtarum, non Marcellianorum, non Photinianorum; ſed omnia oblivionis tenebris ſemel tradita ſunt, adeo ut horum nec nomina multis ſint cognita. Verum enim eſt, quod Servator noſter dixit: Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cœleſtis, eradicabitur. Divina autem Evangeliorum dogmata pullularunt, & ad mare uſque extenſi ſunt Apoſtolorum palmites, & propagines orbem terrarum impleverunt, & impleta eſt univerſa terra cognitione Domini, ita ut aqua multa operiat maria, & prædictionis veritatem rerum exitus teſtatus eſt.* Et paulò inferiùs: *Sufficiunt ergo ipſa per ſe impia & ſceleſta dogmata, ut patrem ſuum oſtendant, ex fructu enim, inquit, arbor cognoſcitur. Sufficit & horum exitus ad convincendam falſitatem. Quod enim falſum eſt, facilè deſtruitur: firmæ autem & ſtabiles veritatis ſunt vires. Quocirca evanuerunt diabolicæ operationis fabulæ: florent autem & vigent Evangeliorum dogmata.*

Hæretici fab. l. 2. c. 11. Tom. 4. pag. 224.

Ibidem. L. 3. c. 1. Pag. 226.

CAPUT XX.

Scripturas ex ſanctorum Patrum conſenſione & traditione eſſe interpretandas, ea eſſe germanæ Theologiæ fundamenta. Ex Patribus primùm Græcis.

I. Ex Irenæo, ut hæretici à Scripturis ad Traditiones appellabant, ſed merè commentitias, ſuo ſibi ex ingenio confictas.

II. Ei fictitiæ traditioni illam opponit Irenæus, quæ ex perpetua ſucceſſione ſumitur Eccleſiarum & Epiſcopalium ſedium.

III. Epiſcopi his ſedibus ſedentes, Apoſtolorum ſucceſſores ſunt, Apoſtoli, & Apoſtoli ab ipſo Paulo nominati: hi ſunt Patres Eccleſiæ, quibus injuria fieri non poteſt, quæ non in Apoſtolos, & in Chriſtum ipſum redundet. De Proteſtantium radio & inſtinctu Veritatis.

IV. Ex eodem Scripturarum lectio, Eccleſiarum traditio, univerſalitas, unitas, charitas, Epiſcoporum & Patrum ſucceſſio, connexæ ſibi ſunt; quo ille Proteſtantium radius divinitatis confutatur.

V. Adverſatur & Clemens Alexandrinus huic privato radio, & totum tribuit publicis & antiquiſſimis Patrum traditionibus.

VI. Vetat Origenes carnes Agni edi, Scripturas legi & exponi, extra Eccleſiam. Complura alia ex eodem.

VII. Ex Epiphanio, ut hæreſes non poſſint niſi ab Eccleſia Catholica habere Scripturas, vel earum partes quaslibet, ſed & intelligentias.

VIII. De Patrum traditionibus ejuſdem Epiphanii doctrina. Prolixè adverſùs omnes hæreſes.

I. HActenus adverſùs hæreſes omnes diſputatum eſt: nunc ad Theologos Catholicos ſtylum flectimus ; cùmque in eo maximè vertatur cardo Theologiæ germanæ, ut ex Scripturis omnia, qua fieri poteſt, approbentur : Scripturarum autem interpretes ſint non ſinguli quique pro ſua vel libidine, vel ingenii tenuitate, ſed ſancti Patres ; & ne ii quidem ſinguli, ſed communi conſenſione ſua : hanc rurſus quæſtionem aggredimur accuratiùs pertractandam, tametſi in eam jam non pauca præluſa ſint ſuperioribus capitibus. Cùm autem capite ſuperiori in Patres Græcos deſierimus, ab illis iiſdem initium hìc ducemus. Prodit ante alios Irenæus, qui hæreticos ſui ævi teſtatur à Scripturis ad Traditiones Irenæus, L. 3. c. 2. provocaſſe, *quia non poſſit ex Scripturis inveniri veritas ab his, qui neſciant Traditionem. Non enim per litteras traditam illam, ſed per vivam vocem : ob quam cauſam & Paulum dixiſſe, Sapientiam autem loquimur inter perfectos : ſapientiam autem non mundi hujus. Et hanc ſapientiam unuſquiſque eorum eſſe dicit, quam à ſemetipſo adinvenit, fictionem videlicet, ut dignè ſecundùm eos ſit veritas, aliquando quidem in Valentino, aliquando autem in Marcione, aliquando in Cerintho, deinde in Baſilide : fuit autem & in illo qui contrà diſputat, qui nihil ſalutare loqui potuit. Unuſquiſque enim ipſorum omnimodo perverſus ſemetipſum, regulam veritatis depravans, prædicare non confunditur.* Præter Scripturas ergo illi Traditiones allegabant, *viva voce* datas, & his adſcribebant ſapientiam illam, quam Paulus perfectis reſervatam volebat. Verùm nec Traditio hæc illis, nec ſapientia alia erat, quàm illa eadem animi ſui præſumptio, & quidvis pro arbitratu ſuo confingendi licentia. Hanc illi *Regulam voluntatis* venditabant, non alio freti, quàm ſuo ipſorum teſtimonio ; atque ita ſeipſos ſinguli conſtituebant, plebibuſque hac ſua audacia faſcinatis obtrudebant tanquam regulam veritatis, ad quam Scripturæ omnes eſſent revocandæ.

II. Quem Proteſtantium nunc nonnulli Radium Divinitatis, Spiritus ſancti afflatum ſibi adeſſe vel ineſſe nugantur, hæc eadem eſt prorſus commentitia veritatis regula, cujuſque privati voluntas & libido inſolentiſſima, qua voluntates ipſi ſuas & præjudicatas opinationes quodammodo conſecrant, & Spiritus ſancti ac divini luminis nomine & authoritate donant. Perverſiſſimæ porro huic Traditioni & Regulæ hæreticorum, vide quàm longè diverſiſſimam opponat Irenæus, eam ſcilicet Traditionem & doctrinam, quæ ab Apoſtolis accepta, per ſuccedentes ſibi perpetua ſerie Epiſcopos Presbyteroſque ad nos transfuſa eſt. Nihil hìc indulgetur privatæ licentiæ, nihil fingendi libidini, nihil præjudiciis. *Cùm autem ad eam iterum* Ibidem. *Traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones Presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, provocamus eos : adverſantur Traditioni, dicentes ſe non ſolùm Presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores, ſinceram inveniſſe veritatem : Apoſtolos autem admiſcuiſſe ea, quæ ſunt legalia, Salvatoris verbis.*

III. Qui hìc Eccleſiæ Presbyteri dicuntur, Epiſcopi haud dubio ſunt & ſancti Patres, qui hæreditatem hanc pulcherrimam Catholicæ Traditionis & doctrinæ ad nos uſque continua per tot ſæcula ſerie trajecerunt. Jam tum hos aſpernabantur priſcæ illæ hæreticorum peſtes, nec id facilè fieri poterat, quin ea contumelia in Apoſtolos ipſos redundaret. Quippe Primores illi & duces in choro Patrum poſt Apoſtolos, Apoſtolici ipſi erant, & à Paulo ipſo dicti ſunt *Apoſtoli Eccleſiarum*, & illis in beatiores ſedes hinc avectis, qui eis ſucceſſerunt Epiſcopi, uſitatiſſimo Eccleſiæ Græcæ Latinæque ſtylo Apoſtolorum ſucceſſores, Apoſtolatu gaudere, ſed & ſedibus Apoſtolicis ſedere dicti ſunt. Vix ergo poteſt gravior aliqua infamia ſanctis Patribus inuri, quæ non in Apoſtolos, immo & in Chriſtum ipſum redundet ; qui ſuo illos & nomine & authoritate veſtivit ; qui denique palam eis, & poſteris ſæculis dixit, *Qui vos audit, me audit ; qui vos ſpernit, me ſpernit :* ſicut & qui illum ſpernebat, vel audiebat, eodem vel dedecore, vel honore Patrem ejus afficiebat. Subdit immediatè Irenæus, ut Novatores illi antiquiſſimi, poſtquam ſemel Patres, & Apoſtolos ipſos laniaſſent, in Chriſtum ipſum inveherentur. *Et non ſolùm Apoſtolos, ſed & ipſum Dominum, &c.* Hinc ſanè fiebat, ut neque Scripturis concederent, neque Traditionibus audaciſſimi hominum, & verſutiſſimi, qui non tam certare ſe poſſe confidebant, quàm effugere. *Evenit itaque* Ibidem. *neque Scripturis jam, neque Traditioni conſentire. Adversùs tales certamen nobis eſt, ò dilectiſſime, more ſerpentum lubrici undique effugere conantes.*

Quàm contexta eſſet & conjugata Apoſtolorum & Epiſcoporum qui eis ſucceſſerant authoritas & traditio, atque adeo Eccleſiarum, quæ ab illis inſtitutæ & hoc cæleſti lacte enutritæ fuerant, ſuprà declaravit nobis Irenæus, ubi de Polycarpo Smyrnæ Epiſcopo verba fecit ; *Hic docuit ſemper quæ ab Apoſtolis didicerat, quæ & Eccleſiæ tradidit, & ſola ſunt vera. Et teſtimonium his perhibent, quæ ſunt in Aſia Eccleſiæ omnes, &c.* Eſt prorſus in his Divinitatis radius, erat is in Polycarpo, erat in ejus ſucceſſoribus, qui ab eo acceperant, erat in Eccleſiis quas illi hoc impertierant : erat in his arcanum Veritatis & Spiritus ſancti oraculum, erat indubiæ veritatis inſtinctus, ſed longa illa ſucceſſione Præſulum & Sedium transfuſus ab aliis ad alios, & toto ex orbe ſibi concinens, univerſa in Eccleſia ſibi conſentaneus. Nihil hìc ſibi quiſquam arrogabat, fingere ne poterat quidem.

IV. Legendas utique Scripturas monet Irenæus, ſed apud eos legendas, & convenienter illis interpretandas, qui in Epiſcopatu Apoſtolis ſucceſſere, & Apoſtolicam retinent doctrinam. *Omnis ſermo ei conſtabit, ſi & Scripturam dili-* L. 4. c. 52. *genter legerit apud eos, qui in Eccleſia ſunt Presbyteri, apud quos eſt Apoſtolica doctrina, quemadmodum demonſtravimus. Apoſtoli enim omnes duo Teſtamenta in duobus populis fuiſſe docuerunt : unum autem & eundem eſſe Deum.* Quin & multò luculentiùs idem infrà Irenæus inconvulſo nexu copulari vult Apoſtolorum doctrinam, univerſalitatem Eccleſiæ, ſucceſſiones Epiſcoporum ad noſtram uſque ætatem, interpretationem Scripturarum, charitatem ; dummodo hæc ſibi omnia cohæreſcant, nihil eſt quod doctrinæ fideique noſtræ timeamus ; nulla hìc propriæ gloriæ, vel opinionis ludibria ; nullæ hominum de Spiritus ſancti ſibi privatim allucentis, ſibi illabentis, ſibi Scripturas interpretantis impoſturæ : *Agnitio vera eſt Apoſtolorum doctrina, & anti-* L. 4. c. 63. *quus Eccleſiæ ſtatus, in univerſo mundo, & character corporis Chriſti ſecundùm ſucceſſiones Epiſcoporum ; quibus illi eam, quæ in unoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ pervenit uſque ad nos, cuſtodita ſine fictione Scripturarum tractatione pleniſſima, neque additamentum, neque ablationem recipiens, & lectio ſine falſatione, & ſecundùm Scripturas expoſitio legitima & diligens, & ſine periculo, & ſine blaſphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod eſt pretioſius quàm agnitio, glorioſius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis chariſmatibus ſupereminentius.*

Hinc ille ait exortas eſſe tam multiplices hæreticorum ſectas, quòd ea omnia non ita connexa fuerint : hinc cujuſque ſectæ tam diſſimiles ſui & alternantes doctrinas : quod certum eſt erroris argumentum. Cùm ex adverſo ubique gentium Eccleſia Catholica Apoſtolicæ traditioni & doctrinæ inhærens, Presbyteros & Epiſcopos habeat ſibi uſque ſuccedentes, & eaſdem ubique traditiones, eandem doctrinam retinentes, & in poſtera ſæcula propagantes. *Omnes enim ii (Sectarii)* L. 5. c. 20. *valdè poſteriores ſunt, quàm Epiſcopi, quibus Apoſtoli tradiderunt Eccleſias, & hoc tertio libro cum omni diligentia manifeſtavimus. Neceſſitatem ergo habent prædicti hæretici, quoniam ſint cæci ad veritatem, alteram & alteram ambulare exorbitantes viam: & propter hoc inconſonanter, & inconſequenter diſperſa ſunt veſtigia doctrinæ ipſorum. Eorum autem qui ab Eccleſia ſunt, ſemita, circumiens mundum univerſum, quippe firmam habens ab Apoſtolis traditionem.* Et paucis interpoſitis: *Et Eccleſiæ quidem prædicatio vera & firma, apud quam una & eadem ſalutis via, in univerſo mundo oſtenditur. Huic enim creditum eſt lumen Dei, & propter hoc ſapientia Dei, per quam ſalvat omnes homines, in exitu canitur. In plateis autem fiducialiter agit, in ſummis muris prædicatur, in portis autem civitatis conſtanter loquitur. Ubique enim Eccleſia prædicat veritatem, & hæc eſt* ἑπτάμυχος *lucerna, Chriſti bajulans lumen. Qui ergo relinquunt præconium Eccleſiæ, imperitiam ſanctorum Presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente Sophiſta.*

Denique inter tantas Sectarum diſſenſiones, de Scripturis ipſis, & de earum ſenſu altercantium, confugiendum cenſet Irenæus ad Eccleſiam, & ad Scripturas in Eccleſia legendas; temperandum verò omnino eſſe ab illo earum ſenſu, qui ab elatione & ſuperbia hæreticorum proficiſcitur, ideoque in tot diverſas ſcinditur doctrinas, quot ſunt hæreticorum Sectæ, quot ſunt capita hominum ſibi ſingulis Spiritum ſanctum arrogantium. *Fugere igitur oportet ſententias ipſorum, & intentiùs obſervare, uti ne vexemur ab ipſis: confugere autem ad Eccleſiam, & in ejus ſinu educari, & Dominicis Scripturis enutriri. Plantatus eſt enim Eccleſiæ Paradiſus in hoc mundo. Ab omni ergo ligno Paradiſi eſcas manducabis, ait Spiritus Dei, id eſt, ab omni Scriptura Dominica manducate: ſuper elato autem ſenſu ne manducaveritis, neque tetigeritis univerſam hæreticam diſſenſionem.*

V. Nec ab his diſſidet Clemens Alexandrinus, poſt egregiam hanc Scripturæ cum Maria matre Strom. l. 7. & virgine comparationem. *Tales autem ſunt nobis Scripturæ Dominicæ, veritatem parientes, & manentes virgines cum occultatione myſteriorum. Peperit, & non peperit, inquit Scriptura, ut quæ ex ſe, non ex conjunctione conceperit. Quamobrem iis qui ſunt cognitione præditi, conceperunt Scripturæ. Quod quia non intellexere hæreſes, quaſi quæ non conceperunt eas allegant.*

Non parturient ergo nobis Scripturæ, niſi ipſiſſimam Veritatem, ſi modò virgineus ſit earum partus, modò non *ex conjunctione pariant*, & nulla eis humani ingenii accedant additamenta. Quæ in interiori quis lumine ſe videre ſive putat, ſive jactat, tametſi amore ſui inſaniens ea cauſetur à Spiritu Dei ſibi ſuggeri, ea ſunt ſpuria additamenta. At quæ exteriore per univerſum orbem Apoſtolorum, & eorum qui illis ſucceſſere prædicatione, & unanimi ac conſtantiſſima traditione de Scripturarum intelligentia traduntur: ea dici non poſſunt additamenta quædam eſſe, cùm non ſint niſi traditæ ab iis ipſis, qui Scripturas condiderunt, explanationes. Adeo non enim hæreſes hæ poſſunt eſſe, ut nec ullæ ſint hæreſes, niſi dum ab his receditur Traditionibus. Ibidem. *Ita homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe, perdidit, qui adverſus Eccleſiaſticam recalcitravit traditionem, & in humanarum hæreſeon deſiluit opiniones.*

VI. Scripturas arbitratur Origenes eas intelligi debere Agni carnes, quas extra templum, extra atrium Tabernaculi comedi nefas eſt. Ita enim legendæ & intelligendæ ſunt Scripturæ in Eccleſia, non extra: ita ut non ſcindatur Eccleſia, ſed priſca fides, antiqua doctrina, charitas retineatur, à qua procul ſunt, qui per improbam Scripturas interpretandi licentiam, univerſalis Eccleſiæ concordiam & unitatem ſcindunt. Origen. in Levitic. Hom. 4. Pag. 71. *Audiant hæc qui ſcindunt Eccleſiam, & peregrinas ac pravas inducentes doctrinas, putant ſe ſacras carnes extra templum Dei, & extra aulam Dominicam poſſe comedere. Profana ſunt eorum ſacrificia, quæ contra mandati legem geruntur. In loco ſancto edi jubentur, intra atria tabernaculi teſtimonii ſint. Atria tabernaculi teſtimonii ſunt, quæ fidei murus ambit, ſpei columnæ ſuſpendunt, charitatis amplitudo dilatat. Ubi hæc non ſunt, carnes ſanctæ nec haberi poſſunt, nec comedi.*

Si qua verò ardua vel implicata Scripturæ loca negotium faceſſant fidelibus, ea vult Origenes extricanda ſervari Sacerdotibus, Presbyteris, Doctoribus, eum gradum jam pridem in Eccleſia adeptis. Ibidem; *Quod ſi aliqua memoriæ ſuperfuerint, & intellectum veſtrum ſeparaverint, facite quod præſentis mandati authoritas præcipit, dicens: Quod autem ſuperfuerit ex iis, manducabit Aaron & filii ejus. Si quid ſuperaverit, & exceſſerit intellectum tuum, vel memoriam tuam, ſerva Aaron: hoc eſt, reſerva Sacerdoti, reſerva doctori, ut ipſe hoc manducet ipſe diſcutiat, ipſe exponat: ſicut alibi ipſe Moyſes dicit: Interroga patres tuos, & annunciabunt tibi: Presbyteros tuos, & dicent tibi.*

In Proœmio verò libri primi de Principiis idem Origenes hæc habet, quæ ſi vel ipſe accuratiſſimè obſervaſſet, non tantum in Eccleſia turbarum exortum eſſet, non tam atrocia in ipſum fulmina detonuiſſent. Ita ergo ille cenſet; ſicut cùm Gentilium ſectæ complurimæ Philoſophorum tumultuarentur, & nulla non earum veritatis inventæ laudem ſibi vendicaret, ad Chriſtum denique unum confugiebamus, qui veritatis certiſſimus doctor, & ipſa veritas eſt: ita ubi variæ hæreſes jam à priſtina Patrum ſuorum traditione aberrant, & Chriſti doctrinam ſingulæ ſibi non ſine vaniſſima oſtentatione arrogant, illi uni inhærendum eſt Eccleſiaſticæ prædicationi, quæ ab Apoſtolis tradita per ſucceſſionis ordinem ad nos pervenit. Idem. pag. 420. *Sicut enim multis apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, deſuevimus apud omnes eam quærere, qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſtea quàm credidimus Filium Dei eſſe Chriſtum, & ab ipſo nobis hanc diſcendam eſſe perſuaſimus: ita cùm multi ſint qui ſe putent ſentire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diverſa à prioribus ſentiant, ſervetur verò Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & uſque ad præſens in Eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione.* Et alibi: In Matthæ. Tract. 29. To. 2. pag. 88. *Et cum hujuſmodi quæſtiones in plures venerint, multi quidem erunt non ſanè tradentes de futuris ſermonem, & quomodo non oportet interpretantes prophetas, quos pſeudoprophetas quis dicere non peccabit ſeducere multos, &c.* Et paulò poſt: *Sed qui potuerit videns omnia hæc manere in primo Apoſtolicæ traditionis & Eccleſiaſticæ inductionis propoſito, ipſe ſalvabitur.*

Poſtremò denique in ſola Eccleſia eſſe Scripturas omnes, & Scripturarum ſenſum, & hanc eſſe lucem illam, quæ fulgurat ab Oriente in Occidentem, orbemque illuminat, ſic rurſus Origenes: In Matth. Hom. 30. pag. 92. *Sic autem intelligere poſſumus quod ait: Exit ab Oriente, & apparet uſque ad Occidentem: Chriſtus verbum eſſe, & veritas, & ſapientia oſtenditur à primo initio creaturæ mundi uſque ad noviſſimam Apoſtolorum ſcripturam: id eſt, à Geneſi uſque ad Apoſtolicos libros: poſt quos nullis ſcripturis ita credendum eſt, ſicut illis. Aut* *ita quoniam lex & Prophetæ uſque ad Joannem, in quibus eſt fulgor veritatis. Et Oriens quidem eſt lex, Occidens autem finis legis Joannes. Sola autem Eccleſia neque ſubtrahit hujus fulgoris verbum & ſenſum, neque addit quaſi prophetiam aliud aliquid.*

VII. Egregium ſanè illud eſt Epiphanii, ubi ait, etſi improbè fecerit Marcion in detruncandis Scripturis, quin immo & in infinita quodammodo fruſta ſecandis; uſque adeo tamen vivum eſſe Scripturæ corpus, uſque adeo totam fœtam eſſe Spiritu veritatis, ut vel ex his membris ita ſectis, vel ex his fruſtulis ejus ita conciſis Catholica veritas eniteſcat. *Quippe cum totum Scripturæ vivum ſit, ut ita dixerim, corpus, potuitne mortuum ullum membrum pro animi ſui libidine reperire, quod ad ſtabiliendum mendacium contra veritatem proferret? Quare corpus ipſum mutilare, ac pleraque membra reſecare inſtituit: quorum nonnulla ad uſum ſuum retinuit. Quæ quidem ab illo reſervata, & adhuc ſpirantia penitus extingui nequeunt: ſed vitalis ille declarandæ veritatis vigor remanet: tametſi minutiſſimas in partes infinitè ſecta, diviſaque fuerint.*

Epiphan. Hæreſ. 42. n. 12. pag. 375.

Facit hoc magnoperè ad Scripturæ commendationem, quòd uſque adeò tota ſpiret veritatem & charitatem, ut ne minutiæ quidem ejus ullæ hujus laudis inanes ſint. Vereor tamen, ut ex his ita truncatis facilè revinci poſſet hæreſeos obſtinatio. Satius ergo nobis viſum eſt hinc id exculpere, non poſſe Scripturæ libros omnes, librorumque partes per capita & verſiculos ſuæ integritati aſſeri, & defendi contra audaciam ſacrilegam hæreticorum eas detruncantium, ut earum figmentis tuendis conducibile eſt, niſi ex traditione Eccleſiæ, penes quam unam eſt hæreditaria ejus poſſeſſio; & à qua una vel ipſæ hæreſes integrum habent corpus Scripturæ, quod ſingulæ adversùs alias hæreſes defendant. Nec enim omnes hæreſes aliquid de Scripturis truncarunt: & quæ id auſæ ſunt, non eaſdem omnes truncarunt partes, ſed aliæ alias. Porro ne ipſæ quidem poterant Scripturas, vel integras, vel minùs mutilatas tueri adversùs alias ſectas audaciores, niſi authoritate antiquiſſimæ Eccleſiæ, quæ illas incomparabili & antiquitatis & authoritatis laude ſuperabat, & à qua una Scripturas habebant, conſtantiſſimè ante earum exortum ſervatas. A qua ergo habent Scripturas, & integras atque incorruptas habent, quin ab eadem Catholica Eccleſia habeant earum intelligentiam? Id ipſum obſervare eſt in eodem Epiphanio adversùs Appellejanos hæreticos, non diſſimili audacia Scripturam diſcerpentes, atque ita errori ſuo eam accommodare molientes. *Cæterùm cum è ſacris litteris quidquid placuerit eligas, aut rejicias; plane judicem te legum, non interpretem facis, ac delectorem omnium, quæ ex animi tui ſententia minimè ſcripta ſunt; quæ etſi veriſſima ſint, falsò à te nihilominus commutantur, & ad tuum ac tuorum errorem accommodantur.*

Hæreſ. 44. n. 4. pag. 384. 385.

Sive autem in mutilandis aliqua ſui parte Scripturis, ſive in illis ad alienos ſenſus rapiendis, hæreſes, ut alibi tradit Epiphanius, à regia via deflectunt, id eſt, ab Eccleſia, quæ una veritatis via eſt; ut Scripturæ vera interpretatio nulla ſit, niſi ſit & Eccleſiaſtica. *Eſt enim regia quædam via; nimirum Eccleſia Dei, ac veritatis iter: unaquæque verò iſtarum Hæreſeon regia derelicta via, ad dexteram ſiniſtramve deflectens, deinceps in immenſum errorem ſeſe committens abripitur: adeo ut nullum deinceps modum habeat in qualibet erroris inſolentia.*

Hæreſ. 59. n. 12. pag. 504.

VIII. Docuit nos ſuprà idem Epiphanius, præter Scripturas traditione opus eſſe, nec enim ex Scripturis omnia peti poſſe: denique *alia ſcripto, alia traditione Apoſtolos reliquiſſe.* Cùm ergo Apoſtoli multa Eccleſiis ſine ſcripto conſignarent, quin & ipſam conſignarent Scripturæ intelligentiam? Quid enim tam neceſſe eſt trahi & conſignari Eccleſiis, quàm ſenſum & intelligentiam ejus quod ſcripto traditur? Unde idem alibi, *Igitur veræ fidei decreta, quæ à Chriſto Domino ab initio accepta ſunt, penes ſanctam Dei Eccleſiam reſident.* Porro decreta fidei ſenſu magis, quàm verbis conſtant; intelligentia magis, quàm ſcripto. Pſeudoſynodi Ancyranæ Epiſcopi apud eundem Epiphanium, ut ſe Catholicos ſimularent, hæc perſcribebant: *Cùm certò compererint illam nos fidem, quam ab Apoſtolicis inde temporibus continuata ad Patres noſtros uſque ſucceſſione accepimus, velut patrimonium tueri ac defendere.*

Hæreſ. 60. n. 6.

Hæreſ. 69. n. 27.

Hæreſ. 73. n. 2.

Jam audi ut Epiphanius convellat Aetii de Paſchæ die contrariam Eccleſiaſticæ traditioni ſententiam, utique à ſanctis Patribus hauſtæ, & ab ipſis uſque Apoſtolis: *Jam verò utri tandem illorum peritiores ſunt? An errore deceptus homuncio, qui nunc tandem emerſit, & adhuc hodie ſuperſtes eſt? An qui ante nos teſtes extiterunt, quique ante nos eandem traditionem in Eccleſia tenuerunt, quam & ipſi à parentibus ſuis acceperant, & ipſorum parentes à majoribus ſuis didicerant: quemadmodum Eccleſia, quam à patribus ſuis accepit rectam, ac ſinceram fidem, cum traditionibus ad hunc diem obſervat? Faceſſat igitur falſa illius de Paſchate ſententia.*

Hæreſ. 75. n. 6. p. 910.

Jam protulimus quod idem infrà habet, ex præcepto ſapientiæ in Proverbiis, audiendos eſſe ſermones Patris, id eſt, Dei, Unigeniti & Spiritus ſancti: ita enim & vertenda, & latinè exponenda ſunt Epiphanii verba; non ut habet vulgata editio, minùs hìc caſtigata: nobis enim Pater eſt tota Trinitas: rurſus autem præcipit ſapientia ibidem, audiendas eſſe leges ſanctæ Eccleſiæ; at Pater, *alia ſcripto, alia ſine ſcripto nos docuit.*

Ibidem. n. 8.

Cùm Temporarios alicubi dixiſſet Catholicos Aetius Anomœorum ſignifer, in ejus diſcipulos eam contumeliam retorquet Epiphanius, quòd nemo ex veteribus eadem cum ipſo ſenſiſſet; at ab initio & ab ultima uſque antiquitate Catholicum dogma toto terrarum orbe celebratum fuiſſet, de Verbi ſimilitudine, immo & conſubſtantialitate cum Patre. *Etenim ſacroſancta Dei fides, ac religio cum ab initio, atque ab ultima vetuſtate extitit, licèt non obſoleſcat, aut inveteretur unquam; tum perpetuò ſtat, ſolidiſſimo fundamento nixa: cujus Dominus extra tempus omne conſtitutus eſt. Quocirca neque ipſa tempori ſubjacet; ſed cum Angelis verſatur aſſiduè, ſanctoſque per ſingulas generationes exornat. Tu verò temporarius multo magis appellandus es, qui & in errorem abductus es, & faſtu arrogantiaque diſtentus, & gregis tui pecudes paſſim per dumis ac ſpinis conſita paſcua propuliſti. Nemo enim eadem tecum ex veteribus ſenſit. O Æti! temporarios ſcriptis tuis laceſſens, temporarius ac recens ipſe.*

Hæreſ. 76. n. 1. p. 932.

Cùm denique Apollinarem inſectaretur Epiphanius, & illud ſigillatim ejus commentum, quo temporale Chriſti in terris mille annorum regnum ſomniavit futurum ante extremam & beatiſſimam reſurrectionem, gloriæque abſolutiſſimam perfectionem; hæc habet, quæ obſervaſſe hìc juvet. Primùm quidem eſſe in Apocalypſi verba quædam Joannis Apoſtoli, quæ ei regno ſuffragari videantur: ſed in Eccleſia ſervari ſpiritalem eorum intelligentiam, qui veriſſimus eorum ſenſus ſit, ut ne liceat alium ex ſolius litteræ ſono comminiſci. *Cæterùm de hoc millenario tempore alicubi, hoc eſt in Joannis Apocalypſi, mentionem fieri, & eum librum à pleriſque inter Canonicos recipi, religioſi homines non ignorant. Verùm ita complures, iidemque pii, ac ſpiritalium rerum periti in illius lectione verſantur, ut quæ in ipſo ſpiri-*

Hæreſ. 77. n. 26. pag. 1031.

talem ſenſum continent accipientes, vera illa quidem, ſed altiori quadam intelligentia explicata fateantur. Nam non illud ſolum, quo de agitur, ſed & alia permulta profundioribus ſententiis enarrantur.

Non ergo ex ſolis Scripturæ verbis, facili & obvio ſenſu donatis, Catholicum dogma conſtituendum eſt, ſed ex piorum & peritorum in Eccleſia ſpiritali intelligentia. Conſtat certiſſima ſua ratio & veritas his verbis; ſed altiori quadam intelligentia illa indigent, eaque in Eccleſiæ ſcrinio pectoris, in piorum & ſpiritalium, in Patrum & Paſtorum corde deſcripta eſt. Nec ad iſtam ſolùm id valet de Millenariis quæſtionem, ſed & ad complura alia, quæ teſte Epiphanio, profundioribus ibi ſententiis enarrantur.

Quin immo univerſim id ratum fixumque eſt ex eodem mox Epiphanio, quiſquis contra traditiones à Patribus & Eccleſia ad nos transfuſas, & ex Prophetis quondam, ſive Apoſtolis derivatas, novi aliquid importat, quantumcumque Scripturis confidat, ad peregrinas eum, abſurdiſſimaſque ſententias delapſurum. Ibid. n. 27. *Nunc autem ad alia properantes breviter admonendi cauſa iſtud aſperſimus, quo religioſus quilibet animadverteret, quicunque ſemel conſtitutos in Eccleſia terminos, ac propheticæ, & Apoſtolicæ fidei, quam traditam accepimus, doctrinæque ſpem egredi voluerit; ejus animum ex leviſſimi alicujus occaſione dicti in re modica, ac nullius penè momenti à communi via deflectentem, ad vaniſſimas ſubinde aſſertiones, periculoſiſſimaſque ſententias, & ad abſurdas, ac peregrinas quæſtiones, atque, ut Apoſtolus loquitur, inextricabiles genealogias, eſſe lapſurum.*

CAPUT XXI.

Rurſum ex Græcis Patribus, conſenſione Patrum exponendas Scripturas, & quæſtiones Theologicas diffiniendas eſſe.

I. Eodem ſe paternarum traditionum, ſeu Patrum authoritatis clypeo tuebatur Athanaſius contra Arianos.

II. Non Scripturarum modò interpres & cuſtos eſt, ſed & ſuarum etiam olim definitionum, quod utraſque hæretici perverſè interpretentur.

III. Et inter Gentiles, & inter hæreticos certum erroris argumentum eſt, quod alii aliter ſentiant.

IV. Baſilius Ambroſio nuper ordinato affirmabat, ad conterendas hæreſes omnes, non alio opus eſſe, quàm ut priſcam Patrum doctrinam tueretur. Plura alia Baſilii pro authoritate Patrum.

V. De doctrinæ orthodoxæ antiquitate, ſucceſſione, univerſalitate, priſcorum in eam Patrum conſenſione, totius orbis communione, ex eodem Baſilio.

VI. Ex eodem de voce Conſubſtantialis, quam alii admittebant, alii reſpuebant, alio & alio ſenſu, incolumi fide & Patrum reverentia.

VII. Apoſtoli, Patres, Doctores Baſilio illi ſunt vertices montium, ſuper quos fundata conſurgit Eccleſia.

VIII. Rurſus ex eodem, in fide Trinitatis antiquitas, univerſalitas, traditio & conſenſio Patrum.

IX. Pari in honore ſunt dogmata, ſive ſcripto, ſive ſine ſcripto tradita ſint. Quin etiam plus venerationis habent, quæ ſine ſcripto tradita ſunt.

X. Ex eodem, ut Apoſtolicum ſit, non Scripturis tantum, ſed & traditionibus niti non ſcriptis.

XI. Luculentiſſimè, ut ſe, doctrinamque ſuam tueatur Baſilius authoritate antiquorum Patrum, quos nominatim laudat; quin & poſteriorum Scriptorum, atque ita antiquitate, univerſalitate, conſenſione Patrum nitatur.

XII. Qui modus in his tenendus, ut ne Patrum authoritas Scripturis æquetur; cùm illi quæ ſit ſuis temporibus Eccleſiæ fides teſtificentur.

I. EOdem ſe Athanaſius traditionum avitarum clypeo tuebatur & authoritate Patrum in diſputatione contra Arium in Nicæno Concilio. Athanaſ. To. I. pag. 100. *Mi homo, memor ſis doctorum: Ego enim, ne erres, ſimplex, incompoſitum, infinitum Numen veneror; quum id didicerim ex ſacris & divinis Scripturis, poſtmodum & ab Epiſcopis, qui mihi hoc per manus tradiderunt. Nulla igitur alia de cauſa Scriptura brachium, & dexteram vocat Filium, niſi ut piè intelligamus Filium Patri conſubſtantialem eſſe.* Et in Oratione II. contra Arianos, eam veram & germanam Scripturæ explicationem eſſe docet, quæ Eccleſiaſtica ſit, id eſt, quæ ab Eccleſia probetur & promulgetur. *Hanc ergo arbitror iſtius dicti ſententiam, eamque in primis Eccleſiaſticam.* Oratione autem adverſus eoſdem quarta, ex adverſo confirmat Arianos non eas amplecti, quas Eccleſia tradit Scripturæ expoſitiones, ſed quas ipſi ad arbitrium ſibi confingunt. Pag. 258. *Verùm contra iſta rurſus obnituntur ſuis commentitiis fabulis, dum ajunt, Non ea ratione Patrem & Filium unum eſſe, aut ea ſimilitudine conjunctos eſſe, quam Eccleſia agnoſcit; ſed eo duntaxat modo, quem ipſi adferunt.* Et in Epiſtola ad Serapionem contra eos qui dicunt Filium, vel Spiritum ſanctum creaturam eſſe, utriuſque cum Patre conſubſtantialem majeſtatem ſic ex Traditionibus tuetur: Pag. 366. *Videamus tamen adhuc illam ipſam ab initio traditionem & doctrinam & fidem Eccleſiæ Catholicæ, quam Chriſtus quidem dicit, Apoſtoli verò prædicaverunt & ſervaverunt. In hac enim Eccleſia fundamur, & qui inde excidit, Chriſtianus non poterit dici.* Et inferiùs aliquantò: Pag. 370. *Concorditer ergo ex ſacris Litteris oſtenditur, Spiritum ſanctum creaturam non eſſe; ſed proprium illum & ſuum eſſe Verbi & deitatis Patris. Ita enim Sanctorum doctrina in ſanctam & indiviſibilem Trinitatem in unum coit ac conciliatur, atque una ea fides eſt Catholicæ Eccleſiæ.* Et paulò poſt: Ibidem. *Ego enim ſecundùm Apoſtolicam à Patribus acceptam fidem iſta tradidi, nihil prorſus aliunde adjiciens; ſed ſicuti didiceram, ea ſcripſi, quæ cum ſacris Scripturis congruerent. Id enim conſonum eſt cum illis, quæ ex ſacris Litteris demonſtrata fuere ad confirmationem, neque forinſecus quippiam accerſitum eſt.*

Scripturis ergo proculdubio innititur tota noſtra de Trinitate fides & doctrina: ſed cùm eam conſcindunt hæretici, & abducunt in alienas & peregrinas hallucinationes, id ſequitur Eccleſia in interpretandis Scripturis his, quæ ſibi à Patribus tradita ſunt, quæ à Chriſto & Apoſtolis vel ipſa Baptiſmi formula præſcripta ſunt.

II. Nec Scripturarum tantùm intelligentiæ interpres & cuſtos eſt Eccleſia Catholica adversùs illudentes undique & obrepentes hæreſes; ſed & ſuarum adversùs illas definitionum, cùm & eas Novatores ſubinde novis contendant interpretationibus pervertere, & in ſuos ſenſus deflectere. Nicænæ ipſius fidei formulæ Ariani tendiculas ſtruebant, ipſam Conſubſtantialis vocem ſuæ perfidiæ aptare molientes: at inſidioſas iſtas eorum molitiones Eccleſia tandem labefactavit & disjecit, ſui ipſa ſibi dogmatis conſcia & fidiſſima cuſtos, non tam verborum, quàm ſenſuum & ſententiarum, quibus vel Scripturæ conſtant, vel Synodicæ definitiones. Ita enim Athanaſius in Epiſtola ad Jovianum Imperatorem de fide: Pag. 398. *Multoſque (Ariani) his verbis deceperunt, adeo ut qui aliquid eſſe viderentur, illorum blaſphemia* *ſeducti ſint. Quapropter Patres quamprimum Nicææ in Concilium venientes, ejus verba anathemate condemnarunt, & Catholicæ fidei confeſſionem ſcripto tradiderunt, ut ejus ubique promulgatione incendium hæreſeos per ſectarios excitatum reſtingueretur. Ea igitur ſinceriter ubique per omnes Eccleſias & legebatur & prædicabatur; quum quidam Arianam hæreſim renovare cupientes, hanc à Patribus Nicææ confeſſam fidem incepere contemnere, præ ſe ferentes quaſi ab ea non diſſentiant, cùm interim revera eam inficientur malè interpretantes conſubſtantialitatem: & blaſphemias dicentes in Spiritum ſanctum, quem creaturam, & à Filio conditum aſſeverant.* Quidni enim cuſtos Eccleſia Catholica ſit & Scripturarum, & earum intelligentiæ, & fidei Patrum jam inde ab exordio Chriſtianæ gentis; cùm una ipſa & orbem terrarum impleat, & ſuperiores ætates impleverit, omnium præſtantiſſima ſpectatrix, omnium teſtis oculata? Unde ibidem Athanaſius: *Cognoſce religioſiſſime Auguſte hanc eſſe, quæ à condito ævo prædicata fuit, fidem, & quam Nicææ Patres congregati cognoverunt, ejuſque ſuffragatrices eſſe omnes omnibus in locis Eccleſias.* Et in Synodi Nicænæ decretis contra Arium: *Eſt enim ibi, ut Patres tradiderunt, veræ diſciplinæ & magiſterii argumentum, ubi eadem confitentur; nec à ſe invicem, nec à majoribus diſſentiunt. Qui igitur hoc animo non ſunt, mali potiùs quàm veri præceptores appellari debent.*

III. Gentiles mox ibidem ait Athanaſius nuſquam inter ſe conſentire; quod certiſſimum eſt erroris & mendacii argumentum. Idem meritò dixeris de hæreticis, qui quæ elegerunt ipſi, complectuntur, ac proinde longè diverſiſſima alii ab aliis; at Catholici eorum retinentiſſimi quæ ſibi à Patribus tradita ſunt, & ab ipſo uſque ſummo Magiſtro Chriſto, ſemper & ubique eadem dicunt ſentiuntque. *Certè Ethnici, quum* Ibidem. *nec eadem profiteantur, ſed inter ſe diſcrepent, veram diſciplinam non habent. Sancti contrà ſinceræ ſunt veritatis præcones, eò quòd inter ſe ſententiis conveniunt, & nullo diſſidio laborant. Qui tametſi diverſis temporibus vixerint, æquè tamen ſimul eodem tendunt, ut unius Dei Prophetæ & ejuſdem ſermonis interpretes.*

IV. Venio ad Baſilium Magnum, qui Ambroſium Mediolanenſi ſedi nuper invectum per Epiſtolas veneratus eſt, quibus eum ait non ab hominibus edoctum fuiſſe, quæ Evangelicæ erant doctrinæ, ſed ab ipſo Domino Apoſtolica ſede ornatum fuiſſe, adeoque ea ſapientia perfuſum, quæ debellandis hæreticis Arianis ſufficiat: nec enim ad id opus eſſe, niſi ut priſca ſanctorum Patrum veſtigia renovet, tritam ab eis viam terat, traditam ab illis doctrinam tueatur; ita enim Apoſtolicam ſedem ſuam, id eſt Epiſcopalem, Apoſtolica ornabit & illuſtrabit doctrina, qua & ipſe ornabitur. *Age igitur, o homo Dei, quando qui-* Baſilius Epiſt. 55. *dem non ab hominibus accepiſti, aut doctus es Evangelium Chriſti, ſed ipſe te Dominus è medio judicum terræ deſumptum ad cathedram Apoſtolicam tranſtulit: certa bonum certamen, corrige ac moderare infirmitatem populi, ſi qua Arianæ veſaniæ labe tactus eſt: renova priſca Patrum veſtigia.*

Compendioſa hæc erat & certa via, qua ad fidei & doctrinæ Catholicæ abundantem copiam veniretur, ſi unum id curæ eſſet, id ſentire, id dicere, quod ſenſiſſent dixiſſentque Patres. Un- Epiſt. 60. de rurſus idem alibi: *Fidem autem nos neque recentiorem ab aliis conſcriptam acceptamus, neque ipſi mentis noſtræ fœtus aliis obtrudere audemus, ne humana putentur pietatis verba; ſed quæ à ſanctis Patribus edocti ſumus, ea nos interrogantibus annuntiamus. Eſt itaque Eccleſiæ noſtræ à Patribus adminiſtratæ, etiam à ſanctis Patribus, qui Nicææ convenere, conſcripta fides; quam tametſi arbitramur ore tenus & apud vos in uſu haberi; non tamen detrectabimus, ne deſidiei crimine notemur, ipſa quoque verba litteris annotare.*

Ita Baſilius Eccleſiæ Antiochenæ. At in Epiſtola ad Occidentales Epiſcopos, vide ut illos incendat ad Patrum traditiones defenſandas, opemque ferendam Orientalibus Eccleſiis acerbiſſimè exagitatis, eorum importunitate qui Patrum dogmata aſpernabantur: *Patrum dogmata contemnun-* Epiſt. 61. *tur, Apoſtolicæ traditiones nullo numero habentur, recentiorum hominum inventa in Eccleſiis dominantur, Homines de cætero artificiosè diſputant, non Theologos agunt.* Et infrà: *Arripite* Ibidem. *pietatis zelum, eripite nos ex hac tempeſtate. Proferatur etiam apud vos cum fiducia bonum illud Patrum præconium, quod infamem Arii hæreſim evertat, & Eccleſias in ſana doctrina confirmet, in qua Filius conſubſtantialis Patri prædicatur, & Spiritus ſanctus æqualiter connumeratur & colitur.*

V. Alibi verò idem Baſilius purgans ſe Neocæſarienſibus, apud quos traducebatur ab iis, quibuſcum ſimultates ſuſceperat ob Catholicæ fidei defenſionem, hortatur eos, ut à ſe propulſent novitates quaslibet, Apoſtolicis & Evangelicis inſtitutis contrarias, Gregorii Thaumaturgi apud eos olim Epiſcopi doctrinæ inimicas, omniumque ejus in eadem ſede ſucceſſorum uſque ad Muſonium, cujus recens erat adhuc memoria: *Hoc ſtudiosè agitur apud vos, ut fides ſub-* Epiſt. 64. *vertatur, idque ſubverſione Apoſtolicis & Evangelicis doctrinis inimica: inimica quoque traditioni magni revera Gregorii, & eorum qui illum ex ordine ſubſequuti ſunt ad beatum uſque Muſonium: cujus dogmatum recentem eſſe etiamnum apud vos memoriam manifeſtum eſt. Sabellii namque peſtem, olim quidem motam, traditione verò magni Gregorii conſopitam, renovare conantur: qui ne deprehendantur & convincantur, iſta contra nos ſomnia confixerunt.*

Unam antiquam incorruptam fidei Catholicæ doctrinam idem alibi ex eo confirmat, quòd conſtantiſſimè retineatur, ea quam Patres toto orbe tradiderunt: *Nos verò, fratres dilecti, modici* Epiſt. 71. *quidem momenti ſumus & humiles; ſemper tamen in eodem, per gratiam Dei, conſtantes nunquam ad rerum innovationem conſenſimus. Fides enim apud nos non alia in Seleucia, alia Conſtantinopoli, in Zelis alia, & in Lampaſco alia, & in Roma. Et quod nunc circumfertur fidei ſymbolum, non eſt à prioribus diverſum, ſed unum & idem. Sicut enim à Domino accepimus, ita baptizamur, ita credimus: quemadmodum credimus, ita glorificamus; neque à Patre & Filio Spiritum ſanctum ſeparantes; neque præponentes Patri, aut Filio antiquiorem eſſe Spiritum ſanctum dicentes: quemadmodum blaſphemantium linguæ adſtruunt.* Et non multò poſt: *State in fide. Ipſum orbem circumſpicite, & videte quàm modica ſit ea portio, quæ hoc morbo laborat: reliqua verò univerſa Eccleſia, quæ ab orbis finibus uſque ad fines Evangelium recipit, ſanam hanc & incorruptam doctrinam ſectetur; à cujus communione ut ne excidatis, petimus.*

Ut ſe purgaret Baſilius ab aſperſa ſibi à malevolis hæreſeos criminatione, vide ut allegaret inculpatam fidem nutricis & inſtitutricis ſuæ Macrinæ, à qua & Gregorii Thaumaturgi doctrinam, ipſaque ejus verba didicerat: *Fidei verò* Epiſt. 75. *noſtræ quæ poterit eſſe evidentior probatio, quàm quod à nutrice beata fœmina, quæ ex veſtro gremio progreſſa eſt, Macrinam dico, illuſtrem illam, educati ſumus: à qua & beatiſſimi Gregorii verba, quæ memoriæ beneficio ad illius uſque ætatem ſervata ipſa retinuit, edocti ſumus, quibus illa nos adhuc infantes, tanquam pietatis dogma-*

tibus finxit ac formavit. Subdit mox fidem ſuam expendi debere, non ex unius, aut alterius obtrectatione, ſed ex ſuffragatione & communione, qua ſibi cohæreſcunt totius orbis Epiſcopi. *Fuerat autem juſtius res noſtras æſtimare non ex* Ibidem. *uno aut altero eorum qui ad veritatem haud recto pede ingrediuntur; ſed ex multitudine totius orbis Epiſcoporum, qui gratia Chriſti conjuncti nobis ſunt. Requirantur verò Piſidæ, Lycaones, Iſauri, Phryges & qui utriuſque ſunt Armeniæ, quotquot vicini vobis ſunt Macedones, Achæi, Illyrii, Galli, Hiſpani, tota ſimul Italia, Siculi, Aphri, & qui in Egypto adhuc ſani ſunt, & quæ reliqua portio eſt Syriæ, qui quidem litteras ad nos mittunt, & viciſſim à nobis recipiunt: ex quibus cùm quæ illinc ad nos feruntur, tum quæ vice verſa iſthinc ad ipſos mittuntur, cognoſcere poteſtis, quòd unanimes omnes eodemque ſenſu præditi ſumus.*

VI. In Epiſtola denique ad Canonicas data idem Baſilius nec à culpa omnino liberat, nec verò damnat eos, qui vocem ſolam Conſubſtantialis refugiebant: vocem inquam, ſcilicet alieno ſenſu aſperſam, non orthodoxum ejus ſenſum. Meritò improbari debere eos docet, qui quod Patres, quod Nicæna Synodus amplectebatur, admittere detrectabant. Et tamen utcumque excuſari poſſe ſubjicit, quòd vox ea in diverſos ſenſus à diverſis raperetur. Antiocheni enim Patres illam damnaverant in Concilio illo eodem, quo Paulum Samoſatenum exauthoraverant; nec damnaverant utique, niſi eo, qui reſpui debuerat, ſenſu. At Nicæna Synodus eam alio ſenſu conſecraverat, ut magnoperè opportunam, ad Sabellii hinc, inde Arii impietatem configendam. In incerto aliquandiu res ea fluctuata eſt, quòd non facilè poſſet niſi temporis diuturnitas invidiam illi voci illitam abſtergere. Utrimque mente Catholici, & fide erant, utrimque Patrum traditionis & reverentiæ tenaces, illi Antiochenorum, hi Nicænorum. *Idem* Epiſt. 300. *enim de fide ſentimus uterque: ſiquidem ſimus hæredes eorumdemmet Patrum, qui quondam Nicææ promulgarunt magnum illud præconium pietatis. Cujus quidem præconii partes cæteræ omnes nullis impetitæ ſunt calumniis; at vocem illam Homoouſion, ſiniſtrè à nonnullis acceptam, ſunt qui nondum admiſerunt; quos jure quis dignos reprehenſione dixerit, & eoſdem iterum jure excuſandos. Patrum enim veſtigiis non inſiſtere, & ſuam ipſorum excogitatam ſententiam velut potiorem voci illorum anteferre, tanquam præſumptionis plenum non vacat culpa: eandem verò rurſus à nonnullis reprehenſam, ſuſpectam habere, videtur aliquatenus illos à culpa liberare. Nam revera qui convenerant in cauſa Pauli Samoſateni, vocem hanc ut minùs congruam accuſatam ejecerunt. Dixerunt enim, &c.*

VII. Eccleſiam alibi Baſilius agnoſcit eſſe illam apud Iſaiam domum Dei, ſupra vertices montium ædificatam, ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ſupra vertices illorum omnium quos Deus uberiore luminis ſui copia & ſanctimonia donavit, ut Apoſtolorum, & antiquiorum per longas temporum moras Magiſtrorum Doctorumque loca & munia implerent. Nunquam enim his montibus Eccleſia deſtituitur, nunquam his luminibus, ut ſimplices, ut plebes, ut imperiti fideles his adhæreſcant, his incumbant, & per hos Apoſtolis, per Apoſtolos Chriſto. *Domus in-* Baſil. To. 2. in c. 2. Iſaiæ. *ſuper Dei in ſublimi vertice montium collocata, Eccleſia eſt juxta Pauli ſententiam, dicentis: Videte, quomodo oportet vos converſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viventis, cujus fundamenta in montibus ſanctis: eſt enim ædificata ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. Unus ex montibus erat Petrus, ſuper quem pollicitus fuerat Dominus ſuam ſe ædificaturum Eccleſiam. Intellectus enim in ſublime erecti, à terrenis iſtis diſparati ſupraque hæc ſuſtollentes ſe jure optimo montes appellantur. Anima autem beati Petri ſublimis nominata meritò eſt petra, quòd in fide radices ſolidè defixerit, & adversùs plagas per tentationes illatas ſtabiliter conſtanterque ſe geſſerit. Quicumque igitur capaces ſunt divinæ cognitionis, propter celſitudinem intelligentiæ & earum actionum, quæ per ejus intelligentiæ perficiuntur ſublimitatem; hi ob vitæ integritatem vertices ſunt montium, in quibus ædificatur domus Dei.*

VIII. In libro autem de Spiritu ſancto idem Baſilius cavillationes eorum proterit, qui ut Filii divinitati adverſarentur, negabant gloriam cum illo Patri dicendam, ſed per illum: negabant & antiquos Patres de Filio dixiſſe *Cum quo*, ſed *Per quem* gloria Patri defertur. Contra Baſilius nititur ita dixiſſe, ita ceciniſſe antiquiſſimos Patres: nec enim eam eſſe Eccleſiam Catholicam, quæ novitatibus ſtudeat; ſed hæreſeos eam eſſe indolem & naturam, ut veterum pertæſa, novi ſemper aliquid ornatus aucupetur. *Quin & illud mentiuntur hanc vocem, Cum quo, ab uſu piorum* De Spirit. ſanct. c. 7. *alienam eſſe. Quotquot enim morum conſtantia, antiquitatis majeſtatem novis ornamentis prætulerunt, ac majorum traditionem citra mutationem conſervarunt, in ſingulis tum regionibus, tum civitatibus hac voce ſunt uſi. Cæterùm qui conſueta faſtidiunt, ac vetera tanquam obſoleta ſubmovent, ii ſunt qui novas vocum fictiones recipiunt; quemadmodum ii, qui ſtudioſi ſunt ornatus, ſemper veſtem novam præferunt communi. Itaque videas & hodie à ruſticanis hanc vocem more veterum pronuntiari. Cæterùm iſtorum verba ſunt novæ ſapientiæ cauterio inuſta, ab ipſis qui in artificio pugniſque verborum detriti ſunt. Proinde quod à majoribus noſtris dictum eſt, & nos dicimus, Gloriam eſſe communem Patri cum Filio: quapropter & glorificationis hymnos Patri ſimul cum Filio offerimus. Quamquam hoc nobis non eſt ſatis, ſic à Patribus eſſe traditum; nam & illi Scripturæ ſequuti ſunt authoritatem, ex teſtimoniis quæ paulò antè vobis è Scriptura citavimus ſumpta origine.*

IX. Prolixiùs infrà idem ſanctus Pater dotes Ibid. c. 9. 27. perſequitur Spiritus ſancti, tum eas quæ ex Scripturis ad nos defluxerunt, tum eas quæ ex traditione ſine ſcripto. Quin & diſertè & univerſim idem affirmat, bipartita cùm ſint Eccleſiæ dogmata & inſtituta, alia nimirum ſcripto tradita, alia ſine ſcripto, pari utraque indiſcriminatim in honore eſſe. Ipſimet enim Evangelio graviſſimam irrogari contumeliam, ſi inſtituta ſine ſcripto tradita minus habere momenti exiſtimentur. *Dogmata & inſtituta quæ in Eccleſia prædicantur, quædam habemus è doctrina ſcripto prodita, quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occulto tradita recepimus: quorum utraque parem vim habent ad pietatem, nec his quiſquam contradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint jura Eccleſiaſtica. Nam ſi conſuetudines quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquam haud multum habentes momenti conemur rejicere, imprudentes graviſſimum Evangelio detrimentum inferemus, immo potius ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus.*

Quin & illud conſtituit Baſilius, non ſolùm tradita ſine ſcripto multa eſſe, ſed & tradenda ad eum modum fuiſſe, & ea potiſſimùm quæ propenſiùs coli, & majori in veneratione eſſe decebat. Quæ maximè ſacroſancta enim ſunt myſteria, ea velo obduci, & profanis vulgi oculis ſubduci ipſa ſuadet religio. Quæ evulgantur enim, brevì etiam vileſcunt. Unde & Moyſes olim Sancta Sanctorum ſolis ſacerdotibus patere voluit, idque perrarò: *probè ſciens pro ſua ſapientia res uſu tritas, & undecunque parabiles*

expoſi-

Ibidem.

expoſitas eſſe contemptui: cæterum ei quod ſepoſitum eſt, quodque rarum eſt, huic natura conjunctam eſſe ſummam admirationem ac ſtudium. Pergit ſtatim ibidem Baſilius: *Ad eundem modum, & qui in primordiis Eccleſiæ certos ritus præſcripſerunt Apoſtoli & Patres, in occulto ſilentioque myſteriis ſuam ſervavere dignitatem. Neque enim omnino myſterium eſt, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc eſt ratio, cur quædam citra ſcriptum tradita ſunt, ne dogmatis cognitio propter aſſuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem eſt dogma, aliud prædicatio. Nam dogmata ſilentur, prædicationes verò publicantur. Eſt autem ſilentii ſpecies etiam obſcuritas, qua utitur Scriptura, intellectu difficilem reddens dogmatum ſententiam, idque ad utilitatem in Scripturis verſantium.*

Ibid. c. 29.

X. Paulò inferiùs ex Paulo ipſo Baſilius vim addit & pondus traditionibus, ut Apoſtolicum jam ſit traditionibus ſine ſcripto aſſentiri; ab Apoſtolis enim acceperunt, qui eas transfudere in nos. *Sanè contra id quod dicunt, glorificationem, Cum Spiritu, carere teſtimonio, nec in ſcripturis extare; illud dicimus: ſi nihil aliud eſt receptum abſque Scripturis, ne hoc quidem recipiatur; ſin plurima arcana citra ſcriptum recepta ſunt nobis, cum aliis pluribus & hoc recipiamus. Arbitrior autem Apoſtolicum eſſe, etiam non ſcriptis traditionibus inhærere. Laudo, inquit, vos, quod omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis: & illud, Tenete traditiones, quas accepiſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam. Quarum maximè una eſt, & hæc de qua nunc agimus; quam qui ab initio præſcripſerunt, tradideruntque poſteris, uſu ſemper ſimul cum tempore progrediente, per longam conſuetudinem Eccleſiis irradicarunt.* Quàm veneranda ſit autem dogmatum canities, per traditionem ad nos propagatorum, ſic Baſilius: *Veneranda ſunt enim vetuſta dogmata, quòd ob antiquitatem ceu caniciem quandam, habeant quiddam reverendum.*

Ibidem.

XI. Vide autem ut authoritate Irenæi, Clementis Romani, Dionyſii utriuſque, Romani alterius, alterius Alexandrini, ſe tueatur Baſilius & Catholicum dogma atque inſtitutum decantanda gloria æquali Patri & Filio & Spiritui ſancto. De eo enim tum contentio erat. *Irenæus ille, & Clemens Romanus, & Dionyſius Romanus, & Alexandrinus Dionyſius, id quod etiam auditu mirum eſt, in ſecunda ad ſibi cognominem Epiſtola, de accuſatione ac defenſione hunc in modum finit ſermonem: Tranſcribam autem vobis ipſa hominis verba: His, inquit, congruenter & nos, etiam forma regulaque à ſenioribus qui ante nos vixerunt, accepta, concordibus vocibus cum illis gratias agere, ac nunc etiam vobis ſcribere deſinemus: Deo autem Patri & Filio & Domino noſtro Jeſu Chriſto cum ſancto Spiritu gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.* Et non multò pòſt: *Sed & Clemens antiquior, vivit, inquit, Deus & Dominus Jeſus Chriſtus & Spiritus ſanctus. Irenæus autem ille, qui vicinus fuit Apoſtolorum temporibus, quomodo mentionem Spiritus faciat, diſputans adverſus hæreſes, audiamus, Eos verò, inquit, qui effrenes deferuntur ad ſuas concupiſcentias, nullum habentes divini Spiritus deſiderium, meritò Apoſtolus carnales vocat.* Quin & Euſebii Cæſarieſis teſtimonia profert, ipſiuſque adeo Origenis, tametſi non ſemel hic aliàs in negotio fidei claudicare viſus ſit. *Quod ſi cui Euſebius Paleſtinus propter multiplicem experientiam idoneus videtur, cui habeatur fides, & ex illo voces eaſdem oſtendimus.* Et mox: *Jam verò & Origenem multis in locis expoſitionum quas in Pſalmos edidit, deprehendimus, cum ſancto Spiritu gloriam deferentem Deo; virum qui non omnino ſanas habet in omnibus de Spiritu opiniones: nihilominus & hic reveritus conſuetudinis robur, pias voces emiſit de Spiritu.* Quin nec Africanum hiſtoricum prætermittit: *Quem talis glorificandi forma non præteriit.*

Multò præclariora ſunt autem, quæ de Gregorio Magno, id eſt, Neocæſarienſi Epiſcopo Thaumaturgo præfatur Baſilius, intexta etiam ejus vitæ per Nyſſenum ſcriptæ epitome: *Cæterùm Gregorium Magnum, & illius voces quo loco ponam? An non cum Apoſtolis & Prophetis, virum qui eodem ſpiritu quo illi verſatus ſit, quique ſanctorum veſtigiis per omnem vitam inhæſerit, quique Evangelicæ converſationis vigorem quamdiu vixit præſtiterit? Equidem illud dixerim, profectò injuria affecerimus veritatem, ſi non animam illam annumeremus iis qui Deo juncti ſunt, qui velut inſignis magnaque lucerna in Eccleſia Dei reſplenduit, qui è Spiritus ope tremenda habuit adverſus dæmones poteſtatem.* Tanto verò in honore & pretio fuiſſe ſubdit apud ſuos Gregorium, & ejus inſtituta omnia, ut ea maluerint ita rudia ob antiquitatem, & imperfecta ſervare, quàm additamentis ea quibuſdam perpolire, ut in aliis Eccleſiis pleriſque factitatum fuerat. *Immo hìc multa in his quæ apud illos aguntur in ritibus videntur imperfecta, propter inſtitutionis antiquitatem. Neque enim ſuſtinebant, qui in Eccleſiæ adminiſtrationem ſucceſſerant, additamenta quæ poſt illum adinventa ſint recipere. Idem igitur fuit glorificationis modus, quem inſtituit Gregorius, & is cui nunc contradicitur, ex illius traditione Eccleſiæ obſervatus.*

His alios etiam ſuffragatores addit Baſilius, Firmilianum, Meletium, Orientales; denique & Occidentales, qui in illud & dogma fidei & inſtitutum glorificationis conſentiebant. *Hanc fidem & Firmiliano noſtro fuiſſe, teſtantur illius libri quos reliquit. Inſuper & Meletium illum admirandum in eadem fuiſſe ſententia, narrant qui cum illo vixerunt. Sed quid opus eſt vetera commemorare? Immo nunc qui ſunt Orientales, nonne hoc uno potiſſimum pie ſentientes agnoſcunt, hac voce veluti ſigno ſuos ab alienis dijudicantes?* Et infrà: *Quid porro Occidens totus propemodum ab Illyrico uſque ad fines noſtri orbis? Nonne hanc vocem tuetur? Quì fit igitur, ut ego ſim innovator, & recentiorum verborum architectus, quum totas nationes, civitates, & conſuetudinem omni hominum memoria vetuſtiorem, inſuper & viros Eccleſiæ columnas, & omni ſcientia ac virtute ſpiritus venerandos, duces, & defenſores hujus vocis exhibeam?*

XII. Nec eò vel noſtra hæc, vel Baſilii dicta pertinent, ut vel Patres, vel Scriptores hos Catholicos Scripturis Canonicis coæquemus. Laudabitur infrà Auguſtinus, qui eam à ſe, eam à Catholicis authoribus ſuſpicionem amolitus eſt. Sed 1. quidem ſuum his Patribus & Scriptoribus orthodoxis ſplendorem, & proprium authoritatis gradum à Scripturis ipſis conciliavimus; quæ Eccleſiam commendarunt, & Apoſtolos, & Apoſtolicos viros, & Apoſtolorum ſucceſſores Epiſcopos ac doctores. 2. Apoſtolicas traditiones Scripturis ſubrogatas fuiſſe oſtendimus, in iis ſeu fidei, ſeu morum capitibus, de quibus Scripturæ conticuerunt. At traditiones à ſanctis Patribus maximè repetuntur, qui illas & viva voce propagant alii ad alias, & tum voce, tum litterarum monumentis ad Chriſtianas plebes. 3. Etſi nulli privatim Eccleſiæ Patrum ineluctabilis authoritas aſſeratur, non poteſt tamen ea illorum conſenſioni denegari. Itaque etſi non æquus Scripturæ illis adeſt authoritatis gradus: eſt tamen finitimus. 4. Nec privata in ſanctis Patribus ſpectanda eſt fides, vel doctrina; ſed ea quam Eccleſiæ ſuorum temporum univerſæ fidem & doctrinam eſſe communi conſenſu ſuo teſtificantur. Cùm enim Scripruræ audiri jubeant Eccleſiam, cùm adverſùs eam ne portas inferi quidem affirment virium quidquam habituras, cùm illam dicant eſſe columnam & firmamentum veritatis : hinc intelligere eſt, quanta habeat momenta Patrum doctrina conſentiens, hoc eſt, doctrina Eccleſiæ Catholicæ unanimi Patrum teſtificatione munita.

CAPUT XXII.

Ex reliquis Patribus Græcis, quæ & quanta ſit Patrum conſentientium authoritas.

I. Ex Cyrillo Hieroſolymitano, Patrum authoritas in delectu librorum Scripturæ Canonicorum.

II. Cùm non omnes poſſint Scripturas perlegere, imperitorum multitudo Symbolum tenet à Patribus traditum, ut ſalutis viaticum.

III. Ex Nyſſeno, ex omnium Eccleſiarum, ex omnium fidelium teſtificatione dignoſcuntur veræ Scripturæ.

IV. Ex eodem, Hæretici nihil agunt, niſi demonſtrationes afferant : at Eccleſiæ ſufficit Patrum traditio, velut hæreditas quædam paterna.

V. Ex Chryſoſtomo, ut Solis, ita Scripturæ pleniſſima lux eſt ; ſed ob diverſas & perverſas Scripturæ explicationes traditione Patrum opus fuit.

VI. Suas Chriſtus leges & doctrinas etiam cordibus & animabus immortalibus inſcripſit Apoſtolorum, & per eos Patribus, aliiſque Doctoribus inſcribendas. Eæ ſunt traditiones.

VII. Ut traditionibus ſuffragetur Paulus, & exemplo ſuo, dum inviſit Petrum, & in Epiſtolis.

VIII. Novum Teſtamentum cordibus inſcriptum, eoque præſtantius.

IX. Ex Cyrillo Alexandrino multa de traditionibus, de authoritate Patrum, & Scriptorum, & Epiſcoporum anteriorum, etiam nuperorum adversùs Neſtorii novitates.

X. Ex Cæleſtino Papa adversùs eundem Neſtorium.

XI. Ex Agathone Papa adversùs Monothelitas.

XII. Ex Iſidoro Peluſiota.

I. SAnctorum Patrum authoritatem inde vel maximè commendat Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſcopus, quòd qui veri, qui rejectanei ſint Scripturarum libri, ab illis ediſcimus. *Diſce quoque ab Eccleſia, quinam ſint veteris Teſtamenti libri, qui verò novi ; neque mihi legas quidquam apocryphorum. Qui enim ea quæ omnibus confeſſa ſunt neſcis, quid fruſtra te in iis crucias ac miſerè torques, quæ dubia ſunt & controverſa?* Et cùm Canonicos Scripturarum libros pernumeraſſet : *Hos ſolos ſtudioſè meditare, quos & in Eccleſia ſecurè tutoque recitamus. Multò prudentiores te erant Apoſtoli, vetereſque illi Epiſcopi Eccleſiæ Antiſtites, qui hos tradiderunt.* Vides ut Apoſtolis ſubjungat Patres Eccleſiæ, in re longè maximi momenti : hos autem non alios eſſe, quàm veteres Eccleſiæ Epiſcopos.

Cyrill. Hieroſolym. Catech. 4. Pag. 36.

II. At alibi rurſum idem Cyrillus ita diſſerit : cùm non omnes poſſint Scripturas legere, & hinc alios remoretur imperitia, vel hebetudo animi, alios occupationum quibus diſtinentur tumultus ; fidem utique, ſine qua nulla ſalutis ſpes reſidua eſt, ab Eccleſia accipiendam, ediſcendo fidei Symbolo ; nec chartis mandando, ſed cordibus ; porro hæc Symboli, & per Symbolum fidei orthodoxæ traditio, utique à ſanctis Patribus, & ab Epiſcopis, qui Apoſtolorum in ſedes continuata ordinationis ſerie ſucceſſere, accipienda eſt. *Fidem vero in diſciplina & promiſſione poſſide : & cuſtodi illam à ſola Eccleſia tibi nunc traditam, & ex omni Scriptura munitam. Cum enim non omnes poſſint Scripturas legere, & alios quidem inſcitia, alios occupatio quædam impediat à cognitio ; ne ob inſcitiam animam perdas, in paucis verſibus univerſam fidei doctrinam comprehendimus, quod in ipſa lectione meminiſſe vos volo, & apud vos ipſos ſtudioſè recolere. Non in chartis inſcribendo, ſed in corde memoriam inſculpendo, & in meditatione cuſtodiendo, necubi cathecumenus ea, quæ vobis tradita ſunt, exaudiat. Habere autem hanc doctrinam tanquam viaticum omni tempore vitæ, & præter hanc aliam non ſuſcipere decet.*

Catech. 5. pag. 44.

III. Evangelio ipſi divino, diviniſque in eo ad nos ſponſionibus, teſtimonium & ſuffragationem conciliat Nyſſenus ab ipſis Chriſtianis plebibus toto orbe diffuſis, cum ſuis utique Paſtoribus, quorum ex omnium conſtantiſſima tamdiu traditione & Evangelia, & divina in eis exarata oracula ad nos uſque pervenerunt. *Da & ego reddam, clamat Deus in Evangeliis, in publico totique terrarum orbi noto chirographo, quod quatuor loco & vice unius ſcripſerunt, cujus teſtes omnes Chriſtiani à temporibus partæ ſalutis exſtiterunt.* Et contra Eunomium Evangelii interpolatorem diſputans : *Quæ enim ab antiquis per traditionem ad hæc uſque tempora in Eccleſiis leguntur, hanc vocem non continent.*

Niſſenus Orat. contra uſurarios. Tom. 2.

Orat. 2. con. Eunom.

IV. Inferiùs autem ita Eunomii inſaniam impugnat ; Niſi demonſtrationibus evidentiſſimis & inconvulſis agat, caſſos irritoſque fore conatus ejus omnes adversùs antiquiſſimam Eccleſiæ fidem de Unigeniti Filii majeſtate, verè geniti à Patre, non creati, non adoptati. Eccleſiæ nulla eſſe neceſſaria ſive rationum, ſive demonſtrationum præſidia ; cùm abundè illi ſufficiat traditio à Patribus ad nos uſque producta, velut hæreditaria quædam veritatis ſucceſſio ab Apoſtolis per Sanctos ſequentes tranſmiſſa. Hæreticos autem non tantùm nihil ſinceræ demonſtrationis hactenus protuliſſe, quo cæteros ad ſuam ſectam pertraherent ; ſed ipſoſmet parùm ſibi conſtare, & ſubinde ad novas lapſare doctrinas. Eſſe omnino inſulſiſſimum illud, quòd nutantibus & identidem vacillantibus novitatibus ſuis poſthaberi velint traditiones Apoſtolorum, Evangeliſtarum, & eorum qui poſt illos Eccleſias eruditionis & ſanctimoniæ ſuæ lumine illuſtrarunt. *Ille igitur hoc primum oſtendat Eccleſiam fruſtra credidiſſe verè eſſe unigenam Filium, non adoptione aſcitum falſi nominis Patri : ſed ſecundùm naturam, per viam generationis ex eo qui eſt exiſtentem.* Et mox : *Nullus mihi ſubcrepet quod illud etiam quod à nobis pro confeſſo habetur, rationibus & argumentis indigeat confirmari & probari : ſufficit enim ad noſtri ſermonis demonſtrationem, quòd habeamus à Patribus venientem ad nos traditionem, velut hæreditatem quandam per ſucceſſionem ex Apoſtolis per Sanctos ſequentes tranſmiſſam. Qui autem ad novitatem hanc tranſmutant dogmata, multis indigerent rationum argumentis & auxiliis, ſi non pulverulentos & agitatu faciles, ſive Euripi more mobiles homines, ſed etiam graves & conſtantes & propoſiti tenaces eſſent ad ſuam ſententiam adducturi. Quamdiu autem rudis, nec probabilis, & inde monſtratus eorum ſermo ita proferetur, fatuus & brutus habebitur : ut qui Evangeliſtarum & Apoſtolorum, & eorum qui deinceps in Eccleſiis illuxerunt, doctrinam infirmiorem demonſtrationibus deſtituta garrulitate faciat.*

Orat. 3. con. Eunom.

V. Ut hominum ſive laudibus, ſive convitiis Soli nihil additur, nihil demitur : ita ex Chryſoſtomo, Dei Filio ſua intaminata conſtat majeſtas, ſive ejus nativæ cum Patre æqualitati plaudant homines, ſive obtrectent. In culpa verò non eſſe Scripturas, ſed nequiſſimos ejus interpretes, ſi quid ex illis decerpant, quo in eas armentur &

inſaniat. Quid melle ſuavius ? ægris inſuave tamen eſt. Quid cœlo pulcrius ? Gentilibus offendiculo eſt, pro Deo illum colentibus. Ex Scripturis pugnavit & diabolus, pugnant & hæretici; in vitio eſt mala Scripturarum interpretatio. Inde autem planum fit ad confutandam perverſorum audaciam interpretum opus fuiſſe traditionum & Eccleſiæ Catholicæ authoritate, quæ infinitas alioqui concertationes terminaret. Etſi enim adeo perſpicua quædam ſint in Scripturis dogmata, ut nulla tergiverſatione deludi poſſe videantur: ut quod Filius Dei, quod genitus prædicatur Chriſtus; neminem tamen præterit quantum tenebrarum offuderit ſplendidiſſimæ huic luci improbitas hæreticorum. *Scripturas adulterantes, alia quidem prætervolant: quærunt autem, numcubi ſumptionem aliquam offendant, quæ ipſorum morbo ſuffragari ac favere videatur. Neque mihi tu dixeris in cauſa eſſe Scripturam: non Scriptura, ſed ipſorum improbitas eſt in cauſa, quandoquidem mel quoque dulce eſt; at qui æger eſt, acerbum illud arbitratur: verùm non mellis culpa, ſed infirmitatis eſt crimen. Ita qui furioſi ſunt, quæ videntur non cernunt: at eorum quæ videntur culpa non eſt, ſed mentis vitiatæ furioſi. Cœlum Deus creavit, ut opus contemplemur, & opificem adoremus: at Gentiles opus Deum fecerunt: verùm non opus, ſed illorum improbitas eſt in cauſa. Et quemadmodum improbus à nemine juvatur, ita probus à ſeipſo juvatur. Quid conferendum cum Chriſto? at ab eo non adjutus eſt Judas, quid diabolo nequius? at Job corona redimitus eſt: & neque Judam Chriſtus adjuvit, propterea quod erat improbus: neque Job diabolus nocuit, quod probus erat. Hæc ego dico, ut nemo Scripturas accuſet, ſed eorum improbitatem, qui ea quæ rectè dicta ſunt, malè interpretantur. Nam & diabolus ex Scripturis cum Chriſto diſputabat: atqui non eſt in cauſa Scriptura, ſed ea mens quæ rectè dicta, malè interpretatur.* Conſultiſſimum itaque fuit, ut his etiam dilucidis Scripturæ locis ſuffragatrix accederet Patrum traditio. Ejus hìc non meminit Chryſoſtomus, ſed alibi meminit.

Chryſoſtom. Tom. 1. hom. 71 pag. 879. 880.

Audi enim, ut Marcioniſtarum veſaniam, negantium videlicet à ſummo Deo creatum hunc orbem viſibilem, retundat Chryſoſtomus ex Traditione, quæ Scripturis accedebat ad Creatorem celebrandum. *In cœlum (hæreticus) latrans, & ipſi quodammodo Divinitati inferens bellum. Negat enim creatorem Deum, ſed alium neſcio quem contrarium prædicat. Fuge ergo ab his talibus, & vita tendiculas: vita ejuſmodi verbum, tanquam venena. Cuſtodi hæreditatem quam à Patribus ſuſcepiſti per fidem, & doctrinam Scripturæ divinæ, quæ dicit, In principio fecit Deus cœlum & terram.*

Tom. 2. pag. 85. Serm. 1. in Geneſ.

VI. Non lapideis, non æneis tabulis ſuas Chriſtus leges inſcripſit, quò à nobis legerentur; ſed in animis duodecim Apoſtolorum, à quibus illæ totum in orbem promulgatæ ſunt, à quibus & nos illas accepimus. Quin & noſtras ipſas mentes vult Chriſtus columnas pariter eſſe, quibus eas inſculpat per Spiritum ſuum. Ut enim de fidei Symbolo Apoſtolico dicebamus ſuprà cum Cyrillo Hieroſolymitano, ita de toto Chriſtiano dogmate dicendum eſt: digniùs & perenniùs illud exarari in tabulis cordis carnalibus, in animabus inquam immortalibus, quàm in ligno, lapide, ære, quod ut diuturnum ſit, incorruptibile non eſt. Id genus ſunt Traditiones Apoſtolicæ, in animis primùm Apoſtolorum ab ipſo inſcriptæ Chriſto, tum in alias perpetuò animas longo ſæculorum lapſu tranſcribendæ. *Non in ſtatutis, neque in columnis leges inſcripſit, neque columnas æreas excitavit, & litteras inſculpſit, ſed animas duodecim nobis excitavit, Apoſtolorum inquam; in illorum mentibus per Spiritum has litteras ſcripſit, has vobis nos meritò prælegimus.* Et paulò poſt: *Imò non voluit Chriſtus ad illas columnas ſolum nos reſpicere, ſed etiam nos vult eſſe columnas.*

Hom. 5. in Acta. p. 490.

VII. Alibi id miratur; nec immeritò factum autumat Chryſoſtomus, quòd Petrus Paulum inviſerit. Quem Chriſtus ipſe ore ſuo edocuerat, quem tanta Spiritus ubertate donaverat, is ad Petrum proficiſcitur, & apud illum dies quindecim hoſpitatur. Erat enim conſentaneum, ut vivæ vocis oraculo Apoſtoli ipſi conferrent, conſultarent, & exemplo ſuo id ſancirent in poſteros, ut præter Scripturas multa acciperent ab antiquioribus, multa poſteris traderent, qui Apoſtolis ſucceſſuri erant. *Deinde poſt tres annos aſcendi Hieroſolymam, ut viderem Petrum. Quid hoc animo poſſit eſſe modeſtius? Poſt tanta taliaque benefacta, quum nihil opus haberet Petro, nec illius egeret voce, ſed honore par eſſet illi; nihil enim hìc dicam amplius: tamen aſcendit velut ad majorem ac ſeniorem, ſoluſque Petri conſpectus commovit illum, ut eò proficiſceretur.* Vide autem rurſum, ut præter Scripturas illas etiam complecti nos velit traditiones, quæ traditæ ſunt ſine ſcripto, ἀγράφως; quibus & ipſis pondus addit ex Paulinis Epiſtolis, ut jam Scripturis adverſarius ſit, qui Traditionibus non ſcriptis refragabitur. *Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam noſtram. Hinc eſt perſpicuum quod non omnia tradiderunt per epiſtolam, ſed multa etiam ſine ſcriptis: & ea quoque ſunt fide digna. Quamobrem Eccleſiæ quoque traditionem cenſeamus eſſe fide dignam. Eſt traditio: nihil quæras ampliùs.*

Tom. 10. In Epiſt. ad Gal. p. 981.

In Epiſt. 2. ad Theſſal. Hom. 4. pag. 1506.

VIII. Novum denique Teſtamentum idem Chryſoſtomus eo diſtingui, eo præſtare Veteri docet, quòd cordibus inſcriptum ſit, non litteris, idque per Spiritum ſanctum; unde & Chriſtus nihil ſcriptum Apoſtolis reliquit, ſed Spiritum promiſit, qui omnia illis in memoriam revocaret, atque ita doceret eos. Id verò per Prophetas Deum prænuntiaſſe his verbis: *Dabo leges meas in mente eorum, & in corde eorum ſcribam eas, & ero eis in Deum, & ipſi erunt in populum.* Et mox Chryſoſtomus: *Non erit, inquit, Teſtamentum in litteris, ſed in cordibus. Hoc aliquando factum oſtendat Judæus, ſed non inveniet. Rurſus enim factum fuit in litteris poſt reditum à Babylone. Ego autem oſtendo Apoſtolos nihil accepiſſe ſcriptum, ſed ſuſcepiſſe in cordibus per Spiritum ſanctum. Quamobrem Chriſtus quoque dicebat, Ille quum venerit, omnia revocabit in memoriam, & docebit vos.*

In Epiſt. ad Hebræos Hom. 14. pag. 1854.

IX. Cyrillus Alexandrinus his aſſonat, *Tu verò permane in iis quæ didiciſti, quemadmodum Paulus ait, ſtultas verborum contentiones devitans, aniles hæreticorum voculas reſpuens, ac vanas fabulas averſatus, fidem ſimplici mente conſerva, Eccleſiæque traditionem veluti fundamentum in cordis penetralibus conſtituens.* In Epiſtola verò ad Monachos Ægypti ſcripta, Neſtorianam luem jam ſerpentem ita inſectatur, ut ejuſmodi quæſtionibus abſtineri optabilius fuiſſe affirmet; aut certè ut ne iis pulſarentur plebis aures, quòd paucorum ſit arcana ea dogmata rimari; reliquis expeditiſſimum ſit fidem ab Apoſtolis primùm traditam, tum per ſanctos Patres ad nos transfuſam retinere; cùm vel unus Athanaſius, tot certaminum, tot palmarum vir, tot virtutibus, tot præſtantiſſimis ſcriptis Orbi univerſo celebratus, omnibus illis in avita fide confirmandis par ſit: *Præſtaret ſanè ejuſmodi quæſtionibus omnino abſtinere, & in ea quæ abſtruſioris conſiderationis ſunt, nec aliter ferè, niſi veluti in ſpeculo & ænigmate, etiam ab iis qui ingenii celeritate mentiſque ſubtilitate pollent, perſpici poſſunt, nequaquam inquirere: nam ſimpliciorum captum ſubtiliora theoremata excedunt.* Et paulò pòſt:

Hom. 8. Paſch. Tom. 5. Par. 2. pag. 94.

Epiſt. 1. Pag. 3. & 4.

Quo fidem jam olim Eccleſiis per ſanctos Apoſtolos traditam, non ſecus ac margaritam animis ſuis inſertam, conſtanter retineant. Et paucis interpoſitis: *Hanc fidem divini diſcipuli nobis tradiderunt, quamvis iſtius dictionis non meminerint. Ad hunc modum à ſanctis Patribus inſtituti ſumus. Enimverò percelebris memoriæ pater noſter Athanaſius, qui totos quadraginta ſex annos Alexandrinæ Eccleſiæ Pontificatum egregia cum laude geſſit, loquacibaſque impurorum nefariorumque hæreticorum commentis invicta, planèque Apoſtolica ſapientia reſtitit: quique ſcriptis ſuis veluti fragrantiſſimo quodam unguento totum hunc orbem mirificè recreavit; & ob dogmatum abſolutam integritatem, fideique rectitudinem magna apud omnes exiſtimatione & authoritate fuit libro quem, &c.*

In Epiſtola verò ad Clericos Conſtantinopolitanos, hoc dolere teſtatur Orientis & Occidentis Epiſcopis, quòd Neſtorius de Chriſti incarnatione ea ſentiat, ea prædicet, cujuſmodi nihil unquam in Eccleſia à quoquam dictum eſt. Epiſt. 8. Pag. 33. *Malè autem habet univerſos, cum Orientis, tum Occidentis quoque Epiſcopos, quòd doctrinam de Chriſto nequaquam ſinceram, ſed perverſam paſſim proſeminat. Ad cujus demonſtrationem, publicamque redargutionem, unum hoc ſat eſt, quod ejuſmodi in illis exegeſibus legantur, cujuſmodi à nemine unquam in Eccleſiis dicta comperiuntur.*

Cùm verò Neſtorius non plebis ſuæ, ſed Doctorum vitio factum eſſe diceret, ut hactenus in magna rerum divinarum ignoratione verſaretur; *Animadverto plebem noſtram præclaros cum in* Pag. 34. *religione, tum in pietatis quoque fervore progreſſus feciſſe; ſed magna interim divinæ notitiæ ignoratione teneri: video, neque tamen id ipſi populo vitio vertendum exiſtimo, ſed ut modeſtè loquar Doctoribus, quibus tantum non ſuppetit otii, ut quidpiam accuratiùs de dogmatibus vobis proponant.*

Ita illum refellebat Cyrillus, antiquos Patres, & anteriores Epiſcopos, qui à nova ejus doctrina alieniſſimi fuerant, ut inexpugnabile munimentum ei objiciens. *Quod hoc ſupercilium? Numquid qui illum anteceſſerunt, doctrinæ fidei operam non dederunt? Nunquid eloquentior eſt Joanne? Nunquid æqualis, vel ſapientior eſt forſan beato Attico? Imò verò cur ingenuè non agnoſcit doctrinam ſe inveniſſe peregrinam, planeque inuſitatam, talem denique quæ præ ſua abſurditate Majoribus noſtris in nullis unquam Eccleſiis, aut fidelium cœtibus, vel cognita fuit, vel approbata?*

In Dialogo porro de Incarnatione Unigeniti, Neſtorii fautores convellit idem Cyrillus, quòd antiquiſſimæ fidei traditionibus nuperas ſuas opiniones anteponant. *Antiquiſſimæ fidei traditione* To. 5. Par. 1. p. 688. 689. *contempta, privatas ſuas opiniones humanaſque rationes ſequi debere exiſtimant, aliter certè quàm oportet ſentientes.* Et paulò poſt: *Primùm quidem quod antiquiſſimæ, quæque adeo ab ipſis ſanctis Apoſtolis ad nos pervenit fidei traditioni, ſingularis perfectio deroganda non ſit: ſed neque inveſtigationi ea quæ intellectum noſtrum excedunt ſubjicienda; neque rurſus nos in medium procedere debere, veluti quoſdam arbitros, quique limites conſtituamus, temerarièque dicamus, Nonnulla quidem rectè ſeſe habere, nonnulla verò non item, ſed alia ratione meliùs ſeſe habitura; ſed potiùs ſapientiſſimo Deo relinquendam eſſe ſuorum conſiliorum viam; neque ea quæ à Deo ut recta probata ſunt, temere reprehendere.* Denique libro primo adversùs Neſtorium idem ſanctus Pater narrat ut Neſtorio Conſtantinopoli concionante, & ſuas novitates importuniùs evomente, unus ex laicis pietatis & eruditionis eximiæ coram in eum inſurrexerit, & contra dixerit; tumque euntibus in partes auditoribus, Neſtorius ſuffragatores ſuos ſuffragio viciſſim ſuo tuitus ſit, & invectus ſit in ſanctos Patres, qui nobis orthodoxam fidei definitionem præiverunt. Tom. 6. Pag. 11. *Moxque illos approbat quos ſua docendo perdiderat; cæterùm in eum linguam exacuit qui ipſius dogmata non ſuſtinuerat, & in ſanctos Patres qui piam fidei definitionem nobis conſtituerant; quam ut animi anchoram habemus tutam ac firmam, ut ſcriptum eſt.*

X. Dedit & Cœleſtinus Papa minaces ad Neſtorium litteras, quibus & ſede ſua & Eccleſiæ univerſæ communione exturbatum iri eum declarabat, niſi fidei ſe redderet Eccleſiæ Romanæ & Alexandrinæ, eique ipſi quam ante eum ſemper coluerat Eccleſia Conſtantinopolitana. *Apertè* Conc. Epheſ. part. 1. c. 18. *igitur hanc noſtram ſcias eſſe ſententiam, ut niſi de Chriſto Deo noſtro ea prædices, quæ Romana, & Alexandrina, & univerſalis Eccleſia Catholica tenet, ſicut & ſancta Conſtantinopolitanæ magnæ urbis Eccleſia ad te uſque optimè tenuit; & hanc perfidam novitatem, quæ hoc quod venerabilis Scriptura conjungit, nititur ſeparare; intra decimum diem à primo innoteſcentis tibi hujus conventionis die numerandum, aperta & ſcripta confeſſione damnaveris, ab univerſalis te Eccleſiæ Catholicæ communione dejectum.* Et rurſus idem Cœleſtinus ad Clerum & plebem Conſtantinopolitanam poſt Synodum Epheſinam, antiquam fidem Patrum eis commendans, quam & Maximianus tuebatur recens ejus urbis Epiſcopus Neſtorio ſuffectus: *Audite nunc, & capite ſimplicis* Ibidem. *verba Doctoris: audite ab eo, quæ à majoribus noſtris nobiſcum poſitus frequenter audivit: audite certè ſemper audita, nec ſtudio novitatis inventa. Noſtro vobis loquitur ore collega, quia una fides neceſſe eſt uniter prædicetur.*

XI. A quibus non abhorrent, quæ Agatho Papa & Romana Synodus centum viginti quinque Epiſcoporum ad Conſtantinum Imperatorem ſcribebat, in ea Epiſtola quæ in ſexta Synodo perlecta eſt adversùs Monothelitas hæreticos. Ibi enim conteſtatur *Agatho cum univerſis Synodis ſubjacentibus Concilio ſedis Apoſtolicæ*, Catholicæ & Apoſtolicæ fidei regulam per beatos Apoſtolos Petrum & Paulum eorumque diſcipulos & Apoſtolicos ſucceſſores gradatim uſque ad hoc ſuum ævum propagatam fuiſſe, nec ullius unquam hæreſeos ei maculam illini potuiſſe. Etſi autem in hac eximia laude primas teneret ſedes Apoſtolica, in ejus tamen ſocietatem veniebant etiam reliquæ Occidentis Eccleſiæ & ſedes Epiſcopales, à Petro & Paulo & ipſæ fundatæ, vel ab eorum ſucceſſoribus, fideique per illos traditæ incorrupta hæreditate gaudentes. En Epiſtolæ verba: Synod. VI. Act. 4. *Credimus autem, quia quod paucis raroque conceſſum eſt, à Deo coronato veſtro imperio divinitus concedetur, ut per ipſum Catholicæ atque Apoſtolicæ veræ noſtræ fidei ſplendidiſſimum in omnium mentibus emicet lumen; quod ex veri luminis fonte tanquam de radio vivifici fulgoris, per miniſtros beatum Petrum & Paulum Apoſtolorum principes, eorumque diſcipulos & Apoſtolicos ſucceſſores, gradatim uſque ad noſtram parvitatem, Dei opitulatione ſervatum eſt, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum.*

XII. Unus mihi ſupereſt hìc allegandus Iſidorus Peluſiota, Chryſoſtomo ſuo ubique conſentaneus. Convenienter enim iis quæ ex Chryſoſtomo ſuprà decerpſimus, obſervat & Iſidorus, primùm quidem per ſeſe olim Deum cum hominibus ſermones miſcuiſſe, ac poſtea vitiorum corruptela augeſcente per litteras eum verba feciſſe, tum certè cùm legem Moyſi tradidit tabulis inſculptam lapideis. Nec aliter ſe rem habuiſſe in nova lege; nec enim Apoſtolos à Chriſto aliquid ſcripto accepiſſe: ſed Spiritu ſancto donatos eſſe, qui novam charitatis legem cordibus eorum inſcripſit. Poſtea verò ex re viſum eſſe Apoſtolis ipſis, ut chartis eadem lex cum præceptionibus ſuis mandaretur : ut his ſaltem oculos animoſque adjicerent, qui ad exteriora & ſenſibilia projecti, jam minùs audire poterant Spiritum ſanctum in ipſo cordis ſacrario omnia omnes docentem, qui modò auſcultare poſſent. *Neque enim divinis Apoſtolis ſcripto proditum quidquam datum eſt : verùm litterarum loco Spiritus ſancti gratia promiſſa eſt. Ille enim, inquit, ſuggeret vobis omnia. Quod ſi ſcriptas leges non ſcriptis majorem vim atque authoritatem habere cenſes, audi quid ipſemet Rex dicat : Et feriam cum ipſis pactum novum, dans legem meam in mentibus eorum, & in cordibus eorum inſcribam eam. Et erunt omnes edocti à Deo. Unde etiam Paulus, majora fidei noſtræ, quàm Moyſi, commiſſa fuiſſe affirmans, nos non in lapideis tabulis inſcriptam, ſed in carnalibus cordis tabulis inſculptam legem accepiſſe dicebat : quam qui contempſerit, is non, ut ex veteris legis præſcripto, lapidibus opprimetur, verùm longè acerbiori ſupplicio mulctabitur. Poſteaquàm autem fluente tempore, ac celerrimi cujuſdam equi inſtar currente, quidam ob fidei dogmata, quidam ob vitam corruerunt, neceſſariò rurſum per litteras adhibenda correctio fuit. Violatis enim non ſcriptis legibus, ad ſcriptas merito ſe contulit is, qui ſubditos omni ratione vult ad virtutem inducere.* Nec minùs luculenta ſunt ea, quæ ille ibidem ſubjicit: *Quocirca nobis illud cogitandum eſt, quantò in crimine verſemur, qui cùm tam purè ac ſincerè vivere deberemus, ut ne litteris quidem nobis opus eſſet, ſed librorum vice animas noſtras divino Spiritui præberemus; poſtquam hujuſce honoris jacturam fecimus, eoque redacti ſumus, ut litterarum adjumento indigeamus; rurſum tamen ne ſecundo quidem ſubſidio, ut par eſt, utamur. Nam ſi crimen eſt litteris opus habere, ac non Spiritus ſancti doctrinam per vitæ puritatem attrahere; æquum eſt nos perpendere quantum malum ſit, poſt tantum ac tale ſubſidium; legem enim, inquit ille, in auxilium dedit; ne lucrum quidem facere velle, ſed litteras fruſtra & temerè ſitas nihili pendere, majoremque hinc cruciatum nobis accerſere.*

Iſidorus Peluſ. l. 3. Epiſt. 106.

Ibidem.

CAPUT XXIII.

Ex Patribus jam Latinis idem efficitur, Scripturas ex conſenſione & traditione ſanctorum Patrum eſſe interpretandas ad orthodoxæ fidei definitiones.

I. Ubi apertus eſt Scripturæ ſenſus, illi hærendum : ubi de eo diſputatur, conſulenda Eccleſia ex Auguſtino.

II. De veris Scripturæ libris, & eorum Capitibus, Capitumque verſiculis idem Auguſtinus cogebat, non ſibi ipſis credere Manichæos, ſed traditioni & Eccleſiæ.

III. Ita nec librorum, nec verſuum, nec ſenſuum Scripturæ authoritas conſtare poterat, niſi traditionibus majorum & ſanctorum Patrum copularetur.

IV. Quid ex his colligatur adversùs Proteſtantes.

V. Item ex eo, quod ne Paulo quidem credidiſſent fideles, niſi Apoſtolis ille ſe approbaſſet & conjunxiſſet.

VI. Invictiſſimè rurſum Auguſtinus, ut tutò non poſſit fides & ſalus committi, niſi Scripturis traditione, conſenſione Patrum, Epiſcopalium ſedium perpetua ſucceſſione firmatis & explicatis.

VII. Pugnabat & adversùs Pelagianos Auguſtinus, non Scripturis ſolis, ſed traditione, conſenſione Eccleſiarum, & Patrum.

VIII. Univerſim & docti & indocti Scripturas interpretari debent convenienter fidei in Eccleſia Catholica hauſtæ à puero; ſi id minùs quandoque poſſunt, hærendum interim fidei traditæ à majoribus, dum id poſſint.

IX. Multa rurſum ex Auguſtino in eandem rem contra Pelagianos.

I. Scripturis copulandam eſſe Eccleſiæ authoritatem, ut Regula fidei eruatur, ita pronunciat Auguſtinus, *Conſule Regulam fidei, quam de Scripturarum plenioribus locis & Eccleſiæ authoritate percepit.* Ergo ubi plana & aperta eſt Scriptura, hærendum haud dubiè illi eſt : ubi obſcura eſt, & de ejus ſenſu nobis fit controverſia, tum Eccleſiæ authoritas conſulenda.

De doctrin. Chriſt. l. 3. c. 2.

II. Quos volebant Manichæi, quoſque ſuis placitis propitios exiſtimabant Scripturæ libros, verſus librorum, verſuum ſenſus promebant, reliquos repudiabant : at urgebat Auguſtinus, ut ne ſe ipſi *Regulam veritatis* conſtituerent : ſed quod contra ſectas alias & ipſam Catholicam proferebant, id certis documentis probarent, vel pluribus, vel vetuſtioribus codicibus deprompts, vel verſionibus ex anteriore lingua magis caſtigatis. Nam ſi vetuſtatem ſuæ ſectæ allegarent, & ſucceſſionis ſeriem, quæ ita ratum habuiſſet, parum id illis ex animi ſententia proceſſurum; cùm & antiquitate, & univerſalitate, & ſedium Epiſcopalium continuata ſucceſſione uſque adeo ſectas quaſcunque alias ſuperet Eccleſia Catholica. Adversùs Gentiles, qui utriuſque, & adversùs Judæos, qui novi ſaltem Teſtamenti libros repudiant, longè alia ineunda ratio eſt; at adversùs eas hominum ſectas, quæ ſacris noſtris litteris utcunque aſſurgunt, hæc utique tenenda eſt via, ut non pro libitu & arbitrio ſuo quidlibet vel retineant, vel rejiciant; ſed operoſo illo probationum circuitu utantur, probatioribus, vel antiquioribus codicibus, verſionibus, vel Eccleſiarum teſtimoniis. *Aliud eſt ergo authoritate aliquorum vel librorum, vel hominum non teneri; & aliud eſt dicere, iſte quidem vir ſanctus eſt, & omnia vera ſcripſit; & iſta epiſtola ipſius eſt, ſed in ea ipſa hoc ejus eſt, hoc non eſt ejus. Ubi cum ex adverſo audieris, Proba, non confugias ad exemplaria veriora, vel plurium codicum, vel antiquorum, vel linguæ præcedentis, unde hoc in aliam linguam interpretatum eſt : ſed dicas, Inde probo hoc illius eſſe, quia hoc pro me ſonat, illud contra me. Tu es ergo regula veritatis? quidquid contra te fuerit, non eſt verum? Quid ſi alius ſimili inſania, ſed tamen qua tua duritia confringatur, exiſtat & dicat, Immo illud, quod pro te ſonat, falſum eſt : hoc autem quod contra te eſt, verum eſt : quid acturus es, niſi fortè alium librum prolaturus, ubi quidquid legeris ſecundùm tuam ſententiam poſſit intelligi? Hoc ſi feceris, non de aliqua ejus particula, ſed de toto audies contradicentem & clamantem, Falſus eſt. Quid ages? Quo te convertes? Quam libri à te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Nam ſi hoc facere conatus fueris, & nihil valebis : & vides in hac re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum uſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur.* Et ſtatim ibidem ut exemplaria ipſa Scripturarum alia aliis conferri & præferri debeant : *Itaque ſi de fide exemplarium quæſtio verteretur, ſicut in nonnullis, quæ & paucæ ſunt, & ſacrorum litterarum ſtudioſis notiſſimæ ſententiarum varietates : vel ex aliarum regionum codicibus, unde ipſa doctrina commeavit, noſtra dubitatio dijudicaretur : vel ſi ibi quoque codices variarent, plures paucioribus, aut vetuſtiores recentioribus præferrentur; & ſi adhuc eſſet incerta varietas, præcedens*

Auguſt. Con. Fauſt. Mani. l. 11. c. 1.

lingua unde illud interpretatum eſt, conſuleretur. Hoc modo quærunt, qui quod eos movet in Scripturis ſanctis, tanta authoritate firmatis, invenire volunt, ut habeant unde inſtruantur, non unde rixentur.

Quæ ideo paulò prolixiùs à me hic adſcripta ſunt, ut pateat quàm familiare eſſet hæreticis fidei & Scripturis dominari, ſuis ex deliramentis regulam fidei & veritatis concinnare; quos vellent libros Scripturæ, quos librorum verſus ſibi conſentire putarent, eos admittere, reliquos abjicere: ſumma poteſtate in his uti, quaſi ex Spiritus ſancti interiore quodam oraculo, quod non aliud ſanè erat, quàm propria ipſorum voluntas, & præſumpta animi opinio. Contrà autem quàm conſtanter Eccleſia Catholica certiſſimis documentis niteretur, vel exemplarium multitudine, antiquitate, ſinceritate; vel teſtimoniorum conſenſione & authoritate ſedium Epiſcopalium toto orbe ſparſarum, quæ eas Scripturas, eas Scripturæ verſiones & intelligentias jam inde à Chriſti & Apoſtolorum ævo ſibi traditas incorruptas ſervaſſent.

III. Hic ut vides traditio, & authoritas Patrum per quos traditio gradatim ad nos uſque pervenit, ipſis implicata eſt Scripturis, ut non poſſint non vel ſimul ſtare, vel ſimul cadere. Eccunde enim ſciremus, vel probaremus, non illi quod Manichæi confinxerant Evangelio habendam eſſe fidem, ſed noſtris his in Eccleſia Catholica receptiſſimis, niſi ex Eccleſiarum & Patrum teſtificatione, & Epiſcoporum, qui eis jam ab ipſis uſque Apoſtolis præfuerunt Eccleſiis, & has ipſas Scripturas ubique promulgarunt? Unde rurſum
Cont. Fauſt. L. 16. c. 11. Auguſtinus: *Quid de illo (Chriſto) ſentire, quid credere poſſumus, niſi quod Scriptura teſtatur? Porro ſi mendax eſt Evangelium diſſeminatum & notum omnibus gentibus, & ab initio prædicationis nominis Chriſti Eccleſiis omnibus, in tanto ſanctitatis culmine collocatum: quæ Scriptura proferri poteſt, cui de Chriſto fides habenda ſit? Quid poteris proferre ſcriptum, quod non ille, qui hoc non vult credere, dicat eſſe confictum, ſi tanta Evangelii notitia venit in dubium?*

Cùm ex Evangelio Matthæi probaret Auguſtinus Chriſti in carne nativitatem, & ejus Evangelii fidem Manichæi detrectarent, ſuoſque ipſi ex adverſo libros proferrent à Manichæo olim ſcriptos; rogabat illos Auguſtinus, quo tandem argumento probarent, hos eſſe Manichæi libros, niſi teſtimonio diſcipulorum ejus, & Præpoſitorum ſuæ Sectæ, qui eos libros ab ipſis uſque Manichæi temporibus ſervaſſent, & ad ſe perduxiſſent. Ita ergo Chriſti Evangelium à Matthæo ejus Apoſtolo ſcriptum fuiſſe, & ad hoc ævum noſtrum incorrupta fide ſervatum eſſe teſtificata eſt longa Eccleſiarum, Epiſcoporum, Patrum ſucceſſio toto orbe terrarum. *Cùm cœpere Manichæi Evangelium*
Cont. Fauſt. L. 28. c. 2. *recitare Apoſtoli ejus, ubi narratio nativitatis ejus tota contexitur, continuò dices illam narrationem non eſſe Matthæi, quam Matthæi eſſe dicit univerſa Eccleſia, ab Apoſtolicis ſedibus uſque ad præſentes Epiſcopos certa ſucceſſione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, ubi Jeſus negatur eſſe natus de Virgine. Sicut ergo ego credo illum librum eſſe Manichæi, quoniam ex ipſo tempore, quo Manichæus vivebat in carne, per diſcipulos ejus certa ſucceſſione Præpoſitorum veſtrorum ad veſtra uſque tempora cuſtoditus atque perductus eſt: ſic & iſtum librum credite eſſe Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipſe in carne vixit, non interrupta ſerie temporum Eccleſia certa connexionis ſucceſſione uſque ad tempora iſta perduxit. Et dic mihi cui libro potiùs credere debeamus, ejuſne Apoſtoli, qui Chriſto, cùm adhuc in terra eſſet, adhæſerat: an neſcio cui Perſæ, qui tanto poſt natus eſt?* Et ſtatim ibidem: *Cùm ergo neceſſe ſit, alterum horum librorum eſſe mendacem, cui nos potiùs cenſes fidem accommodare debere? Ei ne, quem illa Eccleſia ab ipſo Chriſto inchoata, & per Apoſtolos provecta, certa ſucceſſionum ſerie, uſque ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & conſervatum agnoſcit atque approbat: an ei, quem eadem Eccleſia incognitum reprobat?*

IV. Iterum illud iterumque admonebo, duo hæc ex iſtis Auguſtini teſtimoniis & argumentis perſpicua fieri; primò nihil dandum, nihil prorſus indulgendum temerariæ illi licentiæ & animi ſui præſumptioni, qua homines ludificantur, forſan & ſeipſos illudunt ab annis jam penè ducentis Novatores noſtri, cùm eos Scripturæ ſenſus affingunt, quos in ſuæ cauſæ patrocinium ipſi confingunt; & hæc animi ſui figmenta interiùs aſpirantis ſibi Spiritus ſancti dictata eſſe mentiuntur. Ea licentia abutebantur jam olim Manichæi, hæreticorum dementiſſimi & peſtilentiſſimi. Auguſtinus ex adverſo ad traditiones Apoſtolicas, ad Patrum ſuffragationes, ad ſucceſſiones Epiſcopalium ſedium, ad Eccleſiam univerſalem & omnium antiquiſſimam illos provocabat. Secundò, Non unius alicujus ex ſanctis Patribus, ſed Patrum conſenſionis & continuatæ ſucceſſionis authoritatem ipſis Scripturis illigatam eſſe: non eò tantùm quòd aliqua Pauli teſtimonia Traditiones commendent; ſed quòd ne ipſæ quidem univerſæ Scripturæ ſatis defendi poſſint adversùs oblatrantes hæreſes, niſi longa & conſtantiſſima ſuffragatione Patrum & innumerabilium Præſulum, qui eas ab Apoſtolis, ab horum diſcipulis acceptas ad nos tranſmiſerunt.

V. Subjicit non multò poſt Auguſtinus, ne ipſi quidem Paulo Apoſtolo fidem habituram fuiſſe Eccleſiam, quantumcumque ipſe teſtificaretur ipſius ab ore & ſpiritu Chriſti edoctum ſe & miſſum fuiſſe, niſi cæteros ad Apoſtolos acceſſiſſet, eorumque ſocietate, communione, unitate munitus & fidelibus omnibus commendatus fuiſſet. Quis ergo jam ſoli ſibi credi velit, ſi Scripturæ, ſi Chriſti, ſi Spiritus ſancti oracula intus ſibi aſſonare, intus afflari, non alio quàm ſuo teſtimonio confirmet? Ne Paulus quidem ejuſmodi quidquam ſperavit. *Cùm ipſe Apoſtolus Paulus poſt Aſcen-*
ſionem Domini de cœlo vocatus; ſi non inveniret Ibid. c. 4. *in carne Apoſtolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Evangelium, ejuſdem ſocietatis eſſe appareret; Eccleſia illi omnino non crederet? Sed cùm cognoviſſet eum hoc annuntiantem quod etiam illi annuntiabant, & in eorum communione atque unitate viventem; accedentibus etiam per eum talibus ſignis, qualia & illi operabantur: ita, eum Domino commendante, meruit authoritatem, ut verba illius hodie ſic audiantur in Eccleſia, tanquam in illo Chriſtus, ſicut ipſe veriſſimè dixit, locutus audiatur.*

VI. Nec Scripturæ tantùm, ſed & Philoſophorum, Oratorumque complurium libri ad poſteros propagati, & etiamnum toto orbe celebratiſſimi ſunt, & indubitatiſſimi habentur, non abſimili traditione ad hæc uſque tempora propagata. Quæ verò traditiones, quæ teſtimonia hominum comparari poſſint innumeris Eccleſiis Catholicis, Præſulibus, Patribus, Scriptoribus, qui his Scripturis noſtris teſtimonium dicunt? Ea igitur maximè ratione ſancti Patres aſſecuti ſunt apicem quendam authoritatis, quòd teſtes certiſſimi ſint, quæ fuerint in Eccleſia Catholica ſuo quiſque ævo Scripturæ in honore, quæ Scripturarum intelligentiæ, quæ placita, quæ dogmata. *Platonis,* Ibid. l. 33. c. 6. *Ariſtotelis, Ciceronis, Varronis, aliorumque ejuſmodi Authorum libros, unde noverunt homines quòd ipſorum ſint, niſi eadem temporum ſibimet ſuccedentium conteſtatione continua? Multi multa de litteris Eccleſiaſticis conſcripſerunt, non quidem authoritate canonica, ſed aliquo adjuvandi* *ſtudio, ſive diſcendi. Unde conſtat quid cujus ſit, niſi quia his temporibus quibus ea quiſque ſcripſit, quibus potuit, inſinuavit, atque edidit, & inde in alios atque filios continuata notitia, latiùſque firmata ad poſteros, etiam uſque ad noſtra tempora pervenerunt, ita ut interrogati cujus quiſque liber ſit, non hæſitemus, quid reſpondere debeamus*. Et mox: *Quæ cùm ita ſint, quis tandem tanto furore cæcatur, niſi dæmoniorum mendaciloquorum malitia atque fallacia conſentiendo ſubverſus ſit, qui dicat hoc mereri non potuiſſe Apoſtolorum Eccleſiam, tam fidam, tam numeroſam fratrum concordiam, ut eorum ſcripta fideliter ad poſteros trajicerent, cùm eorum cathedras uſque ad præſentes Epiſcopos certiſſima ſucceſſione ſervaverint, cùm hoc qualiumcumque hominum ſcriptis, ſive extra Eccleſiam, ſive in ipſa Eccleſia tanta felicitate proveniat?*

Denique ita concluditur ab Auguſtino: Si fidem & ſalutem ſuam velint homines committere Scripturis divinis, illas utique anteponendas eſſe, quæ tam diffuſa & perpetua Eccleſiarum, Sedium, Præſulumque & Patrum ſucceſſione & teſtificatione approbantur. Si rationi autem & argumentis magis confidit quis, perpendendum illi ſeriò eſſe, quàm non ſit par mens humana, non dico ad Dei, ſed ad ſui ipſius naturam comprehendendam. *Breviter vos admoneo, qui illo tam nefando & execrabili errore tenemini, ut ſi authoritatem Scripturarum omnibus præferendam ſequi vultis, eam ſequamini quæ ab ipſius præſentiæ Chriſti temporibus per diſpenſationes Apoſtolorum, & certas ab eorum ſedibus ſucceſſiones Epiſcoporum, uſque ad hæc tempora toto orbe terrarum cuſtodita, commendata, clarificata pervenit. Ibi enim videbitis etiam veteris Teſtamenti & obſcura revelari, & prædicta compleri. Si autem quaſi ratione movemini, primùm cogitetis quinam ſitis, quàm minùs idonei ad naturam non dicam Dei, ſed animæ veſtræ comprehendendam.*

Ibid. c. 9.

Ex quibus illud efficitur, cùm pauciſſimi ſint, aut penè nulli, qui ſuo ratiocinandi & divinas res rimandi acumini ſe tutò, ſuamque fidem & æternam ſalutem committere poſſint; reliquum id eſſe, ut ad Scripturas & ad authoritatem confugiant Eccleſiæ Catholicæ, Patrumque & Traditionum ejus, quòd ea ſit authoritas toto orbe longè maxima.

VII. Scripturis divinis vehementer aſſentiebantur Pelagiani; ſed Catholicam de peccato originali doctrinam ex iis exculpi poſſe vehementiſſimè inficiabantur. Obtendebant neſcio quæ dubia & perplexa de animæ origine, quæ cùm non ſatis diluceret, negabant & illi ſatis dilucere, aut verò diffiniri poſſe illam de parentali peccato ſententiam. Contrà Auguſtinus tam perſpicuam contendebat in Scripturis eſſe, in Eccleſiæ Catholicæ antiquitate & authoritate doctrinam de vitiata noſtra origine, ut de ea nefas eſſet orthodoxum quenquam dubitare, quæcumque tandem opinio de animæ ipſius origine obtinuiſſet. *Sed hoc dico, tam manifeſtum eſſe ſecundùm Scripturas ſanctas originale peccatum, atque hoc dimitti lavacro regenerationis parvulis, tanta fidei Catholicæ antiquitate atque authoritate firmatum, tam clarè Eccleſiæ celebritate notiſſimum; ut quidquid de animæ origine cujuslibet inquiſitione vel affirmatione differitur, ſi contra hoc ſit, verum eſſe non poſſit*. Non ſolis, ut vides, Scripturis pugnat contra Pelagianos de originali noxa litem moventes, ne infinitis ſe committat diſputationibus: fidei Catholicæ antiquitatem etiam & authoritatem allegat, quæ in eum ſenſum jamdiu Scripturas interpretabatur.

Ad Boniſac. L. 3. c. ult.

Doctrinæ verò Auguſtini de Gratia Chriſti non illubenter ſe aſſenſuros ajebant Pelagiani, ſi eam ipſe Patrum & præcedentium Catholicorum Tractatorum teſtimoniis communiſſet. Negabat primò Auguſtinus id neceſſe fuiſſe, tum quòd Scriptores in perdifficili ea quæſtione minus ſtudii poſuiſſent, ſcilicet ante hanc exortam hæreſim, adversùs quam nihil opus erat, ut arma tum expedirent: tum quòd ipſæ Eccleſiæ ſolennes preces plus ſatis ſignificarent, quæ ejus eſſet ſententia, de divinæ gratiæ adjutoriis. Nec enim poſcerentur à Deo, quæ præcepit fieri, niſi ab illo donaretur, ut fierent. *Quid igitur opus eſt, ut eorum ſcrutemur opuſcula, qui priuſquam iſta hæreſis oriretur, non habuerunt neceſſitatem in hac difficili ad ſolvendum quæſtione verſari: quod proculdubio facerent, ſi reſpondere talibus cogerentur? Unde factum eſt, ut de gratia Dei quid ſentirent, breviter quibuſdam Scriptorum ſuorum locis & tranſeunter attingerent; immorarentur verò in eis quæ adversùs alios inimicos Eccleſiæ diſputabant, & in exhortationibus ad quaſque virtutes, quibus Deo vivo & vero pro adipiſcenda vita æterna & vera felicitate ſervitur: frequentationibus autem orationum ſimpliciter apparebat, Dei gratia quid valeret: non enim poſcerentur à Deo, quæ præcepit fieri, niſi ab illo donaretur ut fierent*.

L. de Prædeſtin. c. 14.

VIII. Ut intelligas autem quàm ſalva & incolumi ſemper antiqua Eccleſiæ fide, quam nobis ſancti Patres præivere, & ad Scripturas exponendas, & ad quæſtiones fidei excutiendas, ſuſpenſo ſemper gradu accedendum ſit; audi quid idem Auguſtinus ea de re ad plebem Chriſtianam concionaretur. Negat natas eſſe hæreſes niſi ex prava Scripturarum intelligentia; ut ii ſcopuli declinentur, utque regula ſanitatis teneatur, jubet, ut quidquid ſecundùm fidem qua imbuti ſumus ab ipſis luſtralibus undis intelligere potuerimus de Scripturis, ut eo optimo cibo paſcamur: quod autem ſecundùm hanc ſanam fidei regulam intelligere non potuerimus, ejus intelligentiam differamus, donec pluſculum luminis nobis accedat; & ſeipſum enim eum modum tenere, & tenendum ab omnibus eſſe, ſi nolint à domo Dei diſcedere, quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. Itaque non committendum nobis eſt, ut fidem, qua imbuti in Eccleſia ſumus, noſtræ Scripturarum intelligentiæ accommodemus, ut tam illa quàm iſta incerta & verſatilis ſit: ſed ut fidei noſtræ avitæ, quæ Patrum fuit, quæ Eccleſiæ Catholicæ fides, noſtras Scripturarum interpretationes conformemus. *Neque enim natæ ſunt hæreſes, & quædam dogmata perverſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene: & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Itaque, chariſſimi, valde cautè hæc audire debemus, ad quæ capienda parvuli ſumus; & corde pio & cum tremore, ſicut ſcriptum eſt, hanc tenentes regulam ſanitatis, ut quod ſecundùm fidem, qua imbuti ſumus, intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus; quod autem ſecundùm ſanam fidei regulam intelligere non potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc eſt, ut etiam ſi quid neſcimus, bonum tamen & verum eſſe minimè dubitemus. Et ego, fratres, qui ſuſcepi loqui vobis, cogitandus ſum à vobis, qui ſuſceperim, & quæ ſuſceperim. Suſcepi enim tractanda divina homo, ſpiritalia carnalis, æterna mortalis. Etiam à me, chariſſimi, longè ſit vana præſumptio, ſi volo ſanus in domo Dei converſari, quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. Pro modulo meo capio quod vobis appono. Ubi aperitur, paſcor vobiſcum: ubi clauditur, pulſo vobiſcum.*

In Evang. Joann. Tract. 18.

IX. Contra Pelagianos rurſum diſputans Auguſtinus, inter prima eorum inſaniæ exordia, ideoque humaniſſimè diſputans, hoc primum illos monet, ſi arduæ quæſtionis de peccato ſcilicet originali illos moles terruerat, ad authoritatis gu-

De verbis Dom. ſerm. 14. c. 2. bernaculum confugiendum illis fuiſſe : *Si diſcutiendum eſt hoc, diſcutiendum eſt utique propter illos, non propter nos. Fratres enim noſtri ſunt, permoti ſunt profunditate quæſtionis : ſed regi debuerunt gubernaculo authoritatis*. Fatebantur illi baptizandos eſſe parvulos, non propter vitam æternam, quæ illorum innocentiæ deſponſa jam erat : ſed propter regnum cœlorum, cujus fores non reſerat niſi baptiſmus. Hoc damnat Auguſtinus, ut novum & hactenus in Eccleſia inauditum, quòd alia dicatur vita æterna, aliud regnum cœlorum. *Baptizandos quidem fatentur,* Cap. 2. & 3. *ſed non propter vitam æternam, ſed propter regnum cœlorum. Quid de vita æterna? Habebunt, inquiunt. Quare habebunt? quia nullum peccatum habent, & ad damnationem pertinere non poſſunt. Ergo eſt æterna vita extra regnum cœlorum? Primus hic error averſandus ab rudibus, extirpandus à mentibus. Hoc novum in Eccleſia prius inauditum eſt, eſſe vitam æternam præter regnum cœlorum, eſſe ſalutem æternam præter regnum Dei.*

Noſtram incuſabant illi inclementiam, qui parvulis ſine baptiſmo extinctis non ſaltem vitam largiremur æternam. Reponebat Auguſtinus, Quid ſi clementiores alii iiſdem regnum etiam cœlorum aperiant? quam hic proferent regulam, qui contra evidentiſſimam authoritatem humana ratiocinatione delectantur? *Alius* Cap. 5. *benevolentior vobis & miſericordior, & ut putatis juſtior totum eis dabit, & vitam æternam, & regnum cœlorum. Iſtum quomodo ſuperabitis? Quoniam vos aliquando contra evidentiſſimam authoritatem ratiocinatio humana delectat, proferte ipſam regulam rationis veſtræ, & aſſerite quantis viribus valueritis, unde devincatur iſte, qui parvulis propter merita innocentiæ, propter nullam, ſicut dicitis, culpam, hoc eſt, originale peccatum, dare voluerit etiam non baptizatis, non ſolùm vitam æternam, verumetiam regnum cœlorum. Iſtum vincite.*

Cùm ergo in ſcopulos non poſſit non aliquando impingere ratiocinatio humana, clavo authoritatis deſtituta; Cap 7. conſultiſſimum eſt imitari Auguſtinum, ita de ſeipſo profitentem : *Ubi ergo non invenio in profundo profundum, attendere debeo humanam infirmitatem, non damnare divinam authoritatem.* Et mox : *Approbo, prorſus approbo. Bene facis, non invenis quid reſpondeas, ad authoritatem fuge : non ibi te perſequor, non inde expello, imo fugientem recipio & amplector.*

Si ratio ſola conſuleretur, forſan nec baptizarentur parvuli; immo ſi Scriptura ſola conſuleretur, nullis fulta Traditionum præſidiis. Certè ut parvuli baptizati fideles dicantur, non facit niſi Eccleſiæ authoritas. *Nam ideo & conſuetudine* Cap. 14. *Eccleſiæ antiqua, canonica, fundatiſſima, parvuli baptizati fideles vocantur.* Cùm verò & traditio & fides antiquiſſima Eccleſiæ addoceret quem in ſenſum interpretanda in hoc negotio eſſet Scrip- Cap. 16. tura, jure merito ſubdit Auguſtinus, *Proinde nemo nos fallat : Scriptura evidens eſt, authoritas fundatiſſima eſt, fides catholiciſſima.* Ad quàm multa autem confitenda cogerentur Pelagiani authoritate Eccleſiæ, quam omnino detrectare & excutere non poterant, docet rurſus Auguſtinus : *Dic mihi, obſecro te, parvulis baptizatis Chri-* Cap. 17. *ſtus aliquid prodeſt, an nihil prodeſt? Neceſſe eſt ut dicat, prodeſſe. Premitur mole matris Eccleſiæ, fortè quidem vellent hoc dicere. Nam ratiocinationes eorum ad hoc videntur compellere; ſed authoritate reprimuntur Eccleſiæ, ne non dicam ſputis hominum obruantur, ſed ipſorum infantium lachrymis tanquam fluvia pertrahantur.* Vide au- Cap. 18. tem ut authoritas Eccleſiæ Auguſtino inexpugnabile munimentum eſſe videretur. *Hoc habet authoritas matris Eccleſiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon : contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quiſquis arietat, ipſe confringitur. Ergo prodeſt Chriſtus aliquid infantibus baptizatis : & ſicut ego doceo, & ſicut mecum tota Eccleſia dicit, credentibus prodeſt, fidelibus prodeſt, &c.*

Quin & Cypriani mox ſuffragium ponit non ſine ſingulari nominis encomio, tum ut ejus teſtimonio demonſtret quid de ea quæſtione ſentiret Eccleſia, tum ut ex eo declaret quis ſit ſenſus canonicus catholicuſque verborum Scripturæ, quæ tunc vexabantur : *Rogo vos ut paululum acquieſcatis. Lego tantùm. Sanctus Cyprianus eſt, quem in manu ſumpſi, antiquus Epiſcopus Sedis hujus : quid ſenſerit de baptiſmo parvulorum, imò quid ſemper Eccleſiam ſenſiſſe monſtraverit, paululum accipite. Parum eſt enim quia iſti diſſerunt, & diſputant neſcio quas impias novitates, & nos conantur arguere, quod aliquid novum dicamus. Ad hoc ego lego ſanctum Cyprianum, ut videatis quomodo ſit intellectus canonicus, & catholicus ſenſus in his verbis quæ paulò antè tractavi.*

Nihil apertius, ſed nec validius dici potuit, ut liqueret & ex ſanctis Patribus interpretandas eſſe Scripturas, & eo maximè conſilio Patres proferri, ut conſtet, quæ tunc fuerit Eccleſiæ Catholicæ doctrina, quando eam illi litterarum monumentis illuſtrabant, muniebantque : & denique quàm non ſit verendum, ne quantum authoritatis Patribus accedet, tantum decedat Eccleſiæ : cùm ex adverſo id perficiant potiſſimùm congeſta Patrum teſtimonia, ut conſtet, quæ eorum ævo fuerit Eccleſiæ doctrina.

CAPUT XXIV.

Ex Auguſtino rurſus de Eccleſiarum, Patrum, Epiſcoporum traditione, ſucceſſione, conſenſione, authoritate.

I. Ut adverſùs Julianum Pelagianum defendat Auguſtinus Eccleſiæ antiquitatem, fidelium multitudinem, Patrum authoritatem.

II. Eadem omnia de Tertulliano : de traditione, de antiquitate fidei, de credendi neceſſitate, de probanda miſſione ſua.

III. Rurſus de antiquitate, traditione, ſucceſſione perpetua in ſedibus Apoſtolorum, vel Apoſtolicorum virorum.

IV. Luculentè rurſus ut nihil pertineant Scripturæ ad hæreticos, nihil hæretici ad Scripturas.

V. Sive textus, ſive ſenſus Scripturæ adulteretur, ad primas origines Eccleſiarum & ad ſucceſſiones Epiſcoporum recurrendum eſt.

VI. Ut cœperunt, ita pergunt hæreſes : Eccleſiam ſcidere, ſcindunt & ſeipſas.

VII. Rurſus quàm certa ſit antiquitatis Eccleſiæ victoria de novitate.

VIII. De Traditionibus circa diſciplinam, ex eodem Tertulliano.

IX. Ex Hilario, neceſſitas Traditionum adverſùs eos qui Scripturas interpretando pervertunt.

X. Ex Hieronymo, eadem propemodum argumenta adverſùs Vigilantium, adverſùs jactatum ab eo Veritatis lumen, Paracletum, *ut ab omnibus paſſim Novatoribus.*

XI. Rurſus ex Hieronymo de Traditionibus non ſcriptis, ſolo nixis conſenſu Patrum & Eccleſiarum. De Eccleſiæ Sole, de antiquitate.

I. CUm cauſaretur Julianus ſolos in Eccleſia puerulos profiteri fidem peccati originalis, vide ut Auguſtinus eandem doctis & Doctoribus vendicet : Oper. perfec. cont. Julian. L. 4. n. 135. Suppl. To. 1. pag. 219. *Catholica potiùs fides peccatum eſſe originale non dubitat, quam fidem non puerulí, ſed graves atque conſtantes viri docti in Eccle-*

Eccleſia, & docentes Eccleſiam, uſque ad diem ſui obitus defenderunt. Cùm jactaret Julianus, quod familiare eſt omnibus hæreticis, nihil apud ſe loci unquam fore authoritati in exitium rationis; ita reſpondebat Auguſtinus: *Ideo enim authoritatem nullam in exitium rationis vos jactatis admittere, ut rationibus veſtris, quæ non rationes, ſed deceptiones ſunt, etiam divina deponatur potiùs, quàm exponatur authoritas*. Sed & totam Eccleſiæ antiquitatem armabat ſanctus Pater contra novitates Pelagianorum: *Hac peſte novitia contra antiquitatem Eccleſiæ Catholicæ diſputatis, dicentes non erui parvulos de poteſtate tenebrarum*. Cùm Julianus veluti per jocum diceret ex eo proficiſci frequentiam multitudinis Catholicæ, *quòd tutius iter, quod frequentius arbitrentur*: vide ut hoc retundat Auguſtinus: *Frequentius eſt iter noſtrum, quò antiquius, quia Catholicum eſt. Veſtrum verò tantò minùs frequens, quantò magis novitium, quia hæreticum*. Cùm denique Julianus nihili faceret multitudinem imperitam turbæ Catholicorum, Auguſtinus reſpondebat hanc eſſe multitudinem Abrahæ olim promiſſam, nunc repræſentatam. *Innumerabilis multitudo fidelium, quæ promiſſa eſt Abrahæ, quaſi à vobis vulgaris turba contemnitur, quia videlicet paucis, quos Pelagianos, hoc eſt venenis novitiæ peſtis inſanos facitis, poteſt placere, quod dicitis*.

Ibidem.

L. 5. n. 8. pag. 225.

L. 6. c. 1. 3. pag. 265.

II. Ad reliqua jam pergo Eccleſiæ Latinæ lumina, & ſtatim ad Tertullianum, qui in libro de carne Chriſti, Marcionem graviter objurgat, qui antiquam fidem ſuam, priſcaſque traditiones reſcidiſſet; quibus tantò religioſiùs inhærere debuerat, quòd laicus eſſet. Nam ſi Propheta fuiſſet, futura aliqua prænunciaſſet, quo novitatibus ſuis authoritatem conciliaret. Si Apoſtolus, vel Apoſtolicus fuiſſet, ab Apoſtolicis traditionibus non receſſiſſet; primævam doctrinam ſuam non reſcidiſſet. Non enim quod novatum eſt, id verum eſt: ſed quod erat traditum, ab illis videlicet traditum, quorum erat tradere. *Ex qua, oro te, authoritate? Si Propheta, prænuncia aliquid: ſi Apoſtolus, prædica publicè: ſi Apoſtolicus, cùm Apoſtolis ſenti: ſi tantùm Chriſtianus es, crede quod traditum eſt*. Et infrà: *Igitur reſcindens quod credidiſti, jam non credens reſcidiſti: non tamen quia credere deſiiſti, rectè reſcidiſti. Atqui reſcindendo quod credidiſti, probas antequam reſcinderes aliter fuiſſe, quod credidiſti aliter. Illud ita erat traditum; porrò quod traditum erat, id erat verum, ut ab eis traditum, quorum fuit tradere. Ergo quod erat traditum reſcindens, quod erat verum reſcidiſti*. Ergo quod traditum eſt, illud verum eſt; traditum videlicet Chriſto à Patre, Apoſtolis & Apoſtolicis viris à Chriſto, ab his longa ſedium & temporum ſucceſſione ſibi conſentaneis Eccleſiæ univerſæ. Deum inhumanatum credi, ſtultum ajebat eſſe Marcion. Reſpondebat pulcherrimè Tertullianus, quod & omnibus hæreticis reſpondere fas eſt, ubi à tradita fide reſiliunt, quòd ei repugnet humanus ſenſus communis, atque ita illos compellat ſua contumacia ad novas & inauditas Scripturæ interpretationes: *Sit planè ſtultum, ſi de noſtro ſenſu judicemus Deum. Sed circumſpice, Marcion, ſi tamen non deleſti: Stulta mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes. Quænam hæc ſtulta ſunt? converſio hominis ad cultum veri Dei, rejectio erroris, diſciplina juſtitiæ, pudicitiæ, patientiæ, miſericordiæ, innocentiæ: omnia hæc quidem ſtulta non ſunt*.

Tertull. De carne Chr.

III. In libro autem de Præſcriptionibus adverſùs hæreſes ſic Tertullianus omnes illas configit hoc primo & invictiſſimo telo ipſarum novitatis, Eccleſiæ autem Catholicæ antiquitatis. Præit enim veritas, tum ſequitur veritatis interpolatio; ſed & Eccleſiæ jam vigenti, jam augeſcenti ab Apoſtolo prænunciatum eſt, oportere & hæreſes eſſe. Unde & antiquiſſimæ hæreſes ſub Antonini ferè principatu; tum enim Marcion ab Eccleſia defecit, cùmque poſtea ei ſe recolligere cuperet, ea lege admiſſum illum iri reſpondit Eccleſia Romana, ſi quos perdiderat, Eccleſiæ reſtitueret: at illum mors præpropera occupavit. Ante ea tempora quanti Eccleſiæ Apoſtoli, Apoſtolici viri, Patres, Doctores præluxerant? *Cæterùm ſatis ineptum, ut prior in doctrina hæreſis habeatur, vel quoniam ipſa eſt quæ futuras hæreſes & cavendas prænunciavit*. Et mox: *Nam conſtat illos neque adeo olim fuiſſe. Antonini ferè principatu, & in Catholicam primò doctrinam credidiſſe apud Eccleſiam Romanenſem ſub Epiſcopatu Eleutheri Benedicti; donec ob inquietam ſemper curioſitatem, qua fratres quoque viciabant, ſemel & iterum ejecti, Marcion quidem cum ducentis HS. ſuis, quæ Eccleſiæ intulerat, noviſſimè in perpetuum diſcidium relegati, venena doctrinarum ſuarum diſſeminaverunt. Poſtmodum Marcion pœnitentiam confeſſus, cùm conditioni datæ ſibi occurrit, ita pacem recepturus, ſi cæteros quoque quos perditioni erudiſſet, Eccleſiæ reſtitueret, morte præventus eſt*. Si ſe Doctores, ſi ſe Apoſtolos à Chriſto miſſos credi volunt, probent ejuſmodi aliquid in illis inſtituendis Chriſtum præſtitiſſe, quæ in Apoſtolis ſuis præſtitit: præſtent eorum aliquid, quæ Apoſtoli præſtiterunt, ut orbi ſe approbarent. Si nihil ejuſmodi poſſunt, applicent ſe prioribus Patribus, & illis incumbant. *Probent ſe novos Apoſtolos eſſe; dicant Chriſtum iterum deſcendiſſe, iterum ipſum docuiſſe, iterum crucifixum, iterum mortuum, iterum reſuſcitatum: ſic enim Apoſtolos ſolet facere, dare illis præterea virtutem, eadem ſigna edendi, quæ & ipſe. Volo igitur & virtutes eorum proferre, niſi quia agnoſco maximam virtutem eorum, qua Apoſtolos in perverſum æmulantur. Illi enim de mortuis vivos faciebant, iſti de vivis mortuos faciunt*.

L. De præſc. Pag. 106.

Ex ipſis Chriſti verbis in Evangelio, priùs bonum ſemen ſatum eſt, poſtea ſuperſeminata ſunt zizania. Ita & prior veritas fidei promulgata eſt à Chriſto & ab Apoſtolis, poſtea ſuperductæ hæreſes. Si quæ autem ſectæ de antiqua ſibi & Apoſtolica origine blandiantur, edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum, evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris habuerit auctorem. *Revertar ad principalitatem veritatis, & poſteritatem mendacitatis deputandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ bonum ſemen frumenti à Domino ſeminatum primò conſtituit, avenarum autem ſterilis fœni adulterium ab inimico diabolo poſtea ſuperducit. Propriè enim doctrinarum diſtinctionem figurat, quia & alibi verbum Dei ſeminis ſimilitudo eſt. Ita ex ipſo ordine manifeſtatur, id eſſe Dominicum, & verum, quod ſit priùs traditum: id autem extraneum & falſum, quod ſit poſteriùs immiſſum. Ea ſententia manebit adverſus poſteriores quaſque hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientia competit ad defendendam ſibi veritatem. Cæterùm ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, ut ideo videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt: poſſumus dicere: Edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum: evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ità per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeveraverit, habuerit authorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt: ſicut Smyrnæorum Eccleſia habens Polycarpum ab Joanne conlocatum refert: ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit: proinde utique & cætera exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici*.

Ut ſe Valentinus, ut ſe Marcion, ut ſe aliæ hæreſes veritati, ut ſibi veritatem fidei & doctrinæ orthodoxæ vendicent, vides quid præſcribat, quid expectet Tertullianus; non ut Scripturas evolvant, & aliquid inde aucupentur, quod commento ſuo applicent, vel quod nova interpretandi audacia ad id detorqueant: non ut interiori ſe profiteantur lumine Spiritus ſancti colluſtrari: hæc enim quis non hæreticorum tentavit, & incaſſum tentavit? eo maximè quod id ipſum tentarent & aliæ hæreſes longè diverſiſſimæ, & pari vel fortuna, vel infortunio tentarent. Unum hìc ab illis exigit Tertullianus, ut doctrinam ſuam à Chriſto, ab Apoſtolis, à primis Eccleſiarum fundatoribus ſe accepiſſe doceant, probentque longa continuaque ſerie Epiſcoporum, Patrum, Doctorum ſuorum, per omnia retrò ſæcula decurrente. Solæ id poſſunt Eccleſiæ Catholicæ, ſolæ Patres, Epiſcopos, Scripturæ germanos interpretes, doctores habent, ab ipſis uſque Apoſtolorum temporibus.

IV. In iis autem traditionibus, quas à Patre Chriſtus, à Chriſto Apoſtoli, ab his Epiſcopi & Doctores, ſuo quiſque ordine & ævo acceperunt, & perpetua ſucceſſione ſervaverunt, locum habent Scripturæ ipſæ. Ut traditionum ergo, ut Patrum, ut ſucceſſionis Epiſcopalium ſedium extorres ſunt hæretici omnes, ita & Scripturarum. Nihil hæ ad illos pertinent, nihil hæc ad illos hæreditas pertinet. Illas Eccleſia à Chriſto & ab Apoſtolis accepit; illas ſibi ſuiſque inviolatas ſervavit; ad earum poſſeſſionis conſortium transfugas ſuas, hoſtes ſuos non admittit. *Si hæc ita ſe habent, ut veritas nobis adjudicetur, quicunque in ea regula incedimus, quam Eccleſia ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo acceptam tradidit; conſtat ratio propoſiti noſtri, definientis non eſſe admittendos hæreticos ad eandem de Scripturis provocationem, quos ſine Scripturis probamus ad Scripturas non pertinere. Si enim hæretici ſunt, Chriſtiani eſſe non poſſunt; non à Chriſto habendo, quod de ſua electione ſectati hæreticorum nomine admittunt. Ita non Chriſtiani, nullum jus capiunt Chriſtianarum litterarum, ad quos meritò dicendum eſt, Qui eſtis? quando & unde veniſtis? quid in meo agitis, non mei? quo denique Marcion jure ſylvam meam cædis? qua licentia Valentine fontes meos tranſvertis? qua poteſtate Apelles limites meos commoves? Mea eſt poſſeſſio, quid hìc cæteri ad voluntatem veſtram ſeminatis & paſcitis? Mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas, ab ipſis authoribus quorum fuit res. Ego ſum hæres Apoſtolorum. Sicut caverunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo.*

V. Nihil ergo Hæreticis, nihil Schiſmaticis cum Scripturis, niſi ut eas interpretando corrumpant. *Illic igitur & Scripturarum, & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, ubi diverſitas invenitur doctrinæ.* Adulterantur Scripturæ, ſive textui ipſi demas, aut addas, ſive ſoſpite & intacta littera ſenſum depraves. Utrique vitio occurritur recurrendo ad ſucceſſiones & ad primas origines Eccleſiarum, quibus & littera ipſa & intelligentia Scripturarum ab Chriſto & ab Apoſtolis conſignata eſt, ad ſæculorum uſque fines continuis traditionibus perducenda. *Cùm autem omnis interpolatio poſterior credenda ſit, veniens utique ex cauſa æmulationis: quæ neque prior, neque domeſtica ejus unquam quod æmulatur; tam incredibile eſt ſapienti cuique, ut nos adulterum ſtylum intuliſſe videamur ſcripturis, qui ſumus à principio & primi; quàm illos non intuliſſe, qui ſunt & poſteri & adverſi. Alius manu Scripturas, alius ſenſu expoſitiones intervertit. Neque enim ſi Valentinus integro inſtrumento uti videatur, non callidiore ingenio quàm Marcion manus intulit veritati; Marcion enim exertè, & palam machæra, non ſtylo uſus eſt: quoniam ad materiam ſuam cædem Scripturarum confecit. Valentinus autem pepercit, quoniam non ad materiam ſcripturas, ſed materiam ad ſcripturas excogitavit: & tamen plus abſtulit, & plus adjecit, auferens proprietates ſingulorum quoque verborum, & adjiciens diſpoſitiones non comparentium rerum. Hæc ſunt ingenia de ſpiritalibus nequitiæ, & cum quibus luctatio eſt nobis, fratres, meritò contemplandæ fidei neceſſaria, ut electi manifeſtentur, ut reprobi detegantur.*

Ibidem.

VI. Quæ indoles prima fuit hæreſeos, eadem ſibi poſtea conſtat. Scidit primò Eccleſiam, & ita erupit; ſcinditur & ipſa identidem. Nova ſubinde excogitant hæreſes adversùs magiſtros ipſos ſuos; ita enim primùm antiquiſſimos ſpreverunt Eccleſiæ Magiſtros & Patres. Nulla in eis eminent ſchiſmata, quia ſchiſmaticæ ipſæ ubique ſunt. Denique ut Patres aſpernantur; ita & matres non habent, licentioſæ, incertæ, vagæ. *Cæterùm nec ſuis Præſidibus reverentiam noverunt. Et hoc eſt quod ſchiſmata apud hæreticos ferè non ſunt: quia cum ſint, non parent. Schiſma eſt enim unitas ipſa. Mentior ſi non etiam à regulis ſuis variant inter ſe, dum unuſquiſque proinde ſuo arbitrio modulatur, quæ accepit; quemadmodum de ſuo arbitrio ea compoſuit ille, qui tradidit. Agnoſcit naturam ſuam, & originis ſuæ morem, profectus rei. Idem licuit Valentinianis quod Valentino; idem Marcionitis quod Marcioni, de arbitrio ſuo fidem innovare. Denique penitus inſpectæ hæreſes omnes, in multis cum authoribus ſuis diſſentientes deprehenduntur. Plerique nec Eccleſias habent, ſine matre, ſine ſede, orba fide extorres ſibi latè vagantur.* Et libro primo contra Marcionem, *Quod ſi poſt Apoſtolorum tempora adulterium veritas paſſa eſt circa Dei regulam, ergo jam Apoſtolica traditio nihil paſſa eſt in tempore ſuo circa Dei regulam. Et non alia agnoſcenda erit traditio Apoſtolorum, quàm quæ hodie apud ipſorum Eccleſias editur.*

VII. Libro autem quarto adversùs eundem Marcionem, ſic rurſus ille antiquitati veritatem vendicat, abjudicat novitati. Prior enim veritas, quàm veritatis adulterium. Prior Chriſtus ipſe per ſeſe, tum per Apoſtolos ſuos veritatem orbi intulit: tum poſtea acceſſere, qui eam interpolarent, adversùm quos ineluctabile teſtimonium dicebant Eccleſiæ antiquiſſimæ, teſtes nimirum indubitatiſſimæ & toto orbe diſertiſſimæ, quid ante has novitates traditum, quid prædicatum fuiſſet. Hoc ariete antiquitatis Eccleſiæ Catholicæ impetebantur, hoc evertebantur primæ hæreſes, hoc poſteriores, hoc extremo etiamnum ſæculo evertuntur; & quidem tantò certiùs & invictiùs, quò poſteriores ſunt. Tantò enim utique ſplendidior & commendatior eſt Eccleſiæ antiquitas, quantò certior antiquitatis de novitate victoria. *Ego meum dico verum, Marcion ſuum. Ego Marcionis affirmo adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit, niſi temporis ratio; ei præſcribens authoritatem, quod antiquius reperietur; & ei præjudicans vitiationem, quod poſterius revincetur? In quantum enim falſum corruptio eſt veri, in tantum præcedat neceſſe eſt veritas falſum. Prior erit res paſſione, & materia æmulatione. Alioquin quàm abſurdum, ut ſi noſtrum antiquius probaverimus, Marcionis verò poſterius, & noſtrum ante videatur falſum, quàm habuerit de veritate materiam; & Marcionis ante credatur æmulationem à noſtro expertum, quàm eſt editum: & poſtremò id verius exiſtimetur, quod eſt ſerius poſt tot ac tanta jam opera atque documenta Chriſtianæ religionis ſæculo edita; quæ edi utique non potuiſſent ſine Evangelii veritate.*

Ibidem.

Sive de noſtris ergo dogmaticis aliquid nunc emendent hæretici, ſive de antiquis & Apoſtolicis, utrumque emendando confirmant: cum ſua hac emendatione id aſſequantur, ut omnia ſua nova eſſe prodant, & noſtra omnia antiqua. Id ergo Apoſtolorum fuerit, quod vetuſtiſſimum: quod in Eccleſiis quas ipſi condiderunt, hactenus ſervatum eſt. Ibidem. *Itaque dum (Marcion) emendat, utrumque confirmat, & noſtrum anterius, id emendans quod invenit: & id poſterius, quod de noſtri emendatione conſtituens, ſuum & novum fecit. In ſumma ſi conſtat id verius quod prius, id prius quod ab initio, ab initio quod ab Apoſtolis: pariter utique conſtabit id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolorum fuerit ſacroſanctum. Videamus quod lac à Paulo Corinthii hauſerint, ad quam regulam Galatæ ſint recorrecti, quid legant Philippenſes, Theſſalonicenſes, Epheſii, quid etiam Romani de proximo ſonent, quibus Evangelium & Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt.*

Dogmatum ergo authoritas ex ipſa etiam convaleſcit Apoſtolicarum Eccleſiarum antiquitate, vel ab his ſatarum, vel cum his communione ſociatarum; nullæ poſſunt hæreſes apud ſe oſtendere hujuſmodi traditiones, vel Eccleſias antiquiſſimas, perpetua ſucceſſione ita jam inde ab Apoſtolis radiantes. *Habemus & Joannis alumnas Eccleſias. Nam & ſi Apocalypſim ejus Marcion reſpuit, ordo tamen Epiſcoporum ad originem recenſus in Joannem ſtabit autorem. Sic & cæterarum generoſitas recognoſcitur. Dico itaque apud illas nec ſolas jam Apoſtolicas, ſed apud univerſas, quæ illis de ſocietate ſacramenti confœderantur, id Evangelium Lucæ ab initio editionis ſuæ ſtare, quod cum maximè tuemur. Marcionis verò pleriſque, nec notum; nullis autem notum, ut non eo damnatum. Habet planè & illud Eccleſias, ſed ſuas; tam poſteras, quàm adulteras; quarum ſi cenſum requiras, faciliùs Apoſtaticum invenias, quàm Apoſtolicum; Marcione ſcilicet conditore, vel aliquo de Marcionis examine. Faciunt favos & veſpæ, faciunt Eccleſias & Marcionitæ.*

VIII. Ad Traditiones eas venio, quæ ad diſciplinam magis ſpectant, quàm ad dogmata: quanquam & ex diſciplinis Eccleſiæ vetuſtiſſimis emergant non raro etiam dogmata. Eſſe verò Traditiones diſciplinæ ſine ſcripto traditas, & Eccleſiæ commendatiſſimas ab exordiis ſuis, ſic rurſum Tertullianus aureolo in libello de Corona militis: *Hanc (conſuetudinem) ſi nulla Scriptura determinaverit, certè conſuetudo corroboravit, quæ ſine dubio de traditione manavit. Quomodo enim uſurpari quid poteſt, ſi traditum priùs non eſt? Etiam in traditionis obtentu exigenda eſt, inquis, authoritas ſcripta. Ergo quæramus an & traditio non ſcripta non debeat recipi? Planè negabimus recipiendam, ſi nulla exempla præjudicent aliarum obſervationum, quas ſine ullius Scripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, exinde conſuetudinis patrocinio vindicamus. Denique à baptiſmate ingrediar. Aquam adituri, ibidem, ſed & aliquanto priùs in Eccleſia ſub Antiſtitis manu conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis ejus.*

Ex hoc porro ritu Eccleſiæ Catholicæ, parvulos dum baptiſmo tinguntur conteſtandi, ut renuntient diabolo & pompæ & angelis ejus, eliciebat Auguſtinus orthodoxam de peccato originali adversùs Pelagianos doctrinam. At mox ibidem Tertullianus de Traditionibus non ſcriptis, conſuetudini fideique ab Apoſtolis hauſtæ conjunctiſſimis: *Harum & aliarum ejuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules Scripturarum, nullam invenies; Traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix. Rationem traditioni, conſuetudini, fidei patrocinaturam, aut ipſe perſpicies, aut ab aliquo qui perſpexerit diſces. Interim nonnullam eſſe credes, cui debeatur obſequium.* Et mox: *His igitur exemplis renuntiatum erit, poſſe etiam non ſcriptam Traditionem in obſervatione defendi, confirmatam conſuetudine, idonea teſte probatæ tunc traditionis ex perſeverantia obſervationis. Conſuetudo autem etiam in civilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex.*

IX. Ex Hilario unum promam hìc locum, qui adprimè Tertulliano conſentiat; ubi ait ex ipſis hæreticorum deliramentis intelligi poſſe Eccleſiaſticam doctrinam; noſtri dogmatis antiquitatem, ex eorum novitatibus. Quod de ſuo enim illi addiderunt, hoc tam alienum eſt à veritate, quàm ab Eccleſiæ antiquitate; cùmque alii alia addiderint, hæc omnia eò neceſſe eſt collabi, quòd & inter ſe conflictantur, & ab Eccleſia diſſident, quæ una ſibi & eadem ſemper eſt: & Scripturas eodem ſemper modo interpretatur; quas illi ſuis placitis aptare malunt, quàm ad earum normam ſua placita inflectere. Ita Eccleſiæ cauſam juvant, quicumque impetunt. Hilar. de Trinit. l. 7. *Hoc enim Eccleſiæ proprium eſt, ut tum vincat, cum læditur: tum intelligatur, cum arguitur: tum obtineat, cum deſeritur.* Et infrà: *Cùm negari non poſſit ex vitio malæ intelligentiæ fidei extitiſſe diſſidium: dum quod legitur, ſenſui potiùs coaptatur, quàm lectioni ſenſus obtemperat: tamen dum ſibi partes ſingulæ adverſantur, non ſolùm ſuis, ſed etiam adverſariorum ad intelligenda doctrinis: ut dum adversùs eam unam omnes ſunt, impiiſſimum tamen errorem omnium, per id quod ſola eſt atque una, confutet.* Una erat fidei, ſymboli, una Scripturæ intelligentia in Eccleſia Catholica ante ullas exortas hæreſes: hanc hæretici poſtea pervertere conati, hoc ipſo conatu ſuo eam confirmarunt; in contrarias & ſibi mutuò adverſantes ſententias dum illam diſtrahunt; dumque non ſeſe illi, ſed illam ſibi coaptant, novitatem, futilitatem, perverſitatem ſuam produnt. Quin & eo certiſſimo argumento demonſtrant, non poſſe ſtare fidei ac doctrinæ veritatem, niſi ſervetur & unitas & antiquitas, & impenſiſſima in priſcos omnes fidei ſatores, patres, defenſores reverentia.

X. Vigilantium Reliquias Martyrum & earum cultum deridentem concerpens Hieronymus, & Romanam & cæteras orbis Eccleſias, & Romanum & reliquos illi Catholicos objicit Epiſcopos, qui Martyrum ſacras has exuvias impenſiſſimè, & olim & etiam tunc venerari ſolebant. Objicit illi & Eunomium ejuſdem hæreſeos authorem, pridem ab Eccleſia proſcriptum, cui tamen ſectatores ejus eam impendebant venerationem, qua ipſe Martyres & Apoſtolos fraudabat; objicit denique Tertullianum, qui jam antè ediderat adversùs eandem inſaniam inſigne volumen. Nec illud ſilebo, quod ſtrictim hìc attingit Hieronymus de Eunomio; aſſeclas ejus non ſolùm eos illi dependiſſe honores, quos Martyribus denegabant: ſed & ejus libros religioſiùs coluiſſe & audiſſe, quàm Evangelia; quòd in illo exiſtimarent fuiſſe *lumen veritatis*: ſicut & aliæ hæreſes *Paracletum in Montanum veniſſe* abundantiùs contendebant, quàm in alios quoſvis Eccleſiæ Doctores. Audiendus ergo Hieronymus: Hier. adverſ. Vigil. tom. 2. *Malè facit ergo Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli, ſecundùm nos oſſa veneranda, ſecundùm te vilem pulviſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? Et non ſolùm unius urbis, ſed totius orbis errant Epiſcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur Baſilicas mortuorum.* Et paulò pòſt: *Rides de Reliquiis Martyrum, & cum autore hujus hæreſeos Eunomio, Eccleſiis Chriſti calumniam ſtruis: nec tali ſocietate terreris, ut eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur? Omnes enim ſectatores ejus Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum non ingrediuntur; ut ſcilicet mortuum adorent Eunomium, cujus libros majoris autoritatis arbitrantur, quàm Evangelia: & in ipſo* *credunt eſſe lumen veritatis : ſicut aliæ hæreſes Paracletum in Montanum veniſſe contendunt, & Manichæum ipſum dicunt eſſe Paracletum. Scribit adverſùm hæreſim tuam, quæ olim erupit adverſùm Eccleſiam, ne & in hoc quaſi repertor novi ſceleris glorieris, Tertullianus vir eruditiſſimus inſigne volumen.*

Quos hic Hieronymus Vigilantio objicit Epiſcopos, ſive Romæ, ſive alibi terrarum, ii ſunt Apoſtolorum ſucceſſores, ii ſunt Patres Eccleſiæ, Scripturarum Apoſtolici interpretes, Apoſtolicarum Traditionum cuſtodes, nihil in his unquam innovantes: id enim ipſis ratum, id juratum eſt, nihil unquam novare, quod traditum eſt retinere. Enimverò quòd nil novent, invictiſſimum argumentum eſt ipſe eorum toto orbe terrarum conſenſus. Si quid enim quiſquam eorum novaret, ſi quid demeret, ſi quid Traditionibus adderet, non id ille facilè poſſet cæteris omnibus univerſæ Eccleſiæ Epiſcopis ſignificare, nedum approbare. Si quid novaret hic, novaret & ille, nec omnes in eaſdem innovationes conſentirent. Eſt ergo indubitatiſſimum documentum indeflexæ conſtantiæ in ſervandis avitis Traditionibus, earum apud Patres, apud Paſtores, apud Epiſcopos univerſæ Eccleſiæ conſenſus. Sed hæc apud Catholicos. Nam apud Eunomianos, Vigilantianos, Montaniſtas, Proteſtantium noſtri ævi complures, non illa antiquarum Traditionum conſtantia, non illa Eccleſiarum, Patrum, Epiſcoporum conſenſio in pretio eſt: non inde Scripturarum interpretandarum formam mutuantur. Totum illi acceptum ferunt *lumini veritatis*, quod illis privatim alluceat; vel *Paracleto*, quem ſibi aſpirare & allabi affirmant, etſi nullo præterquam ſuo teſtimonio id confirment; etſi id alii de aliis infirment. Nec enim idem Eunomio, quod Montano, quod noſtratibus Proteſtantibus lumen veritatis affulget: non idem illis omnibus aſpirat Paracletus. Quot Sectæ, tot lumina veritatis, tot Paracleti, ſibi mutuò adverſi & repugnantes. Hæ ſunt labes, hæ ruinæ hominum, quibus deſpicabiles ſunt Patres Eccleſiæ, in quorum conſenſione multò præclarius fulget lumen veritatis, Paracletus, Spiritus unitatis.

XI. Eadem Traditionum non ſcriptarum authoritas ab eodem Hieronymo ſæpiùs etiam alibi inculcatur. Ita enim ille adversùs Luciferianos ſcribens: *An neſcis Eccleſiarum hunc eſſe morem, ut baptizatis poſtea manus imponantur, & ita invocetur Spiritus ſanctus? Exigis ubi ſcriptum ſit? In Actibus Apoſtolorum. Etiam ſi Scripturæ autoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret. Nam & multa alia quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur, autoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare, deinde egreſſos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem: die Dominico & per omnem Pentecoſten, nec de geniculis adorare, & jejunium ſolvere: multaque alia ſcripta non ſunt, quæ rationabilis ſibi obſervatio vindicavit. Ex quo animadvertis nos Eccleſiæ conſuetudinem ſequi: licèt ante advocationem Spiritus conſtet aliquem baptizatum. Orthod. d. Non quidem abnuo hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem.*

Video poſſe has Hieronymi præclariſſimas ſententias ad Tertullianum authorem referri, quem hic ille ſecutus eſt. Sed hinc lucis & præſidii accedet potiùs aliquid Tertulliano, quàm decedet Hieronymo. Eſt & ad guſtum Tertulliani, quod ad calcem ejus operis addit Hieronymus, potuiſſe ſe objecto unius Eccleſiæ Sole iſtiuſmodi quæſtiones omnes arefacere; omnibus omnino in ea permanendum eſſe Eccleſia, quæ ab Apoſtolis fundata, hactenus viget floretque; ſi quæ Sectæ alio quàm Chriſti nomine nuncupentur, putà Marcionis, aut Valentini, aut cujuſcumque alterius, non poſſe has Eccleſias Chriſti cenſeri, quòd vel eo nomine ſuam ipſæ novitatem prodant; frivolum autem eſſe quòd de Scripturis glorientur, cùm vel perverſiſſimæ quæque hæreſes ex illis ſibi gloriam & præſidia aucupentur; cùm diabolus ipſe Scripturas allegarit; cùm Scripturæ non in legendo, ſed in intelligendo ſint. Ibidem. *Poteram diem iſtiuſmodi eloquio ducere, & omnes propoſitionum rivulos uno Eccleſiæ Sole ſiccare. Verùm quia jam multùm ſermocinati ſumus, & prolixitas concertationis audientium ſtudia laſſavit; brevem tibi apertamque animi mei ſententiam proferam: In illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata, uſque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos qui dicuntur Chriſti, non à Domino Jeſu Chriſto, ſed à quoquam alio nuncupari, utputa Marcionitas, Valentinos, Montenſes ſive Campates: ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam. Ex hoc enim ipſo quod poſtea ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apoſtolus prænuntiavit. Nec ſibi blandiantur, ſi de Scripturarum capitulis videntur ſibi affirmare, quod dicunt, cùm & diabolus de Scripturis aliqua ſit locutus, & Scripturæ non in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo.*

His conſonat quod idem Hieronymus allegabat ad pertinaces aliquos Origenis errorum patronos; Romanis & Catholicis auribus parci orabat; nec enim eas ferre poſſe, ut poſt quadringentos annos audire incipiant dogmata aliqua hactenus ſibi inaudita; hactenus orbem Chriſtianum his novitatibus caruiſſe, nec illubenter poſthac cariturum; ſibi & Catholicis omnibus certum eſſe ei immori fidei, cui à puero ſit innutritus. Quod autem cauſantur, non eſſe Origenis hos errores, ſed eorum qui illos poſtea ejus libris inſperſerunt; id verò nugatorium eſſe. An toto enim terrarum orbe corrumpi & falſari potuere Origenis exemplaria? Ne fieri quidem id potuiſſe: poſtquam in omnes orbis Provincias diſſeminata fuere, ut omnia in eoſdem errores depravarentur. Ita ergo Hieronymus in Epiſtola ad Pammachium & Oceanum adverſùs errores Origenis: *Quiſquis es aſſertor novorum dogmatum, quæſo te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtoli voce laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod antè neſcivimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Uſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum.* Et infrà: *Solus inventus eſt Origenes, cujus ſcripta in toto orbe pariter falſarentur: & quaſi ad Mithridatis litteras, omnis veritas uno die de voluminibus illius raderetur. Si unus violatus eſt liber, num univerſa ejus opera, quæ diverſis & locis & temporibus edidit, ſimul corrumpi potuerunt?*

CAPUT XXV.

Ex aliis Patribus Latinis, de Eccleſiarum, Patrum, Epiſcoporum traditione, ſucceſſione, conſenſione, antiquitate & authoritate.

I. Pacianus Novatianos refellit, quod novi, quod novatores ſint, quod miſſionem ſuam nec ordinaria ſucceſſione probent, nec miraculis, nec prophetiis, etſi nova afferant.

II. Nihil ad Eccleſiam diſputationes; ut quæ veritatis pace & ſecuritate ab exordio fruatur.

III. Ex Vincentio Lirinenſi, etſi perfecta ſit Scriptura, neceſſe fuit ob diverſiſſimas ejus explicationes, ei adjungi Eccleſiaſticam intelligentiam & traditionem.

IV. Ex eodem ſequenda eſt univerſalitas, antiquitas,

quitas, conſenſio omnium, vel penè omnium Patrum & Doctorum Eccleſiæ.

V. Exemplo Cypriani, & Stephani Papæ probatur explodi debere novitatem, retineri vetuſtatem.

VI. Et Origenes, & Tertullianus magna tentatio fuit, qua Deus nos admonuit, non uni alicui quantocunque, ſed conſenſioni Patrum adhæreſcere.

VII. Nihil vel Patres, vel Concilia novarunt: priorem tantùm doctrinam explanarunt: Traditiones non ſcriptas ſcriptis mandarunt.

VIII. Quàm denſi ſint & aſſidui hæretici in ſcripturis citandis, ſed perverſo ſenſu.

IX. Ex eodem ubi primùm novus error erumpit, tum omnium Patrum compilanda ſunt nobis teſtimonia ad eas Scripturas intelligendas, quas Novatores objectant. Huic inſtituto ſerviunt noſtra hæc Theologica dogmata. Quantum ab his præceptionibus diſſideant Proteſtantes.

X. Ex Fulgentio, Eccleſia, Patrum, Præſulumque ejus conſenſio à veritate aberrare non poteſt.

XI. Ex Petro Cluniacenſi, quàm non poſſit à vero aberrare Eccleſia, cujus cordi inhoſpitatur veritas, Pater, Filius, Spiritus ſanctus.

XII. Ex eodem, ut Scripturas ab Eccleſia habent Hæretici, ita & cætera dogmata debent habere.

XIII. Quantum hìc præſidii habeamus adversùs Proteſtantes, & eorum domeſticum veritatis oraculum.

Epiſt. 3. Bibl. Patr. Tom. 3. pag. 57. 58.

I. EXciderat penè nobis Pacianus Barcinonenſis Epiſcopus, qui adversùs Novatianum, ajentem *quod poſt baptiſmum pœnitere non liceat; quod mortale peccatum Eccleſia donare non poſſit, immo quod ipſa pereat recipiendo peccantes:* contra hos inquam ſcribens Pacianus, quærit primùm, Quis dogmatis hujus author primus fuerit? *Quis hoc vindicat, frater, Moyſes, an Paulus, an Chriſtus? At Moyſes deleri è libro pro blaſphematoribus optat, & Paulus anathema eſſe pro fratribus; & ipſe Dominus pro injuſtis pati mavult. Nullus horum, inquies. Qui ergo? Novatianus hoc præcepit. Immaculatus aliquis & purus, qui Novatum non audierit, qui nunquam Eccleſiam deſeruerit, qui ab Epiſcopis Epiſcopus factus ſit, qui jure ordinario conſecratus, qui vacantem Cathedram in Eccleſia conſequutus?* Tum quærit, quando primùm id prædicari cœperit, an novi author Evangelii miraculis editis ſibi fidem & authoritatem quæſierit? *At vel quando, frater, quibuſve temporibus? Statim poſt Domini paſſionem? Poſt Decii principatum, id eſt, poſt trecentos propè annos Dominicæ paſſionis. Quid ergo tunc Prophetas ſequutus eſt, ut Cataphryges? an Philomenem aliquam, ut Apelles? an ipſe tantum authoritatis accepit? Linguis loquutus eſt? Prophetavit? Suſcitare mortuos potuit? Horum enim aliquid habere debuerat, ut Evangelium novi juris induceret.*

II. Igitur ne audiri quidem debent in quolibet proponendo dogmate, qui Eccleſiam deſeruerunt, qui non ab Epiſcopis Epiſcopi ordinati ſunt, qui jure ordinario ordinati non ſunt, qui vacantem Cathedram in Eccleſia ipſius Eccleſiæ juſſu conſecuti non ſunt: qui poſt complura ſæcula novi aliquid obrudunt, nec miris operibus id confirmant, etſi ne tum quidem admitti eos debere cenſet Apoſtolus. Eodem prorſus hæc recidunt, atque illa quæ ſuperiùs alii Patres de Apoſtolicarum & Epiſcopalium ſedium ſucceſſione & traditione antiquiſſima doctrinæ orthodoxæ. Cùm denique ad diſputationes de Scripturis provocaret Novatianus, reſpondet Pacianus, Eccleſiæ nihil opus eſſe tricis & tanto diſputationum anfractu: in ipſius veritatis gremio natam altamque eam eſſe: ſucceſſionis ſerie & antiquiſſima pace illam niti, adeoque tota ſecuritate frui: altercari, & omnes Scripturarum angulos ſcrutari, eorum eſſe, qui novum aliquid & hactenus inconceſſum uſurpant. *Age, inquies, certemus exemplis, & ratione pugnemus. At ego huc uſque ſecurus: ipſa Eccleſiæ ſerie, congregationis antiquæ pace contentus: nulla diſcordiæ ſtudia didici, nulla certaminum argumenta quæſivi. Tu poſtquam à reliquo corpore ſegregatus es, & à matre diviſus, ut rationem facti tui redderes, totos librorum receſſus aſſiduus ſcrutator inquiris: occulta quæque ſollicitas, quidquid exinde ſecurum eſt, inquietas. Noſtri nihil ultrò diſputavere majores, nuda eſt apud nos ipſa ſecuritas.*

Ibid. pag. 58.

Commonit. l. c. 1. 2.

III. Paulò explicatiùs hæc eadem exequitur Vincentius Lirenenſis, qui ſtatim profitetur: *Catholicæ fidei regulam ab hæreticæ pravitatis falſitate poſſe diſcerni, primùm divinæ legis authoritate, tum deinde Eccleſiæ Catholicæ traditione.* Quid autem cauſæ ſit quamobrem neceſſe ſit Scripturis adjici Eccleſiaſticam traditionem, traditamque à Patribus earum intelligentiam, ſic ille mox ibidem aperit: *Hic forſitan requirat aliquis: Cùm ſit perfectus Scripturarum canon, ſibique ad omnia ſatis ſuperque ſufficiat: quid opus eſt ut ei Eccleſiaſticæ intelligentiæ jungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam ſacram pro ipſa ſui altitudine, non uno eodemque ſenſu univerſi accipiunt, ſed ejuſdem eloquia aliter alius atque alius interpretatur, ut penè quot homines ſunt, tot illinc ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Fotinus, Apollinaris, Priſcillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Celeſtius, aliter poſtremò Neſtorius. Atque idcirco multùm neceſſe eſt, propter tantos tam varii erroris anfractus, ut Propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea, ſecundùm Eccleſiaſtici & Catholici ſenſus normam dirigatur.*

Bibl. Patr. Tom. 4. part. 1. p. 56.

IV. Subjicit mox Vincentius, in Eccleſia Catholica ſectandam univerſitatem, antiquitatem, conſenſionem; univerſitate eam deſignari fidem, quàm ubique terrarum confitetur Eccleſia; antiquitate declarari ſenſus illos Scripturæ, quos ſancti Patres & majores noſtri tenuerunt; conſenſione contineri, ut non ſingulos forſan Patres, ſed concentum ſectemur omnium, vel certè penè omnium Eccleſiæ Sacerdotum, Patrum, Doctorum. *In ipſa item Catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, ut id teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: hoc eſt etenim verè proprièque Catholicum, quod ipſa vis nominis, ratioque declarat, quæ omnia ferè univerſaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, ſi ſequamur univerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. Sequemur autem univerſitatem hoc modo: Si hanc unam fidem veram eſſe fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Eccleſia: antiquitatem verò ita, ſi ab iis ſenſibus nullatenus recedamus, quos ſanctos majores ac Patres noſtros celebraſſe manifeſtum eſt; conſenſionem quoque itidem, ſi in ipſa vetuſtate omnium, vel certè penè omnium ſacerdotum pariter & magiſtrorum definitiones, ſententiaſque ſectemur.*

Ibid. c. 3. pag. 57.

V. Quantus vir fuerit Cyprianus, quantæ inter Patres gloriæ, nemo neſcit, & ſi in Eccleſiæ rebus valdè hoſpes. At non illi uni committere ſe debuere fideles; ſed antiquæ traditioni Eccleſiarum, quod urgebat, & quod tandem pervicit Stephanus Papa datis ad Africanos Epiſtolis. Unde Vincentius mox ibidem: *Denique (Stephanus) in Epiſtola, quæ tunc ad Africam miſſa eſt, his verbis ſanxit; Nihil novandum, niſi quod traditum eſt. Intelligebat enim vir ſanctus & prudens, nihil aliud rationem pietatis admittere, niſi ut omnia, quæ fide à Patribus ſuſcepta forent, eadem fide filiis conſignarentur, noſque religionem non quà vellemus ducere, ſed potius quà illa duceret,*

Cap. 9. pag. 59.

ret, ſequi oportere; idque eſſe proprium Chriſtianæ modeſtiæ & gravitatis, non ſua poſteris traducere, ſed à majoribus accepta ſervare. Quis ergo tunc univerſi negotii exitus? quis utique, niſi uſitatus & ſolitus? Retenta eſt ſcilicet antiquitas, exploſa novitas.

VI. Quantus vir fuerit Origenes, nemo facilè dixerit; de eo prolixè hìc diſſerit Vincentius, ut pòſt admoneat, non illi tamen hærendum fuiſſe, ſed Eccleſiæ, ſed Patrum conſenſioni; ut graviſſima illa fuerit tentatio, qua experiri voluit Deus, qui ſibi, qui Chriſto, qui Eccleſiæ ſuæ adhæreſcerent, quì Patrum Eccleſiæ conſenſui, potius quàm privati qualiſcumque hominis exiſtimationi, vel amori. Ibid. c. 23. pag. 69. *Quamobrem hic idem Origenes tantus ac talis, dum gratia Dei inſolentiùs abutitur, dum ingenio ſuo nimium indulget, ſibique ſatis credit, cùm parvipendit antiquam Chriſtianæ religionis ſimplicitatem, dum ſe plus cunctis ſapere præſumit, dum Eccleſiaſticas traditiones & veterum magiſteria contemnens, quædam Scipturarum capitula novo more interpretatur; meruit ut de ſe quoque Eccleſiæ Dei diceretur: Si ſurrexerit in medio tui Propheta.* Et paulò pòſt: *Non audies, inquit, verba Prophetæ illius. Et item: Quia, inquit, tentat vos Dominus Deus veſter, utrum diligatis eum, an non.*

Fuit & ingens tentatio Tertullianus, Ibid. c. 24. pag. 70. *cujus quot penè verba, tot ſententiæ ſunt: quot ſenſus, tot victoriæ.* At ille ipſe, *Fecit ad extremum, quod de eo beatus confeſſor Hilarius quodam loco ſcribit: Sequenti, inquit, errore detraxit ſcriptis probabilibus authoritatem. Et fuit ipſe quoque in Eccleſia magna tentatio.*

Vix vehementius, vix opportunius dici quidquam potuit ad revocandos in Catholicæ matris ſinum Sectarios omnes extremæ hujus ætatis: nec enim illi à fide Catholica deviarunt, niſi vel Eccleſiæ tædio, quam ut Chriſti ſponſam amare, complecti, venerari impenſiſſimè debuerunt: vel novi & privati alicujus doctoris amore, & exiſtimatione, qui quantuſcunque eſſet, non facilè Cypriano, non Tertulliano, non Origeni coæquandus fuerat; non ſaltem Eccleſiæ univerſæ Ibid. c. 25. antehabendus. *Quæ cum ita ſint, ille eſt verus, & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui divinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit; non hominis cujuſpiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non Philoſophiam: ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus, ac ſtabilis permanens, quidquid univerſaliter antiquitus Eccleſiam Catholicam tenuiſſe cognoverit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernit. Quidquid verò ab aliquo deinceps uno præter omnes, vel contra omnes ſanctos novum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelliget pertinere; tum præcipuè beati Apoſtoli Pauli eruditus eloquiis: hoc eſt enim quod in prima ad Corinthios ſcribit, Oportet, inquit, & hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant in vobis.*

VII. Quàm fida ſit Eccleſia traditionum priſcarum cuſtos, & depoſitorum apud ſe dogmatum: quàm Concilia ipſa nihil novent, nihil mutent; ſed antiquam tantùm fidem elucident, & confirment, idque litteris mandent, quod non ſcripta traditione priùs tenebatur. Ibid. c. 32. pag. 74. *Chriſti verò Eccleſia ſedula & cauta depoſitorum apud ſe dogmatum cuſtos nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit.* Et mox: *Denique quid unquam aliud Conciliorum decretis eniſa eſt, niſi ut quod antea ſimpliciter credebatur, hoc idem poſtea diligentiùs crederetur? quod antea lentiùs prædicabatur, hoc idem poſtea inſtantius prædicaretur: quod antea ſecuriùs colebatur, hoc idem poſtea ſollicitiùs excoleretur? Hoc inquam ſemper; neque quidquam præterea hæreticorum novitatibus excitata Conciliorum ſuorum decretis Catholica perfecit Eccleſia, niſi ut quod priùs à majoribus ſola traditione ſuſceperat, hoc inde poſteris etiam per ſcripturæ chirographum conſignaret.*

Et Patrum ergo & Conciliorum ea eſt doctrina, de qua ajebat Paulus, devitandum illum eſſe, qui eam non teneret: per ſingulas videlicet ætatum ſucceſſiones perpetuatam, & in fines uſque ſæculorum perpetuandam. *Si quis, inquit, venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert. Quam doctrinam, niſi Catholicam, & univerſalem? & unam eandemque per ſingulas ætatum ſucceſſiones incorrupta veritatis traditione manentem, & uſque in ſæcula ſine fine manſuram.*

VIII. Quàm crebri autem & quàm denſi ſint hæretici in Scripturis citandis, quàm ſubdoli in iis interpretandis, ſic rurſus Vincentius: Ibid. c. 35. pag. 75. *Hic fortaſſe aliquis interroget, An & hæretici divinæ Scripturæ teſtimoniis utantur? Utuntur planè, & vehementer quidem: nam videas eos volare per ſingula quæque ſanctæ legis volumina, per Moyſi, per Regnorum libros, per Pſalmos, per Apoſtolos, per Evangelia, & Prophetas. Sive enim apud ſuos, ſive alienos, ſive privatim, ſive publicè, ſive in ſermonibus, ſive in libris, ſive in conviviis, ſive in plateis, nihil unquam penè de ſuo proferunt, quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samoſateni opuſcula, Priſcilliani, Eunomii, Joviniani, reliquarumque peſtium: cernas infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ non novi, aut veteris Teſtamenti ſententiis fucata & colorata ſit.* Illos videlicet imitantur hæretici, qui venenatis ſuccis ut pretium faciant, optimorum præfigunt titulos medicaminum. Ibid. pag. 76. *Quod etiam his curæ eſt, & qui mala gramina & noxios ſuccos medicaminum vocabulis præcolorant, ut nemo ferè ubi ſupraſcriptum legerit remedium, ſuſpicetur venenum.* Et diabolus olim Chriſto, & nunc membra diaboli membris Chriſti Scripturas ingerunt: Pag. 7 *Ut tanto Evangelicæ authoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica, ſed Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam ſicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra ſcilicet diaboli membris Chriſti: perfidi fidelibus, ſacrilegi religioſis, hæretici poſtremò Catholicis.* Quid verò Chriſto diabolus ſuadebat? Mitte te deorſum: quod & nunc hæretici Catholicis inſuſurrant, ut de arce quadam templi, id eſt Eccleſiæ, quæ templum Dei vivi eſt, id eſt, de quodam Eccleſiaſticarum traditionum vertice, in profundum diſputationum ſe demittant. *Mitte te deorſum, id eſt, ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ etiam Templum Dei putatur, doctrina & traditione dimitte.*

IX. His ita præſtructis ſic ſtatuit Vincentius, cùm primùm novus aliquis error irrumpit, & Scripturæ teſtimoniis ſe vallare nititur: ſtatim nobis ſanctorum Patrum Majorumque ſententias coacervandas eſſe, ex quibus orthodoxa illarum Scripturarum interpretatio eliciatur. Sed illorum duntaxat Patrum compilandæ nobis ſententiæ ſunt, qui in fide & communione Catholica vitam traduxere, aut pro Chriſto etiam mortem obiere. Cap. 39. pag. 78. *Itaque cùm primùm mali cujuſque erroris putredo erumpere cœperit, & ad defenſionem ſui quædam ſacræ legis verba furari, eaque fallaciter & fraudulenter exponere; ſtatim interpretando canoni Majorum ſententiæ congregandæ ſunt, quibus illud quodcumque exurget novitium, ideoque profanum, & abſque ulla ambage prodatur, & ſine ulla retractatione damnetur. Sed eorum dumtaxat Patrum ſententiæ conferendæ ſunt, qui in fide & communione Catholica ſanctè, ſapienter, conſtanter viventes, docentes & permanentes, vel mori in Chriſto fideliter, vel occidi pro Chriſto feliciter meruerunt.*

Ei planè Vincentii propoſito ac inſtituto deſudat noſtra hæc tota Theologicorum dogmatum lucubratio, ut ſanctorum Patrum Græcorum Latinorumque jam inde ab exordio Chriſtiani nominis ſuffragia corradamus, quæ ad confirmandam valeant Catholicam doctrinam propemodum omnem, & ad hæreſes omnes opprimendas. Sed & cùm rurſus moneat Vincentius, ut ne uni nos devoveamus quantæcumque eruditionis & ſanctimoniæ Magiſtro inter ſanctos Patres; huic quoque monito morem geſſimus, denſoque ſemper agmine conſentientium ſibi Patrum teſtimonia conglobavimus. Ita enim ſuadet, ita jubet Vincentius: *Quibus tamen hac lege credendum eſt, ut quidquid vel omnes, vel plures uno eodemque ſenſu manifeſtè, frequenter, perſeveranter, velut quodam conſentiente ſibi Magiſtrorum conſilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur. Quidquid verò, quamvis ille ſanctus & doctus, quamvis Epiſcopus, quamvis Confeſſor & Martyr, præter omnes aut etiam contra omnes ſenſerit, id inter proprias & occultas & privatas opiniunculas, à communis, publicæ & generalis ſententiæ auctoritate ſecretum ſit; nec cum ſummo æternæ ſalutis periculo, juxta ſacrilegam hæreticorum & ſchiſmaticorum conſuetudinem, univerſalis dogmatis antiqua veritate dimiſſa, unius hominis novitium ſectemur errorem.*

Ibidem.

Ab his quàm immaniter diſcrepent noſtri hujus ævi Proteſtantes, nihil attinet dicere. Ubi enim hìc illa veritatis lumina, ubi interiora illa Spiritus ſancti effata cuique heterodoxo Paſtori, cuique inter eos privato privatim & clam afflantis cujuſque Scripturarum loci intelligentiam claram, certam, indubiam, quæ nec ſanctis Patribus, nec Conciliis ipſis contrà definientibus concedere debeat? Totum vult Vincentius, totum vult Eccleſia, totum volunt ſancti Patres à communi Patrum, Eccleſiarum & Traditionum conſenſu religari; totum volunt Proteſtantes ii, quos hìc inſectamur, ab unius Paſtoris lumine privato, totum ab unius arbitrio pendere, totum etiam à privati cujuſque, qui ſe ex electorum grege eſſe confidat, inſtinctu. Quæ ratio quantis pateat erroribus, ludibriis, fraudibus, quis non videt? Hinc apud Catholicos ſumma conſtantia, unitaſque dogmatum in tanto ſæculorum decurſu, & innumerabili Eccleſiarum multitudine: nec enim poteſt cuiquam imponere, aut fallere, vel falli & alternare tanta omnium conſenſio. At apud hæreſes tot fides, tot novitates, tot mutationes, quot Paſtores, quot plebes, quot privati, ſuo quiſque ingenio, ſuo inſtinctui indulgentes, & privatas libidines Spiritus ſancti lumina & afflatus eſſe ſibi aliiſque mentientes.

X. Venio ad Fulgentium Ruſpenſem Epiſcopum, ubi famoſam tunc temporis tractat quæſtionem de Baptiſmo Æthiopis, qui baptiſmo diu expetito donatus non fuerat, niſi poſtquam illi repentina vis morbi ſenſum eripuerat; ut quid acciperet, tunc quidem neſciret; quo etiam morbo abreptus eſt. Reſpondet autem incunctanter Fulgentius valuiſſe ejuſmodi baptiſmum, idque probat ex Eccleſiæ univerſalis conſenſu & uſu antiquiſſimo, ne hujuſmodi quidem ægros mente tum alienatos repellendi à baptiſmo, ſi ejus antè cupidi fuiſſent. In his autem errare non poſſe Eccleſiam, quæ columna & firmamentum veritatis eſt, & quæ ad hos uſus Patrum & Præſulum ſuorum conſenſione conſpirat; ſic probat Fulgentius, ut inde prorſus id elicias, Catholica fide certum ratumque eſſe, quidquid Eccleſiarum, Præſulum, Patrumque conſenſu firmatum eſt: *Hoc autem ſtatuentes ſancti Patres, & quid Eccleſia facere debeat, & quid ille percipiat, indicarunt. Neque enim hoc Eccleſia faceret, ſi ille nullum in hoc facto beneficium percepiſſet. Nam cùm Eccleſiam Dei, columnam & firmamentum veritatis eſſe teſtatur Apoſtolus; ſi aliquam in myſteriis fidei habet partem, ubi non ſit veritas firma, non eſt omnibus myſteriis columna & firmamentum veritatis. Quæcumque enim firmitas ſacramentis ejus adimitur, ipſi Eccleſiæ neceſſe eſt auferatur. Non ergo columna & firmamentum veritatis veraciter vocatur Eccleſia, ſi in ipſo principali humanæ ſalutis myſterio invenitur infirma. Sed quia veraciter columna & firmamentum veritatis ab Apoſtolo nuncupatur, quidquid ſecundùm ipſius Eccleſiæ conſtituta in ſanctis Myſteriis redemptionis & reconciliationis humanæ, intra eam datur & accipitur, firma veritate datur, firma veritate percipitur. Ut autem ſanctæ matris Eccleſiæ generalia conſtituta, id eſt, ea quæ concordiſſima cunctorum firmat aſſenſio Pontificum, nullatenus repellamus, in Proverbiis ita præcipitur: Audi fili leges patris tui, & ne repellas inſtituta matris tuæ.*

Fulgent. de Bapt. Æthni. cap. 10. pag. 209.

XI. Ex poſterioribus ſive Theologis, ſive Patribus, unus & alter ſuperſunt quos hìc attexam, ut qui eaſdem ſemper machinas inexpugnabiles adhibuerint, Traditionum, conſenſionis ſanctorum Patrum, Eccleſiarum toto orbe terrarum ambitu ſparſarum, & Epiſcoporum in iis continua ſerie ſibi ſuccedentium adversùs ſui quique temporis hæreticos. A noſtratibus Proteſtantibus non multùm recedebant Petrobruſiani, in quos calamum ſtrinxit Petrus Venerabilis Abbas Cluniacenſis. Sic ergo ille urgebat, non poſſe fidem & authoritatem Eccleſiæ detrectari à quoquam Chriſtiano, cùm ei adſit ſemper inhabitetque Chriſtus, ex ſua ipſius ſponſione; cùm ei ſemper adſit inſitque Spiritus ſanctus; cùm Patri Filioque ita inſit, ut Pater Filio, ut Filius Patri ineſt, ipſius ex Chriſti verbis & non irritis unquam precibus; cùm eam illi Filius claritatem, quam à Patre acceperat, contulerit. An potuit, inquit Petrus, per mille jam amplius annos falli & fallere Eccleſia; cùm ei ſemper proximus intimuſque affuerit verax Pater, veritas Filius, & Spiritus veritatis? Hæc Petrus, quæ non piguit meis etiam verbis inculcare, ut tantò penitiùs Lectorum animis inſigantur. *Non debet ergo credi teſtimoniis Eccleſiæ, cui indiviſibiliter Chriſtus cohabitat, uſque ad conſummationem ſæculi? Non debet credi teſtimoniis Eccleſiæ, cum qua Spiritus ſanctus inſeparabiliter permanet, non hìc tantùm, ſed in æternum? Non debet credi teſtimoniis Eccleſiæ, quæ unum cum Patre & Filio eſt, ſicut Pater in Filio, & Filius in Patre? cui eam claritatem Filius Dei dedit, quam accepit à Patre? Non debet credi teſtimoniis Eccleſiæ, de qua, hoc eſt de electis & prædeſtinatis, dicitur, Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum: ut videant claritatem meam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me à conſtitutione mundi? Quomodo ergo potuit, non dico tanto, ſed ſaltem parvo tempore; quomodo, inquam, potuit tantum errorem tanto tempore ſequi? quomodo potuit pluſquam per mille annos & falli & fallere Eccleſia, cum qua verax Pater, cum qua veritas Filius, cum qua veritatis Spiritus perpetuò manſit? Sed cùm hoc omnino impoſſibile ſit, colligitur quod ejus traditionibus omnibus, ſicut Apoſtolicis omnimodis ab omnibus fidelibus fides exhiberi debeat.*

Bibl. Clun. pag. 1133.

XII. Cùm ex Scripturis autem ſola Evangelia admitterent Petrobruſiani, ſic imminebat illis Petrus, cùm ea non haberent niſi ab Eccleſia & Patrum traditione, non poſſe ergo jam eos non ſimiliter aſſentiri & aliis rebus in ómnibus Eccleſiæ authoritati & Traditionibus Patrum. Ecquid enim poteſt cauſæ eſſe, ut Eccleſiæ ejuſque Patribus & Traditionibus nunc acquieſcant, nunc renitantur? Eadem ubique Eccleſiæ, Patrum, Traditionum cauſa eſt, eadem vis & majeſtas. Aut abjicienda ergo illis ſunt Evangelia, aut complectendæ unà Scripturæ reliquæ, Scripturarumque intelligentiæ

Ibidem: pag. 1134.

ligentiæ & Traditiones, quas una eademque commendat, & à Chriſto Apoſtoliſque accepit, ab his ad nos incorrupta fide propagavit Eccleſia Catholica. *Cùm enim non ex viſis, neque auditis, ſed ex Eccleſiæ & Patrum traditione, hæc univerſa mundus credat, ſperet, diligat, nec vos ex viſis vel auditis, ſed ex ejuſdem Eccleſiæ, & eorundem Patrum traditione, Evangelium teneatis, quod nullo modo negare poteſtis, invicta ratione cogente, aut quod ſimul abſque aliqua exceptione ab eadem Eccleſia nobis pariter & vobis traditum eſt, ſuſcipietis, & Evangelium cum Epiſtolis Apoſtolorum, & libris omnibus quos negabatis, retinebitis: aut noſtris libris abjectis, Evangelium pariter, quod ſolum vobis remanſerat, amittetis. Quo amiſſo, non jam nobis ut Chriſtiani hæretici, ſed ſicut Ethnici & Publicani eritis.*

Ibidem: pag. 1210. 1213.

Inferiùs denique ſic idem argumentum premit Petrus. Cùm à qua una habent Evangelia, ab eadem ipſa Eccleſia Catholica habeamus & Scripturas & Traditiones alias complures, divina ſacrificia, oblationeſque & preces viventium pro iis qui vitæ hujus curriculo jam defuncti ſunt; pari fide & obſequio hæc omnia illis amplexanda eſſe, cùm pari authoritatis pondere, una Eccleſiæ authoritate & traditione illis hæc omnia ſint commendata. *Superiùs enim dixiſtis, nullos vos libros, nullas traditiones Eccleſiæ ab Eccleſia præter Evangelium ſuſcipere, ſed illi tantùm, hoc eſt, Evangelio fidem vos firmiſſimam conſervare. Ad quod ego reſpondi: Si indifferenter ab Eccleſia tam Evangelium quàm alios libros, quos Canonicos dicimus, cum aliis authenticis Traditionibus ſuſcepiſtis indifferenter, aut omnia ſuſcipere, aut omnia reſpuere debetis. Quod enim indifferenter ab Eccleſia tam nobis quàm vobis traditum eſt, aut indifferenter totum ſuſcipiendum, aut totum rejiciendum eſt. Sed Evangelium rejiciendum eſſe vos non conceditis. Quia ergo Evangelium rejiciendum eſſe non conceditis, quidquid cum Evangelio ab eadem Eccleſia, quæ Evangelium tradidit, traditum eſt, invicta ratione cogente à vobis ſuſcipiendum eſt. Traditum autem ab ea, quam dixi, Eccleſia, in Eccleſia inveniſtis, ut divinis ſacrificiis, ſacris orationibus, aliiſque pietatis operibus, fideles in carne viventes, alios cum ſigno fidei & ſpei Chriſtianæ carne exutos juvare ſtudeant; ut quod bonæ quidem eorum vitæ, ſed imperfectæ defuit, de ſupereffluente Conditoris pietate piè præſumentes, ſupplere contendant. Quod quia ſic vobis ab Eccleſia jam dicta, ſicut Evangelium traditum eſt, prorſus tam à vobis quàm ab univerſis ſicut Evangelium ſuſcipiendum eſt.*

XIII. Unius hujus arietis impulſu funditus labefactantur & corruunt omnes prorſus hæreſes & Sectarum novitates, ſed harum maximè poſteriorum Eccleſiæ ætatum. Omnes enim Scripturis, omnes Evangeliis ſaltem aſſurgunt, & nuperæ cùm ſint, non poſſunt ea accepiſſe niſi ab Eccleſia Catholica toto orbe diffuſa: cujus authoritati ſemel ſubſcripſiſſe, & in re longè maximi ponderis ſubſcripſiſſe, id verò omnium Sectarum ab ea abhorrentium jam damnatio eſt. Quo enim lumine internoſcere poſſunt ubi ſit, & ubi non ſit Eccleſiæ fides adjicienda? Non enim ex Scripturis, quas antè neceſſe eſt ab Eccleſia vera & indubitata veras & indubitatas accipiant. Recurrant ergo neceſſe eſt ad arcanum illud & commentitium cujuſque vel Magiſtri, vel privati Proteſtantis lumen, & Spiritus ſancti domeſticum oraculum, quo peræquè omnes antiquæ hæreſes, aut pleræque gloriabantur, & ita aliæ ab aliis longè diverſa eodem lumine videntibus ſugillabantur. Hoc lumen neceſſe eſt omnibus impertiant ſuæ Sectæ conſortibus, plebibus, mulierculis, pueris, puelliſque, illiteratis de trivio opificibus. Has enim eſſe veras Scripturas ſi illi credunt ex fide & authoritate Paſtorum ſuorum, quin ex Eccleſiæ potius univerſæ fide & authoritate credunt, cui & Paſtores ipſos ſuos ea quidem in re inniti ipſiſſimi vident? An vel ipſi enim, vel eorum Paſtores niſi ex Eccleſiæ Catholicæ traditione poſſunt accepiſſe Scripturas? An illud etiam interius lumen demonſtrat illis omnibus, Paſtoribus, gregibuſque, litterarum omnino expertibus, has eſſe Scripturas canonicas, has earum caſtigatiſſimas verſiones, aut editiones, Hebraicas, Græcas, Latinas, has earum intelligentias? an mulierculæ, an virgunculæ, an pueri id in eo lumine vident, atque ita credunt, & huic ſuæ fidei ſalutem ſuam ſempiternam committunt?

Vel ipſa meridiana luce clarius eſt, aut opinionum portenta quædam hæc eſſe, aut veluti ſomniantium ludibria, quæ nec in cogitationem veniunt imperitæ Proteſtantium plebis, & miror ſi in Paſtorum, niſi ubi extremo neceſſitatis telo adacti, & Traditionum Eccleſiaſticarum, ipſiuſque Eccleſiæ Catholicæ pondere oppreſſi, ad has ineptias confugere coguntur; quod non effugium jam eſt, ſed cauſæ Sectæque, & omnium omnino Sectarum excidium. Hæc paulò accuratiùs hìc expendenda duxi, ut hinc Lectori approbem, certè excuſem meam alioqui nimiam prolixitatem in Eccleſiarum, Præſulum, Traditionum, ſanctorum Patrum conſenſionis authoritate hìc demonſtrata in Scripturarum explicatione, & rurſum demonſtranda univerſim, poſtquam unius Bernardi ſuffragationem hìc adjunxero. Non poſſum nimiùm operæ & ſtudii collocaſſe in Patrum conſentientium authoritate ineluctabili declaranda, cùm eo uno certiſſima nobis conſtet de hæreſibus, de ſectis omnibus victoria; nec ad Prolegomena Theologiæ quidquam magis faciat.

Bernard. Epiſt. 24

XIV. Audiendus hìc obiter Bernardus, hæc omnia breviſſimè complexus adversùs Henricum hæreticum, Petrobruſianorum non abſimilem: *O infœliciſſimum papulum! Ad vocem unius hæretici ſiluerunt in eo omnes Propheticæ & Apoſtolicæ voces, quæ de convocanda in una Chriſti fide è cunctis nationibus Eccleſia uno veritatis ſpiritu cecinerunt. Ergo fefellerunt divina oracula, falluntur omnium oculi & animi, qui quod legunt prædictum, intuentur impletum. Quam certè manifeſtam omnibus veritatem ſolus iſte ſtupenda & prorſus Judaica cæcitate, aut non videns, aut invidens adimpletam, ſimul neſcio qua arte diabolica perſuaſit populo ſtulto & inſipienti de re manifeſta nec ſuis credere oculis; fefelliſſe priores, errare poſteros, totum mundum etiam poſt effuſum Chriſti ſanguinem perditum iri, & ad ſolos, quos decipit, totas miſerationum Dei divitias, & univerſitatis gratiam perveniſſe.*

CAPUT XXVI.

Authoritas ſanctorum Patrum, maximè conſentientium, univerſim rebus in omnibus Theologicis, quæ ad fidem maximè ſpectant. Ex Latinis primùm Patribus. Ex Auguſtino.

I. Quo vergant ſuperiùs dicta de Patrum authoritate, quo inferiùs dicenda.

II. Quanti faciendi ſint Patres etiam ſinguli, ex Paulino ad Auguſtinum, Auguſtino viciſſim ad Paulinum ſcribente: alterna charitas, humilitas.

III. Quantum ex Auguſtino diſtent ſcripta Patrum à Scripturis. Exemplo Cypriani, Conciliorum particularium, Petri & Pauli res illuſtratur.

IV. De ſingulis agebat Patribus, ubi alios ab aliis emendari poſſe ajebat. Non ita habet de iis conſen-

conſentientibus pleriſque, vel omnibus; quos Auguſtinus in Concilium hic cogit, quod nulli Concilio inferius ſit. Authoritas etiam ſingulorum Patrum, docentium quod in Eccleſia didicerunt.

V. Et univerſi, & ſinguli etiam quanti fierent ab Auguſtino Patres contra Pelagianos; ut oſtenderet, & quæ eſſet Catholicæ Eccleſiæ fides, & quæ Scripturarum intelligentia.

VI. Quanti faceret Auguſtinus doctrinam Hieronymi, aut nuper defuncti, aut etiam ſuperſtitis; quanti infinitos ab eo libros perfectos; quantos ipſe perlegiſſet Auguſtinus, etiam hæreticorum. Quanti id ponderis ſit ad Eccleſiæ defenſionem.

VII. Patrum mutua charitas & veneratio.

VIII. Infinita librorum pervolutatio, etiam heterodoxorum, & qui inde fructus.

IX. Rurſus quantum utilitatis colligi poſſit ex heterodoxorum librorum lectione.

I. QUanquam complura eorum, quæ ſuperioribus capitibus diſputata, & ex ſanctis Patribus congeſta ſunt, univerſim valere videantur ad Theologicas omnes quæſtiones: id tamen præ oculis tunc potiſſimùm habebamus, id agebamus, ut ex ſanctorum Patrum conſenſu & ex antiquis Eccleſiæ traditionibus Scripturas interpretandas eſſe evinceremus. Eidem ergo nunc Patrum authoritati univerſim elucidandæ confirmandæque ad controverſias Theologicas, tum ſingulorum, tum conſentientium, incumbendum rurſus hìc nobis eſt. Quanquam enim non tanta ſint in ſingulorum authoritate momenta, ut ad aſſenſum cogant; ſunt tamen permagna, & quæ ad ſui ſaltem venerationem adducant. Nec diſſimulabo tamen apta connexaque hæc eſſe omnia, quod ad Scripturas interpretandas, quod ad quæſtiones fidei & Theologiæ finiendas plurimùm valeat authoritas Patrum; ut ægrè ſejungi hæc poſſint.

II. Ordiri non aliunde aptiùs poſſum, quàm ex Auguſtino & Paulino. Illi enim hic conglutinabatur ea legendi, ea meditandi, ea amandi ſuavitate, ut exemplo eſſe poſſit & debeat Theologis omnibus, qui in Patrum lectione ita verſari debent, ut delicientur, & hinc non arma veritatis tantùm depromant ad debellandos hæreticos: ſed & ignea quædam charitatis jacula, quibus & configantur ipſi primùm, & tum cæteros configant. Sic ergo Paulinus in Epiſtola ad Auguſtinum data, in cujus operum lectione tunc verſabatur: *Vides, frater unanime, admirabilis in Chriſto Domino & ſuſcipiende, quàm familiariter agnoverim te, quantò admirer ſtupore, quàm magno amore complectar, qui quotidie colloquio litterarum tuarum fruor, & oris tui ſpiritu veſcor. Os enim tuum fiſtulam aquæ vivæ, & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitæ aquæ ſalientis in vitam æternam Chriſtus effectus eſt. Cujus deſiderio ſitivit in te anima mea, & ubertate tui fluminis inebriari terra mea concupivit.*

Auguſtin. Epiſt. 31.

Quo Auguſtinus animo hæc acciperet in ſui commendationem tam prolixè dicta, quo animo ſcriberet, quo quæ ſcribebat legi vellet, & caſtigari, & Deo laudem omnem refundi, & pro ſe orari, & ſua ſibi tantummodo menda imputari, ſic ipſe declarat Paulino reſcribens: *Sed tu cùm legis, mi ſancte Pauline, non te ita rapiant, quæ per noſtram infirmitatem veritas loquitur, ut ea quæ ipſe loquor, minùs diligenter advertas: ne dum avidus hauris bona & recta, quæ data miniſtro, non ores pro peccatis & erratis, quæ ipſe committo. In his enim ſi adverteris, quæ tibi rectè diſplicebunt, ego ipſe conſpicior: in his autem quæ per donum ſpiritus, quod accepiſti, rectè tibi placent in libris meis, ille amandus, ille prædicandus eſt, apud quem eſt fons vitæ, & in cujus lumine videbimus lumen, & ſine ænigmate & facie ad faciem, nunc autem in ænigmate videmus. In his ergo quæ ipſe de veteri fermento eructavi, cùm ea legens agnoſco, me judico cum dolore: in his verò quæ de azimis ſinceritatis & veritatis dono Dei dixi, exulto cum tremore. Quid enim habemus, quod non accepimus?*

Ibidem. Epiſt. 3.

III. Scripturis unis id vendicat Auguſtinus, ut nunquam erraſſe, vel errare potuiſſe credantur; Scriptores cæteros quantacunque vel ſanctitate abundent, vel doctrina, ita ſe legere, ut tum eis fidem adjiciat, cùm vel Scripturæ teſtimonio, vel certa confirmant ratione doctrinam ſuam. Ita ille ad Hieronymum, quem & paria ſecum ſentire non dubitat: *Ego enim fateor charitati tuæ, ſolis eis Scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum authorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati: nihil aliud, quàm vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutum eſſe quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe, non ambigam. Alios autem ita lego, ut, quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt: ſed quia mihi, vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreant, perſuadere potuerunt. Nec te, mi frater, ſentire aliud exiſtimo: prorſus, inquam, non te arbitror ſic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum, vel Apoſtolorum: de quorum ſcriptis, quòd omni errore careant, dubitare nefarium eſt.* Et rurſus idem alibi: *Neque enim quorumlibet diſputationes, quamvis Catholicorum & laudatorum hominum, velut Scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat ſalva honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi fortè invenerimus quod aliter ſenſerint, quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, tales volo eſſe intellectores meorum.*

Epiſt. 19.

Epiſt. 111.

Cùm verò Donatiſtæ nobis objectarent *Cypriani litteras, Cypriani ſententiam, Cypriani Concilium*, pro iterando quocumque hæreticorum baptiſmo: reſpondebat Auguſtinus unis Scripturis hanc nos impendere reverentiam, ut de iis dubitare ſit nefas; at Epiſcoporum ſcriptiones poſſe, vel per peritiores quoslibet, vel per Epiſcoporum aliorum graviorem prudentiam, vel per Concilia reprehendi: quin & regionalia Concilia poſſe per Concilia plenaria retractari: *Epiſcoporum autem litteras quæ poſt confirmatum canonem, vel ſcriptæ ſunt vel ſcribuntur, & per ſermonem fortè ſapientiorem cujuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Epiſcoporum graviorem autoritatem, doctioremque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, ſi quid in eis fortè à veritate deviatum eſt. Et ipſa Concilia quæ per ſingulas regiones, vel provincias fiunt, plenariorum Conciliorum autoritati, quæ fiunt ex univerſo orbe Chriſtiano, ſine ullis ambagibus cedere.*

De Baptiſ. contr. Donat. L. 2. c. 3. 4.

Quin & Cyprianum ipſum demonſtrat Auguſtinus, ea fuiſſe animi moderatione, ut cum Concilio Provinciæ ſuæ cederet univerſi orbis authoritati: quod & eum expreſsè feciſſe non deſperat, cùm vehementer ab eo laudatus ſit Petrus, qui Collegæ poſterioris, id eſt, Pauli correptioni ceſſit. *Si enim Petrum laudat & prædicat, ab uno poſteriore collega patienter concorditerque correctum: quantò citiùs ipſe cum Concilio Provinciæ ſuæ univerſi orbis authoritati patefacta veritate ceſſiſſet? quia profectò & uni verum dicenti & demonſtranti poſſet facillimè conſentire, tam ſancta anima, tam pacata. Fortaſſe factum eſt, ſed neſcimus. Neque enim omnia quæ illo tempore inter Epiſcopos geſta ſunt, memoriæ litteriſque mandari potuerunt: aut omnia quæ mandata ſunt novimus.*

Ibid. & cont. Creſcon. l. 2. cap. 31.

IV. Et hæc quidem Auguſtinus de ſingulis Epiſcopis,

copis, Scriptoribuſque Eccleſiaſticis dicebat, ut eos prohiberet Scripturis æquari; ut à Conciliis, ut à pluribus & doctioribus Epiſcopis emendari poſſe declararet: intra hos enim ferè cancellos ſe continebat ſanctus Pater, ut mox dicemus. At cùm Julianus Pelagianus ſanctos aliquot Patres pro peccato originali contra ſe allegatos contumelioſiùs convelleret, & cauſam ſuam percuperet in Concilio tractari: ſic illum Auguſtinus retundebat, horum ipſorum Patrum conſentientium ineluctabili authoritate, nec facilè poſthabenda particularibus ullis Conciliis Epiſcopalibus. Quò enim convocari & coire poſſent tot lumina Eccleſiarum, quæ Deus prioribus ſæculis & univerſo orbi diſpenſavit? L. 1. cont. Jul. oper. perfec. *Quo ore, qua fronte concilium malignantium dicis, conſenſionem tot Catholicorum, qui Doctores Eccleſiarum fuerunt ante nos; quaſi verò Concilio Epiſcoporum, quod non ſalubriter, ſed jactanter propter veſtras quæſtiones debere dicitis congregari, ſederent Epiſcopi quos ſupramemoravi, ut alios omittam, Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Gregorius, Baſilius, Joannes Conſtantinopolitanus, aliique eorum qui nunc manent, facilè inveniretis quos in doctrina Eccleſiaſtica antiquitus tradita, æquare, necdum præferre poſſetis? Cùm ergo ipſi contra vos de peccato originali proferant apertas claraſque ſententias, & quas paulò antè poſui, & alias plurimas, horumne in Catholica veritate conſenſum audetis malignantium appellare concilium?* L. 2. ibid. Et infrà: *In his ſunt, ut alios taceam, Afer Cyprianus, Gallus Hilarius, Italus Ambroſius, Græcus Gregorius, à quibus eruditiſſimis prudentiſſimiſque judicibus, quales te non invenire vana præſumptione conquereris, hæreſis veſtra priùs eſt damnata, quàm nata.*

Vides ut Pelagianis Concilium flagitantibus, Concilium repræſentet Auguſtinus, ex omnibus orbis Chriſtiani regionibus, ex ſæculis hactenus omnibus, cui non aliud facilè æquiparari poſſet; à quo oppreſſa ſit hæc antè hæreſis, quàm nata. Sed & vide ut in Ambroſii unius defenſionem inſurgat adversùs eundem Julianum, & ipſi Pelagio venerationi fuiſſe demonſtret: Ibid. l. 3. num. 57. *Dic quod dicturus es, egregie corrector, quo authore deceptor eſt credendus Ambroſius, de quo ait Pelagius magiſter tuus, quod ejus fidem & puriſſimum in Scripturis ſenſum ne inimicus quidem auſus eſt reprehendere.* Ibid. n. 179. Et alibi rurſus de Ambroſio: *Ita verò Catholicus tu es, & Ambroſius Catholicus non eſt; non uſque adeo evanuerunt homines veſtræ contagio vanitatis, quoſcumque decipere potuiſtis, ut hoc audeant in animum inducere?*

Unde verò & Ambroſio & aliis Catholica doctrina affluat, Ibid. n. 186. non ſilet mox Auguſtinus: *Ut caro concupiſcat adversùs ſpiritum, ex primi hominis prævaricatione deſcendere, Catholicus doctus & Doctor, & didicit in Eccleſia, & docuit.* Et infrà: Ibid. n. 198. *Dei ſancte Antiſtes Ambroſi, docte in Eccleſia, & Doctor Eccleſiæ, dic iſtis, &c.*

V. Vides unde authoritatem Patribus & ſingulis conciliet, & univerſis; ab Eccleſia Catholica, quæ eos docuit, in qua & ipſi docuerunt. Hic enimverò primigenius eſt fons doctrinæ & authoritatis, Eccleſia, Chriſtus. Sed in conſenſione Patrum perſpicua magis & indubitata res eſt; cùm ambigi non poſſit, quin illi & ab Eccleſia didicerint, & in Eccleſia docuerint, quidquid erat Chriſtiani dogmatis, etſi de aliquo ſigillatim dubitari poſſet. Unde mox idem Auguſtinus, fruſtra ſe à Juliano impeti ait, ut Manichæum; cùm non poſſit non ſtatim ea calumnia refundi in complurimos Eccleſiæ Doctores, atque adeo in Eccleſiam ipſam: Ibid. n. 217. *Te autem ideo me unum legiſſe, cui Manichæorum nomine & crimine, quantò crebriùs, tantò convitiareris odioſiùs, quia eo modo putaſti Catholicam, quæ vos arguit, fundatiſſimam fidem, & clarorum atque ſanctorum defenſorum ejus notiſſimam multitudinem, qui ea quæ didicimus & docemus didicerunt atque docuerunt, ſine invidia te poſſe deſtruere, horrore nefandi nominis, non objecti criminis veritate.* Et alibi Julianum & Manichæum ſimul refellit unius authoritate Ambroſii, Joannem Apoſtolum exponentis: L. 4. n. 1 *Ergo ut & tu redarguaris, & Manichæus, illud quod dicit Joannes Apoſtolus, Epiſcopus exponit Ambroſius.*

Plures alibi conglobat ex Græcis Latiniſque Patribus, quos & ſibi auxilio miſſos à Deo dicit ad propulſandas Juliani & Manichæi impoſturas: L. 4. n. 72. 7 *Quod (auxilium Dei) mihi præſtat etiam per ſuos clariſſimos comites, non ſolùm Prophetas & Apoſtolos, quorum conaris prorſus dicta pervertere: verumetiam poſteriores Eccleſiæ ſuæ Doctores, Irenæum, Cyprianum, Hilarium, Ambroſium, Gregorium, Baſilium, Joannem, alioſque plurimos fide integerrimos, ingenio acerrimos, doctrina uberrimos, & fama celeberrimos. Qui omnes ſalva laude corporum & nuptiarum, confeſſi ſunt originale peccatum.* Et mox: *Hos tot & tantos Catholicæ Eccleſiæ filios & patres, qui hoc eam in ejus poſiti culmine docuerunt, quod in ejus ubere didicerunt, Manichæos dicere non formidas; & cùm me unum quaſi apertè appetis, illos quantò obliquiùs, tantò inſidioſiùs; & quantò inſidioſiùs, tantò ſceleſtiùs criminaris.* Et rurſum non multò pòſt: *Itane verò Catholici non ſunt, quibus inhæreo in hujus fidei ſocietate, quam contra tua vana dicta & maledicta defendo? Catholici non ſunt, ut alios taceam, eoſdemque repetam, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Gregorius, Baſilius, Joannes Conſtantinopolitanus: & Catholici ſunt Pelagius, Celeſtius & Julianus? Aude dicere iſta ſi potes: quod ſi non audes, cur non potiùs ad hos, à quibus ego non recedo, tu redis?*

Vide autem ut Hieronymum ipſum Presbyterum, vel ſuperſtitem adhuc, vel non ita pridem vita functum tueatur; nec ejus facilè ſe ſinat patrocinio ſpoliari, etſi ſicubi ille à vero aberraſſet, & catholicam ejus reliquis in omnibus fidem commendet, & cæterorum Patrum conſenſum illi anteponat. L. 4. n. 6 *Si poſuiſſes verba Hieronymi, fortaſſis oſtenderem, quomodo accipienda eſſent ſine blaſphemia, quam tu illi importare conaris; quod ſi non poſſem, non tamen ejus fidem, quam cum aliis præclariſſimis Eccleſiæ Doctoribus tenuit, ideo repudiandam putarem, quia dixiſſe aliquid inveniretur, ſi tamen inveniretur, in quo illis non conſonaret.*

Unum rurſus Scripturæ interpretem Ambroſium vide quanti faciat: L. 4. n. 1 *Per unum hominem, in quo omnes peccaverunt, in mundum intraſſe peccatum, dixit Apoſtolus, intellexit Ambroſius.* At quantò tamen pluris faciendi ſint Patres, ubi plures conſpirant, ſuoque conſenſu univerſam Chriſti Eccleſiam ſe complecti teſtificantur, paulò inferiùs: L. 4. n. 1 *Non utique me ſolum, verùm & Ambroſium, & alios ſocios ejus, ac fidei hujus participes, atque Doctores, univerſamque Chriſti Eccleſiam, quæ ſe hoc accepiſſe, hoc tenere, hoc fideliter credere, parvulorum baptizatorum exorciſmo & exſufflatione teſtatur, à tua nefaria criminatione defendi.* Quàm nemo ſobrius, nemo Catholicus poſſit huic obluctari Patrum concentui, qui quod in Eccleſia didicerant ut filii, poſtea docuerunt ut Patres, ſuaque & conſtantia & conſenſione perfecerunt, ut non aliter intelligi ſacram Scripturam fas eſſet. Ibid. n. 11 *Ambroſii videlicet, ejuſque ſociorum planè hoc onere ita premeris, ut non ſolùm opprimaris, vel etiam conteraris, & fias pulvis quem projicit ventus à facie terræ. Neque illi tot ac tanti & tam ſancti clarique Antiſtites Dei, Eccleſiæ Catholicæ filii diſcendo, & Patres docendo, de peccato primi hominis, eique obnoxia ſucceſſione mortalium ita loquuti ſunt, ut alii ab aliis diſcreparent, aut eorum quiſque à ſemetipſo; ſed ita prorſus ut eorum conſenſione atque conſtantia, nec aliter eſſe de hac re ſa-*

re ſacram Scripturam intelligendam , nec aliam putandam Catholicam fidem, quiſquis eos non hæretico animo legit , dubitare non poſſit.

Etſi tantum daret Auguſtinus conſenſui ſanctorum Patrum, iterum tamen iterumque monebo, quanto ei in pretio eſſent eorum ſinguli, & eorum etiam recentiſſimus Hieronymus, cujus verba poni optaſſet , quem rectè exponi à ſe poſſe ſperabat; ſi minùs id poſſet, aliis exponenda dimiſſurus: ſi excuſari omnino non poſſent, ſobria libertate improbaturus. *Quæ tamen verba ſi poſuiſſes , aut ea non habere quod diſplicere debeat oſtenderem , aut intelligentioribus exponenda relinquerem. Aut ſi eſſent proculdubio contraria veritati, libertate qua dignum eſt improbarem.*

Præceptores ſuos & Cyprianum & Ambroſium, alioſque Patres ſequi, gloriæ ſibi & laudi vertebat Auguſtinus, quos & judices prædicabat eſſe controverſiarum. *Præceptores etiam meos negare non debeo, qui me ad hoc intelligendum ſuo litterario labore juverunt . Meus præceptor eſt Cyprianus.* Et mox : *Meus eſt præceptor Ambroſius , cujus non ſolùm libros legi , ſed verba etiam loquentis audivi, & per eum lavacrum regenerationis accepi . Longè ſum quidem impar meritis ejus , ſed confiteor & profiteor me in hac cauſa nihil ab hoc meo præceptore differre .* Et aliquantò pòſt : *Ego itaque adversùs te & meam defendo & illorum fidem, quos palam times habere inimicos , & invitus pateris judices.*

L. 6. n. 21.

VI. Sed operæ pretium eſt aliò ex opere Auguſtini decerpere, quo loco, quo pretio apud illum eſſet Hieronymus, & quantum præſidii habere Eccleſiam exiſtimaret in ejus infinita quadam eruditione , maximè autem in lectione & perſcrutatione Scriptorum omnium orthodoxorum jam inde ab exortu Eccleſiæ . Nec enim horum quidquam Hieronymum fugiſſe ſperabat Auguſtinus; qui etſi non tantoperè verſatus eſſet in ea lectione, quantùm Hieronymus, erat tamen non mediocriter verſatus; quin & hæreticorum libros pervolutaverat, non ſine fructu ſanè ſingulari. Etenim hoc eodem loco ipſemet teſtatum facit, nihil ſe hæreticorum legiſſe librorum, quod ab Eccleſiæ doctrina de peccato originali diſſonaret , & conſentiret Pelagianis placitis . *Illud tamen ſcio, quod S. Hieronymus, qui hodieque in litteris Eccleſiaſticis tam excellentis doctrinæ fama ac labore verſatur, ad quaſdam ſolvendas in ſuis libris quæſtiones, etiam hoc certiſſimum adhibet ſine ulla diſceptatione documentum .* Et aliquantò pòſt: *Hunc doctiſſimum virum ſi facilè interrogare poſſemus , quàm multos utriuſque linguæ divinarum Scripturarum tractatores & Chriſtianarum diſputationum Scriptores commemoraret, qui non aliud ex quo Chriſti Eccleſia eſt conſtituta , ſenſerunt, non aliud à Majoribus acceperunt, non aliud poſteris tradiderunt ? Ego quidem quamvis longè pauciora legerim, non memini me aliud audiviſſe à Chriſtianis qui utrumque accipiunt Teſtamentum , non ſolùm in Catholica Eccleſia , verùm etiam in qualibet hæreſi vel ſchiſmate conſtitutis; non memini me aliud legiſſe apud eos, quos de his rebus aliquid ſcribentes legere potui, qui Scripturas canonicas ſequerentur, vel ſequi ſe crederent, credive voluiſſent .*

L. 3. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 6.

VII. Juvabit hìc ab aſſuendis Auguſtini contextibus aliquantulum reſpirare, & aliqua in hunc maximè poſtremum obſervare, quæ non mediocriter rem illuſtrent , quam tractamus. Primum eſt , quanto non veritatis tantùm ſtudio flagrarent ſancti Patres , Scriptoreſque tunc Eccleſiaſtici, ſed & fraternæ charitatis; quantum non inviderent , non obtrectarent , non convitiarentur alii aliis , ac ne inferioribus quidem gradu, ne recentiſſimis quidem , immo nec ſuperſtitibus ; ſed magni eos ſemper facerent , tuerentur, ſibi adjungerent; ſicubi titubatum ab iis eſſet, id excuſarent , id aliis oculatioribus explicandum & defendendum reſervarent . Nimirum ut ſupra à nobis patefactum eſt, non veritatis tantùm ſchola eſt Eccleſia , ſed charitatis ; ut ne dubitari quidem poſſit, quin per charitatem latior pandatur via ad veritatem.

VIII. Secundum eſt , illo charitatis ingenio fieri, ut quæ cuique abundant uberioris doctrinæ præſidia, ea cæteris etiam quodammodo communicentur Eccleſiæ Catholicæ doctoribus. Perſpicis enim ut hìc geſtiat & exultet Auguſtinus de uberrimo penu Hieronymi, in quo reconditum ab eo fuerat, quidquid litteris mandatum fuerat ab Eccleſiaſticis Commentatoribus ſuperioris etiam totius ævi, & orbis Chriſtiani univerſi . Quin & hæreticorum libros delibaverat Auguſtinus , non tantùm ut perverſa eorum deliramenta notaret , & cum ſe daret occaſio, labefactaret: ſed etiam ut ex iis legeret, & Eccleſiæ reſtitueret , & in ſuos uſus ſepoſitum haberet, quidquid illi ex Eccleſiæ doctrina olim hauſta purum illibatumque retinuiſſent. Quid enim pulcrius, quàm ab ipſis adverſariis Eccleſiæ antiquis accipere tela, quibus novellæ hæreſes confodiantur ? Nec ſoli Auguſtino ea laus dicenda eſt, quod aliorum Patrum, quod hæreticorum etiam, ſicubi ſapiant, præclarè dicta commendet; ſed & Paulino , ut ſuprà liquebat . Sic enim ille Auguſtini lectione delectabatur, ut non minùs ſibi , quàm illi congratularetur, de inexhauſtis ejus doctrinæ fontibus.

IX. Tertium eſt, quòd laudandis hæreticorum ipſorum libris, ubi à vero non recedunt, non tantùm eos demereri & emollire ſtudent Patres, ſed & toti Chriſtianæ Theologiæ reconciliare, & Eccleſiæ reddere. Quæ ſana enim & recta habent, unde habent , niſi ab Eccleſia , cujus elegerunt, quid retinerent , quid reſpuerent ? Atqui omnia erant illis promiſcuè, vel repudianda , vel retinenda: cùm omnia ex æquo ferantur accepta Apoſtolicis ſive ſcriptis, ſive traditionibus non ſcriptis, quæ in unius Eccleſiæ gremium deponi potuere, non in hæreſeos præterea cujuſquam, cùm Apoſtolis tantò poſteriores ſint omnes hæreſes, eiſque coæva ſit Eccleſia Catholica.

Quartum eſt, quod ampliſſimum illud ſit ad Eccleſiaſticorum dogmatum decus & commendationem: quod illis teſtimonium & munimentum accedat ab hæreticis ſchiſmaticiſque ſectis omnibus. Etſi enim hæ ſingulæ ſingulis, vel paucis ejus decretis obſtrepant, reliquis omnibus ſuffragantur , & ſuffragatione ſua adversùs alias hæreſes capita alia oppugnantes eam tuentur. Recentiores enim Sectas , quo poteſt Eccleſia invictiore impetere argumento, quam unanimi aliarum antiquiorum ſectarum ſecum conſenſione in eo quod iſtæ oppugnant ? Inde enim planum fit , quàm olim ante iſtarum exortum Eccleſiæ omnes & ſectæ ipſæ antiquæ concordarent in iis decretis, quæ nuperis his novatoribus non placent.

Quintum eſt , quòd hinc pateat , quàm conſentaneum ſit, ut Patres, Theologique hæreticorum libros ne omnino prætervolent, nec ita contemnant , ut ne legere quidem dignentur , unde tantum & ad ipſos utilitatis, & ad Eccleſiam rediturum ſit. Sive enim ſapiunt, ſive inſaniunt hæreticorum Commentarii, utrimque proſunt nobis: dum vel eorum quæ ab Eccleſia acceperunt, antiquitatem firmitatemque produnt : vel eorum quæ faſtidierunt, admonent nos curam agere impenſiorem, ut ea vel illuſtrare, vel roborare ſtudeamus. An putas enim vel Hieronymum, vel Auguſtinum tot aliis ſtudiis curiſque diſtentos , ſolius animi oblectandi gratia evolviſſe libros hæreticorum? & non potius ut nova ab illis aliqua ſibi pararent ad Eccleſiæ defenſionem adminicula?

Sextum eſt , poſt Scripruras , quas nocturna diurnaque manu verſabant ſancti Patres: ſecundas illos curas ſuas operaſque contuliſſe ad Patrum doctorumque Eccleſiæ ſui ævi, vel ſuperiorum temporum monumenta litterarum lectitanda; & ſepoſuiſſe hinc ſibi, quæ ad cauſam, ad fidem, ad Diſciplinam Eccleſiæ muniendam maximè conducerent, quæ aliquando uſui eſſent ſibi adversùs errorum vitiorumque peſtes, nunquam ita oppreſſas eliſaſque, quin ſubinde repullulent.

CAPUT XXVII.

De authoritate ſanctorum Patrum in fidei, & Theologiæ quæſtionibus, ex Auguſtino.

I. Quanti fierent Patres, etiam ſinguli.

II. Etiam Occidentalis ſolius Eccleſiæ, cui Petrus præfuerat, cui ſedes Apoſtolica præerat, & alias Eccleſias conſentientes habebat.

III. Etiam Græcos Patres ſuffragatores, immo Judices promit Auguſtinus, quibus & totus concinebat Chriſtianus Orbis.

IV. Quàm falſo Græcos ſibi Patres, & Chryſoſtomum maximè ſibi vendicarent Pelagiani. Quàm non poſſint mutuò collidi Patres in rebus fidei. Quantum ſit in Hieronymo ponderis, quantum in populi fidelis conſenſu.

V. In Pelagianis oppreſſit Auguſtinus omnium poſthac hæreticorum querelas, & obtrectationes de Epiſcopis & Judicibus, Synodiſque, à quibus damnati ſunt.

VI. Rurſus de miranda illa veluti Synodo, quæ ex omnium ætatum, omniumque gentium Patribus conſurgit, conglobatis eorum teſtimoniis in unum aliquem Scriptoris Eccleſiaſtici Commentarium. Quàm nemo tunc recurreret ad veritatis intimum jubar.

VII. Quid reſponderit Auguſtinus Donatiſtis, novas ſive Synodos, ſive Collationes petentibus.

VIII. Conſenſione Orientis & Occidentis Patrum damnatus Julianus, in Eccleſiam furebat, in matrem ſuam, quam erroribus Manichæorum inceſtatum dicebat.

IX. In fide meliùs continetur plebs Catholica Patrum conſenſione, ſeu Epiſcoporum Eccleſiæ univerſæ, quàm commentitio divinitatis radio intus ſibi affulgente.

X. Eò maximè collimat Patrum authoritas, & noſter circa eam labor, ut pateat, quæ fuerit omnibus retro ſæculis Eccleſiæ fides, Eccleſiaſtica Scripturarum intelligentia.

XI. Rurſus contra arcanum divinitatis radium, etiam plebi communicatum.

I. Quando tantum tribuebat Auguſtinus ſanctis Patribus, non eo demi quidquam poſſe ſentiebat de ſumma illa qua omnibus Scripturæ præpollent authoritate. Unde ibidem ille Ibid. c. 7. mox: *Hæc non ideo commemoravi, quod diſputatorum quorumlibet ſententiis tanquam canonica authoritate nitamur; ſed ut appareat ab initio uſque ad præſens tempus quo iſta novitas orta eſt, hoc de originali peccato apud Eccleſiæ fidem tanta conſtantia cuſtoditum, ut ab eis qui Dominica tractarent eloquia, magis certiſſimum proferretur ad alia falſa refutanda, quàm id tanquam falſum refutari ab aliquo tentaretur.*

Nec tacuit Auguſtinus, quo Pelagius ipſe encomio proſecutus eſſet Ambroſium, cujus patrocinio uti ſe poſſe confidebat alia quapiam in quæſtione. En ipſa Pelagii verba, ut intelligas, quàm nec Novatores detrectare poſſent authoritatem l. De Grat. Chriſt. c. 43. Patrum: *Ambroſius Epiſcopus, in cujus præcipuè libris Romana elucet fides, qui ſcriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituit, cujus fidem & puriſſimum in ſcripturis ſenſum, ne inimicus quidem auſus eſt reprehendere.* Et mox ibidem Auguſtinus, *Ecce qualibus & quantis prædicat laudibus quamlibet ſanctum & doctum virum, nequaquam tamen authoritati Scripturæ Canonicæ comparandum.*

Sed eniteſcet multò luculentiùs, quantum verſatus eſſet Auguſtinus in Patrum, Scriptorumque Catholicorum libris, quanti illos faceret, quanti ab omnibus faciendos duceret, quantum in his ſibi præſidii eſſe confideret adversùs hæreſes, hæreticorumque calumnias, & contra Julianum maximè, qui illum in aſſerendo peccato originali Manichæis aſſentiri criminabatur: id inquam luculentiùs eniteſcet ex priori ejus opere contra eundem Julianum. Sic enim ibi ſanctus Doctor: L. I. c. *Non quidem omnium de hac re ſententias, nec omnes eorum, quos commemorabo, me congregaturum eſſe polliceor, quia nimis longum eſt, & neceſſe eſſe non arbitror. Sed ponam pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere & cedere, ſi ullus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum pervicaciæ ſuperaverit. Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, non longè à temporibus Apoſtolorum fuit: iſte ait, &c.* Et paulò pòſt de Cypriano: *Multo autem apertiùs de eadem fide beatiſſimus Martyr & Epiſcopus Cyprianus.* Et de Reticio: *Reticium ab Auguſtoduno Epiſcopum magnæ fuiſſe authoritatis in Eccleſia tempore Epiſcopatus ſui, geſta illa Eccleſiaſtica nobis indicant, quando in urbe Romana Melchiade Apoſtolicæ ſedis Epiſcopo præſidente, cum aliis Judex interfuit, Donatumque damnavit.* Et mox de Olympio: *Olympius Hiſpanus Epiſcopus, vir magnæ in Eccleſia, & in Chriſto gloriæ.* Et de Hilario paulò pòſt: *Eccleſiæ Catholicæ adversùs hæreticos acerrimum defenſorem, venerandum quis ignorat Hilarium Epiſcopum Gallum?* Jam de Ambroſio paulò effuſiùs: *Sed adhuc audi alium excellentem Dei diſpenſatorem, quem veneror ut patrem: in Chriſto enim Jeſu per Evangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti miniſtro lavacrum regenerationis accepi: beatum loquor Ambroſium, cujus pro Catholica fide gratiam, conſtantiam, labores, pericula, ſive operibus, ſive ſermonibus & ipſe ſum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus.*

II. Senſit Auguſtinus quid ſibi contra regerere poſſet Julianus; Occidentalis tantùm Eccleſiæ hos fuiſſe Antiſtites, ex Græcis nullum ſibi adverſari. Hoc effugium ut occluderet, id primò urgebat, plus ſatis momenti eſſe in Latinorum Patrum conſenſu ad damnandam hanc novitatem, cùm Petri Apoſtolorum Principis prædicatione & ſanguine nobilitatus ſit Occidens, cùm in Occidente hæc lues orta ſit, cùm denique Innocentius Papa jam ad Africanas Synodos perſcripſerit, quid hactenus Romana & Apoſtolica ſedes ſuper his quæſtionibus ſenſerit. Ibid. c. *An ideo contemnendos putas, quia Occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec ullus eſt in eis commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus? Quid ergo faciemus, cùm illi Græci ſint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo Martyrio coronare. Cui Eccleſiæ præſidentem B. Innocentium ſi audire voluiſſes, jam tunc periculoſam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille ſanctus Africanis reſpondere Conciliis, niſi quod antiquitus Apoſtolica ſedes & Romana cum cæteris tenet perſeveranter Eccleſia?* Addit denique Auguſtinus Julianum in Occidente genitum Occidentalis Eccleſiæ fidem abjicere non potuiſſe: nec eſſe quod provocet ad Orientalem, cùm utriuſque una ſit Eccleſiæ fides. *Non eſt ergo cur provoces ad Orientis Antiſtites, quia & ipſi utique Chriſtiani ſunt, & utriuſque partis terrarum fides iſta una eſt: quia & fides iſta Chriſtiana eſt, & te certè Occidentalis terra generavit, Occidentalis regeneravit Eccleſia.*

III. Id ſecundò adgreſſus eſt Auguſtinus demonſtrare, Græcos quoque Patres Latinis aſſentiri in doctrina peccati originalis, & ante alios omnes Ibid. c. 5. Nazianzenum: de quo hæc præfatur. *Sedeat ergo cum iſtis Patribus etiam S. Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patiatur invidiam, dum tamen cum eis contra novitiam peſtem veſtram, medicinalem proferat & ipſe ſententiam.* Nazianzenum unum Græcorum omnium inſtar habere poſſe exiſtimat Auguſtinus: & tamen ad cumulum adjungit illi Baſilium: *An tibi parva in uno Gregorio Epiſcoporum Orientalium videtur authoritas? Eſt quidem tanta perſona, ut neque ille hoc niſi ex fide Chriſtiana omnibus notiſſima diceret; nec illi eum tam clarum haberent atque venerandum, niſi hæc ab illo dicta ex regula notiſſimæ veritatis agnoſcerent. Sed ſi vis addimus & Baſilium, &c.* Si minùs Juliano ſufficiant Gregorius & Baſilius, quos ideo ſuſpicabatur hìc Auguſtinus etiam carne germanos eſſe, quod Gregorium Nyſſenum à Nazianzeno minùs diſcerneret: quatuordecim Epiſcoporum agmen advocat, qui Synodum Dioſpolitanam adversùs Pelagium habuerunt, quem & terrore intentati anathematis compulerunt ad errores ſuos recantandos. *Quid hinc plura? Vide jam utrum ſufficiant tibi ex Orientis partibus duo iſti tam inſignes viri, & tam clara præditi ſanctitate, & ſicut fertur etiam carne germani. Sed dic non ſufficere. Habemus alios Orientales Epiſcopos quatuordecim, Eulogium, &c.* Itaque qui ad Orientales appellaverat Julianus, plures jam habebat Orientales Judices, contra ipſum velut in Synodo ſedentes, & in eum ſententiam dicentes. *Ecce adſunt tot Judices Orientales, &c.* Et mox: *Tu interim habes in conſpectu, non ſolum Occidentis, verùm etiam Orientis Epiſcopos. Nam qui nobis deeſſe videbantur, plures Orientis invenimus.* Et paulò Ibidem. pòſt: *Tantumne apud te poſſunt Pelagius & Celeſtius, ut à Solis ortu uſque ad occaſum tot ac tantos Catholicæ fidei doctores & defenſores, antiquos & noſtræ ætati contiguos, dormientes & manentes, non ſolum deſerere, verùm etiam Manichæos audeas appellare?*

IV. Baſilium ſibi vendicarat Julianus, audaciùs, quàm veriùs; illum ei excuſſit Auguſtinus longè pluribus prolatis ex eo ſuffragiis. Chryſoſtomum confidentiùs Pelagiani in ſuas partes trahebant. At excipiebat Auguſtinus non poſſe niſi per ſummum nefas tantum virum reliquorum Collegarum ſenatui opponi & collidi; non poſſe committi Chryſoſtomum, Innocentio, Cypriano, Baſilio, & aliis utriuſque Eccleſiæ luminibus; eſſe in quibus ſalva fidei compage diſſonare poſſint Patres Eccleſiæ; at quæſtionem, quæ tunc vertebatur de gratia Chriſti & de peccato originis, ad ipſa fidei fundamen- Ibid. c. 6. ta pertinere. *Itanè iſta verba ſancti Joannis Epiſcopi audes tanquam è contrariò tot aliorumque ſententiis collegarum ejus opponere, eumque ab illorum concordiſſima ſocietate ſejungere, & eis adverſarium conſtituere? Abſit, abſit hoc malum de tanto viro credere, aut dicere. Abſit inquam, ut Conſtantinopolitanus Joannes de baptiſmate parvulorum, eorumque à paterni Chirographi liberatione per Chriſtum, tot ac tantis Coepiſcopis ſuis, maximèque Romano Innocentio, Carthaginenſi Cypriano, Cappadoci Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanenſi reſiſtat Ambroſio. Alia ſunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ Catholicæ defenſores, ſalva fidei compage non conſonant, & alius alio de una re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem unde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta.*

Hæc præfatus Auguſtinus, & intextis latinèque redditis Chryſoſtomi verbis, reſpondet quidem primò, ubi ait Chryſoſtomus baptizari infantes, *quamvis peccata non habeant*, de peccatis propriis capi debere; ac mox complura & prolixa depromit Chryſoſtomi teſtimonia, ad peccati originalis dogma ſanciendum apertiſſima. *Ingredere ſancte Joannes, ingredere & confide cum fratribus tuis,* Ibidem. *à quibus nulla ratio, nulla tentatio te ſeparavit. Opus eſt & tua, & maximè tua ſententia, quoniam in tuis litteris iſte juvenis inveniſſe ſe putat, unde tot tantorumque Coepiſcoporum tuorum ſe arbitratur percellere & evacuare ſententias.*

Quàm indeclinabilis eſſet horum tot tantorumque Patrum authoritas & ſententia, mox ex eo colligit Auguſtinus, quòd tamdiu illi pro Eccleſia certaſſent, dum vita ſuppeteret: & certare, ac cum illa triumphare etiam poſt mortem pergerent: quòd Eccleſiæ primùm filii, pòſt Patres fuiſſent; quòd illis plebs ipſa & fæx populi fidelium concineret, æſtuaretque adversùs has novitates, imperito etiam vulgo compertas & exoſas. *In Eccle-* Ibidem. *ſia Catholica doctrinæ ſanè ſtudiis claruerunt; ſpiritalibus armis muniti & accincti, ſtrenua contra hæreticos bella geſſerunt; perfuncti fideliter ſuæ diſpenſationis laboribus in pacis gremio dormierunt. Unum dicis egreſſum, meipſum ſignificans, qui in ſe ſummam prælii ſitam optat intelligi. Ecce non ego unus, ſed tot ac tanti ſancti, eruditique Doctores, tibi pro me vel mecum, proque omnium noſtrum & tua ipſius, ſi ſapis, ſalute reſpondent. Non tibi ſicut calumniaris, ſolum populi murmur opponimus, quanquam & ipſe populus adversùs vos propterea murmuret, quia non eſt talis quæſtio, quæ poſſit etiam cognitionem fugere popularem. Divites & pauperes, excelſi atque infimi, docti atque indocti, mares & fœminæ noverunt, quid cuique ætati in baptiſmate, &c.* Et mox: *Ecce quò te introduxi, conventus ſanctorum iſtorum non eſt multitudo popularis; non ſolùm filii, ſed & Patres Eccleſiæ ſunt. Ex illo numero ſunt, de quibus prædictum eſt, Pro patribus tui nati ſunt tibi filii, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Ex qua filii regenerati ſunt, ut hæc diſcerent; ejus patres facti ſunt, ut docerent.*

His omnibus ſuffragatoribus Epiſcopis vide ut Hieronymum Presbyterum addat, ſede quidem minùs ſublimem, at doctrinæ ubertate & præſtantia incomparabilem; Orienti Occidentique objectum, tanquam lumen ſplendidiſſimum. *Nec ſanctum Hieronymum, quia Presbyter fuit, con-* Ibidem. *temnendum arbitreris, quia Græco & Latino, inſuper Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem tranſiens Eccleſiam, in locis ſanctis atque in Litteris ſacris uſque ad decrepitam vixit ætatem, cujus nobis eloquium ab Oriente uſque in Occidentem ad inſtar lampadis reſplenduit. Hic omnes vel penè omnes qui ante illum ex utraque parte orbis de doctrina Eccleſiaſtica ſcripſerant, legit, nec aliam de hac re tenuit prompſitque ſententiam.*

Perſpicis hìc certè quàm non ſint collidendi Patres alii aliis, quàmque non facilè nobis perſuadere debeamus, aliquos eorum erraſſe, aut minùs vidiſſe, dum de re agebatur, quæ tanti eſſet momenti, ut ad Catholicam fidem pertineret? Uno aut altero loco Baſilii & Chryſoſtomi abutebantur Pelagiani, ut illos ſuis partibus conciliarent; at mole quadam teſtimoniorum ex eorum operibus omnibus decerptorum illos obruit & propulſavit Auguſtinus. Sed & illud vehementer ſibi præjudicatum eſſe affirmabat, non potuiſſe Baſilium Chryſoſtomumque non in eadem eſſe ſententia atque cæteros Orientis Occidentiſque Collegas ſuos. Non fruſtra hæc à me inculcari is intelliget, qui in eos horum Theologicorum Dogmatum Tractatus oculos conjecerit, ubi de Prædeſtinatione & de Gratia, ubi de conſubſtantiali Patri Verbi deitate diſputatur. Utrobique enim id ex omnium Patrum conſenſu perfecimus in gemino hoc argumento, quod hìc Auguſtinus in negotio peccati originalis.

V. Illum denique ſecundum adverſus Julianum librum ita concludit Auguſtinus; Pelagium quidem verba dediſſe Synodo Palæſtinæ, hominem Latinum Græcis Epiſcopis; etſi ne ſic quidem effugere potuerit, quin ab illis ejus dogma damnaretur. At verò nunc à ſe Pelagianis omnibus Synodum repræſentari, quam effugere, quam ludificari non poſſint, quam in mente ſua ſemper ſi velint, circumgeſtent; ubi non poſſint cauſari ſuſpectos ſibi ſedere judices, & partibus ſuis plus æquo propitios; cùm plerique horum Epiſcoporum ante exortum Pelagianæ dementiæ & vixerint, & devixerint. Ibid. c. 10. *At ego ubicumque ſis, ubicumque legere iſta potueris, te ante iſtos judices intus in tuo corde conſtituo; quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquo abs te merito tuæ offenſionis averſos, & ob hoc tibi adverſos, in hac noſtra diſceptatione conſtitui cognitores.* Ibidem. Et paulò infrà: *Quando de illa (cauſa) ſententias protulerunt, nullas nobiſcum vel vobiſcum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt; neque nobis neque vobis irati ſunt, neque nos neque vos miſerati ſunt. Quod invenerunt in Eccleſia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiſcum apud iſtos judices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, nondum vobiſcum certabamus, & eis pronuntiantibus vicimus.*

Nec ſileri debet, non Pelagianorum modò, ſed hæreticorum omnium tergiverſationes, ubi in Eccleſia Catholica Synodis damnantur, hìc prædamnati; quippe has contendit Auguſtinus Synodo ſuæ obtendi, opponique non poſſe, quæ ſummos viros, Patrum & Doctorum flores delibatos complectitur, ex omnibus ſæculis, ex toto orbe terrarum congregatos, tam ſtudii, quàm odii expertes; nec iſtis, nec illis partibus nimis aut propitios, aut adverſos; cùm nullæ tunc eſſent partes, nullæ adhuc lites; cùm in illos ne jactari quidem poſſent illa convitia, quibus Pelagiani Epiſcopos ſui ævi impetebant: tales denique quales præſtantiſſimè nobis delineavit ſanctus Pater, ut hæc legere, vel audire jam nemo poſſit, quin admiratione quadam ſingulari rapiatur, & propenſiſſima veneratione in hæc ſanctitatis & doctrinæ lumina. Ibid. c. ult. *Numquid Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Gregorius, Baſilius, Ambroſius, & Joannes de plebeja fæce ſellulariorum, ſicut Tulliane jocaris, in veſtram invidiam concitati ſunt? Numquid milites, numquid Scholaſtici auditoriales? Numquid nautæ, tabernarii, cetarii, coqui, lanii? Numquid adoleſcentes ex Monachis diſſoluti? Numquid poſtremò de qualiumcumque Clericorum turba iſti ſunt, quos urbana exagitatos dicacitate, vel potiùs vanitate contemnis, quia non poſſunt ſecundum categorias Ariſtotelis de dogmatibus judicare? Quaſi tu, qui maximè quereris examen vobis & Epiſcopale judicium denegari, Peripateticorum poſſis invenire Concilium, ubi de ſubjecto & his quæ ſunt in ſubjecto contra originale peccatum dialectica proferatur.*

VI. Paulò pòſt rurſum, ut ejuſmodi miranda Synodus ubique terrarum ſemper præſto ſit omnibus qui volunt, imò & qui nolunt; hæreſeſque proſternat omnes, & Catholicam fidem omnem ſanciat, qua ceu lacte primo initiantur, poſtea ut cibo aluntur, imi ſummique Eccleſiæ filii Patreſque. Ibidem. *Si Epiſcopalis Synodus ex toto orbe congregaretur, mirum ſi tales poſſent illic facilè tot ſedere, quia nec iſti uno tempore fuerunt. Sed fideles, & multos excellentiores paucos diſpenſatores ſuos Deus per diverſas ætates temporum, locorumque diſtantias, ſicut ei placet atque expedire judicat, ipſe diſpenſat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides; non in locum quo navigare cogantur homines, ſed in librum qui navigare poſſit ad homines. Quantò tibi eſſent iſti judices optabiliores, ſi teneres Catholicam fidem, tantò ſunt tibi terribiliores, quia oppugnas Catholicam fidem; quam in lacte ſuxerunt, quam in cibo ſumpſerunt, cujus lac & cibum parvis magniſque miniſtraverunt; quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos, unde nunc revelamini, apertiſſimè ac fortiſſimè defenderunt. Talibus poſt Apoſtolos ſancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus crevit.*

Nemo hìc autem prorſus, non Pelagianorum, non Catholicorum quiſquam tunc provocabat ad interius illud veritatis lumen, & veluti quoddam inſitæ divinitatis jubar, in quo hodierni, ſed & nuperi Proteſtantes noſtri totum ponunt; quaſi uno eo abundè edoceantur, qui ſint canonici Scripturarum libri, quot librorum capita, quot capitum verſus, quæ horum omnium germanæ verſiones, vel editiones, qui denique veri certique ſenſus, cùm in tam diverſos ſenſus à diverſis hæc omnia rapiantur Sectis, Sectarumque hominibus. Scripturis confidebant Pelagiani, confidebant & Patribus ſaltem nonnullis, quibus affingebant quos volebant ſenſus, ab Eccleſiæ, ab aliarum Sectarum ſenſu alienos; non tamen apertè recurrebant ad ullum ſibi proprium veritatis intus radiantis lumen. Catholici verò Auguſtino duce non aliis pugnabant telis adverſùs eos, quàm Scripturis, quàm Apoſtolicis avitiſque Traditionibus & Scripturarum expoſitionibus, quàm Eccleſiæ univerſæ in his conſenſione, quàm Præſulum Patrumque orbis omnium concentu, qui eam fidem in Eccleſia Catholica pueri hauſerant, quam & populis jam Epiſcopi infuderant.

Querebantur Pelagiani ab uno ſe oppugnari Auguſtino, qui debellari eos vociferabatur à Chriſti exercitu ubique diffuſo: Contr. Ju L. 3. c. 1. *Ego autem abſit, ut ad monomachiam vos provocem, quos ubicumque apparueritis, ubique diffuſus Chriſti debellat exercitus, qui debellavit apud Carthaginem Celeſtium.* Querebantur illi Imperatorum legumque terrore ſe gravari, quibus non exprimeretur, niſi paucis meticuloſis, conſenſus. Has Auguſtinus reponebat voces eſſe omnium hæreticorum. Ibidem. *Dixiſti laborare illam partem rationis inopia, quæ in diſſerendo cum terrorem ſurrogat, nullum à prudentibus impetrat, ſed cæcum à meticuloſis extorquet aſſenſum. Novi quidem hæretici vos eſtis, ſed iſtam penè omnium hæreticorum veterum vocem cum cæteris agnoviſtis atque tenuiſtis.*

VII. Collationes & Synodos poſtulabant Pelagiani; reſpondebat Auguſtinus, Donatiſtas ad generalem Collationem vocatos fuiſſe, quia *illorum furor occupaverat Africam totam*. At Pelagianos, tam pauci cùm eſſent, contentos eſſe debere judicio competenti communium Epiſcoporum, quo cauſa finita fuerat: *Veſtra verò apud competens judicium communium Epiſcoporum, modò cauſa finita eſt. Nec amplius vobiſcum agendum eſt, quantum ad jus examinis pertinet, niſi ut prolatam de hac re ſententiam cum pace ſequamini. Quod ſi nolueritis, à turbulenta vel inſidioſa inquietudine cohibeamini.* Denique non Donatiſtarum eos, ſed Maximianiſtarum, qui à Donatiſtis ſeceſſionem fecerant, ſimiles eſſe; qui cùm Collationem & ipſi peterent ſui cauſa haberi, repulſam paſſi ſunt, quòd ex ea famam potiùs quàm victoriam aucuparentur. *Magis enim de certamine nominari deſiderabant, quàm formidabant in certamine ſuperari: nec ſperabant victoriæ gloriam, ſed famam requirebant Collationis, quia multitudinis non habebant.* Et mox cur Maximianiſtis non datum ſit judicium, etſi datum ſit Donatiſtis; utque hoc judicio particularium Synodorum contra Donatiſtas habitarum, univerſalis Eccleſiæ conſenſus, adeoque & judicium & quaſi generalis Synodus contineretur. Ibidem. *Maximianiſtæ vos ad iſta vaniloquia præceſſerunt, quamvis dederit vobis Eccleſia*

Catholica judicium, quale debuit, ubi cauſa veſtra finita eſt: illis aut nullum dare dignata eſt, quia non à nobis, ſicut vos, ſed à Donatiſtis fuerant ſegregati. Et paulò pòſt: *Vobis ſufficiat, quod vos Eccleſia Catholica & materna lenitate ſuſtinuit, & judiciaria ſeveritate, vel potiùs medicinali neceſſitate damnavit.*

Cyprianum obtendebat adverſariis Auguſtinus, eo maximè conſilio, ut eo teſte probaret nos antiquam defendere Eccleſiæ fidem. *Unum Martyrem hinc opponimus Cyprianum, per quem probemus antiquam nos defendere fidem Catholicam, contra veſtri erroris vanam profanamque novitatem.* Et mox: *Sed quantumlibet tergiverſeris, ò hæreſis Pelagiana, quæ contra muros antiquiſſimæ veritatis novas conſtruis machinas, novas moliris inſidias: Pœnus diſputator, quòd me contumelioſè tuus defenſor appellat; Pœnus, inquam, diſputator, non ego, ſed Cyprianus, Pœnus te hoc vulnere, Pœnus immolat, & pœnam ſcelerato ex dogmate ſumit.*

Ibid. l. 3. cap. 16.

VIII. Conſenſione Orientalium & Occidentalium Patrum obrui ſe damnarique dolens Julianus, in ipſam invehebatur Eccleſiam penè inopinus, cùm in Patres omnes baccharetur, tanquam in Manichæos, propter peccati originalis dogma. Ad eundem modum integritatem matris ſuæ Eccleſiæ Catholicæ Manichæis dogmatibus inquinatam & inceſtatam fuiſſe criminabatur. *Quorum ab Oriente & Occidente conſenſione confoderis, & tamen tanta obſtinatione cæcaris, ut non videas, te potiùs velle corrumpere antiquum Eccleſiæ decorem, id eſt, antiquam fidem, tanquam Saræ aniculæ pulcherrimæ caſtitatem. Si enim per ſanctos Antiſtites Dei, memorabileſque Doctores Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambroſium, Gregorium, Baſilium, Joannem, Innocentium, & Hieronymum, conſtupraverunt Eccleſiam Manichæi; dic mihi, Juliane, quæ te peperit? Utrumne caſta, an verò meretrix in lucem, quam deſeruiſti, per uterum gratiæ ſpiritalis enixa eſt? an ut dogmata Pelagiana defendas, conjugis Chriſti & matris tuæ viſcera inſtinctu nefarii non erroris, ſed furoris infamas?*

Ibidem.

Ita neceſſe eſt univerſim hæreticos omnes ſuis ipſorum natalibus injurioſos eſſe, matrique ſuæ meretriciam infamiam affingere. Quando autem ratione quàm authoritate auſpicatius ſe pugnaturos confidebant Pelagiani, ſic primùm illos excipiebat Auguſtinus: vel ipſos confiteri, eò mirabilia maximè eſſe Dei opera, quòd vel comprehendi non poſſint, aut difficillimè poſſint. Sed ſive eſſet, ſive non eſſet ipſorum poteſtatis ratione comprehendere propagationem peccati originalis in eos, qui nullo voluntatis ſuæ uſu donati adhuc fuiſſent, negat Auguſtinus potuiſſe eos in ipſam matrem ſuam Eccleſiam, & in Catholicam parricidialibus pugiunculis furere. *Rectè itaque & ipſe dixiſti contra curioſitatem, quæ minùs ſolet mirari quod potuerit comprehendere, incomprehenſibilia eſſe opera Dei. Cur ergo humana opinatione conaris evertere, quod minùs vales in divina ratione comprehendere? Ego quidem, non ut tu calumniaris dixi, nulla ratione comprehendi poſſe: ſed dixi, non facili ratione poſſe. Verumtamen ſi contra vitium curioſitatis humanæ, cui ſolent, ut ipſe commemoras, comprehenſa vileſcere, etiam hoc Deus, quemadmodum multa, ſic occultare voluit, ut id inveſtigare atque comprehendere humana conjectura non poſſit; ideo ne contra Eccleſiam matrem veſtram ratiunculis veſtris, quaſi parricidalibus pugiunculis debetis armari; ut vim ſacramenti ejus occultam, qua purgandos concipit parvulos, quamvis de purgatis parentibus natos, tanquam oſſa in ventre prægnantis non contrectando, ſed laniando quæratis?*

Ibidem. L. 6. c. 7.

IX. Ubi vides quantamcumque rationis lucem cedere debuiſſe authoritati Eccleſiæ & conſentientium ejus Doctorum; ideoque rurſus non poſſe Novatores noſtros ad illud ſuum recurrere interius veritatis jubar, quod adeſſe ſibi jactant: totum enim illud commentitium eſt, nec alio opus eſt, ut commentum merum eſſe evincatur, quàm quod refragetur univerſalis Eccleſiæ authoritati, quam Scripturæ ipſæ nobis commendant, certamque veritatis lucem fore deſpondent. Ne plebes quidem Chriſtianæ, quæ vel ingenii tenuitate, vel otii penuria prohibentur Scripturas Patrumque conſenſionem ſcrutari, eo divinitatis privato lumine indigent; quod multò certius & indubitatius ipſis ſit, quid Symbolum doceat, quid Eccleſia univerſa tradat, quid Epiſcoporum per orbem conſentientium concordia ſanciat, cui vident æquius eſſe ut ſeſe committant, quàm ingenii & luminis ſui privati ludibriis. Unde Auguſtinus: *In ſecundo quoque libro, ſatis egimus, ut appareat quàm non ſit, quemadmodum conviciaris, conſpiratio perditorum, ſed ſanctorum & eruditorum Eccleſiæ Catholicæ Patrum pius fideliſque conſenſus, qui hæreticæ veſtræ novitati reſiſtunt pro antiquiſſima Catholica veritate. Unde etiam populi murmur, quod ſolum vobis à nobis dicis opponi, nec ſolum eſt, quia tantorum nititur authoritate doctorum; & juſtum eſt, quia non vult ut evertatis ſibi quoque notiſſimam ſalutem parvulorum, quæ in Chriſto eſt.*

L. 6. c. 22.

X. Quàm verò ex congeſtis Patrum teſtimoniis unum id maximè exculpere laboremus, quæ fuerit jam olim & ab ipſo exordio doctrina Eccleſiæ Catholicæ circa ea, quæ recens in controverſiam vocantur, ſic denuo Auguſtinus: *Ut admoneantur qui putant iſtos aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante nova iſtorum vaniloquia, Catholici Antiſtites eloquia divina ſecuti ſint: & ſciant à nobis rectam & antiquitus fundatam Catholicam fidem adversùs recentem Pelagianorum hæreticorum præſumptionem perniciemque defendi, &c.* Et aliquantò pòſt: *Sed nec illa omnia commemorare potui, vel debui, quæ glorioſiſſimus in Domino Cyprianus poſuit in Epiſtolis ſuis, quibus demonſtratur, quomodo ſi hæc, quam tenemus fides, vera verèque Chriſtiana atque Catholica, ſicut per Scripturas ſanctas antiquitus tradita, ſic à patribus noſtris & uſque ad hoc tempus, quo iſti eam convellere tentaverunt, retenta atque ſervata & deinceps propitio Deo retinenda atque ſervanda.*

L. 4. ad Boniſ. c. 8. 12.

Denique ut ex ſanctis Patribus is maximè capiatur fructus, quòd ita intelligatur, quæ ſit ſana, quæ Eccleſiaſtica Scripturarum intelligentia, non cuique ſuo ex ingeniolo effuſa, non ex imaginario veritatis lumine, aut ludibrio, non aliis alia, & ſuæ cuique ſectæ propriæ, atque adeo ſui diſſimillima, ſed Eccleſiaſtica, omnibus retro Eccleſiæ luminibus & Patribus approbata. *Rogo dic jam quomodo intelligendum ſit; Per unum hominem peccatum intravit in mundum? adhuc calumniaris, convitiaris, tergiverſaris? ſi in Concilio cujus videris deſiderare judicium, ſederent Cyprianus, Hilarius, Gregorius, Baſilius, Joannes Conſtantinopolitanus, ut alios taceam; numquid doctiores, prudentiores, veraciores judices quærere auderes? Ipſi contra dogmata veſtra clamant, ipſi ſcriptis ſuis, veſtra ſcripta condemnant: quid quæris amplius?*

Operis ult. contr. Jul. L. 2. n. 37.

XI. Montes alibi interpretatur Auguſtinus Apoſtolos & Doctores Eccleſiæ, quibus Sol juſtitiæ & ſapientiæ Chriſtus lumen ſuum primum infundit, ut videant; & per eos fidem populis inſtillat, ut credant, quandiu puræ & plenæ lucis impatientes ſunt. Pauci ſunt enim qui Solem intueri poſſint; multi ne lumen quidem Solis ferre poſſunt, qui tamen montes à Sole illuminatos intuentur, & ortum eſſe Solem credunt magis, quàm vident. Ita Patrum eſt intelligentia propria dos, populorum fides. Porro duplicis generis ſunt montes, ſive Doctores: alii qui pacem, alii qui naufragia parturiunt:

turiunt: qui enim Eccleſiam ſcindunt per ſchiſmata & hæreſes, ii naufragoſi ſunt montes: ſuperiori ſe jactant veritatis de lumine; ſed ubi paci & authoritati Eccleſiæ adverſari incipiunt, tum enimverò & ſeſe & hærentes ſibi populos in varia præcipitant naufragia. Vix aptius quidquam dici potuit contra illos ſectarum ſive recentium ſive antiquarum duces, de interiori radio quodam divinitatis & veritatis ſeſe venditantes, & hoc faſcino ſuum etiam quandoque gregem inficientes: Tract. 1. In Evang. Joann. *Erat enim iſte Joannes, fratres chariſſimi, de illis montibus, de quibus ſcriptum eſt: Suſcipiant montes pacem populo tuo, & colles juſtitiam. Montes excelſæ animæ ſunt: colles parvulæ animæ ſunt. Sed ideo montes excipiunt pacem, ut colles poſſint excipere juſtitiam. Quæ eſt juſtitia, quam colles excipiunt? Fides, quia juſtus ex fide vivit. Non autem exciperent minores animæ fidem, niſi majores animæ, quæ montes dictæ ſunt, ab ipſa ſapientia illuſtrarentur: ut poſſint parvulis trajicere, quod poſſint parvuli capere, & vivere ex fide colles, quia montes pacem ſuſcipiunt. Ab ipſis montibus dictum eſt Eccleſiæ: Pax vobiſcum, & ipſi montes pacem annuncianda Eccleſiæ, non diviſerunt ſe adversùs eum à quo ſuſceperunt pacem, ut veraciter, non fictè nunciarent pacem.* Et mox: *Sunt & alii montes naufragoſi, quò quiſque navim cum impulerit, ſolvitur.* Ac denique: *Sic fuerunt quidam montes, & magni apparuerunt inter homines: & fecerunt hæreſes & ſchiſmata, & diviſerunt Eccleſiam Dei. Sed iſti qui diviſerunt Eccleſiam Dei, non erant illi montes, de quibus dictum eſt: Suſcipiant montes pacem populo tuo. Quomodo enim pacem ſuſceperunt, qui unitatem diviſerunt? Qui autem ſuſceperunt pacem nunciandam populo, contemplati ſunt ipſam ſapientiam, quantum humanis cordibus potuit contingi.*

CAPUT XXVIII.

Ex Hieronymo demonſtratur invictiſſima ſanctorum Patrum authoritas Theologicis in omnibus quæſtionibus.

I. Hieronymus virgunculæ Chriſtianæ ſuadet legere Scripturas & Patres. Cur?

II. Idem ſuadet Paulino Monacho, cui & ſuum de Patribus hactenus omnibus judicium aperit.

III. Cur prorſus ibi ſileat de Græcis Patribus.

IV. Aliqua adnotantur in hoc Hieronymi de Patribus judicium.

V. Quantam in ſuo penu, ſuoque adeo in pectore Bibliothecam Patrum Hieronymus recondidiſſet.

VI. Ut ſe purget ille de nimiis à ſe in Origenem congeſtis laudibus.

VII. Ut laudi verteret, quod probro dabant aliqui de ſtudio congregandi libros Scriptorum Eccleſiaſticorum. Quantum hinc accreſcat authoritatis ſanctis Patribus, quod alii aliorum Cenſores agerent. Hujus cenſuræ ſapientia, ſuavitas.

VIII. Ut laudaret Hieronymus Scriptores Eccleſiaſticos, ut cenſuram eorum ageret, quas in eo ſapientiæ leges ſibi nobiſque præſcriberet.

IX. Hieronymi & Auguſtini mutua charitas & admiratio.

X. Cur legeret Hieronymus Tractatores heterodoxos.

I. QUæ ſuperiori capite de Hieronymo honorificentiſſimè ſcripſit Auguſtinus, his penè cogimur illum ei hìc attexere. Scribens porro Hieronymus ad Lætam de Inſtitutione filiæ, ſuadet ut Chriſtianam virginem ſtatim affigat Scripturarum utriuſque Teſtamenti, mox & Patrum lectioni, ut qui Scripturæ ſint legitimi interpretes. Porrò Patres illi cum quodam delectu vult in manus tradi; eos nimirum quorum nec doctrina vacillaverit, nec pietas; cæteros Scriptores Eccleſiaſticos ſic ab ea vult legi, ut judicet magis, quàm ſequatur. Hieron. Tom. 1. *Cypriani opuſcula ſemper in manu teneat. Athanaſii Epiſtolas & Hilarii libros inoffenſo decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non vacillet. Cæteros ſic legat, ut magis judicet, quàm ſequatur.*

Mirari ſubit quod tenellam virginem Deo dicatam ita hortetur Scripturarum & Patrum lectioni vacare; niſi potius mirari libeat, quod & mirandum omnino magis eſt, eſſe forſan Theologos, qui tam rari, vel tam ſegnes ſint in ſacris his monumentis evolvendis. Illud addo quo ſtupor ille levetur de præcepto Hieronymi ad inſtitutionem virginum; ſanctos Patres ejuſmodi lucubrationes edidiſſe, quæ non doctrinam tantùm, ſed & pietatem ſpirarent: nec his virginibus, atque adeo juventuti omni Chriſtianæ conducibilius fuiſſe quidquam, quàm ut hos ſanctimoniæ & ſpiritalis ſuavitatis fontes frequentarent. Illud denique addam ab Hieronymo libros ſuggeri, & præſcribi, non præſenti tantùm ætati, ſed & futuræ; non immaturæ tantùm & præcoci pietati, ſed & maturandæ, & vel ſenectam ipſam ornaturæ.

II. In Epiſtola autem ejuſdem Hieronymi ad Paulinum de Inſtitutione Monachi, idem inculcatur, ut à Scripturis ad ſanctos Patres perlegendos Paulinus trajiciatur, & ita ipſe inſtituatur, ita imbuatur, ut ad ſcribendum mox ipſe ſe conferat, & tam eruditè ſcribat, tam politè, ut in eo vel docta Græcia habeat, quod miretur. Quin & in votis erat Hieronymo, ut ad ejuſmodi opus luculentum, vel duce ſe, vel comite uteretur Paulinus. *O ſi mihi liceret iſtiuſmodi ingenium non per Aonios montes, & Heliconis vertices; ſed per Sion, Taborium & Sina ducere; ſi contingeret docere quæ didici; naſceretur nobis aliquid, quod docta Græcia non haberet.*

His ſubjicit Hieronymus ſuum de prioribus, vel Patribus, vel Scriptoribus Eccleſiaſticis judicium: *Tertullianus creber eſt in ſententiis; ſed difficilis in loquendo. Beatus Cyprianus inſtar fontis puriſſimi, dulcis incedit, & placidus: cùm totus ſit in exercitatione virtutum, occupatus perſequutionum anguſtiis, de Scripturis divinis nequaquam diſſeruit. Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit eloqui non poteſt. Lactantius quaſi quidam fluvius eloquentiæ Tullianæ, utinam tam noſtra confirmare potuiſſet, quàm facilè aliena deſtruxit. Arnobius inæqualis & nimius, & abſque operis ſui partitione confuſus. Sanctus Hilarius Gallicano Cothurno attollitur: & cum Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis involvitur, & à lectione ſimpliciorum fratrum procul eſt. Taceo de cæteris, vel defunctis, vel etiam adhuc viventibus, ſuper quibus in utranque partem poſt nos alii judicabunt.*

III. Quibus in Hieronymi verbis obſervabimus primò nullum ab eo Græcorum laudari. Atqui & Nazianzeno ipſe magiſtro uſus fuerat, & ſuperiori capite affirmavit nobis Auguſtinus, nulla non Græcorum & Latinorum monumenta Eccleſiaſtica ab eo perlecta fuiſſe: multò utique plura quàm à ſeipſo, qui tamen ibi copioſam ſuppeditavit congeriem teſtimoniorum ex utriuſque Eccleſiæ Patribus corraſorum. Fieri ergo potuit, ut cum Paulinus provecta jam eſſet ætate, deſperarit Hieronymus Græcos ab eo perlegi poſſe; vel ſubalienum eum ſenſerit à Græcorum lectione; unde & ejus applaudit vehementer Latini ſermonis elegantiæ, quæ non poteſt ferè non aliquantulum ſordeſcere, ex tam multiplici aliorum ſcriptorum lectione. Vel denique id optaverat Hieronymus, ut calamum ſibi Paulinus, ipſe Paulino infinitam illam quodammodo doctrinam commodaret. Is enim mihi quidem videtur ſenſus eſſe illorum verborum, *Si contin-*

contingeret docere, quæ didici, & quaſi per manus myſteria tradere Scripturarum, naſceretur nobis aliquid, quod docta Græcia non haberet. Et Hi Tom. infrà ad Paulinum de Paulino, *Magnum habes ingenium, & infinitam ſermonis ſupellectilem: & facilè loqueris & purè; facilitaſque ipſa & puritas mixta prudentiæ eſt.*

IV. De Victorino quod habet Hieronymus, neſcio an ad laudem pertineat, an ſecus. Malim tamen ad laudem. Verè enim Victorinus tam arcana, tam ardua, tam ineffabilia de uno Trinoque Deo, de Ingeniti filio Unigenito eloqui adgreſſus eſt, ut quod intelligebat, non ſatis potuerit eloqui. Sed quis demum potuerit? Specimen ejus rei dedi in Dogmatum horum Theologicorum tomo primo, ubi de Unitate divina egi: edam & in hoc tertio, ubi in eodem rurſus verſabor argumento. Magnum eſt, quod *intellexit* Victorinus; ideoque nec mirum eſt, quod eloqui non potuerit.

Ad laudem Hilarii decorum eſt, quod aſſerit illum Hieronymus inoffenſo decurri poſſe pede, adeo ad fidei amuſſim caſtigata ſunt, quæ ſcripſit; quodque Græcorum etiam floribus illum abundare teſtatur; etſi Gallicano ex ſolo haberet prolixiores periodos; quæ non prohiberent tamen quin à ſacris virginibus legeretur; uſque adeo hæ jam ab incunabulis inſueſcebant & ſtylo, & doctrinæ Patrum. Cùm plura Ambroſii, plura Auguſtini jam in publicam lucem exiſſent ſcripta, quid cauſæ fuerit, ut illos ſilentio involveret Hieronymus, non facile eſt divinare; niſi quod ſuorum temporum laudare quenquam abſtinuerit. Sed hujus inſtituti ejus ratio omnino me fugit, cùm in laudes Hieronymi tam prolixus ſuprà fuerit Auguſtinus, & Ambroſii. Et tamen ubi Pelagianos refellere poſtea aggreſſus eſt Hieronymus, à clariore ingenio, id eſt, ab Auguſtino meliora occupata jam fuiſſe non diſſimulavit, quo Auguſtini encomio non video quid optari poſſet illuſtrius. De Ambroſio meminit Hieronymus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis; ait enim, *De quo quia ſupereſt, meum judicium ſubſtraham, ne in alterutram partem, aut adulatio in me reprehendatur, aut veritas.* Video anceps eſſe hoc elogium; utcumque tamen excuſari id poſſet, ex eo quod ſuprà admonuerunt nos viri graviſſimi, ut eos demum incunctanter complecteremur Scriptores, qui pro Eccleſia calamos ſtrinxiſſent, & tam ſancta inter ac ſplendida prælia vitam clauſiſſent; fuiſſe enim qui poſterioribus ſcriptis priora obſcuraverint. Dicam mox, ubi paulò honorificentiùs Ambroſii meminerit Hieronymus.

V. Vel ex hoc uno autem de Scriptoribus Eccleſiaſticis libro perſpicuum eſt, quàm non fruſtra ab Auguſtino laudatus ſit Hieronymus, qui tam infatigatus in pervolutandis libris fuiſſet. Unum ex eo illud carpam, quod de Pamphilo Presbytero ſcribit: *tanto illum flagraſſe divinæ Bibliothecæ amore, ut maximam partem Origenis voluminum ſua manu deſcripſerit.* Horum nonnulla manu ejus exarata ait Hieronymus ſe reperiſſe, & *tanto complecti gaudio ut Crœſi opes habere ſe crederet.* Ibidem. Et mox: *Si enim lætitia eſt, unam Epiſtolam habere martyris, quantò magis tot millia verſuum, per quæ mihi videtur ſui ſanguinis ſignaſſe veſtigia?* Vides, quas ſibi nobiſque opes in pretio, atque in amore eſſe debere cenſeret Hieronymus; Patrum, Martyrum, ſanctorum Doctorum commentarios, quos olim perſæpè ſua ipſi manu deſcribebant pii & eruditi viri, & in iis Hieronymus; quos oſculabantur, quibus legendis & commentandis oblectabantur.

Cæterùm contra Helvidium, qui Mariæ perpetuam virginitatem laceſſebat, ſcribens Hieronymus, his verbis teſtatur in ſuo ſe habere penu Patres & Apoſtolicos viros, quorum conſenſu illum Hieron. Tom. 2. refellat. *Verùm nugas terimus, & fonte veritatis omiſſo opinionum rivulos conſectamur. Numquid non poſſum tibi totam veterum Scriptorum ſeriem commovere: Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Juſtinum Martyrem, multoſque alios Apoſtolicos & eloquentes viros, qui adversùs Hebionem & Theodotum Byzantium & Valentinum, hæc eadem ſentientes, plena ſapientiæ volumina conſcripſerunt? Quæ ſi legiſſes aliquando, plus ſaperes.* Et in Apologia adversùs Jovinianum, cùm laudaſſet Ambroſii librum de Viduis, ejuſdemque libellos tres de Virginibus, & non pauca ex iis delibaſſet, tandem ſubdit nihil à ſe dictum eſſe, ubi non præeuntes ſecutus ſit priores Eccleſiæ Magiſtros. *Ex quibus univerſis perſpicuum eſt, me nihil novi de virginibus nuptiſque dixiſſe: ſed Majorum in omnibus ſecutum eſſe ſententiam; tam hujus videlicet, quàm reliquorum, qui de Eccleſiaſticis dogmatibus diſputarunt: quorum æmulari exopto negligentiam potiùs, quàm aliorum obſcuram diligentiam.*

VI. In Apologetico ad Domnionem teſtatur ſe *Gregorium Nazianzenum & Didymum Catechiſtas habuiſſe.* At cùm multus olim fuiſſet Hieronymus in laudibus Origenis, poſtea verò in ejus inconſideratos Sectatores æſtuaret, hinc illi conflata invidia eſt, quam ille hoc reſponſo abſterſit: multa Origenis ſe latinè vertiſſe, ſed utilia tantùm vertiſſe, truncaſſe noxia, in eoque uſum ſe exemplo Hilarii, qui ſanè multa Origenis in ſuos Commentarios derivavit. *Origenem me arguit vertiſſe in latinum. Hoc non ſolus ego feci, ſed & confeſſor Hilarius fecit: & tamen uterque noſtrum noxia quæque detruncans, utilia tranſtulit.* Sic ille in Epiſtola ad Theophilum adversùs Joannem Hieroſolymitanum Epiſcopum. Et rurſum ibidem quid probaret, quid improbaret in Origene, quàmque non æquaret Eccleſiaſticos Tractatores Scripturis: *Sicut enim interpretationem & idiomata Scripturarum Origeni ſemper attribui; ita dogmatum conſtantiſſimè abſtuli veritatem. Numquid ego in turbam mitto Origenem? Numquid cæteros Tractatores? Scio me aliter habere Apoſtolos, aliter reliquos Tractatores. Illos ſemper vera dicere, iſtos in quibuſdam ut homines aberrare.*

Vides quàm non pepercerint Scriptores Eccleſiaſtici alii aliis, ſicubi aberraſſet eorum quis; ut hinc magna fiat illis acceſſio authoritatis, ubi conſentiunt. Cùm ſanè Ruffinus in Præfatione ſua ad libros Origenis de Principiis non pauca inſeruiſſet de laudibus, quas largiùs olim Hieronymus effuderat in Origenem, *quem & alterum poſt Apoſtolos Eccleſiæ Doctorem ſcientiæ ac ſapientiæ merito dixerat:* mox Hieronymus ad Pammachium & Oceanum datis litteris ſuas has Origenis laudes ita temperavit, ita interpretatus eſt, ut hinc vel maximè liqueat, quàm non conſenſio adulationis, aut erroris ſit illa Patrum conſenſio, cui tantum hìc tribuimus. *Objiciunt mihi quare Origenem laudaverim.* Et mox: *Laudavi interpretem, non dogmatiſten: ingenium, non fidem: Philoſophum, non Apoſtolum. Quod ſi volunt ſuper Origene meum ſcire judicium, legant in Eccleſiaſten Commentarios: replicent in Epiſtolam ad Epheſios tria volumina, & intelligent me ſemper ejus dogmatibus contraiſſe. Quæ enim ſtultitia eſt, ſic alicujus laudare doctrinam, ut ſequaris & blaſphemiam? Et beatus Cyprianus, Tertulliano magiſtro utitur, ut ejus ſcripta probant; cùmque eruditi & ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamque non ſequitur.*

VII. En alterum crimen Hieronymi, quo nihil ad ejus laudem illuſtrius, & quo afflari Theologos omnes optatiſſimum ſit. Inſimulabatur congregaſſe libros Origenis; exaggerabat ipſe hoc crimen, cupere ſe ajens omnium Scriptorum Eccleſiaſticorum habere volumina. Quem inde fructum caperet, ab ipſo audi; audi & hæreſeos maculam, vel ſuſpiciones, quàm anxiè à ſe ſummo-

Ibidem. veret. *Quod autem opponunt congregaſſe me libros illius ſuper cunctos homines: utinam omnium Tractatorum haberem volumina, ut tarditatem ingenii, lectionis diligentia compenſarem. Congregavi libros ejus, fateor. Et ideo errores non ſequor, quia ſcio univerſa quæ ſcripſit. Credite, quaſi Chriſtianus Chriſtianis loquor. Venenata ſunt illius dogmata, aliena à Scripturis ſanctis, vim Scripturis facientia. Legi, inquam, legi Origenem. Et ſi in legendo crimen eſt, fateor; & noſtrum marſupium Alexandrinæ chartæ evacuarunt. Si mihi creditis, Origeniſtes nunquam fui. Si non creditis, nunc eſſe ceſſavi.*

Conducibile ergo eſt Patrum & Theologorum libros acervare, lectitare, noſtri ut ingenii tarditatem lectionis diligentia compenſemus, noſtram indigentiam illorum opulentia ſolemur. Nec ſi quid ab eis erratum eſt, aut id ſequamur, aut eo ejecto cætera etiam repudiemus. Quàm ea cautio ab Apoſtolo probata ſit, quàm neceſſaria ſit, altero rurſus Lactantii exemplo declarat Hierony- Ibidem. mus. *Si iſta, ut ais, noveras, cur eum laudaſti in opuſculis tuis? Et hodie laudarem, niſi vos ejus laudaretis errores. Non mihi diſpliceret ingenium, niſi quibuſdam ejus placeret impietas. Et Apoſtolus præcipit: Omnia legentes, quæ bona ſunt retinentes. Lactantius in libris ſuis, & maximè in Epiſtolis ad Demetrianum, Spiritus ſancti negat ſubſtantiam: & errore Judaico dicit eum vel ad Patrem referri, vel ad Filium: & ſanctificationem utriuſque Perſonæ ſub ejus nomine demonſtrari. Quis mihi interdicere poteſt, ne legam inſtitutionum ejus libros, quibus contra gentes ſcripſit fortiſſimè, quia ſuperior ſententia deteſtanda eſt?*

Non lectores ergo tantùm, ſed & cenſores erant Theologi & Patres antiqui alii aliorum; ſed ea moderatione animi, ea ſapientia & ſuavitate, quam hìc in Hieronymo ſuſpicis, quam ſuperiùs in Auguſtino ſuſpeximus. Hinc verò adeo nihil deteritur, ut & plurimum accedat eorum laudi, concordiæ authoritati. In quibus enim conſentiebant, conſentiebant autem in longè plurimis, ea certè tantò certiora & indubitatiora erant. In ea autem cenſura exerenda omnibus dominabatur antiqua fides Eccleſiæ & conſtantiſſima Traditio ab Apoſtolis & Apoſtolicis deinceps Præſulibus & Scriptoribus derivata. Nihil enim in Eccleſia Catholica commendatius, quàm unitas, charitaſque omnium inter ſe indivulſa, qua omnes omnium omnia amant, quæ vera, quæ ſana, quæ Eccleſiæ conſona ſunt; nec amant tantùm, ſed ſequuntur, exſcribunt, adoptant, in ſuas ipſorum opellas transferunt; ſi qua menda occurrunt, ea miſſa faciunt, vel amantiſſimè emendant, vel aliis peritioribus emendanda ſervant; nec ideo tamen illis iraſcuntur; vel ſi iraſcuntur, eæ ſunt amantium iræ, amoris redintegrationes. Hilarium Hieronymus, Ambroſium Auguſtinus ſummis laudibus exornavit; quantos ex Origenis fonte rivulos & Hilarius & Ambroſius derivarint non tacet Hieronymus, etſi ex ejus deliriis nihil prorſus hauſerint; uſque adeo Patribus his omnibus placebat omnia probare, bona retinere: erroribus abſtinere, Scriptoribus favere. Ita ergo Hieronymus in Apologia adversùs Ruffinum, qui ſibi & Origeni uno ex Hieronymo authoritatem quærebat. *Si authoritatem ſuo operi præſtruebat, volens quos ſequeretur oſtendere, habuit in promptu Hilarium confeſſorem, qui quadraginta ferme millia verſuum Origenis in Job & Pſalmos tranſtulit. Habuit Ambroſium, cujus pene omnes libri hujus ſermonibus pleni ſunt: & martyrem Victorinum, qui ſimplicitatem ſuam in eo probat, dum nulli molitur inſidias. De his omnibus tacet, & quaſi columnis Eccleſiæ prætermiſſis me ſolum publicat, nihili hominem per angulos conſectatur.* Etiam ubi antiquiorum ſcriptorum interpretes ſe ſancti Patres agebant, vel ut eorum fruſta ſuis opuſculis inſererent, vel ut tutò ea ſimplicibus fidelibus in manus darent, ad Eccleſiaſticum ſenſum omnia traducebant. Unde Hieronymus ipſe de ſeipſo: *Certè in expoſitione iſta nullum crimen eſt: & Origene dicente contraria, nos Eccleſiaſticum ſenſum ſecuti ſumus.*

Animi ſui neſcio quas anguſtias prodebat Ruffinus, dum Origenis & Didymi omnia volebat ab Hieronymo, vel laudari, vel vituperari; reumque illum agebat inconſtantiæ, quòd hos antè probaſſet, poſtea improbaſſet, etſi longè diſſimilia eſſent, quæ antè probaverat, pòſt refutaverat ſanctus Pater. Accipe ab Hieronymo, quam in his regulam ille ſecutus ſit, quam & nos ſequi deceat. Accipe & quid de Tertulliano, de Origene, de Didymo ille ſenſerit. Sic enim ille paulò mordaciùs in Apologia adversùs Ruffinum: Ibidem. *Audi vir ſapientiſſime, & Romanæ dialecticæ caput, non eſſe vitii hominem unum laudare in aliis, & in aliis accuſare; ſed eandem rem probare & improbare. Ponam exemplum, ut quod non intelligis, prudens mecum lector intelligat. In Tertulliano laudamus ingenium, ſed damnamus hæreſim. In Origene miramur ſcientiam ſcripturarum, & tamen dogmatum non recipimus falſitatem. In Didymo verò & memoriam prædicamus, & ſuper Trinitate fidei puritatem: ſed in cæteris quæ Origeni malè credidit, nos ab eo retrahimus. Magiſtrorum enim non vitia imitanda ſunt, ſed virtutes.*

VIII. Laudat alibi Hieronymus adversùs Pelagianos ſcribens, *Ignatium virum Apoſtolicum & Martyrem;* ſtatimque ſubjicit, quo ſaltem loco habendi ſint omnes viri Eccleſiaſtici ob antiquitatem, ſin minùs ob authoritatem. Unum enim hic allegaverat Ignatium. *Quibus teſtimoniis uteris ad authoritatem, utere ſaltem ad antiquitatem, quid omnes Eccleſiaſtici viri ſenſerint.* Ibidem. Si ſobria hæc & parca fuit Ignatii laus, Auguſtini prolixius Elogium proferam ex eodem Hieronymo, cùm antè commendaſſet libros ejus de peccatorum meritis & remiſſione. Ita enim tres ſuos Dialogos claudit Hieronymus adversùs Pelagianos, ut videatur novas has palmas Auguſtino concedere, & calamum ſuſtinere, quòd à clariſſimo ejus ingenio occupata jam eſſent meliora quæque. Ibidem. *Alios quoque (libros) ſpecialiter tuo nomini cudere dicitur; qui necdum in noſtras venere manus. Unde ſuperſedendum huic labori cenſeo, ne dicatur mihi illud Horatii: In ſylvam ne ligna feras. Aut enim eadem diceremus ex ſuperfluo; aut ſi nova voluerimus dicere, à clariſſimo ingenio occupata ſunt meliora.*

Omnia hìc probabat Hieronymus Auguſtini adversùs Pelagianos ſcripta, quia probabat & Eccleſia, quam ille ducem in his ubique ſequebatur. Unde & in Epiſtola ad Vigilantium, à quo crimini ei dabatur, quòd legiſſet Origenem, fatetur ſe, *ita Origenem legiſſe, vel legere, ut Apollinarium, vel cæteros tractatores, quorum in quibuſdam libros non recipit Eccleſia.* Nec Hieronymus tantùm, ſed & cæteri Patres id tum ſequebantur, id præ ſe ferebant, Græcorum maximè tractatus Latinæ linguæ conſuetudini à ſe donari, ea libertate, ut quæ minùs ſana eſſent, ea vel corrigerent, vel amputarent. *Si igitur quæ bona ſunt transtuli, & mala vel amputavi, vel correxi, vel tacui, arguendus ſum, cur per me Latini bona ejus habeant, & mala ignorent? Si hoc crimen eſt, arguatur & confeſſor Hilarius qui Pſalmorum interpretationem, & Homelias in Job ex libris ejus, id eſt, ex Græco in Latinum tranſtulit. Sit in culpa ejuſdem confeſſionis Vercellenſis Euſebius, qui omnium Pſalmorum commentarios hæretici hominis vertit in noſtrum eloquium; licèt hæretica prætermittens, optima quæque tranſtulerit.*

Quoniam autem invidioſiùs quidam Hieronymum carpebant, quaſi plus æquo in Origenem, ſuas quondam delicias, poſtea bacchatus eſſet; accipe hìc ejus judicium ſumma certè ſapientia, ſumma æquitate libratum, non de Origene tantùm, ſed & de Tertulliano, Arnobio, cæteriſque nonnullis: vide quàm æqua lance omnia perpendat; quàm perſonas à dogmate diſtinguat; libros locoſque noxios ab innoxiis ſecernat; nec præfervidos amatores amet authorum, nec inconſideratos obtrectatores: denique ſi qui non poſſint ſibi imperare, aut ſatis diſpicere, ut ejuſdem aliqua probent, aliqua rejiciant; his committendum non eſſe, ut ſe in diſcrimen conjiciant; ſatiuſque eſſe ut his Scriptoribus abſtineant, ne quos inopini in erroris laqueos incurrant. Sic planè Hieronymus in Epiſtola ad Tranquillinum: *Ego Origenem propter eruditionem ſic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianum, Novatum, Arnobium, Apollinarium, & nonnullos Eccleſiaſticos Scriptores Græcos pariter & Latinos: ut bona eorum eligamus, vitemuſque contraria, juxta Apoſtolum dicentem: Omnia probate, quæ bona ſunt tenete. Cæterùm qui vel in ejus amorem nimium, vel in odium ſtomachi ſui privatè ducuntur, videntur mihi illi maledicto prophetico ſubjacere: Væ his qui dicunt bonum malum, & malum bonum: qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Nec enim propter doctrinam ejus, prava ſuſcipienda ſunt dogmata: nec propter dogmatum pravitatem, ſi quos Commentarios in Scripturas ſanctas utiles edidit, penitus reſpuendi ſunt. Quod ſi contentioſum inter ſe amatores ejus & obtrectatores funem duxerint, ut nihil medium appetant, nec ſervent modum: ſed totum aut probent, aut improbent: libentiùs piam ruſticitatem, quàm doctam blaſphemiam eligant.*

IX. Hanc animi æquabilitatem miratus haud-dubiò fuerat Hieronymus in Auguſtino, ad quem datis litteris gratulatus eſt nihilominus de ejus ardore in inſectandis hæreticis. Diſtant enim mirum in modum hæretici, qui Eccleſiæ corpus ſcidere pertinaci pravitatis ſuæ defenſione, à prioribus Scriptoribus, qui in errores aliquos incauti impegere. Sic ergo Hieronymus Auguſtino: *Macte virtute, in orbe celebraris; Catholici te conditorem antiquæ rurſum fidei venerantur atque ſuſpiciunt: & quod ſignum majoris gloriæ eſt, omnes hæretici deteſtantur, me pari proſequuntur odio: ut quos gladiis nequeunt, voto interficiant.* Quin & ipſam Auguſtini ſuavitatem Hieronymus jam olim æmulatus eſſe videbatur, à quo & ad amicitiam provocatus fuerat, cujus naſcenti laudi favebat, cui committi magnoperè verebatur, ne adversùs communionis ſuæ Epiſcopum calamum ſtringere cogeretur. Ita prorſus in Epiſtola ad eum data: *Non enim convenit, ut ab adoleſcentia uſque ad hanc ætatem in Monaſteriolo cum ſanctis fratribus labore deſudans, aliquid contra Epiſcopum communionis meæ ſcribere audeam: & eum Epiſcopum, quem antè cœpi amare quàm noſſe, qui me prior ad amicitias provocavit, quem poſt me orientem in Scripturarum divinarum eruditione lætatus ſum.* Et in alia rurſus Epiſtola ejuſdem Hieronymi ad Auguſtinum vide quanta illi ſibi charitate conglutinarentur, quàm non inviderent, non morderent; ſed pari ſtudio toti eſſent in Eccleſiæ adversùs hæreſes defenſione. *Certè quidquid dici potuit, & ſublimi ingenio de Scripturarum ſanctarum hauriri fontibus, à te poſitum atque diſſertum eſt.* Et mox: *Mihi autem decretum eſt te amare, te ſuſcipere, colere, mirari, tuaque dicta quaſi mea defendere. Certè & in dialogo quem nuper edidi, tuæ beatitudinis, ut dignum fuerat, recordatus ſum.*

X. Porro ea potiſſimum in re neceſſitas incubuit Hieronymo ſeſe purgandi, quòd tantum temporis contriviſſet in eorum lectitandis ad Scripturas Commentariis, quorum dogmata damnaret. Origenem Eccleſiarum poſt Apoſtolos Magiſtrum non dixerat, niſi cùm de ejus ageretur in Scripturas ſudoribus. Sic enim ille in Præfatione in librum Hebraicorum nominum: *Imitari volens ex parte Origenem, quem poſt Apoſtolos Eccleſiarum magiſtrum, nemo niſi imperitus negat.* Tom. 5. In Epiſtola verò ad Minerium & Alexandrum, ita illas ſuas lectiones defendit: *Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquieſco; ſciat me illud Apoſtoli libenter audire: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et Salvatoris verba dicentis: Eſtote probati nummularii.* Ibidem. Et mox: *Ego & in adoleſcentia & in extrema ætate profiteor, & Origenem, & Euſebium Cæſarienſem viros eſſe doctiſſimos, ſed erraſſe in dogmatum veritate. Quod è contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario poſſumus dicere: & tamen omnes in explanationibus Scripturarum, ſudoris ſui nobis memoriam reliquerunt.* Et univerſim aliquantò pòſt: *Meum propoſitum eſt antiquos legere, probare ſingula, retinere quæ bona ſunt, & à fide Eccleſiæ Catholicæ non recedere.*

CAPUT XXIX.

Ex aliis Patribus Latinis demonſtratur invictiſſima Patrum conſentientium authoritas in rebus Theologicis.

I. Ex Tertulliano, non de fide ex perſonis, ſed de perſonis ex fide cenſendum eſt.

II. Quanti tamen ille faceret priores Scriptores Eccleſiaſticos.

III. Luculentè ut Hilarius Antiochenos & Nicænos Patres laudaret, etſi contraria in ſpeciem definientes.

IV. Ut homouſion & homæouſion copularet, utriuſque conciliaret defenſores idem Hilarius.

V. Ut Cypriani & Tertulliani meminerit.

VI. Quid de ſuis, quid de Ambroſii & Auguſtini ſcriptis ſentiret Gregorius Magnus.

VII. Ad Scripturarum lumen caligant ſuperbi, qui ſanctos Patres contemnunt.

VIII. Quantum Conciliis Epiſcopalibus deferret Gregorius.

IX. Ex eodem nonnulla alia in commendationem Patrum, eorumque inter ſe miræ conſenſionis Græcorum ac Latinorum.

X. Rurſus quàm mallet Gregorius Patrum ſcripta, quàm ſua legi, publicè, privatimque. Liber Paſtoralis græcè verſus.

XI. Luculenta Auguſtini & Hieronymi encomia ex Proſpero, ex Juliano Pomerio. Quantum hinc utilitatis capere poſſint Proteſtantes, ſi velint.

XII. Quanta Conciliorum authoritas, ex Facundo. Quanta unius etiam ex Patribus, quem Eccleſia veſtierit quodammodo authoritate ſua, ut Auguſtinum in quæſtionibus de Gratia.

XIII. Quid ſi quid in Patribus minùs capimus? Quid ſi diſſentiunt quandoque Patres?

XIV. Facundo aſſentitur Ferrandus, à Conciliis Generalibus provocari non poſſe.

I. EX his quæ tumultuariè hìc à nobis ex Hieronymo congeſta ſunt, pronum erit ſtudioſo Doctori regulas omnes colligere, quibus ſe in pervolutandis antiquorum Patrum & Theologorum monumentis accommodet, & ſtudiis ſuis ſapientiſſimè moderetur, ſemper Auguſtinum, ſemper Hieronymum & alios ejuſmodi Eccleſiaſticæ Theologiæ Antiſtites præ oculis habens. Illud præ cæteris commendatum habebit, ut non ex perſonis ſingulis fidem, ſed ex fide perſonas probet. Singuli enim quandoque errarunt, & erraſſe ex fide arguuntur, ex Eccleſiæ doctrina, ex conſenſu Patrum omnium, à quo ſinguli quandoque aliqua in re diſſenſerunt. Ita uni Deo, uni Chriſto, non homini cuicumque innititur fides & Religio noſtra. Nec enim vel Eccleſiam univerſalem nuſquam errantem, vel tot ubique Patrum conſenſionem, vel invictiſſimam tot jam ſæculis traditionem præſtare potuit, niſi unius ſummi Dei, ſempiternæ veritatis Chriſti provi- Tertull. dentia. Ita ſentiebat Tertullianus, quando in libro de Præſcriptionibus hæc ſcribebat: *Quid ergo ſi Epiſcopus, ſi Diaconus, ſi vidua, ſi virgo, ſi doctor, ſi etiam martyr lapſus à regula fuerit, ideo hereſes veritatem videbuntur obtinere? Ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas? Nemo ſapiens eſt, niſi fidelis; nemo major, niſi Chriſtianus; nemo autem Chriſtianus, niſi qui ad finem uſque perſeveraverit.*

II. At quantum nihilominus tribueret Tertullianus Eccleſiaſticis Scriptoribus & Magiſtris, qui illi præiverant, & quàm tenax eſſet eorum fidei, & doctrinæ, ſic ipſe teſtatum facit in libro contra Valentinianos: *Mihi autem cum Archetypis erit limen principalium magiſtrorum, non cum adfectatis ducibus paſſivorum diſcipulorum. Nec undique dicemur ipſi nobis finxiſſe materias, quas tot jam viri ſanctitate, & præſtantia inſignes, nec ſolùm noſtri anteceſſores, ſed ipſorum hæreſiarcharum contemporales, inſtructiſſimis voluminibus & prodiderunt & retuderunt; ut Juſtinus Philoſophus & Martyr, ut Militiades Eccleſiarum ſophiſta, ut Irenæus omnium doctrinarum curioſiſſimus explorator, ut Proculus noſtræ virginis ſenecta, & Chriſtianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in iſto, optaverim aſſequi.*

III. Ad Hilarium venio à viris laudatiſſimis Auguſtino, & Hieronymo tam effusè ſuprà laudatum. Quanti apud illum ponderis fuerit authoritas Patrum, liquebit ex ejus judicio de Homouſio, quod Antiocheni Patres octoginta damnaverunt contra Samoſatenum, qui ea voce abutebatur ad divinas tres hypoſtaſes in unam conflandas; & quod alio ſenſu probaverunt Nicæni Patres numero trecenti duodeviginti contra Arium, qui ab ea voce abhorrebat, quòd ea Patris & Filii æqualitas, unitaſque naturæ perſpicuè declararetur. Vide ut Hilarius hos illoſque etſi contraria in ſpeciem definientes, mira quadam ſummaque veneratione proſequatur: *Malè intelligitur homouſion,* Hilarius L. de Synod. adv. Arian. pag. 394. *quid ad me bene intelligentem? Malè homouſion Samoſatenus confeſſus eſt, ſed nunquid meliùs Ariani negaverunt? Octoginta Epiſcopi olim reſpuerunt, ſed trecenti decem & octo nuper receperunt. Et mihi quidem ipſe ille hic numerus ſanctus eſt, in quo Abraham victor regum impiorum, ab eo qui æterni ſacerdotii eſt forma benedicitur. Illi contra hæreticum improbaverunt. Nunquid iſti non adverſum hæreticum probaverunt? Gravis authoritas eſt veterum. Nunquid & horum levis ſanctitas eſt? Si contraria invicem ſenſerunt, debemus quaſi judices probare meliora: ſi verò & probando & improbando unum utrique ſtatuerunt, quì bene conſtituta convellimus?* Aliquantò pòſt ibidem Hilarius intercedit, ne quis ad Patrum, ad priſcorum Epiſcoporum damnationem proſiliat; ne ſi ii non fuerint Epiſcopi, ne Epiſcopi quidem eſſe poſſint, qui ab illis ſunt Ibidem. Pag. 395. ordinati. *Cogitemus tot ſacerdotes ſanctos & jam quieſcentes. Quid de nobis Dominus judicabit, ſi nunc anathematizantur à nobis? Quid de nobis erit, qui rem eo deducimus, ut quia Epiſcopi non fuerunt, nos quoque nec cœperimus? Ordinati enim ab his ſumus, & eorum ſumus ſucceſſores. Renunciemus Epiſcopatui, quia officium ejus ab anathemate ſumpſerimus.*

IV. Denique id profitetur Hilarius, non eſſe quod aliis homouſion, aliis homoeouſion defendentibus ſcindatur Eccleſia, & Patres Præſuleſque alii aliis collidantur, cùm utraque vox eodem redeat, idemque valeat; nec poſſit eſſe perfecta perſonarum ſimilitudo, niſi ſit & naturæ unitas: uti nec plurium perſonarum in natura unitas, niſi ſit ſimilitudo, quæ nec unitati officiat naturæ, & diſtinctionem perſonarum prodat. Id de ſe profitetur Hilarius, ſe jam etiam Epiſcopatu auctum cum de Nicæna Synodo nihil admodum reſciſſet adhuc, ex Evangeliis ſolis & Apoſtolicis Epiſtolis compertam prorſus & exploratam habuiſſe totam illam homouſii, & homoeouſii doctrinam. *Teſtor Dominum cœli atque terræ, me cum neu-* Pag. 396. *trum audiſſem, ſemper tamen utrumque ſenſiſſe, quod per homoeouſion homouſion oporteret intelligi: id eſt, nihil ſimile ſibi ſecundùm naturam eſſe poſſe, niſi quod eſſet ex eadem natura. Regeneratus pridem, & in Epiſcopatu aliquantiſper manens, fidem Nicænam nunquam niſi exulaturus audivi: ſed mihi homouſii & homoeouſii intelligentiam Evangelia & Apoſtoli intimaverunt. Pium eſt quod volumus. Nec damnemus Patres, ne animemus hæreticos; ne dum hæreſin expellimus, hæreſin nutriamus.*

Faceſſant ergo, qui in Synodis, & in Synodo maximè Nicæna novatum eſſe aliquid ſuſpicantur, aut recens fidei dogma conſtitutum, quod priores Synodos Patreſque latuiſſet. De Verbi conſubſtantialitate cum Patre diffidunt aliqui, an ea ſatis explorata fuerit Eccleſiæ Patribus & Conciliis ante Nicænum Concilium. Mera id ex incogitantia profectum auguror, cùm aliàs indubitatiſſimum fuerit, & Patribus & Conciliis omnibus, ipſique etiam Nicænæ Synodo, nihil unquam diffiniri poſſe, quod ad fidem pertineat, quod non idem ante ex Scripturis, vel ex Apoſtolicis Eccleſiaſticiſque traditionibus conſtaret, denique ex Eccleſiarum omnium & ſanctorum antea Patrum conſenſione. Ei rei uberiùs enucleandæ Tractatum proximum dicabimus, ubi de Verbi cum Patre æqualitate, unitate, conſubſtantialitate dicemus. In anteceſſum hìc id adnotaſſe non pigebit, ubi tam inſignis & tam manifeſtus occurrit ejus doctrinæ ſuffragator Hilarius.

V. Laudavit Hilarius alibi libellum Cypriani de Oratione, qui ſe levatum eſſe teſtatur neceſſitate aliquid eadem de re commentandi. Nec tacuit eadem de re Commentarium Tertulliani, quem tamen monet poſterioribus erratis ſuis laudabiles ante tractatus à ſe ſcriptos dehoneſtaſſe. *De orationis autem ſacramento, neceſſitate nos* In Matth. Pag. 514. *commentandi Cyprianus vir ſanctæ memoriæ liberavit. Quanquam & Tertullianus hinc volumen aptiſſimum ſcripſerit: ſed conſequens error hominis detraxit ſcriptis probabilibus authoritatem.*

VI. Cernis qua ſe honorificentia, qua charitate viciſſim colerent ſancti olim Patres & Scriptores Eccleſiaſtici. Præclarum eſt in eam rem illud Gregorii Magni Papæ in Præfatione ad homilias in Ezechielem; ubi ait eas ex tempore à ſe fuſas eſſe ad populum; octo poſt annis ſchedulas Notariorum qui eas exceperant, à ſe fratrum hortatu requiſitas, & utcunque curſim emendatas; cùm autem Marianus Epiſcopus eas ad ſe mitti oraret, hæſitaſſe ſe an ei morem gereret, quòd cùm ille in Ambroſii & Auguſtini ſcriptis lubens verſaretur, non eſſet ab illis ad has ſuas impares opellas avocandus; mitti tamen eas à ſe, ut iis ſaltem faſtidium aliquando levet lautioribus cibis creatum. *Valde incongruum credidi, ut aquam deſpicabilem* Greg. Mag. Tom. 2. pag. 1042. *hauriret, quem conſtat de beatorum Patrum Ambroſii atque Auguſtini torrentibus profunda ac perſpicua fluenta aſſiduè bibere. Sed rurſum dum cogito, quod ſæpè inter quotidianas delicias etiam viliores cibi ſuaviter ſapiunt; tranſmiſi minima legenti potiora, ut dum cibus groſſior velut pro faſtidio ſumitur, ad ſubtiliores epulas avidiùs redeatur.*

VII. Miratur idem Gregorius alibi eſſe, qui de lude lumine ipſo, id eſt, de Scripturis ſacris tenebreſcant; quod eo fit, quia ſuperbia tument, ſapientiæ ſuæ plus æquo confidunt, ſanctorum Patrum in exponendis ſcripturis placita & ſenſus deſpicantur; ut apud imperitum vulgus ſeſe venditent, quaſi ſuo ſibi ex penu, ſuo ſibi in ſinu ſapientia ſuccreſcat. *Admonendi ſunt, ut perpendant quòd Scriptura ſacra in nocte vitæ præſentis quaſi quædam nobis lucerna ſit poſita: cujus nimirum verba dum non rectè intelligunt, de lumine tenebreſcunt. Quos videlicet ad intellectum pravum intentio perverſa non raperet, niſi priùs ſuperbia inflaret. Dum enim ſe præ cæteris ſapientes arbitrantur, ſequi alios ad meliùs intellecta deſpiciunt, atque ut apud imperitum vulgus ſcientiæ ſibi nomen extorqueant, ſtudent ſummoperè & ab aliis rectè intellecta deſtruere, & ſua perverſa roborare.*

Paſtoralis curæ. part. 3. Admon. 25. Tom. 3. pag. 209.

VIII. Quàm religiosè coleret colendaſque decerneret Gregorius Epiſcopales Synodos, maximè generales, teſtatum ipſemet facit in Epiſtola illa ad reliquos Patriarchas pro more ſcripta initio Pontificatus ſui, ubi quatuor Evangeliis quatuor Concilia generalia conjungit. Quod nempe ex Evangeliis fluat Conciliorum authoritas: vel quod ne Evangelia quidem quæ ſint nobis certò conſtet, niſi Eccleſiæ, Conciliorum, Patrum perpetua ſucceſſione & teſtificatione; vel denique quia fruſtra de Evangeliorum ſe fide jactat, qui ea ſuo ex ſenſu, non ex Eccleſiæ conſenſu interpretatur. *Præterea quia corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ſicut ſancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere, & venerari me fateor. Nicænum ſcilicet, in quo perverſum Arii dogma deſtruitur; Conſtantinopolitanum quoque, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur; Epheſinum etiam primum, in quo Neſtorii impietas judicatur; Chalcedonenſe verò, in quo Eutychis, Dioſcorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima approbatione cuſtodio: quia in his velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit, & cujuslibet vitæ atque actionis norma conſiſtit.* Et mox: *Quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit, aut ſolvere, quos ligant, aut religare quos ſolvunt.* Et alibi: *Sic quatuor Synodos ſanctæ univerſalis Eccleſiæ, ſicut quatuor libros ſancti Evangelii recipimus.* Quod rurſus inculcat in Epiſtola ad Reginam Theodolindam. Ad Cyriacum Conſtantinopolitanum Epiſcopum ſcribens, Eudoxium quidem ait ſe non legiſſe inter hæreticos, quorum mentionem fecere Epiphanius, Auguſtinus & Philaſtrius: ſed eum nihilominus à ſe damnari, ſicubi damnatus ab aliquo ſit Catholicorum Patrum. *Eudoxium quemdam vos damnaſſe reperimus: cujus nomen in Latina lingua neque in Synodis, neque in libris beatæ memoriæ Epiſcoporum Epiphanii, Auguſtini & Philaſtrii, quos contra hæreticos præcipuè diſputaſſe novimus, poſitum reperimus. Quod ſi quis eum veraciter de catholicis Patribus damnat, ejus proculdubio ſententiam ſequimur.*

L. 1. Ep. 24. Tom. 4. pag. 17. 16.

L. 2. Ep. 10. L. 3. Ep. 33.

L. 6. Ep. 6. 31. pag. 198.

IX. Jam monui, quàm non ſineret Gregorius lucubrationes ſuas ſanctorum Patrum commentariis æquari. Vide hìc ut vetet ne Epiſcopus Syracuſanus ad menſam ſuam eas legi faciat coram extraneis; ſuadeatque ut Antiquorum potius ſcripta legi curet. *Præterea audio, quod aliqua de his quæ ſcripſiſſe me memini, fraternitas veſtra ad menſam ſuam coram extraneis legi faciat: quod mihi non videtur eſſe faciendum; quia hoc quod vos pro charitate facitis, poſſunt quidam quantum ad me eſt, vanæ gloriæ deputare. Ideoque coram extraneis antiquorum dicta legite, ex quorum authoritate valeant, qui audierint, informari.*

L. 6. Ep. 9. pag. 201.

Hiſtoriam Sozomeni, alioqui multa mentientis, eo nomine maximè repudiat Gregorius, quod nimius fuerit in laudibus Theodori Mopſueſteni, quibus fidem habere non poteſt, quiſquis eo quo par eſt honore habet Synodum quintam ſub Juſtiniano Imperatore congregatam. *In hiſtoria autem Sozomeni, de quodam Eudoxio qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopatum arripuiſſe dicitur, aliqua narrantur. Sed ipſam quoque hiſtoriam ſedes Apoſtolica ſuſcipere recuſat, quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopſueſtiæ nimiùm laudat, atque uſque ad diem obitus ſui magnum doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet. Reſtat ergo ut ſi quis illam hiſtoriam recipit, Synodo quæ piæ memoriæ Juſtiniani temporibus de tribus capitulis facta eſt, contradicat.*

L. 6. Ep. 31.

Ad Anaſtaſium Antiochenum Epiſcopum ſcribebat Gregorius, nova bella moliri hæreticos, adversùs Evangelia, Prophetas *& dicta Patrum omnia*; ſed cùm unitas in illis non ſit, non poſſe ſtare diviſum eorum regnum. *His autem diebus, ſicut invenio, nova hæreticorum bella conſurgunt, de quibus veſtræ beatitudini jam antea ſcripſi, ita ut Prophetas, Evangelia, & dicta Patrum omnia evacuare moliantur.* Et mox: *Hoc autem magna Dei omnipotentis eſt gratia, quod in ipſis qui à ſanctæ Eccleſiæ doctrina diviſi ſunt, unitas non eſt: quoniam omne regnum in ſe diviſum non ſtabit. Et ſancta Eccleſia ſubtilius in ſua ſemper eruditione inſtruitur, dum hæreticorum quæſtionibus impugnatur.*

L. 7. Ep. 3. pag. 224. 225.

Eulogio Alexandrino Epiſcopo gratulabatur Gregorius, quod ex Græcorum Latinorumque Patrum monumentis ea coacervaſſet teſtimonia, quibus Agnoetarum hæreſis jugularetur; eidem ſe rei operam ante dediſſe; tantam denique conſenſionem eſſe Eulogii ſcriptorum cum Latinis Patribus, ut in illis legendis hos ſe pervolutare ſibi videretur. *Cui ego ante longum tempus quàm veſtra ſcripta ſuſciperem, contra eandem hæreſim reſpondi, quæ poſtmodum in Epiſtola veſtræ ſanctitatis inveni; atque omnipotenti Deo magnas gratias retuli, quia de cunctis inquiſitionibus Romanorum atque Græcorum Patres, quorum nos ſequaces ſumus, uno ſpiritu ſunt locuti. In multis enim eandem veſtram Epiſtolam ita reperi, ac ſi contra prædictam hæreſim ſcripta Latinorum Patrum legerem. Et quantum potui de ſanctiſſimo fratre meo amare & laudare bonum perpendi, in cujus ore venerandos Patres, quos multùm diligo, recognovi.*

L. 8. Ep. 30. pag. 329.

X. Ab ipſomet Gregorio poſtulaverat Præfectus Africæ Commentarios ejus in Job: illi adgaviſus eſt ſanctiſſimus Pontifex, quod eo legendi ſtudio ſecum ipſe aliquando habitaret, nec totus ad ſæculares curas delaberetur; ſed ſibi gratius, & conducibilius ipſi fore, ſi ad Auguſtini potius lectionem animum adverteret, & ad ineffabiles, quæ inde manant, delicias. *Quod verò in expoſitione ſancti Job tranſmitti vobis codicem voluiſtis, de veſtro omnino ſtudio gaudemus: quoniam illi rei eminentiam veſtram ſtudere conſpicimus, quæ nec totos foras vos exire permittat, & ad cor iterum ſæcularibus curis diſperſos recolligat. Sed ſi delitioſo cupitis pabulo ſaginari, beati Auguſtini patriotæ veſtri opuſcula legite, & ad comparationem ſiliginis illius noſtrum furfurem non quæratis.*

L. 8. Ep. 37. pag. 331.

Cùm autem Marinianus Archiepiſcopus Ravennæ ad vigilias in Eccleſia legi faceret Commentationes Gregorii in Job, eo reſcito Pontifex ægrè tulit; Commentaria Pſalmorum, Auguſtini ut ſuſpicor, legi ad Vigilias in poſterum præcepit; quòd illud opus plebi non ſatis conſentiat, hoc illi ad pietatem illiciendæ appoſitum apprimè ſit. Suum certè de Cura Paſtorali librum ab Anaſtaſio Epiſcopo Antiocheno Græcè verſum, & Imperatori datum, moleſtè tulit, quòd nollet opuſculis ſuis, utpote jejunis & vilibus immorari, qui meliora

L. 10. Ep. 22. Pag. 400. liora caperent. *Illud autem quod ad me quorundam relatione perlatum eſt, quia reverendiſſimus frater & Coepiſcopus meus Marinianus legi commenta beati Job publicè ad vigilias faciat, non gratè ſuſcepi: quia non eſt illud opus populare, & rudibus auditoribus impedimentum magis quàm provectum generat. Sed dic ei, ut commenta Pſalmorum legi ad vigilias faciat, quæ mentes ſæcularium ad bonos mores præcipuè informant. Neque enim volo dum in hac carne ſum, ſi qua dixiſſe me contingit, ea facilè hominibus innoteſci. Nam quia dilectiſſimæ memoriæ Anatholius Diaconus quærenti ac jubenti domno Imperatori librum Regulæ Paſtoralis dedit, ægrè ſuſcepi: quem ſanctiſſimus frater & Coepiſcopus meus Anaſtaſius Antiochenus in Græcam linguam tranſtulit. Et ſicut mihi ſcriptum eſt, ei valdè placuit, ſed mihi valdè diſplicuit, ut qui meliora habent, in minimis occupentur.*

Etſi ſubaliena videri hæc poſſint à noſtro hìc inſtituto commendandæ Patrum authoritatis in Scripturis exponendis, & in quæſtionibus Theologicis ſolvendis: ſunt tamen aptiſſima: nec aliter ſaperent Proteſtantes noſtri, ſi quid ſaperent. Si quid, inquam, illis ſaperet animi moderatio, ſui deſpicientia, humilitas, charitas, qua non alia præclarior Scripturarum interpres. Patent enim, ut ſuprà demonſtratum eſt ex Auguſtino, & ex ipſis Scripturæ verbis; patent, inquam, Scripturæ omnes, ubi patet charitas; latent, ubi latet charitas. Scripturas aperit non contentio, non curioſitas, non ſuperbia, non aliorum contemptus; ſed pietas, puritas, religio, charitas, unitas; quæ omnia tam conjuncta ſunt & familiaria Eccleſiæ & ſanctis Patribus, quam Sectis omnibus inconceſſa bona.

XI. Chriſti & Eccleſiæ victoriis applaudit Proſper, quando Auguſtino Pelagianos debellanti hoc Proſp. cont. Collat. encomium texit: *Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei catholica acies, hujus viri ductu pugnat, & vincit. Vincit dico, quia non patitur reſpirare, quos vincit; & in quorum excidium, unam cunctorum Sacerdotum manu ſententiam ſcripſit*. Cùm autem ex Catholicis quidam his Auguſtini triumphis obtrectarent, quaſi non ſatis ille modum tenuiſſet inter ancipites hinc & hinc ſcopulos, ſic ibidem mox in illos Proſper invehitur: *Noſtri autem concorporales, ac participes gratiæ Chriſti, cur de his armis, quibus communis fides eſt defenſata, cauſantur? Cur bellum confectum retractant, & munitiones ſecuræ dudum pacis infirmant? An victores diſplicent, & victi placent?*

Sic illos ſanctus Proſper objurgabat. In Carmine verò de Ingratis in ejus laudis & victoriæ ſocietatem ſic ille Hieronymum quoque vocabat: *Hinc etiam Bethlai præclari nominis hoſpes, Hebræo ſimul & Græco, Latioque venuſtus eloquio, morum exemplum, mundique Magiſter, Hieronymus, libris valdè excellentibus hoſtem diſſecuit.* Uni tamen Auguſtino potiſſimam deberi ejus victoriæ palmam non diſſimulat in eodem Carmine Proſper, ubi commendat illud Africæ *Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumque Auguſtinus erat: quem Chriſti gratia cornu uberiore rigans, noſtro lumen dedit ævo accenſum vero de lumine. Nam cibus illi, & vita, & requies, Deus eſt; omniſque voluptas unus amor Chriſti eſt, unus Chriſti eſt honor illi. Et dum nulla ſibi tribuit bona, fit Deus illi omnia, & in ſancta regnat ſapientia templo.*

Si eo eſſent animo Sectarii, quo Proſper dum hæc ſcriberet, ſi illo lumine, illo divini amoris igne, illo ſummi Numinis guſtu, illo cœleſtis Spiritus afflatu vel ad punctum temporis donarentur, quo hæc ſcribebat Proſper, quo Auguſtinus, quo Hieronymus, quo Africanæ tot Synodi agebantur; ne veniret quidem illis in mentem conflictationes ſibi neſcio quas fingere inter Scripturæ & ſanctorum authoritatem Patrum, qui toti ſunt in Scriptura commendanda, commentanda, enucleanda, defendenda, imperitæ fidelium & innumerabili multitudini interpretanda. Eſto poſſit de plebe quilibet pervadere in aliqua ſacrarum Litterarum ſenſa: at quantulum id eſt? at quantò amplius illis eſt incumbere tot Synodis, tot Patribus, tot orbis Chriſtiani Magiſtris, & animo, amore, fide complecti, quidquid hi ſtudio, ingenio, otio, puritate & ſanctimonia abundantes complexi ſunt?

Antequam ab Auguſtino diſcedam, vide quàm non ab his recedat Julianus Pomerius in aureolis illis de Vita Contemplativa libris: *S. Auguſtinus Epiſcopus, acer ingenio, ſuavis eloquio, ſæcu-* L. 1. c. 14 *laris litteraturæ peritus, in Eccleſiaſticis laboribus operoſus, in quotidianis diſputationibus clarus, in omni ſua actione compoſitus, in expoſitione ſua fidei noſtræ Catholicus, in quæſtionibus abſolvendis acutus, & in revincendis hæreticis circumſpectus, & in explicandis Scripturis canonicis cautus; ipſe ergo quem in his libellis pro poſſibilitate ſecutus ſum, hanc quæſtionem de qua agitur, hoc modo determinat, dicens, &c.*

Tam excors nemo eſt, qui non malit, ſi modò non illum malè ſana quædam Secta faſcinaverit; qui non malit, inquam, cum Juliano Pomerio, cum Proſpero, cum Hieronymo, cum Auguſtino, cum Gregorio, aliiſque Patribus ita ſentire, ita ſapere; defenſoribus avitæ fidei, cæterorum Patrum admiratoribus, de ſe ſobriè & demiſſè ſentientibus congratulari, laudes canere; quàm ſibi uni domi plaudere, cæteros omnes arrodere, ſibi uni lumen veritatis & divinitatis inſtinctum quendam arcanum vendicare, quem cæteri per orbem Chriſtiani omnes præter eam Sectam, non aliud quàm inauditam quandam inſaniendi & ſibi adulandi libidinem interpretantur.

XII. Quantæ verò dementiæ eſt, quàm deſperatæ temeritatis eſt, ſingulos homunciones, ſtudio ac ingenio perexiguo, aut penè nullo, plus ſibi polliceri de Scripturarum intelligentia, plus ſibi fidere, quàm ſanctis Patribus, ſingulis, maximis? quàm illis etiam univerſis, quàm illis ſynodicè congregatis? Audiendus hic Facundus, ubi demonſtrat, quàm non poſſit quiſquam ſobrius, poſtquam ſynodicè definitæ ſunt controverſiæ, ad nova rurſus examina illas vocare, & infinitas ſerere lites: *Neque enim eſt alia Conci-* L. 1 *liorum faciendorum utilitas, quàm ut quod intellectu non capimus, ex authoritate credamus; & ſicubi ratio minùs nobis occurrerit, fides ne labamur cito ſuccurrat. Nam ſi poſt decretum diſceptare licuerit, ut dicatur, Prius probetur epiſtola illa, quòd recta ſit, ut credatur fuiſſe ſuſcepta: non eſt quare jam Concilia congregentur, nec terminatæ, immo nec terminabiles dicantur quæſtiones, quarum probatio ſemper exigitur. Cur enim non dicatur ſimiliter, Probetur priùs, quòd unius eſſentiæ ſint Pater ac Filius, ut credatur hoc Nicæno Concilio terminatum; & quia conſubſtantialis eſt Patri ac Filio Spiritus ſanctus, quia non aliter credi poteſt quòd hoc Synodus Conſtantinopolitana decreverit. Atque ita quæſtionibus univerſis in antiquo ſtatu manentibus, non ſolùm nihil Synodorum Conſtitutionibus abſolutum eſſe videbitur: ſed etiam ad perpetuendas lites quæſtionum in eis memoria reſervata. Et ideo non idem modus eſſe debet, atque ordo quærendi, poſt definitionem Concilii, totius Eccleſiæ conſenſione firmati, qui fuit ante definitionem*. Et paucis interpoſitis: *Hanc obſervantiam tenentibus, nihil nobis prævalebit hæreticorum calliditas, ſi judicare non præſumamus, quod intelligere non valemus.*

Nec mediocris eſt eidem Facundo unius etiam ex Patribus authoritas, ubi illum Eccleſia, tanquam ſui vindicem eximium , ſua quodammodo authoritate veſtivit. Exemplum ponit ille in Auguſtino , qui ubi plaudente Eccleſia docuit tam gratuita gratia fieri quemque Chriſtianum, quàm qua factus eſt Chriſtus ; deinceps nefas fuit , vel ita conſtituto dogmati , vel ita docenti Auguſtino obſtrepere . *Audeant iſti , ſi poſſunt , hæreticum dicere : audeant ſolita præſumptione damnare . Et tunc verè diſcent , quæ ſit pietas & conſtantia Eccleſiæ Latinorum , quam Deus magiſterio ejus inſtituit atque firmavit , cùm ab omnibus confeſtim anathematizati fuerint .*

L. 9.

XIII. Qui iſtiuſmodi vel Auguſtini , vel aliorum Patrum dogmata non capiunt , ſi modicè & piè de ſe ſentiunt, his nihilominus acquieſcunt , & fidei lacte delectantur : ſi faſtu , ſi qua ſui inſania tument , æſtuant & tumultuantur , ſibique & Eccleſiæ turbas cient . Benè vertunt boni , ſi qua ardua in Patrum ſcriptis inveniunt , aut peritiores conſulunt : ſoli arrogantes contemnere malunt , quàm intelligere . *His & aliis compluribus modis dicta præcedentium Patrum pius atque exercitati ſenſus Lector & intelligere , & adverſùs hæreticorum calumnias defendere poteſt : imperitus autem & arrogans , qui omne quod non intellexerit , non diſcere , ſed condemnare feſtinat , neceſſe eſt ut conturbetur in talibus ; & ſi potuerit , alios quoque conturbet ; dum rationem , quam pro ſua imperitia non potuit invenire , etiam pro arrogantia dedignatur accipere .*

Ibidem.

Ne illos quidem Patres poſt Epheſinam primam Synodum palam diſſentientes , hinc Orientales cum Joanne Antiocheno , inde Occidentales cum Cyrillo Alexandrino : ne illos quidem Patres , inquam , in illo conflictu quiſquam magnoperè vituperaſſet , ſi modum tenere , ſi ſapere ad ſobrietatem noſſet . Poſtea enim non tantùm concordarunt Patres illi , ſed ſe nunquam re diſcordaſſe intellexerunt , etſi verbis diſcreparent , & non ſatis viderent, quæ hinc & inde contendentium eſſet intentio . Erat ergo tum catholicæ ſapientiæ & ſobrietatis animum ſuſpendere , ſententiam non præcipitare , Patres & Præſules revereri , in gratiam brevì rédituros ſperare , ominari . At ajes ſaltem debuiſſe Orientales Epheſinæ Synodo incunctanter aſſentiri ? Debuerant certè , ſed vide quid de his Facundus diſſerat : *Si quis autem dicit , quod Ibas , atque Orientales & aliarum Provinciarum Epiſcopi , una quippe horum omnium cauſa eſt , etiam in his quæ non intelligebant , authoritatem Epheſini Concilii ſequi debuerint : ipſe quoque primùm conſiderare debet , quod etiam Synodus Chalcedonenſis conſideraſſe credenda eſt , quoniam tantis diſſentientibus , qui moniti fuerant ſimul in ipſum Concilium convenire , non tanta illo tempore , quanta nunc eſt , ejus eſſe poſſet authoritas , cùm necdum etiam judicio magnæ Chalcedonenſis Synodi firmaretur . Nam & ipſa multum roboris ad authoritatem addit antiquitas .*

L. 2.

XIV. Nec abludit à Facundo Ferrandus Diaconus , qui quàm neceſſariò ſtandum ſit definitionibus Conciliorum maximè univerſalium , cùm Sedis Apoſtolicæ , & omnium orbis Epiſcoporum conſenſu ea conſtent , ita declarat , ne æternæ & interminabiles lites ſerantur ; ſi quod ſemel animo præſumpſit quiſque ſuo , id invicta defendat pertinacia , nec arbitros , nec judices ullos præter ſe experiri velit . *Aut ubi majores in Eccleſia reperiret judices ? ante ſe habent in Legatis ſuis Apoſtolicam ſedem ; qua conſentiente , quidquid illa definivit Synodus , accepit robur invictum . Vox igitur adempta volentibus malè adſumpta defendere , quomodo iterum reſtituetur ? quis erit poſt tantos ac tales Pontifices , negotii jam peracti novus & idoneus cognitor ? ex quibus mundi partibus , aut civitatibus meliores antiquis Epiſcopis congregabuntur Epiſcopi , quibus poteſtas detur ſententias emendare Majorum ? vel qua ſpe confidenter adſumant aliquid definire , videntes talium virorum judicia repentè caſſari ? Quomodo ſucceſſoribus noſtris poterit placere , quod agimus , ſi per nos docebuntur irritum facere , quod præceſſores ſuos geſſiſſe cognoverint ?* Primas ille authoritatis partes Scripturis vendicat , ſecundas Conciliis Generalibus , ſic tamen ut ab his nec ad illas provocari liceat ; cùm non aliud id quidem quàm ludificatoria foret ejuſdem ad ſeipſum appellatio . Nec ſanè ad Scripturas appellant à Conciliis , qui horum authoritatem detrectant : ſed à Scripturis per ſanctos Patres ſanctaſque Synodos explicatis provocant ad ſeipſos , quem ipſi cumque volunt ſenſum Scripturis affingentes . Perſpicua hæc eſt inſania , quæ declinari tamen non poteſt , niſi ut in Scripturis , ita & in Conciliorum generalium definitionibus fidei , quod quiſque non capit , id ad altitudinem cœleſtis oraculi referat , jam non ſibi excutiendam , ſed pia quadam reverentia proſequendam . *Univerſalia Concilia , præcipuè illa quibus Eccleſiæ Romanæ conſenſus acceſſit , ſecundæ authoritatis locum poſt canonicos libros tenent . Sicut legentibus Scripturam divinitus inſpiratam non licet aliquid reprehendere , quamvis minimè valeant altitudinem cœleſtis oraculi comprehendere ; ſed pius lector & quod non intelligit credit , ut quod credit mereatur intelligere : ſic omnino nec aliter Concilia quæ vetuſtas firmavit , & cuſtodivit devota poſteritas , obedientiam de nobis exigunt , nullam relinquentes dubitandi neceſſitatem .* Et mox : *Quæ autem finiuntur judicantibus Epiſcopis ſanctis , & ad B. Petri memoriam perducta , diligentiùs examinantur atque firmantur , ſequenda ſunt , tenenda ſunt , amplectenda ſunt : in retractatione ſub qualibet pietatis occaſione teneri non debent .*

Ferran. Epi. ad Pelag. & Anat. C. 56. Pag. 25.

Ibid. c. 7. pag. 256.

Iſtud enimverò eſt ſapere , & ſapere ad ſobrietatem ; at ubi Proteſtantes ab annis nondum ducentis erupere , & id ſibi , id ſuis Doctoribus & Miniſtris ſingulis , id plebibus etiam ſuis , id imperitis & illiteratis , id ruſticis , id mulierculis ipſis arrogavere ſuis , ut nec Pontifices , nec ſanctos Patres , etiam conſentientes , nec Concilia quæ ex eo conſenſu conſtant , audire & ſequi tenerentur , nec Eccleſiam toto orbe diffuſam ; ſed conſulere & audire poſſent ſeipſos , & totum fidei dogma , totam Scripturarum intelligentiam à ſeipſis ediſcere , vel ab eo Spiritus ſancti lumine & afflatu , quo quiſque eorum ſe vegetari agique jactat : ita ut quot jam ſunt capita , quantumvis imperita & abſurda , tot ſint indubita cœleſtis Spiritus magiſteria , tot oracula : id verò jam non eſt ſapere , ſed imaginariæ ſapientiæ ludibrio incredibilem quandam & extremam inſipientiam obumbrare .

CAPUT XXX.

Ex aliis denique Latinis Patribus , ex Patrum conſenſu finiri debere Theologicas quæſtiones .

I. Vetat Caſſiodorus Scripturas explicari , niſi ex ſanctis Patribus , Latinis , Græciſque . De Origene , de Didymo , de nupero Didymo .

II. Ex eodem , Conciliorum authoritas .

III. De ſingulis Catholicis Scriptoribus , de Dionyſio Exiguo quàm honorificè ſentiret Caſſiodorus .

IV. Præſtantiſſimè Bernardus de iis Scripturæ textibus , quos Eccleſia ſuis in Officiis alterat & alternat .

V. Nova ex Bernardo teſtimonia pro Patrum authoritate . Quàm non poſſit ratio ſejungi à gravi & eximia authoritate Patrum .

VI. Petri Cluniacenſis ſuffragium pro authoritate Patrum.

VII. Item Prudentii Epiſcopi Tricaſſini, Flori Magiſtri, Lupi Abbatis Ferrarienſis, Remigii Epiſcopi Lugdunenſis & ejus Eccleſiæ.

VIII. Hinc utilia & neceſſaria monita ad omnes Sectarios; quàm non debeat, non poſſit Scripturæ authoritas ab authoritate Patrum divelli. Hormiſdæ Papæ aſtipulatio, & Paciani Barcinonenſis Epiſcopi.

I. SCripſit Caſſiodorus *de Inſtitutione divinarum Scripturarum* libros complures, ubi id ſolenniter præfatur, ex ſanctis Patribus, non ex ſuo cuique ingenio eas interpretandas eſſe: cùm id & tutiſſimum ſit, & à jactantia alienum; & denique cùm ipſi Scripturarum ſanctitudini id magis concinat, ut per Interpretes ſanctitate claros, lectores ad quædam ſanctimoniæ & contemplationis faſtigia pervehantur. *In quibus non* Caſſiod. in Præfat. pag. 213. *propriam doctrinam, ſed priſcorum dicta commendo; quæ poſteris laudare fas eſt, & prædicare glorioſum. Quoniam quidquid de priſcis ſub laude Domini dicitur, odioſa jactantia non putatur. Huc accedit quod magiſtrum gravem pateris, ſi frequenter interroges. Ad iſtos autem quoties redire volueris, nulla aſperitate morderis. Quapropter, dilectiſſimi fratres, indubitanter aſcendamus ad divinam Scripturam per expoſitiones probabiles Patrum, velut per quandam ſcalam viſionis Jacob; ut eorum ſenſibus provecti, ad contemplationem Domini efficaciter pervenire mereamur.*

Quanquam verò Latinis potiſſimùm Patribus operam navaſſet, & navandam exiſtimaret Caſſiodorus Latinis omnibus Theologis, ut his verbis ibidem teſtatur: *Ferunt itaque Scripturas di-* Ibidem. *vinas veteris novique Teſtamenti ab ipſo principio uſque ad finem Græco ſermone declaraſſe Clementem Alexandrinum cognomento Stromateum, & Cyrillum ejuſdem civitatis Epiſcopum, & Joannem Chryſoſtomum, Gregorium, & Baſilium, nec non & alios ſtudioſiſſimos viros quos Græca facundia concelebrat. Sed nos potiùs Latinos Scriptores Domino juvante ſectamur; ut quoniam Italis ſcribimus, Romanos quoque expoſitores commodiſſimè indicaſſe videamur.* Non erat ille tamen expers omnino lectionis Patrum Græcorum, nec ejus expertes omnino volebat eſſe ſuos diſcipulos. Quæ de Origenis lectione ſentiat, operæ pretium duxi hìc aſſuere: *De quo* Pag. 227. *concluſivè dictum eſt: Ubi bene, nemo melius: ubi malè, nemo pejus. Et ideo cautè ſapienterque legendus eſt, ut ſic inde ſuccos ſaluberrimos aſſumamus, ne pariter ejus venena perfidiæ vitæ noſtræ contraria ſorbeamus. Cui & illud convenienter aptari poteſt, quod Virgilius, dum Ennium legeret, à quodam quid faceret inquiſitus, reſpondit: Aurum in ſtercore quæro.*

Sed nec illud hìc omittere fas eſſe duco, quod idem Caſſiodorus de Didymo narrat, cujus librum Epiphanius in Latinum ſermonem tranſtulerat, & qui cùm oculis orbatus eſſet, omnium planè diſciplinarum callentiſſimus evaſerat. Cùm porrò id Caſſiodorus vix ſibi perſuaderi ſineret, non multùm abſimili experimento expugnatum ſe tandem fuiſſe confitetur, Euſebii cujuſdam, qui cùm ab anno ætatis ſuæ quinto cæcatus fuiſſet, omnes propemodum libros in memoriæ ſuæ Bibliotheca condiderat. His ego exemplis non tam oblectare lectorem volui, quàm ſeriò monere, quàm nemini ſit deſperandum de hujuſmodi Bibliotheca in animi ſui penetralibus recondenda, unde depromat & ex Scripturis & ex Patribus & ex Conciliis, non tantùm quæ ad Dogmatum Theologicorum illuſtrationem opportuna ſunt; ſed & quæ ad Eccleſiæ adversùs omnes Ibid. p. 229. hæreſes defenſionem. En Caſſiodori verba: *In quo libro Didymum expoſitorem in Græca lingua reperimus, qui ab amico noſtro viro diſertiſſimo Epiphanio in Latinum ſermonem diligentiſſimè Domino juvante translatus eſt. Quem Didymum, quamvis carne cæcum, meritò beatus Antonius pater Monachorum prophetali lumine vocavit Videntem; quando perſpicuo corde perſpexit, quod corporeis affectibus non valet intueri. Mirum eſt enim dicere, quantis diſciplinis atque artibus audiendo imbutus fuerit, qui ipſos apices quoque litterarum privatus carnali lumine nequibat inſpicere. Quod mihi penè impoſſibile, fateor, videbatur eſſe, cùm legerem: niſi de partibus Aſiæ quendam ad nos venire Euſebium nomine contigiſſet, qui ſe infantem quinque annorum ſic cæcatum eſſe narrabat, ut ſiniſtrum ejus oculum excavatum orbis profundiſſimus indicaret; dexter verò globus vitreo colore confuſus, ſine videndi gratia infructuoſis niſibus volvebatur. Hic tantos authores, tantos libros in memoriæ ſuæ Bibliotheca condiderat, ut legentes probabiliter admoneret, in qua parte codicis quod prædixerat invenirent: diſciplinas omnes & animo retinebat, & expoſitione planiſſima lucidabat.*

II. Quatuor priores univerſales Synodos ea laude celebrat Caſſiodorus, quæ peræquè aptari debeat cæteris univerſalibus Conciliis, ubi de fidei regula tractatum eſt; quorum ſumma eò collimat authoritas, ut definitæ ſemel quæſtiones in novas deinceps diſputationes trahi nuſquam poſſint. Qui ab hac doctrina reſiliunt Proteſtantes, & Conciliorum Decreta parvi faciunt, ne id quidem tentare potuerunt, quin inconcuſſam Conciliorum authoritatem novo, eoque invictiſſimo documento firmarent. Labefactata enim Conciliorum & Patrum authoritate eò tandem devoluti ſunt, ut privatis quibuslibet ſuæ Sectæ largirentur eam luminis & Spiritus ſuperni abundantiam, quæ & Scripturas interpretari, & dubia fidei omnia definire poſſet citra erroris periculum, citra ſalutis diſcrimen. Sapientiſſimè ergo Caſſiodorus de Synodis Generalibus ita pronuntiavit: *Nam ſanctiſſimi Patres injuriam rectæ* Ibid. p. 233. *fidei non ferentes, regulas quoque Eccleſiaſticas ibidem ſtatuere maluerunt, & inventores novarum hæreſum pertinaces divino gladio perculerunt: decernentes nullum ulteriùs debere novas incutere quæſtiones; ſed probatorum veterum authoritate contentos, ſine dolo & perfidia decretis ſalubribus obedire. Sunt enim nonnulli, qui putant eſſe laudabile, ſi quid contra antiquos ſapiant, & aliquid novi, unde perire videantur, inveniant.*

III. Nec antiquorum tantùm Patrum, ſed & ſui ævi Catholicorum Scriptorum laudibus impenſiſſimè favebat Caſſiodorus. Vide ut Dionyſio Exiguo ſuffragetur, ut Græcè Latinèque peterudito, ut ſuorum aliquando ſtudiorum conſorti; ut Compilatori famoſi Canonum Codicis, qui Theologis & doctis omnibus commendatiſſimus eſſe debeat; ut denique virtutum gloria longè commendatiſſimo, & quem non dubitet nunc apud Cœlites ſui & meminiſſe, & curam agere apud Deum. Ejuſmodi ſunt Scriptores Catholici, qui Eccleſiæ lacte, Eccleſiæ cibo, qui veritatis & charitatis deliciis enutriti ad hanc animi æquabilitatem perducti ſunt. *Generat etiam hodieque Catholica Eccleſia viros illuſtres probabi-* Ibidem pag. 242. *lium dogmatum decore fulgentes: fuit enim noſtris temporibus & Dionyſius Monachus, Scytha natione, ſed omnino moribus Romanus, in utraque lingua valdè doctiſſimus.* Et mox: *Pudet me* Ibidem. *de conſorte dicere, quod in me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum ſapientia magna ſimplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas: ut in nullo ſe vel extremis famulis anteferret, cùm dignus eſſet Regum ſine dubitatione colloquiis. Interveniat pro nobis, qui nobiſcum orare conſueverat: ut cujus hìc ſumus oratione* *ſuffulti, ejus poſſimus nunc meritis adjuvari. Qui petitus à Stephano Epiſcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus Canones Eccleſiaſticos moribus ſuis, ut erat planus atque diſertus, magnæ eloquentiæ luce compoſuit, quos hodie uſu celeberrimo Eccleſia Romana complectitur. Hos etiam oportet vos aſſiduè legere, ne videamini tam ſalutares Eccleſiaſticas regulas culpabiliter ignorare.* In Eccleſia adoleverunt, qui ita ſcribunt; ita ſcribunt, qui in Eccleſia Catholica adoleverunt.

IV. Jamdiu eſt, quod ad Bernardum, & ad longè pulcherrima propero ejus verba in Sermone III. de Vigilia Nativitatis Domini, ubi hæc Scripturæ verba exponit, *Hodie ſcietis, quia veniet Dominus*. Hæc author eſt Bernardus, & alia non pauca Scripturæ verba, quæ Eccleſia ſuis in Officiis & precibus alterat & alternat, vel tum admirabilitatis plus habere, & majoribus referta eſſe myſteriis; quod in Scriptura hæc verba figuræ accommodata ſint, in Eccleſia veritati: ibi umbræ, hìc luci; ibi ancillæ, hìc dominæ. Quippe cùm Eccleſia non litteram, non corticem ſolum, ſed conſilium & ſpiritum Sponſi & Dei ſui poſſideat; cùm oculos in cor ejus inferat, cùm in contemplationem ſecretorum Dei ſe immergat. En ipſa Bernardi verba: *Hodie, inquit, ſcietis, quia veniet Dominus. Verba hæc quidem ſuo loco & tempore in Scriptura poſita ſunt; ſed non incongruè illa vigiliæ Dominicæ Nativitatis Eccleſia mater aptavit. Eccleſia, inquam, illa, quæ ſecum habet conſilium & ſpiritum Sponſi & Dei ſui; cui dilectus inter ubera commoratur, ipſam cordis ſui ſedem principaliter poſſidens, & conſervans. Nimirum ipſa eſt quæ vulneravit cor ejus, & in ipſam abyſſum ſecretorum Dei oculum contemplationis immerſit; ut & illi in ſuo, & ſibi in ejus corde perennem faciat manſionem. Cùm ergo ipſa in Scripturis divinis verba vel alterat vel alternat, fortior eſt illa compoſitio quàm poſitio prima verborum: & fortaſſis tanto fortior, quantum diſtat inter figuram & veritatem, inter lucem & umbram, inter dominam & ancillam.*

Bernard. Serm. 3.

Video quid perſpicaci lectori venire hìc in mentem poſſit, ex illis ipſis quæ ſuprà de multiplici Scripturarum intelligentia ex Auguſtino potiſſimùm diſputata ſunt. Nimirum ſenſus illos omnes miros & ſublimes, quos Eccleſia myſteriorum rimatrix in Scripturis deprehendit, ineſſe utique Scripturæ verbis: quæ ita à Spiritu ſancto horum librorum authore temperata ſunt, ut ex eis hæc quoque mira & arcana ſenſa eruerentur. Quorſum attinet de verbis altercari, ubi de re convenit? Hoc ipſum eſt, quod voluit Bernardus, quod præmonſtravit Auguſtinus; Quæcunque Scripturas commentanti ardua & arcana veritatis oracula in cogitationem venire poſſunt, ea in Scripturæ verbis deliteſcere, ea illis à Spiritu ſancto jam inde ab exordio illigata fuiſſe, ea longo temporum lapſu ab Eccleſia elici & evolvi, ut quæ Spiritum illum veritatis uberrimè hauſerit hauriatque ſemper uberiùs, quo Scripturæ dictatæ & tota ſummæ veritatis opulentia locupletatæ ſunt. Ne verò hinc ſibi blandiantur Novatores, uni Eccleſiæ univerſali hæc prærogativa vendicatur, non privato, non paſtori, non docto, non plebejo cuiquam. Tantò ſtupenda magis eſt eorum inſolentia, qui quod Eccleſia univerſalis proprium & magnificentiſſimum habet, id ſibi privatim, id magiſtris, id aniculis ſuis vendicant.

V. In Epiſtola verò ad Hugonem de ſancto Victore idem Bernardus, ipſius maximè hortatu Hugonis refellens cujuſdam Theologaſtri nænias, qui negabat ſola fide & voto baptiſmi ſervari quenquam poſſe, niſi ſacro fonte tingeretur: id primùm profitetur, non dubitare ſe, quin Hugoni ipſi in promptu eſſent & rationes & authoritates, quibus quidquid illud erat quæſtionis profligaret: *Nec dubito ad manum tibi eſſe rationes certas, & congruas authoritates, quibus facilè id poſſis*. Rem poſtea adgreſſus ipſe id ſtatim præ ſe fert, ſe non ſuum aliquid, ſed Patrum verba, Patrum ſententias prolaturum; nec enim ſapientiores nos eſſe Patribus noſtris, vel debere, vel poſſe. Fas eſſe quandoque abundare in ſuo quemque ſenſu, ſed ubi ex Scripturis per ſanctos Patres explicatis præjudicatum ante nihil fuit. *Ideoque non quærimus pugnas verborum, novitates quoque vocum juxta Apoſtolicam doctrinam evitamus. Patrum tantùm opponimus ſententias, ac verba proferimus, & non noſtra. Nec enim ſapientiores ſumus quàm Patres noſtri. Abundet ſanè in ſuo ſenſu qui vult quantum vult, dummodo nos patiatur in Scripturarum ſenſibus abundare, quomodo dicit Apoſtolus: Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*

Bernard. Epiſt. 77.

Suam mox ſententiam, poſſe ſola fide & deſiderio baptiſmi ſervari, quos baptiſmo præfeſtina mors præripuerit, cùm ex Ambroſio & Auguſtino confirmaſſet, miratur Bernardus, ſi quiſquam ſit, aut tam pervicax, qui non tanta authoritate frangatur: aut tam acutus, qui rationes viderit, quas nec Ambroſius vidiſſet, nec Auguſtinus. Nec enim quenquam in his, niſi vel rationis, vel authoritatis pondere agi poſſe. *Si quis aliter ſapit, viderit unde ſibi quod aſſerit perſuaſerit: nam me non facilè fateor aſſentire, ſi non firmior induxerit, vel ratio ad intelligendum, vel ad credendum authoritas. Sed miror admodum, ſi novus iſte novarum inventor aſſertionum, & aſſertor inventarum, invenire in hoc rationem potuerit, quæ ſanctos Patres latuerit, Ambroſium & Auguſtinum, ſive auctoritatem eorundem authoritate potiorem. Nam ſi neſcit, uterque idem profectò ſenſit, quod fatemur ſentire nos.* Poſtremò denique quàm non ſinat ſe ab Ambroſii, & Auguſtini vel ratione, vel authoritate ſejungi, ita declarat: *Ab his ego duabus columnis, Auguſtinum loquor & Ambroſium, crede mihi, difficilè avellor. Cum his, inquam, aut me errare, aut ſapere fateor.*

Ibidem.

Cùm vix autem ulla ſit tam deſperata cauſa, cui non umbræ aliquæ rationum ſuffragari videantur: cùm quo quiſque obtuſior, eo non rarò & pervicacior ſit: hinc ut opinor illa Bernardi verba, *Miror ſi novus iſte novarum inventor aſſertionum invenire in hoc rationem potuerit, quæ ſanctos Patres latuerit, Ambroſium & Auguſtinum*. Etſi ergo univerſim conſtet ad veritatem gemino illo tramite perveniri, rationis, vel authoritatis: compendioſior tamen eſt tutiorque illa ad veritatem ſemita, authoritas. Præterquam quod enim ſimul & ſemel effugia omnia & diverticula obſtruuntur: illud quoque multum habet momenti, quod non poſſit non ineſſe & ratio eximiæ & eminenti cuique authoritati. Ecquas enim poteſt quis rationes comminiſci, quæ Ambroſium latuerint & Auguſtinum? conſentientes Patres Latinos, Græcoſque? Synodos ipſas univerſales? In his ergo rationem complectitur ipſa authoritas.

VI. Nec parcior in Auguſtini laudes fuit Petrus Cluniacenſis Abbas. Sic enim ille antequam Auguſtini verba proferret in Epiſtola ad Eugenium III. Papam, *Verbum memorabile magni Patris, & ſummi Eccleſiæ Dei poſt Apoſtolos Doctoris Auguſtini, ad mentem ſi fortè excidit revoco*. At in Epiſtola adversùs Petrobruſianos ſcripta idem Petrus, patrocinium ſibi, & lucem argumento quod tractabat accerſens ab Auguſtino, Ambroſio, Paulino, Gregorio Papa, hæc præfatur, ne quis perfrictæ frontis exiſtimaret declinari à ſe poſſe tantæ authoritatis pondus: *Ut videlicet tantorum quatuor Sanctorum & Epiſcoporum, id eſt, Am-*

Petr. Venet. Epiſt. l. 6. Epiſt. 44.

Bibl. Clun. Pag. 1220.

eſt, Ambroſii, Auguſtini, Gregorii, Paulini teſtimonio, vice quatuor Evangeliſtarum, qualem ab antiquo ſententiam de hoc unde agimus, univerſalis Eccleſia teneat, vel tenere debeat, tam futuris quàm præſentibus Chriſtianis, authoritate clariſſima eluceſcat.

VII. Exciderat penè nobis Prudentius Tricaſſinus Epiſcopus; qui Scoti Erigenæ commenta de Prædeſtinatione convellens, ea hoc argumento damnat, quod nec Scripturarum præſidiis ullis nitantur, nec ſanctorum Patrum, per quos nobis enodatæ ſunt Scripturæ. *Non hoc Prophetæ prædixerunt, non Evangeliſtæ annuntiaverunt, non Apoſtoli prædicaverunt. Nullus Patrum venerabilium, per quos nobis eædem Propheticæ, Evangelicæ, atque Apoſtolicæ ſcripturæ diverſis locis & temporibus fideliter ac ſalubriter enodatæ ſunt, dixiſſe reperitur.* Cùm inferiùs verò Fulgentii Ruſpenſis Epiſcopi authoritatem novatori Scoto objiceret, vide quantum ei, quantum Patribus omnibus ſinguliſque & tribuat ipſe, & tribuendum doceat, ita jubente, ita cogente Eccleſia Catholica, quæ tanto illos in honore habet: *Hujus rei teſtis eſt ſanctus Antiſtes Fulgentius, qui ſuper hoc ſermone ſciſcitanti Monimo pleniſſimè planiſſimèque reſpondens, pulcherrimum volumen edidit, in quo nihil tuorum figmentorum ſecutus eſt; ſed plana eloquentia prædeſtinaſſe Deum impios ad interitum veritate Catholica docuit & probavit. Aut igitur vera ſunt quæ adſtruis, & falſa quæ tantus doctor fideliter exaravit; aut quia hoc de tanto talique doctore nefas eſt credere, falſa ſunt omnimodis quæ mendaciter conſcripſiſti, & vera ſunt proculdubio quæ tantus doctor fideliter ac veraciter intimavit. Certè ſi nulla nobis alia, aut authoritas, aut ratio ſuppeditaret: ſolus ille nobis in hujus ſermonis intelligentia ſufficere poterat, cujus doctrina atque ſcientia tanto in Catholica Eccleſia honore & amore convaluit, ut de illius ſcriptis nullus unquam dubitaverit, nullus derogaverit.*

Vindic. Prædeſt. & Grat. c. 3. Tom. 1. pag. 230.

Ibid. c. 11. pag. 351. 352.

Adversùs ejuſdem Scoti Erigenæ novitates ſcribens Florus Magiſter & Eccleſia Lugdunenſis, de Patrum authoritate, ceu de neceſſario & inexpugnabili fidei munimento, ita præfantur: *Ut quicunque hæc cum Dei timore, & cura ſalutis ſuæ fideliter legere voluerint, agnoſcant veraciter, quantum neceſſe ſit in his maximè periculoſiſſimis & extremis temporibus inhærere firmiter Scripturæ ſanctæ immobili veritati, obedire humiliter ſanctorum othodoxorum Patrum fundatiſſimæ authoritati, claudere & obſtruere auditum indiſciplinatæ & vaniſſimæ verboſitati.*

Ibidem pag. 186.

Lupus Ferrarienſis Abbas in libello de tribus Quæſtionibus, ut Scripturæ ex ſanctis majorum gentium Patribus, ex Pontificum decretis interpretandæ ſint, ut contemptui habendi ſint, ſi qui his obluctentur, ita declarat: *Nos igitur incorruptum ſanctarum Scripturarum ſequentes intellectum, & Apoſtolicæ ſedis gravitatem ſuſpicientes quid aliud dicamus? niſi, Taceat Fauſtus & ſimiliter ſentientes; loquantur cum ſuis conſortibus Hieronymus & Auguſtinus; ſcilicet, illius Proverbii recordantes: Conticeſcant ranæ dum cœlum tonat.*

Ibidem Tom. 2. pag. 59.

Remigius Lugdunenſis Archiepiſcopus idem profitebatur in libro de tribus Epiſtolis, propoſitis quæſtionibus reſpondendum eſſe *non ex noſtro ſenſu, ſed ex Scripturarum ſanctarum immobili veritate, & beatiſſimorum Eccleſiaſticorum Patrum fundatiſſima authoritate.* Et in libello: *De tenenda Scripturæ veritate*, rurſus idem Remigius & Eccleſia Lugdunenſis, ita expoſtulat amarulentiſſimè de iis, qui opinationes ſuas obtrudebant, contempta vel Scripturarum, vel ſanctorum Patrum doctrina: *Exortum eſt magis dolendum ac lugendum malum, ut videlicet contempta veritate Scripturarum ſacrarum, calcata authoritate beatiſſimorum atque orthodoxorum Patrum, per quos Eccleſia Dei ædificatur & illuſtratur; præſumant aliqui, etiam de rebus præcipuè ad fidem pertinentibus, ex proprii ſenſus temeraria præſumptione, quæ apertiſſimè contraria ſunt divinæ veritati, & ipſi docere, & aliis tenenda ſtatuere atque ſcribere.* Et paulò pòſt: *Hujuſmodi enim doctrinæ variæ atque peregrinæ, in quibus non eſt unitas veritatis, ſed introductio diverſi & profani erroris, ſignificantur in lege Moyſi per varia genera leprarum.* Et mox: *Habemus namque magnum depoſitum fidei, & doctrinæ veritatis, ex divinis Scripturis, & ſanctorum Patrum dictis, velut pretioſum & multiplicem theſaurum divinitus nobis ad cuſtodiam commendatum.*

Ibidem pag. 68.

Cap. 1.

Ibidem pag. 178.

Vide autem rurſus ut indoleſcant illi ad ſtupendam illam ſecus ſentientium temeritatem, quibus viles erant Scripturæ, vilis SS. Patrum authoritas, atque in primis Auguſtini: *Vidimus in eis, & Scripturæ ſanctæ certiſſimam veritatem, & beatiſſimorum Patrum, præcipuèque ſancti Auguſtini reverendam, & in omni Eccleſia Catholica receptiſſimam authoritatem, novo conatu, & auſu nimis temerario impugnari.* Et paulò pòſt quàm piaculare ſit à ſententia ſanctorum Patrum deflectere, in quibus vel coli ſe, vel ſperni Deus ipſe in Scripturis teſtatur: *Quidquid in eo dicendum putavimus, non noſtro ſenſu aut præſumptione, ſed manifeſtiſſimis Scripturarum teſtimoniis, & præfatorum ſanctorum Patrum venerabili authoritate firmantes: A quorum veſtigiis & unitate, abſit, ut vel nos, vel illi, quorum charitate compulſi hæc dicimus, ullatenus recedamus; ne ab ipſis diviſi, etiam ab ipſo Domino dividamur. Qui illis ſpecialiter dicit, Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Quos nimirum tantæ in Eccleſia ſua eſſe voluit gratiæ & gloriæ, ut confidenter cum Apoſtolo dicere poſſint: Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit Spiritum ſuum ſanctum in nobis.*

Ibidem pag. 181.

Ibidem.

Quàm iniquo autem ferant animo ab adverſariis ſuis & Fulgentii & Auguſtini teſtimonia repudiari, quibus Eccleſia ſemper Catholica tantum tribuit, ſic rurſus Remigius & Eccleſia Lugdunenſis: *Qui (Fulgentius) ſicut & cætera ejus admiranda & veneranda ſcripta, ſemper ab Eccleſia fideliter receptus, & inter Scriptores Eccleſiaſticos laudabiliter annumeratus eſt. Et nunc neſcimus qua ratione, immo infidelitate & contentione ſimul cum beato Auguſtino abjicitur.*

Ibid, p.

Denique hæreticis accenſeri eos poſſe exiſtimant, ſi pergant ita inſoleſcere adversùs ſanctos Eccleſiæ Patres & Magiſtros; propterea nimirum quòd alienent ſeſe ipſi à fide, à charitate, & doctrina Patrum; quibus ex animo adhæreſcerent, ſi eorum ſcripta, ea qua par eſt *pietate* & *obedientia*, legere & intelligere ſtuderent. *Et eſt nimis mirabile, immo horribile, quomodo, ut ſuis adinventionibus & ineptiis credatur, exigant; cùm ipſi beatiſſimos Patres & illuſtriſſimos Doctores Eccleſiæ abjecerint. Ac per hoc niſi ſe citiùs corrigere ſtudeant, veriſſimè hæretici judicari poſſunt; qui fidei, & charitati, & ſinceriſſimæ Patrum doctrinæ non communicant: ſed inſuper cum ipſis etiam Scripturæ ſanctæ cœleſtem authoritatem contemnunt. Nam ſi illum fideliſſimum, copioſiſſimum & florentiſſimum librum beati Fulgentii cum pietate & obedientia legere & intelligere ſtuduiſſent, profectò in hac obſcuriſſima quæſtione de præſcientia & prædeſtinatione divina, Deo aſpirante atque illuminante, nulla erroris caligo in eorum cordibus remanſiſſet.*

Ibidem.

Fulgentium mox author eſt Remigius tantò preſſiùs & religioſiùs ſequendum nobis omnibus eſſe, quantò ipſe ſcrupuloſiùs veſtigia ſectabatur Patrum, qui illi præiverant in omnem hanc ſuam doctrinam. Ii enim ſunt mores Eccleſiæ, eæ leges, ut Majorum in veſtigia omnes ingrediantur; eæ ſunt etiam Scripturarum præceptiones, ut ad omnia dubia Patres noſtros percunctemur. *Hæc præfatus (Fulgentius) venerabilis Doctor in libro, quem ſuprà memoravimus, juxta Scripturæ ſanctæ veritatem, & præcedentium Patrum reverendam authoritatem, & multa alia quæ ad præſentem quæſtionem ſufficiunt, claro ſermone diſſeruit. Quem nos fideliter diſputantem, & Majorum veſtigia piè ſequentem, obedienter & ſinceriter ſequi debemus: quia & hoc ad fidei noſtræ integritatem pertinet, ut ſicut in cæteris quæ de Deo credimus, ita & in hac parte nihil indignum divina majeſtate, nihil falſum de divinis judiciis ſentiamus.* Et mox: *Nam de contemptu & abjectione beatiſſimorum atque illuſtriſſimorum Patrum, qui à multis nimis inſolenter atque irreligiosè conculcantur, quid nobis aliud ſentiendum, niſi ut contra hæc magis audiamus, & obſervemus quid Scriptura de eiſdem ſanctis Patribus præcipit dicens: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, Majores tuos, & dicent tibi?*

Ibid. p. 202.

Agebatur in his de Prædeſtinatione, quo in dogmate, perinde ut in aliis impatientiſſimè ferebatur, quòd eſſent qui ingenio ſuo plus æquo indulgentes, à trita Auguſtini & aliorum Patrum ſemita reſilirent: non Auguſtino tantùm injurioſi, ſed & ipſi Apoſtolicæ ſedi, quæ doctrinam ejus confirmaverat, fidelibus commendaverat, & quodammodo conſecraverat. *Multò magis poſt obitum ejus (Auguſtini) propter obſcuritatem rerum, & tarditatem minùs intelligentium, multiplex querela, maximè intra Gallias exorta eſt. Sed continuò per divinæ miſericordiæ providentiam, & Conciliis ac ſtatutis beatiſſimorum Patrum, & decretis atque authoritate Apoſtolicæ ſedis Pontificum ſolertiſſimè ſedata, atque ſanata: ita ut ſtultis & indiſciplinatis quæſtionibus ſilentium imponeretur, & ſanctiſſimi ac ſinceriſſimi Doctoris authoritas in omnibus Eccleſiis, atque in ipſa Apoſtolica confirmaretur.*

Horum porro fons & caput malorum erat hominum vel imperitia, vel audacia præceps, qui cùm res arduas minùs caperent: quo miteſcere debuerant, & ad preces, ad exorandum à Deo lumen & intellectum converti: iraſcebantur lumini ipſi, & in Auguſtinum, in ejus doctrinam invehebantur. *Et in quibus propter obſcuritatem rerum, & ſubtilitatem diſputationum minùs eum intelligere poſſumus, vel à Domino intelligentiam poſtulemus; vel ab eis, quos ipſe ſuo dono illuminare dignatus eſt, humiliter nos doceri patiamur ac deprecemur.*

Ibid. p. 204.

VIII. Si his animum adjicerent Novatores noſtri, non tam facilè ab avita Eccleſiæ doctrina, ab authoritate Patrum aberrarent, à Scripturarum doctrina. Nam in his omnibus illud obſervare erat, ubique inculcari Scripturarum authoritatem, inculcari & ſanctorum Patrum, quòd inconvulſis nexibus cohæreſcat utraque hæc authoritas: Patribus quidem longo ordine, perpetua ſerie conteſtantibus has eſſe germanas Scripturas, has earum intelligentias: Scripturis autem illud ſubinde admonentibus, Conſuli & audiri Patres, adiri Eccleſiam & illi obaudiri: in diſcipulis Chriſti, & diſcipulorum ſucceſſoribus, non ipſos, ſed Chriſtum ipſum contemni, vel coli, & audiri. Sed & illud ſemper Catholici Doctores iſti inſuſurrabant, ut Scripturas, ita & earum interpretes ſanctos Patres, non præfracto, non contentioſo, non curioſo, ſed ad pietatem, ad obedientiam, ad charitatem, ad religionem compoſito animo legendos eſſe.

Quòd Scripturas malè intelligant, quòd ſanctos Patres non legant, aut non intelligant, & in diverſiſſimos ſenſus rapiant, quæ unitati & veritati Catholicæ ſtabiliendæ ſcribebantur, id ex eo fit, quòd contentionum & pertinaciæ ſemina, Catholicorum odia, partium ſtudia jamdiu hauſerint, à charitate & humilitate, quibus januis ad veritatem intratur, alieniſſimi. Quando laudati ſunt paulò antè Romani Pontifices, qui Auguſtino, Fulgentioque, eorumque de Gratia & Prædeſtinatione doctrinæ aſtipulabantur, non abs re erit unum hìc eorum audire Hormiſdam, à quo hæc omnia confirmentur. Sic enim ille retundebat ejus ævi Novatores aliquos, qui faſtu turgebant, eoque ad fidei & veritatis perſpicuæ lumen caligabant. Hormiſda is eſt ad Poſſeſſorem Africanum Epiſcopum ſcribens: *Nunquam apud eos charitas novo commendata præcepto, nunquam pax Dominico relicta diſceſſu: una pertinacis cura propoſiti, rationi velle imperare, non credere. Contemptores authoritatum veterum, novarum cupidi quæſtionum, ſolam putantes ſcientiæ rectam viam, qualibet conceptam facilitate ſententiam. Eouſque tumoris elati, ut ad arbitritum ſuum utriuſque orbis putent inclinandum eſſe judicium. Nec in numero fidelium deputantes ſequacem traditionis paternæ, ſi ſuæ viderint credere nolle ſententiæ.*

Bibl. Patr. To. 4. p. 445.

Cùm ab hominibus autem malè feriatis obtruderetur Fauſtus, & Auguſtino objiceretur, ita reſpondet Hormiſda: *Neque illum, neque quenquam, quos in authoritatem Patrum non recipit examen Catholicæ fidei, aut Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ambiguitatem poſſe gignere, aut religioſis præjudicium comparare. Fixa ſunt à Patribus quæ fideles ſectari debeant inſtituta, ſive interpretatio, ſive prædicatio, ſeu verbum pro populi ædificatione compoſitum; ſi cum fide recta doctrina ſana concordat, admittitur: ſi diſcordat, aboletur.*

Ibid. p. 446.

Denique ut modeſtiæ, ut charitatis ſpecimen ederet Romana Eccleſia, quæ omnium princeps eſt Eccleſiarum, ſic Hormiſda Auguſtini doctrinam ſibi adoptat & Eccleſiæ ſuæ, tametſi haberet ipſa in ſcriniis ſuis de ea re expreſſa quædam Capitula: *De arbitrio tamen libero & gratia Dei, quid Romana, hoc eſt, Catholica ſequatur & ſervet Eccleſia, licèt ex variis libris beati Auguſtini, & maximè ad Hilarium & Proſperum abundè poſſet agnoſci, tamen & in ſcriniis Eccleſiaſticis expreſſa capitula continentur; quæ ſi ibi deſunt, & neceſſaria creditis, deſtinabimus.*

Ibidem.

Hæc eſt verè Catholica charitas, hæc æquanimitas, hæc non privatæ gloriæ cupido; ſed minorum Antiſtitum, ſed omnium Eccleſiæ Antiſtitum, omnium Doctorum gloriæ, perinde ut ſuæ amor, etiam apud ipſos ſummos Pontifices. Claudet agmen, qui ducere potuerat ſanctus Pacianus Barcinonenſis Epiſcopus, qui tum ſcripſit, cùm pauci adhuc Patres orbi illuxerant, nec antiquitatis pondere laudes ſuas alias cumulaverant. Et tamen ſic ille inſtat validiſſimè, ut ab eorum doctrina ne tantillum quidem recederet quiſquam. *Quid? Parva nobis de Apoſtolicis viris, parva de primis Sacerdotibus, parva de beatiſſimo Cypriano Martyre atque Doctore currit authoritas? An volumus docere Doctorem? An ſapientiores illo ſumus, & ſpiritu carnis inflamur adverſùs eum, quem æterni Dei teſtem nobilis cruor, & clariſſimæ paſſionis corona produxit? Quid tot earum partium Sacerdotes, quos per totum orbem cum eodem Cypriano pax una ſolidavit? Quid tot annoſi Epiſcopi, tot Martyres, tot Confeſſores? Age: ſi illi uſurpando nomini huic, authores idonei non fuerint, nos idonei erimus negando.*

Pacianus Epiſt. 1. Bibl. Patr. To. 3. pag. 51.

CAPUT XXXI.

Ex Græcis Patribus declaratur, quàm nefas ſit à conſenſu ſanctorum Patrum recedere in quæſtionibus omnibus Theologicis. Ex Athanaſio primùm.

I. Ex Athanaſio ineluctabilis authoritas Patrum Nicænorum.

II. Qui & ipſi Patrum antiquiorum veſtigia legebant.

III. Etſi potuiſſet Synodus Oecumenica voces aliquas novas inducere ad antiquæ fidei declarationem; eo tamen abſtinuit. Subſtantiæ enim & Conſubſtantialis vocem priores Patres uſurpaverant; Theognoſtus Dionyſius uterque.

IV. Origenem quoque laudat Athanaſius inter Conſubſtantialitatis Verbi defenſores.

V. Epiſtolam Dionyſii Alexandrini Sabellio nimis indulgentem ut purgarit Athanaſius.

VI. Ut ab eo, ut à Chriſto ipſo ea regula prælineata ſit nobis, ne nimis moroſi ſimus in verbis trutinandis hominum quorumcumque.

VII. Idem ab exemplo oſtenditur Apoſtolorum, qui divina Chriſti primùm minùs aperiebant, ut fidentiùs poſtea aperire poſſent.

VIII. Optatiſſimum eſſet, ut Proteſtantium primi duces hanc Athanaſii humanitatem imitati eſſent.

IX. Quàm ſtultè Ariani fidem à ſeipſis, à Conſtantii temporibus cœpiſſe ſcripſerant; eo enim antiquos Patres omnes damnabant.

X. Ut in Ariminenſi Synodo, fides antiqua, antiquorum Patrum authoritas vicerit.

XI. Quàm profanum, quàm impium ſit à Patrum authoritate recedere. Ut ea ſemper ſynodica ſit authoritas. Ut ſeipſas infament Sectæ quælibet novæ.

XII. Quàm non debeant committi Patres, alii aliis, exemplo Antiocheni & Nicæni Concilii Patrum, & duorum Dionyſiorum.

XIII. Exemplo Pauli Apoſtoli, aliter & aliter de Lege verba ſua temperantis.

XIV. Ejuſdem Athanaſii apologia pro Baſilio, qui pari diſpenſatione uſus erat, ut infirmos lucraretur.

I. AD Græcos jam nobis pergendum eſt Patres, & ab illis peræquè ut à Latinis diſcendum, quàm nec eorum ſermonibus aures præbendæ ſint, qui Scripturas quidem paſſim venditant: at ſanctos Patres faſtidiunt, incorruptos & neceſſarios earum interpretes. Primus ante alios prodibit Athanaſius, & cum eo invictus Nicænorum Patrum exercitus, cui & univerſa ſuffragatur Eccleſia. Unde Athanaſius: *Si rectè crederent, contenti eſſent fide Nicæna, ab univerſi orbis Concilio promulgata.* Vel ſolo numero & orbis applauſu vincerent Nicæni Patres Arianorum paucitatem deſpicabilem. *Quis non damnaverit eorum audaciam? Pauci enim numero quum ſint, volunt tamen ſua præ omnibus valere: & quæ ab ipſis in angulis conflata ſunt, ac proinde ſuſpecta, rata eſſe: ſummam vim adhibentes, ut diſſolvant & irritum faciant, totius orbis ſedulum & ſincerum Concilium.*

Athanaſius Orat. 1. cont. Arian. Tom. 1. pag. 115. 116. 117.

Quantumcumque ergo tantorum Patrum adverſarii Scripturas oſtentent, ne audiendi quidem ſunt; uti nec Chriſtus diabolum paſſus eſt diutiùs ſibi Scripturas allegare. *Zelum Domini zelate, retenta Patrum fide; quam Patres qui Nicææ convenerant, ſcripto profeſſi ſunt. Ne ſuſtinueris eos qui contra eam novis rebus ſtudent; etiamſi dictiones ex ſacris Litteris ſcribant, ne ſuſtinueris hoc genus ſcriptorum: etiamſi voces orthodoxæ fidei loquantur, ne ita quidem loquentibus attendite. Non enim recto animo loquuntur; ſed veluti indumentum ovium hæc verba præferunt, intus verò quæ Arii ſunt ſapiunt, quemadmodum hæreſeon princeps diabolus. Nam & ille loquebatur è ſacris Litteris, ſed tamen æquè illi os obturatum eſt à Salvatore.*

Quæ ab Orthodoxis ſcripta ſunt, ea lectitari aſſentitur Athanaſius, ab ſcilicet Oſio, Maximino, Liberio, aliiſque compluribus, quos nominatim recenſet: *Sincera enim & ſimplicia ſunt Apoſtolicorum virorum ingenia.*

II. Uſque adeo verò pervaſerat Nicænorum Patrum omnium animos reverentia & amor antiquæ fidei, & anteriorum Patrum doctrinæ, ut ad primas ſtatim Arianæ impietatis voces obturaverint aures ſuas; *Nam & in Nicæno Conventu omnes quotquot aderant Epiſcopi aures ſuas ad iſta verba obturaverunt, omneſque communi ſuffragio iſtam hæreſim damnaverunt, & anathemate deteſtati ſunt; dicentes eſſe alienam diverſamque ab Eccleſiaſtica fide. Neque neceſſitas ulla cenſores ad id coegit, ſed omnes ſponte veritatem proſecuti ſunt.* Ibid. p.

Ita ſe res habent in Eccleſia, omnes ſibi Antiſtites Patreſque, antiquiſſimi, medii, novi, indiſſolubili glutino cohæreſcunt: Medii antiquiſſimis, mediis incumbunt recentiores; ita inconvulſa ſtat Eccleſiaſticæ fidei, & doctrinæ compago; ita omnes veritati, charitati, unitati ſtudent. Nicænos porro Patres cùm criminarentur Ariani, quaſi præter antiquos Patres novi aliquid ipſi invexiſſent, nimirum Subſtantiæ & Conſubſtantialis voces hactenus inauditas in Eccleſia: ſic in eorum defenſionem aſſurgit Athanaſius; adeo non in fide quidquam ab eis novatum eſſe, ut ne illas quidem ipſi commenti ſint voces, quibus invidiam faciebant Ariani; ſed à prioribus magni nominis & intaminatæ famæ Scriptoribus uſurpatas uſurpaſſent & ipſi. *Hoc igitur intellectu Patres qui Nicææ convenerunt, iſtas voces uſurpare voluerunt: ipſos porro non ex ſe, quod adverſarii objiciunt, hæc vocabula finxiſſe; ſed ab aliis olim accepiſſe, age in præſentia declaremus, ne ea eis cavillatio integra relinquatur. Diſcite igitur nunc, Chriſto rebelles Ariani, Theognoſtum virum diſertum, non abhorruiſſe à vocabulo ſubſtantiæ; ſcribens enim de Filio in ſecundo Hypotypoſeon, ita locutus eſt, &c.*

In Decr. Syn. Nic. Pag. 420.

III. Potuiſſet abruptiùs reſpondere Athanaſius, In poteſtate fuiſſe Oecumenicæ Synodi, tot Martyres, tot Confeſſores, tot celeberrimos Doctores complectentis, quæſtiones ambiguas fidei diffinire: vocibus etiam aliquibus novis, ſi ita conduceret, pondus addere, ad dogmatum majorem elucidationem. Sed conſultius illi viſum eſt, ne Nicænam quidem Synodum hac fraudare gloria, qua & Synodis, & Patribus omnibus nihil amplius, nihil antiquius eſt, ut ne quid uſquam novetur, ut quod traditum eſt teneatur, ut antiquitas vincat, ut priorum ſæculorum vincat conſenſio; ut ne voces quidem adhibeantur, niſi quas vel Eccleſiæ uſus priſcus, vel ſuperiorum Patrum conſuetudo approbaret. Ita ergo Conſubſtantialis vocem à Nicæna Synodo ſancitam affirmat Athanaſius, à Theognoſto priùs uſurpatam in eodem ipſo ſenſu Filii ex Patris ſubſtantia geniti. Huic adjungit Athanaſius Dionyſium Alexandrinum Epiſcopum, qui cùm in confutando Sabellio incurriſſet in offenſiones & in calumnias nonnullorum minùs peritorum, neceſſe habuit has diluere & purgare apud Dionyſium Epiſcopum tunc Romanum; ubi & illam eandem Conſubſtantialis vocem uſurpavit. *Dionyſius porro Epiſcopus Alexandriæ contra Sabellium ſcribens, & Salvatoris miniſterium in carne pluribus verbis exponens, iiſque convincens Sabellianos, refellenſque Patrem non fuiſſe carnem factum, ſed Verbum ejus fuiſſe, quod carnem induerat, quemadmodum à* Ibid. p. 42

Joanne dictum fuit ; & in ſuſpicionem raptus, quod Filium creaturam nominaſſet, eumque factum eſſe, & non conſubſtantialem Patri dixiſſet : ad Dionyſium Epiſcopum Romanum ejuſdem ſecum nominis, pro defenſione criminis ita ſcribit, ſe non dixiſſe Filium eſſe factum, quem Patri conſubſtantialem confiteatur. Huic Alexandrino Dionyſio accedit & ſuffragium Dionyſii Romani : *En tibi rurſus alterum Dionyſium Romanum Epiſcopum, ita in ſcriptis ſuis contra Sabellianos, eoſque qui talia dicunt, expoſtulantem.*

IV. Hinc ad Origenem progreditur Athanaſius, ſanè non neſcius variæ ejus fortunæ, non neſcius fulminum, quæ in ejus doctrinæ complura capita jam vibrata fuiſſent. Quia tamen complurima ille & catholicè, & optimè ſcripſerat, non dubitavit locum illi honorificum deſignare inter defenſores oppugnatæ ab Arianis Conſubſtantialitatis Verbi. *Verbum porro æternaliter eſſe cum Patre, neque alterius eſſentiæ, aut ſubſtantiæ, Patriſque ſui proprium Filium, ut ſancitum eſt ab illis qui Synodo interfuerunt, licebit denuo ex laborioſo illa Origene audire. Quæ enim diſputandi certandique gratia ſcripſit, ea non quaſi ipſius ſint verba, aut quaſi ipſe ita ſentiat, ſed eorum qui cum eo contentioſiùs diſputarunt, accipienda ſunt. Hæc igitur laborioſi illius Origenis ſententia eſt. Poſt illa ergo quæ certandi gratia, quaſi in palæſtra adverſus hæreticos adduxerat, ſtatim iſta, quæ propria ipſius ſunt, ſubintulit. Si eſt, inquit, ulla imago inviſibilis Dei, &c.*

Ibid. pag. 421.

His prolatis in medium ſuffragiis, inde colligit Athanaſius, id ergo à ſe jam demonſtratum eſſe, Eccleſiæ doctrinam ab Apoſtolis eorumque diſcipulis & ſanctis Patribus traditam per manus eſſe, & ita ad nos tranſfuſam. *Ecce nos demonſtramus iſtiuſmodi ſententiam à Patribus ad Patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem novi Judæi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum patres ac majores demonſtrabitis ; quum ne unum quidem ex prudentibus, aut doctis in authorem citare poſſitis ?* Addit ſanctus Pater nullo hujuſmodi perpetuæ traditionis præſidio poſſe Arianos ſuas aſtruere novitates ; nec Nicænam Synodum ab illis proſcindi, niſi quia id ſanxit quod acceperat Eccleſia ab iis, qui primi fuerunt miniſtri ſermonis ; quia fidem ſanxit quæ toto orbe terrarum tenebatur, quam ſancti Patres prædicarant. *Nunc vobis (diabolus) author eſt, ut orbis terrarum Concilium vituperetis, non alia de cauſa, quàm quod in eo Concilio, non quæ veſtræ factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta, quæ ab initio ipſi, qui teſtes oculati & miniſtri verbi fuere, tradiderunt. Fides enim quæ ſcriptis decretiſque Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ. Hanc quum aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendam putaverunt, condemnaveruntque Arianam hæreſim.*

Ibidem.

V. Dionyſii Alexandrini Epiſtolam proferebant Ariani, ubi Filium dicebat Dei opus eſſe, & factitium quid, & tam alienum à Patris ſubſtantia, quàm vitis aliena eſt ab agricola. Fatetur Athanaſius ejuſmodi Epiſtolam ab Dionyſio ſcriptam fuiſſe ; ſed exaratas ab eodem fuiſſe poſtea etiam complures alias, quæ Filii unigeniti majeſtati magis conſentaneæ eſſent ; porro non ex una, aut altera Epiſtola, ſed ex omnibus judicium ferendum eſſe, uti & de fabro judicium fertur non ex una aliqua navi, ſed ex omnibus ſimul, quas fabricarit. Ut autem Dionyſius Filium à Patre alicubi, ulteriùs etiam quàm veritas ferebat, ſecerneret, in cauſa fuiſſe Sabellium, cujus hæreſis uſque adeo tunc in illis regionibus graſſabatur, ut altum jam ferè eſſet in nonnullis Eccleſiis de Filio ſilentium, ut qui non alius à Patre eſſet. *Dicunt igitur in Epiſtola beati Dionyſii ſcriptum haberi, Filium Dei opus & quiddam factitium eſſe : neque Patri naturaliter ſuum ac proprium ; ſed alienum ab illius ſubſtantia, qualis eſt vitis à natura agricolæ, aut navis fabri : eundemque etenim, cum opus ſit quoddam conditum, non fuiſſe antequam fieret. Scripſiſſe Dionyſium iſtius generis Epiſtolam agnoſcimus ; verum non hanc ſolam, ſed plurimas ab eo poſtmodum ſcriptas eſſe dicimus, quas ab iſtis quoque legi oportuit, ut ex omnibus ſimul, non ex unica duntaxat judicium de ejus fide conſtitui poſſet.* Et mox : *Non enim fabri peritia ſolertiaque, qui multas triremes ædificavit, ex unica navi, ſed ex omnibus ſimul dijudicari debet.* Addit Athanaſius invidioſæ illi Epiſtolæ conformandum fuiſſe noſtrum de Dionyſio judicium, ſi ejus in ea ſcribenda propoſitum fuiſſet, ut ſuam in ea fidem ederet. Iniquiſſimum autem id fore, ſi aliud tunc agebat Dionyſius, ſi tempori & perſonis ſerviebat, ſi ſuſpiciones ex ea Epiſtola ſibi aſperſas aliis Epiſtolis poſtea abterſit, ſeque purgavit. Cùm hæc reapſe ita ſe habeant, non eſſe aucupandas voces aliquas, quæ incogitanti exciderint, & quas poſtea retractarit. *Si igitur ſimpliciter tanquam qui fidem ſuam ederet, hanc Epiſtolam ſcripſit, eſto, accuſent eum ut velint : non enim crimine caruerit iſtiuſmodi ſententia. Quod ſi temporis, & perſonæ ratio eum ad talia ſcribenda traxit ; aliaſque poſtmodum Epiſtolas ſubdidit, quibus ſe de ſuſpicione purgat ; non oportuit omiſſis cauſis, cur ita ſcribendum fuerat, homini temerè odium conciliare ; ne alioqui videantur nihil niſi dictiunculas aucupari ; & veritatem, & fidem rerum, quæ ex aliis Epiſtolis elucet, prætermittere.*

In Epiſt. de Sententia Dionyſii, &c. p. 430.

Ibidem.

Denique quæ impulerit cauſa Dionyſium, ut illa Epiſtola, quæ Filii erant, extenuaret ; ut ne ea Sabelliani Patri ipſi imputare poſſent, atque ita nihil neceſſe haberent hypoſtaſin Filii ab hypoſtaſi Patris diſcriminare ; ſed utrumque poſſent, quæ eorum erat veſania, in unam hypoſtaſin compingere, & totam Deitatis ſummæ Trinitatem labefactare ; ſic mox ibidem Athanaſius : *In Pentapole ſuperioris Lybiæ quidam Epiſcoporum ſententias Sabellii amplectebantur, tantumque eorum commenta invaluerant, ut vix ulterius Filius Dei in Eccleſiis prædicaretur. Re cognita Dionyſius, ad cujus curam eæ Eccleſiæ pertinebant, Legatos miſit, qui authores harum rerum ab illis pravis opinionibus retraherent. Illis autem de ſtultitia ſua non remittentibus, impudentiùſque in impietate pergentibus, coactus eſt ad illorum improbitatem retundendam iſtiuſmodi Epiſtolam ſcribere, & humanitatem Chriſti ex Evangeliis commonſtrare, ut illis audaciùs Filium Dei abnegantibus, & humana ejus Patri imputantibus, commonſtrata rei veritate, non Patrem, ſed Filium pro nobis hominem eſſe genitum, rudibus illis & inſcitis hominibus Patrem non eſſe Filium perſuaderet ; & paulatim ad veram Filii deitatem credendam, & Patris cognitionem evehere poſſet. Hic nimirum ſcopus eſt ejus Epiſtolæ, quæ ad retundendam eorum pervicaciam, qui veritatem fidei mutare volebant, ſcripta eſt.*

Ibidem. pag. 430.

VI. Hæc ego ex Athanaſio hìc paulò prolixiùs adſcribenda duxi, non tam ut Dionyſii unius famam nomenque tuerer : quàm ut cæterorum etiam Patrum omnium dignitas, fides & doctrina, adverſùs hæreticos ſeu ſycophantas alios quoſcumque quomodo defenſanda ſit, ex Athanaſio addocerem. Eò revolvitur hæc tota defenſio, ut de quolibet Scriptore Eccleſiaſtico, & de iis maximè, qui de fide & de Eccleſia Catholica tam bene meriti ſunt, quàm qui optimè, non ex paucis aliquot lineis, non ex uno etiam opuſculo pronuntiemus ; ſed ex omnibus eorum opuſculis ; ex iis maximè, quæ cæteris poſteriora ſunt, & in quibus antedicta ab illis retractari potuere, aut etiam certiſſimè retractata & emendata ſint, ut hìc de Dionyſio author eſt Athanaſius, eo ipſo tempore, quo alia, quo poſteriora, quo caſtigatiora ejus opera manibus omnium terebantur. Nec verò hæc interpretandi cujuſque Scriptoris Eccleſiaſtici neceſſaria humanitas eſt, ſed & æquitas. Nec eam clementiæ & æquitatis regulam primus omnium commentus eſt Athanaſius; ſed & omnis ante eum Patrum Senatus eam illi præivit. Quin & Scripturæ ipſæ, in quas mendi, vel erroris ne ſuſpicio quidem cadere poteſt, non aliter intelligendæ, vel exponendæ ſunt, quàm ut contextibus non paucis implicatioribus, & in obliquiores ſenſus alioqui abducendis, ex aliorum complurium comparatione lux affundatur, & ſua veritas conſtet. Potuerat ſumma ſapientia Chriſtus ita trutinari, ita elimare ſingulas ſacrarum litterarum voces, ut nihil opus eſſet hoc circuitu, vel hac aliorum contextuum plurium teſtificatione. Sed quia non ſibi, ſed nobis Scripturas temperabat; nec veritati tantùm, ſed & charitati contemperabat; in illis ipſis ſanciri & præcondi voluit hanc regulam, ut tanto proniores eſſemus ad eandem vel clementiam, vel æquabilitatem, Patrum & Orthodoxorum, immo & omnium hominum ſermonibus ſcriptiſque accommodandam. Et illud enim Auguſtinus in Evangeliorum concentu obſervavit, Ab his, à Chriſto ipſo multa humanæ loquendi conſuetudini data eſſe, ut vel hinc ubi ſempiterna ſapientia & veritas loquitur, diſcamus nos moroſos & ſcrupuloſos ultra modum eſſe non debere, in mortalium ſcriptis, vel ſermonibus penſiculandis.

VII. Nec aliam Apoſtolos ipſos; quàm Dionyſium, iniiſſe rationem mox demonſtrat Athanaſius, ubi tam multa humiliter de Chriſto, vel dixere, vel ſcripſere, quæ Divinitatis ejus fidem in ſpeciem concutiant; & quæ tamen non aliter, vel dici, vel ſcribi expediebat, ne Judæi ad divinitatis ejus aperta ſtatim teſtimonia efferarentur. *Quod ſi beatum virum ob hoc ſcripti genus in culpa ponunt, nulla alia re ipſis ad criminationes ſuppetente, quid facient de beatis, & magnis Apoſtolis, quorum Petrus in Actis hac verba facit, Viri Iſraelitæ, audite ſermones iſtos, &c.* Et mox: *Paulus verò Antiochiæ, &c.* & rurſum: *Quid denique facient, ſi Stephanum illum magnum martyrem ita audiant loquentem, &c.* His exemplis ita præſtructis, jam ad Dionyſium purgandum pergit Athanaſius: *An quia ita iſti calumniantur, ſuſpicandum eſt Apoſtolos his verbis utentes Chriſtum tantummodo hominem eſſe exiſtimaviſſe, neque quidquam ſublimius de eo cogitaſſe? Abſit, ut hoc cuiquam in mentem veniat, illi ut architectones periti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei, non ſine juſta ratione rem ita temperarent. Judæi enim ejus temporis, partim ipſi errantes, partim Ethnicos in errorem abducentes, Jeſum nudum & merum duntaxat hominem ex ſemine Davidis prodiiſſe credebant, eo modo quo cætera illius poſteritas; neque eum Deum, aut Verbum eſſe carnem factum opinabantur. Hac de cauſa beati Apoſtoli prudenter admodum humana Salvatoris primùm Judæis attulere; ut eos jam Chriſtum veniſſe ex ſignis miraculiſque perſuaſos, paulatim ad credendam ejus divinitatem producerent, demonſtrantes certiſſimis rationibus iſtiuſmodi opera non hominis, ſed Dei eſſe.*

Ibidem pag. 431.

Pag. 432.

Eo ergo verborum temperamento uſus eſt ad Sabellianos Dionyſius, quo Apoſtoli ad Judæos, à fide divinitatis Chriſti immaniter abhorrentes; & hoc tamen lenocinio, hoc circuitu ad eam tandem perductos, ut invictiſſimè hìc demonſtrat Athanaſius: *Idem igitur Dionyſius ab Apoſtolis edoctus fecit, coactus ob Sabellii hæreſim, quæ jam irrepſerat, iſtiuſmodi Epiſtolam ſcribere; verbaque illis, quæ humanitus & humiliter de Servatore ſonant, objicere; ut rebus humanitatis ejus interſepirentur, quo minus Filium Patrem eſſe dicerent; & ita faciliorem illis viam ad credendam filii divinitatem ſtrueret in illis Epiſtolis, ubi ex ſacris ſcripturis Verbum eum eſſe ſapientiam, virtutem, vaporem, ſplendoremque Patris eſſe demonſtrat. Certè in ſcriptis ſuæ apologiæ propalam & ingenuè piam fidem in Chriſtum confitetur.* Et ibidem ſtatim: *Ut igitur Apoſtoli ob humana de Chriſto verba homine facto culpandi non ſunt, ſed potius ob doctrinam pro tempore diſpenſatam admirationi eſſe debent: ita Dionyſius quoque ob Epiſtolam Euphranori & Ammonio contra Sabellium ſcriptam culpandus non eſt.*

VIII. Si tam humani & tam æqui fuiſſent Sectarii in bene vertendis iis, quibus in Patrum monumentis offendebantur: non illi à charitate unquam Eccleſiæ, non ab unitate, non à veritate Catholica excidiſſent. In Patrum conſenſione habuiſſent inexpugnabile propugnaculum, quo & eorum ſi fors nævos excuſarent ex aliorum decretis, vel ex aliis eorundem alibì teſtimoniis: & quo ſeipſos à Patribus non divellentes, in avita & orthodoxa fide inconcuſſi ſtarent. At ſeipſos alioſque paſcere & oblectare ſoliti incredibili quadam malè de cæteris omnibus & ſentiendi & loquendi licentia, hinc facilè eò delabuntur, ut & Scripturas & ſanctos Patres vel ad ſua præjudicia detorqueant, vel non magnifaciant. *Percunctatus es me & de fide & de culpa eorum, qui ſibi rectè ſapere videntur, qui multa immodeſtia nefaria loqui non verentur, quibus abducti inſtabiles in fide ſeſe errare non agnoſcunt. Nam ſi ſtabiles in fide eſſent, non iſtiuſmodi verbis ſeducerentur, dum vacante per otium animo, capaces ſe præbent hujuſmodi traditionum, ex quibus germinat inſolentia immodeſtiæ & vecordiæ ferocitas; cæcutientes autem odio prætereunt Prophetarum indicia, & Apoſtolorum documenta, & Patrum mandata, ipſaſque irrefutabiles Domini voces.*

L. de Incen Dat. p. 479.

IX. In Epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ adverſarios acerbiſſimè objurgat Athanaſius, quòd cùm fidem ſuam cœpiſſent chartis mandare, diem & Conſulem præfixiſſent: præter opinionem enim ſuam ſuo ſe illi jugulabant gladio; & eam fidem ſuam, non antiquam Eccleſiæ, ſed nuperam ſuamque propriam eſſe confitebantur. Eo etiam Cataphrygibus inopini ſeſe adgregabant, qui Maximillæ & Montano cùm ſe devoviſſent, & eorum inſanis vaticiniis faſcinati fuiſſent, confeſſionem ſuam ita ordiebantur, *Nobis primùm revelatum eſt*. Ita quippe & Ariani ſe Conſtantio ſic mancipaverant, ut ab ejus principatu Chriſtianæ fidei exordia conſignarent, *A nobis incipit fides Chriſtianorum*. An ergo Chriſtianæ, ait Athanaſius, an Catholicæ fidei exortes fuere ſancti Patres, qui ante hæc tempora Eccleſiam illuſtravere; vel beati Martyres, qui ſanguine illam ſuo conſecravere; an turbæ fidelium innumerabiles ante hæc tempora? En ipſa Athanaſii verba: *Non ſentiunt (Ariani) ſe delapſos ex Phrygia in Arianam ſectam, adeo ut ipſi pro eorum more loquantur: Nobis primùm revelatum eſt; à nobis incipit fides Chriſtianorum. Et ut illi Maximillam & Montanum, ita iſti pro Chriſto Conſtantium Dominum ſuum nuncupant. Quod ſi ſecundùm ipſos ab iſtis Conſulibus principium ſuum fides accepit, quid facient Patres & beati Martyres? aut quid facient illi, qui ab eis Chriſtiana religione inſtituti ſunt, & ante Conſules iſtos dormierunt?*

Pag. 474.

X. Erat Ariminenſi in Concilio Catholicorum longè pars maxima Epiſcoporum; hi conſtantiſſimè negabant eò, ſe conveniſſe ad fidem ſuam ſcribendam; quam haberent jamdiu integram & illibatam, à ſanctis Patribus acceptam, & à Nicæna nuperrimè Synodo; ideoque opus eſſe dumtaxat, ut palam omnes profiterentur à ſe hæreſes damnari, quæ Patrum ſunt teneri; nec novis jam quæſtionibus, vel Synodis novis locus eſſet. *Nos, non quia fide indigeremus, huc convenimus. Habemus*

Ibid. p. 47

bemus enim ſanam fidem ; ſed ut eos qui veritati contradicunt, & nova moliuntur, confunderemus. Si igitur vos, quaſi nunc incipientes credere, iſta ſcripſiſtis ; nondum clerici haberi poteſtis, ut qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiatis. Quod ſi eo animo quo nos, huc veniſtis, ſit omnium concordia, & hæreſes anathemate execremur, & quæ Patrum ſunt, teneamus, ne poſthac captatæ Conciliorum occaſiones obverſentur ; quum ſemel illi qui Nicææ convenerunt, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Omnibus ergo Epiſcopis ita ſuffragiis inter ſe conſentientibus ; illis è diverſo qui abnuebant, ut inſcitis, doloſis ac potiùs hæreticis, condemnatis : totum Concilium ſuis calculis Nicænam Synodum approbavit, & eam ad omnia ſufficere judicavit.

In Epiſtola certè illa, quam Ariminenſes primùm Epiſcopi ad Conſtantium Imperatorem ſcripſere, id conteſtabantur, iniquiſſimum ſibi videri, ut ea fides, quam ſynodicè conſultatam Conſtantius Imperator promulgaverat, in qua tinctus, cui immortuus fuerat, nunc adulteraretur, & injuria afficerentur tot Patres, Martyreſque, qui ejus tenaciſſimi fuerant. Pag. 476. *Fuitque proinde nobis perſuaſiſſimum, iniquum eſſe, quum Imperator Conſtans ab obitu ſuo dignus omni memoria, hanc fidem omni cura & diligentia conſcriptam promulgarit, tum demum ex quo ille baptizatus ex hominibus in requiem ſibi debitam translatus eſt, aliquid novi in ea fide moliri velle : & tot ſanctos Confeſſores, Martyreſque, hujus placiti ſcriptores authoreſque contemnere, qui pro veteri lege rituque Eccleſiæ in ea ſententia permanſerint.* Et aliquantis interpoſitis : *Neque ad contumeliam mortuorum aliquid novi induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis decretiſque Majorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & Spiritu ſancto omnia feciſſe aſſeveravimus.*

XI. Video hic de Patrum ſynodicis definitionibus agi. Sed ubi ſynodicæ non ſunt Patrum definitiones, quando quovis in dogmate conſentiunt ? Aut quæ uſquam auguſtiores ſanctioreſque Synodi, quàm ubi non pauci, non aliquanti, ſed omnes, vel plerique omnes; non unius ævi, ſed omnium temporum ; non unius aut Provinciæ, aut Imperii, ſed totius orbis terrarum Epiſcopi conſentiunt, ut illos nec locus capere poſſit unus, nec unum aut alterum ſæculum ? In ejuſmodi Synodorum animo convocandæ ſunt cæteræ Synodi omnes, convocandi Patres omnes, ut hinc nova cumulentur honoris & ponderis acceſſione.

Superſunt & alia quæpiam quæ hic juvet ex eadem Athanaſii Epiſtola conſtipaſſe, ubi de Patribus Ariminenſis Synodi hæc habet : Pag. 673. *Ut Arianicè ſapientes ab Eccleſia detraherent, & Patrum traditiones integras conſervarent, ſancta & canonica decreta facientes. Quiſque enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolveret aliquid ex decretis Majorum, occaſionem ſe daturum poſteris, ut quod ipſi egiſſent, reſcinderetur.* Et mox : *Qua enim fiducia in eorum Actis, ſi decreta Majorum ſuorum ſolvant ? aut quomodo eos quibus ſucceſſere, patres ſuos appellabunt, quorum ſententias ipſi culpant ?* Et rurſus : *Quid videlicet docebunt populos ab ipſis inſtitutos ? an Patres ſuos lapſos eſſe ? aut quomodo ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadent præceptoribus credendum non eſſe ? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta Patrum ſuorum, quos ipſi hæreticos nominant ? aut quo ore Valentinum, Phrygas & Manichæos culpabunt, quum eadem cum ipſis loquantur ? aut quo jure ipſi Epiſcopi eſſe poterunt, ſi ab hæreticis, quos ipſi criminantur, conſtituti ſunt ? Quod ſi illi malè ſenſerunt, & ſcriptis ſuis orbem terrarum ſeduxerunt, ceſſet omnino eorum memoria, & ſcripta illorum abjiciantur. Ite ergo vos ipſi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, ut ab omnibus intelligatur, & illos fuiſſe ſeductores, & vos parricidas eſſe.*

Minimè mirum eſt ergo ſi novellæ Proteſtantium Sectæ in alias ſubinde aliaſque ſententias Sectaſque ſcindantur, cùm ſua ipſæ ab Eccleſia defectione hanc dedicaverint poſteris ſuis novandi cupidinem; & hoc diſcipulos imbuerint magiſterio, ut ſuo quiſque abundet ſenſu ſine fine, ſine modo, abſcindatque ſe à cæteris, à novitate & à ſciſſione abhorrentibus. Præſto ergo illi ſemper ſunt, ut Majoribus ſuis renuntient, Patres ſuos ejurent, Matres ſuas infamia conſpergant, fidem ſemper novam quærant, atque ita nunquam inveniant, in quo pedem figant & conſiſtant. Abrogaretur illis ſua ordinatio & magiſterii ſucceſſio, niſi eam ipſimet peremiſſent ; quippe à nullo ſe ordinatos, à nullo ſe miſſos ultro ferè confitentur; quando eos omnes Majores ſuos, à quibus ordinari & mitti potuerant, ab Apoſtolica & primigenia fide deſciviſſe calumniantur. *Supereſt, ut ipſi generis ſui ignobilitatem culpent, & dicant* Ibid. p. 680. *ſe non ex piis, ſed ex hæreticis originem trahere.* Et mox : *Adversùs Synodum Nicænam contendentes, multas Synodos inſtituerunt ; in quarum ſingulis novam ſemper fidem edentes, in nulla earum perdurare poſſunt. Neque unquam aliter facient : quoniam malè quærendo, non inveniunt ſapientiam, quam odere.*

XII. Rurſum ad eos ſtylum flectit Athanaſius, qui in Concilio Antiocheno vocem Conſubſtantialis exploſerant, ne inde Sabelliani inſidias nobis ſtruerent : & ad eos qui in Nicæno eam vocem conſecraverant, ut cum primis opportunam ad Filii aſſerendam æqualitatem cum Patre. Hos omnes ut Patres, ut Eccleſiæ & fidei vindices, ut in pace Eccleſiæ ſuo defunctos mortali curriculo complectitur, & omnibus complectendos contendit Athanaſius, nec alios aliis collidendos; nec numeri rationem habendam, ut alii in honore ſint, alii deprimantur : ſed ſenſum rimari nos debere diverſum, quo una eademque vox nunc probari poſſit, nunc repudiari : quando varia & verſatilis eſt vocum natura, & pro loco & tempore in alios & alios ſenſus flexilis. *Cæterùm quia affirmant, nam Epiſtola penes me non erat, Epiſcopos,* Ibid. p. 706. *qui Samoſatenſem condemnarunt, dixiſſe, Filium non eſſe Patri conſubſtantialem ; ac jam deinde ipſos ob reverentiam honoremque eorum, qui ita locuti ſunt, ab hac voce abhorrere : rectum fuerit reverenter cum iis de ea re diſceptationes facere. Nam arietare cum illis prorſus indecorum eſt, eo quod omnes Patres ſint. Rurſus dijudicare, iſtos bene, illos malè dixiſſe, nequaquam ſanctum eſt ; omnes enim in Chriſto dormierunt. Quapropter neque contentioſiùs agendum eſt, neque numerus eorum qui congregati fuere, in comparationem mittendus ; ne videantur trecenti illi Nicæenſes, eos qui pauciores ſunt præſtringere. Neque tempora metienda ſunt, ne priores videantur poſteriores exauthorare. Omnes enim iſti quemadmodum dixi Patres ſunt.*

Duos Dionyſios mox declarat Athanaſius & Conſubſtantialis verbo uſos eſſe ſenſu valdè ſono, & Antiocheni Concilii tempora præceſſiſſe : nec in culpa tamen eſſe Antiocheni Concilii Patres, qui vocem abjecerint duobus Dionyſiis Romano & Alexandrino approbatam; atque in eundem modum in crimen vocari non poſſe Nycænos Patres, qui improbatam ab Antiochenæ Synodi Præſulibus vocem ſenſu longè diverſo approbarint. Cùm & hinc enim & illinc certatim tuendæ adversùs diverſiſſimas hæreſes fidei & Eccleſiæ ſtuderent, ſtultum fuerit & impium diſſidia inter illos comminiſci, qui unitatis charitatiſque retinentiſſimi cùm eſſent, vocibus nunc his, nunc illis pro rerum opportuninate & neceſſitate alio & alio ſenſu utebantur. *Si igitur aliquis carpit Nicæenſes,* Ibid. p. 707. *quod non dixerint omnia quæ ipſorum anteceſ-*

ſoribus placuerunt : idem quoque merito carpſerit ſeptuaginta Epiſcopos , Pauli Samoſatenſis condemnatores , quod ea quæ anteceſſorum erant , non obſervaverint . Anteceſſores autem eorum fuere duo iſti Dionyſii , cæterique qui Romæ tum congregati fuere . Verùm neque hos , neque illos fas eſt culpare . Omnes enim Chriſti curam geſſere , ſtudiaque ſua contra hæreticos intenderunt ; & hi quidem Samoſatenſem , illi verò Arianam hæreſim condemnaverunt ; bene verò hi & illi pro ſubjecta materia ſcribunt .

XIII. Rem confirmat Athanaſius exemplo Pauli Apoſtoli , qui ad Romanos & alios Gentiles ſcribens legem vehementer extenuabat , quam ex adverſo extollebat in datis ad Hebræos & Galatas litteris : nec tamen vel illic , vel iſtic à ſeipſo , vel à veritate diſſidebat . Erat enim ubi lex officeret illis , qui totum in ea ponentes Chriſto injuriam faciebant : erat ubi non minimum prodeſſet , ſi ab eo tanquam pædagogo prima quædam & rudia pietatis elementa ediſcerent . *Ita quoque etſi amborum Conciliorum Patres diverſimodè de Conſubſtantiali mentionem fecere ; non tamen ea de cauſa ab illis diſſidere debemus , ſed illorum mentes ſcrutari : quod ſi fecerimus , omnino inveniemus , ambas Synodos inter ſe conſentire .* Et nonnullis interjectis : *Quemadmodum nunquam quiſquam , ut ſuperiùs dixi , Apoſtolum culpaverit , quòd de lege ad iſtum modum Romanis , ad illum verò Hebræis ſcribat : Ita neoterici priſcos homines nunquam culpaverint , ſi videant eorum mentem & interpretationem ; neque rurſus priſci neotericos reprehenderint , ſi conſpiciant quo animo , & in quem uſum de Domino ſcribant . Nam utraque Synodus juſtam habet & rationabilem cauſam , cur illa ad illum , iſta verò ad iſtum modum verba ſua temperaverit .*

Ibid. p. 708.

Nihilo operoſius eſt Antiochenos Nicænoſque Patres ſibi mutuò conciliare , quàm illas Pauli Epiſtolas in ſpeciem tam diſcrepantes de lege Moſaica ; cùm ea vocum conflictatio neceſſaria eſſet , ut contrariis morbis ultro citroque ſerpentibus medicina pararetur . Ejuſmodi medicinale verbum erat Conſubſtantiale , quo fiebat , ut & illud magnoperè Ariani averſarentur , tantòque arctiùs illud complecterentur Catholici Patres . *Certè quum omnia queant fucis lenociniiſque ſophiſmatum adulterare , & pro libidine mutare : hanc ſolam vocem adaperientem ipſorum hæreſim reformidant , quam Patres pro munimento & arce contra illorum impias commentationes in ſcripta retulerunt . Deſinat igitur omnis contentio , neque in nos mutuo arietemus , ſi diverſimodè Concilia acceperunt verbum Conſubſtantiale . Habemus enim pro excuſatione legitimas eorum cauſas , quas dixi .*

XIV. Indulſerat & Baſilius ſuo ævo non multùm diſſimili indulgentiæ & diſpenſationi circa voces , ex quo illi conflata eſt invidia , quaſi avitæ fidei de Deo , ac de Spiritu ſancto potiſſimùm minùs ſtuderet . Cùm audiſſet Athanaſius , quantum hinc illi moleſtiæ crearent , qui illum altiùs conſulentem , vel non caperent , vel non probarent ; calamum ſtrinxit in ejus defenſionem , ſcriptiſque litteris monuit eos , qui præpropero fervebant zelo , ut ſibimet ipſi moderarentur ; nec ſævirent linguis in eum , qui infirmus apud infirmos efficiebatur , ut infirmos lucraretur . En ipſa Athanaſii verba ad Palladium Presbyterum , ubi docet , quàm non ſit obtrectandum Patribus & Epiſcopis , in Eccleſiæ defenſionem incumbentibus , & ea vel dicentibus , vel ſcribentibus , quæ quò vergant non omnes ſatis capere poſſunt : *Tibi certè quod mihi rem indicaſti , gratias ago : illis verò , quæ decuit , ſcripſi , ut veluti filii obſequantur patri ; nec iis , quæ ille probat , contradicant . Nam ſi ſuſpectus eſſet in negotio veritatis , rectè pugnarent : ſin autem confidunt , ut omnes confidimus , eum eſſe gloriam Eecleſiæ , dum ita decertat pro veritate , & docet eos , qui indigent doctrina ; non fas eſt cum tali homine pugnas conſerere , ſed amandus potiùs eſt ob pium animum . Nam ex iis , quæ cognovi ex dilecto noſtro Dianio , nulla de cauſa eum gravatim ferunt . Ipſe enim , ut planè mihi perſuadeo , infirmus efficitur apud infirmos , ut infirmos lucretur . Dilecti autem fratres noſtri reſpicientes ad ſcopum ejus , quo ad veritatem tendit , glorificent Dominum , quod talem Epiſcopum Cappadociæ dederit , qualem ſingulæ provinciæ ſibi optant . Tu autem , dilecte , velis iis indicare , ut credant me hæc ſcripſiſſe : id enim vos erga Patrem benevolentes reddet , & pacem in Eccleſiis conſervabit .*

Pag. 734.

CAPUT XXXII.

Ex aliis Patribus Græcis idem exprimitur.

I. Baſilii teſtimonium de Patrum authoritate in dogmate de Spiritu ſancto .

II. Quàm tutius , quàm neceſſarium ſit , fidei ſe potius & authoritati Patrum committere , quàm inſcrutabilium ſcrutationi .

III. De Baſilio , poſtquam hinc migravit , etiam ultra modum laudato , quod charitas neſciat modum .

IV. Laudes & diſciplina Gregorii Thaumaturgi . De Symbolo , quod illi Joannes Apoſtolus hortante Deipara explanavit .

V. Quàm magnificè de Baſilio Nyſſenus , quàm modicè de ſeipſo ſuiſque ſcriptis ſentiret .

VI. Quas Irenæus , quas Clemens Alexandrinus congeſſerit laudes in Patres antiquiores .

VII. Ex Clemente nihil ſcripſere Patres , niſi ut antiquas traditiones , ſuperiorum ſcilicet Patrum & Apoſtolorum litteris mandarent .

VIII. De rebus divinis dicere , ſcribere : diſcere , docere , quàm beatum ſit .

IX. Divinitatis radium intus affulgentem non neſciebant ſancti Patres : ſed hinc tanto magis adducebantur , ut Eccleſiæ , traditioni , Patribus aliis inniterentur toti , ſibi ipſis diffiderent .

X. Clementis Doctrina ex Epiphanio nullis , Origenis longè plurimis inquinata eſt mendis : quod ille totum det traditionibus antiquorum Patrum , hic ingenio ſuo .

XI. Epiphanii judicium de Origene ubique denſas , & de Ætio nullas allegante Scripturas , utroque traditiones Patrum aſpernante . De Apollinari .

I. PErcommodè factum eſt , ut Baſilius ad quem ſtatim delapſuri eramus , ab ipſo nobis Athanaſio ſubjiceretur . Suam quoque illam eandem Baſilius luctam , de qua meminit Athanaſius , ob oculos nobis poſuit in homilia adversùs Sabellianos habita . Æſtuationem ergo ille ſuam ita profitetur apud auditores hinc & hinc inſidioſos , cupidiſſimoſque illum audire de Spiritu ſancto diſputantem : non ut aliquid lucis & doctrinæ ab illo haurirent ; ſed ut quancumque ſe ille in partem daret , calumniandi anſas aucuparentur . Unum id verò præ ſe fert Baſilius , ſe ſimpliciter quæ in Eccleſia audierit dicturum , quæ acceperit traditurum ; non quæ placeant , ſed quæ proſint dicturum , adeoque quæ placere debeant ; placere autem omnibus debere , quæ Scripturis conſonent , & non diſſonent à ſanctis Patribus . *Omnium enim aures nunc de Spiritu ſancto audire geſtiunt . Ego verò maximè omnium ſimpliciter , ut illa accepi , & ut abſque ulla curioſa veſtigatione aſſenſum illis præbui , ita & auditoribus tradere vellem ; ut non ſemper de eiſdem mihi reddenda eſſet ratio , ſed ut ex una confeſſione perſuaſos haberem diſcipulos . Quoniam verò nos circumſiſtitis , judices magis quàm diſcipuli , ut experimentum*

Baſilius Tom. I. Hom. 27.

mentum de nobis capiatis, non ut aliqid à nobis diſcatis; neceſſarium eſt, ut objectionibus quidem velut in jus vocati reſpondeamus, & perpetuò interrogemur, itemque ut eadem perpetuò inculcemus, quæ accepimus. Hortamur autem vos, ne quovis modo quod vobis probetur, ex nobis audire quæratis; ſed quod Domino placeat, & conſonum ſit Scripturis, nec Patribus contrarium ſit. Et paulò inferiùs: *Ac ne Spiritum ſanctum à Patre ac Filio ſepares, abſterreat te Dominica traditio. Dominus ita docuit, Apoſtoli prædicarunt, Patres obſervarunt, Martyres confirmarunt. Satis tibi ſit ut dicas quemadmodum edoctus es.*

Ibidem.

II. Quàm exitialis verò futura ſit ratiocinandi & argumentandi libido inexpleta, cùm tanto æquius eſſet ſimplici fide & propenſo cultu ea de Deo & myſteriis proſequi, quæ noſtræ mentis fugiunt vim ſuperantque; ut quæ plerumque etiam caliget & hebeſcat in iis, quæ terrena, quæ vulgatiſſima, quæ ob oculos poſita ſunt; ita Baſilius: *Hoc veſtrum, Ergo, ſempiternæ nos maledictioni obnoxios conſtituet.* Τȣ̃το ὑμῶν τὸ ἆρα τῇ αἰωνίῳ ἀρᾷ ὑποδίκȣς ὑμᾶς καταστήσει. *Omnia ne ſcrutatus es? Univerſa ne cogitationibus tuis iſti diviſioni ſubjeciſti? Nihil inexquiſitum reliquiſti? Cuncta mente tua complexus es? Omnia intellectu tuo comprehendiſti? Noſti quæ ſub terra ſunt? Noſti quæ abdita ſunt in profundo? Dæmoniaca jactantia eſt, quæ dicit, Novi ego numerum arenæ, & menſuram maris. Si vero multa ignoras, & quæ ignoras cognita innumeris modis ſuperant; quanam ratione non cum omnibus & eam ignorantiam de modo eſſentiæ Spiritus ſancti, quæ periculo caret, abſque ullo pudore fateris?*

Ibidem.

III. Quàm patuit Baſilius invidiæ & conviciis, dum in vivis ageret; tam ubi hinc exceſſit, ſuprà invidiam, ſuprà omnem admirationis aleam aſſurrexiſſe viſus eſt. In ejus laudes vereor ne frater ejus Nyſſenus ſuprà modum ſeſe effuderit, quando & rebus in optimis modus tenendus eſt. Paulo Nyſſenus Baſilium exæquat, exæquat & Joanni, qui major inter natos mulierum veritatis ipſius ore declaratus eſt. *Proinde ſi unum perfectæ charitatis atque dilectionis terminum eſſe dicimus; nempe eum qui ex toto corde Deo dicatus & conſecratus ſit: ac diligebant Paulus & Baſilius toto corde Deo dicati atque addicti; ſi quis auſit dicere, quod unus eſſet in ambobus dilectionis modus atque menſura, à veritate non aberrabit.* Et mox: *Si igitur in eo quod inter res præclaras & eximias eminet atque excellit, ac reliquas comprehendendi vim habet, Paulo non inferior eſt: nimirum etiam in aliis omnibus bonis, quorum charitas primas tenet, ac quæcunque ex hac pendent, & exiſtunt, omnino poſteriores partes ferre & inferior eſſe non videbitur.* Et non multò pòſt: *An etiam Joannem cum Magiſtro conferre, atque comparare placet?*

Greg. Nyſſ. Tom. 3.

Vereor ut poſſit quis hæc ſatis excuſare; ſed quando nos non de Nyſſeno, ſed de Baſilio hìc verba facimus, non poſſumus non admonere lectorem, quantus & quàm admirandus eſſet Baſilius, qui vel doctiſſimum ſanctiſſimumque virum Nyſſenum in tantam ſui rapuit admirationem. Non facilè ajunt eſſe, amare & ſapere. Ea enim eſt amoris indoles & vis, ut dominetur, & regat, nec regi ſe ſinat. Non laudavit ille Baſilium intemperantiùs, niſi quia & intemperantiùs amavit, quaſi perſuaſus non poſſe talem tantumque virum intemperantiùs amari, laudarique. Fuere & qui beatos cœlites omnes mutuò coæquarent, quod omnia ibi ſint omnium; quod omnium perfectiſſima & ſumma ſit charitas, atque ita nihil ſupra ſe relinquat. Sed hæc aliis permitto, vel acutiùs, vel ſolidiùs tractanda. Unum eſt quod noſtros Sectarios monitos velim, antiquius nobis pulchriuſque eſſe cum Nyſſeno minus ſapere, & intemperantiùs amare, vel etiam laudare ſummos viros, & Baſili ſimiles; quam cum ipſis ſapere, & paſſim proſilire ad Patrum doctrinam vitamque proſcindendam. Ibi charitati facilè indulgetur, quæ pluſculum etiam forſan ſibi indulget: hic nemo facilè ignoverit effræni maledicentiæ hominum, quibus ſua tantùm ſapiunt, reliqua omnia faſtidio ſunt.

IV. Jam verò Gregorius ipſe Nyſſenus Gregorii Thaumaturgi Neocæſarienſis Epiſcopi vitam cum litteris mandaret, ſæcularibus illum primùm diſciplinis & Philoſophiæ operam dediſſe memorat: tum verò animum appuliſſe ad ſacras litteras, eoque conſilio acceſſiſſe ad Firmilianum, illum Cæſarienſi poſtea in Cappadocia Epiſcopatu clariſſimum, tum verò eodem æſtu flagrantem Eccleſiaſticæ Theologiæ. Ad Origenem ergo ſe ille protinus contulit, qui Chriſtianæ Philoſophiæ eo tempore princeps habebatur. Audi Nyſſenum: *Poſtea quàm omnibus diſciplinis externæ ſapientiæ percurſis, incidiſſet in Firmilianum quendam patricium Cappadocem, ſimilem moribus & ingenio, ut ille in ſequenti vita oſtendit, cum Cæſarienſium Eccleſiæ ornamento fuit, & animi ſui conſilium ac vitæ propoſitum amico patefeciſſet, quod ad Deum videlicet ſpectaret, & illius ſtudium circa idem deſiderium convenire intellexiſſet; relicto omni ſtudio externæ Philoſophiæ accedit unà cum illo ad eum, qui eo tempore Chriſtianorum Philoſophiæ princeps erat. Is autem erat Origenes, cujus propter ſcripta, fama celebris eſt: etiam per hæc oſtendens non modò ſtudium diſcendi atque induſtriam, verùm etiam ſedatum ingenium & animi moderationem.*

Niſſen. Tom. 3.

Cernis quàm ſanctum ac ſolenne ſit omnibus Chriſtianæ Theologiæ ſive candidatis, ſive magiſtris, non ſuo ipſos marte & ingenio dogmata, aut diſciplinas condere, ut duces ipſi ſibi & magiſtri ſint: ſed ad magiſtros antiquos conferre, & ab illis accipere atque perdiſcere, quæ & ipſi à majoribus tradita acceperunt.

Nec ab his diſſonant, quæ aliquantò poſt narrat idem Nyſſenus de Thaumaturgo, cui viſendos ſe præbuere Virgo Deipara & Joannes Evangeliſta: ubi & Joannem hortata eſt ſanctiſſima Deipara, ut Gregorium addoceret veræ fidei placita; eique Joannem obſequentem Gregorio ſymbolum ediſſeruiſſe, quod ille protinus mandavit litteris, & Eccleſiæ ſuæ conſignavit tanquam divinum quoddam patrimonium. *Audiviſſe enim dicitur ex ea, quæ in muliebri habitu viſa erat, cùm hortaretur Evangeliſtam Joannem, ut adoleſcenti myſterium veræ pietatis aperiret, ac declararet. Atque illum dixiſſe, ſe paratum eſſe etiam in hoc matri Domini gratificari, quoniam hoc ei cordi eſſet: atque ita, expoſito ſermone, qui & rei quæſitæ conveniret, & admodum bene definitus & circumſcriptus eſſet, rurſus ex oculis diſceſſiſſe; atque hunc extemplo divinam illam inſtitutionem ac diſciplinam litteris mandaſſe; & ſecundùm illam poſtea in Eccleſia ſermonem prædicaſſe, ac poſteris tanquam patrimonium quoddam & legatum, divinitus datam illam doctrinam reliquiſſe, per quam uſque in præſentem diem inſtituitur illius civitatis plebs, quæ ab omni hæretica malitia intacta permanſit.*

Ibidem.

Non is erat Nyſſenus, qui hæc omitteret; ſed nec is erat, qui huic narratiunculæ Catholicum dogma ſuperſtrueret. Scriptura, traditio Patrum & Eccleſiarum Scripturam interpretantium & toto orbe conſentientium, ea ſunt inconvulſa fidei Chriſtianæ fundamenta. Hæc præſidia ut ſibi pararet Thaumaturgus, ad Origenem unà cum Firmiliano ſe contulerat, ut ab eo edoceretur, quæ illum antiquiores edocuerant Patres. His ubi miracula, ubi viſiones, ubi cœleſtia oſtenta accedebant, non reſpuebantur; ecquis enim divina munera reſpuiſſet ſobrius? Sed nec magnoperè expetebantur, aut plus æquo venditabantur.

V. Denique quo loco velit Nyſſenus haberi ſcripta ſanctorum Patrum, ex hoc id quidem elucebit ejus teſtimonio de Baſilio, cujus Commentarios vult recipi in ſummam quandam authoritatis arcem ſecundùm ſcripturas divinitus inſpiratas; ſua verò ſcripta legi, non aliter quàm ut probabiliter diſputata, quæ nulli ſecus ſentienti præjudicent. Hac ſui ipſorum deſpicientia, hac Patrum admiratione, & ſe, & lucubrationes ſuas magnoperè commendant Theologi Scriptoreſque Catholici: nobis utique æmulandi, dum majoribus aſſurgunt; ſed ipſimet tantò magis reverendi, & ſequendi, quantò authoritatem privatim ſuam extenuare magis ſtudent, quàm amplificare. In Hexameron. En Nyſſeni verba: *Sed antequam exordiar illud teſtatum volo, mihi certum eſſe nulla in re contradicere iis quæ à Baſilio in mundi procreationem conſcripta ſunt, etiamſi me dicendi ordo ad aliam expoſitionem adduxerit. Rata igitur ſint illius ſcripta, præſtentque, nec ullis, niſi Teſtamenti divino Spiritu dictante exaratis monumentis cedant. Noſtra verò quicunque legerint, & aliquid præter communem opinionem invenerint; ſic accipiant, ut ſine ullius injuria in dicendi exercitatione probabiliter diſputata. Neque enim propoſitum defendere, aut dogma conſtituere profitemur, ut calumniantibus occaſionem præbeamus; nec hiſce in ſcriptis interpretationis doctrinam tradere; ſed animum & cogitationem noſtram in hoc argumento duntaxat exercere.*

VI. Laudaverat & Irenæus Ignatium & Juſtinum, qui ante ipſum ſcriptis ſuis Eccleſiam locupletaverant. Ita enim ille de Ignatio: Irenæus, L. 5. c. 28. *Quemadmodum quidam de noſtris dixit, propter martyrium in Deum adjudicatus ad beſtias: Quoniam frumentum ſum Chriſti, & per dentes beſtiarum molar, ut mundus panis Dei inveniar.* Et paulò Ibidem. Cap. 26. antè de Juſtino Philoſopho & Martyre: *Bene Juſtinus dixit, quoniam ante Domini adventum, nunquam auſus eſt Satanas blaſphemare Deum, quippe nondum ſciens ſuam damnationem: quoniam & in parabolis, & allegoriis, & prophetis de eo dictum eſt.* Ubi perſpicis, quàm inolitum ſit Chriſtianis Theologis, quàm ab ipſa Eccleſiæ origine pervulgatiſſimum, ut alii aliis incumbant, poſteriores prioribus, atque ita tandem Apoſtolis omnes innitantur, à quibus conſtantiſſima hæc & nuſquam interrupta traditio exorta eſt.

Luculentiſſimè autem Clemens Alexandrinus, quo conſilio ſcripſerit ſuos Stromatum libros, aperit; ut nimirum & ſibi ubi ſenuiſſet, & poſteris reconderet, incorruptaſque ſervaret orationes & doctrinas eas, quas à majoribus audierat; non unius, aut alterius, ſed bene multarum Provinciarum orbis, Orientis & Occidentis; qui omnes in eadem conſpirabant avitæ & Apoſtolicæ doctrinæ placita. *Non eſt autem hoc opus Scriptura* Strom. l. 1. pag. 201. *artificioſè comparata ad oſtentationem, ſed mihi ad ſenectutem reconduntur monimenta: oblivionis medicamentum, verè imago & adumbratio evidentium & animatarum illarum orationum, quas dignus habitus ſum qui audirem, & virorum beatorum, quique revera erant maximi pretii & æſtimationis. Eorum unus quidem in Græcia, Ionibus; alii vero in magna Græcia. Alter eorum erat ex Cœleſyria, alter ex Ægypto, alii autem ex Orniete, ejus alter quidem Aſſyrius, alter verò in Palæſtina ebræus ex alto ducta origine. Cùm autem in eum ultimum incidiſſem, erat autem primus poteſtate, conquievi in Egypto, venans ea quæ latuerant.*

VII. Quòd autem tota hæc Traditionum Eccleſiaſticarum Theologia ab ipſis uſque derivaretur Apoſtolis, & proinde ab ipſomet Chriſto, ſic ille mox ibidem: *Sed qui veram quidem beatæ* Ibidem. *doctrina ſervabant traditionem, ſtatim à Petro & Jacobo & Joanne & Paulo, ſanctis Apoſtolis ita ut Filius acciperet à Patre, pauci autem ſunt Patribus ſimiles, ad nos quoque Deo volente pervenerunt, illa à Majoribus data & Apoſtolica depoſituri ſemina. Rectè autem ſcio fore ut exaltent; non hac dico lætati expoſitione, ſed ſola ea obſervatione quæ eſt in annotatione. Eſt enim hæc, ut opinor, deſcriptio animæ deſiderantis beatam ita conſervare traditionem, ut non poſſit effugere.*

VIII. Nihil ergo hìc quiſquam ſibi privatim arrogabat, nihil ſuæ ſagacitati, nihil ſuo lumini, nihil inſtinctui ſuperno, nihil commentitio divinitatis radio, quo ſe interiùs illuſtratum jactaret. Omnia ferebantur accepta Majoribus, Patribus, Apoſtolorum traditionibus perpetua ſerie ad ſe traductis, ubi nullus commentis, nullus præſtigiis inſitæ ſuperbiæ locus eſſe poſſet. Ideo & gratulatur mox Clemens ſibi, aliiſque, qui ejuſmodi ſcriptis poſteritati commendandis, atque propagandis Apoſtolorum traditionibus operam navant: beatiſſimique otii ſui hos capiunt fructus, hos Eccleſiæ repræſentant. Hi enim veluti ſpiritales ſunt quidam putei, quorum tantò magis abundant & illimes ſunt aquæ, quantò frequentiùs hauriuntur. Ut ferrum, ita & ingenium uſus exacuit; utrique rubiginem torpor obducit. Convaleſcunt & animi & corpora exercitatione. Ibidem. *Filio autem amante ſapientiam, pater lætitia afficietur. Putei qui exhauriuntur, emittunt aquam magis perſpicuam: corrumpuntur autem ii quorum nullus eſt particeps. Ferrum quoque uſus ſervat purius: uſus autem defectus ei generat rubiginem. Ut ſemel enim dicam, exercitatio ſalubrem habitum ingenerat & ſpiritibus & corporibus.* Denique ut lux, ita & ſapientia, ſi nullum illuminat, fruſtra eſt. Et ſempiterna ſapientia, & ejus genitor atque Pater ſemper operantur, lucem & ſapientiam ſemper effundunt. Et inter docendum plura diſcimus, & inter dicendum plura intùs audimus à Verbo, à Chriſto Magiſtro uno & Ibidem. diſcentium & docentium. *Quid enim juvat ſapientia, quæ non ſapientem efficit eum qui poteſt audire? Præterea autem ſemper quoque ſervat Servator; & ſemper operatur, ut videt Patrem. Docens aliquis plus diſcit, & dicens ſæpè unà audit cum iis qui ipſum audiunt. Unus eſt enim Magiſter, & ejus qui diſcit, & ejus qui audit, qui & mentem irrigat & rationem.*

Sciebant ergo SS. Patres illum radium divinitatis, illud lumen veritatis intimæ, illum Spiritus ſancti inſtinctum, qui corda intus illuminat; ſed illud ſciebant, & dandam operam ut ejus opem orarent, ut gratias agerent, ut totum illi acceptum ferrent, ut eo ad illuſtrandas traditiones uterentur, ut ſibi diffiderent; ut Patribus aliis plus fiderent, quàm ſibi; ut conſentientibus Patribus, & Eccleſiarum concentui, & Eccleſiæ univerſali omnino confiderent, totique inniterentur. Nunquam illi ſibi ſingulis voluere fidem haberi, ne adjecerunt quidem ſibi ipſi fidem hoc interni luminis obtentu, niſi ei concordaret Traditionum priſcarum, Patrumque & Eccleſiarum concentus. Inde eſt quòd rurſus idem Clemens non multò pòſt ita ſuas ſcriptiunculas deprimit, ſuas commentationes viles habet; quæ ab antiquis Patribus audierat, ea admirationi habet, & haberi ab omnibus vult. Denique ſuæ minimum tribuit ſagacitati, plurimum memoriæ: quò germana Eccleſiæ Theologia id profiteatur, non excogitare res novas, ſed meminiſſe antiquarum doctrinarum à Chriſto in Apoſtolos, ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris in Majorum noſtrorum aures & memoriam transfuſarum. Ibid. pag. 202. *Horum itaque meorum Commentariorum ſcriptura, ſcio quàm ſit imbecilla, ſi conferatur cum illo ſpiritu gratia pleno, quem ut audiremus digni ſumus habiti: ſit autem imago, archetypum in memoriam revocans ei qui thyrſo ictus fuerit. Sapienti enim, inquit, loquere, & erit ſapientior. Quinetiam habenti adjicietur. Profitemur autem, non arcana ſatis* *poſſe interpretari multum abeſt ; ſed tantùm in memoriam revocare , ſive aliquando obliti fuerimus , ſive ne obliviſcamur . Multa autem rectè ſcio effluxiſſe propter longitudinem temporis , ut quæ abſque ſcriptis effugerint .*

X. Laudat Origenem Epiphanius , quòd Ambroſio viro nobili , quem ab hæreſi , ſive Marcionis, ſive Sabellii ad Eccleſiam Catholicam traduxerat; Ambroſio, inquam , incitante & ſumptus ſuppeditante , univerſam Scripturam ſacram interpretari atque exponere aggreſſus fuiſſet, ideoque Epiph. hær. 64. num. 3. *in urbe quæ Phœniciæ eſt, viginti octo annos excellenti quadam ratione in otio & commentandi labore tranſegiſſet* . Sed & Origenis idem errores prolixè exagitat, uno ex eo maximè capite ortos, quòd ſuæ nimio plus in profanam Philoſophiam propenſioni, & commentandi libidini indulſiſſet, ſanctorum Eccleſiæ Patrum antiquioris doctrinæ incurioſus , aut immemor . Non eam illi viam præmonſtraverat Clemens Alexandrinus , qui eidem Alexandrinæ Scholæ ante eum præfuerat . Sæcularis Philoſophiæ floribus ſcatent Clementis Stromata omnia, ſed nullas inde errorum inſanorumque dogmatum peſtes in ſuas illabi ſcriptiones paſſus eſt Clemens, quòd antiquos Patres, eorumque Traditiones, quas oculis auribuſque ſuis ipſe hauſerat , ei ſemper obverſarentur . Nihil ejuſmodi de Origene legitur. Diſtat ergo mirum quantum utraque hæc Scripturæ commentandæ ratio: altera cùm quis ſuo ingenio impune velificatur, altera dum ab antiquis Traditionibus Patrum & Theologorum Eccleſiæ Catholicæ nec vel tantillùm diſcedit . Illic nulla non reformidanda ſunt naufragia, hìc nulla ; ut palam fit Clementis & Origenis exemplo.

Hinc Epiphanius Origenem objurgat , quòd cùm ſex librorum millia ſcripſiſſe ferretur, horas ſuas malè perdidiſſet , diſſeminandis per orbem tot deliramentis ſuis, unam eam ob cauſam, quòd antiqua & neceſſaria fidei capita non retinuiſſet. Ibid. n. 63. pag. 591. *Si enim verum eſt quod de te percrebuit, ſex librorum millia à te eſſe conſcripta ; ò infœlix ! qui inaniſſimè deſudaris, ac conatus tuos omnes tanta animi contentione in vituperationes ac vaniſſimas fraudes inſumpſeris ; operam denique tuam fruſtra poſueris : nimirum præcipuis illis ac neceſſariis fidei capitibus depravandis, deſperatum , ac fructu carentem omni negotiationis tuæ laborem reddidiſti.*

XI. Totus erat Origenes in Scripturis commentandis & allegandis. Totus poſtea fuit Ætius in Dialecticis diſputationibus , ut ne ſemel quidem ullum allegarit, ſeu Veteris, ſeu Novi Teſtamenti verſiculum. In errores graviſſimos impegit uterque, quòd uterque à Majorum veſtigiis, & à ſanctorum Patrum Apoſtolicis traditionibus nuſquam deflectendum eſſe, ſive in exponendis Scripturis, ſive in diſſertationibus Dialecticis, non ſatis exploratum habuerit. Audi quid de Ætio Ibid. p. 988. teſtificetur Epiphanius: *Hæc adverſùs Ætii dogmata diſputanda putavimus : quæ ille Dialectica facultate, & argumentandi ſubtilitate, humaniſque præſtigiis fretus, capitibus ſeptem ac triginta diſſeruit. Ea verò cum prudentia ut legatis , poſtulo . Ita enim, ò Chriſtiani, ac Chriſti ſervi, veritatiſque filii , terrenam ac vaniſſimam illius doctrinam , atque à Spiritu ſancto prorſus abhorrentem eſſe cognoſcetis . Qui divini verbi ne una quidem littera mentionem attigit ; nec ullum veteris aut novi Teſtamenti locum pratulit. Nihil ex Lege, nihil ex Prophetis , nihil ex Evangeliis , nihil ex Apoſtolis , nihil ex Patriarcharum teſtimoniis in medium adduxit . Non ipſius Salvatoris ſententiam ullam ; non Patris, Spirituſve ſancti dictum aliquod ab Apoſtolis , vel Prophetis commemoratum propoſuit . Quo illud veritatis amantes intelligant , planè illum à Deo eſſe, & à fide ipſius alienum.*

Illudit hominibus etiam doctiſſimis , in Scriptura, in politiori litteratura verſatiſſimis, illudit, inquam, ſui amor, illudit error, niſi altiſſimè illud animo ſuo infixerint, ſive in exponenda Scriptura , ſive in Philoſophica diſciplina quacumque, ſceleſtum & exitiale eſſe ab illo Traditionis tramite præclariſſimo recedere , quem Chriſtus , quem Apoſtoli, quem horum diſcipuli, Eccleſiarum magiſtri , alii aliis ſuccedentes , nobis præmonſtrarunt . Quid Apollinari doctius , vel in Scripturis , vel in ſæculari omni litteratura ? Et tamen in graviſſimos errores impegit, quia ab orbita Patrum deflexit. *Nullus enim unquam ex veteribus illud aſſeruit: non Propheta, non Apoſtolus, non Evangeliſta, non interpretum aliquis, qui ad noſtrum uſque tempus extiterunt ; à quo ſophiſtica illa, cavillatoriaque vox ex eruditiſſimi hominis illius ore proceſſit.* Epiph. hær. 77. num 24. pag. 1018.

C A P U T XXXIII.

Ex aliis rurſum Patribus Græcis, Patrum conſentientium authoritas.

I. Ut Patres, maximè Nicænos, Synodoſque jubeat audiri Chryſoſtomus.

II. Ne audiri quidem ille ſinit eos, qui aliquid novant. Quare ne audiendi quidem illi ſint.

III. Ex eodem majora & dixit & fecit Chriſtus per diſcipulos ſuos, quàm per ſeipſum.

IV. Ex Cyrillo idem, quod ex Chryſoſtomo probatur, ſcientes volenteſque errare Sectarios omnes; peritos, imperitoſve. Ut ſeſe probent Catholici, etiam imperiti, an in fide ſint.

V. Ut Neſtorium ab hæreſi revocaret Cyrillus, ad Patrum lectionem & reverentiam illum hortabatur.

VI. Ut plebs, ut Senatus reſilierit, ſeque à communione Neſtorii abſtinuerit, ubi primùm contra Patrum doctrinam concionari cœpit.

VII. Et Cyrillo & Cæleſtino Papæ perſuaſiſſimum erat, non poſſe Neſtorium reſilire à doctrina ſanctorum Patrum, & Orbis Eccleſiarum majorum. Hinc monita ad Proteſtantes contra illorum luminis interioris commentum.

VIII. Rurſus ex Cyrillo authoritas Patrum pro Deiparæ voce & fide. Symbolo ſe aſſentiri clamabat Neſtorius : urgebat Cyrillus, illud perinde ut Scripturas malè interpretando depravari poſſe: aſſentiendum ergo eſſe fidei Patrum omnium, & Epiſcoporum univerſas Eccleſias nunc regentium.

IX. De non damnando Theodoro Mopſueſteno, idque ex diſpenſatione.

X. Denuo ex Cyrillo pro interpretandis ex Patrum doctrina Scripturis.

I. VEnio ad Chryſoſtomum, quem Iſidorus Peluſiota in commendandis ejus de Sacerdotio libris, Byzantinæ Eccleſiæ oculum ait fuiſſe, quin etiam univerſæ. *Sapiens ille & eruditus arcanorum Dei interpres Joannes , Byzantinæ Eccleſiæ, atque adeo Eccleſiarum omnium oculus.* Is ergo ipſe Chryſoſtomus vide quanti faceret ſuperiores Patres, illos inquam potiſſimùm, qui Nicæno Concilio interfuerant, & tum fidem contra Arium, tum certum poſthac Paſchæ diem ſanxerant. Ne in hoc quidem die Paſchæ definiendo illos patitur à quoquam negligi vel contemni; affirmante Chriſto ſe medium ſedere inter eos, qui de fide & regno ejus conſultatum veniunt; denique contemnendis Patribus quos univerſa Eccleſia amplectitur & reveretur, Eccleſiam ipſam univerſam contemni cenſet Chryſoſtomus. *Vide quid agas,* L. I. Ep. 156. *dum tantos Patres condemnas, adeo fortes, adeoque ſapientes . Nam ſi Publicanum condemnans Phariſæus omnia bona perdidit : qua defenſione dignus cenſeberis, qui adverſùs tot Doctores Deo caros, idque injuria & contra rationem inſurgas?*

Non audiſti Chriſtum dicentem, Ubi duo vel tres ſunt in nomine meo congregati, ibi ſum in medio eorum? Quod ſi ubi duo treſve ſunt, medius eſt Chriſtus; ubi trecenti ac multò plures aderant, multò magis aderat, omniaque deſignabat ac decernebat. At tu non illos tantùm condemnas, ſed & orbem terrarum univerſum, qui ſententiam illorum comprobavit.

II. In ſemel tradita & ſuſcepta Eccleſiæ fide ſatis præſidii eſſe putat Chryſoſtomus, ut ne audiantur quidem, qui ſecùs ſentiunt, vel prædicant; ab his enim ſententiarum diſſidiis totam proficiſci labem Eccleſiæ à Chriſto, ab Apoſtolis fundatæ, atque ita firmatæ in hauſta à cœleſti Patre doctrina, ut poſita ea ſemel fundamenta nunquam novis quæſtionibus, aut contrariis diſputationibus ſint ſollicitanda. *Dicit* (*Paulus*) *Obſecro autem vos ut obſervetis: hoc eſt, diligenter ſatagite, ut cognoſcatis, & perſcrutemini: quoſnam, dic quæſo? eos qui diſſidia & offendicula contra doctrinam quam vos didiciſtis, gignunt. Ita ſiquidem potiſſimùm eſt Eccleſiæ ſubverſio, in partes ſcilicet diviſam eſſe. Hæc diaboli ſunt arma, hoc pacto omnia ſurſum ac deorſum volvuntur. Donec enim unitum fuerit Eccleſiæ corpus, nullum valet habere introitum ſatanas: verùm à diſſidiis naſcitur offendiculum.* Et mox: *Et non dicit, quam docuimus: ſed, quam vos didiciſtis, anticipans illos, & oſtendens perſuaſos utique eſſe, audiſſeque & ſuſcepiſſe. Et quid faciemus illis qui iſta depravant? Non dixit, aggredimini, & manus conſerentes pugnis decertate; ſed, declinate ab illis; ſi enim ex ſtultitia quidem, aut errore hoc facerent, oportebat corrigere. Quoniam verò ſcientes peccant, reſilite aliò.*

Chryſoſtom. Tom. 5. ſerm. 14. p. 707.

In Epiſt. ad Rom. hom. 31.

Non perfunctoriè legendum eſt, quod ait Chryſoſtomus, manus cum his Novatoribus conſerendas non eſſe, ſed omnino declinari eos debere, quod non tam ſtultitia, & errore peccent, quam volentes, ſcienteſque. Plerumque enim ita res habet, aut etiam ſemper. Non neſciunt enim contra ſentire Eccleſiam Catholicam, contra ſenſiſſe majores ſuos, antequam ipſi ab Eccleſia ſeſe divellerent. Non neſciunt in diſciplina Chriſtiana plus fidei dandum eſſe, quàm rationi; & antiquæ fidei plus dandum, quàm novitatibus. Non neſciunt in conſtituta ſemel ſecta ſua odio eſſe novitates, ſi quæ recentes exoriantur, adeoque & retrò deteſtandas novitates, quæ antiquiſſimam Eccleſiam ſciderunt. Non neſciunt raros eſſe ſectæ ſuæ gregales, qui poſſint ipſi tantas lites dirimere; nec poſſe cæteros omnes niſi incumbere fidei & authoritati fidei, & authoritati Paſtorum ſuorum; porrò ſi fidei & authoritati adhærere & adglutinari neceſſe ſit, nullam eſſe toto orbe terrarum authoritatem, quæ authoritate & majeſtate Eccleſiæ Catholicæ non obruatur; adeoque huic maximè incumbendum eſſe.

III. Doctoribus & Patribus Eccleſiæ pro ſuo cuique modo aptari poteſt, quod de Paulo habet Chryſoſtomus; Per os illius Chriſtum majora locutum eſſe, quam per ſuum ipſius; quod illi cum diſcipulis omnibus commune fuit, ut per illos majora Chriſtus, & loqueretur, & operaretur, quàm per ſeipſum; id quoque Apoſtolis, & diſcipulis eorum in poſteriores ætates omnibus commune fuit, ut non ipſi, ſed per ipſos loqueretur Spiritus ſanctus. *Oris hujus pulverem videre vellem, per quod Chriſtus magnalia & ineffabilia loquutus eſt, & majora etiam quàm per ſeipſum. Quemadmodum enim majora per diſcipulos ſuos operatus eſt, ita & majora loquutus eſt: per quod admiranda illa oracula orbi protulit Spiritus ſanctus.* Patribus omnibus pro ſuo cuique modo congruit, quod de Paulo ait mox Chryſoſtomus, non ipſos ſibi, ſed Chriſtum in eis vitam duxiſſe & ſpiraſſe. *Vivo enim, inquit Paulus, jam non ego, vivit vero in me Chriſtus. Cor itaque Chriſti erat cor Pauli, tabulaque Spiritus ſancti, atque charitatis volumen.*

Ibidem. pag. 327.

IV. Quod ex Chryſoſtomo adnotavi prudentes plerumque & ſcientes errare quicunque errant, & Sectarum quodam veluti turbine raptantur; id lubet hìc ex Cyrillo rurſum Alexandrino confirmare. Peregregiè enim ille obſervat moneri omnes, ut probent ſeipſos, an in fide ſint. Ferè enim aſſentantur ſibi homines, ſui ſuarumque opinionum plus æquo amantes; ſeque in ſana fide ſtare tum opinantur, quando ab ea longiſſimè receſſere. Hac autem ratione ait Cyrillus poſſe illos ſeſe probare, ſi ſcripta ſanctorum Patrum legant, qui luminaria mundi fuere, & ſanam doctrinam litteris mandarunt, ut à majoribus illam acceperant, qui & ipſi eam ab Apoſtolis commendatam habebant. Qui ergo ita ſectæ ſuæ præjudiciis affiguntur, ut nunquam adducant animum, otiumque ſuum conferant ad perlegendos & audiendos Patres, ii volentes & ſcientes errant, cùm tam facilè potuiſſent Patrum authoritati & Catholicæ veritati ſeſe reddere. Qui ſimplices in Sectis & imperiti ſunt, ii ſcientes & volentes aberrant, qui cùm non agantur niſi authoritate, malunt paſtorum ſuorum qualiumcunque obſcuriſſimæ authoritati acquieſcere, quàm authoritati omnium longè maximæ & præcellentiſſimæ, Eccleſiæ Catholicæ. Qui verò in Eccleſiæ Catholicæ ſinu ſimpliciter conquieſcunt, velut aviculæ implumes in materno nidulo, his nihil eſt opus, ut de fide ſua addubitent, cùm fidei ſe & authoritati commiſerint longè omnium præſtantiſſimæ, Eccleſiæ Catholicæ, Patrum omnium conſentientem Senatum ſecum circumgeſtantis. En Cyrilli verba in Apologetico adversùs Orientales: *Mente attentiſſima nos eſſe hortatur divinus Paulus, dicens: Probate vos ipſos, num ſitis in fide. Nam mens humana licèt nonnunquam propter ſui amorem à recta via egrediatur, & à veris dogmatibus diſcedat: ferme ſemper gravatur & formidat ſuas cogitationes abſurditatis damnare. Sed tamen ſe ipſam facilè corriget, ſi labores ſcrutata fuerit ſanctorum Patrum, qui ab omnibus de rectitudine & certitudine dogmatum celebrantur, tum ſuam rectè fidem explorabit. Omnes enim, quibus integrum cor eſt, illorum ſententias ſequi contendunt: quia & ipſi Apoſtolica & Evangelica traditione ſuam mentem quum impleviſſent, & ex ſacris Scripturis ſermonem Fidei rectè & citra reprehenſionem tractaſſent, mundi fuere luminaria, ſermonem vitæ continentes, prout ſcriptum eſt. Itaque ſcribit æternæ memoriæ Pater noſter & Epiſcopus Athanaſius de noſtri omnium Salvatore Chriſto in libris de Incarnatione, &c.*

Cyrill. Alexandr. tom. 6. pag. 177.

V. Nec alia ratione aggreſſus eſt Cyrillus Neſtorium abducere ab infando errore, quem non ſine graviſſima fidelium offenſione Conſtantinopoli ſpargere cœperat. Hortatur, non ut Scripturas conſulat & exploret: eas enim verſabat, & Novatorum omnium more ſiniſtris & arbitrariis interpretationibus ſuis evertebat, & ad hæreticas intelligentias traducebat Neſtorius. Sed hortatur illum ut Patrum libros evolvat, magno illos in pretio habeat, ſuam illis fidem conformet, ut qui non poſſint tam facilè, quàm Scripturæ, hæreticis ludificari cavillationibus. *Ego verò ad id denuò reverſus, quod me potiſſimùm decere exiſtimo, te veluti fratrem in Domino etiamnum admonere non gravabor, ut doctrinæ ſermonem, fideique ſententiam cum omni cautione populo proponas, cogiteſque ſeriò, ſi vehementer illi Deum irritant qui è puſillorum numero vel unum tantùm in Chriſtum credentem ſcandalizaverint, quanta diligentia, quantaque dexteritate opus ſit, ſi tota quæpiam multitudo graviùs offenſa ſit, ut ſcandalis prudenter præciſis ſanum fidei ſenſum, ſermonemque veritatis ſtudioſis afferamus. Ad hoc autem præſtandum plurimùm contulerit, ſi in ſanctorum Patrum*

Epiſt. 4. Tom. 5. part. 2. 2. pag. 22.

ſcripta fortè incidentes, quàm maximi illa facere ſtudeamus: iterumque atque iterum an ad præſcriptam ab illis fidei formam vivamus, explorantes, omneſque noſtras cogitationes rectis illorum inculpatiſque ſententiis ſcitè conformare ſatagentes.

VI. In Epiſtola verò ad Cæleſtinum Papam data idem Cyrillus id primùm profitetur, tanti rem momenti communicandam certè fuiſſe Apoſtolicæ ſedi, cùm longa ea ſit Eccleſiarum conſuetudo: Epiſt. 9. pag. 36. *Quoniam verò Deus hiſce in rebus prudentiam à nobis exigit, longaque Eccleſiarum conſuetudo ſuadet, ut ejuſmodi res ſanctitati tuæ communicentur.* Certiorem mox facit Cæleſtinum, Conſtantinopoli nuper dum ſacra peragerentur, ſederetque in Epiſcopalis Cathedræ ſuggeſtu Neſtorius, Dorotheum neſcio quem Epiſcopum, magna & elata voce exclamaſſe, & anathema pronunciaſſe in eos, qui Mariam Deiparam prædicarent. Protinus reclamaſſe populum univerſum & ſeceſſionem feciſſe; denique exinde pleroſque, æquè ut monaſteria, & majorem Senatus partem, abſtinere ſe à communione Neſtorii; uſque adeo Catholicæ aures inſueverant ei de Maria Deipara Ibid. p. 37. fidei & præconio. *Is igitur cujus paulò antè mentionem feci, ubi primùm Epiſcopus creatus eſt, cum piis exhortationibus domeſticos æquè ac peregrinos, quorum magna multitudo ex omnibus civitatibus & regionibus ad id loci confluere ſolet, inſtituere debuiſſet, ea ſtuduit effutire, quæ abſurda, & rationi diſſentanea, & ab Apoſtolica & Evangelica fide, quam majores noſtri magna ſemper conſtantia retinuerunt, nobiſque perinde ac pretioſam quandam margaritam tradiderunt, non parum diſcrepantia ſunt.* Et paulò pòſt: *Mox ingens univerſi populi clamor & diſceſſio conſecuta eſt. Nolebant enim diutiùs cum eo communionem habere, qui tali mente talique ſenſu præditus eſſet. Quin & hoc ipſo quoque tempore plebs Conſtantinopolitana, levibus quibuſdam vaniſque hominibus qui ipſi adulantur dumtaxat exceptis, à Synaxi abſtinet. Abſtinent ab eadem omnia penè monaſteria, eorumque Archimandritæ: abſtinet & major quoque pars Senatus, verentes ne ab illo, vel ab illis quoque, quos Antiochia diſcedens, inde ſecum abduxerat, qui & ipſi quoque quidvis perverſum evomunt, aliquod in fide detrimentum accipiant.* Addit Cyrillus non Conſtantinopoli tantùm ſuis omnibus horrori eſſe Neſtorium, ſed Orientalibus etiam Epiſcopis & Macedonibus; at Neſtorium ita ſecum ſtatuere, ſe ſolum ſapere, ſolum Scripturas intelligere, ſolum Chriſti myſteriorum penetralia pervidiſſe; cùm ſatius fuiſſet Epiſcopis totius orbis concedere, & populis omnibus Chri- Ibid. p. 38. ſtianis. *Sciat nihilominus & hoc quoque pietas tua, nempe, commenta illius Orientales Epiſcopos non probare, ſed offendi eos, ac dolere, & præcipuè Macedoniæ Epiſcopos. Et quia hoc Neſtorius non ignorat, ſe omnibus ſapientiorem exiſtimat; ſe ſolum divinæ Scripturæ ſcopum attigiſſe autumat; ſe ſolum Chriſti myſterium cognoviſſe ſomniat. Atqui quomodo non magis ſecum reputat, cùm omnes per terrarum orbem ſparſi orthodoxi Epiſcopi & Laici Chriſtum Deum, Virginem verò, quæ illum genuit, Deiparam eſſe confiteantur; ſe ſolum, qui hoc inficiatur, errare?*

VII. Denique Cæleſtinum orat Cyrillus, ut declaret, an ulteriùs fas ſit cum Neſtorio communicare; ſententiamque ſuam non ad Epiſcopos tantùm Macedoniæ, ſed & ad Orientales mittat, ut Catholici omnes inconvulſam fidei & communionis unitatem ſervent; ſe enim omnes à Neſtorio anathemate percuſſos eſſe, cùm eo percuſſi ſunt audiente & conſentiente ipſo, qui Deiparam Vir- Ibid. p. 39. ginem confitentur. *Digneris proinde quid hìc ſentias declarare; quo liquidò nobis conſtet, communicarene nos cum illo oporteat; an verò liberè eidem denuntiare, neminem cum eo communicare, qui ejuſmodi erroneam doctrinam fovet ac prædicat. Porro tuæ integritatis mens, & ſuper hac re ſententia, non modò piiſſimis Deoque devotiſſimis Macedoniæ Epiſcopis, ſed totius quoque Orientis Antiſtitibus præcipuè per litteras exponi debet. Nam cupientibus illis anſam dabimus, ut omnes uno animo in una ſententia perſiſtant, rectæque Fidei, quæ jam impugnatur, opem ferant.* Et ſtatim ibidem: *Ad Neſtorium autem quod attinet, & magni illi admirabileſque & celebrati Patres noſtri, qui ſacram Virginem Deiparam eſſe dixerunt, & nos ipſi quoque qui adhuc ſuperſtites ſumus, unà cum ipſis anathemate percuſſi ſumus.* Poſtremò ſubjungit Cyrillus à ſe compilatos eſſe complures tum contextus antiquorum Patrum, qui profanum Neſtorii commentum ante confoderunt, quàm prodiret: tum centones aliquos ex ſcriptiunculis Neſtorii, quibus inſaniam ſuam infuderit. *Quo autem Sanctitas tua, tam quæ ille* Ibid. p. 39. *dicit & ſapit, quàm quæ beati & magni illi Patres noſtri tradiderunt, clarè perſpiciat; miſi tomos aliquot, capitum quorumdam fragmenta continentes: quos quoque, quantum quidem per illos fieri potuit qui Alexandriæ vivunt, Latinè reddi curavi.* Reſcripſit Cæleſtinus, niſi intra decem dies reſipiſceret Neſtorius, & ſponderet ſe poſthac amplexurum eam de Chriſti generatione doctrinam, quam Eccleſia Romana, Alexandrina, denique univerſa ſectabatur, illico eum gradu movendum, eique dandum ſucceſſorem. *Ut niſi de-* Ibid. p. 42. *cem dierum intervallo ab hujus noſtræ admonitionis die numerandorum, nefariam doctrinam ſuam conceptis verbis anathematizet, eamque de Chriſti Dei noſtri generatione fidem in poſterum confeſſurum ſe ſpondeat, quam & Romana, & tuæ ſanctitatis Eccleſia, & univerſa denique religio Chriſtiana prædicat, illico ſanctitas tua illi Eccleſiæ proſpiciat. Is verò modis omnibus ſe à noſtro corpore ſegregatum eſſe intelligat; ut qui omnem medentium curam aſpernatur.* De his omnibus commonuit Cyrillus Joannem Antiochenum Epiſcopum, confeſſus non poſſe ſe adduci ut totius Occidentis communione excidat; cùm & tot Epiſcoporum formidoloſa ſit & juſta indignatio, cùm denique eo vertatur pax & tranquillitas omnium orbis Eccleſiarum. *Veremur namque ne à tantorum virorum communione excidamus, qui non levi de cauſa indignantur; neque ob parvi momenti res commoti ſunt, eamque ſententiam tulerunt; ſed propter ipſam Fidem, univerſaſque orbis terrarum Eccleſias, & communem populi ædificationem.*

Omnia hìc perſpicis inter ſe apta nexaque Epiſcopalium ſedium omnium orbis Chriſtiani culmina, omnes unà conſultare & conſpirare Orientis & Occidentis Epiſcopos, uni novanti ab omnibus unanimiter reſiſti; non ſibi privatim quenquam eorum ſapere, ſed in commune conſulere, antiquorum Patrum ſcripta rimari, fidem ſectari, ac defenſare; non privato inſtinctui aut lumini quidquam à quoquam tribui, niſi ab uno Neſtorio, qui unus ſibi ſapere videbatur, unus Scripturas intelligere; qui tamen unus cùm eſſet, univerſis toto orbe Epiſcopis primas certè ſapientiæ concedere debuiſſet. Hæ fuere veluti proluſiones Concilii Epheſini; nec abſimiles his fuere proluſiones Concilii noſtro ævo Tridentini. Utrobique vicit non jactantia de privato cujuslibet lumine, vel inſtinctu, vel afflatu Spiritus ſancti; ſed Apoſtolicarum ſedium authoritas, Epiſcopalium toto terrarum orbe conſpiratio, conſcientia antiquæ Patrum fidei, conſtantia tuendarum vetuſtiſſimarum traditionum Eccleſiæ, collatio multa teſtimoniorum complurimorum, tum ex Scripturis, tum ex ſanctis Patribus excerptorum. Nuſquam illic lymphata illa oſtentatio Novatorum de peculiari Spiritus ſancti luce ſibi ſolis aſpirantis. Quæ non enim ludibria ita poſſent irrumpere in Eccleſiam, quæ ſapientiæ ſempiternæ ſponſa, quæ columna & firmamentum veritatis eſt?

VIII. Quàm nihil verò eſſet dubii, quin ſancti Patres Deiparam dixiſſent, & Chriſtum Deum confeſſi eſſent, ex quo illud naſcebatur, ut Chriſti mater eſſet & Deipara; quàm denique plebes omnes Chriſtianæ ubique terrarum illi fidei, illiſque vocibus inſuefactæ, priſcam religionem convelli moleſtiſſimè ferrent, ſic docet Cyrillus in Epiſtola ad Acacium: *Ecquid ergo in orthodoxorum Eccle-* Pag. 44. *ſia cum ſanctis Patribus anathema facti adoriemur? Comperio namque æternæ memoriæ Epiſcopum Athanaſium ſæpiùs illam Deiparam appellare; atque etiam beatos Patres noſtros Theophilum, Baſilium, Gregorium, Atticum, & alios præterea non paucos qui per id tempus vixerunt, ſanctos Epiſcopos. Denique nemo, opinor, ex orthodoxorum numero illam Deiparam nominare dubitavit; quandoquidem verum eſt, Emmanuelem Deum eſſe. Erunt itaque anathemate conſtricti ſancti Patres, qui jamdudum ad Deum evolarunt; cæterique omnes, quotquot Chriſtum Deum eſſe confeſſi, recta veritatis dogmata conſectantur?*

Hanc procellam ſperavit aliquando Neſtorius diſcuti à ſe poſſe publica Apoſtolici Symboli confeſſione. At Cyrillus in famoſa illa de Anathemate Epiſtola ad eum data has technas deluſit, obnunciavitque extremis illum diris perculſum iri, niſi præterea ejuraret publicè, quæ ſceleſtè docuerat; & ea ſe poſthac profiteretur dogmata amplexurum, quæ univerſi Orientis & Occidentis Epiſcopi, doctoreſque & duces populorum ſequebantur; ut Scripturas enim, ita & Symbolum facilè ab hæreticis admitti, poſtquam illud adulte- Ibid. p. 68. rinis ſenſibus induerunt. *Cæterùm minimè fas eſſe putamus, ſi reverentia tua Fidei ſymbolum, quod à magna illa Synodo, quæ à Spiritu ſancto in urbe Nicæa quondam convenit, expoſitum eſt, nobiſcum confiteatur. Nam & ſi voce tenus illud profiteri videare, attamen neque rectè intelligis, neque ſincerè quoque, ſed perversè planè præpoſterèque interpretaris. Verùm præter hoc operæ pretium quoque fuerit, ut ea omnia ſcriptis execreris & anathematizes, publicèque abjures, quæ ſceleſtè & profanè hactenus ſenſiſti, alioſque docuiſti: & ea rurſum poſthac te ſenſurum & docturum ſanè polliceare, quæ & nos, & cæteri omnes, quotquot vel in Occidente, vel in Oriente veniunt Epiſcopi, Doctores ac populorum duces.*

Cyrillus, ut vides, duo potiſſimùm urget. Primùm, ut ſpondeat Neſtorius ſe præſto eſſe ſubſcribere ſanctorum Patrum doctrinæ, qui in Chriſto jam dormierant. Secundò, ut fidei & doctrinæ ſe adglutinet Occidentalium Orientaliumque tunc Epiſcoporum, à quibus Catholica Eccleſia toto orbe adminiſtrabatur. Nec verò de Scripturis ſilebatur, ſed cùm in earum explanatione nullum finem facerent Novatores cavillandi & tergiverſandi, non injuria compendioſius videbatur à Novatoribus exculpere eam confeſſionem, quæ cavillis non pateret: ejuſmodi erat illa abſoluta profeſſio admittendi quidquid admitterent ſancti Patres, & hodierni Epiſcopi Eccleſiam univerſam regentes; damnandi quidquid illi damnarent. Unde Cyrillus mox: *Sanctorum autem Patrum confeſſiones, quas ſancto in ipſis loquente Spiritu ediderunt, ſectantes, ſcopumque ac ſenſum quem illi tenuerunt, ſtudioſè ubique obſervantes, & regia quaſi via incedentes, ipſum unigenitum Dei Verbum ex Patris ſubſtantia natum, Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, &c.* Expoſita denique compendiariè fide Catholica de Incarnatione Ibid. p. 71. Verbi, hæc ſubdit Cyrillus ad Neſtorium: *Hæc tenere, hæc ſapere cum à ſanctis Apoſtolis & Evangeliſtis, tum ab univerſa quoque ſacra & divina Scriptura, tum ex veraci denique ſanctorum Patrum conſenſu edocti ſumus.* Et rurſus in Epiſtola prima ad Succeſſum Epiſcopum de Fide: Ibid. p. 155. *Igitur de Salvatoris noſtri diſpenſatione eadem ſentimus, quæ ante nos beati Patres noſtri ſenſerunt. Dum enim illorum opera legimus, ita moderamur animum, ut illos duces à tergo ſequatur, & nihil novum rectis dogmatibus invehat.*

Aliquantò poſt Epheſinam primam Synodum importunæ emerſere contentiones de Theodoro Epiſcopo Mopſueſteno, ejuſque ſcriptis Neſtoriana impietate paſſim ſcatentibus. Anathema his ipſique illi debere illidi alii urgebant, alii intercedebant. Scripſit ea de re Cyrillus ad Proclum Epiſcopum Conſtantinopolitanum, quem & dehortatus eſt ne ſineret Epiſcopum in pace Eccleſiæ defunctum diris devoveri: in Epheſina enim Synodo prolata fuiſſe ejus ſcripta, & ab omnibus damnata, ſed provida diſpenſatione abſtinuiſſe ſe Synodum ab anathemate in eum intorquendo, ne complures ejus perſonæ, quàm doctrinæ amantiores, occaſionem inde arriperent ſeſe à Catholica Eccleſia divellendi. Eſſe autem & laudatiſſimas ejuſmodi diſpenſationes, & conſultiſſimas. Ibid. p. 200, *Sciat vero tua Sanctitas, quòd prolata apud ſanctam Synodum expoſitione ab eo compoſita, ſicut dicebant qui protulerunt, nihil ſanum habente, reprobavit quidem eam ſancta Synodus, utpote perverſis plenam intellectibus, & Neſtorianam impietatem quaſi effluentem: his verò condemnatis qui ſic ſapiunt, nullam viri memoriam fecerat diſpenſativè, nec ipſum nominatim anathemati ſubjecit propter diſpenſationem; ne quidam ad exiſtimationem viri reſpicientes, ſeſe ipſos ab Eccleſiis ſepararent. Diſpenſatio verò in his optima res eſt & ſapiens. Si enim adhuc in vivis eſſet, & Neſtorii blaſphemiarum fautor, aut ſuffragari vellet iis quæ ſcripſit, ipſe anathemati etiam in propria perſona ſubjicietur. Quoniam verò ad Deum abiit, ſufficit, ut ego puto, ea quæ abſurdè ab ipſo ſcripta ſunt, rejici ab iis qui rectè ſentiunt; cùm iis qui in ipſius libros incidunt, etiam ulteriùs progredi tumultuum occaſiones nonnunquam pariat.*

Monet denique Proclum Cyrillus, ſi in Oriente poſſit ſynodica damnationis ſententia percelli cum opuſculis ſuis Theodorus citra ſcandali aut ſchiſmatis diſcrimen, poſſe ad ejus damnationem & damnationis ſubſcriptionem cogi fautores ejus: at ſi ſint qui ita refugiant, ut flammis abſumi ſe malint, quàm ejus damnationi ſubſcribere, ſatius omnino eſſe indulgentia uti, nec committere Eccleſiam tanti flammis incendii. Ibidem; *Et ſi quidem hoc agerent indubitanter per Orientem, nullumque eſſet tumultum inde ſperare, dicebam utique nullum eſſe impedimentum, nunc exigi eos etiam in ſcriptis hoc facere: ſi verò, ſicut ſcribit Dominus meus ſanctiſſimus Epiſcopus Antiochiæ Joannes, eligant utique magis comburi, quàm aliquid ejuſmodi peragere; quare flammam ſopitam reſuſcitamus, ſedatoſque tumultus non opportunè commovemus, ne forſitan unquam ultima primis pejora inveniantur?*

X. In libello de recta fide ad Theodoſium Imperatorem ſic ſtatuit Cyrillus, non poſſe à quoquam ſobrio & Catholico turpem notam inuri antiquis ſcriptoribus ſanctiſque Doctoribus, quos Chriſtus in omnem terram ablegavit, Evangelicæ fidei ſatores & defenſores; omnino enim Scripturis hærendum eſſe & Sanctorum doctrinæ. Ibidem Tom. 5. part. 2. 3. p. 6. *Ad adverſarios autem quod attinet, alterutrum neceſſarium eſt, nempe ut vel turpem notam antiquis ſcriptoribus inurant; orbiſque doctores, quibus Chriſtus ipſe præcepit, Euntes docete omnes Gentes, mendacii redarguant: vel certè ſi id facere exhorreant, ut rectam de Chriſto ſententiam complexi, ſuas inſcitias valere jubeant, diviniſque Scripturis mordicus adhærentes, nec non tutam, erroriſque expertem Sanctorum viam ingreſſi, recta ad ipſam veritatem contendant.*

In eo autem de recta fide libello, quem Cyrillus idem Reginis dicavit, cùm teſtimonia Patrum deprompturus eſſet, qui Deiparæ nomine Mariam coluiſſent, hæc obiter antè monuit de illorum Patrum authoritate, & ſcriptorum, quæ in Eccle- Ibid. p. 47. ſiaſticæ doctrinæ defenſionem promulgaſſent. *Porro autem vocem hanc Deipara veteribus Patribus, quorum ſanctimoniam, & fidei integritatem admiramur, nec non omnibus qui eos deinceps huc uſque ſunt ſecuti per univerſum ut ita dicam terrarum orbem, perquàm familiarem eſſe, oſtendendum eſſe exiſtimavi. Ne autem citra delectum, ac temerè quidquid in mentem venerit effutire videar, argumentis ex libris, quos illi ad Eccleſiæ utilitatem compoſuere, petitis, atque huc in medium allatis, orationis meæ veritatem confirmare ſtudebo.* Hæc præfatus Cyrillus, tum ſubjicit teſtimonia Athanaſii Epiſcopi Alexandrini, Attici Epiſcopi, Antiochi Epiſcopi, Amphilochii Epiſcopi, Ammonis Epiſcopi, Joannis Chryſoſtomi, Severiani Epiſcopi, Vitalii Epiſcopi, Theophili Epiſcopi. His prolixam ſubtexit farraginem ex Scripturis, præmiſſis nimirum Patribus illis, ex quorum conſenſione interpretandæ eſſent Scripturæ, ne has quiſque ad ſuam libidinem captivas traheret, ut nullis non familiare fuit hæreticis.

Ideo & alibi Cyrillus idem cùm impiam præmiſiſſet Ariani cujuſdam interpretationem contextus ex Evangelio Joannis, eò detortam, ut Divinitas Chriſti labefactaretur, hæc demum ſubdit, ut neceſſitatem evincat, non aliter quàm ex ſanctorum Patrum doctrina intelligendæ & inter- In Evang. Joann. l. 10. pag. 862. Tom. 4. pretandæ Scripturæ: *Hæc ille nugatur, divinorum dogmatum veram rationem pro ſua libidine pervertens, & ad ſuum ſcopum ſingulari malitia detorquens. Nos autem ubique inhærentes veritati, non ita ſentiemus, abſit; ſed ſanctorum Patrum ſententiæ inſiſtentes, veritatis dogmata ſequemur.*

CAPUT XXXIV.

Ex Patribus denuò Græcis de authoritate indeclinabili Patrum conſentientium.

I. II. Scripturæ ex Patribus interpretandæ, quos quando ſequimur & excerpimus, non id furtum, ſed hæreditas eſt.

III. Novantium & Catholicorum ingens diſcrimen, illis ſeipſos duntaxat, his ſanctos Patres admirantibus; his Petrum & Paulum venerantibus, ex Occidente orbem etiamnunc univerſum illuſtrantibus.

IV. Quàm amplum & locuples penu ſibi acervaſſet Theodoretus ex teſtimoniis ſanctorum Patrum ad quæſtiones omnes fidei. Hinc tela victricia adverſus hæreticos omnes. Mira eorum conſenſio, in locis & temporibus tam diverſis. Fas eſt & ex hæreticorum libris carpere, quæ utilia ſunt.

V. Quantum vel ipſi Monachi Theologicæ eruditionis theſaurum ex ſanctis Patribus ſibi acervaſſent, & ex Epiſcopis etiam recentioribus.

VI. Complura rurſum teſtimonia pro authoritate Patrum ex Concilio Epheſino primo. Ex Acacio, Capreolo, Cæleſtino.

VII. Symbolo ipſi illudunt Novatores perverſis interpretationibus ſuis. Ex Patribus ergo eruendus eſt ejus ſenſus, ſi Epheſinam Synodum audiamus.

VIII. Quàm temerè & ineptè Dioſcorus, Eutyches, aliique Sectarii ſuffragiis Patrum ſe niti jactarent.

IX. Suffragia ad Patrum authoritatem firmandam ex Concilio Chalcedonenſi.

X. Item ex quinta Synodo.

XI. Ex Concilio Lateranenſi ſub Martino Papa.

I. VEnio ad Theodoretum, qui ſuis in Pſalmos commentariis hanc attexuit clauſulam: *Quæ enim invenire potuimus, omnibus ſine invidia propoſuimus, & quæ à Patribus noſtris di-* Tom. I. pag. 982. *dicimus, poſteris noſtris afferre ſtuduimus.* Poſt autem aggreſſus Theodoretus idem Cantica Canticorum elucidare, eos primùm convellit, qui ſpiritalem hunc eſſe librum negabant, Pharaonis filiæ & Salomonis amores eo deſcribi blatterabant; vel Regis ad Sponſam, id eſt, ad totam civium ſuorum multitudinem ſermones, paulò ſublimiori, ſed humano tamen ſenſu donandos. Has velut anicularum fabellas ſugillat Theodoretus, ſuadetque audiri potiùs ſanctos Patres, qui divinis libris hunc annumerarunt, ut Spiritus ſancti dulcedine, & charitatis lenociniis refertiſſimum. Pag. 984. *Atqui debebant iſti, ſe longè vel ſapientia vel ſpiritu præſtantiores agnoſcere ſanctos Patres, qui librum hunc inter divinas Scripturas collocarunt, eumque ut ſpiritu refertum comprobantes, Eccleſia dignum cenſuerunt. Neque enim, ſi aliter ſenſiſſent, ſanctarum Scripturarum numero intemperantiæ ac libidinis argumentum adſcripſiſſent.*

Pulcherrima ſunt autem iſta, quibus ſuam hanc in Cantica Præfationem claudit Theodoretus; Si quid à ſanctis Patribus acceptum ſuis his Commentariis inſeruerit, non hoc furtum eſſe, ſed paternam hæreditatem, nec nullam tamen fuiſſe operam ſuam; aliqua à ſe latiùs effuſa, alia compendioſiùs dicta, ut ex re erat; laboris ſui unam hanc à ſe mercedem expeti, ut Lectorum precibus juvetur apud Deum, utque ſicubi minùs accurata videatur ſua explicatio, eam boni conſulant, ſuppleantque quod defuerit. Quæ mihi quidem viſa ſunt hic neceſſariò inſerenda, ut planum fiat, qua mente, qua moderatione, qua humilitate, qua charitate ſint delibuti Catholici Scripturarum interpretes. *Hoc unum à lectoribus poſtulan-* Ibid. p. 995. *tes ne furti nos inſimulent, ſi quid, quod à Patribus dictum ſit, in his commentariis offenderint. Fatemur enim & nos ab illis explanationis occaſionem accepiſſe. Hoc autem non furtum appellari debet, ſed paterna hæreditas. Quanquam ad illa, quæ ab eis accepimus, adjunximus quæ noſtra ſunt: & quod latiùs à quibuſdam explicatum eſt, nos contraximus: quod autem diligentiam requirebat dilatavimus. Laborem denique ſuſcepimus, lectoribus, ut arbitror, haud inutilem. Quamobrem, eos qui ſine labore laborum noſtrorum fructum ſunt percepturi, rogatos volumus, ut nobis pro laboribus noſtris orationes ac preces impertiant ſuas. Quod ſi minùs accurata videbitur explicatio, laborem ſaltem boni conſulant, & quæ deſunt ipſi doceant.*

II. Nec minùs luculenta ſunt iſta, quæ in Danielem præfatur ad Scriptorum Catholicorum commendationem, ut intelligant omnes, non alium illis propoſitum fuiſſe ſcopum, quàm ut quæ à majoribus acceperant, poſteris traderent: breviùs alia, fuſiùs alia, ſed eadem tamen prorſus dicerent, nec quidquam novarent; non antiquos tantùm, ſed & nuperos, recentiſſimoſque Theologos Catholicos in pretio haberent; communi omnium & temporum & locorum conſenſione omnia confirmarent, eaque vera Catholica charitate, humilitate & æquabilitate, viam ſibi ad veritatem munirent. *Hanc itaque doctrinam à parentibus* Theodoret. Tom. 2. pag. 542. *acceptam, velut æs alienum, natu minoribus poſteris noſtris debemus, gratoque animo par eſt perſolvere.* Et mox: *Age itaque, beatiſſimi Danielis prophetiam quam maximè licet ignaris perſpicuam faciamus. Et fortaſſe ne iis quidem, qui conſecuti ſunt ut intelligerent, labor hic noſter erit inutilis.*

Nam vel plura reperient quam opinati ſint; vel ſua in noſtris deprehendentes, quod à ſe indagatum fuerit, communi conſenſione ſtabilient. Conſuevit enim quodammodo plurium conſenſus intellecta corroborare.

III. Alexandri Alexandrini Epiſcopi ad Alexandrum Conſtantinopolitanum Epiſcopum hiſtoriæ ſuæ intexuit Theodoretus vehementiſſimas litteras adversùs Arianos, quibus antiqui Patres deſpicabiles erant, ſui ævi Theologos omnes alios aſpernabantur, ſibi ſolis intus aſpirare Spiritum ſanctum exiſtimabant; quod quàm à pietate, à ratione alienum, quàm deteſtandum ſit, ita ediſſerit Alexander: nemo autem non ſentit, quàm non poſſint non videri eodem faſtu turgere & inſanire Hiſt. l. 1. c. 3. Tom. 3. pag. 532. Sectarii omnes: *Nam qui aciem contra Dei Filium inſtruxere, contra nos ingratis animis debacchari non refugiunt: qui nec ullos ſecum ex antiquis comparari ſinunt; nec eos quibus ab ineunte nos ætate magiſtris uſi ſumus, pares dici patiuntur: quin immo nec ullum collegarum noſtrorum, qui ubique gentium ſunt, ad mediocrem ſcientiam perveniſſe cenſent: ſolos ſe ſapientes jactant, ſolos egeſtatem ſectantes, ſolos dogmatum inventores, ſibique ſolis ea eſſe patefacta, quæ in nullius unquam ſub Sole cogitationem venire potuerint. O impiam arrogantiam, veſaniam immenſam, inanem gloriam cum furore conjunctam, ſpiritum ſatanicum qui in iſtorum animis callum obduxit! Non illis divina veterum Scripturarum claritas pudorem incuſſit, non conſentiens collegarum de Chriſto pia doctrina horum adversùs illum audaciam repreſſit; quorum ſcelus nefarium nec dæmones ipſi laturi ſint, qui ſedulò cavent, ne quam in Filium Dei maledicam vocem mittant.*

De Ariminenſis Concilii Epiſcopis, eos id præ ſe tuliſſe, id palam profeſſos eſſe refert Theodore- L. 2. c. 15. L. 4. c. 19. tus, *ſe filios & heredes eſſe Patrum, qui apud Nicæam convenerant.* Apud eundem Petrus Alexandrinus Epiſcopus, ait eos qui fidem ejuraverant Nicænæ Synodi, & Nicænos Patres contempſerant, id aſſecutos eſſe, ut ſine Patribus eſſent. *Qui apud Nicæam toto ex orbe terrarum convenere Patres noſtri, à quibus iſti excidentes, ſine patribus merito facti ſunt.* De ſeipſo ita teſtatum alibi facit Theodoretus, Se mortalium omnium miſerrimum eſſe, ſed fide integra eſſe ſe, ſanctorum Patrum ſe veſtigia ſequi, maximè Nicænorum. Epiſt. 83. pag. 958. 959. *Ego verò miſerum me, ac miſerrimum novi; multis enim obnoxius ſum culpis: ſed propter ſolam fidem in die divini adventus veniam me adepturum confido. Sanctorum namque Patrum veſtigia ſequi cupio, & opto; & Evangelicam doctrinam, quam compendio nobis tradiderunt qui apud Nicæam convenere ſanctiſſimi Patres, illibatam ſtudeo conſervare.* Sic ille de ſe modicè, magnificè de ſanctis Patribus ſentiebat; quàm id Evangelio conſentiat, quam ab eo diſſentiant novarum parentes, aut diſcipuli ſectarum, nemo non videt. Et paulò pòſt explicatiùs, qui eſſent illi Patres, quibus tantum tribuebat, & quantum aſſurgeret Scripturis ſacris per eos explanatis; *Hæc enim & à divina Scriptura didicimus, & à Patribus qui hanc interpretati ſunt, Alexandro & Athanaſio, clariſſimis præconibus veritatis, qui Apoſtolicam ſedem veſtram exornarunt: Baſilio item & Gregorio aliiſque orbis terrarum luminibus. Quod verò beatorum quoque Theophili & Cyrilli ſcriptis utamur, atque his etiam adverſantium audaciam retundamus, libri ipſi teſtantur.* Epiſt. 84. pag. 961. Et ad Epiſcopos Ciliciæ: *Dignetur ergo ſanctitas veſtra, ſi qui ſunt prorſus, ego enim non credo, qui Apoſtolicis dogmatibus reluctentur, reprimere illos, & Eccleſiaſtico more caſtigare, & docere ſanctorum Patrum veſtigiis inſiſtere, & à ſanctis beatiſque Patribus expoſitam in Nicæa Bithyniæ* Epiſt. 89. pag. 966. *fidem illibatam ſervare.* Et ad Florentium Patricium: *Hæc porro tradidere nobis, non Apoſtoli modo & Prophetæ, verùm ii etiam qui horum libros interpretati ſunt, Ignatius, Euſtathius, Athanaſius, Baſilius, Gregorius, Joannes, & reliqua orbis lumina: & ante hos, ſancti Patres apud Nicæam congregati, quorum fidei confeſſionem, velut paternam hæreditatem, illibatam conſervamus; & qui dogmata hæc audent prætergredi, eos adulterinos ac veritatis hoſtes appellamus.*

Vides quàm vir omnium doctiſſimus, non ſibi, non ſuo lumini, non ſuæ de Spiritus ſancti intima præſentia præſumptioni arroget quidquam, ſed totum vendicet Scripturis per ſanctos Patres explanatis, Patribus Scripturas explanantibus, Synodis denique maximè generalibus. Nam Patribus & Synodis præſentia & afflatu ſuo copioſiſſimè affuiſſe Spiritum ſanctum, piè, catholicè, neceſſariò creditur; ſibi ut illum adeſſe & ineſſe quis putet, & jure putet, optandum id magis, ſperandumque, quàm jactandum; etſi enim credi poſſet, citra jactantiam & non ſine pio tremore credendum eſſet. Quoniam autem diffidunt aliquando Novatores ſoli Occidentali Eccleſiæ, & ad Concilium Oecumenicum provocant, quod difficiliùs rariùſque coire poteſt, audi quid ad Leonem Papam ſcripſerit Theodoretus, Epiſt. 113. pag. 985. *Præcipuè autem illam (Romam) fides ornat, cujus teſtis idoneus eſt divinus Paulus, clamans, Fides veſtra annuntiatur in univerſo mundo. Quod ſi ſtatim poſt ſuſcepta ſalutaris prædicationis ſemina mirabiles hos fructus uberrimè protulit, prædicandæ quæ in ea nunc viget pietati quænam par eſſe poſſit oratio? Habet præterea communium Patrum magiſtrorumque veritatis Petri & Pauli ſepulcra, fidelium animas illuminantia. Quorum beatiſſimum ac divinum par, in Oriente quidem exortum eſt, & radios quaquaverſum diffudit: ſed in Occidente vitæ occaſum ultro ſubiit, atque inde nunc orbem univerſum colluſtrat.*

His ſi adjungas quæ ſuprà Auguſtinus de eadem Occidentali Eccleſia, adversùs Julianum Pelagianum diſputabat, ut ejus ad Orientales provocationem ſugillaret: perſpicies & Auguſtino & Theodoreto id fuiſſe perſuaſiſſimum, ſatis eſſe momenti in Occidentali Eccleſia, cui præſidet Apoſtolica ſpecialiùs ſedes, ad novas hæreſes opprimendas. Ac rurſus idem Theodoretus cùm ex Athanaſio Alexandrino, ex Damaſo & Leone Romanis demonſtraſſet Chriſtum humanitate paſſibilem & paſſum, Deitate impaſſibilem fuiſſe, hæc denique ſubdit: Epiſt. 144. pag. 1011. *Quamobrem ſi nos accuſant quod dixerimus Deum poſſe omnia quæ vult, velle autem quæ ipſius naturæ conveniunt; quæ verò non conveniunt, ea neque velle, neque poſſe; accuſent etiam hos Patres, & alios omnes, qui eadem affirmant.*

IV. Ut autem intelligas, quam locuples ſibi penu congeſſiſſet, & librorum & teſtimoniorum ex ſanctis Patribus decerptorum, audi ut illos omnes proferat quaſi conglobatos, unoque agmine conſpirantes ad novellam hæreſin jugulandam: Epiſt. 145. pag. 1016. 1017. *Ecqua enim de his unquam apud Eccleſiæ alumnos extitit dubitatio? aut quis ſanctorum Patrum doctrinam iſtam non tradidit? Hujus enim plena ſunt magni Baſilii opera, ejuſque commilitonum Gregorii & Amphilochii; & illorum qui in Occidente doctrina gratia claruerunt, Damaſi magnæ Romæ, & Ambroſii Mediolani, & Cypriani Carthaginis, qui Martyrii etiam coronam pro his dogmatibus adeptus eſt. Athanaſius ille fama celeberrimus quinquies à grege ſuo depulſus eſt, & in exilio vivere coactus; & Alexander ejus magiſter pro iiſdem dogmatibus decertavit. Euſtathius, & Meletius, & Flavianus, Orientis lumina, & Ephraim tuba Spiritus, Syrorum gentem gratiæ fluentis irrigans quotidie; & Joannes, & Atticus veritatis magna voce præcones, atque his adhuc antiquiores Ignatius, & Polycarpus, & Irenæus, & Juſtinus, & Hippolytus, quorum plerique non modò inter*

inter Pontifices prælucent, ſed martyrum etiam chorum exornant. Sed & qui nunc magnam Romam regit, rectorumque dogmatum radios ab Occaſu undique diffundit, ſanctiſſimus Leo, hancce nobis fidei regulam litteris ſuis expoſuit. Hi omnes apertè docuerunt, quod unus ſit Filius unigenitus Dei Filius, Deus ante ſæcula ex Patre ineffabiliter genitus: & quod poſt Incarnationem etiam Filius hominis & homo appelletur, non in hoc converſus, habet enim naturam immutabilem: ſed eo aſſumpto quod noſtrum erat.

Deterruiſſet me jure meritò hujus contextus prolixitas, niſi excitaſſet utilitas, ut ne quid ex eo demeterem. Quàm pulchrum eſt enim ita ſanctos Patres in numerato habere & ad unguem tenere, & in illis quaſi armamentarium habere, unde tela opportuna, victriciaque depromas ad conterendos hoſtes Eccleſiæ ſubinde hinc illincque emergentes! Minùs mirum certè id eſſet, ſi privatus quis Theologus & litterato otio diu potitus, tantam ſibi opulentiam comparaſſet. At Epiſcopum ſuæ & univerſalis Eccleſiæ negotiis occupatiſſimum, quique plures quàm decem millia Marcioniſtarum ſuæ Diœceſeos ad ſacrum baptiſma perduxerat, uſque adeo verſatum fuiſſe in lectitandis ſanctorum Patrum omnium monumentis, id non poſſum equidem non maximoperè admirari. Eſt enimverò hæc propria & ſingularis occupatio, ut qui Patres ipſi Eccleſiæ ſunt, cum antiquorum, cum recentiorum etiam Patrum ſenatu conſueſcant, & ea maximè conſuetudine oblectentur. Quo & Theologos alios magis incendi æquum eſt, ut otium quo abundant, abundant autem ſemper, ſi Theodoreto, ſi Epiſcopis comparentur, in ſanctorum Patrum & Conciliorum lectionem & jugem meditationem incumbant.

Pleni ſunt & Theodoreti Dialogi teſtimoniorum ejuſdem generis ex ſanctis Patribus; ubi primùm miratur ipſe, & mirari nos cogit tantam inter eos concordiam, qui cùm tanto & montium & vallium intervallo diſtarent, ita conſentiebant tamen, ac ſi locum in unum aliquem conveniſſent. Tom. 4. pag. 32. 33. *Admiror virorum iſtorum concordiam, & conſenſum. Omnes enim dicta Evangelica ſic interpretati ſunt, ac ſi unum in locum convenientes opinionem ſuam ſimul unà conſcripſiſſent. Maximo quidem illos intervallo & montes & maria diſtinguunt; ſed eorum conſenſioni diſtantia nihil obſtitit. Omnes quippe ſpiritali eadem gratia afflati ſunt.* Vide autem quàm ab ultima uſque antiquitate ſanctos Patres advocet Theodoretus in hanc ſuam Synodum: *Audiviſti enim prorſus Ignatium, qui de Petri dextera Pontificatus gratiam ſuſcepit, & poſt adminiſtratam Eccleſiam Antiochenam martyrii coronam adeptus eſt: & Irenæum qui Polycarpi auditor & diſcipulus fuit, lumenque Occidentalium Gallorum, & Hippolytum ac Methodium Pontifices & Martyres, & alios, quorum placitis nomina quoque adjungam.*

Promit mox Theodoretus Ignatium, Irenæum, Hippolytum, Methodium, Euſtathium, Athanaſium, Baſilium, Gregorium Nyſſenum, Flavianum Antiochenum, Amphilochium, Chryſoſtomum, quo Patrum Senatu quid ſanctius, quid doctius, quid ſplendidius, vel fingi, vel optari potuiſſet? Pag. 45. Unde & mox ibi ſubditur: *Succeſſores divinorum Apoſtolorum viri hi fuerunt: quorum aliqui ſacram illorum vocem audierunt, & admirabili eorum conſuetudine uſi ſunt: plurimi etiam martyrii coronis ornati ſunt. Faſne ergo tibi videtur blaſphemam contra illos linguam movere?* Ad cumulum deniqne additur ipſius hæreticorum principis Apollinaris Pag. 46. teſtimonium: *Nunc igitur didiciſti, quod non ſolum Prophetæ & Apoſtoli, & qui poſt illos deſignati ſunt orbis terrarum doctores; ſed etiam Apolinarius, qui hæreticas nugas conſcripſit, immutabilem fateatur eſſe Deum Verbum; nec in carnem mutatum dicat, ſed carnem aſſumpſiſſe.*

Dialogo rurſus ſecundo eoſdem ipſos Patres allegat Theodoretus; *Inconfuſus* is prænotatur, ſicut & primus *Incommutabilis*; quòd primò id moliretur, ut immutabile permanſiſſe Verbum crederetur, quando noſtram ſibi adſcivit naturam: ſecundò, ut inconfusè duas naturas copulatas eſſe demonſtraret. In hoc verò ſecundo Dialogo contextus bene multos conſtipat Theodoretus ex iiſdem Patribus, nec non & ex Ambroſio, & ex Gregorio Nazianzeno, Theophilo Alexandrino, Cyrillo Hieroſolymitano, Hilario Pictavienſi, ex Auguſtino, ex Severiano, Attico, Cyrillo Alexandrino; ut neceſſe fuerit non perfunctoriè & leviter horum Patrum commentarios à Theodoreto delibatos fuiſſe, ſed accuratiſſimè perlectos, & nocturnis diurniſque verſatos operis. Nec illud præteriri fas eſt, hos omnes fuiſſe Epiſcopalibus infulis inſignes; uſque adeo ſolenne erat ſolos Epiſcopos tunc Doctores, Magiſtroſque Eccleſiarum haberi; niſi malumus, hos penè omnes in Presbyteratu perdiu floruiſſe antea, & Eccleſias illuſtraſſe; ſed neminem non eorum ad Epiſcopales Cathedras vocatum eſſe. Quanta enim & ſcripſit & concionatus antè eſt, tum Chryſoſtomus, tum Auguſtinus, ut de aliis taceam, quàm Epiſcopali ſede augerentur? Quantum his autem Eccleſiæ Magiſtris reverentiæ debeatur, ſtatim expedit Theodoretus, etſi non pauci ex illis eſſent recentiſſimi, & ævo ſuppares. *Audiviſti, ò bone, magna orbis lumina, & doctrinæ radios conſpexiſti, &c. Furioſum ac temerarium eſt adverſus inſignes illos viros fideique duces linguam movere.* Et infrà: Dialog. 3. pag. 116. *Quod etiam poſt unionem manſerit qualis erat, immortalis, impaſſibilis, immutabilis, incircumſcriptus, & quod naturam aſſumptam integram conſervaverit, perſpicuè nos divina Scriptura, & Eccleſiarum Doctores, & orbis terrarum lumina docuerunt.* Et infrà rurſus: *Oſtendam autem tibi ſanctos Patres hæc ipſa, quæ à nobis expoſita ſunt in ſcriptis ſuis ſenſiſſe. Quorum nonnulli admirando illi Concilio interfuerunt, alii poſt eos in Eccleſiis floruerunt, quidam etiam multò antè orbem olim terrarum illuſtraverunt. Sed neque temporum diſcrimen, neque linguarum diverſitas, conſonantiam turbavit: ſed lyræ ſimiles videntur, quæ multas quidem, & diverſas chordas habet, unum autem ſonorum concentum efficit.* Ubi ſunt, qui Patres mutuò ſibi collidunt, qui eorum authoritatem detrectant, ſaltem illam cohibent & circumſcribunt tribus aut quatuor prioribus non amplius ſæculis; in illis ipſis vetuſtiſſimis Eccleſiæ columnis maculas aliquas rimantur, atque ita illorum ipſorum fidem elevant, quos maximè reverentur? Non ita Patres ipſi omnes antiqui, non ita ſummas qui occupavere ſedes in Epiſcopatu, non illi Martyrio olim, vel Confeſſione inclyti; non ita illi qui Synodis generalibus, qui Nicænæ ipſi affuere, qui Epheſinæ primæ, qui Chalcedonenſi; non ita illi qui immortalibus ingenii ſui monimentis Eccleſiam illuſtravere, & illuſtrant etiamnunc: non ita illa orbis luminaria, Cyprianus & Hilarius, Ambroſius & Auguſtinus, Baſilius & Nazianzenus, Chryſoſtomus & Cyrillus; ſumma eorum fuit ſemper conſenſio, ſumma inconvulſæ hujus conſenſionis ſuæ perſuaſio. Quàm non poterant autem ſancti Patres alii aliorum vel invidere gloriæ, vel obtrectare ſcriptis, cùm ex ipſis etiam hæreticorum ſcriptionibus carperent, & in ſuos tractatus transferrent, ſi quid in eis utile reperiſſent? Ergo ita rurſum Theodoretus Theologos hortatur, ut ex Patribus larga manu colligant flores, ex quibus mella fidei, melleoſque cibos fidelibus conficiant; ſed & ex hæreticorum libris legant, ſi quid uſui ſibi eſſe poſſit, reliqua abjiciant. Dialog. 3. *Imitare igitur apes ò bone, & per ſacræ Scripturæ prata mente volitans, & per laudationem patrum pulcherrimos flores conſtrue nobis ante ipſos favos fidei. Quod ſicubi herbam in-*

veneris, nec eſculentam, nec dulcem, cujuſmodi eſt hic Apollinarius & Euſebius, quæ utile tamen aliquid habeat ad mel conficiendum, non erit alienum quod utile eſt ſumere, noxio relicto. Nam & apes ſæpè venenatis fruticibus inſidentes, quod pernicioſum eſt relinquunt, ſibi verò conveniens colligunt.

V. Addendus hoc loco Joannes Antiochenus Epiſcopus, qui Neſtorium ita hortabatur, quod temerè effuderat, retractare, & ei ſe reddere doctrinæ, quam celeberrimi Eccleſiæ Doctores profeſſi erant, & quam tutiſſimum erat ſectari: nec opus eſſe eorum nomina referri, cùm eorum & ipſe ſe diſcipulum eſſe gloriari ſoleret. *Etenim nulli nos periculo exponimus, ſi ea ſentimus & loquimur, quæ Doctores in Eccleſia Dei celeberrimos ſenſiſſe & docuiſſe certò novimus. Supervacaneum autem eſt illorum nomina hoc loco percenſere: noſti enim illos æquè ac nos; ut qui haud ſecus ac nos omnes, quòd diſcipulus illorum aliquando extiteris, glorieris.*

Conc. Tom. 2. pag. 205. Conc. Epheſ. Part. I. c. 25.

Nec prætermitti ſine piaculo poteſt pulcherrima illa Monachorum ſupplicatio ad Theodoſium Imperatorem, poſtulantium quamprimùm haberi Synodum generalem adversùs Neſtorium, & in anteceſſum repræſentantium ſua ipſa in hac ſupplicatione Synodum verè Univerſalem, tum Patrum, tum Synodorum hactenus omnium, à quibus Neſtoriana lues jam inde ab exortu Eccleſiæ proſcripta fuerat, fides catholica defenſata, in univerſo terrarum orbe. Juvabit locum hunc tametſi paulò prolixiorem hìc adſcripſiſſe, ut ex eo eluceat, 1. quidem quàm non illiteratum eſſet tunc otium Monachorum Eccleſiæ Catholicæ, quàm non ſoli vacarent operi manuum, & quantum ſtudii ac laboris inſumerent in ſacris Litteris, in Scripturis, in Patrum opuſculis volutandis. 2. Quàm non ullos illi fines ponerent tam præclaris ſtudiis ſuis, non uni ſe alicui Patri perlegendo, non ſolis ſaltem Græcis evolvendis devoverent, non ſolis ſacris Litteris vacarent; ſed unà complecterentur & Scripturas & Patres, Græcos & Latinos, Patres & Patrum Synodos, eoque ſuaviſſimo paſtu & otium & ſeceſſum ſuum recrearent. 3. Quàm non otioſa eſſent, nec ſoli oblectationi ſervirent ea tum Monachorum ſtudia, ſed publicæ utilitati, Eccleſiæque neceſſitatibus famularentur; ut prompta illis & expedita eſſent arma, quibus proſternerentur hæreſes, ſive antiquæ & jamdiu obtritæ, ſive recèns quæ ſubinde pullulabant. 4. Quæ tum eſſet Monachorum Theologia, nempe quæ Patres Synodoſque noctu & interdiu meditaretur, meditaretur & pugnas à ſanctis Patribus adversùs hæreticos quoſcumque hactenus depugnatas, à ſe forſan aliquando depugnandas, ſi qui novi errores ſuborirentur. 5. Quàm non excluderent à Patrum Senatu eos ipſos Epiſcopos, qui tunc & ſuo ipſorum ævo Eccleſias regebant, & prælia Domini præliabantur adversùs hæreſes. Etſi enim novum authoritatis cumulum addat antiquitas, eſt tamen ſuus etiam non mediocris authoritatis illis gradus, qui inſignem dum ſuperſtites ſunt Eccleſiæ operam navant, ut hìc perſpicis de Cyrillo Alexandrino Epiſcopo. En locum integrum: *Porro autem inter alia Chriſti beneficia non immeritò cenſenda eſt veritatis cognitio, & odium falſæ cognitionis: quo nimirum explorata perſpectaque habemus fidei myſteria, jam inde ab initio à ſanctis Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus & Epiſcopis, conſpirantibus ad id quoque religioſiſſimis Principibus, Catholicæ Eccleſiæ tradita. Hauſimus autem hanc fidei notitiam, primò quidem ab Apoſtolorum Principe Petro, ſecundùm cognitionem quam divinitus acceperat, hanc palam confitente, poſteritatique tradente: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Mox verò à Jacobo Apoſtolo & Archiepiſcopo, Joanne Apoſtolo & Evangeliſta, reliquiſque Evangeliſtis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis; poſtremò autem ab omnibus Patribus, qui conſubſtantiali Trinitati crediderunt, & credunt; ab Irenæo, Gregorio Magno Neocæſareæ Epiſcopo; à ſancta Synodo Antiochiæ contra Paulum Samoſatenum congregata, quæ centum octoginta numero Patres complexa, illum propter ſuam impietatem, negabat enim Chriſtum natura eſſe Deum, & Dei Patris Filium, exauctoravit; à magna & ſancta trecentorum decem & octo Epiſcoporum Synodo, apud Nicæam habita, quæ ſententiam eorum qui Antiochiæ contra Paulum Samoſatenum convenerant, confirmavit & approbavit; à Baſilio & Gregorio Epiſcopis & fratribus, Athanaſio Eccleſiæ Alexandrinæ Epiſcopo, Ephræm Syro, Gregorio Epiſcopo, Ammone Epiſcopo, Vitalio Epiſcopo, Amphilochio, Paulo, Antiocho, Euſtathio, Methodio, Optimo, Leporio, Ambroſio Mediolanenſium Epiſcopo, ab univerſa Synodo Africana, Joanne, Severiano, Attico Epiſcopo, Cyrillo Alexandriæ Epiſcopo, qui etiamnum ſuperſtes veſtræ pietatis legibus obſequitur.*

Ibidem pag. 219. Conc. Epheſ. Part. 1. c. 30.

VI. Epheſinæ Synodi Patrum quæ ſententia fuerit de Scripturarum, de Patrum, de Traditionum authoritate, ex hoc ediſces teſtimonio Acacii Epiſcopi Melitenæ, ubi poſt Cyrilli laudatam Epiſtolam, ut Nicænis Patribus conſentaneam, hæc ſubdit: *Eccleſiamque jam inde ab initio eadem ſapuiſſe, eademque ſenſiſſe, cùm ex ſanctorum Patrum monumentis, tum ex divinis quoque Scripturis, tum ab ipſis denique fidei traditionibus edoctus, certiſſimè ſcio.*

Ibidem pag. 241. Conc. Epheſ. Act. 1.

Ediſces & ex Epiſtola Capreoli Carthaginenſis Epiſcopi ad Synodum ipſam Epheſinam, ubi concuſſa antiquorum Patrum authoritate totas concuti & labefactari ait antiquas recenteſque Synodos, nec ullam poſſe ſtare doctrinam, niſi & antiquorum & recentiorum Eccleſiæ Doctorum conſenſione perpetua confirmetur. *Deinde ad poſteritatis exemplum, ut ea quæ nunc pro catholica fide definita ſunt, perpetuam firmitatem obtinere valeant, oportet ea omnia inconcuſſa immotaque conſervare, quæ ſuperioribus temporibus à ſanctis Patribus conſtituta ſunt. Nam qui illa perpetuam ſtabilitatem retinere voluerit, quæ de Catholicæ fidei ratione ſtatuerit; is non propria authoritate, ſed antiquorum Patrum judicio ſententiam ſuam corroborare debet; ita ut ea ratione partim veterum, partim recentiorum decretis & ſententiis placita ſua comprobans, unicam Eccleſiæ veritatem, jam inde ab initio ad præſens uſque tempus ſimplici puritate, invictaque conſtantia & auctoritate decurrentem ſe aſſerere, docere & tenere oſtendat.*

Ibidem pag. 281.

Sed omnium luculentiſſimè Cæleſtinus Papa in datis ad Epheſinam Synodum litteris, ubi Synodorum, ubi Patrum, ubi orbis Epiſcoporum, ubi Traditionum authoritatem ab ipſa uſque derivat Evangelii authoritate, à Chriſti promiſſione & juſſione, à Spiritus ſancti præſentia, non ſingulis homuncionibus, non Sectarum ducibus, ſed Epiſcoporum congregationi, ſed Patrum conſenſioni deſponſa, ut fruſtra ſit, ut deridiculo ſit, qui illam eandem ſibi privatus, laicus, ſectæ cujuslibet anteſignanus vendicat: *Spiritus ſancti præſentiam habet congregatio Sacerdotum. Verum eſt enim quod legimus, quia nec poteſt veritas mentiri, cujus in Evangelio iſta ſententia eſt: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi & ego ſum in medio eorum. Quod cùm ita ſit, ſi nec huic tam brevi numero Spiritus ſanctus deeſt: quantò magis eum nunc intereſſe credimus, quando in unum convenit tanta turba Sanctorum? ſanctum namque eſt pro debita ſibi veneratione Concilium; in quo utique nunc Apoſtolorum frequentiſſimæ illius quam legimus, congregationis aſpicienda reverentia eſt. Nunquam his defuit magiſter, quem receperant prædicandum; adfuit his ſemper*

Epheſ. Syn. Act. 2. Ibid. p. 324.

dominus & magiſter : ſed nec docentes à ſuo Doctore deſerti ſunt unquam . Docebat ille qui miſerat ; docebat qui dixerat quid docerent ; docebat qui in Apoſtolis ſuis ſe confirmat audiri. Hæc ad omnes in commune Domini Sacerdotes, mandata prædicationis cura pervenit : hæreditariè in hanc ſollicitudinem jure conſtringimur, quicumque per diverſa terrarum, eorum vice, nomen Domini prædicamus, dum illis dicitur : Ite, docete omnes gentes.

VII. Rurſus autem Epheſina ipſa Synodus poſt recitatum Nicænæ Synodi ſymbolum, eo quidem declarat contineri quæ ad pietatem & quæ ad ſalutem pertineant; ſed quoniam complurimi vim ejus & ſenſum præpoſteris interpretationibus pervertunt, & ad ſuas deflectunt inſanias : ideo opus eſſe proferri, & coram recitari ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ inſidioſas illas & perverſas Symboli interpretationes exufflent. *Huic ſanctæ fidei omnes conſentire convenit. Continet enim pietatem, & quæ ſufficiant ad totius orbis utilitatem. Quoniam verò aliqui ſimulant quidem eam ſe confiteri, eique conſentire, malè autem interpretantur ſenſuum virtutem, ſicuti eis placet, & circumveniunt veritatem, exiſtentes filii erroris & perditionis ; opus fuit ex ſanctis & orthodoxis Patribus comparare teſtimonia, quæ ſatisfacere valeant quemadmodum intellexerint eam, & prædicare confiſi ſint : ut palam ſit, quia omnes rectam & immaculatam habentes fidem, ſic intelligunt & interpretantur, & prædicant eam.*

Ibidem. Pag. 517.

Si Symbolo Nicæno illudebant tunc Novatores, illudque in ſua ſinguli deliramenta interpretando trahebant : quid de Scripturis æſtimandum eſt ? Quò enim & prolixiores, & interdum implicatiores, obſcurioreſque ſunt, eò magis patent procaci interpretantium licentiæ. Si ſua Symbolum brevitas, ſi perſpicuitas tutum præſtare non potuit ab hominum malè feriatorum & ſuis præjudiciis præſidia aliqua aucupantium machinationibus, quid de Scripturis augurabimur ?

VIII. Jactabat & Dioſcorus Alexandrinus Epiſcopus authoritates Patrum à ſe compilatas in Chalcedonenſi Synodo, ut ne duæ poſt adunationem dicerentur in Chriſto naturæ, ſed una natura Verbi incarnata. En Dioſcori verba compilatas à ſe Patrum authoritates jactantis : *Manifeſtè ideo damnatus eſt Flavianus, quoniam poſt adunationem duas dixit naturas. Ego autem teſtimonia habeo ſanctorum Patrum, Athanaſii, Gregorii, Cyrilli in multis locis, quia non oportet dicere poſt adunationem duas naturas, ſed unam naturam Dei Verbi incarnatam. Ego cum Patribus ejicior ; ego defendo Patrum dogmata, non tranſgredior in aliquo, & horum teſtimonia non ſimpliciter neque tranſitoriè, ſed in libris habeo.*

Conc. Chalc. Act. 1. Conc. Tom. 3. Pag. 97.

Adverte hìc porro, 1. uſque adeo perſuaſiſſimum fuiſſe omnibus, non poſſe ſine Patrum ſuffragiis conſtare doctrinam aliquam, vel Scripturæ intelligentiam, ut nec Novatores id latere poſſet : eoque ſuas ipſi novitates veterum Patrum ſuffragiis munire ſtuderent. 2. Sed pauciſſimos hic, ut vides, ſibi ſuffragatores ex ſanctis Patribus venditabat : cùm qui à nobis ſuprà laudati ſunt Scriptores Catholici, ii Patres admodum omnes Synodoſque priores aſtipulatores haberent. 3. Et ne hos quidem pauciſſimos Patres ſatis capiebat Dioſcorus. Cùm enim unam dixit Cyrillus naturam Verbi incarnatam, uſque adeo non negavit duas in Chriſto poſt adunationem naturas, ut eas his ipſis verbis expreſſerit diſtinxeritque maniſeſtiſſimè. Nam *Verbi natura* utique Divinitas eſt ; at vox illa *incarnata*, ſive inhumanata, carnis, ſive humanitatis naturam manifeſtiſſimè declarat, ut nos alibi fuſiſſimè in Tractatu de Incarnatione, ubi de hypoſtaſi diſputamus, & de hac ipſa quæſtione, An una rectè dicatur natura Verbi incarnata.

Conveniebat, ut opinor, Dioſcoro cum Eutychete, cujus non abs re erit verba hìc adjungi, qualia leguntur in Actione I. Concilii Calchedonenſis. Sic enim ille etiam ſanctos Patres in ſpeciem veneratur, at mox illos repudiat, & ſolis confidere ſe Scripturis teſtatur. *Paratum enim ſe eſſe aſſerebat, expoſitioni ſanctorum Patrum, qui in Nicæa, in Epheſo congregati ſunt, conſentire, & ſubſcribere interpretationibus eorum confitebatur. Si verò aliquid contigit eos in aliquibus dictis aut falli, aut errare, hoc neque ſubſcribere : ſolas autem Scripturas ſcrutari, tanquam firmiores ſanctorum Patrum expoſitionibus.* Et mox : *Ex duabus autem naturis unitis ſecundùm ſubſtantiam, factum fuiſſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, neque didiciſſe in expoſitionibus ſanctorum Patrum, neque ſuſcipere, ſi contigerit ab aliquo eorum tale aliquid legi ; quia divinæ Scripturæ, ut dicebat, meliores ſunt Patrum doctrinis.*

Ibidem pag. 104.

Videant Sectarii noſtri nuperi & hodierni, quos habuerint præluſores, in ſugillanda ſubinde Patrum authoritate, & in ſolius Scripturæ oſtentatione, non ad aliud quàm ad Patrum contemptionem affectata ; imò & ad ipſarum Scripturarum exauthorationem. Quorſum enim Scripturæ, ſi tot ſint earum interpretes, quot diverſiſſimarum Sectarum magiſtri, quot horum diſcipuli, etiam illiterati, plebeii, agricolæ, opifices ? Non ita Cecropius Epiſcopus Sebaſtopolitanus, cujus hæc leguntur verba Actione II. ejuſdem Concilii Calchedonenſis : *Fides bene diſceptata eſt à trecentis decem & octo ſanctis Patribus, & firmata à ſanctis Patribus Athanaſio, Cyrillo, Cæleſtino, Hilario, Baſilio, Gregorio, & nunc iterum per ſanctiſſimum Leonem : & precamur, ut ea quæ ſanctorum Patrum trecentorum decem & octo ſunt, & quæ ſanctiſſimi Leonis, recitentur.*

Ibid. p. 212.

IX. Recitatæ ſunt non multò pòſt in eadem Concilii Actione teſtimonia ſanctorum Patrum, Hilarii, Gregorii Nazianzeni, Ambroſii, Chryſoſtomi, Auguſtini, Cyrilli Alexandrini, Leonis Papæ. Applauſit tota Synodus, Leoni maximè & Cyrillo, ſed & aliquoties ingeminatum eſt, *Hæc Patrum fides, hæc Apoſtolorum fides. Omnes ita credimus. Petrus per Leonem locutus eſt. Apoſtoli ita docuerunt. Catholici ita ſapimus. Hæc Patrum fides.*

Aliquanto pòſt tempore ſubſcripſere Chalcedonenſis Concilii fidei & doctrinæ Provinciales Synodi complurimæ, quò ejus inconcuſſa authoritas novis his ad cumulum præſidiis muniretur adversùs oblatrantium hæreticorum calumnias, qui eam non Epiſcoporum, ſed Imperatorum & mundi Principum Synodum fuiſſe mentiebantur, quòd ei ſcilicet Marcianus Imperator affuiſſet. Hæ Synodi ſingulæ in ſingulis Provinciis habitæ, teſtificatæ ſunt, quam libera fuiſſent in damnando Dioſcoro & Eutychete, & in fidei decreto condendo Patrum Chalcedonenſium ſuffragia. Non multùm abſimiles fuere adversùs Tridentinam nuper Synodum querelæ & tergiverſationes Sectariorum. Sed utrobique locum habuit ſuffragatio ſtatim adjuncta totius orbis Epiſcoporum, quibus nec Imperator, nec Romanus Pontifex terrorem incutere potuerat. Utrobique locum habuit illud Epiſtolæ Sebaſtiani Epiſcopi ad Leonem Imperatorem : *Quia ſicut Soli, ad demonſtrandum quia Sol eſt, nihil minus eſt : ita illi magno ſanctoque & univerſali Chalcedonenſi Concilio, bonorum quidem omnino nihil deeſt : neque enim eget augmento, neque detractione ; cùm ſit à ſancto Spiritu, velut divino quodam ſale conditum.* Et mox : *Taliter namque ſapuiſſe comperimus omnes, qui verbo & doctrina, & vita mirabili, Deo per diverſa tempora placuerunt, id eſt, beatum Athanaſium qui ſæpiùs propriis ſancivit dogmatibus, quia erat in corpore paſſibili impaſſibilis, & in mortali immortalis. Sic Baſilius Magnus, & Gregorius Nazianzenus, & alter Gregorius Nyſſæ, & poſt Joannes Conſtantinopo-*

Conc. Chalced. part. 3. cap. 30. Ibid. p. 515.

tinopolitanus, verborum ſimul & cogitationum pelagus benedictum.

X. Ab his non recedebat quinta Synodus generalis, ubi primò ſuſcipiendas definiebat ſanctas quatuor Oecumenicas Synodos priùs habitas; tum deinde etiam ſanctos Patres utriuſque Eccleſiæ, à quorum ſe fide & doctrina ſi quis ſe ſejungeret, is proculdubio ab Eccleſia Catholica damnaretur. *Confitemur fidem tenere & prædicare ab initio donatam à magno Deo, & Salvatore noſtro Jeſu* Conc. tom. 4. pag 218. Collat. 3. *Chriſto ſanctis Apoſtolis, & ab illis in univerſo mundo prædicatam, quam & ſancti Patres confeſſi ſunt, & explanaverunt, & ſanctis Eccleſiis tradiderunt, & maximè qui in ſanctis quatuor Synodis convenerunt; quos per omnia & in omnibus ſequimtur, & ſuſcipimus cum aliis ſanctis Patribus: & ſanctas quatuor Synodos, id eſt, trecentos decem & octo ſanctos Patres Nicææ congregatos, & cætera.* Et paulò inferiùs: *Super hæc ſequimur per omnia & ſanctos Patres & Doctores Eccleſiæ Athanaſium, Hilarium, Baſilium, Gregorium Theologum & Gregorium Nyſſanum, Ambroſium, Auguſtinum, Theophilum, Joannem Conſtantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proculum; & ſuſcipimus omnia, quæ de recta fide & condemnatione hæreticorum expoſuerunt. Suſcipimus autem & alios ſanctos & orthodoxos Patres, qui in ſancta Dei Eccleſia rectam fidem irreprehenſibiliter uſque ad finem ſuæ vitæ prædicaverunt. Hac igitur recta confeſſione in ſancta Dei Catholica & Apoſtolica Eccleſia ſervanda & prædicanda, ſi quis ſemetipſum ab ejus communione ſeparet, contraria ei ſapiens, talis ſemetipſum alienans rectæ fidei, & hæreticis connumerans, juſtè à ſancta Dei Eccleſia condemnatur & anathematizatur.* Totidem penè verbis Synodo præiverat Juſtinianus Imperator in ſacra ad hanc Synodum miſſa, quæ & primæ ejus Collationi ſtatim præfixa eſt. Hæc erat nimirum ſolemnis & uſitatiſſima formula profitendæ fidei Catholicæ, ejuſque Synodis & Patribus ſubſcribendi.

XI. Porro in Concilio Lateranenſi ſub Martino Papa adversùs Monothelitas relecta eſt hæc Synodi quintæ definitio, de Synodorum generalium ſanctorumque Patrum authoritate ineluctabili. Illam enim palam recitari juſſit Pontifex qui Synodo præerat, & tum ipſe hæc ſubjunxit: Conſult. 4. ibid. p. 716. *Manifeſtatur nobis ex his, quæ relecta ſunt, ſive definita à S. V. Concilio, condemnatum eſſe & alienum ſanctæ Dei Eccleſiæ unumquemque, qui non ſuſceperit verbo & mente omnes ſanctas Synodos & venerabiles Patres, cunctaque quæ ab eis pro orthodoxa fide expoſita ſunt in deſtructionem omnium hæreſum. Jam ad noſtram cognitionem ſplendidiſſima verba eorum, omnique ſuſcipienti ſalutifera deducantur.* Quibus convenienter Lateranenſis & ipſa hæc Synodus ita definiit: Conſult. 4. ibid. p. 724. *Dogmata & ſermones ſanctorum Patrum uno corde & ore unanimiter ac conſonanter omnes firmamus, nihil addentes, nihil ſubtrahentes de his, quæ ab ipſis tradita ſunt nobis; ſicque credimus, ſicuti Patres crediderunt: ita prædicamus, quomodo docuerunt. Quæ ſanctæ, & univerſales quinque Synodi tradiderunt, intransgreſſibiliter retinemus definitiones eorum ſervamus, decreta eorum integrè confitemur: ita definimus, quomodo illi per proprios ſermones promulgaverunt. Qui eaſdem ſanctas Synodos & venerabiles Patres minimè ſuſcipit, condemnatus eſt.*

CAPUT XXXV.

Proſit, an obſit Philoſophia, maximè Platonica, Theologiæ Chriſtianæ. Primùm ex Auguſtino.

I. Doluit Auguſtino, quod nimis antè laudaſſet Platonem. Scripſerat Ambroſius contra eos, qui de Platonis libris Chriſtum profeciſſe jactabant.

II. Oſtenderat Ambroſius ſpectata ſerie temporum Platonem potius in Ægypto de Scripturis noſtris profeciſſe.

III. In eam Auguſtini narrationem multa obſervantur: Pythagoras potius quàm Plato Hieremiam in Ægypto audierit. Uterque potuit habere copiam Scripturæ noſtræ veteris.

IV. Quæ de Verbi divinitate legerit Auguſtinus in libris Platonicorum, de humanitate aſſumpta nil legerit; nihil de humilitate, nihil de charitate, quæ propria eſt Scholæ Chriſti, ut expertus affirmat Auguſtinus.

V. Auguſtino congratulatur Simplicianus, quòd in libros Platonicorum incidiſſet, ubi tam multa præclarè de Deo, de Verbo, de naturis incorporeis.

VI. Non omnem, ſed hujus mundi Philoſophiam damnant Scripturæ.

VII. In quantum ſapientiæ amorem exarſerit Auguſtinus lecto Ciceronis Hortenſio.

VIII. Quàm multi Philoſophi Platonici in Eccleſiæ caſtra conceſſerint: quàm facilè id omnes potuerint.

IX. Deerat Platonicis perſonæ divinæ authoritas & humilitas, qua orbi perſuaderent priùs credere, quæ capere nondum poſſet, ea fide mores purgare, ut poſſet aliquando tandem capere & videre. Utrumque Chriſtus perfecit. Cur ſimularint Platonici omnia infirmare, affirmare nihil.

X. Socratem, Platonem, Pythagoram, & maximè Platonicos, Deum ſenſiſſe eſſe, & rerum omnium authorem, & veritatis illuſtratorem, & beatitudinis largitorem.

XI. Unde affirmet Auguſtinus tam præclara dogmata ex noſtris Scripturis accepiſſe.

XII. In intelligibili potiſſimum mundo ſecernendo à ſenſibili, ut noſtro dogmati conſentiret Plato.

XIII. De Platone & Plotino, quàm multa in his ab Auguſtino ſint reprehenſa.

I. DOluit Auguſtino, quòd in libris contra Academicos, tantis affeciſſet laudibus Platonem, Platonicoſque Philoſophos, ſive Academicos, quantis non debuerat Chriſtianus Theologus ornare homines impios, adversùs quorum errores defendenda ipſi incumbebat doctrina Chriſtiana. Ita enim ille in Retractationibus: *Laus* Auguſtin. Retractat. L. 1. c. 1. & 3. *quoque ipſa, qua Platonem, vel Platonicos ſeu Academicos Philoſophos tantum extuli, quantum ipſos impios homines non oportuit, non immeritò mihi diſplicuit; præſertim quorum contra errores magnos defendenda eſt Chriſtiana doctrina.* Dolet ibidem non multò pòſt Auguſtino, quòd ita Pythagoram laudaſſet, ut videri poſſet nullos deprehendiſſe in doctrina ejus errores: cùm deprehendantur complures, & quidem capitales. *Nec illud placet,* Ibidem. *quod Pythagoræ Philoſopho tantum laudis dedi, ut qui hanc legit vel audit, poſſit putare, me crediſſe nullos errores in Pythagorica eſſe doctrina, cùm ſint plures iidemque capitales.*

Ambroſii veſtigia legebat Auguſtinus, à quo author ipſemet eſt ſcriptos eſſe libros adversùs eorum imperitiam ſuperbiamque, qui ex libris ipſis Platonis Chriſtum profeciſſe contendebant. Hos Ambroſii libros vehementer commendat Auguſtinus in Epiſtola ad Paulinum ſcripta, eoſque affirmat à ſe multùm deſiderari. *Libros beatiſſimi Ambroſii credo habere ſanctitatem tuam, eos autem* Epiſt. 14.

multum, quos adverſùs nonnullos impertiſſimos & ſuperbiſſimos, qui de Platonis libris Dominum profeciſſe contendunt, diligentiſſimè & copioſiſſimè ſcripſit.

L. 2. c. 28. II. In libris autem de doctrina Chriſtiana luculentè docet idem Auguſtinus, quantum poſſit noſtræ Theologiæ præſidii & luminis accedere ex hiſtoria; idque exemplo probat Ambroſii ipſius, qui inſanos quoſdam Platonis admiratores, Chriſtum ajentes optima quæque ſua à Platone hauſiſſe, confutaverat. Inſpecta enim ratione temporum cùm comperiſſet Ambroſius Platonem eo tempore in Ægyptum profectum eſſe quo Hieremias in Ægypto verſabatur, hinc illud conjiciebat, multò probabilius dici Platonem ab Hieremia iis imbutum fuiſſe documentis, quæ Chriſtiano dogmati non ſemel alludunt, & magnam Platoni ipſi admirationem hominum conciliavere. Proferam primò ipſa Auguſtini verba, operam dabo poſtea ut De doctrin. Chriſt. l. 2. c. 28. aliquid lucis rei toti huic affundatur. *De utilitate autem hiſtoriæ, ut omittam Græcos, quantam noſter Ambroſius quæſtionem ſolvit, calumniantibus Platonis lectoribus & dilectoribus, qui dicere auſi ſunt, omnes Domini Jeſu Chriſti ſententias, quas mirari & prædicare coguntur, de Platonis libris eum didiciſſe; quoniam longè ante humanum adventum Domini Platonem fuiſſe, negari non poteſt. Nonne memoratus Epiſcopus conſiderata hiſtoria gentium, cùm Platonem reperiſſet Hieremiæ Prophetæ temporibus profectum fuiſſe in Ægyptum, ubi tunc ille Propheta erat, probabilius eſſe oſtendit, quod Plato potiùs noſtris litteris per Hieremiam fuerit imbutus; ut illa poſſet docere, vel ſcribere quæ jure laudantur? Ante litteras enim gentis Hebræorum, in qua unius Dei cultus emicuit, ex qua ſecundùm carnem venit Dominus noſter, nec ipſe quidem Pythagoras fuit, à cujus poſteris Platonem Theologiam didiciſſe aſſerunt. Ita conſideratis temporibus fit multò credibilius, iſtos potiùs de litteris noſtris habuiſſe, quæcumque bona & vera dixerunt, quàm de Platonis Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, quod dementiſſimum eſt credere.*

III. Adverte hìc autem 1. indubitatiſſimum illud eſſe perdiu ante Platonem, Hebraicas Scripturæ litteras per orbem diſſeminatas fuiſſe; illo ipſo Platonis ævo, Græco ſermone ex parte ſaltem verſas & publicatas fuiſſe, atque adeo earum copiam habere potuiſſe Platonem, & reapſe probabiliter credi habuiſſe, quando ſuam in Ægyptum profectionem adornavit. Ergo multò ſimilius veri eſt Platonem noſtris ex Scripturis profeciſſe, quàm vel Chriſtum, vel Apoſtolos ejus ex libris Platonis. 2. Cùm verò ſuprà demonſtratum ſit, Scripturas etiam veteres, & quidem totas de Chriſto eſſe: Teſtamentum utrumque in utroque eſſe: novumque in vetere legi adumbratum, vetus in novo illuminatum: hinc apparet non immeritò dici poſſe Platonem ex Chriſtianis litteris, ſive ex Moſaicis præclariſſima quæque in ſuos Commentarios tranſtuliſſe. 3. Eſt autem multò ſimilius veri Pythagoram in Ægyptum ventitaſſe eo tempore, quo Hieremias ibi verſabatur; quàm Platonem, qui utroque recentior fuit. Indubium porro eſt Platoni Pythagoram in multa præiſſe, & quæ Platonis poſtea nomine tantoperè venditata eſt Philoſophia, eam multò antè à Pythagora, & ab ejus ſectatoribus illuſtratam diſſeminatamque fuiſſe. Nihil verò attinet me his hoc loco diutiùs immorari; cùm in Methodo tractandæ, ediſcendæ & edocendæ Philoſophiæ tam prolixè, utinam & tam fructuosè totum hoc argumentum proſecutus ſim. 4. Illud certè potiſſimùm noſtra hìc intereſt obſervaſſe, quantum detrimenti importari poſſit noſtræ Eccleſiaſticæ Theologiæ, ex nimia & inconſiderata ſive Platonis, ſive Pythagoræ, ſive quorumvis gentilium Philoſophorum admiratione. Quos hìc explodit Auguſtinus, quos ante exploſerat Ambroſius, ii non prorſus alieni erant à Chriſto & ab Evangelica ejus doctrina: ſed inſaniebant amore Platonis & Pythagoræ, quibus ideo Chriſtum poſthabebant. 5. Is ergo tenendus eſt modus, quem nobis hìc videtur præſcribere Auguſtinus, ut & hos Philoſophos pleroſque fateamur homines impios fuiſſe, & multa ſcripſiſſe Chriſtianæ doctrinæ inimica: & non pauca tamen habuiſſe, quæ meritò laudari debeant, quæ videlicet vel ex Moſaicis litteris mutua ſumpſerunt, vel ex illo deprompſerunt publico penu veritatis & ſapientiæ æternæ, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: quæ non alia utique eſt quàm Chriſtus ipſe.

IV. Rurſus autem addocet nos Auguſtinus, quæ media terenda ſit via, ne Philoſophiæ vel contemptu nimio peccemus, vel æſtimatione immoderatiore. Sic enim ille in Confeſſionibus ſuis Deo confitetur ab homine immaniſſimi faſtus, hoc eſt, ut opinor, Philoſophò Platonico, accepiſſe ſe libros Platonis latinè verſos, & in eis perſpicuè inveniſſe ſe ſempiternum Dei Filium, Verbum & ſapientiam Patris, lumen illud veritatis incommutabile, quo illuminatur natura omnis intelligentiæ & rationis particeps, etſi plerique hominum illi lumini terga vertant. Confeſſion. L. 7. c. 9. *Procuraſti mihi per quendam hominem immaniſſimo typho turgidum, quoſdam Platonicorum libros ex Græca lingua in Latinam verſos: & ibi legi, non quidem his verbis, ſed hoc idem omnino multis & multiplicibus ſuaderi rationibus, quod, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum; omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil; quod factum eſt in eo, vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Et quia hominis anima quamvis teſtimonium perhibeat de lumine, non eſt tamen ipſa lumen; ſed Verbum Dei Deus eſt lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: Et quia in hoc mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit.* Subjicit Auguſtinus ejus humilitatis & charitatis, qua Verbum caro factum eſt, ne veſtigia quidem ulla deprehendere ſe potuiſſe in illis Platonicorum libris; ex quo contigerat, ut ventoſa elati ſuperbia evaneſcerent in cogitationibus ſuis, & ſtultiſſima ſapientiæ ſuæ fiducia excæcarentur. Unde mox ibidem ſanctus Pater: Ibidem. *Quod enim ante omnia tempora, & ſupra omnia tempora incommutabiliter manet Unigenitus Filius tuus coæternus tibi, & quia de plenitudine ejus accipiunt animæ, ut beatæ ſint, & quia participatione manentis in ſe ſapientiæ renovantur, ut ſapientes ſint: eſt ibi. Quod autem ſecundùm tempus pro impiis mortuus eſt: & Filio unico tuo non peperciſti, ſed pro nobis omnibus tradidiſti eum: non eſt ibi. Abſcondiſti enim hæc à ſapientibus, & revelaſti ea parvulis.*

Manichæorum præſtigiis deluſus aliquandiu fuerat Auguſtinus, nec potuerat ſibi animo quidquam fingere, niſi quod corporeum eſſet, & per loca diſtenderetur; non animas, non Angelos potuerat cogitare, niſi corporeos, immo nec Deum ipſum. Hoc errore fatetur abſolutum ſe fuiſſe tum demum, cùm Platonicorum libris perlectis incorpoream veritatem intellexit, quà ſunt, & quà vera ſunt, & quà vera eſſe intelliguntur, quæcumque verè intelliguntur, nec aliter habere ſe poſſe certiſſimè & evidentiſſimè intelliguntur. Ad novam hanc lucem exultavit, ſed & ſuperbiit; non enim in ſchola eam didicerat humilitatis & charitatis, ubi non inflat ſcientia, ſed ædificat; non ſibi de ſuo plaudit lumine, ſed ipſi lumini & fonti luminis Deo; non imperitiori inſultat proximo, ſed indoleſcit & opitulatur. *Sed* ea Chriſti ſchola, ea Chriſti Philoſophia, non Platonis eſt; ut idoneus teſtis docet Auguſtinus, utramque expertus: Ibid. l. 8. cap. 20. *Sed tunc lectis Platonicorum illis libris,* *poſtea quàm inde admonitus quærerem incorpoream veritatem, inviſibilia tua per ea quæ facta ſunt intellecta conſpexi; & repulſus ſenſi quid per tenebras animæ meæ contemplari non ſinerer: certus eſſe te & infinitum eſſe, nec tamen per locos finitos infinitoſve diffundi.* Et mox: *Jam enim cœperam velle videri ſapiens, plenus pœna mea, & non flebam, inſuper inflabar ſcientia. Ubi enim erat illa ædificans charitas à fundamento humilitatis, quod eſt Chriſtus Jeſus? Aut quando illi libri me docerent eam? in quos me propterea prius quàm Scripturas tuas conſiderarem, credo voluiſti incurrere; ut imprimeretur memoriæ meæ, quomodo ex eis affectus eſſem; & cùm poſtea in libris tuis manſuefactus eſſem, & curantibus digitis tuis contrectarentur vulnera mea, diſcernerem atque diſtinguerem quid interſit inter præſumptionem & confeſſionem: inter videntes quò eundum ſit, nec videntes quà, & viam ducentem ad beatiſſimam patriam, non tantùm cernendam, ſed inhabitandam.*

Subdit Auguſtinus arripuiſſe ſe tunc Epiſtolas Pauli, & ibi tandem vidiſſe ſe non lumen tantùm veritatis, ſed unde ad ſe illud deflueret, fontem gratiæ & veritatis Chriſtum; vidiſſe ſe tenebras per peccatum naturæ noſtræ affuſas, & impreſſa animabus noſtris varia vitiorum, ac ſuperbiæ maximè vulnera; & quibus his medicinam fieri neceſſe eſt, lacrymas pœnitentiæ, humilitatem, ſuſpiria, charitatem. Quorum ne apex, ne littera quidem eſt ulla in libris & in ſcholis Platonicorum. Ibid. c. 21. *Hoc illæ litteræ non habent. Non habent illæ paginæ vultum pietatis hujus, lacrymas confeſſionis, ſacrificium tuum, ſpiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, populi ſalutem, ſponſam, civitatem, aram Spiritus ſancti, poculum pretii noſtri. Nemo ibi cantat: Nonne Deo ſubdita erit anima mea? Ab ipſo enim ſalutare meum: Etenim ipſe eſt Deus meus & ſalutaris meus, ſuſceptor meus, non movebor amplius. Nemo ibi audit vocantem: Venite ad me qui laboratis. Et dedignantur ab eo diſcere, quoniam mitis eſt & humilis corde. Abſcondiſti enim hæc à ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis.*

Viderunt illi Platonici eandem quam nos intuemur Patriam cœleſtem, ubi incommutabili Veritate ſaginatur & beatur mens: ſed viam quæ illuc perduceret, non viderunt, ſuſpiria, gemitus, Chriſtum: quo factum eſt, ut illuc irruentes in dæmoniorum ludibria inciderent: *Aliud eſt de ſylveſtri cacumine videre patriam pacis, & iter ad eam non invenire, & fruſtra conari per invia, circum obſidentibus & inſidiantibus fugitivis deſertoribus, cum principe ſuo leone & dracone: & aliud tenere viam illuc ducentem, cura cœleſtis Imperatoris munitam, ubi non latrocinantur qui cœleſtem militiam deſeruerunt.*

V. Hæc temperata eſt Auguſtini de Philoſophis potiſſimùm Platonicis cenſura. Quantum enim & ornamenti accedit Theologiæ noſtræ, & munimenti ab ea Philoſophia, quæ ſupra corporea & ſenſibilia omnia aſſurgere docet, mentes animaſque incorporeas cogitare, Deum ipſum intelligere, & Dei Filium, ſempiternam ejus Sapientiam, quæ ipſamet eſt Patria noſtra, cui diu noctuque ſuſpirandum eſt? Sed quorſum hæc omnia, ſi ex his ingraveſcant & flagitia, & ſempiterna ſupplicia? Pergit Auguſtinus, ut ad Simplicianum ſe contulerit, illum Ambroſii in Epiſcopali inſtitutione Patrem; eique cùm narraſſet errorum ſuorum circuitus, gratulatus ille ſibi ſit, quòd in Platonicos potiùs Philoſophos incidiſſet, quàm in alios quoſcumque; ſed & ſtatim commonuerit, ut ad Chriſtianæ humilitatis tyrocinia animum adjiceret, & exemplo uteretur Victorini ipſius, qui cùm faſtigium diu occupaſſet & gloriæ & litteraturæ totius ſæcularis, non ita pridem ad Chriſtianam infantiam, ad baptiſmum, ad Chriſti humilitatem & crucem acceſſiſſet. *Ubi autem commemoravi legiſſe me quoſdam libros Platonicorum, quos Victorinus quondam rhetor urbis Romæ, quem Chriſtianum defunctum eſſe audieram, in Latinam linguam tranſtuliſſet, gratulatus eſt mihi quòd non in aliorum Philoſophorum ſcripta incidiſſem, plena fallaciarum & deceptionum ſecundùm elementa hujus mundi; in iſtis autem omnibus modis inſinuari Deum & ejus Verbum. Deinde ut me adhortaretur ad humilitatem Chriſti, ſapientibus abſconditam, & revelatam parvulis, Victorinum ipſum recordatus eſt.* Confeſſ. l. 8. cap. 2.

VI. Non ergo contemnenda prorſus Philoſophia, ut quæ non aliud ſit, quàm amor ſapientiæ; ſed hujus mundi Philoſophiam damnant Scripturæ. Verè enim Chriſtus, qui Sapientia ipſa eſt, conteſtatur, Regnum ſuum non eſſe hujus mundi; quo ſatis innuit alium eſſe mundum ab oculis corporeis ſemotiſſimum, quem mente contuemur. Idem Auguſtinus alibi: *Hoc Græcum verbum, quod Philoſophia nominatur, Latinè amor ſapientiæ dicitur.* De Ordine. L. 1. c. ult. *Unde etiam divinæ Scripturæ, quas vehementer amplecteris, non omnino Philoſophos, ſed Philoſophos hujus mundi evitandos atque irridendos eſſe præcipiunt. Eſſe autem alium mundum ab iſtis oculis remotiſſimum, quem paucorum ſanorum intellectus intuetur, ſatis Chriſtus ſignificat, qui non dicit: Regnum meum non eſt de mundo: ſed, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Nam quiſquis omnem Philoſophiam fugiendam putat, nihil nos vult aliud, quàm non amare ſapientiam.*

VII. Quid præclarius autem in hanc rem, quàm quod idem Auguſtinus alibi de ſeipſo narrat: perlecto in Scholis Ciceronis libro, qui Hortenſius inſcribitur, & quo hortamenta ad ſapientiam continentur, ita exarſiſſe ſe in amorem ſapientiæ ante annum ætatis ſuæ vigeſimum, ut ad eam jam tum fuiſſet evolaturus, abruptis omnibus ſæcularium rerum vinculis, niſi illum nonnullorum hominum exiſtimatio retardaſſet. L. de bea Vita. *Ego ab uſque undeviceſimo anno ætatis meæ, poſtquam in ſchola Rhetorum librum illum Ciceronis, qui Hortenſius vocatur, accepi: tanto amore Philoſophiæ ſuccenſus ſum, ut ſtatim ad eam me transferre meditarer. Sed neque mihi nebulæ defuerunt, quibus confunderetur curſus meus.* Et paulò pòſt: *Lectis autem Platonis pauciſſimis libris, cujus te ſtudioſiſſimum accepi, collataque cum eis quantum potui etiam illorum auctoritate, qui divina Myſteria tradiderunt; ſic exarſi, ut omnes illas vellem ancoras rumpere, niſi me nonnullorum hominum exiſtimatio commoveret.*

VIII. At in libro de vera Religione cùm declaraſſet Auguſtinus, quàm conſentanea ſint Chriſtiano dogmati, quæ ſcripſere Platonici de Deo, de Verbo, de beata in cœlis patria, de virtutum omnium elimatiſſimis officiis; & quàm fruſtra Philoſophi illi hæc conati ſint Orbi perſuadere, & in mores inducere: tum demum ita concludit: ſi Plato, ſi Platonici reviviſcerent, & hæc viderent Orbi univerſo promulgata & perſuaſa fuiſſe, & in mores invecta per Chriſtum, ejuſque diſcipulos, tum verò exclamaturos eſſe, *Hæc ſunt quæ perſuadere populis non auſi ſumus; & eorum potiùs conſuetudini ceſſimus, quàm illos in noſtram fidem voluntatemque traduximus.* L. de vera Relig. c. 3. 4. Atque inde id unum ſupereſſe argumentatur, ut Philoſophi illi paucis mutatis ſententiis atque verbis fiant Chriſtiani, ſicut complures Platonici fecerunt. *Itaque ſi ad hanc vitam illi viri nobiſcum agere potuiſſent, viderent profectò cujus autoritate faciliùs conſuleretur hominibus; & paucis mutatis verbis atque ſententiis Chriſtiani fierent, ſicut plerique recentiorum noſtrorumque temporum Platonici fecerunt.*

Quod ait ſanctus Pater poſſe ex Philoſophis fieri Chriſtianos, *paucis mutatis verbis atque ſententiis:* non temerè quidem ab eo dictum eſt; ſed nec oſcitanter legendum eſt à nobis. Nam paucæ ſunt hæreſes, de quibus non idem dici poſſet, poſſe eas Catholicæ veritati paucis mutatis verbis atque ſententiis ſociari. Et tamen peſtilentiſſimæ illæ ſunt hæreſes.

Epiſt. 56.

IX. Prolixè rurſus alibi diſputat Auguſtinus, cùm Platonici intellexiſſent non eſſe ſummum Bonum niſi in Deo, viderentque apud vulgus hominum invaluiſſe, & primas tenere, vel Stoicos, qui in virtute animi; vel Epicureos, qui in voluptate corporis illud conſtituunt; ita ſecum ſtatuiſſe, ut illos oppugnarent, ſuum ipſi dogma occultarent; atque ita omnia refellerent, nihil affirmarent. *Inter eos autem qui fruendum Deo, à quo & nos & omnia facta ſunt, unum atque ſummum bonum noſtrum eſſe dicunt, apud illos eminuerunt Platonici, qui non immeritò ad officium ſuum pertinere arbitrati ſunt, Stoicis & Epicureis maximè, & propè ſolis omnino reſiſtere.*

Ibidem.

Unum ergo deerat Platonicis, perſona divinæ authoritatis, qua hominum contumaciam frangerent, & ſibi interim credere, ac fide purgari cogerent, qui nondum intelligere poſſent: deerat & divinæ humilitatis exemplum, quo ſuperbia elideretur, qua homines tumebant & cæcabantur: id utrumque à Chriſto repræſentatum eſt; unde & orbi univerſo perſuaſum eſt, quod Platonici paucis diſcipulis inſuſurraverant in Scholæ ſuæ latibulis. *Reperies Epicureos & Stoicos acerrimè inter ſe dimicantes. Eorum verò litem conantes dijudicare Platonicos, occultantes ſententiam veritatis, & illorum vanam in falſitate fiduciam convincentes & redarguentes: ſed non ſicut illi errorum ſuorum, ita Platonici veræ rationis perſonam implere potuerunt. Omnibus enim defuit divinæ humilitatis exemplum, quod opportuniſſimo tempore per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum illuſtratum eſt: cui uni exemplo in cujuſvis animo ferociter arrogantis, omnis ſuperbia frangitur & emoritur.* Et mox: *Cùm ergo talia ſentirent Platonici, quæ neque docerent carni deditos homines, neque tanta eſſent authoritate apud populos, ut credenda perſuaderent, donec ad eum habitum perduceretur animus, quo iſta capiuntur; elegerunt occultare ſententiam ſuam, & contra eos diſſerere, qui verum ſe inveniſſe jactarent.* Et infrà: *Oppugnatos autem eſſe nomine Epicureorum & Stoicorum à Platonicis eos, qui in corporis vel in animi natura ponerent & finem boni, & cauſas rerum, & ratiocinandi fiduciam, eo rem ſucceſſione temporum eſſe devolutam, ut cum Chriſtianæ etiam ætatis exordio rerum viſibilium atque æternarum fides per viſibilia miracula ſalubriter prædicaretur hominibus, qui nec videre, nec cogitare aliquid præter corpora poterant; beato Apoſtolo Paulo, qui eandem fidem Gentibus præſeminabat, iidem ipſi Epicurei & Stoici, in Actibus Apoſtolorum contradixiſſe inveniantur.* Ex quibus id demum concludit Auguſtinus: *Ex quo intelligitur ipſos quoque Platonicæ gentis Philoſophos, paucis mutatis, quæ Chriſtiana improbat diſciplina, invictiſſimo uni Regi Chriſto pias cervices oportere ſubmittere, & intelligere Verbum Dei homine indutum, qui juſſit, & creditum eſt, quod illi vel proferre metuebant.*

Civit. L. 1. cap. ult. L. 2. c. 14.

X. Quanquam autem tam multa nobiſcum ſentirent Platonici, in bene multis tamen diſſentiebant; unde & adversùs eos ſpecialiter idem Auguſtinus oſtendebat inſtituendam eſſe diſputationem. *Contra Philoſophos, non quoslibet, ſed qui apud illos excellentiſſima gloria clari ſunt, & nobiſcum multa ſentiunt, &c.* Et infrà: *Nos quidem Platonem, nec Deum, nec ſemideum perhibemus, nec ulli ſancto Angelo ſummi Dei, nec veridico Prophetæ, nec Apoſtolo alicui, nec cuilibet Chriſti Martyri, nec cuiquam Chriſtiano homini comparamus: cujus noſtræ ſententiæ ratio, Deo proſperante, ſuo loco explicabitur.*

L. 8. c. 3. 4.

Ibidem.

Inferiùs verò Auguſtinus de Socrate quidem dubitat, an quando a rerum naturalium contemplatione homines avocabat, & ad morum ſanctimoniam totos ut ſe conferrent excitabat, id eo conſilio faceret, quòd illos vellet priùs purgandis moribus mentibuſque ſuis incumbere, ut tum demum pura mentis acie intueri Deum poſſent, qui prima & ſumma rerum omnium cauſa eſt, & in quo vivunt naturarum temporalium omnium rationes æternæ. At de Platone non dubitat, quin ita ille de Deo ſenſerit, ut in eo eſſet & omnium cauſa ſubſiſtendi, & lumen intelligendi, & fons ſanctè ac beatè vivendi. Audiamus primùm quid de Socrate ſenſerit: *Non mihi autem videtur poſſe ad liquidum colligi, utrùm Socrates, ut hoc faceret, tædio rerum obſcurarum & incertarum ad aliquid apertum & certum reperiendum animum intenderit, quod eſſet beatæ vitæ neceſſarium, propter quam unam omnium Philoſophorum invigilaſſe ac laboraſſe videtur induſtria. An verò, ſicut de illo quidam benevolentiùs ſuſpicantur, nolebat immundos terrenis cupiditatibus animos ſe extendere in divina conari: quandoquidem ab eis cauſas rerum videbat inquiri, quas primas atque ſummas, non niſi in unius veri ac ſummi Dei voluntate eſſe credebat. Unde non eas putabat niſi mundata mente poſſe comprehendi: & ideo purgandæ bonis moribus vitæ cenſebat inſtandum, ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus, naturali vigore in æterna ſe attolleret: naturamque incorporei & incommutabilis luminis, ubi cauſæ omnium factarum naturarum ſtabiliter vivunt, intelligentiæ puritate conſpiceret.* Et aliquantò pòſt de Platone: *Fortaſſis enim qui Platonem cæteris Philoſophis gentium longè rectèque prælatum acutiùs atque veraciùs intellexiſſe, atque ſecuti eſſe fama celebriore laudantur, aliquid tale de Deo ſentiunt, ut in illo inveniatur, & cauſa ſubſiſtendi, & ratio intelligendi, & ordo vivendi.* Denique quid diſcriminis ſtatuerit Auguſtinus inter Pythagoram, Socratem & Platonem, ex his mox ejus verbis dilucidum fit: *Itaque cum ſtudium ſapientiæ in actione & contemplatione verſetur; unde una pars ejus activa, altera contemplativa dici poteſt: quarum activa ad agendam vitam, id eſt, ad mores inſtituendos pertinet; contemplativa autem ad conſpiciendas naturæ cauſas, & ſinceriſſimam veritatem: Socrates in activa excelluiſſe memoratur: Pythagoras verò magis contemplativæ quibus potuit intelligentiæ viribus inſtitiſſe. Proinde Plato utrunque jungendo Philoſophiam perfeciſſe laudatur.* Cùm denique triplicem Gentilium Theologiam diſtinxiſſet Auguſtinus, fabuloſam, civilem, & naturalem, omnibus his Platonicam incomparabiliter præſtare demonſtrat, ut quæ Deum unum revereatur, & rerum authorem omnium, & mentium illuſtratorem, & æternæ largitorem beatitudinis. *Non ſolùm ergo iſta, quæ duæ Theologiæ continent, fabuloſa ſcilicet & civilis, Platonicis Philoſophis cedant, qui verum Deum, & rerum autorem, & veritatis illuſtratorem, & beatitudinis largitorem eſſe dixerunt: Sed alii quoque Philoſophi, qui corporalia naturæ principia corpori deditis mentibus opinati ſunt, cedant his tantis & tanti Dei cognitoribus viris; ut Thales, &c.*

Ibidem. L. 8. c. 5.

Ibid. c. 11

XI. Unde autem illa Plato acceperit, quæ tam finitima ſunt noſtris placitis, cùm in Ægypto opinarentur aliqui Hieremiam ab eo auditum fuiſſe, id negat Auguſtinus accuratæ temporum rationi convenire poſſe, cùm ex ea conſtet centum fermè pòſt annis natum eſſe Platonem. Quin etiam negat Auguſtinus Platoni in Ægypto potuiſſe communicari Scripturas Hebraicas Græco ſermone curante Ptolomæo donatas, cùm ea verſio perfecta non ſit niſi annis admodum pòſt ſexaginta. Ex quo patet, quod per interpretem tantùm ex eis, aut & ex Ægyptiis litteris, potuerit aliquid Plato delibare. *Quapropter in illa peregrinatione ſua Plato nec*

Hieremiam videre potuit, tanto ante defunctum; nec eaſdem Scripturas legere, quæ nondum fuerant in Græcam linguam translatæ, qua ille pollebat: niſi fortè quia fuit acerrimi ſtudii, ſicut Ægyptias, ita & iſtas per interpretem didicit.

Unde autem potiſſimùm conjiceret Auguſtinus, non omnino expertem fuiſſe Platonem noſtrarum Scripturarum, id ipſe mox aperit; quod nempe illi Philoſophus ſit amator ſapientiæ, quo nihil magis flagrat in Scripturis: quodque Deum prædicaret eſſe ipſummet Eſſe ſummum & incircumſcriptum, quod non facilè oſtendi poteſt à quoquam antè, vel dictum eſſe, vel ſcriptum, quàm Moyſes Deum adduceret ita de ſe loquentem, *Ego ſum, qui ſum.* En ipſa Auguſtini ibidem verba; l. 8. c. 11. *Quod Plato dicit, amatorem Dei eſſe Philoſophum, nihil ſic in illis ſacris Litteris flagrat: & maximè illud, quod & me plurimùm adducit, ut pene aſſentiar, Platonem illorum librorum expertem non fuiſſe, quod cùm ad ſanctum Moyſen iſta verba Dei per Angelum perferantur, ut quærenti quod ſit nomen ejus, qui eum pergere præcipiebat ad populum Hebræum ex Ægypto liberandum, reſpondeatur: Ego ſum qui ſum; & dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos: tanquam in ejus comparatione qui verè eſt, quia incommutabilis eſt, ea quæ mutabilia facta ſunt, non ſint. Vehementer hoc Plato tenuit, & diligentiſſimè commendavit. Et neſcio utrum hoc uſpiam reperiatur in libris eorum, qui ante Platonem fuerunt, niſi ubi dictum eſt: Ego ſum qui ſum; & dices eis: Qui eſt, miſit me ad vos.*

XII. Denique inficias ire nemo poteſt, quin illud, quod apud Platonicos decantatiſſimum eſt, & ex quo potiſſimùm ipſi invidia conflata eſt Platoni, Chriſtianæ Theologiæ ſit adprimè conſentaneum; geminum ſcilicet eſſe mundum, alterum intelligibilem, naturarum ſenſus corporeos fugientium, in quo veritas habitaret; alterum ſenſibilem, rerum & naturarum corporearum, qui cùm mutabilis ſit, & nunquam ſui ſimilis, hinc de eo ajebat Plato, non veritatem, ſed ſimilitudinem veri ei tribui debere. Hunc enim ad illius imaginem factum eſſe. De hoc opiniones eſſe, de illo certiſſimas & conſtantiſſimas diſciplinas. Quem Plato intelligibilem mundum vocitabat, hunc Eccleſiaſtici Scriptores ſpiritalem dixere; dixere & carnalem, quem ille ſenſibilem. Et illi & nobis id convenit, ut ſenſibili mundo inhærere & inſeneſcere, ſtultorum ſit, vel rudium & tyronum; ſapientes autem & probi, hinc aufugiant, & in intelligibili mundo plurimùm verſentur, ut ibi incommutabili paſcantur veritate; hi nimirum de quibus Paulus ait, *Noſtra autem converſatio in cœlis eſt.* Audiendus jam eſt nobis Auguſtinus, contra Academicos, ubi hæc in hunc modum extricat: Cont. Academ. l. 3. cap. 17. *Sat eſt enim ad id quod volo, Platonem ſenſiſſe duos eſſe mundos, unum intelligibilem, in quo ipſa veritas habitaret; iſtum autem ſenſibilem, quem manifeſtum eſt nos viſu tactuque ſentire. Itaque illum verum, hunc veriſimilem, & ad illius imaginem factum. Et ideo de illo in ea quæ ſe cognoſceret anima velut expoliri & quaſi ſerenari veritatem; de hoc autem in ſtultorum animis non ſcientiam, ſed opinionem poſſe generari. Quidquid tamen ageretur in hoc mundo, per eas virtutes quas civiles vocabat, aliarum verarum virtutum ſimiles, quæ niſi paucis ſapientibus ignotæ eſſent, non poſſe niſi veriſimiles nominari. Hæc & alia hujuſmodi mihi videntur inter ſucceſſores ejus quantum poterant eſſe ſervata, & pro myſteriis cuſtodita. Non enim aut facilè iſta percipiuntur, niſi ab eis, qui ſe ab omnibus vitiis mundantes, in aliam quandam pluſquam humanam conſuetudinem vendicaverint, aut non graviter peccat quiſquis ea ſciens quoslibet homines docere voluerit.*

XIII. Parco operæ & tempori, ne plura ex Auguſtino in hanc rem congeram; ne etiam multa ejuſdem argumenti ex ipſius Platonis operibus: qui non diſſimulat aliquoties multa ſe ex Barbarorum Philoſophia corraſiſſe; quos non alios eſſe poſſe, quàm Ægyptios & Hebræos: & hos potius, quàm illos, alibi à nobis demonſtratum eſt. Unum id ſupererat, ut declararem, quàm multa ſint ab Auguſtino in Platone & Platonicis reprehenſa, quàm multa confutata; atque ita purgarem illum à nimii in Platonem ſtudii invidia, quam & à ſe ſtuduit ipſe abſtergere. Sed meæ me jam hìc prolixitatis pudet, & ei rei ſatis me feciſſe puto in Dogmatibus ipſis Theologicis de Deo, Deique proprietatibus; cui ipſi Tractatui ſi tam multa ex Platone & Platonicis omnibus aſperſi, propenſiùs condonabit Lector, ut ſpero, poſtquam ſeriò legerit, quæ in hoc capite ſunt ultrò citròque à me diſceptata.

Quoniam autem & ab Auguſtino & à nobis ex Plotino decerpta complurima ſunt eorum, quæ Platoni aſcribuntur, ut ne temerè id factum quiſquam putet, libet hìc inſerere, quæ de utroque hoc Philoſopho habet Auguſtinus illo in ipſo libro tertio contra Academicos: Cap. 18. *Oſque illud Platonis quod in Philoſophia purgatiſſimum eſt & lucidiſſimum, dimotis nubibus erroris emicuit, maximè in Plotino; qui Platonicus Philoſophus ita ejus ſimilis judicatus eſt, ut ſimul eos vixiſſe; tantum autem intereſt temporis, ut in hoc ille revixiſſe putandus ſit.*

CAPUT XXXVI.

Proſit, an obſit Philoſophia Theologiæ Chriſtianæ ex aliis Patribus.

I. Quid ex Lactantio ſenſerit Plato, Ariſtoteles, Cicero de Deo, de Religione.

II. Ex Arnobio oſtenditur, non Catholicos tantùm, ſed & hæreticos omnes, & Philoſophos ipſos fidei inniti alicujus ducis & authoris ſui: eo diſcrimine, quod ſolis Catholicis dux ſit æterna veritas Chriſtus.

III. Quam Philoſophiam aſpernetur Ambroſius.

IV. Claudianus Mamertus Platoni tribuit perſpicuam Trinitatis cognitionem.

V. Abælardi eandem fiduciam, & de Spiritu ſancto, quod eſſet Mundo anima, ut retuderit Bernardus; quodque non verè & propriè Chriſtus hominem de captivitate diaboli redemerit.

VI. Et Platonem admiratur Clemens Alexandrinus & Philoſophiam, ut quæ Gentilium pædagogus eſſet ad Chriſtum, ut lex Judæorum.

VII. Philoſophia ſectas omnes complectitur quodammodo: ab Hebræis Scripturis Græcè verſis multa hauſit: ita Chriſto præparavit.

VIII. Non omnem ex eodem, ſed Epicuream & Stoicam Philoſophiam damnavit Paulus: ſectas ſingulas fruſtula veritatis aſſecutas aliqua putat Clemens, & Græcos ab Hebræis multa ſumpſiſſe.

IX. Numa Pythagoreus Hebraicam Philoſophiam & religionem Romæ inſtituerat, perdiu ante Græcos.

X. Cùm perfecta ſit Chriſtiana Doctrina, quomodo illi adjumento ſit, ſive Dialectica, ſive Philoſophia Græca, ex eodem.

XI. Iterum Pythagoras, Plato, Moyſes. Multa tamen Philoſophi illi à ſumma ipſa divinæ ſapientiæ luce hauſerunt, contemplando, divinando, conjectando. Unde & perſæpè aberrarunt, ut erroris ſola expers ſit Chriſti Philoſophia.

XII. Moyſes, Plato, Lex, Philoſophia paucos ad ſe traxit: ipſa ſapientiæ perſona Chriſtus ad ſe omnes traxit, & trahit adhuc, unde necdum trahere ceſſavit.

I. JAm inde ab exordiis Chriſtiani nominis minùs abhorruiſſe nos à Platonicis, quàm à cæteà cæteris Philoſophorum ſectis; minùs adverſatos viciſſim nobis eſſe Platonicos, quàm cæteros Philoſophos, argumento eſſe poſſunt, quæ ſuperiori capite dicta ſunt: ne illud Actorum repetam, ubi Lucas Paulum teſtatur adversùs Stoicos & Epicureos decertaſſe, cùm nihil ejuſmodi dicat de Platonicis. Lactantius certè cum varias & fluctuantes Philoſophorum de Deo ſententias retuliſſet, hæc denique ſubjungit de Ariſtotele, de omnium ſapientiſſimo Platone, & de Cicerone in ejus Lactant. L. 1. c. 4. ſemper veſtigia ingrediente: *Ariſtoteles quamvis ipſe ſecum diſſideat, ac repugnantia ſibi dicat & ſentiat; in ſumma tamen unam mentem mundo præeſſe teſtatur. Plato, qui omnium ſapientiſſimus judicatur, Monarchiam planè apertèque defendit; nec æthera, aut rationem, aut naturam; ſed ut eſt Deum nominat: ab eo mundum hunc perfectum atque mirabilem eſſe fabricatum. Quem Cicero ſecutus atque imitatus in plurimis, Deum frequenter confitetur, ac ſupremum vocat in iis libris, quos de Legibus ſcripſit: ab eoque regi mundum argumentatur.* Et ne tamen exiſtimes uſquequaque noſtros homines Platonis ſequaces fuiſſe, audi quid idem ipſe Lactantius alibi de eo dicat; ſomniatam magis ab eo, quàm cognitam Dei Religionem; etſi Socrates ejus defenſioni, & ſuperſtitionum deteſtationi immoriendum, ſanguinemque impendendum eſſe non dubitaverit, in eoque L. 5. c. 15. Chriſtianis præluſerit. *Plato quidem multa de uno Deo locutus eſt; à quo ait conſtitutum eſſe mundum: ſed nihil de religione. Somniaverat enim, Deum non cognoverat. Quod ſi juſtitiæ defenſionem vel ipſe, vel quilibet alius implere voluiſſet, in primis religiones deorum evertere debuit, quia contrariæ ſunt pietati. Quod quidem Socrates quia facere tentavit, in carcerem conjectus eſt; ut jam tunc appareret, quid eſſet futurum iis hominibus, qui juſtitiam veram defendere, Deoque ſingulari ſervire cœpiſſent.*

II. Arnobius libro ſtatim primo contra Gentes, cùm eluviones & calamitates omnes publicas in Chriſtianorum invidiam Ethnici retorquerent, hanc calumniam ineptiſſimam propulſabat authoritate Platonis, qui ſæva illa diluvia & conflagrationes mundi alternantes non aliud quam ejus Arnob. l. 1. Bibl. Patr. Tom. 15. pag. 13. purgationes eſſe interpretabatur. *Opinionibus improbis criminamur eventa naturæ? Plato ille ſublimis apex Philoſophorum & columen, ſæva illa diluvia, & conflagrationes mundi, purgationem terrarum ſuis eſſe in commentariis prodidit: nec vir prudens extimuit humani generis ſubverſionem, cladem, ruinas, interitus, funera, rerum innovationem vocare, & juventutem his quandam redintegratis viribus comparari.* Alibi autem rurſus vide ut retundat jactantiam Gentilium, qui authoritati Platonis & Plotini & Numenii cum toti incumberent, Chriſto nos credere vetabant, cujus tantò abſolutior authoritas eſt: L. 2. *Quid eſt, quod in hac parte, aut vos plurimum habeatis, aut nos minùs? vos Platoni, vos Platino, vos Numenio, vel cui libuerit creditis: nos credimus, & acquieſcimus Chriſto. Iniquitas hæc quanta eſt, ut cum utrique auctoribus ſtemus, ſitque nobis & vobis unum & ſocium credere: vobis velitis dari, quod ita ab illis dicatur accipere? nos ea, quæ proferuntur à Chriſto, audire & ſpectare nolitis? Atqui ſi cauſas cauſis, partes partibus voluerimus æquare: magis nos valemus oſtendere, quid in Chriſto fuerimus ſecuti; quàm in Philoſophis, quid vos.*

Quæ mihi tantò aptiùs hìc inſerenda viſa ſunt, quantò hinc evidentius fit, non fideles Catholicos tantùm fidei & authoritati plurimùm tribuere, quod & ipſi profitentur ac præ ſe ferunt: ſed & Philoſophos, perinde ut & hæreticos Eccleſiæ Catholicæ deſertores. Nam quotuſquiſque eorum qui Platonicis, vel Stoicis ſtudebant, & eorum ſe nomine & gloria veſtiri gaudebant, penitiſſima eorum dogmata callebat? Quotuſquiſque hæreticarum ſectarum ſtudioſus interiores earum doctrinæ receſſus ſcrutatus eſt? Pauciſſimi certè id laboris in ſe ſuſcipere, aut voluerunt, aut valuerunt: reliqui omnes innituntur ducum principumque ſuorum famæ & authoritati; euntque, non quo eundum vident, ſed quo ducuntur. Unum illos inter & nos illud eſt apertiſſimum diſcrimen, quod illi authoritati ſe addixere unius alicujus hominis, vel Sectæ, quæ & falli poteſt, & fallere; nos uni acquieſcimus authoritati Sapientiæ ipſius ſempiternæ Chriſti, cujus doctrina nobis ipſiuſmet ore, tum ab ejus Diſcipulis, & ab Eccleſiis conſignata eſt in omnem terrarum orbem ſparſis, quæ ne fingi quidem poſſunt in eandem omnes fraudem, vel in eundem errorem conſenſiſſe.

Plura nos alibi in hanc rem diſſeruimus ex Platone, cui ratum illud fixumque fuit, de Deo deorum filiis credendum eſſe, & fide magis quàm ratione ad Deum perveniri, quòd ille ſupra rationem & ſupra intelligentiam ſit; porro nos quod ratione, quod intellectu non poſſumus, fide complecti. Non injuria ergo rurſum idem Arnobius: L. 2. *Plato ille divinus, multa de Deo digna, nec communia ſentiens, &c.* Sed nec injuria idem non multò pòſt Platonicos ipſos convenit, cogitque confiteri, ſola Platonis authoritate, adeoque ſola fide niti eos, cùm conſpiratiſſimè dicunt, Corpora noſtra mortalia eſſe, propterea quòd non ipſe ea compegerit ſummus Deus, ſed minoribus diis compingenda mandaverit: Animaſque noſtras à ſummo ipſo Deo deſcendiſſe, ideoque immortales eſſe. Nihil horum vel Plato, vel Platonis aſſeclæ viderant; nihil horum poterant tam certa & tam dilucida ratione demonſtrare, quàm certum & quàm dilucidum eſt, tria & ſeptem eſſe decem. Ergo ſola vel Majorum, vel Magiſtrorum fide id amplectebantur; quod nec Plato ipſe detrectabat, à Barbaris, à Majoribus, à Deorum filiis multa ad nos vera dogmata propagata eſſe profeſſus. Scitè ergo Arnobius ibidem: *Si penitus ſpectetur rei cujuſque natura, in ſimili & vos eſtis, quam in nobis reprehenditis, cauſa. Non enim quia dicitis ab ipſo animas Rege deſcendere, ac ſuccedere in hominum formas, exploratum aliquid dicitis, & in luce poſitum manifeſtiſſimæ veritatis. Conjicitis enim, non ſcitis: ſuſpicamini, non tenetis; nam ſi ſcire illud eſt, quod ipſe tu videris, aut cognoveris animo continere; nihil eorum quæ aſſeritis, poteſtis vos dicere aliquando vidiſſe, id eſt, animas ſede ab ſupera & regione deſcendere. Suſpicione ergo utimini, non cognitionis expreſſa fide. Quid eſt autem ſuſpicio, niſi opinatio rerum incerta, & in nil expoſitum jaculatio mentis illata? Ergo qui ſuſpicatur, non tenet; nec in lumine poſitus cognitionis incedit.*

III. Philoſophiam aſpernabatur Ambroſius, ſed ſi verba ejus ſeriò expendas, non repudiatur ab eo, niſi quæ aliena eſt à rerum divinarum fide; quæ uni ſe rationi totam committit, quæ verborum aucupio, & diſputationum tendiculis graſſatur, ſeducitque mentes; porro hæc vitia nihil vetat abſtergi, his purgatam Philoſophiam retineri. Ambroſius Tom. 2. pag. 1357. In Pſal. 118. Octon. 22. *Sapientia enim hujus mundi, ſtultitia eſt apud Deum. Elaborandum eſt igitur, ut in hoc ſæculo ſtulti ſimus; nihil nobis cum Philoſophia, ne fidem noſtram per elementa mundi hujus traducat à vero, ne quis aſſertionem noſtram per Philoſophiam deprædetur. Sic enim Arianos in perfidiam ruiſſe cognovimus, dum Chriſti generationem putant uſu hujus ſæculi colligendam. Reliquerunt Apoſtolum, ſequuntur Ariſtotelem. Reliquerunt ſapientiam, quæ apud Deum eſt; elegerunt diſputationis tendiculas, & aucupia verborum ſecundùm Dialecticæ diſciplinam, cùm clamet Apoſtolus: Ne quis vos deprædetur per Philoſophiam, & inanem ſeductionem ſecundùm traditiones hominum, ſecundùm elementa hujus mundi, & non ſecundùm Chriſtum.*

IV. Ex Claudiano Mamerto Presbytero, & in Viennenſis Epiſcopatus adminiſtratione tantùm non fratris ſui Mamerti Collega, unum aut alterum proferam teſtimonium, tam vehemens & tam exertum, ut & ipſe ei diffiderem, niſi antè Auguſtinus, & alibi allegatus à nobis Cyrillus in eandem ſententiam ei præluſiſſent. Verbi nimirum divini, nec ſummo Patri diſparis generationem tam apertè à Platone demonſtratam eſſe, ut eam jam quodammodo non tam fide, quàm intellectu comprehendere poſſint, qui huic ſe Philoſophiæ immergere voluerint. En ipſa Claudiani verba, Bibl. Patr. Tom. 4. pag. 631. Libro ſecundo de Statu Animæ: *Igitur Plato procedat in medium, à quo verè claret, quàm magnum in ſemet bonum genus humanum negligat, noſtro præſertim ſæculo, quo dictis factiſque cœlitus editis, eatenus religio conclamata eſt, ut penè jam credendi labore ſubmoto, tempore fidei ſcientiæ fructum capeſſat, laboriſque mercedem opere non patrato percipiat. Quo fit ut mirari admodum dignè nequeam hujus Platonis animum, qui tantis equidem ſæculis ante puerperium virginis, ante prædicatam ſummæ Trinitatis in gentibus unitatem ineffabilem, unum tres in divinitate perſonas, laudabili auſu, mirabili ingenio, non imitabili eloquio, quæſivit, invenit, prodidit, Patrem Deum, paternamque mentem, artem ſive conſilium, nec non utriuſque horum amorem mutuum, unam ſummam, æquiternam, indiviſam divinitatem: non ſolùm ita credi oportere docuit, ſed ita eſſe convicit.*

Hæc ille, ubi & id ſubjungit, non facilè perſuaderi poſſe, illius animam Philoſophi mortalem fuiſſe, qui mentis ſuæ aciem inferre potuit in illud arcanum æternumque æternæ Veritatis, ſummæque in unitate Trinitatis lumen. *Perſuadere mihi non poſſum, quod Philoſophi hujus anima corporea fuerit, &c.*

V. Sentio quantum hinc emergere poſſit periculi in fidem, & in ſanctos Eccleſiæ Patres, ſi Plato Philoſophus à Claudiano Mamerto dicatur, non ſola fide, ſed ratione comprehendiſſe, quod maximè inacceſſum habet Eccleſiæ fides, quod ſancti Patres ſupra rationem, ſupra creati ingenii vim eſſe tradiderunt. Sentio hinc Abaelardum adversùs ſanctos Patres ferocire cœpiſſe, teſte Bernardo: Bernard. Epiſt. 189. 190. *Denique in ſugillationem Doctorum Eccleſiæ magnis effert laudibus Philoſophos; adinventiones illorum & ſuas novitates Catholicorum Patrum doctrinæ præfert & fidei.* Et univerſim de Abaelardo omnia ad Philoſophicas quæſtiones revocante: *Et dum paratus eſt de omnibus reddere rationem, etiam quæ ſunt ſupra rationem, & contra rationem præſumit, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quàm ratione rationem conari tranſcendere? Et quid magis contra fidem, quàm credere nolle, quidquid non poſſis ratione attingere?* Si enim ſacramentum omnium abſtruſiſſimum unius & trinæ Deitatis Platoni pervium, & in ſplendidiſſima luce objectum obviumque fuit, quæ non eidem, quæ non Abaelardo patuerint noſtræ diſciplinæ myſteria? Ita confidebat Abaelardus, dum unus inſurgebat adversùs omnes ſanctos Patres, negabatque opus fuiſſe, ut nos ſanguine ſuo Chriſtus redimeret de captivitate diaboli, cui per peccatum noſmet ipſi addixeramus. Contra ſe non credere tantùm, ſed intelligere profitebatur, qui & Trinitatis non fidem, ſed intellectum ſe conſecutum eſſe confidebat; quin & Auditoribus ſuis eandem lucis copiam pollicebatur. Epiſt. 190. *Et ſic promittens intellectum auditoribus ſuis, in his etiam quæ ſublimiora & ſacratiora profundo illo ſinu ſacræ fidei continentur, ponit in Trinitate gradus, in majeſtate modos, numeros in æternitate.* Quàm fideret autem Platoni, & ex ejus placitis mundum hunc animal ingens & præſtantiſſimum eſſe garriret; cui & Spiritus ſanctus non adeſſet tantùm ut opifex, ſed ineſſet ut anima; quantùm nec Plato forſan ipſe affirmabat: Ibidem. *Mundum juxta Platonem tantò excellentius animal eſſe, quantò meliorem animam habet Spiritum ſanctum. Ubi dum multùm ſudat, quomodo Platonem faciat Chriſtianum, ſe probat Ethnicum.*

Vide jam ut præ Philoſophis Patres Eccleſiæ, præ ratione & Philoſophia contemptui haberet: *Sciendum eſt, ait, quod omnes Doctores noſtri poſt Apoſtolos in hoc conveniunt, quod diabolus dominium & poteſtatem habebat ſuper hominem, & jure eum poſſidebat,* Et mox: *Sed ut nobis videtur, ait, nec diabolus unquam jus aliquod in homine habuit, niſi fortè Deo permittente, ut carcerarius: nec Filius Dei, ut hominem liberaret, carnem aſſumpſit.* Quæ inſolentiſſima Abaelardi verba ita Bernardus exagitat: *Quid in his verbis intolerabilius judicem, blaſphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non juſtius os loquens talia fuſtibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nonne omnium meritò in ſe provocat manus, cujus manus contra omnes? Omnes, inquit, ſic, ſed non ego ſic. Quid ergo tu? Quid melius affers? Quid ſubtilius invenis? Quid ſecretius tibi revelatum jactas, quod præterierit ſanctos, effugerit ſapientes? Aquas furtivas & panes abſconditos puto apponet nobis iſte. Dic tamen, dic quidquid illud eſt, quod tibi videtur, & nulli alteri. An quod Filius Dei non ut hominem liberaret, hominem induit? Hoc planè nemini te excepto videtur: tu videris ubi videris. Non enim hoc à ſapiente, non à Propheta, non ab Apoſtolo, non denique ab ipſo Domino accepiſti. Magiſter gentium accepit à Domino, quod & tradidit nobis. Magiſter omnium ſuam doctrinam fatetur non eſſe ſuam: Non enim, ait, à meipſo loquor; tu verò de tuo nobis tradis, & quod à nemine accepiſti. Qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Tibi proinde ſint, quæ tua ſunt.* Et rurſus ibidem: *Ego Prophetas & Apoſtolos audio, obedio Evangelio, ſed non Evangelio ſecundùm Petrum. Tu nobis novum condis Evangelium? Quintum Eccleſia Evangeliſtam non recipit. Quid Lex, quid Prophetæ, quid Apoſtoli, quid Apoſtolici viri nobis aliud evangelizant, quàm quod ſolus tu negas, Deum videlicet factum hominem, ut hominem liberaret? Et ſi Angelus de cœlo aliud nobis evangelizaverit, anathema ſit. Sed qui venerunt poſt Apoſtolos, Doctores non recipis, homo qui ſuper omnes docentes te intellexiſti. Denique non erubeſcis dicere quod adversùm te omnes ſentiant, cùm ab invicem non diſſentiant.*

VI. Si quos ſuprà Mamertus æquo vehementiùs incenderat in admirationem Platonis & Philoſophorum: hos, ut arbitror, retudit hìc Bernardus, & ad eum qui Theologis conſentaneus eſt modum revocavit. Ad Græcos jam accedo, & ſtatim ad Clementem Alexandrinum, qui Platonem ait Philoſophico veritatis amori, etiam Hebraicæ veritatis ſcintillas addidiſſe, derivatis ſcilicet in Philoſophiæ Græcæ hortos Scripturarum noſtrarum fontibus. *Ille qui veritatem Philoſophorum ita ſectatus eſt Plato, ut Hebraicæ veritatis ſcintillam excitarit.* Clem. Alex. L. 1. Pæd. & 3. Et alibi: *Qui autem in hoc quoque Moyſis eſt imitator longè optimus Plato.* Et rurſus alibi: *In legibus itaque Plato, qui eſt ex Hebræis Philoſophus.* At univerſim de Philoſophia priſca ante Chriſti Adventum ita cenſet Clemens, ſic illam datam eſſe Græcis, ut Legem Hebræis, quæ illos ad Chriſtum initiaret, & quaſi manuduceret, velut præluſoria quædam diſciplina, velut pædagogus ad Chriſtum: ac proinde ex Philoſophia illa ſumi debere, ſi qua in rem ſint noſtram, ut quæ opes ſint divinæ & univerſalis providentiæ; denique etiamnunc uſui nobis eſſe poſſe docet illam Philoſophiam Græcam, ſi fidem per demonſtrationem colligere ſtudeamus.

Atque

Strom. l. 1. pag. 207. *Atque erat quidem ante Domini adventum Philoſophia Græcis neceſſaria ad juſtitiam : nunc autem eſt utilis ad Dei cultum & pietatem iis qui fidem colligunt per demonſtrationem . Quoniam pes, inquit, tuus non offenderit, ſi quæ bona ſunt ad Dei providentiam referas , ſive Græca ſint , ſive noſtra : omnium enim bonorum Deus eſt cauſa : ſed aliorum quidem principaliter , ut Teſtamenti veteris & novi : aliorum autem per conſequentiam, ſicut Philoſophiæ . Fortè autem principaliter tunc etiam Græcis data fuit , priuſquam Dominus Græcos quoque vocaſſet . Nam ipſa quoque Græcos Pædagogi more docebat , ſicut Lex Hebræos ad Chriſtum . Præparat ergo Philoſophia, ei viam muniens, qui à Chiſto perficitur.*

VII. Cæteras diſciplinas idem mox docet Philoſophiæ , Philoſophiam ipſam Theologiæ tanquam dominæ ſuæ ancillari , eique viam munire & complanare in animis noſtris ; unde & virtutes Philoſophicæ illis aditum præſtruunt virtuti- Ibidem Pag. 208. bus, quæ ad Deum ipſum referuntur. *Circulares diſciplinæ conferunt ad Philoſophiam , quæ eſt ipſorum domina : ita etiam ipſa Philoſophia ad parandam conducit ſapientiam . Eſt enim Philoſophia quidem exercitatio, ſapientia verò rerum divinarum & humanarum , & cauſarum ipſarum ſcientia. Eſt enim ſapientia domina Philoſophiæ , ſicut illa illius quæ præcedit diſciplinæ . Si enim Philoſophia profitetur continentiam & linguæ & ventris , & eorum quæ ſunt ſub ventrem , & eſt propter ſe eligenda; multò videbitur venerabilior & præſtantior, ſi exerceatur propter Dei honorem & cognitionem.*

Nec Clementem latebat tamen, vix poſſe germanam Philoſophiam à Theologia omnino ſejungi ; quandoquidem illa veritati indagandæ tota vacat, hæc Veritatem illam Chriſtum ipſum Dei Verbum eſſe docet . *Hinc ergo dicimus Philoſo-* Ibidem Pag. 209. *phiam nuda ratione habere inquiſitionem veritatis & naturæ eorum quæ ſunt . Hæc autem eſt veritas , de qua ipſe dixit Dominus : Ego ſum veritas .* Et rurſus : *Diſciplinam quæ præcedit eam , quæ eſt in Chriſto quietem , exercere mentem & excitare intelligentiam, generando ingenii acumen aptum ad inquirendum per veram Philoſophiam , quam inventam vel potiùs acceptam Myſtæ habent ab ipſa veritate.*

Quam verò Philoſophiam tanti faciat Clemens , ſic ipſe manifeſtat ; non hanc aut illam Sectam; ſed quæ Sectæ univerſæ rectè & religioſè , verèque ſanxerunt . Eſt enim non hæc , aut Ibid. p. 211. illa, ſed univerſa Veritas Chriſtus. *Philoſophiam autem non dico Stoicam , nec Platonicam , aut Epicuream, & Ariſtotelicam; ſed quæcumque ab his Sectis rectè dicta ſunt , quæ docent juſtitiam cum pia ſcientia , hoc totum ſelectum , dico Philoſophiam .*

Porro Sectas pleraſque mox innuit potuiſſe plurima mendicare ex Hebraicis Litteris, poſtquam eæ Græcè verſæ fuerunt . Adde quod ſuprà monuit Auguſtinus potuiſſe & Pythagoram & Platonem , alioſque diutiſſimè peregrinatos cum Hebræis conſueſcere, & Scripturas ipſis interpretan- Ibidem. tibus audire. *Propterea enim Græca voce expoſitæ ſunt Scripturæ, ut nullum unquam ignorantiæ poſſint prætextum afferre , cum poſſint quæ ſunt apud nos audire , ſi tantùm voluerint . Aliter dicit aliquis de veritate, aliter veritas ſeipſam interpretatur. Aliud eſt veritatis conjectura, & aliud veritas; aliud ſimilitudo, aliud idipſum quod eſt.*

Nec tamen hìc ſibi ipſi obſtrepit Clemens, qui Platonicæ ſectæ præ aliis tantum tribuerat. Unde Pag. 213. & mox , *Sic itaque veri amator Plato , veluti à Deo incitatus dicit , Ego inquit ſum ejuſmodi , ut nulli alii credam , niſi rationi , Λόγῳ , quæ mihi conſideranti optima viſa fuerat.* Ut enim illa veritas , cujus contemplationi & amori ſe devovet Philoſophia , ſempiterna & incommutabilis eſt veritas, Deus Verbum : ita ratio illa, quæ luce ſua & poteſtate dominatur menti , cogitque ſibi aſſentiri , ut in demonſtrationibus contingit , & in primis intelligentiæ principiis , illa inquam ratio Clementi videtur ipſum eſſe Dei Verbum , Λόγος. Ratio: *Sic itaque veri amator Plato, ve-* Ibidem. *luti à Deo incitatus dicit : Ego , inquit , ſum ejuſmodi , ut nulli alii credam niſi rationi , quæ mihi conſideranti optima viſa fuerit . Eos ergo reprehendit qui abſque mente & ſcientia credunt opinionibus, utpote quod non oporteat relicta recta & ſana ratione, ei credere quæ eſt falſi particeps. A veritate enim aberraſſe malum eſt.*

VIII. Quæ ſit porrò Philoſophia illa, cui Paulus infamiæ notam inuſſit , ſic tradit Clemens : Epicuream illam eſſe, quæ divinis voluptatem colit honoribus, & mundi adminiſtratricem Providentiam extinguit; itemque Stoicam, quæ Deum corpus eſſe ſomniavit. Enimverò Clementis, immo & Pauli Apoſtoli ævo , non aliæ ſuperſtites erant ſectæ ullæ præter tres iſtas , Platonicam , Stoicam , Epicuream . *Et rurſus Paulus , Vide-* Ibid. p. 216. *te , ne quis ſit , qui vos ſeducat per Philoſophiam & inanem deceptionem , ſecundùm traditionem hominum , ſecundùm elementa mundi , & non ſecundùm Chriſtum . Philoſophiam quidem non omnem ; ſed Epicuream , cujus etiam meminit Paulus in Actibus Apoſtolorum , reprehendens , quæ tollit providentiam , & in Deorum numerum refert voluptatem ; & ſi qua alia honore affecit elementa , quæ dum eorum non conſtituit cauſam efficientem, ne viſione quidem apprehendit opificem. Quin etiam Stoici, quorum ipſe quoque meminit , non rectè dicunt , Deum , cùm ſit corpus , viliſſimam pervaſiſſe materiam.*

Subjicit non multò pòſt Clemens Græcorum , aut etiam Barbarorum Philoſophorum ſectas , quaſi fruſtula veritatis aliqua aſſecutas eſſe, alias alia ; eum compotem ergo fore totius veritatis , qui ex illis omnibus ſelegerit , & contexuerit , quod habent ſingulæ præſtantiſſimum . Nec eſſe quod erubeſcamus aliquid à Poetis , vel Philoſophis mutuari , cùm Paulus ipſe non ſemel hoc nos exemplo informaverit . *Philoſophiæ tam Bar-* Pag. 218. 219. *baræ , quàm Græcæ hæreſes , unaquæque id quod ſortita eſt, tanquam totam jactat veritatem. Lucis autem, ut opinor, exortu omnia illuminantur. Univerſi ergo Græci ac Barbari quicunque veritatem deſiderarunt , alii quidem non paucas , alii verò partem aliquam , ſi modò ullam , veritatis Verbi habere oſtendi poſſunt .* Et paulò poſt : *Sic ergo & Barbara & Græca Philoſophia æternæ veritatis avulſam quandam particulam , non è Bacchi mythologia , ſed ex Verbi quod ſemper eſt Theologia, decerpſit . Qui autem diviſa rurſus compoſuerit, & perfectum verbum unum fecerit , ſcias futurum , ut veritatem citra periculum contempletur .* Et paulò inferiùs : *Epimenidem Cre-* Pag. 219. *tenſem , Græcum Prophetam novit Paulus, cujus etiam meminit in Epiſtola ad Titum ſic dicens : Dixit quidam ex ipſis proprius Propheta, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Et teſtimonium hoc verum eſt . Vides quomodo etiam Græcorum Prophetis dat aliquid veritatis . Nec erubeſcit , & ad ædificationem , & ad aliquorum converſionem diſſerens, uti Græcis poematibus .* Cùmque probaſſet Hebræis Philoſophis & Prophetis multò recentiores fuiſſe Græcos , cùm Poetas, tum Philoſophos; & Græcos multas peregrinationes inſtituiſſe in Ægyptum & in Orientem , ubi ſedes fixerant Hebræi ; denique Græcæ Philoſophiæ principes compluſculos , vel Phœnices fuiſſe , vel Phœnicibus , Hebræis , Ægyptiiſque proximos; illud tandem concludit, ne ipſum quidem Platonem diſſimulare potuiſſe , à Barbaris & Ægyptiis mutua ſe accepiſſe pulcherrima quæque Philoſophiæ ſuæ ornamenta. *Plato autem* Pag. 221. *non it inficias , ſe ea quæ ſunt præſtantiſſima in*

Philoſophia mercatum eſſe à Barbaris, & ſe fatetur veniſſe in Ægyptum. Aliquantò expreſſiùs advertit Clemens Paulum ipſum, & aram ignoti Dei apud Athenienſes ad verum Deum orbis conditorem traduxiſſe, & Arati Poetæ Græci laudaſſe verba, ut id exemplo ſanciret ſuo, quod hìc molimur, Græcæ Philoſophiæ egregia quæque vendicari noſtræ Theologiæ. *In ipſo enim* Pag. 231. *vivimus, & movemur, & ſumus, ſicut & quidam veſtrorum Poetarum dixerunt. Hujus namque genus ſumus. Ex quibus clarum eſt, quod etiam Poeticis utens exemplis, ex Arati Phænomenis approbat, quæ apud Græcos rectè dicta ſunt, & per ignotum Deum, honorari quidem per circumlocutionem à Græcis opificem Deum ſignificavit.*

IX. Numam Regem Romanorum laudat Clemens, tanquam Pythagoræ diſcipulum, ex cujus inſtitutis à Moyſe hauſtis, Romanos docuerat Deum unum colere in ſpiritu & veritate, ſine templis, ſine aris, ſine ſtatuis; qualis Romana Religio perſeveravit annis centum & ſeptuaginta. Longo autem tempore poſt Numam Philoſophi Græci emerſere. Ergo Philoſophiam Barbari excoluere omnium primi, & tum demum illa ad Pag. 233. Græcos venit. *Numa autem Rex Romanorum erat quidem Pythagoreus; ex iis autem quæ à Moyſe tradita ſunt adjutus, prohibuit Romanis, ne homini, aut animali ſimilem Dei facerent imaginem. Cùm itaque centum & ſeptuaginta primis annis templa ædificarent, nullam imaginem, nec affictam, nec depictam fecere. Occultè enim eis indicarat Numa, quod id, quod eſt optimum, non alia ratione quàm ſola mente ulli licet attingere. Philoſophia ergo, res quædam valde utilis, olim quidem floruit apud Barbaros, per gentes reſplendens: poſtea autem venit etiam ad Græcos.* Pag. 236. Et aliquantò pòſt: *His omnibus Judæorum genus eſt longè antiquius; & eam quæ apud ipſos ſcriptis mandata eſt Philoſophiam, cœpiſſe ante Græcam, multis verbis oſtendit Philo Pythagoreus.*

X. Nodum illum ſolvere aliquantò pòſt adgreditur Clemens, quì fieri poſſit, ut Græca ſive Philoſophia, ſive Dialectica, Chriſtianæ Theologiæ ſuis omnibus numeris per ſe abſolutæ & perfectæ, vel ornamento ſit, vel etiam adjumento. Reſpondet autem Theologiam noſtram, ſeu ſapientiam eſſe quidem perfectam, & nullius indigere, cùm illa Dei virtus ſit & ſapientia; at Dialecticam uſui tamen eſſe, ut hæreſes debilitet, ut Sophiſtarum argumentationes diluat, ut inſtar ſepis & valli ſit adversùs incurſiones hoſtiles. Quanquam enim his ſubſidiis non egeat Dei virtus ipſa & ſapientia; erat tamen conſentaneum, ut has etiam humanas artes & diſciplinas honeſtaret, & quaſi conſecraret, cùm ſuis illas uſibus applicat. Aut ſi mavis, ut ait Clemens, Fides, Veritas, Theologia, cibus eſt quo anima rationalis veſcitur, quam immortali & divino cibo veſci par eſt: at Philoſophia & Dialectica veluti appoſitiſſima quædam ſunt condimenta; quo non video quid aptius dici poſſit in eam quam Scholaſticam vocamus Theologiam, quæ ratione & via ſapientiam tractat, præcipua cum laude methodi & Pag. 234. perſpicuitatis. *Perſpicuitas itaque opem fert ad tradendam veritatem: & dialectica, ne proſternamur ab hæreſibus, quæ faciunt incurſiones. Et eſt quidem per ſe perfecta, & nullius indiga Servatoris doctrina, cum ſit Dei virtus & ſapientia. Accedens autem Græca Philoſophia, non veritatem facit potentiorem, ſed debilem adversùs eam efficit Sophiſticam argumentationem, & propulſans doloſas adverſus veritatem inſidias, dicta eſt vineæ apta ſepes & vallus. Et quæ eſt quidem ex fide veritas, tanquam panis neceſſaria eſt ad vivendum; quæ autem præcedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis & bellariis.*

XI. Nec ſine piaculo omitti poteſt, quod idem Clemens inferiùs de Pythagora, de Platone & de Moyſe diſſerit; ita enim illorum texit encomium, ut Plato à Pythagora, Pythagoras à Moyſe, ſive à Moyſis libris & diſcipulis multa didicerit; immo & à Moyſe Moſaiciſque ſcriptis multa mendicaverit Plato, unde & illi partum cognomen Moyſis Attici. *Sicut enim Pythagoras multa ex noſtris tranſtulit in ſuorum dogmatum traditionem:* Strom. l. 1. pag. 351. *Numenius autem Philoſophus Pythagoreus apertè ſcribit: Quid enim eſt Plato, niſi Moyſes qui loquitur Atticè? Hic Moyſes erat Theologus & Propheta; ut autem nonnulli, ſacrarum legum interpres. Genus ejus & res geſtas, & vitam, ipſæ ſcripturæ quæ ſunt fide dignæ prædicant: & tamen à nobis quoque dicendum eſt, quod Moyſes cum prima origine genere eſſet Chaldæus, natus eſt in Ægypto, cum majores ejus propter diuturnam famem ex Babylone migraſſent in Ægyptum.*

Quod autem Philoſophos aliqui dixere Patriarchas hæreticorum, nec eo probro Platonem abſolvunt, eam maculam videtur eluere voluiſſe Clemens, quando Marcionem declarat ingratè & imperitè feciſſe, quando errorum ſuorum ſemina & occaſiones ex Platone aucupatus eſt. L. 3. p. 317. *Cæterùm ſatis dilucidè oſtenſas eſſe exiſtimo, externorum alienorumque dogmatum occaſiones, Marcionem ingratè & indoctè accepiſſe à Platone.*

Nec omnia tamen vult Clemens tum Platonis, tum Pythagoræ præclariſſima dogmata, aliorumque Philoſophorum, ex Moſaicis Scripturis decerpta fuiſſe; ſed ex inſtinctu etiam divino, & quadam veluti ſive divinatione, ſive conjectatione multa aſſecutos eſſe, & in eadem ipſa incidiſſe cum Prophetis noſtris placita veritatis, regente illos ſuperno lumine, & intimam animæ rationalis cum veritate cognationem provehente; ut Moſaica, Chriſtianaque Philoſophia Solis inſtar ſit, à quo Philoſophi illi apto aliquo veluti fomite admoto lucem ſuffurati fuerint. *In ſumma Pythagoras, & qui ſunt ex eo cognominati,* Strom. l. 1. pag. 408. *una etiam cum Platone maximè ex aliis Philoſophis, uſi ſunt legiſlatore, ut conjici poteſt ex ipſis dogmatibus: & cum per rectè conjectantem famam divinationis, non abſque inſtinctu divino concurriſſent cum quibuſdam vocibus Prophetis, & veritatem per partes & ſpecies tractaſſent, non obſcuris appellationibus, nec extra rerum declarationem ingredientibus honorarunt, cùm accepiſſent manifeſtationem conjunctionis, quæ intercedit cum veritate. Unde Græca quidem Philoſophia eſt ſimilis illuminationi, quæ fit ex ſcirpo, quem homines accendunt, lucem artificiosè à Sole ſuffurati.*

Vel ex his autem ipſis, quæ hìc in commendationem Philoſophiæ etiam Platonicæ inculcamus, dilucidum eſt non potuiſſe ipſam non ſubinde lapſare, & in varios errores impingere; ut quæ conjectando, divinandoque multa dixerit, & de veritatis Sole tantum in ſe lucis derivarit, quantum poteſt ex admoto aliquo ad cœleſtem ignem fomento. Id rurſus Clemens confirmat ex Platone, qui confitetur ediſcendam neceſſariò eſſe veritatem, aut à Deo, aut ab iis qui à Diis duxere originem. Quantò ergo uberiùs Eccleſia à Filio ipſo Dei unigenito veritatem edidicit? Etſi ergo Philoſophia utcunque Theologiæ nomine & laude decorari poſſit, quatenus de Providentia Dei, & beatæ vitæ æternitate non abſurdè diſſerit; in multis tamen aliis deficit, deviatque, ut quæ non ab ipſo Dei Filio, non ab ipſa perſona veritatis totam hauſerit Religionem, non ipſius maximè æternæ veritatis ad humanum genus allapſum, & inhumanationem. *Si ergo* L. 6. p. 486. *vel ex Platonis ſententia, aut à Deo, aut ab iis qui à Diis duxere originem, verum ſolum diſci poteſt: meritò à divinis eloquiis eligentes teſtimonia,*

monia, jactamus nos veritatem diſcere per Filium Dei, quæ fuerunt quidem primum prædicta, deinde declarata. Quæ autem ad veritatem inveniendam adjuvant, ne ipſa quidem ſunt rejicienda. Ipſa certè Philoſophia, quæ annunciat providentiam, & beatæ quidem vitæ remunerationem, miſeræ autem punitionem, ſummatim theologiam tractat. Quæ autem accuratè & exactè traduntur, & quæ ſigillatim habentur, ea utique non ſervat. Neque enim de Filio Dei, neque de ea quæ eſt per providentiam œconomia tractat, ut nos: non enim divinam noverat religionem.

Summatim ergo à Clemente concluditur, Philoſophiæ utcunque & ex parte affulſiſſe veritatem, at nobis totam veritatis perſonam, & opulentiam indultam eſſe: unde Philoſophos non ſemel à ſcopo veritatis aberraſſe neceſſe eſt. Pag. 496. *Ergo Philoſophiæ quoque eſt aliqua veritas ſeparata ab aliis Philoſophis, & vera pulchritudo præter adulterinam. Non eæ ergo quæ ſunt in parte veritates, de quibus prædicatur veritas; ſed ipſa veritas eſt magna cura & ſtudio indaganda, non autem ſola nomina.* Judæis lex, Græcis Philoſophia à Deo conceſſa eſt, ſub qua tyrocinium aliquod ponerent, juſtitiæque & fidei præpararentur, quam adventu ſuo allatura eſſet ipſa ſapientiæ inhumanata perſona: Pag. 499. *Meritò ergo Judæis quidem lex, Græcis autem data eſt Philoſophia uſque ad adventum: hinc autem eſt univerſa ac generalis vocatio, ad peculiarem populum juſtitiæ, per eam quæ eſt ex fide doctrinam, per unum congregante Domino, qui eſt unus ſolus Deus amborum, Græcorum ſcilicet & Barbarorum, vel potiùs totius humani generis.* Nec per legem tantùm Moſaicam hinc, hinc per Philoſophiam, ſed & per leges civiles rudimenta aliqua capiebat genus humanum, ne ad extremam & deſperatam inſipientiam, aut improbitatem delaberetur; donec Servator omnium hominum Filius adventaret, ſecumque ſapientiam & juſtitiam & ſalutem integram adveheret: Pag. 500. *Porro autem genus quoque actionis eſt manifeſtiſſimum & per teſtamenta Domini, & per leges quæ ſunt apud Græcos, quin etiam per ea quæ ſunt præcepta in Philoſophia. Et ut ſemel dicam, omnis utilitas quæ ad vitam pertinet, ſuprema quidem ratione, à Deo omnipotenti qui præeſt omnibus Patre perficitur per Filium; qui etiam propterea eſt Servator omnium, inquit Apoſtolus, maximè autem fidelium.*

Tametſi verò integritas & perfectio veritatis per Chriſtum Chriſtique Theologiam advecta ſit, nihil prohibet tamen, quin ex Philoſophia ſæculari & voluptatis & utilitatis aliquid, immo & plurimum quandoque capiamus: quandoquidem & ſecundis menſis locus eſt poſt primas, non jucundus tantùm, ſed & utilis. *Qui eſt apud nos* Ibidem. *cognitione præditus, ὁ γνωστικὸς, (Theologus) ſemper verſatur in iis quæ ſunt præcipua. Sed ſi quando eſt ei otium, & tempus relaxandi animi ab iis quæ ſunt præcipua, loco alterius recreationis, Græcam quoque attingit Philoſophiam, ut qui ſit bellarium ad cœnam illaturus: non ut qui neglexerit ea quæ ſunt præſtantiora; ſed ut qui acceperit quantum decet, idque propter eas quas dixi cauſas.*

XII. Poſtremò denique, ait Clemens, cùm omnes homines & mendacio & errori obnoxii ſint, & ignorantiæ, non potuit ab illis tradi nobis pura & plena Veritas: ſed à ſola ipſa ſumma Sapientia ad nos allabente, & fontes ſapientiæ illimes uberrimoſque in Eccleſia ſua collocante; quidquid veritatis & juſtitiæ antea intermicabat, ei præludebatur, ei via præſtruebatur, per Moſaicos Magiſtros, per Philoſophos: unde nec hi, nec illi omnibus placuere, ſed pauciſſimis diſcipulis, non orbi terrarum; pauciſſimos allexere, ſibique abgregavere, non univerſum genus hominum: at ipſa Sapientia, ipſa Veritatis perſona Chriſtus omnes ad ſe traxit, Græcos & Barbaros, peritos & imperitos, Philoſophos ipſos & eorum diſcipulos: ſi necdum verò omnes pertraxit, id ex eo fit, quòd adhuc alliciat, adhuc trahat; cùm pulcherrimum ſit, non traxiſſe tantùm, ſed trahere: non viciſſe ſemel & perviciſſe, ſed ſemper vincere. Etiam nunc enim extinctis Philoſophorum Scholis, oppreſſis & extinctis penè Judæis, Gentilibus ſubinde ad nos accedentibus vincit Chriſtus, vincit Veritas. *Sola ergo eſt à Deo tradita, quæ eſt apud nos doctrina,* Ibidem Pag. 502. *à qua dependent omnes fontes ſapientiæ, quicumque ad veritatem tanquam ad ſcopum feruntur. Venientis certè ad homines Domini, qui nos erat docturus, innumerabiles fuere ſignificatores, annuntiatores, præparatores, Præcurſores ab alto ex mundi conſtitutione, per opera, per verba præſignificantes, prædicentes eſſe venturum, & quomodo, & quando, & quænam eſſent futura ſigna. Eminus certè lex præmeditatur & Prophetia. Deinde Præcurſor oſtendit præſentem; poſt quem Prædicatores docentes adventus virtutem ſignificant. Philoſophi Græcis ſolis, neque iis omnibus placuere, ſed Platoni quidem Socrates, & Xenocrati Plato, Ariſtoteles Theophraſto, & Cleanthi Zeno. Qui ſuos ſolos perſuaſerunt aſſeclas. Magiſtri autem noſtri verbum non manſit in ſola Judæa, ſicut Philoſophia in Græcia, ſed diffuſum eſt per totum orbem terræ, Græcorum ſimul & Barbarorum gentibus & vicis & totis urbibus perſuadens, totas domos & ſeorſum unumquemque ex iis qui audierunt, & ex ipſis etiam Philoſophis non paucos jam traducens ad veritatem.*

CAPUT XXXVII.

Rurſus ex ſanctis Patribus quanto Philoſophia Chriſtiana Theologiæ ſit adjumento.

I. Ex Euſebio, Platonicæ Philoſophiæ laus, & derivatio ex Scripturis noſtris, ante Alexandri Magni tempora Græcè verſis. Quàm novi fuerint Sapientes & Philoſophi Græci, & quàm multa ab Hebræis acceperint.

II. Rurſus quanta Platonis cum Moyſe conſonantia, ex eodem Euſebio: etſi & permagna ſit aliquando diſſonantia.

III. Philoſophia ſemper aliquid novat; at Theologia illa ipſa, quam primus parens à Deo acceperat, quam ab eo Patriarchæ, ab his Moyſes, ab hoc Propheta, illa inquam ipſa eſt, quam Chriſtus Apoſtolis, hi Eccleſiis tradidere, toto orbe diſſeminatis.

IV. Quæ ex Euſebio dicta ſunt, eadem omnia ex Juſtino Martyre confirmantur.

V. Ex eodem Platonica, & omnis Philoſophia à Verbi ſapientia profecta eſt, quæ tandem carnem ipſamet noſtram induens, perfecit toto orbe terrarum, quod Græci fruſtra tentaverant Philoſophi.

VI. Pulcrum eſt in Platonicis, quòd ad incorporeorum contemplationem mentem evehant; at ad conſpectum Dei non evehit niſi Chriſtus, puritas, humilitas.

VII. Theophili, Tatiani, Chryſoſtomi judicium de ſummis Philoſophis & de Chriſti piſcatoribus.

I. VEnio ad Euſebii Cæſarienſis Epiſcopi Evangelicam Præparationem, ubi tum multa alia, tum illud refert ex Joſepho de Platone: *Plato certè quidem is qui propter ſingularem vitæ* Præp. Evang. L. 8. c. 8. pag. 369. *morumque gravitatem, & eximiam dicendi ac perſuadendi vim, qua Philoſophorum nationem longè ſuperavit, Græcorum omnium ore ad miraculum*

culum uſque celebratur. Alibi autem Euſebius ipſe : *Ariſtobulum Peripateticum etiam ante nos confeſſum eſſe, Hebræis è fontibus ſuam Græcos* L. 12. c. 13. Pag. 663.664. *hauſiſſe Philoſophiam*. Quod & ibidem ſtatim probat ex libro, quem Ariſtobulus ipſe Ptolomæo Regi inſcripſit : *Satis conſtat*, inquit, *Legum noſtrarum inſtituta ſequutum eſſe Platonem, & ſingula earum capita diligenter ac ſtudioſè perlegiſſe. Nam etiam ante Demetrium illum Phalereum, adeoque ante Alexandri ac Perſarum Imperium, ea jam omnia Græcè ab aliis converſa fuerant, quibus illa Hebræorum popularium noſtrorum ex Ægypto migratio, tum eorum ſeries, quæ cœlitus ipſis evenere, promiſſæ regionis occupatio, & univerſæ Legis expoſitio continetur : nemini ut dubium eſſe poſſit, quin ſuos in libros laudatus inde Philoſophus pleraque derivarit. Fuit enim is lectionis plurimæ, quemadmodum & Pythagoras, qui è noſtris ſelecta quoque permulta ſuis illis decretis inſeruit. Poſt, Regis Ptolemæi cognomento Philadelphi, avi tui tempore, qui omnes hoc in genere ſtudio & magnificentia ſuperavit, integram eorum, quæ noſtras ad leges pertinebant, omnium interpretationem præcipua Demetrii Phalerei totum negotium moderantis opera elaborarunt.*

Iſtud enimverò eſt, quod alicubi ſuprà inſinuavimus obiter, donec id hoc loco probaremus, ante decantatam illam Scripturæ Hebraicæ in Græcum verſionem per ſeptuaginta Interpretes, aliam quampiam evulgatam fuiſſe, ante ipſius etiam Alexandri tempora, & ex ea hauſiſſe Græcos complurima; licèt illa Septuaginta Interpretum editio Græca, & authoritate & numero librorum præcelluerit. Denique ita exiſtimat Ariſtobulus, ubi Pythagoras, Socrates, Plato divinam ajunt ſe audiſſe vocem; eos tunc ad id intueri, id imitari, quod in Geneſi legerant, Pag. 664. *Dixit Deus, & factum eſt*. Ita ergo Ariſtobulus : *Nam de ſingulis operibus ita pronuntiat, Dixitque Deus, & factum eſt. Id quod ego, Pythagoram, Socratem, ac Platonem cùm noſtra omnia curioſè rimati eſſent, omnino ſequutos exiſtimo, cùm ſeſe Dei vocem exaudire dicerent.*

Miſſa facio quæ ex Clemente Alexandrino compilavit Euſebius; illud omittere non poſſum, quod ipſe aliquantò peritiùs, quippe in doctrina temporum, ut ætas illa ferebat, verſatiſſimus, ſcripſit de ætate tum Poetarum, tum Sapientum & Philoſophorum Græcorum, ut inde conſtet longè antiquiſſimas fuiſſe Scripturas noſtras, & ex iis Græcos ac Barbaros Philoſophos alios omnes ſcripta L. 10. c. 4. ſua irrigaſſe. *Græci fatentur ipſi, nonniſi poſt Orpheum, Linum ac Muſæum, qui videlicet Theologorum omnium antiquiſſimi ac Principes, falſæ hujus de multitudine Deorum opinionis fundamenta jecerunt; viros illos omnino ſeptem Philoſophiæ in Græcia laude claruiſſe, quos ipſi quoque Sapientes nominarint. Atqui Cyro Perſis imperante floruerunt omnes : quo tempore Prophetarum apud Hebræos omnium noviſſimi extitere, annis poſt Trojana tempora amplius ſexcentis; poſt Moyſen verò non paucioribus mille ac quingentis, ut facilè tibi paulò poſt ex temporum ratione ſerieque conſtabit. Cæterùm eo circiter ævo, cùm recentiores iſti ſeptem Sapientes emerſiſſent, humanioris quidem & caſtigatioris diſciplinæ magiſtri fuiſſe perhibentur; ſed tamen præter celebres quaſdam eruditaſque ſententias, nihil admodum reliquerunt. At longè ſeriùs Philoſophorum in Græcia vigere nomen ac prædicari cœpit.*

Alibi rurſum Euſebius, quæ de rebus ſpiritalibus & incorporeis ſcripſit Plato, ea illum accepiſſe exiſtimat, tum ex Moyſe, tum ex aliis Prophetis : *Sive eam doctrinam fama & auditione* L. 11. c. 8. *acceperit, cùm certum ſit apud Ægyptios tunc temporis illum degiſſe, cùm Hebræi patria ſecundò pulſi, Perſis dominantibus in Ægypto verſarentur, &c.* Hoc jam multò probabilius, verſatum eſſe Platonem in Ægypto, non cum Jeremia, ſed longè poſteriùs ſub Imperio Perſarum, cùm ibi complures Hebræi agerent. Pergit deinde Euſebius ad declarandam illam prolixiſſimè Platonis cum Moyſe conſonantiam in naturis incorporeis elucidandis; pergit & poſtea ad reliquas Philoſophiæ Platonicæ partes, ut & in his demonſtret Platonem Scripturis hærere : aut ſicubi ab illis deflectat, tum aberrare. *Sed quoniam ejuſmodi eſt in conſtituendis incorporeæ, ſenſum-* Ibid. c. 18. pag. 557. *que fugientis naturæ rationibus Moyſen inter Platonemque conſenſio : reliquas deinceps Platonicæ Philoſophiæ partes videamus, eundemque Hebræorum in omnibus amantem ac ſtudioſum fuiſſe oſtendamus, niſi ſicubi dum plus humano ſenſui, quàm ferebat ſacrarum Litterarum veritas, indulgeret, longiùs exerravit. Id ſanè liquet, ubicumque verum feliciter attigit, Moyſis eum veſtigiis inſtitiſſe : eumdemque, quoties à Moyſis ac Prophetarum mente diſceſſit, toties differendo ac ratiocinando titubaſſe.*

II. Fide primùm rerum divinarum imbuendos eſſe homines rudes adhuc & intelligentiæ impatientes, docet Plato, & ex Platone Euſebius, ut ejus concentum declaret cum noſtra diſciplina; convenienter Iſaiæ, *Niſi credideritis, non intelligetis*; quo nihil apud ſanctos Patres decantatius. L. 12. c. 5. Pag. 577.578. Ex Platone idem mox oſtendit, defunctorum animas noſtrarum hìc adhuc rerum curam agere; idque interim credendum eſſe Legiſlatoribus, quando ad id probandum longo rationum circuitu opus eſſet, in quo plerique fatiſcerent : quod Euſebius concinere ait Macchabæorum libro, ubi legitur Hieremias jamdiu vita functus, orare pro populo. Etſi enim liber ille poſterior ſit Platone, ejus tamen rei fides in Hebræa gente præiverat, ut ibi poſtea litteris mandaretur.

Quærit inferiùs Euſebius, Cùm Plato videatur totam Moyſis & Hebræorum Religionem Græco ſermone promulgaſſe, ecquid cauſæ fuerit, ut Chriſtiani ex Græcis utique prognati, Moyſis potiùs quàm Platonis ſe diſcipulos profeſſi fuerint? L. 13. in Proem. p. 613. *Cùm ſuperioribus libris viderimus, Platonica ut plurimùm Philoſophia, Moyſis & ſacrorum apud Hebræos oraculorum quandam quaſi Græcam in linguam converſionem contineri, &c.* Et mox : *Ecquid tandem cauſæ ſit, quamobrem ſi Moyſi tam conſentaneè Plato philoſophatus eſt, Moyſis potiùs quàm Platonis doctrinam ſequamur; cum ſecùs utique factum oporteret; quod præter dogmatum ſimilitudinem, nobiſcum etiam, utpote Græcis, Græco magis homini, quàm Barbaro conveniret.*

Arduum non eſt ei quæſtioni facere ſatis; ſed ex ipſa illa quæſtione liquet, quàm perſuaſum fuerit tum Euſebio, & doctiſſimis pleriſque Patrum, mirum in modum affinem eſſe Platonico Chriſtianum dogma, ut non abſurdè dixerit ſuprà Auguſtinus Platonicos Philoſophos compluſculos paucis mutatis verbis atque ſententiis Chriſtianæ Eccleſiæ ſeſe aggregaſſe.

Sed ne tamen exiſtimet quis Euſebium plus nimio indulſiſſe famæ, aut amori Platonis & totius ejus Philoſophiæ : accipe quæ ille aliquantò inferiùs de ſexcentis ejus erroribus fœdiſſimiſque commentis pronuntiet, ut ab eo nos diſcedere, & ad Moyſen potiùs concedere neceſſe fuerit. Ex quo id efficitur, omnium quidem Philoſophorum amiciſſimum nobis & conjunctiſſimum eſſe Platonem; ſed permagnam nihilominus eſſe ejus ac noſtri dogmatis diſcrepantiam. L. 3. c. 14. pag. 705. *Nam quid ad me attinet iſta perſequi diutiùs, ac cæteros Platonis errores aperire; cùm ex paucis illis conjecturam facilè de iis etiam quæ tacitus prætereo, facere quiſque poſſit? Id quod nemo tamen abs me calumniandi animo dictum eſſe putet, cùm majorem in modum hominem ſuſpiciam ipſe quoque.*

Sic eſt ; equidem illum nobis Græcorum omnium amiciſſimum exiſtimo, & tanquam eum qui ſi minùs eadem prorſus quæ nos omnia, affinia certè admodum cognataque tradiderit, obſervo. Sed tamen ubi cum Moyſe ac cæteris Hebræorum Prophetis committitur, quàm iis intelligentiæ vi ceſſerit, aperio. Quanquam ſi quis eum arguendum ex profeſſo ſuſciperet, poſſet is profectò alia ſexcenta reprehendere.

L. 14. c. 3.

Pag. 719.

III. Ut liquidius autem fiat, quantò propiores Moyſis, quàm Platonis imitatores fuerimus, luculentiſſimè inferiùs docet idem Euſebius, à Moyſe temperatam quidem legibus fuiſſe Rempublicam, atque civilis politiæ formam : ſed quod ad fidem & Religionem pertinet, nihil prorſus eum novaſſe, ſed omnia poſteris ita tradidiſſe intacta atque intaminata, ut à Majoribus acceperat, qui & ipſi acceperant ab antiquioribus Patriarchis & ab ipſo uſque parente primo, quem Deus ipſe finxerat, inſtitueratque. Ex eo autem id quoque emerſit, ut neque Doctores ac Prophetæ qui Moyſi ſucceſſere, vel tantillum mutarint de antiqua illa fide, & primigenia Religione, quam intaminatam ab illis accepit, ſervavitque & ſervat etiamnunc Chriſti Eccleſia toto orbe diffuſa. Quo non video quid ſplendidius validiuſque dici poſſit ad Chriſtianæ ſive fidei, ſive Eccleſiæ, ſive Theologiæ commendationem adversùs hæreticas ſectas, & adversùs Philoſophicas Scholas qualeſcunque, quibus utriſque id familiare, id commune fuit, ut in dies ſemper aliquid novarent. Animos jam & aures advertamus Euſebio : *Veram Hebræi plenamque pietate Philoſophiam, ab ultima uſque memoria, penèque à primo, ut ita dicam, hominum ortu, diligenter penituſque rimati, eandem ad poſteros ſanam & integram tranſmiſere : atque ita quidem hanc veritatis doctrinam à parentibus liberi, quendam quaſi theſaurum longa ſucceſſione acceptum conſervarunt ; ut quæ decreta ſemel & conſtituta fuerant, iis nec addere quidquam auſi ſint, nec quidquam detrahere. Sanè quidem Moyſes ille ſapientiſſimus, idemque uti Græcis omnibus, quod ex ſuperioribus planè conſtat, antiquior, ita Hebræorum, qui ante ipſum plurimi vixerunt, ætate poſtremus ; ex iis quæ à vetuſtiſſimis Patribus de dogmaticæ Theologiæ rationibus ſancita erant, movere nihil, aut mutare ſtatuit : tantùm popularibus ipſe ſuis, quibus imperabat, conveniens ac proprium quoddam vitæ genus, & moderatæ Reipublicæ formam legibus temperavit. Hunc ſequuti Prophetæ, qui tanto poſt eum intervallo claruere, ne minimam quidem voculam mittere ſunt auſi, quæ vel à ſe ipſis, vel ab iis quæ Moyſi cæteriſque Deo caris hominibus placuerant, leviter diſſideret. Neque Chriſtiana profectò doctrina, quæ iiſdem hauſta ex fontibus, vi prorſus divina Græcos ſimul omnes Barbaroſque pervaſit, quidquam habet cum ſuperiorum illorum dictis legibuſque pugnans : niſi potiùs dicendum illud ſit, eandem penitus, quam illi Moyſe antiquiores Hebræi Deoque gratiſſimi tenuere, nec decretis modò Theologiæ, ſed etiam inſtitutis eandem ac moribus, vitæ ab ea formam rationemque præſcribi. Quæ quidem ejuſmodi eſt, ut una tam primorum, quàm mediorum, ac noviſſimorum ſententia voceque teſtata, veræ pietatis & Philoſophiæ certitudinem ac firmitatem habeat, ſuffragiis omnibus conſignatam. Atque illa ſic orbem univerſum implet, ut perinde ac ſi paulo ante ſata primùm, atque in lucem educta eſſet, adoleſcat in dies, & effloreſcat magis atque magis.*

L. 14. p. 729.
L. 15. p. 794. 796.

Parco operæ, ne hìc aſſuam quæ infrà diſſerit Euſebius, vel ex Numenio Pythagorico, qui Platonem eo ſecernit à Socrate & Pythagora, *quod utrumque miſcuerit Plato, & comitate Pythagoram, gravitate vicerit Socratem :* ſive ex Attico Platonico, diſputante adversùs Ariſtotelem, à Moyſe & Platone in conſtituenda finis ratione diſſidentem, diſſidentem & in virtutum doctrina, quas exiles & jejunas exhibet, nec ad Deum cum Platone, aut ad cœleſtia & æterna exemplaria retorquet.

Juſtinus Martyr. cohort. ad Græcos.

IV. Venio ad Juſtinum, qui non Martyris tantùm, ſed & Philoſophi nomine claruit. Is certè cùm adverſas & pugnantes retuliſſet vetuſtiſſimorum Philoſophorum ſententias de primo rerum omnium principio, ad Platonem tandem & ad Ariſtotelem delabitur, à quibus ſe Gentiles probabiliùs, ut ſibi videbantur, ſua ſe de Deo & de tota Religione placita accepiſſe jactabant. At ſtatim vel hos duos Philoſophiæ vertices demonſtrat Juſtinus multa de Deo, de anima, de mundo perabſurda ſenſiſſe, & inter ſe non diſſenſiſſe tantùm, ſed & ſectas reliquiſſe implicatis maximè inter ſe diſſidiis nobiles. Hinc ille id elicit, non poſſe ergo eos haberi primarios ſapientiæ & religionis magiſtros ; ideoque ad Hebræos multò his antiquiores reflectenda retrò eſſe veſtigia, & ab iis ediſcenda, quæ ipſi à Deo cùm didiciſſent, poſteris ſuis illibata tradiderunt, unde nec inter eos rixæ ebullierunt ullæ, aut novitates. *Quocirca cum veri nihil de religione à Doctoribus veſtris percipi poſſe conſtet, & idoneum ſatis documentum vobis ignorationis ipſi ſuæ, per diſſidentes inter ſe factiones exhibuerint : reliquum eſſe opinor, ut ad majores noſtros revertamur, qui & magiſtros veſtros longo tempore anteverterunt, & nihil nos de ſuis ipſorum cogitationibus & placitis docuerunt : minimè diſſentionibus invicem conflictantes, aut alii aliorum dicta evertere in animum inducentes : quippe qui omni contentionis ſtudio & factionum diſſidio liberi, ſicuti à Deo acceperunt, ita nobis doctrinam tradiderunt. Neque enim vel natura, vel ingenio humano res tam ſublimes & divinas hominibus cognitione aſſequi eſt poſſibile : ſed eo quod tum cœlitus in viros ſanctos deſcendit, gratuito opus eſt dono. Qui viri nihil indiguere arte dicendi, neque eis opus fuit, ut quidquam rixæ contentioniſve agerent cupiditate : ſed ut tantùm modò puros ſeipſos divini Spiritus operationi præberent : atque ita divinum è cœlo plectrum deſcendens quaſi inſtrumento quopiam citharæ alicujus vel lyræ viris juſtis utens, divinarum nobis & cœleſtium rerum cognitionem revelaret.* Qui rurſus idem inferiùs inculcat, non potuiſſe humani ingenii vim pervadere tam ardua & divina arcana, & conſtantiſſimam de iis doctrinam publicare ; ſed à Deo omnia neceſſariò manaſſe ad viros olim ſanctiſſimos, & ab his ad nos. *Fieri enim neutiquam poteſt, ſicuti ſæpiùs dixi, ut res tam magnas & divinas, qui non priùs à ſcientibus acceperint, vel ipſi intelligant, vel alios rectè docere queant.*

Sed & in Gentiles ipſos Philoſophos derivatas eſſe priſcorum Hebræorum doctrinas ac traditiones, idem ipſe Juſtinus infrà demonſtrat; unde & nonnulla depromit ex ipſo primùm Pythagora, tum ex Socrate & Platone. *Sic & hoc Pythagoras. Plato verò accepta cùm in Ægypto eſſet, ſicuti videtur, Moyſæ & aliorum Prophetarum de uno, eoque ſolo Deo doctrina, &c.* Illud verò potiſſimùm contendit, ex Moſaicis litteris Platonem accepiſſe, quidquid de Deo ſcripſit tanquam de primo Ente, ut nunc loquimur, & totius Entis plenitudine, convenienter ipſis Dei de ſeipſo ſermonibus ad Moyſen. Quin & Moyſen ipſum à Platone deſignari contendit, ubi aliqua de Deo ſtatuit juxta *vetus verbum*. Ecquod enim poteſt ante Platonem vetus hoc verbum fuiſſe, niſi Moſaicum ſcriptum, quo nullum antiquius, nullum non multò recentius tradunt Annales hiſtorici ? At cùm Hebræos non neſciret Plato Græcis exoſos eſſe, ſatius duxit eorum nomine abſtinere. *Proinde velut interpretari & exponere ignorantibus, quod arcanis verbis de æternitate Dei per parti-*

participium prolatum eſt , volens Plato , ita ad verbum ſcripſit : Ipſe ſanè Deus, ſicuti & vetus verbum eſt , principium , finem & medium rerum omnium obtinet . Hìc Plato clarè & apertè vetus verbum Moyſæ vocat legem . Moyſæ quidem ille nominis , aconiti metu , mentionem non faciens , cujus doctrinam Græcis ſciebat planè eſſe adverſam : vetuſtate autem verbi , Moyſen manifeſto deſignans .

V. Sed nihil opus eſt tam longo anfractu, ut declaremus in Platonis maximè Philoſophiam propendere Juſtinum : cùm in Apologia ſua ipſe priore profiteatur ſe Platonicæ ſectæ addictum fuiſſe. *Nam & ego ipſe Platonis diſciplinæ ſectator* . Quin & mox apertiſſimè docet alienam à Chriſto non eſſe , ſive Platonis , ſive aliorum Philoſophorum doctrinam, quæ duntaxat rationi & veritati conſtet ; hæc enim ratio & lux inſita omnibus hominibus ratione utentibus , delibatio quædam eſt , & participatio rationis illius & ſapientiæ ſummæ , rerum omnium architectæ , mentium omnium illuminatricis , quam nos Chriſtum vocare tum cœpimus , cùm humanos artus induit , & inter homines homo verſatus , ubique terrarum illuxit , & fontem ipſum ſe lucis eſſe demonſtravit , ex quo Philoſophi ſinguli ſingulos veritatis radios acceperant . *Non equidem quod alienæ ſint à Chriſto Platonis doctrinæ ; ſed quod ſibi ipſis non omnino conſtent ; ſicuti neque aliorum, Stoicorum videlicet, & Poetarum , & Hiſtoricorum . Pro ſe enim quiſque ex parte nativæ ſibique inſitæ divinæ rationis, id quod affine & cognatum ſibi eſſet cernens , rectè promulgavit* . Et paulò pòſt : *Quæcunque ergo apud omnes rectè dicta ſunt , noſtra Chriſtianorum ſunt . Ingeniti namque & ineffabilis Dei rationem ac verbum ſecundùm Deum, & adoramus & complectimur : quoniam noſtra cauſa id homo factum eſt , ut perpeſſionum noſtrarum participatione medicinam nobis faceret. Nam ſcriptores omnes propter rationis ſemen illis inſitum , perquàm tenuiter ea quæ ſint , cernere potuerunt . Aliud eſt enim ſemen alicujus , & imitatio pro virili parte conceſſa ; & aliud ipſum ſemen primarium , per cujus gratiam inde provenientem , participatio illa & imitatio exſiſtit .*

In Apologia verò ſecunda Socratem affirmat Juſtinus morte affectum fuiſſe , quòd dæmones vetaret divinis honoribus affici : Chriſtum id ipſum & agreſſum eſſe, & perfeciſſe, ut qui ſumma ipſa eſſet ratio & ſapientia , naturam humanam induta ; unde nec mors ei illata prohibere potuit, quin dæmones & idola toto terrarum orbe proſcripſerit. *Non modò enim apud Græcos per Socratem à ratione hæc ſunt reprehenſa, ſed apud Barbaros quoque ab ipſamet ratione & verbo conformato & homine facto , atque Jeſu Chriſto dicto .*

VI. Poſtremò denique ſuos alibi errores deſcribens Juſtinus , utque primùm ſe ad Pythagoreum magiſtrum contulerit, poſt ad Platonicum, antequam Chriſtianæ ſe diſciplinæ dicaret ; confitetur ſe Platonico dogmate magnoperè delectatum fuiſſe, nec ſine voluptate verſatum eſſe inter incorporeas naturas & cum ideis divinis , quarum contemplatio alas menti ejus addebat, ut ad Deum avolaret, eumque coram præſentem intueretur, qua illum ſanè fide & ſpe Platonici ſuſtentabant . *In hujuſmodi vero conſilii inopia , placitum mihi eſt , cum Platonicis quoque converſari . Itaque in urbe noſtra cum viro prudenti, atque inter Platonicos excellenti , qui non ita pridem eò venerat , plurimùm fui , promovi , & maximè quotidie crevi . Valde me delectabat incorporeorum notio , & idearum contemplatio mentem meam quaſi alis quibuſdam altiùs evehebat , atque intra breve tempus ſapientem me eſſe factum rebar. Illicoque Deum perſpecturum eſſe , per ſtultam perſuaſionem ſperabam . Nam hic Platonis Philoſophiæ finis eſt .*

Non abludebat ab his Auguſtinus , cùm ſuperiùs confirmabat vidiſſe Platonicos , non ſempiternam tantùm Dei ſapientiam, Verbum Deum, ſed & vitam æternam in eo nobis deſponſam : verùm ad eam pertingere non potuiſſe , quòd viam non tenerent , quæ eò duceret per pœnitentiæ lamenta , per peccatorum & cupiditatum terreſtrium purgationem, per humilitatem maximè , quam unus humano generi Chriſtus initiavit. Ita ſanè Juſtinus expertus, nec per Pythagoræos , nec per Platonicos potuiſſe ſe ad ſapientiam & ad Dei conſpectum perduci , ad Chriſti denique ſcholam ſe contulit.

L. 3. ad Autolicum.

VII. Theophilus Epiſcopus Antiochenus Platonem Philoſophis omnibus anteponit, & nihilo tamen minùs variis eum erroribus ſcatere demonſtrat. *Plato qui videtur eruditione & ſapientia Græcos omnes excelluiſſe , ad quas ineptias & nugas devolvitur* ? Fuſè proſequitur & Tatianus Aſſyrius in Oratione contra Græcos , cum aliorum , tum etiam Platonis & Ariſtotelis errores , & ſibi, & veritati maximè repugnantes.

Chryſoſt. Hom. 1. in Joann. To. 8. pag. 4.

Chryſoſtomus palmam laudis inter Philoſophos, Pythagoræ & Platoni ita conceſſit, ut cæteros ne nominandos quidem cenſuerit . Et mox tamen utrumque deridet , nec injuria ; cùm in Republica ſua Plato tam turpiter circa conjugia verſatus ſit , & Pythagoras in mures etiam , culiceſque tranſmigrare ſanxerit animas hominum immortales ; quin & Deum animam eſſe mundi exiſtimarint Platonici . *Horum namque nonnulla Platonici & Pythagoræi inveſtigare contenderunt . Neque enim reliqui nobis Philoſophi memorandi ſunt, qui hujuſmodi diſputationibus perridiculi reperiuntur . Qui verò apud eos præ cæteris admirationi fuerunt, & alius ſcientiæ habiti ſunt principes , hi maximè ſunt , qui & reſpublicas & leges condiderunt : in quibus longè magis quàm pueri ſunt deridendi , cùm mulieres omnibus communes inſtituerint ; & mores , & nuptiarum pudorem , omnemque denique vitam tam ridiculis corrumperent ſanctionibus . In animæ autem doctrina haud quiſquam turpiùs erraverit . Quippe qui mures , culices , frutices , hominum animas fieri , & Deum ipſum animam eſſe, & alia quædam hujuſmodi turpiſſimè aſſererent*. Subjicit mox prolixè , ut Philoſophorum horum commenta exploſa ſint toto orbe , & eorum Scholæ conticuerint , poſtquam Piſcatores Chriſtus in ſuam ſcholam accivit, & per eos orbem univerſum cœleſtibus imbuit diſciplinis . *Ex quo enim & hic & reliqui piſcatores fuerunt, & Pythagoreæ & Platonicæ ſiluerunt diſciplinæ, quæ ſuperiori tempore tanti nominis & authoritatis ferebantur , & nomine quidem à pleriſque ſunt cognitæ* . Ut verò dilucidius fiat , quid diſtet à Joanne Piſcatore & Apoſtolo Chriſti, Plato ille quem Cicero quandoque vocat Philoſophorum quendam Deum , altum nunc ubique ait Chryſoſtomus eſſe de Platone ſilentium ; at Joanni theatrum eſſe univerſum terrarum orbem , ejuſque dogmata univerſas gentes ediſcere ſuis linguis donata . *Verùm Syri, Ægypti , Indi , Perſæ , Æthiopes , & innumeræ aliæ gentes, dogmata ab hoc introducta, in ſuam transferentes linguam , homines Barbari philoſophari didicerunt . Non temerè igitur dixeram Joanni theatrum eſſe univerſum orbem .*

Pag. 9.

Ibidem pag. 10.

Hæreticos alibi perſtringit Chryſoſtomus , qui exteriori Philoſophorum ſapientia nitebantur ; quos ait nec de Deo certi quidquam , nec de Mundo compertum habuiſſe ; unde & mulierculæ Chriſtianæ de animæ natura plus ſapiunt , quàm Pythagoras ipſe , qui eam in animantes brutas migrare jubebat . *Quod ſi exteriori utuntur ſapientia, minimè eſt mirandum : ſed ridendum potiùs , quod fatuis utuntur magriſtris ; qui*

Hom. 65. in Joan. pag. 342.

neque de Deo, neque de creatura firmum aliquid, & ſolidum invenire potuerunt. Sed quæ apud nos vidua mulier novit, ea Pythagoras ignoravit, qui dixit animam fruticem, & piſcem, & carnem fieri. His ne opera danda eſt? Quos verò Sapientum nomine illuſtrarunt Græci, illos demonſtrat idem ſanctus Pater de Deo abſurdiſſimè ſenſiſſe; nec cœpiſſe de eo probabilius aliquid dicere, niſi poſtquam in Ægypto cum Hebræis verſati ſunt. *Primus eorum aquam Deum eſſe dixit: qui ſecutus eſt, ignem; alius aerem, & ad corpora delati ſunt. Hos, quæſo, admirandos ducis, qui nullam inviſibilis Dei cognitionem habuerunt? Quod ſi quam perceperunt, id evenit ex quo in Ægypto cum noſtris verſati ſunt.* Denique Chryſoſtomus Philoſophorum omnium Coryphæum Platonem habet; cùm ait nos illis tantò ſapientiores eſſe, quantùm Spiritus ſanctus ſapientia Platonem antecedit. *Tantò ſumus enim nos illis ſapientiores, quantùm intereſt inter Platonem & Spiritum ſanctum. Illi enim externos Oratores habent magiſtros, nos Spiritum ſanctum.*

In Epiſt. 1. ad Corint. hom. 7.

CAPUT XXXVIII.

Ex cæteris Patribus Græcis, proſit, an obſit Philoſophia Theologiæ noſtræ.

I. Græcam omnem Philoſophiam ab Hebræis ortam fuiſſe, fusè & doctè probat Theodoretus.

II. Philoſophorum inter ſe diſſidia ex eodem, Chriſtianæ Theologiæ conſtantiſſima concordia: illic ergo falſitas, hìc veritas.

III. Antiqui Platonici ab Hebræis, novi à Chriſtianis pulcherrima ſua omnia didicere.

IV. Ex eodem cur maluerit Deus per piſcatores; quàm per Philoſophos & Oratores orbem terrarum ſibi ſubjicere.

V. Quid Epiphanius adversùs Ætium totum fidei & Theologiæ noſtræ dogma ad geometricas figuras, & ad ſyllogiſmos revocantem.

VI. Iſidorus Peluſiota de Platone & Philone.

VII. Cyrillus Alex. Græcos Philoſophos ſuis ipſorum diſſenſionibus confutat.

VIII. Ex eodem, infantia Græcorum, antequam ad Ægyptios & ad Hebræos proficiſcerentur.

IX. Ex eodem, præclarè multa de Numa Romæ Rege Pythagorico; de fidei cultu, qua Deum adimus: de Angelis, de Traditionibus.

X. Ex Photio, de nimia & inſana Damaſcii Philoſophi in Platonem admiratione.

XI. De Monachis Origeniſtis, & inſanis Platonis admiratoribus. Obiter quæ regulæ hìc tenendæ, ut ne quid nimis.

I. QUod ſuprà obiter ex Platone & ex aliis perſtrinximus, ſuam Græcos Philoſophiam à Barbaris, hoc eſt, ab Hebræis, Ægyptiis, Chaldæis mutuatos eſſe: id enucleatiùs ediſſerit Theodoretus *in Curatione Græcarum affectionum, ſeu in Cognitione Evangelicæ veritatis ex Græca Philoſophia.* Eo enim fulget titulo, ſeu argumento, longè pulcherrimum Theodoreti Opuſculum, ubi hanc eandem verſat quæſtionem, cui & nos inſudamus, Proſit an obſit Philoſophia ſæcularis Theologiæ Chriſtianæ. Porro ex Porphyrio Chriſtiani hoſte infenſiſſimo nominis, ſic ille demonſtrat, à Phœnicibus, Hebræis, Ægyptiis & Chaldæis omnia Græcos didiciſſe; quòd Hebræis Græci eſſent contermini, quin & in Ægypto perdiu ſint commorati. Apud Chaldæos etiam diu egiſſe Hebræos tempore captivitatis Babylonicæ. Quin & Cyrum Daniele familiariter uſum, & ab eo veri Dei cultum edidiciſſe. Cùm ergo Chriſtiani Theologi ex Philoſophia Græca aliquid accipiunt, antiquam ſuam videri poſſunt recuperare hæreditatem; aut à Græcis repetere, quod illis Hebræi olim commendaverant. *Quod ſi etiam homo nobis omnium infenſiſſimus (Porphyrius) Græcos ſuos accuſat, ut errori mancipatos; Hebræis autem Phœnicibus, Ægyptiis & Chaldæis veritatem adſcribit, teſtaturque hoc ipſum reſponſo Apollinis confirmari; cur veſtro non auſcultatis Philoſopho, neque admittitis oraculum Delphici tripodis, nec Hebræorum Prophetis, & Apoſtolis aures inclinatis? Hi ſunt enim, quos Apollo Pythius inventores Veritatis appellat. Quod ſi Ægyptios illis, Phœnicas, Chaldæoſque adjunxit, ſcire vos oportet Phœnicas proximos Hebræis atque conterminos, ſi quid veritatis didicerunt, ab Hebræis didiciſſe. Ipſi quoque Ægyptii uberrimos fructus ex Hebræorum conſuetudine perceperunt: diutiſſimè enim Hebræi homines in Ægypto verſati ſunt. Quin & Chaldæi ſimiliter magnum ſibi commodum ab eiſdem ſumpſerunt. Hebræos enim Chaldæi Reges in Babyloniam captivos duxerunt: deinde ex miraculis, quæ apud eos in camino ignis ardentis, & in leonum cavea facta ſunt, idoneos exiſtimarunt, quos ſibi magiſtros Veritatis aſciſcerent. Cyrus quoque Cambyſæ filius, cùm Daniele familiariter uteretur, ab eodem divini cultus ſcientiam perdoctus eſt.*

Serm. 1. pag. 472.

II. Alibi autem Theodoretus idem pugnas primùm Philoſophorum & diſſenſiones, inter Platonem maximè & Ariſtotelem deſcribit: quo tantò major æquiorque excitatur admiratio doctrinæ Chriſtianæ, quæ Scripturis ſacris & Majorum perpetuis traditionibus innixa, ſui ſemper ſimillima eſt, nec alios habet affirmantes, alios negantes, ubi de dogmate quopiam ſacro agitur. Ecquis enim ſenſit Moyſen & Job, vel Davidem, Iſajam, & reliquos Prophetas, Evangeliſtas, vel Apoſtolos, qualicumque de re diſſentire alios ab aliis? Denique ex hac Philoſophorum inter ſe diſcordia patet, quæ fuerit illorum doctrinæ inconſtantia, & quàm non poſſimus tutò illis incumbere, niſi illos ad noſtri dogmatis conſonantiam & inconcuſſam veritatem revocaverimus. *Ariſtoteles autem Platoni adhuc viventi manifeſtè adverſatus eſt, bellumque contra Academiam ſuſcepit; neque doctrinæ illi honorem habuit, quam cupidiſſimè perceperat: neque celeberrimi viri gloriam eſt reveritus, neque Platonicæ eloquentiæ vim pertimuit, ſed licenter illi adverſarium ſe præbuit: cùm haud ſanè meliorum, ſed multò pejorum dogmatum auctor extiterit. Nam cùm ille animam dixerit immortalem eſſe, hic mortalem dixit: & cùm ille Deum res omnes providentia complecti docuerit, hic quantùm ejus verba ſonant, terram divinæ providentiæ exſortem fecit. Ad Lunam enim uſque Dei gubernationem pertinere ait, cætera fato eſſe ſubjecta. Plurima verò & alia innovavit, quæ nunc recenſere ſupervacaneum duxi. Illi ergo mutuas invicem meritò demoliti ſunt opiniones. Falſitas enim non ſolùm veritati, ſed & ſibi contraria eſt: Veritas autem eſt ſibi concors, & unam modò falſitatem infeſtam habet.* Et ſtatim ibidem: *Itaque pronum eſt invenire, de hominis natura, & Moyſem Legiſlatorem, & Prophetam David, & fortiſſimum Job, & Eſaiam & Hieremiam, univerſumque Prophetarum chorum, Matthæum quoque, Joannem, Lucam, & Marcum, & Petrum, & Paulum, univerſumque Apoſtolorum cœtum, conſona ubique cunctos homines docuiſſe.*

Serm. 5. pag. 551.

Pag. 552.

III. Nec ſileri debet, quod infrà docet nos Theodoretus, Plotinum Philoſophum multa præclariſſimè de Verbo ſcripſiſſe, quæ nimirum acceperat in Schola Alexandrina ab Ammonio Philoſopho Chriſtiano. Ex quo liquet antiquiſſimos Platonicos magiſtris operam dediſſe Hebræis, recentiſſimos Chriſtianis, & hinc illis acceſſiſſe ſingularem Theologicorum dogmatum præſtantiam. Nam Apoſtoli imperante Tiberio Evangelicam ſementem ſerere cœperunt; at imperante demum Commodo, *Ammonius cognomento Saccas, relictis ſaccis in quibus frumenta circumferebat, Philoſophicæ vitæ ſe tradidit. Hujus auditorem fuiſſe ajunt, & Origenem noſtrum, & Plotinum hunc. Plotini verò doctrinæ auditor fuit Porphyrius.*

Serm. 6. Pag. 573.

IV. Quid autem cauſæ ſit, quamobrem plus præſidii voluerit eſſe Deus in piſcatorum ſapientia ad germanam Theologiam, quàm in Græcorum Philoſophia, alibi aperit Theodoretus. Non id enim Deo fuiſſe conſilii, ut paucos & eximios quoſdam homines, ingenio, eloquentia & eruditione præſtantes adgregaret in Eccleſiam ſuam, & ad veriſſimam Religionem, ad ſempiternam ſalutem pertraheret: ſed ut omnes homines, etiam imperitiſſimos, plebejos, ſutores. Ad hoc autem conſilium promovendum accommodatior erat & Scripturarum & Piſcatorum ſimplicitas, quàm Oratorum aut Philoſophorum acumen. Etſi ergo magni faciamus Philoſophiam, ubi Theologiæ & fidei ancillatur; peccamus tamen graviter, & noſtræ ipſimet gloriæ officimus, ſi ei multum nos debere prædicemus. Pronum erat Chriſto ex Oratorum & Philoſophorum præſtantiſſimorum choro Apoſtolos ſibi adoptare. Ejus judicio qui Sapientia ipſa eſt, & cui ſententias noſtras debemus conformare, antehabiti ſunt piſcatores. *Pronum ſiquidem fuit & facillimum ſapientiæ fonti, qui impiis quoque hominibus eloquentiam dedit, & Platone facundiores, & acriores Demoſthene, & graviores Thucydide, & Ariſtotele aut Chryſippo cundendis inſolubilibus ſyllogiſmis acutiores, reddere veritatis præcones. Cæterùm noluit ille quinque ſolùm decemve, aut quindecim, centumve, aut ducentos homines aquis ſalutaribus recreari; ſed Gentes univerſas, tum Græcos, tum Barbaros, & litterarum ſtudiis innutritos, & ſutores, & textores, & fabros ferrarios, & cæteros manuales artificet, & cum his ſervos etiam & mendicos, & agricolas, & ligneatores, feminas quoque, tum divitiis affluentes, tum labori addictas, manuumque opere victitantes. Eamque ob rèm piſcatorum, publicanorumque ac ſutoris miniſterio uſus, ſalutarem divinamque doctrinam hominibus protulit: linguis quas ab initio ſortiti fuerant, haudquaquam immutatis, ſed per eaſdem ſapientiæ rivos effundens: non aliter, quàm ſi quis vinum odoris ſaporiſque ſuaviſſimi convivis apponens, phialis poculiſque minùs eleganter exculptis infundat.*

Serm. 7. Pag. 131.

Quantula fuerit ſpectatiſſimæ Philoſophiæ atque eloquentiæ vis & utilitas, probavit genus humanum; quod totum noſtrarum Scripturarum & Apoſtolicorum Doctorum ſimplicitati acceſſit, ſubjecitque ſe: cùm & Philoſophi, & Oratores, & Legislatores ne finitimas quidem civitates in mores ſuos traducere potuerint. *Jure igitur veram de divinis humaniſque rebus traditionem, non illuſtres eloquentia, tumidique ſermone, ſed ſimplices humileſque ac omnibus noti prædicant; magnumque adeo & ineffabilem theſaurum viles thecæ circumferunt. Quantum autem hi roboris ac virtutis habeant, facilè is perſpiciet, qui Græcorum ac Romanorum Legislatores in medium protulerit, & cum hiſce piſcatores noſtros ac publicanos compararit. Inveniet enim illos ne finitimis quidem perſuaſiſſe, ut ad ſuas leges vitam inſtituerent: contrà autem Galilæos, non ſolùm Romanos Græcoſque, verùm etiam Barbaras Nationes univerſas ad legem Evangelicam traduxiſſe.*

Serm. 8. Pag. 608.

Plura non addam ex Theodoreto, ne ad illa veniendum mihi ſit, ubi & Platoni & Ariſtoteli varia objectat, tum dogmatum dedecora, tum vitiorum, & ex probatiſſimis Authoribus confirmat. Non quo vel ipſi vel nobis propoſitum ſit in vitia & in mores inquirere horum Philoſophorum; ſed ne quis noſtrum illis addictior ſit, & in eorum admirationem projectior, quàm deceat Chriſtianos Theologos, quibus unus magiſter eſt Chriſtus, unus totius amoris & admirationis ſcopus.

Ibidem Pag 645. 971. 674.

V. Ætium Arianorum, vel potiùs Anomæorum principem docet Epiphanius Philoſophicarum diſciplinarum penitus expertem fuiſſe: Ariſtotelico magiſtro poſtea operam dediſſe, & eò dementiæ evaſiſſe, ut Dialecticam & Geometriam cùm didiciſſet, quidquid erat noſtræ Religionis myſteriorum, id Geometricis figuris explanare adgrederetur: nec antè deſineret, quàm à Conſtantio Imperatore relegaretur. *Hic igitur Ætius ad adultam ætatem uſque exterarum diſciplinarum, uti narrant, fuit omnino rudis. Tandem verò cùm Alexandriæ Ariſtotelico cuidam Philoſopho ac Sophiſtæ navaſſet operam, ab eoque Dialecticam didiciſſet, totus in illud incubuit, ut divinarum rerum rationem omnem quibuſdam figuris explicaret. Id quod ſummo in otio, à prima luce ad veſperam uſque ſedens, pertinaci opera contendebat: Nimirum ut Geometricas figuras, divinas ad res tractandas, definiendas, docendaſque transferret.*

Epiph. hæ 76. num. 1. Pag. 913.

Cùm verò adverſùs Ætium non paucos Scripturæ contextus protuliſſet Epiphanius, ſic denique conteſtatur, non poſſe nos adduci, ut Ariſtotelis, quàm Piſchatorum magiſterio malimus nos imbui; quòd regnum Dei non in argutiis, non in ſermone ſit, ſed in virtute ac veritate. *Atque hæc omnia tuam illam argumentorum fabulam circumſcribunt. Neque id hortatione ulla perficere potes, ut Ariſtotelis Præceptoris tui diſcipuli eſſe velimus: aut Piſcatorum, qui Dei ſpiritu colluſtrati ſunt, doctrinam relinquere: illiteratorum quidem & rudium, ſed veritatis nihilominus præconum: quo munere Dei virtute ac beneficio perfuncti ſunt. Non enim in ſyllogiſmis argumentiſve regnum cœleſte poſitum eſt; neque in arroganti inflatoque ſermone, ſed in virtute ac veritate.* Et infrà: *Syllogiſmorum, inquam, acumina omnia hominum ingeniis excogitata prætereunt: hominesque pariter cum illa Ætii ratiocinatione, & affectato contra fidem calliditatis artificio. Manet autem ea, quam ſyllogiſmis ſuis circumvenire conatur, fides, ſpes & charitas, uti ſcriptum eſt.* Et rurſus: *Deum enim nullus unquam argumentando comprehendet, neque opificium opifici ſuo dicet: Quid me ita feciſti? ut ſcriptum eſt. Quamobrem pia mente, & innocenti ſecuritate, ad ſancti Spiritus, quæ per ſacras Litteras patefacta nobis eſt, doctrinam revocandus eſt animus.*

Ibidem pag. 964.96

Pag. 979.

Pag. 985.

VI. Iſidorus Peluſiota ex Philone demonſtrat, quantùm Hebræi ipſi intelligerent placita ſua Platonicis decretis alludere. Uſque adeo enim Philo ipſe Platoni aſſentiebat, ut tritiſſimo adagio diceretur, Aut Platonem olim Philonizaſſe, aut poſtea Philonem Platonizaſſe. *Quin Philo quoque, qui ob ſublime & excelſum dicendi genus, Platonis vel diſcipulus, vel magiſter eſſe viſus eſt: de iis enim dictum eſt, Aut Plato Philonizavit, aut Philo Platonizavit: Moyſen, ut improborum odio flagrantem, laudibus perſecutus, his verbis uſus eſt, &c.* Et alibi: *Cur Plato ille Græcorum theſaurus libertate excidit, &c.* Et alibi: *Plato Philoſophorum coryphæus.*

L. 3. Ep. 81. pag. 287.

L. 4. Ep. 16 L. 5. Ep. 71. & 477.

VII. Cyrillus Alexandrinus Archiepiſcopus tumentes de ſuis Philoſophis & de Platone maximè Græcos ita refellit, ut eos primùm demonſtret nunquam inter ſe, adeoque nec cum veritate conſentire. Moyſen autem illis objicit, qui ſanum de Deitate & de tota Religione dogma multis ante Græcos ſæculis conſcripſerat, ſuoſque edocuerat, inter quos nihil unquam diſcordiarum exortum ſit, quin & eos ex Gentilibus Philoſophis præcelluiſſe cæteris omnibus, qui ad Moyſis doctrinam ſe conformarunt. *Quandoqui-*

dem

Cyril. Alex. cont. Jul. l. 1.

dem igitur Græci ſuis Doctoribus magnoperè gloriantes, & nobis commemorando neſcio quos Anaximandros, Platones, cum Empedocle & Protagora, aliiſque præterea adjectis, qui eis impiorum dogmatum authores, vel ut ita dicam ignorantiæ fontes extitere, magnum ſtuporem incuſſuros putant. Age dicamus cuilibet perſpicuum eſſe, illos diſcrepantibus inter ſe opinionibus digladiatos eſſe: neque conſentientem circa unumquodque eorum quæ ſunt, rationem & cauſam afferre. Proinde & oſtendamus Moyſen primas tempore ſortitum, rectam & ab errore remotiſſimam de ineffabili & ſuprema omnium eſſentia opinionem invexiſſe, optimèque de opificio mundi meminiſſe.

Ibidem pag. 15.

VIII. Quin ex ipſo Platone Cyrillus demonſtrat quanta fuerit Græcorum infantia & imperitia, antequam in Ægyptum proficiſcerentur, ubi Moyſis & Prophetarum noſtrorum memoria, adeoque & ſcripta jamdiu celebrabantur. *Plato in Timæo ait Solonem profectum Athenis in Ægyptum veniſſe, ibique convento quodam Pſeudoprophetarum ſive ſacerdotum, hæc audiiſſe: ô Solon, Solon, Græci ſemper eſtis pueri, ſenex verò Græcus nemo eſt; juvenes ſiquidem animis omnes nullam habetis in vobis antiquam opinionem, neque diſciplinam tempore confirmatam: ſed vos fallit, quod per multas ætates litterarum expertes ac muti fueritis. Ex quibus facilè uti reor quiſpiam deprehenderit antiquiſſima eſſe Chriſtianorum dogmata: nondum enim apud Græcos litterarum erat ſcientia, vixque Cadmus eas è Phœnicia ipſis attulerat, cùm jam ſcripta Moyſis extarent.*

Pag. 16.

Illud non multò pòſt obſervat Cyrillus, ubi Græcorum Philoſophi Moſaicis decretis conſentiunt, tum ipſos & ſobrios eſſe & inter ſe conſonare; at ubi diſſentiunt, tum in alieniſſimas & diſcordantes opiniones eos delabi. *Ubi enim divinæ Scripturæ ſermonibus congruunt, videre eſt eos & ſeipſis præſtantiores & inter ſe conſentientes; ubi verò ſua quiſque commenta promit, diſſidentes, & abſurdis opinionibus velut tumulentos ac deliros facilè deprehendas. Neque enim omnino in eorum poteſtate ſitum erat, quæ ſuprà mentem ſupràque captum ſunt intueri, niſi Deo ducente dirigenteque rationem, & animo facem præferente, & ſapientiam ingenerante, & linguam explicante, denique arcana de ipſo, quantum humana mens poteſt, & cogitare & eloqui permittente. Verùm talis gratia haud indifferenter omnibus contigerit; ſed illis dumtaxat, qui voluptatibus atque affectibus carnis ſuperiores, animo integri, nec non ſtrenua pietatis documenta expromere docti, terrenam illuviem atque ſordes depoſuerint.*

Ibidem L. 2. P. 47.

Cùm verò complures cæteris quidem Philoſophis non multum tribuerent, at Pythagoram & Platonem in cœlum laudibus efferrent, eiſque adhæreſcere ſe profiterentur; non inficiatur Cyrillus hos præ cæteris vidiſſe & intellexiſſe res divinas; ſed illud eos debuiſſe contendit Moſaicæ doctrinæ apud Ægyptios pervulgatæ, ad quos illi profecti, & quibuſcum diu verſati ſunt. *Sed quoniam Platonem è reliquorum turba ſecrevit, ejuſque placitis potiſſimùm inhæreſcit; hoc facilè concedam, Platonem & Pythagoram ceteris quodammodo æquiùs de Deo & mundo ſentire; cujus rei doctrinam aut ſcientiam ex Ægyptiorum commercio collegerunt, qui ſapientiſſimum Moyſen in ore ſæpiùs habebant, & admirabilem ejus doctrinam ſuſpiciebant.*

Ibidem L. 6. p. 193.

L. 8. p. 269.

IX. Quàm præclarum eſt autem illud Cyrilli ex Dionyſio Halicarnaſſeo de Numa Romanorum Rege, quem ait Pythagoricis inſtitutis informatum, templa quidem extruxiſſe, at nulla in iis ſigna dedicaſſe, quòd Deum coleret omnis formæ & figuræ expertem, perinde ut in Moſaico Tabernaculo, aut in Templo Salomonis; Fidei verò extruxiſſe delubra, qua ſola ſciret nos pro noſtro modulo Deum contemplari. Ex his conjectari fas eſt, quàm non diſſonarent à Moſaicis & à Chriſtianis de Deo & de tota Religione placitis, ſive Pythagoræ, ſive Numæ inſtituta. *Scripſit ergo de illo (Numa) Dionyſius Halicarnaſſeus, qui Romanorum hiſtoriam accuratè compoſuit, delubra ac templa extruxiſſe, nullo in iis ſigno erecto. Nam cùm Pythagoræ Philoſophiam præcipuè commendaret, in ejuſque placitis prorſus eſſet, Deum formæ omnis, & figuræ expertem putavit. Spiritalibus autem victimis illum placari, non materialibus affirmabat. Quare fidei templa extruxit, qua ſola, quantum homini fas eſt, numen contemplamur; & cives cum per fidem jurarent, ejus religione teneri voluit.* Quin & Platonis verba inferiùs profert Cyrillus de fide illa eadem, qua neceſſe eſt cæteros homines credere majoribus ſuis, qui cùm ex Diis orti, vel ab illis inſtituti fuiſſent, in poſteros ea tranſmiſerunt de rebus divinis documenta, ad quæ vulgus hominum aſſurgere neutiquam poteſt. Quo nihil expreſſiùs dici potuit ad commendandam totam illam antiquiſſimam traditionem de Deo, de Angelis, de anima & mundo, quam à majoribus ſuis acceptam Moyſes omnium primus litteris conſignavit. *Quod ſi vocibus Sanctorum fidem non adhibeat, ipſe quoque Plato in eum inſurget, qui de Diis ſuis ita ſcripſit: De reliquis verò Diis loqui, quos Dæmones vocamus, aut eorum ortum agnoſcere, noſtris viribus majus eſt. Credendum autem iis qui antea nobis eorum naturam explicarunt, quippe qui à Diis orti eſſent, ut dixerunt, ſuoſque majores cognitos haberent. Fieri ergo non poteſt ut Deorum liberis fides non adhibeatur, quamvis ſine probabilibus & neceſſariis demonſtrationibus loquantur. Sed quia de ſuis rebus & ſibi notis loqui præ ſe ferunt, legi morique parendum eſt, & illis fides adhibenda.*

Pag. 1034.

Photii Bibl. Cod. 242.

X. Plotini ibidem meminit Cyrillus, nec ſine ſingulari nominis encomio, quod nos alibi. Hìc autem ſubjicienda nobis viſa ſunt quæ Photius de Pythagora, de Platone, de Plotino, cæteriſque Philoſophis Platonicis habet, excerpta ex vita Iſidori Philoſophi perinſignis, à Damaſcio ſcripta. Iſidorum ait Damaſcius cæteros deguſtaſſe Philoſophos, & ipſum etiam Ariſtotelem; ſed ubi ad Platonem venit & ad ejus diſcipulos, tum verò his totum ſe dedidiſſe, non ſine aliquo cæterorum faſtidio. *Ubi autem Platonis ſententias guſtavit, non jam aſpicere, ut ait Pindarus, dignatus eſt ulteriùs. Sed finem ſe conſecuturum ſperavit, ſi in Platonis ſententiarum adyta penetrare potuiſſet, & eo omne ſuum ſtudium impetumque convertit. Antiquiſſimos Philoſophos Pythagoram & Platonem, ut Deos coluit, & eorum animas alatas, quas in locum ſupercœleſtem, inque campum veritatis, & pratum elevatas divinis putavit ideis paſci. De recentioribus verò Porphyrium, Jamblichum, Syrianum, Proclum, & alios mediæ ætatis, magnum theſaurum collegiſſe divinæ ſcientiæ dicit.* Ubi vides quàm non facilè Platonis ſectatores modum teneant in Platonis ipſius admiratione, quanquam Platone ab ipſo illud pulcherrimè commendatum ſit, *Nequid nimis;* μηδὲν ἄγαν.

Conc. to. 2. Pag. 142.

XI. Non ſanè hoc ſe illi modo continebant Monachi, quos Juſtinianus Imperator in litteris ad quintam Synodum Conſtantinopolin datis, teſtabatur ſus deque omnia miſcuiſſe, quòd *Pythagoræ, Platonis, Origeniſque* impios errores ſectarentur & docerent. Ea nos cauſa impulit, ut penè tumultuariè in hunc locum congereremus, quæ à ſanctis Patribus dicta ſunt, nunc in horum commendationem Philoſophorum, nunc in eorundem vituperationem. Nec noſtra verò hæc videri poteſt, aut ſanctorum Patrum inconſtantia. Illud enim conſtantiſſimè tenendum eſt, & bona non pauca in horum Philoſophorum ſcriptis occurrere, & mala complurima. Delectu ergo opus eſt, ut nec mala colligantur propter permixta illis bona; nec odio, vel metu malorum, à bonis nos abſtineamus; ſed omnia probemus juxta Pauli præceptum, quod bonum eſt teneamus. Si Philoſophi illi famoſiſſimi his placent, illis diſplicent; ſi olim Plato primas tenuit, ſi nunc Ariſtoteles, id quoque boni conſulamus; erant in Platone quæ prodeſſent, erant & quæ officerent; nec aliter de Ariſtotele æſtimandum. Optimum fortaſſe factu fuerit, nullius jurare in verba magiſtri, præterquam illius, qui unus à Deo nobis præſtitutus eſt Magiſter, cujus ſapientia, lumine, & ſpiritu perfuſi, in hac univerſa Philoſophorum ſæcularium turba ſedemus, non ut diſcipuli, ſed ut judices; illis affixi regulis quas nobis hìc ſancti Patres tradiderunt; ut quæ rectè à Philoſophis dicta ſunt, ea noſtro nobis jure vendicemus, ut noſtra, ut à majoribus noſtris accepta; quæ ſecus, ea ut ab ipſis excogitata repudiemus.

CAPUT XXXIX.

Univerſim quantum habeat momenti Philoſophia in rebus Theologicis, ex Patribus Latinis.

I. Omnes hæreſes à Philoſophia ortas ut declaret Tertullianus.

II. Fidei quàm adverſum ſit ſemper quærere & contendere.

III. Ut Philoſophi idololatriam ipſam aluerint, & ad elementa atque ad aſtra tranſtulerint.

IV. Id convenit Philoſophis & hæreticis, ut quod non capiunt, nec credant.

V. Eſt tamen ubi ſapiant Philoſophi, non hæretici.

VI. Quantum diſtent Chriſtianus & Philoſophus? Quàm multa carpſerint Poetæ & Philoſophi ex noſtris Scripturis.

VII. Quàm nihili faciat Lactantius totam rerum naturalium ſcientiam; ut quæ non ſcientia ſit, ſed opinio. Ut hæreticorum & Philoſophorum ſectæ omnes revincantur, ex earum inter ſe pugna, mutuaque condemnatione.

VIII. Nec deſperandum tamen de veritate, quæ in puteum demerſa non eſt, ſed in cœlo ſedet, unde & ad nos deſcendit. Luculentiſſimè de ſeptem Græciæ ſapientibus, de Philoſophis, ſapientiæ amatoribus.

IX. Luculentiſſimè ex Lactantio, ut ſectæ omnes aliquid veri habeant, nullum merum & totum verum; tutiſſimum ergo eſt nulli earum ſe devovere, ab omnibus mutuum ſumere, quod bonum habent.

X. De virtute eadem dixit Hieronymus, quæ Lactantius de veritate.

XI. Nimius in admirando Platone Origenes, non nimius in utroque vituperando Hieronymus.

XII. Prolixè & luculentè idem Hieronymus, ut Moyſes, & omnes deinceps Scriptores ſacri, Apoſtoli, Patres, ex Philoſophis, Poetis, aliiſque Scriptoribus multa inſerſerint ſuis opuſculis.

XIII. Quid Ambroſius contra Phyſicos. Antiquiſſima & tripartita Salomonis Philoſophia. Ut ad Scripturas & ad Chriſtum referenda Philoſophia.

XIV. Ex Paulino, de Philoſophia & artibus liberalibus Chriſtianæ pietati copulandis.

I. DE Platonis potiſſimùm Philoſophia hactenus diximus, quanquam & non pauca eorum quæ dicebantur, ad univerſam in genere Philoſophiam manarent, quare nunc differenda nobis ſuperſunt nonnulla. In hac enim materia & frequentiſſimè & copioſiſſimè verſati ſunt ſancti Patres. Primus ante alios prodibit nobis Tertullianus, cui ita viſum eſt, hæreſes omnes à Philoſophia ſubornatas. Valentinum enim cum Gnoſticis ſuis Platonica doctrina imbutum Æones ſomniaſſe. Marcionem è Stoicorum ſchola prodiiſſe, & Deo eam tranquillitatem & quietem adſcripſiſſe, quæ à juſtitia, & ab ultione criminum abhorreret. Si qui animam mortalem dixerint, eos Epicurum ſequutos eſſe. Reſurrectioni adverſari in commune Philoſophos omnes. Qui materiæ æternitatem æquè ut Deo tribuebant, ii Zenoni hærebant. Qui denique igneam Dei ſubſtantiam commenti ſunt, ii Heraclito concinebant. Ita nullæ non hæreſes è Philoſophica aliqua ſchola prodibant. *Ea eſt enim materia ſapientiæ ſecularis, temeraria interpres divinæ naturæ & diſpoſitionis. Ipſæ denique hæreſes à Philoſophia ſubornantur. Inde æones & formæ, neſcio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate à Stoicis venerat. Et uti anima interire dicatur, Epicurus obſervatur. Et ut carnis reſtitutio negetur, de una omnium Philoſophorum ſchola ſumitur. Et ubi materia cum Deo æquatur, Zenonis diſciplina eſt: & ubi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus intervenit. Eædem materiæ apud hæreticos & Philoſophos volutantur.*

De præſcrip. adver. hæret.

Hinc iraſcitur Ariſtoteli ipſi Tertullianus, qui Dialecticam inſtruxerat, artificem ſtruendi & deſtruendi, omnia evertentem, & ſemetipſam tandem: omnibus moleſtam, & ſibi ipſi quoque; omnia ita retractantem, quaſi nihil tractaſſet: *Miſerum Ariſtotelem, qui illis Dialecticam inſtituit, artificem ſtruendi & deſtruendi verſipellem, in ſententiis coactam, in conjecturis duram, in argumentis operariam contentionum, moleſtam etiam ſibi ipſi, omnia retractantem, ne quid omnino tractaverit.*

II. Providè monuerat nos Paulus, ne circumveniri nos ſineremus per Philoſophiam, expertus enim illam & ipſe fuerat cùm Athenis eſſet: ſenſeratque nil commune eſſe poſſe Athenis & Hieroſolymis: Academiæ & Eccleſiæ: Stoæ & porticui Salomonis; ſenſerat nec Stoicum, nec Platonicum, nec Dialecticum, ſive Peripateticum eſſe poſſe Chriſtianiſmum, ut cui poſt fidem, poſt Evangelium, nihil ultra quærendum ſuperſit. *Videte ne quis ſit circumveniens vos per Philoſophiam & inanem ſeductionem, ſecundùm traditionem hominum, præter providentiam Spiritus ſancti. Fuerat Athenis, & iſtam ſapientiam humanam, affectatricem & interpolatricem veritatis, de congreſſibus noverat; ipſam quoque in ſuas hæreſes multipartitam, varietate ſectarum invicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hieroſolymis? quid Academiæ & Eccleſiæ? quid hæreticis & Chriſtianis? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt; qui & ipſe tradiderat Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum. Viderint qui Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum, Chriſtianiſmum protulerunt. Nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Jeſum; nec inquiſitione poſt Evangelium. Cùm credimus, nihil deſideramus ultra credere.*

Ibidem.

Id hæreticis, id Philoſophis commune eſt, ſemper ulteriùs aliquid quærere; quod argumento eſt nondum eos inveniſſe, nunquam inventuros, ne tunc ſaltem quærendi finem faciant. At fideles ubi ſemel crediderunt, hoc tenent à Domino, à ſumma ipſa veritate, traditum, ut nihil jam ſibi ſuperſit veſtigandum. Ecquis enim quærat, quod jam invenit; niſi ut amiſerit, quod invenerat? *Unius porro & certi inſtituti infinita inquiſitio non poteſt eſſe. Quærendum eſt, donec invenias; & credendum, ubi inveneris: & nihil amplius niſi cuſtodiendum quod credidiſti: dum hoc inſuper credis, aliud non eſſe credendum, ideoque nec requirendum, cùm id inveneris & credideris,*

quod

quo ab eo inſtitutum eſt, qui non aliud tibi mandat inquirendum, quàm quod inſtituit.

At, inquient hæreſes, Chriſtus ipſe excitavit ad quærendum. Ita ſanè, donec inveneris Chriſtum, Ubi illum inveneris, quorſum aliud quæras ? An cum Marcione, an cum Valentino, an cum aliis hæreticis quæres ? Omnes enim rurſum quærere jubent. Sic ergo nuſquam erimus, nuſquam conſiſtemus, ſi ſemper quæramus, nec Chriſtum illum teneamus, quem ante omnes hæreſes Eccleſia antiquiſſima tenuit, quem ante omnes Philoſophicas Sectas gens Hebræa illis omnibus vetuſtior tenuit. *Ubi enim erit finis quærendi ? ubi ſtatio credendi ? ubi expunctio inveniendi ? Apud Marcionem ? ſed & Valentinus proponit, Quærite & invenietis. Apud Valentinum ? ſed & Apelles hac me pronuntiatione pulſabit, & Hebion, & Simon, & omnes ex ordine non habent aliud, quo ſe mihi inſinuent, & me ſibi adducant. Ero itaque nuſquam, dum ubique convenior; Quærite & invenietis : & velim ſic nuſquam, quaſi qui nunquam apprehenderint illud quod Chriſtus inſtituit, quod quæri neceſſe eſt, quod quæri oportet.*

III. Cùm alium alii Philoſophi antiquiſſimi Deum ſibi finxerint, quid jam veri ab illis expectes ? aut quæ non ab illis hæreſes naſcantur ? Cùm idololatriam ipſam aluerint, cultum mortuorum hominum, cujus jam pudebat, ad cœleſtia & terreſtria corpora, ad elementa & ſydera transferentes : quod quid aliud erat, quàm dedecus ſuum ingenio obumbrare, mendacium mendacio emendare ? *Illi ipſi ſapientiæ profeſſores, de quorum ingeniis omnis hæreſis animatur, Deos pronuntiaverunt, ut Thales aquam, Heraclitus ignem, ut Anaximenes aerem, ut Anaximander univerſa cœleſtia, ut Strato cœlum & terram, ut Zeno aerem & ætherem, ut Plato ſidera, quod genus Deorum igneum appellat.* Et mox : *Ipſa quoque vulgaris ſuperſtitio communis Idololatriæ, cùm in-ſimulacbris de nominibus & fabulis veterum mortuorum pudet, ad interpretationem naturalium refugit, & dedecus ſuum ingenio obumbrat, figurans Jovem ſubſtantiam fervidam, Junonem ejus in aeream.*

L. 1. advers. Marcion.

IV. Adversùs Hermogenem autem qui Materiam Deo coæquabat, ita inſurgit Tertullianus, ut Philoſophos ubique deprehendat hæreticorum parentes & Patriarchas eſſe. Unde enim illud ingenitæ & Deo coæternæ materiæ commentum, niſi ex Philoſophico illo præjudicio, Ex nihilo nihil fieri poſſe, adeoque nec à Deo ipſo ? Id enim convenit hæreticis & Philoſophis, ut quod non capiunt, nec credant. Itaque nec Deus illis omnipotens erit, qui non poſſit de nihilo aliquid facere, quia hoc capere ipſi quidem non poſſunt. An verò capiunt & Deum eſſe, & omnipotentem non eſſe ? an verò capiunt Deum eſſe, & omnipotentem eſſe, qui nequeat facere quod homo non poteſt capere ? Ita & hæreſis & Philoſophia ſuis ipſa laqueis irretitur, quando adversùm Deum & Eccleſiam pugnat. *Grande revera beneficium Deo contulit, ut haberet hodie per quem Deus cognoſceretur, & omnipotens vocaretur : niſi quod jam non omnipotens, ſi non & hoc potens è nihilo omnia proferre. Sanè & ſibi præſtitit aliquid materia, ut & ipſa cum Deo poſſit agnoſci, coæqualis Deo, imò & adjutrix, niſi quod ſolus eam Hermogenes cognovit, & Hæreticorum Patriarchæ Philoſophi. Prophetis enim & Apoſtolis uſque adhuc latuit, puto & Chriſto.*

V. Nec tamen ſtatim abjiciendum prorſus eſt Philoſophicum quodvis placitum, ſi eo hæretici in ſuæ inſaniæ patrocinium abutantur. Eſt ubi ſapiant Philoſophi, eſt & ubi deſipiant. At hæretici ſemper inſaniunt, ubique deſipiunt; eo enim ſolo hæretici ſunt, quo adversùs Eccleſiam & fidem delirant. Ideas poſuit Plato, eas ita præpoſterè interpretabatur Valentinus, ut inde Æones ſuos & totam fabulam ſuam conderet. Alibi nos ex ſanctis Patribus & ex Platone evincimus, totam de Ideis Platonis doctrinam ſobriam & orthodoxam eſſe, & fruſtra eſſe, qui eam vel non capiunt, vel aliò deflectunt. Audiendus hìc & cum hoc temperamento audiendus Tertullianus; ut Valentinus juſtè damnetur, & quod in Platone Auguſtinus probavit, non damnetur. *Vult enim Plato eſſe quaſdam ſubſtantias inviſibiles, incorporales, ſupermundiales, divinas & æternas, quas appellat Ideas, id eſt, formas exemplares, & cauſas naturalium iſtorum manifeſtorum, & ſubjacentium corporalibus ſenſibus; & illas quidem eſſe veritates, hæc autem imagines earum. Relucentne jam hæretica ſemina Gnoſticorum & Valentinianorum ?* Poterant ex laudabili ſemine hæretici elicere inſana dogmata ſua, cùm eliciant & ex Scripturis.

L. de Anim.

VI. Scitum autem eſt illud quod mox ait Tertullianus, ſibi dolere, quòd hæretici omnes aliquid ſibi condimenti ex Platone accerſerent. Cùm enim illa tum Philoſophia in ſummo ſederet gloriæ faſtigio, ex ea potiſſimùm Sectæ omnes præſidium ſibi parabant. *Doleo bona fide Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum eſſe.* Magnam eſſe Philoſophi & Chriſtiani intercapedinem, ſic eloquenter alibi ſuo more proſequitur Tertullianus : *Quid adeo ſimile Philoſophus & Chriſtianus ? Græciæ diſcipulus & cœli ? famæ negotiator & vitæ ? verborum & factorum operator ? rerum ædificator & deſtructor ? amicus & inimicus erroris ? veritatis interpolator & expreſſor ? furator ejus & cuſtos antiquior omnibus, ni fallor ?*

Ibidem.

In Apologet.

Sed non diſſimulat ille idem tamen & Philoſophos & Poetas è Scripturis noſtris multa mendicaſſe; quæ proinde poſſimus rurſum noſtro nobis jure vendicare, abſterſis quas illi ſuo ex ingenio aſperſerant maculis. Ad id enim confert antiquitas Moſaicæ Scripturæ, quæ longo poſt ſe intervallo relinquit monumenta alia omnia litterarum quarumcumque demum Gentium. *Hoc mihi proficit antiquitas præſtructa divinæ litteraturæ, quo facilè credatur theſaurum eam fuiſſe poſteriori cuique ſapientiæ, & ſi non onus jam voluminis temperarem, excurrerem in hanc quoque probationem. Quis Poetarum, quis Sophiſtarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit ? inde igitur Philoſophi ſitim ingenii ſui rigaverunt, ut quæ de noſtris habent, ea nos comparent illis.*

Ibidem.

VII. Quàm non magno apud nos in pretio eſſet illa Philoſophiæ pars, quæ rerum naturalium inveſtigationi vacat, præclarè declaratum eſt à Lactantio, ubi ait majore olim in gloria fuiſſe Philoſophos, quàm Oratores; quòd doctores eſſent illi quidem bene vivendi, quod ad omnes pertinet : hi bene dicendi, quod paucorum eſt. *Idcirco apud Græcos majore in gloria Philoſophi quàm Oratores fuerunt; illi enim rectè vivendi doctores ſunt exiſtimati, quod eſt longè præſtabilius. Quoniam bene dicere ad paucos pertinet, bene autem vivere ad omnes.*

Lactant. L. 1. c. 1.

Non alia ergo Lactantio Philoſophia eſt, non alia in gloria videtur fuiſſe, quàm quæ mores ad virtutem informat; atqui ea nobis Theologia quædam eſt, cùm veriſſima virtutum forma & vitæ lex ſit Deus. Unde rurſum alibi idem Lactantius, cùm ſcientiam, quæ certis conſtat, ſejunxiſſet ab opinatione, quæ incertis : ſtatim homini per ſeſe ſpectato ſcientiam abjudicat, quòd ſolius Dei ſit propriam habere ſcientiam, ſuoque in ſinu veritatem geſtare : hominis ſit autem incertis paſci & opinari, cùm ſola ſcientia certis alatur. Ideo conſultiſſimè olim Socratem homines abduxiſſe à naturalium cauſarum contemplatione, & ad morum ſanctimoniam ſibi parandam traduxiſſe. *Duabus rebus videtur Philoſophia conſtare : ſcientia &*

L. 3. c. 3.

opinatione, nec ulla alia re. Scientia ab ingenio venire non poteſt, nec cogitatione comprehendi: quia in ſeipſo habere propriam ſcientiam, non hominis, ſed Dei eſt. Mortalis autem natura non capit ſcientiam, niſi quæ veniat extrinſecus. Idcirco enim oculos, & aures, & cæteros ſenſus patefecit in corpore divina ſolertia, ut per eos aditus ſcientia perveniret ad mentem. Et paulò pòſt: *Rectè ergo Socrates, & eum ſecuti Academici, ſcientiam ſuſtulerunt, quæ non diſputantis, ſed divinantis eſt. Supereſt ut opinatio in Philoſophia ſola ſit. Nam unde abeſt ſcientia, id totum poſſidet opinatio. Id enim opinatur quiſque, quod neſcit. Illi autem qui de rebus naturalibus diſputant, opinantur ita eſſe, ut diſputant. Neſciunt igitur veritatem, quoniam ſcientia certi eſt, opinatio incerti.*

Si inſanum fuerit opinari velle quid agatur in foro, eum qui domi eſt, vel etiam quid agatur interjecto pariete; quantò inſulſius eſt divinare velle quid agatur in cœlo? Hinc infinitæ illæ diſputationes, certiſſimæ indices, rem ut eſt ignorari. Nullus de cœlo advolat, qui eos falſi coarguat; ſed Deus redarguit, qui unus Veritas eſt, & noſtram ſapientiam pro ſtultitia computat. *Age opinemur quid nunc in foro geratur, quid in Curia: longum eſt id quoque dicamus, interpoſito uno pariete quid fiat: nemo poteſt id ſcire, niſi qui audiverit, aut viderit. Nullus igitur audet id dicere, quia ſtatim non verbis, ſed reipſa refutabitur. Atqui hoc idem faciunt Philoſophi, qui diſputant, in cœlo quid agatur; ſed eo ſe id impunè facere arbitrantur, quia nullus exiſtit, qui errores eorum coarguat. Quod ſi exiſtimarent deſcenſurum eſſe aliquem, qui eos delirare ac mentiri doceret, nunquam quidquam de iis rebus, quas ſcire non poſſunt, diſputarent. Nec tamen ideo felicior putanda eſt eorum impudentia & audacia, quia non redarguuntur: redarguit enim Deus, cui ſola veritas nota eſt, licèt connivere videatur; eamque hominum ſapientiam pro ſumma ſtultitia computat.*

Sciri poſſe rerum naturas negabat Socrates; opinari vetabat Zeno, quòd ſapientis non ſit incertis & vacillantibus inniti. Ita quidquid illud eſt philoſophari auferebatur. His adde tot Sectarum pugnas, quarum ſingulæ ſapere ſe ſolas jactant, reliquas delirare omnes, à quibus viciſſim omnibus ipſa inſanire affirmatur. An uni ergo credendum eſt, & non potiùs univerſis? An uni de ſe ajenti, & ſibi blandienti, an aliis omnibus conſpirantibus? *Rectè igitur Zeno ac Stoici opinationem repudiarunt.* Ibid. c. 4. *Opinari enim te ſcire quod neſcias, non eſt ſapientis, ſed temerarii potiùs, ac ſtulti. Ergo ſi neque ſciri quidquam poteſt, ut Socrates docuit: nec opinari oportet, ut Zeno: tota Philoſophia ſublata eſt. Quid quod non tantum ab his duobus evertitur, qui Philoſophiæ principes fuerunt, ſed ab omnibus? ut jam videatur, jampridem ſuis armis eſſe confecta. In multas Sectas Philoſophia diviſa eſt: & omnes varia ſentiunt. In qua ponimus veritatem? in omnibus? certè non poteſt. Deſignemus quamlibet? nempe in cæteris omnibus ſapientia non erit. Transeamus ad ſingulas? eodem modo, quidquid uni dabimus, cæteris auferemus. Unaquæque enim Secta omnes alias evertit, ut ſe ſuaque confirmet: nec ulli alteri ſapere concedit, ne deſipere fateatur: ſed ſicut alias tollit, ſic ipſa quoque ab aliis tollitur omnibus. Nihilominus enim Philoſophi ſunt, qui eam ſtultitiæ accuſant.*

Et ibidem mox eodem telo impetens Philoſophorum Sectas, quo nos ſuprà diſſidentes inter ſe hæreſes laceſſebamus: æquius eſſe docet illis aſſentiri omnibus alias præter ſe omnes erroris & imperitiæ damnantibus, quàm ſingulis ſibi unis plaudentibus. Ibidem. *Quamcumque laudaveris veramque dixeris, à Philoſophis vituperatur, ut falſa. Credemuſne igitur uni, ſeſe ſuamque doctrinam laudanti? an multis unius alterius ignorantiam culpantibus? Rectius ergo ſit neceſſe eſt, quod plurimi ſentiunt, quàm quod unus. Nemo enim poteſt rectè de ſe judicare, quod nobilis Poeta teſtatur: Ita comparatam eſſe hominum naturam omnium, ut aliena meliùs videant & dijudicent, quàm ſua. Cùm igitur omnia incerta ſint, aut omnibus credendum eſt, aut nemini; ſi nemini, ſapientes ergo non ſunt, quia ſinguli ſapientes eſſe ſe putant: ſi omnibus, æquè non ſunt ſapientes, quia ſinguli ab omnibus eſſe negantur ſapientes.* Et paulò pòſt: *Quod cùm intelligeret Arceſilas Academiæ conditor, reprehenſiones omnium inter ſe collegit, confeſſionemque ignorantiæ clarorum Philoſophorum, armavitque ſe adversùs omnes: ita conſtituit novam non philoſophandi Philoſophiam.*

VIII. Nec tamen vult Lactantius de ſcientia nos, aut de Philoſophia omnino deſperare; ſtultè enim hoc Democritus, ut & cætera multa ajebat, *In puteo quodam ſic alto, ut fundus ſit nullus, veritatem jacere demerſam.* Quin potiùs enim dixit illam in ſummo quodam faſtigio eſſe locatam, vel in cœlo, quod eſt veriſſimum. Et illuc ſi nos non poſſumus eluctari, poteſt illa inde ad nos invocata deſcendere. Quàm non ſani ergo erant, qui veritati propiores ſe pedibus, quàm capitibus putabant? L. 3. c. 28. *Non enim tanquam in puteo demerſa eſt veritas, quo vel deſcendere, vel etiam cadere illi licebat; ſed tanquam in ſummo montis excelſi vertice, vel potiùs in cœlo, quod eſt veriſſimum. Quid enim eſt, cur eam potiùs in imum depreſſam diceret, quàm in ſummum levatam? niſi fortè mentem quoque in pedibus, aut in imis calcibus conſtituere malebat potiùs, quàm in pectore, aut in capite. Adeo remotiſſimi fuerunt ab ipſa veritate, ut eos ne ſtatus quidem ſui corporis admoneret, veritatem in ſummo illis eſſe quærendam.*

Cœlo autem allapſa olim fuerat veritas à Deo & ſapientia in homines ab eo primùm conditos, & ab iis ad poſteros dein propagata; erant enim tum verè ſapientes homines, cùm hoc nondum vocabantur. Eo nomine donati ſunt poſtea ſeptem illi, qui primi omnium indagandis naturalium rerum cauſis ſe dediderunt; quod omnium calamitoſiſſimum fuit, Non plures eſſe in humano genere, qui ſapientes viderentur; cùm ne homines quidem ſint, niſi ſapiant. Quin ne illi quidem ſeptem Sapientes erant, qui ejuſmodi non erant, niſi ſtultorum judicio & æſtimatione. Denique hoc ipſum illis Sapientum nomen abrogavere poſteri, ubi & ipſi ſapere cœperunt, ſeque amatores ſapientiæ dici maluerunt; eo ipſo profeſſi, nec ſe, nec illos Sapientum nomine donari jure poſſe, & hoc uno maximè ſapientes. L. 4. c. 1. *Sic humanam vitam prioribus ſæculis in clariſſima luce verſatam caligo ac tenebræ comprehenderunt, & quod pravitati congruens erat, poſtquam ſublata ſapientia eſt, tum demum ſibi homines Sapientum nomen vendicare cœperunt. Tum autem nemo ſapiens vocabatur, cùm omnes erant.* Et paulò pòſt: *O miſerum calamitoſumque ſæculum, quo per orbem totum ſeptem ſoli fuerunt, qui hominum vocabulo cierentur! Nemo enim poteſt jure dici homo, niſi qui ſapiens eſt. Sed ſi cæteri omnes præter ipſos ſtulti fuerunt, ne illi quidem ſapientes: quia nemo ſapiens eſſe verè judicio ſtultorum poteſt.* Et ſtatim poſtea: *Nam poſt illorum ſeptem ſapientum gloriam incredibile eſt quanto ſtudio inquirendæ veritatis Græcia omnis exarſerit. Ac primùm nomen ipſum ſapientiæ arrogans putaverunt: ſeque non ſapientes, ſed ſtudioſos ſapientiæ vocaverunt. Quo facto & illos qui temerè ſapientum ſibi nomen aſciverant, erroris ſtultitiæque damnaverunt, & ſe quoque ipſos ignorantiæ, quam quidem non diffitebantur.*

Quo autem tempore Græci venabantur, & fruſtra peſtra penè venabantur ſapientiam, niſi cùm acumini & labori ſuo adjungebant aliquid ex primigeniis illis traditionibus, quas à veris olim primiſque ſapientibus Moyſes, & ab eo inſtituta gens Hebræa hauſerat: ipſa rurſus veritas & ſapientia Chriſtus ad homines venit, ſecumque ſapientiam invexit univerſo generi humano. L. 6. c. 18. *Sed omittamus Philoſophos, qui aut omnino nihil ſciunt, idque ipſum pro ſumma ſcientia præ ſe ferunt: aut qui non perſpiciunt etiam quæ ſciunt: aut qui quoniam ſe putant ſcire quæ neſciunt, ineptè arroganterque deſipiunt. Nos ergo ut ad propoſitum revertamur, quibus ſolis à Deo veritas revelata, & cœlitus miſſa ſapientia eſt, faciamus, quæ jubet illuminator noſter Deus.*

Hinc concluditur à Lactantio nullam fuiſſe, nullam eſſe potuiſſe ſapientiam ab hominibus, quòd lux illa ex cœlis affulgeat neceſſe ſit, non ex terris: quòdque niſi divinis vocibus litteriſque non poſſint ſatis exprimi, aut inſinuari, quæ divina ſunt. L. 7. c. 2. *Ergo nulla eſt humana ſapientia, ſi per ſe ad notionem veri, ſcientiamque nitatur: quoniam mens hominis cum fragili corpore illigata, & in tenebroſo domicilio incluſa, neque liberiùs evagari, neque clariùs perſpicere veritatem poteſt, cujus notio divinæ conditionis eſt. Deo enim ſoli opera ſua nota ſunt. Homo autem non cogitando, aut diſputando aſſequi eam poteſt; ſed diſcendo & audiendo ab eo, qui ſcire ſolus poteſt & docere.* Et paulò inferiùs: *Quare neceſſe eſt omnes Philoſophiæ ſectas, alienas eſſe à veritate, quia homines erant, qui eas conſtituerunt: nec ullum fundamentum aut firmitatem poſſunt habere, quæ nullis divinarum vocum fulciuntur oraculis.*

IX. Unus ſupereſt quem proferam Lactantii locus, & is cum primis illuſtris & peregregius, quanquam paulò prolixior. Illuxiſſe enim ait hominibus cœleſtem ſapientiæ lucem, & ejus radios ſingulos ſingulas Philoſophorum ſcholas conſectatas eſſe, alias alios. Si ergo poſſet quis quidquid veri per illas omnes diſſeminatum eſt, in unum colligere, is totius ſapientiæ & veritatis ſummam quandam mirabilem concinnaverit. Cognata eſt enim luci acies mentis, affinis eſt veritati natura rationalis, ideoque non poteſt ab ea in totum diſſidere. Vehementiſſima eſt luminis intelligibilis & ſapientiæ vis, nec poteſt illam humana mens ita fruſtrare, ut non aliquæ ſcintillæ ejus eam pervadant. Hoc ergo maximè peccatum eſt, & peccatur etiamnunc, quòd ubi ſe uni ſectæ aliquis devovit, alias averſatur omnes: & quas averſatur, earum nihil prorſus admittit; cùm ex adverſo conſultiſſimum fuiſſet, à nullis abhorrere ſectis; aut non ita abhorrere, ut nulla ex ſui parte placere poſſet; cùm conſtet nuſquam mendacium conſiſtere poſſe ſine aliqua veri ſpecie: etſi veritas à mendacio & fuco prorſus omni alieniſſima ſit. L. 7. c. 7. *Quam ſummam quia Philoſophi non comprehenderunt, nec veritatem comprehendere potuerunt; quamvis ea ferè quibus ſumma ipſa conſtat, & viderint, & explicaverint: ſed diverſi ac diverſè illa omnia protulerunt, non annectentes, nec cauſas rerum, nec conſequentias, nec rationes, ut ſummam illam, quæ continet univerſa, & compingerent, & implerent. Facile eſt autem docere, penè univerſam veritatem per Philoſophorum ſectas eſſe diviſam. Non enim ſic Philoſophiam nos evertimus, ut Academici ſolent, quibus ad omnia reſpondere propoſitum eſt; quod eſt potiùs calumniari, & illudere: ſed docemus, nullam ſectam fuiſſe tam deviam, nec Philoſophorum quenquam tam inanem, qui non viderit aliquid ex vero. Sed dum contradicendi ſtudio inſaniunt, dum ſua etiam falſa defendunt, aliorum etiam vera ſubvertunt; non tantùm elapſa illis veritas eſt, quam ſe quærere ſimulabant, ſed ipſi eam potiſſimùm ſuo vitio perdiderunt. Quod ſi extitiſſet aliquis, qui veritatem ſparſam per ſingulos, per ſectaſque diffuſam colligeret in unum, ac redigeret in corpus, is profectò non diſſentiret à nobis. Sed hoc nemo facere, niſi veri peritus ac ſciens, poteſt. Verùm autem non niſi ejus ſcire eſt, qui ſit doctus à Deo. Neque enim poteſt aliter repudiare, quæ falſa ſunt; eligere ac probare quæ vera. Sed ſi vel caſu id efficeret, certiſſimè philoſopharetur: & quamvis non poſſet divinis teſtimoniis illa defendere, tamen ſeipſam veritas illuſtraret ſuo lumine. Quare incredibilis eſt error illorum, qui cum aliquam ſectam probaverint, eique ſe addixerint, cæteras damnant tanquam falſas & inanes; armantque ſe ad præliandum, nec quid defendere debeant ſcientes, nec quid refutare: incurſantque paſſim ſine delectu omnia, quæ afferunt, quicunque diſſentiunt.*

X. Senſit Hieronymus de virtute, quod Lactantius de veritate, particulas ejus à Philoſophis uſurpatas, à nemine eorum univerſam eſſe comprehenſam; nec enim alia eſt, vel ſapientia, vel virtus univerſa, quam Chriſtus, Dei virtus & ſapientia, quæ carne adſumpta ad nos ſe dejecit, ut ad eum venire poſſit nemo, niſi qui ſibi vileſcat ipſi; à quo mirum in modum abhorret Philoſophus; ut à Tertulliano, ita & ab Hieronymo verè dictus, *Gloriæ animal.* Hieronym. Epiſt. ad Pamma. de obitu Paulinæ. *Et tamen non eſt ſatis perfecto & conſummato viro opes contemnere, pecuniam diſſipare, & projicere, quod in momento & perdi & inveniri poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes, fecerunt plurimi, quos vitioſiſſimos legimus. Plus debet Chriſti diſcipulus præſtare, quàm mundi Philoſophus, gloriæ animal, & popularis auræ atque rumorum venale mancipium. Tibi non ſufficit opes contemnere, niſi Chriſtum ſequaris.*

XI. A Platone didiciſſe tradit idem Hieronymus Origenem & ejus diſcipulos illum animarum è cœlo per varios gradus, per alia & alia corpora deſcenſum in terras. Nimius ergo fuerat in Platone admirando Origenes, non nimius fuit in contemnendo Platone Hieronymus, cùm hæc ſcriberet ad Pammachium adversùs errores Joannis Hieroſolymitani: Tom. 2. *Hoc quod vos miramini, olim in Platone contempſimus. Contempſimus autem, quia Chriſti ſtultitiam recepimus. Recepimus Chriſti ſtultitiam, quia fatuum Dei ſapientius eſt hominibus.* Qui rurſus adversùs Pelagianos ſcribens ad Cleſiphontem: *Pulcrè quidam noſtrorum ait, Philoſophi Patriarchæ hæreticorum, Eccleſiæ puritatem perverſa maculavere doctrina.* Et libro primo adversùs eoſdem Pelagianos ex perſona Critobuli hæc habet: *Hæc argumentatio tortuoſa eſt, Eccleſiaſticam ſimplicitatem inter Philoſophorum ſpineta concludens. Quid Ariſtoteli & Paulo? Quid Platoni & Petro? ut ille enim princeps Philoſophorum: ita hic Apoſtolorum fuit, ſuper quem Eccleſia Domini, ſtabili mole fundata eſt: quæ nec impetu fluminis, nec ulla tempeſtate concutitur.*

XII. Deſinam in Epiſtola perquàm luculenta Hieronymi ad Magnum Oratorem Romanum, qui illum percontatus fuerat, cur ſæcularium litterarum floſculis & exemplis lucubrationes ſuas ornaret: Tom. 2. *Quod autem quæris in calce Epiſtolæ tuæ, cur in opuſculis noſtris, ſæcularium litterarum interdum ponamus exempla: & candorem Eccleſiæ, Ethnicorum ſordibus polluamus.* Reſpondet autem primùm Hieronymus, idem factitatum eſſe à Moyſe, à Salomone, à Prophetis, à Paulo ipſo, qui Poetarum & Philoſophorum Græcorum ſuffragia Epiſtolis ſuis intexuit, ut jam mirum non ſit, ſi & Theologi Chriſtiani his ſe exemplis accommodent: Ibidem. *Quis enim neſciat & in Moyſe, & in Prophetarum voluminibus quædam aſſumpta de gentilium libris, & Salomonem Philoſophis Tyri, & nonnulla propoſuiſſe, & aliqua reſpondiſſe?* Unde in exordio Proverbiorum commonet,

monet, ut intelligamus ſermones prudentiæ, verſutiaſque verborum, parabolas & obſcurum ſermonem, dicta ſapientum, & ænigmata quæ propriè Dialecticorum & Philoſophorum ſunt. Sed & Paulus Apoſtolus Epimenidis Poetæ abuſus verſiculo eſt ſcribens ad Titum: Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί, *id eſt, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri.* Et paulò pòſt: *In alia quoque Epiſtola, Menandri ponit ſenarium,* φθείρουσιν ἤθη χρησθ' ὁμιλίαι κακαί, *id eſt, Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala. Et apud Athenienſes in Martis curia diſputans, Aratum teſtem vocat, Ipſius enim & genus ſumus; quod Græcè dicitur:* τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. *Et eſt clauſula verſus heroici. Ac ne parum hoc eſſet, ductor Chriſtiani exercitus & orator invictus pro Chriſto cauſam agens, etiam inſcriptionem fortuitam arte torquet in argumentum fidei. Didicerat enim à vero David, extorquere de manibus hoſtium gladium, & Goliæ ſuperbiſſimi caput proprio mucrone truncare.*

Pergit aliquantò pòſt Hieronymus ad Joſephum & ad Philonem Hebræos, quos nemo poteſt non mirari, tanta diſciplinarum ſæcularium copia circumfluentes; & Philonem in primis, quem Critici Platonem Hebræum appellitant; uſque adeo illi perſuaſum erat poſſe Platonem uſui eſſe ad illuſtrandas Scripturas. Ibidem. *Joſephus antiquitatem approbans Judaici populi, duos libros ſcripſit contra Appionem Alexandrinum grammaticum; ubi tanta ſæcularium profert teſtimonia, ut mihi miraculum ſubeat, quomodo vir Hebræus, & ab infantia ſacris litteris eruditus, cunctam Græcorum bibliothecam evolverit. Quid loquar de Philone, quem vel alterum, vel ſecundum Judæum Platonem critici pronunciant?*

Vide autem ut recenſeat Hieronymus Scriptores illos Eccleſiaſticos, qui in Philoſophorum ſcriptis indigitaverant, unde ſingulos quoſque errores ſuos Origenes derivaſſet: *Quid loquar de Melitone Sardenſi Epiſcopo? Quid de Apollinario Hierapolitanæ Eccleſiæ ſacerdote? Dionyſioque Corinthiorum Epiſcopo, & Taciano, & Bardeſanne, & Hireneo Photini martyris ſucceſſore: qui Origenis hæreſeon ſingularum venena, ex quibus Philoſophorum fontibus emanarint, multis voluminibus explicarunt.*

Jam verò quantam ſibi Scriptores noſtri rerum pulcherrimarum ſylvam ex Philoſophis Ethnicis congeſſerint ad Chriſtianæ Theologiæ illuſtrationem; Pantænus, Clemens, Origenes, qui unus noſtro dogmati ſuffragatores adhibuerat Platonem, Ariſtotelem, Numenium, Cornutum. *Pantænus Stoicæ ſectæ Philoſophus, ob præcipuæ eruditionis gloriam à Demetriano Alexandriæ Epiſcopo miſſus eſt in Indiam, ut Chriſtum apud Brachmanas, & illius gentis Philoſophos prædicaret. Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ Presbyter, meo judicio omnium eruditiſſimus, octo ſcripſit Stromatum libros, & totidem* ὑποτυπώσεων, *& alium contra gentes, Pædagogi quoque tria volumina. Quid in illis indoctum, immo quid non è media Philoſophia eſt? Hunc imitatus Origenes decem ſcripſit Stromateas, Chriſtianorum & Philoſophorum inter ſe ſententias comparans: & omnia noſtræ religionis dogmata de Platone & Ariſtotele, Numenio, Cornutoque confirmans.*

Jam plus ſatis ex his patet, quàm merito ac jure dici poſſit Hieronymus Bibliotheca quædam totius ſacræ & profanæ eruditionis. Sed mox id luculentiùs intelliges ex recenſione ibidem omnium mox Patrum Græcorum, quos ille teſtatur libros ſuos referſiſſe doctrinis atque ſententiis Philoſophorum: ut non facile dictu ſit, utrum in illis uberius ſit, eruditio ſæculi, an ſcientia Scripturarum. Ibidem. *Extant & Julii Aphricani libri, qui temporum ſcripſit hiſtorias: & Theodori, qui poſtea Gregorius appellatus eſt, viri Apoſtolicorum ſignorum atque virtutum; & Dionyſii Alexandrini Epiſcopi: Anatolii quoque Laodicenæ Eccleſiæ ſacerdotis, nec non Presbyterorum Pamphili, Pierii, Luciani, Malchionis, Euſebii Cæſarienſis Epiſcopi, & Euſtathii Antiocheni, & Athanaſii Alexandrini: Euſebii quoque Emiſeni, & Triphillii Cyprii, & Aſterii Scythopolitæ, & Serapionis Confeſſoris: Titi quoque Boſtrenſis Epiſcopi: Cappadocumque Baſilii, Gregorii, Amphilochii: qui omnes intantum Philoſophorum doctrinis atque ſententiis ſuos refarciunt libros, ut neſcias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem ſeculi, an ſcientiam ſcripturarum.*

Denique idem ſummatim de Latinis Patribus affirmat Hieronymus, Tertulliano, Minutio, Arnobio, Lactantio, Victorino, Cypriano, Hilario, Juvenco Presbytero; his nos addimus Hieronymum ipſum, & in Scripturis, & in ſanctis Patribus, & in gentilium Philoſophorum ac Poetarum ſcriptis ita verſatum, ut in incredibili illa opulentia, vel princeps ipſe ſit, vel nulli ſecundus. Sicui ergo diſplicet hæc tot Scriptorum omnis generis conſarcinatio, ei cavendum eſt, ne illi quadret illud, quo eam Epiſtolam claudit Hieronymus: *Cui quæſo ut ſuadeas, ne veſcentium dentibus edentulus invideat, & oculos caprearum talpa contemnat.*

XIII. Vel hæreticos, vel Philoſophos his verbis deſcribebat Ambroſius, pari eloquentia, & ſapientia, ſuo more: *De cordis oculis loquar, quos habent ſapientes mundi, & non vident; in luce nihil cernunt, in tenebris ambulant, dum dæmoniorum tenebroſa rimantur, & cœli alta ſe videre credunt; deſcribentes radio mundum, menſuram aeris ipſius colligentes. Porro autem à fide devii, perpetuæ cæcitatis tenebris implicantur, habentes in proximo diem Chriſti & lumen Eccleſiæ, & nihil videntes: aperiunt os, quaſi ſcientes omnia, acuti ad vana, hebetes ad æterna, & longæ diſputationis anfractu prodentes inſcientiæ propriæ cæcitatem. Itaque dum cupiunt ſubtilibus evolare ſermonibus, quaſi noctuæ in lumine evanuerunt.* Ambroſ. Hexa. l. 5. c. 24. Tom. 1. pag. 102. 103.

Sic ille ſub imagine veſpertilionum eos depingebat, qui oculatiſſimi ſibi quidem videntur, & in media luce cæcutiunt; in tenebris vident, aut videre ſibi videntur: in lumine, immo in Sole Eccleſiæ nihil vident, cùm eo mundus quantus quantus eſt, illuſtretur; qui denique acuti ſunt, ſed ad vana; hebetes prorſus ad æterna. Exagitat alibi Ambroſius eos qui cœli mundique menſuris veſtigandis inſudant, cùm Deus hoc ſibi proprium decus & hanc ſcientiam vendicet, ſibi propriam, hominibus imperviam. Quantò ſapientiùs ergo Moyſes ea tantùm attigit de mundo, quæ nos ad Creatoris admirationem rapiant & amorem: ea de virtutibus ſcripſit, quæ uſui ſint ad ipſum Dei conſpectum promerendum; quæſtiones alias ſilentio ipſo ſuo tantùm non damnavit; certè inutilitatis redarguit? Ibid. l. 6. c. 2. pag. 108. 109. *Certè Moyſes eruditus erat in omni ſapientia Ægyptiorum, ſed quia Spiritum Dei accepit, quaſi miniſter Dei inanem illam & uſurpatoriam Philoſophiæ doctrinam veritatis rationi poſthabuit; & ea deſcripſit mihi, quæ noſtræ ſpei accommoda judicavit.* Et paulò pòſt: *Quando quæ nihil ad nos, quaſi nihil profutura præteriit. Vidit enim in ſancto Spiritu, non illas marceſcentis jam ſapientiæ vanitates ſequendas, quæ rebus inexplicabilibus mentem noſtram occupant, luduntque operam: ſed ea potius deſcribenda, quæ ad virtutis ſpectarent profectum.*

Præclariſſimè verò idem alibi demonſtrat, cùm in Geneſi Deus Abrahæ dat quidquid & ad Orientem & ad Occidentem, quidquid & ad Meridiem & ad Septentrionem terrarum porrigebatur, tum veriſſimè ſanxiſſe & docuiſſe nos, quod tantò pòſt garrire cœperunt Stoici, Zeno, Plato pater Philoſophiæ, & Pythagoras. Cui Moyſis doctrinæ concinuit & Salomon tot ſæculis ante Philoſophos Græcos, cùm dixit, ejus qui fidelis ſit, totum mundum eſſe divitiarum. Audi Ambroſium de Abraham ita diſputantem : *Hinc tanquam à fonte hauſerunt Stoici Philoſophi dogmatis ſententiam, Omnia ſapientis eſſe. Oriens enim & Occidens, Septentrio & Meridies portiones ſunt univerſitatis. His enim totus mundus includitur. Hæc cum promiſit daturum ſe Abrahæ, quid aliud declarat, niſi ſapienti & fideli præſto eſſe omnia, deeſſe nihil? Unde & Salomon in Proverbiis ait, Ejus qui fidelis ſit, totus mundus divitiarum. Quantò prior Salomon, quàm Zeno Stoicorum magiſter, atque author Sectæ ipſius? Quantò prior, quàm ipſe pater Philoſophiæ Plato, vel ejus inventor nominis Pythagoras?*

L. 2. c. 7. Pag. 325.

Erant enim cauſæ utique juſtiores, ut Sapientis nomine & gloria ornaretur Salomon, quàm quiſquam Græcorum : cùm tamdiu ante hos omnes ſcripſerit tripartitam Philoſophiam, Moralia in Proverbiis, Phyſica in Eccleſiaſte, Myſtica in Canticis. *Hæc doctrina jam myſtica eſt. Habes hæc in Salomone; quia Proverbia ejus moralia, Eccleſiaſtes naturalia, in quo quaſi vanitates iſtius deſpicit mundi : myſtica ejus ſunt Cantica Canticorum.* Quin & ex Cantico Canticorum ſuſpicatur Ambroſius carpſiſſe Platonem, quæ ipſe de horto, & de convivio illo, ſeu Jovis, ſeu mentis commentatus eſt. In hunc enim introiſſe Peniam, ſive animam, cœleſtium deliciarum eſurientem; ut iis ſe recrearet beneficiis Pori, qui plenitudinem adumbrat caſtiſſimarum ſpiritus voluptatum. *Hinc hortum illum ſibi Plato compoſuit, quem Jovis hortum alibi, alibi hortum mentis appellavit. Jovem enim & Deum & mentem totius dixit. In hanc introiſſe animam, quam Peniam nuncupat, ut ſe abundantia & divitiis horti repleret, in quo repletus potu jaceret Porus, qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum compoſuit, eò quòd anima Deo adhærens in hortum mentis ingreſſa ſit, in quo eſſet abundantia diverſarum virtutum, floreſque ſermonum.*

L. de Iſaac & anima. Pag. 357.

L. de bono mortis. c. 5. pag. 382.

Si ita affecti cum Ambroſio, & Platonem, & Philoſophos alios complures legamus & intelligamus, vides quàm amplus nobis pandatur campus, quanta & facultas & voluptas, & Scripturas in Philoſophis, & Philoſophos in Scripturis legendi. Quare rurſus aliquantò pòſt idem Ambroſius Convivium Platonis ad Chriſti myſteria, ad æternæ Sapientiæ epulas referens : *Hinc ergo epulatores illi Platonici, hinc nectar illud ex vino & melle Prophetico, hinc ſomnus ille translatus eſt; hinc vita illa perpetua, quam Deos ſuos dixit epulari; quia Chriſtus vita eſt. Ideoque talium ſermonum ſeminibus animæ repletus eſt venter, atque ipſa exivit è Verbo. Quæ autem exit anima ſervitio iſto, & elevat ſe à corpore, verbum ſequitur.*

Ex Salomone vel Davide idem alibi probat, pariterque ex Platone, non facilè expediri definitionem juſti, niſi antè exhibeatur imago injuſtitiæ. *Quis autem dubitet longè anteriorem David Platonis fuiſſe temporibus? quem non ſolum magiſter ejus, ſed nec avi quidem avorum ejus videre potuerunt : cùm ille in principio regni fuerit Judæorum, quod per innumera annorum curricula propagatum eſt : iſte poſt tempora captivitatis, quibus regnum gentis ejus jam fuerat diſſolutum. Ergo ipſe qui tenet in omnes ſæcularis ſapientiæ principatum, cùm diceret non poſſe formam juſtitiæ comprehendi, niſi antè diſcutiendam injuſtitiæ ſeriem putaviſſet, exemplum attulit, quod ii qui velint aurum quærere, priùs ſe luto oblinant. Aurum itaque juſtitia, iniquitas lutum eſt.*

Præfat. in Pſal. 35.

Qua denique ex occaſione Plato ſcripſerit Dialogum de Virtute, Ambroſius ita cenſet, illum Iſaiæ verba imitatum eſſe, ut qui olim in Ægyptum profectus, ibi & Moyſis verba, & Legis oracula, & Prophetarum dicta didiciſſet. *Clamat per Eſaiam Dominus : Conſolamini populus meus; quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua. Diſcite unde Plato hæc ſumpſerit. Eruditionis gratia in Ægyptum profectus, ut Moyſi geſta, Legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret, audivit conſolationem populi, qui ſupra peccati modum videbatur fuiſſe punitus; & hunc locum quadam adopertum dote verborum in dialogum tranſtulit, quem ſcripſit de Virtute.*

In Pſal. 118. Octon. 17. pag. 1308.

Quanti Pythagoram fecerit Ambroſius, ſed ex quo fonte ſacro Scripturarum exiſtimarit illum ſua hauſiſſe, ita ipſe demonſtrat, ubi illum vel genere ipſo ſuo, vel diſciplinarum omnium tyrocinio Hebræis conjunctiſſimum fuiſſe affirmat. *Pythagoricum mandatum in aliquorum ſcriptis prædicari invenimus, quo ille diſcipulos ſuos communem atque uſitatam populo prohibuerit ingredi viam. Sed hoc unde aſſumpſerit, non eſt incognitum. Nam cùm ex populo Judæorum, ut plerique arbitrantur, genus duxerit, ex ejus diſciplina derivavit etiam magiſterii præcepta, meritòque magnus apud Philoſophos habitus, æqualem, ut ajunt, vix reperit. Legerat itaque in Exodo, &c.*

Epiſt. 6. To. 3. p. 935.

Denique ab Horontiano interrogatus Ambroſius, An anima ſubſtantiæ eſſet cœleſtis, reſcripſit eam Philoſophos interpretari alios ignem, alios ſanguinem, aut nervorum harmoniam : at *patriciam quandam eorum proſapiam Platonem* definire illam eſſe, *quod ipſum ſe movet, & non movetur ab alio :* Ariſtotelem *acri virum ingenio* quintum elementum, ſive Entelechian : ſed legendum eſſe Eſdræ librum, *qui & illas Philoſophorum nugas diſpexerit, & abditiore prudentia, quam collegerat ex revelatione, perſtrinxerit animas ſubſtantiæ eſſe ſuperioris.* Mox ex Apoſtolo docet animas noſtras *potioris creaturæ eſſe, & præſtantiſſimæ cujuſdam naturæ.* Ubi vides, quàm non ita Philoſophiam ſæcularem ſancti Patres aſpernarentur, quin ejus varia placita perdiſcerent, & allegarent, & ad Scripturarum amuſſim ea revocarent. Emicat enim plurima haud dubio lux, ſi Scripturis adjungatur & ſubjungatur, quidquid vel natura ipſa & ratio Philoſophis dictaverat; vel furtiva quædam Scripturarum olim noſtrarum delibatio; vel Majorum jam ab ipſis uſque mundi primordiis traditio, in humanum genus omne diſſeminata.

Epiſt. 21.

Unum ex Latinis hìc addam Paulinum, qui Epiſtola ad Jovium ſcripta ita illum ſtudet ab humanarum litterarum, à mundanæ ſapientiæ ac Philoſophiæ nimio avocare ſtudio, ut facilè tamen patiatur illum & eloquentiæ & Philoſophiæ operam dare, dum ea ſint veluti quædam neceſſaria mentis oblectamenta, ut tota poſſit deinde Scripturis & Chriſtianæ ſapientiæ ſeſe immergere. *Non enim opinor dormiens, aut aliud agens, tantas oris aut pectoris divitias coegiſti. Omnium Poetarum floribus ſpiras, omnium Oratorum fluminibus exundas, Philoſophiæ quoque fontibus irrigaris, peregrinis etiam dives litteris, Romanum os Atticis favis imples. Quæſo te ubi tunc tributa ſunt, cùm Tullium & Demoſthenem perlegis, vel jam uſitatiorum de ſaturitate faſtidiens lectionum, Xenophontem, Platonem, Catonem, Varronemque perlectos revolvis, multoſque præterea quorum nos fortè nec nomina, tu etiam volumina tenes; ut iſtis occuperis immunis & liber, ut Chriſtum, hoc eſt, ſapientiam Dei diſcas? Tributarius & occupatus es, vacat tibi ut Chriſtianus ſis. Verte potiùs ſententiam, verte facundiam. Nam animi Philoſophiam non deponas licet, dum eam fide condias, & religione conſerta utare ſapientiùs, ut ſis Dei Philoſophus & Dei vates; non quærendo, ſed imitando Deum ſapiens; ut non tam lingua, quàm vita eruditus, tam diſſeras magna, quàm*

Paulinus Tom. 2. pag. 409. 410.

facias. Eſto Peripateticus Deo, Pythagoreus mundo, vera in Chriſto ſapientiæ prædicator.

CAPUT XL.

Quantum univerſim momenti ſit in Philoſophia ad res Theologicas. Ex Græcis.

I. Ex Clemente Alexand. per Scripturas ediſcimus Dei conſilia & opera, quæ fuerunt, ſunt, erunt: per ſupernum incommutabilis Veritatis lumen à Verbo affulgens, temporalium omnium rationes æternas & intelligibiles ediſcimus.

II. Ea lux Verbi vera illuminat omnes homines; at quos Deus largiſſimè à ſe donatos voluit, eos utroque Teſtamento ſuo inſtruxit.

III. Ex contemplatione mundi hujus aſpectabilis, vel etiam rationum æternarum ſupernè allucentium, pauciſſimi, imò nulli ad perfectam ſapientiam perveniſſent, niſi utriuſque, vel alterutrius Teſtamenti ope, ad Eccleſiam & ad Chriſtum ſeſe applicaſſent.

IV. Cur Clemens clementiùs, inclementiùs Irenæus cum Philoſophis agat.

V. Nazianzeni ſententia de Philoſophia mediocriter ſaltem attingenda.

VI. Cur aliàs alia Philoſophorum Sectæ Theologis Chriſtianis majori in honore fuerint.

VII. Ex Auguſtino, de rebus naturalibus nihil affirmari debet tanquam ex ſacris Litteris, quod poſſint Phyſici vel Mathematici certiſſimis rationibus demonſtrare, aliter habere. Pulcherrima in hanc rem ejus monita.

VIII. Ex Baſilio, tripartita illa Philoſophia, & à Salomone in Scripturis pertractata eſt, & ad Deum refertur.

IX. Ex eodem conciliatio Theologiæ noſtræ cum Philoſophia.

X. Ex eodem Dialectica murus eſt & ſeptum Eccleſiæ.

XI. De Emmanuele Caleca & de Nicephoro Gregora, argumentatricem Theologiam propugnante illo, hoc oppugnante.

I. CHorum ducet Clemens Alexandrinus, qui Philoſophiam ait aſſecutionem non eſſe, ſed appetitionem quandam ſapientiæ & contemplationis; ad quam tum demum pervenit quis, cùm ad Scripturas animum adjicit; ex iiſque ediſcit veriſſimam rerum omnium cauſam, quæ ſunt, quæ fuerunt, quæ erunt, quantum homini conducit ſcire ad conſentaneam ſibi beatitudinem. Lux enim ipſa naturæ & ratio ſupernè à Verbo illuminata, plurimarum quidem rerum cognitionem attingit, æternarum, intelligibilium, immutabilium: at eventorum temporalium, quæ fuerunt, quæ ſunt, quæ erunt, nihil prorſus allucere nobis poteſt, niſi ex Scripturis. Has nobis Deus ergo ipſe ſuppeditavit, ut ex illis nos addoceret rationem & ſeriem conſiliorum ſuorum operumque, in Univerſi hujus ſive creatione, ſive adminiſtratione, quod veluti palatium eſt longè pulcherrimum & magnificentiſſimum, quod ſibi ipſi Deus, Angeliſque & hominibus condidit. Quantumcumque incumbas in contemplationem æternarum in Verbo rationum, & incommutabilis ejus veritatis: ea ſunt quæ vulgò vocant prima ſcientiarum omnium principia: nihil uſquam in eis horum deprehendes Dei operum, vel conſiliorum: quæ ubi ex Scripturis addidiceris, tum verò ſi eas componas cum rationibus illis & luminibus æternis quæ in Verbo reſplendeſcunt, tum verò effloreſcit illa optatiſſima contemplatio, homini beando accommodatiſſima; quæ temporales, corporaleſque & mutabiles res omnes ad incommutabilem æternamque Verbi ſapientiam refert, & inde totas ſuſpendit. Ea mihi quidem viſa eſt in his Clementis verbis ſententia, quando Philoſophiam Theologiæ & Scripturis adjicit, ſubjicitque: *Atque ſi eſt quidem ſapientiæ finis contemplatio, ea quidem contemplatio, quæ eſt adhuc Philoſophorum, divinam appetit ſcientiam: nondum autem aſſequitur, niſi per diſciplinam acceperit vocem propheticam ſibi declaratam, per quam accipit quomodo ſe habent, habuerunt, & habitura ſunt, quæ ſunt, quæ futura ſunt, & priùs fuerunt. Cognitio autem ipſa eſt, quæ per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis abſque ſcriptis tradita pervenit. Hinc ergo cognitio ſeu ſapientia exerceatur oportet ad contemplationis habitum æternum, & in quem non cadit alteratio. Nam Paulus quoque in Epiſtolis non videtur reprehendere Philoſophiam: ſed eum qui eſt particeps altitudinis cognitionis, non vult amplius recurrere ad Græcam Philoſophiam, eam allegoricè vocans mundi elementa, ut quæ elementa quodammodo doceat, & ſit veluti diſciplina præcedens veritatem.*

Cyril. Alex. L. 6. p. 458.

II. Quanti autem æſtimandum eſt illud, quod paulò pòſt Clemens ratiocinatur, Bona quidem omnia hominibus à Deo affluere; ſed ea ejus dona præſtantiora eſſe, quæ & præſtantioribus hominibus dedit, ſeu per quæ alios aliis præſtantiores illos effecit, ſuique amatores: duo videlicet Teſtamenta. Nam cæteris Philoſophiam dedit, veluti proluſionem quandam & præparationem ad eorum animos manſuefaciendos & adducendos gradatim ad ejus ſapientiæ fruitionem, quæ ex vetere & ex novo Teſtamento ſcaturit. Ita enimverò inſinuatum nobis eſſe à Pſalmographo, ajente, *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis*. Ibi enim innuitur, omnibus quidem nationibus feciſſe, & benefeciſſe, atque affulſiſſe Dei ſapientiam; ſed non taliter, non ita amanter & copioſè, atque iis, quos Teſtamentis his ſuis inſtruxit. Ex aſpectabilis enim hujus mundi pulcritudine, & ex illa intelligibili veritatis naturaliter aſplendentis luce, ſupremi quidem opificis veritas & majeſtas colligitur. At quanti in hac luce caligaverunt, quanti creaturas pro creatore ipſo coluerunt? Immo quæ non gentes in hæc ſuperſtitionum portenta præcipites jerunt? At quibus Teſtamenta illa duo conſignata, & cum tota avita illa antiquiſſimarum traditionum ſupellectile commendata ſunt; illi veræ & incommutabili Deitati conſtantiſſimè adhæſerunt, & reliquas tandem nationes omnes ad eundem ſecum ejus cultum revocarunt. *Teſtamenta eſſe principalia & maximæ authoritatis, eſt extra controverſiam, & dari præſtantioribus. Dicit quidem certè rurſum Pſalmus de Deo: Nulli genti ſic fecit, & judicia ſua non manifeſtavit eis. Illud autem, Non ſic fecit, feciſſe quidem ſignificat; ſed non ſic. Illud ergo, ſic, poſitum eſt, ut fiat comparatio cum noſtra excellentia. Poterat autem utique Propheta dicere abſolutè, Non fecit, abſque additamento hujus, ſic.*

Ibidem pag. 305.

III. Pauci enim poſſunt inviſibilia Dei in viſibili creaturarum pulchritudine contueri, & non vel aliquantulum affici ſenſibili voluptate, quæ illos creaturæ ipſi affigat, & creatori ſuffuretur. Pauci poſſunt non ita aſſueſcere ei ſpectaculo ob oculos jugiter obverſanti, ut jam minùs eo afficiantur, minùs ad tanti operis opificem rapiantur. Pauciſſimi poſſunt luci illi intelligibili, qua Verbum Deus naturas omnes rationales aſpergit, & qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ita oculos affigere, ut ea paulò diutiùs fruantur; & non ſtatim vel illa aufugiat, vel ab ipſa ipſi præſtringantur. Sapientiſſimè ergo proviſum eſt, ut duo Teſtamenta humano generi condonarentur, in quibus verſari, & diutiſſimè tutiſſimèque verſari poſſemus, & eorum cum ſuperiore illa & creaturæ doctrina ſenſibili, & Verbi intelligibili luce concentum admirari. Inde eſt enim, quòd cùm Philoſophi Græci & in mundi univerſi inveſtigationem, & in interioris animarum lucis contemplationem diu multùmque deſudaſſent: non adepti tamen erant niſi rudimenta quædam erraticæ & fluctuantis ſapientiæ, donec ad Eccleſiam Chriſti & ad plenitudinem quandam certæ & æternæ per eam ſapientiæ perducti ſunt. Ibidem pag. 465. *Jam verò ſi univerſa quoque ac generali oratione, quæcunque ſunt neceſſaria & vitæ utilia, divinitus ad nos venire dicamus, minimè errabimus. Vel potiùs ſi dicamus, ipſam quoque Philoſophiam Græcis veluti proprium datam eſſe Teſtamentum, ut quæ ſit fundamentum Chriſtianæ Philoſophiæ; etiamſi qui ex Græcis philòſophantur, ad veritatem ſua ſponte obſurdeſcant, barbarorum contemnentes vocem, aut etiam reformidantes mortis periculum quod impendit fideli à legibus civilibus.*

IV. Curioſiſſimè & ſcitiſſimè Irenæus uno capite complexus eſt Philoſophorum Græcorum ſectas omnes, ut ſigillatim indicaret, quid ex earum ſingulis Gnoſtici in portentoſum ſuum dogma accerſiſſent. Pauca hæc de Democrito, de Anaxagora & Empedocle, de Pythagora denique & de Ariſtotele excerpo, ut videas quàm facilè potuiſſet Irenæus Clementem Alexandrinum imitari, in delectu eorum quæ in Philoſophis probari poſſint, & in cæteris repudiandis: & tamen æquiùs cenſuerit toto eo labore ſuperſedere. Clemens quippe ad fideles ſermonem habebat, quibus & uſui eſſe poterat & voluptati, ſi quid illis ex media Philoſophia exhiberetur, commendandæ pietati & virtuti opportunum. At Irenæus manus conſerebat cum hæreticis omnium peſtilentiſſimis, qui totam abſurdiſſimorum commentorum ſuorum farraginem ex diverſiſſimis Philoſophorum ſectis corraſerant. His ergo multò expeditius erat, Philoſophiam prorſus omnem ſemel abjeciſſe. Irenæus L. 2. c. 19. *Quod autem dicunt imagines eſſe hæc eorum quæ ſunt, rurſus manifeſtiſſimè Democriti & Platonis ſententiam ediſſerunt. Democritus enim primus ait, multas & varias ab univerſitate figuras expreſſas deſcendiſſe in hunc mundum. Plato verò rurſus materiam dicit, & exemplum, & Deum: quos iſti ſequentes, figuras illius & exemplum, imagines eorum quæ ſunt ſurſum vocaverunt, per demutationem nominis ſemetipſos inventores & factores hujuſmodi imaginariæ fictionis gloriantes. Hoc autem quod ex ſubjecta materia dicunt fabricatorem feciſſe mundum, & Anaxagoras, & Empedocles, & Plato primi ante hos dixerunt.* Ibidem. Et paulò pòſt: *Et minutiloquium aut ſubtilitatem circa quæſtiones, cum ſit Ariſtotelicum, inferre fidei conantur. Quod autem velint in numeros transferre univerſum, hoc à Pythagoricis acceperunt. Primùm enim hi initium omnium numeros ſubſtituerunt, & initio ipſorum parem & imparem, ex quibus & ea quæ ſenſibilia & inſenſata ſunt, ſubjecerunt.*

Sunt in his non pauca, quæ ab erroris contage purgari poterant, de Deo, de Numeris, de Dialectica, de Ideis. Sed Irenæus providentiſſimè eſſe homines cenſuit uſque adeo commentis Philoſophicis faſcinatos, ut ſanari, & ſapere nunquam poſſint, niſi abſolutiſſimè illis Philoſophia interdicatur.

V. Orationem aliquando habuit Nazianzenus in laudem Heronis Philoſophi Alexandrini, ob fidem in exilium miſſi, ac poſt triennium reverſi. Hujus Philoſophiæ fructum fuiſſe ibi teſtatur, Nazianz. Orat. 23. pag. 413. *non commentitias civitates ac Reſpublicas, non Categorias quaſdam & analyſes, non argutatricem ſapientiam, non lineas quaſdam nuſquam exiſtentes, non ſyderum nexus, & figuras adversùs Dei providentiam excogitatas, &c.* Perſpicis alludere Nazianzenum ad Rempublicam Platonis, ad Categorias & analyſes Ariſtotelis, nec non & ad Dialecticam ejus, denique ad Euclidis cæterorumque Mathematicas diſciplinas, quibus negat ſanctus Pater Heronem ſeſe penitus immerſiſſe. Mox enim palam declarat, perfunctoriè ſaltem illis eum operam dediſſe Philoſophicis omnis generis inſtitutis; non ut ea primo loco haberet, ſed ut ſecundo; non tam ut ea ſciret, quàm ut ne neſciret; ut per ludum ſaltem ea attingeret, nec ab eorum peritis illudi unquam poſſet. *Hæc enim ille ſecundo loco ſemper habuit, obiterque ac velut per ludum attigit, hactenuſque duntaxat, ne ab illis, qui ſe earum rerum ſcientiam tenere profitentur, illudi atque exagitari poſſet.*

VI. Id verò non ineptè referes ad eas Philoſophiæ ſectas, quæ in Chriſtianis Scholis non ſemper eædem, ſed aliàs aliæ viguere. Non tam illæ enim in pretio fuere, quàm cùm in honore paſſim apud omnes eſſent, curæ nobis fuit, ut ne illæ nos præterirent, ne per illas poſſet Theologiæ noſtræ & fidei fucus fieri. Multò plus antea tributum fuerat Philoſophiæ Platonis, quàm Ariſtotelis in Scholis noſtris; quòd & tum apud Græcos & Latinos ea potiſſimùm floreret. Illi ergo ſe Patres accommodarunt, ut per eam & Platonicos ipſos & eorum ſtudioſos Eccleſiæ adgregarent. Medio & poſtremo ævo ex Arabum vicinia factum eſt, ut Ariſtotelis Philoſophia principatum quendam gloriæ conſequeretur. Ei ergo tunc neceſſe fuit ut & Theologi noſtri ſe attemperarent; ut vel eam fidei noſtræ non repugnare, vel ſi repugnaret, non ſatis firmis niti rationibus evinceretur. Conſtat enim ipſa per ſeſe immota fidei & Theologiæ Chriſtianæ doctrina, à quæſtionibus Philoſophicis plerumque libera & abſoluta: aut ſicubi conjuncta, præſto ſemper & parata demonſtrare, aut illas ſibi militare, aut nihil adverſari; aut denique ſua ipſas ſponte dilabi & evaneſcere.

VII. Hinc illud cautiſſimè monet ſancitque Auguſtinus, ut ne quis Chriſtianus aliquid affirmet quaſi ex divinis noſtris litteris, de rebus & quæſtionibus naturalibus, ubi contrarium certiſſima ratione demonſtrant, qui ejuſmodi rerum ſunt peritiſſimi. Ita enim fieret, ut hi non de ſententia ſua decederent, ſed de Scripturis noſtris malè exiſtimarent; nec adduci poſtea poſſent, ut reliqua noſtri dogmatis placita amplecterentur: De Geneſi ad lit. L. 1. cap. 19. *Plerumque enim accidit, ut aliquid de terra, de cœlo, de cæteris hujus mundi elementis, de motu & converſione, vel etiam magnitudine & intervallis ſiderum, de certis defectibus Solis & Lunæ, de circuitibus annorum & temporum, de naturis animalium, fruticum, lapidum, atque hujuſmodi cæteris, etiam non Chriſtianus ita noverit, ut certiſſima ratione, vel experientia teneat. Turpe autem eſt nimis & pernicioſum ac maximè cavendum, ut Chriſtianum de his rebus quaſi ſecundùm Chriſtianas litteras loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, ut quemadmodum dicitur toto cœlo errare conſpiciens, riſum tenere vix poſſit: & non tam moleſtum eſt, quod errans homo deridetur; ſed quod autores noſtri ab eis qui foris ſunt talia ſenſiſſe creduntur, & cum magno eorum exitio, de quorum ſalute ſatagimus, tanquam indocti reprehenduntur atque reſpuuntur.*

Alterutrum ergo neceſſe eſt, ut idem poſtea ſubjicit Auguſtinus, vel non certis & invictiſſimis rationibus probari, quod veritati per Chriſtianas Scripturas docenti adverſum eſt: vel ſi id genus inconcuſſis rationibus fulcitur, non adverſari Scripturis noſtris, quæ alio propterea ſenſu interpretandæ erunt; idque tantò æquiùs & proniùs fiet, quòd non is earum ſcopus ſit, ut naturæ peritiam, ſed ut authoris charitatem nobis inſtillent. En exemplum ab Auguſtino prolatum. Rotundum eſſe cœlum demonſtrant Aſtronomi; Scriptura cœlum comparat pelli extenſæ. Nulla ibi pugna cum Scripturis noſtris, quæ alibi cameratum dicunt cœlum. Ibidem. L. 2. c. 9. *Hoc enim verum eſt quod divina dicit authoritas, potiùs quàm illud quod humana infirmitas conjicit. Sed ſi fortè illud talibus illi documen-*

tis probare potuerint, ut dubitari inde non debeat; demonſtrandum eſt hoc quod apud nos eſt de pelle dictum, veris illis rationibus non eſſe contrarium: alioquin contrarium erit etiam ipſis in alio loco Scripturis noſtris, ubi cœlum dicitur camera eſſe ſuſpenſum. Quid enim tam adverſum & ſibimet adverſum, quam plana pellis extenſio, & cameræ curva connexio? Quod ſi oportet, ſicut oportet, hæc duo ſic intelligere, ut concordare utrumque, nec ſibimet repugnare inveniatur: ita oportet etiam utrumlibet horum illis non adverſari diſputationibus, ſi eas fortè veras certa ratio declaraverit, quibus docetur cœlum ſphæræ figura undique eſſe convexum, ſi tamen probatur.

VIII. Nec à Phyſiologiæ ſtudiis abhorret Scriptura, ut author eſt Baſilius, qui tres Salomonis libros tripartitæ Scholarum Philoſophiæ ita aptat, ut non ſola morum doctrina, quæ Proverbiis continetur: non ſola arcanorum divinorum contemplatio, quæ in Canticis Canticorum deliciatur: ſed & rerum ipſarum naturalium ſcientia, quam pollicetur Eccleſiaſtes, tota penitus ad Deum referatur. Hoc enim modo, hoc fine & fructu perſcrutanda rerum natura eſt, ut ejus vanitas, inconſtantia & fuga ob oculos animi verſetur ſemper, creatarum rerum omnium faſtidium nobis ingeneret, æternarum amorem accendat. Baſilius: Hom. 12. Tom. 1. pag. 350. *In primis Proverbiorum liber inſtructio morum eſt quædam, nec non animi perturbationum correctio. Denique vita in univerſum documentum, frequentes ac breves eorum, quæ ſunt agenda, præceptiones continens. Eccleſiaſtes vero Phyſiologiam attingit; nobiſque eorum, quæ in hac vita ſunt, vanitatem palam oſtendit. Ut in iis quæ citò prætereunt, minimè ſit homini invigilandum, neque item animi curas in rebus vanis collocandum. Cantica Canticorum animæ perfectionis modum demonſtrant: Sponſi namque ac ſponſæ concordiam continent, hoc eſt, animæ cum Deo Verbo familiaritatem.*

IX. A ſuprapoſita Auguſtini regula alienus non eſt Baſilius, ubi in confutando Eunomio, & toto Ariſtotelicarum ejus argutiarum apparatu, primùm quidem deridet humanæ Philoſophiæ inanes conatus adversùs inconcuſſa divinæ ſapientiæ & Scripturæ noſtræ fundamenta. Deinde verò quidquid illud eſt argumentatricis dialecticæ, nihil noſtro dogmati obſtrepere, aut etiam concinere demonſtrat. L. 1. contr. Eunom. pag. 708. 9. *Quod autem iſta è mundi hujus ſapientia loquatur, à qua præceps actus, hanc ſermonis novitatem ingreſſus eſt, non eſt arduum demonſtrare. Ariſtotelis enim ſunt; ut qui legerunt utique dicerent, Hæ de habitu ac privatione rationes ſunt, quibus in libro qui inſcribitur Categoriæ, poſteriores habitibus privationes affirmat. Nobis autem ſatis erit oſtendiſſe, non ex doctrina Spiritus, ſed ex ſapientia principum hujus ſæculi hæc eum dicere, ac illud Pſalmiſtæ ad ipſum exclamare: Narraverunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua; ut cum didiſcerimus, non è doctrina Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe, quæ dicuntur; vocis ipſius Domini recordemur, quæ dicitur: Quoniam cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur. Atque hoc pacto verborum multitudinem nobis abſcindamus, cùm hinc univerſis palam faciamus, nihil ipſis nobiſcum eſſe commune. Etenim quænam conventio Chriſto ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli?*

X. Denique non diſſimulat Baſilius & Dialecticam, & diſciplinas nonnullas alias ab ipſa veritate adornatas nobis eſſe, ut munimento ſint adversùs inſidias & adgreſſiones hoſtiles; quemadmodum muri & propugnacula civitatibus defendendis & tutandis præſtruuntur. In cap. 2. Iſaiæ. *Rurſus murus ſeptum eſt, ac munimen in hoc conditum, ut tueatur & propugnet civitates, & hoſtium impreſſiones propellantur. Sic & diſciplinæ nonnullæ ſunt nobis ab ipſa veritate accommodatæ, ad conſervandam inexpugnabilem vim ſalutarium dogmatum: ſunt item aliæ externæ inventiones ad corroborandum mendacium & tuendam vanitatem accurata diligentia conquiſitæ. Artis enim Dialecticæ facultas murus eſt propugnandis dogmatibus apprimè opportunus, non ſinens ea in diverſam partem facilè abripi, aut in totum intercipi ab his qui ea vellent evertere. Ob hoc quidem muri Hieruſalem in manibus Domini deſcripti ſunt.*

XI. Hinc verò facilè colliges, quanto in errore verſaretur, ne quid aſperius dicam, Nicephorus Gregoras, quando duobus Epiſcopis à Papa Conſtantinopolin miſſis, *ut de pace & concordia diſputarent* cum Græcis: ipſe Patriarcham & Epiſcopos dehortabatur, ne ſe, ne ſuorum aliquos diſcrimini ac diſputationi committerent. L. 10. p. [illegible] Suæ ipſe hanc ad eos orationem intexuit Hiſtoriæ; Hiſtoricus certè peritior, quàm Theologus. Frivola ſunt enim prorſus, quæ ibi ab eo diſſeruntur adversùs Philoſophos, ſive adversùs Theologos, qui Theologiæ quandoque ſuæ præſidii aliquid comparant à Philoſophia, & à diſputatrice potiſſimùm illa Dialectica. Vitam agebat, ſcribebatque Nicephorus ſub Andronico Juniore, circa annum MCCCXXX. Aliquantis antè annis, nempe circa ann. MCCLXXX. occupaverat Emmanuel Calecas Scholaſticæ, ſeu Argumentatrici Theologiæ patrocinari; Græcus & ipſe, ſed pacatiore in Latinos animo. Ex iis porro quæ hìc à nobis ex Græcis etiam Patribus delibata ſunt, liquidùm eſt quantò ii in Calecæ, quàm in Gregorii ſententiam propenſiores fuiſſent.

CAPUT XLI.

Quanto & adjumento ſint & ornamento Artes liberales ad Theologiam pertractandam, ex Patribus Græcis.

I. Exemplo Moyſis & Danielis probat Baſilius Artes liberales uſui eſſe ad Scripturas & ad res Theologicas.

II. Ex eodem, Poetæ, Oratores, Philoſophi, Hiſtorici multa utiliter præcipiunt ad bonos mores.

III. Ut ſibi Nazianzenus, Baſilioque patrocinetur, & ſtudio politiorum Litterarum.

IV. Ut diſciplinas omnes Baſilius perdidiſciſſet. Et quem in eis ille modum tenuerit.

V. Eadem confirmantur ex Scriptore vitæ Nazianzeni, & ex Nazianzeno ipſo.

VI. Ex Gregorio Nyſſeno eadem confirmantur.

VII. Ex Juſtino Martyre, non nimis premenda neceſſitas liberalium Artium.

VIII. De eadem neceſſitate eruditè & temperatè Clemens Alexandrinus. Moyſis rurſus exemplum.

IX. Ut ex demonſtrationibus Mathematicis poſſit mens noſtra conſurgere ad æternam & incommutabilem Verbi veritatem, ex eodem Clemente.

X. De Origene, quàm non repudiatæ ſint ab eo diſciplinæ Morales.

I. A Baſilio Caput hoc ordiemur, qui ſuperius clauſit. Et eſt materia hæc utique Deo conjunctiſſima. Nam in liberalibus Artibus & Dialectica recenſetur & tota Philoſophia. Porro quod hìc adgredimur tractandum, id pertractatur Baſilius, Homilia ad id ſepoſita & adoleſcentibus dicata, ut illos addoceret, quid utilitatis ex libris Gentilium capere poſſent. Illud autem primò illos monet, diſciplinas inſtar eſſe arborum, quas non aliud magis commendat, quàm fructus; ſed & arbori tamen & fructui magnam ex foliis acceſſionem fieri & utilitatis, & venuſtatis. Non aliter enim cùm animarum fructus ſit Veritas, exterioribus eam diſciplinis tanquam foliis vallari neceſſe eſt. Exemplo eſſe poſſunt Moyſes & Daniel, quorum ille Ægyptiorum, hic Chaldæorum ſapientia & eruditione inſtructiſſimus fuit. Baſilius Hom. 24. Tom. I. pag. 491. *Certè quemadmodum plantæ propria virtus eſt fructu abundare tempeſtivo, at folia nihilominus ramis conjuncta quendam ferunt ornatum: ſic & anima, cui præcellens quidem veritas fructus eſt, non abs re tamen exteriore ſapientia circumdatur; ſicuti foliis quibuſdam umbram fructui, ac aſpectum non intempeſtivum præbentibus. Dicitur enim & Moyſes ille, cujus eſt ſapientiæ nomen apud omnes homines maximum, Ægyptiorum diſciplinis mentem exercitatus, ita ad ejus qui eſt contemplationem proceſſiſſe. Similiter autem & in ſequentibus temporibus Danielem Babylone Chaldæorum ſapientiam dicunt didiciſſe, tunc denique divinas attigiſſe doctrinas.*

II. In eloquentia ſpecimen eſt earum artium, quæ & laudi eſſe poſſunt, & vitio. Si mendacio enim & fraudi illa patrocinetur, quid exitialius? ſi virtuti & juſtitiæ, quid utilius, quid laudabilius? Oratoria ergo ars ediſcenda & ipſa eſt, ſed Pag. 494. ut proſit omnibus, obſit nulli. *Artem verò Oratorum ad decipiendum inſtitutam nequaquam imitabimur. Nam nec in judiciis, neque in aliis actionibus accommodum nobis eſt mendacium, viam vitæ rectam ac veram ingredientibus, quibus non contendere judicio lege præcipitur.*

Cùm verò multò maxima ad vitam bene beatèque degendam ex virtutibus adjumenta proficiſcantur: virtutum autem exempla pulcherrima fulgeant in Poetis, in Oratoribus, hiſtoria, & multò magis in Philoſophorum, qui & ipſi Oratores fuere, commentariis. His ergo diſciplinis omnibus ſtrenuè navanda eſt opera. Ibidem. *Et quando per virtutem ad vitam hanc veram aſcenditur; virtus autem ipſa plurimum à Poetis, Hiſtoriographicis, multò magis à Philoſophis commendatur; talibus eorum ſermonibus maximè vacandum. Nam prima quidem utilitas eſt in animis juvenum virtutis eſſe commercium, ac conſuetudinem; quorum ſemel acceptæ doctrinæ ob animorum teneritudinem perpetuò remanent intimè illis infixæ.*

III. In Baſilii laudes non ſemel peroravit Nazianzenus, earundem & ipſe laudum conſors, ac veluti collega; in eruditionis potiſſimùm & doctrinæ tum ſacræ tum ſæcularis ubertate mirabili. Nec potuit Baſilium ille commendare eruditionis ergo, quin inveheretur in illos, qui Chriſtiani officium eſſe nugabantur humanioribus & politioribus litteris renuntiare. Perinde enim illi faciebant, ac ſi cœli conſpectu ſyderumque notis interdicerent, propterea quòd fuerint, qui divinos illis impenderint honores. Enimverò uſus ille rei optimæ peſſimus emendandus eſt; ut jam uſui ſint & Artes liberales, & pulcherrimæ res omnes creatæ, quo inde ad primigenium incorruptibilis & divinæ pulcritudinis & ſapientiæ fontem conſurgamus. Audi Nazianzenum ita ſibi Baſilioque diſciplinarum omnium cupidiſſimo & Nazianz. Orat. 20. pag. 323. callentiſſimo patrocinantem: *Illud autem inter omnes ſanæ mentis homines conſtare arbitror, eruditionem inter humana bona principem locum tenere; non de hac noſtra ſolum ac nobiliore loquor, quæ contempto omni ſermonis lepore atque ornatu, ſaluti uni, atque earum rerum, quæ ratione atque animo intelliguntur, pulcritudini arctiſſimè hæret: ſed etiam de externa, quam plerique Chriſtiani, pravo quodam judicio, ut inſidioſam & periculoſam, ac procul à Deo avertentem, aſpernantur. Quemadmodum enim cœlum, terram, aerem, quæque eorum complexu coercentur, non ideo contemnere debemus, quia nonnulli ſceleratè acceperunt, pro Deo ea quæ Dei ſunt venerantes: quin potius, &c.*

Non multò pòſt narrat Nazianzenus, ut primò Conſtantinopolin, deinde Athenas profectus ſit Baſilius, ut Philoſophis ibi & Oratoribus præſtantiſſimis operam daret; à Deo illuc miſſus, tanquam ad litterarum ſedem & domicilium. Pag. 325. *Hinc Byzantium urbem totius Orientis principatum tenentem, excellentiſſimis enim Oratoribus Philoſophiſque florebat, quorum brevì optima quæque ingenii celeritate ac magnitudine collegit: atque inde Athenas, hoc eſt, litterarum ſedem ac domicilium, à Deo atque inexplebili ſimul & præclara doctrinæ cupiditate mittitur; Athenas, inquam, mihi verò aureas, acſi cuiquam alii, bonorum parentes.*

Nec tacet ſanctus Pater, quo incitentur ſtimulo, qui obloquuntur eruditioni, & eruditis omnibus; nempe ſui ſimiles omnes eſſe cupiunt, ut privata eorum inſcitia ſub communi deliteat. Pag. 326. *Quamobrem non idcirco eruditio contemnenda eſt, quod ita quibuſdam videatur: quin potiùs ſtulti atque imperiti habendi ſunt, qui hoc exiſtimant; qui omnes ſui ſimiles eſſe cupiant, ut privata eorum inſcitia ſub communi deliteat, nec quiſquam ipſorum imperitiam prodat & coarguat.*

IV. Non dicam quibus Baſilius diſciplinis ſeſe dediderit, cùm Athenis commoraretur: omnes enim complexus eſt, & ita complexus, ut tantum in unaquaque elaborarit, quantum ſi ejus tantùm ſiti arderet. Pag. 332. *Quod diſciplinæ genus eſt, in quo verſatus non ſit, atque ita eximiè verſatus, quaſi in eo ſolo elaboraſſet? ſic nimirum omnia complexus, ut ne unum quidem quiſquam: ſingula rurſus ita ad ſummum, quaſi nihil aliud præterea didiciſſet.*

Tum ſingulas percenſet Gregorius diſciplinas, quas ſummo ſtudio excoluerat Baſilius, Rhetoricam, Grammaticam, Philoſophiam, Dialecticam, Aſtronomiam, Geometriam, Arithmeticam, denique Medicinam, cui ut vacaret etiam, cogebat labans corporis valetudo. Illud tamen non oſcitanter legendum eſt, quod advertit Nazianzenus, Mathematicis in diſciplinis eum modum tenuiſſe Baſilium, ut illis tantum ſtudii & operæ daret, quantum neceſſe erat, ut ne eas neſciret, atque ne ab earum peritis exagitari poſſet: quo plus otii ſibi & temporis ſupereſſet ad ſacras Litteras perdiſcendas. Pag. 333. *Quis in Rhetorica illa, inquam, vim ignis ſpirante, cum eo comparandus, tametſi illius mores à Rhetorum moribus diſſiderent? Quis in Grammatica, quæ linguam ad Græciſmum format, hiſtorias colligit, metris præeſt, carminibus leges præſcribit? Quis in Philoſophia excelſa proculdubio ſcientia, & ſurſum gradiente, ſive eam partem ſpectes, quæ in actione & ſpeculatione poſita eſt, ſive eam, quæ in Logicis demonſtrationibus, aut oppoſitionibus & concertationibus verſatur, quam Dialecticam vocant: in qua adeo excelluit, ut iis qui cum eo diſputabant, facilius eſſet è labyrinthis ſeſe extricare, quàm argumentorum ejus laqueos effugere, ſi quando res ita poſtularet. Jam verò Aſtronomiam, Geometriam, numerorum proportiones hactenus didiciſſe contentus, ut non ab iis, qui in hujuſmodi rebus ſciti & eruditi ſunt, exagitaretur; quidquid ſupererat, ut pietatis cultoribus infrugiferum contempſit: adeo ut & quod elegit, magis admirari & prædicare liceat, quàm quod reliquit: & rurſus id quod reliquit, majori laude efferre, quàm quod elegit. Nam Medicinam, quæ Philoſophiæ & laboris atque induſtriæ fructus eſt, corporis morbus, ac morbi curatio, neceſſariam ipſi reddiderat. Unde exorſus, ad artis habitum tandem pervenit.*

Non erunt hæc, ut ſpero, noſtris Theologis infructuoſa, ſi hinc adducantur, ut nobili faſtidio cætera omnia aſpernentur terrarum ludibria, & ad hanc ſe pulcherrimam accingant cum Baſilio & cum Nazianzeno laudem, in hanc toto pectore incumbant diſciplinarum uberrimam meſſem, ut quæ tota aliquando ad Theologiæ commendationem, ad Eccleſiæ utilitatem ſit redundatura. Quid enim in ſpeciem alienius à nobis, quàm Poetarum fabulæ? Et tamen mox ibi Gregorius declarat earum non paucarum origines ad Scripturas noſtras referri debere: exemplo prolato camporum Elyſiorum, quos nomen ipſum utique Hebraicum prodit à Phœnicibus ortos eſſe. Ibidem. *Campis Elyſiis Græci donandos duxerunt, paradiſi videlicet noſtri ſpeciem quandam animo intuentes, atque ex Moſaicis, ut opinor, noſtriſque libris, tametſi in nomine nonnihil diſcreparint, aliis tamen vocabulis hoc ipſum indicantes.*

V. Hæc eadem habet de Baſilio & Gregorio Nazianzeno Author perantiquus vitæ Gregorii; quæ quoniam non plus habent admirationis, quàm utilitatis, libet hìc adjicere: ut hinc habeant omnes imaginem abſolutiſſimam Chriſtiani Theologi, ad quam ſe pro ſuo quiſque modo effingant: Ibid. in vita Gregor. p. 7. *Philoſophiam porro, tam eam quæ in moribus, quàm quæ in placitis, & doctrina, Medicæque indicatione & ratiocinatione verſatur, non liberali tantùm eruditione tenus perceperunt, ne indoctis duntaxat ſuperiores eſſent: verùm quemadmodum Præceptores quidam, præſtantiſſimique Doctores. Jam in Muſica ita ſe compararunt, ut quidquid in ea antiqui & concinni eſt, addiſcentes, eam animæ partem, in qua irarum exiſtit ardor effrenatuſque impetus, emollirent; quidquid autem ad voluptatem impellit, ad theatra relegarent. Quin etiam numerorum ſupputationes, & Geometriæ æquitatem, Aſtrorumque ſitum ac motum, velut novi Moyſes & Danieles edocti ſunt: ita tamen ut non tam ab illis ducerentur, quàm, quod ait Scriptura, intellectum omnem in captivitatem redigerent in obſequium Chriſti, atque hanc primariæ Sapientiæ pulcritudinem tegumentumque ſtatuerent.*

Gregorius ipſe certè in Carmine de Vita ſua ita profitetur: in diſciplinas ſe profanas magno quidem animi æſtu, ſed non alio fine incubuiſſe, quàm ut eas haberet veluti pro vallo & munimento, quo ſacram doctrinam tueretur: Tom. 2. p. 2. *Lanugo nondum texerat genas; tamen me litterarum cœperat fervens amor, veris ſtudentem per nothas ſuccurrere: ne ſe ſuperbè jactitarent, qui nihil norunt inanem præter eloquentiam, in gutture ſitam, & dulcibus vocum ſonis: neve implicarer nexibus Sophiſmatum. Præferre quippe litteris aliquid ſacris, in pectus abſit venerit ut unquam meum.* Cœperat ergo Gregorius admodum adoleſcens his ſe affigere ſæcularibus litteris: nec ab iis antè ſe avulſit, quàm annum ætatis trigeſimum attigiſſet, ut inferiùs ipſemet teſtatur: Pag. 4. *Nam tempus ingens fluxerat jam in litteris; triginta & annos penè jam exegeram.*

VI. His aſſentitur & Gregorius Nyſſenus, eſſe ubi doctrina fidei & Theologica veritas ſatis commodè defendi non poſſit, niſi ope ſæcularis litteraturæ, quæ illam tandem propulſandis hoſtibus victricem efficiat; quo peracto, tum plurima ſe nobis infundit lux veritatis. Id enim in Moyſe prælusum & præmonſtratum eſt, qui non antè vel rubum ardentem, vel montem cœleſti igne fulgurantem vidit, quàm Ægyptium interemiſſet. Greg. Nyſſ. L. de vita Moyſis. Tom. 1. pag. 190. *Si igitur imbecilliores fuerimus, quàm ut juſtiorem cauſam victricem reddere poſſimus, quod deterior argumentis ſuperior ſit, & veritatis imperium detrectet; fugiendum protinus ad ſubliniorem ſacramentalemque doctrinam: ac alienigenæ rurſus, ſi res ita cogit, id eſt, ſæculari doctrinæ, parumper cohabitandum, ut pravas Paſtores à puteis expellamus, verſutos videlicet hos malignoſque doctrinæ profeſſores, qui rerum ſcientia ad ignorationem Creatoris abutuntur: quibus repulſis ſic vivemus, ut pugnantibus non miſceamur, nec perturbemur reluctatione multorum; ſed motus animi omnes tanquam oves paſtori ſic rationi obtemperantes gubernabimus: qua quidem in norma vivendi perſeverantibus, mirabili ſuo veritas ſplendore nobis apparebit, animique oculos ſubaperiet atque illuminabit. Deus autem eſt veritas, quæ tunc per ineffabilem illuminationem illam Moyſi manifeſtata eſt.*

Moyſen mox Pharaoni comparat, illumque huic quaſi Deum fuiſſe declarat, id eſt, Theologum cœleſti doctrina inſtructum ei qui humanas tantùm calleat litteras. Confodit Moyſes Ægyptiacos ſerpentes, id eſt venenata quædam placita Philoſophorum; & ei tamen conjux eſt peregrina, ſcilicet Philoſophia, à qua multiplicem ſuſcipit prolem, ſed eam protinus circumcidendam, ut veritas retineatur; quidquid autem erroris admixtum eſt, id amputetur. Pag. 15 *Eſt enim fides rerum quas ſperamus ſubſiſtentia; quas quicumque mente concepit, quaſi Deus eorum fit, qui veritati reſiſtentes, carni ac falſis rebus attendunt: quibus inane quoddam eſſe videtur, eum audire Qui eſt. Ait enim Pharao: Quis eſt Dominus, cujus vocem exaudiam? non cognoſco Dominum: ſolum autem putatur honorabile ac jucundum, quod terreſtre atque carnale eſt, quodque corporis ſenſus nimia voluptate titillat. Qui verò lucis ſplendore corroboratus eſt, ingenteſque hinc vires & authoritatem in adverſarios cepit: is ſicuti athleta ſatis exercitatus, confidenter ac magno animo in hoſtem deſcendit: virgam illam in manu retinens, hoc eſt verbum fidei, quo ſerpentes Ægyptiorum confodiet, atque vincet. Sequetur autem ipſum conjux alienigena, humana videlicet hæc eruditio, cujus ſunt nonnulla ad liberorum procreationem utilia. Moralis enim naturaliſque Philoſophia conjungi poteſt profectò ſublimiori vitæ, clariſſimaque conjux ejus ac ſocia fieri debet, dum ejus partus nihil alienigeni ſceleris ſecum adducat.*

VII. Fatetur Juſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone, ſe antea ſapientiæ ſtudio incenſum acceſſiſſe ad magni nominis Philoſophum Pythagoreum; qui ſtatim illum interrogarit, an Muſicæ, an Aſtronomiæ, an Geometriæ peritus eſſet? niſi enim his exercitamentis inſueſceret à ſenſibilibus ad intelligibilia conſcendere, fieri non poſſe ut ad veram beatitudinem unquam perduceretur. Porro ab eo mœſtum ſe diſceſſiſſe, quòd hæc neſciret. Juſt. Martyr. Pag. 219. *Verſatuſne es in Muſica, & Aſtronomia, & Geometria? an exiſtimas quidquam te perſpicere eorum poſſe, quæ ad beatitudinem conducunt, niſi hæc priùs cognoveris, quæ animum à ſenſibilibus ad intelligibilia percipienda aptum commodumque reddunt: ut idipſum quod pulcrum & quod bonum eſt, contemplari queas? Et cùm ſtudia ea magnoperè laudaſſet, neceſſariaque eſſe dixiſſet, me ita à ſe dimiſit: nam me neſcire confeſſus ſum. Ægrè igitur hoc tuli, ſicut par erat, quòd ſpe excidiſſem.*

Acceſſiſſe ſe poſtea ad Platonicos Juſtinus ſubjicit, & ab his ad Chriſtianos tandem, quorum inſtitutis ad veritatem & ad lætiſſimam beatitudinis ſpem ſit deductus. Nimius fuerat Pythagoræus iſte in commendandis his veræ Philoſophiæ præludiis. Etſi enim ea non mediocriter conducant ad expediendum à ſenſuum ſervitute animum, & ad incorpoream veritatem intelligendam; non tamen una ea via eſt, qua ad tantum bonum perveniatur. Omnibus naturaliter inſitum eſt, ut ſe percupiant eſſe beatos, & puræ veritatis fruantur amplexibus. Omnibus ergo fas eſt eſſe beatis; at non omnibus fas eſt eſſe Muſicis, Geometris, Aſtronomis: cùm tam paucis abundet & otium, & ingenium, & totum denique harum diſciplinarum prævium inſtrumentum. Meritò ergo ad Chriſtianas Scholas conceſſit Juſtinus, ubi re tanta in compendium miſſa, fide purgantur mores, atque ita puro mentis oculo ultrò ſe objicit veritas, ultrò affluit beatitudo.

VIII. Clemens Alexandrinus illud Salomonis dictum, quo vetantur omnes eſſe multùm cum aliena, traducit ad externas diſciplinas, quibus aliquandiu vacare conducibile inprimis eſt, inſeneſcere pernicioſum. Strom. l. 1. p. 107. 208. *Cùm autem dixerit: Ne ſis multùm apud alienam: uti quidem, ſed non immorari & permanere in doctrina ſæculari admonet. Verbo enim Domini præparant, ac prius inſtituunt, quæ temporibus convenientibus unicuique generationi utiliter data ſunt. Jam enim quidam ancillarum ineſcati philtris, contempſerunt Dominam Philoſophiam: & ex ipſis alii quidem conſenuerunt in Muſica, alii verò in Geometria, alii autem in Grammatica, plurimi in Rhetorica.*

Addit mox ibidem, Circulares illas diſciplinas ancillari debere Philoſophiæ, quæ illarum domina eſt: at rurſus Philoſophiam Sapientiæ famulari debere, hoc eſt Theologiæ, quæ eſt *rerum divinarum, humanarumque, & cauſarum ipſarum ſcientia*. Huc ille refert Abrahæ, hoc eſt Sapientis ſterilitatem, donec Ægyptiæ conjugis conſortium nanciſcatur: ita quippe Abraham liberos ex Agare, hoc eſt ex ſæculari litteratura primùm ſuſtulit, & tum poſtea ex Sara, hoc eſt, ex ſacra Ibidem. doctrina. *Sara erat olim ſterilis, Abrahæ uxor: cùm autem non pareret Sara, ancillam ſuam nomine Agar Ægyptiam permittit Abrahæ ad liberorum ſuſceptionem. Sapientia ergo quæ cum fideli cohabitat, fidelis autem & juſtus reputatus eſt Abraham, erat adhuc ſterilis & ſine liberis in illa generatione, ut quæ nihil adhuc Abrahæ quod eſſet ex virtute peperiſſet. Meritò autem volebat, ut qui proficiendi adhuc tempus haberet, cum mundi ſeu ſeculi diſciplina, per Ægyptum autem allegoricè ſignificatur mundus, prius congrederetur, poſtea autem ad eam quoque accedens divina providentia gigneret Iſaac.*

Quàm diligenter autem Moyſes excultus fuerit omnibus Ægyptiorum, Chaldæorumque diſciplinis, Arithmetica, Geometria, Muſica, Medicina, Aſtronomia, Hieroglyphiciſque litteris, quandiu in Palatio Regum Ægypti verſatus eſt, hoc eſt, ut perhibent Chronologici, annis quadraginta: ita narrat Clemens; quòd non aliter Nobiles, & filii Regum inſtituerentur tum; quòdque id ipſa Scriptura non obſcurè tradere videatur, cùm Moyſen affirmat verſatum fuiſſe in omni peritia Pag. 352. Ægyptiorum. *Cùm autem (Moyſes) ætate eſſet grandior, Arithmeticam & Geometriam, Rythmicam, & Harmonicam, & præterea Medicinam ſimul & Muſicam doctus eſt ab iis qui erant inſignes inter Ægyptios; & præterea eam quæ traditur per ſymbola ſeu ſigna Philoſophiam, quam in litteris oſtendunt hieroglyphicis. Alium autem doctrinæ orbem, tanquam puerum Regium, Græci eum docuere in Ægypto, ut dicit Philo in vita Moyſis. Didicit autem litteras Ægyptiorum, & rerum cœleſtium ſcientiam à Chaldæis & ab Ægyptiis. Unde ejus rebus geſtis dicitur doctus fuiſſe in omni ſapientia Ægyptiorum.*

IX. Nec Moyſi ſolùm, ſed & Abrahæ vendicat Clemens immenſam propemodum illam liberalium artium peritiam, atque adeo iis omnibus, qui ad cognitionem, hoc eſt, ad contemplationem, ad Theologiam, ad Sapientiam anhelant, ad rerum divinarum humanarumque ſcientiam. In his enim omnibus præluſoriis artibus jam veritatis aliquid intermicat, jam ſapientia parte ex aliqua deguſtatur, jam æterna & intelligibis lux ſe oſtendit: ut divino jam quodam lumine ac ſpiritu urgeantur, qui his religioſo animo vacant, ut his adminiculis ad pleniorem in dies veritatis & ſapientiæ fruitionem provehantur. Quæ enim Muſicæ, quæ Geometricæ, quæ Arithmeticæ veritates, vel Aſtronomicæ, non ſtatim poſſunt ad ſummam & incommutabilem Verbi ſapientiam & veritatem referri, cujus luce intelligibili aſperguntur: & hæc omnia, ut intelligantur; & mentes hominum ipſæ, ut intelligant, videantque, quo diſtent hæc vera, certa, evidentia, immutabilia, æterna, ab opinionibus incertis, obſcuris, verſatilibus, Quod de lineis Geometricis ſupra quaſi contemptim memorabat Nazianzenus, id æquè valet in Numeris ſive Muſicis, ſive Arithmeticis; eos nuſquam exiſtere, & noſtris tamen decantatiſſimis diſciplinis obverſari, ut de illis & multa demonſtrentur, & luculenta. Hoc vel uno certè argumento cogitur intellectus noſter ad ipſum ſeſe Dei Verbum proripere, ut in eo quantum nunc quidem fas eſt contueatur vera hæc omnia, quando non poſſunt extra Dei Verbum conſiſtere, quæ certa, quæ manifeſta, quæ æterna, & immutabilia vera ſunt.

His ita præſtructis, jam audiendus eſt nobis Clemens Alexandrinus: *Per conſequentiam ergo iis quoque attendit, quæ exercent ad cognitionem; ſu-* Strom. l. 6. L. 16. p. 471. *mens ex unaquaque diſciplina id quod confert ad veritatem. Ex Muſica ergo perſequens proportionem, quæ eſt in iis quæ ſunt conjuncta & compoſita: in Arithmetica autem adnotans augmenta & decrementa numerorum, & eas quæ ſunt inter ſe invicem relationes, & quod plurima cadunt in proportionem numerorum; & Geometricam ipſam ſubſtantiam in ſeipſa contemplans & aſſuefaciens, aliquod continuum intelligentia percipit ſpatium, & immutabilem eſſentiam, quæ eſt alia à corporibus. Et rurſus ab Aſtronomia à terra elevatus, unà cum cœlo mente in altum extolletur, & ſimul cum aſtrorum converſione circumagetur, ſemper conſiderans divina, & eam quæ eſt inter ſe invicem conſenſionem & convenientiam, à quibus adductus Abraham aſcendit ad cognitionem ejus qui creaverat. Quin etiam Dialectica utetur is, qui eſt cognitione præditus, eligens diviſionem generum in ſpecies: & adducet eorum quæ ſunt diſtinctionem, donec attigerit prima & ſimplicia. Multi autem, non ſecus ac pueri larvas, timent Græcam Philoſophiam, dum verentur, ne eos abducat.*

X. Origenem narrat Euſebius ab optimo & doctiſſimo viro parente ſuo liberalibus antè diſciplinis, & poſtea etiam ſacris imbutum inſtitutumque fuiſſe, è quibus aliqua juvenem quotidie jubebat memoriæ mandare. Euſeb. Hiſt. L. 6. c. 2. & 3. pag. 202. & 205. *Cùm præter liberalium diſciplinarum ſtudia, etiam ſacris litteris non perfunctoriè pater illum erudiviſſet. Quippe ante Græcarum litterarum ſtudium, ſacris eum diſciplinis exerceri præcipiebat, quoſdam divinæ Scripturæ locos memoriæ mandare ac recitare quotidie illum jubens*. Nec multò pòſt narrat Euſebius impoſitam ſibi Grammaticæ docendæ provinciam abjeciſſe Origenem, velut contrariam ſacris diſciplinis: *Ratus Grammaticæ artis profeſſionem cum divinæ fidei inſtitutione minimè conſentire, ſcholam Grammaticæ litteraturæ, utpote inutilem & ſacris diſciplinis contrariam, ſine ulla cunctatione abjecit.*

Quod Grammaticæ profeſſioni nuntium remiſerit Origenes, ut totum ſe ad informandos Catechumenos conferret, quam illi curam mandaverat Epiſcopus Alexandrinus, & ad ſtudia Scripturarum, id etiam gratulandum ipſi eſt. *Si verò* Grammaticam tum repudiavit, ut ſacris litteris & diſciplinis inimicam, id ſanè juvenili & inconſultotum ardori tribuendum fuerit: niſi eo adverſam cenſuit, quòd utrique ſimul vacare non poſſet. Viderint alii, an Artemonis hæretici ſectatoribus voluerit exemplo etiam ſuo obluctari. Nam hi quàm incurioſi fuerint Scripturarum, quàm in eas etiam injurioſi, quàm inſani diſciplinarum liberalium admiratores, ita refert Euſebius, ex hiſtoria quadam ejus ævi: L. 5. c. 28. pag. 197. *Quod ſi quis aliquem divinæ Scripturæ locum eis objiciat, examinant utrum connexum, an disjunctum ſyllogiſmi genus ex eo confici poſſit. Relictiſque atque abjectis ſacris Dei Scripturis, Geometriæ ſtudent; quippe qui terreſtres ſint & loquantur terrena, & illum qui de cœlo advenit ignorent. Euclidis igitur Geometria apud nonnullos eorum ſtudioſè excolitur. Ariſto-*

teles verò & Theophraſtus ſumma admiratione ſuſpiciuntur: Galenus autem à quibuſdam. Proinde iſtos qui infidelium artibus ac diſciplinis ad ſtabiliendam hæreſis ſuæ opinionem abutuntur, & ſubtili impiorum hominum verſutia ſimpliciſſimam divinarum Scripturarum adulterant fidem, remotiſſimos eſſe à fide quid attinet dicere? Hinc eſt quod divinis Scripturis audacter manus intulerunt, eas à ſe emendatas eſſe dicentes.

CAPUT XLII.

Rurſum ex Patribus Græcis, quanto eſſe poſſint ad Theologiam adjumento artes liberales, & litteræ humaniores.

I. Ut Origenes & addidicerit & docuerit diſciplinas omnes, ut fidei & Theologiæ conducibiles.

II. De eadem re ex Euſebio, Porphyrio, Origene ipſo.

III. Complures alii ex eodem liberalium diſciplinarum, iidemque ſacrarum peritiſſimi.

IV. Mathematica cum Theologia coaluerant jam inde ab Abrahamo, Enocho, primo Parente.

V. Quæ in eis norma, quæ ſobrietas tenenda ſit, ex Euſebio, Xenophonte, Socrate; ut ſuperſit otium, quod ſacratioribus litteris impendatur.

VI. Rurſus qui modus, qui fines denique hìc tenendi ſint Theologis.

VII. Antedictorum confirmatio ex Theodoreto. De Didymo.

VIII. De Edicto Juliani adversùs Eccleſiam. Socratis de his ſententia.

IX. Diſciplinas liberales comparat Origenes ſecundariis illis uxoribus, ex quibus Abraham, ex quibus ſapiens, etiam jam grandævus, multos procreat filios, & populo Dei adjicit.

X. Ex eodem Origene artes liberales deſignabat aurum Ægyptium, quod aſportaverunt Iſraelitæ, Deoque conſecrarunt.

XI. Ex Syneſio eadem confirmantur.

I. NIhil attinet argumenta aliunde conquirere, ad illam amoliendam ab Origene invidiam contemptæ & repudiatæ Grammaticæ, tanquam à ſacris litteris abhorrentis: cùm non multò pòſt Euſebius ipſe narret convolaſſe ad Origenem jam fama toto orbe celeberrimum complures gentiles, Philoſophos, hæreticos: quibus ille non ſacras tantùm Scripturas ſumma cum omnium admiratione exponebat, ſed Græcanicas etiam diſciplinas, Geometriam, Arithmeticam, cæteraſque, pro ſingulorum ingenio, & acumine; ex his deſpondens ad intelligentiam Scripturarum adjumentum non mediocre eis acceſſurum. *Alii quoque* L. 6. c. 18. Pag. 218. *complures eruditi homines pervulgato ubique Origenis nomine illecti, ad eum confluebant, periculum de ejus viri in ſacris litteris peritia facturi. Innumeri præterea hæretici, nec pauci ex illuſtribus Philoſophis, ſtudioſè eum auſcultabant: & præter rerum divinarum ſcientiam, græcanica quoque Philoſophiæ præcepta quaſi diſcipuli ex illo percipiebant. Quoſcunque enim ex diſcipulis ſolertia & acumine ingenii præditos animadverterat, eos in Philoſophiam introducebat, Geometriam illis tradens & Arithmeticam aliaſque prævias diſciplinas: inde ad varias Philoſophorum ſectas eos perducens, & libros à veteribus Philoſophis conſcriptos exponens; commentarios quoque in ſingulos ſcribens, & reconditos ſenſus penitus inquirens; adeo ut apud ipſos etiam gentiles ſummus Philoſophus pronuntiaretur. Ex rudioribus verò atque hebetioris ingenii diſcipulis, multos ad humaniorum artium ſtudia cohortabatur: aſſerens non mediocrem illos facultatem ex hujuſmodi ſtudiis percepturos eſſe, ad ſacrarum Scripturarum intelligentiam. Quocirca ſæcularis litteraturæ & Philoſophiæ ſtudia ſibi quoque imprimis neceſſaria eſſe exiſtimavit.*

II. Cùm paulò inferiùs retuliſſet Euſebius Porphyrii verba de Origene, libro tertio ejus operis, quod adversùs Chriſtianos ſcripſit, ut oſtenderet eum in Gentilium Philoſophorum ſcriptis verſatiſſimum fuiſſe: hæc nimirum: *Verſabatur enim* Ibid. c. 1 *aſſiduè cum Platone. Numenii quoque, Cronii,* Pag. 220. *Apollophanis & Longini, Moderati etiam ac Nicomachi & aliorum qui inter Pythagoricos præcipui habentur, ſcripta quotidie habebat in manibus. Adhibebat etiam Chæremonis Stoici & Cornuti libros. A quibus cùm allegoricum in explicandis Græcorum myſteriis modum didiciſſet, eum Judaicis Scripturis adhibuit.* His Porphyrii verbis vide ut aſſentiatur Euſebius: *Qui de viri quidem illius ſtudio, & multiplici doctrina veriſſimè pronunciavit.* At mox depromit idem Euſebius ex Origenis ipſius Epiſtola, ut ille purgaret approbaretque ſuam hanc jugem cum gentilium Philoſophorum libris conſuetudinem: tum quòd non aliter poſſet Philoſophos ipſos revincere, & in Chriſtianam Eccleſiam fidemque compellere: tum quòd uſus eſſet exemplo Pantæni, & Heraclæ, qui ipſum anteceſſerant in Schola Alexandrina, & conſimili inſtituto ſervierant. En ipſa Origenis verba: *Cùm verò totum me addixiſſem Verbo Dei,* Pag. 221. *ac de noſtra eruditione fama jam crebrior ſpargeretur, confluentibus ad me nunc hæreticis, nunc Græcarum diſciplinarum ſtudioſis, & maximè Philoſophis: ſcrutari hæreticorum dogmata, & quæcunque à Philoſophis de veritate jactantur excutere conſtitui. Atque hoc fecimus, tum Pantæni illius qui ante nos multis profuit, exemplum ſecuti, qui quidem hujuſmodi cognitione non mediocriter inſtructus fuit: tum Heraclæ, qui nunc inter Presbyteros Alexandrinæ ſedet Eccleſiæ; quem ego apud magiſtrum Philoſophiæ reperi, quintum jam annum ei operam dantem, priuſquam ego ejuſmodi doctrinam auſcultare cœpiſſem. Atque idcirco cum vulgari veſte antea uſus fuiſſet, ea depoſita Philoſophicum induit habitum: quem etiamnum retinens, Græcorum libros ſtudioſè evolvere non deſiſtit.*

III. Inſignes præ cæteris Origenis diſcipulos memorat Euſebius Gregorium & Athenodorum fratres: quos *cum vidiſſet Origenes Græcis Roma-* L. 6. c. 3 *niſque diſciplinis nimium deditos, in eorum animos inſtillans Philoſophiæ amorem, abjectis prioribus ſtudiis, ad rerum divinarum meditationem eos traduxit.* Fuere hi poſtea in Ponto Epiſcopi ambo, & Gregorius is ille eſt, Thaumaturgi poſtea nomine & gloria nobilitatus. Vides ut à liberalibus artibus eos abduxerit Origenes ad *amorem Philoſophiæ, & ad divinarum tandem rerum meditationem.* Id ſuprà Clemens admonuit nos, artes liberales ad Philoſophiam viam munire, Philoſophiam ad Theologiam. Heraclam etiam illum, de quo ſuprà, Alexandrinæ perdiu Scholæ lumen, affirmat Euſebius *in Philoſophia aliiſque Græco-* Cap. 1 *rum diſciplinis excellentem, ad Epiſcopatum Alexandrinæ civitatis provectum fuiſſe.*

Nec illud ſilebo quod de Dorotheo viro doctiſſimo refert Euſebius, liberalibus diſciplinis additam ab eo fuiſſe Hebraicæ linguæ peritiam. *Sub hoc Dorotheum virum doctiſſimum, & Antio-* L. 7. c. 32. pag. 284. *chenæ tunc Eccleſiæ Presbyterum cognovimus. Qui cum ſtudioſiſſimus eſſet ſacrarum Scripturarum, Hebraicam quoque linguam addidicit; adeo ut ipſos etiam Hebraicos codices peritiſſimè legeret. Erat hic ingenio admodum liberali, & humanioribus diſciplinis apprimè eruditus.* Et mox rurſum Euſebius de Anatolio Laodiceno Epiſcopo: *Huic deinde ſubſtitutus eſt Anatolius, bonus quod* Ibidem. *ajunt boni viri ſucceſſor: ipſe quoque domo Alexandrinus. Hic tum in liberalibus diſciplinis,* *tum in Philoſophia principem inter doctiſſimos noſtri temporis viros locum ſine controverſia tenuit; quippe qui ad ſummum apicem Arithmeticæ, Geometriæ atque Aſtronomiæ; adhæc ad Dialecticæ & Phyſicæ ac Rhetoricæ ſupremum faſtigium perveniſſet. Qua de cauſa rogatus fuiſſe dicitur ab Alexandrinis, ut Ariſtotelicæ ſucceſſionis ſcholam ibidem inſtitueret.* Aliquantò pòſt de Anatolii ſucceſſore Stephano hæc habet idem Euſebius: *Defuncto deinde Anatolio, poſtremus ante perſecutionem Epiſcopus ejuſdem Eccleſiæ factus eſt Stephanus; vir Philoſophiæ quidem & Græcarum diſciplinarum cauſa magnam apud multos gloriam conſecutus; verùm erga fidem Chriſti haud perinde animo affectus.*

Pag. 288.

IV. Præcurrebant ergo plerumque artes liberales, & ita his inſtructi, ad Scripturarum ſtudia, denique ad regendas Scholas publicas, ad ſacros Ordines, ad Epiſcopales ſedes promovebantur; pauci, non tamen nulli Hebraicæ linguæ dabant operam, in Oriente etiam ipſo, in Syria & Ægypto, ubi exemplum Origenis tam multos ad id inflammare debuerat. Ne cui autem mirum videatur, cur Chriſtianæ Eccleſiæ primi illi & antiquiſſimi proceres tanto in pretio plerumque habuerint Mathematicas diſciplinas, admovendæ hìc ſunt aures eidem Euſebio in Præparatione Evangelica, ubi ex Eupolemo, quem laudat Alexander Polyhiſtor quando de Judæis ſcribit, hæc refert de Abrahamo. Is enim eo authore primùm apud Chaldæos, inde apud Phœnices, denique apud Ægyptios ejuſmodi diſciplinarum author atque propagator fuit; quas in ſua gente habuerat tanquam hæreditarias opes, ab ipſo uſque Enocho, forſan & à primo omnium parente Adamo ad ſe transfuſas. En ipſa Eupolemi verba, ab Euſebio relata: *Qui cum nobilitate ac ſapientia omnibus anteiverit, & tum vero Aſtrologiam pariter & Chaldaicam invenerit, & ſingulari ſtudio pietatis divinam ſibi gratiam conciliarit. Hunc porro divino juſſu, collocato rerum ſuarum in Phœnicia domicilio, Solis Lunæque converſiones ac reliqua id genus omnia Phœnices docuiſſe; quæ res ſummè gratioſum eum apud Regem effecerit.* Et non multò pòſt: *Cæterùm cùm apud Heliopolim Abrahamus Ægyptiorum ſacerdotum conſuetudine plurimùm uteretur, multa ipſos, nec non Aſtrologiam, quæque ad eam pertinent omnia, illo docente didiciſſe tradit, ſic tamen eorum inventionem Babyloniis atque Abrahamo ipſi attribuens, ut principem illorum Autorem Enochum fuiſſe ſtatuat, quippe qui primus omnium Aſtrologiam invenerit, non autem Ægyptii.*

Euſebius Præparat. Evang. l. 9. cap. 17. pag. 418. 419.

V. Sed qui tenendus ſit in his modus, docet idem infrà Euſebius adversùs eos qui Philoſophum Theologumque eſſe neminem poſſe jactabant, niſi Mathematicas diſciplinas largiùs hauriret, magnamque vitæ partem illis impenderet; unde & nihili faciebant noſtros homines, qui eas delibaſſe contenti, ad ſacratiores Litteras ſe totos pòſt conferebant. Sic ergo primùm illorum jactantiam profert Euſebius: *Primùm tamen quoniam Mathematica illa ſua tantoperè jactare ſolent, prorſuſque neceſſarium eſſe dictitant, ut quiſquis comprehendendi veri ſtudio tenebitur, Aſtronomiam, Arithmeticam, Geometriam, Muſicam, illa nimirum ipſa, quæ ad eos à Barbaris profecta eſſe jam oſtendimus, perſequatur: his enim qui carebit, doctum perfectumque Philoſophum eſſe neminem; imò rerum veritatem ne primoribus quidem labris deguſtare poſſe, niſi qui harum antè rerum animo cognitionem impreſſerit: deinde hanc ſuarum artium peritiam magnificentiùs oſtentantes, æthere ſeſe medio ſublimes propemodum incedere, numeriſque ſuis ipſum quoque Deum circumferre arbitrantur: nos verò qui ſimilium diſciplinarum amore non flagremus, nihil à pecudibus abeſſe exiſtimant, Deique propterea nunquam, nunquam rei paulò gravioris notitiam percepturos eſſe pronuntiant.*

L. 14. c. 10. 11. pag. 742.

Mox ex Mirabilibus Xenophontis depromit Euſebius, quæ de his fuerit Socratis moderatiſſima ſententia, cui laudis & ſapientiæ principatum Græci omnes concedebant. Volebat Socrates Mathematicis diſciplinis animos imbui, Geometria, Arithmetica, Aſtronomia, & aliis id genus: ſed ad eum modum imbui, ut non iis ſe totum quis ita immergeret, ut jam utilioribus & dignioribus aliis ſtudiis vacare non poſſet. *Docebat, inquit Xenophon, præterea (Socrates) quatenus cujuſque rei peritum eſſe hominem bene inſtitutum oporteret. Principio Geometriæ dandam eatenus operam eſſe dicebat, ut ſi quando res poſceret, dimenſam ritè terram vel accipere ab alio, vel alii tradere, vel eam dividere, vel opus aliquod deſignare poſſet. Id porro tam eſſe ad diſcendum facile, ut qui dimenſionem attendere voluerit, idem ſimul & quanta ſit terræ magnitudo aſſequi poſſit, & quænam ejus metiendæ ratio, breviter admodum expeditèque cognoſcere. At ejuſdem in Geometriæ ſtudio, ad illas uſque deſcriptiones intellectu difficiliores quenquam progredi, Socrati non placebat. Cui enim bono futuræ illæ eſſent, videre ſe, tametſi ne illarum quidem imperitus eſſet, negabat.*

Pergit deinde Xenophon ad alias diſciplinas, nec reſpuendas, ex Socratis judicio, nec exhauriendas ſic, ut in eas eat & vis animi tota, & vitæ pars melior, quæ utique melioribus & ſanctioribus reſervanda eſt meditationibus. Unde ex Epiſtola ejuſdem Xenophontis ad Æſchinen hæc rurſus excerpit Euſebius, adversùs eos qui ſuam in explicanda Univerſi natura Phyſiologiam venditabant. *Quis enim, mi Æſchines, Socratem unquam audivit, aut cœleſtibus de rebus diſputantem, aut corrigendis moribus linearum figuras diſcere ſuadentem? Nam Muſicæ quidem aurium tenus peritum illum fuiſſe conſtat. At verò inter ſuos perpetuò de honeſto, fortitudine, juſtitia, cæteriſque virtutibus diſſerebat. Enimverò bona hæc propriè humana vocabat.*

Ibid. c. 12. pag. 745.

VI. Nec ego is ſum, qui Theologos noſtros urgeam, vel Socratis authoritate, vel Xenophontis, vel denique Platonis ipſius, qui Socratis nomine & authoritate ſua hìc placita inſinuabat. Potiore apud me loco eſt Euſebius, qui hæc refert, & totus ille Patrum, Antiſtitum, Doctorumque chorus, qui hactenus à me commemoratus eſt, aut inferiùs commemorabitur. Politioribus his diſciplinis & utiliter, & honeſtè, & piè impenditur juventa, & quæ juventæ ſuccedit proximè ætas quædam adhuc vegeta: dum eæ ad penitiùs aliquando ineundas ſacras Litteras referantur. His inſeneſcere, his ultra modum ſe dedere Theologos turpe eſt: has delibare & moderatè ebibere honeſtiſſimum eſt, & his vel occupationibus, vel avocamentis ita ſeſe diſtendere, ut vel otiari, vel nugari, vel ſæculi ludibriis & vanitatibus ſeſe oblectare nec vacet, nec libeat. Si juventam ipſam ſuam quis vel Scripturis, vel ſanctis Patribus evolvendis, vel pietatis & charitatis ſtudiis & operibus totam dedicet, id non paulò præſtabilius, id ſuavius utiliuſque fore aſſentiar, ut his præludiis fretus quis ad Theologicas ita diſciplinas accedat. Quid enim perſpicacius in rebus divinis perſcrutandis puro mentis oculo, unctione Spiritus & charitate? Hæc porro non eo animo dicuntur à me hoc loco, quaſi præcipiendi munus uſurpem; ſed ut Euſebii cæterorumque antiquorum Patrum in hac quoque re ſententias & voluntates explanem. Parco operæ, ne plura ex eodem Euſebio in hanc rem congeram; ex Socrate, inquam, ex Xenophonte, ex Platone & aliis apud Euſebium.

VII. Venio ad Theodoretum, qui in illa libri tertii Regum verba, *Locutus eſt Salomon de lignis à Cedro, quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum,* qui

Theodoret. Tom. I. in l. 3. Reg. c. 18. Pag. 303. 304.

qui exit ex pariete, hæc habet: *Dicit eum philoſophando diſſeruiſſe de naturis & poteſtatibus herbarum & arborum, brutorum etiam animantium; adeo ut hinc plurima ſint, ut arbitror, mutuati, qui libros ſcripſerunt medicinæ, calidorumque & frigidorum, ſiccorumque & humidorum ordinem compoſuerint*. Et mox: *De his enim ſapientes Medici ſcripſerunt, ab iis quæ ſcripta ſunt à Salomone ſcribendi primam accipientes occaſionem*.

Narrat idem Theodoretus in Eccleſiaſtica hiſtoria, Didymum à puero oculis orbatum, diſciplinas omnes illas ad unguem perdidiciſſe, quòd arma ea ſint veritatis contra mendacium; ac Scripturas ipſas verbatim memoriæ commendaſſe. L. 4. c. 26. Tom. 3. pag. 701. *Didymus autem à puero ſenſu oculorum orbatus, & Poeticis ac Rhetoricis diſciplinis excultus eſt, & Arithmeticam, Geometriam, Aſtronomiam, Ariſtotelis ſyllogiſmos, & Platonis facundiam aurium adjumentis didicit; non quaſi veritatem iſta doceant, ſed quòd arma ſint veritatis contra mendacium. Sacræ vero Scripturæ non ſolùm litteras, ſed etiam ſententias perdidicit*.

VIII. Cum idem autem Theodoretus, tum alii Scriptores antiqui rerum noſtrarum abundè teſtati ſunt, quantùm ad propagandam Chriſti fidem & Eccleſiam conduceret, humaniores litteras à Chriſtianis & doceri, & diſci: ſumpto argumento ex Juliani Apoſtatæ Edicto, qui id prohibuit. Earum enim occaſione litterarum & in Gentilitiæ ſuperſtitionis inſaniam invehebamur, & veri Dei cultum inſinuabamus. Vide, ſi vacuum eſt, quæ L. 4. c. 16. memorat Theodoretus de Eulogio & de Protogene Ludimagiſtris Chriſtianis. Author eſt Socrates poſt illud Juliani Edictum Apollinarios duos, patrem & filium, illum Grammaticæ, hunc Sophiſticæ peritiſſimum, ſuppetias tuliſſe Eccleſiæ in Socrat. l. 2. c. 14. p. 628. hunc modum: *Nam pater, utpote exquiſitus Grammaticus, artem Grammaticam ad Chriſtianæ Religionis formam contexuit, Moyſiſque libros carmine heroico expreſſit: quin etiam alios Veteris Teſtamenti libros, qui hiſtorico more & modo conſcripti ſunt, partim heroicis numeris, partim Tragœdiæ forma, perſonis adhibitis, compoſuit: omnique numerorum genere uſus eſt, ut nulla gentilis eloquentiæ forma Chriſtianis inſueta & nova videretur. Filius autem, qui dicendi facultate erat exquiſitè eruditus, Evangelia & Apoſtolorum ſcripta in formam dialogorum, Platonis more apud Gentiles redegit*.

Hinc progreditur Socrates ad ſuam ipſius hacce de re tota ſententiam depromendam. Ex Chriſti ſcilicet verbis & Apoſtoli invitari potiùs nos ad ſæculares litteras ediſcendas, quàm ad eas contemnendas; omnia ſuaderi nobis probanda, ut bona retineamus; dandam operam, ne ſeducat nos Philoſophia; ad id neceſſe eſſe, ut ne ea nos lateat: omnium eſſe, quod verum & honeſtum eſt, quocumque loco ſit; Poetas Gentiles à Paulo Pag. 729. allegatos fuiſſe non ſemel. *Adde huc, quod tum Chriſtus, tum ejus Apoſtolus præcepit, ut exquiſiti numularii ſimus, quò omnia exploremus: quod autem bonum ſit, retineamus; attendamuſque ne quis nos per Philoſophiam & inanem fallaciam decipiat. Iſtud autem nobis neutiquam continget, niſi hoſtium arma poſſideamus: inque poſſidendo, non eodem modo, quo hoſtes, ſimus affecti: ſed rejiciamus quod malum eſt, quod autem bonum verumque teneamus; nihilque admittamus, quod non ſit exploratum. Nam honeſtum, quocumque fuerit loco, eſt veritatis proprium. Quod ſi quis nos iſta vehementiùs urgere cenſeat, conſideret, Apoſtolum non modò non vetuiſſe, ne quis Gentilium diſcat litteras: ſed illum ipſum videri non eas neglexiſſe, quò multa quæ à Gentilibus dicta ſunt cognoſceret*.

IX. De Origene paulò ſuperiùs multa diximus, nunc ex Origene ipſo libet pauca hæc carpere: ubi liberales Artes interpretatur illas eſſe, ſive concubinas, ſive ſecundarias uxores, ex quibus Abraham, ex quibus ſapiens, etiam jam grandævùs, multiplicem prolem ſuſcipit, quando has diſciplinas ſæculares ita in uſum vocat, ut per eas Chriſto & Eccleſiæ aliquos adjiciat. In Gen Hom. 11. *Si etiam ex his eruditionibus, quæ extrinſecùs videntur eſſe in ſeculo, aliquas contingimus, verbi cauſa, ut eſt eruditio litterarum; vel artis Grammaticæ, ut eſt Geometrica doctrina: vel ratio numerorum, vel etiam Dialectica diſciplina: & hæc omnia extrinſecus quæſita, ad noſtra inſtituta perducimus, atque in aſſertionem noſtræ legis adſciſcimus: tunc videbimur vel alienigenas in matrimonium ſumpſiſſe, vel etiam concubinas. Et ſi de hujuſcemodi conjugiis diſputando, contradicentes redarguendo, convertere aliquos poterimus ad fidem: & ſi ſuis eos rationibus & artibus ſuperantes, ad veram Philoſophiam Chriſti, & veram ſocietatem Chriſti, pietatem Dei ſuſcipere ſuaſerimus: tunc ex Dialectica, vel ab Rhetorica videbimur quaſi ex alienigena quadam vel concubina filios genuiſſe. Igitur ad tales nuptias, vel hujuſcemodi filios procreandos, per ſenectam nullus excluditur; imò potiùs hæc caſta progenies maturæ ætati plus convenit. Sicut & nunc Abraham grandævus, & ut Scriptura dicit, ſenex, & plenus dierum, Cethuram duxit uxorem*.

X. Unum illud ſupereſt ex ejus Philocalia, quod hìc non abs re addam; ubi monet Geometriam, Muſicam, Grammaticam, Rhetoricam, Aſtronomiam auro illo deſignatam fuiſſe, quod Iſraelitæ mutuum ſumpſere ab Ægyptiis, idque ex præcepto Dei, quodque aſportavere, ut illud Deo ipſi conſecrarent in Moſaico Tabernaculo, cùm ex eo auro pleraque vaſa & cætera Templi ornamenta conflata ſint. Origenes Philocaliæ cap. 13. Tom. 2. pag. 17. *Te cunctis tuæ præſtantis naturæ viribus & facultate uti velim, per modum quidem finis ad Chriſtianam doctrinam: efficaciter autem propterea optaverim te etiam aſſequi Philoſophiæ Græcorum circulares diſciplinas, aut primas inſtitutiones, quæ ſcilicet valent ad Chriſtianiſmum. Quin & Geometrica & Aſtronomica ad ſacrarum Litterarum explanationem conferunt. Ut quod ajunt Philoſophorum æmuli de Geometria & Muſica, Grammatica & Rhetorica, atque Aſtronomia, veluti Philoſophiæ adminiculis; iſtud nos aſſeramus etiam de ipſa Philoſophia, Chriſtianæ ſapientiæ comparatione. Et fortaſſe id tacitè indicat, quod ſcribitur in Exodo, perſona Dei, ut dicatur filiis Iſrael: Poſcant à vicinis & contubernalibus vaſa argentea & aurea, itemque veſtes, quò ſpoliatis Ægyptiis, materiam conſequantur ad apparanda ea quæ ad divinum cultum pertinent. Nam ex iis quæ detraxerunt Ægyptiis Iſraelitæ, quæ erant in Sancto Sanctorum confecta ſunt, arca cum operculo, Cherubim, Propitiatorium, urna aurea, in qua repoſitum manna, Angelorum cibus*.

XI. Venio ad Syneſium, cujus oppidò quàm præclara ſunt iſta in commendationem Aſtronomiæ, quæ tanquam illi veſtibulum eſſe videbatur ad cœleſtem & reconditiorem quandam Theologiam: necnon Geometriæ atque Arithmeticæ, quarum certiſſimæ & inconcuſſæ demonſtrationes jam aliquo nos imbuunt guſtu ſempiternæ & incommutabilis Veritatis, quæ pleniùs in Verbo deguſtatur. Syneſius in ſerm. ad Pæonium pag. 19 *Aſtronomia enim ſummè honeſta & veneranda ſcientia eſt, ac fortaſſe ad antiquius aliquid traductio & ſublatio eſſe poſſit: quam ego continentem quendam trajectum eſſe opinor cum recondita Theologia. Nam ſubjectam materiam habet beatum illud cœli corpus, cujus etiam motum mentis imitationem habere nobilibus & claris in Philoſophia viris videtur, & ad demonſtrationes non controverſo modo ſe confert: ſed adminiſtris utitur Geometria & Arithmetica; quas ſi quis inerrantem & non fallentem veritatis regulam appellarit, haudquaquam à decoro aberrarit. Offero igitur tibi munus, quod & me dare, & te accipere maximè deceat*.

CAPUT XLIII.

Quanto ad res Theologicas adjumento eſſe poſſint Artes liberales, ex Patribus Latinis.

I. Cur Philoſophiam ab Artibus liberalibus aliquando ſejunxerimus.

II. Auguſtinum pœnituit nimiùm laudaſſe Artes liberales. De intelligibili apud eum, & apud Platonem mundo. Qui modus in his tenendus.

III. Exemplum Auguſtini, qui ex libris Platonicorum, velut ex Ægypto multum aurum aſportavit.

IV. De ſingulis Artibus liberalibus ſententia & præceptiones Auguſtini.

V. Eas maximè partes & naturæ & artium cupit, quæ in Scripturis utcumque memorantur.

VI. Rurſus de auro Ægyptio, ſeu de liberalibus Artibus, ex quibuſdam veluti metallis Providentiæ ubique infuſæ.

VII. Exemplo Medicinæ probat, quàm non magnoperè ſollicitos nos habere debeat tota Phyſiologia.

VIII. Quàm multa & ex Philoſophia & ex artibus aliis reſecanda ſint, ut nunc quidem ſuperflua; quin immo ex hæreſibus antiquis.

IX. Ex adverſo quanti interſit non penitus oblitterari memoriam antiquarum hæreſum, & victoriarum de eis partarum.

X. Quanti etiam interſit, non aboleſcere memoriam Philoſophorum.

XI. Rurſus de artium liberalium utilitate ad res ſacras, dum modus teneatur.

XII. Objectio ex Hieronymo, qui non probat Clericorum majorum filios ethnicis ludimagiſtris operam dare.

XIII. Ex Caſſiodoro, ut in pretio ſint humaniores litteræ, etiam apud Monachos, ad exponendas Scripturas.

XIV. Mathematicæ diſciplinæ ex eodem quanto ſint ad Theologiam adjumento. Quàm nihil timendum Aſtronomis noſtris ab Idololatria.

XV. Objectio ex Petro Damiani, Monachis & majoribus Clericis liberalibus artibus interdicentis.

XVI. Objectio ex Scoto Erigena.

XVII. Luculenta de his Bernardi doctrina, Petri Cluniacenſis, Gratiani.

I. UT ab artibus liberalibus Philoſophiam ſejungeremus, compulit nos ipſa Patrum & Philoſophorum authoritas, quorum hactenus ſuffragia prompſimus. Etſi enim quandoque illam eis permiſcuerint, quòd tunc obiter tantùm & perfunctoriè rem attingerent; alibi tamen accuratiùs diſputantes, Philoſophiam dominari, humanas litteras ei ancillari dixerunt: ita eas Philoſophiæ famulari dixerunt, ut Philoſophia ipſa Theologiæ; denique ea quandoque verborum magnificentia Philoſophiam proſecuti ſunt, ut à Theologia nomine magis quàm re differre videretur. Hoc ita conſtituto, jam percunctandi nobis ſunt Patres Latini, an Græcis ſuprà memoratis aſſentiantur, de humaniorum diſciplinarum dignitate, atque utilitate ad Theologiam, ſive illuſtrandam, ſive adversùs Sophiſtarum argutias defendendam.

II. Primus prodibit Auguſtinus, quem certè in Retractationibus pœnituit, quòd plus æquo tribuiſſet aliquando liberalibus diſciplinis; modum enim utique teneri in eo neceſſe eſt, cùm & viri nequam eas nonnunquam apprimè calleant: & qui earum rudes ſunt, floreant ſingulari ſanctimonia. *Et quod multum tribui liberalibus diſciplinis, quas multi ſancti multum neſciunt; quidam autem qui ſciunt eas, ſancti non ſunt.* Sed ibi perſpicuum eſt, & ex infrà dicendis dilucidius fiet, non diſplicere ſancto Patri niſi verba quædam laudis nimiùm exaggeratæ. Unde & ibidem fatetur Auguſtinus ſibi etiam non probari, quòd *duos mundos, unum ſenſibilem, alterum intelligibilem, non ex Platonis, vel Platonicorum perſona, ſed ex ſua commendaſſet:* cùm tamen mox verè agnoſcat ipſe duplicem illum mundum, alterum ſenſibilem, alterum intelligibilem: & hunc non alium utique, quàm Dei Verbum, in quo naturarum omnium corporearum, temporalium & mutabilium incorporeæ, ſempiternæ, & immutabiles vivunt rationes: quæ ipſiſſima fuit Platonis & veriſſima ſententia, à qua nemini fas eſt diſſentire. Ita enim Auguſtinus: *Nec Plato quidem in hoc erravit, quia eſſe mundum intelligibilem dixit; ſi non vocabulum, quod Eccleſiaſticæ conſuetudini in re illa non uſitatum eſt, ſed ipſam rem velimus attendere. Mundum quippe ille intelligibilem nuncupavit ipſam rationem ſempiternam atque incommutabilem, qua fecit Deus mundum. Quam qui eſſe negat, ſequitur, ut dicat, irrationabiliter Deum feciſſe, quod fecit: aut cum faceret, vel antequam faceret, neſciſſe quid faceret, ſi apud eum ratio faciendi non erat. Si vero erat, ſicut erat, ipſam videtur Plato vocaſſe intelligibilem mundum. Nec tamen iſto nomine nos uteremur, ſi jam ſatis eſſemus litteris Eccleſiaſticis eruditi.*

Retractat. L. 1. c. 3. Tom. 1. Pag. 4.

Ibidem.

Verba autem illa Auguſtini, quæ retractata hìc ab eo & caſtigata ſunt, ita habentur in libro primo de Ordine, *Nam eruditio diſciplinarum liberalium modeſta ſanè atque ſuccincta, & alacriores & perſeverantiores & comptiores exhibet amatores amplectendæ veritati; ut & ardentiùs appetant, & conſtantiùs inſequantur, & inhæreant poſtremò dulciùs, quæ vocatur, Licenti, beata vita.* Tantò ergo magis nobis illa cautio tenenda eſt, quam hìc adhibuerat Auguſtinus, & quæ illi non omnino ſatisfaciebat. Voluerat enim ſanctus Pater, ut modeſta eſſet atque ſuccincta illa humanarum diſciplinarum eruditio; quod & ſuprà nobis inculcarunt Patres Græci, ut eas delibaſſe, ac perſtrinxiſſe contenti, & ſtudii & otii noſtri longè maximam partem ſacris & Theologicis doctrinis dicemus. Sed & alia hæc cautio ex Auguſtino rurſus addenda erit, ut non ita magni has faciamus exteriores litteras, cùm illud nobis debeat eſſe perſuaſiſſimum, earum peritiſſimos eſſe non rarò viros malæ frugis, & earum imperitos virtutibus præcellere, quæ multò certiùs & expeditiùs homines ad veritatis fruitionem perducunt.

Cap. 8. pag. 178.

III. Diximus jam, atque iterum iterumque dicemus, in Philoſophorum Platonicorum libris legiſſe Auguſtinum & didiciſſe multa præclariſſimè & veriſſimè ſcripta, de incorporea Dei natura, ad quam utcunque capiendam hactenus aſſurgere non potuerat, & de Verbo Deo unius & æqualis cum Patre ſubſtantiæ; ſed cùm nulla ibi littera fieret de ejuſdem inhumanatione & humilitate crucis, hinc illos ſibi, non Deo gloriam refudiſſe hujus luminis, evanuiſſe in cogitationibus ſuis, & ſapientiæ ſuæ tumore excæcatos idola coluiſſe; à qua erroris & impietatis contage alieniſſimus ipſe fuerit, contentus hoc veritatis auro Ægyptum ſpoliaſſe, quod filiorum Dei erat, ubicunque demum eſſet; denique hæſiſſe ſe exemplo Apoſtoli, qui & ipſe aurum legerat in ſterquilinio, cùm Poetarum dicta quædam ſelegerat ad noſtræ fidei confirmationem accommodata. *Qui autem cothurno tanquam doctrinæ ſublimioris elati non audiunt dicentem: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris; etſi cognoſcunt Deum, non ſicut Deum glorificant, aut gratias agunt, ſed evaneſcunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratur inſipiens cor eorum; dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti ſunt.* Et mox: *Et ego ad te veneram ex gentibus, &c. intendi in aurum quod ab Ægypto voluiſti ut auferret populus tuus, quoniam tuum erat ubicunque erat. Et*

Confeſſion. L. 7. c. 9. Tom. 1. pag. 51.

dixiſti Athenienſibus per Apoſtolum tuum, quod in te vivimus, & movemur, & ſumus; ſicut & quidam ſecundùm eos dixerunt. Et utique inde erant illi libri. Et non attendi in idola Ægyptiorum, quibus de auro tuo miniſtrabant, qui tranſmutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſervierunt creaturæ, potiùs quàm Creatori.

IV. Hìc perſpicere eſt, ut liberalium artium non poſtrema, Poetica inquam, cum Philoſophia coaleſcat, & quidem nobiliſſima, ſeu Platonica; utque Philoſophia ipſa adjungatur liberalibus illis artibus, quæ auro illo Ægyptio adumbrabantur, quod Dei juſſu abſtulit populus tum Dei, & ad Dei templum cultumque poſtea contulit. Alio loco operoſiùs & quaſi ex inſtituto Auguſtinus hanc de liberalibus artibus quæſtionem pertractat, & illud primùm præcipit ne Chriſtiani adoleſcentes, ſi modò ſuæ ſalutis ſempiternæ curam agant, iis ſe committant, niſi ſuſpenſis animis veſtigiiſque; ſed de iis ſobriè ac diligenter dijudicent. *Quamobrem videtur mihi ſtudioſis & ingenioſis adoleſcentibus & timentibus Deum beatamque vitam quærentibus ſalubriter præcipi, ut nullas doctrinas quæ præter Eccleſiam Chriſti exercentur, tanquam ad beatam vitam capeſſendam ſecurè ſequi audeant; ſed eas ſobriè diligenterque dijudicent.* Fatetur mox ſanctus Doctor ex Hiſtoria, Logica, Arithmetica non parum utilitatis colligi poſſe, & iis adjici animum poſſe, dum modum teneat. *In cæteris autem doctrinis, quæ apud gentes inveniuntur, præter hiſtoriam rerum, vel præteriti temporis, vel præſentis ad ſenſus corporis pertinentium, quibus etiam utilium artium corporalium experimenta & conjecturæ annumerantur, & præter rationem diſputationis & numeri, nihil utile eſſe arbitror. In quibus omnibus tenendum eſt: Ne quid nimis diligatur.*

De doctrin. Chriſt. l. 2. cap. 39. Tom. 3. pag. 17.

V. Cum primis conducibile id fore exiſtimat Auguſtinus, ſi quis ex Chriſtianis peritus, de iis locis terrarum, animalibus, herbis, arboribus, metallis, lapidibus, quin etiam & de numeris, qui in ſacris Scripturis memorantur, ea ſcriberet & conſarcinaret in breves tractatus, quæ profani authores de iis prolixiùs diſſeruerunt, ne neceſſe haberent fideles in hæc tempus & laborem conſumere, utiliùs ſalubriùſque in Scripturis & in ſacra omni doctrina collocandum. Quin & ſuſpicatur ejuſmodi compilationes jam factas eſſe, etſi ſuas necdum in manus pervenerint. *Ut non ſit neceſſe Chriſtiano in multis propter pauca laborare: ſic video poſſe fieri, ſi quem eorum qui poſſunt, benignam ſanè operam fraternæ utilitati delectet impendere, ut quoſcunque terrarum locos, quæve animalia, vel herbas, atque arbores, ſive lapides vel metalla incognita, ſpecieſque quaslibet Scriptura commemorat, ea generatim digerens, ſola expoſita litteris mandet. Poteſt etiam de numeris fieri, ut eorum tantummodo numerorum expoſita ratio conſcribatur, quos divina Scriptura meminit.*

Pag. 18.

VI. Ex Philoſophis etiam, maximè Platonicis, carpi vult à Chriſtianis optima quæque eorum placita, ſive ad Dei fidem & cultum, ſive ad morum informationem ea collineent: hoc enim Ægyptiacum eſſe aurum, quod ab injuſtis poſſeſſoribus, non authoritate noſtra, ſed Dei præcepto auferendum eſt, & veræ Religioni conſecrandum. Nec enim verè proprias Gentilium eas fuiſſe opes, nec ab ipſis excogitatas, aut inſtitutas; ſed de quibuſdam quaſi metallis divinæ providentiæ, quæ ubique infuſa eſt, erutas. *Philoſophi autem qui vocantur, ſi qua fortè vera & fidei noſtræ accommoda dixerunt, maximè Platonici, non ſolùm formidanda non ſunt, ſed ab eis etiam tanquam injuſtis poſſeſſoribus in uſum noſtrum vendicanda. Sicut enim Ægyptii non ſolùm Idola habebant & onera gravia, quæ populus Iſrael deteſtaretur & fugeret: ſed etiam vaſa atque ornamenta de auro & argento & veſtem, quæ ille populus exiens de Ægypto ſibi potiùs tanquam ad uſum meliorem clanculò vendicavit, non authoritate propria, ſed præcepto Dei, ipſis Ægyptiis neſcienter commondantibus ea, quibus non bene utebantur; ſic doctrinæ omnes gentilium non ſolùm ſimulata & ſuperſtitioſa figmenta, graveſque ſarcinas ſupervacanei laboris habent, quæ unuſquiſque noſtrum duce Chriſto de ſocietate gentilium exiens, debet abominari atque devitare; ſed etiam liberales diſciplinas uſui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta utiliſſima continent; deque ipſo uno Deo colendo nonnulla vera inveniuntur apud eos; quod eorum tanquam aurum, & argentum, quod non ipſi inſtituerunt, ſed de quibuſdam quaſi metallis divinæ providentiæ, quæ ubique infuſa eſt, eruerunt, & quo perversè atque injurioſè ad obſequia dæmonum abutuntur, cùm ab eorum miſera ſocietate ſeſe animo ſeparat, debet ab eis auferre.* His adjicit ſanctus Pater non paucos ſanctorum Patrum, qui de Ægypto exierunt, de ſæculo ſcilicet in Eccleſiam, incredibili quadam ſuffarcinati copia auri, argenti, denique ſapientiæ & veritatis. *Nonne aſpicimus quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor ſuaviſſimus & martyr beatiſſimus? quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? ut de vivis taceam, quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipſe fideliſſimus Dei famulus Moyſes fecerat, de quo ſcriptum eſt, quod eruditus fuerit omni ſapientia Ægyptiorum.*

Ibid. c. 40.

Ibidem.

VII. Ex humanioribus alibi artibus cenſet Auguſtinus, omnium nobis antiquiſſimam eſſe debuiſſe Medicinam, ex qua ratio valetudinis & ſalutis corporeæ pendet. At ex eo ille concludit, cùm nihilo tamen minùs tam incurioſi ſimus ejus diſciplinæ plerique, ut Medicis malimus noſtram & ſalutem credere & vitam, multò ſecuriores eſſe nos debere reliquæ totius Phyſiologiæ. *Nam ſi cauſæ corporalium motionum noſcendæ nobis eſſent, nullas magis noſſe quàm noſtræ valetudinis deberemus. Cùm vero eis ignoratis, Medicos quærimus, quis non videat quid de ſecretis cœli & terræ nos latet, quanta ſit patientia neſciendum?*

Ench. cap. 16. pag. 6.

VIII. Una nobis reſtat ejuſdem Auguſtini Epiſtola excutienda, ad Dioſcorum data de quæſtionibus curioſis compluſculis, de quibus ille ſciſcitatus eum fuerat. Illum autem primò monet ſanctus Pater, committendum non eſſe, ut aliquid doceat, quod priùs dediſcendum ſit, quàm vera doceat. Non magnoperè autem opus eſſe, ut pugnantes & veritati repugnantes Philoſophorum ſententias ediſcamus, cùm agnita ſemel & comprehenſa veritate, omnia illa commenta ſtatim nullo negotio diſſlari poſſint. *Nolo priùs aliquid doceas, quod dediſcendum ſit, ut vera doceas. Nam ſi alienarum ſententiarum diſſidentium & repugnantium cognitio aliquid adjuvat inſinuatorem Chriſtianæ veritatis, ut noverit quomodo adverſantes deſtruat falſitates, ad hoc duntaxat ne quis contra diſſerens non niſi in refellendis tuis figat oculum, ſua verò ſedulò occultet. Nam cognitio veritatis, omnia falſa, ſi modò proferantur, etiam quæ priùs inaudita erant, & dijudicare & ſubvertere idonea eſt.*

Tom. 2. Epiſt. 56. pag. 89.

Illud verò mox ſupervacaneum fore addit, in ſententias inquirere Anaxagoræ, & Anaximenis; cùm recentiorum etiam Philoſophorum, Stoicorum & Epicureorum jam ſcholæ conticuerint, & ex eis nullæ jam lites, ac ne litium quidem ſcintillæ in nos excitentur; præſtabilius certè fore hæreticorum nomina, ſectas, erroreſque perſcrutari, cùm ejuſmodi peſtes innumerabiles Eccleſiam etiamnum fatigent, & eas à noſtris ſubinde cervicibus arceri opus ſit. Si plerique autem Chriſtiani hunc circa hæreſes laborem refugiant; quantò illos æquius eſt de Philoſophorum ſopitis jamdiu rixis, nec ſollicitos eſſe ipſos ſibi, nec aliis mole-

Ibid. p. 89. moleſtos. *Sed ut non ſolùm aperta feriantur, ſed etiam abſcondita eruantur, ſi alienos opus eſt cognoſcere errores; erige oculos aureſque, oro te, & vide atque auſculta, utrùm aliquis adversùs nos de Anaximene & de Anaxagora proferat aliquid; quando jam ne ipſorum quidem multò recentiorum, multùmque loquacium Stoicorum aut Epicureorum cineres caleant, unde aliqua contra fidem Chriſtianam ſcintilla excitetur. Sed circuli atque conventicula partim fugacia, partim etiam audacter prompta, vel Donatiſtarum, vel Maximianenſium, vel Manichæorum, vel etiam ad quorum greges turbámque venturus es Arianorum, Eunomianorum, Macedonianorum, Cataphrygarum, cæterarumque peſtium innumerabiliter perſtrepant: quorum omnium errores ſi cognoſcere piget, quid nobis opus eſt propter defenſionem Chriſtianæ Religionis, quærere quid ſenſerit Anaximenes, & olim ſopitas lites inani curioſitate recoquere?*

Hæreſes ipſas antiquiſſimas, ut puta Marcionitarum & Sabellianorum, ita extinctas & oblitteratas ſubjicit Auguſtinus, ut earum vix tenuiſſima ſuperſit memoria: ut non aliud nobis ſentiendum ſit de Philoſophis longè vetuſtioribus, Anaxagora & Democrito. Si qua ergo de his interrogantur, reſpondendum eſt, ſapientiùs doctiùſque hæc à nobis neſciri, quàm inquiri. *Ille autem quiſquis abs te quæſiverit, quæ tu à nobis quæris, audiat quod ea doctiùs & prudentiùs neſcias.*

IX. Nemo tam hebes eſt, qui non ſentiat, quàm luculenta ſint pro loco & tempore hæc Auguſtini reſponſa. Illum enim juvenis immenſæ curioſitatis penè obruerat immenſa quadam mole & farragine quæſtionum, Præſulem doctiſſimum quidem, ſed aliàs occupatiſſimum, & in cauſis Eccleſiæ maximi momenti ita diſtentum, ut nec ad punctum temporis reſpirare poſſet. Eo loco erant tunc temporis res Eccleſiæ, quo eas deſcribit Auguſtinus, ut nihil prorſus opus eſſet vel Philoſophorum, vel hæreticorum Sectas è tumulis ſuis excitari. At non ea fuit perpetua temporum & regionum conditio. Illo ipſo tempore Auguſtini in Oriente & in Occidente paſſim vigebant earum hæreſeon reliquiæ non mediocres, vivebant & aliquot pòſt ſæculis. Marcionitarum decem millia ſuo uno in Epiſcopatu extinxit Theodoretus Cyri Epiſcopus, ut ipſemet narrat, utque nos ex eo alibi retulimus. Quid ergo de aliis Epiſcopalibus Eccleſiis & de Provinciis aliis augurandum? Quid de cæteris hæreſibus non ita vetuſtis? Atqui Auguſtino aliquantò poſterior fuit Theodoretus. Ariani adeo non oppreſſi tunc erant, ut vel maximè poſtea increbuerint, & ineunte ſæculo Eccleſiæ ſexto Chriſtianum orbem inundaſſe videri potuerint. Ne hoc quidem ſæculo decimo-ſeptimo ita obrutæ & oblitteratæ ſunt priſtinæ omnes hæreſes, Ariani, Eutychiani, Neſtoriani, ut complures, eaſque vaſtiſſimas occupent etiam nunc Provincias: ubi & eas oppugnari ac debellari neceſſum eſt. Quin & novellæ quæ ſubinde ebulliere Sectæ, Albigenſium, Petrobruſianorum, & recentiores Socinianorum, quid aliud quàm quædam fuere antiquarum Sectarum interpolationes, Arianæ, Sabellianæ, Neſtorianæ, Eutychianæ? Recentiſſimas ergo has & redivivas peſtes qua aptiùs & certiùs arte expugnabimus, niſi ut demonſtremus jamdiu obtritas eas fuiſſe à ſanctis Patribus in antiquiſſimis hæreſibus, quarum hæ propagines ſunt? Quàm non facilè autem immortalia ſanctorum Patrum monumenta intelligeremus, & validiſſima hinc tela arriperemus ad catholicæ ſemper veritatis defenſionem, niſi memoria ſupereſſet hæreticarum olim Sectarum, quæ ab illis ita labefactatæ ſunt, ut ad poſteriores etiam ætates illæ victoriæ porrigerentur? Pluribus ſuperſedeo ea de re.

X. Ad Philoſophicas venio Sectas, quas & ipſas ad Patrum intelligentiam, ad Eccleſiæ gloriam interfuit, non penitus ab hominum memoria aboleſcere. Non ſatis liquet veritas, niſi ex mendacii confutatione: nec lux aliàs magis radiat, quàm ex comparatione tenebrarum. Cognatæ ſunt Philoſophicis Sectis hæreſes; quod de his modò diximus, ad illas quoque id manabat. Emergunt ſubinde Novatores alii & alii, qui vix comminiſci quidquam ita novi poſſunt, ut non ab antiquis hæreticis vel Philoſophis jam tentatum, jam à Doctoribus Catholicis conculcatum ſit. Quo illa ab omnibus penè Patribus commendata regula, ubi de Philoſophicis vel hæreticis Sectis libriſque agebant, à Paulo ipſo præformata, Omnia tentate, quod bonum eſt tenete? Quo illud tam pulcrè paulò antè ab Auguſtino ipſo inculcatum, Sic vera & frugifera omnia à Philoſophis auferenda, & Eccleſiæ Chriſti ac Theologiæ noſtræ communicanda, ut aurum Ægyptiorum Iſraelitæ aſportaverunt, non permittente tantùm, ſed & jubente Deo? Si eæ ſunt non ab hominibus, ſed ab ipſa Dei providentia, reconditæ opes cœleſtes, velut aurum in metallorum fodinis, eccur eas effodere & in publicos Eccleſiæ uſus expendere gravabimur? Quæ ergo ad Dioſcorum contrà videbatur dicere Auguſtinus, ea non univerſim capienda erant, ſed ad tempus & locum illum arctanda, ne ipſum ſibi committamus Auguſtinum.

XI. Nec diſſentit Hieronymo Auguſtinus, quidquid uſquam eſt liberalium Artium, Theologis uſui eſſe poſſe, ſicut & Origeni fuere, ut ſub occaſione ſæcularis litteraturæ Paganos & litteratos omnes Chriſti fide & religione imbueret. Sic enim Hieronymus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, & in Origene: *Illud de immortali ejus ingenio non taceo, quod Dialecticam quoque & Geometriam, Arithmeticam, Muſicam, Grammaticam & Rhetoricam, omniumque Philoſophorum Sectas ita didicit, ut ſtudioſos quoque ſæcularium litterarum ſectatores haberet, & interpretaretur eis quotidie, concurſuſque ad eum miri fierent, quos ille propterea recipiebat, ut ſub occaſione ſæcularis litteraturæ in fide Chriſti eos inſtitueret.* Hieron. Mir. Tom. 1. pag. 312.

Ab Ægyptiis pleræque harum artium manaverant; atqui ſin minùs illi eas à Joſeph didicerant, ab eo ſaltem didicerant quì eſſet earum uſus ad Dei cultum traducendus. Id enim vel Pharao ei commendaverat, ut Principes & Senes ejus prudentiam doceret. Sic Proſper hos Pſalmi centeſimi-quarti verſus commentatur: *Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ: Ut erudiret Principes ejus ſicut ſemetipſum, & Seniores ejus prudentiam doceret. Ne hoc quidem in illa ſublimitate Joſeph hiſtoria refert, quod Ægyptios ſenes ſapientia imbuerit ſpiritali. Sed qui fieri poſſet, ut vir tantus, unius veri Dei cultor, alendis tantummodo Ægyptiorum corporibus & ſolis terrenis rebus proſpiciendis eſſet intentus, non autem curaret, ut eorum quos habebat ſubditos, etiam animos erudiret?* Proſp. pag. 667.

Penè mihi illud exciderat objici nobis poſſe ex Hieronymo, quod ille commentatur in Epiſtolam ad Philemonem, adversùs eos qui Dialecticis vel Phyſicis quæſtionibus totos ſe implicant, aut ſtruendis verſibus, perinde ac qui opibus congerendis: *Nonne vobis videtur in vanitate ſenſus, & obſcuritate mentis ingredi, qui diebus ac noctibus in Dialectica arte torquetur? qui phyſicus perſcrutator oculos trans cœlum levat, & ultra profundum terrarum & abyſſi in quoddam inane demergitur: qui Jambum ſtruit, qui tantam metrorum ſylvam in ſuo ſtudioſus corde diſtinguit & congerit?* Hieron. c.14. Tom. 6. pag. 180. Sed nemo non intelligit, non hæc ſtudia damnari ab Hieronymo, ſed eorum præfervidum & intempeſtivum amorem: uti & jure damnatur non neceſſaria rei familiaris cura, ſed opum immenſa & infatigata cupido.

XII. Illud quoque molli pollice tractandum, quod idem alibi habet Hieronymus in hæc Pauli verba ad Epheſios, *Educate illos in diſciplina & corre-*

correptione Domini. Hinc enim videtur Clericos damnare majores Hieronymus, qui ſi quid ſuſtulerant liberorum, illos ad Ludimagiſtros publicos Ibid. c. 6. pag. 191. amandabant, ſæcularibus litteris imbuendos. *Legant Epiſcopi atque Presbyteri qui filios ſuos ſæcularibus litteris erudiunt, & faciunt illos Comœdias legere, & mimorum turpia ſcripta cantare, de Eccleſiaſticis forſitan ſumptibus eruditos: & quod in corbonam pro peccato virgo, vel vidua, vel totam ſubſtantiam ſuam effundens, quilibet pauper obtulerat, hoc in Calendariam ſtrenam, & Saturnalitiam ſportulam, & Minervale munus, Grammaticus & Orator, aut in ſumptus domeſticos, templi ſtipes, aut in ſordida ſcorta convertit. Eli Sacerdos ipſe ſanctus fuit; ſed quia filios ſuos non erudivit in omni diſciplina & correptione, ſupinus cecidit, & mortuus eſt.*

Verùm & hic etiam perſpicuum eſt, non ſuccenſere Hieronymum niſi Epiſcopis & Presbyteris; non ergo Clericis aliis minoribus, non fidelibus Laicis; nec vel illis ſuccenſere, quòd filios ſæculari litteratura irrigari vellent, ſed quòd Ludimagiſtris Ethnicis operam dare eos cogerent, quod fieri vix poterat ſine aliqua idololatriæ contagione. Olebant enim idololatriam & Calendariæ ſtrenæ, & Saturnalitiæ ſportulæ, & Minervale munus, quod & ipſa ſignificant vocabula. Adde quòd acceptam ſtipem ab Epiſcopi filio, atque adeo forſan ex oblationibus ad Chriſti altare factis, Ludimagiſter gentilis poterat in Deorum ſuorum cultum, in ſcorta convertere. Denique nec illud decebat filios Clericorum majorum, qui de altari Chriſti vivebant, Comœdias legere, & mimorum turpia ſcripta cantare; quòd ejuſmodi laſcivias nec fideles Laici, nedum Sacerdotum filii pati debeant.

Non ineptè porro hìc conjectaverit aliquis, hæc Hieronymum ex Origene in Latinum vertiſſe, ut ferè ſolet in illis Paulinarum Epiſtolarum Commentariis. At ævo Origenis fervebant adhuc gentilitiæ ſuperſtitiones, etiam in Scholis; quæ nec ævo forſan Hieronymi penitus exoleverant. At ubi illis penitus extinctis jam ſola ſplendidiùs regnavit Eccleſia, tunc quò tutiùs, eò licentiùs Chriſtiana juventus politioribus diſciplinis ſe dedidit, ut vel ex hoc liquebit Ferrandi Diaconi teſtimonio in Fulgentii Ruſpenſis Epiſcopi vita, quæ ab eo litteris mandata eſt, & cujus in hanc rem verba referenda tantummodo viſa ſunt, nec Ferrandi Diac. cap. 1. p. 209. 210. enim interprete egent: *Quem* (*Fulgentium*) *religioſa mater, moriente celeriter patre, Græcis litteris imbuendum primitus tradidit: & quamdiu totum ſimul Homerum memoriter reddidiſſet, Menandri quoque multa percurreret, nihil de Latinis permiſit litteris edoceri: volens eum peregrinæ linguæ teneris adhuc annis percipere notionem, quo faciliùs poſſet victurus inter Afros locutionem Græcam ſervatis aſpirationibus tanquam ibi nutritus exprimere. Nec fefellit matrem piam cauta proviſio. Sic enim quoties ei Græcè loqui placebat, poſt longam conſuetudinem locutionis ejus & lectionis, non inconditis ſonis verba proferebat; ut quaſi quotidie inter Græcos habitare putaretur. Litterarum proinde Græcarum præcepta ſcientia Latinas quas Magiſtri ludi docere conſueverunt in domo edoctus, artis etiam Grammaticæ traditur auditorio: magnitudine ingenii cuncta ſibi tradita memoriter & veraciter retinens.*

XIII. Omnium copioſiſſimè in hoc argumento verſatus eſt ſecundùm Auguſtinum Caſſiodorus. Cùm & eruditione enim & authoritate valdè polleret, apud Agapetum Papam egiſſe ſe ipſemet teſtatur, ut ſicut diu olim apud Alexandriam fuerant Scholæ Chriſtianæ, & erant etiam tunc in Niſibi civitate Syriæ, ita & Romæ inſtituerentur, ſtatutis publico impendio in Magiſtros ſalariis; id ſe tum quidem obtinere non potuiſſe, at ſtatim animum calamumque advertiſſe ad ſuam *Scripturarum divinarum inſtitutionem*, ut quomodocumque poterat, rem perficeret, certè initiaret. Caſſiod. Præf. p. 1 *Niſus ſum cum beatiſſimo Ægyptio urbis Romæ, ut ſicut apud Alexandriam multo tempore fuiſſe traditur inſtitutum, nunc etiam in Niſibi civitate Syrorum Hebræis ſedulò fertur exponi: collatis expenſis in urbe Romana profeſſos Doctores ſcholæ potiùs acciperent Chriſtianæ, unde anima ſuſciperet æternam ſalutem, & caſto atque puriſſimo eloquio fidelium lingua comeretur.*

Ita ille in Præfatione librorum de Divinis lectionibus. Etſi autem ille inſtituendis potiſſimùm Monachis ſuis incumbat, nullas non tamen illis diſciplinas præformat, quo aditum illis pandat ad Scripturarum penetralia ſubeunda. Vide quid de Cap. 25. & 33. pag. 241. Coſmographia præcipiat: *Coſmographicam quoque notitiam vobis percurrendam eſſe non immerito ſuademus: ut loca ſingula quæ in libris ſanctis legitis, in qua parte mundi ſint poſita, evidenter cognoſcere debeatis.*

De aliis liberalibus diſciplinis vide quàm nihil ſinat eos prætervolare, & quàm ex his omnibus ſperet illuminari poſſe intelligentiam Scripturarum, ex ſanctorum etiam Patrum ſuffragatione: Ibidem. *Illud quoque commonendum eſſe credimus, quoniam tam in litteris ſacris, quàm in expoſitoribus doctiſſimis, multa per ſchemata, multa per definitiones, multa per artem Grammaticam, multa per artem Rhetoricam, multa per Dialecticam, multa per diſciplinam Arithmeticam, multa per Muſicam, multa per diſciplinam Geometricam, multa per Aſtronomiam intelligere poſſumus: non abs re eſſe inſtituta ſæcularium magiſtrorum, artes ſcilicet ad diſciplinas cum ſuis diviſionibus, in ſequenti libro paucis attingere: quatenus & qui talia didicerunt, breviter admoneantur; & qui latiùs fortaſſe legere minimè potuerunt, aliquid exinde compendioſa brevitate cognoſcant. Eſt enim rerum iſtarum proculdubio, ſicut & Patribus noſtris viſum eſt, utilis & non refugienda cognitio, quando eam in Litteris ſacris tanquam in origine generalis perfectæque ſapientiæ ubique reperis eſſe diffuſam.*

Nec ſilet ille mox, ex Patrum ſententia moderandum eſſe his ſtudiis, nec laxandas illis omnino habenas; ſed potiſſimam luminis & eruditionis copiam deſuper à Patre luminum orandam eſſe & Cap. 28. pag. 246. expectandam: *Veruntamen nec illud Patres ſanctiſſimi decreverunt, ut ſæcularium litterarum ſtudia reſpuantur, quia non exinde minimum ad ſacras Scripturas intelligendas ſenſus noſter inſtruitur. Si tamen divina gratia ſuffragante notitia ipſarum rerum ſobriè ac rationabiliter inquiratur, non ut in ipſis habeamus ſpem profectus noſtri; ſed ipſa tranſeuntes deſideremus nobis à Patre luminum proficuam ſalutaremque ſapientiam debere concedi.*

XIV. Illud denique pulcherrimè docet Caſſiodorus de Mathematicis diſciplinis, quod non ſemel à nobis ſuperiùs animadverſum eſt; incredibile per eas neſcio quod robur animis addi, ut vim veri invictam & inconcuſſam ſentiant, & infinito quodam intervallo verum certumque ſecernant à probabili, cui poteſt & falſum ſubeſſe. Quod item per eas inſueſcat & convaleſcat mens ad avocandum ſeſe à ſenſibilibus, & contemplandam incommutabilem veritatem, quæ Verbum Deus eſt. Quod denique has diſciplinas primus Ægyptiis tradiderit Abraham, à quibus ad alias gentes propagatæ ſunt; quod tantò propenſiùs credemus, ſi eæ Religioni & pietati famulentur. Caſſiodori Mathematica, pag. 303. *Diſciplinæ ſunt, quæ ſicut jam dictum eſt, nunquam opinionibus deceptæ fallunt; & ideo tali nomine nuncupantur, quia neceſſariò ſuas regulas ſervant. Hæ nec intentione creſcunt, nec ſubductione minuuntur, nec aliis varietatibus permutantur; ſed in vi propria permanentes, regulas ſuas inconvertibili firmitate cuſtodiunt. Has dum frequenti meditatione revolvimus, ſenſum noſtrum acuunt, limumque ignorantiæ* *detergunt, & ad illam inſpectivam contemplationem, ſi tamen ſanitas mentis arrideat, Domino largiente, perducunt. Scire autem debemus Joſephum Hebræorum doctiſſimum, in primo libro Antiquitatum, titulo nono dicere, Arithmeticam & Aſtronomiam Abraham primum Ægyptiis tradidiſſe; unde ſemina ſuſcipientes, ut ſunt homines acerrimi ingenii, excoluiſſe ſibi reliquas latiùs diſciplinas, quas meritò ſancti Patres noſtri legendas ſtudioſiſſimis perſuadent. Quoniam ex magna parte per eas à carnalibus rebus appetitus noſter abſtrahitur, & faciunt deſiderare, quæ præſtante Domino ſolo poſſumus conſpicere. Quocirca tempus eſt, ut de eis ſigillatim ac breviter diſſerere debeamus.*

Non neſciebat, ut opinor, Caſſiodorus, non neſciebat Hieronymus, quid Tertullianus ſcripſiſſet olim in libro de Idololatria de Aſtrologis & de politiorum litterarum magiſtris potiùs, quàm diſcipulis, ut eos ab his abduceret ſtudiis tanta idolorum infamia inquinatis. In Aſtrologis id ille concerpit, quòd falſorum Deorum nomina cœlo inſcripſerint, quòd ineluctabili fati ſyderei neceſſitate invecta libertatem perimant, quòd denique hæc omnia humanum genus non didicerit niſi à deſertoribus Angelis. Ludimagiſtros criminatur, quòd Minervalibus ſuis Minervam, Saturnalibus Saturnum, ut & Strenis ſuis Strenuam ſi fors Deam adhuc colant. Manifeſtum porro eſt, quæ ſuprà ad Origenis ſalivam commentabatur Hieronymus, ea ex his Tertulliani verbis eſſe derivata. Certè cùm Tertulliani ævo idololatria tam latè & tam impunè adhuc graſſaretur, non eſt quod moleſtè feramus tantam ejus in ea damnanda ac declinanda moroſitatem. Poſtea verò ubi oppreſſa penitùs & extincta ea fuit, ſi quid alicubi ſuperfuit ejus veſtigiorum, ſi diebus cujuſque hebdomadæ recurrentibus, ſi cœlis, ſi ſyderibus idolorum nomina inhæſere, hinc colligitur noſtra ejuſmodi flagitiorum non contagio, ſed ſecuritas. Uſque adeo enim adversùs eas impietates obfirmavit & munivit nos Chriſtus, ut hinc ne umbra quidem, vel ſpecies leviſſima periculi nobis immineat. Quin conducere viſum eſt non uſquequaque aboleri reſidua hæc veſtigia ſuperſtitionis olim pervagatiſſimæ, ne & noſtrarum de ea debellata victoriarum & victricis Chriſti gratiæ memoria aboleſceret. Tam nullo noſtro periculo ſervata ſunt ea verba & ſtudia, quàm templa & idola nonnulla, quæ jam non ſunt certiſſimè niſi Chriſti ſuperſtitionum omnium triumphatoris illuſtria gloriæ monumenta.

Præſtantiſſimè hæc omnia executus eſt Plato ipſe in libro ſeptimo de Republica; ubi de Diſciplinis omnibus Mathematicis id affirmat, per eas gradatim deduci animum ad ipſammet veritatem, ad Solem intelligibilem, ad Deum. Pauca inde hæc excerpo: *Ita omnium ſupradictarum artium ſtudium deducit animum per umbras non ſimulacrorum, ſed eorum potiùs quæ verè ſunt, dijudicareque eas facit, ad aliud quoddam lumen tanquam ad Solem; habetque vim quandam extollendi id quod eſt in animo præſtantiſſimum, ad contemplationem ejus, quod in ordine rerum eſt optimum.*

Pag. 487.

XV. A Tertulliani auſteritate non omnino abhorrebat Petrus Damiani, etſi jam ille non fidelibus omnibus, ſed Monachis ſuis timeret aliquid periculi creari ex liberalibus diſciplinis: non propter idololatriæ ſuſpiciones, quæ ne in cogitationem quidem tum veniebant: ſed propter ſæcularium cupiditatum diſcrimen, cui non rarò militant hæ diſciplinæ. Eo ſenſu non bene conveniebat Monaſticæ profeſſioni cum Grammatica, Regulæ Benedicti cum regulis Donati. Ergo ita Damianus in Opuſculo de perfectione Monachorum: *Ut autem cum ſtomacho loquar, ex iſtorum numero ſunt ii qui Grammaticorum vulgus adeunt, qui relictis ſpiritualibus ſtudiis, addiſcere terrenæ artis ineptias concupiſcunt: parvi pendentes ſiquidem Regulam Benedicti, regulis gaudent vacare Donati.* Et aliquantò pòſt accerſito ſibi ſanctorum Patrum ſuffragio, qui poſt ſacrum Ordinem vetant profanis litteris vacare: *Quod ſi his artibus operam dare Monachum ſacra Scriptura permittit, dicatur jam quia uxor viro ancillam in uſum ſobolis tradit. At ſi Gregorius, Hieronymus, aliique Doctores ſancti hæc funditus abnegant; noverint iſti, quia adulterino pellicum amore decepti, velut contra conjugale fœdus ſine fœdere pertinaciter pugnant. Nam non ſolùm prohibemur poſt acceptum ſacrum Ordinem vanis hujuſmodi doctrinis intendere, ſed ex iis quoque quæ ante didicimus, ſuperflua quæque præcipimur detruncare.*

Petrus Damian. c. 11. Tom. 3. pag. 130.

Quando ita calamo ſæviebat Petrus Damiani, non omnes forſan inſectabatur Monachos, ſed ſui dumtaxat inſtituti, qui longè auſteriorem cæteris & à communi hominum conſuetudine penitus ſubductam profitebantur vitæ rationem; vel eos tantùm inſectabatur, qui ad publicas Scholas ventitabant. Jam olim enim Scholæ liberalium artium in ipſis Monaſteriis frequentiſſimæ erant, peræquè ut in Epiſcopalibus ædibus, ut Carolus Magnus, ille litterarum reſtaurator, ut ejus poſteri Reges, ut ejuſdem & poſterioris ævi Concilia complura ſanxerant. Ita enim fiebat, non ut Monachi Regulæ beati Benedicti affixi ſæcularem animum & vitam ex ſæcularibus litteris haurirent: ſed ut ſæcularibus ipſis litteris & delibato nobilitatis flori, diſcipulis ſuis Chriſtianas affricarent virtutes. Ita denique fiebat, ut ne funditus interirent litteræ, ne Priſcorum Scriptorum ſacra & profana monumenta tineis & blattis abſumerentur.

XVI. Jactabat olim Joannes Scotus Erigena, *Quod error eorum, qui aliter quàm ſancti Patres, maximè Auguſtinus, ſentiunt de Prædeſtinatione, ex liberalium diſciplinarum ignorantia manaverit.* Vide autem ut illum retunderet Prudentius Tricaſſinus Epiſcopus in libro de Prædeſtinatione: *Ac certè ſi nobis horum ignorantiam inuris, nunquid moveri debet noſtra humilitas, cùm videamus omnes orthodoxos Patres noſtros eidem injuriæ ſubſtratos, eadem infamia denotatos: qui omnes tanta liberalium diſciplinarum eruditione coruſcarunt, ut nullus eis illorum quos apprimè Philoſophos mundus ſuſcipit, veraciter æquiparari poſſit: quippe cùm ita eos in omnibus vera ſapientia inſtruxerit, ut tantò evidentiùs noſſent, quid in eis vitandum, quid eſſet appetendum, quantò eidem veræ ſapientiæ connexiùs inhærent.* Et aliquantò pòſt: *Verùm quia nobis hanc inſcitiam inuris, nunquid & ſanctis Patribus, non minùs Græca quàm Latina eruditione lampantibus idem facinus obtendes? quorum ut cæteros omittam, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, Iſidorum, Fulgentium, Caſſiodorum teſtes veritatis adhibeo; quos Græcam noviſſe linguam atque ſcientiam, nullus niſi nihil ſciens ignorat, qui omnes alio ſenſu verbi ejuſdem intelligentiam proſequuntur.*

Vindic. Prædeſ. & grat. cap. 1. Tom. 1. pag. 509. 511.

XVII. Iis quæ ex Petro Damiani attulimus, gemina ſunt hæc ex Bernardo ad ſuos Claravallenſes Monachos, ſed paulò explicatiora. Sic enim ille liberalium ut equidem reor litterarum ſcientiam, ſæpiſſimè inflantem, rariùs ædificantem compeſcit, ſic caſtigat, ſic inſtituit, ut his præceptionibus ſi obſequatur, ædificandæ Eccleſiæ & charitati plurimùm ipſa quoque conducat. Nec enim ſcientia ipſa in culpa eſt, ut quæ lucis divinæ hauſtus quidam ſit: ſed ſciens ipſe, ſive ſciolus ipſe in crimen vocandus eſt, qui ita ſcit, ut ſciendi ordinem, modum, finemque neſciat. Sed hæc præſtat ex Bernardo ipſo audire, non monachis tantùm, ſed & omnibus Chriſtianis adprimè conducibilia. *Qui ſe, inquit, putat, aliquid ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire. Vides quoniam non probat multa ſcientem, ſi ſciendi modum*

Bernard. Serm. 36. in Cant. pag. 679. 682.

neſcierit? Vides, inquam, quomodo fructum & utilitatem ſcientiæ in modo ſciendi conſtituit? Quid ergo dicit modum ſciendi? Quid? niſi ut ſcias quo ordine, quo ſtudio, quo fine quæque noſſe oporteat? Quo ordine? ut id prius, quod maturius ad ſalutem. Quo ſtudio? ut id ardentiùs, quod vehementius ad amorem. Quo fine? ut non ad inanem gloriam, aut curioſitatem, aut aliquid ſimile, ſed tantùm ad ædificationem tuam, vel proximi. Sunt namque qui ſcire volunt eo fine tantùm, ut ſciant: & turpis curioſitas. Et ſunt qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi: & turpis vanitas eſt. Qui profecto non evadent ſubſannantem Satyricum, & ei qui ejuſmodi eſt decantantem; Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter. Et ſunt item qui ſcire volunt, ut ſcientiam ſuam vendant, & verbi cauſa pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæſtus eſt. Sed ſunt quoque qui ſcire volunt, ut ædificent: & charitas eſt. Et item qui ſcire volunt ut ædificentur: & prudentia eſt. Horum omnium ſoli ultimi duo non inveniuntur in abuſione ſcientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere, ut bene faciant.

Conſentaneus erat Bernardo Petrus Cluniacenſis Abbas, quando hæc ad Magiſtrum Petrum, Abaelardum, ut ſuſpicor, ſcribebat: non quo & ſcholas, & litteras vilipenderet; ſed ut ab iis abduceret hominem, cui eæ, non ſuo ipſarum, ſed ejus vitio, non infrugiferæ tantùm erant ad ſalutem æternam, ſed etiam exitiales. Hujuſmodi exempla hìc intexi debere viſum eſt mihi, non tam ut has velut objectiones ſolvam; quàm ut hæc animo volvant, hæc præ oculis habeant, quicunque liberalibus diſciplinis ſive docendis, ſive diſcendis operam dant; & vel his abſtinendum in poſterum ſibi intelligant, vel ex his inſtrumenta ſibi aliqua & præſidia omnino comparent, ad ſuam æternam proximique ſalutem promovendam. Eventus rei probavit quod Petrus Abaelardo renunciaverat; is enim ne exitio eſſent ſtudia, quæ ſalutis adminicula eſſe debuerant, illis aliquando tandem valedixit, & in ſanctiſſimum ſeſe abdidit Cluniacenſis Monaſterii cum Petro, ipſo ſeceſſum. En ipſa Petri Epiſtolæ ad eum verba, cùm illa priùs Christi verba protuliſſet, *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Ad hanc cœleſtem Philoſophiam, eum quem ſæcularis Philoſophia jam diu faſcinaverat, ita Petrus Venerabilis

Bibl. Clun. pag. 651. L. 1. Ep. 9. vocabat: *Ecce ſine Platonicis meditationibus, ſine Academicorum diſputationibus, ſine Ariſtotelicis laqueis, ſine Philoſophorum doctrinis, inventus eſt locus & via beatitudinis. Sileat ergo humana præſumptio, audito divino magiſterio. Conticeſcat falſitas, quia docet veritas. Deſerat docentis cathedram homo, quoniam ad docendum reſidet Deus homo. Beati, ait, pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Quid igitur, chariſſime, ſcholas oberras? quid & doceris, & docere conaris? Quid per millia verborum, quid per multos labores inquiris, quod ſimplici ſermone, quod parvo labore, ſi volueris, aſſequi poteris? Quid inani ſtudio cum Comœdis recitas, cum Tragœdis deploras, cum Metricis ludis, cum Poetis fallis, cum Philoſophis falleris? Quid jam non Philoſophiæ, ſed quod pace tua dictum ſit, tantam ſtultitiæ operam impendis? Stultitiæ, inquam. Nam & hoc veri Philoſophi dictum eſt: Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam mundi?*

Unus adhuc ſupereſt Gratianus, cujus ſententiam rogemus, An Conciliis Patribuſque olim probatum ſit, humanioribus diſciplinis vacare Chriſtianos, juvenes, adultos, ſenes, Laicos, Monachos, Clericos, minores, majores. Sic ergo ille:

Gratianus. D. 37. *Quæritur, An Epiſcopos ſæcularibus litteris oporteat eſſe eruditos?* In hanc rem autem primùm profert Canonem Concilii Carthaginenſis IV.

Can. 16. *Epiſcopus Gentilium libros non legat; hæreticorum autem pro neceſſitate, aut tempore.* Tum ſubdit Gratianus Hieronymi Epiſtolæ ad Damaſum Papam verba, quibus objurgantur Epiſcopi, qui poſthabitis Evangeliis & Prophetis Poetas lectitabant; & quod in pueris excuſat neceſſitas, id voluptati ſuæ non ſine piaculo indulgebant. Pag. 4 *Sacerdotes Dei omiſſis Evangeliis & Prophetis videmus Comœdias legere, amatoria bucolicorum verſuum verba canere, Virgilium tenere; & id, quod in pueris neceſſitatis eſt, crimen in ſe facere voluptatis.*

His ultra citraque multa accumulat ex Patribus Gratianus, & ita mox ipſe ratiocinatur, & ex Patrum doctrina pronunciat, quibus fas nefaſve ſit liberalibus incumbere diſciplinis: Ibidem pag. 44. *Cur ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legenda probantur? Sed ſæculares litteras quidam legunt ad voluptatem, Poetarum figmentis, & verborum ornatu delectati: quidam vero ad eruditionem eas addiſcunt, ut errores gentilium legendo deteſtentur, & utilia, quæ in eis invenerint, ad uſum ſacræ eruditionis devotè convertant. Tales laudabiliter ſæculares litteras addiſcunt. Unde B. Gregorius quendam Epiſcopum non reprehendit, quia eas didicerat, ſed quia contra Epiſcopale officium, pro lectione Evangelica Grammaticam populo exponebat.*

Quæ Gratiani doctrina concinit his Hieronymi in Danielem ibidem verbis: Ibidem; *Qui de menſa Regis, & de vino potus ejus nolunt comedere, ne polluantur; utique ſi ipſam ſapientiam, atque doctrinam Babyloniorum ſcirent eſſe peccatum, numquam acquieſcerent diſcere quod non licebat. Diſcunt autem, non ut ſequantur, ſed ut judicent, atque convincant: quomodo ſi quiſpiam adversùs Mathematicos velit ſcribere imperitus mathematis, riſui pateat: & adversùs Philoſophos diſputans, ſi ignoret dogmata Philoſophorum. Diſcunt ergo ea mente doctrinam Chaldæorum, qua & Moyſes omnem ſapientiam Ægyptiorum didicerat.* Ex quibus illud tandem à Gratiano concluditur: D. 3 *Ecce plenariè monſtratum eſt, quòd Sacerdotes oportet litterarum tam ſacrarum quàm ſæcularium eſſe peritos.*

CAPUT XLIV.

Theologiæ ſive Scholaſticæ, ut nunc loquuntur, ſive ex ſanctorum Patrum & Conciliorum ſuffragiis contextæ, origo & progreſſus, ab ipſis uſque prioribus Eccleſiæ ſæculis.

I. Trium priorum ſæculorum Scriptores Eccleſiaſticos, præter Scripturas, etiam antiquiores Patres allegaſſe.

II. Quos Hieronymus Patrum libros Virgini ſacræ legendos præſcribat; quos Monacho Paulino. Ejus de antiquis Patribus judicium.

III. Quanti Cyprianus & Hieronymus admiratores fuerint Tertulliani. Pamphyli Martyris ardor in exſcribendis ſua manu libris Origenis.

IV. Ut Hieronymus & Scripturas & teſtimonia Patrum conglobarit adversùs Helvidium.

V. Alibi Scripturis & Patribus Oratores Philoſophoſque ſubjungit, & Grammaticos.

VI. Hieronymi quædam veluti compilatio Dogmatum Theologicorum, ex Scripturis, Patribus, heterodoxis etiam Scriptoribus: ejus de his judicium & delectus.

VII. Rurſus de eodem, & de delectu Patrum.

VIII. Rurſus Hieronymi de Patribus judicium, & Theologiæ Dogmaticæ Scholaſticæque præludia.

IX. Quanta & Philoſophorum & Gentilium omnis generis Scriptorum copia, vallanda & ornanda ſit noſtra Theologia, ex eodem Hieronymo, & ex aliis Patribus.

I. VEreor ne hìc actum agere videar, cùm tam multa jam ſuperiùs in hanc rem congeſta

geſta ſint à me, ubi ſermo erat de ſanctorum Patrum authoritate in rebus Theologicis. Sed cùm tam multa ſuperſint dicenda ad ejus quæſtionis illuſtrationem, præſtabilius viſum eſt in hunc locum unum omnia conferre, ſive intacta hactenus, ſive jam ea fuerint delibata. Oſtenſum eſt autem ſuperiùs, ex quo litteris aliquid mandare cœperunt Chriſtiani Doctores, jamtum illos cœpiſſe, non Scripturas tantùm veteres novaſque allegare, non Poetas tantùm & Philoſophos ſibi ſuffragatores aſciſcere, quod à Paulo factum eſt; ſed paulò antiquiorum etiam Patrum teſtimonia corradere. Replica animo, quæ ſuprà ex Auguſtino, Irenæo, Clemente protulimus in Patrum authoritate ſtabilienda: revolve & quæ ex Tertulliano, Lactantio, aliiſque antiquiſſimis Latinis Scriptoribus Eccleſiaſticis digeſſimus; ubique perſpicies in id eos collimaſſe omnes, ut non ſacras tantùm Litteras, ſed & ſuperiores Patres in ſuæ cauſæ defenſionem armarent. Ea fuere veluti prima incunabula horum Dogmatum noſtrorum Theologicorum, hujus noſtræ qua Scholæ Chriſtianæ perſonant Theologiæ.

II. Virginem Chriſtianam imbuens Hieronymus quibuſdam veluti Theologiæ rudimentis, ſuadebat ut libros Cypriani, Athanaſii, Hilarii nocturna diurnaque verſaret manu; illis utpote intaminatæ fidei oblectaretur; illis penitus adhæreſceret; ex illorum norma de cæteris Scriptoribus judicium ferret. *Cypriani opuſcula ſemper in manu teneat. Athanaſii Epiſtolas & Hilarii libros inoffenſo decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non vacillet. Cæteros ſic legat, ut magis judicet, quàm ſequatur.* Si hæc ille præcipiebat virgunculæ, quid Clericis, quid Theologiæ candidatis? Antè enim commendaverat Scripturas omnes evolvi & mandari memoriæ.

Hieronym. Epiſt. ad Lætam de Inſtitut. filiæ. Tom. 1. pag. 30.

Ad Paulinum verò, Nolanum poſtea Epiſcopum *de inſtitutione Monachi* ſcribens Hieronymus, hortatur, ut ne litteræ Scripturarum totus hæreat, ſed in earum ipſam medullam invadat, eoque conſilio Patrum omnium ſcripta evolvat, non ſine delectu tamen, in quem & ipſe præire illi voluit. Itaque quod ſummi erat Theologi, ſuum illi de Tertulliano Hieronymus præformat, de Cypriano, de Victorino, de Lactantio, Arnobio, Hilario judicium. Verba ipſa Hieronymi ſuperiùs à nobis prolata ſunt, ex quibus liquet hos omnes Eccleſiaſticos Scriptores Hieronymo familiares fuiſſe, & ex his illum ſua de fidei quæſtionibus placita illuſtraſſe.

III. Multum fuiſſe in lectione Tertulliani Hieronymum, obſervaſſe mihi ſæpiùs videor in utriuſque ſedula lectione; ſed multò frequentior Tertulliani admirator fuerat Cyprianus, authore Hieronymo ipſo. Palam enim ſe ille Tertulliani diſcipulum profitebatur, nulla ei dies abſque Tertulliani lectione præteribat, nec aliter ſibi libros ejus in manus dari flagitabat, quàm his verbis: *Da magiſtrum*. Certè libellos de Oratione Dominica, & de Bono Patientiæ ſi evolvas, forſan & alios, ſubinde videbis Cyprianum in Tertulliani veſtigia ingredi, & ipſas ejus ſententias mitiori ſtylo ſuo temperare. Audi hæc narrantem Hieronymum in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Tertulliano: *Vidi ego quendam Paulum Concordiæ, quod oppidum Italiæ eſt, ſenem, qui ſe beati Cypriani jam grandis ætatis notarium, cum ipſe admodum eſſet adoleſcens, Romæ vidiſſe diceret: referreque ſibi ſolitum, nunquam Cyprianum abſque Tertulliani lectione unam diem præteriſſe: ac ſibi crebrò dicere, Da magiſtrum: Tertullianum ſcilicet ſignificans.*

Tom. I. pag. 96.

Nec illud omittam, quod eodem libro ſcribit Hieronymus de Pamphylo Presbytero & Martyre, qui ſua manu deſcripſerat maximam partem voluminum Origenis, & in Bibliotheca ſua recondiderat; quæ poſtea in Bibliotheca Cæſarienſi proſtaſſe teſtatur Hieronymus. *Pamphilus Presbyter, Euſebii Cæſarienſis Epiſcopi neceſſarius, tanto Bibliothecæ divinæ amore flagravit, ut maximam partem Origenis voluminum ſua manu deſcripſerit, quæ uſque hodie in Cæſarienſi Bibliotheca habentur.* Hoc autem ideò hìc à me adnotatur, quòd medii ævi Summulæ Theologicæ ab iis compilatæ fuiſſe videantur, qui cùm libros ſanctorum Patrum ſua manu ſcriptitarent, non continuos & totos ſcribebant, ſed carptim ſeligebant aliqua pulcriora & ſplendidiora loca, quæ in ſuos ſibi uſus ſeponebant, & quæ poſtea ratione & via in certos Titulos digerebant.

Ibid. p. 99.

IV. At ubi Helvidii deliria confutabat Hieronymus, objicienti ei teſtimonia Tertulliani & Victorini Pætavionenſis Epiſcopi, non ſimiliter ad utrumque reſpondet. Sed Tertullianum ait *hominem Eccleſiæ non fuiſſe*; atque ita ſub ejus authoritate fruſtra ſperare Helvidium ſe poſſe deliteſcere. De Victorino autem reſpondet ſic eum dixiſſe *fratres Domini* aliquos, perinde ut Evangeliſtæ dixerunt, *propinquitate, non natura*. At confeſtim totam in illum Hieronymus regerit turmam ſuperiorum Patrum, qui contrà ſenſerant, & intaminatæ Mariæ virginitati etiam poſt partum virgineum ſuffragati erant: cùm pro Helvidio non militarent niſi priſci hæreticarum Sectarum duces. *Verùm nugas terimus, & fonte veritatis omiſſo, opinionum rivulos conſectamur. Numquid non poſſum tibi totam veterum ſcriptorum ſeriem commovere: Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Juſtinum Martyrem, multoſque alios Apoſtolicos & eloquentes viros, qui adversùs Hebionem & Theodotum Bizantium, & Valentinum hæc eadem ſentientes, plena ſapientiæ volumina conſcripſerunt? Quæ ſi legiſſes aliquando, plus ſaperes.*

Vides ut conſentientes ſibi & Scripturis Patres *fontem* veritatis appellaret, utque in numerato illos haberet, ut ex hoc patritiæ Theologiæ penu & clypeos & tela depromeret ad defendendam doctrinam Catholicam, & ad hæreſes configendas. Ita præludebatur & ſummis noſtris Theologis & dogmatum Theologicorum compilationibus.

V. Quàm verò non ſuffragia tantùm corraderet ex ſanctis Patribus Hieronymus, ſed & Oratores Philoſophoſque patrocinaturos cauſæ ſuæ adhiberet; quandoque & dubiæ nonnunquam fidei, immo & hæreticos Scriptores, ubi illos ſepoſitis erroribus obſecundantes ſibi habebat. Ex his omnibus & ex Scripturis aciem quandam ita inſtruebat Hieronymus, cui non facilè poterant obluctari ejus adverſarii. Non hi certè erant Theologici Tractatus, ſed quid vetat per Epiſtolas Theologicam quamque quæſtionem expedire? Pauci erant tunc Patres, ſed vides quantos alios Scriptores ad manum haberet Hieronymus, quorum plerique jam nobis exciderunt. *Turpe tibi eſt hoſtem dolis ferire, non viribus. Quaſi non & hæc ars ſumma pugnantium ſit, alibi minari, alibi percutere. Legite, obſecro vos, Demoſthenem, legite Tullium; ac ne forſitan Rhetores vobis diſpliceant, quorum artis eſt, veriſimilia magis quàm vera dicere: legite Platonem, Theophraſtum, Xenophontem, Ariſtotelem & reliquos qui de Socratis fonte manantes, diverſis cucurrere rivulis: quid in illis apertum, quid ſimplex eſt? Quæ verba non ſenſuum? Qui ſenſus non victoriæ? Origenes, Methodius, Euſebius, Apollinaris multis verſuum millibus ſcribunt adversùs Celſum & Porphyrium. Conſiderate quibus argumentis, & quàm publicis problematibus diaboli ſpiritu contexta ſubvertant? Et quia interdum coguntur loqui, non quod ſentiunt, ſed quod neceſſe eſt, dicunt adversùs ea quæ dicunt Gentiles. Taceo de Latinis Scriptoribus, Tertulliano, Cypriano, Minutio, Victorino, Lactantio, Hilario; ne non tam me defendiſſe, quàm alios videar accuſaſſe. Paulum Apoſtolum proferam,*

In Apolog. adv. Jovin. Tom. 2. pag. 36. f. g.

quem quotieſcumque lego, videor mihi non verba audire, ſed tonitrua. Legite Epiſtolas ejus, & maximè ad Romanos, ad Galatas, ad Epheſios, in quibus totus in certamine poſitus eſt: & videbitis eum in teſtimoniis quæ ſumit de veteri Teſtamento, quàm artifex, quàm prudens, quàm diſſimulator ſit ejus quod agit.

Summum Theologum hæc ſpirant in Scripturis, in Patribus, in Philoſophis, in Oratoribus, in hæreticorum etiam libris verſatiſſimum, & hæc omnia oratoriæ artis ornamentis illuminantem. Idem verò non multò pòſt ita ſe rurſum Patrum nomine & ſuffragatione tuetur: *Lege Tertullianum, lege Cyprianum, lege Ambroſium: & cum illis me vel accuſa, vel libera.* Cùm vero Hieronymus ſcripſiſſet numerum parem immunditiæ, imparem munditiæ ſymbolum eſſe, idque probaſſet ex animalibus in Arcam Noe admiſſis, ex quibus munda erant, quæ ſeptena: immunda, quæ bina admiſſa fuerant: vide ut hanc ſuam doctrinam Hieronymus ex ſanctis Patribus & ex Eccleſiaſticis Scriptoribus, ex Philoſophis, ex Grammaticis denique tueatur. Ibid. p. 57. L. Sic ergo ille habet: *Porro ſi in Arca Noe animalia, quæ bina ingrediuntur, immunda ſunt, & impar numerus mundus eſt, & hoc ſcriptum eſſe nemo dubitat, quare ſcriptum ſit ediſſerant. Si autem non ediſſerunt, quod à me expoſitum eſt, velint nolint, ſuſcipient. Aut profer meliores epulas, & me conviva utere: aut qualicumque noſtra cœnula contentus eſto. Scilicet nunc enumerandum mihi eſt, qui Eccleſiaſticorum de impari numero diſputarint, Clemens, Hippolytus, Origenes, Dionyſius, Euſebius, Didymus, noſtrorumque Tertullianus, Cyprianus, Victorinus, Lactantius, Hilarius: quorum Hilarius de ſeptenario, id eſt, impari numero diſſerens, quæ & quanta dixerit ad Fortunatum, liber illius teſtimonio eſt. An forſitan Pythagoram & Architam Tarentinum & Scipionem in ſexto de Republica, de impari numero proferam diſputantes? Et ſi hos audire noluerint obtrectatores mei, Grammaticorum ſcholas eis faciam conclamare: Numera Deus impare gaudet.*

VI. In Apologetico ad Domnionem gloriatur Hieronymus ſe in ſacris Scripturis Nazianzenum & Didymum Catechiſtas habuiſſe: uſque adeo certum illi erat & ſolenne Doctores omnes Eccleſiæ adire, omnes audire. *Sine cauſa Gregorium Nazianzenum & Didymum in Scripturis ſanctis Catechiſtas habui?* Origenis Commentariis uſque adeo deditus fuerat, ut hinc illi invidia fieret: quam ille abſtergebat prolato Hilarii exemplo, quem in eo quoque imitatus eſſet, quòd noxia quæque circumcidiſſet: ſicque illum in interpretandis Scripturis magni faceret, ut dogmatum tamen illi abrogaret veritatem. Pag. 62. I. *Origenem me arguit vertiſſe in Latinum; hoc non ſolus ego feci, ſed & Confeſſor Hilarius fecit: & tamen uterque noſtrum noxia quæque detruncans, utilia tranſtulit.* Et mox: *Sicut enim interpretationem & idiomata Scripturarum Origeni ſemper attribui, ita dogmatum conſtantiſſimè abſtuli veritatem. Numquid ego in turbam mitto Origenem? Numquid cæteros Tractatores? Scio me aliter habere Apoſtolos, aliter reliquos Tractatores: Illos ſemper verè dicere, iſtos in quibuſdam ut homines aberrare.*

Sic ille in Epiſtola ad Theophilum adversùs Joannem Hieroſolymitanum. Qui rurſus idem in epiſtola ad Pammachium & Oceanum confitetur laudatum à ſe eſſe Origenem, non tamen ut *Dogmatiſtem*. Habebat ergo Hieronymus Dogmata Theologica vel in ſcriniis, vel in ampliſſimo ſaltem animi ſui penu, ex Scripturis & ſanctis Patribus compilata, ad quæ expenderet Scriptores recentiores, illoſque ex ea norma vel probaret, vel repudiaret. In eo Cyprianum ſequebatur, qui Tertulliani delectatus fuerat eloquio, non dogmate: aut ſi dogmate, non omni, non eo quo Montanus fovebatur. Denique ita Apollinarem, ita Euſebii hiſtoriam laudabat Hieronymus, ut in hoc Arianam fuliginem, in illo ademptam Chriſto homini mentem, & ſubrogatam Verbi Deitatem improbaret. Pag. 63. II. *Laudavi interpretem Origenem, non dogmatiſtem; ingenium, non fidem; Philoſophum, non Apoſtolum. Quod ſi volunt ſuper Origene meum ſcire judicium, legant in Eccleſiaſten Commentarios: replicent in Epiſtolam ad Epheſios tria volumina, & intelligent me ſemper ejus dogmatibus contraiſſe. Quæ enim ſtultitia eſt ſic alicujus laudare doctrinam, ut ſequaris & blaſphemiam? Et beatus Cyprianus Tertulliano magiſtro utitur, ut ejus ſcripta probant; cùmque eruditi & ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamque non ſequitur. Fortiſſimos libros contra Porphyrium ſcribit Apollinaris: Eccleſiaſticam pulcrè Euſebius hiſtoriam texuit: alter eorum dimidiatam Chriſti introduxit œconomiam, alter impietatis Arii apertiſſimus propugnator eſt.*

Hinc porro manifeſtum fit quanta librorum, quanta eruditionis ſupellectile opus ſit, ut Dogmatiſtes Orthodoxus conſtituatur. Non ſola enim Dialectica opus eſt, quæ definiendo, dividendo, argumentando quæſtiones fidei verſet: ſed Patrum lectione, necnon & aliorum Scriptorum, etiam hiſtoricorum, etiam heterodoxorum; horum denique omnium accurato examine, quo alia probentur, alia rejiciantur, una illa amuſſi ob oculos poſita, Patrum conſenſione in interpretandis Scripturis. Quod rurſus vehementer confirmatur his paulò inferiùs Hieronymi verbis: Pag. 64. C. *Quod autem opponunt congregaſſe me libros illius, ſuper cunctos homines: utinam omnium Tractatorum haberem volumina, ut tarditatem ingenii lectionis diligentia compenſarem. Congregavi libros ejus, fateor, & ideo errores non ſequor, quia ſcio univerſa quæ ſcripſit. Credite experto, Chriſtianus Chriſtianis loquor. Venenata ſunt illius dogmata, aliena à Scripturis ſanctis, vim Scripturis facientia. Legi, inquam, legi Origenem. Et ſi in legendo crimen eſt, fateor: & noſtrum marſupium Alexandrinæ chartæ evacuarunt. Si mihi creditis, Origeniſtes nunquam fui. Si non creditis, nunc eſſe ceſſavi.*

VII. In Apologia ad Pammachium & Marcellinum adversùs Ruffinum, hanc ſuam laudem Hieronymus communicat cum Hilario, Ambroſio, Victorino, qui & ipſi ex Origene multa excerpſerant, & in ſuos tranſtulerant Commentarios, non promiſcuè, non indiſcriminatim, ſed arrepta cenſoria virga, ut ea reſecarent, quæ aliorum Patrum concentui repugnabant. Multa ergo Ambroſius ipſe in ſuas ſcriptiones tranſtulit ex Origene, ut hìc author eſt Hieronymus; multa Victorinus, multa Hilarius. Multa idem Ambroſius ex Philone Judæo, & ex Baſilio, ut legenti & comparanti perſpicuum fiet. Quod nunc aliud moliuntur ſive Scholaſtici, ſive Dogmatiſtæ Theologi? niſi quòd hi tantò plura corradunt, quantò plures nunc ſunt Patres, & facilior majorque eorum copia. Pag. 66. *Si authoritatem (Ruffinus) ſuo operi præſtruebat, volens quos ſequeretur oſtendere; habuit in promptu Hilarium Confeſſorem, qui quadraginta fermè millia verſuum Origenis in Job & Pſalmos tranſtulit. Habuit Ambroſium, cujus penè omnes libri hujus ſermonibus pleni ſunt; & Martyrem Victorinum, qui ſimplicitatem ſuam in eo probat, dum nulli molitur inſidias. De his omnibus tacet, & quaſi columnis Eccleſiæ prætermiſſis me ſolum publicat, nihili hominem per angulos conſectatur.*

Majore nunc quidem fruimur copia ſanctorum Patrum, maximè Græcorum; ſed & tunc fruebantur non mediocri, tum quòd Græcè plerique ſcirent, tum quòd Græcorum multa Latino ſermoni donata eſſent: etenim Ruffinus hic ipſe Nazianzenum latinè verterat, etſi Græci ſermonis elegantiam aſſequi non potuiſſet, Latinæ ipſe ele-

gantiæ

Pag. 67. K. gantiæ expers. *Numquid in illa Epiſtola Gregorium virum eloquentiſſimum non potui nominare : qui ſui apud Latinos impar eſt, quo ego magiſtro glorior & exulto?*

In alia rurſus Apologia adversùs Ruffinum declarat Hieronymus, quàm acri cenſura jam tum legerentur à ſe, quanta ab omnibus legi deberent Scriptores omnes Eccleſiaſtici, ne quando diſcordarent vel à ſanctis Scripturis, vel à conſenſu eorum Patrum, quos ipſa jam ſua canities & longa antiquitas Eccleſiæ univerſæ commendaſſet. Sic ergo ille de Origene, de Tertulliano, de Didymo : Pag. 80. M. *Audi ergo, vir ſapientiſſime, & Romanæ Dialecticæ caput, non eſſe vitii hominem unum laudare in aliis, & in aliis accuſare; ſed eandem rem probare, & improbare. Ponam exemplum, ut quod non intelligis, prudens mecum Lector intelligat. In Tertulliano laudamus ingenium, ſed damnamus hæreſim. In Origene miramur ſcientiam Scripturarum, & tamen dogmatum non recipimus falſitatem. In Didymo verò & memoriam prædicamus, & ſuper Trinitate fidei puritatem : ſed in cæteris quæ Origeni malè credidit, nos ab eo retrahimus. Magiſtrorum enim non vitia imitanda ſunt, ſed virtutes.*

Ruffinus ipſe expenſas habebat pro ſui modo ingenii, & numeratas, varias Scripturarum ſententias de Anima; Tertulliani, Lactantii, aliorum; majori Hieronymus accuratione Scriptores illos eorumque ſententias excuſſerat, atque ita Ruffinum refellebat : ut ne dubitari quidem poſſit, quin ea jam tum argumentatrix & dogmatica eſſet Theologia. *Te multo tempore Pharus docuit,* Pag. 81. E. *quod Roma neſciret. Inſtruxit Ægyptus, quod Italia hucuſque non habuit. Scribis apud Eccleſiaſticos Tractatores, treis de animabus eſſe ſententias. Unam, quam ſequitur Origenes. Alteram, quam Tertullianus & Lactantius : licèt de Lactantio apertiſſimè mentiaris. Tertiam, quam nos ſimplices & fatui homines non intelligimus.*

VIII. Sed quid oro te vel præſtantius optari à quoquam poteſt, hoc rurſus alio Hieronymi de Patribus, de Scriptoribus aliis judicio; de Latinis ac Græcis; de Scriptoribus etiam ancipitis, vel minùs ſanæ quandoque fidei : ne eorum virtutes ob aſperſa vitia contemnantur : ne utile propter inutile rejiciatur; ut ex omnium prorſus Authorum doctrina à mendis & erroribus ſegregata, contexatur orthodoxæ Theologiæ corpus longè pulcherrimum? Pag. 104. *Ego Origenem propter eruditionem ſic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianum, Novatum, Arnobium, Apollinarium, & nonnullos Eccleſiaſticos Scriptores Græcos pariter & Latinos : ut bona eorum eligamus, vitemuſque contraria, juxta Apoſtolum dicentem : Omnia probate, quæ bona ſunt tenete. Cæterùm qui vel in amorem ejus nimium, vel in odium ſtomachi ſui pravitate ducuntur, videntur mihi maledicto Prophetico ſubjacere : Væ bis qui dicunt bonum malum, & malum bonum : qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Nec enim propter doctrinam ejus prava ſuſcipienda ſunt dogmata; nec propter dogmatum pravitatem, ſi quos Commentarios in Scripturas ſanctas utiles edidit, penitus reſpuendi ſunt. Quod ſi contentioſum inter ſe amatores ejus & obtrectatores funem duxerint : ut nihil medium appetant, nec ſervent modum : ſed totum aut probent, aut improbent : lubentiùs piam ruſticitatem, quàm doctam blaſphemiam eligam.* Ita ſanctus Pater in Epiſtola ad Tranquillinum.

Poſtremò denique idem Hieronymus in Epiſtola ad Minerium & Alexandrum, illud explanans Apoſtoli, *Omnes quidem dormiemus, ſed non omnes immutabimur;* aliorum hactenus ſententias expoſuit, eorum etiam quorum in aliis dogmata, ut fidei minùs conſona, ei diſplicebant, & tum obtrectatoribus ſuis ita os obturavit : Tom. 3. pag. 63. HIK. *Hæc celeri ſermone dictavi, quid eruditi viri de utroque ſentirent loco : & quibus argumentis ſuas vellent probare ſententias, veſtræ prudentiæ exponens. Neque enim tanta eſt meæ puſillitatis authoritas, qui nihil ſum, & invidorum tantum morſibus pateo, quanta eorum qui nos in Domino præceſſerunt.* Et mox : *Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquieſco; ſciat me illud Apoſtoli libenter audire : Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et Salvatoris verba dicentis : Eſtote probati nummularii.* Et rurſum : *Ego & in adoleſcentia & in extrema ætate profiteor & Origenem, & Euſebium Cæſarienſem viros eſſe doctiſſimos; ſed erraſſe in dogmatum veritate. Quod è contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario poſſumus dicere : & tamen omnes in explanationibus Scripturarum, ſudoris ſui memoriam reliquerunt.* Ac denique : *Meum propoſitum eſt antiquos legere, probare ſingula, retinere quæ bona ſunt, & à fide Eccleſiæ Catholicæ non recedere.* Quibus ex omnibus patet Hieronymum ejuſmodi fuiſſe Theologum Dogmatiſtem, qui ad omnes obvias de fide, de Scriptura, de rebus Theologicis quæſtiones, in numerato, & quaſi in ſerinio pectoris haberet, quid Scripturæ, quid Patres addocerent, quid Scriptores alii, etiam dubii, etiam hæretici, ſed non in eo tamen hæretici, ſenſiſſent : qui omnia à Theologo legi vellet, omnia probari; quod bonum ſanumque eſt, teneri.

IX. Cùm autem hodierna noſtra ſive Theologicorum dogmatum, ſive ſcholarum Theologia, plurima ſit in Philoſophorum placitis trutinandis, & iis vel laudandis, vel vituperandis, non immeritò quæritur, an huic quoque rei ex antiquitate & Patrum exemplis conciliari poſſit authoritas? Magnus Orator Romanus per litteras Hieronymum ſciſcitatus fuerat, *Cur in Opuſculis ſuis ſecularium litterarum interdum poneret exempla, & candorem Eccleſiæ Ethnicorum ſordibus pollueret.* Ad hæc reſpondens Hieronymus magnis ſe tuetur exemplis, Moyſis, Prophetarum, Salamonis, ex quorum factis & verbis fas eſt dicta ſapientum, Dialecticorum, & Philoſophorum ad noſtras lucubrationes transferre. Epiſt. ad Magn. Tom. 2. pag. 108. F. *Quis enim neſciat & in Moyſe, & in Prophetarum voluminibus quædam aſſumpta de gentilium libris, & Salomonem Philoſophis Tyri & nonnulla propoſuiſſe, & aliqua reſpondiſſe? Unde in exordio Proverbiorum commonet, ut intelligamus ſermones prudentiæ, verſutiaſque verborum, parabolas & obſcurum ſermonem, dicta ſapientum, & ænigmata, quæ propriè Dialecticorum & Philoſophorum ſunt.* Mox Paulum profert ejuſque contextus non paucos, ex Poetis decerptos, qui primi, qui & olim laudatiſſimi erant Philoſophi.

Subjicit Hieronymus Origenem & Methodium, Euſebium & Apollinarium, qui Celſum & Porphyrium Philoſophos in Eccleſiam Chriſti atrociſſimè bacchatos, ita retuderant, ut aliorum Philoſophorum & tota ſæcularis litteraturæ mole illos obruerent. Scripſiſſe & Julianum Apoſtatam adversùs Chriſtum, quæ penè neceſſe ſit ex Gentilibus Philoſophis refelli, cùm ille Scripturas noſtras aſpernetur. Ibidem. H. *Scripſerunt contra nos Celſus atque Porphyrius, priori Origenes, alteri Methodius, Euſebius, & Apollinarius fortiſſimè reſponderunt. Quorum Origenes octo ſcripſit libros, Methodius uſque ad decem millia procedit verſuum. Euſebius & Apollinarius viginti quinque & triginta volumina condiderunt. Lege eos, & invenies nos comparatione eorum imperitiſſimos; & poſt tanti temporis otium, vix quaſi per ſomnium, quod pueri didicimus, recordari. Julianus Auguſtus ſeptem libros in expeditione Parthica adverſum Chriſtum evomuit : & juxta fabulas Poetarum,*

rum, ſuo ſe enſe laceravit. Si contra hunc ſcribere tentavero, puto interdices mihi, ne rabidum canem Philoſophorum & Stoicorum doctrinis, id eſt, Herculis clava repercutiam.

Vide hìc qui & quanti viri ex Stoicorum cæterorumque Philoſophorum collectis teſtimoniis formidoloſos Chriſtianæ rei adverſarios, & propulſarint, & non aliter ferè propulſare potuerint, cùm Scripturas illi noſtras deridiculò haberent. Hæc eadem certè ratio & neceſſitas jam antè Joſephum impulerat, ut contra Appionem Grammaticum Alexandrinum, totam etiam inſtrueret ſæcularem litteraturam, cunctam Græcorum Bibliothecam homo Hebræus evolveret, & in aciem produceret. Id ipſum de Philone dicere fas eſt, in Philoſophia ſæculi ita verſato, ut alter Plato, Plato Hebræus dicatur. Ea erat via expeditiſſima Philoſophos & Gentiles ad religionem Hebraicam pelliciendi, qui non aliis facilè aſſentiebantur, quàm Philoſophis.

CAPUT LXV.

Rurſus de eodem progreſſu Scholaſticæ Dogmaticæque Theologiæ ab ipſis Eccleſiæ primordiis.

I. Primoribus ipſis ſæculis Theologia noſtra neceſſariò munienda fuit plurima Philoſophorum lectione, ſuffragatione, refutatione.

II. Ex omnium Philoſophorum ſectis quantas opes Eccleſiæ intulerit Clemens Alexandrinus.

III. Quantas Origenes. Qui dicerentur Stromatum libri: quàm alluderent ad Theologica dogmata. Complures alii Patrum commentarii, ex Philoſophorum doctrinis contexti.

IV. Latini Patres ea quoque in re Græcos imitati ſunt; præ cæteris Auguſtinus in libris de Civitate Dei.

V. Oppreſſis Philoſophis, adversùs hæreſes elaboranda rurſum quædam fuere veluti Stromata Dogmatum Theologicorum ex Scripturis & Patribus.

VI. Ut Auguſtinus æquè ac Hieronymus haberet congeſta omnium Patrum ſuffragia, ad quaslibet fidei, vel Theologiæ quæſtiones. Ut hæc eſſet veluti jugis & univerſalis Synodus, cujus authoritatem detrectare poſſet nemo.

VII. Ut invictiſſimam fidei defenſionem conſtituat Auguſtinus in hac generali veluti Synodo Patrum omnium utriuſque Eccleſiæ, in unum Librum vel Scholaſticæ Theologiæ, vel Theologicorum Dogmatum congregata.

VIII. Quàm non immeritò habeatur Auguſtinus dux & author Theologiæ Scholaſticæ, Patriciæque ex Conciliis & Patribus conſarcinatæ.

IX. Exempla alia perantiqua Theologicarum veluti Summarum.

I. SUbjicit Hieronymus Quadratum Apoſtolorum Diſcipulum & Epiſcopum Athenienſem Adriano Imperatori librum pro noſtra religione tradidiſſe, & tantæ admirationi fuiſſe, ut perſecutio in nos ſæviſſima ſedaretur. Subdit & Ariſtidem Philoſophum virum eloquentiſſimum, qui *eidem Principi Apologeticum pro Chriſtianis obtulit contextum Philoſophorum ſententiis*. Subdit & Juſtinum, Philoſophum & ipſum, qui Antonino Pio & filiis ejus Senatuique librum contra Gentiles tradidit, & Gentilium Philoſophorum doctrina caſtigata, ignominiam crucis & reſurrectionem Chriſti ſumma prædicavit libertate.

His addit Hieronymus complures alios, qui Origenis deliramenta eo vel maximè confutarunt, quòd Philoſophorum fontes ipſos indigitaverunt,
Ibid. p. 108. ex quibus hæc ille hauſerat. *Quid loquar de Melitone, Sardenſi Epiſcopo: Quid de Apollinario Hierapolitanæ Eccleſiæ ſacerdote, Dionyſioque Corinthiorum Epiſcopo, & Tatiano, & Bardeſanne, & Hirenæo Photini martyris ſucceſſore: qui Origenis hæreſeon ſingularum venena, ex quibus Philoſophorum fontibus emanarint, multis voluminibus explicarunt?* Ergo ut hìc perſpicis, quando necdum multa exierant in publicam lucem ſanctorum Patrum monumenta, non deerant quæ neceſſariò lectitari deberent præter ſacros Codices, ab Epiſcopis, à Doctoribus; nimirum Commentarii Philoſophorum, ſive ad noſtra dogmata alludentium, ſive ab iis abludentium, ut illorum aſtipulatione, horum confutatione, ſacra doctrina noſtra convaleſceret & propagaretur: quin etiam vel natæ, vel naſcituræ ex Philoſophis hæreſes eliderentur. Scholaſtici hi ergo videri poterant Theologi. Philoſophis enim in Eccleſiæ caſtra pellectis, facilè Gentilium plebes in ea convolabant. At Scripturarum & Patrum ſive authoritate ſive doctrina minùs aliquando movebantur Philoſophi, quàm teſtimoniis & argumentis media ex Philoſophia promptis.

Scatebat ergo tum Philoſophis Eccleſia, per quos & alios ad ſe Philoſophos pertraheret, non Græcos tantùm, & Latinos, ſed Indos etiam, & in extremas orbis oras ſummotarum gentium. Id enim apertè de Pantæno mox ibidem affirmat Hieronymus: *Pantænus Stoicæ ſectæ Philoſophus, ob præcipuæ eruditionis gloriam à Demetriano Alexandriæ Epiſcopo miſſus eſt in Indiam, ut Chriſtum apud Brachmanas & illius gentis Philoſophos prædicaret*. Ita ergo Philoſophia non tantùm Eccleſiæ & Theologiæ ſuppetias tulit, ſed ipſamet Theologiæ vices implevit, etiam in barbararum gentium converſione; Apoſtolicas & Epiſcopales ſedes non ſemel occupavit.

II. Sed omnium Hieronymi judicio doctiſſimus Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ Presbyter, *octo ſcripſit Stromatum libros, & totidem ὑποτυπώσεων & alium contra gentes, Pædagogi quoque tria volumina. Quid in illis indoctum, immo quid non è media Philoſophia eſt?* Planum eſt ergo primos illos Eccleſiæ Patres, & quidem *doctiſſimos*, ſummoſque Theologos, ita ſacram doctrinam litteris conſignaſſe, ut non Philoſophica minùs quàm Theologica eſſent eorum opuſcula. Concrevit ergo jam tum Philoſophia cum Theologia noſtra; & fruſtra ſunt, qui jam impatientiùs ferunt tantam Philoſophicæ doctrinæ cum Theologia conjunctionem, quanta in ſcholis nunc noſtris perſpicitur. Nec verò Clemens uni ſe Platonicorum ſectæ addicit, aut ejus ex unius hortis flores legit, quos Theologiæ noſtræ conſecret. Omnes promiſcuè Philoſophorum ſcholas adit, omnes percurrit; ex omnibus deligit & delibat, quidquid illuminando & ſuffulciendo Theologico noſtro dogmati uſui eſſe poteſt.

III. Clementem ut mox ſubdit Hieronymus *imitatus Origenes, decem ſcripſit Stromateas Chriſtianorum & Philoſophorum inter ſe ſenten-* Ibidem
tias comparans, & omnia noſtræ religionis dog- pag. 108. K.
mata de Platone & Ariſtotele, Numenio, Cornutoque confirmans. En quales eſſent, qui vocabantur *Stromatum* libri, ex Chriſtianorum ſcilicet & Philoſophorum ſententiis inter ſe comparatis contexti, ubi Chriſtianæ Theologiæ dogmata ſuffragiis Platonis, Ariſtotelis, Numenii, aliorumque Platonicorum, Peripateticorum, Pythagoricorumque Philoſophorum confirmabantur. Suprà demonſtratum eſt à me in expendenda Patrum authoritate, ne ſcripta quidem Patrum, qui jam orbi illuxerant, in his Stromatum libris prætermiſſa. In horum ergo veſtigia inſiſtere viſus eſt non immerito ſummus vir Petavius in Theologicis ſuis Dogmatibus procudendis & publican-

blicandis; quem & nos longo ex intervallo ſequi contendimus. Faxit Deus ut & alii plures deinceps aſſequantur. Quid enim oro te dogmata hæc noſtra Theologica, quàm veluti Stromatum libri quidam, ad imitationem Clementis & Origenis, ex ſacra potiſſimùm, ſed & ex ſæculari litteratura contexti? Plures hìc nunc Patres, quàm Philoſophi: & ex adverſo plures illic tunc radiabant Philoſophi, quàm Patres, quòd ea eſſet, quòd ea ſit temporum natura & conditio, & Eccleſiæ neceſſitas.

Ibidem.

Ut verò intelligas, quàm brevi tempore & in immenſum adauctus ſit Patrum numerus, & quàm ex eorum Commentariis nihil prorſus Theologos noſtros effugeret, & quàm denique contextio illa placeret Patrum atque Philoſophorum, Theologiæ & Philoſophiæ, adverte ad ea quæ mox ibidem diſſerit in eam rem Hieronymus: *Extant & Julii Africani libri, qui temporum ſcripſit hiſtorias: & Theodori, qui poſtea Gregorius appellatus eſt, viri Apoſtolicorum ſignorum atque virtutum; & Dionyſii Alexandrini Epiſcopi; Anatolii quoque Laodicenæ Eccleſiæ ſacerdotis, nec non Presbyterorum Pamphili, Pierii, Luciani, Malchionis, Euſebii Cæſarienſis Epiſcopi, & Euſtathii Antiocheni, & Athanaſii Alexandrini; Euſebii quoque Emiſeni, & Triphillii Cyprii, & Aſterii Scythopolitæ, & Serapionis confeſſoris: Titi quoque Boſtrenſis Epiſcopi; Cappadocumque Baſilii, Gregorii, Amphilochii; qui omnes in tantum Philoſophorum doctrinis atque ſententiis ſuos refarciunt libros, ut neſcias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem ſæculi, an ſcientiam Scripturarum.*

Numeroſiſſimus hic tunc erat, idemque florentiſſimus Eccleſiæ Senatus, ubi ſanctitas plerumque doctrinæ certabat, ubi Confeſſores & Martyres, ubi ſummarum ſedium Antiſtites, ubi majorum gentium Doctores, & Eccleſiæ Patres: atqui hi *omnes in tantum Philoſophorum doctrinis atque ſententiis ſuos refarciunt libros, ut neſcias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem ſæculi, an ſcientiam Scripturarum.*

Ibidem.

IV. Hæc porro ad Græcos pertinebant Patres. Jam ad Latinos delabemur, quorum & nomina, & libros, & utriuſque eruditionis miram congeriem, miram Philoſophicarum literarum cum noſtra Theologia conſenſionem ita proſequitur Hieronymus: *Quid Tertulliano eruditius, quid acutius? Apologeticus ejus & contra gentes libri, cunctam ſæculi obtinent diſciplinam. Minutius Felix cauſidicus Romani fori, in libro, cui titulus Octavius eſt, & in altero contra Mathematicos, ſi tamen inſcriptio non mentitur authorem, quid gentilium Scripturarum dimiſit intactum? Septem libros adversùs gentes Arnobius edidit, totidemque diſcipulus ejus Lactantius, qui de ira quoque & opificio Dei duo volumina condidit: quos ſi legere volueris, Dialogorum Ciceronis in eis ἐπιτομὴν reperies. Victorino martyri in libris ſuis licèt deſit eruditio, tamen non deeſt eruditionis voluntas. Cyprianus quòd Idola Dii non ſint, qua brevitate, qua hiſtoriarum omnium ſcientia, quorum verborum & ſenſuum ſplendore perſtrinxit?*

Auguſtinum non tacuit Hieronymus, ut ſuperioribus capitibus declaratum eſt; quin & naſcenti & adultæ jam ejus laudi famæque propenſiſſimè favit; nec dubito, quin multò effuſior in ejus adhuc laudes fuiſſet, ſi ejus Civitatis Dei librorum copiam habere potuiſſet. Sed cùm illis ſummam forſan manum necdum impoſuiſſet Auguſtinus, forſan nec evulgaſſet adhuc, aut in Hieronymi manus non veniſſent, hinc hujus ſilentium de lucubratione omnium operoſiſſima, & ſupra omnem admirationem poſita. Ubi enim uſquam tanta copia & Oratoriæ, & Poeticæ, & Philoſophicæ, & Theologicæ eruditionis? Hìc planè invictiſſime conficitur, quidquid uſquam fuit Philoſophorum Chriſto adverſantium; hìc ei conciliatur quidquid ex eorum doctrina Evangelicæ veritati conciliari potuit: potuit autem plurimum. Id enim vehementer obſervandum, id frequenter nobis inculcandum viſum eſt, ubi Philoſophiam & Theologiam tractabant ſancti Patres, in id eos potiſſimum connixos eſſe, non ut rixas ſererent, non ut lites alerent, ſed ut pacem & concordiam ubique curarent, arctiſſimèque conſtringerent, quà fas eſſet.

V. Poſtquam verò extinctis propemodum Philoſophorum Gentilium Sectis, cum ſolis hæreticis belligerandum nobis fuit, contentioſa hìc etiam nobis Theologia opus fuit, Græcis Latiniſque Patribus in mediam aciem prodeuntibus; rurſum Stromata quædam nobis Theologicorum dogmatum texenda fuere, non omnino præteritis Philoſophis, ſed paginas penè omnes implentibus ſanctorum Patrum teſtimoniis. Ex Auguſtino jam oſtendimus, quàm illi, quàm Hieronymo commendatum eſſet, Scriptores omnes pervolutare, orthodoxos, heterodoxos; quid eorum ſinguli, quid univerſi de Scripturæ controverſis locis, de quæſtionibus Theologicis quibuslibet ſenſiſſent, adnotare, ad unguem tenere, depromere, ſi quid à quoquam Novatore effutiretur, quod antiquam Eccleſiæ fidem, quod ſacram concuteret Diſciplinam. Sic planè Auguſtinus primùm de Hieronymo, tum poſtea de ſeipſo: *Hunc doctiſſimum virum ſi facilè interrogare poſſemus, quàm multos utriuſque linguæ divinarum Scripturarum Tractatores & Chriſtianarum diſputationum Scriptores commemoraret, qui non aliud ex quo Chriſti Eccleſia eſt conſtituta, ſenſerunt; non aliud à Majoribus acceperunt; non aliud poſteris tradiderunt? Ego quidem quamvis longè pauciora legerim, non memini me aliud audiviſſe à Chriſtianis qui utrumque accipiunt Teſtamentum, non ſolùm in Catholica Eccleſia, verumetiam in qualibet hæreſi, vel ſchiſmate conſtitutis; non memini me aliud legiſſe apud eos, quos de his rebus aliquid ſcribentes legere potui, qui Scripturas canonicas ſequerentur, vel ſequi ſe crederent, credive voluiſſent.*

Auguſtin. De peccat. mer. & rem. L. 3. c. 6. Tom. 7. pag. 275.

Hæc tota Patrum aliorumque Scriptorum conglomeratio quò ſpectaret, declarat ſanctus Pater, dum ait ex his invictiſſimè conſtare, quid hi omnes ſenſerint, quid à Majoribus acceperint, quid poſteris tradiderint; ac proinde quæ fuerit Catholicæ Eccleſiæ jam inde ab exordio fides, quæ ſit adhuc toto orbe terrarum: ut hæc jam ſit ineluctabilis authoritas non Scriptorum privatorum, ſed Eccleſiæ univerſæ, cui obrepere error non poteſt. Quod rurſus ibidem ab eodem confirmatur Auguſtino: *Hæc non ideo commemoravi, quòd diſputatorum quorumlibet ſententiis tanquam canonica authoritate nitamur; ſed ut appareat ab initio uſque ad præſens tempus, quo iſta novitas orta eſt, hoc de originali peccato apud Eccleſiæ fidem tanta conſtantia cuſtoditum, ut ab eis qui Dominica tractarent eloquia, magis certiſſimum proferretur ad alia falſa refutanda, quàm id tanquam falſum refutari ab aliquo tentaretur.*

Ibid. c. 7.

Erant ergo jam tum Summæ Theologicæ, erant Dogmatum Theologicorum conſarcinationes inter Auguſtini & Hieronymi ſchedas, erant in eorum Bibliotheca. Quod idem rurſus liquet ex eodem alibi Auguſtino, ut ad quæſtiones fidei haberet ſepoſitos & numeratos antiquorum Patrum locos, etiam ubi ipſa per ſeſe Scriptura valdè perſpicua erat. *Quid autem dicam de ipſis divinarum Scripturarum Tractatoribus, qui in Catholica Eccleſia floruerunt? quomodo hæc non in alios ſenſus conati ſunt vertere, quoniam ſtabiles erant in antiquiſſima & robuſtiſſima fide; non autem novitio movebantur errore. Quos ſi colligere & eorum teſtimoniis uti velim, & nimis longum*

De nuptiis & concupiſ. L. 2. c. 29. Pag. 323.

erit, & de canonicis authoritatibus, à quibus non debemus averti, minùs fortaſſe videbor præſumpſiſſe quàm debui. Ambroſium mox & Cyprianum allegat, complures alios allegari poſſe oſtendit, quos *nemo auſit Manichæos dicere, & antiquiſſimam Eccleſiæ traditionem iſto nefario crimine aſpergere.*

VI. Quid illud, quod in exordio prioris ſui contra Julianum Pelagianum operis conteſtatur, habere ſe ad manum immenſam farraginem teſtimoniorum ex ſanctis omnibus Patribus ad has lites finiendas; ſed quia nimis longum id eſſet, Adv. Jul. L. 1. c. 3. pauca paucorum ſe poſiturum. *Non quidem omnium de hac re ſententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum eſſe polliceor; quia nimis longum eſt, & neceſſe eſſe non arbitror: ſed ponam pauca paucorum; quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere & cedere.* Tum Irenæum, Cyprianum, Reticinium, Olympium, Hilarium promit, nec non & Ambroſium, ac denique Innocentium Papam. Ne ad Græcos autem provocarent Pelagiani, Nazianzeni bene multa accumulat teſtimonia, nec non & ex Baſilio: nec ſilet quæ ex horum ſcriptis objici contrà poſſint, & quì ea ſolvenda ſint. Etſi proclive eſſet conjectari reliquos Orientales Epiſcopos à Nazianzeno & Baſilio non diſſentire, quatuordecim tamen alios accerſit ſuffragatores Epiſcopos ex Concilio Dioſpolitano, ubi Pelagius coram ſuum ipſe errorem retractare metu imminentis anathematis compulſus fuerat. Ejuſmodi erat Auguſtini Theologia contentioſa, ejuſmodi Theologica ejus Dogmata, è Græcis & Latinis Patribus, ex Pontificum Romanorum & Conciliorum decretis compacta.

Quoniam verò magnum jure merito & illuſtre erat Chryſoſtomi nomen, & de illo nonnihil ſibi blandiebantur Pelagiani: ad illum progreditur Auguſtinus, & ex ejus libris aliquantò etiam plura accumulat, quàm ex aliis Patribus, in ſuæ cauſæ fideique Catholicæ defenſionem. Sed illo tamen antè uſus erat S. Pater argumento, non potuiſſe Chryſoſtomum non eſſe conſentaneum tot aliis ſuprà laudatis Patribus Græcis atque Latinis. *Abſit ut Joannes de baptiſmate parvulorum* Ibid. c. 6. *tot ac tantis Epiſcopis ſuis, maximèque Romano Innocentio, Carthaginenſi Cypriano, Cappadoci Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanenſi reſiſtat Ambroſio.* Tam frequentem, tam auguſtum Patrum Senatum, Epiſcoporum Concilium, toto ex orbe, prioribus ex omnibus ſæculis congregatum, tantos Eccleſiæ filios & Patres, negat Auguſtinus à Pelagianis recuſari poſſe, ut non in eorum ſententiam concedant: Ibid. c. 7. pag. 332. *Ecce quò te introduxi; Conventus Sanctorum iſtorum non eſt multitudo popularis; non ſolùm Filii, ſed & Patres Eccleſiæ ſunt. Ex illo numero ſunt, de quibus prædictum eſt, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Ex qua filii regenerati ſunt, ut hæc diſcerent; ejus patres facti ſunt, ut docerent.* Ejuſmodi ſive Senatus Patrum, ſive Generalis Epiſcoporum Synodus ſæpè ab Auguſtino repræſentatur, ſæpè in Dogmatibus Theologicis, in Theologorum Scholaſticorum lucubrationibus.

Omnes hi Patres ſacris erant Litteris inſtructi, humanis & Philoſophicis non pauci. Unde poſtea Auguſtinus: Ibidem L. 2. c. 10. pag. 343. *Sed ſanctos & in ſancta Eccleſia illuſtres Antiſtites Dei, non Platonicis & Ariſtotelicis & Zenonicis, aliiſque hujuſcemodi, vel Græcis, vel Latinis, quanquam & iſtis aliquos eorum; verùm omnes ſacris Litteris eruditos, nominatim, ſicut oportebat, expreſſi.* Omnes prorſus non ſuarum cogitationum amatores, ſed Eccleſiæ antiquiſſimarum Traditionum, quas ut à Majoribus conſignatas acceperant, ita poſteris conſignabant; ut in his concertationibus & lucubrationibus Theologicis una maximè ſplenderet Eccleſiæ fides & authoritas antiquiſſima: *Quod invenerunt in Eccleſia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Itaque contemni jam à nemine poteſt hæc Theologicarum Scholarum ratio, hæc ſententiarum ex Philoſophis, ex Patribus, ex Conciliis decerptarum contextio, quin Eccleſiam in ipſam ea contumelia reſiliat, & in Scripturas, quæ tantum Eccleſiæ adjecerunt authoritatis. Has denique in anteceſſum concinnari Theologicas Patrum & Conciliorum conſarcinationes, eò etiam conducibile eſt, quòd ſi quæ poſtea emergant novitates, eæ jam hinc demonſtrentur præfocatæ. Ita enim Auguſtinus in Julianum depugnabat, Non poſſe ab eo ſolitas illas nænias & querelas fundi, quaſi partium ſtudio agerentur Judices, qui in Pelagianos ſententiam ferebant: cùm jamdiu antè illi vivere deſiſſent, & de futuris his contentionibus reſcire nil potuiſſent. *Nondum vobiſcum apud iſtos Judices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos ſententias recitamus. Nondum vobiſcum certabamus, & eis pronuntiantibus vincimus.*

VII. Sed quàm præclara, quàm invicta, quàm errorum omnium victricia ſunt, quæ ad calcem hujus ſecundi contra Julianum libri pronunciat Auguſtinus, poſt congregatos in unam generalem Synodum, in unum librum tot antiquos & recentiores Patres, tot Græcos & Latinos, tot Synodos & Pontifices, indubitatiſſimos perpetuæ Eccleſiarum omnium doctrinæ teſtes. Hunc Auguſtini locum eò lubentiùs profero, etſi jam ſuperiùs prolatum, quòd in his Prolegomenis nihil aptius, nihil validius à me proferri potuiſſe ſentiam; non tantùm ad Theologicorum noſtrorum dogmatum, ſed & ad totius Scholarum Theologiæ defenſionem. Perſonant enim paſſim harum quotidie pulpita denſiſſimis Patrum & Conciliorum ſententiis & Decretis in omnes prorſus Theologicas controverſias: *Si Epiſcopalis Synodus ex toto orbe congregaretur, mirum ſi tales* Ibid. c. ul pag. 344. *poſſent illic facilè tot ſedere, quia nec iſti uno tempore fuerunt. Sed fideles, & multis excellentiores paucos diſpenſatores ſuos Deus per diverſas ætates temporum, locorumque diſtantias, ſicut ei placet, atque expedire judicat, ipſe diſpenſat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, non in locum quo navigare cogantur homines, ſed in librum qui navigare poſſit ad homines. Quantò tibi eſſent iſti judices optabiliores, ſi teneres Catholicam fidem: tantò tibi ſunt terribiliores, quia oppugnas Catholicam fidem, quam in lacte ſuxerunt, quam in cibo ſumpſerunt, cujus lac & cibum parvis magniſque miniſtraverunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos, unde nunc revelamini, apertiſſimè ac fortiſſimè defenderunt. Talibus poſt Apoſtolos ſancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus crevit.*

VIII. Non immeritò ergo Auguſtinus princeps & author habetur eorum, qui Theologiam via & ratione tradiderunt. Pulcherrimam hanc ille viam nobis præivit & communivit, controverſias quaslibet Theologicas, ſive adversùs Philoſophos exteros, ſive adversùs hæreticas Sectas pertractandi atque diffiniendi, ex Scripturis ſacris, ex Patribus, ex Conciliis, Græcis Latiniſque, ex ipſis etiam Philoſophis, ubi & ab illis placita noſtra ſperavit fulciri & illuminari poſſe. Nec teſtimonia tantùm ille Patrum corraſit, ſed explanavit, roboravit, obſtantes difficultatum moles disjecit. Sacram rurſus ille doctrinam velut in compendium miſit, tum in Sermonibus compluſculis de Symbolo, tum in Enchiridio ad Laurentium; quod verè Enchiridium eſſe voluit, ſua brevitate commendatum, atque adeo probationibus ferè deſtitutum, ut ſe ſuapte vi & luce ibi veritas ipſa commendet.

IX. Ejuſdem generis eſt liber Fulgentii de Fide ad Petrum; & hoc enim Enchiridium eſt, ſeu fidei orthodoxæ compendiaria Summa. In eandem claſſem conjici debet Liber Gennadii Presbyteri Maſſilienſis de Dogmatibus Eccleſiaſticis. His præmittendus fuerat elegantiſſimus Proſperi liber Sententiarum ex Auguſtino decerptarum, quas ſi ille digeſſiſſet in ſumma quædam capita & placita Theologica, inſigne hoc jam fuiſſet rudimentum Dogmatum Theologicorum ex Auguſtino.

Utrumque complexus eſt Caſſianus in ſuis Collationibus Patrum: nam & eorum placita mandavit litteris, & ipſis eorum ſententiis atque argumentationibus vallavit. Iſtud enimverò eſſet abſolutiſſimum Dogmatum Theologicorum opus, ſi Patres illi fuiſſent, qui non ſola vitæ ſanctimonia floruiſſent, ſed Cathedrarum etiam Epiſcopalium apice, Apoſtolica ſucceſſione, Eccleſiarum adminiſtratione, Conciliorum celebratione, expugnatione quarumlibet hæreticarum Sectarum; atque ita veriſſimè Patres & Doctores Eccleſiæ fuiſſent.

Primus omnium Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus lucubravit Summam quandam Sententiarum de ſummo Bono, quo & Proſperum imitatus eſt, & imitatorem longo pòſt tempore habuit Petrum Lombardum, non ſine magno inter eos diſcrimine. Namque Auguſtini ſolius Proſper, non aliorum Patrum verba poſuit, nec ea commentationibus ſuis illuſtrare curavit. Iſidorus longè plurimorum, ut mihi quidem videtur, Patrum verba accumulavit, ſub iiſdem propemodum titulis, in quibus poſtea verſati ſunt Scholæ Theologi; nomina ipſa Patrum non indicavit. Lombardus & complures compilavit Patres, & ſigillatim eos declaravit, & ſuis illos præterea obſervationibus illuſtravit.

Unius ex Gregorii Magni libris Paterius Eccleſiæ Romanæ Notarius, & ipſius Gregorii alumnus, excerpſit Commentarios in omnes penè Scripturas, tum Veteris Teſtamenti, tum Novi; ita ſanè ut ſuum nihil interponeret, ſola poneret Gregorii verba variis ex ejus libris decerpta. Illum præiverant, aut poſtea imitati ſunt Caſſiodorus in Pſalmos, Beda, Strabus, Rabanus, in omnes propemodum Scripturas: Caſſiodorus ex uno, ut apparet, Auguſtino; Beda etiam ex uno Auguſtino in Paulum: in reliquas Scripturas tum Beda, tum Rabanus & Strabus, ex longè plurimis Patribus, tacitis eorum ſigillatim nominibus. At rurſus ex ſolo Gregorio Magno Joannes Eccleſiæ Romanæ Diaconus ita Gregorii ipſius vitam compilavit, ita eam ejus Regiſtro & Epiſtolis illuminavit, ut non ſolùm ille Gregorii vitam chartis mandare voluiſſe videatur; ſed totam prorſus Eccleſiæ diſciplinam, eamque defæcatiſſimam. Verùm hæc ad interpretationem Scripturarum ſpectant, non ad Dogmatum elucidationem.

CAPUT XLVI.

Iterum de progreſſu Theologiæ Dogmaticæ Scholaſticæque ad hanc uſque ætatem noſtram.

I. Ut ſæculo nono Theologici prodierint ex ſanctis Patribus & Conciliis tractatus.

II. Quæ primæ fuerint Canonum Synodalium, & Epiſtolarum Pontificiarum compilationes.

III. De iis rurſum qui Summas Theologicas, vel Canonum & Decretorum condiderunt, ex Conciliis, Patribuſque; maximè de Gratiano.

IV. Sancti Caroli Borromæi in his judicium ſtudiumque. De libris Decretalium.

V. De Summis Theologicis, ac de Petro potiſſimùm Lombardo.

VI. Græcorum Scriptorum compilationes antiquiſſimæ ex ſacris prophaniſque authoribus: Juſtini, Clementis, Euſebii, Theodoreti, Damaſceni, Euthymii, ad quæſtiones Theologicas.

VII. Græci compilatores & commentatores Synodalium, & Patriarchalium Decretorum: Baſilius, Balſamon, Zonaras, Photius, Blaſtares.

VIII. Quàm arcta & ſit & eſſe debeat Canonum & Theologicorum dogmatum totiuſque Theologiæ conjunctio.

IX. Gregorii Papæ IX. monita ad Theologos ſcholæ Pariſienſis omnium principis, ut Theologiæ ne dominetur, ſed famuletur Philoſophia.

X. Rurſum varia Pontificum & Conciliorum monita ad regenda & modulanda Theologica ſtudia.

I. PRopiùs acceſſerunt ad Theologicas poſteriorum ſæculorum lucubrationes, qui ſæculo admodum nono ſcriptis ſuis Eccleſiam maximè Gallicanam locupletarunt. Tres libros ſcripſit Jonas Aurelianenſis Epiſcopus *de Inſtitutione laicali*, hoc eſt de Fidei & Morum doctrina, qua laicos fideles imbui & regi æquum eſt; luculentum in primis opus, ex Scripturis & ſanctorum Patrum teſtimoniis contextum. Eodem illo ævo medio Remigius Lugdunenſis Epiſcopus & Eccleſia ipſa Lugdunenſis, Hincmarus Remenſis, & alii nonnulli Commentarios ſcripſere mira eruditione refertos, & ſanctorum Patrum, maximè Fulgentii & Auguſtini teſtimoniis paſſim ſcatentes, ſuper quæſtionibus à Gotteſcalco Monacho excitatis de Prædeſtinatione & Gratia: Concilia quoque ultro citroque in eam rem habita ſunt. Totus hinc & inde Patrum Senatus prodibat, ipſa eorum verba prolixiùs promebantur, nec vel eloquentia, vel argumentandi vis & peritia aberat. Etſi diſſidere ipſi quandoque ſibi videbantur, & in diverſas trahere partes ſuffragia Patrum: nec ipſi tamen quandoque diſſimulabant, verborum magis quàm rerum & ſententiarum ſuam hanc eſſe concertationem, & faciles eſſe obviaſque pacis vias. Id quoque non mediocriter redolebat antiquorum Patrum doctrinam, qui pacem inter ſeſe alebant, & id ſe percupere præ ſe ferebant. In comperto autem eſt, inter eos pacem facillimè redintegrari, qui eam ex animo cupiunt.

II. Hincmarum laudavi ut mediæ hujus Theologiæ lumen non mediocre. Sed commendandus ille rurſum nobis venit, ut Juris Canonici conſultiſſimus, & tota Patrum, Conciliorum, & Pontificum ſupellectile inſtructus ad Eccleſiaſticæ Diſciplinæ quæſtiones finiendas. Et hæc enim Theologiæ pars eſt inſignis, quæ mores, regulaſque morum complectitur. Evolve Hincmarum, ubique Patrum, ubique Pontificum, ubique Conciliorum reſponſa & verba ipſa occurſant, ſimiliter & Legum Cæſarearum. Ceterùm ut Patrum, ita & Conciliorum ſcita jam olim quàm multi cœperant conſarcinare. Concilium Eliberitanum, docti viri ſuſpicantur Collectionem eſſe plurimorum Canonum ex Hiſpaniæ Conciliis, perinde ut Concilium Carthaginenſe IV. ex Africanis Synodis. Certè ambigit nemo, quin Africanum quod vocatur Concilium, Conciliorum Africæ complurium farrago ſit; quod & multò etiam indubitatius eſt de Canonibus Africanis etiam Græcè editis. Codex Canonum Eccleſiæ Græcæ in Concilio Chalcedonenſi jam vigebat. Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ, ſicut & Codex Dionyſii Exigui non ſolos jam Canones Conciliorum continet, ſed &

plures Pontificum Romanorum Epiſtolas Decretales. Sed in his ſolæ radiant Epiſtolæ aliquorum Pontificum, ſoli Conciliorum etiam aliquorum Canones: at Ferrandi è contra Diaconi Collectio ſolos habet titulos, ſeu argumenta Canonum, deſignatis illicò Conciliis etiam pluribus, quæ eundem Canonem ediderint. Martinus Dumienſis Abbas, qui & poſtea Braccharenſis fuit Epiſcopus, prolixam & ipſe Collectionem edidit Canonum, partim Græcorum, partim Latinorum.

III. Verùm hi omnes Canones Conciliorum & Decreta Pontificum in unum veluti corpus contexuiſſe contenti, nec Notas præterea, nec Commentationes ſuas ullas addidere; quod primò adgreſſi ſunt Regino & Burchardus Vormacienſis Epiſcopus, Ivo deinde Carnutenſis Epiſcopus & Gratianus. Hi enim omnes non Canones, non Decreta tantùm in unum Codicem conjecere, ut antè factitabatur; ſed in ſumma quædam Capita cùm ſeu Dogmaticam Theologiam, ſeu magis Eccleſiaſticam Diſciplinam digeſſiſſent, ſtatim ea ſingula variis ſanctorum Patrum teſtimoniis, Pontificum Decretis, Synodorum ſtatutis munierunt. Id verò ad Dogmata noſtra Theologica accedit quàm proximè, eo tamen certè diſcrimine, quòd nos Theologiam potiùs tractamus Dogmaticam, illi Diſciplinam magis Eccleſiæ explanandam expoliendamque adgreſſi ſunt. Unum eſt potiſſimùm, quod in Reginone de Diſciplinis Eccleſiaſticis ſcribente, in Burchardi, in Ivonis, in Gratiani Decreto deſideretur, delectus authorum, & in ſingulis rurſum authoribus delectus germanarum ipſorum lucubrationum. Quoties in his ab illis & à Gratiano ipſo peccatum ſit, nihil attinet dicere, ne eorum laudes arrodere videamur, quorum ex adverſo induſtriæ & labori non illubentes profitemur nos plurimùm debere. In iis certè eminet Gratianus, qui anno 1151. Decretum ſuum compilavit, ut adnotat Baronius ad eum annum, qui & Monachum illum fuiſſe teſtatur ſancti Felicis Bononienſis, Ordinis ſancti Benedicti, ſub Eugenio III. Papa. Adnotatur & in Annalibus Ciſtercienſibus ad eum annum ex Notis ad hiſtoriam Joannis Dubravii: *Sancti Bernardi Claravallenſis Abbatis hortatu Gratianum Pontificum Decreta compilaſſe*. Quod ſi certò conſtet, eſt haud dubio, quod & Bernardo & Gratiano ipſi gratulemur. Eccubi enim ante Gratianum tanta radiaverant verborum & ſententiarum lumina ex ſanctis Patribus & ex Conciliis Pontificibuſque, in infinitas propemodum Eccleſiaſticas quæſtiones? Non immeritò ergo unus Gratianus publicè in Scholis prælegitur.

IV. Nec ad Gratiani Decreti commendationem minus ponderis eſt in judicio ſanctiſſimi Antiſtitis Caroli Borromæi Archiepiſcopi Mediolanenſis. Is enim, ut author eſt vitæ ejus Scriptor Carolus à Baſilica Petri Epiſcopus Novarienſis, ea maximè Theologia delectabatur, quæ Scripturas, quæ Patres ſectabatur: ea Canonum peritia, quæ Patrum mores, & acta repræſentans, rationem continet Eccleſiæ puriorem ſemper in formam componendæ, cujuſmodi eſſe Decretum Gratiani exiſtimabat. Moleſtè ferebat certè eos tantùm Canones ad interpretandum ſeligi, qui ad lites valent; unde & conſtitutus eſt ab eo Mediolani ſpecialis Canonum Doctor; quin & Romæ ut ejuſmodi aliquid tentaretur, perfecit. En verba ipſa Scriptoris vitæ Caroli: *Ex Theologia, Scripturas divinas potiſſimùm ſequebatur; tum veteres Patres, interpreteſque illos, qui ſolidiorem ſenſum amplectuntur. Canonum ea ſcientia perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta repræſentans, Eccleſiæ componendæ, atque ordinandæ rationem continet; dolens autem eos communi conſuetudine tantummodo Canones ad interpretandum ſeligi, qui ad lites, judiciaque valent. Conſtituit ipſe, qui iis declarandis præeſſet, unde ſacra majorum inſtituta, & ritus optimumque Eccleſiæ adminiſtrandæ genus hauriretur; quos verò ejuſmodi cognitioni deditos nactus erat, eorum ſtudiis, jam inde ab illis Sirleti initiis, benignè favit.* Et rurſus idem ipſe aliquantò inferiùs: *Præterea veteres Canones à Gratiano collectos, uti diximus, interpretari juſſit. Quo in ſtudio quamvis ſumma fuerit Caroli voluntas, paucis tamen id perſuaſit; trahuntur enim facilè omnes cæterorum exemplo; eaque libenter ſequuntur, quæ plurimorum judicio, & uſum afferunt, & nomen; qualis eſt vulgaris Canonum peritia, ſcholaſticaque Theologiæ progreſſus. At veteris Eccleſiæ ratio bene cognita, ſolidæ utilitatis eſt, arma contra hæreticorum impugnationes ſuppeditat, & ad Eccleſiam ordinandam conſtituendamque magnum præbet adjumentum.*

L. 7. c. 13. Surius Novemb. pag. 538.

Ibid. c. 14 Pag. 15.

Qui eſſent hi Canones, à quibus ſubalieno Carolus animo fuiſſe videri poteſt, non arduum eſt divinare; libros ſcilicet Decretalium Pontificiarum à beato Raymundo de Penafort juſſu Gregorii IX. primùm compilatos, quibus & aliæ poſtea acceſſere compilationes. Eos tamen, ut id obiter Lectorem admoneam, ad lites in Scholis legi, non eorum, ſed legentium vitium eſt. In Eccleſiaſtica enim noſtra de Beneficiariis Diſciplina id patefecimus, eſſe in his Decretalium libris bene multa, & ex Patribus, & ex Conciliis, ſed & ex Pontificum Romanorum Decretis, quæ ſi in uſum revocarentur, & antiqua pœnitentiarum publicarum forma refloreſceret, & Cleri ſanctimonia.

V. Ex hoc diverticulo ad Theologicas ſcholas retorquenda jam nobis oratio eſt, quibus præluxiſſe videntur Hugo de ſancto Victore & Richardus de ſancto Victore, ac denique Petrus Lombardus, vulgò Magiſter Sententiarum, ob quatuor Sententiarum libros, quibus univerſam ille Theologiam complexus eſt. Et Hugo quidem & Richardus eam rationem iniere, ut Patrum teſtimonia ponant nulla, aut pauciſſima, ſed ſuis ipſi verbis ac ſententiis ſanctos Patres proximè ſequantur, & imitentur magis, quàm exſcribant. At Magiſter Sententiarum ita ſuis Commentationibus Theologicis Patrum ſuffragia illigavit, ut quid ejus, quid Patrum ſit, internoſcatur; etſi totus ipſe eſt in Patrum doctrina elucidanda. Quorſum hic attinet ei Operi plaudere, cui toto orbe terrarum tot jam decurrentibus ſæculis applaudunt Theologicæ ſcholæ? Nil poterat ſcribi affinius Dogmatibus Theologicis, ſi non Theologi & Canoniſtæ ejus ævi vitio ætatis ſuæ, magis quàm ſuo, in dignoſcendis & authoribus antiquis & opuſculis eorum, germanis, an nothis, ſæpiùs titubaſſent.

VI. Jamdiu Latinis ſolis immoror; recurro nunc ad Græcos, etſi de iis eorumque Stromatibus, Hypotypoſibus, & aliis id genus compilationibus multa jam nobis inculcarit Hieronymus. Multa etiam in eam rem diximus ſuprà, ubi authoritatem Patrum ex ipſis Patribus Græcis perſequeremur. Et Patres enim & Synodos indigitavimus, qui longa Patrum vetuſtorum & Synodorum congerie ſua placita, Catholica dogmata confirmarint. Juſtinum ipſum Martyrem narrat Euſebius ſcripſiſſe *Librum de Monarchia Dei, quam quidem non ſolùm authoritate ſacrorum apud nos voluminum, ſed gentilium etiam Scriptorum teſtimoniis aſſerit*. Sed & ab Irenæo ſemel iterumque prolatam eſſe Juſtini authoritatem, idem mox ſubjungit. De Clementis Alexandrini Stromatibus hæc idem Euſebius infrà teſtificatur, quibus quadrabant omnino ea, quæ ex Hieronymo ſuprà delibata ſunt: *Porro in* στρωματέων *libris, non ſolùm ex ſacris litteris plurimos inſternit floſculos, verùm etiam ex gentilium libris, ſiquid fortè ab illis commodè dictum eſt, commemorat; varias Græcorum ſimul ac Barbarorum explicans opiniones, quæ apud multos illorum leguntur: falſa*

Hiſtor. L. 4. c. 18.

L. 6. c. 13.

quoque hæreſiarcharum dogmata coarguens. Ad hæc multiplices recenſet hiſtorias, uberrimam nobis promiſcuæ eruditionis materiam ſubminiſtrans. His omnibus Philoſophorum quoque opiniones intermiſcet. Proinde admodum argumento convenientem ϛρωματέον *titulum libris ſuis indidit.* Sed ipſius Euſebii Præparatione Evangelica quid à quoquam poteſt optari, quid fingi opulentius? Tota Philoſophorum, tota ſæcularis & ſacra litteratura illuc congeſta videtur. Scripſit denique Euſebius tres *Eccleſiaſticæ Theologiæ* libros adversùs Marcellum Ancyranum Epiſcopum, quem criminatur Sabellio clam aſſentiri. Ut ne nos eodem uteremur titulo *Eccleſiaſticæ Theologiæ*, fecit Euſebii dubia fides, qua de re in tractatu ſequenti; ſicut & fecit Gennadius in fide non ſatis caſtigatus, ne inſcriberemus *de Dogmatibus Eccleſiaſticis*.

Origenis Philocalia mera eſt variorum Origenis contextuum congeries. Propiùs accedit Theodoretus, qui in libris *de Curandis Græcorum affectionibus*, quidquid eſt Græcanicæ & Philoſophicæ litteraturæ, adversùs Gentiles ipſos Philoſophos armavit. At adversùs hæreſes non ſolùm ex Scripturis pugnavit in libris quinque *Hæreticarum fabularum*, ſed etiam ex copioſa ſanctorum utriuſque Eccleſiæ Patrum farragine; quorum teſtimonia ſic ille & ſacrorum Librorum contextibus, & ſuis ratiocinationibus interpunxit in ſuis Dialogis de *Immutabili*, *de Inconfuſo*, *de Impatibili* Dei Verbo, ubi noſtra ſe carne induit, ut præiſſe nobis videatur, & facem prætuliſſe in noſtra de Incarnatione Verbi dogmata. Propiùs forſan adhuc abſuiſſet à noſtro inſtituto Joannes Damaſcenus in libris quatuor de Fide orthodoxa, ſi curaſſet libros ipſos & nomina Patrum indicare, ex quibus luculentum prorſus hoc opus compilavit, alios aliis ita aſſuens, ut non ſemper facile ſit conjicere, aut certò declarare, unde decerpti fuerint ſinguli loci. *Panopliam* ſuam inſtruxit adversùs omnes Hæreſes Euthymius Zigabenus Monachus ſub Alexio Comneno Imperatore. Nec verò illaudata nobis abiiſſet Photii Bibliotheca, ſi ſolos ille Eccleſiaſticos Scriptores in compendium miſiſſet, vel eos ex quibus aliquid lucis exculpi poterat ad rem Theologicam.

Non facilè occurret præclarius quidquam, vel noſtro huic argumento accommodatius Oratione illa funebri, quam Theodorus Studita ſcripſit in laudem B. Platonis Abbatis, & Præceptoris ſui. Hunc ille affirmat laboris manuum amantiſſimum fuiſſe, maximè ſcriptitandorum librorum, & quidem elegantiſſimè ſcriptitandorum: ut ſuppeteret, & quo Bibliothecam augeret, & quod in pauperes refunderet. Porro non hic manuum duntaxat labor, ſed ingenium & Theologica peritia admirationi erat. Patrum enim Commentarios non tantùm curæ erat illi exſcribere; ſed flores ex illis quoſdam ſeligere, & ex iis libros contexere, ex quibus & ipſe & plures alii deinceps utilitatem permagnam acciperent. En Theodori illius in Annalibus Eccleſiæ celebratiſſimi verba: *Quis enim concinniùs aut rectiùs, quàm ejus dextera, litterarum figuras ſcribebat? Aut quis laborioſiùs, quàm ille, alacriùs ac ſtudioſiùs id quod dixi, vel quodvis aliud opus accidiſſet, tractabat? Quomodo poſſet aliquis eos enumerare, qui ejus labores, hoc eſt, libros, ex diverſis ſanctorum Patrum ſcriptis, tanquam flores quoſdam collectos ſervant? Quos qui poſſident, tantum utilitatis percipiunt, quantum eis ſatis eſſe poſſit. Noſtris autem Monaſteriis undenam tanta librorum abundantia ſuppeditata eſt? An non ex illius ſanctis manibus & laboribus? quos adeuntes, & animo illuſtramur, & ejus manum admiramur, cùm eam talem fuiſſe perſpicimus.*

Sur. die 16. Decem. c.10. pag. 272.

VII. Nec nulli, aut ignobiles fuerunt Græcis Canonum Compilatores. Nam præter illos Codices Canonum Græcorum quos ſuprà perſtrinximus, prodit ante alios Baſilius Magnus, Epiſtolis Canonicis ſuis complexus longè maximam & pulcherrimam Eccleſiaſticæ diſciplinæ partem in pœnitentiis potiſſimùm diſpenſandis. Baſilii Canonicis Epiſtolis acceſſerunt poſtea & aliorum Epiſcoporum, ipſo etiam antiquiorum nonnullorum, maximè Alexandrinorum, Petri, Athanaſii, Theophili, Cyrilli, item Gregorii Thaumaturgi, & Gregorii Nyſſeni, aliorumque, quos nihil attinet à nobis ſigillatim nominari. Hunc Codicem partim Canonum Synodalium, partim Epiſtolarum Pontificiarum & Decretalium Notis elegantiſſimis exornavit primùm Zonaras, poſtea Balſamon, Antiocheno & ipſe Patriarchatu auctus: qui ut erat Juris utriuſque conſultiſſimus, multa his intexuit tum ex Imperatoriis Legibus, tum ex Decretis Urbis Regiæ Patriarcharum. His præmittendus fuerat Photii Patriarchæ Conſtantinopolitani, cujus eſt & Bibliotheca, Nomocanon, eo donatus nomine, quòd & Canones & Leges contineat. Denique Syntagma ſuum Alphabeticum noviſſimus omnium conſarcinavit ex antiquis omnibus Compilationibus Matthæus Blaſtares Monachus omnium copioſiſſimè.

VIII. Scio nonnullos à me omiſſos & Canonum & Nomocanonum & Decretalium Epiſtolarum Compilatores Græcos, Latinoſque; & vereor tamen ne hæc mea copia nimia quibuſdam videatur, quibus minùs placet Canonum ſcientiam Theologiæ permiſceri. Hos ego vehementer etiam atque etiam oro, ut præſumptas animo opiniones tantiſper exuant, rem ut habet penſitent, & nihil antiquius, nihil optatius eſſe nobis debere intelligent, quàm ut æterno conjugio Theologia Canonibus, Canones Theologiæ ſocientur. Qui enim Canonum conditores, niſi Patres? Ubi maturiùs ſanctiùſque Theologiæ fideique Decreta librata ac definita ſunt, quàm in Conciliis, ubi etiam Canones cudebantur? Nonne iidem fuere olim ſancti Patres & Theologiæ duces, ac magiſtri, & Canonicæ diſciplinæ architecti vindiceſque? Poſtrema omnium generalium Synodorum, ſeu Tridentina, quantos habuit Theologos Canonum peritos, quantos Canoniſtas Theologica etiam peritia illuſtres, quantos Epiſcopos utraque hac doctrina clariſſimos? Quin immo an poſſunt Epiſcopi, qui Synodis adſunt præſuntve, ſui muneris hujus ſatis implere numeros omnes, niſi & Theologicis clareant diſciplinis ad configendas hæreſes, & priſcorum Canonum regulas omnes in quodam veluti penu ſuo reconditas habeant, ex quibus Eccleſiæ vel majorem in dies concilient, vel priſtinam ſaltem reſtituant puritatem, variiſque morbis illabentibus vel medeantur, vel occurrant? Illi ipſi quos modò recenſuimus Græcorum Canonum conditores, Baſilius, Nyſſenus, Athanaſius, Cyrillus Alexandrinus, in quantum gloriæ faſtigium Theologicis ſuis adversùs hæreſes monumentis conſcenderunt? Ex Latinis unus Auguſtinus quantis interfuit Synodis, quibus ut ait Proſper in Carmine de Ingratis, *Dux Aurelius, Ingeniumque, Auguſtinus erat?* Faceſſat ergo ex hominum animis improvida illa opinatio, non ſatis convenire Theologiæ cum ſcientia Canonum; cùm ex adverſo tot exemplis, totque argumentis manifeſtum ſit, non ſatis bellè habere harum alterutram ſine alterius contubernio. Carolo ſaltem Borromæo fidem habebunt, qui optimæ Eccleſiarum formæ & adminiſtrationis cupidi ſunt. Atqui illum paulò antè vidimus ita ſancientem, ut ſtrenuam darent operam Clerici & Doctores omnes Theologiæ maximè ſanctorum Patrum, itemque antiquorum potiſſimùm Canonum peritiæ, ex quibus poſſet Diſciplina Eccleſiæ ubi labat redintegrari.

IX. Quod verò diximus non ſemel Scholarum

Theologiam ad normam ſanctorum Patrum effingi vel refingi debere : debere Philoſophiam ancillari Theologiæ & traditionibus Patrum, non dominari : id verò eſt quod Gregorius IX. Papa Scholis Pariſienſibus jam tum florentibus præcipiebat anno 1228. *Quidam apud vos ſpiritu unitatis, ut uter diſtenti, poſitos à Patribus terminos prophana transferre ſatagunt novitate ; cœleſtis paginæ intellectum ſanctorum Patrum ſtudiis certis expoſitionum terminis limitatæ, quos transgredi non ſolùm eſt temerarium, ſed prophanum, ad doctrinam Philoſophicam naturalium inclinando, ad oſtentationem ſcientiæ, non profectum aliquem auditorum, ut ſic videantur non Theodidacti, ſeu Theologi, ſed potiùs Theophanti. Cùm enim Theologiam, ſecundùm approbatas traditiones ſanctorum exponere debeant ; & non carnalibus armis, ſed Deo potentibus deſtruere omnem altitudinem extollentem ſe adversùs ſcientiam Dei, & captivum in obſequium Chriſti omnem reducere intellectum ; ipſi doctrinis variis & peregrinis abducti redigunt caput in caudam, & ancillæ cogunt famulari Reginam, videlicet documentis terrenis, cœleſtis quod eſt gratiæ tribuendo naturæ.*

Rainal. ann. 1228. n. 39. Pag. 389.

Hoc Decretum non multò pòſt iteravit idem Pontifex, datis rurſum litteris, ubi edicebat, *ut de illis tantùm in Scholis quæſtionibus diſputarent, quæ per libros Theologicos & ſanctorum Patrum tractatus valent terminari*. Nec ab his multùm abludebant objurgationes Joannis XXII. Papæ ad Scholas Pariſienſes anno 1317. Ex his hæc excerpere non abs re erit, ut intelligas quàm cuperent ſummi Pontifices Scholam hanc Theologicam omnium principem, & cæterarum veluti formam, dignitatem ſuam & gravitatem retinere, nec ad nænias neſcio quas defluere Philoſophicarum & ſuperfluarum quæſtionum. *Nonnulli alii plus ſapere quàm oportet ſapere, contra doctrinam Apoſtoli molientes, inhærendo Philoſophorum erroribus, veram ſophiæ intelligentiam derelinquunt ; & cùm deberent ad conſolationem cordium ipſorum, juxta præceptum Apoſtoli, eſſe inſtructi in agnitione miniſterii Dei Patris, & Domini noſtri Jeſu Chriſti, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, decipiuntur per Philoſophiam & inanem fallaciam, ſecundùm traditiones hominum, fideique orthodoxæ documenta minùs debitè venerantur*. Et paulò pòſt : *Quidam etiam Theologi, poſtpoſitis vel neglectis neceſſariis, utilibus & ædificativis doctrinis : curioſis, inutilibus & ſupervacuis Philoſophiæ quæſtionibus & ſubtilitatibus ſe immiſcent : ex quibus ipſius Studii diſciplina diſſolvitur, luminis ejus ſplendor offenditur, & per conſequens ſtudentium utilitas impeditur*.

Ibidem Anno 1231. n. 48.

Rainal. ann. 1317. n. 15.

X. Longum eſſet & à noſtro hìc propoſito alienum, rimari quæ illæ eſſent quæſtiones Philoſophicæ, quibus putidiùs immorabantur Theologi tunc illi certè, quos hìc Pontifices Romani convellebant. Unum proferam locum ex Epiſtola Pecchami Archiepiſcopi Cantuarienſis ad Epiſcopum Lincolnienſem ſcripta : *Præterea noverit ipſe, quòd Philoſophorum ſtudia minimè reprobamus, quatenus Myſteriis Theologicis famulantur ; ſed profanas vocum novitates, quæ contra Philoſophicam veritatem ſunt in Sanctorum injuriam citra viginti annos in altitudines Theologicas introductæ, abjectis & vilipenſis Sanctorum aſſertionibus evidenter. Quæ ſit ergo ſolidior & ſanior doctrina vel Filiorum D. Franciſci ſanctæ memoriæ, Fratris Alexandri, & Fratris Bonaventuræ, & conſimilium, qui in ſuis Tractatibus ab omni calumnia alienis, Sanctis & Philoſophis innituntur ; vel illa novella quaſi tota contraria, quæ quidquid docet Auguſtinus de regulis æternis & luce incomparabili, de potentiis animæ, de rationibus ſeminalibus inditis materiæ, & conſimilibus innumeris deſtruit pro viribus & enervat, pugnas verborum inferens toti mundo*. Hæc mihi obiter carpenda viſa ſunt, & hìc aſſuenda ex *Hiſtoria & Antiquitatibus Univerſitatis Oxonienſis*, ad annum 1285.

Hiſtoria, & antiquitates Oxonienſ. Pag. 13[illegible]

Juvabit & iſtud indidem delibaſſe ad annum 1311. ubi Univerſitatis Oxfordienſis & Dominicanorum rixæ attinguntur, his multa ſanè conquerentibus, quæ excutere nec mearum eſt virium, nec hujus inſtituti. Unum illud refero ſtatutum, de quo graviſſimè expoſtulabant : *Statutum damnabant, quo ſolis Baccalaureis in Theologia conceſſum erat Bibliam publicè in Academia prælegere. Hanc autem præpoſteram eſſe ſtudendi methodum, ſi neglectis Theologiæ elementis, quæ nempe è ſacra Scriptura peti debent, ad difficillimarum quæſtionum, ſententiarum ſcilicet, explicationem primitus accingamur. Atqui omnino conſtare, non tam arduum eſſe in ſacra Biblia, quàm in ſententias prælegere ; & abſurdè propterea Scripturas explicantium numerum imminui, adaucto ſententias aperientium : Lutetiæ verò contrà fieri, ubi obligantur Academici duabus antè vicibus Biblia exponere, quàm ad ſententias accedant*.

Pag. 1[illegible]

In his multa nobis occurrunt ſeriò animadvertenda. Primum eſt fuiſſe prælectiones publicas ſacræ Bibliæ, & illis præeſſe ſolitos eos qui Baccalaurei eſſent Theologici. Alterum eſt non tam arduum viſum eſſe Bibliæ, quàm Theologiæ prælectionibus præeſſe. Tertium eſt minui cœpiſſe Profeſſores Bibliæ, augeri Theologiæ, ſeu Magiſtri Sententiarum. Quartum eſt, ita quidem Oxoniæ rem ſe habuiſſe ; at Pariſiis ex adverſo, ubi antè bis Scripturas interpretari cogebatur quis, quàm ad prælectiones accederet Theologicas. Quintò propterea nimirum quòd elementa Theologiæ è ſacra Scriptura peti debeant. Quæ belliſſimè haberent, ſi Scripturas ex ſanctis Patribus interpretari juberentur omnes ; quanquam reponi poſſit, à Petro Lombardo libros Sententiarum inſcriptos eſſe, quòd ipſe quidem non aliud quàm ſanctorum Patrum ſententias illuſtriſſimas quaſque & ipſa eorum verba in unum veluti florilegium contexuiſſet. Ex quo illud etiam efficitur, ut qui poſtea in Magiſtrum ſententiarum ſcripſere innumerabiles Theologi, ii id nimirum profeſſi ſint, ſe ſanctorum Patrum ſententias & dicta Commentariis ſuis illuſtrare.

Huc ſanè ſpectat illud Innocentii III. ſeu Concilii Lateranenſis IV. Decretum anno 1215. de Theologiæ Magiſtris, ut in ſacra pagina doceant ; *Sanè Metropolis Eccleſia Theologum habeat, qui Sacerdotes & alios in ſacra pagina doceat, & in his præſertim informet, quæ ad curam animarum ſpectare noſcuntur*. Ubi vides promiſcuè haberi ſacræ paginæ, ſive Scripturæ atque Theologiæ publicas prælectiones : & his conjugatas eſſe publicas lectiones de iis, quæ ad animarum curam ſpectant. Atqui iis regulis adminiſtranda eſt cura animarum, quæ ex Scripturis, ex Patribus, ex Canonicis & Pontificiis Conſtitutionibus decerpuntur. Hæc omnia ergo complectitur Theologia ; annuente etiam Concilio Tridentino, à quo Decretum iſtud Concilii Lateranenſis IV. confirmatum eſt.

Extra. De Magiſtris, c. 4.

TRA-

TRACTATUS SECUNDUS.

DE

DIVINA ET SANCTISSIMA TRINITATE.

CAPUT I.

Si quæ nobis incomprehenſibilia & impoſſibilia videntur eſſe, poteſt Deus facere, multò magis eſſe; ut unum illum Trinumque eſſe tantò minùs illi pugnet, quantò magis repugnat nobis. Ex Patribus primùm Græcis.

I. Unam trinamque eſſe Deitatem eò fide dignius, & rationi conſonantius eſſe, quò ſupra fidem, ſupra rationem eſt.

II. Ne naturas quidem corporeas ſatis intelligere hactenus potuimus, quid divinam?

III. Ne incarnati quidem Verbi myſteria, etſi per ea ſe Deus ad nos dimiſerit.

IV. Una maximè profeſſione credendi res divinas, diſtat Chriſtiana Religio à Judæis & Gentilibus.

V. Quibus argumentis refelleret Baſilius Eunomium, divinam naturam, ingenitum ſe comprehendiſſe jactantem.

VI. Summi Boni pelagus non capimus, qui ne ſcintillam quidem ejus. Ne judicia quidem ejus capimus, quid ipſum?

VII. Ex Chryſoſtomo varia documenta divinæ incomprehenſibilitatis.

VIII. Poteſt Deus, quæ impoſſibilia nobis videntur; ſi potentia autem ejus incomprehenſibilis eſt, multò magis eſſentia. Quàm amplum ſit ita de Deo ſentire, quanto in honore ſit nomen fidelium.

IX. Ex Chryſoſtomo incredulitas puſilli eſt animi & infirmi; contrà fides excelſi.

X. Cur hìc neceſſariò de incomprehenſibilitate Dei agendum fuerit.

XI. Iterum de incomprehenſibilitate Dei ex Chryſoſtomo, & de neceſſitate ac magnanimitate fidei.

XII. Huic Chryſoſtomi doctrinæ ſuccinunt Iſidorus Peluſiota, Epiphanius, Dionyſius.

I. Unam eſſe Trinamque Deitatis ſubſtantiam, vel eo ipſo quòd ſupra fidem, ſupra mentem eſt, credi æquius eſt; cùm Deitatis id proprium, id ſingulare decus ſit, ut incomprehenſibilis & inenarrabilis, & uni ſibi nota ſit. Etſi ergo hoc arcanum ſupra rationem ſit, nihil tamen rationi accommodatius eſt, quàm ut homines, quibus ne terrena quidem ſatis explorata ſunt, qui ne ſeipſos quidem ſatis perſpectos habent: veræ ſummæque Divinitatis intelligentiam ipſi uni permittant, ſibi fidem & reverentiam vindicent. Ita interpretatur Athanaſius illa Chriſti apud Joannem verba: *Nemo cognoſcit Patrem, niſi Filius: aut Filium, niſi Pater. Mirum igitur eſt, impios iſta nefaria audere garrire; cùm & homines ſint, & quæ in terra ſunt, nequeant explicare. Sed quid dico, quæ in terra ſunt? immo vel ſua ipſorum nobis exponant; videantque num ſatis explorate inveſtigare queant, quæ ipſorum naturæ ſunt.* Complectitur hæc eadem fidei, obſequii & reverentiæ conditio, naturas etiam illas creatas homine ſuperiores, Angelos, Cherubimos, Seraphimos, ut unius Trinæque majeſtatis præſentiam revereri & contremiſcere magis ſe poſſe teſtentur, quàm intueri; laudare magis, quàm penetrare; indicare, quàm explicare. Ita enim apud Iſaiam deſcribuntur, eodem authore & interprete Athanaſio. *Quid enim propinquius, Cherubinis & Seraphinis? illi non obtuentur hanc majeſtatem, aut in pedibus erectos ſe tenent, immo ne faciem quidem nudam relinquunt: ſed ea obvelata gloriam majeſtatemque Dei labiis nunquam ceſſantibus extollunt, nihil aliud quàm divinam & ineffabilem naturam triplici titulo ſanctitatis glorificantes.* Et mox: *In eo enim ipſo, quo ampliſſima iſta animantia tertiò proferunt glorificationem, dum ajunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, triplici numero tres perfectas, abſolutas, integras perſonas oſtendunt, quemadmodum ſub unica voce, Dominus, unam ſubſtantiam declarant.*

Athanaſ. Tom. 1. pag. 321.

Ibidem.

II. Cùm ne toto quidem tot ſæculorum decurſu quidquid eſt, aut fuit uſquam hominum potuerit orbis hujus corporei naturam & cauſas perveſtigare, ut Salomon, ut ipſa rerum experientia conteſtatur; ecquis tam perfrictæ frontis fuerit homuncio, qui accuratam Divinitatis notitiam ſibi auſit arrogare? Conſultiſſimè ergo Paulus monuit, teſte Athanaſio, ut amplum nobis, & optandum ducamus, de Deo ſcire, quòd ſit; non quomodo ſit. *Et univerſitatem omnis ævi dedit in mentes eorum, ut non inveniret homo hoc opus, quod fecit ab initio uſque ad finem. Quid igitur, quum nequeant iſta explicare, etiam ea eſſe negabunt? certè negabunt, tam eſt illis corrupta mens. Rectè igitur hæc illis dicas: O ſtulti & ubique audaces, cur non potiùs definitis curioſè rimari de ſancta Trinitate, ac fidei acquieſcitis, & hæc eſſe creditis, maximè quum ad eam rem magiſtrum Apoſtolum dicentem habeatis? Primùm credere, &c.*

Athanaſ. Epiſt. ad Serapi. pag. 358, 359.

III. Ne aſſumptæ quidem à Verbo humanitatis ſacramenta pervadere & mentis ſuæ acumine explorare quiſquam potuit, etſi per illa ſe Deus noſtræ tenuitati accommodaverit: quid ergo de ſummo ipſo divinæ amplitudinis faſtigio ſentiendum nobis, aut ſperandum ſupereſt? niſi ut intelligamus fide nobis opus eſſe ad res divinas utcunque attingendas: ea inquam fide, quæ in impoſſibili poſſibilitatem ſperet & amplectatur. *Non enim fides de re evidenti concepta, fides dici poterit; ſed fides eſt, quæ in impoſſibili poſſibilitatem, & robur in imbecillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in immortalitate, & in parvitate magnitudinem credit*, ἀλλ᾽ ὅτι πίστις ἡ τὸ ἀδύνατον ἐν δυνάμει πιςεύσασα.

Idem de Salut. adventu Chriſti. pag. 501.

IV. Una maximè profeſſione ad res divinas fide primùm & potiſſimùm attingendi, docet Baſilius diſtare Chriſtianos à Gentilibus & Judæis, quin immo & ab hæreticis; nec enim hæretici à Judæis & Gentilibus magnoperè diſtant, in iis certè quæ ad diviniſſimam Trinitatem ſpectant. Quid enim Judæos primùm, quid poſtea Gentiles abſterruit, ne diſſeminatam à Chriſto & ab Apoſtolis unius & trinæ divinitatis religionem, tot vaticiniis, tot miraculis, tot martyriis teſtificatam amplexarentur, niſi ſuperba quædam contumacia non credendi quod non caperent? quid hæreticos à caſtris Eccleſiæ avulſit, & ad Judæos, vel Gentiles traduxit, ut vel cum illis tres in Deo perſonas eſſe poſſe negarent, vel cum his Filium à Patre non genitum, ſed creatum, atque adeo creaturis connumerandum adorarent: niſi Eccleſiaſticæ de his fidei faſtidium, & averſatio? Sic ergo

Baſilius Hom. 27. Tom. 1. pag. 518. 519.

homilia contra Sabellianos & Arianos : *Pugnat Judaiſmus cum Gentiliſmo, & uterque cum Chriſtianiſmo. Quemadmodum Ægyptii & Aſſyrii, inter ſe hoſtiliter diſſidebant, & utrique Iſraeli infenſi erant. Ut in malitia deprehendimus, & audaciam pariter ac timiditatem inter ſe pugnare, & nihilominus ambas à recta animi fortitudine diſſidere.* Et infrà : *Poſtquam enim callidiſſimus ad nocendum diabolus Chriſtianorum à Gentilibus ac Judæis abalienationem, & quod ad illorum appellationem mox hoſtile quiddam ſpiramus, animadvertit; noſtro utriſque impoſito nomine, Judaicam iterum negationem, ac Gentilem multorum deorum cultum introducere conatur. Illi namque cum Unigenitum opus ac facturam Dei eſſe dicunt, & illum nihilominus adorant, divinoque honore afficiunt, apertè Gentiliſmum creaturæ ſervientes, & non Deo introducunt. Iſti verò Deum ex Deo negantes, & nomine quidem Filium confitentes, re ipſa verò ac veritate ſubſtantiam illius reprobantes, Judaiſmum denuò renovant.*

Nyſſenus, Orat. 10. Cont Eunomium, to. 2. pag. 671.

V. Cùm Eccleſiæ de Trinitate fidem ſugillaret Eunomius, ſeque Ingenitum, ſe Deum comprehendiſſe ſtultiſſimè venditaret, ſic illum retundebat Nyſſenus : *Qui igitur ſe jactat eorum quæ ſunt naturam adeptum eſſe, nobis primùm formicæ naturam declaret. Deinde potentiam illam quæ omnem intellectum ſuperat, phyſicè tractet. Quod ſi breviſſimæ formicæ cognitionem nondum in natura conſecutus eſt, quomodo eum qui in ſeipſo omnem complectitur creaturam, comprehenſiva ratione ſe complexum eſſe gloriabundus jactitat?*

Orat. 12. Pag. 758.

Rurſus idem alibi docet Deum id eſſe, non quod intelligitur, ſed quod creditur; nominari autem, non ex ejus propria quapiam naturæ dote, ſed ex operationibus & beneficiis in nos ſuis : *Sed Deus quidem eſt per ſeipſum quod quidem unquam eſſe creditus eſt : nominatur autem ab his qui invocant, non ipſum quod eſt; ineffabilis enim eſt natura, ejus qui verè eſt : ſed ex his quæ operari & efficere in vita noſtra creditus eſt, cognomina habet, quale & hoc ipſum quod in promptu dicitur. Cùm enim Deum ipſum dicimus, inſpectorem, & exploratorem, & abſconditorum perſpicacem cognitorem commentantes vocamus.*

Cyrill. Hieroſol. Catecheſi 6. pag. 50. 51.

VI. An ejus propriam capiemus naturam, cujus Scriptura affirmat ne veſtigium quidem capi poſſe, ne beneficia, ne judicia quidem; etſi per hæc ille ſe ad nos quodammodo dejiciat? Ne guttulam quidem tanti boni capimus, quid ipſum fontem? Audiendus hìc Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſcopus : *Totius boni fons maximus & perennis, beneficiorum quaſi quoddam flumen, lumen æternum ſine fine coruſcans, vis inexpugnabilis, ad noſtras infirmitates ſe demittens, & accommodans : cujus ne nomen quidem audire ſuſtinemus. An veſtigium Domini reperies, ait Job, aut ad extrema pervenies, quæ fecit Omnipotens? ſi extrema & minima Dei opera non comprehenduntur, is qui omnia fecit comprehendeturne? Oculus non vidit, & auris non audivit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe. Si quæ præparavit Deus, noſtris nequeunt mentibus comprehendi, eumne qui præparavit, animo comprehendere poſſumus? O altitudo divitiarum & ſapientiæ Dei, quàm inſcrutabilia judicia ejus, & imperveſtigabiles viæ ejus, ait Apoſtolus! Si judicia & viæ inveſtigari & comprehendi non poſſunt, ipſene comprehendetur?*

Chryſoſt. in Evang. Joan. Hom. 14. Tom. 8. pag. 77.

Ibidem.

VII. Non modò fide certiſſimum eſt; ſed etiam ratione tantò nobis certius videri debet, Deum ejuſmodi naturam eſſe, cui non pugnet & unam ſimul eſſe & trinam; ſimpliciſſimè inquam unam, & veriſſimè trinam : quantò certiſſimum & indubitatiſſimum eſt, Deum incomparabiliter eminere ſupra id omne, quod utcunque capi à nobis poteſt. Utcunque enim Deus vel in veteri Teſtamento per umbras, vel in novo per aſſumptam carnem viſendum ſe præbuit, meræ fuerunt illæ condeſcenſiones : uti eſt, ne Angeli quidem, ne Angelorum quidem Primates illum quantus quantus eſt viderunt; vel ejus eſſentiam quanta quanta ſibi eſt enarrarunt; ſed gloriam, & laudes; ſoli ſibi quippe notus eſt unus trinuſque : à Beatis etſi verè videatur, non quantus maximus eſt videtur, non comprehenditur; nos verò nunc ne Angelis quidem videndis pares aliquando fuimus, nedum ei videndo, aut plenè intelligendo, ad cujus conſpectum ipſi præſtringuntur Angeli. Ita philoſophabatur Chryſoſtomus : *Quomodo autem ſit Deus, ipſe novit ſolus : quod per Prophetam ſignificavit : Ego viſiones multiplicavi, & in manibus Prophetarum aſſimilatus ſum; hoc eſt, Condeſcendi, συγκατέβην, non tamen id quod eram, me oſtendi. Cùm enim ejus Filius vera carne accepta venturus eſſet in mundum, multò antè ſanctos viros ad divinæ ſubſtantiæ viſionem exercuit, ita ut videre poterant. Nam id quod eſt Deus, non modò Prophetæ non viderunt, ſed neque Angeli, neque Archangeli. Sed ſi eos percontaberis, nihil ab his de Dei ſubſtantia audies, ſed tantùm referentes : Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Si Cherubin & Seraphin ſanctificationis laudem audies, plenum eſſe cœlum & terram gloria ejus. Si ſupernas virtutes, tibi item reſpondebunt, ſibi unum opus eſſe, ut Deum laudent : Laudate eum, inquit, omnes virtutes ejus. Solus autem ipſum videt Filius & Spiritus ſanctus. Quod ſi omnis natura creata eſt, quanam ratione increatum videre poterit? Nam ſi incorpoream virtutem quamvis genitam, non poſſumus manifeſtè conſpicari, & hoc ſæpènumero in Angelis oſtenſum eſt : multò minùs incorpoream, & ingenitam ſubſtantiam. Quare Paulus : Quem, inquit, vidit nemo hominum, neque videre poteſt.* Ex quibus illud quoque concluditur, Dei ſubſtantiam Deo ſoli, Patri Filioque ita perſpectam eſſe, ut nulli præter ipſum ita accuratè perſpecta ſit. *Sic multi Deum cognoſcimus, non tamen ipſam ſubſtantiam qualis eſt, niſi ſolus ejus unigenitus, qui certam notionem, viſumque, & comprehenſionem habet, qualem Filium de Patre habere par eſt : Sicut enim cognoſcit me Pater, inquit, & ego cognoſco Patrem.*

Chryſoſtom. hom. 8. in Ep. ad Rom. To. 9. p. 7

VIII. Hanc eſſe germanam & ſummam fidelium Philoſophiam alibi argumentatur Chryſoſtomus, ut de Deo ampliſſimè & magnificentiſſimè ſentiant : poſſe illum quæ impoſſibilia, vel ſunt, vel nobis videntur, ne dubitent quidem; atque adeo multò minùs eſſe ejus ſubſtantiam ad noſtræ mentis anguſtias circumſcriptam, quàm potentiam ejus. Si poteſt enim facere, quæ nulla creata mens poteſt capere : quantò magis eſſe? Ea de Dei natura fide & credulitate noſtra nihil vel Deo honorificentius fingi poteſt, nihil nobis compendioſius ad ejus in nos gratiam & benevolentiam promerendam. Denique ea fide ſanctiùs religioſiùſque coli Deum, quàm ullis operibus bonis, fidenter pronuntiat Chryſoſtomus; ut jam mirum non ſit, ſi Chriſtiani jam inde ab exordio uno maximè delectati ſunt Fidelium nomine. *Hoc ipſum porro generoſiſſimi eſt animi, & Philoſophicæ ſententiæ, & ſublimis cogitationis. Etenim nec furem eſſe, nec parricidam, vel cujuslibet eſſe poſſit : at credere quòd impoſſibilia poſſit Deus, hoc verò magni admodum animi indiget, & magnoperè erga illum affecti. Etenim germanæ charitatis hoc ſignum eſt. Siquidem & Deum quoque honorat quiſquis illius mandata implet : multò vero meliùs hic, qui fide philoſophatur. Ille enim ei obedit : hic autem convenientem de eo opinionem accipit, eumque glorificat, admiratur vehementiùs ipſa operum demonſtratione. Illa ergo gloriatio ejus eſt, qui rectè aliquod factum præſtiterit. Hæc autem Deum ipſum glorificat, ac quanta eſt,* *tota ipſius eſt; gloriatur enim ob hoc quod magna quædam de eo concipiat, quæ quidem in illius gloriam redundant.*

IX. Id mox probat Chryſoſtomus exemplo Abrahæ, qui contra ſpem in ſpem credidit, ut ait Paulus; eoque id conſecutus eſt, ut Pater Fidelium omnium habeatur, & conſummatiſſimæ virtutis ac religionis exemplum. Eo enim animi ſui magnitudinem & immenſam pietatis vim prodidit: ſicut ex adverſo, qui Dei potentiam ad ingenii ſui modum coarctat, is & impietatem ſuam prodit, & ſtultitiam. *Verùm ad pro-* Ibid. p. 81. *miſſionem Dei (Abraham) non hæſitavit ob incredulitatem: Neque enim demonſtrationem dedit, neque ſignum fecit Deus; ſed verba erant nuda ſolùm, promittentia ea quæ natura non pollicebatur; ſed tamen non hæſitavit, inquit. Non dixit illum non incredulum fuiſſe; ſed, non hæſitaviſſe, hoc eſt, ne animo quidem ſuſpenſo, ancipiti ac dubio fuiſſe; porro autem quòd tot ei impedimenta exiſterent, inde edocemur, ut innumera etiam, quæ impoſſibilia quidem videantur, promittat Deus, nec ea admittat qui audierit, eam imbecillitatem non ab ipſarum rerum naſci ingenio, ſed ab ejus ſtultitia, qui non admittit. Sed robuſtus factus eſt fide. Vide Pauli Philoſophiam.*

Arcana ergo Dei indagare, ac diffidere, an tam ſtupenda ſit & incomprehenſibilis ejus vel potentia, vel natura: id verò & injurioſum illi Ibidem. eſt, & nobis criminoſum. *Igitur ipſum hoc tam curioſè indagare, eſt peccare. Quòd ſi quoties inferiora hæc curioſè nimis perſcrutamur, inquirimuſque, Deum minimè glorificamus: multò magis quoties Domini ortum ſupervacanea curioſitate inquirimus, tanquam qui injuriam inferamus, extrema patiemur.*

Igitur exigui ſemper & infirmi argumentum eſt animi incredulitas; nihil enim magnum, nihil excelſum ſapere poteſt: ne de Deo quidem, ne de eo quidem quod in Deo ſummum & excelſiſſimum eſt, Dei ipſius eſſentia. Si qui igitur noſtram nobis credulitatem probro dent, jure merito jubet Chryſoſtomus, ut nos multò fidentiùs illos, ut infirmos, ut puſillanimes, ut hebetes ſugillemus. Ibid. p. 83. *Eſt igitur incredulitas mentis infirmæ, puſillæ ac miſeræ. Quamobrem quoties nobis nonnulli credulitatem vitio vertent, illis contrà vitio vertamus incredulitatem, ut miſeris, puſillanimibus, inſipientibus, infirmis, & aſinis nihilo meliùs habentibus. Quemadmodum enim credulitas, animi eſt magni ac ſublimis; ita incredulitas animi eſt exilis, ratione maximè carentis, & ad pecudum amentiam depreſſi.*

X. Nec eſt quòd longè quæſitam ſuſpicetur quis hanc noſtram de incomprehenſibilitate Dei diſputationem. Jam enim patuit illos ipſos Eunomianos, qui Catholicum de Trinitate dogma acerrimè oppugnabant, eò inſaniæ provectos eſſe, ut Deum à ſe comprehendi jactarent. Eſſe enim illum Ingenitum; unde & Filium, qui utique genitus eſt, Deum eſſe, & conſubſtantialem Ingenito Deo eſſe poſſe negabant. Illis ergo ſi ſatis perſuaſum fuiſſet incomprehenſibilem eſſe Dei naturam atque ſubſtantiam, non tantoperè exarſiſſent adversùs antiquiſſimam Eccleſiæ fidem de Deitate una ſimul & trina. Huc ſpectant quinque illæ Chryſoſtomi Homiliæ de Incomprehenſibili Dei natura. Eo quippe uno cardine vertebatur tota inter Eunomianos, ſive Arianos controverſia. Si comprehendi enim poteſt Deus, vicere Ariani, nec imperari cuiquam poteſt, ut credat ſummè unum & verè tria idem eſſe. Si comprehendi non poteſt Deus, ne id quidem detrectare poſſunt Ariani, quin tria unum eſſe credatur, etſi minimè comprehendatur. Ex quo rurſus liquet, quàm non immeritò paulò antè Chryſoſtomus eos pronuntiaret hebetes prorſus & obtuſos ac vecordes eſſe, qui noſtram nobis objectabant credulitatem; quæ ubi de Deo agitur, laudi potius vertenda fuiſſet. Quid enim obtuſius aut inſulſius eſſe poteſt, quàm non capere, & naturam Dei, quæ, qualis, quantaque ſit, à nobis capi non poſſe: & inde id effici, ut fide adiri debeat, & religione?

XI. Hinc rurſus ibidem Chryſoſtomus argumentatur: Si ex Scripturis, ſi ex communi hominum ſenſu, ſi ex naturæ ipſius noſtræ præjudicio, & præſenſione, ipſa Dei ſcientia, ipſa ſapientia, ſi adminiſtratio ejus & providentia comprehendi non poteſt, quid ſubſtantia, quid natura intima, quid Verbi, quid Filii ejus generatio? *Magnus Dominus, dicat, & magna virtus ejus, & ſcientiæ ejus non eſt numerus: id eſt, nulla eſt comprehenſio.* Hom. 2. de Incompr. To. I. p. 334. *Heus tu, quid ais? Sapientia Dei comprehendi non poteſt à Propheta, & ſubſtantia comprehendi à nobis poteſt? Nonne iſtud perſpicua ſit inſania? Magnitudo ejus nullo deſcribitur fine, & tu ſubſtantiam deſcribere audes, ſatiſque complecti animo poſſe opinaris? Hæc eadem cùm Eſaias pro ſuo nobiliſſimæ Philoſophiæ ſtudio contemplaretur, Generationem, dicebat, ejus quis enarrabit? non, quis enarrat: ſed, quis enarrabit: ut omnem poſteri temporis rationem ſecluderet.* Et paulò pòſt: *Videamus an Paulus, vas illud electionis cognoverit, utpote quia gratia ampliore potiretur. Omnino hic eſt, qui illa refert: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Nec eo loco ſolùm, ſed etiam alibi, non de ſubſtantia, ſed de ſapientia ipſe quoque diſſerens ea qua in providentia verſetur, non de illa univerſali, qua Angelis, Archangelis, ac omnibus ſupernis Virtutibus providetur: ſed de ea providentiæ parte, qua hominibus terræ incolis conſulitur, ac de ejus ipſius parte, nec tamen totam eam ſcrutatur, qua ſol oritur, qua animæ inſpirantur, qua corpora effinguntur, qua mortales aluntur, qua univerſus mundus continetur: ſed hæc omnia omittens, & particulam quandam divinæ providentiæ inquirens, qua ſcilicet Judæos neglexerit, Gentiles autem nothos receperit, amplexus ſit: & ad hanc ipſam particulam veluti ad mare immenſum & gurgitem præaltum inſpiciens, conturbatur, deficit, & recedit, illico voce magna exclamat: O altitudo divitiarum & ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt judicia ejus!*

Cùm Paulus autem dicat Deum nunc à nobis ex parte cognoſci, monet Chryſoſtomus non ita capi id debere, quaſi naturæ divinæ partem aliquam noverimus, reliquam ignoremus: cùm ea natura ſit ſimpliciſſima, & partium exors: ſed quòd Deum eſſe ſciamus: quid ſit, neſciamus. *Deum igitur ipſum ex parte cognoſcit, non tamen* Ibid. p. 336. *ita ex parte, ut partem ſubſtantiæ noverit, partem ignoret, cùm Deus natura ſimpliciſſima ſit: ſed quòd eſſe quidem Deum proculdubio norit; quid autem ſubſtantiæ ſit, omnino ignoret.* Nec valdè diſſimilem eſſe Angelorum ſortem confirmat, ut qui Deum laudent magis, quàm explorent; ejus lucem non ferant, indulgentiam qua ſeſe eorum modulo accommodat, vix ferant. *Audiamus igitur Angelos ipſos, non quòd de di-* Ibidem. *vina ſubſtantia illi diſputent inter ſeſe, atque diſceptent: ſed quid? glorificant, adorant, & modulos triumphales ſecretoſque aſſiduè referunt ſummo cum timore. Alii gloriam in excelſis Deo modulantur; alii, hoc eſt Seraphim, Sanctus, Sanctus, Sanctus concinunt: & ſuos avertunt oculos, cùm ne condeſcenſum quidem & indulgentiam Dei valeant tolerare.*

Multis ille poſtea inſectatur inſolentiſſimam hæreticorum audaciam, qui homines ſe & cinerem & umbram eſſe gnari, non aliter ſibi Deum notum eſſe ajebant, quàm ipſe ſibi notus eſſet: Ibidem. Hom. 2. pag. 344. *Quod nemo unquam dicere auſus, ipſi ſe ita Deum noſſe, quemadmodum Deus ipſe ſe novit, aſſerunt.* Summam & inſaniam & impietatem ea quidem jactantia redolet: atqui non Eunomianorum ea eſt propria, ſed eorum omnium communis, qui Catholico de Trinitate dogmati adverſantur; nec alia de cauſa adverſantur, quàm quia id ipſi quidem nec capiunt, nec capere ſe poſſe ſperant: quippe qui præceptum illud animo & præjudicatum habeant, nec facere, nec eſſe poſſe Deum, adeoque nec Eccleſiæ ſuæ revelare, vel Scripturis ſuis conſignare poſſe, quod capere & intelligere ipſi non poſſint. Hoc porro præjudicio quid excogitari poteſt vel inſulſius, vel non dico à pietate, ſed à communi hominum ſenſu alienius? Apertiſſimæ, frequentiſſimæque ſunt Scripturarum voces, quæ Patrem, quæ Filium Deum, quæ unum Deum prædicant: apertiſſima eſt harum vocum, Pater, Filius, Deus, Unus, intelligentia: hæc Eccleſiæ prædicatio & fides, & Eccleſia ipſa ita prædicans orbem terrarum univerſum occupavit tanto cœleſtium teſtimoniorum robore & ſplendore, ut ne ipſi quidem Eunomiani id poſſent aut non videre, aut diſſimulare. Unum ergo illud erat, quod eos ab hac Eccleſiæ fide alienaret, ſtultiſſimum & abſurdiſſimum quo imbuti erant præjudicium, nec eam eſſe poſſe Dei naturam, nec eam Dei de ſua ipſius natura teſtificationem, cui capiendæ & intelligendæ eſſent impares.

Juvat & illud ex Chryſoſtomo & Iſaia repetere de Seraphimis, qui throno Dei magis quàm Deo ipſi aſtantes, alas prætendebant, ut facies ſuas obvelarent, intolerabili illa luce præſtricti; quanquam illa viſio mera eſſet Dei condeſcenſio, & Dei ad creatas mentes ſe attemperantis indulgentia. Nec Iſaias tantùm ita teſtatur, ſed ipſum genus humanum conſentit, ipſa cujuslibet hominis ratione præditi conſcientia vociferatur, Dei ſummi naturam & amplitudinem infinito quodam intervallo naturas omnes creatas poſt ſe relinquere.
Ibid. hom. 4. Pag. 357. *Dic quæſo quamobrem alas prætendunt, & ſuas operiunt facies? quid aliud dixeris cauſæ, quàm ſplendorem procurſantem è ſolio illo, & fulgur proſiliens ferre nequire? quanquam non ipſam meram videbant lucem, nec ipſam ſinceram ſubſtantiam: ſed quæ videbant, condeſcenſus erant & indulgentia. Quid nomen hoc condeſcenſus ſignificat? Cùm Deus non ut eſt, ſe oſtendit; ſed quoad videre is poteſt, qui aſpectum hujuſmodi meruit, eatenus firmitate videntis ſuam repræſentationem metitur ac temperat, condeſcendere illum tantiſper dicimus: & ejuſmodi rem condeſcenſum nominamus & indulgentiam. Conſtat & illa condeſcenſum fuiſſe verbis ipſius Prophetæ: Vidi Dominum, inquit, ſedentem. At Deus non ſedet, corporis enim hic habitus.*

Quì verò, ut pergit Chryſoſtomus, homines Deum comprehendant, vel capiant, ut ipſe ſibi eſt, cùm ne hominum quidem præſtantiſſimus, & omnibus ingenii, eruditionis, ſanctimoniæ præſidiis munitus, Danielem dico, Angeli conſpectum tolerare potuerit, ut author & teſtis ipſemet eſt? *Sed cur de beata illa ſubſtantia loquor,*
Pag. 358. *quando ne Angeli quidem ſubſtantiam homo videre liberè valeat? Quod ut ita eſſe intelligatis, hominem vobis in medium ducam, Deo immortali familiarem, & plurimum confidentem audentemque, cum ſapientia & religione, cum juſtitia, cæteriſque virtutum officiis, ſanctum Danielem.*

Nec Danielis tantùm hìc teſtimonio utemur, ſed ipſius humani generis; cùm nemo ſit qui non exhorreat & contremiſcat ad cœleſtis cujuslibet intelligentiæ præſentiam. Ita juvat enim hìc ubique naturam ipſam & hominum omnium conſenſionem adhibere, velut certiſſimè ſuffragantem noſtris in hoc negotio ſcripturis. Ut intelligant aliquando tandem Novatores quicumque, non poſſe ſe à fide & Eccleſia Catholica deviare, quin confeſtim ab ipſa ratione ſua & à ſenſu ac judicio hominum omnium communi aberrent. Ita quippe experimur, quod ſuprà nos addocebat Chryſoſtomus; Etſi hæretici inſana ingenii ſui & acuminis fiducia & oſtentatione abhorrere ſe fingant à Fidelium credulitate, maximè in unius & trini Dei dogmate: totum tamen contrà eſſe, vel ipſius hominum univerſæ gentis aſſenſu. In hanc enim credulitatem conſenſit & conſpiravit tandem humanum genus omne, invictiſſimè intimèque perſuaſum ex ipſius naturæ magiſterio, ſumma quæque de Deo præſumi & æſtimari debere; infinita quadam intercapedine eminere illum ſupra omnes creatas mentes & intelligentias: ne Deum quidem illum eſſe poſſe, ſi talis, vel tantus eſſet, qualem, vel quantum illum capere poteſt homuncio, qui ne ſeipſum quidem, nec ullius vel viliſſimæ rei naturam capit. Non capiunt Fideles, quomodo & ſimpliciſſimè unus ſit Deus, & veriſſimè tamen in Perſonis trinus; ſed credunt: quòd verò ejuſmodi natura ſit Deus, quam creata nulla capere mens & comprehendere poſſit, id verò non credunt tantùm, ſed certiſſimè capiunt, & intelligunt evidentiſſimè; ſoli hæretici id nec credunt nec capiunt, hominum proinde jure merito ſtolidiſſimi habendi, ſi Chryſoſtomum audimus.

Ne Angelorum quidem nomina omnium, vel diverſa caſtra explorata ſatis habemus; quanta eſt ergo Eunomianorum & Arianorum fatuitas, qui Dominum ipſum ſe comprehendiſſe venditant, cujus ne ſervos quidem cognitos habent? *Animadvertite Hæreticorum amentiam, quæſo: ſervorum ipſorum nomina ignoramus, & tamen ſubſtantiam Domini ipſius exquirunt, contenduntque comprehendere.* Ibidem, Hom. 4. pag. 36 Denique paulò minùs ab Angelis minuti cùm ſimus, ut loquitur Scriptura, eorum tamen ſubſtantiam haud exquiſitè novimus. Noſtros ipſi animos parum novimus; quid ſint, aut quomodo corporibus infuſi & illigati ſint, parum novimus: quanta ergo eorum dementia, qui Dei notitiam ſibi tribuebant tantam, quantam Deo ipſi? *Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis. Veruntamen etſi parum diſcriminis eſt, tamen quia intereſt aliquid, neſcimus exquiſitè Angelorum ſubſtantiam; nec ſi ſummè philoſophabimur, comperire unquam quid ſit poterimus. Sed cur de Angelis loquor, quando ne ipſius quidem animi noſtri ſubſtantiam ſatis novimus, imò nullatenus attingere valemus? Sin illi noſſe contendunt, percontare quidnam ſubſtantiæ ſit animus, numquid ignis, num aer, num ſpiritus, num ventus? nihil ex his eſſe dicent: hæc enim omnia corporea ſunt; ille incorporeus eſt. Tamen qui Angelos neſciunt, qui ſuos animos ignorant, iidem Dominum & conditorem omnium rerum ſcire exquiſitè contendunt.* Ibid. hom. Pag.

Dei naturam ſe ſcire, nec unam trinamque eſſe poſſe mentiuntur hæretici, & eo ipſo illam ſe neſcire docent; cùm ea ſit Dei natura, ut ſcientiam omnem exuperet. Dei naturam ſe neſcire profitentur Fideles, & ipſi affirmanti quòd trinus & unus ſit, ultro ſe credere; & eo vel maximè illam ſciunt; non Scriptura tantùm foris, ſed natura ipſa intus addocente, Deum cuicumque ſcientiæ præcellere & eminere. Ita vulgi Fidelium ignorantia hæreticorum argutiis & diſputationibus peritior eſt: cùm Dei id ſingulare ſit decus, & præcellentiæ inſigne, quòd modeſtè neſciendo ſciatur, protervè ſciendo neſciatur. *Quid ſit autem ſubſtantia, eadem enim rurſus dicam, & quonam modo ſit ejus majeſtas, & magnificentia, & quiſnam ſit modus eorum quæ dicta ſunt, ignorat: ſed ea ipſa ignoratio eſt argumentum cognitionis; etiamſi ſit mirabile quod dictum eſt. Nam mare quoque quantum ſit, ignoramus: & tamen propter hoc ipſum mare maximè novimus, quòd ejus modum neſciamus. Si quis autem dicat ſe noſſe ejus quantitatem, is eſt qui id ignorat maximè. Eſt igitur profeſſio cognitionis, quæ arguit inſcientiam; & eſt ignoratio, quæ nobis fert teſtimonium de ſcientia.* In Pſal: 138. Tom. 3. pag. 530.

Hæc eadem omnia & plura forſan alia ediſſeruit Chryſoſtomus, homiliis maximè illis quinque in hæc verba Iſaiæ, *Vidi Dominum*, & in homilia *In Seraphim*, ex qua hoc unum delibo de illa Seraphimorum conſternatione ad Dei præſentiam. Ut enim prior illa Dei neſcientia ab eximia quadam ſcientia proficiſcebatur : ſic & huic conſternationi ſumma quædam exultatio permixta erat, & ineffabilis voluptas. Quantæ enim voluptatis eſt, Deum utcumque ſcire, utcumque videre, qui ad plenum uti eſt, ſciri & videri non poteſt ? Deum ex parte noſſe, qui ſibi ſoli omnino notus eſt ? *Veruntamen nemo cùm ſtuporem & conſternationem audit, triſtem aliquem illis ingenerari timorem arbitretur : ſiquidem huic conſternationi immenſa quædam voluptas eſt admixta.*

Tom. 3.

Tom. 3. pag. 889.

Ita ergo jactantia illa, qua inaniter geſtiunt, qui nihil ſe de Deo credere gaudent, niſi quod capiunt, non lætitia, non gloria eſt, ſed inſania, & ſui cæca venditatio ; & ex adverſo Catholici cùm de Deo plura credunt, quàm capiunt : cùm ejus amplitudini ſupra ſuam ipſorum, ſupra cujuſcumque creaturæ imbecillitatem aſſentiuntur, applaudunt, & congratulantur, arcana quædam & ſobria, ſed ſuaviſſima voluptate perfunduntur.

XII. Huic Chryſoſtomi doctrinæ ita ſuccinebat, & eadem premebat adversùs Arianos argumenta Iſidorus Peluſiota : *Si ſanctus Daniel, Angelum conſpicatus, atque ex conſpecti pulcritudine admiratione perculſus, in terram pronus cecidit, ſpectaculi videlicet novitate attonitus : quamnam tandem excuſationem habituri ſunt, qui Patri & Filio arbitros ac ſequeſtres ſe præbere audent, naturamque omnem ſermonis facultatem ſuperantem ſermonibus ſuperare aggrediuntur ?*

L. 3. Ep. 386. pag. 404.

Audi & Epiphanium de inſana Anomæorum in rebus divinis dijudicandis ſui fiducia : *Qui quidem omnes tantam ad cæcitatem inſolentiamque provecti ſunt, qui illud vulgò jactarent : Tam perſpicuè Deum novi, ac tantam illius notitiam ſum conſequutus, ut ne me ipſum quidem meliùs quàm Deum noverim.* Et rurſum inferiùs : *Memini hoc ab illis uſurpari ſolitum : Deum ſe non fidei modò intelligentia, ſed perinde animo concipere, ac quilibet aſpectabilia iſta ac tractabilia cognoſcit : ut puta ſi quis lapidem, aut lignum, aut alterius materiæ inſtrumentum capiat. Ita quidem audax ille ac temerarius loquitur : Tam Deum intelligo, quàm meipſum : imò tam meipſum non novi, quàm Deum.*

Epiph. hær. 76. n. 4. pag. 916.

Pag. 989.

Cùm urgebantur autem, quo tandem poſſent modo Deum dilucidè cognoſcere, cùm in terreſtrium etiam rerum natura & proprietatibus cæcutirent : reſpondebant corporea hæc cùm ſint, minùs percipi à mentibus noſtris poſſe, quibus contrà obvius & notiſſimus eſſet Deus : quo nihil infacetius dici poterat, & quotidianæ omnium hominum experientiæ infeſtius, qui de rebus materialibus qualemcumque per ſenſus notitiam hauriunt ; in ſpiritalibus autem Angeliciſque ſubſtantiis, imò & in animis ipſis ſuis dignoſcendis hebetes cæcique prorſus ſunt. *Hæc cùm illis objiciuntur, ut ab illius ſectatoribus audire memini, ad Sophiſtica quædam commenta, cavillationeſque ſeſe convertunt, & ex illius præſcripto ita reſpondent : Hæc omnia corporea ſunt, nec à nobis percipi poſſunt ; Deum vero, qui hæc ipſa condidit manifeſtè cujuſmodi ſit, quove modo, ac qualis, quiſve ſit intelligimus. Quis hæc ſine riſu poſſit audire ? Eſt enim longè illud ſanè ſtultiſſimum : ſummum illum & incomparabilem opificem, qui nullo ſermone declarari poteſt, ſcire ſe, atque accuratè percepiſſe profiteri.*

Ibidem. pag. 990.

Nec ab his diſſidet Dionyſius Areopagita, qui Deum à nobis intelligi ait eſſe ſubſtantiam, mentem, unitatem ſupra omnes ſubſtantias, mentes, unitates, infinita quadam intercapedine evectam ; ſubſtantiarum, mentium, unitatum omnium cauſam & originem, adeoque ipſis inacceſſam ; ut quæ omnium cauſa ſit, ipſa verò nihil omnium ſit. *Eadem planè ratione veritatis ſupra ſubſtantias eſt illa ſuperſubſtantialis infinitas ; & ſupra mentes illa ſupra mentem unitas ; & omnibus ratiocinationibus inſcrutabile eſt illud ſupra ratiocinationem unum ; omnique verbo ineffabile eſt illud ſupra verbum bonum ; unitas effectrix univerſæ unitatis, & ſubſtantia ſupra ſubſtantiam, & mens non cadens ſub intelligentiam, ratio non effabilis ratione, intelligentia nomineque vacans, nullius rei ſimilitudinem habens : quæ quidem cauſa eſt ut omnia ſint, ipſa verò non eſt, ut quæ quieſcit extra omnia quæ ſunt, quemadmodum etiam ipſa de ſe propriè ſcitèque hæc effari poteſt.*

Dionyſ. de divin. nomi. c. 1. nu. 1. pag. 370.

Nec enim intelligi à nobis poſſunt, niſi quæ ſunt, & intelligibilia ſunt : at Deus eſt ſupra ipſum eſſe & intelligere. *Quemque nec mente concipere, nec oratione proloqui valemus, neque viſu quomodolibet intueri, eò quòd ſit omnibus exemptus, & eminenter ignotus, ut qui ſimul omnes omnium cognitionum eſſentialium, virtutumque terminationes ſupereſſentialiter in ſemetipſo anticiparit, cunctis cœleſtibus intelligentiis eminentior incomprehenſa virtute collocatus. Etenim cum notiones omnes ſint entitatum, & ad entitates terminentur, is qui omni entitate ſublimior eſt, omnem quoque effugit cognitionem.* Ideoque & ſi unus dicatur à nobis Deus, & trinus, & bonus, & ſapiens, & jure dicatur ; ideo ejuſmodi nominibus deſignatur, quòd in ea nobis præiverint litteræ ſacræ ; vel religioſæ ſanctorum Patrum traditiones : cùm aliàs Deus ſit ſupra hæc omnia, ſupra unum, ſupra tria, ſupra bonitatem & ſapientiam. Quorſum ergo de his contendere, & non totos incumbere Scripturarum traditionumque avitarum authoritati, cùm Deum natura ipſa & inſita nobis ratio dictet eſſe ſupra id omne, quod vel cogitare de ipſo, vel dicere poſſumus : & tutius eſſe nihil, quàm acquieſcere iis quæ de illo nobis affirmant, quæ ab ipſo manarunt Scripturæ, Scripturarumque fidiſſimæ interpretes traditiones Patrum ? *Unum illud, ignotum, ſupra ſubſtantiam, ſeipſo bonum, quod eſt, trinam inquam unitatem, ſimul-Deum, ſimul-bonum, neque verbis eloqui, neque cogitando aſſequi valemus.*

Ibid. p. 381.

Pag. 381. 382.

Inde eſt quòd non alias unquam magis propriè de Deo cogitat quiſquam, aut loquitur, quàm cùm negando potiùs, & auferendo id facit, quàm affirmando, aut apponendo. *Laudant ipſum propriiſſimè ex rerum omnium ablatione ; hoc ex beatiſſima illa cum Deo unione ſupra naturam verè per illuminationem erudita ; ut Deus omnium quidem rerum cauſa ſit, ipſe verò nihil earum exiſtat, ſed ab omnibus ſit ſuper eſſentialiter exemptus.*

Ex effectis enim tantùm Deus à nobis intelligitur : in ſeipſo autem quid ſit, nec mente, nec lingua attingi poteſt. *Divina enim omnia, etiam illa quæ nobis apparuerunt, ſolis participationibus cognoſcuntur : porro ipſa, cujuſmodi in ſuo principio ſuaque ſede propria exiſtant, nullus ſenſus attingit, nulla natura nullaque cognitio penetrat.* Filium & Spiritum ſanctum à Patre manare, affirmant ſacræ litteræ : id tenemus : quì id fiat, nec ſcire nobis datur, nec eloqui : *Rurſum à Scripturis ſacris accepimus, Patrem quidem eſſe originem in divinis, Jeſum verò & Spiritum ſanctum, quaſi Dei prolem, vel, ſi dictu fas ſit, quaſi germina divina, floreſve ac lumina ſuperſubſtantialia exiſtere : quonam autem pacto ſeſe habeant, neque eloqui, neque intelligere valemus.*

Pag. 423.

Ibidem.

His conſentiunt, quæ habet idem Dionyſius in ipſo Myſticæ ſuæ Theologiæ veſtibulo, ſupra Deitatem, ſupra Unitatem, & ſupra Trinitatem eſſe verè Deum, ut à nobis hæc capiuntur: ſpectari eum certiùs in caligine, quàm in ſplendore: in negationibus, quàm in affirmationibus: in ablationibus, quàm in poſitionibus: immo tum meliuſculè eum dici, cùm ſuprà & negationes & affirmationes, ſupra ablationes & poſitiones quaſcunque conſtituitur: & quando in eo intelligimus non pugnare negationibus affirmationes. Quæ cùm ita ſint, cùm ita dictet antiquiſſima Theologia, cùm Philoſophia ipſa Platonica ita docere, ita ſentire & fari præcipiat: cùm innatum ipſum rationis lumen, & inſcripta à Deo conſcientia ita magnificentiſſimè de Deo ſentire nos cogat: unde & ita ſenſerunt Platonici: quis jam neget tam in Deo cohærere & coaleſcere poſſe unum & tria, quàm affirmationes & negationes? *Trinitas ſupernaturalis, & ſupraquam divina & ſupraquam bona Theoſophiæ Chriſtianorum præſes, dirige nos ad myſticorum Oraculorum plus quàm indemonſtrabile, & plus quàm lucens ſummum faſtigium, ubi ſimplicia, & abſoluta, & immutabilia Theologiæ myſteria aperiuntur in caligine plus quàm lucente ſilentii arcana docentis, quæ in obſcuritate tenebricoſiſſima pluſquam clariſſimè ſuperlucet, & in omnimoda intangibilitate atque inviſibilitate, præpulchris ſplendoribus mentes oculis captas ſuperadimplet. Hæc quidem mea ſint vota.* Et infrà: *Cùm oporteret in ea ut omnium cauſa, omnes entium affirmationes ſtatuere ac de ea affirmare; quin illas ipſas omnes de ea magis propriè negare, tanquam ſupra omnia ſuperexiſtente, nec exiſtimare negationes affirmationibus eſſe contrarias; ſed ipſam multò priorem & ſuperiorem privationibus eſſe ſupra omnem & ablationem, & poſitionem.*

Myſticæ Theol. c. 1. pag. 797. 708.

Ibid. c. 4.

Poſtremò ex eodem Dionyſio, ubi de Deo verba facimus, tanta eſt negationum, non licentia, ſed proprietas, ut ea etiam de eo negentur, quæ ſummam quandam præ ſe ferre videntur perfectionem, & quæ illi in ſacris Codicibus adſcribuntur; quanquam eadem rurſus illi utique tribuenda ſint, cùm & de eo loqui plerumque neceſſe ſit, nec aptiùs, aut religioſiùs id fieri poſſit, quàm ſi Scripturis ipſis ab eo dictatis ſermones omnes noſtri conformentur. Itaque veriſſimè in Deo & bonitas eſt & ſapientia, & Paternitas & Filiatio: quando hæc ipſemet de ſe ipſo in Scripturis affirmavit; & hæc omnia tamen rurſus de eo negantur, prout ea non niſi demiſsè & humiliter à nobis intelliguntur, & ei non conveniunt, niſi eminentiſſima quadam & inenarrabili ratione, ut omnium cauſæ & principio, ut ſuper omnia incomparabiliter eminenti. Hæc cum ita ſint, & non Philoſophorum ac Theologorum tantùm omnium conſenſione firmentur, ſed ipſo etiam naturæ inſtinctu ſenſuque intimo & ſtupore, quem naturæ medullis Deus ipſe inſeruit: quis auſit jam cum Arianis inſanire & dicere, Deum ſe comprehendiſſe; vel tam notum habere, quàm ipſe ſibi notus eſt; vel ſatis perſpectam ſibi eſſe ejus naturam, ut negare poſſit verè Patrem eſſe, vel Filium, etſi in Scripturis id dicitur: aut verè unum Trinumque eſſe, etſi in ejus Trinæ unitatis nomine baptizari nos jubeant Evangelicæ præceptiones? *Neque veritas eſt Deus, neque regnum, neque ſapientia, nec unum, nec unitas, neque divinitas, neque bonitas, neque Spiritus eſt, ut nos ſpiritum cognoſcimus; nec eſt filiatio, neque paternitas, nec aliud quidquam eorum, quæ nobis, aut ulli eorum qui ſunt, cognita ſunt; neque aliquid eorum quæ non ſunt, neque quæ ſunt; neque quæ ſunt eam cognoſcunt, quatenus eſt, nec ipſa cognoſcit quæ ſunt quatenus ſunt.* Et paulò pòſt: *Nec eſt ejus in univerſum poſitio, nec ablatio: immo cùm eorum, quæ poſt ipſam ſunt, poſitiones & ablationes facimus, ipſam neque ponimus, neque tollimus; quia ſupra omnem poſitionem eſt perfecta, & ſingularis omnium cauſa; & ſupra omnem ablationem exuperatio omnium ſimpliciter abſtracta, & ultra omnia.*

Myſt. Theol. c 4 Pag. 746. 7.

C A P U T II.

De eodem ex Patribus Latinis, poſſe Deum ea facere, & multò magis eſſe, quæ nobis impoſſibilia videntur: adeoque nec pugnare, ut credatur à nobis Unus eſſe & Trinus.

I. Ex Ambroſio, omnium naturæ mirabilium cauſa non alia magis, quàm Dei voluntas; cui nihil impoſſibile.

II. Fides Trinitatis aſtruitur ex incomprehenſibilitate divina.

III. Ex Hilario, nullas poſſibilitatis, vel impoſſibilitatis metas patitur divina potentia, multominus eſſentia.

IV. Puſillitas eſt animi non capere, non credere, niſi quæ obvia & facilia ſunt. Fidei magnanimitas ad ſumma quæque conſurgit.

V. Summa noſtra de Deo ſcientia eſt, ſcire, quod ſciri non poſſit; nec Angeli illum capiunt: nec noſtra nos ſcimus, &c. Rurſum fidei magnanimitas.

VI. Eadem propemodum ipſa ex Hieronymo, Fulgentio, Chryſologo, Maximo Taurinenſi.

VII. Ex Bernardo, comprehendendus eſt ſanctitate & religione, non curioſitate.

VIII. Ex Auguſtino, ut non tantùm credi ab omnibus, ſed & intelligi à paucis ſaltem poſſit beata Trinitas.

I. NAturas ipſas corporeas Ambroſius voluntatis divinæ potiſſimùm præcepto docet conſiſtere; nec neceſſe eſſe, ut alias præterea rerum quarumlibet cauſas & rationes ſcrutemur. Ut ſint enim, & ejuſmodi ſint, ſatis cauſæ eſſe in juſſione divina. Cur terra ponderibus librata ſuis, ſupra ipſum inane & inſtabile, ſtabilis & plena perſiſtat, in cauſa eſt Dei voluntas. *Ita* Scripturæ affirmant, ita ſana & ſobria Philoſophia, ita ipſa ſi fari licet experientia. Quis enim ſatis ſolidas comminiſci potuit rationes ullas alias? Ergo ſi terrena hæc ſubſtantia, utcunque eam perſcrutemur, ad Dei voluntatem referenda eſt, quid divina ipſa natura? an noſtris argumentationibus ſubjicienda erit, vel potiùs talis exiſtimanda, qualem ſe ipſa nobis prædicavit per Scripturas, per Eccleſias Scripturarum cuſtodes, & interpretes? *Neque enim creatura legem tribuit, ſed accepit, & ſervat acceptam. Non ergo quòd in medio ſit terra, quaſi æqua lance ſuſpenditur, ſed quia majeſtas Dei voluntatis ſuæ eam lege conſtringit, ut ſupra inſtabile atque inane ſtabilis perſevèret. Sicut David quoque Propheta teſtatur, dicens, Fundavit terram ſuper firmitatem ejus: non inclinabitur in ſæculum ſæculi. Non utique hìc quaſi tantummodo artifex Deus, ſed quaſi omnipotens prædicatur, qui non centro quodam terram, ſed præcepti ſui ſuſpenderit firmamento, nec eam ſinat inclinari.* Et paulò pòſt: *Ego tamen qui profundum majeſtatis ejus, & artis excellentiam non queo comprehendere, non diſputatoriis me liberamentis committo atque menſuris; ſed omnia repoſita in ejus exiſtimo poteſtate, quod voluntas ejus fundamentum ſit univerſorum, & propter eum adhuc mundus hic maneat.*

Ambroſius Hexam. L. 1. pag. 4. Tom. 1.

Et infrà de ſitu cœlorum & elementorum diſputans, ubi aliqua naturæ ipſi corporum repugnare videntur, & aliquid impoſſibilitatis præ ſe ferre: *Audi verba Deì: fiat, dicit. Jubentis eſt, non æſtimantis. Imperat naturæ, non poſſibilitati obtemperat; non menſuras colligit, non pondus examinat.*

L. 2. p. 2. 3. pag. 21. 22.

minat. *Voluntas ejus, menſura rerum eſt. Sermo ejus, finis eſt operis.* Et paulò pòſt: *Quomodo* Pag. 24. *jubet quod ſcit ſecundùm elementorum rationem eſſe contrarium? Sed cùm ſermo ejus ortus naturæ ſit, jure uſurpat dare legem naturæ qui originem dedit.* Et rurſus paulò inferiùs: *Omnia quæcunque voluit fecit. Quid enim difficile ei, cui velle, feciſſe eſt? Fluitat igitur illis impoſſibilitatis ratio, cum de Deo diſputant, cui verè dicitur, Quia impoſſibile tibi nihil eſt.* Denique non multò pòſt: *Hærere aquam cum labitur, rurſumque redire in ſuperiora ſine ullo repagulo, impoſſibile habetur. Sed quid impoſſibile ei, qui dedit poſſe quibus voluit?*

II. At diſertè idem Ambroſius libro de Fide contra Arianos, ex ipſa naturæ divinæ incomprehenſibili & incomparabili majeſtate declarat, non eſſe quod quiſquam abhorreat ab ea vel Scriptura, vel Eccleſiæ fide, quæ Filium Patri æqualem & coævum prædicat, quæ Deum unum trinumque affirmat; cùm aſſentiatur natura ipſa & ratio, Deum eo æſtimari quod inæſtimabilis ſit; quod quantus qualiſque ſit, nec mente concipi poſſit: quod nulli præterea naturæ aſſimilari, vel comparari poſſit; quod metuendo magis, quàm quærendo ſciatur. *Cujus voce deſcriptum eſt, Cui me* Cap. 56. Tom. 2. pag. 256. *comparabitis? ac proinde Deus cui aſſimilari nihil poteſt, ſufficiat credi, quod ipſe ſentitur; quem ipſe credi ſe voluit, non indicari.* Et infrà: *Quippe cum conſtet lumen illud quod Deus eſt, æſtimari, comprehendi & definiri non poſſe. Nec verè aliquid ex his quæ in hoc mundo ſunt, majeſtati divinæ comparari, quia nihil de omnibus iſtis quæ videntur aut dicuntur, ſecundùm id quod Deus eſt, condigna ſimilitudine æſtimari poteſt; quippe cum ipſis intellectibus & ſenſibus major ſit. Idem præmonuit ut divinitatem ſubſtantiæ crederes, & verum Filium de vero Patre cognoſceres. De qualitate autem rei requirere non deberes, quia quale, aut quantum ſit, ſcire non poſſis. Hoc enim Prophetæ, hoc Apoſtoli prædicarunt.* Et rurſus: *Denique pro captu, pro viribus, pro fide noſtra intueamur, Deus quid ſit, & videamus an ei aliquid poſſit comparari. Certè hic eſt, de quo & cum dicitur, non poteſt dici. Cùm æſtimatur, non poteſt æſtimari. Cùm comparatur, non poteſt comparari. Cùm definitur, ipſa ſua definitione creſcit. Qui cœlum manu ſua operit, pugno omnem ambitum mundi claudit. Quem totum omnia neſciunt, & metuenda ſciunt.*

III. Ex quibus perſpicuum eſt, etſi non ſtatim Deo aſcribenda ſint, quæ impoſſibilia nobis videntur, cùm multa id genus merè commentitia eſſe poſſint: non debere tamen cordatum quenquam ac religioſum abhorrere ab ea de Deo fide amplectenda, quæ in Scripturis, quæ paternis traditionibus, quæ conſtantiſſimis Apoſtolorum & Eccleſiarum prædicationibus fundata & toto orbe receptiſſima eſt; etſi non occurrat illa animis noſtris, niſi cum imagine quadam impoſſibilitatis. Ut enim potentia, ita & eſſentia divina ultra limites & anguſtias mentium quarumlibet creatarum indubitatiſſimè & latiſſimè exporrigitur: ut ei non poſſint inconceſſa & impoſſibilia eſſe, quæ nobis ſunt. His ſanè aſtipulabatur Hilarius, ubi germanæ in Deum pietatis hæc fundamenta aſtruebat, ut nihil dignum Deo arbitraremur, quàm eum ultra intelligentias omnes noſtras protendi, etiamſi in infinitam quandam amplitudinem cogitatio ſe noſtra extendat. *His igitur religioſiſſimis de Deo* Hilarius. De Trinit. L. 1. pag. 5. *opinionibus veri ſtudio detentus animus delectabatur. Neque enim aliud quid dignum eſſe Deo arbitrabatur, quàm ita eum ultra intelligentias rerum eſſe, ut in quantum ſe ad aliquem præſumptæ licèt opinionis modum mens infinita protenderet, in tantum omnem perſequentis ſe naturæ infinitatem infinitas immoderatæ æternitatis excederet.* Et aliquantò pòſt: *His itaque piæ opinionis atque doctrinæ ſtudiis animus imbutus, in ſeceſſu quodam ac ſpecula pulcherrimæ hujus ſententiæ requieſcebat; non ſibi relictum quicquam aliud à natura ſua intelligens, in quo majus officium præſtare Conditori ſuo minuſve poſſet, quàm ut tantum eum eſſe intelligeret, quantus & intelligi non poteſt, & poteſt credi.*

IV. Plebeiis puſilliſque ſemper animis familiare eſt, ſuo modulo omnia æſtimare; quod non capiunt non credere, ſupra ſeipſos nunquam aſſurgere; res divinas ad ſe potiùs deprimere, quàm ut ipſi ad eas connitantur. At contrà qui ingenio valent, qui celſo ſunt animo, ad ulterius ſemper aliquid pro virili eluctantur; & quæ necdum capiunt, fide complectuntur, eis aſſueſcunt, atque ita tandem id aſſequuntur, ut ea intelligere & mereantur & poſſint. Grandeſcit enim & convaleſcit, ampliaturque animus jugi ad ſumma niſu ſuo & conſuetudine. Idem aliquantò pòſt Hilarius: *Ratio communium opinionum conſilii cœleſtis incapax, hoc ſolùm putet in* Ibid. p. 8. *natura rerum eſſe, quod aut intra ſe intelligat, aut præſtare poſſit ex ſeſe. Dei autem virtutes ſecundùm magnificentiam æternæ poteſtatis, non ſenſu, ſed fidei infinitate pendebat: ut Deum in principio apud Deum eſſe, & Verbum carnem factum habitaſſe in nobis, non idcirco non crederet, quia non intelligeret; ſed idcirco ſe meminiſſet intelligere poſſe, ſi crederet.*

V. Hæc ipſa ex Hilario eximia eſt & ſumma quædam ſcientia de Deo, ſcire quòd ſciri non poſſit; ſcire quòd nec ignorari poſſit, nec ſciri; ſcire quòd credendo & adorando maximè ſciendus, intelligendus & colendus ſit. *Perfecta ſcientia eſt, ſic Deum ſcire, ut licèt non ignorabilem,* L. 2. p. 25. *tamen inenarrabilem ſcias. Credendus eſt, intelligendus eſt, adorandus eſt: & his officiis eloquendus eſt.* Solatio mox ait ille id & ſibi eſſe, & nobis eſſe debere, quòd & Angeli ipſi incomprehenſibilem Verbi ex Patre nativitatem non uſquequaque aſſequantur, quòdque ne noſtram quidem ipſi nativitatem intelligamus. Si in noſtra enim & intelligenda & dicenda caligamus & hebeſcimus, quid in divina? Filios procreat homo ſibi conſubſtantiales; quì id fiat, an capit, an intelligit? ſenſum, cor, oculos proli ſuæ affigit, an intelligit quomodo id fiat, quomodo id faciat? Si tam mira hæc eſt humana generatio, ut & imperſcrutabilis ipſi ſit homini, quid divina? *Et ſi quis fortè intelligentiæ ſuæ imputabit generationis hujus ſacramentum non poſſe ſe conſequi,* Ibid. p. 26. *cùm tamen & Pater ſit abſolutè intelligendus & Filius: majore iſtud dolore à me audiet ignorari. Ego neſcio, non requiro, & conſolabor me tamen. Archangeli neſciunt, Angeli non audierunt, ſecula non tenent, Propheta non ſentit, Apoſtolus non interrogavit, Filius ipſe non edidit. Ceſſet dolor querelarum. Non te quiſquis es qui hæc requiris, revoco in excelſum, non amplitudinem tendo, non deduco in profundum: nonne æquanimiter ignorabis Creatoris nativitatem, ignorans originem creaturæ? Hoc ſaltem requiro, ſentiſne te genitum, & quæ ex te generantur intelligis?* Et ſtatim ibidem: *Non quæro ſenſum unde hauſeris, vitam unde ſortitus ſis, intelligentiam unde adeptus ſis, quale ſit quod in te eſt, odor, viſus, ſenſus, auditus? Certè nemo quod facit, neſcit. Quæro unde iſta iis quos generas indulgeas, qualiter ſenſum inſeras, oculos accendas, cor affigas. Hæc ſi potes, enarra. Habes ergo quæ neſcis, & tribuis quæ non intelligis: æquanimiter imperitus in tuis, inſolenter in Dei rebus ignarus.*

Piè tamen quærendum illud divinæ generationis arcanum, quod non inveniri tantùm, ſed & quæri profectus ſit, voluptas & ſanctitas ſit. Quæ ſumma enim & incomprehenſa ſunt, non datur quidem aſſequi, ſed ſequi datur, & in eo ipſo plus utilitatis, plus ſuavitatis, plus dignitatis & ſancti-

Pag. 27.

tatis conſequi, quàm reliquis in omnibus aſſequendis. *Incipe, procurre, perſiſte, etſi non perventurum ſciam, & gratulor tamen profecturum. Qui enim piè infinita perſequitur, etſi non contingat aliquando, tamen proficiet prodeundo.*

Pag. 28.

Joannes ipſe qui de Verbi generatione æterna ſcripſit, etſi eam non pervadere, non pervidere, ſed delibare tantùm & ſummatim attingere potuerit, amplius id ſibi duxit, quàm mortuos reſuſcitare. *Quærite & intelligite, circumſpicite utrùm mirabilius fuerit mortuos excitaſſe, an imperito ſcientiam doctrinæ iſtius intimaſſe. Ait enim: In principio erat Verbum.* Permirum & ſtupendum illud quidem eſt, reviviſcere mortuos; at non paulò forſan amplius eſt, Piſcatores in hæc divina arcana oculos inferre, ut inviſibilia videant, & inenarrabilia narrent, & humani generis imperitiſſimam etiam multitudinem doceant, & inſuefaciant de Deo ita magnificè ſentire, ut & poſſit, & ſit, quod creatis omnibus mentibus impoſſibile videatur ipſum eſſe, vel poſſe.

L. 4. p. 54.

Pag. 82.

Hoc enimverò eſt quod ait Apoſtolus, Infirmum & ſtultum Dei fortius & ſapientius eſſe hominibus. Unum Tria eſſe, Tria & unum idem eſſe, hoc credi ſtultum, hoc inſanum eſſe ſtultis & inſanis videtur hominibus, ultra modum tenuiſſimi ſui ingenii nihil ſapientibus, nihil credentibus: cùm ex adverſo ſi quid ſaperent, quotidianis experimentis addiſcerent, pauciſſimas eſſe res in hoc toto terrarum orbe, quæ non eorum captum ſuperent. Quantæ ergo infirmitatis, quantæ ſtultitiæ eſt, viliſſimas quaſque naturas earumque cauſas impervias & ignotas ſibi eſſe experiri, & de divina tamen natura diffidere & inficiari, ſi quid ignotum ſibi & impervium affirmetur? *Quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus: & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus. Omnis itaque infidelitas ſtultitia eſt: quia inperfecti ſenſus ſui uſa ſapientia, dum omnia infirmitatis ſuæ opinione moderatur, putat effici non poſſe, quod non ſapit. Cauſa enim infidelitatis de ſententia eſt infirmitatis; dum geſtum eſſe quis non putat, quod geri non poſſe definiat.* Quin immo ſummæ apud homines ſpecimen ſapientiæ eſſe debet, ut de Creatore ſapiant, quæ vires, captum & acumen ſuperant cujuſcumque creaturæ. *Ergo quidquid pereuntibus ſtultitia eſt, hoc iis qui ſalvantur, Dei virtus eſt; quia nihil naturalis ſenſus infirmitate moderantur, ſed divinæ poteſtatis efficientiam ſecundùm infinitatem cæleſtis virtutis expendunt. Et idcirco ſapientiam ſapientium, & intelligentiam intelligentium Deus improbat, quia per opinionem ſtultitiæ humanæ credentibus ſalus tribuitur: dum & infideles quæ extra ſenſum ſuum ſunt, ſtulta eſſe decernunt; & fideles poteſtati ac virtuti Dei omnia largiendæ ſibi ſalutis ſuæ ſacramenta permittunt.*

Pag. 52. 53.

L. 9. p. 231.

Abjiciendi ergo ſunt humani ſenſus affectuſque omnes, ut de Deo prout æquum eſt ſapiamus: ut ipſa Dei de ſeipſo ſapientia imbuamur; ſentiamus quod ſentit, ſapiamus de ipſo quod ſapit ipſe, quod docet, quod pronuntiat, ſui ſibi conſcius, ſupra omnes naturarum leges provectus. *Aſſumenda autem nobis eſt ſtultitia, ut ſapientiam ſumamus: non impudentiæ ſenſu, ſed naturæ noſtræ conſcientia: ut quod cogitationis terrenæ ratio non concipit, id nobis rurſum ratio divinæ virtutis inſinuet. Cùm enim recognita ſtultitiæ noſtræ intelligentia, imperitiam naturalis in nobis imprudentiæ ſenſerimus, tum per divinæ ſapientiæ prudentiam ad Dei ſapientiam imbuimur: cùm ſine modo virtutes Dei ac poteſtatem metiamur naturæ Dominum non intra naturales leges cohibeamus, cùm hoc ſolum de Deo bene credi intelligamus, ad quod de ſe credendum ipſe ſibi nobiſcum & teſtis & author exiſtit.* Tria & unum idem eſſe, naturæ legibus repugnat: at ex Hilario, *Non ſubjacet naturæ legibus, à quo legem omnis naturæ ſortitur: neque in aliquo infirmitate aut demutatione efficiendi detinetur, qui extra modum eſt poteſtatis, ſecundùm Domini dictum: Pater, poſſibilia tibi ſunt omnia. Ut quantum ſenſus humanus non capit, tantum Deus poſſit.*

Hieron Epi. ad Marcell. Tom. 3. pag. 44. M.

VI. Interrogaverat Marcella Hieronymum, *Quæ ſint illa apud Paulum, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum.* In his certè vix ambigere quiſquam poſſit, quin ſit arduus ille intuitus ſummæ Unitatis, quæ nihilominus Trinitas ſit. Vide autem ut abſolutè reſpondeat Hieronymus: *Brevis reſponſio eſt, non debere nos quærere quid ſit illud, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit. Si enim ignoratur, quomodo ſciri poteſt? Quod promittitur in futuro, non cernitur in præſenti. Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes, ſed jam certa poſſeſſio: quomodo ſi velit quiſpiam dicere: oſtende mihi quod inviſibile eſt: loquere quod audiri non poteſt: expone quod cogitatio non comprehendit humana.*

Ibid. To. 1. p. 106. c. d.

Libet hìc attexere quod narrat Gennadius in Catalogo virorum illuſtrium de beato Ephrem Diacono, quid ab eo conſilii datum ſit Paulino Presbytero, acris viro ingenii, & divinorum infatigato ſcrutatori: *Huic obiturus beatus Ephrem aſtanti ſibi dixiſſe fertur: Vide, Pauline, ne te ſubmittas cogitationibus tuis; ſed cùm te ad purum comprehendiſſe putaveris Dominum, crede nec intellexiſſe. Præſenſerat enim illum ex ſtudiis, vel ſermonibus ejus, nova inveſtigare; & immenſum intellectum tenere: unde eum frequenter Bardazenem novellum vocabat.*

Fulgen. l. 1. ad Traſim. c. 1. pag. 54.

A Fulgentio quoque illud animadverſum eſt, ubi mens humana ſupra ſe ſurgere enititur; tum eam ad Creatoris, ad beatæ Trinitatis ſubſtantiam properare; at illico invia ejus adita occurrere, propterea quod tam neceſſe eſt illam ſupra id omne eſſe quod ſapimus, quam ſupra id omne quod ſumus. *Quoties humanæ conditionis infirmitas ſemetipſam protinus cognitura, fines molitur aliquatenus ſuæ parvitatis excedere, atque cæleſtis illuminationis prægnata conceptu, Conditoris ſui ac Redemptoris inquiſitionem cœperit parturire; ſola, quantum arbitror, immutabilis illa ſempiternæ Trinitatis reperietur incomprehenſibilitatis digna miraculo, quæ ſic excedit omne quod cogitare vel ſapere poſſumus, ſicut ſuperat omne quod ſumus.*

Ibidem.

Cùm anima noſtra nec extra ſe, nec ſupra ſe ſit, ſed intima ſibi & præſentiſſima ſit, quanta, quanta eſt, videre tamen & ad unguem noſcere ſemetipſam non poteſt. Ecqui ergo noſcet ipſam ſummæ Trinitatis ſubſtantiam, infinito quodam intervallo ſupra naturas omnes creatas eminentem? *Ut cùm naturæ ſuæ inveſtigationem, quæ extra ſe non eſt, & intimam ſibi cerneret & occultam, ita ut tamen ſupra ſe non ſit, atque in ſe ſit, totum ſe, ſicut eſt, veſtigare non poſſit: eo magis paveſcens admiranſque ſupernæ infinitatis magnitudinem, omnes intelligentiæ terminos excedentem, cujus pax, ſicut Paulus dicit, ſuperat omnem intellectum, cujus etiam judicia abyſſus multa; ſolo ſe ad cognitionem Altiſſimi humilitatis aſcenſu reſipiſceret provehi, à quo ſuperbæ cogitationis caſu quondam meruit ſegregari.*

Ibid. c. 10. pag. 59.

Sibi uni nota eſt illa Unitas trina, illa Trinitas una, propterea quod naturæ conſentanea eſt ſcientia, & pariter vel finita, vel infinita. *Ubi autem eſt plena ſui cognitio, ubi non eſt naturalis ulla diſcretio: immenſus namque ab immenſo plenè cognoſcitur, & ſcientiæ infinitas manet, ubi ſubſtantia finem ullum omnino non habet: nec ſcientiæ terminus ab aliqua creatura contingi ullo modo poteſt, ubi quod immenſum eſt, nullatenus terminatur.*

Chryſologus negat Deum fore, ſi omnipotens non ſit; negat omnipotentem fore, ſi quid ſit quod non poſſit: ſi non poſſit generare Filium & æternitate & ſubſtantia ſibi parem. Ergo cùm Deum eſſe & omnipotentem eſſe, non Scriptura tantùm, ſed rerum natura, & conſcientia animæ prædicet: non poteſt jure quiſquam reſilire ab ea fide, quæ jam ubique terrarum propagata eſt de nativitate Filii Deo Patri conſubſtantialis. Si enim negatur poſſe Deum ſuammet ipſam & ſubſtantiam & æternitatem Filio communicare: jam ergo negatur omnipotens eſſe, & eo negando & natura & conſcientia animæ rationalis ſibi ipſi adverſatur. *Semper ergo Filium fuiſſe credas, ne Patrem ſemper non fuiſſe blaſphemes. Sed dicis, Si genuit, quomodo ſemper habuit? ſi ſemper habuit, quomodo genuit? Qui interrogas, fidem denegas, quam fateris. Credo, dixiſti: ſi credis, unde venit Quomodo? Quomodo ſermo dubitantis eſt, non credentis. Credo, dixiſti, in Deum Patrem omnipotentem: ſi eſt quod non poteſt, omnipotens non eſt.* Idem rurſus alibi ſola fide & credulitate quærendum nobis eſſe Deum ita admonet, ut qui jam Deus non eſſet, ſi tantus eſſet duntaxat, quantum intelligere homo, vel creata mens quælibet poſſet. *Sæpè diximus quod Deus corporeis oculis non videtur, quod Divinitas non clauditur mente carnali, quod humana ratio rerum non capit Conditorem, ſed Deum ſola fides attingit, credulitas ſentit tota; nec quantus eſt, ſed quia eſt, hominis quantuſcumque eſt intuetur aſpectus. Denique Moyſes, qui de ſervo in amicum, de homine promovetur in Deum; Dei faciem quærit, ſed non invenit: petit, ſed non accipit: & ut poſteriora tantùm Dei videat, admonetur: quatenus homo Deum quærat ſequi, non præcedere.*

Chryſolog. Serm. 62. pag. 162.

Serm. 131. pag. 341.

A quibus non diſſonant iſta ſancti Maximi Taurinenſis in homilia de expoſitione Symboli, ubi profitemur credere nos in Deum Patrem omnipotentem. Omnipotentem eſſe palam facit & rerum natura, & ingenita conſcientia. Quiſquis ergo reliquam complexus eſt Chriſtianam fidem, non poteſt ille tergiverſari, ne Deum Patrem verè Patrem credat, & Filii non degeneris Patrem: ne ſi hinc reſiliat, & fieri id non poſſe dicat, jam profeſſam omnipotentis Dei fidem ejuret. *Credendus ſine dubio eſt Deus Pater omnipotens, cujus ſic virtus ſentitur, ut quantitas ejus & qualitas ignoretur. Eſſe enim illius & poſſe non diſcutiendo aſſequimur, ſed credendo. Quem autem credere debeamus, edocet nos Redemptoris noſtri autoritas, dicentis: Qui credit in me & in eum qui me miſit, habet vitam æternam. Et alibi: Creditis in Deum, & in me credite. Plus eſt, fratres, quod fidei oculis intuemur, quàm ſenſus poſſit videre carnalis. Creditis, inquit, in Deum Patrem omnipotentem. In Deo natura innaſcibilis, in Patre Unigeniti veritas, in Omnipotente plenitudo virtutis oſtenditur. Eſt namque per ingenitam deitatem omnipotens, & per omnipotentiam Pater. Nec diſquirendum qualiter ſit Pater: quia qualiter Deus ſit, aut omnipotens, non poteſt comprehendi.*

Maximus. pag. 685.

VII. Non deſperat Bernardus, quin comprehendi poſſit Deus, ſi modò audiamus Paulum, qui comprehendi illum hortatur cum omnibus ſanctis. Nec enim aliter comprehendi à nobis poteſt, quàm ſanctitate. Nec curioſitate, non audaci perſcrutatione, non tota mentis acie, aut perſpicacitate; ſed ſanctitate, & mentis religioſa ſobrietate; quæ comperto Deum unum Trinumque toto orbe prædicari, nec ſine divino numine toto terrarum orbe convaluiſſe, & in dies magiſque invaleſcere, & barbaras quaſque gentes perdomare eam Religionem, quæ ita prædicat; incunctanter aſſentitur, nec controverſiam omnipotenti Deo facit de poteſtatis ſuæ finibus: ut ne vel facere extra ſe, vel eſſe in ſemetipſo poſſit, niſi quod humana mens approbari, & credi poſſe duxerit. Quæ Chriſtianæ fidei & Eccleſiæ ſubinde accedunt novæ Gentes, eæ de Deo ſapiunt ſapientiùs, ſaniùs, ſanctiùſque, quàm Ariani, quàm hæretici omnes conſubſtantialis Trinitatis adverſarii. Ubi enim ſemel ſentiunt Chriſtianæ fidei & prædicationi aſſentiendum ſibi eſſe, tunc & aſpirante divina gratia, & naturæ ipſius magiſterio intus perſonante, confitentur, nullos prorſus divinæ eſſentiæ & omnipotentiæ fines præſcribi debere, nedum anguſtos illos fines, quos humana mens identidem experitur, & præſcriptos eſſe ſuæ intelligentiæ, & arctiſſimos eſſe. *Novimus hæc. Num ideo & arbitramur nos comprehendiſſe? Non ea diſputatio comprehendit, ſed ſanctitas: ſi quomodo tamen comprehendi poteſt, quod incomprehenſibile eſt. At niſi poſſet, non dixiſſet Apoſtolus: Ut comprehendamus cum omnibus ſanctis. Sancti igitur comprehendunt. Quæris quomodo? Si ſanctus es, comprehendiſti & noſti: ſi non es, eſto: & tuo experimento ſcies.*

Bernard. De Conſid. l. 5. c. 14.

VIII. Nec ea quæ hic à nobis diſputata ſunt ex Græcis, Latiniſque Patribus, prohibent, quin ſumma illa Trinitatis ſubſtantia, quæ à Chriſtianis fidelibus creditur, intelligatur etiam ſaltem à paucis. Id enim diſertè affirmat Auguſtinus: *Nos enim credimus Dei naturam atque ſubſtantiam, quæ in Trinitate creditur à multis, intelligitur à paucis, omnino eſſe incommutabilem.* Expreſsè ut vides pronunciat à paucis ſaltem intelligi, & non tantùm credi unius Trinæque Deitatis eſſentiam. Et quidem dupliciter id mihi videtur poſſe intelligi. Primùm quidem ut ſint, qui evidentiſſimè ex Scripturis validiſſimèque demonſtrare poſſint, eſſe unius & individuæ Deitatis tres conſortes & conſubſtantiales perſonas Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: cùm reliqua turba fidelium in Scripturis minùs verſata id non poſſit, & idipſum tamen credat, Eccleſiæ Catholicæ ineluctabili incumbens authoritati ita docenti, ita Scripturas, ita Symbolum, ita ipſam Baptiſmi noſtri formulam interpretanti. Ad id genus intelligentiæ & demonſtrationis ex Scripturis pertinent libri de Trinitate ab Auguſtino operoſiſſimè & fortiſſimè elaborati, totaque Scripturarum mole adversùs Arianos communiti.

L. 7. de Geneſi ad litte. c. 3. 4.

Altera verò & magis propria intelligendi ratio, & non ſolùm credendi, quam de aliquo fidei dogmate fideles ſaltem aliqui complectuntur, ea eſt, quæ adminiculante authoritate Scripturarum, rationibus manifeſtis, certis, inconcuſſis, & non probabilibus tantùm, probat, quod proponit. Illud enim demum eſt, non credere, non opinari, ſed intelligere, ubi perſpicuæ, neceſſariæ & indubitatiſſimæ rationes in medium afferuntur. Id conatus eſt perficere Auguſtinus prolixiſſimè in libro de vera Religione, quod ad perſonam Verbi pertinebat, ut infrà dicemus. Eo ſenſu capiendum eſt, quod jam non ſemel inculcaverunt nobis ſancti Patres, Fide perveniri ad intellectum: Fide mundandos eſſe mentis oculos & mores noſtros, ut tunc denique lucem & intelligentiam divinorum aſſequi & ferre poſſimus. Utrolibet autem modo velit Auguſtinus Trinæ in Deo unitatis arcanum à quibuſdam intelligi; non ideo infirmari poſſunt, quæ hactenus nobis ediſſeruerunt ſancti Patres de ejus incomprehenſibili majeſtate. Nam & ad hanc intelligentiam perveniunt pauciſſimi, maximè ad poſteriorem: & qui eò perveniunt, raris & beatis momentis illa luce fruuntur, & mox ad inferiora, ſuæque tenuitatis magis conſentanea revolvuntur.

CAPUT III.

Ex ſanctis Patribus demonſtratur, de ſanctiſſima Trinitate non tam demonſtrationes & intelligentias nobis ſuppetere, quàm earum conatus & rudimenta quædam. De unitatis ſummæ ineffabili magnitudine, quæ proinde Trinitas eſt. Ex Patribus Latinis.

I. Ex Auguſtino, ad intelligentiam Trinitatis, ne audere, ne eniti quidem magnoperè debemus.

II. Præſtat paſci interim imagine aliqua Trinitatis, cujuſmodi eſt Eſſe, Noſſe, Velle. Deſcriptio hujus Trinitatis.

III. Ut unitatis ſummæ magnitudo & fœcunditas tres hypoſtaſes poſſit implicare.

IV. Quàm nihil ſit in Trinitate, quod vel gentiles ipſos poſſit offendere, quod non potiùs debeat allicere.

V. Horum confirmatio ex Epiſtola Auguſtini ad Madaurenſes Gentiles. Ut Gentiles ita Deus concluſiſſet, ut non ferè poſſent non Eccleſiæ Chriſtianæ ſe adjungere.

VI. Quàm non potuerit Gentilitas Judaicæ Religioni ſe adgregare; & quàm pene neceſſariò ad Chriſtum acceſſerit.

VII. Eo peccarunt olim principes hæreticorum ſectæ, quod Divinitatis unitatem copulare non potuerunt ejus magnitudini, & opulentiæ. Unius Catholicæ Eccleſiæ Fideique amplitudo, & magnanimitas.

VIII. Luculentiſſimè ex Paſchaſio, ut cùm unus dicitur Deus, Trinus inſinuetur.

IX. Unus dicitur Deus, non numero, ſed univerſitate & plenitudine, ut Sol, ut Mundus.

I. CONTEXTA eſt, ut vides, materia hæc ſuperioribus capitibus. Illam autem ordiri aptiſſimè poſſe nobis videmur ab eodem Auguſtino, quem paulò antè de intelligentia Trinitatis audiebamus. Rurſus ergo ille præclariſſimè quàm paucis illa conceſſa ſit, ita declarat: *Trinitatem omnipotentem quis intelligit? Et quis non loquitur eam, ſi tamen eam? Rara anima, quæ cum de illa loquitur, ſciat quid loquatur. Et contendunt & dimicant, & nemo ſine pace vidit iſtam viſionem.* Quod ait ſine pace nulli obtingere iſtam viſionem, ſive intelligentiam, id vult, ut reor, ſi quæ ſint hìc argumentationes, minimè contentioſas illas eſſe debere: quòd Deitas non diſputatione, non contentione, ſed ſanctitate, pietate, pace animi & modeſtia ac verecundia propiùs adeatur, certiùs & evidentiùs demonſtretur. Ne illud quidem audendum, aut conandum, ut demonſtretur; quòd noſtrum ſit illam revereri, colere, adorare; ejus ſit, ſeſe ubi, quibus & quantum dignabitur, demonſtrare.

Auguſtinus Confeſſ. l. 13. c. 11. p. 84.

II. Eò ſpectat, quod ſtatim ſubjicit Auguſtinus, præſtabilius eſſe, ut imagine quapiam Trinitatis mens noſtra paſcatur & oblectetur, quantumque inter illam & ſui imaginem interſit, advertat; ita enim ſeſe exercenti, ſeſe probanti, ſeſe purganti menti noſtræ forſan interlucebit aliquid ſtrictim puriſſimæ & diviniſſimæ illius lucis. Imago autem Auguſtino illa videtur accommodatiſſima Trinitatis, quæ tria hæc complectitur, Eſſe, Noſſe, Velle. Hæc enim & tria ſunt, & unum ſunt; & diſtincta, & inſeparabilia ſunt; & diſcreta ſunt, & mutuò ſibi inſunt. Eſt quippe quiſque noſtrum ſciens & volens; ſcit eſſe ſe, & velle; vult eſſe ſe & ſcire. Hæc cogitanti intermicabit forſan vita quædam ſimpliciſſima & ſummè una, in qua unum idemque incommutabiliter ſit Eſſe, Scire & Velle; cùm in nobis hæc non ita valdè unum ſint, nec incommutabilia omnino ſint, nec tribus perſonis diſtributa ſint; ſed uni & eſſentiæ & perſonæ coalita. Eſt ergo hæc imago Trinitatis, non Trinitas. Eſſet autem Trinitas divina, ſi & incommutabiliter una atque indiviſa eſſet, & in tres tamen perſonas diſtributa. Audiendus ſic Auguſtinus, ut tum ex eo pluſculum lucis poſtea exſculpamus: *Vellem, ut hæc tria cogitarent homines in ſeipſis. Longè aliud ſunt iſta tria, quàm illa Trinitas; ſed dico ubi ſe exerceant & probent, & ſentiant quàm longè aliud ſunt. Dico autem hæc tria, eſſe, noſſe, velle. Sum enim, & novi, & volo; ſum ſciens & volens; & ſcio eſſe me, & velle; & volo eſſe, & ſcire. In his igitur tribus quàm ſit inſeparabilis vita, & una vita, & una mens, & una eſſentia, quàm denique inſeparabilis diſtinctio, & tamen diſtinctio, videat qui poteſt. Certè coram ſe eſt, attendat in ſe, & videat & dicat mihi. Sed cùm invenerit in his aliquid & dixerit, non jam ſe putet inveniſſe illud quod ſupra iſta eſt: incommutabile, quod eſt incommutabiliter, & ſcit incommutabiliter, & vult incommutabiliter; & utrum propter tria hæc & ibi Trinitas; an in ſingulis hæc tria, aut terna ſingulorum ſint, an utrumque miris modis ſimpliciter & multipliciter, infinito in ſe ſibi fine, quod eſt, & ſibi notum eſt, & ſibi ſufficit incommutabiliter idipſum, copioſa unitatis magnitudine, quis facilè cogitaverit? quis ullo modo dixerit? quis quolibet modo temerè pronunciaverit?*

In ea Trinitatis imagine videtur moras trahere, & deliciari ſanctus Pater; & hæſitare magis, quàm affirmare; & intervidere tandem magis, quàm videre unitatem illam, cujus copioſa magnitudine tria hæc contineantur, nullo ex unitate Trinitatis diſpendio, nullo ex Trinitate unitatis detrimento. Nec enim minutum, aut anguſtum quid eſt ſumma unitas, quæ in ſummo omnium vertice ſedet; ſed ampliſſimum, immenſum, infinitum, ſpatioſiſſimo ſinu ſuo complectens, & arctiſſimo unitatis & ſimplicitatis nodo conſtringens quidquid eſt divinorum. Hæc perſtringit tantùm ſanctus Pater, & tribus illis verbis *copioſa unitatis magnitudine*, rem indicat magis, quàm declarat; quòd in tantum arcanum irrumpere nefas ſit; ſuſpicere, revereri, & adgaudere fas ſit. An ergo ita Trinitas unitati concilianda ſit, quòd unitatis omnium entium principis & originis ea ſit amplitudo, ea magnitudo, ea infinitas ſimpliciſſima, ut & Trinitatem perſonarum in ſe conſtringat, *quis facilè cogitaverit?* ait Auguſtinus: *quis ullo modo dixerit? quis quolibet modo temerè pronunciaverit?*

III. Quando ad incommutabilem Dei veritatem, vel ad hanc unitatem copioſiſſimæ magnitudinis, mens noſtra gradatim conſurgit; non poteſt ibi diu conſiſtere; præſtringitur, caligat, quando venit, ut ait alibi Auguſtinus, ad id quod eſt ſub ictu trepidantis aſpectus: videt, & protinus aufugit quod viderat. Ita certè intelligitur & videtur, ſi quando videri & intelligi poteſt beatiſſima & opulentiſſima unitas, ſimpliciſſima & fœcundiſſima, una & trina. Non tantò minùs una, quantò magis fœcunda: ſed tantò fœcundior, quantò magis una; cùm omnibus conveniat, unitatem numeros ex ſe omnes effundere: & tantò vim quamque potentiorem ac fœcundiorem eſſe; quantò fuerit magis una, & in ſeſe collecta. Debilitatur enim poteſtas quæcunque, ipſa ſui diſperſione, ac diſſipatione in plura.

IV. Hæc unius & trinæ Deitatis fides adeo non gentiles pleroſque offendebat, aut à Chriſtianæ Eccleſiæ ſocietate alienabat; ut potiùs primùm obſtupefaceret, deinde in ſui admirationem & amorem adduceret; cùm nihil prædicaretur niſi magnum, ſummum, ſtupendum, fide & impenſiſſimo cultu dignum, de uno ſummo Deo, de ipſius intra ſeſe etiam fœcunditate, de ipſius cum ſua prole inenarrabili unitate, de ſummi parentis ejuſque prolis mutua charitate, de charitatis hujus mutuæ ſanctitate, de ſumma & inenarrabili ſummæ Deitatis unitate, quæ totam hanc fœcunditatem ſuam intra ſe conſtringeret. Nihil hìc erat quod non menti cuilibet rationali & intelligenti blandiretur, & jure merito plauſibile videretur; ſi vel maximè mens humana hactenus variis erroribus & ſuperſtitionibus deluſa & fatigata fuiſſe ſpectetur, quando hæc fidei prædicatio orbi cœpit illuceſcere. Non tam numina, quàm portenta quædam colebat univerſa propemodum gens humana, quando Chriſtus & Apoſtoli hos illi cœperunt caſtioris & ſublimioris religionis radios aſpergere. Et plures hactenus coluerat Deos & falſos, impuros vileſque. Repugnabat animæ ipſa natura & innata lux rationis tam prophanis ſuperſtitionibus. Itaque etſi conſuetudinis æſtu abrepta plures in aperto Deos veneraretur: unum tamen ſummum eſſe ne ambigebat quidem, qui cæteros genuiſſet; & ita genuiſſet, ita regeret, ut unus ipſe in ſuo ſummo vertice & ſolus eſſet. Minoribus his diis quanta flagitiorum probra & dedecora affinxiſſet, non poetica tantùm, ſed & publica civitatum templorumque ſuperſtitio, nihil attinet dicere. Ab his flagitiis flagitioſiſque figmentis non poterat non intus abhorrere mens hominis, ratione utentis. Quis enim in Diis laudaſſet, quæ in hominibus deteſtanda, extremiſque pœnis animadvertenda confitebatur? Ergo ubi Chriſti & Apoſtolorum Apoſtolicorumque virorum prædicatio orbem terrarum perſonare cœpit: tunc intellexit genus humanum per eam ſe ſibi reddi, hæc eadem placita de Deo jamdiu conſcientiam ſuam ſibi occinuiſſe, ita ſemper ſe in animo intus ſuo ſenſiſſe, unum eſſe ſummum Deum; ſummæ ſapientiæ, ſummæ ſanctitudinis illum eſſe; immo & ſapientiam ipſam & ſanctitudinem ipſum eſſe; fœcunditatem illi ſuam conſtare debere, ſed ipſi parem, ipſo dignam; atque adeo non poſſe ſobolem ejus niſi ſapientiam, niſi ſanctitatem ipſam eſſe: ita & unum eſſe Deum, nec improlem tamen, vel ſolitarium ipſum eſſe. Ita perſpicuum eſt animæ ipſius naturam & rationem inſitam ſuffragari tunc viſam eſſe Evangelicæ doctrinæ, quæ ea orbi univerſo dogmata aſpergebat, quorum ipſa in ſuo ſinu ſummam jam inde ab ortu ſuo prægeſtabat.

Etſi enim hærebat animus in hujus ſimpliciſſimæ unitatis concordia cum ſua fœcunditate, duo erant, quæ eam levarent difficultatem, & omnem aliquando tandem abſtergerent dubitationem. Primum erat in ipſius Evangelicæ prædicationis miraculis, ſive miracula capias, quæ vulgò ita dicuntur, ſive mira & ſtupenda probitatis, pietatis & virtutum omnium documenta, ipſis cœleſtibus oſtentis mirabiliora, antea penè inaudita, tunc creberrima & ipſis etiam de plebe hominibus familiaria, utique non ſine ſummi Numinis afflatu. Secundum erat ingenita quoque illa omnium animis perſuaſio, eſſe quod divinum eſt ſupra mentes, ſupra intelligentias noſtras; cùmque cætera omnia Chriſtianæ prædicationis capita mirificè conſentirent cum ratione & conſcientia ipſa noſtra; ſi unum eſſet, aut alterum, quod diſſonare videretur, id quoque conſentire rationi, ut eſſet in Deo, quod noſtram imbecillitatem ſuperaret; fidei ergo & religioni id dandum eſſe, ut eſſe amplius aliquid & mirificentius crederetur Deus optimus maximus, quàm quod humana imbecillitas capere poſſet.

Auguſtinus Epiſt. 42. Tom. 2. pag. 51.

V. Hæc mihi præfanda viſa ſunt luculentiſſimo Auguſtini de his ipſis teſtimonio, in Epiſtola ad Madaureos Paganos data, quibus hæc ipſa eadem explanabat: *Eſt quiddam inviſibile, ex quo creatore principio ſunt omnia quæ videmus, ſummum, æternum, incommutabile, & nulli effabile niſi tantùm ſibi. Eſt quiddam quo ſe ipſa ſummitas Majeſtatis narrat & prædicat, non impar gignenti atque narranti Verbum, quo ille qui Verbum gignit, oſtenditur. Eſt quædam Sanctitas omnium quæ ſanctè fiunt ſanctificatrix, ipſius incommutabilis Verbi per quod narratur illud Principium, & ipſius Principii quod pari ſe Verbo narrat, inſeparabilis & indiviſa communio. Quis autem hoc totum quod non dicendo dicere conatus ſum, & dicendo non dicere, quis hoc poſſit ſereniſſima & ſinceriſſima mente contueri, eoque contuitu beatitudinem ducere, atque in id quod intuetur deficiens quodammodo ſe oblivîſci, & pergere in illud cujus viſio nobis inviſibilis eſt, quod immortalitate eſt indui, & obtinere æternam ſalutem, per quam me ſalutare dignamini? Quis hoc poſſit, niſi qui omnes ſuperbiæ ſuæ toros inanes, peccata ſua confitens complanaverit, ſeque ſubſtraverit mitem atque humilem ad excipiendum Deum Doctorem?*

Non temerè conjicimus quæ hìc Madaurenſibus ab Auguſtino per Epiſtolam exponebantur de uno & trino ſummoque Deo, eadem & ipſum & reliquos Patres coràm concionari ſolitos fuiſſe ad Gentiles in Eccleſiæ Chriſtianæ gremium invitandos, & id genus concionibus totum orbem terrarum ad Chriſtum & ad Deum vivum & verum adgregatum tandem fuiſſe. Quo ſe enim Gentiles adversùs iſta clypeo tegere, quo obtentu ab his placitis declinare poterant? Unum Deum colendum & natura vociferabatur, & aſſentiebantur Philoſophi Poetæque omnes, & ipſa interior conſcientia ſuccinebat. Plures in Deitate una Perſonas eſſe poſſe non facilè negare poterant, quos vel ipſa ſua prior plurium Deorum ſuperſtitio in id inclinaverat & inſuefecerat. Non eò execranda erat idololatria, quòd Deo ſummo & vero fœcunditatem & ſobolem ipſi non diſparem, ipſo dignam adſignaret: ſed quòd Deos alios illi adgregaret ſpurcos, flagitioſos, ſcelerum & bellorum incentores. Quàm ab horum fide & cultu abhorret ratio ſana, tam ea lubens plaudit uni ſummoque Deo, ſummè ſapienti, & ſapientiæ genitori, ſummè ſancto, & ſanctitatis origini: nec aliter ſoboleſcenti, quàm ut Sapientiam gignat, & Sanctitatem Charitatem ex ſe fundat: hæc gemina ſobole ſua, ſi ita fari licet, gaudeat & fruatur, eamque ita ſecum in inacceſſum quendam ſuæ unitatis verticem recolligat. Quid erat, quæſo te, quod huic prædicationi objectarent Gentiles, quod non lubentiſſimè amplecterentur, quod non Gentilitiæ ſuæ olim impietati anteponerent?

Nec enim erat, quo ſe converterent, niſi ut in abſurdiſſima & ſceleratiſſima idololatria ſua perſeverarent, aut Chriſtianæ huic doctrinæ accederent, aut ſuam ſibi quiſque Sectam effingerent. Idololatriæ illos jamdiu ſuæ tædebat, ut quæ ubique rationi ipſi & humanitati inimica eſſet, tum ob Deorum horrenda quædam portenta, tum ob atrociſſima flagitia, non inulta tantùm, ſed & in Deos conſecrata. Ut ſinguli ſuam ſibi religionem & ſectam aliquam ſanctiorem verioremque comminiſcerentur, id ne fieri quidem poterat. Nam ut opifices, agricolæ, plebeii quique, mulierculæ, juvenes, pueri, etiam plerique ingenio hebetes & obtuſi ſua ſibi commentarentur de Deo, de animæ immortalitate, de æterna ſalute, de moribus regendis placita, rurſus dicam, id ne fieri quidem poterat. Et quid hoc monſtri fuiſſet, tot Religiones, tot Numinis ſummi cultus eſſe, tot morum leges diſcrepantes, quot homines ſunt, quantumvis imbecilli & abſurdi? An Sapientum, an Philoſophorum ſe magiſterio commiſiſſent? At quorum demum Philoſophorum? qui ne ipſi quidem ab idolorum cultu ſe abſtinuiſſent, qui ne concordare quidem inter ſeſe ipſi potuiſſent; qui alii alia, & nonnulli abſurdiſſima de Deo, de anima, de moribus decreta excogitaſſent, quæ tuerentur pauci ipſorum aliqui, reliqui omnes oppugnarent. Ita ergo tunc ſummi Numinis Providentia concluſerat genus humanum, ita undique coarctaverat, ita vias alias omnes ſepſerat, ut non poſſet ferè, niſi ad Apoſtolicæ & Chriſtianæ Eccleſiæ caſtra confugere. Huic exteriori rerum diſpoſitioni ſi addas, quæ non ſemel jam præſtruximus de mira quadam conſenſione animæ & conſcientiæ omnium ratione utentium cum Evangelica prædicatione de ſupremi Dei unitate ſimpliciſſima, de fœcunditate & intra & extra ipſum ſeſe effundente, de copioſa & incomprehenſibili ejus Unitatis magnitudine, & Sapientia & Sanctitate ab eo manante, & ſupra humanam quamcumque intelligentiam conſtituta: hæc, inquam, ſi addas, & ſeriò expendas, videbis genus humanum ita intus foriſque oppugnatum, non potuiſſe non in deditionem venire, & ſeſe totum Deo committere.

VI. Nec dicas ad Judæos recurri potuiſſe, qui & Deum unum revererentur, & idola contemnerent, & caſtis eſſent moribus. Et illi enim ſubinde ad idola delapſi fuerant, & Gentium converſionem adeo non in votis habebant, adeo non curabant, aut promovebant, ut eam potiùs abhorrerent: quo vel ipſo indignos ſe confitebantur, quibus ſe Gentilitas adgregaret. Adde quòd tanta erat Judæorum paucitas, tantæ eorum & regionis & gentis anguſtiæ, ut innumerabilem Ethnicorum toto orbe multitudinem in eorum ſocietatem influere & coaptari poſſe extra fidem eſſet. Adde rurſum quòd illam gentem totam uni Jeroſolymitano Templo ita affixerat Deus & Legislator Moyſes, ut non dico orbem terrarum, ſed ne paulò vaſtiorem quidem regionem poſſet tota illa Religio complecti. Singulis enim ter anno quolibet adeundum erat, & muneribus proſequendum Templum illud. Denique non multò pòſt Templum illud ipſum diruerunt & ſolo æquarunt Romani, ut prædixerat, ut ſanxerat Chriſtus ipſe, novæ conditor Religionis cœlo allapſus, qui & Gentiles omnes ad ſe potentiſſimè traxit, omnes invictiſſimè ad hanc fidem traduxit, ſe ut crederent & ſummum Deum & Dei ſummi Sapientiam eſſe, & ſummæ Sanctitudinis fontem eſſe, & in ſe inhabitare totam Divinitatis plenitudinem: quod neceſſe fuiſſet, ut ad plenitudinem Divinitatis in humanos artus delapſam plenitudo omnium Gentium concurreret. Lux ipſa veritatis & ſapientiæ certiſſimè approbat, ſed & approbat experientia totius humani generis, & perſpicua ejus ad Chriſtum converſio. In Chriſto, inquam, inhabitare corporaliter omnem plenitudinem Divinitatis, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, ipſiſſimam Unitatem, Veritatem, Charitatem probat, & invictiſſimè probat per ſuam ipſam fidem plenitudo generis humani ita ad Deum, ita ad Chriſtum converſa, & converti latiùs latiùſque in dies perſeverans. Scitè ergo Ambroſius: *Ergo unum regnum, & una Divinitas. Unam Divinitatem Lex probavit, quæ dicit unum Deum. Probavit & Apoſtolus dicendo de Chriſto: In quo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter. Si enim juxta Apoſtolum plenitudo omnis corporaliter Divinitatis in Chriſto eſt, aut unius divinitatis Patrem & Filium fatebuntur: aut ſi Patris & Filii divinitatem cupiunt ſeparare, cùm omnem plenitudinem Divinitatis corporaliter Filius habeat, quid eſt quod Patri æſtimant amplius adſcribendum, cùm amplius nihil ſit plenitudine, & plenitudo perfectio ſit? Ergo una divinitas.*

Ambroſ. l. 3. De fide c. 6. p. 105. 106.

Illud enimverò permirum eſt, quòd cùm tot Sectæ aliæ emerſerint, ſive ante, ſive poſt Chriſtum, ſive extra ejus Eccleſiam, ſive ex ipſa ejus Eccleſia deficientes, & omnes in id potiſſimum conſpirarint, ut multitudinem humani generis ad ſe pellicerent, & humano ingenio blandirentur: nulli tamen earum ex ſententia res proceſſit, omnes debilitatæ, fractæ, extinctæ tandem fuere, vel ad ſummas anguſtias deductæ. Una ex adverſo Chriſti Religio viguit, vigetque, & floret toto orbe, omnes Nationes complexa, tametſi non pauca habeat humano ſenſui infeſtiſſima in ſpeciem: Unum Trinumque eſſe Deum, hominem Deumque eſſe Chriſtum, Cruci affixum fuiſſe Chriſtum, ipſum eundem immortalitatis & æternæ beatitudinis largitorem. Nimirum quantumcumque ab his primùm abhorreat mens humana, ubi tamen humilitatis & modeſtiæ & ſapientiæ afflatu quodam cœleſti donari afficique incipit: ubi ſeriò perpendit non prædicari ſibi in his niſi fidem & cultum ſummæ & ineffabilis unitatis, ſapientiæ, charitatis; fœcundiſſimæ Unitatis, ex qua fluat Sapientia & Charitas ipſa; quæ ad homines defluat, quo & eos ad quoddam ſummæ Unitatis, Sapientiæ & Charitatis conſortium trahat, & ita Divinitatis pro ſuo modo conſortes faciat: ipſos ſibi ſingulos reddat, univerſos conciliet & conglutinet; omnes ſibi obſequentes, jam hinc pios, ſanctos & beatos præſtet; ubi hæc, inquam, ſeriò advertit mens humana, ubi ſapit, ubi guſtat, non facilè poteſt ab his tam caſtis & ſuavibus illecebris reſilire. Illud ergo eſt quod humani generis univerſitatem ad unius & trinæ Deitatis fidem & charitatem perduxit.

VII. Eo peccaſſe famoſos hæreticorum duces ait ſanctus Leo Papa, quòd unitati magnitudinem, magnitudini unitatem copulare noluerunt. *Arius ſempiternam atque incommutabilem Deitatem, quam in Trinitatis unitate non vidit, in Patris eſſentia non negavit.* Ad Patrem ergo ſolum Arius reſtrinxit unitatem Deitatis, quam pro magnitudine ſua ad totam Trinitatem dilatare debuerat. Macedonius ad Filium dumtaxat, non ad Spiritum ſanctum unitatem paternæ divinitatis ampliavit, atque ita ejus amplitudinem coarctavit. *A lumine veritatis alienus divinitatem ſancti Spiritus non recepit: ſed in Patre & Filio unam potentiam & eandem confeſſus eſt eſſe naturam.* Sabellius denique *unitatem ſubſtantiæ in Patre & Filio & Spiritu ſancto inſeparabilem ſentit;* ſed eo erravit, quòd *ſingularitati dedit, quod æqualitati tribuere debuit* trium diſtinctarum perſonarum. Unum ergo fuit eorum flagitium, quòd cùm omnes ſentirent Unitatis amplitudinem & divinitatem, illi tamen limites & anguſtias neſcio quas, certè à ſumma Divinitate alieniſſimas affinxerunt, ut non poſſet niſi unam Perſonam complecti, aut ſaltem nonniſi duas. Quocirca rurſus alibi ait idem Pontifex ſenſiſſe Arium, quàm non poſſet ab unitate Patris Filius ſegregari, unde & illum quoque Deum dixit, ſed minorem, ſtultiſſimè ſanè, *cùm gradus in vera Divinitate eſſe non poſſit. Quoniam quidquid Deo minus eſt, Deus non eſt.* Sabellius econtra intelligens non poſſe niſi unum Deum, eumque ſibi coæqualem: *Quia non poterat unitatem Deitatis intelligere, niſi in unitate perſonæ;* eundem aſſeruit Patrem, atque Filium.

Leo Magn. Serm. 4 in Nativit.

Serm. 8 ibidem.

In hos ergo errorum ſcopulos illi omnes impegerunt, propter unam fidei ſuæ jejunitatem, propter unam tenuitatem ingenii ſui, propter degeneris cujuſdam Philoſophiæ puſillitatem. Si qua enim illos vel fidei, vel ingenii, vel Philoſophiæ celſitudo animaſſet, vel credidiſſent, vel etiam intellexiſſent, non iis finibus arctandam & circumſcribendam eſſe primi Principii unitatem, qua divinius vel in Deo ipſo eſſe nihil poteſt, atque unitatem cujuslibet hominis, vel Angeli, vel creaturæ demum cujuſcumque intellectualis, ut plures non poſſit ampliſſimo ſuæ ſimplicitatis ambitu Perſonas complecti, quàm unam. Tres Perſonas illa ſimpliciſſima unitate contineri Fideles credunt omnes, pauci intelligunt, ut ſuprà ajebat Auguſtinus; ſed vel in iis qui id credunt tantùm, incredibilis quædam nihilominus animi magnitudo deprehenditur. Nec enim ita crederent, niſi intelligerent Deo & eſſentiam & potentiam &

unitatem competere tantam, quantam ipſe ſolus capere poteſt; & quantam nos ipſi quodammodo capimus, dum ejus infinitæ de ſeipſo intelligentiæ aſſentimur & adhæreſcimus. Ad hanc & fidei, & religionis, & intelligentiæ amplitudinem non aſſurgunt hæreſes, humani ingenii anguſtiis tenebriſque magis delectantur.

VIII. Ab his non recedit Paſchaſius S. R. E. Diaconus Cardinalis libro primo de Spiritu ſancto adversùs Macedonium, cujus verba primùm lubet hìc adſcribere, ut in ea aliquid poſtea commentemur noſtro more. Sic ergo ille: *Da in Deo nomen ſpeciale, vel proprium, id eſt, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus.* Et mox: *Rurſum da nomen generale atque commune, majeſtas, immenſitas, plenitudo, unus, ſolus, Deus. Sed cum audis Unus, non hìc numerus inchoatur, ſed perfectio infinita colligitur. Quid eſt Unus, niſi nomen incommunicabile, quod nec poſteriorem recipit, nec priorem? Quid eſt Unus, niſi ſimplex, incompoſita & indiviſa ſubſtantia? Quid eſt Unus, niſi incommutabilis & ita æqualis, ac ſemper idem, qui nunquam à ſe poſſit eſſe diverſus? Ac ſic communis appellatio unitatem notat. Cùm ergo dixeris Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ſingulorum perſonas pariter explicaſti. Cùm dixeris unus Deus, communem Trinitatis ſubſtantiam, communem gloriam demonſtraſti.*

Cap. 1. Bibl. Patr. Tom 9. pag. 197.

Hic ſanè perſpicis, cùm nominatur Deus unus, non ſolitarium Deum intelligi, ſed Deum qualis eſt, unum qualiter unus eſt; non in ſingularitate, ſed in Trinitate perſonarum ſuarum. Ea enim eſt Dei unitas ampliſſima, vaſtiſſima, effuſiſſima, quæ tres complectatur perſonas, quæ propria divinæ unitatis prærogativa eſt. Et Angeli enim & hominis cujuslibet unitas, perſonæ ſuæ ſingularitate gaudet. At unitatis divinæ ea eſt dos & opulentia, ut tres perſonas complectatur. 2. Nec aliter res ſe habet quando Deus dicitur majeſtas, immenſitas, plenitudo. Ea eſt enim unitatis majeſtas, plenitudo, immenſitas, quæ tres perfectiſſimas hypoſtaſes contineat. 3. Inde eſt, quòd & cùm unus dicitur Deus, non illud ſit numeri initium. Iſtud enim unum totum eſt, infinitas eſt, immenſitas eſt; unde nec mirum eſt, ſi & unum natura ſit, & trinum perſonis. 4. Ergo cùm dicitur unus Deus, Trinitas dicitur; quia ejuſmodi eſt ea unitas, ut infinita, immenſaque ſit, ut Trinitas ſit perfecta, ut idem ſit atque tria perfectiſſima ſuppoſita & unum perfectiſſimum ſimpliciſſimumque Numen.

IX. Juvabit & illud hìc adſcripſiſſe ex Pſeudocypriani expoſitione in Symbolum Apoſtolorum, ubi unum confirmat dici Deum Patrem, non quaſi illud numeri exordium ſit, ſed quòd univerſitate unus ſit; quòd unus omnia complectatur, unus omnia ſit, nec præterea poſſit alius eſſe Deus & Pater, cùm occupaverit jam ille omnia, quæ Dei & Patris eſſe poſſunt. Ita dicitur Sol unus, non quaſi pluribus aliis præeat & antiſtet Solibus; ſed quòd unus infinitam totamque præceperit luminis plenitudinem. Ita & Mundus dicitur unus, non numero, ſed univerſitate; quidquid enim in alios diſpenſare volueris Mundos, id totum ob hoc ipſo Mundo jam præſumptum & occupatum eſt. Ea eſt enim vis & plenitudo unitatis, ut & unum & omnia ſit. *Quod autem diximus, Orientis Eccleſias tradere unum Deum Patrem omnipotentem & unum Dominum, hoc modo intelligendum eſt, unum non numero dici, ſed univerſitate. Verbi gratia; Si quis dicit unum hominem, aut unum equum, hic unum pro numero poſuit. Poteſt enim & alius homo eſſe & tertius, vel equus. Ubi autem ſecundus vel tertius non poteſt jungi, unus ſi dicatur; non numeri, ſed univerſitatis eſt nomen. Ut ſi exempli cauſa dicamus unum Solem, hic unus ita dicitur, ut alius, vel tertius addi non poſſit; unus eſt enim Sol. Multò magis ergo Deus cum unus dicitur, unus non numeri, ſed univerſitatis vocabulo nuncupatur; id eſt, qui propterea unus dicatur, quòd alius non ſit.*

Cyprianus. Pag. 511.

CAPUT IV.

De unitatis divinæ magnitudine, opulentia, univerſitate, dilatatione in tres hypoſtaſes, ex Patribus Græcis.

I. Ex Dionyſio Alexandrino quælibet Trinitatis perſona cæteras complectitur.

II. Ex eodem Trinitas in unitatem conſummatur, unitas in Trinitatem dilatatur.

III. Idem confirmatur ex Nazianzeno; de opulentia unitatis divinæ & veluti Solis intelligibilis, ſeſe dilatante.

IV. Ex eodem ut tria unus Deus; ut ſingula totus Deus; ut infinita tria unum infinitum ſint.

V. Ex eodem quàm non poſſint eſſe gradus in Deo, in unitate.

VI. Ex Iſidoro Peluſiota opulentiſſima Dei unitas in tres hypoſtaſes dilatanda eſt; hæ in unam ſubſtantiam contrahendæ.

VII. Luculentiſſimè idem ex Syneſio confirmatur, ut unitas ſumma in tres unitates ſe dilatet.

VIII. Pulcherrimè rurſum de eodem ex eodem.

I. ISTAS Orientis Eccleſias apud Pſeudocyprianum eos ego interpretor Epiſcopos & Eccleſiæ Orientalis Patres, de quibus ſuo infrà loco dicemus, quoſque oſtendemus ita unanimiter ſenſiſſe, Deum dici unum, non quaſi ſolitarium, & unum numero, à pluribus aliis Diis ſejunctum; ſed unum univerſitate Deum Patremque, qui anticipaverit in ſeſe ipſo ſimpliciſſimè complecti, quidquid unitatis & Paternitatis voce cogitari poteſt, & cogitari non poteſt. Hìc verò quando ad Græcos delapſi ſumus, unum profero ante alios Dionyſium Alexandrinum Epiſcopum, quem Ario præluſiſſe nonnulli calumniabantur, propterea quòd alicubi Patrem nominaſſet, tacuiſſet Filium, quaſi ſejungi poſſet Pater à Filio: quaſi non idem alibi Filio appellato ſiluiſſet Patrem. At ille ita purgavit ſeſe, confirmavitque ideo ſe vel de Filio ſiluiſſe, ubi de Patre: vel de Patre, ubi ſermo erat de Filio: quòd conſtantiſſimè præſumptum id animo ſuo eſſet, ut & Catholicis omnibus perſuaſiſſimum, in Patre Filium, in Filio Patrem intelligi & dici, nec neceſſe eſſe apud fideles verba facientem ita ſemper expreſſiùs affirmare: cùm apud eos de eo ne dubitari quidem poſſit. Accipe ut Athanaſius hujus Dionyſii ſucceſſor in ſede Alexandrina & poſtea defenſor, has criminationes illi aſperſas referat primò, & mox refellat, in libello *De ſententia Dionyſii contra Arianos*. Sic enim ait: *Porro de altera ſuſpicione, qua eum in crimen vocabant, quòd Patrem nominaſſet, & non ibidem nominaſſet Filium, rurſumque quòd in mentione Filii nomen Patris reticuiſſet, ac proinde eum disjungere, elongare, ac dividere Filium à Patre, redditis rationibus falſum oſtendit, idque in ſecundo volumine, ubi hæc verba refert.* Hæc Athanaſius in Apologia hujus Dionyſii. Accipe ejuſdem ſtatim ibidem addita Dionyſii verba in ſui defenſionem: *Singula illa nomina de quibus locutus ſum, inſegregabilia à ſe invicem ſunt, nec dividi queunt. Patrem quum dico etiam ſine mentione Filii, Filium ſub Patris vocabulo indicatum volui; contra ſi in mentione Filii Patrem omiſiſſem, tamen ille ſub nomine Filii intelligi debuit. Sancti Spiritus mentionem feci, ſed ita ut pariter adjungerem, undenam ille, & per quem venerit; ſed iſti ignorant Patrem à Filio alienari non poſſe, & ſub Patris vocabulo primarium conjunctionis authorem contineri, & Filium*

Athanaſius Tom. 1. pag. 429.

à Patre quaſi domicilio diſgregatum non eſſe, eo quod Patris vocabulum hanc communionem indicet, & in Patris Filiique manibus eſſe Spiritum ſanctum; ſed ita ut neque à mittente, neque à ferente ſegregetur. Quì fieri igitur poſſet, ut cum iſtis nominibus utar, ſuſpectus habear, quaſi iſta ſeparari, dividique exiſtimaverim?

II. Fœdiſſimam à ſe calumniam ita propulſavit Dionyſius, conteſtatus ex tribus divinis perſonis quancumque commemoraſſet, eam ſibi mentem, eam fidem, eam ſententiam fuiſſe, ut in ea reliquæ duæ intelligerentur, tanquam individuè illi inexiſtentes, implicatæ, prorſuſque indivulſæ. At eo non contentus, mox luculentiſſimè declarat ejus fidei & doctrinæ rationem, quantum poteſt rei ſupra omnem rationem collocatæ ratio attingi. Nempe à nobis unitatem quæ indiviſibilis eſt, in Trinitatem dilatari; & Trinitatem, quæ diminui non poteſt, in unitatem conſummari. *Idem paulò pòſt addit, Hoc ſcilicet pacto unitatem quæ indiviſibilis eſt, in Trinitatem dilatamus: & Trinitatem, quæ diminui non poteſt, in unitatem conſummamus.* Verba Græca ita habent; οὕτω μὲν ὑμεῖς εἴς τε τῆς τριάδα συγκεφαλαιούμεθα. Paucis verbis illis Græcis totus hic Latinus contextus certiſſimè, ſed & breviſſimè continetur. Illud eſt enim *Recapitulare*, συγκεφαλαιοῦν; quæ diſtinctiſſima ſunt, in unitatem conſummare, citra confuſionem: ut rurſum poſſint in ſuam multitudinem dilatari.

Nazianz. Orat. 24. Tom. 1. pag. 430.

III. Ab his non diſcrepat Nazianzenus, ubi ait: *Caput autem ſermonis hoc ſit: cum Seraphimis divinam gloriam prædica, tres ſanctitates in unam dominationem contrahentibus, primamque eſſentiam hactenus indicantibus.* Κεφάλαιον τοῦ λόγου; Recapitulatio hæc eſt, *Seraphimis tres ſanctitates in unam dominationem contrahentibus*: vel unam dominationem, aut dominatricem Dei naturam in tres ſanctitates dilatantibus. συναγόντων τὰς τρεῖς ἁγιότητας εἰς μίαν κυριότητα. Unde & mox idem Nazianzenus ait à Paulo, qui in tertium Cœlum abreptus aliquando fuerat, quamlibet Deitatis perſonam promiſcuè nunc ante, nunc poſt alias; nunc ſejunctim, nunc conjunctim nominari; nonnunquam tres, aliàs unam, vel duas memorari: quòd ita præjudicatum ſit, una earum qualibet reliquas omnes & contineri, & intelligi, & nominari: quòd unum ineffabile & ſimpliciſſimum ſit tota illa Trinitas, ideoque nec Pag. 431. à ſeipſa quoquo modo poſſit ſejungi. *Sed eandem perſonam nunc prænumerans, nunc connumerans, nunc ſubnumerans: quorſum hoc? nempe ut naturæ æqualitatem oſtendat: nonnunquam etiam trium, interdum duorum, aut unius mentionem facit: tanquam videlicet reliquæ perſonæ ſimul ſequantur.*

Orat. 40. pag. 639.

Alibi verò idem Gregorius ita primùm quaſi præfatur, de divina natura, quæ lux ipſa eſt, ſumma & inacceſſa; quam nec mente, nedum ſermone aſſequimur; qui mundi intelligibilis Sol eſt, ex ſenſibili Sole utcunque conjectandus, purgatis tantùm oculis mentis contemplandus & amandus, atque amore ipſo magis magiſque manifeſtandus: ſibi uni comprehendendus; ſui luminis extra ſe in homines & Angelos pauxillulum effundens; in tres hypoſtaſes diſpenſatus & indiviſus; infinitam amplitudinem ſuam in unitate & identitate poſſidens; non copia opulentus, ſed unitate, & unius luminis effulgeſcentia. *Ac quidem Deus ſummum & inacceſſibile lumen eſt, quod nec mente percipi, nec verbis explicari poteſt; naturam omnem ratione præditam illuminans; hoc in intelligibilibus, quod Sol in ſenſibilibus; eò ſe magis contemplandum nobis præbens, quò accuratiùs animos purgaverimus; eo rurſus magis amandum, quò magis contemplati fuerimus; eò denique magis cognoſcendum, quò magis amaverimus.* Et ibidem confeſtim: *Seſe ipſe ſpeculans & comprehendens, ac perexiguè ad externa diffundens. Lumen porro hoc dico, quod in Patre & Filio & Spiritu ſancto conſideratur: quorum opulentia, naturæ identitas eſt, atque una eademque ſplendoris proſultatio.* Pulcherrima ſunt hæc Nazianzeni verba: *Quorum opulentia, naturæ identitas eſt:* ὧν ὁ πλοῦτος ἡ συμφυΐα. Hæc enim *opulentia*, illa ipſa eſt *copioſa magnitudo* unitatis apud Auguſtinum. Et rurſum τὸ ἓν ἔξαλμα τῆς λαμπρότητος, una eademque effulgeſcentia ſplendoris. Unus enim cùm ſit Sol, in radiorum lumen explicat & dilatat ipſe ſe; & per hoc radiorum lumen rurſus dilatat ſeſe in illam infinitam lucem, quæ ea pervadit, ad quæ radii non pertingunt. Hæc eſt illius unitatis dilatatio & magnificentia, ſive magnitudo; velut imago quædam Solis intelligibilis, qui multò præſtantiùs unitatem ſuam ſimpliciſſimam dilatat, & exporrigit in plures hypoſtaſes, velut in plura lumina, ex quibus unus tamen Sol, unum lumen exurgit, unum & immenſum.

IV. Non paulò ſplendidiora ſunt tamen hæc inferiùs Nazianzeni verba ad eandem Trinæ & tamen ſimpliciſſimæ unitatis intelligentiam, ſi qua ſperare id detur: *Trium infinitorum infinitam conjunctionem;* Ibidem pag. 668. *Deum unumquemque, ſi ſeparatim conſideretur; ut Patrem, ſic Filium; ut Filium, ſic Spiritum ſanctum; ſervata ſua cuique proprietate; Deum rurſus tria hæc, ſi ſimul cogitentur; illud, propter eandem eſſentiam; hoc, propter unum principatum. Vix unum animo concepi, cùm ſtatim tribus circumfulgeo. Vix tria diſtinguere incipio, cùm ad unum ſtatim ſublimis feror. Si unum quodpiam trium menti meæ ſe objiciat, id totum mihi eſſe videtur, atque implentur oculi, majorque etiam pars oculorum aciem fugit. Hujus magnitudinem comprehendere nequeo, ut ei, quod reliquum eſt, plus tribuam. Quod ſi rurſus tria hæc animi conſideratione contraxero, unum ſplendorem cerno, utpote qui lumen unitum diſtinguere, aut dimetiri nequeam.*

Tria ergo ſunt infinita, quæ videlicet infinitate ipſa ſua in unitatem coaleſcant naturæ. Quid enim non complectatur, quid extra ſe relinquat, quod infinitum eſt? Ideo ſtatim ſubditur infinita conjunctio, ſive unitas: πλημμὸν ἀπείρων ἀπείρον συμφυΐαν. Ipſa enim infinitas unum cogit eſſe, quod infinitum eſt. Si plura enim eſſent, ſingula utique finita eſſent, & eorum unumquodque tum reliqua excluderet, tum ab iis excluderetur. *Deus unuſquiſque ſi ſeparatim conſideretur, ſervata ſua cuique proprietate; Deum rurſus tria hæc, ſi ſimul cogitentur.* Deus ergo Pater, etſi ſeorſim unus conſideretur, duas alias hypoſtaſes in ſe continet, quia unus eſt unitate illa infinita, quæ univerſitas dicitur, & unum omnia eſt. Nec aliter de Filio, vel de Spiritu ſancto ſentiendum; quia & ipſe illa eadem unitas eſt copioſiſſimæ magnitudinis opulentia complectens omnia, adeoque tres etiam hypoſtaſes divinas complectens. *Illud propter eandem eſſentiam*, ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁμοούσιον, hoc eſt, unaquæque ſigillatim perſona Deus eſt, & totus Deus eſt, quia non alia eſt ejus unius ſubſtantia, quàm trium perſonarum, ſed ipſiſſima una eſt; ideo & in una qualibet Trinitas eſt. *Hoc propter unum Principatum:* τοῦτο διὰ τὴν μοναρχίαν. Hoc eſt, tres conjunctim perſonæ unus Deus eſt, quòd ad Patrem, ut ad principium & fontem totius Deitatis perſonæ duæ aliæ referantur, ut ab eo manantes, & ad eum recurrentes; qua de re infrà prolixiùs. *Vix unum animo concepi, cùm ſtatim tribus circumfulgeo.* Unicuilibet enim earum perſonarum inſunt reliquæ duæ; ut ne cogitari quidem ferè poſſint, quin omnes ſtatim animo occurſent. Ecquis enim Patrem cogitaverit ſine Filio, aut Filium ſine Patre? Ecquis Spiritum ſine ſpirante, vel ſpirantem ſine Spiritu? In uno ergo quolibet tres adſunt, inſuntque. *Vix tria diſtinguere incipio, cùm ad unum* *ſtatim ſublimis feror*. Illa quippe Trinitas ita Trinitas eſt, ut non ſit numerus: ut ſit etiam unitas & ſimplicitas: ut non ſit niſi amplitudo, magnitudo, & dilatatio inviolabilis Unitatis. *Si unum quodpiam trium menti meæ ſe objiciat, id totum mihi eſſe videtur; atque implentur oculi, majorque etiam pars aciem oculorum fugit*. Exempli gratia, ſi Pater occurrat animo, veriſſimè unus ille id totum eſt; tum quòd tota in eo Deitas ſit, tota ſummæ Unitatis opulentia; tum rurſus quòd in Patre etiam & ſit & cernatur Filius ac Spiritus ſanctus; itaque ſolius Patris cogitatione & lumine ſic totus impletur mentis oculus, ut nec id totum capiat, nedum aliud quid ſimul capere poſſit. Ita habet res & de Filio & de Spiritu ſancto. *Hujus magnitudinem comprehendere nequeo, ut ei, quod reliquum eſt, plus tribuam*. Hoc eſt, Ne totam quidem magnitudinem Unitatis in perſona Patris capere ſufficio: non ergo in mentem venire poteſt, ut quod Patri defuerit, id duabus aliis tribuam Perſonis; quin Patrem video omnia anticipaſſe in ſeipſo, ut ne cogitari quidem poſſit ſupereſſe aliquid, quod aliis Perſonis ſigillatim adſcribatur; cùm has ipſas Perſonas Pater in ſeipſo prægeſtet, quia ex ſeipſo in ſeipſo effundit. Id enim etiam perſuadet Unitatis infinita magnitudo. *Quod ſi rurſus tria hæc animi conſideratione contraxero, unum ſplendorem cerno, utpote qui lumen unitum diſtinguere aut dimetiri nequeam*. ὅταν τὰ τρία συνέλω τῇ θεωρίᾳ, μίαν ὁρῶ λαμπάδα, οὐκ ἔχων διελεῖν, ἢ μετρῆσαι τὸ φῶς ἑνιζόμενον, Hoc eſt, cùm vel maximè enitor tres Perſonas conſiderare, tres enim certiſſimè ſunt, non poſſum quin ſtatim unitas trium ſimpliciſſima impleat totamque occupet mentem meam; eſt enim illa Trinitas ipſamet unitas, ſed opulentiſſima: ipſamet ſimplicitas, ſed copioſiſſima; itaque quodcumque in his contuitus lumen fueris, ſi cætera inde abſcindas lumina, jam ipſum, jam divinum non erit lumen.

V. Etſi hanc unam ſcripſiſſet orationem Nazianzenus, jure merito *Theologi*, ac præſtantiſſimi Theologi nomine donandus fuiſſet. Unum ſupereſt quod ex eo addam, ubi ait ineptiſſimè Apollinarium Soli, radio, ſplendori comparaſſe Patrem, Filium & Spiritum ſanctum; ita ut magnus eſſet Spiritus ſanctus, major Filius, maximus Pater: quod non aliud erat, quàm ſcalam fabricare Deitatis, qua non ipſe ad eam conſurgeret, ſed ab ea in præceps delaberetur. Nec enim Deo majus eſſe quidquam poteſt; nec verò Deus habendus, quo majus quidquam vel eſſe, vel cogitari poteſt. Nec in Deo gradus eſſe poſſunt, nihilo plus quàm in unitate. Unitas enim jam non eſt, ſi ne æqualitas quidem ſit. Unitatis copioſa magnitudo & infinitas non eſt, ubi aliquid minus eſt, vel ubi etiam magnum quid eſt, ſi ſuperſit quod ſit maximum. *Illud ſcire neceſſe eſt, Apollinarium, quamvis Deitatis nomen Spiritui ſancto dederit, vim tamen Deitatis minimè cuſtodiiſſe. Siquidem ex magno, & majori, & maximo, hoc eſt, ex Spiritu ſancto, & Filio, & Patre, tanquam ex ſplendore, & radio, & Sole, Trinitatem conſtituere, quod quidem in illius libris apertè ſcriptum eſt, Deitatis ſcala eſt, non in cœlum ſubvehens, ſed è cœlo dejiciens*. Orat. 41. pag. 744.

VI. Propè aberat ab hac doctrina Iſidorus Peluſiota, cùm hæc ſcriberet: *Minimè quidem oportet, divinitatis naturam Judæorum more in unum Deum ac Patrem contrahere, verùm in ſanctam atque ejuſdem eſſentiæ Trinitatem quaſi dilatare. Siquidem perſonarum qualitatem atque hypoſtaſeon proprietatem diſtinguentes, per eſſentiæ identitatem, eam rurſum in unum Deum contrahimus*. L. 1. Ep. 142. pag. 188. Judaicæ ergo penuriæ eſt Deitatis naturam in unum Deum ac Patrem contrahere: τῆς θεότητος φύσιν συστέλλει: Chriſtianæ & fidei & magnanimitatis eſt eam in ſanctam & conſubſtantialem Trinitatem quaſi dilatare: κατευρύνειν ὥσπερ εἰς ἁγίαν, καὶ ὁμοούσιον τριάδα. Hæc dilatatio unius Deitatis in Trinitatem, illa ipſa eſt magnitudo, opulentia, infinitas Unitatis divinæ; hæc contractio ipſiſſima eſt trium Perſonarum in unitatem ſimpliciſſimam copulatio.

Sed longè præclarior eſt proxima Peluſiotæ Epiſtola, ubi illud primùm teſtificatur, quando unus dicitur Deus, non ad unitatem, quæ numerorum exordium eſt, ſpectari: ſed ad Trinitatis myſterium: *Nam qui unum Deum eſſe dicit, non ad unitatis numerum, verùm ad Trinitatis myſterium concurrit*. Epiſt. 143. Tum multis ille probat uſque adeo unius & trinæ Deitatis doctrinam in veteri etiam Teſtamento commendari, ut & Philo Judæus ita profeſſus ſit, & ea de cauſa genti ipſi Judaicæ bellum penè indixerit. De hac Philonis doctrina prolixè à nobis ſuo loco infrà diſceptabitur. Unum hìc illud ex eadem Epiſtola adjiciam, ubi ait Iſidorus, Gentilium eſſe plures in Deo naturas, eaſque pugnantes comminiſci; Judaicum eſſe unam Deo hypoſtaſin, ſeu Perſonam tribuere. At Deitatem in ſanctam Trinitatem dilatare, πλατύνειν: & ſtatim hypoſtaſes in unam ſubſtantiam colligere, τὰς ὑποστάσεις εἰς μίαν οὐσίαν συνάγειν, id ſanum & certiſſimum eſſe dogma: *Etenim varias ac diſſidentes naturas docere, Gentilium eſt: unam autem Perſonam, ſeu hypoſtaſin, Judaicum. At Perſonas in ſanctam Trinitatem dilatare, atque in unam eſſentiam colligere, rectiſſimum ac veriſſimum dogma eſt*. Pag. 190.

VII. Hanc unius trinæque Deitatis opulentiſſimam ſimplicitatem, ſimpliciſſimam opulentiam luculento carmine, ſive hymno ita proſecutus eſt Syneſius Epiſcopus Cyrenes. Vide ut primùm Patrem deſcribat, tum devolvatur ad Filium, & poſtremò tandem ad Spiritum ſanctum, non tanquam gradus aliquos percurrens alios aliis ſuperiores; ſed tanquam multiplices ſimpliciſſimæ Unitatis ſinus evolvens, & unius ſummæ Unitatis opulentiam explicans in tres Unitates effuſam. *Ille quidem ex ſe ortum Principium, Gubernator paterque rerum omnium; ingenitus, excelſa ſuper cœli cacumina. Immortali gloria lætus Deus conſtanter ſedet, unitatum unitas ſancta, monadumque monas prima: ſimplicitates ſummitatum quæ junxit, & peperit ſuperſubſtantiali partu: unde ipſa proſiliens per primigeniam formam unitas, ineffabilem in modum diffuſa, trinam adepta eſt vim. Superſubſtantialis vero fons coronatur pulcritudine prolis, quæ ex centro profluxit, & circa centrum volvitur*. Syneſius Hymno 1. Pag. 314.

Quando Patrem vocat Syneſius *Unitatum unitatem* ſanctam, ſeu *Monadum monadem* primam, id inſinuat, ab Unitate quæ Pater eſt manaſſe Unitatem ſecundam, manaſſe & tertiam: ita enim ille Unitatum Unitas eſt, quia duas ex ſe fundit Unitates, & effuſas rurſus ad ſe conſtringit. Quod idem mox confirmat, ubi ait eundem Patrem *peperiſſe ſuperſubſtantiali partu, & junxiſſe ſimplicitates ſummitatum*: illud ſimiliter declarat, Filium & Spiritum ſanctum ſummas eſſe ſimplicitates, quæ ex Patre ſuperſubſtantiali proceſſione manent, & eidem ſibique mutuò conjunctiſſimæ permaneant. Nullæ hìc ergo multitudines ſuſpicandæ ſunt; non ſunt hìc niſi unitates, monades, ſimplicitates, quæ non poſſint non eſſe quod ſunt, unitates, ſimplicitates, numeri & multitudinis expertes. Nec enim explicatio Unitatis aliud eſſe poteſt, quàm Unitas. Denique ſubdit Syneſius, Primam illam Unitatem proſilientem per Primigeniam formam, hoc eſt, per Verbum, quæ forma formarum eſt omnium princeps, & primigenius Patris partus; proſilientem, inquam, non tantùm in hanc formam, ſed & per eam, nimirum ad Spiritum uſque ſanctum: ita efficere, & præſtare, ut Unitas ineffabili modo ſeſe diffundens in Trinitatem evadat: μονὰς ἄρρητα χυθεῖσα,

κελκόκρικόρυμβον ἔχειν ἀλκάν. Poſtremò tandem, ut ait Syneſius, *Superſubſtantialis fons Pater coronatur pulcritudine prolium, Filii & Spiritus ſancti: quæ ex centro profluxerunt, & circa centrum volvuntur.* ὑπερούσιος δὲ παγὰ, στέφεται κάλλει παίδων ἀπὸ κέντρου θορόντων, περὶ κέντρον τε ῥυέντων.

Qua deſcriptione rei ſummæ & incircumſcriptæ non video quid luculentius optari poſſit, ubi Pater exhibetur uti fons ex ſeſe in ſeſe manans, atque adeo ſua hac fœcunditate opulentiam ſuam explicans, ut nihil officiat unitati, cùm hic ipſe fons ſumma ſit Unitas. Luculentiſſima ſunt & iſta inferiùs ejuſdem Syneſii, Patrem primò ita ſalutantis: *Quid enim non tuum ô Rex, Patrum omnium Pater, Pater tui ipſius, Ante-pater, Sine patre, Fili tui ipſius, Unitas unitate prior?* Hæc ad Patrem pertinent, nec ab unitatis ratione recedunt. Nam qui Unitas prima & ſumma eſt, is Pater Patrum, Principium Principiorum eſt. Pater ſui ipſius non temerè dici debet, nec id forſan dixit Syneſius, quando ab eo dicitur αὐτοπάτωρ: ſed illud potiùs, ut non ab alio ſit, ut ingenitus ſit. Sed de eo uberiùs infrà. Unitas unitate prior aptiſſimè dicitur, ut qui prima Unitas ſit, à nulla manans alia, & à qua manant aliæ, ἐν ἑνὸς πρότερον. Hymno 3.

Minimè autem prætereunda ſunt, quæ paulò pòſt vel Trinitati, vel Patri maximè canit Syneſius: *Fons fontium, Principium principiorum, radicum radix: unitas es unitatum, numerorum numerus; intelligentia & intelligens, & quod intelligi poteſt, & ante id quod poteſt intelligi. Unum & omnia, unum autem omnium, & unum ante omnia, ſemen omnium, radix, & ſummus ramus, natura inter intelligentias, fœmina & mas.* Ibid. p. 322.

Fons fontium, Principium principiorum, παγὰ παγῶν, ἀρχῶν ἀρχὰ, perſpicuè Pater eſt, à quo manant Filius & Spiritus ſanctus, qui & ipſi ſuo peculiari modo Fontes & Principia ſunt; perinde ut Unitates ſunt, ab illo fluentes, qui *Unitas Unitatum* eſt, *Radicum Radix*. Nam & in ipſa Deitate Filius Principium eſt & Radix Spiritus ſancti, & extra Deitatem Radix & Principium omnium eſt Spiritus ſanctus. *Numerus numerorum*, *Unitas & Numerus* aptiùs dicetur, non Pater, ſed beata illa Trinitas, quam Unitas prima ſuo ſinu complectitur. Etſi enim numerus non ſit, imò nec Unitas illa ſit, à qua numeros auſpicamur: illius tamen imitationes & participationes ſunt numeri noſtri, quos & quibus familiare nobis eſt numerare. Jam illud, *Intelligentia & intelligens, & quod intelligi poteſt, & ante id quod poteſt intelligi*, perſpicuè illa ipſa eſt Trinitas, quanquam & Pater dici poſſit, νοῦς, καὶ νοερὸς, καὶ τὸ νοητὸν, καὶ πρὸ νοητοῦ, *mens, & intelligens, & intelligibile, & ſupra intelligibile*. Eſt enim pater, eſt tota Trinitas, mens & intelligentia ſui ipſius, & intelligibilis, & tum ſupra mentem, tum ſupra intelligibile; propterea quòd eſt Unitas ſimpliciſſima: cùm & mens & intelligentia & intelligibile multitudinem jam quandam videantur ſonare. Ideo & ſtatim ſubjicitur, *Unum & omnia, unum autem omnium, & unum ante omnia*. Unum enim illud ſummum unum quidem eſt, ſed ampliſſimum, opulentiſſimum, infinitum, omnia in ſe complicans, omnia uno ſuo conſtringens, omnia antecedens, ut quod omnia ſuæ ex Unitatis ſinu effuderit, effundatque jugiter. Ideo & mox dicitur *Semen omnium*, σπέρμα τῶν πάντων. Ita enim res habet; non omnia ſolùm unitatis participationem aliquam obtinent: ſed etiam, ſed multò etiam magis Unitas ipſa res & naturas omnes in ſe continet, & extra ſe effundit. Ubique enim principatur Unitas; multitudo verò principari & dominari nec ſolet, nec poteſt. Denique Patri hæc aptiſſimè concinunt, *Radix & ſummus ramus*, Principium nempe & ſummitas divinarum hypoſtaſeon, unde & Major jure ſuo dicitur, ut infrà elucidabitur, quanquam illi coæquales & coævæ ſint duæ hypoſtaſes aliæ, quæ ab eo procedunt. *Natura inter intelligentias* φύσις ἐν νοεραῖς; propterea quòd cùm naturæ corporeæ aliæ alias procreent, naturæ intellectuales id non habent, ut & ipſæ aliæ alias gignant; in ſumma Deitate tamen generatio, natura, nativitas eſt Filii à Patre, proceſſio Spiritus ſancti ab utroque. Fœmina & mas à Syneſio audaculè dicitur Pater, quòd ſolus Filium gignat, & in ſuo geſtet ſinu.

VIII. Quàm pulcrè autem rurſus & hæc ibidem in Patrem, & in totam quodammodo Trinitatem dicuntur: *Myſtica autem Mens hæc atque illa dicit, profunditatem ineffabilem circa ducens choreas. Tu es quod parit, tu es quod paritur: tu qui illuſtras, tu qui illuſtraris: tu qui appares, tu qui occultaris propriis fulgoribus: Unum & omnia, unum in teipſo, & per omnia.* Ibidem. Mens enim Pater eſt, quæ omnia dicit, quæ Filium dicit, & dicendo generat: per Filium dicit & Spiritum ſanctum, quem ſancti Patres infrà nobis affirmabant eſſe Verbum Filii, ſicut Filius Verbum eſt Patris. Ita Pater Mens dicit hæc & hæc: Filium, & Spiritum: atque ita beata illa Trinitas choreas ducit circa profunditatem ineffabilem; βυθὸν ἄρρητον ἀμφιχορεύων, id eſt, circa Patrem, qui fons eſt totius Deitatis. Ad Patrem autem & Filium, unum Deum ambo, pertinet quod ſequitur, *Tu es quod paris, tu es quod paritur; tu es qui illuſtras, tu qui illuſtraris*. Illud verò, *Tu qui appares & qui occultaris propriis fulgoribus*: quàm verè, quàm ſplendidè dicitur de Solis illius intelligibilis lumine, lumen ex ſe fundente, & rurſus cum hoc ſuo lumine lumen tertium effundente, atque hac luminis immenſa vi & manifeſtante ſeipſum, & occultante. *Unum & omnia, unum in teipſo, & per omnia:* hæc rurſus eſt Unitatis magnitudo & infinitas, ut citra ſimplicitatis ſuæ detrimentum, & omnia ſit, & in ſeipſa tres hypoſtaſes contineat, colligatque, & naturas extra ſe omnes non effundat tantùm ex ſe, ſed & ad ſe revocet, recolligatque.

Vide jam quæ ſequuntur: *Tu enim effuſus es, ineffabili modo nate, ut Filium pareres, inclytam Sapientiam, rerum omnium opificem. Profuſus autem manes individuis ſectionibus obſtetricatus. Cano te Unitas, cano te Trinitas. Unitas es, Trinitas quum ſis: Trinitas es, unitas quum ſis. Quæ autem intellectu percipitur ſectio, indiviſum adhuc, quod diviſum eſt, tenet.* Malim equidem illud, σὺ γὰρ ἐξεχύθης ἀρρητοτόκε, ita interpretari *Tu enim effuſus es, ineffabili modo generans;* id enim flagitant, quæ ſequuntur, *Ut Filium pareres*, ἵνα παῖδα τέκῃς, *inclytam Sapientiam, rerum omnium opificem*. Itaque Pater ibi compellatur, qui ineffabiliter effudit ſeſe, ut unitas effundit ſeſe, ut aliam generet unitatem; ita ut quodammodo ſectio ibi fiat, ut ſit alterius ab altero nativitas; ſed individua ſit ea ſectio, quòd mera ea ſit unitatis ſummæ propagatio in ſeipſam. Id prorſus ſignificatur his verbis de eodem Patre: προχυθεὶς δὲ μένεις ἀτόμοισι τομαῖς μαιευόμενος. Unde & ſtatim ſubjicitur, *Cano te unitas, cano te Trinitas*. Ut enim unitas opulentiam ſuam explicet citra ſui diſpendium, ita illam ſecari, dividi, vel potiùs diſtribui & dilatari opus eſt, ut indiviſa ſit diviſio, individua ſectio, ἄτομοι τομαί. Procul inde abſunt naturæ & diviſiones materiales; propiùs abſunt intellectuales, ubi quæ dividuntur, longè maximam partem retinent ſuæ unitatis; quantò ergo major unitatis in Deo majeſtas? *Quæ intellectu percipitur ſectio, indiviſum adhuc tenet, quod diviſum eſt.*

CAPUT V.

Deum eſſe unitatem ipſam ſummè fœcundam, nec imparis ſibi prolis fœcundam. Ex Patribus Græcis.

I. Ex Athanaſio Divinitas unitas eſt & plenitudo; ideo Una & Trina eſt.

II. Ex eodem ut Pater & Filius duo ſint, & non ſint.

III. De eodem rurſus ex Athanaſio.

IV. Ex Nazianzeno luculentiſſimè de unitatis opulentia & dilatatione, ſeu motione in Trinitatem.

V. Ex eodem cur unitas ſe movens ac diffundens ad Trinitatem progreſſa ſit, non ulteriùs.

VI. Eadem rurſus Nazianzeni doctrina inculcatur.

VII. Horum rurſus confirmatio ex eodem Nazianzeno.

VIII. Nazianzeno aſſentitur Baſilius, etſi duos numero dici poſſe annuat, Patrem & Filium.

IX. Ex eodem ut numerari poſſint, ut non poſſint tres hypoſtaſes divinæ; ut citra diſpendium unitatis numerentur.

X. Antedicta confirmantur ex Dionyſio, & ex Pachymere.

I. CONcatenata, ut vides, & contexta hæc ſunt antedictis. Athanaſio una eſt & plena Divinitas; unitas & plenitudo Deitatis in Patrem & Filium extenditur, à Patre in Filium influens. Nec enim unitati illi competere poteſt, ut ſterilis ſit, cùm plenitudo ſit; nec plenitudini, ut dividatur, cùm unitas ſit. Patris ſubſtantiam non ex parte accipit Filius, quia ejus ſubſtantiæ dos propria & natura eſt, ut plenitudo & infinitas ſit. Deus unus, primus & ſolus eſt; ſed cùm illa ûnitas plenitudo ſit, non ex parte, ſed ſeſe ut eſt effundens; qui inde generatur Filius, Deus, unus, primus, & ſolus ipſe eſt, quia tota eſt Deitatis paternæ plenitudo. Athanaſius Orat. 4. contr. Arian. pag. 255. *Non autem ex parte aliqua forma Deitatis conficitur, ſed ex integra Deitate Patris, eſſentia Filii conſurgit, & ſolidus Deus: ideoque, quum par eſſet Deo, non rapinam arbitratur, eſſe ſe æqualem Deo.* Et infrà: *Unus enim ſolus Deus & primus eſt. Neque ea ad demolitionem Filii referuntur, abſit: eſt enim ille ipſe in uno primo & ſolo, ut unius, ſolius, & primi unicum Verbum, ſapientia & ſplendor. Eſt autem ipſe & primus & plenitudo prima & unica Deitatis, in totum interim ipſe plenus ac integer Deus.* ἐστὶ καὶ πρῶτος, καὶ αὐτὸς πλήρωμα τῆς τοῦ πρώτου καὶ μόνου θεότητος.

II. Unitas enim cùm partes non habeat, aut tota & eadem habetur, aut non habetur; ſine ſua plenitudine non habetur. Vide autem, ut idem Athanaſius ſic unum & unum Patrem eſſe & Filium prædicet, ut dualitatem non admittat; aut ſi admittat, mox retractet; ut duos numero eſſe fateatur, ſed ita ut unum ſubſtantia ſint. Ita enim ipſi quidem in ſubſtantia ſua duo non ſunt, ſed unum; duo autem à nobis dicuntur, duo numerantur, quia id noſtræ infirmitati indulgetur, naturam inenarrabilem narranti. En verba Athanaſii in Pag. 511. Oratione adversùs Sabellianos: *Habes igitur Filium, habes Patrem, ne extimueris dualitatem: natura enim diſtincti non ſunt: neque item, qui de duobus loquitur, abalienat genitum à genitore. Neque ob alteram illam inſaniam, qua dicunt, Unam non poſſe eſſe duorum Deitatem, ideo nefas dictu exiſtimaveris, unum eſſe Deum, quia & Pater qui unus eſt, ſit Deus; & Filius qui alter eſt, ſit Deus; quum ille utpote Filius, identitatem habeat cum Patre, ipſe interim tamen Pater non eſt, ſed unitus natura cum Patre, ut duos quidem numero eſſe, unam tamen in ambobus perfectam eſſentiam conſtituas. Duos autem non bifidos ex duabus partibus: ſed duos prorſus integros, eo quod integer ſit & perfectus Filius ex integro & perfecto Patre, character paternæ ſubſtantiæ.*

Perſpicis, ut Patrem & Filium agnoſcat, dualitatem deprecetur; quòd in ſumma & principe unitate unum ſint omnia, eoque dualitas non facilè admittatur. Quippe ubi natura, ubi ſubſtantia una eſt, & ſummè una eſt, dualitas non eſt. Fatetur numero duos eſſe, ſed unam amborum perfectam eſſentiam; eam porro eſſe perfectionem & integritatem, & unitatem amborum, ut nihil ſit in Patre, quod non manet in Filium: nihil in Filio, quod non manet à Patre: ita quippe neceſſe eſt, quando unitas ab unitate manat, quando unitas ſeſe qualis quantaque eſt effundit & dilatat. Id valent illa Chriſti verba, *Ego & Pater unum ſumus. Ego in Patre, & Pater in me eſt. Qui videt me, videt & Patrem.* Ex ſummæ unitatis fœcunditate & prole, manifeſtiſſimè id totum elucescit, Pag. 512. Unde paulò pòſt Athanaſius, *Quì igitur in genitore genitus? aut rurſus genitor in genito? quomodo ille in iſto? aut iſte in illo? Quoniam iſte talis eſt qualis ille, & ille talis qualis iſte; atque ita fit ut duo unum ſint, eò quòd non divarient, neque disjungantur, neque ſub alia ſpecie, aut ſub diverſo charactere Filius intelligatur; ſed quòd Deus ſit quemadmodum & Pater.*

III. Et rurſum non multò pòſt, ut Pater & Filius, unitas & partus unitatis, dici potiùs debeant unus & unus, quàm duo, vel dualitas. Cujus rei ſanè permira illa, ſed tamen expeditiſſima ratio ab Athanaſio ſtatim ſuggeritur, quòd unitas à ſeipſa non deficit, fœcunditate ſua non perimitur: non obſcuratur, ſed illuſtratur; non dividitur, atque ita nec dualitas fit, ita enim perimeretur. Univerſa plenitudo Deitatis & unitatis, ita eſt in Patre, ut ſit & in Filio: & viciſſim ſic in Filio, ut & in Patre: propterea quòd non poſſit vel unitas eſſe, niſi plenitudo ſit; nec plenitudo eſſe, niſi unitas ſit. *Igitur in Patre Filium eſſe, & Patrem in Filio, hoc nihil eſt aliud, quàm illum qui ex Deo genitus eſt, naturaliter talem eſſe, qualis eſt genitor Pater, eumque oſtendere, Paternam formam in ſe, & ſe viciſſim oſtendi in Paterna ſubſtantia: Unus igitur & unus; dualitas, non diviſa eſt natura, quum ſit indeficiens ad ſuam integritatem. Univerſa enim plenitudo & integritas Deitatis eſt Pater, ut Pater: univerſa item plenitudo Deitatis eſt Filius, ut Filius: quandoquidem amborum una forma intelligitur, quæ integrè ſe in utroque & ſolidè exhibet.* Ibidem pag. 513. Ideo & fidentiſſimè ſic mox pronunciat ſanctus Pater, fruſtra de unitatis amore & tuitione ſeſe jactare eos, qui infeſti ſunt catholicæ de Trinitate doctrinæ. Unitas enim qualiſcunque demum, quæ Trinitati hypoſtaſeon non poteſt ſociari, illa Judaica, jejuna, imperfecta & ſterilis unitas eſt, & ad extremas quaſdam anguſtias arctata. Vel in ipſis enim naturis creatis, ſive corporeis, ſive incorporeis, bifariam unum dicitur; unum egeſtate & privatione omnium, aut penè omnium, longiſſimè diſſitum ab eo quod univerſitate unum eſt. Unus eſt mundus, unus eſt Sol, ſui generis univerſitate. Unum eſt animalculum quodlibet & pulviſculi granum, ſed egeſtate unum eſt. Unus eſt Deus univerſitate, quia unum omnia eſt, nec ejus unitatis amplitudini pugnat, ut hypoſtaſibus trina ſit. *Nullus igitur repudians hanc Trinitatem, unitatem exiſtimet ſe invenire poſſe, ſed in Trinitate unum exiſtimet.* Pag. 513.

IV. Ab hac Athanaſii doctrina non recedebat Gregorius Nazianzenus, ex quo non pœnitebit hæc primùm decerpſiſſe, tum poſtea paulò accuratiùs expendiſſe: *At ego Deitatis principium temporis expers, inſeparabile, atque infinitum ſtatuens,* Orat. 11. pag. 209. 210. *& principium, & ea, quæ à principio manant, pari honore proſequor: illud, quia talium eſt principium; hæc, quia tali modo, & talia, & ex tali, nec tempore, nec natura, nec cultu & vene-*

ratione diſtincta; unum diviſim exiſtentia, & conjunctim diviſa, dictu licèt mirum: non minùs ob relationem, quam inter ſe habent, laudanda, quàm unumquodque per ſe acceptum & intellectum; perfectam ex tribus perfectis Trinitatem, unitate nimirum ob divitias mota, binario autem ſuperatu; propterea quod Deitas ſupra materiam & formam ſit, ex quibus corpora conſtant: Trinitate verò propter perfectionem definita; hæc enim prima binarii compoſitionem ſuperat, ut nec Deitas anguſta maneat, nec in infinitum diffundatur. Illud enim parcum ac jejunum: hoc confuſum. Illud Judaicum prorſus: hoc Ethnicum, ac multorum Deorum cultum redolens.

Principium Deitatis Nazianzeno Pater eſt, θεότητος ἀρχὴ: quæ à Principio manant, *τὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς*, Filius & Spiritus ſanctus. Tria illa unum diviſim exiſtunt, *ἓν ὄντα διῃρημένως*: & conjunctim diviſa ſunt, *καὶ διαιρούμενα συνημμένως*; ſummæ venerationis cultu proſequenda ſunt, tum propter relationem quam inter ſe habent, ut omnino ſejungi non poſſint: tum ſigillatim etiam & ſejunctim ſpectata. Nec enim in eis niſi una, ſumma, & ſimpliciſſima unitas eſt, eadem in tribus, eadem in uno trium quolibet; eadem inquam, & perfecta & tota. Nec enim aliter unitas ſumma & opulentiſſima eſſet. Ita *perfecta eſt ex tribus perfectis Trinitas; τριὰς τελεία ἐκ τελείων τριῶν*. Scilicet *Unitate ob divitias mota: μονάδος μὲν κινηθείσης διὰ τὸ πλούσιον*. Hoc ipſum illud eſt Auguſtini effatum, à quo exordium duximus hujus noſtræ de Trinitate Commentationis: Trinitatem exurgere divinarum hypoſtaſeon ex copioſa unitatis magnitudine. Quod autem ait Nazianzenus, ob divitias motam eſſe unitatem, hoc ipſum eſt quod ſupra jam non ſemel ex aliis Patribus audivimus, dilatatam eſſe unitatem, & ita adſplenduiſſe Trinitatem. Motione enim res quælibet dilatatur, dilatatione movetur & fundit ſeſe.

V. Si quæras autem quare unitas ſeſe movens, atque ita ad dualitatem progreſſa, non ibi rurſus conquieverit, ut jam hypoſtaſes eſſent duæ, nec plures eſſent, Pater & Filius? Reſpondet Nazianzenus, non ut rationem & cauſam tam ineffabilis arcani nobis aperiat, ſed ut ne illaudatum illud arcanum prætermittat; quando jam illud animadverſum à nobis eſt, hymnos hos eſſe potiùs, quàm ſermones noſtros de Deo uno & trino. Reſpondet inquam Nazianzenus, Dualitate deſignari naturas materiales & diviſibiles, quæ materia & forma conſtant, binarioque ſuo diviſioni & interitui obnoxiæ ſunt. Ideo unitatem ſeſe moventem ac dilatantem progreſſam eſſe ultra binarium, adeoque ad Trinitatem pertigiſſe, quæ jam perfecta, & indiviſibilis eſt. Certè vel illi ipſi qui de numeris olim accuratiſſimè ſcripſere, Ternarium præ cæteris admirati ſunt. Addit denique ſanctus Doctor, æquum pulchrumque fuiſſe, ut in plures hypoſtaſes ſe dilataret unitas, non ut in infinitum multiplicaretur. Parcum enim & jejunum eſſe, ac Judaicum, intra unam cohiberi perſonam: ſuperfluum autem, confuſum & gentilitium in plures pluresque effundi. Quæ mihi quidem videntur à Gregorio dicta, non quo plenam nobis hic intelligentiæ lucem accenderet; ſed ut quod etiamſi tantùm probabile & plauſibile mens humana parturit, idquoque Deo conſecraret: gnarus alioqui trium non amplius perſonarum prædicationem traditionemque invaluiſſe jam inde ab humani generis ortu, ut infrà declarabitur: nec de rationibus & demonſtrationibus ad id excogitandis magnoperè laborandum eſſe. Poſtquam enim declaratum eſt certiſſimis rationibus, unitatem illam ſummam, quæ Deum maximè decet, & quæ conſtantiſſimè Deus ipſe eſt, non ſolam, non ſolitariam, ſed ampliſſimam & opulentiſſimam eſſe, in ſuo etiam ipſius ſinu, & in duas ſaltem perſonas dilatari: jam facillimè acquieſcit ſobrius & cordatus quiſque, ut non plures in ea eſſe quàm tres perſonas, Scripturæ, Traditioni, conſenſioni aſſentiamur Eccleſiarum & antiquiſſimæ & univerſali.

VI. Audiendus rurſum nobis eſt & commentandus Gregorius: *Ego contrà unam vocem, eamque brevem & compendioſam, habeo; Trinitas verè Trinitas eſt, fratres. Trinitas porro non diverſarum rerum enumeratio eſt. Quid enim alioqui prohibeat, quin & decadem, & centuriam, ac myriadem nominemus, ſi cum tot numeris componatur? multa quippe, multòque his plura in numerum cadunt: ſed æqualium & honore parium complexio, nomine ſcilicet ea quæ natura unita ſunt, connectente: nec, quæ ſolutionem neſciunt, per dilabentem numerum diſſipari ſinente. Sic ſentimus, ſic animo affecti ſumus, ut, quam relationem atque ordinem hæc inter ſe habeant, Trinitati ipſi ſoli, ac purgata mente hominibus, quibus vel in hac vita, vel in poſterum Trinitas id patefecerit, noſcendum relinquamus.* Audis Trinitatem verè Trinitatem eſſe, atque ideo rerum diverſarum enumerationem non eſſe, ſed æqualium & honore parium complexionem. Nec enim Trinitas illa numerus eſt, ſed unitas explicata. Hinc illa trium æqualitas, conſubſtantialitas, coæternitas, idemtitas. Niſi enim hæc adſint, jam numerus erit; jam disjungi à ſeipſa, jam diſpergi, ac ſeparari poterit. Hæc ut capiantur, & amplitudine quadam mentis, & puritate opus eſt. Cùm ſe dilatet enim divina unitas, quidni & mens noſtra illi utcunque intelligendæ & capiendæ ſeſe dilatet? Ut ſe dilatet autem, opus eſt, ut creata omnia, creatorumque omnium imagines à ſe ejiciat, quòd nihil horum ſatis aptari Deo poſſit. Porro hæc ipſa creatarum omnium imaginum ejectio, ut Deo uno impleatur mens, illud ipſum enimverò eſt, quod puritas mentis dicitur.

Ibidem pag. 211.

VII. Huc quoque pertinent, quæ alio loco habet idem Nazianzenus: *Deum porro cum dico, uno eodemque triplici lumine perſtringamini: triplici quidem, quantum ad proprietates, ſive hypoſtaſes, ſi cui hoc verbum magis arridet, ſive Perſonas; neque enim de vocabulis diſſidebimus, quandiu ſyllabæ ad eandem ſententiam ferent: uno autem, quantum ad ſubſtantiæ, hoc eſt divinitatis rationem. Diſtinguitur enim indiſtinctim, ut ſic loquar, & diſtinctim connectitur. Unum enim in tribus divinitas eſt, & tria unum, ea, inquam, in quibus divinitas eſt; vel, ut magis propriè dicam, quæ Divinitas eſt. Exceſſus autem ac defectus miſſos faciamus; nec per unionem confuſionem, nec rurſus per diviſionem ſejunctionem efficientes. Æquo enim intervallo à nobis abſint, & Sabellii contractio, & Arii diviſio; mala ex diametro oppoſita, & impietate paria. Quid enim neceſſe eſt Deum vel malè connectere, vel ad inæqualitatem ſcindere?*

Orat. 8 pag. 69

Eſt igitur non tantùm Trinitas, ſed & Deitas unum idemque triplex lumen: *ἓν φῶς καὶ τρία*. Tres enim vel proprietates, *ἰδιότητες*, vel hypoſtaſes, vel Perſonæ, *πρόσωπα*; cùm tres hæ voces promiſcuæ habendæ ſint: Tres, inquam, Perſonæ unitate naturæ conſtringuntur, ſive hanc Deitatem, ſive Subſtantiam dicas. Ea verò & diſtinguitur indiſtinctè, & diſtinctim connectitur. Unum enim in tribus divinitas eſt, & tria unum. Quæ omnia eodem vergunt, ut unitas capiatur, quantum dabitur, & ſuæ ſimplicitatis retinentiſſima, & in tres Perſonas ſeſe dilatans. Sabellius eam dilatationem non capiebat, ideoque tres Perſonas in unam contrudebat. Arius eam unitatem non ſapiebat, ideo in ſinum Deitatis etiam diſpares & creatas Perſonas intrudebat. Unitas ut ſe dilatet, & pluribus Perſonis opus eſt; & ut Unitati hæc dilatatio non officiat, conſubſtantiales ſint hæ Perſonæ, neceſſe eſt. Ita enim Deus nec malè connectitur, quod audebat Sabellius: nec ad inæqualitatem ſcinditur, hoc enim Arius.

VIII. Venio ad Baſilium à Gregorio ſuo nun-

Baſilius Orat. 27. contr. Sabell. Tom. I. pag. 611.

quam diſcedentem. Sic ergo ille verbis aliis non aliam doctrinam tradit: *Licet enim numero duo ſint Pater ac Filius, natura tamen diviſi non ſunt; neque qui duas perſonas dicit, ſtatim alienationem inducit. Unus Deus eſt & Pater, unus Deus & Filius, non Dii duo. Quoniam identitatem habet Filius ad Patrem. Non enim aliam in Patre divinitatem intueor, & aliam in Filio; neque aliam illius, & aliam hujus naturam pono. Ut igitur perſpicua tibi ſit Perſonarum proprietas ac differentia, numera ſeorſum Patrem, ſeorſum quoque Filium. Ne vero in errorem plurium Deorum deficias, unam in utroque eſſentiam confitere. Hoc pacto & Sabellius cadet, & Anomæus conteretur.*

Igitur fatetur duos eſſe Patrem & Filium, & duos numero dici poſſe, δύω τῷ ἀριθμῷ. Etſi enim numerus nec ſit ullus in Deo, nec eſſe poſſit, propter numerorum multiplices imperfectiones; id tamen hominibus indulgendum fuit, ut humano ingenio & more, ut humanis verbis de Deo loquerentur, quæ non ipſi, ſed ipſis eſſent accommodata. Itaque Scripturæ ipſæ, quæ noſtris ſcilicet utilitatibus ſerviebant, in has voces nobis præiverunt; præformaruntque nobis non ſolùm quid de Deo crederemus, ſed & quid loqueremur; ne æterno lingua noſtra ſilentio damnaretur de ſummo Bono ſuo. Tres ergo in Scripturis divinis divinæ Perſonæ numerantur, tres numero dicuntur. At ne qua inde fidei noſtræ labes invehatur, ſic Pater & Filius dicuntur duo eſſe numero, ut non dividantur natura, φύσει; ut negetur duos Deos vel eſſe poſſe, vel dici; ut *Identitatem Filius dicatur habere ad Patrem*, ταυτότητα ἔχει ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα. Idque propterea quòd non aliam habeat Pater atque Filius divinitatem, aut naturam. Quæ hìc ταυτότης dicitur, non conſubſtantialitas, non æqualitas tantùm eſt, ſed identitas; id quippe poſtulat ratio ſummæ & principis Unitatis, ut ne eam quidem ſectionem admittat, quæ inter conſubſtantiales & æquales ſubſtantias reperitur.

Eodem referenda ſunt & hæc Baſilii, quæ ab eo paulò pòſt ſubjiciuntur: Plenam in ſingulis Perſonis eſſe Divinitatem, adeoque ſummam eſſe trium inter ſeſe identitatem, ſummam unitatem, qua major alia cogitari non poſſit, etſi poſſit pauperior ac jejunior. Plenitudo hæc & perfectio Deitatis, ut in ſingulis Perſonis ſit, quod dicitur eſſe, neceſſum eſt ut earum unitas illa ſit, quæ tres Perſonas indiviſè complectatur. *Eſt quidem Pater perfectam habens ac nullius indigam eſſentiam, radix & fons Filii ac ſancti Spiritus exiſtens. Eſt verò & Filius in plena divinitate vivens Verbum, & progenies Patris, nulla in re deficiens. Plenus eſt autem & Spiritus, non pars alterius, ſed perfectus, & totus in ſeipſo conſiderandus: conjunctus quidem indivulsè Patri eſt Filius, conjunctus item Filio eſt Spiritus.* Et paulò pòſt: *Quandocumque igitur ſanctam Triada conjungamus, noli quaſi tres unius cujuſdam rei inſeparabilis partes cogitare; impia namque eſt hæc cogitatio: ſed trium perfectorum & incorporalium inſeparabilem conjunctionem intellige.* Nec plena, nec perfecta foret Perſona quælibet, aut Perſonæ cujuslibet unitas, ſi non totam illam, & totam illam eandem complecteretur aliarum Perſonarum plenitudinem, perfectionem & unitatem.

Ibidem pag. 613.

IX. Eodem revolvuntur, quæ habet alibi Baſilius in libro de Spiritu ſancto; ubi illud monet, ut ne cui religio ſit in percenſendis divinis Perſonis numeros adhibere: ſed ne inde occaſionem quiſquam ſceleſtus captet plures Deos invehendi. Nec enim ubi Perſonas divinas numeramus, ea eſt illarum, vel numerorum compoſitio. Non dicimus unum, duo, tria: non dicimus primum, ſecundum, tertium. Sed ubi tres numeravimus, illos ſtatim ſummæ artiſſimæque unitati includimus; quòd unus, unus, & unus, tres quidem dicantur à nobis; ſed unum ſint eſſentiæ & ſubſtantiæ unitate ſimpliciſſima. *Quod ſi & numerus adhibendus eſt, nequaquam eſt per eum depravanda veritas. Aut enim ſilentio honorantur ineffabilia, aut piè numerantur ſancta. Unus Deus & Pater, & unus unigenitus Filius, & unus Spiritus ſanctus. Unamquamque Perſonam ſingulariter efferimus: cæterum ubi numerandum eſt, haudquaquam indoctè numerando eas proferimus, quaſi plures Deos intelligamus. Neque enim juxta compoſitionem numeramus, ab uno ad plura facientes incrementum, ut dicamus, unum, duo, tria, neque primum, ſecundum, ac tertium. Ego enim Deus primus, & ego poſterior. Secundum autem Deum nunquam antehac, ac ne hodie quidem audimus; eo quod Deum ex Deo adorantes, etiam proprietatem profitemur Perſonarum, manemuſque in uno principatu, non diſſipantes divinæ naturæ rationem in multitudinem ſubdiviſam: eò quod unam in Deo Patre, & Deo unigenito formam, ut ita loquar, contemplamur, inſeparabili Deitatis eſſentia unitam. Filius enim in Patre, & Pater in Filio: quandoquidem hic talis eſt, qualis ille; & ille, qualis hic; atque hæc quidem in parte unum ſunt. Itaque juxta Perſonarum proprietatem, unus ſunt & unus: at juxta communem naturam, unum ſunt ambo.*

Tom. 2. pag. 332.

Nec multò pòſt advertit Baſilius, ſic & Spiritum ſanctum unum dici, non quomodo creata natura vel perſona quælibet una eſt; ſed ſicut Pater unus eſt, Filius unus eſt, atque adeo Spiritum ſanctum Patri & Filio tam intimum, tam conjunctum eſſe, quàm unitati conjunctiſſima eſt. *Neque enim unus eſt è vulgo, ſed quemadmodum unus eſt Pater, & unus Filius, ita & unus eſt Spiritus ſanctus; à creaturarum natura tantum ſemotus, quantum probabile eſt ſingularem numerum à compoſitis diſtare. Patri verò & Filio in tantum unitus eſt, quantum conſortii habet unitas cum unitate.*

Ibid. p. 333.

X. Nec ab his abludunt, quæ habet Dionyſius libro de Divinis Nominibus: *Oportet itaque & nos à multis ad unum virtute divinæ unitatis converſos, ſingulariter laudare totam & unam Divinitatem; unum, quod eſt omnium cauſa, ante omne unum & multitudinem.* Et paulò pòſt: *Quod autem eſt unum ſupra ſubſtantiam, & quod eſt unum, & omnem numerum definit, ipſum eſt & unius, & numeri, & omnis rei principium & cauſa, & numerus, & ordo. Quamobrem & unitas quæ laudatur, & Trinitas quæ eſt Divinitas ſupra omnia, non eſt unitas, neque Trinitas à nobis, aut alio quopiam eorum quæ ſunt cognita; ſed ut quod in ipſa eſt ſupraquam in unum copulatum, & fœcunditatem Dei verè laudamus; trinum & unum Deum nominamus illum, qui ſupra omne nomen eſt.*

Dionyſius Tom. 1. c. 13. pag. 694.

Ubi perſpicis Unum illud quod Deus dicitur, & eſt, totam & unam eſſe Deitatem; τὴν ὅλην, καὶ μίαν θεότητα: unum eſſe omnium cauſam & ante unum, ante multitudinem. Si tres Perſonæ divinæ unum eſſent illa unitate duntaxat, qua tres homines, verbi gratia, & conſubſtantiales ſibi, & abſolutiſſimè æquales unum ſunt: non illa eſſet tota & una Divinitas; imò nec tota eſſet, nec una: unicuilibet enim trium horum deeſſet, quidquid ſubſtantiæ & perfectionis adeſſet aliis: itaque tota non eſſet: imò nec una eſſet, tot ab aliis unitatibus ſibi æqualibus diviſa. Nec certè ante omne unum eſſet, nec ante multitudinem; quin multitudo eſſet longè infra unum dejecta. Denique cùm ex Dionyſio Deitas illa ſit vel Unitas, vel Trinitas, quam ne cogitare quidem poſſimus: non ergo illa eſt, quæ tres ſuas hypoſtaſes dividi ſinat, uti dividuntur, verbi gratia, tres Angeli: vel in unam conflet, ut una eſt Angeli ejuslibet hypoſtaſis; ſed illa potiùs eſt, quæ tam trina ſit, quàm trium Angelorum; & longè præcellentiùs ſimpliciùſque una ſit, quàm cujuslibet Angeli. Ita enim erit *pluſquam unita divina fœcunditas;*

ὑπερώνυμον τὸ θεογόνον; ita erit ſupra omne nomen, & ſupra omnem eſſentiam, ὑπερόνομον, ὑπερούσιον. Ita denique veritati conſtabunt, nec exaggeratè dicta videri poterunt, quæ mox ibidem ſubjicit Pag. 694. Dionyſius: *Nulla autem Unitas, vel Trinitas, neque numerus, neque unitas, vel fœcunditas, nec aliud quidpiam eorum quæ ſunt, aut eorum quæ alicui exiſtentium ſunt cognita, explicat arcanum illud, omnem rationem & mentem ſuperans, ſuperdeitatis, ſupereſſentialiter ſupra omnia ſuperexiſtentis; hujus neque nomen neque rationem eſt aſſignare, ſed inacceſſum omnibus eminet.*

Ab his non diſſonant quæ diſſerit Pachymeres: In c. 1. de Divin. Nom. pag. 398. *Deus ſupereminet, quia non ſubſtantia, ſed ſupra ſubſtantiam, & infinitus exiſtit; neque mens eſt, ſed ſupra mentem unitas. Unitatem verò audiens, ne quis cogitet diverſorum quorundam ad unitionem concurſum: non enim de talibus modo ſermo eſt, ſed de Deo prorſus incompoſito, & ſupra ea quæ unius ſubſtantiæ ſunt unito. Nam quid uno magis ſimplex, & unius ſubſtantiæ eſt? tamen Dei unitas ſupereminenter ſupra id ipſum eſt, & omnibus mentibus inconceptibile eſt illud unum, quod ibi mentem ſuperat.* Hinc rurſus Pachymeres Ibidem pag. 401. inferiùs: *Hinc in omnibus fermè divinis Scripturis Deum ſanctè collaudatum cernimus, ut monadem quidem & unitatem, quoniam monas incompoſita eſt & individua, unitas autem unitiva eſt, & unita, & unifica, ut repræſentet Dei individuitatem.*

CAPUT VI.

De eodem ex Patribus Latinis, Deum eſſe ipſum unum, cujus nec unitati fœcunditas, nec fœcunditati unitas officit.

I. Ex Hilario Pater vivens, eoque ineffabiliter ſeſe movens, vitam vivit, & vitam, ſeu Filium, Intelligentiam, Sapientiam ex ſeſe propagat.

II. Quàm non abludat in his ratio à traditione. Suffragatio Leonis Magni.

III. Egregiè Boethius de ſumma Unitate, ejuſque gradatim deſcenſu ad inferiores naturas.

IV. Ex Bernardo de Unitate ſimpliciſſima Dei & fœcundiſſima.

V. Rurſus ex eodem Bernardo, ut Trinitas non numerus ſit, ſed ſumma unitatis opulentia.

VI. Quàm non ſint hìc expectandæ demonſtrationes, ex eodem.

VII. Rurſus de opulentia & plenitudine ſimplicitatis & unitatis Dei.

VIII. Ex Eulogio Alexandrino, quàm incomparabilis ſit Dei unitas, ut Unitas ſupra mentem ſit; ut Unitas Trinitas ſit.

I. AGmen ducet Hilarius, qui unitatem moventem ſe, aut ſe dilatantem dum contemplatur, eo ipſo Patrem intuetur & Filium; eſt quippe Pater ſumma Unitas, quæ dum ſe dilatat ac propagat, hæc ipſa propagatio ejus & dilatatio, progenies ejus eſt, & Filius. Non poteſt autem conſubſtantialis non eſſe parenti hæc progenies, quæ ipſiſſima eſt Patris ſubſtantia, incorruptibiliter & ineffabiliter ſeſe dilatans. Miſſio eadem dici poteſt. Nam Unitas ſeſe movens ac extendens, & mittens dici poteſt, quà unitas; & miſſa, quà De Trinit. l. 4. pag. 84. propagata. Ita in Deo totum unum eſt. *Miſſi autem & mittentis ſignificatio hìc non aliud, quàm Patrem & Filium docet: cæterùm veritatem non adimit naturæ, neque in Filio perimit nativæ Divinitatis proprietatem; quia nemo ambigit naturam autoris in Filii nativitate connaſci: ut ex uno conſiſtat in unum, quod per unum non diſcernatur ex uno; atque ita unum ſint, per quod unus ex uno eſt.*

Quæ eadem paulò prolixius infrà ab eodem ſancto Patre ediſſeruntur his verbis: *Hoc eſt illud* L. 7. *Dei Filius ſum, hoc eſt illud, Ego & Pater unum ſumus; hæc eſt nativitatis natura, hoc ſalutaris fidei ſacramentum; non dividere quod unum ſunt, nec nativitatis adimere naturam; & ex vivente Deo viventis Dei veritatem confiteri. Non enim ex compoſitis atque inanimis Deus, qui vita eſt, & ſubſiſtit.* Et mox: *Totum in eo quod* L. 7. pa 148. 149. *eſt, unum eſt. Ut quod ſpiritus eſt, & lux & virtus & vita ſit: & quod vita eſt, & virtus & ſpiritus. Nam qui ait: Ego ſum & non demutor: non demutatur ex partibus, nec fit diverſus ex genere. Hæc enim quæ ſuperiùs ſignificata ſunt, non ex partibus in eo ſunt, ſed totum hoc in eo unum & perfectum omnia Deus vivens eſt. Vivens igitur Deus, & æterna naturæ viventis poteſtas eſt: & quod cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, non potuit aliud natum eſſe, quàm vivens. Nam cum ait: Sicut miſit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem; docuit vitam in ſe per viventem Patrem ineſſe. Deinde cum dicit: Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic & Filio dedit vitam habere in ſemetipſo, omnia viva ſua ex vivente teſtatus eſt. Quod autem ex vivo vivum natum eſt, habet nativitatis profectum, ſine novitate naturæ. Non enim novum eſt, quod ex vivo generatur in vivum.*

Ubi vides unitatem Dei & Deum ipſum, vitam & viventem, ſeſe movere & dilatare; nam vita motus eſt: hæc porro vita, hæc motio & dilatatio Unitatis, ipſamet eſt generatio Filii. Nam vivere Deo idem eſt ac intelligere; intelligere unum atque idem eſt, ac Verbum, Sapientiam, Filium generare. Eſt quidem Deus ſupra hæc omnia & nomina ſua, & verba ac cogitata noſtra: ſed his tamen illum, ſin minùs elucidare, certè adumbrare neceſſe nobis & beatum fuit, dum ulterius nihil poſſumus. Unitas ergo vivens, eòque ſe dilatans, & ſeſe movens, vitam vivit, quæ & ipſa Unitas eſt; & vita hæc ejus ipſa intellectio, Verbum, Sapientia, Filius ejus eſt, ineffabiliter unum cum ipſo. Quam enim vivens vitam vivit, illa & ab eo gignitur, & unum idemque cum ipſo eſt. Nec enim vivens vitam vivit, niſi eam quæ ipſemet eſt. Ita unum, totumque in Deo vivens & vita, Pater & Filius eſt. Ita Pater Filium mittit, dum vivens vitam mittit, emittit. Ita Pater in Filio, & Filius in Patre eſt; quia vivens in vita, vita in vivente eſt: quo magis liqueat quàm non poſſint hæc non Unitatis ipſius naturæ conſentire. Ita perſpicua & indubitatiſſima patet Filii cum Patre, cùm immenſitas, tum æternitas. Si Pater enim æternùm vivit, æternam utique vitam vivit, & hæc vita Filius ejus eſt. Si nullo fine clauditur vivens Pater, nullo etiam clauditur vita quam vivit, Filius quem generat. Denique ſicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo; quia ſicut Pater vitam vivit, & vivendo vitam generat, Verbum & Filium: ita Filius vitam vivit, & propagat ex ſemetipſo Spiritum ſanctum.

II. Cùm his præluceat dogmatibus Scriptura, Traditio, Catholicæ toto orbe Eccleſiæ fides, nihil dubitationis in animo cujuſquam reſidere poteſt. Sed ſepoſitis his veritatis adminiculis, viderunt & Philoſophi Unitatem in ſummo rerum & cauſarum faſtigio locatam, opulentiſſimam, fœcundiſſimam, viventem, ſeſe explicantem & dilatantem etiam in ſeipſa, & hanc ſuam vitam, intelligentiæ utique & ſapientiæ vitam viventem, adeoque intra ſe eam ſapientiæ vitam æternam propagantem, & propagando generantem. Ubi verò duplex iſta lux copulatur, & illa authoritatis, & hæc intelligentiæ qualiſcumque, jam lumen tantum effunditur, quo vitæ hujus noſtræ mortalis caligo ſuaviſſimè ſanctiſſimèque illuſtratur.

Premit & hoc argumentum Leo Magnus ab Unitate ſumptum, ubi ait nihil quenquam rectè ſentire de Trinitate, niſi unum idemque ſit totum, quod ſentit. Quantumcumque enim Trinitas Perſonarum cogitetur, à vera Trinitate quæ eſt Deus recedi, niſi ſumma & individua Unitas teneatur. Videri quidem alicui poterit Leo ſolam urgere Perſonarum æqualitatem: at ne hæc quidem conſtabit æqualitas, niſi ſit identitas; nec identitas, niſi ſit & ſumma Unitas. Si ſumma ſit enim & pleniſſima Pater unitas, nec idem cum illo Deus, nec æqualis illi Filius erit, niſi in Filio ſit illa ipſa Unitas ſumma, quæ unum & omnia, unum omnia eſt, unum omnia in ſe præcontinet, & ex ſe effundit; denique ita unum omnia eſt, ut par illi ſit nihil, & nihil ſecundum. Etſi enim noſtro more ſecundus quandoque dicatur Filius, eſt tamen verè primus, ut totum Patrem, totam Patris ſubſtantiam in ſeſe continens & ſummam illam Unitatem, quæ ſecundas tenere nunquam poteſt, uſque adeo eſſentialiter primas tenet. *Quantumcumque illud eſt quod humano intellectu de eſſentia paternæ deitatis attingitur: niſi unum atque idem eſt, cùm vel de Unigenito ejus, vel de Spiritu ſancto cogitatur, non piè ſapitur, ſed nimis carnaliter caligatur; & ipſum quod de Patre congruenter ſentiri videbatur, amittitur: quia à tota Trinitate receditur, ſi in ea unitas non tenetur. Nulla autem ratione verè eſt unum, quod aliqua eſt inæqualitate diverſum.* Et mox: *Nam cùm illis & ſempiternitas ſit communis & deitas, nec omnipotens Pater, nec incommutabilis æſtimatur, ſi aut minorem ſe genuit, aut quem non habuit, habendo profecit.*

Leò Magn. Serm. 3. de Pentec.

III. Non pigebit & ex Boethio aliquid delibaſſe in hanc rem noſtram; ex libello nempe ejus *De Unitate & Uno*. Luculentè enim prorſus, ſic in ſummo rerum & cauſarum omnium vertice Unitatem primam & ſimpliciſſimam, & fœcundiſſimam tamen ille locat; ut ex ea manent omnia, ad illam revocentur, illam imitentur omnia; pro ſuo quæque gradu & modo, alia perfectiùs, alia imperfectiùs: longè perfectiùs naturæ intelligentes & rationales, ut quæ omnium proximæ ſint primæ Unitati; & quanquam forma & materia & ipſæ conſtent ſui generis, indiviſibilis hæc tamen utraque ſit, nec diſſolvi unquam poſſit: cùm res corporeæ ex materia & forma componantur lege diſpari, & prorſus diviſibili ac ſolubili: propterea quòd longiùs abſceſſerunt à ſumma arce unitatis & ſimplicitatis, in regionem veluti quandam longinquam diſſimilitudinis. Cùm intelligentes ergo & rationales Angelorum hominumque ſubſtantiæ mediam quandam ſtationem obtineant inter naturam divinam & corpoream, æquum eſt unitatem divinæ naturæ incomparabiliter antiſtare ſupra earum & naturam & unitatem: quod non aliter meliùs cogitari poteſt, quàm ut divina unitas & ſummè una ſit, & plures hypoſtaſes complectatur, cùm naturæ Angelicæ ita in plures ſcindantur hypoſtaſes, ut in unam individuam unitatem nunquam poſſint earum plures coaleſcere. Huc trahi poſſe viſa mihi ſunt hæc Boethii verba, ex media, ut apparet, Ariſtotelis Philoſophia; ne nobis invidiam quiſquam faciat, quaſi uni Platonicorum Philoſophiæ addictis: *Eſſe & unum inſeparabiliter comitantur ſe, & videntur ſimul natura; quia enim creator unus eſt, ideo rebus quas condidit hoc in munere dedit, ut unaquæque eſſet etiam una.* Et paulò pòſt: *Forma ergo exiſtens in materia, quæ perficit & cuſtodit eſſentiam cujuslibet rei, unitas eſt deſcendens à prima unitate, quæ creavit eam. Prima enim & una unitas, quæ eſt unitas ſibi ipſi, creavit aliam unitatem, quæ eſt infra eam.* Et rurſum: *Quantò enim unaquæque unitas propinquior fuerit primæ & veræ unitati, tantò materia formata per illam erit magis una & ſimplex; & è converſo, quantò remotior fuerit à prima unitate, tantò erit multiplicior & compoſitior; & ob hoc unitas quæ duxit ad eſſe materiam intelligentiæ, eſt magis una, & ſimplex, & non multiplex, nec diviſibilis eſſentialiter; ſed ſi diviſibilis eſt, hoc ſiquidem accidentaliter eſt, & ideo hæc unitas ſimplicior, & magis una eſt omnibus unitatibus quæ ducunt ad eſſe cæteras ſubſtantias, eo quod immediatè adhæret primæ unitati quæ creavit eam. Sed quia unitas ſubſiſtens in materia intelligentiæ, eſt unitas ſimplicitatis; ideo neceſſariò unitas ſubſiſtens in materia animæ, quia infra eam eſt, creſcit & multiplicatur, & accidit ei mutatio & diverſitas; & ſic paulatim deſcendendo à ſuperiori per unum gradum materiæ, inferior unitas augetur, & multiplicatur, quouſque perveniatur ad materiam, quæ ſuſtinet quantitatem, ſcilicet ſubſtantiam hujus, quæ quia à prima unitate remotiſſima eſt, &c.* Et aliquantò pòſt: *Forma enim eſt quaſi lumen, eo quod ſicut per lumen res videtur, ſic per formam cognitio & ſcientia rei habetur, non per materiam; ſed hoc lumen in quibuſdam eſt clarius, in quibuſdam obſcurius, prout materia, cui infunditur forma, eſt clarior & obſcurior. Quo enim materia fuerit ſublimior, fit ſubtilior, & penetratur tota à lumine, & ideo ſubſtantia ipſa ſapientior & profectior, ſicut intelligentia & rationalis anima.* Ac denique: *Non uno modo, ſed pluribus, dicitur aliquid ab unitate unum. Unum enim aliud eſt eſſentiæ ſimplicitate unum, ut Deus. Aliud ſimplicium cognitione unum, ut Angelus & anima, quorum unumquodque eſt unum conjunctione materiæ formæ. Aliud eſt continuitate unum, ut arbor & petra.*

Boethius pag. 965.

IV. Ruffini Aquilejenſis Presbyteri contextum egregium ſuperiùs jam adſcripſi ex ejus Expoſitione in Symbolum Apoſtolorum, quæ olim Cypriano tribuebatur, unde & eam Pſeudo-Cypriani nomine laudavi. Audiendus ergo nunc nobis hìc eſt Bernardus: *Non eſt compoſitus Deus, merum ſimplex eſt. Et ut liquidò noveris, quid ſimplex dicam, idem quod unum. Tam ſimplex Deus, quàm unus eſt. Eſt autem unus, & quomodo aliud nihil; ſi dici poſſit, uniſſimus eſt.* Si unus eſt Deus, quomodo nihil aliud; ſi uniſſimus eſt, ſuffragante Bernardo: ſi ita habet Philoſophia, ipſa ita commendante natura, ita vociferante ipſo rationis lumine, ipſo naturæ inſtinctu: ergo ita unus eſt, ut plures hypoſtaſes diſtinctas ſua unitate uniſſima complectatur. Quam enim cunque aliam illi unitatem appinxeris, non hæc erit, quomodo nulla alia, non hæc erit uniſſima, non hæc erit ſibi fœcundiſſima, quando ab unitate religata pendet fœcunditas.

Bernard. De Conſid. L. 3. c. 7. & pag. 898.

Rurſus autem idem paulò pòſt Bernardus ſic luculentiſſimè: *Dicamus itaque tres, ſed non ad præjudicium unitatis. Dicamus unum, ſed non ad confuſionem Trinitatis. Neque enim nomina vacua ſunt, nec abſque ſignificantia caſſæ voces. Quærit quis quomodo illud quod Catholicum eſſe dicimus, poſſit eſſe? Sufficiat ei tenere ſic eſſe. Atque hoc non rationi perſpicuum, nec tamen opinioni ambiguum, ſed fidei perſuaſum; Sacramentum hoc magnum eſt, & quidem venerandum, non ſcrutandum. Quomodo pluralitas in unitate, & hac unitate? aut ipſa unitas in pluralitate? Scrutari hoc temeritas eſt, credere pietas eſt, noſſe vita, & vita æterna eſt.* Fatetur Bernardus necdum nobis eſſe perſpicuum, quomodo ſumma illa & individua naturæ unitas cum perſonarum Trinitate cohæreat; id credi debere vehementiſſimè affirmat; cùm & æquiſſimum & perſpicuum ſit, nobis mortale hoc ævum agitantibus impervium & inexploratum eſſe debere, quod Deus, quod in Deo ſummum eſt. Quanquam autem perſpicuum etiam nobis eſſe diximus, quòd & unus & uniſſimus ſit Deus, & ſic unus quomodo aliud nihil: adeoque quòd ejus fœcunditas ſummæ unitati nihil detrahat; non tamen perſpicuum nobis ex eo fit, quomodo id ſe habeat. Longè aliud eſt enim, quòd ſit quidpiam,

Ibid. c. 8.

& quomodo ſit. Quod fœcunditas unitati, unitas fœcunditati in Deo non pugnet, non certum tantùm nobis eſſe poteſt, ſed & manifeſtum. At quomodo id ita ſe habeat, nulli mortali facilè manifeſtatur.

Ibidem pag. 871.

V. Sed audiendus jam rurſus hìc eſt Bernardus eo ipſo loco, cùm varias unitatis ſpecies & claſſes pernumeraſſet, nec Boethii locum ſuprà poſitum omiſiſſet : *Verùm hæc omnia quid ad illud ſummum, atque ut ita dicam unicè unum, ubi unitatem conſubſtantialitas facit ? Huic uni quodvis illorum ſi aſſimiles, erit quoquo modo unum : ſi compares, nullo. Igitur inter omnia quæ rectè unum dicuntur, arcem tenet unitas Trinitatis, qua tres perſonæ una ſubſtantia ſunt. Secundo loco illa præcellit, qua è converſo tres ſubſtantiæ una in Chriſto perſona ſunt. Porro hæc & quæcunque alia dici una poſſunt, ſummæ illius unitatis imitatione, non comparatione, una appellari, vera ſobriaque probat conſideratio. Nec abducimur ab hac unitatis profeſſione, aſſertione trium, cùm in hac Trinitate non recipiamus multiplicitatem, ſicut nec ſolitudinem in unitate. Quamobrem cum dico unum, non me Trinitatis turbat numerus, qui eſſentiam non multiplicat, non variat, nec partitur. Rurſum cum dico tria, non me arguit intuitus unitatis, quæ illa quæcunque tria ſeu illos tres, nec in confuſionem cogit, nec in ſingularitatem redigit.*

Pulcherrima ſunt hæc, ubi ait ſanctus Pater, in ſumma unitatis arce regnare Trinitatem, quæ ita una eſt, ut tres ejus perſonæ una ſubſtantia ſint. Si non aliter enim una ſubſtantia eſſent, quam tres Angeli, aut tres homines aliàs abſolutiſſimè æquales unum etiam natura ſunt; jam non teneret Trinitas una arcem illam unitatis, naturis omnibus creatis inacceſſam. Illud quoque ſeriò penſitandum eſt, quòd ſecundo loco præcellentiſſimam illam unitatem conſtituit Bernardus, qua duæ Chriſti naturæ, divina & humana: vel tres, corpus, anima rationalis, Deitas, in unam copulantur hypoſtaſin. Quanquam enim hæc unitas ſecunda ab illa prima deficiat, uniſſima tamen & ipſa poteſt dici, quòd ea non ſit alia, quàm ipſa Verbi hypoſtaſis, inviolabili & individuæ unitati ſuæ perfectam humanitatem vendicanti, ſibique ſocianti, ut nos alibi prolixè Tractatu de Incarnatione, ubi de Hypoſtaſi verba facimus.

VI. Sunt & præſtantiſſima quæ idem Bernardus alibi diſputat adversùs Abaelardum in Epiſtola ad Innocentium II. Papam data. Illud ibi primùm jure conqueritur, quòd ſcholaſticis calliditatibus innutritus, nihil eſſe in Deo etiam profiteretur, cujus ipſe non haberet rationes in animi ſui penu. Illud verò fidei Chriſtianæ inimicum eſſe declarat Bernardus, quæ Deum utique evehit, quæ evectum profitetur ſupra id omne, quod vel ſermone, vel mente attingere poſſumus. *Et dum paratus eſt de omnibus reddere rationem, etiam quæ ſunt ſupra rationem, & contra rationem præſumit, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quàm ratione rationem conari tranſcendere? Et quid magis contra fidem, quàm credere nolle quidquid non poſſit ratione attingere?* Cùm ergo Trinitatem ipſam divinam perſpicuis ille rationibus explanare niteretur, gradus, modos, numeros in ea comminiſcebatur, atque ita prophanus novator totum illud arcanum labefactabat ſacramentum. *Et ſic promittens intellectum auditoribus ſuis in his etiam quæ ſublimiora & ſacratiora profundo illo ſinu ſacræ fidei continentur, ponit in Trinitate gradus, in majeſtate modos, numeros in æternitate.*

Bernard. Epiſt. 190. pag. 1556.

Longè aliam nos pergimus viam, qui etſi rationis lumen, & conſcientiæ innatæ radios à Creatore inſitos, etſi ſanioris Philoſophiæ ſi qua ſint præſidia non repudiemus: hæc ipſa tamen omnia fidei famulari cogimus, & avitarum traditionum ſanctorumque Patrum authoritati ſeſe accommodare. Quin immo nullas in medium afferimus rationes, niſi quas ſancti Patres jam olim nobis ſuppeditarunt. Cùm verò id unum maximè moliamur, ut unitati ſummæ totum tribuamus, & ad eam omnia referamus, ne ea quidem aſpergi poterimus ſuſpicione, quaſi gradus, modos & numeros in Trinitate ponamus.

VII. Sic autem rurſus aliquantò pòſt Bernardus, & præclariſſimè, & ante dictis convenienter: *Ille verò dignè pro ſua poſſibilitate divinam æſtimat magnificentiam, qui nil in ea cogitat diſpar, ubi eſt totum ſummum: nil diſtans, ubi totum eſt unum: nil hians, ubi totum eſt integrum: nil denique imperfectum, vel egens, ubi totum eſt totum. Totum nempe eſt Pater, quod Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Totum Filius, quod ipſe & Pater & Spiritus ſanctus. Totum Spiritus ſanctus, quod & ipſe & Pater & Filius. Et totum unum eſt totum, nec ſuperabundans in tribus, nec imminutum in ſingulis. Nec enim verum ſummumque bonum quod ſunt, inter ſe particulariter dividunt, quoniam nec participaliter id poſſident; ſed hoc ipſum eſſentialiter ſunt. Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum veraciſſimè dicitur, perſonarum ſanè deſignatio eſt, non unitatis diviſio. Licèt namque in hac ineffabili & incomprehenſibili Deitatis eſſentia, alter & alter, id quidem requirentibus proprietatibus perſonarum, ſobriè Catholicèque dicatur, non tamen ibi eſt alterum & alterum: ſed ſimplex unum: ut nec præjudicium faciat unitati Trinitatis confeſſio; nec proprietatum ſit excluſio, vera aſſertio unitatis.*

Ibidem pag. 1554.

His verbis, *Totum ſummum, totum unum, totum integrum, totum totum*; illud certiſſimè declaratur, quod hìc hactenus aſtruimus, totum hoc arcanum quantum quantum eſt, non eſſe niſi unitatis ſummæ copioſam magnitudinem, infinitatem, dilatationem, fœcunditatem, citra vel minimum unitatis aut ſimplicitatis detrimentum. Inde enim illud efficitur, ut & Trina ſit illa Unitas, & ſummè una. Ita ſingula quælibet trium perſonarum non minùs totum eſt, quàm tota earum Trinitas: quia & tribus & ſingulis eadem ineſt ſumma & ſimpliciſſima & opulentiſſima unitas. Nec enim ſumma illa unitas particulatim dividitur, ſed & tota ſibi eſt, & tota ſingulis in perſonis eſt; quòd ſummæ unitatis & opulentiſſimæ ea ſit vis, ea indoles, ut dividi non poſſit; tum quia ſummoperè una eſt, tum quia ſumma omnium plenitudo eſt. Quod enim Pater ad Filium, Filius ad Patrem ſit, non ea eſt unitatis diviſio, ſed dilatatio, & ejuſdem ad ſeipſam relatio. Totum ergo illud eſt *ſimplex unum*, immenſæ & infinitæ unitatis divitias exhauſtas in tres perſonas explicans & dilatans.

Quando excidit nobis capite ſuperiore Eulogius Epiſcopus Alexandrinus, hic ſaltem audiendus nobis eſt, ne caput iſtud præter morem noſtrum contraxiſſe, aut decurtaſſe videamur. Ita ergo habet ille apud Photium in Bibliotheca, codice 230. *Indiviſus enim Pater, à ſua ipſius ſapientia, & virtute ſanctificantis Spiritus, in una natura adorandus; nec in unum atque unum Deum dividendus, quemadmodum in nobis, qui incommunicabili proprietatum diſcrimine & differentia operationis diſtinguimur & ſeparamur, totaque diviſione ab invicem per differentiam ſubſiſtimus. Quapropter non eſt in illa, ut in nobis dicendum, Hoc hujus eſſe primum, aut aliud hujus ſecundum, aut tertium. Unitas enim verè eſt Trinitas, & Trinitas unitas. Nec quia unitas eſt, idcirco contrahit Trinitatem. Nec quia Trinitas, dividit unitatem. Neque enim unum in divina ſubſtantia, ut in rebus creatis accipimus, in quibus nec unum propriè eſt intelligere. Nec enim unum numero in nobis, etiam propriè eſt unum.*

Photii Bibliot. pag. 863. 865.

Hinc patet ita indiviſum eſſe Patrem à ſapientia & charitate ſua, à Filio & Spiritu ſancto, ut non poſſit dividi in unum & unum Deum; aut in primum, ſecundum & tertium, ut in Angelis & hominibus uſuvenit. Sic enim æquales & conſubſtantiales poſſunt eſſe tres Angeli, itemque tres homines, & unum natura: ut tamen & dicantur & ſint unus, & unus, & unus; primus & ſecundus & tertius. At nihil ejuſmodi eſt in Deo, quia *Unitas eſt verè Trinitas, & Trinitas Unitas*; *μονὰς ἀληθῶς ἡ τριὰς, ϗ τριὰς ἡ μονάς*. Et quia *nec unitas contrahit Trinitatem, nec Trinitas dividit unitatem*. Diſcriminis ratio in promptu eſt; natura nempe creata quælibet vix una numero ſibi eſt; nedum poſſit, cum aliis ſibi ſimillimis, ſed diſtinctis hypoſtaſi una eſſe. Quàm multa enim ſunt in Angelis ſingulis, quàm multa in quolibet homine, quæ prohibeant, ne unitatis cumulatiſſima gloria tribui illis poſſit!

Id mox patefacit Eulogius de ipſa natura mentis, quam negat tam propriè de Deo dici poſſe, quàm propriè de eo dicitur, quòd ſit unum. Sic ergo rurſum Eulogius, exponens quàm multa occurrant animo, ubi naturam mentis contemplatur ipſam in ſeipſa: *Quando autem Theologi divinam naturam unum quid eſſe prædicant, ut mentem, id propter ſolam divinam Verbi, ſeu impatibilem generationem faciunt. Nam recta piaque ſententia divinitatem ſupra naturam mentis collatam piè aſſerit. Identitas enim etiam in mente ſpectatur, itemque diverſitas, & motus, & quies, nec omnino caret duplicitate. Sed quies quidem in ipſa propter eſſentiæ identitatem ſpectatur: diverſitas autem, & motus, propter naturalem vim & operationem. Neque enim eſt idem dicere unum per ſe, & unum reſpectu alterius. Unde quamvis unus ſit ſubjecto, tamen quando ſeipſum conſiderat, & noſcitur à ſeipſo pro uno & ſimplici, duplex eſſe probatur; quod, etſi quid ſimile habet uni, propriè tamen ab uno, & à beata Dei natura prorſus alienum eſt.* Sic ergo ſtatuit Eulogius, rectè quidem generationem Filii à Patre comparari proceſſione Verbi à mente, quòd ab ea purè & impatibiliter prodeat Verbum; ſed ea ſimilitudine non prorſus attingi rei veritatem: Deum enim eſſe ſupra mentem, & propiùs ad Dei naturam accedere, qui illum cogitat ut unitatem ſimpliciſſimam, quàm qui eum ſibi ut mentem exhibet. Dum cogitatur enim mens ut ſeipſam intelligens, & verbum ſuum ex ſe fundens, nonnihil videtur ea cogitatio deficere ab unitate & ſimplicitate divina.

Ibidem Pag. 865. 866.

Denique de unitate divina ſic concludit Eulogius, non principium numeri illam eſſe, nec principium magnitudinis, ut quæ & numerum, & magnitudinem omnem ſuperet: Deitatem unum eſſe ſecundùm ſimplicitatem exiſtentiæ, *κατὰ τὴν ἁπλότητα τῆς ὑπάρξεως*; quaſi dicatur ipſa ſimplicitas per ſe ſubſiſtens; nec explicari, nec ullo nomine exprimi poſſe illam unitatem, quæ omnium unitatum cauſa & effectrix eſt, ipſa unitate ſimplicior, omnium eſſentiarum & ſubſtantiarum creatrix, conſiſtens verò ipſa in ſuperſubſtantiali ſua unitate; Unitas & Monas à Theologis dicta; Pater in Filio, Filius in Patre intelligendus, Spiritus ſanctus à Patre procedens, Spiritus ſanctus à Patre per Filium in creaturas & in electos deſcendens: *τριὰς ϗ μονὰς θεολογούμενον; υἱὸς ἐν πατρὶ, πατὴρ ἐν υἱῷ γινωσκόμενον; πνεῦμα ἅγιον*, &c.

C A P U T VII.

Tres in Deo perſonas unum eſſe Deum propter unitatem principii, ab uno Patre manantibus duabus perſonis aliis. Ex Patribus primùm Græcis.

I. Ex Athanaſio ita unus eſt Deus Pater cum Filio & Spiritu ſancto, ſicut unus eſt Sol ipſe cum ſplendore & lumine ſuo: quia utrobique una eſt trium natura & ſubſtantia, unum eſt principium à quo manant, in quo manent omnia.

II. Idem oſtenditur ex eodem, quia Pater Sapientia eſt generans, Filius Sapientia ab eo genita, Spiritus ſanctus Sapientia ſpirata: una naturæ ſapientia, unum principium ſapientiæ.

III. Idem elucidatur ſpecialiùs de Filio.

IV. Idem de Spiritu ſancto.

V. Idem confirmatur ex Dionyſio Præſule Romano apud eundem Athanaſium. Prolixè de unitate principii & naturæ, unde fit ut unus ſit Deus.

VI. Luculentiſſimè ex Nazianzeno ea omnia confirmantur; prolixa ejus ſententiæ explicatio.

VII. Prolixiùs rurſus de eodem ex eodem Nazianzeno; ut una trium ſit natura, unum principium Pater, ex quo ea in Filium & Spiritum ſanctum fluat.

VIII. Eadem prolixiùs ex eodem Nazianzeno; ut ſe moveat & dilatet Patris fœcunditas in Filium & Spiritum ſanctum.

IX. Objectabant Macedoniani, quomodo Deus, Deus, Deus, non eſſent tres Dii. Reſponſio Nazianzeni, ut non ſint tres niſi unus Deus, ob unitatem naturæ & principii.

X. Ex Baſilio eadem doctrina firmatur. Ut in Deo non ſint gradus, non primus, ſecundus, tertius; ſed perfecta Monarchia.

XI. Idem ex Epiphanio, unus Deus eſt ob unitatem principii & naturæ; unus eſt, ſed fœcundiſſimus, & paris ſibi prolis parens.

XII. Ex eodem unus eſt Deus, ſed ut unus Sol, ut unus fons, cum iis quæ ex eo fluunt unus.

XIII. Sententia Chryſoſtomi & Syneſii.

XIV. Dionyſii & Pachymeris doctrina, Cyrilli Alexandrini & Damaſceni.

I. NAturæ divinæ eſſentiam hactenus ſpectavimus, in Unitate potiſſimùm conſtitutam, eaque opulentiſſima; quo fiebat, ut in tres Perſonas illa ipſa ſimpliciſſima Unitas diffunderetur, vel potiùs dilataretur. Nec enim ab eſſentia divina divinæ manant Perſonæ, ſed ab earum una oriuntur duæ; & rurſus hac Unitate principii fit, ut in unum & ſummè unum Deum tres illæ Perſonæ conſtringantur. Stomachatur Athanaſius in Marcioniſtas & Manichæos hæreticos, qui tria principia, tres Patres, & quaſi tres Soles invehebant, ac proinde tres Deos, cùm ex adverſo Eccleſia Catholica unicum Solem prædicaret, & ejus Splendorem, unicumque Lumen ex Sole & ejus Splendore, atque ita unum principium prædicaret. *Non enim quemadmodum exemplo ſupradicto ſimilitudineque oſtenditur, tria principia, aut tres Patres introducimus, ſicuti Marcionitæ; cùm non tres Soles ad comparationem adducamus, ſed unicum Solem ejuſque ſplendorem, unicamque ex ambobus Lucem: ita unum principium agnoſcimus, Conditoremque dicimus, non alium modum quàm unius Numinis rationem habere, eo quod ex ipſo ſoboles nata ſit.* Et paulò inferiùs: *Una enim forma Deitatis, quæ eſt etiam in Verbo: & unus Deus Pater in ſeipſo, ut tamen in omnibus ſit: & in Filio appareat, & ex Filio agnoſcibilis deprehenſibiliſque ſit: nihilo tamen minus per omnia penetret, idemque ita in Spiritu ſancto conſiſtat, ut tamen omnibus per Verbum in Spiritu operetur & agat. Atque ita unum per Trinitatem confitemur Deum.*

Athanaſ. Orat. 4. contr. Arian. pag. 261.

Authore igitur Athanaſio tribus ex divinis Perſonis una coaleſcit Divinitas, unus Deus, non duo, non tres; tum quia trium una eſt natura, una forma, eaque ſimplex & una, & ſupra omnem unitatem una, diviſionis & partitionis cujuſcumque impatientiſſima; unde fit ut in Filio Pater, in Patre Filius, in utroque Spiritus ſanctus, & videatur & ſit; tum rurſus quia unum eſt principium Pater, & fons, ex quo Filius & Spiritus ſanctus profluunt, & ita profluunt, ut in ipſo permaneant, nec aliam habeant, quàm illam ipſam ſui principii ſubſtantiam & naturam indiviſibilem. Tanti arcani adumbrata quædam imago ſpectari poteſt in Sole, qui ſua ex ſubſtantia ſplendorem primò ſuum fundit, & ita ab ipſo Sole & Solis ſplendore, ſive radio, effunditur Lux: ita ut tria hæc unum ſint, tum quia non alia illa eſt, quàm luminis natura, tum etiam quia totius hujus luminis unum eſt principium Sol. Quis enim non intelligat Solem eſſe unum, etſi ab eo nec ſplendor ſuus, nec ſua lux disjungatur?

II. Gemina his ſunt quæ infrà ſimiliter diſſerit Athanaſius de natura mentis, rationis, ſapientiæ, veritatis, quæ una eſt, & Deus eſt; tum ſapientia generans in Patre, tum ſapientia genita in Filio, tum ſpiritus ſapientiæ & veritatis in Spiritu ſancto. Hi quoque tres unum ſunt, ob unam naturam ſapientiæ & veritatis, in tres illas hypoſtaſes dilatatam, etſi una eademque ſit. Et rurſus ſi primum Sapientiæ principium ſpectetur Pater, Verbum ejus & Spiritus ejus ab eo effluet, ex eo non effluet, quia ex eo in eum effluet; & una ſumma ac ſimpliciſſima Sapientia cum ſuo Verbo, cum ſuo Spiritu, unus erit Deus, ob unitatem & ſimplicitatem non naturæ tantùm, ſed & principii. *Cæterum quia Chriſtus ex Deo Deus, & ratio Dei, & ſapientia, & potentia, & Filius, ideo unus Deus in ſacris Scripturis renuntiatur. Quum enim ratio ſit unius Dei, ideo Filius in eum refertur, cujus eſt Filius: ita ut duo quidem ſint, Pater & Filius; ſed tamen unitas Deitatis remaneat, eaque & indiviſibilis & minimè diſciſſa.* Et ſtatim ibidem: *Poterit autem & ad iſtum modum dici, unum eſſe principium Deitatis, non duo: unde propriè Monarchia unius Dominatus haberi debet. Ex ipſo deinde principio, per naturam exiſtit Filius, qui eſt Verbum; non quaſi alterum principium ſeorſum ſubſiſtens, neque aliunde genitus, ne ratione ſecundi duo principia pluriumque principatus oriantur: ſed unius principii ſuus propriuſque Filius, propria Sapientia, proprium Verbum, ex ipſo principio ortum habens. Nam ſecundùm Joannem in hoc Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Deus enim Principium eſt, & quia ex Principio Verbum eſt, ideo quoque Verbum erat Deus.* Nec minùs luculentè paulò inferiùs: *Sed Pater Pater eſt, & Filius Filius eſt: inde autem unum ſunt, quia Filius naturaliter ſubſtantia Patris eſt, ejuſque proprium Verbum, quemadmodum Dominus loquutus eſt: Ego & Pater unum ſumus. Neque enim ratio ſegregata à Deo Patre eſt, neque Pater unquam irrationalis aut eſt, aut fuit. Eſt igitur Ratio Dei, neque Pater unquam ſine Ratione, ac proinde ab illo dictum eſt: Ego in Patre, & Pater in me. Et rurſum alibi Chriſtus Ratio Dei eſt. Utrùm igitur per ſe extiterit, & ubi extiterat, conglutinatus ſit Patri: an Deus illum fecerit, ſuumque Verbum & rationem appellarit? Quod ſi ex duobus iſtis, quod prius eſt, conceſſeris, ut videlicet ipſe ſibi ſubſiſtat, & Deus ſit, duo ergo fuerint Principia, neque jure cenſebitur Patris ſui proprius, eo quod non ſit Patris, ſed ſui ipſius.*

Orat. 5. pag. 302.

III. Hic perſpicuum eſt, ab Athanaſio Sabellium refellente, Patrem & Filium unum dici & probari Deum eſſe, quòd Filius à Patre ſit, non ab alio, non à ſeipſo: tum enim duo eſſent Principia, duo Dii; at ubi unum Principium eſt, unus conſtantiſſimè Deus eſt, tum quia Deitatis eſt principari, tum rurſus quia Filius ita ex Patre eſt, ut ejus ſubſtantiæ ſit, non alterius, non degeneris, ſed ejuſdem, ſed ejus quæ una & ſummè una eſt, nec poteſt vel multiplicari, vel parem aliam habere, vel ſecundam, quia ſumma eſt, una eſt, unitas eſt. Adde quòd cùm Filius ita à Patre naſcatur, ut ratio, ut ſapientia à mente, non poteſt non unum eſſe Pater cum ſua Ratione, cum ſua Sapientia; quod quomodo intelligendum ſit, copioſiùs infrà dicetur. Ita unitas Deitatis ex Patris Monarchia probatur: etſi enim tres ſint hypoſtaſes diſtinctæ & coæquales ſibi, quia tamen una eſt cæterarum origo & principium, quas & ſibi recolligit, ut ſuæ ipſius ſubſtantiæ individua germina, ut ſapientiam, ut charitatem ſuam, ſine qua non poteſt eſſe, ut unitatis & ſimplicitatis ſuæ inviolabilis ac infinitæ dilatationes: hinc fit, ut unus ſit Deus, unum Principium, una Monarchia. *οὐ δυαρχία, ἢ πολυαρχία, ἀλλὰ μία ἀρχὴ, κυκλικὸς μοναρχία.*

IV. Nec aliter de Spiritu ſancto philoſophatur ſanctus Pater, cujus hæc ſunt verba in Epiſtola ad Serapionem hac ipſa de re ſcripta contra Macedonianos, ut probet Spiritum ſanctum non eſſe creaturam: *Quorum certè ſtatim vecordiam admireris, quod quum Filium Dei creaturam eſſe nolint, ferre tamen queant, Spiritum Filii nominari creaturam. Ob Verbi enim cum Patre unitatem, nolunt Filium in numerum creaturarum recenſeri, ſentiuntque quod eſt verum conditorem, opificemque eſſe creaturarum. Cur igitur Spiritum Sanctum qui habet eandem unitatem cum Filio, quam Filius habet cum Patre, creaturam dicunt? Neque intelligunt quod quemadmodum qui Filium dividunt à Patre, nequeant tueri, ut unus ſit Deus: ita quoque qui dividunt Spiritum ſanctum à Verbo, non poſſunt ſervare unam in Trinitate Deitatem, quum illam reſcindant, eique alienam & diverſæ ſpeciei naturam admiſceant, & creaturis coæquent. Quæ res oſtendit, non unius generis eſſe Trinitatem, ſed eam conſtare ex duabus diverſiſque naturis, ob diverſam, ut ipſi volunt, Spiritus ſubſtantiam. Quale igitur eorum numen ex Creatore creaturaque conflatum?*

Pag. 1

Hi certè, quales Macedoniani, non illubentes jam ſubſcribebant divinitati Filii, & æqualitati, unitatique cum Patre; at cùm in creaturarum claſſes ablegarent Spiritum ſanctum, totam Trinitatem labefactabant. Contrà ita nititur Athanaſius: Si Filius eſt unus cum Patre Deus, ob ſuam cum eo unitatem: quin & Spiritus ſanctus unus idemque ſit Deus, cùm eandem habeat unitatem cum Filio, quam Filius habet cum Patre? Si enim Filius eſt unum cum Patre, quia ſic à ſuo principio fluit, ut ab eo non effluat; ſed ab eo in eo ſemper fluit, ut ſplendor à Sole, ut ſapientia à mente: ita Spiritus ſanctus eandem habet cum Filio unitatem, ut ab eo in eo manans, manenſque; ut lux à ſplendore, ut charitas à ſapientia ſemper manat, nunquam divellitur. Una ergo eſt Trium Deitas, quia unum eſt ibi Principium, unus Pater, ex quo Filius & ipſe fluit, & id accipit, ut ab eo fluat Spiritus ſanctus; quo fit, ut quanquam & Filii Pater, & Spiritus ſancti Filius Principium ſit, unum tamen ſit Principium, non duo. Ab hac ratione non facilè ſejungitur illa alia, quæ & inde naſcitur. Sic enim & Filii Pater, & Spiritus ſancti Filius Principium eſt, ut & eandem, & totam illi infundat ſuam ſubſtantiam. Si quam enim aliam infunderet, jam non unus eſſet Deus, ſed multiplex, & quidem ex diverſis & diſſimilibus naturis; jam creatura Creatori æquaretur, jam creatura creatrix & ipſa eſſet; jam Unitas illa ſumma, quæ ipſiſſima eſt Divinitatis ſubſtantia, collaberetur.

V. Hæc eadem prorſus erat apud eundem Athanaſium Dionyſii Epiſcopi Romani doctrina adverſùs Sabellianos. Hæc enim ejus verba refert Athanaſius in libello de Decretis Synodi Nicænæ contra Arianos: *Meritò deinceps dixero in diviſores ſectoreſque & peremptores reverendiſſimæ Eccleſiæ de Deo præconii, qui Monarchiam in ternas potentias, ternaſque ſubſtantias, & ternas Deitates carpunt. Audio enim quoſdam apud vos divini Verbi magiſtros hujus ſententiæ profeſſores, qui ex diametro, ut ſic dicam, pugnant cum placitis Sabellii. Ille enim cum blaſphemia dicit Filium eſſe*

Athanaſ. pag. 421.

Patrem, Patremque Filium: iſti autem quodam modo tres Deos conſtituunt, dum in tres ſubſtantias alienigenas, & inter ſe omnino ſegregatas ſanctam Unitatem diſpartiuntur. Uniri enim neceſſum eſt eſt omnium Deo Dei Verbum, & in eodem hærere verſarique Spiritum ſanctum, & ſanctam Trinitatem in unum omnium rerum Deum, omnipotentemque, veluti in verticem principemque conſummari & coaleſcere. Marcionis enim vaniloqui doctrina ſectionem diviſionemque Monarchiæ in tres principatus inſtituit. Sed ea diabolica inſtitutio eſt, non autem verorum Chriſti diſcipulorum, & acquieſcentium Salvatoris præceptis. Illi enim ut Trinitatem prædicari à ſacris Litteris planè ſciunt, ita tres eſſe Deos à Veteri aut à Novo Teſtamento uſpiam induci nequaquam agnoſcunt.

Qui hìc à Dionyſio Romano convelluntur, non ii erant Sabelliani, ſed Sabellianis etiam plus æquo adverſi, quippe qui Monarchiam prorſus labefactarent, ternaſque inveherent potentias, & diviſas hypoſtaſes, & Deitates tres. *Dividentes ac perimentes prædicatam ab Eccleſia Dei Monarchiam*, τὴν μοναρχίαν, *in tres quaſdam potentias, & diviſas hypoſtaſes*, καὶ μεμερισμένας ὑποστάσεις, *& Divinitates tres*. Catholicæ ergo Eccleſiæ unus erat, unus prædicabatur Deus, quia tres hypoſtaſes non dividebantur; quia duo vel plura Principia non admittebantur, quia Monarchia retinebatur, ſeu unitas Principii, Patris videlicet: à quo tam non divellerentur Filius & Spiritus ſanctus, quàm nec ſapientia à mente, charitas à ſapientia, à qua fluit. Ita fit, ut *nec* Unitas diſpertiatur, *& ſancta Trinitas in unum omnium rerum Deum, velut in verticem principemque conſummetur & coaleſcat*, Καὶ τὴν θείαν τριάδα εἰς ἕνα ὥσπερ εἰς κορυφήν τίνα, τὸν θεὸν τῶν ὅλων τὸν παντοκράτορα λέγω συγκεφαλαιοῦσθαι, καὶ συνάγεσθαι. Quo non video quid validius dici poſſit. Ita enim duæ illæ fibulæ confirmantur, quibus tres Perſonæ & diſtinctæ & indiviſæ in unum Deum conſtringuntur: videlicet & Patris Monarchia, ſeu unius Principii ratio, qua fit, ut à Patre manent ambæ aliæ hypoſtaſes, & ei revinciantur ut Principio ſuo: & naturæ à Patre in Filium & per Filium in Spiritum ſanctum manantis unitas, quæ ſumma & ſummè indiviſa unitas eſt.

Nazianz. Orat. 13. Pag. 208.

VI. Huic Athanaſii, immo huic Dionyſii Papæ Romani doctrinæ apprimè concinebat Gregorius Nazianzenus, his verbis, his & invictiſſimis documentis Sabellianos, Arianoſque contundens: *Filii hominum uſquequo gravi corde: ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? dum non unam, nec ſimplicem Deitatis naturam, verùm aut tres inter ſe disjunctas & diſtractas, atque adeo defectibus exceſſibuſque pugnantes inducitis: aut unam quidem, ſed jejunam & anguſtam, quippe quæ hoc non habeat, ut magnorum cauſa ſit: perinde atque vel non potuerit, vel noluerit, idque duplici de cauſa, nempe vel ob invidiam, vel ob metum: illud videlicet, ne quid æquale inducatur; hoc, ne inimicum & pugnans. Atqui quanto Deus rebus creatis excellentior eſt, tanto utique primæ cauſæ magnificentius eſt, divinitatis, quàm rerum creatarum principium eſſe; ac per interpoſitam deitatem ad res creatas venire, quàm ut contra harum cauſa Deitas condita fuerit, quemadmodum ſublimibus iſtis, nimiſque ad indagandum propenſis placet.* Et ibidem ſtatim: *Etenim ſi Filii & Spiritus ſancti dignitatem confitentes, eos vel principii expertes induceremus, vel ad alterum principium referremus; timendum re vera eſſet, ne Deus contemptu afficeretur, aut Deo contrarium aliquid inveheretur. Cùm autem quantum libet Filium, aut Spiritum extuleris, nunquam tamen eos ſupra Patrem ponas, nec à cauſa removeas: verùm illuc præclaram generationem, & admirabilem proceſſionem referas; percontabor ex te, qui Ingeniti & Anarchi, hoc eſt principii expertis, amorem tantoperè præ te fers, uter tandem Deum magis contemnat, is ne qui ipſum talium, quales tu inducis, principium conſtituat, an qui non talium, ſed natura & gloria æqualium, & quales doctrina noſtra profitetur?*

Hinc evidenter colliges, quæ ſit Catholici de Trinitate dogmatis præſtantia, dignitas, lux; quæ hæreticorum placitorum abſurditas impietaſque. Aut enim tres hypoſtaſes non diſtinctas tantùm, ſed & disjunctas, diſtractaſque ponebant; nec unius naturæ omnes, nec ab uno principio profluentes; ſed ſuas ſibi ſeorſim ſingulas, à ſeipſis manantes, adeoque diverſas & adverſas ſibi; quo enim vinculo inter ſeſe cohæſiſſent? Aut unam Deitatis hypoſtaſin ſtatuentes, unitatem illi quidem adſignabant, ſed jejunam & anguſtam, ſterilem, aut in ſolas creatas naturas fœcundam, adeoque nec magnorum cauſam, οὐκ ἔχουσαν τὸ μεγάλων εἶναι ἀρχὴν, quaſi aut noluiſſet Deus, aut non potuiſſet ſibi par quidquam gignere, ſive invidia, ſive metu. Quantò præcellentiùs autem Eccleſia Catholica de Deo ſentit? Longè magnificentius enim eſt, μεγαλοπρεπέστερον, ut prima cauſa Divinitatis principium ſit, quàm rerum creatarum. Magnificentius eſt, ut Pater per Filium creaturas omnes ex ſe fundat, quàm ut, quod ajebant Ariani, Filium eo fine condat, ut per eum creaturæ condantur. Si Filius & Spiritus ſanctus, vel à nullo eſſent, vel ab alio eſſent principio, quàm à Patre, injuria certè Patri fieret, Divinitati diverſitas & pugna induceretur. At quàm amplum, quàm ſplendidum eſt, quàm Deo dignum, ut ejus fœcunditas, non ad naturas tantùm creatas, præ ipſo viles & degeneres, ſed ad pares ſibi & æquales perſonas effundat ſeſe? Non tam Patris, quàm ingeniti nomen & gloriam oſtentabant Eunomiani, Arianique; eo etiam inſulſi & protervi, quòd & Scripturæ, & Scriptorum quorumcumque monumenta Ingeniti nomen, vel rarò, vel nunquam Deo tribuant; quòdque Patris nomen ab eis frequentiſſimè uſurpatum, multò ſplendidius ſit, & ad commendandam Dei amplitudinem magis appoſitum. Quantò enim præcellentius eſt, non tantùm à nullo ulteriore eſſe principio, non tantùm rerum infimarum eſſe principium, ſed perſonarum ſibi ipſi non diſparium eſſe ſcaturiginem?

VII. Sabellianos priùs hoc telo impetierat Nazianzenus, quòd ineptiſſimè tres in Deo perſonas dicerent, nomine, non re; quaſi Chriſtianæ fidei, Eccleſiæ, ipſius Divinitatis opulentia, nominum & verborum ſit, non rerum ac perſonarum: *Quaſi opes noſtræ in nominibus, non autem in rebus ſitæ ſint*. Ὡς εἶναι τὸν πλοῦτον ἡμῖν ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ' οὐ πράγμασι.

Orat. 12. pag. 204.

Eodem ſpectabant & iſta Nazianzeni alio loco: *Quin pietatis noſtræ doctrinam præſcribe, ſic nos inſtituens, ut Deum unum ingenitum agnoſcamus, hoc eſt Patrem: unum item genitum Dominum, Filium videlicet, qui Deus quidem appellatur, cum de eo ſeparatim ſermo habetur; Dominus autem, quando cum Patre nominatur; illud propter naturam, hoc propter unicum divinitatis principatum; unum denique Spiritum ſanctum, à Patre procedentem*. Et paulò pòſt: *Illud item præſcribe, ut nec Patri principium tribuamus, ne quid primo prius inducamus, ex quo id, quod primum eſt, originem traxiſſe neceſſe ſit: nec Filium & Spiritum ſanctum principii expertes eſſe aſtruamus, ne Patri, id quod ipſi proprium eſt, adimamus. Illi quippe & principio minimè carent, & quodammodo carent: quod ſanè dictu mirum eſt. Non enim, quantum ad cauſam, principio carent; ex Deo enim ſunt, licèt non poſt ipſum, quemadmodum ex Sole lumen: ſed*

Orat. 33. pag. 480. 481.

quantum ad tempus, principii ſunt expertes. Nec enim tempori ſubjecti ſunt. Et infrà rurſus: Orat. 32. pag. 520. *Nomen autem principii experti, Pater: principio, Filius: ei autem, quod cum principio eſt, Spiritus ſanctus. Una autem his tribus natura Deus eſt. Unio verò eſt Pater, ex quo, & ad quem ea, quæ deinceps ſequuntur, referuntur; non ut confundantur ac permiſceantur, ſed ut cohæreant: nimirum nec tempore ea ſecernente atque diſtinguente, nec voluntate, nec potentia.*

Nazianzeno ergo Pater, ſine principio, *ἄναρχος.* dicitur; Filius, principium eſt, *ἀρχὴ*, ſed eſt & à principio, ſcilicet Patre: Spiritus ſanctus, cum principio, *μετὰ τῆς ἀρχῆς*; quòd & Patris & Filii Spiritus ſit, ut amborum charitas ſubſtantialis, & conſubſtantialis: ideo cum principio dicitur. Tribus his perſonis una natura Deus eſt: *φύσις τοῖς τρισὶ μία, θεός*; quaſi dicat hanc ipſam eſſe Dei naturam, quòd trium ſummè perfectorum unitas ſit; & hanc eſſe trium perſonarum unitatem, quòd tota in ſingulis ſit divina natura, & unitas ipſa in tribus. Unio verò trium hypoſtaſeon eſt Pater, quòd ab eo ſint, & ad eum referantur duæ aliæ perſonæ; *ἕνωσις δὲ ὁ πατήρ*. Unitate enim principii revinciuntur duæ aliæ perſonæ, ſic à Patre exorientes, ut & in eo maneant, & ad eum reflectantur.

VIII. Piaculare fuerit & iſta omittere ex Gregorio eodem: *Ut igitur ad rem accedamus, tres* Orat. 35. Pag. 562. *antiquiſſimæ de Deo ſententiæ ſunt, anarchia, polyarchia, & monarchia. Ac duæ quidem priores ab Ethnicis luſæ ſunt, & ſanè ludantur. Nam, & quod nullius imperio gubernatur, confuſum eſt ac perturbatum: & quod à pluribus Dominis & Principibus adminiſtratur, factionibus diſſidiiſque obnoxium eſt, ac proinde nec à quodam gubernatur, nec ordine ullo & diſciplina continetur.* Et paulò pòſt: *At nos unius Dei principatum colimus. Unius autem principatum dico, non quem perſona una circumſcribit: fieri enim poteſt, ut quod unum eſt, ſi à ſeipſo diſſideat, ſecumque diſcordet, multa fiat; ſed quem æqualis naturæ dignitas conſtituit, & voluntatis conſenſio, motuſque identitas, atque ad unam & eandem rem, eorum, quæ ex ipſo ſunt, conjuncta propenſio; id quod in rebus procreatis fieri nequit, ita ut, etiam ſi numero differant, potentia tamen minimè inter ſe diſſideant. Quocirca unitas, principio in binarium mota, in Trinitate conſtitit. Atque hoc nobis eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus.* Et paucis intertextis: *Neque enim bonitatis ſuperfuſionem dicere audebimus, tametſi quiſpiam eorum, qui apud Ethnicos Philoſophiæ laude floruerunt, hoc vocabulo uti non dubitarit, cum de prima & ſecunda cauſa diſſereret, perſpicuis verbis ita loquens, Velut poculum quoddam ſuperfluxit. Verendum enim eſſet, ne coactam quandam generationem inveheremus, ac velut naturale quoddam excrementum retentuque difficile, in divinitatem minimè quadrans.*

Vides ut eos execretur Nazianzenus, qui vel nullos admittebant Deos, vel plures. Etſi enim in ſpeciem longo illi à ſe diſtarent intervallo, res tamen tota eodem recidebat. Perſimile enim univerſo impendebat exitium, ſive nullus ei dominaretur, ſive dominarentur plures; diſcordia ſua aliquando tandem in extremum diſcrimen venturi, & orbem impulſuri. Monarchia ergo, ſive unius Dei Principatus, neceſſariò retinebitur; non unius ſingularitate perſonæ, quæ conflictari & ipſa ſecum poſſet; ſed plurium perſonarum conſenſione, quam contineat æqualis naturæ dignitas, *φύσεως ὁμοτιμία*: & voluntatis conſenſio, *καὶ γνώμης σύμπνοια*: & motus identitas, *ταυτότης κινήσεως*: & ad unum eorum quæ ab eo ſunt, propenſio, *καὶ πρὸς τὸ ἓν τῶν ἐξ αὐτοῦ σύννευσις*. Ubi dilucidum eſt, quo Nazianzenus tres perſonas in unam revinciat Monarchiam, identitate naturæ, voluntatis conſenſione; identitate item motionis, quòd Filius & Spiritus à Patre fluant, & ad Patrem refluant, quin nec à Patre effluant; ut una ſit prorſus ſive motio, ſive dilatatio, qua Pater, ſimpliciſſima, & fœcundiſſima unitas, ſeſe ex ſe effundit in ſeſe; Filium fundit in ſuo ſinu, tum Spiritum ſanctum ex ſuo Filiique ſinu fundit: & ita movetur primò in binarium, ut illico in Trinitate conſiſtat; quæ ineffabilis eſt ſive motio, ſive dilatatio unitatis. *Quocirca unitas, principio in binarium mota, in Trinitate conſtitit. Διὰ τοῦτο μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς δυάδα κινηθεῖσα, μέχρι τριάδος ἔστη.*

IX. Graviſſimam hæreticorum objectionem alibi proponit Nazianzenus: *Si Deus, inquiunt,* Orat. 37. *& Deus, & Deus, quid cauſa eſſe poteſt, quin tres ſint Dii, aut quin plurium Deorum principatum colamus?* Reſpondet autem Macedonianis hæc objectantibus, & Filium tamen peræquè ut Patrem colentibus, quomodo non eſſent ipſi Bideitæ, ſi nos Trideitas eſſe criminarentur? *Qua tandem ratione à Bideitatis crimine voſmet vin-* Pag. 60 *dicare queatis, ſi quis eam vobis objiciat? Si eſt vobis ſermo prudentiæ, reſpondete, nobiſque etiam reſpondendi anſam præbete.* At pleniùs poſteà perſtringit & abſolutiùs in hunc modum, tum Macedonianos, tum Arianos, eodem nos telo impetentes: *Nobis Deus unus eſt, quoniam una Deitas, atque ad unum, ea quæ ex eo ſunt, referuntur: etiamſi tres perſonas credimus. Neque enim hoc magis, illud minus eſt Deus; nec hoc priùs, illud poſteriùs. Nec voluntate ſcinduntur, aut potentia dividuntur, aut denique quicquam eorum, quæ dividuis rebus contingunt, hìc quoque reperitur. Sed individua individuis, ut uno verbo dicam, eſt divinitas, ac velut in tribus Solibus inter ſe cohærentibus una lucis commixtio & temperatio. Quum ergo ad divinitatem, primamque illam cauſam, uniuſque principatum & imperium, reſpexerimus, unum eſt quod mentis noſtræ oculis obverſatur. Quum rurſus ad ea, in quibus eſt divinitas, & quæ ex prima illa cauſa, citra ullam temporis intercapedinem, ac pari gloria ſunt, tria ſunt, quæ adorantur.* In tribus igitur perſonis Deus unus eſt, & quia una eademque trium Deitas eſt, & quia ad unum Patrem referuntur qui ex eo oriuntur. Inde enim eſt, *quod cum ad divinitatem reſpexerimus, primamque illam cauſam, uniuſque Principatum & imperium, unum eſt, quod mentis noſtræ oculis obverſatur, Ὅταν βλέπωμεν πρὸς τὴν θεότητα, καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν, καὶ τὴν μοναρχίαν, ἓν ἡμῖν τὸ φανταζόμενον.* At illis in quibus eſt divinitas, & qui ab illa prima cauſa ſunt, tres ſunt.

Ad ea proximè alludunt, quæ alibi rurſum declarat idem Nazianzenus, Deum eſſe *trium infinitorum infinitam conjunctionem, Deum unumquem-* Orat. 40. pag. 66 *que, ſi ſeparatim conſideretur, ut Patrem, ſic Filium; ut Filium, ſic & Spiritum ſanctum, ſervata ſua cuique proprietate; Deum rurſus tria hæc, ſi ſimul cogitentur; illud, propter eandem eſſentiam; hoc, propter unum principatum. Vix unum animo concepi, cùm ſtatim tribus circumfulgeo. Vix tria diſtinguere incipio, cùm ad unum ſtatim ſublimis feror. Si unum quodpiam trium menti meæ ſe objiciat, id totum mihi eſſe videtur, atque implentur oculi, majorque etiam pars oculorum aciem fugit. Hujus magnitudinem comprehendere nequeo, ut ei, quod reliquum eſt, plus tribuam. Quod ſi rurſus tria hæc animi conſideratione contraxero, unum ſplendorem cerno, utpote qui lumen unitum diſtinguere aut dimetiri nequeam.*

Itaque trium horum ſinguli veriſſimè dicuntur Deus, propter eandem divinitatis eſſentiam, quam totam ſinguli obtinent; & rurſum ſimiliter tres ſimul dicuntur & certiſſimè dicuntur Deus eſſe, propter unum Principatum, διὰ τ̀ μοναρχίαν. Unus eſt enim Deus Pater cum ea quæ ab illo indivulſa eſt ſapientia & charitate; ita ſanè ut non ſicut in rebus creatis hæc accidentia & ornamenta ſint naturæ, ſed ut hypoſtaſes ſint perfectiſſimæ, quando id quoque conſentaneum eſt, ut quæcunque in Deo ſunt, perfectiſſima ſint. Dicetur inferiùs operoſius ſuo loco, quomodo nunc tribus Solibus divinæ perſonæ comparentur, nunc uni Soli, ſplendorem ſuum lumenque ex ſe profundenti.

X. In anteceſſum verò aliquid luminis accedet nobis ex Baſilio, cujus hæc ſunt verba in libro de Spiritu ſancto: *Sicut ſcriptum eſt, In lumine tuo videbimus lumen: hoc eſt, in illuſtratione Spiritus videbimus lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Itaque in ſeipſo oſtendit Unigeniti gloriam, & veris adoratoribus in ſeipſo Dei cognitionem præbet. Proinde via ad Dei cognitionem eſt ab uno Spiritu per unum Filium ad unum Patrem. Ac rurſus nativa bonitas, & naturalis ſanctimonia, & regalis dignitas à Patre per Unigenitum ad Spiritum ſanctum permanat. Ad hunc modum & perſonas profitemur, nec pium monarchiæ dogma labefactatur. Cæterùm qui ſubnumerationem ponunt, dicentes, primum, ſecundum, ac tertium, ſciant ſeſe Deorum multitudinem, juxta gentium errorem, in illibatam Chriſtianorum de Deo profeſſionem inducere. Ad nihil enim aliud tendit ſubnumerationis doloſa inventio, quàm ut profiteamur, Deum primum, ſecundum, ac tertium.*

Baſilius. c. 18. Tom. 2. pag. 334.

Ergo nobis quidem via panditur ab uno Spiritu, per unum Filium, ad unum Patrem. At bonitas, ſanctitas, regia dignitas, hoc eſt, Divinitas à Patre per Filium in Spiritum ſanctum permanat. Ita & tres Perſonæ ſunt, cùm ad tres porrigatur infinitas & opulentia divinæ naturæ: at *pium Monarchiæ dogma*, τὸ εὐσεβὲς δόγμα τῆς μοναρχίας, non labefactatur, cùm ad Patrem refluant omnia, quæ ab eo fluunt. Ita jure merito illis iraſcitur Baſilius, qui primum, ſecundum & tertium Deum nobis obtrudebant. Eſt enim Deus verè Monarcha, eſt & in ſe ſimpliciſſimè collecta Monarchia. Ex quo fit, ut nulli ſint in eo gradus, in quo ſunt omnia ſumma, immo qui eſt Unum ſummum.

XI. Prolixè refellit Epiphanius Cerdonianos & Marcioniſtas, qui duo vel tria ſumma Principia conſtituebant; cùm fieri non poſſit, quin omnium Principium ſit unitas, & ante duo vel tria unum principetur. *Duo porro ſimul ut Principia ſint, fieri penitus non poteſt: ſed nec unum poteſt ab altero differre. Si enim differunt, duo ſint oportet. Duo vero ſi numerentur, ſingularem numerum excedunt. Cùm autem unicus iſte ac primus numerus quæratur, duo illa Principia uni ac ſupremo ſubjicientur, à quo velut à cauſa duo reliqua pendeant.*

Epiphan. Hær. 41. 42. pag. 300.

Præſtat autem eum audire adverſùs Pauli Samoſateni impia deliramenta ita philoſophantem: *Enimverò neque nos ipſi duos eſſe Deos Divinitateſque duas, ſed unam duntaxat aſſerimus: cùm neque Patres conſtituamus duos, neque Filios item duos, aut duos Spiritus ſanctos; ſed Patrem, & Filium, ac Spiritum ſanctum, Divinitatem unam, unamque trium prædicationem ac gloriam. Iſte verò non unum idcirco Deum eſſe confitetur, quod velut quidam fons ſit Pater; ſed unum abſolutè Deum facit: ac quantum in ipſo eſt, Filii ac Spiritus ſancti divinitatem ac ſubſiſtentiam evertit. Patrem ipſum præterea ita eſſe Deum unum affirmat, ut omni ad producendum Filium fœcunditate careat; adeoque imperfecta illa duo ſint, Pater & Filius: quorum ille ad producendum Filium, genitalem vim nullam habeat: hic autem, quod eſt, viventis Dei Verbum, veraque Sapientia, nullo modo ſit fructuoſus. Verbum enim tale eſſe putant, quale in hominis eſt pectore, & ejuſmodi ſapientiam, qualem in animo quilibet hominum inſitam à Deo infuſamque poſſidet.*

Hæreſ. 65. n. 3. p. 609.

Et hìc ergo vides à Catholicis unum Deum credi dicique, etſi & Pater & Filius & Spiritus ſanctus Deus ſit, quòd velut fons quidam unus ſit Pater, διὰ τὸ πηγὴν εἶναι τ̀ πατέρα. Unus eſt enim fons cum tota aquarum ab eo manantium plenitudine, & hæc unitas opulentiſſima Deo digna eſt; cùm Samoſatenus unam Dei hypoſtaſin eſſe diceret, eamque ſterilem, inopem & imperfectam, ut quæ Filium gignere non potuiſſet. Sed & Filium pari ſterilitate damnabat, ut qui ſolo nomine filius eſſet, & ita Verbum diceretur, ut ſolo Verbi nomine gauderet, non fœcunditate, non propria hypoſtaſi.

XII. Adverſùs Arianos autem ſic rurſus idem Epiphanius demonſtrat, & omnium fontem in Divinitate eſſe Patrem, & ab eo manare Filium, ceu fontem ex fonte, & ab utroque tandem profluere Spiritum ſanctum, ceu lumen de lumine: *Hic igitur* (*Filius*) *mittens ac miſſus exprimitur, ut argumento ſit, quendam eſſe bonorum omnium fontem, videlicet Patrem: ſecundùm quem non alio nomine, quàm Filii Verbique præditus Filius, fons vivus ex fonte progreditur: qui apud Patrem perpetuò ab eodem genitus extiterit. Quoniam apud te eſt fons vitæ. Atque ut Spiritus quoque ſanctus indicetur, In lumine, inquit, tuo videbimus lumen; quo & Patrem lumen eſſe declaret, & lumen Patris Filium, lumenque Spiritum ſanctum. Ac poſtremò fontem ex fonte, hoc eſt, ex Patre & unigenito Filio Spiritum ſanctum profluere.*

Hæreſi 69. n. 54. p. 736.

Ita principatus, aut ſi fari licet, Monarchia luminis penes Patrem ſemper eſt, qui ita fons eſt, ut ab eo Filius fluat, uti fons de fonte; quocirca & à Patre & Filio fluit denique Spiritus ſanctus: ut non ægrè hìc poſſit intelligi, quomodo tria ſunt Lumina, & unum tamen ſit Lumen; tum quia in tribus unum idemque lumen eſt, tum etiam quia unum totius ejus luminis eſt principium Pater. Certè toto hoc Tractatu ſic Principatus, ſic Monarchia Patri propriè vel appropriatè vendicatur, quòd Principium ſine principio ſolus ſit, & cujuſcumque principii Principium ipſe ſit.

His finitima ſunt, quæ idem alibi habet adverſùs Semiarianos: *Quare meritò ſubſiſtentis exiſtentiſque Patris, ac Filii, & Spiritus ſancti proprietates, ut diximus, ſubſiſtentium Perſonarum hypoſtaſes Orientales nominant: non ut tres illas Hypoſtaſes tria Principia, treſve Deos eſſe dicant. Nam eos anathemate damnant, qui tres Deos aſſerunt. Neque verò Patrem & Filium duos eſſe Deos dicunt. Hoc enim fatentur, unam eſſe Divinitatem, quæ per Filium in Spiritu ſancto contineat univerſa: unam, inquam, Divinitatem, unum Regnum atque unum Imperium eſſe confitentur.*

Hæreſi 73. pag. 833.

Rurſum & hìc trium divinarum hypoſtaſeon inconvulſa affirmatur unitas, tum quia una eſt Divinitas, μίαν θεότητα; tum quia unum eſt Regnum, unumque Imperium, μίαν βασιλείαν, καὶ μίαν ἀρχήν. Poſtremò denique Epiphanius in Expoſitione Fidei Catholicæ confiteri nos ait *Trinitatem quæ ſemper ſit, neque ullius acceſſionis egeat, neque quidquam in ſeſe inferius habeat; quæque ad ſingularem unitatem, unicumque Dei ac Patris principium referatur.* εἰς μίαν ἑνότητα, καὶ μίαν ἀρχὴν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀναγομένην.

num. 14. pag. 1095.

XIII. Percunctantibus cur Joannes in ipſo Evangelii ſui exordio ſtatim ad ſecundam cauſam, ad Filium acceſſerit, prætermiſſa prima cauſa, ſeu Patre: reſpondet Chryſoſtomus, Catholicis ſolemne eſſe nihil primum, nihil ſecundum in Deo dicere, quòd & numero & tempore omni ſuperior ſit Deitas; ſed Patrem confiteri à

Chryſoſt. Hom. 1. in Evan. Joan. Pag. 11.

nullo eſſe, Filium à Patre eſſe; de Patre verò ſiluiſſe ibi Joannem, quòd notiſſimus ille jamdiu eſſet omnibus, ſin minùs ut Pater, certè ut Deus; at Filius à pleriſque neſciretur. *At ſi quis ambigeret, quid tandem prima omiſſa cauſa, ad ſecundam quamprimum tranſit? Primum quidem & ſecundum in hac re dicere prætermittamus. Non enim noſtra hæc. Nam & numero & omni temporum conſequentia Divinitas prior eſt & ſuperior. Quapropter his omiſſis Patrem à nullo eſſe, Filium à Patre genitum confiteamur. Rectè, inquit, verùm quonam pacto nulla habita Patris mentione, de Filio ſermonem aggreditur? Quoniam omnibus Patrem eſſe conſtabat, ſi non ut Patrem, ſaltem ut Deum; Unigenitus autem ignorabatur.*

Syneſius pag. 336. Hymno 2.

Huc referenda ſunt & illa Syneſii de Patre, ceu de abyſſo, de Filio inde prodeunte, ut ex abyſſo luminis, de Spiritu ſancto indidem lucente, cùm unus ſit fons, una radix omnium, in ſilentio ſupra omnes naturas creatas. *Ulteriora beatum ſilentium intelligentium & intellectilium individuam diviſionem tegit. Unus fons, una radix, ter ſplendens elucet forma. Ubi enim profunditas Patris, ibi etiam illuſtris Filius, viſcerum ingens partus, ſapientia mundi opifex, conciliatrixque lux ſancti elucet Spiritus. Unus fons, una radix bonorum tulit copiam.* Et cùm pauca de Angelis attigiſſet, rurſus hæc de Deo, de Patre maximè canit: *Cuncta verò ex tuo conſilio pendent: tu autem es radix præſentium, præteritorum, futurorum, eorum quæ ſunt. Tu Pater, tu es Mater. Tu mas, tu fœmina: tu vox, tu ſilentium, natura fœcunda. Tu ò Rex, ſeculi ſeculum, quantum id quidem fas eſt voce teſtari. Longum ſalve radix mundi, longum ſalve centrum rerum, unitas divinorum numerorum ſubſtantia carentium Regum. Longum ſalve, longum ſalve, quia penes Deum gaudia.*

Dionyſ. de div. Nom. c. 4. n. 21.

XIV. Ex Dionyſio illud unum hìc referam, quod ab eo pronuntiatur adversùs eos qui duo Principia conſtituebant, tam præpoſterè, quàm ſi numeros auſpicari voluiſſent à dualitate. *Nulla enim dualitas principiat; ſed unitas erit principium omnis dualitatis.* Πᾶσα μὲν δυὰς οὐκ ἀρχὴ, μόνας δὲ ἐπὶ πάσης δυάδος ἀρχή. Ad Patres id potiſſimùm ſpectat; unde Pachymeres: *Unus enim fons eſt ſupereſſentialis Deitatis, Pater.* μόνη πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ πατήρ. Sed ejuſdem Pachymeris rurſus luculentiſſima ſunt iſta, ubi & Patrem Fontalem nominat Divinitatem, & Filium ac Spiritum ejus eſſe ait veluti flores, germina, ac lumina ſupereſſentialia ab eo fuſa.

Pach. in c. 2. de div. nom. num. 4. & 7. pag. 413.

Veneranda ſacroque pavore digna ſunt ſancta Trinitatis nomina: quoniam Pater eſt Divinitas fontalis, Filius verò ſanctuſque Spiritus ſunt quædam germina ac flores, ac lumina ſupereſſentialia. Germina quidem, ex viſione olivarum Zachariæ: lumina verò, ex Epiſtola Jacobi fratris Domini, qui de Patre luminum mentionem facit. Hæc itaque nomina à Scripturis ſacris accepimus: quonam autem pacto ſeſe habeant, neque eloqui, neque intelligere valemus.

Cyrill. Alex. To. 5. Par. 1. p. 422. 423.

In Dialogo ſecundo de ſancta Trinitate apud Cyrillum Alexandrinum hæc leguntur rei noſtræ & doctrinæ valdè accommodata, ut intelligatur unitas Deitatis in tribus Perſonis à Patre omnium fonte repetenda eſſe. *Supremam etenim radicem ultra quam omnino nihil eſt, Patrem eſſe cenſebis; eum autem qui ex ſuprema radice prodiit, ac genitus eſt, Filium eſſe fateberis, non perinde ac res creatas in tempore productum: neque porro minus quàm Patris natura ſuæ naturæ decus exerentem; ſed ſimul coæternum, & in omnibus Patri æqualem, excepto hoc uno quod genuit. Hoc enim ſoli Deo ac Patri convenit. Sanctum porro Spiritum dices eum qui ex Deo Patre per Filium promanat naturaliter, & inſtar ſpirationis quæ procedit ex ore, ſuam nobis exiſtentiam manifeſtat: atque ita claram & inconfuſam trium hypoſtaſeon in propriis ac peculiaribus exiſtentiis ſervans proprietatem, unam & conſubſtantialem univerſorum reginam adorabis naturam.*

De Fide C thol. l. c. 11 pag. 41.

Huc quoque pertinent illa Damaſceni: *Quapropter neque tres Deos dicimus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, ſed unum potius, ſanctam Trinitatem, Deum Filio & Spiritu ſancto in unam cauſam, Patrem videlicet, relatis non compoſitis, neque conjunctis ſecundùm Sabellii contractionem. Uniuntur enim, ut diximus, non quòd confundantur, ſed quòd in ſe invicem habeant diſcretionem abſque quacumque concretione & commixtione.*

Ubi vides, ne tres Dii dicantur, etſi tres Perſonæ ſint in Deo, id ex eo fieri, quòd ad Patrem ut in unum ſuum Principium referantur Filius & Spiritus ſanctus. Quod rurſus idem declarat exemplo Solis, radii, & lucis: *Quemadmodum autem ex Sole radius & ſplendor: ipſe enim fons eſt & radii & ſplendoris; at per radium nobis ſplendor tribuitur, & ipſe eſt qui illuminat nos, & participatur à nobis.*

L. 1. c. 15 pag. 51

Poſtremò denique idem Damaſcenus menti ſe & ſtylo accommodans antiquiorum Patrum, ac potiſſimùm Nazianzeni: *Quando enim unam ex his ſubſtantiis intelligo,* μίαν ὑποστάσεων, *eam ut perfectum Deum cognoſco, & perfectam ſubſtantiam; cùm verò conjunxero & connumeravero tria iſta, unum quoque perfectum Deum cognoſco. Non enim compoſita res eſt Deitas: ſed in tribus perfectis unum perfectum, & indiviſibile, & incompoſitum.*

CAPUT VIII.

Ex Patribus jam Latinis declaratur tres in Deo Perſonas unum eſſe Deum propter unitatem principii, ab uno Patre manantibus Perſonis aliis.

I. Ex Hilario Pater & Filius, unus Deus, non duo, quia non duo Innaſcibiles, non duo Unigeniti.

II. Idem ex Ambroſio, ob unitatem tum principii, tum naturæ, Patrem & Filium non duos eſſe Deos, ſed unum.

III. Ex eodem cùm in qualibet Perſona divina & plenitudo & unitas ſit, una eſt Trium divinitas.

IV. Ex eodem una vita, una ſapientia Pater & Filius, à Patre in Filium.

V. Ex Auguſtino non ita procedit à Filio ſolo Spiritus, ſicut Filius à ſolo Patre; ſed ambo à Patre, ut unum ſit Principium in Deitate.

VI. Ex Zenone Veronenſi tota plenitudo Patris in Filio eſt, & à Patre in eo eſt: ideo ambo unus Deus.

VII. Ex Mario Victorino ut Pater major ſit, & tamen æqualis ſit ei Filius.

VIII. Ex eodem Victorino confirmatur tota ſuperior doctrina.

IX. Ab Hugone Etheriano diluitur objectio Græcorum, quomodo non ſint duo Principia Spiritus ſancti Pater & Filius, ſi ab utroque ille procedit.

I. AD Latinos jam Patres gradus moliendus nobis eſt, ut eandem & ab ipſis hauriamus doctrinam de tribus Perſonis in unum Deum cenſendis, tum propter naturæ individuam unitatem, tum ob Monarchiam Patris, non ſine Sapientia, non ſine Charitate ſua hypoſtatica regnantis. Prodibit ante alios Hilarius, qui ita docet: Etſi Deus ſit Pater, etſi Deus ſit Filius, nefas tamen eſſe duos credi, vel dici Deos, propterea quòd non duo ſint Innaſcibiles, non duo Unigeniti, ſed unus Innaſcibilis, unus Filius, unus ex uno, unus in uno, unus ad unum, unus etiam unitate ſubſtantiæ & divinitatis. Ac ſi dicas duos fore Deos, ſi duo eſſent veluti fontes, & duo inde manarent amnes: ſed cùm fons ſit unus, & unus ab eo amnis emanans, duo utique unum ſunt. *Ut intelligeremus per id quod unus innaſcibilis Deus eſt, non adimi unigenito Deo poſſe, quod Deus eſt. Deus enim uterque unus eſt, non ut unus diviſus in duos ſit, aut uterque ipſe ſit, ut nuncupatio ſola fecerit Patrem & Filium, non natura gignendi: ſed idcirco Deus unus, quia neque duo Innaſcibiles, neque Unigeniti duo, ſed unus ex uno, & ambo unum, non diſſimili ſcilicet aut differenti à ſe ſubſtantia divinitatis in utroque.* Et rurſus idem alibi: *Nobis autem ſecundùm Apoſtolum unus Deus, ex quo omnia, & nos in ipſo; & unus Dominus noſter Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Unus ex uno, Deus ex Deo eſt. Non recipit alterum innaſcibilis, ut duo ſint, nec admittit quod eſt unus Unigenitus, ne Deus ſit. Non ſunt duo innaſcibiles, non ſunt duo Unigeniti. In eo autem unuſquiſque quod eſt, unus eſt: dum parem nec Unigenitus habet, nec innaſcibilis admittit: neque unigenitus Deus ex alio, quàm innaſcibili Deo ſubſiſtit.*

Hilarius in Pſal. 122. pag. 995.

In Pſal. 134. pag. 1072.

Ita ille luculenter demonſtrat, idem eſſe innaſcibile, atque primum principium; utque duo non poſſunt eſſe prima principia, ita nec duos eſſe innaſcibiles, adeoque nec duos Deos. Tunc enim demum duo eſſent Dii, ſi duo eſſent, vel innaſcibiles, vel prima principia. Quippe qui innaſcibilis eſt unigenitum generat, ſuam illi naturam, non innaſcibilitatem infundit: ex quo fit ut unus cum eo Deus ſit, propter unam naturam divinam, in Patre ingenitam, in Filio genitam, hoc eſt Filio à Patre communicatam; in ſeipſa ſimpliciſſimè unam & abſolutiſſimè inſecabilem, cùm ipſiſſima ſit unitas & ſimplicitas.

II. Ab his non recedit Ambroſius, qui Filium ſimilem, æqualem, unum cum Patre Deum eſſe probat, ex eo quòd ejus imago ſit, totum ex toto exprimens, & paternæ ſubſtantiæ unitate ſignatus. *Et tu Eunomiane dicis, quia diſſimilis eſt Patri Filius? Nam ſi imago; non diſſimilis utique, ſed totum ex toto exprimens Patrem quem Pater ſubſtantiæ ſuæ unitate ſignavit.* Et alibi: *Dixit Dominus Domino meo: ſed non duo Domini, ſed unus Dominus; quia & Pater Deus, & Filius Deus, ſed unus Deus: quia Pater in Filio, & Filius in Patre. Unus Deus, quia una Deitas.* Et non multò pòſt: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Unde mirabiliter Apoſtolus, ne duos Deos diceret, aut duos Dominos nominaret, aut derogaret vel Filio, vel Patri: Unus, inquit, Deus Pater, ex quo omnia: & unus Dominus Jeſus, per quem omnia. Nam qui Deus, & Dominus: & qui Dominus, Deus. Denique ſcriptum eſt, Scitote quia Dominus ipſe eſt Deus noſter. Omnia ergo quæ Pater habet, & Filius habet. Deus Pater ſecundùm generationis rationem: Deus Filius ſecundùm imaginis unitatem. Dominus Filius, quia omnia ſibi quæ poteſt Pater, ſubjecit: Dominus Pater, quia radix eſt Filii. Sic nobis Pater in Filio perſonarum definitione diſtinguitur, poteſtatis unitate connectitur. Itaque alter in altero, & unus in alterutro. Nam ſicut Patris gloria eſt, ſi non degeneravit in Filio: ita & Filii gratia, ſi Pater videtur in Filio. Ergo non degener, in quo unitatis ſumma majeſtas: non alienus, in quo proprietas generationis expreſſio veritatis eſt.* Deus ergo unus Pater & Filius, quia Pater in Filio, Filius in Patre, non quomodocumque, ſed unitate naturæ; qua Pater Filium ſignat, donatque non aliter quàm generando; ſed & cùm illa ſit *unitas ſumma majeſtas*, non poteſt illa a Patre in Filium propagari, quin utriuſque natura ſit ipſiſſima unitas, quæ nullo prorſus modo poteſt in dualitatem degenerare. Denique cùm Pater *radix* ſit *Filii*, hinc duo illa efficiuntur, quæ ſuprà à Græcis Patribus inculcata ſunt, unam eſſe utriuſque Deitatem, tum quòd Filius ipſammet Patris ſubſtantiam accipiat, tum quòd ad Patrem ut ad radicem, ad fontem, ad principium ſuum referatur.

Ambroſius Hexam. l. 3. c. 7.

To. 1. pag. 41. To. 2. p. 250.

In Evang. Luc. l. 10.

III. Rurſus alibi idem Ambroſius unitatem trium hypoſtaſeon ex Scripturis primùm, & ex forma Baptiſmi demonſtrat; tum deinde ex unitatis opulentia, quam rationis & naturæ ipſa lux declarat maximè propriam eſſe Divinitatis naturam. *Unum ergo Deum, non duos, aut tres Deos dicimus, ut impia Arrianorum hæreſis dum criminatur incurrit. Tres enim Deos dicit, qui divinitatem ſeparat Trinitatis, cum Dominus dicendo: Ite, baptizate gentes in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, unius eſſe Trinitatem poteſtatis oſtenderit. Nos Patrem & Filium & Spiritum ſanctum confitemur, ita ut in Trinitate perfecta & plenitudo ſit divinitatis, & unitas poteſtatis.* Et aliquantò pòſt: *Eſt enim plenitudo divinitatis in Patre, eſt plenitudo divinitatis in Filio, ſed non diſcrepans, ſed una divinitas. Nec confuſum quod unum eſt, nec multiplex quod indifferens. Etenim ſi omnium credentium, ſicut ſcriptum eſt: Erat anima una, & cor unum: Si omnis qui adhæret Domino, unus Spiritus eſt, ut Apoſtolus dixit: Si vir & uxor in carne una ſunt: ſi omnes homines, quantum ad naturam pertinet, unius ſubſtantiæ ſumus: ſi hoc de humanis Scriptura dicit, quia multi unum ſunt, quorum nulla poteſt eſſe cum divinis comparatio: quantò magis Pater & Filius in divinitate unum ſunt, ubi nec ſubſtantiæ, nec voluntatis ulla eſt differentia? Namque aliter quomodo unum Deum dicimus? Diverſitas plures facit, unitas poteſtatis excludit numeri quantitatem, quia unitas numerus non eſt, ſed hæc omnium ipſa principium eſt.* Duo maximè ab Ambroſio hìc commendantur Divinitatis inſignia, unitas & plenitudo. In Patre ergo Deo ita unitas eſt, ut ſit & plenitudo, adeoque quæ Filium ex ſe profundat; eſt in Filio plenitudo paternæ naturæ, ſed eſt & unitas; cùm & ipſa plenitudo in unitate ſit, & unitas ſumma ſummam plenitudinem præ ſe ferat. Si unitas enim in naturis creatis, plures res copulat: & quantò plures copulat, tantò admirabilior ipſa eſt: quid divina unitas? Plures utique & hæc hypoſtaſes devincire poteſt, ſed tam arctè & indivulsè, ut nullus ibi numero ſuperſit locus: *Quia unitas numerus non eſt, ſed omnium ipſa principium eſt.*

To. 3. pag. 4. L. 1. De fide. c. 2.

IV. Vide autem rurſus ut inferiùs unam declaret eſſe Patris & Filii vitam; quia eadem ut Divinitas, ita & vita in Patre eſt atque in Filio, & à Patre eſt in Filio; cùm natura ipſa Divinitatis vita ſit. Vivit enim Deus eructando Verbum ſuum, explicando ſapientiam ſuam; vitam vivit, quæ ipſa ſapientia eſt. Deo enim idem eſt eſſe, ac vivere; idem eſt vivere, ac ſapere, & ſapientiam ex ſe ſuam fundere & propagare; ut hæc ſapientia Dei vita eſt, ita & natura ejus eſt. Ita perſpicuè una Patris & Filii vita eſt, una ſapientia, una natura, una Deitas. Deus ſuo ſibi proprio modo vivit, intelligit, ſapit; hoc perinde eſt ac ſi dicas ipſum vitam, verbum, ſapientiam ex ſe in ſe ſuam propagare, & ſapientiam, verbum, Filium generare. Filio hæc à Patre accipere, perinde eſt ac ab eo naſci. Ita utriuſque una eſt vita, una ſapientia, una natura individua, in Patre generans, in Filio genita. Nec enim poteſt vivere, vel ſapere Deus, quin vitam ex ſe & in ſe ſuam, ſapientiam ſuam fundat. At hæc vita, hæc ſapientia una eſt in Patre, qui vivit & ſapit ; & in Filio, qui hæc ejus vita & ſapientia eſt . Ita teſte Ambroſio Radix Filii , Fons Filii Pater eſt , & utriuſque natura ac divinitas una eſt , quia etſi non unus idemque eſt Pater & Filius , unum tamen idemque eſt Pater & Filius , quia una eſt utriuſque vita & ſapientia ; quæ vivit & ſapit , Pater; qua Pater vivit & ſapit, Filius. *Sicut enim Pater vitam habet in ſemetipſo , ſic dedit Filio vitam habere in ſemetipſo. Dedit per unitatem , dedit non ut auferat , ſed ut clarificetur in Filio : Dedit ut complaceat : Dedit non ut Pater cuſtodiret , ſed ut Filius poſſideret . Sed objiciendum putant quod dixit : Ego vivo propter Patrem . Utique ſi ad divinitatem referunt, propter Patrem vivit Filius , quod ex Patre Filius eſt ; propter Patrem, quod unius ſubſtantiæ cum Patre ; propter Patrem, quod eructatum eſt Verbum ex Patris corde, quod ex Patre proceſſit , quod ex Paterno generatus eſt utero , quod fons Pater Filii eſt, quod radix Pater Filii eſt .*

Ibidem L. 4. c. 5. pag. 129.

V. Audiendus nunc Auguſtinus ad unitatem & ipſe Principii revocans complura eorum quæ de Filii & Spiritus ſancti unitate cum Patre dicuntur. Ad id enim etiam ſpectare putat, quod non doceant Scripturæ Spiritum ſanctum à Filio procedere , & ipſum Filium à Patre ; ſed utrumque à Patre procedere , ut unum ſit Principium Pater, unitatis ſummæ vertex in ipſa Divinitate . *Ne putetur quaſi per quoſdam gradus ſic de illo eſſe Spiritus ſanctus, quomodo ipſe de Patre, cum ambo de Patre, ille naſcatur, ille procedat. Quæ duo in illius naturæ ſublimitate diſcernere, omnino difficile eſt. Ergo ne hoc putaretur, ut dixi , continuò ſubjecit : Omnia quæ habet Pater mea ſunt : Propterea dixi , de meo accipiet. Ita ſine dubio intelligi volens quod de Patre accipiat. Sed ideo de ipſo , quia omnia quæ habet Pater , ipſius ſunt: Hæc autem non eſt diverſitatis naturæ , ſed unius principii commendatio* . Et alibi idem Auguſtinus : *Satis notum eſt rectè credentibus , vel etiam ut poſſunt intelligentibus , & illud ideo dictum eſſe de Patre, Ipſe facit opera , quod ab illo ſit etiam origo operum , à quo eſt exiſtentia cooperantium perſonarum ; quia & Filius de illo natus eſt , & Spiritus ſanctus principaliter de illo procedit , de quo natus eſt Filius , & cum quo illi communis eſt idem Spiritus.*

Auguſtin. Tom. 6. pag. 314. Conc. Serm. Arianor. c. 23.

Serm. 11. De Verbis Dom. c. 16. Tom. 10. pag. 19.

VI. Luculenta ſunt in hanc rem hæc quoque Zenonis Veronenſis Epiſcopi verba , ſi certus is author eſt Sermonis, quo illuſtrantur hæc Paulinæ Epiſtolæ verba , *Cùm tradiderit Regnum Deo & Patri*. Ita enim ille habet , ut declaret totum, totamque plenitudinem à Patre, itemque à Filio poſſideri : unius eſſe quod amborum eſt : utriuſque eſſe , quod unius eſt ; in Filio Patrem eſſe, in Patre Filium , unitate naturæ, charitate voluntatis , quæ ipſamet natura eſt ; unum eſſe utriuſque regnum ; unam æternitatis & omnipotentiæ ſubſtantiam , cùm hæc ipſiſſima ſit Dei natura , unam æqualitatem , unam majeſtatem , unum in tribus lumen; nihil minùs eſſe poſſe in Filio, quàm in Patre, quia Patris plenitudo Filio infuſa eſt . Ita ubique ſonat & naturæ individuæ unitas , & Patris Principatus , ſive innaſcibilitas, qua ſuam ille ſibi habet , eandemque Filio infundit plenitudinem . *Totum Pater , totum poſſidet Filius , unius eſt quod amborum eſt , quod unus poſſidet, ſingulorum eſt, Domino ipſo dicente, Omnia , quæcumque habet Pater , mea ſunt . Iterum , Pater , omnia mea tua ſunt , & tua omnia mea : quia Pater in Filio , & Filius manet in Patre : cui affectu , non conditione : charitate , non neceſſitate , decorè ſubjicitur : per quem Pater ſemper honoratur . Denique inquit , Ego , & Pater unum ſumus . Unde non diminutiva , ſed religioſa , ut dixi , ſubjectione eſt Filius Patri ſubjectus : cum quo originalis , perpetuique regni una poſſeſſio ; coæternitatis, omnipotentiæque una ſubſtantia ; una æqualitas : una virtus majeſtatis auguſtæ : unito in lumine una dignitas retinetur . Si quid enim Filio detraxeris, ad Patris cujus habet totum , injuriam pertinebit : nec eſt in illo aliquid , quod ſit inferius ; quia ſicut Pater , nec plus poteſt habere, nec minus ; alter enim in alterius plenitudine infuſus eſt : ut ſit omnia in omnibus Deus benedictus Pater in Filio , Filius in Patre cum Spiritu ſancto .*

Bibl. Patr. Tom. 2. pag. 424.

Nec minùs pulchra ſunt , quæ mox idem habet in ſermone ſecundo de Æterna Filii Dei generatione : ubi ait Patrem , ante omnia fuiſſe unum , æternaliter ex ſemetipſo in ſemetipſum Deum, ſecreti ſui ſolum ſibi conſcium : ex ejus ore prodiiſſe unigenitum Filium , cordis ejus nobilem inquilinum ; non ibi ſummi Principii fœcunditatem conſtitiſſe , ſed rerum naturam ex ſe extra ſe per eundem Filium effudiſſe , utpote qui ejus eſſet & virtus & ſapientia : tam illi naturæ unitate conjunctus, quàm ſapientia ſapienti, potentia potenti conjuncta eſt : tam perſonæ proprietate diſtinctus , quàm Filius verus & veritas à Patre diſtinctus eſt, vero & ipſa veritate. *Sicut ſacra Scriptura teſtatur, erat ante omnia manens unus , & idem æternaliter ex ſemetipſo in ſemetipſum Deus, ſecreti ſui ſolus conſcius ; cujus ex ore ut rerum natura, quæ non erat, fingeretur, prodivit unigenitus Filius , cordis ejus nobilis inquilinus : exinde viſibilis effectus, quia humanum genus viſitaturus erat , aliàs æqualis in omnibus Patri : quidquid enim Pater præcepit , ut fieret , Filius, utpote Dei virtus Deique ſapientia, omnia illa opera mirifico ejus dicto complevit*. Suo infrà loco purgabimus Zenonem iſtum ab aſperſis ei ſuſpicionibus .

Ibidem Pag. 41

Infrà c. 41 n. 9.

VII. Ex Mario Victorino Afro plura alibi decerpam ſuo ſeparatim capite ; hìc non pigebit pauca hæc prælibaſſe, quibus antedicta firmentur & illuſtrentur . Sic ergo ille libro primo contra Arium : *Non diceret , Me major eſt Pater , niſi fuiſſet æqualis ; accedit etiam , ſi totus ex toto , & lumen ex lumine, & ſi omnia quæ habet Pater dedit Filio : omnia autem ſunt , & ſubſtantia , & poteſtas , & dignitas , æqualis Patri , ſed major Pater, quod ipſe dedit ipſi omnia , & cauſa eſt ipſi Filio, ut ſit, & ut iſto modo ſit. Ad hoc autem major , quod actio inactuoſa : beatior enim quo ſine moleſtia, & impaſſibilis, & fons omnium quæ ſunt , requieſcens & perfecta , & nullius egens : Filius autem ut eſſet , accepit , & in id quod eſt agere, ab actione procedens, in perfectionem veniens, motu efficitur.*

Bibl. To. 4 l. pag.

Mirum fateor, ſed veriſſimum tamen illud eſt, his ipſis Chriſti verbis, ubi Patrem majorem prædicat , ſeque Patri ſubjectum profitetur , certiſſimam Filii & Patris æqualitatem declarari . Nec enim dixit, Dominus, vel Creator major me eſt. Patris enim nomine & veritate retinetur æqualitas , cùm tota retineatur in Filio natura Patris divina , quæ nec ſeipſa major , aut minor eſſe poteſt ; ſed ſemper ſui ſimilis, ſibi par, ſibi una, & ſumma unitas eſt . Cùm ergo non poſſet non eſſe æqualis , immò eadem & una in Patre & Filio natura , ſubſtantia , poteſtas , dignitas ; ita Filio major eſt Pater , ut minor non poſſit ipſo eſſe Filius. Eſt ergo eo tantùm major Pater, quo Pater , quo ipſe omnia dedit Filio ; & ut familiariùs Græci quàm Latini Patres loquuntur , cauſa eſt, ut ſit, & iſto modo ſit ; ex quo rurſus æqualitas demonſtratur . Nam ſi inæqualem Pater Filium genuiſſet , non omnia ei dediſſet ; ſi omnia dedit , dedit & æqualitatem . Æqualis eſt ergo Filius Patri , ſed ita ut ab eo hanc ipſam æqualitatem acceperit .

VIII. Jam verò quod ſubjicit Victorinus, ſapit illud quidem nonnihil doctrinam & verba Platonicæ Philoſophiæ ; ſed & facilè tamen conciliari poteſt cum Catholica , tum fide , tum Theologia ; quando apud ſanctos Patres Arium impugnantes integra ſemper viguit Victorini fama, & orthodoxæ doctrinæ laus. Dici ergo ab eo potuit Pater *actio inactuoſa*, *beatitudo ſine moleſtia*, *impaſſibilis*, *fons omnium quæ ſunt*, *requieſcens*, *à ſe perfecta*, *& nullius egens* : quia & *actio* eſt, dum Filium generat : & *inactuoſus* eſt, dum à nullo principio ulteriore effluit ; *Beatitudo ſine moleſtia*, qua primum principium ſuum ſibi eſt, & in ſeipſo requieſcit ; quòd perfectio ſumma, & omnium perfectionum fons ſit, à ſeipſo habet ; non quia ſeipſum ita gignit, ſed quia incommutabiliter & innaſcibiliter ita eſt ; quocirca & impaſſibilis eſſe, & nullius egere ſingulariter dicitur, quia à nullo procedit : at Filius etſi non egeat, etſi ſit & ipſe impaſſibilis, à Patre tamen accipit : in id quod eſt, & quod agit, non à ſeipſo, ſed ab actione, à generatione paterna procedit ; perfectio ſumma eſt, ſed in eam venit, dum generatur ; plenitudo omnimoda & paternæ plenitudini par eſt, ſed non à ſeipſo, ſed motu, hoc eſt, naſcendo à Patre, plenitudo efficitur. *Semper plenitudo & ſemper receptaculum*, mox ibidem ſubjicitur.

Eodem pertinent & iſta mox ibidem : *Quod omnia Tria Unum*, *Pater non ſilens ſilentium*, *ſed vox in ſilentio ; Filius jam vox*, *Paracletus vox vocis*. Natura quidem ipſa divina, Deus in ſeipſo ſpectatus, Silentium haud dubio dici poteſt, & dici potuit tum à Philoſophis antiquis, tum à nonnullis ſanctorum Patrum. At Pater Deus jam & ſilentium dici debet, quà Deus innaſcibilis ; & non ſilens, quà Pater eſt, & Verbum Filiumque gignit, dicit, loquitur ; eſt igitur vox in ſilentio. Jam verò Filius vox eſt, quia Verbum, Sermo, λόγος eſt Patri comparatus, cujus Verbum eſt : & rurſum vox eſt Spiritui ſancto comparatus, quia illum ex ſe fundit, loquitur, dicit. Denique Spiritus ſanctus vox vocis eſt, quia à Filio, vel à Patre per Filium procedit diciturque ; unde & Verbum Verbi non ſemel dictus eſt à ſanctis Patribus.

In his planè perſpicis, & propter unitatem naturæ tria unum eſſe, & propter unitatem Principii. Una eſt enim natura vocis, vox Pater, vox Filius, vox Spiritus ſanctus : ſicut una lux, una veritas, una Deitas. Etſi enim in natura corporea duo quædam ſint, vox & lux, verbum & lumen, loqui & lucere ; in natura tamen intellectuali, & multò magis in divina id totum unum idemque eſt. Porro unus primordialiter Pater, qui & lumen & lumen ex lumine ex ſe effundit, Filium & Spiritum ſanctum ; & vocem & vocem vocis, Verbum & Verbi Verbum, Filium & Spiritum ſanctum loquitur. Unde mox ibidem : *Ergo Spiritus à Chriſto accipit*, *ipſe Chriſtus à Patre*, *& idcirco Spiritus à Patre*. *Omnia igitur unum*, *ſed à Patre*.

IX. Una ſupereſt, quæ hic ſolvatur objectio Græcorum adversùs Latinos, in famoſis illis inter utroſque concertationibus de Proceſſione Spiritus ſancti à Patre, an à Patre & Filio, an à Patre per Filium. Si enim diceretur à Patre & Filio procedere Spiritus ſanctus, urgebant Græci, ergo duo eſſe Principia : nec unitatem ſemper principari, & quandoque ſaltem dualitatem, à quo communis & Philoſophorum conſenſio & Theologorum abhorrebat. Adversùs Græcos calamum ſtrinxit Hugo Etherianus, & objectionem ſolvit, qua impeti illa etiam poſſunt, quæ jamdiu hic à nobis diſputantur, de revocandis omnibus ad unitatem Principii. Scribebat hic Author ſub Alexandro III. Papa & Emmanuele Comneno Imperatore. Sic ergo ille proponit objectionem & verba Græcorum : *Quare omnis erit*, *quæ in rebus perſpicitur unitas ex dualitate*, *& dualitas principium unitatis : quod eſt inconveniens*, *& communi contrarium conceptioni : ſecundùm quam unum omni & unitas dualitati*, *ac omni præponitur numero*, *quia unitas principium dualitatis eſt*, *& omnis numeri*. Reſponſio autem Hugonis ita habet : *Non enim ſimpliciter aliqua duo ſunt Pater & Filius*, *ex quibus Spiritus ſanctus provenit*. *Nam neque duæ res propriè ſunt*, *ſed una : neque duæ ſubſtantiæ*, *ſed una : neque duo principia*, *ſed unum ; neque duo Dii*, *vel Domini*, *vel Sancti*, *ſed unus Deus*, *unus Dominus*, *unus Sanctus*. *Unde patet quod ſecundùm quid duo dicuntur*, *Pater & Filius : veluti duæ perſonæ*, *duæ hypoſtaſes ; igitur cùm hæ duæ perſonæ non ſint duo principia*, *neque duo ſimpliciter*, *manifeſtum eſt*, *quidquid ab iſtis provenit*, *ex duobus minimè prodire principiis*, *poſito conceſſo Spiritum ſanctum ex utroque procedere*. *Atque ideo impoſſibile eſt colligi duo principia eſſe Patrem cum Filio*.

Bibl. Patr. Tom. 9. pag. 410. L. de hæreſibus, quæ &c. L. 1. c. 3. & 4.

Illud ipſum eſt, quod à Græcis peræquè & Latinis Patribus inculcatum eſt, veriſſimè & certiſſimè dici, quod ſint tres, quod ſint tria in Trinitate ; ſed quid tres, quid tria, aut difficillimè, aut omnino dici non poſſe. Sive enim res, ſive ſubſtantias, ſive principia dicas, dici non poteſt, quod tres, vel tria ſint in Deo. Enimverò nec dici poteſt, quod ſint tres duove, ſive Dii, ſive Domini, ſive Sancti. Ex eo concludit Hugo tres vel tria non dici ibi ſimpliciter, ſed ſecundùm quid tantùm ; hoc eſt, ut equidem interpretor, ad aliquid : nec aliter enim vel Perſonæ, vel Hypoſtaſes ſunt, quàm relativæ. Quidquid enim abſolutum ibi eſt, unum eſt ; ſolæ relationes multiplicantur ; itaque cùm divinitas una & eadem referatur, ut Patris ad Filium, ut Filii ad Patrem, ut Patris & Filii ad Spiritum ſanctum, & viciſſim ut Spiritus ſancti ad utrumque : hinc, ut exiſtimo, tradit Hugo duos vel tres non dici, niſi ſecundùm quid : quòd una ſit ſimpliciſſima natura divina, quæ ad ſeipſam refertur, ut genita ad ingenitam, ut ingenita generanſque ad genitam, ut procedens ad principium hujus proceſſionis : ut perſæpè loquebantur Patres antiqui, abſtracta à concretis vocabula minùs ſecernentes. Quo nihil intelligi poteſt incomprehenſibilius, nihil dici ineffabilius, nihil ſentiri amplius & magnificentius ad plenitudinem & opulentiam unitatis divinæ. Nimirum ut ita ſalvo & ſoſpite intaminatæ Unitatis ſacramento, ad ſeſe multipliciter referatur Deus, in ſeſe retorqueatur, ex ſeſe fluat, & in ſe refluat, unitatis non ſectione quavis, ſed magnitudine & infinitate.

Addit Hugo exemplum Conditoris ; ut enim creationis mundi principium eſt Pater, eſt & Filius ; nec duo tamen ſunt Principia : ita & proceſſionis Spiritus ſancti : *Ecce manifeſtum eſt quod Pater condit*, *& Filius*, *non duo Conditores*, *non duo Principia*, *non duæ cauſæ*, *ſed una cauſa conſiſtunt*. *Cùm igitur creaturarum non ſint duo principia Pater & Filius*, *neque duæ cauſæ : multominùs ſancti Spiritus ratione ab eis differentis & æqualiter utriuſque exiſtentis*, *duæ cauſæ ſeu Principia duo cenſebuntur*.

Ibid. c. 6. pag. 44.

CAPUT IX.

An dici poſſit Deus ſeipſum gignere, à ſeipſo naſci.

I. Negat Auguſtinus dici poſſe, *quòd ſeipſum Deus genuerit ; ſolvitur objectio ex eo petita*.

II. Negat & Hilarius.

III. Prolixiùs de eodem ex Hilario.

IV. Luculentiſſima Zenonis verba, *alicubi tamen humaniùs interpretanda*.

V. Duriora in hanc ipſam rem Victorini verba. Un-

ba. Unde data occaſio illi, ut diceret Filium ſeſe generaſſe.

VI. De eodem, quàm non potuerint Platonici diutiùs in eo dogmate hærere, Filium à Patre non gigni, ſed ultrò ab eo proſilire.

VII. Quomodo Deus Actus purus, & Operatio dicatur quandoque, nec tamen ſeipſum gignere dici poſſit.

VIII. Nec id patitur dici Epiphanius, quod Deus ſui cauſa ſit.

IX. Negat etiam Nazianzenus à ſeipſo gigni Patrem. Explicatur Nyſſenus, ubi ait Deum velle id quod eſt, eſſe quod vult.

X. Syneſii doctrina in hanc rem; ut laudandus, ut alicubi excuſandus ille ſit.

I. MUlta perſtrinximus ſuperioribus Capitibus, quæ in hanc videantur nos adducere potuiſſe dubitationem; An ita ingenitus & innaſcibilis ſit Pater, ut à ſeipſo naſcatur, ſicut & ab eo oriuntur duæ aliæ hypoſtaſes divinæ; An ita primum omnium principium ſit, ut & ſui ipſius ſit; An ubi tres divinæ Perſonæ in unum conſurgunt Deum, non ex unitate tantùm naturæ individua, ſed etiam ex unitate principii, ab eo uno principio manet etiam Pater, hoc eſt, à ſeipſo; An ubi vitam vivere, & ſapientiam ſapere ſuam dictus eſt Pater, atque ita Filium & Verbum ſuum ex ſe proferre, cùm Pater ipſa vita & ſapientia ipſemet ſit, qua vivit & ſapit, dici poſſit ſeipſum etiam profundere? Adde quòd Scriptores Eccleſiaſtici hactenus nonnulli id quoque non reformidarint affirmare, Deum eſſe à ſeipſo, à ſe naſci, ſuum ſibi authorem eſſe.

Ab ea ſententia non abhorruiſſe Auguſtinum poſſet aliquis ſuſpicari ex his ejus verbis in Confeſſionibus: *Quoniam ipſe eſt Deus; & quod ſibi* L. 7. c. 4. *vult, bonum eſt, & ipſe eſt idem bonum.* Si quod ſibi vult Deus bonum eſt, volendo ergo ipſe ſibi hoc bonum omne parit. Longè aliud enim id eſt, quàm ſi diceretur, Quod natura ipſa ſua bonum eſt, id eſſe etiam voluntate: tunc enim voluntas obſequeretur naturæ. At ubi dicitur, Quod ſibi vult, hoc ipſum eſſe bonum, videtur ex adverſo natura obſequi voluntati.

Præſtat tamen paulò aliter caſtigatiſſimi Doctoris verba interpretari, ut dixerit Deum id ſibi bonum eſſe, quod vult, quia eſſe & velle, eſſentia & bonitas & voluntas, una eademque res illi eſt. Ita enim ſibi non collidetur Auguſtinus, quando alibi expreſſiſſimis verbis docet probatque, nec Deum genuiſſe ſeipſum; ſed nec de ulla natura, ſive ſpiritali, ſive corporali, dici poſ- Auguſtinus To.3. pag.75. De Trinit. L. 1. C. 1. ſe, quòd ſeipſam genuerit. *Qui autem putat ejus eſſe potentiæ Deum, ut ſeipſum ipſe genuerit, eo plus errat, quod non ſolùm Deus ita non eſt, ſed nec ſpiritalis, nec corporalis creatura. Nulla enim omnino res eſt, quæ ſeipſam gignat ut ſit.*

II. Nec aliter ſenſit Hilarius, etſi hæc ſint Hilar. pag. 395. L. 11. de Trinit. ejus verba: *Manet itaque ut eſt ſemper Deus, nec profectu eget: quia id quod eſt, ex ſe ac ſibi ſemper eſt.* Ex ſe enim eſſe dicitur, quidquid eſt, quia non ab alio eſt, ut Filius à Patre eſt, ut Spiritus ſanctus à Patre & Filio, ut creatura omnis à Deo. Mentem hanc ſuam alibi ita de- L. de Synod. pag. 363. 364. clarat Hilarius: *Non enim pars eſt Filius Patris, ut unus dici poſſit, & natus, & generans. Neque emanatio eſt, ut continenti fluxu, per corporalem & individuum concurſum, idem ipſe fluxus retentus in origine, ipſum ſibi ſit ſerie atque tractu cohærenti, origo quod fluxus: ſed perfecta nativitas eſt.* Ubi patet non eundem poſſe dici natum & genitorem; quod tamen utique dici poſſet, ſi à ſeipſo Pater naſceretur. Pater etiam non probari ab Hilario, quod inſinuatum forſan alicubi ſuperiùs fuit, ut Deus dicatur fluxus & fluvius veluti quidam, in origine ſua retentus, vel ab origine ſua non effluens; ita ut jam idem eſſet fluxus quod origo, idem à ſeipſo fluens, à ſeipſo naſcens, Pater quà origo, Filius quà fluxus. Jure id meritoque ab Hilario exploditur. Ita enim nec perfecta eſſet generatio, nec nativitas; idem eſſet Pater qui Filius; Filius pars eſſet Patris. Hactenus ergo hujuſmodi ſimilitudines valere debent, ut ne plus æquo urgeantur, & ad fidei de tanto ſacramento Catholicæ excidium. Umbræ & figuræ hæ ſunt, quæ ut in aliquo conſentiant, in multis etiam diſſentient à rei veritate; qua de re infrà copioſè.

III. Paulò uberiùs alibi in eandem rem Hilarius, & emendatiſſimè tamen, ut ne litteram quidem faciat ullam, qua inſinuet, ita Deum à ſeipſo eſſe, ut eum ſuſpicari poſſimus, ſemetipſum genuiſſe. *Ex eo quod fuimus in id quod ſumus, converſio nos repentina demutat. Deus au-* In Ni pag. 6 *tem beatus atque perfectus profectu non eget, cui nihil deeſt: demutatione non novus eſt, qui origine caret. Ipſe eſt, qui quod eſt, non aliunde eſt; in ſeſe eſt, ſecum eſt, ad ſeſe eſt, ſuus ſibi eſt, & ipſe ſibi omnia eſt, carens omni demutatione novitatis: qui nihil aliud quod in ſe poſſet incidere, per id quod ipſe ſibi totum totus eſt, reliquit.*

Hìc enimverò tempeſtivum fuerat id perſtringere, quòd Deus ſeipſum genuiſſet, ſi quid ejuſmodi in animo habuiſſet Hilarius. Sed nihil iſtiuſmodi ſonat in his ejus verbis: *Ipſe eſt, qui quod eſt, non aliunde eſt; in ſeſe eſt, ſecum eſt, ad ſeſe eſt, ſuus ſibi eſt, & ipſe ſibi omnia eſt.* Ne à ſeipſo quidem dixit eſſe Deum, etſi tot alii dixerint, dicantque: ſed elimatiſſimè dicit illum *non aliunde eſſe*; nec enim aliud intelligi poteſt, aut debet, cùm *à ſeipſo eſſe* dicitur.

IV. Paulò licentioſiùs de his Zeno Veronenſis Epiſcopus ſcripſit, quod tamen molliori pollice tractandum ſit, ne antiquiſſimis Scriptoribus inſidias ſtruere videamur. Sic ergo ille Sermone I. de Geneſi: *Solus Deus eſt itaque principium, qui ex ſeipſo dedit ſibi ipſe principium. Solus ante omnia, & poſt omnia, quoniam in ejus manu incluſa ſunt omnia. Ecce eſt quod eſt. Solus ſui conſcius, quantus & qualis eſt.* Et non multò pòſt: *Hic eſt Deus noſter, qui ſe digeſſit in Deum. Hic Pater, qui ſuo manente integro ſtatu, totum ſe reciprocavit in Filium; nequid ſibimet derogaret. Denique alter in altero exultat, cum Spiritus ſancti plenitudine una originali coæternitate renitens. Quemadmodum ſi dicere dignum eſt duo maria, quæ in ſemet recumbunt, freto æſtus alternos in unum conferente connexa; quæ licèt ſui proprietate, locis, vocabuliſque diſcreta ſint: tamen trini profundi vaporis una virtus, una ſubſtantia, una eſt fluendi natura: nec poteſt incomprehenſibilis communiſque undæ dividi magnitudo, & tamen utrumque commeando largiflua, utriſque propria, nulli privata: etenim damnum patientur ubertatis & gratiæ, ſi adimatur, quod uno eodemque æſtu alterum ex altero decoratur.* Hæc mihi quidem videntur antiquiſſimum ſapere Scriptorem, & ipſa forſan Nicæna Synodo antiquiorem. Nec enim unius eſſe Authoris hos Sermones omnes exiſtimaverim, qui Zenonis Veronenſis nomine circumferuntur.

Humaniùs certè hæc interpretanda ſunt, ut dicatur ſibi Deus ex ſeipſo dediſſe eſſe principium, quia hoc ex ſeipſo, non aliunde habet Pater; & ex ſeipſo hoc habet, non quòd ſibi hoc dederit, ſed quòd hoc ipſum ſeipſo ſit & eſſe neceſſe ſit; cùm non alia major aut anterior excogitari poſſit neceſſitas, quàm ut cùm alia ex aliis oriantur omnia, ad illud tandem unum primumque deveniatur, quod à nullo alio ſit, & à quo cætera ſint omnia. Paulò duriora ſunt iſta, *Hic eſt Deus noſter, qui ſe digeſſit in Deum.* Et hæc quoque tamen clementer exponi æquum eſt, ac ſi diceretur,

retur, Hæc eſt natura & unitas divina, quæ à ſeipſa id habet, non aliunde, quòd in tres Perſonas digeſta, diſpenſata, ac quodammodo dilatata eſt. In tres enim hypoſtaſes divinam ſive naturam ſive unitatem diſpenſari ac dilatari, antiquiſſimi Patres nobis & jam dixere, & poſthac dicent. Pater dicitur in Filium ſe reciprocaſſe, non quòd ſeipſum genuerit, atque ita ſibi reciprocè Pater & Filius ſit; ſed quòd Filium ex ſe effuderit, in quo totus ipſe, qui totus in ipſo ſit: in quem Pater totus, qui ad Patrem totus, quantus maximus & optimus eſt, referatur. Accedit Spiritus ſanctus, ſed ita ut & in ipſo ſit una eademque *plenitudo originalis*: cùmque plenitudo ſumma non poſſit eſſe niſi una; ne ſi plures ſint, unicuique earum deſit, quod aliis affluit: ita fit, ut in Spiritu ſancto quoque ſit tota & Patris & Filii plenitudo, quæ ita jam ſit una trium plenitudo. Id elucidat Zeno comparatione maris, quod in duo ſe effundit maria, medio quodam veluti freto & disjuncta & conjuncta; cùm una & infinita eadem ſit aqua trium horum marium, in ſe ex ſe effluens refluenſque, ſeſe in ſe reciprocans; unum mare, ob unitatem naturæ, ſeu aquæ: tria maria, quòd ita digeſta & diſpenſata ſit aqua. *Non poteſt incomprehenſibilis communiſque undæ dividi magnitudo*; & tamen tribus illa hic vendicatur. Ejus generis ſimilitudines minùs paulò antè videbantur Hilario arridere; ſed id eo fiebat, quòd cùm illis non mediocris quoque diſſimilitudo conjuncta ſit, hinc illis non rarò abutebantur in ſui erroris patrocinium, qui fidem Eccleſiæ oppugnabant: ſed & illis in commodum Eccleſiæ utebantur ſancti Patres, ad Eccleſiaſticæ ſcilicet fidei normam revocatis.

V. Aliquantò etiam duriora ſunt iſta Marii Victorini, quibus tamen non diſpar interpretandi clementia ſit indulgenda. *A ſe movens Pater, à ſe generans Filius: ſed potentia Patris ſeſe generans Filius: voluntas enim Filius, unde enim ſi ipſa voluntas non eſt à ſeſe generans, nec voluntas eſt; ſed quoniam Dei eſt voluntas, equidem ipſa quæ ſit generans generatur in Deo: & ideo Deus Pater, voluntas Filius, unum utrumque, magis autem & unum, & ſolum unum non counitione, ſed ſimplicitate: progreſſa quidem voluntate in potentiam actuoſam, non abſcedente tamen à ſubſtantia propria & eadem motione: iſta enim tria ibi unum ſunt, ſubſtantia, motio & voluntas. Subſtantia Pater, juxta idipſum motio & voluntas: rurſus Filius motio & voluntas, & juxta idipſum & ſubſtantia, & hoc eſt ὁμούσιον.*

L. 1. p. 200. Bibl. Patr. Tom. 4. Part. 1. pag. 200.

A ſe movens dicitur Pater, quia & eſſendi, & vivendi primum Principium eſt, nec aliud eſt illi eſſe, quàm vivere, vivere non aliud quàm ſuo modo moveri. Eò ſpectant illa Chriſti verba, *Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo*. Et id quidem facile & perexpeditum eſt. At non ita quod ſequitur, *A ſe generans Filius, ſed potentia Patris ſeſe generans Filius*. Si ne id quidem niſi impatientiſſimè ferre potuimus, ut diceretur Pater, primum omnium Principium, ſeſe genuiſſe, quo tandem animo feremus Filium dici ſeſe genuiſſe? Patris eſt enim illum genuiſſe; qui niſi illum genuiſſet, Pater non eſſet. Si Filius autem ſeſe generat, quin potiùs ipſe ſibi pater eſt, ut unus idemque ſit generans genituſque, idem Pater Filiuſque? An poteſt dici Filius ſeſe ipſum generans, & non dici ſui ipſius genitor? Hanc difficultatem elevare ſe poſſe ſperavit Victorinus addendo, *Potentia Patris ſeſe generare Filium*: ut jam non tam ipſe ſeſe generet, quàm à Patre generetur, cùm non generetur, niſi per potentiam Patris. Sed vel ſic durum inſolenſque eſt, dici, quòd Filius ſeſe generet poteſtate Patris, quaſi Pater ipſum per ipſummet generet.

Non arduum tamen eſt divinare, unde Mario Victorino hæc inciderit cogitatio, hæc exciderit eloquutio. In id conſentiebant antiquiſſimi Patres, in primis conducibile eſſe, & fidei & Eccleſiæ Chriſtianæ in orbem univerſum propagandæ, ut oſtenderentur hinc Judæi, hinc inter Ethnicos ipſos Platonici Philoſophi noſtræ de una trinaque Deitate doctrinæ rudimenta aliqua & in Traditionibus ſuis, & in litterarum monumentis conſignaſſe. Cùm permagni ea res ponderis ſit, de ea inferiùs ſuo loco dicemus. Hic verò illud monebimus, Familiare fuiſſe Platonicis Philoſophis, ut nunc quidem dicerent Patrem genuiſſe, & genitum ab eo eſſe Verbum, Filium, Mentem, Sapientiam; nunc ipſum ultro à Patre proſiliiſſe dicerent Verbum, ut vulgò dicitur ſplendor à Sole ſua ſponte prodire ac exilire. Ut ita loquerentur Platonici, hac potiſſimùm ratione adducebantur, quòd Deum Patrem lubentiſſimè, & ut ſibi videbantur, aptiſſimè cogitarent, tanquam abyſſum, βύθος; Silentium, σιγή; quietem beatiſſimam, ſibique ſufficientiſſimam, nec ullo indigentem; unde nec prodeundum illi extra ſe eſſet, nec ad actionem quidem, vel motionem, vel intelligentiam & mentem; quòd hæc omnia videantur aliud quærere, alio egere, ad illud moveri, ex quo & unitati & quieti immineat neſcio quod diſcrimen, vel umbra diſcriminis. Conſultiſſimum ergo illis videbatur, ut Verbum diceretur à Patre ſua ſponte proſiliiſſe, potiùs quàm ab eo effuſum genitumque eſſe. Ita enim ratio ſilentii, quietis, unitatis, ſimplicitatis, beatitudinis nullo indigentis, penes Patrem integra & illibata conſtabat, & Verbum tamen illi ſuum, ſuum lumen adnaſcebatur.

VI. Hæ deliciæ nimirum erant Platonicæ Philoſophiæ in ſuis Scholis; ubi non poſſumus non vehementer admirari, quòd trecentis forſan & ampliùs ante Chriſtum natum annis ejuſmodi de Trinitate doctrina præluſa fuiſſet apud eos, qui inter Gentiles, immo & toto orbe principatum doctrinæ, & patriciæ cujuſdam Philoſophiæ, ut ajebat Cicero, famam & gloriam obtinuiſſent. Non ita tamen nos illi Scholæ applaudere æquum eſt, quin & alicubi illam explodamus, ut ſuperiore Tractatu patefecimus. Non paulò igitur præſtabilius fuiſſet, ut his argutiis in re tam gravi & tam ardua illi abſtinerent. Ecquid enim tandem hoc eſt, eſſe Patrem, eſſe Filium, nec à Patre tamen gigni Filium? eſſe Patrem, qui non generet? eſſe Filium, qui non generetur? non gigni à Patre Filium, ſed à Patre ſua ſponte proſilire? non lucem à Sole fundi, ſed ultrò emicare? non fluvium à ſcatebra fontis effundi, ſed ultrò inde manare? Ita ſcilicet fœcunditas Filio potiùs quàm Patri, fluvio potiùs quàm fonti, lumini potiùs quàm Soli adſcribenda erit? Quo, oro te, quid alienius à ratione? Non ſatis memini, an Plato, an Plotinus diſertis verbis dixerit, Filium ſeſe generare: ſed qui id dixit Victorinus, ſin minùs eorum verba, certè ſententiam expreſſit.

Ex indulgentia ergo quadam id dixerit Victorinus, ut ne à nobis abalienaret Philoſophos, qui tam propè à nobis aberant, ea quidem in re, & quos tanti intererat lucrari, & per eos gentes omnes. Illa verò Victorini verba, *Si voluntas non eſt à ſeſe generans, nec voluntas eſt*, id videntur innuere; Hoc proprium eſſe voluntatis, ut ſeſe ipſa efferat, ſuo ipſa impetu proſiliat: ſi ab alio enim gignitur, non ergo ipſa ſua voluntas eſt, ſed alterius, ſcilicet gignentis. Verùm hæc, ut exiſtimo, acutiùs dicuntur, quàm ſolidiùs; & ut ita ſe haberent, non tamen à Catholico dogmate diſſiderent. Eſt enim Filius Patris voluntas, & ipſe ſibi voluntas eſt; quia etiam ut hypoſtaſis procedit, non earum voluntatum inſtar, quibus Angeli homineſque quidpiam volunt. Quantò ergo & gravitatis plus habent Catholica placita, & dignitatis, quæ Patrem verè ſui Verbi Patrem prædicant, & genitorem? Filium autem getem genitum & unigenitum, non generantem? Quantò veriùs certiùſque prædicatur à nobis Deus & quieſcendo agere, & agendo quieſcere: quàm ſi dicatur Pater quieſcere, Filius agere? An Platonicis conveniebat cum Epicureis, ut ſumma Dei beatitudo in eo ſita eſſet, ut quieſceret, ut nihil ageret? ut non moveretur, ne intelligendo, ne amando quidem, ne ſibi quidem adgaudendo, ne nobis quidem bene faciendo? Procul ergo vel ipſi tandem hæc ſua priſca & obſoleta effata emandarunt, & Chriſtianis ſeſe accommodaverunt Eccleſiis ac Scripturis; quas ita moderatus eſt Deus ipſe, ut ſanos & ſobrios per eas nos addoceret modos de ipſo & ſentiendi & loquendi; quem nihilo tamen minùs, & natura & Scriptura & ratione magiſtra ſcimus, ſupra omnes ſermones noſtros eſſe, & ſupra mentes. Porrò hoc toto magiſterio nobis conſtat, nec Deum genuiſſe ſeipſum, & Verbum ſuum verè genuiſſe, & ejus quietem ea generatione non turbari, ejus ſilentium eo Verbo non violari, ſed propagari; ut & ſilentium unum & quies una ſit ejus & Filii ejus unigeniti.

VII. Cùm verò in Scholis Theologicis noſtris dicatur Deus eſſe Actus purus, ut totus actus ſit, non potentia, prout potentia ab actu eam perficiente diſtinguitur; hinc & operatio etiam quandoque dicitur, quæ in actu ſemper utique eſt, & ſemetipſam videtur propagare, ubi continuatur, & ita à ſeipſa eſſe. In ea quoque doctrina modum fortaſſe non tenebat Scotus Erigena, unde & ejus vellicandi anſam arripuit Florus Magiſter & Eccleſia Lugdunenſis, cujus hæc ſunt verba, moleſtè ferentis, quòd ab eo Deus operatio diceretur; cùm ea vox, aut nunquam, aut rariſſimè Deo in Scripturis tribuatur, ad quarum normam exigendæ ſunt Theologorum etiam voces ipſæ. *Cùm verò Deus in ſe ipſo, id eſt in ſubſtantia ſua nihil operetur, ſed omnis ejus operatio in creaturis, quæ non ejuſdem cum eo naturæ, vel ſubſtantiæ ſunt, intelligatur, quomodo rectè dici poteſt operatio in Deo? Et ſi non rectè dicitur operatio in Deo, quantò minus rectè dici poteſt ipſe Deus operatio? Quamquam idem omnipotens Deus, ſicut apud ſe, & in ſe omnia diſponit; ſicut apud ſe, & in ſe omnia operetur; quia ut hæc agat, non extra ſe utique egreditur, nec à ſe excedit, cujus velle feciſſe eſt: ſed ipſa potiùs, quæ operatur, vocat ad ſe: ut ex eo, qui ſummè eſt, accipiant eſſe ſingula juxta modum ſuum; & fiat quod Apoſtolus dicit, Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſint. Ergo neque aliquid extra ſe operatur, qui ſola & æterna voluntate, abſque ullo conatu, abſque ullo labore, abſque ullo artificio omnia operatur. Nec iterum aliquid in ſe operatur, qui in ſuæ ſubſtantiæ perfectione & æternitate nihil efficit, nihil auget, nihil minuit, nihil mutat. Nec tamen quia velle feciſſe eſt: idea ejus velle & feciſſe unum eſt. Quia in hoc non creatoris, & creaturæ ſignificatur unitas, ſed ſolius creatoris poteſtas.*

Vindiciæ Prædeſt. & Grat. to. I. pag. 603.

Si tam multa in aliis non novaſſet Scotus, facilè ſuſpicamur, nihil hinc moleſtiæ illi creaturum fuiſſe Florum; cùm ipſe non multò pòſt confiteatur, Deum dici poſſe operationem, quia ipſe omnia operatur; nec verò quæ ejus ſimplicitas eſt, operans & operatio, eſſe & operari in eo diſtinguuntur; ne operanti ſua periclitetur ſimplicitas, vel ipſum ejus eſſe iners & ignavum videri poſſit, ſi mera quies, & non etiam operatio ſit. Aſſentitur ergo Florus in Scripturis etiam operationem Deo tribui. Ex quo illud efficitur, ut ipſa Dei quies & eſſentia & beatitudo dici poſſit operatio, ſemper operans, ſemper actuoſa, nunquam ceſſans; atque ita ſeipſam propagans, & æternans; nec tamen ſeipſam generans, vel à ſeipſa genita; ne & ipſa vel Pater ſibi ipſi ſit, vel Filius. Non enim Philoſophi, ſed Theologi, & quidem Chriſtiani eſſe meditamur; quibus hoc ipſum eſt ampliſſimum & optatiſſimum decus, ut ſapiant ad ſobrietatem. Tum enim verè ſapient, quando tantum ſapient, quantum ipſa ſapientia Deus dederit; ita ut ſi quid hactenus illa non dederit, non ſuæ tunc, ſed divinæ ipſi ſapientiæ inniti, & aſſentiri malint. *Quomodo igitur operatio in Deo, vel ipſe Deus ſubſtantialiter, ut iſte aſſerit, operatio intelligi poteſt? niſi fortè eo modo dicatur Deus operatio, non quod ipſum, vel in ipſo aliquis, ſed ipſe omnia operetur. Sed quia hoc nimis eſt inuſitatum, nec de Scripturæ ſanctæ authoritate ſumptum, & vehementer fidei periculoſum: ne fortè, cùm Deus operatio eſſe dicitur, juxta impium Arrianorum errorem, qui hoc de Filio, & Spiritu ſancto ſenſerunt, ab aliquo factus eſſe credatur: profectò cohibenda & coercenda eſt tantæ verboſitatis præſumptio, & inter cæteras vocum novitates, ſicut attentiſſimè admonet Apoſtolus, devitanda. Et tamen nos, qui ſimpliciter divinam operationem in operibus, & creaturis ejus intelligimus, ipſam ejus operationem plurali numero in Scripturis poſitam legimus manifeſtè Apoſtolo dicente, Diviſiones verò gratiarum ſunt, idem autem Dominus: & diviſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus, &c.* Hæc ſunt Flori & Eccleſiæ Lugdunenſis verba.

Ibid. p. 6

VIII. Ejuſdem porro & docendi, & dicendi ſobrietatis tenaciſſimus fuit Epiphanius, cujus hæc ſunt verba adversùs Ætium, in hoc quaſi æſtu fluctuari geſtientem, an ſatis verè dici poſſet Deus ſui cauſa eſſe, ſeipſum genuiſſe. Nequaquam id ille affirmabat, ſed an ita dici poſſet alternabat; quaſi hinc aliquas Deo blandiendi occaſiones aucuparetur. Vel illud ipſum autem, quòd dubitaret, aut dubitare ſe fingeret, iniquo ferebat animo Epiphanius. Intelligebat enim ſanctus Pater merum eſſe commentum, ut aliqua dicatur cauſa ſui ipſius cauſa eſſe; unde nec de Creatore, nec de creatura ulla quidquam ejuſmodi dici poteſt. *Imprimis enim in tam altas de Deo cogitationes ſeſe committere impietatis, vel furioſæ potiùs mentis ille fructus eſt. Nam cum hæc uſurpas: Sui ipſius ipſe cauſam, aut ipſe ut eſſet contuliſſe: utraque illa peſſima ſuſpicione temetipſum confixiſti: cum id de Deo velut palpando ac tentando perquiſiſti; quemadmodum fuerit, Utrumnam ſemper extiterit, ac num ſibi ipſi ut eſſet tribuerit, an caſu illud obtinuerit?* Et paulò inferiùs: *Nam nihil eorum quæ facta ſunt, ſibi ut eſſet contulit, quemadmodum præſtantiſſimus ille, atque omni ex parte perfectus ab nullo initium olim habuit: eo quod nunquam eſſe cœperit. Semper enim extitit, exiſtitque ſemper: tametſi in identitate maneat, neque ſibi ut eſſet tribuerit. In quo non ambiguæ voces quærendæ ſunt; ſed ſincera ac pietati conſentanea adhibenda conſideratio.*

Epiphan. hæreſ. 76. 917. 91

IX. In hanc quoque deſcendit ſententiam Nazianzenus, ubi vel maximè ſtudet firmandæ & amplificandæ Patris prærogativæ. Principium enim illum eſſe demonſtrat, non creatarum tantùm naturarum; quantulum enim hinc illi decus? Sed etiam Filii & Spiritus ſancti, qui ne ipſi quidem natura diſpares ſunt. Hìc certè peropportunum fuerat dicere, Sui ipſius principium eſſe Patrem, non Filii tantùm, aut Spiritus ſancti, ſi quid ejuſmodi opinatus fuiſſet. At vide quàm procul ipſe ſit ab ea ſententia: *Nec denique Patri principii dignitatem imminuere, quam ut Pater & genitor habet. Parvorum etenim certè, ipſoque indignorum, principium fuerit, niſi Deitatis ejus, quæ in Filio & Spiritu ſancto conſideratur, cauſa ſit.* Quin etiam non multò pòſt expreſſiſſimè negat Patrem à ſeipſo eſſe: *Principii igitur expers*, ἄναρχος, *eſt Pater: nec enim aliunde, nec à ſeipſo eſſe habet.* οὐ γὰρ ἑτέρωθεν αὐτῷ οὐδὲ παρ' ἑαυτοῦ τὸ εἶναι. Quo nihil apertiùs dici potuit.

Nazianz. Orat. 25. pag. 45

Dixit quidem alicubi Nyſſenus Deum eſſe ſemper id quod vult, & ſemper velle id quod eſt, non unquam aliud quidquam. Sed hinc vehementer inſanum fuerit id inferre, quòd volendo ſuum ſibi det eſſe, quale vult. En ejus verba; *Deus autem qui eſt unum bonum, in ſimplici & incompoſita natura ſemper ad idem intuetur, neque unquam propoſiti impulſionibus commutatur: ſed ſemper vult id quod eſt, & quod eſt omnino etiam vult.* Ex his non aliud jure efficies, quàm eſſe Deum ſummum illud Bonum, cui & lubentiſſimè & neceſſariò acquieſcit ejus voluntas; ut aliud eſſe nec velit, nec velle poſſit. Quod & alibi perſpicuè exponit idem Nyſſenus Opuſculo de Anima & Reſurrectione: *Quoniam igitur divina natura ſupra omne bonum eſt, ac bono bonum prorſus amicum eſt; idcirco cum ſeipſam intuetur, & quod habet, vult, & quod vult, habet, nihil externum in ſeſe admittens.*

Nyſſenus. Orat. 3. Con. Eunomium. pag. 525. to. 2.

Tom. 3. pag. 223.

X. Celebratur à Syneſio in elegantiſſimis illis hymnis, ſæpiùs laudatis jam, laudandiſque poſthac, *Ille ex ſe ortum Principium*, αὐτόσσυτος ἀρχὰ, *gubernator paterque rerum omnium*. Sed quem fugit quantum ſibi licere velit Poeſis etiam ſacra, ut non facilè hinc in crimen agi poſſit? Excuſat Syneſius ipſe piam hanc ſuam audaciam, ubi de Patre ineffabili fari aggreſſus eſt, utqui lucem inhabitet inacceſſibilem, nec Angelis ipſis perviam. *O Pater propitius eſto mihi, ſi fortè præter decorum, ſi fortè præter modum tua attrectavi. Cujus oculus ſapiens, cujus acris acies, tuis fulgoribus præſtricta non perſtringetur? Intentis enim oculis intueri in tuas faces licet ne Diis quidem: ſed decidens mens de tua ſpecula proxima quæque amplectitur: non veſtigabilia veſtigare dum tentat, lucemque intueri immenſa in profunditate fulgentem.*

Hymno 1. pag. 314.

Hymno 3. Pag. 321.

Senſit ut exiſtimo Syneſius hanc licentiam ex pietate & religione proficiſcentem facilè condonari à Patre luminum; unde & mox de illo rurſus aliquantò etiam audaciùs cecinit in hunc modum: *Quid enim non tuum, ò Rex Patrum omnium Pater, Pater tui ipſius, ante Pater, ſine Patre, Fili tui ipſius unitas unitate prior?* Pater Patrum omnium jure dicitur à Syneſio, præeunte Paulo, qui ait ab eo omnem in cœlo & in terris & nominari paternitatem & derivari. At ubi dicitur *Pater ſui ipſius*, αὐτοπάτωρ, non poſſumus hanc vocem facilè prætervolare. Si enim id verè dicitur, jam ergo generat ſeipſum; atque ita laudatis ſuperiùs Patribus Latinis Græciſque terga vertet Syneſius; & perſpicuæ ipſi rationi refragabitur, quæ vetat ne quid æſtimemus poſſe ſui ipſius cauſam eſſe. Vox ergo illa αὐτοπάτωρ non ita vertenda erit, Pater tui ipſius, ſed, teipſo Pater, Pater ipſe; quòd eſſe Patrem, eſſe Genitorem primumque Principium, non aliunde, ſed à ſeipſo habeat. Cæteri enim omnes quomodocunque dicantur Patres, participationem tantùm ut fœcunditatis, ita & Paternitatis aſſecuti ſunt, non plenitudinem. At Pater Deus plenitudinem totam paternitatis & fœcunditatis obtinet; nec aliunde obtinet, quàm à ſeipſo; non quaſi eam ſibi dederit, ſed quòd idipſum ipſe ſit.

Ibidem.

Non eſſet ſanè quod ea vox nos præterea ſollicitos haberet, niſi hanc aliam addidiſſet Syneſius, qua multò operoſius eſt, vel nos, vel ipſum expedire. *Fili tui ipſius*, υἱὲ σεαυτοῦ. Si enim ſui ipſe Filius eſt, eſt haud dubio & ſui ipſius Pater. In re tam perſpicua nefas eſt tergiverſari, aut tricari: hoc ſcripſit Syneſius, ſed poeticè ſcripſit, nec in eo jam fas eſt auſteriorem exerere cenſuram, quaſi Poeſis ad limam accuratiſſimæ Theologiæ exigenda eſſet. Conceſſiſſet ut opinor Syneſius Auguſtino & Nazianzeno, ſummis utique Theologis, ejuſmodi voces minùs probantibus; ſed & ſummi hi Theologi nonnihil indulſiſſent carminis audaci elegantiæ & pietati. Eò quippe id tandem redit, ut quia Pater non aliunde eſt, non ab alio eſt, & ideo à ſeipſo eſſe dicitur, dicatur & paulò licentioſiùs, etſi non irreligioſiùs, Pater ſui ipſius, ſui ipſius Filius.

CAPUT X.

Saniùs & magnificentiùs Pater dicitur Deus, quàm ingenitus. Ex Patribus Græcis.

I. Ex Athanaſio quàm vox Patris anteponenda ſit voci ingeniti, authoritate Scripturæ, Chriſti, Eccleſiæ.

II. Sepoſita etiam Eccleſiæ conſuetudine, & Scripturæ authoritate, tanto præcellentius eſt eſſe Patrem, quàm ingenitum, quanto Verbum creaturis omnibus anteſtat.

III. Cùm creator dicitur Deus, non omnino tacetur Filius, per quem omnia creavit: at ingenitum dicere affectabant Ariani, ut Filius rebus creatis accenſerent.

IV. In laude eſſe poterat ingeniti nomen, niſi perverſitas Arianorum eo abuteretur ad Filium exauthorandum, quaſi non poſſit qui opificii ſui architectus eſt, idem & filii ſui pater eſſe.

V. Confirmantur antedicta ex Baſilio; qui addit Patris nomine nomen ingeniti contineri, non viciſſim; qui enim omnino Pater eſt, non poteſt ab alio eſſe.

VI. In ingeniti nomine totam Dei naturam concludebat Eunomius, hoc eſt in mera negatione, quo nec fingi quidquam poterat Deo contumelioſius.

VII. Ex eodem quàm ſtultè Eunomius jactaret Deum à ſe comprehendi in uno ingeniti nomine, cum ne nomen quidem proprium Dei nobis notum ſit.

VIII. Quàm ſtulta jactantia, in mera negatione ſe Deum comprehendiſſe.

IX. Quàm non facilè novandum quidquam ſit in vocibus, in quas Scripturæ nobis præiverunt.

X. Quantum momenti eſſet ad retinendam fidem conſubſtantialitatis in nomine Patris & Filii.

XI. Ex Nazianzeno, principio carere, vel ab aliquo principio, non ea eſt cujuſquam rei natura, ſed circa naturam.

XII. Ex Epiphanio quàm ſplendidius Deo ſit eſſe Patrem, quàm eſſe ingenitum.

XIII. Ex Chryſoſtomo quantum ſit momenti in Patris nomine.

XIV. Ex Cyrillo Alexandrino amplius Deo eſt Patrem dici, quàm Deum. Quantò præſtantiora de Deo docuerit Chriſtus, quàm Moyſes.

XV. Ex eodem quantò præſtantius Patris nomen, quàm Creatoris. Ingenitum mera negatio eſt, non ergo definitio eſt.

XVI. Ut refellat Cyrillus Arianos, qui volebant tam Patrem dici poſſe Deum, antequam Filium haberet, quàm Creatorem, antequam quidquam crearet.

XVII. Ut refellat eos qui ajebant Patrem non ſemper fuiſſe Patrem, quaſi tamdiu potuerit Deus carere eo, quod habet ampliſſimum.

I. ID Arianorum Sectæ omnes conſtantiſſimè affectabant, ut Deum Ingenitum potiùs dicerent, quàm Patrem; quo non de Filio tantùm, quem in creaturarum ſortem eo deprimere moliebantur; ſed & de Patre ipſo, de Chriſtianis omnibus, de Eccleſiis, de Scripturis malè merebantur. Illud enim in primis advertit Athanaſius Ingeniti nomen in Scripturis non uſurpari, eòque meritò ſuſpectum videri poſſe, ut quod in multas poſſit incurrere ſignificationes. Denique Ingeniti vocem à Gentilibus excogitatam fuiſſe, qui Filii Dei nomen ac fidem nunquam admiſiſſent. Contrà autem

Patris nomen & ab ipſo Chriſto conſecratum fuiſſe; nec enim Patrem ipſe unquam Ingenitum appellavit, ſed Patrem duntaxat. Quin ne nos quidem aliter inſtituit, quàm ut orando compellaremus, non Ingenitum, ſed Patrem : nec baptizari nos voluit in nomine Ingeniti, Genitique; neque in nomine Increati & Creati; ſed in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Quo nihil ad natales noſtros ſecundos & meliores honorificentius fieri potuit : ut quanquam creati ſimus, & à ſummo omnium Creatore pendeamus : non tamen in nomine Creatoris baptizemur & regeneremur; ſed in nomine Patris & Filii, tanquam nobilior hæc naſcendi ſors, qua Chriſto conſociamur, ſupra naturas creatas nos evehat, inſeratque veriſſimo Filio & Unigenito Dei. Si nec nos autem illa Ingeniti vox deprimit, ſi Patris vox ſupra creaturarum conditionem nos evehit; quid de Chriſto ipſo, quid de Verbo cenſendum? *Præterea vox illa in Scripturis uſurpata non eſt, ac proinde ſuſpecta, utpote quæ in ſe multiplicem contineat ſignificationem : adeo ut qui ad ejus vocabuli interrogationem reſpondere velit, in multa animum cogitationemque circumferat. Patris contrà nomen ſimplex eſt, & familiare Scripturis ſanctis & veris, Filiumque ſignificat. Ingeniti vox ab Ethnicis, qui Filium ignorant, inſtituta eſt. Patris vocabulum à Domino agnitum eſt & uſurpatum. Ille enim quum ſciret cujus Filius eſſet, hæc verba proloquutus eſt : Ego in Patre, & Pater in me eſt : &, Qui vidit me, vidit & Patrem meum : &, Ego & Pater unum ſumus. Neque uſpiam conſtat eum Patrem ſuum ingenitum appellaſſe; quin quum nos orare & precari doceret : Non, inquit, quum precibus utendum, vos dicere velim, Deus ingenite, qui es in cœlis; ſed, Pater noſter cœleſtis; eòque ſummam fidei veſtræ tendere voluit, quum juberet nos baptizari, non in nomine geniti & ingeniti, neque in nomine conditi & increati, ſed in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Itaque quoque nos, quanquam ex creatitia natura oriundi, ad perfectitudinem progredientes, ad jus filiorum, adoptionemque proficimus, & Patris nomen dictitantes, eo ipſo Verbum quod eſt in Patre cognoſcimus.*

Athanaſius Diſput. 2. con. Arian. pag. 161.

II. Pergit porro Athanaſius ſejuncta etiam Scripturarum authoritate & Eccleſiarum conſuetudine, ineluctabili etiam rationum pondere urgere Arianos, qui plus rationi quàm fidei tribuebant, ut vel ſuis ipſos telis conficiat. Longè præſtantius ergo & magnificentius eſſe contendit Patris, quàm Ingeniti nomen, ac proinde amplitudini divinæ magis conſentaneum. Ingeniti enim voce disjungitur Deus à rerum creatarum conditione; perinde eſt enim ingenitus ac increatus. Græco enim ſermone genita, γεννητὰ dicuntur, facta & creata omnia. Ingeniti ergo nomine rebus creatis omnibus anteponitur Deus, quo non magnoperè commendatur ejus præcellentia. At ubi Pater dicitur, Filii ſibi æqualis & conſubſtantialis parens genitorque prædicatur, quo ad ejus incomparabilem Majeſtatem commendandam nihil majus, nihil mirabilius dici poteſt. Quantò enim Deus, Dei Filius proprius univerſæ creaturæ antecellit; tantò Patris nomen ſplendidius eſt, quàm vel Ingeniti, vel Dei, vel Domini. Quantò plus Filio ſuo unigenito oblectatur Deus, quàm ſervis omnibus ſuis, hoc eſt, quàm creaturis omnibus; tantò plus & delectatur ipſe, & à nobis colitur, Patris, quàm Dei vel Domini appellatione. Ita enim Athanaſius : *Quemadmodum autem Ingenitus ad relationem genitorum, hoc eſt, factorum ſignificationem habet : ita Pater ad Filium refertur. Et qui Deum authorem, & opificem, & ingenitum nominat, ad condita creataque reſpicit, eaque intellecta comprehendit : atqui Deum Patrem vocat, ſtatim quoque Filium intelligit, & ad Deum oculos intentos habet. Quocirca admirationi habeas eorum in impietate defendenda pervicaciam, quod quum nomen ingenitum, probam, at à me dictum eſt, ſignificationem præ ſe ferat, ſenſumque ſuum cum pietate tueri poſſet, ipſi pro ſua hæreſi ad ignominiam Filii illud ipſum uſurpent, non inſcii interim, eum qui honorat Filium, honorare & Patrem : & qui dehoneſtat Filium, dehoneſtare & Patrem.*

Ibidem. pag. 160, 162.

III. Quum verò ex ſe Filium Pater gignat, & per eum orbem univerſum extra ſe fundat; quando Pater laudatur Deus, ne illa quidem laus ejus taceatur, qua rerum omnium creatarum conditor eſt. Quanquam ex adverſo Ariani affectatiùs & malitioſiùs illum Creatorem potiùs quàm Patrem celebrarent, quò Filium ejus ipſum inter creaturarum claſſes ablegarenr. Ita in Patris nomine & laude laus Creatoris non tacebatur : in Ingeniti autem & Creatoris vocabulo furtim perimebatur Patris nomine & gloria. Hinc patet jure meritiſſimo & ſacras Novi Teſtamenti paginas, & Chriſtum ipſum Patris nomen frequentaſſe; & hac authoritatis ſepoſita contemplatione, ſi quid Ariani de Deo magnificè ſentire potuiſſent, impenſiore ſtudio Patris quàm Ingeniti nomen eos proſecutos fuiſſe; cùm tantò amplior gloria Deo accedat, ſi Filium gignat, quàm ſi ſervos : ſi Filium ſuæ conſortem naturæ & gloriæ, quàm ſi degenerem ignobilemque. Audi Athanaſium : *Si enim ullam benedicendi, aut reverentiæ Patris curam haberent, oportuit eos (quum multò potius ſit & majus) Deum potiùs Patrem agnoſcere & prædicare, quàm ad iſtum modum de eo loqui. Quum enim eum appellant Deum increatum, ex operibus creatis, quemadmodum dictum eſt, conditorem eum duntaxat & opificem deſignant, arbitrantes ſeſe eo modo pro ſua libidine, Verbum quoque eſſe opus, oſtendere poſſe : quum è diverſo, qui Deum Patrem appellat, ex Filio ipſum qualis ſit declaret : non ignarus interim, quòd Filio ſubſiſtente, neceſſarium ſit omnia quæ creata ſunt, per Filium creata eſſe. Qui autem Deum increatum ſcribunt, ſolummodo ex operibus illum deſignantes, ne ipſi quidem Filium, ut nec Ethnici, cognitum habent.* Et mox ibidem : *Cæterùm Pater in ſolo Filio intelligitur & conſiſtit. Quantum porro Verbum Dei à creatis differt, tantum quoque differentiæ eſt in hac appellatione, ſi eum Patrem nomines, ab illa, ſi eum Ingenitum voces.*

Ibidem pag. 161.

IV. In libello de Decretis Synodi Nycænæ contra Arianos hæc eadem propemodum omnia inculcavit Athanaſius : ſed & alia nonnulla habet, quæ hìc meritò inſerantur. Ingeniti enim nomine ignominiam Filio inuri advertit, non ipſius vocabuli vi, ſed Arianorum ſenſus & voluntatis perverſitate. Reapſe enim ubi Deus creator dicitur Orbis univerſi, perinde ut cùm homo aliquis domus à ſe fabricatæ architectus prædicatur, non vel illi, vel huic abjudicatur filius, non abrogatur patris nomen; ſed ſatis ſuperque intelligitur eundem eſſe, & Filii Patrem, & fabricæ ſuæ opificem. Eo ſenſu per Athanaſium licet etiam nunc ingenitum vocare Deum; quòd nihil eo prohibeatur, quin habeat rerum omnium opifex etiam abſolutiſſimam in Filio, & conſubſtantialem ſui imaginem. *Et quemadmodum iſtæ appellationes hunc habent intellectum, ita quoque qui voluerit dicere Deum ingenitum, dicat quidem, ſi ita ipſius animo collibuerit, modò non ideo hoc dicat, ut Filium opinetur aliquid factitium eſſe; ſed quia intelligat unum ſolummodo Deum factum non eſſe, ac proinde rerum à Verbo ſuo factarum conditorem creatoremque appellari debere. Nam quum Pater ita appellatur, nihil inde obſtaculi naſcitur, quominus & Verbum & imago Patris & Patri conſubſtantialis intelligatur.* Et paulò antè : *Non ad honorem Dei, ſed ad ignominiam Filii omnia*

dicunt

Pag. 416.

Pag. 415.

dicunt & faciunt; ignari interim eum qui dehoneſtat Filium, Patrem quoque dehoneſtare. Primùm igitur non ideo quòd Deum ingenitum vocent, Filius demonſtratur creatus eſſe; quum Filius ut ſubſtantiæ Patris ſui fœtus eſt, ita æternaliter apud Patrem ſubſiſtat. Non enim hoc vocabulum naturam Verbi demolitur; neque vox ingenitus ſignificationem ſuam ad Filium, ſed ad ea quæ per Filium creata ſunt, protendit. Et quemadmodum qui aliquem architectum ædificii aut civitatis nominat, non cum hoc nomine Filium ex ipſo genitum includit, aut intelligi ſtudet; ſed ſub vocabulo architecti indicat authorem operum nequaquam talem eſſe, qualia ſunt opera ipſius artificio fabrefacta: ac proinde illum opificem nominat, & non ignarus qualis ſit naturæ hic opifex, agnoſcit longè eſſe aliud ab eo progenitum, longè aliud ab eo factum, eundemque ob Filium ſuum Patrem, ob opera verò architectum appellat.

V. Eadem prorſus erat & Baſilii ſententia, etſi ſatius duceret abſtineri voce Ingeniti, qua hæretici in ſuam perniciem abutebantur. Nec illud ſilet, quòd ea voce nuſquam utantur Scripturæ. Addit & Patris voce idem contineri, quod nomine Ingeniti, non viciſſim: ac præterea Filii generationem declarari, qua nihil ad Dei gloriam amplius eſſe poteſt. Quòd autem ubi Pater dicitur Deus, etiam Ingenitus declaretur; ita probat Baſilius; quòd qui verè Pater, & ſolus Pater eſt, à nullo eſt altero; qui autem à nullo eſt, utique ingenitus eſt. Non oſcitanter illud legendum eſt, quod ait Baſilius, ubi Deus dicitur Pater, ſolum dici Patrem, ita ut nec idem Filius eſſe poſſit cujuſquam alterius, nec alium quemquam ſinat ejuſdem gloriæ & appellationis Patris conſortem ſibi accedere. Cumulatiſſimè enim & pleniſſimè Deus eſt, quidquid eſt: itaque & Deitatem, & ſapientiam, & paternitatem ita totam unus poſſidet, ut præter eum, vel comparatione ejus nec Deus poſſit eſſe quiſquam alius, nec ſapiens, nec Pater. *Ego autem etiam ingeniti, ſive innaſcibilis appellationem, quamvis ſummoperè intelligentiæ noſtræ congruat; tamen quoniam nullo loco in Scriptura ipſam invenio, & quoniam primum eſt elementum blaſphemiæ iſtorum, ſilentio tradendam meritò duxerim. Præſertim cùm Patris vox & id poſſit quod ingeniti, & ad id etiam propter relationem conjunctam ſibi notionem de Filio adducat. Qui enim verè Pater & ſolus Pater eſt, à nullo eſt altero: qui autem à nullo eſt, idem eſt, quod ingenitus. Non ergo magis ingenitus, quàm Pater nobis appellandus eſt, ne videamur prudentiores eſſe velle Salvatoris doctrina, qui ait, Ite & baptizate in nomine Patris: Patris dixit, & non ingeniti.*

Baſilius l. 1. con. Eunom. pag. 703.

VI. Ad honorificentiam ergo Dei pertinebat, quòd Chriſtus nunquam Ingenitum appellaverit Patrem, raro Deum, aut Dominum, frequentiſſimè Patrem; quo etiam ritu & nomine voluit ut & nos precaremur, & renaſceremur, tanquam & in aliquod filiationis ſuæ conſortium aſcitos. Vehementiſſimè autem infrà Baſilius Eunomianos inſectatur, qui Ingeniti nomine & notione totam Dei naturam & omnes ejus dotes ac proprietates contineri exiſtimabant. Id nimirum moliebantur, ut Deitate Filium excluderent, cui Ingeniti nomen aptari non poſſet. At contrà demonſtrabat Baſilius, cùm tot ſint Dei nomina, alia quæ de eo aliquid affirment, alia quæ negent, Ingeniti nomen unum eſſe hujus poſterioris claſſis, in qua ſunt & alia complura diverſiſſimæ ſignificationis: ſicut & diverſiſſimæ ſignificationis ſunt ea omnia, quæ affirmationes dicuntur. Etſi enim de Deo pauxillum quid capiamus, non uno tamen nomine concludere poſſumus, quidquid de eo capimus. Vide ut paucis Baſilius affirmationes & negationes, & utriuſque generis nomina in Deo diſtinguat; ut Ingeniti nomen negationibus includat; ut naturam, ſubſtantiam Dei, & ſupremam atque ineffabilem majeſtatem in mera negatione ab Eunomio includi, id verò ſummæ & imperitiæ & impietatis eſſe demonſtret: *Ex utroque igitur appellationis modo docemur, aut de iis quæ adſunt, quòd adſint; aut de iis quæ abſunt, quòd abſint. Illud autem ingenitum id ſignificat, quod non ineſt. Oſtendit enim Deo generationem non adeſſe; quòd ſive privationem, ſive prohibitionem, ſive negationem, ſive quid hujuſmodi uſpiam velit ſignificare, nihil intereſſe putabimus. Quod ergo non eorum quæ Deo inſunt quidquam ſignificat vox Ingeniti, his dictis palam, ut arbitror, patet. At ſubſtantia non eſt eorum, quæ non inſunt; ſed idipſum Eſſe Dei, in eorum, quæ non adſunt, numero coacervare, ſummæ amentiæ eſt. Si enim ſubſtantia in numero eorum quæ non ſunt, continetur, nullatenus ſanè aliud quid eorum, quæ de Deo dicuntur, Deo inerit. Demonſtratum eſt autem his quæ abſunt ingenitum connumerari; mentitur ergo qui ipſius ſubſtantiæ hanc vocem eſſe ſignificativam putat.* Et aliquantò pòſt: *Ego autem ſubſtantiam Dei ingenitam eſſe ipſe quoque confiteor: non tamen ingenitum eſſe ſubſtantiam.*

Ibid. p. 710. 711.

Ibidem.

VII. Sed illud inſaniſſimum prorſus erat, quod jactabat Eunomius, ipſam ſe adinveniſſe & comprehendiſſe Dei ſubſtantiam, quæ abundè declaretur uno Ingeniti nomine. Quippe unius Dei eſſe, ut Ingenitus ſit, idque facillimè comprehendi, eo dumtaxat comprehenſo, quòd ab alio non ſit. *Quod verò putat ipſius Dei omnium ipſam ſe adinveniſſe ſubſtantiam, intolerabilis eſt ſuperbiæ ac tumoris. Ferè enim & ipſum qui dixit. Ponam ſuper aſtra ſedem meam, jactantia ſuperat.*

Ibid. p. 712.

Longè diverſiſſima erat Scripturarum doctrina, ubi non ſolùm mortalibus ſuam eſſentiam ſubſtantiamque conſpicuam non faciebat Deus, ſed ne nomen quidem ſibi proprium indicaverat; ideoque Deum Abraham, Iſaac & Jacob ſeſe nominaverat, nominarique voluerat. *Sanctis quidem ſuis Deus Abraham, Iſaac & Jacob, quorum propter conſummatam virtutem Deus nominari quaſi quid præcipuum ac decens majeſtatem ſuam voluit, Deum Abraham ſeipſum appellans, & Deum Iſaac, & Deum Jacob: Hoc enim mihi nomen eſt perpetuum, inquit: his igitur ſanctis nec nomen ſuum manifeſtavit Deus, nedum ſubſtantiam ſuam revelavit.* Et ſtatim: *Ego enim inquit Dominus, viſus ſum Abraham, Iſaac, Jacob, cum ſim Deus ipſorum: & nomen meum non manifeſtavi eis, tanquam videlicet majus, quàm poſſit humanus auditus accipere.* Inſolentiſſimè prorſus & impiè Eunomius ſibi arrogabat, quod Filii & Spiritus ſancti proprium decus eſt: *Nam Filio ſoli notus eſt Pater & Spiritui ſancto. Nullus enim cognovit Patrem niſi Filius: & Spiritus cuncta inquirit & profunditates Dei. Nullus enim, inquit, ſcivit quæ hominis ſunt, niſi Spiritus qui eſt in ipſo: & quæ Dei ſunt, nullus cognovit, niſi Spiritus qui eſt ex Deo. Quid ergo præcipuum cognitioni Unigeniti, aut ſancti Spiritus relinquent, ſi ipſi divinam ſubſtantiam penitus comprehendunt?*

Pag. 713.

Pag. 714.

VIII. Quid autem eo dementius vel fingi poterat, qui Deum ſe intellexiſſe & comprehendiſſe ſperabat ejus tantùm nominis comprehenſione, quo prodebatur non quid Deus eſſet, ſed quid non eſſet: denique prodebatur id tantùm, ab alio illum non eſſe? *Quemadmodum enim cum de hominibus ratiocinamur, & hunc ex illo natum eſſe dicimus: non quid ſit, ſed unde natus ſit enarramus: ſic & in Deo vox ingeniti non quid ſit, ſed non eſſe ab alio ipſum, ſignificat.* Et mox: *Quod verò à nullo eſt, ſine principio eſt: & quod ſine principio eſt, id ingenitum eſt. Sicut ergo, quum de hominibus agitur, non eſt ſubſtan-*

Pag. 715.

tia ex alio eſſe : ſic neque in Deo idipſum quod eſt ingenitum, ſubſtantiam dicere poſſumus : quod idem eſt, atque ex nullo eſſe. Qui verò ſine principio eſſe, ſubſtantiam eſſe dicit; ſimile illi facit, ut ſi quis interrogatus quænam Adam ſubſtantia & quæ natura ejus fuerit, reſpondeat hanc ejus fuiſſe ſubſtantiam, quod non viri ac mulieris conventu, ſed divina manu formatus ſit.

IX. Egregiè porro Baſilius poſtea monet, quàm religioſos eſſe nos deceat in iis quæ de Deo dicimus, in publicis maximè vel laudibus, vel prædicationibus; ut Scripturæ, ut Eccleſiæ obſequamur : non ſtatim uſurpemus, quæcunque ex Scripturis ratiocinando elici poſſe exiſtimabimus. Si enim quædam Hebraica nomina interpretes ſacri intacta voluerunt ſervari, ne interpretando detererentur : quantò major divinis nominibus reverentia impendenda eſt, ut ne quid temerè in eis novemus? Ibid. l. 2. pag. 7,1. *Nec enim hoc etiam in loca ipſi concedendum eſt, ut hac voce, genuit, quæ de Patre dicitur, transfigurata & transformata, Dei Filium genituram nuncupet. Quoniam non quodcumque conſecutione verborum ſuboſtenditur, in id facilè inſilire eum oportet, qui divino timore caſtigatus eſt. Sed cùm iis quæ in Scriptura ſunt nominibus ſit contentus, per ea ut decet glorificationem Deo adimplere debet.* Cùm genuiſſe Filium Pater dicatur in Scripturis, urgebant Ariani, ut & Genitura Filius dici poſſet, ut & creatura aliquando poſſet appellari. Vide Pag. 712. autem ut illos retundat Baſilius: *Sed ſi genuit, inquit, Deus, quomodo non convenit genituram eum, qui genitus eſt, appellare? Quia timemus noſtris ipſum nominibus appellare, cui largitus eſt Deus nomen ſupra omne nomen. Filius meus es tu, inquit, ego hodie genui te. Atqui conſentaneum erat magis ſecundùm iſtorum rationem, propterea quod genitus eſt, genituram appellari Filium : ſed dictum non eſt. Quare oportet, ſi quis ante oculos habeat Chriſti judicium, cùm ſciat quàm periculoſum ſit ſubtrahere quicquam, aut addere iis, quæ à Spiritu tradita ſunt, non conniti per ſeipſum quicquam innovare, ſed in iis quæ à ſanctis olim prodita ſunt acquieſcere. Quod igitur nec communis conſuetudo, nec Scripturarum uſus ſuſcepit, id audere quomodo non ſummæ ſuperbiæ eſt? Quis enim Pater, aut Mater benigno, ac placido cum ſit erga eum quem genuit affectu, volet illum potiùs vocare genituram, quàm Filium, aut natum?* Nefas eſt ergo aliàs Patrem, quàm Patrem; & aliàs Filium, quàm Filium compellare, tum in humanis, tum potiſſimùm in divinis; cùm ea nomina videatur & naturæ ſenſus, & uſus Scripturæ conſecraſſe. Apoſtolus ipſe ea charitatis & dignitatis ſuaviſſima ſexcenties inculcavit nomina Patris & Filii : Genituræ ac geniminis voces, ut profanas, Ibidem. vel inſidioſas vitavit. *Oſtendit autem id Apoſtolus, qui Dominum ſurſum atque deorſum & ubique Filium appellans, & aliis ipſum nominibus glorificans, primogenitum, imaginem, ſplendorem; geniminis ac genituræ appellationem evitavit.*

X. Sentiebant Ariani quantum eſſet momenti in his Patris & Filii vocibus ad retinendam fidem conſubſtantialitatis; inde enim erant illæ tam pertinaces machinationes ad alia quædam ſubrogandа nomina. Contra Baſilius nitebatur, à Judæis & Gentilibus hoc maximè utroque circa Deum Patris & Filii nomine differre Chriſtianos, unde & neceſſe erat tantò conſtantiùs nos pro hujus utriuſque nomine tuendo decertare. L. 4. contr. Eunomium. pag. 702. *Deus & Dominus, omnipotens, Sabaoth, qui eſt, Adonai, Eloi appellatur Deus in Scripturis : ingenitus verò nuſquam. Quod ſi quis id etiam concedat, ingenitus & cætera hujuſmodi nomina, aptè à Judæis ac reliquis omnibus dicentur : à Chriſtianis verò ſolis Pater Chriſti dicetur. Si ergo quod ſolùm à cæteris nos ſeparat, falſum eſt & non verum eſt, & nomen aſcititium, non res natura exiſtens : falſa eſt Fides noſtra, & ſpes vana. Nam cujus rei principium infirmum eſt, & finis imbecillis eſt.*

XI. Baſilio conſentiebat Nazianzenus, Patrem Principii expertem dici, ἄναρχον : Filium, Principium, ἀρχήν; Spiritum ſanctum, cum Principio, τὸ μετὰ τῆς ἀρχῆς. Non tamen hanc ipſam eſſe Dei naturam, quòd vel ſine principio ſit, vel ingenitus dicatur : ſed circa naturam. Ea enim voce non exprimitur, quid ſit Pater, ſed quid non ſit. Ita & eſſe Principium, vel cum Principio, non natura ea poteſt eſſe, vel Filii, vel Spiritus ſancti, ſed circa naturam. *Ut autem brevi ſingula percurram,* Nazianz. Orat. 31. pag. 519. *quod principii expers eſt, & principium, & id, quod cum principio eſt, unus eſt Deus. Nec verò principio carere, ejus quod principio caret, natura eſt : aut etiam ingenitum eſſe. Nullius enim rei natura ex eo declaratur, quod dicamus, quid non ſit, ſed quid ſit. Eſt enim ejus quod eſt, poſitio : non autem ejus, quod non eſt, ſublatio : nec principium, eò quòd principium eſt, ab eo quod principio caret, dirimitur. Non enim principium ipſi natura eſt, quemadmodum nec illi, quod principii expers ſit. Circa naturam enim hæc conſiderantur, non autem natura ipſa ſunt.*

XII. Eadem Epiphanius patefecit, & vel eo uno confutavit Eunomianorum calliditatis ingenia & machinamenta : ut Patris & Filii nominibus voces ſubrogarent ingeniti, genitique; cùm longo hæc diſtent intervallo. Non ſtatim enim qui ingenitus eſt, is Pater eſt. At qui Pater eſt & dicitur in divinis, is ſtatim intelligitur tota illa majeſtate & amplitudine circumfulgere, qui non tantùm Deus eſt, ſed & Dei Pater. *Egregii illi erroris Patroni duo quædam efficere nituntur.* Epiphan. Hæreſ. 73. n. 14. pag. 861. *Primùm ut ne Pater ampliùs, ac Filius, ſed ingenitus, ac genitus dicatur. Qua ratione fucum ſe facere, atque Eccleſiam circumvenire putant poſſe. Verùm qui divinarum rerum ſapientia pollent, nequaquam hoc ignorant : ingeniti vocem inferiorem eſſe Patris nomine, propterea quod ingeniti notio præ ſe illud unum fert, ut non eſſe genitus intelligatur, nondum tamen ſitne Pater declarat. At verò Pater amplius quiddam eſt ingeniti vocabulo, quoniam in hoc, uti dixi, vis illa Patris non exprimitur. Sed in Patris nomine illud unà ſignificatur, Patrem non eſſe Filium, ſi propriè Pater intelligatur; ac ſui ſimilis eſſe Filii principium.*

Ac rurſus infrà idem Epiphanius demonſtrans, quantum nomen Patris præſtantius ſit quàm ingeniti, non illud tantùm perpendit, quòd ingeniti vox nuſquam in Scripturis occurrat; ſed etiam quòd illa mera negatio anterioris principii contineatur, non fœcunditas, non paternitas, non relatio ad Filium, non Filii ipſius quaſi amplexus, cùm in Patre Filius contineatur, ut ne cogitari quidem poſſit Pater, quin ſtatim Filius occurrat menti. Ea quippe connexio divinarum inter ſe perſonarum, vel maximum eſt earum & charitatis & amplitudinis ſpecimen. *Ingenitum* Ibid. n. 14. pag. 866. *verò nuſquam Scriptura nominavit. Accedit quod ingenitus, uti diximus, nondum ipſam Patris notionem ſignificat : neque genitum propriè Filium exprimit, ſed ad omnia producta communiter pertinet. Nam qui genitum dicit, productum quidem aliquid eſſe demonſtrat; minimè tamen Filium, qui ab æterno productus concipiatur, oſtendit. Quamobrem cum Dei Filium ab æterno intelligamus exiſtere, illud ipſum nomen prætereà nequaquam admittimus : quoniam Patris Filiique nomen ad aliud quiddam habitudinem ſignificat. Unde licèt Patrem ſolum nominemus, Filii quoque notionem Patris appellatione comprehenſam unà complectimur. Pater enim Filii Pater dicitur. Ac licet ſolum nominemus Filium, Patris quoque notionem unà comprehendimus : eo quod*

Filius Patris eſſe Filius dicatur. Alterum quippe cum altero connexum eſt, neque mutuus ad ſeſe invicem reſpectus dirimitur.

XIII. Paucis, ſed valdè luculentè Chryſoſtomus ſolo Patris nomine declarari ait ſingularem honorificentiam, quæ non ſit in Filio, & quam ne deceat quidem Filio communicari, quanquam eo uno excepto omnia Patri Filioque communia ſint, cum ſit & abſolutiſſima utriuſque in omnibus æqualitas. Hanc ergo præcellentiam paterni nominis ne affingere quidem poteſt quiſquam ingeniti voci, quæ mera negatio eſt. Nec enim hìc quæſtio eſt de cæteris quæ ex innaſcibilitate proficiſci poſſunt privilegiis: ſed de ſola vi nominis ipſius. At vi nominis non aliud confert innaſcibilitas, quàm ut ne ab alio quis naſcatur. En verba Chryſoſtomi: *Patris enim nomen nonne ſatis eſt ad indicandum Patris priorem in origine gradum? Hoc autem uno excepto, quod Pater non eſt, omnia eadem habet Filius. Ac ſanè neque aptus eſt hic honor, qui à Patre perveniat in Filium. Hoc autem excepto, quæcumque Patris ſunt, Filio etiam ſunt communia.* Hæc priora verba, οὐ γὰρ ἱκανὸν τὸ τοῦ πατρὸς ὄνομα δεῖξαι τὰ πρεσβεῖα τοῦ πατρός? eſſe privilegia Patris aliqua diſertè vociferantur, quæ utique nomini non inſint ingeniti. Ne his tamen privilegiis carere poſſe Filium, ſuſpicetur quis in ejus dedecus redundare, cautiſſimè occurrit Chryſoſtomus, uno Patris nomine dempto, quod non poſſit communicari Filio, reliqua illi omnia eſſe prorſus communia.

Chryſoſtom. Hom. 7. in Epiſt. ad Philipp. Tom. 10. Pag. 1250.

XIV. Non ingeniti tantùm, ſed & Dei nomini nomen Patris antehabebat Cyrillus Alexandrinus, ut quod tantò cumulatiorem gloriam præ ſe ferret, quantò Patri amplius eſt ex ſuo ſinu Filium, quàm ex nihilo mundum genuiſſe, mundi creatorem, quàm mundum effudiſſe. Hinc Chriſtus ubique propemodum non tam Deum, quàm Patrem prædicabat; nec Dei nomine nos, ſed Patris Filiique & Spiritus ſancti tingi & initiari volebat in eo ſacramento, quo in unam nos ſecum perſonam quodammodo copulabat, in unum ex Patre Filium, qui jam Dei opificium eramus. *Nomen autem Patris magis propriè Deo convenit, quàm nomen Dei: hoc enim dignitatis, illud autem ſubſtantialis proprietatis eſt ſignificativum. Nam qui Deum dicit, Dominum univerſi; qui verò Patrem nominat, de proprietate ſermonem tangit. Eum quippe genuiſſe oſtendit. Verius autem, & magis proprium Deo quodammodo nomen illud, Pater, ipſe quoque Filius attribuens, modò dicebat, non quidem, Ego & Deus, ſed, Ego & Pater unum ſumus: modò verò de ſeipſo, Hunc enim Pater ſignavit Deus. Sed & quando ſuis diſcipulis præcepit, ut baptizarent omnes gentes, non in nomine Dei, ſed in nomine Patris, & Filii, & ſancti Spiritus, expreſsè id fieri mandavit.*

Cyril. Alex. in Evan. Joa. L. 11. p. 961. Tom. 4.

Mox ibidem Cyrillus docet Moyſen quidem in deſcribenda mundi creatione Deo omnium conditori quantas & laudes canere & gratias referre deberemus, luculentè nos addocuiſſe; ſed jejunè & obſcurè tantùm perſtrinxiſſe aliquid de Dei non tantùm poteſtate in naturas creatas effuſa, ſed natura ipſius propria, & ineffabili in ſeipſo majeſtate; qualis, quis, quantuſque ſibi ipſi eſt, qui & Deus, & Dei genitor eſt, & Dei cum unigenito Filio ſuo ſpirator, tria unum, indivulſa æternitas, veritas, charitas. Hæc quippe palam orbi univerſo prædicare, propria & uni Dei Filio deſponſa erat gloria & prærogativa. Quocirca etſi hujus doctrinæ rudimenta aliqua Moſaicis & reliquis deinceps veteris Teſtamenti libris eſſent aſperſa, non potuerat ea niſi ad paucos & per umbras tantùm & ænigmata pervenire: *Moſes enim divinus hujus mundi opificium enarrans, non uni perſonæ creationem attribuit, cum ita ſcribat: Et dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ad ſimilitudinem. Dicendo quippe, Faciamus, & ad imaginem noſtram, ſancta Trinitas ſignificatur. Creavit enim, & ad eſſe cuncta vocavit Pater per Filium in Spiritu. Verùm non admodum captu facilia hæc erant, ſed obſcura potiùs veteribus. Nec enim peculiariter vocatus eſt Pater, nec Filii perſona manifeſtè illata eſt. Dominus autem noſter Jeſus Chriſtus abſque circuitione verborum, & cum multa fiducia Patrem quidem ſuum vocabat Deum, ſed ſe nominando Filium, & fructum verum ſupremæ omnium naturæ oſtendendo, clarificavit nomen Patris, & ad perfectam cognitionem nos revocavit. Pleniſſima enim cognitio de Deo in hoc ſita non eſt, ut Deum eſſe tantùm cognoſcamus, ſed & Patrem & cujus ſit Pater, una quoque ſubeunte cognitione ſancti Spiritus.*

Ibidem.

XV. Qui idem rurſus in Theſauro, tantò magnificentiorem Patris, quàm ingeniti cognominationem demonſtrat, quantò Verbum ipſum Dei Filius unigenitus & mundi creator mundo ipſi antecellit, ad quem alludit vox ingeniti, ſeu increati, ſicut vox Patris refertur ad Filium. *Patris nomen notitiam Filii neceſſariò ſecum inducit. Nomina enim hujuſmodi ſeſe mutuò declarant. Ingeniti verò nomen ex eo quod Deus factus non eſt, nos in eorum quæ facta ſunt, recordationem viciſſim adducit. Neceſſaria autem eſt iis qui recta fide præditi eſſe velint ſanctæ Trinitatis cognitio. Si ergo is qui Patrem nominat, reſpicit Filium, per quem Pater eſt; qui verò ingenitum ſive increatum appellat, creata videt, quibus meritò increatus opponitur; certè multò ſatius eſt Patris appellationem inde ſumi, unde Filii cognitio gignatur, quàm inde, unde creaturarum notitia inducatur, quæ ad cognitionem Trinitatis nihil planè conducit.*

L. 1. Tom. 3. pag. 13.

Et rurſus ut Ingeniti nomen mera ſit negatio, non ſubſtantia, non definitio Dei, & ejuſmodi maximè definitio per quam Deus capiatur, & ut inſaniebant illi, comprehendatur, ſtatim ibidem: *Et quidem Patrem qui dicit, ex eo quod eſt, nominat Deum: qui verò Ingenitum, ab eo quod non eſt.* Et paulò inferiùs: *Si omnis definitio cujuſcumque vocis, quid ſit, quod proponitur, non quid non ſit, explicat: Ingeniti autem vox non quid ſit Deus, ſed quid non ſit explicat: quia enim genitus non eſt, ideo ingenitus dicitur; Ingeniti nomen definitio eſſe non poteſt.*

XVI. Pulcherrimè autem aliquantò inferiùs idem Cyrillus reſpondet objectioni Arianorum, qui Patrem volebant fuiſſe Deum, antè etiam quàm haberet Filium; ſicut antequam creaturas conderet, Creator & dici poterat, & verè erat. Hos æternitatis Filii adverſarios, & hanc eorum argumentationem ita refellit ſanctus Pater, quòd infinito quodam intervallo diſtent Pater & Creator, creatura & Filius. Pater enim ſine Filio ne cogitari quidem poteſt, ut qui ex eo natura ſtatim promicet & reſplendeat, ut lux à Sole. At tam poteſt Creator & Architectus mundi Deus intelligi & dici antè Deus, quàm ullæ exiſtant creaturæ; quàm poteſt & eſſe & dici architectus navium, qui nullas adhuc architectatus eſt, ſi modò vires & peritiam habeat ejus artis. Ars enim iſta eſt, non natura; ars non ſtatim in opus proſilit, non ſemper, ſed quando & quandiu lubet: natura nunquam ceſſare poteſt. Cùm ergo Filius non arte, non voluntate Filius ſit, tam non poteſt non prodire à natura Patris, & ſemper prodiiſſe, quàm lux à Sole. *Huic objectioni ita occurrendum eſt: Filius & opus immenſo inter ſe intervallo diſſident, neque quidquam æquale iis intercedit. Filius enim ex ſubſtantia Patris progreſſus, ſtatim eum genitorem eſſe oſtendit. Sit autem veluti de hominibus ſermo; opus verò extra eſſentiam eſt, omnino tunc opificem oſtendens eum qui id fecit, quando fit. Erat enim in ipſo ars faciendi, quam* omnino

Ibidem. pag. 12.

omnino priùs extitiſſe oportet iis quæ per ipſam fiunt. Priùs enim aliquis erit artifex, deinde opifex. Quum igitur tantum diſcriminis interpoſitum ſit, quumque Filius unà cum Patris appellatione ſimul etiam intelligatur, ſimulque comprehendatur; ſimul enim ac Pater eſt, ſtatim & Filius; ſimul ac Filius, ſtatim & Pater; neque alterum abſque altero intelligi poteſt: opus autem etiam poſt exiſtentiam opificis poſſit videri; neque enim eſt ex natura opificis, ſed artis inventum: ars autem non eſt natura, ſed unum aliquid eorum, quæ naturæ inſunt: quonam pacto nonnulli in Deo tanquam idem ſtatuunt factum & genitum, dicentes poſſe eum vocari Patrem, etiam non exiſtente Filio? ſiquidem & opifex exiſtit ante opificia. Perinde enim eſt ac ſi quis eum qui arte fabricandi naves prædítus ſit, Patrem vocare voluerit, etiam non exiſtente Filio, quoniam & fabricator navium eſt quantum attinet ad artem, & facultatem habilitatemque ad fabricandum habet, etiamſi nondum navim conſtruxerit.

XVII. Ac rurſum cùm ſemper fuiſſe Deum, non ſemper fuiſſe Patrem dicerent, ſed eo demum pòſt tempore, quando illi collibitum fuit mundi opificem primò, & mox mundum ipſum per eum procreare: vide ut illos Cyrillus ineluctabili hoc jaculo conficiat: Ergo non ſemper Deo affuiſſe longè præſtantiſſimum ejus ornamentum, ſed cùm perdiu eo orbatus fuiſſet, tum demum illud ei acceſſiſſe, Patris ſcilicet fœcunditatem, felicitatem, gloriam. Quantò enim creaturas omnes antecellit creator earum Verbum & Filius, tantò honorificentius Patri eſt Patrem eſſe, quàm Creatorem. *Si hæretici magni aliquid ſeſe tribuere Deo exiſtimant, quòd Patrem ipſum ab initio fuiſſe negent, Deum interim eſſe confitentes; imò magna contumelia ſeſe eum afficere credant, quum divinam naturam digniore titulo privant. Nam ut Deus relationem habet ad ſervilia & creatam ſubſtantiam habentia: ita Pater ad Filium. Quum itaque dicunt Deum quidem ab initio extitiſſe, Patrem verò non item: comparationem, ſive relationem ad ſervilia Deo accommodant, præſtantiore relatione eum privantes. Præſtantius enim eſt Patrem geniminis eſſe; & quidem tantò, quantò Filius creatura eſt excellentior. Nam de nobis dicitur: Nos populus paſcuæ ejus, & oves manus ſuæ. De Filio autem: Qui cùm eſſet in forma Dei, non rapinam eſt arbitratus ſe eſſe æqualem Deo. Et rurſum ad ipſum: Sede à dextris meis. Quantum igitur interſit inter creaturam & Filium, ex his intelligimus.*

Ibid. p. 32.

CAPUT XI.

Magnificentius Deo eſt, ut Pater dicatur, quàm ut Ingenitus; ex Patribus Latinis & Græcis rurſum.

I. Quantùm Ingeniti nomen admiratus ſit Hilarius, & cur.

II. Quàm eminentiſſimè Pater pater ſit.

III. Luculenter ex eodem, ut Chriſtus Dei & Patris nomen & gloriam primus manifeſtaverit.

IV. De Ingeniti nomine ſententia Auguſtini.

V. Antedicta omnia ex Ambroſio confirmantur. Spiritus ſanctus ingenitus dici poteſt; ergo Filio major erit, & æqualis Patri ſecundùm Arianos.

VI. Ut probarent Ariani ingeniti & geniti eandem non poſſe eſſe ſubſtantiam. Ut eos refellat Ambroſius.

VII. Ex Hieronymo abſque Spiritu ſancto imperfectum eſt myſterium Trinitatis. Non minùs mirum amplumque eſt Filium eſſe Patri parem & coævum, quàm Patrem eſſe ingenitum.

VIII. Prolixè rurſum & longè pulcherrimè ex Nazianzeno, ut Filii & Spiritus ſancti proprietas non minùs mirabilis ſit, quàm Patris, quæ ſupra omnem admirationem eſt.

IX. De eodem ex Damaſceno, ſumma & æqualis admirabilitas trium proprietatum perſonalium.

X. Rurſus ex Hilario, ut Filii proprietas & majeſtas minor aut obſcurior non ſit, quàm Patris.

XI. De eodem, ex eodem; utque major quidem ſit Pater, ſed minor non ſit Filius.

XII. Ex Ambroſio, Filius omnia accipit, Veritas eſt, ergo minor non eſt.

XIII. Eadem omnia ex Auguſtino.

I. INgeniti nomen propenſiùs admiratus eſſe videtur Hilarius, ut Latinos ne ſinam hic obmuteſcere. In cauſa forſan id erat, quòd necdum ejus ævo forſan tantas excitaſſent ſuper ea re tragœdias Ariani. Quin & Unigenito ipſi gloriam hinc aucupatur alicubi, quòd ab Ingenito Unigenitus proceſſerit, ab Innaſcibili natus ſit. *Eſt enim progenies Ingeniti, unus ex uno, verus à vero, vivus à vivo, perfectus à perfecto, virtutis virtus, ſapientia ſapientiæ, gloria gloriæ, imago inviſibilis Dei, forma Patris ingeniti. Quam autem progeniem opinabimur Unigeniti ab Ingenito?*

Hilarius; De Trinit. L. I. p. 26.

II. Nec minùs luculentum eſt, quod ille paulò antè dixerat, habere Patrem in Patris nomine ipſo naturæ ſuæ nomen. Nec enim aliud ipſum, quàm Patrem eſſe; nec Filium eundem eſſe poſſe, vel quomodocumque ab ullo alio procedere. A ſeipſo ipſum unum habere, quòd Pater ſit, non etiam ab alio, ut moris eſt hominum. In ſemetipſo potentem eum eſſe, ut Pater ſit; fœcunditatem, inquam, illam in ſeipſo habere inenarrabilem, qua Deum ſibi æqualem generare poteſt, & ſemper generat; quòd vel Divinitate ipſa majus & mirabilius eſſet, ſi quid eſſe vel fingi poſſet Deo majus & mirabilius, qui illud eſt certiſſimè, quo nihil majus & mirabilius eſſe, vel cogitari poteſt. *Habet enim, ut diximus, naturæ ſuæ nomen in Patre; ſed Pater tantùm eſt. Non enim humano modo habet aliunde, quod Pater eſt. Ipſe ingenitus, æternus, habens in ſe ſemper, ut Pater ſemper ſit, ſoli Filio notus.*

Ibid. p.

III. Quærit alibi Hilarius, quomodo dicat Chriſtus manifeſtatum à ſe eſſe Patris nomen; cùm Dei nomen & Scripturæ veteres omnes eloquutæ eſſent, & naturæ ipſius magiſterio Gentes omnes agnoviſſent, & vel mentiendo veneratæ eſſent. Reſpondet autem Dei nomen quidem nullis non exploratum fuiſſe, & tamen neminem ante Chriſti in carne adventum Deum noviſſe; quia nemo Patrem noverat, nemo Patrem Unigeniti, Patri non diſparis, ſed totam obtinentis Patris divinitatem, totam divinitatis plenitudinem. Talem enim ac tantum genuiſſe, id verò eſt ſummum, maximum, optimum eſſe, & Deum. *Non ergo ignorabatur Dei nomen, ſed Deus planè ignorabatur: nam Deum nemo noſcit, niſi confiteatur & Patrem, Patrem unigeniti Filii, & Filium non de portione, aut delibatione, aut emiſſione: ſed ex eo natum inenarrabiliter; ut Filium à Patre plenitudinem divinitatis, ex qua, & in qua natus eſt, obtinentem; verum & infinitum & perfectum Deum: hæc enim Dei eſt plenitudo. Nam ſi horum aliquid deerit, jam non erit plenitudo, quam in eo habitare complacuit. Hoc à Filio Dei prædicatur, hoc ignorantibus manifeſtatur; ſic clarificatur per Filium Pater, cum Pater Filii talis agnoſcitur.*

Ibid. l. pag. 47.

Id verba Chriſti ipſa teſtificabantur, à ſe primùm, non Dei, ſed Patris nomen manifeſtatum fuiſſe. Unde rurſum Hilarius: *Nempe proclamat: Pater manifeſtavi nomen tuum hominibus. Non audis, Creatorem cœleſtium creaſti. Non*

Ibid. p.

audis, Effectorem terreſtrium effeciſti; ſed audis: Pater manifeſtavi nomen tuum hominibus. Utere Salvatoris tui munere: ſcito Patrem eſſe qui genuit, Filium eſſe qui natus eſt. Natum ex eo Patre, qui eſt ex veritate naturæ. Memento non tibi Patrem manifeſtatum eſſe, quòd Deus eſt; ſed Deum manifeſtatum eſſe, quòd Pater eſt. Arianorum ea vox erat, creatum à Deo Patre Filium, qui orbem crearet; illa magnificentior Chriſti & Catholicorum doctrina, genitum à Patre Filium, qui Patri ipſi æqualis eſſet.

Auguſtinus De Trinit. L. 5. c. 6. 7.

Inſilius.

IV. Ex Auguſtino pauciſſima hæc libabimus, ne tædii plus accedat, quàm novi luminis, ſi ex eo quoque inculcemus, quæ jam ex Græcis diſputata ſunt. Sic ergo ille eaſdem refellens nænias Arianorum, *Cùm verò ingenitus dicitur Pater, non quid ſit, ſed quid non ſit, dicitur.* Et paulò pòſt: *Quod ergo dicitur ingenitus, hoc oſtenditur, quod non ſit Filius: ſed genitus & ingenitus commodè dicuntur; Filius autem latinè dicitur, ſed Inſilius ut dicatur, non admittit loquendi conſuetudo. Nihil tamen intellectui demitur, ſi dicatur non filius, quemadmodum etiam ſi dicatur non genitus, pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur.*

Ambroſius Tom. 3. c. 9. pag. a 289.

V. Ambroſius in libro de Incarnationis Dominicæ ſacramento technas omnes retegit Arianorum, Ingeniti nomini ſuperſtructas, & invictiſſimis argumentis refellit. Uſque adeo autem ad hanc Ingeniti vocem illi adhæreſcebant, ut niſi illam eis largiremur, diſputationis ſuæ ne exordium quidem invenire poſſent. Nec meminerant hanc fuiſſe Gentilium Philoſophorum vocem, non Scripturarum, non Eccleſiarum Chriſti. Ubi illos de authore ejus nominis percontabamur, Arium confitebantur, etſi aliàs plerumque eo ſe authore & parente cenſeri erubeſcerent. Certè diſſimulare non poterant, conducibilius ſibi fore Apoſtoli magiſterio, exemploque uti & ſermone, quàm Arii. At Apoſtolus ut Filium genitum dixerit, Patrem ingenitum dixit nunquam. *Denique verba Philoſophorum excludit ſimplex veritas Piſcatorum. Quæ igitur iſta aſſertio eſt, ubi ſi non donavero eis verbum ingeniti, aſſertionis principium invenire non poſſunt? Ubi ergo legerint, demonſtrent. Exciderat animo. Nunc redeo in memoriam. Lectum eſt, inquiunt. Nam Arius dixit ingenitum Patrem, & genitum & creatum Filium. En quo authore contra Apoſtolica ſcripta contendant. Contendant tamen, ſi modo Arrii diſcipulos eſſe fateantur. Nam quomodo negant magiſtrum, cujus inventum ſequuntur? Sed ſi illi hoc dicunt quod Arius, juſtiùs ego debeo dicere, quod Apoſtolus dixit. Patrem enim dixit, non ingenitum nominavit: Filium dixit, & Filium genitum nominavit. Quod legi non nego, imò libenter uſurpo; quod non legi, uſurpare non debeo.*

Ibidem.

Pergit Ambroſius ſuis ipſorum adverſarios machinis oppugnare. Etſi enim ingenitus dici non poſſet Filius, ſicut Pater; ex quo illi id efficiebant, alterius & deterioris eſſe ſubſtantiæ Filium: at inficiari non poterant, quin ingenitus & eſſet & dici poſſet Spiritus ſanctus. Ergo ſi ſtaret eorum doctrina, ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ, & Filio major dicendus fuiſſet Spiritus ſanctus. A quo mirum quantum illi abhorrebant. *Ergo Spiritus quia genitus non eſt, ingenitus utique ſecundùm veſtram ſententiam nominandus eſt. Si igitur ingenitum dicitis, & genitum non poſſe unius eſſe ſubſtantiæ, ſupereſt ut de Patre & Spiritu ſancto, quia nec Patrem genitum legimus, nec Spiritum ſanctum, unitatem divinæ naturæ & ſubſtantiæ non negetis. Si enim in eo eſt vis omnis veſtræ diſputationis, quod ingenitus & genitus non poſſunt eſſe unius naturæ: ergo qui non eſt genitus, cum eo qui non ſit genitus, unius naturæ atque ſubſtantiæ eſt. Et ſi ideo putatis Patrem majorem eſſe, quia genitus non eſt, numquid & Spiritus ſanctus major eſt Filio?*

Ibidem pag. 290

VI. Subſtantiam Patris illi hanc volebant eſſe, ut cauſa, & omnium cauſa eſſet, à nulla ipſe cauſa. Hinc Filium negabant ejuſdem eſſe poſſe ſubſtantiæ; immo nec ſimilem Patri eſſe poſſe: quid enim ſimilitudinis eſſe poteſt inter genitum & ingenitum? *Dicunt ergo quia Pater omnem cauſam, hoc eſt, αἰτίαν, ſicut Græci dicunt, ſupergreſſus, cùm ex alio creatus non ſit, non ſit Filius, utique ſubſtantia ſit, non aliunde principium habens & cauſam ex qua ſit: & ideo, inquiunt, alia talis ſubſtantia eſſe non poteſt, quia omnia ex Patre Deo habent ſubſiſtendi cauſam. Unde non eſſe veriſimile dicunt, ut Filius qui ex Patre eſt, & ex ſe cauſam non habet ut ſit, ſed ex Patre, ſimilis ſit Patri. Cùm Pater ex alio cauſam non habeat, Filius autem, ut ipſi allegant, eſſe non potuerit, niſi hoc ipſum ex Patre ut eſſet acceperit.*

Ibidem.

Contrà verò Ambroſius oſtendit futiles has eſſe nugas, idque tot argumentis & exemplis oſtendit, quot rerum ſunt in univerſitate naturæ atque ſubſtantiæ. Omnes enim ſubſtantia & natura id ſunt, quod ſunt, nulla generationis contemplatione. Homo enim homo eſt, ſive ingenitus, ut Adam, ſive genitus ſit, ut quilibet alius homo. Una eademque in omnibus ſubſtantia eſt animantibus, adde & arboribus ſi velis, ſive ex aliis ortum habeant, ſive non habeant; ſive aliis ortum dederint, ſive non dederint. *At verò ſi naturam deſignare deſidero, aut hominem nuncupabo, aut equum nominabo, aut avem dicam, ut natura poſſit intelligi. Ita ergo ſi naturam cupio deſignare divinam, Deum verum debeo nominare. Cùm autem Filium dico, generatum ſignifico. Cùm Patrem quoque dico, generaſſe declaro. Non ergo hinc naturæ diſcretionem facias, cùm ſit hoc ſignificatorium generantis & geniti.*

Hieronym. Tom. 3. pag. 68. g

VII. Iis quæ hoc Capite tractata ſunt, affinia ſunt, quæ ab iiſdem ſanctis Patribus dicuntur, vel de Filio, vel de Spiritu ſancto; quando ab illis declaratur, etſi eximium ſit & ingens, eſſe Patrem, eſſe Ingenitum: non inferius tamen, non minus eſſe, generanti Patri eſſe Filium æqualem, Spiritum eſſe ſpiranti Patri & Filio non inæqualem. Hinc ſanè dilucidius etiam fit, quàm fruſtra Ariani ex Ingeniti nomine Patri venarentur inconceſſam Filio & Spiritui ſancto gloriam & majeſtatem. Illud Hieronymus in Epiſtola ad Hebidiam obſervavit, qui baptizati fuerant in Patrem & Filium, nec inaudierant quidquam de Spiritu ſancto, eos iterum baptizari juſſos eſſe, vel potiùs vero baptiſmo tum initiatos, quòd *abſque Spiritu ſancto imperfectum ſit myſterium Trinitatis*, ut ait ille. En ipſiſſima ejus verba: *Qui Joannis baptiſmate fuerant baptizati, & credebant in Deum Patrem & Chriſtum: quia Spiritum ſanctum neſciebant, iterum baptizantur: imò tunc verum accipiunt baptiſma. Abſque enim Spiritu ſancto imperfectum eſt myſterium Trinitatis.* Si imperfecta eſt ergo ſine Spiritu ſancto invocatio Trinitatis, idem prorſus de Filio certiſſimè ſentiendum: nec à quoquam jure poteſt ita Pater extolli, vel Ingenitus, ut hinc vel tantillum decerpatur de æqualibus Filii & Spiritus ſancti honoribus.

Ibidem Tom. 1. pag. 107. f g

In Catalogo virorum illuſtrium hoc habet non oſcitanter legendum Gennadius de Iſaaco quodam: *Iſaac ſcripſit de ſancta Trinitate, & de Incarnatione Domini librum obſcuriſſimæ diſputationis & involuti ſermonis: confirmans ita in una Deitate tres eſſe Perſonas, ut tamen ſit in ſingulis proprium aliquid quod non habeat alia. Patrem ſcilicet hoc habere proprium, quod ipſe ſine origine origo ſit aliorum. Filium hoc habere proprium, quòd genitus genitori non ſit poſterior. Spiritum ſanctum hoc habere proprium, quòd nec factus ſit, nec genitus, & tamen ſit ex altero.* Ubi vides, ſi admirabilitatis plurimum habet Pater, quòd ipſe ſine origine origo ſit aliorum: non minus habere admirationis, quòd genitus cùm ſit Filius, genitore non ſit poſterior; quòdque Filius ſit Patri coævus; denique hoc etiam in Spiritu ſancto eſſe ſingulare decus, & non impar, quòd cùm nec factus, nec genitus ſit, ſit tamen ex altero.

VIII. Tam incomprehenſibile eſt ipſis etiam Angelis, quomodo genitus ſit Filius, quàm quomodo genuerit Pater. Genuit Pater, genitus eſt Filius, quomodo ſcit Pater, quomodo ſcit Filius, ac præterea nemo: ſumma eſt ergo utrobique, nec impar ſibi admirabilitas. Si ita in Angelis, quid in hominibus, qui ne ipſam quidem ſui generationem ſatis compertam habent & exploratam? Ita ſummus Theologus Nazianzenus: *Quomodo ergo (Filius) genitus eſt, quærere perges? Haud magna eſſet hæc generatio, ſi à te percipi poſſet; quippe qui ne tuam quidem noris, aut certè exigua quadam ex parte perceperis, quantumcumque te dicere pudeat. Et poſtea eam plenè tibi cognitam eſſe cenſes?* Et aliquantis interpoſitis: *Quomodo genitus eſt? idem enim indignabundus repeto. Dei generatio ſilentii honore decoretur. Abundè magnum tibi eſt ſcire eum genitum eſſe. Quo autem modo genitus ſit, ne ipſis quidem Angelis, nedum tibi intelligere conceſſerim. Vis declarem quomodo? Ut ſcit Pater, qui progenuit; & Filius qui progenitus eſt. Quod ſupra hæc eſt, nube obtegitur, animique tui hebetudinem fugit.*

Nazianz. Hom. 35. p. 566. 567.

Cùm poſtea multis diſſeruiſſet de eadem prorſus natura dici, quòd ſit genita, vel ingenita; creata, vel increata; tandem fidentiſſimè pronuntiat, Si incomparabile Patris ſit decus à nullo profectum eſſe, nihilo minùs illuſtre Filio eſſe à tali Patre prodiiſſe. Tota enim Patris natura, & naturæ nobilitas in Filium trajicitur: atque adeo ipſum Ingeniti & genitoris decus in gloriam Filii ab eo geniti cedit; denique generatio ſeu Patris Filium gignentis, ſeu Filii à Patre naſcentis, habet utrimque quòd in æqualem rapiat admirationem eos, qui acie mentis pura, defæcata & perſpicaci ſunt. *Nos autem hoc duntaxat dicere non dubitabimus, Si magnum Patri eſt à nullo profectum eſſe, non minùs illuſtre Filio eſſe ex tali Patre prodiiſſe. Nam præterquam quod gloriæ illius, qui cauſam à nullo habet, particeps eſt, quia ex eo eſt; accedit etiam generationis decus, res tanta, tamque veneranda, iis utique, qui non omnino humi provoluti ſunt, craſſoque animo præditi.*

Incomparabiles & omnino tamen ſibi pares trium divinarum Perſonarum proprietates & honores ſic idem alibi proſequitur Nazianzenus, paulò prolixiùs quidem, ſed ex quibus tamen multa alia ſupereſſent diſſerenda, niſi Lectorum ſagacitati multa dimitti perſæpè expediret. Sic ergo Nazianzenus: *Patrem verè Patrem, ac multo quidem veriùs, quàm qui apud nos id nomen obtinent; tum quia proprio & ſingulari modo Pater eſt, non autem ſicut corpora: tum quia ſolus, non enim ex conjunctione: tum quia ſolius, nempe Unigeniti: tum quia ſolùm, nec enim ipſe priuſquam Pater eſſet, Filius fuit: tum quia in totum & totius Pater, quod de nobis certò affirmari nequit: tum quia ab initio, nec enim poſteriùs Pater eſſe cœpit. Filium verè Filium, quod & ſolus ſit, & ſolius, ac ſingulari modo, & ſolum; non enim Pater quoque ſimul eſt: & in totum Filius, & totius, & à principio, hanc ſcilicet rationem habens, ut nunquam Filius eſſe cœperit; non enim ex pœnitentia eſt Deitas, neque ex profectu deificatio, ut ille aliquando Pater, hic aliquando Filius eſſe deſinat. Spiritum ſanctum verè ſanctum: neque enim alius talis eſt, nec eodem modo, neque ex acceſſione ſanctitatem habet, ſed eſt ipſamet ſanctitas, nec magis & minus, nec quo ad tempus originem unquam habuit, nec finem habiturus eſt. Hoc enim Patri & Filio & Spiritui ſancto commune eſt, quod minimè creati ſunt: atque ipſa Divinitas.*

Orat. 23. pag. 422.

IX. Prolixa ſunt & iſta Damaſceni, & ſanè pulcherrima, ex antiquioribus, ut exiſtimo, Patribus ab ipſo compilata, ſed ita eximia, ita magnifica, ut ne dubitare quidem poſſim, quin futurum ſit, ut ubi hæc perlegerit Lector, tantæ Damaſceni brevitati iraſcatur. Sic porro habet ille: *Scio quod Pater ſit, ſuperſubſtantialis ſol, fons bonitatis, abyſſus ſubſtantiæ, ſermonis, ſapientiæ, potentiæ, lucis, divinitatis: fons generativus & productivus latentis in ſe boni. Ipſe igitur eſt intellectus, Verbi abyſſus, Verbi genitor, & per Verbum ſancti Spiritus productor. Et ut multa in pauca conferam: Non eſt Patri ſermo, ſapientia, potentia, voluntas, niſi Filius; qui eſt unica Patris potentia, efficax illa ad faciendum quidquid eſt. Sic veluti perfecta ſubſtantia, ex perfecta ſubſtantia prognata, quemadmodum novit ipſemet, qui Filius & eſt & dicitur. Spiritus autem ſanctus enarrativa occultæ divinitatis Patris potentia, ex Patre quidem per Filium procedens, quemadmodum ipſemet novit, non generativè. Unde & Spiritus ſanctus totius rerum creationis perfector dicitur. Quæcunque igitur congruunt ut cauſæ Patri, fonti, genitori, ea ſoli Patri tribuenda ſunt. Quæ verò ut cauſato genito, Filio, Verbo, virtuti effectivæ, voluntati, ſapientiæ, ea Filio. Quæ denique cauſato procedenti, enarranti, perfectrici potentiæ, ea Spiritui ſancto conveniunt. Pater fons & cauſa eſt Filii, & Spiritus ſancti. Pater autem ſolius Filii, productor verò Spiritus ſancti. Filius, Filius, verbum, ſapientia, & potentia, imago, ſplendor, character Patris, & ex Patre. Non autem Filius Patris eſt Spiritus ſanctus; Spiritus tamen Patris tanquam ex Patre procedens. Nullus enim ſine Spiritu motus. Sed & Filii ſpiritus eſt, non velut ex ipſo, ſed quaſi per ipſum ex Patre procedens. Solus enim Pater cauſa eſt.*

Damaſcen. Fidei Orth. L. 1. c. 15. pag. 55.

Ubi Pater dicitur ſuperſubſtantialis Sol, ὑπερούσιος ἥλιος, ſi hoc illi amplum eſt, non minùs amplum eſt Filio, quòd totum illud Solis ſuperexcellentiſſimi lumen, totus luminis ſplendor ipſe ſit. Si amplum eſt Patri, eſſe fontem bonitatis, abyſſum eſſentiæ, ſapientiæ, virtutis, peræquè amplum eſt Filio, totam ipſum eſſe illam bonitatem, & ſapientiam, eſſentiam & virtutem. Si amplum eſt Patri eſſe fontem latentis infiniti boni, quod ab ipſo profluat: amplum eſt Filio nihilominus, quòd ipſe ſit totum illud bonum à fonte ſuo proſiliens. Si amplum eſt Patri, eſſe mentem, Verbi fontem & parentem, & per Verbum Spiritus ſancti principium: non impar eſt decus Filio, quòd ſit tota Patris ſapientia, potentia, voluntas & efficacia: ut cùm ſpiranda ſit Patri tertia perſona divina, nonniſi cum eo & per eum illam ſpiret. Pater & Filii & Spiritus ſancti principium & origo eſt; eſt & Filius principium & origo, ſed ſolius Spiritus ſancti; nec tamen vel in eo concedit, aut inferior eſt Patre; ſicut nec una trium perſona duabus aliis minor eſt, aut inferior; idque evidentiſſimè, quia pretium & dignitas illis eſt una & eadem ſumma divinitas, quæ gradus neſcit; quæ ſeipſa nunquam major, aut minor eſt; creſcit, aut decreſcit nunquam.

X. Huc etiam pertinent, quæ ſancti Patres diſputavere, ut evincerent nihilo inferius, aut obſcurius eſſe, Deum naſci, quàm Deum generare; Divinitatem accipere, quàm dare; omnia recipere omnino, quàm dare; æternum eſſe naſcendo, vel gignendo. Cùm enim & in dante & in accipiente eadem ſit hic æternitas, immenſitas, infinitas, divinitas, an poteſt majus quidquam eſſe æterno, immenſo, infinito, Deo? An poteſt ævo minor eſſe, qui æternus eſt? magnitudine, qui immenſus eſt? majeſtate, qui infinitus eſt? An poteſt aliquo alio minor eſſe, qui Deus eſt? An poteſt genitus ingenito minor eſſe, qui totam, qui eandem ipſam individuam ejus obtinet infinitatem omnimodam & divinitatem? Cùm ergo non poſſit etiam ſuo in ipſius ſinu ſterileſcere ſumma Divinitas, quæ tantam naturis creatis impertiit fœcunditatem, ut infrà declarabitur: non potuit Pater ingenitus non prolem gignere in ſuo ipſius gremio ſibi æqualem, non paris tantùm, ſed ejuſdem etiam ſecum ſubſtantiæ, æternitatis, infinitatis, divinitatis. Vide, ut hæc Hilarius ediſſerat adverſùs Arianos, ingeniti prætextu unigeniti Filii majeſtati inſidiantes, quòd nec in homines, nec in quidquam aliud haberet poteſtatem, niſi quam à Patre accepiſſet. Hilarius L. 9. p. 206. *Sit quoque acceptio poteſtatis imbecilla, niſi potens eſt illis, quos accepit, vitæ tribuere æternitatem. Sed in eo ipſo quoque quod accepit, naturæ aliqua infirmitas arguitur? Sit planè acceptio infirmitas, niſi Chriſtus ex nativitate potiùs, quàm ex innaſcibilitate Deus verus eſt. Quod ſi acceptio poteſtatis, ſola eſt ſignificatio nativitatis, in qua accipit id quod eſt: non eſt infirmitati datio deputanda, quæ totum hoc naſcentem conſummat eſſe, quod Deus. Cùm enim innaſcibilis Deus ad perfectam divinæ beatitudinis nativitatem unigenito Deo author ſit, authorem nativitatis eſſe, ſacramentum Paternum eſt. Cæterùm non habet contumeliam, qui ſe authoris ſui eſſe imaginem genuina nativitate conſummat.*

Omnem poteſtatem dedit Pater, eſto; ſed & Filius omnem accepit, quia Filius & Deus eſt; ſi mirabile eſt omnem ex ſeipſo habere poteſtatem, minùs mirum non eſt totam accepiſſe, eandem prorſus accepiſſe, nec niſi totam & eandem accipere potuiſſe. Atqui ita habet neceſſariò, ubi Deus generat, nec poteſt niſi Deum ſibi ſimillimum, ſibi coævum & conſubſtantialem generare. Si mirabile eſt, omnia eſſe, & omnia dare, ut de Patre ingenito conſtat: minus admirationis non habet omnia accepiſſe, & ideo omnia eſſe, nec potuiſſe non omnia Patris accipere. Ideo omnis vita, omnis poteſtas à Patre in Filium manavit, & tanta manavit, quanta in ſuo fonte erat; nec tanta modò, ſed & eadem; quia nec tanta eſſe poteſt, niſi ſit & eadem. Ibidem. *Dediſſe enim poteſtatem omnis carnis, & ad id dediſſe, ut det ei vitam æternam: habet in dante quod Pater eſt, & in accipiente quod Deus eſt: cum & in eo ſignificetur Pater eſſe, quod dederit, & in eo Filius Deus maneat, quod vitæ æternæ dandæ ſumpſerit poteſtatem. Naturalis igitur Filio Dei & congenita omnis poteſtas eſt, quæ cum data ſit, non alienata eſt per id ab authore, quia data eſt; cùm quod eſt authoris, hoc datum ſit: dare ſcilicet vitam æternam, & corruptionem in incorruptionem mutare. Dedit itaque Pater omnia, & accepit Filius omnia: Neque ambiguum eſt, cum dixerit, Omnia quæ Patris ſunt, mea ſunt.*

XI. Nec minùs luculentè aliquantò inferiùs, ubi Patrem Filio majorem ipſo affirmante Chriſto Filio confirmat, & explicat, tum ex eo quòd Filius carnem indutus, jam Patre minor ſit, & ab eo accipiat, ut in gloria ſit Dei Patris, & ut nomen habeat ſuper omne nomen in cœlos receptus: tum rurſus ex eo quòd univerſim donaſſe majus ſit quàm accepiſſe, etſi in donante nihilo plus ſit, quàm in accipiente; & nihilo plus eſſe potuerit, cùm in utroque una ſit divinitas, qua majus vel eſſe, vel cogitari nihil poteſt. Itaque etſi ingenitus ſit Pater, non poteſt eo minor, & inferior, vel eſſe, vel cogitari, qui ab eo genitus, qui Filius eſt; qui à Patre accipit, ſed ipſam ſubſtantiam, ipſam divinitatem Patris accipit, quæ non poteſt niſi una, & ſibi par ſemper eſſe. Major ſit qui donat Pater, quia donat; ſed minor non poteſt eſſe, cui totum donatur eſſe donantis, tota ſubſtantia, tota Deitas, tota gloria. Major ſit ingenitus genito, ſed minor non eſt genitus qui à Patre accipit tantus ut ſit, quantus eſt Pater; qui gloriam ipſam Patris accipit, & in ea non collocatur tantùm ipſe, ſed & humanitatem à ſe aſſumptam & à ſe indivulſam pro ipſius modo collocat. Ibidem pag. 22. *Si igitur donantis authoritate Pater major eſt, nunquid per doni confeſſionem minor Filius eſt? Major itaque donans eſt, ſed minor jam non eſt, cui unum eſſe donatur. Si non hoc donatur Jeſu, ut confitendus ſit in gloria Dei Patris, minor Patre eſt: ſi autem in ea gloria donatur ei eſſe, qua Pater eſt, habes & in donantis authoritate, quia Pater major eſt; & in donati confeſſione, quia unum ſunt. Major itaque Pater Filio eſt, & planè major cui tantum donat eſſe, quantus ipſe eſt: qui innaſcibilitatis eſſe imaginem, ſacramento nativitatis impertit, quem ex ſe in forma ſua generat, quem rurſum de forma ſervi in forma Dei renovat; quem in gloria ſecundùm ſpiritum Chriſtum Deum natum, donat rurſum eſſe in gloria ſua ſecundùm carnem Jeſum Chriſtum Deum natum, mortuum.* Et paulò inferiùs: *Aut quomodo minor eſt, qui in gloria Dei Patris? Aut nunquid Pater major non eſt? Major utique Pater eſt, dum Pater eſt: ſed Filius dum Filius eſt, minor non eſt. Nativitas Filii Patrem conſtituit majorem; minorem verò Filium eſſe nativitatis natura non patitur. Major Pater eſt, dum gloriam aſſumpto homini rogatur, ut reddat: Filius minor non eſt, dum gloriam reſumit ad Patrem.*

Ita quæ mira, quæ ſtupenda de ſeipſo Chriſtus in Evangelicis litteris dixit: quæ de eo toto orbe terrarum & Eccleſia Catholica prædicavit, & credentium fides amplexata eſt; ad illud unum omnia revocantur, nec ſterilem ſuo ſibi in gremio eſſe potuiſſe Deum, tantæ extra ſeſe fœcunditatis argumenta edentem, tantæ fœcunditatis in creatas à ſe naturas omnes diſpenſatorem. Eo enim ſemel conſtituto, quòd ſuam in ſeipſo etiam fœcunditatem Deus explicet, jam ne dubitare quidem poteſt, qui ſanæ mentis, qui ſobrius eſt, quin Filium generet, & ſibi, & ſuæ fœcunditati parem, ex quo ea omnia neceſſariò conſequentur, quæ de ſe ipſo profitebatur Chriſtus. Si gignit enim Deus, Deum utique gignet, cum & homo hominem generet: & eum gignet, qui unus ſecum Deus ſit, cùm nefas ſit divinitatem, unitatem, æternitatem, infinitatem multiplicari. Ita eluceſcent, quæ de ſe Chriſtus dicebat, *Ego & Pater unum ſumus; Ego in Patre, & Pater in me; Qui videt me, videt & Patrem; Pater major me eſt; Æqualem ſe faciebat Deo; Quæcunque Pater operatur, & ego operor.* L. 11. pag. 276. 277. Rurſum Hilarius: *Vel illud, Ego in Patre, & Pater in me.* Et rurſum: *Pater major me eſt. In eo enim quod in ſeſe ſunt, Dei ex Deo divinitatem cognoſce. In eo verò quod Pater major eſt, confeſſionem Paternæ authoritatis intellige. Sicuti & illud eſt: Non poteſt Filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem. Quæcunque enim ille facit, eadem & Filius facit ſimiliter. Dum non à ſe facit, ad id quod agit ſecundùm nativitatem, ſibi Pater author eſt. Et tamen cum quæcunque facit Pater, eadem & Filius facit ſimiliter, non in aliud aliquid quàm in Deum ſubſtitit, ad facienda omnia quæ Deus Pater faciat, Paternæ omnipotentiæ in ſe ſubſiſtente natura.*

XII. His concinit Ambroſius, totum eo contineri, quod confeſſus eſt Petrus, Chriſtum Filium eſſe Dei vivi. Reliqua enim quæ dicta ſunt, & quæ multò plura dici poſſent, hinc nexa & religata pendent, Quòd Deus infœcundus & improlis non poſſit eſſe, nec niſi naturæ ſuæ Filium, pariſque, immò ejuſdem ſubſtantiæ Filium generare; quo major ne ipſe quidem ſit; aut ſi ſit, eo tantùm ſit, quòd Pater eſt coævi & coæqualis ſibi Filii, adeoque non minoris. Ambroſius Tom 2. pag. 143. 163. *Petrus tamen reſpondet præ cæteris, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Complexus eſt itaque omnia, qui & naturam & nomen expreſſit, in quo ſumma virtutum eſt.* Et paulò pòſt: *Scivit Petrus quod in Filio Dei omnia ſint.*

Omnia enim dedit Pater Filio. Si omnia dedit, æternitatem quam habet majeſtatemque transfudit. Et infrà rurſum, ut minor non ſit genitus ingenito, Filius Patre, etſi ab eo accipiat: tum quia omnia accipit, ideoque hoc ipſum, Deum eſſe, minorem nec eſſe, nec eſſe poſſe: tum quia non gratia, ſed natura accipit; non arbitrario dono, ſed unius naturæ jure accipit. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo, &c. Cùm omnia legis, omnipotentem agnoſcis; non decolorem, non degenerem Patris. Cùm tradita legis, Filium confiteris, cui per naturam omnia unius ſubſtantiæ jure ſunt propria, non dono collata per gratiam.*

De Fide. L. 5. c. 2. Tom. 3. pag. 133.

Quid quod alibi idem Ambroſius argumentatur, cum Filius, cum Verbum ita procedat à Patre, tanquam veritas; non Scripturæ ſolius, ſed & Philoſophiæ melioris & antiquioris conſenſione; non poſſe illum vero Patre, & vero Deo, tametſi ingenito eſſe minorem. Nec enim vero Deo minor eſt veritas. *Si dicunt, quod verus ſolus Deus Pater eſt, negare non poſſunt, quod & Filius ſolus Deus veritas eſt, & quod Chriſtus veritas eſt. Nunquid veritas vero minor eſt, cum ſecundùm appellationem nominum, verus plerumque à veritate dicatur, ſapiens à ſapientia, juſtus à juſtitia? Hoc nos inter Patrem non ſentimus & Filium: quia & Patri nihil deeſt, quia Pater eſt verax: & Filius quia veritas eſt, æqualis eſt verè.* Sed & hæc addit ibidem Ambroſius, quæ citra piaculum prætereriri non poſſint; unitatis ſpecies eſſe particulares complures inter plures; ſed unam eſſe inter plures, ſcilicet inter Divinitatis perſonas tres, *generalem unitatem, quæ in ſe ſecundùm Divinitatis gloriam complectatur omnia.* En locum integrum Ambroſii:

Ibidem pag. 142.

Sed inter homines aut in hominibus unius alicujus rei unitas eſt, aut charitatis, aut carnis, aut devotionis & fidei. Generalis autem unitas, & quæ in ſe ſecundùm divinitatis gloriam complectatur omnia, ſolius eſt Patris & Filii & Spiritus ſancti. Ideo & hanc mirabilem unitatem nominat, non ſingularitatis, μονότητος; ſed unitatis ad naturam pertinentis. *Evidens eſt igitur, quia quod unius eſt ſubſtantiæ, ſeparari non poteſt, etiamſi non ſit ſingularitatis, ſed unitatis. Singularitatem hanc dico, quæ Græcè μονότης, dicitur. Singularitas ad perſonam pertinet, unitas ad naturam.*

Quæ de Filio diximus ad Patrem, eadem de Spiritu ſancto ſentienda ſunt, qui & ipſe ita à Filio accipit, ut hìc nihilo minus, aut ignobilius ſit accepiſſe, quàm dediſſe: tam ſplendidum ſit accepiſſe, quàm dediſſe; quia una eſt eademque natura Divinitatis, quæ datur & accipitur; quæ nec in dante incrementum, nec in accipiente detrimentum poteſt ſuſcipere, vel naturæ, vel majeſtatis.

De Spirit. ſanct. c. 12. pag. 129.

Omnia accepit à Patre Filius, quia ipſe dixit: Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Omnia Patris habet Filius, quia iterum ait: Omnia quæ Pater habet, mea ſunt. Et quæ accepit ipſe per unitatem naturæ, ex ipſo per eandem unitatem accepit Spiritus, ſicut ipſe Dominus Jeſus declarat de Spiritu ſancto, dicens: Propterea dixi, De meo accipiet, & annuntiabit vobis. Quod ergo loquitur Spiritus, Filii eſt: quod dedit Filius, Patris eſt. Ita nihil à ſe aut Filius loquitur, aut Spiritus, quia nihil extra ſe Trinitas loquitur.

XIII. Venio ad hæc alia ab Auguſtino contra Maximinum Arianorum Epiſcopum vehementiſſimè diſputata; ubi Patrem declarat vitam eſſe, & vitam generare, & hoc ipſum eſſe Patris vivere, Verbum, Sapientiam, vitam ſuam ex ſe fundere: ſicut vita Filii hæc ipſa eſt à Patre genita vita, ſapientia, tota quanta maxima eſt divinitas, quæ tota vita & ſapientia eſt. Ita Pater dedit, ſicut habet: quod habet, dedit; qualem habet, dedit; quantam habet vitam, ſapientiam, ſubſtantiam, tantam dedit; cùmque hoc totum Deus ſit, non poteſt ſeipſo majus, aut minus eſſe. Inde fit, ut non majus ſit dare, quàm accipere: generare, quàm generari: quia ut totum, ut ſumma Deitas datur, ita & accipitur.

Auguſtin
L. 3. c. 1
Tom. 6. pa
268.

Sicut habet Pater vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio vitam habere in ſemetipſo. Sicut habet, dedit: quod habet, dedit: qualem habet, talem dedit: quantam habet, tantam dedit. Omnia quæ habet Pater, Filii ſunt. Non ergo aliquid minus, quàm Pater habet, Filio dedit: nec amiſit Pater vitam, quam Filio dedit. Vivendo enim tenuit, quam gignendo dedit. Vita eſt autem ipſe Pater, vita & ipſe Filius. Et ille quippe & iſte id habet quod eſt ipſe: ſed ille de nullo vita, iſte vita de vita: ſed talis qualis illa, tanta quanta illa, hoc omnino quod illa, quia verus eſt Filius, quia perfectus eſt Filius, quia non eſt degener ab uno Deo Patre Deus unicus Filius.

Rurſus mox ibidem differit ſanctus Pater, cùm det Pater, non tam dando, quàm gignendo: & accipiat Filius, non tam accipiendo, quàm naſcendo, & de ipſa Patris ſubſtantia naſcendo; æquè ſplendidum eſſe, accipere, quàm dare; naſci, quàm generare: quia non accipitur, non naſcitur, niſi quo nihil majus, nihil ſplendidius eſſe poteſt, ſumma ipſa Divinitas. Cùm naſcendo omnia accipiat Filius, ipſam cum Patre æqualitatem accipit. Dante minor non eſt qui accipit, quando omnia dantur, quando datur æqualitas. Melius eſt dare, quàm accipere in hac vita mortali, ubi egeſtas eſt; non in Deo, ubi non accipitur niſi ipſa ſummitas, ipſa beatitudo, ipſa copia. *Patri ergo æqualis eſt Filius. Quidquid eum dicis à Patre accepiſſe, fatemur & nos prorſus. Pater dedit, Filius accepit. Sed cùm Pater omnia quæ habet gignendo dederit, æqualem utique genuit, quoniam nihil minus dedit. Quomodo ergo tu dicis, quia ille dedit, ille accepit, ideo æqualem Filium Patri non eſſe: cùm eum cui data ſunt omnia, & ipſam æqualitatem videas accepiſſe? Scriptum eſt quidem, Beatum eſt magis dare quàm accipere: ſed in hac vita, ubi eſt inopia, qua utique melior eſt copia. Melius enim eſt habere, quàm egere; & melius eſt donare, quàm accipere: erogare, quàm mendicare. Ubi autem qui dedit, gignendo dedit: & qui accepit, naſcendo accepit: non inopi ſubventum eſt, ſed ipſa copia generata eſt. Nec poteſt qui accepit ei qui dedit eſſe inæqualis, quia & hoc accepit ut eſſet æqualis. Nihil enim Patre minus habet ille qui dicit: Omnia quæ habet Pater, mea ſunt. Æqualis eſt igitur.*

CAPUT XII.

Non ingenitum modò, ſed & genitorem eſſe Deum, & fœcundum in ſuo ipſius ſinu, per quem fœcunda ſunt omnia.

I. Ex Auguſtino, ſi æqualem ſibi prolem generant animantes omnes, quantò magis Deus?

II. Prolixè rurſum de eodem ex eodem.

III. Eadem ex Ambroſio.

IV. De neceſſaria eadem Dei in ſeipſo fœcunditate validiſſimè Athanaſius.

V. De eodem ex Baſilio.

VI. Et ex Nazianzeno.

VII. Quàm impiè & inſulsè dicerent Filium & Spiritum ſanctum conditos eſſe, ut per eos crearetur orbis.

VIII. Quàm ſtultum ſit ex Chryſoſtomo eam Deo abrogare fœcunditatem, quam ipſe & animantibus omnibus indulſit & plantis.

IX. Qui Scripturæ in his pugnat, repugnat & naturæ ex eodem.

X. De eadem Dei & creaturæ fœcunditate ex Cyrillo Alexandrino.

XI. Luculentè eadem ex Damaſceno.

XII. Cur gignat Pater, & non gignat Filius & Spiritus ſanctus. Luculentiſſima Athanaſii reſponſio, ut Unitas Deitaſque multiplicari non poſſit, ut longè aliter Pater pater eſt in Deo, & Filius filius, quàm in hominibus; ibi Pater ipſa paternitas eſt, & tota, & una, & ſola, æterna & immutabilis.

XIII. De eodem ex Cyrillo Alexandrino.

I. Liberanda jam fides noſtra eſt, ut de Dei in ſeipſo neceſſaria fœcunditate dicamus, quæ in antedictis penè omnibus aut aſtruebatur, aut ſupponebatur. Utque ne facilè ab Auguſtino recedamus, ſic ille probat, cùm & homini, & animantibus omnibus id dederit Deus, ut gignerent, & filios generarent ſibi conſubſtantiales: multò magis ea fœcunditatis gloria fruſtrandum non eſſe Deum, à quo tota eſt, quæ uſquam eſt fœcunditas; cujus & imitatio eſt. Non vetabant Ariani ipſi, quin gignere, & Filium gignere crederetur Deus: ne ſterilis ipſe ſibi eſſet, qui ſterilitatem undique fugat. Sed intercedebant, ne prolem ſibi æqualem generaret. Nimirum nec homines, nec animantes naſcuntur ſtatim æquales genitori ſuo, vel genitrici. Sed aliquando tandem per ætatis incrementa evadunt æquales, ait Auguſtinus: evadunt & majores aliquando: an ergo expectandum erit, dum accreſcat Filius Deus in æqualitatem ſibi deſponſam cum Patre? Quin potiùs cùm ſint in rerum creatarum naturis, quæ coævæ ſint illis à quibus naſcuntur, ut lux Soli, fluvius fonti, calor igni, & id genus alia: quin ea quoque prærogativa frui Patrem Filiumque ſinunt? Ita ergo Auguſtinus poſt allegata ea Joannis Epiſtolæ verba, *Ut ſimus in vero Filio ejus Jeſu Chriſto*: Sic, inquam, Auguſtinus contra Maximinum Arianorum Epiſcopum: *Ipſe eſt Deus verus & vita æterna. Quare verus Deus? Quia verus Dei Filius. Si enim animalibus dedit ut non generent niſi quod ſunt; homo hominem generat, canis canem, Deus Deum non generat? Si ergo ejuſdem ſubſtantiæ eſt, quare dicis minorem? An fortè quia homo pater quando generat filium, etſi homo hominem generat, tamen major minorem generat? Expectemus ergo ut creſcat Chriſtus, quomodo creſcunt omnes, quos generant homines. Si autem Chriſtus ex quo natus eſt, quod non eſt à tempore, ſed ab æternitate, quod eſt hoc eſt, & tamen minor eſt; melior eſt humana conditio: quia homo vel creſcere poteſt, & aliquando habet ad ætatem Patris ſui, ad robur patris ſui; ille nunquam, quomodo verus Filius? Uſque adeo autem Filium agnoſcimus Deum magnum, ut Patri dicamus æqualem.*

Auguſt. tom. 6. pag. 211.

II. Inferiùs cùm has comparationes vel detrectarent, vel exploderent Ariani, quaſi iis dedecoraretur magis, quàm explicaretur Verbi ex Patre nativitas; reſpondet, inſtatque ſanctus Pater, non hominis tantùm, ſed & canis conſubſtantialem ſibi filium generantis exempla, eo conſilio à ſe eſſe adducta, ut tantò magis ſui puderet ac pœniteret Arianos, qui id Verbo Deo Deique Filio non concederent, quod animantibus, quod etiam infimis animantibus Deus conceſſit, ut prolem edant ſibi æqualem, aut aliquando ſaltem æqualem eis futuram. *Ubi non ſolùm hominis hominem; verumetiam canis canem filium nominavi; non ad ſimilitudinem Dei, ſed ad confuſionem detrahentium Filio Dei: qui cùm videant corruptibiles mortaleſque naturas habere tamen naturæ de ſuis parentibus unitatem, Filio Dei vero nolunt concedere communionem naturæ unius habere de Patre, cùm ſit inſeparabilis à Patre & incorruptibilis æternuſque cum Patre. Unde etiam dixi quod melior ſit ſecundùm vos humana conditio, ubi conceditur creſcere, ut ad robur parentum vel creſcendo poſſint filii pervenire; Filius autem Dei ſicut dicitis & docetis, minor Patre genitus ſic remanſit, ut ad Patris formam non poſſet pervenire.*

Ibid. l. 2. c. 6. pag. 259.

Urget rurſum ſanctus Pater, extremæ eſſe dementiæ, quòd negarent Deo ipſi permittendum, quod ipſe extremis etiam vilibuſque creaturis conceſſit, ut gignant, quod ipſæ ſunt; cùmque veros illis eſſe filios agnoſcant, negent verum eſſe Dei Filium ipſam Veritatem. *Hoc reſpondere eſt, an potiùs inopiam reſponſionis oſtendere? Quaſi ego propterea terrenarum naturarum iſta exempla produxerim, ut incorruptioni corruptionem, immortalitati mortalitatem, inviſibilibus viſibilia, æternis temporalia coæquarem: ac non potiùs ut vos in magnis & ſummis rebus errantes, de rebus parvulis infimiſque convincerem, qui non videtis bonum quod Creator ſummè bonus dedit etiam extremis vilibuſque creaturis, ut cùm longè aliud ſint, quàm eſt ipſe, hoc tamen generent quod ſunt ipſæ. Nec attenditis quid mali dicatis, ut cùm homines, & canes, & cætera hujuſmodi habeant filios veros, quos illis gignentibus creat Veritas, non ſit verus Dei Filius ipſa Veritas.*

Ibidem.

Hæc eadem Auguſtinus perſcribebat medico Maximo, ex Ariana ſecta nuper converſo, quem & hortabatur, ut quos authoritate antè ſua in errorem adduxerat, jam inde abduceret, & Eccleſiæ adgregaret. Sic autem ille idem quod antè ſtrinxit argumentum: *Qui (Deus) cùm in rebus quæ naſcuntur in tempore, ſua bonitate effecerit, ut ſuæ ſubſtantiæ prolem quælibet res gignat, ſicut homo gignit hominem, non alterius naturæ, ſed ejus cujus ipſe eſt, vide quàm impiè dicatur ipſe non genuiſſe id quod ipſe eſt.* Et infrà: *Nam ſi temporalibus & paſſibilibus rebus Deus tribuit, ut quod ſunt, hoc generent: quantò magis ipſe æternus & impaſſibilis, non aliud quàm eſt ipſe generavit unus unicum? ideo noſtra inenarrabili admiratione, quoniam ſine paſſione, tanta ſecum æqualitate, ut eum nec poteſtate præcederet, nec ætate. Ideo totum quod habet Filius, quod poteſt, non tribuit ſibi, ſed Patri, quia non eſt à ſeipſo, ſed à Patre: æqualis eſt enim Patri, ſed hoc quoque accepit à Patre: nec ſic accepit unde eſſet æqualis, quaſi priùs fuerit inæqualis; ſed natus æqualis, ſicut ſemper natus, ita ſemper æqualis.*

Epiſt. 66. Tom. .. pag. 109. 110.

Nec pigebit ex eadem Epiſtola hæc addere hoc ſaltem loco, quæ paulò forſan aptiùs ſuperioribus capitibus inſeri potuiſſent: nec tamen parum hìc conducent ad illuſtrandam hanc comparationem generationis & fœcunditatis, à ſummo ſurſum Divinitatis faſtigio ad infimas uſque viventium quorumcumque naturas defluentis. Accipe ergo quæ de Adamo & de Abele idem ibi diſſerit: *Neque enim Abel & Adam ideo non unius naturæ atque ſubſtantiæ fuerunt, quia iſte fuit homo de homine illo, ille de nullo. Si ergo utriuſque natura quæritur, homo Abel, homo Adam. Si autem origo primus homo ex quo Abel, nullus homo ex quo Adam. Item in Deo Patre & Deo Filio, ſi utriuſque natura quæratur, uterque Deus, nec magis magnus alter altero Deus. Si autem origo, Pater eſt Deus de quo Filius Deus, de quo autem Pater nullus eſt Deus.*

Ita hominum exemplo naturæ unitas & æqualitas Patri Deo Filioque negari non poſſe declaratur. Quantò verò hæc naturæ & ſubſtantiæ unitas in Patre Filioque Deo præſtantior ſit, quàm in ulla natura creata eſſe poſſit, ſic luculentè ibidem Auguſtinus: *Hæc Trinitas unius eſt ejuſdemque naturæ atque ſubſtantiæ, non minor in ſingulis, quàm in omnibus: nec major in omnibus, quàm in ſingulis; ſed tanta in ſolo Patre, vel in ſolo Filio, quanta in Patre ſimul & Filio; & tanta in ſolo Spiritu ſancto, quanta ſimul in Patre & Filio & Spiritu ſancto. Neque enim Pater, ut haberet Filium de ſeipſo, minuit ſeipſum; ſed ita genuit de ſe alterum ſe, ut totus maneret in ſe, & eſſet in Filio tantus quantus & ſolus. Similiter &*

Spiritus ſanctus integer de integro, non præcedit unde procedit, ſed quantus cum illo, tantus ex illo, nec minuit eum procedendo, nec auget hærendo.

III. Ab his non diſſidebat Ambroſius, cùm ab hominum exemplo argumentabatur ad Deum, quaſi à minori ad majus, à minimo dicamus ad maximum. Quanta hominis calamitas & contumelia eſt, non tantùm ſi prole careat, ſi ſterilitate damnetur, ſi ſibi ſimilem, ſi ſuæ naturæ & ſubſtantiæ, ſi æqualem ſibi prolem non habeat? Quid ergo de Deo æſtimandum? *Nunc conſideremus, quas Ariani Dei Filio inferant quæſtiones. Diſſimilem Patri dicunt eſſe Dei Filium. Hoc ſi homini objiciatur, injuria eſt. Ex tempore cœpiſſe dicunt Dei Filium, cùm conditor ipſe ſit temporum. Homines ſumus, & eſſe nolumus temporales. Ex tempore cœpimus, & ſine tempore futuros eſſe nos credimus, & fieri nos optamus æternos. Et quomodo negare poſſumus Dei Filium ſempiternum, quem ſempiternum docet atque demonſtrat natura, non gratia?* Et aliquantis interjectis: *Quid multa? Patrem interrogemus, cujus honori ſtudere ſe dicunt, ſi Filius degener judicetur. Sed non eſt honorificentia boni Patris, Filii injuria. Non poteſt bono Patri placere, ſi Filius degeneraſſe potiùs à Patre, quàm Patrem æquaſſe credatur.*

Ambroſius L. 1. de Fide. c. 3. 4. Tom. 3. pag. 17. 18.

IV. Pergamus jam ad Græcos, & præ cæteris ad Athanaſium, qui acerbiſſimè Arianos objurgat, quòd divinam naturam nolebant eſſe fœcundam, καρπογόνον; ſed ſterilem, inſtar lucis non lucentis, aut fontis exareſcentis. Contrà enim conſtat & lucis & fontis naturam & decus in eo eſſe, ut conſimilis ſemper ex illis vel lux, vel aqua manet. Nec fas erat divinam fœcunditatem ad creatas ab illa naturas arctare & circumſcribere; cùm ea non naturæ, ſed voluntatis fœcunditas ſit. Et prior eſt autem & amplior & longè honorificentior naturæ fœcunditas, quam voluntatis. Natura humana fœcunditatem ſuam explicat in ſimillimam ei ſobolem; voluntas in opificia. Quantùm opificia hæc hominis poſthabentur filiis ejus, tantò illa fœcunditas huic anteponenda eſt. Utram ergo priùs fœcunditatem Deo adſcribemus? Utramque certiſſimè; ſed illam priùs, ſed potiſſimùm, quæ naturæ eſt, quæ nobiliſſima eſt, & tunc demum iſtam poſteriorem. *Quod ſi non fœcunda, ſed ſterilis eſt divina ſubſtantia, ut lux non lucens, aut fons qui amiſſis fluentis exaruit: Qui fit ut vim condendi illum habere dicentes, nullo pudore ſuffundantur? & adimentes quæ ſunt naturæ, non vereantur id ei attribuere, quod ex voluntate dependet? Jam, ſi ea quæ extranea ſunt, neque anteà exiſtunt, ubi tamen voluit ea eſſe, creat & eorum conditor efficitur; quantò prius citiùſque Pater fuerit Prolis ſuæ ex ſua ipſius ſubſtantia prodeuntis? Nam ſi velle attribuunt Deo circa non entia, cur id, quod ſupra voluntatem in Deo eſt, atque anterius non agnoſcunt? nimirum, ex natura Patrem eſſe ſui Verbi, prius quiddam eſſe, & ſublimius voluntate. Si igitur, quod prius eſt ſecundùm naturam, non extiterit pro illorum ſtoliditate, quomodo ad quod poſterius eſt, & ex voluntate originem trahit, exiſtere poſſet?*

Athanaſius Orat. 2. contr. Arian. pag. 433.

V. His gemina ſunt, quæ philoſophatur Baſilius adverſus Eunomium; nam & philoſophari quandoque Theologos neceſſe eſt adverſùs philoſophantes hæreticos; ſed & aliàs ſuprà oſtenſum eſt ex Patrum conſenſione, ita fas, juſque eſſe, ut ratio humana, ut ratiocinatio, ut argumentatio, ut Philoſophia fidei, & Theologiæ fidem illuſtranti famuletur. Sic ergo Baſilius argumentatur: Si Deus non generat, ne paſſiones generationis comites in illum cadant; ne creatorem quidem illum & opificem mundi eſſe potuiſſe, ne illi quibus architecti obnoxii ſunt labores, ne perturbationes & defatigationes in illum etiam caderent. Si creator his poteſt carere moleſtiis opificum, quin ergo & genitor generantium? Si lux ſine paſſione lucem effundit, & quidem ſibi coævam: quin & ſapientia ſapientiam, veritas veritatem, Pater Deus Filium Deum? Hæc enim in creaturis imitamenta quædam ſunt ſummi creatoris. *Si Deus non generat, ne fluxum patiatur, nec creabit ne laboret: quod ſi creat abſque paſſione, multò magis ſine paſſione generabit. Si omnis lucis ſplendor generatur quidem ex luce, non autem aliquando, ſed ſine tempore & coæternaliter illi: non enim eſt lux ſine ſplendore: Filius etiam cum ſplendor ſit, non aliquando erit, ſed coæternaliter: Lux enim eſt Deus.*

Baſilius contr. Eunomium, l. Tom. 1. pag. 760.

Nec multò pòſt inſurgit iterum Baſilius, & ita argumentatur: Generandi Deo nec deeſſe poſſe vim & fœcunditatem, cùm ea ſit primaria quædam naturæ perfectio: nec voluntatem, cùm naturæ ſuffragetur ſemper voluntas, & ab invidentia procul ſit ſumma bonitas, quæ natura Dei eſt. *Si Deus non generat, non generat profectò, vel quoniam non poteſt, vel quoniam non vult: ſed ſi non poteſt, minor eſt, quàm generans & perfecta natura; præterquam quod imbecillis eſt. Quod ſi poteſt & noluit, quod natura habet, voluntate cohibuit. Quare etſi nondum genuit, tamen cum aliquando voluerit, generabit.*

Ibidem pag. 761.

VI. Eloquentiſſimè ſuo more Nazianzenus pronunciat, ſi homini amplum eſt ad honorem, ſi ampliſſimum, quòd filium habeat, habeatque ſibi non diſparem; ſi honorificentius id illi eſt & longè ſuavius, quàm ſexcentis ſervis imperare; eccur eam amplitudinem, & ſuavitatem Deo abrogant, & ad ſola ſervorum obſequia illum coarctant; vel ad filium, nomine tenus filium, reapſe degenerem? *An verò tibi ad honorem amplum, atque adeo ampliſſimum erit, quod Filium habeas, idque eo magis, ſi patrem in omnibus rebus referat, verumque genitoris ſui ſimulacrum gerat; tibique ſexcentis ſervis imperare minùs jucundum futurum eſt, quàm unius Filii parentem eſſe: Deo autem quidpiam majus ac præſtabilius erit, quàm Filii Patrem eſſe, quod quidem gloriæ acceſſio eſt, non deceſſio, quemadmodum & Spiritus productorem eſſe?*

Nazianz. Orat. 1 pag. 20

VII. Quàm erat autem & à ratione alienum & à pietate, quòd Filium & Spiritum ſanctum dicerent à Patre ingenito procreatos, ut eorum opera uteretur & miniſterio ad rerum creationem & adminiſtrationem? Ita enim rebus creatis omnibus illi poſtponebantur; cùm viliora ſint ea ſemper, quæ propter aliud, quam quæ propter ſeſe conduntur. *An te illud fugit cum Deum Filii, ac Spiritus, velut creaturarum, principium ſtatuis; nec principium abs te honorari, & quæ ex eo manant, ignominia affici? illud, quia vilium, & exiguorum, ac Deitate indignorum principium conſtituis: hæc, quia parva, nec creata tantùm, ſed omnium etiam, quæ creata ſunt, contemptiſſima & abjectiſſima facis. Si quidem horum cauſa, & aliquando condita ſunt, non ſecus ac inſtrumenta ab artifice, quæ ante artifices non erant, nec aliàs extitiſſent, niſi quid eorum opera Deus creare voluiſſet, perinde videlicet ac voluntas ipſa nequaquam ſufficeret. Quidquid enim alicujus rei cauſa factum eſt, abjectius eſt eo, propter quod factum eſt.*

Ibidem.

VIII. Illis ſuccenſebat Chryſoſtomus, qui quærebant adhuc, quod jamdiu fides Eccleſiæ, quod conſenſus humani generis invenerat, An Verbum, an Filius unius eſſet cum Patre ſubſtantiæ? Ejuſdem enim eſſe ſubſtantiæ eum qui genitus eſt, cum eo qui genuit, tot ſunt certiſſima documenta, non ſolum quot ſunt homines, ſed etiam quot ſunt animantes, quot arbores. In his enim omnibus immota illa lex Dei manet. Harum verò naturarum vel ſummum id decus eſt, quòd ita generent, ita generentur. An ergo Deus ea gloria, Chryſoſtom. Hom. 32. Tom. I. pag. 406.

ea fœcunditate, ea lætitia fraudabitur, qua ſuas ipſe creaturas ornavit? *Quærimus enim an ejuſdem virtutis, an ejuſdem potentiæ ſit, an ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ Filius. Immo verò non quærimus, ſed Chriſti beneficio jam invenimus, & firmiter tenemus; ſed ad hoc ipſum demonſtrandum iis, qui nimis impudenter his ſe opponunt, jam nos accingimus. Enimverò pudet me, ac rubore ſuffundor, cùm ejuſmodi ſum orationem ingreſſurus. Quis enim eos non rideat, qui res adeo claras probare ac demonſtrare conentur? quis inquam eos non damnet, qui quærunt, num conſubſtantialis Patris ſit Filius? id enim eſt non Scripturis ſolùm, ſed & communi hominum omnium ſententiæ ac rerum naturæ adverſari. Nam ejuſdem eſſe eum cum ſuo genitore ſubſtantiæ, qui genitus eſt, non in hominibus ſolùm, ſed & in cunctis animantibus & in arboribus cernere licet. Annon igitur abſurdum eſt, ſi cum in plantis, in hominibus & animalibus immota lex iſta maneat, in Deo tantùm eam movere velis & ſubvertere?*

IX. Scripturas his placitis conſentaneas, immo & in hæc duces & magiſtras mox allegat & confertim ſtipat Chryſoſtomus; ubi & Filius dicitur, & unigenitus, & in ſinu Patris locatur, & ſplendor gloriæ, forma & imago Patris prædicatur, & unum cum Patre. Ex his illud perſpicuè colligitur, qui fidei catholicæ, qui Scripturæ adverſantur, eos teſte Chryſoſtomo, immo his exemplis demonſtrante Chryſoſtomo, *etiam communi omnium hominum ſententiæ & rerum naturæ adverſari.* τῇ κοινῇ πάντων τῶν ἀνθρώπων δόξῃ, καὶ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει μαχόμενόν ἐστι. Jam verò audiamus, ut ille in hanc rem Scripturarum teſtimonia accumulet, contra eos, qui ſe Filios quoque Dei dici jactabant, etſi ejuſdem non eſſent cum Deo ſubſtantiæ. *An tu filius appellaris? at ille eſt: hic appellatio, illic res ipſa: tu Filius appellaris; ſed unigenitus ut & ille non appellaris; ſed in ſinu Patris non verſaris, ſed non es ſplendor gloriæ; ſed neque figura ſubſtantiæ, neque Dei forma exiſtis. Si ergo tibi non perſuaſerit illud prius, hæc & his multò plura perſuadeant, quæ nobilem ejus originem illam teſtantur. Quando enim ſubſtantiam ſuam à Paterna vult oſtendere nulla ex parte diverſam: Qui vidit me, inquit, vidit Patrem; quando autem propriam virtutem: Ego, inquit, & Pater unum ſumus: quando poteſtatis æqualitatem, Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat: ſic & Filius, quos vult, vivificat: quando cultus identitatem, Ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem: quando demum in legum mutationibus auctoritatem, Pater meus, inquit, uſque modò operatur, & ego operor.*

Ex quibus patet, non rarò ubi videtur, ſive fides, ſive Scriptura res ſupra fidem, ſupra rationem credendas promulgare nobis; tum per eas rationem rationi, hominem ſibi ipſi reddi, qui à ratione priùs & à ſeipſo peregrinabatur. Hæc erat Arianorum conditio, ſibi magnoperè ſapere videbantur, & rationem ac naturam ducem ſequi. Et tamen cùm non inficiarentur Filium & eſſe ſuum Deo, & ab eo naſci, & ſplendoris ejus ac gloriæ ſingulare ſpecimen eſſe: omnia & Patri & Filio mox abrogabant ornamenta, quibus ne homines quidem, immo nec animantes, nec arbores ipſas fruſtrare poterant.

X. Præſtantiſſimè in hoc eodem argumento verſatus eſt Cyrillus Alexandrinus in Theſauro; ubi docet Dei proprium eſſe, ut & ipſum eſſe ſit, & ex ſeipſo gignat; naturis verò creatis ex parte ab eo donari, ut omnes ſint, & ut gignant earum aliquæ. Quod enim non omnes gignant, argumento id eſſe, ab eo diſpenſatam eſſe pro ipſius voluntate, ut eſſendi copiam, ita & gignendi facultatem. Non igitur niſi ex aliqua Dei participatione & imitatione ſunt & gignunt naturæ creatæ. Quàm abſurdum ergo fuerit, ut ex Dei participatione id habeat natura creata, ut ex ſua ipſius ſubſtantia prolem gignat, & id non habeat Deus? *Quod igitur verè eſt, cui & maximè proprium eſt nomen Eſſe, hoc & quidem ſolum, ſecundùm eſſentiam gignit. Reliquæ omnes creaturæ, ut verbi gratia homines, potiùs voluntate Dei, gignendi facultate donatæ ſunt, aut ſecundùm propriam eſſentiam hoc faciunt: divina enim quædam lex cogit gignere etiam id quod gignere non ſolet. Quandoquidem enim Deus ita voluit, ita & factum eſt. Nam ſi ex ſua ſubſtantia propriè ac peculiariter creaturæ gignendi facultatem haberent, cur non omnes poſſunt gignere? Quum verò nonnullæ gignant, nimirum illæ quibus id imperatum eſt; manifeſtum eſt gignendi facultatem non tam ſecundùm naturam creaturis ineſſe, quàm jubente & cogente lege, quam unicuique creaturarum impoſuit creator. Quocirca id quod propriè ex ſe gignit, Deus eſt: nos vero ad illius imitationem. Quomodo autem non abſurdum fuerit hominem ſecundùm imitationem ex ſeipſo gignere, Archetypum autem, ſive exemplar ad quod formatus eſt, non ex ſe potiùs, ſed extrinſecus gignere? Quum itaque veritas hujus rei ſatis declarata ſit, nihil erit quod obſtet, quo minùs Pater Filium ex ſeipſo gignat.*

Cyrill. Alexand. tom. 5. part. I. pag. 133.

XI. Advertamus jam animos aureſque ad Damaſcenum, qui ita profitetur, impoſſibile eſſe, ut Deus naturæ fœcunditate deſtituatur, & ex ſubſtantia ſua non generet; non dico, non procreet aliquid extra ſe, ſed ut in natura ipſe ſua non generet ſobolem ſibi æqualem. Voluntatis eſt enim, ut extra ſe creet; at naturæ eſt propria fœcunditas, ideoque hanc neceſſe eſt illius amplitudini & æternitati reſpondere & coæquari. *Nam impoſſibile eſt, ut ita dixerim, Deum eſſe deſtitutum nativæ fœcunditatis partu; Partus autem, cùm ex ſeipſo, id eſt, ex propria ſubſtantia generat. Atqui in Filii generatione, impium eſt dicere, intercipi mediareque tempus, aut poſt Patrem Filii ſubſtantiam generari. Ex ipſo enim, id eſt, ex Patris natura aſtruimus Filii generationem. Cæterùm ſi non à principio dederimus Filium coexiſtere ei, ex quo genitus eſt, mutationem ſubſtantiæ Patris inducemus. Nam cum non eſſet Pater, poſteriùs effectus eſt Pater. Nam tametſi creatura poſtea facta eſt, non tamen ex Dei ſubſtantia: quippe quæ ex nihilo ad eſſe voluntate ejus atque virtute perducta eſt; neque ulla attingit mutatio Dei naturam. Et generatio eſt, ex ſubſtantia gignentis proferri quod gignitur, ſimile ſecundùm ſubſtantiam. Sed creatio & factio eſt extrinſecus, & non ex ſubſtantia creantis & facientis, fieri quod creatur & efficitur, & diſſimile prorſus ſecundùm ſubſtantiam.*

Damaſcen. De fide Orthod. l. I. c. 8. p. 24. 25.

Perſpicua ſunt hæc Damaſceni verba, & antiquiſſimæ Græcorum Patrum Theologiæ hauddubio conſentanea: ἀδύνατον γὰρ τὸ θεὸν εἰπεῖν ἔρημον τῆς φυσικῆς γονιμότητος· ἡ δὲ γονιμότης ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ἤγουν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας ὅμοιον κατὰ φύσιν γεννᾶν. Quæ eadem mox ita confirmat Damaſcenus ex lato illo diſcrimine, quod creationi & generationi intercedere neceſſe eſt: *Sed generatio quidem ſine principio, & æterna, naturæ opus eſt, & ex ſubſtantia ejus profecta: ita ut is qui generat, mutationem non ſubeat ullam: & ut non Deus primus, & Deus poſterior ſit, atque additionem ſignet. Creatio verò à Deo cum voluntatis opus ſit, non coæterna Deo eſt; quando quidem ſuapte natura capax non ſit, quod de non eſſe ad eſſe deducitur, coæternum illi eſſe, qui ſine principio, atque aliquid ſempiternum, eſt.*

XII. His conjuncta eſt illa quæſtio, Cur ſit in ſolo Patre illa fœcunditas gignendi Filii, & non in Filio quoque, vel in Spiritu ſancto; ne & ipſi tanta gloriæ prærogativa priventur. Huic jam dubitationi factum eſt ſatis, ubi oſtenſum eſt, non minùs decorum amplumque eſſe, à Deo gigni, quàm Deum gignere; illam fœcunditatem terminare,

nare, quàm explicare; in Patre poſſidere, quàm in ſeipſo. Sed cùm eo nos jaculo frequenter laceſſerent Ariani, ab Athanaſio repercuſſum illud eſt; reſponſum eſt inquam, Humanum illud eſſe, & creatæ naturæ proprium, ut viciſſim filii, patreſque fiant: patrum ſimiles ſint & imagines, etiam dum generant; filios uſque procreent, qui & alios rurſum in infinitum & hi alios procreaturi ſint. Corporeæ & materialis naturæ hæc propria ſunt, ab ſimplicitate, unitate, incorruptibilitate divinæ ſubſtantiæ remotiſſima. Unitatis enim ſummæ illud quidem eſt, ut non ſterileſcat, ut ſeſe propaget; non autem ut in Deorum infinitam multitudinem effundatur. En verba Athanaſii: *Si enim, inquiunt, genitum quiddam ex Patre eſt Filius, & imago ejus, ſimiliſque ei per omnia: debet omnino quemadmodum ipſe eſt genitus, ita quoque de ſe gignere, ipſumque fieri alicujus Filii Patrem: viciſſimque qui ex eo genitus eſt, etiam ipſum quoque liberos procreare, idque per ordinem in infinitum uſque. Ea enim res genitum ſimilem oſtendit genitori. O inventores blaſphemiæ ac verè Chriſti perduelles, qui, cùm Filium imaginem Patris eſſe confiteantur, corporalia ac terreſtria de ipſo Patre ſentiunt, deſecationes, effluxus item & influxus adversùs Deum cauſificantur! Siquidem igitur Filius homo eſt, fiat etiam genitor ut homo, fiat quoque Filius alterius filii pater, atque ita viciſſim ex ſe mutuò procreentur; ut in multitudinem Deorum ea invicem prolis ſucceſſio, ſecundùm eorum opinionem ſeſe propaget. Quod ſi Deus talis non eſt, qualis homo, ut certè non eſt, non debent ea quæ hominum ſunt, illi imputari.*

Athanaſ. adv. Arian. Orat. 2. Pag. 151.

Cùm enim temporaria & ſuapte corruptibilis ſponte ſit hominum natura, illos neceſſe fuit alios in aliorum locum ſuccedere, & ita qualemcumque naturæ ſuæ diuturnitatem perpetuare; ex filiis patres evadere, & filios ſibi alios ſucceſſoreſque procreare, ne funditus omnes aliquando intereant. At cùm Divinitas quantumvis fœcunda, & incorruptibilis tamen ſit, & æterna, nihil opus habuit, ut qui Filius fuerat, fieret aliquando pater quaſi ſibi ſucceſſuri filii. Inde enim fit ut inter homines nemo propriè pater ſit, nemo propriè filius; ſed qui pater, ſit idem filius; & qui filius, ſit idem ſi lubet pater; nec ſemper, ſed aliquando & aliquandiu ſit vel pater, vel filius. At Deus quidquid eſt, totus eſt, omnino eſt, ſemper eſt, id tantùm eſt, neceſſariò eſt, ut mutari non poſſit, nec aliud quidvis evadere. Itaque qui Pater eſt, Pater tantùm eſt, Pater ſemper fuit, eritve; non poteſt non eſſe Pater: totam paternitatem occupavit, ut non poſſint alii patres ſimiliter eſſe. Qui Filius eſt, filietatem totam & indemutabiliter præſumpſit ac præcepit, ut nec alii poſſint eſſe Filii ejuſdem naturæ, nec pater poſſit ipſe evadere. Non Pater tantùm eſt, ſed & paternitas ipſa, qui Pater eſt. Filietas ſimiliter eſt ipſa, qui Filius eſt; ſicut Deitas & Sanctitas ipſa eſt, qui Deus & Sanctus eſt; ut tam multi non poſſint eſſe Patres vel Filii ejus ordinis, quàm nec multæ paternitates, aut filietates; uti nec multæ Deitates. Ut enim totam Deitatem anticipavit, qui non particeps Deitatis eſt, ſed Deus & Deitas ipſa; ita totam in ſe ſe uno poſſidet paternitatem Pater, filietatem Filius. Denique ut paternitas eſſe non poteſt filietas, & viciſſim; ita nec Pater Deus poteſt evadere Filius, nec Filius Pater: quia non aliud eſt in Deo Pater, quàm paternitas; Filius, quàm filietas; Deus, quàm Deitas. Hæc ſunt prorſus quæ nobis Athanaſius his verbis ibidem enucleavit: *Nam cætera animalia, unàque cum iis homo, ex opifice principio per ſucceſſionem mutuò à ſe invicem progignuntur; & genitus, ex patre olim genito naturam accipiens, meritò & ipſe quoque alterius pater efficitur, poſſidens hoc ex Patre in ſe, ex quo & ipſe eſt genitus. Ideoque in iſtis nihil eſt propriè aut pater aut filius, neque in illis ſtabilem locum habent perſona patris & filii. Nam qui filius eſt, pater efficitur; filius quidem ejus qui ipſum genuit, pater verò illius qui ex ipſo genitus eſt. Verùm id in Divinitate ſe ita non habet: non enim Deus ut homo, neque Pater ex patre originem traxit; unde fit ut gignat non progeniturum: atque ita Filius neque eſt ex effluxu parentis, neque ex Patre genito genitus eſt; ideoque non genitus eſt ad gignendum. Quapropter in ſola Deitate Pater propriè pater eſt, & Filius propriè filius eſt, & in illis ſolis conſiſtit, ut Pater ſemper ſit pater, & Filius ſemper ſit filius.* Et ibidem conſequenter: *Quocirca qui percunctatur, cur non prolificus ſit filii Filius, hoc ipſum percunctatur cur non Pater patrem habuerit. Ceterùm ambo illa ſunt abſurda, & plena omni impietate: ut enim Pater ſemper eſt Pater, neque unquam fuerit Filius; ita quoque Filius ſemper eſt Filius, necque unquam fuerit Pater. In illo enim ſigillum & imago Patris evidentiſſimè oſtenditur, quia id manet quod eſt, & non immutatur, retinetque ex Patre identitatem. Si igitur Pater mutatur, mutetur & imago: pro ratione enim genitoris, imago & ſplendor genitoris ſe habet. Quod ſi invariabilis eſt Pater, & hoc ipſum quod eſt, permanet; neceſſariò eſt imago, idipſum quod eſt, permanet, & non variabitur. Eſt autem Filius ex Patre, non igitur aliud fiet quàm id quod eſt, proprium ſubſtantiæ Patris.*

Pag. 153.

Ex quibus id tandem efficit Athanaſius, ut in Deo & fœcunditas, & Pater, & Filius colatur, credaturque, cùm ea ſint illuſtria cum primis decora in naturis creatis; ut non ſtatim Deo illinamus, quæ hìc conjuncta ſunt in nobis, vel dedecora, vel maculoſæ infirmitatis noſtræ veſtigia. *Agite ergo, vel ſolo auditu, dum nomen Patris, aut Filii dicitur, ad fidem inducamur, ut credamus eum non talem eſſe, quales nos ſumus; quippe qui ſit qualis Deus eſt: neque eum creare, ut creant homines, ſiquidem creat ut Deus: neque gignere ut homines gignunt, ſiquidem gignit ut Deus. Nec enim humana imitatur Deus, cùm homines contrà ad divina per imitationem ſeſe effingant, & ſimilitudine unici Patris, ac verè Patris relatu liberorum ſuorum, & ipſi quoque parentes appellentur. Siquidem ex eo omnis paternitas in cœlo & in terra nomen ſuum accepit.* Baſilium de hac eadem re ſuprà audivimus.

Ibidem pag. 153.

XIII. Cyrillus verò Alexandrinus ita ratiocinatur: Si volunt ut, noſtro more, qui genitus eſt Filius, filios & ipſe gignat: quin ergo & Patri patrem aſſignant anteriorem, quando & ita habent res noſtræ? Si Pater ex adverſo ſine patre eſt, & totus Pater, & tantùm Pater; quin & Filius ſine filio ſit, totus filius, tantùm filius? *Si autem neceſſe eſt, ut is qui genitus eſt, gignat, propter naturalem noſtram conſuetudinem, ut ea quæ Deitatis propria ſunt, humanis legibus ſubjecta ſint: quid obſtiterit quominus Patri etiam patrem conſtituamus? Ita enim noſtra conſuetudo fert. At verò ſi Pater ex nullo principio eſt, noſtraſque leges & mores longè ſuperat, ut Deus; nulla ratio coget Filium gignere. Erit enim hoc pacto Patri ſimilis, ut omni neceſſitate ſuperior exiſtens, ut Deus.*

Cyrill. Alex. Theſauro pag. 114. Tom. 5. Part. 1.

Nec minùs luculentè idem mox Cyrillus ita ratiocinatur: Uſque adeo non poteſt Filius, ex eo quòd non genuerit, Patri diſſimilis videri: ut ex adverſo vel hinc ſimillimus illi ſit prædicandus. Ut enim Pater propter incommutabilem naturam ita Pater eſt, ut ſemper fuerit Pater, nec potuerit unquam eſſe Filius: ſic Filius ita incommutabiliter Filius eſt, ut non poſſit unquam Pater evadere, eòque paternam incommutabilitatem in ſeipſo oſtendat. *Nemo mentis compos dixerit, diſſimilem Patri Filium videri, eam ob cauſam, quòd ipſe etiam non genuit, neque Filii Pater factus ſit. Imò vero per hoc potius admirabilem quandam & per-*

Ibid. p. 116

& perfectiſſimam cernet Patris in Filio imaginem. Quemadmodum enim Pater mutationis alternationiſque expers ſemper manet Pater, neque in Filium tranſmutatur: ita Verbum ex ipſo Filius procedens, manet id quod eſt, Patris immutabilitatem etiam per hoc in ſeſe oſtendens. Similis igitur juxta hoc quoque eſt Patri.

CAPUT XIII.

Rurſum ex Patribus Latinis, cur Filius non genuerit. Ex Græcis & Latinis, volens an nolens genuerit Pater.

I. Refellit Ambroſius Arianos omnipotentem eſſe Filium negantes, quia Filium generare non potuit.

II. Ex eodem, tam incomprehenſibile nobis eſſe, quòd genuerit Pater, quàm quòd non genuerit Filius: omnia enim ibi ſumma.

III. Auguſtini quoque in eam rem luculenta reſponſio.

IV. Quatenus potuerit, aut non potuerit hæc noſtra de Trinitate Theologia & fides rationibus philoſophicis conſtitui, aut confirmari.

V. Ex Auguſtino, ſummæ perfectionis eſt, quod ut nunquam cœpit, ita nunquam deſiturus ſit naſci Filius. Variæ ex eodem demonſtrationes. Ubi & quæ locum hìc habeant demonſtrationes.

VI. Deus cùm lux, ſapientia, vita ſit, non poteſt ex Ambroſio non æqualem ſibi gignere lucem ſapientiæ & vitæ.

VII. Ex Hilario contumelioſum eſſet Patri, ſi æquaretur ei quiſquam alius, quàm Filius ex eo genitus, & omnia ab eo habens.

VIII. Eunomio quærenti, volens, an nolens genuiſſet Pater, quid reſponderet Auguſtinus.

IX. An dici poſſit Filius Conſilium Patris, vel potiùs Conſilium de Conſilio, ut Sapientia de Sapientia.

X. Egregiè Athanaſius, quàm præclarius ſit natura, quàm voluntate eſſe Patrem; ut natura Filius gignatur, ſicut natura bonus & fœcundus eſt Deus.

XI. Ut dici poſſit Deus ſapiens eſſe ſapientia quam gignit; exemplum Angeli & hominis.

XII. Ex Nyſſeno, Deus ſummum Bonum cùm ſit, non poteſt non ſeſe effundere, & generare Filium, & natura, & voluntate.

XIII. Epiphanii doctrina, Deus gignit non volens, non nolens, ſed ineffabili naturæ præſtantia.

XIV. Eadem omnia ex Cyrillo Alexandrino.

XV. Præclarè rurſum nonnulla ex Athanaſio.

I. Dialecticas eaſdem machinas & argumentationes retorquebat etiam Ambroſius in eoſdem hæreticos, qui Patrem quidem confitebantur omnipotentem; at eandem omnipotentiam Filio abjudicabant, quòd Filium ipſe gignere non potuiſſet. Contrà arguebat Ambroſius, ſi per Filium omnipotens eſſet Pater, aut ei coæternum fuiſſe Filium, aut ne Patrem quidem cœpiſſe eſſe omnipotentem, niſi ex eo tempore, quo Filium genuiſſet. Quippe ſi potentia Patris ex Filii pendet generatione, aut æterna fuit Filii generatio, aut ne potentia quidem Patris fuit æterna. Ambroſius Tom. 3. c. 4. pag. 121. *Quidam hoc etiam ad inæqualitatem Dei Patris & Filii objiciendam uſurpare conſuerunt, quia dicant omnipotentem Patrem eſſe, quòd generavit Filium; negent autem omnipotentem Filium, dicentes quod generare non potuit. Sed vide ſæva impietas, ut dialectica Philoſophorum ſeipſam convincat. Hac enim quæſtione aut coæternum Patri Filium neceſſe eſt ſua voce fateantur; aut ſi principium temporis Filio aliquod adſcribunt, principium potentiæ neceſſe eſt tribuant etiam Patri. Ita cum omnipotentem Filium negant, incipiunt, quod nefas dictu eſt, aſſerere per Filium Patrem omnipotentem eſſe cœpiſſe. Nam ſi per generationem omnipotens Pater, utique aut coæternus Patri Filius; quaſi ſi ſemper omnipotens Pater, ſempiternus & Filius eſt; aut ſi fuit quando non erat Filius ſempiternus, fuit ergo quando non erat omnipotens Pater. Nam cum volunt dicere Filium aliquando cœpiſſe, in illud recidunt, ut & Patris potentiam dicant non ſemper fuiſſe, ſed ex Filii generatione cœpiſſe. Ita dum Filio Dei cupiunt derogare, plus tribuunt.* Ita ille Libro IV. de Fide.

II. Ubi verò urgebant illi inæqualem eſſe Patri Filium, ſi non æquè ipſe genuerit: reſpondet Ambroſius, non ſemper impotentiores eſſe in hominibus, qui prole carent: non ſemper potentiores, qui abundant. Sed non paulò aptius & Deo dignius eſt, quod mox ille reſpondet, Arcanum illud divinæ generationis penetrale ipſis Angelorum primatibus inacceſſum eſſe, indiſſociabilem eſſe diſtinctionem Trinitatis æternæ; multò minùs poſſe nos homunciones arbitros ſedere, cur genuerit Pater, non genuerit Filius; Filium quidem non eſſe Patrem, at nec Patrem eſſe Filium; Filium non genuiſſe, Patrem genitum non fuiſſe: porro hæc omnia ſumma & incomprehenſibilia eſſe, ut non alia aliis majora eſſe poſſint, quia ſumma in Deo & optima ſunt omnia. Ibid. p. 123. *Eſt quidam uterus paternæ arcanum ſubſtantiæ, interiuſque ſecretum, quod non Angeli, non Archangeli, non Poteſtates, non Dominationes, non aliqua creaturarum potuit penetrare natura. Cum Patre enim ſemper, & in Patre ſemper eſt Filius. Cum Patre per diſtinctionem indiſſociabilem Trinitatis æternæ. In Patre per divinam unitatem naturæ. Quis igitur hic arbiter Divinitatis, qui diſcutiat Patrem ac Filium, ille quare generaverit, iſte cur non genuerit?* Et paulò pòſt: *Cur, inquiunt, Filius Pater non eſt? Quia & Pater Filius non eſt, Cur non iſte generavit? Quia nec ille generatus eſt. Nec ideo minus habet Filius, quia Pater non eſt; nec Pater minus habet, quia Filius non eſt. Dixit enim Filius: Omnia quæ Pater habet, mea ſunt. Adeo generatio in paterna proprietate, non in jure eſt poteſtatis. Eſt quædam indiſtincta diſtinctè incomprehenſibilis & inenarrabilis ſubſtantia Trinitatis.*

III. Ex Auguſtino pauca hæc delibabo in hanc rem adversùs Maximinum Epiſcopum Arianorum: Tom. 6. pag. 266. L. 3. cap. 12. *Abſit autem ut quomodo putas, ideo ſit potentior Pater Filio, quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit creatorem. Neque enim non potuit, ſed non oportuit. Immoderata enim eſſet divina generatio, ſi genitus Filius nepotem gigneret Patri: quia & ipſe nepos, niſi avo ſuo pronepotem gigneret, ſecundùm veſtram mirabilem ſapientiam, impotens diceretur. Similiter etiam ille ſi nepotem non gigneret avo ſuo, & pronepotem proavo ſuo, non à vobis appellaretur omnipotens: nec impleretur generationis ſeries, niſi ſemper alter ex altero naſceretur: nec eam perficeret ullus, ſi non ſufficeret unus omnipotens.*

IV. Tametſi ergo & fidem toto orbe jam inde ab exortu ſæculi diſſeminatam, & Scripturam neceſſariò adhiberi oportuerit ad Trinitatis Catholicam doctrinam ſtabiliendam; ſatis dilucidè tamen patet ex antedictis, non potuiſſe vel Philoſophos vel Hæreticos adversùs eam inſurgere, & ratiocinationes ſuas objectare, quin non authoritatis tantùm pondere, ſed & validiſſimis argumentis opprimerentur. Niſi utriuſque Teſtamenti Traditio & Evangelica prædicatio fidem nobis inſeruiſſet beatiſſimæ Trinitatis, vix ad eam utcumque attingere potuiſſemus: in ea conſiſtere, firmari, orbem univerſum adgregare, ne vix quidem. At ubi Traditio, Scriptura, prædicatio eminentiſſimam illam Theologiam humano generi promulgavit; quando poſtea humana ratiocinatio, Dialectica, Philoſophia ad eam hinc oppugnandam, inde propugnandam acceſſit, tum apertiſſimè diluxit, quàm arcana, quàm vehemens eſſet rectæ rationis, & Philoſophiæ ſanæ conſenſio cum Doctrina Chriſtiana. Nec enim potuit illi mundana Philoſophia bellum indicere, quin ſuis ſe armis conficeret. Naturam divinam, etſi ipſamet Unitas ſit, eſſe tamen fœcundam ſuo in ipſius gremio, eſſe Patrem, eſſe Filium Dei Patris Deum, niſi Religio perſuaſiſſet, ſuſpicari potuiſſet ratio, & conjectare, intelligere aut demonſtrare non facilè, non omnino potuiſſet. At ubi eam fidem Religio ſemel inſtillavit, ubi excoluit pietas, exercitatio, meditatio, tunc tanta non rarò accenſa eſt lux, claritaſque, ut jam non ſola fide totum illud dogma niteretur.

Eò pertinebant illæ Patrum paulò ſuperiùs argumentationes, ut demonſtraretur & fœcunditatem Dei naturæ non ſoli voluntati aſcribendam, & adſignandum ei Filium, qui ab ejus ſubſtantia, majeſtate, æqualitate non degeneraret; & nec illum Patrem patris alterius filium eſſe poſſe, nec illum Filium eſſe poſſe alterius filii patrem; & quanquam ampliſſimum ſit in natura divina genuiſſe, nihilo obſcurius, aut minus eſſe in ea genitum fuiſſe: & tantundem eſſe gloriæ & majeſtatis, divinitatem accipere, quàm dare; cùm in accipiente tota ſit & dandi, & dati, & dantis gloria & majeſtas; & amplius denique eſſe, ut ſit, utque dicatur Pater, quàm ut ingenitus & innaſcibilis. Etſi ab his incipere humana ratio & Philoſophia non potuiſſet; jam ſæpè dictis tamen adjuta adminiculis, & jam robuſtior ſeipſa & vegetior facta, in his ita firmari potuit, ut jam aliqua ſaltem ex parte ad intelligentiam attigiſſe videri poſſit tanti ſacramenti. Quis Athanaſio, Nazianzeno, Baſilio, Cyrillo, Auguſtino eam gloriam invideat? Sed de his copioſiùs infrà.

V. Redeo ad Auguſtinum, qui adversùs Arianos declarat, nec cœpiſſe Patrem, nec deſtitiſſe gignere Filium; ideoque æternam eſſe illam generationem; nec verò imperfectam eam dici poſſe, quòd ſemper naſcatur Filius, & non ſemel natus ſit. Si enim candor à luce effundi, non poſtea, ſed cum ipſa luce incipit; nec aliquando effundi deſinit, ſed ſemper effunditur; & hinc non imperfectio ejus aliqua, ſed eximia perfectio colligitur: ſi ſapientia increata, quin & creata Angelus pro ſuo modo naturæ, ſapere, & ſapientiam ſuam effundere non poſteriùs cœpit, ſed ſtatim, ſed ſemper eam ex ſe fundit, & hinc eximia quædam perfectio ejus concluditur. Si hæc, inquam, ita ſe habeant, poterit ergo Pater Deus ita Filium, ſplendorem, ſapientiam ex ſe ſuam effundere, ut nunquam cœperit, nunquam deſtiterit, nunquam deſtiturus ſit; & hinc ſumma quædam ejus naturæ perfectio intelligatur. *Quid ergo dicemus? Si natus eſt Filius Dei de Patre, jam Pater deſtitit gignere; & ſi deſtitit, cœpit: ſi autem cœpit gignere, fuit aliquando ſine Filio; ſed nunquam fuit ſine Filio, quia Filius ejus ſapientia ejus eſt, quæ candor eſt lucis æternæ. Ergo ſemper gignit Pater, & ſemper naſcitur Filius. Hic rurſus timendum eſt, ne putetur imperfecta generatio, ſi non dicimus natum eſſe, ſed naſci.*

Auguſtinus [illegible] 147. Tom. 2. pag. 208.

Eodem pertinet & illa ejuſdem ſancti Patris alia argumentatio. Æqualem ſibi Filium Deus habere aut noluit, aut non potuit. Noluiſſe, invidiæ eſt: non potuiſſe, impotentiæ. Procul eſt hoc utrumque à Deo. *Noluit Deus habere æqualem Filium, aut non potuit? Si noluit, invidus eſt; ſi non potuit, infirmus eſt. Utrumvis autem horum de Deo ſentire ſacrilegum eſt; neſcio utrum poſſint invenire quid dicant, ſi nolint res abſurdiſſimas & ſtultiſſimas dicere.* Et alibi: *Deus quem genuit, quoniam meliorem ſe generare non potuit, nihil enim Deo melius, generare debuit æqualem. Si enim voluit, & non potuit, infirmus eſt: ſi potuit, & non voluit, invidus eſt. Ex quo conficitur æqualem genuiſſe Filium.* Latè manat hæc argumentatio, & æquè probat coæternum quoque ſibi Filium genuiſſe Patrem: probat & revera genuiſſe, nec improlem permanere potuiſſe Deum.

Ibidem.

L. 83. qq. q. 50. Tom. 4. pag. 211.

Hujuſmodi ſunt rationes eæ, quibus elucidantur ea quæ jam fide complexi ſumus in divinis rebus. Rari ſunt, aut potiùs nulli, qui hinc poſſint ordiri; non rari autem, qui ad hoc intelligentiæ divinorum culmen graſſati ſunt. Ita enim ibidem paulò antè Auguſtinus tripartitò diviſerat res omnes: in eas quæ credi poſſunt, non poſſunt intelligi: eas quæ ſtatim intelliguntur; & eas denique quas primùm neceſſe eſt credi; ita vitam purgari, mores emaculari, aciem mentis mundari, ut videre poſſit & intelligere ea, ad quæ priùs caligabat. *Credibilium tria ſunt genera: alia ſunt quæ ſemper creduntur, & nunquam intelliguntur, ſicut eſt omnis hiſtoria, temporalia & humana geſta percurrens. Alia mox ut creduntur, intelliguntur: ſicut ſunt omnes rationes humanæ, vel de numeris, vel de quibuslibet diſciplinis. Tertium quæ primò creduntur, & poſtea intelliguntur: qualia ſunt ea quæ de divinis rebus non poſſunt intelligi, niſi ab his qui mundo ſunt corde, quod fit præceptis ſervatis, quæ bene vivendo accipiuntur.*

Ibid.

VI. Conſentit Ambroſius, ſi genuit Pater, & quidem bonus & omnipotens, non potuiſſe non & æqualem ſibi gignere. Quid quòd omnium conſenſione divinitas lux eſt, ſapientia, juſtitia, virtus, vita eſt? at hinc non poteſt non manare æqualis, vel eadem prorſus lux, ſapientia, juſtitia, virtus & vita. An caro enim carnem gignet ejuſdem ſecum naturæ, nec conſimilem generandi facultatem adſcribemus luci, ſapientiæ, juſtitiæ, virtuti, vitæ, quod totum Deus eſt? *In picturis homines nolunt eſſe diſſimiles, & Arrius diſſimilem Patrem contendit in Filio; & vult ut Pater diſſimilem genuerit ſui, quaſi impotens qui generare ſimilem non potuerit. Prophetæ dicunt: In lumine tuo videbimus lumen. Prophetæ dicunt: Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei majeſtatis, & imago bonitatis illius. Vide quanta dicantur. Splendor quod claritas paternæ lucis in Filio ſit.* Et paulò pòſt: *Videt enim in imagine Patrem, qui videt in Filio. Vides quam imaginem dicat. Imago iſta veritas eſt, imago iſta juſtitia eſt, imago iſta Dei virtus eſt: non muta, quia verbum eſt: non inſenſibilis, quia ſapientia eſt: non inanis, quia virtus eſt: non vacua, quia vita eſt: non mortua, quia reſurrectio eſt.* Et infrà rurſus luculentiſſimis his verbis Patrem compellans: *Ad te nunc omnipotens Pater cum lacrymis verba converto. Ego te quidem inacceſſibilem & incomprehenſibilem dixerim, ſed Filium tuum minorem non auſim dicere. Nam cùm illum ſplendorem gloriæ & imaginem ſubſtantiæ tuæ legerim, vereor ne minorem imaginem tuæ dicendo ſubſtantiæ, minorem ſubſtantiam tuam dicere videar, cujus imago ſit Filius, cùm plenitudo tuæ divinitatis omnis in Filio ſit. Immenſum te Filiumque tuum & Spiritum ſanctum, incircumſcriptum, inæſtimabilem, inenarrabilem legi libenter, credo libenter. Et ideo æſtimare non poſſum, ut examinare poſſim.*

Ambroſ. l. de Fide c. 4. pag.

L. 5. c. 1 Pag.

VII. Senſit Hilarius ſuſpicari aliquem poſſe, contumeliam Deo Patrique fieri, ſi quid ei exæquetur. Singulare enim illud eſt decus & inſigne majeſtatis, ut nihil illi par, nihil ſecundum eſſe poſſit, nihil non præ illa valdè depreſſum. At reſpondet luculentiſſimè idem ſanctus Pater, contumelioſum id fore, ſi non ex Deo naſceretur, quod ei æquatur. At ſi ab eo naſcitur, quod ab eo non degenerat; ſi à luce lux, à ſapientia ſapientia non diſſimilis, non diſpar manat; id enimverò eſſe ſummæ amplitudinis & poteſtatis argumentum. Si extra Deum eſſet, ſi alienum ab ejus natura eſſet, quod ei æquaretur, id in ejus injuriam cederet; at ex adverſo ſumma hinc illi gloria & admiratio jure accedit, ſi ex ſua ſubſtantia prolem effundat ſibi æqualem. *Non exæquatur ac ſimilis eſt Deo creatura, neque ei naturæ alienæ poteſtas comparatur. Sola ei nativitas Filii non impropriè per ſimilitudinem creditur æqualis. Nam quidquid extra eum eſt, cum contumelia ei honoratæ virtutis æquabitur. Si enim aliquid quod non ex ipſo eſt, reperiri poteſt ſimile ei, ac virtutis ejuſdem, amiſit privilegium Dei ſub conſortio coæqualis; jam non erit Deus unus, à quo indifferens ſit Deus alius. At verò non habet contumeliam proprietatis æqualitas, quia ſuum eſt, quod ſui ſimile eſt: & ex ſe eſt, quod ſibi ad ſimilitudinem comparatur; nec extra ſe eſt, quod quæ ſua ſunt poteſt; & profectus dignitatis eſt genuiſſe poteſtatem, nec alienaſſe naturam.*

Hilarius. L. 7. p. 148.

VIII. Ridendam ait alicubi Auguſtinus eſſe Eunomii dialecticam, qui quærebat, volens, an nolens Pater Filium genuiſſet. Si nolens, hinc Patris calamitatem augurabatur. Si volens genuiſſe diceretur, hinc non naturæ, ſed voluntatis Filium eſſe arguebat, adeoque inæqualem & creatum. Subjicit autem ſanctus Pater acutè ab aliquo interrogatum viciſſim fuiſſe Eunomium, nolens, an volens Pater Deus eſſet; ſi nolens, ergo miſer; ſi volens, ergo non natura, ſed voluntate Deus eſt; quanti autem dedecoris non natura & ſubſtantia ſua propria Deum eſſe? Si verò & natura Deus eſt, & voluntate, quia & volens lubenſque eſt, quidquid eſt; & unum idemque in illo eſt natura & voluntas: reſpondebitur ſimiliter & natura Patrem genuiſſe ſibi Filium, & voluntatem naturæ obſecundaſſe. *Acutè ſanè quidam reſpondit hæretico verſutiſſimè interroganti, utrum Deus Filium volens, an nolens genuerit: ut ſi diceret nolens, abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur: ſi autem volens, continuò quod intendebat velut invicta ratione concluderet, non naturæ eſſe Filium, ſed voluntatis. At ille vigilantiſſimè viciſſim quæſivit ab eo, utrum Deus Pater volens, an nolens ſit Deus: ut ſi reſponderet nolens, ſequeretur illa miſeria quam de Deo credere magna inſania eſt: ſi autem diceret volens, reſponderet ei: ergo & ipſe Deus eſt ſua voluntate, non natura. Quid ergo reſtabat, niſi ut obmuteſceret, & ſua interrogatione obligatum inſolubili vinculo ſe videret?*

Auguſtinus. De Trinit. L. 15. c. 20. Tom. 3. Pag. 141.

IX. Addit Auguſtinus ſubveritos quoſdam, ne conſilio & voluntate Patris natus diceretur, ipſum potiùs dixiſſe Filium & conſilium & voluntatem eſſe Patris; ſed ſatius ſibi videri, ut dicatur conſilium de conſilio, voluntas de voluntate: ut ſubſtantia eſt de ſubſtantia, ſapientia de ſapientia. Nec enim per Filium Pater fit ſapiens, aut volens. *Quidam ne Filium conſilii, vel voluntatis Dei dicerent unigenitum verbum, ipſum conſilium, ſeu voluntatem Patris idem verbum eſſe dixerunt. Sed meliùs, quantum exiſtimo, dicitur conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate, ſicut ſubſtantia de ſubſtantia, ſapientia de ſapientia: ne abſurditate illa quam jam refellimus, Filius dicatur Patrem facere ſapientem, vel volentem, ſi non habet Pater in ſubſtantia ſua conſilium, vel voluntatem.*

Ibidem.

Ita prorſus hæc conſtant, ut lux lucem, ſapientia ſapientiam, charitas charitatem, Pater Filium ex ſe effundat, utique æqualem, immo & ſubſtantia eundem. Etſi enim de Deo nihil, vel cogitamus, vel loquimur, quod ejus amplitudini conſentiat: non ineptè tamen cogitatur ut ipſamet ſumma vita & ſapientia & lux ſeſe in ſemetipſa effundens, & effuſa; ſemper effundens, ſemper effuſa; Pater ſapientia ſeſe effundens, Filius illa ipſa ſapientia effuſa; ita de conſilio, ita de voluntate, ita de charitate. Eadem ferè habet Auguſtinus in Sermone contra diſputationem Arianorum.

Tom. 6.

Non aliter Ambroſius hæreticas has argutias diluit libro quarto de Fide, Filium naſci non neceſſitate, non voluntate Patris, ſed natura: ita & Patrem fieri natura & jure quodam ac proprietate paterni ſecreti. *Sed nihil in ſempiterna generatione præcedit, nec velle, nec nolle; ergo nec invitum dixerim, nec volentem: quia generatio non in voluntatis poſſibilitate eſt, ſed in jure quodam & proprietate paterni videtur eſſe ſecreti. Nam ſicut bonus Pater non aut ex voluntate eſt, aut neceſſitate, ſed per naturam; ita non generat ex voluntate, vel neceſſitate Pater.*

Ambroſius. Cap. 4. Tom. 3. pag. 125.

X. Ad Græcos jam pergamus eandem verſantes quæſtionem, & ſtatim ad Athanaſium, qui ſcitiſſimè advertit Arianos vidiſſe, quid eſſet contrarium voluntati, videlicet neceſſitatem; non vidiſſe, quid eſſet ſuperius, videlicet naturam. Longè præſtantius enim eſt natura fœcundum eſſe, quàm voluntate. Homo voluntate domus ſuæ opifex eſt; at natura filii pater eſt; quantò filius domui, tantò præſtat naturæ partus partui voluntatis. Extranea ex materia domus, filius ex ſubſtantia ipſa patris. De domo deliberat, de filio non deliberat pater, niſi & de ſeipſo deliberet, an pater velit eſſe. *Id enim quod oppoſitum eſt voluntati, animadverterunt: id autem quod majus eſt altiuſque, non conſpexerunt. Ut enim opponitur voluntati id, quod eſt præter animi ſententiam: ita altius eſt priuſque voluntate, id quod ſecundùm naturam eſt. Domum enim volens quis ædificat, Filium verò gignit ſecundùm naturam; & quod voluntate conficitur, fieri incepit, & aliunde eſt quàm ex illo, qui facit: Filius autem proprium Germen ſubſtantiæ Patris, non aliunde eſt, ſed à Patre: ideoque de illo non deliberatur, ne & de ſe ipſo deliberare videatur: quantò igitur condita re Filius eſt altior, tantò etiam voluntate id quod ex natura gignitur, præſtantius eſt.*

Athanaſ. Orat. 4. contr. Arian, pag. 295. 297.

Inſtat Athanaſius, Bonus & miſericors voluntate Deus ſit, an natura, & utrum præſtantius? Si voluntate enim & ex deliberatione, non ſemper ergo fuit bonus, ſed tunc cœpit eſſe bonus, cùm id conſilii cepit. Quo quid inſanius dici poteſt? Nec neceſſitate ergo, nec deliberatione bonus eſt Deus, ſed natura; idque longè præſtantiſſimum eſt. Ita ergo & fœcundus & Pater eſt, fuitque ſemper, non neceſſitate, non voluntate, ſed natura. *Dicant nobis ipſi, Quod bonus eſt, & miſericors Deus, ex voluntate ne hoc illi adeſt, an non? Si ex voluntate, ergo ante oculos patet eum incepiſſe bonum eſſe, ac fieri poſſe, ut non ſit bonus. Nam deliberare deligereque in utramque partem momenta ſua habet, & ea affectio in naturam rationalem cadit. Quod ſi propter iſta abſurda concedi non debet, ut ex voluntate bonus, aut miſericors habeatur, audiant ipſi ergo, quorſum illorum ratiocinationes tendent: ſequitur enim, ut ex neceſſitate invituſque bonus ſit. At quis eſt qui illi hanc neceſſitatem impoſuerit? Quod ſi abſurdum eſt dicere in Deo eſſe neceſſitatem, ac propterea illum natura bonum eſſe; multò magis veriuſque Filii ſui Pater natura extiterit, & non voluntate.* Quantæ illud fuerit inſaniæ, ſi quis dixerit deliberaſſe aliquando Deum, an Rationem, an Sapientiam ex ſe ſuam effunderet? Ergo ne de Filio quidem deliberare potuit, cùm hic ipſe ſit ſapientia & lux ejus; nimirum lux de luce, ſapientia de ſapientia. *An non exuperet omnem inſaniam, vel ſolùm id in cogitatum admittere, quod Deus velit, conſideret, eligat, & ſe, ut velit eſſe, inſtiget & cohortetur, ne irrationalis ſit & inſipiens: ſed ut rationem ſive Verbum & Sapientiam habeat, eumque de ſua eſſentia cogitationem concipere, vellet ne eſſe an non? Jam, quum plurimùm abominabilis ſit iſtiuſmodi opinio, ritè ac piè dici poteſt, creaturas placito & voluntate creatas eſſe; Filium autem non voluntate conditum eſſe, quemadmodum cæteras creaturas, ſed naturaliter paternæ ſubſtantiæ propriam ac legitimam ſobolem eſſe.* Et infrà: *Nam ſi dicas eum ex voluntate eſſe factum primùm, eum aliquando non fuiſſe ſignificas: deinde rem*

Ibidem pag. 297.

Ibidem.

Pag. 300.

utrimque paribus momentis librari & vergere, adeo ut liceat cogitare de Patre, quod poſſet non velle ſibi Filium eſſe; & de Filio viciſſim, quod & is potuiſſet non eſſe. Impia iſta audacia eſt, quæ pertingit uſque ad Patris ſubſtantiam. Simile enim eſt ac ſi dicas, Poterat enim Pater non eſſe bonus; ſed quemadmodum bonus ſemper natura, ita ſemper genitabilis natura Pater. Et mox rurſum: *Ut enim de ſplendore ac luce dixeris, ſplendorem in ſui ortu non habere priorem ſe, & tempore præviam voluntatem; ſed eſſe ipſum fœtum germenque voluntarium lucis, non voluntatis reſpectu, aut vi, ſed natura & veritate: ita quoque de Patre & Filio rectè dixeris, Patrem diligere Filium & velle, non tamen ut Filius opus effectuſque voluntatis pronuncietur, ne Valentiniana hæreſis ſe immittat in Eccleſiam; ſed ut in confeſſo ſit, vivam illum voluntatem & verè naturalem Filium eſſe quaſi lucis ſplendorem.*

XI. Non neceſſitate igitur, non deliberatione, non voluntate procedit à Patre Filius, ſed natura, ut lux à luce, ſapientia à ſapientia, vita à vita, juſtitia à juſtitia. Eſt enim ſuo & incomparabili ac præcellentiſſimo modo Deus lux & vita ſapientiæ ac juſtitiæ, non ſterilis, ſed fœcunda, ſeſe propagans, ſeſe in ſe primùm effundens; ut verè Auguſtinus dixerit ſuprà aptiùs nominari Filium conſilium de conſilio, quàm conſilium Patris, ne Pater ipſe aliàs conſilio carere videri poſſit. Itaque & ſapientia eſt Pater, & ſapientia eſt Filius; ſed ille ſapientia generans, & iſte ſapientia genita; ſicut & mens Angeli hominiſque quando ſapientiam ſuam concoquit & meditatur, ſapiens & ſapientia ipſa ſua eſt; ſapientia eſt ibi pro ſuo modo generans & genita. Poteſt enim dici Mens ſapienter cogitans & meditabunda, & ſapiens eſſe, & ſapientiam ex ſe ſuam generare, & ſapere per eam ſapientiam quam ex ſe parturit. Ita verborum magis quàm rerum diſcrepantia illa eſt, cùm aliàs aliter de his verba faciunt ſanctiſſimi Eccleſiæ Doctores, & ſacri Codices ipſi.

XII. Et Patrem & Filium ſummum Bonum eſſe prædicat Nyſſenus, ideoque & natura & voluntate, tum generare Patrem, tum Filium generari, atque adeo conjunctiſſimam & æternam hinc & hinc eſſe hanc generationem. Nec enim poteſt vel natura, vel voluntas ſummi Boni non ſe effundere, & bonum velle; & quod vult, non ſimul obtinere. In rebus creatis disjuncta hæc ſunt, at in ſummo Bono indivulsè ea omnia cohærent. *In ſimplici autem & omnipotenti natura ſimul omnia & in eodem inſtanti intelliguntur, & velle bonum, & habere quod voluit. Omnino enim efficax & coeſſentialis verèque ſubſiſtens in æterna natura bona ſempiternaque conſideratùr voluntas.* Et paulò pòſt: *Quoniam igitur natura bonum, vel ut rectiùs dicam, ſupra omne bonum, unigenitus eſt: at Patri bonum non eſt ingratum & præter voluntatem; manifeſtè per hæc demonſtratur, quod etiam immediata eſt Filii cum Patre connexio, neque extruditur aut arcetur ab individua cohæſione voluntatis, quæ bonæ naturæ ſemper ineſt.*

Nyſſenus. Contr. Eunomium. Orat. 7. Tom. 2. pag. 6.5.

Nec minùs præclarè paulò inferiùs idem Nyſſenus ita diſſerit: Si quis flammæ affingat, ſeu volendi, ſeu eligendi facultatem; eo ita poſito indubium eſt, ea flamma cùm primùm extiterit, ſtatim fore, ut lucere velit, & poſſit, & ut luceat omni ope ſua; ita ut hæc omnia ſimul concurrant, ſubſiſtentia, fulgor, fulgendi & ardendi voluntas atque poteſtas. *Quemadmodum ſi quis, dico autem ex ſuppoſitione, electivam ſive voluntariam aliquam flammæ facultatem dederit, perſpicuum fuerit quod ſimul atque eſſe cœperit flamma, etiam ex ſeipſa fulgorem velit ducere: volens autem non erit impotens, cùm naturalis ejus facultas id efficere poſſit, ut ſimul ac flamma conſtiterit, voluntatem etiam fulgendi habeat. Ita ut citra contradictionem, ſi hoc datum fuerit, voluntario nempe motu flammam moveri, hæc omnia concurrere ſimul intelligantur, & ignis accenſio, & fulgendi voluntas, ac denique fulgor ipſe, cùm voluntarius iſte motus fulgoris ſubſiſtentiæ dignitatem nullo modo impediat.*

XIII. Nec mutum abire hìc ſinemus Epiphanium. Sic ergo ille in Ancorato argumentationem Eunomianorum proponit: *Sed illud quærunt, Volenſne genuerit, an minimè volens. Si minimè volentem dixerimus, Deum neceſſitati ſubjicimus: ſin volentem dicamus, voluntatem ipſam Verbo priorem ſtatuimus.* Reſpondet autem præſtantiſſimè in hunc modum, Propria eſſe imbecillis naturæ noſtræ tædia illa deliberationum, ut qui ex nihilo nuper emerſimus, & promptum ac expeditum nihil habemus. At Deus & tempore, & conſilio, & neceſſitate ſuperior eſt; Filiumque genuit, nec volens, nec nolens, ſed ineffabili naturæ præſtantia: ὑπερβολῇ φύσεως; præſtantiſſima & ineffabili natura ſua: τῇ ὑπερβολικῇ, καὶ ἀφράστῳ αὐτοῦ φύσει. *Apud Deum nequaquam hæc eſſe poſſunt. Quamobrem neque volens genuit, neque minimè volens, ſed quadam naturæ præſtantia. Quippe divina natura conſilio eſt omni ſuperior, neque tempore circunſcribitur, neque neceſſitate cogitur. In nobis quidem promptum nihil eſt, & expeditum: propterea quod aliquando non fuimus. Unde deliberare antea ſolemus: deinde quod facere volumus exequimur: alioqui niſi conſilium ceperimus, nondum exiſtit id quod nondum à nobis eſt factum. Apud Deum è contrario perfecta omnia, planaque ſunt, omniaque in ipſo completa. Ac neque minimè volens Verbum Deumque, quod ab æterno eſt, & à ſeipſo genitum, produxit, neque volens: ſed excellenti quadam, & inexplicabili naturæ conditione ac præſtantia.*

Epiphan. Tom. 2. pag. 55. 56.

XIV. Congeſſit hæc omnia Cyrillus in Theſaurum ſuum, ubi voluntatem Dei præiſſe ait ad res creandas; ſed non ad generationem Filii, qui ipſemet conſilium, & voluntas & ſapientia Patris eſt; ideo de ipſo Joannes illud unum docet, *Eſt*, *Erat*. Sic ergo ille: *Nam in his quæ Deus creavit, præceſſit voluntas, ut in illo: Faciamus hominem. Et in hoc: Omnia quæ voluit, fecit. At in Verbo Dei nulla voluntas, aut conſilium præceſſiſſe legitur; ſed tantùm, quod erat, & eſt, audimus: atque ut ita dicam, naturalis ejus locus erat Pater.* Et mox: *Neque ex voluntate, ſicut cætera, ſed ex Patre proceſſit, & ex generantis eſſentia*, ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας. Et infrà rurſus: *Si voluntas & deliberatio Filii exiſtentiam præcedit; Filius autem eſt Sapientia & Verbum Patris: quo pacto deliberavit Pater, Verbo & Sapientia juxta veſtram ſententiam carens? Neque enim adhuc erat Filius, quum adhuc de eo deliberaretur. Quo pacto verò non abſurdum fuerit inducere Patrem ſuum deliberantem, an oporteret aliquando Sapientiam & Verbum habere, an non?*

Cyril. Theſaur. tom. 5. part. 1. pag. 54.

Pag. 54.

Accuratiſſimè hæc à Cyrillo, aliiſque Patribus dici intelliges, ſi altiùs inhæreant animo, quæ jam toties inculcavimus: Ita optimè à nobis cogitari Deum, quando cogitatur is qui non inenarrabilis tantùm, ſed & inexcogitabilis eſt; quando, inquam, cogitatur ut Sapientia per ſeſe ſubſiſtens & vivens, vivenſque vitam ſapientiæ ſummæ & infinitæ, hancque vitam ineffabiliter vivens & explicans. Ea quippe vita ſapientiæ ſeſe explicans Pater eſt; ea vita & ſapientia explicata Filius eſt: cum ſingulari hoc divinitatis privilegio, creatis omnibus naturis inconceſſo, quòd hæc Sapientia generans & hæc Sapientia genita, hypoſtaſes duæ ſunt unius & ejuſdem individuæque eſſentiæ.

Poſtremò denique Cyrillus, ut non voluntate, ſed natura bonus eſt Pater, & *naturaliter generativus*, γεννητικὸς κατὰ φύσιν, etſi non ſine voluntate ſit: ita & Filius ex Patre naſcitur, non voluntate, ſed natura, nec tamen ſine voluntate, naturæ accommodata: *Quemadmodum enim jam dictum eſt*, Ibid. p. 56.

quòd bonus ſit & miſericors, habet id non ex voluntate, ſed neque abſque voluntate hæc ſunt. Vult enim eſſe id quod eſt ſemper & erit. Ita etiam licèt non ex voluntate genuerit Filium; non tamen abſque voluntate illum habet. Vult enim Filium & amat, ſicut ſcriptum eſt. Et quemadmodum Pater ſuam ipſius hypoſtaſin vult, neque tamen ex voluntate eſt id quod eſt: ita etiam Filius ex eſſentia Patris procedens, non ei adeſt præter ipſius voluntatem, tametſi voluntas ſive deliberatio generationem nequaquam præceſſerit.

XV. Athanaſio rurſus advertamus animum, ut ab eo ediſcamus, non impropriè, ſed propriè & elimatè dici, Deum ſapientem eſſe per eam ſapientiam quam ipſe gignit, ut Sol lucet per eam lucem, quæ ab eo fluit; ut enim Deus cum hac ſua Sapientia genita, ipſe Sapientia generans, unus Deus eſt: ita lux Solis ſeſe effundens, & lux ab eo fuſa, unum lumen eſt, unuſque Sol. Et una quidem in Sole hypoſtaſis eſt, duplex autem in Sapientia generante & genita apud Deum: ſed ea eſt Divinitatis eminentiſſima prærogativa, qua incolumi conſtat reliqua cum Sole & luce ſimilitudo. Deus ex Athanaſio ſapiens eſt gignendo Sapientiam ſuam, homines eam participando. Sapientia germen eſt & fœtus Patris, qui tam non poteſt non eſſe Pater, quàm non poteſt non eſſe ſapiens, Sapientiam generando. *Homines ſapientiæ capaces ſunt. Deus contrà, qui nihil aliunde in ſe recipit, ſuæ Sapientiæ Parens exiſtit, cujus Sapientiæ participatu, cæteri ſapientes nuncupantur. Eſtque illa Sapientia, non paſſio, non portio, ſed proprium ſui Patris germen. Ideoque ille ſemper eſt Pater: neque res ſuperventitia eſt in Deo paternitatis ratio, ne ſimul quoque mutabilis intelligatur. Nam ſi bonum eſt eum Patrem eſſe, nec ſemper tamen Pater fuit, ſequitur ergo bonum non ſemper illi adfuiſſe.*

Athanaſius Orat. 2. contr. Arian. pag. 157.

Hinc illud efficitur, ut Dei Filius non poſſit non eſſe æternus, quia ne cogitari quidem poteſt Deus, niſi ſapiens, & Sapientiam generans, eòque Pater. At poteſt Deus eſſe ſine opificio quocumque ſuo, ut quod à voluntate ejus ſit, non à natura; & ab æterno potuit quidem Deus illud creare; at illud ab æterno eſſe non potuit, cùm ex non entibus proceſſerit, nec eſſet antequam fieret. *Ut opus extrarium quidquam eſt ab opifice, quemadmodum dictum eſt; ita contrà Filius paternæ ſubſtantiæ partus eſt. Quocirca non eſt neceſſarium opus ejus perpetuò conſiſtere: quum enim vult opifex, operatur: fœtus autem non eſt res obnoxia voluntati, ſed eſt quiddam proprium ac ſuum paternæ ſubſtantiæ. Opifex quidem & dici & eſſe poterit, etiamſi nondum opera exiſtant: Pater vero nec eſſe, nec dici poterit, ſi non ſit ei Filius.* Et mox: *Audiant obſecro, quod tametſi Deo poſſibile fuerit, ab æterno opera facere; non tamen potuerint ea quæ facta ſunt, ab æterno fuiſſe: ſiquidem ex non entibus emerſerunt, nec erant priuſquam fierent. Quæ autem non erant antequam fierent, quomodo illa coexiſtere poterant cum Deo ſemper exiſtente?*

Pag. 158.

CAPUT XIV.

Quomodo Pater major ſit Filio, qui unus eſt cum illo Deus; ſecundùm Patres Latinos. Quomodo Pater mittat Filium, uterque Spiritum ſanctum.

I. Ex Auguſtino Patre minor eſt Filius in forma ſervi, in qua minor eſt & ſeipſo.

II. Illud quoque ad formam ſervi pertinet, Cùm tradiderit regnum Deo & Patri, ſubjectus erit ei.

III. Minorem quoque dici Filium non abnuit Auguſtinus, dummodo ſubſtantiæ unitas & æqualitas ſoſpes & illibata conſtet.

IV. Præcipit Pater gignendo, præceptum accipit Filius naſcendo, præceptum ipſemet Patris.

V. Ita ex eodem mittit Pater Filium gignendo, mittitur Filius naſcendo; Pater non mittitur, quia innaſcibilis.

VI. Hæc omnia illuſtrantur exemplo lucis à Sole emiſſæ.

VII. Ut ex his ſcintillæ quædam emicent demonſtrationum.

VIII. Propter Paternam authoritatem, quia ſolus Pater authorem non habet, mittit Pater, & non mittitur.

IX. Filius ut Sapientia diſcit & docetur à Patre, dum ab eo naſcitur.

X. Ex Ambroſio ſubjicitur Patri Filius in carne aſſumpta, & in Eccleſia ſibi adgregata.

XI. Mittitur, nec minor eſt, quia in eo plenitudo divinitatis.

XII. Minor tamen eſt, quà homo.

XIII. Ex Hilario mittitur, ſubjiciturque Filius, ſed Deus, ſed Filius, ejuſdem naturæ, clarificans eum, à quo clarificatur.

XIV. Major Pater, nec minor Filius. Ut gloria innaſcibilitatis etiam in Filio ſit.

XV. Quanta hinc ad intelligentiam adjumenta.

I. PRiorem illum nodum ſolvit Auguſtinus, ita minorem eſſe Patre Filium, ſicut minor eſt ſeipſo, quà formam ſervi, noſtram induit naturam. Ut enim confeſſus eſt Chriſtus, *Pater major me eſt;* ita de Chriſto profeſſus eſt Paulus, *Exinanivit ſemetipſum formam ſervi accipiens.* Ut ergo unus ſemper idemque fuit Chriſtus, major ſeipſo Deus homine, ſeipſo minor homo Deo; ita unus idemque ſemper fuit Deus Filius cum Patre, etſi minor non ſolùm Patre in forma ſervi, ſed & in eadem minor ſeipſo: at in forma Dei major ſeipſo Deus homine, æqualis Patri Deus Deo. Hanc ſanxit Auguſtinus ex Paulo regulam ſolvendæ hujus quæſtionis per omnes Scripturas: *Et illi quidem dicunt minorem Filium eſſe, quàm Pater eſt, quia ſcriptum ipſo Domino dicente: Pater major me eſt. Veritas autem oſtendit ſecundùm iſtum modum etiam ſeipſo minorem Filium. Quomodo enim non etiam ſeipſo minor factus eſt, qui ſeipſum exinanivit formam ſervi accipiens? Neque enim ſic accepit formam ſervi, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. Si ergo ita accepta eſt forma ſervi, ut in forma Dei idem ipſe ſit Filius unigenitus Dei Patris, in forma Dei æqualis Patri, in forma ſervi mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus: quis non intelligat quod in forma Dei etiam ipſe ſeipſo major eſt, in forma autem ſervi etiam ſeipſo minor eſt? Non itaque immeritò Scriptura utrumque dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem majorem Filio. Illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam ſervi, ſine ulla confuſione intelligitur. Et hæc nobis regula per omnes ſacras Scripturas diſſolvendæ hujus quæſtionis.*

Auguſt. l. 1. De Trinit. c. 7. pag. 72. Tom. 3.

II. Ad illam quoque ſervi formam pertinet ex eodem Auguſtino quod ait Paulus, tunc ſubjectum fore Patri & Deo Filium, cùm Regnum illi tradiderit; nec jam interpellaturum pro nobis, ſed palam de Patre annuntiaturum, ſed oſtenſurum ipſam Patris claritatem. Nunc enim regnat in nobis per fidem Chriſtus mediator Dei & hominum, ut nos purget aptetque videndo coram Patri in illa beata patria, ad quam vota noſtra ſuſpirant; pro qua nobis procuranda idem interim Mediator jugiter interpellat. At hoc emenſo mortalitatis curriculo, ubi ſpecies fidei, claritas caligini ſucceſſerit, tunc nihil opus erit, ut interpellet & roget pro nobis Mediator; per viſionis enim claritatem regnabit tunc, oſtendetque ſe nobis Pater; vel per Filium, per Verbum ſuum, per illum qui candor eſt lucis æternæ, oſtendetur nobis; ut in Deum tunc omnes penitus abſorbeamur, ſitque tum demum veriſ-

Ibid c. 10. pag. 20. veriſſimè Deus omnia in omnibus. *Contemplabimur enim Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, cùm mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus tradiderit Regnum Deo & Patri : ut jam non interpellet pro nobis Mediator, & Sacerdos noſter Filius Dei & filius hominis; ſed & ipſe inquantum Sacerdos eſt, aſſumpta propter nos ſervi forma, ſubjectus ſit ei, qui illi ſubjecit omnia, & cui ſubjecit omnia, ut in quantum Deus eſt, cum illo nos ſubjectos habeat : in quantum Sacerdos, nobiſcum illi ſubjectus ſit.* Et mox: *Cùm ergo tradiderit Regnum Deo & Patri, id eſt, cum credentes & viventes ex fide, pro quibus nunc Mediator interpellat, perduxerit ad contemplationem, cui percipiendæ ſuſpiramus & gemimus, & tranſierit labor & gemitus, jam non interpellabit pro nobis, tradito Regno Deo & Patri: hoc ſignificans ait : Hæc vobiſcum locutus ſum in ſimilitudinibus, veniet hora quando jam non in ſimilitudinibus loquar vobis, ſed manifeſtè de Patre nuntiabo vobis: id eſt, jam non erunt ſimilitudines, cùm viſio fuerit facie ad faciem. Hoc eſt enim quod ait, Sed manifeſtè de Patre nuntiabo vobis: ac ſi diceret, Manifeſtè Patrem oſtendam vobis.*

III. Nec in hac tamen tantùm hæſit Auguſtinus ratione interpretandi quomodo Filius ſit minor Patre, quà Filius homo factus eſt. Ad ipſam etiam Filii divinam nativitatem id porrigi poſſe ſenſit, ut major dicatur Pater, non quòd minor ſit Filius, ſed quòd ex Patre ſit Filius. Hinc enim etiam fit, ut Pater Filio præcipiat, & Filius obediens ſit, & ab eo mittatur, & id genus alia; quæ nihil omnino prohibeant, quin ejuſdem Filius cum Patre ſubſtantiæ ſit. Nam & inter homines ejuſmodi inter patres & filios intercurrunt officia, illibata ſubſtantiæ unitate, naturæ æqualitate. Ita enim libro tertio adversùs Maximinum Arianorum Epiſcopum : Tom. 6. l. 2 c. 14. pag. 268. *Sed ſi non vultis huic regulæ acquieſcere, ut ubicumque legeritis in authoritate divinorum eloquiorum, quibus minor Patre Filius videatur oſtendi : aut ex forma ſervi dictum accipiatis, in qua verè minor eſt Patre: aut ideo dictum, quo non demonſtraretur major vel minor ullus eſſe altero, ſed demonſtraretur eſſe alter ex altero; ſi huic, inquam, rectiſſimæ regulæ non vultis acquieſcere; certè tamen verum Dei Filium nulla ratione dicetis, ſi non ejuſdem ſubſtantiæ, cujus Pater eſt, eum eſſe dicatis. Ut enim humanum aliquid dicam propter infirmitatem carnalium, cum homines duo ſunt, pater & filius, ſi obediens ſit patri filius, & aliqua exiſtente cauſa roget patrem, gratias agat patri, aliquò denique mittatur à patre, ubi ſe dicat non veniſſe facere voluntatem ſuam, ſed ejus à quo miſſus eſt; numquid hinc oſtenditur non ejuſdem cujus pater eſt eſſe ſubſtantiæ?*

IV. Ut autem præcipiat Pater Filio, Deus Deo, par pari; præceptum autem accipiat Filius non ediſcendo, non indigendo, ſed naſcendo; ut totum ipſe Patris præceptum, ut tota ipſe Patris voluntas & ſapientia ſit, ſic rurſus ille ibidem paucis interpoſitis: *Præceptum quoque, aut ut homo accepit, aut ut Deus. Si ut homo, nulla quæſtio eſt, quia ut homo eſt Patre minor; ſi ut Deus, non hinc oſtenditur minor, quia naſcendo id accepit, non indigendo. In Verbo enim unico Dei omnia præcepta ſunt Dei, quæ ille gignens dedit naſcenti, non cùm genuiſſet, addidit indigenti; ac per hoc tantum genuit quantus eſt ipſe: quia de ſeipſo genuit verum Filium, & perfectam genuit plenitudinem Divinitatis, non perficiendam ætatis acceſſu.* Ergo præcipit Pater gignendo, præceptum accipit Filius, non ut homo tantùm, ſed & ut Filius Deus naſcendo. *Quia verò perfectus eſt natus, præceptum dedit ille gignendo, accepit iſte naſcendo.*

V. Quomodo autem & mittat Pater Filium, & Filius à Patre mittatur, citra ullam inæqualitatis ſuſpicionem: habita tantùm ratione nativitatis, qua æqualis potiùs probatur, ſic rurſus Auguſtinus: Patrem ajens mittere, quia gignit; Filium mitti, quia gignitur: Patrem non mitti, etſi à nobis cognoſci incipiat, quia à nullo procedit. Tota ergo hæc mittendi authoritas ab origine illa intima & æterna proficiſcitur, qua Filius à Patre manat; Spiritus ſanctus ab utroque mittitur, quia ab utroque manat: Pater à nullo manans, à nullo etiam mittitur. *Sed Pater cùm ex tempore à quoquam cognoſcitur, non dicitur miſſus.* De Trin. L. 4 c. 2 *Non enim habet de quo miſſus ſit, aut ex quo procedat. Sapientia quippe dicit: Ego ex ore Altiſſimi prodivi. Et de Spiritu ſancto dicitur, A Patre procedit, Pater verò à nullo. Sicut ergo Pater genuit, Filius genitus eſt: ita Pater miſit, Filius miſſus eſt. Sed quemadmodum qui genuit & qui genitus eſt, ita & qui miſit & qui miſſus eſt, unum ſunt: ita etiam Spiritus ſanctus unum cum eis eſt, quia hæc tria unum ſunt.* Et paulò antè: *Ab illo mittitur Dei Verbum, cujus eſt Verbum. Ab illo mittitur, de quo natum eſt. Mittit qui genuit, mittitur quod genitum eſt.*

VI. His fidei & Theologiæ Chriſtianæ arcanis, & Scripturis, ex quibus ea eruuntur, vide quantam ibidem Auguſtinus lucem affundat, ex eo quòd Filius ſit lux, ſplendor & candor lucis æternæ, à Sole juſtitiæ & ſapientiæ Patre manans, Sapientia ipſe genita, à Sapientia ingenita effluens; cùm non facilè vel cogitari poſſit lux increata ſapientiæ non ſe intra ſe & extra ſe effundere, & ineffabilem fœcunditatem ſuam explicare. Lux enim & lucem mittit, dum illam ex ſe fundit & emittit: & ipſa mittitur, dum emittitur, effunditurque, dum ex fonte lucis prodit, dum à Sole gignitur. Ita non tantùm quà homo eſt, à Patre mittitur Chriſtus, ſed & quà Verbum, lux & ſapientia genita. Ita major eſt Pater Fons lucis, nec minor eſt Filius in ea ſurſum natura ſua, qua candor eſt lucis æternæ, & tota Patris lux eſt. Ad hanc intelligentiæ lucem veniſſemus nunquam, niſi ad eam nos Chriſtus homo per fidem gradatim promoviſſet; per hanc ipſam intelligentiam, velut per mediam quandam ſtationem, ab ipſo promovendos ad ſpeciem ipſam beatæ in cœlo viſionis. *Ut non tantùm homo miſſus intelligatur, quod Verbum caro factum eſt; ſed & Verbum miſſum, ut homo fieret:* Ibidem pag. 104. *quia non ſecundùm imparem poteſtatem vel ſubſtantiam, vel aliquid quod Deo Patri non ſit æquale, miſſus eſt; ſed ſecundùm id quod Filius à Patre eſt, non Pater à Filio. Verbum enim Patris eſt Filius, quod & ſapientia ejus dicitur. Quid ergo mirum ſi mittitur, non quia inæqualis eſt Patri, ſed quia eſt manatio quædam claritatis Dei ſyncera? Ibi autem quod manat, & de quo manat, unius ejuſdemque ſubſtantiæ eſt. Neque enim ſicut aqua de foramine terræ, aut lapidis manat, ſed ſicut lux de luce. Nam quod dictum eſt: Candor eſt enim lucis æternæ, quid aliud dictum eſt, quàm lux eſt lucis æternæ? Candor quippe lucis, quid niſi lux eſt? Ideo coæterna luci, de qua lux eſt. Maluit autem dicere, Candor lucis, quàm lux lucis, ne obſcurior putaretur iſta quæ manat, quàm illa de qua manat.*

VII. Addo & illud ex eodem omnino pulcherrimum contra Arianos, miram quandam intelligentiæ lucem his aſpergente, quæ Fides & Scriptura, quæ traditio jam humani generis medullis altiſſimè infixit. Etſi enim hæc, iis qui corticem tantùm rerum lambunt, nec in medullam ſubeunt, videri poſſint exempla tantummodo eſſe, ab naturis creatis ad Creatorem translata, longè aliter tamen res hæc tota ſe habet. Perſuaſiſſimum eſt enim omnibus ratione & ipſo ſenſu naturæ communi utentibus, multò præſtantiorem eſſe quamlibet in Creatore, quàm in creatura pulchritudinem; ſplendidiorem illum, vel in illo Solem eſſe, lucem micantiorem ſui generis, divini ordinis, Solem lucemque ſapientiæ, flammam charitatis; Creatori

Auguſtinus L. de quinque hæreſi, cap. 6. Tom. 6. pag. 19.

concedendum utique eſſe, quod conceſſit ipſe creaturæ, ex creatura Creatorem intelligendum: ex igne corporeo manare ſplendorem, eo non inferiorem, non poſteriorem, ab eo indiſſociabilem, ab eo puriſſimè & ſine conjugio manantem; quò æquius ſit tam pulchra hæc ornamenta fœcunditatis ſtupendæ Deo non denegari, Fonti lucis & veritatis incommutabilis, Patri ſapientiæ ſibi coævæ, ſibi conſubſtantialis. *Quod Pater loquitur, Filius loquitur, quia Verbum Patris eſt: & quod Filius loquitur, Pater loquitur, quia Pater Verbi eſt. Ipſum Verbum dicit: Verba quæ ego loquor, à me ipſo non loquor. Concedite quæſo Creatori, quod ipſe præſtitit creaturæ, & in creatura ſi poteſtis capite Creatorem. Ecce ignis & ſplendor duo ſunt, alter ex altero eſt, nec ſine altero alter eſt. Ignis Pater, ſplendor Filius. Ipſe, ſi poſſet, diceret, Quod luceo, non à me ipſo luceo; ſed qui me miſit, ipſe mihi dedit, ut luceam. Ignis enim ſplendorem mittit. Et ſicut Filius de Deo Patre dicit, Pater mecum eſt; ita & ſplendor diceret, ſi dicere poſſet, Ignis mecum eſt. Extingue ignem, ſplendor nuſquam parebit. Iſte ergo ignis Pater, & ſplendor Filius, unus ſine conjuge Pater, alius ſine matre Filius. Nec dividi alter ab altero poteſt: & cum ſit alter ex altero, initium tamen alterius eſſe non poteſt ſine altero. Hoc enim poſſe, à Creatore tributum eſt creaturæ. Quid poteſt ipſe Creator? Accedat Paganus, accedat Sabellianus, videat Arrianus; contemplentur lucernam, in ipſa videant quod in Deo videre non poſſunt.*

Ibid. p. 240.

Ibid. p. 242.

Ibidem.

VIII. Pater non mittitur, quia ab alio authore non eſt; Pater mittit, ut ait alibi Auguſtinus, propter paternam authoritatem, non propter naturæ diverſitatem. Ignis ſplendorem, & fervorem mittit, non ab illis mittitur: Fons ſapientiæ & charitatis in divinis ſapientiam & charitatem, Filium & Spiritum ſanctum mittit, dum ex ſe fundit & emittit; quanquam non poſſint creaturæ ullæ aſſequi perfectam cum Creatore ſimilitudinem. *Solus Pater non legitur miſſus, quoniam ſolus non habet authorem, à quo genitus ſit, vel à quo procedat. Et ideo non propter naturæ diverſitatem, quæ in Trinitate nulla eſt, ſed propter ipſam authoritatem ſolus Pater non dicitur miſſus. Non enim ſplendor, aut fervor ignem, ſed ignis mittit, ſive ſplendorem, ſive fervorem. Quamvis hæc longè ſint diſſimilia. Nec invenitur aliquid vel in ſpiritualibus, vel in corporalibus creaturis, quod ei Trinitati, quæ Deus eſt, merito conferatur.* Sic ille in libello contra Sermonem Arianorum. Hinc & illud quòd Patri ſua omnia Filius opera tribuit, ut lux tribueret ſua Soli, ſi verba ad nos facere poſſet. *Sed honorificè & competenter tribuit Patri, quod etiam ipſe facit, ut Deus: quia de Patre eſt Deus. Ipſe namque Deus eſt de Deo; Pater autem Deus, ſed non de Deo.* Immo & cùm ait Chriſtus non poſſe ſe à ſeipſo facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem; ea quoque impotentia poteſtatis eſt; eſt enim ipſamet omnipotentia, quæ potenter non poteſt à ſe mutari, non eſſe quod eſt, non deſciſcere à ſeipſa. Lucis & ſapientiæ potentia eſt, non poſſe non lucere, non à Sole manare, non illi adhæreſcere. *Ideo enim dictum eſt quod non faciat aliquid Filius à ſe, & ideo quidquid facit Patrem videt facientem: quia videt ex ipſo faciendi ſe habere potentiam, ex quo ſe videt exiſtendi habere naturam. Et quod ait ſe non poſſe, non deficientis eſt, ſed in eo quod de Patre natus eſt permanentis: tamque laudabile eſt omnipotentem non poſſe mutari, quàm laudabile eſt quod omnipotens non poteſt mori. Poſſet enim Filius facere, quod non vidiſſet Patrem facientem, ſi poſſet facere quod per illum non fecit Pater: hoc eſt, ſi poſſet peccare; neque naturæ immutabiliter bonæ, quæ à Patre genita eſt, convenire. Hoc autem quia non poteſt, non deficienter non poteſt, ſed potenter.*

In Evang. Joan. Tract. 40. pag. 106. tom. 9.

IX. Et alio loco, ut Pater loquatur Filio, doceat Filium, gignendo: lucem enim & ſapientiam & veritatem gignere, hoc ipſum eſt illam omnia docere: gigni, hoc ipſum eſt omnia doceri. Simplex eſt enim natura Deitatis: non aliud & aliud illi eſt, eſſe, & noſſe, ſed hoc ipſum, ſicut ſapientiæ, ſicut luci intelligibili. Ita & eſſe & noſſe ſimul ibi datur, ſimul accipitur. *Incorporaliter Pater locutus eſt Filio, quia incorporaliter Pater genuit Filium. Nec eum ſic docuit quaſi indoctum genuerit; ſed hoc eſt eum docuiſſe, quod eſt ſcientem genuiſſe: & hoc eſt, Docuit me Pater, quod eſt ſcientem me genuit Pater. Si enim quod pauci intelligunt, ſimplex eſt natura veritatis: hoc eſt Filio eſſe quod noſſe. Ab illo ergo habet ut noverit, à quo habet ut ſit; non ut priùs ab illo eſſet, & ab illo poſtea noſſet. Sed quemadmodum illi gignendo dedit, ut eſſet: ſic gignendo dedit, ut noſſet: quia ſimplici, ut dictum eſt, naturæ veritatis, eſſe & noſſe non eſt aliud atque aliud, ſed hoc ipſum.*

Ambroſius In Pſal. 61. Tom. 1. pag. 1060. 1069.

X. Audiendus nunc Ambroſius, qui negat Filium Patre minorem, Patrive ſubditum, niſi quà minor eſt & matre, eique ſubjectus, in carne aſſumpta. Sed & in Eccleſia, quam Corpus ſuum eſſe voluit, in nobis ſubjicitur Patri, & in dies magis magiſque ſubjicitur, quia plures ſemper ex nobis ſibi adgregat, & in illis Patri ſubjicitur; donec per plenitudinem fidei & regnum unitatis ſubjecta ſint omnia, & hoc etiam ſenſu ſubjectus ſit Filius Patri Deo, qui tum omnia ſit in omnibus. *Nam ſi illum minorem & inæqualem Patri dicunt, quia erat ſubditus Patri Deo: numquid & matre ideo minor, quia erat ſubditus matri? Lectum eſt enim de Joſeph & Maria: Et erat ſubditus illis. Sed pietas omnibus nobis non diſpendio, ſed incremento eſt, per quam omnibus nobis Dominus Jeſus Fidem infundit & gratiam, ut nos Spiritu fidei ſubditos Patri faciat Deo: & ideo novo & profundo conſilio Apoſtolus ait, quod ipſe Patri erit ſubjectus in nobis, cùm fuerit in omnibus plenitudo fidei, & quædam devotionis unitas. Nunc enim quamdiu ſententiis diſcrepamus, quodammodo Regnum Chriſti minoramus: quia nondum ei ſubjecta ſunt omnia, cujus Regnum unitas eſt. Cùm autem ſubjecta illi fuerint omnia, tunc & ipſe ſubjectus erit illi, qui ſibi ſubjecit omnia: ut ſit Deus omnia in omnibus, ſicut ſcriptum eſt.*

In Evang. Lucæ. c. 10. Tom. 2. pag. 249.

XI. Alibi autem, quàm una ſit Patris & Filii ſubſtantia, virtus, majeſtas; quàm non ſit minor & inferior Filius, etſi mittitur, etſi mittenti paret; gradus enim in Deitate eſſe non poſſunt, quæ unitas, quæ ſummitas eſt, ubi omnes & omnia in omnibus ſunt, & in ſingulis. *Denique ipſe in Patre eſt, quia in ſubſtantia Dei, quia una virtus, una majeſtas. Ipſe ergo in Patre, & in ipſo Pater, quia Verbum in Deo, Deus in Verbo. Ipſe in Patre, quia Verbum: ipſe ad dexteram Patris, quia Patri conſors, nulli ſecundus. Ipſe miſſus à Patre, qui deſcendit de cœlo paternum impleturus arbitrium. Tolle hinc perfidiæ quæſtiones, & plena eſt religio. Nec præfertur Filius, quia ad dexteram ſedet: nec injuriam patitur, quia mittitur. Gradus non quæritur dignitatis, ubi plenitudo eſt divinitatis.*

Ambroſ. L. 5. de Fide. cap. 4. Tom. 3. pag. 249.

XII. Poſtremò denique ſic miſſum à Patre Filium interpretatur Ambroſius, ut non ideo minorem illum æſtimes, niſi cùm ſe homo factus exinanivit. Venit enim ad nos ipſa Dei ſapientia, non antè, non aliàs Patre, qui & ipſe ſapientia eſt, minor, niſi cùm carne noſtra amicitur. *Unde ſi ſobriè de Filio quæ digna ſunt opinemur, ideo miſſum intelligere debemus, quod ex illo incomprehenſibili inenarrabilique ſecreto majeſtatis profunda, dedit ſe comprehendendum pro captu noſtro mentibus noſtris Dei Verbum, non ſolùm cum ſe exinaniret, ſed etiam cum habitaret in nobis, ſicut ſcriptum eſt: Quoniam inhabitabo in illis.*

XIII. Ad Hilarium propero, qui quo ævo

prior eſt & Ambroſio & Auguſtino, eo pronior eſt, ut majorem Filio Patrem prædicet, etiam ut Deo, dum tamen Filio. Per illum enim licet, ut Pater major Verbo Deo dicatur, dum nihil de Filii nomine & dignitate decerpatur, qui, ut poſtea dicemus, ne Filius quidem Dei eſſe poteſt, niſi Deus, & Patri conſubſtantialis, coævus, æternus & æqualis ſit. Utcumque enim Filius Patri obediat, mittatur, ſubjiciatur, dum Filius, dum ejuſdem naturæ ſit, qua nihil majus eſſe, ac ne cogitari quidem poteſt, incolumis ſua Filio conſtabit cum Patre æqualitas. Hilarius. l. De Synodis, p. [illegible] 8. *Per eſſentiæ naturalis proprietatem idcirco Deus unus eſt, quia ex innaſcibili Deo Patre, qui unus eſt Deus, unigenitus Filius Deus natus, non aliunde quàm ex Deo habeat eſſe quod Deus eſt; & differenti ipſi qui genitus eſt, ab eo qui genuit eſſentia non potuit eſſe. Nam indifferentis unum nomen eſt naturæ, & vel in eo quidem maximè non comparatur, nec coæquatur Filius Patri, dum ſubditus per obedientiæ obſequelam eſt, dum pluit Dominus à Domino, ne à ſe ipſe ſecundùm Photinum aut Sabellium pluerit, ut Dominus à Domino: dum ad dexteram Dei tum conſedit, cum ſibi ut conſideret dictum ſit: dum mittitur, dum accipit, dum in omnibus voluntati ejus, qui ſe miſit, obſequitur. Sed pietatis ſubjectio non eſt eſſentiæ diminutio; nec religionis officium degenerem facit naturam: cùm per id quod cum & innaſcibilis Pater Deus eſt, & unigenitus Filius Dei Deus eſt, Deus tamen unus ſit, & ſubjectio Filii doceatur & dignitas, dum ei ipſi non niſi Filius nuncupandus ſubjicitur.*

Nec minùs præclarè idem Hilarius alibi exponens, ut Filius à Patre ſe clarificari oraverit: non hinc infirmitatem in Filio quenquam augurari poſſe demonſtrat, cùm ipſemet ſtatim viciſſim deſpondeat, Patrem à ſe clarificatum iri. Non aliter quàm ſi ſplendor à Sole clarificari ſe flagitet, eandem prorſus claritatem Soli ſtatim refuſurus. Non hìc ergo Filio quidquam adimitur, ſed una penitus natura & majeſtas Deitatis oſtenditur, quæ à Patre in Filium effluat tota, & tota illicò referatur ad Patrem, ex quo Patri Filioque naturæ gloriæque æqualitas unitaſque vendicetur. *Sed fortè* Hilarius. De Trinit. L. 3. pag. 43. 44. *ea clarificatione creditur eguiſſe Filius quam orabat, & infirmus reperietur, dum clarificationem potioris expectat. Ecquis non Patrem potiorem confitebitur, ut ingenitum à genito, ut Patrem à Filio, ut eum qui miſerit ab eo qui miſſus ſit, ut volentem ab ipſo qui obediat? & ipſe nobis erit teſtis: Pater major me eſt. Hæc ita ut ſunt, intelligenda ſunt: ſed cavendum eſt, ne apud imperitos gloriam Filii honor Patris infirmet: nec infirmari ſe patitur hæc ipſa clarificatio poſtulata: ad id enim quod dictum eſt: Pater clarifica Filium tuum, ſequitur & illud: Ut Filius tuus clarificet te. Non ergo infirmus eſt Filius, vicem clarificationis ipſe cum clarificandus ſit, redditurus.* Et paulò pòſt: *Ergo expoſtulatio clarificationis dandæ, viciſſimque reddendæ, nec Patri quicquam adimit, nec infirmat Filium, ſed eandem divinitatis oſtendit in utroque virtutem, cum clarificari ſe Filius à Patre oret, & clarificationem Pater non dedignetur à Filio: ſed hæc in Patre & Filio virtutis unitatem, per viciſſitudinem dandæ & referendæ clarificationis oſtendunt.*

Agnovit quidem Hilarius majorem poſſe dici Patrem Filio inhumanato: unde & Arianum alicubi L. 9. p. 219. ita objurgat: *Renaſcens non confeſſus es ex Maria Filium Dei natum? Si in his omnibus Filius manens ait: Pater major me eſt, ignorandum exiſtimas hanc diſpenſationem ſalutis tuæ, exinanitionem formæ Dei eſſe?* At ſtatim poſtea hoc ipſum referri etiam poſſe oſtendit ad Filii ex innaſcibili Patre authoritatem, cui Filius obedientiam exhibiturus ſit, ſoſpite & intaminata filietatis & Ibid. p. 220. æqualitatis gloria, propter unitatem naturæ: *Non enim ſuæ originis eſt Filius, neque nativitatem ſibi non extans ipſe conquiſivit ex nullo; ſed ex vivente natura vivens natura extans, tenet in ſe naturæ poteſtatem, profeſſa authoritate naturæ, ut & honorem teſtetur, & gratiam ſumptæ nativitatis ad honorem. Et hoc quidem Patri debitum reddens, ut obedientiam ſuam mittentis deputet voluntati, non tamen ut naturæ unitatem obedientia humilitatis infirmet.*

XIV. Major eſt ergo Pater donantis authoritate, nec minor tamen eſt Filius, quia tota Patris divinitate & æqualitate donatur. Major eſt donans, ſed minor non eſt, cui unum & totum eſſe donantis donatur. *Si igitur donantis authoritate* Ibid. p. 221. *Pater major eſt, nunquid per doni confeſſionem minor Filius eſt? Major itaque donans eſt, ſed minor jam non eſt cui unum eſſe donatur. Si non hoc donatur Jeſu, ut confitendus ſit in gloria Dei Patris, minor Patre eſt: ſi autem in ea gloria donatur ei eſſe, quà Pater eſt, habes & in donantis authoritate, quia Pater major eſt, & in donati confeſſione, quia unum ſunt. Major itaque Pater Filio eſt, & planè major, cui tantum donat eſſe, quantus ipſe eſt; cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacramento nativitatis impertit, quem ex ſe in forma ſua generat, quem rurſum de forma ſervi in forma Dei renovat: quem in gloria ſecundùm ſpiritum Chriſtum Deum natum, donat rurſum eſſe in gloria ſua ſecundùm carnem Jeſum Chriſtum, Deum natum mortuum.*

Major eſt Pater, quia Pater; ſed Filius ejuſdem neceſſariò naturæ cùm ſit, minor eſſe non poteſt; nec enim Divinitas decreſcere, aut ſeipſa minor eſſe poteſt. Nativitas Filii & Patrem conſtituit majorem, & Filium non ſinit eſſe alterius, aut minoris naturæ. Denique ut major ſit Pater, quia gloriæ author; minor non eſt Filius totius ejus gloriæ conſors. *Aut quomodo minor eſt, qui in gloria Dei Patris? Major atque Pater eſt, dum Pater eſt: ſed Filius dum Filius eſt, minor non eſt. Nativitas Filii Patrem conſtituit majorem, minorem verò Filium eſſe nativitatis natura non patitur. Major Pater eſt, dum gloriam aſſumpto homini rogatur, ut reddat: Filius minor non eſt, dum gloriam reſumit ad Patrem.*

Quid & quòd etſi innaſcibilitas nativitati copulari non poſſit, nec innaſcibilis eſſe, qui ſemper à Patre naſcitur: tota tamen innaſcibilitatis gloria in Filium quoque transfunditur, quia in eum effunditur tota gloria divinitatis, quæ in Patre eſt innaſcibili? *Non habet itaque nativitas* Ibid. p. 222. *naturæ ignobilitatem: quia in forma Dei eſt, qui ex Deo naſcitur. Et cùm differre ſignificatione ipſa exiſtimetur innaſcibilitas à nativitate, nativitas tamen non eſt extra innaſcibilitatis naturam, quia non ſumpſit aliunde quod ſubſiſtit. Nam etſi non conſecuta ſit ut coinnaſcibilis effecta ſit: accepit tamen ex innaſcibili Deo eſſe, quod Deus eſt.* Quod idem & alibi rurſum confirmat ſanctus Doctor: *Confitemur planè in ſancti Spiritus dono* Pag. 182. *ſemper innocentes, & ſcribimus volentes, non Deos duos, ſed Deum unum; neque per id non & Deum Dei Filium. Eſt enim ex Deo Deus. Non innaſcibiles duos, quia authoritate innaſcibilitatis Deus unus eſt: neque per id non & Unigenitus Deus eſt: namque origo ſua innaſcibilis ſubſtantia eſt.* Ita ille libro de Synodis adverſùs Arianos.

Fatetur quidem alibi idem Hilarius, non poſſe Filium qui à Patre eſt, ei exæquari, qui à nullo eſt: ſed rurſus cùm una ſit utriuſque & eadem natura, ſubſtantia, gloria, non poſſe non exæquari In Pſal. 138. pag. 1110. Patri Filium profitetur. *Eſt enim Pater major Filio, ſed ut pater filio; generatione, non genere. Filius enim eſt, & ex eo exivit: & licèt paternæ nuncupationis proprietas differat, tamen natura non differt. Natus enim à Deo Deus, non diſſimilis eſt à gignente ſubſtantia. Non poteſt ergo ad*

eum

eam ex quo eſt exæquari. *Nam quamvis alter in altero per uniformem ac ſimilem ejuſdem naturæ gloriam maneat : tamen & ex quo genitus eſt*, non exæquari in eo videtur poſſe, quòd genuit. Huc pertinet & quod ſuprà ex Zenone Veronenſi Epiſcopo retulimus, & ex ejus Sermone in illa Paulinæ ad Corinthios Epiſtolæ verba, *Cùm tradiderit Regnum Deo & Patri*.

XV. Hinc porro eluceſcit, quod non ſemel jam ſuprà attigimus, & incomprehenſibile eſſe unius trinæque Deitatis ſacramentum, nec attingi illud à nobis poſſe, niſi per fidem ; & tamen ſummæ illius & inaſpectabilis lucis ſplendore perſtringi quandoque poſſe oculos mentis, longo fidei tyrocinio imbutæ, expurgatæ, & ad divinorum patientiam confirmatæ. In his enim tam illuſtribus Hilarii Sermonibus rutilare videtur divini quædam portio luminis ; quod etſi non totum, non tantum quantum cupit mens capiat, utcumque videt tamen vehementer ſplendere. Cùm hæc ſcriberet Hilarius, veniebat, ut exiſtimo, nonnunquam ad illud quod eſt ſub ictu trepidantis aſpectus ; ſtante quidem fide, ſed illuminata ; & ſin minus ad viſionis, certè ad intelligentiæ confinia contingebat.

Ubi ſeſe in ſe ſubducit mens fidei lacte roborata, & ſupra ſe inſueſcit aliquando evolare, haud ægrè intelligit, non poſſe à nobis divinitatis, bonitatis, unitatis, ſapientiæ, lucis naturam ſterilitate intra ſeipſam damnari, cùm undique hinc ſpiret fœcunditas, & cùm ne in rebus quidem creatis hæc ſterilia ſint, ſed ſua maximè fœcunditate in conſimiles partus commendentur. Nam & lux lucem jugiter fundit, & bonitas bonitatem, & ſapientia ſapientiam ; quo æquius eſt, ut hæc à Deo in nos, ita & horum fœcunditatem à divina in his fœcunditate derivari. Etſi autem hos Deo partus tribuere auſa forſan non eſſet humana ratiocinatio ſuo ipſo marte, ubi tamen videt eam doctrinam toto jam orbe receptiſſimam, antiquiſſima ſcilicet traditione & fide roboratam ; tum certè apertiùs audet ei velificari, & de ejus aliquali ſaltem intelligentia non deſperare. Hinc ſuprà ſancti Patres tam multa, tam perſpicua, tam illuſtria promebant Theologiæ ſuæ lumina adverſùs tenebricoſas hæreticorum diſputationes, de Unitatis & Trinitatis conciliatione ; de unitate Dei in tribus hypoſtaſibus, & ab unitate naturæ divinæ petenda, & ab innaſcibilitate ac Monarchia Patris ; de Patre ita majore, ut Filius non eſſet minor ; de Filio ita æquali, ut ſua tamen Patri conſtaret authoritas, ejus & gignendi & mittendi. Hæc & alia tanta rationum & vi & luce à ſanctis ſuprà Patribus demonſtrata ſunt, ut hinc quoque certiſſimè liqueret, quàm verè & Scripturæ & Patres conſentiant, fide & parta per fidem mentis puritate ad non pœnitendam perveniri poſſe divinorum myſteriorum intelligentiam, & hanc eſſe eximiam Theologiæ Catholicæ gloriam, ipſa quaſi veſtibula frequentantis ſupernæ patriæ ; ubi quæ hìc ab omnibus fidelibus creduntur, à paucis intelliguntur, à Beatis omnibus coram & in ſumma luce videntur.

Poſtquam verò fides & Scriptura hominem ad aliqualem contemplationis & intelligentiæ divinorum lucem provexere ; tum viciſſim ex hac initiatæ intelligentiæ luce ita clareſcunt Scripturæ, ita illuſtrantur, quæ priùs videbantur tenebris obſita, ut jam longè majore cum pietatis & delectationis ſenſu legantur. Illud enim ipſum, quod ex unitate & fœcunditate naturæ divinæ emicabat, & Deo naſci Filium in ſuo ipſius gremio, & unum hunc eſſe Deum cum Patre, Patri æqualem, utpote unum natura, cùm multitudinis impatientiſſima ſit natura unitatis ; & Patri ut majori obſequentem, non quà Deo, ſed quà Patri : ideoque non minorem Patre, etiam majori ; illud ipſum, inquam, quàm ſplendidè nobis paulò ſuprà ſancti Patres ediſſerebant ? quanta luce Scripturas in his perfundebant ?

CAPUT XV.

Quomodo Pater major ſit Filio, qui unius tamen eſt cum eo Deitatis, unius ſubſtantiæ & gloriæ ; ut Filius ſubjiciatur Patri, ut ab illo mittatur, ex Patribus Græcis.

I. Ex Athanaſio Pater major eſt, non melior ; quà Pater, non quà Deus ; ad originem ergo illud ſpectat, non ad naturam.

II. Ex Nazianzeno major Pater, & tamen æqualis Filius, ad quem ipſa innaſcibilitatis gloria redundat.

III. Ex Baſilio, origine, non ſubſtantia major eſt Pater. In ſubſtantiam non cadit majus & minus. Ætate, vel æternitate non præcedit Pater Filium.

IV. Eidem dignitate & ordine, non natura major eſt Pater Filio, Filius Spiritu ſancto.

V. Eadem rurſus ex Baſilio. Ut Patrem dignitate major nunc affirmet, nunc neget : item majorem eſſe ut cauſam.

VI. Conſubſtantialis probatur Filius, ex eo ipſo, quòd minor eſt.

VII. Ex Chryſoſtomo quantum ex eo Patris decus, quòd æqualem ſibi Filium genuerit.

VIII. Ex Cyrillo Hieroſolymitano, ut Filius nutu Patris, & ad exemplar ab eo præſtitutum condiderit omnia.

IX. Ex Iſidoro Peluſiota non comparantur niſi ejuſdem naturæ res.

X. Ex Alexandro Alexandrino Epiſcopo Pater major eſt, quà ingenitus.

XI. Quæ eadem Cyrilli Alexandrini doctrina.

XII. Iterum recurritur ad Auguſtinum, ut neceſſariò æqualem ſibi Filium genuerit Pater, quia bonus, potens, Deus, fons bonitatis.

XIII. Quàm non indecorum ſit Patri, eſſe majorem Chriſto homine.

I. FIlio majorem, non meliorem Patrem dici animadvertit Athanaſius : & majorem quidem non magnitudine, non ætate, ſed origine : unde nec Deus Filio major dicitur, ſed Pater. Quocirca vel hinc approbatur naturæ unitas æqualitaſque inter Patrem & Filium ; cùm paternitate tantùm major ſit Pater, non natura, non ſubſtantia, non poteſtate, non alia dote ulla & perfectione, quæ Deo digna & propria ſit ; ideoque non poſſit non ineſſe naturæ divinæ, quam Filius habet cum Patre communem. Quin & illud addit Athanaſius, hanc ipſam comparationem Patris cum Filio, argumento eſſe naturæ inter ipſos unitatis. Nec enim moris eſt comparari, niſi ejuſdem naturæ conſortes. Ideo & cùm Paulus Chriſtum dixit tantò præſtantiorem Angelis factum, non de Deitate ejus verba faciebat : omnino enim incomparabilis illa eſt ; ſed de humanitate ab eo aſſumpta, humaniſque miniſteriis. *Atque eam ob cauſam non eſt dictum à Filio, Patrem ſe meliorem eſſe, ne ſeipſum externum alienumque ab illius natura exiſtimarent : ſed Pater, inquit, major eſt : non quidem magnitudine, aut ætate, ſed quia ex illo ortum habebat. Quinimmo in his ipſis verbis : Pater major me eſt, ſuæ ſubſtantiæ proprietatem demonſtravit ; atque adeo Apoſtolus ipſe non ſubſtantiam Verbi principaliter in comparationem cum rebus creatis deducere volens, hæc verba locutus eſt, Tantò præſtantior factus : incomparabile enim eſt, ac potius aliud atque aliud exiſtit : ſed ad Verbi in carnem adventum, ejuſque functionem*,

Athanaſius Orat. 2. con. Arian. pag. 181.

nem, quam tum adminiſtrabat, reſpiciens, illum non ſimilem eſſe prioribus nuntiis ac legatis oſtendere voluit.

Nazianz. Orat. 36. Pag. 582.

II. Non receſſit ab hac doctrina Nazianzenus, Majorem dici Patrem Filio, ſed & æqualem : ut æqualitas ad naturam referatur ; referatur autem ad Patrem, & ad Principii nomen, quòd major dicitur. *Sanè ſi major quidem diceretur, non item æqualis, fortaſſe vim aliquam haberet quod aſſerunt. Cùm autem utrumque inveniri liquidò conſtet, quid tandem generoſi homines dicent? Quid roboris habebunt? Quomodo convenient, quæ convenire nequeunt? Idem enim ut ſeipſo majus ſit, ſibique ipſi æquale, qui fieri poſſit? Nonne ergo perſpicuum eſt majoris vocem ad cauſam, æqualis autem ad naturam ferendam eſſe? Ac nos iſtud ingenuè admodum & candidè confitemur.*

Ibidem.

Nec illud ſilet Nazianzenus, illam quoque gloriæ & nobilitatis prærogativam, qua ſplendet Pater, quà Pater, quà ingenitus, quà innaſcibilis, miro quodam ſuo modo ad Filium defluere; cùm tali Patre naſci, qui innaſcibilis ipſe eſt, non poſſit non eſſe honorificentiſſimum; & ita paterna innaſcibilitate Filius adeo non obſcuretur, ut hinc etiam inenarrabili quadam gloria cumuletur. Si enim tota patrum claritas, & longa avorum atavorumque nobilitas in filios transfunditur : quid Dei Patris æternitas & innaſcibilitas an mediocre Filio unigenito decus adjiciet? *Fortaſſe autem dixerit alius quiſpiam, ſermonem noſtrum acriori animi contentione proſequens, inferius habendum non eſſe, ab hujuſmodi cauſa, cauſæ omnis experte, proficiſci. Nam & quia ab eo qui principio caret, originem trahit, ejus quoque gloriæ partem ſibi vendicat : & accedit inſuper generationis prærogativa, res tanta, tamque veneranda, iis quidem certè qui mente præditi ſunt.*

Ibidem.

Nec neſciebat Nazianzenus Filio incarnato majorem dici poſſe Patrem : ſed minùs id Patri honorificum fore ſuſpicabatur, ſi homine major diceretur; honorificentiſſimum ex adverſo eſſe, ut dicatur Filio Deo major, etſi Deo nihil poſſit eſſe majus, etſi Filius non ſit minor. *Nam quod ratione humanitatis Pater Filio major intelligendus ſit, verè quidem dici poteſt, ſed non perinde honorificè. Quid enim mirum, Deum homine majorem eſſe? Atque hæc mihi dicta ſint adversùs eos, qui majoris vocem inſolentiùs jactant.*

Baſilius l. 1. p. 724.

III. Similiter & Baſilius adversùs Eunomium, majorem Filio confitetur eſſe, ſed Patrem; ac proinde non ſubſtantiæ ratione, ſed origine. Quàm neceſſe eſt enim unam eſſe Patris Filiique ſubſtantiam & naturam, tam neceſſe eſt origine illos diſtare; cùm Patris Filiique nomina, nomina ſint originis. *Quas ob res reliquum eſt, ut cauſæ ratione majus hic capiatur. Nam quoniam à Patre origo eſt Filii, hoc major eſt Pater, quod cauſa eſt, atque origo. Quapropter Dominus ſic dixit : Pater meus major me eſt : ut eo quod Pater eſt, major eſſe intelligatur. Patris autem nomen quid aliud oſtendit? nonne cauſam ejus qui ex ipſo natus eſt, atque originem?*

Subſtantia autem majorem non eſſe Patrem aſſentiri cogebantur Eunomiani, cùm ſua ipſos Dialectica addoceret in ſubſtantia eſſe non poſſe majus, aut minus. Nec enim homo homine magis aut minùs eſſe poteſt, unus alio. Porro quantitate majorem Patrem dicere, vel cogitare, ne poterant quidem; cùm ratio quantitatis in naturam Dei ſimpliciſſimam cadere neutiquam poſſit. *Atqui etiam ſecundùm ſapientiam veſtram, ſubſtantia major aut minor ſubſtantia non dicitur. Itaque tum ſecundùm iſtos, tum ſecundùm veritatem ipſam, nullo pacto exceſſum in ſubſtantia propoſita hæc verba ſignificant. Magnitudine verò Patrem Filio eſſe majorem, hic ipſe pernegat, cùm nullam oportere in Deo quantitatem intelligere aſſerat. Quare nullus alius relinquitur, niſi qui à nobis dictus eſt majoris modus, qui eſt ſecundùm cauſam atque originem.*

Ætate autem, vel æternitate major Filio Pater dici non poterat, niſi ſi uſque adeo deſiperent Eunomiani, ut fuiſſe aliquando dicerent, cùm Pater Pater non eſſet. Ut erant autem inter eos aliqui ſupra modum inſani, qui hoc ſentirent, ita illos refellebat Baſilius: Cùm honeſtum & decorum, quin & beatum Patri ſit eſſe Patrem, non potuiſſe eum unquam hac tanta carere, hac tanta beatitudine ſe ipſum fraudare. Ecquid enim cunctatus eſſet Filium ſibi adjungere? an impotentiæ, an ignorationi id aſcribent hominum vecordiſſimi? Cùm neutrum dici queat, ſemper ergo fuit Pater, adeoque ſemper fuit & Filius. Nec enim vel in cogitationem venire poteſt Pater ſine filio, vel filius ſine Patre. Etſi enim homo homine prior & ætate major ſit, at non priùs eſt quiſquam Pater, quàm ſit ei filius. *Deinde ſuas blaſphemias perſequens, Patrem etiam aſſerit non fuiſſe Patrem à principio, ſed poſtea factum eſſe. Atqui ſi honeſtum & decorum eſt Dei beatitudini Patrem eſſe, quomodo ergo à principio quod decebat, ipſi non aderat? Aut enim melioris ignorationi, aut impotentiæ hunc defectum imputabunt. Ignorationi quidem, ſi poſtea quod eſt melius adinvenit : impotentiæ verò, ſi ſciens atque intelligens quod optimum eſt, aſſequi non poterat. Sed ſi, quod eſt nefas dicere, non eſt ei bonum Patrem eſſe, cujus rei gratia commutatus pejus elegit?* Et paulò pòſt : *Quamobrem & Filius cum ante ſecula ſit & ſemper ſit, nunquam eſſe incepit; ſed ex quo Pater eſt, & Filius eſt. Et illico cum quis Patris cogitationem capit, Filii etiam incurrit. Nam Pater, Filii videlicet Pater. Patris igitur origo nulla, origo verò filii Pater : inter hos autem nihil. Quomodo igitur non erat à principio, (nam hoc eſt illud, ante ſuam ſubſiſtentiam, quod per cavillationem ab iſtis dicitur,) is ante quem nihil intelligitur, niſi Pater, à quo & eſſe habet, non per intervallum ſuperiore, ſed pro cauſa præordinato?*

Ibid. l.
Pag. 7

IV. Idem porro Baſilius libro tertio contra Eunomium, ubi agit de Spiritu Sancto, fatetur ille quidem Filium Patre, Spiritum ſanctum Patre & Filio dici poſſe ordine & dignitate ſecundum, vel tertium, τάξει, ἀξιώματι; at natura & ſubſtantia ſecundum dici non poſſe Filium, nec tertium Spiritum ſanctum : cùm nihil ejuſmodi Scripturæ ſonent, nihil ejuſmodi patiatur uſus Eccleſiæ. Ordine quidem & numero in Scripturis & in ipſa forma Baptiſmatis priorem vocari Patrem, tum Filium, tertium denique Spiritum ſanctum; at hæc ad nomina ſpectare, quæ non poſſint à nobis omnia ſimul pronunciari; adeoque cum alia aliis priora dici & proferri neceſſe ſit, illud eſſe omnino conſentaneum, ut in his ratio habeatur originum; cæteroqui cùm in tribus una eademque ſit Deitas, qua melius majuſque ne venire quidem in mentem poteſt quidquam, nihil ibi majus, aut minus : prius, aut poſterius eſt. *Fuitne unquam homo ſic audax, qui divinorum dogmatum innovationes induceret? Cur enim neceſſe eſt, ſi dignitate ac ordine tertius eſt Spiritus, natura quoque ipſum tertium eſſe? Namque ipſum ſecundùm eſſe à Filio, pietatis ſermo fortaſſe tradit; natura verò tertia uti, nec à divinis Scripturis docti ſumus, nec ex antecedentibus poſſibile eſt conſequenter colligi. Nam quemadmodum Filius ordine quidem à Patre ſecundus eſt, quoniam ab illo eſt : & dignitate, quoniam origo atque cauſa eſſendi Pater ipſi eſt, & quoniam per ipſum acceſſus & adductio ad Deum Patrem; natura verò nullo modo ſecundus, quoniam in utroque una eſt Deitas : ita videlicet & Spiritus ſanctus, & ſic dignitate & ordine ſecundus à Filio eſt, ut illud concedamus : non tamen veriſimiliter alienæ ipſum eſſe naturæ inde conſequetur.* Et aliquantò

Ibid. p

quantò

Ibid. 751. quantò pòſt: *Sic profectò & Spiritus ſanctus, dignitate quidem ordinis tertius eſt. Accepimus enim ipſum tertium à Patre & Filio numeratum, cùm ipſe Dominus in traditione ſalutaris baptiſmi ordinem tradiderit his verbis: Euntes baptizate in nomine Patris & Filii & ſpiritus ſancti. In naturam autem tertiam à Filio ac Patre dejectum Spiritum, nullibi audivimus.*

V. Tum hæc omnia, tum etiam nonnulla alia in hanc rem complexus eſt Baſilius uno contextu libri quarti adversùs eundem Eunomium. En ipſa ejus verba, paulò quidem prolixiora, ſed quibus tota hujus doctrinæ ſumma contineatur: Ibid. p. 769. *Majus vel magnitudine, vel tempore, vel dignitate, vel virtute, vel ut cauſa majus dicitur. Verùm magnitudine Pater major Filio dici non poteſt, incorporeus enim eſt. Nec tempore, nam Filius temporum eſt creator. Nec dignitate, factus enim non eſt, quod nunquam erat. Nec virtute, quæcumque enim facit Pater, hæc & Filius ſimiliter facit. Nec ut cauſa, quoniam ſimiliter ipſo & nobis major eſſet, ſiquidem & ejus & noſtri eſſet cauſa. Honorem ergo magis Filii ad Patrem hoc dictum, at non immunitionem ejus, qui dixit, oſtendit. Deinde quod majus eſt, non omnino diverſæ eſt ſubſtantiæ; homo enim major homine dicitur, & equus equo. Quare etſi major Pater dicitur, non ſtatim ſubſtantia quoque illius diverſa eſt. Et univerſaliter quæ comparantur, de conſubſtantialibus, non de iis dicuntur, quæ diverſarum ſunt ſubſtantiarum. Nam homo non proprie major irrationali dicitur, nec irrationale irrationali. Pater ergo & ſi major Filio dicitur, ei tamen Filius conſubſtantialis eſt.*

In his certè præter ea quæ ſuperiùs jam adnotata ſunt, vides negari Patrem Filio majorem etiam *dignitate*, ἀξιώματι. Tametſi jam videbatur Baſilius conceſſiſſe ſuperiùs, ut & ordine & dignitate, τάξει, καὶ ἀξιώματι, major diceretur Pater. An ergo ſibi non concordat? Immo has diſcordiæ ſuſpiciones ipſemet hic abſtergit, dum ait, Nequaquam dignitate majorem eſſe Patrem, *quòd factus non ſit, quod nunquam fuerat*. Ex duobus enim verbi gratia hominibus, qui unius naturæ ſunt, & ſibi hactenus æquales, poteſt alter altero major evadere, ſi lapſu temporis alter eorum aliquid novæ dignitatis adipiſcatur. At nihil ejuſmodi fas eſt de Deo Patre ſuſpicari. Eſt ergo ille major *dignitate*, quàm Filius, ubi dignitas non ſonat, niſi ordinem in recenſendis nominibus trium perſonarum; non eſt major dignitate, ubi eo ſignificatur novæ aliquod dignitatis incrementum.

Negat & hic Baſilius Patrem eſſe majorem cauſa, οὐδὲ ὡς αἴτιος. Et tamen frequentiſſimè hactenus aſſentiebantur ſancti Doctores Patrem eſſe Filio majorem, ut principium, & cauſam: ἀρχὴν, αἰτίαν. Verùm & hìc Baſilius hunc exemit ſcrupulum, quando dixit Patrem cauſam eſſe rerum creatarum, illiſque majorem, fierique non poſſe, ut eodem modo major ſit Filio, atque rebus creatis. Duplici ergo ſenſu poteſt illa vox intelligi, αἴτιος, αἰτία; ut vel rerum creationem deſignet, & eo ſenſu Pater non eſt cauſa Filii, nec Filio major, ut cauſa; vel originis tantùm & principii ſignificationem habeat, ut Pater Filii, ut uterque Spiritus ſancti principium eſt, & cauſa etiam quandoque à Græcis potiſſimùm dicitur: & ita Filio Pater major eſt, etiam ut cauſa.

VI. Denique advertit Baſilius majores minoreſve non dici res, niſi quæ ſint ejuſdem naturæ; nec enim comparantur ferè, niſi ejuſdem naturæ conſortes, vel homines inter ſeſe, vel animantes. Homo homine major dicitur, non equo: equus equo major, aut minor eſt, non homine, nedum arbore, vel ſtatua. Unde rurſus alibi idem Baſilius conſubſtantialem Patri Filium eſſe inde etiam argumentatur, quòd Pater eo major dicatur, quanquam & ad humanitatem aſſumptam referri id poſſit. Epiſt. 141. Tom. 3. pag. 167. *Objiciunt, Pater major me eſt. Abutuntur enim & iſto dicto Chriſti ingratæ illæ creaturæ, ſatanæ progenies. Ego vero ex hoc ipſo dicto, quod Filius Patri ſit homoouſius, pateſieri credo. Novi enim collationes proprie ab ea portione, quæ ejuſdem ſunt naturæ. Angelum namque Angelo majorem, & hominem homine juſtiorem, & volucrem volucri velociorem eſſe dicimus. Itaque ſi collationes inter ea fiunt quæ ejuſdem ſunt ſpeciei, Pater vero per collationem dictus eſt Filio major, conſequitur Filium Patri eſſe homoouſion. Ineſt autem & alius quidam intellectus iſti dicto. Quid autem mirum, ſi Patrem ſe confeſſus eſt eſſe majorem, qui cum Verbum eſſet, caro factus eſt, cùm hujus gratia & Angeli ſecundùm gloriam, & hominibus ſecundùm ſpeciem minor apparuerit? Imminuiſti enim ipſum, inquit, modicum quid ab Angelis.*

VII. Eloquentiſſimè Chryſoſtomus, ut ſolet, id quoque exequutus eſt, ut id quoque pertineat ad Patris amplitudinem, ut ne minorem ſeipſo genuerit Filium; ut æquè potentem, æquè ſapientem, & coævum genuerit. Quid enim amplius ad Dei bonitatem & magnitudinem infinitam commendandam, quàm quòd alium nobis talem prompſerit ex ſeipſo, hoc tantùm excepto, quòd Pater non eſt? ὅτι ἄλλον ἡμῖν ἔδειξεν αὐτὸν, πλὴν μὴ τὸν πατέρα εἶναι. Sic ergo Chryſoſtomus: Chryſoſt. Hom. 7. in Epiſt. ad Philipp. pag. 1253, 1254. *Ergo & cum dicimus eſſe perfectum, non indigentem, nihilo minorem Patre, hoc gloria Patris eſt. Hoc & potentiæ ipſius magnum indicium, & bonitatis, & ſapientiæ, quod Filium talem genuit; quod nihilo minorem, neque quod ad bonitatem, neque quod ad ſapientiam attinet. Quum ſapientem eſſe dico item ut Patrem, & nihilo minorem; hoc magnæ Patris ſapientiæ indicium eſt: quum dico potentem æquè eſſe, ac Patrem, hoc potentiæ Patris indicium eſt: quum dico bonum eſſe item ut Patrem, hoc bonitatis argumentum maximum; talem, inquam, genuiſſe, qui nequaquam ipſo ſit inferior, nequaquam minor, atque indigus. Quum dico non eſſe minorem ſecundùm eſſentiam, ſed æqualem, neque alterius eſſe ſubſtantiæ: hinc etiam rurſus Deum ſuſpicio, & potentiam ipſius, & bonitatem, & ſapientiam; qui alium ex ſe nobis ejuſmodi prompſerit, hoc excepto, quod Pater non eſt. Quamobrem, quæcunque de Filio magna dixero, omnia hæc in Patrem redundabunt.*

VIII. Agnoſcit Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſcopus in orbe condendo nutum & imperium Patris, authenticamque poteſtatem, quòd ejus voluntate Filius omnia condiderit: τῷ τοῦ πατρὸς νεύματι; ἵνα τὸ νεῦμα τηρῇ τῷ πατρὶ τῆς αὐθεντικῆς ἐξουσίας. Sed hæc ille non diſſimulat exempla omnia à vero multùm deviare. Cyrill. Hieroſ. Catech. 11. p. 104. *Vellem etiam adferre exemplum aliquod dictorum, ſed eſſe ſcio imbecillum. Quod enim ex his viſibilibus aptum divinæ virtutis capietur exemplum? Sed dicam tamen, tanquam infirmum, ab infirmo ad infirmos. Quemadmodum enim ſi quis rex, regem habens Filium, volens conſtituere civitatem, poneret exemplarem Filio ſecum regnanti ſtructuram civitatis, ille autem exemplum capiens ad finem perducat, quod animo concepit. Ita Patre volente omnia extruere, Patris nutu Filius omnia creavit, ut nutus quidem cuſtodiat Patri authenticam poteſtatem: Filius verò habeat nihilominus poteſtatem rerum à ſe factarum.*

IX. Fuſiſſimè Iſidorus Peluſiota declarat, quàm non potuiſſet Pater Filio major dici, niſi ut ejuſdem naturæ eſſe innueretur. Iſidorus Peluſ. Ep. 422. L. 1. p. 108. *Majus & minus in iis, quæ eandem ſubſtantiam habent, quæritur, ac perpenditur. Verbi gratia: homo homine major eſt, & bos bove, & equus equo. Ac denique comparationis regula iis rebus convenit, quæ ejuſ-*

dem generis ſunt. Quocirca ſi is, qui ea, quæ ad Deum pertinent, nimis audacter inquirit ac perſcrutatur, majoremque Filio Patrem eſſe contendit, comparationem tanquam eandem ſubſtantiam habentium admittit, de majori breviter ipſi reſpondebimus. Nam quæ ſubſtantiæ ratione diſcrepant, inter ſe comparari nequeunt. Neque enim homo bove major dicitur, nec equus camelo, nec aſinus piſce.

L. 3. Ep. 334. 342. pag. 386. 390.

Breviùs alibi idem ipſe cenſet dici Patrem majorem, ut Pater eſt; æqualem, ut Deus eſt, & conſubſtantialis. *Illud vobis dicere licet, quod à quodam dum adversùs eos diſſereret allatum eſt, nempe quod & majus conſiſtit, qua ratione genitor eſt: & æquale, quatenus Deus eſt, ejuſdemque ſubſtantiæ.* Denique negat ille majus dici poſſe, niſi quod utcunque comparari poteſt; non autem quod incomparabili præcellentia eminet, ut Creator creaturæ. *Non animadvertunt hæretici per ea ipſa quæ aſtruunt ſe irretiri, ac per ea ipſa perſpicuè vinci, per quæ ſe vincere arbitrantur. Nam ſi creatum quiddam eſt Filius, ne majus quidem de eorum ſententia ſtat. Majus enim ex comparatione dicitur, non autem ex incomparabili præcellentia.*

Theodoret. Hiſt. l. 1. c. 3. Tom. 3. pag. 24

X. Præmitti his omnibus debuerat Alexandri Alexandrini Epiſcopi Epiſtola ad Alexandrum Epiſcopum Conſtantinopolitanum inter ipſa Arianorum inſaniæ primordia, ubi unigenito totam vendicat paternæ Deitatis amplitudinem, ut abſolutiſſimæ imagini, cui unum id non adſit, quod ſit ingenitus. Ideoque quanquam ſit ſplendor gloriæ Patris, character ſubſtantiæ, profitetur tamen ipſemet Patrem majorem ſe eſſe. *Perfectum Filium, Patrique omnino ſimilem didicimus, hoc ſolum illo minus habentem, quod ingenitus non eſt. Nam exacta & nihil varians Patris eſt imago; quia imaginem eſſe liquet plenè omnia complectentem, quibus major ſimilitudo repræſentatur, ſicut Dominus ipſe docuit dicens, Pater meus major me eſt. Quo etiam nomine Filium ex Patre ſemper exiſtere credimus. Splendor enim eſt gloriæ, & character Paternæ ſubſtantiæ.* Subdit mox Alexander, hæc verba *Erat, ſemper, ante ſæcula*, magnifica illa quidem eſſe, & Deo adſcribi; at noſtræ hos eſſe velut infantiæ conatus, quibus ejus dignitatem utcunque adumbremus, ſed his Patrem & ingenitum nequaquam exprimi. *Nam nec Erat, nec Semper, nec Ante ſæcula idem ſunt cum Ingenito: ſed neque aliud quodcumque humana mens fingere vocabulum conetur, Ingenitum ſignificat. Quod & vos ita intelligere credo, & de recto veſtrum omnium judicio confido, quod voces iſtæ nullo modo Ingenitum exprimant. Videntur enim eſſe hæc nomina quaſi temporum quædam extenſio, quæ divinitatem quidem unigeniti, & velut antiquitatem pro dignitate demonſtrare nequeunt; à ſanctis autem viris prolata ſunt, dum myſterium hoc, ut quiſque poterat, declarare nituntur, veniamque ab auditoribus petunt, probabili excuſatione dicentes, Quoad pertingere potuimus.* Illud ergo eſt inſigne decus Ingeniti, quòd à nullo ſit authore, *μηδένα τοῦ εἶναι αὐτῷ τὸν αἴτιον λέγοντες*; at Filius generationem habeat principio carentem. Inde Pater ob illam maximè Ingeniti gloriam major Filio ab ipſomet Filio declaratur. *Quamobrem ſua ingenito Patri ſervanda eſt dignitas, nullum eſſentiæ illius auctorem ei fuiſſe profitendo: Filio autem conveniens honor tribuendus, principio carentem ex Patre generationem illi adſcribendo.* Et tandem: *Ingenitum verò Patris ſolius proprium eſſe decernentes. Quippe cùm Servator ipſe dicat, Pater major me eſt.*

Ibidem.

XI. Poſſent hæc omnia & ex Cyrillo Alexandrino confirmari. Paucis his ex ejus Theſauro libatis contentus ero. Cùm Chriſtus dicat, *Pater major me eſt*; cùm de eo Paulus dicat, *Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*, in hæc ita diſſerit Cyrillus: *Quum nobis propoſitum ſit piè hæc dicta examinare, neque æqualitate eum privabimus, eo quod major ſit Pater; neque rurſus majorem eſſe Patrem negabimus, ob æqualitatem Filii. Utrumque enim locum habebit, ſi ea piè conſiderare intelligereque velimus.* Et paucis interpoſitis: *Æqualis itaque eſſentiæ ratione exiſtens cum Patre Filius ſimiliſque per omnia, majorem illum vocat, tanquam principio carentem, ipſe principium habens; ea tantùm ratione quòd ex Patre eſt, tametſi exiſtentiæ ratione cum eo conveniat.* Eſt itaque ex Cyrillo major Filio Pater, *ὡς ἄναρχος*, ut principio carens, cùm ipſe principium ſit Filii.

Cyril. Ale Tom. 5. Part. 1. Pag. 85.

XII. Facilè, ut ſpero, condonabit nobis Lector, ut retro iterum flectamus veſtigia ad pulcherrimum Auguſtini locum, qui nos penè prætervolaverat. Sed & illum neceſſe eſt paulò aptiùs repeti, quòd non pauca habeat ſuperioribus illuſtrandis confirmandiſque peropportuna; & quæ tamen omnia eò collimant, ut intelligatur Filius & minor Patre non eſſe, & minor tamen utcumque dici potuiſſe; aut certè ita non minor, ut major tamen illo Pater ſit. Sic ergo ſanctus Doctor contra Maximinum Arianorum Epiſcopum oſtendit Patrem nec bonum, nec potentem, nec Deum fore, ſi Filium ſibi inæqualem genuiſſet, ſi major Filio eſſet. Argumento enim id fore, quòd æqualem generare vel noluiſſet, vel non potuiſſet; atque ita minùs bonus, minùs potens, minùs fœcundus eſſet, quàm Deum deceret. *Dicis ſolum eſſe Patrem Deum bonum, quia nec Deus eſt de alio Deo, nec bonus de alio bono: Filium verò ideo Patri non eſſe coæquandum, quia de illo Deus eſt, de illo bonus eſt. In qua ſententia utrumque blaſphemas: & Patrem ſcilicet, quia non tantum genuit quantus eſt ipſe, nec talem qualis eſt ipſe: & Filium, quia talis tantuſque naſci non meruit, qualis quantuſque eſt ille qui genuit. Denique ipſa duo de quibus agimus, hoc eſt, Deitas & bonitas, quoniam dictum eſt: Nemo bonus niſi unus Deus: in hac tua opinione deficiunt. Tantum enim quantus eſt ipſe, & talem qualis eſt ipſe, ſi non potuit gignere, quomodo Deus eſt? ſi noluit, quomodo bonus eſt?*

Auguſtin. L. 3. c. 23. 24. 25. Tom. 6. pag. 277.

Præſtare Filio Patrem ajebant Ariani, quòd Pater fons eſſet bonitatis à ſeipſo, ab eoque haberet Filius, quòd eſſet bonus. At contra inſurgit Auguſtinus: A fonte bonitatis Patre non potuiſſe manare in Filium bonitatem, niſi tantam, quantam ipſe habet; illud enim bonitatis, illud ſummæ bonitatis eſt, illud Patris eſt Filium ſuæ ſubſtantiæ gignentis; illud naturæ eſt, quæ ſubſtantias omnes exæquat gignentibus genitas, animantes animantibus, arbores arboribus, homines hominibus. Ita neceſſe fuit non naſci à Patre Filium, niſi ut à fonte fontem, à fonte bonitatis fontem bonitatis. Denique cùm Bonitas ſit vita vivificans, vita ſeſe propagans, ut Pater generans, ita Filius genitus vita vivificans eſt. *Pater, inquis, fons bonitatis eſt, qui quod eſt bonus à nemine accepit. Num quid ideo minùs bonus eſt Filius, quoniam quod bonus eſt, ab eo Patre accepit, qui naſcenti Filio tantam bonitatem quantacumque illi eſt quà Deus eſt, dare potuit: & dedit, quia bonus invidere non potuit? Nam ſi minus bonitatis, quàm quod ipſe habet, unico dedit, minùs bonus eſt & ipſe quàm debuit. Quod ſentire dementiæ eſt; ergo quantum ipſe habet bonitatis, tantum Filio dedit. Et quia natura eſt, non gratia Filius, naſcenti, non indigenti dedit; & plenum fons bonitatis fontem genuit bonitatis. Ac per hoc nec auxit in ſe hic quod accepit, nec minuit in ſe ille quod dedit: quia non habet immutabilitas unde deficiat, non habet plenitudo quo creſcat. Quid eſt autem ipſa bonitas, niſi vita vivificans? Proinde quia fons fontem genuit.*

Ut ergo fons in fontem, lux in lucem, vita in vitam ſeſe propagat, ita ut utrobique unus ſit fons, ſibique par una lux, una vita; ita Pater & Filius. *Fons ergo de fonte, Filius de Patre, & ſimul ambo fons unus: lux de luce, Filius de Patre, & ſimul ambo lux una: ſicut Deus de Deo, & ſimul ambo utique Deus unus, & hoc totum non ſine Spiritu amborum.*

XIII. Ex hac tanta unitate & æqualitate Patris & Filii illud emergebat, ut non facilè intelligi vel dici poſſet major Filio Pater, niſi ut homine; qua demum ratione illum ſibi haberet obnoxium, ſubditum & obedientem; cùm Filius ut Deus, non minor, non obediens præcepto Patris, ſed ipſemet eſſet Patris præceptum & imperium. *Quia enim natura Divinitatis æquales ſunt, æquales ſe invicem diligunt. Facit autem Filius ſicut homo mandatum Patris. Nam ſicut Deus, ipſe eſt mandatum Patris, quia ipſe eſt Verbum Patris.*

Hanc reſponſionem laceſſebant Ariani hoc argumento, quòd non valdè egregiam hinc laudem, non magnum hinc & memorabile nomen conſequeretur Pater, ſi major homine prædicaretur, quo majores ſunt Angeli. At contrà reponebat Auguſtinus, per Filii contumelias & detrimenta non eſſe exaggerandos Patris honores, cùm quidquid illud erit ignominiæ, vel ignobilitatis, in Patrem à Filio redundaturum ſit. Degener enim filius dehoneſtamentum patris eſt. *Sed dicis non eſſe Dei Patris magnam gloriam, ſi ea forma ſervi major eſt, qua forma majores ſunt & Angeli. Vide ſi aliud conaris, niſi ad unius Patris gloriam per unici Filii contumeliam pervenire, ut ſcilicet non augeatur Pater in gloria, niſi minuatur Filius in natura. Cohibe te, neſcis & Patri & Filio te ingerere contumeliam, ſi nec ille potuit, aut noluit gignere æqualem ſibi, nec iſte naſci æqualis Patri. Non ſe vult Deus ita laudari Patrem, ut Filium dicatur de ſeipſo generaſſe degenerem.*

Ibidem.

Quin & illud quod cauſabantur Ariani, non magnoperè Dei gloriam commendari, ſi homine major ſit, quo & Angeli omnes majores ſunt: conteſtatur Auguſtinus vehementer eos hallucinari. Vel Paulus enim ipſe Chriſtum hominem declaravit Angelis non minorem natura, ſed paſſione ſua infra illos minorem factum; quin & carne ſola, non anima rationali minorem dici poſſe Angelis hominem, cùm natura intellectuali & rationali ſuperior non ſit, niſi natura ipſa Sapientiæ & ſempiternæ Veritatis Deus. Cùm ergo Deus major homine dicitur, illud de eo dicitur, quod de Deo dici poteſt: ut ſapientiſſimè Paulus dixerit, Deum eſſe majorem corde noſtro: *Quod autem tibi videtur nihil magnum de Deo Patre dici, ſi forma ſervi major eſt, qua majores videntur & Angeli, non rectè cogitas quem locum in rebus habeat humana natura, quæ condita eſt ad imaginem Dei. Majores Angeli dici poſſunt homine, quia majores ſunt hominis corpore, majores ſunt & animo, ſed in forma quam peccati originalis merito corruptibile aggravat corpus. Natura verò humana, qualem naturam Chriſtus humanæ mentis aſſumpſit, quæ nullo peccato potuit depravari, ſolus major eſt Deus. Denique propter quid dictum ſit, Minoraſti eum modico minùs quàm Angelos: aperuit Scriptura, ubi legitur: Eum autem modico minùs quàm Angelos minoratum vidimus Jeſum propter paſſionem mortis. Non ergo propter naturam hominis, ſed propter paſſionem mortis. Natura verò hominis, quæ mente rationali & intellectuali creaturas cæteras antecedit, Deus ſolus eſt major; cui utique injuria facta non eſt, ubi ſcriptum eſt, Major eſt Deus corde noſtro. Filius ergo Dei ſuſceptum hominem levaturus ad Patrem, quando dicebat: Si diligeritis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me eſt; non carni ſuæ ſolùm, ſed etiam menti, quam gerebat humanam, Deum Patrem utique præferebat: quæ tota ſine dubio forma agnoſcitur ſervi, quoniam tota ſervit creatura Creatori.*

CAPUT XVI.

Non poſſe majorem eſſe in Deo Perſonam unam qualibet alia; non poſſe duabus aliis, vel tribus ſimul minorem eſſe. Tria eſſe perfecta hæc, unum perfectum.

I. Ex Auguſtino, ſi ex anima & corpore, ſi ex homine interiori & exteriori exiſtit unus homo, quantò magis ex Patre & Filio unus Deus?

II. Non ita tres Perſonæ unus Deus, ut quaſi quarta ſit divinitas; nec pars poteſt dici divina ulla Perſona.

III. Ne in anima quidem partes ſunt, quantò minùs in ſimplicitate Deitatis? Quælibet Perſona in Deo tanta eſt, quantæ tres, quia ſumma, infinita plenitudo, totum eſt.

IV. In natura veritatis non eſt aliud alio majus; nec majus ibi eſt, niſi quod verius. Natura veritatis Deitas ipſa eſt; non ergo ibi aliud alio, vel aliud aliis majus, ſicut nec verius.

V. Ex Nazianzeno, Trinitas eſt ex tribus ſummè perfectis unum perfectum.

VI. Idem ex Baſilio, utque fons ſummæ perfectionis in tribus & in ſingulis ſit.

VII. Ex Cyrillo, in Angelo & homine natura non capit majus, & minus, quantò minùs in Deo?

VIII. Ex Fulgentio, quàm non potuerit ex Deo prodire Filius, niſi æqualis, infinitus, immenſus, &c.

I. Cum de Patre multa jam dixerimus, quæ ad confirmandam & elucidandam maximè pertinent unius in tribus Perſonis Deitatis fidem: ſuperſunt nihilominus aliqua, utique non prætereunda, quæ ad id quoque faciant. Si unus homo dicitur, ait Auguſtinus, ob copulam corporis & animæ: quantò magis dicetur unus Deus Pater & Filius, cùm tantò conjunctiores ſibi ſint? Si unitas enim hominis ſatis ampla & locuples eſt, ut animam complectatur & corpus, res alioqui tam diverſas: quin unitas Dei incomparabiliter plenior & locupletior duas hypoſtaſes, Patrem & Filium amplectatur? Denique ſi interior & exterior homo tantoperè diſcrepant, & tamen unus homo eſt: quantò magis Pater Deus, Filius Deus, nulla re diſcrepantes, niſi quòd ille Pater eſt, hic Filius, unus Deus erunt? *Et cùm pro anima & corpore ſibi cohærentibus dicatur unus homo, cur non multò magis de Patre & Filio ſibi cohærentibus dicatur unus Deus, cùm ſibimet inſeparabiliter cohæreant, quomodo non corpus & anima? Et cùm corpus & anima ſit unus homo, quamvis corpus & anima non ſint unum, cur non multò magis ſint Pater & Filius unus Deus, cùm Pater & Filius unum ſint, ſecundùm illam Veritatis vocem, Ego & Pater unum ſumus? Item cùm homo interior & homo exterior non ſint unum, neque enim ejuſdem naturæ eſt exterior, cujus exterior, quia exterior cum nuncupato corpore dicitur homo, interior autem in ſola rationali anima intelligitur; utrumque tamen ſimul non homines duo, ſed unus dicitur: quantò magis Pater & Filius unus Deus eſt, cùm Pater & Filius unum ſint, quia ejuſdem naturæ vel ſubſtantiæ ſunt, vel ſi quo alio vocabulo congruentiùs dicitur id quod Deus eſt? unde dictum eſt, Ego & Pater unum ſumus.*

Auguſtin. Epiſt. 174. Tom. 2. pag. 366.

Corporalia quidem ſunt hæc exempla, & longè aliter Deo applicanda; at ſi in rebus infimis hæc Deus facit, quid in ſummis? Quid in ſeipſo

ipſo non facit quidem, ſed eſt? Si ex Apoſtolo poteſt facere ſupra quæ petimus, aut intelligimus, quantò magis eſſe? *Non autem iſta corporaliter ſentiuntur, nec uſitato more intelliguntur in Deo. Qui potens eſt facere, ſicut dicit Apoſtolus, ſupra quàm petimus & intelligimus. Si autem facere, quantò magis eſſe?*

Ibidem.

II. Monet alibi idem Auguſtinus, non ita tres Perſonas unum eſſe Deum, ut earum communis ſit quaſi quarta divinitas, ſed quòd ſit ipſa inſeparabilis Trinitas: *Nunc verò tene inconcuſſa fide Patrem & Filium & Spiritum ſanctum eſſe Trinitatem, & tamen unum; non quòd ſit earum communis quaſi quarta Divinitas, ſed quòd ſit ipſa ineffabilis & inſeparabilis Trinitas.*

Epiſt. 222. pag. 293.

Illud ergo verè Deus eſt, Unum Tria, quod extra ipſum eſſe non poſſit; quippe cùm id maximè incomprehenſibile ſit, qualem maximè decet eſſe Deum. Si enim, ut ajebat modò Auguſtinus, quæ nobis incomprehenſibilia ſunt, poteſt Deus facere, quantò magis eſſe? Sed ita unum tria, hoc eſt, unus Deus tres Perſonæ, ut non poſſint dici ſingulæ Perſonæ ampliſſimi hujus Unius partes eſſe; cùm nec Deus pars eſſe dici poſſit Perſonæ Chriſti, quæ ex Deo atque homine conſurgit. Alioqui non totus fuiſſet Dei Filius ante ſuſceptum hominem, ſi eo ſuſcepto jam pars eſſet. Nec in Deo ergo, nec in Chriſto pars dici poteſt Perſona divina, cùm Deitatis ſit totum eſſe, perfectiſſimum eſſe totum, unum eſſe perfectum ex tribus perfectis, ut mox dicetur. *Hi ergo tres qui unum ſunt propter ineffabilem conjunctionem Deitatis, qua ineffabiliter copulantur, unus Deus eſt. Porro autem Chriſtus una perſona eſt geminæ ſubſtantiæ, quia & Deus & homo eſt. Nec tamen Deus pars hujus perſonæ dici poteſt: alioquin Filius Dei Deus, antequam ſuſciperet formam ſervi, non erat totus, & crevit cum homo divinitati ejus acceſſit. Quod ſit in una perſona abſurdiſſimè dicitur, quia pars rei ullius eſſe non poteſt Deus; quantò magis pars Trinitatis eſſe non poteſt, quicumque unus in tribus?*

Aug l. 2. c. 4. con. Maxi. Tom. 6. Pag. 365.

Ergo Deitatis non poteſt dici quælibet Perſona pars tertia; nec major pars duo, quàm unus; nec majus omnes, quàm ſinguli; quia corporum eſt in partes ſecari, vel ex partibus coaleſcere: nec Deus eſt, quo majus quidquam eſſe poteſt. *In Trinitate ergo quæ Deus eſt, & Pater Deus eſt, & Filius Deus eſt, & Spiritus ſanctus Deus eſt, & ſimul hi tres unus Deus: nec hujus Trinitatis tertia pars eſt unus, nec major pars duo quàm unus eſt ibi: nec majus aliquid ſunt omnes quàm ſinguli, quia ſpiritualis hæc, non corporalis eſt magnitudo. Qui poteſt capere, capiat: qui autem non poteſt, credat, & oret ut quod credit intelligat.*

III. Cùm corpus ſit majus qualibet ſui parte; ſic magna eſt anima, ut magnitudinis hujus ſuæ partes non habeat, ſed tota in toto ſit, tota in toto corpore, tota in partibus ſingulis; tanta in ſingulis partibus, quanta in toto. Hanc animæ præ corpore ſuo ſimplicitatem quantoperè ſuperabit certiſſimè naturæ divinæ ſimplicitas? Idem Auguſtinus: *Nam (anima) ideo ſimplicior eſt corpore, quia non mole diffunditur per ſpatium loci, ſed in unoquoque corpore, & in toto tota eſt, & in qualibet ejus parte tota eſt. Et ideo cum fit aliquid in quavis exigua particula corporis, quod ſentiat anima, quamvis non fiat in toto corpore, illa tamen tota ſentit, quia totam non latet.* Quantò magis ergo tanta erit quælibet divinitatis perſona Trinitatis, atque duæ, atque tres? Nec verò triplex dici poterit Deus ob tres hypoſtaſes, cùm ea ſit Trinitatis hujus admirabilitas, ut ſimplicitati amiciſſima ſit, ſit & ipſa ſimplicitatis opulentia. Nec enim jejuna eſt, aut in anguſtias redigi poteſt ſimplicitas. *Cum itaque tantus eſt ſolus Pater, vel ſolus Filius, vel ſolus Spiritus ſanctus, quantus eſt ſimul Pater & Filius & Spiritus ſanctus, nullo modo triplex dicendus eſt. Corpora quippe adjunctione ſua creſcunt. Quamvis enim qui adhæret uxori ſuæ, unum corpus fit: majus tamen corpus fit, quàm ſi ſolius viri eſſet, aut ſolius uxoris. In rebus autem ſpiritalibus, cùm minor majoribus adhæreſcit, ſicut creatura Creatori, illa fit major quàm erat, non ille. In iis enim quæ non mole magna ſunt, hoc eſt majus eſſe, quod eſt melius eſſe.*

De Trinit. l. 6. c. 6. Tom. 3. pag. 311.

Ibid. c. 8.

Non eſt quo creſcat perfectio, quæ ſumma eſt, quæ infinita eſt: itaque illorum trium tantus eſt ſingulus quiſque, quanti duo, quanti tres ſimul. *In ipſo igitur Deo cum adhæret æquali Patri Filius æqualis, aut Spiritus ſanctus Patri & Filio æqualis; non fit major Deus quàm ſinguli eorum, quia non eſt quo creſcat illa perfectio. Perfectus autem ſive Pater, ſive Filius, ſive Spiritus ſanctus, & perfectus Deus, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, & ideo Trinitas potiùs quàm triplex.* Cùm omnium ergo in Deo ſit origo, ſummaque & pulchritudo, & delectatio, hæc tria ad ſe invicem referuntur, inſunt ſibi invicem, & in ſe infinita ſunt; ideoque horum trium tanta ſunt ſingula, ac tria; ſunt enim ſingula in ſingulis, & omnia in ſingulis, & unum omnia; hæc eſt opulentiſſima plenitudo, nec non & ſimpliciſſima unitatis; his meditandis fidelium mens ubi inſueſcit, aſſurgit ſupra ſenſibilia, ſupra ſeipſam, ſupra creatas res omnes, intelligentiæ divinorum ſenſim aptatur; nec tamen fidei & ſpeculi ope indigere omnino ante deſinet, quàm beatæ patriæ gaudia guſtarit; quia nec ante deſinet purgari, & ulteriori ſemper indigere puritate. *In illa enim Trinitate ſumma origo eſt rerum omnium, & perfectiſſima pulchritudo, & beatiſſima delectatio. Itaque illa tria, & ad ſe invicem determinari videntur, & in ſe infinita ſunt. Sed hìc in rebus corporeis, non tantum eſt res una, quantum tres ſimul; plus aliquid ſunt duæ, quàm una res. Cæterùm in illa ſumma Trinitate tantum eſt una, quantum tres ſimul; nec plus aliquid ſunt duæ, quàm una. Et in ſe infinita ſunt. Ita & ſingula ſunt in ſingulis, & omnia in ſingulis, & ſingula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum omnia. Qui videt hoc vel ex parte, vel per ſpeculum, & in ænigmate, gaudeat cognoſcens Deum, & ſicut Deum honoret, & gratias agat. Qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum: quoniam unus eſt Deus, ſed tamen Trinitas.*

Ibid. c. 1 pag. 112.

IV. Vide autem ut quaſi noſtræ imbecillitatis non neſcius, hæc nobis intelligentiæ rudimenta inculcare paulò pòſt pergat Auguſtinus. Non jam corpora, non animas, non angelicas ſpectemus ſubſtantias, etſi in his gradus ſint ſimplicitatis ſpectabiles, & alii aliis magis aſſurgentes. Sed duce Auguſtino ſpectemus veritatem, naturam & ſubſtantiam veritatis. In ea enim majus nihil eſt, niſi & verius ſit. At quæ ſunt æterna & incommutabilia vera, ea non ſunt alia aliis veriora. Magnitudo ſua veritas eſt, in ea ergo majus aliud alio non eſt, niſi & verius ſit. Ubi magnitudo veritas eſt, non habet plus magnitudinis, niſi quod habet plus veritatis. *Dicimus enim non eſſe in hac Trinitate majus aliquid duas, aut tres perſonas, quàm unam earum, quod non capit conſuetudo carnalis, non ob aliud, niſi quia vera quæ creata ſunt, ſentit, ut poteſt. Veritatem autem ipſam, qua creata ſunt, non poteſt intueri. Nam ſi poſſet, nullomodo eſſet lux iſta corporea manifeſtior, quàm hoc quod diximus. In ſubſtantia quippe veritatis, quoniam ſola verè eſt, non eſt major aliqua, niſi quæ veriùs eſt. Quidquid autem intelligibile atque incommutabile eſt, non aliud alio verius eſt, quia æquè incommutabiliter æternum eſt. Nec quod ibi magnum dicitur,*

Ibidem L. 8. c. 1. pag. 117.

aliunde magnum eſt, quàm eo quo verè eſt. Quapropter ubi magnitudo ipſa veritas eſt, quidquid plus habet magnitudinis, neceſſe eſt, ut plus habeat veritatis. Quidquid ergo plus veritatis non habet, plus etiam non habet magnitudinis. Porro quidquid plus habet veritatis, profectò verius eſt, ſicut majus eſt quod plus habet magnitudinis: hoc ergo ibi eſt majus, quod verius. His ita præſtructis, jam ad ſummam Trinitatem provehitur Auguſtinus, demonſtratque non minori perſpicuitate, non aliam eſſe poſſe Deitatis magnitudinem, quàm veritatem; non aliud alio majus, quàm quod verius; at nec veriorem eſſe quemcumque ex illis tribus, quàm alium: non veriores eſſe eorum duos, quàm unum: non tres quàm duos, vel unum; itaque nec majores; veritate non ſuperari Filium à Patre, non Spiritum ſanctum ab utroque, adeoque nec magnitudine; cùm non aliam ibi fas ſit cogitare magnitudinem, quàm veritatem. Ita non eſſe majorem Filio Patrem ſubſtantia & natura, cùm tota natura Deitatis veritas & ſanctitas ſit, & quidem ſumma, quaque majus nihil eſſe poſſit. *Non autem veriùs eſt Pater & Filius ſimul, quàm ſingulus Pater, aut ſingulus Filius. Non igitur majus aliquid utrumque ſimul, quàm ſingulum eorum. Et quoniam æquè verè eſt etiam Spiritus ſanctus, nec Pater & Filius ſimul, majus aliquid eſt, quàm ipſe, quia nec veriùs eſt. Pater quoque & Spiritus ſanctus ſimul, quoniam veritate non ſuperant Filium, non enim veriùs ſunt, nec magnitudine ſuperant. Atque ita Filius & Spiritus ſanctus ſimul tam magnum aliquid ſunt, quàm Pater ſolus, quia tam verè ſunt. Sic & ipſa Trinitas tam magnum eſt, quàm unaquæque ibi perſona. Non enim ibi major eſt, quæ verior non eſt, ubi eſt ipſa veritas magnitudo. Quia in eſſentia veritatis, hoc eſt verum eſſe quod eſt eſſe: & hoc eſt eſſe, quod eſt magnum eſſe: hoc eſt ergo magnum eſſe, quod verum eſſe. Quod igitur ibi æquè verum eſt, etiam æquè magnum ſit, neceſſe eſt.*

V. His conſentanea ſunt, quæ Nazianzenus diſputat de *Trinitate perfecta ex tribus perfectis conſurgente*, τριάδα τελείαν ἐκ τελείων τριῶν: ſi perfecta enim ſunt tria ſigillatim & conjunctim, non alia aliis meliora, aut majora ſunt, ſed paria & æqualia; cùm in Deo ſumma & optima ſint omnia; nec perfectum dici poſſit in hujuſmodi, ſi perfectius aliquid eſſe poſſit, immo vel fingi. A quibus non recedunt, quæ idem alibi habet de Spiritu ſancto, ſine quo imperfecta eſſet Deitas, quæ ipſa eſt eſſentia perfectionis. Nec enim perfecta tantùm eſt Trinitas, ſed ex tribus etiam eſt perfectis, & quidem ſingulis ita perfectis, ut iis ne tres quidem conjunctim perfectiores eſſe poſſint: tum quòd in ſingulis etiam tres inſint, tum quòd perfectio & ſumma & divina id neceſſariò & manifeſtè habeat, ut accedere illi nihil poſſit. *Semper cum Patre & Filio conjunctus, atque connumeratus: nec enim conveniebat, ut vel Pater Filio, vel Spiritu ſancto unquam careret. Nam alioqui maximum divinitati dedecus conflaretur, ut quæ ad eam perfectionem tanquam ex pœnitentia veniſſet. Erat igitur ſemper, perceptibilis, non particeps; perficiens, non ab alio perfectus; explens, non expletus; ſanctificans, non ſanctificatus; deificans, non deificatus: ipſe ſemper, & ſecum, & cum iis quibus adjunctus eſt, idem æqualis.* Perceptibilis hìc dicitur, qui percipi ab aliis & participari poteſt, ob opulentiam ſuam: non poteſt alia percipere, aut participare, quo ejus egeſtas proderetur. Ita Spiritus ſanctus quantumcunque mentis noſtræ acumine ſejungatur à Patris Filiique contemplatione; quantumcunque ad Patrem, ut ad primam cauſam referatur, πρὸς τὴν πρώτην αἰτίαν; eſt tamen vita & vivificans, lux & fons lucis, bonitas ipſa & fons bonitatis; an poteſt autem ipſa divinarum perſonarum Trinitas majus quid eſſe, aut melius, aut ſuperius, quàm lux fons lucis, vita fons totius vitæ, ipſum bonum & fons bonitatis: αὐτοαγαθὸν, ϗ πηγὴ ἀγαθότητος? Unde Nazianzenus de ipſo ibidem: *Seipſum movens, ac ſempiternum motum habens arbitrii liber, per ſe potens, omnipotens tametſi ad primam cauſam, ut omnia ea quæ Unigeniti ſunt, ita etiam quæ Spiritus ſancti ſunt, referantur, vita, & vivificans lux, & lucis largitor, bonitas ipſa, & fons bonitatis.*

Orat. 13. pag. 210.

Orat. 41. pag. 711.

VI. Baſilius autem in homilia contra Sabellianos, monet ne ita Pater & Filius conſubſtantiales cogitentur, quaſi una eſſentia in duas partes ſit diviſa: ne quaſi ex una ſuperiori ſubſtantia ambo fluant; ita enim fratres eſſent, non Pater & Filius: *Quando verò unam eſſentiam dico, ne duas perſonas ex una tanquam in duas partes diviſa cogitare velis; ſed ex principio Patris Filium ſubſiſtentem, non Patrem & Filium ex una ſuperiori eſſentia deſcendentes. Non enim fratres dicimus, ſed Patrem ac Filium confitemur.* Sed quod ex *Patre ſempiternè perfecto perfectus reſplendeat Filius*; ἀλλὰ προόντος τελείου τέλειος ἀπολάμψας. Et Pater enim & eſſentia Deitatis ſumma ipſa perfectio eſt, quæ naturaliter reſplendeſcit, & non poteſt ſplendorem ex ſe emittere niſi perfectiſſimum; ut perfectus ſplendor ex perfecto ſplendore manet, & unus uterque ſplendor, una uterque luminis perfectio ſit. Unde mox ibidem: *Splendorem gloriæ (Filium) intellige. Quis vera eſt ſplendor ille, & quæ gloria? Ipſe hoc ſtatim Apoſtolus expoſuit, dicens, Et character ſubſiſtentiæ. Idem eſt ergo ſubſiſtentia, quod gloria: character, quod ſplendor. Manente itaque gloria iſta perfecta, ita ut nihil imminuatur, perfectus quoque ex ipſa procedit ſplendor.*

Baſilius. Tom. 1. pag. 524.

Ibidem. pag. 522.

Et aliquantò pòſt tantundem plenitudinis & perfectionis in ſingulis perſonis ait eſſe, quantum in tribus; tantundem in iis quæ emanant, quantum in ea à qua emanant; quòd totus fons plenitudinis & perfectionis in ſingulis ſit, nec poſſit quid majus & perfectius eſſe fonte ipſo magnitudinis & perfectionis, hoc eſt divinitate. Eſt quidem ſingulari quodam modo Fons Pater, ut ſolus ipſe à nullo manans; ſed ab ea gloria & plenitudine non deficiunt manantes ab eo aliæ perſonæ duæ, cùm & ipſæ Fontem illum ipſum, Patrem ipſum in ſe habeant; atque ita tria perfecta ſint, ut tota trium perfectio in ſingulis ſit. Mira & imcomprehenſibilia hæc ſunt, ſed propriam divinitatis plenitudinem & perfectionem neceſſe eſt ejuſmodi eſſe, ut creatæ menti incomprehenſibilis ſit, multò magis noſtræ nunc quidem; quanquam ea re nos ſolemur, quòd non credimus tantùm, ſed & intelligimus, incomprehenſibilem illam nobis eſſe debere. *Eſt quidem Pater, perfectam habens, ac nullius indigam eſſentiam, radix & fons Filii ac ſancti Spiritus exiſtens: eſt verò & Filius in plena divinitate vivens Verbum, & progenies Patris nulla in re deficiens. Plenus eſt autem & Spiritus, non pars alterius, ſed perfectus & totus in ſeipſo conſiderandus. Conjunctus quidem indivulsè Patri eſt Filius, conjunctus item Filio eſt Spiritus.* Et mox: *Quando igitur ſanctam Triada conjungimus, noli quaſi tres unius cujuſdam rei inſeparabilis partes cogitare; impia namque eſt hæc cogitatio; ſed trium perfectorum & incorporalium inſeparabilem conjunctionem intellige.*

Pag. 523.

Ibidem pag. 523.

Ibidem.

VII. Cyrillus Alexandrinus ex humana Angelicaque natura argumentatur ad divinam: quippe cùm Angelus Angelo, homo homine major aut perfectior non ſit ratione ſubſtantiæ & naturæ, quæ magis & minùs, ut loquuntur, non recipit, eademque ſibi ſemper eſt, & ſui ſimillima: quantò magis ea divinæ naturæ conſtantiæ unitaſque vendicabitur, ut in Patre major non ſit, quàm in Filio; ne ſeipſa fiat minor per hujus inconſtantiæ & mutabilitatis labem. *Non enim certè magnam illam & immortalem naturam in diverſas rationes ſecabimus, ut in hoc verbi gratia, ſit imperfecta, in illo perfecta: cùm humanitatis definitio una ſit de omnibus, & eadem in omnibus nobis, nec homo aliquid minus aut majus ſit altero homine, qua homo eſt: nec Angelus, opinor, ab altero Angelo differat, ratione Angelicæ ſubſtantiæ, omnibus, ex eo quod ejuſdem ſunt ſpeciei, in unam naturam colligatis. Quomodo ergo divina & omnium ſuprema illa natura, minor in ſe eſſe videbitur quàm creatura, eique continget quod ne in ipſam quidem creaturam cadere poſſit? aut quomodo quæſo erit ſimplex & incompoſita, ſi in ea videamus eſſe perfectionem & imperfectionem?*

Cyril. Alex. In Evang. Joan. L. 1. p. 117.

VIII. Claudet hoc caput Fulgentius, & clariſſimo hoc teſtimonio confirmabit, non potuiſſe Patrem in divina natura majorem eſſe Filio, cùm prodire Filius non potuerit, niſi paternæ & divinæ conſors naturæ, qua perſuaſiſſimum eſt non poſſe quidquam eſſe, aut vel cogitari majus, meliuſve; antiquius, vel immenſius; nobilius, vel ſplendidius. Sic enim ille libro ſecundo ad Traſimundum: *Si ergo (Filius) docetur eſſe naturaliter Deus; ſi immenſus, ſi altiſſimus, ſi eſt etiam ſempiternus, dicatur quid melius Deo, quid majus immenſo, quid ſuperius altiſſimo, quid anterius ſempiterno? Deus igitur non diſcrepat à Patre, immenſus non caret Patris æqualitate, nec celſitudine privatur altiſſimus, nec eſt origine poſterior ſempiternus. Nam quia in Deo Patre nihil poteſt eſſe mutabile, ex Deo natus eſt Deus; quia nihil locale, ex immenſo proceſſit immenſus; quia in Deo humile aliquid non eſt, altiſſimum generavit altiſſimus: & quia initiatum nihil in Deo poterit reperiri, ſempiternus protulit ſempiternum.*

Fulgent. Cap. 3. Pag. 55.

CAPUT XVII.

Ita Unum natura, Trinum Perſonis eſſe Deum, ut numero ibi nec unum ſit, nec tria. Quid tria dicantur. Cur non plura.

I. In Trinitate numerus non eſt, cùm ne in virtutibus quidem ſpiritalibus ſit, ſed ordo numeris præſtantior ex Ambroſio.

II. Si virtutes plures in unam coaleſcunt, quantò magis divinæ hypoſtaſes in unam naturam?

III. Unitas & Trinitas Deus nil commune habet cum unitate & trinitate numerorum; unde nec copulari pugnant.

IV. Cur ſe alicubi Chriſtus ante Patrem nominet.

V. Pater, Filius & Spiritus ſanctus tres ſunt, ſed quid tres, difficile dictu ex Auguſtino; non enim tres Dii, aut Domini, nec aliquid abſolutum: ſed meræ relationes quæ unitatem magis ſtringunt. Quid tres dici non poteſt; ita ibi numerus non eſt, ſed unitas locupletiſſima.

VI. Luculentè ex Boethio, ut in Deo Trinitas ſit, numerus non ſit.

VII. Boethium laudat Bernardus, cujus pulcherrimus hìc affertur contextus in eandem rem.

VIII. Eadem confirmantur ex Victorino & Anſelmo.

IX. Idem ex Epiphanio & Nazianzeno.

X. Item ex Baſilio unum tria, ſed quid tria, difficile eſt dictu.

XI. Ne numeri in Deo ponantur, ne tres numero Perſonæ dicantur, ne unus numero Deus, ex Baſilio.

XII. De eodem rurſus ex Iſidoro Peluſiota, Dionyſio, Maximo, Nazianzeno & Jobio.

XIII. Ut Solus dicatur Deus.

XIV. Luculentiſſimè ex Paſchaſio, cur non citra, non ultra tres Perſonas ſe porrigat Deitas.

I. AN una numero dici poſſit divina natura, an tres numero ejus Perſonæ, id quanquam non ſemel hactenus perſtrictum ſit, paulò nunc operoſiùs nobis hìc veſtigandum ſupereſt. Alternaſſe hìc enim videntur ſancti Patres, & quanquam in ſententia conſenſerint, non ſemel in verbis diſcrepaſſe. Inde autem lucis forſan aliquid exculpemus, ad ſimpliciſſimam naturæ divinæ unitatem conciliandam ejus Trinitati Perſonarum, ſi ita tres ſint, ut numero tres dici non poſſint, ſed alia ratione ineffabili, ac longè præſtantiſſima, quæ unitatis non repugnet. Primus in medium adducetur Ambroſius, qui ſeptenarium numerum creatione mundi & Dei quiete conſecratum, docet non tractari à nobis *more Pythagorico & cæterorum Philoſophorum, ſed ſecundùm formam & diviſiones gratiæ ſpiritalis*. Hinc mox eum numerum refert ad *ſeptem virtutes principales ab* Iſaia commemoratas. Septem ſunt enim hæ virtutes, ſed non ad eundem modum, quo ſeptem, verbi gratia, corpora, aut etiam homines, Angelique ſeptem. Namque hæ virtutes aliæ aliis inſunt, tametſi ſeptem ſint; & omnes uni cuilibet inſunt; nec ægrè in unam coaleſcunt, quæ omnes amplectatur, & una ſit verè, ſeptenario quodam virtutum choro fæta. Hinc auguratur Ambroſius in eo perilluſtre ſimulacrum eſſe diviniſſimæ Trinitatis, quæ numeri author eſt, numeris omnibus leges dicit, nulla numerorum lege vinciri ſe ſinit. *Bonus ſeptimus numerus, quem non Pythagorico & cæterorum Philoſophorum more tractamus, ſed ſecundùm formam & diviſiones gratiæ ſpiritalis. Septem enim virtutes principales ſancti Spiritus Propheta Eſaias complexus eſt. Hæc hebdomas, ſicut ipſa Patris & Filii & Spiritus ſancti venerabilis Trinitas, ſine tempore, ſine ordine author numeri, non ſub numeri lege devincta. Itaque ſicut ad æternæ Trinitatis gratiam, cœlum, terram, maria formata, & ſicut Sol, Luna & ſtellæ, etiam ad illum ſeptenarium virtutum ſpiritalium circuitum atque orbem operationis divinæ vigore præſtantem, ſeptenarium quidem miniſterium Planetarum creatarum advertimus, quo hic mundus illuminatur.*

Ambro Tom. 1. p 535. 536.

II. Sic ille Enarratione ſecunda in Geneſim, ubi alios eſſe declarat numeros dierum, cœlorum, aliarumque rerum naturalium; alios virtutum, alios denique divinos, ſi fas ſit tamen in divinis numeros uſurpare. Longè alius eſt ſeptenarius numerus virtutum ſpiritalium, ſeu ſeptem donorum Spiritus ſancti, quæ ab Iſaia deſcribuntur, alius cœlorum, vel quarumcumque rerum corporalium. Nullam enim illic quantitatem, nullas diviſiones cogitare fas eſt. Multò ergo magis longè alia Trinitatis ratio & præſtantia erit, ſupra numeros omnes, multòque unitati & ſimplicitati affinior; cùm virtutes ipſæ etſi numerentur, in unam tamen omnes concreſcant virtutem, ubi charitati, ubi ſapientiæ coaleſcunt, ubi ſummæ perfectionis ſuæ apicem attigerunt. Sunt enim illæ etiam ex Philoſophorum doctrina connexæ, in ſummo vertice ſuæ perfectionis.

III. Ne jam ergo moleſtiam nobis quiſquam faceſſat ſuper Trinitatis Perſonarum difficili concordia cum unitate. Id enim ad creatos numeros, rerumque creatarum modos ſpectat; non ad illam ſive Unitatem, ſive Trinitatem, quæ numeris omnibus creatis, & ipſi eorum duci unitati leges poſuit. Eodem collimant & hæc alibi ejuſdem Ambroſii verba: *Unitas poteſtatis excludit numeri quantitatem; quia unitas numerus non eſt, ſed hæc omnium ipſa principium eſt.* Quaſi dicat illam Unitati Trinitatem pugnare, quæ numerus, quæ quantitas eſt. Quantitatis enim partium ea

L. de Fide c. 4. pag. 56.

natura eſt, ut aliæ alias excludant, aliæ ab aliis ſecari poſſint; & eò jam quodammodo ſectæ ſint, quòd ſecabiles ſint. Illa etiam unitas numero inſociabilis eſt, quæ & ipſa quantitatis exordium eſt, ac proinde quantitas eſt. At ubi Dei unitas prædicatur, non ea quantitatis, non ea numerorum unitas eſt. Et ubi memoratur Trinitas divinarum Perſonarum, non hic eſt ejuſdem naturæ ternarius, atque ille qui in rebus creatis non paucis ille quidem præfulget dotibus; ſed multò præſtantiſſimæ. Namque hic in naturis creatis ternarius, quantitatis ſpecies eſt, & omnibus rerum quantarum ac diviſibilium nævis obnoxius. At Unitas Trinitaſque divina numerorum omnium principium eſt, numerus ipſa non eſt.

IV. Nec illud nos præteribit, quod alibi notat Ambroſius: quando dixit Chriſtus, *Ego & Pater unum ſumus*, ſeque ante Patrem nominavit, id non contumaciæ, ſed ſuæ cum Patre unitatis & æqualitatis conſcientiæ dediſſe: quòd in unitate ordo non ſit, in æqualitate gradus non ſit. *Neſcit enim unitas ordinem. Gradum neſcit æqualitas, nec cadit in Dei Filium, ut per contumaciam pietatem læderet magiſter ipſe pietatis.* Unitatis ea fœcunditas, ea ſimplicitas eſt in Deo, non uſquam verò extra Deum, ut & Principium & Principii germina complectatur, quæ numeri legibus ſubjici nequeant, eòque nec unitati pugnent.

L. 1. de Spir. ſancto. c. 18.

V. Abſtergebit & Auguſtinus numeros à Deitate, convenienter Ambroſio; ſed hæc præfatus, quæ neceſſe eſt hìc adſcribi: *Trinitas unus Deus; Trinitas una æternitas, una poteſtas, una majeſtas: tres Perſonæ, ſed non Dii. Non mihi calumniator reſpondeat, Quid ergo tres? ſi enim tres ait, oportet dicat quid tres. Reſpondeo, Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Ecce, inquit, tres dixiſti: ſed quid tres exprime. Imò tu numeras, nam ego compleo tres, cum dico, Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Id enim quod Pater ad ſe eſt, Deus eſt: quod ad Filium eſt, Pater eſt: quod Filius ad ſeipſum eſt, Deus eſt: quod ad Patrem eſt, Filius eſt.* Ita Auguſtinus Tractatu trigeſimonono in Evangelium Joannis. Ubi vides tres quidem in Trinitate divina agnoſci; ſed quid tres, non facilè expediri. Nec enim tres Deos dicere fas eſt, aut tres Dominos, & quidquid denique non relativum ad aliud, ſed abſolutum ad ſeſe eſt. Tria illa nomina Perſonarum ad invicem relativa ſunt, nec aliud quidquam eſt præter relationes iſtas, cui ternarius competere poſſit; reliqua omnia in Unitate ſumma conſiſtunt. Unde etſi duæ inter homines perſonæ duo ſint, & duo dicantur homines, non tamen ita res habet in Deo. Pater Deus, Filius Deus, non tamen duo dii, ſed unus Deus. Duo ſunt illi quidem, ſed quid duo, ineffabile quid eſt; quo minùs mirum eſt, ſi dualitas, ſi Trinitas hæc unitati conſentiat, Unitas ipſa ſumma ſit. Quòd enim Divinitas tres complectatur Perſonas, quæ meræ inter ſe relationes ſint, non id unitati officit, ſed proficit. Ita enim infinita Unitas fœcunditas per tres iſtas Perſonas ad ſeipſam tota refertur, in ſe reflectitur, tantò arctiùs & mirabiliùs ſibi ipſa conglutinatur, ſi vel ſic fari liceat, quod ineffabile prorſus eſt. Tres ſunt, & ita quodammodo numerus eſt. Sed reapſe & propriè numerus non eſt, ſed ſummitas unitaſque ſupra omnes numeros eminentiſſima: eòque Trinitas, quæ numerus non eſt, nec vel tantillum unitati inimica eſt. Audi Auguſtinum: *Sed non quomodo illi duo homines ſunt, ſic iſti duo dii. Quare hoc non ita eſt ibi? Quia illud aliud, hoc autem aliud eſt: quia illa Divinitas eſt. Eſt ibi aliquid ineffabile, quod verbis explicari non poſſit, ut & numerus ſit, & numerus non ſit. Videte enim ſi non quaſi apparet numerus, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, Trinitas. Si tres, quid tres? Deficit numerus. Ita Deus nec recedit à numero, nec capitur numero. Quia tres ſunt, tanquam eſt numerus: ſi quæris quid tres, non eſt numerus. Unde dictum eſt: Magnus Dominus noſter, & magna virtus ejus, & ſapientiæ ejus non eſt numerus. Ubi cogitare cœperis, incipis numerare. Ubi numeraveris, quid numeraveris non potes reſpondere. Pater, Pater eſt: Filius, Filius eſt: Spiritus ſanctus, Spiritus ſanctus eſt. Quid ſunt iſti tres, Pater & Filius & Spiritus ſanctus? Non tres dii? Non. Non tres omnipotentes? Non. Non tres mundi creatores? Non. Ergo omnipotens Pater? omnipotens planè. Ergo & Filius omnipotens? planè & Filius omnipotens. Ergo & Spiritus ſanctus omnipotens? & ipſe omnipotens. Tres ergo omnipotentes? Non, ſed unus omnipotens. Hoc ſolo numerum inſinuant, quod ad invicem ſunt, non quod ad ſe ſunt.* Et rurſus alibi idem Auguſtinus docet tres *Perſonas* dici in Deo; non ut illud diceretur, ſed ne omnino taceretur. *Cum quæritur, quid tres, magna prorſus inopia humanum laborat eloquium. Dictum eſt tamen Tres Perſonæ, non ut illud diceretur, ſed ne taceretur.*

Auguſtin. Tom. 9. Pag. 104.

De Trinit. L. 5. c. 9.

VI. Non abs re hìc erit Auguſtino Boethium ſubtexere, & pauca excerpere ex ejus libello ad Symmachum dato, *Quomodo Trinitas eſt unus Deus, & non tres dii*. Monet primùm ille Dei ſubſtantiam & materia carere, & motu; ideoque ad res divinas intellectu & mentis apice opus eſſe, ut pergamus, non ad varias rerum formas & imagines, ſed ad ipſam per ſeſe formam, quæ ipſum eſſe eſt. *Dei ſubſtantia & materia & motu caret. In naturalibus igitur rationaliter, in mathematicis diſciplinaliter, in divinis intellectualiter verſari oportebit. Neque deduci ad imagines, ſed potiùs ipſam inſpicere formam, quæ verè forma, neque imago eſt, & quæ eſſe ipſum eſt, & ex qua eſſe eſt.*

Boethius Pag 958. 959.

Addit ipſum Eſſe totum eſſe, non in parte, non ex partibus conſurgere, non ex hoc & hoc, ſed hoc tantùm eſſe quod eſt. Cùm ergo partes in eo non ſint ullæ, nec numerus eſt; ex partibus enim ſuis conſtat numerus. Sed id quod eſt ipſum eſſe, nihil aliud eſt, niſi id quod eſt. *In parte non eſt id quod eſt. Quod vero non eſt ex hoc atque hoc, ſed tantum eſt hoc, illud verò eſt id quod eſt: pulcherrimum fortiſſimumque, quia nullo nititur. Quocirca hoc verè unum, in quo nullus numerus; nullum in eo aliud, præterquam id quod eſt.* Et non multò pòſt: *Nulla igitur in eo diverſitas, nulla ex diverſitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque idcirco nec numerus.* Si numerus autem in Deo non eſt, eſt igitur unitas tantùm. Ter quidem nominantur Perſonæ, ſed cùm unus idemque Deus in ſingulis ſit, ſua illis unitas conſtat. *Quare nec numerus. Igitur unitas tantum. Nam cum tertiò repetitur Deus, cum Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus nuncupatur, tres unitates non faciunt pluralitatem numeri, in eo quod ipſæ ſunt.* Hanc potiùs ait inferiùs eſſe iterationem, vel potiùs repetitionem, quàm numerationem, aut pluralitatem. Veluti ſi dicatur gladius, enſis, mucro; vel ſi dicatur Sol, Sol, Sol; non ideo tres enſes erunt, aut tres Soles: ſed idem & unus ter repetetur. *Gladius unus, mucro unus, enſis unus; poteſt enim unus tot vocabulis gladius agnoſci. Hæc enim unitatum repetitio, iteratio potiùs eſt quàm numeratio; velut ſi ita dicamus, enſis, mucro, gladius, repetitio quædam eſt ejuſdem, non numeratio diverſorum. Velut ſi dicam, Sol, Sol, Sol, non tres Soles effecerim, ſed unum toties prædicaverim. Non igitur ſi de Patre, Filio & Spiritu ſancto, tertiò prædicatur Deus, idcirco trina numeratio numerum facit; hoc enim illis, ut dictum eſt, imminet, qui inter eos diſtantiam faciunt meritorum.* Et paulò pòſt: *Deus Pater, Deus Filius.*

Deus Spiritus ſanctus. Atque hæc Trinitas eſt unus Deus; velut enſis, atque mucro, atque gladius, unus gladius; velut Sol, Sol, Sol, unus Sol.

Ne verò hinc inferas ſolam ergo hanc fore nominum Trinitatem, ſic occurrit Boethius: *Non verò ita dicitur Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, quaſi multivocum quiddam. Nam mucro & enſis, & ipſe eſt, & idem; Pater verò ac Filius & Spiritus ſanctus, idem quidem eſt, non verò ipſe.*

Pag. 961.

Hactenus Boethius, cujus ſumma & cardo paucis his denique verbis ejus continetur, certè luculentiſſimis: *Nihil gigni potuit aliud ex Deo, niſi Deus; & in rebus numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idoneè conſtituta eſt unitas.* Id ſanè intercedit diſcriminis inter unitatem & numeros, quòd numeri in ſe ducti numeros gignant multò majores: bis duo gignunt quatuor, bis tria ſex, ter tria novem; at unitas in ſe ducta, ſeu per ſeſe multiplicata, non parit niſi unitatem. Id mihi quidem videtur Boethius voluiſſe, qui ſimiliter ait paternæ in Deo unitatis fœcunditate genitam non eſſe niſi unitatem; at denique hujus utriuſque unitatis partum, ſive Spiritum ſanctum, unitatem & ipſum eſſe: non poſſe autem à Deo procedere niſi Deum.

De Conſid. l. 5. c. 7. pag. 898.

VII. Hunc locum Boethii laudavit Bernardus libro quinto de Conſideratione ad Eugenium Papam: *Hinc de eo Boethius, Hoc vere unum, in quo nullus eſt numerus; nullum in eo aliud præter id quod eſt.* Sed quantò luculentiùs paulò pòſt idem Bernardus! *Quid ſibi vult iſte, ut ſic loquar, abſque numero numerus? Si tria, quomodo non numerus? Si unum, ubi numerus? Sed habeo, inquis, quid numerem, & quid non numerem. Subſtantia una eſt, Perſonæ tres ſunt. Quid mirum, quid vel obſcurum in hoc? Nihil, ſi Perſonæ ſeorſum à ſubſtantia cogitentur. Nunc verò cùm tres illæ Perſonæ illa ſubſtantia ſint, & illa una ſubſtantia tres illæ Perſonæ, quis numerum neget? Nam verè tres ſunt. Quis numeret tamen? Nam verè unum ſunt. Aut ſi tu facile explicatu id putas dicendo tres, dicito quid numeraſti. Naturas? Una eſt. Eſſentias? Una eſt. Subſtantias? Una eſt. Deitates? Una eſt. Non hæc, ſed Perſonas numero, inquis. Quæ non ſint illa una natura, illa una eſſentia, illa una ſubſtantia, illa una Divinitas? Catholicus es, minimè hoc dabis.*

Vides à Bernardo non prorſus abnui numerum; quòd non poſſimus non noſtro more numerare Perſonas tres: ſed eum eſſe numerum ſine numero, quòd quantitatis expers ſit; quòd unitas ipſa fœcundiſſima, ſed ſimpliciſſima ſit Trinitatis: quòd etſi tres certò ſint, non tamen vel ſciri poſſit, vel dici, quid tres; quòd etſi quandoque tres ſubſtantiæ dicantur, una ſit tamen reapſe ſubſtantia Deitatis; quòd etſi uſus invaluerit, ut tres Perſonæ dicantur, non aliud ſint tamen illæ Perſonæ, quàm illa una ſimplex eſſentia Deitatis. Ergo non is numerus eſt illa Trinitas, qui unitati pugnet.

Bibl. Patr. l. 3. Tom. 4. Part. 1. pag. 226.

Anſel. c. 37. Pag. 17.

VIII. Concinit his Marius Victorinus: *Omnia ergo ibi ſubſtantialiter ſimplicia, inconnexa cum numero, unum, nec numero unum, ſed ante numerum unum, id eſt, ante unum quod eſt in numero, hoc eſt, planè ſimplex.* Has ibi voces *inconnexa cum numero*, perinde ego interpretor, ac ſi diceret, inſociabilia cum numero. Nec ab his recedit Anſelmus in Monologio: *In eo verò quod ille non eſt ex iſto, hic autem eſt ex illo: ineffabilem admittant pluralitatem, ineffabilem certè. Quamvis enim neceſſitas cogat ut ſint duo, nullo tamen modo exprimi poteſt quid duo ſint.* At aliquantò inferiùs Anſelmus ne illud quidem aſſentitur, ut tres in Trinitate illa ſumma Perſonæ dicantur. Etſi enim certiſſimè tres ſint, tamen ferè tamen tres Perſonæ dici non poſſunt, ſi verba librentur ad accuratam amuſſim, quàm nec tres ſubſtantiæ. Perſonæ enim propriè dicuntur ſubſtantiæ individuæ, ſeorſim per ſe ſubſiſtentes. Ergo ubi tres in Deo Perſonas diximus, longè alia eſt ejus tum vocis ſignificatio, quàm ubi de hominibus, verbi gratia, vel de Angelis dicitur.

Cap. 78. pag. 27.

Ecce patet omni homini expedire, ut credat in quandam ineffabilem trinam unitatem & unam Trinitatem. Unam quidem & unitatem propter unam eſſentiam; trinam verò & Trinitatem propter tres, neſcio quid; licèt enim poſſim dicere Trinitatem, propter Patrem & Filium & utriuſque Spiritum, qui ſunt tres: non tamen poſſum proferre uno nomine, propter quid tres. Velut ſi dicerem propter tres Perſonas, ſicut ſi dicerem unitatem propter unam ſubſtantiam. Non enim putandæ ſunt tres Perſonæ: quia omnes plures Perſonæ ſic ſubſiſtunt ſeparatim ab invicem, ut tot neceſſe ſit eſſe ſubſtantias, quot ſunt perſonæ: quod in pluribus hominibus, qui quot perſonæ, tot individuæ ſunt ſubſtantiæ, cognoſcitur. Quare in ſumma Eſſentia, ſicut non ſunt plures ſubſtantiæ, ita nec plures Perſonæ.

Epiph. in 74. n. 4 pag. 895.

IX. Accedo ad Græcos, quos inter Epiphanius Trium quidem laudes celebrat, ſed quid tria non exprimit. Nam ubi Tria dicuntur ſancta, & Tria ſimul ſancta, ſanctitas quidem trium declaratur, verùm quid ſint non declaratur; nec enim tres Dii aut tres Domini. Ut Perſonæ apud Latinos ferè tres dicebantur, ita apud Græcos tres hypoſtaſes. Sed quod Anſelmus de perſona obſervabat, idem & de hypoſtaſi veniebat obſervandum; unamquamque earum individuam eſſe ſubſtantiam, & ſeorſim ſubſiſtere debere. En verba ipſa Epiphanii: *Tria eſſe ſancta, tria ſimul ſancta: tria exiſtentia, tria ſimul exiſtentia: tria forma prædita, tria eandem formam habentia: tria efficacia, tria ſimul efficientia: tria ſubſiſtentia, tria ſimul ſubſiſtentia, & invicem conjuncta. Atque ea demum ſancta Trinitas appellatur, in qua tria ſunt, ſed una trium conſenſio, ſingularis divinitas, ejuſdem virtutis, ejuſdemque ſubſtantiæ, ſimilis è ſimili; quæ æqualem gratiam ex eadem efficit gratia, Patris, & Filii, ac Spiritus ſancti.*

Nazianz. Orat. 37. pag. 601. 602.

Ab his propè abeſt Nazianzenus, ubi ita habet: *Nobis Deus unus eſt, quoniam una Deitas, atque ad unum ea quæ ex eo ſunt referuntur, etiamſi tres credimus:* κἂν τρία πιστεύεται. Et infrà, *Tria ſunt quæ adorantur.* Et aliquantò inferiùs argutias & cavillationes Arianorum ſugillans, *Ego verò ita ſimplex, vel imperitus potiùs ſum, ut tria quidem ea nominem, quæ totidem numero ſunt, etiamſi ſubſtantia differant: unum autem, & unum, & unum, totidem unitates, etiamſi ſubſtantia conjungantur; non magis videlicet res ipſas intuens, quàm rerum quantitatem, juxta quam enumeratio ipſa fit.* Conſtantiſſimè itaque tres in Deo dicit, quid tres non dicit; unum, unum, unum dicit, unius ſubſtantia Deitatis conjuncta; ut intelligas quàm ægrè numerus in Deo ponatur.

X. Ex Baſilii libro de Spiritu ſancto multa ſuperiùs exſcripta ſunt ad hanc rem ipſam; ab iis ergo hìc inculcandis nunc abſtinemus, paucis his indidem delibatis. Obſervat quippe ille non tres, non duos à Chriſto dictos fuiſſe, in forma baptiſmatis delineanda; non primum, non ſecundum, non tertium: non perſonas, non hypoſtaſes, aut ſubſtantias tres eſſe nominatas: ſed ſimpliciter Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. Unde & convenienter ipſis Chriſti verbis Joannes dixit; *Et hi tres unum ſunt:* parum ſollicitus quid tres, dum tres crederentur Pater, Filius, Spiritus ſanctus, unum, hoc eſt, unus Deus. Non eam fuiſſe incuriam, ſed accuratiſſimam quandam diligentiam, liquet toto ex hoc Capite, ubi ſancti Patres tam oculati, tam verſati in rebus divinis, tantum temporis ſtudiique ponentes in Myſteriorum intelligentia comparanda, in id tandem conſpirarunt, ut tria unum dicerentur: quòd unum quidem unitas ſit ſubſtantiæ & naturæ, quid autem tria difficillimè expediatur: quòd non aliud tria illa ſint, quàm ipſamet eſſentia, ſubſtantia, unitas divina, tribus illis relationibus in ſeſe quaſi replicata, conjunctim diſtincta, diſtinctim conjuncta, & ea trium diſtinctione non diſpendium ullum paſſa ſimplicitatis, ſed plenitudinem, opulentiam, magnitudinemque ſuam explicans. *Quum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum traderet Dominus, non ſimul cum numero tradidit. Non enim dixit, In nomine primi, ſecundi, ac tertii: neque, In uno, duobus, aut tribus; ſed per ſancta nomina fide ad ſalutem perducente cognitionem largitus eſt. Itaque quod nos ſalvos facit, fides eſt. Numerus verò ſignum declarans quantitatem eorum de quibus loquimur, ab hominibus excogitatus eſt.*

Baſilius, de Spir. ſan. c. 18. p. 331. Tom. 2.

XI. Cùmque ibidem mox demonſtraſſet, non omnino abſtinendum eſſe numeris in ſermonibus de Trinitate; monet nec impiè iis abutendum ad labefactandam ejus unitatem; unaquæque enim perſona *unus* dicitur, & tres ter unus; non Pater enim tantùm Filio, ſed & Spiritus ſanctus utrique *tantum unitus eſt, quantum conſortii habet unitas cum unitate;* Πατρὶ καὶ υἱῷ τοσοῦτον ἥνωται, καθόσον ἔχει μονὰς πρὸς μονάδα τὴν οἰκειότητα. Cùm autem numeris & numerorum noſtratium nævis abuterentur Ariani, ut eos Verbo & Spiritui ſancto nævos illinerent, numeros deprecatur Baſilius, Deumque profitetur unum eſſe non numero, ſed natura. Quod enim numero unum eſt, nomine tenus unum eſt, reapſe multitudo quædam eſt, cùm numerus ipſe multitudo quædam ſit. Nec Deus ergo, nec Pater, nec Filius, nec Spiritus ſanctus numero unus eſt, ſed natura & ſimplicitate ſua. *Confitendum ſanè eſt Deum eſſe Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum ſanctum, quemadmodum divinæ Scripturæ, & qui ſublimiora contemplati ſunt, docuere. Illis verò qui nobis per calumniam trium Deorum doctrinam ac fidem objiciunt, reſpondeatur nos Deum non numero, ſed natura unum confiteri. Quicquid enim numero dicitur unum, unum revera, aut ſimplex natura non eſt. Deum autem ſimplicem & incompoſitum confitentur omnes. Non eſt itaque Deus numero unus.*

Baſilius, Epiſt. 141. Tom. 3. pag. 164.

Id illico probat Baſilius exemplis eorum, quæ unum numero dicuntur, cùm apertiſſimè multa ſint; puta Mundus, Homo, Angelus. Atque inde illud efficit, quod natura unum eſt, unum numero non eſſe; non eſſe unum numero, quod natura unum eſt. Deum porro unum eſſe natura, unum ſimplicitate multitudinis & numeri impatientiſſima, non compoſitione, non numero. Illud quippe unum numero dici inolevit, quod etſi multa ſit, & multis conſtet partibus, numeratur tamen ut unum, propter partium ſuarum conglutinationem. *Quod autem dico, tale eſt: Mundum numero unum eſſe dicimus: at non natura unum: ſed neque ſimplicem illum dicimus. Dividimus enim illum in elementa ex quibus conſtat, in ignem, aquam, aerem, ac terram. Item homo numero unus dicitur. Unum enim hominem ſæpè numero dicimus. At ſimplex non eſt homo, ex corpore & anima conſtans. Similiter & Angelum numero dicimus unum; at neque natura unum, neque ſimplicem. Subſtantiam enim cum ſanctimonia Angeli ſubſiſtentem eſſe cogitamus. Itaque ſi quidquid numero unum eſt, natura unum non eſt; & quod natura unum eſt ac ſimplex, numero unum non eſt, nos autem Deum natura unum eſſe dicimus; quomodo iſti homines numerum nobis hic introducunt, cùm nos illum prorſus è beata illa & intellectuali natura exterminemus?*

Denique numeros ad quantitatem pertinere & ad corpoream declinare naturam declarat Baſilius; at unitatem & ſolitudinem propriam eſſe incircumſcriptæ, & ſingularis Dei eſſentiæ: *Numerus enim ad quotuplum pertinet. Quotuplum autem corporali conjunctum eſt naturæ. Eſt namque numerus corporalis naturæ. Corporum verò conditorem Dominum noſtrum eſſe credimus. Quapropter & omnis numerus ea ſignificat, quæ materialem ac circumſcriptam naturam ſortita ſunt. Illa enim ſimpliciſſima ſolitudo atque unitas ſingularis ſimplicem & incircumſcriptam ſignificant eſſentiam. Igitur qui numerum, aut creaturam confitetur Filium Dei, vel Spiritum ſanctum, materialem & circumſcriptam naturam imprudenter inducit.*

Pag. 165.

XII. Ad argumentum autem à minori ad majus pertinet, quod infra habet Baſilius, ubi Fideles fide & charitate ſibi coadunati ab eo ſpectantur, ut unum jam ſunt in Chriſto & in Patre, conſentaneè verbis & votis ipſius Chriſti ad Patrem. Si enim charitate ita copulari & in unum conflari illi poſſunt & inter ſe & in Deo, etſi tot in rebus aliis diſſentiant: quid augurandum nobis eſt de Patris & Unigeniti unitate naturæ individua? quid de numero ab ipſis excludendo, cùm & à nobis hunc excludat charitas? *Jeſus enim eſt, qui precatur dicens: Da illis, ut & ipſi unum ſint in nobis, quemadmodum Ego & tu Pater unum ſumus. Cùm enim unus ſit Deus, ſi in ſingulis fuerit, omnes coadunat, peritque numerus, per inhabitationem monadis.*

Ibidem pag. 170.

Eliminat & Iſidorus numeros à ſumma & beatiſſima Trinitate: *At in veneranda ſummèque regia Trinitate primum ac ſecundum locum non habet. Divinum quippe numen & numero & tempore ſublimius eſt.* Καὶ ἀριθμοῦ γὰρ, καὶ χρόνων τὸ θεῖον ἀνώτερον.

L. 3. Ep. 18.

Exponit & Dionyſius, ut magnitudinis Dei non ſit numerus, utque ſupra numeros, & ſupra magnitudinem ſolus ſit; non magnitudinem tantùm & numeros & quantitatem quancumque, ſed & infinitatem ipſam ſuperans opulentiſſima ſimplicitate ſua; cui doctrinæ proinde adprimè conſentit fides, quæ ita unum in Deo prædicat, ut Tria in eo ſint; ita Tria prædicat, ut hæc ſupra numerum ſint; & quantò magis ſtupenda hæc ſint, tantò magis concinant divinæ infinitati, quam ne ipſa quidem Philoſophia & humana ratio poteſt ignorare. *At magnus quidem Deus appellatur, ſecundùm ſibi propriam magnitudinem, quæ magnis omnibus de ſe communicat, & omni magnitudini extrinſecus ſuperfunditur & ſupra expanditur, locum omnem complectens, omnem numerum excedens, omnem tranſiliens infinitatem, & juxta ſupra quam plenitudinem ſuam ac magnificentiam* Sic ille libro de Divinis Nominibus. Et mox: *Hæc magnitudo & infinita eſt, & quantitatis ac numeri expers: & hæc eſt excellentia ſecundùm effuſionem abſolutam & ſupra quam extenſam magnificentiæ non comprehenſa.*

Dionyſius, Tom. 1. pag. 637. c. 9.

Maximus verò in commentando capite primo libri ejuſdem de Divinis Nominibus, eruditiſſimè obſervat à Dionyſio non dici Trinitatem, ſed *ut Trinitatem*, ὡς τριάδα, quòd nec unitas de ea dicatur ut numerus, ſed ut decus, quando dicitur, Dominus Deus tuus unus eſt. *Ut Trinitatem, Nota Trinitatem tribus perſonis ſubſiſtentem, & fœcunditatem Patris dicit, incomprehenſibilem ejus progreſſum in productionem Filii & Spiritus ſancti: rectè porro ait ut Trinitatem, quoniam non numerus, ſed decus dictum eſt, Dominus Deus, Dominus unus eſt.* Incomprehenſibilis Patris fœcunditas, γονιμότης πατρικὴ, hìc dicitur progreſſus, πρόοδος, ad productionem Filii & Spiritus ſancti; quòd ita aptè exprimatur Filii generatio, tanquam progreſſio paternæ unitatis & fœcunditatis. At illud hìc potiſſimùm animadvertendum eſt, Trinitatem illam non nume-

Tom. 2. pag. 181.

rum eſſe, ſed decus & gloriam, *δόξαν*, divinæ unitatis; ideoque à Dionyſio dici, *ut Trinitas*.

Non abludunt hæc certè ab iis, quæ ex Nazianzeno ſuprà retulimus, de unitate ſeſe movenre propter opulentiam ſuam, ultra binarium, & ad ternarium uſque progreſſa; quæ eadem Jobio illo nobis ſuperiùs non ſemel laudato admirationi fuerant; uti fuerunt & Photio in Bibliotheca ſua hæc eadem excerpenti ex operibus Jobii: *His addit Gregorii Theologici ſententiam; qua uſque ad tres perſonas divinitatis myſterium nobis manifeſtatum, dicit, unitate mota, ait, ob divitias; binario verò ſuperato propter materiam & formam, ex quibus corpora; Trinitate verò propter definitam perfectionem, prima enim in numeris trias binarii excedit compoſitionem, ut neque anguſtis terminis divinitas contineatur, neque in infinitum diffundatur.*

Bibl Phot, pag. 6.1.

XIII. De Uno ſæpiùs, de Solo rariùs diximus; ſed nec neceſſe fuit ut de eo ſæpiùs diceremus; illud enim eſt, quod Græci *μόνον*, *μονάδα* dixerunt. Unum hìc ex Ambroſio referam, ut liqueat, quàm nec Solius voce uni perſonæ tributa, cæteræ excludantur; & quàm ea vox ſingulis tribuatur perſonis. *Primus (dicitur Filius) quia cum Patre ſemper: ſolus non eſt, quia ſine Patre nunquam eſt. Non ego dico, ſed ipſe dixit, Et non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt. Solus Pater, quia unus Deus; ſolus Pater, quia una divinitas Patris & Filii & Spiritus ſancti. Et quod unum eſt, ſolum eſt. Solus Pater, ſolus Unigenitus, ſolus & Spiritus ſanctus.* Et non multò pòſt: *Solus Pater, quia unus Deus, ex quo omnia. Solus Filius, quia unus Dominus, per quem omnia. Solum Divinitas facit; generatio & Patrem teſtificatur & Filium, ut nuſquam Filius ſine Patre, aut Pater eſſe videatur ſine Filio.*

Ambroſ. In Evang. Lucæ, to. 2. pag. 23.

XIV. Apta erat ſuperioribus connexaque, teſtimonio maximè Nazianzeni & Jobii paulò antè laudato, illa quæſtio, cur ſive unitas, ſive fœcunditas Patris ſeſe propagans, ultra ttia non ſit progreſſa. Dixit aliquid Nazianzenus, ut non immeritò gratias illi habeamus; ſed & ipſe ut arbitror ſenſit, quam plura & ſplendidiora cupiat, ſi modò capiat, non curioſitas tantùm, ſed & pietas Theologi Chriſtiani. Eſt enim pietatis non tantùm venerari, quæ latent Deitatis arcana, ſed & ſobriè veſtigare, ut & tantò propenſiùs venerari libeat. Viderit Lector, an in antedictis ſint aliqua, an in poſt dicendis ex ſanctis Patribus, quod huc faciat: hic certè unus mihi pulcherrimus ſe offert locus ex Paſchaſio S. R. E. Diacono, quem primum aſſuam, & tum notis paucis illuſtrare conabor. Sic ergo ille libro primo de Spiritu ſancto contra Macedonium: *Cùm itaque verè unam monſtraverimus Deitatem, tria nunc in una Deitate doceamus, tria nomina, non tria regna; tres appellationes, ſed non tres poteſtates: tres hypoſtaſes, vel ſubſtantias, ſed non tres ſubſtantias. Manifeſtum eſt etiam ſæcularem intellexiſſe ſapientiam, omnium multitudinem ſæculorum, intra trium perſonarum concluſam eſſe rationem. Quæ ſunt iſtæ tres, id eſt: Ego, tu, ille. Ergo ut diximus tres tantùm in rebus eſſe perſonas, etiam liberalia ſtudia de ſpiritualibus diſciplinis inſtructione mutuata ſenſerunt, eiſque evidenter apparuit, nec ſecundam perſonam ſatis facere perfectioni, nec tertiam poſſe tranſcendi; quia dualitatem ſemiplenam eſſe ad tertium numerum tendens arguit plenitudo; quaternitatem verò reſpuit in tribus conſummata perfectio.*

Paſchaſius. Cap. 4 Bibl. Patr. Tom. 9. pag. 182.

Ubi ait in Deitate tria eſſe nomina, non tria regna, ad Græcos alludit, qui Monarchiam in Deo conſtituebant, & ab unitate Principii unitatem Deitatis trinæ repetebant; quòd Pater unus primum eſſet Principium reliquarum perſonarum. Ubi ait tres appellationes, non tres poteſtates, ad Græcos rurſum videri poteſt accedere, qui tria confitebantur, nec ediſſerebant quid tria: ſed confugiebant ad Evangelicæ ſimplicitatis altitudinem, quæ quid ſint illa tria non aliter exprimit, quàm Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. Ubi tres hypoſtaſes dicit, vel ſubſtantias, ſed non tres ſubſtantias, ſive ſubſiſtentias; illud innuit, hæc verba excogitata eſſe, magis ut aliquid diceretur, quàm quòd ſpes eſſet rem elucidari ſatis poſſe. Inde illæ olim diutinæ conflictationes, Tres dici deberent hypoſtaſes, an una? tres ſubſtantiæ, an una? an etiam tres ſubſiſtentiæ? & quid differret ſubſiſtentia à ſubſtantia? Inde apud Latinos aliquando nonnihil alternatum eſt, una in Deo dicenda ſit ſubſtantia, an tres.

Sed illud hìc potiſſimùm animadverti par eſt, cui reliqua præludebantur, Cùm divina unitas non intra unam ſe cohibeat, ſive hypoſtaſin, ſive ſubſiſtentiam, ſive exiſtentiam, ſive perſonam; ſed in plures ſeſe effundat, cur in duabus non conſiſtat; cur ultra tres non effluat? Minùs enim laborat ratio, ut unitati divinæ fœcunditatem ſociari aſſentiatur: at ſemel effundenti ſe fœcunditati cur limes, cur in ternario maximè limes objiciatur, non citra, non ultra, id verò ratione elucidare quis ſperet ſe poſſe, quis adgrediatur? Monet Paſchaſius in tota etiam ſæculari litteratura, in receptiſſima univerſi generis humani conſuetudine, in elementis primis Grammaticæ omnium gentium intra tres perſonas omnia concludi, Ego, tu, ille. Non ea fortuita, non arbitraria fuit inſtitutio; cùm ubique terrarum, cùm omnibus retro ſæculis obtinuerit. Quæ caſu, quæ arbitratu fiunt, non poſſunt hanc aſſequi locis omnibus, omnibus temporibus conſtantiam. Naturæ ergo ipſi & rerum cauſarumque neceſſitati tribuendum id eſt, ut illud jam veſtigium fateamur eſſe unitatis illius trinæ naturarum omnium architectæ, illaſque ad ſui ipſius ſimilitudinem architectantis. Enimverò ut in omnes te partes vertas, ut totam ingenii vim aciemque exeras, nunquam perficies, ut tribus his humanæ ſermocinationis & conſuetudinis perſonis, vel unam detrahas, nedum duas, vel ut unam pluresve addas. Mirum hoc eſt, ſed incomparabiliter mirabilior, & eſt, & eſſe debet, illa in Deo ſummè uno Trinitas perſonarum, non dualitas, non quaternitas. Plura non addam, quia nec plura Paſchaſius.

CAPUT XVIII.

Quantum luminis & præſidii accerſi poſſit ad Trinitatis fidem illuſtrandam & confirmandam, ex eo quòd Eſſe, Noſſe, Velle, tria & unum ſint; item memoria, intelligentia, & voluntas.

I. Ut liceat ad intelligentiam Trinitatis aſpirare. Ut per ſymbola ad eam gradum faciamus.

II. Eſſe, Noſſe, Velle, quàm pulchrum hoc ſit ſpeculum Trinitatis ex Auguſtino. Vivere, intelligere, velle, conſimile ſymbolum eſt.

III. Ex Ambroſio, ut in anima imago ſit Trinitatis: cum ſit & ipſa, vivat, & ſapiat. Cùm magnitudo, ſapientia, ſuavitas unum & tria in ea ſint. Cùm mens, ſcientia, amor, una anima eſt.

IV. Ex Auguſtino quatenus liceat ad intelligentiam Trinitatis ſuſpirare.

V. Ex eodem imago Trinitatis in anima, eſſe, intelligere, & amare.

VI. Rurſus imago Trinitatis in mente, ſciente & amante ſeipſam.

VII. Item in memoria, intelligentia, voluntate, quæ non per ſenſus, ſed per ſeipſam anima videt in ſe & ſeipſam eſſe.

VIII. Ut hæc unum abſolutè, relativè tria ſint; ut ſeſe immeent; ut hæc ſit imago Trinitatis.

IX. De eodem ex Ambroſio; hujus imaginis accuratio. Cur Patri memoria aptetur, Filio intellectus, Spiritui ſancto voluntas.

X. Eadem ipſa ex Caſſiodoro, & Ælredo.

XI. Item ex Bernardo, & Juliano Epiſcopo Toletano.

XII. Denique ex Cyrillo Alexandrino.

I. EMerget luminis aliquid ad explanationem unius & trinæ Deitatis, ſi ſplendidiſſima ejus veſtigia in naturis primùm intellectualibus perſequamur, & tum poſtea in materialibus. Exercetur & acuitur mens in his veſtigiis conſiderandis, & his veluti gradibus ſenſim provehitur, ut in fide tanti ſacramenti roboretur, & ad ejus intelligentiam ſin minùs attingat, certè propiùs in dies accedat. Jam audivimus Auguſtinum ita loquentem, & hæc nobis ſubluſtria hujus tanti arcani veſtigia indigitantem. *Trinitatem omnipotentem quis intelligit? Et quis non loquitur eam, ſi tamen eam? Rara anima, quæ cum de illa loquitur, ſciat quid loquatur.* Non deſpondet intelligentiam, ſed nec de ea deſperat. Raram dicit animam, non dicit nullam, quæ Trinitatem intelligat. Illud certè monet: ad eam per contentiones & rixas minimè perveniri; ſed pace, pietate, meditatione, ſedula mentis exercitatione circa ea vel ſymbola, vel veſtigia, quæ nos ad illud penetrale perducant, qualia ſunt illa tria, eſſe, noſſe, velle, quæ ita tria ſunt, ut unum ſint; non ut ſumma illa Unitas Trinitaſque, ſed ut ejus pulcherrimum ſpeculum ac ſimulacrum, cui inſuefacti, ulteriùs poſtea forſitan eluctabuntur, vel ſupernè potiùs allicientur. *Et contendunt & dimicant, & nemo ſine pace vidit viſionem iſtam. Vellem ut hæc tria cogitarent homines in ſeipſis. Longè aliud ſunt iſta tria, quàm illa Trinitas. Sed dico ubi ſe exerceant, & probent, & ſitiant, & quàm longè aliud ſunt. Dico autem hæc tria, eſſe, noſſe, velle.*

August. Confeſ. l. 13. c. 11. p. 84. Tom. 1.

II. Hos certè nobis ſuprà præſcripſimus modeſtiæ & ſobrietatis limites, ut exercitamenta tantùm aliqua proponeremus, eaque ex ſanctis Patribus decerperemus; ut ex his ſentiatur, quàm procul ſimus ab illa luce, & ita pro noſtro modulo nos illi ſenſim aptemus, quò eam nondum quidem in ſeipſa, ſed in ſplendidiſſimis quibuſdam veluti ſpeculis intueri poſſemus. Inter ea ſpecula & lucidiſſima trinæ Unitatis ſimulacra non poſtremum locum obtinet, quod hìc nobis ab Auguſtino repræſentatur: *Dico autem hæc tria, eſſe, noſſe, velle. Sum enim, & novi, & volo; ſum ſciens, & volens; & ſcio eſſe me, & velle; & volo eſſe, & ſcire. In his igitur tribus quàm ſit inſeparabilis vita, & una vita, & una mens, & una eſſentia, quàm denique inſeparabilis diſtinctio, & tamen diſtinctio, videat qui poteſt. Certè coram ſe eſt, adtendat in ſe, & videat, & dicat mihi. Sed cùm invenerit in his aliquid & dixerit, non jam ſe putet inveniſſe illud quod ſupra iſta eſt incommutabile, quod eſt incommutabiliter, & vult incommutabiliter; & utrùm propter tria hæc & ibi Trinitas; an in ſigulis hæc tria, aut terna ſingulorum ſint; an utrumque miris modis, ſimpliciter & multipliciter, infinito in ſe ſibi fine; quod eſt, ſibi notum eſt, & ſibi ſufficit incommutabiliter idipſum copioſa unitatis magnitudine; quis facilè cogitaverit? quis ullo modo dixerit? quis quolibet modo temerè pronuntiaverit?*

Nemo noſtrum eſt, qui non hæc tria intra ſe ſit, ſentiat & experiatur, & qui non videat hæc tria ita diſtincta eſſe, ut conjunctiſſima ſint, & ſingula ſingulis immeent, ut mirum in modum & tria ſint, & unum nihilominus ſint. Quis enim non ita hæc cum Auguſtino ſciat ſentiatque, & intus ex inſita conſcientia dicat, *Sum, novi, volo; Sum ſciens & volens; Scio eſſe me & velle; Volo eſſe & ſcire.* Ita hæc reciprocè commeant, nec poſſunt à ſe disjungi. Nec aliud intelligeretur, ſi diceretur, Vivere, Intelligere, Velle; nam eſſe animæ vita eſt: cùm vix capi poſſit antè anima eſſe, cui poſtea accedat vivere. Eſſentia ergo animæ vita; & hæc non qualiſcumque vita, ſed intelligentia eſt; nec exucca & jejuna intelligentia, ſed affectu & amore, pro rerum quæ intelliguntur meritis, ebria. Vivere ergo, intelligere, amare, una & triplex vita eſt, diſtincta, ſed inſeparabilis.

Pulcherrima hæc eſt Trinitatis imago, ſed imago, & quidem nonnihil decolor, donec perveniatur ad illam viventem eſſentiam, quæ ut eſt, ita & vivit, & intelligit, & vult incommutabiliter; & hoc eſt ejus eſſe; totum vivere, totum intelligere, totum amare. Ecqua enim ſumma eſſentia, quæ non ſit & vita? Ecqua vita, quæ non ſit intelligentia? Ecqua intelligentia, quæ non amando delicietur? Tria ergo hæc in ſingulis ſunt; ſimplicia ſunt & multiplicia; unum ſunt & tria: tria ſunt non ſectione unitatis, ſed magnitudine & fœcunditate. Sed quis hæc facilè cogitet? quis in ea cogitatione diu conſiſtat? In hujus ergo inacceſſi arcani imagine naturis intellectualibus appicta conſultiſſimum eſt oculos defigere, & ita ad divinorum intelligentiam præparari. Ita ſanè Auguſtinus, qui hæc eadem rurſus non multò pòſt inculcat nobis, mente per orationem ad Deum arrecta; ubi & illo noſtram infirmitatem ſolatio levat, quòd æquum non ſit, ut quemadmodum ſe ſcit incommutabile lumen, ita ſciatur à natura creata, quæ nec lumen eſt, nec incommutabilis, ſed ſupernè illuminata & commutabilis. *Nam ſicut omnino tu es, tu ſcis ſolus, qui es incommutabiliter, & ſcis incommutabiliter, & vis incommutabiliter. Et eſſentia tua ſcit & vult incommutabiliter, & ſcientia tua eſt & vult incommutabiliter, & voluntas tua eſt & ſcit incommutabiliter. Nec videtur juſtum eſſe coram te, ut quemadmodum ſe ſcit lumen incommutabile, ita ſciatur ab illuminato commutabili. Ideoque anima mea ſicut terra ſine aqua tibi: quia ſicut ſe illuminare de ſe non poteſt, ita ſe ſatiare de ſe non poteſt. Sic enim apud te fons vitæ, quomodo in lumine tuo videbimus lumen.*

Ibid. c. 16. Pag. 85.

III. Præluxerat Ambroſius Auguſtino in hæc omnia. Ita enim ille animam ſenſerat eſſe pulcherrimam imaginem Trinitatis, quòd ubique tota eſſet in ſuo corpore, tota in toto, tota in ſingulis partibus; ideoque non major, non minor uſquam; ſed tanta in minoribus, quanta in majoribus, quanta in omnibus. Senſerat & in eo eſſe hanc imaginem, quòd inſtar Dei anima eſſet, viveret, ſaperet; intelligeret, ſaperet, amaret; & hæc tria eſſet ipſa, etſi una & ſimplex eſſet. Ita enim Deus vivit, ſapit, amat, ut hæc tria unum ſint; unum quia ex uno; ita ſunt duo, ut ipſum ſint, quod ipſum eſt; etſi non ipſe ſint, ut nec ipſe ipſa eſt. Sanè nec in anima ſapere & amare idem eſt omnino quod eſſe, etſi ſeparata hæc non ſunt. *Nec enim (anima) in majoribus corporis ſui membris major, & in minoribus minor; ſed in minimis tota, & in maximis tota. Et hæc eſt imago unitatis omnipotentis Dei, quam anima habet in ſe. Quæ quoque quandam ſanctæ Trinitatis habet imaginem. Primò in eo, quia ſicut Deus eſt, vivit, & ſapit: ita anima ſecundùm ſuum modum eſt, vivit, & ſapit.*

Ambroſius Tom. I. pag. 133.

Hæc Ambroſius in libro de Dignitate conditionis humanæ, ubi hæc paulò inferiùs & non paulò elegantiùs addit: *Ideo autem dicitur Deus Pater, quia ipſe eſt ex quo, & ſapientia eſt qua ordinantur omnia, & dilectio qua ſe volunt omnia ita manere, ut ordinata ſunt. Ex quo ergo, & qui ex eo, & quo ſe diligunt ipſa duo, tria ſunt: & illa tria ideo unum, quia ſic ſunt ex* *uno illa duo, ut tamen ab eo non ſint ſeparata; ſed ex ipſo ſunt, quia non à ſe; & in ipſo, quia non ſeparata; & ipſum ipſa quod ipſe; & ipſum ipſe quod ipſa; & non ipſum ipſa qui ipſe: & non ipſa ipſe quæ ipſa. Iſta duo Deus eſt, & ipſe Deus tria eſt, & unumquodque horum trium Deus eſt, & omnia tria illa non Dii, ſed Deus eſt.*

Denique in eundem ſenſum addit Ambroſius Deum eſſe vim illam ineffabiliter magnam, innumerabiliter ſapientem, incomparabiliter ſuavem; ita diſtinctis his tribus, ut indivulſa ſint. Magnitudo enim Dei ipſa eſt ejus ſapientia & beatitas: rurſum Sapientia Dei ipſa eſt ejus amplitudo, & inexhauſta ſuavitas; denique infinita ſapientiæ ſuavitate magnus eſt Deus, à quo & anima habet ut & ipſius magnitudo, ſapientia, fœlicitas ita tres ſint, ut & unum ſint; quanquam non ita tria ſint, ut tres ſint perſonæ, ſicut in Deo; nec ita unum ſint, ut hæc unitas poſſit tres perſonas in unam individuam vincire naturam. Sed diſtare imaginem Ibid. p. 133. neceſſe eſt à veritate. *Deus dicitur vis illa ineffabiliter magna, & innumerabiliter ſapiens, ut ſcriptum eſt, Magnus Dominus noſter, & magna virtus ejus, & ſapientiæ ejus non eſt numerus; & incomparabiliter ſuavis, ut alibi dicit: Suavis Dominus univerſis, & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. Ex qua, & per quam, & in qua ſunt omnia quæ ſunt, reguntur omnia quæ ſunt, continentur omnia quæ ſunt.*

Aliam, ſi tamen aliam oculis ibidem Ambroſius objicit mox imaginem, mentis, intelligentiæ, ſive ſcientiæ, & amoris. Mens enim ſcire gignit, & amat ſcire; & hæc tria una anima ſunt. A mente gignitur ſcientia, à mente & ſcientia proficiſcitur amor ſcientiæ. Una eſt ergo & ſuo quodam modo trina mens, ſeſe primùm intelligens, diligenſque. Utcumque hæc imitantur creatricem omnium unitatem & Trinitatem; ſed illud aſſequi non poſſunt, ut tria hæc tres diſtinctæ hypoſtaſes ſint, & unitas hæc ita omnipotens ſit, ut tres Perſonas in unitatem conſtringat naturæ individuæ. Ibid. p. 134. *Mens ergo ſcire gignit, & amat ſcire, quod ſcit.* Et ſtatim ibidem; *Illud enim ſcire mens gignit, & cum genitum eſt, ſcientia poteſt dici. Sunt ergo jam duo, mens, & quod ipſa mens ſcit: reſtat tertium utriuſque commune. Omnis mens quidquid ſcit, amat. Amor non minùs quàm inter duo eſt, amantem & quod amatur. Unus eſt ergo amborum amor, qui & tertius eſt. Non autem poteſt negari, hoc totum unam eſſe animam, & unam animam hæc tria eſſe. Sicut enim hæc tria verè una anima ſunt, ſic non minùs verè una anima eſt hoc unum, hoc alterum, & hoc tertium. Comparet igitur ſe hæc creatura tam eminens Creatori ſuo ſupereminenti ſibi, excepto hoc, & multùm ſupra ſe amoto, quod omnis bonitas, & omne bonum, & omnis bonitatis & boni dulcedo Creatoris à ſeipſo eſt. Creatura verò non ſolùm quod eſt, ſed etiam quod talis eſt, ab alio eſt, non à ſe: & ipſa quod eſt, ſemper eſt.*

Turbata nonnihil ſunt quæ ſequuntur, ſed nihil caliginis eſt in his quæ paulò pòſt habentur; ubi declarat Ambroſius in his aliquod æternitatis & incommutabilitatis conſortium, aliquam ſaltem umbram agnoſci poſſe, & ita animam *ſuo quodam modo incommutabilem* eſſe poſſe, cùm poſtquam eſſe cœperit, & ſit, & ſciat ſemper, ſemper eſſe & ſcire velit; quin & hanc ſcientiam & hunc amorem ex ſeſe ſemper gignat. Ibidem. *Nam ſemper anima eſt poſtquam eſſe cœperit, & ſcit, & ſcire vult. Comparet ergo, ut dixi, ſe anima eo modo quo poteſt, Creatori ſuo, ut dicatur mens Pater, quia gignit ſcire: dicatur ſcire Filius, quia ex alio eſt, & non eſt aliud quàm ipſum, ex quo eſt: dicatur amor Spiritus ſanctus, quia amborum eſt eorum qui ſe amant. Unde in noſtris Scripturis ſæpius amor, id eſt charitas, quæ in Deo eſt erga nos, & quæ à nobis in Deum, Spiritus ipſe appellatur. Et hæc de imagine.*

IV. Accuratiùs hanc eandem ſimilitudinem pertractavit Auguſtinus in operoſiſſimo illo Opere, quod de Trinitate inſcripſit, & ubi non diſſimulat ipſe hoc ſibi fuiſſe propoſitum, ut quod fide jam tenebat, diligentiùs & ulteriùs quæreret; nec ita inveniri à ſe poſſe ſperaret in hac mortali ſtatione, quinupereſſet ſemper quod quæreret. Hanc nobis propoſitam regulam non piget nos ad faſtidium uſque inculcare, quia nec Auguſtinum piguit; & quia non neſcimus, ita non paucos fidei ſuæ inhæreſcere, ut ægrè ferant, ſi qui huic præſidia, huic lucis incrementa aliqua à ſe quæri, & comparari profiteantur. Non aliud certè id fuerit, quàm totam ſanctorum Patrum, nec non & Scholarum Theologiam labefactare. Audiendus de hoc ipſo Auguſtinus: Auguſt. De Trin. L. 9. c. 1. Tom. 3. pag. 131. *Tutiſſima eſt enim quærentis intentio, donec apprehendatur illud quo tendimus, & quo extendimur. Sed ea recta intentio eſt, quæ proficiſcitur à fide. Certa enim fides utcumque inchoat cognitionem, cognitio verò certa non perficietur, niſi poſt hanc vitam, cum videbimus facie ad faciem. Hoc ergo ſapiamus, ut noverimus tutiorem eſſe affectum vera quærendi, quàm incognita pro cognitis præſumendi. Sic ergo quæramus, tanquam inventuri: & ſic inveniamus, tanquam quæſituri. Cùm enim conſummaverit homo, tunc incipit. De credendis nulla infidelitate dubitemus, de intelligendis nulla temeritate affirmemus: in illis authoritas tenenda eſt, in his veritas exquirenda.*

V. Mens quælibet, ut ait Auguſtinus, & ſeipſam novit, & per ſeipſam ſe novit; corpora per corporeos oculos, mentes aliorum ex ſeipſa, ſeipſam per ſeſe novit, ut ſibi intima & ſibi intus ſemper præſentiſſima. Nec enim aliorum mentes per ipſas, ſed per ſeipſam novit, quæ non poteſt non ſe noſſe, ubi tantiſper ſe in ſe recipit, & cogitat, & cogitare ſe advertit. Nec tantùm ſeipſam mens novit, ſed & amat. Et hoc totum ipſamet eſt, hæc tria ipſa eſt, & in his tribus una eſt, ſeſe in ſeſe intelligendo & amando retorquens; una exiſtens, intelligens & amans hæc tria, eſſe, intelligere, amare. Unum hìc eſt principium, mens, vita, & vitalis eſſentia; ab eo manant alia duo, & ad id referuntur, intelligere & amare. Ibid. c. 2. & pag. 131. *Ubi ergo Trinitas? attendamus quantum poſſumus, & invocemus lucem ſempiternam, ut illuminet tenebras noſtras, & videamus in nobis quantum ſinimur imaginem Dei. Mens enim amare ſeipſam non poteſt, niſi etiam ſe noverit: nam quomodo amat quod neſcit? Aut ſi quiſquam dicit ex notitia generali vel ſpeciali mentem credere ſe eſſe talem, quales alias experta eſt, & ideo amare ſeipſam, inſipientiſſimè loquitur. Unde enim mens aliquam mentem novit, ſi ſe non novit? neque enim ut oculus corporis videt alios oculos, & ſe non videt: ita mens novit alias mentes, & ignorat ſemetipſam. Per oculos enim corporis corpora videmus.* Et paucis interjectis: *Mens ergo ipſa ſicut corporearum rerum notitias per ſenſus corporis colligit, ſic incorporearum rerum per ſemetipſam. Ergo & ſemetipſam per ipſam novit, quoniam eſt incorporea: nam ſi non ſe novit, non ſe amat.*

Eſt quidem in his tribus aliquid diſcriminis, ſed quo minimè perimatur eximia quædam unitas. Nam etſi duo ſunt mens & notitia ſui; & rurſus mens & amor ſui; denique notitia & amor ſui: eſt tamen una & ſuo quodam eximio modo ſimplex mentis natura ſeipſam intelligentis & diligentis; ipſa in ſe una, hæc tria, perfecta, & æqualia. Unde rurſum Auguſtinus: Ibid. c. 4. *Sicut autem duo quædam ſunt, mens & amor ejus, cum ſe amat: ita quædam duo ſunt, mens & notitia ejus, cum ſe novit. Igitur ipſa mens & amor & notitia ejus, tria quædam ſunt, & hæc tria unum ſunt, &*

cum perfecta ſunt, æqualia ſunt. Et mox: *Mens verò cum ſeipſam cognoſcit, non ſe ſuperat notitia ſua, quia ipſa cognoſcit, & ipſa cognoſcitur. Cùm ergo ſe totam cognoſcit, neque ſecum quidquam aliud, par illi eſt cognitio ſua: quia neque ex alia natura eſt ejus cognitio, cùm ſeipſam cognoſcit. Et cùm ſe totam nihil amplius percipit, nec minor, nec major eſt. Rectè igitur diximus, hæc tria cùm perfecta ſunt, eſſe conſequenter æqualia.*

VI. Porro hæc tria, mens, notitia ſui, amor ſui, & ſingula in ſeipſis ſunt, & ſingula ad alia referuntur; eſt enim mens in ſeipſa, & ad ſe dicitur, quanquam ut noſcens ad notitiam ſuam, ut amans ad amorem ſuum referatur. Ita & notitia in ſeipſa eſt, & ad ſe dicitur, etſi ad mentem referatur; anima enim noſcere ſe novit, & intelligere ſe intelligit; atque ita notitia & intelligentia ſuimet notitia & intelligentia eſt. Ita denique & amor in ſe & ad ſeipſum eſt, quia quiſquis amat, amare ſe amat, atque ita amorem ſuum amat, quanquam ad mentem amantem amor referatur. Hæ ſunt pellucidæ divinarum perſonarum imagines, ſive umbræ, quatenus illæ, & in ſeipſis ſunt, & ad ſe invicem referuntur. *At in illis tribus, cùm ſe novit mens & amat ſe, manet Trinitas, mens, amor, notitia, & nulla commixtione confunditur: quamvis & ſingula ſint in ſemetipſis, & invicem tota in totis, ſive ſingula in binis, ſive bina in ſingulis. Itaque omnia in omnibus. Nam & mens eſt utique in ſeipſa, quoniam ad ſeipſam mens dicitur: quamvis noſcens, vel nota, vel noſcibilis ad ſuam notitiam relativè dicatur. Amans quoque, & amata, vel amabilis ad amorem referatur, quo ſe amat. Et notitia quamvis referatur ad mentem cognoſcentem, vel cognitam, tamen & ad ſeipſam nota & noſcens dicitur. Non enim ſibi eſt incognita notitia, qua ſe mens ipſa cognoſcit. Et amor quamvis referatur ad mentem amantem, cujus amor eſt, tamen & ad ſeipſum eſt amor, ut ſit etiam in ſeipſo: quia & amor amatur, nec alio niſi amore amari poteſt, id eſt ſeipſo. Ita ſunt hæc ſingula in ſeipſis.*

Ibid. c. 5. pag. 123.

Rurſus mens amans in amore ſuo eſt, & amor in mente; & mens noſcens in notitia ſua eſt, & notitia in mente; utque uno verbo rem conficiam, & ſui ſibi conſcius eſt amor, & notitia ſui amans eſt; & cum notitia hæc, tum amor ipſamet mens eſt, ſui cum primis gnara, ſui amans; cùm ne aliam quidem rem ullam vel noſcere poſſit, vel amare, quin arcano ſui ſenſu, & noſcere ſe noſcat, & amare ſe amet. Quanquam enim non ſemper ad hæc ſeriò advertant homines: implicita ſunt tamen hæc omnia menti cuicunque intelligenti & amanti. *In alternis autem iſta ſunt, quia & mens amans in amore eſt, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noſcente. Singula in binis ita ſunt, quia mens quæ ſe novit & amat, in amore & notitia ſua eſt: & amor amantis mentis, ſeſeque ſcientis, in mente notitiaque ejus eſt. Et notitia mentis ſe ſcientis, in mente atque in amore ejus eſt, quia ſcientem ſe amat, & amantem ſe novit. Ac per hoc & bina in ſingulis, quia mens quæ ſe novit & amat, cum ſua notitia eſt in amore, & cum ſuo amore in notitia: amor quippe ipſe & notitia ſimul ſunt in mente, quæ ſe amat & novit.*

Denique hæc tria tota in totis ſunt, quia totam ſe tota mens amat, totam novit; totum amorem ſuum amat & novit; totam notitiam ſuam novit & amat. Tria ergo hæc ſuo modo perfecta ſunt, nec divelli à ſe mutuò poſſunt; & relativè ad invicem dicuntur, & in una ſubſiſtunt animæ ſubſtantia. *Tota verò in totis quemadmodum ſint, jam ſuprà oſtendimus, cùm ſe tota mens amat, & totam novit, & totum amorem ſuum novit, totamque amat notitiam ſuam, quando tria iſta ad ſe ipſa perfecta ſunt. Miro itaque modo tria iſta inſeparabilia ſunt à ſemetipſis, & tamen eorum ſingulum quod ſubſtantia eſt, & ſimul omnia una ſubſtantia, vel eſſentia, cùm relativè dicantur ad invicem*. Et infrà: *Cùm itaque ſe mens novit & amat, jungitur ei amore verbum ejus. Et quoniam amat notitiam, & novit amorem, & verbum in amore eſt, & amor in verbo, & utrumque in amante atque dicente.*

Cap. 10. pag. 124.

VII. His affinia ſunt quæ inferiùs diſputat ſanctus Pater, de memoria, intelligentia, & voluntate; quæ eodem propè modo & tria ſunt, & unum; & ſua ſibi ſunt, & ad ſe ſunt, & tamen ad invicem referuntur; ita diſtincta ſunt, ut ſeſe mutuò immeent; ita innexa & implicata, ut tamen diſtinguantur; porro ita animæ perſpecta & manifeſta ſunt, ut tam non poſſint eam latere, quàm non poſſit latere ſeipſam. Utcunque enim de mente ſua opinentur quandoque homines, alia alii, quaſi ſomniantes, & quæ per ſenſus corporeos illapſa ſibi ſunt, ſuæ intus menti perperam affingentes: ubi ab his avocamentis in ſeipſos ſe referunt, ſe ipſos intus conſulunt & audiunt, non poſſunt non omnes ſentire & conſentire, mentem ſuam vim eſſe, quæ meminerit, intelligat, velit. De cæteris, quæ extrinſecùs affluxerunt imaginibus, an anima ſit aer, ignis, ſanguis, cœleſtis quædam ſubſtantia, controvertitur; nihil de his ſibi anima nuntiat, ubi ſeſe percunctatur. Memoriam, intelligentiam, voluntatem ſe eſſe, & videt & ſentit, & in ſeipſa hæc ſe eſſe videt & ſentit. Cætera ergo amandari æquum eſt, ut adventitia quædam figmenta; hæc ſola retinenda, quorum conſcia ipſa ſibi eſt, & in quibus ſtatim comperit miram prorſus Trinitatis imaginem. Sic ergo Auguſtinus: *Non enim quidquam illi eſt ſe ipſa præſentius, ſicut cogitat vivere ſe, & meminiſſe & intelligere & velle ſe. Novit enim hæc in ſe, nec imaginatur quaſi extra ſe illa ſenſu tetigerit, ſicut corporalia quæque tanguntur. Ex quorum cogitationibus ſi nihil ſibi affingat, ut tale aliquid eſſe ſe putet, quidquid ei de ſe remanet, hoc ſolum ipſa eſt. Remotis igitur pauliſper cæteris, quorum mens de ſe ipſa certa eſt: tria hæc potiſſimùm conſiderata tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem: in his enim tribus inſpici ſolent etiam ingenia parvulorum, cujuſmodi præferant indolem. Quantò quippe tenaciùs & faciliùs puer meminit, quantòque acutiùs intelligit, & ſtudet ardentiùs, tantò eſt laudabilioris ingenii.*

Auguſtin. De Trinit. L. 1. p. 10, Tom. 3. pag. 128.

VIII. Subjicit mox idem tria hæc, memoriam, intelligentiam, voluntatem, non tres eſſe vitas, ſed unam; non tres mentes, ſed unam; non tres ſubſtantias, ſed unam; quod vita, mens, ſubſtantia ſint, abſolutè & ad ſe eſſe; quod memoria, intelligentia & voluntas ſint, ad aliud referti; ad illud ſcilicet quod meminit quis, quod intelligit, quod vult. Quod ergo ad ſe ſunt, unum ſunt, una vita, una mens, una ſubſtantia, & eſſentia; at quod relativè ſunt, tria ſunt. Æqualia denique inter ſe ſunt, cùm unum ſubſtantia & natura ſint; & reciprocè ſeſe immeent, implicentque. Meminit enim unuſquiſque noſtrum & meminiſſe ſe & intelligere & velle; idemque intelligit & intelligere ſe, & meminiſſe, & velle; denique vult unuſquiſque & velle ſe, & intelligere, & meminiſſe. Quæ cùm imago pulcherrima ſit unius & trinæ Deitatis, & ipſa ſit animæ ſubſtantia: facilè intelligit anima rationalis in ipſo mentis ſacrario, quantò natura ejus à natura divina ſuperatur, tantò æquum eſſe ſuperari hujus imaginis præſtantiam ab ineffabili illa divinæ ſubſtantia Trinitatis; ut minùs jam ſtupeat tres relativas Dei hypoſtaſes in unitatem divinæ naturæ ſimpliciſſimam coaleſcere. Iterum ergo Auguſtinus: *Hæc igitur tria, memoria, intelligentia, voluntas, quoniam non ſunt tres vitæ, ſed una vita: nec tres mentes, ſed una mens: conſequenter utique nec tres ſubſtantiæ ſunt, ſed una ſubſtantia. Memoria quippe quod vita & mens & ſubſtantia dicitur, ad*

Ibidem;

ſeipſam dicitur . Quod verò memoria dicitur , ad aliquid relativè dicitur . Hoc de intelligentia quoque & de voluntate dixerim . Et intelligentia quippe & voluntas ad aliquid dicuntur . Vita eſt autem unaquæque ad ſeipſam , & mens , & eſſentia . Quocirca tria hæc eo ſunt unum , quo una vita , una mens , una eſſentia . Et quidquid aliud ad ſeipſa ſingula dicuntur , etiam ſimul , non pluraliter , ſed ſingulariter dicuntur . Eo verò tria , quo ad ſe invicem referuntur : quæ ſi æqualia non eſſent , non ſolùm ſingula ſingulis , ſed etiam omnibus ſingula : non utique ſe invicem caperent . Neque enim tantùm à ſingulis ſingula , verùm etiam à ſingulis omnia capiuntur . Memini enim me habere memoriam , & intelligentiam , & voluntatem : & intelligo me intelligere , & velle atque meminiſſe ; & volo me velle , & meminiſſe , & intelligere : totamque meam memoriam , & intelligentiam , & voluntatem ſimul memini .

IX. Eandem obſervaverat jam Ambroſius pulcherrimiſque expinxerat coloribus Trinitatis imaginem in anima rationali , & in ſubſtantia quavis intellectuali ; ut quæ unius naturæ ſit , & tres in ſe habeat dignitates ; intellectum , voluntatem , & memoriam . In hunc ſenſum torquet Ambroſius illa maximi in lege præcepti , quo jubemur diligere Deum ex toto corde , & ex tota anima , & ex tota mente . Quin & hoc ille addit : ut à Patre generatur Filius , & ab utroque procedit Spiritus ſanctus ; ita ex intellectu generari voluntatem , & ex his ambobus procedere memoriam . Denique ex his tribus conſurgere animæ perfectionem , & ejuſmodi eſſe hæc tria , ut disjungi , & diſſociari à ſe nequaquam poſſint .

Ambroſius Tom. 1. pag. 131. *Eſt quoque & alia Trinitas in ea , quæ ad imaginem ſui conditoris perfectæ quidem & ſummæ Trinitatis , quæ ex Patre & Filio & Spiritu ſancto , condita eſt . Et licèt unius illa naturæ eſt , tres tamen in ſe dignitates habet , id eſt , intellectum , voluntatem , & memoriam . Quod idem , licet aliis verbis , in Evangelio deſignatur , cùm dicitur , Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo , & ex tota anima tua , & ex tota mente tua : id eſt , ex toto intellectu , & ex tota voluntate , & ex tota memoria . Nam ſicut ex Patre generatur Filius , & ex Patre Filioque procedit Spiritus ſanctus : ita ex intellectu generatur voluntas , & ex his item ambobus procedit memoria , ſicut facilè à ſapiente quolibet intelligi poteſt . Nec enim anima perfecta poteſt eſſe ſine his tribus : nec harum trium unum aliquod , quantum ad ſuam pertinet beatitudinem , ſine aliis duobus integrum conſtat .*

Cap. 2. Ita Ambroſius in libello de Dignitate conditionis humanæ , ubi jam advertiſti , ut arbitror , quanta ab illo mutuatus ſit Auguſtinus , in iis quæ ex eo ſuprà attulimus , quibus & multò plura alia addi ex eodem potuiſſent . Illud autem adverti etiam operæ pretium eſt , quanto cum fœnore mutuari ſoleret Auguſtinus . Non parum enim diſtat hujus imaginis deſcriptio ab eo & ab Ambroſio exarata . Ubi non illud tamen ſilendum eſt , facile eſſe inventis addere , & ab aliis jam elaborata perpolire . Nec ejus laudis exors fuit Ambroſius , qui ex Græcorum opulentia tam multa congeſſit in ſuum penu , non aliter ferè , quàm ut pluſculum illis ſemper adderet pretii & ſplendoris . Hoc ordine Ambroſius has hominis animæ dignitates , ſeu facultates recenſuerat , intellectum , voluntatem , memoriam , ut in eo ipſo divinarum perſonarum ordinem propiùs imitaretur , & intellectus Patri , voluntas Filio , memoria Spiritui ſancto reſponderet . Quantò autem convenientiùs Auguſtinus memoriam primo loco & Patri conſecraverat , intellectum ſecundo & Filio , voluntatem denique tertio loco & Spiritui ſancto aſſignaverat ? Meliuſculè conſentire Spiritui ſancto voluntatem , ſeu charitatem , Filio intellectum , ſeu veritatem , res ipſa clamat ; Patri autem & primo loco congruere memoriam , facilè aſſentieris , ſi perpendas quàm multa , quàm penè omnia non aliter cogitemus & intelligamus , unde fit , ut & velimus & amemus , quàm dum ea ex memoriæ noſtræ inexhauſto quodam promptuario eruimus , aut ipſa ultrò erumpunt . Eſt enim in unaquaque anima velut infinita quædam opulentia , ſive primigeniarum imaginum , & quaſi ſeminalium rationum à creante Deo infuſarum : ſive luminum quæ ab æternis rationibus coram ſemper obverſantibus animæ intellectualis oculis ſemper affulgeſcunt , & ex quibus imprimuntur nobis omnibus prima illa ut vocant diſciplinarum principia , tam perſpicua , tam certa , tam obvia , ut de illis omnibus prorſus hominibus conveniat ; ſive denique ſpecierum à rebus ſenſibilibus per ſenſus corporeos hauſtarum . Fuit ergo prorſus conſentaneum , ut ab hujuſmodi memoria , generari ab Auguſtino intellectus diceretur , & umbratilis quædam nobis repræſentari forma Filii , Verbi , Sapientiæ à Patre naſcentis , velut à fonte totius Deitatis , ſapientiæ , veritatis .

Ad Ambroſium redeo reliqua ejuſdem imaginis lineamenta ita nobis deſcribentem : *Et ſicut Deus* Ibidem. *Pater , Deus Filius , Deus Spiritus ſanctus eſt , non tamen tres Dii ſunt , ſed unus Deus tres habens perſonas : ita & anima intellectus , anima voluntas , anima memoria : non tamen tres animæ in uno corpore , ſed una anima tres habent dignitates : atque in his tribus ejus imaginem mirabiliter gerit in ſua natura noſter interior homo , ex quibus quaſi excellentioribus anima dignitatibus jubemur diligere conditorem , ut in quantum intelligitur diligatur , & quantum diligitur , ſemper in memoria habeatur . Nec ſolus ſufficit de eo intellectus , niſi fiat in amore ejus voluntas : immo nec hæc duo ſufficiunt , niſi memoria addatur , qua ſemper in mente intelligentis & diligentis maneat Deus : ut ſicut non poteſt eſſe momentum quo homo non utatur vel fruatur Dei bonitate & miſericordia , ita nullum debeat eſſe momentum quo præſentem eum non habeat memoria .* Ita igitur unum tria & in Deo , & in anima ; ibi tres perſonæ , una natura ; hìc tres dignitates , ſeu facultates & vires animæ , ſed una anima ; ſed & in anima Deus , quem ideo intelligit , ut diligat , atque deinceps in memoria ſemper retineat . Paulò aliter videbatur Auguſtinus animam rationalem oculis ſubjicere , ut ab ortu ſuo , à Conditore ſuo imaginem Trinitatis , æternæ legis tabulas immortales ſibi inſcriptas conſecutam , & ſecum ubique & ſemper eas circumgeſtantem . Malet forſan aliquis , non hæc animæ ab exortu jam inde ſuo à Creatore inſculpta fuiſſe ; ſed cùm ea vera ubique & ſemper præſentia ſint , & adſplendeant in ſumma quadam luce omnibus ad eam interiores ſuos oculos convertentibus : ita mentibus tum imprimi , & ſemel impreſſa conſtantiſſimè hærere deinceps , ut oblitterari deinceps nulla vi poſſint , ſicut in ea parte Dogmatum noſtrorum Theologicorum demonſtratum eſt , ubi de Deo Deique proprietatibus agebatur . Facilè aſſentiemur , ſi quis ita malit ; ſed res eodem redibit . Erit tum memoria penu locupletiſſimum omnium omnino luminum iſtorum , quæ ſemel à veris illis ubique micantibus affulſerint , & quæ ſubinde affulgent menti illis ſe advertenti ; nec verò ubi ſemel affulſerint , oblivione ulla deleri poſſunt . Quis enim ubi ſemel intellexerit , & mutabilibus naturis præſtare ac præeſſe incommutabilem quandam Creatoris ſubſtantiam , & commutabili præponi debere incommutabile ; pœnas vitiis , præmia virtutibus deberi ; totum majus eſſe parte , & id genus alia : quis , inquam , ubi hæc ſemel adverterit , ea vel inficiari , vel oblivisci poterit ? Ex hac ergo locupletiſſima memoriæ officina generatur intellectus , & ab intellectu voluntas .

X. In Ambroſii veſtigia inſiſtere viſus eſt Auguſtinus, in Auguſtini Caſſiodorus. Pauca hìc libabo ex ejus libro de Amicitia, cujus ille primos affectus non dubitat ab ipſa nobis impreſſos eſſe natura, quos deinde uſus auxerit, Dei lex caſtificaverit. *Denique ſi amicitiæ inſpiciamus originem à ſumma natura, quæ Deus eſt, ſuam traxit eſſentiam. Deus quidem mentibus humanis primos amicitiæ impreſſit affectus: auxerunt eam uſus & experientia, ipſaque Domini legis ordinavit auctoritas.* Paulò fuſiùs ille infrà divinam in homine imaginem his conſtare demonſtrat, memoria, ſcientia, ſeu notitia, voluntate, ſeu amore; quippe Deum primo parenti ſui memoriam ſtatim infudiſſe, atque adeo & intelligentiam, ac denique dilectionem; hominis beatitudinem ex his tribus, ſed ex amoris ſuavitate maximè religatam fuiſſe; denique ut ex memoria effunditur ſcientia, ita ex memoria & ſcientia amorem ac delectationem. *Tria ſunt, quibus Deo ſpecialiter adhæremus, memoria, ſcientia, notitia, ſeu voluntas amoris; in his rebus primus homo Deum in memoria tenebat ſine oblivione, ſcientia cognoſcebat ſine errore, amore affectabat ſine alterius rei cupiditate. Cùmque his tribus homo eſſet beatus, in tertio tamen, id eſt, amore, Creatori ſuo tantò familiariùs adhærebat, quantò dulciùs guſtabat, quoniam ſuavis eſt Deus. Quantò nimirum major fuerit boni delectatio, & tantò beatitudo: licèt enim memoria multa præterita retineat, licèt ſcientia profundiſſima percipiat, nulla tamen delectatio ibi eſt, niſi ſe dulcedo amoris infundat. In rebus itaque ratione utentibus Deus ordinat memoriam, ſcientiam & amorem: ut amor ex memoria & ſcientia convaleſcat, & illa duo in amore dulceſcant.*

Caſſiodor. pag. 316.

Ibidem.

Subdit Caſſiodorus hanc Dei in homine imaginem peccato obſcuratam decoloratamque fuiſſe, non tamen prorſus abolitam. *Imago tamen Creatoris licèt in homine ſit corrupta, non eſt prorſus abolita: propterea memoriam habet, ſed oblivioni obnoxiam; ſcientiamque, ſed errori ſubjectam; amorem quoque, ſed pronum ad cupiditatem.*

In quo autem ſita ſit hæc in nobis etiamnunc imago Dei unius & trini, ſic denique ille explanat, accommodatè ad Auguſtini doctrinam: *Anima enim hominis ſui reminiſcitur, ſe cognoſcit, ſe diligit, & ſic ſcientiæ ſuæ reminiſcitur, ac utramque recognoſcit, ut videas, quaſi in una ſubſtantia animæ unitatem; & in tribus, ſcientia, memoria, & amore, in quibus animæ ſubſtantia in Deo eſt, Trinitatis imaginem.*

Caſſiodorum, an Auguſtinum ſecutus ſit Aelredus, non facilè dixero, ſed nec magnoperè refert id ſcire; malim equidem ut utrumque. Sic ergo ille in Speculo Charitatis imaginem hanc eandem delineat Unitatis & Trinitatis divinæ in anima, quæ ſola hinc id conſequitur, ut veræ & æternæ beatitudinis conſortium nanciſci poſſit, ſi ſuo ſe exemplati reſtituat, à quo aberraverat diu, unde ea illa imago nonnihil & obſolefacta fuerat; quanquam inter errores ipſos ſuos memoria ejus æternitatem Dei & referret & ſuſpiraret, intellectus ſapientiam, voluntas amoris ſuavitatem. *Beatitudinis ſola rationalis creatura capax eſt. Ipſa quippe ad imaginem ſui Creatoris condita, idonea eſt illi adhærere, cujus eſt imago, quod ſolum rationalis creaturæ bonum eſt, ut ait ſanctus David, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Adhæſio planè iſta non carnis, ſed mentis eſt, in qua tria quædam naturarum auctor inſeruit, quibus divinæ æternitatis compos efficeretur, particeps ſapientiæ, dulcedinis deguſtator. Tria hæc memoriam dico, ſcientiam, amorem, ſive voluntatem. Æternitatis quidem capax eſt memoria, ſapientiæ ſcientia, dulcedinis amor. In his tribus ad imaginem Trinitatis conditus homo, Deum quem memoria retinebat ſine oblivione, ſcientia agnoſcebat ſine errore, amore amplectebatur ſine alterius rei cupiditate. Hinc beatus.*

Aelredus L. 1. c. 3. pag. 284.

Peccato ut adulterata fuerit hæc imago, non abolita, ſic mox ille, ubi illam exhibet multifariam ſeſe in ſe replicantem, multiplicantem ſeſe quodammodo, & unitatis ſuæ tamen ac ſubſtantiæ ſuæ ſimplicitatis retinentiſſimam: *Juſtiſſimè actum eſt, ut qui contra Deum Dei appetebat ſimilitudinem, quo voluit fieri curioſitate ſimilior, eo cupiditate fieret diſſimilior. Corrupta eſt itaque in homine Dei imago, non abolita penitus. Proinde habet memoriam, ſed obnoxiam oblivioni; ſcientiam quoque, ſed ſubditam errori; nihilominus & amorem, ſed pronum cupiditati. Perſeverat adhuc in anima rationali, in hac trinitate etſi miſera, ipſius beatæ Trinitatis impreſſio, quæ ad ipſam animæ relata ſubſtantiam, ſui reminiſcitur, ſe novit, ſe diligit; quæ ipſam ſui memoriam reminiſcitur, novit, & diligit; item ipſam ſui dilectionem diligit, reminiſcitur, novit: & in ſubſtantia unitatem, & in his tribus, quæ perſtrinximus, vocabulis præfert Trinitatem.*

Ibid. c. 4. pag. 285. 286.

Poſtremò denique reconditas in abſtruſo memoriæ quodam ſinu ſpiritales eſſe opes; quæ ubi diu delituerunt, emergant aliquando tandem, & reminiſcendo quaſi effodiantur; & in iis ipſam Dei memoriam, naturaliter inſitam, ſic ille ibidem mox oſtendit: *Reminiſcentur & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ. Reminiſcentur*, inquit. *Abſconditam ergo, non ſepultam omnino in mente rationali, Dei intellexit memoriam; ut non tam novum aliquid inſertum, quàm illud antiquum ſentias reparatum. Niſi enim naturaliter quodammodo in ipſam Dei memoriam vel modicùm ratio ſcintillaret humana, puto non eſſet unde vel inſipiens diceret in corde ſuo, Non eſt Deus.* Sic ille Auguſtini & Caſſiodori legens veſtigia in hoc Pſalmorum verſiculo interpretando.

Ibid. c. 5. pag. 287.

XI. Bene multa in hanc ſententiam aſperſit Bernardus ſuis commentationibus; pauca hæc excerpam ex eo, qui agmen ducit inter Sermones ejus parvos. Nec contentus ille fuit illa multiplici trinitate, quæ ſuperiùs jam præluxit; ſed ex eodem ipſo fonte multas alias hauſit, & in unum Sermonem hìc contexuit. Nihil neceſſe eſt rei clariſſimæ explicationes addere, plus tædii, plus forſan etiam obſcuritatis addituras, quàm utilitatis. Sic ergo ille: *Beata illa & ſempiterna Trinitas, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, unus Deus ſcilicet, ſumma potentia, ſumma ſapientia, ſumma benignitas, creavit quandam trinitatem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, animam videlicet rationalem: quæ in eo præfert veſtigium quoddam illius ſummæ Trinitatis, quod ex memoria, ratione & voluntate conſiſtit. Creavit autem eam hoc modo, ut manens in illo, participatione ejus eſſet beata: averſa ab illo, quocumque ſe conferret, remaneret miſera. Sed hæc trinitas creata elegit potiùs per motum propriæ voluntatis cadere, quàm gratia Conditoris per arbitrium ſtare. Cecidit ergo per ſuggeſtionem, delectationem, conſenſum, ab illa ſumma & pulcra trinitate, ſcilicet potentia, ſapientia, puritate, in quandam contrariam & fœdam trinitatem, ſcilicet infirmitatem, cæcitatem, immunditiam. Memoria enim facta eſt impotens & infirma, ratio imprudens & tenebroſa, voluntas impura.*

Bernard. pag. 440. 441.

Multa amputavi, ſed non potui non hæc adjicere de reparatrice hominum trinitate virtutum, ſummam & ipſa Trinitatem proximè imitante: *Hæc eſt trinitas, ſcilicet fides, ſpes, charitas, per quam velut per tridentem reduxit de limo profundi ad amiſſam beatitudinem illa incommutabilis & beata Trinitas mutabilem, lapſam, & miſeram trinitatem. Et fides quidem illuminavit rationem, ſpes erexit memoriam, charitas verò purgavit voluntatem.*

Interſeri his potuerat Julianus Epiſcopus Toletanus, Præfatione Commentarii ſui in Naum; quo

Bibl. Patr. Tom 1. pag. 536.

quo authore, *Primum ergo ac principale increatæ ſapientiæ ſimulacrum eſt creata ſapientia : id eſt rationalis creatura*. Et infrà : *Conſidera ergo hæc tria, mentem, intellectum, amorem. De mente intellectus naſcitur, de mente pariter & intellectu amor naſcitur, de ſola mente ſolus intellectus : quia ſola ſolum genuit. Amor verò non de ſola mente, nec de ſolo intellectu, quia de utroque procedit. Priùs mens, deinde mens & intellectus ; poſtea mens, intellectus, & amor.*

Bibl. Patr. Tom. 4. Pag. 624.

XII. Sed & ante iſtum locus aſſignandus fuerat Claudiano Mamerto, quo nemo propiùs acceſſit ad Auguſtinum. Sic ergo ille ut luculentiſſimam Trinitatis imaginem homini demonſtret, ſuam ipſius animam ei repræſentat ; Animæ, inquam, mentem, mentis verbum, ſeu cogitationem, denique voluntatem, ſeu amorem. Ut hæc tria & tria ſint & unum, & reciprocè ſibi æquentur & ſeſe complectantur, ſic ille exequitur in libris de Statu animæ : *Dictum eſt, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Intro inſpice te de te ipſa, ò humana anima, ad me nitere. Vide mentem tuam, vide verbum tuum, vide voluntatem tuam. Nam totum eſt in mente quod cogitas ; & quod totum ſimul meminiſti, totum ſimul cogitas, & vis cogitare atque meminiſſe ; hoc eſt, amas habere mentem & cogitationem. Cogitationem ergo tuam cum mente complecteris, hoc eſt, cum cogitare te meminiſti, totam certè cogitationem tuam tota mente comprehendis. Et totum amorem tuum, vel mentem tuam cogitatione tua cogitas, cum amare vel meminiſſe te cogitas. Et toto amore tuo eandem totam mentem atque eandem tuam cogitationem totam diligis, cum meminiſſe & cogitare te diligis. Nullus eſt tamen qui meminiſſe & cogitare & hoc ipſum amare non diligat*. Et ibidem mox, ut quæ hìc mens dicebatur, eadem memoria ſit ; utque ea tria æqualia ſibi mutuò ſint, & tota ſimul eſſe, ſimul operari poſſint, ut omnium abſolutiſſimam imaginem Trinitatis conſtituant : *Cum autem tibi in mente eſt memoria cogitationis & amoris tui, ſi tanta illa meminiſti, quanta ſunt, tanta eſt mens tua, quanta ſunt illa. Et cum dilectionem, vel mentem tuam cogitas, ſi tanta ea cogitas quanta ſunt, tanta eſt cogitatio tua, quanta illa ſunt. Et ſi mentem vel cogitationem tuam pro ſui modo diligis, hæc & amor tuus certè æqualia ſunt. Et ſi ſe ſingula tota ſimul ament, vel cogitent, vel meminerint, non majora erunt tota ſimul tria, quàm vel mens tota pariter recolens, & cogitatio tota cognoſcens, vel amor tuus diligens. Hæc & in te eſſe, ac potiùs iſta te eſſe me tibi radiante cognoſcis, ſi illos mihi oculos quibus me videri dignor, attuleris ; nequaquam me vel incorporeus niſi purgatus videt, quominus videri me à te putes poſſe, ſi corpus es. Ego & Pater & Charitas noſtra unus Deus ſumus ; tu mens rationalis & verbum, vel dilectio tua unus es homo. Ad ſimilitudinem authoris tui factus, non ad æqualitatem creatus, nempe non genitus.*

Cyrill. Alexandr. tom. 5. part. 1. in Theſauro, p. 31. & 45.

XIII. Ex Græcis nunc obiter audiemus Cyrillum Alexandrinum. Ita ergo ille ratiocinatur : Si mens creata Verbum ſibi ſuum gignit, quid divina ? Si nefas eſt hominis mentem ſterilitate damnare, ſi ſuos illi, & quidem puriſſimos partus auferre piaculum eſt, ſi non poteſt non pulcherrimam illa ſui imaginem ſuo ſibi in ſinu formare, quid mens divina ? quantò hujus Verbum erit indubitatius, Verbi partus incorruptior, mentis ſeu Patris in Verbo imago ſplendidior ? Ita præſtantiſſima Dei Verbum ſuum, imaginem ſuam, Filium ſuum gignentis declaratio in mente humana ſpectari poteſt : *Si mens humana citra ullam diviſionem, verbum quod profert ex ſeipſo, gignit, neque quicquam ipſa ex illa verbi prolatione patitur : ſed verbum quidem in mente, mens in verbo cernitur, & alterum ab altero depingitur : & nemo ſani judicii dixerit mentem unquam abſque verbo fuiſſe : Neque mens unquam fuerit quæ verbum non habeat. Verbum autem dicimus non in univerſum quod lingua profertur, verùm etiam & quod mente intellectualiter agitatur. Ita etiam nemo dixerit, non eſſe omnino in Deo proprium ipſius Verbum, quod ex integro Patre imaginem refert, & in Patre ob eſſentiæ incommutabilitatem animo cernitur*. Et infrà : *Si ergo impium eſt dicere mentem humanam fructum nullum proferre, quum id Dominus ipſe teſtetur, & res ipſa probet : quo pacto non abſurdum fuerit dicere ſupremam omnium mentem infrugiferam eſſe, & fœcunditate quæ ei convenit privare ? aut ſi dicant generare, corporeis legibus ſubjicere, atque ita perinde ac corpus generare ; quum ne mens quidem quæ in nobis eſt corporeo modo generet ? At verò qui univerſa tranſcendit longèque ſuperat Deus, quo pacto non mentem etiam generationis modo ſuperabit, non amiſſione, aut fluxu cujuſquam, quod ei prius inerat ; ſed illuſtratione, citra ullam diviſionem ex ſeipſo gignens Filium, ſecundùm ineffabilem atque inenarrabilem divinæ generationis modum ?*

Bibl. Pa Tom. 11 403.

Prolixiùs hac eadem de re inferiùs audientur alii Patres Græci. Unum hoc ex Theodoro Abucara hìc addam, & ex ejus concertationibus inter Arabes & Chriſtianos. Ea eſt rei ſumma : Sicut eadem Scriptura eſt, etſi aliis & aliis chartis exarata, ita una eſt veritas, una ſapientia ſumma, una veritas, una divinitas, etſi tribus divinis hypoſtaſibus communis. *Quid ſi adſit alius liber, qui eandem Scripturam habeat, negas Scripturam illam ? Non eſt alia, & alia Scriptura, ſed eadem ; tametſi in alio libro poſita eſt. Sic ego etiam dico, non eſt Pater & Spiritus ſanctus aliud & aliud præter Filium, quamvis in alia & alia hypoſtaſi reperitur.*

CAPUT XIX.

Rurſus quantum lucis accedat fidei Trinitatis ex comparatione mentis, & fœcundæ, & ſuum ſibi verbum, ceu imaginem ſui gignentis.

I. Ex Cyrillo Alexandrino, Eſſentia Deitatis eſt totius Eſſe plenitudo, quæ non poteſt non effluere & exundare in coæqualem ſibi plenitudinem.

II. Si non poteſt fons aquæ exundare in parem ſibi fluvium, quantò magis fonti ſapientiæ, charitatis & ſanctitatis par fœcunditas tribuetur ? Ita imago fontis eſt flumen, eadem utrobique plenitudo.

III. Ut Filius Patris, ita Filii Spiritus ſanctus mens eſt & Verbum, & exundans ſapientiæ plenitudo.

IV. Ex eodem, Spiritus ſanctus complementum exiſtens ſanctæ Trinitatis, exundat in ſanctificationem totius naturæ intellectualis. Aut certè illi imprimitur, ut character ſanctitatis, & ipſamet ſanctitas.

V. Idem ex Athanaſio, Deus ut ipſa per ſe ſapientia immenſa, infinita, exundans, in Filium primùm totus exundat & in Spiritum ſanctum, tum ad creaturas effluit.

VI. Eadem ex Nazianzeno confirmantur, & ex Baſilio.

VII. Præſtantiſſimè hæc rurſus eadem ex Gregorio Nyſſeno.

I. NAturam & eſſentiam Deitatis in ſuo fonte aſſentiuntur omnes, ipſius naturæ magiſterio imbuti, eſſe plenitudinem totius eſſe. At hæc neceſſe eſt, ut ſtatim exundet nativa fœcundicunditate ſua. Infinitum enim illud eſſe, non eſſe tantùm eſt, ſed eſſe totum eſt; vivere id ipſum eſt, intelligere, ſapere; opulentiæ ſuæ, bonitatis & ſapientiæ rivulos undique ſpargere; nec rivulos tantùm, ſed & fontem & plenitudinem ipſam ſuam diffundere. Hæc enim demum fœcunditas Deo digna, Deo par eſt, ut à fonte bonitatis, non rivulus, ſed flumen effluat, nec extra effluat, ſed in ipſomet, cùm extra nihil ſit, quo illa plenitudo capi poſſit. Illud enimverò eſt, quod Scriptura, quod humani generis ab exordio traditio, quod Catholica Eccleſia promulgavit, quando fontem illum totius eſſentiæ & ſapientiæ & bonitatis Patrem nuncupavit: Filium autem dixit flumen inde erumpens, illa ipſa plenitudine & abundantia inclytum. Ita fons ejuſmodi in flumine totus eſt, flumen ejuſmodi totum in fonte ſuo; Pater in Filio totus, Filius in toto Patre; ut Sol qui fons totius ſplendoris eſt, in ſplendore ſuo à ſe fuſo totus eſt; & ſplendor uti flumen ex illo fonte manans in Sole eſt. Cyrillus Alexandrinus non immerito videbitur ita ſenſiſſe in Theſauro: *Filius in Patre, & Pater in Filio eſſe hac ratione intelligitur. Filius ex eſſentia Patris proceſſit, non quemadmodum creaturæ ex non eſſe ad eſſe traductus, aut extrinſecus ſubſtitutus: ſed eſt ipſa eſſentiæ Patris proprietas: Sicut ex lumine ſplendor, aut ex aliquo fonte flumen promanat. Licet igitur iis qui Filium vident, Patris eſſentiam intueri, & genitoris proprietatem ex hoc cognoſcere. Quia enim univerſum eſſe Filii ex eſſentia Patris procedit, ea ratione eſt in Patre; & è contrario Pater eſt in Filio; ſiquidem id quod ipſe eſt natura, hoc etiam eſt Deus Verbum ex ipſo procedens. Apparet autem & eſt in Filio quemadmodum Sol in ſplendore, quem emittit ex ſe, & ſicut mens in ſermone, & fons in fluvio qui ex ſe promanat. Proprietas enim eſſentiæ Patris in Filio ſita, & divinitatis, ut ita dicam, ſpecies, ipſum in eo eſſe omnibus oſtendit.*

Cyrillus Alexandr. Tom. 5. part. 1. pag. 109.

II. Eadem eſt ratio imaginis & Verbi, atque Filii. Nam ut fons totus in flumen exundans, ut Sol totus in ſplendorem totum ſuum effluens, ita Pater Filium tantum quantus ipſe eſt ex ſe effundit; ut imago abſolutiſſima ſit Patris Filius, fontis flumen, Solis ſplendor; mira & certa in his æqualitate, & conſubſtantialitate ejus qui procedit, cum eo à quo procedit. Et quidem tantò procliviùs id perſuadebitur, ſi Fons, ſi Sol iſte, Fons & Sol ſapientiæ intelligatur, charitatis, ſanctitatis; quæ diverſa & ſi ſunt nomina, una res eſt. Quid enim manifeſtius, quàm ſi fons aquæ vel lucis non poteſt non ſtatim exundare in flumen ejuſdem ſecum naturæ, ejuſdem & plenitudinis neceſſe omnino eſſe, ut multò magis fons ſapientiæ, bonitatis & ſanctitatis exundet in plenitudinem ſibi ſimillimam; ut hæc plenitudo effluens ab illa plenitudine exundante, non ſubſtantia, non majeſtate differat, niſi quòd illa ſit fontis plenitudo, hæc eadem ipſa ſit ſapientiæ plenitudo ab illo fonte ſcaturiens. Hæc prorſus ſonant illa Chriſti verba de Patre & de Verbo, ſive de ſeipſo, quæ Cyrillus in unum hunc locum congeſſit: his conſentit illa præſenſio, ille ſenſus omni naturæ rationali affluens vel ſupernè, vel ab intimis ſuis præcordiis de ineffabili magnificentia naturæ divinæ. Cyrillus idem aliquantò pòſt: *Quemadmodum ſi quis imaginem optimè depictam videat atque admiretur, Regis item vultum & quæcunque in illo cernuntur intueri in tabella poſſit, cupiditas illum inceſſat Regem ipſum videndi: at tabella meritò illi dicere poſſit, Vidiſti me, vidiſti & Regem: & rurſum, Ego & Rex unum ſumus, quantum ad perfectam ſimilitudinem attinet: & rurſum, Ego in Rege & Rex in me juxta formæ ſpeciem. Nam illius formam tabella planè refert, & forma tabellæ ſive picturæ in ipſo etiam eſt. Ita & Filius dicit: Qui vidit me, vidit & Patrem: Et, Ego & Pater unum ſumus: Ego in Patre & Pater in me. Filius enim habens proprietatem eſſentiæ Patris citra ullam differentiam, eſt perfecta imago Patris & forma genitoris, totum in ſe genitorem referens atque exprimens.*

Pag. 111.

III. Ut Filius Patris, ita Spiritus ſanctus mens Filii eſt ex Cyrillo & aliis Patribus; etenim ut Pater in Filium, ita & Filius & cum Filio Pater in Spiritum ſanctum exundat, & totus exundat, quantus inquam & quantus eſt exundat, ut non immerito dicatur Filius quidem ſapientia de ſapientia, Spiritus autem ſanctus Spiritus ſapientiæ, ſive charitatis. Nam & ſapientia charitas eſt, & charitas ſapientia. Eſt enim verè ſapientia, ut nomen ipſum ſonat, ſapor quidam, & non lumen tantùm veritatis. Ut ergo quæ & quanta eſt ſapientia in fonte, ſive in Patre, eadem & tanta eſt in flumine, ſive in Filio: ita quæ & quanta eſt in Filio, eadem & tanta eſt in Spiritu ſancto ſapientia charitaſque; cùm & ſapientiæ & charitatis hæc natura, hoc ingenium ſit, ut diffundat ſe, & quanta oritur, quanta eſt, diffundat ſe, nec à fonte ſuo recedat. His apprimè conſonant Chriſti verba in Evangelicis litteris de Spiritu ſancto, ita interpretante Cyrillo: *Nam cum ſit (Spiritus ſanctus) ipſius Filii mens juxta Paulum dicentem de Spiritu, Nos autem mentem Chriſti habemus, illa ipſa loquetur quæ ipſe cujus mens eſt. Idcirco affirmavit Spiritum nihil ex ſe ipſo loquuturum, tantùm non dicens, Ego ſum rurſus qui loquor: perinde ac ſi mens quæ eſt in homine dicat de ſermone qui ex ſe procedit, Non loquetur à ſeipſo quicquam, ſed quæcunque audierit, loquetur. Nemo verò dixerit, communem hunc hominis ſermonem, quo conceptiones enunciamus, imperfectum eſſe, ideo quia priùs in mente formatur: & iis quæ in ea ſunt, acceptis, procedit. Naturalis enim unitas celeriter ea quæ in mente ſunt, in ſermonem tranſmittit. Idem ferè de Spiritu ſancto ſentiendum eſt. Cùm enim ſit mens Chriſti, omnia quæ in ipſo ſunt, Diſcipulis eloquitur, non in propria ac peculiari quadam voluntate, neque in aliena voluntate ejus in quo & ex quo eſt, congrediens; ſed tanquam ex eſſentia ipſius naturaliter procedens, integramque ipſius voluntatem, quemadmodum & operationem habens.*

Pag. 344.

IV. Hinc illud infrà affirmat Cyrillus Spiritum ſanctum ad innovationem & ſanctificationem emitti naturæ intellectualis: ut qui plenitudo ſit & complementum ſanctiſſimæ Trinitatis. In ſeipſa enim fluit & ad ſeipſam refluit plenitudo ſapientiæ & charitatis, quæ ſubſtantia ipſa & natura Deitatis eſt; nec præterea ſupereſt, niſi ut in creaturas ſe diffundat, in quas ideo mittitur Spiritus ſanctus, tanquam complementum ſanctæ Trinitatis. *Neceſſe eſt fateri Spiritum ex eſſentia Filii eſſe. Nam ut ex ipſo naturaliter exiſtens, & in creaturam ab ipſo miſſus, renovationem operatur, plenitudo, ac complementum, συμπλήρωμα, exiſtens ſanctæ Trinitatis.*

Ibidem pag. 358.

Pulcherrimum verò illud eſt, quod non multò pòſt ibidem commentatur Cyrillus in illa Pauli verba ad fideles, *Signati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, ἐσφραγίσητε.* Ut enim Pater totus imprimitur Filio, dum illum generat, Sol ſplendori dum illum fundit, fons flumini: & imago accuratiſſima ac conſubſtantialis jam eſt Patris Filius, Solis ſplendor, fontis flumen, ſapientia ſapientiæ, charitas charitatis, effuſa ſeſe effundentis: ita imprimitur Filius Spiritui ſancto, ut imagini ſuæ ſimillimæ & conſubſtantiali; & ita demum completa ſurſum Trinitate imprimitur Spiritus ſanctus creaturæ intellectuali, ceu ſigillum imprimitur ceræ, & imaginem illam facit eſſe Dei, non perfunctoriè, non quomodocunque, ſed ſemetipſum ut imaginem Dei Deumque illi imprimendo; ut imago jam Dei ſit natura rationalis, velut impreſſam ſibi circumgeſtans Spiritus ſancti ſubſtantiam, qui imago Dei eſt conſubſtantialis.

Pag. 360.

tialis. His adprimè concinunt non tantùm verba Scripturæ, ſed & non pauca antiquiſſimorum, ſive Poetarum, ſive Philoſophorum Oratorumque verba, ex ipſo animæ rationalis inſtinctu naturalique præjudicio ſumpta, ſive ex vetuſtiſſimis hominum præjudiciis & traditionibus, de quibus infrà plura dicemus. *Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo. Jovis omnia plena. In ipſo vivimus & movemur & ſumus. Ipſius enim & genus ſumus;* & alia id genus plurima, ex quibus id liquet humano generi, quandam ſibi eſſe cum Deo cognationem, infundi ſibi illum de proximo; pelaguſque illud ſapientiæ & ſanctitatis, quod in ipſo & ipſe eſt, ineffabiliter in ipſo abundans & exundans, in proximas ei naturas intellectuales pro earum modo derivari; ita ut quantulacunque noſtra ſit ſapientia & ſanctimonia, nec niſi ab ipſo, nec niſi cum ipſo ſit in nobis. Audi Cyrillum: *Signati eſtis Spiritu repromiſſionis ſancto, qui eſt arrha hæreditatis noſtræ. Si Spiritu ſancto ſignati ad Deum reformamur; quomodo erit creatum id, per quod divinæ eſſentiæ imago, & increatæ naturæ ſigna nobis imprimuntur? Neque enim Spiritus ſanctus pictoris inſtar in nobis divinam eſſentiam depingit, aliud quidpiam ab illa exiſtens: neque hoc modo nos ad ſimititudinem Dei ducit: ſed quum ipſe ſit Deus, & ex Deo procedat, in cordibus eorum qui ipſum ſuſcipiunt, velut cera inviſibiliter inſtar ſigilli imprimitur: & naturam noſtram per communicationem ſimilitudinemque ſui, ad archetypi pulchritudinem depingit, Deique imaginem homini reſtituit. Quomodo igitur erit creatura is, per quem natura humana ad Dei imaginem reformatur, utpote particeps facta?*

Ibidem pag. 362.

Nec ab his abludunt, quæ leguntur in Dialogo V. de ſancta Trinitate apud eundem Cyrillum, ubi affirmatur vultum & imaginem Patris eſſe Filium, Filii Spiritum ſanctum, quo jam ut Dei imagine obſignamur, & quaſi Dei vultu imprimimur; ut ſapientia de ſapientia, ſanctitas de ſanctitate manans, ceu Sol, fons, pelagus ſapientiæ & ſanctimoniæ jugiter ſe effundens, veriſſimè dici poſſit imaginem vultumque ſuum imprimere ei, quæ manat ſapientiæ & ſanctitati. *Qui videt me, videt & Patrem. Non credis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Ego & Pater unum ſumus. Filium enim faciem quodammodo eſſe Dei ac Patris, facilè Pſaltes docuerit, interdum quidem dicens: Quo ibo à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? rurſus verò, tanquam ex perſona credentium in ipſum: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Obſignati enim ſumus ſancto Spiritu ad effigiem & ſimilitudinem vultus Patris, hoc eſt, Filii.* Et infrà: *Si ſancto Spiritu quum ſignamur, ad Dei ſimilitudinem reformamur, quomodo creatus erit is, per quem divinæ eſſentiæ imago nobis inſculpitur, & increatæ naturæ in nobis manent ſignacula? Non enim Spiritus in nobis picturæ inſtar divinam eſſentiam adumbrat, ipſe alius exiſtens ab ea, neque nos hoc modo ad Dei ſimilitudinem adducit; ſed ipſe Deus exiſtens, & ex Deo procedens, velut in cera quadam ſuſcipientium cordibus imprimitur, per communicationem & ſimilitudinem cum ſeipſo ad illam exemplarem pulchritudinem naturam refingens, & hominem ad imaginem Dei reformans. Quomodo igitur creatura erit is, per quem natura, ceu Dei facta particeps, ad Dei ſimilitudinem reformatur?*

Ibidem pag. 554.

Pag. 675.

V. Perantiqua hæc erat & conſtantiſſima Scholæ Alexandrinæ doctrina, quam ab Athanaſio Cyrillus, Athanaſius à majoribus ſuis in eadem Eccleſia hauſerat. De majoribus his Athanaſii infrà dicemus, hìc audiemus ipſummet. Sic ergo ille ratiocinatur, eſſe ſurſum apud Deum ipſam per ſeſe ſapientiam, ipſam per ſeſe juſtitiam, veritatem, lucem intelligibilem, cujus ros tantùm aliquis nobis aſpergatur, fons & pelagus infinitum apud Deum ſit, qui hanc ſuam ſibi ſapientiam in ſuo ſinu fundat, ſibi parem, ſibi coævam & conſubſtantialem. Quid enim Deo amplius tribuere poſſumus, & quomodo non hoc illi quod ampliſſimum eſt ei tribuerimus, ut ipſe ipſa ſit per ſe ſapientia, per ſe juſtitia, per ſe veritas, non otiosè & ſteriliter ſapientiam, juſtitiam & veritatem in ſe concludens, ſed effundens & propagans illam, à ſe manantem, à ſe indiſcretam; ut Sol, ut fons ſapientiæ & juſtitiæ, vitam ſapientiæ vivens, & vivendo vitam hanc effundens, cùm hoc demum ſit vivere, vitam propagare, vitam agitare, vitam vivere, moveri, operari. Ubi Pater hanc ex ſe vitam ſapientiæ ſibi conſubſtantialem ex ſe & in ſe effudit, tum per eam extra ſe etiam fundere amat. Unde Athanaſius Oratione contra Gentes: *Per eum verò omnia & in eo facta eſſe ſacroſancti illius diſcipuli docent; & quod bona proles ex Bono exiſtens & verus Deus, potentia Patris dicitur & ſapientia, & ratio; non ex eo quod ex aliqua parte iſtarum rerum communionem adipiſcatur, aut iſta aliunde adventitia & ſuperventitia, ejus naturam imbuant: quales ſunt, qui iſtarum rerum participes fiunt, ac propterea ſapientes, fortes, rationales efficiuntur; ſed quia per ſe ſit ipſiſſima ſapientia illa, per ſe illa ipſiſſima ratio ac propria potentia Patris; illa ipſa lux, illa ipſa veritas, illa ipſa juſtitia, illa ipſa virtus: & character, & jubar, & imago, & ut compendio dicam, fructus Patris undecumque perfectus, ac ſolus Filius, imagoque immutabilis Patris ſui. Quis igitur, quis, inquam, percenſuerit plenè de Patre, ut Verbi ejus dotes aſſequatur? Eſt enim ſicuti Patris Verbum, Sapientia; ita quoque ad creata ſe demittens & accommodans, fit ad Creatoris cognitionem intellectumque ipſa ex ſe propitiatio, ipſa ex ſe vita, janua, paſtor, via, Rex, Dux, & in omnibus ſervator & vivificator, lux & providentia omnium. Talem igitur bonum & opificem Filium habens ex ſe Pater, non illum rebus genitis obſcurum occultumque voluit; ſed quotidie eum revelat omnibus per omnia, quæ ab ipſo conſtituuntur, vitamque accipiunt, & in eo, & per eum ſeipſum quoque exhibet, quemadmodum Salvator ait: Ego in Patre, & Pater in me: ut neceſſarium ſit Verbum eſſe in genitore, & genitum cum Patre ſuo perennare.*

Athanaſ. Tom. I. pa. 35. 36.

Et in Oratione ſecunda contra Arianos: Cùm Dei eſſentia ſit perfectitudo, & plenitudo, non poteſt ea non effundi, & in plenitudinem perfectitudinemque ſibi parem effundi; in Filium, qui imago, qui forma & ſplendor ejus & veritas ſit, ut ea demum ſit fœcunditas, & plenitudo, & perfectitudo Deo digna. His eximiæ ſapientiæ luminibus, & altiſſimæ ut par eſt de Deo doctrinæ ſententiis conſonant Scripturæ, conſonat Eccleſia Catholica, Imaginem numeris omnibus abſolutiſſimam Patris eſſe Filium, non extrinſecus pictam, ſed intus à Patre in Patre genitam, cui ille adgaudeat, cujus contuitu exhilaretur. *Quod ſi quis ſecum cogitet, rationes quærat quomodo fieri poſſit, ut perfectitudo & plenitudo ſubſtantiæ Patris diminutionem capiat, ſtatim ſentiet abſurditatem hæreſeos, & potiſſimùm ſi ei in mentem veniat, Filium eſſe imaginem, & ſplendorem, & formam, & veritatem Patris ſui. Nam ſi eo ipſo, quo lux eſt, fieri non poteſt, quin ſtatim ſit ſplendor, qui ejus imago eſt: & eo ipſo quo hypoſtaſis eſt, fieri non poteſt, quin ſit ejus integra forma: & eo ipſo quo Pater eſt, fieri non poteſt, quin ibi quoque una ſit & ejus veritas: Videant iſti, qui imaginem & ſpeciem Deitatis tempore metiuntur, in quantum impietatis barathrum prolabantur. Si enim non fuit Filius priuſquam fieret, non fuit ſemper in Deo veritas; ſed id nefas eſt dictu: ſiquidem Patre exiſtente exiſtebat ſemper in eo veritas, quæ Filius eſt, qui dicit, Ego ſum veritas: & ſubſtantia Patris exiſtente, omnino ſtatim*

Pag. 150.

tim oportuit & characterem & imaginem ſui ipſius exiſtere. Non enim extrinſecus depicta eſt imago Dei, ſed Deus ipſe ejus imaginis genitor eſt; in qua ſeipſum contuendo exhilaratur; ut ipſe Filius dicit, Ego eram in quo gaudebat. Quando igitur ſeipſum non contuetur Pater in ſua ipſius imagine? aut quando inde non exhilaratur?

Et infrà Oratione quarta ita imaginem Patris eſſe Filium docet Athanaſius, ut una ſit cum eo ſubſtantia; totam illius eſſentiam, magnitudinem, lucemque & ſapientiam complectens, quando non hìc alia aut ſubſtantia, quàm ſapientia, aut ſapientia, quàm ſubſtantia: perinde ut radiatio à luce manans, lux & ipſa eſt, & una lucis natura & pulcritudo: unde fit ut & ita videatur Pater in Filio, ut in ſua imagine, ut in radiis ſuis Sol, ut mens in ratione, ut fons in flumine. Ut corporea enim lux, ita & incorporea Sapientiæ lux una eademque eſt, & in Sole & in jubare; una videlicet lux, una ſapientia ſeſe effundens; & lucem ſapientiæ ſibi ſimillimam, ſibi æqualem ex ſe gignens; ut unus ſit Sol, una lux, una ſapientia in natura, etſi relationibus una ſit generans, alia genita. *Ego in Patre & Pater in me. Eſt enim Filius in Patre, quatenus intelligere conceditur, eò quòd quidquid eſt Filius, id univerſum ſit proprium ſubſtantiæ Patris: veluti ex lumine proradiationem, & fluvium ex fonte, ut qui Filium videat, id videat quod eſt Patri ſuum ac proprium; ac intelligat, quòd Filius ſit, eam eſſentiam ex Patre eſſe, atque ita eum in Patre exiſtere. Eſtque vice verſa Pater in Filio, eò quòd id quod eſt Patri proprium ac ſuum, idipſum ſit Filius, ut in radiis Sol, mens in ratione, fons in flumine; atque ita quis videns Filium, videt id quod proprium eſt ſubſtantiæ Patris, & intelligit Patrem in Filio eſſe. Nam quum ſpecies Deitaſque Patris eſſentia ſit Filii, bene conſequitur, ut Filius in Patre exiſtere dicatur, & Pater in Filio. Ideoque meritò, quum antea dixiſſet, Ego & Pater unum ſumus: ſubintulit iſta, Ego in Patre, & Pater in me, ut identitatem divinitatis unitatemque eſſentiæ demonſtraret.* Et paucis interpoſitis: *Nihil enim diſſimile inter genitum & genitorem; quippe qui ſit ejus imago, & eò quòd omnia Patris ſint & Filii; ac proinde Filius non alius Deus eſt: non enim aliunde exiſtere intelligitur, alioqui complures eſſent Dii, ſi præter deitatem Patris, aliam Deitatem excogitaremus. Nam quanquam alius eſt Filius, quatenus eſt genitus: attamen idem exiſtit, quatenus eſt Deus: ſiquidem unum ſunt Pater & Filius, ſuavitate & proprietate naturæ, & identitate unius deitatis, ut modò dictum eſt. Quippe quum & ipſum jubar lumen ſit, neque diverſum à Sole, neque alia lux, neque ſecundum participatum, ſed propriè quiddam ex eo genitum. Jam quod ita genitum eſt, neceſſum eſt ut ſit cum gignente eadem lux. Neque eſt ut quiſpiam eâ dixerit duo lumina, duo tamen ſunt Sol & jubar, una tamen Solis lux in ipſo jubare ubique illuminans.*

Pag. 253.

Ibidem.

Ex Athanaſio denique ita Patris imago eſt Filius, ut ſapientiſſimæ mentis proles eſt ſapientia ejus ipſa, quam meditando gignit, & tantam meditatur & gignit, quanta ipſa eſt, nec diverſam, ſed illam ipſam, quæ ipſamet eſt. Ita de Charitate, ita de Filio & Spiritu ſancto; una ibi vita, una ſapientia, una charitas, una hæc omnia eſſentia, uno diſcrimine obſervando proceſſionis unius ab alio. In his porro ſimilitudinibus ſi quid minùs æquatur divinarum hypoſtaſeon unitati & trinitati, minimè mirum eſt, cùm Creatorem à creatura immenſo quodam intervallo diſtare neceſſe ſit: magiſque mirum ſit, quòd hæc ſymbola veritatis tam propè accedant ad ipſam veritatem. *Inde enim fit, ut habeat vitam in ſeſe Unigenitus, ſicuti ipſe Pater, & ſolus novit Patrem: nec mirum, quum in Patre conſiſtat, & in ſe habeat Patrem, utpote illius imago; & conſequenter in eo veluti in imagine, omnia quæ Patris ſunt, conſiſtunt: ſigillum enim eſt ſimile ejuſdemque ſculpturæ, in ſeſe Patrem oſtendens, ſermo vivus, verus, potentia, ſapientia, ſanctificatio noſtra.*

In hæc verba, Omnia mihi, &c. pag. 329.

VI. Ex Nazianzeno unum profero locum peregregium, ubi unam confitetur deitatem ex ingenito, genito, & procedente: ut natura animæ continetur mente, ſermone ac ſpiritu; quanquam hæ imagines obſcuræ ſint ſummi luminis. Unam, inquam, confitetur Nazianzenus deitatem, vitam & vitas, lumina & lumen, bona & bonum, glorias & gloriam. Profundente enim ſe fœcunditate Deitatis, emanant de vita vitæ, de Patre Filius & Spiritus ſanctus; emanant de Patre lumine Filius & Spiritus ſanctus lumina; de vero ipſo Patre veritas Filius & Spiritus veritatis; horum quilibet Vita, Lumen, Sapientia, Veritas eſt; & tres ſimul una vita, unum lumen, una ſapientia, una veritas. *Nos autem unam & eandem Deitatis naturam teneamus, quæ ex principio carente, & generatione, & proceſſione agnoſcitur; quemadmodum id quod nobis ineſt, mente, ſermone ac ſpiritu intelligitur; quantum quidem ex ſenſibilibus, ea quæ animo & ratione intelliguntur, atque ex parvis maxima conjicere poſſumus. Quandoquidem nulla imago veritatem aſſequi poteſt ipſam ſecum concordem, ſemper eandem, ſemper perfectam, qualitatis, quantitatis, temporis expertem, increatam, atque ejuſmodi, ut nec ei quidquam unquam defuerit, nec defuturum ſit; incomprehenſibilem, nunquam ſe deſerentem, nec deſerturam; vitas & vitam, lumina & lumen, bona & bonum, glorias & gloriam; verum & veritatem, ac ſpiritum veritatis; ſancta & ipſammet ſanctitatem; Deum unumquodque, ſi ſeparatim conſideretur, mente videlicet, ea quæ ſeparari nequeunt ſeparante: Deum rurſus hæc tria, ſiquidem ſimul intelligantur, ob eundem motum & eandem naturam.*

Nazianz. Orat. 13. pag. 211.

Unum Baſilius probat eſſe Deum, ubi unum eſt principium, unumque quod ex principio oritur: ubi unum eſt exemplar, una & imago ejus: & quidem imago ejuſmodi, cujuſmodi imago Patris eſt Filius: *Ubi namque unum principium, unumque ex ipſo principio, & unum exemplar, ac illius una imago traditur, ibi unitatis doctrina non corrumpitur; propterea quod ex Patre genitus, Patremque in ſeipſo naturaliter exprimens, ut imago quidem, per omnia illi reſpondet; ut progenies verò conſubſtantialitatem conſervat.* Exemplo rem probat Regis & imaginis; nec enim tum duo dicuntur Reges; ſed ibidem ſtatim addit, ita Verbum Patris eſſe imaginem, ut Verbum & Filius ſit, & ſplendor Patris; talis ipſe, qualis Pater: ipſe in Patre, Pater in ipſo; ut jam ne ſuſpicio quidem poſſit ſubeſſe inæqualitatis. *Ad hunc modum quæ de imagine dicuntur magnificè, ac Deo competenter ſumpta, Divinitatis nobis unitatem commendant. Eſt enim Filius in Patre, & Pater in Filio. Nam & Filius talis eſt, qualis eſt Pater; & Pater talis, qualis eſt Filius. Ita uniuntur duo, ſi intellexeris Filium à Patre nihil differre, neque aliam illi ſpeciem, aut alienum characterem eſſe cogitaveris.*

Baſil. Tom. [illegible] Hom. 27. pag. 522.

At alibi præſtantiſſimè idem Baſilius infelices fore naturas creatas pronuntiat, niſi aliqua ſui eas participatione & ſimilitudine Deus inſigniret; nec verò dignum Deo fore ejus opificium, quod nullo ipſe ſui radio illuſtrare dignaretur. Quin imò ne homines quidem quidquam fabricantur, quin materiæ, quam elaborant & expoliunt, non manum tantùm, ſed & mentem ſuam imprimant, formamque quam in animo antè ſuo delinearunt, velut imaginem ſuæ mentis, in opus ſuum transfundant. Neceſſe eſt ergo, ut & Deum fateamur ita opificia ſua omnia moliri per Filium, qui imago ejus eſt, & per Spiritum ſanctum, qui Filii imago eſt, ut hanc ipſam ſuam imaginem illis pro cujuſque modo & gradu inſcribat. Si artis, ſi ingenii, ſi ſapientiæ copia ea eſt in homine, ut in ejus opera omnia rivuli ejus aliqui defluant; quid de Dei arte, ſapientia, Verbo augurabimur? At hæc hominis ars & ſapientia rerum omnium architecta, aut ipſa ejus mens eſt, aut mentis & ſapientiæ ejus ad materiam uſque propagatio.

Baſilius contra Eunomium, l. 5. pag. 783.

Quod ſi hæc intelligerent ac bene auſcultarent, qui contra ſeipſos malè cavillantur, profectò Spiritum à Deitate non alienarent; ne à Deitate ſeipſos abſcinderent; ne mundum à Deo diſterminarent; ne Deum à propria creatura dirimerent. Miſera enim eſſent cuncta, quæ à Deo creatore facta ſunt, cùm ſecundùm naturam creatam à gloria deſtituta ſint, niſi Deitate participarent. Et paulò pòſt: *Omnino autem imago quæ efficitur, à primitivo ad materiam tranſmutata, ſimilitudinem capit, & charactere participat per artificis mentem & manus impreſſionem. Sic pictor, ſic lapidum ſculptor, ſic qui auream & æneam ſtatuam fingit, materiam accipit, exemplar reſpicit, aſſumit rei quam ſpeculatus eſt figuram, hanc in materiam imprimit. Quod ſi homines non poſſunt ad ſimilitudinem informare materias, niſi idea ipſorum participent: quomodo ad ſimilitudinem Dei creatura aſcendet, niſi divino charactere participarit? Divinus verò character non ſicut humanus eſt, ſed vivens & verè exiſtens imago imaginis effectrix, per quam omnia quæ participant, imagines Dei conſtituuntur. Imago quidem Dei Chriſtus eſt: Qui eſt imago, inquit, inviſibilis Dei; imago verò Filii Spiritus, quo qui participant, Filii conformes fiunt, ſecundùm illud ſcriptum, Quos præſcivit & prædeſtinavit conformes, inquit, fieri imaginis Filii ejus, ut ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.*

Vides quàm non hinc malè de Verbo ominandum ſit, quòd naturis intellectualibus imprimatur; ſed his potiùs, & Deo congratulandum, qui eas ad aliquod ſui conſortium accerſivit: ut cùm ſe totum ipſe in Filio, in Verbo expreſſerit, tum velit hoc eodem ſuo charactere imprimi naturas rationales.

L. de Spiritu ſan. Tom. 2. Pag. 303.

Diſcant igitur quod Chriſtus eſt Dei virtus, Dei ſapientia, Dei imago inviſibilis, & ſplendor gloriæ, quodque hunc Pater ſignavit Deus, ſeque totum in eo expreſſit; ut ait alibi idem Baſilius. Eodem revolvuntur hæc omnia, ut Pater ſit ipſa Sapientia, fons ſapientiæ, Filius ſit Sapientia de Sapientia; Sapientia illa generans, hæc genita; atque ita hæc imago & character & Filius illius; ut per hanc ſui imaginem Pater ſapientiæ rivulos latiſſimè diſpergat in Angelos hominesque omnes, quos ea ratione ad nonnullam ſecum ſocietatem accerſit, cujus expertes ſunt reliquæ naturæ.

VII. His conſentaneus eſt Gregorius Nyſſenus Oratione VI. de Beatitudinibus, ubi Verbum ipſum Dei Filium inducit ad homines verba facientem, hortantemque, ne deſpondeant animum ad inaſpectabile Dei lumen, & inacceſſam majeſtatem; quod enim intueri, quo frui tantoperè cupiunt, ſummum Numen in ipſis eſſe, ab ipſis geſtari, pro ſuo ipſorum modo; tantum quippe hoc bonum ab ipſo naturæ Conditore ſtatim naturæ ineſſentiatum eſſe: *τὸ τοσȣ̃τον ἀγαθὸν, τῇ φύσει κατȣσιώσαντος τȣ̃ πλάσαντος*; divinorumque imitamenta animæ veluti ceræ impreſſiſſe; per peccatum ſordidatam oblimatamque eſſe hanc imaginem; his abſtergendis ergo ſordibus incumbendum eſſe ſtrenuiſſimè; atque ita fore, ut primæva puritas, ut divinæ rurſum ſplendor imaginis, ut divinitas ipſa radiet in animæ penetrali; ſanctimoniam enim, puritatem, ſimplicitatem, & ejus generis alia lucidos eſſe divinæ naturæ ſplendores, per quos Deus videtur. Si hæc in anima, quid in Verbo? Eſt ergo Verbum ipſamet lux ſapientiæ & ſanctitatis, in Patre ut in fonte, in ipſo ut in flumine totum fontem capiente: in Patre ut in Sole, in Verbo ut in ſplendore totam Solis lucem amplectente.

Nyſſen. Tom. I. pa. 815.

Ac mihi videtur Verbum, paucis, quæ dixit, ejuſmodi conſilium complecti. O vos homines, quibus ineſt aliqua cupiditas contemplandi id quod verè bonum eſt, cùm audiveritis divinam majeſtatem ſupra cœlos elatam & exaltatam, & gloriam ejus inexplicabilem, pulcritudinem ineffabilem eſſe, naturam comprehendi ac percipi non poſſe: ne prolabamini ad deſperationem, quaſi non poſſitis intueri quod deſideratis. Nam quod à te capi & comprehendi poteſt, Dei contemplationis in te modus eſt; quippe cùm is qui te formavit, tale bonum ſtatim ita naturæ quaſi ineſſentiaverit, ſive conſubſtantiaverit, & incorporaverit: tui enim fabricationi & conſtitutioni Deus ſuæ naturæ bonorum ſimulacra ſimilitudineſque & quaſi imitamenta impreſſit & informavit, veluti ceram quandam ſculptili figura præformans & fingens. Et infrà:

Ibid. p. 8

Ergo qui ſeipſum videt, in ſeipſo quod deſiderat intuetur: atque ita beatus fit, qui corde puro præditus eſt, quoniam dum ſuam puritatem intuetur, per imaginem formam principalem animadvertit. Quemadmodum enim ii qui in ſpeculo Solem vident, etiamſi cœlum ipſum fixis oculis non contueantur, nihilo ſecius in ſplendore ſpeculi Solem vident, quàm illi qui ipſum orbem Solis intuentur: ita, inquit, etiam vos, etiamſi vires vobis non ſuppetant ad contemplandum & animadvertendum lumen inacceſſum: ſi ad eum qui ab initio in vobis conſtitutus eſt imaginis decorem ac gratiam reverſi fueritis, in vobis ipſis, quod quæritis, habetis. Puritas enim & vitiorum affectuumque vacuitas, & ab omni malo alienatio, deitas eſt. Si igitur hæc in te ſunt, Deus prorſus in te eſt. Et tandem: *Hoc autem quid eſt? Sanctimonia, puritas, ſimplicitas, omnes ejuſmodi lucidi divinæ naturæ ſplendores, per quos Deus videtur.* Extremi hi ſunt ſeu radii, ſeu rivuli ſummæ illius & ſempiternæ ſapientiæ ac juſtitiæ, cujus fons inexhauſtus & ſemper exundans in Patre eſt, totus quidem in Filium & Spiritum ſanctum exundans, at rivulos ſui non parcos in naturas uſque creatas omnes diſpergens.

CAPUT XX.

De eodem ex Patribus Latinis, quantum luminis accedat fidei Trinitatis ex ſimilitudine mentis fœcundæ, ſuum ſibi Verbum, ſuam ſibi imaginem gignentis.

I. Homo ita imago Dei eſt ex Auguſtino, ut & ad imaginem ſit; Filius ita imago eſt, ut non ſit ad imaginem.

II. Sententia Hilarii ab Auguſtino explanata: ut Filius propriè imago ſit, totum in ſe Patrem habens; non Spiritus ſanctus, etſi totus & in eo Pater ſit.

III. Rurſum ut Filius imago ſit, præ illo ne homo quidem imago ſit.

IV. Cur vir ſolus propriè ſit imago Dei.

V. Ut imago perfecta ſit Filius, Sapientia de Sapientia.

VI. Ex Hilario Filius eſt imago Patris, quia totus in eo Pater, tota in eo plenitudo divinitatis eſt.

VII. Quàm non poſſit ea facultas Deo negari.

VIII. Cùm non fluant à primo Principio, niſi ejus imagines, extra fidem eſt, nullam prorſus eſſe imaginem, quæ non diſſimilis illi ſit.

IX. Vita Deus eſt perfectiſſima & fœcundiſſima; ejus ergo eſt prolem generare ſibi ſimillimam & æqualem.

X. Eadem omnia ex Ambroſio, ut ſapientia ſapientiam, vita vitam, juſtitia juſtitiam, velut ſui imaginem gignat.

XI. Ex Anſelmo, quàm verior ſit in Deo paternitas & filiatio, quàm in creaturis.

I. ILlud ab Auguſtino obſervatum eſt, Imaginem Dei in Scripturis hominem dici, ſed dici & ad imaginem Dei factum: at Verbum ita imaginem prædicari, & ſimilitudinem Patris, ut ad imaginem & ad ſimilitudinem nec dicatur, nec dici poſſit. Ita nimirum imago Patris eſt Filius, ut ipſamet ſit Patris eſſentia ſubſtantiaque, ut non alia poſſit eſſe id genus imago, quocirca nec ipſe poteſt ad imaginem eſſe; contrà autem homo dicitur utcumque Dei imago eſſe, cùm ad imaginem etiam ſit, qua ad imaginis primigeniæ ſimilitudinem effingitur, eamque geſtat medullitus ſibi impreſſam. Sic ergo Auguſtinus in Retractationibus: *Item dixi, neque inſcitè diſtinguitur, quod aliud ſit imago & ſimilitudo Dei, aliud ad imaginem & ſimilitudinem Dei, ſicut hominem factum accipimus. Quod non ita intelligendum eſt, quaſi homo non dicatur imago Dei, cùm dicat Apoſtolus, Vir quidem non debet velare caput, cùm ſit imago & gloria Dei: ſed dicitur etiam ad imaginem Dei, quod Unigenitus non dicitur, qui tantummodo imago eſt, non ad imaginem.*

Auguſtinus L. 1. c. 26. Tom. 1. pag. 17.

II. Refert alibi idem Auguſtinus, & prolixè interpretatur hæc Hilarii verba, quibus Trinitas ab eo adumbrata eſt: *Æternitas in Patre, ſpecies in imagine, uſus in munere.* Æternitas hìc Patri aſcribitur, quia *Pater non habet, de quo ſit.* At imago quàm ſcitè, quàm convenienter dicatur Filius, ut ſpecies ejus ſit, id eſt pulcritudo, ut prima ejus ſimilitudo ſit, ut prima æqualitas & ſumma, ideoque Filius ſumma vita, ſumma ſapientia, ideoque & ſumma ſimilitudo: & hæc omnia unum, & hæc omnia unum de uno, & unum cum uno; ſic rurſus ſanctus Pater: *Imago enim ſi perfectè implet illud cujus imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud imagini ſuæ. In qua imagine ſpeciem nominavit, credo propter pulcritudinem, ubi jam eſt tanta congruentia, & prima æqualitas & prima ſimilitudo, nulla in re diſſidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte diſſimilis, ſed ad identitatem reſpondens ei cujus imago eſt. Ubi eſt prima & ſumma vita, cui non eſt aliud vivere, & aliud eſſe, ſed idem eſt eſſe & vivere. Et primus ac ſummus intellectus, cui non eſt aliud intelligere, ſed illud quod intelligere, hoc vivere, hoc eſſe eſt, unum omnia: tanquam verbum perfectum, cui non deſit aliquid, & ars quædam omnipotentis atque ſapientis Dei, plena omnium rationum viventium incommutabilium, & omnes unum in ea, ſicut ipſa unum de uno, cum quo unum.*

De Trinit. L. 6. c. 10. Tom. 3. pag. 112.

Spiritus ſanctus etſi & ipſe Patri Filioque ſimillimus ſit, & æqualis, & ſubſtantia unus, ſummèque unus, non tamen Filius, aut imago dicitur, quòd ad rationem Filii & imaginis nihil pertineant, quæ ei tribuit Hilarius, convenienter & appoſitè Scripturis, *Uſus in munere.* Quin & ipſa ratio, radiis potiſſimùm fidei illuſtrata ita ſuadet, totam rationem paternitatis à Patre ita occupari, ut non alius præterea in divinis poſſit eſſe Pater; ſimiliter & quidquid poteſt eſſe filietatis & imaginis, à Filio impleri & exhauriri, ut non alia poſſit eſſe germaniſſima Dei imago, non alius Filius. At illud etiam hinc eluceſcit jam Patri & Filio non poſſe non accedere mutuam charitatem, quæ ab ipſis manet, quæ ipſiſſima ſit eorum oblectatio, fruitio, (uſum vocat Hilarius,) & beatitudo. Ita conſtituta principis omnium cauſæ ratione, illud jam ſequitur, ut eidem formæ utcunque naturæ creatæ omnes coaptentur, & unitatem, ſpeciem, ordinem pro virili ſua parte æmulentur. *Ille igitur ineffabilis quidam complexus Patris & imaginis non eſt ſine perfruitione, ſine charitate, ſine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas vel beatitudo, ſi tamen aliqua humana voce dignè dicitur, uſus ab illo appellatus eſt breviter; & eſt in Trinitate Spiritus ſanctus, non genitus, ſed genitoris, genitique ſuavitas; ingenti largitate atque ubertate perfundens omnes creaturas pro captu earum, ut ordinem ſuum teneant & locis ſuis acquieſcant. Hæc igitur omnia quæ arte divina facta ſunt, & unitatem quandam in ſe oſtendunt, & ſpeciem, & ordinem.*

III. Cùm autem quidquid à cauſa, vel à principio oritur, illud neceſſe ſit ad principii ſimilitudinem accedere: propterea quòd effundere ſeipſum non poteſt principium, quin ſeipſum propaget & impertiat: unde & omnium cauſarum illud eſt ingenium, ut effectus ſibi ſuos aſſimilent. Inde fit ut quidquid à ſummo Principio oritur, non poſſit non eſſe ejus imitatio, ſimilitudo, imago, aut veriſſima, aut nonnihil per varios gradus decolorata, aut ſaltem adumbrata. Quàm non potuerit, quæ prima à Deo manavit ejus imago, non eſſe ei ſimillima, & adæquata, & coæva, nec ulla in re diſſimilis, adeoque Filii nomine jure donanda, ſequenti capite exequemur ex eodem Auguſtino. Hìc illud adjiciemus ex eodem, & quidem paulò explicatiùs, paulò etiam emendatiùs quàm ſuprà, quo diſtet homo imago Dei, ſed & ad imaginem Dei, à Filio, qui ita imago eſt, ut nequaquam ſit ad imaginem; item quì ad imaginem ſit potiùs homo Trinitatis, quàm Filii; denique cur dicatur ad imaginem, nimirum ob plurimam in nonnulla ſimilitudine diſſimilitudinem. Scilicet quo longiùs à primo principio receditur, longiùs receditur ab ejus ſimilitudine: quæ propiùs ab eo oriuntur, propiùs & ad ejus accedunt ſimilitudinem; quod omnium proximè ab eo oritur, omnium ejus eſt proxima ſimilitudo, germaniſſima imago, Filius; quo de infrà prolixiùs. Auguſtinus ibidem non multò pòſt: *Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago Dei, tanquam non ab illo nata, ſed ab eo creata, hujus rei ſignificandæ cauſa, ita imago eſt ut ad imaginem ſit, id eſt, non æquatur parilitate, ſed quadam ſimilitudine accedit. Non enim locorum intervallis, ſed ſimilitudine acceditur ad Deum, & diſſimilitudine receditur ab eo. Sunt enim qui ita diſtinguunt, ut imaginem velint eſſe Filium: hominem vero non imaginem, ſed ad imaginem. Refellit autem eos Apoſtolus dicens: Vir quidem non debet velare caput, cùm ſit imago gloria Dei. Non dixit ad imaginem, ſed imago. Quæ tamen imago cum alibi dicitur, Ad imaginem, non quaſi ad Filium dicitur, quæ imago æqualis eſt Patri; alioquin non diceret, ad imaginem noſtram. Quomodo enim noſtram, cùm Filius ſolius Patris imago ſit? Sed propter imparem, ut diximus, ſimilitudinem dictus eſt homo ad imaginem, & ideo noſtram, ut imago Trinitatis eſſet homo: non Trinitati æqualis ſicut Filius Patri; ſed accedens, ut dictum eſt, quadam ſimilitudine, ſicut in diſtantibus ſignificatur quædam vicinitas, non loci, ſed cujuſdam imitationis.*

De Trinit. L. 7. c. ult. Tom. 3. pag. 116.

IV. Juvabit & obiter illud hìc attigiſſe, quod tradit inferiùs idem ſanctus Doctor, utrique hominum ſexui appictam quidem eſſe Dei imaginem, cùm menti & rationi illa inſcripta ſit, quæ utrique communis eſt; cautiſſimè tamen à Paulo dictum eſſe virum principaliter eſſe imaginem Dei, ideoque non velata facie incedere illum debere, ne imaginem Dei videatur vel obumbrare, vel diſſimulare, aut erubeſcere; fœminas è contra velato capite eſſe debere, quòd non illa tota ſimiliter fulgeant divinæ ſimilitudinis prærogativa. Quid autem cauſæ ſit, ut viro potiùs, quàm fœminæ illa imaginis prærogativa tribuatur, cùm utrique mens & ratio inſit: eam non ſemel rationem adſignavit Auguſtinus, quòd viri ſit æternas in Verbo rationes intueri, & regulas incommutabiles ſapientiæ & juſtitiæ, quæ in eo lucent, ut eas in rerum temporalium adminiſtratione conſulat & ſequatur: Fœminæ autem ſit rem familiarem & temporalia omnia adminiſtrare juxta rationes & leges illas æternas, à ſuo ſibi viro dictatas. Hæc certè ſunt, quæ breviter his verbis complexus eſt De Trinit. L. 11. c. 7. Pag. 135. Auguſtinus: *Sed quia ſexu corporis diſtat à viro, ritè potuit in ejus corporali velamento figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, ut non maneat imago Dei, niſi ex qua parte mens hominis æternis rationibus conſpiciendis, vel conſulendis adhæſerit, quam non ſolùm maſculos, ſed etiam fœminas habere manifeſtum eſt. Ergo in eorum mentibus communis natura cognoſcitur, in eorum verò corporibus ipſius unius mentis diſtributio figuratur.*

V. Denique ut lux lucem, Sol radium, fons flumen parit quadam ſui ipſius quaſi extenſione: ita ſapientia ſapientiam, vita vitam, potentia potentiam ex ſe in Deo fundit; & hoc eſt quod inſinuatur nomine imaginis, & ſimilitudinis perfectiſſimæ, ſeu Filiationis; quando quantus eſt Sol tantum ſplendorem ex ſe emittit, & quantus eſt fons, tantum ex eo flumen manat. Hoc ſanè illud eſt, quod fides Eccleſiæ, quod Scriptura prædicat, Verbum, Sapientiam à Patre, & de Patris ſubſtantia prodire, non de nihilo; uti flumen de fontis ipſius ſubſtantia & magnitudine tota manat. Hoc ſenſu Verbum imago eſt genita, non facta; eoque ſola Patri conſubſtantialis. Contr. Serm. Arian. c. 26. Tom. 6. pag. 241. *Eo ipſo igitur quod imago Patris eſt Filius, virtus ejus, & ſapientia eſt. Imago autem plena atque perfecta, id eſt, non ab illo ex nihilo facta, ſed de illo genita, nihil minus habet, quàm ille cujus imago eſt. Patris quippe imago ſumma, id eſt, ita ſimilis ut in ea diſſimile aliquid non ſit, Filius eſt unigenitus.*

VI. Ad Hilarium ipſum jam accedamus, ejuſque de divina imagine ſententiam ab ipſo ſciſcitemur. Quæ præſtantior porro ratio imaginis, quàm ſi Pater ipſe in Filio ſit? atqui non poteſt non in eo eſſe, ut fons in flumine, Sol in ſplendore ſuo, ſapientia & vita in ſapientia & vita à ſe effuſa in ſe. Præclarè enim Hilarius ait, Non ita Pater in Filio eſt, ut corpus quandoque in corpore, ut aqua in vino; ſed quia eadem in utroque eſt potentiæ, ſapientiæ, divinitatis plenitudo. Omnia enim à Patre Filius accipit, non quaſi non antè habuerit, ſed ut ab eo effuſa imago, ſimilitudo, forma abſolutiſſima. Similitudo Dei adæquata eſſe non poteſt, niſi non ab ipſo tantùm, ſed ex ipſo ſit; nihil quippe adventitium poteſt in omnibus ſimile Deo eſſe. Imago Dei perfectiſſima nunquam erit, ſi degeneris & creatæ ſubſtantiæ fuerit, niſi ſubſtantiæ fuerit ipſius divinæ. Ecquid autem hinc laudis Deo accedet, ſi nuſquam aliud quàm ſui imagines molitus, obſcuriores tantùm & degeneres effuderit? Hilarius. L. 7. p. 50. *Sint unum, ut ſunt, qui genuit & qui genitus eſt. Cur naturam excludis? cur veritatem interimis? Audis, Pater in me eſt, & ego in Patre. Et hoc de Patre & Filio Filii opera teſtantur: non ut corpus per intelligentiam noſtram corpori immittimus, neque ut aquam vino infundimus: ſed eandem in utroque virtutis ſimilitudinem & Deitatis plenitudinem confitemur. Omnia enim Filius accepit à Patre, & eſt Dei forma, & imago ſubſtantiæ ejus. Eum enim qui eſt, ab eo qui eſt imago ſubſtantiæ, tantùm ad ſubſiſtendi fidem, non etiam ad aliquam naturæ diſſimilitudinem intelligentia diſcernit. Patrem autem in Filio & Filium in Patre eſſe, plenitudo in utroque divinitatis perfecta eſt. Non enim diminutio Patris eſt Filius, nec Filius imperfectus à Patre eſt. Imago ſola non eſt, & ſimilitudo non ſibi eſt. Deo autem ſimile aliquid eſſe, niſi quod ex ſe erit, non poteſt. Non enim aliunde eſt, quod in omnibus ſimile eſt: neque diverſitatem duobus admiſceri alterius ad alterum ſimilitudo permittit.*

VII. Quiſquis inter homines pater filium procreat, utique imaginem ſuam efformat, procreat vita vitam, virtus virtutem, natura naturam, veritas naturæ imaginem conſubſtantialem ejuſdem naturæ. Si quas alias homo pingit, fingit, aut fabricat imagines, inania hæc & vacua ſunt ſimulacra ejus vel artis, vel induſtriæ, filiis haud certè comparanda. Quid ergo eſt cauſæ, ut non eam primo Principio nobiliſſimam fœcunditatem vendicemus, quam ab eo tot creaturæ obtinent, ut non in vacuas tantùm & ignobiles imagines ſeſe effundat; ſed imaginem ſui habeat perfectam, pleniſſimam, ejuſdem ſubſtantiæ & poteſtatis? *Non ſunt nuncupativa, ſed vera, dum habet in ſe per ſacramentum nativitatis & virtus virtutem,* L. 9. P 168. *& poteſtas poteſtatem, & natura naturam; tenens per nativitatem ipſa quod ſuum eſt, & ex ſe per imaginem referens, quod in ſe eſt, dum & imago eſt authoris, & veritas; quia perfecta nativitas perfectam imaginem præſtat, & plenitudo divinitatis corporaliter inhabitans, naturalem obtinet veritatem. Et hæc quidem quamvis ita ſe habeant, quia naturalis ex Deo Deus non poteſt niſi in ea nativitatis ſuæ natura eſſe qua Deus eſt, & viventis naturæ indifferens unitas, inſeparabilis à ſe eſt ſub viventis nativitate naturæ; tamen per fidei, &c.*

VIII. Cùm veritas autem ſit Dei natura, & tot ſui imagines extra ſe creet veritatis participes tantùm; ejus certiſſimè dignitatis & amplitudinis eſt, veriſſimam ſui imaginem generare: quod eſſe non poterit, ſi veritatis tantùm particeps ſit, & non ipſa veritas. Quis autem facilè ſibi perſuadeat, primum rerum principium eſſe ipſam veritatem, & ab ea derivari nihil poſſe, niſi ejus imagine inſcriptum: & tamen nihil prorſus ab ea procreari poſſe, quod non immenſo quodam intervallo à veritate diſtet? Si primum principium eſt ſumma poteſtas, ſumma veritas, ſumma bonitas, nullane imago ejus ab eo fluet, quæ non ſit imbecilla, falſa, minùs bona? Quantò pulcrius, & Deo dignius, ut ipſum cogitemus, ut vitam, ſapientiam, bonitatem, & horum plenitudinem, profundentem non diſparem vitæ, ſapientiæ & bonitatis plenitudinem ſuo in ipſius ſinu, & tum poſtea guttas hinc aliquas extra ſe ubique ſpargentem? Ita fides, ita ſacræ litteræ docent, ſed & ipſa humanæ mentis lux & generoſitas ita lubentiſſimè ſentit, & ita de Deo ſentire ſe magnoperè gratulatur. *Deum viventis Dei vivam imaginem, & beatæ naturæ pleniſſimam formam, & innaſcibilis ſubſtantiæ unigenitam nativitatem,* L. 9. pag. 172. 173. *quæ niſi perfectam paternæ beatitudinis habeat formam, & abſolutam naturæ totius referat ſpeciem, non eſt in imaginis veritate. Si autem innaſcibilis Dei unigenitus Deus imago eſt, perfectæ atque abſolutæ in eo naturæ veritas ineſt, per quam efficitur eſſe eum imaginem veritatis. Potens eſt Pater; ſi infirmus eſt Filius, imago jam non eſt potentis. Bonus eſt Pater: ſed ſi in diverſi generis divinitate Filius eſt, boni imaginem mali natura non reddit. Incorporeus Pater eſt: ſi Filius ſecundùm ſpiritum circumſcriptus eſt corpore, jam incorporei non eſt forma corporeus. Ineffabilis Pater eſt: ſi Filium ſermo complectitur, extra imaginem eſt inenarrabilis natura narrabilis. Unus Deus eſt Pater; ſi Filius in Dei falſitate eſt, jam non eſt veri imago, qui falſus eſt.*

IX. Non otioſum & torpens, non inanime quid eſt divina eſſentia; ſed vivens, immo vita, vita ſeſe explicans, vitam ex ſe progignens: id eſt enim vivere; & generare vivere eſt; & generare abſolutiſſimum fœtum perfectiſſima vita eſt, qualis primum principium decet, qualis decet Deum in altiſſimo vitarum & ſubſtantiarum vertice ſedentem, in ſummo fœcunditatis faſtigio regnantem. Utrumque igitur Deo conſentaneum eſt, & genuiſſe, & ſui ſimillimam progeniem genuiſſe, imaginem ſcilicet ſui in nullo diſſimilem. L. De Synodis, p. 360. *Quod enim* *in utroque vita eſt, id in utroque ſignificatur eſſentia: & vita quæ generatur ex vita, id eſt, eſſentia quæ de eſſentia naſcitur, dum non diſſimilis naſcitur; ſcilicet quia vita ex vita eſt, tenet in ſe indiſſimilem naturam originis ſuæ; quia & natæ & gignentis eſſentiæ, id eſt, vitæ quæ habetur, & data eſt, ſimilitudo non diſcrepet. Quod enim ex ſe Deus eum ex naturæ ſuæ ſimilitudine genuit, non deſeruit in eo genitam ſimilitudinem naturalis proprietate ſubſtantiæ. Non enim aliud habet, quàm dedit: & ſicut vitam habens, ita habendam dedit vitam. Ac ſic quod de eſſentia tanquam vita ex vita, ſimile ſui ſecundùm eſſentiam naſcitur, nullam diverſitatem ac diſſimilitudinem admittit geniti & gignentis eſſentia.*

X. Strictim nunc pauca ex Ambroſio, qui divinam naturam meritiſſimò collocat in vita, ſapientia, juſtitia, quæ ne capi quidem facilè poteſt, niſi in quadam ſui propagatione: ut vivens vitam vivat, ſapiens ſapientiam explicet, juſtus juſtitiam effundat ſuam: & hæc tantò fœcundiùs & mirabiliùs in Deo, quantò divinitas creaturam quancumque ſuperat. Nec ab imaginis ratione hæc recedunt: nam qui vitam vivit, & qui ſapientiam exerit ſuam, & qui juſtitiam prodit, is ſimillimam exerit ſui imaginem, ſuæ inquam vitæ, ſapientiæ, Ambroſius Tom. 1. pag. 19. & juſtitiæ. *Denique imago eſt qui dicit, Philippe, qui me videt, videt & Patrem. Et quomodo tu, cùm imaginem vivam Patris viventis videas, dicis, Oſtende nobis Patrem? Non credis quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Imago Dei virtus eſt, non infirmitas: imago Dei ſapientia eſt, & imago Dei juſtitia eſt. Sed ſapientia divina eſt ſempiterna juſtitia. Imago Dei eſt ſolus ille qui dixit, Ego & Pater unum ſumus: ita habens ſimilitudinem Patris, ut divinitatis & plenitudinis habeat unitatem.*

Sic ille libro VI. Hexameron. Et libro I. de Fide id Deum decere docet, ut imago ejus primigenia ipſa veritas ſit, ipſa ſapientia, juſtitia, virtus; his enim omnibus conjunctiſſima eſt natura divinitatis, conjunctiſſima eſt & fœcunditas. Nec enim tanta & tam divina bona, ſterilia, inefficacia, otioſa eſſe poſſunt. Cap. 7. Cap. 4. *Videt enim in imagine Patrem, qui videt in Filio. Vides quam imaginem dicat. Imago iſta veritas eſt, imago iſta juſtitia eſt, imago iſta Dei virtus eſt; non muta, quia verbum eſt: non inſenſibilis, quia ſapientia eſt: non inanis, quia virtus eſt: non vacua, quia vita eſt: non mortua, quia reſurrectio eſt.*

XI. Cùm non alia meliùs ſub imagine cogitari poſſit à nobis Deus, quàm ut ſumma & ineffabilis Sapientia, ineffabilem ſapientiæ vitam vivens, atque ita Verbum ſuum, imaginem ſui ſimillimam gignens; ita ſtatuit Anſelmus, convenientiſſimè illi nomen Patris tribui, huic Filii, & hanc Verbi à Patris ſapientia proceſſionem veriſſimè nativitatem dici. Quippe qui alibi patres ſunt, ex parte tantùm patres ſunt, nec ſoli gignunt: & ipſa eorum proles ita ſimilis eſt, ut & multis nominibus ſit diſſimilis. At Verbi Pater id habet unus, ut ab eo uno Verbum naſcatur, & ut hæc ejus imago nulla ſit ex parte diſſimilis. Nuſquam ergo veriùs, quàm in Patre & Verbo, & Patris, & Filii, & imaginis nomen uſurpatur. Anſelm. in Monol. c. 39. pag. 17. *Tantò verior eſt ille parens, & iſta proles, quantò magis & ille ad hujus nativitatis perfectionem ſolus ſufficit: & quod naſcitur, ejus ſimilitudinem exprimit. Namque in rebus aliis, quas parentis proliſque certum eſt habitudinem habere, nulla ſic gignit, ut omnino nullius indigens ſola per ſe ad gignendam prolem ſufficiat: nulla ſic gignitur, ut nulla admixta diſſimilitudine omnimodam ſimilitudinem parentis exhibeat. Si ergo Verbum ſummi Spiritus ſic eſt omnino ex ipſius ſola eſſentia, & ſic ſingulariter eſt illi ſimile, ut nulla proles ſic ſit omnino ex ſola parentis eſſentia, aut ſic ſimilis parenti: profectò nullis rebus tam convenienter videtur aptari habitudo parentis & prolis, quàm ſummo Spiritui & Verbo ejus. Quapropter illius eſt proprium veriſſimum eſſe parentem, iſtius verò veraciſſimam eſſe prolem.*

CAPUT XXI.

Cùm omnia & Authoris impulſu & naturæ inſtinctu tendant ad ſimilitudinem primi Principii, & gradatim ad eam accedant: neceſſe eſſe ut ad perfectiſſimam illam ſimilitudinem pertingat, quod primum & proximum ab illo procedit. Ex Auguſtino.

I. Cùm omnia fluant à primo Principio, quod ipſum unum eſt; omnia ad unitatem & ſimilitudinem primi Principii connituntur. Attingi ergo & pertingi ad illam poteſt. Ex Auguſtino.

II. Eadem doctrina ex eodem confirmatur & illuſtratur. Quantùm diſtet juſtus à juſtitia, caſtus à caſtitate, verus à veritate, ſimilis à ſimilitudine.

III. Quàm neceſſe ſit eſſe apud Deum ipſam per ſeſe & ſummam ſimilitudinem, per quam ſimilia ſibi fecerit omnia.

IV. Sapiens & juſtus bifariam dicitur ſapientia, & juſtitia, quam gignat, vel quam participet; Deus priori ratione ſapiens & juſtus eſt, non ſecunda.

V. Cùm poſſint à ſapientia & juſtitia deficere, qui ejus participes ſunt, eique pòſt reſtitui: neceſſe eſt ipſam per ſeſe ſummam ſapientiam & juſtitiam exiſtere, ad quam & per quam reſtituantur qui ab ea deſcivere.

VI. Probat Auguſtinus ipſam per ſeſe juſtitiam vivere, qua vivunt animæ; qua orbatæ, mori dicuntur.

VII. An ea tantùm ſapientia Deus ſit ſapiens, quam genuit; id enim videntur Patres antiqui ſenſiſſe.

VIII. Una eſt ſapientia Pater & Filius, in Patre generans, in Filio genita; Pater ſapiens eſt, ut ſapientiam generans, Filius ut ſapientia genita.

IX. Quàm convenienter factus ſit nobis mortalibus hìc exemplum, qui immortalibus exemplum eſt in cœlo.

I. NOn potuimus non ſuperiùs hanc doctrinam aliquando perſtringere ac prælibare, in Capite maximè ſuperiori, ubi de imagine & ſimilitudine Dei primaria diſceptabatur. Tanta verò in ea ſunt certiſſimè momenta, ut eam operoſiùs neceſſe fuerit pertractari: idque ex Auguſtino potiſſimùm, qui in ea omnium copioſiſſimè præſtantiſſimèque verſatus eſt. Unum declarat ille eſſe primum omnium Principium, ſcilicet ipſum Unum; ex quo fit, ut quæ ab eo oriuntur omnia, ad unum quoque contendant, unitatem ſuam ſervent, tanquam ſummæ Unitatis veſtigium. Quàm non poſſint autem corpora unitatem primi Principii propiùs imitari, ipſa eorum natura docet, quæ tota in minutiſſimas partes ſecabilis eſt. Utcumque tamen illam affectant & ſequuntur: & ne eſſent quidem, niſi quodammodo unum eſſent. Propiùs accedunt ad unum ſpiritales, rationales & intellectuales ſubſtantiæ, & ad illud tota virium contentione ſeſe recolligunt, tantòque proximiores ei fiunt, quantò aliæ aliis meliores & ſuperiores ſunt. Cùm ergo omnia, infima, media, ſumma ad primi Principii unitatem & ſimilitudinem conſpirent & connitantur, ut quam poſſunt perfectiſſimam conſequantur: neceſſe eſt haud dubio, ut illam tandem aſſequatur, quod innaſcibili Principio proximum eſt. Eò non anhelarent omnia, ſi eò perveniri non poſſet. Eſt haud dubio ſumma illa ſimilitudo, ad quam ſuſpirant omnia, ad quam pro ſuo quæque modo aſſurgunt. Summa illa ſimilitudo jam Veritas eſt; ſi qua enim ex parte à veritate abluderet, ſumma & perfectiſſima ſimilitudo non eſſet. Si veritas autem eſt, ipſamet ergo eſt ſubſtantia primi Principii, quæ ſola ſui ſimilis eſt, ſola talis & tanta, qualis & quanta ipſa eſt. En verba Auguſtini libro prorſus aureo de Vera Religione, quem ante Epiſcopalem ſarcinam ſibi impoſitam tum ſcripſit, cùm majori animi contentione niteretur ad fidei & Theologiæ dogmatum confirmationem illuſtrationemque, non ex Scripturis tantùm, & Majorum Patrumque traditionibus; ſed etiam ex ratione & intelligentia, Auguſtinus Tom. 1. pag. 278. n. 36. qua fas erat, qua cœleſtis lux affulgebat. *Si corpora intantum fallunt, inquantum non implent illud unum quod convincuntur imitari, à quo principio unum eſt quidquid eſt; ad cujus ſimilitudinem quidquid nititur, naturaliter approbamus; quia naturaliter improbamus, quidquid ab unitate diſcedit, atque in ejus diſſimilitudinem tendit: datur intelligi eſſe aliquid quod illius unius ſolius, à quo principio unum eſt quidquid aliquo modo unum eſt, ita ſimile ſit, ut hoc omnino impleat, ac ſit idipſum, & hoc eſt Veritas, Verbum in principio, & Verbum Deus apud Deum.*

Et mox declarans ut omnia imitentur primum Principium, & illud unum ex quo ſunt, à quo aguntur, in quod refluunt, & alia aliis propiùs imitentur, nulla prorſus & pleniſſimè impleant ſuum illud votum; ex quo fit ut dici poſſit illa ementiri potiùs, quàm imitari ſummum Unum; hinc concludit eſſe haud dubio Veritatem, quæ illud impleat, cujus comparatione reliquæ res & cauſæ omnes, ſive imagines dicantur mendaces, ut à Veritate deficientes: à qua utique non deficerent, ſi Veritas nulla eſſet: ad quam non ſuſpirarent, ad quam non proficerent, ſi illa nuſquam eſſet. Non anhelarent tanto ardore, tanta conſpiratione ad imitationem, ad ſimilitudinem, ad imaginem primi Principii, quæ ab eo exoriuntur omnia, ſi imaginaria, ſi temeraria, ſi impoſſibilis eſſet ea imago & ſimilitudo per varios gradus proficiens, & tandem perfectiſſima. Ibidem. *Si enim falſitas ex iis eſt quæ imitantur unum, non inquantum id imitantur, ſed inquantum adimplere non poſſunt: illa eſt veritas quæ adimplere potuit, & id eſſe quod eſt illud: ipſa eſt quæ illud oſtendit, ſicut eſt; unde & verbum ejus & lux ejus rectiſſimè dicitur. Cætera illius unius ſimilia dici poſſunt, inquantum ſunt; intantum enim & vera ſunt: hæc autem ipſa ejus ſimilitudo, & ideo veritas. Ut enim veritate ſunt vera, quæ vera ſunt; ita ſimilitudine ſimilia ſunt, quæcumque ſimilia ſunt. Ut ergo veritas forma verorum eſt, ita ſimilitudo forma ſimilium eſt. Quapropter vera, quoniam intantum vera ſunt, inquantum ſunt: intantum autem ſunt, inquantum principalis unius ſimilia ſunt: ea forma eſt omnium quæ ſunt, quæ eſt ſumma ſimilitudo principii; & veritas eſt, quia ſine ulla diſſimilitudine eſt.*

II. Vides quàm neceſſariò, quàm evidenter credi & dici debuerit Verbum Dei Filius Dei, ſimilitudo ejus perfectiſſima, ſimilitudo ipſa, imago ipſa, totam implens eſſentiam & perfectionem imaginis & ſimilitudinis, veritas, forma omnium formarum, character ſubſtantiæ Dei. Ut penitiùs hæc animis infigantur inhæreantque, juvabit eandem ſancti Patris doctrinam hìc attexere ex libro ejus de Geneſi ad litteram imperfecto. Ubi quærit ſanctus Pater, cur dictus ſit homo creatus, non ad imaginem tantùm, ſed & ad ſimilitudinem Dei; & cur non potiùs imago Dei, aut ſimilitudo dictus ſit. Reſpondet autem longè aliud eſſe, ſimile & ſimilitudinem; ſicut aliud eſt caſtus & caſtitas, verus & veritas, fortis & fortitudo. Fortis enim, verus & caſtus eſt, qui fortitudinis, veritatis & caſtitatis particeps eſt: at fortitudo, veritas caſtitaſque forma illa ipſa eſt, cujus participatione fortes verique & caſti ſunt, quicumque ſunt omnes. Idem æſtimandum de juſtitia, ſapientia & aliis, Idem æſtimandum de ſimilitudine. Deo ſimilis homo utcumque dici poteſt: ſimilitudo Dei eſſe, dici, vel cogitari neutiquam poteſt. Sicut & ſapiens, juſtus, caſtus, verus, fortis & eſſe poteſt & dici: ſapientia ipſa eſſe, vel juſtitia, caſtitas, veritas, fortitudo nec videri poteſt, nec dici. Juſtitiæ enim particeps eſt, qui juſtus eſt; at juſtitia non portio, non participatio ſui eſt, ſed plenitudo. Juſti poſſunt eſſe plures, innumeri: juſtitia eſſe non poteſt niſi una; quia nec plenitudo, quæ totum contineat, eſſe poteſt niſi una. Nec aliter res habet in aliis illis formis ſummis & immutabilibus ſapientiæ, caſtitatis & aliis, quas æternas & immutabiles eſſe neceſſe eſt, perſpicuum eſt. Cœpit enim aliquis juſtus eſſe, forſan & deſinet: at forma ipſa & lex juſtitiæ nec cœpiſſe unquam poteſt, nec deſinere poterit. An erit enim, vel unquam fuit, cùm non ampliùs ſit, aut cùm nondum eſſet lex juſtitiæ? ne in cogitationem quidem id cadere poteſt hominis ratione utentis. Qui juſtus eſt, potuit forſan aliquando, aut poterit à juſtitia excidere; at juſtitia ipſa deficere à ſemetipſa non poteſt; nec poterit unquam fieri, ut juſtitia injuſta ſit, aut minùs magiſve juſta ſit. Perinde eſt & de ſimilitudine ad primum Principium, quæ ipſamet eſt juſtitia, veritas, ſapientia. Æternam & incommutabilem illam eſſe dilucidum eſt, adeoque nec niſi in Deo & Deum ipſum eſſe poſſe, extra quem æternum & incommutabile nihil. Dilucidum quoque eſt hunc eſſe Filium, hoc Verbum Dei, imaginem & ſimilitudinem ipſam Patris; nec enim Pater ſui imago, aut ſimilitudo eſt; ſed genitor eſt imaginis, cùm imago non dicatur, niſi genita. Si genita enim non eſt, ſimilis eſſe poterit, non imago. Propriè enim filius eſt imago patris, non alius quiſvis homo, etſi ſimillimus forſan. Eſt denique ſimilitudo etiam filius, ne Filius Patri ſimilis æſtimari poſſit, quaſi participatione ſimilitudinis à ſe diſtinctæ. His ita conſtitutis, jam liquet cur homo dictus ſit ad imaginem & ſimilitudinem *Dei*, non imago aut ſimilitudo. Poſtremò hinc lubet admirari ſtupendam illam conſenſionem Scripturarum, cum illa ſive ratione, ſive Philoſophia defæcatiſſima, quæ interdum ſupernè nobis allucet, & cujus nonnullas ſcintillas in Gentilium libris, ſed multò magis in ſanctorum Patrum monumentis deprehendere eſt.

Audienda hæc jam nobis ſunt, nec ſine magno lucis fænore ab ipſo Auguſtino: *Cur ergo cùm ditum eſſet ad imaginem, additum eſt, & ſimilitudinem: quaſi poſſit eſſe imago diſſimilis? ſufficeret ergo ad imaginem dicere. An aliud eſt ſimile, aliud ſimilitudo, ſicut aliud eſt caſtus, aliud eſt caſtitas; aliud fortis, aliud fortitudo: ut quemadmodum quæcumque ſunt fortia, fortitudine ſunt fortia; & quæcumque caſta, caſtitate ſunt caſta: ita quæcumque ſunt ſimilia, ſimilitudine ſint ſimilia? Non autem imago noſtra ſatis propriè dicitur ſimilitudo noſtra eſſe, cùm tamen propriè dicatur ſimilis nobis eſſe; ut ibi ſit ea ſimilitudo, qua ſimilia ſunt quæcumque ſimilia; ubi eſt & caſtitas, qua caſta ſunt, quæcumque ſunt caſta. Caſtitas autem nullius participatione caſta eſt; ſed ejus participatione ſunt caſta, quæcumque caſta ſunt. Quæ utique in Deo eſt etiam illa ſapientia, quæ non participando ſapiens eſt, ſed cujus participatione ſapiens eſt anima, quæcumque ſapiens eſt. Quapropter etiam ſimilitudo Dei, per quam facta ſunt omnia, propriè dicitur ſimilitudo, quia non participatione alicujus ſimilitudinis ſimilis eſt, ſed ipſa prima ſimilitudo, cujus participatione ſimilia ſunt, quæcumque per illam fecit Deus.*

Et rurſus ibidem, cùm tam magnificæ Theologiæ doctrina nec illuſtrari, nec inculcari ſatis unquam poſſit. *Expoſitio ergo fortaſſe eſt, cùm additum eſſet, ad imaginem, ut oſtenderetur, eam quæ imago dicta eſt, non ita ſimilem eſſe Deo, quaſi alicujus ſimilitudinis participantem; ſed hanc ipſam eſſe ſimilitudinem, cujus participarent omnia, quæ dicuntur eſſe ſimilia. Sicut ibi eſt & caſtitas, cujus participatione caſtæ ſunt animæ; & ſapientia, cujus participatione ſapientes ſunt animæ; & pulchritudo, cujus participatione pulcra ſunt, quæcumque pulcra ſunt. Si enim tantùm ſimilitudinem diceret, non ſignificaret ab ipſo genitam. Si autem tantummodo imaginem diceret, ſignificaret ab ipſo quidem genitam: ſed non ſignificaret ita ſimilem, ut non tantùm ſimilis, ſed ipſa ſimilitudo eſſet. Ut autem nihil caſtius ipſa caſtitate, & nihil ſapientius ipſa ſapientia, & nihil pulchrius ipſa pulchritudine: ita nihil ſimilius ipſa ſimilitudine dici, aut cogitari, aut eſſe omnino poteſt. Unde intelligitur ita Patri eſſe ſimilem ſimilitudinem ſuam, ut ejus naturam pleniſſimè perfectiſſimèque impleat.*

III. Poſtremò tandem ita ibi ratiocinatur Auguſtinus: Cùm rebus primo Principio ſimilibus conſtet hæc creatarum naturarum Univerſitas, ſummam eſſe ejus ſimilitudinem neceſſe eſt, per quam omnia ſui gradatim ſimilia effinxerit Conditor: uti eſt ipſa per ſeſe ſurſum Sapientia, Veritas, Caſtitas, per quam hæc omnia participant, quæcumque participant. Participat autem & ſapientiam & ſimilitudinem ipſa maximè tota natura, ſive intellectualis, ſive rationalis, ut quæ nulla alia natura interpoſita à primo Principio proceſſerit, & ad ſuam hanc originem revocetur. Ideo naturæ aliæ dici poſſunt ſimiles, non autem ad imaginem & ſimilitudinem. *Similia verò omnia hæc, non autem ipſam ſimilitudinem poſſumus dicere. Quapropter ſi rebus inter ſe ſimilibus univerſitas conſtat, ut ſingulæ ſint quicquid ſunt, & omnes univerſitatem ipſam compleant, quam Deus & condidit & gubernat: Per ſimilitudinem ejus profectò, qua condidit omnia, ſupereminenter atque incommutabiliter, & incontaminabiliter talia facta ſunt, ut ſimilibus inter ſe partibus pulchra ſint, ad ipſam tamen ſimilitudinem omnia non facta ſint, ſed ſola ſubſtantia rationalis: quare omnia per ipſam, ſed ad ipſam non niſi anima. Rationalis itaque ſubſtantia, & per ipſam facta eſt, & ad ipſam: non enim eſt ulla natura interpoſita: quandoquidem mens humana quod non ſentit, niſi cum puriſſima & beatiſſima eſt, nulli cohæret, niſi ipſi veritati, quæ ſimilitudo & imago Patris & ſapientia dicitur. Rectè igitur ſecundùm hoc quod interius & principale hominis eſt, id eſt, ſecundùm mentem accipitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.*

Ibidem pag. 171.

IV. Paulò preſſiùs, ſed non minùs ſplendidè doctrinam eandem proſequutus eſt Auguſtinus in libro octoginta trium Quæſtionum. Omne caſtum, pulcrum, bonum, ſapiens, caſtitate, pulchritudine, bonitate, ſapientia iſtud eſt & dicitur. Iſtud autem eſſe & dici poteſt bifariam, forma hujuſmodi ſcilicet aut participanda, aut ex ſeſe gignenda. Sapiens, vel caſtus dici poteſt, vel qui ſapientiam & caſtitatem participat, vel qui eam gignit. Sapientia quæ in ſummo & primo omnium Principio eſt, & qua ſapiens dicitur, illa eſt non quæ ab eo participatur, ſed quæ ab eo gignitur. Seipſum enim contemplando ſapientiam gignit, & illa contemplatio ejus ipſa ejus ſapientia eſt, à qua ſapiens dicitur, non participata, ſed genita hac ſapientia, quam reliquæ deinceps naturæ omnes participent; & ſapientes fiant, non ipſa ſapientia, vel generans, vel genita. Ita & vita vivenſque dicitur jure merito primum Principium, non quòd vitam participet, ſed quòd eam ex ſe gignat, quòd vitam gignat vita; ea eſt enim ſapientiæ vita, & vivere illi eſt vitam ſapientiæ generare. Perinde eſt de juſtitia, bonitate, pulchritudine, caſtitate, & conſimilibus, quæ aliàs & aliter nominantur, & unum tamen idemque ſunt cum ſapientia, cum vita ſapientiæ, in hæc omnia ſeſe explicantis; vel potiùs hæc omnia in ſeſe, in locupletiſſimam & infinitam unitatem ſuam complicantis. *Omne caſtum caſtitate caſtum eſt, & omne æternum æternitate æternum eſt, & omne pulchrum pulchritudine, & omne bonum bonitate. Ergo & omne ſapiens ſapientia, & omne ſimile ſimilitudine. Sed duobus modis caſtum caſtitate dicitur, vel quod eam gignat, ut ea ſit caſtum caſtitate, quam gignit, & cui principium, atque cauſa eſt, ut ſit. Aliter autem, ut participatione caſtitatis quidque caſtum eſt, quod poteſt aliquando eſſe non caſtum, atque ita de cæteris intelligendum eſt. Nam & anima æternitatem vel intelligitur vel creditur conſequi, ſed æterna æternitatis participatione fit. Non autem ita æternus Deus, ſed quod ipſius æternitatis eſt author. Hoc & de pulchritudine, & de bonitate licet intelligi. Quamobrem cum ſapiens Deus dicitur, & ea ſapientia ſapiens dicitur, ſine qua eum vel fuiſſe aliquando, vel eſſe poſſe nefas eſt credere; non participatione ſapientiæ ſapiens dicitur, ſicuti anima, quæ & eſſe, & non eſſe ſapiens poteſt; ſed quod ipſe eam genuerit, qua ſapiens dicitur, ſapientiam.*

Auguſtinus Tom. 4. pa 206.

Illud percommodè hoc loco factum eſt, ut à caſtitate inciperet Auguſtinus, qui in Confeſſionibus ſcripſit ſcitiſſimè, per caſtitatem, virginitatem & continentiam recolligi redigique nos *in illud unum, à quo in multa defluximus*. Si enim in iiſdem Confeſſionibus illud obiter & eleganter obſervatum ab eo eſt, ſe inter ipſa pueritiæ ſuæ crepundia cupidè ſervaſſe unitatem ſuam veſtigium ſecretiſſimæ unitatis ex qua erat: quantò magis virtutes omnes unitatis ejuſdem veſtigia erunt à qua ſumus, ad quam toto animæ noſtræ pondere propendemus?

V. Pergit porro ſanctus Pater in eodem libro 83. Quæſtionum philoſophari in hunc modum: Quæ caſta ſunt, poſſunt aliquando à caſtitate deficere; quæ pulchra à pulchritudine, quæ ſimilia à ſimilitudine: & viciſſim ad eandem formam poſſunt redintegrari, quæ ab ea exciderunt. At forma ipſa caſtitatis, pulchritudinis, ſimilitudinis nunquam poteſt à ſeipſa deſciſcere; quin & præſto ſemper eſt ipſa quidem, ut illi ſe reſtituant, & ab ea reſtituantur, quæ ab ea deſcivere. Hæc eſt ergo prima forma ſimilitudinis, per quam cætera ſummo Principio ſimilia fiunt, cùm ipſa ſimilitudo ſit ipſamet, quæ nulla in re diſſimilis eſſe poteſt, quæ idcirco imago Patris veriſſima, veritas & Filius eſt. *Item illa quæ participatione ſunt, vel caſta, vel æterna, vel pulchra, vel bona, vel ſapientia, recipiunt, ut dictum eſt, ut poſſint nec caſta eſſe, nec æterna, nec pulchra, nec bona, nec ſapientia. At ipſa caſtitas, æternitas, pulchritudo, bonitas, ſapientia, nullo modo recipiunt, aut corruptionem, aut, ut ita dicam, temporalitatem, aut turpitudinem, aut malitiam. Ergo etiam illa quæ participatione ſimilia ſunt, recipiunt diſſimilitudinem. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe diſſimilis. Unde fit, ut cum ſimilitudo Patris Filius dicitur, quia ejus participatione ſimilia ſunt quæcunque ſunt, vel inter ſe, vel Deo ſimilia: ipſa eſt enim ſpecies prima qua ſunt, ut ita dicam, ſpeciata, & forma qua formata ſunt omnia, ex nulla parte Patri poteſt eſſe diſſimilis. Idem igitur quod Pater: ita ut iſte Filius ſit, ille Pater: id eſt, iſte ſimilitudo, ille cujus ſimilitudo eſt: iſte ſubſtantia, ille ſubſtantia, ex quo una ſubſtantia. Nam ſi non una eſt, recipit diſſimilitudinem ſimilitudo, quod fieri poſſe omnis veriſſima negat ratio.*

Diſtinguit alibi idem Auguſtinus imaginem, æqualitatem, & ſimilitudinem; & tandem de Verbo Dei Deo ita concludit, *In eo autem quia con-*

L. 83. qq. q. 74. Ibid. p. 228. *ditio temporis vacat: non enim poteſt rectè videri Deus tempore generaſſe Filium, per quem condidit tempora: conſequens eſt, ut non ſolum ſit imago ejus, quia de illo eſt; & ſimilitudo, quia imago: ſed etiam æqualitas tanta, ut nec temporis quidem intervallum impedimentum ſit.*

Epiſt. 222. VI. His affinia ſunt, quæ reſcripſit Auguſtinus ad propoſitas ab Conſentio quæſtiones de Trinitate. Exiſtimabat Conſentius ipſam per ſeſe juſtitiam non vivere, etſi vivat in nobis, quando nos ex ejus amore vivimus; quin nos potiùs ſecundùm ipſam vivere opinabatur. Reſcripſit porro Auguſtinus, ut hunc illi errorem eximeret; ſuadens, ut perpenderet ipſe, an ipſa viveret vita, per quam vivunt omnia. Porro vix dubitari poſſe, quin vivat ipſa vita, per quam vivunt cætera omnia. Ideo enim & cum animæ rationales vivant utique, & vitæ ſint ſuorum corporum, mortuæ tamen dicuntur, quando vita juſtitiæ deſtituuntur. Quanta ergo vita eſt juſtitia, qua orbatæ animæ immortales, & vitæ ſuorum corporum, mori quodammodo dicuntur? Si anima, vita immortalis cum ſit, à juſtitia ipſa vitam accipit quandam nobiliorem; quantò magis juſtitia ipſa per ſeſe vivit, vita vitæ cum ſit, hoc eſt vita animæ? Hæc porro ſeu vita vitarum, ſeu juſtitia Deus eſt, qui vitam, veritatem & ſapientiam ex ſe ſuam propagat, cùm ſuum ex ſe Verbum, Filium unigenitum gignit; qui teſte Paulo, factus eſt nobis à Deo ſapientia & juſtitia. Auguſtinus Tom. 2. pag. 894. Sic ergo Auguſtinus: *Ad hoc ut tibi ipſe reſpondeas, illud intuere, utrum rectè dici poſſit, vitam ipſam non vivere, qua fit ut vivat quidquid non falsò dicimus vivere. Puto enim abſurdum tibi videri, ut per vitam vivatur, & vita non vivat. Porro ſi vita ipſa præcipuè vivit, qua vivit omne quod vivit, recole obſecro quas dicat Scriptura divina animas mortuas; profectò invenies injuſtas, impias, infideles. Nam licèt per illas vivant corpora impiorum, de quibus dictum eſt, quod mortui ſepeliant mortuos ſuos; & ibi intelligantur etiam iniquæ animæ non eſſe ſine aliqua vita: non enim aliter ex eis poſſent corpora vivere, niſi qualicunque vita, qua omnino animæ carere non poſſunt, unde immortales meritò vocantur: non tamen ob aliud amiſſa juſtitia dicuntur mortuæ, niſi quia & animarum, licèt immortaliter qualicunque vita viventium, verior & major vita juſtitia eſt, tanquam vita vitarum.* Et ſtatim ibidem: *Quapropter ſi animæ non poſſunt niſi etiam in ſeipſis utcunque vivere, quia ex eis vivunt & corpora, à quibus deſerta moriuntur: quantò magis vera juſtitia etiam in ſeipſa vivere intelligenda eſt, ex qua ſic vivunt animæ, ut hac amiſſa mortuæ nuncupentur, quamvis quantulacunque vita non deſinant vivere? Ea porro juſtitia, quæ vivit in ſeipſa, proculdubio Deus eſt, atque incommutabiliter vivit. Sicut autem hæc cum ſit in ſeipſa vita, etiam nobis fit vita, cùm ejus efficimur utcunque participes; ita cum in ſeipſa ſit juſtitia, etiam nobis fit juſtitia, cùm ei cohærendo juſtè vivimus; & tantò magis minuſve juſti ſumus, quantò magis illi minuſve cohæremus. Unde ſcriptum eſt de unigenito Filio Dei, cùm ſit utique Patris ſapientia atque juſtitia & ſemper in ſeipſo ſit, quod factus ſit nobis à Deo ſapientia & juſtitia.*

VII. Huc pertinet, quod alicubi jam perſtrinximus, & quod hic demum paulò accuratiùs ediſſerendum eſt; ubi docet Auguſtinus ſanctos Patres quondam in ſuis concertationibus adversùs Arianos, æternitatem Filio abjudicantes, eumque ajentes aliquando non fuiſſe, reſpondiſſe: Si ſine Filio quandoque Pater fuiſſet, fuiſſe ergo tum ſine ſapientia & ſine virtute, cùm Chriſtus ex Apoſtolo Dei virtus ſit & ſapientia. Hinc monet Auguſtinus emergere quæſtionem illam, An Pater ſapiens non ſit, niſi ea ſapientia, quam ipſe genuit, non ea qua ipſe exiſtat? gignendo tantùm, an etiam exiſtendo ſapiens ſit? Inde etiam aliam naſci quæſtionem, An ut Deus de Deo, lumen de lumine dicitur Filius, poſſit etiam dici ſapientia de ſapientia? Si enim ſapiens non eſt Pater, niſi ea ſapientia, quam ipſe genuit, bellè quidem habet Patrum ſive reſponſio, ſive argumentatio contra Arianos: Si fuit, cùm Pater Filium nondum haberet, fuiſſe & cùm ſapiens nondum eſſet; quo ne fingi quidem poteſt quidquam inſipientius. At ita confutatis Arianis, jam illud extricandum Patribus ſupererat, Quomodo divina ipſa eſſentia ſapientiam non complectatur, perinde ut perfectiones omnes alias; immo quomodo non ſit ipſa ſapientia, ut juſtitia, ut veritas, ut pulchritudo, ut perfectio quæcunque nævi expers? Quomodo etiam ſapientiam gignet Pater, ſi ſapiens, ſi ſapientia ipſe non ſit? Si autem ex eſſentia ipſa & ſubſtantia divinitatis ſapiens & ſapientia eſt Pater, & non tantùm generando ſapientiam Filiumque, non conſtabat ergo illa reſponſio Patrum, Si quando Pater Filium non habuit, fuiſſet & tempus cùm ſapientia caruit. Auguſtinus De Trin. L. 6. c. 1. Tom. 3. pag. 103. Audi Auguſtinum: *Inter diſputationes quas habebant noſtri adverſum eos, qui dicebant, Erat tempus, quando non erat Filius, hanc etiam nonnulli ratiocinationem inſerebant: Si Dei Filius virtus & ſapientia Dei eſt, nec unquam Deus ſine virtute & ſapientia fuit, coæternus eſt Deo Patri Filius. Dicit autem Apoſtolus, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam; & Deum aliquando non habuiſſe virtutem aut ſapientiam, dementis eſt dicere: non igitur erat tempus, quando non erat Filius: quæ ratiocinatio ad id cogit, ut dicamus Deum Patrem non eſſe ſapientem, niſi habendo ſapientiam, quam genuit, non exiſtendo per ſe ipſa ſapientia. Deinde ſi ita eſt, Filius quoque ipſe, ſicut dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, videndum eſt utrum poſſit ſapientia de ſapientia dici, ſi non eſt Deus Pater ipſa ſapientia, ſed tantùm genitor ſapientiæ.*

Et infrà cùm ambigi non poſſit, quin ſapientiæ ſuæ genitor ſit Pater, cùm genitor ſit Filii, qui ſapientia eſt: quærit Auguſtinus, an etiam magnitudinis, bonitatis & juſtitiæ ſuæ genitor ſit? Sed incunctanter ibidem reſpondet, Magnum eſſe Deum non mole corporis, ſed ſapientia, bonitate, juſtitia: itaque hæc omnia in Deo ſapientiam, magnitudinem, bonitatem, juſtitiam, multa eſſe nomina, rem prorſus eandem: ut una nominata, reliquis præteritis, omnes cenſeri debeant nominatæ, & quæcunque aliæ id genus præſtantiſſimæ dotes. Ibid. l. 7. c. 1. p. 112. *Hoc enim quæſtionem facit, quia ſcriptum eſt, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam: utrum ita ſit Pater ſapientiæ atque virtutis ſuæ, ut hac ſapientia ſapiens ſit, quam genuit; & hac virtute potens, quam genuit: & quia ſemper potens & ſapiens, ſemper genuit virtutem & ſapientiam. Dixeramus enim, ſi ita eſt, cur non & magnitudinis ſuæ Pater ſit, qua magnus eſt, & bonitatis qua bonus, & juſtitiæ qua juſtus, & alia ſi qua ſunt? Aut ſi hæc omnia pluribus vocabulis in eadem ſapientia & virtute intelliguntur, ut ea ſit magnitudo, quæ virtus; ea bonitas, quæ ſapientia; & ea rurſus ſapientia, quæ virtus, ſicut jam tractavimus; meminerimus, cùm aliquid horum nomino, ſic accipiendum eſſe, ac ſi omnia commemorem.*

VIII. Hinc reſpondet & concludit Auguſtinus, ex ipſa eſſentia ſua Patrem ſapientem & ſapientiam ipſam eſſe; atque Filium ab eo naſcentem, naſci ut ſapientiam de ſapientia; ſicut naſcitur lumen de lumine, Deus de Deo; cùm tamen Patris Filiique una ſit ſapientia, unum lumen, ſicut una ſubſtantia, una eſſentia; quia in Deo eſſe, ſubſiſtere, & ſapere unum idemque eſt; ſed ita Patris & Filii una eſt ſapientia, una eſſentia, ut illa in Patre ſit generans, in Filio ſit genita. Unde fit, ut ſi aliquando Filius, ſapientia genita non fuiſſet: nec Pater ſapientia generans fuiſſet; atque adeo nec ſapiens fuiſſet: Ibid. p. 113. eſt enim ſapiens, ut ſapientiam generans, ut fons ſapientiæ fœcundiſſimus. *Ergo & Pater ipſa*

ipſa ſapientia eſt. Et ita dicitur Filius ſapientia Patris, quomodo dicitur lumen Patris, id eſt, ut quemadmodum lumen de lumine, & utrumque unum lumen: ſic intelligatur ſapientia de ſapientia, & utrunque una ſapientia; ergo & una eſſentia: quia Ibid. c. 3. pag. 114. *hoc eſt ibi eſſe quod ſapere.* Et infrà: *Sapientia ergo Filius de ſapientia Patre, ſicut lumen de lumine, & Deus de Deo, ut & ſingulus Pater & lumen, & ſingulus Filius lumen: & ſingulus Pater Deus, & ſingulus Filius Deus; ergo & ſingulus Pater ſapientia, & ſingulus Filius ſapientia. Et ſicut utrumque ſimul unum lumen, & unus Deus; ſic utrumque una ſapientia.*

IX. Illud quoque hinc concludit ſanctus Pater, cùm Filius ſit ſapientia de ſapientia, lumen de lumine, illud conſentaneum fuiſſe, ut intellectualibus omnibus naturis ipſe ſapientiæ & juſtitiæ dux & magiſter eſſet quà Deus eſt, & homini ipſi ante peccatum, cùm & ipſi inter intellectuales & rationales naturas locus eſſet, quæ incommutabilis ſapientiæ cibo veſcuntur & beantur; at poſtquam peccato lapſus eſt in extremæ cujuſdam inſipientiæ tenebras, ut jam illam æternæ Sapientiæ lucem ferre non poſſet: opus fuiſſe, ut illud idem Verbum humanæ ſe naturæ ſubſtantia, vitaque indueret, in ea ita hominibus omnibus contemperata æternam Sapientiam & juſtitiam explicaret: atque ita cum hoc aſſumptæ humanitatis temperamento fieret hominibus lapſis & reparandis, quod in increatæ Sapientiæ ſplendore & arte fuerat homini ſtanti, & ſemper fuit eritque Angelis, qui ſteterunt in veritate, ſapientiæ & juſtitiæ Ibidem. author, princeps & exemplum. *Quoniam quippe ſpiritibus mundis intellectualibus, qui ſuperbia non lapſi ſunt, in forma Dei, & Deo æqualis & Deus præbet exemplum; ut ſe idem exemplum redeundi etiam lapſo præberet homini, qui propter immunditiam peccatorum pœnamque mortalitatis, Deum videre non poterat, ſemetipſum exinanivit; non mutando divinitatem ſuam, ſed noſtram mutabilitatem aſſumendo: & formam ſervi accipiens, venit ad nos in hunc mundum; qui in hoc mundo erat, quia mundus per eum factus eſt: ut exemplum ſurſum videntibus Deum, exemplum deorſum mirantibus hominem; exemplum ſanis ad permanendum, exemplum infirmis ad convaleſcendum; exemplum morituris ad non timendum, exemplum mortuis ad reſurgendum eſſet, in omnibus ipſe primatum tenens. Quia enim homo ad beatitudinem ſequi non debebat niſi Deum, & ſentire non poterat Deum; ſequendo Deum hominem factum, ſequeretur ſimul, & quem ſentire poterat, & quem ſequi debebat.*

CAPUT XXII.

Ex eodem Auguſtino rurſus, ut Filius Sapientia ſit Patris, eoque probetur æternus eſſe. Ut videatur perpetua & æterna veritas primorum Principiorum.

I. Ex Scripturis Sapientia Patris eſt Filius.

II. Sepoſitis Scripturis Deus nobiliſſimè ſapiens eſt, ut ſapientiam ex ſe generans, ut fons ſapientiæ.

III. Mens creata accidentariam, divina ſubſtantivam ſapientiam ſemper ex ſe generat.

IV. Nec à ſententiis, nec à verbis antiquiorum Patrum Arianos oppugnantium receſſit Auguſtinus.

V. Ideo Veritas Filius non eſt major vero & veraci Patre, quia Pater verus eſt, ut Veritatem generans.

VI. Ad amplitudinem Dei pertinet, ut non ſolùm ſit verus & veritas; ſed etiam ut fons & Pater ſit Veritatis.

VII. Quomodo veritas primorum Principiorum cùm complexa, cùm à Deo inſtituta ſit, perpetua, æterna, immutabilis, & in Verbo eſſe, ac videri poſſit.

VIII. Suffragio Athanaſii hæc muniuntur, illuſtranturque; maximè ut Pater ſapiens ſit, ſapiatque, ſapientia ex ſe gignenda.

IX. De iiſdem rurſus ex Athanaſio.

I. IN his omnibus ſumma Sapientia & Juſtitia Filius eſt; ſed ſapientia genita, hoc enim eſt ſapientia de ſapientia, & à ſapientia Patris ingenitâ effuſa in Angelos homineſque; effuſa etiam poſt peccatum in aſſumptam humanitatem, ut univerſi generis inſipientiæ & iniquitati medicaretur. Quando ergo ſancti Patres Arium debellantes reſpondebant, vel argumentabantur, Si fuerat quando Dei Filius non eſſet, tunc ergo nec ſapientem, nec ſapientiam fuiſſe Deum, certa & ſolida erat ea doctrina; idque bifariam. Primò quia fatebantur Ariani Filium ſapientiam eſſe & virtutem Patris, cùm id prædicent Scripturæ, quarum authoritatem nemo eorum detrectabat. Nec enim cauſari poterant Ariani, ante genitum Filium eſſentiali ſapientia Deitatis ſapientem fuiſſe Patrem: inde enim id emerſiſſet, ut jam Filius ſapientia Patris non eſſet, aut duplex & diverſa eſſet in Patre ſapientia; & denique ut poſt genitum Filium ſapientior, quàm antè evaſiſſet, nempe non una & ſimplici, ut priùs, ſed gemina ſapientia ſapiens. Quo quid inſulſius? Quandiu ergo inconcuſſa ſtabat Scriptura, non poterat Filius Patris ſapientia eſſe, niſi tam æterna hæc eſſet Patris ſapientia, quàm Pater ipſe æternus eſt.

II. Si ſepoſita autem Scripturæ authoritate res ageretur, ne vel ſic quidem poterant Ariani huic Patrum ratiocinationi ſatis aptè & ſolidè reluctari. Nec enim quæcumque Deum decet ſapientia, ſed fœcunda, & pro majeſtate & amplitudine ſua dilatans ſeſe & effundens. Sterilis & jejuna non decet Deum ſapientia, & qua major, qua fœcundior cogitari poſſit. Itaque ſi fuit, quando ſuam Deus ſapientiam non gigneret; ne ſapiens, ne ſapientia tum quidem erat, ut illum eſſe decet, atque adeo nec erat. Si ut decet enim Deus non eſt, ne eſt quidem. Ne creata quidem ſapientia facilè cogitari poteſt, ut ignava & torpens. Eſt enim vita quædam ſumma Sapientia; & hoc eſt illi ſapere, quod vivere: hoc vivere, quod ſapere, quod intelligere, quod amare. Non poteſt autem ſterilis & otioſa eſſe vita. Exilit, movetur, & irrequieta motione movetur. Quid ſumma Vita, vitarum vita, omnia movens ac vivificans, quæ moventur & vivunt? Non poteſt ſterilis & ignava ceſſare intelligentia; ſed quod dicitur intelligere, vivere, moveri eſt. Ne cogitatio quidem niſi agitatio quædam mentis eſt, unde & nomen ſortitur & eſſentiam. Quiſquis enim cogitat, dum cogitat, vivit, movetur, mentem ſuam intus explicat & effundit, etiam dum foris nihil explicat. Quæ verò vel cogitari poteſt ſapientia ſtertens, & ceſſans, & ſterileſcens? Ne humana quidem, nedum Angelica, multò minùs divina. Eſt enim ſapientiæ, cogitationis, intelligentiæ, vitæ, ea ratio, ea indoles & natura, ut effundat & propaget ſeſe, ut moveatur ſemper, motionem ſuam, vitam ſuam ſemper, intelligentiam & ſapientiam ſemper effundat. Ecquis vivit, quin vitam agat, vitam agitet, vitam vivat? Vulgatiſſimæ hæ voces teſtificantur, quàm ipſe naturæ ſenſus & experientia ipſi hominum vulgo perſuaſerit, non inertem, non torpentem, non ſterilem eſſe ullam vitam, nedum intelligentiæ, & ſapientiæ, & Deitatis vitam; ſed negotioſam, actuoſam, efficacem, fœcundam, quaſi vitæ ſuæ jugem propagatricem, intra ſe primùm, inde & extra.

III. Id intereſt ſanè diſcriminis, quòd vita, quam vivit, qua movetur, qua ſapit, qua ſapientiam ſuam promit mens creata, quomodocumque vel ipſamet mens ſit, vel aliquid ab ea diſtinctum: nec enim in ſtadio hic verſamur Philoſophico; non tamen ſubſtantia, aut hypoſtaſis eſt, ab illa diſtincta. Sed quis hanc abnuat Divinitati præſtantiam, ut creatis omnibus mentibus antecellat? intra ſeipſam non accidentium tantùm, vel modorum, & fugacium motionum fœcunda parenſque ſit, ſed hypoſtaſeon & perſonarum? Cùm accidentia enim & modi Deo ineſſe non poſſint, ne & abeſſe aliquando poſſint; neceſſe omnino ſit, ut ſubſtantivum in illo ſit, quidquid in mente creata volatile & accidentarium eſt. Alioqui verè & reapſe fœcunda erit creata mens, tot ſapientiæ conſiliorum & præceptorum parens: at mens divina nihil unquam pariet, ſterilitati ipſa addicta, per quam naturis creatis omnibus fœcunditas mira & inexhauſta ingeneratur.

IV. Ab hac ſuperiorum Patrum adversùs Arianos doctrina ne tranſverſum quidem unguem receſſit Auguſtinus; ita enim ipſemet reſcribebat Epiſt. 174. Paſcentio Comiti Ariano: *Quid ergo dicemus, Si natus eſt Dei Filius de Patre, jam Pater deſtitit gignere? & ſi deſtitit, cœpit? Si autem cœpit gignere, fuit aliquando ſine Filio. Sed nunquam fuit ſine Filio, quia Filius ejus Sapientia ejus eſt, quæ candor eſt lucis æternæ. Ergo ſemper gignit Pater, & ſemper naſcitur Filius.*

Quin & in eadem paulò antè Epiſtola id nos ſanctus Doctor monuerat: Etſi verus dicatur Deus Pater à Chriſto ipſo: *Ut cognoſcant te ſolum Deum verum:* & Veritas Filius: *Ego ſum veritas:* etſi rurſum ita æſtimet vulgus hominum majorem Vero eſſe Veritatem: non tamen ita rem ſe habere in Deo: quia ibi verus eſt Pater, non participanda, Tom. 2. Ibid. p. 378. ſed gignenda Veritate. *Nam quædam etiam ſic dicuntur, ut hominibus parum intelligentibus & ipſe Filius major Patre videatur. Quis enim cùm fuerit interrogatus, quid ſit majus, verum an veritas, non potiùs reſpondeat veritatem eſſe majorem? Ab illa enim vera ſunt quæcumque vera ſunt. Non autem ita eſt in Deo. Nam Filium majorem Patre uterque non dicimus, & tamen Filius dicitur eſſe Veritas: Ego ſum, inquit, via, veritas & vita. De Patre autem tantummodo vos vultis intelligi, quod ait: Ut cognoſcant te unum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Et paulò pòſt: *Veruntamen ſecundùm parvum intellectum, vel potiùs errorem; major eſt Deus veritas, quàm Deus verus, quia verus à veritate eſt. Major ergo Patre Filius, quia iſte eſt veritas, ille verus. Hanc perverſitatem pellit ex animo, qui didicerit Patrem verum eſſe Deum, gignendo veritatem, non participando.*

V. Rem eandem verſat alibi Auguſtinus, non paulò etiam luculentiùs; unde non eſt quòd gravemur, ſi etiam prolixiùs. Sunt iſta enim ſereniſſimæ Theologiæ placita, & ea luce referta, cui inſuefacienda eſt Theologorum mens, ut Scripturarum, ut Patrum ſublimes & arcanos de Deo ſenſus tantò lubentiùs, quantò faciliùs hauriat. Veracem Scriptura Patrem, Veritatem Filium dicit, nec veritas veraci major, niſi apud homines; ubi qui verax fuit, in mendacem poteſt deſciſcere; utpote qui veritatis participatione tantùm verax eſſet; non poſſidenda Veritatis ſubſtantia, ut Verbum; non gignenda Veritate, ut Pater Verbi, ſed participanda. Ita enim habet & de caſtitate, & de pulcritudine, & de conſimilibus aliis, quæ aliter ſunt in creatura, nonnulla ſcilicet ſui participatione; aliter in Verbo Filio Patris, ipſa ſui ſubſtantia & plenitudine; cùm non aliud hæc omnia ſint, quàm Veritas ipſa & Sapientia ſumma; aliter denique in Patre, Verbi, Sapientiæ & Veritatis genitore. Tract. 39. In Evang. Joan. Tom. 9. pag. 105. *Multa habeo, inquit Chriſtus, de vobis loqui & judicare, ſed qui me miſit, verax eſt. Tanquam diceret, Ideo verum judico, quia Filius veracis veritas ſum. Pater verax, Filius veritas. Quid putamus eſſe amplius? Cogitemus, ſi poſſumus. Quid eſt amplius, verax an veritas? De quibus quæramus. Pius homo, ſed plus eſt ipſa pietas: pius enim à pietate, non pietas à pio. Poteſt enim eſſe pietas, etſi ille qui pius erat, factus eſt impius. Ipſe perdidit pietatem, pietati nihil abſtulit. Quid item pulcher & pulchritudo? Plus eſt pulchritudo, quàm pulcher: pulchritudo enim facit pulchrum, non pulcher facit pulchritudinem. Caſtus & caſtitas? Caſtitas planè plus eſt quàm caſtus. Si enim caſtitas non eſſet, unde eſſet iſte caſtus, non haberet: ſi autem noluerit eſſe caſtus, caſtitas integra perſeverat. Si ergo plus pietas quàm pius, plus pulchritudo quàm pulcher, plus caſtitas quàm caſtus, numquid dicturi ſumus, plus veritas, quàm verax? ſi hoc dixerimus, Filium incipiemus dicere Patre majorem. Ait enim apertiſſimè ipſe Dominus: Ego ſum via & veritas & vita. Ergo ſi Filius veritas, Pater quid, niſi quod ait ipſa Veritas: Qui me miſit, verax eſt? Filius veritas, Pater verax.* Et ibidem mox: *Quid plus ſit quæro, ſed æqualitatem invenio. Verax enim Pater non ab ea veritate verax eſt, cujus partem cepit, ſed quam totam genuit.* Ac denique aliquantò pòſt: Ibidem. *Hac data ſimilitudine, fratres, intelligite, quia ſi pia eſt anima, eſt pietas apud Deum, cujus fit particeps anima: ſi eſt caſta anima, eſt caſtitas apud Deum, cujus eſt particeps anima: ſi bona eſt anima, eſt bonitas apud Deum, cujus eſt particeps anima: ſi eſt verax anima, eſt veritas apud Deum, cujus eſt particeps anima. Cujus particeps ſi non fuerit anima, omnis homo mendax: ſi omnis homo mendax, nullus homo de ſuo verax. Pater autem verax, de ſuo eſt verax, quia genuit Veritatem. Aliud eſt, Verax eſt homo iſte, quia jam percepit veritatem: aliud, Eſt verax Deus, quia genuit Veritatem. Ecce quomodo verax eſt Deus, non participando, ſed generando Veritatem. Video vos intellexiſſe, & gaudeo.*

Hæc ſummæ cujuſdam Theologiæ dogmata ipſi etiam fidelium plebi ediſſerebat Auguſtinus, & tanti id ducebat ad promovendam eorum pietatem; nec fruſtra ediſſerebat, nec ſurdis hæc occinebat auribus: ſed ſuis ipſa plebs nutibus plauſibuſque intelligere ſe ſignificabat; nec is erat, cui imponi poſſet, ſanctiſſimus & ſapientiſſimus Pater. His adde & illa ex Sermone XI. de Verbis Domini ſecundùm Matthæum: Cap. 11. pag. 17. Tom. 11. *Eſt ergo Pater Filio Veritati origo verax, & Filius de veraci Patre orta Veritas, & Spiritus ſanctus à bono Patre & Filio bono effuſa bonitas: omnium eſt autem non impar divinitas, nec ſeparabilis unitas.*

VI. Si quæras autem, cur ad Dei amplitudinem ſpectet, ut non ſolùm verus, ac verax, non ſolùm Veritas & Sapientia, ſed etiam Pater Sapientiæ & Veritatis dicatur: reſpondebo, ad Dei amplitudinem & naturam ſpectare, ut non ſolùm ſit Veritas & Sapientia, ſed & ut fœcunda ſit Veritas Sapientiaque. Ea enim demum digna Deo ſapientia, quæ & pelagus Sapientiæ ingenitæ eſt, & pelagus Sapientiæ genitæ ex ſe fundit. Itaque quæ de his in Scriptura leguntur, ea ſunt longè pulcherrimæ & Deo in primis conſentaneæ Theologiæ decreta. Sed & illud hìc obiter inſerciam, quod legenti mihi ſæpenumerò varia Auguſtini opuſcula in mentem venit. Non quo novi aliquid afferam, nec enim fas eſt; ſed ut Lector eruditus judicet, & judicio fruatur ſuo; ſi quid à me peccatum ſit, indulgeat & expungat; certus hæc à me dubitando magis proponi, quàm affirmando.

VII. Non eſt unius modi veritas apud Auguſtinum, ſed præter illam quæ ſimpliciſſima ſibi ſurſum eſt, alia eſt, cujus ſimplicitatem non facilè mente aſſequi poſſumus, etſi ejus æternitatem & incommutabilitatem ejus perſpicuè intelligamus. Quæ vulgò dicuntur prima principia diſciplinarum, ea in ſumma quadam luce ſpectantur & intelli-

telliguntur à nobis; & de eorum veritate æterna & incommutabili, ne controverſia quidem fieri poteſt. Exempli gratia, quæ ad Dialecticam ſpectant, quæ ratiocinationes regunt & argumentationes, regulæ inquam ſyllogiſmorum, quæ ab Auguſtino vocatur veritas connexionum; in his certiſſima & lucidiſſima veritas eſt, æterna & immutabilis eſt; quomodo ſimplex etiam ſit, difficillimè mihi quidem videtur intelligi poſſe. Ita ergo Auguſti-
Tom. 3. p. 16. l. 2. c. 32. nus: *Ipſa tamen veritas connexionum non inſtituta, ſed animadverſa eſt ab hominibus & notata, ut eam poſſint vel diſcere, vel docere. Nam eſt in rerum ratione perpetua & divinitus inſtituta.*

Sic ille libro 2. de Doctrina Chriſtiana. Hanc ait Auguſtinus veritatem non inſtitutam ab hominibus eſſe, ſed animadverſam & notatam. Quippe antequam eſſent homines ulli, erant ſurſum regulæ certiſſimæ, quibus conformanda eſſet tota eorum ratiocinatio, ne à veritate aberraret. Ideo ergo hæc connexionum veritas ab Auguſtino dicitur à nobis animadverſa, ut quæ ante nos & ſupra nos ſit; ut quæ, ut ait ille, in rerum ratione perpetua ſit; quod perinde eſt, ac ſi æternam diceret eſſe. Illud unum hìc negotium faceſſit, quòd eam dicat Auguſtinus veritatem, & in rerum ratione perpetuam eſſe, & tamen divinitùs inſtitutam. Hunc nodum forſan attingemus inferiùs.

Pergit deinde ſanctus Pater ad alias ejuſdem generis leges, quæ ad ratiocinationem plurimùm &
Ibid. c. 35. ipſæ conducant: *Item ſcientia definiendi, dividendi, atque partiendi, quanquam etiam rebus falſis plerumque adhibeatur, ipſa tamen falſa non eſt, neque ab hominibus inſtituta, ſed in rerum ratione comperta.* Non differt ut opinor hæc rerum ratio, ab illis rationibus æternis, in quibus ſexcenties affirmavit ſanctus Pater videri à nobis, quæ non ſenſu ullo, ſed mente pura intelliguntur veritates intelligibiles. Sed ſi hæ ſunt rerum rationes æternæ, quomodo dicuntur à Deo inſtitutæ? Jam verò multò manifeſtior eſt res hæc tota in numeris, quorum regulas nemo tam hebes eſt qui non videat ab hominibus inſtitutas non eſſe, ſed indagatas, atque inventas; utpote æternas & incommutabiles. Ut enim ſyllaba quæpiam brevis, aut longa ſit, in arbitrio hominum id poſitum eſt; at ut ter tria novem ſint, ita certum, immutabile & æternum eſt, idque ita dilucidum, ut à nemine id prorſus vel ignorari poſſit, vel negari.
Ibid. c. 38. pag. 17. *Jam verò numeri diſciplina cuilibet tardiſſimo clarum eſt, quod non ſit ab hominibus inſtituta, ſed potiùs indagata atque inventa: Non enim ſicut primam ſyllabam Italiæ, quàm brevem pronunciaverunt veteres, voluit Virgilius, & longa facta eſt: ita quiſquam poteſt efficere cum voluerit, ut ter terna non ſint novem.* Et rurſum ſtatim ibidem: *Sive ergo in ſeipſis conſiderentur, ſive ad figurarum, aut ſonorum aliarumve motionum leges numeri adhibeantur, incommutabiles regulas habent, neque ullo modo ab hominibus inſtitutas, ſed ingenioſorum ſagacitate compertas. Quæ tamen omnia quiſquis ita dilexerit, ut jactare ſe inter imperitos velit; & non potiùs quærere unde ſint vera, quæ tantummodo vera eſſe perſenſerit: & unde quædam non ſolùm vera, ſed etiam incommutabilia, quæ incommutabilia eſſe comprehenderit; ac ſic à ſpecie corporum uſque ad humanam mentem perveniens, cum & ipſam mutabilem invenerit, quod nunc docta, nunc indocta, ſit conſtituta tamen inter incommutabilem ſupra ſe veritatem, & mutabilia infra ſe cætera, ad unius Dei laudem atque dilectionem cuncta convertere, à quo cuncta eſſe cognoſcit, doctus videri poteſt, ſapiens autem eſſe nullo modo.*

Duo hìc ſunt ergo quæ moleſtiam creare poſſint, primum quomodo à Deo inſtituta eſſe poſſit illa ratio, veritas, diſciplina, quæ in rerum ratione perpetua eſt? Secundum quomodo hæ veritates & leges primorum Principiorum, Dialecticæ, Arithmeticæ, Muſicæ, Ethicæ, & cæterarum diſciplinarum poſſint eſſe immutabiles, æternæ, niſi & divinæ ſubſtantiæ ſint, cùm extra Deum nihil æternum, immutabile eſſe poſſe & Scriptura doceat & perſpicua ratio demonſtret. Divinæ autem ſubſtantiæ eſſe quomodo id poteſt, quod à divina ſimplicitate uſque adeo alienum eſt? Ter tria novem eſſe, totum eſſe majus parte, veritas ejuſmodi eſt æterna & immutabilis; ſed quis eam ſimplicem dixerit? Veritatem connexionum, argumentationum, numerorum, quis ſimplex quid eſſe intelligat, etſi intelligat æternum quid eſſe & immutabile? A vero forſan, certè à veriſimili non abludet, qui has veritatis regulas condeſcenſiones quaſdam dixerit eſſe, & veluti temperamenta æternæ & immutabilis veritatis, quæ ſurſum in Verbo radiat, & ad omnes naturas intellectuales & rationales delabitur, eiſque ſingulis pro earum modulo ſe accommodat. Ita enim forſan fiet, ut ad humanas mentes cùm delabitur, eiſque ſe adaptat, de ſimplicitatis ſuæ luce aliquid remittat. Quæ enim compoſita nobis & complexa veritas eſt in numeris & in his principiis cæterarum diſciplinarum, id ab Angelis ut reor videtur & intelligitur ſimpliciùs, ne quid hìc dicam de divina ſimplicitate, qua hæc omnia ineffabiliter continentur. Ita ſe accommodare naturis creatis, ita ſe illis pro earum ingenio & modo intelligendum & comprehendendum exhibere, proprium magis eſt Verbi, quàm Patris; genitæ Sapientiæ, quàm ingenitæ. Quanquam una ſit Patris & Filii natura, una majeſtas, una incomprehenſibilitas; Filii tamen & genitæ Sapientiæ proprietati magis conſentit, ut naturis ſe creatis aptet, quo eas ad ſui, & per ſe ad Patris contemplationem perducat; Patris quoque proprietati & ingenitæ Sapientiæ magis conſentit, & appropriatur, ut in ſummo incomprehenſibilitatis divinæ vertice, ac ſilentio ipſe conſiſtat, nec ſe ad creatas demittat naturas, niſi per Filium. Quæcunque ſunt ergo ſummæ & inacceſſæ Sapientiæ temperamenta, ea Filio aptiùs accommodantur.

VIII. Suffragio ſuo, adeoque & Scripturarum teſtimonio confirmat hæc omnia Athanaſius, quin & his aſtipulantem demonſtrat rationem, & ſubliniorem quandam Philoſophiam. Et Jeremias enim & Baruch Iſraelitas graviſſimè objurgabant, quòd dereliquiſſent *fontem vitæ*, *fontem ſapientiæ*. Quantò ampliùs autem eſt fontem eſſe aquæ, quàm aquam: tantò præcellentius eſt fontem eſſe ſapientiæ & vitæ, quàm ſapientiam & vitam eſſe. Cùm ergo Deo vendicari cogat ratio ipſa, quidquid præcellentiſſimum eſt; non ſapientia ergo ille tantùm & vita eſt, ſed fons vitæ & ſapientiæ; & quidem fons longè uberrimus, qui nunquam aruerit, adeo ut ab eo ſapientia & vita ſcaturire nunquam cœperit, nunquam deſierit; ſed ſemper fuerit, ſemper ſit, ſemper futura ſit ſapientia ingenita, & ſapientia genita: illa ut fons, hæc ut flumen à fonte manans, & totam fontis plenitudinem accipiens. Una eſt utrobique ſubſtantia, una plenitudo, una opulentia, ſibi par, ſibi conſubſtantialis & æqualis, niſi quòd illa plenitudo fontis eſt, hæc plenitudo fluminis totum fontem excipientis. Ut ergo in fonte eſt aqua de aqua; ita in Patre & Filio eſt ſapientia de ſapientia, genita de ingenita, Filius de Patre. Utque ſiquis diceret fuiſſe, cùm fons aquæ nondum flueret, nondum aquas ſuas effunderet, rectè objiceretur, nullas ergo tunc fuiſſe fontis aquas, nullas opes: quia non ſunt aquæ fontis, niſi quæ jugiter manant: ita ſi ceſſaſſet aliquando Pater à generanda ſapientia ſua, jure exciperetur, ergo tunc nullam fuiſſe Patris ſapientiam, nullum fontem ſapientiæ. Utque rurſus locupletiſſimus eſt fons & uberrimus, & aqua ſua, & aqua fluminis à ſe erumpentis: quia una eſt utraque aqua; ita ſapiens Pater ritè dicitur, & ingenita ſua ſapientia, & ea quæ à ſe genita eſt; quia una & eadem utriuſque ſubſtantia eſt, etſi diverſa relatio. Denique ut fons aquæ vivæ, & flumen, eo dicitur aqua viva, quòd jugiter manet & fluat; ita enim moveri, ita generare & generari, effundere aquam & effundi, hoc illi vivere eſt: ita fons vitæ & ſapientiæ Deus dicitur, quia ſapientiæ vita ejuſmodi plenitudinis & fœcunditatis ſuæ imagines in creaturis ſuis nobis exhibuit; ut hinc ad divinæ plenitudinis, vitæ & ſapientiæ exuberantiam intelligendam, aut ſaltem conjectandam aſſurgamus. Sic ergo Athanaſius cùm utriuſque Prophetæ verba præmiſiſſet: *Conſentaneum igitur fuerit, vitam & ſapientiam non habere alienam à fonte ſuo conditionem, ſed eas æternas eſſe: neque unquam inexiſtentes fuiſſe, ſed ab ſempiterno ſubſiſtere. Quæ quidem res eſt ipſe Filius, qui dicit, Ego ſum vita, & ego ſapientia, habitans in conſilio. Quì igitur non nefaria loquatur, quum ait, Fuit, quando non erat Filius? Siquidem hoc idem eſt dictum, Fuit, quando ipſe fons aridus erat, ſine ſapientia ac vita: quod autem tale eſt, fons eſſe non poterit. Quod etenim ex ſe ſcatebras non gignit, fons appellari minimè debet. Proh! quanta abſurditas in iſto ſermone? quando quidem quum Deus ipſe promittat, eos qui ipſius voluntatem faciunt, quaſi fontes futuros eſſe, ubi nunquam aqua defecerit, dum dicit per Eſaiam: Et adimpleberis, quemadmodum deſiderat anima tua, & oſſa tua impinguabuntur, futuraque ſunt veluti hortus ebrius, & ſicut fons, qui non deſtituitur aqua. Iſti contra, Deum ſapientiæ fontem & re, & nomine, ſterilem aut deſtitutum fuiſſe aliquando ſua ſapientia, calumniis non verentur diffamare. Sed vanum hoc falſumque quod dicunt, quum ipſa veritas atteſtetur, Deum æternum perennemque fontem eſſe ſuæ ſapientiæ. Æternus autem quum fons ſit, neceſſum eſt, & ſapientiam æternam eſſe. In ea enim omnia ſunt facta, ut à Davide cantatum eſt: Omnia in ſapientia feciſti: nec aliter Salomon Deus ſapientia fundavit terram, expedivit cœlos in prudentia. Sapientia iſta Verbum eſt, & per illud, ut Joannes inquit, facta ſunt omnia, & ſine eo factum eſt nihil, & idem Verbum illud eſt ipſe Chriſtus.*

Athanaſius Orat. 2. contr. Arian. Tom. 1. pag. 143.

IX. Id quidem alicubi dixit idem Athanaſius, non ita apud Chriſtianos, ut apud Gentiles, idem eſſe ſapientem & ſapientiam, Patrem & Filium; nec enim poſſe eundem ſui ipſius Patrem eſſe. *Non enim pro Gentilium opinione idem ſapiens & ſapientia eſt, aut idem Pater & Verbum: abſurdum quippe eundem ſui ipſius Patrem eſſe.* Sed ibi non agit Athanaſius, niſi de vulgo gentilium, non de Philoſophis; aut certè de vulgo Philoſophorum, non de eximiis illis, quos ſuprà perſtrinximus, & de quibus infrà copioſè diſceptabitur, qui & Patrem & Filium, ſapientiam ingenitam & genitam hypoſtaſibus diſtinxere; & ubique diſtinxere pulcritudinem à pulcro, caſtitatem à caſto, juſtitiam à juſto, juxta ſuperiùs delibatam Auguſtini doctrinam: non tantùm quòd aliud ſit ſapientia ipſa per ſeſe, exempli gratia, aliud qui participatione ejus ſapiens eſt: ſed etiam quòd alia ſit ſapientia ipſa per ſeſe, alius ſapientiæ fons, qui ſapiens eſt, non participanda, ſed generanda ſapientia. Quin nec ipſa Gentilium plebs expers omnino eſſe poterat hujus doctrinæ, qua arcano quodam naturæ magiſterio & inſtinctu imbuebatur. Nec enim latere poterat ipſam etiam plebis fæcem, & ſapientem & ſapientiam eſſe Deum, & quidquid maximum optimumque cogitari poteſt, ipſum eſſe; & præſtare fontem eſſe ſapientiæ, quàm ſterilem tantùm & in ſe concluſam ſapientiam. Hinc enim fiebat, ut depravante & longiùs abripiente naturalem inſtinctum nefaria ſuperſtitione, & plures Deos ſibi fingerent, & alios aliorum filios eſſe fabularentur, & parentes. Qua de re inferiùs.

Orat. 5. pag. 507.

X. Ab his quæ de fonte vitæ & ſapientiæ hìc ex Eccleſiæ Catholicæ conſenſu differuntur, mirificè abhorrebant Ariani. Duplicem enim ſapientiam, duplicem imaginem Patris, duplex Verbum comminiſcebantur; ut alia eſſet ſapientia Dei ingenita, eademque ſui ipſius Verbum, ſui imago, non hypoſtaſi, non re à Patre, ſed nomine tantùm differens; ab illa ut ingenita ſapientia crearetur ea, per quam cæteræ deinceps creaturæ conderentur omnes; atque ita creata jam hæc ſapientia nomine Verbi & Filii decoraretur, & primogenitus diceretur ante omnem aliam creaturam. Contra hos ita diſputabat Athanaſius: *Conveniebat ſiquidem unius Dei unam eſſe imaginem, atque unicum Verbum, unicam item ſapientiam. Quapropter admiror, cur iſti, quum unus ſit Deus, plures ſecundùm ſua excogitata imagines, ſapientias, & Verba introducant, alterumque adhuc proprium & naturale Verbum Patris exiſtiment, in quo hunc Filium procreavit, quem verum Filium per metaphoram ac ſecundarium intellectum appellari cenſent: non aliter quàm & vitis, & via, & janua, & lignum vitæ ſapientiaque nomine tenus nuncupatur: eſſe tamen nihilo ob id minus & alteram ſapientiam, propriam & veram Patris, ingenitam illam & coexiſtentem cum ipſo, in qua, quum hunc alterum creaſſet, nominavit eum, ex participatu naturæ illius ſapientiæ ſapientiam.*

Pag.

Ad hanc refellendam inſaniam ſpectabat, quod frequentiſſimè hactenus monebamus, quæ de fonte manat, ſive aqua, ſive lux, ejuſdem naturæ, pretiique & ſubſtantiæ eſſe, atque fontem ipſum; immo eandem & totam eſſe aquam lucemque, ibi exundantem, hìc effuſam; adeoque valdè accommodatam, ut nobis repræſentet fontem æternæ ſapientiæ, & ipſam æternam ſapientiam, Patrem Filiumque, ejuſdem prorſus ſubſtantiæ & dignitatis.

CAPUT XXIII.

De Sapientia genita, non creata, primogenita ante omnem creaturam, Principio creaturæ Dei, increata, & Filio.

I. Vel de creatione mundi, vel de incarnatione Verbi exponitur illud Sapientiæ, Dominus creavit me initium viarum ſuarum, ex Athanaſio.

II. Ut Sapientia increata attemperaverit ſeſe naturis creandis, infuderitque ſe iis per varias ſui imagines, quarum quaſi voces ipſa ſibi adaptat: ut & incarnata Sapientia adaptat ſibi voces & ſenſus Eccleſiæ ſuæ.

III. Refellitur ab Athanaſio Verbum illud commentitium, quod Deus creaſſet, ut per illud naturas alias, quæ ferre non poſſent immediatas manus Ingeniti.

IV. Non diſpar Nazianzeni doctrina de Sapientia nunc genita, nunc facta.

V. Cùm Filius ſit Veritas, Sapientia, Sanctitas, non poterat niſi ſtultiſſimè ab Arianis creatura dici.

VI. Elegantiſſimè Syneſius de Sapientia genita, effundente ſe in naturas intellectuales, & per eas in ſenſibiles; convenienter Athanaſio.

VII. Doctrina eadem à Cyrillo confirmatur.

VIII. Ex Hilario, cur Sapientia dicatur, & genita, & creata.

IX. Quantoperè adverſaretur Arianis & Scriptura, & ratio.

X. Pergit Hilarius natales Sapientiæ deſcribere.

XI. Eadem ex Ambroſio confirmantur.

XII. Sapientiæ omnibus aſperſæ quantula portione gaudeant Infideles.

I. CUm cœleſti quodam afflatu, & vulgatiſſimis ab ipſo mundi ortu traditionibus perſuaſiſſimum eſſet humano generi, Orbem hunc univerſum fabricaſſe Sapientiam Dei; hanc Sapientiam Salomon palam docuit litteriſque mandavit à Deo & Patre creatam fuiſſe, ut initium eſſet & cauſa, author, rectorque omnium creaturarum. Hinc Ariani anſam captabant obtrectandi Sapientiæ huic, quaſi & ipſa rebus creatis annumeranda eſſet. At contrà Athanaſius, cæterique antiquiſſimi Patres inſurgebant, creaturam non eſſe, quæ omnium creaturarum initium eſt, quæ ante omnem creaturam editur; quæ non aliter creatur, quàm ut vulgò dicuntur creari Reges, Conſuleſque: ita enim & hæc creata eſt dux, princeps, conditrix adminiſtratrixque totius creaturarum univerſitatis, Alioqui hæc creatio referenda eſſet ad aſſumptam in tempore carnem, ubi principium eſt Chriſtus novæ creaturæ. *Per Salomonem ipſa de ſe Sapientia cautè & circumſpectè mentionem facit, dum ſe nequaquam creaturam nominat, ſed dumtaxat ait: Dominus creavit me initium viarum ſuarum ad opera ſua; neque addit in ſuis verbis, Ideo ut eſſem, creavit me: neque in id, Ut creationis initium & ortum haberem. Iſthic enim Verbum per Salomonem loquens non ſubſtantiam ſuæ Deitatis, aut æternam ex Patre genuinamque ſui ipſius nativitatem expreſſit; ſed contrà, humanitatem & diſpenſationem ſuam, qua in rebus noſtris functus eſt, ſignificavit.*

Athanaſius Orat. 3. Pag. 221.

Illa igitur Sapientia, quæ æterno de fonte æterna manat, quæ Sapientia de Sapientia eſt, ejuſdem prorſus ſubſtantiæ & plenitudinis cum ipſo Fonte ingenito ſapientiæ: ubi à Salomone non ſimpliciter creata dicitur, ſed creata dux, ſcatebra rectrixque univerſæ creaturæ, dupliciter id intelligi poteſt, vel de incarnatione ejus, cùm conſtituit illam Pater reſtauratricem & dominatricem humanæ naturæ pridem collapſæ: vel de creatione ipſa prima naturarum omnium, ad quam neceſſe fuit, ut ſeſe infringeret, quò ejus imbecillitati ſe accommodaret; quòd ne integra quidem creatura ulla ſplendorem & vim ferre poſſet omnipotentis Dei Verbi. Geminum hunc ſenſum uno, eoque peregregio loco complexus eſt Athanaſius: *Omnibus enim liquet illum non propter ſe, quaſi & ipſe creatum quiddam eſſet: neque quia cognatam eſſentiam affinemque habebat cum rebus creatitiis nomine Primogeniti vocatum eſſe; ſed quia quum primùm conderet creaturas, attemperavit & demiſit ſe ad earum rationem, ut illæ ad eſſentiam pervenire poſſent, quæ alioqui non tuliſſent ejus naturam, indilutum illum ſcilicet & Patrium ſplendorem, niſi pro Patris ſui in homines amore accommodans ſeſe eas arripuiſſet, & ad exiſtendi facultatem protraxiſſet. Altera deinde cauſa eſt hujus nominis, quod ubi ſeſe denuo creatis condeſcendendo attemperarat, ipſa creatura in jus Filiorum adoptata ſit; ut ita per omnia ejus Primogenitus efficeretur, tum in creando, tum in inferendo ſeipſum pro omnibus in mundum. Ita enim ſcriptum eſt, Quum induxerit Primogenitum in mundum: additum deinde, Et adorent eum omnes Angeli Dei. Audiant Chriſti perduelliones, & ſeipſos dirumpant, eò quòd ejus ingreſſus in mundum cauſam dederit, ut Primogenitus omnium appelletur; ita ut Patris quidem Unigenitus, quoniam ex eo ſolus & unicus eſt: creaturæ autem Primogenitus, quoniam omnes per eum jus Filiorum adoptionemque adipiſcuntur.*

Orat. 3. pag. 236. 237.

II. Accommodavit autem ſe naturarum creatarum tenuitati increata & creatrix omnium Sapientia Dei, imaginem ſui aliquam, & increatæ Sapientiæ participationem omnibus mundi partibus inſerens, ut hæc veriſſimè ſit creata ſapientia, ceu effigies & imago increatæ: ita ut increata ipſa Sapientia huic ſe ſuæ imagini quodammodo implicans, & ejus verba ac ſpeciem uſurpans, dicat ſe à Deo creatam, & effuſam ſuper omnia opera ejus; ut quæ aliquam Sapientiæ divinæ particulam adeptæ ſunt naturæ creatæ, ad hanc Sapientiam increatam ad ipſas deſcendentem auſint ipſæ aſcendere, per eamque proficere, & per eam ad Patrem uſque ipſum totius fontem ſapientiæ eluctari. *Unigenita igitur itaque ex ſe ſapientia Dei, opifex eſt & creatrix rerum omnium: Omnia enim, ut inquit, in ſapientia fecit, & impleta eſt terra creaturis ſuis. Cæterùm, ut res non ſolùm conditæ eſſent, ſed & bene conditæ eſſent, placuit Deo, ut ſua ipſius Sapientia ſe creaturis accommodaret; quò formula aliqua, ſpecieſque ſaltem imaginis ſuæ omnibus rebus tum publicè tum privatim inſeri poſſet; ut illæ eo modo ſcitæ ſapienteſque effectæ, dignæ videri poſſent, quæ opera Dei cenſerentur. Ut enim Verbi ſive Rationis Dei, noſtra ratio ſimulachrum exiſtimandum eſt: ita quoque ejus Sapientiæ hæc noſtra ſapientia imago quædam exiſtimari debet; in qua vim ſciendi ſentiendique adepti, capaces efficimur creatricis Sapientiæ, & per eam cognoſcimus Sapientiæ Patrem. Nam qui habet, inquit, Filium, habet & Patrem: & qui & accipit me, accipit & illum qui me miſit.* Et ibidem mox: *Quia igitur iſtiuſmodi ſapientia & in nobis, & in omnibus operibus inſerta eſt; non injuria ea quæ vera eſt Sapientia & architectrix rerum, quæ ad ideam ſuam congruunt, ſibi ipſi inter loquendum imputans, hunc verborum modum concepit: Dominus creavit me in opera. Quæ enim noſtra ſapientia loqueretur, ea Dominus tanquam propria ſibi ſuis verbis uſurpat. Non enim creatur creatrix, ſed propter imaginem ſui rebus creatis ingenitam, ipſa ſe creari dicit. Et quemadmodum ipſe Dominus locutus eſt, Qui vos excipit, me excipit, eò quòd formula ejus in nobis ſit: ita quoque, tametſi res creatæ idipſum non ſint quod ille eſt; tamen ob ſimulachrum Dei, & formulam, quæ in creatis eſt, veluti ipſe crearetur, ad hunc modum loquutionem moderatur. Dominus creavit me initium viarum ad opera ſua. Eadem ratione etiam in operibus edita eſt Sapientiæ effigies, ut quemadmodum dixi, mundus per eam agnoſceret ſuum opificem, Rationem videlicet, ſive Verbum, & per Verbum Patrem.* Et paulò inferiùs: *Sin autem eſt Sapientia, eamque ut Sirach dicit, effudit ſuper omnia opera ſua, & pariter in omnem carnem pro ratione ſuæ donationis, & ſubminiſtravit eam iis, qui ipſum diligebant; iſtiuſmodi effuſio non ſubſtantiam Unigeniti effuſam indicat, aut ejus quæ ex ſe eſt, & ipſiſſima Sapientia; ſed illius quæ ad hujus imaginem in mundo eſt delineata: an incredibile videbitur, ſi ipſa opifex rerum, rerum & vera Sapientia, cujus ſimulacrum præ ſe fert iſta in mundum effuſa ſapientia, rerumque ſcientia, ita de ſe loquatur, quaſi condita ſit, Dominus creavit me ad opera ſua? Non enim ſapientia quæ in mundo eſt, creatrix eſt; ſed ipſa creata eſt in operibus, ſecundùm quam cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Eam ſi homines in ſeipſis habeant, cognoſcent veram Dei Sapientiam, & ipſi agnoſcentur, quoniam Dei imaginem in ſe poſſident.*

Ibidem pag. 247.

Pag. 248.

Rem mox illuſtrat hoc exemplo Athanaſius; Regii filii cujuſpiam, qui patris voluntate civitatem ædificaverit, & non ſe quidem ipſum illi inſeruerit, ſed multiplices ſui imagines, quæ eadem opera ſui quoque patris ſint imagines, quò per eas tota civitas in officio contineatur; ut jam poſſet Regius filius civitatis conditor, & per has ſui imagines moderator, earum perſonam & verba ſibi quodammodo induere, & totius illius adminiſtrationis laudem ſibi adſcribere. Addit & aliud exemplum ſanctus Pater, Chriſti ſcilicet, qui eas ſibi contumelias inferri querebatur & plagas infligi, quæ membris ejus eo in cœlos avecto infligebantur. *Et quemadmo-*

dum ſi quis Regis filius, patre ejus volente ædificare civitatem, in ſingulis operibus præſcribat nomen ſuum tutelæ cauſa; quo ſimul & inviolata permaneant titulo reverentiaque nominis; ſimul ut ex ea inſcriptione in memoria veniant ipſius & patris ſui, & ab eo rebus jam ex ſententia confectis, percunctetur quis de civitate, quomodo eam condiderit: iſque tum reſpondeat, ſe bene eam exædificaſſe: nam ſecundùm patris voluntatem, ſuam imaginem ſingulis operibus impreſſam eſſe; eò quòd nomen ſuum ubique ſit inditum, & quaſi inædificatum. Id ſi dicat, non ſubſtantiam ſuam ſingulis injunctam ſignificat: ſed ſimulachrum ſui, ſub nominis ſui titulo. Ita quoque ad ſimilitudinem iſtius exempli, ad eos qui in rebus creatis ſapientiam admirantur, vera Sapientia in hæc verba reſponderit: Dominus creavit me in operibus ſuis: mea ſiquidem formula eſt in eis, & ego me ita attemperavi opificio. Et aliquantò pòſt: *Quum neceſſitas poſtularet, ſapientiam ingigni inſerique operibus, ipſa quidem ſubſtantia eram cum Patre: cæterùm condeſcenſu attemperationeque mei ad res creatas, concinnabam mei imaginem in meis operibus; ut quaſi jam unius corporis membra nulla pars mundi ſeditione laboraret; ſed omnibus inter ſe mutuus parilíſque conſenſus eſſet.*

Ita igitur ſtatuit Athanaſius unam eſſe eandemque Dei Sapientiam genitam & increatam, tum quæ primùm orbem condidit juſſu Patris, ſuique ſimulacra, imitamenta quædam incommutabilis Sapientiæ ei inſcripſit, unde condito orbe ipſa ſibi Patrique congratulabatur, ob has ſui imagines naturis omnibus, maximè autem rationalibus appictas; tum rurſus eam, quæ lapſum humanum genus reparavit, ſeipſam rurſus naturæ noſtræ imprimendo, ut primigeniam & conſubſtantialem Dei imaginem. Utrobique creata dici potuit ſempiterna Dei Sapientia; illic per ſui effigiem in naturis maximè ſpiritalibus adumbratam; hìc per ſeipſam inhumanatam, ſervique forma indutam. *Eadem illa ipſa Sapientia eſt Dei, quæ priùs per imaginem ſui rebus creatis inditam, qua de cauſa etiam creari dicitur, manifeſtavit ſeipſam, & quæ per ſe ſuamque indolem Patrem nobis manifeſtum reddidit; poſtmodum ipſa & Verbum & Ratio Dei caro facta eſt, ut ait Joannes, & poſt abolitam mortem, & ſervatum genus noſtrum, magis ac magis ſemetipſam, & per ſe ſuum Patrem declaravit.*

Ibidem pag. 250.

Et infrà rurſus de gaudio illo, quo perfuſa fuit & Patris bonitas & Filii ſapientia ex condito orbe & reparato homine: non quòd ab extraneis naturis poſſit ullus gaudii ſenſus Deo accedere: ſed quòd Pater Filio, Filius Patri gratulatus ſit de orbe toto, de homine potiſſimùm ad Verbi imaginem efformato, ut in utroque non ſpectaretur niſi ipſa incommutabilis Dei Sapientia. *Non enim extrarium quippiam aliunde ſibi acquiſivit Deus, quod gaudium illi conciliaret: ſed in eo dicto nota eſt indiciumque proprii & ſibi conſimilis Filii. Quando enim fuit, quum Pater non lætabatur? ſi autem ſemper lætabatur, ſemper erat in quo lætabatur. In quo porro lætatur Pater, niſi quum intuetur ſeipſum in ſui ipſius imagine, quod eſt Verbum ejus? Quod ſi etiam in filiis hominum exhilarabatur abſoluto terrarum orbe, ut in Proverbiis ſcriptum eſt; nimirum eandem quoque & illud ſuperius intelligentiam habuerit. Exhilarabatur enim eo modo, non ex ſuperventitio gaudio; ſed quòd tum quoque videret ad ſui imaginem opera eſſe condita: adeo ut illa exhilaratio Dei ex imagine ipſius cauſam trahat. Aut quomodo porro Filius exhilarari poſſet, niſi eo modo quo ſe intuetur in Patre? Idem enim inter ſe valent hæ duæ ſententiæ: Qui vidit me, vidit & Patrem meum. Et, Pater in me, & ego in Patre.*

Ibidem.

III. In libello autem de decretis Synodi Nicænæ exponit idem Athanaſius, quomodo Aſterius primùm, qui idolis ſacrificaverat, tum poſtea Arius ejus veſtigia legens, ſcripſerit Verbum & creatum, & creatorem fuiſſe cæterarum creaturarum, quæ illam omnipotentis & ingeniti Dei manum, quam ipſum pertulit, pro ſui imbecillitate ferre non potuiſſent. Id enim in cauſa fuiſſe, ut primum crearetur Verbum, ut eo velut adminiſtro & mediatore Pater uteretur ad cætera creanda. Inſulſiſſimum hoc Arianorum commentum haud ægrè diluebat Athanaſius. Si creatura enim erat Dei Verbum, quì poterat ipſum omnipotentiam divinæ manus ferre? Si id poterat, etſi creatura eſſet, id ergo poterat & creatura quælibet alia. Si nec ipſum autem poterat manum Dei ferre & ſplendorem Patris intolerabilem: alio ergo & ipſi mediatore opus erat, de quo eadem redibit quæſtio, An creatura cùm ſit, potuerit pondus ferre creatricis manus ingeniti Dei. *Sin autem ideo Filius Dei dumtaxat creatus eſt, quia cætera indomitam vim manus Dei in fingendo perferre nequiverant, ut ea à Filio, quaſi ſuccenturiato ſubminiſtroque crearentur: id enim Aſterius ſacrificator idolorum ſcripſit, & Arrius tranſcriptum ſuis tradidit; quam ſententiolam deinde cæteri quaſi calamum confractum uſurpant, non agnoſcentes ſtulti, quàm ea ſit frivola, & nullius momenti. Si enim impoſſibile erat, ut res creandæ manum Dei ingeniti perferrent, Filiuſque ejus pro opinione eorum creatura eſt: quomodo ille tandem ſolus potuit vim divinæ manus, dum ipſe crearetur, perferre? Jam ſi ut creaturæ exiſterent, opus fuit mediatore, & creatura quoque eſt Filius, ſecundùm eorum ſententiam: oportuit etiam ante ipſum Filium, mediatorem aliquem interceſſiſſe, ut Filius in rerum naturam venire poſſet. Huic rurſum mediatori, utpote creaturæ, alius mediator adhibendus fuit, ut & ipſe quoque procrearetur: quod ſi huic etiam mediatorem adhibeas, neceſſum erit, ut etiam illi mediatorem excogites, adeo ut mediatorum ſeries in infinitum abeat. Atque ita dum ſemper requiritur mediator, non poterit rerum natura in eſſentiam produci; eò quod nulla creaturarum, ut vos dicitis, indomitam ingeniti Dei manum perferre queat.*

Ibidem pag. 4[illegible]

Cùm invictiſſimo hoc argumento cogerentur Ariani confiteri, aliquam eſſe creaturam, quæ poſſet immediatè ab ingenito Deo creari, ne ſi creato mediatore opus eſſet, ad hunc ipſum creandum alii deſiderarentur, & ita ſine numero & ſine fine alii aliique, hinc omnes eorum machinationes corruebant. *Sed hæc intelligentes, quàm hoc abſurdum ſit, illud novum initium ſermonis deſumitis; Filium tametſi creaturam, idoneum tamen fuiſſe, qui ab ingenito crearetur. Verùm hoc ſi concedas, neceſſariò ſequitur omnes creaturas ab ipſomet ingenito condi potuiſſe, quum & ipſe Filius pro veſtra opinione æquè res creata ſit, ac cæteræ creaturæ; ac proinde vana ac fruſtratoria eſt Verbi generatio, ſecundùm impiam & ſtolidam veſtram ſententiam; quum Deus ſufficiat per ſe ad omnia creanda, omneſque creaturæ indomitam omnipotentis Dei manum perferre valeant.*

Ibidem pag. [illegible]

IV. Huic Athanaſii doctrinæ conſentaneus eſt Nazianzenus, ubi tradit unam eſſe divinitatem, quæ cauſa careat: atque ideo ubi cauſa adſignatur, non de divina, ſed de humana Chriſti agi natura. Cùm ergo ſapientia nunc creata dicatur, nunc genita; hæc quidem quæ cauſam non habet, ſed genitorem, Filius utique ſempiternus Dei Deus eſt. Illa verò quæ cauſam habet, quæ creata eſt, ut eſſet initium viarum Dei, utique humanitas eſt à Verbo aſſumpta ad generis noſtri reſtaurationem. *Quid eſt ex omnibus rebus, quod cauſæ ſit expers? Divinitas. Nemo enim eſt*, qui

Nazianz. Orat. 36. pag. 578.

qui Dei cauſam dicere queat : alioqui id Deo antiquius eſſet. Quæ autem humanitatis à Deo propter nos ſuſceptæ cauſa extitit ? Profectò ut nobis ſalus pareretur. Quid enim aliud cauſæ afferri poſſit ? Ergo quoniam hic apertè, & creavit, & gignit me, reperimus ſimpliciter hoc cenſeo, quod cum cauſa conjunctum invenimus, id humanitati aſſignandum eſſe ; quod autem ſimplex cauſæque expers, divinitati aſcribendum. Age igitur, an non illud, creavit, adnexam cauſam habet ? Creavit enim me, inquit, principium viarum ſuarum ad opera ſua. Opera autem ipſius veritas & judicium, quorum cauſa divinitate delibutus eſt. Hæc enim humanitatis unctio eſt. At illud, Gignit me, ſine cauſa dictum eſt. Alioqui oſtende quidnam ipſi adjunctum ſit. Quis igitur inficias ibit, quin ſapientia, ſecundùm inferiorem quidem generationem creata ; ſecundùm autem primam illam magiſque incomprehenſibilem, genita dicatur?

V. Hic quoque prodebat ſe incredibilis quædam Arianorum veſania, quòd Verbum, ſeu Filium Patris, & ſapientiam faterentur eſſe, cujus participatione ſaperent naturæ omnes intellectuales, & tamen illum claſſi aſcriberent creaturarum. Quid inſipientius enim, quid à ratione alienius dici poteſt, quàm ut creatura quævis non ſapiens tantùm, ſed & ſapientia ipſa ſit ? non participet tantùm ſapientiam, ſed & totam poſſideat & in ſinu ſuo circumſcribat, ut niſi ex ejus participatione ſapere poſſit nemo ? Si ſapientia ipſa res quæpiam creata eſt, quid ergo amplius ſupererit, quod Deo tribuamus ? Nam ſapientia, & juſtitia eadem eſt, & veritas. Si qua creatura ſit etiam ipſa juſtitia, & ipſa veritas, quo ergo jam illam natura divina ſuperabit ? Non poteſt ſapientia non eſſe & æterna & immutabilis. Nec enim fuit, aut eſſe potuit, quando non eſſet, aut nondum eſſet ſapientia. Ecquando ergo illa eſſe ita cœpiſſet, ut non antè fuiſſet ? An etiam cœpit aliquando eſſe veritas, ita ut antè non fuiſſet ? An aliquando nulla fuit juſtitia, & poſt aliquando tandem cœpit eſſe ? An poterit etiam aliquando fieri, ut nulla ſit ſapientia, nulla juſtitia, nulla veritas ? Ne cadere quidem hæc poſſunt in mentem. Quid de mutabilitate, an ea affingi unquam poterit ſapientiæ & veritati ipſi, aut juſtitiæ ? Poteſt qui ſapiens, qui verax, qui juſtus eſt, in contrarios mores deſciſcere ; poterit forſan aliquando fieri inſipiens, mendax, injuſtus. At ſapientia ipſa, non poterit certè unquam à ſeipſa deficere. Quomodo ergo poterit, quod natura ſua æternum & immutabile eſt, inter creaturas numerari ? Certiſſimè creata omnia & eſſe cœperunt aliquando, & à non eſſe ad eſſe crepſerunt ingenti mutatione : & hinc perſpicuum eſt, quàm ne fingendo quidem æterna dici poſſint, & immutabilia. Ita qui Philoſophiæ inſano amore à fide Eccleſiæ defecerant Ariani, in ipſa clariſſima Philoſophiæ & rationis lumina impingebant.

VI. Succinebant huic ſcripturarum Patrumque doctrinæ Syneſii Carmina, ubi ajebat ex Paterno abditæ unitatis ſinu manare torrentem vitæ, qui per intellectuales mundos, ſeu Angelicos omnes ordines deflueret, & ad terram uſque. Nec enim ea vita alia eſt, quàm ſapientiæ & veritatis vita, quæ ipſummet eſt Verbum Dei, ex ineffabili unitatis ſinu manans, & in intellectuales primò naturas ſe diffundens, quæ jam eſt ſapientia creata, mundi ſenſibilis & ipſa adminiſtratrix, moderante ſupernè hæc omnia ſapientia genita, mundi utriuſque ſenſibilis & intelligibilis fabricatrice ; ita ut non pauci nec mediocres ſapientiæ radii ab utraque illa ſuperiore ſapientia, in omnes etiam ſenſibiles naturas diſpenſentur. *Ex ineffabili Paterno ſinu abditæ unitatis, unde vitæ rivus profluens fertur ad terram uſque tua virtute, per incomprehenſibiles intellectuales mundos, unde recipit, deſcendentem. Bonorum fontem intellectualis mundi, forma mundus aſpectabilis.*

Syneſius. Hymno 4. Pag. 319.

Elegantiſſimè inferiùs idem Syneſius exponit, ut ab illo ſurſum fonte ſancto, ſeu ab illa innaſcibilis Patris fœcunditate ; quæ fœcundiſſima cum ſit, eſt tamen & ſimpliciſſima, ut ſupra omnes unitates meritò collocetur : ſolus naſcatur Filius, qui ex illo eodem ſinu educat naturas omnes intellectuales & rationales, ita tamen ut inde emicantes, in eodem nihilominus conquieſcant. Porro id eſſe Filii proprium, ut ſapientia ſit mentis paternæ, ipſa ſapientia & pulchritudo ſit, ac proinde ſemen ſit Patris ad totius ſapientiæ creatæ creationem ; ſit denique origo utriuſque mundi, & intellectualis ſcilicet, ſeu Angelici, quæ ſapientia creata eſt ; & materialis, qui & ipſe formas accipit ex intellectualibus formis expreſſas, & earum lineamenta aliqua ſibi impreſſa circumferentes ; ut hæc extrema quædam ſit ſapientiæ & genitæ, & creatæ imago ; qua non homines tantùm, non Angeli tantùm, ſed & Filius unigenitus, ingenituſque Pater poſſit oblectari ; ut qualicunque imagine genitæ ſurſum ſapientiæ, paternarum deliciarum. Hæc ſuprà ab Athanaſio fusè explanata ſunt, hæc eadem hìc compendioſiùs à Syneſio perſtricta : *Una cum fonte ſancto per ſe fœcundo ineffabiles unitates ſupra, Deum immortalis Dei clariſſimum Filium, ſolum ex Patre Filium prognatum, coronabo odoratis floribus carminum. Quem conſilii Paterni ineffabilis Partus ex abdito oſtendit Filium ſinu ; qui partus Patris abditos in lucem edidit fructus ; & illuſtrare viſus eſt defixas in terram animas, in fonte verò permanent quamquam profuſi. Sapientia mentis Patris, pulchritudinis ſplendor : tibi parto Pater annuit, ut parias ; tu abditum es Patris ſemen : te enim originem Pater dedit mundis, ut deduceres corporibus formas ex intellectualibus.*

Hymno 6. Pag. 341.

VII. Nec ab his recedebat Cyrillus Alexandrinus, ubi docebat longè aliter ab Angelis & hominibus, atque à Verbo ſapientiam & doctrinam mentibus infundi. Angeli enim homineſque doctrinam inſtillant docendo, quod extrinſecum & penè perfunctorium eſt, nec altiſſimè in ipſas mentis medullas deſcendit. At Verbum docet *creando, ut Deus*, *ὡς θεὸς, δημιουργικῶς* : nimirum *ſemen ſapientiæ, ſive cognitionis divinæ* indendo, & inſerendo radicem intelligentiæ : *σπέρμα σοφίας, ἤτοι θεογνωσίας, ῥίζαν ἐμφυτεύει συνέσεως*. Vides quid proprium ſit increatæ Verbi & creatricis ſapientiæ : vides & quæ ſit creata ſapientia à Verbo impreſſa & expreſſa, ut hæc etiam jure à Salomone dici potuerit ſapientia, initium creaturæ Dei, ex ore Altiſſimi prodiens, primogenita ante alias creaturas. Nihil hìc eſt quod non rationi, & germanæ Philoſophiæ conſentiat. Ecqua enim alia ratione aptiùs explicari poſſunt natales ampliſſimæ hujus univerſitatis, quàm ut quidquid eſt corporum, illud impleant, formentque & regant mentes Angelicæ humanæque, ſuo quæque modo, & cum ipſis immittat *lucidos quoſdam vapores ineffabilis ſplendoris ſui* Verbum divinum : ita fiat ut totus hic orbis ſplendidiſſima quædam ſit æternæ ſapientiæ imago, imago inquam ejus creata, quæ imago eſt Patris genita ? Perſpicis hìc autem, ut omnes Cyrillus creaturas intellectuales vocet ad participationem ſapientiæ non creatæ cujuſquam, ſed creatricis. Ea enim eſt creaturæ intellectualis præſtantia, ut à nulla creata forma, vel luce, vel ſapientia perfici poſſit, & uni luci ac ſapientiæ creatrici ſine medio adhæreſcat, ab eaque formetur. *Creaturæ rationis compotes accepto lumine illuminant, communicatione doctrinarum, quas ex ſua mente in aliorum mentem infundunt : quæ illuminatio doctrina jure potiùs appellanda eſt, quàm revelatio. Sed Dei Verbum illuminat*

Cyrillus. In Evan. Joan. Tom. 4. Pag. 71.

omnem hominem venientem in mundum ; non docendo ſicuti Angeli , verbi gratia , vel homines : ſed potiùs ut Deus , creando ; unicuique rei in ortum eductæ ſapientiæ ſive cognitionis divinæ ſemen indit , & intelligentiæ radicem inſerit , atque ita rationale animal efficit , naturæ illud ſuæ particeps reddens , & ineffabilis ſui ſplendoris lucidos veluti quoſdam vapores ejus animo immittens , ea ratione ac modo quo ipſe novit ; nihil enim ſupervacaneum hìc afferendum puto . Quocirca author ille noſtri generis Adam , non in tempore , ſicuti nos , ſapientiam videtur eſſe conſequutus ; ſed à primo ſtatim ortus ſui initio perfecta intelligentia præditus cernitur , dum acceptam divinitus illuminationem illibatam in ſeipſo conſervaret , & integram naturæ ſuæ retineret dignitatem . Illuminat igitur , ut opifex quidem Filius ; maximè quum ſit ipſe lux illa vera ; creatura autem participatione cum luce illuminatur ; & idcirco lux dicitur & eſt ad res ſupernaturales evecta , glorificantis Dei , & variis ipſam coronantis honoribus gratia .

VIII. Ut ad Latinos jam veniam , eadem fuit & Hilarii ſententia , ſapientiam à Salomone nunc creatam dici , nunc genitam . Cùm enim apud homines ſenſuum ſervituti , & vitiorum ſordibus innutritos generatio ſonare videatur neſcio quas paſſiones & corruptionis maculas ; at creatio incorruptam præ ſe ferat originem naturæ à Verbo & voluntate creatoris ; ideo creata primùm dicta eſt ſapientia , ut ne qua degeneris & corruptibilis generationis ſuſpicio ſuboriretur . At ex adverſo cùm creatio non parturiat niſi naturas à Creatoris præſtantia ſubſtantiaque magnoperè degenerantes ; ideo neceſſe fuit , ut ſapientia eodem loco genita diceretur ; quo hæc intelligeretur eſſe conſubſtantialis Filii nativitas , non inferioris creatio naturæ . Porro ipſo ſapientiæ nomine utrumque inſinuabatur , & intaminatam ſordiumque expertem eſſe hanc nativitatem ; & creatam non eſſe ſubſtantiam , quæ naſcebatur . Quis enim ita vecors , aut hebes eſt , ut vereatur ne quid ſordidum intercurrat , ubi à ſapientia ſapientia gignitur , puritas à puritate , veritas à veritate ? Et denuo an tanta cujuſquam poteſt eſſe abſurditas , aut hebetudo ingenii , ut naturam quancunque creatam exiſtimet eſſe poſſe , non ſapientem tantùm , ſed ſapientiam ; non veracem tantùm , ſed veritatem ? ut fateri cogatur , ante & extra hanc creaturam , nec ſapientiam eſſe ullam poſſe , nec veritatem ? Ejuſmodi erant Arianorum flagitia , hæc errorum portenta . Quantò ergo conſtantius & evidentius erat , homini ſanæ mentis ne in cogitationem quidem venire poſſe , ut ſapientia ipſa creaturis accenſeatur ; tantò fidentiùs Salomon creatam illam dixit , ob prælibatam rationem . *Creatio autem ſumit exordium de creantis poteſtate : potente ſcilicet creatore ex nihilo condere creaturam . Sapientia itaque quæ ſe dixit creatam , eadem in conſequenti ſe dixit & genitam ; creationem referens ad parentis inde mutabilem naturam , quæ extra humani partus ſpeciem & conſuetudinem ſine imminutione aliqua ac demutatione ſui creavit ex ſe ipſa quod genuit . Creantis enim opus non habet paſſionem , aut permixtionis , aut partus . Eſſe enim aliquando incipit , quod creatur ex nihilo . Et qui creat , efficit pro poteſtate quod condit : & eſt opus virtutis creatio , non naturæ ex natura gignente nativitas . At verò nativitas , legitimæ originis & genuinæ , naturæ profectus eſt . Ex natura enim generante naturam ſumpſit genita natura .*

Hilarius . L. de Synod. Pag. 361.

IX. Prolixiori contextui illud interſeram , quod vehementer interſit Lectorem moneri : Fruſtra eſſe qui imaginantur Arianos jure quidem merito damnatos & ab Eccleſia proſcriptos fuiſſe , quæ tota fidei & authoritati incumbit ; at ſi ſepoſita fide & authoritate quæſtio illa tota ſolis rationum momentis & humanæ mentis ſuffragiis diſceptata fuiſſet , facilè intelligi victoriam ad illos potiùs declinaturam fuiſſe . Fruſtra ſunt , inquam , qui hanc opinationem mera ex incogitantia ſibi induerunt . Summum authoritatis pondus Ariani ipſi Scripturis tribuebant ; at illis non ſemel , non ſemel & iterum , ſed ſexcenties vis inferenda eſt , & meris cavillis eludenda tota illarum authoritas , ut ne Pater Pater ſit ; ut ne Filius ſit , quod dicitur ; ut Deus , & Dominus , qui Deo æqualis , qui character ſubſtantiæ Patris & ſplendor gloriæ prædicatur , non aliud hinc conſequatur , quàm leviſſimam verborum gloriam & magnificentiam nominum . Cùm autem rationibus illi magis etiam fiderent , non pauciora hinc illis vulnera infligebantur . Ecquis enim capere poterat creaturarum unam aliquam , quæ creaturas omnes alias ex nihilo crearet , ex quo & ipſa educta fuerat ? Quì poterat creatura aliqua ferre intolerabilem ſplendorem & manum ingeniti Principii , cui impares ſunt creaturæ cæteræ omnes ? Si par ipſa erat , quin & aliæ ? ſi impares cæteræ omnes , cur non & ipſa ? Jam verò quis vel imaginari poterat creaturam , quæ aliquando non fuiſſet , & quæ ipſa tamen eſſet Sapientia & Veritas ; cùm inde illud efficeretur , ut aliquando nulla uſquam fuiſſet ſapientia & veritas : unde rurſum eſſe poſſet , ut non amplius foret ? Iſtæ erant labes philoſophantium Arianorum .

X. Multò ergo ipſi etiam rationi magis conſonabant , quæ Hilarius , quæ cæteri Patres commentabantur in Salomonis verba , nunc creatam , nunc genitam dicentis incommutabilem illam & æternam Patris Sapientiam . En reliqua Hilarii verba : *Sed quia Dei Filius non corporalis pulcritudinis eſt genitus exemplo , ſed ex perfecto Deo perfectus Deus natus eſt : idcirco ait creatam ſe eſſe ſapientia , omnes in generatione ſua corporales paſſiones excludens . At verò ut oſtenderet non creationis in ſe , ſed nativitatis naturam eſſe , ſubjecit & genitam , ut cum creatam ſe & genitam confitetur , abſolutam nativitatis ſuæ intelligentiam præſtaret : dum & indemutabilem Patris naturam in creatione ſignificat , & legitimam ac propriam ex Deo Patre genitæ naturæ ſuæ oſtendit eſſe ſubſtantiam . Atque ita perfectæ nativitatis intelligentiam , creationis & generationis attulit ſermo : cùm alterum ſine demutatione , alterum in proprietate naturæ eſt . Fitque utrumque unum , & unum utrumque perfectum : dum & Filius ex Deo , ac ſine demutatione Dei natus eſt ; & ex Patre naſcitur , ut creetur ; & indemutabilis ex ſe , ac naturalis Filio Pater ſic Filium condit , ut generet .*

Hilar. pag. 361.

XI. His appoſitiſſima ſunt , quæ in libro de Fide contra Arianos diſputat Ambroſius ex eodem Salomonis Sapientiæ loco . Sapientiam nimirum ne potuiſſe quidem procedere ex eodem nihiló , ex quo res creatæ omnes , ſed ex ore , ex ſinu , ex ſubſtantia Dei ; ut quæ ſemper cum Deo fuerit , ne aliquando ſine Sapientia Deus fuiſſe credatur ; hoc eſt , ſine Filio . Nam Sapientia ingenita Patris ipſa eadem eſt fœcundiſſima , & Filii Sapientiæque genitæ parens . Inde eſt quòd hæc eadem ibi dicitur creata & genita , & initium viarum Dei ; initium haud dubio ad creaturas omnes parturiendas , & plurima ſapientiæ participatione aſpergendas . Quis enim Deo ipſi initium aliquod aſſignaverit ſapientiæ , quaſi priùs expers ſapientiæ fuiſſet ? Itaque creata eſt Sapientia , non ſibi , quæ non poteſt non ſemper fuiſſe , ſed naturis omnibus creandis ; ut quia ſuo ipſa ſurſum in vertice impervia nobis erat , nec quanta & qualis eſſet , ſciri poterat , ex rebus à ſe creatis intelligeretur . Audiendus hic jam eſt Ambroſius : *Sicuti & in Sophiæ nomine , quia ſecundùm Apoſtolum ipſe eſt Sapientia Patris . Ego , inquit , ex ore Altiſſimi prodivi . Non ergo aliunde quàm de Patre , quia ſemper cum Patre . Et ideo Sapientia Dei appellatur ;*

Ambroſius Tom. 3. Pag. 261. 262.

latur; ut nunquam Pater ſine Sapientia, hoc eſt, ſine Filio ſuo fuiſſe credatur. Hæc eſt illa Sapientia ineffabilis, quæ initio viarum Dei apud Salomonem, vel condita, vel genita, vel creata deſcribitur; quam tamen ſic conditam dicit, ut ſemper eam cum Deo fuiſſe oſtendat. Quid enim Deo dabis, ut initium poſſis ſapientiæ ipſius conſignare? Non enim ita Deus ſapientiam ſuam condidit, quaſi aliquando ſine ſapientia fuerit. Sed cùm initio viarum ſuarum dicat, initium motus operis alicujus oſtendit; ut hoc initium habeat Sapientia Dei, quod de Deo proceſſit ad creanda omnia, tam cœleſtia, quàm terreſtria; non quo cœperit eſſe Deo. Creata eſt ergo ſapientia, imò genita, non ſibi quæ ſemper erat; ſed his quæ ab ea fieri oportebat, ut quia quanta & qualis eſſet ſciri non poterat, de effectu operum ſuorum virtus ejus & potentia noſceretur; ut quod de conditis æſtimamus, tunc magis timeremus cùm facta miramur.

XII. Ne intacta autem prorſus omittatur ea difficultas, quæ nonnullos remorari poſſet, qua tandem portione, quantulacumque tandem gaudeant infideles ejus Sapientiæ, quam omnibus omnino operibus ſuis aſperſiſſe Deus à Salomone dicebatur; cùm inanes illi & impatientes ſint qualiſcumque plerumque ſapientiæ lucis: unum hic ponam Remigii Archiepiſcopi & Eccleſiæ Lugdunenſis teſtimonium in libro de Tribus Epiſtolis. Premens enim ille veſtigia Auguſtini, ait, lucem illam, quæ apud Joannem lucet in tenebris, etſi tenebræ eam non comprehendant, illam eſſe quam eorum mentibus aſpergit Deus præſentia majeſtatis; ſin minùs ut videant ipſam, ſaltem ut videant aliquid per ipſam; ut intelligant quo diſtinguantur juſta & injuſta, bonum & malum, agendum & non agendum. Has illi leges & regulas certiſſimè vident, & ex illis de omnibus judicant, ex illis conſilia & opera ſua omnia librant. Hæc lux ſapientiæ rationabilium omnium naturarum intimis viſceribus innata eſt, & illa ipſa eſt, per quam, ut ſuprà ajebat Cyrillus, Verbum eas docet & illuminat, non docendo, ſed creando, δημιουργικῶς. Hanc lucem omnes vident, aut per illam certè vident, quando ad illam non faciem, ſed terga convertant. *Lux illa præſentia majeſtatis ſuæ in tenebris lucens, id eſt, in infidelium cordibus, majeſtate Conditoris ſuam præſentiam exhibens, operatur aliquid in eis; & ſi non, ut videant ipſam, tamen ut videant aliquid per ipſam, id eſt, ut intelligant inter juſta & injuſta, inter bonum & malum, inter agendum & non agendum, ut ſint inexcuſabiles in die quo judicabit Deus occulta hominum. Quæ tamen lux non à facie illis reſplendet, quia non ad eam attendunt; ſed velut à tergo eis relucet: quia ſicut Propheta dicit, verterunt ad eam tergum, & non faciem.*

Cap. 27. Vind. præde. & grat. Tom. 2. pag. 11.

CAPUT XXIV.

Una, vera, ſancta poteſt eſſe creatura, non ipſa Unitas, Veritas, Sanctitas.

I. Non poſſe creatam naturam quamvis eſſe ipſam formam Sapientiæ & Sanctitatis, ex Ambroſio.

II. Æterna, immutabilis, immenſa eſt veritas, ſapientia, ſanctitas. Eæ dotes nulli creaturæ poſſunt competere. Erat ergo commentitia illa Arianorum creata ſapientia, ex Fulgentio.

III. Ex eodem rurſum, non poteſt Veritas creatura eſſe, ut quæ Deitas ipſa ſit; & tam una ſit, quàm ipſa Deitas, tam immenſa & æterna. Hæc porro ad Spiritum ſanctum quoque trahenda ſunt.

IV. Ex Auguſtino idem probatur, Spiritum ſanctum æqualem Patri Filioque Deum eſſe, qui charitas, ſanctitas, unitas eſt.

V. Quàm neceſſariò hæc non eſſentiæ tantùm Dei, ſed tribus hypoſtaſibus vendicentur. Ut genus humanum pro perſona Sapientiæ æternæ per ſe ſubſiſtentis, Hebræi, Gentiles, Philoſophi decertarint, Arianoſque coegerint ei aſſentiri.

VI. Arianos oppugnarunt ſancti Patres non tantùm telis ex Scriptura petitis, ſed & probationibus validiſſimis ex unitate, fœcunditate, ſimplicitate, plenitudine Dei Deoque digna: ex vita, ex vita intelligentiæ & ſapientiæ.

VII. Baſilius divinitatem Spiritus ſancti ex eo probat, quòd ſanctitas & ſanctificatio ſit: cùm intellectuales naturæ omnes à ſanctitate excidere poſſint.

VIII. De Veritatis hypoſtaſi à Zorobabele celebrata.

IX. Ex Nazianzeno multa præclariſſimè de Verbo, quæ nulli creato Verbo competere poſſint.

X. Item de Spiritu ſancto, qui ſanctitas eſt; de ejus hypoſtaſi, etiam ex Platonicis.

I. HÆc perſpicuè, ut vides, ex antedictis naſcuntur; vereor ne jam dicta fuiſſe videantur. Certè paulò prolixiùs mihi viſa ſunt dicenda, quòd in iis mirum quantum momenti ſit ad totam rem iſtam pertractandam. De Sapientia copioſè ſatis jam diximus; atqui, quæ Sapientia, eadem eſt & Veritas, eadem eſt & Charitas, Unitaſque. Formam illam ſummam, qua ſapientes, ſanctæ, unæ, caſtæ fiunt naturæ & creaturæ intellectuales, volebant Ariani & unam eſſe ipſam ex creaturis; ſed eximiam, & cæterarum principem, imò & cæterarum architectam, moderatricem omnium, imò & creatricem. Inde fiebat, ut & Verbum & Spiritum ſanctum in ordinem redigerent & in claſſem creaturarum. Illis reſiſtebatur hoc maximè argumento, quòd Verbum forma ſit illa Sapientiæ ſumma, cujus participatione ſapimus: Spiritus ſanctus forma ſit illa Sanctitatis, per quam ſanctificamur. In ea conflictatione non poterat diutiùs veluti dubia pendere victoria. Cui non præjudicatum enim eſt, & ipſo veluti naturæ magiſterio infixum, creaturæ eſſe non ſanctificare, ſed ſanctificari? ſapientiam ſibi divinitus illabentem ſuſcipere, non ſuo in gremio illam ſcaturientem habere? Illa enim ſanctitas eſt, qua natura creata ſupra creata omnia evehitur, Deo conglutinatur, conſortium quoddam aſſequitur Divinitatis. Atqui non poteſt ea creata vis eſſe & natura, quæ ſupra creaturas omnes nos extollit, quæ nos Deo copulat, quæ deificat. Si hæc enim beneficia poſſint eſſe creaturæ, quid ulterius, quid amplius à Deo nobis expectandum ſupererit? Nulla jam Deo dona ſupererunt, nullæ opes, quibus naturæ hujus creatæ beneficia ſuperet. Erit ſanctitas & deificatio hujus præcellentiſſimæ creaturæ, non gratia divinitus illi indulta, ſed ipſamet ejus natura; atque ita nulli jam fines erunt, quibus creatura à Creatore, Deitas à divino opificio ſejungatur. Audiendus Ambroſius hæc commenta refellens, non minùs rationi, quàm religioni & fidei inimica: *Non enim accipit à creaturis, ſed accipitur Spiritus ſanctus; ſicut non ſanctificatur, ſed ipſe ſanctificat. Creatura enim ſanctificatur: ſanctificat autem Spiritus ſanctus.* Et mox: *Non ergo poteſt ſanctificatio & corruptela unius eſſe naturæ. Et ideo non poteſt gratia ſancti Spiritus & creatura unius eſſe ſubſtantiæ. Itaque cùm omnis inviſibilis præter Trinitatem reliqua natura, cujus rationabilem & incorpoream jure quidam ſubſtantiam putant, non impertiat ſpiritalem gratiam, ſed acquirat: nec participet, ſed aſſumat; ſeparanda utique eſt à ſocietate Spiritus ſancti communitas creaturæ. Credant igitur quia creatura non eſt Spiritus ſanctus. Aut ſi creaturam pu-*

Ambroſ. l. 1. De Spiritu S. c. 6.

ram putant, cur aſſociant Patri? Si creaturam arbitrantur, cur Filio Dei jungunt? Quod ſi à Patre & Filio non exiſtimant ſeparandum, non æſtiment creaturam, quia ubi una ſanctificatio, una natura eſt.

In his ratio fidei, Theologia Philoſophiæ conſentit, ſanctitatem, veritatem, ſapientiam naturam ipſam eſſe Deitatis: atque ideo nullam prorſus creaturam his nominibus jure ſuo ornari poſſe, niſi ut invadat, vel intrudatur in jura Divinitatis, & in ipſa ejus ornamenta. Ubi enim hæc alicui quantumvis eximiæ adſignaverimus creaturæ, quid reſiduum nobis erit, quid magnificentius, quo Deum ornemus? Nec dicas Deum ſupra hæc omnia eſſe. Nec enim Deus ſupra Deitatem eſt: nec divina ulla operatio amplius aliquid poteſt eſſe, quàm Deificatio. Si qua ergo fingitur aliqua creatura præcellentiſſima, quæ nos ſanctificet, quæ nos deificet; eadem ergo jam erit ejus operatio, quæ Dei; eadem ejus participatio, quæ Dei; ac proinde eadem ejus natura, quæ Dei. Hi erant inexplicabiles nodi, quibus extricare ſe non poterant Ariani, niſi una & eadem opera tum Scripturas & fidem, tum ipſam rationem labefactarent.

II. Jam diximus de æternitate, de immenſitate, de immutabilitate veritatis, ſapientiæ, charitatis, ſanctitatis, quibus dotibus dilucidum eſt, & in confeſſo apud omnes, nullam ornari poſſe creaturam; ne jam non ſit quo Creator creaturam ſuperet. Cùm creaturarum in commune illa ſint neceſſariò exordia, ut è nihilo emerſerint, nulli non perſpicuum eſt ne fieri quidem poſſe, ut æternæ vel immutabiles ſint. E nihilo ad eſſe procedere, jam mutatio quædam eſt, jam initium quoddam eſt; & immutabilitas ergo & æternitas hinc excluditur; nec facilè jam cuiquam perſuadebitur, ubique eſſe poſſe, quod ſempiternum non eſt. Ubique veritas eſt, ſemper veritas eſt; id facillimè capiunt omnes; ſecus ſentire ne poſſint quidem, etſi velint. Ubique ſapientia eſt, ſemper ſapientia eſt; id luce ipſa meridiana clarius eſſe vociferantur omnes. At creaturam quamcumque vel ubique, vel ſemper eſſe, nemo facilè ſibi perſuadebit. Veritas & ſapientia manifeſtiſſimè immutabilis eſt; non perinde manifeſtum eſt, quod eſſe cœperit aliquando id immutabile eſſe poſſe. Commentitia ergo prorſus erat illa Arianorum creata ſapientia, cui nec æternitas, nec immutabilitas conſtare poterat, nec immenſitas. Deus ergo unus, ut æternus, immenſus, immutabilis eſt: ita unus & ſolus eſt ſumma ipſa Sapientia, Sanctitas, Veritas, Charitas, ſui participatione beans creaturas prorſus omnes, quæ horum beneficiorum conſortium aliquod adipiſci poſſunt, quorum plenitudo in ſolo Deo eſt, & ipſe Deus eſt. Audiendus hìc Fulgentius in libro ad Donatum de Fide orthodoxa: *Veritatem Dei tenere, eſt unum Deum colere; veritatem Dei in mendacium convertere, eſt creaturæ ſervire. Vera enim religio in unius conſtat veri Dei ſervitio. Ipſa namque veritas unus eſt Deus; & ſicut excepta una veritate non eſt alia veritas, ſic abſque uno Deo vero non eſt alius verus Deus. Ipſa enim una veritas eſt, naturaliter una vera Divinitas. Et ita non poſſent duo veri Dii veraciter dici, ſicut ipſa una veritas naturaliter non poteſt dividi.*

Fulgent. c. 4. Pag. 73.

Et rurſus ibidem Fulgentius idem adverſùs Arianos, qui cùm Verbum & præſtantiſſimam dicerent creaturam, & veritatem tamen eſſe & ſapientiam Scripturis aſſentiebantur, adeoque religioſo cultu celebrandam; ex quo fiebat, ut Deos colerent duos, cùm tam duo non poſſint eſſe Dii, quàm nec duæ Veritates, nec duæ Sapientiæ; adde ſi lubet, nec duæ Divinitates: cùm una Veritas non poſſit non occupare & in ſeſe complecti, quidquid pluribus affingi poſſet, quod & in Divinitate locum habet. *Aut unum verum Deum naturaliter Patrem & Filium cum Catholicis aſſerant; aut duos veros Deos à ſe coli contra veritatem ſanctæ fidei dicant; aut creaturæ cultores ſeipſos profiteri non metuant; ut veritatem Dei ſe in mendacium commutaſſe, ipſa rerum manifeſtatione cognoſcant. Una quippe veritas unius veri Dei, immo una veritas unus verus Deus, non permittit ſervitutem atque culturam veri Dei, Deo creaturæque conjungi. Vera quoque religio, excepto uno vero Deo, nulli Deo ſinit cultura ac ſervitutis obſequium à fidelibus exhiberi.*

Ibid. c. 5. 6. Pag. 82.

III. Nec multò pòſt iterum Fulgentius ex natura, majeſtate, æternitate, divinitate, unitate veritatis, ſive ſapientiæ, vide ut disjiciat omnia Arianorum machinamenta, & fabulam illam primæ & principis creaturæ, cujus munere Angeli homineſque ſupra creaturarum ſortem ad ipſa uſque divinitatis confinia eveherentur: *Quid eſt autem creata natura, niſi creatura? Omnis porro creatura, quoniam opus eſt veritatis, eſt quidem creatura vera, non tamen eſt veritas. Sola autem naturaliter eſt veritas, quæ naturaliter eſt vera Divinitas. Illi ergo veritatem Dei non commutant in mendacium, ſed veræ fidei tenent ſalutare myſterium, qui nec ſolum Patrem, nec ſolum Filium, ſed ſimul Patrem & Filium, unum Dominum Deum ſuum, corde credunt ad juſtitiam, & ore confitentur ad ſalutem.* Et ibidem illico: *Quia non ſolùm Pater Deus, ſed etiam Filius Deus, naturaliter & verax Deus, veritas Deus, permanens cum Patre naturaliter unus verax, unus verus, unaque veritas, quia duos Deos credi vel dici omnino prohibet una veritas, quæ ſola vera eſt Divinitas.*

Quæ omnia ſic ille tandem coacervat, ut iis non tantùm Verbi, ſed & Spiritus ſancti immenſitatem, æternitatem, ſanctitatem aſtruat, & vim denique ipſam deificandi, & intellectuales omnes naturas in ſua ſibi templa conſecrandi, quod hominum inſulſiſſimi Ariani, uni alicui ex his creaturis vendicatum ibant. Potuiſſem hæc omnia cæterorum Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum teſtimoniis confirmare. Obvia enim paſſim ea ſunt. Sed quando in Fulgentium incidi, ſatius viſum eſt ejus unius ſuffragatione rem conficere: *Spiritus ergo ſanctus, ſicut omnia creavit, ſic omnia replet immenſus. Et quia omnia replet, naturaliter eſt verus Deus. Scriptum eſt enim, Quia Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Et ibidem paulò pòſt: *Æqualis eſt ergo Patri & Filio Spiritus ſanctus, quia creator eſt omnium rerum, ſicut Pater & Filius. Æqualis eſt Patri & Filio Spiritus ſanctus, quia replet mundum, immenſus ſicut Pater & Filius. Æqualis eſt Patri & Filio Spiritus ſanctus, quia omnium fidelium membra unum templum habet, ſicut Pater & Filius. Quis autem negare audeat, unam eſſe divinitatem Patris & Filii & Spiritus ſancti, cùm corpora fidelium quæ membra ſunt Chriſti, ipſa ſunt templum Spiritus ſancti?*

Ibid. c. 8.

IV. Auguſtino ſimiliter unitas, veritas, charitas, ſanctitas idem ſonant, atque divinitas; & cùm ea Spiritui ſancto tribui aſſentiantur omnes, hinc ille divinitatem ejus probat, & æqualitatem cum Patre Filioque. Cùm enim hæc non participatione, non dono ſuperioris alicujus, ſed ſua ipſorum eſſentia habeant, imò cùm hæ ſint tres divinæ Perſonæ, hinc invictiſſimè conſtituitur earum una & ſumma divinitas æqualitaſque: *Quapropter etiam Spiritus ſanctus in eadem unitate ſubſtantiæ & æqualitate conſiſtit. Sive enim ſit unitas amborum, ſive ſanctitas, ſive charitas, ſive ideo unitas quia charitas, & ideo charitas quia ſanctitas; manifeſtum eſt quod non aliquis duorum eſt, quo uterque conjungitur; quo genitus à gignente diligitur, generatoremque ſuum diligit; ſintque non participatione, ſed eſſentia ſua neque*

Auguſtin. De Trinit. L. 6. c. 5. Tom. 3. Pag. 111.

neque dono ſuperioris alicujus , ſed ſuo proprio ſervantes unitatem ſpiritus in vinculo pacis . Quod imitari per gratiam , & ad Deum , & ad nos ipſos jubemur . Et paulò inferiùs : *Et ideo non ampliùs quàm tria ſunt ; unus diligens eum qui de illo eſt , & unus diligens eum de quo eſt , & ipſa dilectio . Quæ ſi nihil eſt , quomodo Deus dilectio eſt ? Si non eſt ſubſtantia , quomodo Deus ſubſtantia eſt ?*

V. Si cujus animo illud occurrat poſſe hæc omnia, unitatem, veritatem, ſapientiam, ſanctitatem , charitatem, non aliud videri, quàm abſolutiſſima quædam divinæ naturæ attributa, Gentilibus & Judæis etiam notiſſima, quibus commune nihil fuit cum tribus Hypoſtaſibus, quæ ſolius fidei & Scripturæ authoritate innoteſcunt ; huic jam replicanda erunt & diligenter commendanda , quæ ſuperiùs non ſemel attigimus , & quæ ſuo poſthac loco accuratiùs elucidabuntur . Quæ ſacris Codicibus conſignata eſt doctrina, eam priùs viguiſſe , & increbuiſſe , ſaltem apud peritos , & non ſcriptis traditionibus propagatam fuiſſe ab exortu generis humani uſque ad Moyſen , à Moyſe uſque ad Salomonem, à temporibus Salomonis uſque ad Chriſtum. De Angelorum creatione Moyſes verbum fecit nullum; obtinuit tamen, & toto orbe celebrata fuit ſana de Angelis doctrina, ſola Traditionum authoritate ſubnixa . De Sapientia ut de hypoſtaſi à ſummo omnium Principio & Patre diſtincta, meminit Moyſes, meminit & Job ; nimirum quæ hactenus vivæ vocis miniſterio, & avitis Traditionibus doctrina viguerat , tunc cœpit mandari litteris . Verbi Dei , & Sapientiæ, & Spiritus ſancti memoria in ſacris Veteris Teſtamenti paginis ſparſim diſſeminata eſt , ſed tam perfunctoriè, tam paucis verbis, ut pauci poſſent in geminæ hujus divinæ hypoſtaſeos notitiam venire . Primus Salomon eliquatiſſimam Sapientiæ divinæ doctrinam , ejus à Patre generationem & diſtinctionem , ejus in condendo orbe & regendo ſummam authoritatem deſcripſit . Exinde apud Gentiles ipſos Philoſophos creberrima Sapientiæ divinæ Verbique à ſummo Patre manantis memoria. Inter complurimas Philoſophorum ſectas ea principatum tenuit, quæ à Pythagora , à Socrate , & demum à Platone ortum duxit , & pulcherrimam illam de Sapientia æterna mundi creatrice & adminiſtratrice , nutu ſummi Parentis , doctrinam toto orbe propagavit . Si ea cœleſtis Theologiæ luce perfuſi fuerant Gentiles Philoſophi , imò ſi tam copiosè ea fuerant illuſtrati , quid Hebræi ? Conjici id faciliùs poteſt , quàm dici . Pauciſſimi ex eis operam dabant litteris, pauciores etiam libris ſcriptitandis. Hinc difficultas & penuria probationum. Unus Philo Judæus omnium inſtar eſſe poterit , qui Plato Hebræus à viris doctiſſimis jam olim nuncupatus eſt ; uſque adeo ille Scripturarum & Platonicæ Scholæ dogmata de Verbo potiſſimùm & incommutabili Dei Sapientia conjugavit. Igitur ne Ariani Sapientiam & Verbum Dei de ſola eſſentiali & abſoluta Dei Sapientia, nullam peculiarem Perſonam conſtituente intelligerent , intercedebat genus humanum ; conſpirantibus jam olim & ante plura ſæcula tum Chriſtianis , tum Judæorum primoribus , tum Ethnicis ipſis Philoſophis , ut proprius Deo Filius vendicaretur , nec alius ſanè , quàm hæc ipſa Sapientia . Hinc liquet non ſolo Scripturarum pondere , ſed Traditionum etiam Scripturis ipſis antiquiorum , & univerſo terrarum orbe diſſeminatarum , & Platonicæ omnium ſcilicet ampliſſimæ ſectæ Philoſophia ſubnixarum , compulſos fuiſſe Arianos , ut perſonam ſapientiæ à Patre diſtinguerent , nec de ejus divinitate controverſiam facerent , ſed de ejus cum Patre naturæ unitate. His addenda fuerat hæreticarum etiam ſectarum omnium conſenſio . Quanquam enim infinitis inter ſe diſſidiis colliderentur , in id tamen omnes , aut propemodum omnes conſentiebant , eſſe ſummo Patri Filium , hypoſtaſi diſtinctum , & hanc eſſe Sapientiam à Patre manantem , Judæis Ethniciſque notiſſimam , eorum ſcriptis celebratiſſimam ; atque hanc doctrinam jam tum in Eccleſia floruiſſe , cùm Chriſtus in carne noſtra mortali , cùm poſtea ejus Apoſtoli terras illuſtrabant .

VI. Si quis autem contentioſior , & hiſtoricis probationibus his minimè acquieſcens , non alia quàm rationis lumina conſulere velit , & ſapientiæ illi uni aſſentiatur , quæ ipſamet eſt Dei natura & eſſentia ; huic recolenda erunt ea , quæ ſuperiùs ſancti Patres de unitate , de fœcunditate , de ſapientia , de vita , de charitate Dei & beatitate diſputabant , vel quæ nos ex eis infrà diſputabimus . Quanquam enim ea utplurimùm ſancti Patres tela in hæreticos vibrarent , quæ ex Scripturis promebantur ; non raro tamen rationes etiam eas vel ex Scripturis colligebant , vel ſuo ex ingenio proferebant , quibus adverſariorum pertinacia expugnaretur . Unitati divinæ ſuffragantur omnes , unitatis fœcunditas omnium ingeniorum , omnium ſæculorum laudibus celebrata fuit . Unitas ubique principari viſa , numeris quos ex ſe ſcilicet effudiſſet : multitudini , quæ ab ea initium & originem ſumpſiſſet . Parum laudis & gloriæ eſt in hac extrinſeca fœcunditate , niſi ſit & interior unitatis majorque fœcunditas ſuo in ipſius ſinu . Niſi adjungatur fœcunditas intima , quæ opulentiam unitati conciliet , quid erit unitas niſi ſumma quædam paupertas jejunitaſque ? Illud ſummo principio par decus eſt , illud unitatis ſpecimen ſingulare in faſtigio rerum omnium ſedentis , ut incolumi ſimplicitate ſua , infinitam quandam opulentiam ſuo in gremio premat .

Simplicitatis laudes nemo facilè enumeraverit ; ſed & duplex obſervari animo poteſt ſimplicitas , alia ex egeſtate exoriens , alia plenitudini conjunctiſſima . Illa nobis ſplendidior videbitur ſimplicitas & Deo dignior , quæ & opulentior erit , & plures non tantùm dotes & virtutes , ſed & hypoſtaſes complectetur . In unius enim perſonæ ſimplicitate plures dotes & perfectiones conſtrinxiſſe , id amplum & mirabile eſt , ſed naturis ſpiritalibus Angeliciſque commune . Plures hypoſtaſes in ſummæ unitatis & ſimplicitatis ſinu regnare , id omnino plus habet admirabilitatis , eoque convenientiùs Deo aſcribetur . Quid ſi ad hoc ipſum ei vendicandum rationem noſtram anteverterit antiquiſſima & vulgatiſſima Traditio , Philoſophia , Religio ?

Ipſa per ſeſe fœcunditas , & in propria natura fœcunditas quantum laudis & admirationis habet ? Pulcrum eſt pulchræ ſubſtantiæ decus , etiam ſolitarium & ſterile . Sed quantò pulcrius erit , ſi ſimillimæ pulchritudinis ſubſtantiam aliam ex ſe fundat ? Ea pulchritudine & fœcunditate donavit Deus pleraſque naturas creatas , arbores potiſſimùm & animantes . Generant enim , & ſibi conſubſtantiales fœtus generant . Manavit à Deo hæc fœcunditas , ad Dei utique imitationem . Creatorem enim creaturæ omnes pro virili imitantur . Imitantur , inquam , non ſuperant . Superarent autem , ſi creatura fœcunda , ſterilis Creator eſſet : aut ſi ſibi parem prolem creatura gigneret , Creator non niſi diſparem .

Præſtantiores creaturæ ſunt eæ , quæ vivunt , quæ vitæ ſunt , & hæ potiſſimùm fœcunditatis laude florent . Vivit ergo Deus , & vita ſua ipſe eſt , nec ſteriliter vivit , cùm vivere ipſum ſit vitam propagare . Nec enim vita , aut imperfectiſſima vita eſt , mortique propior , quàm vitæ , ea quæ torpet & ſtertit , otiatur & ſterileſcit . At quæ ſeſe movet , ſeſe agit agitatque , quæ vitam ſuam exerit , & propagat , quæ vitam ex ſe fundit , quæ ſoboleſcit , quæ gignit ſoboles ſibi ſimiles pareſque , ea demum vita eſt . Vivens viventem gignit & planta & animal, & hoc illi potiſſimùm vivere eſt. Quid hinc ergo de divina vita conjectabimus?

Si vitam autem rationabilium naturarum inſpiciamus, quantò evidentiùs hæc vita in quadam propagatione ſui intra ſeipſam ſita eſſe comperietur? Hoc menti eſt vivere, quod cogitare, intelligere, ſapere. Cùm ergo mens cogitationem fundit ex ſeſe, vita vitam fundit, fundit gignitque, non ſemel, ſed jugiter. Cùm ratio noſtra ratiocinatur, utique vita vitam vivit, ratio rationem parturit; ratio parens eſt, ratio partus eſt; non eadem parens eſt ſui, ſed partus ſui parens eſt, & tamen utrobique una vita, una ratio, generans & genita: non ſui ipſius parens & cauſa, nec enim id poteſt fieri; ſed ratio rationis parens, prolis ſibi ſimillimæ & conjunctiſſimæ principium.

Jam ſi ad ſapientiam mentis oculos convertamus, vix ambigere poterit quiſquam, quin ſapientia vita ſit, & vivere illi ſit ſapere, & vivat ſapiatque ſuam ex ſe in ſe vitam & ſapientiam profundendo. Sapientia eſt, quæ vivit, & qua vivitur: quæ intelligit, & qua intelligitur; ſapientia generans, ſapientia genita; ſed una ſapientia. Aliud quidem hìc eſt generare & generari, effundere & effundi; ſed una tamen eſt utrobique ſapientia. Fateor unam hìc eſſe hypoſtaſin, unam perſonam, non geminam. Sed hæ ſunt naturæ creatæ anguſtiæ, hæc opulentiæ creatæ paupertas, hæc fœcunditatis creatę ſterilitas in præſtantiſſimis etiam creaturis. Dandum eſt utique aliquid amplius & vitæ, & ſapientiæ, & fœcunditati divinæ, quàm creatæ. Si arbores enim & animantes arbores ex ſe & in ſe, & animantes gignunt: ſi ſtolones ex ſe plantæ pullulant ſibi conſertos, & utraque arbor una eſt: ſi fœmina inter animantes prolem ſibi conſubſtantialem gignit, uteroque geſtat, & parens proleſque interim unum animal eſt; nonne luculentiſſima hæc eſt fœcunditas? Quid ergo ſempiternæ Dei vitæ & ſapientiæ fœcunditas?

Nec is ego ſum, qui his rationibus totus incumbam; aut cuiquam ſuadeam, ut iis totum ſe committat. Magnum aliquid eſt humana ratio, ſed humanum: ſubobſcurum quid eſt divina fides, ſed divinum. Quantò divina humanis, tantò rationi præſtat fides. Amplius eſt, æquiuſque Deo credere, quàm ſibi: conſultius eſt Deum audire, quàm ſeipſum. Non parum momenti eſt in his rationibus, quas hìc inculcamus, ſed ut iis potiùs oppugnetur inſolentia hæreticorum, uni rationi & Philoſophiæ innitentium: cùm ipſorum placita ut plurimùm & rationi ſanæ & ſaniori Philoſophiæ adverſentur. Nobis non diſplicent hæ rationes etiam, quin etiam proſunt, quia traditioni antiquiſſimæ & Fidei, ac Scripturæ pediſſequas ſe præbent. Deſultorium quid eſt humana ratio, & ultro citroque verſatile, niſi illam ſuperior aliqua, ac proinde divina authoritas defigat, & inconcuſſa firmitate donet.

VII. Jamdiu eſt quod nobis conticeſcunt Patres. Aures ergo jam præbeamus Baſilio, hinc aſtruenti Spiritus ſancti divinitatem, quod ſanctitas, quod ſanctificatio ſit: cùm creaturarum ſummus apex in eo ſit, ut appetentes ſint, & bibulæ ſanctitatis. Unus enim Deus natura bonus eſt & ipſa bonitas: natura ſanctus eſt, & ipſa ſanctitas. Eſt enim id quo majus & melius cogitari non poteſt. At bonitate nihil melius: ſanctitate nihil majus; peræquè ut Deitate nihil majus, nihil melius, nihil divinius. *Cùm enim duæ res dicantur, Deitas & creatura, dominatus ac ſervitus, ſanctificans potentia & ſanctificata, quæ natura virtutem poſſidet, & quæ per electionem operatur: qua in parte Spiritum ordinabimus? In his quæ ſanctificantur? at ipſemet ſanctificatio eſt. An in his quæ magnis rebus geſtis virtutem adepta ſunt? at bonus natura eſt. An in ſervientibus? at alii ſunt adminiſtratorii ſpiritus, qui ad miniſterium mittuntur. Non ergo principalem natura Spiritum fas eſt nobis conſervum dicere, nec creaturis connumerare eum qui in divina & beata Trinitate connumeratur.*

Baſilius, l. 3. contra Eunomium, Tom. 1. pag. 752.

Hinc eſt quod Angelicæ, hoc eſt intellectuales omnes naturæ ſanctitatis & divinitatis participationem, non naturam aut ſubſtantiam Creatoris beneficio conſecutæ, nec enim aliter poterant, aliæ in ea ſteterunt, aliæ exciderunt à beata ſtatione illa; quod non aliter eas condi deceret, quàm bicipiti ſuo ut arbitrio permitterentur. Uſque adeo igitur creatura non eſt, quæ ſanctitas & ſapientia eſt; uſque adeo quæ creatura eſt, ſanctitas & ſapientia eſſe non poteſt; ut ne partem quidem quantulamcunque poſſit adipiſci ſapientiæ & ſanctitatis natura quæcunque creata, niſi ex mero Dei beneficio, atque ita ut inde excidere poſſit pro verſatili ſua libertate. In id conſentit tum Philoſophia omnis Platonica, tum Theologia Chriſtiana, cui utrique perſuaſiſſimum fuit Angelicas poteſtates non paucas à primigenia ſanctimonia & beatitudine ſua peccando delapſas eſſe. Non poterat ergo non ejus ordinis & conditionis eſſe, illa quam Ariani ſibi fingebant, princeps creatura & cæterarum creatrix: atque adeo ſapientia & ſanctitas ipſa eſſe non poterat. Authore enim Baſilio quantumvis ſancta mens creata, igniti inſtar ferri erit: quod ignis quidem vim, lucem & ardorem habet; ignis tamen non eſt, ideoque ſibi permiſſum frigeſcet aliquando tandem & tenebreſcet. *Principatus enim & poteſtates & omnis creatura talis, quæ ex attentione & ſtudio ſanctificationem habent, non jure naturæ ſanctæ dicentur. Appetentes enim bonum, ſecundùm amoris, quem ad Deum habent, proportionem, ſanctitatis menſura participant. Et ſicut ferrum quod in medio igni jacet, ferri naturam non amiſit: vehementi tamen cum igne conjunctione ignitum, cùm univerſam ignis naturam in ſemetipſum acceperit, & colore, & calore, & actione ad ignem tranſit: ſic ſanctæ virtutes ex communicatione quam cum illo habent, qui natura ſanctus eſt, per totam ſuam ſubſiſtentiam acceptam, jam quaſi innatam ſanctificationem habent. Diverſitas verò ipſis à Spiritu ſancto hæc eſt, quod Spiritus natura ſanctitas eſt; illis verò participatione ineſt ſanctificatio. Quibus autem conſtructum & aliunde bonum præbetur, hæc natura ſunt tranſmutabilis. Nec enim aliter Lucifer decidiſſet, qui mane oritur, nec in terra contritus eſſet, niſi ea natura fuiſſet, quæ deteriori conditione eſſe poſſet.*

Ibid. p. 70

VIII. His adde & illud ejuſdem Baſilii infrà, ubi ex libro Eſdræ tertio laudat illud Zorobabelis de veritatis ſubſtantia & vita, quæ ibi dicitur, ὑπόςασις ϗ ζωὴ τῆς ἀληθείας. Verè enim Zorobabel, verè ante eum Salomon, verè poſt illum Jeſus Siracides Scriptor librorum, qui Canoni Hebræorum poſteriùs acceſſerunt: verè inquam hi omnes ſapientiam ut hypoſtaſim viventem delinearunt; & hanc Baſilius probat non aliam eſſe poſſe, quàm Verbum ipſummet Filium Dei. *Quid verò Zorobabel & ſapientia ejus, ſubobſcurène tibi ac non apertiſſimè ſubſiſtentem ac vitam veritatis videtur oſtendere, cum dicat: Omnis terra veritatem vocat, & cœlum ipſi benedicit, & omnia opera concutiuntur & tremunt? Quænam verò eſt veritas? an non Dei Verbum ac Filius, per quem omnia facta ſunt? Ego, inquit, ſum via, veritas, & vita. Veritas non eſt, niſi ex vero, naturaliter & æternaliter ab ipſo nata. Propterea infert, dicens: Benedictus Deus veritatis, qui eſt Pater veritatis Chriſti. Chriſtus veritas, quem omnis ſpiritus colit & tremit. Quare quod Verbum quidem vivens eſt, & perſona perfecta, & ſpiritus ſimiliter, quæ modò dicta ſunt abundè docere poſſunt.*

L. 5. p. 7

IX. Ad ſapientiam quoque & ad veritatem ſpectant, quæ ſcribit Nazianzenus de Verbo; quod ita Verbum, λόγος, ſeu ratio & ſermo, ſe habeat ad Patrem, ſicut ratio vel ſermo, λόγος, ad mentem; ſcilicet ab eo procedens, & impaſſibiliter procedens, & illum enuntians. Quare & ita ſe ad illum habere ſe dici poteſt, ſicut definitio ad definitum; ὡς ὅρος τὸ ὁριζόμενον; id enim ſignificat λόγος. Id apertè docet Chriſtus, ubi ait, *Qui videt me, videt & Patrem*. Eſt enim Filius quaſi compendioſa Patris demonſtratio. Qui porro Verbum, λόγος, Ratio, idem Sapientia eſt, in qua ſunt rationes omnes rerum conditarum. An poſſet oro te creata aliqua natura eſſe ipſiſſima Patris declaratio, definitio, ſapientia, ut Filius eſt ſapientia de ſapientia? Nazianz. Orat. 12. pag. 590. *Verbum porro quia ita ſe habet ad Patrem, ut ſermo ad mentem, non modò propter generationem paſſionis omnis expertem, verùm etiam propter conjunctionem ipſius cum Patre, vimque enunciatricem. Fortaſſe etiam quia eodem modo ſe ad Patrem habet, quo definitio ad definitum. Nam definitio quoque λόγος dicitur. Qui enim Filium cognovit, ait Chriſtus, (hoc enim ſignificat illud, Qui vidit,) Patrem quoque cognovit: ac brevis, & compendioſa faciliſque Paternæ naturæ declaratio, eſt Filius. Omne enim quod genitum eſt genitorem ſuum tacita quadam voce definit. Quod ſi quis etiam, quia rebus omnibus inſit, λόγον vocari contendat, à ratione non aberrabit. Quid enim eſt, quod non Verbo conditum ſit? At verò ſapientia eſt rerum divinarum & humanarum ſcientia. Quì enim fieri poteſt, ut conditor rerum à ſe conditarum rationes ignoret?*

Pergit mox Nazianzenus ad nomina Filii, qui ſapientia, veritas, imago cum ſit Patris, vivens utique viventis, ut veritas de veritate, ſapientia de ſapientia, multò expreſſior eſt imago Patris, quàm Seth Adami. Ex quo id jure inferes, nulli creatæ naturæ competere poſſe, ut ſit ſapientia, ut ſit veritas, ſanctitaſque, ne ita fiat ejuſmodi Dei imago, ut & Filius germanus ſit Dei ex propria ejus eſſentia, quod nulli obvenire poſſe creaturæ aſſentiuntur omnes. *Veritas ut natura unum, non* Ibid. p. 591. *multa. Verum quippe unum eſt, mendacium multiplex: atque etiam ut purum Patris ſigillum, minimèque mendax character. Imago, ut ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ, & quia ex illo eſt, non autem ex hoc Pater. Hæc ſiquidem imaginis natura eſt, ut exemplar ſuum imitando referat. Quanquam hìc imago exemplar ſuum expreſſiùs refert. Illic enim rei vivæ ac motu præditæ mortua & motus expers imago eſt: hìc autem vivi exemplaris viva quoque eſt effigies, multòque minùs à Patre differens, quàm Seth ab Adamo, filiuſque omnis à parente ſuo.*

X. Affinia his ſunt, quæ idem alibi de Spiritu ſancto philoſophatur adversùs Macedonianos; ubi ſine illo confirmat imperfectam fore Deitatem: fore enim ut ſanctitate careat, ſi Spiritu ſancto careat, qui ipſa Sanctitas eſt. Cùm ergo nunquam potuerit Deus ſanctitate, aut ſumma perfectione ſua carere, hinc liquidum fit, & ſemper fuiſſe Spiritum ſanctum, & Deum ſemper fuiſſe, cùm non ſit niſi Deitatis ſanctificare & Orat. 37. pag. 594. deificare. *Quæ enim imperfectæ Deitatis utilitas? immo quæ Deitas, ſi imperfecta? Perfecta autem quomodo erit, in qua ad perfectionem aliquid deſideretur? Deſideratur enim, ſi ſanctitate careat. Hanc porro quomodo habere queat, niſi Spiritum habeat? Si enim alia quædam præter illum ſanctitas eſt, quæ tandem illa intelligenda ſit, dicat quiſpiam; aut ſiquidem eadem hæc eſt, quid afferri poteſt, quamobrem non jam inde à principio fuerit? Quaſi verò præſtiterit Deo, aliquando imperfectum extitiſſe, ac Spiritus expertem. Si à principio non erat, meæ claſſis atque ordinis eſt, etiamſi me nonnihil antecedat. Temporis enim interſtitio à Deo dirimimur. Porro ſi ejuſdem mecum claſſis eſt, quo pacto me Deum efficit, aut quo pacto cum Deitate compingit?*

Nec verò tergiverſari fas eſt, & ad ſanctitatem recurrere eſſentialem & abſolutam Dei, quæ non peculiaris in eo ſit perſona. Occurrit enim Gregorius, & occludit illud effugium, eodem quo nos argumento hiſtorico paulò antè. Scilicet altiùs rem repetendo ab antiquiſſima traditione toto orbe evulgata de Verbo & de Spiritu ſancto, qui hypoſtaſeos etiam ſuæ proprietate à Patre diſtinguerentur. Id teſtatur Nazianzenus in Veteris Teſtamenti Scripturis teſtatiſſimum fuiſſe, ideoque mirum fuiſſe, quomodo id Saducæi inficiarentur, negantes eſſe Spiritum ſanctum, aut Angelos ullos; ex Gentilibus Philoſophis celeberrimos, & eos qui propiùs ad nos acceſſerunt, re nobis aſſenſos eſſe, ſolo nomine diſſenſiſſe, cùm Spiritum ſanctum appellarent Mentem mundi, ſed extrinſecam mentem: νοῦν τοῦ παντὸς, καὶ τὸν θύραθεν νοῦν. *Sed operæ pretium facturum me puto, ſi de eo altiùs aliquantò diſputationem repetam. Nam de* Ibid. p. 595. *Trinitate priùs jam à nobis eſt pertractatum. Spiritum ſanctum Sadducæi penitus non eſſe cenſuerunt, quemadmodum nec Angelos, nec reſurrectionem: quibus haud ſcio quid acciderit, ut tot ac tanta de eo in Inſtrumento veteri teſtimonia pro nihilo haberent. Qui autem apud Ethnicos Theologiæ laude magis excelluerunt, propiùſque ad nos acceſſerunt, per imaginem quandam ipſam, meo quidem judicio conceperunt, tametſi in nomine diſſenſerint, univerſitatis nempe mentem, & extrinſecam mentem, aliiſque id genus nominibus eum appellantes.*

Platonicos hìc Gregorius Philoſophos innuit, eoſque affirmat propiùs ad nos acceſſiſſe: μᾶλλον ἡμῖν προσεγγίσαντες; quæ ipſiſſima fuit Auguſtini de Platonicis ſententia. Porro Platonici Verbum quidem Mentem dixerunt, τὸν νοῦν: at Spiritum ſanctum Animæ mundi potiùs nomine deſignarunt, ψυχήν. Indiſcriminatim hæc habuit Gregorius, quòd minimè neceſſaria illi tum eſſet accuratior de his diſceptatio; cùm plus ſatis eſſet innuiſſe à noſtro dogmate & à Scripturarum doctrina non prorſus abhorruiſſe hos Philoſophos, & propiùs eos à nobis abfuiſſe, quàm Arianos. Ea de re nos inferiùs ſuo loco, hìc unum illud monebo, Formas illas veritatis, ſanctitatis, caſtitatis, & alias id genus, quas Ariani tribuebant principi illi creaturæ, quam Verbi & Filii Dei nomine induebant, & nec ubique eſſe, nec ſemper fuiſſe, nec immutabilem eſſe volebant: à Platonicis Philoſophis tributas eſſe Verbo Filioque Dei vero, utpote æterno, immenſo, incommutabili.

CAPUT XXV.

In Deo tria unum ſunt, quia una charitas, veritaſque.

I. Ubi unitati accedit veritas & charitas, ubi Patri Filius & Spiritus ſanctus, non periclitatur, non minuitur unitas, ſed ſtringitur magis magiſque.

II. Quantùm diſtent divinæ Perſonæ à creatis, quàm non poſſint hæ, quàm facilè illæ poſſint in unam naturam individuam coire.

III. Eadem doctrina ex Auguſtino confirmatur. Unaquaque Perſona divina unitas eſt, veritas eſt, charitas eſt. Ejuſmodi Perſonæ faciliùs coeunt in unam individuam naturam, quàm perſonæ creatæ.

IV. Si qui adhæret Deo, unus cum eo ſpiritus eſt: ſi credentium erat cor unum & anima una; quid in Deo, ubi natura, ubi quælibet hypoſtaſis charitas eſt?

V. Antedictorum confirmatio luculenta ex Ambroſio.

VI. Luculentiſſimè rurſus hæc eadem ex Hilario.

VII. Eadem confirmantur ex Caſſiodoro.

VIII. Confirmantur & ex Bernardo.

IX. Confirmantur & illuſtrantur hæc eadem ex Epiphanio & Nazianzeno.

X. Nonnulla hic ex Patribus adnotantur, maximè ex Auguſtino.

I. UBi primi Principii unitati accedere creditur veritas & charitas, nihil reformidandum eſſe docet Fulgentius, ne unitas periclitetur, aut inducatur pluralitas: cùm ex adverſo pateat, tantò ſtrictiorem, ſimplicioremque & firmiorem fore unitatem, quantò arctiùs illi cohæſerit veritas charitaſque. Quanta enimverò eſt illa fibula unitatis, quando & nos in tantam ſummoti longinquitatem & diſſimilitudinem à Deo, in ejus tamen unitatem recolligimur, & in unum cum eo conglutinamur quodammodo, ubi hujus Veritatis Filii, & Charitatis Spiritus ſancti conſortio aliquo donamur? Si nos Deo devincit & adunat charitas, veritaſque, quid divinas hypoſtaſes? Ita vedelicet Deum decet, ut arctiſſimè ſibi devinciatur, non accidentaria, ſed ſubſtantiva charitate. En verba Fulgentii: *Hoc itaque dignè petimus illius in nobis dono Spiritus fieri, qui eſt unus Spiritus & Patris & Filii: quia ſancta naturalis unitas & æqualitas & charitas, Trinitas, quæ unus ſolus & verus eſt Deus, unanimitate ſanctificat quos adoptat. In illa quippe una ſubſtantia Trinitatis, unitas eſt in origine, æqualitas in prole; in charitate autem unitatis, æqualitatiſque communio. Nulla eſt diviſio illius unitatis, nulla diverſitas illius æqualitatis, nullum faſtidium illius charitatis. Ibi enim nihil diſcrepat; quia æqualitas chara & una, & unitas æqualis & chara, & charitas æqualis atque una, naturaliter & incommutabiliter perſeverat. Quia ex ipſa, ſi dicendum eſt, communione Spiritus ſancti, charitas una demonſtratur Patris & Filii, quam communionem beatus Apoſtolus tali ſermone commendat: Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus ſancti ſit cum omnibus vobis. Et alio loco: Si quod ſolatium charitatis, ſi qua communicatio ſpiritus.*

Fulgent. l. 1. ad Monim. c. 11. p. 51.

II. Si cui ergo inter prima fidei rudimenta reptanti adhuc & necdum ſatis confirmato durum videatur, credere tres divinas hypoſtaſes, & tres veriſſimè eſſe, & unam tamen eſſe ſubſtantiam individuam; id ex eo fit, quòd non ſatis ille exploratum habet, non ſatis unquam perpendit, quales ſint divinæ hypoſtaſes. Quanquam enim veriſſimè & ſubſtantivæ ſint, & diſtinctæ, non ejuſmodi tamen hypoſtaſes ſunt, aut perſonæ, quales Angelorum, aut hominum; quales exempli gratia Michael, Gabriel, Raphael; aut quales Paulus, Timotheus, Sylvanus. Durum eſſet, fateor, ſi credere juberemur, tres iſtiuſmodi perſonas unam eſſe individuam ſubſtantiam, tam unam, quàm Michael eſt, aut Paulus ſolus. At Perſonæ divinæ Æternitas, Veritas, Charitas, Unitas, Sapientia & Bonitas longè diverſiſſimi ſunt ordinis, & incomparabiliter eminentiſſimi, & ad ſummam atque incredibilem unitatem accommodatiſſimi. Habet bene multa Michael, quibus Gabrieli conſentiat, habet & quibus diſſentiat; hic una ſubſtantia excludit aliam, nulla aliam includere poteſt. Sunt enim hinc & hinc finitæ, ideoque nec intra fines ſuos alias admittunt, nec intra fines earum admitti poſſunt. Si qua earum infinita eſſet, & alias caperet, & ab illis caperetur. Divinæ Perſonæ, & infinitæ ſunt, & mutuò ſeſe immeant; ac proinde adeo ſeſe non excludunt, ut mutuò includant, quo earum declaratur & unitas & diſtinctio. Sed res tota dilucidior etiam fiet, ſi has propiùs inſpiciamus Perſonas. Veritas æternitatem non excludit, ſed includit; æternitas veritatem. Charitas nec veritatem excludit, nec ab ea excluditur. Sapientia & veritatem complectitur, & veritatis charitatem, ſicut & charitas veritatem & ſapientiam. Hæc omnino inſinuabat luculentus Fulgentii locus, quem modò protulimus.

III. Præclariſſimè hæc eadem Auguſtinus, antè tamen præfatus, quàm arduum ſit de Deo dicere, una quadam ſumma re, ſi tamen re, & non rerum omnium cauſa, ſi tamen cauſa; nec enim facilè inveniri quid de eo dicatur, niſi quòd ex eo, per eum, & in eo ſint omnia. *Res igitur quibus fruendum eſt, Pater & Filius & Spiritus ſanctus eſt, eademque Trinitas; una quædam ſumma res communiſque omnibus fruentibus ea; ſi tamen res, & non rerum omnium cauſa ſit; ſi tamen & cauſa; non enim facilè nomen quod tantæ excellentiæ conveniat, poteſt inveniri; niſi quod meliùs ita dicitur, Trinitas hæc unus Deus, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.*

Auguſtin. de Doctrin. Chriſt. l. 1. c. 5. To

In Patre mox ait eſſe unitatem, in Filio æqualitatem, utriuſque concordiam in Spiritu ſancto: ſcilicet ut Unitas Pater ſeſe dilatet quodammodo, & hæc ſit generatio Filii Patri æqualis, ac denique utriuſque mutua charitas & concordia ſit Spiritus ſanctus: ita ut tres quidem ſint divinæ hypoſtaſes, nec tamen ſit niſi unus Deus: quia unitati amiciſſima eſt æqualitas, unitati & æqualitati concordia. Nec tamen diſſimulandum eſt, in his dicere nos aliquid velle de Deo; an verè autem aliquid dicamus de eo, non ſatis conſtare, cùm ineffabilis ſit; & uſque adeo ineffabilis, ut vix hoc ipſum ſine aliqua pugna verborum dici poſſit; quæ pugna ſilentio potiùs, quàm ſermone ſedanda ſit. *In Patre unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu ſancto unitatis æqualitatiſque concordia: & tria hæc unum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum ſanctum. Diximuſne aliquid & ſonuimus aliquid dignum Deo? Imò verò me nihil aliud quàm dicere voluiſſe ſentio. Si autem non eſt hoc quod dicere volui, hoc unde ſcio, niſi quia Deus ineffabilis eſt? quod autem à me dictum eſt, ſi ineffabile eſſet, dictum non eſſet. Ac per hoc ne ineffabilis quidem dicendus eſt Deus, quia & hoc cum dicitur, aliquid dicitur. Et fit neſcio quæ pugna verborum; quoniam ſi illud eſt ineffabile, quod dici non poteſt: non eſt ineffabile, quod vel ineffabile dici poteſt. Quæ pugna verborum ſilentio cavenda potiùs, quàm voce pacanda eſt.*

Ibidem.

Id ab eodem Auguſtino alibi obſervatur, Sapientiam dici & Patrem & Filium & Spiritum ſanctum; etſi propriè etiam dicatur Sapientia Verbum; & ſimiliter Charitatem dici Patrem & Filium & Spiritum ſanctum: & tamen propriè magis dici Charitatem Spiritum ſanctum; denique tres unam eſſe Sapientiam, unam Charitatem, quæ ipſa eorum ſubſtantia ſit, non adventitia qualitas. Cùm ergo iſtiuſmodi ſit natura divina, cùm iſtiuſmodi ſint tres divinæ hypoſtaſes, non illæ ita ſunt indiſſociabiles, atque perſonæ quæpiam creatæ, ſive Angelorum, ſive hominum. Perſonæ illæ quæ ſunt ipſamet unitas, ipſamet ſapientia, ipſamet charitas, faciliùs intelliguntur in unam individuam coaleſcere poſſe ſubſtantiam. Audi Auguſtinum: *Neſcio cur non ſicut Sapientia & Pater dicitur, & Filius, & Spiritus ſanctus, ſimul omnes non tres, ſed una ſapientia: ita & charitas & Pater dicatur & Filius & Spiritus ſanctus, & ſimul omnes una charitas.* Et mox: *Ut ſcilicet in illa Trinitatis ſimplici ſummaque natura, non ſit aliud ſubſtantia, & aliud charitas; ſed ſubſtantia ipſa ſit charitas, & charitas ipſa ſit ſubſtantia, ſive in Patre, ſive in Filio, ſive*

Ibid. l. 1

c. 17.

Pag. 15

ſive in Spiritu ſancto, & tamen propriè Spiritus ſanctus Charitas nuncupetur.

Meritò dici Deum charitatem addit Auguſtinus, potiſſimùm autem Spiritum ſanctum, quia unitas divina fœcunditate ſua non dividitur, ſed coagulatur. *Ideo enim dicitur Deus charitas, quia partibus non dividit unitatem, ſed ineffabiliter coagulat charitatem.* Si Paulus, Timotheus & Sylvanus participatione tantùm aliqua donati ſapientiæ & charitatis, tam facilè conſentiunt, & inter ſe conveniunt; & quantò majore copia abundant ſapientiæ & charitatis, tantò magis propendent, ut in unum conſentiant: quid ſi ipſa eſſent ſubſtantia ſapientiæ & charitatis totius? Ita nobis ergo obverſari debent divinæ hypoſtaſes, non ut tres Angeli, vel tres Apoſtoli, tres ſapientia & charitate pollentes: ſed ut ipſa ſapientia & ipſa charitas, in tres ſe dilatans hypoſtaſes, & una tamen trium ſapientia, charitas, unitas ſimpliciſſima.

L. de quinque hæreſ. c. 8.

VI. Si qui adhæret Deo, unus cum eo ſpiritus eſt, ex Apoſtolo: quid ipſæ divinæ Hypoſtaſes? Si credentium erat anima una, & cor unum; omnium corda & animas in unum cor & in unam animam conflante charitate qualicumque de cœlo eis illabente; quid ſi ea fuiſſet non participatio, ſed ſubſtantia ipſa charitatis ſummæ; quid ſi ſubſtantia ipſa cordium & animarum fidelium non alia fuiſſet, quàm ſubſtantia charitatis? Ita autem habet in Perſonis divinis; earum charitas ſubſtantia eſt ipſa charitatis; earum hypoſtaſes ſingulæ ſubſtantia ipſa ſunt charitatis. Nullo ergo diſpendio ſummæ Unitatis illa divinitatis & charitatis ſubſtantia in tres hypoſtaſes diſpenſatur; quando ita loquebantur aliquando ſancti Patres. En verba Auguſtini: *Non ſinguli Dii, & ambo Dii, ſed ſingulus quiſque Deus, & ambo Deus. Tanta enim ibi eſt charitas Spiritus ſancti, tanta pax unitatis, ut de ſingulis cum interrogatur, Deus tibi reſpondeatur: de Trinitate cum interrogatur, Deus tibi reſpondeatur. Si enim Spiritus hominis quando inhæret Deo, unus Spiritus eſt, apertè Apoſtolo dicente, Qui adhæret Domino, unus Spiritus eſt: quantò magis Filius æqualis adhærens Patri, ſimul cum illo unus Deus eſt?* Et ſtatim ibidem: *Et de illa congregatione ſanctorum quid dicit Scriptura? Erat illis anima una & cor unum in Deum. Si charitas de tot animabus fecit animam unam, & de tot cordibus fecit cor unum: quanta eſt charitas inter Patrem & Filium? Major utique poteſt eſſe quàm inter illos homines, quibus erat cor unum. Si ergo multorum fratrum cor unum propter charitatem, & multorum fratrum una anima propter charitatem: Deus Pater & Deus Filius dicturus es, quia duo ſunt? Si duo Dii ſunt; non eſt ibi ſumma charitas. Si enim hìc tanta charitas eſt, ut animam tuam & animam amici tui unam animam faciat; quomodo ibi non eſt unus Deus Pater & Filius? Abſit ut hoc ſentiat fides non ficta. Prorſus quantum excellat charitas illa, hinc intelligite: Multæ animæ ſunt multorum hominum, & ſi ſe diligunt, una anima eſt. Sed poſſunt dici & multæ animæ. Poſſunt, ſed in hominibus: quia non eſt tanta conjunctio. Ibi autem, unum Deum licet dicas: duos, aut tres Deos, non licet ut dicas. Hinc tibi commendatur ſupereminentia & ſummitas charitatis tanta, ut major eſſe non poſſit.*

Auguſtinus Tract: 14. In Evang. Joan. to. 9. pag. 44.

Ibidem.

Ita prorſus habet, creata, participata, aliqualis unitas, concordia, charitas, amicitia, utcunque poteſt plures homines, Angeloſque in unum conglutinare: at ipſa eſſentia, ſupereminentia, ſummitas unitatis, concordiæ, charitatis, qua major ne cogitari quidem poteſt, tres divinas perſonas in unum Deum conſtringit; quia totum ibi eſt ſubſtantia ipſa ſummæ charitatis. Unde alibi rurſum idem Auguſtinus: *Si Deus eſt major & Deus minor: duos Deos colimus, non unum Deum. Quare, inquit? Et tu non duos Deos dicis æquales ſibi? Hoc ego non dico. Æqualitatem enim iſtam ſic intelligo, ut ibi intelligam etiam individuam charitatem, & ſi individuam charitatem, perfectam unitatem. Si enim charitas quam miſit hominibus Deus, de multis hominum cordibus fecit cor unum, & multas hominum animas fecit animam unam: ſicut de credentibus ſeſeque invicem diligentibus ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum: Erat illis anima una, & cor unum in Deum: Si ergo anima mea & anima tua cum idem ſapimus, noſque diligimus, fit anima tua: quanto magis Pater Deus & Filius Deus, in fonte dilectionis Deus unus eſt?* Ita planè in fonte ipſo dilectionis, in individuæ charitatis ſubſtantia, in perfectiſſimæ unitatis natura, non poteſt non eſſe ea charitas unitaſque, quam nullæ aſſequi poſſint naturæ creatæ, qualis eſt trium hypoſtaſeon in una ſubſtantia individua.

Ibidem Tract. 18. pag. 14.

Si tot millia hominum & Angelorum in unum compaginantur, quando adhærent Deo, quando charitate copulantur Spiritus ſancti: quantò magis, quantò ineffabiliùs charitas Patrem & Filium copulabit in unum Deum? *Attendite ergo fratres, & hìc agnoſcite myſterium Trinitatis, quomodo dicamus. Et Pater eſt, & Filius, eſt, & Spiritus ſanctus eſt, & tamen unus Deus eſt. Ecce illi tot millia erant, & cor unum erat: ecce tot millia erant, & una anima erat. Sed ubi? In Deo. Quantò magis ipſe Deus? Nunquid erro in verbo quando dico duos homines duas animas, aut tres homines tres animas, aut multos homines multas animas? Rectè utique dico. Accedant ad Deum, & una anima eſt omnium. Si accedentes ad Deum multæ animæ per charitatem una anima eſt, & multa corda unum cor: quid agit ipſe fons charitatis in Patre & Filio? Nonne ibi magis Trinitas unus eſt Deus? Inde enim nobis charitas venit, de ipſo Spiritu ſancto, ſicut dicit Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Si ergo charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, multas animas facit unam animam, & multa corda facit unum cor: quantò magis Pater & Filius & Spiritus ſanctus, Deus unus, lumen unum, unumque principium?*

Ibidem Tract. 39. pag. 104.

Inde eſt quod idem Auguſtinus non ſemel profeſſus eſt, ubi Pater & Filius ſoli nominantur, non tamen ſileri Spiritum ſanctum, quia charitas eſt ſubſtantialis & conſubſtantialis amborum: *Conſequenter enim & Spiritus ſanctus intelligitur, quia Spiritus eſt Patris & Filii, tanquam charitas ſubſtantialis & conſubſtantialis amborum.* In tribus divinis perſonis una eſt & inſeparabilis ex eodem Auguſtino æternitatis, veritatis, & bonitatis natura: in Spiritu ſancto Patris & Filii communitas eſt, æqualitas eſt in tribus; hæc omnia unitas, charitas; à Patre bono, à Filio bono effuſa bonitas eſt Spiritus ſanctus. Nihil hìc eſt quod non ſummam quandam & inenarrabilem unitatem ſpiret. *Et hanc Trinitatem, quamvis ſervata ſingularum proprietate & ſubſtantia perſonarum: tamen propter ipſam individuam & inſeparabilem æternitatis, veritatis, bonitatis eſſentiam vel naturam, non eſſe tres Deos, ſed unum Deum. Ac per hoc pro captu noſtro, quantum iſta, per ſpeculum & in ænigmate, præſertim talibus, quales adhuc ſumus, videre conceditur, inſinuatur nobis in Patre authoritas, in Filio nativitas, in Spiritu ſancto Patris Filiique communitas, in tribus æqualitas.* Et paulò pòſt: *Eſt ergo Pater Filio veritati origo verax, & Filius de veraci Patre orta veritas, & Spiritus ſanctus à Patre bono & Filio bono effuſa bonitas; omnium eſt autem non impar divinitas, nec ſeparabilis unitas.*

Tract. 105. pag. 182.

De Verbis Domini. Serm. 11. c. 12. Tom. 10. pag. 17.

Eodem ſpectat & illud quod Joannes dicit, Deus charitas eſt; ut hanc videlicet intelligamus Dei eſſe naturam, ut charitas ſit. Patris etiam nomen ipſum, & Filii charitatem præ ſe fert. Spiritus ſanctus peculiariùs charitas dicitur. Cùm naturam Dei & tres ejus diſtinctas hypoſtaſes unam rem eſſe ſimpliciſſimam fides prædicat, non hæſitat, non diffidit, niſi qui non cogitat, aut non ſatis ſeriò cogitat, hanc eſſe charitatis & opulentiam & unitatem. *Audite apertiùs ipſum Joannem: Deus charitas eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Parum eſt dicere, Charitas ex Deo eſt. Quis noſtrum auderet dicere, quod dictum eſt, Deus charitas eſt? Dixit qui noverat, quod habebat. Quid ergo humana imaginatio & volatica cogitatio fingit ſibi Deum, & in corde ſuo fabricat Idolum; componens qualem poteſt cogitare, non qualem meruit invenire? Talis eſt Deus? Non, ſed talis eſt. Quid lineamenta diſponis? Quid membra componis? Quid ſtaturam placitam formas? Quid pulchritudinem corporis imaginaris? Deus charitas eſt. Quis color eſt in charitate? Quæ lineamenta? Quæ forma? Nihil horum videmus: & tamen amamus.*

Serm. 2. De Diverſis à Lovani. editis. c. 2. pag. 406.

V. Probat Ambroſius ex Paulo, Chriſtum Filium eſſe charitatis Patris, & in hoc natum eſſe, ut ſit charitas ipſa; ideoque diſtingui eum à Patre cujus Filius eſt, ut & una ſit cum eo, & indivulſa charitatis ſubſtantia. Sic ergo ille libro de Iſaac & anima: *Meruit (Chriſtus) coronari à matre quaſi Filius charitatis, ſicut Paulus oſtendit, dicens, quia Deus eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii charitatis ſuæ. Charitatis itaque Filius & ipſe charitas eſt; non ex accidentibus habens charitatem, ſed habens eam ſubſtantia ſua, ſicut regnum, de quo dicit, Ego in hoc natus ſum.* Et in libro de Benedictionibus Patriarcharum ita Filium eſſe interpretatur in ſinu Patris, quia ex intimo quodam naſcitur paternæ charitatis naturæque ſecreto: *Deum nemo vidit unquam, unigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit, &c. Sicut ergo ſinus Patris ſpiritalis intelligitur intimum quoddam Paternæ charitatis naturæque ſecretum, in quo ſemper eſt Filius.* Et in Apologia David poſteriore, una ſede animadvertit Patrem & Filium ſedere, pro copula charitatis: *Quia una in ſede una majeſtate potiuntur: & ſedent, non pro diſcerniculo dignitatis, nec pro ordine poteſtatis, ſed pro copula charitatis.* Et in libro II. de Fide, ubi ſedere advertit Filium à dextris, nec inde ſuſpicandum eſſe gradum in Divinitate, quia nulla ibi differentia charitatis, nullum diſcrimen unitatis: *Ad dexteram quoque ſedere nulla prælatio eſt, neque ad ſiniſtram injuria. Divinitas enim gradum neſcit, nec loco aliquo circumſcribitur, nec temporibus definitur. Anguſtis animis homines iſta penſamus. Nulla differentia charitatis, nullum diſcrimen eſt unitatis.* Et in libro IV. de Fide: Si mutua homines concordia & amicitia plures in unum coaleſcunt, ut alter alterius dimidium ſe dicat eſſe alter alterius anima & vita vivere: quid in Patre & Filio, cùm noſtra omnia divinæ ſint imitamenta ſubſtantiæ? *Quod ſi homines plerumque ſenſuum qualitati diſcreti, tamen unius propoſiti intentione concordant: quid de Patre nos & de Filio congruit æſtimare, cùm id quod humana imitatur charitas, ſubſtantia divina poſſideat?* Et libro II. de Spiritu ſancto, demonſtrat non unum tantùm, ſed idem eſſe Patrem & Filium, quod imitantur amicitiæ humanæ, dum amicus amicum alterum ſe eſſe dicit. Nec fruſtra ſunt hæc naturalia hominum incitamenta, ad quandam inter ſe plurium charitatem, unitatem, identitatem affectandam; ut quod re non poſſunt, ſaltem ſimulent, & cupere ſe ſignificent, ut plures & unus ſint. *Unde quidam interrogatus quid amicus eſſet, Alter, inquit, ego. Si ergo homo amicum ita definivit, ut alterum ſe eſſe diceret, per unitatem videlicet amoris & gratiæ: quantò magis in Patre & Filio & Spiritu ſancto unitatem majeſtatis æſtimare debemus; cùm per eandem operationem ac divinitatem, vel unitas, vel certè id quod amplius eſt, ταυτότης, ſicut Græcè dicitur, exprimatur. Ταυτὸν enim idem ſignificat, eò quòd idem habeat & Pater & Filius & Spiritus ſanctus; ut idem velle & idem poſſe, non ex affectione ſit voluntatis, ſed in ſubſtantia Trinitatis.*

Ambroſius Tom. 1 pag. 312. c. 5.

Cap. 11. pag. 127.

Cap. 5. pag. 147.

L. 2. c. 4. Tom. 3. pag. 80.

Cap. 3. pag. 121.

C. ult. pag. 123.

VI. Si perconteris Hilarium, quomodo totum quod eſt in Patre ſit in Filio; plenitudo divinitatis Patris ſit & in Filio; non modò totum, ſed & idem quod eſt in Patre ſit in Filio; Pater in Filio totus ſit? Reſpondebit hanc eſſe Patris & Filii unitatem, virtutem, charitatem, veritatem, vitam. Nec enim ea fuiſſet Patris & Filii unitatis & charitatis perfectio & præſtantia, niſi ita habuiſſet. *Igitur perfecti Patris perfectus Filius, & ingeniti Dei unigeniti ea progenies; qui ab eo qui habet omnia, accepit omnia, Deus à Deo, Spiritus à Spiritu, lumen à lumine, & confidenter ait: Pater in me, & ego in Patre. Quia ut Spiritus Pater, ita & Filius Spiritus: ut Deus Pater, ita & Filius Deus: ut lumen Pater, ita & Filius lumen. Ex iis ergo quæ in Patre ſunt, ea in quibus eſt Filius, id eſt, ex toto Patre totus Filius natus eſt; non aliunde, quia nihil antè quàm Filius: non ex nihilo, quia ex Deo Filius: non in parte, quia plenitudo Deitatis in Filio: neque in aliquibus, quia in omnibus: ſed ut voluit qui potuit, ut ſcit, qui genuit: quod in Patre eſt, hoc & in Filio eſt: quod in ingenito, hoc & in unigenito eſt: alter ab altero, & uterque unum: non duo unus, ſed alius in alio, quia non aliud in utroque: Pater in Filio, quia ex eo Filius: Filius in Patre, quia non aliunde quod Filius: unigenitus in ingenito, qui ab ingenito unigenitus. Ita in ſe invicem, quia ut omnia in ingenito Patre perfecta ſunt, ita omnia in Filio unigenito perfecta ſunt. Hæc in Patre & Filio unitas, hæc virtus, hæc charitas, hæc fides, hæc veritas, via, vita.*

Hilarius. De Trinit. L. 3. c. 15.

Et ex eodem alibi, ubi charitas generat charitatem, non poteſt non eſſe ſumma gignentis genitæque unitas, communio, identitas. Quid enim ſui negabit charitas? quid negabitur charitati? Natura Dei bonitas eſt, charitas eſt. Non poteſt ergo non ſe effundere, & tantam ſe, & talem, qualis & quanta eſt effundere; ac eandem quæ eſt, cùm præter ipſam nulla talis & tanta ſit. Una erit ergo & ſummè una; una erit natura & ſubſtantia bonitatis & charitatis generantis cum charitate genita; etſi verè illa generet, verè hæc generetur; ille Pater ſit, hic Filius: quando hæc una eſt fœcunditas & effuſio quanta maxima poteſt charitati tribui. Tota charitas totam ſe dat, totus Pater totum ſe Filio infundit, non ex parte. *Neſcit autem Deus aliud, quàm dilectio eſſe; neque aliud quàm Pater eſſe. Et qui diligit, non invidet: & qui Pater eſt, non etiam non Pater totus eſt. Non enim admittit hoc nomen portionem, ut ex aliquo Pater ſit, & ex aliquo Pater non ſit. Pater enim univerſitatis ejus, quæ in ſe eſt, Pater eſt; omnem ſe in eo habens, cui non ſit ex portione, quod Pater eſt: non quod ſibi eorum quæ ſua ſunt, Pater ipſe ſit, ſed quod in his quibus ipſe eſt, ei qui ex ſe eſt, Pater totus ſit.*

L. 9. P. [illegible]

VII. Hinc ergo emergit illa difficultas, qua laborat mens, ut Deitatem cogitet, unam ſubſtantia, trinam perſonis, quòd ad rerum creatarum modum Deum cogitamus. Si non aliter occurreret nobis divina natura, quàm ut ipſa veritas, ſapientia, juſtitia, bonitas, charitas: faciliùs aſſentiremur eſſe poſſe divinam progeniem hypoſtaſi à Patre diſtinctam, ſubſtantia & natura Deitatis indiſtinctam.

ſtinctam. Si generat enim ſapientia, ſi bonitas, ſi charitas, perſpicuè neceſſe eſt, ut ſapientia generans & genita ſapientia una ſit, cùm duæ non poſſint eſſe ſapientiæ, uti nec duæ bonitates, nec duæ charitates. Quæ enim ipſa per ſeſe ſapientia dicitur, αὐτοσοφία, per ſeſe bonitas, per ſeſe charitas, totam occupavit & exhauſit plenitudinem & infinitatem ſapientiæ, bonitatis & charitatis. Accipe ex Caſſiodoro ut cogitandus ſit Deus, tanquam ſapientia, veritas, charitas; his enim cogitationibus ubi aſſuefeceris mentem tuam, tum illa minùs laborabit in partu ſapientiæ non ita diſtinguendo à parente, ut naturarum creatarum proles à parentibus diſtinguuntur, tametſi verè diſtinguatur partus à parente. Sic igitur ille libro de Amicitia: *Credendus itaque & cogitandus eſt Deus, quædam & omnia mutabilia immutabiliter faciens, omnia intelligens, omnemque intelligentiam creans: ſapiens, & ipſa ſapientia, veritas fixa, juſtitia indeclinabilis, ſcientia, virtus, ſumma bonitas, divinitas, æternitas, magnitudo, immenſitas, ſumma eſſentia, quæ eſt eſſe: ſumma & æterna ſubſtantia*. Et paulò pòſt: *Diſponit enim ut ſapientia, operatur ut virtus, amat ut charitas, revelat ut lux, miſeretur ut pietas, ſcit ut veritas, judicat ut æquitas, præſidet ut majeſtas*. Et rurſus infrà: *Omnia quidem quæ in Deo ſunt, inæſtimabiliter excellentiora ſunt his, quæ noſtra ſunt. Ipſe enim diligit ut charitas, judicat ut æquitas, diſponit ut ſapientia, revelat ut lux, miſeretur ut pietas, ſcit ut veritas, operatur ut virtus, præſidet ut majeſtas*. Et infrà: *Dilectio ſanè ſe transfundit in alium, quia eſſe ſolitaria dedignatur*. Ita in creaturis, tum ubique, tum hìc Deum potiſſimùm imitantibus, ut in re præclariſſima. Et aliquantis interpoſitis ita defluit Caſſiodorus ad proceſſiones divinas, ubi vi unitatis, communionis & charitatis fieri ait, non tantùm ut quæcumque in Patre ſunt, ſint & in Filio; ac proinde ut una ſit individua Patris Filiique natura, & unum id non largiatur Filio Pater, ut Pater ſit: ſed etiam ut idipſum quod maximè proprium eſt Patri, ut Pater ſit, totum Filii ſit: nec enim Pater eſt, niſi Filii; & quantus maximus eſt Pater, unius Pater eſt Filii. *Vides oculo fidei, quod in illa ſanctiſſima Trinitate una eſt virtus, una eſſentia, quæ tribus Perſonis communis eſt. Perſona verò à Perſona propria notatione diſcernitur. Nec beneficium communionis, aut potiùs unionis impedit, quod ſolus Pater eſt Pater, vel ſolus Filius Filius: eſt enim Pater non ſibi, ſed Filio, cui de ſua ſubſtantia genito, dedit vitam habere in ſemetipſo. Facit ergo charitas, ut omnia ſint inter proximos communia.*

Caſſiodorus. Pag. 327.

Pag. 334.

Ibidem pag. 341.

VIII. Alludit Caſſiodoro, vel potiùs Auguſtino, unde illa Caſſiodorus hauſerat, Bernardus; ubi ait multa de Deo & de nobis dici, ſed modo & ſenſu longè diſſimillimo. Nobis enim omnia ex parte obtingunt, Dei propria eſt omnium plenitudo & eſſentia. Amat & noſcit homo, amat & noſcit Deus; ſed Deus amat ut charitas, noſcit ut veritas; homo participat, at Deus plenitudinem & eſſentiam poſſidet charitatis & veritatis. Ita & generat Deus Filium, generat homo filium; ſed Deus generat pro naturæ ſuæ præſtantia ineffabili, ut ſapientia ſapientiam, charitatem charitas; generat homo hominem ut caro carnem. At caro generans & caro genita non ita poteſt eſſe una caro, ſicut ſapientia generans & genita, charitas generans & genita, una ſapientia, una charitas eſt; ita ut ne animo quidem fingi poſſit duas eſſe, vel ipſas per ſe ſapientias, vel ipſas per ſe charitates; cùm unius infinitas & plenitudo vetet & prævertat, ne qua poſſit eſſe alia. Sic igitur Bernardus: *Dicimur amare, & Deus; dicimur noſſe, & Deus. Et multa in hunc modum. Sed Deus amat ut charitas, novit ut veritas, ſedet ut æquitas, dominatur ut majeſtas, regit ut principium, tuetur ut ſalus, operatur ut virtus, revelat ut lux, aſſiſtit ut pietas. Quæ omnia faciunt & Angeli, facimus & nos, ſed longè inferiori modo; non utique bono quod ſumus, ſed quod participamus.*

Bernard. De Conſid. l. 5. c. 5. p. 896.

IX. Sed in hanc noſtram ſententiam quid illuſtrius, quid expreſſius dici potuit, quàm quod habet Epiphanius contra Marcioniſtas; non plures eſſe Deos, ſed unum, qui cùm bonus ſit, bonum genuit; cùm charitas ſit, charitatem genuit; quia veritas eſt, veritatem genuit; quia lumen eſt, lumen genuit; quia vita eſt, propagavit vitam: denique cùm bonitas, charitas, veritas, lumen & vita ſit, non participarè, non parcè & jejunè, ſed pleniſſimè, atque ut fons; ita hæc eadem genuit, ut fons flumen propagat, ſuam ipſius ſubſtantiam propagando; ut una ſit fontis & fluminis aqua, atque ſubſtantia, una plenitudo. *At nos pleriſque jam teſtimoniis oſtendimus, unum eſſe Deum, ac Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui bonus eſt, bonumque genuit: charitas item eſt, & charitatem genuit: fons eſt, & fontem vitæ produxit. Apud te enim eſt fons vitæ, ait Scriptura. Idem & veritas eſt, & veritatem genuit; ſimiliterque lumen eſt, & lumen genuit: vita eſt, & vitam propagavit, idque ſine ullo principio, ab æterno, citraque tempus. Qua ratione Marcionis error omnis evertitur.*

Epiphan. hæreſ. 42. c. 14. p. 377.

Hæc fatetur Epiphanius ex Scripturis ſe ſumpſiſſe: ſed oro te, quid in his eſt, cui non ratio, ſi modò ſana & ſobria ſit, non ſuffragetur? Deum ſcilicet proprietate ſubſtantiæ ſuæ ipſam eſſe bonitatem, charitatem, veritatem, lucem, vitam; idque non parcè, ſed pleniſſimè; non ſteriliter, ſed fœcundiſſimè, & fontis inſtar tota plenitudine ſua exundantis; ut una ſit ſubſtantia fontis & fluminis, bonitatis, charitatis, veritatis generantis & genitæ.

X. Nazianzenus uno verbo rem perfecit, ubi dixit, Trinitatem Deum unum & eſſe & credi, non minùs propter concordiam, quàm propter eſſentiæ unitatem. *Nam & illa Trinitas Deus unus eſt, non minùs propter concordiam,* ὁμονοίαν, *quàm propter eandem eſſentiam*. Ne quis hìc nodum in ſcirpo quærat, non neſciebat Nazianzenus, concordiam & charitatem in Deo, ipſammet eſſe ejus eſſentiam.

Naziang. Orat. 12. pag. 198.

XI. Refricanda hìc memoria eſt conſtantiſſimi illius apud Auguſtinum effati, de quo non ſemel ſuprà dictum eſt à nobis, natura rationali ſuperiorem non eſſe, nec verò eſſe poſſe naturam quamlibet aliam, niſi naturam ſapientiæ, veritatis & charitatis, cujus æternis & incommutabilibus legibus non poteſt non eſſe eſſentialiter obnoxia natura quæcumque intellectualis & rationalis. Unde ne cogitando quidem fingi poteſt natura quæpiam ratione utens, quæ non inexorabiliter teneatur ſe ſuaque regere convenienter legibus & regulis incommutabilis veritatis & ſapientiæ ſuper ſe radiantibus. Ita ſolo Deo, qui Veritas æterna & incommutabilis Sapientia eſt, minor inferiorque eſt natura rationalis, ſive Angelica, ſive humana. Unde ſupra Auguſtinus: *Natura hominis, quæ mente rationali & intellectuali creaturas cæteras antecedit, ſolus Deus eſt major: cui utique injuria facta non eſt, ubi ſcriptum eſt, Major eſt Deus corde noſtro*. Non immeritò ergo monebant nos paulò antè ſancti Patres, cogitandum nobis eſſe Deum, ut charitatem, ut veritatem, ut ſapientiam; quod ita cogitatur, ut ſummum magnum, ut quo cogitari nihil melius poteſt, ut denique cui non poſſunt non ſubeſſe creaturæ intellectuales & rationales omnes, omnium creaturarum excellentiſſimæ. Illud inde naſcebatur, ut divina quoque fœcunditas talis cogitaretur, qualis poteſt charitati, veritati, ſapientiæ competere. Poteſt enim ipſa per ſeſe ſapientia, & ſic de aliis ejuſmodi virtutibus, cùm tota, pleniſſima & inexhauſta atque infinita ſit, ſeſe diffundere ac propagare, ut ex ea oriatur ſapientia, origini ſuæ non diſpar : at à mente creata quacumque, quæ ſapiens, & participatè tantùm ſapiens eſt, non poteſt prodire ſapientia ; ex quo fit ut intellectuales omnes & rationales ſubſtantiæ nullas ſui generis ſubſtantias gignere poſſint ; cùm nec creatura creare poſſit, nec ſapientiæ delibatio ſubſtantiam ullam ſapientiæ ex ſe profundere. Hinc eſt quòd qualeſcumque divinæ fœcunditatis imagines ſuperiùs plerumque ſancti Patres ex naturis corporeis mutuabantur. Propterea quòd etſi natura intellectualis cætera Divinitatis ornamenta propiùs imitetur, quàm corporea : corporea ex adverſo natura propiùs certiſſimè accedit ad divinæ fœcunditatis imitationem. Quoniam ergo has ſimilitudines ex rebus corporeis derivatas obiter tantùm & perfunctoriè ſuprà attigimus, non abs re erit hìc eas paulò accuratiùs tractari.

CAPUT XXVI.

Quas ex natura corporea ſimilitudines ſancti Patres mutuas ſumpſerint ad arcana Trinitatis elucidanda.

I. Similitudines ex igne & ſplendore apud Auguſtinum, Ambroſium, Hilarium.

II. Item apud Cyrillum, qui addit exemplum mellis & dulcedinis.

III. Ex Hilario, quàm multa deficiant in his ſimilitudinibus.

IV. Rurſum ex Auguſtino, de igne & ſplendore.

V. Ex Athanaſio comparatio fontis & fluvii, Solis & ſplendoris, mentis & rationis.

VI. Ut ab eo reſiſtatur Marcioniſtis, ſeu Trideitis, tres Soles mutuò immeantes obtrudentibus.

VII. Ut eam comparationem non improbaverit Nazianzenus.

VIII. De his omnibus egregiè Gregorius Nyſſenus, qui ab uno Sole duos alios prodire ait ; atque ita non abhorret à comparatione trini Solis.

IX. De eodem ex Dionyſio.

X. Oculi, fontis, & fluvii comparatione utebatur Nazianzenus.

XI. Ex Athanaſio has ſimilitudines ſuggerit nobis Scriptura.

XII. De eodem ex Cyrillo Hieroſolymitano.

XIII. Et ex Cyrillo Alexandrino.

XIV. Arnobio placuit elegantiſſima ſimilitudo venæ, fontis, fluvii.

XV. Auguſtino placuit ſimilitudo fontis, fluvii, potionis. Item radicis, arboris, ramorum.

XVI. Quomodo ſpiritus, ſanguis & aqua unum ſint ex Auguſtino, quia unum ſignificant.

XVII. Ex Cyrillo Alexandrino, cur Filius Brachium, Digitus dicatur Spiritus ſanctus.

XVIII. De eodem ex Ambroſio.

I. INgenitum, tametſi à Deo creatum, dixit alicubi Auguſtinus ignem, genito à ſe ſplendori conſubſtantialem & coævum eſſe ; atque ideo hæſitare neminem jure poſſe, quin & Pater conſubſtantialem & coæternum Filium poſſit Deus
Epiſt. 188. Deum generare. *Quomodo ignis in ſubſtantia ſua, in qua eſt à Creatore creatus, eſt quidem ingenitus, ſed genito à ſe ſplendori conſubſtantialis eſt & coæternus.* Sed quam pulcra ſunt, quæ ille alibi diſputat contra Arianos ab exemplo ignis & ſplendoris ejus ? *Concedite quæſo Creatori, quod*
Tom. 6. pag. 19. *ipſe præſtitit creaturæ. Ecce ignis & ſplendor duo ſunt. Alter ex altero eſt, nec ſine altero alter eſt. Ignis Pater, Splendor Filius. Unus ſine conjuge Pater, alter ſine matre Filius. Nec dividi alter ab altero poteſt ; & cùm ſit alter ex altero, initium tamen alterius eſſe non poteſt ſine altero. Hoc poſſe à Creatore tributum eſt creaturæ : quid poteſt ipſe Creator ? Accedat Paganus, accedat Sabellianus, videat Arrianus ; contemplentur lucernam, in ipſa videant, quod in Deo videre non poſſunt.* Ita ille in Sermone adversùs quinque hæreſes.

Ab his non recedebat Ambroſius libro 1. de Fide : *Dicet aliquis, Quomodo generatus eſt Filius ? quaſi ſempiternus, quaſi Verbum, quaſi ſplendor lucis æternæ, quaſi ſimul ſplendor opera-* Ambroſ. Tom. 5. c. 8. pag. 64.
tur ut naſcitur. Apoſtoli iſtud exemplum eſt, non meum. Noli ergo credere quod fuerit vel momentum aliquod, quo fuerit ſine ſapientia Deus, aut ſine ſplendore lux.

Pulcherrimè autem Hilarius comparationem ignis exequitur, qui ab igne proſilit, & in igne manet, unus cum eo ignis, à quo naſcitur ; multa quidem ille in ſe habet, lucem, ſplendorem, calorem, vim urendi, mobilitatem : at hæc omnia unus ignis. Non ſupra fidem ergo erit, ſi qua ejuſmodi, imò & ſi qua his mirabiliora dicantur de Deo. *Affert autem pro parte fidei hujus ſigni-*
ficationem, ignis in ſe ignem habens, & in igni Hilar. l. 7. pag. 150.
ignis manens. Nam cum ſit in eo ſplendor luminis, naturæ calor, virtus urendi, mobilitas æſtuandi, totum tamen ignis eſt. Et hæc univerſa una natura eſt. Habet quidem ex infirmitate quod per materiam ſubſiſtit ac vivit, & cum ea per quam vixerat deficit. Sed hoc quod incomparabile Dei eſt, ex comparationum parte cognoſcimus ; ut non incredibile in Deo ſit, quod pro parte aliqua in terrenis reperiatur elementis.

Pergit Hilarius : ignis de igne, lumen de lumine, unus tamen ignis, unum lumen, ubi nihil dividi, nihil ſeparari poteſt : demus Creatoris naturæ & dignitati amplius etiam his aliquid:
Quæro itaque nunc, utrum diviſio ac ſeparatio Ibidem.
ſit, cum ignis ex igne eſt. Aut numquid abſcinditur natura, ne maneat ; aut non ſequitur natura, ne inſit, cùm accenſo lumine ex lumine per quemquam quaſi nativitatis profectum naturæ nulla defectio ſit, & tamen ſit lumen ex lumine ? Aut numquid hoc non manet in eo, quod ex ſeſe ſine defectione ſubſiſtit ? Aut non hoc ineſt in eo, unde non reciſum eſt, ſed cum unitate ſubſtantiæ naturalis exivit ? Et quæro an non unum ſint, cùm lumen ex lumine nec diviſione ſeparabile ſit, nec genere naturæ ? Et hæc, ut dixi, ad intelligentiam fidei tantùm comparata ſint, non etiam ad Dei dignitatem.

II. Placuit & Cyrillo Alexandrino ea comparatio, cui & illam adjunxit dulcedinis ex melle manantis. Ita enim ait ille capienda eſſe hæc Chriſti verba de Spiritu ſancto, *Non loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audiet, loquetur : quia de meo accipiet* ; perinde ac ſi mel de dulcedine ſua diceret, Nihil ex ſeipſa deliciarum præbebit,
ſed à me capiet omnia. *Non loquetur, inquit,* Cyrill. Alex. Tom. 5. pag. 350.
ex ſeipſo, ſed quæcumque audierit loquetur, quia ex meo accipiet. Perinde enim eſt ac ſi mel de qualitate naturali, quæ ſibi ineſt, dicat, Nihil ex ſeipſa guſtantium ſenſui immittet, ſed ex meo accipiet : tranſeunte videlicet naturaliter ſubſtantiarum, ut ita dicam, qualitate, in ea quæ inſeparabiliter ex eis procedunt : quemadmodum, ut modò diximus, dulcedo ex melle, calor ex igne, refrigeratio ex aqua. Non eſt igitur Spiritus ex participatione, ut hæretici opinantur : ſed potiùs naturaliter atque eſſentialiter.

III. Redeo ad Hilarium, ad Græcos mox reverſurus. Sic ergo ille affirmat aliquando ſomniaſſe Hierarcham, Patrem & Filium inſtar eſſe geminæ lucernæ ; vel potiùs unius lucernæ duobus luminibus, ſeu lychnis, unius olei ſubſtantia utrumque rigante. At contrà Hilarius declarat Filii ex Patre non ſeriem, non tractum, non connexionem eſſe, ſed progeniem, ſed nativitatem ; cæterùm hujuſmodi ſimilitudinem naturæ corporeæ

Hilar. l. 6. Pag. 101.

ab excellentia divina procul eſſe. *Hierarchas neſciens Unigeniti nativitatem, nec Evangelicorum ſacramentorum virtutem adeptus, unius lucernæ duo lumina prædicavit, ut lychnorum bipertita diviſio ſubſtantiam Patris & Filii æmularetur, quæ ex unius vaſculi unguine accenderetur in lumen; tanquam eſſet ſubſtantia exterior, ut oleum in lucerna continens luminis utriuſque naturam; vel certè ut lampas papyro eidem intexta, utroque capite luceret, eſſetque media materies, lumen ex ſe utrumque protendens. Hæc ſtultitiæ humanæ error invexit, dum quod ſapiunt, ex ſe potiùs quàm Deo ſapiunt.* Et aliquantò pòſt: *Nihil corporale ſecundùm nos, nihil inane in Dei rebus eſt. Quod Deus eſt, Deus totum eſt. Nihil in eo niſi virtus, niſi vita, niſi lux, niſi beatitudo, niſi ſpiritus eſt. Materias hebetes natura illa non recipit, neque ex diverſis conſtat, ut maneat. Deus eſt ut Deus quod eſt permanet, & permanens Deus Deum genuit. Non continenter ut lampas & lampas, aut lychnus & lychnus, exteriore natura. Unigeniti ex Deo Dei nativitas non ſeries eſt, ſed progenies; non tractus eſt, ſed ex lumine luminis natura; Unitas eſt, non ex connexione porrectio.*

IV. Auguſtinus verò id certè præ ſe fert, neminem moleſtè ferre debere, ſi diceremus nihil prorſus eſſe in univerſa creatura, quod Creatori comparemus, ſive naturam ejus ſpectemus, ſive nativitatem. Si ſupra omnem enim comparationis aleam eſt tota Dei ſubſtantia, quid Dei de Deo nativitas? *Nativitas Creatoris fortaſſe ſimilitudinem in creatura non habet. Quantò enim ſuperat ea quæ ſunt hìc, in eo quod ibi eſt: tantò ſuperat ea quæ hìc naſcuntur, in eo quod ibi natus eſt. Omnia per Deum hìc ſunt. Et quid tamen eſt comparandum Deo? Sic omnia quæ hìc naſcuntur, illo efficiente naſcuntur. Et ſic forſitan non invenitur aliqua ſimilitudo nativitatis ejus, quomodo non invenitur & ſubſtantiæ ejus, & immutabilitatis, divinitatis, majeſtatis ejus.*

Auguſtin. Tom. 10. Pag. 50. 51. Serm. 38.

Sic ille in Sermonibus de Verbis Domini: & idem mox tamen ſimilitudinem promit ſplendoris ab igne effulgentis, ab illo naſcentis, & illi coævi; mox enim ut ignis eſt, eſt & ejus ſplendor; nec quiſquam tam obtuſus eſt, qui non id capiat: cùm ita Deo viſum ſit *inſeminare omni animæ initia intellectus, initia ſapientiæ*, ut ex his initiis audeat aliquando anima conſurgere ad ineffabilem Dei magnitudinem propiùs inſpiciendam. *Interrogo autem ego, & dico, Fulgor ab igne exiſtit, an ignis à fulgore? Omnis anima mihi reſpondet, voluit enim Deus inſeminare omni animæ initia intellectus, initia ſapientiæ: omnis mihi anima reſpondet, & nemo dubitat, quod ſplendor ille de igne exiſtit, non ignis de ſplendore. Ponamus ergo ignem Patrem illius ſplendoris: quia jam prælocuti ſumus coæva nos quærere, non coæterna. Si lucernam accendere cupio, nondum eſt ibi ignis, nondum eſt ille ſplendor. Mox autem ut accendere, ſimul cum igne & ſplendor exiſtit. Da mihi hìc ignem ſine ſplendore, & credo tibi Patrem fuiſſe ſine Filio.*

V. Ad Græcos retorquenda oratio eſt, & ad Athanaſium ante alios, qui ſumma quadam perſpicuitate & elegantia ita docet Patrem eſſe in Filio & Filium in Patre, quomodo lumen in radio eſt, qui ab eo fluit, radius in lumine, à quo fluit; cùm una ſit utriuſque natura, ex hoc in illum emanans. Ita etiam & mens & ratio unum ſunt, fons & flumen; una utrobique ſubſtantia, una natura, jugiter effundente ſe ſuaque omnia mente in rationem, fonte in flumen, Sole in ſplendorem. *Ego in Patre, & Pater in me. Eſt enim Filius in Patre, quatenus intelligere conceditur, eò quòd quidquid eſt Filius, id univerſum ſit proprium ſubſtantiæ Patris: veluti ex lumine proradiatio, & fluvius ex fonte; ut qui Filium videat, id videat quod eſt Patri ſuum ac proprium; ac intelligat, quod Filius ſit, eam eſſentiam ex Patre eſſe; atque ita eum in Patre exiſtere. Eſtque vice verſa Pater in Filio, eò quòd id quod eſt Patri proprium ac ſuum, idipſum ſit Filius; ut in radiis Sol, mens in ratione, fons in flumine; atque ita quis videns Filium, videt id quod proprium eſt ſubſtantiæ Patris, & intelligit Patrem in Filio eſſe. Nam quum ſpecies deitaſque Patris eſſentia ſit Filii, bene conſequitur, ut Filius in Patre exiſtere dicatur, & Pater in Filio. Ideoque meritò, quum antea dixiſſet, Ego & Pater unum ſumus: ſubintulit iſta, Ego in Patre, & Pater in me; ut identitatem divinitatis unitate eſſentiæ demonſtraret.*

Athanaſius cont. Arian. Orat. 4. Pag. 253.

VI. Non Solis & ejus ſplendoris, ſed duplicis, aut etiam triplicis Solis comparatione delectabantur Marcioniſtæ, quaſi tres divinæ hypoſtaſes in una Deitate eſſent, ſicut tres Soles ſibi quis finxerit, reciprocè immeantes. His ab Athanaſio vehementer reſiſtitur, quòd ita tres Patres & tria Principia in exitium fidei Catholicæ, unum Patrem, unum Principium, unum Deum complectentis inveherentur. Nec enim tres illi Soles ita prædicabantur, ut unus eſſet, à quo alii procederent in unitatem ſubſtantiæ. Erat ergo magis accommodata comparatio cum Sole, uno unoque ſplendore ejus & calore. Quanquam enim eſſet & hìc quod claudicaret, occurrebatur tamen Trideitis Marcioniſtis. *Non enim quemadmodum exemplo ſupradicto ſimilitudineque oſtenditur, tria Principia, aut tres Patres introducimus, ſicuti Marcioniſtæ; cùm non tres Soles ad comparationem adducamus, ſed unicum Solem ejuſque ſplendorem, unicamque ex ambobus lucem: ita unum Principium agnoſcimus, Conditoremque dicimus, non alium modum, quàm unius Numinis rationem habere, eò quòd ex ipſo ſoboles nata ſit.* Et infrà non minùs eleganter: *Et Pater quidem à nemine, Filius autem à Patre habet. Ut enim ſi ipſum jubar loquatur, Omnia mihi donavit lux, ut illuſtrarem; & ex me ipſo lucem non præbeo, ſed ut lux voluit: ea ſi diceret, non indicaret ſe aliquando non habere; ſed lucis ſe quiddam eſſe proprium, luciſque omnia ſua eſſe. Ita id quoque multo magis in Filio intelligendum eſt: nam omnia Pater dedit Filio: & rurſum, omnia Pater poſſidet in Filio: Filioque poſſidente, Pater viciſſim ea retinet. Ut enim Filii divinitas eſt: ita Pater in Filio univerſali rerum providentia conſulit. Horum igitur verborum iſtiuſmodi intellectus eſt.*

Ibid. p. 260.

Pag. 278.

VII. Similitudinem illam triplicis Solis probavit aliquando Nazianzenus; ſed ita certè, ut præverteret inſidias Marcioniſtarum, & ita ſe habere tres illos Soles conteſtaretur, ut & una eſſet atque individua Deitatis eſſentia in tribus, & unum eſſet ingeniti Solis lumen, à quo duo Soles alii exiſterent. Ita jam nihil reformidandum erat à tribus Solibus Marcioniſtarum. *Individua in dividuis, ut uno verbo dicam, eſt Divinitas, ac velut in tribus Solibus inter ſe cohærentibus una lucis commixtio & temperatio. Quum ergo ad divinitatem, primamque illam cauſam, uniuſque principatum & imperium reſpexerimus, unum eſt quod mentis noſtræ oculis obverſatur. Quum rurſus ad ea, in quibus eſt divinitas, & quæ ex prima illa cauſa, citra ullam temporis intercapedinem, ac pari gloria ſunt, tria ſunt quæ adorantur.*

Nazianz. Orat. 37. pag. 601.

Inferiùs autem Deum ita ſe habere dicit, ut unum lumen trino ſplendore micans, ita ut creata ab eo ſint ſecunda lumina, Angelicæ naturæ: *Lumen unum & inacceſſibile, ac ſucceſſioni minimè obnoxium, Deus; nec principium habens, nec finem habiturum, nec in dimenſionem cadens, perpetuo fulgore rutilans, trino ſplendore micans, atque ejuſmodi, ut paucis, immo ne paucis*

Orat. 43. pag. 698.

paucis quidem, perſpicua ſit ipſius magnitudo. Secunda autem lumina, primique luminis radii, virtutes ipſum circumſtantes, atque adminiſtri Spiritus.

Non tacet autem Nazianzenus, quid periculi ſubeſſe poſſit his exemplis, & quæ hinc labes affingi poſſent & naturæ Dei & divinis perſonis. Si Sol enim, & radius, & lux cogitentur, verendum eſt, ne injuria illinatur divinæ ſimplicitati ex comparatione naturæ compoſitæ, & pluribus ex partibus coagmentatæ. Metuendum etiam ne uni Patri ſubſtantia concedatur, reliquis abjudicetur perſonis; Sol enim ſubſtantia ipſe quidem eſt, at radius & lux qualitates. *Solem rurſus & radium ac lucem cogitavi. Verùm hic quoque metuendum eſt, primùm ne incompoſitæ naturæ compoſitio quædam excogitetur, quemadmodum Solis & eorum, quæ Soli inſunt. Deinde ne Patri quidem eſſentiam tribuamus, ſed reliquos ſubſiſtere negemus; verùm facultates quaſdam Dei conſtituamus, quæ ipſi quidem inſint, non autem per ſe ſubſiſtant. Neque enim radius, aut lux alii Soles ſunt, ſed Solis velut rivi quidam, & ſubſtantiales qualitates.*

Orat. 37. Pag. 611. 612.

VIII. Copioſiùs hæc omnia, idemque luculentiſſimè ediſſeruit Gregorius Nyſſenus; & illud ſemel præfatus has comparationes non putidè nimis urgendas eſſe, ut accuratiſſimè omnia conſentiant; tum deinde tres unius Dei naturæ hypoſtaſes, non Soli tantùm ejuſque radio & radii luci comparat; ſed multò lubentiùs Soli aliud ex ſeſe Solem prorſus ſibi æqualem gignenti, ut ex his jam duobus tertius oriatur Sol, nec lumine diſpar, nec majeſtate. Ita ſumma unitas, ſumma æqualitas trium conſtituitur, cùm una ſit omnium origo à Patre, una & communis natura luminis: *Per ea quæ menti cognita & familiaria ſunt, decurrentes, à Patre per Filium ad Spiritum ſanctum accedimus. Nam in conſideratione ingeniti luminis conſtituti, lumen illud, quod ex ipſo continuè procedit, cognovimus; videlicet tanquam radium cum Sole pariter ſubſiſtentem, cujus eſſe cauſam à Sole habet: ſed exiſtentia ſimul eſt cum Sole, non poſteriore demum tempore adjecta; verùm ſimul ac Sol apparuit, ipſe etiam radius inde reſplenduit. Quin potius (non enim neceſſe eſt, ut qui imagini ſerviunt, calumniatoribus, allati exempli minùs apta accommodatione, dent contradicendi occaſionem) non radium ex Sole, ſed ex ingenito Sole alium Solem mente ac cogitatione apprehendemus; qui ſimul cum primo per generationem extiterit, in omnibus primo æqualis, pulchritudine, potentia, ſplendore, magnitudine, fulgore, breviter omnibus aliis, quæ in Sole inſunt. Et rurſus aliud tale lumen ad prædictum modum conſtituemus; nullo temporali intervallo à lumine genito abſciſſum: ſed per ipſum equidem effulgens; principium verò ſuæ hypoſtaſeos à primævo lumine accipiens: lumen quidem & ipſum eſt ad ſimilitudinem præconcepti luminis lucens & illuminans, & omnia alia quæ luci competunt efficiens. Neque enim in hoc ipſo eſt luminis à lumine aliqua diſtinctio, ſeu variatio; quando in illuminandi gratia & virtute nullus planè adeſt defectus, utpote omni perfectione cum Patre & Filio ad ſummum uſque evectum; quodque cum Patre & Filio numerari & nominari, & per ſe ipſum ad lumen, quod in Patre & Filio ineſſe intelligitur, adducere omnes, qui illius participes fieri poſſunt, conſuevit.*

Nyſſenus. Con. Eunomium. l. 1. Tom. 1. pag. 396.

IX. Ab his non diſcedit Dionyſius, cui tamen hoc loco unum illud propoſitum erat, ut divinarum perſonarum mutuam exponeret immeationem, non ut earum origines aperiret. Unum ille obſervat eſſe lucem plurium in eadem domo accenſarum lampadum: ita ut una ſit omnium lux, indiſtinctè diſtincta. Quis enim unius lumen ſecreverit ab aliarum luminibus, quandiu in iiſdem ædibus lucent? At vel extincta, vel aſportata una lampade, unius illius lumen extinguitur, vel aufertur; quo teſtatum fit antea etiam illud à cæterarum luminibus diſcretum indiſcretè fuiſſe. *Divinarum perſonarum in ſeipſis, ſi ita loqui fas eſt, mutua manſio, & collocatio, in totum ſupraquàm copulata in unum, & non confuſa in parte ulla: ſicut lumina lampadum ut exemplis ſub ſenſum cadentibus & familiaribus utar, quæ ſunt in una domo, & tota ſunt in ſe totis viciſſim, non permixta, ac per ſe exiſtunt, perfectè inter ſe mutuò ſigillatim diſtincta, conjuncta in unum diſcretè, & diſcreta conjunctim. Siquidem in domo cernimus, in qua multæ lampades exiſtunt, in unum quoddam lumen cunctarum lumina coaleſcere, ſplendoremque unum individuumque proferre; neque quiſquam, ut arbitror, poteſt unius lampadis lumen ab aliarum ex aere cuncta lumina continente ſecernere, atque alterum abſque altero videre, quod tota totis ſine confuſione contemperata ſint.*

Dionyſius. De Divin. Nom. c. 2. pag. 419.

X. Oculi, fontis & fluvii comparatione uſus eſt Nazianzenus, ut oculus ſit Pater, fons Filius, flumen Spiritus ſanctus; ſed quæ illum remorarentur, ne plus æquò huic comparationi aſſentiretur, ſic ipſe declarabat. Ne fluxus videlicet induceretur, & ne una numero ſtatueretur Dei hypoſtaſis. *Oculum quendam & fontem, ac fluvium mihi propoſui, quemadmodum alii quoque, ut viderem, num Pater cum oculo, Filius cum fonte, Spiritus cum fluvio proportione quadam conveniret. Hæc enim, nec tempore diſtinguuntur, nec ob continuitatem à ſe invicem abrumpuntur: ac tribus inſuper proprietatibus quodammodo ſcindi videntur. Sed ſubiit me timor, primùm ne fluxio quædam divinitatis ſtationis expers admittatur. Deinde ne per hanc ſimilitudinem unum numero introducatur. Oculus enim & fons & fluvius unum ſunt numero, variè efformata.*

Nazianz. Orat. 37. Pag. 611.

Paulò aliter alibi idem Nazianzenus, ubi unius oculi, ſive fontis aquam in duo flumina ſcindi vult, ita ut una ſit aqua in tribus, una duorum fluminum origo, & hinc trium unitas: *Duo in flumina ſcindi contingit, quod ab uno fontis oculo primùm manaverat.* Etſi porro excurrant longiſſimè hæc flumina, principium tamen cum parente ſuo conjunctum habent. *Quamvis enim uterque ſupradictorum fluviorum procul extra terminos ferri, longoque intervallo à fonte diſtare videatur, principium tamen ad fontis perpetuitatem cum parente ſuo conjunctum atque unitum habet. Haud diſſimili modo bonorum quoque omnium Deus, ille veritatis rector, & Salvatoris Pater, prima illa vitæ cauſa, & ſtirps immortalitatis, ille ſempiternæ vitæ fons, biflua quadam & biſida Filii & Spiritus ſancti intellectuali ad nos miſſa gratia, nec ipſe eſſentiam ſuam quicquam læſit, nec enim ob illorum ad nos adventum immunitionem ullam ſubiit; & hi ad nos uſque proceſſerunt, nec tamen à Patre ullo modo ſeparantur.*

Orat. 45. Pag. 710.

XI. Ne quis verò faſtidioſior has parvi faciat ſimilitudines, illas ex ſacris litteris depromit Athanaſius, quæ nos hoc documento imbuerunt, corporearum etiam naturarum univerſitati inſcripta eſſe lineamenta, cùm frequentia, tum etiam ſplendida divinarum perfectionum, immò etiam originum, relationum, hypoſtaſeon. Tota hac pulchritudine, dicam audaciùs, forſan & veriùs, tota hac eruditione ſcatent naturæ etiam ſenſibiles; ſed oculos deſiderant eruditos, eruditas aures mentis, ut videamus, ut audiamus, quid illæ nobis de Deo uno & trino oſtendant, quid loquantur. Hos oculos, has aures excitant Scripturæ, ſi vel his animum advertamus. En Athanaſii verba: *Ne igitur interroges, ſed ſolum ex ſacris litteris condiſcas. Sufficiunt enim quæ in illis reperias documenta. Fons igitur & lux nominatur Pater. Me, inquit, reliquerunt fontem*

Athanaſ. Pag. 159.

aquæ viventis: Et rurſum in Baruch: Quid eſt Iſrael, quod in terra inimicorum tuorum hæres, reliquiſti fontem ſapientiæ? Et ſecundùm Joannem, Deus noſter lux eſt. Dicitur & Filius, reſpectu quidem fontis iſtius fluvius, ſiquidem fluvius Dei repletus eſt aquis; reſpectu verò lucis ſplendor, Paulo ita dicente, Qui eſt ſplendor gloriæ & forma ſubſtantiæ ejus. Et paulò pòſt: *Rurſum quum Pater fons ſit, Filiuſque proinde flumen appelletur, nos qui inde bibimus, Spiritum ſanctum bibere perhibemur. Scriptum eſt enim, quod uno Spiritu potati ſumus: potantes autem Spiritum, Chriſtum bibimus.* Hæc ille in Epiſtola ad Serapionem data, ut addoceret, Spiritum ſanctum non eſſe creaturam.

Sed nuſquam dilucidiùs hanc ſimilitudinem executus eſt Athanaſius, quàm in Expoſitione Fidei, ubi docet non eſſe proponendas nobis tres divinas hypoſtaſes tanquam ſeorſim per ſeipſas diſtinctas & diviſas, quemadmodum in corporea hominum natura, ne Gentilium more plures Deos colere videamur; ſed ita indiviſas, ſicut fluvius à fonte genitus, ab eo non dividitur, etiamſi duæ ſint ſpecies, duo nomina. Neque enim Pater Filius eſt, aut Filius Pater; ſicut neque fons fluvius eſt, aut fluvius fons eſt; ſed una utriuſque eſt aqua, quæ à fonte in fluvium propagatur: ita enim & divinitas una eademque à Patre in Filium indiviſim
Pag. 391. continuatur. *Neque tres ſubſtantias ſeorſum diſtinctas, ut corporaliter in hominibus fit, cogitamus; ne Deorum pluralitatem ad inſtar gentium ſapere videamur. Sed veluti ex fonte fluvius exortus non dividitur, tametſi duæ ſint ſpecies, duo ſint nomina. Neque enim Pater Filius eſt, neque Filius Pater: nam & Pater Filii Pater eſt, & Filius Patris Filius eſt: ut enim fons, fluvius non eſt: neque è diverſo fluvius, fons eſt: uterque tamen una & eadem aqua, quæ ex fonte in flumen propagatur; ita quoque ex Patre in Filium Deitas perenniter & indiviſim continuatur.*

XII. Uno verbo rem attigit Cyrillus Hieroſo-
Catech. 11. lymitanus, *Principium Filii ſine tempore & incomprehenſibile. Sine principio Pater, fons fluminis juſtitiæ; unigeniti Pater, qui genuit illum, ſicut novit ipſe ſolus.* Ita prorſus habet, Dei intra ſeipſum fœcunditas nobis incomprehenſibilis eſt, ipſi ſoli nota eſt; illam tamen voluit ipſe nobis revelare, & his exemplis à creatura intellectuali & corporali ſumptis ſignificare: Sapientiæ ſapientiam, lucis lucem, fontis fluvium ex ſe profundentis, & in progenie ſua ſeſe quodammodo continuantis, ut una ſit utrobique natura, una ſubſtantia, multiplex hypoſtaſis & perſona: nec enim fons fluvius eſt. Pater autem eſt πηγὴ τȣ̃ τῆς δικαιοσύνης ποταμȣ̃; Fons fluminis juſtitiæ; Filius eſt fluvius ipſe juſtitiæ & ſapientiæ.

XIII. Negat Cyrillus Alexandrinus ita diviſas eſſe tres divinas unius naturæ hypoſtaſes, ut Angelus ab Angelo, homo ab homine diſcretus eſt; ſed unam eſſe characterem alterius; unam eſſe ceu fluvium ab alia ceu fonte manantem; unam eſſe ceu fructum ab altera germinantem; una enim & indiviſa ſubſtantia eſt fluvii & fontis, fructus & arboris à qua prodit, & cui adhæreſcit. Hic verò ſeu fluvius, ſeu fructus ſapientiæ & charitatis à principio ſuo ita procedit, ut ab eo multò minùs recedat: Sapientia enim & charitas ſeſe propagans propaginem ſuam multò evidentiùs ſuo ſemper in ſinu geſtat, & diſtinctam, & indiviſam. Ita ergo in
Cyrillus Alexandr. Tom. 5. part. I. pag. 592. Dialogo VI. de Trinitate apud Cyrillum: *Intelligitur enim Deus ac Pater in ſe ſubſiſtere, ſubſiſtit verò Filius quoque peculiariter: veruntamen licèt propriam hypoſtaſim uterque habeat, diſtinctionem tamen prorſus non admittunt. Neque enim ſejungitur à Patre Filius, quemadmodum Angelus ab Angelo, & inter nos hic ab illo, totus à toto fortè ſeparabitur, neque adeo differentiæ ratio in totum abducet utrumque ſeorſim planè ſtatuens; alioqui enim eſſent quoque duo Dii. Sed cùm una & ſola ſit, ac intelligatur Deitas, viventem, & ſubſiſtentem in Patre Filium videbimus, & vice verſa, in Filio Patrem. Character enim eſt ſubſtantiæ ejus.* Et confeſtim ibidem: *Unius igitur* Ibidem.
naturæ unus etiam eſt Spiritus, & promanat quidem velut à fonte Patre: eſt tamen haud alienus à Filio. Et mox: *Cùmque ſit ſupremæ Deitatis fructus, quomodo Deitatis bonis carere cenſebitur? Propria autem res eſt Deitatis, ſanctificatio, cujus capax eſt Spiritus. Sanctus enim eſt ſecundùm naturam, & univerſam creaturam ſanctificat.* Et in Theſauro: *Si ex Deo & Patre procedit Spiri-* Pag. 364.
tus ſanctus, & veluti fructus quidam, atque qualitas eſt eſſentiæ ipſius; ὥσπερ τὶς καρπὸς ϗ ποιότης τῆς ȣ̓σίας αὐτȣ̃: *Pater verò creatus, aut factus non eſt, quomodo erit creatus Spiritus, qui ab ipſo procedit?* Ab eodem cardine relegata ſunt hæc omnia: Si creaturæ ſuæ id Creator contulit, ut ſubſtantiæ ipſius ſuæ ſimillimos ſibi pareret fructus, ſive in arboribus, ſive in animantibus, ſive in fontibus, ſive in lumine; an nullam ſibi habet Creator ipſe fœcunditatem, aut habet degenerem? Subobſcuræ enim tantùm Creatoris imagines in naturis creatis ſunt.

XIV. Ne ſileant hìc nobis Latini, elegantiſſimè Arnobius etſi paulò diversè hanc deſcripſit ſimilitudinem venæ, fontis & fluvii. Hic jam Filius fons eſt, quia vena eſt Pater, à qua fons fluit. Nominum hæc diſcrepantia eſt, non rerum, ſi tamen nominum. Nam & venæ nomen à fonte non abludit, ſi Auſonium audias, ubi ad antiquam Latinam Celticamque antiquiſſimam linguam ita alludit, *Divona Celtarum lingua fons addite divis.* Divona Celtarum, ſeu Priſcorum Gallorum ſermone dicebatur, quaſi Divorum ſive vena, ſive fons. Porro hujus ſimilitudinis deſcriptio obſcurari potiùs à me poterit, quàm illuſtrari, ſi verbis illam meis adgrediar explanare. Sic ergo Arnobius Junior in conflictu ſuo cum Serapione de
Deo trino & uno: *Dixit Arnobius, Unde fons?* Bibl. Patr. Tom. 15. pag. 380.
Qui reſpondentes: De vena terræ. Arnobius dixit: Vena hæc unde naſcitur fons, Patris locum opportunè in veſtra mente depingat, ut ſit Pater vena, Filius fons, qui natus eſt de vena: de vena verò & fonte non naſcitur fluvius, ſed procedit. Aliud eſt naſci, aliud eſt produci. Quidquid ad vivificandum pertinet, & ad lavandum, unius ejuſdemque ſubſtantiæ eſt: ſed tripartitæ perſonæ, ut ſit vena Pater generans Filium, quem diximus fontem: ex vena verò & fonte non naſcens, ſed procedens fluvius ſit Spiritus ſanctus. Sitque ſecum connexa pergens, ut unum ſint tres, & ſic verè tres, ut verè unum ſint. Filius ergo idem fons vitæ ſimul cum fluvio eodem Spiritu ſancto procedente ex Patre & Filio, circuit univerſa orbis terræ ſpatia, ſitientes potans, ariditates infundens, terras rigans, ſordes diluens.

Ita ille ibi, qui non multò pòſt ita argumentatur; ſi in naturis creatis vix quidquam eſt, quod majori nos afficiat admiratione, quàm ipſarum fœcunditas, ubi ſuam ipſæmet unitatem ſubſtantiæ multiplicant & propagant, varia ſemper, ſemperque mirabili unitatis & fœcunditatis ſubſtantivæ concordia: an à Deo, an à Dei imitatione non proficiſcetur ſummum hoc decus naturarum
creatarum? *Vena autem nunquam patitur fontis* Ibidem.
ex ſe antè naſcentis, fluvii ex ſe & fonte procedentis abſentiam. Quod ſi elementum aquæ ſervituti noſtræ ſubjectum hanc probant habere potentiam, ut vadens curſu rapidiſſimo per montes, per colles, per cuniculos aquæductorum, & fiſtulas, tamen de ſinu venæ non diſcedendo circumfluit; ſed ibidem permanendo diſcurrit: quantò magis Filius & Spiritus ſanctus de illo gremio majeſtatis nunquam penitus abſcedentes, inſeparabili & integra Trinitate perdurant in unitate ſubſtantiæ, in Trinitate perſonæ?

XV. Placuit & Auguſtino hæc eadem ſimilitudo, nonnihil ſui diſſimilis. Maluit enim ille fontem ſpectare, & fluvium de fonte manantem, & potionem aquæ de fluvio hauſtam. Una in his tribus ſubſtantia, aqua: una origo, fons; procedit fluvius à fonte, Filius à Patre; potio ab utroque, Spiritus ſanctus à Patre & Filio. Magna ergo ſimilitudo; ſed eſt & diſſimilitudo non mediocris. Eadem enim aqua quæ nunc fons eſt, erit poſtea fluvius, erit denique potio. Non poteſt autem ſimiliter fieri, ut idem ſit aliàs Pater, aliàs Filius, aliàs Spiritus ſanctus. *Quodcumque ergo de ſingulis interrogati, reſpondeamus Deum eſſe, de quo quæritur, ſive Patrem, ſive Filium, ſive Spiritum ſanctum; ut tamen non tres Deos à nobis coli quiſquam exiſtimaverit. Nec mirum quod hæc de ineffabili natura dicuntur; cùm in iis etiam rebus quas corporeis oculis cernimus, & corporeo ſenſu dijudicamus, tale aliquid accidat. Nam cùm de fonte interrogati, non poſſimus dicere quòd ipſe ſit fluvius; nec de fluvio interrogati, poſſimus dicere quòd ſit fons; & rurſum potionem quæ de fonte vel fluvio eſt, nec fluvium nec fontem poſſimus appellare: tamen in hac Trinitate aquam nominamus: & cum de ſingulis quæritur, ſingillatim aquam reſpondemus. Nam ſi quæro utrùm in fonte aqua ſit, & in fluvio, nihil aliud reſpondetur; & in illa potione non poterit eſſe alia reſponſio: nec tamen eas tres aquas, ſed unam dicimus. Sanè cavendum eſt, ne quiſquam ineffabilem illius majeſtatis ſubſtantiam, ſicut fontem iſtum viſibilem atque corporeum, vel fluvium, vel potionem cogitet. In his enim aqua illa quæ nunc in fonte eſt, exit in fluvium: nec in ſe manet; & cum de fluvio vel fonte in potionem tranſit, non ibi permanet, unde ſumitur. Itaque fieri poteſt ut eadem aqua nunc ad fontis appellationem pertineat, nunc ad fluvii, nunc ad potionis: cùm in illa Trinitate dixerimus, non poſſe fieri ut Pater aliquando ſit Filius, aliquando Spiritus ſanctus.*

Auguſtinus de Fide & Symbolo c. 9. Tom. 5. pag. 55.

Hujus ſimilitudinis vitio ſperavit Auguſtinus poſſe ſe medicinam facere adhibita ſimilitudine alia radicis, roboris & ramorum in arbore. Nam hìc quæ radix eſt, non poteſt aliud quàm radix eſſe; non robur, non rami; & viciſſim. *Sicut in arbore radix non eſt niſi radix, nec robur niſi robur, nec ramos niſi ramos poſſumus dicere. Non enim id quod dicitur radix, poteſt dici robur & rami; nec lignum quod pertinet ad radicem, poteſt alio etiam tranſitu nunc in radice eſſe, nunc in robore, nunc in ramis, ſed tantummodo in radice: cùm illa regula nominis maneat, ut radix lignum ſit, & robur lignum, & rami lignum, nec tamen tria ligna dicantur, ſed unum.* Ita ergo ligna tria lignum unum ſunt.

XVI. Longè alia ſunt Tria illa & unum, de quibus Joannes in Epiſtola ita habet: *Tres ſunt teſtes, ſpiritus, aqua & ſanguis, & tres unum ſunt.* Non enim una hìc deſignatur eſſe horum trium ſubſtantia, ſed una ſignificatio, quòd non adhibeantur, niſi ad ſignificandum. Spectata autem horum trium jam non natura, non eſſentia, ſed ſignificatione, jure merito & tria & unum eſſe dicuntur, & divinas tres unius ſubſtantiæ Perſonas adumbrare. Qua in re Auguſtinum ipſum audire præſtat, totum hoc negotium ita elucidantem: *Quæ tria ſi per ſeipſa intuemur, diverſas habent ſingula quæque ſubſtantias: ac per hoc non ſunt unum. Si verò ea quæ his ſignificata ſunt velimus inquirere, non abſurdè occurrit ipſa Trinitas, quæ unus ſolus, verus, ſummus Deus eſt, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, de quibus veriſſimè dici potuit: Tres ſunt teſtes, & tres unum ſunt; ut nomine Spiritus ſignificatum accipiamus Deum Patrem. De ipſo quippe adorando loquebatur Dominus, ubi ait, Spiritus eſt Deus. Nomine autem ſanguinis Filium, quia Verbum caro factum eſt. Et nomine aquæ Spiritum ſanctum. Cùm enim de aqua loqueretur Jeſus, quàm daturus erat ſitientibus, ait Evangeliſta: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Sic ſanctus Pater libro tertio contra Maximinum.

Auguſtinus l. 3 contra Maximin, c. 22. Tom. 6, pag. 275.

XVII. Delibatam ſuprà audivimus à Cyrillo ſimilitudinem duorum Angelorum, vel duorum hominum, qui & plures ſunt, & hi tamen illique unum dicuntur in natura quique ſua, ſive Angelica, ſive humana. Prolixioris ea res indiget diſputationis, cui hoc obiter præludemus, quod Scriptura non ſemel nos admonuit, per brachium deſignari Filium, per digitum verò Dei Spiritum ſanctum; porro hæc duo unum quid conſubſtantiale ſunt cum homine ipſo. Scitiſſimè obſervatum à Cyrillo Alexandrino, Spiritum ſanctum appellari Faciem Dei, Digitum Dei: ut hinc auguremur, etſi alibi ſua peculiaris hypoſtaſis Spiritui ſancto tribuatur: ſic tamen illam in unam individuam naturam coagulari cum Patre & Filio, ſicut facies & digitus hominis una eſt cum ipſo ſubſtantia. Sic ergo ille in Theſauro: *Pſalmiſta David alicubi ad Deum ita exclamat: Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu ibi es; ſi in infernum deſcendero, ades: ſi ſuſcipiam alas meas in mane, & habitabo in extremis maris; etenim ibi manus tua deducet me, & detinebit me dextera tua. Quum igitur Spiritum etiam Faciem Patris appellet, veluti exprimens per divinam ipſius operationem, eſſentiam ex qua eſt: quumque etiam eum manum vocet propter virtutem omnipotentem quæ ei ineſt; quomodo non ſit Deus, qui ſecundùm eſſentiam Patri copulatus eſt, atque ex ipſo & in ipſo eſt; quemadmodum & manus non eſt ſeparata à corpore humano, ſed potiùs naturaliter ei inhæret?*

Cyrill. Alexandr. tom. 5. part. 1. pag. 149.

Ut Spiritus autem ſanctus in ſacris Litteris dicitur Digitus Dei, ita Filius dicitur Dextera & Brachium Dei. Porro dexteram conſubſtantialem eſſe integro corpori, nemo non ſentit: denique nemo non ſentit & brachium à corpore, & digitum ab utroque habere quod eſt. Non eſt monendus Lector de partium iſtarum tenuitate, quæ illas vetat toti corpori æquari. Sed aliud res eſt, aliud rei ſimilitudo. *Chriſtus Judæos alloquens ita alicubi loquitur: Si verò in digito Dei ego ejicio dæmonia, venit ergo in vos Regnum Dei. Digitum Dei hìc Spiritum ſanctum vocat, qui quodammodo ex divina eſſentia oritur, & naturaliter ex ea dependet, ſicut digitus ex humana manu. Brachium enim & dexteram Dei ſacræ Scripturæ Filium vocant, juxta illud, Salvavit eum dextera ejus, & brachium ſanctum ejus. Et rurſum: Domine, ſublime eſt brachium tuum, & neſciverunt. Quemadmodum igitur brachium naturaliter coaptatum eſt integro corpori, omniaque operatur quæ menti placent, & inungere ſolet digito utens: ita & Verbum Dei ex ipſo & in ipſo naturaliter coaptatum, ut ita dicam, atque emanantem exiſtimemus; & in Filio naturaliter atque eſſentialiter procedere à Patre Spiritum, per quem omnia ungens ſanctificat. Quocirca non eſt alienus vel extraneus à divina natura Spiritus ſanctus; ſed ex ipſa & in ipſa naturaliter. Sicut digitus in manu ejuſdem naturæ cum ipſa eſt, & viciſſim manus in corpore, nequaquam diverſæ ſubſtantiæ ab ipſo corpore eſt. Quæ cùm ita ſint, Deus certè eſt Spiritus ſanctus, neque aliter ſentiendum eſt.*

Ibid. p. 159

XVIII. Leguntur hæc eadem omnia apud Ambroſium libro III. de Fide ad Gratianum, ex quibus & hoc ille colligit multò magis immaniùſque ſcindi divinitatis plenitudinem negata trium conſubſtantialitate, quàm ſi brachii noſtri dexteræque amputatione, unitas ſubſtantiæ nobis amputaretur. Ita enim decere, ut ex noſtris ea quæ ſupra nos ſunt utcumque capiamus. Si noſtri corporis ea eſt unitas, ea opulentia, ut ex multis membris conſubſtantialibus conſtet: quin Deitas plures complectatur hypoſtaſes ſalva & incolumi unitate naturæ? *Unde etiam & digitus Dei appellatus eſt Spiritus, eò quòd ſit Patri & Filio & Spiritui ſancto individua inſeparabiliſque communio.* Ambroſius Tom. 3. pag. 227. 228. c. 2. *Nam ſicut Filium Dei Scriptura dexteram Dei dixit, ſicut lectum eſt: Dextera tua, Domine, glorificata eſt in virtute, dextera manus tua Domine confregit inimicos: ita Spiritus ſanctus appellatus eſt digitus Dei, ſicut ipſe Dominus dicit: Quod ſi in digito Dei ejicio dæmonia. Hunc enim digitum in alio libro Evangelii eodem loco Dei Spiritum nominavit. Sic enim habes: Quod ſi in Spiritu Dei ejicio dæmonia. Quid igitur expreſſius ad ſignificandam divinitatis, vel operationis dici potuit unitatem, & quæ ſecundùm divinitatem eſt Patris vel Filii vel Spiritus ſancti, quàm ut intelligamus multò magis quàm corpus hoc noſtrum æternæ plenitudinem divinitatis ſcindi videri, ſi quis unitatem ſubſtantiæ ſeparet, multiplicet poteſtates; cùm una ſit ejuſdem divinitatis æternitas? Plerumque enim ex noſtris ſermonibus, ea quæ ſupra nos ſunt, convenit æſtimari. Et quia illa videre non poſſumus, ex his quæ videre poſſumus, colligamus.*

CAPUT XXVII.

An ut plures homines unus homo, ita plures Perſonæ divinæ unus Deus dicantur.

I. Arianos volentes ita tres Perſonas unum Deum dici, ut plures, ut omnes homines homo quandoque dicuntur; ut refellat Ambroſius.

II. Ex Auguſtino quàm diſpar ſit generatio hominis ab homine, & Dei à Deo, etſi ab illa ad hanc argumentetur.

III. Ex Athanaſio, ſi hominis nomine omnes homines intelligantur: quin tres Perſonæ unus ſit Deus?

IV. Ex Nazianzeno econtra nomine & cogitatione tantùm plures homines unus homo dicuntur; re diverſi, animo & corpore diverſiſſimi; non alii tantùm & alii, ſed unus idemque ſæpè ſui diſſimilis eſt.

V. Quærit Nyſſenus, cur Paulus, Timotheus & Sylvanus tres homines ſint; Pater, Filius & Spiritus ſanctus non ſint tres Dii. Reſpondet primò emendatiorem fore ſermonem, ſi uſu invaluiſſet, ut unus homo dicerentur, cùm de natura agatur, quæ in illis una eſt. Reſpondet ſecundò multiplicem eſſe diſparitatem.

VI. Luculentæ Nyſſeni regulæ ad quæſtiones Theologicas.

VII. Eadem ab eodem alibi confirmantur.

VIII. Ex eodem cùm vox illa, Deus, ſignificet operationem, tam non poſſunt dici tres Dii, quàm tres operantes.

IX. Ut Chriſtianum dogma à Judæis & à Gentilibus diſtet.

X. Ex Cyrillo, Pater & Filius, Sapientia ingenita, & genita, ſeu Verbum.

XI. Quantùm diſtet unitas naturæ increatæ ab unitate naturæ creatæ in pluribus Perſonis.

I. UNa ſupereſt quam excutiamus ſimilitudo, uti plures homines unus homo dicuntur, an ita plures in Deo Perſonæ unus Deus dicantur. At poſſent & plures ergo Dii dici, ut dicuntur plures etiam homines; idque urgebant Ariani, quorum ſententiam ita refert Ambroſius libro quinto de Fide: *Sed aſſerunt Ariani: Si ſolum verum Deum, ſicut Patrem, ita & Filium dicitis, & unius ſubſtantiæ Patrem, & Filium confitemini: non unum Deum, ſed duos Deos inducitis: quia qui unius ſubſtantiæ ſunt, non unus Deus, ſed duo Dii videntur; ſicut duo homines, aut duæ oves pluresve dicuntur; homo autem & ovis, nec duo homines dicuntur, nec duæ oves, ſed unus homo, & una ovis. Hæc Arriani dicunt, & hac diſputatione verſuta ſimpliciores capere nituntur.*

Reſpondet autem primò Ambroſius in Scripturis ferè plures dici, qui ſunt non ejuſdem, ſed alterius naturæ; ut exemplis probat: *Tamen ſi legamus Scripturas divinas, inveniemus pluralitatem magis in ea cadere, quæ diverſæ diſcretæque ſubſtantiæ ſunt, hoc eſt,* ἑτερούσια. Hinc certò colligi plures ab Arianis Deos coli, cùm diverſam Patri Filioque adſcribant naturam: *Itaque dicendo Patris & Filii diſcretam eſſe ſubſtantiam, differentemque deitatem, duos utique ipſi Deos aſſerunt. Nos autem cum & Patrem confitemur & Filium, aſſerendo tamen unius eſſe divinitatis, non duos Deos, ſed unum Deum dicimus. Et hoc Dominicis eloquiis approbamus, quia ibi plures ſunt, ubi aut naturæ, aut voluntatum & operationum eſt differentia.*

Denuo reſpondet duos homines, etſi ejuſdem naturæ ſint, duos dici, quia tempore, loco, cogitatione, voluntate, opere diſtant; at nulla hujuſmodi diverſitate variari divinas hypoſtaſes; quin & earum unitate ſuperari unius ſecum hominis unitatem, cùm tot unus idemque homo experiatur in ſemetipſo viciſſitudines; quibus fit, ut non diu idem ſit, qui erat. Hinc in Scripturis perſæpè unius hominis nomine plures, vel omnes etiam deſignari, ubi ſeponitur animo tota illa diverſitas, & una ſpectatur naturæ communio. *Denique ut ſuis ſibi teſtimoniis revincantur, duo homines dicuntur, quia licèt unius naturæ ſint jure naſcendi, tamen & tempore & cogitatione & opere & loco diſtant, & ideo non poteſt unus homo dici in ſignificatione & numero duorum, quia non eſt unitas, ubi eſt diverſitas. Unus autem Deus dicitur, & Patris & Filii ac Spiritus ſancti gloria & plenitudo ſignatur. Denique tanta veritas unitatis eſt, ut etiam quando natura ſola generationis aut carnis ſignificatur humanæ, & unus homo de multis dicatur, ſic habes: Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo; id eſt, non una perſona hominis, ſed una caro & una fragilitas generationis humanæ. Et addidit: Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in homine. Nec hic utique ſpecialem hominem, ſed generalem conditionem deſignavit.*

Reſpondet denique in hoc uno argumenti ſatis eſſe, ut Pater & Filius & Spiritus ſanctus, unus Deus, non tres Dii & ſint, & dicantur; etſi evenire non poſſet ut ſimiliter duo treſve homines, vel Angeli, unus homo dicantur, vel unus Angelus: quòd in his naturis creatis omnibus unitas eſſe non poſſit, niſi aliqualis, particularis, & ſimulata; in paucis conſentiens ſecum, diſſentiens in longè plurimis: at in Divinis perſonis tribus ſolis reperiatur *Generalis unitas, & quæ in ſe ſecundùm Divinitatis gloriam complectatur omnia.* Quo vix aptius ſolidiuſque quidquam dici potuit. En contextum integrum Ambroſii: *Sed inter homines, aut in hominibus unius alicujus rei unitas eſt, aut charitatis, aut cupiditatis, aut carnis, aut devotionis & fidei. Generalis autem unitas, & quæ in ſe ſecundùm divinitatis gloriam complectatur omnia, ſolius eſt Patris & Filii & Spiritus ſancti.*

II. Nec ab his abludebat Auguſtinus, cùm his verbis adversùs Arianos diſputabat: *Conſubſtantialem itaque ſibi genuit Filium Pater; quia non accepit tanquam creatura indigens, unde genuiſſet: tota copia, quod ipſe eſt hoc genuit; perfectum genuit, quia ſine tempore eſt, ipſe qui genuit, & quem genuit. Si homo generat quod eſt, Deus non potuit generare quod eſt? Accepit homo ab ipſo Deo,* Auguſtinus Tom. 2. pag. 271. Epiſt. 78.

Deo, & tamen licet acceperit, hoc generat quod accepit; à nullo accipiens Pater Deus quod eſt generare non potuit? His enim ſancti Patris verbis id innuitur, non quomodocunque gigni à Patre Deo Deum Filium, non ut hominem ab homine, non ut Angelum ab Angelo, ſi Angeli gignerent alii alios; nam etſi natura ſua hominem homo, pater filium impertiat, non ſua tamen illi dat omnia, multa non dat, in multis à filio differt, in multis filio diutiſſimè præſtat; non poſſunt ergo dici unus homo pater & filius, ſed duo homines. At Pater Deus *tota copia, quod ipſe eſt, genuit;* perfectus *perfectum genuit;* atque adeo nihil reliquum fecit, quo poſſit à Filio differre, niſi quod Pater eſt; ſi quid enim aliud eſſet, quod eſſet, vel haberet ipſe, & quod Filio non dediſſet, non poſſet hoc niſi perfectiſſimum aliquid eſſe, & Deus ipſe; eoque cùm deſtitueretur Filius, Deus utique non eſſet; & Deus non Deum genuiſſet, ſed creaturam. Hæc eſt germana vocis conſubſtantialis interpretatio, ubi de Deo agitur, etſi non ubi de Angelo agitur, & de homine. Etſi enim non pauca bona & pulcra pater habeat, quæ filio non communicarit, verus tamen homo eſt filius, quia bonis illis poteſt natura humana carere; at nullo bono poteſt carere natura divina; ideoque non poteſt Pater Deus Filium ejuſdem ſecum naturæ gignere, niſi tota copia bonorum ſuorum illum inundet. Nec hinc infirmatur argumentatio Auguſtini. Valet enim ſemper illud, quod hìc urget, Si poteſt homo filium ſuæ ipſius naturæ gignere, eccur non poterit Deus ſuæ? Quanquam hoc differat natura divina à creata, quod perfectione aliqua ſibi conſentanea poſſit hæc carere, non poſſit illa. Eſt enim Deus non qualecunque, non permagnum bonum, ſed ſummum bonum, & ipſa ſummi boni eſſentia.

III. Venio ad Athanaſium, qui hominis nomine in Scripturis perſæpè totum genus humanum deſignari obſervat, ut cum comminabatur Deus *hominem* diluvio deletum iri, & cum dicitur Deus hominis memor eſſe; tota enim humana gens hìc indubiè deſignatur. Cùm ergo omnes homines unus homo veriſſimè dici poſſint, & dicantur in ſacris litteris, etſi tanta ſit inter eos non varietas tantùm & inæqualitas, ſed compugnantia: non erat quod moleſtè ferrent Ariani, unamquamque trium hypoſtaſeon divinarum Deum dici, & tamen non tres Deos dici, ſed unum, cùm in his tanta ſit omnium conſenſio, tanta divinorum omnium attributorum conſpiratio in unum, tanta unitas, tanta ſimplicitas, identitaſque. Audiamus Athanaſium in libro, De communi eſſentia Patris & Filii & Spiritus ſancti: *Delebo hominem* Athanaſius pag. 374. *quem feci. Atqui tum non unus erat homo, ſed myriades infinitæ; æquè tamen nomine unius naturæ omnes homines unum hominem appellavit, idque ob ſubſtantiæ ſocietatem. David porro iterum dicit, Quid eſt homo, quod memor es ejus, aut Filius hominis, quoniam viſitas eum? non quod unum hominem inviſerit, ſed univerſum orbem excitavit.* Et infrà: *Si igitur in hominibus, ubi ea quæ naturæ ſunt confunduntur, ubi diſcrimen formæ, roboris, & voluntatis: Non enim pares animi, neque formæ, neque vires, neque linguæ in illis ſunt; unde etiam* μέροπες *dicuntur; quin ob communionem naturæ omnes incolæ orbis terrarum unus homo nuncupantur. Ubi ergo indiviſa dignitas, unum regnum, una potentia, voluntas, efficacia, in ſuam proprietatem vindicans Trinitatem eamque diſtinguens à creatura, cur non ibi unum Deum appellare debeo?*

IV. Apud Gentiles ipſos objiciebant Adverſarii unam etiam dici Deitatem, ſed plures Deos; quin & unam eſſe omnium hominum humanam naturam, quanquam innumerabiles ſint homines; nihil ergo verendum, ſi plures dicantur Dii. At reponebat Nazianzenus, & homines omnes hominem unum dici, & unam eorum omnium naturam, ſed nomine tenus & cogitatione; re autem ipſa ſingulos homines à ſingulis diverſos eſſe, plerumque diverſiſſimos, etſi unius naturæ ſint. Quot enim partibus compoſiti ſunt, tot poſſunt & oppoſiti eſſe. Quì verò fieri poſſit, ut non alii aliis adverſentur, cùm unus idemque homo ſubinde alios & alios affectus induat animo, aliter & aliter per momenta ſingula corpore ipſo ſuo afficiatur? Non eſt ergo hìc quærenda plurium unitas, ubi ne uni quidem eorum conſtare ea poſſit, ipſi etiam cum ſeipſo. Angelica certè natura ſimplicior eſt, & Trinitati proximior, ut à Nazianzeno dicatur ſecunda poſt Trinitatem natura. Sed quantum abeſt illa tamen ab incommutabilitate, ſimplicitate, unitate divina, abeſt autem infinito intervallo: tantum abeſt, ut ita poſſint plures Angeli unus Angelus dici, ſicut plures divinæ hypoſtaſes unus Deus dicuntur. *Quid autem dixerint fortaſſe,* Nazianz. pag. 61. Orat. 37. *nonne apud Ethnicos quoque Deitas una eſt, ut docent qui pleniùs apud illos perfectiùſque philoſophantur: atque apud nos genus univerſum humanitas una? Et tamen Dii ſunt non unus, quemadmodum & multi homines. At illic communitas unitatem habet cogitatione ſola conſiderabilem; ſingularia autem, & tempore, & affectionibus, atque adeo potentia & facultate plurimùm inter ſe diviſa ſunt. Nam nos non ſolùm compoſiti ſumus; ſed etiam, cùm inter nos mutuò, tum nobis etiam ipſis oppoſiti; ut qui ne unius quidem diei ſpatio, nedum toto vitæ curriculo, planè iidem maneamus; verùm & corporibus & animis, perpetuò diffluamus & immutemur. Atque haud ſcio, num idem quoque in Angelis locum habeat, inque omni illa cœleſti natura & Trinitate ſecunda: tametſi alioqui ſimplici quadam natura præditi ſint, atque ob vicinitatem eam, quam ad ſummum bonum habent, in bonum firmiùs defixi.*

V. Inquiſiit & Gregorius Nyſſenus accuratè & copioſè, Cur Petrus, Paulus & Barnabas dicantur tres homines, cùm in illis tribus una ſit natura, una definitio humanæ ſubſtantiæ, quæ hominis voce deſignatur; nec enim duplicanda ſunt nomina, ubi res ipſa ſignificata non duplicatur; ex quo fit, ut nec tres perſonæ divinæ tres Dii dicantur, quod Dei nomine non perſona, ſed natura divina ſignificetur. Reſpondet autem Nyſſenus id ita fieri præter uſitatum ordinem ſtatamque *legem*, propterea quod uſu receptiſſimo jam factum eſt, ut cum dicitur homo, non tam natura ipſa humana ſpectetur, quæ eadem ſemper eſt, quàm ſinguli homines mortales; qui naſcuntur & intereunt; nunc pauci numero, nunc plures ſunt. Inde enim fit, ut non jam in hominis nomine conſideretur una ſemper hominis natura, ſed inconſtans & multiplex ac ſubinde varia eorum fortuna. Contra verò divinarum perſonarum cum ſumma ſit conſtantia & immutabilitas divinæ naturæ propria, inde factum eſt, ut Dei nomine ipſa maximè natura divina ſpectaretur, una ſemper eademque. *Definitio hominis non ſemper in ipſis individuis, ſive* Greg. Nyſſ. Tom. 1. pag. 84. 85. *perſonis ſpectatur. Etenim prioribus morientibus alia individua ipſorum loco conſtituuntur: ac rurſus iiſdem ſæpè numero manentibus, alia quædam ſuperveniunt: ita ut aliquando in his, aliquando in illis, interdum in pluribus, interdum in paucioribus conſiderentur: itemque in detractione, exitu vitæ, & procreatione individuorum, in quibus hominis definitio ſpectatur, cogimur etiam multos dicere homines, & paucos mutatione & variatione ſeu alteratione perſonarum, expulſa communi conſuetudine, & præter ipſam rationem eſſentiæ; ut cum perſonis connumerentur quodammodo ſubſtantiæ. In ſancta verò Trinitate nihil unquam ejuſmodi uſuvenit, eo quod eædem perſonæ, & non aliæ atque aliæ dicantur; ſed ad idem eodemque modo ſe habeant, neque incrementum ullum ipſa Trinitas admittat, ut ad tetradem accedat; neque di-*

minutionem, ut ad dyada redigatur: neque enim generatur, aut procedit à Patre, vel ex una è perſonis, adeo ut Trinitas etiam tetras ſit aliquando; neque interit unquam una ex tribus his perſonis, ut Trinitas fiat dyas. Jam verò cum nulla accretio, nec diminutio, nec converſio atque alteratio unquam fiat tribus perſonis, abſurdum eſſet ſuper tribus perſonis etiam tres dicere Deos.

Ita Gregorius Nyſſenus in Tractatu de communibus notionibus; à quo illud ſtatim ſubjicitur non omnes homines ab uno & eodem oriri Patre, ſed alios ab aliis naſci parentibus; unde & in diverſas ſecantur familias. At una eſt Patris ingeniti perſona, à qua reliquæ procedunt divinæ perſonæ, nec in multitudinem, ſed ad unitatis opulentiam Ibidem Pag. 51. effundendam procedunt. *Rurſus hominis perſonæ omnes non ab eadem perſona continuum habent eſſe: verùm hæc quidem ex illa, hæc autem ex illa, in multa & diverſa eſſe, ſecundùm cauſata, & cauſas: verùm in ſancta Trinitate non ita ſe res habet: nam una & eadem eſt perſona Patris; ex quo Filius generatur, & Spiritus ſanctus procedit. Quocirca etiam propriè unum authorem eorum, quæ à ſe ut cauſa dependent, unum Deum aſſerimus; quandoquidem una etiam cum ipſis exiſtit.*

His accedit quòd plurium hominum plures ſint cogitationes, voluntates, affectus, virtutes, vitioſitates, quibus non facilè conciliari poteſt illa unitas naturæ, qua alioqui jactare ſe poſſent, quantumlibet numero plures. *Neque enim tempore dividuntur à ſe invicem perſonæ Deitatis, neque loco, neque voluntate, conſiliove, neque inſtituto, neque operatione, neque affectione ulla ejuſmodi, quæ conſideratur in hominibus. Sed dumtaxat quia Pater, Pater eſt, & non Filius; Filius, Filius eſt, & non Pater: ſimiliter etiam Spiritus ſanctus, neque Pater, neque Filius eſt. Quapropter nulla neceſſitas urget nos ad dicendum tres Deos eſſe perſonas tres; quemadmodum in nobis multos homines dicimus, multas perſonas, propter eas quas diximus cauſas, & non juxta rationem neceſſariam, quod idem eſt per ſe, unum & multa non poteſt eſſe.*

Si hæc autem quæ adventitia ſunt, cogitatione ſeponantur, & nuda per ſeſe ipſa hominis natura ſpectetur, juxta accuratas dialecticæ leges ita ſtatuendum erit Petrum, Paulum & Barnabam unum hominem eſſe; qua loquendi exactiore diligentia Pater & Filius & Spiritus Deus unus dicitur & dici jubetur; quoniam rationis non alia lex & regula Ibidem. certior ſanctiorque, quàm ipſa Religio. *Eſt etiam Petrus & Paulus & Barnabas ſecundùm hominem, unus homo: & ſecundùm hoc ipſum, quatenus homo, multi non poſſunt eſſe: dicuntur autem multi homines abuſivè ac non propriè: quod verò per abuſionem dicitur, haudquaquam apud eos qui ſapiunt, præponitur ei quod propriè. Quocirca minimè profitendum eſt in tribus perſonis divinæ eſſentiæ, tres Deos eſſe, quatenus Deus: unus verò & idem Deus propter identitatem ſubſtantiæ, cujus τὸ Deus eſt ſignificativum, ut dictum eſt à nobis.*

Huic accuratioris diligentiæ & religionis legi accommodavit ſe quandoque Scriptura, ubi hominis voce univerſum genus humanum indigitavit; ut ſuprà ab aliis Patribus animadverſum eſt. At quoniam plerumque ſacræ litteræ nobiſcum balbutiunt, hinc factum eſt, ut tametſi aliquando hominis vocabulo univerſitas humani generis ſignificaretur, ut par eſt: alibi tamen ſæpiùs more noſtro & convenienter noſtræ conſuetudini plures Ibid. p. 86. homines in iis dicerentur: *Quod ſi qui hæc dicit verum diſcere vult, cognoſcat Scripturam tres dicere, tametſi unum hominem omne genus humanum cognoſcat; juxta illud, Homo tanquam fœnum dies ejus; veluti nutrix bona, & proprios fœtus homines ſingulos reputat: & cum ipſis interdum balbutiens, & pariter nonnulla ex illis vocabula ad unum exhibens, non parum videns ignoranſve quod perfectum eſt.*

VI. Non gravabitur Lector noſtram hìc obiter Tom. 2. audire obſervationem de Gregorii Nyſſeni Theologia, patritia quidem illa, & cæteris Patrum monumentis conſentanea, alicubi etiam altius aliquid ſpirante, ſi non omnia in ſanctis Patribus altiſſima reputari debent: & tamen ſcholaſtica, hoc eſt ad Philoſophicarum ſcholarum mores, terminos, & ſermones inflexa. Ita enim neceſſe eſſe in Prolegomenis noſtris ſuprà demonſtravimus; conjugandam eſſe hanc utramque Theologiam; ita indubiè ut Dialecticis Patres dominentur, Patribus ipſis fides, traditio, Scriptura, unanimi Patrum conſenſione explanata, ſicubi minùs dilucere videatur.

Porro rem hanc eandem non minùs copioſè alibi elucidavit Nyſſenus, Tractatu ſpeciali *Quod non ſint tres Dii;* ubi illud ſtatim præmonet, ita affectos eſſe debere, qui ad hujus quæſtionis examen accedunt, ut ſi nodi ſolutionem facilem & expeditam inveniant, hanc amplexentur: ſin minùs, ad traditionem Eccleſiæ, quæ hactenus viguit, adhæreſcant, donec alicunde lux uberior affulgeſcat; ſicunde, ſiquando affulgeſcat. Pag. 16. *Igitur quæſtio quidem, quemadmodum modo dicebam, tractatu multùm difficilis eſt: nobiſcum vero, ſi quidem aliquid tale poſſimus invenire, per quod mentis noſtræ ambiguitas firmaretur, & non amplius ad abſurdum dilemma dubia vacillaret atque penderet, præclarè ageretur. Sin autem noſtra oratio propoſita quæſtione infirmior arguatur, traditionem quidem, quam à Patribus per ſucceſſionem accepimus, ſervabimus in perpetuum firmam & immotam: orationem verò, quæ fidei patrocinetur, à Domino requiremus: quæ ſi ab aliquo eorum, qui gratia præditi ſunt, inventa fuerit, gratias agemus ei, qui gratiam dederit: ſin minus id nobis contigerit, nihilo ſecius in iis quæ decreta atque ſtatuta ſunt, fidem ſtabilem & firmam retinebimus.*

VII. His ita conſtitutis, ita jam primò teſtatur, abuſu quodam ſermonis, ſive ex indiligentia, ſive ex indulgentia plures homines dici, cùm unius naturæ ſint, & hominis vocabulo ſola notetur Pag. 17. natura. *Dicimus igitur primum abuſum quendam eſſe conſuetudinis, ut eos qui natura diviſi non ſunt, per ipſum naturæ nomen pluraliter nominemus ac dicamus, Multi homines: cui ſimile eſt, ſi quis dicat, Multæ humanæ naturæ.* Et mox: *Quoniam ut dictum eſt, non ſingularis alicujus, ſed communitatis naturæ eſt homo.*

Quippe natura ipſa etiam in multis una eſt, & individua eſt ejus unitas; ut ei addi vel detrahi nihil poſſit, ſed una & eadem ſecum permaneat, indiviſa & una ipſa quidem in iis qui ejus parti- Ibidem. cipes fiunt. *Natura verò una eſt, ipſa ſecum unita; penituſque ac prorſus unitas individua eſt; quæ neque adjectione augetur, neque ſubtractione diminuitur; ſed quod eſt, unum ens & unum permanens, etiamſi in multitudine eſſe videatur, ſectionis expers, continua, integra atque perfecta eſt; quæ non una cum ſingularibus qui ejus participes ſunt dividitur.*

Atqui ſimiliter vox ipſa Deitatis naturam ſignificat: ut Cœli, ut Solis nomine natura unica ho- Pag. 18. rum deſignatur: *Vox igitur Deitatis vulgi quidem opinione naturæ peculiariter indita eſſe videtur: ac quemadmodum vel cœlum, vel Sol, vel aliud quippiam ex mundi elementis peculiaribus vocibus ſubjectorum ſignificatricibus denotatur: ita ajunt in ſuprema quoque atque divina natura, tanquam proprium quoddam nomen vocem Deitatis aptè accommodatam eſſe ei quod per eam declaratur.*

VIII. His præſtructis pergit Nyſſenus ad indagandam hujus vocis ſignificationem, *Deus, Deitas,* θεὸς, θεότης. Et illud tandem concludit, voce θεᾶσθαι, unde illæ manant, declarari inſpectionem ſeu providentiam Dei, qua totum hunc cœlorum terrarumque orbem regit & moderatur. Atque ideo ea voce non tam Dei naturam indicari, quàm operationem. Quid ſit enim Dei ipſa per ſeſe natura, & inexploratum nobis & ineffabile eſſe; unde fit ut per operationes ejus manifeſtas naturam ejus minimè manifeſtam nobis declaremus. Hinc argumentatur Nyſſenus, cùm vox illa, Deus, operationem & mundi gubernationem demonſtret, non poſſe tres Deos dici tres divinas hypoſtaſes, quòd nec tres operantes dici poſſint; ſed in tribus Perſonis quàm una eſt natura, tam una ſit operatio, unus operans, Pater per Filium in Spiritu ſancto. Tres homines tres ſunt operantes, nec enim in omnem ſuam ſemper operationem & ubique conſpirant; & ſicubi in unam conſpirant tres, vel plures, tres ſunt tamen vel plures eorum revera conſpirationes & operationes, ſingulis viritim connitentibus uno eodemque tempore. Id verò infinita quadam intercapedine diſtat ab illa unitate Patris operantis per Filium in Spiritu ſancto; propiùſque ei accederet illa operatio, qua unus homo per brachium & digitum ſuum operatur. Sed hic homo unus utique Pag. 21. 22. eſt, non tres. *Igitur in hominibus quidem, quandoquidem diſcreta cujuſque eſt in iiſdem officiis & inſtitutis actio atque operatio, propriè multi nominantur, cùm quilibet eorum intra ſuos terminos pro ratione ſui peculiaris negotii ab aliis ſeparetur. At in divina natura non ita didicimus, quòd Pater faciat aliquid per ſe ſolus, quod Filius non unà cum eo capeſſat; aut Filius rurſus peculiariter aliquid operetur abſque Spiritu. Sed omnis actio ad creaturam à Deo perveniens, quæ ſecundùm varias notiones atque conſiderationes nomen accipit, à Patre proficiſcitur, & per Filium progreditur, & in Spiritu ſancto perficitur. Idcirco in multitudinem operantium nomen efficaciæ non ſcinditur: quoniam non ſeparatum cujuſque atque peculiare circa aliquam rem ſtudium eſt: ſed quidquid fit, quod vel ad noſtri providentiam, vel ad ſummæ rerum adminiſtrationem & conſtitutionem pertineat, per treis quidem fit, non tamen tria ſunt, quæ fiunt.* Et paulò inferiùs: *Quoniam igitur ad ſimilitudinem ejus, quod modò dictum eſt, non diviſim pro numero hypoſtaſeon ſancta Trinitas omnem actionem operatur; ſed unus quidem bonæ voluntatis motus, una diſpoſitio eſt, quæ à Patre per Filium ad Spiritum uſque deducitur atque dirigitur: quemadmodum non dicimus treis vivificantes eos, qui unam vitam præſtant; neque treis bonos, qui in eadem bonitate conſiderantur; nec reliqua omnia pluraliter enuntiamus: eodem modo neque treis Deos nominare poſſumus eos qui hanc* θεικὴν, *id eſt, divinam, ſive inſpectricem virtutem & actionem, tum in nobis, tum in omni creatura, conjunctim & non ſeparatim per ſeſe invicem exercent.*

Cuique divinæ hypoſtaſi jure ſuo tribuitur, ut Judex ſit: non ideo tamen tres poſſunt dici Judices, ſed unus Judex ob unam trium poteſtatem judicandi, unum judicium, ut ibidem mox ſubdit Nyſſenus. Ita ergo & una cùm ſit ſpectatrix & moderatrix vis à Patre per Filium in Spiritum ſanctum defluens, & una eademque operatione ſe exerens, quod Dei & Deitatis voce ſignatur, unus neceſſariò dicitur Deus, una Deitas. *Quo-* Pag. 23. *niam enim una inſpectricis & ſpectatricis virtutis ratio eſt in Patre & Filio & Spiritu ſancto, quemadmodum in ſuperioribus dictum eſt, quæ ex Patre quidem tanquam à fonte quodam proficiſcitur, à Filio verò ad actionem deducitur, & in virtute Spiritus gratiam perficit & conſummat: ac non ſeparatur juxta hypoſtaſeis ulla efficientia, & quæ peculiariter ac disjunctim ab unaquaque hypoſtaſi abſque ea, quæ una conſideratur, perficiatur: ſed omnis cura providentiaque, & univerſarum rerum moderatio, tam earum quæ circa ſenſibilem creaturam, quàm quæ circa ſupramundanam naturam ſpectantur: eaque virtus, quæ & res conſervat, & delicta corrigit, & rectè facta docet, una eſt, & non treis, quæ quidem à ſancta Trinitate peragitur, non tamen pro numero Perſonarum, quæ in fide conſiderantur, trifariam dividitur.*

Rem illuſtrat Nyſſenus exemplo auri, quod non poteſt non eſſe unius naturæ, & unum aurum, non plura aura; etſi ex eo fiant plures aurei, quaſi variæ hypoſtaſes, in quibus omnibus non ſit tamen niſi unum aurum. *Nam & aurum etiamſi in multas formas & figuras ſcindatur, unum & eſſe & dici affirmamus; numos vero multos ac multos ſtateres nominamus, nullam auri naturæ redundantiam in multitudine ſtaterum reperientes. Unde multum quoque aurum dicitur, cùm majori pondere vel in vaſis vel numis ſpectatur; multa autem aura propter multitudinem materiæ non nominantur. Niſi quis ita dicat, aureos multos, veluti daricos, aut ſtateres: in quibus non materia, ſed moneta numique multitudinis ſignificationem admittunt. Nam propriè hos non* χρύσους, *id eſt, aura, ſed* χρυσέους, *id eſt, aureos dicere licet. Quemadmodum igitur multi quidem aurei ſunt ſtateres, aurum verò unum eſt: eodem modo multi quidem ſingulares in natura hominis oſtenduntur, ut Petrus, Jacobus, Joannes; unus verò in his homo eſt.*

IX. Poſtremò denique in Oratione Catechetica idem Nyſſenus negat naturæ divinæ unitati & Monarchiæ conjungi poſſe diviſionem, aut pluralitatem ullam, quod Gentilium flagitium erat; negat & ea Judaicum dogma ſtabiliri de ſolitario ſterilique Numine. Inter hos geminos ſcopulos velificari & proſperari Chriſtianum dogma, in naturæ unitate divinæ à Judæis non diſſentiens, in plurium ejuſdem Deitatis hypoſtaſeon doctrina conſentiens Ethnicis; ſanata per hanc medicinam utriuſque Sectæ hinc & hinc aberrantis perverſitate. *Naturæ rurſus unitas non admittit diviſio-* [illegible] *nem: adeo ut neque Monarchiæ dominatus ſcindatur in diverſas diſſectus unitates, neque congruat id quod dicitur cum dogmate Judaico. Sed per medium duarum opinionum procedat veritas, & utramque tollens hæreſim, & ab utraque accipiens id quod eſt uſui. Nam Judæi quidem dogma tollit, & Verbum admittendo, & credendo Spiritum: eorum autem qui ſtant à Græcis aboletur error multorum Deorum, ea quæ eſt ſecundùm naturam unitate circumſcribente & arcente multorum phantaſiam. Rurſus autem ex Judaica opinione manat naturæ unitas: ex eo autem quod Græci opinantur, ſola diſcretio in hypoſtaſibus; impiæ opinioni utrimque congruo adhibito remedio. Eſt enim veluti quædam medicina, eorum quidem qui in uno aberrant, numerus Trinitatis: eorum autem qui ſunt diſperſi in multitudinem, ratio unitatis.*

X. Suffragatur Nyſſeno Cyrillus Alexandrinus, ubi Verbum obſervat à Joanne Filium dici, quòd ea vox mirificè ejus ſubſtantiam, οὐσίαν, ſignificet. *Verbum verò vocat Filium Joannes, attribuens ei maximè propriè hanc appellationem, ut quæ mirificam vim ſignificandi ſubſtantiam ejus habet.* Quippe cùm Pater Sapientia ſit ingenita, generans, quo aptiùs potuit vocabulo nominari Filius ejus conſubſtantialis, quàm Verbi? Quid enim Verbum niſi Sapientia genita? Tam non poſſunt autem duo dici Dii Pater & Filius, quàm nec duæ Sapientiæ, duæ Veritates, ubi Sapientia à Sapientia, Veritas à Veritate effunditur. Cauſabantur Ariani non poſſe eandem ſapientiæ ſubſtantiam dici in Patre ingenitam, in Filio genitam: quòd ingenitum genitumque inter ſe pugnent. At reſpondebant Auguſtinus & Athanaſius locis ſuprà laudatis, etſi hæc eorum verba non attulerim; eandem prorſus fuiſſe naturam humanam in Adamo ingenitam, in Abele genitam; in Eva nec ingenitam, nec genitam, ſed alia quapiam &

peculiari ratione procedentem ab Adamo. Quin ergo poſſit eadem Deitatis natura & Sapientiæ in Patre Deo eſſe ingenita, in Verbo genita, in Spiritu ſancto procedens? Audiamus Cyrillum: *Quod ſi ob hanc cauſam exiſtimarunt hoſtes Chriſti non eſſe Filium Patri conſubſtantialem, quando neque Pater Verbum, neque Verbum Pater; & unitatem naturæ differentia nominum ſcindi crediderunt: dicant nobis quomodo progenitor Adam conſubſtantialis erit à ſe genito, cùm nec ipſe Abel eſſe poſſit, neque futurus ſit unquam Adam: ſed identitatem naturæ nunquam tollet nominum differentia. Quod ſi hoc in genita & creata natura ſit, quomodo non impium eſt illud opinari in natura ingenita, & omnia genita ſupergrediente? Ut igitur ſi eſſet alius ſubſtantia, non eſſet Verbum: ita quia eſt conſubſtantialis, verum utique Verbum exiſtet.*

Cyrill. Alex. In Evangel. Joann. p. 672. 673. Tom. 4.

XI. Petrum & Paulum idem inferiùs ait hypoſtaſi diſtingui, natura unum eſſe: nec aliter rem habere in Patre & Filio, tametſi ingenitus ſit Pater; nec enim eo prohiberi, quin una & ſummè una ſit ingeniti Genitoris cum genito Filio ſubſtantia. Hìc verò operæ pretium iterum iterumque moneri Lectores, longè aliam eſſe hanc naturæ unitatem in Patre & Filio Deo, atque eam quæ eſt in Petro & Paulo, vel in patre filioque quolibet apud homines. Tantum intereſſe neceſſe eſt inter hanc & illam naturæ unitatem, quantum inter ipſas naturas, divinam, atque humanam. Unum id urgebant Patres, quod refellendis Arianis ſatis erat; erat autem ad id ſatis in eo præſidii, quòd vel in hominibus una eademque eſſet ſibi ſimillima patris filiique natura, in illo generans, in hoc genita: ut jam negari non poſſet, quin in Deo Patre & Filio una ſimiliter eſſet natura. Potuiſſent autem ſancti Patres, ſi opus fuiſſet, ibidem addere, quod & alibi ſæpiſſimè docuerunt; ejuſmodi eſſe neceſſariò naturæ unitatem divinæ in tribus hypoſtaſibus, quæ Dei naturæ ſimplicitati & magnificentiæ conſentiat, & quantamcumque naturæ inter res creatas unitatem infinito poſt ſe relinquat intervallo. Utque ne cætera memorem, quæ ad ætatem, magnitudinem, ſapientiam, & plurimas alias dotes pertinent, quæ poſſint non eædem eſſe, aut non ſemper eſſe in patre homine, atque in filio, etſi ejuſdem naturæ ſint: unam ſpectabo hìc rationem hypoſtaſis, qua inter ſe differunt. Differt hypoſtaſis Verbi ab hypoſtaſi Patris ſola relatione, cùm reliqua tota ſubſtantia eadem & incomprehenſibiliter una ſit in utroque. At ita differt hypoſtaſis patris inter homines ab hypoſtaſi filii, ut non ſola relatione differat, ſed tota prorſus ſubſtantia; quæ ſimillima forſan quidem in utroque eſt, ſed non eadem; ſed ita diverſa, ut potuerit eſſe, & non rarò ſit diſſimillima, quanquam ſemper intra ejuſdem ſpeciei fines. Hoc Patres crebrò inculcarunt, ut ſuprà non ſemel à nobis animadverſum eſt; hoc præ oculis habendum eſt, etiam ubi illi ad alia properant; hoc denique altiſſimè infixum animis noſtris eſſe debet, unitatem naturæ humanæ & cujuſcumque naturæ creatæ ejus imbecillitati admetiendam eſſe: at unitatem naturæ in Patre Deo & Filio infinitæ ejus amplitudini reſpondere, & ejuſmodi eſſe, quæ modum neſciat, & quæ tres verè diſtinctas hypoſtaſes non in unam colligat hypoſtaſin; alioqui verè tres non fuiſſent: ſed in unam ſimpliciſſimam ſummæ ipſius Unitatis naturam, quæ opulentiam & plenitudinem ſuam ſimplicitati ipſi ſummæ conciliet, & magis una ſit, quàm quælibet creata hypoſtaſis ſingularis. Eo ſemel fixo, jam audiendus, jam ita interpretandus eſt Cyrillus: *Cùm ergo nos impiis petens ſermonibus, diſtinctam ab ingenito Deo ſubſtantiam habere Filium contendat: numquid apertè prædicat, ne ipſum quidem eſſe Filium? Quod ſi Filius non ſit, ne ipſe quidem jam Pater verè cenſebitur. Cujus enim Pater futurus eſt, ſi non genuit? Diſtinctum quippe eſſe non à ſubſtantia, ſed à perſona Patris, ipſi quoque aſſerimus; non quaſi alienus ſit ab eo ſecundùm naturam, ſicuti nimirum Dei hoſtibus videtur; ſed ut qui ſit & intelligatur in propria perſona & hypoſtaſi alter. Filius enim eſt, ac non Pater: neque tamen ſubſtantia diſtingui dixerimus, ſi mens nobis ſana ſit; neque id ulli fratrum conſuluerimus. Quomodo enim etiam unumquodque ſingularitate perſonæ tantùm diſtinguitur? Petrus enim eſt Petrus, ac non Paulus; & Paulus eſt Paulus, non Petrus: veruntamen indiſtincti remanent natura. Una enim eſt in ambobus ratio ſubſtantiæ, & eadem citra variationem ullam habent, quæ ad naturalem unitatem colligantur.*

Ibidem
ag. 797.
98.

Nec nos prætervolabit, quod idem Cyrillus diſſerit de nomine Verbi, quo Ariani non eſſentiam, non ſubſtantiam Filii aiebant declarari, ſed quaſi vitæ inſtitutum, quod eo quaſi inſtrumento ad res fabricandas Pater uteretur. Contendit autem Cyrillus eo demonſtrari ejus eſſentiam, & naturam: οὐσίαν, φύσιν. Ideo enim Joannem inſigni hoc elogio à Chriſto ipſo ornatum eſſe, ut filius tonitrui diceretur; quòd ipſammet Filii Dei proprietatem & naturam nobis oſtendiſſet, vel oſtenſurus eſſet. Eſt enim Filius ſapientia de ſapientia, eoque Verbum dicitur; quo minùs mirum eſt, ſi unus cum Patre Deus dicatur, ſicut & Spiritus ſanctus, qui Spiritus ſapientiæ, ſive charitas eſt. Quis autem non videt non ita in unum hominem conflari poſſe Petrum, Paulum, & Barnabam, ſicut in unum Deum ſimpliciſſimè coaleſcunt tres iſtæ hypoſtaſes, ſapientia, ſapientia de ſapientia, & Spiritus ſapientiæ? Quis inquam non videt non ita poſſe tres has hypoſtaſes tres Deos, aut tres ſapientias dici, ſicut Petrus & Paulus & Barnabas tres homines dicuntur, etſi poſſent & unus homo dici, eo ſenſu, quem ſuprà expoſuit Nyſſenus? *Si ergo vox hæc, Verbum, eſſentiam Filii non ſignificat, neque ipſius naturam declarat, ſed vitæ ipſius inſtitutum: cur fruſtra Evangeliſtam admiramur? aut cur eum Filium tonitrui vocamus, quaſi magnum aliquid & ſublime dixerit? Atqui cum multis aliis nominibus ſacra Scriptura Filium appellet, cum Verbum vocat, admirandum aliquid atque eximium dixit; nihilque aliud ad hanc vocem adjecit, ut in Paulo videtur illud, Paulus Apoſtolus. Suffecit enim ei dixiſſe, Verbum, ad eſſentiam Filii declarandum: ipſe itaque eſt Verbum Patris, non autem aliquis alius præter ipſum.*

Cyrill. in Theſauro, Tom. 5. part. 2. pag. 186.

CAPUT XXVIII.

Tres divinas hypoſtaſes unum etiam dici & eſſe Deum, ob reciprocam immeationem, ſeu inexiſtentiam.

I. Varia genera immeationum; quàm cæteris omnibus illa præſtet divinarum hypoſtaſeon, ex Cyrillo.

II. Harum immeatio mirifica ipſamet eſt earum conſubſtantialitas.

III. Indidem eſt quod dicitur Trinitas unitatem dilatare, unitas Trinitatem conſtringere.

IV. Eadem eſt Athanaſii doctrina, maximè de inexiſtentia ex conſubſtantialitate, & plenitudine totius eſſe in qualibet perſona divina.

V. Quàm ſuperet hominum inter ſe unitatem hæc unitas divinarum perſonarum.

VI. Ut per ipſam humanitatis ſuæ ſubſtantiam & per Euchariſtiam Chriſtus nobis ineſt; ita per unius Deitatis ſubſtantiam mutuò inſunt Pater & Filius, ex eodem Athanaſio.

VII. Multò magis divinæ hypoſtaſes & ſeſe immeant & unum ſunt, quàm plures diſciplinæ in mente Salomonis, vel Danielis.

VIII. Ipſiſſima eadem Baſilii doctrina.

IX. De proprietatibus perſonalibus ex eodem.

X. His aſſentitur & Gregorius Nyſſenus, qui & hinc probat minorem non eſſe Patre Filium.

XI. Ex Damaſceno tota hæc doctrina elucidatur; diſcrimen perſonarum creatarum & divinarum, quoad inexiſtentiam.

XII. Luculentiſſima de his doctrina Hilarii. Ut Deus ſit ſumma bonitas, ideoque fœcundiſſima, ideoque paris ſibi prolis, quæ eadem ſit ſumma bonitas; nec enim duæ poſſunt eſſe ſummæ & infinitæ bonitates.

XIII. Tam Pater ſuammet ſubſtantiam Verbo communicat, quàm ſuam Verbum humanitati aſſumptæ, ſuam nobis Chriſtus in myſtico epulo.

XIV. Eadem ex Fulgentio.

XV. Eadem ex Anſelmo doctrina.

XVI. Pulcrè ex Auguſtino, ut divinæ hypoſtaſes ſeſe immeent, exemplo virtutum, quæ ſeſe mutuò implicant, ubi perfectæ ſunt.

I. SUa ſponte diluceſcit hujus Capitis contextio cum ſuperiore. Perſpicuum eſt enim, non ita poſſe tres homines, Petrum, Paulum & Barnabam, unum hominem dici, ſicut tres divinæ perſonæ unus Deus dicuntur & ſunt; propter hanc etiam rationem, quòd divinæ hypoſtaſes ſeſe mutuò immeent, ſintque in ſingulis ſingulæ & omnes: quod quadrare nullis creatis perſonis poteſt. Ordiemur ab eodem hic Cyrillo, qui finem fecit Capitis ſuperioris. Ita enim ille ratiocinatur, non poſſe Filium creatis accenſeri naturis, cum Creator earum ipſe ſit, & ideo ſit, quia Patrem & totam ejus poteſtatem in ſe manentem habet. Sicut ipſemet ait, *Ego in Patre, & Pater in me: Pater in me manens, ipſe facit opera.* Ubi liquidum hanc inexiſtentiam Patris in Filio, non ejus generis eſſe, atque ſunt immeationes aliquorum inter ſe corporum, liquidorum, ſive aridorum; non ejus etiam generis, atque immeationes animarum & corporum; nam penitiſſimè ineunt animæ ſua corpora, ut ea ſubſtantivè perficiant vegetentque: non ejus etiam generis, quo Divinitas Verbi humanitatem aſſumptam immeat, ut ad unitatem ſuæ perſonæ illam aſciſcat; ſed longè alterius eſſe generis, & cui nihil uſquam par eſſe poſſit, aut ſecundum. Scilicet ut tota Patris poteſtas, vita, ſubſtantia, ſapientia, eſſentia, ipſiſſima ſit eſſentia, ſubſtantia, ſapientia, vita, poteſtas Filii. Ea eſt ſententia Cyrilli in his verbis: *Non ergo opus eſt, neque creatura ob id creandi facultatem habens, quia non veluti una creaturarum eſt: ſed quia quum proprium germen eſſentiæ Patris, totum illum in ſeipſo oſtendens, habet quoque creandi poteſtatem, ut Pater.* Cyrill. tom. 5. part. 1. pag. 146.

II. Ita Cyrillus in Theſauro. A quibus non abhorrent, quæ leguntur apud illum in Dialogo III. de Trinitate; ideo unum eſſe Deum tres hypoſtaſes, quia conſubſtantiales ſunt; & ideo conſubſtantiales eſſe, quòd in propria natura habeat Pater Filium, Filius Patrem: uterque Spiritum ſanctum, Spiritus ſanctus viciſſim utrumque. Ita quælibet perſona cæteras in ſe includit, geſtat, oſtendit. Ibidem pag. 466. *Conſubſtantialitatis rationem in hoc adjutricem & auxiliatricem adhibebimus, quæ dualitatem in hypoſtaſibus in unum quiddam conſtringit; & quod diffundi videtur in proprietatem ſingularem ac peculiarem, in identitatem utique contrahere poteſt; ut neque duplicitas de ſimplici & incompoſita prorſus natura à quovis prædicetur, neque deprehendamur dualitatem in hypoſtaſibus tollere, quod timemus ne videamur ſimplicitatis rationem lædere. Quod autem vera ſint ea quæ de conſubſtantialitate dicuntur, teſtimonia de Filio ex ſacris litteris nobis prolata declarant. Solus enim exiſtens Pater natura & verè Deus, ſolum exiſtentem Deum natura verèque Filium ad ſubſiſtendum in propria hypoſtaſi & ad naturalem identitatem aliter non admiſiſſet, niſi eſſet ipſe quidem ex ipſo & in ipſo, haberetque viciſſim Filius in propria natura genitorem, atque idcirco cenſerentur dici & eſſe unum.* Et paulò pòſt: *Qui videt me, videt & Patrem: Ego & Pater unum ſumus. Quod quidem verum eſt. Quandoquidem enim ex Dei & Patris ſubſtantia Filius effulſit, exiſtit ipſe quidem in ſuo Patre, ſed in ſe manifeſtat per identitatem naturalem etiam genitoris ſubſtantiam.*

III. Ac luculentiſſimè rurſus Dialogo VII. ſimpliciſſimam Dei naturam ait trinitate hypoſtaſeon quodammodo dilatari, ἐξευρυνομένην: ac rurſus unitate naturali, & omnimoda identitate ad unum concurrere, πρὸς ἕν τι συντρέχουσα: quamlibet denique perſonam reliquas in ſeſe poſſidere. *Simplex itaque & incompoſita eſt illa omnium ſuprema natura, hypoſtaſeon quidem proprietatibus, & perſonarum ac nominum differentiis dilatata, & in ſanctam tendens Trinitatem: veruntamen unitate naturali, & omnimoda identitate, ad unum quiddam concurrens; Dei nimirum nomen & rem. Ita ut & in unoquoque tota intelligatur natura, una cum ejus proprietate, hypoſtatica nimirum. Manet enim unumquodque id quod eſt unione cum aliis naturali, illa quoque poſſidens, in ſua natura. Eſt enim Pater in Filio, & ſancto Spiritu: Similiter quoque, Filius & Spiritus, in Patre & in ſe mutuò.* Pag. 4

Jam verò in Commentariis in Evangelium Joannis, ita corporeas aliquas Cyrillus ablegat immeationes, ut alias accerſat magis appoſitas ad aperiendam Patris & Filii mutuò ſeſe immeantium identitatem ſubſtantiæ, ἑνότητα οὐσίας, naturalemque unitatem & ſimilitudinem, τὴν κατὰ φύσιν ἑνότητα, καὶ ὁμοιότητα. Sic ergo ille: *Ipſe alicubi Salvator ait, ſe eſſe in Patre, & Patrem ſimiliter in ipſo. Sed patet omnibus, non eſſe illud intelligendum, ſicuti corpus in corpore, aut vas in vaſe, ita Patrem in Filio contineri, aut viciſſim hunc quodammodo Patri imponi; ſed hunc in illo, & illum in hoc eſſe videri, ceu in identitate ſubſtantiæ per omnia ſimili, & naturali unitate ac ſimilitudine; veluti ſi quis in imagine formam ſuam contemplans, & exquiſitam vultus ſui ſimilitudinem admirans, verè clamare dicatur: Ego in hac tabella, & tabella in me eſt. Aut quemadmodum ſi dulcis qualitas mellis impreſſa linguæ de ſeipſa dicat, Ego in melle, & mel in me eſt. Aut ſi calor ex igne naturaliter prodiens, emiſſa voce dicat: Ego in igne, & ignis in me.* Tom. 4. 28.

Alibi verò inferiùs ideo Patrem in Filio, & vice verſa Filium in Patre, & eſſe ait & videri, intelligique, quia quod proprium eſt Patris eſſentiæ, τὸ ἴδιον αὐτὸ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, pervadens in Filium, oſtendit in ipſo Patrem. Tota enim plenitudo paternæ Deitatis cum ipſamet ſumma ſit ſimplicitas, ita Filio à Patre communicatur, ut totus in Filio ſit Pater, quantus maximus eſt, ideoque videatur Pater in Filio. *Unde Filius alicubi ait ſe in Patre quidem eſſe. Sed habere viciſſim Patrem in ſeipſo. Quod enim proprium eſt Patris ſubſtantiæ naturaliter pervadens in Filium, oſtendit in ipſo Patrem; Pater autem viciſſim habet in ſeipſo Filium per omnia æquali ſubſtantiæ identitate radicitus infixum, & ex ipſo quidem genitum; non tamen per diviſionem ullam, ſive disjunctionem localem, ſed inexiſtentem & ſemper coexiſtentem.* Ibidem pag. 10

IV. Hauſerat hæc Cyrillus à ſummo illo & ſplendidiſſimo Eccleſiæ Alexandrinæ lumine, Athanaſio, qui Patrem in Filio, Filium in Patre eſſe dicit, propterea quòd Patris divinitas Filii ſit, Filii divinitas Patris ſit, una ſit utriuſque divinitas; & ideo qui videt alterum, utrumque videat. Eſt enim Filius imago Patris abſolutiſſima, in qua Pater videtur, ut Rex quiſpiam in imagine ſua: Regem enim in ſeipſo, vel in imagine ſua videri & adorari, perinde eſt. *Qui enim eo modo cognitum*

Athanaſius at. 4. ntr. Arian. p. 254. *tum habet Patrem & Filium unum eſſe, ille quoque cognitum habet Patrem in Filio, & Filium in Patre eſſe. Nam Filii divinitas Patris eſt, illaque ipſa in Filio conſiſtit; & qui illud comprehendit, is quoque ſibi perſuaſum habet, quod qui vidit Filium, viderit & Patrem; quippe cum in Filio ſit, & conſpiciatur Patris divinitas. Id ab exemplo regiæ imaginis commodiùs intelligas: quandoquidem in imagine ſpecies regis & forma apparet, & in Rege imaginis ſpecies. Sine enim omni diſcrepantia vultus Regis in imagine expreſſus eſt; ut qui videt imaginem, videat in ea regem: & viciſſim, qui regem intuetur, agnoſcat illum ipſum eundem eſſe, qui in imagine repræſentatur. Cæterùm, quia in ambobus nulla eſt diſſimilitudo, ſi quis poſt conſpectam imaginem, velit Regem videre, huic ad eum modum ita imago jure loqueretur: Ego & Rex unum ſumus: ego enim in illo ſum, & ille in me; & quod in me animadvertis, id quoque in eo animadvertas; & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipſum Regem; quippe cum ipſa imago nihil aliud ſit, quàm Regis forma ac ſpecies.*

Necui autem imponat hæc comparatio Regis & imaginis regiæ, illud ſeriò perpendendum eſt, ita Patris imaginem eſſe Verbum, ut Filius ſit: ita ubi Filius imago Patris dicitur, ne dubitari quidem poteſt de utriuſque conſubſtantialitate. Sed & additur ab Athanaſio, quo expreſſiùs declaretur, cujuſmodi hæc imago ſit. Ex eo enim quod Filius ſit imago Patris, inde colligi ait, *Divinitatem & proprietatem Patris eſſentiam eſſe Filii:* ὅτι ἡ θεότης, καὶ ἡ ἰδιότης τοῦ πατρὸς τὸ εἶναι τοῦ υἱοῦ ἐστί. Atque ad eum modum Patrem in Filio eſſe interpretatur Athanaſius, quia Divinitas & proprietas Patris eſſe Filii eſt. Ex quo id quoque colligitur inexiſtentiam mutuam divinarum perſonarum ipſammet eſſe earum eſſentiæ & ſubſtantiæ identitatem. Ibidem. *Quoniam autem Filius eſt imago Patris, neceſſum eſt, ut cogites Deitatem & proprietatem Patris, ipſam eſſentiam Filii conſtituere. Et hoc eſt, quod ait, Qui quum in forma Dei eſſet. Nec non & illud, Pater in me.*

Illud quoque mox addit Athanaſius, plenitudinem divinitatis Patris ipſam eſſe Filii eſſentiam; nec enim ex parte, ſed totum Deum eſſe Filium. τὸ πλήρωμα τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος ἐστὶ τὸ εἶναι τοῦ υἱοῦ; καὶ ὅλος θεὸς ἐστὶ ὁ υἱός. Quo nihil aptius dici potuit; ſcilicet naturæ divinæ eſſentiam & proprietatem poſitam eſſe in ſumma totius entis & omnium bonorum plenitudine in ſummam quandam unitatem & ſimplicitatem collecta; ut non poſſit non perſona quælibet divina complecti perſonas alias & totam earum ſubſtantiam; cùm plenitudo dici non poſſit, quæ his careat. Id. p. 255. *Non autem ex parte aliqua forma Deitatis conficitur, ſed ex integra Deitate Patris, eſſentia Filii conſurgit, & ſolidus Deus; ideoque quum par eſſet Deo, non rapinam arbitratur, eſſe ſe æqualem Deo.*

V. Ideo & quanquam omnes homines quodammodo unus homo ſint, & hos Chriſtus peculiariùs adhuc adunare laboraverit & ipſos ſibi invicem & ſibi ipſi: negat tamen Athanaſius ita unum eſſe eos poſſe, ſicut Pater & Filius unum natura ſunt. Affectu nos unanimi ſumus, & voluntatis ſtudio, eoque utcunque imitamur propoſitam nobis in exemplum naturæ unitatem in Patre & Filio. Pag. 266. Unde ibidem Athanaſius: *Nobis igitur diſſimile eſt Verbum, quod tamen ſimile eſt ſuo Patri. Quapropter illud quidem natura & ex vero unum eſt cum ſuo Patre: nos autem invicem inter nos cognati, & ex uno omnes progeniti, & una omnium hominum natura, unum inter nos affectu & animo efficimur, habentes pro archetypo exemplari Filii cum Patre naturalem unitatem.* Et infrà: Ibidem. *Volens nos vero, & firmo, & indiſſolubili invicem affectu conciliatos eſſe, ex ſeſe mutuatus eſt exemplum, & dicit: Ut ſint unum, quemadmodum & nos; utque in nobis eſt indiviſibilis unitas, ita quoque & ipſi addiſcentes ex nobis indiviſibilem noſtram naturam, inter ſe perpetuò concordiam ſervent: certior enim imitatio hominibus, quæ ductum rerum naturalium ſequitur.*

Denique hanc eſſe in Patre & Filio ſubſtantiæ veriſſimam identitatem: quam mutua amoris reciprocatione homines imitentur, ita idem paulò pòſt Athanaſius: *Verbum igitur verè & eſſentialiter identitatem naturæ cum Patre obtinet:* τὴν ὄντως καὶ ἀληθῶς ταυτότητα τῆς φύσεως τῷ πατρὶ ἔχει. Nobis autem datum eſt, ut imitemur: *Ego in illis, & tu in me.*

VI. Ulteriùs etiam rem urget Athanaſius. Ut enim Pater in Filio, & Filius in Patre eſt, quia eadem ipſa Patris eſſentia in Filio eſt: ita & Filius in nobis eſt, & nos in ipſo, quia per inhumanationem ſuam corpus noſtrum in ſeſe habuit, & per Euchariſtiam corpus hoc ipſum ſingulis nobis inſerit: atque ita ineſt ille nobis, nos illi, per ipſam corporis ejus noſtrique ſubſtantiam: ſicut ineſt ille Patri, Pater ipſi, per unam ſimpliciſſimamque Deitatis naturam, quæ in utroque eſt. *Certum enim eſt Verbum in nobis eſſe factum, quippe quod noſtrum corpus induerit: Tu autem in me Pater, tuum enim ſum Verbum; & quia tu in me, eò quòd tuum ſim Verbum, ego porro in illis per corpus meum; & quia per te in me hominum ſalus perficitur, rogo te, ut & ipſi fiant unum, ſecundùm rationem mei corporis, & ſecundùm ejus perfectitudinem; ut & ipſi perfecti reddantur, quum habeant cum corpore meo unitatem, & in eo unum fiant; & quaſi, quos ipſe geſtem, pariter unum corpus fiant & unus ſpiritus, & in virum perfectum evadant. Omnes enim ejuſdem participes unum efficimur corpus, unum Dominum habentes.* Pag. 267

VII. Inexiſtentia ergo Perſonarum divinarum mutua, ipſa eſt totius earum ſubſtantiæ unitas indiviſa, quod longè perfectius & mirabilius eſt, quàm plurium diſciplinarum in eadem hominis mente infuſio. Eo exemplo utitur Athanaſius, producto in medium Daniele, cujus ingenium omnibus Chaldæorum diſciplinis imbutum fuerat: producto & Salomone, in cujus mente diſciplinæ & ſcientiæ omnes videbantur domicilium ſibi fixiſſe. Immeatio fit quandoque mutua corporum. At longè intimior eſt hæc diſciplinarum in hominis mente penè infinitarum immeatio. Sed ne hæc quidem, ut ait Athanaſius, ad illam accedit, qua Perſonæ divinæ ſibi mutuò inſunt; eo maximè, quòd una eſt verè & ſimpliciſſimè trium ſubſtantia. Ita enim fit, ut quælibet Perſona & ipſa ſit quod eſt, & totam aliarum plenitudinem complectatur, utque in qualibet quælibet videatur cum ſuis proprietatibus omnibus. Audi Athanaſium ipſum in Oratione contra Sabellianos: *Nam & Pater ſuum eſſe ad plenum poſſidet, & citra ullum defectum, & eſt radix & fons Filii & Spiritus ſancti. Itidem quoque Filius eſt, vivitque in plena integraque Deitate, ut Verbum & germen Patris ſui citra ullum defectum. Plenus quoque Filio Spiritus ſanctus, non pars alicujus, ſed integer per ſe; atque ita verè Trinitas coadunata eſt ſine ullis intervallis. Nihil enim eſt quod illos diſtineat; coexiſtunt æternaliter, quum nullum ævum intercedat. Formam porro unam & eandem ex ſe reddunt, Patre quidem in Filio ſpectabili, Filio verò & Spiritu intelligibili, & ab homine in participatum recepto.* Pag. 515. Et mox: *Accipiamus igitur indiviſam coexiſtentiam, invicem ſibi coexiſtentibus ſine ullo intervallo: & tres quum revera ſint, unam formam intelligamus; quæ quidem incipit à Patre, ſed reſplendet in Filio, apparet rurſum & demonſtratur in Spiritu ſancto.*

VIII. Edidit Baſilius luculentam contra Sabellianos Orationem, ex qua pauca hìc ſtatim libabo, in quibus certiſſimè propoſitum illi fuit Athanaſium imitari, & tantumnon ipſiſſima ejus verba exſcribere: *Eſt quidem Pater perfectam habens ac nullius indigam eſſentiam, radix & fons Filii ac Spiritus ſancti exiſtens; eſt verò & Filius in plena divinitate, vivens Verbum, & progenies Patris, nulla in re deficiens. Plenus eſt autem & Spiritus, non pars alterius, ſed perfectus & totus in ſeipſo conſiderandus. Conjunctus indivulsè Patri eſt Filius, conjunctus item Filio eſt Spiritus.*

Baſilius Tom. 1. pag. 42.

Subjicit mox Baſilius, non ita cogitandas nobis eſſe tres divinas Perſonas unius naturæ, tanquam unius rei inſeparabilis partes: ſed velut tria perfecta & incorporalia, quæ non in morem corporum ſeſe immeeant; non in modum diſciplinarum uni menti inhærentium ſibi etiam cohæreant: ſed ut tria perfecta, quorum perfectiſſima plenitudo id flagitat, ut quidquid ſubſtantiæ & perfectionis in quolibet eorum eſt, ſit & in aliis; non ſimile, non æquale tantùm, ſed prorſus idem. Si non eadem enim ſumma unius perfectio eſſet & in aliis, non eſſet ſumma, non eſſet tota in ſingulis plenitudo perfectionis: *Quandocumque igitur ſanctam Triada conjungimus, noli quaſi tres unius cujuſdam rei inſeparabilis partes cogitare; impia namque eſt hæc cogitatio: ſed trium perfectorum & incorporalium inſeparabilem conjunctionem intellige.*

Ibidem.

IX. Diſtinguit alibi Baſilius notiones perſonales ab eſſentialibus Dei perfectionibus; & notiones quidem, γνωρίσματα, ut quòd Pater à nullo ſit, quòd Filius à Patre genitus ſit, quòd Spiritus ſanctus procedat; has, inquam, notiones communicari negat: at cæteras abſolutas dotes omnes ita communes tribus eſſe, ut ex his ne cogitari quidem poſſit Perſona trium una, quin cæteræ protinus adſint, & obverſentur. *Hujus gratia in communicatione τῆς οὐσίας nullam dicimus habere convenientiam aut communionem notiones iſtas in Trinitate conſideratas.* Et mox: *Juxta illa verò, infinitum eſſe, & incomprehenſibilem, & increatum, & nullo loco circumſcriptum, & quidquid hujuſmodi eſt, nulla eſt variatio in natura illa vivifica, in Patre, inquam, & Filio, & Spiritu ſancto; ſed continua quædam in illis & indivulſa communicatio intelligitur. Et quibuſcumque ſanè cogitationibus majeſtatem quiſquam unius earum, quæ in Trinitate creduntur Perſonæ, contemplabitur: per eaſdem ad contemplandam ſine omni variatione & Patris quoque, & Filii, & Spiritus ſancti gloriam accedet.* Et aliquantò inferiùs: *Si quis verè Filium apprehenderit, habebit & ipſum utrinque, hinc Patrem illius, illinc Spiritum ſanctum unà compactum. Neque enim à Patre abſcindi poterit qui ſemper eſt in Patre: neque à proprio Spiritu ſejungetur unquam, qui in ipſo operatur omnia. Conſimiliter & qui Patrem aſſequutus fuerit, & Filium unà cum illo & Spiritum ſanctum eadem virtute aſſequutus eſt. Non enim poteſt aliqua ullo pacto excogitari vel ſectio, vel diviſio, ut ſive Filius abſque Patre cogitari, ſive Spiritus à Filio ſejungi queat; ſed ineffabilis quædam in iſtis, & quæ nulla cogitatione apprehendi poterit, tam communio, quàm diſcretio deprehenditur, qua neque per differentiam τῶν ὑποστάσεων continuatio naturæ diſſipatur, neque per eam ſecundùm οὐσίαν communionem proprietas notionum confunditur.*

Baſil. Tom. 1. Epiſt. 42. Pag. 66.

X. Acutè juxtà & ſolidè Gregorius Nyſſenus eos refellit, qui Filium Patre minorem dicebant, idque ex ipſius Filii verbis elici poſſe confidebant; illud nimirum ſpectantes, *Pater major me eſt*; at illud prætervolantes, *Ego in Patre, & Pater in me*. Si major enim Filio Pater eſſet, eſſe non poſſet in Filio totus, ſed ex parte tantùm; ecqua autem Patris pars erit in Filio, ecqua redundabit? Denique non verè Pater erit in Filio, ſi ex parte tantùm in eo ſit. Quomodo autem erit minor Filius Patre, ſi totus in eo Pater eſt? aut quomodo erit in Patre Filius minor: nec enim erit niſi in parte Patris? At ea Chriſti verba declarant, ſic totum eſſe in Filio Patrem, totum in Patre Filium, totum in toto, plenum in pleno. Audiendus Nyſſenus ipſe in Tractatu de Deitate Filii & Spiritus ſancti: *Aiunt item rurſus Filium unigenitum confeſſum eſſe, quòd ipſo major ſit Pater, dum dicit, Pater meus major me eſt. Igitur excutiamus, fratres, numquid mentiatur, qui dixit, Ego in Patre ſum, & Pater in me eſt? Si major Filio Pater eſt, quì capitur & locum habet id quod majus eſt in minore? Si minor Patre Filius eſt, quì completur id quod majus eſt à minore? Nam & major coarctatur prorſus in minore, & minor extendi ad exuperantiam & exaggerationem non poteſt: adeo ut neceſſe ſit deeſſe quidem in Patre Filium, redundare autem in Filio Patrem. Ac mentitur qui dixit, Ego ſum in Patre, quum oporteret dicere, ſi quidem minor eſt, Ego ſum in parte Patris, & Pater in me eſt. Verius enim erat dicere, ſi quidem major eſt Pater, Pars quædam Patris eſt in me. Quod ſi totus Pater in toto Filio eſt, & totus Filius in toto Patre, ubi id quod plus, & ubi id quod minus eſt?*

Nyſſen. Tom. 3. p. 469.

XI. Unus ſupereſt ex Græcis expendendus nobis hìc Damaſcenus. Obſervat ille alia re, alia ratione & cogitatione unum eſſe, vel plura. Homines re & non ratione tantùm plures eſſe. Sui enim ſeorſim quiſque eorum compos eſt corporis, ſuæ ſimiliter quiſque animæ. Ad hæc loco, tempore, ætate, moribus, ingenio, inſtituto differunt. Reapſé ergo plures ſunt. At cogitatione una intelligitur eſſe eorum natura, cùm ſinguli quique homines animalia ſint rationalia & mortalia; ſinguli carnem habeant anima rationali & intellectuali vegetatam. Ubi hæc quæ communia illis omnibus ſunt, animo ſeſe noſtro objiciunt, communem aliquam formam nobis intus fabricamus in mente noſtra, quæ omnes illos amplectatur, omnibus conſentiat. At in Deo totum contrà eſt. Tres enim Perſonæ, Pater, Filius & Spiritus ſanctus, reipſa unum ſunt, unus Deus, una natura & ſubſtantia, & ipſamet eſſentia ſimpliciſſimæ unitatis. Quæ naturam conſectantur dotes omnes abſolutæ Deitatis, unum & ipſæ atque idem ſunt. At hypoſtaſes ipſæ & hypoſtaſeon proprietates, Paternitas, Filiatio, Proceſſio paſſiva, reipſa diſtinguuntur inter ſeſe, quamvis ab ipſa natura communi, intellectu & cogitatione tantùm differant. Ita ergo habet Damaſcenus: *Operæ pretium eſt noſſe, aliud eſſe re conſiderare, & aliud ratione atque intelligentia. In omnibus ſanè creaturis, diſtinctio ſuppoſitorum reipſa conſideratur: re enim Petrus à Paulo diſtinctus concipitur. Communio autem & naturæ affinitas & unio ratione & intelligentia conſideratur. Mente enim concipimus Petrum & Paulum ejuſdem naturæ eſſe, & unius naturæ communionem habere. Quiſque enim eorum eſt animal rationale mortale: & quiſque eorum caro eſt animata, anima quidem rationali & intellectuali. Hæc igitur communis natura ratione eſt conſideranda. Nam ſuppoſita non in ſe invicem ſunt. Proprium quidem eſt unumquodque, & individuum: igitur per ſeipſum ſeparatum. Habet etiam plurima ipſum ab altero dirimentia. Nam ea loco diſtinguuntur, & tempore diſcrepant, & ſententia dirimuntur, & robore & forma, videlicet figura & habitu, & complexione, & dignitate, & exercitio, & omnibus inſitis proprietatibus. Maximè autem omnium differunt, quod non in ſe invicem, ſed ſeorſum exiſtunt. Unde & duo & tres homines dicuntur, & multi. Hoc autem in omni conſpici creatura promptum eſt.*

Orthod. Fid. L. 1. c. 11. Pag. 42.

Ita ille de naturis creatis, ubi vides illud à Damaſceno diligenter obſervari, ita differre humana ſuppoſita, ita eſſe plures homines, non unum, quòd nequaquam illi ſeſe immeent, quòd nequaquam alii in aliis ſint: οὐ γὰρ αἱ ὑποστάσεις ἐν ἀλλήλαις εἰσίν. Nec enim poſſe eas ſibi mutuò inexiſtere hypoſtaſes humanas, cùm tot intercedant diſcrimina, tot rerum penè omnium diſſidia. Itaque hominum pluralitas & diſtinctio non intellectu, ſed re ejuſmodi eſt.

Jam verò ut in Deo res ſeſe longè aliter habeat, Pag. 41. ſic ibidem mox ille : *In ſancta autem & ſuperſubſtantiali, & omnia tranſcendenti, & incomprehenſibili Trinitate è diverſo comperitur. Nam iſtic commune & unum re conſideratur, propter coæternitatem & identitatem ſubſtantiæ & operationis & voluntatis, & conſilii conſpirationem, & propter poteſtatis & virtutis & bonitatis identitatem; non dixi ſimilitudinem, ſed identitatem & propter unam motionis exuberantiam. Una enim eſt ſubſtantia, una bonitas, una virtus, una voluntas, unus actus, una poteſtas, una & eadem, non tres ad invicem ſimiles. Sed una & eadem trium Perſonarum motio : unaquæque enim ipſarum ſe habet ad aliam nihilo minùs, quàm ad ſeipſam. Hoc autem eſt, quia ſecundùm omnia unum ſunt Pater, Filius & Spiritus ſanctus: præter ingignentiam, gignentiam, & proceſſionem. Ratione autem & intelligentia hoc diſtinctum : nam unum agnoſcimus Deum in ſolis quidem proprietatibus Paternitatis, Filietatis & Proceſſionis, ſecundùm cauſam & cauſale, & perſonalem perfectionem, id eſt, exiſtentiæ modum, differentiam intelligimus.*

Vides hìc in Deo omnia unum eſſe, non jam cogitatione, ſed re: ne ſimilitudine quidem tantùm, ſed identitate: ταυτότητι. Expreſsè enim Damaſcenus, *Non dixi ſimilitudinem, ſed identitatem:* οὐκ εἶπον ὁμοιότητα, ἀλλὰ ταυτότητα. Ex ſumma autem illa omnium in tribus unitate fit, ut ſibi Ibidem. immaneant & inexiſtant Perſonæ: *Immanentes & in ſe invicem, Perſonæ exiſtunt, non quòd confundantur, ſed quod ſe inhabitent quidem ſecundùm Domini ſermonem inquientis : Ego in Patre, & Pater in me.* Id enim proprium eſt unitatis, id proprium eſt Divinitatis. Individua eſt in dividuis Divinitas, ut aiebat ſuprà Nazianzenus, & hìc ex eo Damaſcenus, & perinde ac ſi tres Soles ineſſent ſibi mutuò, & unum Solem conſtituerent : Ibid. p. 42. *Impartilis enim in partientibus, ut paucis abſolvam, Divinitas, & ſicuti in tribus ad invicem contiguis Solibus, & indiſtanter ſe habentibus, una eſt luminis commixtio & conjunctio.*

XII. Venio ad Latinos, & præ cæteris ad Hilarium, qui duos negat eſſe Deos Patrem & Filium, quia nec Pater ſine Filio poteſt eſſe, nec Filius ſine Patre; quia denique in Patre Filius, in Filio Pater eſt. Natura quippe Deitatis iſta eſt, ut ſit ſumma & infinita bonitas, ſumma fœcunditas, atque adeo æqualis ſibi prolis fœcunda. Non poteſt ſumma bonitas non eſſe fœcundiſſima & ſui prodiga, nec id poteſt inquam, niſi prolis ſibi æqualis parens ſit. Illud eſt quod ſuprà ex ſanctis Patribus demonſtratum eſt, amplius & magnificentius eſſe Deo, ut Pater dicatur, quam ut Deus. Deus enim dicitur ad creaturas, quas condit & regit, valdè ſibi diſpares: Pater nominatur ad Filium, tantæ bonitatis & amplitudinis, & perfectionis cujuſcunque demum, quantæ ipſe eſt. Ita dilucidum & expeditum eſt quod ait Hilarius, Patrem & Filium duos non eſſe Deos, ſed unum Deum, quia Pater ſine Filio ne cogitari quidem poteſt. Perinde eſt enim ac ſi diceret, Eſſentiam ipſam ſummæ bonitatis & fœcunditatis ſeſe effundentem in prolem & bonitatem ſibi parem, non eſſe duas ſummas bonitates, ſed unam; quia nec una ſumma fœcundiſſima bonitas intelligi, vel cogitari ritè poteſt, ſine æquali ſibi prole. Veriſſimè ergo ait Hilarius, tunc à nobis duos prædicatum iri Deos, ſi duos Patres, vel duos Filios diceremus; nequaquam autem ſi unum conſtituamus Patrem, verè & pleniſſimè Patrem, hoc eſt fructu fœcunditatis & paternitatis ſuæ non carentem. An poteſt enim vel cogitari Pater ſterilis & ſine prole? Nemo mentis compos id dixerit. Ergo ſi Deus illud eſt quo melius cogitari non poteſt, ſumma autem bonitas & fœcunditas ſuo & pari ſibi fructu non carens, id ſit quo melius cogitari non poteſt: inde fiet ut nec Deus ſatis dignè cogitetur, ni cogitetur ut Pater, & non diſparis ſibi prolis Pater. Deus digniſſimè pro virili noſtra cogitatus, habet in ſe Patris nomen, id eſt ampliſſimæ bonitatis & fœcunditatis. Patris nomen habet in ſe etiam Filii nomen. Atque quantuncumque enitamur, ut unum cogitemus Deum & Patrem, nec Deum rectè cogitare poſſumus ſine Patre, nec Patrem ſine Filio; & ubi Filius Patri adjungitur Deo, non Deitas multiplicatur, ſed Patris explicatur fœcunditas, ſine qua nec Pater eſſet.

Hæc eſt certiſſimè Hilarii doctrina, cujus aurea nunc nobis hìc intexenda ſunt verba : Hilarius. De Trinit. L. 7. p. 151. *Filius in Patre eſt, & in Filio Pater, non per transfuſionem refuſionemque mutuam; ſed per viventis naturæ perfectam nativitatem. Ita in Deo Patre & in Deo Filio neque duos connumerabis Deos, quia unum uterque ſunt; neque ſingularem prædicabis, quia uterque non unus eſt. Non habet igitur fides Apoſtolica duos Deos, quia nec duos Patres habet, nec duos Filios. Confitendo Patrem, confeſſa Filium eſt: credens in Filium, credidit & in Patrem, quia & nomen Patris habet in ſe Filii nomen. Non enim niſi per Filium Pater eſt: & ſignificatio Filii, demonſtratio Patris eſt, quia non niſi ex Patre ſit Filius. In unius itaque confeſſione non unus eſt: dum & Patrem conſummat Filius, & Filii ex Patre nativitas eſt.*

Pulcherrima hæc ſanè ſunt, nec minùs præclara quæ ſequuntur in eandem ſententiam, quam vix ſatis unquam vel elucidare poterimus, vel inculcare. Si poſſet Pater ſine Filio prædicari, vel credi, tunc duos prædicaret Deos, qui utrumque prædicaret Deum. Ubi verò unum prædicat Deum Patrem, utique unum Deum prædicat, etſi Pater ſine Filio, nec eſſe, nec intelligi poſſit. Semel uno conſtituto Deo Patre, ne Ariani quidem reclamabunt. An verò poſtea prohibere poterunt, quin Patrem ſequatur Filii nativitas, quin Filium ſequatur conſubſtantialitas cum Patre? Id volebat Chriſtus, cùm aiebat; *Ego in Patre, & Pater in me.* Id eſt, Non poteſt ita ſolus dici, vel credi Deus Pater, quin ea fide & confeſſione Filii divinitas contineatur. Nec enim Pater ſine Filio eſt, nec Filius ſine conſubſtantialitate. Non poteſt ita unus dici Deus, ut ſolitarius ſit, ſi modò Pater eſt. Nunquam enim ſine Filio eſt Pater, ideoque nunquam ſolitarius. Id volebat Chriſtus, etiam cùm aiebat; *Ego & Pater unum ſumus.* Quaſi dixiſſet; Ne poteſt quidem concipi Pater Deus unus, quin prolis ſibi conſentaneæ Pater ſit, ut jam proles hæc contineatur in Patris Dei nomine, ut unus cum eo Deus : *Duos itaque prædicet Deos, qui poteſt unum prædicare ſine uno: aut ſingularem Deum doceat, qui poſſit negare unum uni per naturæ virtutem, & per ſacramentum generationis & nativitatis non ineſſe. Naturam quoque diſparem diverſamque deputet ad utrumque, qui neſciat Patrem & Filium quod unum ſint prædicatos. Deleant hæretici Evangelicam Filii de ſe profeſſionem: Ego in Patre, & Pater in me; &, Ego & Pater unum ſumus: ut poſſint vel duos Deos prædicare, vel ſolum. Non ſunt naturarum ſignificationes in naturæ unius proprietate; nec duos Deos Dei ex Deo veritas perficit; nec ſingularem Deum Dei patitur nativitas; nec non unum ſunt, qui in invicem ſunt.* Ibid. p. 151.

Nec facilè prætereunda, quæ hìc ſubjicit Hilarius, Viciſſim ineſſe Patrem Filio, Filium Patri, quia ita ex Patre Filius eſt, ut totus in eo Pater ſit; atque adeo & ipſe totus in Patre, ita unus ex uno eſt, ut totus ex toto ſit; nec quidquam ſui ſibi ſervet Pater, quod non transfundat in Filium : id enim decet ſummè bonum, ſummum bonum, ſummè fœcundum, ſummum Patrem. Una eademque & indiſſimilis eſt natura Dei, eſſentia ipſa ſummæ bonitatis, & fœcunditatis, quæ ut in Patre, ita & in Filio eſt; ideoque unus Deus eſt Pater cum Filio in una & eadem ſecum natura genitæ ſummæ unitatis & bonitatis, quam multiplicari poſſe ne in cogitationem quidem cadit. *In invicem autem* Pag. 152. *ſunt, cùm unus ex uno eſt: quia neque unus uni aliud ad generationem, quàm quod ſuum eſt, dedit; neque unus ab uno aliud per nativitatem obtinet, quàm unius. Apoſtolica igitur fides, ſive Patrem prædicabit, prædicabit Deum unum; ſive Filium confitebitur, confitebitur Deum unum; quia & eadem atque indiſſimilis Dei natura ſit in utroque; quod dum & Pater Deus & Filius Deus eſt, & unum ſit naturæ nomen utriuſque, unus utrumque ſignificat. Nam ex Deo Deus, vel in Deo Deus, nec duos Deos perficit, cum unus ex uno in naturæ nomine unius maneat.*

XIII. Pergit deinde Hilarius ad aliam argumentationem, quam ſupra curſim perſtrinxerunt Græci Patres, & quam ipſe ſuo more eloquentiſſimè ediſſerit. Qui unum voluntate magis quàm natura cum Patre Chriſtum eſſe contendebant Ariani, cæcutiebant illi planè ad luculentiſſima illa Chriſti verba Patrem orantis, ut ſicut ipſe in Patre erat, ita & nos in Patre & in eo unum eſſemus. At nos in Chriſto ſumus, & Chriſtus in nobis eſt, non voluntate ſola; ſed infuſa ipſi natura ipſa noſtra per incarnationem, infuſa nobis & Spiritus & carnis ejus ſubſtantia per myſticum cibum. Ergo ut nos in ipſo ſumus, & ipſe in nobis eſt, per unam ejus noſtramque ipſam ſubſtantiam: ita & Chriſtus Deus in Deo per unam eſt ſubſtantiam Patris L. 8. P. 165. ſuamque. *Sed Dominus nihil fidelium conſcientiæ incertum relinquens, ipſum illum naturalis efficientiæ docuit effectum, dicens: Ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus: ego in his & tu in me, ut ſint perfecti in unum. Eos nunc qui inter Patrem & Filium voluntatis ingerunt unitatem, interrogo, utrumne per naturæ veritatem hodie Chriſtus in nobis ſit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè Verbum caro factum eſt, & nos verè Verbum carnem cibo Dominico ſumimus; quomodo non naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturam carnis noſtræ jam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit; & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento nobis communicandæ carnis admiſcuit? Ita enim omnes unum ſumus: quia in Chriſto Pater eſt, & Chriſtus in nobis eſt.*

Ita divinæ unitatis & charitatis ſacramenta tria ſunt, quibus Chriſtiana potiſſimùm ſuperſtruitur Religio. Summa unitas bonitaſque Deus ſuammet ipſam totamque ſubſtantiam effundit ex ſe, & transfundit homini reparando in aſſumptum hominem; hæc ipſa inhumanati Filii tota ſubſtantia divina, humanaque, in quemlibet fidelium epulo myſtico transfunditur; atque hæc eſt exundatio ſummæ & paternæ Dei bonitatis ad noſtram uſque natu- Ibidem. ram ſeſe effundentis. *Quiſquis ergo naturaliter Patrem in Chriſto negabit, neget prius non naturaliter, vel ſe in Chriſto, vel Chriſtum ſibi ineſſe; quia in Chriſto Pater, Chriſtus in nobis unum in his eſſe nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt, noſque verè ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus, & per hoc unum erimus, quia Pater in eo eſt, & ille in nobis: quomodo voluntatis unitas aſſeritur, cùm naturalis per ſacramentum proprietas, perfectæ ſacramentum ſit unitatis?*

XIV. His affinia ſunt quæ diſputat Fulgentius in Reſponſionibus contra Arianos, ubi in Scriptura aſſeritur Filius præter ſe alium Deum non eſſe, non ideo excludi Patrem, quia de Patre, & in Patre Filius eſt. Non utique ut de patre homine filius homo quiſpiam eſt, & in patre, per ſimilitudinem ſubſtantiæ magis quàm per identitatem: ſed quia longè alio ſenſu, & ad unitatis ingenium accommodatiore, tota Patris ſubſtantia & prorſus eadem in Filium propagata eſt, ſicut totus fons in flumen transfunditur: & quia tota Patris ſubſtantia in Filio permanet, ut eadem aqua tota fontis in flumine eſt; illic ut ſe effundens, hìc ut effuſa; illic generans, hìc genita. *Per Prophetam dicit, Ego* Fulgent. ag. 6. *Deus, & non eſt alius præter me. Nunquidnam Deum iſtum, præter quem alius non eſt, ita ſolum Filium accipimus, ut ab eo Patrem & Spiritum ſanctum ſeparemus? Abſit. Hoc enim impoſſibile eſt; nam præter Deum Patrem Deus Filius non eſt, quia de Patre eſt, & in Patre eſt. Præter Patrem & Filium Spiritus ſanctus non eſt, quia Patris & Filii Spiritus eſt, & in Patre & in Filio eſt. Unde cognoſcitur, quoniam iſta Trinitas unus Dominus Deus eſt.*

Sed quàm præclara ſunt illa ejuſdem Fulgentii de inexiſtentia mutua Mentis & Verbi, ex qua ille æqualitatem & conſubſtantialitatem utriuſque ita concludit: *Cum ergo mens cogitat, & cogitando verbum intra ſe generat, de ſua ſubſtantia generat verbum; & ſic illud verbum generat de ſe, ut genitum habeat apud ſe. Nec minus aliquid habet verbùm quod ex mente naſcitur, quàm eſt mens, de qua naſcitur: quia quanta eſt mens, quæ generat verbum, tantum eſt etiam ipſum verbum. Sicut enim de tota mente naſcitur verbum, ſic intra totam permanet natum. Et quia cogitante mente non eſt ejus aliquid, ubi in ea verbum non ſit: ideo verbum tantum eſt, quanta eſt mens ipſa, de qua eſt: & cum apud illam eſt, in illa eſt: & quanta illa eſt, tantum etiam verbum eſt, quia de tota & in tota eſt. Tantumque eſt ipſum verbum, quanta ſimul eſt & mens ipſa cum verbo. Nec enim ſic de illa verbum naſcitur, ut ab ea localiter ſecernatur.*

XV. Ab his non diſſonabant, quæ diſputabat Anſelmus in Epiſtola de Proceſſione Spiritus ſancti adversùs Græcos. Obſervabat autem ille, ut punctus puncto, linea lineæ, ſuperficies ſuperficiei additur quandoque ita, ut non exiſtat inde niſi unus punctus, una linea, & una ſuperficies; cujuſmodi poſſent & alia addi exempla: ita lumen lumini, æternitatem æternitati addi, & unum tamen eſſe lumen, unam æternitatem; nec enim plures poſſunt eſſe æternitates, vel plura lumina veritatis. Ita & Deo Patri Deum adjungi Filium, qui ab eo naſcitur, & Deum Spiritum ſanctum, qui ab eo procedit; nec inde tamen exiſtere niſi unum Deum, quia & Deus naſcens in eo eſt de quo naſcitur, & Deus procedens in eo eſt de quo procedit. Certè linea ubi lineæ, & ſuperficies ubi ſuperficiei additur, major fit & linea & ſuperficies, tametſi una perſiſtat. Non tamen ad Deum idem trahi poteſt, quia in Deo nulla quantitas eſt, nullæ partes; ſed totus eſt, quidquid eſt; ideoque unus eſt, quidquid eſt. Audi Anſelmum, poſt exempla propoſita puncti, lineæ & ſuperficiei: *Hoc itaque mo-* Anſelm. pag. 116. *do quamvis non ſint plures æternitates: ſi tamen dicitur æternitas in æternitate, non eſt niſi una æternitas; & lumen in lumine unum tantùm lumen eſt. Eodem modo quæcunque de Dei dicuntur eſſentia: ſi in ſe replicentur, nec quantitatem augent, nec pluralitatem admittunt. Quoniam autem Deus eſt æternitas: ſicut extra æternitatem nihil eſt omnino, ita extra Deum penitus non eſt aliquid. Atque ſicut æternitas, non eſt niſi una æternitas in æternitate: ſic Deus in Deo unus eſt, ſolus eſt Deus. Habemus autem ex vera fide Deum eſſe de Deo naſcendo, & Deum de Deo procedendo. Sed quoniam non eſt aliquid extra Deum, cùm naſcitur Deus de Deo, vel cum procedit Deus de Deo; non erit naſcens vel procedens extra Deum, ſed manet in Deo. Quoniam ergo Deus in Deo non eſt, niſi unus Deus; cùm naſcitur Deus de Deo, unus ſolus eſt, Deus gignens & genitus: cùm procedit Deus de Deo,* *unus tantummodo Deus eſt, & producens, & de eo qui procedit. Unde inevitabiliter ſequitur, quoniam Deus nullas habet partes, ſed totus eſt quidquid eſt: unum eundemque, & non alium & alium Deum totum eſſe Patrem, totum eſſe Filium, totum eſſe Spiritum ſanctum. Quare Pater & Filius & Spiritus ſanctus per hoc, quia cum eſt Deus, in Deo non eſt niſi unus Deus, ſervant in Deitate ad ſimilitudinem unius hominis ſingularitatem.*

XVI. Non injuria videri poſſit cuipiam Anſelmus ſequutus eſſe Auguſtinum, qui tamen non paulò luculentiori exemplo rem illuſtrat, plurium virtutum in eadem anima habitantium, atque ita ſeſe immeantium; non eo ſolùm ſenſu, quod in una habitent indiviſibilis animæ rationalis ſubſtantia: ſed etiam quod ipſæ ita diſtinctæ ſint, ut aliæ alias complectantur, ſi ſui ordinis perfectionem conſecutæ ſint. Fortitudo, prudentia, temperantia, juſtitia, & diſtinctæ virtutes ſunt, & in ſui veluti quodam apice indiſtinctæ. Nec enim ſuis numeris abſoluta habebitur fortitudo, exempli gratia, niſi prudens, & temperans, & juſta ſit. Nec aliter ſe res habet in tribus aliis. Ergo hæ virtutes ita ſeſe mutuò immeant, non tantùm quod omnes in unius animæ ſpiritali ſubſtantia domicilium nactæ ſint; ſed quod aliæ in aliis ſint, & in ſingulis univerſæ; alioqui ne ſint quidem, quod ſunt, vel eſſe debent in generis ſui perfectione. Quantò ergo magis eodem ſe res habebit modo in divinæ & incommutabilis naturæ Dei multiplici ſimplicitate, & ſimplici multiplicitate? Auguſtinus De Trinit. L. 6. c. 4. pag. 110. *Si enim virtutes quæ ſunt in animo humano, quamvis alio atque alio modo ſingulæ intelligantur, nullo modo tamen ſeparantur ab invicem; ut quicumque fuerint æquales, verbi gratia, in fortitudine, æquales ſint & prudentia, & temperantia, & juſtitia. Si enim dixeris æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur ut hujus fortitudo minùs prudens ſit, ac per hoc nec fortitudine æquales ſunt, quando eſt illius fortitudo prudentior. Atque ita de cæteris virtutibus invenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. Non enim de viribus corporis agitur, ſed de animi fortitudine. Quantò ergo magis in illa incommutabili æternaque ſubſtantia incomparabiliter ſimpliciore, quàm eſt animus humanus, hæc ita ſe habent? Humano quippe animo non hoc eſt eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut prudentem, aut juſtum, aut temperatum. Poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarum habere virtutum. Deo autem hoc eſt eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut juſtum eſſe, aut ſapientem eſſe, & ſi quid de illa ſimplici multiplicitate, vel multiplici ſimplicitate dixeris, quo ſubſtantia ejus ſignificetur.*

Fortitudo ne fortitudo quidem erit, niſi ſit prudens, temperans & juſta: & hinc Dei utcumque auguranda in multiplicitate ſimplicitas, & ex mutua omnium inexiſtentia unitas. Sed ulteriùs progreditur Auguſtinus, declaratque divina attributa longè perfectiùs alia aliis ineſſe, & unum omnia eſſe; putà bonitatem, ſapientiam, magnitudinem. Nam eadem eſt Dei bonitas, quæ ſapientia, & viciſſim; eadem eſt magnitudo, quæ ſapientia & bonitas. Non mole enim, ſed virtute bonitatis & ſapientiæ magnus eſt Deus. Ita igitur hæc ſibi mutuò inſunt, ita & plura, & unum ſunt, ut alia ab aliis ſejuncta ne cogitari quidem poſſint. Ad eundem modum inſunt ſibi Pater & Filius & Spiritus ſanctus, ut ne cogitari quidem Pater poſſit ſine Filio, qui ab eo naſcitur; nec Spiritus ſanctus ſine illo Principio, à quo ſpiratur & procedit. Inde fit, ut quanquam ſolus quandoque dicatur Pater, quia ſolus Filium gignit; non tamen verè ſolus vel eſſe, vel cogitari poſſit ſine Filio, cùm in Patre Filius non poſſit non comprehendi. Ibid. c. 7. pag. 111. *Deus verò multipliciter quidem dicitur magnus, bonus, ſapiens, beatus, verus, & quidquid aliud non indignè dici videtur. Sed eadem magnitudo ejus eſt, quæ ſapientia: non enim mole magnus eſt, ſed virtute. Et eadem bonitas, quæ ſapientia & magnitudo, & eadem veritas quæ illa omnia. Et non eſt ibi aliud beatum eſſe, & aliud magnum, aut ſapientem, aut verum, aut bonum eſſe, aut omnino ipſum eſſe. Nec quoniam Trinitas eſt, ideo triplex putandus eſt: alioquin minor erit Pater ſolus, aut Filius ſolus, quàm ſimul Pater & Filius. Quanquam non inveniatur quomodo dici poſſit aut Pater ſolus, aut Filius ſolus, cùm ſemper atque inſeparabiliter & ille cum Filio ſit, & ille cum Patre; non ut ambo ſint Pater, aut ambo Filius, ſed quia ſemper in invicem neuter ſolus.*

Probat & alibi Auguſtinus æqualem unumque eſſe cum Patre Filium, ab exemplo hoc eodem virtutum ſibi mutuò æqualium, ſibi inexiſtentium. Nec enim minor poteſt eſſe Patre Filius, vel quantitate, vel qualitate qualibet; cùm in Deo nec quantitas eſſe poſſit ulla, nec qualitas. An ergo Patre minor dicetur Filius poteſtate, vel prudentia, vel fortitudine? At id dici non poteſt. Tum quia ſi minor eſſet Filius poteſtate, quàm prudentia, invidus eſſet Pater; ſi minor eſſet prudentia, quàm poteſtate, injuſtus eſſet Pater, qui poteſtatem prudentiæ, prudentiam poteſtati non æquaſſet. Tum quia in Deo hæc omnia unum ſunt, idipſum ſunt, nec aliud in illo poteſtas, quàm ſapientia; aut aliud ſapientia, quàm juſtitia & poteſtas. Quin immo virtutes hæ omnes in rationali & intellectuali natura potiùs ejuſmodi ſunt, quàm in Deo, in quo non ſunt niſi eminentiſſimæ, ea & ratione & ſimplicitate & unitate, quæ ne intelligi quidem à mortalibus poteſt, etſi poſſit utcumque olfieri. Prorſus hæc omnia in naturas intellectuales à ſumma illa ſapientiæ luce, ab illa ſumma unitatis divinæ arce effunduntur; & per ea vult ſe Deus à nobis coli, cogitari, dici; cùm ipſe ſuper hæc omnia ſit, & ultra hæc omnia. *Quid ergo dicturus es? Poteſtate æquales ſunt, ſed minor Filius prudentia. Injuſtus eſt Deus, ſi minori prudentiæ poteſtatem dedit æqualem. Si prudentia æquales ſunt, ſed minor eſt Filius poteſtate, invidus eſt Deus, quia æquali prudentiæ poteſtatem dedit minorem.* Auguſtinus Serm. 40. De Temp. cap. 6 7. Tom. 10. pag. 211. *In Deo autem omne quod dicitur, idipſum eſt. Neque enim in Deo aliud poteſtas, & aliud prudentia, & aliud fortitudo, & aliud juſtitia, aut aliud caſtitas. Quidquid horum de Deo dicis, neque aliud & aliud intelligitur, & nihil dignè dicitur: quia hæc animarum ſunt, quas illa lux perfundit quodammodo, & pro ſuis qualitatibus afficit; quomodo cùm oritur corporibus lux iſta viſibilis, ſi auferatur, unus eſt corporibus omnibus color, qui potiùs dicendus eſt unus color. Cùm autem illata illuſtraverit corpora, quamvis ipſa uniuſmodi ſint, pro diverſis tamen corporum qualitatibus diverſo eos nitore aſpergit. Ergo animarum ſunt iſta affectiones, quæ bene ſunt affectæ ab illa luce, quæ non afficitur, & formatæ ab illa quæ non formatur.* Et ſtatim ibidem: *Tamen iſta de Deo dicimus, fratres, quia non invenimus melius, quod dicamus. Dico juſtum Deum: quia in verbis humanis nihil melius quod dicamus, invenio. Nam eſt ille ultra juſtitiam.*

Harum quidem virtutum nominibus non rarò Scriptura Deum nobis deſignat: ſed & eadem illum quandoque dicit & iraſci, & prioris alicujus conſilii pœnitere: ut hinc admoneamur, tam illa à Deo, quàm hæc removenda, ſi qua Deo dignè loqui moliamur. Etſi enim horum alia aliis longiùs abſint à Deo, abſunt tamen ab eo omnia longiſſimè; & ſuper hæc omnia invenitur à nobis *Silentium ineffabili cordis voce laudandum*. Mirificè conſentit hoc ſilentium cum unitate & ſimplicitate Dei, quæ jubet ab eo removeri omnia, quæ utcumque naturis creatis competere poſſunt. *Juſtum quidem Deum dicis: ſed intellige aliquid ultra juſtitiam, quàm ſoles & de homine cogitare. Sed Scripturæ juſtum dixerunt, propterea &*

pœnitentem dixerunt, & neſcientem, quod jam non vis dicere. Quomodo ergo illa quæ jam exhorres, intelligis propter infirmitatem tuam dicta: ſic & iſta quæ magnipendis, pro aliqua firmitate validiore dicta ſunt. Qui autem & iſta tranſcenderit, & de Deo, quantum homini conceditur, dignè cogitare cœperit, inveniet Silentium ineffabili cordis voce laudandum. Ita ergo virtutes & dotes omnes divinæ mutuò ſeſe immeant, ut in unitatem quandam ſummam redigantur: ut eo exemplo intelligamus divinas hypoſtaſes ita ſibi ineſſe mutuò, ut in unam ſummam & ineffabilem naturæ unitatem colligantur.

CAPUT XXIX.

De generatione Filii & proceſſione Spiritus ſancti, ex Auguſtino primùm, & aliis Latinis Patribus.

I. Ex Auguſtino, cùm Spiritus ſanctus Filius non ſit, cùm de Patris procedat ſubſtantia: nempe procedit & à Filio, nec duorum poteſt eſſe filius.

II. Quid interſit inter generationem Filii & proceſſionem Spiritus ſancti, neſcire ſe fatetur Auguſtinus.

III. Addit tamen ille, totam paternitatem à Patre, totam filietatem à Filio ſemel occupatam ita eſſe, ut nec illa Filio, nec iſta Spiritui ſancto communicari poſſit. Addit & alias non ſpernendas rationes.

IV. Rurſus, ut Donum ſit Spiritus ſanctus, & non Filius; ut ab uno ſit Principio, etſi à duobus procedat; ut ab æterno donum & donabilis ſit, etſi non detur niſi in tempore.

V. Addit Auguſtinus jure Verbum dici Filium, quia procedit in ſimilitudinem: at non conſtare, quod charitas ſimiliter procedat in ſimilitudinem.

VI. Rurſus ut ab utroque procedat Spiritus ſanctus, & ideo non ſit Filius.

VII. Eadem rurſus omnia ex Auguſtino confirmantur.

VIII. Deus ut Sapientia, ita & Charitas eſt fœcunda & exundans à Patre per Filium in Spiritum ſanctum; & ideo Donum dicitur Spiritus ſanctus.

IX. Ex Ambroſio incomperta nobis Filii & Spiritus ſancti proceſſio.

X. Rurſus de eodem ex eodem, utque tota Charitas Deitaſque exundet à Patre in Filium & Spiritum ſanctum.

XI. De eodem ex Leone Papa.

XII. Et ex Paſchaſio E. R. Diacono.

XIII. Ex Anſelmo Spiritus ſanctus & ab utroque procedit ut amor, & non eſt Filius.

XIV. Cur unus, non duo ſint Amores & Spiritus ſancti. Cur non ſit imago, ideoque nec Filius: ut nuſquam unius filii duo ſint patres.

XV. Plura in eandem rem ex Anſelmo. Item de memoriæ, intelligentiæ & amoris exemplo.

XVI. Similitudo, fons, rivus, lacus, ſcilicet Nilus.

I. PRiores illi Ariani, qui antiquiſſimam Eccleſiæ de fide Trinitatis doctrinam ſollicitaverant, de nihilo Filium eſſe ſenſerant. Si Deus enim Deo æqualis non eſſet, id nimirum inde naſcebatur, ut creatura eſſet; ac proinde de nihilo eſſet, ſi de Patre non eſſet. Reſipuerunt poſtea ex aliqua ſaltem parte, & de nihilo eſſe negaverunt. Cùm ergo tunc urgerentur à nobis, Qua ex alia ſubſtantia eſſet, ſi de Patris ſubſtantia non eſſet? Quærebant illi viciſſim à nobis, Si de ſubſtantia Patris eſſet, & ideo verè Filius: cur non & Spiritus ſanctus verè Filius eſſet, cùm eſſet & ipſe de ſubſtantia Patris? Reſpondebat porro Auguſtinus utrumque de ſubſtantia Patris eſſe, & ideo utrumque verè Deum, & conſubſtantialem Patri; at ex illa Filium naſci, & ideo Filium eſſe: Spiritum ſanctum procedere, & ideo Filium non eſſe. Porro à Filio quoque illum procedere, id à Chriſto tum declaratum eſſe, cùm divini oris afflatu Spiritum ſanctum Apoſtolis ſuis inſufflavit. Ita Auguſtinus contra Maximinum Arianorum Epiſcopum: *Quæris à me, ſi de ſubſtantia Patris eſt etiam Spiritus ſanctus, cur unus Filius ſit, & alius non ſit Filius? Ecce reſpondeo, ſive capias, ſive non capias: De Patre eſt Filius, de Patre eſt Spiritus ſanctus: ſed ille genitus, iſte procedens: ideo ille Filius eſt Patris, de quo eſt genitus: iſte autem Spiritus utriuſque, quoniam de utroque procedit. Sed ideo cùm de illo Filius loqueretur, ait, De Patre procedit: quoniam Pater proceſſionis ejus eſt author, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipſo procederet Spiritus ſanctus. Nam niſi procederet & de ipſo, non diceret diſcipulis, Accipite Spiritum ſanctum, eumque inſufflando daret, ut à ſe quoque procedere ſignificans, apertè oſtenderet flando, quod ſpirando dabat occulto.*

Auguſtin Tom. 6 L. 3. c. 1 pag. 166

Quid verò cauſæ ſit, quamobrem non naſcatur, ſed procedat Spiritus ſanctus, ita hoc loco rem expedit Auguſtinus; Cùm procedat ab utroque, ſi naſcendo procederet, utriuſque Filium fore. Non eſſe verò conſentaneum, ut quiſquam duorum ſit filius. Si fons enim omnis decoris eſt divinitas, non poteſt de ea vel credi quidquam, vel dici, quod minùs deceat. Nec in rerum cortice tantùm ſpectanda eſt lex decori: ſed ex ipſis naturæ viſceribus id prodit, ex ipſis ſummæ ſapientiæ ſuæ legibus id proſpexit, id ſanxit Deus, ut ne cui duo eſſent Patres: ut ne quis eſſet Filius duorum Patrum. Si quis ulteriùs eluctetur, & illud quoque contendat, ideo ex conſequenti rem ita ſe habere in rerum natura, quia & in Creatore ipſo, & in divinis ipſis Perſonis ita habet: non video quid neceſſe ſit, nos contrà niti. Ideo ibidem mox Auguſtinus: *Quia ergo ſi naſceretur, non tantùm de Patre, nec tantùm de Filio, ſed de ambobus utique naſceretur, ſine dubio Filius diceretur amborum. Ac per hoc quia Filius amborum nullo modo eſt, non oportuit naſci eum de ambobus. Amborum eſt ergo Spiritus ſanctus, procedendo de ambobus.*

II. At his ita expeditis, non diſſimulat Auguſtinus hunc impeditiſſimum ſupereſſe nodum, Quid interſit in natura divina inter procedere & naſci. Certè ei extricando imparem ſe eſſe confitetur, nec facilè quemquam repertum iri dignum tanto vindicem nodo. Omne quidem quod naſcitur, procedere: non omne quod procedit, naſci; nec à ſe Filium eſſe, ſed à Patre naſci; nec à ſeipſo Spiritum ſanctum eſſe, ſed à Patre & Filio procedere: ideoque Spiritum utriuſque eſſe: nec poſſe eſſe vel duos Filios, vel duos Spiritus ſanctos: ſed de proceſſione Spiritus ſancti dici poſſe, quod de generatione Filii habent ſacri Codices, Quis enarrabit? Ita planè ſanctus Pater: *Quid autem inter naſci & procedere interſit, de illa excellentiſſima natura loquens, explicare quis poteſt? Non omne quod procedit naſcitur, quamvis omne procedat quod naſcitur; ſicut non omne quod bipes eſt, homo eſt, quamvis bipes ſit omnis qui homo eſt. Hæc ſcio. Diſtinguere autem inter illam generationem, & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio. Ac per hoc quia & illa & iſta eſt ineffabilis, ſicut Propheta de Filio loquens, ait: Generationem ejus quis enarrabit? ita de Spiritu ſancto veriſſime dicitur: Proceſſionem ejus quis enarrabit? Satis ſit ergo nobis, quia non eſt à ſeipſo Filius, ſed ab illo de quo natus eſt: non eſt à ſeipſo Spiritus ſanctus, ſed ab illo de quo procedit. Et quia de utroque procedit, ſicut jam* *oſtendimus, unde & Spiritus Patris dictus eſt, ubi legitur: Si autem Spiritus ejus qui ſuſcitavit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis: & Spiritus Filii, ubi legitur: Qui autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus. Non enim duo ſunt Spiritus ſancti, tanquam ſinguli ſingulorum, unus Patris & alter Filii; ſed unus potiùs Patris & Filii.*

III. Latet in his ſancti Patris verbis alia ratio, cur dici non poſſit Spiritum ſanctum vel naſci, vel Filium eſſe. Nimirum totam filietatem occupavit Filius, totam generandi vim in eo exhauſit Pater, totam Patris paternitatem ad ſe convertit Filius. Quidquid enim in Deo eſt, ex toto eſt, totum eſt, non poteſt ex parte eſſe; ideo & quidquid in Deo eſt, unum eſt: unus Pater totam rationem paternitatis in ſe anticipans; unus Filius, unus genitus, totam filietatem, totam naſcendi plenitudinem implens. Si ambobus accedat Spiritus ſanctus, ſuam & huic proprietatem aſſignari neceſſe eſt, totamque ab uno obtineri & impleri.

Nec tamen hæc qualiſcunque elucidatio ejuſmodi eſt, ut Auguſtinum prohiberet ſuam tanti hujus arcani inſcitiam profiteri, quo differat generare & generari, ſpirare & ſpirari, generatio & proceſſio. Illud alibi ab eo commemoratur, non tam copioſè, nec tam diligenter tractatum eſſe à ſanctis Patribus de Spiritu ſancto, quàm de Verbo; nec ejus proprietatem ſatis explorari hactenus potuiſſe. Nonnullos in ea eſſe ſententia, ut eo diſtet Spiritus ſanctus à Filio, quòd hic naſcatur à Patre, ille donetur: ille Filius, hic Donum ſit; quòd ita Deum deceat, ut non inferius ſeipſo donum dare credatur. Ita certè fieri, ut ne duo ſint filii, nec Spiritus ſanctus Patri ſit ex Filio nepos, nec duo ſint principia ſine principio, quod qui olim inſaniebant hæretici, Eccleſiæ Catholicæ execrationi fuere. *De Spiritu ſancto autem nondum tam copioſè ac diligenter diſputatum eſt à doctis & magnis divinarum Scripturarum tractatoribus, ut intelligi facilè poſſit & ejus proprium; quo propriè fit, ut eum neque Filium, neque Patrem dicere poſſimus, ſed tantùm Spiritum ſanctum: niſi quod eum donum Dei eſſe prædicant, ut Deum credamus non ſeipſo inferius donum dare. Servant tamen ut non genitum Spiritum ſanctum tanquam Filium de Patre prædicent, unicus enim eſt Chriſtus; neque de Filio, tanquam nepotem ſummi Patris; nec tamen id quod eſt, nulli debere, ſed Patri, ex quo omnia; ne duo conſtituamus principia ſine principio, quod falſiſſimum eſt & abſurdiſſimum, & non Catholicæ fidei, ſed quorundam hæreticorum errori proprium.*

L. De Fide, & Symbol. c. 9. p. 56.

IV. Eodem ſpectat, quod & alibi tradit Auguſtinus, Spiritum ſanctum relativè quidem dici ad Patrem & Filium, ſed in ejus nomine non apparere relationem, niſi cum donum dicitur. Eſt enim Donum Patris & Filii; ineffabilis ſcilicet quædam communio Patris & Filii, & amborum donum; unde & eo nomine donatur, quod poſſit & Patri & Filio competere. *In eo quod propriè dicitur Spiritus ſanctus, relativè dicitur, cùm ad Patrem & ad Filium refertur; quia Spiritus ſanctus & Patris & Filii Spiritus eſt; ſed ipſa relatio non apparet in hoc nomine; apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim eſt Patris & Filii, quia & à Patre procedit, ſicut Dominus dicit, & quod Apoſtolus ait, Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus: de ipſo utique ſancto Spiritu ait. Donum ergo donatoris, & donator doni, cùm dicimus, relativè utrumque ad invicem dicimus. Ergo Spiritus ſanctus ineffabilis eſt quædam Patris Filiique communio, & ideo fortaſſe ſic appellatur, quia Patri & Filio poteſt eadem appellatio convenire. Nam hoc ipſe propriè dicitur, quod illi communiter; & quia Pater Spiritus, & Filius Spiritus, & Pater ſanctus, & Filius ſanctus. Ut ergo ex nomine quod utrique convenit utriuſque communio ſignificetur, vocatur donum amborum Spiritus ſanctus.* Et hinc etiam colligitur, cur non ſit Filius, etſi procedat à Patre ſicut & Filius; quia nimirum exit à Patre, non ut natus, quod Filio proprium eſt; ſed ut datus. *Ubi & illud eluceſcit, utpote quod ſolet multos movere, cur non Filius ſit etiam Spiritus ſanctus, cum & ipſe à Patre exeat, ſicut in Evangelio legitur. Exiit enim non quomodo natus, ſed quomodo datus.*

De Trinit. L. 6. c. 11. Pag. 108.

Etſi autem à duobus detur Spiritus ſanctus, non habet tamen duo principia; dat quippe Pater per Filium, qui ab ipſo habet hanc dandi poteſtatem. Sicut Pater & Filius & Spiritus ſanctus unum principium eſt creandi ad creaturas omnes. *Fatendum eſt Patrem & Filium principium eſſe Spiritus ſancti, non duo principia. Sed ſicut Pater & Filius unus Deus, & ad creaturam relativè unus creator & unus Dominus; ſic relativè ad Spiritum ſanctum unum principium. Ad creaturam verò Pater & Filius & Spiritus ſanctus unum principium, ſicut unus creator & unus Dominus.* Illud denique monet ſanctus Pater, etſi non donetur Spiritus ſanctus niſi in tempore; non ex tempore tamen, ſed ab æternitate procedere, quia ſic procedit, ut ab æternitate donabilis, & ideo jam Donum. *An ſemper procedit Spiritus ſanctus, & non ex tempore, ſed ab æternitate procedit? Sed quia ſic procedebat, ut eſſet donabile, jam donum erat, & antequam eſſet cui daretur.*

Ibidem pag. 109. Cap. 14.

V. Propiùs fortaſſe videbitur Auguſtinus ad hujuſmodi ſolutionem inferiùs accedere, ubi imaginem quandam Trinitatis contemplatur in natura rationali adumbratam. Quippe mens creata ubi ſeipſam contemplatur, ſuimet ſpeciem & imaginem in ſeipſa format & gignit; & hoc ipſum eſt ejus Verbum ab ipſa in ipſa genitum. Non ita autem claret, cùm eadem mens ſuum in ſeipſam amorem retorquet, an hic quoque amor mentis imago ſit, & ab ea in ſui ſimilitudinem gignatur. De Verbo mentis aſſentiuntur omnes in ſimilitudine quadam illud poſitum eſſe, & imaginem eam eſſe, vel rei, quæ cognoſcitur: vel mentis, ſi ſeipſam illa intueatur. At non ita res habet, non ita omnes conſentiunt, in amore quoque effingi imaginem mentis ſeipſam diligentis. Audiendus ea de re Auguſtinus: *Et cum habeat notitia ſimilitudinem ad eam rem quam novit, hoc eſt, cujus notitia eſt: hæc habet perfectam & æqualem, quia mens ipſa, quæ novit, eſt nota. Ideoque & imago & verbum eſt, quia de illa exprimitur, cùm cognoſcendo eidem coæquatur, & eſt gignenti æquale quod genitum eſt. Quid ergo amor? non erit imago? non verbum? non genitus? Cur enim mens notitiam ſuam gignit, cùm ſe novit: & amorem ſuum non gignit, cùm ſe amat? Nam ſi propterea eſt notionis ſuæ cauſa, quia noſcibilis eſt: amoris etiam ſui cauſa eſt, quia eſt amabilis. Cur utrumque itaque non genuerit, difficile eſt dicere.*

De Trinit. L. 10. c. 11. pag. 124.

Jam ut ad diviniſſimam Trinitatem hæc trahantur, ita declaratur ab eodem Auguſtino: Exercitandam & acuendam eſſe mentem noſtram in ſui ipſius conſideratione, quo vegetior paratiorque tum accedat ad exploranda Trinitatis penetralia. In mente ſeipſam intelligente efformari mentis imaginem, quæ jure dicatur ab ea gigni. Si conſtet Spiritum ſanctum dici debere charitatem Patris & Filii, non hìc æquè perſpicuam eſſe Patris imaginem ac ſimilitudinem, atque in Verbo. Ex quo id efficitur, jure dici Filium, eum qui procedit in ſimilitudinem genitoris, quia procedit ut Verbum; non pari jure Filium dici poſſe Spiritum ſanctum, cùm charitas non ita procedat ad imaginem Principii ſui. *Hæc enim quæſtio etiam de ipſa ſumma Trinitate, omnipotentiſſimo creatore Deo, ad cujus imaginem homo factus eſt, ſolet movere homines, quos veritas Dei per humanam locutionem invitat ad fidem. Cur non Spiritus quoque ſanctus à Patre Deo genitus vel creditur, vel intelligitur, ut*

Filius etiam ipſe dicatur : Quod nunc in mente humana utcunque inveſtigare conamur, ut ex inferiore imagine, in qua nobis familiariùs natura ipſa noſtra, quaſi interrogata reſpondet, exercitatiorem mentis aciem ab illuminata creatura ad lumen incommutabile dirigamus : ſi tamen veritas ipſa perſuaſerit, ſicut Dei Verbum Filium eſſe nullus Chriſtianus dubitat, ita & charitatem eſſe Spiritum ſanctum.

VI. Ex eodem inferiùs vita eſt Pater, Filioque dedit, ut & vita eſſet, cui omnia ſua dedit; ideo & Filius vitam habens in ſemetipſo ex ſeſe effundit Spiritum ſanctum; non ut alterum, ſed ut idem cum ipſo Principium; quia & non alia eſt, ſed eadem prorſus cum Patre vita ſeſe profundens. Sic ergo à Filio procedit Spiritus ſanctus, ut hoc ipſum habeat Filius à Patre, quòd ab eo procedat L. 5. c. 26. pag. 163. Spiritus ſanctus. *Intelligat, ſicut habet Pater in ſemetipſo, ut de illo procedat Spiritus ſanctus; ſic dediſſe Filio, ut de illo procedat idem Spiritus ſanctus, & utrumque ſine tempore; atque ita dictum Spiritum ſanctum de Patre procedere, ut intelligatur, quod etiam procedit de Filio, de Patre eſſe & Filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius; de Patre habet utique ut de illo procedat Spiritus ſanctus.* Hinc jure dicitur Spiritus ſanctus principaliter ex Patre procedere, etſi communiter à Patre & Filio procedat. Ex quo rurſum monet Auguſtinus jure abhorrere fidem Catholicam, ne genitus, vel Filius eſſe dicatur Spiritus ſanctus. Quanquam enim perdifficile ſit generationem à proceſſione diſtinguere; illud tamen perſpicuum eſt, non poſſe Filium eſſe, qui à duobus procedit, non poſſe quenquam dici duorum Filium genitorum. Nec enim inter homines filius à patre & matre ſimul procedit, ſed priùs à patre in ma- Pag. 164. trem, & denique à matre ſine patre. *Filius autem de Patre natus eſt, & Spiritus ſanctus de Patre principaliter, & ipſe ſine ullo temporis intervallo dante, communiter de utroque procedit. Diceretur autem Filius Patris & Filii, ſi, quod abhorret ab omnium ſanorum ſenſibus, eum ambo genuiſſent, amborum ſpiritus. Verùm in illa coæterna, coæquali & incorporali & ineffabiliter mutabili atque inſeparabili Trinitate difficillimum eſt generationem proceſſione diſtinguere.* Et infrà : *Unde & illud quod ait, Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui me miſit. Si igitur hic intelligitur ejus doctrina, quam tamen dixit non ſuam, ſed Patris; quantò magis ille intelligendus eſt, & de ipſo procedere Spiritus ſanctus, ubi ſic ait, De Patre procedit, ut non diceret, de me non procedit? A quo autem habet Filius ut ſit Deus, eſt enim de eo Deus; ab illo habet utique, ut de illo etiam procedat Spiritus ſanctus: ac per hoc Spiritus ſanctus ut etiam de Filio procedat, ſicut procedit de Patre, ab ipſo habet Patre.* Et denique: *Hic utcunque etiam illud intelligitur, quantum à talibus quales non ſumus intelligi poteſt, cur non dicatur natus eſſe, ſed potiùs procedere Spiritus ſanctus, quoniam ſi & ipſe Filius diceretur, amborum utique Filius diceretur, quod abſurdiſſimum eſt; Filius quippe nullus eſt duorum, niſi patris & matris. Abſit autem ut inter Deum Patrem, & Deum Filium, aliquid tale ſuſpicemur; quia nec filius hominum ſimul ex matre & patre procedit, ſed cùm in matrem procedit ex patre, non tunc procedit ex matre: & cùm in hanc lucem procedit ex matre, non tunc procedit ex patre. Spiritus autem ſanctus, non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad ſanctificandam creaturam; ſed ſimul de utroque procedit; quamvis hoc Pater Filio dederit, ut quemadmodum de ſe, ita de illo quoque procedat.*

VII. Denique ibidem aliquantò pòſt ſanctus Pater illud rurſum inculcat, vitam eſſe Patrem, ſed vitam exundantem; & ita exundantem in Filium, ut a Filio æquè, ut ab ipſo rurſus exundet in Spiritum ſanctum; Filium dici, quòd Patris vita in Filium exundet: Spiritum ſanctum in quem eadem Patris & Filii vita exundat, Filium dici non poſſe, quòd nullius Filii duo ſint genitores, duo Patres: Charitatem convenientiùs dici, quia charitas duorum eſt; in vita per intellectum procedente, elucere in partu mentis ipſius imaginem, eoque genitam dici poſſe; non peræquè imaginem elucere in partu charitatis, ſed communionem, donum, quæ à ratione Filii diſcrepant. Si cui hæc alluceant, poſſe eum ad ſublimius etiam aliquid gradatim aſpirare. Cui minùs allucent, illum neceſſe eſſe fidei & Scripturarum acquieſcere authoritati. *Neque enim poſſumus dicere quod non ſit vita Spiritus ſanctus, cùm vita Pater, vita ſit Filius: ac per hoc ſicut Pater cum habeat vitam in ſemetipſo, dedit & Filio vitam habere in ſemetipſo; ſic ei dedit vitam procedere de illo, ſicut & procedit de ipſo.* Et paulò pòſt: *Verùm ſi ad hanc imaginem contuendam, & ad videnda, quàm iſta vera ſint, quæ in eorum mente ſunt, nec tria ſic ſunt ut tres perſonæ ſint, ſed omnia tria hominis ſunt quæ una perſona eſt, minùs idonei ſunt: cur non de illa ſumma Trinitate, quæ Deus eſt, credunt potiùs quod in ſacris litteris invenitur, quàm poſcunt liquidiſſimam reddi ſibi rationem, quæ ab humana mente tarda ſcilicet infirmaque non capitur? Et certè cum inconcuſsè crediderint Scripturis ſanctis tanquam veraciſſimis teſtibus, agant orando & quærendo & bene vivendo ut intelligant, id eſt, ut quantum videri poteſt videatur mente quod tenetur fide. Quis hoc prohibeat, imò verò ad hoc quis non hortetur?*

VIII. Aliquantò antè probaverat ex Scripturis Auguſtinus, dilectionem illam, quæ ex Deo eſt, & quæ Deus eſt, eſſe Spiritum ſanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut ita nos tota inhabitet Trinitas. Idcirco & donum vocari Spiritum ſanctum, quòd donorum maximum ſit charitas, quæ nos ad Deum perducit, & ſine qua non perveniretur ad Deum qualibuſcunque aliis donis. Porro addit ſanctus Pater charitatem ipſammet eſſe Dei ſubſtantiam & naturam, per quam Pater Filium, Filius Patrem diligit. Ita enim conſentit, ut ſumma bonitas fœcunditatem ſuam in parem ſibi prolem effundat, & hanc diligat, & ab ea diligatur, & hæc mutua dilectio ſive charitas, Spiritus ſanctus ſit, ab utroque manans; & hæc omnia una Dei ſimpliciſſima ſubſtantia ſint, tribus ab his relativis hypoſtaſibus invicem diſtinctis minimè diſtincta. Propagante quippe & dilatante ſeipſam ſumma, ſive bonitate, ſive ſapientia, ſive charitate, unum quippe in Deo ſunt hæc omnia, jam alia eſt propagans ſe ſapientia, alia ſapientia propagata, una tamen eademque ſapientia ſolis relationibus paternitatis & filiationis diſtincta: cæteroqui ſimpliciſſimè una, ſibi mutuæ etiam inter Patrem & Filium charitatis vinculo devincta. *Dilectio igitur quæ ex Deo eſt & Deus eſt, pro-* De Trinit. L. 15. c. 18. Tom. 1. pag. 160. 161. *priè Spiritus ſanctus eſt, per quem diffunditur in cordibus noſtris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectiſſimè Spiritus ſanctus cum ſit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid niſi charitas intelligenda eſt, quæ perducit ad Deum, & ſine qua quodlibet aliud donum Dei non perducit ad Deum?* Et De Verbis Domini. Serm. 11. cap. 12. Tom. 10. pag. 17. infrà: *Charitas quippe Patris quæ in natura ejus eſt ineffabiliter ſimplici, nihil eſt aliud quàm ejus ipſa natura atque ſubſtantia, ut ſæpè jam diximus, & ſæpè iterare non piget.* Et alibi rurſum: *Eſt ergo Pater Filio veritati origo verax, & Filius de veraci Patre orta veritas; & Spiritus ſanctus à Patre bono & Filio bono effuſa bonitas: omnium eſt autem non impar divinitas, nec ſeparabilis unitas.* Aliquantò pòſt eidem Patri docet tribui omnes operationes, *Quòd ab illo ſit origo operum, à quo eſt exiſtentia cooperantium Perſonarum: quia & de illo Filius natus eſt, & Spiritus ſanctus principaliter de illo procedit.*

IX. Ingenuè profitetur & Ambroſius, quàm certum fidelibus eſt, naſci de Patre Filium; tam inexploratum illis eſſe modum illum naſcendi. Non eſſe nunc nobis oculos, quibus illam nativitatem videamus; eſſe aures quibus audiamus, & tum fidei oculos aperiamus, quibus ipſa inviſibilia videamus; hanc fidem à Chriſto oſtenſam eſſe, quando dixit Petro, Duc in altum. Quid enim tam altum, quàm Filium complecti naſcentem, Spiritum ſanctum procedentem? Sic ergo ille in Evangelium Lucæ: *Quid enim tam altum, quàm altitudinem divitiarum videre, ſcire Dei Filium, & profeſſionem divinæ generationis aſſumere? Quam licèt mens non queat humana plenè rationis inveſtigatione comprehendere; fidei tamen plenitudo complectitur. Nam etſi non licet mihi ſcire quemadmodum natus ſit, non licet tamen neſcire quòd natus ſit. Seriem generationis ignoro, ſed authorem generationis agnoſco. Non interfuimus cùm ex Patre Dei Filius naſceretur, ſed interfuimus cùm à Patre Dei Filius diceretur. Si Deo non credimus, cui credemus? Omnia enim quæ credimus, vel viſu credimus, vel auditu. Viſus ſæpè fallitur, auditus in fide eſt. An aſſerentis perſona diſcutitur? Si viri boni dicerent, nefas putaremus non credere. Deus aſſerit, probat Filius, refugiens Sol fatetur, tremens terra teſtatur. In hoc altum diſputationis Eccleſia à Petro ducitur, ut videat hinc reſurgentem Dei Filium, inde Spiritum ſanctum profluentem.*

Ambroſ. Tom. 2. pag. 87. 88.

X. Caſtigat & alibi Ambroſius nimiam quorumdam audaciam veſtigandi quæ ininveſtigabilia ſunt, cùm Petrus contentus fuerit Dei Filium confiteri: cùm Paulus nihil ſe ſcire profeſſus ſit, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Non licet ergo nobis generationis ſeriem & rationem ſcire: non licet fidem neſcire. In hæc ergo abdita arcana tantum progredimur, quantum Scripturæ nobis præeunt, quantum Patres Scripturam interpretantes prælucent. Non illud tamen ſilet Ambroſius, quod Petrus docuit, In Dei Filio omnia eſſe, omnia enim Patrem dediſſe Filio. Dat enim ſumma Bonitas, & pro ſua bonitate & amplitudine dat; omnia dat qui omnia eſt, omniumque fons eſt; & Filius is eſt, cui plenitudinem ſuam dat omnem; & Pater eſt, qui plenitudinem ſuam dat omnem; nec poteſt Pater, qui ſumma Bonitas eſt, non diligere Filium ſummam Bonitatem, viciſſimque ab eo diligi; nec dilectio hæc mutua Patris & Filii qualitas eſt, ſed ſubſtantia: cùm in Deo nihil fugax & accidentarium, ſed totum ſubſtantia ſit. Ita fides Scripturis innixa ſenſim illuminatur. *Petrus nihil aliud quàm Dei Filium confitendum putavit; nos & quando, & quomodo natus ſit, & quantus ſit, humanæ infirmitatis contemplatione rimamur? Scivit Paulus quod in iſtis magis offendiculum quæſtionis, quàm ædificationis profectus eſſet, & ideo judicavit nihil ſe ſcire niſi Chriſtum Jeſum. Scivit Petrus quòd in Filio Dei omnia ſint. Omnia enim dedit Pater Filio. Si omnia, æternitatem quam habet majeſtatemque transfudit. Sed quò prolabor longiùs? Fidei meæ finis Chriſtus eſt, finis fidei meæ Dei Filius eſt. Non licet mihi ſcire generationis ſeriem, non licet tamen neſcire generationis fidem.*

Ibid. p. 148.

Divinitatis unitatem alibi declarat idem Ambroſius, ex eo quòd Filius à Patre procedat, Spiritus ſanctus à Filio. Ita à Patre manant omnia, & Vena illa inexhauſta in Fontem, tum Vena & Fons in Flumen exundat, Tria unum, cùm una eadem ſit non aquæ hìc ſubſtantia, ſed Bonitatis, Sapientiæ, Charitatis, in Vena, in Fonte, & Flumine. Ita innuit Ambroſius ex verbis Chriſti: *Cùm venerit autem Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre meo, Spiritus veritatis, qui à Patre meo procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Et Filius à Patre procedit, & Spiritus ab ipſo procedit. De unitate ergo Divinitatis ambiguum nihil.*

In Pſal. 61. Tom. 1. pag. 1069.

XI. Pulcherrimè deſcripſit Leo Magnus illam naturæ & ſubſtantiæ unitatem indiviſam, & à Patre tamen manantem in Filium, manantem & à Patre Filioque in Spiritum ſanctum. Dei quippe eſt & omnia habere, & omnia ex ſe effundere, & ita effundere, ut nihil ex ſe effluat. Ita una manet ſubſtantia defluens ex ſe in ſe, & ſine quantulocumque ſummæ Unitatis diſpendio ineffabilem explicans fœcunditatem ſuam. In ſummæ Bonitatis natura ſumma omnium communio; ibi quippe unum & idem eſt omnia eſſe, omnia effundere, omnia in ſe recolligere. *Cùmque in Perſonarum proprietatibus alius ſit Pater, alius ſit Filius, alius Spiritus ſanctus: non tamen alia Deitas, nec diverſa natura eſt. Siquidem cùm & de Patre ſit Filius unigenitus, & Spiritus ſanctus Patris Filiique ſit Spiritus, non ſicut quæcumque creatura, quæ & Patris & Filii eſt: ſed ſicut cum utroque vivens & potens, & ſempiternus, & ex eo quod eſt Pater Filiuſque ſubſiſtens.* Et paucis interpoſitis: *Non ergo alia ſunt Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti: ſed omnia quæcumque habet Pater, habet & Filius, habet & Spiritus ſanctus; nec unquam in illa Trinitate defuit iſta communio: Quia hoc eſt ibi omnia habere, quod ſemper exiſtere; nulla ibi tempora, nulli gradus, nullæ differentiæ cogitentur; & ſi nemo de Deo poteſt explicare quod eſt, nemo audeat affirmare quod non eſt. Excuſabilius enim eſt de natura ineffabili non loqui digna, quàm definire contraria.*

Leo Mag. Serm 1 de Pentecoſte pag. 20.

XII. Quæſivit & Paſchaſius Eccleſiæ Romanæ Diaconus, quo differret naſci & procedere in Filio & Spiritu ſancto. Reſpondit autem convenienter ſuprapoſitæ Auguſtini ſententiæ, Naſci Filium ex uno, procedere Spiritum ſanctum ab utroque. Ita pauciſſimis ille verbis rem expedit: *Quid eſt autem, quòd ex Deo Patre naſci Filius dicitur, & Spiritus ſanctus procedere ſignificatur? Si requiras, quid inter naſcentem & procedentem diſtet, evidenter hoc intereſt, quia iſte ex uno naſcitur, ille ex utroque progreditur.*

L. 1. de Spir. ſan. c. 12. Bibl. Patr. Tom. 9. pag. 190.

XIII. Accedo denique ad Anſelmum, quo nemo propiùs acceſſit ad Auguſtini doctrinam, nemo eam in hac parte lucidiùs explanavit, ut non immeritò ejus in veſtigia ingreſſi ſint, qui poſt illum Scholas Theologicas illuſtrarunt. Illud ergo primum ab eo oſtenditur, nulla aptiùs imagine Trinitatem declarari, quàm rationalis & intelligentis naturæ memoria, intelligentia & amore. Ita enim hæc tria ſunt, ut & unum ſint: ita unum, ut & tria ſint. Qui enim ſui memor eſt, is & ſe intelligit, & ſe amat; & rurſus qui ſeſe intelligit, is & ſui memor eſt, & ſeſe amat; & denique qui ſeſe amat, is & ſui meminit, & ſe intelligit. Ex ſui autem memoria & intelligentia manat amor ſui. Spiritus ergo ſanctus, qui amor eſt, à Patre Filioque procedit, qui per memoriam & intelligentiam hìc exhibentur. *Palam certè eſt rationem habenti, eum idcirco ſui memorem eſſe, aut ſe intelligere, quia ſe amat: ſed ideo ſe amare, quia ſui meminit, & ſe intelligit: nec eum ſe poſſe amare, ſi ſui non ſit memor, aut ſe non intelligat. Nulla enim res amatur, ſine ejus memoria & intelligentia: & multa tenentur memoria, & intelliguntur, quæ non amantur. Patet igitur amorem ſummi Spiritus ex eo procedere, quia ſui memor eſt, & ſe intelligit. Quod ſi in memoria ſummi Spiritus intelligitur Pater, ut intelligentia Filius, manifeſtum eſt, quia à Patre pariter & à Filio ſummi Spiritus amor procedit.*

Anſelm. in Menolog. c. 48. p. 20.

XIV. Cùm poſſet autem quis ambigere, quì fiat ut non duo ſint Spiritus ſancti, & duo Amores, cùm unus procedere poſſet à Patre, alter à Filio? Reſpondet Anſelmus, Spiritum ſanctum non procedere à relationibus Patris & Filii, quæ plures ſunt: ſed ab ipſa eorum eſſentia, quæ utique una eſt, & à qua una & tota totus & Ibid. c. 52. unus prodit. *Sed hujuſmodi dubitationis certitudo hinc indubitanter cognoſcitur; quia non ex eo procedit, in quo plures ſunt Pater & Filius, ſed ex eo in quo unum ſunt. Nam non ex relationibus ſuis, quæ plures ſunt. Alia eſt enim relatio Patris, alia Filii; ſed ex ipſa ſua eſſentia, quæ pluralitatem non admittit, emittunt Pater & Filius tantum pariter bonum. Sicut ergo ſingulus Pater eſt ſummus Spiritus, & ſingulus Filius eſt ſummus Spiritus: & ſimul Pater & Filius non duo, ſed unus Spiritus: ita à ſingulo Patre manat totus amor ſummi Spiritus: & à ſingulo Filio, totus & ſimul à Patre & Filio non duo toti, ſed unus idemque totus.*

Pergit porro Anſelmus, Cùm hic Amor ſimillimus ſit ei à quo procedit Patri Filioque, quid vetat, quin ab illis genitus, amborum filius eſſe dicatur? Reſpondet autem, Filium eſſe non poſſe, qui non ſtatim Patris imaginem præferat, & coram exhibeat. Verbum ſic à Patre prodire, ut ſtatim ſimilitudinem ejus apertiſſimè præferat. At Amorem non ſtatim perſpicuam videri eſſe imaginem ejus, à quo procedit; quanquam altiùs rem conſideranti dubium eſſe non poſſit, quin ſimillimus ſit, utpote unius eſſentiæ cum Patre & Filio. *Quid ergo cùm hic Amor pariter habeat eſſe à Patre & Filio: & ſic ſimilis ſit ambobus, ut nullatenus diſſimilis ſit illis, ſed omnino idem ſit quod illi: numquid Filius eorum, aut proles æſtimandus eſt? Sed ſicut Verbum mox ut conſideratur, ſe prolem eſſe ejus, à quo eſt evidentiſſimè probat, promptam præferendo Parentis imaginem: ſic Amor apertè ſe prolem negat, quia dum à Patre & Filio procedere intelligitur, non ſtatim tam perſpicuam exhibet ſe contemplanti ejus ex quo eſt ſimilitudinem: quamvis ipſum conſiderata ratio doceat omnino idipſum eſſe, quod eſt Pater & Filius.*

Illud quoque mox addit ex eodem Auguſtino mutuatum, Cùm non aliter procedat à Patre, quàm à Filio, utriuſque Filium fore ut Patris, non alterius ut Patris, alterius ut matris. Ideo non poſſe alterum eſſe Patrem ejus, alterum matrem. Sed nec ambos ejus Patres eſſe poſſe, cùm nuſquam & nunquam contingat, ut duo ſint Ibid. c. 51. unius prolis patres. *Denique ſi proles eorum eſt, aut alter eorum erit Pater ejus, alter Mater: aut uterque Pater, ſive Mater eſt: quæ omnia veritati repugnare videntur. Quoniam namque nullatenus aliter à Patre procedit, quàm à Filio: nulla veritas patitur, ut diſſimili vocabulo ad illum Pater & Filius referantur. Non eſt igitur alter Pater ejus, alter Mater. Ut autem duo aliqua ſint, quæ ſingula perfectam, & nulla conſideratione differentem habeant pariter ad aliquid unum Patris aut Matris habitudinem, nulla natura aliquo monſtrari concedit exemplo. Ergo non eſt uterque, ſcilicet Pater & Filius, Pater aut Mater Amoris à ſe manantis. Nequaquam itaque videtur veritati convenire, ut idem Amor eorum filius ſit aut proles.*

Hactenus Anſelmus ex Auguſtino, ſummo proculdubio Theologo, ſed in eo hìc argumento, in quo tota noſtra Theologia balbuties eſt. Illud hìc eſt commendatiſſimum, quòd omnia ex ſacris Litteris & Majorum Traditionibus hauſta ſint. Spiritum ſanctum eſſe dilectionem, amorem, charitatem, ſacræ Novi Teſtamenti paginæ vociferantur. Filium eſſe Verbum & Imaginem Patris, eædem paſſim loquuntur. In eo ſatis argumenti eſt, ut hìc Filius dicatur, nec eodem nomine donetur Spiritus ſanctus.

XV. Ut ſe tres divinæ Hypoſtaſes immeent, declarat Anſelmus ex eo potiſſimùm, quòd unaquæque earum ſit ſumma ipſa Deitatis totius eſſentia, & ea eſſentia ſumma etſi trium ſit, non poſſit eſſe niſi una. Additur & illud, quòd tria quoque illa, quibus Trinitatis imago luculenta repræſentatur, inſint quoque ſibi viciſſim, memoria, intelligentia, amor. *Jucundum eſt intueri in Patre & Filio & utriuſque Spiritu, quomodo* Ibid. c. *ſint in ſe invicem, tanta æqualitate, ut nullus alium excedat. Præter hoc enim, quia unuſquiſque eorum ſic eſt perfectè ſumma eſſentia, ut tamen omnes tres ſimul non ſint niſi eſſentia una ſumma: quæ nec ſine ſe, vel extra ſe, nec major, vel minor ſeipſa eſſe poteſt. Per ſingulos tamen idipſum non minus valet probari. Eſt etenim totus pariter in Filio & communi Spiritu; & Filius in Patre & eodem Spiritu; & idem Spiritus in Patre & Filio: quia memoria ſummæ eſſentiæ tota eſt in ejus intelligentia & amore, & intelligentia in memoria & in amore, & amor in memoria & intelligentia. Totam quippe ſuam memoriam ſummus intelligit Spiritus & amat, & totius intelligentiæ meminit, & totam amat, & totius amoris meminit, & totum intelligit. Intelligitur autem in memoria Pater, in intelligentia Filius, in amore utriuſque Spiritus. Tanta igitur Pater & Filius & Spiritus ſanctus æqualitate ſeſe complectuntur, & ſunt in ſe invicem, ut eorum nullus alium excedere, aut ſine eo eſſe probetur.*

Illud quoque non immeritò memorandum cenſuit Anſelmus, ſic Patri memoriam, intelligentiam Filio, amorem tribui Spiritui ſancto, ut non egeat tamen Pater Filio ad intelligendum, aut Spiritu S. ad amandum: uti nec Filius Patre, ut meminerit, aut Spiritu ſancto ut amet: nec Spiritus ſanctus Patre ut meminerit, aut Filio ut intelligat. Sed cùm horum trium ſinguli ſint ipſa ſumma eſſentia, ſumma ſapientia & ſumma perfectio; neceſſe eſt ut & ſinguli per ſe & meminerint, & intelligant, & ament. *Nam cùm in tribus unuſquiſque ſingulus ſit ſumma* Ibid. c. *eſſentia & ſumma ſapientia, ſic perfecta, ut ipſa per ſe memor ſit, & intelligat, & amet: neceſſe eſt ut nullus eorum trium alio indigeat, aut ad memorandum, aut ad intelligendum, aut ad amandum. Singulus enim quiſque eſſentialiter eſt & memoria & intelligentia & amor, & quidquid ſummæ eſt neceſſe ineſſe eſſentiæ.*

Hanc denique ibidem poſtremam Anſelmus proponit & ſolvit quæſtionem: Si Pater & intelligentia eſt & amor, quare non eſt alicujus Filius & alicujus Spiritus ſanctus; cùm Filius ita nominetur, quia intelligentia eſt; & Spiritus ſanctus ita dicatur, quia amor eſt? Item ſi Filius memoria eſt, quare non eſt Pater alicujus; ſi amor eſt, quare non eſt alicujus Spiritus? Denique ſi Spiritus ſanctus & memoria eſt & intelligentia, quare non eſt etiam alicujus Pater & alicujus Filius? Reſpondet Anſelmus facilè hæc ſolvi, ſolvit autem ipſe luculentiſſimè in hæc verba: *Verùm hæc quæſtio non difficilè ſolvitur, ſi ea quæ jam ratione* Ibid. c. *inventa ſunt, conſiderentur. Idcirco enim non eſt Pater alicujus Filius, aut alicujus Spiritus, licèt ſit intelligentia & amor; quia non eſt intelligentia genita, aut amor ab aliquo procedens: ſed quidquid eſt, gignens eſt tantùm, & à quo procedit alius. Filius quoque ideo non eſt Pater, aut alicujus Spiritus, quamvis ſeipſo memor ſit & amet: quia non eſt memoria gignens, aut amor ab alio ad ſimilitudinem ſui Spiritus procedens: ſed quidquid exiſtit tantùm gignitur, & eſt à quo Spiritus procedit. Spiritus quoque non cogit eſſe Patrem aut Filium, hoc, quia ſeipſo contentus eſt memoria aut intelligentia; cùm non ſit memoria gignens, aut intelligentia genita; ſed ſolùm quidquid eſt, procedat. Quid igitur prohibet concludi: quia unus tantùm eſt in ſumma eſſentia Pater, unus Filius, unus Spiritus, & non tres Patres, aut Filii, aut Spiritus?*

Unus ſupereſt ex Anſelmo locus, quem hic inſeram, etſi inſeri potuiſſet & ſuperioribus Capitibus, ubi comparationes aucupabamur ex naturis corporeis. Eſt autem huic etiam loco aptiſſima hæc ſimilitudo Anſelmi, deſumpta ex fonte, rivo, lacu. Planiſſima ſunt ejus verba, & mea interpretatione obſcurari magis poſſent, quàm illuſtrari. Sic ergo ille in libro de Incarnatione Verbi: *Ponamus fontem de quo naſcatur & fluat rivus, qui poſtea colligatur in lacum: ſitque nomen ejus Nilus. Sic itaque diſcretè dicimus, fontem, rivum, lacum: ut fontem non dicamus rivum, aut lacum: nec rivum, fontem, aut lacum: nec lacum, fontem, aut rivum. Fons tamen Nilus vocatur, & rivus Nilus, & lacus Nilus; & duo ſimul fons & rivus, Nilus; fons & lacus, Nilus; rivus & lacus, Nilus: & ſimul tres, fons, & rivus, & lacus, Nilus; cùm tamen non ſit alius & alius Nilus: ſed unus idemque, ſive cum ſingulus quiſque, ſive cum bini, ſive cum tres dicuntur Nilus. Tres igitur ſunt fons, rivus, lacus: & unus Nilus, unus fluvius, una natura, una aqua; & dici non poteſt quid tres. Nam neque tres aut Nili, aut fluvii, aut naturæ, aut aquæ ſunt: neque tres aut fontes, aut rivi, aut lacus. Unum igitur dicitur hoc de tribus, & tria de uno: nec tamen tria de invicem.*

Cap. 7. p. 45.

CAPUT XXX.

De generatione Filii & proceſſione Spiritus ſancti, ex Græcis Patribus.

I. Ex Athanaſio Verbum Filius eſt Patris, quia ejus Verbum imago, ſapientia de ſapientia, lumen de lumine.

II. Inſanæ Arianorum de Spiritus ſancti proceſſione quæſtiones. Reſponſiones Athanaſii, ut Pater totus ſit Pater, & ſolus, & ſemper, & ſolùm. Similiter de Filio. Item ut Pater ſit fons ſapientiæ, Filius fluvius, non ſine Charitate & Spiritu, quo & fons & fluvius ſapientiæ ſe diligant.

III. Prolixiùs id exponitur.

IV. Ex Nazianzeno reſponſiones ad eaſdem quæſtiones Arrianorum.

V. Quàm ſobriè & quàm cautè de his loquendum ſit. Quàm nullo deficiat Pater, vel Filius; etſi nec iſte Filius, nec ille Pater: plenitudo in cauſa eſt, non defectus.

VI. Aliæ ejuſdem de eadem re reſponſiones. Cur Spiritus ſanctus Filius non ſit, vel Filii frater.

VII. Aliæ reſponſiones & ſimilitudines ex rebus humanis petitæ.

VIII. Quàm multò veriùs in Deo Pater pater ſit, Filius filius, quàm apud homines; ut duo non poſſint eſſe Patres, vel duo Filii.

IX. Quæ propria, quæ communia tribus Perſonis. Quàm multa neceſſe ſit à nobis neſciri, à Deo ſolo ſciri, vel poſteris revelari.

X. De his ipſis Epiphanii doctrina.

XI. Doctrina Baſilii, generatione naſci Filium, Spiritum ſanctum ineffabiliter procedere. Illum naſci ut imaginem, ut characterem Patris; incomprehenſibilem & ſilentio colendam eſſe ejus nativitatem.

XII. Rurſus ex eodem Spiritus ſanctus à Filio quoque procedit, & Filius naſcitur ut imago, cujus rurſum imago Spiritus eſt, quia nos imagines facit eſſe Filii.

XIII. Ex eodem, cur Spiritus ſanctus non dicatur Filius Filii, cùm ejus imago ſit?

XIV. Spiritus dicitur ex ejus ſimilitudine, qui ab ore noſtro efflatur; Filius dicitur ex ſimilitudine generationis humanæ; longè aliud utraque ſonat, quàm creationem, vel opus manuum. Generat & ſpirat Deus, ut ſolus ipſe novit; ſolus voces dictat nobis, quibus hæc arcana efferamus.

XV. Ut ſingularum Perſonarum proprietates deſcribat Baſilius.

I. NOn obſcurè inſinuat Athanaſius, Filium eſſe & dici Verbum, propterea quòd à Patre manet, ut Verbum & imago ejus; ut ſapientia de ſapientia, ut jubar de Sole, quo nihil Soli ſimilius; ut rivus de fonte, qui non poſſit exaruiſſe; de fonte, inquam, ſapientiæ & veritatis, qui non poſſit fœcunditatis ſuæ fructu carere. Inde eſt, quòd cùm Ariani Patrem Filio orbarent, exprobrat illis Athanaſius, quòd lucem ſplendore caruiſſe dicerent, & fontem ſapientiæ improlem aridumque aliquando fuiſſe. τὸ φῶς ἦν πότε χωρὶς αὐγῆς, καὶ ἄγονον ἦν ἡ πηγὴ καὶ ξηρά. Quanquam enim ante tempora fuiſſe Verbum dicerent, aut dicere ſe ſimularent; exiſtimabant tamen, nec id diſſimulabant, fuiſſe aliquando quando non erat; atque ita fuiſſe aliquando Patrem ſine Filio, ſine ſapientia. Non quò tum eſſentiali ſapientia ſua Deum exuerent; ſed quòd ſancti Patres Scripturis, fidei Catholicæ, & Eccleſiaſticæ Theologiæ innutriti, jure merito urgerent caruiſſe Patrem ſapientia, ſi caruiſſet Sapientia genita. Nec enim ſatis eſt ad Patris, ad Dei amplitudinem, ut Sapientia ingenita ſit, niſi & ſapientia ſit fœcunda, effluens, exundans, & in Sapientiam genitam ſeſe dilatans. *Filius nihil aliud eſt, niſi hoc ipſum quod è Patre genitum eſt: & quod genitum eſt ex Deo, Verbum ejus, & ſapientia, & jubar eſt. Quid opus eſt verbis? cur dicitis, fuit quando non erat Filius? quaſi plagiarii; Deum Verbo ſuo ſpoliatis, & manifeſtè adversùs eum, quaſi fuerit aliquando Deus, ſine ſua Ratione, ſine ſua Sapientia: & lucem ſplendorem caruiſſe, & fontem veluti ſterilem exaruiſſe. Nam tametſi nomen temporis metu opprobrii videantur ſubterfugere, eumque dicant ante tempora fuiſſe; tamen quia ſpatia aliqua dant, in quibus eum non fuiſſe comminiſcuntur, nihilo tamen minus tempora innuunt, & ita de Deo abſurda ſtatuentes, mirum in modum ſeſe impios præbent.* Et aliquantis interpoſitis: *Re igitur ad iſtam rationem demonſtrata, germen Patris Filium eſſe, nihil amplius dubii relinquitur; ſed omnia ſunt clara, eundem eſſe Sapientiam & Verbum Patris, in quo & per quem condit & facit omnia: & hoc ipſum eſſe ejus ſplendorem, ſive jubar, in quo omnia illuminat, & revelatur quibus vult; eundem rurſus eſſe characterem ejus & imaginem, in qua ſpectatur & cognoſcitur. Quapropter & ipſe & Pater unum ſunt.*

Athanaſ. Orat. 2. cont. Arian. pag. 146. 147.

II. Profanas Arrianorum quæſtiones circa nativitatem Filii & proceſſionem Spiritus ſancti alibi refert, & deteſtatur Athanaſius: Si Spiritus ſanctus creatura non eſſet, Filium ergo haberi debere, & Filii germanum, nec jam Verbum unigenitum fore; Patrem verò Spiritus ſancti avum fore. Ita illi ludos agebant, ubi minimè decebat. Audiendus de his Athanaſius in Epiſtola ad Serapionem, quòd Spiritus ſanctus non ſit creatura: *Si inquiunt Spiritus ſanctus nec creatura eſt, nec Angelus eſt, ſed ex Patre procedit, ergo & ipſe quoque Filius habendus eſt, eruntque inter ſe germani, Verbum & Spiritus: quapropter ſi germanus eſt, quomodo Verbum Filius unigenitus nominabitur? aut quid eſt, cur non ſimiles inter ſeſe habeantur? Atqui Verbum è Patre genitum eſſe perhibetur, & Spiritus poſt Filium ſecundo loco nominatur: denique ſi ex Patre eſt, cur non & ipſe quoque genitus eſſe dicitur, & Filius appellatur, ſed Spiritus ſanctus dumtaxat nuncupatur? Porro, ſi Spiritus, Filii eſt Spiritus: ergo Deus Spiritui ſancto avus exiſtimari debet.*

Pag. 356.

debet. Iſtiuſmodi ludos ſuis curioſitatibus infames illi ludunt, voluntque perſcrutari profunda Dei, quæ nullus ſcit niſi Spiritus, cui ipſi maledicunt. Non erat igitur poſthac illis reſpondendum, & ſecundùm Apoſtolicum præceptum, poſt admonitionem iſtorum quæ dicta ſunt, vitari ut hæretici debebant.

Has inſanias reſpondet Athanaſius indignatione potiùs & ſilentio refutandas fuiſſe, quàm diſputatione; ſed ne de ſilentio ſuo inſoleſceret adverſariorum impudentia, reſponderi à ſe, Ut Patris Pater non eſt, ita nec Filii fratrem eſſe; totam filietatem in unigenito Filio eſſe, non in plures ſecari filios: ſicut tota paternitas & non pars ejus tantùm in Patre eſt. Qui pater inter homines eſt, non ſemper fuit, non ſemper erit; filius etiam fuit, plures filios procreare poterit; nimirum non eſt illi propria paternitatis ratio. At in Deo qui Pater eſt, totus Pater Pater eſt, & totam paternitatis rationem in ſe habet uno. Ita & inter homines qui filius eſt, non ſolus forſan eſt Patris ſui Filius, erit forſan & filiorum pater; nec enim propriam ſibi uni habet filietatem. At Deus quidquid eſt, totus eſt, totum eſt. Ita gignit, ut non gignatur; vel ita gignitur, ut non gignat; ſemel gignit, vel ſolus gignitur; ut qui totus ubique & totum ſit, non ex parte. Pater enim propriè Pater eſt, & Filius pro-
Pag. 357. priè Filius: *In Deitate autem Pater propriè eſt Pater, & Filius propriè eſt Filius. Atque ea de causa Pater ſemper Pater conſiſtit, & Filius ſemper Filius: & quemadmodum Pater nunquam fuerit Filius, ita nunquam Filius fuerit Pater. Et quia Pater nunquam deſinet ſolus eſſe Pater, ideo Filius nunquam deſinet ſolus eſſe Filius. Furor enim eſt, nec vel cogitandum, vel dicendum de Filio, illum alicui fratrem eſſe: aut de Patre, illum alicui avum eſſe. Non enim Spiritus in ſacris litteris nominatus eſt Filius, ne frater Verbi haberetur: neque Filius Filii, ne avus illi eſſe exiſtimaretur; ſed Filius ibi Filius Patris eſt dictus, & ſpiritus Patris, ſpiritus Filii nominatus eſt, & ſic Trinitatis una eſt Deitas, & una fides. Quamobrem inſania eſt dicere, Spiritum creaturam eſſe. Nam ſi creatura eſſet, non conſociaretur Trinitati. Tota enim Trinitas unus Deus eſt; & ſatis eſt, ſi cognoſcas Spiritum non eſſe creaturam, neque cum rebus creatis numerandum. Non enim alienus admiſcetur Trinitati, cùm ſit indiviſa ſibique ſimilis. Hæc ſufficiunt fidelibus, & hactenus ejus recognitio ad homines pervenit. Huc uſque quum deventum eſt, Cherubin obvelat faciem ejus.*

Ex Scripturis mox ipſis profert loca, ubi Pater fons ſapientiæ dicitur, ut & Filius intelligatur fluvius eſſe ſapientiæ. Duo hæc ſunt, & una tamen amborum ſubſtantia, quanquam nec fons fluvius unquam fiat, aut fluvius fons. Ait enim Baruch: *Quid eſt Iſrael, quod reliquiſti fontem ſapientiæ?*
Ibidem. Unde Athanaſius: *Rurſum quum Pater fons ſit, Filiuſque proinde flumen appelletur, nos qui inde bibimus, Spiritum ſanctum bibere perhibemur. Scriptum eſt enim, quod uno Spiritu potati ſumus: potantes autem Spiritum, Chriſtum bibimus.*

Ut à fonte autem ſapientiæ ſapientiam manare conſentaneum eſt, ita & à ſapientia ſpiritum ſapientiæ, ſive ſanctificationem & charitatem. Quid enim Deo dignius, quantum homini fas eſt de eo ſapere, quàm ut fons ipſe ſit ſapientiæ, & ſapientiam ſibi æqualem fluminis inſtar effundat; denique in hanc ſuam à ſe effuſam ſapientiam amore caſtiſſimo ſanctiſſimoque exardeſcat, & ab ea viciſſim ametur; ut ipſe quidem fons ſit ſapientiæ genitæ; cum genita verò ſapientia ſua, vel per illam fons ſit charitatis; ut ita ſe habeat charitas, ſive Spiritus ſanctus ad ſapientiam, ſive ad Filium, ſicut ſapientia, ſive Filius ad Patrem. Hæc Athanaſius eodem loco ita exequitur:
Ibid. p. 360. *Ita ſi loquaris, aut cogites, cum venia id licebit, ſcilicet unam eſſe ſanctificationem, quæ fit per Patrem & Filium, & in Spiritu ſancto. Nam quemadmodum Filius germen unigenitum, ita & Spiritus qui à Filio datur & mittitur, unus & ipſe eſt, & non multi, neque unus ex multis. Quum enim unus ſit Filius, vivens ſermo, unam oportet eſſe perfectam & plenam ſanctificatricem illam & illuminatricem vitam; vim ſcilicet & facultatem ejus & donationem quæ à Patre dicitur procedere: quoniam à Verbo Patris deſumit, & mittitur, & donatur; maximè quia Filius à Patre mittitur; ita enim inquit, Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret. Filius porro Spiritum emittit, quum ſic loquatur, Ego autem ſi abſceſſero, mittam Paracletum. Et Filius Patrem glorificans, Pater, inquit, ego glorificavi te; Spiritus verò glorificat Filium. Ille enim, prout ait, me glorificabit. Filiique verba ſunt, Quæ audivi à Patre, hæc loquor ad mundum. Spiritus porro à Filio accipit: De meo enim, inquit, accipiet, & annunciabit vobis. Et Filius in nomine Patris venit: Spiritum verò ſanctum, inquit, quem mittet Pater in nomine meo. Quum igitur iſtiuſmodi ordinem & naturam habeat Spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem; quì fieri poteſt, ut qui Spiritum creaturam dicit, non illud idem neceſſariò & de Filio ſentiat? Si enim Filii Spiritus creatura eſt, conſequens eſt ut dicant, etiam Verbum Patris creaturam eſſe.*

Ita ergo cùm Scriptura prædicet, cùm ipſa etiam ratio vehementiſſimè ſuffragetur, Primum rerum omnium Principium id addecere, ut Sapientiam ex ſeſe effundat, & tantam quantus ipſe eſt; tum ut per eam, vel cum ea charitatem & ſanctitatem ſibi non diſparem profundat: quis non videt ita congruere in primis, ut Verbum & ſapientia Filius dicatur, cùm imago ſit parentis ſummi; ut charitas autem dicatur Spiritus ſanctus, quod fons ſapientiæ, & ſapientia ipſa genita non ſpirent, niſi charitatem? His præmiſſis jam prolixè demonſtrat Athanaſius creaturas intellectuales hujus participatione ſapientiæ Dei illuſtrari, participatione charitatis ſanctificari, utroque conſortes fieri divinæ naturæ, & pro ſuo modulo deificari: ex eoque id effici, ut ſapientia ipſa & charitas non creatæ qualiſcunque, ſed increatæ & divinæ ſit naturæ, cùm nulla nos creaturæ participatio poſſit efficere divinæ naturæ participes. *Jam ſi Spiritus creatura eſſet, non efficeretur per eum conſociatio Dei in* Ibid. p. 36
nobis; ſed creaturæ conjungeremur, alienique à divina natura redderemur, ut nuſquam ejus participes facti. Nunc ubicunque dicimur participes Chriſti: Dei etiam participes dicimur. Conſtat igitur unguentum, quo imbuti ſumus, & ſigillum quo ſignati ſumus, non eſſe naturæ rerum conditarum, ſed Filii, ob Spiritum qui in eo eſt, qui nos coaptat Patri. Id enim Joannes, ut ſuperiùs dictum, docuit: In hoc cognoſcimus quod in Deo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis. Si autem ex præſentia Spiritus qui nobiſcum eſt, efficimur conſortes divinæ naturæ; inſanierit profectò, ſi quis hoc dicat fieri per Spiritum creatum, & non per ſpiritum Dei. Ob eam enim cauſam in hominibus eſt, & ii in quibus eſt deificantur. Quod ſi ille deificet, ambiguum eſſe non poteſt, quin hujus natura, Dei ſit natura.

III. Eſt ergo unus ſummus Deus & Pater intra ſe primùm, tum & extra ſe ſapientiam fundens, charitatem ſpirans; tantam intra ſe, quantus maximus ipſe eſt; tantam extra ſe in creaturas intellectuales, quantam ipſæ capiunt; ſapientiam intra ſe gignens, utpote Verbum & ſimilitudinem ſui, atque adeo Filium; charitatem intra ſe & amorem mutuum ſapientiæ generantis & genitæ ſpirans, non gignens: Spiritum, non Filium,

lium, quòd nulla in ea ſpiratione ſimilitudo, vel imago reluceat; nec intra ſe tamen quidquam vel generans, vel ſpirans, niſi par & æquale ſibi; ut hic inexhauſtus ſit ſummæ ſapientiæ & charitatis fons, ex quo in creatas naturas tantum inſtilletur, quantum & ipſi lubet, & ipſis congruit. Hic noſtræ de Deo ſapientiæ, hic noſtræ Theologiæ modus. Eſt ipſe in ſe, quod ipſe ſolus ſcit; at noſtra mens, noſtra balbuties, non ampliùs de eo quidquam, aut ſentire poteſt, aut dicere, quàm ut fons ſit ſapientiæ & charitatis ex ſeſe & in ſeſe exundans, & naturæ, ſapientiæ, charitatis ſuæ rorem inſtillans naturis creatis.

Nazianz. Orat. 37. pag. 596.

IV. Venio ad Nazianzenum, qui eaſdem Arianorum nænias ita refert, ita ſtatim refellit: *Aut ingenitus omnino eſt (Spiritus ſanctus) inquis, aut genitus. Si ingenitus, ergo duo erunt principii expertes. Si autem genitus, rurſus ſubdividis, aut ex Patre genitus eſt, aut ex Filio. Si ex Patre, duo igitur ſunt Filii ac fratres. Gemellos etiam finge, ſi lubet; aut alterum natu majorem, alterum minorem: quando ita corporeis rebus immerſus es. Si autem ex Filio, jam nobis, inquies, nepos Deus extitit. Quo quid abſurdius fingi poſſit? Hæc homines ad malefaciendum ſapientes & ingenioſi, bona autem ſcribere recuſantes. Ego verò, ſi diviſionem hanc neceſſariam viderem, res ipſas profectò excepiſſem, nomina nihil veritus. Non enim, quia ſecundùm excelſiorem quandam relationem Filius eſt Filius, quod videlicet aliter, quàm hoc modo, indicare nequeamus id quod ex Deo eſt, eſſentiaque idem cum ipſo; idcirco terrena quoque omnia cognationiſque noſtræ nomina ad Deum neceſſariò transferenda eſſe putandum eſt. Alioqui, quid impedit, quominus eadem ratione maſculum Deum noſtrum exiſtimes, quoniam Deus & Pater nominatur? ac fœmineum quiddam Deitatem, quantùm quidem ex vocis genere æſtimari poteſt, & denique τὸ πνεῦμα neutrum, quoniam nihilo gignit?*

Hic perſpicis quàm ſobrii & circumſpecti debeant eſſe noſtri de Deo ſermones, ne per ſummum nefas ea abutamur indulgentia, qua Deus condonat nobis, ut noſtris illum cogitationibus & verbis dicamus & laudemus. His enim extenuari ſe magis & dehoneſtari exiſtimaret, niſi noſtræ potiùs infantiæ, quàm ſuæ amplitudini conſulere ſtatuiſſet. Cùm ergo paſſus ille ſit, & per Scripturas ſuas approbarit, ut Patrem, Filium, Spiritum ſanctum illum dicamus, intra eas religionis metas cohibendus eſt noſter de eo ſermo: avi, fratris, nepotis, & cæteris ejuſmodi vocibus, quibus ipſe abſtinuit, voluit utique & nos abſtinete.

V. Ideo & cum ulteriùs ſciſcitarentur Ariani, quid eſſet Proceſſio? quo differret à Generatione? quid deeſſet Spiritui ſancto, ut ne Filius eſſet? Reſpondebat Nazianzenus, Perinde inquiri poſſe, quid ſit ingenitura Patris? multò autem conducibilius eſſe, his omnino abſtinere quæſtionibus, cùm ne de imis quidem & obviis rebus quibuſvis dicere ex vero & accuratè poſſimus, quid ſint. Cæterùm non ideo Spiritum ſanctum non eſſe Filium, aut Filium non eſſe Patrem, quòd ei aliquid deſit. Omnium enim exuberantia Deitas eſt, nullius patiens egeſtatis. Sed ut per differentes proprietates ſuas manifeſtarentur nobis divinæ hypoſtaſes, hæc illis nomina attributa ſunt. Filius Pater non eſt, non quòd ei aliquid deſit, ſed quia Filius eſt, & tota filiationis plenitudo. Non aliter ſanè, quàm non ideo Pater non eſt Filius, quòd ei aliquid deſit; ſed quia Pater eſt, & hoc ei proprium eſt, ut Pater ſit, tota ſit plenitudo in ſumma Dei natura; in qua omnia ſumma ſunt, omnia æqualia ſunt; nihil alio majus, nihil alio minus eſt; nihil alio ſuperius, vel inferius eſt. *Quæ ergo eſt hæc proceſſio, inquies? Dic tu quæ Patris ingenitura ſit, & ego Filii generationem, & Spiritus proceſſionem explicare aggrediar: ut ambo mentis veſania præcipites agamur, in Dei myſteria oculos injicientes: idque qui tandem? nempe qui ne ea quidem, quæ ante pedes ſunt, ſcire, nec arenam maris, aut pluviæ guttas, & dies ſæculi enumerare poſſumus, nedum in Dei profunda penetrare, naturæque adeo arcanæ, atque omnem orationis facultatem uſqueadeo ſuperantis rationes reddere. Quid ergo eſt, inquiunt, quod Spiritui deeſt, ad hoc ut ſit Filius? niſi enim aliquid deeſſet, Filius eſſet. Deeſſe nihil dicimus. Non enim Deo quicquam deeſt. Verùm manifeſtationis, ut ita dicam, mutuæque eorum relationis differentia, diverſa quoque ipſis nomina procreavit. Neque enim Filio aliquid deeſt, adhoc ut ſit Pater, nec enim defectus eſt filiatio, nec propterea tamen Pater eſt. Alioqui eadem ratione Patri aliquid deerit, adhoc ut ſit Filius. Nec enim Pater Filius eſt. Sed hæc defectum proculdubio non arguunt, nec eſſentiæ ſummiſſionem: quin potiùs ex his verbis, Quòd genitus non ſit, & quòd genitus, & quòd procedat, hoc effectum eſt, ut alius Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus appelletur: atque ita inconfuſa trium perſonarum diſtinctio in una divinitatis natura & dignitate conſervetur.*

Ibidem pag. 597.

VI. Quanquam autem, pergit Nazianzenus, Filius non ſit Pater, eſt tamen quod Pater; quanquam Spiritus ſanctus non ſit Filius, eſt quod Filius: quia tota eſſentia ſubſtantiaque atque infinita omnium plenitudo, quæ in Patre eſt, ab eo in Filium effunditur: quæ in Filio eſt & in Patre, ab utroque in Spiritum ſanctum infunditur; ex quo fit ut unum tria ſit, & tria unum. Cùm inſtarent autem Ariani, duos conſubſtantiales ab uno & eodem eſſe non poſſe, quin ejus eſſent Filii, ac inter ſe fratres; nec poſſe ejuſmodi ulla proferri exempla: reponebat ſanctus Pater, ideo non eſſe ulla alia ejus rei exempla tam inuſitatæ, quòd nulla alia eſſet, vel eſſe poſſet compar Deitas, aut Trinitas. Porro æquum non eſſe ut exigantur ex imis terreſtribuſque naturis exempla eorum, quæ in Deo plurimum habent admirabilitatis: *Neque enim Filius eſt Pater, unus enim eſt Pater, ſed quod Pater: nec Spiritus eſt Filius, quia ex Deo eſt, unus enim unigenitus, ſed quod Filius: tria hæc unum, ſi divinitatem ſpectes, & unum tria, ſi proprietatum rationem habeas: ut nec Unum Sabellio faveat, nec Tria peſtiferæ diviſioni, quæ hac tempeſtate viget. Quid ergo? Spiritus ſanctus eſt Deus? Maximè. Conſubſtantialis igitur? Prorſus, ſiquidem Deus. Da igitur mihi, inquis, ex eodem alterum filium, alterum qui filius non ſit, & tamen ejuſdem cum illo ſubſtantiæ: ac Deum & Deum admittam. Da tu quoque mihi Deum alium, Deique naturam, & tibi Trinitatem aliam cum iiſdem nominibus ac rebus dabo. Quum verò Deus unus, atque una ſuprema natura ſit, unde tandem ſimilitudinem tibi repræſentabo? An rurſus poſtulas ex terrenis & humanis rebus eam duci? Valde profectò turpe eſt, nec turpe modò, ſed etiam valde ſtultum & inane, ex humilibus rebus ſuperarum cœleſtiumque ſimulachrum ſumere.*

Ibidem pag. 598.

VII. Cùm verò importuniùs adverſarii poſtularent exempla, ubi ejuſdem eſſentiæ duo ab uno eſſent, nec vel filii ejus ambo eſſent, nec inter ſe fratres; & ubi diverſiſſimo modo eſſent & procederent qui ejuſdem naturæ eſſent: proponebat Gregorius exemplum tum Adami, qui Dei figmentum erat; tum Evæ, quæ figmenti ſegmentum; tum Sethi, qui utriuſque ſoboles erat. Ita enim Eva & Seth ex eodem Adamo erant, nec tamen ambo filii, aut ambo fratres. Ne in humanis quidem rebus ergo valebant hæ Arianorum argutiæ, nedum in divinis, tanto ſupra humana omnia faſti-

Ibidem. faſtigio eminentibus. *Quid tandem Adamus erat? Dei figmentum. Quid Eva? figmenti ſegmentum, & fœtus. Quid Seth? utriuſque ſoboles. Idemne porro tibi eſſe videntur, figmentum, ſegmentum & ſoboles? Quidni? Age, ejuſdemne hæc eſſentiæ inter ſe ſunt, an diverſæ? Ejuſdem. Confiteris ergo fieri poſſe, ut quæ variè exiſtunt, eandem tamen eſſentiam habeant. Nec verò hæc eò à me dicuntur, quòd fictionem, aut inciſionem, aut aliquid aliud ex his quæ corporis natura fert, in divinitatem conferam: nec enim mihi rurſus pugnax quiſpiam argutator inſidiosè immineat: ſed ut in his rebus ea, velut in ſcena, ſpectem, quæ nonniſi intellectu percipiuntur. Neque enim fieri poteſt, ut imago ulla & ſimilitudo rei veritatem planè perfectèque aſſequatur. Sed quorſum hæc? dicent; nec enim unius ejuſdemque, alter filius, alter aliud quidquam. Quid igitur? Eva & Seth nonne ex eodem Adamo ſunt? Ex quo enim alio? Utrùm autem ambo ex eo geniti ſunt? Minimè. Quid ergo? Altera ſegmentum eſt, alter filius. Atqui ambo inter ſe idem ſunt: homines enim: nemo eſt qui inficietur. Deſineſne igitur adversùs Spiritum dimicare?*

VIII. Alibi verò idem Nazianzenus præclariſſimè docet, non dici à Catholicis *ingenitum Filium, unus enim Pater ingenitus: nec Spiritum ſanctum Filium, unus enim eſt Unigenitus: ut hoc quoque divinum habeant, ſingularitatem:* ἵνα ϗ τῦτο θεικὸν ἔχωσι, τὸ μοναδικόν; *ille filiationis, hic autem proceſſionis, non filiationis.* Præclariſſimè ibidem docet à nobis prædicari *Patrem verè Patrem, & quidem multò veriùs, quàm qui apud nos id nomen obtinent.* Si quæras autem, cur multò veriùs Pater Verbi ſui ſit Deus, quàm qui ex hominibus patres ſunt, filiorum ſuorum: reſpondet incunctanter Nazianzenus: *Tum quia proprio & ſingulari nomine Pater eſt, non ſicut corpora: tum quia ſolus, non enim ex conjunctione: tum quia ſolius, nempe Unigeniti; tum quia ſolum, non enim ipſe, priuſquam Pater eſſet, Filius fuit: tum quia in totum, & totius Pater;* ϗ ὅλον πατὴρ, ϗ ὅλε; *id enim quod ad nos ſpectat, affirmari non poteſt.* Quaſi dicat, quid à patre, quid à matre in filio ſit, apud homines, neſciri: at certiſſimè in Deo totum eſſe à Patre Filium. *Tum quia ab initio, nec enim poſteriùs Pater eſſe cœpit.* Hæc de Patre, jam de Filio, ut veriùs ille Filius ſit, quàm apud homines: *Filium verè Filium, quòd & ſolus ſit, & ſolius, ac ſingulari modo, & ſolùm: nec enim Pater quoque ſimul eſt; & in totum Filius, & totius, & à principio; hanc ſcilicet rationem habens, ut nunquam Filius eſſe cœperit; non enim ex pœnitentia eſt Deitas, neque ex profectu deificatio; ut ille aliquando Pater, hic aliquando Filius eſſe deſinat.* Quaſi dicat, neceſſariò ſemper fuiſſe Patrem, ſemper Filium: ne ſi aliquando cœperit eſſe Pater, videatur aliquando tandem, etſi tardiùs, ſuæ illum pœnituiſſe ſterilitatis; & ſi aliquando cœpiſſet eſſe Filius, ex profectu & incremento facto in Deum evaſiſſe videretur; ex quo id quoque contingeret forſan, ut & Pater Pater eſſe deſineret, & Filius non amplius eſſet Filius; cùm quidquid cœpit, poſſit & deſinere. Poſtremò denique ita de Spiritu ſancto Nazianzenus: *Spiritum ſanctum verè ſanctum; neque enim alius talis eſt, nec eodem modo. Neque enim ex acceſſione ſanctitatem habet, ſed eſt ipſamet ſanctitas,* αὐτοαγιότης; *nec magis aut minùs; nec quoad tempus originem unquam habuit, nec finem habiturus eſt.*

Orat. 23. pag. 425.

Ibid, p. 425. 426.

IX. Jam ſi quæras quid divinis Perſonis commune omnibus ſit, quid ſingulis proprium: reſpondet mox eodem ipſo loco Nazianzenus: *Hoc Patri & Filio & Spiritui ſancto commune eſt, quod minimè creati ſunt; & Divinitas* τὸ μὴ γεγονέναι ϗ ἡ θεότης. *Hoc Filio & Spiritui ſancto commune eſt, quod uterque eorum ex Patre eſt. At verò Patris proprietas hæc eſt, quòd ingenitus ſit,* ἡ ἀγεννησία; *Filii, quòd genitus ſit,* ἡ γέννησις; *Spiritus ſancti, quod procedat,* ἡ ἔκπεμψις.

Si verò curioſiùs quis percunctetur, quo ſe hæc modo habeant? reſpondet Nazianzenus, non omnia nobis ſumenda, non omnia nobis arroganda; æquo animo ferendum nobis eſſe, ſi aliquid neſciamus, quæ ſibi ſolis nota eſſe divinæ perſonæ teſtatæ ſunt; vel quæ poſteris aliquando forſan copioſiùs à Deo manifeſtabuntur. Satis eſſe nobis ut unitatem in Trinitate, Trinitatem in unitate teneamus; ejuſque tam diviſionem admiremur, quàm conjunctionem. *Quod ſi modum quæris, quid iis relicturus es, quos ſolos mutuò ſe cognoſcere, atque à ſe mutuò cognoſci Scriptura teſtatur: aut iis etiam noſtrum, qui poſtea divinitus illuminabuntur? Fac ſis prius quiddam eorum, quæ commemoravimus, aut certè talis: ac tum tantum cognoſces, quantum hæc mutuò à ſeipſis cognoſcuntur. Nunc verò doce, ut hoc duntaxat ſciamus, nempe Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate adorandam, cujus & diviſio, & conjunctio, planè admirabilis ſit.*

Ibidem.

X. Ab his non diſcrepat Epiphanius, qui in refutandis Sabellianis hæc primùm de Unitate & Trinitate profitetur: *Nequaquam aberramus, ſed unà Trinitatem confitemur: unitatem, inquam, in Trinitate, & Trinitatem in unitate, unamque Patris & Filii & Spiritus ſancti divinitatem. Nam neque ſeipſum Filius genuit: neque Pater, ut eſſet Filius, eſſe Pater deſiit: neque Spiritus ſanctus ſeipſum unquam Chriſtum appellavit: ſed Spiritum Chriſti, ac per Chriſtum communicatum, procedentem à Patre, & accipientem à Filio. Subſiſtens eſt Pater, ſubſiſtens Filius, ſubſiſtens Spiritus ſanctus. Sed non confuſio quædam eſt Trinitas, uti Sabellius credidit; nec ab æternitate ſua gloriaque demutatur, ut Arius vaniſſimè docuit. Sed Trinitas perpetuò Trinitas fuit, nec ei quidquam acceſſit; cùm una ſit divinitas, una dominatio, una prædicanda celebrandaque gloria.* Et infrà de Spiritu ſancto peculiariter: *Semper enim cum Patre Filioque Spiritus eſt: non Patris veluti frater, non genitus aut creatus; non Filii frater, non Patris nepos: ſed à Patre procedens, & accipiens à Filio; à Patre Filioque non alienus, verùm eadem ex ſubſtantia, eademque divinitate, ex Patre & Filio: & cum Patre & Filio ſubſiſtens ſemper Spiritus ſanctus, divinus Spiritus, gloriæ Spiritus, Chriſti Spiritus, Patris Spiritus. Nam Spiritus Patris qui in vobis loquitur. Et Spiritus meus in medio veſtri conſiſtit. Idem porro appellatione tertius, divinitate æqualis eſt, nihil à Patre Filioque diſcrepans, Trinitatis nexus, confeſſionis ſigillum.*

Epiphan. in hæreſ. 62. Tom. 1. p. 514. 515.

Vinculum, σωύδεσμον, vocat Patris & Filii, quòd Charitas ſit mutua utriuſque. Et rurſus infrà: *Item Spiritus ſanctus à Patre & Filio, & ejuſdem divinitatis; à Patre procedens, & à Filio ſemper accipiens.* Nuſquam naſci aut gigni dicitur Spiritus ſanctus, ſed procedere, dari, & accipere: illa enim Verbo & Filio, hæc magis quadrabant amori & charitati. Suſpenſa ſunt & circumſpectiſſima hæc Scripturæ verba, proprietati perſonæ utriuſque accommodatiſſima, & incredibili quadam obſervantia in monumentis Eccleſiaſticis conſecrata. Unde & alibi crebrò Epiphanius, *Spiritus ſanctus ab utroque,* παρ' ἀμφοτέρων; & alibi, *Ab Filio accipit, ab Patre procedit.* Et alibi hæc omnia paucis verbis & ea religioſa complexus reverentia, qua & res tantas, & Scripturæ de iis voces ipſas proſequi debent Theologi: *Ita enim & Spiritus ſanctus ab ipſo Patre progreſſus eſt, Spiritus Patris, Spiritus Chriſti, non creatus, non genitus, non germanus frater, non avus, non nepos. Siquidem incomparabilis*

Pag. 891. 896. 898. 901. 916.

Pag. 966.

rabilis Patris, Filii ac Spiritus ſancti natura cogitationem omnem mentemque ſuperat, non hominum ſolùm dixerim, verùm etiam Angelorum. Et in Ancorato: *Ita Spiritus ſanctus, Spiritus ſanctus eſt, Deique Spiritus, qui cum Patre & Filio ſemper eſt, nec alienus à Deo: ſed à Deo exiſtens, & à Patre procedens, & accipiens à Filio.* Et infrà: *Eſt enim Spiritus quoddam gratiæ ſigillum, Trinitatis vinculum, non alienus à numero, non appellatione diſcrepans.* Et infrà: *Inter Patrem & Filium medius, ex Patre & Filio, appellatione tertius.* ἐν μέσω πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐκ τοῦ πατρὸς. καὶ τοῦ υἱοῦ, τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ. Sexcenta ſunt id genus teſtimonia apud Epiphanium, quorum nonnulla ad marginem indicaſſe contentus, iterum iterumque monebo, non poſſe nos ſatis mirari hanc tantam verborum diligentiam ac religionem, in Scripturæ verbis ad proceſſionem Spiritus ſancti declarandam. Procedere enim Spiritum ſanctum à Patre affirmantibus Scripturis, conſtanter affirmat Epiphanius; procedere à Filio, ut Scriptura, ita & Epiphanius, nec affirmat diſertis verbis, nec negat. Exire à Filio Spiritum ſanctum, ab eo eſſe, à Patre & à Filio eſſe, à Patre procedere & à Filio accipere, præeunte Scriptura, creber affirmat Epiphanius. Eſſe à Filio & procedere à Filio, perſpicuè unum & idem eſt: ſicut procedere & eſſe à Patre, quod crebrò dicit Epiphanius. Etſi ergo non dixit procedere Spiritum ſanctum à Filio, ſenſit tamen, cùm ea dixit quæ idem valent; ſed ſuam in Scripturæ verbis obſervandis religioſitatem inſignivit, cùm non eæ tum inciderent cauſæ, quæ expreſſius aliquid exigerent. Suſpicabitur forſan aliquis Epiphanio viſum eſſe, *proceſſionis* voce, τὸ ἐκπορεύεσθαι, indicari illud Patris decus, quòd ab eo Spiritus ſanctus principaliter procedit; cùm à Patre habeat Filius, ut ab eo procedat Spiritus ſanctus; nec equidem intercedam. Sed non temerè tamen affirmabo, minimè neceſſariam fuiſſe eam cautionem, ut ne à Filio Spiritus ſanctus procedere diceretur, etſi idem ipſum aliis verbis diceretur, ne tam principaliter à Filio procedere crederetur, quàm à Patre. Nec enim eam cautionem ſibi ſervandam cenſuit ſuprà Auguſtinus; ſed cùm ſemel & iterum profeſſus eſſet eum à Patre principaliter procedere, tum deinde non ſemel dixit & ex Scripturis probavit, à Filio quoque eum procedere, utpote qui ab eo non accipiat, non exeat, non mittatur, niſi procedendo. Auguſtinum ſecuta eſt Eccleſia Occidentalis, & tandem univerſa. Video tamen non inſcitè dici poſſe, alias & plures cautiones ſervandas fuiſſe Epiphanii, quàm Auguſtini pòſt ævo.

Tom. 2. pag. 11. 12. 13. 14. 75. 76. 78.

XI. Baſilius in homilia contra Sabellianos peculiari & divino prorſus modo ex Deo Patre ait eſſe Filium & Spiritum ſanctum: Filium à Patre exire, Spiritum ſanctum procedere: illum ex Patre eſſe per generationem, γεννητῶς; hunc arcano & ineffabili modo ex Deo eſſe, ἀῤῥήτως. *Ut enim multi quidem ſunt filii, unus autem eſt verus Filius: ita & omnia ex Deo eſſe dicuntur, propriè tamen & Filius ex Deo, & Spiritus ſanctus ex Deo. Nam & Filius à Patre exivit, & Spiritus quoque à Patre procedit. At Filius quidem ex Patre per generationem, Spiritus verò ex Deo modo arcano & ineffabili. Quantum itaque periculi eſt extenuare gloriam Paracleti?*

Baſilius Tom. 1. pag. 516. hom. 27.

Nec minùs illuſtria ſunt & vehementia, quæ à Baſilio diſputantur in homilia adverſus calumniatores ſanctæ Trinitatis; ubi docet omnia in Deo perfecta, omnia unum eſſe; unum eſſe ingenitum Deum, unum Unigenitum & Deum. Sicut non eſt coingenitus Deus alius, ſic neque congenitus Filius alius: ὥσπερ οὐκ ἔστι συναγέννητος θεὸς ἕτερος; οὕτως οὐδὲ συναγέννητος υἱὸς ἕτερος. Sic enim utique legendum, non coingenitus, συναγέννητος Filius. Pergit Baſilius, ſupra rationem eſſe & paternitatem & filiationem iſtam divinam. Eſſe Filium characterem & imaginem Patris, expertem corporis. Uti ingenitum eſſe Patrem, ita & genitum eſſe Filium, credi, non quæri debere; nec enim quærenda, quæ inveniri non poſſunt. A quo enim quæreremus? cùm tota æternitate creaturas omnes illa generatio antecedat. Quippe in principio erat Verbum; voce, erat, excludi tempora: voce, Deus, excludi quidquid Deus non eſt. *Perfectus neque minuitur, neque augetur. Unus ingenitus Deus, unus hujus unigenitus Filius & Deus. Sicut non eſt coingenitus Deus alius, ſic neque congenitus Filius alius. Quemadmodum non ratione Pater, ſic neque ratione Filius. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus. Deus perfectus Pater, Deus perfectus Filius. Incorporeus Pater, incorporeus Filius, incorporeus character, & imago incorporea. Credis quod genitus eſt, ne quæras quomodo. Si enim licet quærere, ingenitus quomodo eſt ingenitus, licet etiam quærere, genitus quomodo genitus eſt. Ne quæras, quæ inveniri non poſſunt, non enim invenies. Si enim quæris, à quo diſcere potes? à terra? non ſubſtiterat: à mari? nondum erat liquidum: à cœlo? non erat elevatum: à Sole & Luna ac Aſtris? nondum creata erant. At à ſeculis? ante ſecula Unigenitus. Ne interroges ea quæ non ſemper ſunt, de ſemper exiſtente. Si vero non vis, ſed contendis, derideo tuam amentiam: imò potiùs deploro tuam temerariam audaciam. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Vox, erat, oblitterat vocem, non erat. Et Deus, oblitterat vocem, non Deus. His quæ ſcripta ſunt crede, quæ non ſunt ſcripta, ne quære.* Silentio colendam eſſe addit generationem illam, ſoli genitori, genitoque exploratam. Cùm ne Sol quidem corporeus conſpici à nobis totus poſſit, quid Sol intelligibilis ab intelligibili Sole naſcens? *Unigeniti ex Patre generatio ſilentio colatur. Novit enim ipſe, qui generavit, & qui genitus eſt. Noſſe enim debemus quæ loqui oportet, & quæ oportet ſilere. Non omnia per linguam dici poſſunt, ut ne mens velut oculus totum Solem intueri volens, perdat etiam id quod habet lumen. In hoc enim cognoſcis, ſi cognoveris quod non comprehendiſti. Illam igitur generationem arcanam & inenarrabilem ſilentio colamus.* Longè aliter Patrem eſſe Deum, quàm mortales homines; tantum ejus paternitatem noſtræ antecellere, quantum naturam naturæ; generare illum etſi ingenitus ſit; generare ut vult; ideoque genuiſſe dignum, ut ipſe novit. *Nimirum ſeparatæ à nobis naturæ, etiam intelligentiam ſeparato. Nam apud nos Pater ex alio Patre, & temporibus opus habet, & educatione, & augmento, & alia cura, & non ſicut vult Pater generat. At verò Deus concurrentem voluntati habens potentiam, genuit dignum ſeipſo, genuit velut ipſe novit. Cui gloria & imperium in ſæcula ſæculorum.*

Ibidem Hom. 27. pag. 537. 538.

Ibidem.

XII. Stomachatur alibi Baſilius in Montani blaſphemas inſanias, qui uſque adeo Spiritum ſanctum deſpicabatur, ut & Filium, quòd ejus creator fuiſſet, à paternæ Deitatis æqualitate dejiceret. Uſque adeo ubi ſemel à regula veritatis deſcitum eſt, in extrema quæque & invia aberratur. Inſana hæc deliria ex Scripturis convellit Baſilius, & hoc etiam argumento, Unum neceſſariò conſtituendum eſſe Principium, à quo ſint omnia; à quo ſint omnia ea ipſa, quæ à Filio ſunt; atque adeo à quo etiam procedat Spiritus ſanctus. Ubi perſpicis, quàm non neget Baſilius Spiritum ſanctum à Filio procedere: cum ex eo quòd procedat à Filio, probet non poſſe non procedere etiam à Patre. *Illud verò cui non patet, quòd nulla Filii operatio à Patre diviſa eſt? nec eſt aliquid in rebus quod Filio inſit, & à Patre*

Con. Eunomium. l. 2. pag. 750.

alienum ſit. Omnia, inquit, mea tua ſunt, & tua mea. Quomodo ergo Spiritus cauſam & originem unigenito ſoli attribuit, & ad ejus accuſandam naturam hujus creationem accipit? Si igitur duo principia in oppoſitum inter ſe docens, hæc ait, cùm Manichæo & Marcione contereretur. Quod ſi ab uno dependere ac prodire omnia putat quod à Filio factum eſſe dicitur, ad primam refertur cauſam. Quare etſi cuncta producta eſſe per Deum Verbum credimus, omnium tamen eſſe cauſam Deum totius non negamus. Quo pacto autem dividere Spiritum à Deo non habet manifeſtum periculum? Apoſtolo conjunctim nobis tradente, & modò Chriſti Spiritum dicente, & modo Dei, ubi ſcribit: Si quis autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus. Et rurſus: *Vos autem non ſpiritum mundi accepiſtis, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt: ſed & Domino, quoniam ipſe veritas eſt, Spiritum veritatis dicente à Patre quoque procedere.*

Imaginem Filii eſſe Spiritum ſanctum, prolixè inferiùs demonſtrat ex ſacris litteris Baſilius, quod per eum nobis aſpiratum efficiamur conformes imaginis unigeniti Filii Dei; nec id tamen pugnat cum antedictis, quia non ex vi proceſſionis ſuæ id habet Spiritus ſanctus, ſicut habet Filius, ut ſit imago. Verbum enim manat ut imago, adeoque ut Filius, non Amor, non Charitas. Imago ergo tantùm dicitur Spiritus ſanctus, quia nos imagines facit. *Imago quidem* Ibid. l. 5, pag. 783. *Dei Chriſtus eſt. Qui eſt imago, inquit, inviſibilis Dei. Imago verò Filii Spiritus, quo qui participant, Filii conformes fiunt, ſecundùm illud, Quos præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ejus, ut ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.* Non ſemel alibi vocatur à Baſilio Spiritus ſanctus, *Sanctitatis Dei character, & omnis ſanctificationis fons*: quod convenit prorſus cum appellatione charitatis & doni. Quod enim majus Dei donum, quàm charitas? Ibidem. Pag. 784. quæ verior ſanctitas, quàm charitas? Quid congruentius autem, quid rationi ipſi plauſibilius per divinas Scripturas illuminatæ, quàm ut à primo principio, ab unitate & bonitate ſumma ſeſe effundente, effluat primùm veritas, tum ex bonitate & ex veritate, charitas? Ideo ſubdit Baſilius, creandis & reformandis in novam creaturam hominibus coordinatum, & quaſi conjugatum eſſe Verbo Spiritum ſanctum. *Spiritus enim* Pag. 785. 786. *ad creandum vivo Verbo coordinatus eſt, viva virtus, divina natura, ineffabili modo, & per ſufflationem ad hominem miſſa, & ſecundùm figuram corporaliter à Domino traditam, rurſus ab eo per ſufflationem reſtituta. Concurrere enim oportet cum prima novitate præſentem innovationem atque concurſum.*

Sed quàm luculentum illud, quod à Baſilio ſubjicitur, Ut ad Patrem Filius, ita ſe ad Filium habere Spiritum ſanctum; Patris Verbum, λόγος, Filius eſt: Filii Verbum, ῥῆμα, Spiritus ſanctus eſt; humanas has ſimilitudines in majus ſanè attollendas eſſe, ubi ad Deum referuntur; & id unum hìc præ cæteris ſatagendum, quòd intellectus, νοῦς, per Verbum, λόγον, omnia conſideret, omnia operetur, διεργάζεται. *Propterea &* Ibidem. pag. 787. *Dei quidem Verbum Filius eſt: Filii autem Verbum Spiritus. Portans enim, inquit, omnia verbo virtutis ſuæ: & quoniam Verbum Filii per Deum, Gladium, inquit, Spiritus, quod eſt Verbum Dei: Verbum autem Dei vivens ac operans. Nec mihi ad humanas ſimilitudines decidas, verùm ubique majus in Deo intelligas, exemplum Verbi ad unius demonſtrationem operationis accipiens. Nam & intellectus tuus omnia per Verbum conſiderat.*

XIII. Cùm verò inſolentiùs rogarent Eunomiani, Cur Filii filius non diceretur Spiritus ſanctus, ſicut Verbum Filius Patris eſt; cùm Filii quoque Verbum ſit Spiritus; reſpondet ſanctus Pater, verendum fuiſſe, ne ſi filii ex filiis in Trinitate naſcerentur, infinita nobis quædam Deorum multitudo naſceretur. At urgentibus illis, Cùm ut imago eſt Patris Filius, ita ſit & Spiritus ſanctus imago Filii, cur non dicatur Filii filius? Reſpondet Baſilius, Abhorrere non debere Eunomianos, quin & Filii nomine donaretur Spiritus ſanctus, cùm per illum nos divinæ efficiamur conſortes filiationis. Quin Filius enim ſit, per quem filii efficimur? Quin Deus ſit, per quem deificamur? Sed utcunque delirent Eunomiani, Catholicis abundè id eſſe, quòd nunquam in ſacris Codicibus Spiritus ſanctus nomine Filii ornatus ſit. Eunomianos autem expedire non poſſe, cur ſaltem adoptione filius dictus non ſit Spiritus ſanctus nobiſcum, cùm in turbam creaturarum illum detrudant. *Non quia non* Ibidem *eſt ex Deo per Filium, ſed ne Trinitas Filios ex Filii habere ſuſpecta, ut eſt in hominibus, infinita putetur multitudo. Sed dices, Si Dei eſt imago Filius, Filii verò Spiritus, cur non Filius Filii Spiritus dictus eſt?* Et paulò pòſt: *Quoniam ergo indignus tibi videtur appellatione Filii, tanquam à Patre & Filio alienatus, conſidera quomodo eos, qui ſanctificantur, Filios efficit: quod ſi tu per Spiritum Dei es Filius, quomodo Spiritus à filiatione alienus? & ſi tu per Spiritum Deus, quomodo à Deitate alienus? Verùm rurſus interrogabis, Cur autem Filii non ſuſcipit nomen? Iis enim quæ dicta ſunt attendere non dignum putas; ejus verò cauſam quæris quod dictum non eſt: ſicut Saducæus reſurrectionem non credens, ſed modum reſurrectionis curioſè inveſtigans, & reprobans quod dictum eſt, propter id quod dictum non eſt: & ſi tacuerimus, ut qui ea quæ Dei ſunt curioſè inquirere nolimus, divini Spiritus gloriam victam arbitraris: propterea quod Filii appellatio de ipſo poſita non eſt; quaſi non idem abs te quærere poſſimus. Nam ſi concedis infinitos adoptione filios per Spiritum factos eſſe, cur Spiritus ſaltem adoptione filius non appellatur; præſertim cum melior ſit iis qui per ſeipſum gratia adoptantur, ac ideo non debeat magis per appellationem diminui? Nos verò etiam de hoc, ut poſſibile eſt, nobis ipſis reſpondeamus.*

Uberioris tamen doctrinæ gratia rurſum ibidem reſpondet Baſilius, Si filius ex Filio naſci diceretur, periclitaturam fidem Trinitatis divinæ, ne ſine numero filii ex aliis alii propagandi crederentur; ideo in Scripturis appellari Spiritum ſanctum, Mentem Chriſti, νοῦν: & Spiritum Dei, ut dicitur *ſpiritus hominis*, ſeu flatus; at Filium, unicum eſſe Dei, qui ſemper eſt id quod eſt, ſemper filius; ſicut & unus eſt Spiritus ſanctus, qui digitus Dei, & Spiritus oris ejus; ne qua rima ſit, qua multitudo in Trinitatem irrepat; ſed unus ſit in ea Pater, unus Filius, unus Spiritus ſanctus. *Dicimus ergo quod ſi quis Filium ex Filio diceret, in ſuſpicionem multitudinis* Ibidem pag. 78 *Trinitatem Deitatis adduxiſſet apud homines, qui hoc audiviſſent. Facile namque ſuſpicari erat, quod ſi Filius ex Filio natus eſt, ex hoc alius utique natus eſſet, ac rurſus alius, & deinceps ad multitudinem progreſſu facto. Quamobrem ex Deo quidem eſſe Spiritum apertè prædicavit Apoſtolus dicens, quod Spiritum qui ex Deo eſt, accepimus: & per Filium effulſiſſe clarum fecit, cum Filii Spiritum, ſicut Dei, ipſum nominavit, & mentem Chriſti appellavit: ſicut & Dei Spiritum ut hominis, Filium verò Filii dicere cavit, ut unus ſit Pater Deus, ſemper Pater permanens, & ſit in æternum quod eſt: unus verò Filius æterna generatione generatus, qui abſque principio unà cum Patre & Filius Dei verus, qui ſemper eſt quod eſt, Deus Verbum & Dominus: unus autem & Spiritus ſanctus, verè ſanctus Spiritus ſecundùm quod ſcriptum eſt: Qui cum Patre &*

Filio conglorificatur, qui & Spiritus oris à Propheta David nominatur, quem & digitum Dei eſſe docemur, cùm Dominus in Evangelio dicat: Si verò in digito Dei ego ejicio Dæmonia. Et paulò pòſt: *Ut nuſquam aditus multitudini fiat, ſed unumquodque in Trinitate unum eſſe cognoſcatur, unus Pater, unus Filius, unus Spiritus ſanctus.*

XIV. Aliquantò attentiores nos eſſe jubent, quæ ibidem apud Baſilium ſequuntur. Ex ſola voce Spiritus plus ſatis patere nobis potuiſſe, quàm non ſit creatura. Ex humana enim conſuetudine derivata ſunt in divinos mores hæc omnia: Nec enim vel Filium eſſe, vel generari propriè & elimatiſſimè de Deo dicitur, ſed ex hominum ſimilitudine; noſtris enim primùm uſibus dicata fuere illa verba, & poſtea ad Deum tranſlata, quòd non alia noſtris in ſermonibus aptiora occurrerent. Non aliam eſſe originem vocis Spiritus, nempe qualis procedit ab ore hominis. Quippe homo per manus ſuas elaborat, at Spiritus non eſt opus manuum ejus, ſed ab ipſo ejus pectore & ab ore proflatur. Ita innuitur Spiritus ſanctus à Deo eſſe, præſtantiſſima quadam ratione quæ nulli poſſit competere creaturæ. *Neque enim ad cognoſcendum ex Deo eſſe* Pag. 788. 789. *Spiritum, minus quid habituri eramus, cum oris Spiritum audiremus. Sufficit enim nomen ipſius ad ſignificandum exiſtentiam ejus ex Deo. Neque enim Filius, nec generatio Deitatis proprium eſt, ſed ad hæc humana ſimilitudine adductum, ex qua etiam Spiritus dictio traducta eſt. Hac ergo in divino Spiritu divina Scriptura uſa eſt, aliter ex Deo eſſe oſtendens, quoniam non oportebat eadem hunc quoque ſimilitudine ſignificare, uti dictum eſt. Tu verò ſimiliter ſicut infideles contra divinam doctrinam te opponis, ad blaſphemiam feſtinans: & quoniam proceſſio Spiritus ex Deo, generatio vocata non eſt, idcirco nec ipſum Spiritum oris Dei eſſe credis, ſed manuum Dei opus, & humana exempla deſpiciens, evertis quæ ex ipſis intelliguntur divina dogmata, cùm oporteret divini dogmatis verba cum timore audire, & quidquid dicitur cum pietate recipere, nec ſtultiſſimè ea quæ ſunt pietatis cavillari.*

Nec aliter res habet in generatione Filii: nec enim generat Deus, ut homo: ſicut ſpirat, ſed non ut homo; modum quo generat, & quo ſpirat, nos neſcimus, ille ſolus novit; penes ipſum ergo jure meritò fuit arbitrium & delectus vocum, quibus illa vel generatio ſignificanda erat, vel ſpiratio. Noſtrum eſt ejus judicio & delectui verborum inhærere, non vel tantiſper novare. *Generat Deus, non ut homo; generat autem verè: & quod ex eo genitum eſt, edit verbum non humanum. Edit autem verbum verè ex ipſo, & emittit per os Spiritum; non qualis hominis eſt, quoniam nec os Dei corporale; ex ipſo autem Spiritus, non aliunde. Operatur Deus, non corporeis manibus; operatur autem non ex ſe ipſo creaturas producens, ſed per creationem ſubſiſtere faciens; ſicut non ex ſe ipſo opus producit homo, qui manibus operatur. Nec tranſmoveas divinorum verborum terminos; Filius eſt Filius, & Spiritus eſt Spiritus, non creatura. Nec de Filio quæras, cur non Spiritus vocatus eſt; nec de Spiritu, cur non Filius; nec creaturam eſſe Filium vel Spiritum maledico ore dicas.* Denique ita ſtatuit Baſilius Filium Dei fructum eſſe ex ſancto, καρπὸς ἅγιος ἐξ ἁγίου; Spiritus ſancti donatorem ad formationem creaturarum; at Spiritum ſanctum omnium eſſe perfectionem; participatione enim Spiritus Ibid. p. 789. omnia fieri. *Filius Dei fructus ſanctus ex ſancto, æternus ex æterno, Spiritus ſancti dator ad ſubſiſtentiam & formationem creaturæ. Qui Filium tollit, is creationis omnium principium ſuſtulit. Principium enim eſt ſubſiſtentiæ omnium Dei Verbum, per quod omnia facta ſunt. Qui Spiritum aufert, perfectionem eorum quæ ſunt abſcindit. Nam quæ fiunt, emiſſione & participatione Spiritus fiunt: nec in tempore procedit quod ex Deo procedit, quamvis in tempore creaturas producat.* Sic Pater omnia per Filium operatur, Spiritus etiam ex Deo eſt per Filium: ut unitas hæc ſit, & inſeparabilis Trinitas. *Quomodo igitur ſeparabuntur inſeparabilia, Verbum ſcilicet Dei, & Spiritus ex Deo per Filium?*

XV. Poſtremò denique vide ut Baſilius eodem loco divinas hypoſtaſes ſigillatim ſingulas ſuis deſcribat lineamentis. Ac primùm Patrem, cui ita ait nunquam defuiſſe Filium, ſicut nunquam Filio defuit Spiritus ſanctus, quo apertiſſimè Spiritus ſancti proceſſio ex Filio inſinuatur; Patrem addit eſſe veluti mentem νοῦν, ex qua Verbum prodit: eſſe potentiam, qua Filius potens generatur: eſſe ſapientem, qui Sapientiam generat, velut hypoſtaticum characterem ſuum: ὡς σοφὸς σόφιαν γεγεννηκὼς, ὡς ὑποστάσιν ἴδιον χαρακτῆρα. Jam verò Filium vide ut delineet. Ait ſemper illum fuiſſe, ut formam Dei, ut imaginem naturalem, Filium. Ubi duo illa confirmantur authoritate etiam Baſilii, quæ ex aliis Patribus ſuprà oſtenſa ſunt; Patrem eſſe uti mentem & ſapientiam ipſam ſeſe contemplantem, atque ita ſuam ex ſe ſapientiam effundentem, ſive ſibi parem ſapientiæ ſuæ imaginem generantem: itemque & Filium eſſe Filium, quòd ad imaginem Patris generetur. Denique ita Spiritum ſanctum deſcribit Baſilius, non ut imaginem ex vi ſuæ proceſſionis, ſed ut imaginem Filii, qua ſcilicet Filius ad imaginem ſui quandam adumbratam nos effingit; denique ut Spiritum, ſeu flatum Dei. *Non defuit unquam Filius* Ibid. p. 796. 797. *Patri, nec Filio Spiritus: ſed incommutabilis & inalterabilis eadem Trinitas ſemper, Pater non eſt Filius, ſed Pater Filii genitor: ut mens Verbi Pater, ut potentia potentis: ut ſapiens, qui ſapientiam genuit, ut hypoſtaſis proprium character: Filius verò ſemper Filius eſt, ut forma Dei ſemper exiſtens, ut imago Dei naturalis Filius: ſed & Spiritus imago Filii dictus eſt, & digitus Dei, & Dei Spiritus, & verbum, & Spiritus oris, & Spiritus bonus, & rectus principalis, & Spiritus virtutis, & Dominus eſt, Deus dictus eſt Spiritus Dei, ſicut & verbum.*

CAPUT XXXI.

De generatione Filii & proceſſione Spiritus ſancti ex aliis Patribus Græcis.

I. Ex Gregorio Nyſſeno medius eſt Filius inter Patrem & Spiritum ſanctum, qui eo mediante à Patre procedit.

II. Sugillat Cyrillus Arianos Verbum aliud internum à Filio diſtinctum obtrudentes. Ex eodem quàm inſeparabilis ſit à Filio Spiritus ſanctus, qui ejus eſt, & ab eo profunditur pariter & à Patre.

III. Ex Theodoreto Verbum generatur à Mente, alio modo Spiritus ſanctus procedit à Patre. Hæc eſt utriuſque Teſtamenti Theologia.

IV. De proceſſione Spiritus ſancti à Patre & Filio; de Imagine Patris in Filio, & ideo Filio; ſtrictè & tumultuariè multa alia ex Theodoreto.

V. Ex Damaſceno; voces Patris & Filii à Deo ad nos, an à nobis ad Deum tranſierint. De proceſſione Spiritus ſancti à Filio. Quàm ea ignoretur. Ut tria perfecta ſint, ex quibus conſtat Trinitas perfecta & ſimpliciſſima.

VI. Ex eodem deſcriptiones proprietatum perſonalium Patris & Filii & Spiritus ſancti.

VII. Ex Jobio apud Photium, quàm incomprehenſibile & inenarrabile ſit omne divinum.

VIII. Ex eodem ut vacillent noſtræ omnes de Trinitate demonſtrationes, niſi fide & traditione nitantur.

IX. Vanæ caſſæque Photii argumentationes in Latinos circa proceſſionem Spiritus ſancti ex Fi-

lio. Referuntur, refelluntur, & in Photium ipſum retorquentur eæ argumentationes.

I. Jam verò Gregorius Nyſſenus in Tractatu *quod non ſunt tres Dii*, ita cenſet Patrem & Filium differre, ut cauſam & id quod eſt à cauſa: αἴτιον, ϗ αἰτιατόν; quanquam & Spiritus ſanctus ſit etiam à cauſa, id eſt, à Patre, ſed eo diſcrimine, quòd Filius medius ſit, μεσίτης, inter Patrem & Spiritum ſanctum; procedens ipſe quidem immediatè à Patre, procedente verò ab eodem Patre Spiritu ſancto, tum immediatè, tum Filio ipſo mediante. Ita jam novo quodam jure Filius nexus videtur dici Patris & Spiritus ſancti ratione proceſſionis, cùm ſuprà Spiritus ſanctus diceretur nexus Patris & Filii, quòd utriuſque ſit charitas conſubſtantialis. *Reſpondebimus, quod nos, qui divinam naturam differentiæ variationiſque expertem eſſe confitemur, eam quæ circa cauſam & cauſatum conſideratur differentiam non negamus; per quod ſolum diſcerni alterum ab altero deprehendimus. Nimirum eo quod credimus, aliud quidem cauſam eſſe, aliud vero ex cauſa eſt. Rurſus aliam differentiam conſideramus: nam aliud quidem continenter & ſine medio ex primo eſt, aliud verò per id quod immediatè & ex continenti eſt; ut Unigeniti proprietas abſque ambiguitate in Filio maneat, & ex Patre Spiritum eſſe non dubitetur: Filio, qui medius intercedit, & ſibi Unigeniti proprietatem ſervante, & Spiritum à naturali ad Patrem habitu non arcente.*

Greg. Nyſſ. Tom. 3. pag. 17.

II. Sugillat Cyrillus Alexandrinus eos, qui præter Verbum, qui Filius eſt, aliud Verbum Deo tribuebant internum, ἐνδιάθετον. Hinc enim illud efficiebatur, ut ſuum quoque Filio Verbum internum, ſuum denique Spiritui ſancto vindicandum eſſet; atque ita jam duplicaretur nobis Trinitas; quo nihil fingi poterat alienius à natura Dei ſimpliciſſima. *Si ergo, ut temerè nonnulli docent, ineſt Deo ac Patri Verbum aliquod internum, diverſum à Filio: habebit utique Filius Verbum internum quoque in ſeipſo, utpote imago ejus, & ſimilis per omnia ſubſtantiæ character, ſicut ſcriptum eſt: ſed & habebit perinde atque ipſe ſanctus quoque Spiritus, eadem prorſus rationis conſecutione. Eſt igitur jam nobis duplicata Trinitas, & compoſita demum apparet natura divina. Sed hoc abſurdum. In ſimplicibus quippe ſubſtantiis nihil eſt præter ipſas: Nihil ergo prohibebit, quominus ſancta & conſubſtantialis Trinitas proximè & immediatè ſimul conjuncta ſit.*

Cyrill. in Evan. Joan. To. 4. p. 39.

Alibi verò idem Cyrillus ita argumentatur: Si non poſſit ſpiritus hominis ab homine ſeparari, multò minùs poſſe à Filio ſeparari Spiritum ſanctum, qui Spiritus ejus eſt; qui innatus ei, & ſubſtantialiter unitus eſt: ἐμπεφυκὸς, οὐσιωδῶς ἡνωμένον; adeo ut nihil aliud exiſtimetur præter ipſum, propter operationis identitatem, & omnimodam naturæ ſimilitudinem; denique Spiritum Filii ex eo probat illum eſſe, quòd Spiritus Veritatis dicatur ab ipſo Chriſto, qui & ſe Veritatem eſſe dixit. *Quomodo vero, quæſo te, abſque proprio ſpiritu Verbum intelligetur? Numquid enim abſurdum eſſet dicere, hominis ſpiritum ab homine ſeparatum eſſe ratione naturæ, & integra perfectione animalis ſervata? Patet id opinor cuivis. Quo pacto igitur ſeparabimus Spiritum à Filio, ſic innatum ei & ſubſtantialiter unitum; quippe per ipſum prodit, & ipſo naturaliter exiſtit; ita ut nihil aliud eſſe putetur ab ipſo, propter operationis identitatem, & ob ipſam omnimodam naturæ ſimilitudinem? Audi ergo quidnam Salvator ad ſuos diſcipulos dicat: Si diligitis me, mandata mea ſervate, & ego rogabo, & alium Paracletum dabit vobis Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt capere. Ecce apertè Spiritum veritatis vocat Spiritum ſanctum. Quod autem ipſe ac non alius ab ipſo ſit Veritas, audi rurſus dicentem, Ego ſum Veritas.* Mox ait à Paulo *æqualem per omnia ſimilitudinem ſtatui Filii cum Spiritu, qui proprius ejus eſt, & ab eo ſecundum naturam profunditur*: παρ' αὐτοῦ κατὰ φύσιν προχεόμενον.

Ibid. p. 338. 339.

Non adventitium eſſe Filio Spiritum, alibi docet, ſed intimum, ut intimus cuique homini eſt ſpiritus qui ab eo efflatur. Ita enim Chriſtus corporaliter Apoſtolis ſuis inſufflavit, ut declararet ſimiliter ex divina ſubſtantia ſua profundi Spiritum ſanctum; profunditur autem non ſeorſim à Patre, aut à Filio, ſed à Patre per Filium, juxta Patrum doctrinam. *Jure putabit aliquis, imò verò firmiter credet, cum naturalium Dei ac Patris bonorum ſubſtantialiter particeps ſit Filius; Spiritum eo modo habere, quo & Pater cenſetur, non adventitium, neque extrinſecus: furor enim eſt ita ſentire; ſed quomodo unuſquiſque noſtrum ſuum in ſeipſo ſpiritum continet, & ex intimis viſceribus foras profundit. Idcirco enim Chriſtus inſufflavit corporaliter, oſtendens quod ſicut ex ore humano ſpiritus prodit corporaliter, ſic & ex divina ſubſtantia Deitati convenienter Spiritus, qui ex eo eſt, profunditur. Cùm ergo Spiritus ipſe Dei Patris ſit, ac Filii, quomodo non unam omnino habebunt ſubſtantiam, & diſtinctè ſimul, atque conjunctim? Pater enim Pater, ac non Filius; & Filius eſt Filius, ac non Pater: veruntamen Pater in Filio & Filius eſt in Patre. Dat vero Paracletum, ſive Spiritum ſanctum, non ſeorſim quidem Pater, ſeorſim verò Filius; ſed potius ſanctis à Patre traditur per Filium.*

Ibidem pag. 810.

Et rurſus alibi ut vita ſit Pater, & vitam ex ſe effundat Filium; qui Vita ex Vita cùm ſit, Spiritum ſuum vitæ in nobis collocat, atque ita nos conſortes efficit divinæ naturæ. Licèt enim prodeat, πρόεισιν, à Patre Spiritus ſanctus; venit tamen, ἔρχεται, per Filium, & proprius ejus eſt. Omnia enim per Filium à Patre. πάντα δὶ υἱοῦ παρὰ πατρός. Quo non video quid dilucidius dici poſſit ad ſuperioris ſanctorum Patrum doctrinæ confirmationem. *Tunc utique manifeſtè cognoſcetis, quia vita exiſtens ſecundùm naturam, Deo ac Patri, qui & ipſe vita eſt, ſecundùm naturam conjunxi vos per meipſum, conſortes quodammodo ac participes reddens immortalitatis ejus. Ego ſiquidem naturaliter in Patre, fructus quippe ſum ſubſtantiæ ejus, ac vera genitura in eo exiſtens, & ex eo exiſtens, Vita ex Vita. Vos autem in me, & ego in vobis, quatenus ego quidem homo apparui: conſortes autem naturæ divinæ vos reddidi, Spiritum meum in vobis collocans. In nobis enim eſt Chriſtus per Spiritum.* Et mox: *Licèt enim ex Patre Spiritus ſanctus procedat, venit tamen per Filium, & proprius eſt ejus, omnia quippe ſunt à Patre per Filium.*

Ibid. p. [illegible]

Ac denique inferiùs, ut Spiritus ſanctus, licèt proprius Patris, ſit tamen etiam proprius Filii; propterea quòd Filius ex Patre in Patre eſt, ut fructus ejus; & ideo Spiritum ejus ſibi vendicat ut proprium ſibi, & à ſeipſo in dignos effundendum. *Proprius enim Dei ac Patris eſt Spiritus, nihilominus tamen proprius quoque eſt ipſius Filii; non quaſi diverſus ſit & alius ab alio, aut ſeorſim in utroque intelligatur & inſit, ſed quia ex Patre & in Patre ſecundùm naturam eſt Filius, cùm verus ſit fructus ſubſtantiæ ejus; Patris proprium Spiritum ſecundùm naturam ſibi vendicat, procedentem quidem ex Patre, ſed per ipſum Filium creaturæ traditum, non tanquam per miniſtrum aut famulum, ſed ſicuti modò dixi, ex ipſa quidem Dei ac Patris ſubſtantia procedentem, in eos autem effuſum, qui ejus accipiendi digni ſint per Verbum conſubſtantiale.*

Pag. [illegible]

III. Profitetur & Theodoretus in Dialogo *Impatibilis*, etſi à Deo & Patre ſit Spiritus ſanctus, perinde ut Filius, nequaquam tamen Filium dici eum poſſe, *Quia in ſacra Scriptura hoc nomen non invenitur.* Eademque de cauſa nec genitum dici poſſe; imò nec ingenitum, quan-

Theodoret. Tom. 4. pa 14

quanquam natura increatus ſit, & nullo modo genitus. *Quia hoc à ſacra Scriptura non didici, & valde reformido ea dicere, quæ ab illa ſilentio ſunt prætermiſſa.* Ab eodem alibi obſervatum eſt divinarum Perſonarum nomina non eadem ſemper aliis præferri, ſed aliàs alia; ut hinc ſumma trium æqualitas colligatur. Sic enim habet hæreticarum Fabularum libro IV. *Atque (Paulus) in* Pag. 258. *priore quidem Epiſtola, primum ſtatuit Spiritum, hìc verò ultimum, docens ordinem nominum non facere dignitatum differentiam. Hoc modo Filium etiam Patri præpoſuit, non ordinem evertens, quem Dominus poſuit, ſed æqualitatem honoris in Trinitate demonſtrans.*

In Curatione Græcarum affectionum declarat Theodoretus ab ingenito Deo manare Verbum ac Spiritum ſanctum, λόγον: illum ut Verbum genitum ab intellectu, ἐκ τοῦ νοῦ γεννώμενον: hunc verò ut Spiritum procedentem, ὡς πνεῦμα, ἐκπορευόμενον; ſimul enim cum Verbo Spiritum procedere; non ut Verbo congenitum; ſed ut qui ſimul cum Verbo ſit, conſequaturque & procedat; at neque Spiritum eſſe flatum oris, nec Verbum ſimile verbi noſtri aerem verberantis; ſed ſubſtantiale Verbum, ἐνούσιον, ac Spiritum ſubſiſtentem, ἐνυπόστατον; hæc duo in Patre ſpectari, ſed per ſe ſubſiſtere; naturæ identitate conjuncta eſſe, ſed proprietatum diſcrimine ſeorſim etiam & per ſe intelligi; hanc doctrinam ex Scripturis ediſcendam, & quidem utriuſque Teſtamenti, ut ex novæ veteriſque Theologiæ concordia veritas magis eluceſcat. *Multò ſanè cre-* Serm. 2. pag. 104. *dibilius, ex ingenito illo emanare Verbum, ac ſanctum Spiritum: Verbum quidem ut genitum ab intellectu, Spiritum verò ut procedentem; cum Verbo enim Spiritus ſimul progreditur: non tamen ut Verbo congenitus, ſed ut qui ſimul cum Verbo ſit, conſequaturque, & procedat. Sed neque Spiritum ſanctum, flatum aliquem oris eſſe dicimus; Deus enim compoſitionem non patitur, nec figuram; neque Verbum, quale iſtud eſt quod per aerem diffunditur, ſed ſubſtantiale Verbum, ac Spiritum ſubſiſtentem. Quæ duo & in Patre conſiderantur, & per ſeipſa creduntur: eadem identitate conjuncta, proprietatum verò diſcrimine ſeorſim etiam ac per ſe intellecta. Hæc autem exactè percipi nequeunt, niſi ab eo qui in ſacris Litteris verſatus fuerit, ſcientiæque lumen à divina gratia acceperit. Legenda porro ſunt, non ea ſolùm quæ ſancti Apoſtoli docuerunt, ſed divinorum quoque Prophetarum oracula. Ita enim qui & veteris & novæ Theologiæ concordiam viderit, admirabitur veritatem.*

IV. Non ſana tantùm, ſed & pulcherrima ſunt hæc omnia. Vereor ut idem dici poſſit de illa ejuſdem Theodoreti reſponſione ad novum Cyrilli Anathematiſmum, ubi moleſtè ferre videtur, quod Cyrillus dixerat, Spiritum ſanctum ex Filio & per Filium habere exiſtentiam, ὕπαρξιν. Pag. 718. *Proprium autem Spiritum Filii, ſiquidem ut ejuſdem cum eo natura, & ex Patre procedentem dixit, ſimul confitebimur, & tanquam piam ſuſcipiemus vocem. Si verò tanquam ex Filio, aut per Filium exiſtentiam habeat, hoc ut blaſphemum & impium rejiciemus. Credimus enim Domino dicenti: Spiritus qui ex Patre procedit; ſed & ſacratiſſimo Paulo dicenti ſimiliter: Nos autem non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo Patre eſt.*

Non facilè aſſentiemur ut à communi cæterorum Patrum etiam Græcorum ſuprà laudatorum doctrina diſceſſerit Theodoretus; imò & à Scripturis, quæ Spiritum à Filio dari, mitti, accipere teſtantur; cùm uti Filius à Patre accipit, datur, mittitur, maximè naſcendo: ita & Spiritus ſanctus à Filio accipere, dari, mitti intelligendus ſit, maximè ab eo procedendo. Itaque cùm in hoc libello ſuo Theodoretus totus eſſet in concerpendo Cyrillo, & in ſcriptis ejus utique orthodoxis convellendis: minùs mirum eſt, ſi altercandi æſtu ultra metas nonnihil evectus ſit, & verba ejus ita acceperit, quaſi ſic Spiritum ſanctum à Filio procedere diceret, ut non principaliter procederet à Patre.

In Epiſtolam ad Epheſios ita Paulum exponit in ſummi Patris paternitate commendanda, ut ille demum, propriè, principaliter & verè Pater ſit, κυρίως, καὶ ἀληθῶς, quòd non antè fuerit Filius, ſed ſemper Pater, & natura Pater, φύσει πατήρ. *Flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœ-* Tom. 3. pag. 305. *lis & in terra nominatur. Propriè Pater, & verè Pater Deus. Non enim primùm fuit Filius, deinde Pater; ſed ſemper Pater eſt, & natura Pater: alii autem Patres, ſive corporales, ſive ſpiritales, deſuper traxerunt appellationem. Dicit autem in terra Patres eos qui natura ſunt Patres: cœleſtes autem Patres vocat ſpiritale.*

De Verbo autem ut ſplendore Patris, ut figura ſubſtantiæ ejus, ut Verbo, atque adeo Patri ſimillimo, & conſubſtantiali, & ideo verè Filio, quia naſcitur, ut imago Patris, ut Verbum mentis ejus; ſic ille in Epiſtolam ad Hebræos: *Ne dubites, in-* Pag. 397. *quit, Deum Verbum, unigeniti Dei Filium, & genitum eſſe ut Filium; & cum eo qui genuit unà eſſe, ut Verbum, quod eſt ſplendor gloriæ. Ex quo enim gloria, ex eo etiam eſt ſplendor. Semper autem gloria: ſemper ergo & ſplendor. Ejuſdem etiam naturæ eſt ſplendor cum igne: ergo etiam Filius cum Patre.* Et paulò pòſt: *Subjungit* Ibidem. *enim, Et figura ſubſtantiæ ejus. Per ſe enim, inquit, ſubſiſtit, totum in ſe Patrem oſtendens. In ſe enim paternos characteres continet. Huic ſimile eſt quod Philippo dictum eſt à Domino: Qui vidit me, vidit Patrem meum. Ita per plura vocabula nos docuit divinus Apoſtolus, & veram ac germanam generationem, & eandem cum Patre ſubſtantiam, & coæternitatem. Quoniam enim divina ſuperant omnem intelligentiam, & fieri non poterat, ut per unam ſolam ſimilitudinem doceretur divinitatis myſterium: per plura hoc facere coguntur veritatis præcones. Ita divinus Joannes Verbum appellavit Filium.*

In Epiſtola verò Alexandri Epiſcopi Alexandrini ad Alexandrum Epiſcopum Conſtantinopolitanum ſuper Arii exoriente tum inſania, hæc leguntur in Eccleſiaſtica ejuſdem Theodoreti Hiſtoria, ex quibus intelliges, Filium dici & eſſe Verbum, quòd non aliter naſcatur à Patre, quàm ut imago, ut Verbum Patris, ut ejus character, ut incommutabilis Sapientia, & Vita, & Lux, & Veritas ipſa, totum in ſe Patrem, ut in ſpeculo exhibens, unumque cum Patre. *Splendorem enim gloriæ qui* L. 1. c. 3. pag. 530. 532. *eſſe neget, primariam lucem unà tollit, cujus eſt ſplendor. Quod ſi imago Dei ſemper non erat, nec is haud dubiè cujus eſt imago, ſemper eſt: ſed eo non exiſtente qui eſt figura ſubſtantiæ Dei, tollitur etiam ille qui ab eo prorſus exprimitur. Unde perſpicere licet, Servatoris noſtri filiationem commune nihil habere cum aliorum filiatione.* Et mox: *Nam ipſe quidem immutabilis eſt naturæ, perfectus, & nullius rei indigens: hi verò, cùm in utramque partem verti poſſint, illius indigent auxilio. Quid enim eſt in quo proficere queat ſapientia Dei, aut quid poteſt ipſa veritas amplius adſumere, aut Deus Verbum? quomodo præſtantior effici, aut vita, aut lux vera poſſit? Quod ſi ita ſe habet, quantò magis repugnat naturæ, ut ſtultitiæ aliquando capax ſit ſapientia, aut potentia Dei implicetur imbecillitate, aut obſcuretur temeritate ratio, aut tenebræ cum vera luce permiſceantur?* Et tandem: *Ego & Pater unum ſumus. Quod Dominus dicit, non Patrem ſeipſum prædicans, nec duas ſubſiſtentia naturas unam eſſe demonſtrans: ſed quòd Patris effigiem Filius exactè ſervare ſoleat, ut qui omnimodam ejus ſimili-*

ſimilitudinem à natura impreſſam habeat, nihilque differens ſit Patris imago, & expreſſa figura prototypi. Unde & cupienti olim videre Philippo Dominus abundè manifeſtat, cùm dicenti, Oſtende nobis Patrem, reſpondit, Qui me vidit, vidit & Patrem: quod tanquam per puriſſimum & animatum ſpeculum divinæ imaginis ejus conſpiceretur Pater: quem ſimilem in Pſalmis memorant viri ſanctiſſimi, cùm ajunt, In lumine tuo videbimus lumen.

Sed illud præ cæteris advertendum, quod docet inferiùs, inter Patrem ingenitum, & res creatas quaſcunque mediam eſſe naturam unigenitam, μεσιτεύουσα φύσις μονογενής: per eamque à Patre creata eſſe omnia. *Nec intelligunt rudes &*
Pag. 533. 534. *inexercitati, quantum interſit inter Patrem ingenitum, & ea quæ ab illo ex non extantibus creata ſunt, tum ratione prædita, tum rationis expertia. Quæ duo inter medium tenens unigenita natura, per quam univerſa ex non extantibus condidit Pater Dei Verbi, ex ipſo qui eſt Pater genita eſt, ſicut Dominus ipſe quodam in loco teſtatus eſt dicens, Qui diligit Patrem, diligit quoque Filium, qui ex eo genitus eſt.* Nec eò id pertinet, ut ad creatas naturas accedat Filius, ſed ut ad eas creandas non procedat Pater, niſi per Verbum, per brachium ſuum, per dexteram ſuam, per eum per quem ita ſunt omnia, ut à Patre ſunt omnia. Prius eſt enim ut Pater imaginem ſibi ſimillimam & ejuſdem ſecum ſubſtantiæ generet, tum verò per eam naturas condat
L. 1. c. 11. pag. 720. 721. inferiores. *Perfectum Filium Patrique omnino ſimilem didicimus, hoc ſolum minùs illo habentem quod ingenitus non eſt. Nam exacta & nihil varians Patris eſt imago.*

Refertur & Damaſi Papæ Confeſſio fidei Catholicæ in Macedoniam miſſa, ubi anathemate percelluntur, qui Spiritum ſanctum dicebant per Filium factum eſſe. *Quoniam poſt Concilium Nicænum hic error emerſit, ut quidam ore profano dicere audeant Spiritum ſanctum per Filium factum eſſe, anathematizamus eos, qui non liberrimè prædicant Spiritum ſanctum unius ejuſdemque cum Patre & Filio ſubſtantiæ ac poteſtatis exiſtere.* Definitur ibidem Spiritum ſanctum ex Patre verè & propriè eſſe, ſicut & Filium ex divina ſubſtantia, ἐκ τῆς θείας οὐσίας. *Si quis non dixerit Spiritum ſanctum ex Patre eſſe verè ac propriè, ſicut & Filium ex divina ſubſtantia, & Deum Dei Verbum, anathema ſit.* Ubi Patri κυρίως, principaliter vendicatur, ut à Patre procedat; non negatur, quin potiùs innuitur à Filio quoque illum procedere, etſi non principaliter, hoc eſt non ut ab ingenito principio.

Poſtremò tandem cum exponeret idem Theodoretus, quomodo ad imaginem Dei creatus ſit homo; tum alia multa in hanc rem affert, tum id præclariſſimè, Quod hominis mens verbum ſuum ex ſe proferat, ita ut cum verbo prodeat ſpiritus; non ipſe quidem genitus, ſicut verbum: ſed ſimul conſequens & ſimul procedens cum verbo quod ab humana mente naſcitur; id verò intereſſe diſcriminis, quod nec verbum, nec ſpiritus ab homine prodiens, hypoſtaſis, aut ſubſtantia ſit. At in Deo tres ſint hypoſtaſes inconfuſæ & per ſe ſubſiſtentes. Ante ſæcula enim Verbum eſt à Genitore, & procedit à Deo & Patre Spiritus ſanctus, qui & in propria hypoſtaſi intelligitur. Ita Theodoretus in Quæſtionibus in
Tom 1. pag. 18. 19. Geneſin: *Invenire etiam poterit quiſpiam imitationem aliam aptiorem & convenientiorem in anima humana. Habet etiam ipſa facultatem rationalem & vitalem in ſe. Et mens quidem producit ſermonem, procedit autem cum ſermone ſpiritus, non generatus quidem, quemadmodum ſermo, ſed perpetuò conſequens ſermonem, & cum eo, dum editur, procedens. Sed hujuſmodi adſunt homini tanquam imagini: quamobrem nec ſermo, nec ſpiritus per ſe ſubſiſtit. At in ſancta Trinitate tres intelligimus hypoſtaſes, eaſque ſine confuſione unitas, & per ſe ſubſiſtentes. Nam ante ſæcula genitus eſt à Patre Deus Verbum, inſeparabilis autem eſt à genitore: & procedit à Deo & Patre Spiritus ſanctus, qui & intelligitur in propria hypoſtaſi.*

V. Audiendus nunc nobis Damaſcenus, qui ſuperiorum Patrum doctrinam ita colligit: *So*lum Patrem eſſe ingenitum, ſolum Filium genitum, ſolum Spiritum ſanctum non genitum, ſed procedentem ex Patre; ita ut & generationis & proceſſionis modus incomprehenſibilis nobis ſit. Cæterùm hæc tria vocabula paternitatis, filiationis & proceſſionis, non ex nobis tranſlata eſſe ad Deum, ſed à Deo manaſſe ad nos, teſtante Paulo, à Patre Deo paternitatem omnem nominari. *Solus Pater ingenitus: non enim ex alia hypoſtaſi, ſuæ hypoſtaſeos habet ſubſtantiam; & ſolus Filius genitus: ex Patris enim ſubſtantia ſine initio, & intemporaliter genitus eſt; & ſolus Spiritus ſanctus ex Patris ſubſtantia procedens; non genitus enim, ſed procedens, ſic divina edocente Scriptura, modo quidem & generationis & proceſſionis incomprehenſibili exiſtente. Et hoc ſcire oportet, nomen paternitatis, filialitatis & proceſſionis, non eſſe ex nobis ad beatam illam divinitatem tranſlatum, ſed contrà, ut ait Apoſtolus, inde nobis traductum. Propterea, inquit, flecto genua mea ad Patrem, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra.*

Ita ille libro primo de Fide Orthodoxa. Non
diſſimulat Damaſcenus, quantamcumque poſue- Dam.
rint operam Athanaſius, Baſilius, aliique Patres in L. 1.
elucidanda, ſive generatione Verbi, ſive proceſ- pag.
ſione Spiritus ſancti, incomprehenſibile ſemper nobis mortalibus & eſſe & fore illud arcanum. Illud magis mirum, quod voces illas Patris, Filii & procedentis Spiritus velit, non à nobis ad Deum, ſed à Deo ad nos tranſlatas eſſe, cùm tot jam alios audierimus ex ſanctis Patribus, qui contrà & ſenſiſſe & dixiſſe videntur. Ea tamen ut reor verborum magis, quàm rerum pugna eſt. Nec enim ambigere quiſquam poteſt, quin primi nos fuerimus horum verborum opifices, ad res humanas ſignificandas; at authorem fuiſſe Deum, ut eadem verba ad res divinas incomparabiliter nobis ſuperiores transferrentur, ex mera Dei & Patris ad *nos in*dulgentia; ut ne divina penitus animis noſtris & cordibus exciderent, ſi ea non ſineremur humanis noſtris & cogitationibus & ſermonibus quanquam longè diſparibus conari & annunciare. Si res verò ipſæ magis, quàm voces ſpectentur, ne tum quidem ambigere poſſit quiſquam, quin Deo antequam nobis competant, ſi ineffabili in illa præſtantia conſiderentur, qua in Deo ſic effulgeſcunt, ut oculos noſtros præſtringant; nobis autem ex adverſo priùs aptentur, & inde ad Deum rapiantur, ſi ea cum imbecillitate conjungantur, quæ naturis creatis familiaris eſt. Non ergo diſſentit à Patrum doctrina ſententia Damaſceni, etſi verba nonnihil diſſonent.

Progreditur verò ulteriùs Damaſcenus, docetque ad rationem cauſæ & principii ſpectare, quod Pater major Filio dicitur, non ad diverſitatem ſubſtantiæ; ut ignis enim & lux, ita Pater & Filius unius ſubſtantiæ ſunt: ut ignis per lucem illuminat, non velut per inſtrumentum, ſed velut per propriam & naturalem virtutem, ita & Pater per Filium; id diſtat tamen, quod Filius propriam habeat ſubſiſtentiam, non lux: quippe inter Deum & creaturam nulla ſimilitudo poteſt eſſe perfecta. *Quando igitur audimus princi-* Ibidem.
pium, & majorem Filio Patrem, cauſam intelli- pag. 31.
gamus. Et quemadmodum non dicimus alterius ſubſtantiæ ignem, & alterius lucem: hunc in modum fieri non poteſt, ut rectè dicamus Patrem & Filium alterius & alterius ſubſtantiæ, ſed unius

& ejuſdem. Et quo pacto dicimus per eam lucem quæ ab ipſo eſt, ignem illucere, & non ponimus organum adminiſtratorium ignis eſſe lucem, quæ ex ipſo eſt, ſed potiùs virtutem naturalem: ſic dicimus Patrem quæcunque facit per unigenitum Filium ejus, non ut per inſtrumentum ſervile, ſed ut per virtutem naturalem & ſubſtantialem facere. Et ut dicimus ignem illuminare, & rurſus dicimus lucem illuminare: ſic omnia quæcunque facit Pater, ſimiliter & Filius facit. Sed lux quidem propriam ſubſiſtentiam præter ignem non poſſidet: Filius autem perfecta ſubſiſtentia eſt, à paterna ſubſiſtentia diſcreta, ut ſuprà jam diſcuſſimus. Impoſſibile enim eſt in creatura compertam imaginem, in ſeipſa immutabiliter divinæ Trinitatis modum repræſentare.

At alibi inferiùs de Spiritu ſancto: *In unum Spiritum ſanctum credimus, Dominum & vivificantem, ex Patre procedentem, & in Filio requieſcentem, cum Patre & Filio ſimul adoratum, & conglorificatum, ut conſubſtantialem & coæternum Dei Spiritum.* Et mox: *Per omnia Patri & Filio ſimilem, ex Patre procedentem, & per Filium diſtributum, & participatum ab omni creatura.* Ubi proceſſionem Spiritus ex Filio & nuſquam negat, & perſæpè innuit. Ut quid enim requieſcat Spiritus ſanctus in Filio, niſi ut in originis ſuæ fonte, quo eodem modo non poteſt Filius in Spiritu ſancto requieſcere? Quo pacto per omnia Filio, æquè ut Patri ſimilis eſt Spiritus ſanctus, niſi ut ab eo etiam procedens? A Filio enim accipit, nec accipit niſi procedendo; ut à Patre nihil accipit Filius, niſi ex eo naſcendo. Quo rurſus modo & jure Filius diſtribuit Spiritum ſanctum, niſi quia ex ſuo illum ſinu effundit? Quo modo & à Patre datur Spiritus ſanctus, niſi per Filium, per quem omnia? Qui verum erit, quod dixit Chriſtus, Patris omnia ſua quoque eſſe, omnia ſibi Patrem dediſſe, ſi hinc dematur res omnium longè maxima, originem & fontem eſſe Spiritus ſancti? Quomodo dixere Patres, Patris omnia Filii eſſe præterquam ingenitum & Patrem eſſe, ſi hinc quoque id eximatur, Principium eſſe Spiritus ſancti?

Cap. 10. pag. 36.

Vide autem rurſus ut Perſonarum proprietates deſignet & antedicta pleraque confirmet Damaſcenus: *Pater enim ſine cauſa & ingenitus: nam non ex aliquo eſt, ex ſeipſo enim illud eſſe habet: neque quippiam eorum quæcunque habet, ex altero habet; ipſe autem magis principium eſt, & cauſa eſſe, & quomodolibet naturaliter eſſe omnibus. Filius verò à Patre naſcibiliter, Spiritus autem ſanctus & ipſe à Patre quidem, non naſcibiliter, ſed proceſſibiliter eſt. Et generationis & proceſſionis differentiam eſſe dicimus: at quis differentiæ modus, nequaquam, & ſimul eſſe Filii à Patre generationem, & Spiritus ſancti proceſſionem.* Denique omnia tribus perſonis communia eſſe teſtatur: *Præter innaſcentiam, generationem, & proceſſionem. In his enim ſolis perſonalibus proprietatibus, differunt ab invicem tres ſanctæ hypoſtaſes, hoc eſt ſubſiſtentiæ ac perſonæ, non ſubſtantia, ſed characteriſmo propriè hypoſtaſeos indiviſibiliter diſcretæ. Dicimus autem, unam quamque trium perfectam habere ſubſiſtentiam: ut non ex tribus imperfectis unam compoſitam naturam perfectam intelligamus: ſed in tribus perfectis perſonis, unam ſimplicem ſubſtantiam ſuperperfectam, & anteperfectam. Omne enim ex imperfectis coalitum, compoſitum prorſus eſt: ex perfectis autem ſubſiſtentiis, impoſſibile eſt compoſitionem evadere.*

Ibidem. pag. 36. 37.

Ubi vides Patrem unum eſſe ſine cauſa, ἀναίτιον; ex ſeipſo ſuum eſſe habere, ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχει; non quaſi ſeſe ipſe gignat, ſed quia ex altero non eſt, ἐξ ἑτέρου; Filium à Patre eſſe naſcibiliter, γεννητῶς; Spiritum ſanctum proceſſibiliter, ἐκπορευτῶς; quid interſit inter iſta, à nobis ignorari; Perſonarum divinarum ſubſtantiam unam eſſe & eandem, proprietates diverſas; tria illa eſſe perfecta, & ideo ex illis nihil componi; nec enim ex perfectis quid componitur, ſed ex imperfectis; ideoque unum nobis eſſe Deum ſimpliciſſimum in tribus perfectis hypoſtaſibus, non ex tribus compactum; nec enim primum Principium poſſe eſſe quidquam ex pluribus perfectum. Denique ſummum illud trium hypoſtaſeon Numen & ſimpliciſſimum, & perfectum, & pluſquam perfectum eſſe; quo demonſtratur à nobis ſentiri magis illud poſſe, quàm vel dici, vel etiam intelligi.

Nazianzenum inferiùs videtur imitari Damaſcenus, ubi ait, quamlibet ex tribus hypoſtaſibus contemplemur, perfectum eum eſſe Deum, & perfectam eſſentiam; ubi rurſus tres illas conjungimus, unum eſſe & perfectum Deum, nec enim compoſitum eſſe Deum, ſed unum perfectum, indiviſibile & ſimpliciſſimum, in tribus perfectis. *Quando enim unam ex his ſubſtantiis intelligo, eam ut perfectum Deum cognoſco & perfectam ſubſtantiam. Quum verò conjunxero, & connumeravero tria iſta, unum quoque perfectum Deum cognoſco. Non enim compoſita res eſt Deitas, ſed in tribus perfectis perfectum, & indiviſibile, & incompoſitum.*

Cap. 15. pag. 52. 53.

VI. At ubi ſingulæ inſpiciuntur hypoſtaſes, verbi gratia Pater, elucet eum eſſe fontem bonitatis, abyſſum eſſentiæ, Verbi, ſapientiæ, luminis, divinitatis, fontem genitivum & productivum latentis in ſe boni: πηγὴ γεννητικὴ, καὶ προβλητικὴ τοῦ ἐν αὐτῇ κρυφίου ἀγαθοῦ. Quaſi dicat Patrem eſſe ipſam infinitæ bonitatis eſſentiam, & quidem exundantem, & tum generatione Filii, tum productione Spiritus ſancti effundentem illud bonitatis pelagus. Addit mox Patrem eſſe Verbi mentem, λόγου νοῦν, Verbi abyſſum, Verbi genitorem, & per Verbum productorem Spiritus ſancti, προβολέας πνεύματος διὰ λόγου. Atque hinc patet Spiritum ſanctum à Patre & Filio quoque procedere, ſive à Patre per Filium. Denique negat Damaſcenus eſſe Patri Verbum aliud, aut ſapientiam, aut virtutem, præter Filium, quòd nimirum hæc omnia & in Patre ſint, ut ea effundente; & in Filio ſint, ut à Patre in eum effuſa, non aliter quàm per generationem. *Quando verò habitudinem, quam ad ſe invicem habent hæ ſubſtantiæ, conſidero, ſcio quòd Pater ſit ſubſtantialis Sol, fons bonitatis, abyſſus ſubſtantiæ, ſermonis, ſcientiæ, potentiæ, lucis, divinitatis: fons generativus & productivus latentis in ſe boni. Ipſe igitur eſt intellectus, verbi abyſſus, verbi genitor. Et ut multa in pauca conferam, Non eſt Patri ſermo, ſapientia, potentia, voluntas, niſi Filius, qui eſt unica Patris potentia, efficax illa ad faciendum quidquid eſt. Sic veluti perfecta ſubſtantia ex perfecta ſubſtantia prognata, quemadmodum novit ipſemet, qui Filius & eſt & dicitur.*

Ibidem Pag. 55.

Denique Spiritus ſanctus, ex Damaſceno mox ibidem, eſt enarrativa occultæ divinitatis Patris potentia. Per illum enim, uti & per Filium Pater latentem divinitatem ſuam explicat, propagat, manifeſtat; procedit autem à Patre per Filium, non generatione, ſed ineffabili ratione, & Deo ſoli comperta; quocirca cùm ultra non progrediantur divinæ manationes, earumque complementum ſit Spiritus ſanctus, hinc ei competit, ut totius perfectionis ſit author. Denique ex Damaſceno Spiritus ſanctus Filii quoque Spiritus eſt, non velut ex ipſo, ſed velut per ipſum ex Patre procedens, ut ſolius ſit Patris eſſe Cauſam, ſeu primum Principium, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· μόνος γὰρ αἴτιος ὁ πατήρ. Hìc perſpicuè vides, quò tandem pertineret Græcorum Patrum conſenſio de proceſſione Spiritus ſancti. Aſſentiebantur enim procedere & ex Paex Patre & ex Filio; ſed malebant dicere, ex Patre per Filium, ut Patri ſoli ſervarent intactum decus, τῆς αἰτίας, hoc eſt, primi Principii, qua de re nemo illis Latinorum controverſiam faciebat. *Spiritus autem ſanctus enarrativa occultæ divinitatis Patris potentia, ex Patre quidem per Filium procedens, & quemadmodum ipſemet novit, non generativè. Unde & Spiritus ſanctus totius rerum creationis perfector dicitur. Quæcumque igitur congruunt ut cauſæ, Patri, fonti, genitori, ea ſoli Patri tribuenda ſunt. Quæ verò ut cauſato, genito Filio, Verbo, virtuti effectivæ, voluntati, ſapientiæ, ea Filio. Quæ denique cauſato procedenti, enarranti, perfectrici potentiæ, ea Spiritui ſancto conveniunt. Pater fons & cauſa eſt Filii, & Spiritus ſancti. Pater autem ſolius Filii, productor verò Spiritus ſancti. Filius, Filius, Verbum, ſapientia & potentia, imago, ſplendor, character Patris, & ex Patre. Non autem Filius Patris eſt Spiritus ſanctus; Spiritus tamen Patris, tanquam ex Patre procedens. Nullus enim ſine ſpiritu motus. Sed & Filii Spiritus eſt, non velut ex ipſo, ſed quaſi per ipſum ex Patre procedens. Solus enim Pater cauſa eſt.*

Nec omittenda, quæ inferiùs habet idem Damaſcenus, Imaginem Patris eſſe Filium, Filii Spiritum ſanctum: ac rurſus ipſum eſſe medium Ingeniti & Geniti, & per Filium Patri conjungi, dici etiam Mentem Chriſti, νοῦν Χριστοῦ. Si qua horum nominum minùs uſitata ſint Latinis, & inter ipſos ideo non temerè uſurpanda, ne quando minimè neceſſe eſt lites ſerantur; non poſſunt tamen non eſſe venerationi, cùm apud ſanctos Orientis Patres olim uſitatiſſima fuerint, & ex Scripturis juxta eorum interpretationes hauſta. Imago Filii dicitur Spiritus ſanctus, quòd ex Paulo conformes efficiantur Chriſto, qui Spiritu ſancto, ceu ejus forma donantur; quam exteriorem operationem non abs re conjicimus reſpondere non ſatis exploratæ nobis proprietati Spiritus ſancti. Audi Damaſcenum: *Imago Patris eſt Filius, & Filii* Ibid c. 17. Pag 60. *Spiritus ſanctus: per quem Chriſtus homini inhabitans, dat ei quod eſt ſecundùm imaginem. Deus Spiritus ſanctus, medius ingeniti & geniti, & per Filium Patri conjunctus, Spiritus Dei dicitur, Spiritus Chriſti, intellectus Chriſti.* Et infrà: *Deus eſt etiam Spiritus ſanctus, virtus ſanctificatrix, in propria perſona ſubſiſtens, inſejunctè à Patre procedens, & in Filio requieſcens.* Si Spiritus ſanctus Sanctitas eſt & Charitas ſubſtantialis Filii, eſt utique etiam ejus imago. At audi quæ de Verbo mox ibidem habentur: *Verbum rurſus eſt naturalis mentis motio*, ἡ φυσικὴ τοῦ νοῦ κίνησις; *ſecundùm quam movetur, intelligit, cogitat, veluti lux ipſius exiſtens & ſplendor.* Quadrant hæc utique noſtræ etiam mentis verbo, ſed & ſuprà Patres audivimus, qui Mentem vocabant Patrem Verbi Dei: & tum quæ hìc motio dicitur, interpretanda erit convenienter divinæ immutabilitati.

VII. Quærit Jobius apud Photium in Bibliotheca, *Cur Filio Pater præponatur, dein tertius conſtituatur Spiritus ſanctus.* Reſpondet autem, nec mente, nec oratione complecti nos poſſe, quid ſit natura divina; ſed eam nobis allucere, ut fas atque utile eſt nobis, non ut ipſi conſentaneum. Quantumvis ergo connitantur Theologi Unitatem, Trinitatem, & Deitatem, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum capere, vel dicere; non id quod capimus vel dicimus, ſed ſupra id totum illud eſt. Ex parte enim tantùm hìc cognoſcimus, ut Paulus ait, utque exponit ejus diſcipulus Dionyſius. Plurima ergo eorum quæ de Deo dicuntur, non id dicunt quod eſt, ſed quod per cognitas nobis res atque voces utcumque ad ejus captum manuducere nos poſſunt. Fruſtra ergo quæritur, cur Pater Filio præponatur; nec enim ea eſt divina natura, quæ præponi, aut ſubjici poſſit; quæ numerari, vel una dici poſſit; hæc quippe ſubſtantiarum propria ſunt, Deus verò ſupra ſubſtantiam eſt; ὑπερούσιος. *Quærit enim, cur Filio Pater* Codd. Bibl. Ph pag. 603. *præponatur, ac dehinc tertius Spiritus ſanctus conſtituatur? Reſpondetque certum eſſe, divinam naturam cùm nec verbis exprimi, nec mente comprehendi queat, neque ratione, neque oratione hoc ipſum quod eſt evulgari vel nominari poſſe: Quibus verò per ineffabilem diſpenſationem cognoſcenda objicitur, non ſicuti eſt, ſed ut fas atque utile eſt iis, quibus apparet; ſic pulchritudinis ſuæ ſplendorem immittere infixiùs in ſe intuentes, & utcumque fruendam dare; quapropter ut profundiùs & magis Theologicè loquamur, ſive Trinitatem, ſive unitatem, ſive Patrem, ſive Filium, ſive Spiritum ſanctum, ſive Deitatem, ſive aliud quidpiam, incomprehenſibilem illam & ineffabilem naturam cogitemus, vel nominemus; non hæc illa, ſed ſupra hæc eſt. Quamobrem etiam ineffabilium enarrator clamat: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. Hujuſque germanus diſcipulus, ſapiens ille Dionyſius, hæc ipſa iiſdem propemodum teſtata verbis reliquit: maximè ubi de perfecto atque uno agit. Quantò igitur plurima eorum, quæ de Deo dicuntur, non id quod eſt, ſignificant, ſed potiùs manuducunt, & pro captu noſtro per cognatas nobis res atque voces, mentem noſtram ſupra nos attollunt: perſpicuum eſt tale quid illud eſſe.* Et ibidem mox: *Quoniam ipſa ſecundùm ſe divina natura neque præponi, neque ſubjici apta eſt; ſed ſupra omnem tam numeri, quàm ſingularitatis notionem collocatur. Numerus ſiquidem & unitas de ſubſtantia dicuntur: Divinitas verò ſubſtantiam ſuperat univerſam.*

VIII. Ex alio autem ejuſdem Jobii libro hoc refert Photius, A Gregorio Nyſſeno prolatam fuiſſe argumentationem quandam, qua probaretur Deo Filium eſſe: Nimirum cùm ratione non careat Deus, ſuum illi eſſe Verbum, λόγον, utique immortale immortali; ac proinde Filium. Porro contrà emerſiſſe graviſſimam objectionem, ſcilicet pari ratione & jure ſuum Filio, ſuum *Spiritui* ſancto Verbum, ſuum Filium fore, cùm & ipſi ratione & ſapientia non careant. Huic objectioni ait Photius à Jobio reſponſum eſſe operoſiùs prolixiùſque, tredecim non minùs argumentis depromptis, quæ ſibi quidem non ea videantur, quæ homini contentioſo os obturare poſſint. Ibid. p. 633. 634. Jobio ſolutiones has proferenti, an Photio eas impares exiſtimanti ſubſcribendum nobis ſit; ſuperfluum eſt quærere, cùm eas ſilentio prætererit Photius. Sed vel hinc illud liquet, non abs re nos & in Nyſſeni & in aliorum Patrum doctrina promenda, illud conſtantiſſimè profeſſos eſſe, vacillaturas ſemper quaſcumque demum rationes & argumentationes noſtras in re tam ardua & tam implicata, niſi Scripturæ, Fidei & Traditionis gubernaculo regantur & ſtabiliantur.

Quærebat denique Jobius, Cur cùm Filius & Spiritus ſanctus ex Patre pariter procedant, non ambo Filii dicantur, ſed ille Filius, hic Spiritus ſanctus. Reſpondebat autem nobis prorſus ineffabiles eſſe res divinas, & cognatis nobis conſuetiſque verbis neceſſariò illas dicendas, vel adumbrandas potiùs à nobis fuiſſe. In conſuetudine autem humana eſſe, ut qui gignitur, filius dicatur; qui autem ore efflatur ſpiritus, non gigni, non filius dicatur, ſed procedere, & ſpiritus. Ea reſponſio, ut planum eſt, non probat, ſed ponit quod alioqui ex Scripturis & fide præjudicatum eſt.

IX. Cùm autem ex occaſione Jobii in Photium inciderimus, non poſſum non hìc ſtrictim ſaltem attingere ejus ineptiſſimas argumentationes in Latinos, Spiritus ſancti ex Filio quoque proceſſionem

Photius Epiſt. 2. Pag. 51. 52.

nem prædicantes. Id ergo primum ille in Epiſtolis ſuis urget, ita à Latinis conſtitui duo Principia, ſi non à Patre tantùm, ſed & à Filio procedat Spiritus ſanctus, & totam labefactari divinæ Trinitatis Monarchiam. *Quis cultui initiatus Chriſtiano ferre queat duplicem in Triade cauſam dici, Patrem nempe cauſam Filii & Spiritus; Spiritus autem cauſam Filium? hoc eſt Monarchiam in duplicem Deitatem ſolvere, & non minùs quàm gentilitiam mythylogiam Chriſtianorum diſcerpere Theologiam, atque ita Trinitatis dignitatem ſuperſubſtantialis & monarchicæ per contumeliam imminuere. Sed quorſum è Filio procederet Spiritus? ſiquidem profectio à Patre ſit perfecta: eſt autem certè perfecta, quia perfectus Deus à Deo perfecto; quæ autem illa à Filio profectio, & quamobrem?*

Sic ille inconſideratiſſimè Latinos lancinabat Patres, Græcis Patribus hactenus conjunctiſſimos, Græcis Conciliis etiam generalibus commendatiſſimos, mutua ſemper & indivulſa pace & communione confœderatos, unius utique maximè fidei vinculo. Quid rurſus inconſideratius, quàm Latinos convellere velut Monarchiæ Patris minùs obſequentes, cùm palam ipſi profiterentur à Patre eſſe & ſua omnia habere Filium, & hoc ipſum à Patre accipere, ut ab eo perinde ut à Patre procedat Spiritus ſanctus? Tum primum Principium, tum prima Cauſa, tum Monarcha non eſſet Pater apud Latinos, ſi ab illo non procederet Filius; ſi ab illo non procederet Spiritus ſanctus, ſed à Filio ſolo; ſi ab illo non acciperet Filius, ut ab illo quoque procederet Spiritus ſanctus. Perfecta quidem eſt & perfectiſſima proceſſio Spiritus ſancti à Patre; ſed uſque adeo inde non abjudicanda eſt proceſſio ejuſdem à Filio, ut inde potiùs confirmetur. Nam ex Scripturis & ex Græcis Patribus, omnia Patris communia Filio ſunt, præter privilegium ingeniti, & generandi filii. At proceſſio Spiritus ſancti & ab ingenito differt & à Filii generatione; Filio ergo communis eſſe debuit, ex eadem Scripturæ & Patrum authoritate. An non eſſet perfecta creatio orbis, quæ à Patre ſolo proficiſceretur? Eccur ergo tribuitur & Filio & Spiritui ſancto? Nempe communia tribus divinis hypoſtaſibus ſunt omnia, præter paternitatem, & filiationem, qua à Patre eſt Filius; & proceſſionem qua Spiritus ſanctus à Patre eſt, eſt & à Filio, communia omnia cum Patre habenti præter paternitatem.

Pergebat Photius in hæc verba: *Si à Filio procedit Spiritus ſanctus, uti & à Patre, cur non à Spiritu gignitur & Filius, ut è Patre?* Quo quid abſurdius dici poterat, quid ipſi Photio infeſtius? Ideo enim non poteſt eſſe Filius à Spiritu ſancto, quia Spiritus ſanctus à Filio eſt. Uti à Filio ideo non poteſt eſſe Pater, quia Filius à Patre eſt. Si autem ex adverſo Spiritus ſanctus non procederet à Filio, quid prohiberet, ne à Filio gigneretur? Omnia enim Patris communia ſunt Spiritui ſancto, præter vim illam ipſam, qua Spiritus ſanctus à Patre procedit. Ita Photius ſuo ſe gladio jugulabat.

Rurſus ille in hæc verba, *Quòd ſi proceſſio Spiritus ſit Patri communis atque Filio, tum à ſeipſo procedet Spiritus, ipſe ſibi principium erit, cauſa ſimul & cauſatum:* quòd videlicet quæ communia ſunt Patri & Filio, communia ſint Spiritui ſancto, ſicut eſſe Deum, Regem, Creatorem. At ſuo ſe rurſus hìc telo conficit Photius. Ideo enim hæc omnia communia ſunt tribus Perſonis, quòd relativa non ſint, ſed abſoluta. At ſpirari & ſpirare, ſpiratorem eſſe & ſpiritum, relativa ſunt, non abſoluta.

Addit Photius, *Egreditur à Filio Spiritus.*
Pag. 52. *Hoc unde fando factum accepiſti? A quibuſnam Evangeliis hanc vocem habes? Cujuſnam Synodi blaſphemum hoc verbum?* Latinos ſolos impetere ſe Photius ſimulabat; at iiſdem argumentis laceſſebat & Græcos omnes, quos ſuprà audivimus conſpiratiſſimè affirmantes Spiritum ſanctum à Filio accipere, à Filio mitti, à Filio exire, à Filio dari. Atqui totum hoc eſt à Filio procedere. Ut enim Filius naſcendo à Patre, ita Spiritus ſanctus à Filio procedendo accipit, mittitur, exit, datur. Nec enim poſtea, ſed ſtatim naſcendo, vel procedendo accipit, quidquid accipit, & habet quidquid habet Filius & Spiritus ſanctus à fonte ſuæ originis. Fruſtra eſt ergo Photius, ubi rogat quibus ab Evangeliis habeamus, quòd Spiritus procedat à Filio; ab illis enim id habemus, à quibus habemus quod ab ipſo Chriſto de Spiritu ſancto dictum eſt, *Ille de meo accipiet.* Non accipit enim niſi procedendo, ut Filius à Patre non accipit niſi naſcendo; unde & Pater ſolus à nullo quidquam accipit, quia à nullo eſt; à nullo mittitur, quia à nullo naſcitur, à nullo procedit.

Pergit denique Photius in hunc modum: *Quidnam Spiritui quæſo accedet ab illa de Filio proceſſione, cùm proceſſio paterna ad eſſentiam ſufficiat?* Pag. 55. Quid ſi rogemus Photium, quid accedat creaturæ à creatione per Filium & Spiritum ſanctum, cùm creatio per Patrem abundè eſſet? An dicet omnia divinis hypoſtaſibus eſſe communia, præter relationes, quibus aliæ ab aliis diſtinguuntur? reponemus & nos omnia ex Scripturis & ſanctis Patribus eſſe Patri Filioque communia præter paternitatem & filiationem, qua Pater à Filio diſtinguitur, quia nemo ſibi pater, nemo ſibi filius eſſe poteſt; exinde perſpicuè colligitur vim producendi Spiritus ſancti eſſe Patri Filioque communem, cùm ea nihil ſpectet ad paternitatem & filiationem. Qua verò ratione Photius diſtinguet Filium à Spiritu ſancto, ſi hic ab illo non procedit? Nec enim Pater à Filio diſtinguitur, niſi quia ille gignit, hic gignitur; nec à Patre Spiritus ſanctus diſtinguitur, niſi quia hic ab illo procedit. Non ergo diſtinguetur Spiritus ſanctus à Filio, niſi ab illo procedat.

Nec poterat Photius expoſtulare de novitate hujus confeſſionis, qua Spiritus ſanctus à Filio procedere prædicatur, cùm licèt Evangelicæ Litteræ diſertis verbis non affirment illum à Filio procedere, expreſſiſſimè tamen aliis verbis id ipſum doceant. Accipere enim, afflari, dari, mitti, idem ſonant, atque procedere; unde Pater tam non ab ullo accipit, afflatur, datur, mittitur, quàm nec ab ullo procedit. Perinde ergo ſe in his res habet, atque in conſubſtantiali. Vocem eam Scripturæ non uſurpaverant, rem prædicaverant. Nicæna Synodus rei & naturæ vocem aptavit, orbis Catholicus aſſenſus eſt.

CAPUT XXXII.

Marii Victorini doctrina de trinitate & unitate divinarum Perſonarum.

I. Ut cauſa ſit Filius, præcauſa Pater. Ut Patris ſit eſſe ipſum Eſſe & quieſcere; Filii ſit moveri & operari.

II. Pater eſt vivens, Filius vita; ille inoperans operatio; hic operans operatio.

III. Pater Silentium non ſilens, Filius vox, Paraclitus vox vocis.

IV. Eſſe, vivere, illigere; Pater, Filius, Spiritus ſanctus. Pater ipſum eſſe, Filius ejus imago. Pater intus, Filius foris, Potentia Pater, actio Filius.

V. Univerſitatis vinculum eſt Trinitas, in *qua & à qua omnia, corporalia, ſpiritalia; quæ imago eſt longè pulcherrima mundi.*

VI. Rurſus ut Patris ſit eſſe & quieſcere, Filii vivere & moveri.

VII. Ut ſenſerint Platonici, Verbum, vitam, voluntatem, lucem non tam effundi, quàm ultro proſilire; quæ verborum erant deliciæ.

VIII. Patris & Filii deſcriptio, Utrobique Eſſe univerſale, Vita univerſalis; motio illic abſcondita, hic manifeſta. Unum, ipſum Unum. Pater loquitur in ſilentio, Filius Verbum eſt in manifeſto, Spiritus ſanctus ſpiritus ſeu flatus eſt loquentis Filii Patriſque.

IX. Cur tanta in his omnibus caligo. Ut ſe intelligat, ſeſe in ſe replicet, Verbum generet Pater. Rurſus ut ſilentium, ceſſatio, quies, Pater; vita, actio, motus, Verbum, Filius.

X. Rurſum eſſe, vivere, intelligere, Trinitas. Ut Filius & Spiritus ultro proſilire à ſuo principio dicantur.

XI. Eſſe rurſus, vivere & intelligere. Pater ſilentium eſt, ſed loquens; quies eſt, ſed vivens & ſe movens.

XII. Pater Unum, Unum ipſum eſt incomprehenſibile. Unde non tam eſſe, vivere, intelligere eſt, quàm ante hæc omnia & ſupra hæc omnia.

XIII. Exemplum fontis, fluvii, irrigationis.

I. MArii Victorini doctrinam tametſi minùs diſertam, & ſubobſcuram, ſanam tamen & orthodoxam, Tractatu ſuperiore ſemel & iterum commendavit Hieronymus. Pauciſſima hactenus ex eo carpſimus, quæ aſpergeremus Capitibus ſuperioribus hujus ipſius Tractatus, ut tantò copioſiùs eam meſſem in hoc Caput congereremus. Cùm hic author & ſtylo implicatus ſit, & rem tractet implicatiſſimam; adde & cùm non venerint in manus noſtras ejus editiones, niſi mendoſiſſimæ: fieri omnino non potuit, quin & noſtra de ejus placitis diſſertatio hæreret & titubaret perſæpè; & nonnulla nobis divinanda potiùs eſſent, quàm affirmanda. Vel ſic tamen erunt, ut ſpero, quæ nos in admirationem rapiant in hoc antiquiſſimo Scriptore. Ex Joanne docet ille Verbum, λογον, omnium eſſe cauſam, ideoque Patri æqualem, qui per ipſum omnia operatur; unde & Pater non tam Cauſa, quàm Præcauſa appellatur: quòd per Filium operetur. Per creaturam autem fieri non potuit, ut crearet omnia Pater; per increatum ergo & per æquale ſibi Verbum omnia creavit. Ideo ergo præcauſa dicitur, quia ejus qui omnium cauſa eſt, Pater ipſe eſt. Ut autem operatio, & creatio, etſi cauſæ & præcauſæ, Filio & Patri communis, propriè tamen Filio & cauſæ magis tribuitur, quia Patris eſt manifeſtari per Filium; ita mentis eſt manifeſtare ſe per Verbum ſuum; Patris eſt in beatitudinis ſuæ ſilentio quieſcere; Verbi & Filii eſt operari & moveri; quæ omnia accommodatè ad hominum mores & voces dicuntur; nam Deus ipſe per ſeſe ſupra hæc omnia eſt, Filius ſupra moveri & operari, Pater ſupra beatitudinem & quietem. *Omnia*, dicit, *per ipſum facta ſunt, & ſine illo effectum eſt nihil: Etenim ſine λόγῳ quid eſt, quod non, ut ſit, accipiat? Solus enim λόγος, ſecundùm quod λόγος, eſt & ſibi, & aliis ipſum quod eſt; ipſe præſtat omnibus, quæ ſunt. Et idcirco æqualis quidem Patri, cauſa enim principalis & ſibi & aliis cauſa eſt, potentia, & ſubſtantia. Cauſa exiſtens. Præcauſa autem Pater.* Et mox: *Unde Filius diſtabit hoc quod movetur & operatur in manifeſtationem, propter magna nobis incognoſcibiliter operante Patre. Supra enim beatitudinem eſt Pater, & idcirco ipſum requieſcere. Operari enim etiam ſi imperfectionem operatur, in moleſtia motus iſta beatitudo eſt, ſecundùm quòd eſt operari perfecta.*

Bibl. Patr. Tom. 4. part. 1. Pag. 184.

Patris eſt, ut ſit ipſum Eſſe; Filii eſt, ut ſit ipſum operari; primum eſt, eſſe; ſecundum eſt, operari. Et tamen ipſum Eſſe ſuam habet intus operationem, cùm intus non ſit ſine motu, ſine vita, ſine intellectione, quæ operationes ſunt. Ita primum Eſſe, etſi quieſcat, operatur tamen, ſed intus; etſi operari non dicatur, niſi cùm foris operatur. Ita operatio cum ipſo eſſe conjuncta eſt, quia ipſum Eſſe ſeu ſumma Eſſentia Pater Filium generat, qui jam & eſſe eſt & operari; eadem cum Patre eſſentia, & ſimul operatio, atque illuminatio Patrem declarans, ut lux lucem, vita vitam à qua prodit declarans. *Quod eſt eſſe, Pater eſt; quod eſt operari, λόγος, & prius eſt, quod eſt eſſe; ſecundum, quod eſt operari. Habet quidem ipſum quod eſt eſſe, intus inſitam operationem: ſine enim motu, hoc eſt, operatione, quæ vita, aut qui intellectus eſt? ergo non eſt ſolum eſſe, ſed ipſum quod primum eſt eſſe; propter quod eſt ei quieſcere, ſolum ipſum eſſe; eſt iſto modo eſt & quod eſt operari, quod eſt ſecundum: quoniam non intus, ſed cùm foris operatur, operari dicitur. Apparente enim operatione, & eſt, & nominatur operatio; & ut generatio ſui ipſius & æſtimatur & eſt: ſic igitur idipſum quod eſt operari, & ipſum eſſe habet, magis autem non habet. Ipſum enim operari eſſe eſt, ſimul enim & ſimplex, & eſſe, & operari, eorum quæ ſupra ſunt natura eſt declarans & ſortita; ſecundùm quod eſt requieſcere, ipſum eſſe & ſubſtantiam; ſecundùm autem quod eſt in motu eſſe, actionem, operationem: hoc autem quod eſt in motu eſſe, declaratio eſt ejus quod eſt eſſe ſecundùm actionem.*

Ibidem.

II. Statim ſubjicit Verbum eſſe lumen, & vitam; porro vivens eſſe antequam vitam, ſicut quale antequam qualitas; unde Chriſtus vita eſt, & illum miſit vivens Pater. *Si vita Filius, vivens Pater, Filius in Patre. Sicuti enim quale prius eſt, deinde qualitas: ſic vivens primus Deus, ſic vita. Qui enim genuit vitam, vivens eſt; vivit vita à vivente Patre. Non enim antè vita, & ſic Deus vivens; ſed Deus vivens prior. Sic vita, & ſic vivens vita. Et idcirco deinde dicit: Et ego vivo propter Patrem.*

Pag. 185.

Ut unum ſint tria, inferiùs ſic exponit. Quod quæcunque habet Pater, tradiderit Filio, à quo habet Spiritus ſanctus quæcunque habet. Item quod Pater ſit inoperans operatio, Filius operans operatio; Pater enim ut primum, ut quies, ut ſilentium, actio eſt inactuoſa, à ſe perfectus, nullius egens: Filius nullius egens, ſed ut ſit, à Patre accipiens, atque ita actione, ſeu generatione, & veluti quodam motu ad id veniens, ut ſit omnium plenitudo. *In hac ſerie tribus exiſtentibus, & unum ſunt tria, & ὁμοούσιον: quippe dicente Chriſto: Eo & venio ad vos, à Deo alius dabitur vobis Paracletus, qui quæcunque habet, à me habet, & quæcunque habet Pater, tradidit mihi omnia. Etenim omne myſterium hoc eſt, Pater inoperans operatio, Filius operans operatio.* Et paulò pòſt exponens, ut major ſit Pater, *Ad hoc major, quod actio inactuoſa; beatior enim, quò ſine moleſtia, & impaſſibilis, & fons omnium, quæ ſunt, requieſcens, à ſe perfecta, & nullius egens: Filius autem ut eſſet, accepit; & in id quod eſt agere, ab actione procedens, in perfectionem veniens, motu efficitur plenitudo.* Pater quippe ſeipſo, quietè, & beatè, habet, ut ſit ipſum eſſe & omnium plenitudo: Filius illud ipſum eſſe eſt, illa ipſa plenitudo; ſed hoc ut ſit, accipit; naſcendo ad illud venit, atque ita motu quodam, hoc eſt generatione; cùm autem ad eſſe venerit actione, hinc ipſius proprium eſt, ut ſit operatio operans, actio actuoſa, ipſum agere, per quem Pater agit, & creat univerſa. Sicut Spiritus ſanctus proceſſione ad hoc ipſum venit, ut ſit totius entis, ſive eſſentiæ plenitudo & perfectio; & ipſe proinde etiam eſt operans operatio, ut ab eo ſit tota regeneratio & ſanctificatio creaturæ.

Ibid. p. 186.

ræ. Quò pertinebant verba illa Victorini paulò antè, *Pater inoperans operatio, Filius operans operatio, id quod eſt generare; ſanctus autem Spiritus operans operatio, quod eſt regenerare.* Sic enim legendum arbitror.

Ibidem. III. Eodem ſpectant, quæ mox ſubjiciuntur: *Quod omnia tria unum, Pater non ſilens ſilentium, ſed vox in ſilentio; Filius jam vox, Paracletus vox vocis.* Tria unum ſunt, & quodlibet eorum omnia eſt, ſed omnia unum; Pater omnia in ſilentio, & quiete; Filius omnia eſt in voce & operatione; denique Spiritus ſanctus omnia eſt, ut vox vocis, ut operatio operationis, ut Spiritus Filii. Pater ſilentium eſt, ſed ſilentium non ſilens, cùm Verbum generet in ſilentio. Silentium merum eſſet, ſi Verbum ex ſe non effunderet in ſeipſo; at cum Verbum ſuo in ſinu effundat, ſilentium eſt non ſilens; quod perinde eſt, ac ſi diceret operatio inoperans, vel potiùs, quies & inoperatio operoſa, inactio actuoſa. Denique Spiritus ſanctus cum à Verbo etiam procedat, Vox vocis eſt; & ſicut quidam Græcorum dixerunt, Verbum Verbi; quod non aliàs meliùs quadrare poteſt, quàm ut charitas veritatis dicatur. Eſt enim Filius veritas, ut Verbum è ſummæ Mentis ſilentio procedens; at Spiritus ſanctus ſpiritus eſt & charitas veritatis. Quid enim convenientius in tanta hac noſtra imbecillitate cogitare poſſumus, quàm ut è ſummæ Mentis ſilentio prodeat veritas, è veritate charitas? atque ita omnia ſint unum in his tribus, in ſilentio & quietè inexcogitabili primi principii, in Verbo & Veritate inde primùm procedente, in charitate denique in quam ſe veritas ipſa explicat.

IV. Eſſe, vivere, intelligere ſpectabat ſuprà Auguſtinus, ut imaginem Trinitatis, quod Pater ſit ipſum eſſe, ex quo vita manat, id eſt, Filius qui vita eſt; & ab hac vita Spiritus ſanctus, ceu Spiritus vitæ & veritatis, à quo non recedit intelligere. Unde Victorinus ibidem, *Primum eſt vivere, & ab ipſo quod eſt vivere, intelligere, vivere quidem Chriſtus, intelligere Spiritus. Ergo Spiritus à Chriſto accipit, & ipſe Chriſtus à Patre. Idcirco & Spiritus à Patre. Omnia igitur unum, ſed à Patre.* Ubi vides ut in Patre ſemper conſtituat Monarchiam, ut ab eo repetat unitatem trium.

Exponit inferiùs, quomodo Patris imago ſit Filius. Nimirum quod Pater eſt in occulto, in ſilentio, in potentia; idipſum Filius eſt in aperto, ut Verbum, ut actus & operatio, unde & ab eo ſunt omnia; quæ ſunt & à Patre, ſed per ipſum. Eodem redit, quod & mox additur, eſſe Patrem ipſum eſſe, Filium eſſe ſpeciem, ſeu imaginem ipſius eſſe. Seſe enim ex ſe effundens ipſum eſſe, ſeu totius eſſentiæ pelagus & plenitudo, in imaginem ſui ſe effundit, in Filium. Porro hæc imago actio quoque eſt, explicans & manifeſtans, quidquid in potentia latebat. *Quare imago Dei λόγος? Quoniam Deus in occulto: in potentia enim: λόγος autem in manifeſto; actio enim. Quæ actio habens omnia, quæ ſunt in potentia, vita & cognoſcentia ſecundùm motum, producit & manifeſtat omnia. Propter quod omnia quæ ſunt in potentia, imago eſt actione: unicuique eorum quæ in potentia ſunt, ſpeciem perficiens, & exiſtens per ſemet; à nihilo enim nulla ſubſtantia.* Et paucis interjectis: *Et ideo quod eſt Eſſe, Pater eſt. Quod ſpecies, Filius. Rurſus ipſum quod Eſſe, præſtat ſpeciei ipſum quod eſt Eſſe. Eſſe autem ſpeciei imago eſt ejus quod eſt Eſſe.*

Et rurſus ut Pater potentia, Filius imago & declaratio potentiæ; imago foris, potentia intus; Pater intus, Filius foris; Verbum ſubſtantia in actionem feſtinans, & omnia procreans, non pro ſua tota plenitudine, ſed pro ſubſtantiarum creatarum imbecillitate, ſive ſpiritalium, ſive materialium; unde ut iis ſe accommodet, quaſi paſſibilis evadit, cùm reapſe impaſſibilis prorſus ſit. *Et quod imago ſubſtantia, à ſubſtantia ejus in quo eſt vel ſubſiſtit genita, in declarationem intus potentiæ; hinc Pater, qui intus; hinc Filius, qui foris. Rurſus quod Filius, λόγος, eſt in actionem feſtinans ſubſtantia. Vita enim λόγος, & intelligentia λόγος, proceſſit in ſubſtantiam eorum quæ ſunt, intellectilium & hylicorum. Et idcirco actio ipſius tou logou, propter imbecillitatem percipientium ipſum, & patitur, & paſſibilis eſt, vel potiùs paſſibilis dicitur.* Pag. 195.

Ut actio autem foris prodiens imago eſt interioris potentiæ; & quidquid ibi potentia eſt, hic actione eſt; ideo omnia potentialiter Pater, omnia actuosè Filius; Fons vitæ æternæ Pater, vita æterna Filius; ideo Patri conſubſtantialis. Ita Filius ſemen eſt & elementum omnium, utique fœcundum. *Quod autem Deus potentia eſt ipſius fontanæ æternæ vitæ, & propterea Filius eſt λόγος, fons vitæ æternæ exiſtens potentia patria, primogenitus ex mortuis. Et ideo omnia in ipſum converſa unum fient, hoc eſt, ſpiritalia. Ergo homouſios Dei Filius, quod æternæ vitæ fons eſt, ſicuti Pater potentia ipſius, &c. Quod Jeſus, hoc eſt, logos, & ſemen eſt, & velut elementum omnium quæ ſunt.* Pag. 196.

V. Et mox exponens, quomodo omnia ex Paulo creſcant per Chriſtum in incrementum Dei, Omnia ait eſſe hoc univerſum à Deo conditum, non velut acervum jactu ſolo granorum in unum congeſtorum; ſed ita ut hæc omnia religata inter ſe ſint divino prorſus vinculo, Patre, Filio, Spiritu, quibus apta & connexa pendent omnia, Angeli, Animæ, corpora. Ut ita unum ſint omnes ſubſtantiæ, & multò magis unus ſit, ſibique conſubſtantialis Deus in tribus perſonis. *Creſcit in incrementum Dei, unum enim omnia, etiamſi differentia ſint, quæ ſunt. Non enim corpus totius univerſi velut acervus eſt; qui acervus jactu inter ſe ſolo granorum corpus efficitur; ſed maximè quo alternatis in ſe invicem partibus, ut catena continens, corpus eſt. Catena enim Deus, Jeſus, Spiritus, Nous, Animæ, Angeli, & deinde corporalia omnia ſubminiſtrata. Igitur plenitudo, quippe producta eſt. Si igitur omnia unum, quippe in ſubſtantia; multò magis Deus & Filius, non ſolùm unum ſubſtantiatum, ſed conſubſtantiatum.* Editionis vulgatiſſimæ menda pauca emendo è plurimis, utinam plura poſſem; eſt enim aurum iſtud, ut ita dicam, in ſterquilinio; uſque adeo verba hìc aurea ſordibus & mendis ſcatent.

Ea porro univerſitatis imagine quid uſquam excogitari, aut deſcribi potuit venuſtius, & admirabilius, denique tanti opificis majeſtate dignius? Incluſit enim ſe ille quodammodo opificio ſuo, certè infudit ſe illi, vel illud ſibi circumfudit, ut eſſet ipſe omnium cardo & vinculum, omnium nexus & apex. Ut in eo ſpectetur primùm ipſe, unum omnia, unus in trium hypoſtaſeon ſimplicitate, ſibi naturas omnes intellectuales conglutinans, quæ & ipſæ unum ſunt, intellectualia omnia complectens; tum denique etiam corporales, quæ & per infuſas ſibi animas, & per angelicas naturas ſibi inſidentes & præſidentes in unum compaginantur, velut primæ & principis omnium unitatis ultimum veſtigium. Quàm pulcra & magnifica ſunt hìc omnia, tam fœda & pudenda omnia in eo, quem ſibi Philoſophi olim non pauci delineaverant mundo, pro animi ſui imbecillitate, velut acervum granorum, aut atomorum, malè cohærentem, ac prorſus deſpicabilem; certè ab opificis magnitudine alieniſſimum, qui ut mens, ut vita, ut unitas eſt, ita & hanc univerſitatem voluit, non pulveris, non granorum numero, non etiam corporum mole æſtimari; ſed vitarum, mentium, animarum rationabilium infinita multitudine & unitate, ad principem illam Trinæ Deitatis unitatem revincta.

VI. Pergit porro luculentiſſimè Victorinus: *Quod autem* logos *eſt, hoc eſt vitam & Noun eſſe. Iſta enim ſunt virtus & ſapientia Dei, quod eſt Salvator Jeſus. Progreſſio eſt, & generatio, & in ſubſtantiam filietas proceſſio, & in actionem effulgentia, & refulgentia. Hoc autem non fuit, quando non fuit; ſed ſemper fuit: ſemper ergo Pater, ſemper Filius; & Pater tantùm Pater, & Filius tantùm Filius, ad Patrem autem. Quoniam id quod eſt eſſe, quod eſt Deus & Pater, Cauſa eſt to logo, ad id quod eſt ei eſſe. Et eſt proprium ejus, quòd primum eſt eſſe, quieſcere: tou logou autem proprium movere & agere: & non localiter moveri, neque in locum translatione; ſed motione, quæ anima eſt, meliore, & diviniore; quæ propria motione & vitam dat, & intelligentias parit, ſubſiſtens in ſeipſa, & non diſciſſa à propria potentia in operationem.* Magis magiſque luceſcunt hæc omnia, nec neceſſarius hìc jam eſt Mario Victorino interpres. Unum non tacebo, quod in his extremis verbis in mentem venire non immeritò poteſt; diviniorem illam motionem, qua Verbum intelligentias omnes, creata omnia ex ſe effundit, non prohibere, quin ipſa quidem in ſeipſa ſubſiſtat, & à propria potentia, hoc eſt à Patre, indivulſus ſit ſemper Filius, qui operatione totum illud eſt, & explicatione ſui, quod Pater eſt potentia, in ſeſe complicata, & per Filium explicanda.

VII. Quod autem infrà habetur de Voluntate ſeſe generante, hoc eſt de Filio, non video quo exponi poſſit modo, vel excuſari, niſi confiteamur hìc nimio plus ad Platonicos accedere Victorinum voluiſſe. Verbum enim illi cenſebant, non tam generari à Patre, quàm ipſum ab eo proſilire, ut proſilit lux à Sole, ut vita à vivente proſilit, ut voluntas à volente. Ita enim videtur aptiſſimè intelligi, quæ ſit natura, quæ indoles vitæ, cogitationis, voluntatis, ſi ipſa à ſuo fonte quaſi ſponte ſua emicet proſiliatque. Si expectat enim ut effundatur, jam paſſio forſan magis videbitur, quàm actio; languidior vita, alieni nutus voluntas. Iſtas amabant Platonici delicias, unde & non ſemel illi ita ſanxere, Verbum à paterna mente ultrò exilire, & hanc eſſe ejus à Patre nativitatem, quaſi proſilientis à fonte aquæ, promicantis à Sole lucis. Nobis non licet eſſe tam acutis, & tantum indulgere ingenio noſtro. Cùm religio ſit à Scripturis & Patrum conſenſione vel tranſverſum quod aiunt unguem deflectere. Accipe jam verba Victorini, Platonicorum more, pulcrum & magnificum quid ſpirantium, etiam ubi nonnihil extra metas
Pag. 200. excurrunt: *A ſe movens Pater, à ſeſe generans Filius, ſed potentia Patris ſeſe generans Filius: voluntas enim Filius; unde enim ſi ipſa voluntas non eſt à ſeſe generans, nec voluntas eſt; ſed quoniam Dei eſt voluntas, equidem ipſa quæ ſit generans generatur in Deo. Et ideo Deus Pater, voluntas Filius, unum utrumque, magis autem & unum, & ſolum unum, non counitione, ſed ſimplicitate: progreſſa quidem voluntate in potentiam actuoſam, non abſcedente tamen à ſubſtantia propria & eadem motione: Iſta enim tria ibi unum ſunt, ſubſtantia, motio voluntas. Subſtantia Pater juxta idipſum motio & voluntas: rurſus Filius motio & voluntas, & juxta idipſum & ſubſtantia, & hoc eſt* ὁμοούσιον.

VIII. Paulò explanatiora ſunt, quæ infrà dicuntur de Patre, qui dicitur eſſe prima actio, & prima exiſtentia, & principale eſſe; hæc enim omnia conſentiunt rationi primi Principii & primæ
Pag. 202. radici totius eſſentiæ: *Pater igitur Deus prima actio & prima exiſtentia & ſubſtantia, & principale, to on; actione à ſe ſua ſeſe qui generet; ſine principio, ſemper exiſtens, à ſe exiſtens, infinitus, omnimodis perfectus, omnipotens, immutabilis, ſemper ſic, & eodem modo exiſtens, ſubſtantialis in ſemetipſo.*

Suprà dictum eſt à nobis ſuo loco, quo ſenſu dictum ſit à quibuſdam, Patrem ſeſe actione ſua generare, idque totum eò redire, ut Pater non ſit ab alio, ſitque vita ſeſe propagans, & actus purus. Statim ibi de Verbo, quod unum cum Patre eſſe dicitur, non unitione, ſed ſimplicitate. Cùm ſit enim Deus natura ſimplex & ipſa ſimplicitas, inde eſt illa trium Perſonarum unitas in unum. *Logos exiſtens ad id, ut ſint omnia; non ut aliud aliquid, aut ut alterum; ſed ſimul ſimplicitate coexiſtens, & unitione unum eſt: hoc enim quod logos eſt, idipſum eſt quod eſt eſſe, & ipſo quod eſt eſſe logos eſt: ipſe enim logos Deus eſt, unum ergo & omoouſion; non enim ſine actione Deus, ſed intus operatur Deus, ſicuti dictum. Subſtantia autem Dei imago eſt, actio, Filiuſque eſt, per quam intelligitur, & quod ſit declaratur. Qui me vidit, vidit Patrem.*

Quod denique mox ait Verbum eſſe ipſum *eſſe univerſale*, Patrem autem eſſe *ſupra eſſe univerſale*, hoc unum innuit, priorem origine eſſe Patrem, immo & ſine origine; ut eſſe ipſum eſſe univerſale, id Filius ab ipſo habeat, ipſe à nullo, ipſe à ſeipſo.

Quàm præclarè autem ut vita ſit Pater, ſed in occulto; vita Filius in manifeſto; ſic vita à vita, manifeſta ab occulta naſcens; utraque vita univer-
ſalis. *Pater ergo & magis principalis vita, motio-* Pag. 207.
nem requieſcentem habens in abſcondito, & intus ſe moventem: Filius autem in manifeſto motio, & ideo Filius, quoniam ab eo quod eſt intus proceſſit. Magis autem motio exiſtens, quod in manifeſto. Iſto modo & vita Filius à Patre vita, qui ſic accipit vitam eſſe à principali Principio. Natum univerſale ab univerſali tota & tota, & idcirco dicit: Vivens Pater miſit me, & ego vivo propter
ipſum. Et infrà rurſum de Patre: *Prima cauſa* Pag. 210.
omnium principiorum, principium omnium intelligentiarum, præintelligentia omnium potentiarum, fortitudo ipſa motione celerior, ipſo flatu ſtabilior. Motione enim ineloquibili ſtatus eſt, ſtatu autem ineffabili ſuperlativa motio eſt. Et mox: *Hic eſt Deus, hic Pater, præintelligentia præexiſtens & præexiſtentia, beatitudinem ſuam & immobili motione ſemetipſum cuſtodiens, & propter iſtud non indigens aliorum, perfectus ſuper perfectos, tripotens in unalitate, ſpiritus perfectus & ſupra ſpiritum.* Et paulò antè de Patre, ut primo Uno &
ſummo: *Ante omnia quæ verè ſunt, unum fuit,* Pag. 211.
ſive unalitas, ſive ipſum unum, antequam ſit ei eſſe unum. Illud enim unum oportet dicere & intelligere, quod unam imaginationem alteritatis habet, unum ſolum, unum ſimplex, unum per conceſſionem, unum ante omnem exiſtentiam, ante omnem exiſtentialitatem, & maximè ante omnia inferiora, ante ipſum, hoc enim unum ante.

Jam verò pergens ad Filium: *Iſto igitur uno exi-* Pag. 212.
ſtente unum proinde exiliit unum, in ſubſtantia unum, in motu unum, & motus enim exiſtentia, quoniam exiſtentia motus. Iſtud igitur unum, exiſtentialiter unum, ſed non ut Pater inexiſtentialiter unum.

Jam ne dubitare quidem licet, quin ita ſenſerit Marius Victorinus, cùm actus purus, & vita ac motio & ſapientia vivaciſſima & efficaciſſima ſit Deus; ideo dici poſſe, quòd Pater ſeipſum generet, & Filius à Patre proſiliat, lux à luce, vita à vita, ſapientia à ſapere. Ut enim jam ſæpiùs diximus, vivere eſt vitam vivere, lucere eſt lucem à ſe emittere, ſapere eſt ſapientiam ex ſe jugem ef-
fundere. Quò ſpectant & hæc mox ibidem: *Iſta* Pag. 211. 213.
motio nunquam requieſcit, & à ſemetipſa exurgens, & in omne genus motus feſtinans: quippe vita quæ ſit infinita, & ipſa in vivificatione veluti foris apparuit. Neceſſario igitur vita nata eſt, vita autem Filius, vita motio, à vitali præexiſtentia nata eſt, vita autem Filius, vita motio, à vitali præexiſtentia vita.

Ne Spiritus ſanctus omnino hìc ſileatur, hæc pauca de eo inſeremus: *Sanctus igitur Spiritus ſi* Pag. 214. *loquitur, à Filio loquitur, ipſe autem à Patre. Vox igitur, & λόγος, & verbum, iſti tres, propter quod unum tres: ſed Pater quidem in ſilentio loquitur, Filius in manifeſto loquitur, ſed quæ loquitur, loquitur ſpiritualiter. Ita igitur tria vera lumina, magis autem unum lumen.*

IX. In his fateor plus caliginis eſſe, quàm luminis; & tamen longè tenebricoſiora ſunt, quæ omiſi. Res ipſa impervia eſt noſtris mentibus; plura, ut puto, capiebat Victorinus, quàm exponebat; ut qui teſte Hieronymo conari magis poſſet, quàm loqui. Sed cauſam potiſſimam noſtræ de divinis his arcanis inſcitiæ non diſſimulavit Victorinus; Deum nemo vidit, Patrem nemo vidit, quia ceſſans vita, ceſſans intelligentia Pater eſt; Dei enim vita & intelligentia intus eſt, in ſilentio, in ſuo ſibi ſeceſſu; noſtra autem & vita & intelligentia foris eſt: ab hac ergo exteriori & foris ſparſa vita diſcedendum nobis eſt, ut Deum videamus & intelligamus. *Et quoniam potentia ceſſans* Pag. 226. *vita eſt & ceſſans intelligentia, hæc autem vita & intelligentia actio eſt; ſi quis Deum viderit, moriatur neceſſe eſt, quia Dei vita & intelligentia in ſemetipſa eſt in actu: omnis autem actus foris eſt; hoc verò eſt noſtrum vivere, quod foris eſt vivere: ergo eſt mors Deum videre; Nemo, inquit, unquam Deum vidit, & vixit. Simili enim ſimile videtur. Omittenda igitur vita foris, omittenda intelligentia, ſi Deum videre volumus, & hoc nobis mors eſt.*

Et rurſum inferiùs, Vita, motio, intelligentia eſt Pater, ſed ceſſans, quieſcens, ſilens; ubi ſeipſum intelligit, & ſeſe vult, tunc quaſi geminus efficitur & intelligitur; videns & quod videtur; ex ſe quodammodo egrediens, ut ſeſe intelligat, ſeſe in ſe retorqueat; hìc jam Pater apparet, & Filius ab eo genitus. Cùmque unum idemque Pag. 227. totum illud ſit, una utriuſque ſubſtantia eſt. *Qui cùm in ceſſante motu accipitur, atque intelligitur, hoc eſt Deus, atque ipſe Pater eſt; ſemper atque ex æterno Pater: quia ſemper motus ex ſubſtantia, & in ſubſtantia, vel potiùs ipſa ſubſtantia: qui cum foras ſpectat, hoc eſt autem foras ſpectare, motum vel motionem eſſe, quod ipſum hoc illud eſt ſe videre, ſe intelligere ac noſſe velle. Cum autem ſe videt, geminus exiſtit & intelligitur; videns, & quod videtur: ipſe qui videt, ipſum quod videtur; quia ſe videt, hoc eſt igitur foras ſpectans, foris genitus vel exiſtens, ut quid ſit intelligat. Ergo ſi foris eſt: & ſic genitus, Filius: & ſic Filius, unigenitus, quia ſolus, qui eſt omnis actus, atque omnis & univerſalis, & unus eſt motus; idem autem motuſque ſubſtantia, ergo & Pater, Filius una eademque ſubſtantia: conſubſtantiale igitur, id eſt* ὁμοούσιον. *Omnia ergo Filius, ut omnia Pater.*

Exculpetur forſan pluſculum adhuc lucis ex hoc ejuſdem Scriptoris teſtimonio: *Hic eſt Deus ſupra noun, ſupra veritatem, omnipotens potentia, & idcirco non forma.* Quod hìc *ſupra* dicitur, non pertinet niſi ad rationem originis & primi Principii; quo ſenſu aſſentiebantur Scripturæ & Patres, Patrem majorem eſſe, & æqualem tamen prorſus illi eſſe Filium. *Nous autem, & veritas, & forma,* Pag. 229. *ſed non ut inhærens alteri inſeparabilis forma; ſed ut inſeparabiliter adnexa ad declarationem potentiæ Dei Patris; eadem ſubſtantia, vel imago, vel forma.* Jam verò ut Pater ad Filii generationem progrediatur, ſilentium ad vocem, ceſſatio ad motum; quanquam non vera progreſſio ea ſit, cùm Pater à ſe non digrediatur, nec aliquò progrediatur, qui ubique eſt. Adde quòd & in ſilentio eſſet ceſſans Verbum, in quiete motus occultus, in ceſſatione actio occulta. Ita à ceſſatione natus eſt motus, à ſilentio Verbum. Filio enim maximè competit motus, actio, vita. Vita, inquam, & motus per ſe vivens, exiliens, ſe movens. Nec enim motus eſt, qui ab alio movetur; nec vita, niſi intus ſibi ſuo in gremio fluat. *Illud igitur primum quod eſſe diximus, quod Deus* Pag. 229. *eſt, & ſilentium dictum, & quies atque ceſſatio.* 230. *Quod ſi ita eſt potentiæ progreſſio, quæ non quidem progreſſio, ſed apparentia eſt; & ſi progreſſio, non dimittens, unde progreditur; ſed cum connexione progreſſio, magis autem apparentia. Non enim fuit aliquid extra quod progreſſio fieret: ubique enim Deus, & omnia Deus. Ergo potentiæ progreſſio actus extitit; is actus, ſi ſilentium Deus eſt, verbum dicitur: ſi ceſſatio, motus: ſi eſſentia, vita. Quod ut docuimus, in eo quod eſt eſſe & vivere, in eo quod eſt ſilentium, eſt tacens verbum, & in eo quod eſt quies vel ceſſatio, ineſt vel occultus motus, vel occulta actio. Neceſſariò itaque ex hac ceſſatione natus motus & nata actio eſt, vel à ſilentio verbum, vel ab eſſentia vita. Ergo iſta eſſentia, ſilentium, ceſſatio, Pater, hoc eſt, Deus Pater. At vero vita, verbum, motus, aut actio, Filius, & unicus Filius: quia nihil aliud quàm unum, vel vita, vel verbum, vel motus, aut actio, magiſque omnia iſta motus, aut actio: etenim omnia illa activa ſunt vita & verbum; motu vigent, & motu operantur; univerſalis autem motus, qui principalis eſt motus, à ſe oritur: quid enim eſt motus, niſi à ſe ſibi motus ſit? Nam ſi ab alio movetur, eſt quiddam aliud quàm motus, quod ab alio movetur.*

X. Cùm autem Verbum, motus, actioque ſit, hinc facilè ait Marius intelligi, ut Pater omnia dat Filio; ita Filium, qui motus eſt, omnia dare Spiritui ſancto; porro motum, vitamque non differre, & hoc eſſe Verbum; & hinc oriri intelligentiam, ſeu Spiritum ſanctum; atque ita ex Patre qui eſt Eſſe, & Filio qui eſt Vita, & Spiritu ſancto qui eſt Intelligere, exurgere Trinitatem. Intelligentiam hanc equidem auguror hìc dici Sapientiam, quæ nomine ipſo ſuo præ ſe fert non lucem tantùm veritatis, ſed & ſaporem, ac guſtum & amorem, ſeu charitatem. *Et quia quæ habet Pater, Filio dedit omnia. Ideo & Filius, qui motus eſt, dedit omnia Spiritui ſancto. Omnia enim quæ habet, de me habet, inquit. Etenim quia ipſe motus eſt, de motu habet. Non enim Filius illi dedit; ſed, Ille, inquit, de meo habet.* Quaſi dicat, tam Spiritum ſanctum, quàm Filium in motu eſſe: quia ut hic generatione, ita ille ſpiratione procedit, cùm Pater in quiete & ceſſatione ſit, ut qui à nullo procedat. Si dicas autem, tam in motu eſſe qui generat & ſpirat, quàm qui generatur & ſpiratur; occurrit Marius Victorinus, & reſpondet, Spiritum ſanctum ultrò proſilire à Filio, ut motum à motu, vitam à vita; & ideo dici ab ipſo Chriſto, non ſe daturum Spiritui ſancto, ſed ipſum à ſe accepturum: *De meo accipiet.* Si urgeas iterum, Chriſtum ipſum profiteri omnia ſibi *tradita eſſe à Patre*, &, *Quod dedit mihi Pater, majus omnibus eſt;* vereor ut ſatis poſſit Victorinus hinc ſe expedire. Æqui ergo bonique hæc & hujuſmodi alia conſulenda ſunt, nec acriori cenſuræ hìc locus eſſe debet. Unum illud voluit Victorinus, unum illud quos ille ſecutus eſt Authores, ſic Filium à Patre, ſic Spiritum ſanctum à Patre & Filio procedere, ut vitam à vita, ut ſapientiam à ſapientia, ut lucem à luce, ut flammam à flamma; ubi non id tantùm à quo quid procedit, ſed & quod procedit, vita, motio, actio, ſapientia, charitas lucidiſſima & inflammatiſſima eſt, & ultro proſilire magis videtur, quàm emitti. Vulgatiſſimæ igitur doctrinæ Theologicarum Scholarum conſentiunt reapſe hæc omnia; verborum magis magnificentia & ſplendore, quàm re differunt.

Pergit ibidem illico Victorinus in hunc modum: *Principaliter enim motus vita eſt, & ipſa vita ſcientiæ eſt & cognoſcentia; ergo quidquid habet cognoſcentia, de vita habet. Hæc ſumma Tri-*

nitas, hæc ſumma Unitas: Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt; propterea dixi, quia de meo accipiet, & adnuntiabit vobis. Hoc igitur ſatis clarum facit, Eſſe quod Pater eſt, & Vitam quod eſt Filius, & Cognoſcentiam quod eſt Spiritus ſanctus, unum eſſe, & unam eſſe ſubſtantiam, ſubſiſtentias tres. Ita conſentit Victorinus ſupralaudatis Patribus, Ambroſio, Auguſtino, & ſi qui ſint alii, ita cenſentibus, ita ſe habere tres divinas hypoſtaſes, ut Eſſe, Vivere, & Intelligere: quod ab Eſſe oriatur vita, à vita intelligentia, & hæc tamen tria unum ſint; nec enim illud ſummum Eſſe, vitæ, aut intelligentiæ expers eſt; ſed ut ſummè Ens, ita ſummè vivens, ſummèque intelligens; ſicut & vita non vita tantùm eſt, ſed ut vitæ, ita & eſſentiæ & intelligentiæ pelagus: denique intelligentia, ſeu charitas ſumma, eadem ipſa eſt ſumma vita & ſumma eſſentia. Porro cum omnia ibi vita, intelligentia, charitas, motio ſint, hinc quidquid ibi ab alio procedit, non tam à principio ſuo profundi videtur, quàm verè procedere, exire, proſilire, emicare. Unde & Salomoni oſtenſa Sapientia, *Ego ex ore Altiſſimi prodivi.*

XI. Vide autem rurſum, ut verba quæ ſingulis ſunt propria, omnibus communicare ſtudeat Pag. 231. Victorinus: *Deus, Logos, Logos paracletos unum ſunt, quod ſubſtantialitas, vitalitas, beatitudo.* Ita deſignantur tres perſonæ. Et mox: *Silentium, ſed apud ſe loquens Silentium, Verbum, Verbi Verbum. Quid enim eſt voluntas Patris, niſi ſilens Verbum? Hoc ergo modo cum Verbum Pater ſit; & Filius Verbum, hoc eſt ſonans Verbum, atque operans; ergo inquam ſi & Pater & Filius Verbum eſt, una ſubſtantia eſt.* Cùm autem Eſſe illud quod Patri tribuitur, & motus, & vita & intelligentia ſit; ab eo eſt vita Filius, intelligentia Spiritus ſanctus; ſed priùs eſt Eſſe, quia cauſa & principium; non priùs vel tempore, vel dignitate. Vita autem Patris eſt Filius, quia vivens Pater vitam ex ſe fundit. Ibidem. *Quia verò idem motus eſt, quod eſſe, & quod eſt eſſe, motus eſt; & quia quadam intelligentia priùs eſſe eo quod eſt moveri, ſed priùs κατὰ τὸ αἴτιον, id eſt, ſecundùm cauſam; ideo dedit Pater Filio motum, qui, quod eſt eſſe, habet.* Unum ergo idemque cum ſint tria hæc ſummè Eſſe, vivere, intelligere, & tamen priùs ſit Eſſe quàm vivere & moveri: priùs inquam *quadam intelligentia*, ſcilicet, cauſalitate; hinc liquet, etſi unum & idem ſint tria hæc, in iis tamen eſſe quendam ordinem originis, quandam cauſalitatem, ut priùs ſit eſſe, quàm vivere; ſicut & priùs eſt vivere, quàm intelligere. Ex ordine autem originis & ex cauſalitate declaratur neceſſaria cum primis perſonarum diſtinctio; nec enim verè ordo originis & cauſalitatis poteſt eſſe, niſi differentes ſint perſonæ. *Ergo dedit Pater Filio motum, qui (Pater) quod eſt Eſſe habet. Ergo Motum eſſe eſt Logos; igitur qui Motus eſt, habet & Eſſe. Eſſe autem vita eſt & ſcientia. Habet igitur omnia, quia Patris habet eſſe. Ergo voluntatem Patris implet Filius. Quæ autem voluntas, niſi quia cum Pater vita ſit, Motus eſt vita ejus: hæc voluntas eſt, vivere facere alia?*

Quantumcumque ergo connitatur hic Scriptor, ut Patri ſilentium, ceſſationem & quietem indicat; non poteſt tamen non illi vitam & motionem concedere; ne ſilentium quidem ejus poteſt niſi loquens agnoſci. Loquitur enim, qui Verbum generat; & cum hoc Verbum alia ſit ab eo perſona, in perſona ergo ipſe ſua Victorino viſus eſt ſilentium, ſed ſilentium loquens. Non valdè diſſimili ſenſu dicitur Spiritus ſanctus, vox vocis, Verbum Ibid. p. 23 Verbi: *Eſt enim Pater loquens ſilentium, Chriſtus vox, Paracletus vox vocis.* Iſtud verò moveri, vivere eſt, & intelligere, quando hæc eſt operatio ejus, qui eſt ipſum Eſſe; quod & quieſcere intelligitur, cùm motio & operatio à quiete exoriatur. *Verùm cum principale iſtorum ſit illud, quod eſt eſſe,* Pag. 24 *duo autem alia vivere & intelligere motus eſſe intelligantur: cùm omnis motus à quiete naſcatur. Quies autem eſt id quod eſt eſſe; ab eo verò quod eſt eſſe, naſcitur motio, exin actio: motio autem primi illius quod eſt eſſe, vivere & intelligere. Utrumque enim motus eſt, & unus motus, duas virtutes præſtans, officio gemino, una eademque ſubſtantia. Nam ſubſtantia iis motus eſt, non enim in iis aliud eſt eſſe, aliud moveri. Sic item non aliud eſt vivere, aliud intelligere, quantum ad ſubſtantiam pertinet. Etenim viventis eſt intelligere, & intelligentis vivere; per actus ſe vertente uno motu: ita tamen, ut manente opera actuque vivendi, intelligentiæ actus agitetur.* Ac de eodem rurſum; utque vivere & intelligere ſit vitam & intelligentiam profundere; ut ab ipſo Eſſe ſummo ipſum vivere, & ipſum intelligere profluat; atque ita Pater, qui eſt ipſum Eſſe, vivat & intelligat, Verbum, ſeu vitam, & intelligentiam ex ſe effundendo, hoc eſt ſapientiam; & charitatem, hoc Pag. 24 eſt, Spiritum ſanctum: *Demus igitur, vel accipiamus Deum id eſſe, quod eſt primum & principale vivere, quod eſt verum & principale eſſe: non enim eſt quod non vivit, hoc ipſum vivere operatione ipſa conficere & generare vitam, apertum fecimus. In eo verò quod vita eſt, ſcientia & intelligentia ineſt. Vivit ergo Deus, & vivendo vita eſt Deus, & cum vita eſt, intelligentia eſt. Sed hæc tria ut unum ac ſimplex, & in eo ut principalis eſt Deus vivens, neceſſariò intelligens, qui ſemetipſum intelligit.*

XII. Jam verò ut Pater unum ſit, & omnia; ac ſupra unum tamen & ſuper omnia, ſed infinitum & incomprehenſibile ipſum; nihil omnium, & omnium Principium; ita ut neceſſariò incomprehenſibile ſit ejus & eſſe, & vivere, & intelligere; nec jam extra fidem ſit, ſi quod unum omnia eſt, & unum ſupra omnia, antiquiſſimis Eccleſiæ, Scripturæ, & avitarum Traditionum decretis unum Tria eſſe prædicetur. Perinde & incomprehenſibilis eſt Dei ſcientia & voluntas; nec nos de ea, aut capere, aut loqui quidquam potuimus, niſi ex effectis. Pag. 24 *Sed cùm in uno omnia, vel unum omnia, aut cum unum omnia, vel nec unum, nec omnia, ſit infinitum, ſit incognitum, indiſcernibile, incognoſcibile. Et quod verè dicitur aoriſtia, id eſt, infinitas, & indeterminatio. Etenim cum omnium eſſe ſit, & omnium vivere, & omnium intelligere, & id unum & ſine phantaſia alterius unum: unde nec unum, quia omnium principium: unde & ipſius unius. Ex hoc cogimur jam neceſſariò & illa de Deo dicere, ut ejus incomprehenſibile ſit & eſſe, & vivere, & intelligere; nec ſolùm ut incomprehenſibile ejus ſit eſſe, vivere & intelligere, ut neceſſe quidem iſta videantur, quod ille ſupra omnia ſit, quare & anuparetos, & anouſios, & anous & axon, ſine exiſtentia, ſine ſubſtantia, ſine intelligentia, ſine vita dicitur: non quidem per ſteriſin, id eſt, non per privationem, ſed per ſupralationem: omnia enim quæ voces nominant poſt ipſum ſunt. Unde nec on, ſed magis proon. Eodem modo præexiſtentia, prævidentia, præcognoſcentia horum quæ conficiuntur: ipſe autem præexiſtens, prævivens, præcognoſcens; ſed hæc omnia apparentibus ſecundis & intellecta ſunt, & nominata. Poſtquam enim apparuit cognoſcentia, & intellecta & appellata eſt præcognoſcentia, eodem modo & præexiſtentia, & præviventia. Erant quidem hæc, ſed nondum animadverſa, nondum nominata. Unde & incognoſcibile omne quod Deus eſt.*

Poſtremò denique ut antedictorum caligini lucis aliquid infundatur, hoc promam exemplum jam alibi non ſemel prælibatum, & rurſus hìc ex Mario Victorino proferendum, de una & eadem aqua in fonte, in flumine, in irrigatione. Quàm ſalebroſa erant Marii dicta ſuperiora, tam plana &

expedita ſunt hic omnia; quocirca nec opus erit, ut pro more noſtro facem præferamus. Porro fruetur quiſque ſuo judicio in his conatibus Marii Victorini probandis, vel improbandis. Etſi enim Catholicus ſit Scriptor, Catholica forſan & tota ſcriptio, non tamen omnia ſemper omnibus probantur. Mihi quidem videtur non mediocri laude ornandus, qui rem tam præclaram conatus eſt, etſi forſan non totum id quod meditabatur conſecutus ſit. En igitur extremo hìc loco, quæ ejus Pag. 252. verba à nobis adſcribenda viſa ſunt: *Quippe cum Pater Filii fons, Filius ut flumen, quod excurrit ex fonte: in fonte autem ut manens aqua, & quieta eſt, pura, immaculata, ſine ſcatendi ſpecie, ſibi occulto motu plenitudinem ſuam ſuggerens: item ut flumen motu apertiore per diverſa diſcurrens, terrarum quas ſuleat qualitatibus & adficitur & quodam modo patitur, ſic & aqua ſua ſuaque ſubſtantia, quæ Patris eſt, ſemper purus, immaculatus, impaſſibilis, regionibus per quas diſcurrit, lociſque vel ſupra cœleſtibus, vel cœleſtibus, vel intra cœleſtibus, nunc ſpumat, ut occurrentibus ſaxis, quæ ſunt ex generibus animarum, campus quietus excurrit. Recipit igitur paſſiones, non in eo quod ſubſtantia eſt; ſed in actu atque operatione: Nam cum myſterium adventus ſui compleret, tum jam paſſionem ſuſtinuit, ut ſe exinaniret, ut perſonam ſervi ſuſciperet. Sic & reliqua in quibus omnibus actus eſt & operatio.*

CAPUT XXXIII.

Ecquid de Trinitate ſub veteri Teſtamento vel ante exploratum fuerit, poſt & ante Moyſen.

I. Antiquiſſimum expreſſiſſimumque Moyſis teſtimonium de æterna Dei ſapientia, Verbo & Filio Patris, in libro Job.

II. Ejuſdem Moyſis alterum expreſſiſſimum de eadem Dei hypoſtatica ſapientia, in Deuteronomio.

III. Quæ de ſapientia eluceſcente in Lege veteri dixerat Moyſes, ea Paulus traducit ad ſapientiam in Evangelica lege, in Chriſto radiantem. Chriſtus eandem Abrahamo perdiu ante communicatam fuiſſe docuit.

IV. Duæ ab Abrahamo ortæ Sapientum Scholæ, æternæ ſapientiæ amatorum. Qui eſſent illi ſapientes, quibus opponitur & præponitur Salomon in libris Regum.

V. Cum Salomon facta ſibi divinitus optione ſapientiam elegerit, non temerè conjicimus jam ante ſub Davidis magiſterio illum ſapientiæ tyrocinia poſuiſſe. Quàm crebra mentio ſapientiæ & Spiritus ſancti in Pſalterio Davidis.

VI. Quæ & qualis eſſet illa ſapientia, quam Reges terræ & populi à Salomone ediſcebant: illa ipſa, quæ in libris ejus radiat, divina, nec Patri Deo impar Verbi Filiique perſona.

VII. Quid Baſilius & Nazianzenus ſenſerint de hac Theologia Verbi per Salomonem orbi univerſo communicata, maximè Hebræis, quanquam gradatim id fieri neceſſe fuerit.

VIII. Eadem prolixiùs ex Cyrillo Alexandrino.

IX. Prolixè hæc eadem ipſa ex Theodoreto.

X. Quid de Theologia Hebræorum circa Trinitatem ſenſerint Latini Patres, Auguſtinus, Gregorius Magnus.

I. QUando cœperit mortalibus divina perſonarum Trinitas ſeſe primùm revelare, non omnibus convenit. Mihi non aliud antiquiùs occurrit ejus doctrinæ monumentum apertiſſimum & expreſſiſſimum, quam illud ſemel iterumque à Moyſe in libro Job & in Deuteronomio conſignatum. Primùm ergo in libro Job ita videtur Moyſes ipſe argumentari: Si auro, argentoque, ſi gemmis & pretioſis quibuſque lapillis ſint arcana terræ penetralia, ubi deliteſcant, unde & ab hominibus effodiuntur, ut humanæ pompæ & utilitati atque voluptati famulentur: quantò æquius eſt opinari, eſſe in rerum natura abditos receſſus, & veluti promptuaria ſapientiæ, unde illa in omnes ejus bibulos & amatores diſpenſetur? Ubinam ergo ſunt illi ſapientiæ theſauri, quibus illi in fodinis latent? Aurum enim & argentum, gemmas & lapillos potuere homines illi quidem in ſuis latibulis veſtigare, eruere & in lucem producere: horum autem creare vel pulviſculum & quantulumcumque ſtrigmentum, quod nondum fuiſſet, id verò in confeſſo eſt, in eorum poteſtate nec fuiſſe unquam, nec fore. Quantò ergo conſtantius & evidentius eſt non fuiſſe in eorum poteſtate, nec verò eſſe poſſe, quantulumcunque radium veritatis & ſapientiæ, qui nondum fuiſſet, procreare? Id quippe tantò manifeſtius & indubitatius eſt, quantum ſapientiæ & veritatis natura, auro & argento præſtat. Denique ne in cogitationem quidem cadere poteſt, lumen aliquod & dogma ſapientiæ & veritatis, non antè fuiſſe, ſed tum demum cœpiſſe, cùm ab hominibus excogitatum fuit. Hinc nimirum Jobi nomine id Moyſes concludit, non homines utique aut Angelos ſapientiæ eſſe opifices, aut diſpenſatores; ab uno ſummo Deo illam eſſe, qui ea adminiſtra Orbem & olim creavit, & etiamnunc moderatur. Hominis autem ſapientiam addit Moyſes in ſummæ illius ſapientiæ Deique ejus parentis & diſtributoris cultu ac religione maximè Job. c. 28. collocatam eſſe. Audiendus nunc ipſe Job: *Habet argentum venarum ſuarum principia: & auro locus eſt, in quo conflatur: ferrum de terra tollitur: & lapis ſolutus calore, in æs vertitur.* Et mox: Bibl. pag. 367. 368. *Sapientia verò ubi invenitur? & quis eſt locus intelligentiæ. Neſcit homo pretium ejus, nec invenitur in terra ſuaviter viventium. Abyſſus dicit: Non eſt in me: & mare loquitur: Non eſt mecum. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus.* Et rurſus: *Non adæquabitur ei Topazius de Æthiopia, nec tincturæ mundiſſimæ componetur. Unde ergo ſapientia venit? & quis eſt locus intelligentiæ? Abſcondita eſt ab oculis omnium viventium: volucres quoque cœli latet. Perditio & mors dixerunt: Auribus noſtris audivimus famam ejus; Deus intelligit viam ejus, & ipſe novit locum illius. Ipſe enim fines mundi intuetur: & omnia, quæ ſub cœlo ſunt, reſpicit; qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura. Quando ponebat pluviis legem, & viam procellis ſonantibus. Tunc vidit illam, & enarravit, & præparavit, & inveſtigavit. Et dixit homini: Timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.*

Ubi perſpicis non in corporeæ naturæ terræque viſceribus venas ſapientiæ ſcrutandas prædicari, ſed in ipſo Deo, naturarum omnium authore, *qui vidit illam, & præparavit, & inveſtigavit, & dixit homini, &c.* In rerum enim materialium natura theſauri ſunt & penuaria rerum omnium & opum ejus generis; inde eruuntur. An in natura angelica vel humana ſunt theſauri ſapientiæ & veritatis? Non ſunt utique, cùm Angelorum complurimi in veritate non ſteterint: hominum verò longè plures ab ea aberraverint, & aberrent in dies. Sunt ergo illi ſapientiæ & veritatis participes, non ipſa natura ſapientiæ & veritatis. Si ea enim eſſet eorum natura, tam ab ea non diſcederent, quàm nec à propria natura ſua. Denique ſi ſapientiæ & veritatis opifices & architecti eſſent homines Angelive, cùm verſatilis illi naturæ ſint, & ex alio in aliud ſubinde flexibilis, & alii aliorum diſſimiles, ne ipſi quidem privatim ſui ſemper ſimiles: tam multa & tam varia eſſent ſapientiæ & veritatis lumina & effata, quàm ipſi inter ſeſe varii & verſatiles ſunt. Contrà ut aurum idem ubique eſt aurum, quia naturæ & Dei, non hominis & Angeli opificium eſt; ita & lux ſapientiæ & veritatis eadem & una ſemper & ubique ſimillima eſt; quia ſummi Dei proles eſt, & ab æterno & incommutabili Parente æterna & incommutabilis prodit; ut ad eam naturæ creatæ convertantur, ut ſapiant; aut revertantur, ſi quando deſipuerint.

Deuteron. c. 30.

II. Aures nunc animoſque ad Moyſen advertamus, ſic enim ille in Deuteronomio: *Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum. Nec in cœlo ſitum, ut poſſis dicere: Quis noſtrum valet ad cœlum adſcendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare poſitum, ut cauſeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos uſque deferre: ut poſſimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed juxta te eſt ſermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Conſidera quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonum.* De Lege divina verba faciebat hìc Moyſes, ea quippe erat delibatio ac veluti portio ſempiternæ Dei ſapientiæ, hominibus ſe accommodantis, & per Moyſen Iſraelitas primùm, tum deinde mortale genus omne & poſtera ſæcula edocentis per hanc ipſam Legem, aliquantò efficaciùs, quàm hactenus homines edocuerat per mira viſibilis totius creaturæ ſpectacula. Sapientiam & legem divinam cœlis ſideribuſque & naturis omnibus ſenſibilibus infuſam inſcriptamque antea venabantur homines, & eorum jam plerique in viſibili hac pulcritudine hæſerant, cùm per eam ad inviſibilia Dei longè pulcriora conſurgere debuiſſent. Hìc ergo jubentur à Moyſe Iſraelitæ, ut ne ſe ſe ſpargant & fatigent longa per naturas corporeas diſcurſatione, ſed Legem contemplentur ut multò luculentiorem, propiorem tutioremque divinæ Sapientiæ imaginem & doctrinam.

III. Iſtud documentum Moyſis traduxit Paulus ad Evangelicam legem, & ad Chriſtum, ut qui multò verius præſtantiùſque Dei ſit Lex, Verbum, Sapientia. Nec verò dubium cuiquam eſſe poteſt, quin una eademque fuerit Moyſis & Pauli mens atque ſententia in his verbis utriuſque, ſed & hunc & illum ita verba ſua temperaſſe, ut congruum & opportunum erat ſæculo quod illuſtrabat, & tantùm illuſtrabat, quantùm Dei providentia jubebat, & ſinebat ſæculi ipſius & humani generis patientia. Verba porro Apoſtoli ſic habent: *Quæ autem ex fide eſt juſtitia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo: quis aſcendet in cœlum? id eſt Chriſtum deducere: aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum à mortuis revocare. Sed quid dicit Scriptura? Propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo, hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus.*

Ad Rom. c. 10.

Ita Paulus Moyſen interpretabatur, non invitum, non reluctantem, quod vel hinc colligere licet. De Abrahamo enim ipſo pluribus ante Moyſen ſæculis terras illuminante dixit Chriſtus, geſtiiſſe ipſum & vehementiſſimè percupiſſe, ut diem videret increatæ & incarnatæ Sapientiæ inter homines verſantis; voti compotem factum, ineffabili quodam gaudio perfuſum fuiſſe. *Antequam Abraham fieret, ego ſum;* en increata & æterna Sapientia. *Abraham pater veſter exultavit, ut videret diem meum; vidit, & gaviſus eſt;* en dies incarnatæ & cum hominibus hoſpitantis ſummæ Sapientiæ, Abrahamo demonſtratos, & per ipſum propagandæ ab ipſo ſoboli. Hinc etiam non temerè affirmabimus Moyſen ipſum multa hauſiſſe, & illa ſcripſiſſe, quæ de Sapientia hìc ex eo adſcripſimus. Potuiſſemus & illuc retorquere, quæ de Sapientia Job ipſe ſuprà diſputabat, ubi & guſtum aliquem nobis initiabat ejus ſapientiæ, quæ eo ævo & jamdiu antè in Theman, in Arabia effloruerat. Job ipſe, ſive Moyſes ita teſtatur, vel certè Hieremias, cujus hæc ſunt verba: *Nonne ultra eſt ſapientia in Theman? Periit conſilium à filiis, inutilis facta eſt ſapientia eorum.* Quibus gemina ſunt hæc ex libro Baruch: *Audi Iſrael, &c. Dereliquiſti fontem ſapientiæ, &c. Non eſt audita in terra Chanaan, neque viſa eſt in Theman.*

Hierem. c. 49. n. 7.
Baruc. c. 3.

IV. Hinc inſinuantur ab Abrahamo fluxiſſe duæ ſapientiæ & ſapientum Scholæ, ſicut & natorum & nepotum ejus duæ fuerunt propagines; altera ad Moyſen & ad Iſraelitas ſpectavit; altera ad Idumæos Arabeſque, quibus accenſetur Jobi familia. Sed illud præ cæteris hìc obſervandum, has ſapientiæ Scholas ad id primùm jam inde ab incunabulis ſuis exarſiſſe, ut fontem ipſum ſapientiæ perveſtigarent, ut à Deo ſcaturire, ut prolem Dei ipſius eſſe intelligerent. Et hæc quidem perdiu ante Salomonem, qui jam manifeſtiùs, quàm vel Job, vel Moyſes ipſe ſcribere cœpit. Id primum hìc monebo, qui fuerint illi Sapientes, quibus componitur & præponitur ſapientia Salomonis in libris Regum. Sic enim ibi legitur: *Dedit quoque Deus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quaſi arenam, quæ eſt in littore maris. Et præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum. Et erat ſapientior cunctis hominibus: ſapientior Ethan Ezrahita, & Heman, & Chalcol, & Dorda, filiis Mahol: & erat nominatus in univerſis gentibus per circuitum. Locutus eſt quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina ejus quinque & mille. Et diſputavit ſuper lignis à Cedro, quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete; & diſſeruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam ſapientiam Salomonis, & ab univerſis Regibus terræ, qui audiebant ſapientiam ejus.*

L. 3. Reg. c. 4. 5.
Pag. 114.

Hìc vides ſapientes tunc fuiſſe toto orbe ſparſos, primùm quidem Orientales, tum poſtea Ægyptios. Orientales ſuſpicor equidem vel Arabes dici, vel Babylonios & Aſſyrios, quando & Babylonem nonnulli Arabiæ adjiciunt, vel eò uſque Arabiam ipſam extendunt. Poſſet & aliquis conjicere illos dici Orientales, qui ab exſcenſu Arcæ & ab ipſis Noemi temporibus ultra Babylonem versùs Orientales plagas ſedes elegerant. Simillimum enim veri eſt terram illam Ophir, ex qua auri tam ingens copia Salomoni advehebatur, illam ipſam eſſe Chryſen & Argyren, ſeu Cherſoneſum auream & Tapobranem, Hiſtoricis Geographiſque antiquiſſimis celebratam. Ut ab arca enim Noe versùs Occidentem Coloniæ plurimæ, ita & ad Orientem incolendum excolendumque plurimæ miſſæ ſunt, non ſolis auri argentique, ſed & ſapientiæ & doctrinæ mercibus comparandis exportandiſque addictæ. Adde quòd Phœnices ipſi, qui ex Palæſtina ad mare rubrum migrarant, & ibi Tyrum quoque extruxerant alteram, non pauciores inde Colonias versùs Orientem, quàm ex Palæſtina versùs Occidentem emiſiſſe videantur. At nemini jam compertum non eſt, quidquid ſapientiæ, ſcientiarum & artium per Provincias omnes mari Mediterraneo objacentes ſparſum fuit, id à Phœnicibus potiſſimùm diſſeminatum fuiſſe; quod à nobis prolixiùs alibi pertractatum eſt, ubi de Poetis, de Philoſophis, de Grammaticis lectitandis diſſereremus. Denique quæ in Scripturis dicitur Idumæa, Sapientibus ſuis famoſa, perinde ut Ægyptus, ea illa ipſa eſt mari Perſico circumfuſa Phœnice. Quod enim Græcis Phœnicia, id Hebræis ſonat Idumæa; nec mare Rubrum aliud eſt nobis, quàm quod Græcis Erytræum, Iſraelitis Idumæum, vocibus his omnibus idem ſonantibus.

V. Quando autem ibi ſubditur, *de cunctis populis & de univerſis Regibus terræ* affluxiſſe homines ad audiendam ſapientiam Salomonis, non aliam exiſtimo magis Sapientiam promulgatam & cum univerſo hominum genere communicatam fuiſſe, quàm illam ipſam de qua ipſe diſertiſſimè & luculèntiſſimè diſſerit in Proverbiis, in Eccleſiaſte, in Eccleſiaſtico. Cùm autem Salomon in ipſo ineuntis regni ſui exordio, facta ſibi cœlitus optione, ut eligeret quod mallet, id incunctanter à Deo conſecuturus, jam vehementer ſapientem ſe eſſe declararit, facta optione non alterius cujuſquam boni, quàm ſapientiæ, cui cætera bona omnia cohæreſcunt; hinc facilè auguramur, præclariſſima jam illum tyrocinia ſapientiæ poſuiſſe ſub parentis ſui Davidis magiſterio. Quanta porro ſapientia abundaret David, vel ex uno ejus Pſalterio colligere eſt. Quid enim uſquam reconditiſſimæ altiſſimæque ſapientiæ eſt, quod non ille Pſalmis ſuis aſperſerit? Quàm frequens ibi commemoratio Spiritus ſancti, quod ab ore Dei proflatur, quàm frequens Verbi & Sapientiæ Dei? *Omnia in ſapientia feciſti. Lex Domini ſapientiam præſtans parvulis. Os juſti meditabitur ſapientiam. Incerta & occulta ſapientiæ manifeſtaſti mihi. Sapientiæ ejus non eſt numerus. Sapientiæ ejus non eſt finis.* Minùs mirum ergo eſt, ſi ſapientiam incunctanter poſtulaverit à Deo in tenera adhuc ætate Salomon, cui tantus parens & magiſter ejus amorem inſtillaverat. Et rurſum quàm crebra Verbi mentio in Pſalmis. *Dies diei eructat verbum. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum. Eructavit cor meum verbum bonum. Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos. Ne auferas de ore meo verbum veritatis. Memor eſto verbi tui ſervo tuo. Secundùm verbum tuum. In æternum Domine permanet verbum tuum. Emittet verbum ſuum.* His aliiſque hujuſmodi documentis innumeris inſuefiebant Iſraelitæ, inſueſcebat & genus humanum omne, ut minùs abhorreſceret, ſi quando manifeſtiùs hæc eadem doctrina de Deo Patre Verbi, de Verbo & Sapientia ab eo manante, denique de Spiritu ſancto annuntiaretur univerſo orbi.

VI. Accuratiùs jam nobis aperienda eſt illa ſapientia, quam gentibus omnibus & Regum Oratoribus ad ſe convolantibus Salomon impertiebat: illam ipſam haud dubio quam & libris à ſe editis & publicatis conſignavit. Audi ergo ut in Proverbiis ſapientiam ipſam inducat loquentem, non Angeli, non hominis ſanè cujuſquam, non ſuam ipſius ſapientiam: ſed ipſam per ſeſe ſempiternam & incommutabilem Dei Sapientiam, hypoſtaſin à Patre diſtinctam, à Patre emanantem, & ab eo indivulſam, mundi totius architectam. Prover. c. 8. Pag. 424. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis, antequam terra fieret. Nondum erant abyſſi, & ego jam concepta eram: ante colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat, & flumina & cardines orbis terræ. Quando præparabat cœlos, aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyſſos. Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. Quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos. Quando appendebat fundamenta terræ. Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo omni tempore. Ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ, eſſe cum filiis hominum.* Et paulò antè: *Ego Sapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam, & ſuperbiam, & viam pravam, & os bilingue deteſtor. Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt juſtitiam. Ego diligentes me diligo, & qui manè vigilant ad me, invenient me.*

Apertiſſimè hic eſt Sapientia & perſona à Deo Patre diſtincta, & æternitas, & immenſitas, & omnipotentia mundi creatrix & adminiſtratrix, indulgentia denique & humanitas ad ſe creaturis intellectualibus & hominibus potiſſimùm adglutinandam, veluti conciliatriculam eorum cum Patre ſummo, & per Verbum tantummodo ſuum intelligibili. Cùm autem loco ſupralaudato libri tertii Regum locutus dicatur Salomon *tria millia parabolas, & fuiſſe ejus carmina quinque & mille;* ſimillimum veri eſt ex his ejus dictis ſcriptiſque contextum poſtea fuiſſe librum Sapientiæ, itemque Eccleſiaſticum, qui & ipſe paſſim Sapientiæ Salomonis liber dicitur. Juvabit ergo ex libro primùm Sapientiæ aliqua hìc intexuiſſe, ut hinc colligas, quæ fuerit illa Salomonis ſapientia, quæ Theologia, ab illo omnibus communicata populis, doctis indoctiſque, & Regum miniſtris ad ſe confluentibus, tanquam ad publicum quendam ſapientiæ cœleſtis fontem. Ubique certiſſimè hæc Sapientia occurrit ut divina quædam Perſona, omnium magiſtra, omnium creatrix & moderatrix, dominatrix Regum, imago Dei ſincera, & lucis ejus æternæ candor, & talis demum qualem nobis exhibent Novi Teſtamenti paginæ Sapientiam & Virtutem Dei Chriſtum & Spiritum ejus ſanctum. Sap. c. 6. 7. *Si ergo delectamini ſedibus & ſceptris, ò Reges populi, diligite ſapientiam, ut in perpetuum regnetis. Diligite lumen ſapientiæ, omnes qui præeſtis populis. Quid eſt autem ſapientia, & quemadmodum facta ſit referam: & non abſcondam à vobis ſacramenta Dei, ſed ab initio nativitatis inveſtigabo, & ponam in lucem ſcientiam illius, & non præteribo veritatem.* Et mox: *Propter hoc optavi, & datus eſt mihi ſenſus: & invocavi, & venit in me Spiritus ſapientiæ. Et præpoſui illam regnis & ſedibus; & divitias nihil eſſe duxi in comparatione illius. Nec comparavi illi lapidem pretioſum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua, & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius.* Et rurſus: *Et lætatus ſum in omnibus: quoniam antecedebat me iſta ſapientia; & ignorabam quoniam horum omnium mater eſt. Quam ſine fictione didici, & ſine invidia communico, & honeſtatem illius non abſcondo.* Et aliquantò pòſt: *Et quæcumque ſunt abſconſa & improviſa, didici: omnium enim artifex docuit me ſapientia. Eſt enim in illa Spiritus intelligentiæ ſanctus, unicus, multiplex, ſubtilis, diſertus, mobilis, incoinquinatus, certus, ſuavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens, humanus, benignus, ſtabilis, certus, ſecurus, omnem habens virtutem, omnia proſpiciens, & qui capiat omnes Spiritus: intelligibilis, mundus, ſubtilis. Omnibus enim mobilibus mobilior eſt ſapientia: attingit autem ubique propter ſuam munditiam. Vapor eſt enim virtutis Dei, & emanatio quædam eſt claritatis omnipotentis Dei ſincera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei majeſtatis, imago bonitatis illius. Et cum ſit una, omnia poteſt.* Cap. 9. Pag. 450. Et inferiùs Deum humili prece compellans: *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis.* Et paulò inferiùs: *Et tecum ſapientia tua: quæ novit opera tua, quæ & affuit tunc cum orbem terrarum faceres, & ſciebat quid eſſet placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis. Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ; ut mecum ſit, & mecum laboret; ut ſciam quid acceptum ſit apud te: ſcit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis ſobriè, & cuſtodiet me in ſua potentia.*

Quàm præclara ſunt autem hæc Eccleſiaſtici exordia, ex iiſdem Salomonis fontibus hauſta, etſi multò pòſt evulgata, temporibus ſcilicet Ptolemæi Evergetis: Eccleſiaſtici. c. 1. p. 457. *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt & cum illo fuit ſemper: & eſt ante ævum. Arenam maris, & pluviæ guttas, & dies ſæculi quis*

dinu-

Ibid. c. 24. pag. 471.

dinumeravit ? Altitudinem cœli , & latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt? Sapientiam Dei præcedentem omnia quis inveſtigavit ? Prior omnium creata eſt ſapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo . Fons ſapientiæ Verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna. Radix ſapientiæ cui revelata eſt, & aſtutias illius quis agnovit ? Diſciplina ſapientiæ cui revelata eſt, & manifeſtata ? Et multiplicationem ingreſſus illius quis intellexit ? Unus eſt altiſſimus Creator omnipotens , & Rex potens , & metuendus nimis ſedens ſuper thronum illius, & dominans Deus. Ipſe creavit illam in Spiritu ſancto, & vidit, & dinumeravit, & menſus eſt. Et effudit illam ſuper omnia opera ſua, & ſuper omnem carnem ſecundum datum ſuum. Et infrà, Sapientia ipſa ita loquens inducitur : *Ego ex ore Altiſſimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam : Ego feci in cœlis, ut oriretur lumen indeficiens, & ſicut nebula texi omnem terram : Ego in Altiſſimis habitavi , & thronus meus in columna nubis . Gyrum cœli circuivi ſola, & profundum abyſſi penetravi : in fluctibus maris ambulavi, & in omni terra ſteti : & in omni populo, & in omni gente primatum habui : & omnium excellentium & humilium corda virtute calcavi : & in his omnibus requiem quæſivi, & in hæreditate Domini morabor.*

Baruch c. 3. Pag. 571.

Alludere videtur ad hæc omnia Prophetia Baruch, ex his primùm adverſùs Iſraelem querelis : *Dereliquiſti fontem ſapientiæ. Nam ſi in via Dei ambulaſſes , habitaſſes utique in pace ſempiterna. Diſce ubi ſit prudentia, ubi ſit virtus, ubi ſit intellectus : ut ſcias ſimul ubi ſit longiturnitas vitæ & victus, ubi ſit lumen oculorum, & pax. Quis invenit locum ejus ? & quis intravit in theſauros ejus ?* Et aliquantis interjectis : *Quis aſcendit in cœlum, & accepit eam : & eduxit eam de nubibus ? Quis transfretavit mare, & invenit illam : & attulit illam ſuper aurum electum ? Non eſt qui poſſit ſcire vias ejus, neque qui exquirat ſemitas ejus : ſed qui ſcit univerſa , novit eam , & adinvenit eam prudentia ſua : qui præparavit terram in æterno tempore, & replevit eam pecudibus, & quadrupedibus : Qui emittit lumen, & vadit : & vocavit illud, & obedit illi in tremore. Stellæ autem dederunt lumen in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt : Vocatæ ſunt, & dixerunt : Adſumus ; & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas. Hic eſt Deus noſter ; & non æſtimabitur alius adverſùs eum. Hic adinvenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit illam Jacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.*

Baſilius L. 5. Tom. 1. pag. 781.

VII. Tam copioſa, & tam dilucida Salomonis de ſempiterno Dei Verbo & de increata ac creatrice ſapientia Dei cùm per orbem manarit Theologia, jam nemini mirum accidet, ſi ex his publicis veluti fontibus hortos ſuos rigaverint Poetæ primùm, poſt & Philoſophi Gentiles, & tam multa libris ſuis aſperſerint , quæ noſtris ex Scripturis mendicata fuiſſe ſancti Patres demonſtrarunt. De Gentilibus infrà dicemus, hìc ab Hebræis non recedam, quos perſpicuum eſt uberiùs multò hac eadem doctrina irrigatos fuiſſe, nempe ſibi penè domeſtica & familiari. Conſtanter pronunciat Baſilius Verbum fuiſſe, antequam etiam à Moyſe oſtenderetur, humano more loquens ; fuiſſe Spiritum ſanctum ante etiam, quàm Dei flatus & afflatus à Moyſe commemoraretur. Quo illud videtur innui, & Moyſen & alios poſtea complures largiùs donatos ſpiritali intelligentia, quæ in Scripturis leguntur de Dei Verbo & Spiritu, de Filio Patris & de Spiritu ejus ſancto intellexiſſe, etſi non ita paſſim eam doctrinam evulgarent, ne offendiculo eſſent plebi , ad plurium deorum cultum propenſiſſimæ. Sic Baſilius contra Eunomium : *Verbum ſemper eſt , etiam antea quàm à Moyſe oſtenderetur, quaſi humano more loquens, ut facta per ipſum creatura, juxta humanam formam explicaretur . Spiritus ſemper eſt , etiam antequam ſufflatum ipſum & datum deſcriberet Moyſes corporali figura , per ipſum eſſe vivificationem deſcribens.*

Nazianz. Orat. 37. Pag. 68.

Nazianzenus ita ſtatuit, ſub veteri Teſtamento degentibus apertam & familiarem fuiſſe de Deo Patre doctrinam ; obſcuriorem de Filio , multò etiam parciorem & obſcuriorem de Spiritu ſancto ; de quo his ipſis novi Teſtamenti temporibus non æquè larga ſemper fuit, aut evidens prædicatio, ſed in dies uberior & explicatior. Plena enim periculi res fuiſſet, ſi antè plena de Filio inſtitutio præberetur, quàm antiqua de Patre fides convaluiſſet : fuiſſet & intutum , ſi necdum ſatis confirmata de Filio conſubſtantiali doctrina, Spiritus ſancti divinitas & conſubſtantialitas incautiùs publicaretur. *Sic enim ſe res habet : Vetus Teſtamentum Patrem apertè prædicabat, Filium obſcuriùs : Novum autem nobis Filium perſpicuè oſtendit, & Spiritus divinitatem ſubobſcurè quodammodo indicavit. Nunc verò Spiritus ipſe nobiſcum verſatur, ſeſeque nobis apertiùs declarat. Neque enim tutum erat, Patris divinitate nondum confeſſa , Filium apertè prædicari : nec, Filii divinitate nondum admiſſa, Spiritum ſanctum , velut graviorem quandam, ſi ita loqui fas eſt , ſarcinam nobis ingeri : ne alioqui, velut cibis ultra vires gravati, ac ſolis radiis hebetes oculos adjicientes , iis quoque , quibus præditi eramus , viribus periclitaremur : quin tacitis potiùs acceſſionibus, & , ut David loquitur, aſcenſionibus, atque ex gloria in gloriam progreſſionibus & incrementis , Trinitatis lumen ſplendidioribus illuceret.*

Cyrillus Alexandr. L. 1. p. 18. Tom. 6.

VIII. Multò diſertiùs prolixiùſque Cyrillus Alexandrinus demonſtrat Abrahamum unius & trinæ Deitatis fide & religione imbutum fuiſſe, eaque poſteros ſuos imbuiſſe, etſi hæc non ita palam traderentur, ut daretur aliquid importunitati temporum, hebetudini tum humani generis, & graſſanti idololatriæ. Eo id probat Cyrillus documento, ubi Abraham tres vidit, & unum adoravit. Erant enim verè tres, unus tamen & erat, & dicebatur, & adorabatur ; ut de trium æqualitate & conſubſtantialitate ne ambigi quidem poſſet. Sic igitur Cyrillus contra Julianum : *Deum igitur unum uti modò dicebam , certò ſciebat exiſtentem divinus Abraham, eique ſoli purum ac ſincerum cultum exhibebat . Ubi verò progreſſu temporis exeruit ſeſe animus ad profectum eorum, quæ rectè jam apud ſe conceperat , tunc certè multò efficaciùs de divinitate loqui adortus eſt : nec enim duntaxat quod unus Deus & præter ipſum nullus alius ſit ; ſed quod & in ſancta atque conſubſtantiali Trinitate concipiatur , unius incorruptæ naturæ perfectio ac complementum, edidicit. Solùm verò ut in figuris & accommodatè ad ſenſum edocebatur . Cur ita ? quia iis qui recens ad veritatis cognitionem vocati ſunt, nec mentem ejus ſpeculationi aſſuefactam habent, inacceſſum quodammodo videtur & reapſe eſt divinæ viſionis lumen. Indiget enim ejuſmodi cognitio, erecta, exercitata, perſpicacique mente, atque inſuper antegreſſa fide confirmata, quæ quidem eſt ſtabile fundamentum & baſis omnium de divinitate ſermonum.*

Ita decebat per typos & figuras primùm hæc tradi, ut & à piis faciliùs caperentur, & ne tam facilè profanarentur ab impiis. Paulò inferiùs narrat Cyrillus ut Abrahamo ſeſe oſtenderit beatiſſima Trinitas , utque ipſe in ea compellanda & veneranda intelligi à ſe teſtificatus ſit unitatis in Trinitate ineffabile arcanum ; ut filios & nepotes Iſaacum & Jacobum eadem fide & doctrina imbuerit ; ut de conſubſtantialitate & æqualitate trium hypoſtaſeon divinarum certiſſimus fuerit ; quippe cùm una ſit quidem divinitatis natura, ſed in Trinitatem intelligibiliter extendatur, in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum : κατδρύεται νοητῶς εἰς ἁγίαν τριάδα. Sic ergo ille poſtquam retuliſſet verba Geneſeos : *Ecce apertiſſimè ſibi viſum eſſe Deum ait, fuiſſe verò tres homines conſpectos, accurrentem porro divinum Abrahamum non tanquam tribus dixiſſe : Domini, ſi inveni gratiam coram vobis, ne præterieritis Filium veſtrum; ſed Dominus unicè vocantem tres, tanquam unum, uti ad ſe diverterent, rogaſſe : quando & tanquam unus exiſtentes tres, velut ex una perſona dixerunt, Ubi eſt Sarra uxor tua; & illud : Rediens veniam circa hoc tempus maturè. Cerne igitur viſos tres quidem exiſtentes, & propria unumquemque ſubſiſtentia, verbo conſubſtantialitatis ſubjacentes, in unum comprehenſos, ac ita colloquia inter ſe data opera miſcentes; ſed hujuſmodi imagines obſcuræ quodammodo & multum infra veritatem ſunt, niſi quod alicui uſui ſunt ad nos quaſi manu ducendos in earum rerum cognitionem, quæ mentem & orationem exuperant : quippe puriſſimis duntaxat mentibus divinæ viſionis lumen illabitur; ac tanquam ab his quæ in ſenſum cadunt, ad ea quæ ſunt ſenſu noſtro, & vi rationis longè majora ſunt, evolamus. Una eſt enim conſenſu omnium divinitatis natura, quæ ſuper omnes, per omnia & in omnibus eſt : per intellectum verò extenditur in ſanctam venerabilem & conſubſtantialem Trinitatem; in Patrem inquam & Filium & Spiritum ſanctum : niſi quod et ſi ſubſiſtunt per ſe, exiſtentes reapſe & verè id quod eſſe dicuntur, tamen conſubſtantialitatis ratio in indifferentem eas naturam colligit : genitus eſt enim Filius ex Patre, eſtque in ipſo & ex ipſo naturaliter; procedit etiam Spiritus proprius exiſtens Dei & Patris & ſimiliter Filii : ſanctificat enim Deus Pater per ipſum id quod ſanctificari aptum eſt. Non igitur ignoravit progenitor noſter Abraham adoratum in ſancta Trinitate, terræ & cœli omniumque rerum architectum, penes quem univerſa eſt poteſtas: nec ab eo deducti Iſaac & Jacob aliter ſenſerunt, ſed Paternæ virtutis veſtigia inſiſtentes, ejus quoque fidem ardenter ſecuti ſunt.*

Pag. 20, 21.

IX. Prolixiùs hæc omnia exequutus eſt Theodoretus, ubi in Curatione Græcarum affectionum Ethnicos alloquens, illos utcunque ait venia haud indignos dici poſſe, ſi divinæ Trinitatis myſterium non amplectantur : ſed Judæorum inſcitiam & pertinaciam omnino deteſtandam eſſe, qui etſi non manifeſtè doctrinam Trinitatis acceperint à Deo, ne ad plurium Deorum Ægyptiacas ſuperſtitiones delaberentur; acceperunt tamen jam inde ab exordio legis ſibi per Moyſen conſignatæ bene multa ſymbola & adumbrata ejus documenta, quibus admonerentur & excitarentur ad ejus fidei & doctrinæ præſtantiſſimam formam. Ubi Moyſes enim ajebat ex Dei nomine, *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus unus eſt*, ſemel Dominum bis Deum nominabat, ut tres unius Dei perſonas inſinuaret. Ubi Seraphim ter Sanctus laudaſſe deſcribuntur, non tres Sanctos, ſed ter unum Sanctum, unitas innuitur naturæ, hypoſtaſeon Trinitas. Ubi in creando homine in Geneſi dicitur primùm, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; & ibidem ſtatim : *Secundùm imaginem Dei fecit ipſum*, & unus Deus & plures in uno Deo perſonæ declarantur. Ejuſmodi Teſtimoniis paſſim ſcatere Scripturas ſacras demonſtrat Theodoretus, & res in comperto eſt. Sentio, quid à quovis excipi poſſit, aliter poſſe hæc verba exponi, aliò poſſe torqueri : ſed illud ipſum eſt quod Cyrillus, quod Theodoretus, quod alii Patres præ ſe ferebant, obſcurè tantùm & ſymbolicè tradi tunc debuiſſe trinæ & unius Deitatis fidem, quòd præſeminari eam ante neceſſe eſſet, quàm palam & apertè prædicari; quia infantia illa erat humani generis, nondum adulta ætas; quia ſapientiæ ea erant rudimenta, ut ad eam pleniùs bibendam paulatim convaleſcerent homines; quia ita præparandi eramus, ut per quoddam veluti gradus ad ſublimiorem præpararemur Theologiam, à qua reſiliiſſemus, ſi immaturis & rudibus ea ingeſta ſtatim tota fuiſſet. Ejuſmodi diſpenſatione adhuc nonnulla videri poteſt & Chriſtus ipſe & Eccleſia ipſa uti voluiſſe, ut ſuprà nos monebat Nazianzenus.

Theodoret. Serm. 2. Tom. 4. pag. 496.

Audiendus jam nobis eſt Theodoretus, qui hæc omnia affirmet confirmetque: *Ego verò, ò viri amici, venia vos quidem haud indignos cenſeo, qui ſacrarum litterarum ignari ſitis. Judæorum verò extremam inſcitiam deploro, qui ab utero juxta Prophetam geſtati, diviniſque in myſteriis à pueritia uſque ad ſenectutem eruditi, Theologiæ veritatem ignorent. Etenim cum in Ægypto diutiſſimè verſati eſſent, multorumque ibi Deorum cultum ritu Ægyptiaco didiciſſent, ſapientiſſimus Deus nequaquam illis manifeſtè omnia Trinitatis myſteria tradidit, ne ex ea multitudinis Deorum occaſionem ſumerent, ad impietatem Ægyptiorum propendentes : Trinitatis tamen dogmata ne tunc quidem venturis in poſterum penitus occultavit, perfectioris Theologiæ quaſi ſemina quædam diſpergens. Ideo ſingulariter quidem ſub unius nomine legem ſancit, obſcurè tamen Trinitatem indicat. Qui enim dicit, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Dominus unus eſt, & unitatem docet, & Trinitatem ſignificat. Semel enim Deum enuntians, biſque Dominum repetens, Trinitatis numerum oſtendit. Addens verò, Unus eſt, & congruentem Judæis doctrinam attulit, & unam eandemque divinam ſubſtantiam eſſe docuit. Una ſiquidem ſanctæ Trinitatis & ſubſtantia & poteſtas eſt & voluntas. Eamque ob rem inviſibilium poteſtatum chori hymnum Deo concinentes, ter quidem Sanctus, ſemel autem Deus proferunt : ibi quidem numerum proprietatum declarantes, hìc autem communem dominatum ſignificantes.* Et ſtatim ibidem : *Atque hic quidem per ænigmata quæ Trinitatis erant oſtenſa ſunt : aliis autem locis manifeſtiùs eadem ſancti Patres docuerunt. Moyſes enim vir divinus, mundi genituram conſcribens, narranſque hominis plaſmationem, Deum omnium opificem ſic loquutum ait : Faciamus hominem ſecundùm imaginem noſtram, & ſecundùm ſimilitudinem. Mox ſubjunxit : Fecit Deus hominem, ſecundùm imaginem Dei fecit ipſum; & Deum appellavit tum opificem, tum eum cujus ad imaginem formavit, quem effinxit : non quòd alia hujus, alia illius ſit ſpecies : una ſiquidem natura eſt Trinitatis. Ideoque ait Deum dixiſſe, Faciamus hominem ſecundùm imaginem noſtram & ſecundùm ſimilitudinem; addiditque, Secundùm imaginem fecit ipſum, ut oſtenderet differentiam Perſonarum.*

X. Ex Latinis unus aut alter proferetur, ſed qui omnium inſtar ſit. Presbytero Deogratias Paganus quidam multas propoſuerat quæſtiones, quæ ab eo ad Auguſtinum elucidandæ miſſæ ſunt. Inter eas illa eſt, An dixerit Salomon Filium Deo non eſſe. Reſcripſit Auguſtinus, Adeo non negaſſe Salomonem, quin Filius Deo ſit, ut & vehementer id affirmarit; idque liquere ex libro ejus Proverbiorum, ubi Sapientia ipſa apertè profitetur, Ante omnes colles à Deo ſe genitam eſſe. Quid enim Chriſtus, niſi Dei Sapientia? En ipſa Auguſtini verba, prolixiorem etiam alium Proverbiorum locum depromentis : ubi alludi videtur ad Moyſis & Jobi verba ſuperiùs relata in hanc ipſam rem: *Sanè etiam de illo, inquit, me dignaberis inſtruere, ſi verè dixit Salomon : Filium Deus non habet. Citò reſpondetur : Non ſolùm hoc non dixit, verùm etiam dixit, quod Deus habeat Filium. Apud eum enim Sapientia loquens, ait : Ante omnes colles genuit me. Et quid eſt Chriſtus, niſi Dei Sapientia? Item quodam loco Proverbiorum, Deus, inquit, docuit me ſapientiam, & ſcientiam Sanctorum cognovi. Quis aſcendit in cœlum, & de-*

Epiſt. 49. Tom. 2. Pag. 70.

& deſcendit? Quis collegit ventos in ſinum? Quis continuit aquam in veſtimento? Quis tenuit fines terræ? Quod nomen eſt ei, aut quod nomen eſt Filii ejus? Horum duorum, quæ in extremo commemoravi, unum retulit ad Patrem, id eſt, Quod nomen eſt ei? propter quod dixerat, Deus docuit me ſapientiam. Et alterum evidenter ad Filium, cum ait, Aut quod nomen eſt Filii ejus? propter cætera, quæ de Filio magis intelliguntur, hoc eſt, Quis aſcendit in cœlum, & deſcendit?

Aſſentitur Auguſtino Gregorius, & non Salomoni tantùm, aut Davidi, ſed omnibus prorſus antiquiſſimis Veteris Teſtamenti Patribus Trinitatis fidem communem fuiſſe docet, ſive ante Legem datam, ſive poſt. Non aliam enim ſalutis januam vel tum patuiſſe; quòd ne alia quidem ſit Deitas, quàm incomprehenſibilis illa Unitas tres hypoſtaſes complexa, vel Trinitas Perſonarum in ſummum unitatis & ſimplicitatis faſtigium collecta. Sic Gregorius in Ezechielem: *Et ſive hi qui electi in Teſtamento Veteri fuerunt, ſive hi qui in Teſtamento Novo ſecuti ſunt, nimirum conſtat, quia omnes ex amore Trinitatis accenſi ſunt. Neque enim verè Deum diligerent, ſi ejuſdem Trinitatis, quæ Deus eſt, gratiam non accepiſſent.* Et aliquantis interjectis idipſum probans ex variis utriuſque Teſtamenti libris: *Ipſa fides, atque ipſum meritum tenuit corda præcedentium, quæ replevit corda ſequentium ſub Teſtamento novo poſitorum, ſicut & per Paulum dicitur: Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt: Credidi, propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur. Spiritales quippe illi Patres omnipotentem Deum Trinitatem ita eſſe crediderunt, ſicut eandem Trinitatem novi Patres apertè locuti ſunt. Iſaias namque audivit angelica agmina in cœlo clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus ſabaoth. Ut enim Perſonarum Trinitas monſtraretur, tertiò Sanctus dicitur; ſed ut una eſſe ſubſtantia Trinitatis appareat, non Domini Sabaoth, ſed Dominus Sabaoth eſſe perhibetur. Quod David quoque ſentiens ait: Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus. Qui cùm tertiò dixiſſet Deus, ut unum eſſe hunc oſtenderet, ſubdidit: Et metuant eum omnes fines terræ. Paulus quoque loquitur dicens: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ex ipſo, videlicet, ex Patre: per ipſum, per Filium: in ipſo autem, in Spiritu ſancto. Quem ergo ipſum cùm tertiò dixiſſet, adjunxit: Ipſi gloria in ſæcula ſæculorum amen. Qui enim non dixit, ipſis, ſed ipſi, dicendo ter ipſum, diſtinxit per Perſonas, & ſubjungendo, ipſi gloria, non diviſit ſubſtantiam. Quia itaque una eſt veterum ac novorum Patrum fides, rectè thalamorum deſcribitur menſura una trium.*

Greg. Mag. Hom. 16. in Ezech. Tom. 2. pag. 1160. 1161.

Poſtremò denique id tradit Gregorius, Patres illos Moyſe antiquiores tenuiſſe ipſos quidem ſinceram de trina Deitate doctrinam, non tamen apertè prædicaſſe; data Lege ſolos ſpiritales viros ejus doctrinæ participes factos eſſe; plebem ipſam ejus expertem unius Decalogi obſervationi addictam fuiſſe. Illud enim inſigne novi Chriſtianorum populi privilegium erat, ut & charitate cœlitus infuſa Decalogum, & fide Trinitatem amplecteretur. *Sancti Patres, quos per ſanctam Scripturam ante Legem fuiſſe cognoſcimus, unum quidem omnipotentem Deum, ſanctam videlicet Trinitatem eſſe noverunt; ſed eandem Trinitatem, quam cognoverant, apertè minimè prædicaverunt.* Et paulò pòſt: *Data autem Lege, rudis ille Hebræorum populus mandata Decalogi ſervare conatus eſt; ſed tamen de cognitione ſanctæ Trinitatis eruditus non eſt. Et quamvis hanc ſpiritales Patres perfectè cognoviſſent, multitudo tamen Synagogæ nec invenire myſterium Trinitatis potuit, nec quærere ſcivit. Superveniente autem gratia per Teſtamentum novum, omnis fidelis populus unum Deum Trinitatem eſſe cognovit, & virtutem Decalogi ejus agnitione complevit.*

Ibid. p. 1163. 1164.

CAPUT XXXIV.

An antiquis Philoſophis, maximè Platonicis, illuxerit fides, vel doctrina ſanctiſſimæ Trinitatis.

I. Ex Athanaſio, quantò ſaniùs & nobis convenientiùs ſenſerint Platonici, quàm Ariani.

II. Similiter ex Nazianzeno.

III. Nec non & ex Baſilio & Epiphanio.

IV. Item ex Theodoreto, qui multa ex Platone nobis conſentanea allegat.

V. Multa allegat & ex Numenio, Plotino, Amelio, aliiſque Philoſophis Platonicis, qui poſt Evangelicæ doctrinæ promulgationem ſcripſere.

VI. Platonem Plotinumque ſimiliter Cyrillus rectè de Trinitate ſenſiſſe declarat; excepta ſi fors conſubſtantialitate & æqualitate trium Perſonarum.

VII. An etiam conſubſtantialitati aſſentirentur Platonici, ex eodem Cyrillo.

VIII. Summa noſtri dogmatis cum Platonicis conſenſionis. Cur Euſebium Cæſarienſem laudare hic ſuperſedeamus.

I. AB Hebræis ad Ethnicos Philoſophos progredior, maximè Platonicos, & non tantùm de eorum doctrina, ſed & de traditione & fide quæro Trinitatis, an ejus ad eos lux aliqua manaverit. Eorum libros inferiùs excutiam. Hic ſanctorum Patrum teſtimonia tantùm depromam, ut liqueat quid illi ſenſerint de communicata Platonicis potiſſimùm Philoſophis ſive doctrina Trinitatis ex contemplatione, ſive fide ex traditione Majorum. Chorum ducet Athanaſius, qui in Synodi Nicænæ decretis contra Arianos, illos ait de hæretica infamia ſibi aſperſa doluiſſe, & ab exteris Philoſophis nomen Ingeniti mendicaſſe, quo Patrem Deum cohoneſtarent, atque ita Filium Deitate ſpoliarent, & in creaturarum claſſem detruderent, quòd Ingenitus dici non poſſet. Contrà autem demonſtrat Athanaſius, apud Philoſophos illos ipſos id ſtatum fixumque fuiſſe, à primo Principio Mentem oriri, νȣ̃ν, à Mente Animam, ψυχὴν; & ideo quando hæc ingenita dicuntur, contumeliam ab illis non fieri primo Principio, à quo illa originem habere jam profeſſi ſint. Vel hos ergo Philoſophos Arianis imitandos fuiſſe. *Ab Ethnicis nomen Ingeniti mutuò ſumendum arbitrati ſunt, ut per occaſionem hujus vocabuli inter facta & creata Dei Verbum omnium creatorem inſererent, & ejuſdem claſſis efficerent: ita ſunt ad impietatem effrontes, & in blaſphemando Domino pervicaces. Quod ſi præ inſcitia vocabuli ad iſtam improbitatem dilaberentur, oportebat eos ab iis, unde id mutuò acceperunt, vim ejus dictionis cognoſcere. Illi enim & mentem ex bono & ex mente animam oriundam dicunt; & quamvis earum origines videant, ingenitas tamen aſſeverant; neque ſe ea de cauſa majeſtatem primi, unde mens & anima originem deſumunt, carpere, aut diminuere arbitrantur. Quapropter oportuit iſtos aut ita loqui, aut nihil omnino loqui de rebus, quas ignorant.*

Athanaſius pag. [illegible]

II. Paulò aliter Nazianzenus, quando ait inter Hebræos eam Sectam, quæ Saducæorum dicebatur, nec Spiritum ſanctum, nec Angelos admiſiſſe; unde facilè conjicies inter reliquos Judæos de Spiritu ſancto dubitatum non fuiſſe. At Philoſophorum exterorum ſubdit Nazianzenus, eos qui ſumma quadam Theologiæ laude floruerunt, & qui proximè ad nos acceſſerunt; οἱ θεολογικώτεροι, καὶ μᾶλλον ἡμῖν προσεγγίσαντες; imaginem ſibi quandam informaſſe Trinitatis; in qua tamen de nominibus nobiſcum non conveniant; nempe Mentem ab illis conſtitui univerſitatis, νοῦν τοῦ παντός; & extrinſecam Mentem, τὸν θύραθεν νοῦν, & alia id genus nomina. Nazianz. Orat. 37. pag. 595. *Sed operæ pretium facturum me puto, ſi de eo altiùs aliquantò diſputationem repetam. Nam de Trinitate priùs jam à nobis eſt pertractatum. Spiritum ſanctum Saducæi penitus non eſſe cenſuerunt, quemadmodum nec Angelos, nec reſurrectionem; quibus haud ſcio, quid acciderit, ut tot ac tanta de eo in Inſtrumento veteri teſtimonia pro nihilo haberent. Qui autem apud Ethnicos Theologiæ laude magis excelluerunt, propiùſque ad nos acceſſerunt, per imaginem quandam, ipſam meo quidem judicio conceperunt, tametſi in nomine diſſenſerint: Univerſitatis nempe Mentem & extrinſecam Mentem, aliiſque id genus nominibus eam appellantes.*

Citra dubium quæ hìc Mens dicitur Univerſitatis, Verbum divinum eſt, Verbum Patris, τοῦ πατρὸς, potiùs quàm τοῦ παντός; quanquam & Univerſitatis Mens ſit, utpote Idea & exemplar primigenium rerum omnium creatarum. At quæ Mens extrinſeca hìc dicitur, non video quid aptius æſtimari poſſit, quàm Spiritus ſanctus, quem Animam mundi appellabant Platonici, quòd ea univerſus hic Orbis quodammodo vegetaretur. Non abs re porro Anima mundi Mens exterior diceretur, quòd Mens interior Verbum ipſum ſit, velut Imago ſummi Patris, naturarum omnium Idea, quæ ipſa quidem in ſinu Patris conquieſcit, mundum autem corporeum per Animam illam univerſalem adminiſtrat. Simile veri eſt hanc fuiſſe Nazianzeni doctrinam de doctrina Platonicorum, quos proximè dixit ad nos acceſſiſſe, etſi verbis & nominibus à nobi diſſentiant.

III. Agnovit & Baſilius multos mundana inflatos Philoſophia uſurpaſſe, & jactantiùs etiam venditaſſe illa Joannis verba de Verbo, unde ille Evangelium ſuum auſpicatus eſt, quin & ſcriptis etiam ſuis inſeruiſſe. Nimirum id uſitatiſſimum eſſe diabolo, ut noſtra ſuffuretur, & ad ſuos transferat; tantò autem majorem nobis operam dandam, ut noſtras opes vendicemus & perſcrutemur. Baſilius Hom. 16. pag. 432. *Joannes Tonitrui filius, cujus proœmium jam lectum audivimus: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hæc ego novi multos etiam extra veritatis rationem mundana ſapientia præditos, jactantes & admirantes, ſuis decretis & ſcriptis miſcere auſos eſſe. Fur enim diabolus; & noſtra quæ ſunt, extra ad ſuos interpretes transfert. Si igitur carnis ſapientia hanc virtutem verborum tantoperè admiratur: quid nos Spiritus ſancti diſcipuli faciemus? fruſtrane & ſine attentione audiemus, & parvam admodum eis ineſſe virtutem exiſtimabimus?*

Meminit Epiphanius Carpocratianorum, qui Epip. hær. 27. n. 6. p. 108. coloribus depictas Chriſti *imagines habebant occultas, nec non & Philoſophorum quorundam, ut Pythagoræ, Platonis, Ariſtotelis, aliorumque, quibus Chriſti imagines miſcebant, & erectas ſimul omnes adorabant, ad eaſque Gentilium ritus inſtituebant*. Multa hìc & atrocia flagitia; non damnat hic tamen Epiphanius, quòd vel Chriſti haberentur imagines, vel honore afficerentur; nempe quòd conſonantia aliqua non diſpliceret inter Chriſtiana dogmata, & ea quæ Philoſophi ſapientiùs ſcripſerant, & nobis convenientiùs, cæteris compluribus procul amandatis.

IV. Accedamus ad Theodoretum, à quo diligentiùs hæc pertractata ſunt, in Curatione Græcarum affectionum. Ac primò quidem hæc ille ponit Platonis ipſius verba, ex Epiſtola ejus ad Coriſcum de Patre, qui Cauſæ & Ducis ac Conditoris rerum omnium Parens eſt: Serm. 2. pag. 498. *Plato enim in iis quæ ſcripſit ad Coriſcum, verba hæc poſuit: Jurantes ſtudio non inepto, ac eruditione ſtudii ſorore, perque Deorum omnium præſentium ac futurorum ducem, perque ejus, qui dux eſt & cauſa, Patrem dominiumque jurantes; quem proculdubio ſcietis, ſi rectè philoſophemini. Hæc ſunt, cariſſimi, Platonis dogmata: quorum alia quidem ſunt laude digniſſima, ut Apoſtolicæ Propheticæque doctrinæ congruentia, alia verò Græcanicæ fabulationis ſunt fœtus ac germina. Quod enim alium eſſe ait, totius mundi ducem & cauſam, alium verò cauſæ Patrem veritatem prorſus oſtendit, de cujus hauſtu ſuos ſermones ornavit.*

Et rurſum allegans Epinomidem Platonis, ubi ait omnium diviniſſimum Verbum exornaſſe mundum, συναποτελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος. Vide rurſus quid referat Theodoretus ex Epiſtola Platonis ad Dionyſium, & quid deinde nos moneat de tanti Philoſophi puſillanimitate, qui manifeſtata ſibi de Deo pulcherrima placita publicare detrectaſſet: Pag. 499. *Ad Dionyſium quoque ſcribens, ſic ait: Loquendum itaque tibi eſt per ænigmata; ut ſi quid fortè litteris noſtris, vel in mari, vel in terra infortunii acciderit, qui eas leget, minùs intelligat; ita enim ſe res habet. Circa omnium Regem omnia ſunt, & illius gratia ſunt omnia, & ipſe cauſa bonorum eſt omnium: ſecundùm verò circa ſecunda, & tertium circa tertia. Videtiſne quàm paventer ac timidè veritatis dogmata proferrent? Vulgique reſpectantes errorem, obſcurè, non manifeſtè veritatem enuntiarent.*

V. Numenium quoque Pythagoricum Philoſophum laudat ibidem Theodoretus, ejuſque verba refert, Chriſtiano dogmati affinia de Verbo mundi opifice Verbique Patre. Mox ibidem: Ibid. p. 498. *Numenius verò Pythagoreus in iis quæ de bono conſcripſit, manifeſtiùs hæc docuit; ait enim: Neque oportet eum eſſe opificem, qui primus eſt: putare autem oportet opificis Dei Patrem eſſe Deum primum.* Plotini Philoſophi Platonici laudatur ibidem à Theodoreto liber de Tribus principalibus perſonis, περὶ τῶν τριῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων; ex quo & hæc citat. Ibidem. *Quid igitur de perfectiſſimo eſt dicendum? Nihilne ab eo eſſe, an maxima eſſe poſt ipſum? Maxima verò poſt ipſum, mens, & ſecundarium quiddam. Mens enim illum intuetur ac videt:* Et hæc ejuſdem ibidem: Pag. 500. *Omne autem quod gignit, cupit atque amat id quod eſt genitum; præſertim ſi ſoli fuerint, qui gignit & is qui gignitur. Cùm verò etiam ſit optimum, quod eſt genitum, neceſſario aſſitum illi cohæret, ita ut hac ſola re disjungantur, quòd alter hic, alter ille eſt. Imaginem vero ejus dicimus Mentem, manifeſtiùs enim dicendum eſt.*

Verùm ne ipſe quidem Theodoretus diſſimulat multa & Plutarchum & Numenium & Plotinum conſentanea Chriſtianæ Theologiæ commentariis ſuis inſeruiſſe, quòd poſt Evangelicam doctrinam Eccleſiamque Chriſti longè latèque propagatam, ſcripſerint. *Alia quoque plurima & ab hoc, & à Plutarcho & Numenio & aliis dicta ſunt, quotquot ejuſdem ſectæ fuerint. Hi namque cum poſt adventum Redemptoris noſtri extiterint, multa Chriſtianæ Theologiæ ſui libris inſeruerunt.* Quin & Plotinum Numeniumque addit, Platonis placita interpretantes, tria ab illo affirmata eſſe æterna dixiſſe, Patrem, Mentem, ſeu Verbum & Filium Patris, denique Animam mundi, quem ſacræ litteræ Spiritum ſanctum vocant, ita Hebraicam Theologiam ad ſe derivantibus Philoſophis Ethnicis. *Itaque Plotinus & Numenius, Platonis mentem explicantes, tria illum dixiſſe ajunt, quæ ſint ſuper temporalia & æterna, bonum, mentem, & univerſi animam. Ac bonum quidem vocare quem nos dicimus, Patrem; Mentem verò quem nos Filium Verbumque appellamus; Potentiam autem quæ animet omnia & vivificet, univerſi animam vocat, eam ipſam videlicet, quam Spiritum ſanctum litteræ ſacræ nominant. Atque hæc ipſa, ut dixi, ex Hebræo-*

rum ſapientia & Theologia ſubducta ſunt. Pergit inde Theodoretus ad Amelium, Platonicum, qui & æternitati Verbi, & divinitati, & inhumanationi juxta Evangelium Joannis aſſentiebatur: immò & paſſioni ac morti pro hominum ſalute, ac denique reſurrectioni, & ſeſſioni ad cœleſtis Patris dexteram: quibus non tam facilè fidem adjeciſſet Numenius, niſi finitima his eſſe duxiſſet Platonicæ Scholæ repurgata decreta. Sic
Ibidem. ergo Theodoretus: *Sed & Sacra Evangelia & Plutarchus & Plotinus inaudierunt: quod & Amelius ille, qui Porphyrii Scholæ præfuit, manifeſtè oſtendit. Admiratur enim vehementer proœmium, à quo Joannes Theologiam orſus eſt, ſic loquens.*

Ecce jam ipſa Amelii verba: *Et hoc ergo erat Verbum, ſecundùm quod ſemper fuerunt, quæ facta ſunt; ſicut & Heracletus ipſe cenſeret, & ita per Jovem barbarus homo cenſet, in principii loco ac dignitate Verbum apud Deum conſtitutum, Deumque eſſe, per quem abſolutè omnia facta ſunt. Quod itaque factum eſt, in eo dicit & vivens, & vitam, & ens fuiſſe. In corpus autem illapſum carnemque indutum apparuiſſe hominem, in quo tamen & naturæ ſuæ magnificentiam tunc oſtenderit. Cumque morte obita ſolveretur, rurſus ad divinitatem rediiſſe affirmat, Deumque eſſe, qualis videlicet priùs fuerit, quàm in carneum corpus hominemque deſcenderet.*

Hactenus Amelius, quibus hæc ſubjicit Theodoretus: *Uſque adeo barbari hominis Theologiam ſuſpexit homo Platonis aliorumque Philoſophorum eloquentiæ innutritus, ut Verbum confeſſus fuerit eſſe in principio, ac Deum eſſe, & apud Deum eſſe, & omnia feciſſe, omnibuſque vitæ cauſam ac diſpenſatorem eſſe: ſalutiſque omnium cauſa, majeſtatem quidem divinitatis carnem occuluiſſe; at in parva & craſſa illa corporis nebula Paternam nobilitatem detexiſſe.*

Illud alibi jam laudavimus, quod hìc ex Numenio illo Pythagorico refert Theodoretus non
Pag. 505. multò poſt, *Quid enim aliud eſt Plato, quàm Atticus quidam Moyſes?* Quibus verbis oſtendit Numenius, ſi qua fides Theodoreto, *quæcumque Plato dixit, è Moyſis Theologia ſurripuiſſe.* Ideoque à Philoſophorum commentariis ad Scripturas veniendum eſſe, velut ad fontem totius veritatis, ex quo ſua optima quæque illi derivarunt.
Ibidem. *Sicut enim auri argentique feracem terram qui effodiunt, ſimul ac exigua ramenta nacti ſunt, hæc conſectantes, venas rimantur; neque priùs ab effodiendo deſiſtunt, quàm auri copiam invenerint, ex qua ramenta illa diffuſa fuerant: Ita & vos decet, Anaxagoræ, & Pythagoræ, & Platonis, ac Numenii, Plutarchique, & Plotini ceterorumque Philoſophorum auditis ſermonibus, fontem perquirere, ex quo illi pauca quædam divinorum fluentorum haurientes, libros ſuos exornarunt: atque horum neglecta paupertate, ſapientiæ abyſſum amplecti, indeque quid ſit opifex, quidve opus exactè perdiſcere.*

VI. Venio ad Cyrillum Alexandrinum, qui dum contra Julianum ſcribit, ait ex Platone à
L. 1. pag. 32. To. 6. ſummo Bono genitam eſſe Mentem *totam per ſe ſubſiſtentem, in qua verè ſunt, quæ ſunt, & omnis entium ſubſtantia eſt. Quæ quidem & prima pulchra, & per ſe pulchra eſt, à ſe pulchritudinis ſpeciem ducens: prodiit verò ante ſæcula ab authore Deo emicans, per ſe genita & ſibi ipſi parens; non enim illo movente ſe ad generationem hujus progreſſus fuit; ſed hoc procedente per ſe ipſa naſcendo ex Deo, procedente inquam à nullo principio temporis, nondum enim tempus erat.*

Hæc Cyrillus ex Porphyrii Philoſophica hiſtoria refert. Quin etiam de Spiritu ſancto, & de conſubſtantiali divinatum perſonarum Trinitate quid Plato ſenſerit, & quàm rectè ſenſerit, ita
Ibid. p. 34. rurſus ex eodem Porphyrio Cyrillus: *Porphyrius enim opinionum Platonis exponens, ait, Dei ſubſtantiam uſque ad tres hypoſtaſes procedere, eſſe verò ſupremum Deum optimum, poſt ipſum & alterum creatorem ſeu opificem, tertium porro mundi animam; ad animam enim uſque divinitatem extendi. Ecce in his manifeſtò uſque ad tres hypoſtaſes divinam ſubſtantiam procedere contendit: Unus quippe eſt univerſi Deus, extenditur verò tanquam ipſius notio in ſanctam & conſubſtantialem Trinitatem, in Patrem, inquam, & Filium & Spiritum ſanctum, quem mundi animam vocat Plato: vivificat autem Spiritus, & procedit ex vivente Patre per Filium, & in eo vivimus & movemur & ſumus.*

Mira hæc erat ſanè Platonicorum doctrina ex Hebraicis Scripturis, & ut exiſtimo à Salomone maximè mutuata. Quod enim Salomon prædicat ſapientiam ex ore Altiſſimi prodiiſſe, hoc illos audiſti paulò antè prædicantes, Summum Bonum non tam ſeipſum moviſſe ad generationem Sapientiæ, quàm ipſam ultro ex ejus ore proſiliiſſe. Nec aliter Plotinus Platonis ſententiam interpretabatur, teſte eodem Cyrillo inferiùs: *Sic enim de* L. 4. p. 145.
illo Plotinus, neque ſuam magis, quàm Platonis explicat ſententiam. Cauſæ verò quæ Mens eſt, Patrem ait ipſum Bonum & id quod eſt ultra mentem, & ſupra ſubſtantiam: plerumque verò Ens, & Mentem, Ideam appellat: Quocirca Platonem noviſſe ex bono quidem mentem, & ex mente animam exiſtere. Et hos ſermones non novos, neque nunc natos eſſe, ſed olim quidem obſcuriùs eſſe dictos. Quibus extremis verbis ad avitas de Trinitate Traditiones alluditur, de quibus frequens mentio apud Platonem.

Illud autem cum primis memorandum, & animo altiſſimè infigendum, quod alibi Cyrillus monet: Et ipſius Chriſti certiſſimo oraculo, nec Filium à quoquam niſi à Patre, nec Patrem niſi à Filio ſciri poſſe, & ſi quos Filius ea præclariſſima ſcientia beaverit. Ideo enim & Philoſophos ſæculares quoſdam omni animi contentione in id incubuiſſe, ſed non potuiſſe uſque ad elimatiſſimam tanti arcani doctrinam pervenire; acceſſiſſe quidem ad eam mirum in modum Trinitatem, tres divinas hypoſtaſes quandoque nominaſſe, earum conſubſtantialitatem non agnoviſſe, nedum omnimodam æqualitatem. *Scimus* L. 8. p. 270.
porro homines mundanæ ſapientiæ faſtu ſanè quàm elatos ac tumidos, hæc ſubtiliter quidem indigitaſſe, non tamen omnino citra errorem, non enim lux eis veritatis illuxit. Nam Chriſtus alicubi ait: Nemo ſcit quis ſit Filius, niſi Pater: & quis ſit Pater, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Nam quomodo res tam ſubtiles tamque abſtruſas agnoſcerent, niſi Filius eis revelaverit? Verumtamen cùm tres primogenias hypoſtaſes ipſi quoque ſtatuant, & uſque ad tres hypoſtaſes eſſentiam Dei pertinere aſſerant, atque interdum ipſum Triadis uſurpent vocabulum: Chriſtianorum ſuffragantur ſententiis, nec ad eam rem quidquam eis deeſſet, ſi conſubſtantialitatis vocabulum accommodare vellent tribus hypoſtaſibus, ut etiam una intelligeretur natura divinitatis, triplicitate illa carens, qua naturalis inducitur diverſitas, & hypoſtaſes aliæ aliis inferiores apparent.

VII. Platonis, Plotini, Numenii, aliorumque ejus ſectæ Philoſophorum teſtimonia in Trinitatis ſuffragationem coacervat plurima Cyrillus, eadem plerumque quæ ſupra ex Theodoreto delibata vel indigitata ſunt; ſed illud ſingulari animadverſione dignum occurrit, quòd illos quandoque agnoſcit ipſi trium unitati, conſubſtantialitati, æqualitati ſuffragatos eſſe; etſi ſibi ipſius parum conſtantes, verbis quandoque minùs idoneis utantur. Sic enim Cyrillus de Numenio: *En* Pag. 274.
iſte quoque unum quidem & ſimplicem, & eſſe Deum infit, itemque indiviſibilem: ſecundum autem, ac tertium, eſſe unum, colligens forſan ut nos in

naturæ unitatem res antedictas; tametſi ſecundum ac tertium nominat Deum, haud rectè: ſed ſuis, ut reor, ipſe repugnans ſententiis; poſtquam enim eos unum dixit, in tres rurſus dividit, & ſeorſim ſingulos: niſi quod Patrem ait, opificis Deum oportere nominari.

Denique tres illas principes hypoſtaſes ita ſe habere ut genitorem & genitum, ſubſtantia idem eſſe, ex Platonicorum ſententia, & maximè Plotini, ita ut Pater à Filio non differat, niſi alteritate, hoc eſt, quòd ille ſit genitor, hic genitus. Sic ex Plotino Cyrillus: *Quòd autem ea inſtar geniti & gignentis conſiderent, accipiemus rurſus ab illo, qui ſic ſcripſit: Porrò genitum omne appetit genitorem, eumque diligit, & maximè cùm unum ſint, id quod generat, & quod generatur. Cùm autem etiam abeſt diſtinctio, id quod genuit, ita cum eo ſimul neceſſario eſt, ut alteritate quadam ab illo tantùm ſecernatur.* Pag. 274.

His Plotini verbis jure merito applaudit Cyrillus in hunc modum: *Audis quo pacto genitum omnino cum genitore ſimul eſſe debere ait; fortè quòd indiſcretum ſit, aut natura proximum, nec quicquam interjectum ſit, ſed ſola alteritate ſejungatur: non illa naturali, ſed quòd genitor cum eo quod gignitur una re quodammodo differat, videlicet quòd ille quidem genuit, hoc genitum ſit.* Quaſi dicant hanc *alteritatem* non ad naturarum diverſitatem ſpectare, ſed ad Perſonarum diſtinctionem.

VIII. Lubens prætereo quæ ille ex Hermete, ſeu ex Triſmegiſtro multa intexit, quòd emunctioris naris homines ejuſmodi opera ſuppoſititia eſſe ſubodorati ſint, & penè nobis perſuaſerint; quòdque minimè neceſſe ſit, & ne conducibile quidem ſit, certam alioqui & inconcuſſam doctrinam parum firmis præſidiis vallare, ne dicam prodere & infirmare. Ergo ut ſobrietas, ubi maximè neceſſaria eſt, retineatur; ita in hoc negotio ſtatuendum, ita ſuprà laudati, vel infrà laudandi Patres ſtatuiſſe videntur, 1. perfectam & accuratiſſimam trinæ Deitatis doctrinam à ſolo Deo, à Chriſto, per Traditiones, per Scripturas, per Eccleſiam revelari potuiſſe. 2. Multa ea de re præclariſſimè tum ſenſiſſe, tum ſcripſiſſe Platonicos Philoſophos, & proximè ad nos acceſſiſſe; ſed & id totum illos à Scripturis ſuffuratos eſſe, vel à Traditionibus Scripturæ conſentaneis. 3. In multis eos eſſe prolapſos, vel vacillaſſe; conſubſtantialitati & æqualitati trium Perſonarum aliquando viſos eſſe ſuffragari, ſed mox nutaſſe, nec ſibi ſemper conſtare potuiſſe. 4. Omnium optimè & nobis convenientiſſimè ſcripſiſſe de Trinitate Plotinum, Numenium, Amelium, Porphyrium; ſed Chriſtiana jam Eccleſia latiſſimè per orbem propagata, quam illi imitabantur.

Quæ de antiquis & ex antiquis Philoſophis, & ex Platone ipſo hactenus nobis protulerunt Patres alii, ea potuiſſent à nobis copioſiùs etiam forſan huc conferri, ex una Euſebii Cæſarienſis Epiſcopi Evangelica Præparatione. Sed cùm non neſciamus illum malè audiiſſe apud complures ſanctorum Patrum, Græcorum Latinorumque, in hac certè quæſtione de Trinitate, conſultius nobis viſum eſt ab eo laudando ſuperſedere. Pag. 535. usque ad 540. 728. 731.

CAPUT XXXV.

Ex Platone ipſo confirmantur antedicta. Quàm multa & quàm præclara antiquiſſimis Philoſophis illuxerint de Trinitate.

I. Ut Platonis nomine complectamur antiquiſſimos omnes ante illum totius orbis Philoſophos, Moſaicis ſcriptis, Hebraiciſque Traditionibus imbutos.

II. Ut Plato Sapientiam Deo adjungat.

III. Ideam ſeu Verbum eſſe demonſtrat Plato, incommutabile, æternum.

IV. Rurſus ab eodem demonſtratur Mens Regia, id eſt, Verbum: & Anima Regia, id eſt, Spiritus ſanctus; præter Cauſam omnium Principem.

V. Perſimilis diſputatio Zorobabelis & Platonis de Veritatis ſummo principatu.

VI. Rurſus Idea Boni, Pulchri, Æqualis, Verbum eſt, æterna, immutabilis.

VII. De Patre, de ſummo Bono, quàm multa luculentè Plato, & de Verbo.

VIII. Quatenus hæc SS. Patrum doctrinæ conciliari poſſint.

IX. Rurſus ex Platone de Bono & Veritate, Patre & Filio.

X. Ab eodem rurſus demonſtratur Pater opifex mundi, & Filius ejus exemplar.

XI. Rurſum Plato de Patre & Verbo. Quàm ſtudioſè hi Philoſophi arcana hæc ſua occultarent, rarò libris committerent.

XII. Hanc fuiſſe Platonis ſententiam, ex Clemente Alexandrino confirmatur.

I. Platonis & Platonicorum nomine non ipſos ſolos, ſed longè plurimos ex antiquiſſimis Philoſophis complectimur, quorum ille ſcripta pervolutaverat, quorum auditor fuerat, ad quos diu & ſæpè fuerat peregrinatus, cum quibus verſatus aliquandiu fuerat pluribus in longèque diſſitis Provinciis; ut ab iis perdiſceret, non quæ ipſi tantùm commentati eſſent, ſed quæ ab aliis ſapientibus & legendo & peregrinando addidiciſſent. Is enim erat uſus priſcorum temporum, non domi quieſcere, & privatim divina meditari; ſed peragrare provincias & regiones plurimas, etiam procul ſummotas, & ubique undecumque ſapientiam venari, ſapientes percontari, ſparſas ubique terrarum de Deo, de ſapientia Traditiones, ceu germanæ Philoſophiæ ſemina colligere, & in patriam ac penates quemque ſuos ea comportare; ea ibi diu concoquere, & ita digerere in Philoſophicos vel Theologicos ſuos Commentarios. Id de Platone teſtatum facit quidquid eſt Græcorum Latinorumque Hiſtoricorum, id Platonis ipſius ſcripta omnia ubique vociferantur. Cùm verò frequentiſſimæ eſſent in Phœniciam & in finitimam illi Ægyptum hujuſmodi peregrinationes, hinc illud ultro emicat, ab Hebræis Sapientibus Scriptoribuſque, à Salomone potiſſimùm & ab ejus libris de æterna Dei Sapientia, de ſummo Deo æternæ Sapientiæ Patre publicatis, multa ab his ſapientiæ amatoribus mutuò ſumpta eſſe.

II. In Platone ergo & Platonis ſchola audiemus, non ipſum, non ejus tantùm ſectatores, ſed Socratem, Pythagoram, Parmenidem, Anaxagoram, aliòſque Philoſophos antiquiſſimos omnes, multa Scripturarum noſtrarum, multa Salomonis potiſſimùm librorum opulentia locupletatos, non parca etiam ſupellectile inſtructos vetuſtiſſimarum Traditionum, quæ à Patriarchis, à Prophetis, à Moyſe, à Jobo, à Davide in longinquas etiam regiones manaverant. Id Plato ipſe iterum iterumque confitetur, accepiſſe ſe multa & Opuſculis ſuis inſperſiſſe ex priſcis ſermonibus rumoribuſque de Deo, de Sapientia, de laudatiſſima omnium Philoſophia.

Ordiamur ergo ab Alcibiade II. Platonis, ubi ita habet, Si anima ſeipſam noſcere cupiat, in ſeipſam retorquendos illi eſſe interiores oculos, & in eam maximè animæ partem, in qua virtus animæ habitat, & ſapientia: nec enim divinius quidquam eſſe in anima, quàm intelligentiam & ſapientiam; unde fit, ut in id intuens anima, omne divinum, Deum & Sapientiam, ac ſeipſam pariter agnoſcat. *πᾶν τὸ θεῖον, θεόντε, ϗ φρόνησιν, ϗ ἑαυτὸν γνοίη μάλιστα. Si ſeipſam anima noſcere vult in animam intueatur, in eumque præcipuè locum* Plato pag. 37. 38.

animæ, in quo ineſt virtus animæ, ſapientia, & in illud cujus hoc eſt ſimile. Al. Mihi quidem videtur, ò Socrates. Socr. Num reperire poſſumus quippiam in anima divinius illo, circa quod intelligentia ſapientiaque verſatur? Al. Nequaquam. Socr. Id igitur animæ divini ſimile eſt, in quod ſanè quis intuens, & omne divinum, Deum ſcilicet & ſapientiam cernens, ita & ſeipſum agnoſcet. Et infrà: *Juſtè enim ac prudenter agentes, & tu ſimul & tua reſpublica Deo gratum opus facietis. Al. Decet. Socr. Et ſic quemadmodum ſuprà diximus, in divinum ſplendorem intuentes agetis. Al. Videtur. Socr. Quinetiam illuc reſpicientes voſmetipſos veſtraque bona perſpicuè diſcernetis.* Manifeſtè vides Deo conjungi Sapientiam, ejuſque divinam imaginem ac lucem in anima rationali & intelligente radiare.

III. In Parmenide autem vide ut probet invictiſſimè, non tantùm res eſſe magnas, pulchras, juſtas, ſed etiam ipſam per ſeſe Magnitudinem, Pulchritudinem, Juſtitiam, quæ hoc quod dicitur ſemper ſit, ſummè ſit, non poſſit non eſſe, ſemper ſui ſimillimum: cujus illæ res participes ſint tantùm, & ideo non ſemper ſint, non neceſſariò, non ubique, non ſui ſemper ſimiles, ſed aliàs aliæ; ut non poſſint ubi deſciverint in priſtinam formam ſuam revocari, niſi renovata participatione incommutabilis & æternæ illius formæ, quæ non particeps cujuſquam, ſed ſumma ipſamet eſt Magnitudo, Pulcritudo, Juſtitia, Sapientia. Ibid. p. 56. *Videntur tibi, ut ajebas, ſpecies quædam exiſtere, & ea quæ illis participant, illarum cognomenta ſortiri; veluti ſimilitudine participantia ſimilia; magnitudine magna; pulcritudine atque juſtitia, pulcra & juſta vocari? & maximè quidem, inquit Socrates. Nonne quodcumque ſpeciei particeps ſit, vel totam ſpeciem, vel partem participat? An eſt alius præter iſtos participandi modos? & quis alius? Socrates ait.*

Cùm verò reſponderent aliqui non has per ſeſe formas exiſtere, ſed earum in anima notiones eſſe: contrà urget Parmenides, Cujus rei ſint illæ notiones tam præſtantes & divinæ? Nec enim poſſunt nullius rei notiones eſſe, cùm ne viſio quidem corporea nullius rei viſio ſit. *At forſitan, inquit Socrates, quælibet harum ſpecierum notio quædam eſt, nec alibi eſſe quàm in alibi poteſt; ſic enim unaquæque una erit, nec contingent quæ tu dicebas. Quid ergo? inquit, quælibet notio una eſt, notio autem nullius notio? At hoc impoſſibile. Sed cujuſdam? Cujuſdam ſanè. Exiſtentis, vel non exiſtentis? Exiſtentis. Num unius cujuſdam, quod notio illa in omnibus ſequens intelligit, ideam unam? Prorſus. Præpterea nonne ſpecies erit, hoc quod intelligitur unum eſſe ſemper in omnibus eadem? Neceſſarium hoc quoque videtur.* Quin immo ne rationem quidem, aut intelligentiam, aut Philoſophiam eſſe poſſe ullam demonſtrat, niſi formæ illæ, ſpecies & ideæ æternæ & incommutabiles ſint, & mentis noſtræ oculis obverſentur; cùm opinio de rebus ſit dubiis, mutabilibus, temporalibus; at ratio, intelligentia, Philoſophia, ſapientia etiam noſtra non ſit niſi de certis, manifeſtis, æternis, immutabilibus. Niſi ergo agnoſcatur ſumma, æterna & incommutabilis ſapientia, in qua vivunt formæ illæ omnes & rationes æternæ & incommutabiles veritatis, juſtitiæ, pulcritudinis; funditus interit ipſa hominum ratio & intelligentia, lumen extinguitur Philoſophiæ, Sol extinguitur mentium, multò ſplendidior Sole iſto corporeo, & nobis intimior. Hoc enim Sole extincto non diſcerneretur quid album, quid nigrum ſit: at ſublato Sole veritatis & ſapientiæ, jam non diſcernetur juſtum ab injuſto, verum à falſo; ita humanum genus obbruteſcet, & in pecudum ſortem redigetur. *Veruntamen, inquit Parmenides,* Pag. 58. *ſi quis prædictis rationibus motus ſpecies rerum exiſtentium auferat, neque ſpeciem ipſam uniuſcujuſque diſtinguat: haud ſanè reperiet, quò convertat intelligentiam, cùm non permiſerit id eam uniuſcujuſque rerum exiſtentium eandem ſemper exiſtere, & in hunc modum diſſerendi etiam facultatem funditus ſubvertet. Talem quandam rationem tu quoque præcipuè ſenſiſſe mihi videris. Vera dicis. Quid itaque de Philoſophia facies? quò his ignoratis te vertes?*

IV. Quid quod in Philebo rurſus philoſophatur Socrates, ſi inficiari poteſt nemo, quin res hominum, corpora hominum quadam eorum ſapientia regantur; multò minùs dubitari poſſe, quin cœli, & hæc univerſa rerum cœleſtium terreſtriumque compago tam mira, tam pulchra, tam conſtans, ſapientiam habeat ſibi inſidentem ac præſidentem omnibuſque moderantem, quam Pag. 31. antiqui quandoque dixere *Jovis naturam, regiam animam, regiam mentem,* βασιλικὴν ψυχὴν, βασιλικὸν νοῦν. Si quæras autem ulteriùs, quæ ſit hæc mens, protinus reſpondetur *eſſe progeniem ejus cauſæ, quæ cauſa dicitur omnium.* Unde ibidem: *Ergo in Jovis ipſius natura Regiam animam, Regiamque mentem ineſſe propter vim cauſæ confiteberis.* Huic doctrinæ priſcos Philoſophos aſſenſos eſſe teſtatur: *Eorum enim qui olim Mentem omni modo præſidere oſtenderunt, ſermo hic ſententiam adjuvat.* Et infrà: *Reminiſcamur jam, quod Mens quidem Cauſæ cognata, ejuſdemque cum illa fermè generis.* ὅτι νοῦς μὲν αἰτίας ἦν ξυγγενὴς, καὶ τούτου σχέδον τοῦ γένους.

Perſpicis hìc Animam mundi Regiam dici, quem nos Spiritum ſanctum vocamus; Mentem Regiam dici, quem nos Filium, Verbum & Sapientiam dicimus; Mentem cauſæ omnium principis progeniem & cognatam eſſe; tres has hypoſtaſes Regias dici, & ab omnibus aliis naturis, quæ à principe cauſa manant, ſejungi. Quàm affinia ſunt hæc iis quæ capite ſuperiori de Sapientia, de Sapientiæ Patre Deo, de Spiritu ſancto ex Salomone protulimus? Ex his ergo mendicata illa ſunt.

V. Diſputat in eodem Philebo Plato, utri primas partes aſſignare debeamus, voluptati, an veritati, & menti. Simillima ea quæſtio eſt, quam coram Rege Perſarum & Medorum Dario ventilavit Zorobabel in libro Eſdræ III. ubi & eloquentia & ſapientia ſingulari probavit Regibus & Mulieribus fortiorem eſſe veritatem. Pauca hæc ex eo Eſdræ Capite hic adſcribam: *Nonne magnificus eſt, qui hæc facit, & veritas magna, &* Cap. 4. *fortior præ omnibus? Omnis terra veritatem invocat, cœlum etiam ipſam benedicit, & omnia opera moventur, & tremunt eam, & non eſt cum ea quidquam iniquum.* Et mox: *Et veritas manet, & invaleſcit in æternum, & vivit, & obtinet in ſæcula ſæculorum. Nec eſt apud eam accipere perſonas, neque differentias: ſed quæ juſta ſunt facit omnibus, in injuſtis ac malignis; & omnes benignantur in operibus ejus, & non eſt in judicio ejus iniquum; ſed fortitudo, & regnum, & poteſtas, & majeſtas omnium ævorum. Benedictus Deus veritatis. Et deſiit loquendo. Et omnes populi clamaverunt, & dixerunt: Magna eſt veritas, & prævalet.*

Manifeſtum eſt veritatem hìc illam prædicari, quæ orbem condidit, quam orbis univerſus reveretur & contremiſcit, quæ incommutabilis juſtitia eſt, penes quam omnium dominatio & æterna poteſtas eſt, quæ Deus ipſe eſt, Deus veritatis. Cùm hæc coram Rege & Proceribus omnibus peroraret Zorobabel, non Rex, non Proceres tantùm, ſed & *omnes populi* acclamarunt, *Magna eſt veritas, & prævalet.* Ita ergo imbuti tum erant Reges, Principes, Populi, id præjudicatum infixumque intimis animæ ſuæ medullis gerebant, & admoniti ſtatim aſſentiebantur, veritatem & ſapientiam ſummum eſſe illum Deum, qui creatas à ſe res omnes regit & adminiſtrat. Inſcripſerat hæc naturæ conditor ipſe animis immortalibus, innovaverant hæc paulatim in oblivionem euntia libri Salomonis, in omnes Orientis gentes & in ipſas Regum aulas ſparſi, ut ſuprà oſtendimus. Hinc illæ Græcorum Philoſophorum profectiones in Orientis provincias, in Perſidem, in Aſſyriam, in Ægyptum. Hinc Platonis ipſius illa quæſtio, veritas, an voluptas præcellat; hinc ibidem veritatis victoria, ut quæ idem unumque ſit cum illa Mente omnium conditrice & dominatrice. *Mens, aut idem eſt, quod veritas, aut omnium certè ſimillima, atque veriſſima.* Si veritas enim pro primo ipſo omnium parente ſumatur, tunc Mens ei omnium ſimillima erit, eademque veriſſima. Eadem Sapientia ibidem mox eſſe declaratur, ac Pulcritudo æterna & incommutabilis. Pag. 94. *Mentem quidem & ſapientiam, o Socrates, nemo unquam aut revera, aut falsò deformem, vel vidit, vel aliquo pacto cogitavit, aut fuiſſe unquam, aut eſſe, aut deinde futuram.*

VI. Sapientia hìc & Pulchritudo dicitur, quæ ipſa per ſeſe ejuſmodi eſt, & per quam ſapiunt, & pulcra fiunt omnia: quod idem dicendum eſt de ſummo Bono, per quod bona ſunt omnia. Unde Pag. 98.111. Plato in Hippia Majore: *Et Sapientia ſapientes ſunt quicunque ſapiunt, & bono ſimiliter bona omnia quæ bona ſunt. Hip. Quid prohibet? Socr. Sapientiam vero & bonum ſecundùm ſe eſſe oportet. Nam ſi ipſa non eſſent, alia per illa nunquam talia fierent. Hip. Sic eſt. Socr. Nonne & pulchra omnia ipſo pulchro ſunt pulchra? Hip. Pulchro certè. Socr. Eſtne igitur ipſum pulchrum?* Nec verò ipſum Bonum ab ipſo Pulchro diſtat, unde in Lyſi Plato: *Dico enim ipſum Bonum Pulchrum eſt.* Patri quippe id aptatur, ut ſummum Bonum dicatur; Filio, ut ipſum Pulcrum. Conſentiunt hæc Scripturis noſtris, ubi Filio propriè tribuitur non pulchritudo tantùm, ſed & æqualitas; de qua Plato in Phædone quærit, An quæ æqualia dicuntur, ab accuratiſſima æqualitate nihil prorſus deficiant, & tam æqualia ſint, quàm ipſa æqualitas. *Videnturne ita æqualia hæc eſſe, ut ipſum quod eſt æquale? An deeſſe potiùs aliquid, quo minùs talia ſint, quale eſt æquale ipſum, an nihil? Permultum certè deeſt.* Perſpicuum eſt non poſſe dici res ullas tam æquales, quàm ipſa æqualitas: quòd ipſæ quidem æquales ſint, quia æqualitatis ſunt participes: at ipſa per ſeſe æqualitas nullius particeps ſit, nec poſſit non implere ſuum nomen. Quod de æqualitate autem dicimus, idipſum prorſus de ipſo Pulchro, de ipſo Bono, de ipſo Juſto, atque Sancto dicendum eſſe, ita docet Plato ibidem: *Non enim de Æquali magis nunc nobis eſt ſermo, quàm de ipſo* Pag. 383. *Pulchro, de ipſo Bono, de ipſo Juſto atque Sancto, & ut dico, de omnibus quibus propriè hoc ipſum quod eſt aſſignamus, & interrogationibus interrogantes, & reſponſionibus reſpondentes, ut neceſſarium ſit nos, antequam naſceremur, horum omnium ſcientiam habuiſſe.*

VII. Sunt ergo hæc omnia æterna & incommutabilia veritatis & ſapientiæ lumina, Legeſque ac Regulæ, quæ in Verbo, in Patris mente vivunt, & inde creatis mentibus illucent, ut de his philoſophari poſſint, de his inquam ſurſum luminibus, vel de imis naturis, quæ eorum participes fiunt. Totus penè hactenus fuit Plato in contemplatione veritatis, ſapientiæ, Filii, rariùs dixit de Patre & ſummo Bono. Vide jam ut apertè de Patre & Filio diſſerat in libro de Republica VI. ut ſimillimum Patri Filium dicat, ut geminas hypoſtaſes conſtituat, denique ut Patrem quidem majorem Filio decernat; ſed & illum tamen Patrem, non dominum Filii; hunc Filium ſtatuat, non ſervum, non Pag. 478. creaturam Patris. *Cæterùm, o viri felices, quid ipſum bonum ſit, in præſentia dimittamus. Eſt enim, ut mihi videtur, præſertim ſupra contemplationem. Quis autem appareat boni ipſius Filius quidque ſimilius ei ſit, ſi vobis placet, dicam: ſin minus, dimittam. Dic age, Patrem verò poſtea declarabis. Vellem equidem, ut & ipſe explicare poſſem, & vos percipere, non ſolùm ut nunc, prolem, ſed & prolem & poſteros ipſius boni. Hunc ergo ad præſens partum boni ipſius Filiumque accipite. Cavete tamen, ne inſcius ipſe vos decipiam, vanam reddens de Filio rationem.*

Nec multò pòſt ibidem, ut Filius, veritas, inſtar Solis ſit, quo omnia colluſtrantur, alioqui tenebris obſita, & ſenſibilium caligini immerſa; quo fit ut veritas ſumma ſit pulcritudo, qua tamen pulchrius ſit adhuc ſummum Bonum, veritatis Pater. Si ad Arii placita hìc deflecti dicas, nihil morabor; ſed vel magnum illud ipſum eſt tam magnificè de Verbo ſenſiſſe Platonem ſexcentis admodum ante Arium annis, quàm ipſum Arium, poſt Catholicam Theologiam toto orbe publicatam. Nec tamen deerit, quod ad hanc quoque labem à Platone abſtergendam dicamus. En verba Platonis: *Oculis porro quoties non ad ea vertuntur,* Ibidem pag. 478. *quorum colores diurnus fulgor illuminat oſtenditque; ſed ad illa quæ nocturnis radiis attinguntur, cæcutiunt, hallucinanturque, & propè cæci eſſe videntur, ac ſi purus in illis viſus non inſit. Sic accidit. Quoties verò ad ea quæ Sol illuſtrat, perſpicuè cernunt, iiſdemque ipſis in oculis eſſe viſus apparet. Eſt ita. Sic & de animo cogita. Quando enim illi inhæret in quo veritas & ipſum ens emicat, intelligit illud cognoſcitque, & intellectum habere videtur. Sed cùm ad id fertur, quod tenebris eſt permixtum, quod videlicet generatur atque corrumpitur, ejus obtunditur acies, opinioneſque verſat varias, ac mentis expers eſſe videtur. Sic apparet. Illud igitur quod veritatem illis, quæ intelliguntur, præbet, & intelligenti vim ad intelligendum porrigit, boni ideam eſſe dicito, ſcientiæ & veritatis, quæ per intellectum percipitur, cauſam. Cùm verò adeo pulchra duo hæc ſint, cognitio ſcilicet ac veritas; ſi Bonum ipſum aliud quàm iſta, & pulchrius æſtimabis, rectè putabis. Et quemadmodum lumen ac viſum Solis ſpeciem quandam habere exiſtimare decet; Solem verò ipſum eſſe, nequaquam: ita cognitionem & veritatem, boni ipſius ſpeciem habere quidem aliquam, eſſe verò ipſum eſſe minimè. Auguſtior enim eſt ipſius Boni majeſtas. Decus narras inæſtimabile, ſi ſcientiam quidem & veritatem præbet, ipſum verò decore hæc ſuperat.* Pag. 479. Et ſtatim ibidem: *Solem quidem dices, ut arbitror, iis quæ videntur non modo videndi præbere potentiam, verùm etiam generationem, augmentum, nutritionem; cùm ipſe tamen generatio non ſit. Quo enim pacto? Atque ita dicas Bonum iis quæ cognoſcuntur, dare, non modò ut cognoſcantur; ſed eſſe inſuper, & eſſentiam elargiri, cùm ipſum eſſentia non ſit, ſed ſupra eſſentiam, dignitate ipſam & potentia ſuperans.*

VIII. Haud dubio Boni, ſeu Patris hìc majeſtas ſupra veritatem, ſive Filium extollitur, ſed multa hìc ſeriò penſitanda. 1. quidem dum Pater ille ſit, & hic Filius, quod diſertis verbis affirmat Plato, nihil periclitari utriuſque conſubſtantialitatem. 2. Filium eſſe veritatem ipſam ex Platone. An poteſt non verus eſſe Filius, qui veritas ipſa eſt? An poteſt non verus eſſe, per quem vera ſunt omnia? An Pater verus Pater non eſt, qui veritatis Pater eſt? 3. Filius hic Sol inſinuatur eſſe mundi intellectualis & intelligibilis. Eſt & Pater Sol. Eſt ergo Filius ſplendor, ſeu candor lucis æternæ ex Platone, & unius item cum Sole ipſo ſubſtantiæ, ut ſuprà ſancti Patres argumentabantur. 4. Illud quoque contra Arium ſuprà ſancti Patres argumentum premebant, quòd cùm veritas eſſet Filius, non poſſet niſi verus eſſe Filius; quòd in veritate nihil mendax ſubeſſe poſſet. 5. Ideo Bonum, ſeu Patrem Filio ſuperiorem eſſe dicit Plato, quòd Bonum ſit ſupra eſſentiam, & non ipſa tantùm eſſentia.

tia. Itaque ita ſentit Plato, Filium eſſe ipſum eſſe, ipſam eſſentiam, ipſam veritatem; Patrem ulteriùs aliquid eſſe, eſſe enim ipſum Bonum eſſentia ſuperius. Non ſemel & hoc ipſo tractatu ſuperiùs & alibi à nobis declaratum eſt, ſanctos etiam Patres hac verborum magnificentia delectatos eſſe, & Deum collocaſſe ſupra eſſentiam, ſupra veritatem, ſupra ſapientiam, ſupra mentem, ut qui omnino incomprehenſibilis eſſet, & ſupra id omne quod vel capi, vel dici poteſt, in beato Silentio ſuo quieſcens. Et tamen iidem ſancti Patres alibi, ſicut & Philoſophi Platonici, conſenſerunt, ut Deus diceretur ipſum eſſe, ſumma eſſentia, veritas, mens; ſed ita ut ipſe quidem intelligeretur eſſe, ſupra id omne quod à nobis dici, vel intelligi poteſt. Ipſum Bonum & Patres & Platonici Patrem appellabant, idque ſupra eſſentiam quandoque collocabant; ſed & ſupra ipſum Bonum illum extollebant, ut ne Bonum quidem diceretur, niſi ut cauſa omnis boni, aut ſuperlatè, ſupra id omne bonum, quod intelligi poteſt.

IX. De eo uno tunc inter hos Philoſophos, ſive Theologos certabatur, Quid aptius cogitaretur de Deo. Platonici id contendebant aptius, illum cogitari ſub idea Boni, quod amplius, & univerſalius fœcundiuſque id eſſe videatur, quàm quidvis aliud. Mox à Bono veritatem, ſeu mentem gigni volebant; non quo Bonum qui erat, non idem eſſet & veritas & mens ſumma; ſed quòd idea Boni videretur aliquid univerſalius, & fœcundius præ ſe ferre. Hinc Plato inferiùs libro VII. de Republica: *Nempe arbitror in ordine ipſo intelligibili, boni ipſius ideam ſupremam exiſtere, vixque* L. 7. p. 4[illegible] *videri: ſi autem viſa fuerit, aſſerendum eam omnibus omnium quæ recta & bona ſunt cauſam eſſe: cùm ipſa in loco viſibili lumen creaverit, & luminis authorem: in ipſo verò intelligibili regnet ipſa, veritatemque & mentem protulerit. Quam noſſe neceſſe ſit omnem, quicunque ſano mente quidquam vel privatim, vel publicè eſt acturus. Ita & ipſe cogito, utcunque poſſum.*

Quantumcunque Plato ideam Boni cæteris omnibus anteponat, ipſique Menti & Veritati; dummodo veritatem eſſe Verbum & Filium Boni profiteatur, ut conſtantiſſimè ipſum profiteri vides, ſoſpes & incolumis eſt Filio ſua divinitas, ſua cum Bono & Patre æqualitas & conſubſtantialitas; ſua non à conditore creatio, ſed ut verè Filii generatio à Patre; ſua denique æternitas & incommutabilitas atque immenſitas. An poteſt enim alicubi veritas non eſſe? An poteſt non fuiſſe aliquando, aut aliquando non fore? An poteſt, quæ veritas eſt, verſatilis, aut mutabilis eſſe? Cùm ergo evidentiſſimè, quæ veritas eſt, eadem & immenſa, & æterna, & incommutabilis ſit: eſt proinde ſumma ipſa Divinitas. Quod ergo de Verbo dicebant Ariani, Fuiſſe quando non erat; ante tempora eſſe, ſed æternam & coæternam Patri non eſſe; ex non entibus eſſe, ex ſubſtantia ipſa Dei non eſſe; id Platonici de Veritate non dicebant; cùm id ne in cogitationem quidem cadere poſſit. Ecquis enim niſi valdè hebes & mentis obtuſiſſimæ cogitare poſſit, fuiſſe aliquando, cùm nondum eſſet Veritas? aut fore aliquando, ut non ampliùs ſit Veritas? Etſi enim largiremur, fuiſſe tamen verum, & verum foret, Veritatem non eſſe. Atque ita ne fingendo quidem deſtrui poteſt Veritas. Nec aliter habet de immutabilitate. Quæ enim Veritas ſemel eſt, incommutabiliter ſemper eſt; cùm non poſſit quod certò & neceſſariò verum eſt, aliquando verum non eſſe. Non alii unquam Philoſophi diſertiores fuere Platonicis in prædicanda Veritatis æternitate & immutabilitate; quæ ab illis vendicata etiam eſt primis illis principiis & regulis Diſciplinarum, potiſſimùm Mathematicarum, quæ ideo Veritates æternæ, evidentes, neceſſariæ, immutabiles trito Scholarum ſermone dicuntur, & ex quarum conſuetudine & germanitate veluti quadam cum anima rationali, hujus immortalitatem pulcherrimè illi colligebant. De his agit Plato in his ipſis de Republica libris, & de his nos quoque jam non ſemel egimus in his noſtris Dogmatum Theologicorum Commentariis.

X. Perſpicua & neceſſaria ſunt hæc omnia; ſed & ſi quid dubitationis reſideret adhuc, id dilueretur omnino hoc rurſus Platonis teſtimonio in Timæo. Sic enim ille mundum hunc probat, ſenſibilis cùm ſit, generationi & corruptioni obnoxium eſſe, ideoque ingenitum eſſe non poſſe, ſed à ſummo opifice Deo creatum eſſe, qui illum ad exemplar longè pulcherrimum, & æternum, & immutabile effinxit; nec enim aliter fas eſſe à Deo ſummo & optimo fingi hoc Univerſum; ut qui Cauſa eſt ſumma & omnium abſolutiſſima, operis ſui effingendi modum & exemplum ſecutus ſit præſtantiſſimum. *Univerſum igitur hoc, Cœlum ſive mundum, ſive quo alio vocabulo gaudet,* In Timæo, pag. 726. *cognominemus. De quo primùm conſideremus, quod in omni quæſtione ante omnia inveſtigari debet: Utrumne ſemper fuerit ſine ullo generationis principio, an genitum ſit ab aliquo principio ſumens exordium? Id profectò cernitur, tangiturque, & corpus habet. Omnia verò ejuſmodi ſenſus movent. Quæ ſenſus movent, opinione per ſenſum percipiuntur. Hæc vero talia eſſe conſtat, ut gignantur, & genita ſint. Quidquid autem gignitur, ab aliqua cauſa neceſſariò gigni aſſeruimus. Opificem quidem & Patrem mundi invenire difficile, & cùm jam inveneris, prædicare in vulgus nefas. Rurſus conſiderandum eſt, utrùm mundi faber ſit imitatus exemplar: idne quod idem ſemper & ſimile eſt, an id quod genitum fuerit? Atqui ſi pulcher eſt hic mundus, & opifex mundi bonus, ſempiternum certè exemplum maluit imitari. Sin ſecus, quod ne dictu quidem fas eſt, generatum exemplar eſt pro æterno ſecutus. Cùm vero & mundus omnium genitorum pulcherrimus ſit, & ejus author cauſarum omnium optimus, dubium non eſt quin ſempiternum ſit ſecutus exemplum. Sic igitur generatus, ad id eſt effectus, quod ratione & ſapientia ſola comprehendi poteſt, & immutabile permanet.*

Manifeſtè hìc perſpicis primum ſummi Dei partum eſſe Verbum, ſeu Exemplar, quod in omnibus operibus ſuis in lucem edendis imitatus poſtea ille ſit, utpote ſempiternum & incorruptibile. Æternitas & immutabilitas huic exemplari diſertis verbis à Platone vendicatur, ſed & res ipſa clamat. Eſt enim ex dignitate ſummi & æterni opificis, ſempiternum ſequi & immutabile exemplar, ne in tempore videatur, quaſi ex ſera ſui otii pœnitentia, conſilium cepiſſe mundi condendi, & ejus ſibi exemplaris prælineandi; denique ne videatur corruptibilibus & mutabilibus naturis formandis, & ſi quando opus ſit reformandis, præſtituiſſe exemplar mutabile, quo commutato omnia funditus ſint interitura.

Hanc doctrinam unde hauſerit Plato, ne ipſe Pag. 5[illegible] quidem ſiluit. Ita enim ibidem: *Si quis hanc gignendi mundi cauſam præcipuam à prudentibus viris acceperit, rectiſſimè profectò accipiet.* Igitur ſuam hanc ille Theologiam non ſolis rationibus & argumentis ſuperſtruxit, ſed fidei & authoritati etiam Sapientum, qui ita tradiderant, ita ſcriptis mandaverant. Inter hos Sapientes numerabis, ſi me audies, Salomonem, & quidem primo loco. Fuit enim ille hominum ſapientiſſimus, de Sapientia non paucos ſcripſit libros & evulgavit, de mundi creatione non ſiluit; de Sapientia, quæ ejus creationi præfuit, & creanti Deo affuit, variis operum ſuorum locis prolixè diſſeruit; & ea diſſeruit, quibus finitima & quaſi gemina ſunt, quæ hìc Plato docuit. Sed illud iterum iterumque commonebo, & à Salomone & à Platone Sapientiam deſcribi, ſeu Cauſam mundi exemdi exemplarem, quæ & hypoſtaſis ſit à Patre diſtincta, & per quam Pater omnia crearit formaveritque. Inde enim id dilucidè efficitur, non poſſe Verbum in ordinem redigi, & in naturarum creatarum claſſes ablegari. Si creatura enim eſſet, aut alio exemplari opus fuiſſet ad eam procreandam, aut non omnia ſummus Parens ad exemplar pulcherrimum formaſſet. Si Verbum enim ipſum ſine exemplari creaverat, quantò faciliùs reliquis creaturis fingendis ſupervacaneum duxiſſet exemplar?

Epiſt. 2. pag. 707.

XI. Quid illa Platonis ejuſdem Epiſtolæ ad Dionyſium, quàm mira, quàm luculenta ſunt? *Ais enim, ut ille refert, non ſufficienter tibi à me de prima natura demonſtratum fuiſſe. Dicendum eſt igitur tibi nunc per ænigmata quædam: ut ſi quid huic tabellæ vel mari vel terra contingat, qui eam legerit, intelligere non poſſit. Eſt autem ita. Circa omnium Regem cuncta ſunt: ipſius gratia omnia: ipſe pulcrorum omnium cauſa: circa ſecundum ſecunda: tertia circa tertium. Humanus animus affectat qualia illa ſint intelligere, aſpiciens in ea quæ ſibi cognita ſunt. Quorum nihil ſufficienter ſe habet. Sed in Rege ipſo, & in his quæ dixi nihil eſt tale. Quod autem poſt hoc eſt, animus dicit.*

Vides quàm ſtudioſè ſua Sapientes & Philoſophi illi occultarent, in aures diſcipulorum inſtillarent hæc arcana, ſcriptis rariſſimè & paucis mandarent, vetarent in vulgus ſpargi: non quo tantum boni hominibus inviderent; ſed forſan ne ea illis committerent, quæ ab illis profanari magis poſſent, quàm intelligi; atque adeo obeſſe potiùs, quàm prodeſſe. Ideo enim Plato negat ſe quidquam de his chartæ commiſiſſe; ſi qua de his ſcripſit, eam non ſuam, ſed Socratis fuiſſe doctrinam affirmat; Dionyſio ſe multa de Deo dixiſſe, ſcripto reliquiſſe nihil; ne nunc quidem niſi breviſſimè ad eum de his ſcribere; & obſcuriùs ſcribere, ne profani intelligant; denique id ſe orare, ut hæc ipſa Epiſtola iterum iterumque perlecta, ſtatim comburatur. Ita enim aliquantò pòſt: *Maxima vero hujus rei cuſtodia eſt, nihil ſcribere, ſed addiſcere. Nam quæ ſcribuntur, contineri non poſſunt; hac de cauſa nihil ego de iis ſcripſi unquam, neque eſt Platonis opus præſcriptum aliquod, neque erit. Quæ autem modo dicuntur, Socratis ſunt: qui vir etiam dum juvenis eſſet, virtute claruit. Vale: & nobis crede. Atque hanc Epiſtolam, cùm ſæpiùs eam legeris, ſtatim combure.*

Etſi de his ſummæ Theologiæ decretis ſcripſerat Salomon, multò prolixiùs, manifeſtiùſque, quàm non Moyſes tantùm & Job ſcripſerant, ſed & quàm Plato ipſe poſtea; idem tamen ille inſtitutum ſecutus fuerat, ut conjicere licet, non divulgandi dogmatis ſui, ſed piis & prudentibus tantùm committendi, reliquis per ſymbola tantùm & ænigmata inſinuandi. Inde eſt enim, quòd tam paucis Hebræorum fides Trinitatis conceſſa fuerit, quòdque Chriſtus eam doctrinam primus Orbi infudiſſe de Patre, de Filio & Spiritu ſancto meritò prædicetur.

Cæterùm hoc loco videtur Plato Regem omnium dixiſſe Patrem, propter Monarchiam Græcis Latiniſque Patribus ſuprà tantoperè celebratam, & Unitatem principalem ac principantem à Patre repetendam, quòd Cauſa omnium ipſe ſit, & Filii etiam, ac Spiritus ſancti Principium. Secundum & Tertium hìc Plato dicit Filium & Spiritum ſanctum, eaque verborum licentia non paucos ſuprà attigimus ex Patribus, qui uſi ſint. Tres ergo hypoſtaſes apertè hìc prædicat Plato, ſupra res omnes creatas incomparabiliter eminentes, & intellectu noſtro adeo ſuperiores, ut eorum quæ intelligere & dicere poſſumus, nihil prorſus tribus illis divinis Perſonis congruat. Non ait nihil horum, quæ intellectu, vel ſermone noſtro conamur, ſummo Patri congruere; ſed tribus illis eminentiſſimis Perſonis. Incomprehenſibilitas ergo una & eadem tribus illis adſcribitur. *Humanus animus affectat qualia illa ſint, intelligere: aſpiciens in ea quæ ſibi cognita ſunt; quorum nihil ſufficienter ſe habet. Sed in Rege ipſo & in his quæ dixi nihil eſt tale.*

Epiſt. 6. pag. 711.

Quando autem in Epiſtola ad Coriſcum ait Plato, *Conteſtandum eſſe Deum, rerum omnium ducem, præſentium & futurarum, ac ducis & cauſæ Patrem Dominum;* non eſt quod offenſioni nobis eſſe debeat. Cauſa enim jure meritiſſimo nunc dicitur Pater, ut qui in ipſa Divinitate cauſa, hoc eſt, Principium ſit ſecundæ & tertiæ Perſonæ; nunc rurſus Cauſa dicitur Filius, quatenus idea & exemplar omnium eſt, ſapientiaque & poteſtas, qua Pater Univerſum creavit.

Epiſt. 7. pag. 720.

Quàm religioſè autem Plato & quàm enixè cuperet, ut tota hæc de Trinitate doctrina ſolis Traditionibus non ſcriptis ſervaretur & propagaretur, ſic rurſus teſtatum id facere ipſemet voluit: *Hanc utique orationem diſgreſſionemque quicumque ſequetur, planè intelliget, ſive Dionyſius aliquid de ſummis & primis naturæ ſcripſerit, ſive quivis alius, aut minor, aut major, nihil eum ſincerum audiviſſe & didiciſſe eorum quæ ſcripſit, ut mea fert opinio. Alioquin pariter atque ego ipſa veneratus fuiſſet; neque auſus fuiſſet unquam temerè edendo abſurditati indecentiæque ſubjicere. Neque verò quaſi in memoriæ ſubſidium illa ſcripſit. Non enim hac in re memoriæ diffidendum, ſi id ſemel animo fuerit comprehenſum. Nam id totum breviſſimè omnium eſt collectum. Fortè verò turpi quadam ambitione id fecit, vel tanquam ſua hæc aſſerens, vel tanquam particeps diſciplinæ, qua indignus erat, gloriam quærens.*

Non abs re eſt, quòd ne memoria quidem elabi poſſe contendit Plato ſanum de Deo uno trinoque dogma, ſemel ei commendatum; ideoque nec chartis committendum eſſe. Nec enim res tam mira, tam ſancta, & tam incredibilis, ſemel credita, & venerando magis credita, quàm perſcrutando: poteſt animo unquam excidere, niſi excidat & religio ac veneratio divinæ incomprehenſibilitati debita.

Strom. l. 5. Pag. 436.

XII. Nec aliter Platonem interpretabatur Clemens Alexandrinus: *Is* (*Plato*) *apertè in Epiſtola ad Eraſtum & Coriſcum, videtur neſcio quomodo Patrem & Filium oſtendere ex Scripturis Hebraicis.* Et mox: *Quando etiam dixit: Circa omnium Regem ſunt omnia, & illius cauſa omnia: illum quoque omnium cauſam cum appellat, ſecundum autem circa ſecunda, & tertium circa tertia, non aliter ego intelligo, quàm ſanctam ſignificari Trinitatem. Nam tertium quidem eſſe ſanctum Spiritum, Filium autem ſecundum, per quem facta ſunt omnia ex voluntate Patris.*

CAPUT XXXVI.

Philonis Judæi doctrina de pluribus unius ſummæ Deitatis Hipoſtaſibus & Perſonis.

I. Quæ nos cauſa adduxerit, ut à cæteris Platonicis Philoſophis hic percunctandis abſtineremus, à laudando Philone non abſtineremus.

II. Philonis ſententia de idea & materia; de mundi opifice Deo, ad exemplar ejus perfectiſſimum in mente opificis.

III. De eodem rurſus Verbo & Exemplari.

IV. Ubi Philo à Moyſe & Platone diſcedens, & ingenio ſuo indulgens plus æquo, ad pueriles ineptias defluxerit.

V. Sanior Philonis ſententia, de Sapientia mundi ſecundùm Deum architecta.

VI. Rurſus ineptit Philo, & eum Qui eſt ſecernit à Deo & Domino.

VII. Agnoſcit tamen ſemper Philo Verbum, ut antiquiſſimum Dei Filium.

VIII. Quas ſocias Deo virtutes adjungat Philo in rerum adminiſtratione, & quì eas Ideis conſociet.

IX. Ipſum Eſſe ſit Deus, an ipſum Unum & Bonum, ex Philone.

X. Quid peccatum ſit à Philone in ſua de Deo, de Ideis, de poteſtatibus, vel hypoſtaſibus divinis doctrina.

XI. Pulcherrima Iſidori Peluſiotæ teſtimonia de Philone, & de ejus de Trinitate ſententia.

XII. Ex Chryſoſtomo quàm unus ſit Deus & Dominus, cum eo qui eſt ipſum Eſſe, adversùs Philonem.

I. PLatoni adjungendi fuiſſent Plotinus, Proclus, Jamblichus, ut & eorum doctrina oſtenderetur, tum Platoni, tum Chriſtianæ Scripturæ & doctrinæ mirum in modum conſentanea in negotio divinarum trium Hypoſtaſeon. Deterruit me ab eo propoſito, quòd hujus Tractatus ea jam ſit prolixitas, ut & meipſum ejus pudeat; & quòd in uno Platone ſchola ejus omnis, omnes diſcipuli ita contineantur, ut actum agat, qui hos omnes ſigillatim percunctari aggrediatur. Accedit ad hæc, quòd cùm cæteri hi Platonici non orbi illuxerint, non ſcripſerint, niſi Chriſtiana & Catholica Theologia & ſcriptis & concionibus orbi annuntiata, minùs mirum ſit, ſi quos illi hinc rivulos in ſua ſcripta deflexerint. Potuiſſet hæc poſtrema ratio avocare me etiam à Philonis ſententia hoc Capite explananda. Sed non pauca fuere, quæ me à propoſito abduci non ſinerent. Primum quidem, quòd ex Hebræis præter Scripturas nullos, ex Gentilibus autem complures ante Eccleſiæ Chriſtianæ exordium Scriptores habuerim, quorum ſententias rogarem. Adde quòd Philo inter ipſa Eccleſiæ & Apoſtolicæ prædicationis primordia ſcripſerit, nondum Theologia noſtra tam manifeſtè, tam longè latèque promulgata, quàm poſtea ſub Plotino, cæteriſque Plotino poſterioribus Platonicis Philoſophis, Ex quo fit, ut quæ noſtro de hoc argumento dixit Philo, ea à majoribus ſuis & à ſapientibus Hebræorum accepiſſe jure videri poſſit. Denique in noſtris his omnibus de Theologico dogmate lucubrationibus creberrima fuit Platonicorum mentio: at Hebraicæ ſeu Philoſophiæ ſeu Theologiæ vix aliquem guſtum cepimus.

II. Igitur in Tractatu *de Mundi opificio* Philo, illud præfatus, Moyſen & Philoſophiæ ſtudio, & divinis oraculis claruiſſe; ſtatim illum ait perſpicuè animadvertiſſe, duo eſſe neceſſaria, Agens & Patiens, Deum & Materiam, ſeu Mentem & materiam; porro Mentem multò præſtantiorem eſſe, non ſolùm quàm materiam, ſed & quàm virtutem; immo quàm ipſam Ideam Boni & Pulcri; ſic enim interpretari par eſt αὐτὸ τῆς ἀγαθὸν, ϗ αὐτὸ τὸ καλόν; non ut habet vulgatus interpres, *ipſum ſummum Bonum, & ſummum Pulchrum*. Quippe ipſum ſummum Bonum & ſummum Pulchrum ſummus ipſe Deus eſt Pater; at ipſum Bonum & ipſum Pulchrum Idea eſt boni & pulcri in Verbo
Philo, pag. 3. 3. 4. 5. conſiſtens. *Moyſes tum Philoſophiæ faſtigium aſſecutus, tum oraculo de præcipuis naturis arcanis edoctus, animadvertit duo eſſe in rebus neceſſaria: alterum cauſam agentem, alterum quod ab agente afficitur; præterea agens illud eſſe hujus univerſi mentem ſinceriſſimam ingentiſſimamque, præſtantiorem, quàm ſit virtus aut ſcientia, immò quàm ipſum ſummum pulchrum: alterum autem illud paſſioni obnoxium, inanime & ſuapte natura immobile*. Nec multò pòſt Moyſen Platoni concilians Philo, ait vidiſſe Moyſen non poſſe quidquid ſenſibile eſt, eſſe vel ingenitum, ſeu increatum, ἀγέννητον, vel æternum. *Magnus ille Moyſes longiſſimo intervallo diſtare exiſtimans rem viſibilem ab infecta: quandoquidem quidquid ſenſui ſubjectum eſt, generationi mutationique obnoxium, nunquam eodem ſtatu manet: inviſibili & mente ſola prehenſibili naturæ æternitatem, tanquam germanam cognatamque attribuit; de ſenſibili verò generationem tanquam proprium vocabulum prædicat*. Quin & illud mox addit, priuſquam Orbem univerſum conderet Deus, Archetypum exemplar ejus & intelligibile atque Deo ſimillimum apud ſe formaſſe, & ad ejus imaginem mundum ſenſibilem condidiſſe. *Deus enim ubi pro ſua Deitate prævidit, imitamentum pulchrum non poſſe abſque exemplari pulchro exiſtere, nec ſenſibile quidquam reprehenſionis expers fore, quod non archetypo intelligibilis ideæ reſpondeat; poſtquam decrevit viſibilem huncce mundum condere, priùs formavit ſimulachrum ejus intelligibile, ut ad exemplar incorporei Deoque ſimillimi, corporeum abſolveret mundum, recentiorem hunc antiquioris effigiem, totidem complexurum ſenſibilia genera, quot in illo intelligibilia. Mundum autem illum qui ex ideis conſtat, nefas eſt loco ullo dicendo cogitandove circumſcribere: ſciemus tamen quo pacto conſiſtat, ſi conſideraverimus aliquam rerum noſtratium ſimilitudinem, quoties condenda eſt urbs cura Regis alicujus, aut Imperatoris pro fortuna magnifici.*

Non aliter inquit Philo, quàm Rex potentiſſimus quiſpiam magnificentiſſimam civitatem exædificaturus, priùs Architectum adhibet, & in mente Architecti ideam futuræ civitatis delineatam. Divini certè opificii ideas planum eſt ex Philone nuſquam eſſe poſſe, niſi in Verbo Dei. *Quemadmodum igitur illa in Architecto præſignata urbs locum extra nullum habuit, tantùm impreſſa artificis animo: eodem modo ne ille quidem ex ideis conſtans mundus alibi locum habere poterat, quàm in Dei Verbo, quod adornavit hæc omnia. Quis enim alius poſſit eſſe locus virtutum Dei, idoneus ad concipiendas non dico omnes ideas, ſed vel unam quampiam earum ſimpliciſſimam?* Ne tu hinc cum Arianis colligas æternum non eſſe Verbum, aut occaſione tantùm mundi condendi à Patre creatum: æternitati enim Verbi apertiſſimè ſuffragabantur Platonici. Adde quòd quanquam priùs à Deo prodierit Verbum mundi exemplar, quàm mundus, ineptiſſimè tamen inde concluditur, aliàs non proditurum fuiſſe Verbum, aut paulò ante mundum illud à mente Patris prodiiſſe.

III. Subdit vehementer ſibi probari priſci cujuſdam ſapientis ſententiam, Platonis eſt, creatricem orbis virtutem ab ipſo Boni ſurſum fonte manaſſe. Quippe Bonus cùm ſit Pater conditorque omnium, materiæ & ſenſibilis totius naturæ inopiam relevare & locupletare conſtituit, non toto bonorum & gratiarum fonte, ſed tanto quantum infima hæc natura capiebat. *Eſt autem virtus etiam mundi effectrix, à vero bono, ceu à fonte oriunda. Nam ſi quis vellet cauſam hujus univerſalis opificii perſcrutari, non aberraret opinor à ſcopo, ſi diceret quod quidam priſcus ſapiens: Bonum eſſe Patrem conditoremque, ideoque ſuapte naturæ bonitate non invidiſſe ſubſtantiæ, nihil boni ex ſeipſa habenti, quæ tamen quidvis fieri poterat. Erat enim ex ſeipſa expers omnis qualitatis, indigeſta, inanimis.* Et mox: *Attamen non pro magnitudine gratiæ ſuæ beneficus eſt, nimirum infinitæ ac incomprehenſibilis: ſed attemperat ſe ad vires eorum, quos dignatur ſuo beneficio; nec enim ſicut Deus ad beneficiendum natura propenſus eſt, ita creatura ad accipienda beneficia. Illius enim potentia longè ſuperat; at hujus infirmitas impar eſt eorum magnitudini, ſuccumberetque niſi Deus pro cujuſque portione* *moderaretur ſuam gratiam. Quia ſi cui libeat apertioribus uti vocabulis , nil aliud dixerit eſſe mundum intelligibilem , quàm Verbum Dei jam mundum condentis.*

Non ſuam hanc , ſed Moyſis eſſe ſententiam teſtatur Philo. Quippe cum Moyſes dicat hominem ad imaginem Dei creatum eſſe, quantò magis mundum hunc univerſum? At imago illa exemplaris, & princeps, ad quam conditus & delineatus eſt mundus , ipſum eſt Dei Verbum . *Moyſis enim eſt opinio hæc, non mea. Ergo hominis generationem aggreſſus ſcribere, procedente ſermone diſertè fatetur, formatum eum utique ad Dei imaginem. Quod ſi pars imago eſt imaginis, patet quod etiam tota hæc ſpecies. Videlicet univerſus hic mundus , qui magis quàm homo refert divinam imaginem . Liquet autem quod archetypum ſigillum , quem dicimus eſſe mundum intelligibilem , ipſe ſit archetypum illud exemplar, idea idearum, Verbum Dei.*

IV. In his Philonis placitis mirari fas eſt Platonis cum Moyſe concentum ; & trecentis, aut quadringentis poſt Platonem annis doctiſſimum Hebræorum ei concordiæ ſuffragantem, eoque prodentem ab ea non abhorrere gentem tum ſuam. Commodè hæc hactenus omnia, ſed non ſemper Philo tam tenax fuit , vel Moſaicæ doctrinæ , vel Platonicæ Moſaicis traditionibus inhærentis. Indulſit alibi Philo ingenio ſuo, & indulſit plus æquo: indulſit & divinandi potiùs, quàm philoſophandi libidini . Audi tantiſper ipſum de animæ ſuæ divino quodam furore & vaticinio ſibi blandientem , atque ita ad pueriles ineptias defluentem: *Quin & doctius quiddam audiſſe memini à mea anima, quæ nonnunquam divino ſpiritu correpta, ſolet ne ſibi quidem nota prodere oracula: quod, ſi reminiſci potero, dicam. Dicebat autem mihi : Secundùm unicum illum verum Deum eſſe duas ſupremas primariaſque poteſtates, bonitatem & potentiam . Et bonitate quidem univerſa eſſe condita : potentia verò, creaturas omnes gubernari. Tertium verò conciliatorem amborum medium eſſe ſermonem, ſive rationem. Hoc enim ſermone Deum & bonum eſſe & principem . Itaque harum duarum poteſtatum , principatus bonitatiſque, hæc Cherubim eſſe ſymbola : ſermonis autem flammeum gladium. Velociſſimus enim & calidus ſermo eſt, præſertim cauſæ illius ſummæ: quia & tempore prævenit omnia, & ante omnia intelligitur, & elucet in rebus omnibus.*

Sic ille in tractatu de Cherubim poſt primum & ſummum Deum duas ſtatuit alias virtutes , δυνάμεις, bonitatem & potentiam, ἀγαθότητα ϗ ἐξουσίαν; illam mundi creatricem, hanc gubernatricem; quibus accederet tertius quaſi Conciliator & Mediator, Verbum, λόγος. Et hæc & quæ mox adduntur non illibenter confiteor me omnino non capere ; quin & vehementer dubitare , an Philo ipſe ſatis caperet , quæ de his ſcribebat. Non facilè dixerim Platonicos ille in his , an Chriſtianos imitaretur , audaciùs , quàm ſapientiùs . Nam & Chriſtiani & Platonici ternas in uno ſummo Deo hypoſtaſes prædicabant; Philo ergo poſſe ſe forſan confidebat Trinitatem aliam, ut plurium divinarum perſonarum in unum Numen conſpirationem invehere . Sed non tam auſpicatò illi res iſta ceſſit, quàm Moyſis , vel Chriſti ſectatoribus, immo nec quàm Platonicis , qui ad Moyſen primò utcunque , poſtremò ad Chriſtum plerique ſaltem eorum ſe adgregarunt; cùm Philo in his uni ſibi placuerit , ac præterea nemini.

V. Sed ne à Moyſis & Platonis inſtitutis defeciſſe prorſus Philonem ſuſpicari poſſis , audi quid ille dicat in Tractatu *de Temulentia* , de ſummo rerum omnium Opifice Deo , & de earundem omnium matre , ſapientia , convenienter Salomonis præceptionibus : *Proinde rerum* Pag. 244. *opificem Patrem quoque ſuæ creaturæ juſte poſſumus dicere. Matrem autem , ſcientiam ipſius , cùm qua congreſſus Deus, non humano more , proſeminavit creaturam . Illa verò Dei ſemine concepto, enixa eſt juſto partu unicum illum dilectum ſenſibilem Filium mundum hunc. Quapropter à quodam divino inducitur ſapientia de ſeipſa loquens in hunc modum: Deus creavit me primam operam operum ſuorum, & ante ſecula fundavit me. Neceſſe enim erat ut mater nutrixque omnium rerum creaturas omnes ætate antecederet.*

VI. At vide rurſus , ut novæ & ſuæ, quàm antiquæ & veræ doctrinæ cupidior Philo , ineptiat, ubi minimè decebat, in explicanda ſummi Dei natura . Cùm enim teſtificentur Scripturæ & Noemum , & Moyſen placuiſſe Deo , commentatur Philo Noemum Domino , Deo , quæ ſint virtutes Dei , magis quàm Deus ; at Moyſen placuiſſe, non divinis quibuſdam virtutibus, ſed ipſi Deo , ſcilicet ei qui Eſt. Philonis jam ævo in Eccleſia Chriſtiana invaluerat, ut quanquam & Pater & Filius Deus, & Dominus ſummus idemque prorſus crederetur , frequentiſſimè tamen Dei nomen Patri , Domini nomen Filio tribueretur, ne rudes adhuc homines ſuſpicarentur duos à nobis Deos prædicari. Hìc verò Philo ſummum omnium, Eum qui Eſt, diſtinguit à Deo & Domino , & duas has poſteriores hypoſtaſes, ſeu virtutes illi poſtponit . Sic enim ille in Tractatu, *Quod Deus ſit immutabilis : Itaque* Pag. 309. *ſi quis me roget , quænam ſit cauſa mundi creati, à Moyſe doctus, reſpondebo, ejus qui eſt bonitas , antiquiſſima ſuarum gratiarum omnium . Ubi obſervandum quod ait, placuiſſe Noe potentiis ejus Qui eſt, Domino & Deo: Moyſen verò ipſi regi potentiarum, cujus etiam abſque illis ſola noſcitur eſſentia. Ad hunc enim ex perſona Dei dicitur : Inveniſti gratiam apud me : oſtendendo ſeipſum abſque omni altero. Adeo Moyſis ſummam ſapientiam gratia dignatur, is Qui eſt per ſeipſum ſolum: expreſſam autem ex hac imaginem , jam ſecundariam, & ſpecialiorem , per potentias ſubditas. Quapropter Dominus & Deus, princeps eſt & beneficus.*

VII. Non tantum ſibi tamen unquam ſumpſit Philo, ut non Verbo primas ſemper concederet, tanquam antiquiſſimo ſummi Patris Filio, ſupra quaſcunque virtutes, ſive hypoſtaſes illas novellas, quas ſua illi anima, an fingendi libido parturiebat . Vide enim quàm præclarè antiquiſſimum hunc Filium , ϖρεσβύτατον υἱὸν , cæteris omnibus anteponat, ſplendidiſſimo Orientis nomine in Scripturis deſignatum. Libro *de Confuſione Linguarum :* Pag. 329. *Ex Moyſis quoque ſocio quodam audivimus dictum hoc, Ecce homo cui nomen Oriens. Nova appellatio , ſi intelligatur de homine qui conſtat ex anima & corpore ; ſin autem de illa incorporea Deum referente imagine, fateberis ei nomen hoc inditum aptiſſimè. Hunc enim antiquiſſimum Filium rerum omnium Pater exoriri voluit , quem alibi primogenitum nominat : qui genitus mox Patrem imitatus eſt , & qualia vidit apud eum exemplaria , tales formavit ſpecies.*

Eundem inferiùs vocat Primogenitum Verbum, Archangelum multorum nominum , Hominem factum ad imaginem , hoc eſt Ideam ipſam rationalis naturæ, cujus hortatur ut Filii eſſe connitamur , ſi necdum poſſumus ſummi Parentis filii evadere. *Quod ſi nondum quiſquam eſt dignus,* Pag. 341. *ut Dei Filius appelletur , tu tamen da operam , ut ornatus ſis ſicut Verbum ejus primogenitum , Angelus antiquiſſimus , & quidam variarum appellationum Archangelus : videlicet principium , nomen Dei Verbumque dictus, & homo factus ad imaginem, & videns ille Iſrael. Quamobrem ſuperiùs adductus ſum , ut laudarem eos , qui ſui generis initia referunt ad unum virum communem paren-*

parentem. Nam ſi nondum idonei ſumus, ut nominemur Dei Filii, ſimus ſaltem ſermonis illius ſacratiſſimi, qui ejus ſempiterna imago eſt; imago enim Dei eſt Verbum illud antiquiſſimum.

VIII. Virtutes, ſeu Potentias alibi aſſerit Philo multas Deum habere ſocias in mundi adminiſtratione; & per eas compingi mundum intelligibilem, in quo habitant exemplaria inviſibilia naturarum omnium inviſibilium, quibus omnibus unus præeſt ſumus Deus & Rex; cùm nec in Univerſo, nec in humano genere Regum multitudo poſſit non exitio eſſe. Hìc Philo videtur virtutes iſtas Dei adjutrices Ideis, id eſt Verbo, conſo-
Pag. 345. ciare in mundo intelligibili. *Dicendum igitur illud primum nihil in rebus æquiparari Deo; ſed hunc eſſe unum Regem, ducem, principem, à quo ſolo fas eſt adminiſtrari ac diſpenſari univerſa. Nam illud, Multos imperitare malum eſt, Rex unicus eſto; non ad civitates & homines magis pertinet, quàm ad mundum & Deum. Unum enim unius factorem, Patrem, Dominum eſſe, neceſſum eſt; quo conceſſo, attexenda ſunt quæ inde conſequenter dependent. Quænam illa? Deus cum ſit unus, dici non poteſt quàm multas habeat ſocias potentias, quæ ſalutem rerum procurant, quædam etiam plectunt noxios. Ea vero pœna non eſt damnoſa, cùm peccata caſtiget ac cohæreat; per has item potentias ille incorporeus intelligibiliſque mundus compactus eſt, exemplar hujus mundi viſibilis: quod conſtat ex ideis inviſibilibus, ſicut hìc noſter ex corporibus viſibilibus.*

Paulò dilucidiora ſunt, quæ habet Philo libro *de Monarchia*, ubi orantem, ut Deus ſin minùs ſeſe, ſuam ſaltem gloriam ſuaſque Poteſtates oſtenderet, hoc ipſemet ſolatur reſponſo, Suas has poteſtates, δυνάμεις, inviſibiles etiam eſſe, & ſola mente percipi poſſe, nec à mortalibus nobis comprehendi poſſe; poſſe tantùm ſpectari in rebus corporeis, quibus ipſæ ceu ſigilla quædam ceræ imprimuntur; has enim Ideas jure & eſſe & dici, quarum ſempiterna eſt natura, nec ab homine attingi poteſt, niſi in imagine corporeis naturis impreſſa. Hìc jam perſpicuè patet, id conari Philonem, ut Ideas rerum omnium velut hypoſtaſes ſejunctim exiſtentes conſtituat, intelligibiles, ſempiternas. Quam doctrinam Platoni affinxere nonnulli, cùm nobis quidem propiùs à vero abeſſe videatur, locatas non eſſe ab eo Ideas, niſi in mente divina, ſeu in Verbo. En verba Philonis, orantem primò Moyſen inducentis, tum poſtea Deum reſpondentem:
Pag. 817. *Oro tamen ut ſaltem gloriam tuam videre liceat: gloriam dico poteſtates, quarum ſtiparis ſatellitio, quæ hactenus ignoratæ miro me torquent cognitionis deſiderio. Tum Deus; Quas quæris poteſtates, utique intelligibiles ſunt, non viſibiles, ſicut ipſe ſum inviſibilis & intelligibilis. Intelligibiles, inquam, non quod jam intellectæ ſint, ſed quia ſi comprehendi poſſent, duntaxat mente, non ſenſibus, eſſent comprehenſibiles, cùm mentis nativus vigor talium rerum ſit capacior. Attamen quamvis earum eſſentia ſit incomprehenſibilis, videre licet ſigillum quoddam & effigiem earum efficaciæ: quemadmodum apud vos anulis in ceram impreſſis ſimilemve materiam exprimuntur figuræ variæ, & quidem integræ omnibus ſuis partibus: tales cogitandæ ſunt poteſtates, quæ mihi aſtant pro apparitoribus, & qualitates formaſque addunt rebus qualitate formaque carentibus, abſque ullo ſempiternæ ſuæ naturæ detrimento. Hæ non temerè Ideæ nominantur à quibuſdam veſtratibus, quia ſingula ἰδιοποιοῦσι, hoc eſt ſuam cuique reddunt proprietatem; inordinata redigunt in certum ordinem; infinita, indeterminata, informia formant, definiunt, terminant, & in univerſum deteriora in melius reparant. Non eſt igitur quod ſperes te percepturum unquam vel meipſum, vel ullam è meis poteſtatibus. Quorum autem capax es, libenter, ut dixi facio tibi copiam; patebit tibi mundi & eorum quæ in ipſo continentur ſpectaculum.*

Paucis mutatis poſſent hæc Philonis conciliari ſano & Theologico dogmati, ſi non ab illo in harum Virtutum, ſeu Potentiarum, ſive denique Idearum claſſes Filium & Spiritum ſanctum abjeciſſet, quos videtur ipſe Dei ac Domini nomine deſignaſſe, & reliquis quidem virtutibus antepoſuiſſe, ſed tamen intra eundem ordinem, ſummo Deo multò inferiorem, quem ipſe lubentiùs Ens vel Eſſe ipſum vocat. Audi ut breviter hæc ediſerat Tractatu *De victimas offerentibus*: *Annon* Pag. 84[illegible]
vides circa ipſum Ens primarias maximaſque potentias, beneficam & ultricem? beneficam Deum nominant, quoniam hujus opera mundus conditus & ornatus eſt: alteram verò Dominum, penes quam eſt rerum univerſarum imperium. Deus non hominum tantùm, ſed & deorum eſt Deus, magnus, verè ens, & pollens, potenſque.

IX. Summum quidem Deum ipſum ita videtur Philo deſcripſiſſe, ut Moyſi, quàm Platoni accedere maluerit. Nec injuria: quamquam ea ſit verborum magis, quàm rerum & ſententiarum diſcrepantia. Plato enim id convenientius exiſtimaverat, Deum dici ipſum Unum, vel ipſum Bonum, quàm ipſum Eſſe: Moyſes ipſum Eſſe dici credìque ſanxerat. Vocum hæc eſt, non doctrinæ conflictatio. Tria ea enim, Unum, Bonum, Ens, unum idemque prorſus ſunt, etſi menti noſtræ circa ea verſanti, & ſuas ſemper anguſtias ſecum geſtanti, ut tria quædam occurrant. Unum illud eſt, quod Philoni non immeritò objici poſſit, parum conſtanter ab eo dici Deum eſſe ipſum Eſſe, & tamen Ideas ab eo plus æquo ſegregari. Nam Plato Ideas in Mente, ſeu Ente, ſeu Verbo collocaverat, & ſummum Deum ut à multitudine ſummotiſſimum, in ſummo quodam culmine ineffabilis ſimplicitatis locaverat in Uno & Bono, ſupra Ens, ſupra Mentem, ſupra Ideas. Ita ergo Philo in libro *de Vita Contemplativa*, de Eſſenis agens, ſeu de Philoſophis Hebræorum: *Quia didicerunt à natura & è ſacris legibus cole-* Pag. 891
re illud Ens, & bono melius, & uno ſincerius, & unitate in generando antiquius, atque ut ita dicam principalius, horum pietati quos tandem meritò comparabimus. Et infrà in libro *de Præmiis & Pœnis*, ubi docet Contemplatori à Deo robur addi, non ut videat quid ſit Deus, ſed quòd ſit:
Addidit robur viſus, nec invidit ſui cernendi co- Pag. 916.
piam, quantum natura humana capax fuit ejus ſpectaculi; videlicet ut ſciret eſſe Deum, non quis ſit. Nam is & bonitate ipſa melior, & unitate antiquior, ac ſincerior, non poteſt ſpectari à quoquam alio; ideo ipſi ſoli fas eſt à ſeipſo percipi.

X. Poſtremò denique Philo in Tractatu *de Legatione ſua ad Caium*, Deum quidem ingenitum prædicat eſſe primum Bonum & Pulcrum, πρῶτον ἀγαθὸν, ϗ καλόν; immo ipſo Bono meliorem, & ipſo Pulcro pulcriorem, Beato beatiorem; ut verò ſit ipſum Eſſe, à nulla creata mente attingi poſſe; homines autem ne poſſe quidem aſcendere ad manifeſtationem Poteſtatum Deum ſtipantium, creatricis, regiæ, proviſoriæ, præmiatricis bonorum, ultricis malorum, quæ & ipſa benefica eſt, cùm ipſæ ſceleratorum pœnæ bono eorum cedant.
Quantum putamus ad honeſtatem virtutemque præ- Pag. 99[illegible]
ſidium contingere animæ, ſi emergens ſupra omnes creaturas, Deum increatum ſpectare didicerit, ſummum illud bonum, pulcrum, felix beatumque, & quod verè dicere licet bono melius, pulcro pulcrius, beato beatius, felicitate ipſa felicius, & ſi quid dici poteſt perfectius. Non poteſt enim ſermo aſſequi & attingere Deum ſuperiorem ſe modis omnibus; ſed retro relabitur, cùm non poſſit propriis nominibus ceu gradibus aſcendere ad manifeſtationem, non dico ejus Qui eſt, quem ne totum quidem cœlum in vocem articulatam verſum poteſt eloqui; ſed vel poteſtatum eum ſtipantium,

creatricis, regiæ, proviſoriæ, cæterarumque, bonis præmia, malis pœnas diſpenſantium. Siquidem etiam ultrices collocandæ ſunt in beneficarum ordine: non ſolum quia juris ſunt pars, quod naturaliter conſtat & abſolvuntur ex honore bonorum vindictaque malorum: verùm etiam quia non raro animadverſio caſtigatos peccatores reducit ad mores ſobrios; aut certè obſiſtit quominus pergant in ſuis ſceleribus.

Igitur de ſummo Deo & Patre non incommodè fortan ſenſit Philo, ſeu Platoni, ſeu Moyſi hæreret: at nec Moyſi, nec Platoni omnino conſentiebat in iis quæ ſpectant ad Verbum & ad Spiritum ſanctum, quos Ideis adgregabat; item ad Ideas, quas à Deo nimio plus ſegregabat; denique ad Angelicas ſubſtantias, quarum functiones & munia Ideis demandabat. In hos ſcopulos impegit Philo, dum divinatrici animæ ſuæ jactantiùs, quàm ſapientiùs obſequeretur. Inde contigit, ut ejus doctrina brevì exoleverit, nec in ulla conſenuerit ſchola. Ex his tamen omnibus in unum conglobatis illud emicat, utcumque vidiſſe Philonem, non poſſe non plures in Deo hypoſtaſes admitti, etſi eo ſemel ita conſtituto, in ejus doctrinæ explanatione ſæpiùs allucinaretur.

XI. Ad Philonis commendationem ſpectant, quæ habet Iſidorus Peluſiota, ubi in Veteri Teſtamento venatur documenta noſtræ de Trinitate fidei, eaque ne Philoni quidem ipſi incomperta docet fuiſſe. Putà ubi de Imagine Dei diſputat Iſid. Peluſ. l. 2. Epi. 143. pag. 188. homini inſculpta: *Nam qui unum Deum eſſe dicit, non ad unitatis numerum, verùm ad Trinitatis myſterium concurrit: cujus in veteri quoque Teſtamento doctrina inſperſa eſt: adeo ut etiam Philo, licèt alioqui Judæus, & quidem ingenti zelo præditus, per ea ingenii monumenta quæ reliquit, cum ſua religione pugnam inierit. Illud enim quod à Deo dictum eſt, perpendens, Ad imaginem Dei fecit hominem, à veritate ipſa compulſus atque adactus eſt, ut Dei quoque Verbi divinitatem aſſereret.* Et infrà: *Neque id hoc dumtaxat loco ipſi contigit: verùm etiam cum illa verba, Deus & Dominus, exponere conatur, regiam Trinitatem hoc habere dixit, ut & ea quæ omnino diviſioni ſubjiciuntur, unitate ac ſingularitate ſuperet, & ea quæ verè ſingularia ſunt, copia vincat.* Et rurſum pluribus ex Philone perſtrictis: *Verùm illud cogita, quod divinitatis doctrinam haudquaquam in unam perſonam concluſit, quemadmodum imperiti Judæorum magiſtri, anticipata quadam opinione detenti, profitentur.*

Denique ita Iſidorus, cur obſcurè tantùm apud Hebræos Trinitas prædicaretur, cùm ab eis Ibidem. pag. 190. omnino non ignoraretur: *Quod ſi quis quærat quidnam cauſæ ſit, quamobrem non apertè ac dilucidis verbis hæc principio prædicata fuerint, hoc illi reſponderim: primùm quidem ac maximè, iis qui prudenter & acutè audiunt claram ac lucidam eſſe hanc demonſtrationem atque doctrinam, quemadmodum etiam erudito viro Philoni viſa eſt. Atque ut etiam demus eam obſcurè & adumbratè traditam fuiſſe; illud conſiderare operæ pretium fuerit, quod quoniam Judæis, qui ad plurium Deorum cultum propendebant, leges perſcribebat, perſonarum diſcrimen eſſe minimè dixit: ut ne ipſi diverſam quoque in perſonis naturam eſſe profitentes in idolorum cultum laberentur: verùm de unius principatus atque imperii dogmate priùs eruditi, perſonarum doctrinam paulatim addiſcerent. Sic nempe, ut quæ unicè ac ſingulariter dicerentur, eandem naturam eſſe declararent: quæ autem ſingularem numerum excederent, perſonarum proprietatem, quæ in unam eſſentiam colligeretur, indicarent.*

XII. Id confirmat Chryſoſtomus, non expreſſè ac manifeſtè Filium Dei prædicatum Judæis fuiſſe, ne in priſtinos ſuos de pluribus Diis errores revolverentur: quin & unum illi Deum in Scripturis inculcatum fuiſſe, ſed non excluſo tamen Filio. Denique Paulum ipſum id affectaſſe, ut Patrem vocaret Deum, Filium Dominum, ne vel Gentilibus, vel Hebræis ſuſpicio oboriretur de pluribus Diis, aut Dominis ab Eccleſia promulgatis. Porro unam eſſe vim & ſignificationem utriuſque vocis, Dei ac Domini. Quæ ideo huc contuli ex Chryſoſtomo, ut intelligas, quàm inconſultè Philo Dominum & Deum ſejungeret in duas perſonas, eaſque ſummo Deo, qui ipſum Eſſe eſt, poſtponeret. Sic ille homilia To. 1. pag. 382. 383. quinta de incomprehenſibili Dei natura: *Sed quemadmodum, inquis, Paulus hoc loco Deum appellat, Filium autem Dominum? Non temerè, nec ſine cauſa id facit; ſed quòd adversùm Gentiles ageret, qui Deorum opinione plurium laborarent, ne illi dicerent: Cùm nobis Deorum aut Dominorum plurium cultum vitio des, ipſe eidem es obnoxius crimini, cùm Deos dicas, non Deum. Idcirco indulgens imbecillitati eorum, nomine Filium appellavit diverſo, quod tamen vim eandem omnino obtineret.* Et nonnullis ex Scriptura teſtimoniis interpoſitis: *Hinc etiam, unus, addidit; ne Deos item plures introduci illi arbitrarentur. Et quamvis Patrem Deum unum appellet, tamen non à deitate ſecludit Filium: ut etſi Filium Dominum unum dicit, non tamen removet Patrem à dominatione; ſed imbecillitatem emendat gentium, nec ullam vult dare occaſionem. Quod idem certè cauſa etiam fuerat, quamobrem non expreſſè ac manifeſtè, ſed obſcuriùs raròque à Prophetis Filius Dei Judæis ſignificaretur. Quod enim ipſi nuper errore Deorum plurium eſſent abjuncti, ſi iterum Deum & Deum audiviſſent, prorſus ad morbum animi reverterentur.*

CAPUT XXXVII.

Tertulliani de Trinitate doctrina prorſus orthodoxa.

I. Quàm temerè ſuſpicati ſint quidam Patres Nicæna Synodo anteriores Arianæ veſaniæ præluſiſſe.

II. Quod Tertullianus tradit olim viſum & auditum non Patrem fuiſſe, ſed Filium, non ad naturæ, ſed ad perſonalium proprietatum diverſitatem id ſpectat.

III. Tertulliano cùm Deus ſit ſummum Magnum, non poteſt Filius dici Deus, niſi ſummum Magnum, & idem cum Patre Deus dicatur.

IV. Chriſtus Filius, ex ipſa Patris ſubſtantia; nec imminui potuit, niſi induenda carne noſtra.

V. Viſibilis Filius factus non eſt, niſi per corporeas ſpecies aſſumptas, cùm ne Angeli quidem aliter viſibiles ſint. Filium autem magis decebat, quàm Patrem, ut carnem, ita & alias priùs ſpecies aſſumere viſibiles, & ita videri.

VI. Quàm nihil objici poſſit Filio Deo, eorum quæ objiciebat Tertullianus materiæ Hermogenis ingenitæ.

VII. Increatam eſſe illam apud Salomonem Dei Sapientiam, & Patri æqualem, ex Tertulliano.

VIII. Quomodo dicatur Deus Sapientiam ſuam condidiſſe ad opera ſua.

IX. Apertiora Tertulliani Catholicæ de Trinitate fidei teſtimonia.

X. Quo differat œconomia in Incarnatione & in Trinitate: ut cum Monarchia conſentiat; ut una Patris & Filii ſit Monarchia, una Deitas.

I. EA inhæſit non paucorum mentibus ſuſpicio, ſanctos ipſos Patres ante Nicæni Concilii tempora non aliter de Trinitate ſenſiſſe, ſe, quam poſtea Arianos. Mera fuit ea hominum doctorum indoctorumque incogitantia. Si res enim ita habuiſſet, quibus telis impeti, quibus machinis expugnari potuiſſent Ariani ſemel exorti, & Tragœdias agentes toto orbe Chriſtiano? An Scripturis? at iis illi etiam confidebant, & invitas trahebant in ſua placita. Denique ſuperiori Tractatu fuſiſſimè & validiſſimè, ut ſpero, demonſtratum eſt, non aliter Scripturas, quàm ex Patrum conſenſione, & antiquis Traditionibus interpretandas eſſe; alioqui infinitas ex illis lites & quæſtiones ſeri poſſe, & terminari vix poſſe. An Traditionibus? at ſancti Patres Traditionum ignari non erant, quin ipſi maximè illis fidebant, illas firmabant. Poſtremò id ratum ſemper fixumque in Eccleſia Catholica fuit, unam ſemper eandem & incorruptam viguiſſe fidem, omnibus ſæculis & regionibus terrarum: nec in Conciliis novatum quicquam unquam fuiſſe, ſed priſcam ſemper doctrinam Patrum & Eccleſiarum in illis retentam, novis documentis illuſtratam fuiſſe, atque ita ad poſteros transfuſam, qualem Majores in Concilii ipſius Epiſcopos transfuderant. Sed nequa tam ſiniſtræ ſuſpicionis umbra ſupereſſe poſſit in cujuſquam animo, conveniendi ſunt nunc nobis illi ipſi antiquiſſimi Patres, & de ſua in hoc negotio ſententia ſinguli percotandi audiendique, quanta maxima fieri poterit diligentia.

II. A Latinis initium ducemus, & ab ipſo primùm Tertulliano, qui Filium Dei fuiſſe affirmat eum, qui Moyſi loquebatur, & qui ſemper videbatur, aliis aliiſque figuris obumbratus; Patrem enim à nemine unquam videri potuiſſe, dum mortalis hæc vita ab homine agitatur. En verba Tertulliani in libro adversùs Judæos: *Nam qui ad Moyſen loquebatur, ipſe erat Dei Filius, qui & ſemper videbatur: Deum enim Patrem nemo vidit unquam, & vixit: & ideo conſtat ipſum Dei Filium Moyſi eſſe locutum, & dixiſſe ad populum: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, id eſt, populi, qui te cuſtodiat in itinere, & introducat in terram quam præparavi tibi*. An poterat Tertullianus non eum habere verè Deum, quem Filium Dei appellabat? cui Patrem Deum aſſignabat, non Dominum? quem ait pollicitum eſſe mittere Angelum ſuum ad Iſraelitas deducendos in Terram eis deſponſam? Hæc omnia divinæ, non angelicæ ſunt inſignia & naturæ & poteſtatis.

Tertullian. Pag. 132.

Quod verò ait Tertullianus Filium Dei ſemper videri ſolitum, Deum autem Patrem neminem videre potuiſſe & vivere: nom naturæ in Filio divinæ inficiatio ea eſt, ſed perſonæ & proprietatis Filii declaratio. Apertiſſimè enim Chriſtus profeſſus eſt per Filium & in Filio videri Patrem, nec aliter videri poſſe. Nec enim aliter quàm per Verbum auditur Pater; non aliter quàm per ſplendorem ſuum videtur. Ita utrumque conſtat, & non audiri Patrem, & per Verbum tamen ſuum audiri: & non videri Patrem, & per Splendorem tamen, ſeu Filium ſuum videri. Si urgeas tamen inviſibilem Patrem non ejuſdem eſſe poſſe naturæ, ac viſibilem Filium: obvia eſt reſponſio, ne Filium quidem videri potuiſſe, niſi per aſſumptam ſpeciem quandam ſenſibilem; ideoque ſi de natura ac ſubſtantia agitur, tam inviſibilem eſſe corporeis oculis Filium, quàm Patrem. Cùm ergo non agatur hìc de natura, quæ in Angells ipſis ejuſmodi eſt, ut corporeis oculis impervia ſit, quantò magis in Verbo? agitur ergo de proprietate Patris & Filii, ſeu Verbi: ubi ſtatim patet multò convenientius eſſe, ut Filius, ut Verbum, ut lux intelligibilis hominibus ſe accommodet, & per aſcititias ſpecies eorum ſe aſpectibus offerat, quàm Pater; cujus proprietas ea eſt, ut penes eum tota reſideat divinæ amplitudinis majeſtas, & inacceſſa incomprehenſibilitas.

III. Poſſent & ex Tertulliano hìc promi, quæ ab eo adversùs Marcionem diſputantur, duos admittentem Deos. Contra enim ille arguit, Deus ſi unus non eſt, ne Deus quidem eſt. Eſt enim omnium hominum conſenſione, & naturæ ipſius magiſterio, Deus ſummum Magnum; at ſummum Magnum non poteſt eſſe niſi unum. ſummum enim eſt, cui nihil adæquatur. Si duo autem eſſent ſumma Magna, alterum alteri adæquaretur. *Sed veritas Chriſtiana diſtrictè pronuntiavit, Deus ſi non unus eſt, non eſt; quia dignius credimus non eſſe, quodcumque non ita fuerit, ut eſſe debebit*. Et mox: *Nemo enim negabit Deum ſummum Magnum quid eſſe, niſi qui poterit Deum, imum, modicum quid econtrario pronuntiare; ut Deum neget, auferendo quod Dei eſt; quæ erit jam conditio ipſius ſummi Magni? nempe ut nihil ei adæquetur, id eſt, ut non ſit aliud ſummum Magnum: quia ſi fuerit, adæquabitur: & ſi adæquabitur, non erit jam ſummum Magnum*. Et rurſum: *Proinde Deus cùm ſummum Magnum ſit, rectè veritas noſtra pronuntiavit: Deus ſi non unus eſt, non eſt*. Et tandem: *Nec aliter ſummum Magnum, niſi parem non habens; nec aliter parem non habens, niſi unicus fuerit*. His ad hunc modum præſtructis non poterat Tertullianus non confiteri Filium ita Deum eſſe, ut & ſummum Magnum eſſet, perinde ut Pater; & unus cum eo Deus eſſet, unicuſque, atque ita parem non habens; ut Patri non par, ſed unus cum eo Deus. Deum autem Filium & Scripturæ Novi Teſtamenti apertiſſimè prædicant, & Ariani ipſi confitebantur. Cùm ergo hi non aberrarent, niſi quòd Chriſtum Deum quidem agnoſcerent, ſed Patri inæqualem, eoque minorem; non poterat in eadem cum his doctrina verſari Tertullianus, cui certum erat Deum eſſe ſummum Magnum; qui non tantùm nullo minor eſſet, ſed & cui par & æqualis eſſe poſſet nullus.

L. 1. p. 14

IV. Expreſſiora ſunt quæ idem adversùs Marcionem eundem inferiùs diſſerit de Patre & Filio: *Profitemur Chriſtum ſemper egiſſe in Dei Patris nomine, ipſum ab initio converſatum, ipſum congreſſum cum Patriarchis & Prophetis, Filium Creatoris, ſermonem ejus, quem ex ſemetipſo proferendo Filium fecit*. Audin ut Chriſtum Creatoris pronuntiet, non creaturam, non ſervum, ſed Filium; non opus aliquod factitium, ſed Sermonem, & Verbum ejus; quem non ex nihilo, non aliunde, ſed ex ſemetipſo, ex ſua ſubſtantia protulit, & fecit ſibi non famulum eſſe, ſed Filium? Jam quòd in Patris nomine congreſſus ſit cum Patriarchis & Prophetis, non ex eo deteritur Filii dignitas.

L. 2. p. 115

Pergit autem ſtatim ibidem ſic: *Et exinde omni diſpoſitioni ſuæ voluntatique præfecit, diminuens illum modico citra Angelos, ſicut apud eum ſcriptum eſt: qua diminutione, in hæc quoque diſpoſitus eſt à Patre; quæ ut humana reprehendetis, ediſcens jam inde à primordio, jam inde hominem, quod erat futurus in fine. Ille eſt qui deſcendit, ille qui interrogat, ille qui poſtulat, ille qui jurat*. Quæ omnia vides ad exinanitionem Filii & inhumanationem pertinere, quando minor eſſe cœpit, non ſolùm Patre, ſed Angelis etiam: *Diminuens illum modico citra Angelos*. Denique quæcumque in Veteris Teſtamenti libris de Filio ita ſcribuntur, ut hinc Patre minor demonſtretur: ea omnia ad illa ſpectant humanitatis aſſumendæ præludia. Jam inde enim ab exordio ediſcebat eſſe hominem, quod in fine futurus erat. Ita ſuprà Athanaſium alioſque complures ex Patribus audivimus, ad incarnatum Filium deflectentes, quæcumque Ariani humilitatis & dejectionis argumenta in ejus divinitatem contorquebant. Præiverat ergo illis Tertullianus,

& invictiſſimo hoc documento Filium Patri æqualem probaverat, quòd infra Patrem decreſcere non potuiſſet, niſi induenda hominis natura.

V. Audiamus rurſum ibidem Tertullianum : *Cæterùm quia Patrem nemini viſum, etiam commune teſtabitur Evangelium, dicente Chriſto : Nemo cognovit Patrem niſi Filius. Ipſe enim & veteri teſtamento pronunciarat, Deum nemo videbit, & vivet : & Patrem inviſibilem determinans, in cujus authoritate & nomine ipſe erat Deus, qui videbatur Dei Filius. Sed & penes nos Chriſtus in perſona Chriſti accipitur, quia & hoc modo noſter eſt.* Inviſibilem Patrem aſtruit ex Scripturis, non Filium; ſed meridiana ipſa luce clarius eſt, quod jam diximus, de ſubſtantia & natura, ſeu Patris, ſeu Filii, hìc non agi; ea enim peræquè in Filio inviſibilis eſt, atque in Patre; nec mirum cùm & animæ noſtræ ſubſtantia, & Angelorum natura inviſibilis ſit, nec corporeis oculis cerni poſſit, niſi in aſſumpta aliqua & aſcititia forma. Agitur hic ergo de forma corporea quapiam aſſumenda, qua aſſumpta etiam Pater viſibilis fieret; ſine qua nec Filius, immò nec Angelus quidem viſibilis eſſet. Agitur & de proprietate perſonali, qua fit, ut decentius ſit hanc viſibilem formam aſſumi à Filio, quàm à Patre. Quippe cùm Filius incarnandus eſſet in plenitudine temporum, idque quia multò magis id addecebat, quàm Patrem : congruentius etiam fuit, ut ab exordio ſæculi incarnationi ſuæ futuræ Filius jam tum præludere inciperet, inſueſceret cum hominibus converſari, cum Patriarchis & Prophetis congrederetur, id totum nomine & authoritate Patris faceret, ipſum mittentis, ipſum qua demumcunque forma corporea carnis præſultricè induentis. Ita factum & ut Pater à nemine videretur, & inviſibilis audiret: quòd quocunque modo corporari ipſum minùs deceret; corporari enim fuiſſet mitti : at ipſius non eſt mitti, ſed mittere, & miſſum à ſe Filium nomine & authoritate ſua veſtire.

Ibidem.

Subdit denique Tertullianus in hunc modum: *Igitur quæ exigitis Deo, digna habebuntur in Patre inviſibili, incongreſſibilique & placido, & ut ita dixerim, Philoſophorum Deo. Quæcunque autem ut indigna reprehenditis, deputabuntur in Filio, & viſo, & audito, & congreſſo, arbitro Patris & miniſtro, miſcente in ſemetipſo hominem & Deum: in virtutibus Deum, in puſillitatibus hominem, ut tantum homini conferat quantum Deo detrahit; totum denique Dei mei penes vos dedecus, ſacramentum eſt humanæ ſalutis. Converſabatur Deus, ut homo divina agere doceretur. Ex æquo agebat Deus cum homine, ut homo ex æquo agere cum Deo poſſet. Deus puſillus inventus eſt, ut homo maximus fieret. Qui talem Deum dedignaris, neſcio an ex fide credas Deum crucifixum.*

Ita ille diſtinguebat, quæ hominibus videbantur Deo digna, & quæ indigna; priora illa cenſebat Patris magis congruere, putà inacceſſis in receſſibus ſuæ majeſtatis habitare, non congredi cum hominibus, non videri ab eis; hoc eſt formas viſibiles non induere, per quas ab eis videretur; at poſteriora hæc magis convenire Filio, qui in ſe Deo hominem miſcere dignatus eſt, qui carne indui voluit, & inhumanationi ſuæ tamdiu ante præludere, per corporeas formas aſſumptas hominibus apparens, congrediens, loquens; atque ita inſuefaſciens ipſe ſeſe humana agere, ut & per illum homo ediſceret divina meditari, Deo indui. Perſpicuum hìc eſt, hæc omnia quæ ſummo Deo minùs digna apparent, ſummo Patri non abjudicari, Filio non tribui, niſi quatenus non Pater, ſed Filius humanam naturam induere ſibi meditabatur, & vel jam tum per figuras & umbras velut in anteceſſum induebat. Hac ergo Filii in hominem exinanitione ſepoſita, ſi ſola ejus per ſeſe naturà, & perſona ſpectetur, non eſt ille ex Tertulliani mente ulla ex parte Patri impar; inviſibilis & ipſe eſt, incongreſſibilis, incomprehenſibilis peræquè ut Pater. Denique ſi Filium, non hominibus, quibus miſcere ſeipſum decreverat, atque ita ſemet exinanire; ſed Angelis conferas, nihilo minorem illum Patre reperies, cùm eo minor non ſit, niſi qua hominem indutus; Angelis nihilo plus Filius quàm Pater natura ſua viſibilis, vel inviſibilis eſt; obvius, vel impervius; aditu facilis, vel difficilis; quòd nempe Angelos non apprehenderit, ſed ſemen Abrahæ.

VI. Hermogenem, qui Materiæ æternitatem, ac proinde divinitatem tribuebat, iiſdem propè jaculis, quibus Marcionem configebat Tertullianus: quod increatum, quod eternum eſt, atque adeo Deus eſt, nullo minorem eſſe poſſe, unum, unicumque eſſe poſſe. *Præſcribo non capere ullam diminutionem & humiliationem, quod ſit æternum & innatum: quia hoc & Deum faciat tantum, quantus eſt, nullo minorem, neque ſubjectiorem, immò omnibus majorem, & ſublimiorem.* Et denique ibidem: *Divinitas autem gradum non habet, utpote unica.* Ex quo id efficitur, nec æternitates, nec divinitates duas eſſe poſſe, in Patre alteram, alteram in Filio; ſed neceſſarium eſſe, ut una ſit utriuſque & ſibi par; ut quæ nec minui, nec augeri poſſit, quod ſumma ſit; nec multiplicari, quod totum ſit & totum occupet.

Adverſus Hermogen. Pag. 338.

Innatam & increatam Hermogenes materiam eſſe fabulabatur, quo labefactatur Dei unitas ac ſumma prærogativa, ut unicus & ſolus ſit, & primus; quia nihil cum illo, ideo ſolus; ideo autem primus, quia omnia poſt illum; omnia poſt illum, quia omnia ab illo: denique omnia ab illo, quia omnia ex nihilo. *Unici Dei ſtatus hanc regulam vindicat: non aliter unici, niſi quia ſolius: non aliter ſolius, niſi quia nihil cum illo: ſic & primus erit; quia omnia poſt illum, quia omnia ab illo: ſic ab illo, quia ex nihilo, ut illi quoque Scripturæ ratio conſtet.* Quibus hic perimitur materiæ commentitia æternitas, & divinitas, nihil eorum objectari poteſt Filio, quod innatus non dicatur, ſed à Patre genitus; quod cum Patre non poſſet non eſſe, ſine Filio enim Pater nuſquam eſt; quod denique ſic à Patre ſit, ut Filius, atque adeo ut de Patre quoque ſit, non ex nihilo.

Pag. 342.

VII. Sed multò vehementiora ſunt, quæ ibidem paulò poſt dicuntur: Si qua materia Deo opus fuiſſet, multò digniorem, & idoneiorem futuram fuiſſe Sapientiam: ut quæ Conſiliarius Patri fuerit in orbe condendo; at ex naturis creatis quis poteſt Conſiliarius Dei exiſtere? Per ſapientiam & cum ſapientia, teſte Salomone, fecit Deus omnia: ergo increata & infecta eſt ſapientia; per quam enim ſapientiam alteram facta fuiſſet ipſa? Si potuit ipſa creari, & non per alteram ſapientiam, quin & Orbis univerſus creabatur abſque ſapientiæ miniſterio? *Si neceſſaria eſt Deo materia ad opera mundi, ut Hermogenes exiſtimavit, habuit Deus materiam longè digniorem & idoniorem; non apud Philoſophos æſtimandam, ſed apud Prophetas intelligendam, Sophiam ſuam ſcilicet: hæc denique ſola cognovit ſenſum Domini. Quis enim ſcit quæ ſunt Dei, & quæ in ipſo, niſi Spiritus qui in ipſo? Sophia autem Spiritus, & hæc illi conſiliarius fuit, via intelligentiæ & ſcientiæ ipſa eſt. Ex hac fecit, faciendo per illam, & faciendo cum illa. Cum pararet cœlum, inquit, aderam illi.*

Si materia autem Deo ponatur fuiſſe ad condendum orbem ſapientia, vide qualem illam deſcribat Tertullianus Deo materiam fuiſſe, *Non ſibi ſubditam, non ſtatu diverſam,* non motu inquietam, non habitu informem, ſed *inſitam Deo* & propriam, *quali Deus potuit eguiſſe,* qui nullius, niſi ſui ipſius eget, *ſui magis, quàm alieni egens.*

egens. Inſita hæc Deo Sapientia; qua Deus eguit, qui nullo niſi ſeipſo eget, ipſamet ſanè Dei ſubſtantia eſt. Denique hanc Deus non ſolùm condidit, ſed etiam *generavit in ſeipſo*, ut germanum ſcilicet & ex ſua ſubſtantia Filium. Condidit verò non ut creaturas alias, ſed ad creaturas alias condendas, *Condidit ad opera ſua*: condidit conditricem orbis Sapientiam, creatricem totius creaturæ.

Ibid. p. 342. Unde mox rurſum Tertullianus: *Agnoſcat ergo Hermogenes idcirco etiam Sophiam Dei natam & conditam prædicari, ne quid innatum & inconditum præter ſolum Deum crederemus. Si enim intra Dominum, quod ex ipſo & in ipſo fuit, ſine initio non fuit: Sophia ſcilicet ipſius, exinde nata & condita, ex quo in ſenſu Dei ad opera mundi diſponenda cœpit agitari: multò magis non capit ſine initio quidquam fuiſſe quod extra Dominum fuerit. Si verò Sophia eadem Dei ſermo eſt, ſenſu Sophia: & ſine quo factum eſt nihil, ſicut & diſpoſitum ſine Sophia: quale eſt ut Filio Dei ſermone unigenito & primogenito aliquid fuerit præter Patrem antiquius: & hoc modo utique generoſius, nedum quod innatum nato fortius, & quod infectum facto validius: quia quod ut eſſet nullius eguit autoris, multò ſublimius erit eo, quod ut eſſet aliquem habuit autorem.* Vides *conditum* & *natum*, inconditum & innatum pro eodem hìc haberi, atque ideo Sapientiam dici conditam, quia de Patre nata eſt; hoc enim illi, ut Filio, fuit condi, naſci; Patris quippe privilegium eſt, non naſci, innatum eſſe: hoc illi reſervato, cætera Filio communia ſunt. Negabat Hermogenes Materiam à Deo eſſe, innatam infectamque eſſe contendebat: contrà Tertullianus arguit ita Materiam fore Verbo ſuperiorem, quod à Patre natum eſt & ſemper naſcitur; ita Materiam Patri adæquari, qui ſolus innatus eſt.

Quod autem hìc dicitur Sapientiam *ſine initio* non eſſe, idem id valet atque quod paulò poſt ſubjicitur, ſine *authore* non eſſe. Eſt enim Filius ab Patre, hìc illi author, hoc illi principium, id Tertullianus vocavit initium. Ita Hermogenes Materiam, cui negabat initium, principium, authorem eſſe ullum, ingenito Patri exæquabat, Verbo præponebat & Filio unigenito; qui tamen unum cum Patre eſſe ſe profitetur. Hinc illud quoque emergebat, ut Deo etiam præponeretur Materia, quæ præponebatur Filio, qui unum cum Patre eſt. Non video, quid apertius, aut validius dici poſſit pro Filii conſubſtantialitate cum Patre. Unde mox ibidem: *Ita & hoc nomine materiam Deo præponit Hermogenes, præponendo eam Filio. Filius enim ſermo, & Deus ſermo: & ego & Pater unum ſumus: niſi quod ſuſtinebit æquo animo Filius eam præponi ſibi, quæ Patri adæquatur.*

VIII. Quod verò ait Tertullianus *ad opera* Dei condenda conditam genitamque fuiſſe Sapientiam, inſulſiſſimum fuerit inde id colligere, ne generandam quidem fuiſſe Sapientiam, niſi conſilium Deus ante cepiſſet condendi orbis. Hìc non aliud, quàm hæret Tertullianus Scripturæ verbis & Salomonis doctrinæ, *Condidit me ad opera ſua*. Qui pateretur autem Tertullianus Sapientiam dici, aut æſtimari rebus creatis poſteriorem, qui ne materiam quidem illa priorem dici ſinebat? An verò non nativitatem ſuam tantùm creaturis debet Sapientia, ſed & ſuam Deus Sapientiam? An caruiſſet Filio, an caruiſſet Sapientia Deus, ſi ſeipſo contentus & beatus orbe carere voluiſſet, & ab eo creando ſuperſediſſet? Ecquis architectus ſcientiam & ſapientiam ſuam ibi terminat, ubi opificium terminat ſuum? An ea tantùm ſcit Deus, quæ fecit, aut facturus fuit, non & innumera alia, quæ facere potuit, nec fecit? Non exæquat creatura potentiam Creatoris, an exæquat ſcientiam & ſapientiam? An potentior eſt Deus, quàm ſapientior? Quis tam excors eſt, ut tantam inſaniam vel Tertulliano, vel cæteris ante Nicænum Concilium Patribus affingat? Simpliciùs ergo veriùſque interpretanda ſunt Scripturæ, & Priſcorum Patrum verba, Antequam Deus orbem conderet, ejus condendi conſilium & ideam ſua in mente, ſuo in Verbo præformaſſe; quæ præterea dicuntur, & incommodè ponuntur, ea humani ſermonis conſuetudini imputanda eſſe.

IX. At verò adhuc evidentiùs contra Praxeam diſertiùſque idem Tertullianus, ita de Trinitate diſſerit, ut ne in Concilio quidem Nicæno potuiſſet quiſquam magis Catholicè diſſerere: *Quaſi non ſic quoque unus ſit omnia, dum ex uno omnia, per ſubſtantiæ ſcilicet unitatem: & nihilominus cuſtodiatur* οἰκονομίας *ſacramentum, quæ unitatem in Trinitatem diſponit, tres dirigens, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Tres autem non ſtatu, ſed gradu: nec ſubſtantia, ſed forma: nec poteſtate, ſed ſpecie: unius autem ſubſtantiæ, & unius ſtatus, & unius poteſtatis; quia unus Deus, ex quo & gradus iſti, & formæ, & ſpecies, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti deputantur. Quomodo numerum ſine diviſione patiuntur, procedentes tractatus demonſtrabunt.* Pag. 406. Unus ergo & unus omnia eſt Deus, ob duplicem illam rationem ſuperiùs ex cæteris omnibus Patribus approbatam, *ob ſubſtantiæ unitatem*, naturæ ſcilicet divinæ, & quia *ex uno omnia*, hoc eſt propter Monarchiam Patris, à quo ſunt duæ aliæ perſonæ. *Oeconomiæ*, ſeu diſpenſationis Sacramentum hìc dicitur, illa unitatis in Trinitatem diſpenſatio, ſeu diſtributio; ſic enim loquitur Tertullianus, uti Græci aiebant unitatem dilatari, & extendi in Trinitatem. Tres perſonas hìc vides conſtantiſſimè prædicari *unius ſubſtantiæ, unius ſtatus, unius poteſtatis*. Vides gradus, formas & ſpecies vocari, quæ uſitatiùs nunc, immò jam pridem à Latinis dicuntur *Proprietates*; convenienter Græcis, qui ἰδιότητας appellant. Cernis unicum dici Deum, ſed non ſine ſua Oeconomia, οἰκονομίᾳ; qua *Trinitas ab unitate derivatur & adminiſtratur*; ea ſunt enim Tertulliani verba, non ab illo ut reor, ſed ab ejus & ſuperioris ævi Theologis Catholicis uſurpata, ut conciliaretur unitas Trinitati, ut declararetur *Divinitatis* unius & ejuſdem manatio à Patre, ſeu à ſuo Fonte, in Filium, & per Filium in Spiritum ſanctum. Ea eſt enim unitatis non diviſio, non deſtructio, ſed derivatio, effuſio, diſpenſatio.

X. Exhorreſcebant quandoque ad hanc œconomiæ vocem ſimpliciores fideles, quæ major ſemper eorum pars eſt; at facilè manſueſcebant, edocti quid ea voce intelligeretur. Longè aliud enim ſonabat ea vox Incarnationi Verbi aptata, quàm Trinitati perſonarum in Deo; illic exinanitionem Filii Dei, hìc ſummæ & opulentiſſimæ unitatis divinæ in tres perſonas dilatationem. *Simplices enim quique, ne dixerim imprudentes & idiotæ, quæ major ſemper credentium par eſt, quoniam & ipſa regula fidei à pluribus Diis ſeculi ad unicum & verum Deum transfert: non intelligentes unicum quidem, ſed cum ſua* οἰκονομίᾳ *eſſe credendum, expaveſcunt ad* οἰκονομίαν. *Numerum & diſpoſitionem Trinitatis, diviſionem præſumunt unitatis: quando unitas ex ſemetipſa derivans Trinitatem, non deſtruatur ab illa, ſed adminiſtretur.*

Addit Tertullianus præpoſtera Unitatis defenſione in hæreſin deſciſci, ſi tres Perſonæ in unam *colligantur*; & Trinitate ritè *expenſa* veritatem conſtitui. Monarchiam Sabelliani obtendebant, opponebantque Oeconomiæ, à quo univerſim abhorrebant Græci, magis quòd intelligere nollent, quàm quòd damnare poſſent. Poterat enim & Monarchia defenſari, ob ſingulare & unicum Imperium, ſeu Divinitatis, ſeu Patris, etſi

Patri ſit Filius, ejuſdem & naturæ conſors & poteſtatis. Ecqua enim Monarchia non per plures perſonas adminiſtratur; maximè per Regis & Patris filium? Unus interim etiam Monarcha eſt, una Monarchia filio communicata à patre; hæc verò unius naturæ regnatricis, unius Monarchiæ communicatio, & à Patre in Filium effuſio, Oeconomia tum à Latinis dicebatur; vocabulo à Græcis magis ſumpto, quàm approbato. *Itaque duos & tres jam jactitant à nobis prædicari*, Pag.406. *ſe verò unius Dei cultores præſumunt: quaſi non & unitas irrationaliter collecta hæreſim faciat, & Trinitas rationaliter expenſa veritatem conſtituat. μοναρχίαμ, inqiunt, tenemus. Et ita ſonum ipſum vocaliter exprimunt Latini etiam opifici, ut putes illos tam bene intelligere μοναρχίαμ, quàm enuntiant. Sed μοναρχίαμ ſonare ſtudent Latini, οἰκονομίαμ intelligere nolunt etiam Græci. At ego ſi quid utriuſque linguæ præcerpſi, μοναρχίαμ nihil aliud ſignificare ſcio, quàm ſingulare & unicum Imperium: non tamen præſcribere Monarchiam, ideo quia unius ſit ejus cujus ſit, aut Filium non habere, aut ipſum ſe ſibi Filium feciſſe, aut Monarchiam ſuam non per quos velit adminiſtrare. Atqui nullam dico dominationem ita unius ſui eſſe, ita ſingularem, ita Monarchiam, ut non etiam per alias proximas perſonas adminiſtretur, quas ipſa proſpexerit officiales ſibi. Si verò & Filius fuerit ei, cujus Monarchia ſit, non ſtatim dividi eam, & Monarchiam eſſe deſinere, ſi particeps ejus adſumatur & Filius; ſed proinde illius eſſe principaliter, à quo communicatur in Filium: & dum illius eſt, proinde Monarchiam eſſe, quæ à duobus tam unicis continetur.*

Si non dividitur, non diſſipatur Monarchia divina Patris, per innumerabiles Angelorum legiones ejus adminiſtras & officiales: ecquam poterit illa vel diviſionem vel diſperſionem pati, ſi Patri conſortes tam Monarchiæ quàm ſubſtantiæ divinæ jungantur Filius & Spiritus ſanctus? *Igitur ſi & Monarchia divina per tot Legiones & exercitus Angelorum adminiſtratur, ſicut ſcriptum eſt: Millies centies centena millia adſiſtebant ei, & millies centena millia apparebant ei: nec ideo unus eſſe deſiit, ut deſinat Monarchia eſſe, quia per tanta millia virtutum procuratur: quale eſt, ut Deus diſperſionem & diviſionem pati videatur in Filio, & in Spiritu ſancto, ſecundum & tertium ſortitis locum, tam conſortibus ſubſtantiæ Patris; quas non patitur in tot Angelorum numero, & quidem tam alienorum à ſubſtantia Patris?*

Manifeſtiſſimè hìc vides conſortes unius & ejuſdem divinæ ſubſtantiæ dici Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. Si ſecundo autem loco Filius, ſi tertio Spiritus ſanctus conſtituitur; ſi uterque adminiſtri dicuntur Monarchiæ Patris, nihil eſt quod hinc reformidemus, dum trium una ſit ſubſtantia, una Monarchia, maximè apud hunc Scriptorem, cui natura & eſſentia divinitatis certiſſimè ea eſt, ut ſit ſummum Magnum; ſit cui anteponi, cui æquari nihil poteſt. Unde rurſus paulò poſt: *Cæterùm qui Filium non aliunde deduco, ſed de ſubſtantia Patris, nihil facien-* Cap.4. *tem ſine Patris voluntate, omnem à Patre conſecutum poteſtatem, quomodo poſſum de fide deſtruere Monarchiam, quam à Patre Filio traditam, in Filio ſervo? Hoc mihi & in tertium gradum dictum ſit, quia Spiritum non aliunde deputo, quàm à Patre per Filium. Vide ergo ne tu potiùs Monarchiam deſtruas, qui diſpoſitionem & diſpenſationem ejus evertis, in tot nominibus conſtitutam, in quot Deus voluit.* Quid illud in libro de Pudicitia: *Nam Eccleſia propriè & principaliter ipſe eſt Spiritus, in quo eſt Trinitas unius Divinitatis, Pater & Filius & Spiritus ſanctus.* Quot & quanta hìc æqualitatis & conſubſtantialitatis argumenta? Quod Filius, quod de ſubſtantia Patris eſſe dicitur, quod omnem poteſtatem, quod Monarchiam à Patre conſecutus: quod Spiritus ſanctus ſimiliter non de nihilo, non aliunde, ſed à Patre, & à Patre per Filium, quò magis omnia cohæreſcant. Ea eſt *diſpenſatio ac diſpoſitio* Unitatis Monarchiæque. Quod autem tot hìc eſſe nomina dicit Tertullianus, quot Deus voluit, non aliud ibi agitur, quàm quod volebant ſuprà laudati Patres nonnulli, qui Filium agnoſcebant non à nolente, ſed à volente Patre prodiiſſe; quamquam non tam à Patris voluntate, quàm ab ejus natura prodiiſſet. Sed in his tantò minùs eſt, quod tricari poſſint adverſarii, quòd in Deo non aliud voluntas eſt, aliud natura: quòd ipſamet Patris voluntas ſit Filius.

CAPUT XXXVIII.

Rurſus de orthodoxa Tertulliani de Trinitate doctrina.

I. Deus etiam cum ſolus eſt, diciturque, ſuam ſecum ex ſe & in ſe habet Rationem, Sapientiamque.

II. Quid differat Ratio & Sermo, Sapientia & Verbum apud Deum.

III. Uno Tertulliani teſtimonio tota Nicæna de Verbo fides aſtruitur; tota de Spiritu ſancto Eccleſiæ doctrina.

IV. Exponuntur voces modulus *&* portio *apud Tertullianum.*

V. Quid ab eo reſponſum ſit Sabellio, urgenti potuiſſe Deum ſi voluit, ſibi Filium ſimul eſſe & Patrem.

VI. Trinitas divina in creatione hominis: ut unus Deus & unus Dominus Chriſtus, ex Scripturis ipſis Deus dicendus.

VII. Alia pro unitate naturæ in Patre & Filio teſtimonia Tertulliani.

VIII. Rurſus ut cum Pater ſolus dicitur Deus, in eo tamen Filius intelligatur, ut unus cum eo Deus; utque Tres unum, unus Deus ſint.

IX. Rurſum de voce moduli & portionis in Filio deſcribenda; & quomodo filius minor Patre poſſit eſſe.

X. Quo fine & quo ſenſu dixerit Tertullianus Deum ſemper fuiſſe Deum, non ſemper Patrem.

XI. Coacervantur plura alia ad æternitatem filii ex eodem aſtruendam, divinitatem, æqualitatem cum Patre.

XII. Solvuntur objectiones ex aliquot locis Tertulliani.

XIII. Hieronymi judicium de eo, Auguſtini, Hilarii, Vincentii Lirinenſis.

I. JAm verò ut æternitati Filii, ut divinitati ejus plaudatur, ut unus ſoluſque dicatur Pater Deus; ſed vel his ipſis verbis intelligatur Filium complecti ſuum, & hæc ipſa omnia cum Filio habere communia, quòd ne intelligi quidem ritè Deus poſſit, niſi parem ſibi Sapientiam, rationem, Sermonem ſuo ſibi in ſinu effundens, niſi pari & conſentanea ſibi intelligibili fœcunditate pollens, ut ſummum ipſum Bonum, audiendus rurſum hìc eſt Tertullianus; ubi & illud dilucidiùs adhuc exponet, quomodo ad opera Dei omnia condenda, genita & Pag.407. condita dicatur à Salomone Sapientia. *Ante omnia enim Deus erat ſolus, ipſe ſibi & mundus & locus & omnia. Solus autem: quia nihil extrinſecus præter illum. Cæterùm ne tunc quidem ſolus: habebat enim ſecum, quam habebat* *in ſemetipſo, rationem ſuam ſcilicet. Rationalis enim Deus, & ratio in ipſo prius: & ita ab ipſo omnia. Quæ ratio, ſenſus ipſius eſt; hanc Græci* λόγον *dicunt, quo vocabulo etiam ſermonem appellamus. Ideoque jam in uſu eſt noſtrorum per ſimplicitatem interpretationis, Sermonem dicere in primordio apud Deum fuiſſe, cùm magis rationem competat antiquiorem haberi: quia non ſermonalis à principio, ſed rationalis Deus etiam ante principium: & quia ipſe quoque ſermo ratione conſiſtens, priorem eam ut ſubſtantiam ſuam oſtendat: tamen & ſic nihil intereſt. Nam etſi Deus nondum Sermonem ſuum miſerat, proinde eum cum ipſa & in ipſa ratione intra ſemetipſum habebat: tacitè cogitando & diſponendo ſecum, quæ per Sermonem mox erat dicturus. Cum ratione enim ſua cogitans atque diſponens ſermonem eam efficiebat, quam ſermone tractabat.*

Audis hic quid ſit Deum eſſe ſolum; ſcilicet extrinſecùs nihil eſſe præter ipſum. Nam etſi ſua illi adſit Ratio, ſua Sapientia, ſuus Sermo, ſuum Verbum, ſolus nihilominus eſt, quia hæc in ſemetipſo habet, nec ſine his in ſeipſo eſſe poteſt. Non enim ſine ſua Ratione & Sapientia, non ſine ſuo Spiritu aut Charitate eſſe poteſt; nec poteſt hæc habere niſi in ſemetipſo, & à ſemetipſo jugiter manantia. Quòd autem à Deo manet Sapientia & Charitas, non qualis à natura creata manare poteſt, deſultoria, accidentaria, ſed qualis quantaque ipſum decet, qualis quantuſque ipſe eſt, id nec novum, nec mirum videri debet, certè incredibile videri non poteſt, cùm & naturæ divinæ præſtantiam, & fœcunditatem, & ſapientiæ charitatiſque infinitatem, id maximè deceat, tantòque credibilius & Deo dignius ſit, quantò carnalibus & nihil magnificum de Deo ſentientibus incredibilius videri poteſt.

II. Ubi illa inſedit animo ſententia de Dei Sermone, Ratione, Verbo, Sapientia, λόγῳ, Charitate, jam ne ambigi quidem poteſt, quin Filius & Spiritus conſubſtantiales ſint Patri, ſeu Principio, à quo fluunt. Monet Tertullianus id jam multis arridere cœpiſſe, ut Filius qui eſt, ut Græcis λόγος, ita Latinis Sermo diceretur; ſibi tamen æquius videri, ut dicatur potiùs Ratio, quòd prior ſit Ratio etiam apud Deum, quàm Sermo. Ratio enim ſemper & ante tempora apud illum fuit, Sermo tunc cœpiſſe videtur, cùm ex eo erupit ad Rationis & Sapientiæ interioris oſtenſionem, & ad rerum creationem. *Cùm magis Rationem competat antiquiorem haberi; quia non Sermonalis à principio, ſed Rationalis Deus etiam ante principium: & quia ipſe quoque Sermo Ratione conſiſtens, priorem eum, ut ſubſtantiam ſuam oſtendat.* Fatetur mox tamen Tertullianus Sermonem poſſe dici Filium & Sapientiam; quia etſi nondum mittebatur, nondum creaturas pariebat, cum ipſa & in ipſa Ratione & Sapientia intus erat, & creaturas quas paritura erat, jam parturiebat. Quod perinde eſt, ac ſi diceret, aliud Verbum exterius, aliud interius eſſe; Verbum enim & Sermo, unum reapſe idemque eſt, etſi uſu invaluerit, ut Verbum magis interius dicatur, Sermo exterior. Hic autem perſpicis, quo ſenſu & à Salomone & à Patribus perſæpè dicta ſit Sapientia condita ad rerum creationem, & tum condita, cùm ad eas condendas ſe accingeret Deus. Illa enim Sapientia, illa Ratio, ille Sermo intelligitur, cujus exteriori miſſioni imputanda eſt univerſitatis, quæ tum demum erupit, creatio.

Subjicit exemplum hominis, qui cogitat, & tum loquitur; illa ratio, hic ſermo ejus eſt. Ita habet ſe & Ratio, ſeu Sapientia Dei, & in Ratione Sermo & hæc ſecunda eſt Perſona, à Deo genita, illa Sapientia, de qua tam copioſè Salomon. Quis dubitet hujus rationis, ſapientiæ, ſermonis in homine unam eſſe cum ipſo homine ſubſtantiam? Quin ergo & in Deo ita habeat? Eo certè diſcrimine, quòd in Deo hæc jam ſecunda & diſtincta ſit Perſona à Patre, cujus non eſt volaticam & fugacem & per momenta ſingula renovandam ex ſe & in ſe gignere Sapientiam; ſed ſubſtantivam & hypoſtaticam Sapientiam, ipſam denique per ſeſe Sapientiam, αὐτοσοφίαν. *Poſſum itaque non temerè præſtruxiſſe, & tunc Deum ante univerſitatis conſtitutionem ſolum non fuiſſe, habentem in ſemetipſo proinde rationem, & in ratione ſermonem, quem ſecundum à ſe faceret, agitando intra ſe. Hæc vis & hæc divini ſenſus diſpoſitio, apud Scripturas etiam in ſophiæ nomine oſtenditur. Quid enim ſapientius ratione Dei, ſive ſermone? Itaque ſophiam quoque exaudi, ut ſecundam Perſonam conditam.*

Ibidem, p. 407. 40

III. Sed ut uno Tertulliani teſtimonio rem conficiam, & quidquid hactenus Græci Latinique Patres de unitate & conſubſtantialitate dixerunt & elucidarunt, etiam poſt Concilium Nicænum, non de Filio tantùm, ſed & de Spiritu ſancto in compendium mittam; accipe quæ paulò prolixiùs ab eo diſputantur inferiùs: *Sermo ergo & in Patre ſemper, ſicut dicit: Ego in Patre. Et apud Deum ſemper, ſicut ſcriptum eſt: Et ſermo erat apud Deum. Et numquam ſeparatus à Patre, aut alius à Patre: quia Ego & Pater unum ſumus. Hæc erit probola veritatis, cuſtos unitatis, qua prolatum dicimus Filium à Patre, ſed non ſeparatum. Protulit enim Deus ſermonem, quemadmodum etiam Paracletus docet, ſicut radix fruticem, & fons fluvium, & Sol radium. Nam & iſtæ ſpecies probolæ ſunt earum ſubſtantiarum, ex quibus prodeunt. Nec dubitaverim Filium dicere, & radice fruticem, & fontis fluvium, & Solis radium: quia omnis origo parens eſt: & omne quod ex origine profertur, progenies eſt: multò magis ſermo Dei, qui etiam propriè nomen Filii accepit: nec frutex tamen à radice, nec fluvius à fonte, nec radius à Sole diſcernitur, ſicut nec à Deo ſermo. Igitur ſecundùm horum exemplorum formam profiteor duos dicere, Deum & Sermonem ejus, Patrem & Filium ipſius. Nam & radix & frutex duæ res ſunt, ſed conjunctæ. Et fons & flumen duæ ſpecies ſunt, ſed indiviſæ. Et Sol & radius duæ formæ ſunt, ſed cohærentes. Omne quod prodit ex aliquo, ſecundum ſit ejus neceſſe eſt, de quo prodit; non ideo tamen eſt ſeparatum. Secundum autem ubi eſt, duo ſunt. Et tertius ubi eſt, tres ſunt. Tertius enim eſt Spiritus à Deo & Filio, ſicut tertius à radice fructus ex frutice. Et tertius à fonte, rivus ex flumine. Et tertius à Sole, apex ex radio. Nihil tamen à matrice alienatur, à qua proprietates ſuas ducit. Ita Trinitas per conſertos & connexos gradus à Patre decurrens, & monarchiæ nihil obſtrepit id, &* οἰκονομίας *ſtatum protegit.*

Omnia penè hìc verba momenti plurimum habent. Vides ut Verbum ſit in Patre, & à Patre, & apud Patrem, non aliud ab eo, non ſeparatum unquam ab eo. Vides Probolam veritatis hanc eſſe, hoc eſt emiſſionem & partum naturæ Patris divinæ, quæ veritas eſt, ſed incolumi unitate. Vides proferri & gigni à Patre Filium, ut à radice fruticem, à fonte fluvium, à Sole radium. Has ſupra ſimilitudines adverſùs Arianos urgebant Athanaſius, Nazianzenus, Baſilius, Ambroſius, Auguſtinus, & cæteri utriuſque Eccleſiæ Patres. Diſertiſſimè Tertullianus ita Patrem & Filium duos eſſe pronunciat, ſed unam tamen & indiviſam & individuam duorum eſſe ſubſtantiam, ut radicis & fruticis, ut fontis & fluvii, ut Solis & radii. Valent & ad Spiritus ſancti divinitatem

tatem & conſubſtantialitatem eædem ſimilitudines : quòd is ita oriatur à Patre ex Filio, ut à radice fructus ex frutice; ut à fonte rivus ex flumine; ut à Sole apex ex radio. Ita ex Tertulliani ſententia Græcis Latiniſque conveniet de proceſſione Spiritus ſancti à Patre & Filio ſecundùm Latinos, ex Patre per Filium juxta Græcos: à neutro diſtat, ſi dicatur à Patre ex Filio procedere.

IV. Addit Tertullianus contra eos, *qui adversùs Oeconomiam Monarchiæ adulabantur*, hoc eſt, qui ſpecie tuendæ unitatis divinæ & Patris Monarchiæ, in unam cum illo non naturam tantùm, ſed & perſonam Filium & Spiritum ſanctum conflabant; addit inquam *alium eſſe Filium à Patre, non diverſitate, ſed diſtributione; non diviſione, ſed diſtinctione*; & id quidem facile & expeditum eſt ex antedictis; at ubi etiam addit, *Modulo alium ab alio; Pater enim tota ſubſtantia eſt, Filius verò derivatio totius & portio, ſicut ipſe profitetur: Quia Pater major me eſt. A quo & minoratus canitur in Pſalmo, modicum quid citra Angelos. Sit & Pater alius à Filio, dum Filio major: dum alius qui generat, alius qui generatur: alius qui mittit, alius qui mittitur: dum alius qui facit, alius per quem fit.*

Id verò negotium faceſſere poteſt. Sed explicabitur tamen nodus iſte, ſi attendamus de natura & ſubſtantia divinitatis hìc agi, cujus eſſentiam Tertullianus ubique affirmavit in eo ſitam eſſe, ut ſummum magnum ſit; ſit quo majus nec eſſe, nec cogitari poſſit; ſit cui par eſt nihil, & nihil æquale. Hoc ſemel ita fixo, jam non poterit non tota eſſe in Filio ſubſtantia divinitatis; non poterit Filius non eſſe æqualis Patri, etſi quia à Patre generatur, & minor Patre dicatur, & ejus derivatio; etſi ab eo denique mittatur, & in carnem mittatur, ubi jam & Angelis minor erit. Vox *moduli* & *portionis* poteſt offendiculo eſſe, fateor; ſed ea vel condonanda eſt homini tam multa alia conſtantiſſima edenti conſubſtantialitatis argumenta, vel ad hoc trahenda, tametſi ſubinvita forſan; ut & modulus & portio non ſonent, niſi quod ſonat Pater major me eſt, & derivatio à Patre; denique non ſonent, niſi quod ſimilitudines illæ ſonant Patribus Nicæno Concilio poſterioribus familiares, & conſubſtantialitatis acerrimis defenſoribus, fruticis à radice, fluvii à fonte, radii à Sole exilientis: etſi enim frutex, fluvius, radius, portio & modulus & derivatio tantùm eſt, tota tamen ſubſtantia radicis in fruticem transfunditur, fontis in fluvium, Solis in radios. Denique ſubſtantia rerum maximè ſpiritalium, maximè autem divinitatis, ubi eſt, non poteſt non tota eſſe, ſecari non poteſt, in ea teſte ipſo Tertulliano gradus non ſunt.

V. Inſtabant Sabelliani, nihil Deo impoſſibile eſſe, potuiſſe ergo illum ſibi & Patrem eſſe & Filium in una eademque perſona. Confitetur Tertullianus omnia Deum poſſe, ne difficile quidem illi eſſe poſſe quidquam. Sed non in eo verti cardinem quæſtionis hujus, An Deus potuerit ſibi Filius eſſe & Pater: ſi voluit enim, utique potuit. Probandum ergo eſt voluiſſe, non temerè conjectandum & effutiendum. Probandum id ergo, & quidem ex Scripturis, & tam conſtanter ex iis id probandum, quàm probant Catholici Filium ſibi illum genuiſſe Verbum ſuum. *Planè nihil Deo difficile. Sed ſi tam abruptè in præſumptionibus noſtris hac ſententia utamur, quidvis de Deo confingere poterimus, quaſi fecerit, quia facere potuerit. Non autem quia omnia poteſt facere, ideò credendum eſt illum feciſſe, etiam quod non fecerit. Sed an fecerit requirendum. Potuit, ita ſalvus ſim, Deus pennis hominem ad volandum inſtruxiſſe, quod & milvis præſtitit: non tamen quia potuit, ſtatim & fecit. Potuit & Praxean & omnes pariter hæreticos ſtatim extinxiſſe; non tamen quia potuit, extinxit. Oportebat enim & milvos eſſe, & hæreticos: oportebat & Filium crucifigi. Hac ratione erit aliquid & difficile Deo, id ſcilicet quodcumque non fecerit; non quia non potuerit, ſed quia noluerit. Dei enim poſſe, velle eſt: & non poſſe, nolle; quod autem voluit, & potuit, & oſtendit. Ergo quia ſi voluit ſemetipſum ſibi Filium facere, potuit; & quia ſi potuit, fecit: tunc probabis illum & potuiſſe & voluiſſe, ſi probaveris illum feciſſe. Probare autem tam apertè debebis ex ſcripturis, quàm nos probamus, illum ſibi Filium feciſſe ſermonem ſuum.*

Ibi pp. 411.

Memorandus cum primis mihi viſus eſt hic locus, ubi profitetur Tertullianus nunquam poſſe nos Deo præſcribere de rei cujuſquam ab eo revelatæ & affirmatæ impoſſibilitate. Ne id quidem detrectandum nobis fore, quòd Deus ſibi idem & in una hypoſtaſi verè Pater ſit ſibi & Filius, ſi ab eo id declaratum eſſet. Itaque cùm perſpicuè id à Chriſto, id in Scripturis ſit declaratum, Tria unum eſſe in Trinitate & unitate divina, quantumvis ſenſus & ratio humana repugnet, & impoſſibilitatem prætendat, generoſior & perſpicacior ratione fides totam illam repugnantiam & contumaciam rationis frangit, & domat.

VI. In Moſaica creationis mundi & hominis maximè deſcriptione, ad imaginem Dei delineati, verba trium Deitatis perſonarum obſervat Tertullianus. *Ecce Adam tanquam unus ex nobis. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Hinc pro unitate ſubſtantiæ in tribus argumentatur, etſi Filium & Spiritum ſanctum miniſtros ibi Patris fuiſſe dicat, ut brachium, ut digitus miniſtrant homini, non ut alienum quid, ſed ut de ejus ſubſtantia, & unum cum eo. *Faciamus, & noſtram, & nobis, cum quibus enim faciebat hominem, & quibus faciebat ſimilem; Filio quidem, qui erat induturus hominem; Spiritu vero, qui erat ſanctificaturus hominem, quaſi cum miniſtris & arbitris, ex unitate Trinitatis loquebatur.* Et mox de Patre dicente & faciente omnia per Verbum ſuum: *Habes duos, alium dicentem, ut fiat: alium facientem; alium autem quomodo accipere debeas jam profeſſus ſum, perſonæ, non ſubſtantiæ nomine: ad diſtinctionem, non ad diviſionem; cæterùm ubique teneo unam ſubſtantiam in tribus cohærentibus.* Duos dici & credi ſancit fides Patrem & Filium, ne ſi unus dicatur, Pater etiam credatur paſſus, quod *non licet credi, quoniam non ita traditum eſt*. At duos Deos, vel Dominos dici nefas eſt, quia apud Paulum unus Deus Pater, & unus Dominus Jeſus Chriſtus: non quo non Deus ſit Chriſtus, & Dominus ſit Pater; ſed ne plures Deos & plures Dominos cum gentilibus diceremus; ſi enim id licere nobis voluiſſemus, exſufflata eſſent martyria, nihil aliud nobis extundere conantibus Paganis, quàm ut plures Deos agnoſceremus. Domini verò nomen Chriſto ideo aptatum eſt, tum ut ne gentiles efferarentur, & duos nobis eſſe Deos ſuſpicarentur, ſi ſtatim Deus dictus fuiſſet; tum ut ea ſuſpicione pòſt oblitterata Deus verè eſſe intelligeretur, qui Dominus eſſet; cùm naturæ rationali Dominus non ſit alius, vel eſſe poſſit, niſi Deus. Quamquam non potuerit non aliquando Paulus Deum dicere Chriſtum, & *Deum ſuper omnia benedictum in ſæcula*. En contextus ipſe Tertulliani: *Duos quidem definimus Patrem & Filium, & jam tres cum Spiritu ſancto, ſecundùm rationem œconomiæ, quæ facit numerum: ne ut veſtra perverſitas infert, Pater ipſe credatur natus & paſſus: quod non licet credi, quoniam non ita*

Pag. 413.

Pag. 413.

traditum eſt. Duos tamen Deos & duos Dominos nunquam ex ore noſtro proferimus, non quaſi non & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus Deus, & Deus unuſquiſque: ſed quoniam retrò & duo Dii & duo Domini prædicabantur, ut, ubi veniſſet Chriſtus, & Deus agnoſceretur, & Dominus vocaretur, quia Filius Dei & Domini. Si enim una perſona & Dei & Domini in Scripturis inveniretur, meritò Chriſtus non eſſet admiſſus ad nomen Dei, & ad Domini. Nemo enim alius præter unus Deus & unus Dominus prædicabatur; & futurum erat ut ipſe Pater deſcendiſſe videretur, quia unus Deus & unus Dominus legebatur: & tota œconomia ejus obumbraretur, quæ in materiam fidei proſpecta atque diſpenſata eſt. At ubi venit Chriſtus & cognitus eſt à nobis, quod ipſe qui numerum retrò fecerat, factus ſecundus à Patre, & cum Spiritu tertius, & jam Pater per ipſum plenius manifeſtatus; redactum eſt jam nomen Dei & Domini in unione. Et quia Nationes à multitudine Idolorum tranſirent ad unicum Deum, ut differentia conſtitueretur inter cultores unius, & plurimæ divinitatis. Ubi hic ait Tertullianus, duos retrò Deos & duos Dominos prædicatos fuiſſe, id velle cenſendus eſt, duos fuiſſe, ſeu duas perſonas, Patrem & Filium, quibus Dei, & Domini nomen aſcriberetur; nam neutro in Teſtamento fas fuit duos credere, vel prædicare Deos. Quantum enim abhorreat Tertullianus, ne duo unquam Dii dicantur, vel Domini, expreſſiſſimè hìc ipſe teſtificatur. Unde ſtatim ibidem: *Itaque Deos omnino non dicam, nec Dominos; ſed Apoſtolum ſequar, ut ſi pariter nominandi fuerint Pater & Filius, Deum Patrem appellem, & Jeſum Chriſtum Dominum nominem. Solum autem Chriſtum potero Deum dicere, ſicut idem Apoſtolus: Ex quibus Chriſtus, qui eſt, inquit, Deus ſuper omnia benedictus in ævum omne.*

VII. Pauca ſuperſunt, quæ ex eodem libro adversùs Praxeam hìc ſubjiciamus, de Patre inviſibili, Filio viſibili in veteri & in novo Teſtamento, propterea quòd humana natura tunc induendus, nunc indutus, idque convenienter ſuæ ex Patre origini, convenienter & proprietati Patris, qui ut à nullo eſt, ita nec ab ullo mittendus fuit in viſibiles quaſcumque demum ſpe-
Ibidem pag. 414. cies. *Jam ergo alius erit qui videbatur, quia non poteſt idem inviſibilis definiri, qui videbatur: & conſequens erit, ut inviſibilem Patrem intelligamus pro plenitudine majeſtatis; viſibilem verò Filium agnoſcamus pro modulo derivationis: ſicut nec Solem nobis contemplari licet, quantum ad ipſam ſubſtantiæ ſummam quæ eſt in cœlis; radium autem ejus toleramus oculis pro temperatura portionis, quæ in terram inde porrigitur.* Et aliquantò inferiùs rurſum de Filio per tot olim figuras & viſiones viſibili, & incarnationem ſuam jam tum meditanti, cùm divinitas interim ejus in Patre & cum Patre deliteſceret: *Ipſe enim ad humana ſemper colloquia deſcendit, ab Adam uſque ad Patriarchas & Prophetas, in viſione, in ſomno, in ſpeculo, in ænigmate, ordinem ſuum præſtruens ab initio ſemper, quem erat perſecuturus in finem; ſemper ediſcebat, & Deus in terris cum hominibus converſari, non alius quàm Sermo, qui caro erat futurus. Ediſcebat autem, ut nobis fidem ſterneret, ut facilius crederemus Filium Dei deſcendiſſe in ſæculum, ſi & retrò tale quid geſtum cognoſceremus.* Et paulò pòſt: *Sic etiam affectus humanos ſciebat jam tunc, ſuſcepturus etiam ipſas ſubſtantias hominis, carnem & animam: interrogans Adam quaſi neſciens, Ubi es Adam? Pœnitens quod hominem feciſſet, quaſi non præſciens. Tentans Abraham, quaſi ignorans quid ſit in homine. Offenſus, reconciliatus eiſdem. Et ſi qua hæretici apprehendunt quaſi Deo indigna, ad deſtructionem creatoris, ignorantes hæc in Filium competiſſe, qui etiam paſſiones humanas, & ſitim, & eſuriem, & lachrymas, & ipſam nativitatem, ipſamque mortem erat ſubiturus: Propter hoc minoratus à Patre modicum citra Angelos.*

Adversùs Praxeam, id eſt, adversùs Sabellianos hæc ſcribebat Tertullianus, & vides tamen quàm nihil ſineret Verbo aſpergi de humanitatis Chriſti infirmitatibus, ſed has omnes ad carnem ejus revocaret, à Verbi divina natura abſtergeret; cùm ex adverſo Ariani, ut Verbum ab æqualitate Patris & à vera Deitate dejicerent, hominis aſſumpti imbecillitates Verbi naturæ illinere omni virium & animi contentione niterentur. His adde quod infrà commentatur Tertullianus in illa Patris olim verba, *Ego ſolus, & præter me non eſt alius.* Docet enim, etſi alia ſit perſona Patris, alia Filii, non tamen alium eſſe Deum hunc ab illo; non alium, ſeu non alienum eſſe Filium à Patre; ſummoveri hìc falſos Deos, non Filium, qui à Patre non ſeparatur, etſi non ſemper nominetur. *Igitur unus* Pag.418. *Deus Pater, & abſque eo alius non eſt. Quod ipſe inferens, non Filium negat, ſed alium Deum. Cæterùm alius à Patre Filius non eſt. Denique inſpice ſequentia hujuſmodi pronunciationum, & invenies ferè ad Idolorum factitatores atque cultores definitionem earum pertinere, ut multitudinem falſorum Deorum unio divinitatis expellat; habens tamen Filium quantò individuum & inſeparatum à Patre, tantò in Patre reputandum, & ſi non nominatum.*

VIII. Ut in Dei & in Domini ſolius nomine vult Tertullianus Filium ſemper Patri indivulsè conjungi, ita & in cæteris dignitatibus, quæ paternitatem ipſam non ſignificant. *Adeo* Pag.411. *ſemper Filius erat in Dei, & Regis, & Domini, Omnipotentis & Altiſſimi nomine.* Inviſibilem & ſupra cœli verticem Patrem aſtruit, Filium in terris; ſed & illic cum Patre Filium, & hìc cum Filio Patrem. *Cæterùm ſcimus Deum* Pag.419. *etiam intra abyſſos eſſe, & ubique conſiſtere, ſed vi & poteſtate. Filium quoque ut individuum cum ipſo ubique. Tamen in ipſa οἰκονομία Pater voluit Filium in terris haberi, ſe verò in cœlis.* Cæterùm ne minùs aſſecutos nos exiſtimes mentem Scriptoris hujus, ubi ſuprà ajebat duos in Scriptura Deos, duos Dominos, accipe & alterum ejuſdem modi contextum ex eodem libro, ubi non aliter ipſe ſeſe interpretatur, & ubi conceptis verbis affirmat, ideo Patrem, non Filium inviſibilem perſeveraſſe, quòd ita deceat, ut Pater non habens initium, id eſt principium, innatus, & à nullo prolatus, non videatur. *Cæterùm Pater non habens initium, ut à* Tert. ibidem *nullo prolatus, ut innatus, non poteſt videri.* pag.415. *Qui ſolus fuit ſemper, ordinem habere non potuit. Igitur ſi propterea eundem & Patrem & Filium credendum putaverunt, ut unum Deum vendicent, ſalva eſt unio ejus, qui cùm ſit unus, habet & Filium, æquè & ipſum eiſdem Scripturis comprehenſum. Si Filium nolunt ſecundum à Patre reputari, ne ſecundus duos faciat Deos dici, oſtendimus etiam duos Deos in Scriptura relatos, & duos Dominos; & tamen ne de iſto ſcandalizentur rationem reddidimus; qua Dei non duo dicantur, nec Domini, ſed qua Pater & Filius duo; & hoc non ex ſeparatione ſubſtantiæ, ſed ex diſpoſitione, quum individuum & inſeparatum Filium à Patre pronuntiamus: nec ſtatu, ſed gradu alium; qui etſi Deus dicatur, quando nominatur ſingularis; non ideo duos Deos faciat, ſed unum; hoc ipſo quod & Deus ex unitate Patris vocari habeat.*

Ad Spiritum ſanctum quoque pertinet, ut & ad Filium, quod ibidem habet: *Cæterùm de meo ſumet, inquit, ſicut ipſe de Patris: ita connexus Patris* Tertul. ibidem pag.415. *in Filio, & Filii in Paracleto, tres efficit cohærentes,*

tes, alterum ex altero. Qui tres unum ſint, non unus, quomodo dictum eſt, Ego & Pater unum ſumus: ad ſubſtantiæ unitatem, non ad numeri ſingularitatem.

Longè pulcherrimè autem in Apologetico adversùs Gentes, cùm apud Gentiles etiam Philoſophos id vulgatiſſimum eſſe dixiſſet, ut rerum omnium conditarum author rectorque Verbum, λόγος, haberetur, de eo philoſophatur in hunc modum: *Hunc ex Deo prolatum dicimus, &* Ibid. p. 850. *prolatione generatum, & idcircò Filium & Deum dictum ex unitate ſubſtantiæ: nam & Deus Spiritus. Etiam cùm radius ex Sole exporrigitur, portio ex ſumma, ſed Sol erit in radio, quia Solis eſt radius; nec ſeparatur ſubſtantia, ſed extenditur. Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus. Ut lumen de lumine accenſum, manet integra & indefecta materiæ matrix, etſi plures in traduces qualitatum mutueris: ita quod de Deo profectum eſt, Deus eſt, & Dei Filius, & unus ambo. Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus modulo alternum numerum non gradu, ſed ſtatu fecit; & à matrice non receſſit, ſed exceſſit.*

Quibus in verbis id primum adverte, Verbum & prolatum dici, & prolatione generatum, & ideo Filium, & Deum, & in paternæ unitate ſubſtantiæ; ita à Patre naſci & porrigi Filium, ut radium ex Sole, portionem ex ſumma; ſed Solem eſſe in radio, nec Solem radiumque ſubſtantia ſeparari; ita Filium ipſammet eſſe ſubſtantiam Patris, ſed extenſam, ineffabili ſcilicet illa extenſione, quæ intelligibili Soli juſtitiæ, & incommutabili Veritati poſſit competere. Sic Filium Deum eſſe de Deo, ut lumen accenſum & extenſum de lumine, tota & integra, etiam æquali lucis ſubſtantia in utrumque dilatata. Ita lux à luce effuſa, una & conjunctiſſima manet, nec enim à matrice lux genita receſſit, ſed exceſſit.

IX. Unum ſupereſt quod hic addam ex libro quarto contra Marcionem, quo dilui poſſint omnia, quæ aliunde fruſtra ex eo contra orthodoxam hìc ejus doctrinam à nonnullis captantur: *Omnia ſibi tradita dicit (Filius) à Patre. Credam* L. 4. c. 35. *ſi Creatoris eſt Chriſtus, cujus omnia: quia non minori ſe tradidit omnia Filio Creator, quæ per eum condidit, per ſermonem ſuum ſcilicet.* Hilario prorſus conſentit, qui majorem Patrem Filio affirmat, affirmante ipſo Filio; ſed minorem negat Filium, qui unus eſt cum Patre Deus. Nec negat tantùm Tertullianus minorem Filium Patre eſſe, ſed & probat minorem eſſe non poſſe, cùm ei omnia Pater tradiderit: ſi modulum enim tantùm, ſi portionem tantùm ſubſtantiæ ſuæ illi dediſſet, utique non omnia dediſſet. Porrò ſi omnia dedit, & gignendo utique dedit, non ergo dimidiatam, aut partitam naturam ſuam dedit, ſed totam. An poteſt cuiquam Angeli natura dari dimidiata, & ex portione tantùm dari? Quantò minùs ergo Dei, qui Deus non eſt, niſi totus eſt? An poteſt natura Veritatis & Juſtitiæ & Sapientiæ incommutabilis dimidiata & ex parte tantùm dari?

Quod ergo ait Tertullianus pro *modulo* derivationis datam Filio à Patre divinitatem, non id apud eum ſonat vox ea *modulus*, quod alibi ſolet, ut vel ex hoc ipſo loco patet, ubi omnia dediſſe dicitur, & dediſſe *non minori*; quia videlicet *omnia* non caperet, & totam Patris ſubſtantiam ac divinitatem non caperet, qui minor eſſet. Modulus hìc ergo dicitur, qui Græcis τρόπος; quaſi diceret pro modo & ratione derivationis: quòd divinitas in Patre ſit innata, ut in fonte: in Filio genita, ut in flumine, in quem fons totus omnino derivatur.

Quando ergo apud Tertullianum contra Praxeam leges, *Pater tota ſubſtantia, Filius verò derivatio totius, & portio, ſicut ipſe profitetur: Quia Pater major me eſt*: quando, inquam, hæc leges, ne uno verbulo eum putes tot tantaque labefactaſſe Conſubſtantialis documenta ſuperiùs relata. Abundè eſt, ut huic loco ſatisfacias, ſi dicas, eo eminere Patrem in Tertulliani doctrina, quòd ipſe unus Pater ſit, unus fons ſit, unus innatus ſit, à nullo derivatus, cùm Filius à Patre natus & derivatus ſit, ut à fonte, atque ita paternæ magnitudinis portionem habeat, dum ea non habet, quibus Pater Pater eſt, major eſt, innatus eſt, à ſeipſo uno habens omnia; hoc ipſum Filio dans, ut & ipſe omnia habeat. Ita conſtabit ſibi Scriptor iſte, aliàs turpiſſimè ſecum conflictabitur, & in eo maximè, quod toties ab eo inculcatum eſt, Deum eſſe id, quod ſummum magnum eſt, ut majus nihil eſſe poſſit, immò nihil æquale. Hanc enim ille non Patris, ſed naturæ divinæ deſcriptionem inculcavit.

Et inde illos etiam refelles, qui cùm negare non poſſint centies ab eo dictum eſſe Filium ejuſdem naturæ eſſe ſubſtantiæque, ac Patrem; hanc naturam ab eo exiſtimant non tributam Filio, niſi vehementer imminutam, qualis eſt infantium & puerorum inter homines, naturæ paternæ conſortium, non magnitudinis, aut poteſtatis. Hunc illi nolunt eſſe *modulum derivationis*. Atqui ne in cogitationem quidem Tertulliani cadere id potuit. Modulum ille eo ſenſu dixit, quo modum, ut & perſæpè aliàs fit; ad declarandam non rei imminutionem, ſed rationem ejus peculiarem & à cæteris diſcrepantiam. Cùm utroque ſenſu donari poſſit ea vox, iniquum eſt in deteriorem ſenſum eam detorquere, contra reliquam ejuſdem Authoris doctrinam. Si Tertullianus ſenſit Filium ita Patre minorem eſſe, ut puer minor eſt patre homine, etſi ejuſdem naturæ; cur idem dixit Filio Patrem omnia dediſſe, ſi ne omnem quidem ſubſtantiam ſuam dedit: ſi ex portione tantùm dedit? Cur dixit omnia dediſſe, ut non minori? Cur ſæpiſſimè ſuprà majorem eò Patrem dixit eſſe Filio, quòd hic hominem hominiſque paſſiones & mortem induerit? Cur Angelis etiam minorem factum dixit, nempe carne & paſſione? Cur non deteriorem etiam homine dixit Verbi ſortem, cùm puer ætatis acceſſione hominem patrem tandem exæquet, nonnumquam & ſuperet; at Dei Filius ſemel Patre minor, ad ejus æqualitatem venire & creſcere nunquam poſſit? Cur divinam naturam humanæ potiùs quàm Angelicæ comparavit, cùm hæc divinæ propior ſit, nec in alio & alio major minorve eſſe, vel in portiones ſecari poſſit? An non vidit Tertullianus multò magis divinam, quàm Angelicam, immò & quamlibet aliam ſubſtantiam non capere majus, aut minus? Non vidit animam pueri animæ patris ſubſtantia æqualem eſſe, & Dei Filium ac Sapientiam ex anima potiùs noſtra, quàm ex carne æſtimari debere? Non vidit, anguſtiis materni uteri tribuendum id eſſe, quòd corporis mole parvuli non æquent parentes ſuos, ſed ætatis progreſſu eò tandem perveniant?

X. Venio ad Tertulliani locum non paulò moleſtiorem in libro adversùs Hermogenem, ubi æternitati Filii palam adverſari videtur, dum Deum fatetur Deum quidem ſemper fuiſſe, quòd ex natura ſua id habeat; non ſemper Dominum, ſed ex quo fuit creatura, cui dominaretur; non ſemper Judicem, ſed poſt delictum, quod ulciſceretur; ita & non ſemper Patrem, ſed per Filium, quem ex ſe genuit. *Nam ex quo eſſe cœperunt, in quæ poteſtas Domini ageret,* Pag. 136. *ex illo per acceſſionem poteſtatis & factus & dictus eſt Dominus: quia & Pater Deus eſt, & Judex Deus eſt; non tamen ideo Pater & Judex ſem-*

per , quia Deus ſemper . Nam nec Pater potuit eſſe ante Filium , nec Judex ante delictum . Fuit autem tempus, cum & delictum & Filius non fuit, quod Judicem & qui Patrem Dominum faceret . Sic & Dominus non ante ea , quorum Dominus exiſteret, ſed Dominus tantùm futurus quandoque , ſicut Pater per Filium , ſicut Judex per delictum, ita & Dominus per ea , quæ ſibi ſervitura feciſſet .

Verùm cùm hæc diſputaret Tertullianus adversùs Hermogenem , qui Materiam contendebat nec natam, nec factam fuiſſe, & ideo æternam eſſe: *Cùm neget materiam natam , aut factam* : hinc facilè intelligimus , cur tantum tribuerit hic Scriptor Patri Deo, ut innato, ut aliquid habenti, quod Filio non ineſſet, ingenitum ſcilicet & innatum eſſe . Cùm ergo hoc ipſum Hermogenes Materiæ communicabat , ſceleſtiſſimè & inſulſiſſimè agebat , qui id materiæ commune vellet eſſe, quod ne Filio quidem, vel Spiritui ſancto commune erat ; immò & quod Patri ipſi priùs quodam modo competit, quàm eſſe Patri , ſi humanæ intelligentiæ ratio habeatur . Priùs enim pro noſtri tenuitate ingenii Deum eſſe intelligimus , quàm Patrem . Deum enim intelligimus ut ipſum Eſſe primum , ſummum, & ſummum Magnum , quo majus cogitari ac dici nihil poſſit ; etſi tum necdum cogitemus illum coæqualis ſibi Filii Patrem eſſe. Cùm ergo innata & ſine authore materia dicebatur, ideoque & Filio præponebatur & Spiritui ſancto , ipſi etiam Patri, quà Patri anteponebatur, etſi non quà Deo & ingenito . Non eguerat enim innata materia authore Deo , ut eſſet ; eguerat Pater Filio , ut Pater eſſet ; nec enim Pater Deus eſt , niſi per Filium; uti neque Dominus , niſi per ſervientes ſibi creaturas; neque Judex , niſi per delicta. Hæc Hermogenis flagitia ut detegeret , & omnium execrationi objiceret Tertullianus , neceſſe habuit hoc Dei & Patris diſcrimen declarare , & duplicem quodammodo æternitatem diſtinguere ; alteram quæ Deo, ut ingenito, ut à nulllo exiſtenti, ut omnium principio ſine principio competit; alteram quæ Filio etiam competit, ut ante ſæcula genito , ut ante principium temporis nato , ut æterno Patri coæterno , ut ſine quo nunquam Pater, immò ſine quo nunquam Deus fuerit ; quamquam ſine eo non Pater, ſed Deus fuiſſe à nobis concipiatur ; ſicut à nobis pro noſtræ tenuitatis modulo concipitur antè Deus fuiſſe, quàm Pater ; antè, inquam, non tempore , ſed ratione , & humana cogitandi ſerie ac conſuetudine.

Si vel Sol iſte corporeus, vel fons aliquis innatus & æternus eſſet , eodem prorſus modo , duplex ejus æternitas à nobis diſtingueretur ; altera radii , vel rivi , qui æternus & neceſſarius ab æterno Sole & fonte naſceretur & prodiret ; altera ipſius Solis & fontis innati , qui à nullo prodiret, à nullo naſceretur, & naſcente ac prodeunte à ſe radio ac rivo anterior quodammodo eſſet, quia anterior intelligeretur: ut hi æterni , illi prææterni eſſent : quòd à principio & origine aliqua eſſent radius & rivus , à nullo principio nullaque origine eſſent Sol & fons . Ex Patribus omnibus ſuprà laudatis etiam poſt Nicænam Synodum, ejuſmodi eſt Patris Filiique tum divinitas , tum æternitas. Summi ergo flagitii fuit, extrema, ut cum Tertulliano loquar, hæc linea fuit inſulſitatis , quando Hermogenes non æternitatem illam tantùm materiæ tribuit , quæ Filio & Spiritui ſancto competit ; ſed illam etiam quæ his non competit , qui innati non ſunt ; immò nec Patri , quà Pater eſt , & quà ſine Filio non intelligitur ; ſed uni competit Deo , quà innatus & ingenitus cogitatur antè , quàm cogitetur Pater . Hæc mihi viſa ſunt hìc & paulò altiùs repetenda, & fuſiùs exequenda, ut à Tertulliano propulſetur infamia negatæ Filii Dei æternitatis, negatæ & Patris, quatenus Pater eſt.

Eò pertinet quod poſt ait Tertullianus, ab Hermogene duos Deos induci , ſcilicet duos innatos, duos ſummos , duos æternos : *Ita Hermogenes* Pag.337. *duos Deos infert . Materiam parem Deo infert . Deum autem unum eſſe oportet : quia quod ſummum ſit, Deus eſt : ſummum autem non erit, niſi quod unicum fuerit . Unicum autem eſſe non poterit , cui aliquid adæquabitur . Adæquabitur autem Deo materia, cùm æterna cenſetur . Sed Deus, Deus eſt: & materia, materia eſt.*

Eò pertinet & quòd materiam Hermogenis rurſus oſtendit Filio præponendam fore ; Filius enim cùm a Patre ſit , ab eo in carnem noſtram miſſus , dejectus , ſubjectuſque fuit : id pati Materia ne potuiſſet quidem, ut ab authore nullo, ut innata, ut æterna. *Cùm neget materiam natam , aut factam , ſic quoque invenio* Pag.336. *Domini nomen Deo non competiſſe in materiam: quia libera fuerit neceſſe eſt , quæ originem non habendo, non habuit authorem, quod erat, nemini ſerviens* . Et aliquanto poſt : *Præſcribo non* Pag.338. *capere ullam diminutionem & humiliationem , quod ſit æternum & innatum: quia hoc & Deum faciat tantum, quantus eſt , nullo minorem , neque ſubjectiorem , immò omnibus majorem & ſublimiorem* . Ubi vides æternitatem & Dei , & materiæ Hermogenianæ , eorum innaſcibilitati conjugatam.

XI. Aliquid lucis his accedet ex comparatione Materiæ & Sapientiæ , ſeu Filii. De Sapientia enim ita Tertullianus , ut nihil eorum diſſimulem , quæ in eo carpuntur : *Denique ut neceſſariam ſenſit Deus ad opera mundi , ſtatim eam condit, & generat in ſeipſo : Dominus, inquit , condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua* . Sed quis non videt hìc de Salomonis verbis agi in deſcriptione Sapientiæ ab eo propoſita ; in his enim ita res narratur , ut condita fuerit ſapientia, ad opera Dei, ut quæ ad ea neceſſaria fuerit ? Non ergo de ipſa nativitate Sapientiæ agitur a Salomone, ſed de ortu mundi, qui a Sapientia , vel per ſapientiam Dei prodiit; atque ita ex occaſione creationis rerum facta eſt mentio Sapientiæ ; nec mirum , cum non aliter ferè inviſibilia Dei , niſi per viſibilia ejus opera nobis innoteſcant . Ideo conſultiſſimè Salomon non ait in nomine & perſona Sapientiæ , Condidit me ; ſed condidit me initium viarum ſuarum: non ait, Condidit me, ſed condidit me in opera ſua.

Tertulliano certè naſci & condi, ubi de Sapientia agitur , unum & idem eſt. Materia Hermogenis *innata*, & *incondita* apud eum : Sapientia Pag.341. *nata* & *condita* ; Deus ſolus apud Catholicos *innatus* & *inconditus* . Loca ipſa integra ſuperiùs retuli . Rurſus ibidem Sapientia *ſine initio non fuit* , nempe quia innata non eſt ; *Dei ſermone unigenito & primogenito antiquius præter Patrem nihil fuit* ; quia præter Patrem innatum & innaſcibile nihil fuit . In hoc autem contra Hermogenem libro quàm non dixerit Tertullianus Filium aut non æternum, aut minorem Patre , hinc certiſſimè colliges , quòd ab eo dicatur Filius non potuiſſe ab Hermogene materiæ poſtponi , quin & Deus poſtponeretur . *Ita & hoc nomine materiam Deo præponit Hermogenes, præponendo eam Filio . Filius enim ſermo , & Deus ſermo: & Ego & Pater unum ſumus: niſi quod ſuſtinebit æquo animo Filius eam præponi ſibi , quæ Patri adæquatur* . Vides ut Filium ita Deum , ita cum Patre unum dicat eſſe , ut non poſſit ei præponi materia, quin Deo præponatur, & Patri adæquetur.

Quando verò adversùs Praxeam ſupra ajebat Tertullianus , *ante omnia Deum fuiſſe ſolum* , Pag.497.

certè ante ſæcula, ante omnia tempora, atque ab æterno ſolum fuiſſe docebat. Atqui ne tum quidem ita ſolum fuiſſe dicebat, quin ſuum in ſe & ex ſe haberet Filium. *Ante omnia Deus erat ſolus; ipſe ſibi mundus & omnia. Solus autem, quia nihil extrinſecus præter illum. Cæterùm ne tum quidem ſolus; habebat enim ſecum, quam habebat in ſemetipſo, Rationem ſuam ſcilicet. Rationalis enim Deus, & Ratio in ipſo priùs, & ita ab ipſo omnia.* Cùmque Sermonem à Ratione, ſive à Sapientia eo diſtinxiſſet, quòd Sermo non dicatur, niſi quando ad res creandas prodit Sapientia: ſubdit non ſemper fuiſſe Sermonem, ſed ſemper & ante principium fuiſſe Rationalem Deum. *Non ſermonalis à principio, ſed rationalis Deus etiam ante principium.* Vides hìc Rationem & Sapientiam, ſive Filium ante principium temporum fuiſſe, atque adeo ab æterno. Sola enim æternitas ante omnia tempora eſt. An verò id affingi Tertulliano à quoquam poteſt, ut non ſemper fuiſſe ſuam Deo Rationem & Sapientiam putarit: ſed poſt ei acceſſiſſe, cùm ante caruiſſet? Sed quid his manifeſtius, ubi ait Deum cœpiſſe quidem in tempore loqui extrinſecùs, & ſermone ſuo orbem creaſſe; at antea ipſum cum Ratione & Sapientia cogitaſſe ſua & diſpoſuiſſe, quæ creaturus erat: *Nam etſi Deus nondum Sermonem ſuum miſerat: proinde cum ipſa & in ipſa Ratione intra ſemetipſum habebat, tacitè cogitando & diſponendo ſecum, quæ per ſermonem mox erat dicturus.* Exemplum ſubdit hominis priùs cogitantis, poſtea loquentis, & operantis; & tantò priùs cogitantis, quantò ſapientiùs loquentis, & agentis. Quæ ergo Deus in tempore, ſeu initio temporis dicturus & facturus erat, id voluit Tertullianus eum paulò antè cogitaſſe & diſpoſuiſſe ſecum? an ab æterno potiùs cum Sapientia ſua cogitaſſe, conſultaſſe, decreviſſe temporalia ſua opera omnia? Ab æterno ergo affuiſſe Deo ſapientiam ſuam, vidit, dixit, & validiſſimè probavit hic Scriptor.

Sed quid illa rurſum ſuperiùs ex eodem allata, quàm & clara & valida ſunt ad æternitatem Filii, Sapientiæ, immò & Sermonis, qua in Sapientia adhuc recondebatur? *Sermo ergo, & in* Pag.409. *Patre ſemper, ſicut dicit, Ego in Patre. Et apud Deum ſemper, ſicut ſcriptum eſt, Et Sermo erat apud Deum.* Quid his rurſum apertius validiuſque, *Protulit Deus Sermonem, ſicut radix fruticem, fons fluvium, Sol radium.* Atqui Sol non poteſt eſſe, quin radios jaculetur: ſimiliter dicendum de Radice & Fonte. An potuit velle Tertullianus, ut tota æternitate Sol intelligibilis Deus non radiaverit, ſed in tempore demum quaſi ſuæ intus caliginis pertæſus radiare cœperit?

Quid ubi poſt ait, unum veritum eſſe Deum, mentiri; veritum ſcilicet ſemetipſum & ſuam veritatem? *Unum tamen veritus eſt, mentiri. Ve-* Pag.411. *ritus autem ſemetipſum, & ſuam veritatem.* Veritas autem, ſeu Sapientia, Filius. An fuit quando non erat veritas? Quando ait Deus in Propheta, *Ego & præter me alius non eſt*; cenſet ita id interpretandum Tertullianus, *Alium* Pag.418.419. *à Patre Filium non eſſe.* Et idem paulò pòſt, ideo non videri Patrem, videri Filium, quia Pater *non habet initium, à nullo prolatus eſt, innatus eſt; ideo non poteſt videri.* Nec enim vel Filius videri unquam in terris potuit, niſi in aſſumpta corporea quapiam forma, atque adeo miſſus à Patre, qui tam videri non potuit, quàm nec mitti. Quid illud infrà, *Unum ſumus, di-* Pag.423. *cens Chriſtus, Ego & Pater, oſtendit duos eſſe, quos æquat & jungit.* Æqualitatem hìc vides apertam Filii cum Patre, ex unitate divinitatis probatam, quæ non poſſit non ſibi par eſſe. Sexcenta ejuſmodi alia congeri huc poſſent, & ex his judicium de hoc Scriptore ferendum, non ex pauciſſimis ejus alibi verbis, ut ipſemet monuit adversùs eoſdem Patripaſſianos, qui tribus verſiculis allegatis quaſi ſibi ſuccinentibus, his cedere jubebant totum utrumque Teſtamentum, omnium hæreticorum more: *His tribus capitu-* Pag.410. *lis totum inſtrumentum utriuſque Teſtamenti volunt cedere, cùm oporteat ſecundùm plura intelligi pauciora. Sed proprium hoc eſt omnium hæreticorum.*

XII. Ex his plus ſatis vides, quomodo capiendum ſit, quod adversùs Praxeam dixit, in creando homine dixiſſe Deum, *Faciamus*, plurali numero, *quia jam adhærebat illi Filius, ſecunda perſona, Sermo ipſius; & tertia, Spiritus in Sermone*: non poteſt id quidem referre Tertullianus ad exordium divinæ ipſius perſonæ, ſed ad exordium Sermonis, vel Spiritus foras prolati, & miſſi ad creationem rerum. An paucis enim tantùm diebus ante hominis exortum viſus eſt Tertulliano exortus, ſive Filius Dei, ſive Spiritus ſanctus? Ita excordem illum quiſquam vult fuiſſe, ut nuperrimos & penè heſternos crediderit duos illos Deos & Dominos, id eſt duas illas perſonas, quibus ſingulis Dei & Domini nomen jure vendicatur? Unde cùm Praxeas ex ejus doctrina hoc inferret, duos Deos eſſe, quarum alius jubeat, alius pareat, in mundi conditu: vide quid ipſe reſpondeat: *Si tam durus es, puta interim: & ut adhuc amplius hoc pu-* Cap.13. *tes, accipe & in Pſalmo duos Deos dictos, Thronus tuus Deus, &c. propterea unxit te Deus Deus tuus, &c. Scilicet hìc duos Deos proponit, &c. Et alibi, Tu es Deus, &c. in te eſt Deus, &c. Deus in te, & tu es Deus, duos proponit, qui erat, & in quo erat, Chriſtum & Spiritum.* Poſt complura hujuſmodi negat quidem ipſe duos Deos à nobis credi, vel dici poſſe; ſed hinc perſpicis, quàm verè Deum ille crederet, æternum utique & non heſternum, tum Filium, tum Spiritum ſanctum. Unde ibidem ſubdit, ſi Scriptura juſtos quoſlibet Deos dixit, *Illam multò magis vero & unico Dei Filio Dei nomen jure contuliſſe.*

Illud penè nos effugerat refellere, quod aliqui cavillantur, à Tertulliano ſcriptum eſſe de Plinio Juniore, qui in Chriſtianos inquirere juſſus, reſcripſit, *nihil aliud ſe de eorum ſacramen-* Apolog. c. 2. *tis comperiſſe, quam cœtus antelucanos ad canendum Chriſto, ut Deo.* Ita ſanè legendum; ut imperiti, vel malevoli ſit legere, *Chriſto & Deo.* Si Chriſtum enim ille à Deo disjunxiſſet, non illum utique ei prætuliſſet. Adde quòd hæc ex Plinio videtur ipſo excerpſiſſe Tertullianus. Plinii autem hoc ipſum narrantis hæc ſunt verba ad Imperatorem: *Quod eſſent ſoliti ſtato die an-* L.10. Ep. 97. *te diem convenire, carmenque Chriſto, quaſi Deo dicere.* Eadem propemodum ſunt & Euſebii verba in Chronico: *Antelucanos cœtus ad canendum cuidam Chriſto, ut Deo.* Denique ubi narrat Tertullianus Tiberium retuliſſe ad Senatum de Chriſto divinis honoribus ornando, ſuam ipſe apertiſſimè prodit de vera Chriſti deitate ſententiam; illiſque iraſcitur, à quibus in Senatu repulſam paſſus eſt Tiberius: *Tiberius detulit* In Apol. c. 5. *ad Senatum cum prærogativa ſuffragii ſui. Senatus quia non ipſe probaverat, reſpuit; Cæſar in ſententia manſit, comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum.* Et paulò antè non ſine indignatione, *Niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo jam Deo propitius eſſe debebit.* Hæc omnia intexuit Euſebius Hiſtoriæ ſuæ, ex L.2. c.2. Tertulliano decerpta, ubi ait hoc conſilii cepiſſe Tiberium, quòd Chriſtus *à pleriſque jam Deus haberetur.* Nec poteſt hoc referri ad illos Deos, qui à Gentilibus ex hominibus conſecrabantur; Tertulliano enim ejuſmodi Dii, non Dii, ſed dæmonia erant; nec verò ejuſmodi Deus videri poterat Chriſtus, qui hoc primum ſanciebat, ejuſmodi Deos omnes execrationi eſſe debere.

XIII. Totum veritati, nihil nos hactenus gratiæ dediſſe facilè aſſentietur, quiſquis Hieronymum viderit nobis conſentaneum in purganda Tertulliani fama, in defendenda doctrina. In Epiſtola ad Paulinum de Inſtitutione Monachi Hieronymus Scriptores hactenus Eccleſiaſticos recenſens, nec niſi Catholicos, à Tertulliano initium ducit, nec ullo eum cauterio graviori inurit: *Tertullianus creber eſt in ſententiis, ſed difficilis in loquendo*. Illius etiam meminit in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, ubi non ſiluiſſet claudicantem ejus fidem & Theologiam in Trinitatis dogmate, ſi quod ejus flagitium iſtiuſmodi comperiſſet: devexa ætate illum non tacet invidia & contumeliis Romanæ Eccleſiæ Clericorum exagitatum ad Montani dogma delapſum eſſe, & in multis libris novæ prophetiæ meminiſſe; de vexata ab eo fide Trinitatis, vel de Ariani dogmatis præludiis nec litteram facit ullam. Denique Cyprianum ait nunquam unam diem præteriſſe ſine lectione Tertulliani; nec aliter libros ejus popoſciſſe, quàm his verbis, *Da magiſtrum*. Non is erat Cyprianus, non is Hieronymus, qui tantum tribuerent Arii præſultori. Contra Helvidium, fateor, ſcribens Hieronymus, & eum ſibi objici moleſtè ferens, ait illum *Eccleſiæ hominem non fuiſſe*. Sed de Trinitate ſermo ibi non erat; ſcripſerat & contra Eccleſiam Tertullianus librum de Pudicitia; denique in Montani dogma delapſus fuerat. In Apologia contra Jovinianum vide quibus annumeret Tertullianum: *Taceo de Latinis Scriptoribus, Tertulliano, Cypriano, Minutio, Victorino, Lactantio, Hilario*. Et infrà: *Lege Tertullianum, lege Cyprianum, lege Ambroſium, & cum illis me, vel accuſa, vel libera*. Nihil moror mox ab eo laudatos ibidem cum Scriptoribus Eccleſiaſticis Origenem & Euſebium: ibi enim non de Eccleſiaſtico ullo dogmate agebatur, ſed de imparis numeri præ pari excellentia, quod ad Theologiam nihil attinet. Denique in crimen vocatus Hieronymus, quod Origenem laudaſſet & amaſſet, vide ut exemplo Cypriani ſe tueatur, qui Tertulliani lectione delectabatur, etſi in eo deteſtaretur novæ Prophetiæ vecordiam. *Et beatus Cyprianus Tertulliano Magiſtro utitur, ut ejus ſcripta probant, cumque eruditi & ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamque non ſequitur*. In Epiſtola quidem ad Tranquillinum permiſcet Tertullianum Origeni, Novato, Arnobio, Apollinario & aliis, quorum *bona eligenda, vitanda contraria*, authore Apoſtolo: ſed in Tertulliano, quam hæreſin improbaret, jam dixit, Montani dogma. Quod idem dicendum de Hieronymi Apologia adversùs Ruffinum, in qua ita habet, *In Tertulliano laudamus ingenium, ſed damnamus hæreſin*. Non id aliò trahendum eſt, quàm quò ſuprà indigitavit Hieronymus ipſe, dogma Montani.

Auguſtinum ſaltem audies, quo non alius certior & locupletior, tum Hieronymi, tum conterranei ſui Tertulliani interpres, non alius in oppugnandis Arianis perſpicacior. Sic autem ille in libro de Hæreſibus, cùm dixiſſet à Tertulliano non animam tantùm, ſed & Deum corporeum dici; quæ ſtyli tantùm fuit durities: *Non ergo ideo eſt Tertullianus factus hæreticus; ſed quia tranſiens ad Cataphrygas, quos antè deſtruxerat, cœpit etiam ſecundas nuptias contra Apoſtolicam doctrinam damnare; & poſtmodum etiam ab ipſis diviſus ſua Conventicula propagavit*.

Hilarius quoque Tertulliani meminit, ille acerrimus Ariani dogmatis expugnator; non tamen illum in hoc impegiſſe dicit, quamquam non diſſimulet eum poſteriori errore ſuo fidem detraxiſſe ſcriptis prioribus ſuis aliàs etiam commendandis: *Quamquam & Tertullianus (de oratione) volumen aptiſſimum ſcripſerit: ſed conſequens error hominis detraxit ſcriptis probabilibus authoritatem*. Laudavit Vincentius Lirinenſis hunc locum Hilarii, ſed non tacuit ipſe, quis fuerit ille conſequens Tertulliani error, quo elevata eſt authoritas laudatiſſimarum aliarum ejus lucubrationum, quòd nempe *exurgentes in Eccleſia novellas Montani furias, & inſana illa inſanarum mulierum novitii dogmatis ſomnia veras Prophetias aſſeveraverit*.

Hilarius in Matth. c.

CAPUT XXXIX.

Doctrina Novatiani de Trinitate, ad uberiorem etiam elucidationem ſuperioris noſtræ de Tertulliani doctrina ſententiæ.

I. Cur de Novatiano hoc prolixiùs agamus.

II. Illi ut Tertulliano Deus ſummum Magnum eſt, ut Chriſtus Deus eſſe non poſſit, niſi Patri æqualis.

III. In Chriſto tam tota Deitas, quàm tota humanitas.

IV. Chriſtus & Deus eſt, & eo uno à Patre diſtat, quod à Patre eſt, unde & decentius fuit eum incarnari, & ita Patri ſubjici.

V. Uſque adeo Deus eſt Chriſtus, ut complures hæretici unam ejus dixerint cum Patre & naturam & perſonam; alii hominem illum eſſe negaverint.

VI. Cur Patrem & Filium Novatianus inculcaverit unum eſſe charitate, concordia, conſenſione.

VII. Ut Chriſtus à Patre, Spiritus ſanctus à Chriſto accipiat, & mittatur, eòque minor ſit. Chriſti æternitas.

VIII. Objectiones de Filio olim viſo, deſcendente, &c. Reſpondetur ad aſſumptas tunc viſibiles formas hæc ſpectare, aſſumendæ carnis præludia.

IX. De Spiritu ſancto & Filio, de Patre, ad cujus amplitudinem redundat, ut qui ab ipſo naſcitur, vel procedit, tantus ſit, quantus ipſe eſt.

X. Rurſum de Filii æternitate.

XI. Ut Filius Deus ex Deo naſcens Patre, non eripiat illi hoc decus, quo ſolus Deus eſt.

XII. Hinc etiam probatur vera Chriſti divinitas, quòd unum charitate cum Patre ſit, quòdque illi carne aſſumpta ſubjiciatur.

XIII. Hieronymi teſtimonium de Novatiano.

I. INter opera Tertulliani circumfertur & liber de Trinitate, uſque adeo illi conſentaneus, ut & ejus eſſe ferè hactenus exiſtimatus fuerit, quamquam Novatiani ſit illorum ipſorum temporum Presbyteri. Hunc ergo tantò diligentiùs excutiemus, ejuſque de Trinitate doctrinam, quantò hinc certiora elicientur documenta ſuperioris noſtræ ſententiæ de doctrina Tertulliani circa trinam unamque Deitatem. Nec ad unum Tertullianum illuſtrandum conducet noſtra hæc diligentia, ſed ad illos quoque poſteriores eo, etſi Concilio Nicæno vetuſtiores Scriptores Latinos, quibus eadem à nonnullis illinitur Arianæ perfidiæ infamia ante ipſius Arii exortum. Cùm paucæ eæque breves horum ſcriptiones ad nos devenerint, non tam facile nobis erit eorum doctrinæ & fidei intaminatæ invicta accumulare præſidia. De illis ergo ex Tertulliano & Novatiano conjectandum erit, qui plura de hoc ſcripſere primario Chriſtianæ Religionis capite.

II. In eo igitur primùm Novatianus Tertullianum imitatur, quòd Deum id eſſe pronuntiat, quod ſummum eſt, quod totum eſt, atque adeo infinitum; ut & unicum eſſe neceſſe ſit, nec quidquam illi eſſe æquale; nec enim aliàs ſummum eſſet, ſi æquale aliud quid eſſet. Pag. 600 *Ideo & unus pronuntiatus eſt, dum parem non habeat: Deus enim, quidquid eſſe poteſt quod Deus eſt, ſummum ſit neceſſe eſt. Summum autem quidquid eſt, ita demum ſummum eſſe oportet, dum extra comparem. Et ideo ſolum & unum ſit neceſſe eſt, cui conferri nihil poteſt, dum parem non habet. Quoniam nec duo infinita eſſe poſſunt, ut rerum dictat ipſa natura. Infinitum eſt autem quidquid nec originem habet omnino, nec finem. Excludit enim alterius initium, quidquid occupaverit totum.*

Ubi ergo poſthac Filius & aſſeverantiſſimè Deus à Novatiano dicetur, & ex Scripturis probabitur, ne venire quidem in mentem poterit inferioris notæ illum eſſe Deum, aut degenerem Filium, aut inæqualem Patri, vel ſive loco, ſive tempore finitum; cùm Deus non ſit niſi ſummum Magnum, cui nihil æquale, quo nihil majus eſſe poſſit.

III. De Chriſto infrà differens, & tam Deum, quàm hominem demonſtrans, in utraque hac natura totum, integrum declarat, & perfectiſſimum; ut cui tam Pater Deo omnia ſua dederit, quàm omnia ſua mater homini: ſi enim matris in dedecus redundaſſet, ſi non totam in illum naturæ humanæ perfectionem transfudiſſet; reſiliſſet & in patris contumeliam, ſi naturæ ſuæ filium ſibique parem generare non potuiſſet. Pag. 601 *Non ſic de ſubſtantia corporis ipſius exprimimus, ut ſolùm tantum hominem illum eſſe dicamus: ſed ut divinitate Sermonis in ipſa concretione permixta, etiam Deum illum ſecundùm Scripturas eſſe teneamus. Etenim periculum grande Salvatorem generis humani totius dominum & principem mundi, cui à ſuo Patre omnia tradita ſunt, & cuncta conceſſa, per quem inſtituta ſunt univerſa, creata ſunt tota, digeſta ſunt cuncta, ævorum omnium & temporum Regem, Angelorum Principem, ante quem nihil præter Patrem, hominem tantummodo dicere, & autoritatem illi divinam in his abnegare. Hæc enim contumelia hæreticorum ad ipſum quoque Deum Patrem redundabit, ſi Deus Pater Filium Deum generare non potuit.*

Cùm tam ſe Chriſtus Deum Deique naturæ eſſe probaverit, quàm ſe probavit hominem hominibus cæteris conſubſtantialem, non poteſt unum horum concuti, quin & alterum labefactetur: & homo jam non ſit perfectus, ſi tam totus & perfectus non ſit Deus quàm Pater. Ibidem. *Quæcumque enim lex in alterutro fuerit poſita, in altero invenietur eſſe ſuſpecta. Periculum enim erit, nec hominem illum ex paſſionibus oſtendi, ſi non potuerit etiam Deus ex virtutibus adprobari. Non eſt ergo in unam partem inclinandum, & ab alia parte fugiendum, quoniam nec tenebit perfectam veritatem, quiſquis aliquam veritatis excluſerit portionem. Tam enim Scriptura etiam Deum adnuntiat Chriſtum, quàm etiam hominem ipſum adnuntiat Deum: tam hominem deſcripſit Jeſum Chriſtum, quàm etiam Deum quoque deſcripſit Chriſtum Dominum. Quoniam nec Dei tantùm illum Filium eſſe proponit, ſed & hominis; nec hominis tantùm dicit, ſed & Dei referre conſuevit: ut dum ex utroque eſt, utrumque ſit; ne ſi alterum tantùm ſit, alterum eſſe non poſſit. Ut enim præſcripſit ipſa natura hominem credendum eſſe, qui ex homine ſit; ita eadem natura præſcribit & Deum credendum eſſe, qui ex Deo ſit: ne ſi non & Deus fuerit, cùm ex Deo ſit, jam nec homo ſit, licèt ex homine fuerit; & in alterutro utrumque periclitetur, dum alterum altero fidem perdidiſſe convincitur.*

IV. Hinc inferius dicitur Filius in forma Dei & exemplo Patris Deus, ſuper omnia; hoc uno à Patre diſtans, quòd à Patre ſit, ab eoque omnia habeat; ex quo fit, ut & ante incarnationem ſibi præludens incarnando, & poſt incarnationem Patri obſequatur & obediat, formam ſervi induat; divinitatem qua Deo Patri æquatur, non ut rapinam habeat, ſed ut ipſam charitatis, concordiæ, unitatis eſſentiam; ideoque tum ex ipſa filietatis ſuæ indole, tum ex miſſionis ratione, tum denique ex aſſumptæ humanitatis ingenio, omnem Patri in omnibus obedientiam præſtet. Pag. 613. *Et meritò in forma pronuntiatus eſt Dei, dum & ipſe ſuper omnia, & omnis creaturæ divinam obtinens poteſtatem, & Deus eſt exemplo Patris: hoc ipſum tamen à Patre proprio conſecutus, ut omnium & Deus eſſet, & Dominus eſſet, & Deus ad formam Dei Patris ex ipſo genitus atque prolatus. Hic ergo quamvis eſſet in forma Dei, non eſt rapinam arbitratus æqualem ſe Deo eſſe. Quamvis enim ſe ex Deo Patre Deum eſſe meminiſſet, nunquam ſe Deo Patri aut comparavit, aut contulit: memor ſe eſſe ex ſuo Patre, & hoc ipſum quod eſt habere ſe, quia Pater dediſſet. Inde denique, & ante carnis aſſumptione, ſed & poſt aſſumptionem corporis, poſt ipſam præterea reſurrectionem, omnem Patri in omnibus rebus obedientiam præſtitit pariter ac præſtat. Ex quo probatur, nunquam arbitratum illum eſſe rapinam quandam divinitatem, ut æquaret ſe Patri Deo: quin immo contrà, omni ipſius imperio & voluntati obediens atque ſubjectus, etiam ut formam ſervi ſuſciperet contentus fuit.*

V. Chriſtum tradit mox Novatianus tam conſtanter Deum Deoque Patri æqualem, & unum cum eo, quem Deum eſſe Scripturæ teſtificantur: ut complures hæretici illum dicant non in natura tantùm, ſed & in perſona unum eſſe Deum cum Patre, & nomine ſolo Filium à Patre differre. Pag. 614. *Nam uſque adeo hunc manifeſtum eſt in Scripturis & Deum tradi, ut plerique hæreticorum Divinitatis ipſius magnitudine & veritate commoti, ultra modum extendentes honores ejus, auſi ſint non Filium, ſed ipſum Deum Patrem promere vel putare. Quod & ſi contra Scripturarum veritatem eſt, tamen divinitatis Chriſti argumentum grande atque præcipuum eſt: qui uſque adeo Deus, ſed qua Filius Dei natus ex Deo, ut plerique illum (ut diximus) hæretici ita Deum acceperint, ut non Filium, ſed Patrem pronuntiandum putarent.*

At ex adverſo hæretici totam uſque adeo in Chriſto ſummi Dei naturam & majeſtatem reſidere exiſtimant, ut humanitatem & carnem illi abjudicent. Etſi pugnantes hinc & hinc hos errores damnemus, non leve tamen hinc authore Novatiano argumentum ducimus, Chriſtum tantoperè Deum eſſe, ut etiam pro Deo Patre à quibuſdam habitus ſit, ab aliis homo eſſe negatus ſit. Ibidem. *Alii quoque hæretici uſque adeo Chriſti manifeſtam amplexati ſunt divinitatem, ut dixerint illum fuiſſe ſine carne, & totum illi ſuſceptum detraxerint hominem; ne decoquerent divini nominis poteſtatem, ſi humanam illi ſociaſſent, ut arbitrabantur, nativitatem. Quod tamen nos non probamus, ſed argumentum afferimus, uſque adeo Chriſtum eſſe Deum, ut quidam illi ſubtracto homine, tantummodo putarint Deum; quidam autem ipſum crediderint Patrem Deum; cùm ratio & temperamentum Scripturarum cæleſtium Chriſtum oſtendant Deum, ſed qua Filium Dei, & aſſumpto à Deo etiam filio hominis credendum & hominem.*

VI. Premebant Sabelliani illa Chriſti verba, *Ego & Pater unum ſumus*, ut unum etiam hypoſtaſi & perſona eſſe concluderent. Novatianus unum eſſe reſpondet, *ſocietatis concordia, non unitate perſonæ*; ideoque Unum illud ſpectare *ad concordiam & eandem ſententiam, & ſocietatis charitatem, ad amorem, ad dilectionem* Pag.617.618. mutuam Patris & Filii: *Sed quia frequenter intendunt illum nobis locum, quo dictum ſit, Ego & Pater unum ſumus, & in hoc illos æquè facilè vincemus. Si enim erat, ut hæretici putant, Pater Chriſtus, oportuit dicere, Ego & Pater unus ſum. At cum Ego dixit, deinde Patrem infert, dicendo, Ego & Pater, proprietatem perſonæ ſuæ, id eſt Filii à paterna autoritate diſcernit, atque diſtinguit, non tantummodo de ſono nominis, ſed etiam de ordine diſpoſitæ poteſtatis. Qui potuiſſet dicere, Ego Pater, ſi Patrem ſe eſſe meminiſſet. Et quia dixit unum, intelligant hæretici, quia non dixit unus. Unum enim neutraliter poſitum, ſocietatis concordiam, non unitatem perſonæ ſonat. Unum enim, non unus eſſe dicitur, quoniam nec ad numerum refertur, ſed ad ſocietatem alterius exprimitur. Denique adjicit, dicens, ſumus, non ſum; ut oſtenderet per hoc quod dixit, ſumus, & Pater, duas eſſe perſonas. Unum autem, quod ait, ad concordiam & eandem ſententiam, & ad ipſam charitatis ſocietatem pertinere, ut meritò unum ſit Pater & Filius per concordiam & per amorem & per dilectionem.*

Qui hinc Novatiani ſanæ fidei inſidias ſtruunt, præjudicatæ illi mihi videri ſolent opinionis ſuæ amantiores, quàm vel æquitatis, vel veritatis. Expreſſiſſimè enim ipſemet declaravit, cur concordiæ, amori, dilectioni, ſocietati tantum hìc tribuerit, ſcilicet ut malè his aſtructam deſtrueret perſonæ unitatem. *Societatis concordiam, non unitatem perſonæ*. Si unitatem ſubſtantiæ hìc deſignaſſet, non aberraſſet à vero, id enim ipſum poſtea confitebitur, ſed cauſæ ſuæ officere viſus eſſet. Unitatem enim naturæ & ſubſtantiæ non aliter Sabelliani interpretabantur, quàm unitatem perſonæ; unde ut unam naturam, ita & unam perſonam in Deitate ſtatuebant; Catholicoſque trium Perſonarum defenſores non aliter traducebant, quàm ut trium cultores Deorum. Ut plures ergo Perſonas ſignificaret Novatianus, concordiæ, dilectionis, amoris, ſocietatis vocabula compulſus eſt uſurpare, quòd ea plures invehant Perſonas. Cæterùm fuſiſſimè à nobis oſtenſum eſt ſuprà Patres Græcos Latinoſque divinas inter ſe Perſonas etiam charitate copulaſſe.

VII. A Patre miſſum, Patre minorem confitetur Chriſtum Novatianus, ſed ut Filium; tantùm ut eo proderetur, illum non eſſe Patrem. Si Pater enim fuiſſet, miſiſſet, non miſſus eſſet, non mittenti obediſſet. Totum hoc ergo non naturæ, non divinitatis in Filio detrimentum eſt, ſed argumentum filiationis, & perſonalis proprietatis; qua fit, ut à Patre mittatur, etiam ut Deus: & Patre minor ſit, juxta ſuperiùs laudatos Patres aliquot Catholicos, etiam ut Deus. *Dum ergo* Pag.618. *accipit ſanctificationem à Patre, minor Patre eſt: minor autem Patre conſequenter eſt, ſed Filius. Pater enim ſi fuiſſet, ſanctificationem dediſſet, non accepiſſet: nunc autem profitendo ſe accepiſſe ſanctificationem à Patre, Filium ſe eſſe, non Patrem monſtravit. Miſſum præterea ſe eſſe dicit, ut per hanc obedientiam, qua venit Dominus Chriſtus miſſus, non Pater, ſed Filius probetur, qui miſiſſet utique, ſi Pater fuiſſet. Miſſus autem non fuit Pater, ne Pater ſubditus alteri Deo, dum mittitur, probaretur.*

Quin ut Chriſtum à Patre mitti & accipere, eoque minorem eſſe fatetur Novatianus; ita & Spiritum ſanctum à Chriſto mitti & accipere probat, atque ita illo minorem eſſe, licèt Deus ſit. Quantus ergo Novatiano Deus eſt Chriſtus, qui Spiritu ſancto major eſt, ejuſque largitor? quantus Deus eſt, qui Deum dat? *Sed ſi à Chriſto accepit quæ nuntiet, major ergo jam Paracleto* Pag.621. *Chriſtus eſt; quoniam nec Paracletus à Chriſto acciperet, niſi minor Chriſto eſſet. Minor autem Chriſto Paracletus repertus, ab illo ſumit quæ cæteris tradit. Quandoquidem ſi homo tantummodo Chriſtus, à Paracleto Chriſtus acciperet quæ diceret], non à Chriſto Paracletus acciperet quæ nuntiaret.*

Repoſcebat Chriſtus à Patre gloriam, quam habuerat ante mundi conſtitutionem. Erat ergo ante mundi conſtitutionem. Oro te quot annis, quot diebus cogitabat Novatianus Chriſtum fuiſſe ante mundi exortum? an paucis? an pluribus? an tota potiùs æternitate? nam dies, & anni, & tempora cum mundo cœpere, nec tempora præcedit niſi æternitas. Aperta hìc eſt ergo Chriſti Dei æternitas. *Sed enim Chriſtus habet gloriam ante mundi inſtitutionem, ergo ante* Pag. *mundi inſtitutionem fuit. Niſi enim ante inſtitutionem mundi eſſet, ante mundi inſtitutionem gloriam habere non poſſet, cùm ipſe non eſſet. Sed enim homo gloriam ante mundi conſtitutionem habere non potuit, qui poſt mundum fuit: Chriſtus autem ante mundum igitur fuit: non igitur homo tantummodò fuit, qui ante mundum fuit. Deus eſt igitur, quoniam ante mundum fuit, & gloriam ante mundum tenuit.*

VIII. Objectant & illa nobis aſperiores Novatiani cenſores, ubi ſub veteri Teſtamento non Pater, ſed Filius narratur uiſus eſſe, in loco fuiſſe, deſcendiſſe, homines viſitaſſe; quæ omnia majeſtati Filii videntur non parum derogare. *Quid ſi idem Moyſes ubique introducit Deum Patrem immenſum atque ſine fine, non qui loco claudatur,* Pag. *ſed qui omnem locum claudat: nec eum qui in loco ſit, ſed potiùs in quo omnis locus ſit: omnia continentem, & cuncta complexum, ut meritò nec deſcendat nec aſcendat, quoniam ipſe omnia & continet & implet: & tamen nihilominus introducit Deum deſcendentem ad turrem, quam ædificabant filii hominum, conſiderare quærentem, & dicentem: Venite; & mox, Deſcendamus & confundamus illic ipſorum linguas, ut non audiat unuſquiſque vocem proximi ſui. Quem volunt hìc Deum deſcendiſſe ad turrem illam, & homines tunc illos viſitare quærentem? Deum Patrem? Ergo jam loco clauditur. Et quomodo omnia ipſe complectitur?*

At quæſo te, Filio hæc adſcribunt ſacræ litteræ in propria divinitatis ſubſtantia, an in aſſumpta tum ad tempus corporali ſpecie *aliqua? Si in* propria ſubſtantia, & non in aſcititia corporea forma, ergo Angelis, ergo beatorum hominum animabus inferiorem volebat Novatianus Filii naturam, quod ne adverſarii quidem auſint illi imputare. Nec enim Angelus poteſt ad homines deſcendere, illos viſitare, & alloqui, aliquo cum illis loco concludi, ab illis videri, niſi in emendicata viſibili forma quapiam. Si Filium autem intelligebat Novatianus hæc omnia non aliter ſubjiſſe, quàm in aſſumpta ſpecie viſibili, ſicut & poſtea in aſſumpta hypoſtaticè humanitate: hinc ergo nihil decerpitur de ſumma ejus divinitate & æqualitate cum Patre. Quamquam enim æqualis ſit, immo una Patris Filiique natura dignitaſque, ex proprietatis tamen perſonalis ratione, Filio magis congruit quàm Patri, mitti, corporari, incarnari, condeſcendere & accommodare ſe naturis creatis, iiſque videndum ſe ſub his involucris exhibere, ut paulatim homines convaleſcerent, & aſſueſcerent Deum videre, per alios & alios gradus hujus contemperationis: in antiquis figuris, poſt in aſſumpta humanitate, à qua trajiciendi tandem aliquando ſunt ad videndam divinitatem Filii, & per Filium ad Patrem ipſum videndum.

Ea eſt in his Novatiani ſententia: *Ergo verè viſus eſt Deus. Ex quo intelligi poteſt, quod non Pater viſus ſit, qui nunquam viſus eſt, ſed Filius,* Pag. *qui & deſcendere ſolitus eſt, & videri,* *quia deſcenderit. Imago eſt enim inviſibilis Dei, ut mediocritas & fragilitas conditionis humanæ Deum Patrem videre aliquando jam tunc adſueſceret in imagine Dei, hoc eſt in Filio Dei. Gradatim enim & per incrementa fragilitas humana nutriri debuit per imaginem ad iſtam gloriam, ut Deum Patrem videre poſſet aliquando.* Et mox: *Sic ergo & Chriſtus, id eſt, imago Dei, & Filius Deus ab hominibus inſpicitur, qua poterat videri. Et ideo fragilitas & mediocritas ſortis humanæ per ipſum alitur, producitur, educatur, ut aliquando Deum quoque ipſum Patrem, adſueta filium conſpicere, poſſit, ut eſt, videre; ne majeſtatis ipſius repentino & intolerabili fulgore percuſſa intercipi poſſit, ut Deum Patrem, quem ſemper optavit, videre non poſſit. Ex quo Filius eſt hic, qui videtur; Dei autem Filius, Dei verbum eſt: Dei autem Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis; hic autem Chriſtus eſt.*

Pluribus infrà declarat Novatianus, non Patrem, ſed Filium viſum eſſe, & Abrahæ olim, & Agari, & aliis; unde & creberrimè Angelus in his vocabatur, quòd eò à Patre mitteretur. Atqui & Scriptura & res ipſa clamat per figuras & imagines corporeas peracta hæc omnia fuiſſe. Hinc igitur nec Filio quidquam detrahitur, nec Patri quidquam præ Filio accedit, cùm in confeſſo ſit neutrum in ſubſtantia ſua corporeis oculis viſibilem eſſe, quibus ne Angeli quidem conſpicabiles ſunt; ſed proprietati Filii à Patre procedentis conſentaneum magis fuiſse, ut à Patre ad has carnis ſuæ proluſiones mitteretur. *Abſit Deum Patrem Angelum dicere, ne alteri ſubditus ſit, cujus Angelus fuerit, &c. Quod Filius erat futurus, meditabatur in ſacramento Abrahæ factus hoſpes.*

IX. Nec de Spiritu ſancto mutus fuit Novatianus, quem jam dixit eo loco eſse apud Filium, quo hic apud Patrem, atque adeo ab eo accipere, Pag. 629. 630. ab eo mitti, quod utique fit procedendo. *Sed enim ordo rationis, & fidei authoritas, digeſtis vocibus, & litteris Domini admonet nos poſt hæc credere etiam in Spiritum ſanctum olim Eccleſiæ repromiſſum, ſed ſtatutis temporum opportunitatibus redditum.* Et aliquantis intertextis: *Sanctitatis effector, quid agens in nobis ad æternitatem & ad reſurrectionem immortalitatis corpora noſtra producat, dum illa in ſe adſuefacit cum cœleſti virtute miſceri, & cum Spiritus ſancti divina æternitate ſociari. Erudiuntur enim in illo, & per ipſum corpora noſtra ad immortalitatem proficere, dum ad decreta ipſius diſcunt ſe moderanter temporare.* Cernis ut æternitatem Spiritui ſancto aſcribat, ac proinde & Filio. Multa ille inferiùs accumulat encomia in Deum Patrem, ſed illa ſemper inconcuſsa ſtante regula, ut omnia Pater Filio dederit, ut ſola innaſcibilitate, & paternitate Pater emineat; tantò major, quantò majus eſt ſummam divinitatem non habere tantùm, ſed & dare: Deum non eſse tantùm, ſed & generare, ut ſuprà dixit Novatianus. Denique dum non innatus ſit Filius, nil moratur hic Scriptor, ut nec Tertullianus, quin tantus ſit, quantus eſt Pater, dum ex Patre ſit natus; tum enim ad amplitudinem Patris exaggerandam facit, quòd æqualem ſibi Deum generare potuerit; etſi implicet, ut genuerit ingenitum. Pag. 633. *Eſt ergo Deus Pater omnium inſtitutor & creator, ſolus originem neſciens; inviſibilis, immenſus, immortalis, æternus, unus Deus, cujus neque magnitudini, neque majeſtati, neque virtuti quicquam non dixerim præferri, ſed nec comparari poteſt. Ex quo, quando ipſe voluit, Sermo Filius natus eſt; qui non ſono percuſſi aeris, aut tono coactæ de viſceribus vocis accipitur; ſed in ſubſtantia prolatæ à Deo virtutis agnoſcitur: cujus ſacræ & divinæ nativitatis arcana nec Apoſtolus didicit, nec Prophetes comperit, nec Angelus ſcivit, nec creatura cognovit: Filio ſoli nota ſunt, qui Patris ſecreta cognovit. Hic ergo, cùm ſit genitus à Patre, ſemper eſt in Patre: ſemper autem ſic dico, ut non innatum, ſed natum probem.*

X. Quando ait, Ex quo Pater voluit, natum eſse Filium, non aliud vult, quàm quod Patres alii dixere: Ex volente, non ex nolente Patre natum eſse Filium; quamquam ex natura enim potiùs, quàm ex voluntate naſcitur Filius; Dei tamen voluntas, Sapientiaque à natura non differt; natus eſt ergo Filius Dei, quando Pater voluit, ideoque ab æterno, quia voluit ab æterno; eccur enim cunctaretur & ceſsaret Patrem ſe eſse velle, & Filium habere velle? Poteſt tamen hoc aliter intelligi, ſcilicet de Sermone, & Verbo tum prolato à Patre foras, quando juſſit, ut è nihilo orbis univerſus prodiret, ut ſuprà in Tertulliano exponebamus. Malim tamen de æterna Verbi ex Patre & in Patre generatione hæc accipi, propter ea quæ ibidem illico ſubjiciuntur: Nec Apoſtolis, nec Angelis notam fuiſse illam generationem, ſed *ſoli Filio, qui Patris ſecreta cognovit.*

Sed quid his apertius ad Filii æternitatem aſtruendam & æqualitatem cum Patre? *Hic ergo cum ſit genitus à Patre, ſemper eſt in Patre. Semper autem ſic dico, ut non innatum, ſed natum probem.* Quaſi dicat æterno & ſempiterno Patri coæternum & conſempiternum eſse Filium, ſed ab eo tamen natum. Cùm ſit enim Filius ante omnes creaturas, quarum ipſemet creator eſt, eſt ergo ante omnia tempora, quæ in creaturis & ipſa computantur; eſt ergo æternus. Adde quòd niſi ſemper ſit Filius, nec Pater dici poterit ſemper eſse. Nec id tamen vetat, quin dici poſset eſse ante Filium Pater: non ut Deus, ſed ut Pater: non tempore, ſed origine, vel potiùs innaſcibilitate; quodam enim etiam modo innaſcibilis prior eſt nato etiam æterno. Ita Filius, ita Verbum ſemper cum Patre, ſemper in Patre fuit; & quando Pater voluit, ex eo erupit ad orbem condendum. *Sed qui ante omne tempus eſt, ſemper in Patre fuiſſe dicendus eſt. Nec enim tempus illi aſſignari poteſt, qui ante tempus eſt.* Pag. 633. *Semper enim in Patre, ne Pater non ſemper ſit Pater; quin & Pater illum etiam quadam ratione præcedit; quod neceſſe eſt quodammodo prior ſit, qua Pater ſit. Quoniam aliquo pacto antecedat neceſſe eſt eum, qui habet originem, ille qui originem neſcit. Hic ergo, quando Pater voluit, proceſſit ex Patre: & qui in Patre fuit, proceſſit ex Patre: & qui in Patre fuit, quia ex Patre fuit, cum Patre poſtmodum fuit, quia ex Patre proceſſit: ſubſtantia ſcilicet illa divina, cujus nomen eſt Verbum, per quod facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil.*

XI. Luculentiſſimè ibidem confeſtim Novatianus declarat, ut Filius Deus ex Patre naſcens, non illi eripit hoc inſigne præ cæteris omnibus decus, ut Deus unus ſit. Tunc enim præter illum alius eſset Deus, ſi alius innatus eſset: ſi alius Deus eſset, & non ex illo; ſi aliunde quàm ab illo, ſi aliam quàm ipſius propriam Deitatem haberet: tunc enimverò alius præter Patrem eſset Deus. Alius quoque Deus præter Patrem eſset, ſi Chriſtus alium ex ſe Filium & Deum genuiſset, cujus ipſe Pater eſset, atque ita duos Patres conſtituiſset. At cùm longè aliter ſe habeant hæc omnia, manifeſtum eſt, & unam Dei Patris Deitatem eſse, & unum ipſum Deum eſse, qui Filium in ſe ſuum habeat, & ſua ipſius individua Deitate donet. Ita certè unus fons, una aqua eſt, dum ex uno fonte tota manat & eadem aqua fluminis. *Deus utique procedens ex Deo, ſecundam perſonam efficiens, ſed non eripiens illud Patri,* Pag. 633. 634. *quòd unus eſt Deus. Si enim natus fuiſſet innatus, comparatus cum eo, qui eſſet innatus, æquatione in utroque oſtenſi duos faceret innatos; & ideo duos faceret Deos, ſi non genitus eſſet; collatus cum eo, qui genitus non eſſet, & æquales inventi, duos Deos merito reddidiſſent, non geniti: atque ideo* *duos Chriſtus reddidiſſet Deos, ſi ſine origine eſſet ut Pater inventus, & ipſe principium omnium, ut Pater, duo faciens principia, duos oſtendiſſet nobis conſequenter & Deos. Aut ſi & ipſe Filius non eſſet, ſed Pater generans de ſe alterum Filium, merito collatus cum Patre, & tantus denotatus duos Patres effeciſſet; & ideo duos approbaſſet etiam Deos. Chriſtus autem non innatus eſt, ſed ex Patre eſt, quia genitus eſt: ſive dum Verbum, ſive dum virtus eſt, ſive dum ſapientia eſt, ſive dum lux eſt, ſive dum Filius eſt, & quicquid horum eſt; dum non aliunde eſt, quàm ſicut diximus jam ſuperiùs, ex Patre, Patri ſuo originem ſuam debens, diſcordiam divinitatis de numero duorum Deorum facere non potuit, qui ex illo, qui eſt unus Deus, originem naſcendo contraxit: quo genere dum & unigenitus eſt & primogenitus ex illo eſt, quia originem non habet, unus omnium rerum & principium & caput.*

Vix mihi videtur ex aliis Patribus proferri quidquam poſſe, vel expreſſius, vel manifeſtius, vel etiam ſplendidius. Vides hìc autem rurſum, cur tam inculcatè hic Scriptor ſuprà dixerit unum eſſe charitate, dilectione, concordia Filium cum Patre: nempe his vocibus inſinuabatur origo & nativitas Filii à Patre; ei enim origini imputatur charitas unitaſque Filii cum Patre, *Patri ſuo originem ſuam debens, diſcordiam divinitatis de numero Deorum facere non potuit, qui ex illo qui eſt unus Deus, originem naſcendo contraxit.* Illa quoque obedientia & ſubjectio tota, quam Patri exhibuit Filius, adeo nil præjudicat ejus divinitati, ut eidem vehementiſſimè ſuffragetur, dum ſuffragatur origini. Dum obſequitur enim Patri Filius, ex eo ſe naſci probat; & illum unum innatum eſſe, unumque verum Deum, qui Filium generare degenerem non poteſt; tum quòd innati, ſummi, uniuſque Dei & Principii ex natura & dignitate ſit, non imparem ſibi generare; tum quòd tanti Patris primogenitus & unigenitus Filius, non poſſit non totam implere Filii dignitatem, quanta maxima poteſt eſſe; ſicut tantus Pater non poteſt non totam implere majeſtatem Patris. Pag. 634 *Ita dum ſe Patri in omnibus obtemperantem reddit, quamvis ſit & Deus; unum tamen Deum Patrem de obedientia ſua oſtendit, ex quo & originem traxit: & ideo duos facere non potuit, quia nec duas origines fecit, qui ex eo, qui originem non habet, principium nativitatis ante omne tempus accepit. Nam cùm id ſit principium cæteris, quod innatum, Deus ſolus Pater eſt, qui extra originem eſt: ex quo hic eſt, qui natus eſt; dum, qui ex illo naſcitur, meritò ex eo venit, qui originem non habet, principium probans illud eſſe, ex quo ipſe eſt; etiam ſi Deus eſt, qui natus eſt; unum tamen Deum oſtendit, quem hic, qui natus eſt, eſſe ſine origine comprobavit.*

Sic Novatiano una ſumma divinitatis plenitudo viſa eſt, quæ tota in Patre ſit, tota ab eo in Filium effundatur, & denique propter communionem ſubſtantiæ Patris & Filii ad Patrem revolvatur. Ita unus Deus Pater eſt, quia tota Dei majeſtas ab eo in Filium ita effluit, ut ad Patrem refluat, in cujus unitatis ſinu Filius conquieſcit. Ibidem. *Unde unus Deus oſtenditur verus & æternus Pater, à quo ſolo hæc vis divinitatis emiſſa, etiam in Filium tradita & directa, rurſum per ſubſtantiæ communionem ad Patrem revolvitur. Deus quidem oſtenditur Filius, cui divinitas tradita & porrecta conſpicitur; & tamen nihilominus unus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa majeſtas atque divinitas ad Patrem, qui dederat eam, rurſum ab illo ipſo Filio miſſa revertitur & retorquetur.*

XIII. Novatiani hujus Romanæ urbis Presbyteri meminit Hieronymus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ubi multa illum alia ſcripſiſſe ait, *& de Trinitate grande volumen, quaſi* ἐπιτομὴν *operis Tertulliani faciens, quod plerique neſcientes, Cypriani exiſtimant.* Ubi multa obſervanda: Non potuiſſe non orthodoxum videri hunc de Trinitate Tractatum, qui Cypriano imputabatur, ne vel minima in his aſperſo unquam obliquiori ſuſpicione. Ex quo id etiam efficitur, neceſſe fuiſſe, ut orthodoxæ etiam fidei concineret grandius illud Tertulliani de Trinitate volumen, quod Novatianus in hanc ſuam Epitomen contraxit. Et hinc patet rurſus non immeritò nos Capite ſuperiori Tertullianum demonſtraſſe in Trinitate Catholicum, & hoc ipſo Capite non temerè nos deſudaſſe in purganda Novatiani fide in negotio Trinitatis.

C A P U T XL.

Orthodoxa de Trinitate Cypriani & Lactantii doctrina.

I. Verè Cypriani eſſe Libros Teſtimoniorum ex Scripturis, probatur ex Hieronymo & Auguſtino.

II. In iis libris ut divinitatem Chriſti Cyprianus ex Scripturis probarit.

III. Ut in aliis opuſculis ſuis.

IV. Ex Ruffino quàm orthodoxa Cypriani ſemper fuerit fides.

V. Lactantii doctrina excutitur. Deus unus eſt, non ſolitarius: nec inæqualium ſocietate beari poteſt.

VI. Quo ſenſu dicatur à Lactantio Deus ex ſe procreatus. Quomodo ab eo Filius conſocietur Patri.

VII. De Triſmegiſti & Lactantii teſtimoniis à Lactantio relatis.

VIII. Ambigua & ſubluſtria tamen ejus quædam de Filio verba; eorum humanior, & vera tamen interpretatio.

IX. Ex ipſo Lactantio luculentè confirmatur noſtra hæc interpretatio, & Catholica de Filii generatione doctrina.

X. Commodè explicantur duriora quædam Lactantii verba.

XI. Multa Lactantii conſentanea Nicænis Patribus; multa præclariſſimè.

XII. Hieronymi de Lactantio judicium.

I. TAm incorrupta ſemper & intaminata fuit ubique non doctrina tantùm Cypriani ſanctiſſimi & celeberrimi Martyris, ſed & fama doctrinæ, ut ne leviſſima quidem aſpergi potuerit ſuſpicione obliqua, in ea quam hìc verſamur quæſtione. Scripti ſunt ab eo duo Teſtimoniorum ex Scripturis corraſorum Libri ad Quirinum, quorum in ſecundo tam perſpicuè Chriſti divinitas, æternitas, æqualitaſque cum Patre conſtituitur & tam validè, ut nec de re ipſa ullus ſuperſit ambigendi locus, nec de ſententia Cypriani. Ad hoc Cypriani opus perſpicuè alludit Hieronymus in confutando Pelagio, ubi ait, *Beatus Martyr Cyprianus, cujus te in Scripturarum teſtimoniis digerendis æmulum gloriaris, &c.* L. 3. adv. Pelag. L. 4 ad Bonifac. Alludit & Auguſtinus, ubi ait Pelagium id venditaſſe, ſcribi à ſe Teſtimoniorum librum ad Romanum, ſicut ſcripſerat Cyprianus ad Quirinum: *Hoc ſe dicens facere ad Romanum, quod ille fecerit ad Quirinum.* Sed & Gennadius in Catalogo Virorum illuſtrium, in Pelagio, *Ex divinis Scripturis librum unum Capitulorum indiciis in modum ſancti Cypriani Martyris præſignatum* ſcripſit.

II. Jam vide quàm apertè & quàm conſtanter Cyprianus in his libris Teſtimoniorum ſuffragetur divinitati Chriſti: *Quod idem Angelus & Deus Chriſtus in Geneſi ad Abraham, Et vocavit eum Angelus Domini de cœlo, &c.* Et infrà: *Quod Deus Chriſtus in Geneſi dixit ad Jacob,* *Fac illic altare Deo.* Et infra: *Item Baruch, Hic Deus noſter, & non deputabitur alius abſque illo, &c. Poſthæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Et rurſus: *Et in Pſalmo 44. Thronus tuus Deus in ſæcula ſæculorum, &c. Unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis ſuper participes tuos. Et in Pſalmo 45. Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus.* Nec illa omiſit Cyprianus, *In principio fuit Sermo, & erat apud Deum, & Deus erat Sermo. Thomas dixit illi, Dominus meus & Deus meus.* Et illa Dei verba ad Cyrum apud Iſaiam, *Ego Dominus Deus vocavi te in justitia, &c. Ego Dominus Deus, hoc nomen mihi eſt; claritatem meam alteri non dabo.* Et rurſum: *Quod cùm à principio Filius Dei fuiſſet, generari denuo haberet ſecundùm carnem.* Et infrà: *Quod hoc futurum eſſet ſignum nativitatis ejus, ut de Virgine naſceretur homo & Deus, hominis & Dei Filius.* Et rurſus, *Quod homo & Deus Chriſtus ex utroque genere concretus, ut mediator eſſe inter nos & Patrem poſſet.*

L. 2. c. 6. Ibid. c. 7. Ibid. c. 8. 9.

III. His expreſſiora & ſplendidiora Deitatis Chriſti teſtimonia ne deſiderari quidem à quoquam poſſunt. Nec minùs præclara ſunt hæc ex Libello ejus de Idolorum vanitate: *Hujus indulgentiæ, gratiæ, diſciplinæque arbiter & magiſter Sermo, & Filius Dei mittitur, qui per Prophetas omnes retro illuminator & doctor humani generis prædicabatur. Hic eſt Virtus Dei, hic Ratio, hic Sapientia ejus & gloria. Hic in Virginem illabitur, carnem Spiritu ſancto cooperante induitur, Deus cum homine miſcetur; hic Deus noſter, hic Chriſtus eſt, qui Mediator duorum, hominem induit, quem perducat ad Patrem.* In Epiſtola denique Cypriani ad Jubaianum de Hæreticis baptizandis, hæc leguntur de unius & trinæ Deitatis fide: *Templum Dei factus eſt. Quæro cujus Dei? Si Creatoris: non potuit, qui in eum non credidit. Si Chriſti: non hujus fieri poteſt templum, qui negat Chriſtum Deum. Si Spiritus ſancti, cùm tres unum ſint, quomodo Spiritus ſanctus placatus ei eſſe poteſt, qui aut Patris aut Filii inimicus eſt?* His luculentiora ne Nicæni quidem Patres, aut his etiam poſteriores doctiſſimi quique Patres ſcribere potuerunt pro Chriſti æternitate, unitateque ſubſtantiæ cum Patre. Agit hìc autem Cyprianus de baptizato hæretico.

IV. Aliqua narrat Ruffinus in Apologia pro Origene, de Libello de Trinitate, quem ipſe Tertulliano adſcribit, inter Epiſtolas Cypriani inſidiosè à quibuſdam inſerto, & ita Conſtantinopoli publicato ac diſtracto, ut perverſa ejus de Trinitate doctrina Cypriano imputaretur, & tanti nominis authoritate convaleſceret: quamquam non diu latere potuerit illa impoſtura, ſed paulò pòſt difflata ſit. His immorandum non cenſui, quòd nec fides Ruffini tanti ſit ponderis; & doctis omnibus jam perſpectiſſimum ſit, non Tertulliani, ſed Novatiani eſſe Tractatum illum de Trinitate; & nihil in eo de Trinitate dici, quod non Catholicæ doctrinæ facilè concilietur.

V. Ad Lactantium venio, quem & ipſum criminantur affinem Tertulliani errorum. Et hujus ergo expendenda nobis accuratiùs eſt ſententia. Proponitur ab illo primùm illa apud Ciceronem Hortenſii quæſtio, Si Deus unus ſit & ſolitarius, quì poſſit eſſe beatus? Reſpondet autem ex Seneca ipſo, Genuiſſe ſibi Deum Regni ſui miniſtros; at hos nec eſſe, nec haberi ſe velle, colique ut Deos. Erat hic opportunus locus Filii & Spiritus ſancti commemorandi, quorum ſocietate Deus oblectaretur. Sed conſultius Lactantio viſum eſt, de iis omnibus tacere, ne Ethnicis anſam daret plurium Deorum cultum nobis imputandi, aut uni & ſolitario Deo eos includendi. Quòd enim eos non permiſceat Angelis, liquet ex eo quòd Angelos neget vocari & coli ut Deos. *Sed fortaſſe quærat aliquis à nobis idem illud, quod apud Ciceronem quærit Hortenſius: Si Deus unus eſt, quæ eſſe beata ſolitudo queat? tamquam nos, qui unum eſſe dicimus, deſertum ac ſolitarium eſſe dicamus. Habet enim miniſtros, quos vocamus nuntios. Et eſt illud verum, quod dixiſſe in exhortationibus Senecam ſuprà retuli: genuiſſe regni ſui miniſtros Deum. Verùm hi neque dii ſunt, neque deos ſe vocari aut coli volunt, quippe qui nihil præter juſſum & voluntatem Dei faciant.*

Lactant. l. 1. c. 7. pag. 23.

Facilè autem hinc intelligis, quàm non ſatiſfaciat quæſtioni illa, ſive Senecæ, ſive Lactantii reſponſio. Ecqua enim beatitudo Deo accedere poteſt ex Angelorum, ex miniſtrorum qualiumcumque ſuorum contubernio? Ne homo quidem, qui non magnoperè famulis ſuis antecellit, homines & ipſi cùm ſint, eorum congreſſu plerumque delectatur, certè nunquam beatur. An ergo beabitur Deus congreſſu & ſocietate opificiorum ſuorum? Neceſſe ergo eſt, ut æqualium ſibi Perſonarum ſocietate fruatur, Filii & Sapientiæ, Spiritus & Charitatis, & hinc exurgat cumulus ejus beatitudinis; quando vel Gentiles ipſi agnovere, cumulatiſſimè beatum eſſe non poſſe, ſi prorſus ſolitarius ſit; nec poſſit non eſſe ſolitarius etiam inter denſiſſimas famulantium ſibi Angelorum cohortes: ſicut & homo ſolitarius eſſet inter innumerabilia pecorum armenta. Præclarè in hanc rem Ambroſius docet inæqualium ſocietatem non tantùm beatitudinem non eſſe, ſed & offenſionem eſſe melioris. Sic enim ille libro de Fide contra Arianos: *Porro Pater & Filius etſi duæ perſonæ creduntur; ratione tamen & ſubſtantia unus ſunt. Nam inæqualium ſocietas, melioris offenſa eſt, & in injuriam ejus qui verus Deus eſt, non verus alius comparatur. Cum autem ego Patrem & Filium ſtatuo, unitatem generis aſſigno.*

Ambr. to. 5. pag. 268. c. 7.

VI. Redeo ad Lactantium, cujus hæc ſunt verba eodem Capite, de Deo, quem ille ait ex ſe procreatum, quoniam ante illum nihil fuit, quoniam ingenitus, ſive increatus, infectuſque eſt cæterorum omnium creator: *Verùm quia fieri non poteſt, quin id quod ſit, aliquando eſſe cœperit, conſequens eſt, ut quando nihil ante illum fuit, ipſe ante omnia ex ſeipſo ſit procreatus. Ideoque ab Apolline* αὐτοφυὴς, *à Sibylla* αὐτογενὴς, *&* ἀγένητος *&* ἀποίητος *nominatur. Quod Seneca vir acutus in exhortationibus vidit: Nos, inquit, aliunde pendemus. Itaque ad aliquem reſpicimus, cui quod eſt optimum in nobis debeamus. Alius nos edidit, alius inſtruxit, Deus ipſe ſe fecit.*

Lactant. Ibid. pag. 24.

Hìc certè pro his verbis, *Quin id quod ſit,* malim, *Quin id quod fit*: ita enim neceſſe eſt, facta & creata omnia aliquando cœpiſſe. Reliqua ibi omnia etſi ad Patrem peculiariùs ſpectare poſſint, poſſunt tamen & aliis in Deo perſonis eſſe communia: quòd omnes increatæ & infectæ ſint, ἀποίητοι, cui verbo tria reliqua conſonant hoc loco. Etſi enim procedat Filius à Patre, Spiritus ſanctus ab utroque, Pater à nullo; ex æquo tamen in tribus illis Deus increatus eſt, & ipſe ſe *feciſſe* utcumque dici poteſt eo ſenſu, quia à nullo eſt *factus*. Ad hoc faciunt & illa inferiùs ex eodem Lactantio: *Solus igitur Deus eſt, qui factus non eſt: & idcirco deſtruere alia poteſt, ipſe deſtrui non poteſt. Permanebit ſemper in eo quod fuit, quia non eſt aliunde generatus, nec ortus; nec nativitas ejus ex aliqua alia re pendet, quæ illum mutata diſſolvat. Ex ſe ipſo eſt, ut in primo diximus libro; & ideo talis eſt, qualem ſe eſſe voluit, impatibilis, immutabilis, incorruptus, beatus, æternus.*

L. 2. c. 9. pag. 111.

Et hinc ſanè etſi Pater ſolus deſignari videri poſſit, ſi in ſolo verborum cortice hæreamus; verè tamen tres Perſonæ indicantur & involvuntur, ubi minimè neceſſe erat eas evolvi & explicari. Ita rem habere perſpicuè colliges ex hoc longiuſculo ejuſdem alibi contextu, ubi eadem omnia de Dei præſtantia, de Angelorum & cæterorum omnium intra eum dejectione habet, & ubi L. 2. c. 17. pag. 143. Filium Patri unum conſociat: *Nam Deus, ut principio docui, neque nomine, cùm ſolus ſit, eget; neque Angeli, cùm ſint immortales, dici ſe deos aut patiuntur, aut volunt: quorum unum ſolumque officium eſt, ſervire nutibus Dei, nec omnino quicquam, niſi juſſu ejus facere. Sic enim Mundum regi à Deo dicimus, ut à rectore pravinciam; cujus apparitores nemo ſocios eſſe in regenda provincia dixerit, quamvis illorum miniſterio res geratur. Et hi tamen poſſunt aliquid præter juſſa rectoris, per ipſius ignorantiam, quæ eſt conditionis humanæ; ille autem præſes mundi & rector univerſi, qui ſcit omnia, cujus divinis oculis nihil ſeptum eſt, ſolus habet rerum omnium cum Filio ſuo poteſtatem. Nec eſt in Angelis quicquam, niſi parendi neceſſitas. Itaque nullum ſibi honorem tribui volunt, quorum honor in Deo eſt.* Quæ cùm ita ſe habeant in mente Lactantii, ex Angelorum ille, an ex Filii unius ſocietate potuit Deum beatum prædicare? Porro quantus eſt Lactantio Deus Filius, qui longiſſimè ablegatis in miniſteria ſua Angelis, *ſolus habet omnium cum Patre ſuo poteſtatem?*

An ad Filium, ut ad Sapientiam & Veritatem genitam & increatam hæc ejuſdem alibi pertineant ſuo quiſque fruatur ſenſu: *Sicut unus eſt hujus* L. 3. c. 15. pag. 180. *mundi conſtitutor & rector Deus, una Veritas: ita unam eſſe ac ſimplicem Sapientiam neceſſe eſt: quia quicquid eſt verum ac bonum, id perfectum eſſe non poteſt, niſi fuerit ſingulare.* At rurſum vide ut alibi Filium ab Angelis omnibus diſcriminet, ut Filium, ut genitum dicat, ut primogenitum, ut ſolum *patria virtute & majeſtate pollentem*, idque ante mundi exordium, id eſt ab æterno; ante mundum enim, qui creatas naturas omnes complectitur: ante tempora, mundi ſanè portionem, non fuit niſi æternitas. *Deus igitur machinator* L. 4. c. 6. pag. 227. *conſtitutorque rerum, ſicuti in ſecunda libro diximus, antequam præclarum hoc opus mundi adoriretur, ſanctum, & incorruptibilem, & irreprehenſibilem ſpiritum genuit, quem Filium nuncuparet. Et quamvis alios poſtea innumerabiles creaviſſet, quos Angelos dicimus: hunc tamen ſolum primogenitum divini nominis appellatione dignatus eſt, patria ſcilicet virtute ac majeſtate pollentem.*

VII. Quid illa Hermetis, ſeu Triſmegiſti verba, quæ ibidem græcè inſerit Lactantius? *Dominus atque omnium creator, quem Deum vocare cenſuimus: quia ſecundum Deum fecit viſibilem & ſenſibilem; ſenſibilem autem aſſero, non ideo quia ipſe ſentit: de hoc enim non eſt notum, utrum ipſe ſentiat; ſed quia ipſe in ſenſum mittit & mentem: Quoniam ergo hunc fecit primum & ſolum & unum; pulcher autem ei viſus eſt, & pleniſſimus omnium bonorum; ſanctificavitque & amavit valde, quaſi proprium Filium:* ὡς ἴδιον τόκον. Quid & illa Sibyllæ verba, quæ ibidem mox laudat, *Ipſum tuum agnoſce Deum, Dei Filium exiſtentem*. Porro & Sibyllæ & Triſmegeſti ſcripta ſubdititia eſſe non pauci ex doctis ſuſpicantur, & ab homine Chriſtiano fabricata. Utcunque res habeat, ab ea ſuſpicione alienus non fuit Auguſtinus, etſi & ipſe quandoque ex his nonnulla decerpat; quæ hinc illuſtrat, firmioribus aliis præſidiis alibi, vel ibidem eadem muniens. Certè in his Lactantii non obſcurè apparet ſubſcripſiſſe eum veræ Filii divinitati. Et dilucidiora adhuc ſunt ea, quæ mox ſubjicit, interpoſitis iis quæ Salomon de Sapientia mundi creatrice diſſeruit, quibus & Triſmegiſtum vult, & Sibyllam conſentire: *Idcirco autem Triſmegiſtus* δημιουργὸν Pag. 227. τοῦ θεοῦ *dixit, & Sibylla* σύμβουλον *appellat, qui tanta ſapientia & virtute ſit inſtructus à Deo Patre, ut & conſilio ejus & manibus uteretur in fabricatione mundi.* Qui tanta ſapientia & tanta virtute inſtructus eſt, ut ejus conſilio & manibus utatur Deus ad Orbis omniumque creationem, non ille creatura, non Angelus, non Deo minor eſt. An minore enim ſeipſo ſapientia utitur Deus? Quid quòd nomen Filii ne Angelis quidem notum eſſe vult beatis, ſed ſoli Deo & Patri, nec beatis notum fore ullis, niſi in cœleſti Patria? *Primùm ſcire nos con-* Pag. 229. Cap. 7. *venit, nomen ejus ne Angelis quidem notum eſſe, qui morantur in cœlo, ſed ipſi ſoli ac Deo Patri: nec antè id publicabitur, ut eſt ſanctis litteris traditum, quàm diſpoſitio Dei fuerit impleta.*

VIII. Implicat fateor & turbat neſcio quid infrà Lactantius, ut qui hæc ſcriberet rudis adhuc & penè tyro in doctrina Chriſtiana. Et tamen ea interſerit lumina veritatis, ex quibus æqui rerum & verborum æſtimatores à Catholico dogmate eum non receſſiſſe agnoſcent. En ejus verba, in quæ poſtea obſervemus, quæ in rem noſtram conducant. Agit autem hìc ille de ipſa generatione Verbi ex Patre: *Quomodo igitur procreavit? Primùm nec ſciri à quoquam poſſunt, nec narrari opera divina: ſed tamen ſanctæ litteræ docent, in quibus cautum eſt, illum Dei Filium, Dei eſſe ſermonem, itemque cæteros Angelos Dei ſpiritus eſſe. Nam ſermo eſt ſpiritus cum voce aliquid ſignificante prolatus. Sed tamen quoniam ſpiritus & ſermo diverſis partibus proferuntur, ſi quidem ſpiritus naribus, ore ſermo procedit: magna inter hunc Dei Filium & cæteros Angelos differentia eſt. Illi enim ex Deo taciti ſpiritus exierunt, qui non ad doctrinam Dei tradendam, ſed ad miniſterium creabantur. Ille verò cum ſit & ipſe ſpiritus, tamen cum voce ac ſono ex Dei ore proceſſit, ſicut Verbum, ea ſcilicet ratione, quia voce ejus ad populum fuerat uſurus; ideo quod ille magiſter futurus eſſet doctrinæ Dei, & cæleſtis arcani ad homines perferendi: quod ipſum primo locutus eſt, ut per eum ipſe ad nos loqueretur, & ille vocem Dei ac voluntatem nobis revelaret. Meritò igitur ſermo & verbum Dei dicitur: quia Deus procedentem de ore ſuo vocalem ſpiritum, quem non utero, ſed mente conceperat, inexcogitabili quadam majeſtatis ſuæ virtute ac potentia in effigiem, quæ proprio ſenſu ac ſapientia vigeat, comprehendit, & alios item ſuos ſpiritus in Angelos figuravit.*

Obſerva hìc igitur primùm inenarrabilem rurſus declarari Verbi ex Patre generationem. Hunc item unum eſſe Filium Dei. Magnam interponi differentiam hunc inter & Angelos; hunc enim Filium, illos miniſtros; Angelos ad miniſterium creari, hunc ad doctrinam, ut Verbum, ut Magiſtrum, procedere; at ne Deum quidem dedecet, aut ſempiternam ejus Sapientiam, ut doceat, ut Dei arcana & voluntatem revelet. Quæ hìc de voce ex ore prodeunte, & de Spiritu ex naribus dicuntur, ea vel neceſſariò excuſanda ſunt, vel ad figuratas locutiones traducenda. Pulcherrimæ enim illæ Dei apud Lactantium deſcriptiones, non patiuntur nos tam abſurdas ei affingere ſententias, ut Deo crediderit, & os eſſe corporeum, quo voces & ſonum proferat: aut nares, quibus ſpiret. Hoc ergo ille tantùm voluit, in Scripturis, in Pſalmis maximè de Deo verba fieri, accommodatè ad hominum captum, quaſi corporeum in modum ille & loquatur & ſpiret: ſed his materialibus ſymbolis ſpiritales & Deo digniores ſubeſſe ſenſus. Id Lactantius ita ſe intellexiſſe non ſiluit, dum dixit, *vocalem hunc Spiritum de ore ſuo procedentem, Deum non utero, ſed mente concepiſſe; & inexcogitabili quadam ma-*

jeſtatis ſuæ virtute & potentia in his unum eſſe. Hæc ergo omnia corporalibus ſenſibus involuta, evolvenda ſunt, & *ad mentem ad inexcogitabilem divinæ virtutis potentiæque majeſtatem* transferenda.

IX. Sed omnis hinc ambiguitas amputabitur, ſi quæ mox ibidem adjiciuntur ſeriò perpendas: *Noſtræ voces licèt auræ miſceantur atque vaneſcant; tamen plerumque permanent, litteris comprehenſæ: quantò magis Dei vocem credendum eſt, & manere in æternum, & ſenſu ac virtute comitari, quam de Deo Patre, tanquam rivus de fonte traduxerit: Quod ſi quis miratur ex Deo Deum prolatione vocis, de ſpiritu potuiſſe generari, ſi ſacras voces Prophetarum cognoverit, deſinet profectò mirari.* Ergo Lactantio ita Patris vox & verbum eſt Filius, ut maneat in æternum, ex Patre tanquam rivus ex fonte manans. Denique ita Filius inſtar vocis & Verbi à Patre procedit, ut *Deus ex Deo generetur.* Denique ne quisupereſſe poſſet hæſitandi locus, accipe quæ ſtatim ſubjiciuntur: ubi docet meliùs à Græcis Filium vocari λόγον, quàm Verbum, aut Sermonem à Latinis; Græci enim ſua hac voce ſignificant non Sermonem, aut Verbum tantùm, ſed Rationem & Sapientiam Dei; immo Zenon & Philoſophi Stoici λόγον vocabant rerum naturæ diſpoſitorem opificemque; quem & fatum appellabant, & neceſſitatem rerum, & Deum & Animum Jovis, pro ejus Scholæ & ævi conſuetudine, ubi Jovem pro Deo accipiebant; ſatis manifeſta, ut alibi dictum eſt à nobis, conſonantia Jovis cum Geova, ſeu cum nomine Dei tetragrammato apud Hebræos. *Sed meliùs Græci λόγον dicunt, quàm nos Verbum, ſive Sermonem. λόγος enim & ſermonem ſignificat, & rationem: quia ille eſt vox, & ſapientia Dei. Nunc ſermonem divinum ne Philoſophi quidem ignoraverunt. Si quidem Zenon rerum naturæ diſpoſitorem, atque opificem univerſitatis λόγον prædicat, quem & fatum, & neceſſitatem rerum & Deum & animum Jovis nuncupat. Ea ſcilicet conſuetudine, qua ſolent Jovem pro Deo accipere. Sed nihil obſtant verba, cum ſententia congruat veritati.* Quibus nihil vehementius, nihil dilucidius à Lactantio dici potuit ad Verbi divinitatem ſtabiliendam.

Ibid. p. 231.

Cap. 9. p. 233.

X. Eſt tamen, & non ſemel eſt ubi Lactantium videas præclara quidem ponentem tyrocinia, ſed tyrocinia tamen Chriſtianæ doctrinæ; minùs explicantem, minùs circumſpectè loquentem, quæ ſentiebat. Ejuſmodi eſt hic locus, ubi Filium Angelorum Principem vocat; negat cum inter homines verſaretur, ſe unquam ipſum dixiſſe Deum; ideo accepiſſe Sacerdotis & Regis dignitatem, & propter conſtitutum in terris unius Dei cultum, accepiſſe Dei nomen. En verba Lactantii, in quibus nimiùm ſuſpicax lector aliqua culpet, æquus & ad humanitatem propenſior aliqua excuſet, aliqua deſideret, omnia rapiat ad ſanæ fidei doctrinam. *Filium ſuum Deus principem Angelorum legavit ad homines, ut eos converteret ab impiis & vanis cultibus, ad cognoſcendum & colendum Deum verum: ut eorum mentes à ſtultitia ad ſapientiam, ab iniquitate ad juſtitiæ opera traduceret. Hæ ſunt viæ Dei, in quibus ambulare eum præcipit: hæc præcepta, quæ ſervanda mandavit. Ille verò exhibuit Deo fidem; docuit enim quod Deus unus ſit, eumque ſolum coli oportere. Nec unquam ſe ipſe Deum dixit; quia non ſervaſſet fidem, ſi miſſus ut Deos tolleret, & unum aſſereret, induceret alium præter unum. Hoc erat non de uno Deo facere præconium; nec ejus, qui miſerat, ſed ſuum proprium negotium gerere, ac ſe ab eo, quem illuſtratum venerat, ſeparare. Propterea quia tam fidelis extitit, quia ſibi nihil prorſus aſſumpſit, ut mandata mittentis impleret, & Sacerdotis perpetui dignitatem, & Regis ſummi honorem, & judicis poteſtatem & Dei nomen accepit.*

L. 4. c. 14. Pag. 247.

Certiſſima conſtat veritas his verbis, niſi duriùs interpretando vexentur, *Docuit, quod Deus unus ſit, eumque ſolum coli oportere; nec unquam ſe ipſe Deum dixit, quia non ſervaſſet fidem, ſi miſſus ut Deos tolleret, & unum aſſereret, induceret alium præter unum.* Veriſſima hæc ſunt; ſed ſuæ veritati permittenda, & ex ejus ævi aliis orthodoxis Scriptoribus exponenda. Docuit Chriſtus unum Deum eſſe, unum colendum eſſe; eo honore & nomine ſe non excluſit; nunquam ſe Deum eſſe dixit, quia inſinuavit magis, quàm dixit: probavit magis, quàm dixit; Filium Dei & germanum Filium ſe dici probavit: & ſi ſe Deum dixiſſet, ut certè dicebat, cùm ſe Dei Filium diceret, & dici ſineret, non tamen alium ſe Deum dixiſſet, quàm Patrem, quàm unum illum. Dum includit enim ſe Deo, ut Patri Filium: dum in Patre ſe eſſe, in ſe Patrem eſſe, unum ſe cum Patre eſſe teſtatur, certè in his non alium, ſed unum Deum prædicat, unum coli jubet, nec ſe ab eo unquam *ſeparat*. Ita factum eſt, ut à terris in cœlos avectus, & unius ſummi Dei religione propagata, *ipſe quoque Dei nomen acciperet*, quo diu abſtinuerat, quo ei tribuendo abſtinuerat & ipſa aliquamdiu Eccleſia, donec recentes ad eum ex gentibus adgregati inſueſcerent duos Deos non ſuſpicari, & ſi Deum cum Patre ipſum eſſe audirent, ut Filium à Patre Deo, rivum à fonte, radium à Sole, ſurculum à radice indivulſum. Alium prædicaſſet Deum Chriſtus, ſi aliud primum Principium, ſi alium Patrem, ſi ſe Deum & non à Patre, ſi ſe Deum & ipſummet Patrem, aut alterum Patrem prædicaſſet; tum enim duos prædicaſſet fontes deitatis, duas radices primarias; ut duos Deos prædicatunt hæreſiarchæ primi, ſecundi & tertii ſæculi, bonum & malum, bonum & creatorem mundi mali, & hujuſmodi alia. At cùm non annunciaverit Chriſtus, niſi unum Deum Patrem, utique non ſine Filio Patrem, nec Filium niſi cum Patre & in Patre, ſumma cum eo concordia, charitate, immo & unitate naturæ: jure merito ita expreſſit Lactantius, Non ſe illum dixiſſe Deum, non alium Deum præter Patrem cujus Filius eſſet; & ideo ipſum ita manifeſtato Patre, manifeſtatum tandem & ipſum fuiſſe Filium Dei, & unum cum Patre Deum, ut fons & flumen unum ſunt, brachium & corpus unum ſunt; non duo fontes, non duo corpora. Quamquam enim partes corporum non idem, non totum ſint, quòd ea ſit labes naturæ corporeæ: at in anima, maximè rationali, & in Angelis in qualibet parte totum eſt; quantò magis in Deo, ſi quæ poſsent in eo partes dici?

XI. Inferiùs ait Lactantius Judæos adversùs Chriſtum coiiſse: *ut Deum ſuum condemnarent.* Non aliud illi ſcelus impegiſse, *niſi quod diceret ſe Filium Dei eſſe.* In cruce *Deum à cultoribus Dei ſuſpenſum eſſe atque ſuffixum.* Sed quàm præclara, quàm poſterioribus Nicæno Concilio Patribus ſuprà relatis conſentanea, quæ idem infra habet: *Cùm dicimus Deum Patrem & Deum Filium, non diverſum dicimus, nec utrumque ſecernimus; quia nec Pater ſine Filio nuncupari, nec Filius poteſt ſine Patre generari. Cùm igitur & Pater Filium faciat & Filius Patrem: una utrique mens, unus ſpiritus, una ſubſtantia eſt: ſed ille quaſi exuberans fons eſt, hic tanquam defluens ex eo rivus: ille tanquam Sol, hic quaſi radius à Sole porrectus; qui quoniam ſummo Patri & fidelis & carus eſt, non ſeparatur, ſicut nec rivus à fonte, nec radius à Sole; quia & aqua fontis in rivo eſt, & Solis lumen in radio: æquè neque vox ab ore ſejungi, nec virtus, aut manus à corpore divelli poteſt. Cùm igitur à Prophetis idem manus Dei, & virtus & ſermo dicatur, utique nulla diſcretio eſt, quia & lingua ſermonis miniſtra eſt, &*

L. 4. c. 18.

Ibid. c. 19. pag. 280, 281.

manus in qua eſt virtus, individuæ ſunt corporis portiones. Et ſtatim ibidem: *Cùm quis habet Filium, quem unicè diligit, qui tamen ſit in domo & manu Patris, licèt ei nomen Domini, poteſtatemque concedat, civili tamen jure & domus una & unus Dominus nominatur. Et hic mundus, una Dei domus eſt, & Filius ac Pater, qui unanimes incolunt mundum, Deus unus eſt: & quia unus tanquam duo, & duo tanquam unus. Neque id mirum, cum & Filius ſit in Patre, quia Pater diligit Filium; & Pater in Filio, quia voluntati Patris fideliter paret; nec unquam faciat, aut fecerit, niſi quod Pater, aut voluit, aut juſſit.*

Vereor ut hæc legens, non Lactantii me, ſed Athanaſii, vel Nazianzeni Latinè verſi verba retuliſſe putes, uſque adeo non doctrina tantùm, ſed ſimilitudines, ſed voces ipſæ conſentiunt; idem dixero de Ambroſio & Auguſtino. Ex his enim omnibus verè Pater & Filius unus Deus, quia utrique una mens, una ſubſtantia; Pater quaſi exuberans in Filium fons, Filius ut ex Patre defluens rivus; ita ut totus ſit in rivo fons, cùm unus ſit rivus, & in eum fons exuberet: & rivus totum fontem in ſe habeat, cùm unus exuberantem in ſe habeat; cùm denique hæc ſit indoles & præſtantia naturæ ſpiritalis, multò magis divinæ, ut in ea majus & minus non ſit; totum & partes non differant; in ſingulis partibus totum ſit. Idem dico de Sole & radio apud Athanaſium & Nazianzenum, apud Ambroſium & Auguſtinum, quin ergo & apud Lactantium & Tertullianum, totus in intelligibili Sole radius, totus in unico & intelligibili radio Sol eſt?

Si malis alteri inhærere ſimilitudini, Patris & Filii in una domo, hæc erit illa jure decantatiſſima Monarchia apud Patres maximè Græcos, nihil reformidantes ne non una ſit divinitas, aut ne non unus teneatur Deus, dummodo unus Monarcha, unum primum ſit Principium, Pater Filium ſuum ex ſe in ſe generans, & ſe totum illi infundens, ut una ſit utriuſque ſubſtantia, una individua unitas, una plenitudo, à Patre in Filium à Patre non effluentem infuſa. Quæ etſi jam luculentiſſimè à Lactantio explanata ſint, audi rurſus rem magis ibidem explanatam, certè inculcatam: *Unus eſt enim ſolus liber, Deus ſummus,* Ibid. p. 281. *carens origine, quia ipſe origo eſt rerum, & in eo ſimul & Filius & omnia continentur. Quapropter cùm mens & voluntas alterius in altero ſit, vel potiùs una in utroque, meritò unus Deus uterque appellatur: quia quidquid eſt in Patre, ad Filium transfluit; & quidquid in Filio, à Patre deſcendit.*

Tam plana, tam expreſſa & tam valida ſunt hæc omnia ad Filii divinitatem & cum Patre æqualitatem tuendam, ut non poſſim non admirari homines doctos, ſed ſuſpicioſos, qui Lactantium ſecus ſenſiſſe fidenter affirment. Eſto dixit Lactantius, *antequam ordiretur hoc opus mundi Deus, antequam præclarum hoc opus mundi adoriretur,* Filium genuiſſe, qui cum ipſo *mundum fabricaret & regeret*: an inde inferes æternitatem Filii ab eo negari? at mera hæc erit inclementiùs, imò iniquiùs interpretandi licentia; nihil enim ejuſmodi hæc verba ſonant, ex quibus id ut ſuſpicari poſſis, nunquam elicies, nunquam evinces. Quin immo Theologi eſt contrà argumentari: ſi ante mundum, ſi ante creaturas omnes erat Filius, erat & ante omnia tempora; at ante omnia tempora non eſt, niſi divina æternitas.

XII. In ſuo de Scriptoribus Eccleſiaſticis libro Hieronymus, Lactantii encomium texuit, opera ejus recenſuit, nec ullius eum erroris ibidem reum egit. At in Epiſtola ad Pammachium & Oceanum de Erroribus Origenis, negatam ab eo ait Spiritus ſancti ſubſtantiam in datis ad Demetrianum Epiſtolis: at non eo ſe prohiberi, quin legat Inſtitutionum ejus libros, quibus contra Gentes fortiſſimè ſcripſit: *Lactantius in libris ſuis, &* Hieronym. tom. 2. p. 44. *maximè in Epiſtolis ad Demetrianum Spiritus ſancti negat ſubſtantiam: & errore Judaico dicit eum vel ad Patrem referri, vel ad Filium, & ſanctificationem utriuſque perſonæ ſub ejus nomine demonſtrari. Quis mihi interdicere poteſt, ne legam Inſtitutionum ejus libros, quibus contra Gentes ſcripſit fortiſſimè, quia ſuperior ſententia deteſtanda eſt?*

Non ex aliis quàm ex his Inſtitutionum libris decerpta ſunt à nobis, quæ ſuprà ex eo protulimus; & quod ad Filium attinet, ne in litteris quidem ab eo ad Demetrianum ſcriptis, expoſtulat Hieronymus, niſi de negata Spiritus ſancti ſubſtantia. Tardiùs autem elucidatam fuiſſe de Spiritus ſancti divinitate doctrinam, tum ex antedictis toto hoc Tractatu patet, tum ex Concilii Conſtantinopolitani tempore, ubi ea conſtabilita eſt adversùs Macedonianos, annis propemodum ſexaginta poſt Nicænam Synodum. Ad hunc Lactantii lapſum ſpectat, quod ait Hieronymus de eo in Epiſtola ad Paulinum de Inſtitutione Monachi: *Utinam tam confirmare noſtra potuiſſet, quàm facilè aliena deſtruxit.*

CAPUT XLI.

Orthodoxa de Trinitate doctrina Minutii Felicis & Arnobii Senioris.

I. Minutii Felicis de Platonica Philoſophia judicium.

II. Quàm magnificè Arnobius de Deo ſentiret, qui Chriſtum non neſciret Deum à nobis credi.

III. Plura Arnobii de Divinitate Chriſti teſtimonia.

IV. Apertiſſimè affirmat Chriſtum videri non potuiſſe niſi in aſſumpta forma corporea.

V. De Angelorum & animarum noſtrarum immortalitate, quid ſentiat Arnobius, & quid inde in rem noſtram colligi poſſit.

VI. Rurſus de æternitate Chriſti & Dei.

VII. Rurſus ut idem Chriſto, qui Deo ingenito cultus penderetur.

VIII. De Victorino Martyre, quanto ille præſidio eſſe poſſit Scriptoribus de quibus hactenus.

IX. Zenonis Veronenſis doctrina: quàm magnificè ille de Deo Patre & Filio dixerit.

I. MEminit Lactantius alicubi & Tertulliani, quem multis nominibus commendat, etſi ejus dicendi genus non probet *parum facile, minùs comptum, & valde obſcurum*: & Minutii Felicis, quem ait *idoneum veritatis aſſertorem eſſe potuiſſe, ſi ſe totum ad id ſtudium contuliſſet.* L. 5. c. 1. & 4. Hujus meminit & Hieronymus, tum in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, tum in Epitaphio Nepotiani, ubi illum inter eos recenſet, quos Nepotianus in ore frequens habebat, Tertullianum, Lactantium, Arnobium, Victorinum, & alios, *quorum lectione aſſidua & meditatione diuturna pectus ſuum Bibliothecam fecerat Chriſti.* Porro cùm ad ſtudia ſacrarum Litterarum ſe totum non contulerit Minutius, & ex eo non ſuperſit nobis niſi Dialogus perbrevis, quem Octavium inſcripſit, ne attigit quidem ille argumentum quod hìc tractamus: Gentilium impias religiones evertere magis laborans, quàm noſtram explanare. Unum afferam ejus de Platone & Platonis Philoſophia teſtimonium, ex quo facilè conjicies, quàm alienus non eſſet à Verbi divinitate, æternitate, & cum Patre æqualitate defendenda. Ejus Philoſophiam de Deo ait totam cœleſtem fore, niſi civilis Reipublicæ rebus altiùs ſe immerſiſſet;

eum multa dicere, quæ eadem ferè ac noſtra ſunt; denique de hujuſmodi Philoſophis dici poſſe, quòd vel jam tunc Philoſophi fuerint Chriſtiani, aut certè nunc Chriſtiani Philoſophi ſint. *Platoni apertior de Deo rebus ipſis & nominibus oratio eſt: & quæ tota eſſet cœleſtis, niſi perſuaſionis civilis nonnunquam admixtione ſordeſceret. Platoni itaque in Timæo Deus eſt ipſo nomine Mundi Parens, artifex animæ, cœleſtium, terrenorumque fabricator, quem & invenire difficile præ nimia & incredibili poteſtate, & cùm inveneris, in publicum dicere impoſſibile præfatur. Eadem ferè & iſta quæ noſtra ſunt: Nam & Deum novimus, & Parentem omnium dicimus, & numquam publicè, niſi interrogati prædicamus.* Et mox: *Ut quivis arbitretur aut nunc Chriſtianos Philoſophos eſſe, aut Philoſofos fuiſſe jam tunc Chriſtianos.*

Bibl. Patr. To. 9. p. 39. 11.

II. Arnobium author eſt in Hieronymus in Scriptoribus Eccleſiaſticis ſub Diocletiano Principe apud Africam Siccæ florentiſſimè Rhetoricam docuiſſe, & ſcripſiſſe adversùm Gentes volumina quæ extant. In Epiſtola ad Paulinum de Inſtitutione Monachi, hæc de eo habet: *Arnobius inæqualis & nimius, & abſque operis ſui partitione confuſus.* Nec præterea quidquam in eo ſugillat. At in Epiſtola ad Magnum: *Septem libros adversùs Gentes Arnobius edidit, totidemque diſcipulus ejus Lactantius.* Quanquam autem Arnobius de divinis ſigillatim Perſonis pauca dixerit, propterea quòd non illa doctrinæ noſtræ pars à Gentilibus impetebatur, unde nec de iis Minutius verbum fecit ullum; ea tamen de Deo in his Arnobii libris & de Chriſto dicuntur, ex quibus conjectura ducatur de iis etiam quæ ab illo ſilentur. Audi quid ille de Deo vero pronuntiet: *Prima enim tu cauſa es, locus rerum, ac ſpacium, fundamentum cunctorum quæcumque ſunt; infinitus, ingenitus, immortalis, perpetuus, ſolus.* Et mox: *Da veniam, Rex ſumme, tuos perſequentibus famulos, &c. quod tuæ benignitatis proprium, fugientibus ignoſce tui nominis & religionis cultum. Non eſt mirum, ſi ignoraris: majoris eſt admirationis, ſi ſciaris.* Et paulò poſt: *Nam Deus omnipotens mente una omnium, & communi mortalitatis aſſenſu, neque genitus ſcitur, neque novam in lucem aliquando eſſe prolatus, neque ex aliquo tempore cœpiſſe eſſe, vel ſæculo. Ipſe eſt enim fons rerum, ſator ſæculorum atque temporum.*

Bibl. Patr. Tom. 15. Pag. 6.

Creatorem omnium ille & increatum affirmat Deum, ſive ingenitum, quem ignorari à tam multis mirum non ſit; magis mirum ſit ſciri vel à paucis; denique & æternum, & rerum omnium fontem eſſe Deum, & non poſſe ex aliquo tempore genitum vel prolatum dici contendit. Cùm ergo ille in Eccleſiis Chriſtianorum Chriſtum Deum prædicari & laudari frequens audiret, & doctus ipſe audiret, cùm Magiſter fuerit Lactantii; ecquid ille de Chriſto ſentire potuit, niſi ipſiſſimum hunc Deum illum eſſe, increatum, æternum & ipſum, ingenito Patri intimum, & unum cum eo Deum, unum cum eo omnium fontem? qui quomodo unus cum Deo Patre Deus ſit, veſtigari non debeat, cùm Deum ſciri à nobis quàm ignorari, magis mirum ſit.

III. Sed accipe ut mox tamen Deum Chriſtum dici à nobis, & exprobrarent Gentiles, & defenderet Arnobius: *Sed non, inquit, idcirco dii vobis infeſti ſunt, quod omnipotentem colatis Deum; ſed quòd hominem natum, & quod perſonis infame eſt vilibus, crucis ſupplicio interpretum & Deum fuiſſe contenditis.*

Cùm autem poſtea ſtrictim attigiſſet, quantis nos erroribus & impietatibus extricaverit Chriſtus, vide ut vel hinc illum à nobis oſtendat, ut Deum coli debere, non qualemcumque, non minuſculum, quales Ethnici deos plures venerabantur, & in plures claſſes graduſque digerebant; ſed ut maximum, ut ſummum magnum, ut tantum quatenus maximus poſſit cogitari: *Nunc Doctores tanto in via veritatis inductus, omnia iſta quæ ſint, ſcio: digna de dignis ſentio, contumeliam nomini nullam facio divino, & quid cuique debeatur vel perſonæ, vel capiti, inconfuſis gradibus atque authoritatibus tribuo. Ita ergo Chriſtus non habeatur à nobis Deus? nec qui omnium alioquin vel maximus poteſt excogitari, divinitatis afficiatur cultu, à quo jamdudum tanta & accepimus dona viventes; & expectamus, dies cùm venerit, ampliora.* Sic ille Chriſtum profitetur maximum Deum, ut qui cultu qui maximus excogitari poteſt proſequendus ſit. Sed & mox confirmat *Deum dici appellarique à nobis debere Chriſtum; & Deum & interiorum potentiarum Deum eſſe, & eo nos illum cultu donaſſe, quod proprium & dignum fuerat Deo vero.*

Pag. 7.

IV. Cùm inſtarent Gentiles, ſi verè Deus eſſet Chriſtus, cur in forma hominis viſus eſſet: non reſpondet Arnobius Patrem quidem Deum inviſibilem eſſe & incongreſſibilem, ſed Filium ejus viſibilem eſſe, & natura ita contemperatum, ut cum hominibus congredi poſſit; ſed inviſibilem reſpondet natura eſſe Chriſtum Deum, nec potuiſſe ſe inferre & commodare hominibus, niſi corporea ſe forma veſtiſſet: nec enim quemquam hominum ferre & videre potuiſſe in primigenia illum ſua natura. *Sed ſi Deus, inquiunt, fuit Chriſtus, cur forma eſt in hominis viſus? & cur more eſt interemptus humano? an aliter potuit inviſibilis illa vis, & habens nullam ſubſtantiam corporalem, inferre & commodare ſe mundo, conciliis intereſſe mortalium, quàm ut aliquod tegmen materiæ ſolidioris aſſumeret, quod oculorum ſuſciperet injectum, & ubi ſe figere ineptiſſima poſſet contemplationis obtutus? quis eſt enim mortalium, qui quæreret eum videre? quis cernere, ſi talem inferre voluiſſet ſe terris, qualis ei primogenia natura eſt? Et qualem ſe ipſe in ſua eſſe voluit vel qualitate, vel nomine.*

Pag. 10.

V. De animarum noſtrarum origine ambigua ſequitur & non ſatis accurata Arnobii diſputatio; quas cùm Ethnici ſummi Dei filias, & ab eo genitas contenderent, tametſi tot ærumnis & peccatis obnoxias; contra Arnobius non à ſummo Deo, ſed ab inferiore aliquo ejus miniſterio editas affirmat; ſua haud ſanè natura immortales, ſed Dei cognitione & beneficio; quod quì fieri poſſit, ut Dei munere fiant immortales, quæ ſua ſponte non ſunt, reſpondet: *Si nos iſtud neſcire dicamus, ac tantummodo auditum ex potentiori credidiſſe, ubi noſtra videbitur credulitas lapſa? ſi omnipotenti credidimus Regi nihil eſſe difficile, nihil arduum: ſi quod impoſſibile nobis eſt factu, illi poſſibile, atque admodum executioni paratum? eſt enim quod obſtare ejus voluntatibus poſſit, aut quod eſſe voluerit, non neceſſariò ſequatur ut fiat? an numquid noſtris ex diviſionibus colligemus, quid aut fieri poſſit, aut non poſſit: nec rationes conſiderabimus noſtras tam eſſe mortales, quàm ſumus nos ipſi, & nullius apud principem nominis?*

Lib. 2, p. 17.18.

Quin & Angelos, ſeu Deos Gentium mox declarat, nonniſi ex Dei voluntate & beneficio eſſe immortales; nec diſſimulat hanc eſſe Platonis doctrinam. Longè petita hæc videri poterunt, & parum facere ad rem noſtram, niſi recurrat animo Catholicæ de Trinitate doctrinæ hoc à ſanctis Patribus, hoc à nobis ſuprà poſitum eſſe fundamentum: Quæ impoſſibilia ſunt, aut videntur eſſe, ea nec potentiæ, nec eſſentiæ divinæ impoſſibilia eſſe; poſſe enim Deum facere, quæ incomprehenſibilia nobis ſunt, & multò magis eſſe. Si recurrat item animo, cùm naturas omnes infra ſummum Deum intellectuales, ſeu omnes Angelos velit

velit Arnobius nonniſi ex Dei beneficio eſſe immortales; ubi ab eo Chriſtus tam conſtanter dictus eſt Deus, verum Deum dictum illum eſſe, cui natura ſua immortalitas & æternitas competat. Vide enim ut de Deo Patre diſſerat: *Omnes concedimus unum eſſe rerum Patrem, immortalem, atque ingenitum ſolum, &c.* Jam vide ut de omnibus ſentiat naturis extra Deum intellectualibus, ſeu de Angelis, & Diis: *Prolati & geniti & ordinis ſunt poſterioris & temporis: ſi ordinis poſterioris & temporis, ortus neceſſe eſt habeant, & exordia nativitatis & vitæ; quod autem habet introitum, & vitæ incipientis exordium, neceſſariò ſequitur, ut habere debeat & occaſum.*

Quanquam in his nonnumquam titubet Arnobius, abundè tamen liquet quando ſuperiùs de Chriſto verba faciebat, ejuſque divinitatem adversùs Gentiles tuebatur, non eam fuiſſe ejus mentem, ut Chriſtum his Angelorum agminibus miſceret, ſed potiùs ut Patri Deo illum copularet, quando nihil faciebat medium.

VI. Ad id facit quod iterum iterumque ingerit de Chriſto Deo & animarum ſervatore, cùm ſervare animas unius Dei ſit, & ejus Dei, qui Pag. 22. ad id à Deo miſſus eſt: *Et ideo Chriſtus, licèt nobis inviſus, Deus; Deus, inquam, Chriſtus, hoc enim ſæpè dicendum eſt, ut infidelium diſſiliat & dirumpatur auditus, Dei principis juſſione loquens ſub hominis forma.* Et mox: *Servare animas alius niſi Deus omnipotens non poteſt: nec præterea quiſquam eſt, qui longævas facere perpetuitates poſſit, & ſpiritum ſubrogare, niſi qui immortalis & perpetuus ſolus eſt, & nullius temporis circumſcriptione finitus.* Et rurſum: *Sed ſi, inquiunt, Chriſtus ad hoc miſſus à Deo eſt, ut infelices animas ab interitionis exitio liberaret, quid ſæcula commeruerunt priora, quæ ante ipſius adventum mortalitatis conditione conſumpta ſunt?* Et denuo: *Sed ſi generis Chriſtus humani, inquitis, conſervator advenit, cur omnino non omnes æquali munificentia liberat? Nam æqualiter liberat, qui æqualiter omnes vocat.* De Deo Patre rurſum Pag. 24. idem magnificentiſſimè; *Niſi moleſtum eſt, dicite, Omnipotens & primus Deus novella vobis videtur res eſſe? & qui eum venerantes colunt, inauditas, incognitas, repentinas agitare atque inducere religiones? Eſtne illo antiquius quicquam, aut quod eum præcedat, re, tempore, nomine, poteſt aliquid inveniri? Nonne ſolus ingenitus, immortalis & perpetuus ſolus eſt? quis caput aut fons rerum eſt? non ipſe? cui debet æternitas hoc ipſum quo nuncupatur æternitas? non ipſi? infinita ut prodeant ſæcula, non ex ejus perpetuitate perficitur? Indubitabile iſtud & verum.* Magnificè, inquam, hæc de Deo Patre, ſed nihil hinc colligi niſi abſurdiſſimè & iniquiſſimè poteſt in detrimentum Chriſti, qui & ipſe conſtantiſſimè & inculcatiſſi-Pag. 25. mè Deus dicitur, & à Deo miſſus: *Poteſt ergo fieri, ut tum demum emiſerit Chriſtum Deus omnipotens, Deus ſolus, poſtquam genus hominum fractior & infirmior cœpit noſtra eſſe natura.*

VII. Facilè potuiſſet Arnobio cum Gentilibus convenire, ſi ut hi nobis de ſummo Deorum Principe & omnium dominatore Deo aſſentiebantur: ita & ipſe illis aſſentiri voluiſſet non aliter Chriſtum à nobis coli, quàm ut Dei præcellentem miniſtrum, & ejuſdem propemodum ſortis, cujus tam multi dii minorum gentium ab illis colebantur. Ita non ægrè illos nobis conciliaſſet, ſaltem placaſſet. At vidiſti, quàm fidenter & quàm invicta conſtantia ille Deum profeſſus ſit Chriſtum eſſe, & verum Deum, etſi hac noſtra confeſſione frenderent & diſrumperentur Gentiles. Ergo non aliter illum à nobis haberi, colique ſentiebat, quàm illum ipſum ſummum Deum, ingenitum, increatum, & omnium authorem. Id manifeſtius adhuc fiet ex Arnobii reſponſione ad hanc Ethnicorum querelam, cur non eoſdem cum illis Deos & eadem ſacra celebraremus? Reſpondet enim illorum Deos nulli non flagitiorum probris inquinatos eſſe; ſed antequam ad id declarandum veniatur, id interim à nobis excipi, unius ſummi & primi Dei cultum ſatis eſſe nobis; in eo enim coli & adorari à nobis, quidquid colendum & adorandum eſt. In fide ergo & cultu ſummi Dei cenſebat Arnobius contineri cultum etiam & fidem Chriſti, quem tam exertè Deum & Deum verum eſſe profitebatur. *Subji-* L. 1. p. 4 *ciunt enim hæc, Si vobis divina res cordi eſt, cur alios nobiſcum neque Deos colitis, neque adoratis, nec cum veſtris gentibus communia ſacra miſcetis, & religionum conjungitis ritus? Poſſumus interim dicere, Ad cultum divinitatis obeundum, ſatis eſt nobis Deus primus: Deus, inquam, rerum primus, pater rerum ac dominus, conſtitutor, moderatorque cunctorum: in hoc omne, quod colendum eſt, colimus: quod adorari convenit, adoramus: quod obſequium venerationis expoſcit, venerationibus promeremur. Cùm enim Divinitatis ipſius teneamus caput, à quo ipſa divinitas divinorum omnium, quæcumque ſunt, dicitur: ſupervacuum putamus perſonas ire per ſingulas, cùm & ipſi, qui ſint, & quæ habeant nomina, neſciamus.*

VIII. Hactenus de Arnobio Seniore, nihil enim pertinet ad noſtrum hoc argumentum Junior Arnobius, qui tandiu poſt Concilii Nicæni tempora ſcripſit. Marium Victorinum quidam in eandem claſſem conjecerunt, etſi tandiu poſt Nicænum Concilium vitam ille egit, & tam luculentè de Trinitate ſcripſit, tamque catholicè, ut ſuperiùs probatum eſt à nobis peculiari Capite ad id ſepoſito. Tenebricoſum, σκοτεινὸν, non minori jure illum ajunt cognominari potuiſſe, quàm olim Heraclitum; nec ego inficias ibo; ſed monebo non Heraclitum, ſed Victorinum ſcripſiſſe de Trinitate, in qua ſanctiſſimi Patres & oculatiſſimi caligare ſe, & parum videre, parum videri à mortali quoquam poſſe confitebantur; ut non aliter meliùs illa, quàm neſciendo ſciretur, tacendo diceretur, videretur non videndo. Non hìc refero, quæ Victorino objectantur; multo enim plura ex eo retuli & illuſtravi ſuperiùs, oſtendique à Catholico dogmate non diſcrepare. Cùm ergo non negetur, inter Catholicos Scriptores poſt Concilium Nicænum referri debere Victorinum; æquius utique fuerat ab ejus exemplo præſidium parari Scriptoribus Nicæno antiquioribus, qui ejuſmodi aliqua ſcripſiſſent, quàm horum obtentu illum etiam infamari. Ab hac æquitate non receſſit Hieronymus in Epiſtola ad Paulinum de Inſtitutione Monachi data: *Inclyto Victorinus Martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non poteſt.* Quo Hieronymi judicio non video quod ſapientius fieri potuerit. Martyrem enim Chriſti nemo ambigit Catholicum fuiſſe, catholicè de Trinitate ſenſiſſe & ſcripſiſſe. Tanti myſteri non fidei tantùm acquieviſſe Victorinum innuit Hieronymus, ſed & intelligentiæ conſequendæ ſtuduiſſe, nec incaſſum omnino laboraſſe: *quod intelligit.* Eloquii in eo difficultatem non tacet Hieronymus, nec nos diſſimulamus; quanquam eam ex parte ſaltem altitudini & difficultati materiæ imputari poſſe omnes fateantur.

IX. Nec magnoperè diſpar eſt Zenonis Veronenſis Epiſcopi cauſa, qui ſub Gallieno paſſus pro Chriſto fuiſſe ſcribitur, etſi memoria ejus nunquam fuerit ante Gregorii Magni Dialogos ex Bellarmino. Martyrem illum, at non Veronæ Epiſcopum celebrat Gregorius. Anno 1508. prodierunt Venetiis Sermones ſub ejus nomine aliquot, Veronæ anno 1586. Sunt in his, quæ in eandem reprehenſionem incurrant Arianæ præluſæ perfidiæ, ſi aſperiores illos cenſores audiamus. Nobis omnia Catholica eſſe, vel Catholicæ fidei, vel Patrum Nicænorum iiſque poſteriorum Theologiæ facillimè conciliari poſſe videntur. Nec enim in his quæ ei objectantur, quidquam eſt, quod non illi commune ſit cum bene multis ſanctorum Patrum luminibus ſplendidiſſimis. Ex Sermone ejus tertio de æterna Filii generatione Bibl. Patr. om. 2. pag. 5. hæc depromunt & lancinant: *Principium, fratres, Dominus noſter incunctanter eſt Chriſtus; quem ante omnia ſæcula Pater adhuc utrumque in ſemetipſo Deus beatæ perpetuitatis indiſcreta ſpiritus plenitudine, neſcio qua ſua conſcientia velatum, filii non ſine affectu, ſed ſine diſcrimine amplectebatur; ſed excogitatarum ut ordinem inſtrueret rerum, ineffabilis illa virtus, incomprehenſibiliſque ſapientia è regione cordis eructat verbum, omnipotentia ſe propagat. De Deo naſcitur Deus, totum Patris habens, nihil derogans Patri, alter retinet in altero, cujuſvis gloria communis eſt honor: quia quod eſt Filii, Patris eſt; quod Patris amborum. Lætatur Pater in alio ſe, quem genuit ex ſe. Quomodo autem generatus ſit, qui proceſſit, dementis eſt opinari: namque temperat ſe propter rerum naturam Filius, ne æternæ majeſtatis Dominum non poſſit mundi iſtius mediocritas ſuſtinere. Cùm imperat Pater orbem fieri, opus cum dicto completur à Filio.*

Atqui vel his ipſis verbis non emicat, niſi orthodoxa Eccleſiæ de Trinitate doctrina, ut attentiùs legenti patet, nec ſuperiùs à nobis dictorum immemori, utque mox prolixiùs oſtendetur, ubi reliqua attulerimus, quæ horum ſermonum authori vitio dantur, quaſi Arianæ inſaniæ Præſultori; qui ſexaginta & ampliùs ante Arium annis, fidem ſuam nobili martyrio conſignavit. Primus de eadem æterna Filii generatione Sermo Pag. 424. ſic habet: *Principium, Fratres dilectiſſimi, Dominus noſter incunctanter eſt Chriſtus, quem ante omnia ſæcula Pater in profundo ſuæ ſacræ mentis arcano, inſuſpicabilis, ac ſoli ſibi nota conſcientia filii, non ſine affectu, ſed ſine revelamine amplectebatur. Igitur ineffabilis illa, incomprehenſibiliſque ſapientia ſapientiam, omnipotentia omnipotentiam propagat. De Deo naſcitur Deus, de Ingenito ingenitus, de Solo ſolus, de toto totus, de vero verus, de perfecto perfectus. Totum Patris habens, nihil derogans Patri. Procedit in nativitatem, qui erat ante quàm naſceretur; in Patre æqualis omnibus: quia Pater in ipſum alium ſe genuit ex ſe, ex innaſcibili ſcilicet, ſua illa ſubſtantia, in qua procreavit, beatus manens in ſempiternum, omnibus, quæ habet, habentem Filium paria, qui eſt Deus benedictus in ſæcula ſæculorum.* Sermo autem 2. de eadem re in hunc modum ha- Ibidem. bet: *Sicut ſacra Scriptura teſtatur, erat ante omnia manens unus & idem æternaliter ex ſemetipſo in ſemetipſum Deus, ſecreti ſui ſolus conſcius, cujus ex ore, ut rerum natura, quæ non erat, fingeretur, prodivit unigenitus filius, cordis ejus nobilis inquilinus, exinde viſibilis effectus, quia humanum genus viſitaturus erat, aliàs æqualis in omnibus Patri: quicquid enim præcepit, ut fieret, Filius, utpote Dei virtus, Deique ſapientia, omnia illa opere mirifico ejus dicto complevit.*

Hæc omnino ſunt quæ Zenoni crimini dantur, quo jure æquus æſtimabit lector. Nec enim video quid amplius, aut illuſtrius dici potuerit his Zenonis verbis, ubi *Principium* Filius dicitur, *ante omnia ſæcula à Patre genitus, ſapientia de ſapientia, omnipotentia de omnipotentia propagatus; natus de Deo Deus, de ingenito unigenitus, de ſolo ſolus, de toto totus, de vero verus, de perfecto perfectus, totum Patris habens, Patri æqualis in omnibus, quia Pater in ipſo alium ſe genuit ex ſe; quæ habet habentem Filium paria procreavit.* Quid magnificentius ad æternam Filii generationem, divinitatem, æqualitatem cum Patre, vel cogitari potuit, vel dici? Si paria his ſentiebant, concionabantur, ſcribebant Patres Epiſcopique Latini, trium priorum ante Nicænam Synodum Sæculorum, quis non miretur tantam jam tum Catholici noſtri de Trinitate dogmatis perſpicuitatem, antiquitatem, conſenſionem cum Nicæna, cum poſterioribus Synodis Generalibus? Quis non hinc etiam aliquid præſidii accedere videat noſtræ ſuperiùs Tertulliani, Novatiani, Arnobiique defenſioni, cùm tam propè abſit ab eorum ævo ævum Zenonis?

Quod autem in eodem Sermone habetur, *Procedit in nativitatem, qui erat antequam naſceretur*; & quod habetur rurſus in Sermone 2. *Erat ante omnia ſæcula manens unus & idem æternaliter ex ſemetipſo in ſemetipſum Deus*: id ſanè vehementer propoſito noſtro ſuffragatur. Priore enim loco æternitas Filii aſtruitur, poſteriore idem ſignificatur, atque ibi ſuprà, *Pater in ipſo alium ſe ex ſemetipſo genuit*: ubi enim Deus de Deo, unus de uno, ſapientia de ſapientia, omnipotentia de omnipotentia gignitur, & hoc totum Deus unus, ibi videtur æternaliter Deus ex ſemetipſo in ſemetipſum prodire. Quid illud quàm manifeſtum, quod Filius præterquam quod carnem ſumpſit, *humanum genus viſitaturus*, *aliàs in omnibus Patri æquali* dicitur; quodque tum *viſibilis effectus eſt*, quod ſua ſponte non erat? Ut in plenitudine porro temporùm Filius humanam naturam induit, ita in condendo orbe tota rerum univerſitate induit quodammodo ſeipſum, ut per eam inviſibilia Dei viſibilia fierent, & ad omnes jam inde à mundi exordio homines ſermocinaretur Verbum per totam creaturam viſibilem: quæ tota peræquè ut *Cœli, enarrat gloriam Dei, ubi dies diei eructat verbum*. Ita noſtrum corpus indutus, & jam ante tota rerum natura veſtitus Filius Dei, & Deum Patrem & ſe mundo per hanc annuntians, *temperabat ſe, ne æternæ majeſtatis Dominum non poſſet mundi iſtius mediocritas agnoſcere*, Patrem ſcilicet & ſe.

Jam verò ſi alios Zenonis ſermones evolvas, & ex his judicium feras de aliis Patribus ei coævis ante Arium, quibus eadem impingitur calumnia de aperta, vel clandeſtina cum Ario conſenſione: quid his in eorum patrocinium apertiùs? *Totum Pater, totum poſſidet Filius: unius eſt, quod amborum eſt; quod unus poſſidet, ſingulorum eſt: dicente Domino, Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt*. Et rurſus, Filio cum Patre Ibidem. Pag. 424. *originalis perpetuique regni una poſſeſſio, coæternitatis omnipotentiæque una ſubſtantia, una æqualitas; ſi quid Filio detraxeris, ad Patris cujus habet totum, injuriam pertinebit; nec eſt in illo aliquid, quod ſit inferius; quia ſicut Pater, nec plus poteſt habere, nec minus; alter enim in alterius plenitudine infuſus eſt*. Sic ille in Sermone in illa verba Epiſtolæ primæ Pauli ad Corinthios, *Cùm tradiderit Regnum Deo & Patri*. Tam Catholica ſunt hæc, quàm quæ maximè. Reliquos lubens omitto Sermones hujus vel authoris, vel compilatoris; nec enim unius mihi Scriptoris eſſe videntur, nec unius forſan ætatis.

CAPUT XLII.

Orthodoxa Patrum Græcorum Nicæna Synodo antiquiorum doctrina de Trinitate, Juſtini, Athenagoræ, Theophilii, Tatiani, Can. De Luciano.

I. Quàm multa de Trinitate exiſtimaverit Juſtinus Platonem à Moſe hauſiſſe.

II. Complura Juſtini teſtimonia de Chriſti divinitate.

III. Alia rurſus ejuſdem de eodem præclariſſima documenta.

IV. Alia argumenta ex Sapientia Salomonis.

V. Exponuntur quæ dixit Juſtinus, de conſpecto olim à Patriarchis Filio, non Patre.

VI. Luculenta Trinitatis confeſſio apud Lucianum.

VII. Athenagoræ expreſſiſſima teſtimonia de Trinitate.

VIII. Complura adhuc & expreſſiora ejuſdem teſtimonia ad Trinitatis confeſſionem.

IX. Ex Theophilo Antiocheno Epiſcopo multa egregiè pro divinitate Filii & Spiritus ſancti.

X. Ex eodem aperta duplicis Verbi diſtinctio, interioris & æterni alterius, alterius externi & ad rerum creationem prodeuntis.

XI. Tatiani de Trinitate doctrina, de Verbo maximè interno & prolatitio, refertur & explanatur.

XII. Cajus vir doctiſſimus antiquiſſimos hos omnes Patres laudat apud Euſebium, ut Trinitatis doctrinæ addictos.

I. A Latinis ad Græcos accedo Nicæna Synodo anteriores, & primò ad Juſtinum Martyrem. Hic Platonis de tribus Principantibus hypoſtaſibus ita exponit primùm fluctuantem animum, tum deinde paulò certiorem & propriorem vero, Juſtinus. Pag. 8. in Cohortatione ad Græcos: *Plato ipſe aliquando tria principia rerum omnium conſtituit, Deum, materiam, & ideam: aliquando quatuor: adjicit enim animam univerſalem. Idem ubi materiam ingenitam eſſe profeſſus eſt, genitam eandem poſtea dicit. Et ubi antea Ideæ proprium attribuit ortum, & per ſe ipſam conſtitiſſe, ſeu ſubſtantiam eſſe cenſuit, deinde immenſis intelligentiis eam ipſam eſſe ait.* Ita longè ablegata materia, & doctrina de Ideis ſanæ intelligentiæ reddita, ſuperſunt tres illæ ſuperiùs cùm de his Philoſophis ageremus commemoratæ hypoſtaſes, Pater, Verbum, & Anima univerſalis, ἡ καθόλȣ ψυχή: Anima & Spiritus duæ voces ſunt, res una. Hinc eſt, quòd & hanc doctrinam Pla- Pag. 28. tonis à Moyſe mendicatam fuiſſe infrà docet: *Quin & Platonem ſecundum Deum & materiam, & tertium principium Ideam, ſeu formam eſſe dicentem, non aliunde quàm à Moſe ſententiæ talis occaſionem ſumpſiſſe apparet: nomine quidem Ideæ è Moſe dictis accepto, ſed non ſatis tum intellecto: quod à peritis edoctus non fuerit, nihil eorum, quæ à Moſe ſunt dicta, extra arcanam theoriam & contemplationem intelligi clarè poſſe.* Cùmque hæc Pag. 34. Platonis verba retuliſſet, *Virtus profectò neque natura, neque doctrina, verùm divino munere, non ſine mente obvenerit, quibus illa obvenit:* hæc Juſtinus exiſtimat à noſtris Platonem accepiſſe Prophetis, & Spiritum ſanctum virtutis appellatione deſignaſſe. *Hæc, ut puto, manifeſtè à Prophetis de Spiritu ſancto edoctum Platonem, in Virtutis appellatione tranſtuliſſe patet.*

At quàm diſerta ſunt hæc ejuſdem Apologiæ Pag. 44. primæ verba: *Univerſarum autem rerum Patri, quia ingenitus eſt, nomen impoſitum non eſt. Quocumque namque demum ille vocetur nomine, vetuſtiorem ſe habeat eum qui nomen impoſuerit. Pater verò & Deus, & creator, & Dominus, & herus, non nomina ſunt, ſed à beneficiis & operibus ejus petitæ appellationes. Porro filius ejus qui ſolus proprie dicitur Filius, Verbum, ſimul cum illo ante creaturas & exiſtens & naſcens, quoniam primitus per eum cuncta condidit & ornavit. Chriſtus quidem ex eo, quod per illum Deus omnia conformaverit, atque ornaverit, appellatur: quod & ipſum nomen eſt, ſignificationem minimè notam complectens; quemadmodum & Dei appellatio nomen non eſt, ſed rei ineloquibilis naturæ hominum inſita opinio.*

Qui Dei ingeniti & Patris Filius & ſolus propriè Filius dicitur, ὁ μόνος λεγόμενος κυρίως ὑιός; is rebus creatis non annumeratur. Quid illud? *Verbum ſimul cum illo ante creaturas & exiſtens, & naſcens, quoniam primitus per eum cuncta condidit & ornavit.* Si creatura & ipſe eſſet, quantumvis primogenita & præcellentiſſima, non eſſet ante creaturas, ne & antecederet ſeipſum; non eſſet cum Patre, ſed cum creaturis; his proximus, ab illo vehementiſſimè ſummotus; non per eum crearentur omnia, ne & per ſeipſum crearetur, & creatura crearet, quod ne venire quidem in mentem poteſt; denique Filius & principaliter, ac propriè Filius non eſſet.

II. Nec minùs perſpicuè idem ipſe in Apologia II. in hæc verba: *Et Jeſus Chriſtus unus &* Pag. 58. *ſolus propriè Filius Deo genitus*, μόνος, ἰδίως τῷ θεῷ γεγέννηται: *qui nimirum ratio & Verbum ejus, & primogenitus & virtus eſt, atque de conſilio voluntateque ejus, inſtaurandi & reſtituendi humani generis ergo homo factus, nos iſta docuit.* Et aliquantò antè: *At enim Filius Dei Jeſus di-* Pag. 57. *ctus etiamſi aliorum communi more homo tantùm eſſet, propter Sapientiam tamen dignè Dei Filius diceretur. Parentem enim virumque Deumque Scriptores cuncti Deum vocant. Sin peculiariter etiam præter communem mortalium nativitatem, genitum eum ex Deo, Rationem & Verbum dicimus, quemadmodum anteà memoravi: commune hoc nobis ſit vobiſcum, &c.* Quid his apertius, ubi unus, ſolus, Filius, propriè Filius, ex Deo genitus, Ratio & Verbum Dei prædicatur Chriſtus?

Sed ſunt & alia, quæ ex eadem II. Apologia ad rem noſtram faciant: *Itaque Judæi exiſtimantes* Pag. 56. *ſemper parentem rerum cunctarum cum Moſe eſſe locutum; cum, qui cum eo eſt colloquutus, Filius Dei eſſet: qui & Angelus & Apoſtolus cognominatus eſt; rectè & à Prophetico ſpiritu & ab ipſo Chriſto coarguuntur, neque Patrem, neque Filium noſſe. Qui enim Filium Patrem eſſe dicunt, comperiuntur neque Patrem ſcire, neque Filium eſſe Patri univerſorum noſſe: qui quod Verbum & primogenitus Dei ſit, Deus etiam eſt.*

Hìc illud certè animadverſione digniſſimum eſt, quid cauſæ fuerit, quamobrem antiquiſſimi illi Patres & Chriſtianæ religionis vindices adversùs Judæos, illum qui in antiquis Scripturis exhibebat ſe viſibilem Deum, & cum hominibus congredi facilem obviumque, Filium fuiſſe, non Patrem contenderent. Scilicet Judæi Patrem reverebantur, Filium negabant, nec faciliùs ullo argumento revinci poterant, quàm ſi edocerentur illum tam familiarem Patribus Deum Patriarchis & Prophetis, illis adumbrari lineamentis, quæ Filio imprimis conſentiant, non conveniant Patri. Nunc enim Deus, nunc Angelus idem dicebatur; Deus à Deo mitti & venire perhibebatur. Moyſi primùm, pòſt Salomoni, ne alios commemorem Prophetas, ut Sapientia, ut Verbum Dei, ut Conſiliarius ſummi Dei deſcribebatur. Ita cogebantur Judæi hunc & Filium agnoſcere & à Patre diſtinctum hypoſtaſi, & Deum. Certiſſimè Juſtinus quoad Deitatem, nihil diſcriminis hìc interponit, unum Deum, unam Deitatem confitetur; ſed illud evincit, non ſolum Patrem Deum eſſe, ut aſſentiebantur Judæi, ſed & Filium, ut ex Judaicis etiam Scripturis eliciebatur. Denique ab eo ita concluditur: *Cum Verbum & Primogenitus Dei ſit, Deus etiam eſt.* Non ait minuſculum eſſe Deum, vel nomine tenus, vel utcumque Patre inferiorem, in quo magnam à Judæis iniſſet gratiam; ſed Dei Filium & Deum. Hoc argumentum non paulò copioſiùs proſequutus eſt Juſtinus in Dialogo cum Triphone Judæo, ad quem antequam accedo, hanc denique hìc inſuam ex eadem Apologia II. confeſſionem prorſus Catholicam Trinitatis: *Et profitemur quidem nos ta-* Pag. 56. *lium qui habentur deorum expertes eſſe & atheos: ſed non veriſſimi illius Dei, Patris videlicet juſtitiæ & caſtitatis & virtutum aliarum, &*

ab omni vitioſitatis mixtione & labe alieni expertes. Verùm hunc ipſum, & qui ab eo venit, atque iſta nos, bonorumque Angelorum exercitum docuit, Filium, & Spiritum Propheticum colimus & adoramus. Hic ipſe Spiritus ſanctus eſt, qui ut in Symbolo canit Eccleſia, *Locutus eſt per Prophetas*.

III. Venio jam ad Dialogum cum Triphone, g. 275. ubi hæc habet Juſtinus: *Quæ dico, perſuadere quoque vobis annitar, Scripturas ſcientibus; eſſe videlicet & dici Deum & Dominum alium, præter factorem omnium, qui & Angelus ſive Nuntius vocatur, eo quod annuntiet mortalibus, quæcumque annuntiari eis vult univerſitatis fabricator;* g. 280. *ſupra quem alius Deus non eſt*. Et infrà: *Moyſes, inquam, o fratres, iterum ſcriptum reliquit, hunc Patriarchis conſpectum Deum, qui dicitur, etiam Angelum & Dominum nominari: ut inde quoque cognoſcatis, cum rerum univerſarum Patri adminiſtrum eſſe*. Et rurſus: *Neceſſarium arbitror eſſe vobis etiam referre verba, quibus commemoratur, quomodo ipſi fugienti fratrem Eſaum, apparuerit iſte & Angelus & Deus & Dominus, qui & Abrahæ in forma viri conſpectus, & in ſpecie hominis cum Jacobo luctatus eſt*. Et aliquantò poſt; *Suſtinete inquam me, ex libro quoque Exodi vobis demonſtrantem, quemadmodum idem ipſe & Angelus & Deus & Dominus, & vir & homo, Abrahæ & Jacobo viſus, in igne flammæ è rubo apparuerit, & collocutus ſit Moſæ*.

Hæc ad nauſeam uſque hìc inculcantur, & eorum omnium ſumma hæc eſt, & Deum ac Dominum eſſe, & à Patre mitti, eoque Angelum nominari Filium. Ex his duobus æqualitas ejus cum Patre evidenter aſtruitur, qui non aliter quam ille Deus & Dominus eſt; nec ab illo differt, niſi quòd ab illo mittatur, unde Angeli nomen & officium: ne Nicæni verò quidem Patres, vel cæteri deinceps omnes diſſimularunt mitti Filium à Patre, intacta & illibata tum conſubſtantialitate, tum æqualitate utriuſque.

Illud hìc porro antè monebo, quàm ulteriùs progrediar; nec in Juſtino, nec in aliorum Patrum Nicænis anteriorum doctrina expendenda, id mihi curæ fore, ut ex iis probem Chriſtum fuiſſe ante Mariam. Nec enim in eos hìc deſudat noſter labor, qui id olim negarunt. Ne id quidem magnoperè curabimus, ut ante mundi hujus creationem illum probemus fuiſſe. Hæc enim omnia & his multò plura largiebantur Ariani, quos hìc oppugnandos adgredimur. Noſtra omnis induſtria in id collimabit, ut Chriſtum & æternum, & Patri Deo coævum, & conſubſtantialem & æqualem ex illis ipſis evincamus antiquiſſimis Patribus, qui Nicenæ Synodo præiverunt, præluxeruntque in illas definitiones, quæ ab illa conſtitutæ ſunt, plaudente & ſuffragante Catholico orbe, utpote gnaro per eas ſe in avita & antiquiſſima, atque ab ipſis uſque Apoſtolis hauſta fide confirmari.

IV. Pergit deinde Juſtinus ad aliud argumentum ex Proverbiis Salomonis petitum, ubi Filii à Patre, Sapientiæ à Deo nativitas deſcribitur ante omnem creaturam; ut jam Patris adminiſtra fuerit Sapientia, in naturis omnibus tum condendis, tum adminiſtrandis. En verba Juſtini: *Aliud verò etiam vobis, ò amici, inquam, ex ſacris Litteris producam teſtimonium, primitus ante creaturas omnes Deum genuiſſe ex ſe virtutem quandam rationalem, quæ quidem & Gloria Domini à Spiritu ſancto vocatur, nonnunquam autem Filius, aliquando Sapientia, quandoque Angelus, interdum Deus, aliquando Dominus, & Verbum. Fuit quando Archiducem ſeipſum dixit in hominis forma, Joſue Nave filio apparens: his enim nominibus omnibus appellari habet, cùm ex paterni conſilii & voluntatis adminiſtratione, tum ex voluntaria Patris generatione.*

Verba Salomonis Proverbiorum de generatione Sapientiæ à Deo mox inſerit, interſerit autem hæc pauca, quibus addoceat, qualis æſtimanda ſit & cogitanda iſta Sapientiæ & Verbi generatio à Patre: adducta nempe ſimilitudine mentis noſtræ, quæ verbum ſuum intus parit: ſimiliter & ignis, à quo alius ignis ſuccenditur. *Qualem generationem in nobis quoque quodam videmus fieri modo, verbum enim aliquod proferentes verbum gignimus, non per reſectionem, ita ut quod in nobis proferentibus eſt, imminuatur verbum: & quomodo in igne videmus alium fieri, non decreſcente illo, unde facta eſt alterius accenſio, ſed in eadem ſtatu permanente; quippe qui ex ipſo incenditur, & ipſe apparet, non imminuens illum unde eſt ſuccenſus.*

Atqui his exemplis & conſubſtantialitas proditur, & æqualitas. Nam ignis accendens & accenſus, ignis gignens & genitus, & ejuſdem ſubſtantiæ ſunt, & prorſus æquales; nec ullo diſtant, niſi quòd ille genuit, hic genitus eſt. Nec aliler Mens, ſive Sapientia cogitans, & Sapientia cogitata, & naturæ ejuſdem ſunt, & non ſibi diſpares, ſaltem in Deo, ubi nihil accidentarium, totum ſubſtantia, vel ſupra ſubſtantiam eſt.

V. Priſcæ illius Patrum Theologiæ expertibus, aut parum peritis, aliquantò moleſtiora videntur, quæ ibidem infrà ſubjicit Juſtinus, ut oſtendat non Patrem unquam deſcendiſſe ad homines, vel ab iis rurſum aſcendiſſe, vel varias illas ſubiſſe vices, quæ in Veteris Teſtamenti paginis memorantur. Ait enim *non debere vos putare ipſum in-* Pag. 356. *genitum Deum vel aſcendiſſe, vel deſcendiſſe quopiam; nam ineffabilis ille Pater, & Dominus univerſitatis hujus, non venit in locum aliquem: neque deambulat, neque dormit, neque ſurgit; ſed in regione ſua, quacumque ea tandem eſt, manet, acutum cernens, & acutum audiens; non oculis certè quidem, nec auribus: verùm virtute infinita ille inſpectat & omnia noſcit, neque noſtrum quiſquam illum latet: neque mobilis eſt, neque loco ullo, atque adeo neque mundo univerſo comprehenſibilis, ut qui ante extitit, quàm mundus eſt conditus. Quonam igitur modo ille vel alloquatur aliquem, vel conſpiciatur ulli, vel in minima parte terræ appareat? quandone ejus quidem, qui ab eo eſt miſſus, gloriam & majeſtatem populus in Sina intueri: neque Moſes ipſe in tabernaculum quod fècit, niſi à Deo proveniente claritate repletus, ingredi valuit?* Nec minùs expreſsè paucis interjectis: *Itaque neque Abraham, neque Iſaac, neque Jacob, neque hominum alius quiſquam, Patrem & ineffabilem Dominum rerum omnino univerſarum, & ipſius Chriſti vidit: ſed illum ipſum, qui juxta conſilium ejus & voluntatem & Deus eſt Filius ipſius, & Angelus, ex eo quo ſententiæ illius eſt adminiſter, & qui de voluntate ejuſdem homo ex virgine natus eſt, qui etiam aliquando ignis fuit in ſuo cum Moſe è rubo colloquio. Quod niſi ad hunc modum ſacras intellexerimus Litteras, eo res evadet, ut Pater & Dominus univerſorum tum in cœlis non fuerit, cum per Moſen dictum eſt, Et Dominus pluit ſuper Sodomam ignem & ſulphur, à Domino de cœlis: ac rurſum, cum per Davidem eſt dictum: Tollite portas, Principes veſtras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ: & iterum cum David ait: Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum; ſeipſum Pater ad dextram ſuam collocaverit?*

Sicui hæſerunt animo, quæ non ſine faſtidio forſan inculcata ſunt, nihil hìc eſt, quod poſſit negotium faceſcere. Ut illa enim omittam, quæ ibidem paulò ante Juſtinus dixerat: *Nam ſi di-* Ibid. p. 355. *cta Prophetarum intellexiſſetis, non inficiati eſſetis ipſum eſſe Deum, ſingularis & ingeniti, ineffabiliſque Dei Filium*. Ut hæc, inquam, miſſa faciam, ad unum id omnia revolvuntur, de quo apud omnes conſtat, Patris non eſſe, ut à quoquam mittatur, ſed ut alias ipſe divinas Hypoſtaſes mittat, quo eas cumque expedit aſcititia in aliqua ſenſibili forma videri, audiri, tangi, & alias corporum qualitates ſubire. Cùm enim non mediocriter differant mittere & mitti, nemini non obvium & manifeſtiſſimum eſt, Patri magis congruere, ut mittat, quàm ut mittatur; Filio magis convenire, ut mittatur à Patre, quàm ut illum mittat. Mittere autem & mitti non aliud hic eſt, quàm ſenſibili aliqua ſpecie induere, vel indui. Hinc autem nec naturæ diverſitas, nec inæqualitas illa ſuſpicanda eſt inter mittentem & miſſum; cùm totum in eo vertatur, ut incolumi manente utriuſque natura & perſona, extrinſeca aliqua & corporalis ſpecies ei induatur: cujus ſiqua vilitas, ſiqua imbecillitas diſpliceat, ea ad ſpeciem ipſam ſenſibilem, non ad mittentis vel miſſi injuriam refunditur. His ita ſtatutis, jam fatemur Patri, primoque rerum omnium & ingenito Principio non conſentire, ut in locum aliquem deſcendat, vel aſcendat, vel dormiat & ſurgat, vel ſtet ambuletve, vel cum hominibus congrediatur, quòd hæc omnia non fiant niſi per ſimulatas imagines corporeas, quibus tam non indui Patrem decuit olim, quàm nec poſtea incarnari; tam decuit olim obumbrari Filium, quàm poſtea inhumanari. Cùm porro Scripturæ Chriſtum præformarent, & præfingerent jam tum quodammodo, ut ipſe Chriſtus docuit: ita neceſſe erat illas temperari, ut ſenſim inſinuaretur hominibus mirum & ſtupendum hoc arcanum de Patre & Filio, & de Filio potiùs quàm Patre incarnando.

Non eſt ergo mirum, ſi dixerit Juſtinus Deum Patrem, ut viſendum ſe ſiſteret Abrahæ, Noe, aliiſque, *non potuiſſe ſuperiora cœlo ſpatia relinquere, nec in exigua terræ parte conſpici: Filium Patri ac Domino ſubjectum, ejus voluntati ſerviſſe; non aſcendiſſe, non deſcendiſſe unquam Patrem; nullo eum loco contineri, ac ne mundo quidem toto; videri & congredi cum hominibus, non illi congruere, ſed Filio, qui & homo factus eſt in Virgine, & antè ignis in illo Moyſis rubo factus fuerat:* Non eſt, inquam, valdè mirum hæc à Juſtino ſcripta eſſe, cùm hæc omnia ille referat ad formas illas ſenſibiles, ſeu in carne, ſeu ante carnem aſſumptam, ad quas mitti Patrem, quibus indui Patrem non decebat, Filium decebat; quòd ingeniti & Patris proprietati magis concinat totam incomprehenſibilis Deitatis majeſtatem ſubire ac ſuſtinere, non ſe dejicere ex illo faſtigio: Geniti & Filii proprietati perſonali magis conſentiat ad has condeſcenſiones ſeſe infringere, contemperare ſe creatis naturis per has aſſumptas corporeas formas, ad has mitti à Patre, per has obſequi & ſervire Patri.

VI. Eodem quo Juſtinus ævo vitam agebat Lucianus, homo ethnicus & impius, Chriſtianæque fidei infeſtus. Is verò in Dialogo Philopater, Tryphonem Chriſtianum inducit, antequam Ethnicum Chriſtianis Myſteriis initiaret, hoc ab eo juramentum exigentem, quo ne fingi quidem quidquam poteſt luculentius ad Catholicam de Trinitate confeſſionem: *Jura Deum altè regnantem, magnum, æternum, atque æternum Filium Patris, & Spiritum ſanctum ex Patre procedentem. Unum ex tribus, & ex uno tria; tres hæc tu Jovem puta, & Deum exiſtima.* Ea ergo tunc fide, uno ſacramento unius & trinæ Deitatis imbuebantur Chriſtiani omnes, tam apertè, ut nec Ethnicos id latere poſſet.

VII. Athenagoras Juſtino ſuppar, & qui ipſe quoque inſignem Apologiam pro Chriſtianis ſcripſit, obtulitque Imperatoribus Marco Aurelio Antonino & Commodo, in eadem claſſe locatur, quaſi & ipſe incautiùs de Trinitate aut ſenſerit, aut ſcripſerit. Atqui ejus hæc ſunt verba, ad regulam fidei orthodoxæ ſatis accurata, ſi æquum interpretem habeant: *Quippe ut Deum aſſerimus, & Filium ipſius Verbum, & Spiritum ſanctum; unita quidem ſecundùm potentiam,* ἑνούμενα μὲν κατὰ δύναμιν; *Patrem, Filium, & Spiritum; quoniam Mens, Verbum, & Sapientia profluit à Patre, ſicut lumen ab igne, ſimiliter & Spiritus,* ὅτι νοῦς, λόγος, σοφία, υἱὸς τοῦ πατρὸς, καὶ ἀπόῤῥοια, ὡς φῶς ἀπὸ πυρὸς τὸ πνεῦμα. Vides ut tres Perſonas confiteatur diſtinctas, & tamen potentia, ſeu eſſentia & ſubſtantia unitas. Vides ut Filium Patris Mentem, Verbum & Sapientiam dicat: at non poteſt vel eſſe, vel fuiſſe Pater, immo ne cogitari quidem poteſt ſine Mente, ſine Sapientia, ſine Ratione ſua, ut quæ unam cum eo naturam & ſubſtantiam conſtituat. Vides denique & Filium & Spiritum ſanctum à Patre profluere, ut lumen ab igne, quo nihil amplius deſiderarùnt Nicæni, Nicæniſque poſteriores Patres, ad Filii & Spiritus ſancti divinitatem conſubſtantialem & coæternam ſtabiliendam.

Nec minùs præclara ſunt iſta ejuſdem Athenagoræ, ajentis ita Orbem regi univerſum à Patre Deo & Filio, ut Imperium Romanum à Marco Aurelio Imperatore & ejus filio Commodo adminiſtrabatur: *Vos quidem in ſumma Imperii majeſtate adeo conjunctis animis orbem gubernatis, ut inde cœleſti etiam regni contemplationem clariùs animo quis complecti queat. Ut vobis enim patri & filio in poteſtate ſunt omnia: regno divinitus in vos collato: Regis enim anima, inquit Spiritus Propheticus, in manu Dei eſt: ſic uni Deo & Filio ejus, hoc eſt, Verbo inſeparabili, ſubjecta ſunt omnia.* Athenag. poſt Juſtini Pag. 17. Quid apertius ad aſtruendam Filii cum Patre Deo & ſubſtantiæ unitatem, & poteſtatis ac naturæ æqualitatem? Sed & iſta accipe, in quibus non tam Athenagoram audire te putes, quàm Nazianzenum, ſi hujus ſuperiùs laudata teſtimonia non prorſus exciderint animo: *Quem utpote Deum cum Verbo ſuo cognoſcere optamus,* Pag. 10. *ut quænam Filii ad Patrem ſit unio, intelligamus; quid Pater cum Filio communicet, quid ſit Spiritus; quæ unitas trium, quæ diſcretio unitorum: Spiritus ſcilicet Filii & Patris,* τίς ἡ τῶν τοιούτων ἕνωσις, καὶ διαίρεσις ἑνουμένων.

VIII. Sed ut totam Athenagoræ Theologiam magis exploratam habeas, hoc eſt, omnium Patrum Theologorumque fidelium, qui tria priora Eccleſiæ ſæcula illuſtrarunt, & eos ab Ariana veſania alieniſſimos fuiſſe certò ſcias, ut de inconcuſſa hac traditione ne dubitare quidem unquam poſſis; audi quid ille ex profeſſo, & velut in Theologica Schola prolixiùs de his diſſerat: *Verùm ſatis jam mihi demonſtratum eſt, non negare nos numen, qui unum illum ingenitum, æternum, inviſibilem, impaſſibilem, qui nec loco includi poteſt, nec aliter quàm ſola mente & ratione comprehendi: qui luce, pulchritudine, Spiritu, & potentia ineffabili continetur: à quo facta ſunt omnia per Verbum ipſius, per quod & digeſta ſunt & ſtabiliuntur, hunc, inquam, unum prædicamus Deum. Quin & Dei Filium mente complectimur, nec eſt quod aliquis ridiculum putet, Deo Filium a me attribui. Non enim, ut Poetæ fabulantur qui nihilo meliores hominibus Deos ſuos faciunt, vel de Deo Patre, vel de Filio ſentimus. Sed Filius Dei eſt Verbum Patris, in idea & efficacia. Ab ipſo enim & per ipſum facta ſunt omnia, quum Pater & Filius unum ſint. Ita ut Filius ſit in Patre, & Pater in Filio, per unionem & potentiam Spiritus. Siquidem mens & Verbum Dei, Filius Dei eſt.* Ibid. p. 10.

Hæc ille caſtigatiſſimè de Patris & Filii & Spiritus ſancti divinitate. Quibus & hæc de Filio ſpecialiter ſubnectit, quem factum eſſe negat, quem à principio, id eſt, ab æterno à Patre prodiiſſe ait, ut rationem, ut ideam omnium;

ab æterno quippe ſua in Deo eſt ratio, ſua ſapientia, ſua rerum omnium creandarum in Deo idea, quæ tunc foras prodiit cùm res creavit: ſed non tum cœpit, immo nunquam cœpit Dei ratio, Verbum & Sapientia eſſe; ne & Deus ſerò, & in tempore tantùm ſapere cœpiſſe dicatur. *Primogenia hic eſt Patris progenies, quo non ut facta; à principio enim Deus, qui eſt mens æterna, ipſe in ſeipſo λόγον, hoc eſt Verbum, aut rationem habet, cum rationalis ipſe æternum ſit; ſed ut rerum cunctarum idea & perfectio foret, progreſſa eſt.* Denique de Spiritu ſancto, qui ita à Deo emanat, ut à Sole radii: *Quanquam & ipſum Spiritum ſanctum, agentem in illis, qui Propheticos Sermones fundunt, ita à Deo emanare, ad ipſumque reflecti dicimus, ut emiſſi à Sole radii reciprocant. Quis igitur non miretur, nos, qui Deum Patrem prædicamus & Deum Filium & Spiritum ſanctum, ita ut & unionis eorum vim & ordinis diſtinctionem exponamus, impios & ſine Deo homines vocari?* Ex his Athenagoras vehementer inſurgit in eos qui Chriſtianos calumniabantur, veluti nulli Deo deditos, cùm ipſi Patrem Deum, & Filium Deum, & Spiritum ſanctum Deum confiterentur.

IX. Athenagoræ ſubjungitur ſanctus Theophilus Epiſcopus Antiochenus, qui ſub iiſdem Imperatoribus M. Aurelio & Commodo vitam agebat. Scripſit is libros tres ad Autolycum pro Chriſtianæ Religionis defenſione. Hic ergo audi primùm ut Deum ingenitum & conditorem univerſorum defendat, confutetque eos, qui materiam æquè ingenitam & ei coæternam volebant eſſe, ac proinde immutabilem fateri cogebantur; cùm ex adverſo mutationum omnium ſedes ipſa
Ibid. p. 82. ſit. *Plato cum ſuis aſſeclis Deum quidem confitetur ingenitum: Patrem præterea & conditorem omnium: at deinde ſubjicit, ſive ſupponit Deo materiam quoque ingenitam, quæ ſimul cum Deo prodierit ſive extiterit. Verum ſi Deus cenſetur ingenitus, & materia perhibetur ingenita, jam nec amplius Deus conditor & creator eſt omnium etiam ſecundùm Platonicos: nec quod unus & ſolus ſit, ab iis verè demonſtratur. Quemadmodum Deus ingenitus, ita etiam immutabilis eſt. At hac ratione ſi materia ingenita foret, nulli mutationi ſive alterationi obnoxia foret, nec quicquam differret à Deo. Nam id quod gignitur, mutationi & alterationi ſuccumbit.*

Jam verò audi, ut ab ingenito Deo creatus ſit mundus, cùm dixiſſet eum ex nihilo creatum eſſe, ἐξ οὐκ ὄντων, idque à Prophetis non accepiſſe; utque rurſus Deus ſuum in ſeipſo Verbum, ſemper habuiſſe ſe dicat, quem ex ſe genuit, effuditque cum ſua Sapientia, ante hæc univerſa, ἔχων οὖν ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐνδιάθετον ἐν τοῖς ἰδίοις σπλάγχνοις, ἐγέννησεν αὐτὸν μετὰ τῆς ἰδίας σοφίας, ἐξερευξάμενος πρὸ τῶν ὅλων. Accipe locum integrum:
Pag. 88. *Nihil enim cum Deo floruit, aut vixit; ſed ipſe ſibi locus erat, nullius indigens, & ante ſæcula ſubſiſtens. Hinc ductus, hominem, à quo cognoſceretur, condere voluit. Hinc præparavit mundum. Is genitus, proinde egens eſt: ipſe verò ingenitus, nullius rei eget. Deus igitur habens ſuum ſermonem in ſuis viſceribus, genuit eum, cùm eum produceret cum ſua ſapientia ante hæc univerſa. Hoc ſermone uſus eſt in mundi creatione; & omnia quæ condidit, per ipſum fecit. Hic principium dicitur, quia omnium eſt principium, dominaturque omnium, quæ per ipſum facta ſunt. Hic igitur exiſtens Spiritus Dei, principium & ſapientia, Altiſſimique potentia deſcendit in Prophetas.* His jure videbitur Theophilus confutaſſe potiùs Arianos, quàm illis prælusiſſe, aut vel tantiſper conſenſiſſe; eoſque omnes, qui Filium eſſe dicebant ἐξ οὐκ ὄντων, vel æternum eſſe negabant. Quæ hìc Sapientia à Theophilo dicitur, is Spiritus ſanctus, quem à Patre cum Verbo ab æterno effuſum eſſe tradit.

De Spiritu ſancto dici, quæ de Sapientia ibi dicuntur, certiſſimè intelliges ex iis, quæ multis interpoſitis habet: *Tres dies qui præceſſere crea* Pag. 94.
tionem duorum luminarium, Trinitatis myſterium ſacroſanctum repræſentant, videlicet Deum, Sermonem, Sapientiam, quartus dies typus eſt hominis, qui lumine indiget, nempe ut ſit Deus, Sermo, Sapientia, homo. Non alia hìc certè Sapientia, quàm Spiritus ſanctus, cui homo ſubjungitur, quia natura intellectualis, ſeu rationalis ſubjungitur incommutabili & æternæ Sapientiæ & Veritati Deo, nulla interpoſita alia creatura. Addit Theophilus cætera omnia Deum condidiſſe, quaſi obiter & nulla peculiari adhibita diligentia; at in condendo homine quaſi Filium & Spiritum ſanctum, Sermonem & Sapientiam ſuam in conſilium adhibuiſſe. *Cùm enim cætera omnia* Pag. 96.
Sermone nudo conſtitueret Deus, & ea quaſi obiter nulla peculiari adhibita diligentia conderet, hominem exiſtimavit ſolum eſſe opus ſempiternum, ſuiſque manibus dignum. Præterea dum hæc loquitur, videtur ea proferre, quaſi aliquo auxilio egeat: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem, &c. At hæc verba ad neminem alium, quàm ad ſuum ſermonem ſapientiamque direxit.

X. Cùm objicerent Gentiles Deum non potuiſſe, ut in Geneſi legitur, in Paradiſo deambulare, cùm loco non claudatur. Reſpondet Theophilus: Non Patrem deambulaſſe, ſed Verbum, & Filium, aſſumpta perſona Patris, & per quem omnia facta ſunt; porro Verbum hoc inſitum in corde Patris ſemper eſſe, ἐνδιάθετον ἐν καρδίᾳ πατρὸς, Patris conſiliarium, & mentem: & ita quidem ſemper habuiſſe ante ſæcula; quando verò Pater orbem condere voluit, tunc eum Verbum iſtud protuliſſe extra ſe, τὸν λόγον ἐγέννησε προφορικὸν, ut per eum univerſa crearet & gubernaret: quanquam ne tum quidem nec poſtea carere potuerit Deus Verbo ſuo intimo, quem ſemper gignit, & cum quo ſemper loquitur. οὐ κενωθεὶς αὐτὸς τοῦ λόγου, ἀλλὰ λόγον γεννήσας, καὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ διὰ παντὸς ὁμιλῶν. En objectionem Gentilium,
& Theophili reſponſionem: *Supra tradidiſti, Deum* Pag. 100.
loco non comprehendi; nunc vero vis, eum in paradiſo ambulare: audi reſponſum: Deus quidem univerſorum pater, loco nec includitur, neque in loco invenitur. Non enim eſt locus, in quo ipſe quieſcat. Cæterùm ſermo ejus, per quem omnia creavit, exiſtens potentia & ſapientia Patris, aſſumit perſonam Patris & Domini univerſorum. Is venit in paradiſum ſub perſona Dei, & colloquebatur cum Adamo. Si quidem Scriptura ſacra diſertè potuit Adamum dixiſſe: Vocem tuam audivi. At vocem quid aliud dixeris, quàm ſermonem Dei, qui ejus filius eſt? Eſt ſtatim: *Nec arbitreris, ut Poetæ, & fabularum ſcriptores perhibent, Dei filios ex concubitu eſſe natos; ſed intellige hoc loco enarrari ſermonem perpetuò exiſtentem, & inſitum in corde Patris Dei. Antequam enim quicquam eorum quæ facta ſunt, fieret, hunc conſiliarium habuit, ut qui mens & prudentia ejus foret. Cùm verò jam condere, quæ deliberaverat, inſtituiſſet, hunc ſermonem genuit prolatum, primogenitum univerſæ creaturæ: nec interno Deus exinanitus eſt ſermone, ſermonem gignens, & ſermone alloquens quæ volebat ſemper.*

Duplex hìc manifeſtiſſimè diſtinguitur Verbum, ſeu Sermo; alius interior in corde Patris, ἐνδιάθετος; alius exterior & prolatitius, προφορικὸς, qui foras prodit & profertur, per rerum creationem. Nec enim univerſa natura creata aliud eſt, quàm veluti veſtis quædam, qua ſe induit ſempiterna Dei ſapientia, quando orbem ex ſe effundit. Prior ille Sermo ſempiternus eſt, & Conſiliarius æternus æterni Patris eſt, & ante & poſt mundi creationem. Hic poſterior tum profertur, quando creando orbe, hoc ſe velut indumento circumdat,

& ſpectabilem reddit. Quanquam reapſe non ſit, niſi unus idemque Dei Filius & Sermo, gemina hac & diverſa ratione à nobis contemplandus. Unde mox ibidem: *Deus itaque exiſtens ſermo, & ex Deo progenitus, quando vult Pater univerſorum, mittit eum ſermonem ad aliquem locum. Qui adveniens auditur, & videtur ab eo miſſus, & in loco reperitur.*

Non eſt itaque quòd ſuſpicetur quiſquam Verbum illud inſitum intimumque in corde Patris, quem ab alio prolatitio & exteriore diſtinguit Theophilus, ipſum Patrem, vel Patris eſſentiam eſſe. An diceretur enim Pater Verbum ſuum, id eſt, eſſentiam ſuam Conſiliarium habere? *Antequam ulla res exiſteret, Conſiliarium habebat iſtum, qui mens ipſius eſt & ſapientia. Cum autem efficere voluit, quæcunque deliberaverat, hunc λόγον genuit prolatitium*. An poſſet Athenagoras Verbum exterius ab interiore ſejungere? quorſum enim tum hoc exterius ſine illo interiore, ſine ratione, ſine ſapientia? Vide ut utrumque Verbum unum eſſe declaret, prorſus ut nos Verbum increatum ante ſæcula, & incarnatum in tempore, unum eſſe Verbum ſcimus, alio & alio ſtatu ſpectatum: dum Joannis Evangelii verba ita refert & interpretatur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Quibus oſtendit in principio ſolum fuiſſe Deum, & in ipſo Verbum.* An diceret ſolum fuiſſe Deum, & in ipſo mentem & eſſentiam ſuam? *Poſtea dicit, Et Deus erat Verbum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Verbum itaque cum ſit Deus, & ortum habeat ex Deo.* Non poſſunt hæc de Verbo dici, quod ſit ipſa eſſentia Dei; ſed de æterna Verbi hypoſtaſi à Patre diſtincta: *Quandocunque vult Pater univerſorum, mittit ipſum quemlibet ad locum.* Hæc jam miſſio eſt Verbi prolatitii, ſive ad aſſumptas olim Propheticas umbras & viſibiles ſpecies, ſive ad humanitatem, qua ſe induit in plenitudine temporum. Et quid apertius illa comparatione trium priorum orbis creati dierum cum tribus divinis hypoſtaſibus? Erant enim dies illi prorſus æquales inter ſe; nec novum eſt nomine Sapientiæ donari quandoque Spiritum Sanctum, qui Spiritus veritatis & ſapientiæ paſſim in Scripturis & Patribus dicitur; & qui charitas cum ſit, eſt utique ſapientia illa, quæ non menti tantùm lucet, ſed & cordi ſapit.

XI. Accedo ad Tatianum Juſtini Martyris diſcipulum, cujus extat Oratio contra Græcos, ejuſdem prorſus ſalivæ, ſed minùs explicata. Explicabimus tamen illam haud ægrè, ſi tam clementes ſimus interpretes, quàm nos decet eſſe eorum, quæ inter ipſa penè crepundia Chriſtianæ doctrinæ ſcribebantur à Sectæ noſtræ penè tyronibus. Referam primò verba Tatiani, tum ea ſubjiciam elucidamenta, quibus ſiniſtræ ſuſpi-
Ibid. p. 145. ciones poſſint dilui. *Nunc manifeſtiùs religionis noſtræ arcana pandam: Deus erat in principio. Principium autem Verbi potentiam eſſe accepimus quippe Dominus mundi cum ipſe ſit univerſorum ſubſtantia, nondum condito mundo ſolus erat: ſi vero reſpicias potentiam ejus, in qua viſibilia & inviſibilia cuncta conſiſtunt, omnia cum ipſo erant. In ipſo enim per potentiam Verbi, tum ipſe, tum Verbum, quod in eo erat, extitit. Cùm voluit autem ipſe, Verbum ex ejus ſimplicitate proſiliit. Et Verbum non inaniter prolatum, primogenitum opus fit ipſius Spiritus. Hoc ſcimus eſſe principium mundi. Natum eſt autem per diviſionem, non avulſionem. Quod enim avellitur, à primo ſeparatur: quod verò dividitur, id functione donatum propria, nihil imminuit illum, à quo vim ſuam ſumpſit. Quemadmodum enim ab una face aliæ multæ accenduntur, nec tamen primæ facis lux minuitur propter plures inde ſuccenſas; ſic etiam Verbum è Patris potentia progreſſum non relinquit genitorem Verbi expertem.* Quaſi dicat initio & ante omnia Deum fuiſſe, & cum ipſo potentiam Verbi generatricem, ἀρχὴν λόγȣ δύναμιν. Nondum condito orbe, non aliam fuiſſe ſubſtantiam, quàm ipſius Dei ſubſtantiam; at in potentia ejus creatrice jam tum fuiſſe omnia, quæ creare poterat, & quæ creaturus erat. Itaque cum ipſo & in ipſo fuiſſe omnia, quatenus in Verbo ejus erant omnia, ut idea, ratione, & creatore omnium, Verbum autem in ipſo; acceſſiſſe tandem Deum ad creationem naturarum omnium, idque perfeciſſe prolato primùm foras Verbo ſuo, adeo ut primus Dei partus extra ſe fuerit hoc Verbum prolatitium, per quod reliqua condita ſunt omnia. Hoc autem Verbum, quod prolatitium vocamus, quatenus creata à ſe juſſu Patris univerſitate amictum & quaſi velatum prodiit; per ſeſe & in ſua ſubſtantia ſpectatum, à Patre natum & effuſum eſt, *diviſione, non avulſione*; id eſt, generatione perſonæ à Patre diſtinctæ, non diviſione ſubſtantiæ Patris; genito enim Filio, & paternæ ſubſtantiæ plenitudine ei communicata, de paterna ſubſtantia nihil deciſum, decerptum nihil eſt; non aliter ſanè quàm fax à face accenditur: tota luminis ſubſtantia accenſæ faci accedit, nihil tamen ejus decedit accendenti. Lux & fax iſta in Patre & Filio ſapientia eſt, ibi generans, hìc genita, utrobique non conſubſtantialis tantùm, ſed una & eadem, & genitrix tamen hìc, illic genita. Quod ergo videtur Tatianus innuere Verbum à Patre *ab æterno* productum, non fuiſſe actu & in ſeipſo, ſed tantùm in poteſtate, ſicut & naturas creatas; non id ad Verbum internum pertinet, ſeu ad ipſius Verbi ſubſtantiam; ſed ad Verbum prolatum, προφορικὸν, quod unà cum ipſo orbe condebatur quatenus orbe ipſo velatum proferebatur; ſicut Verbum in tempore cum humanitate aſſumpta natum & procreatum eſt ex Patre. *In ipſo enim Deo per potentiam Verbi, tum ipſe Deus, tum Verbum quod in eo erat, extitit.* En Verbum æternum & internum, Pater cum Filio, Filius cum Patre & in Patre. Sequitur ſtatim Verbum externum ad creationem mundi, quo obvelaretur, & quo velatum rurſus quodammodo naſceretur. *Cum voluit autem ipſe Deus, Verbum ex ejus ſimplicitate proſiliit. Et Verbum non inaniter prolatum, primogenitum opus fuit ipſius Spiritus. Hoc ſcimus eſſe principium mundi.* Si ante mundum conditum non aliud fuiſſet Verbum intimum, niſi ipſa Patris mens, ſapientia, perſona; ergo mundi creatio ipſius perſonæ Patris ejuſque Verbi eſſentialis fuiſſet obvelatio, & temporaria generatio. Non aliter ſanè, quàm ſi ante divinæ Perſonæ in noſtra carne generationem non alia fuiſſet Perſona divina quàm Patris, illa indubitatiſſimè fuiſſet Patris incarnatio, vel incarnati Patris nativitas.

XII. Non abs re hìc aſſuetur teſtimonium Caii viri doctiſſimi apud Euſebium in Hiſtoria Eccleſiaſtica, ubi Artemonem confutabat, à quo Chriſtus quaſi merus homo lacerabatur. Sic autem ille ſuffragatores ac commilitones ſibi aſciſcit adversùs hanc peſtem, tunc primùm erumpentem, Scriptores complures antiquos, qui hactenus pro Chriſtiana Religione apologias concinnaverant, ediderantque: *Ac fortaſſe id quod dicunt, credi-* Euſeb. l. 5. c. 27.
bile videretur, niſi eis refragarentur, primùm quidem ſacra Scriptura, deinde fratrum quorundam ſcripta Victoris ætate antiquiora: quæ illi adversùs Gentes, & adversùs ſui temporis Hæreticos pro veritatis defenſione ſcripſerunt. Juſtinum intelligo, & Miltiadem, & Tatianum, & Clementem, alioſque complurimos, in quorum omnium libris Chriſti divinitas aſtruitur. Nam Irenæi quidem & Melitonis & reliquorum ſcripta, quis ignoret, in quibus Chriſtum Deum ſimul atque hominem prædicarunt? Pſalmi quoque & Cantica fratrum, jam pridem à fidelibus conſcripta, Chriſtum Verbum Dei

concelebrant, divinitatem ei tribuendo. Ex his antiquiſſimis Pſalmis, Canticiſque, quibus teſte hìc Cajo Chriſti divinitas celebrabatur, ſuperſunt non pauca, ut ſuſpicor, in divinis Officiis, cùm tanta ſemper religio fuerit quidquam in his demutare, & tantam hæc etiamnunc redoleant antiquitatem. Eadem ergo quæ nunc, vigebat tum quoque fides Chriſti divinitatis. Denique ab hoc eodem Melitone Sardenſi Epiſcopo teſtatur
L. 4. c. 26. alibi Euſebius ſcriptum eſſe Sermonem *De Deo incorporato, ſive incarnato*.

CAPUT XLIII.

Orthodoxa de Trinitate doctrina Irenæi.

I. Ex Irenæo Pater nullo egens creavit orbem per Verbum ſuum & Spiritum ſanctum, velut per manus ſuas.

II. Ut Sabellius in unum Patrem, ita Simon Magus in ſeipſum recolligebat tres Trinitatis Perſonas.

III. De Verbo & de prolatione ejus à Patre, ſana Irenæi doctrina, quàmque inenarrabilis ejus generatio.

IV. Quomodo Pater major eſt Filio, & ſolus diem judicii ſcit; quomodo omnia Patris, Filio communia ſint.

V. Plura & nova æqualitatis Filii cum Patre documenta.

VI. Ut viſibile Patris ſit Filius, inviſibile Filii ſit Pater, luculentiſſimè ex Irenæo.

VII. Quo ſenſu nobile miniſterium dicantur præſtare Patri Filius & Spiritus ſanctus, ut Mens & Sapientia ejus, ut brachia ejus.

VIII. Ut videatur Deus à naturis creatis, collaborantibus tribus divinis Hypoſtaſibus.

IX. Ut non videatur Pater, niſi per Filium, naturis ſe creatis accommodantem, atque ita & ſe & Patrem illis oſtendentem. Ut Filius & viſibilem faciat Patrem, & inviſibilitatem ejus cuſtodiat.

X. Quàm nec Filius videri unquam potuerit, niſi per temperamenta quædam carnis vel ſpeciei aſſumptæ.

XI. Quomodo infectum eſſe, tribus divinis Perſonis commune ſit.

I. SI plura ad nos perveniſſent litterarum monumenta à ſuprà laudatis Patribus Græcis exarata, plura forſan & validiora ex eis documenta prompſiſſemus, ad eorum doctrinam à ſuſpicionibus Arianæ vecordiæ purgandam. Ejus rei periculum primò faciemus in clariſſimo Martyre Irenæo Lugdunenſi Epiſcopo. Audi primùm ex eo breviſſimam fidei regulam, quæ tribus Perſonis ea tribuit, ſive propria, ſive communia, quæ valeant profectò ad ſummæ Divinitatis apicem ſingulis illis vindicandum: *Omnia per ipſum*
L. 1. c. 19. pag. 114. *Verbum fecit Pater, ſive viſibilia, ſive inviſibilia; ſive ſenſibilia, ſive intelligibilia; ſive temporalia, propter quandam diſpoſitionem; ſive ſempiterna; & ea omnia non per Angelos, neque per virtutes aliquas abſciſſas ab ejus ſententia, nihil enim indiget omnium Deus; ſed per Verbum & Spiritum ſanctum omnia faciens, & diſponens, & gubernans, & omnibus eſſe præſtans.*

Non poteſt non ſummus Deus eſſe, qui creator eſt omnium, etiam intelligibilium, etiam ſempiternorum; non poteſt non Deus intelligi tam Filius, quàm Spiritus, cùm per eos omnia creet & gubernet Pater, qui nullius indiget. Si quid alienum à ſubſtantia Patris eſſet Filius, vel Spiritus ſanctus, tum non poſſet dici Pater nullius egere, ſi per eos Orbem crearet. At ſi per eos creet, ut per brachium ſuum, per digitum ſuum, per Sapientiam & Charitatem ſuam ſubſtantivam, tum verò Pater nullius eget.

II. Simonis Magi impia deliramenta mox refert Irenæus, utque unum ille & Patrem eſſe diceret, qui Samaritis; & Filium, qui Judæis; & Spiritum ſanctum, qui Gentilibus ſe exhibuerat. Tres ergo Perſonas ille in ſe recolligebat, & ſibi mutuò coæquabat, æquales nimirum prorſus à Chriſtianis haberi & ita coli videns. Ita & multò poſtea Sabellius uſque adeo intelligebat ab Eccleſia univerſa tres divinas Hypoſtaſes conſubſtantiales & prorſus æquales prædicari, ut eas omnes in unum conflaret. En Irenæi verba: *Hic* L. 1. c. 20. pag. 115.
igitur à multis quaſi Deus glorificatus eſt, & docuit ſemetipſum eſſe, qui inter Judæos quidem quaſi Filius adparuerit; in Samaria autem quaſi Pater deſcenderit; & in reliquis verò gentibus quaſi Spiritus ſanctus adventaverit. Eſſe autem ſe ſublimiſſimam virtutem, hoc eſt, eum qui ſit ſuper omnia Pater, & ſuſtinere vocari ſe quodcumque eum vocant homines.

III. Proprium hoc ait eſſe Irenæus inferiùs eminentiſſimæ Dei amplitudinis, ut nullo indigeat ad rerum creationem, ſed Verbo ſuo omnia moliatur; quòd non alienum ſcilicet ab eo ſit Verbum, ſed illi intimum, ab eo in eo natum: *Omnia autem quæ facta ſunt, infatigabili Verbo fecit. Proprium eſt enim hoc Dei ſupereminen-* L. 2. c. 2. pag. 147.
tiæ, non indigere aliis organis ad conditionem eorum quæ fiunt; & idoneus eſt & ſufficiens ad formationem omnium proprium ejus Verbum, quemadmodum & Joannes Domini diſcipulus ait de eo, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

Cùm multa verò ineptirent hæretici de Dei mente, cogitatione, Verbo, de prolatione & de generatione Verbi à Patre, quaſi in hæc arcana ipſi altiſſimè penetraſſent; contrà argumentatur Irenæus, Si Chriſtus ipſe diei & horæ Judicii notitiam ne ſibi quidem vindicavit, ſed Patri ſoli; quantò magis reſervanda eſt eidem Patri notitia ſive prolationis, ſive generationis Verbi?
Si igitur ſcientiam Dei illius Filius non erubuit L. 2. c. 48. pag. 205.
referre ad Patrem, ſed dixit quod verum eſt: neque nos erubeſcimus, quæ ſunt in quæſtionibus majora ſecundum vos, reſervare Deo. Nemo enim ſuper magiſtrum eſt. Si quis itaque nobis dixerit, Quomodo ergo Filius prolatus à Patre eſt? Dicimus ei, quia prolationem iſtam, ſive generationem, ſive nuncupationem, ſive adapertionem, aut quomodolibet quis nomine vocaverit, generationem ejus inenarrabilem exiſtentem nemo novit; non Valentinus, non Marcion, neque Saturninus, neque Baſilides, neque Angeli, neque Archangeli, neque Principes, neque Poteſtates, niſi ſolus qui generavit Pater, & qui natus eſt Filius. Inenarrabilis itaque generatio ejus cùm ſit, quicumque nituntur generationes & prolationes enarrare, non ſunt compotes ſui; ea quæ inenarrabilia ſunt, enarrare promittentes. Quoniam enim ex cogitatione & ſenſu verbum emittitur, hoc utique omnes ſciunt homines.

Ejuſdem Verbi vides hìc eſſe generationem, & prolationem; nec aliud eſſe prolationem extrinſecam, quàm manifeſtationem intimæ generationis; uti nec aliud eſt Verbum prolatum, quàm Verbum genitum; illic obvelatum, hìc nudum & incomprehenſibile: ut ejus ſcientia uni Patri & Verbo vendicetur, non aliam eſſe poſſe, quàm quæ ab Eccleſia Catholica prædicatur, ut Verbum genitum unus idemque Deus ſit cum Patre gignente; ſi creatura enim quantacumque eſt, non eſt ejus generatio uſque adeo ſtupenda.

IV. Quid verò cauſæ ſit, ut Chriſtus Patri ſervarit ſcientiam extremæ illius diei, docet Irenæus id eò referri, quòd major ſit Pater, cui proinde moneamur quæſtiones iſtiuſmodi omnes permittere . *Etenim ſi quis exquirat cauſam , propter* L. 2. c. 49. pag. 307. *quam in omnibus Pater communicans Filio , ſolus ſcire & horam & diem , à Domino manifeſtatus eſt , neque aptabilem magis , neque decentiorem , nec ſine periculo alteram , quàm hanc inveniat in præſenti , quoniam cùm ſolus verax magiſter eſt Dominus, ut diſcamus per ipſum, ſuper omnia eſſe Patrem . Etenim Pater , ait , major me eſt ; & ſecundùm agnitionem itaque præpoſitus eſſe Pater annuntiatus eſt à Domino noſtro : ad hoc ut & nos, inquantum in figura hujus mundi ſumus , perfectam ſcientiam & tales quæſtiones concedamus Deo : & ne fortè quærentes altitudinem Patris inveſtigare, in tantum periculum incidamus , ut quæramus , an ſuper Deum alter ſit Deus.*

Nec inficias tamen ire quiſquam poteſt , quin Verbum, Sapientia, Conſilium, Voluntas Patris illum diem ſciat, immo & cum Patre definierit . Ad honorificentiam ergo Patris id à Filio ita dicebatur , quòd eam ſcientiam prorſus divinam , ut & ipſam eſſentiam divinam non haberet Filius , niſi à Patre ; ex quo fiebat , ut ſolus ſciret Pater , nempe majeſtate primi Principii & omnium fontis, & tamen ſciret Filius : ſicut major eſt Pater Filio, nec minor eſt tamen Patre Filius; major Pater eo uno nomine , quòd ſolus genitor & fons primus Divinitatis ; non minor Filius , ut totus paternæ conſors divinitatis ; unde fit ut totus Pater & Patris omnia in eo ſint , præterquam eſſe Patrem.

Aliquantò antè monuerat Irenæus in Scripturis Deum non vocari , niſi verum Deum , Pa- L. 3. c. 6. trem ſcilicet & Filium ejus : *Neque igitur Dominus, neque Spiritus ſanctus, neque Apoſtoli eum qui non eſſet Deus , definitivè & abſolutè Deum nominaſſent aliquando , niſi eſſet merus Deus : neque Dominum appellaſſent aliquem ex ſua perſona, niſi qui dominatur omnium , Deum Patrem & Filium ejus, qui dominium accipit à Patre ſuo omnis conditionis .* Et paulò pòſt : *Utroſque Dei appellatione ſignificavit Spiritus ſanctus, & eum qui ungitur Filium , & eum qui ungit , id eſt , Patrem*. Ita ille exponit ea Pſalmi verba, *Unxit* L. 4. c. 11. *te Deus , Deus tuus* . Et inferiùs : *Quis enim eſt vivorum Deus, niſi qui eſt ſuper omnia Deus, & ſuper quem alius non eſt Deus* ? Et cùm obiter mentionem feciſſet Danielis Deum verum adorantis : *Qui igitur à Prophetis adorabatur Deus vivus, hic eſt vivorum Deus , & Verbum ejus , qui locutus eſt Moyſi , qui & Saducæos redarguit*. Et tandem : *Ipſe igitur Chriſtus cum Patre vivorum eſt Deus , qui & locutus eſt Moyſi , qui & Patribus manifeſtatus eſt*.

Nec minùs luculentè, ubi ait, cùm homo non ſit increatus , nec coæternus Deo , ut Verbum , fieri non poſſe, ut rerum omnium creatarum cauſas pervideat . *Non enim infectus es , o homo ,* L. 2. c. 43. *neque ſemper coexiſtebas Deo, ſicut proprium ejus Verbum : ſed propter eminentem bonitatem ejus , nunc initium facturæ accipiens , ſenſim diſcis à Verbo diſpoſitiones Dei qui te fecit* . Si increatum, ſi æternum eſt Verbum , certiſſima hæc ſunt divinitatis ejus argumenta.

Ergo Irenæus quæ vel maximè Patri uni aſcribit, ſine initio eſſe, & ſine fine, infectum eſſe, nullo indigere , ſibi ſufficere , mox tamen Filio communicat, ut qui Patris ſit Verbum , Sapientia , Brachium , & nunquam ab eo ſejungi poſ- L. 3. c. 8. pag. 250. ſit. *Ipſe enim infectus & ſine initio & ſine fine , & nullius indigens , ipſe ſibi ſufficiens & adhuc reliquis omnibus , ut ſint hoc ipſum , præſtans : quæ vero ab eo ſunt facta , initium ſumpſerunt : quæcumque autem initium ſumpſerunt , & diſſolutionem poſſunt percipere , & ſubjecta ſunt , & indigent ejus , qui ſe fecit : neceſſe eſt omnino , uti differens vocabulum habeant apud eos etiam , qui vel modicum ſenſum in diſcernendo talia habent . Ita ut is quidem , qui omnia fecerit cum Verbo ſuo , juſtè dicatur Deus & Dominus ſolus : quæ autem facta ſunt , non jam ejuſdem vocabuli participabilia eſſe , neque juſtè id vocabulum ſumere debere, quod eſt Creatoris.*

V. Hinc apertiſſimè declarat Irenæus ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris non alium prædicatum eſſe Deum , Patriarchis & Moyſi notum , cœli & terræ conditorem , quàm ſolum verum Deum Patrem , & Verbum ab eo nuſquam ſejunctum , ne tum quidem cùm ſolus verus Deus dicitur . *Cùm enim declaratum ſit manifeſtè, quoniam neminem alium Deum vocaverunt , vel Dominum* L. 3. c. 1 pag. 174 *nominaverunt, qui veritatis fuerunt prædicatores & apoſtoli libertatis, niſi ſolum verum Deum Patrem & Verbum ejus, qui in omnibus principatum ejus habet ; manifeſtè erit oſtenſum factorem cœli & terræ, & qui locutus ſit cum Moyſe, & Legis diſpoſitionem dederit , qui convocaverit Patres , Dominum Deum confiteri eos , & alterum neminem noſſe* . Et infrà : *Manifeſtavimus neminem alium Deum appellari à Scripturis , niſi Patrem omnium , & Filium , & eos qui adoptionem habent*. Solus vel tum eſt Pater, quando cum Filio eſt; ille maximè Pater, qui totus in Filio eſt, in quo totus Filius eſt. Unde rurſum Irenæus tradit omnia in menſura feciſſe Deum ; ipſi Deo immenſo menſuram eſſe Patrem Filio , Filium Patri ; quia totum Patrem capit Filius , quem utique non caperet , ſi inæqualis, ſi minor eſſet . *Omnia enim menſura & ordine Deus facit , &* L. 4. c. 4. pag. 31 *nihil non menſum apud eum ; quoniam nec incompoſitum. Et bene quis dixit immenſum Patrem in Filio menſuratum . Menſura enim Patris Filius , quoniam & capit eum*.

Quanquam manifeſtiſſima hæc ſint , ſunt tamen quæ ſequuntur manifeſtiora; ubi convenienter Evangelicis litteris ait , Ut Patrem non novit niſi Filius, ita nec Filium à quoquam noſci, niſi à Patre ; invicem enim ſe noſcunt , & ſoli noſcunt , quia invicem ſe capiunt ; & ſoli capiunt, quia & invicem ſoli æquales ſunt. *Neque* L. 4. c. 14 *enim Patrem cognoſcere quis poteſt , niſi Verbo Dei, id eſt, niſi Filio revelante ; neque Filium, niſi Patris beneplacito . Bonum autem placitum Patris Filius perficit : mittit enim Pater , mittitur autem & venit Filius : & Patrem quidem inviſibilem , & interminabilem , quantum ad nos eſt , cognoſcit ſuum ipſius Verbum , & cùm ſit inenarrabilis , ipſe enarrat eum nobis . Rurſum autem Verbum ſuum ſolus cognoſcit Pater . Utraque autem hæc ſic ſe habere manifeſtavit Dominus, & propter hoc Filius revelat agnitionem Patris per ſuam manifeſtationem. Agnitio enim Patris eſt, Filii manifeſtatio. Omnia enim per Verbum manifeſtantur . Ut ergo cognoſceremus , quoniam qui advenit Filius , ipſe eſt qui agnitionem Patris facit credentibus ſibi, dicebat Diſcipulis : Nemo cognoſcit Patrem niſi Filius, neque Filium niſi Pater , & quibuſcunque Filius revelaverit : docens ſemetipſum & Patrem , ſicut eſt , & alterum non recipiamus Patrem, niſi eum qui à Filio revelatur* .

VI. Filii ergo eſt Patrem revelare , nec aliter magis Filius Patrem revelat , quàm ſemetipſum oſtendendo, ut in quo totus ſit Pater; ut in quo ſint omnia Patris; ut qui talis & tantus ſit, qualis & quantus eſt Pater; aliàs enim Pater in Filio non videretur ; totus in eo non videretur ; non diceret , aut non jure diceret, *Qui videt me, videt & Patrem*. Porro ut per carnem tandem viſus eſt Filius, ità & per Legem & per Prophetas videbatur & ipſe , & in ipſo Pater . Ubi enim , authore Irenæo , Filius viſibilis fit & palpabilis , per eum Pater oſtenditur ; ita in Filio viſibili per aſſumptas illas ſpecies facto , videbatur Pater . Porro ſi in viſibili facto Filio videbatur Pater , in inviſibili vel tum Patre inviſibilis erat Filius ;

ita enim decebat, ita perſonalibus proprietatibus congruebat, ut viſibile Patris eſſet Filius, & inviſibile Filii eſſet Pater. Ideo & Chriſtus flagitantibus Apoſtolis oſtendi ſibi Patrem, reſpondit veriſſimè, *Qui videt me, videt & Patrem*: ita viſibile Patris eſt Filius; & idem rurſus non videri ſe conteſtabatur, niſi à Patre, & quibus revelaret Pater; ita inviſibile Filii eſt Pater. *Per* L. 4. c. 14. Pag. 331. *Legem & Prophetas ſimiliter Verbum & ſemetipſum & Patrem prædicabat. Et audivit quidem univerſus populus ſimiliter: non ſimiliter autem omnes crediderunt, & per ipſum Verbum viſibilem & palpabilem factum, Pater oſtendebatur, etiamſi non omnes ſimiliter credebant ei; ſed omnes viderunt in Filio Patrem. Inviſibile etenim Filii Pater, viſibile autem Patris Filius; & propter hoc omnes Chriſtum loquebantur præſente eo, & Deum nominabant: ſed & dæmones videntes Filium, dicebant, Scimus tu quis es, ſanctus Dei. Et tentans diabolus videns eum dicebat: Si tu es Filius Dei: omnibus quidem videntibus & loquentibus Filium & Patrem, non autem omnibus credentibus.*

Controverſia ergo jam fieri Filio non poterit de inviſibilitate Patri conceſſa, ei negata ab antiquiſſimis Eccleſiæ Patribus. Indubitatiſſimè enim hìc ex Irenæo, immo ex Chriſti ipſius verbis ab eo hìc relatis & explanatis, & inviſibilis eſt cum Patre Filius, & viſibilis fit cum Filio Pater; *Inviſibile Filii Pater, viſibile Patris Filius.* Si Pater enim in Filio eſt, non ut in loco, ſed ut in conſubſtantiali & conſorte ejuſdem naturæ, utique inviſibilitas Patris in Filio eſt. Si Filius in Patre, viſibilitas Filii ad Patrem exporrigitur, *Per Verbum viſibilem & palpabilem factum Pater oſtendebatur. Omnes viderunt in Filio Patrem.* Id diſcriminis igitur intererit, quòd aſſumpta per incarnationem humanitate, vel in umbris & figuris Propheticis videbatur Filius, qui hæc ſibi vela induebat, videbatur & per Filium Pater; cùm autem his ſe velis non obumbraret Pater, ipſe quidem non videbatur eo ſenſu, ſed & illam Filii in ſe majeſtatem tuebatur, qua videri à mortalibus divinitas Patri Filioque communis non poteſt. Mox ibidem rurſum Irenæus: *Agnitio enim Patris, Filius; agnitio autem Filii, in Patre & per Filium revelata: & propter hoc Dominus dicebat: Nemo cognoſcit Filium niſi Pater, neque Patrem niſi Filius, & quibuſcumque Filius revelaverit. Revelaverit enim, non ſolùm in futurum dictum eſt, quaſi tunc inciperet Verbum manifeſtare Patrem, cùm de Maria natus; ſed communiter per totum tempus poſitum eſt. Ab initio enim aſſiſtens Filius ſuo plaſmati revelat omnibus Patrem, quibus vult, & quando vult, & quemadmodum vult Pater; & propter hoc in omnibus & per omnia unus Deus Pater, & unum Verbum, & unus Filius, & unus Spiritus, & una fides, & ſalus omnibus credentibus in eum.*

VII. In Propheticis igitur omnibus viſionibus Veteris Teſtamenti non videbatur, non loquebatur Pater, ut contendebant Judæi; ſed Filius, atque ita & in Filio Pater. Ut enim Verbi eſt Patrem manifeſtare, ita & ejus erat eas ſpecies corporales ſibi induere, quibus ipſe hominibus in ſenſibilla demerſis appareret, & in ipſo Pater. Nobile hoc eſt & divinum miniſterium, quod Patri unus poteſt Filius, unus Spiritus ſanctus exhibere, non Angelus quiſquam. *Propter hoc* L. 4. c. 17. *Judæi exceſſerunt à Deo, Verbum Dei non recipientes: ſed putantes per ſe ipſum Patrem ſine Verbo, id eſt ſine Filio, poſſe cognoſcere Deum; neſcientes eum, qui in figura loquutus eſt humana ad Abraham & Aaron, & iterum ad Moyſen, dicentem: Videns vidi vexationem populi mei in Ægypto, & deſcendi liberare eos. Hic enim Filius, qui eſt Verbum Dei, ab initio præſtruebat, non indigente Patre Angelis, uti faceret conditionem, & formaret hominem, propter quem & conditio fiebat: neque rurſus indigente miniſterio ad fabricationem eorum quæ facta ſunt, ad diſpoſitionem eorum negotiorum, quæ ſecundùm hominem erant; ſed habente copioſum & inenarrabile miniſterium. Miniſtrat enim ei ad omnia ſua progenies, & figuratio ſua, id eſt Filius, & Spiritus ſanctus, Verbum & Sapientia, quibus ſerviunt & ſubjecti ſunt omnes Angeli.*

Non eſt quòd quemque moveat, ſi Spiritus ſanctus hìc ab Irenæo Sapientia dicatur, ut & ab aliis jam Scriptoribus Eccleſiaſticis dictus eſt in ſuperioribus, quibus tamen forſan authoritas ex Irenæo potiùs accerſenda eſt, quàm Irenæo ex illis. Poſterioribus etiam Nicæno Concilio Patribus uſurpatum illud fuit, ut Verbum Verbi Spiritum ſanctum dicerent. Nec offendi quiſquam hìc debet miniſtri voce; nam & apud homines miniſtrat filius patri, cui conſubſtantialis eſt; miniſtrat & in provectiore ætate ſua, patre perſæpè jam & virtutibus & eruditione & gloria ſuperior; una re eo minor, quòd filius eſt, eòque miniſter.

Non de prolatitio, non de præformato ad formandas creaturas Verbo loquebatur Irenæus, ſed de æterno & æternùm manente in Patre ante creaturas omnes, & tum glorificante Patrem, & viciſſim clarificato à Patre, ac proinde ei coæquali: quando ita inferiùs ſcribebat: *Igitur ini-* L. 4. c. 28. pag. 347. *tio non quaſi indigens Deus hominis, plaſmavit Adam; ſed ut haberet, in quem collocaret ſua beneficia. Non enim ſolùm ante Adam, ſed & ante omnem conditionem glorificabat Verbum Patrem ſuum, manens in eo, & ipſe à Patre glorificabatur; quemadmodum ipſe ait: Pater clarifica me claritate, quam habui apud te, priùs quàm mundus fieret.* Jam quod ad creationem rerum attinet, ne ad eam quidem extrinſeco & prolato Verbo Deus uſus eſt, ſi Irenæum audias; ſed Filio ſeu Sapientia ſua, & Spiritu ſancto, quos habet quaſi geminas manus ſuas, ſuæ ipſius ſubſtantiæ, & tamen ſibi miniſtrantes, ut ſuæ homini manus miniſtrant: *Non ergo Angeli fecerunt nos, nec nos plaſmarunt; nec Angeli potue-* L. 4. c. 37. Pag. 369. *runt imaginem facere Dei, nec alius quis præter Verbum Domini, nec virtus longè abſiſtens à Patre univerſorum. Nec enim indigebat horum Deus ad faciendum quæ ipſe apud ſe præfinierat fieri, quaſi ipſe ſuas non haberet manus. Adeſt enim in ſemper Verbum & Sapientia, Filius, & Spiritus, per quos & in quibus omnia liberè & ſponte fecit; ad quos & loquitur dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram; ipſe à ſemetipſo ſubſtantiam creaturarum, & exemplum factorum, & figuram in mundo ornamentorum accipiens.*

VIII. Ut videatur autem ab hominibus Deus, ſic Irenæus declarat; Deum à nemine mortalium videri poſſe ſecundùm magnitudinem ejus & gloriam: Incapabilem enim eſſe Patrem, hoc eſt à nemine capi poſſe; at ex indulgentia Deum videri: unde fit, ut Deus videatur ab hominibus, à quibus vult, quando vult, & quemadmodum vult; aliter enim viſus eſt olim à Prophetis; aliter per incarnationem Filii unigeniti, homines ſibi Patrique adoptantis; aliter in beata Patria; totum id autem perficitur collaborantibus quodammodo tribus divinis hypoſtaſibus; ſcilicet Spiritu ſancto præparante homines Filio, Filio adducente eos ad Patrem, Patre beatam largiente immortalitatem, & ſeſe palam oſtendente. *Nam Prophetia eſt prædicatio futurorum, id eſt* Ibidem Pag. 370. *eorum, quæ poſt erunt, præſignificans. Præſignificabant enim Prophetæ, quoniam videbitur Deus ab hominibus, quemadmodum & Dominus ait: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Sed ſecundùm magnitudinem quidem ejus, & mirabilem gloriam, nemo videbit Deum, & vivet.*

Incapabilis enim Pater : ſecundum autem dilectionem & humanitatem, & quod omnia poſſit, etiam hoc concedit iis, qui ſe diligunt, id eſt, videre Deum; quod & prophetabant Prophetæ. Quoniam quæ impoſſibilia apud homines, poſſibilia apud Deum; homo etenim à ſe non videt Deum. Ille autem volèns videtur ab hominibus, à quibus vult & quando vult & quemadmodum vult : viſus quidem tunc per ſpiritum Prophetiæ, viſus eſt autem & per Filium adoptivè; videbitur autem & in regno cœlorum Paternaliter, Spiritu quidem præparante hominem in Filium Dei, Filio autem adducente ad Patrem ; Patre autem incorruptelam donante in vitam æternam, quæ unicuique evenit ex eo quod videat Deum.

Evaneſcunt hìc, ut vides, nubeculæ illæ omnes difficultatum ex Patre inviſibili, viſibili Filio; illo incongreſſibili, hoc congreſſus hominum penè ambiente. Namque hìc Pater natura quidem ſua inviſibilis & incapabilis eſt ; at *ſecundùm dilectionem, & humanitatem, & quod omnia poſſit*, viſibilis fit & capabilis & palpabilis, peræquè ut Filius & Spiritus ſanctus; qui ne ipſi quidem in ſenſus noſtros corporeos incurrere poſſunt, niſi per aſcititias formas ; nec vel mente & intellectu conſpici poſſunt, niſi ex indulgentia & humanitate ſeſe nobis accommodent. De Patre enim ipſo hæc mox ibidem ſubjicit Irenæus: *Et propter hoc incapabilis & incomprehen-*
Pag. 178.
ſibilis, viſibilem ſe & incomprehenſibilem & capacem omnibus præſtat, ut vivificet percipientes & videntes ſe.

IX. Nec tamen neſcivit Irenæus ſpeciali quadam proprietate Patri tribui, quòd ſit inviſibilis, & incomprehenſibilis; nec videatur, aut capiatur niſi per Filium ; qui aſſumat ipſe quidem corporeas ſpecies, ut per eas utcunque videatur ipſe, & per ipſum atque in ipſo Pater. Ita dum ſe Filius nobis familiariùs immiſcet, & congreditur, & ſermones miſcet ; & in ſe, tanquam in imagine Patris expreſſiſſima, Patrem repræſentat videndum, inviſibilitatem Patris nihilo minùs tuetur, ut quam nobis vehementer revereri conducat, & contremiſcere. Hoc igitur ſemper diſtat Pater à Filio, quòd ſpecies ſenſibiles quibus videri dignatur Deus, non ſibi, ſed Filio circumdat; & non ipſe quidem per eas videtur, ſed per Filium illis amictum & per illas viſibilem. *Sed quoniam qui*
Ibidem.
omnia in omnibus operatur Deus eſt, qualis eſt & quantus eſt, inviſibilis, & inennarrabilis eſt omnibus, quæ ab eo facta ſunt, incognitus autem nequaquam. Omnia enim per Verbum ejus diſcunt, qui eſt unus Deus Pater, qui continet omnia, & omnibus eſſe præſtat, quemadmodum in Evangelio ſcriptum eſt ; Deum nemo vidit unquam, unigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit. Enarrat ergo Filius ab initio Patris, quippe qui ab initio eſt cum Patre, qui & viſiones propheticas, & diviſiones chariſmatum, & miniſteria ſua, & Patris glorificationem conſequenter & compoſitè oſtenderit humano generi ; apto tempore ad utilitatem. Et infrà : *Verbum diſpenſator paternæ gratiæ factus eſt ad utilitatem hominum, propter quos tantas fecit diſpoſitiones ; hominibus quidem oſtendens Deum, Deum autem exhibens hominem; & inviſibilitatem quidem Patris cuſtodiens, ne quando homo fieret contemptor Dei, & ut ſemper haberet ad quod proficeret. Viſibilem autem rurſus hominibus per multas diſpoſitiones oſtendens Deum, ne in totum deficiens à Deo homo, ceſſaret eſſe. Gloria enim Dei vivens homo. Vita autem hominis viſio Dei. Si enim, quæ eſt per conditionem oſtenſio Dei, vitam præſtat hominibus in terra viventibus; multò magis ea, quæ eſt per Verbum manifeſtati Patris, vitam præſtat his, qui vident Deum.* Inviſibilis ergo ſemper jure prædicabatur Pater, quia Filius tantùm videbatur, & in eo ipſe : nec majeſtati Filii quidquam deperibat, quia nonniſi per aſcititias corporum formas ſpectandum ſe exhibebat. *Igitur ſi neque Moyſes vidit Deum, nec Helias, nec Ezechiel, qui multa de cœleſtibus viderunt ; quæ autem ab his videbantur, erant ſimilitudines claritatis Domini, & Prophetiæ futurorum: manifeſtum eſt, quoniam Pater quidem inviſibilis, de quo & Dominus dixit : Deum nemo vidit unquam. Verbum autem ejus, quemadmodum volebat ipſe, & ad utilitatem videnti conclaritatem monſtrabat Patris, & diſpoſitiones exponebat ; quemadmodum & Dominus dixit : Unigenitus Deus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit.*

X. Quòd autem ne Filius quidem ipſe niſi per condeſcenſionem & indulgentiam hominibus ſe præbuerit conſpicabilem, primùm in figuris & apparitionibus veteris Teſtamenti, poſtea in aſſumpta humanitate, ita luculentiſſimè declarat Irenæus, ut facillimè intelligas eadem hìc Filium magnificentia indui, eadem inenarrabili gloria, qua Patrem ; eadem denique intolerabili majeſtate, niſi eam ipſe per hæc corporeæ formæ blandimenta & temperamenta infregiſſet. *Quem-* L. 4. c. 76. pag. 414.
admodum enim mater poteſt quidem præſtare perfectam eſcam infanti, ille autem adhuc non poteſt robuſtiorem ſe percipere eſcam : ſic & Deus ipſe quidem potens fuit homini præſtare perfectionem ab initio ; homo autem impotens percipere illam : infans enim fuit. Et propter hoc Dominus noſter, in noviſſimis temporibus recapitulans in ſe ipſo omnia, venit ad nos, non quomodo ipſe poterat, ſed quomodo illum videre nos poteramus. Ipſe enim in ſua inenarrabili gloria ad nos venire poterat ; ſed nos magnitudinem gloriæ ipſius portare non poteramus. Et propter hoc quaſi infantibus ille, qui erat panis perfectus Patris, lac nobis ſemetipſum præſtitit, quod erat ſecundùm hominem ejus adventus ; & quaſi à mammilla carnis ejus enutriti, & per talem lactationem aſſueti manducare & bibere Verbum Dei, & eum, qui eſt immortalitatis panis, qui eſt Spiritus Patris, in nobis ipſis eum continere poſſimus. Inenarrabilis hæc gloria, hæc gloriæ magnitudo, hæc majeſtas quam portare non poterant homines, eadem illa erat prorſus, quæ Patris ; ſed ubi illam contemperari nobis oportuit, id Filium magis addecuit. Unde rurſus mox : *Sic & initio Deus qui-* Ibid. c. 76.
dem potens fuit dare perfectionem homini, ille au- pag. 421.
tem nunc nuper factus, non poterat illud accipere, vel accipiens capere, vel capiens continere. Et propter hoc coinfantiatum eſt homini Verbum Dei, cum eſſet perfectus ; non propter ſe, ſed propter hominis infantiam; ſic capax effectus, quemadmodum homo illum capere potuit.

XI. Quid quòd ſive ingeniti, ſive increati, ſive infecti, ἀγεννήτου, ut exiſtimo, gloriam tribus ibidem divinis perſonis videtur Irenæus communicare, atque ita eas à creatis naturis omnibus diſcriminare? Nec id tamen prohibet, quin Filium Patri miniſtrare dicat, etiam ubi illum maximè videtur exæquare Patri. *Et ſic principalitatem quidem habebit in omnibus Deus. Quoniam & ſolus infectus, & prior omnium, & omnibus ut ſint, ipſe eſt cauſa : reliqua vero omnia in ſubjectione manent Dei ; ſubjectio autem Dei, incorruptelæ perſeverantia eſt, incorruptela autem gloria infecti. Per hanc igitur ordinationem & hujuſmodi convenientiam, & talis factus, & plaſmatus homo ſecundùm imaginem & ſimilitudinem conſtituitur infecti Dei, Patre quidem bene ſentiente & jubente ; Filio verò miniſtrante & formante : Spiritu verò nutriente & augente : homine verò paulatim proficiente & perveniente ad perfectum, id eſt, proximum infecto fieri. Perfectus enim eſt infectus, hic autem eſt Deus.* Solus hìc dicitur Deus infectus, & omnium cauſa, ſolus ſubjectionis expers, ſolus perfectus, quia infectus ; & ibidem tamen ea laus & gloria in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum refunditur. Perſpicuum eſt ergo tres perſonas ab Irenæo æquales conſtitui, nec eam æqualitatem violari, etſi conſtent perſonarum proprietates, ut & inter homines mutuò æquales ſervantur. Ad has perſonales proprietates pertinet illud etiam ejuſdem Irenæi, ubi ad calcem libri 5. ait, oportere nos creſcere, *& per hujuſmodi gradus proficere;* L. 5. c. 36. *& per Spiritum quidem ad Filium, per Filium autem aſcendere ad Patrem: Filio deinceps cedente Patri opus ſuum: quemadmodum & ab Apoſtolo dictum eſt, Quoniam oportet eum regnare, quoadusque ponat inimicos ſub pedibus ejus.*

Nec illud nos effugiet, ubi ait Irenæus Patrem facere per ſemetipſum, quæ facit per Filium & per Sapientiam ſuam, id eſt, per Verbum & per L. 2. c. 57. Iren. part. pag. 191. Spiritum ſanctum: *Sed ſolus unus Deus, fabricator, hic eſt qui ſuper omnem principalitatem & dominationem & virtutem, hic Pater, hic Deus, hic conditor, hic factor, hic fabricator, qui fecit ea per ſemetipſum, hoc eſt per Verbum & per Sapientiam ſuam, cœlum & terram & maria & omnia quæ in eis ſunt.* Ita in unum Deum coaleſcunt tres perſonæ, & conſtat quod dixit Irenæus ſuprà, & quod à nobis ita expoſitum eſt, Deum nullo indigere, etſi per Verbum & per Spiritum ſanctum omnia moliatur. Audi rurſus ut coexiſtat ſemper Patri Filius, & Verbum, intimum Ibidem. utique: *Cognoſcunt enim Patrem ii, quibus revelaverit Filius; ſemper autem coexiſtens Filius Patri, olim & ab initio revelat Patrem, & Angelis, & Archangelis, & Poteſtatibus, & Virtutibus, & hominibus, quibus vult & revelare Deus.*

CAPUT XLIV.

Orthodoxa de Trinitate doctrina Patribus Nicæna Synodo antiquioribus vendicatur, ex Clemente Alexandrino, ex Clemente Romano, Ignatio & Polycarpo.

I. Apertiſſima in Clemente Chriſti Divinitas, æternitas, æqualitas cum Patre.

II. Ut indivulſè ſibi cohæreant divinæ hypoſtaſes.

III. Plura ad trium hypoſtaſeon Divinitatem & unitatem naturæ argumenta.

IV. Ex Clemente ut Verbum ſit ipſum Eſſe; Pater ſupra Eſſe, quia ulterior origine; Pater ſumma Eſſentia ſeſe propagans, Filius ſumma Eſſentia propagata.

V. De ideis, veritate, ſcientia: cur Filio hæc magis quàm Patri tribuuntur; cur unum ſimpliciſſimum Patri. Rara tunc mentio Verbi prolatitii.

VI. Ut una ſit Patris & Filii inviſibilitas, & incomprehenſibilitas. Ut factus vel infectus quandoque dicatur Filius.

VII. Apertiſſima divinitatis Filii teſtimonia & æqualitatis cum Patre.

VIII. Clementis Romani ſuffragium de Chriſti divinitate. Cur ab Herma, ſeu Paſtore, cur à Barnabæ Epiſtola abſtinuerimus.

IX. Ignatii plurima de divinitate Chriſti teſtimonia.

X. Ejuſdem divinitatis Chriſti teſtimonia ex Epiſtola Polycarpi, vel Smyrnenſis ejus Eccleſiæ apud Euſebium. Hieronymi de Ignatio & de Polycarpo judicium.

XI. XII. Suffragia Methodii & Hippolyti pro Deitate Verbi.

I. ID nimirum molimur, ut non Irenæum tantùm, & Clementem Alexandrinum demonſtremus orthodoxo de Trinitate dogmati conſtantiſſimè inhæſiſſe; ſed & cæteros ejuſdem, & ſuperioris, & aliquantò poſterioris ævi Patres, Nicæna Synodo antiquiores; quòd nec illi ab his, nec hi ab illis recedere potuerint. Vide ut Clemens deſcribat nobis Verbum velut inſtrumentum, vel miniſtrum Patris, ſed ejuſmodi, cui ipſamet inſit Patris ſapientia, divinitas: *Pulcrum inſtrumentum Dominus, & quidem ſpirans, hominem fecit ad ſuam imaginem.* Clemens Alexand. Pag. 4. *Certè ipſe quoque eſt Dei concinnum & aptum inſtrumentum & ſanctum, Sapientia ſupermundana, Verbum cœleſte. Quidnam ergo vult inſtrumentum Dei Verbum Dominus noſter & novum Canticum?*

Vide ut & ejus æternitatem ante tempora, & aſſumptam humanitatem in tempore aſtruat: *Nullus certè (hominum vel deorum) fuit ante hunc mundum; nos autem ſumus ante mundi conſtitutionem, qui eo quod eſſe oporteret, in ipſo priùs Deo ſumus geniti. Dei Verbi ſumus nos figmenta ratione prædita: per quem antiqui ſumus, quoniam in principio erat Verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat ab alto petita origine, divinum univerſorum Principium & fuit & eſt. Quia autem nunc nomen accepit olim ſanctificatum, poteſtate dignum, Chriſtus, novum mihi vocatum eſt Canticum. Hic ergo Verbum Chriſtus, & ut nos olim eſſemus; erat enim in Deo, & ut bene videmus, cauſa fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic ipſe Verbum, qui ſolus eſt ambo, Deus & homo.*

Vide ut mox Chriſtum dicat ante carnem aſſumptam fuiſſe illum ipſum Deum Qui eſt, ſeu qui eſt ipſum Eſſe; & in eo Qui eſt, hoc eſt in Patre fuiſſe: *Apparuit autem nuper, qui priùs erat Servator: apparuit Qui eſt, in eo Qui eſt;* ὁ ἐν τῷ ὄντι ὤν, *quoniam Verbum quod erat apud Deum, Doctor apparuit, per quod omnia ſunt fabricata.* Quid illud inferiùs? *Eſt enim Dei ima-* Pag. 5. 46. 51. *go ejus Verbum; & Filius mentis legitimus divinum illud Verbum, lucis lux archetypa.* Et infrà: *Verbum Dominum, qui revera eſt Deus maniſeſtiſſimus, qui eſt univerſorum Domino exæquatus; quoniam erat ejus Filius, & Verbum erat in Deo.* Apertiſſimè Deum eſſe Verbum docet, & Patri eo æqualem, quo Filium. Nec ab his diſſonant hæc ibidem paulò inferiùs: *Hæ myſteriorum meorum debacchationes ſunt. Si ve-* Pag. 55. 56. *lis, tu quoque initiare, chorumque cum Angelis circa eum qui ingenitus eſt, duces, & ab interitu alienus, & qui ſolus eſt verè Deus; unà nobiſcum hymnum canente Deo Verbo. Æternus hic eſt, Jeſus unus, qui magnus Pontifex & unius Dei, qui idem quoque eſt Pater, orat pro hominibus, & hortatur homines.*

Solus ingenitus Pater hic dicitur verus Deus, ſed jam centies monuerunt nos Patres etiam Nicænis anteriores, cùm ſolus dicitur Pater Deus, non excludi Filium, qui in Patre eſt, in quo Pater eſt, cujus brachium eſt, cujus manus, cujus ſapientia eſt; nec enim cùm homo quiſpiam ſolus dicitur, excluditur ejus ſapientia, brachium, manus. Et hæ quidem hominis partes ſunt, non hypoſtaſes peculiares; ſed id Dei inſigne & ſummum decus eſt, ut quidquid in eo eſt, non pars, ſed totum ſit, totus ipſemet ſit, perfecta hypoſtaſis ſit. Unde ibidem mox Clemens, *Venite ad me ſub uno Deo collocandi, & uno Dei Verbo.* Quidquid enim Deo ſubeſt, ſubeſt & Verbo & Brachio ejus.

II. At libro Pædagogi primo vide ut tres divinas Hypoſtaſes conjungat, à reliquis ſejungat omnibus, eis ſubjungat totam naturam intellectualem, Eccleſiam: *O miraculum myſticum!* Cap. 6. Pag. 78. *Unus quidem eſt univerſorum Pater. Unum eſt etiam univerſorum Verbum, & Spiritus ſanctus unus, & ipſe eſt ubique. Una autem ſola mater eſt virgo: Mihi autem placet eam vocare Eccleſiam.*

Accipe ut infra Verbum dicat alimentum animæ immortalis, quæ paſcitur cibo Veritatis incommutabilis; atque ei nos affigi velit, ut infan-
Ibidem. tes mamillæ Patris & Dei: *Alimentum infantium eſt Dominus, qui & Spiritus & Verbum. Alimentum, id eſt Dominus Jeſus, hoc eſt, Verbum Dei, eſt ſpiritus incarnatus, caro cœleſtis ſanctificata. Nutrimentum eſt lac Patris, quo ſolo aluntur infantuli. Ipſe itaque qui eſt dilectus & altor noſter, Verbum, effudit pro nobis ſuum ſanguinem, ſalutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in Deum credidimus, ad mamillam Patris quæ curarum oblivionem inducit, nempe Verbum confugimus.*

Et in illa Chriſti ad Patrem verba, *Ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te:* ſic primùm Clemens pulcherrimè de unitate Patris diſſerit, qui ipſum unum eſt, & ſupra unum, eo forſan maximè, quòd unum illud trinumque
Cap. 8. pag. 87. idem ſit: *Ego in ipſis & tu in me, ut ſint perfecti in unum, unum autem eſt Deus, & ultra unum, & ſupra ipſam unitatem. Et ideo particula illa, Tu, demonſtrativam habens emphaſim, eum qui verè ſolus eſt, qui fuit & eſt & erit, Deum oſtendit. In quibus tribus temporibus ponitur unum nomen, nempe Ens. Quod autem is ipſe, qui ſolus Deus eſt, ipſe quoque ſolus, & verè juſtus ſit in ipſo teſtabitur Evangelio.*

Mox vide ut bono & juſto Patri Filium copulet
Pag. 83. & æqualia ei omnia cum Patre admetiatur: *Qui enim hos quidem ſtatuit à dextris, illos verò à ſiniſtris, quatenus quidem Pater, qui bonum eſt, mente concipitur, id ſolum, quod eſt bonus, appellatus eſt: quatenus verò, qui Filius eſt, Verbum ejus in Patre eſt, juſtus appellatur ex mutua, quæ eſt inter ſe, relatione & habitudine, ut ſit dilectionis æqualitate dimenſum nomen potentiæ.* Denique ut ſummus univerſorum ſolus Deus ſit Pa-
Pag. 89. ter in Filio, Filius in Patre: *Ut ſit veritate apertum, quod qui eſt univerſorum Deus, unus ſolus ſit bonus, juſtus, opifex, Filius in Patre, cui gloria in ſæcula ſæculorum amen.*

III. Jam verò ut Chriſtum quoque, ſeu Verbum inhumanatum affirmet Deum eſſe, & Dei Filium, tametſi Pontificem noſtrum & Dei miniſtrum;
L. 3. c. 1. pag. 157. *Vera eſt pulchritudo, eſt enim Deus: Deus autem ille fit homo, quoniam Deus vult. Rectè ergo dixit Heraclitus, Homines dii, dii homines; ratio enim hæc eſt evidens myſterium. Deus in homine, & homo Deus, & voluntatem Patris interceſſor efficit. Interceſſor enim eſt Ratio, ſeu Verbum, quæ eſt communis ambobus: Dei quidem Filius, ſervator autem hominum: & illius quidem miniſter, noſter*
L. 3. c. 7. *autem pædagogus.* Ac rurſum inferiùs: *Eſt enim minimè indigens, qui Deum Verbum habet omnipotentem, & nullo eorum quibus opus habet, nunquam eget. Verbum enim poſſeſſio eſt, cui nihil deeſt; & eſt cauſa omnis copiæ.* Vide, ut non omnipotentiam modò, ſed & impeccabilitatem, id eſt immutabilitatem uni Verbo attribuat, dotem prorſus divinam, nulli creatæ naturæ conceſſam: *So-*
L. 3. c. 12. pag. 191. 194. 195. *lum enim Verbum eſt, in quod peccatum non cadit; eſt enim peccare natura omnibus innatum & commune.* Et rurſum de Verbo, ut charitas, ut ſapientia, ut ſanctitas, adeoque unus ſit cum Patre Deus, non creatura: *Rectè autem cecinit Eccleſia, & ſponſus qui eſt ſolus magiſter, boni Patris bona voluntas, ſapientia germana, ſanctificatio cognitionis.* Jam verò ut unus Deus ſit Pater & Filius, unus Dominus, unum ambo: *Quod ergo reſtat in tali Verbi celebratione, Verbum orabimus; Placare tuis o pædagoge pueris; Pater, auriga Iſrael; Fili & Pater, unum ambo, Domine.* Denique ut tres Perſonæ unus ſit Deus, unus omnia, unus per quem omnia, unus uno eodemque ſemper
Pag. 165. hymno celebrandus: *Laudemus unum Patrem & Filium: Filium, inquam, pædagogum & magiſtrum, unà cum ſancto Spiritu, qui unus eſt omnia, in quo omnia, per quem omnia unum, per quem eſt, quod ſemper eſt, cujus membra omnes, cujus ſunt gloria in ſæcula, qui eſt undequaque bonus, undequaque pulcher, undequaque ſapiens, undequaque juſtus; cui gloria nunc & in ſæcula ſæculorum, amen.*

IV. Jam verò in libris Stromatum ſic Clemens declarat, veræ Dialecticæ, ſeu Philoſophiæ eſſe, ſuper omnia eluctari ad præſtantiſſimam omnium eſſentiam, ϖεὶ τῆς ϖαντῶν ϖρωτίςην ὐσίαν, hoc eſt, ad Verbum, qui eſt ipſum Eſſe: quin & ultrà progredi ad Deum univerſorum, hoc eſt ad Patrem, qui ultrà eſſe dicitur, quia origine prior eſt Pater quàm Filius. Summa enim & univerſalis Eſſentia, quæ ipſum Eſſe, totum Eſſe complectitur, non ſterilis aut infœcunda eſt, ſed Solis vel fontis inſtar ſeipſam in ſeipſa effundit & propagat, ut Pater ſit ſumma Eſſentia ſeſe propagans in ſeipſa tantam quanta ipſa eſt; Filius ſit eadem illa Eſſentia propagata. Eo ſenſu capiendi ſunt Patres, ſeu Clemens, ſeu quivis alii, ubi ipſum Eſſe dicunt eſſe Filium & Verbum,
ac Patrem eſſe ultrà ipſum Eſſe: *Cùm ſit autem* Pag.
vera Dialectica, Philoſophia permixta veritate, res conſiderans, facultateſque & poteſtates examinans, tranſcendit ad præſtantiſſimam omnium eſſentiam, & audet etiam ultrà progredi ad Deum univerſorum, non rerum mortalium peritiam, ſed divinarum cœleſtiumque ſcientiam profitens, quam conſequitur.

Jam quid apertius illo Clementis contextu, ubi Contemplatoris, ſeu germani Philoſophi & Theologi mentem ait ſemper verſari circa ideas divinas, quæ ſunt in mente divina, atque adeo in
Deo, cùm Mens illa Ideis fœta Deus ſit? *Me-* Strom. l. 4. pag.
ritò ergo Plato quoque eum qui Ideas contemplatur, dicit victurum eſſe deum inter homines: mens autem eſt locus idearum; mens verò eſt Deus. Eum qui Deum, in quem non cadit aſpectus, contemplatur, dixit deum viventem inter homines. Paulò pòſt ait Deum quidem Patrem nec ſciri, nec demonſtrari poſſe, poſſe autem & ſciri & demonſtrari Filium, qui eſt Sapientia, Veritas & his ſimilia omnia. Ex his non id efficies, Pater ſit, Filius non ſit Deus, ſi quem cepiſti jam guſtum Patrum Theologiæ. Nam Veritas, Sapientia, Charitas & id genus alia, æterna & immutabilia cùm ſint; & ne in cogitationem quidem cadere poſſit, ea aliquando non fuiſſe, vel fore, ut non ſint; vel aliter & aliter fore, vel fuiſſe, quàm nunc ſint: & naturas illis omnes intellectuales neceſſariò & eſſentialiter obnoxias & ſubjectas eſſe; ex his omnibus perſpicuè concluditur, hæc omnia in Deo ſummo eſſe, & ſummum ipſum eſſe Deum. Atqui hæc omnia collocantur cum Ideis divinis in Verbo. Summus ergo Deus eſt Verbum. Sed quoniam in his intelligendis compoſitio & multitudo neſcio quæ ſe interſerit, Deus autem ipſa ſimplicitas & ſumma unitas eſt; hinc factum eſt, ut à Platonicis, à ſanctis Patribus, à Theologis antiquis id Patri propriè tribueretur, ut eſſet ipſum Unum, omnium ſimpliciſſimum & antiquiſſimum; Verbo tribueretur Veritas, Sapientia. Mens, ſedes Idearum, ſeſe jam quodammodo inflectens ad noſtram intelligentiam. Verè enim Irenæus ſuprà ajebat, Patrem eſſe incomprehenſibile & inviſibile Filii: Filium eſſe viſibile & comprehenſibile Patris; Patrem in Filio, Filium in Patre eſſe, unum ambo Deum eſſe.
Unum ibidem Clemens: *Atque Deus quidem* Pag. 19
cum demonſtrari nequeat, non efficit ſcientiam; Filius autem eſt & ſapientia & ſcientia & veritas, & quæcumque cum his ullam habent cognationem. Quin etiam habet demonſtrationem, & vim ratiocinandi. Et mox ut Verbum ſit unum omnia propter omnium Ideas ſibi implicatas, ex quibus intelligibilis nobis efficitur, cùm Pater ſit ipſum Unum, ipſa ſumma ſimplicitas ſupra ſcientiam,

ſupra intelligentiam omnem ; quanquam alioqui & Pater in Filio videatur & intelligatur , & Filius in Patre omni intelligentia , ſcientia & viſione ſuperior ſit. *Eſt autem Filius infinitus unaquaque ſuarum poteſtatum notione. Quanquam non ſit vere unum , ut unum ; neque multa , ut partes , Filius ; ſed ut omnia unum , unde etiam omnia . Eſt enim idem circulus omnium poteſtatum , quæ in unum circumvolvuntur & uniuntur ; & ideo Verbum dictum eſt alpha & omega , cujus ſolius finis ſit principium ; & rurſus deſinit in id quod eſt deſuper principium , nuſquam diſtantiam accipiens & dimenſionem.*

De Patre non multò pòſt ita diſſerit Clemens , ut ad Filium delabatur, & non facilè dijudices de Patre , an de Filio alicubi verba faciat , uſque adeo Patrem Filio immiſcet , ut unum ambo Deum . Pag. 393. *Deus autem expers principii perfectum & omni ex parte abſolutum univerſorum principium : principii efficiens , & quatenus quidem eſt eſſentia , eſt principium loci efficientis ; quatenus autem eſt bonum , moralis ; quatenus autem rurſus eſt mens , ratiocinantis loci & judicantis ; unde etiam ſolus eſt magiſter , qui eſt ſolus altiſſimi caſti Patris , qui erudit hominem .* Et aliquantò pòſt , ut Idearum ſedes , ut Mens , ut Veritas æterna & incommutabilis ſit Filius , & Ratio , & Verbum Dei , & mundi opifex ac creator , & creator ſui ipſius , quatenus Verbum caro factum eſt . Ubi rurſum moneo nihil apud Clementem ; nihil in Schola & Eccleſia Alexandrina ſonare , ac ne verbum quidem ullum fieri de prolatitio illo Verbo , qui ſimul cum Orbe erupiſſet , vel nonniſi ad creandum Orbem erupiſſet . Poſteriora hæc , ut exiſtimo , fuere ævo Clementis hujus & Irenæi . *Si ergo dicimus aliquid eſſe juſtum , dicimus* Pag. 403. *autem etiam eſſe pulcrum & honeſtum : quin etiam veritatem aliquid eſſe dicimus ? Ex his autem nihil oculis unquam vidimus , ſed ſola mente . Verbum autem Dei , Ego ſum , inquit , Veritas . Eſt ergo Verbum mente conſiderandum . Viros autem , inquit , Philoſophos quoſnam dicis ? Eos dixi ego , qui ſunt ſtudioſi contemplandæ veritatis . In Phædro autem Plato veritatem declaravit eſſe Ideam . Idea autem eſt Dei intelligentia ; ſed quod à mente divina intelligitur , quod quidem Barbari dixerunt λόγον θεȣ͂ , id eſt , Dei Verbum , ſeu Rationem .* Et mox : *Verbum autem quod progreditur , officii cauſa eſt & creationis . Deinde etiam ſeipſum generat , quando Verbum caro factum fuerit , ut etiam cadat ſub aſpectum .* Et infrà tres dies illos exponens , quos conſumpſit Abraham , ut perveniret ad locum à Deo ſibi deſignatum , vide ut locum velit eſſe Verbum , conceptaculum æternarum Idearum : *Erunt autem tres quoque* Pag. 415. *dies myſteriorum ſignaculi , per quod is qui verè eſt Deus , creditur . Eminus ergo conſequenter videt locum ; eſt enim regio Dei captu difficilis , quem appellavit Plato χώραν ἰδεῶν , hoc eſt , Idearum regionem , ſeu campum ac receptaculum , cùm à Moſe eum accepiſſet eſſe locum , ut qui omnia & univerſa contineat .* Tres illi dies myſterium ſignaculi dicuntur, quòd per eos authore Clemente deſignentur tres divinæ Hypoſtaſes , in quarum nomine baptizamur & conſignamur , & in Deum qui verè eſt credimus.

VI. Quod verò dixi , Clementi tam inviſibile & incomprehenſibile eſſe in ſua ſurſum natura Verbum , quàm Patrem , etſi indulgeat ipſe & ſe nobis accommodet ea condeſcenſione , quæ magis propriè illi quàm Patri tribui poſſit : audi Clementem id tradentem , & ſuprà laudato Irenæi teſtimonio concinentem : Strom. l. 5. Pag. 428. *Et Joannes Apoſtolus : Deum nemo vidit unquam. Unigenitus , qui eſt in ſinu Patris , ipſe expoſuit . Cùm autem id quod inaſpectabile , & ineffabile eſt , Dei ſinum nominaſſet , tunc quidam eum profundum vocaverunt , ut qui omnia comprehenderit , & veluti ſinu complexus ſit , nec poſſit quis eum aſſequi , & ſit infinitus .* Habitat ergo Filius in ſinu Patris , quem nemo videt : & hic ſinus eſt id quod eſt ineffabile & inviſibile Patris ; unde ſinum hunc vocabant aliqui Profundum , βαθὺν , an βύθον , quaſi abyſſum . Subjicit autem mox ibidem Clemens , quæ ſit hæc abyſſus , hoc Profundum , hic Sinus Patris , in quo habitat Filius : nimirum quòd Deus propriè , & ut nos capimus , nec unum , nec bonum , nec mens ſit , nec Eſſe ipſum , nec Pater , nec Deus ; cùm hæc omnia efficientias magis Dei deſignent , quàm ejus eſſentiam . Eadem ergo hæc omnia de Filio , ut & de Patre dicit Clemens , cùm dicatur ab eo Filius habitare in eo quod habet Pater maximè ineffabile , & inaſpectabile. *Etſi aliquando eum nominemus , non propriè vocantes ,* Ibidem. *aut unum , aut bonum , aut mentem , aut ipſum id , quod eſt , aut Patrem , aut Deum , aut Creatorem , aut Dominum ; non id dicimus tanquam nomen ejus proferentes ; ſed propter ejus poteſtatem pulchris utimur nominibus , ut in aliis non aberrans , his inniti poſſit cogitatio . Non enim unumquodque ex his Deum ſignificat , ſed omnia ſimul omnipotentis indicant potentiam .*

Ingenitum unum alibi dicit Clemens , Prægenitum unum , per quod omnia facta ſunt , principium univerſorum , Primogenitum Filium , Sapientiam , Conſiliarium Dei , magiſtrum naturarum omnium intellectualium . *Quoniam autem unum eſt ingenitum , nempe Deus omnipotens , unum* L. 6. p. 464. *eſt etiam prægenitum , per quod omnia facta ſunt , & ſine ipſo factum eſt nihil . Unus enim eſt revera Deus , qui fecit principium univerſorum , ſignificans primogenitum Filium , ut ſcribit Petrus , præclarè intelligens illud , In principio Deus fecit cœlum & terram . Is autem dictus eſt ſapientia ab omnibus Prophetis . Is eſt magiſter omnium , quæ orta ſunt , Dei conſiliarius , qui praſcivit omnia . Is autem ab alto , à prima mundi conſtitutione , multifariam multiſque modis & docuit & perficit . Unde meritò dictum eſt : Ne dixeritis vobis magiſtrum ſuper terram .* Omnia hìc mihi videntur ita dicta eſſe , ut verè Deus intelligatur Filius , cùm nulli prorſus creaturæ competere poſſint , quæ de eo hìc dicuntur . Si dicitur autem Deus principium omnium illum feciſſe ; ἐποίησε : ita intellige , ut non fecerit , ſed genuerit quidem illum , utpote Filium ; fecerit autem illum , ſeu conſtituerit eſſe Principium rerum omnium . Niſi mavis pro uno & eodem hìc habere , ut & non rarò alibi , *Genitum* , & *Factum ;* ſicut & cùm ingenitus dicitur Deus , non ſemel perinde illud accipitur , ac ſi diceretur infectus ; ἀγέννητος , ἀποίητος . Unde & infrà illud contra Gentiles premens , non debere Dei nomen rebus creatis communicari & inquinari , rationem hanc ſubdit , *In identitate enim ingenita , Qui eſt , eſt ipſe ſolus .* ἐν ταυτότητι γὰρ ἀγεννήτῳ ὁ ὢν αὐτὸς μόνος . Pag. 491. Infectus & ingenitus unum ibi , ut reor , idemque ſunt.

VII. Accipe poſtremò quibus , ſi qua reſidua foret , omnis elui poſſit ſuſpicio obliquior ; ita perſpicua ſunt quæ ſuperſunt nobis duo Clementis ſuffragia pro tuenda Patris ſingulari proprietate , illæſa coæquali Filii divinitate . Magnificentiſſimè ille de Patre , ut & Chriſtus ipſe verba facit : ſic tamen ut quæ ſtatim de Filio ſubdit , abundè ſufficiant ad declarandam ejus non diſparem naturæ Patris majeſtatem: *In his autem , quæ intelligentia percipiuntur , id quod eſt vetuſtius ge-* L. 7. p. 503. *neratione : tempore & principio carens principium : & eorum , quæ ſunt primitias , Filium ; à quo diſcere oportet eam , quæ omnia ſuperat , cauſam , nempe Patrem univerſorum ; quæ quidem eſt vetutiſſima , & omnium beneficentiſſima , & voce non utique traditur , ſed cultu & ſilentio cum ſancta admiratione eſt colenda & veneranda : & per quam propriè quidem dicitur à Domino , quan-*

tum poſſunt audire ii, qui diſcunt; intelligitur autem ab iis, qui à Domino electi ſunt ad cognitionem, qui ſunt, ut ait Apoſtolus, exercitati ſenſibus. Tempore & principio antiquius principium Filius, haud dubiè Deus eſt: ἄχρονος, ἄναρχος ἀρχή. Primitiæ entium, ἀπαρχὴ τῶν ὄντων, utique Deus eſt; eſt enim ipſum Eſſe, totum Eſſe, cùm Pater tanquam incomprehenſibilis collocetur ſupra Eſſe, in ipſo uno, vel ſupra unum.

Aliquantis denique interjectis hæc rurſus habet Clemens, In terra rem omnium præſtantiſſimam eſſe hominem pium; in cœlo Angelum. At ſupra hæc perfectiſſimam & maximè imperatoriam eſſe naturam Filii, uni Deo omnipotenti propinquiſſimam; maximam & excellentiſſimam poteſtatem, omnia ordinantem & gubernantem ex voluntate Patris; ubique præſentem, omnia habentem ſibi ſubdita. Quid his amplius ſummo omnium Deo & Patri arrogari poteſt, niſi ut Pater ſit, & tanti Filii ſit Pater? Nec majus enim quidquam Filio vendicari poteſt, ut par ſit Patri Deo Deus, quàm quod mox illi vendicat Clemens, ut ſit tota mens, tota lux & ſapientia Patris: ὅλος νοῦς, ὅλος φῶς πατρῷον. Pag. 504. 505. *In terra quidem res eſt præſtantiſſima homo, qui eſt maxima in Deum pietate. In cœlo autem res eſt præſtantiſſima, Angelus, qui loco propiùs & jam loco puriùs eſt æternæ & beatæ vitæ particeps. Perfectiſſima autem & ſanctiſſima, & maximè principalis, & quæ maximè imperat, & eſt maximè regia, & longè beneficentiſſima, eſt natura Filii: hæc eſt maxima excellentia, quæ omnia ordinat ex voluntate Patris, & optimè gubernat univerſum, indefeſſa & inexhauſta poteſtate cuncta operans, propterea quod agit arcanas & abditas reſpiciens notiones. Numquam enim à ſua excedit ſpecula Dei Filius, ut qui non dividatur, non diſſecetur, non tranſeat à loco ad locum; ſit autem ſemper ubique, & contineatur nuſquam: tota mens, tota lux paterna, totus oculus, qui omnia videt, omnia audit, ſcit omnia, poteſtate ſcrutatur poteſtates. Ei ſubjecta eſt univerſa militia Angelorum & Deorum; Verbo, inquam, paterno, quod ſanctam ſuſcepit diſpenſationem, propter eum, qui ſubjecit.*

Configunt aliqui illa ſuperiùs Clementis verba, ubi naturam Filii dixit omnipotenti Deo *propinquiſſimam* eſſe, cùm non proxima tantùm, ſed eadem ſit. Verùm nemo jam neſcit naturam, φύσιν, non ſemel id deſignaſſe, quod nunc hypoſtaſis, vel perſona dicitur. Adde quòd cum natura Filii dicitur, jam perſona deſignatur. Ita potiùs clementer interpretandus erat laudatiſſimus Scriptor & apud antiquos omnes Scriptores Eccleſiaſticos magni nominis, qui tam diſertè alibi divinitati Chriſti ſuffragatus eſt, & illo potiſſimùm loco, ubi in Admonitione ad Gentes dixit Verbum *revera Deum*, & *æquatum univerſorum Domino*. Ita equidem opinor Clementem cùm *propinquiſſimum* dixit, idem ſenſiſſe ac voluiſſe, atque cùm æquatum Patri Filium dixit. Quid Lib. 1. c. 8. ubi dixit Pædagogo, *Deum nihil odiſſe, ſed neque Verbum. Unum quippe ſunt ambo, videlicet Deus:* ἓν γὰρ ἄμφω, ὁ Θεός. *Dixit enim, In Principio Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*.

VIII. Clementi Alexandrino multis nominibus Clemens Romanus præponendus fuerat, ſi plura ejus opera germana ad nos perveniſſent. Cùm videam tamen nunc quidem de ejus Epiſtola nuper publicata & ad Corinthios inſcripta vix dubitari à doctis, pauca inde excerpam: Pag. 32. *Sceptrum majeſtatis Dei Dominus noſter Jeſus Chriſtus non venit in jactantia ſuperbiæ & arrogantiæ, quamvis potuerit, ſed in humilitate, &c.* Declarari ibi ſatis perſpicuè videtur velut conſortium aliquod Regiæ Dei majeſtatis Chriſto conceſſum. Jubet inferiùs, ut homines ſtultos potiùs *quàm Deum offendamus, Dominum Jeſum Chriſtum, cujus ſanguis pro nobis datus eſt, veneremur, Præpoſitos noſtros revereamur*. Sed quàm apertum eſt illud pro Verbi æternitate? *Hæc omnia fides, quæ eſt in Chriſto, confirmat: ſic enim ille per Spiritum ſanctum nos compellat* Pag. *in Pſalmis, Audite Filii, audite me, timorem Domini docebo vos*. Si verò alicubi ſummi Sacerdotis Chriſti meminit, nec tangit quidquam ibi de ejus divinitate, non erat quod hinc illum Photius criminaretur in Bibliotheca, cùm nec Paulus qui ſingulis penè verſibus de Chriſto meminit, ubique totam ejus majeſtatem inculcet. Gratulandum tamen Photio, quod mox fateatur Clementem Romanum in ſecunda ad eoſdem Corinthios Epiſtola, *ipſo mox initio Chriſtum Deum prædicaſſe*. Quin & Clemens ipſe eo ipſo loco Phot. in Bibliotb. Cod. 126. pag. 76. cui iraſcebatur Photius, mox ait *voluiſſe Deum nos per Chriſtum immortalem cognitionem guſtare, qui magnificentiæ ejus ſplendor & radius exiſtens, tanto major eſt Angelis, quanto præſtantius nomen ſortitus eſt: ſcriptum eſt enim, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus & miniſtros ſuos ignis flammam: de Filio autem ſuo ſic dixit Dominus, Filius meus es tu, Ego hodie genui te, &c. Sede à dextris meis, &c.*

His adde quæ refert ex hoc Clemente Baſilius libro de Spiritu ſancto, cap. 29. in hæc verba, *Sed & Clemens antiquior, Vivit, inquit, Deus, & Dominus Jeſus Chriſtus, & Spiritus ſanctus*. Ea certè veluti formula juramenti eſt, nec juratur niſi per Deum.

Denique quod à Photio laudatum eſt initium ſecundæ Clementis Epiſtolæ ad Corinthios ſic habet, apertiſſimè pro Chriſti divinitate, qua everſa labefactaretur & tota ſpes noſtræ ſalutis ac religio, quod ille ita probat: *Fratres ita ſentire* Pag. *nos oportet de Jeſu Chriſto, tanquam de Deo, tanquam de Judice vivorum ac mortuorum: nec decet nos humilia ſentire de ſalute noſtra. Dum enim humiliter ſentimus de illo, parva etiam accepturos nos ſperamus: & dum tanquam exigua audimus, peccamus*. Quæ alia Clementi huic tribuuntur opera, vel ejus non ſunt, vel ſunt adulterata. Clementi ſuppar fuit Hermas, cujus eſt liber Paſtoris; ſed ejus non ſatis conſtare mihi viſa eſt, vel nominis authoritas, vel ipſius ſcriptionis textus. Eo ergo allegando prorſus abſtinui. Ne Barnabæ quidem Epiſtolam etſi receptiorem adhibui, quòd longè certiora & invictiſſima aliunde nobis adſint & abundent præſidia.

IX. Inſigne eſt cum primis ad teſtificandam ſtatim Chriſti Deitatem Ignatii Epiſtolæ ad Smyrnæos exordium, ex ea editione quæ anno 1646. prodiit ex Bibliotheca Florentina, in qua ſperaverunt ſinceras Ignatii Epiſtolas ab interpolatis ſe diſcreviſſe. Sic ergo ibi ſtatim: *Glorifico Jeſum Chriſtum Deum, qui vos ſapientes fecit*. Nec id officit Fidei Deitatis Chriſti, ubi poſt ait, *Omnes Epiſcopum ſequimini, ut Jeſus Chriſtus Patrem*. Etſi enim Deus eſt, Filius tamen eſt, & carne aſſumpta factus eſt obediens uſque ad mortem. Scripſit & ad Epheſios Ignatius idem, ubi Eccleſiam eorum ait *electam eſſe in voluntate Patris & Jeſu Chriſti Dei noſtri*.

Et in eadem ipſa ad Epheſios Epiſtola: *Unus medicus eſt, carnalis & ſpiritalis, genitus & ingenitus, in carne factus Deus, in immortali vita vera; ut ex Maria, & ex Deo, primò paſſibilis, & tunc impaſſibilis*. Hunc Ignatii locum intexuit Theodoretus Dialogo ſuo primo, ſeu ἀτρέπτῳ: in hæc verba: *Ex Epiſtola Ignatii ad Epheſios; Unus eſt medicus carnalis & ſpiritalis: genitus ex ingenito Patre; Deus in homine, vera vita in morte, natus ex Maria, ſed primò ex Deo: paſſibilis, ſed olim impaſſibilis, Jeſus Chriſtus, Dominus noſter*.

Eundem Ignatii locum urget contra Arianos

Athanaſius, quem Theodoretus contra Eutychianos, L. de Synodis Ariminenſi & Seleucienſi, *Ignatius ergo poſt Apoſtolos Antiochiæ Epiſcopus & Martyr Chriſti, ita de Domino locutus eſt: Unus eſt medicus carnalis & ſpiritualis, genitus & ingenitus, in homine Deus, in morte vera vita, & ex Maria, & ex Deo.* Quo ſenſu autem Ignatius dixerit Chriſtum ingenitum, ἀγένητον, quem dixit & genitum: ſic exponit Athanaſius: *Genitum illum ob carnem appellans, eo quod Chriſtus caro factus ſit: Ingenitum verò, hoc eſt, non factum, quoniam creatus non ſit, ſed Filius ex Patre.* ἀγένητον ὂ, ὅτι μὴ τῶν ποιητῶν, ἢ γενητῶν ἐστὶν· ἀλλ' υἱὸς ἐκ πατρὸς. Ita ergo & Athanaſio & Theodoreto perſuaſiſſimum erat, nec Ignatium, nec Epiſtolas ejus à ſana de Chriſti Deitate doctrina deviare. Athanaſius p. 709. 710.

Hæc pulcherrima ſunt Chriſti hominis, atque Dei lineamenta. Quid ubi toties Ignatius & ſe Chriſtiferum, & fideles omnes pioſque Chriſtiferos vocat, nonne apertè Chriſtum Deum vociferatur? Quorſum enim ad ſanctitatem nobis conciliandam Chriſtum in nobis geſtare, ſi Chriſtus creatura eſſet? Quid ubi fidem & charitatem hortatur ibidem habere in Jeſum Chriſtum, *quia hæc duo in unitate facta, Deus eſt*? Quid ubi ait habitante Chriſto in nobis *fieri nos ejus templa, & ipſe in nobis Deus noſter*? Et mox: *Accipientes Dei cognitionem, qui eſt Jeſus Chriſtus, &c. Deus enim noſter Jeſus Chriſtus conceptus eſt ex Maria ſecundùm diſpenſationem Dei, &c. Convenitis in una fide, & in Jeſu Chriſto ſecundùm carnem ex genere David, filio hominis & Filio Dei.* Jam in Epiſtola ad Magneſios, *Jeſus Chriſtus qui ante ſæcula apud Patrem erat, & in fine apparuit.* Et rurſus: *Omnes ut in unum templum concurrite Dei, ut in unum altare, in unum Jeſum Chriſtum, ab uno Patre exeuntem, & in unum exiſtentem, & revertentem.* Ac rurſum enucleatiſſimè & evidentiſſimè: *Quoniam unus Deus eſt, qui manifeſtavit ſeipſum per Jeſum Chriſtum Filium ipſius, qui eſt ipſius Verbum æternum, non à ſilentio progrediens;* οὐκ ἀπὸ σιγῆς προσελθὸν, *qui ſecundùm omnia bene placuit mittendi ipſum.* Quin & ibidem Chriſtum vocat *Verbum, non prolativum, ſed eſſentiale,* λόγον πατρὸς οὐ ῥητὸν, ἀλλ' οὐσιώδη.

De Sige multa fabulati ſunt hæreſiarchæ nequiſſimi tertio Eccleſiæ ſæculo. Suſpicantur aliqui huc inde irrepſiſſe hoc verbum, velut ad eos refellendos hìc inſertum, unde & harum Epiſtolarum fidem elevant. Non facile eſt authoritatem labefactare Epiſtolarum Ignatii, à ſanctiſſimis & antiquiſſimis Patribus toties laudatarum. Quod autem de Sige hìc dicitur, perfacile eſt & perexpeditum ad æternitatem potiùs Verbi id referri, quòd ab æterno à Patre gignatur, ab æterno dicatur, non à ſilentio proceſſerit; quòd nunquam ſiluerit, nunquam ceſſarit Pater ab eo dicendo ac generando. Enimverò cùm Verbum idem ſit, ac Sapientia Patris, tam non poteſt cœpiſſe Pater illud effari, cùm antè ſiluiſſet, quàm non poteſt cœpiſſe ſapere. Si quem autem malis hæreticum ibi ab Ignatio configi, is fuerit potiùs Simon Magus, quàm Valentinus. De illo enim refert Euſebius lib. II. cap. 9. contra Marcellum: *Qui hæreſiarcha blaſphema iſtiuſmodi dogmatizavit, Erat Deus & Sige. Poſt Sigen & Heſychian proceſſiſſe ait Logon, in principio conſtitutionis mundi.*

In eadem rurſus Epiſtola ita Ignatius: *Subjicimini Epiſcopo & ad invicem ut Chriſtus Patri ſecundùm carnem, & Apoſtoli Chriſto & Patri & Spiritui, ut unio ſit carnalis & ſpiritalis.* En ut Apoſtoli ſubjiciantur Trinitati, Chriſto, Patri, & Spiritui ſancto, utque Chriſtus ipſe ſecundùm carnem ſubjiciatur Patri. Philadelphios in Epiſtola ad eos data optat Ignatius manere *in charitate Dei Patris & Domini Jeſu Chriſti.* Trallenſes jubet revereri Epiſcopum, *ut Jeſum Chriſtum exiſtentem Filium Patris.* Scribens verò ad Romanos ita habet, *Deus enim noſter Jeſus Chriſtus in Patre exiſtens magis apparet.*

X. Sine piaculo ſileri non poteſt Polycarpi Smyrnæ Epiſcopi, & Martyris, ſive ejus Eccleſiæ Epiſtola ad Eccleſias Ponti ſcripta, quæ habetur in Hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii. Sic autem ibi ſtatim: *Omnibus ubique terrarum ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ populis miſericordia, pax & charitas Dei Patris & Domini noſtri Jeſu Chriſti multiplicetur.* Non ita conſociaretur Deo Patri creata quævis ſubſtantia & perſona. Inſtante Proconſule, ut Chriſto conviciaretur Polycarpus, vide quid ipſe reſponderit: *Sex & octoginta continuos annos ei miniſtravi,* δουλεύω αὐτῷ, *nec ulla me unquam affecit injuria: & quomodo poſſum impiè loqui adversùs Regem meum, authoremque ſalutis meæ?* Nulli meræ creaturæ illa ſervitus impendi, nulli niſi Deo æterna ſalus deberi poteſt. Alioqui quo diſtarent à Gentilibus Chriſtiani, ſi & ipſi creaturæ ſervirent? Quid illa Polycarpi paulò ante mortem oratio ad ſummum Patrem? *Pater unigeniti & benedicti Filii tui Jeſu Chriſti, per quem tui notitiam accepimus; Deus Angelorum & Poteſtatum, & univerſæ creaturæ, omniumque juſtorum, benedico te.* Chriſti ut unigeniti Filii Pater eſt, ita creaturarum omnium Deus. Per Chriſtum Patris notitiam accepimus; per Filium enim Pater, per creaturas Creator agnoſcitur. Denique invocata Trinitate vide ut finem faciat orandi & vivendi: *De omnibus te laudo, te glorifico per ſempiternum Pontificem Jeſum Chriſtum unigenitum Filium tuum, per quem tibi unà cum ipſo in Spiritu ſancto gloria nunc & in ſæcula ſæculorum. Amen.* Ita fas eſt ſanè Chriſtum agnoſcere Patris in aſſumpta carne Pontificem, dum agnoſcas & Filium, & unigenitum Filium, & unà cum Patre & Spiritu ſancto pari gloria & religione proſequendum. L. 4. c. 15.

Non injuria ergo Hieronymus adversùs Helvidium ſcribens Polycarpum recenſet cum Ignatio, Irenæo, Juſtino, aliiſque Patribus, qui Ebionem & Theodotum Byzantinum Chriſti divinitati adverſantem ſtrenuè cònfutaverant: *Numquid non poſſum tibi totam veterum Scriptorum ſeriem commovere, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Juſtinum Martyrem, multoſque alios Apoſtolicos & eloquentes viros, qui adversùs Ebionem & Theodotum Bizantinum hæc eadem ſentientes, plena ſapientiæ volumina conſcripſerunt?*

Denique ita profitentur Smyrnenſes in eadem apud Euſebium Epiſtola: *Illum (Chriſtum) utpote Filium Dei adoramus; Martyres verò tanquam diſcipulos & imitatores Domini meritò amore proſequimur, ob eximiam ipſorum benevolentiam, quam erga Regem ac magiſtrum ſuum declararunt.* Ubi vides divinos honores non Martyribus, ſed Chriſto dependi, ut uni Dei unius Filio. Etſi enim humana etiam natura in Chriſto ſpectetur, non colitur tamen, non adoratur à nobis niſi increata ipſa Verbi perſona, Patri æqualis & coæterna, quæ noſtram hypoſtaticè ſibi copulavit naturam, nec à ſe ſejungi umquam patitur, ut ſæpiſſimè ab Athanaſio & Cyrillo declaratum eſt, & à nobis prolixiſſimè explanatum in Theologicis de Incarnatione Dogmatibus.

XI. Addendus hìc inclytus Martyr Methodius, Olympi in Lycia, poſtea Tyri Epiſcopus, ex Hieronymo in Scriptoribus Eccleſiaſticis, ſub Diocletiano, ex aliis ſub Decio paſſus, multis in Porphyrium & Origenem editis libris, multis etiam in Scripturam Commentariis. Iiſdem ſuſpicionibus exagitatus & ipſe fuit, quaſi o Ario proluſiſſet. At in Bibliotheca Photii, qui parum propitius illi fuit, ea ex illo referuntur certè, quibus fides ejus puriſſima declaretur. In hæc enim Joannis verba, *In principio erat Verbum, &c.*

ſic ille habet: *Principium enim à quo germinavit, ἀνεβλάστησεν, veriſſimum Verbum, fatendum eſt eſ-*
Bibl. Phot. Cod. 235. p. 959. *ſe Patrem creatorem univerſorum, in quo erat Verbum. Illud autem, Hoc erat in principio apud Deum, potentiam Verbi, quam habuit apud Patrem, antequam mundus crearetur, inſinuare videtur, cùm potentiam principium appellat. Ergo ipſe eſt aliorum principium, poſt proprium & ſine principio Principium Patrem.* Ubi & omnipotentia & æternitas Verbo tribuitur, nec ei præponitur niſi Pater, tanquam Principium ſine principio: μετὰ τὴν ἰδίαν ἄναρχον ἀρχὴν τὸν πατέρα.

Apertiora etiam ſunt iſta ejuſdem Methodii in-
Pag. 959. feriùs apud eundem Photium: *Oraculum cœlitus à Patre Chriſto in Jordane datum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Obſervandum hìc illud, Filium ſuum eſſe indefinitè, & ſine tempore dictum. Es enim Filius, ipſi dixit; & non, Factus es: declarans neque novam ſeu recentem ipſum adeptum eſſe Filiationem: neque finem habuiſſe eum qui priùs extiterit, ſed eundem ſemper eſſe. Illud verò, Ego hodie genui te: Volui, inquit, eum, qui priùs jam inde ante ſæcula in cœlis fuerat, etiam mundo generare, hoc eſt, priùs ignotum notum reddere. Nimirum iis qui multimodam Dei ſapientiam nondum intelligunt, nunquam adhuc natus eſt Chriſtus; id eſt, nunquam cognitus & revelatus.* Æternæ ergo Verbi nativitati hæc accedit temporalis nativitas, dum vel per mundi creationem, vel per aſſumptam humanitatem Verbum manifeſtatur, priùs ignotum.

Porro homines plus æquo ſuſpicaces hæc Methodii verba carpunt: *Duas affirmabamus eſſe ef-*
Ibid. p. 938. *fectrices facultates:* δυνάμεις ποιητικάς; *unam quæ ex nihilo quidquid vult efficit: eſt autem Pater: alteram quæ perficit, variatque & exornat ſecundùm prioris potentiæ ideam, quod jam antè factum eſt. Et hic eſt Filius, omnipotens nempe & invicta manus Patris, quæ materiam ex nihilo priùs creatam, poſtea perficit, ſeu exornat.* Quis non videt Patrem hìc dici cauſam efficientem, Filium cauſam exemplarem; quòd res ſint, ab illa habent: ab iſta quòd comptæ & decoræ ſint. At rurſus quis non videt, duas has cauſas unam eſſe cauſam, tam certè, quàm idea & ſapientia opificis una eſt cum opifice ipſo cauſa, aliter & aliter ſpectata. Si Filius idea, ſi ſapientia, ſi manus eſt omnia creantis Patris, an alterius ſubſtantiæ poteſt eſſe, quàm Pater ipſe, an degeneris naturæ? Invicta & omnipotens Dei manus non poteſt non eſſe Deus ipſe. Ideo ergo nec Photius hunc Methodii locum vellicare auſus eſt. Quin etſi quid in Sympoſio claudicaret, unde hæc decerpta ſunt, monuit Photius ipſe ibidem *magnam partem adulteratam eſſe, adjectaſque ei Arianas opinationes, aliaſque malè ſentientium fabulas.*

XII. Hippoliti Epiſcopi & Martyris extat *homilia de Deo trino & uno, & de myſterio Incarnationis contra Noetum.* Clementis Alexandrini & Irenæi diſcipulus fuiſſe memoratur, & hinc manifeſta præjudicia de orthodoxa ejus doctrina. Et quid opus eſt his uti præjudiciis, cùm ſuos ipſe calumniatores diſertiſſimè confutet, & ita Noetum, ſeu Sabellium oppugnet, & ab Ariana inſania alieniſſimus ſit? Quàm catholica enim ſunt iſta ex ea homilia, laudatis antè
Bibl. Patr. to. 15. p. 621. Pauli verbis: *Si omnia igitur ſubjecta ſunt ei, præter eum qui ſubjecit omnia; omnium tenet dominatum; ipſius verò dominatum tenet Pater, ut in omnibus unus Deus reperiatur; cui omnia ſubjecta ſunt ſimul cum Chriſto, cui omnia Pater ſubjecit præter ſeipſum.* Perſpicua non minùs ſunt & iſta: *Neceſſe eſt, ut quamvis nolit confiteatur Patrem Deum omnipotentem, & Chriſtum Jeſum Filium Dei, Deum factum hominem, cui omnia Pater ſubjecit præter ſe & Spiritum ſanctum, & hos eſſe verè tres.* Ita Perſonarum divinarum Trinitas conſtabilitur.

Inferiùs autem cùm dixiſſet mundum à Deo, qui ſolus erat, & cui coævum nihil eſt, factum fuiſſe, hæc addit: *Nihil erat præter ipſum, ipſe* Pag. 6
ſolus multus erat; nec enim erat ſine ratione, ſine ſapientia, ſine conſilio. Deus ergo etiam tum cùm ſolus erat, ante mundum conditum, minimè ſolus erat, multus erat, quia ſuam ſecum habebat Rationem, ſeu Sapientiam, atque ita duæ ſaltem erant Perſonæ. Homo enim etſi ſuam ſecum habeat ſapientiam, ſolus tamen eſt, quia hæc ejus ſapientia, hypoſtaſis propria, ſeu perſona non eſt. At Sapientia Dei Perſona eſt perfectiſſima, ideoque ubi Pater eam ſecum habet, ſolus non eſt, multus eſt. Hæc ad æternam Verbi generationem ſpectant, cùm ab æterno non potuerit Pater ſine Ratione & ſine Sapientia eſſe.

Jam pergit Hippolytus ad temporalem Verbi generationem, ſive oſtenſionem, tum ubi mundo condito, tum ubi aſſumpta carne conſpicuum factum eſt, cùm antè lateret in Patre: oſtendi enim & declarari Verbo generari eſt. *Omnia erant in eo Deo, ipſe erat omnia. Quando voluit & quomodo voluit, oſtendit Verbum ſuum temporibus apud eum definitis, per quem fecit omnia. Qui cum vult, facit: quando cogitat, perficit: quando loquitur, oſtendit; quando format, ſapientiam edit.* Hæc Verbi generatio non alia perſpicuè eſt, quàm ejus oſtenſio & declaratio quando ſempiterna Dei Sapientia univerſo hoc orbe quaſi veſtita & corporata apparuit, viſibiliſque ex inviſibili facta eſt. Unde mox ibidem: *Eorum autem quæ facta ſunt ducem, conſiliarium & operarium generat Verbum: quod Verbum cùm in ſe haberet, eſſetque mundo creato inaſpectabile, fecit aſpectabile, emittens priorem vocem & lumen ex lumine generans, deprompſit ipſe creaturæ dominum, ſenſum ſuum; & qui priùs ipſi tantùm erat viſibilis, mundo autem inviſibilis hunc viſibilem fecit; ut mundus cùm eum qui apparuit videret, ſalvus fieri poſſet.* Hic certè ſenſus idem ſonat ac Mens νοῦς; ita enim ſæpiſſimè apud Paulum, νοῦς eſt *ſenſus.*

Manifeſtiſſima hìc eſt duplex Verbi generatio, alia qua Verbum inviſibile, inaſpectabile, ſoli Patri viſibile, Sapientia & Ratio Patris fuit, qui nunquam ſine Ratione & Sapientia eſſe potuit: alia qua idem Verbum viſibile, palpabile mundo creato factum eſt: utrobique ex Patre prodiens, ut Verbum, ut vox, ut lumen de lumine. Nec tamen hinc duo augurandi ſunt Dii: nec enim lumen de lumine duo ſunt lumina, ſed unum lumen; nec aqua de fonte manans duæ aquæ, ſed una aqua; nec radius à Sole fuſus duo Soles, ſed unus Sol. Ita etiam cogitandus Sol, Fons ſapientiæ & veritatis, Pater & Filius, ut mox Hippolytus ait: *Atque ita aſtitit ei alius. Cum alium dico, non duos Deos dico; ſed tanquam lumen ex lumine, & aquam de fonte, aut radium à Sole. Una enim virtus ex toto; totum verò Pater, ex quo virtus Verbum: hoc verò Mens, ſive Senſus, qui prodiens in mundum, oſtenſus eſt puer Dei. Omnia enim per eum facta ſunt, ipſe ſolus ex Patre genitus.* Sole ipſo clariora hæc ſunt, nec Nicæni Patres, & qui hos exceperunt alii, diſertiùs, aut expreſſiùs locuti ſunt.

Cùm oſtendiſſet autem Hippolytus Verbum Patriarchis & Patribus apparuiſſe, & incarnationis ſuæ præconem jam tum ipſum fuiſſe, mox hæc addit de fide Trinitatis: *Ergo Verbum incarnatum* Pag. 6
cernimus, Patrem per eum intelligimus, Filio credimus, Spiritum ſanctum adoramus. Et rurſus de Deo per œconomiam ſe nobis manifeſtante: *Oeconomia conſenſionis ad unum Deum redigitur. Unus enim eſt Deus; qui mandat, Pater; qui obedit Filius; qui docet ſcientiam, Spiritus ſanctus; Pater,*

qui eſt ſuper omnia, Filius per omnia, Spiritus ſanctus in omnibus. Et mox de tradita à Chriſto baptiſmi forma, ſeu confeſſione Trinitatis, *Docuit hìc Chriſtus, quod quicumque unum quid horum omiſerit, imperfectè Deum non glorificavit. Per hanc enim Trinitatem Pater glorificatur. Pater enim voluit, Filius fecit, Spiritus ſanctus manifeſtum fecit. Omnes igitur Scripturæ de hoc prædicant.* Expreſſiſſima ſunt hæc.

Nec moleſtiam facere poſſunt, quæ paulò pòſt ſubjiciuntur: *Nec enim Verbum per ſe & ſine carne perfectus Filius erat, cùm tamen eſſet perfectum Verbum, Unigenitus; neque caro per ſe ſine Verbo ſubſiſtere poterat, quia in Verbo habet τῆς σύςασιν, in Verbo ſubſiſtebat. Sic ergo unus Filius Dei perfectus manifeſtatus eſt.* Hæc quippe eò ſpectant, ut intelligatur Filii nomen ex hominis natura deſumptum eſſe, & Verbo tributum; corporeæ enim naturæ & carnis eſt, ut in ea ſint patres qui filios generent, filii qui à Patribus gignantur: Dei eſt ut ſummæ & fœcundiſſimæ Mentis, Verbum ſuum, Rationem & Sapientiam generare ſibi conſubſtantialem. Qui ab æterno ut Verbum & Sapientia à Patre manabat, is authore Hippolyto Filius dici cœpit, ubi naturam humanam induit, & ei ſe totum accommodavit.

Cùm idem enim ſit Filius & Verbum, ſeu Ratio & Sapientia: manifeſtum eſt prius illud nomen à natura animali & humana translatum eſſe ad Deum: poſteriora hæc autem tria à natura intellectuali, cùm Deus ipſe in ſeſe ſupra mentes & ſupra ſermones hominum ſit. Adversùs omnes hæreſes ſcripſiſſe Hippolytum author eſt poſt Euſebium Hieronymus. Ad id ergo referenda hæc contra Noetum lucubratiuncula. Scripſiſſe & de Antichriſto & de Reſurrectione Hippolytum affirmat idem Hieronymus in Scriptoribus Eccleſiaſticis, & poſt illum Photius. Extat hoc opus in Bibliotheca Patrum, meminit ejus etiam Photius. Sunt & non pauca hujus Hippolyti fragmenta in Collectaneis Anaſtaſii Bibliothecarii. His hic laudandis abſtineo, quòd ſuperiora mihi viſa ſint ſatis eſſe ſuperque.

CAPUT XLV.

De Gregorio Thaumaturgo, & de Dionyſio Alexandrino.

I. Divinitatis Chriſti luculenta ex Gregorio Thaumaturgo teſtimonia.

II. A Baſilio ipſo purgatur, & Catholica eſſe oſtenditur Thaumaturgi doctrina.

III. In interpretandis Patrum ſcriptis quàm clementes nos eſſe oporteat exemplo Athanaſii & Baſilii.

IV. Orthodoxa fidei formula ex Gregorio Nyſſeno cœlitus Thaumaturgo allata.

V. De Dionyſio Epiſcopo Alexandrino; utque illum Baſilius partim accuſet, partim defendat.

VI. Aliqua obſervantur in hanc Baſilii de Dionyſio cenſuram.

VII. Ut Athanaſius Dionyſium purgarit, ex ipſiuſmet Dionyſii Apologia ad Dionyſium Romanum miſſa. Ut purgaverit ſe Dionyſius ipſe.

VIII. Dionyſii Romani Epiſtola Nicenæ poſtea confeſſioni & doctrinæ conſonantiſſima apud Athanaſium.

IX. Rurſus Athanaſius purgat Dionyſium, ex eo quod in Eccleſiæ pace vixerit & devixerit.

X. Purgat & illud ubi Filium dixiſſe videbatur factum & creatum.

XI. Ex Athanaſio qua occaſione famoſam illam Epiſtolam ſcripſerit Dionyſius.

XII. Conſtantiſſima jam tum erat fides conſubſtantialitatis Verbi, cum Dionyſius [illegible] tantillum ſolicitata, uſque adeo exagitatus ſit.

XIII. Simillima diſpenſatione uſos eſſe Apoſtolos, atque Dionyſium, demonſtrat Athanaſius.

XIV. Pergit Athanaſius Dionyſium purgare, & ex variis ejus ſcripis æternitatem & divinitatem Filii probare.

XV. Multa rurſum præclarè ex eodem Dionyſio ad Filii divinitatis doctrinam tuendam & illuſtrandam; ad intelligentiam quoque tanti arcani multa pertinentia, maximè ex Mentis & Verbi comparatione.

XVI. Ut aptiſſimè Dionyſius & Sabellium offocarit, & præfocarit Arium.

I. NE Gregorius quidem Thaumaturgus Epiſcopus Neocæſarienſis ſuam omnibus approbare potuit de Trinitate orthodoxam doctrinam, ac fidem. At nobis indubitatiſſima ſemper illa viſa eſt, nec levia ad id ſuppetunt argumenta ex Operibus ejus certiſſimis. Ex ea quam adoleſcens adhuc pronunciavit oratione in laudem Origenis, cujus auditor erat, Origene ipſo præſente, hæc obiter delibabimus, ubi Verbum celebrat rerum omnium conditorem & gubernatorem, ut ipſam veritatem, ipſam Patris omnium Sapientiam & Poteſtatem; in ipſo & cum ipſo ſemper conjunctum; quem Pater omnium unum ſecum eſſe fecit, per quem ſeſe ipſe quodammodo totum ambit & complectitur, quem pari ſecum honore coli jubet, ut unigenitum ſuum, ut in Patre Deum Verbum. *Sed nos laudationes quidem & hymnos in omnium regem & moderatorem, perennem fontem omnium bonorum, ei, qui & in hoc ipſo infirmitatem noſtram ſanat, & quod deeſt, explere ſolus poteſt, relinquamus, præſidi, inquam, animarum noſtrarum ac Salvatori, primogenito ejus Verbo, omnium conditori & gubernatori, ipſi ſoli pro ſe ipſo, & pro omnibus privatim ac universè facile eſt aſſiduas atque perpetuas gratias agere: quia cum ſit ipſa veritas & ipſa Patris univerſorum & ſapientia & poteſtas: ad hæc & in ipſo, & cum ipſo verè atque omnino conjunctus; nullum eſt periculum, ne vel per oblivionem, vel inſipientiam, aut præ imbecillitate aliqua, ac ſi quis ab eo ſejunctus & alienus eſſet, vel aſſequi laudationis modum nequeat; vel ut aſſequatur quidem, volens tamen, quod nefas eſt dicere, Patrem ſua laudatione deſtituat.* Et ſtatim ibidem: *Cùm ei ſoli ſit in promptu perfectiſſimè omnes congruentium illi laudum numeros adimplere; quem ipſe omnium Pater unum ſecum faciens, per ipſum tantùm, non ſeſe ipſe circum ambiens, æquali uſquequaque cum ſua virtute, quodammodo honoret, & honoretur: quod quidem primus, ſoluſque ex omnibus ſortitus eſt unigenitus ejus, qui in ipſo eſt Deus Verbum.* Quibus evidentiſſimè Divinitas Verbi & unitas ſubſtantiæ cum Patre aſtruitur; ut qui unum cum Patre ſit, totum complectatur Patrem, quem minor ſubſtantia non complecteretur, qui Veritatis & Sapientiæ ipſa per ſeſe eſſentia & ſubſtantia ſit; at nulla creata ſubſtantia ipſa per ſeſe poteſt eſſe Veritas & Sapientia.

Gregorius Thaumat. p. 13. 14.

II. Sanam ſemper fuiſſe & Catholicam Thaumaturgi fidem, teſtis locupletiſſimus eſt Baſilius Magnus in Epiſtola ad Neocæſarienſes data, ubi eos hortatur, ut ne ab illius veſtigiis & incorruptis doctrinæ traditionibus vel tantiſper deflecti ſe ſinant, quibus olim exoriens Sabelliana peſtis conſopita ſit. *Hoc ſtudiosè agitur apud nos, ut fides ſubvertatur, idque ſubverſione Apoſtolicis & Evangelicis doctrinis inimica: inimica quoque traditioni magni reverà Gregorii, & eorum qui illum ex ordine ſubſequuti ſunt ad beatum uſque Muſonium: cujus dogmatum recentem eſſe etiamnum apud vos memoriam manifeſtum eſt. Sabellii namque peſtem, olim quidem motam, traditione verò magni*

Baſilius Epiſt. 64. to. 3. Pag. 99.

Gregorii conſopitam, renovare conantur: qui ne deprehendantur & convincantur, iſta contra nos ſomnia confinxerunt.

Objiciebant adverſarii illud Thaumaturgi in Expoſitione Fidei, ubi Patrem & Filium dixerat juxta mentis conſiderationem duos eſſe, hypoſtaſi verò unum; quæ non ad Arii, ſed ad Sabellii impia placita trahebantur. At reſpondebat Baſilius hæc à Gregorio dicta fuiſſe non dogmaticè, ſed ex impetu quodam concertationis adverſus Ælianum, quocum res illi erat; nec non ut accommodaret ſe homini gentili, quem pellicere hac humanitate ſtudebat; quin immo ibidem Gregorium aliqua dixiſſe, ex quibus poſtea Ariani occaſiones aucupati ſint fidei Catholicæ oppugnandæ: ut cùm verbum vocat creaturam, facturam, κτίσμα, ποίημα. *Dederunt autem experimentum aliquod per Epiſtolam etiam ad ejuſdem nobiſcum ſententiæ Anthimum Thyanorum Epiſcopum; de eo quod Gregorius in expoſitione fidei dixerit: Patrem & Filium juxta mentis quidem conſiderationem duos eſſe, hypoſtaſi verò unum. Hoc autem non dogmaticè, ſed contentiosè in diſputatione adversùs Ælianum dictum eſſe, intelligere nequiverunt, qui propter intelligendi ſubtilitatem beatos ſeſe reputant: in qua concertatione multi ſunt eorum quæ deſcripta ſunt, lapſus: quemadmodum, ſi Deus volet, ex ipſis verbis oſtendemus. Deinde cum Gentilem ad fidem adducere niteretur, non exiſtimabat ſibi circa verba exactiùs diſceptandum eſſe: ſed alicubi conſuetudini ejus quem ad fidem induceret, nonnihil condonandum: ne fortè principalibus ac neceſſariis reluctaretur. Quapropter & multas invenias illic voces, quæ jam Hæreticis plurimum addant roboris, utpote creatura, & factura, & ſiquid aliud ejuſmodi eſt. Invenias etiam multa quæ ad hominis conjunctionem pertinent: quæ ad divinitatis & hoc ipſum eſt, quod ab iſtis circumfertur.*

Ibid. p. 101. 102.

III. Perſpicis hìc quàm circumſpectos & quàm clementes interpretes eſſe nos deceat in ſanctorum Patrum monumentis exponendis, ſi qua illis macula temerè inuratur. Magna nobis eſſe momenta ad id debent in exemplo & authoritate Baſilii, qui & ipſe in eo Athanaſium ſequebatur; eadem temperamenta ſectantem in purgandis ſuperioribus Scriptoribus ab Arianæ labis ſuſpicione. Potuiſſet Baſilius Gregorium Thaumaturgum minùs curare, & uni Catholicæ doctrinæ defenſandæ incumbere; ſi eo fuiſſet animo, quo fuere poſtea, qui tam facilè antiquiſſimos Patres non paucos Ario proluſiſſe aſſentiebantur. At videbat Baſilius, quanta hinc Eccleſiæ & Eccleſiaſticæ Theologiæ invidia conflari poſſet, ſi ejus lumina tam turpiter caligaſſe impunè dicerentur. Conſultius ergo illi viſum eſt tueri non Eccleſiæ tantùm, ſed & Thaumaturgi fidem: quòd de ea ſucceſſores ejus & Eccleſia ipſa Neocæſarienſis Catholicis aliis Eccleſiis ſemper confœderata teſtimonium dicerent; quod quæ vitio vertebantur, ea illi in æſtu diſputationis excidere potuiſſent; quòd dogmaticè nihil ejuſmodi unquam dixiſset; quòd ab eodem alicubi Verbum Creatura & Factura dicatur, atque ita jam in Arium propenſior, quàm in Sabellium videri poſset, ſi fas eſset ſingulis ita vocibus inſidiari, & inde anſas calumniandi captare; quòd denique uſqueadeo à Sabellio diſſideret, ut propenderet ad Arium; uſqueadeo ab Ario abhorreret, ut illum ſibi Sabelliani vendicarent.

Potuiſset Baſilius illa ipſa expendere & purgare verba, quæ in crimen vocabantur. Quod enim in illa Expoſitione Fidei, quæ jam non extat, dixerat Gregorius, *Patrem & Filium ratione quidem & cogitatione eſſe duo, unum autem hypoſtaſi:* πατέρα καὶ υἱὸν ἐπινοίᾳ μὲν εἶναι δύο, ὑποστάσει δὲ ἕν; eo id unum ſignificatur, Eſsentiam & ſubſtantiam, quam hypoſtaſin tunc frequentiſſimè appellabant, unam eſse, cùm unus ſit Deus, una Deitas; at in una illa & individua Deitate cogitandas eſse & credendas duas perſonas Patrem & Filium; qui ſubſtantia nec ſeparentur unquam, nec ſeparari poſſint. Joannis Maxentii locum appoſitiſſimè laudant in hanc rem, ubi in libello contra Acephalos ita habet: *Si nullatenus ea quæ ſecundùm aliquid diſcernuntur & numerantur, poſſunt in unitate ſubſiſtere: quæro, & Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, qui non reipſa, ſed cognitione tantùm ab invicem diſcernuntur, quomodo non in diviſione, ſed in naturæ unitate ſubſiſtant.* Quod ad illas pertinet voces, κτίσμα, ποίημα, infrà Athanaſium audiemus, illas in Dionyſio Alexandrino purgantem.

Bibl. Patr
4. p. 461.

IV. Quando ergo hujus Dionyſii mentio incidit, de eo accuratiùs hic nobis video dicendum; ubi antè breviter attigerimus illam alteram Gregorii Fidei formulam, quam refert Gregorius Nyſsenus in ejus vita, immo & quam ei narrat cœlitus allatam, & à B. Joanne Evangeliſta dictatam, ſummaque religione & diligentia deinceps in Eccleſia Neocæſarienſi conſervatam fuiſse, unde & ea ad nova hæreticorum commenta nunquam declinarit. In ea autem Fidei formula dicitur Filius ſapientia ſubſiſtens & virtus, character æternus Patris, perfectus perfecti Filius, unus Dominus, unus ex uno, Deus ex Deo, Filius verus veri Patris; inviſibilis, incorruptibilis, immortalis, æterni Patris Filius & ipſe inviſibilis, incorruptibilis, immortalis, æternus; ſimiliter Spiritus ſanctus ex Deo ſubſiſtens, &c. Trinitas perfecta, quæ gloria atque æternitate & regno non dividitur, neque abalienatur. Hinc perſpicuè colligitur Filii & Spiritus ſancti conſubſtantialitas cum Patre, & una trium divinitas, æternitaſque.

V. De Dionyſio Alexandrino jam dicendum nobis eſt, & ex Baſilio primùm dicendum, qui interrogatus à Maximo Philoſopho, quid de eo ſentiret, ita reſcripſit, ut non tam pro ipſo, quàm contra ipſum videretur calamum ſtrinxiſse. Non omnia ejus ſe laudare ait, aliqua etiam damnare; primùm illum Arianis januam aperuiſse ad nefarium dogma, ex imprudentia magis quàm ex improbitate; dum Sabellio vehementiùs, quàm cautiùs obluctatur; & quaſi tortuoſam arborem violentiùs retorquens, in contrarium detorquet; ita illum hypoſtaſes divinas diſtinxiſse, quod egregium erat, ut & eſsentiæ unitatem violaret; hinc contigiſse, ut minùs ſibi conſtare videatur, & conſubſtantiale nunc probet, nunc improbet; Spiritum ſanctum denique ab eo Deitate extrudi, & in naturarum creatarum claſses relegari. *Quæ de rebus Dionyſii ſciſcitaris, venerunt quidem ad nos admodum illius multa; libri verò nondum adſunt, atque adeò nihil dum miſimus. Eſt autem hæc noſtra de illo ſententia. Non omnia viri hujus laudamus; ſunt quæ prorſus etiam damnamus. Ipſe propemodum, quantum nobis liquet, primus hominibus impietatis iſtius Anomæanæ, quæ jam paſſim obſtrepit, ſeminaria præbuit. Cauſam verò hujus non puto animi malitiam eſſe; ſed quod vehementer cupit obluctari Sabellio. Soleo itaque illum ſimilem æſtimare plantatori cuipiam, qui recentis correcturus plantæ averſionem, ita immoderatè illam retorquet, ut à medio aberret, & ad contrarium latus ramulum abducat. Tale quid & ab hoc viro factum deprehendimus. Hic nempe dum impietati Afri illius ſe opponit acriore impetu, minùs prudenter ſibi proſpiciens, in malum huic oppoſitum præceps abiit; & quidem nimio contendendi ſtudio: ſatis enim huic fuit, ſi argumentis doceret Patrem & Filium non idem eſſe ſubjecto perſonali, ac palmarium hoc præſumptæ victoriæ ex hoſte blaſphemo, nimirum Sabellio reportaret. Atqui is Dionyſius, quod unum expetebat, perſpicuè admodum obtinuit, ſed ex ſuperfluo. Nam non ſolùm diverſitatem, τῶν ὑποστάσεων, hoc eſt perſonarum; ſed & τῆς οὐσίας eſſentiæ differentiam conſtituit; potentiam Filii imminuit,*

Baſilius epiſt.
41. to. 3. pag.
60. 61.

&

& ipſius gloriam immutat ac majeſtatem. Hinc adeò contigit, ut malum permutarit malo, atque aberrarit à ſcopo rectiſſimæ & ſincerioris doctrinæ. Quo factum eſt, ut varius ſit deprehenſus & inconſtans in conſcriptionibus ſuis; & quidem tollit nunc τὸ ὁμοούσιον *coeſſentiale, per ea quibus in recta conſtitutione* τῶν ὑποστάσεων, *perſonarum ſcilicet, minùs rectè uſus eſt: nunc contra admittit, dum reſpondet ſibi cognomini. Nec his contentus & de Spiritu ſancto voces edidit, quæ nulla prorſus ſui parte competunt ſancto Spiritui, divinam illi atque adorandam adimens majeſtatem, ut eundem ad hæc inferiora devexum creatæ adnumeret ac ſervili naturæ.*

VI. Etſi parum mitis ſit hæc Baſilii cenſura & animadverſio in opera Dionyſii Alexandrini, ſunt tamen in ea non pauca humanitatis veſtigia, quæ deſiderare cogimur in iis, qui generalem hanc cenſuram exeruerunt in tam multos Patres Nicænis vetuſtiores. Uni Sabellio oppugnando illum ſtuduiſſe affirmat, & dum in eo certamine totus eſt, minùs ſibi caviſſe ab Arii errore contrario, qui nondum eruperat, & quem erupturum aliquando præſagire ille non potuerat. Cui verò non ejuſmodi aliquid contingat, ut dum laudabili & præfervido zelo unum aliquem ex hoſtibus perſequitur & debellat, alteri latus aperiat? Si loca ipſa Dionyſii intexuiſſet Baſilius, magnam iniſſet à nobis gratiam, ut ea ejuſdem & ſuperioris ævi Scriptoribus componeremus, & ex hoc conflictu extunderemus aliquid lucis, forſan & aliquid præſidii. Dionyſii ævo perſæpè promiſcuè habebantur illæ voces, ὑπόστασις, οὐσία, ut doctis jam omnibus exploratiſſimum eſt. De re & de rerum diſcrimine, omnibus Catholicis conveniebat; in vocum uſu magna erat diſſenſio, magna inconſtantia. Quid mirum autem ſi alio & alio tempore Dionyſius conſubſtantialis vocem vel admiſit, vel rejecit, cùm Concilia ipſa Nicænum & Antiochenum in ea voce non conſentiant, hìc improbata, illic probata? Si Spiritum ſanctum Dionyſius alicubi dixit Miniſtrum, λειτουργὸν, non paucos jam audivimus ea voce utentes, nec abutentes; cùm & de Filio idem dicant, & Patrem dicant uti geminas manus ſuas habere ſibi miniſtrantes Filium & Spiritum ſanctum, quo conſubſtantialitas manifeſtè indicatur.

VII. Sed audire jam præſtat Athanaſium ipſum in defendendis Decretis Nicænæ Synodi adversùs Arianam hæreſin; ubi & prædeceſſoris quoque hujus ſui defenſionem arripit, & rem in primis confirmat ex Dionyſii ipſius Alexandrini ad Dionyſium Romanum Epiſtola, ut illi ſe purgaret, abſtergeretque impactam ſibi accuſationem apud ipſum, atque calumniam, quaſi Filium dixiſſet creatum & factum, & non conſubſtantialem Patri. En verba Athanaſii primùm: *Dionyſius porro Epiſcopus Alexandriæ contra Sabellium ſcribens & Salvatoris miniſterium in carne pluribus verbis exponens, iiſque convincens Sabellianos, refellenſque Patrem non fuiſſe carnem factum; ſed Verbum ejus fuiſſe quod carnem induerat, quemadmodum à Joanne dictum fuit; & in ſuſpicionem raptus, quod Filium creaturam nominaſſet, eumque factum eſſe & non conſubſtantialem Patri dixiſſet: ad Dionyſium Epiſcopum Romanum ejuſdem ſecum nominis pro defenſione criminis ita ſcribit, ſe non dixiſſe Filium eſſe factum, quem Patri conſubſtantialem confiteatur.*

Athanaſ. to. 1. pag. 421.

Ecce jam ipſa Dionyſii verba Epiſtolæ ad Dionyſium Romanum, apud quem reus agebatur, & apud quem per plures Epiſtolas non ſibi defuit: *Et in alia Epiſtola ſcripſi, qua demonſtravi falſum eſſe crimen, quod mihi objiciunt, quaſi dixiſſem Chriſtum non eſſe conſubſtantialem Deo. Etſi hoc nomen conſubſtantialitatis dixerim non inveniri uſpiam in ſacris litteris; tamen argumenta mea, quæ ipſi tacita omiſerunt, à re ipſa ſignificationeque vocabuli non abludunt. Nam & humanam procreationem in comparationem adduxi ut congenerem, eoque ſolo eſſe parentes diverſos à liberis, quod ipſi ſui liberi non eſſent, neque viciſſim liberi, ſui ipſorum parentes: ipſam verò Epiſtolam hoc quidem tempore ob certos caſus nequeo proferre. Verùm quia tibi præſentis negotii verba mitto, facilè inde colligere poteris, multò me libentiùs ipſum autographum miſſurum fuiſſe; quod & faciam, ubi id primùm adeptus fuero. Scio autem & memini me plures ex congeneribus rebus addidiſſe ſimilitudines. Nam & plantam dixi, ſive à ſemine, ſive à radice procreata ſit, diverſam quidem eam eſſe ab eo, unde progerminata ſit: ſed tamen cum eo omnino natura convenire. Fluviumque dixi à fonte profluentem, aliud quidem nomen ſortiri, neque enim fontem fluvium, neque fluvium fontem dici; ſed tamen utrumque ſimul exiſtere, & fluvium eſſe aquam ex fonte. Cæterùm neque opus aliquod eſſe neque creaturam Verbum Dei, ſed proprium paternæ ſubſtantiæ germen, idque indiviſibile, ut ſcripſit magna Synodus.*

Hìc verò perſpicis ante hanc ipſam accuſationem & ſui defendendi neceſſitatem, ex vulgatiſſima tunc Orthodoxorum doctrina conſubſtantialitati Verbi cum Patre conſentaneum fuiſſe Dionyſium, & ſin minùs vocem, certè rem & ſententiam propugnaſſe; hanc ab eo & illuſtratam & probatam fuiſſe, tum ab hominum exemplo, qui filios procreant ſibi congeneres ſuæque ſubſtantiæ; tum à ſimilitudine plantarum quomodocunque ſatarum; tum denique comparatione fontium fluminumque, quorum alia & alia origo, ſubſtantia & aqua una eſt. Denique negabat Filium Dionyſius à ſe dictum eſſe creaturam, aut opificium, ποίημα, κτίσμα; ſed proprium paternæ ſubſtantiæ germen, & inſeparabile.

VIII. His ſubtexit Athanaſius Epiſtolam Dionyſii ipſius Romani, qua ex æquo rejiciebat damnabatque eos, qui Trinitatem dividebant in tres naturas diſcrepantes, tres potentias, tres deitates; & in eos ſimiliter qui prætextu Monarchiæ ſtabiliendæ eundem prædicabant eſse Patrem ac Filium; cùm media hìc via terenda ſit, ut tres diſtinctæ perſonæ retineantur, ſed in unum revinciantur veluti verticem, ὥσπερ εἰς κορυφήν τινα, Deum omnipotentem, in quem conſummentur & coaleſcant, συγκεφαλαιοῦσθαί τι, καὶ συνάγεσθαι. Ita enim vitabuntur gemini hinc & hinc ſcopuli, naufragiis infames, Marcion & Sabellius; ille tres Deos prædicans, iſte tres unius Dei perſonas in unam complicans. En ipſa verba Epiſtolæ Dionyſii Romani, ab Athanaſio relata: *Meritò deinceps dixero in diviſores, ſectoreſque & peremptores reverendiſſimæ Eccleſiæ de Deo præconii, qui monarchiam in ternas potentias, ternaſque ſubſtantias, & ternas Deitates carpunt. Audio enim quoſdam apud vos divini Verbi magiſtros hujus ſententiæ profeſsores, qui ex diametro, ut ſic dicam, pugnant cum placitis Sabellii. Ille enim cum blaſphemia dicit Filium eſse Patrem, Patremque Filium: iſti autem quodammodo tres Deos conſtituunt, dum in tres ſubſtantias alienigenas, & inter ſe omnino ſegregatas, ſanctam unitatem diſpartiuntur. Uniri enim neceſsum eſt omnium Deo Dei Verbum, & in eodem hærere, verſarique Spiritum ſanctum, & ſanctam Trinitatem in unum omnium rerum Deum, omnipotentemque, veluti in verticem principemque conſummari & coaleſcere. Marcionis enim vaniloqui doctrina ſectionem, diviſionemque Monarchiæ in tres principatus inſtituit. Sed ea diabolica inſtitutio eſt, non autem verorum Chriſti diſcipulorum & acquieſcentium Salvatoris præceptis. Illi enim, ut Trinitatem prædicari à ſacris litteris planè ſciunt, ita tres eſse Deos à veteri, aut à novo Teſtamento uſpiam induci nequaquam agnoſcunt.*

Ibid. p. 421. 422.

IX. Redeo ad Alexandrini Dionyſii apologiam ab Athanaſio concinnatam, & ad libellum ſpecialem *De Dionyſii ſententia contra Arianos*, quem fruſtra Ariani ſuis partibus vendicabant. Id verò primùm obtendit Athanaſius certiſſimum integræ Dionyſii fidei documentum, quòd ille nunquam ab aliis Epiſcopis de errore ullo convictus ſit, non ab Eccleſia receſſerit, in ejus pace obdormierit, in ejus Diptychis etiamnunc celebretur. Pag.429. *Magni certè argumenti eſt nihil eos veri dicere, & calumniis virum premere; quod ille nunquam ab aliis Epiſcopis de impietate convictus eſt, neque hereſim propugnando ab Eccleſia ſeceſſit; ſed in ea cum pietate obdormivit, quodque ejus memoria hactenus cum patribus huc uſque celebrata eſt, & in catalogum relata; qui ſi cum iſtis ejuſdem opinionis fuiſſet, aut ſi ſcriptorum rationem non reddidiſſet, minimè dubium, quin eadem, quæ illi, paſſurus fuiſſet.* Viderint Lectores an eodem ſcuto muniri poſſent, qui ſuprà proluſiſſe Ario à quibuſdam arguebantur, à nobis defendebantur. Nec enim impunè illi tuliſſent, ſi hujus ipſius criminis affines fuiſſent.

X. Sed accedit ſtatim Athanaſius ad Epiſtolam Dionyſii, ubi ſcripſerat Filium Dei opus eſſe quoddam factitium; nec Patri ſuum ac proprium, ſed ab ejus ſubſtantia alienum; qui ad Patrem ita ſe haberet, ut vitis ad agricolam, navis ad fabrum; denique Filium, perinde ut opus quodlibet aliud, non fuiſſe, antequam fieret. Non negat Athanaſius ejuſmodi Epiſtolam à Dionyſio ſcriptam eſſe, ſed & plurimas alias ab eo ſcriptas fuiſſe affirmat, ex quibus omnibus, non ex ea ſola, de eo ferendum judicium ſit; & ne eam quidem eo ſcriptam fuiſſe, ut fidem ſuam ederet, ſed in iis temporum, locorumque & perſonarum commiſſuris, quibus accommodare ſeipſum penè cogeretur, & ea ſcribere, quæ per alias forſan Epiſtolas retractaret; æquum denique fuiſſe non dictiunculas aucupari, ſed omnes ejus Epiſtolas excutere, quibus fidem denique ſuam purgavit. *Dicunt igitur in Epiſtola* Pag.430. *beati Dionyſii ſcriptum haberi, Filium Dei opus, & quiddam factitium eſſe: neque Patri naturaliter ſuum ac proprium, ſed alienum ab illius ſubſtantia, qualis eſt vitis à natura agricolæ, aut navis fabri; eumdemque, qui opus eſt quoddam conditum, non fuiſſe, antequam fieret. Scripſiſſe Dionyſium iſtius generis Epiſtolam agnoſcimus; verùm non hanc ſolam, ſed plurimas ab eo poſtmodum ſcriptas eſſe dicimus, quas ab iſtis quoque legi oportuit, ut ex omnibus ſimul, non ex unica dumtaxat judicium de ejus fide conſtitui poſſet.* Et rurſum ibidem: *Si igitur ſimpliciter, tanquam qui fidem ſuam ederet, hanc Epiſtolam ſcripſit, eſto, accuſent eum, ut velint; non enim crimine caruerit iſtiuſmodi ſententia. Quod ſi temporis & perſonæ ratio eum ad talia ſcribenda traxit; aliaſque poſtmodum Epiſtolas ſubdidit, quibus ſe de ſuſpicione purgat; non oportuit omiſſis cauſis, cur ita ſcribendum fuerat, homini temerè odium conciliare; ne alioqui videantur, nihil niſi dictiunculas aucupari, & veritatem & fidem rerum, quæ ex aliis Epiſtelis elucet, prætermittere.*

XI. Subjicit denique Athanaſius, qua occaſione famoſam illam Epiſtolam ſcripſerit Dionyſius: nimirum in Pentapoli Libyæ quoſdam Epiſcopos ita Sabelliana hæreſi faſcinatos fuiſſe, ut jam altum eſſet in Eccleſiis de Filio Dei ſilentium; legatos eò miſiſſe Dionyſium, & hi cùm nihil promoverent, addidiſſe hanc Epiſtolam, qua Filii humanitatem aſſumptam ex Evangeliis commonſtraret, evinceretque quæ humanati erant Filii non poſſe Ibidem. Patri aſcribi. *In Pentapoli ſuperioris Libyæ quidam Epiſcoporum ſententias Sabellii amplectebantur, tantumque eorum commenta invaluerant, ut vix ulteriùs Filius Dei in Eccleſiis prædicaretur. Re cognita Dionyſius, ad cujus curam eæ Eccleſiæ pertinebant, legatos miſit, qui authores harum rerum ab illis pravis opinionibus retraherent. Illis autem de ſtultitia ſua non remittentibus, impudentiùſque in impietate pergentibus, coactus eſt ad illorum improbitatem retundendam, iſtiuſmodi Epiſtolam ſcribere, & humanitatem Chriſti ex Evangeliis commonſtrare; ut illis audaciùs Filium Dei abnegantibus, & humana ejus Patri imputantibus, commonſtrata rei veritate, non Patrem, ſed Filium pro nobis hominem eſſe genitum, rudibus illis & inſcitis hominibus Patrem non eſse Filium perſuaderet, & paulatim ad veram Filii Deitatem credendam, & Patris cognitionem evehere poſset. Hic nimirum ſcopus eſt ejus Epiſtolæ, quæ ad retundendam eorum pervicaciam, qui veritatem fidei mutare volebant, ſcripta eſt.*

Ita demonſtrat Athanaſius nihil Dionyſio commune fuiſſe cum Ario; nec enim aliqua ejuſmodi neceſſitate cogebatur Arius Filii majeſtatem premere, humilitatem carnis exaggerare, nequis amplius eum cum Patre confunderet. His addit Athanaſius ſuſpiciones hac Epiſtola ſua adverſum ſe excitatas abſterſiſſe Dionyſium aliis Epiſtolis, neque poſt hanc excuſationem ſuam à catholica fide receſſiſſe. Hinc ergo de eo ejuſque fide æſtimandum eſſe, nec aliter eum ſpectandum eſſe, quàm ut peritiſſimum medicum, qui morbis nonnihil obſequitur, ut eos faciliùs curet: vel probum præceptorem, qui multa utatur diſpenſatione ad diſcipulorum ſuorum promovenda ſtudia. *Hic autem aliis Epiſtolis conſcriptis purgata ſuſpicione, rectè ſe ſentire edocuerit. Quod ſi ſecum in ſcripturis ſuis diſſidet, non debet in ea parte, qua fidem non meretur, ad commilitium ab illis trahi. Rurſus ſi idem de ſe Epiſtola ſua ad Ammonium, unde ſuſpicio nata eſt, adhibito remedio excuſarit, neque poſt excuſationem de ſententia orthodoxa deceſſit, certum eſt, eum, ea quæ ſuſpecta fuere, ex uſu rerum pro negotii conditione conſcripſiſſe; neque iſtiuſmodi ſcripta, quæ negotiis attemperata ſunt, oportuit malignè odioſèque interpretari, aut ad cujuslibet libidinem ſtudiumque torqueri. Medicus ſubinde ea remedia, quæ aliis inter ſe congruere non videntur, pro ſua peritia vulneribus adhibet, non alio tamen quàm ad curationem mali reſpiciens.*

XII. Seriò hìc perpendendum eſt, quanta in Dionyſium concitata ſit tempeſtas, ex eo quòd una vel altera Epiſtola viſus eſſet aliquantulum decedere de conſtantiſſima & antiquiſſima Eccleſiarum omnium doctrina, in Filii divinitate profitenda. Niſi enim conſtantiſſima fuiſſet ea & vetuſtiſſima Eccleſiarum fides, non ad eam adactus fuiſset Dionyſius ſui purgandi neceſſitatem, non apud Dionyſium Romanæ Eccleſiæ Antiſtitem in crimen vocatus eſset, non ei ſe per Epiſtolas purgare compulſus fuiſset.

XIII. Suam hanc & Dionyſii cauſam ac defenſionem communiit Athanaſius exemplo Apoſtolorum, qui aliquamdiu frequentiſſimos de humanitate Chriſti, raros de divinitate ejus habuere ſermones, quòd ita conducere exiſtimarent tum certè, ne Judæi, vel Gentiles ab eo alienarentur, ſi ejus antè divinitas inculcaretur, quàm per ſtupenda ejus opera & miracula fides illi, & reverentia conciliaretur. Ita enim & Dionyſius à Sabelliana hæreſi ſuos abduxit manifeſtata humanitate Chriſti & carnis humilitate, ne illum eundem eſse amplius dicerent, atque Patrem: gnarus ſemel Chriſto adglutinatos, paulatim ad ejus divinitatem amplexandam gradum facturos eſse, ubi vidiſsent eum in Scripturis vocari ſapientiam, virtutem, ſplendoremque gloriæ Patris. *An quia ita iſti ca-* Pag.431. *lumniantur, ſuſpicandum eſt Apoſtolos his verbis utentes, Chriſtum tantummodo hominem eſſe exiſtimaviſſe, neque quicquam ſublimius de eo cogitaſſe? Abſit, ut hoc cuiquam in mentem veniat; illi ut Architectones periti & diſpenſatores myſteriorum Dei non ſine juſta ratione rem ita temperarunt. Judæi enim ejus temporis partim ipſi errantes, partim Ethnicos in errorem abducentes,* *Jeſum nudum & merum duntaxat hominem ex ſemine Davidis prodiiſſe credebant, eo modo, quo cætera illius poſteritas; neque eum Deum, aut Verbum eſſe carnem factum opinabantur. Hac de cauſa beati Apoſtoli prudenter admodum humana Salvatoris primum Judæis attulere, ut eos jam Chriſtum veniſſe ex ſignis, miraculiſque perſuaſos paulatim ad credendam ejus divinitatem producerent: demonſtrantes certiſſimis rationibus iſtiuſmodi opera, non hominis, ſed Dei eſſe.* Et paulò pòſt: *Idem igitur Dionyſius ab Apoſtolis edoctus fecit, coactus ob Sabellii hæreſim, quæ jam irrepſerat, iſtiuſmodi Epiſtolam ſcribere, verbaque illis, quæ humanitus & humiliter de Servatore ſonant, objicere, ut rebus humanitatis ejus interſepirentur, quo minus Filium Patrem eſſe dicerent, faciliorem illis viam, ad credendam Filii divinitatem, ſtrueret, in illis Epiſtolis, ubi ex Scripturis ſacris Verbum eum eſſe ſapientiam, virtutem, vaporem, ſplendoremque Patris eſſe demonſtrat. Certè in ſcriptis ſuæ Apologiæ propalam & ingenuè piam in Chriſtum fidem confitetur.* Ac tandem ibidem: *Ut igitur Dionyſius, Apoſtoli ob humana de Chriſto verba homine facto culpandi non ſunt: ſed potiùs ob doctrinam pro tempore diſpenſatam admirationi eſſe debent; ita Dionyſius quoque ob Epiſtolam Euphranori & Ammonio contra Sabellium ſcriptam, culpandus non eſt.*

XIV. Hic porro vides, ad id connixum eſſe Dionyſium, ut Filii amplitudinem præ Patre extenuaret, quo eum diſtingui à Patre doceret: nec id tamen potuiſſe, niſi oſtentata humanitatis, & humanitatis infirmitatum aſſumptione; in divinitate autem Filii nec Dionyſio, nec Athanaſio quidquam occurriſſe, quo infra Patrem deprimeretur. Hinc Athanaſius ſcitiſſimè declarat, ubi Dionyſius dicit Chriſtum vitem eſſe & Patrem agricolam, ad Chriſti humanitatem referri id debere. Et de cæteris id genus ſimiliter. *Si igitur Filium nobis conſubſtantialem eſſe velitis, ſit igitur ea ratione alienus à ſubſtantia Patris, eo modo, quo vitis ab agricola. At ſi Filius aliud etiam eſt & diverſum à nobis, nimirum Verbum ratioque Patris, nos contrà nihil niſi terrigenæ, poſterique Adæ; certum eſt illud dictum de vite & agricola non referri ad Deitatem Verbi, ſed ad ejus humanitatem, cùm ad iſtum modum Dominus verba ſua temperaverit: Ego ſum vitis & vos palmites, Pater verò meus agricola eſt.*

Catholicos quoſdam illa Dionyſii Epiſtola ad Ammonium & Euphranorem ſcripta vehementer offenſos, utpote ejus conſilii ignaros, ſcribit Athanaſius Romam convolaſſe, illumque accuſaſſe apud Dionyſium Romanum Præſulem, quo compulſus eſt Dionyſius Alexandrinus opus edere in ſui defenſionem, *Elenchi & Apologiæ* nomine. Addit verò Athanaſius, *Ex Dionyſii Romani voluminibus contra eos qui Filium Dei, opus, aut ceaturam aſſeverant ſcriptis, clarè oſtendi, hæreſin Arianorum non jam primùm, ſed olim ab omnibus damnatam fuiſſe.* Porro ex Apologia Dionyſii Alexandrini,
Pag. 435. 436. quam non contentio, ſed ſui purgandi cura exprimebat, conſtare quàm alienus ille eſſet à perverſitate, quæ illi affingebatur; palam enim feciſſe, *ſe in recenſendo dicta, quæ humanitatem Salvatoris ſapiunt, non ignoraſſe Chriſtum Verbum & Sapientiam eſſe, minimèque à Patre diviſum*: quin & conqueri ipſum de adverſariis, *quod non integrè ipſius ſcripta, ſed truncatim adducant.*

Interſerit & aliqua hìc Athanaſius Dionyſii Apologiæ verba, ex quibus præfocari ab eo videbatur Ariana hæreſis nondum exorta: *Nunquam fuit Deum non eſſe Patrem. Semper Chriſtum fuiſſe Verbum, & Sapientiam, & Virtutem. Neque enim cum hæc antea non genuiſſet Deus, poſtea genuit.* οὐ γὰρ δὴ τούτων ἄγονος ὢν ὁ θεὸς, εἶτα ἐπαιδοποιήσατο. *Sed neque à ſeipſo Filius eſt, ſed à Patre habet eſſe. Jam quia ſplendor eſt æternæ lucis, omnibus modis ipſe quoque æternus eſt. Luce enim ſemper exiſtente, certum eſt & ſplendorem ſemper exiſtere; eo enim ipſo lucem eſſe, quo ſplendeat, intelligitur; non enim fieri poteſt, ut lux non luceat.* Hæc Athanaſius ex variis Dionyſii locis carpit, evidentiſſima divinitatis, æternitatiſque & conſubſtantialitatis Filii Patre cum documenta. En rurſus & alia in eandem ſententiam verba & argumenta Dionyſii: *Si Sol eſt, eſt & ſplendor & dies; quod ſi horum nihil eſt, magnoperè abeſt, ut Sol poſſit dici* Pag. 436.
adeſſe. Quod ſi Sol æternus eſſet, indeſinenter & dies eſſet; nunc autem non eſt, incipiente igitur Sole incipit & dies, & deſinente deſinit. Deus autem æterna lux eſt, nec incipiens unquam, nec deſinens. Igitur æternus cohæret illi & conjunctus eſt ſplendor; qui ſine principio genitus ſemper ab eodem promicat, hoc eſt, ſapientia; cujus hæc ſunt verba: Ego eram cui gratulabatur, quotidie autem per omne tempus geſtiebam coram eo. Et mox ibidem: *Si Deum lucem voces, Filium ſplendorem eſſe*
dices: Si Spiritum, ſi quidem Deus Spiritus quo- Pag. 437.
que dicitur, Filium vaporem appellabis. Eſt enim ut inquit ille vapor potentiæ Dei. Et rurſus: *Solus Filius cum Patre ſemper coexiſtit, plenuſque exiſtentis eſt, & ipſe ex Patre exiſtit.* Et denique ut Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus à Dionyſio ita copularentur, ut in una earum perſonarum nominata cæteræ intelligerentur: utque Spiritus ſanctus à Patre & Filio ſit: *Sancti Spiritus mentionem feci, ſed ita ut pariter adjungerem, undenam ille, & per quem venerit. Sed iſti ignorant Patrem à Filio alienari non poſſe, & ſub Patris vocabulo primarium conjunctionis authorem contineri, & Filium à Patre quaſi domicilio diſgregatum non eſſe; eo quod Patris vocabulum hanc communionem indicet, & in Patris Filiique manibus eſſe Spiritum ſanctum, ſed ita ut neque à mittente, neque à ferente ſegregetur. Quì fieri igitur poſſet, ut cùm iſtis nominibus utar, ſuſpectus habear, quaſi iſta ſeparari, dividique exiſtimaverim?* Et ſtatim ibidem: *Hoc ſcilicet pacto unitatem, quæ indiviſibi-* Pag. 437. 438.
lis eſt, in Trinitatem dilatamus: & Trinitatem, quæ diminui non poteſt, in unitatem conſummamus; & tamen ſcilicet accuſamur, quaſi qui dicamus Filium unum eſſe ex numero rerum factarum, & nequaquam Patri ſuo conſubſtantialem. Et paulò inferiùs: *Pluribus ad id excogitatis exemplis rem inſtruxi, quæ tibi in alia Epiſtola deſcripſi, quæ oſtendo falſum eſſe crimen, quo mihi objiciunt, quod Chriſtum Deo conſubſtantialem eſſe negaſſem.* Et mox: *Qui & humanam ſobolem pro exemplo allegavi, de qua nihil dubium, quin ſit cum genitore ejuſdem generis; atque eo ſolo parentes à liberis alios eſſe, quod ipſi liberi ſui non ſint.* Ac rurſum: *Et plantam ibi dixi ſive ex ſeminio, ſive ex radice ſuccreſcentem, aliam quidem eſſe ab eo unde pullulaverit; ſed tamen ut cum eo ejuſdem naturæ maneat: & fluvium à fonte profluentem aliam formam & nomen accipere; neque enim aut fontem fluvium, aut fluvium fontem dici, & ambos ita exiſtere, ut fontem quaſi Patrem eſſe, & flumen eſſe aquam ex fante dicas.* Ac denique: *Vita ex vita genita eſt, & ut flumen à fonte defluxit, & à luce inextinguibili, ſplendida lux accenſa eſt.*

XV. Stomachatur mox prolixiſſimè Athanaſius in Arianos, qui ſibi de Dionyſio iſto quaſi ſuffragatore ſuo blandiebantur, qui infenſiſſimus illis reapſe erat; qui conſubſtantialem Patri Filium affirmabat; eamque vocem etſi in Scripturis non legeretur, ſenſu tamen & ſententia in illis ajebat contineri; & quamquam Pater creator omnium à ſe dictus eſſet, non tamen creatorem eum eſſe Filii, ſed Patrem; etſi autem quandoque Filii creatorem dixiſſet, eo ſenſu id dictum eſſe, quo Græci ſuorum verborum & librorum nunc Patres, nunc factores, ποιητὰς vocant. *Quod ſi de*

Verbo quiſpiam hoc dictum eſſe ſuſpicetur, modo benignè audiat, intelliget me nequaquam ſentire Verbum creaturam eſſe: cum Deum ejus non conditorem, ſed Patrem appellem. Nam tametſi obiter à me Deus Filii ſui creator nominetur, tamen vel ita quoque res non caruerit ſua defenſione: Nam Græci ſapientes ſeſe ſuorum verborum, quorum parentes genitoreſque ſint, factores nuncupant. Quin etiam ſacra Scriptura motuum noſtrorum ex noſtro corde prodeuntium, factores nos appellat, factoreſque item legis, judicii & juſtitiæ; adeo ut undequaque appareat magnum illum Filium, nec creaturam, nec opus eſſe, ac proinde ſe alienum eſſe ab Arianica pravitate.

Quid verò luculentius his rurſum Dionyſii verbis ab Athanaſio mox relatis laudatiſque, quibus non tantùm Nicænæ Synodi doctrina perdiu ante eam Synodum & ab ipſo Eccleſiæ exortu viguiſſe demonſtretur; ſed & plurima lux accedat iis quæ ſuprà ad hujus tam ſtupendi ſacramenti illuſtrationem ex antiquis Patribus coacervata ſunt? Sic ergo Dionyſius: *Dictum eſt ſuperiùs fontem omnium* Pag. 441. *bonorum Deum eſſe, fluviumque, quem inde exundantem reperimus in Scripturis, Filium eſſe. Si quidem Verbum promanationem mentis nominari convenit.* Et paulò pòſt præſtantiſſimè, de Patre ut Mente, de Filio ut Verbo, de utriuſque indivulſa conjunctione; utque nec Mens ſine Verbo, nec Verbum ſine Mente poſſit eſſe; ut Mens intus ſit, Verbum quaſi prodeat; ut Mens ſit quaſi Verbum quietum, Verbum autem quaſi Mens proſiliens: ϗ ὁ μὲν νοῦς ἐστὶν, οἷον λόγος ἐγκείμενος, ὁ δὲ λόγος νοῦ προπηδῶν; ut ſit Verbi Pater Mens à ſeipſa exiſtens, Filius autem mentis Verbum; denique ut non poſſit eſſe Verbum ante Mentem, ſed neque Mens ſine Verbo eſſe poſſit: *Noſtra* Pag. 441. 442. *enim Mens eructat ex ſe verbum, quemadmodum loquutus eſt Propheta, Eructavit cor meum verbum bonum; & utrumque alterum ab altero ſuum proprium & diſtinctum locum poſſidet, cum hoc in corde, illud in lingua & ore commoretur, & motum ſuum habeat; ſed non tamen ut diſtent, ac ſe invicem careant; neque eſt mens irrationalis, hoc eſt, ſine verbo & ſine ratione; neque verbum amens, hoc eſt, ſine mente; ſed mens verbum facit, & in verbo apparet; & verbum mentem quæ in ipſo conſiſtit, declarat; & mens eſt, quaſi verbum quietum: verbum verò, quaſi mens proſiliens; & tranſit mens in verbum, verbum autem mentem in auditores inſinuat, atque ita mens in auditorum animis collocatur, unà cum verbo intrans; eſtque mens, quia per ſe exiſtit, verbi Pater, verbum autem veluti Filius mentis: quod, ut ante mentem extiterit impoſſibile eſt; ita nequaquam ſine ea, ſed unà cum ea extitit, & ab illa progerminatum eſt. Eodem quoque modo Pater maximus, & in ſolidum mens filium ſuum Verbum, interpretem & nuncium ſui habet.* Duplex Verbum, duplicemque Sapientiam Dei aiebant Ariani eſſe, nec Chriſtum eſſe volebant, niſi ſapientiam extrinſecam, quæ ab interiore prodiret; at contra Dionyſius unum Dei Verbum intimum, unam intimam ſapientiam aſtruebat, Chriſtum ipſum. En ejus verba ex Athanaſio: *In principio, inquit, erat Verbum;* Pag. 442. *ſed non erat aliud Verbum, quod hoc Verbum proferret: erat enim Verbum apud Deum. Sapientia eſt Dominus, non tamen alia ſapientia erat, quæ hanc ſapientiam produceret; Ego, inquit, eram in qua oblectabatur.*

XVI. His ita præſtructis ex Dionyſio, jam illud conſultiſſimè monet Athanaſius, ejus exemplo ita refelli oportuiſſe Sabellium, ut non ſtatim oſtenderetur Chriſtus Sapientia, Verbum & Potentia Dei, ne hæc ille arriperet ad Chriſtum cum Patre permiſcendum; ſed ut initium duceretur ab humanitate & humilitate ejus, ut hæc Patri aptari non poſſe liqueret. Poſt verò quàm ita disjunctus fuerit à Patre homo Chriſtus, tum idem ipſe declaretur Patri conjunctiſſimus & conſubſtantialis, qua Virtus & Verbum & Sapientia ejus eſt. *Eſt* Pag. 3. 4 *revera bona perſuadendi forma, ad ſubruendum Sabellii furorem, ut qui velint quàm citiſſimè convincere iſtiuſmodi homines, non initium faciant ab iis quæ demonſtrant Verbi divinitatem, nimirum Verbum, ſapientiam, & potentiam, & Filium eſſe, Patremque cum eo unum eſſe; ne illi rectè dicta pravè interpretantes, inde ſibi occaſionem ſuppeditent improbæ ſuæ contentionis; quàm audiant, Ego & Pater unum ſumus: &, Qui videt me, videt & Patrem meum; ſed præmittant ea, quæ de Salvatore humanitus dicta ſunt, quemadmodum Dionyſius fecit, quale eſt, quod eſurierit, quod delaſſatus fuerit, quod vitis ſit, quod precatus ſit, & paſſus: quantò enim iſta humiliora ſunt dictu, tantò magis oſtenditur Patrem hominem non eſſe factum.* Et aliquantis interjectis: *Citiùs refutabitur Sabellius, non Patrem, ſed Patris Verbum carnem eſſe factum, quod & carnem redemit, quam Patri obtulit. Deinde quum eum ita refutaverit, & perſuaſerit, expeditiùs in poſterum de Deitate Verbi demonſtrationes faciet; eum ſapientiam, Filium & potentiam, ſplendorem & ſigillum eſſe. Nam neceſſe eſt ut hæc denuò cogites; quum Verbum ſit, eſſe quoque ejus Verbi Patrem: & quum ſapientia ſit, eſſe quoque ſapientiæ parentem: & ſplendor quum ſit, eſſe & lucem; atque ita Patrem & Filium unum eſſe. Cum hac igitur conſideratione Dionyſius ſcripſit, & per illa Sabellii os obturavit, iiſdemque Arii hæreſim evertit. Quemadmodum enim humana Salvatoris Sabellium evertunt, ita ad refutandos Ariſmanitas documenta, non ex humanis, ſed ex illis, quæ Verbi Deitatem declarant, mutuanda ſunt.*

CAPUT XLVI.

De Conciliis Antiochenis, de Theognoſto, de Luciano.

I. De Concilio Antiocheno ubi repudiata vox conſubſtantialis; quàm neceſſe ſit ex Athanaſio, hos Patres conciliare Nicænis.

II. Uterque Dionyſius & Romanum Concilium conſubſtantiali ante ſubſcripſerant.

III. De Epiſtola Dionyſii Alexandrini adverſùs Paulum Samoſatenum.

IV. Ex Epiſtola Concilii Antiocheni adverſùs Paulum Samoſatenum.

V. Ex Facundo Hermianenſi ad defenſionem Dionyſii Alexandrini, aut certè Athanaſii ejus defenſoris.

VI. Defenditur & Theognoſti doctrina ab Athanaſio.

VII. Photii judicium de Theognoſto expenditur.

VIII. Athanaſii apologia pro Dionyſio Alexandrino, ad alios omnes exporrigitur Nicæna Synodo anteriores Scriptores. Eoſdem una defenſione ſua complexi ſunt Baſilius quoque & Hilarius.

IX. Quod fuerit Hieronymi, quod aliorum judicium de Luciano Antiocheno Presbytero. Quàm invicta ejus defenſionis ſint munimenta.

I. NOnnulla in hanc rem habet Athanaſius in *Libello de Synodis Arimini & Seleuciæ*, ubi & illud præfatur, ita ferri, A Patribus Concilii Antiocheni, qui Paulum Samoſatenum damnarunt, definitum eſſe Patri Filium non debere dici conſubſtantialem: atque ita cùm illam vocem admiſerint Nicæni Patres, optimum factu ſibi videri, ut Patres illos omnes honori habeamus, nec pro aliis adverſùs alios certemus, nec numerum numero, tempus tempori comparemus; cùm omnes Pag. 76. piè in Chriſto jam dormierint. *Nam arietare cum* *illis prorſus indecorum eſt, eo quod omnes Patres ſint. Rurſus dijudicare, iſtos bene, illos malè dixiſſe, nequaquam ſanctum eſt. Omnes enim in Chriſto dormierunt. Quapropter neque contentioſiùs agendum eſt, neque numerus eorum qui congregati fuere, in comparationem mittendus, ne videantur trecenti illi Nicænſes, eos qui pauciores ſunt perſtringere: neque tempora metienda ſunt, ne priores videantur poſteriores exauctorare, omnes enim iſti quemadmodum dixi Patres ſunt.*

II. Iniquum porro eſſe ſubdit Athanaſius, ſiqui Nicænos traducant Patres, quòd ab Antiochenis Patribus recedere viſi ſint: cùm Antiochenis ipſis Patribus iraſci nefas ſit, etſi illi diſceſſerint à verbis utriuſque Dionyſii Romani & Alexandrini, immò & Romanæ tum Synodi, à quibus conſubſtantialis vox & fides propugnata ſtrenuiſſimè fuerat, antequam Synodus Antiochena Paulum damnaret. Pag.707. *Si igitur aliquis carpit Nicænſes, quod non dixerint omnia, quæ ipſorum anteceſſoribus placuerunt; idem quoque meritò carpſerit ſeptuaginta Epiſcopos Pauli Samoſatenſis condemnatores, quod ea, quæ anteceſſorum erant, non obſervaverint. Anteceſſores autem eorum fuere duo iſti Dionyſii, cæterique, qui Romæ tum congregati fuere. Verùm neque hos, neque illos fas eſt culpare; omnes enim Chriſti curam geſſere, ſtudiaque ſua contra hæreticos intenderunt; & hi quidem Samoſatenſem, illi verò Arianam hæreſim condemnaverunt. Bene verò & hi & illi pro ſubjecta materia ſcribunt.* Et Nicænæ ergo & Antiochenæ Synodorum etſi verba diſcrepent, æquum eſt mentem eandem eſſe exiſtimari; idque ſi piè quæratur, haud ægrè invenietur. *Ita quoque etſi amborum Conciliorum* Pag.708. *Patres diverſimodè de conſubſtantiali mentionem fecere, non tamen ea de cauſa ab illis diſſidere debemus; ſed illorum mentes ſcrutari; quod ſi fecerimus omnino, inveniemus ambas Synodos inter ſe conſentire.* Ubi aliis aliiſque locis & temporibus verba facit Paulus de Lege, verbis perſæpè ſecum conflictari videtur, etſi re & doctrina conſentiat; ita de duobus Dionyſiis, ita de duabus Synodis, Antiochena & Nicæna: ita addendum hìc à nobis æſtimari debere de Patribus Græcis Latiniſque, qui ante vel poſt Nicænam Synodum de Trinitate ſcripſere in pace & charitate Eccleſiæ Catholicæ. *Quemadmodum nunquam quiſquam, ut ſu-* Ibidem. *periùs dixi, Apoſtolum culpaverit, quod de lege ad iſtum modum Romanis, ad illum verò Hebræis ſcribat; ita Neoterici priſcos homines nunquam culpaverint, ſi videant eorum mentem, & interpretationem; neque rurſus priſci Neotericos reprehenderint, ſi conſpiciant, quo animo & in quem uſum de Domino ſcribant. Nam utraque Synodus juſtam habet & rationabilem cauſam, cur illa ad illum, iſta verò ad iſtum modum verba ſua temperaverit.*

III. Meminit hujus Dionyſii Photius in Bibliotheca, eumque ait à Baſilio minùs excuſatum fuiſſe, quaſi Sabellii impugnandi ſtudio in contrariam partem deflexerit; at ipſe quidem videtur præferre judicium Athanaſii, qui quàm propitius fuerit Dionyſio, & quàm juſtis de cauſis, ſatis hactenus diximus. Ceſſiſſet ut exiſtimo Baſilius huic Athanaſii judicio, eique ſubſcripſiſſet, ſi ejus copiam habuiſſet, ſicut & Theodoretus teſte eodem ibi Photio.

Cod. 232. Sed ne Athanaſius quidem forſan ipſe omnia Dionyſii prædeceſſoris ſui opera nactus erat, aut non omnia certè in hac ejus defenſione allegavit. Non enim illam prætervolaſſet Epiſtolam ab eo ſcriptam contra Paulum Samoſatenum, qua de jam doctos paucos ambigere video; quamquam ambigant nonnulli an ea ipſa ſit, quam Turrianus edidit, & quæ in tomis Conciliorum habetur. Videtur mihi ſaltem illa Scriptoris perantiqui. Sic porro ille, ſive Dionyſius, ſive quivis alius apertiſſimè & humanitati Chriſti & Divinitati aſtipulatur: *Volens ignoras, ô amice, unum & unigenitum Filium Dei prædicatum eſſe, ut Scri-* Bibl. Patr. to. 11. pag. 274. 275. *pturæ divinitus afflatæ de eo teſtantur, & Chriſtum Jeſum vocatum Dominum gloriæ, ſicut de eo dictum eſt, qui propria paſſione ſalvos facit credentes in eum; ſecundùm divinitatem inquam, ſalvos facit, & non ſecundùm humanitatem; Ipſe enim, inquit, ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Solus enim Deus poteſt ſalvos facere à peccatis, ſicut is cui debetur, ſolus poteſt remittere & condonare debitum.* Et de Divinitate ejus ex Iſaia: *Eſaias Spiritu Dei afflatus, Deum fortem, Deum puerum prædicat, & Virginem in utero accipientem. Quid igitur contra divinum præconium venis? Unus enim Dominus Jeſus Chriſtus. Quare non duo, ſed unus eſt.* Et paulò pòſt egregiè prorſus de eo inter Chriſtum Deum hominemque & meros homines diſcrimine; quòd Forma, Sapientia, Poteſtas apud homines perſona & hypoſtaſis non ſit, apud Deum & in Chriſto ſit; ita enim tradidere ſancti Patres. *Forma autem Dei, Verbum ejus, & Sapientia Filius Dei, & Deus ipſe, ſemper exiſtens una perſona, & una hypoſtaſis perſonæ. Non enim poſſunt hæc eſſe in hominibus. Nam ratio hominis, & ſapientia, & poteſtas ac forma, partes ſunt unius hominis, quæ non per ſe ſubſiſtunt; ſed unaquæque harum non eſt homo, neque Filius hominis. Sic igitur & forma Dei, & Verbum ejus eſſe non poteſt homo perfectus, id eſt perſona: forma autem Dei & Verbum cum ipſo Deus & Filius Dei, Verbum Patris eſt, quod per ſe eſt. Et ſic confeſſi ſunt eum ſancti Patres; & ut confiteremur ac crederemus, nobis tradiderunt.* Pag.276. 277. Et aliquantò inferiùs: *Quomodo ais tu hominem eſſe eximium Chriſtum, & non revera Deum, & ab omni creatura cum Patre & Spiritu ſancto adoratum, incarnatum ex ſancta Virgine & Deipara Maria?* Et rurſus vide ut Chriſtum conſtantiſſimè Deum pronuntiet, & Patri homouſion: *Deſertum dicis eum qui erat natura Dominus, & Verbum Patris, per quem omnia Pater fecit, & quem ſancti Patres homouſion Patri vocaverunt; tu verò dicis quod Chriſtus Filius hominis non eſt hoc Verbum Patris.* De una autem æqualique & coæterna ſubſtantia & Deitate Patris & Filii & Spiritus ſancti, quid his rurſum præclarius deſiderare potes? *Ejuſdem for-* Pag.284. *mæ eſt cum Spiritu ſancto in ſpecie columbæ oſtenſo Chriſtus Verbum: ejuſdem formæ cum Patre Spiritus Chriſtus Dominus, ductus ut ſacrificaretur. Sic enim ait Hieremias de eo: Ego ſicut agnus innocens qui ducitur ad ſacrificium faciendum, non cognovi; ego, inquam, qui ſemper ſum perſona Chriſtus æqualis Patri, nulla diſſimilitudine ſubſtantiæ, coæternus Domino ſpiritui: cui quia Ananias & Saphira mentiti ſunt, non homini, ſed Deo, expiraverunt, Paracletus enim Deus eſt, ſicut & Pater Chriſti, coæternus Chriſto.* Jam rurſus de conſubſtantialitate Patris & Filii ab exemplo ipſorum hominum: Pag.287. 288. *Neque differebat Seth ab Adam, quod eſſet ex ſubſtantia lumborum ejus. Hæc in hominibus, uno ingenito, & altero genito: & ſicut ſcriptum eſt: Ex creaturis proportione quadam contemplamur Creatorem. Sicut igitur intelligimus, quod ſi quis ex igne corporeo, quo utimur, ſumat, neque paſſionem, neque ſectionem infert ei, lumen accendens ex lumine; ſic generatio Chriſti ex Patre ex æternitate non poteſt intelligentia comprehendi: & ſolam Scripturam divinitus afflatam ſequimur, ſicut enarrat nobis Pater: In lumine ejus videbimus lumen.*

IV. Sexcenta alia lubens prætereo, ejuſdem ponderis, pro tuenda & hujus Dionyſii & cæterorum Patrum Nicænis antiquiorum orthodoxa de Trinitate ſententia. Venio ad Epiſtolam ab Epiſcopis orthodoxis Antiochenæ Synodi ad Paulum eundem Samoſatenum ſcriptam, antequam deponeretur. Sic illi primùm magnificentiſſimis verbis Deum Patrem exornant, ingenitum, inviſibilem, inenarrabilem ; & mox tamen Filium illi adjungunt tanto ſplendore circumfuſum, ut Sapientia, Verbum & Virtus Dei ante ſæcula ſit, ſubſtantia & hypoſtaſi Deus Dei Filius: οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει Θεὸς, Θεοῦ υἱός. *Decrevimus fidem ſcripto edere, & exponere* Ibidem, pag. 502. 503. *quam à principio accepimus & habemus traditam & ſervatam in Catholica & ſancta Eccleſia, uſque in hodiernum diem à beatis Apoſtolis, qui viderunt ipſi & miniſtri fuerunt verbi, prædictum ex Lege & Prophetis ac novo Teſtamento; eſſe unum Deum ingenitum, ſine principio, inviſibilem, immutabilem, quem nullus hominum vidit, neque videre poteſt ; cujus gloriam vel amplitudinem intelligere aut enarrare pro dignitate, ut jure & veritate eſt, humana natura non poteſt: notionem vero ejus utcumque mediocrem ſi habemus revelante Filio ejus, ſicut ait: Nemo novit Patrem niſi Filius, & cui Filius revelaverit; contenti eſſe debemus. Hunc autem filium genitum, unigenitum, imaginem Dei inviſibilis, primogenitum omnis creaturæ, ſapientiam & verbum, ac virtutem Dei ante ſæcula; non præcognitione, ſed ſubſtantia & hypoſtaſi Deum Dei filium: cùm in veteri & novo Teſtamento cognoverimus, confitemur & prædicamus. Qui autem contradicit filium Dei non eſſe ante conſtitutionem mundi, dicitque credere & confiteri duos prædicari Deos, ſi filius Dei prædicetur Deus: hunc alienum eſſe ab Eccleſiaſtica regula arbitramur, & omnes Eccleſiæ Catholicæ nobiſcum conſentiunt.*

Ut ne hos Epiſcopos putes receſiſſe à Theologia antiquiorum Patrum, vide ut totus illis aſſentiatur, totus illos interpretetur hic Antiochenorum Patrum Senatus: *Et omnes Scripturæ divinæ Deum filium Dei declarant ; quas ſingulatim proponere in aliud tempus differimus; hunc filium, qui ſemper cum Patre eſt, credimus impleviſſe voluntatem paternam in creatione univerſi. Ipſe enim dixit, & facta ſunt, ipſe mandavit, & creata ſunt; qui autem mandat, alteri mandat, quem non alium eſſe perſuaſum habemus, quàm unigenitum filium Dei, Deum.* Et paulò inferiùs: *Quippe qui verè eſt & operatur, utpote Verbum ſimul & Deus, per quem omnia fecit Pater, non tanquam per inſtrumentum, neque tanquam per ſcientiam, non per ſe exiſtentem. Generavit quidem filium Pater, tanquam actum viventem & per ſe exiſtentem, omnia in omnibus operantem.* Ac rurſum: *Qui implens voluntatem paternam, Patriarchis apparet, & cum eis loquitur; in iiſdem clauſulis & iiſdem capitibus, aliquando quidem tanquam Angelus, quandoque verò tanquam Dominus: quandoque autem Deus eſſe affirmatur. Deum enim univerſi impium eſt exiſtimare vocari Angelum; filius verò Angelus Patris eſt, qui eſt ipſe Dominus & Deus. Scriptum enim eſt; Angelus magni Conſilii.*

Confirmat ergo evidenter hæc Synodus, quæcumque ſuprà à nobis dicta ſunt ad eorum defenſionem Patrum, quibus incautiùs nonnulli parum æquas ſuſpiciones aſperſerant. Hæc verò Synodi Antiochenæ Epiſtola, etſi ejus fidem apud nonnullos labare video, mihi viſa eſt non tam facilè loco ſuo moveri poſſe; tum quòd nullæ ſatis validæ ad id promantur rationes, tum quòd probabile non ſit innumerabiles Epiſcopos, ſic enim legitur apud Euſeb. l.7. c. 29. Euſebium, adversùs Samoſatenum conveniſſe, & nihil ſcriptis mandaſſe ad ejus doctrinæ confutationem. Adde quòd quæ in hac Epiſtola fuſiùs ediſſeruntur, ea compendioſiſſimè inſinuantur in ea Epiſtola ejuſdem Synodi, quam Euſebius hiſtoriæ ſuæ intexuit, ubi dicitur Firmilianus aliquandiu diſtuliſſe damnationis ſententiam in Paulum, quòd eum ſperaret reſipiſcere poſſe ; illuſus nimirum ab L.7. c.30. homine, *qui Deum ac Dominum ſuum negabat.*

V. Supereſt & ex Facundo Hermianenſi Epiſcopo, quod in defenſionem Dionyſii Alexandrini dicatur, vel Athanaſii ſaltem, à quo defenſus eſt Dionyſius. Sic enim Facundus: *Nam neque cùm Ariani vellent quædam ex dictis venerabilis Dionyſii Alexandrini Epiſcopi in teſtimonium & ad-* L.10.c.5.pag. 442. *ſertionem ſui erroris adſciſcere, ut ex hoc oſtenderent Arium non eſſe novi dogmatis inventorem ; quippe cùm Dionyſius olim docuiſſet facturam eſſe Filium Dei, neque natura proprium, ſed extraneum ab eſſentia Patris, & quia idem Filius non erat antequam fieret, aliaque ſimilia, quæ in eodem opere continentur : Athanaſius, germanum ſpecimen & probabile Catholicæ doctrinæ atque virtutis exemplum, ea conſtanter excepit; & quamvis noſtris auribus dura, & ad excuſandum difficilia, defendere non refugit, & prius eorum authorem Dionyſium per hoc voluit eſſe purgatum, atque ab Arianorum crimine alienum; quod ipſe non ſicut Arius, cùm viveret, de impietate fuerit accuſatus, aut de Epiſcopatu dejectus; neque hæreſim defendens, de Eccleſia ſicut ille diſceſſerit, ſed in ejus permanſerit unitate.* Et aliquantò pòſt: *Igitur Athanaſius, qui non tantum verbi doctrina, quantum paſſionibus, trinæ unitatis erat aſſertor, & cujus tota vita martyrium, authoritati ſe ſubdit Eccleſiæ, & quod Dionyſio communicavit uſque in finem, hoc ſolum judicat ejus purgationi ſufficere; ita ut illum pro talibus dictis non condemnare dico, verùm nec leviter culpare præſumat.*

VI. Ex his vides quàm non temerè à nobis ſuſcepta ſit defenſio, non unius, ut alterius, ſed tot Eccleſiæ Procerum & Patrum; vides & quantùm æſtuaſſet Athanaſius in eorum fama & doctrina tuenda adversùs obtrectatorum licentiam, qui tantum laboris & operæ poſuit in uno Dionyſio purgando. Venio jam ad alios ab Athanaſio laudatos, & Nicæna Synodo antiquiores, & ejuſdem doctrinæ vindices. Expreſſiſſima ſunt hæc Theognoſti viri doctiſſimi verba, ubi Filium docet non aliunde, non ex nihilo, ſed ex ſubſtantia Patris ita progenitum, ut à Sole jubar, ut ab aqua vaporem, quo utroque exemplo declaratur Filium eſſe veluti profluentem ſubſtantiæ Patris, ἀπόῤῥοια τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας; ſic ut ſubſtantia Patris non dividatur. Ubi negat Theognoſtus vaporem idipſum eſſe quod aquam, vel jubar quod Solem, non unitatem naturæ negat, ſed perſonæ; perſpicuè enim quod profluit ejuſdem ſubſtantiæ eſt cum fonte, à quo profluit. Audiendus Athanaſius in Decretis Synodi Nicænæ contra Arianos: *Diſcite igitur nunc Chriſto rebelles Ariani, Theogno-* Athanaſ. pag. 420. *ſtum virum diſertum non abhorruiſſe à vocabulo ſubſtantiæ. Scribens enim de Filio in ſecundo Hipotypoſeon, ita locutus eſt: Non forinſecus, aut ex rebus extraneis Filii ſubſtantia conſtat; neque ex non entibus producitur, ſed ex Patris ſubſtantia ita progenitus eſt, ut à luce jubar, ut ex aqua vapor. Neque enim vapor idipſum eſt, quod aqua: neque jubar idipſum, quod Sol; ſed non alienum, tamen verum, ut profluentem eum eſſe dicas Patris ſubſtantiæ; idque ita ut interim ſubſtantia illa Patris, diviſionem non patiatur. Quemadmodum enim Sol non diminuitur ſuis ex ſe profluentibus radiis; ita nec ſubſtantia Patris diminutionem ſuſtinet, imaginem ſui Filium progignens.*

VII. Fruſtra ergo Photius, fruſtra & qui nuper authoritatem Photii ſecuti, Theognoſtum Arianæ inſaniæ affinem habuere. Unius Athanaſii nomen his & ſuſpicionibus & accuſationibus diluendis abundè eſt. An Ariana perfidia ne ipſi quidem Athanaſio perſpecta fuit? An ei ſe implicuit præter mentem ſuam Athanaſius, dum & Scriptoribus & ſcriptis ea lue imbutis laudes & plauſus dedit? Audiendus hìc planè Photius, ut & ejus veluti Palinodia audiatur, ubi ſtudio defendendi Origenis tribui poſſe agnoſcit, quæ in Theognoſto culpabantur; vel diſcipulorum ejus imbecillitati, quos alienari omnino poſſe exiſtimabat, ſi totam fidei Catholicæ ſinceritatem retinuiſſet: *Argumento quidem ponit Theognoſtus,* Biblioth. Cod. 106.

quibus efficit ait neceſſario, Patrem habere Filium. At cum Filium dicit, creaturam eſſe demonſtrat, & ratione præditis tantùm præeſſe. Ac plura id genus alia, unà cum Origene Filio aſcribit: ſive eadem impietate ductus; ſive ut quis dixerit, illius defendendi ſtudio; exercitationis iſta gratia, & non ex ſua ſententia proponens: ſive à veritate nonnihil abduci ſinens ob imbecillitatem captumque auditoris: qui nulla fortaſſe fidei Chriſtianæ cognitione imbutus, minus poterat accuratiorem de religione cognitionem admittere: ut Filii propterea cognitionem qualemcumque auditori utiliorem exiſtimaverit eſſe, quàm ſi omnino nec agnitus ille ſit, nec auditus. Hactenus Photius, qui ibidem mox percurrens libros omnes Hypotypoſeon Theognoſti, fatetur Filium ab eo dictum eſſe, *re & actu ipſo incircumſcriptum:* quod de nulla creatura dici poſſe palam eſt. Denique concludit Photius ex clauſula ipſa operum Theognoſti: *Aliquantò piè magis eum de aliis tractaſſe, præſertim de Filio in extrema operis parte.*

VIII. Bene meritus de noſtro hoc ævo eſſet Athanaſius, ſi ut Dionyſium Alexandrinum à ſuſpicione Arianæ vecordiæ purgavit, ita purgaſſet & alios, quos poſterioris hujus ævi Scriptores aliqui eadem infamia conſperſere: aut ſi ut Theognoſtum oſtendit fidei conſubſtantialis adhæſiſſe, ita & alios ſuperioris ævi Patres curaſſet ejuſdem doctrinæ aſſeclas approbare. Verùm non abs re creditur hoc labore illum ideo ſuperſediſſe, quòd non alii in hanc ſuſpicionem vocarentur, & univerſim præjudicatum tunc eſſet, Scriptores omnes Eccleſiæ hanc eandem ejus doctrinam & ſecutos eſſe, & ſcriptis defendiſſe, quòd in ejus pace & ſinu vitam tranſegiſſent clauſiſſentque. Si Dionyſio enim Alexandrino ſecundas poſt Romanum Præſulem ſedes occupanti, & lis intentata, & ſui purgandi neceſſitas incuſſa eſt: quid de aliis opinabimur minorum gentium Scriptoribus? Illos ergo omnes Athanaſius eadem qua Dionyſium defenſione ſua complecti viſus eſt, quos ne impetitos quidem fuiſſe, & cùm in pace conquieviſſent Eccleſiæ, pro inculpatis habendos eſſe oſtendit.

Idem de Baſilio affirmare fas eſt, qui in homilia contra Sabellianos habita Patres hactenus & Martyres ab exordio omnes demonſtrat, immò ut rem indubitatam ponit, eandem fidem retinuiſſe, quam Nicæna Synodus ſplendidiùs promulgavit. *At ne Spiritum ſanctum à Patre ac Filio ſepares, abſterreat te Dominica traditio. Dominus ita do-*
Baſilius, to. 1. Pag. 524. *cuit, Apoſtoli prædicarunt, Patres obſervarunt, Martyres confirmarunt. Satis tibi ſit ut dicas quemadmodum edoctus es.* Nec aliter de Hilario ſentiendum, qui Patres & Epiſcopos ſuperiores omnes oſtendebat eodem percelli anathemate, quo homouſion percellere ad homoeouſion ſubrogandum homines turbulenti meditabantur. *Cogitemus tot Sacerdotes ſanctos, & jam quieſcentes.*
Hilarius, pag. 595. *Quid de nobis Dominus judicabit, ſi nunc anathematizantur à nobis? Quid de nobis erit, qui rem eo deducimus, ut quia Epiſcopi non fuerunt, nos quoque nec ceperimus? Ordinati enim ab his ſumus, & eorum ſumus ſucceſſores. Renunciemus Epiſcopatui, quia officium ejus ab anathemate ſumpſerimus.*

Sic ille in Libello de Synodis adversùs Arianos, qui mox ſtatim ſubjicit rem prorſus memorandam, ſe etiam tum cùm harum controverſiarum rudis adhuc eſſet, ita ſemper conſtantiſſimè ſenſiſſe, homouſion & homoeouſion re idem prorſus eſſe, etſi ſyllabis diſtarent: nec enim ſimilem, ſed magnoperè diſſimilem eſſe eam naturam, quæ non eſt eadem natura, maximè ubi de natura divina agitur. Quidquid enim natura divina non eſt, non tantùm ſimile non eſt illi, ſed & diſſimillimum eſt: in homouſio ergo ſi damnetur, damnari Evangelia & Apoſtolos, damnari Patres omnes. *Teſtor Dominum cæli atque terræ, me cùm neutrum audiſſem, ſemper tamen utrumque ſenſiſſe;* Ibidem. *quod per homoeouſion homouſion oporteret intelligi, ideſt, nihil ſimile ſibi ſecundùm naturam eſſe poſſe, niſi quod eſſet ex eadem natura. Regeneratus pridem, & in Epiſcopatu aliquantiſper manens, fidem Nicænam nunquam niſi exulaturus audivi: ſed mihi homouſii & homoeouſii intelligentiam Evangelia & Apoſtoli intimaverunt. Pium eſt quod volumus: nec damnemus Patres, ne animemus hæreticos: ne dum hæreſin expellimus, hæreſin nutriamus.*

IX. Luciano Antiocheno Presbytero eadem quæ Dionyſio Alexandrino calumnia illinebatur, & eadem prorſus ex occaſione, quaſi in vehementiùs quàm prudentiùs oppugnando Sabellio, in contrarium errorem deflexiſſet. Hujus meminit Hieronymus in Scriptoribus Eccleſiaſticis, libellos ab eo de fide ſcriptos teſtatur, martyrium ejus non tacet, nec gravi ulla eum notat cenſura. Ve- L. 1. Hiſt. c. 3.
rùm apud Theodoretum Alexander Alexandrinus Epiſcopus data ad Alexandrum Epiſcopum Conſtantinopolitanum Epiſtola adversùs recentem Arii hæreſin, hanc ait non ab Ebione & Artema tantùm, atque à Paulo Samoſateno diſſeminatam fuiſſe, ſed & à Luciano, qui diuturno trium Epiſcoporum tempore excluſus fuerat ab Eccleſia Antiochena. Verùm hæc Alexandro excidiſſe exiſtimantur, flagrante tum maximè infamia Arianæ perfidiæ, quæ ſibi patrocinium à Luciano captabat, adeo ut Ariani ſe Collucianiſtas dicerent, quòd complures eorum ex ejus ſchola prodierant. Eam calumniam necdum per tempus licuerat Alexandro diſcutere, quam ſucceſſor ejus poſtea purgavit Athanaſius, purgarunt & ipſi quodammodo Ariani, edita fidei formula tanquam Luciani, quæ tamen conſentanea prorſus eſt fidei Catholicæ, nec poteſt in crimen vocari, niſi quòd ibi conſubſtantialis vox omittatur, quam conſtat nonniſi in Nicæna Synodo poſtea in authoritatem receptam fuiſſe. Eam fidei formulam Sozomenus hiſtoriæ ſuæ inſeruit, eamque ipſemet pronunciat Catholicam, & Nicænæ Synodo conſonantem, niſi quòd vox conſubſtantialis ſiletur. En verba Sozomeni, ita nobis approbantis, quàm Catholica fuiſſet Luciani doctrina, cui ne Ariani ipſi quidem potuiſſent imputare niſi Catholicam fidei formulam: *Poſtea verò cum illos, ut veriſimile* Sozomen. L. 3. c. 5. pagin. 502. 503.
eſt, hujus formulæ pœnituiſſet, aliam rurſus ediderunt: quæ in reliquis quidem cum Nicæna fide conſentit, ut opinor, niſi fortè quis ſenſus mihi quidem incompertus, in verbis abditus latet. Sed tamen neſcio qua de cauſa conſubſtantialem Filium dicere detrectantes, immutabilem nec converſioni obnoxiam ejus divinitatem aſſeruerunt; eumque ſubſtantiæ, conſilii, potentiæ & gloriæ Patris nullatenus diſcrepantem imaginem, & omnis creaturæ primogenitum pronuntiarunt. Ajebant autem reperiſſe ſe hanc fidem ſcriptam manu ipſius Luciani, ejus qui Nicomediæ Martyrium perpeſſus eſt; viri tum in aliis rebus præſtantiſſimi, tum in ſacris litteris admodum exercitati.

Idem prorſus colligitur ex Dialogo III. de Trinitate, apud Athanaſium, etſi non Athanaſii, ſed vel Theodoreti, vel Maximi Martyris, quando de eo non conſentiunt viri docti. Ibi certè profitetur Orthodoxus ita ſe, *ita nos credere, non tantùm ut credidit B. Lucianus, verùm etiam ut* Athanaſ. To. 2. Pag. 179.
omnes ſancti Martyres & Apoſtoli. Rurſum interrogatus idem Orthodoxus, quid in illa Fidei Confeſſione damnaret, reſpondet, *Condemno veſtrum illud additamentum, idque poſſum demonſtrare à vobis adjectum eſſe, contra ejus ſententiam.* Vides ergo merè Catholicam fuiſſe Luciani doctrinam, ſed eam vel Arianos, vel Macedonianos adulteraſſe, additis præter ejus ſententiam *quæ ad impietatem vergerent*, ut ibi ſubjicitur. Denique ita ibidem Catholicus ſentit, ita

præ ſe fert Lucianum ſenſiſſe. *Beatus autem Lucianus cum diceret Filium eſſe imaginem Patris eſſentiæ, & conſilii, & pietatis non diverſam; per Filium oſtendit, quid ex ipſa eſſet; per non diverſum, oſtendit identitatem;* διὰ τοῦ ἀπαραλλάκτου τὸ
L. 3. c. 5. ταὐτόν. Sozomenus ipſe miratur, cur refugerent qui ſe Collucianiſtas ex hac Confeſſione vocitabant, Conſubſtantiale confiteri, cùm ea dicerent in hac Confeſſione, quæ idem valerent: *Immutabilem, nec converſioni obnoxiam Filii divinitatem aſſeruerunt; cumque ſubſtantiæ, conſilii, potentiæ & gloriæ Patris nullatenus diſcrepantem imaginem, & omnis creaturæ primogenitum pronunciarunt.* Sentiebant Ariani hac confeſſione Luciani cauſam ſuam ſtrangulari, unde & ea illi incruſtaverunt, de quibus expoſtulabat ſuprà Orthodoxus ille Dialogi Athanaſio falsò inſcripti.

Vel hinc autem rurſus patet, quàm deſperarent Ariani ullum ſe Patronum poſſe invenire inter antiquos Scriptores Eccleſiaſticos: quàm non Juſtinum, non Clementem, non Irenæum, non quenquam alium laudatum virum. Qui enim Lucianum valdè nuperum, nec niſi Presbyterum ambiebant, & ſcriptis non magnoperè clarum, nec placitis ſuis obſecundantem, niſi per furtiva quædam additamenta: quomodo non potiùs patrocinium imploraſſent eorum, quos Ario proluſiſſe nunc tandem aliqui noſtrorum hominum ſuſpicari cœperunt? An Euſebium latere potuerant Clementis, Juſtini, Irenæi opera? Quo ille in doctrinæ genere non erat verſatiſſimus? quas non evolverat Bibliothecas? Arianorum ergo de his Patribus ſilentium præſidio illis eſt adversùs horum temporum ſuſpiciones. Arianis, & Euſebianis Lucianiſtas copulat Marius Victorinus Afer,
L. 1. ſed ut æquum eſt interpretari, non tam ex ſuo judicio, quàm ex communi præjudicio tum Arianorum, tum eorum ex Catholicis, qui labore iſto excutiendæ Luciani cauſæ & innocentiæ ſuperſederant.

Ad purgationem denique Luciani omitti non poteſt encomium, quo illum in Hiſtoria Eccleſiaſtica ſua ornavit Euſebius: *Ex Antiochenis verò Martyribus Lucianus ejuſdem Eccleſiæ Presby-*
L. 8. c. 13. *ter, vir in omni vita ſanctiſſimus. Qui cæleſte Chriſti regnum primò verbis & oratione Apologetica Nicomediæ præſente ipſo Imperatore, poſtea verò etiam rebus ipſis oſtendit.* Quis facilè ſibi perſuadeat hoc encomio ab Euſebio decoratum iri eum, qui toto trium Antiochiæ Epiſcoporum tempore extorris fuiſſet communionis Eccleſiæ ob pertinacem Sabellianæ hæreſeos defenſionem?

CAPUT XLVII.

De Origene, de Beryllo, de Catholicorum fiducia, de deſperatione Arianorum in aſciſcendis ſibi antiquorum Patrum ſuffragiis.

I. Athanaſius Origenem facit æternitatis Verbi & conſubſtantialitatis cum Patre defenſorem.

II. Idem probatur ex ipſis Origenis verbis ab Athanaſio relatis.

III. Quàm propitius Origeni Ruffinus, tam infeſtus fuit Hieronymus.

IV. Unde tanta conflictatio inter Origenis accuſatores & defenſores.

V. De damnatione Berylli Arabiæ Epiſcopi præſente Origene, & de agnita in ea Synodo Chriſti divinitate.

VI. Et Arius & omnes ejus ſectatores ſtatim nihili faciebant & priores omnes Patres, & cæteros orbis tunc Epiſcopos.

VII. Par fiducia Catholicorum de ſuffragatione antiquorum Patrum ſub Theodoſio & Nectario, par Arianorum veſania in contemnendis Patribus antiquis, quos non neſciebant ſibi adverſari.

VIII. Quas nunc aliqui cœpere ſuſpectas habere doctrinas, ut Ario obſecundantes; eas propugnarunt etiam poſt Nicenam Synodum Optimates quique Catholicorum Patrum. Id primùm probatur ex Hilario.

IX. Probatur idem ex Auguſtino, ut Patriarchis appareret Filius Dei per Angelica miniſteria, per corporales ſpecies, Patrem in ſeipſo habens.

X. Ut non collidatur ipſe ſecum Auguſtinus, cùm Patrem olim viſum eſſe, negare nunc videtur, nunc affirmare.

XI. Ex Caſſiano rurſus probatur, illum qui cum Prophetis & Patriarchis olim congrediebatur, non Patrem, ſed Filium fuiſſe, Chriſtumque adeo Deum illum ipſum eſſe.

XII. Idem ex Prudentio Poeta confirmatur, ut hanc doctrinam pervagatiſſimam fuiſſe intelligas in ipſa plebe fidelium.

I. UNus nobis ſupereſt purgandus quantum dabitur Origenes, vereor enim ut ſatis illius nomen, famam, doctrinam valeamus ubique emaculare. Ingens profectò illi præſidium in Athanaſio, qui non dubitavit ex Origene ipſo poſſe confirmari, & æternam conſubſtantialemque Patri Verbi naturam, & totam Synodi Nicænæ doctrinam; cùm tamen non diſſimulet ſanctus Pater, quin perſæpè ille cæſpitaverit, ubi contentionis ardor illum ultra ſobrietatis limites rapiebat, ſive Gentiles ab eo, ſive Hæretici oppugnarentur. Audiamus ergo priùs Athanaſium ita Origeni patrocinantem: *Verbum porro æternaliter eſſe cum Patre, neque alterius eſſentiæ, aut ſub-* Athanaſ. p. 431. *ſtantiæ, Patriſque ſui proprium Filium, ut ſancitum eſt ab illis, qui Synodo interfuerunt; licebit denuò ex laborioſo illo Origene audire. Quæ enim diſputandi certandique gratia ſcripſit, ea non quaſi ipſius ſint verba, aut quaſi ipſe ita ſentiat, ſed eorum qui cum eo contentioſiùs diſputarunt, accipienda ſunt. Hæc igitur laborioſi illius Origenis ſententia eſt. Poſt illa ergo quæ certandi gratia, quaſi in palæſtra adversùs Hæreticos adduxerat, ſtatim iſta, quæ propria ipſius ſunt, ſubintulit.* Sic ille in Synodi Nicænæ Decretis contra Arianos.

II. Jam verò audiendus Origenes ipſe, ut ab Athanaſio ipſo ibidem mox refertur, ubi ut Patrem, ita & Filium inviſibilem eſſe declarat, & Patri coæternum eſſe; nec enim fuiſſe cùm lux ſuo ſplendore careret; denique ne cogitari quidem poſſe affirmat, quòd Pater aliquandiu caruerit Filio ſuo, Ratione & Sapientia ſua, denique Vita ſua. Quæ evidentiſſimè demonſtrant ipſammet Patris ſubſtantiam & vitam & ſapientiam & lucem eſſe Filium, non degenerem & creatam aliquam eſſentiam: *Si eſt,* inquit Origenes, *ulla imago inviſibilis Dei, ipſa quoque imago inviſibilis fuerit; imò hoc quoque auſim addere, quod cum ſit ille ſimilitudo Patris, fieri non poſſe, ut fuerit quando non fuerit. Quando enim Deus, qui ſecundum Joannem Evangeliſtam lux dicitur, ſplendore caruit ſuæ majeſtatis? ut quis audeat Filio principium aſcribere, quaſi antea nondum exiſtenti? quando autem non erat ineffabilis illa, innominabilis, inenarrabiliſque Patris ſubſtantiæ Imago, Forma, Ratio, quæ Patrem cognoſcit? Cogitet ſecum quicumque audebit dicere, erat quando non erat Filius: ſe hoc ipſum dicere, erat quando ſapientia non erat, quando ratio non erat, quando vita non erat.* Et ſtatim ibidem: *Idem Origenes alibi dicit, Sed fas non eſt, neque periculo vacuum eſt ob infirmitatem noſtram, quantum in nobis eſt, ſpoliare Patrem unigenito ſuo ſemper ſecum exiſtente Verbo; ſpoliare item eum ſua ſapientia, in qua lætabatur: inde enim colligeretur eum non ſemper lætatum fuiſſe. Ecce nos demonſtramus iſtiuſmodi ſen-*

ſententiam à Patribus, ad Patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem novi Judæi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum patres ac majores demonſtrabitis, cum ne unum quidem ex prudentibus aut doctis in authorem citare poſſitis. Vides quàm fidenter Athanaſius contendat, nec Origenem, nec ullum ex aliis Patribus hactenus patronum aſciſci poſſe ab Arianis.

III. His Athanaſii verbis tanta humanitate temperatis non illubenter accommodat ſe Ruffinus, cujus hæc ſunt in Præfatione ſua ad libros Origenis de Principiis, quos ipſe latinè verterat, reciſis quæ ſanæ de Trinitate fidei pugnabant, velut adulterinis: *Sicubi ergo nos in libris ejus aliquid contra id invenimus, quod ab eo cæteris locis fideliter & piè de Trinitate fuerat definitum: veluti adulteratum hoc & alienum, aut prætermiſimus, aut ſecundùm eam regulam protulimus, quam ab ipſo frequenter invenimus affirmatam.*

Hieron. to.2, pag 63.

Ab hac Ruffini clementia, ut apparet, nimia procul erat Hieronymus in Epiſtola ad Pammachium & Oceanum data de Erroribus Origenis; ubi & illam perimit quorumdam cauſationem, damnari à ſe non poſſe Origenem, qui in Nicæna Synodo damnatus non eſſet. Contrà enim reſpondet Hieronymus: *De Arrio tunc, non de Origene quæſtio fuit. Quamquam latenter Origenem patrem Arii percuſſerunt. Damnantes enim eos qui Filium de Patris negant eſſe ſubſtantia, illum pariter Ariumque damnaverunt.* Quoniam verò & Ruffinus, ut hìc vides, & alii contendebant hujuſmodi errores Origenis libris ab ejus adverſariis aſperſos fuiſſe; hanc quoque cavillationem ibidem mox refellit Hieronymus, ex eo quòd non potuiſſent ubique terrarum, etſi potuiſſent alicubi, corrumpi libri Origenis: *Solus inventus eſt Origenes, cujus ſcripta in toto orbe pariter falſarentur: & quaſi ad Mithridatis litteras, omnis veritas uno die de voluminibus illius raderetur. Si unus violatus eſt liber, non univerſa ejus opera, quæ diverſis & locis & temporibus edidit, ſimul corrumpi potuerunt.*

Ibid. p.65.

IV. Sexcenta hujuſmodi alia ex Hieronymo uno referri poſſent adversùs Origenem in hac ipſa de Trinitate quæſtione, ne tot Concilia memorem, quæ poſteriùs in longè plurimos ejus errores detonuerunt. Non aliunde porro hæc tanta mihi videtur exorta inter Athanaſium & Hieronymum diſſenſio, in excuſandis vel laudandis Origenis operibus, quàm ex ipſius ſecum Origenis conflictatione. Tam multa enim ſcripſit, tam multa peregregiè, tam multa oſcitanter & mendosè, ut non potuerint non eſſe diverſiſſima hominum de eo judicia. Audi rurſus Hieronymum in Epiſtola eadem ad Pammachium & Oceanum: *Mille & amplius Tractatus, quos in Eccleſia locutus eſt, edidit. Innumerabiles præterea Commentarios, quos ipſe appellat* τόμους. *Quis noſtrum poteſt tanta legere, quanta ille conſcripſit? &c. Interdum magnus dormitat Homerus. Verùm operi longo fas eſt obrepere ſomnum.*

Ita non magnoperè diſcordant Athanaſius & Hieronymus. Utrique compertum eſt, in confeſſo eſt apud utrumque, Origenis multa eſſe, quæ meritò laudentur, multa quæ jure damnentur; bona retineri debere, mala vel ardori diſputationis imputari poſſe, vel humanæ etiam in ſummis hominibus imbecillitati. Unum id hìc ad noſtram rem facit, quòd certiſſimè etſi multa moverit Origenes; etſi verè de eo dictum ſit, Ubi benè, nemo meliùs: ubi malè, nemo pejùs; etſi in ipſa de Trinitate doctrina ſæpiùs erraverit, ſive contendendi, ſive philoſophandi ſtudio nimio plus indulgens; uſque adeo tamen non potuit illum latere Filii cum Patre & in ſubſtantia unitas, & in æternitate æqualitas, ut in hac quidem re defenſorem habuerit Athanaſium; accuſatores ne in ipſo quidem Concilio Nicæno habuerit; denique ſuis illum partibus adgregare, ne Ariani quidem ipſi ſe poſſe ſperaverint; etſi patronos ſibi accerſere tantoperè ſtuderent, nunc Dionyſium Alexandrinum, nunc Lucianum Antiochenum.

V. Peropportunus mihi viſus eſt hic locus agendi de damnata in Arabiæ Synodo Berylli Boſtrorum in Arabia Epiſcopi hæreſi. Rem narrat Euſebius, non ſine ingenti Origenis commendatione, qui ei Synodo non aderat tantùm, ſed ingenio & authoritate præerat, etſi infra Epiſcoporum ſubſellia ſederet. Divinam Chriſti naturam perſonamque à Patre diſtinctam negabat Beryllus. Non ergo jam dubia cuiquam eſſe poteſt doctrina, tum in Eccleſiis pervagatiſſima & conſtantiſſima fuiſſe de Chriſti divinitate. *Tunc temporis Beryllus, de quo ſuperiùs dictum eſt, Boſtrorum in Arabia Epiſcopus, Eccleſiaſticam pervertens regulam, nova quædam & aliena à fide Catholica inducere conatus eſt; auſus aſſerere Dominum ac Servatorem noſtrum antequam inter homines verſaretur, non ſubſtitiſſe in propria perſonæ differentia: nec propriam, ſed Paternam dumtaxat divinitatem in ſe reſidentem habere. Cùmque ea de re plurimi Epiſcopi quæſtiones ac diſputationes adversùs illum habuiſſent; rogatus unà cum reliquis Origenes, primùm quidem cum illo familiariter collocutus eſt, ut quænam eſſet hominis ſententia exploraret. Poſtquam verò liquidò cognovit quid diceret, errorem ejus coarguit: allatiſque rationibus ac demonſtrationibus convictum hominem quaſi manu apprehendens, ad veritatis viam perduxit, & ad priſtinam ſanamque ſententiam revocavit. Extant hodieque tum Berylli tum Synodi ipſius cauſa congregatæ edita monumenta; in quibus & quæſtiones adversùs illum propoſitæ ab Origene, & diſputationes in Eccleſia ejus habitæ, & ſingula quæ tunc geſta ſunt continentur.* Ubi perſpicis quanta animorum conſenſione conſpirarent omnes ad ſuam Chriſto divinitatem aſſerendam ante Nicænam Synodum.

Euſebius Hiſt. l.6.c.33. pag. 231.

VI. Jure ergo meritiſſimo Alexander Alexandrinus Epiſcopus in Epiſtola ad Alexandrinum Byzantinum data, invehitur in incredibilem effrænemque audaciam Arii, gregaliumque ejus, qui non diſſimulabant novam à ſe doctrinam promulgari, antiquis incompertam Patribus, & Eccleſiarum magiſtris, atque adeo cæteris orbis Epiſcopis, quos ſibi æquari, aut antehaberi iniquiſſimè ferebant. Si ita Catholicis, ſi ita Arianis perſuaſum erat illo ipſo tempore Nicænæ Synodi, ſi ne Ariani quidem, viri utique docti, utinam tam ſani ſobriique, ſperabant de antiquorum Patrum patrocinio, quàm abſurdum & intempeſtivum jam eſt antiquiſſimos Patres Arianis invitos invitis conciliare? En Alexandri verba apud Theodoretum: *Nam qui aciem contra Dei Filium inſtruxere, contra nos ingratis animis debacchari non refugiunt, qui nec ullos ſecum ex antiquis comparari ſinunt, nec eos quibus ab ineunte nos ætate magiſtris uſi ſumus, pares dici patiuntur. Quin immò nec ullum collegarum noſtrorum, qui ubique gentium ſunt, ad mediocrem ſcientiam perveniſſe cenſent: ſolos ſe ſapientes jactant, ſolos egeſtatem ſectantes, ſolos dogmatum inventores, ſibique ſolis ea eſſe patefacta quæ in nullius unquam ſub Sole cogitationem venire potuerint. O impiam arrogantiam, veſaniam immenſam, inanem gloriam cum furore conjunctam, Spiritum Satanicum, qui in iſtorum animis callum obduxit! Non illis divina veterum Scripturarum claritas pudorem incuſſit, non conſentiens collegarum de Chriſto pia doctrina horum adversùs illum audaciam repreſſit, quorum ſcelus nefarium nec dæmones ipſi laturi ſint; qui ſedulò cavent, ne quam in Filium Dei maledicam vocem mittant.*

Theodoret. hiſt. l.1. c.3. to.3.pag.532.

VII. Id ipſum eliciemus ex Socratis Eccleſia-

Socrates Valeſii. l.5.c.10. pag.267.

ſtica hiſtoria, ubi ab eo narratur Nectarius Conſtantinopolitanus Epiſcopus conſilio uſus Siſinnii viri inter Novatianos doctiſſimi, Theodoſio Imperatori pacis inter tot ſectas reſtituendæ cupidiſſimo perſuaſiſſe, earum ut duces omnes percunctaretur, An veterum Doctorum Patrumque, qui ante hæc diſſidia floruerant, placitis ſtare vellent: fore enim, ut ſi annuerent, productis Patrum teſtimoniis Eccleſiæ recolligerentur: ſi abnuerent, vel ſuis poſthac contemptui & execrationi eſſent. *Quoniam compertum habebat*, (verba hæc ſunt Socratis de Siſinnio) *veteres ſtudioſè caviſſe, ne principium exiſtentiæ Filio tribuerent; quippe qui cenſerent illum Patri coæternum eſſe: ſuadet ut dialecticas quidem concertationes omittat, expoſitiones autem veterum in teſtimonium abducat: utque Imperator ſingularum ſectarum principes interroget, utrum veterum Doctorum qui ante diſſidium in Eccleſia floruiſſent, rationem habendam eſſe cenſerent, an vero tanquam à Chriſtiana religione alienos eos rejicerent. Nam ſi illos rejiciunt, audeant igitur eos etiam anathemate damnare. Id verò ſi facere auſi fuerint, à multitudine vulgi protinus extrudentur. Atque hoc facto manifeſta erit veritatis victoria. Quod ſi priſcos Doctores minimè repudiabunt, noſtrum erit libros veterum proferre, quorum teſtimonio ſententia noſtra confirmetur.* Paruit huic conſilio Theodoſius, & primarios ſingularum ſectarum authores convocans, *id unum ex illis ſciſcitatus eſt, num rationem* Pag.268. *aliquam ducerent eorum, qui ante ortam diſſenſionem Doctores Eccleſiæ extitiſſent, & utrum eos admitterent. Illis minimè inficiantibus, ſeque eos tanquam magiſtros impensè colere affirmantibus: iterum quæſivit Imperator, utrum illis tanquam idoneis ac fide dignis Chriſtianæ doctrinæ teſtibus acquieſcant.* Tum verò cùm in varias diſſonanteſque ſcinderentur opiniones Sectarum heterodoxarum Epiſcopi, intellexit Imperator *eos ſola diſputatione, non autem veterum Patrum expoſitione fretos eſſe*: atque ad alia ſe convertit conſilia. Quamquam perfrictiſſimæ frontis eſſent iſti omnes diſſidentium Sectarum principes, non L.7.c.12. tamen authoritatem antiquorum Patrum ſtatim detrectare audebant. Sozomenus rem eandem narrans apertè docet acquieviſſe primùm illos interpretationibus veterum: nec tamen adduci potuiſſe, ut ex eorum doctrina quæſtiones fidei in controverſiam vocatæ dirimerentur. Imperator *tentare cœpit Hæreticorum animos, quidnam ipſi* Ibid. p.719. *de veterum interpretationibus ſentirent. Qui cum eas magnoperè laudaſſent, Imperator apertiùs ex iis percontatus eſt, utrum ex illorum dictis controverſias deciſuri eſſent, & num illos idoneos doctrinæ teſtes judicarent. Cùm vero hac etiam de re inter Sectarum principes orta eſſet diſſenſio: neque enim eadem omnes de veterum libris ſentiebant: intellexit Imperator, illos opinionum ſuarum altercationibus confiſos conditionem propoſitam recuſare.*

VIII. Vides hic quàm non fiderent hæretici, quàm confiderent Catholici Doctores omnes in ea ſe verſari fidei doctrina & Theologia, quam tenuiſſent antiquiſſimi Patres, & quàm nulla adhuc comminiſceremur diſſidia, aut divortia ſententiarum inter eos qui ſequuti, eoſque qui præceſſerunt tempora Nicænæ Synodi. Quippe qui ex Patribus & Epiſcopis habebantur potiſſimi vindices Nicænæ fidei Synodique, illi ea ipſa defenſitabant placita, quibus nunc demum cœpere quidam illinere ſiniſtras neſcio quas ſuſpiciones. Exemplo Hilarii res fiet manifeſtior. Angelum illum, qui in antiquis Scripturis cum Patriarchis congrediebatur, ſexcenties ille inculcavit Verbum ipſum fuiſſe, & Filium, à Patre miſſum, Patris miniſtrum, hominibus viſibilem & palpabilem, & ejuſdem tamen ſubſtantiæ & deitatis cum inviſibili illo Patre, à quo mittebatur. *Sed quid tandem de eo qui Dei Angelus, quæ ſoli Deo propria ſunt loquebatur, Scriptura teſtata eſt: Et* Hilarius De Trinit. l. 4. p.66. *vocavit nomen Domini qui loquebatur ſecum, Tu Deus qui aſpexiſti me. Primùm Angelus Dei, ſecundò Dominus. Vocavit enim nomen Domini qui loquebatur ſecum; dehinc tertiò Deus: Tu enim Deus qui aſpexiſti me. Qui Angelus Dei dictus eſt, idem Dominus Deus eſt. Eſt autem ſecundùm Prophetam Filius Dei, magni conſilii Angelus: ut perſonarum diſtinctio abſoluta eſſet, Angelus Dei eſt nuncupatus. Qui enim eſt Deus ex Deo, & ipſe eſt, & Angelus Dei.* Et aliquantò inferiùs: *Deus igitur eſt, & qui Angelus Dei eſt: quia & qui Angelus Dei, Deus eſt ex Deo natus. Dei autem Angelus ob id dictus, quia magni conſilii eſt Angelus. Deus verò idem poſtea demonſtratus eſt: ne qui Deus eſt, eſſe Angelus crederetur.* Et inferiùs: *Sermonis enim exordium ab Angelo* Pag.68. *Dei cœpit, ſed in confeſſione Dei conſtitit. Ita qui ſub myſterio magni Conſilii nunciandi Dei Angelus eſt, & ipſe natura & nomine Deus eſt. Nomen enim naturæ, non nomini natura componitur.* An quiſquam veterum expreſſiùs Hilario affirmavit Verbum ipſum fuiſſe Angelum, qui ad Patriarchas mittebatur, qui colloquia cum eis miſcebat, qui Angelum ſe Dei & miniſtrum profitebatur? & tamen diſertiſſimè idem Hilarius confitetur eum & nomine & natura Deitatis præcelluiſſe, idque ex Scripturis ipſis evincit. Non injuria ergo & Conſtantini & Theodoſii temporibus Doctores Theologique Catholici conſentaneos ſibi fuiſſe confidebant Patres omnes Nicæno Concilio anteriores; diffidebant, eorumque authoritatem detrectabant Ariani.

IX. Auguſtinus quoque contra Adimantum Manichæum ſcribens docet non pugnare vetus Teſtamentum cum novo: etſi hic affirmetur Deum à nemine unquam viſum, nec verò niſi à Filio videri poſſe: illic autem ſæpè narretur Deus & homines allocutus, & viſendum ſe illis præbuiſſe. Hinc Manichæi ſomniabant utriuſque Teſtamenti fœdiſſimam conflictationem. Reſpondet autem Auguſtinus: *Totam ipſam ſolvi poſſe quæſtionem, quia ipſe Filius, qui eſt Verbum Dei,* Cap. *non ſolùm noviſſimis temporibus, cùm in carne apparere dignatus eſt; ſed etiam priùs à conſtitutione mundi, cui voluit, de Patre annunciavit, ſive loquendo, ſive apparendo, vel per Angelicam aliquam poteſtatem, vel per quamlibet creaturam: quia ipſe eſt in omnibus veritas, & omnia illi conſtant, & omnia illi ad unum ſerviunt, atque ſubjecta ſunt; ut etiam oculis per viſibilem creaturam, cui vult, quando dignatur, appareat: cùm ipſe tamen ſecundùm divinitatem ſuam, & ſecundùm id quod Verbum eſt Patris, coæternum Patri & incommutabile, per quod facta ſunt omnia, nonniſi purgatiſſimo & ſimpliciſſimo corde videatur. Et ideo quibuſdam locis etiam Scriptura ipſa teſtatur Angelum viſum, ubi dicit Deum viſum.*

Non video, his Auguſtini verbis diligenter perpenſis, quid conſonantius dici poſſit, vel Nicænæ fidei Synodoque, Verbum Patri coæternum & conſubſtantiale, atque incommutabile prædicanti, vel vetuſtioribus illis Nicæna Synodo Patribus, quos calumniantur Arii præſultores fuiſſe, quòd ea ipſa dicant, quæ hìc Auguſtinus dicit de Verbo Patriarchis olim viſo congreſſoque. Non oſcitanter verò præteriri debet, quod ait Auguſtinus, viſum olim fuiſſe Verbum, non in ſubſtantia ipſa divina, qua unus eſt cum inviſibili Patre Deus; ſed vel per corporeas formas, vel per Angelica miniſteria. Malim equidem per utrumque, ut Angelos inhabitaret Verbum, & per eos concinnaret ſibi formas illas viſibiles, quibus & Angeli, & per Angelos ipſe indueretur. Ea eſt enim naturarum rerumque contextio, ut Verbum per Angelos, Angeli per corporeas ſpecies ſe nobis accommodent: & ne quid hìc omittamus, ut Pater ipſe ſummus per Verbum ſuum hæc omnia operetur. Eſt enim videturque Pater in Filio, Filius in Patre: ut nec operetur quidquam Filius, niſi Patre in ipſo, cum ipſo & per ipſum operante.

X. Ita certè ſedabitur imaginaria illa Auguſtini cum Auguſtino pugna, vel cum aliis Patribus, ubi affirmat nonniſi temerè dici poſſe, *Deum Patrem nunquam Patribus aut Prophetis per aliquas formas viſibiles apparuiſſe*. Nequaquam ſecum colliditur Auguſtinus, ubi hæc nunc de Patre, nunc de Verbo affirmat. Verè enim mittebatur à Patre Filius, & congrediebatur cum Prophetis, per Angelos corpoream aliquam formam illi ſibique aptantes, nomen ejus & perſonam indutos, cùm non poſſet non ineſſe in perſona Filii perſona Patris; etſi ad Patris, velut primi principii honorificentiam & ad proprietatem ejus perſonalem declarandam, ſignificaretur Filium ad nos mitti, non Patrem; Filium incarnationi ſuæ jam tum præludere, non Patrem: Angelos ipſos Filii potiùs perſona & nomine indui, quàm Patris; quod immediatè perſonam Patris repræſentare Verbi ſit, non Angeli cujuſquam. Huc faciunt illa Auguſtini ex libro contra Sermonem Arianorum: *Solus Pater non legitur miſſus; quoniam ſolus non habet authorem, à quo genitus ſit, vel à quo procedat. Et ideo non propter naturæ diverſitatem, quæ in Trinitate nulla eſt: ſed propter ipſam authoritatem ſolus Pater non dicitur miſſus. Non enim ſplendor, aut fervor ignem, ſed ignis mittit ſive ſplendorem, ſive fervorem.* Etſi autem mittat ignis ſplendorem, non ab eo mittatur, eſt tamen in ſplendore ignis. Non erat ergo quod reformidarent Nicæni Patres ſub Conſtantino, vel illis poſteriores ſub Theodoſio, illis aſſentiri antiquioribus Patribus, qui alterum tertiumque Eccleſiæ ſæculum illuſtraverant; non erat quod illos ſibi quomodocumque adjungere ſperarent Arii ſectatores: cùm quæ fuerat priſcorum illorum Patrum doctrina, eadem eſſet & Hilarii & Auguſtini, quæ Ario utique erat infeſtiſſima.

De Trinit. l. 2. c. 17.

Cap. 4.

XI. Sed ut intelligas, quàm conſtanter in Eccleſia Catholica perpetuata fuerit illa antiquiſſimorum & Nicænis priorum Patrum doctrina, de viſo & congreſſo Patriarchis & Prophetis, non Patre, qui ſoli Filio viſibilis eſt, ſed Filio unigenito, qui & in carne tandem noſtra viſus eſt; audi & expende ut Caſſianus Neſtorium confutarit, & ex toto veteris inſtrumento Scripturæ demonſtrarit Chriſtum hominem illum ipſum eſſe Deum, qui legem dederat Moyſi, qui figuras illas & Prophetias omnes ſuæ incarnationi præluſerat: *Ut intelligant omnes Scripturam ſacram venturum in carne Dominum toto quodammodo ſuo corpore quaſi uno ore clamaſſe, &c. Jeremias ait, Hic eſt Dominus noſter, non reputabitur alius præter eum; qui invenit omnem viam diſciplinæ, & dedit eam Jacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt in terris viſus eſt, & inter homines converſatus eſt. Hic eſt ergo, inquit, Deus noſter.* Subdit Caſſianus hunc Deum non Patrem dici, ut qui Judæis jam ſatis perſpectus eſſet: ſed Filium, ut illum agnoſcerent legem dediſſe: *Dic mihi quem Deum his ſignis Propheta tunc atque indiciis demonſtrabat? Nunquidnam Patrem? Et quid neceſſe erat oſtendi eum, quem ſe omnes noſſe credebant? Sed id agebatur utique, ut Filium Dei Deum noſcerent. Et ideo bene Propheta eum, qui omnem diſciplinam inveniſſet, id eſt, legem dediſſet, videndum in terris, id eſt, venturum in carne dicebat: ut quia eum qui Legem dederat, Deum eſſe Judæi non dubitarent, eum qui in carne venturus eſſet, Deum eſſe cognoſcerent.* Et infrà: *Hic ergo unus eſt ad Patriarchas loquens, in Prophetis manens, ex Spiritu conceptus, natus ex Virgine Maria.* Et infrà: *Numquid Pater unquam, qui nonniſi Filio tantùm viſibilis eſſe legitur, aut in terris viſus eſt, aut in carne editus, aut in terris converſatus eſt? Non utique. Intelligis ergo, quod omnia hæc de Filio dicta ſint.*

Caſſianus de Incarn. L. 4. c. 9.

Pag. 42.

Tutiſſimam ergo & manifeſtandæ Catholicæ veritatis, & opprimendæ hæreſeos Arianæ viam inibant Theodoſius Imperator, Nectarius Byzantinus, cæterique Epiſcopi, cùm heterodoxos Epiſcopos omnes, ac potiſſimùm Arianos provocabant ad eorum vetuſtiſſimorum Præſulum doctrinam, qui ante eorum diſſidia, ante Nicænæ Synodi tempora vitam egerant. Quandoquidem ne hac quidem ætate cenſores acerbiſſimi & inexorabiles deprehendere quidquam in iis potuere, quod non & Nicænis poſteriores Patres Catholici defenſitarint.

XII. Unus ad cumulum ſupereſt mihi laudandus hìc Prudentius Poeta, qui ſub eodem Theodoſio Imperatore elegantiſſima ſcripſit carmina. Pauca ſeligam ex ejus Apotheoſi, ex quibus perſpicuum fiet, quàm vulgus etiam fidelium non penitus indoctorum in eadem verſaretur ſententia, quam inconſideratè Theologi nunc quidam obliquis exagitant ſuſpiciunculis. Sic ergo ille Patrem canit ſemper inviſibilem, nunquam viſum, Filium ſemper antè viſum, viſum tandem in carne: *Ergo nihil viſum, niſi quod ſub carne videndum, Lumen, Imago Dei, Verbum Deus, & Deus ignis. Nam lucis genitor, Verbi ſator, author & ignis, creditur extra oculos, ut Apoſtolus edocet author; qui negat intuitu fontem Deitatis adiri. Credite, nemo Deum vidit; mihi credite, nemo Viſibilis de fonte Deus, non ipſe Dei fons viſibilis. Cerni potis eſt, qui naſcitur; at non innatus cerni potis eſt.* Luculentè prorſus Patrem vocat Fontem, nempe inconſpicuum, de quo manat fluvius jam valdè conſpicuus, etſi utriuſque una aqua, una ſubſtantia. Unde infrà rurſus: *Pater eſt quem cernere nulli eſt licitum: Pater eſt, qui nunquam viſus in orbe eſt, &c. Eſt inviſibilis donum Patris, edere natum viſibilem, per quem valeat Pater ipſe videri.* Quæ valdè conſentanea ſunt Auguſtino ſuprà laudato.

THEOLOGICORUM DOGMATUM

TOMI TERTII,

TRACTATUS TERTIUS,

QUO PROPONITUR COMPENDIARIA OMNIUM de Gratia Controverſiarum elucidatio, ſemel & iterùm jam pridem Gallicè edita, nunc primùm Latinè ab Authore ipſo verſa. Ponitur autem ob oculos doctrina Auguſtini, cæterorumque ſanctorum Patrum, Græcorum & Latinorum, Thomæ Aquinatis, omniumque propemodum Scholæ Theologorum ad Concilium uſque Tridentinum, & exinde celeberrimorum quorumque Doctorum, qui Italiæ, Franciæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, Belgi & Angliæ Univerſitates illuſtrarunt.

PRÆFATIO

QUALIS EDITIONI GALLICANÆ SECUNDÆ præfixa fuit anno 1682.

I. ITA mihi concordare viſi ſunt, tum ſancti Patres Græci Latinique, tum antiquiſſimi Scholæ Theologiæ Antiſtites, in omnibus quæ ad Gratiam Chriſti pertinent graviſſimis quæſtionibus; ut non vana hac jamdiu ſpe me oblectaverim, fore ut eorum omnium conſentientem doctrinam brevibus his Commentariis complecterer. Nec illud tamen diſſimulabo dolere mihi vehementer, quòd cùm centum amplius ab hinc annis in tres quatuorve Sectas ſciſſa ſit Schola, earum uni ut me addicerem, inevitabilis illiſa ſit mihi neceſſitas. Quid enim mihi optatius eſſe poſſit, quàm ut illas mutuò conciliare omnes daretur, atque ita omnibus ſibi conſonantibus aſſentiri? ut ſicut earum una eſt, & intaminata fides; ita una eſſet omnium ſententia in iis, quæ tam arctè cum fide cohæreſcunt.

II. Unum in eum ſcopum collimat tota hæc mea lucubratio. Difficiles exitus habet hic conatus; ſed magna & præclara vel conari, magnum & præclarum eſt. Sicubi certè nonnihil deflecto à doctrina gemini illius religioſiſſimi doctiſſimique Sodalitii, quo nunc ceu gemino ſidere illuminatur Eccleſia; Dominicanos dico, & Societatis Jeſu Theologos: palam profiteor & illud præ me ferro, non id eò à me fieri, quòd eam Eccleſiæ Catholicæ conſentire diffidam, aut de impenſiſſima in ejus hinc & hinc ſectatores obſervantia mea quidquam deceſſerit. Sed cùm non ea fuerit vis & acies ingenii mei, ut tantorum Theologorum penitiores omnes ſenſus pervaderem: cohibui memet intra mentis meæ anguſtias, & eam uſurpavi libertatem, quam ſuis omnibus indulget, & vendicat Eccleſia, ut inter pugnantes Scholæ ſententias, in eam concedant, cui potiſſimùm ſua cujuſque lux & ratio ſuffragatur. Ubi eo animo ſunt Theologi, ut ſint in eis opinionum, non ſunt animorum aut voluntatum diſſidia. Una veritatis charitas illos agit, & ad has vel illas appellit ſententias: & ita quas non ſequuntur, ex animo tamen reverentur. Ex hac denique opinionum diſſenſione id eluceſcit, ſi in inveſtiganda veritate non omnes eandem terant orbitam, in unum tamen omnes concurrere ſinum Charitatis, quæ ipſamet Veritas eſt.

III. Non alia certior illuſtriorque via eſt, qua ad veritatem pertingamus tandem, ejuſque ſuavitate perfruamur, quàm verecunda hæc animi ſuſpenſio, & obſervantia mutua ac infucata Theologorum cujuſvis in Schola ſectæ. *Etſi una enim ſit veritas*, opulentiſſima eſt tamen *hæc unitas*, feraciſſima eſt, & latiſſimè patet. Simpliciſſima eſt, & omnia tamen ſibi conglutinat, omnia complectitur. Individua illa quidem eſt, at radii ex ea manant innumerabiles; & alia atque alia ſine numero lumina ſunt, quibus videatur. Ita quæ nobis opiniones videntur, eæque diſſentientes, eæ altiùs introſpicientibus videri forſan poterunt ejuſdem veritatis & pulchritudinis alia & alia eſſe ſive lineamenta, ſive promicantia hinc & illinc ornamenta. Penitiùs alii vim victricem gratiæ inſpexerunt, alii illecebras ejus & blanditias libertati hominum non fruſtra inſidiantis. Hæc vis, hæc lenocinia, hæ blanditiæ poſſunt ſociari; & hæc ſocietas ſi noſtram fugit mentem, divinam nec mentem fugit, nec ſuperat poteſtatem.

IV. Quandocumque ergo ultra mentis noſtræ limites effunditur fraterna charitas & veneratio, tum veritatem in iis etiam aſſequimur, in quibus noſtra nos fallebat opinio; voluntas affigitur illi, dum animus aberrat; ad nos etiam redit fructus & voluptas ejus doctrinæ, à qua videmur alieni, dum alieni ne ſimus ab iis qui ei ſe devoverunt. Et virtus & decor omnis quorumlibet hominum nobis communicatur, dum amori nobis eſt, & honori: habetur enim virtus, dum amatur; ſapit, quiſquis ſapientiam amat; ſobrius eſt, qui ſobrietati ex animo ſtudet; Diſciplinæ ſectator eſt, qui ejus ſectatoribus conjunctiſſimus eſt.

Faces præferentibus qui ſe comitem dat, earum luce fruitur. Denique veritatis radios alios in aliis Chriſtianis Scholis radiantes, qui admiratur omnes & reveretur, is tota qua fas eſt mortalibus veritate paſcitur; cordis primùm, inde & mentis innatas anguſtias moleſtiſſimè ferente charitate.

V. Quæ perſpectiſſima & exploratiſſima habere nobis videmur, in iis etiam perſæpè allucinamur. Perſpicuum id in iis eſt, quæ ſumma quandoque animorum contentione diſceptantur; & hi, & illi plerumque, quod ſemel amplexi ſunt, ſumma conſtantia, an pertinacia ſequuntur, etſi diverſa ſequantur & pugnantia. Errant tamen indubitatiſſimè alterutri, forſan utrique. Hæc ergo frequenter non convictio eſt, ſed contumacia. Atque ita ferè uſuenit, ut quò obtuſior quiſque & ineptior eſt, eò præſumptis temerè opinationibus invictiùs ſe affigat, & prejudicia ſua pro demonſtrationibus habeat. Ne hos tu dixeris vehementes veritatis amatores, etſi quod verum eſſe opinantur, id vehementiſſimè teneant. Veritatis fruſtulum vident, quam totam à ſe videri jactant; hinc qua illis parte patet, ea id oppugnant quod illos latet; & præpoſtero veritatis amore adversùs veritatem digladiantur.

VI. Veritatem ergo ut ames fortiter, ama ſapienter, ama temperanter & cum modo; ne præproperè & inconſultè amanti & amplexanti elabatur. Si quæ dubia ſunt, pro certis habemus; ſi pro veris veriſimilia; ſi probabilia pro demonſtratis: ſi veritatis particulas nacti, totam nos attigiſſe putamus: ſi adverſas noſtræ doctrinæ doctrinas ſua tamen veriſimilitudine & probabilitate gaudere negamus; non is verus eſt & ſincerus veritatis amor; nec jam nos veritatis amori ſervimus, ſed præjudicatis opinionibus noſtris.

VII. Siqua aut vera, aut ſimilia veri eſſe utrimque conveniat nobis, quorſum de his contendemus, aut in partes ſecedemus? ita enim liquebit non veritate nos, ſed noſtro de veritate judicio delectari; atque adeo non ipſam nobis amori eſſe, ſed noſtras de ipſa ſententias. Ejuſmodi olim erat Auguſtini de iis expoſtulatio, qui ſuas Scripturæ interpretationes jactantiùs quàm ſapientiùs venditabant; & cæteros aſpernabantur, quorum verbis etſi diverſis ſuam tamen conſtare veri ſpeciem inficiari non poterant. *Non noverunt Moyſi ſententiam, ſed amant ſuam, non quia vera eſt, ſed quia ſua eſt.*

Confeſſ. L. 12. c. 25.

VIII. Si noſtris in ſententiis non placet nobis, niſi veritas, aut veritatis ſpecies: quin placeant & aliorum ſententiæ, quas non diſpar commendat ſimilitudo veritatis? Lumen illud qualecumque veritatis, quod veri dicitur ſimilitudo, omnibus in commune lucet hominibus; publicum noſtri generis univerſi bonum eſt, quod nemo ſibi privatim arrogare poſſit, niſi qui ſe maximè eo privari velit. Non ſpernenda hæc eſt veritatis, ceu publici theſauri delibatio, ita ſe nobis parcè & ex parte aperientis, & hiſce nos probabilium & veriſimilium doctrinarum proluſionibus roborantis, ut ipſammet aliquando tandem in ſplendidiſſima luce ſua contemplari valeamus. *Amant ſuam ſententiam, non quia vera eſt, ſed quia ſua eſt. Alioqui & aliam veram pariter amarent: ſicut & ego amo quod dicunt, quando verum dicunt, non quia ipſorum eſt, ſed quia verum eſt: & ideo jam nec ipſorum eſt, quia verum eſt. Si autem ideo amant illud, quia verum eſt, jam & ipſorum & meum eſt, quoniam in commune omnium eſt veritatis amatorum.*

IX. Tam frequentes Chriſtianæ & Catholicæ Scholæ in has diſſonantes de Gratia ſententias ultro citroque non conceſſiſſent, niſi eximia quædam illas & vehemens probabilitas illexiſſet. Fateor equidem poſſe eam his quàm illis propenſiùs ſuffragari. Nec enim mihi has opellas meas cudenti aliud propoſitum fuit, quàm ut quò magis veritas propenderet, declararem. Sed cùm hinc & inde quædam ſubrutilet veri ſimilitudo: ſunt ergo hinc & inde lucida veritatis ſimulacra, quæ religioſo cultu & amore proſequamur; quando Veritatis, perinde ut Deitatis vel umbræ ipſæ amori & honori nobis eſſe debent.

X. Erat illa quidem turpis Symmachi allucinatio, ubi omnes de Deo ſententias & religiones in promiſcuo jubebat haberi; quaſi variæ tantùm hæ fuiſſent ſemitæ, quibus ad unum idemque deduceremur reconditiſſimum arcanum, ſeu ad primam rerum omnium principemque cauſam. *Æquum eſt, quidquid omnes colunt, unum putari. Quid intereſt, qua quiſque prudentia verum requirat? Uno itinere perveniri non poteſt ad tam grande ſecretum.* Concerpens Symmachum B. Ambroſius, oſtendit hac ejus Philoſophia vel fœdiſſimam defenſari idololatriam, & execrabiliora quæque mendacia in ipſo ſummæ Deitatis faſtigio collocari & coli.

Epiſt. 31.

XI. Valentem Imperatorem adversùs Catholicos inſanientem & atrociſſimè ſævientem revocare & mollire nitebatur Themiſtius Philoſophus, ſanctiſſimè affirmans, minimè mirum eſſe, ſi Chriſtianos inter tot increbuerint Sectæ, cùm multò plures inter Gentiles ebullierint; quòd ita forſan ſummo Numini viſum ſit, ut impervia & inacceſſa nobis ferè ſit ejus amplitudo, ut tantò proniùs ei aſſurgere & morem gerere aſſentiamur. *Themiſtius Philoſophus atrocitatem ejus aliqua ex parte mitigavit, dicta illi oratione, quæ* προσφωνήτικος *inſcribitur: in qua Imperatorem admonet, ne magnoperè miretur, quòd tanta ſit dogmatum diverſitas apud Chriſtianos. Eam enim exiguam eſſe, ſi cum multitudine & diſcrepantia opinionum, quæ apud Græcos ſunt, conferatur: quippe cùm apud iſtos plures quàm trecentæ ſint opiniones. Porro ex varietate opinionum, neceſſario conſequi maximam diſſenſionem. Deum tamen hac opinionum varietate delectari, ut ſinguli majeſtatem ipſius magis revereantur, vel ob id quòd difficile eſt eum cognoſcere. Hæc & ejuſmodi alia cùm Philoſophus ei expoſuiſſet, aliquantò mitior in poſterum factus eſt Imperator.* Non minùs iſta Themiſtii, quàm illa Symmachi oratio abludebat à vero, & illo ipſo labefactari poterat exemplo Paganorum, quo nitebatur. Quid inſulſius enim in mentem venire poterat, quàm ut Eccleſiam Chriſtianam quis hortaretur, Gentilitatem ut à ſe funditus everſam imitari vellet, fovendis ſuo in gremio innumeris errorum & impietatum portentis, ex ineptiſſima hac perſuaſione, mendaciorum quorumlibet cultu æternam coli veritatem?

Socrates L. 4. c. 32. Socr. Valeſ. pag. 250.

XII. Hinc luculenta illa Ambroſii Symmachum confutantis reſponſio, Accuratiſſimam Deitatis cognitionem cœlitùs nobis allapſam eſſe, illabente in humanos artus per Verbi Incarnationem Deitate: proindeque deinceps & ab Imperio & ab Eccleſia eliminandam eſſe illam plurium Sectarum licentiam, quæ non poterat non eſſe cujuſque modi errorum licentia. *Cœli myſterium doceat me Deus ipſe, qui condidit; non homo, qui ſeipſum ignoravit. Cui magis de Deo, quàm Deo credam? Quomodo poſſum vobis credere, qui fatemini vos ignorare quod colitis? Uno, inquit, itinere non poteſt perveniri ad tam grande ſecretum. Quod vos ignoratis, id nos Dei voce cognovimus. Et quod vos ſuſpicionibus quæritis, nos ex ipſa ſapientia Dei & veritate compertum habemus.*

Ambroſius Epiſt. 22.

XIII. Tametſi autem ſempiterna Veritas & Sapientia Chriſtus, induenda natura noſtra, ſeſe nobis oſtendit & indidit; & Paganorum Hære-

Orat. 19.

Hæreticorumque Sectas omnes ab Imperio & ab Eccleſia exulare juſſit ; necdum tamen tenebras noſtras diſcuſſit omnes, necdum omnes dubitationum nebulas abegit, quæ Veritatem veſtigantibus aut contemplantibus nobis ſe offundunt. Multa nobis dubia, & indefinita reliquit ; nec eorum niſi pedetentim & lentiſſimè per Eccleſiam ſuam definitiones promulgat. Sapientiſſimæ & amantiſſimæ ejus providentiæ condimentum hoc eſt, ut hac circumfuſa caligine concilietur Theologis Fidelibuſque omnibus, & ſuimet deſpicientia, & grati animi ſenſus ac memoria divinæ beneficentiæ. Permagnam quippe illa lucis jam eis infudit copiam ; cumulatiorem in dies additura, ſi amore veri magis magiſque inflammeſcant in dies, eamque ita mentis munditiem conſequantur, orandique indefeſſam perſeverantiam, qua in ſanctiſſimæ Religionis penetralia poſſint invadere. Ita ſentiebat Gregorius Nazianzenus: *Videbo*, *inquit ille*, *cælos opera digitorum tuorum ; ut conjicere poſſimus, ea quæ nunc cernimus, non veritatem ipſam eſſe, ſed quædam veritatis ſimulacra. Quocirca ſi quid mihi obtemperas, hoc eſt, Theologo minimè audaci, ut nonnulla jam percepiſti, ita ea quæ ſuperſunt, ut percipias roga, precibuſque contende. Ea parte quæ in te manet, contentus eſto ; reliqua in ſupernis theſauris recondita maneat. Per vitæ probitatem aſcende : per purgationem, eum qui purus eſt adipiſcere. Vis Theologus aliquando fieri ac divinitate dignus? mandata ſerva, per Dei præcepta incede. Actio enim gradus eſt ad contemplationem.*

Ibidem.

XIV. Addit Nazianzenus Paulo quidem ipſi Apoſtolo, dum hanc agitaret mortalem vitam, illum indultum fuiſſe ſuperni luminis cumulum, cujus in cœlis compos futurus erat : tantòque æquius eſſe, ut conceſſæ nobis lucis modulo adquieſcamus, ſuſpiremus ad ejus incrementa, perfectionem & plenitudinem ne nobis niſi in æterna patria ſpondeamus. *An quiſquam eſt mortalium, qui ad eam ſublimitatem efferri poſſit, ut ad Pauli menſuram perveniat? At ille ſe tamen videre per ſpeculum & ænigma dicit, tempuſque affore, quo facie ad faciem viſurus ſit. Sis tu licèt aliis in diſputando ſublimior, at Deo haud dubiè inferior es. Sis licet aliis fortaſſe acutior ac perſpicacior, at certè veritate tantò poſterior es, quanto eſſentia Dei eſſentiam tuam antecellit. Pollicitationem habemus, fore ut aliquando tantum cognoſcamus, quantum cogniti ſumus. Si in hac vita fieri non poteſt, ut perfectam rerum cognitionem aſſequamur, &c. Perfectiſſima rerum omnium eſt Dei cognitio. Verùm eam partim teneamus, partim quandiu in terra verſamur, percipere ſtudeamus, partim in futurum ævum reſervemus.*

XV. Summo igitur hoc & incomparabili Theologo authore, tres hi ſunt doctrinæ gradus ſecernendi. Alia enim ab Eccleſia univerſali ediſcimus, & ea ſunt fidei ortodoxæ capita : *partim teneamus*. Alia ſunt quibus rimandis vita hæc noſtra inſumenda eſt : *partim quandiu in terra verſamur, percipere ſtudeamus*. Alia ſunt denique beatæ poſthac vitæ ſepoſita : *partim in futurum ævum reſervemus*. In primo & tertio genere nec diſſenſionibus locus eſt ullus, nec contentionibus. In ſecundo frequentiſſima eſt contendendi materia : optatiſſimum eſt, ut orandi ſit potiùs, & nobis diſplicendi, humilitatis, patientiæ & charitatis explicandæ, mutuæque aliorum in alios obſervantiæ. Ut enim ajebat Nazianzenus, quantumvis acumine ingenii & ſagacitate alii alios ſuperemus ; nemo hominum eſt, quem non divinorum veritas infinito poſt ſe & immenſo quodam relinquat intervallo. *Sis licèt aliis in diſputando ſubtilior, at Deo hauddubio inferior es. Sis aliis perſpicacior, at veritate tantò poſterior es, quantò natura divina eſſentiam tuam antecellit.* Cùm veritatis divinæ & mentis humanæ infinita ſit intercapedo, nec ea poſſit niſi valdè mediocris eſſe inter ipſos homines : non prorſus recedet à vero, qui dixerit, ex æquò nos à ſumma Veritate ſummotos eſſe, cùm infinito ab ea ſejuncti ſimus intervallo. Non eſt ergo quòd ſibi valdè quiſquam noſtrum blandiatur, quaſi fortunatior cæteris ipſe fuerit in hac veritatis perſcrutatione, quæ ſollicitos nos hìc & occupatos habet.

Huc accedit quòd emaculatæ potiùs mentis puritate & charitate inveniatur latitans veritas, quàm ingenii ſolertia : *Per purificationem eum, qui purus eſt, adipiſcere.* Precibus etiam magis, quàm labore & ſtudio panduntur hæ fores : *Ea quæ ſuperſunt ut percipias, roga, precibuſque contende.* A puritate verò animi, à charitate, & ab orandi aſſiduitate abeſt mirum in modum ille tumor, illa ſui inſania, qua noſtras intemperantiùs amamus cogitationes, non ſine cæteroram aſpernatione.

Greg. Na Orat.

XVI. Quid porrò veniæ ſuperſit, aut indulgentiæ in eos, qui concordiam dirimunt in ejus veſtigatione, qui concordia ipſa eſt ; pacemque conturbant in ipſius tractandis pacis myſteriis? Ita ſanxit Deus, ut ametur veritas ; ſed ne ab ea ſejungatur pax : *Pacem & veritatem* diligite. Docet & Gregorius idem Nazianzenus, quo animi æſtu ardere debeamus ad pacem & concordiam in cœleſtium rerum diſceptationibus, cùm inconcuſſæ pacis ſerenitas in cœlis vigeat. *Pax amica, medicatio mea & decus meum, quam Dei, & cujus Deum, & quam Deum eſſe audimus : velut in illis Apoſtoli verbis, Pax Dei, & Deus pacis : &, Ipſe eſt pax noſtra : ac ne ſic quidem eam reveremur. Pax amica, bonum ab omnibus quidem laudatum, à paucis autem conſervatum, ubinam nos tanto jam temporis ſpatio reliquiſti? Quando ad nos reditura es? Equidem te ſupra mortales omnes cupio & exoſculor, ac præſentem complector, & abſentem multis lachrymis & luctibus revoco, &c.*

Idem. Orat.

XVII. Omnibus illa quidem in commune hominibus propoſita eſt lex, ſed Theologis potiſſimùm, ut & profiteantur, & moribus ipſis ſuis teſtificentur Deum eſſe unum : unum autem non ſubſtantiæ tantùm ſuæ ſimplicitate, ſed & pace ineffabili, concordia & divinarum inter ſe perſonarum charitate. Hinc Deus in ſacris Litteris pax vocatur & charitas, ut his noſmet virtutibus, velut Deo adglutinemus. Hinc pax æterna inter Angelicos regnat Choros. Hinc quo propiora Deo ſunt omnia, tanto beatiùs in pace & unitate conquieſcunt. Idem Nazianzenus : *Pax & Charitas Deus appellatur, quo per ipſa quoque vocabula nos admoneat, ut has virtutes tanquam Deum conſequi ſtudeamus, &c. Deus unus eſt, & eſſe creditur, non minùs propter concordiam, quàm propter eſſentiæ identitatem, &c. Quacumque ex Deo prima, & circa Deum, hoc eſt cæleſtes virtutes, quæ primæ primum lumen haurientes, ac veritatis Verbo illuſtratæ, lumen quoque ipſæ ſunt, ac perfecti illius luminis radii. His porro nihil tam proprium eſt, quàm pugnas & diſſidia neſcire.*

XVIII. Nec inficiamur ex earundem Scripturarum doctrina inter Angelos ipſos exarſiſſe diſſenſiones : nec inter eos tantùm qui Principes vocantur tenebrarum, ſed & inter Angelos lucis & pacis. Sed vel harum ipſarum contentionum magiſterio imbuimur ad incorruptæ pacis ſtudium. Ita quippe affirmat Daniel, interprete idoneo Gregorio Magno & Iſidoro Peluſiota : Hæc Angelorum diſſidia inde profecta eſſe, quòd nondum illis penitus patefacta fuiſſent ſupremi Numinis conſilia : & tandiu æſtuatum certatumque eſſe inter illas cœleſtes ſubſtantias lucis & pacis amantiſſimas, quandiu illis divina non plenè diluxit voluntas. Cùm primùm enim illa reſplenduit; illicò reſtituta pax eſt; quòd non de obſequio, ſed de diverſa & nondum ſatis comperta ei obſequendi ratione certamen eſſet. Erat quin etiam illa diſcordia paci amiciſſima, & certiſſima omnium conſenſio ad Omnipotentis juſſa implenda, ubi illa patuiſſent: & donec paterent, proniſſimis omnium votis expectanda. *Quorum tamen omnium una victoria eſt, ſui ſuper ſe opificis voluntas ſumma: quam dum ſemper aſpiciunt, quod obtinere non valent, numquam volunt, &c.*

XIX. Ejuſmodi eſſe par eſt Theologorum inter ſe contentiones. Eorum omnium amor, ſtudium, labor uni ſuſpirat, uni fervet veritati. Sicubi ab ea mens aberrat, cor non divellitur. Non eandem omnes viam inſiſtunt, ſed ad eandem omnes metam properant, ad quam & pervenient tandem. Diſcrepant ſententiæ, ſoſpite & intacto voluntatum conſenſu. Una forſitan eademque res eſt; cujus varius tamen eſt, & alternus aſpectus. Eadem fortè veritas eſt, quæ præſto cùm omnibus ſit, alios alia ſui parte recreat. Cùm enim toti intuendæ impares ſint ſinguli, non idem omnes in ea contuentur. Suſpicari ergo non injuria poſſit quis, non tam de veritate, quàm de diverſa veritatis ſpecie pugnari; ut quo tandem cumque vergat victoria, non poſſit niſi ad veritatem vergere. Hi ſunt veluti colores, inter ſeſe longè diverſiſſimi, nonnunquam & contrarii; cùm diverſi tantummodo modi ſint, unius & ejuſdem lucis, inflectentis ſeſe diverſimodè, aut infringentis.

XX. Qui veri Theologi audire volent, eos opus eſt terrarum ita Angelos eſſe, ſicut Angeli cœlorum Theologi ſunt. Sciciſſimè Auguſtinus dixit, æterna & irrequieta meditatione ſanctos Angelos vacare lectioni, intelligentiæ, & amori superni illius & mirabilis Codicis, Verbi ſcilicet, & voluntatis Dei. *Vident faciem tuam ſemper, & ibi legunt ſine ſyllabis temporum, quid velit æterna voluntas tua. Legunt, eligunt & diligunt: ſemper legunt, & nunquam præterit quod legunt. Eligendo enim & diligendo legunt ipſam immutabilitatem conſilii tui.* Eſt in hoc libro abſtruſum & invium quid vel Angelis ipſis, qui tantò vehementiùs in illud ſubire ardent: *In quem deſiderant Angeli proſpicere.* Non alia eſt noſtrorum in terris Theologorum forma, quorum ſcilicet Theologia ab illa manat origine, & ad illam ſe refingit. Non eſt comparatæ jam doctrinæ modus, niſi gradus ad ulteriorem venandam. Quæ diſputationes & contentiones dicuntur, incitamenta quædam ea ſunt & quidem vehementiſſima, ad nova partæ jam eruditioni quærenda vel præſidia, vel augmenta. Conflictu ipſo lux excitatur; & dum oppugnatur in ſpeciem veritas, quàm inexpugnabilis ſit demonſtratur. Magno diſputationum æſtu ita fervent, ut ab Eccleſiæ ſinu non recedant, quæ veritatis ſponſa, os, & regia ſedes eſt; ita procul exulat diſſenſio; aut ſi qua interdum perſtrepit, hinc etiam augeſcit pulcritudo pacis, charitatis & individuæ unitatis, qua conſtringuntur omnes, & cui ſe arctiſſimè aſtringunt ipſi.

Confeſſion. l. 13. c. 17.

XXI. Immani & pernicioſo ſe implicabant errore Symmachus & Themiſtius, cùm velle ſe Deum coli interpretebantur, vel multitudine ementitorum gentilitatis numinum, vel hæreticarum colluvione Sectarum in Chriſtiani nominis dedecus exundante. Sed à vero nos haud ſanè aberramus, ubi dicimus, cùm veritas divina ſe nobis non pandat niſi paulatim, nec niſi gradatim in has lucis ſemitas nos progredi ſinat: coli & obſervari ſe Deum à nobis velle hoc lucis & caliginis temperamento, uti dierum & noctium viciſſitudine; his noſtris in veritatem ferventibus ſtudiis, ſive fugitantem, ſive ingerentem ſe nobis; alternantibus noſtris ad eam totam pervidendam, nunc hac, nunc illac conatibus; noſtra denique cum iis inconvulſa pace & charitate, quibus illa aut plus, aut minùs, aut aliàs quàm nobis copiam ſui facit.

XXII. Molli & ſterili otio languentium hominum ajebat eſſe Symmachus his occupari contentionibus intelligendæ, vel exponendæ veritatis divinæ. *Quid intereſt, qua quiſque prudentia verum requirat? uno itinere perveniri non poteſt ad tam grande ſecretum. Sed hæc otioſorum hominum diſputatio eſt.* Et hìc rurſus vehementer allucinabatur improvida hominis gentilis prudentia. Nulla enim poteſt homines excellentior diſtendere occupatio; nulla gloriæ & compendio illis eſſe majori, quàm ubi ſtudium ſuum operamque, & vitam ipſam impendunt in ſcrutandis rerum divinarum arcanis. Homo quippè eo homo eſt, & animantes rationis expertes antecellit, quòd Dei cognitione unus donatus eſt. *Domine quid eſt homo, niſi quia innotuiſti ei?* Niſi hac Dei cognitione frænaremur, ingenii noſtri haud dubio vires omnes converteremus ad nequitiam, & in mutuas cædes, quo tandem obbruteſceremus, nec ratione magis quàm calamitate bruta vinceremus. Hæc denique Dei cognitio, hæc veluti lux humanæ gentis brevì extingueretur, niſi pars hominum non mediocris totam ſe dederet contemplandis divinis, & ei lumini effundendo in cæteras turbas, quarum mentes in terrenas curas & ſordes demerſæ ſunt. Sic enim demum alitur in orbe hoc univerſo fax illa ſcientiæ, ſapientiæ & religionis, qua homines ut ſint homines omnes illuminantur; in denſiſſimæ alioqui noctis tenebris vitam ferinam miſerrimamque propagaturi.

XXIII. Ad hæc ſeriò advertant animum neceſſe eſt ii, quos vitæ civilis officiorum gloria faſcinavit, & qui ea tantùm magni pendunt, quibus foventur, aut promoventur commoda mortalis hujus vitæ, in quam peccato delapſi ſumus. Facilè illi aſſentirentur, ſopiri obſtruique aditus omnes ad litterarum gymnaſia, & dicatas ſapientiæ ſcholas ab ignobili opificum agricolarumque turba inſideri. Non ſatis verò unquam ab illis perpenſum eſt, nec tam facilè, nec tam diu adduci potuiſſe turbas has, ut tantis operum artiumque laboribus & moleſtiis obrui ſe paterentur: niſi à Theologis & ſapientibus viris inculcatum illis perſuaſumque fuiſſet, non caſu, non injuria factum eſſe, ut ipſi tantum laborum & ærumnarum ſuſtinerent, dum otio & delitiis alii diffluunt; ſed legis æternæ & ſummi Numinis providentia, æqua lance omnia penſantis & temporalibus ſui cauſa exhauſtis laboribus æterna gaudia deſpondentis. Uſque adeo ergo nullius in Republica frugis, aut utilitatis videri non poſſunt ii, qui æternorum contemplationi ſe affigunt; ut his potiſſimùm accepta ferenda ſit tota artificum induſtria, quos illi his immortalium præmiorum ſtimulis ad indefeſſos agunt labores.

XXIV. Quin & ipſi Philoſophi Theologique operi & labori inſtant ſuo, quo ſi minùs corpus, certè animus fatigatur; & nocturnis diurniſque fatigatur penſis, quorum maximè impatientes eſſent, qui artes, vel rura colunt. Corporis laborum conſpicui ſunt fructus, ſolatioque & voluptati ſtatim ſunt. Non ita conſpicabiles ſunt ſtudiorum, contemplationis & Theologiæ fructus, ſi ſoli corporis oculi conſulantur: tantò conſpicabiliores oculis animi, qui ubi ſe in ſe recipit, & ſeſe audit, non poteſt non illos tantò corporeis laboribus anteponere, quantò ſe ipſe corpori ſuo ante ſtare ſentit.

XXV. Si ſine fine veſtigat & quærit Theologia, hæc ejus præſtantia eſt, circa id verſari, quod ſine fine & ſine modo quærendum, ſed &

vel quærendo fruendum ſit. Si quæſtionibus & dubitationibus inexplicabilibus implicata eſt, hęc eſt materiæ in qua verſatur ſublimitas, pręſtantia, & infinitas. Cùm enim immenſa ſit ea & inenarrabilis opulentia veritatis, ita ſe exhibet, ut & ſe ſuffuretur; ita patet, ut & lateat; ita in aperto eſt, ut & invios habeat ſuos receſſus; contrectari ſe ſinit, mox elabitur; ad amplexus nos invitat ſuos, & comprehendi ſe vetat. Etiam dum nitet, involvit ſe caligine; ſed ea caligo vel ipſa luce lucidior eſt. Divinitatis arcana verecundè ignorare, docta ignorantia eſt; in ea audaciùs irrumpere, temeritatis eſt, & cæcitatis. Ex adverſo æternam & incommutabilem perveſtigare veritatem, beatius, ſanctiuſque & honorificentius eſt, etſi ad eam minùs pertingas, quàm ſi humanas diſciplinas arteſque ſecteris & conſequaris omnes. De rebus divinis & æternis ſobriè & religiosè, magna animi pace & tranquillitate dubitare, diſceptare, pulcrius eſt, & æternæ felicitati propius, quàm ſummum in faſtigium humanæ, ſive gloriæ, ſive ſapientiæ conſcendiſſe. Cęteris enim occupationibus noſtris omnibus quid aliud vita noſtra hęc mortalis, quàm velut inanibus quibuſdam ludibriis, vel miſeriæ ſuæ fugacibus ſolatiis diſtinetur? At noctu & interdiu Dei celſitudinem & veritatem meditari & revereri, nec non & gratiæ ejus miranda, & conſiliorum abdita: jam anticipatio quædam hæc eſt & pręguſtatio cœleſtis beatitudinis, & pręfeſtina ut ita dicam æternitatis in tempore delibatio.

XXVI. Admonet Scriptura, ut Deum quęramus, & ſemper quęramus; ut non tantùm inveniſſe, ſed & quęſiſſe ipſum, oblectamento nobis ſit. *Quærite Dominum & confirmamini, quærite faciem ejus ſemper. Lætetur cor quærentium Dominum.* Cætera non quęſiſſe, ſed inveniſſe lętum eſt; ſemel inventa, non quęruntur amplius. At ita invenitur Deus, ut quęrendus adhuc ſit, quòd non totus inveniatur. Sed & illum non tantùm invenire, ſed & quęrere voluptati eſt; ita & qui quęrit, jam quodammodo fruitur; quòd quęri non poſſit, niſi ut ex parte ſui aliqua inveniatur. Inexhauſtus ille opum theſaurus eſt, auri infinita abſtruſaque copia, quam qui inveniunt, & effodiunt, à quærendo & effodiendo non ceſſant: novæ enim ſemper opes effodiuntur. Siquando dubitant, ſi altercantur, qui auri venas deliteſcentes ſcrutantur: ſi non uno omnes loco, non uno modo ſcrutantur; nemo ambigit conducibiles & compendioſas eſſe has diſſenſiones. Ea mente Theologos eſſe par eſt, in ea de Theologis ſententia cæteros æquum eſt eſſe. Audiendus hìc jam non noſtris, ſed ſuis verbis Auguſtinus: *Videtur, quod ſemper quæritur, nunquam inveniri. Et quomodo jam lætabitur, & non potiùs contriſtabitur cor quærentium, ſi non potuerint invenire, quod quærunt? Non enim ait, Lætetur cor invenientium, ſed quærentium Dominum. Et tamen Dominum Deum inveniri poſſe, dum quæritur, teſtatur Iſajas, cùm dicit, Quærite Dominum: & mox, Ut inveneritis, invocate eum. Si ergo quæſitus inveniri poteſt, cur dictum eſt, Quærite faciem ejus ſemper? An & inventus fortè quærendus eſt? Sic enim ſunt incomprehenſibilia requirenda, ne ſe exiſtimet nihil inveniſſe, qui quàm ſit incomprehenſibile quod quærebat, potuerit invenire. Cur ergo ſic quærit, ſi incomprehenſibile comprehendit eſſe, quod quærit? Niſi quia ceſſandum non eſt, quandiu in ipſa incomprehenſibilium rerum inquiſitione proficitur; & melior meliorque ſit quærens tam magnum bonum, quod & inveniendum quæritur, & quærendum invenitur? Nam & quæritur, ut inveniatur dulciùs; & invenitur, ut quæratur avidiùs.*

De Trinit. l. 1.

XXVII. Paulum ipſum Apoſtolum docet nos idem Auguſtinus, quanquam cœleſti cœlis in ipſis Theologia imbutus fuiſſet, non tamen perfectum & omnibus numeris abſolutum Theologum ſibi viſum eſſe: ſed exemplo pariter & pręcepto ita cęteros inſtituiſſe, ut de accepta à Deo luce & peritia contenti & grato eſſent animo, donec Pater luminum majore illos ubertate exhilararet, reſiduaſque expungeret dubitationum & difficultatum tenebras. *Itaque, dilectiſſimi, ne vos perturbet hujus quæſtionis obſcuritas. Moneo vos primùm, ut de iis quæ intelligitis, agatis Deo gratias. Quidquid eſt autem, quo pervenire nondum poteſt veſtræ mentis intentio, pacem inter vos & charitatem ſervantes, à Domino, ut intelligatis, orate. Et donec vos ipſe perducat ad ea quæ nondum intelligitis, ibi ambulate, quo pervenire potuiſtis. Hoc admonet Apoſtolus Paulus, qui cùm dixiſſet nondum ſe eſſe perfectum, paulò pòſt ait, Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus: id eſt, ita nos eſſe perfectos, ut nondum ad perfectionem, quæ nobis ſufficit, venerimus. Continuoque ſubjunxit, Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit. Veruntamen in quod pervenimus, in eo ambulemus. Ambulando quippe in quod pervenimus, & quo nondum pervenimus, pervenire poterimus; Deo nobis revelante, ſiquid aliter ſapimus, ſi ea quæ jam revelavit, non relinquamus.*

L. de Grat. & lib. Arbi. c. 1.

XXVIII. Docet nos idem ipſe ſanctiſſimus Doctor, quo non alius inter ſanctos Patres aut doctrina, aut animi moderatione ſuique contemptu præſtantior, non alius ad clementiam & humanitatem propenſior: docet nos, inquam, idem ipſe, qui tenendus ſit æquitatis & indulgentiæ modus in eos, qui in doctrina à nobis diſſentiunt. Illis tum ſcribebat, quibus minùs arridebat ejus de Prædeſtinatione Gratiæ ſententia. Id primum conſtituit, Catholicos illos nihilominus eſſe, cùm ab orthodoxa non diſcedant doctrina in primariis ejus de Gratia capitibus: tum deinde addit cohortandos illos eſſe, ut fruantur illi quidem tributo ſibi divinitus luminis modo, ſed orationi inſtent, quò augeatur, & ad cumulum tandem perducatur. *Videre mihi videor eos fratres eo modo eſſe tractandos, quo tractavit Apoſtolus, quibus ait: Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque Deus vobis revelabit. Adhuc quippe in quæſtione caligant de prædeſtinatione Sanctorum. Sed habent unde in ea ſi quid aliter ſapiunt, hoc quoque illis revelet Deus, ſi in eo ambulent, in quod pervenerunt. Propter quod Apoſtolus cùm dixiſſet, Si quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit; Veruntamen, inquit, in quod pervenimus, in eo ambulemus. Pervenerunt autem iſti fratres noſtri, ut credant cum Eccleſia Chriſti, Peccato primi hominis obnoxium naſci genus humanum, nec ab iſto malo niſi per juſtitiam ſecundi hominis aliquem liberari. Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur; atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel proficiendum ſibi quemquam ſufficere poſſe conſentiant. Retenta ergo iſta, in quæ pervenerunt, plurimum eos à Pelagianorum errore diſcernunt. Proinde ſi in eis ambulent, & orent eum qui dat intellectum, ſi quid de Prædeſtinatione aliter ſapiunt, ipſe illis revelabit.*

L. de Prædeſt. Sanct. c. 1.

XXIX. Clariſſimo Eccleſiarum Magiſtro, & reconditorum gratiæ dogmatum laudatiſſimo ſcrutatori, ita videbatur, Catholicorum ex albo expungi non poſſe, quicumque confiteretur, peccati labem in origine ipſa noſtra nos contraxiſſe, ſola Chriſti gratia poſſe nos juſtitiæ redintegrari, nec niſi prævenientis auxilio gratiæ vel incipi poſſe, vel perfici opus quodcumque bonum. Quod ad quęſtiones autem ſpectat gratuitæ prædeſtinationis, & invictiſſimorum auxiliorum, quibus quos ante ſæcula prædeſtinavit, ſervat Deus, & æterna conſilia ſua indeclinabili vi in tempore ad exitum perducit: unum id flagitat Auguſtinus, ut qui contraria ſuis placita defendunt, indefeſſo orandi ſtudio Patrem luminum interpellent, quò copioſiori in dies luce illos perfundat, & quæ hactenus latuerunt, aperiat: *Orent eum, qui dat intellectum: ſi quid de prædeſtinatione aliter ſapiunt, ipſe illis quoque revelabit*. Quid opportunius dici potuit ad laudem veritatis, & ad commendandam modeſtiam ejus defenſorum? Altiùs cæteris omnibus in ejus penetralia ſubiit Auguſtinus, nec cæteros tamen cogit Theologos, eidem cum ipſo antè ut ſententiæ ſubſcribant, quàm ipſa ſe illis oſtenderit, aut ab Eccleſia definita ſit. Qui necdum Auguſtini penitiora dogmata capere potuerunt, illa tamen venerantur, & jugi prece aures Dei fatigant, ut illorum ſibi ſoliditas clareſcat. Quiſquis ita affectus, ita animo comparatus eſt, is certiſſimè in pace & veritate diligenda Scripturis obſequitur: is juxta Auguſtinum in veritatem introducitur per charitatem, quando non aliud ad eam magis obvium limen eſt. *Non intratur in veritatem, niſi per charitatem*.

XXX. Non alius quiſquam majori animi vi & eloquentiæ vigore pro Auguſtini doctrina certavit, quàm Proſper, ut planum eſt ex ejus libro contra Collatorem. Et ubi tamen ille calamum ſuum Cæleſtino Papæ commodavit, ut regulas & definitiones fidei in negotio gratiæ ſcriptis mandaret: eadem cum Auguſtino temperamenta adhibuit, apertè conteſtatus abſtinuiſſe ſe ab iis ſpinoſioribus quæſtionibus definiendis, quæ libertati, contemplationi & precibus Theologorum permittendæ ſunt. *Profundiores verò difficilioreſque partes incurrentium quæſtionum, quas latiùs pertractarunt, qui hæreticis reſtiterunt, ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus aſtruere. Quia ad confitendum gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quidquid ſecundùm prædictas regulas Apoſtolicæ Sedis nos ſcripta docuerunt; ut prorſus non opinemur Catholicum, quod apparuerit præfixis ſententiis eſſe contrarium.*

XXXI. Hìc verò non poſſumus nos ſummam æterni Eccleſiæ Sponſi non admirari & adorare ſapientiam, excubias pro illa agentem, & Apoſtolicæ maximè Sedis regendo gubernaculo incumbentem. Quantumcumque enim, dum æſtuarent vel maximè diſputationes, hinc & inde Theologi pro ſua quiſque cauſa deſudaverint: Apoſtolica Petri ſedes immota perſtitit, decretorum olim ſuorum & temperamentorum retinentiſſima; convenienter Auguſtino ipſi & Proſpero, Cæleſtino & tot aliis Pontificibus in Cęleſtini veſtigia inſiſtentibus, ut ne quid definiretur de quæſtionibus illis difficillimis. Quo nimirum ferax & perpetua hæc eſſet materia exerendæ humilitatis, charitatis, moderationis, conſtantiæ in orando, aliarumque virtutum, ex quibus ſobrii & pii veritatis indagatores non paulò plus utilitatis demetunt, quàm ex ipſius veritatis elimatiori cognitione.

XXXII. Obiter & illud monebo Lectorem, exemplo me hìc uti Proſperi, qui laborem & induſtriam ſuam omnem contulit, ad elucidandas gratiæ quęſtiones; nec tamen exiſtimavit, ſententia ſuas in authoritatis & fidei arcem evehendas eſſe: abundè eſſe perſuaſus, ut quæ faciliora ſunt, & de quibus inter Catholicos conſtat, ab Eccleſia definirentur; cætera permitterentur veſtigationi, precibus pietatique fidelium, & ſingulorum privatim profectui.

XXXIII. Placuit præ cęteris Facundo Hermianenſi Epiſcopo temperata illa aureaque mediocritas, tam neceſſaria iis, qui hęreſeos calumniam mutuò ſibi illidunt, quamquam utrimque Catholicæ & fidei tenaciſſimi ſint, & unitatis. Non is ſtatim hæreticus, quem Catholicæ veritatis pars aliqua præterit: cùm nec Apoſtolis ipſis inter initia ſua dogmatum morumque perfectio affuerit; cùm tam multa ignoraverint, etſi præſens & coram eſſet ipſa Veritas, eiſque Sacerdotii & Apoſtolatus ſumma culmina largiretur. Dum mortalitatis hæc ſtatio peragitur, nonnulla nos vallari ſinit Deus caligine: non ut mutuò nos hęreſeos convitio impetamus; ſed ut hęc ſit augendæ humilitatis & ſapientiæ exercitatio. Schola veritatis eſt Eccleſia; nec tamen in ea ediſces, niſi quæ ignoraveris. L. 12. c. 1. *Si nunc Eccleſia quædam Chriſti Schola eſt, omneſque fideles ejus Chriſti dicuntur eſſe diſcipuli; nec quiſquam dici poteſt veraciter diſcipulus, qui non aliquid diſcit; neque diſcitur, niſi quod ignoratur: proculdubio aut docilis ignorantia non facit hæreticum, aut omnis Chriſti diſcipulus erit hæreticus. Et quis jam Catholicus eſſe dicetur, ſi omnis qui de Chriſtiana Religione aliquid diſcit, hæreticus eſt dicendus? &c. Cùm ipſi Apoſtoli aliquando fuerint in fide imperfecti, nunquam tamen hæretici. Cùmque adhuc parum de Chriſto crederent, magnam poteſtatem acceperunt ſpirituum immundorum, &c. Si illi qui præſentem habebant ipſam in corpore Veritatem, potuerunt abſque crimine ſecus aliquid de illa minuſve ſentire; cur hæreſis crimine deputetur, ſi quis in Eccleſia pietate præditus, obedientiæ devotus, ſubjectus & habilis ad diſcendum, aliquid de illa ſenſerit, quod reprehenſum corrigere ſit paratus? Quocirca omnes qui in diſcipulatu ſunt veritatis, & ſemetipſos rationi dociles, & ſubjectos authoritati præbent Eccleſiæ: ſi aliter ſapiant de his quorum fide mundantur, vel propter incapacem ſuam intelligentiam, vel minùs rem animadvertendo, quàm opus eſt: impiè proculdubio tanquam hæreticos arbitrantur.*

XXXIV. Hęc ab Auguſtino hauſerat Facundus, quo ſe magiſtro uti profitebatur. Hauſerat & ab eodem, quod inferiùs tradit, eſſe in Eccleſia ad eum provectos perfectionis apicem, ut ea intelligant, quæ cęteri ſola fide complectuntur: eſſe & imperfectos atque infirmos, nonnullis erroribus fidei inimicis deluſos, ſed quos docilitas ſua, charitas & ingens unitatis amor ita indivulsè Eccleſiæ aſtringit, ut ejus authoritati & ſapientiæ penitùs acquieſcant. Quantumvis ergo imperfecti ſint, perfecti accenſeri poſſunt, quòd perfectiſſimæ Eccleſiæ intelligentiæ toti incumbant. *Sicut ergo ſunt perfectiores quidam, qui magno ſapientiæ dono prævalent mente contemplari, quæ tan-* Pag. 520. 521. *tummodo creduntur ab aliis in vita perfectis: ita multi ſunt imperfecti in Eccleſia Chriſti, & tamen in ſervanda ejus unitate perfecti; qui cùm per ignorantiam ſuam in plurimis errent, in nullo tamen errare credunt Eccleſiam, cujus ſe confidunt unitate ſalvari, &c. Ita credentes juxta quendam gradum & ipſi videntur in fide perfecti, qui ſe perficiendos ex unitate Eccleſiæ crediderunt.*

XXXV. Nec fidelibus tantùm Laicis perneceſſaria eſt hęc indulgentia; ſed & doctis quandoque, & Theologis, & ipſis illis Principibus, qui clavum Eccleſiarum tenent: ut ſi fides Facundo adjiciatur, verendum ſit, ne ſolitudo & vaſtitas inducatur Eccleſiis, ſi alia ineatur ratio; nec pateat Magiſtris ipſis & Doctoribus ea humanitas, quæ parvulos communi excipit humilitatis, charitatis & unitatis ſinu. *Iſti inferiores quanquam per aliquod longius intervallum, ad idem tamen aſpi-* Pag. 521. *ciunt, & illuc habent veniendi propoſitum. Qui ſi hæretici judicentur, quota pars nobis, non dicam de omni plebe, ſed de Eccleſiarum Præpoſitis relinquetur, quæ Catholica debeat judicari? Cùm & illos excellentioris intelligentiæ, neceſſitate ſuſcepti officii per ardua gradientes, nonnunquam lapſos ſinus pietatis excipiat; quæ ſe auctoritati ſubdunt Eccleſiæ, cujus Magiſtri ſunt; ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus.*

XXXVI. Horum omnium fundamenta jecerat Auguſtinus, tum variis locis, tum in libris ad Vincentium Victorinum de Origine animæ. Scriptori enim huic Eccleſiaſtico conſtanter affirmaverat, poſſe quem vel tunc Catholicum haberi Theologum, cùm propoſitiones minimè catholicas defendit; dum præſtò ſit Eccleſiæ judicio incunctanter ſtare: diſcere quæ neſcierat, dediſcere quæ malè didicerat. L. 3. Civit. *Abſit, ut arbitreris te hæc opinando à fide Catholica receſſiſſe, quamvis ea fidei ſint adverſa Catholicæ, &c. Iſte quippe animus etiam in dictis per ignorantiam non Catholicis, ipſa eſt correctionis prædeterminatione ac præparatione Catholicus.*

XXXVII. Has omnes moderationis regulas adhibuit S. Remigius Archiepiſcopus Lugdunenſis, & Eccleſia Lugdunenſis ipſa, ad ſopiendas quæ tunc excitatæ fuerant de Gratia controverſias, ſæculo Eccleſiæ nono in cauſa Matteſcalci Monachi. Ipſi inter ſe diſſidebant Præſules; at cùm non ventilarentur tunc niſi quæſtiones eæ, quas Cæleſtinus Papa pronuntiaverat liberas & indefinitas, hinc contendebat Remigius integrum eſſe Catholicis alterutri parti accedere; neutram quippe doctrinam hæreticam dici poſſe, niſi ea contumacia inexpugnabili, quæ propria hæreticorum nota & labes eſt. *Cùm hæ duæ opiniones de hac re propoſitæ & expoſitæ fuiſſent, ſubjunctum eſt protinus valdè utiliter & dictum, Quolibet quis acquieſcat modo, non eſt hæreticum, niſi contentione hæreticum fiat. Similem quoque ſententiam B. Papa Cæleſtinus de quibuſdam profundioribus quæſtionibus in Decretis ſuis poſuit, dicens de eis, Quæ ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus aſtruere.*

Simillimum veri eſt pugnantes has ſententias fuiſſe hinc quidem Auguſtini, hinc cæterorum Patrum, maximè Græcorum; ac proinde hinc auſteriores, hinc humanitati magis accommodatas. Remigius doctrina neſcio, an ſanctitate clarior, fidenter pronuntiavit his illiſque venerationem dependendam eſſe, & utrimque Catholicos habendos, niſi alterutros inexpugnabilis quædam contumacia hęreticorum partibus adjungeret. Ut enim ne opiniones quidem hæreticæ hæreticos illos faciunt, qui judicium Eccleſiæ experiri & ſequi parati ſunt: ita vel vera ipſa doctrina poteſt in hæreſin deſciſcere, ſi quis ea contendendi importunitate illam tueatur, quæ ſchiſmati & hęreſi familiaris eſt. L. de tenenda veritate Script. c. 12. *Sit ergo de hac re inter nos iſtiuſmodi pia cautela & moderatio, quatenus & ſanctis Patribus debitus ſervetur honos; & quolibet quis acquieſcat modo ex illis ſenſibus, qui de hac ſententia ab eis poſiti ſunt, non judicemus eſſe hæreticum. Sed potiùs vitemus contentionis malum, per quod etiam de pacificis & Eccleſiaſticis ſenſibus poteſt, qui contentioſus eſſe voluerit, hæreticum efficere quod ſentit.*

XXXVIII. In alio quoque ejuſdem Lugdunenſis Eccleſiæ libello, pro eadem decertatur libertate ſentiendi, & in alterutram, ut libuerit, partem declinandi, vel in neutram: ubi illud inculcatur, quæ ſua ſponte libera ſunt, hæretica poſſe fieri, quando ea contendendi indomita pervicacia defenduntur, quæ hæreticarum omnium ſectarum parens eſt. L. De Tribus Epiſt. c. 14. *Si inveniuntur aliqui Patrum, qui etiam pro impiis in ſua impietate permanſuris Dominum crucifixum dicant, &c. Si placet, ſicut & nobis multùm placet, ut etiam iſtorum ſententia ex pietate veniens, propter pacem & venerabilem pietatem beatiſſimorum Patrum non renuatur. Nulla ergo contentione pro aliis contra alios litigetur; non una ſententia pro altera damnetur. Et quia verè fieri poteſt, ut per ignorantiam, vel imperitiam noſtram in hac re aliquid lateat, nihil temerè definiatur; ut quolibet quis acquieſcat modò, non ſit hæreticum, niſi contentione hæreticum fiat.*

XXXIX. Cùm in Sardinia inſula exularent complures Africæ Epiſcopi, eoſque inter Fulgentius, ſcripta eſt ab eis vehementiſſima Epiſtola, in Auguſtini potiſſimùm doctrinæ de Gratia defenſionem. Sed nec ibi tamen illud prætermittitur unitatis & charitatis delinimentum, ut pax & charitas illibata cum eis retineatur, qui alibi exiſtimabuntur errare. Ejus autem rei ratio hæc depromitur, quòd eximendis & compeſcendis erroribus, & inſtillandæ veritati multò tempeſtivior ſit charitas, quàm contentio. *Vos itaque dilectiſſimi fratres, per gratiam Dei eſtote ſtabiles & immobiles: ac tenentes veram fidem, exhibete fratribus aliter ſentientibus charitatem. Nec de aliquo deſperetis; quia qui hodie veritatem in aliquo non cognoſcit, poteſt cras Deo revelante cognoſcere. Deo enim ſubeſt, cùm volet, poſſe. Oremus ergo pro eis, ut Dominus operetur in eis. Exhibeamus eis bonam voluntatem, de qua nos poſſumus habere mercedem.*

XL. Luculentum eſt in hanc rem, quod ab Agobardo Archiepiſcopo Lugdunenſi propoſitum eſt Cyrilli Archiepiſcopi Alexandrini exemplum: qui validiſſimè quidem Neſtorii hęreſim confutaverat, ſed ea tamen ſcriptorum ejus ſorte, ut à Joanne Antiocheno Archiepiſcopo Alexandrino, & à Theodoreto Epiſcopo Cyri & Joanni devinctiſſimo minùs intelligerentur. Erant hi Antiſtites hinc & inde Catholici: ſed Joannes & Theodoretus, ſive neſcio qua animi alienatione à Cyrillo, ſive ſomnolentia ſua in lectitandis ejus libris, illum ſuſpicati, ac denique calumniati ſunt, ita Neſtorium exagitaſſe, ut in Apollinaris veſaniam contrariam ipſe delaberetur. Tum verò Cyrillus mira cum primis animi lenitate, non in ſui tantùm, ſed & in adverſariorum ipſorum ſuorum defenſionem ita incubuit, ut ne in mentem quidem illi veniret, de criminationibus iiſdem, quod facillimum illi fuiſſet, & veriſimilius, in eos retorquendis. Cyrillum fidei Catholicæ vindicem invictiſſimum adversùs Neſtorium, Joannes & Theodoretus velut hæreticum inſectabantur: contra autem Cyrillus in id totus connitebatur, ut fidem famamque Joannis & Theodoreti purgaret; eoque maximè illos in fide confirmaret, quòd illos ab ea nunquam diſceſſiſſe ipſis perſuaderet. Hinc admonemur, qua prudentia & circumſpectione, qua charitate & pace tractandæ ſint quæſtiones Theologicæ; ne eodem cum Theodoreto errore implicemur, qui pro veritate contra veritatem pugnabat: & ſperabat fidei nihil detrimenti importari, etſi defenſores ejus hæreſeos inſimularentur: cùm Cyrillus ex adverſo Catholicos prædicare mallet eos, quos facilè ut fidei adverſantes traducere potuiſſet, atque ita illos Catholicæ Eccleſiæ arctiùs devinciret. Sic Agobardus adversus Dogma Felicis: *Cùm ergo utrumque, id eſt Neſtorium & Eutychen veritas fidei abjiciat, quæ medium inter eos tenet locum; beatus Cyrillus ejuſdem veritatis defenſor, Alexandrinus Antiſtes, dum vellet corrigere Neſtorii pravitatem, propter obſcuritatem verborum, utpote ſubtiliſſimæ rei, offendit beatum Joannem Præſulem Antiochenæ Eccleſiæ, & eos qui cum illo erant; factaque eſt diviſio inter Antiochenam & Alexandrinam Eccleſiam. Rogatus eſt autem ab Antiochenis Theodoretus Cyri Epiſcopus, ut ageret adverſùs beatum Cyrillum: & mirum in modum dum eſſent utrique Catholici, id eſt, Antiocheni & Alexandrini; beatus Cyrillus dum putatur eſſe hæreticus, quod non erat, inventus eſt à Theodoreto inter Neſtorium hæreticum & Cyrillum Catholicum medius locus. Unde idem Theodoretus pugnans pro veritate ageret contra veritatem, dum iſtis Catholicis placeret, illis diſpliceret. Quod tamen Deo auxiliante Joannis & Cyrilli induſtria correctum eſt. Hæc itaque idcirco ad medium deduxi, ut quàm ſubtiliter, quàm humiliter, quàm veraciter, quàm timidè fidei veritas inquirenda ſit, ſollicitè perpendamus.*

XLI. Veſtigia hìc Agobardus legebat Facundi Hermianenſis Epiſcopi . Sed in hac primùm concertatione, ac deinde concordia Joannis Antiocheni & Cyrilli Alexandrini , illud in primis memorandum eſt , quod à Facundo animadverſum eſt: Etſi veritas fidei, æquitas, Oecumenici Concilii Epheſini , ac demum Eccleſiæ univerſæ authoritas prò Cyrillo ſtaret: ipſum tamen Orientalibus fidei ſuæ integritatem approbaſſe; ipſum, ut illos demereret, confeſſioni fidei ab illis ſcriptæ ſubſcripſiſſe . Is hauddubiè cumulus fuit , quo ſurgere poterat humilitas , moderatio, charitas , humanitaſque , cùm fidei patronus nobiliſſimus criminatores ſuos occupabat, ſatis illis facere ſatagebat , eorum doctrinæ ſubſcribebat , quam certiſſimus erat eſſe Catholicam, etſi altercandi & calumniandi libidine ſua effræni, obliquis illam ſuſpicionibus objeciſſent . En verba ipſa Facundi: *Patres Orientales aliarumque provinciarum Epiſcopi intentione Capitulorum B. Cyrilli minùs animadverterant , ut ea etiam à Concilio Epheſino ſuſcepta culparent , &c. Hinc creditus eſt Cyrillus, non rectam priùs in ſuis Capitulis tenuiſſe ſententiam, ſed admonitione Orientalium poſtea eſſe correptas: quoniam cùm ipſa unitas Eccleſiarum fieret , non Orientales Patres ejus Capitulis ſubſcribere compulſi ſunt ; ſed ipſe potiùs expetitus eſt directæ ſibi ab eis confeſſioni ſubſcribere , &c. Hinc contigit, ut converſione B. Cyrilli facta unitas crederetur . Et revera cui non ſubreperet iſta ſuſpicio (de humanis cordibus loquimur, & humana corda geſtamus) cùm nihil Orientales Patres qui hæc Capitula corrigenda judicaverunt, corrigere cogerentur ; B. autem Cyrillus non ſolùm fidei confeſſioni , quam , ſicut neceſſarium crediderunt, illi dictaverunt , expetitus ante ſubſcriberet ; ſed etiam ipſa ſua Capitula retractaret?*

6. p. 256, 257.

XLII. Si Facundum audiamus , geſtiebat Cyrillus, & domi ſibi plaudebat, quòd conviciis & calumniis proſcinderetur, velut adverſarius ejus fidei, cujus defenſor erat præcipuus . Multò ille impenſiùs delectabatur eo animi ardore , quo adverſarii fidem Catholicam tuebantur , cui illum repugnare putabant: quàm offenderetur eorum inſectationibus , quibus haud ſatis eſſet explorata fides ſua . Incredibili quadam voluptate perfundebatur , contemplatione eorum commodorum , quæ ex hac diſſenſione emerſura in Eccleſiam aliquando erant ; cùm aliquando tandem intelligerent homines, eam eſſe doctrinæ Catholicæ lucem & conſtantiam, ut ne diſſidentes quidem Epiſcopi, & in partes diſtracti aliud ſentire potuiſſent, quàm quod Catholicæ fidei conſentiret: altiùs conſulente Deo, ut ex ipſiſmet diſſenſionibus noſtris & lumina & munimenta quædam nova doctrinæ orthodoxæ accederent . *Quis autem dignè conſideraret, quis verbis explicare ſufficeret, quàm ſapienter ad inſtructionem prædeſtinatorum humana quoque ignorantia Deus utatur ; cujus omnipotens bonitas in magnam utilitatem , cùm voluerit, noxia quæque convertit ? Illa namque de B. Cyrillo conſacerdotum ejus ignorantia, quæ paci Eccleſiarum contraria fuerat , ſi quis bene conſideret, inſtructioni Eccleſiæ nunc aſſertionique proficit . Evidentius enim documentum eſt veræ fidei , ſi inter ſe diſſidentium quaſi pacatorum inveniatur eadem de illa fuiſſe ſententia .* Et aliquantò inferiùs: *Quantum B. Cyrillus lætari potuiſſe credendum eſt , cùm ſe videret ob eam fidem , quam tenebat , & quam ab omnibus teneri volebat , à ſuis conſacerdotibus inſectari? quod enim in illo fallebantur , nec ibi credebat ſtatum fidei Chriſtianæ conſtare ; nec exiſtimabat diu eſſe manſuros ; cùm in ejus eſſet poteſtate, quod poſtmodum fecit, dictorum ſuorum pandere rationem , & ſedare aliter æſtimantium motus . Quod autem feliciter , quod conſtanter ea quæ veritatis fuerant aſſerebant , quamvis contra ipſum aſſeri neceſſe non fuerat ; ibi rectæ fidei ſtatum, ibi ſuam illorumque ſalutem, ibi Eccleſiarum omnium de cætero firmitatem conſiſtere judicabat ; ut de Incarnationis Dominicæ ſacramento nemo dubitaret ulteriùs , de quo etiam inter diſſidentes ac de ſe aliter ſentientes , una inveniretur eademque ſententia .*

L. 6. p. 265

XLIII. Nec inter Cyrillum tantùm Alexandrinum, Joannem Antiochenum & Theodoretum conflagravere id genus contentiones, quòd alios aliorum doctrina lateret. Docet nos Vigilius, vulgus ipſum Catholicorum non multò pòſt ſimillimis ſuſpicionibus & obtrectationibus efferbuiſſe , & mutuis ſe paſſim hæreſeos accuſationibus laceraſſe, cùm puriſſima omnium undique & ſana fides eſſet. Si geminas in Chriſto naturas profiterentur, ut Neſtoriani traducebantur , ſi quo in ea re dubio æſtuarent, Apollinariſtæ habebantur, quòd non ſatis liquidò omnibus conſtaret, quid diſcriminis intereſſet naturæ & perſonæ. Catholici utrimque nihilominus erant , nec aliunde ſcandalorum & calumniarum ſeges pullulabat , quàm ex eo quòd minùs perſpicuè animi ſui ſenſa exprimerent, aut minùs quàm par eſſet laborarent in ſingulorum ſententia exploranda . *Hæc multi Orthodoxorum minùs attendentes, aut attendere nolentes, vel diſcernere non valentes, in duas ſeſe partes , non diverſitate ſententiæ , ſed vocis profeſſione diviſerunt ; ut id quod eodem modo (ſentiunt ,) pronuntiare formident ; inutili profectò atque ſuperfluo timore ; ut jure illud propheticum eis poſſet aptari , Illic trepidaverunt timore , ubi non erat timor . Nam plerique orthodoxorum ſenſum utrarumque naturarum cùm catholicè exponant , ideò tamen duas nolunt dicere naturas , ne ſecundùm Neſtorium duas putentur fateri perſonas : à confeſſione utriuſque naturæ non corde, ſed voce tantummodo recedentes , &c. Ecce ſunt timores inaniſſimi & ſollicitudines vanæ , quæ fecerunt orthodoxos hæreticorum ſibi nomina impingere, dum voce depromi palpatur, quod expreſſiùs corde clamatur . Qui enim ore nolunt duas fateri naturas, quas fidei expoſitione defendunt , Eutychianiſtæ reputantur, cùm non ſint. Item qui duas unius Chriſti naturas publicè profitentur, Neſtoriani putantur eſſe, cùm non ſint. Et videas eos luctuoſis quibuſdam , & omni lamentatione dignis inſultationibus hæreticorum nomine ſe invicem accuſare. Tu inquit Euthychianus es ; &c. tu Neſtorianus es : Apoſtolicæ ſententiæ in totum obliti , dicentis : Videte, ne cum invicem accuſatis, ab invicem conſumamini.*

Vigillius, L. 2.

XLIV. His exemplis & antedictis omnibus manifeſtum fit, antiquiſſimorum Patrum & Eccleſiaſticorum Scriptorum doctiſſimos & ſanctiſſimos quoſque, Athanaſium & Cyrillum Alexandrinos, Auguſtinum & Fulgentium , Facundum , Vigilium, Agobardum , Remigium alioſque, fixum id ratumque habuiſſe, id conſtantiſſimè ſecutos eſſe & in ſermonibus & in lucubrationibus ſuis, ut Eccleſiaſticos Scriptores in pace Eccleſiæ mortuos , cujus fidei & unitati ſemper adhæſerant, ab infamia hæreſeos fortè aſperſa vindicarent. Ut illos ſibi mutuo quantum fas eſſet conciliarent, quantælibet in eorum vel geſtis vel ſcriptis diſcordiæ perſtrepuiſſent. Ut catholicum in ſenſum torquerent, quæcumque eorum dicta eò retorqueri poterant. Ut privatas opiniones, etſi invicem adverſas, in honore haberent. Ut ne damnarent, niſi quod ab Eccleſia condemnatum eſſet. Ut effuſiſſimam Eccleſiæ charitatem æmularentur , quæ diſcrepantias illas omnes individuæ unitatis ſuæ ſinu complectitur. Ut hanc opinionum in rebus liberis diſſonantiam, exiſtimarent non eſſe, niſi veluti diverſos ejuſdem veritatis colores, ab eadem luce exilientes ; vel leviuſculos Theologorum quorundam nævos, quorum non unus eſt perfectionis gradus, & qui in hoc mortali ſtudio non poſſunt non aliquando labi . Ut eam potiùs vim animi & magnitudinem interpretarentur, quæ indulgeret &

animos adderet infirmis, quàm quæ in eorum lapſus inſultet. Ut ne hæreticis permiſcerent eos unquam, quos Eccleſia filiis ſemper adgregaverat ſuis, qui nunquam divelli ſe paſſi ſunt ab hujus ubere matris, quæ errare non poteſt, quanquam non ea fuerit eorum lucis abundantia, ut doctrinæ & ſapientiæ ejus receſſus in omnes penetrare poſſent. Ut medium denique ſemper tramitem tererent, quando Catholicis inter ſe non convenit, quando diverſas immerentibus ſibi impingunt hæreſes; & ad concordiam eos vocarent, ſuaderentque non alio magis ex capite oriri has diſſenſiones, quàm ex eo quòd penitus alii alios non capiant, quandoque quod in animo habent, ſatis expedire non poſſint: porrò in his triſtiſſimis rerum commiſſuris, non aliud magis hæreticum videri, aut dici poſſe, quàm mutuam & irrevocabilem animorum alienationem, & contendendi atque calumniandi inſatiatam libidinem.

TRACTATUS III.

Conſenſus Scholæ de Gratia.

CAPUT PRIMUM.

De Gratia Angelorum & hominis ante lapſum.

Auguſtin. Civit. l. 12. c. 9 l. 14. c. 29. 27.

ITA condidit Deus hominem, ut & omnibus eum dotaret conſentaneis naturæ humanæ ornamentis, & ad gradum ſimul illum eveheret natura longè ſuperiorem, infuſo ei Spiritu ſancto, infuſa charitate, quæ gratia habitualis eſt, ſive ſanctificans, additis & gratiarum actualium adminiculis.

Ibidem. L. 11. c. 28. L. 14. c. 27. De Correpc. & grat. c. 10. 11. 12.

Eſt porrò charitas affectus pius & cœleſtis, pronitas & pondus vehemens in Deum, in juſtitiam, in æterna. Ea erat velut ſanitas animæ, unde vigor & virium copia manabat ad cujuſvis generis opera bona facienda, mala declinanda, tum in communi, tum in particulari.

Verùm ut oculus, quamlibet ſanus & vegetus ad videnda & pervidenda omnia, opus habet præterea luminis adjutorio; ita voluntas hominis innocentis, quamlibet ſana & robuſta ex infuſa ſibi charitate, nec velle tamen poterat, nec facere quidquam boni, ſine adjutorio gratiæ actualis.

De Corrcensus. & Grat. c. 11. 12.

Per geminam hanc gratiam homini conciliabatur poteſtas, facilitas, & proclivitas ad bonum; ſed non voluntas ipſa inſuperabiliter applicabatur ad volendum, vel faciendum bonum. Inde fiebat, ut poſſet reſiſtere atque reniti, ut reapſe peccando reſtitit, & ponderi charitati habitualis, & motioni gratiæ actualis. Ejuſmodi ergo erant hæc auxilia gratiæ, ut homo iis munitus poſſet facere bonum, nec ſemper tamen faceret; ſine iis autem ne poſſet quidem facere.

Ibid. & De Geneſi ad litt. l. 8. c. 12.

Id genus eſt hæc gratia, quæ ab Auguſtino vocatur *Adjutorium ſine quo non*, nimirum ſine quo non poteſt fieri bonum, nec tamen eo fit, ut certiſſimè homo illud velit, aut faciat. Longè aliud eſt Auguſtino *Adjutorium quo*, quo videlicet ineluctabiliter fit bonum. Primi generis exempla profert ſanctus Pater in alimento ad vivendum, in lumine ad videndum; in Beatitudine ſecundi generis exemplum eſt. Quiſquis enim beatitudine donatur, is certiſſimè beatus eſt; at qui alimenti & luminis copiam habet, non ſtatim is aut vivit, aut videt, cùm poſſit his abſtinere ſeipſum.

Hoc adjutorio gratiæ, quo plena poteſtas datur voluntati, quo tamen ipſa non invictiſſimè torquetur ad bonum: hoc, inquam, adjutorio donati ſunt Angeli, donatus eſt & primus homo, ut in juſtitia perſeverarent: hoc eorum aliqui perſeverarunt. Vel hi ipſi autem perſeverantiam ſuam Deo acceptam referre debuerunt. Namque primùm quidem perſeverando nequaquam ſeſe ipſi meliores fecere, quàm à Deo creati fuerant, ſed in donatæ ſibi charitatis & gratiæ gradu perſtitere. Novos impræſentiarum gradus aliquos charitatis adipiſcimur, quia gradatim ad perfectionem promovemur; at ex Auguſtino Angelos & Hominem ſtatim condiderat Deus perfectionis compotes. Sunt tamen Theologi, quibus viſum ſit nonnullum gratiæ incrementum ſuo ſibi merito Angelos comparaſſe. Cui doctrinæ non eſt quod magnoperè repugnemus. 2. Angelis ad perſeverandum vires ſufficiebat charitas, qua à Deo ſibi indulta flagrabant: tametſi cæteri Angeli eadem gratia roborati, ei obſecundare renuerint. Sanitas, vigor, & robur libertatis ante peccatum, hæc ipſa erat charitas in voluntate regnans, quandiu voluntas ei charitatis regno non reluctabatur. Erat quippè ea ſanitas charitaſque, non adjutorium *quo*, ſed *ſine quo non*. 3. Satis apertè innuit Fulgentius, cùm jam Angeli nequitiæ in rebellionem præcipites ire cœpiſſent, potuiſſe & bonos Angelos eodem torrente abripi, niſi Deus fidæ hactenus eorum perſeverantiæ merito, anteveniſſet diſcrimen, ex innata inſtabilitate libertati creatæ ſemper imminens; & cumulatiſſimæ charitatis vim invictiſſimam & peccati inſolentem, quæ ipſamet *eſt patriæ beatæ* gloria, illis acceleraſſet. In eadem ſententia verſatur Bernardus, immo & Auguſtinus in Civitate Dei.

Fulgent. ad Traſim. l. 1. c. 1. 3. Bernar. in Cant. & de dilig. Deo. Auguſtinus Civit. l. 12. c. 9.

Dominicanæ Scholæ Theologi, qui ab annis admodum centum gratiam illam prædeterminantem & inſuperabilem efficaciam Angelis quoque ipſis neceſſariam fuiſſe ſanxerunt, atque adeo hominibus primigeniæ ex ſtatione innocentiæ nondum delapſis, ad opera bona & ad perſeverantiam: iis ſe implicuere difficultatum laqueis, qui mihi quidem ſemper viſi ſunt inexplicabiles. Quam enim cumque gratiam homini ad perſeverandum concedant, ſi alia præterea neceſſaria erat, ut reipſa perſeveraret: hanc ergo Deus illi ſubduxit, ante etiam quàm ullo ſe obligaſſet flagitio, cùm revera non perſeveraverit. Quæ ergo culpa hominis in primeva innocentia non perſeverantis, cùm auxilio deſtitueretur ad perſeverandum neceſſario? Ecqui Deus obedientiam præcipiebat, ſi auxilium negaturus erat ad obediendum neceſſarium? Quì potuit Deus tantam Angelorum multitudinem reprobare, & ita ſecum ſtatuere, ut illos adjutorio fraudaret ad perſeverandum in juſtitia neceſſario: cùm necdum ullam prævidiſſet eorum in peccatum prolapſionem? Denique ſi Angeli & primi hominis peccatum ſceleſto aliquo voluntatis actu peractum eſt; quì potuit Deus juxta hos Theologos movere & prædeterminare ad crimino ſum hunc actum, ſive aſſenſum, voluntatem hactenus puram & innoxiam? Ex illo ergo placito quæ naſcuntur, non minùs

Auguſt. de Lib. Arbitr. l. 1. c. 15. 16. 17.

minùs ea Auguſtino & Thomæ adverſari videntur, quàm communi ipſi hominum ſenſui & judicio, pięque de Dei bonitate & juſtitia ſententiæ.

CAPUT II.

De lapſu hominis, & de Prædeſtinatione gratuita.

Aug. Ench. c. 25 27. 28 98. 99.

SPontaneo peccato ſuo, ſe poſteroſque omnes orbavit homo donis omnibus, virtutibus, gratięque beneficiis naturam ſupra naturam evehentibus, à Conditore priùs conceſſis. Quin & graviſſimè ſauciatæ & debilitatæ ſunt facultates ejus naturales: offuſæ ſunt menti tenebræ: effręni ſui ipſius cęterarumque creaturarum amori immerſa voluntas: univerſa jam tum gens humana non fuit coram Deo niſi velut maſſa quędam peccati & damnationis; originis ipſius contagio ſingulis & univerſis ab Adamo prognatis afflato; & ex hoc parentali delicto illa ſcatente culparum actualium colluvione, ſine quibus non poteſt diutiùs protrahi hæc vita mortalis.

Generali ex hac damnationis maſſa ſelegit Deus quos ſibi collibitum fuit, mero gratiæ ſuæ nutu ac miſericordiæ beneficio; his gloriam prędeſtinavit, atque auxilia pręparavit certiſſima & invictiſſima, quibus ad eam perducerentur; tantæ ſalutis fundamentum ſtatuens immobile & inconcuſſum, Unigenitum Filium ſuum, quem carne noſtra induere tum decrevit, ut cum incommutabili Verbo ſuo infunderet naturæ humanæ ſapientiæ & ſanctitatis ſuæ plenitudinem omnem. Æquiſſimo cęteri & tremendo juſtitiæ judicio relicti ſunt in damnata illa perditionis maſſa: ſive contemplatione peccati originalis, cui immorituros vidit, quibus ultra immaturæ ætatis annos non erat vitam prorogaturus: ſive odio & deteſtatione peccati ejuſdem originalis, actualibus peccatis compluribus cumulati in adultis, qui gratiam vel primum aſpernatentur, vel ſemel acceptam conculcarent.

Auguſtinus De vera Relig.

Voluit enim Deus, ut electorum ſaluti reprobi famularentur; voluit ut & terris & ipſi rerum univerſæ naturæ ornamento eſſent. Ex naturis enim ratione præditis, quanquam ſceleratiſſimis, plus decoris & perfectionis redundat ad abſolutionem univerſi, quàm ex cæteris omnibus ratione expertibus. Denique ita nonnullis viſum eſt ſanctiſſimis Patribus, præſtabilius eſſe, ut ſint homines vel inquinatiſſimi & infelices, quàm ſi prorſus non eſſent.

His nimirum cauſis poſt prolapſionem noſtram nihilo ſeciùs Deus propagari voluit genus humanum, pleriſque hominibus diuturnioris vitæ uſuram annuit, familias, urbes, regna crebreſcere juſſit; ut ex innumerabili multitudine reproborum ſegregaret ipſe, purgaret, exerceret, perficeret electos ſuos; atque ita mundo reprobato adverſaretur mundus prædeſtinatus; & utriuſque hujus civitatis ea eſſent bella, eventaque, quæ terris ornamento eſſent, cederentque omnia in ſummam Dei juſtitiæ & miſericordiæ laudem ac commendationem.

CAPUT III.

Prima pars auxiliorum divinorum, quibus vitantur peccata, etſi necdum præparatur homo juſtificationi.

Auguſt. De lib. Arbit. L. 2. c. 5. 6. 7.

NOn poteſt naturæ humanæ, niſi ſua ipſi ratio & intelligentia penitus excutiatur, non aliqua intercedere conjunctio & neceſſitudo cum ſempiterna Lege & Veritate incommutabili, quæ Deus ipſe eſt. Miſſos hìc facio eos, qui æternis jam cruciatibus mancipati ſunt, & de quibus non ſatis exploratum nobis eſt, quis ſuperſit ipſis rationis uſus. At in hac mortali ſtatione non poteſt homo non æternæ Legi aſſurgere, ut cujus juſſis dicta factaque ſua omnia conformare teneatur. Ne ipſa quidem civilis hominum vita, familiarumque & civitatum adminiſtratio conſiſtere poteſt, niſi vinculis conſtringatur legum quarundam juſtitiæ & æquitatis, quibus humanum genus omne ſubjicitur. Hinc neceſſariò id efficitur, non ab hominibus excogitatas eas eſſe, ſed ita omnibus affulſiſſe, ut radios quoſdam Legis æternæ; cùm vim ſuam & authoritatem terras in omnes & in omnia diffundant tempora; nec ab hominum pendeant verſatili arbitrio, ſed ipſos potiùs cogant ſuis ſubeſſe imperiis. Harum legum numerus infinitus eſt propemodum; utpote quòd honos parentibus & amor filiis impendendus ſit, quòd ſua cuique ſint tribuenda; non committendum in alios, quod in nos committi nolimus; quòd ſapientia, juſtitia, virtus quęlibet vitiis pręponenda ſit contrariis.

Auguſt. De vera Relig. c. 39. 40. 41. 42. 45.

Poſita hac inter Deum & homines etiam poſt peccatum officiorum viciſſitudine, jam fieri non poteſt, quin multiplici Dei adjutorio foveamur. Namque primùm penitiſſimo quodam ſemper ardemus deſiderio felicitatis, quæ nullo fine claudatur, nullo errore deludatur, nulla perturbatione vexetur. Hic ſanè arcanus inſtinctus & inſitus eſt amor æternitatis, veritatis, veriſſimæ tranquillitatis, quæ bona in ſolo Deo reperire eſt. Tres illæ ſunt dotes perfectiſſimæ, ſive proprietates, aut, ut loquuntur, appropriationes trium beatiſſimæ Trinitatis Perſonarum. Atqui ſummum ipſum illud Bonum, à quo ita inſculptus eſt nobis hic inſtinctus, nulla ut vi exſculpi poſſit: illum ſubinde excitat, movet, juvatque ad agendum, atque ita nos ad ſe revocat. Ita enim comparatum eſt, ut naturæ omnes quæ ab eo effuſæ ſunt, ab eodem juventur & excitentur, ut convenienter ſuo ordini graduique operentur, atque adeo ad Deum ut ad finem & principium omnium omnia pertrahantur.

Qua rebus creatis affigitur homo vitioſa cupiditate ſua, ea ipſa ad eas hos inſtinctus impetuſques nativos detorquet, in quibus divinæ in ipſo imaginis reſidua ſublucent veſtigia. Motiones etiã divinas his inſtinctibus obſecundantes detorquet, ut in ſeipſo cæteriſque creaturis quærat celſitudinem, ſive æternitatem; ſapientiam, ſive veritatem; voluptatem ſive pacem, quibus bonis liquidis & qualia concupiſcimus frui non datur, niſi in Deo. Hinc irrequietæ illæ hominum jactationes, quorum natura ad unum Deum ipſos allicientem ſuſpirat, velut ad unam quietem & ſatietatem ſuam: & quorum ægritudo ad creata anhelat ludificatoria oblectamenta, quę non poſſunt non offenſioni magis & dolori eſſe, quàm voluptati. Jactationes ergo iſtę Dei motioni & gratię adſcribendę ſunt, ut quibus ad ipſum alliciamur.

His adde notitiam ingenitam Deitatis, ſummęque ejus prętantię & unitatis. Vel ipſis olim Gentilibus perſuaſiſſimum id erat, unde & Deos ſuos non aliter habebant, quàm ut ſummi Dei miniſtros & internuntios. In Orbe Novo, qui nobis tandem patuit ducentis ab hinc plus minùs annis

eadem

Tertull. De Teſt animæ Auguſtin. De Trinit. L. 8. c. 6. & 9.

eadem Gentibus penè omnibus inſederant prejudicia de ſumma Deitatè. Hinc Patribus omnibus æquè ut Tertulliano placuit dici hac in parte Animam naturaliter Chriſtianam.

Et nonnullo adhuc in pretio & amore apud omnes homines virtus eſt & aſpernabile vitium. Quorum vita profligatiſſima eſt, ne ii quidem temperant ſibi, quin caſtos, temperantes, & probos laudibus proſequantur; amori etiam & venerationi illos habeant. Illorum ſimillimos ſe velint eſſe, niſi tam magno id conſtaret, niſi ſudandum, niſi laborandum eſſet. Non proficiſcuntur hæc omnia, niſi ex reliquiis amoris arcani & ingeniti ad juſtitiam, odii ſimiliter ingeniti & deteſtationis quorumlibet ſcelerum. Hos reſiduos affectus inertes jacere non ſinit ſummum Bonum, prima cauſa, primus & univerſalis motor; ergo illos, ut & cauſas omnes ſecundas opportunis motionibus & auxiliis excitat adjuvatque, ut in actus ſibi convenientes exiliant.

Addenda rurſus his eſt, quæ vulgò dicitur Syndereſis, ſeu mentis cruciatio & carnificina, qua lancinantur omnes homines poſt peccatum perpetratum, plus minùſve alii aliis, perinde ut in nequitia obduruerunt. Cùm autem nunquam omnino extinguantur interiores hæ ſceleſtorum lanienæ, dum hìc vivitur: hinc certò colligitur, inextinctas ſemper quaſdam ſupereſſe ſcintillas amoris ingeniti ad juſtitiam.

Inde etiam manat pudor peccandi, & peccati pœnitentia. Pudor enim ille & admittendi & admiſſi peccati, frænum eſt, quo cohibentur perſæpè flagitioſi à flagitio, & innumera prævertuntur ſcelera.

His accedit timor æternæ pœnæ ſceleribus imminentis, quo vehementer Infideles ipſi & Idololatræ perciti fuere. Occurſant ubique in fabulis Paganorum, in Philoſophorum libris, in variarum Nationum hiſtoricis monumentis, earum etiam quas nuperrimè perluſtravimus, hujuſmodi de ſcelerum pœnis ſempiternis narrationes. Ut hinc certiſſimè conſtet, quod ſcribit Tertullianus, ingenitam omnibus & anticipatam eſſe cognitionem Dei, ut ſcelerum ultoris: & tam certos eſſe omnes de æternis inferorum pœnis, atque de juſtitia divina.

His addemus omnium virtutum primordia quædam & rudimenta, omnium animis naturaliter inſeminata, etiam poſt lapſum: ut hæc ſint veluti reſidua lineamenta divinæ imaginis, quæ obſcurari peccato potuere, non omnino oblitterari. In his reſiduis notis & lineis numerabis, ſi voles, leviores quaſdam pronitates & fugacia deſideria omnium ante juſtificationem virtutum, & divinarum perfectionum omnium innatam admirationem; niſi ſi qui jam ad ſupernum omne lumen cæcutiant, & ad omnem juſtitiæ ſenſum occaluerint. Nec enim poſſumus non magni facere & expetere virtutes in cæteris radiantes, eaſque etiam percupere, ſi facilè ad eas accedere detur, non abdicatis voluptatibus terrenis. Cùm ita affectæ ſint etiam nunc mentes hominum, nemo jam ambiget, quin ſummus & primus motor moveat & excitet illas, ut convenienter his affectibus agant; cùm principis & univerſalis cauſæ ſit, cauſas particulares movere & adjuvare omnes, pro earum ingenio & proclivitate.

Auguſt. De vera Relig. c. 39. 40. Confeſ. l. 1. c. 20. L. 2. c. 6. L. 4. c. 12.

Mirum dictu, etiam dum ad flagitia ſe convertit homo, ad eas aſpirat ſuaviſſimas perfectiones, quæ uni inſunt virtuti, ab uno, ut ab origine ſua, ſcaturiunt Deo. Amat ſuperbia præcellere, inertia quieſcere, curioſitas ſcire. At Dei ſolius eſt, & virtutis, quæ Dei ſimulacrum eſt, ſummam excellentiam, & quietem imperturbabilem, veritatemque & ſapientiam ex omni parte abſolutam obtinere. Divina motio, cùm à Bono exoriatur ſummo & univerſali, ad illudque nos revocet, neminem non excitat, ut hæc tanta bona quærat in ipſo bonorum omnium fonte Deo, in quo illa inſunt: at homo motiones ejuſmodi deflectit, ut creatis in rebus ea aucupetur, ubi eorum non ſunt niſi umbræ. Sic ex Auguſtino vitia ſita ſunt in præpoſtera quadam & tenebroſa imitatione Dei; quòd non poſſit homo tam longè à Deo recedere, & in tantam Creatoris ſui diſſimilitudinem tum quibuſlibet in operibus aberrare, tum in natura, ut non fugientia quædam retineat ejus ſimilitudinis veſtigia.

CAPUT IV.

In primum hoc genus generalium auxiliorum neceſſariæ quædam animadverſiones.

MOtiones iſtæ omnes & auxilia divina, de quibus verba fecimus, ſpectari poſſunt velut gratiæ Creatoris, & ordinis naturalis, cùm reſidua ſint divinæ imaginis lineamenta, & beneficia quodammodo naturalia. Sed ſi advertamus per peccatum excidiſſe nos his omnibus beneficiis, vel quolibet certè ad ea jure, ac potuiſſe nos jam inde in æternas pœnas deturbari: ſi addamus contemplatione & beneficio Verbi incarnati, quidquid hoc eſt gratiarum, immerenti humano generi propagatum eſſe: utraque ex hac ratione forſan affirmari poterit, ſupernaturalia jam ſuo quodam modo evaſiſſe auxilia hæc omnia; & quæ fuerant Creatoris, jam Redemptoris beneficia facta eſſe.

Confitendum eſt quin etiam, generalibus his auxiliis omnibus vitari ut ſummum poſſe peccata ſingula, non univerſa; nedum peragi opus bonum quodlibet, quo proximè vel remotè mereamur auxilia verè & propriè ſupernaturalia, quibus, ut infrà dicemus, juſtificationi præparemur.

Auguſtini De peccat. mer. & rem. L. 1. Hieron. Dialog. in Pelag. c. 1. 4.

His quippè generalibus auxiliis ſatis & lucis & roboris accedet homini, ut crimen aliquod declinet, & præceptum aliquod legis naturalis utcumque impleat: patri reverentiam, amico benevolentiam præſtet, depoſitum reddat, &c. At non omnia poterit effugere peccata, non omnia implere hujus ipſius legis naturalis mandata: propterea quòd denſa ejus menti inſideat caligo, propenſio vehemens in malum voluntati; inveterata ipſe ægritudine cùm langueat, aliquandiu poterit, non poterit ſemper, immo ne diu quidem vigilare & conniti. Denique quilibet homo necdum juſtificatus, nec bonum operatur, nec à malo declinat, niſi ægrè & difficilè. At quiſquis æger eſt, etſi quandoque res difficiles perficit, nec frequenter id facit, nec diu.

Facultas ergo homini datur generalibus his auxiliis, ſingula ut vitet peccata: unde & crimini illi vertitur, ſi in peccatum labatur, quod potuit vitare: & ea quidem de re inter Theologos convenit: ſed non datur, ut univerſa ſimul declinet; quia non detur ſanitas & facilitas bene agendi; quod ea non detur, vel reddatur, niſi per juſtificationem. Ubi autem generalibus his auxiliis & naturalibus morigeratur homo, atque ita vel peccatum aliquod vitat, vel bonum aliquod opus morale peragit, non eò tamen juſtificationem meretur, immo ne illi quidem præparatur. In promptu ratio eſt. 1. Si enim unum aliquod fugit peccatum, in complura alia prolabitur; ſi quid boni agit, plura omittit. 2. Ita omnes naturæ vires exuperat gratia juſtificationis, ut promereri non unquam poſſit; eſt enim ipſa principium & exordium meriti cujuſcumque. 3. Quandiu ſervus peccati eſt homo, & mancipium diaboli, nihil à Deo mereri poteſt, quod ad æternam ſalutem pertineat; membrum Chriſti ſit, neceſſe eſt, ut veri aliquid meriti conſequatur. 4. Non peccandi ſi quod meritum eſt id nimirum præſtabit, ut ne pœnas des; nec præterea quidquam ſperes. 5. Denique quandiu homo peccato & diabolo mancipatus, plura incurrit peccata, quàm vitat: plura omittit opera bona, quàm facit: non ille ſanè animam ſuam ad juſtificationem præparat, ad quam non præparatur quiſquam, niſi verè ſupernaturalibus auxiliis.

CAPUT V.

In eandem rem neceſſaria quædam elucidamenta.

Epiſt. Proſp. & Hilarii ad Auguſt.

MUltiplici in errore verſabantur Semipelagiani, ubi hominem propriis viribus ſentiebant poſſe & velle aliquid, & facere quod initium eſſet boni, & gratiam Dei quomodocunque promereretur. 1. Quod vellent ad boni rudimenta nullo opus eſſe Dei adjutorio, quo moveretur voluntas; ſatis enim ſuperque eſſe exteriora Dei auxilia, ſi vel maximè ſuperni luminis aliquid adjiceretur. 2. Quod vellent his conatibus ſuis hominem gratiam Dei & juſtificationem certiſſimè allicere; cùm in confeſſo debeat eſſe, his conatibus, etiam aſpirantibus generalibus auxiliis, nihil promoveri, vel ut juſtificationem mereamur, vel ut ad eam proximè, vel remotè præparemur. 3. Quod vellent homines his conatibus ſuis exerendis, vel non exerendis ad exordia aliqua voluntatis, vel actionis bonæ, authores ipſoſmet eſſe ſuæ ſibi ſortis; ut ſeſe ipſi diſcernerent; ut deinceps piorum in grege eſſent, vel impiorum: electorum, vel reproborum. Quod ab orthodoxa Eccleſiæ doctrina mirum in modum diſtat.

Proſp. in Collat.

Hinc collige, quantum tribuerent Semipelagiani ſeminibus virtutum, quæ poſt peccatum in nobis ſupereſſe exiſtimabant. Noſtratum enim eſſe partium cenſebant illa excitare, ad fœcunditatem illa provehere, atque ita promereri, & nobis conciliare juſtificationis gratiam & prædeſtinationis. Cùm ex adverſo ſanctiſſimi Patres Græci Latinique, hæc virtutum innata ſemina admiſerint illi quidem, ut ſuperſtites imaginis divinæ lineas, non penitus per peccatum detritas; ſed noluerint iis vitari poſſe peccatum quodlibet ſine generalibus auxiliis, ex mera Dei miſericordia indultis: nedum ad juſtificationem provehi nos & præparari ſine ſpeciali auxilio Dei, quode agemus capite ſequenti, & quod dicemus non annui nobis niſi ex gratia Dei multò magis ſpeciali.

Molina in Concor. q. 14. art. 1. diſp. 26. §. Dicendum. Et q. 14. art. 13. diſp. 7. § Ut ergo. § Pars affirmans. Et diſp. 10. 11. &c.

Plures erant & Molinæ allucinationes, ut liquet ex ejus Concordia, & excerptis inde Propoſitionibus iis, quæ ad Examen vocatæ ſunt in Congregationibus De auxiliis ſub Clemente VIII. & Paulo V. Etenim 1. ad initia prima boni non requirebat, niſi auxilium naturale, & quod ne poterat quidem Deus denegare: cùm confitendum fuiſſet poſſe nobis prima illa poſt peccatum auxilia denegari; cùm potuerit jam tum Deus omnes indiſcriminatim, & incunctanter damnare; & probabile cum primis ſit ex meritis Chriſti ea concedi, ut vel hinc ſupernaturalibus auxiliis poſſint annumerari. 2. Irrevocabili veluti pactione quadam volebat ille Deo Patri & Chriſto conveniſſe, ut ſupernaturalia gratiæ beneficia in eos diſpenſarentur, qui naturalibus obſequentes ſe præſtitiſſent auxiliis & motionibus. Atqui ex adverſo confitendum erat auxilis his naturalibus bone uti prorſus neminem, nec poſſe naturæ viribus gratiam allici. Quiſquis enim necdum juſtificatus eſt, is in peccata crebrò defluit, quanquam ſingula poſſit vitare, & nonnulla effugiat. 3. Commentitia prorſus eſt illa Deum inter Patrem & Chriſtum pactio, Auguſtini doctrinæ prorſus inimica, & ipſi rerum experientiæ, quæ gratiam converſionis efficaciſſimam dari quandoque commonſtrat contaminatiſſimis quibuſdam hominibus, aliis minùs contaminatis non dari. 4. Concurſum illum ſuum ſive auxilium Molina non voluntati infundi cenſebat, ſed operationi ipſi noſtræ, vel operi; ne præveniretur, atque ita perimeretur noſtra libertas. Eo autem apertè labefactabatur gratia præveniens, tum qua Deus primùm hominem donavit, tum quam nobis Chriſtus reſtituit: hæc enim voluntati ipſi infunditur, illam prævenit, & in bonum inclinat, incolumi & illæſa ejus libertate.

1. 2. q. 9. art. 9.

Sentio quàm non facilè ſibi perſuaderi ſinant nonnulli, divinam motionem illam, qua in ſcelus quodpiam deflectimus, illam ipſam eſſe, qua nos Deus ad ſe trahebat, ut cauſa univerſalis, & ſummum bonum. At reſpondeo ita docuiſſe Thomam Aquinatem, ita ab Auguſtino didiciſſe, trahi nos à Deo per ſuæ pulcritudinis luculenta veſtigia creatis impreſſa naturis, & inde promicantia, trahi certè ad ipſum: adhæreſcere autem nos creaturis ipſius, ut his fruamur ſummæ pulcritudinis ſimulacris, cùm per hæc ad ipſam provocaremur: ut his obiter & curſim uteremur, ad ipſum ſempiternè fruendum properaremus. Minimè mirum eſt autem, ſi qui motionem divinam irritam facere omnino poſſunt, illi ex parte obſequantur, renitantur parte ex alia.

Anſelm. De Conc. præſ. prædeſt. & gratiæ cum lib. arb. pag 204. 205.

Rem hanc eandem, eandemque doctrinam paulò aliter expedivit Anſelmus; nec deerunt forſan, qui rationi ejus libentiùs aſſentiantur. Ingeneratus à Deo fuerat hominum cordi geminus affectus, velut cæterorum princeps & cardo affectuum, Amor honeſti, & Amor commodi, ita certè ut ille huic præiret, & dominaretur. Accommodatè ad duplicem hunc affectum movebat Deus hominem. Per peccati labem poſteriùs invectam, poſterior hic affectus nihil detrimenti paſſus eſt, prior ille penè obtritus eſt; ne penitus contereretur & extingueretur, interceſſit miſericordia Dei. Generalibus auxiliis pergit Deus movere hominem ſecundùm inſitas illi affectiones & propenſiones. Peccat ergo nunc homo, cùm docilem ſe & ſequacem præbet ei motioni divinæ, quæ amorem commodi in eo excitat; non aſſentitur autem, nec obſequitur ei, quæ amorem excitat recti & honeſti. Cùm manifeſtum ergo ſit, plerumque nos iis morem gerere affectibus, qui cæteris ſunt vehementiores: hinc patet etiam fore, ut plerumque obſequatur homo amori vehementi ſuo ad commodum, donec gratia juſtificans & charitas per Spiritum ſanctum infuſa cordi ejus, inſerat illi affectum, vel affectus potiùs ipſamet ſit in eo adhuc vehementior ad juſtitiam: ut infrà aperiemus, ubi dixerimus de auxiliis generalibus & ſpecialibus, quibus ad juſtificationem præparamur.

CAPUT VI.

De altera parte generalium auxiliorum, quibus etſi juſtificationem non promereamur, ad illam tamen præparamur.

QUibus nunc de auxiliis verba facturi ſumus, ſupernaturalia ea ſunt omnino: quòd non juvent modò nos ad peccatum aliquod vitandum, vel opus bonum morale quodlibet peragendum; ſed ad aſſurgendum ad Deum, motionibus, operationibuſque virtutum ſupernaturalium, fidei, timoris divini, ſpei, charitatis. Etſi enim non extollatur homo ad ſtatum ſupernaturalem & perfectum filiorum Dei, niſi per gratiam ſanctificantem, quæ delibatio veluti quædam eſt & participatio naturæ divinæ: per hæc tamen auxilia actualia, de quibus ſermo jam nobis eſt, multa opera ſupernaturalia edit, quanquam imperfecta: donec iſtorum operum principium interius in ſemetipſo habuerit, videlicet Spiritum ſanctum, & Eſſe divinum, per gratiam juſtificantem ſibi infuſum. Quanquam ergo quandiu eo loco eſt adhuc homo, *in naturalibus* adhuc ſit, ut loquitur ſanctus Thomas, & omnis cum eo Schola; & bona ejus opera *ex viribus naturæ* prodeant; id tamen non dicitur, niſi ſpectato hominis ſtatu, cui tum necdum infuſa eſt ipſius Eſſe divini participatio: non ſpectatis auxiliis, quibus tunc juvatur, & quæ verè ſupernaturalia ſunt.

Ideo ſpecialia vocantur hæc auxilia, quanquam pars quædam ſint adhuc generalium auxiliorum. Generalia enim auxilia illa, de quibus ſuprà cap. 3. & 4. ſupernaturalia cùm non ſint, niſi quodam modo, hæc ſupernaturalia omni modo ſunt, & hinc illis ea nominis gloria in Scholis, ut *Speciale auxilium* dicantur. Sed cùm tamen ea in omnes, vel penè omnes diſſeminentur homines, meritò inter auxilia generalia collocantur. Cùm alioqui quæ ſpecialis propriè gratia dicitur, illa demum ſit, qua juſtificamur. Hæc auxilia dixi hominibus omnibus & ſingulis, aut penè omnibus eſſe communia, quod noluerim illi me quæſtioni intricare permoleſtæ, de iis qui ante baptiſmum & ante ipſum rationis uſum immatura morte rapiuntur. Omni illos videtur Auguſtinus gratiæ adjutorio fruſtrare. Libelli de Vocatione Gentium Scriptor lenimenti aliqui adhibet ejus doctrinæ auſteritati. Integrum cuique eſt in ſuo ſenſu abundare. Mihi quidem certum eſt, Auguſtino me addicere, nec eos tamen damnare, qui his delinimentis delectantur.

Quod ad Adultos autem ſpectat, etſi certò conſtare videatur, potuiſſe Deum illos maſſæ damnationis per peccatum immerſos, ſupernaturalibus auxiliis omnibus fraudare, ad æternam ſalutem nos propellentibus; antiquiſſimi tamen Patres omnes & omnes ferè Scholæ Theologi conſentiunt, aſperſiſſe illis Deum rorem aliquem ſanguinis & meritorum Chriſti, per ſpecialia hæc auxilia; & munificentiam ejus in omnes ſeſe pariter effudiſſe, etſi non pari in omnes ubertate. A centum, vel viginti ſupra centum annis ſenſere Theologi quidam, inexorabili quidem nos cogi neceſſitate, primis illis generalibus auxiliis ad fugiendum peccatum omnes impertiendi: at non his etiam, quæ ad converſionem impellunt. Et vel ipſi tamen confeſſi ſunt, piè verè & generaliter Patres & Theologos aſſentiri, horum ipſorum etiam largæ in omnes diſpenſationi. Hæc excogitata eſt nono ſæculo via concordiæ in concertationibus hujus generis, quando in cauſa Gotteſcalci Epiſcopi Galliarum in diverſas jere ſententias. Qui modi & temperamenti ſtudioſiores fuere, illis placuit hanc admitti auxiliorum generalitatem, ut piam & veram Græcorum Patrum doctrinam, quæ univerſim non poſſit Latinorum conſenſioni repugnare.

Hoc ſenſu, omnes homines vult Deus antecedente, ut vocant, voluntate ſalvos fieri: hoc ſenſu pro omnibus dempto nemine ſanguinem Chriſtus fudit, ut Redemptor omnium. Hæc enim Dei voluntas, etſi non plenè executioni mandetur, propter hominum ei obluctantium contumaciam; ſincera tamen eſt & benefica, omnibuſque idonea & ſufficientia ad ſalutem ſuppeditat adjutoria. Pro illis etiam verè Chriſtus mortem ſubjit, quibus mortis ejus contemplatione hæc auxilia indulgentur.

Auguſtinus Enchiridii. c. 100. 101. 102. 103. Scripturarum interpretationes iſtæ de voluntate Dei & de morte Chriſti ad omnium ſalutem procurandam, ex Auguſtini etiam libris exculpuntur; ſed rariùs tamen leviùſque iis impreſſæ: quod nihil admodum conferrent ad eas hęreſes debellandas, quæ ejus ævo adversùs Eccleſiæ Catholicæ fidem ſerpebant. Certè interpretationes aliæ, quas frequentiùs in ore habuit ſanctus Pater, haudquaquam his adverſantur. Ut enim omnibus omnino indiſcriminatim generalia auxilia dilargiri potuit Deus, & juſtificationis pręterea gratiam ſpecialem, denique perſeverantiæ gratiam maximè ſpecialem paucis illis largiri, quos electione gratiæ cohoneſtavit: ita potuit æterna voluntate ſua præparare & generalia illa auxilia, & efficaciſſima hæc quibuſdam; denique his illiſque impetrandis potuit Chriſtus mortem ſuam impendere. De his porrò efficaciſſimis ad juſtificationem & ad perſeverantiam auxiliis ſermonem habet Auguſtinus, quando ait non voluiſſe Deum abſolutè omnes homines ſalvos facere, nec ſanguinem ſuum fudiſſe Chriſtum, ut omnibus invictiſſima illa ad ſalutem auxilia donarentur.

Daret quidem indubitatiſſimè Deus illa omnibus efficaciſſima ad ſalutem, ſi generalibus auxiliis ſemper morigeros ſe præberent. Sed cùm nemo ſit prorſus, qui illis ſemper obſequatur: integrum rurſus Deo eſt, ex innumerabili eorum numero, qui his dvinis motionibus reluctati ſunt, eligere paucos illos electos, quibus per invictiſſima adjutoria, vel juſtitiam, vel certiſſimam in accepta juſtitia perſeverantiam largiturus eſt.

Ex adultis autem neminem omnino eſſe, qui generalibus auxiliis docilem ſe & ſequacem præbeat ſemper, permirum quidem & penè incredibile videri poteſt, ſi leviter & perfunctoriè res penſitetur: at indubitatiſſima tamen res eſt apud Theologos illos omnes, qui pro gratuita prædeſtinatione decertant. 1. Hæc quippe auxilia etſi omnino ſupernaturalia, inſuperabiliter tamen non torquent voluntatem, uti nec ſuperiora. Eis ergo aliquando reſiſtitur. 2. Qui his excitatur auxiliis, ſubeſt adhuc peccati & dæmonum ſervituti, terreniſque illecebris innexam gerit voluntatem. Denique ſui ipſius inſano amore flagrat, uſque ad contemptum Dei. His imbutus vitiis poterit ille quidem aliquandiu niti, & adversùs hanc ſui cordis perverſitatem pugnare: ſed diu, ſed diutiſſimè, ſed ſemper non poterit. 3. Quiſquis ita affectus eſt, difficilè peccata vitat, motiones divinas ad bonum ægrè & tardè ſequitur. Non diu fit autem, quod ægrè & difficilè fit. 4. Denique in confeſſo eſt apud Theologos, nonniſi poſt juſtificationem, qua charitas infunditur, & cum charitate boni facilitas, poſſe peccata vitari omnia, & pręcepta omnia etiam conjunctim impleri. Ante juſtificationem ad ſingula valemus ſejunctim, non ad omnia conjunctim vel declinanda peccata, vel adimplenda pręcepta: ſemel enim & iterum poteſt ingens aliqua difficultas ſuperari, non diu, non ſemper, ab homine dubiæ, vel etiam afflictæ valetudinis.

CAPUT VII.

Rurſum de generalibus auxiliis, quibus ad juſtificationem præparamur, nec eam tamen promeremur.

MAgno ergo in errore verſantur qui generalia, de quibus hactenus dictum eſt à nobis, auxilia exiſtimant cum doctrina prædeſtinationis gratuitæ conflictari. Contrà enim modò hìc oſtendimus alteram veluti damnationis maſſam, cui infixi ſunt omnes adulti, quòd omnes his auxiliis frequenter obſtiterint; atque ita duplici jam hoc nomine gratuita eſt prædeſtinatio; cùm ex hac altera maſſa damnata, quos vult Deus educit, reliquis in ea dimiſſis.

Si percunteris autem, cur hæc auxilia illis largiatur Deus, quibus largiturus non eſt meliora illa, inſuperabiliter peccatores ad converſionem, juſtos ad perſeverantiam pertrahentia; cùm non neſciat ſine his illa irrita fore, atque ita graviori in culpa homines fore: Reſpondeo 1. hac difficultate non peti, non urgeri nos privatim, ſed omnes penè Theologos. 2. Permanat hæc eadem difficultas ad generalia auxilia primæ etiam ſpeciei. Qui enim iis donantur, pluribus ſemper implicantur erratis, quàm ſi præcox illos fatum pueros rapuiſſet. 3. Longè gravior illis incumbit difficultatis moles, qui docent ita ſufficere generalia hæc auxilia ad non peccandum, vel ad implenda mandata, ut qui his tantùm juvatur auxiliis, peccet ſemper, præceptis nunquam pareat. 4. Non tenetur Deus ſua ſuſpendere beneficia, etſi prævideat ingratis majori ea exitio futura. 5. Cùm conſentaneum eſſet, ut cùm vellet Deus propagari genus humanum poſt lapſum, civitates & imperia condi, darentur auxilia primi generis generalia, ut poſſet utcumque legi naturali obtemperari: conſentaneum quoque & conſequens erat, dari auxilia ſpecilia & ſupernaturalia. Propterea nimirum quòd inexorabilis neceſſitatis vinculo obligetur homo, non legis tantùm naturalis mandata ſervare; ſed etiam Deum diligere, peccata ſua lacrymis pœnitentiæ eluere, & aliis fungi officiis religioſis, quæ non poſſunt ſine ſupernaturalibus auxilis impleri. 6. Cùm dicitur Deum prævidiſſe, raro homines generalibus auxiliis obſecuturos, eoque crimina ſua cumulaturos: ſupponitur hæc auxilia jam præviſa fuiſſe, jam data, jam repudiata. Quì ergo fieri poteſt, ut ea non ſuppeditet auxilia, quæ ſuppeditata prævidit? Non prævidet Deus futura, niſi quæ certò futura ſunt. Ubi autem futura prævidit, jam ſupervacaneum eſt rogare, cur non prohibeat, ne ſint futura. Ita Auguſtinus & principes ejus diſcipuli argumentabantur adversùs conſimilem Dei præſcientiam conditionatam rerum futurarum non futurarum, ab adverſariis gratiæ tum fabricatam.

Quod ad illud autem ſpectat Scholæ affatum, Non negari eis gratiam, qui ex naturæ viribus faciunt, quidquid ſuæ poteſtatis eſt: nunquam in mentem venit hujus effati authoribus, illa excludere generalia auxilia, quæ hominem nec juſtificant, nec ad eſſe quoddam provehunt ſupernaturale. Ita cùm dicitur homo agere ex viribus naturæ, homo intelligitur necdum ad eſſe ſupernaturale provectus per gratiam juſtificantem, etſi actualibus auxiliis non deſtituatur. Hoc ita poſito, ſi non adſint homini niſi auxilia primæ ſpeciei generalia, in multis hoc effatum à vero aberrat, 1. His auxiliis quippe declinantur peccata aliqua, non omnia; fiunt opera bona quædam moralia, ſed rara. 2. Non aliud hinc emergit meritum, quàm ut effugiatur pœna, horum auxiliorum contemptui infligenda. 3. Nemo facit quod poteſt per hæc auxilia, quia nemo eis plenè obtemperat, ob ſuprà ſæpiùs memoratam naturæ lapſæ & nondum reſtauratæ ægritudinem.

At ſi quis his ſecundi generis auxiliis generalibus & ſupernaturalibus omnino obtemperaret, multò ſimilius veri eſt, annuendam illi fore gratiam ſanctificantem. Cùm enim ad juſtificationem hæc auxilia præparent, veniretur aliquando tandem ad cumulatiſſimam præparationem. Nec tamen illud diſſimulandum eſt, hanc abſtractam eſſe hypotheſin, quæ optari magis poſſit, quàm exemplo ullo comprobari. Illa eſt enim certiſſima perſuaſio Auguſtini & Thomæ, Patrum omnium & Scholæ Procerum conſenſione firmata, poſſe juſtos ſolos vitare peccata omnia lethalia, ſingula & univerſa: poſſe necdum juſtificatos vitare ſingula, non univerſa. Nemo ergo ante juſtificationem facit quidquid poteſt per auxilia generalia: cùm nemo vitet peccata omnia mortalia.

Non poteſt igitur effato illi locus eſſe, niſi in illis, quibus præter auxilia generalia ſtatuit Deus dare auxilia maximè ſpecialia & efficaciſſima; ita ut illos corroboret, protegatque, ſummovendis occaſionibus peccati & tentationibus, perducat denique ad juſtificationem. Hæc erat Thomæ Aquinatis ſententia, quoties verba faciebat de puerulo in ſilvis enutrito; aut certè verba faciebat ex regulis piæ probabilitatis, commentitiæ hypotheſeos, & moraliter impoſſibilis.

Auxilia porro, de quibus hìc differimus, non exteriora tantùm Dei beneficia complectuntur, ut prædicationem Evangelii, miracula, &c. ſed etiam lumina & incitamenta affectuum ſupernaturalium, quæ menti & voluntati Deus infundit, ante deliberationem & conſenſionem qualemcumque noſtram, quibus noſtræ poteſtatis eſt aſſentiri, vel diſſentire: quibus aſſentimur quandoque, quandoque & diſſentimus. In his potiſſimùm affectibus luminoſis & indeliberatis, quos inſpirat Deus, poſita eſt gratia illa, quam prævenientem & excitantem appellant; quòd à ſopore neſcio quo noſtro excitet nos, & ad Deum trahat, denique conſenſum noſtrum anteveniat. Ubi illi aſſentimur, nihil aliud quàm illum eundem affectum continuamus, interrumpere abſiſtimus: & tunc gratia illa, ſive affectio, adjuvans vel ſubſequens gratia appellatur. Hi plerumque ſunt præfeſtini quidam veluti radii, & primi motus, ſive affectus fidei, timoris, ſpei, pœnitentiæ, amoris, aliarumque virtutum ſupernaturalium; quibus Deum ſuſpicimus, ut liberatorem noſtrum, exorabilemque pœnitentibus, ut vindicem impœnitentium, ut fontem juſtitiæ, ut ſummum bonum noſtrum, æternamque fœlicitatem.

CAPUT VIII.

Elucidamenta quædam alia auxiliorum eorundem generalium.

ADmiſſa & approbata eſt ab illuſtriſſimo Iprenſi Epiſcopo Janſenio gratia hæc generalis, in dono timoris ſervilis & aliis id genus. Invictiſſimè efficacem noluit eſſe, cùm ea ſit apud illum prærogativa victricis delectationis juſtitiæ, ſive charitatis. Generale hoc eſſe auxilium agnovit ex mente Auguſtini & antiquorum Patrum. Sed eò hallucinatus eſt, quòd novi ſemper aliquid peccati exiſtimavit ineſſe actibus mero timore ſervili expreſſis. Hunc Lutheri errorem jam damnaverat Concilium Tridentinum, damnarunt & poſtea Scriptores omnes, qui pro tuenda Eccleſiæ fide deſudarunt.

Si qui ſe defenſioni Iprenſis Epiſcopi addixere, bona fide hunc ejus errorem agnoſcerent, haberent aliunde in ejus Scriptione gratiam verè generalem & ſufficientem ad non peccandum, & ad ſinceram mandatorum poſſibilitatem conciliandam, non juſtis tantùm, ſed omnibus penitus hominibus. Accommodatiſſimè enim ad Auguſtini doctrinam docuit Iprenſis Epiſcopus, non modò timorem ſervilem gratiam eſſe generalem, omnibus communem: ſed hortandos etiam eſſe omnes, præcepta ut impleant æternæ ſaltem pœnæ formidine, ſi necdum poſſunt amore juſtitiæ. Hæc mihi profectò viſa eſt ratio & via breviſſima & ſincera defendendi hujus Præſulis, aſtruendæ ex ejus doctrina poſſibilitatis præceptorum, & ereundæ ex ejus Libro Gratiæ ad id verè ſufficientis. Sed in hac ejus defenſione fateri cogimur à vero aberraſſe eum, ubi dixit, actibus omnibus timoris ſervilis nonnullam ſemper adhæreſcere maculam peccati. Quanquam enim qui ſolo agitur adhuc timore ſervili, peccati mancipium ipſe quidem ſit; actio tamen, quæ hoc ſtimulo exprimitur, peccaminoſa non eſt ; niſi ubi illi comes eſt deſiderium actuale peccandi , & peccato conſentiendi voluntas , ſi nulla æternarum pœnarum vindicta immineret.

Quod ad gratiam autem pertinet ſufficientem, quam ab annis admodum centum tueri ſe profitentur Dominicanæ familiæ Theologi : quæ nimirum proximam dat poteſtatem , ex qua tamen nullus actus ſequatur unquam, quòd neceſſaria ſit præterea gratia efficax, ut agas, etſi ſufficiens det poſſe agere : haud arduum eſt divinare, unde ortum duxerit hęc opinio. Paulò enim antè diximus , convenienter antiquorum doctrinæ, auxilio generali vitari poſſe peccata mortalia ſingula, non univerſa ; ſejunctim, non conjunctim : pręcepta ſingula impleri , non omnia diu. Facillimè id intelligitur, & ipſa ſuffragatur experientia, quæ docet imbecillos facilè laſſari : ægrotantes diu non poſſe, quæ difficilia ſunt, peragere , quanquam ſemel aut bis id poſſint , & ſingula ſigillatim poſſint : denique omnes homines fervere ad initia aliquandiu , mox defatigari & nauſeare, etſi de priſtinis viribus nihil detritum ſit. Ex hac ergo doctrina certiſſima, per auxilium generale & ſufficiens poteſt unuſquiſque vitare peccata omnia, omnia obſervare præcepta, nec tamen id unquam præſtat , quia ad id deſideratur auxilium aliud ſpeciale & efficaciſſimum, quode inferiùs agemus. Eò collimabant Dominicani , etſi nonnihil deflexiſſe videantur , ubi de auxilio ad actum quemlibet bonum neceſſario dixere , quod non dixerant veteres , & quod nec intelligi poterat , niſi de auxiliis generalibus ad plures, aut ad omnes actiones conjunctim.

S. Thomas 1. 2. q. 109. art. 8.

Si mireris autem vitari reapſe à nobis peccatum aliquod , vel fieri opus aliquod bonum per hæc auxilia generalia, vel ſufficientia: dicam fidenter , nihil tua hac admiratione mirabilius eſſe poſſe . Si hæc enim auxilia verè auxilia ſunt, quì fieri poteſt, ut nihil inde utilitatis redeat ad innumerabiles homines , qui his donantur innumerabilium annorum ſpatio ? Si bona fide ſufficientia dicuntur auxilia, ſi proximam verè dant poteſtatem , quì fit ut ex innumerabili tamdiu hominum , qui ita juvantur , multitudine , vel peccatum declinat, vel præceptum obſervat omnino nemo ? At quo tandem modo verè ſufficientia ſunt illa adjutoria, ſi præterea gratia efficax modis omnibus eſt neceſſaria? Non is poteſtatem habet proximam, ſufficientem & completam, cui deeſt aliud auxilium neceſſarium, quod in ejus poteſtate non eſt . Fruſtra ſunt autem , ubi reſpondent , aliud illis auxilium efficax datum iri, ſi bene utantur ſufficienti : cùm ita cenſeant ipſi, ut bene utatur quis ſufficienti, efficaci auxilio opus eſſe. Veriſſima ergo concordia , qua & illud verè ſufficiens auxilium defendatur, & hoc tamen efficax neceſſarium prorſus ſit ; illa ipſa eſt, quæ à nobis eſt jam explanata, nempe gratiam ſufficientem ſufficere ad actus quoslibet faciles ſejunctim ; efficacem neceſſariam eſſe ad omnes actus conjunctim , quibus ad juſtificationem præparamur , aut quibus datur perſeverantia in bono uſque ad finem ; denique quibus graves ſuperantur tentationes , vel heroicæ arduæque virtutes exercentur. Non aliud capere me potuiſſe profiteor ; nec tamen mihi deceſſiſſe quidquam de admiratione & obſervantia mea in alios Catholicos Theologos , qui contraria ſectantur placita , quia ultra defixos intelligentiæ meæ limites illi excurrere potuerunt .

Cæterùm auxilia hæc generalia , etſi omnibus dantur , non ſemper tamen forſan dantur , ſed loco & tempore conſentaneo . Fieri poteſt , ut qui ea diutiùs aſpernantur, iis poſtea ſpolientur. Qui indurati dicuntur, iis forſan orbantur omnino, aut parciùs iis aſperguntur . In his opiniones ſunt inter Theologos . Meam egomet in his non diſſimulo, vel fluctuationem, vel ignorantiam.

Illud denique indubitatiſſimum eſt, auxiliis his omnibus poſſe quidem nos præparari ad juſtificationem, at non eam promereri. Nec enim meremur , niſi poſtquam in membra Chriſti adſciti ſumus per gratiam juſtificantem, quæ nos illi copulat & incorporat. Meritum aliquando dixit Auguſtinus , quam diſpoſitionem dicimus, vel præparationem. At alibi conſtanter eam vocem hoc ſenſu rejecit, gratiamque juſtificantem omnis meriti principium eſſe prædicavit. Ad hanc gratiam juſtificantem nunc pergamus.

CAPUT IX.

De Gratia ſpeciali , juſtificante, vel habituali. Eam eſſe gratiam Chriſti propriè dictam, & excellentiſſimam , charitatem & delectationem juſtitiæ , charitatem quæ per Spiritum ſanctum & cum Spiritu ſancto diffunditur in cordibus noſtris.

Perſpicuum eſt hanc gratiam propriam Chriſti gratiam eſse, & jure merito additum illi eſse nomen *Gratiæ ſpecialis* apud ſanctum Thomam, & in omni Schola: *Gratiæ propriè dictæ* apud Auguſtinum ; *Gratiæ* ob excellentiam ſuam uſitatiſſimè apud Patres & fideles omnes etiamnunc. Nec enim in gratia, aut in ſtatu gratiæ eſse quenquam dicimus, niſi juſtificatus ſit. Et ſanè generales omnes gratiæ ad hanc nos præparant ; gratiæ actuales omnes, quæ poſt juſtificationem dantur , hujus veluti germina fructuſque ſunt ; nec conducunt, niſi ut ea in lucis & pietatis opera ſeſe explicet. Denique quid eſt perſeverantiæ gratia, niſi hujus cuſtodia ad mortem uſque ?

Paulus ipſe nomine gratiæ toties in ejus Epiſtolis inculcato, illam plerumque deſignat, quæ peccata delet, quæ juſtitiam nobis infundit, quæ in Dei filios nos tranſcribit , quæ cum Spiritu ſancto nobis illabitur, quæ per baptiſmum additur nobis, quæ prædeſtinationem neceſſariò conſequitur , quæ Chriſti nos membra , Spiritus ſancti templa & organa efficit , quæ novam aſpirat vitam, novum dat eſſe, cives ſanctorum & domeſticos Dei efficit. At beneficia hæc omnia ipſi maximè accepta feruntur gratiæ juſtificanti & permanenti in juſtis, quæ parvulis ipſis in baptiſmo infunditur.

Proximè ad Paulum Paulique lumina acceſſit Auguſtinus, ut & ipſe Gratiæ Doctor meritò diceretur . Plurimus ille enim eſt in deſcribenda charitate juſtificante , & in juſtis permanente ; de cæteris auxiliis verba non facit , niſi ob eorum cum charitate juſtificante connexionem, in quam denique omnia deſinunt . Negabat Pelagius peccatum originale, & neceſſitatem ejus gratiæ , qua id deletur . Auguſtinus adversùs eum ſtatim conſtituit Eccleſiæ fidem de peccato originali, & neceſſitatem gratiæ Chriſti , ut illud eluatur ; ut liquet ex ejus libris De remiſſione peccatorum, ubi docet hanc gratiam occultè ſubminiſtrari , inſtillarique cordibus parvulorum dum baptizantur.

L. 1. c. 9. & 10.

Proprium ſeparatim Commentarium ſubjiciemus, ut vel obſtinatiſſimi fateri cogantur, charitatem, dilectionem, delectationem juſtitiæ, de qua tam copiosè egit Auguſtinus, & quam voluit eſſe maximè propriam & excellentiſſimam Chriſti gratiam, non aliam eſſe, quàm charitatem habitualem; & eam fuiſſe Patrum omnium doctrinam, qui in ejus veſtigia ſunt ingreſſi, uti & omnium Scholarum Theologicarum ante & poſt ſanctum Thomam. Unum illud hîc addam, non potuiſſe non ita ſentire Auguſtinum, cùm tam lubens amplecteretur, & identidem illa Pauli verba inculcaret, *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. Apertiora ſunt hæc verba, & interpretum in ea conſenſus manifeſtior, quàm ut negare quis poſſit, agere hîc Paulum de gratia juſtificante, ea ſcilicet quæ parvulis etiam per baptiſmum infunditur.

Omnibus in Operibus ſuis, ubi prolixiùs de Gratia diſputat ſanctus Thomas, de gratia hac habituali potiſſimùm diſputat, in ea explicanda penè totus eſt, vel in aperiendis ejus cauſis & effectis; hanc *gratiam ſpecialem* vocat, hanc maximè *gratiæ* nomine donat; de ea potiſſimùm ſunt Quæſtiones ejus omnes, omnes penè Articuli; illi primùm aptat diviſiones illas Gratiæ ſolemnes in Prævenientem & Subſequentem, Operantem & Cooperantem; ad illam refert eſſe illud divinum & ſupernaturale, quo nos Deus nobilitat, quando in novam nos refingit creaturam. Gratiam actualem plerumque non vocat, niſi *motionem Dei*, vel *auxilium Dei moventis*. Non ita frequenter illam gratiam vocat, etſi ita quandoque eam vocet, in poſterioribus maximè Scriptis ſuis. Qui præiverant illi Theologi, rariùs adhuc ipſi nomine gratiæ donaverant divinas illas motiones. De gratia hac actuali non ferè loquitur, niſi ex occaſione data, nulla peculiariter quæſtione inſtituta de ea, nec ullo ferè expreſsè articulo. Denique quidquid boni fit ante juſtificationem, etſi non fiat ſine actualibus his & ſupernaturalibus auxiliis, dicitur ab eo id totum fieri *in naturalibus*, *ex viribus naturæ*. Cùm dicit, *in naturalibus*, id ſcilicet vult, Eſſe & ſtatum ipſum hominis nondum provectum eſſe ad Eſſe divinum, & ad illud naturæ divinæ conſortium, cujus participes efficimur per gratiam juſtificantem. Cùm verò dicit, *ex viribus naturæ*, non excludit auxilia actualia ſupernaturalia; ſed principia interiora, vel facultates & potentias permanentes ad bene operandum, cujuſmodi ſunt virtutes infuſæ, fidei, ſpei, charitatis, &c. Virtutes enim iſtæ ſunt veluti potentiæ ſupernaturales, *vires*: ſicut oculi aureſque facultates ſunt vireſque naturales, ad videndum & audiendum. Qui necdum inſueſcere potuerant his vocibus, earumque ſignificationibus, præfeſtinè quandoque Scholaſticis antiquis obtrectarunt; quorum ex præſtructa doctrina id emergit, ut hæc auxilia ex quibus bene operamur ante juſtificationem, tantò magis ſupernaturalia ſint, quòd miro magis & inuſitato more operentur, ad eas nos promovendo operationes, quarum necdum poteſtatem, vel facultatem proximam nacti ſumus: perinde acſi daretur nobis, vel ſine oculis videre, vel audire ſine auribus.

In his autem omnibus inſiſtebat ſanctus Thomas in veſtigia Magiſtri ſententiarum, & eorum qui ante ipſum prima jecerant Scholaſticæ Theologiæ fundamenta; Guillelmum dico Pariſienſem, Guillelmum Antiſiodorenſem, Alexandrum Alenſem, Albertum Magnum, Innocentium III. Petrum Pictavienſem, Robertum Pullum, Hugonem & Richardum de ſancto Victore, alioſque plures ſurſum verſus uſque ad beatum Anſelmum. Hi omnes Theologicæ Scholæ Optimates viam illam eandem jam triverant, cui inſiſtebat Thomas Aquinas; & quæ in hunc modò obſervata ſunt à nobis, eadem prorſus omnia obſervari poterant in horum de Gratia commentationibus. Denique aggreſſus Anſelmus Prædeſtinationem & Gratiam humanæ libertati conciliare, de ſola habituali gratia verba fecit. At ne dubitare quidem quiſquam poteſt, quin tantus hic Auguſtini diſcipulus, acumine & vi ingenii incredibili cùm eſſet, Magiſtri ſui Auguſtini doctrinam probè intellexerit, & in id deſudaverit, ut cardinem ipſum tam difficilis concordiæ elucidaret.

L. 2. Sent. diſt. 14. 25. 26. 27. 28.

Anſelm. L. De Conc. præſcien. prædeſt. & gratiæ cum lib. arbit.

Magiſtrum Sententiarum & ſanctum Thomam ſectati ſunt cæteri Scholæ Magiſtri uſque ad Lutheri tempora & Concilii Tridentini. In libris Lutheri & Sectatorum ejus hæreſeos; adde & eorum Eccleſiæ Theologorum, qui eum confutarunt, puta Ekii, Cochlæi, Eraſmi, Fiſcheri, & aliorum; dilucidum eſt in uſu adhuc fuiſſe priſcum loquendi uſum; gratiæ nomine non ferè tum donatam fuiſſe niſi eam, quæ juſtificat; actualia verò auxilia appellari ſolita fuiſſe *divinam motionem*, *auxilium ſpeciale*.

Operum Lutheri. to. 1. & 2. Vitemberg.

At cùm inde occaſionem arriperet Lutherus triſtiſſimis his vocibus abutendi, & peccati maculam inurendi bonis omnibus operibus, quæ nos ad juſtificationem præparant, tanquam ſine gratia editis; cœpere Catholici Theologi nomine gratiæ ſæpiùs donare actualia hæc auxilia, & illam inculcare gratiæ diviſionem in habitualem & actualem, quæ non ita expreſsè legitur, nec apud ſanctum Thomam, nec apud antiquos Theologos, quanquam eidem & ipſi revera doctrinæ ſuffragentur. Ei uſui authoritas acceſſit à Concilio tandem Tridentino, tributo utrique nomine gratiæ, tum habituali, tum actuali, quanquam frequentiùs habituali.

Denique propria Chriſti gratia illa eſt, quæ novi Teſtamenti gratia dicitur. At novi Teſtamenti gratia propriè non eſt, niſi juſtificatio. Gratia enim novi Teſtamenti ex Paulo ea eſt, quæ ex ſervis liberos, filios, amicos Dei nos facit eſſe; quæ pro littera occidente Spiritum lagitur vivificantem, id eſt, juſtificantem ex Auguſtino & aliis Patribus; quæ pro ſpiritu timoris, cordibus noſtris charitatem inſerit cum Spiritu ſancto; quæ nos in unum cum Chriſto corpus conglutinat; quæ mortificat & vivificat; qua Chriſto commorimur, & conreſuſcitamur, unà in cœlum conſcendimus, ibi cum eo converſamur, ut ejus perſonam induti; quæ denique ſignificabatur, non continebatur; promittebatur, non repræſentabatur ſacramentis ſynagogæ: cùm novæ legis ſacramentis & contineatur, & repræſentetur. Uni gratiæ ſanctificanti & habituali arrogari jure meritò poteſt tota hæc gloria & munificentia. Auxiliis enim actualibus ad hæc omnia præparamur bona, non eis donamur; uti lex ad gratiam præparabat, non eam largiebatur. Itaque quandiu homo actualibus auxiliis ad juſtificationem præparatur, cùm necdum vel peccatis ſolutus ſit ſuis, vel jugo concupiſcentiæ, ſub lege eſt adhuc, non ſub gratia; ad vetus Teſtamentum adhuc pertinet, non ad novum: quod in vetere fit adhuc homine, donec innovetur per baptiſmi, vel per pœnitentiæ ſacramentum. Contra autem erant veteris Teſtamenti tempore, qui interiùs ad novum pertinerent; non ii omnes qui actualibus auxiliis juvabantur: cùm non poſſet eos lex ad juſtificationem præparare, niſi per actualia auxilia: ſed qui juſtificati erant. Illis enim jam incarnatus erat Chriſtus, cùm formatus jam eſſet & jam hoſpitaretur in eorum cordibus per gratiam juſtificantem. Porrò indubium illud eſt, ut novi Teſtamenti tempus cœpit ab Incarnatione Verbi, quæ totius Eccleſiæ quodammodo juſtificatio fuit, infuſa naturæ noſtræ Verbi hypoſtaſi & ſanctitate ipſa ejus divina: ita cujuſque hominum juſtificationem, & incorporationem

S. Thomas. 1. 2. q. 106. art. 2.

nem cum Chriſto, ſive formationem Chriſti in ipſo, veluti novam eſſe in ipſo Verbi incarnationem, novi in ipſo Teſtamenti exordium, & veluti natalem,

CAPUT X.

Iterum de eadem re; Fidem & doctrinam gratiæ habitualis eandem hactenus ſemper in Eccleſia viguiſſe, quæ nunc viget; nec aliter vel capi poſſe juſtificationem, vel exponi.

CONſentiunt Catholici omnes Theologi in hanc gratiam, & in genere in actualia auxilia ſupernaturalia, quibus illa nobis procuratur, aut ad operandum exinde excitatur: conſentiunt inquam, velut de Fidei nobili dogmate. Non una eorum ſententia eſt, in quæſtionibus aliis ad efficaciam, vel ad efficaciæ gradum actualium auxiliorum ſpectantibus, & ad prædeſtinationem. Tolerat nonnunquam Eccleſia, etſi nunquam probet flagitia, cùm ejuſmodi ea ſunt, ut ſine manifeſto ſcandali, vel ſchiſmatis periculo corripi non poſſint. Nec approbat autem, nec tolerat unquam hæreſes; ideoque nec toleraret publicè & impunè, hanc in Schola hodie licentiam aliter ſentiendi in his duabus quæſtionibus, niſi utraque pars poſſet citra fidei Catholicæ diſcrimen defendi. Ideo nec Pontificum Epiſtolæ Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini: nec Concilia Africana, Dioſpolitanum, Arauſicanum, Tridentinum, quidquam diſertè definierunt de his duobus, etiamnum in Schola controverſis. Hinc admirari & venerari datur Numinis curam pervigilem pro Eccleſia; & tam exuberante ſapientia perfundentem ſedis Apoſtolicæ Pontifices, à quibus juſſi ſunt hinc & inde Theologi, ne crimen hæreſeos mutuò ſibi allinerent, ſed ea ſe invicem charitate proſequerentur, qua proſequi par eſt ejuſdem fidei defenſores, donec ſuo Eccleſia judicio has finierit controverſias. Qui ſubiniquè ferunt his ſe coerceri limitibus, videntur illi mihi quidem plus ſapere ſe velle, quàm Eccleſiam, quæ columna eſt veritatis: & juſtitia ſua regulam ipſam juſtitiæ ſuperare.

Qui Auguſtino ex animo ſtudent, ſed ſtudio ſuo huic plus ardoris, quàm luminis adjiciunt, ſuſpicabuntur forſan contumeliam illi fieri, niſi Catholicorum ex albo expungantur, qui gratuitæ prædeſtinationi infeſti ſunt & gratiæ efficaciæ vel ei potiùs rationi & viæ, qua ejus efficacia exponitur. Verùm hac ipſa in re contumelioſiſſimi ipſi ſunt Auguſtino. Quæ gravior enim illi contumelia aſpergi poteſt, quàm ſi dicatur pro indubitatis fidei dogmatibus venditaſſe ea placita, quæ Eccleſia Catholica, quæ neſcit errare, in controverſiam vocari ſinit, & publicè oppugnari, in bene magno, forſan & in majori Chriſtianarum Scholarum numero? Adde quòd & inconſideratius hoc ſtudium ulteriùs aliquando progreditur, & iiſdem rationibus quaſi ex conſequenti damnat erroris complurimos Scholæ Theologos ab annis quingentis, aut etiam ſexcentis; eademque cenſura percellere audet Patres Eccleſiæ Græcæ omnes; ex Latinis autem eos, qui Auguſtino anteriores fuere, cui eos adverſari falsò exiſtimant in negotio prædeſtinationis & gratiæ. Æquioris cenſuræ cauterio cenſura hæc inuri poteſt. Quo enim ex traditionis fonte & alveo hauſerit Auguſtinus ſuam de gratia doctrinam, niſi ex conſenſione unanimi Græcorum Latinorumque Patrum, qui ante eum Eccleſias illuſtrarunt? Nonne ſuis ipſe in Libris adverſùs Pelagianos editis frequentiſſimas Synodos congregavit ex Græcis & Latinis antè Patribus, quos eò convocaverat ad roganda eorum ſuffragia? An interponendam eorum ſibi authoritatem cenſuit, ubi liberet: ubi minùs liberet, oppugnandam? Nonne fidi & conſtantiſſimi ejus diſcipuli, Proſper & Fulgentius, id præ ſe tulerunt, doctrinam ejus non aliam eſſe, quàm quæ Orientalis Eccleſiæ Patrum fuiſſet & Occidentalis? Nonne peræquè ſugillati damnatique fuere Pelagiani, Conſtantinopoli, in Conciliis Dioſpolitano & Epheſino, denique in Oriente, atque in Occidente?

Auguſt. cont. Julia L. 1. & 2. Proſper ad Ruff. & in Collat. co & Carm. de Ingr. c. 3 Fulgen. L. De verit. præd. & grat. c. 4.

Si leges ergo ab Auguſtino præſtitutas ſectari volumus, non minùs ad utilitatem & charitatem pertinentes, quàm ad veritatem: zelo huic & ſtudio noſtro frænos injiciemus; & tum demum rationem, quam in his iniit Eccleſia, ſummæ ſapientiæ & æquitati conſtare nobis liquebit; ac præterea intelligemus, quàm neceſſariò agendum nobis antè fuerit de actualibus auxiliis ſupernaturalibus, ad impetrandam gratiam juſtificantem neceſſariis, & ad agendum poſtea incitandam. Hæc enim illa duo ſunt, à quibus recedere nulli unquam licuit Theologo Catholico, & de quibus nunquam fas fuit controverſiam movere. Nec deſunt, qui opinati ſint novam eſſe & nuper invectam totam doctrinam de gratia habituali & inhærente. Incidere illi in eam calamitatem, quam rarò vitant, qui res tenuiter & in cortice tantùm intuentur. Viennenſe enim Concilium ipſum, cui innituntur, neminem unquam dubitaſſe declarat, quin infuſione gratiæ & virtutum adulti juſtificarentur; idemque definiit de parvulis, qui baptizantur, juxta receptiſſimam inter antiquos Theologos ſententiam. In cauſa ergo tantùm parvulorum juſtificationis, pauci Theologi deflexerant à communi aliorum doctrina; cui conſtantiſſimè ſancti Patres ſuffragabantur jam olim, cùm Paulo aſſentiebantur, & charitati juxta ipſum diffuſæ per Spiritum ſanctum, & cum Spiritu ſancto, ut in nobis principium ſit interius, & forma ipſa juſtificationis. Paucæ apud Auguſtinum paginæ ſunt, ubi non agat de charitate, uti de flamma in cordibus juſtorum accenſa, & ſemper flagrante: uti de ſanitate, de vigore & fortitudine animæ; uti de libertate, de filiatione, & ſanctitate novæ creaturæ; uti de pondere voluntatis eorum, de voluptate, de affectu principe, & cæteris omnibus dominante. Vulgatiſſima & inter Patres eſt hæc doctrina, ut in Scripturis evidentiſſima, & ex ipſis fidei noſtræ elementis indubitatiſſima. At voces iſtæ omnes, & deliteſcens in eis veritas, ad imputationem extrinſecam & moralem trahi non poſſunt. Flamma amoris, ſanitas, fortitudo, libertas, facilitas bene agendi; pondus, delectatio, affectus cęterorum affectuum rex & dominator, non poſſunt non eſſe qualitates reales & phyſicæ, ſed ſupernaturales: quas Eccleſiæ traditio ab ipſis ejus incunabulis commendavit; etſi extremis tantùm his ſęculis habitum & juſtitiam inhęrentem vocare cœperit. Minimè novum eſt in Eccleſia novas adhibere voces, ad antiquam fidem apertiùs declarandam. Qui non medullæ, ſed cortici rerum hęrent, hanc vocum novitatem facilè & temerè ſibi perſuadent innovationem eſſe doctrinæ.

Etſi ſeponeretur Traditio, vix aut ne vix quidem aliter capi poſſet noſtra poſt peccatum juſtificatio. Nec enim in peccato ſola eſt offenſa Dei, ejus odium, & meritum pœnæ: ſed & ægritudo eſt animæ, ordinis perturbatio, averſio à juſtitia, converſio pronitaſque ad quamlibet injuſtitiam, impotentia bene faciendi, omnium animę affectuum perverſitas, amor pręſertim cęcus & pręceps ſui & creatarum rerum uſque ad contemptum Dei. Etſi abſtineret ſe Deus ab imputanda offenſa, & ab exigenda pœna; extrinſeca hęc non imputatio, uti & extrinſeca imputatio juſtitiæ Chriſti, nobis juſtificandis impar eſſet; nec enim animam noſtram purgaret à maculis & qualitatibus illis perverſis & criminoſis, quas modò numeravimus. Qualitates hę omnes affectus animæ ſunt veri & reales, quibus iniquus & nocens fit homo. Non ergo juſtificari ille poterit, niſi vera & phyſica infuſione affectuum contrariorum. Non curabitur morbus, niſi reſtituta ſanitate; averſio à juſtitia non expungetur, niſi inſerto amore juſtitiæ: boni impotentia non excludetur, niſi infuſa cum charitate facilitate boni; amor creaturæ non expugnabitur, niſi afflato amore Creatoris. Ne cogitari quidem aliter potuit juſtificatio omnibus retro ſæculis. Hinc autem manabat eorum error, qui ſecus ſenſerunt, quòd gratiam & charitatem juſtificantem non ſpectaverint, niſi ut inertem & otioſam qualitatem, languidam & emortuam: cùm Theologi antiqui omnes illam exhibuerint, ut pondus & proclivitatem animæ ad juſtitiam, vim, robur & ardorem ad cœleſtia; denique ut affectum imperioſum, & amorem Dei in corde inhoſpitantis & regnantis.

CAPUT XI.

Gratiam, vel charitatem habitualem, actuoſam eſſe, & vires addere, quibus malum vitetur, & bonum fiat.

MAgno poſſent hìc numero acervari rationes validiſſimæ ad demonſtrandam vim & efficaciam gratię hujus habitualis & juſtificantis: ſed aliquas earum hìc perſtringere contenti ut ſimus, cogit nos neceſſaria compendiariæ elucidationis brevitas.

In uno habitus nomine ſatis eſſet nobis præſidii, ſi naturam ejus & vires ſeriò penderemus. Inclinant enim voluntatem habitus, & vehementiſſimè inclinant quandoque. Quem non pertrahunt quandoque pravi habitus? Quotuſquiſque inveteratæ habitudinis ſervus, non ei inſeneſcit & immoritur? Infuſæ charitatis habitus non minus pro ſuo modo habet virium, ut nos trahat, quandoque & pertrahat ad bonum.

uguſt. onfeſſ. l. 8. 5.

In affectus voce ſpirat etiam quodammodo ejus efficacia. Sunt enim affectus veluti clandeſtinę quædam & interiores machinæ, quibus agitur & torquetur anima, illis prorſus obnoxia, etſi & quandoque ſuum recuperet imperium. Conſtat enim domari à voluntate poſſe, & domari reapſe aliquando affectus nonnullos; ſed magno ad id conamine, longo certamine opus eſſe; ideoque cùm laborem & luctam natura refugiat, hinc illud uſuvenit, ut plerumque noſtris affectibus indulgeamus. Atqui charitas affectus eſt, & pia, ſi fari licet, licet autem cum Auguſtino, æternorum concupiſcentia eſt, quæ nos ad Deum rapit.

Si ſeriò perpendamus vires & impetum humanorum affectuum: quàm amor, ambitio, avaritia, curioſitas fortes præſtet homines & vegetos, infatigatos & invictos ad aucupium ludicrę voluptatis, quam ſibi ex laboribus ſuis deſpondent: hinc æſtimare poterimus, quantam fortitudinem addere poſſit charitas, humilitas, caſtitas, temperantia, & quæcumque demum id genus virtus. Iſtæ enim virtutes affectus etiam ſunt, & cœleſtes concupiſcentiæ, quas inſpirat & imprimit Deus juſtis, ut animoſos illos, fortes & invictos reddat, victoreſque difficillimarum rerum & tentationum graviſſimarum. At inter habitus, affectuſque & cupiditates omnium efficaciſſimus, imperioſiſſimus & invictiſſimus eſt amor. Principatum amor & imperium ſummum in omnes alios affectus gerit. Primus ille dici poteſt cardo, ex quo motus impetuſque omnis imprimitur ad concitandas omnes animæ noſtræ facultates. Illa ergo univerſim valet lex, cui exceptiones forſan aliquæ inferiùs ſubjicientur: Perinde ut amor qui in corde noſtro dominatur, rectus, aut perverſus fuerit, reliquos affectus omnes conſentaneos ei futuros.

Illud Paulus, illud Auguſtinus iterum iterumque ſanxere, ut radix eſt cupiditas malorum omnium, ita radicem eſſe bonorum omnium charitatem. Non ergo mortuæ ſunt hę radices, aut ſteriles: ſed plurima ineſt illis vis, vita, fœcunditas, ſive in malas fruges, ſive in fructus vitæ & juſtitiæ. At quem fallit quanta ſit vis & effrænitas cupiditatis in malum?

Illud quoque frequentiſſimè & Paulus inculcavit & Auguſtinus, charitatem & cupiditatem geminas & adverſarias eſſe delectationes, conſtantes ſtabileſque in anima, quarum illa ad legem juſtitię, hęc ad legem peccati propendeat. Nemo autem non ſentit, nihil eſſe efficacius, nihil violentius eſſe voluptate & delectatione, ad animam quocumque rapiendam, vel à quocumque abſtrahendam. Adde quòd ratio ipſa & natura juſtitiæ conjunctiſſima videtur eſſe cum delectationis piæ fortitudine & efficacia. Ut ne de actibus enim jam agam, & conſtantem dumtaxat animæ ſtatum & diſpoſitionem ſpectem: An ille ſatis juſtus eſt, qui languet, nutat, & anceps pendet in bono? cujus magnum robur, ingens pondus eſt ad malum, permodicum autem vel nullum ad bonum? qui amore impenſiſſimo ſui & mundi æſtuat, ac proinde efficaciſſimo; Dei autem nullo, vel tepidiſſimo afficitur, & prorſus otioſo? Veriſſimè ab Auguſtino dictum eſt, Juſtum eſſe non poſſe, qui non amat juſtitiam. An is autem amat juſtitiam, qui minùs eam amat & tepidiùs, quàm injuſtitiam? Ita enim anteponitur juſtitię injuſtitia. Quis porro tam impius eſt, ut juſtitiam non amet, ſi fas ſit interim injuſtitiam vehementiùs amare?

His rationibus authoritate perſpicua Scripturarum & Patrum munitis, aliiſque non paucis alibi referendis, adducti eò ſunt Theologi omnes, novi, priſcique, ut de gratia habituali & juſtificante verba facerent, veluti de qualitate actuoſa & efficaci, ut de pondere & impetu quodam. Sanctus Thomas in omnibus operibus ſuis eaſdem adhibuit voces, nec minùs frequenter adhibuit, ut vim & efficacim exprimeret gratiæ habitualis & actualis. Eas quippe dixit ad id valere, ut voluntatem juvent, moveant, inclinet ad bonum. Efficacem aliquando vocavit gratiam illam, quæ habitualis eſt; nunquam actuali ſoli eam laudem vendicavit; exemplo priſcorum Theologorum gratiam habitualem ita ſe habere dixit ad voluntatem hominis juſtificati, ut equitem ad equum, cui inſidet, & quem quò vult agit. Denique cum antiquis omnibus Theologis dixit, poſſe juſtificatum, at non poſſe nondum juſtificatum implere præcepta omnia, & crimina vitare omnia, tum ſingula ſeorſim, tum univerſa conjunctim.

Hoc autem ex effato, tam expreſsè apud Auguſtinum & apud Concilii Tridentini Patres conſtituto, accedente etiam Scholarum omnium conſenſu, poſſe juſtos, non poſſe impios crimina vitare omnia conjunctim etſi poſſint hi aliqua ſejunctim; ex hoc, inquam, effato certiſſimè emicat, & invictiſſimè probatur gratiæ habitualis efficacia. Ex ea enim gratia repetendum eſt diſcrimen juſtorum & impiorum, cùm actualia auxilia illis quandoque ſaltem communia ſint. Ab hac ergo gratia manat illa vis efficax, qua ſoli poſſunt juſti omnia implere præcepta.

Hanc doctrinam munivit S. Thomas ratione ab Auguſtino petita, qua penetrare altiùs nobis dabitur in intelligentiam hujus efficaciæ. Docet enim hominis nondum juſtificati voluntatem à Deo averſam, ad peccatum autem & ad creaturas converſam, iiſque conglutinatam, poſſe quidem breviſſimo tempore pervigilem excubare, vim ſibi facere, & per actualia auxilia cupiditatibus ſuis

1. 2. q. 109. art. 8. & 9. 24. de verit. art. 12.

reluctari, atque ita vitare peccatum aliquod. Sed quandiu ita affecta erit, non poſſe illam ſemper, immo nec diu, & quacumque occaſione, maximè improviſa & inopina, ubi deliberationi locus non datur, vigilare, & vim ſibi facere, & ita certare adversùs ingentes & diutinas difficultates, ut non fatiſcat. Ratiône & experientia plus ſatis conſtat illam tandem defatigari, & improviſis tentationibus ne repugnare quidem, ſed agi & ſequi quò ducit affectus cordis vehementiſſimus & quaſi imperatorius. Juſtus ex adverſo peccati & mundi odio percitus, Deique amore ſuccenſus, inopinis oppreſſus eventis, convenienter ſuis his affectibus aget & loquetur; præcepta obſervabit, non facilè tantùm, ſed & ſuaviter, & cum voluptate; atque ita ſemper obſervare poterit; ad id quippe opus erit tantùm, ut ſuis affectibus, animique ſui præcipuis propenſionibus obſequatur, quibus ne poſſet quidem niſi ægrè reniti. Vulgatiſſima hæc fuit inter Patres Theologoſque omnes argumentatio; & ex ea eniteſcit, quanta ſit ejus vis & efficacia gratiæ, & charitatis, quæ juſtorum in cordibus inſidet, noctuque & interdiu conflagrat.

Ab annis tamen plus minuſve quinquaginta Theologi quidam nonnihil ab hac tritiſſima & antiquiſſima via deflexerunt; ſic tamen ut ad illud tandem redierint, unde diverterant. Cùm enim hactenus vis & efficacia gratię ad bonum faciendum ad malum declinandum, partim habituali gratię, & partim actuali tributa fuiſſet: ita ut quò priſca tempora altiùs revolvuntur, eò habitualis gratiæ efficacia ſæpiùs, clariùs, validiùſque confirmetur, etſi & actuali quoque gratię ea laus ex parte vendicetur: poſteriores hi Theologi totam efficaciam huic actuali gratiæ adſcripſerunt. Nec longiùs tamen aberrarunt, cùm ex eo diverticulo in regiam ſtatim viam redierint, atque gratias actuales ſtatuerint inſtar habere individui ſatellitii, quo jugiter gratia habitualis cingatur. Ita huic geminæ conjunctim gratiæ eam adſerunt, quam & antiqui Theologi efficaciam. Par ergo efficacia ab antiquis noviſque Theologis gratiæ habituali tributa eſt; ſed hoc diſcrimine, quòd antiqui ſuam ſejunctim habituali, ſuam & actuali efficaciam aſſignavère; recentiores autem totam efficaciam tribuerunt tum actualibus auxiliis immediatè, tum habituali gratiæ per actualia auxilia, quæ veluti copiæ ejus ſunt, & vires ei indivulsè cohærentes. Verborum magis hæc eſt, quàm rerum diſcrepantia: & hinc rurſus mirari lubet omnipotentiam ejus Spiritus veritatis, quo aſpirante & procurante, tanta eſt tot diſſentientium Eccleſiæ Catholicæ Theologorum, toto orbe, tot volventibus ſæculis, concordia.

CAPUT XII.

Charitate habituali verè ſuppeditari vires & poteſtatem implendorum præceptorum.

His ita præſtructis, jam facilè intelligitur, quàm poſſibilia ſint juſtis pręcepta. De juſtis enim verba faciebat Concilium Tridentinum, & illis demum definiebat impoſſibilia non eſſe pręcepta. Omnes etiam Theologi ante & poſt ſanctum Thomam gratię habitualis rationem habuerant, ubi egerant de poſſibilitate præceptorum. Concilium Arauſicanum, Africana antè Concilia facem prætulerant Concilio Tridentino. Hujus doctrinæ dux & magiſter, acerrimuſque defenſor videtur fuiſſe Auguſtinus, ubi toties illud contra Pelagianos inculcavit, non aliam nobis libertatem, hoc eſt, facultatem, poteſtatem & facilitatem eſſe ante juſtificationem, niſi ad peccandum: non reſtitui nobis libertatem, hoc eſt, poteſtatem & facilitatem bene agendi, niſi cùm eximit nos Chriſtus à ſervitute peccati & diaboli; hanc eſſe juſtorum prerogativam, ut vitam poſſint ſine crimine traducere, etſi non ſine peccato & veniali aliquo lapſu. His effatis illud conjunctum, illud neceſſariò conſequens eſt, Gratiam juſtificantem, quali non gaudent niſi juſti, actualibus cùm ſemper cingatur auxiliis, illam eſſe, quæ proximam dat implendorum præceptorum potentiam, vel illam ipſam eſſe potentiam.

Non quòd non fateantur Concilia & Patres, vitari poſſe ab impio peccata illa ſingula in quę prolabitur; cùm ad id ſufficienter juvetur, & eorum nonnulla vitet; perinde ut juſtus peccata venialia quælibet vitare poteſt. At cùm actualia auxilia plerumque dentur pro modo habituum, affectuum, viriumque uniuſcujuſque: hinc fit ut non poſſit juſtus vitare peccata omnia venialia, propterea quòd gratia habitualis & charitas in eo permanens, necdum ad tantum crevit virium cumulum: nec aliter impius, etſi ſingula potuerit vitare crimina, non tamen vires habere dicitur, quibus ea etiam conjunctim omnia vitare poſſit, quòd necdum inſint illi vires & affectus, quibus ad id opus eſſet.

Atqui demonſtratum eſt jam ſuprà, gratia, ſeu charitate dari juſtis non ſolum poteſtatem, ſed & facilitatem, pronitatem, delectationem implendi præcepta, & vitandi peccata. Ex eo id naſcitur, opus ad id illi non fore, niſi gratia actuali, ejus ſimillima, qua donati ſunt Angeli & primi Parentes noſtri, in beata illa innocentiæ ſtatione: quale auxilium ab Auguſtino vocatur *Adjutorium ſine quo non*, non *Adjutorium quo*. Duo porro illa eo diſcrepant, quòd illud det vires agendi, ſi velit; & eo agatur quandoque: hoc autem inſuperabiliter torqueat voluntatem, faciatque invictiſſimè ut velit & agat.

Antequam Janſenii Iprenſis Epiſcopi Commentarius de Gratia publicaretur, conſentiebant Catholici omnes Theologi, actualem gratiam juſtis ad quodlibet opus bonum nunc neceſſariam, illam eandem eſſe, qua gaudebant Angeli & homo innocens: nec utriuſque ſtatus ante & poſt peccatum diſcrimen in alio verſari, quàm in perſeverantia, ad quam idem *adjutorium ſine quo non* homini innocenti ſufficiebat: cùm impræſentiarum efficaciſſimo illo *adjutorio quo* indigeant certiſſimè juſti ad perſeverandum.

Voluerat Calvinus ad omnia opera bona extendere neceſſitatem ejus auxilii, quod deſiderat Auguſtinus ad perſeverantiam; at vehementiſſimè illi à Catholicis Theologis reſtitum eſt.

Ruard. Tapper. in art. 7. in reſp. ad argum. Calvini. p. 246. 247. Edit. Colon. ann. 1589. c. 3. 11. 12.

Et ſanè in libro de Correptione & Gratia, quo uno Auguſtinus prolixè de hacce tota re agit, ſtatim profitetur, & inculcatiſſimè poſteà affirmat, evidentiſſimèque, de ſola uſque ad finem perſeverantia agere ſe: & ubi duo illa commemorantur à ſe auxilia, *quo* & *ſine quo non*; adjutorium *quo* efficaciſſimum, juſtis nunc poſt lapſum declaratur eſſe neceſſarium. Manifeſtiſſimę ſunt & rationes, quæ ab eo ad id conglobantur, ubi ait non poſſe nos jam tot ſuperare labores, tot perſecutionibus & acerbiſſimis tentationibus reluctari, niſi inſuperabili aliquo adjutorio roboremur. Atqui hę tantæ difficultatum moles, tentationum perſecutionumque procellæ non ad quælibet incurrunt opera bona. Sunt ex eis aliqua facilia, immo & facillima: ſunt & quę voluptati ſint & delectamento, nullo prorſus interjecto obice.

Eandem nobiſcum interpretandi hujus Auguſtini loci rationem ſectati ſunt Theologi omnes, duce ſancto Thoma. Thomiſtis antiquis & novis omnibus convenit, eandem nunc ſufficere gratiam actualem & habitualem ad quod-

S. Thom. 1. 2. q. 109. art. 10. ad

quodlibet opus bonum, quæ ante peccatum ſufficiebat.

Deſiderant quidem ab annis admodum centum Thomiſtæ gratiam invictiſſimè efficacem ad quodlibet opus bonum; ſed illam peræquè neceſſariam fuiſſe cenſent in primigenia innocentia. Duo ſunt in quibus illis aſſentimur. 1. Ubi agnoſcunt diſcrimen utriuſque ſtatus, ſtantis & lapſi hominis, non ſpectare niſi ad perſeverantiam uſque in finem. 2. Ubi fatentur reſtitui nunc juſtum ei ſanitati, robori, libertati, cujus compos erat primus parens ante peccatum: ac proinde ſi iiſdem juvetur auxiliis, poſſe implere præcepta; quanquam adversùs concupiſcentiæ carnalis fluctus, quibus per omne mortale hoc curriculum impetitur, auxilio indigeat validiore ad perſeverandum uſque in finem. In his duobus ſumma eſt cum illis cæterorum etiam Theologorum conſenſio.

CAPUT XIII.

Poſſe à nobis nunc opera aliqua bona edi per eandem gratiam habitualem & actualem, per quam poterat homo ante lapſum omnia implere præcepta, & perſeverare uſque in finem; nec ſemper egere nos delectatione boni prædeterminante.

MAnifeſtiſſimè conflictari ſecum viſus eſt Janſenius Iprenſis Epiſcopus, ubi docuit potuiſſe hominem ante lapſum bene operari, immo & in juſtitia perſeverare uſque in finem, per ſolum *adjutorium ſine quo non*: at hominem reparatum à lapſu & juſtificatum, nihil operis boni agere poſſe, quantumvis facile illud ſit, ſi auxilio tantùm eo actuali juvetur, quo voluntas ejus non invictiſſimè determinetur. 1. An reparatus enim dici poteſt, ſi nihil prorſus poteſt cum eo auxilio, quocum antè omnia poterat?

2. Quomodo per juſtificationem reddita eſt illi vita & ſanitas, ſi nihil eorum poteſt, quæ poterat? An vivit, qui ne movere ſe quidem poteſt? Eſtne vera ſanitas illa, eſtne initiata ſaltem ſanitas, quæ ne gradum quidem unum promovere poteſt, ne rem quidem facillimam facere, vel incipere?

3. Reſtituta nobis eſt ex Auguſtino per juſtificationem libertas boni, hoc eſt facilitas bene operandi, quam in Adamo amiſeramus. Si hęc reſtituta nobis eſt facilitas, aliquid ergo boni moliri poterimus, eodem muniti adjutorio quo Adamus innocens.

4. Ex eodem Auguſtino, quin immo ex Scripturis, Conciliis, & Patribus, baptiſmo non aboletur tantùm peccatum, ſed nova inditur vita, reſculpitur imago Dei primæva, in novam excitamur creaturam. An iis verè innovatus & redintegratus eſt, qui de priſtino ſuo ad bonum operandum robore ne tantillum quidem recuperavit?

5. Ex Paulo & Auguſtino per baptiſmum non tantùm commorimur Chriſto, ſed & unà reſſuſcitamur, inſerta nobis vita, vi, fortitudine, quæ reſpondeat membro Chriſti à mortuis ſuſcitati. Non ergo charitas hominis cum Chriſto ſuſcitati & redivivi tam elanguida erit, vel tam emortua, ut nihil omnino agere poſſit boni cum eodem auxilio, quo Adamus ante lapſum omnia poterat.

6. Non deſunt forſan nunc juſti, qui fide ſint vegetiore, & charitate flagrantiore, quàm eſſet Adamus. An ergo ne ſemel quidem operari quidquam poterunt, etiam ubi nihil ingruit difficultatis: cùm poſſet Adamus & innumera exerere opera bona, & difficilia?

7. Erat quidem præcellens Adami ſapientia, nec ulla eum ſtimulabat concupiſcentia. Sed complura ſunt opera bona, ad quę plus ſatis eſt nobis luminis, & ubi aliquandiu ſaltem quieſcit & ſilet concupiſcentia. Tum ergo poterunt juſti aliquid boni peragere, eodem freti quo Adamus auxilio.

8. Juſtis nunc ſpeciali auxilio opus ſit ad omnia, nihil abnuo: ſed cùm ea neceſſitas non oriatur, niſi ex ignorantia & rebellante identidem concupiſcentia carnis noſtræ, ſatis erit, ut Deus idoneum lumen ingerat, & aliquandiu concupiſcientiam ſiſtat. Novo hoc auxilio non prædeterminatur voluntas noſtra, ſed eo loco nos ſtatuit, eidemque poteſtati reſtituit ad hoc opus peculiare, qua pollebat Adamus, quandiu ab innocentia primigenia non deſcivit.

9. Cùm gratia habitualis & charitas, qua præditus erat Adamus, ingentes ſuperare poſſet difficultates; quin nunc eadem charitas iiſdem ſuccincta actualibus auxiliis, leviſſimas ſaltem vincat carnis tentationes? 1.2.q. 109. art. 9.

10. Inde eſt, quòd ubi de ſpeciali auxilio diſputat ſanctus Thomas, eo quo nunc juſti adverſùs ignorantiam & concupiſcentiam egent, non aliis quàm his illud exprimit verbis, *dirigit*, *protegit*, & tentationum amolitione. Ex quo liquet, & non ſemper deſiderari hoc auxilium ad quodlibet opus bonum; & eo voluntatem non determinari ſemper, ſed dirigi protegique.

11. Auguſtino curæ potiſſimùm fuit, ut conſentirent auxilia divinæ gratiæ, noſtræ ad bonum facilitati, vel difficultati. Inde eſt quòd latum voluit eſſe diſcrimen perſeverantię in utroque ſtatu hominis ſtantis & lapſi. An ſenſiſſet autem Auguſtinus Paulo in flagrantiſſima illa charitate ſua difficilius fuiſſe opus bonum quodlibet, etiam ex ſeſe facillimum: quàm Adamo difficillimum quodlibet opus, & ipſam uſque in finem perſeverantiam?

12. An ſenſiſſet Auguſtinus perinde arduum eſſe quantulumcumque opus bonum, ideoque ad id eodem adjutorio opus eſſe homini juſtificato, atque ut vincula abrumpantur quælibet quæ nos peccato aſtringunt, ut voluptatibus molliſſimis nuncius remittatur, & ſuperentur tentationes atrociſſimæ ante juſtificationem?

13. An exiſtimaſſet Auguſtinus æquè valida opus eſſe gratia, atque adeo tantundem nos experiri difficultatis, ad implendum unum præceptum, atque ad implenda omnia? ad vitanda ſingula peccata, atque ad effugienda omnia? ad vincendas tentationes ſingulas, atque ad omnes? Contra militat experientia. Sed ubi docuit ſanctus Pater poſſe à juſtis vitari culpas ſingulas veniales, ſed non univerſas: eo ſatis prodidit diſtinguenda eſſe auxilia, quæ ad res tam diverſas eſſent neceſſaria; ideoque nec deſiderari indiſcriminatim debere auxilium efficaciſſimum ad res etiam facillimas.

14. Si nulla ſunt nimirum actualia auxilia, niſi quæ invictiſſimæ ſint efficacię: cui ejuſmodi dabitur auxilium, is tam univerſa conjunctim præcepta implebit, vitabit peccata, quàm ſingula ſeparatim: contrà, qui eo fraudabitur, tam ſingula omittet præcepta, & peccata committet, quàm univerſa. Quo ergo evadet conſtantiſſima illa Auguſtini doctrina, Hieronymi, Thomę, & omnium ſcholę Theologorum, qui tantum operæ poſuerunt in conſtituenda facilitate ſingulorum bonorum operum, difficultate univerſorum?

15. In quo autem collocabitur ſpeciale perſeverantiæ donum, ſi nihilo plus difficultatis ſit in implendis ſemper præceptis, quàm in uno eorum aliquo obſervando? Si ad quodlibet opus bonum ſigillatim requiritur efficaciſſima gratia, nihil amplius deſiderari poteſt ad perſeveran-

verantiam uſque in finem. Contrariam tamen doctrinam & docuit Auguſtinus, & Concilium Tridentinum definiit.

16. Addi poſſet delectationem illam & dilectionem juſtitiæ victricem, in qua vis gratiæ efficaciſſima à Janſenio conſtituitur, indubitatiſſimè Angelis & primo parenti conceſſam fuiſſe; cùm ne ipſe quidem neget eam eſſe ipſiſſimam charitatem. Atqui charitate donati fuerant. Aut ergo gratia efficax indulta illis fuerat; aut aliud eſt ea gratia, aliud charitas. Sed de his copioſiùs infrà dicetur.

CAPUT XIV.

Quibus machinis gratia prædeterminans oppugnari poſſit.

NOn ita ſecum colliduntur nunc Thomiſtæ, conſtitutis ſemel doctrinæ ſuæ fundamentis. Semel enim ſtatuta neceſſitate concurſus prævenientis, & prædeterminantis, ſive infallibiliter efficacis, tanquam neceſſarii, ut cauſæ ſecundæ ſubordinentur primæ, hinc certiſſimas illi exprimunt & valdè perſpicuas definitiones ſuas. Maniſeſtiſſimè hinc elicitur gratiam efficacem non poſt lapſum tantùm eſſe neceſſariam, ſed & ſtante hominis innocentia. Hinc Deus quos vult, prædeſtinat, cæteros reprobat; voluntatis ſuæ decreta inſuperabiliter exequitur, tum in Angelis, tum in hominibus. Adprimè conſentit hæc doctrina, tum amplitudini & omnipotentiæ Dei, tum noſtræ ſub ejus imperio ſervituti: gratiæ ejus poteſtati ineluctabili, humanæ denique imbecillitati.

Sed ſoſpite & illibata reverentia, ſummis his Theologis, & caſtiſſimæ Theologiæ hactenus propugnatoribus meritò dependenda, breviſſimè hìc ſubjiciemus, quæ nos remorentur difficultates, & quæ demum ſint, à quibus propter mentis noſtræ anguſtias expedire nos necdum potuimus.

1. Auguſtinus & Thomas, ſancti Patres & antiqui Theologi, efficaciam & vim tribuebant gratiæ, quæ propria ipſi ſoli & peculiaris eſſet; non eam quæ illi communis eſt cum divina in omnes naturas creatas motione. 2. Nolebant motiones divinas æquè efficaces eſſe ad actus vulgares & naturales, atque ad ſupernaturales. 3. Noluiſſent ad actiones etiam phyſicas peccati, opus eſſe auxilio, quo voluntas æquè inſuperabiliter ageretur. 4. Si efficaciſſimum hoc adjutorium exiſtimaſſent Angelo & homini ſtanti neceſſarium eſſe, nunquam aſſenſi eſſent ſubtrahi illud alterutri poſſe, antequam ſponte ſua peccaſſent. 5. Tum demum viſus eſt illis Deus homines aliquos reprobaſſe, poſtquam omnes præviderat maſſæ damnationis implicatos. 6. Tum demum viſus illis eſt Deus Angelos aliquos reprobaſſe, poſtquam illos vidit, aut prævidit voluntariæ defectioni conſentientes. 7. Alia illis viſa eſt hominum prædeſtinatio, ſcilicet gratuita: alia Angelorum, ſpontaneæ illorum perſeverantiæ innixa. 8. Alicubi etiam alia & alia viſa ſunt illis adjutoria utriuſque ſtationis, ante & poſt peccatum; atque adeo non omnia viſa ſunt illis prædeterminantia. 9. Si qua nobis nunc neceſſaria ſint inſuperabilis efficaciæ adjutoria, eorum illi cauſam contulerunt in ægritudinem & imbecillitatem naturæ per peccatum ſauciatæ. Id nihil omnino pertinet ad cauſarum à cauſa prima pendentium ſeriem & concatenationem. Alienum denique id prorſus eſt à primo homine ante caſum. 10. Copioſiſſimo & invictiſſimo adjutorio opus nunc nobis eſſe ſenſerunt ad converſionem impiorum, & ad juſtorum perſeverantiam uſque ad finem, quòd eæ demum ſint res difficillimæ. 11. Ingens diſcrimen interponi voluerunt, unum inter aliquem actum bonum, & bene multos: inter id quod breviſſimo tempore fit, & quod fit diutiſſimè: ut inter res faciles & difficiles, quibus proinde æquè diſparia parata ſunt auxilia. 2. Denique hanc illi inierunt rationem conciliandæ indifferentiæ libertatis noſtræ cum efficacia gratiæ, ut inferiùs dicetur; quod liber ſit juſtus ad peccata venialia, impius ad mortalia, propterea quod ſingula ſejunctim vitare poſſint, non conjunctim omnia. Ei verò axiomati non facilè convenit cum motionibus prædeterminantibus.

His argumentis Alvares & Thomiſtæ recentiores eas adhibuere reſponſiones, quæ clariſſimis placuere ingeniis, quibus nos valdè impares eſſe ingenuè confitemur. Sed cùm indefinitæ pendeant adhuc hæ quæſtiones, & interim ſinat Eccleſia Catholica liberas hinc & hinc eſſe Theologorum ſententias; ut tanto proclivius ſit hæreticis ei ſe recolligere, & in eas deſcendere partes, in quas magis propendebunt: tantò propenſiùs nos in hanc, quæ hìc à nobis exponitur, conceſſimus doctrinam: quantò certiores ſumus, eos à quibus diſſentimus, orthodoxos haberi à nobis, ut & nos viciſſim ab illis. Dabimus tamen operam, ut aliqua ex parte ſaltem gratiæ prædeterminanti ſubſcribamus.

CAPUT XV.

Gloriari non poſſe hominem, etſi gratia ad ſingulos actus prædeterminante non egeat.

UNam maximè video difficultatem elucidandam nobis ſupereſſe; quì uni Deo accepta referenda ſint omnia bona juſtorum opera, ſi ea plerumque fiant ſine gratiæ invictiſſimè efficacis auxilio. Reſpondeo autem 1. hæc Pauli effata, *Quid habes, quod non accepiſti?* &, *Qui gloriatur, in Domino glorietur*, ad Angelos & ad hominem ante lapſum æquè manare, atque ad nos, ex Auguſtino, Fulgentio, Anſelmo, Bernardo. Non hinc ergo elici poteſt auxilium certiſſimè efficax.

Auguſtinus De Gen. ad lit. l. 8. c. 12. l. 11. c. 8. & in Pſal. 32. Con. 2. Fulgen. l. 2. ad Tranſim. c. 4. 1. Anſel. initio lib. de caſu Diab. Bernar. ſer. 22. in Cant.

2. Docet Auguſtinus creatos à Deo eſſe Angelos in charitate & juſtitia, ne gloriari poſſent, quaſi meliores à ſeipſis facti eſſent, quàm à Deo. Unum id ergo ſancti Angeli præſtiterunt, unum id Deus deſideravit, ut in acceptæ à Creatore charitatis & juſtitiæ gradu perſeverarent. Juſti nunc autem ut ſummum aliquandiu perſtant & operantur in eodem charitatis gradu, quem Deus illis infudit, nec propriis illum viribus augere unquam poſſunt. Etſi enim poſſint pia operatione aliqua promereri ulteriorem aliquem gradum charitatis; at nequeunt ipſi illum ſibi inſerere; & hoc ipſum meritum non debent, niſi promiſſioni & gratiæ Dei. Denique operationi illi piæ, ex qua meritum hoc exiſtit, pretium non facit, niſi charitas quæ præivit, non quæ ſucceſſit. Deo igitur uni vendicanda eſt gloria totius creaturarum juſtitiæ & charitatis: cùm ne tantillum quidem ejus aſſequi poſſint gradum, niſi à Deo illum largiente, & creante in eorum voluntatibus, omnipotenti poteſtate, accommodatè ad arcanum prædeſtinationis ordinem.

3. Promanant opera omnia bona à charitate, quam Deus gratis infudit. Qui ergo tam eximiam nobis radicem inſeruit, ei fructus omnes ejus debemus. Si quid enim volumus, & agimus, noſtrum id & à nobis eſt: at ſi divinum & ſupernaturale quid volumus agimuſque, à charitate habituali & actuali id proficiſcitur.

4. Gratia rurſum ſua & charitate Deum nos induiſſe tradit Anſelmus, qua ſpoliati eramus per

Cōcord. ſc. præ. & grat. in lib. ar. pag. 199

peccatum; ſi inflemur autem propterea quòd cœleſtem hanc novi hominis veſtem abjicere cùm poſſimus, ea indui pergimus: perinde inſanire nos; atque ſi mendicus quis graviſſimæ Principi ſuo irrogatæ injuriæ reus, & ab eo non venia tantùm, ſed & pretioſa veſte donatus, venditaret ſeſe & ſuperbiret, quòd cùm poſſet tantum & veniæ & veſtis conceſſæ beneficium aſpernari, ei aſſentiri, eo frui mallet. Si veſtem hanc repudiaret, aut abjiceret mendicus, tota certè in illum reſiliret hujus inſaniæ infamia: ſi ea indui acquieſcat, tota in largitorem ejus gloria refundenda eſt.

5. Si juſtum certè ſpectemus ut omni deſtitutum poteſtate vel volendi, vel faciendi cujuſcumque boni ſupernaturalis, aut ſpiritualis: & gratiæ tamen habitualis atque actualis beneficio evectum ad eſſe quoddam divinum, & ad poteſtatem, vim & proclivitatem vehementem in opera divina & ſupernaturalia: manifeſtum eſt, ſi quid boni operetur, totum illud non deberi niſi gratiæ, quę illum provehit ad eſſe quoddam divinum, & ad operandi ejuſmodi potentiam, quæ omnes naturę vires ſuperet. Si ab operando ceſſet, ejus eſt ea ceſſatio. Si repudiandæ ergo gratiæ vires illi ſint, ſuo ex penu illas habet: ſi eam abjiciat, ejus ſunt hæ vires: at ſi poſſit aſſentiri gratiæ & morigerari, non ſuas ſibi, ſed precarias has vires habet; ſolis gratiæ viribus gratiæ aſſentitur: non ejus ergo hæ vires ſunt, nec ejus ille glorię ullam partem ſuffurari & ſibi tribuere poteſt.

6. Nec aliter res habet in affectibus animæ. Si illis renitatur quis, hic diſſenſus ab animę voluntate totus eſt, non ab affectu. At ubi illis conſentit & obtemperat, tum affectus ipſe voluntatem pertrahit; & hic conſenſus atque obtemperatio non aliud eſt, quàm hic ipſe affectus prædominans. Nec enim conſenſus hic & affectus dominans aliud eſt, quàm affectus ipſe cui non reſiſtitur, etſi reſiſti poſſit. Nec aliter æſtimandum de charitate & gratia, tum habituali, tum actuali; non aliud hęc enim, quàm affectus ſunt divinitus inſpirati.

7. Ut ad Anſelmum retro flectamus veſtigia, & univerſim explanemus, quale demum ſit Auguſtini *Adjutorium ſine quo non*, ita res habet. Quando eo maximè indigemus, ejus autem vel impetrandi, vel conſequendi mera nobis inſidet deſperatio, ut indignis prorſus & infirmis; ſi tunc eo donemur, & eo utamur, extremæ tum erit dementiæ, ſi ejus gloriæ partem ullam nobis decerpamus, nec totam eam beneficentiæ adſcribamus divinæ: etſi non deſint, qui hæc auxilia faſtidiant, incredibili prorſus inſulſitate & improbitate ſua.

8. Illud quoque non ſegniter pendendum eſt, præter habitualem & actualem gratiam, perſæpè, forſan & ſemper egere nos protectione ſingulari Dei, qua tentationum procellæ & dæmonum inſidiæ propulſentur. Hi quippe ſunt ſalutis hoſtes noſtræ infenſiſſimi, & iis viribus, quibus nos paſſim in peccatum impellant, niſi tot & tantorum adverſariorum impetum cohiberet Deus, vel temperaret. Ubi ergo aſſentimur gratię, eas amolitus eſt Deus tentationes, quibus proſtrati fuiſſemus.

9. Si quid ergo boni operis peregit juſtus quiſpiam, quod non peregit alius: ita perſuaſum illi ſit, affuiſſe illi à Deo gratiam uberiorem, ſive habitualem, ſive actualem; aut protectionem opportuniorem: illum autem alterum aliàs præclariùs ſe geſſiſſe; lapſu ipſo ſuo ad majorem humilitatem accenſum iri, ſeſe autem forſan in eandem foveam prolapſurum: denique non diſcerni propriè & certiſſimè homines, niſi prædeſtinatione divina, miſericordiæ & juſtitię pleniſſima; perſeverantiam nonnunquam denegantis juſtis, qui quòd lapſi non ſint, ſuperbiunt; largientis verò iis, qui de lapſu ſuo erubeſcunt & humiliantur.

CAPUT XVI.

Nunquam determinari gratiam à voluntate, etſi voluntatem non ſemper gratia prædeterminet.

HIs animadverſionibus noſtris, ſatis illis fiet, qui verentur, nequando juſtus gratiam determinet, cùm gratiæ potiùs ſit illum determinare. Ita enim ſuſpicantur, ſicut *adjutorio quo* voluntas determinatur, ita *adjutorium ſine quo non* à voluntate determinari. Maximus ille error eſt. Secundæ enim ſpeciei hæc adjutoria, duas rurſum in ſpecies ſecanda ſunt valdè diverſas. Priora illa ſunt, à quibus nihil influit in hominis facultates, ſaltem in voluntatem ejus, ut ad aſſenſum impellant. Ita alimenta non agunt in homines, ut eos ad manducandum adducant; lumen oculum ſubit, recreat, invitatque ad videndum; at voluntati nihil adjicit, ut eam impellat, quò luce frui velit. Si cui placeat hęc auxilia determinari à voluntatę, id facilè largiemur. Sed aliud eſt auxiliorum iſtiuſmodi genus, quę immediatè in voluntatem ipſam agunt, illam excitant & urgent, ut velit & faciat, etſi non inſuperabiliter ad actuum applicent. Id genus erat gratia actualis & habitualis in primo parente ante lapſum. Quando voluntas diſſenſu ſuo hęc auxilia fruſtratur, nemo tam ineptus eſt, qui tunc ea ab illa determinari dicat. Nec multò minùs inſulſum eſt id dicere, cùm illis morigeram ſe præſtat. Ipſa enim hæc auxilia, pronitates, inclinationes & determinationes quędam ſunt ad bonum, etſi non invictiſſimæ & ſemper victrices. Qui illis obſequitur, is eorum determinationem ſequitur, non illa determinat. Nec enim determinationem ipſam determinat quis, uti nec calorem calefacit, nec lumen illuminat. Qui eis obſiſtit, ne is quidem ea determinat; pronitas enim & inclinatio in quidvis, non poteſt unquam ipſamet inclinari, & determinari in contrarium; uti nec lumen poteſt in caliginem & tenebras converti. Perſpicuum ejus rei exemplum eſt in affectibus & cupiditatibus animæ. Poteſt quis credere, vel reniti cupiditatibus ſuis; quando illis cedit, non eas determinat, ſed earum determinationi obſequitur, cui utique reluctari poſſet: quando eis repugnat, ne tum quidem eas determinat, ſed earum determinationi reſiſtit, quòd ea talis non ſit, cui reſiſti non poſſit. Cupiditas, exempli cauſa, voluptatum, vel honorum, ad quidvis aliud determinari non poteſt, ſed poteſt homo illi diſſentire. Eò ergo redeunt hæc omnia, ut fateamur, Ubi juſtus boni aliquid operatur per *adjutorium ſine quo non*, non ab ipſo tum gratiam hanc determinari: ſed ipſum determinationi hujus gratiæ obſecundare, cui quandoque renititur, cui poteſt ſemper reniti. Sed qui nos hac urgent difficultate, multò magis, ut reor, laborarent ipſi, ut planum nobis facerent, quomodo auxiliis gratiæ poſſint homines ſemper reſiſtere, nec reſiſtant unquam. Si enim invictiſſimè ſemper efficax eſt, quomodo poteſt illi reſiſti? ſi poteſt reſiſti, quomodo invictiſſima eſt ejus efficacia? Non me pręterit quibus verbis reſpondeant: ſed reſponſionem equidem cuperem, quæ vel capi, vel probari faciliùs poſſet. Si alterum autem auxilii genus ita merè ſufficiens ſemper ſit, ut ſit & inefficax, qui liberum eſt ei non reſiſtere? Fatentur denique, qui hac nos objectione laceſſunt, poſſe reſiſti gratiæ, poſſe & nōn reſiſti. Ex eorum ergo ſententia poteſt gratia à nobis determinari. Si enim reſiſtendo, vel non reſiſtendo determinatur gratia: ergo qui poteſt reſiſtere, vel non reſiſtere, poteſt eam determinare.

CAPUT XVII.

Gratiam ne tum quidem ſubjici homini, cùm illi reſiſtitur.

NEc illud objici nobis poteſt, gratiam tum à nobis libertati ſubjici, cùm id tantùm dicimus, & ſincerè atque infucatè dicimus, reſiſti quandoque gratiæ, quandoque non reſiſti. Si qui id confitentur, gratiam Dei libertati hominis ſubjiciunt, ne ipſi quidem hujus objectionis authores effugere hæc jacula poſſunt. Nec enim ii ſunt illi, qui negent & reſiſti quandoque gratiæ, & reſiſti ſemper poſſe. Qui poterit ergo illi reſiſtere, poterit illam ſibi ſubjicere. Ut ergo verus, ſincerus & candidus ſit ſermo noſter, confitendum eſt gratiam Dei libero hominis arbitrio non ſubjici, etſi reſiſtere illi ſemper poſſit liberum arbitrium, & nonnunquam reſiſtat.

1. Etſi Angeli reſiſtere gratiæ potuerint, eique nonnulli eorum reſtiterint, ineptè & importunè loqueretur, qui gratiam diceret eorum libertati obnoxiam ſubjectamque fuiſſe.

2. Spiritus ipſe ſanctus gratia increata eſt, quæ in juſtis hoſpitatur, qui illi nonnunquam reſiſtunt: quin & illum cordis ſui domicilio extrudunt quandoque. An ergo Spiritum ſanctum volent ſubjici hominum libertati? haud equidem opinor.

3. Gratia habitualis vinculum eſt, quo cor noſtrum Spiritui ſancto obſtringitur. In noſtra poteſtate eſt vinculum hoc abrumpere, cùm poſſimus à nobis Spiritum ſanctum repellere. Ut inde inferri non poteſt, Spiritum ſanctum libertati noſtrę ſubeſſe; itane id quidem inferri poteſt, gratiam illam nobis ſubjici, quæ à Spiritu ſancto ſejungi & diſſociari non poteſt.

4. Poſſumus, ſi tam dura nobis inſit libido, Solis & Aſtrorum lumine orbare nos. An ergo ideo ſubjici nobis dicentur cum ſuo lumine Sol & Sydera? Beneficia Principis vel ſtatim repudiare poſſumus, vel poſtea rejicere: an ergo ideo liberalitas Principis libertati noſtræ ſubjici dicetur? Poteſt qui ex morbo decumbit contumaciùs repellere opem medici, medicamentorum, & amicorum: an ergo hæc auxilia illi ſubjicientur? Unum illud dici tum meritò poterit, Peropportuna & per ſeſe efficacia eſſe hęc auxilia, ſed ægrotum inſanire. Denique ne nos hìc effugiat exemplum apud antiquos celeberrimum: non ſubeſt ſuo eques equo, etſi quandoque ab eo excutiatur; ea eſt enim nihilominus ejus naturę præſtantia, induſtria & poteſtas perdomandę ſuperbię ferocientis equi, ut tam fœdo convitio inceſſi non poſſit.

5. Per ſe ac ſua ſponte charitas, ſive habitualis, ſive actualis, dominatrix eſt, omnium affectuum & motionum hominis quędam velut regina. Etſi reſiſtatur ei, etſi adversùs eam rebelletur, illa tamen regina eſt; ſed qui ab ea deficit, perduellis is habetur. In regno adversùs Regem concitato, Rex nihilominus Rex eſt. Etſi non pareant ſubjecti, ſubjecti tamen ſunt; nec rebellantibus ſubjectus eſſe Rex unquam dici poterit.

6. Multò manifeſtiùs id pateret, ſi ea rebellione ſubjecti in acerbiſſimas demergerentur calamitates, Rex nihil damni pateretur, haberetque in poteſtate, quoties ſibi libitum eſſet, contumaces perdomare, & imperio rurſum ſuo ſubjicere. Atqui homines abjicienda gratia, ærumnis ſe implicant innumeris & æternis: an hinc concludes ſubjectam illis eſſe gratiam? Spiritus ſanctus cum gratia ita ejicitur, ut nihil hinc illi importetur detrimenti, intactamque ſervet ſummam poteſtatem ſuam ad frangendos rebelles: immo ad præſtandum, ut hæc ipſa defectio plurimùm conducat, ut gratia illos poſthac habeat ſibi obſequentiores. Fieri ergo nunquam poteſt, ut gratia Dei ſubjiciatur hominis libertati.

7. Affectus naturales etſi ex ſe & natura ſua dominatores, ſubjiciuntur tamen voluntati noſtræ; at non ita illi qui infuſi ſunt & ſupernaturales, Naſcuntur illi ex ipſa voluntate, quæ proinde illis ſemper ut parens & domina præeſt, At hi cœlitùs infunduntur, à Deo ipſo ſcaturiunt, pendentque multò magis à fonte, à quo exiſtunt, quàm à ſubjecto in quo recipiuntur; non aliter quàm à Sole multò magis pendet lumen, quàm ab aere. Si vincit tandem Sol caliginem, nebulaſque denſiſſimas, quibus illi videtur terra ſuo quodam modo repugnare; & tempeſtatum fructuumque terræ ſe dominatorem & parentem eſſe invictiſſimè demonſtrat: quantò magis Spiritus ſanctus charitatis ſuę lumine & igne nunc parciùs, nunc largiùs effundendo, vincet tandem nos quanquam non rarò repugnantes, ſubjicietque quando volet omnipotenti gratiæ ſuę? Si ea poteſtate minùs utatur in reprobos, in cauſa non eſt niſi extrema & deſperata induratio eorum adversùs beneficentiſſimam ejus providentiam; quæ minùs bono ſtuderet, niſi & quandoque malum ulciſceretur, cohibenda ſaltem infinita miſericordiæ ſuæ poteſtate.

Illud denique advertamus, ſi nos Schola vetat dicere, 1. Gratiam ſubjici libertati: 2. Gratiam à libertate determinari: viciſſim Eccleſiam ita præcipere, ut fateamur, 1. Præcepta non eſſe impoſſibilia, maximè juſtis: 2. Juſtos nunquam à Deo deſeri, niſi priores ipſi illum deſerant: 3. Ita aſſentiri nos gratiæ, ut & reſiſtere poſſimus. Qui æquo & ſincero eſt judicio Theologus, nihil ille poterit amplius exigere, quàm quæ ſuprà diximus, ut prioribus effatis Scholæ ſatisfiat: quibus & nos lubenter aſſentimur. Sed illud viciſſim perpendi par eſt, ac pari fide & candore, an qui gratiam invictiſſimè efficacem prædicant ſemper eſſe neceſſariam, ut vel bonum fiat, vel malum vitetur, tribus illis aliis ſatisfaciant effatis, quibus tot Concilia authoritatem & pondus addiderunt. An verè enim poſſibile eſt ei præceptum, qui auxilio caret ad id obſervandum neceſſario? Annon prior Deus juſtum deſerit, cui hactenus innoxio auxilium ſubducit neceſſarium ad non peccandum? An poteſt quiſquam gratiæ non aſſentiri, ſi ineluctabilis gratiæ vis ineſt ad conſenſum extorquendum? Si vis hæc gratię inſuperabilis eſt, eſt etiam, ut cum antiqua Schola loquar, irreſiſtibilis. Quas Theologi quidam Catholici adhibuere reſponſiones, ejuſmodi viſæ ſunt, ut libertatem pariter noſtram & poſſibilitatem præceptorum negaverint, hæreticiſque ſe caſtris adjunxerint ii, qui faſtu turgentes Catholicam unitatem ſcindere maluerunt, quàm ea vel probare, vel tolerare Theologorum aliorum placita, quæ mera verborum eſſe ludibria interpretabantur. Catholici ſunt tamen hi Theologi, orthodoxa eſt & eorum doctrina. Sed per eos, ut ſpero, licebit, quibus minor ſuppetit luminis & ingenii copia, charitate ut abundare ſe malint, ultra modum etiam forſan, ſi quis eſſe debeat charitatis modus; & in id incumbere, ut hæreticos moneant addoceantque, poſſe prædeſtinationis gratuitæ & gratiæ illi conſentaneæ doctrinam ſanè arduam ita defendi, ut non incurratur in ea, quæ illis intoleranda viſa ſunt: plures eſſe in Eccleſia Scholas, plures in Scholis rationes eliquandi quæſtiones difficillimas, ut ne deſperent occurrere poſſe earum aliquam, quæ & Auguſtino & Patribus conſentiat, nec tamen ſincero & communi hominum judicio adverſetur.

CAPUT XVIII.

Efficaciſſima & ineluctabilis Dei Gratia ad converſionem peccatorum, & ad perſeverantiam juſtorum ante ſacula prædeſtinatorum, ratio & via quadruplex explanatur.

CUm hominum poſt lapſum prædeſtinatio ad gloriam, quàm gratuita eſt, tam invicta & infallibilis ſit; ejuſmodi gratię auxilia inveſtigare cogimur, quibus voluntas noſtra ad bonum & ad malum anceps & libera, molliſſimè & invictiſſimè tamen adducatur ad conſentiendum, tum converſioni ſuæ ad bonum, tum deinde perſeverantiæ in bono. Non complectitur hæc controverſia niſi adultos; nec enim ambigitur, quin parvuli quos præcox fatum extinguit poſt baptiſmum, & juſtitiam & perſeverantiam mero ex Dei beneficio conſequantur, nullo uſu niſuve accedente liberæ voluntatis ſuæ. Sed venanda ſunt nobis jam auxilia ęquè inſuperabilia, quibus adultorum electorum voluntas verſatilis flexiliſquę tam in malum, quàm in bonum, bono conſtantiſſimè & indivulsè affigatur, atquę ita ad deſponſam ſibi gloriam provehatur.

In hac ſpinoſiſſima quæſtione variæ & pugnantes perſtrepunt Theologorum Catholicorum in Scholis ſententiæ, quas omnes ad quatuor has primarias revocari poſſę exiſtimo.

Prima eorum eſt, qui Scientiæ Mediæ patrocinium arripuerunt, Deoque cenſent infinita præſto eſſe auxiliorum genera, quibus voluntas hominis libera, ad quodlibet opus bonum poſſit conſentire, poſſit & diſſentire. Cenſent præterea pręter ſcientiam viſionis, qua videt Deus, quidquid fuit, eſt, eritve; præter ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, qua cognoſcit omnia, quę eſſe poſſunt, etſi nec fuerint, nec ſint, nec futura ſint unquam: tertiam quandam ineſſe Deo ſcientiam, quæ ideo Media dicatur, quòd inter duas illas ſuperiores media incedat. Hac quippe exiſtimant ſciri à Deo, quo ſe cumque converſura ſit libera quarumlibet naturarum intellectualium voluntas, quibuſcunque valletur rerum temporumque circumſtantiis & auxiliis divinis; quibus opportunè juvetur illa quidem, non tamen certa & invicta vi determinetur ad conſentiendum bono, vel ad bene operandum. Hoc ſemel ita fixo & ſtatuto, ubi Deo libet peccatorem convertere, tunc ejuſmodi auxilio aliquo illum impellit, cui præſciit illum aſſenſurum. Liber eſt conſenſus, cùm id genus ſit auxilium: at indubitatiſſimus eſt eventus, non propter ineluctabilem vim aliquam auxilii; ſed quia nec falli, nec fruſtrari poteſt Dei præſcientia. Vides ergo non hìc agi à nobis, niſi de iis Theologis, qui & ſcientiam mediam & gratuitam prædeſtinationem tuentur.

Secunda eſt, defenſorum prædeterminationis phyſicæ, quę actio & motio eſt cauſæ primæ cauſas in omnes ſecundas, & in voluntates ipſas liberas; qua excitat illas & determinat, appellitque indeclinabiliter ad volendum & agendum, quidquid agunt voluntque. Hoc indeclinabili auxilio convertit Deus peccatores ad juſtitiam, juſtos autem ad quæ ipſe vult opera bona agit urgetque, quin & ad perſeverandum uſque ad finem, quos vult, perducit. Ita enim excita & mota voluntas, infallibiliter conſentit.

Ad hanc revocari poteſt Janſenii Iprenſis Epiſcopi ſententia. Etſi enim vim efficacem divinæ gratiæ conſtituat ille quidem in cœleſti quadam delectatione, & in dilectione vehementi juſtitiæ inſpirata ſupernè à Deo; non diſcrepat tamen à ſuperiore ſententia in modo efficaciæ, cùm huic delectationi eam vim aſcribat, quæ certiſſimè libertatem creatam prædeterminet.

Tertia eorum ſententia eſt, qui vim ineluctabilem gratiæ victricis locant in multitudine, varietate, conſonantia & conſpiratione plurium auxiliorum, interiorum exteriorumque: quorum ſingula ſeorſim fruſtrari poſſunt, quin & fruſtrantur quandoque per libertatis humanæ contumacem diſſenſum; at univerſa obſtinatiſſimos quoſque fatigant tandem, & multitudine, conſpiratione, indefeſſa oppugnatione ſua, ad aſſenſum tandem pertrahunt. Nec ad iſtud deſiderari ſinunt ſcientiam mediam, ſed ſapientiam dumtaxat & poteſtatem infinitam Dei, cui obvia & ad manum ſunt innumerabilia adminicula, quibus quolibet contorqueatur vel detorqueatur hominum voluntas ad ejus nutum.

Quarta denique eorum ſententia eſt, qui hæc omnia adjutoria ad unum contrahunt, cui uni vis inerit ſumma & prorſus indeclinabilis; quòd ei Deus eam inſerat congruitatem, convenientiam, & infinitam quodammodo conſonantiam cum omnibus animę ejus affectibus, quem Deus ad ſe converti vult, & gratiæ ſuæ aſſentiri. Videt enim immenſa ſapientia Dei ſinus omnes & abditiſſimos receſſus cordis, affectus omnes, & arcanas voluntatis propenſiones, denique qua oppugnari ea debeat ſui parte, ut expugnetur. Potentia Dei, cujus nulli ſunt limites, unam aliquam temperare ita poterit motionem, quæ & illecebras omnes complectatur, quibus illici poſſint omnes penitiſſimi animæ affectus: & anteveniat, vel amoliatur ipſas cogitationes omnes, quæ illam aliò poſſent inclinare.

Poſtrema hęc ſententia non tantùm valdè conſentit tertiæ, ſed illi etiam permiſcetur, & in unum tandem cum ea conflatur. Hujus enim patroni omnes ipſa veritatis & experientiæ vi fateri tandem coguntur, infinitam hanc quodammodo congruitatem & convenientiam gratiæ cum libertate, quæ voluntatis pleniſſimè reſpondet amplitudini, ut quolibet pelliciatur, vel à quolibet abalienetur; vel pluribus committi poſſe motionibus divinis, vel uni tantùm. Sed cùm profiteantur & ipſi multifariàm à Deo mentem hominis illuminari, voluntati ab eo inſpirari amorem, odium, pudorem, timorem, affectuſque alios complures, extrinſecùs etiam ea objici, quę ad movendum aptiſſima ſint, tentationes ſummoveri, obiceſque quoſcunque alios: his omnibus teſtificantur, à tertię opinionis patronis nihil admodum ſe diſcrepare. 2. Favet tamen evidentiùs rerum experientia multitudini diverſarum motionum & iteratarum oppugnationum, quibus cogatur tandem voluntas cedere, & in deditionem venire. 3. Si uni gratiæ includatur infinita hæc convenientia cum voluntate, verendum eſt, ne eam determinet; & incurratur in eas difficultates & moleſtias omnes, quæ objectę fuerint prædeterminationi phyſicæ. Cùm enim poſſit ſemper voluntas reſiſtere, ecqui fiet, ut nunquam reſiſtat? 4. Ubi verò ea gratia non annuetur, nec converti poterit homo ad Deum, nec mandata implere, auxilio ſcilicet neceſſario deſtitutus: cùm tertię ſectatores ſententiæ hos ſcopulos facilè declinent; ſuum illud uſurpantes, Reſiſti poſſe ſemper, & verè aliquando reſiſti his motionibus ſingulis, non univerſis unquam. Atqui libertas voluntatis non explicatur, niſi in actus ſingulos ſejunctim; nec actus eſt ejus ullus, qui reſpondeat multitudini & diuturnitati horum auxiliorum, quæ ſenſim & longo tempore ſeſe explicant. Ita his auxiliis non prędeterminatur voluntas ; & quiſquis ad Deum non convertitur, is aliquod hujuſmodi adjutorium fruſtravit, cùm in poteſtate haberet ei morigerari.

Has ergo duas poſtremas ſententias poſthac in unam conglutinabimus ; & ut idem tamen numerus ſervetur, delectationis victricis patronos ſejungemus à prædeterminationis phyſicæ aſſertoribus ; hæc ſecunda à nobis dicetur ſententia, illa tertia ; quarta denique duas complectetur poſtremas, quæ divelli à nobis non potuerunt. Prima erit ſemper, quæ Mediæ ſe dicavit ſcientię. Ex iis porro, quæ in ſecundo dicentur Commentario, palam fiet, nec debuiſſe, nec potuiſſe nos omnino illis obniti, qui abſolutiſſimam gratiæ efficaciam quandoque uni committunt motioni, cui numeris ſuis omnibus abſoluta & perfecta inſit convenientia & congruitas.

CAPUT XIX.

Tres priores ſententiæ inter ſe comparantur.

MUlta ſunt, quibus quatuor illę opiniones in commune commendentur. 1. Orthodoxę ſunt omnes. 2. Inter Catholicos Theologos magna ſunt fama & claritate earum defenſores. Quo enim Eccleſiæ judicio perculſus eſt Janſenii liber, eo non involvitur doctrina Gratiæ efficacis. Qui verò delectationem juſtitię victricem, eòque prædeterminantem tuentur, ii & poſſunt & debent unà tueri gratiam generalem & ſufficientem, unà cum patronis primæ ſententiæ, vel ſecundæ, ut ne impoſſibilia videri poſſint Dei pręcepta ; eo certè ſenſu nos de illis verba fecimus. 3. Omnes conſentiunt in prædeſtinatione gratuita, & in gratia efficaciſſima defendenda, ad certiſſimam ejus executionem. 4. Omnibus convenit de poſſibilitate mandatorum Dei, de libertate hominis, de ipſa libertatis indifferentia, reſiſti poſſe gratię, Chriſtum pro omnibus mortuum eſſe, bonorum operum gloriam ad unum Deum referri totam debere. Quanquam enim moleſtiſſimis objectionibus impetatur unaquęlibet quatuor harum ſententiarum, quaſi his non poſſit ſatis ingenuè ſubſcribere effatis aliàs indubitatis : magno tamen animo refellunt hi Theologi illas objectiones : conjuncta & conſequentia negant eſſe ſuæ doctrinæ, quæ contra diſputantur ; hæc certiſſima fidei effata amplectuntur, in reſiduis & liberis hactenus controverſiis judicium Eccleſiæ expectant, in anteceſſum illi aſſentiuntur, quę germana eſt Catholicorum Theologorum teſſera.

Præter has earum ſententiarum quatuor in commune laudes : eſt & ſuum ſingulis peculiare quoddam decus. Prima videtur meliuſculè conſulere hominum libertati, quàm vel ſecunda, vel tertia ; at viciſſim hæ victricem gratiæ divinæ poteſtatem ſtrenujùs tuentur, quàm prima. Secunda & tertia conſentiunt in tribuenda gratiæ efficacia quadam ſumma & vi prędeterminante. Sed ſecunda videtur efficacitatem illam validiùs firmare, cùm illam exprimat ab inſuperabili poteſtate primi motoris & ſupremę cauſarum omnium cauſæ. Vix ſatis tueri poteſt tertia vim totam efficaciſſimæ gratię à ſola manare delectatione & dilectione juſtitiæ : cùm tantùm timor cæterique affectus pii poſſint ad converſionem peccatoris & ad perſeverantiam juſtorum. At aliunde proponitur ab ea id efficaciæ genus, quod conſentaneum omnino ſit, propriumque gratiæ, cùm ſecunda auxiliatrices motiones perinde efficaces addat cauſis omnibus naturalibus, & ipſi homini ad actiones civiviles, bonas, malaſve.

Pertinent hæc omnia ad gratiam efficacem. Quod ad ſufficientem jam ſpectat, candidè & ſincerè loquitur prima ſententia : & quod ab ea ſufficiens vocatur auxilium, verè ſufficiens eſt ; eo enim ſolo adjuti, nonnunquam bene operantur. Vocat ſecunda auxilium ſufficiens, & proximè ſufficiens ; quanquam ſi vel ſemel intra centum annorum millia & voluntates inter innumerabiles ſequeretur effectus, tota horum Theologorum doctrina labefactaretur ; neceſſaria enim jam ampliùs non eſſet gratia efficax. Denique auxilium vocat plenè & proximè ſufficiens, etſi vel tum aliud efficacius, & quod in noſtra poteſtate non eſt, ſit penitus neceſſarium. Tertia ſententia alterutri horum auxiliorum ſufficientium ſuffragari poteſt, ſecundi generis auxilia ſufficientia tribuunt nonnulli Janſenio Iprenſi Epiſcopo. Sed ſi ingenuè & ſine fuco, atque ablegatis præjudiciis res agatur, facilè liquebit primi generis gratias ſufficientes illi potiùs arriſiſſe, eaſdem ſcilicet, quas Commentarioli hujus noſtri Capite tertio declaravimus. Reliquias enim neſcio quas admittit amoris juſtitiæ, ſeminaque vel initia virtutum omnium, timoris quoque donum, quam gratiam generalem vocat, aliaque plura auxilia, quæ hoc eodem nomine contineri vult. Si magni nominis hic vir confeſſus eſſet, poſſe homines per hęc auxilia ita vitare unum peccatum, ut in aliud tum non labatur, ut Concilio in Tridentino definitum eſt de timore ſervili : admiſſa ab eo eſſet gratia verè ſufficiens, convenientiùs ab eo exponi potuiſſet præceptorum poſſibilitas, defendi indifferentia libertatis ; intelligi denique, quàm non ſemper charitas ſatis efficax ſit auxilium, niſi timor gehennæ & alii id genus affectus ſuppetias ferant.

CAPUT XX.

Quantum præſtet quarta ſententia, quæ multitudini & conſpirationi auxiliorum innititur, tertiæ quæ ſoli delectationi victrici totum tribuit.

QUarta hęc ſententia accuratiùs elimatiùſque declarat, unde proficiſcatur efficaciſſima illa poteſtas gratię victricis, quàm tertia,

1. Victricis delectationis vindices, ubi gratiæ tribuunt huic vim prædeterminantem, in eaſdem incurrunt difficultates, quæ ſuprà conglobatæ à nobis fuere adversùs prędeterminationem phyſicam.

2. Non minor certè, forſan & multò major erat hęc delectatio juſtitiæ in Angelis, & in homine ante lapſum ; nec tamen victrix aut prędeterminans erat.

3. Manifeſtiſſimè patet ex Auguſtino, Fulgentio, cæteriſque Patribus, uti & ex Scholaſticis omnibus, delectationem hanc victricem non aliam eſſe, quàm gratiam, ſeu charitatem habitualem, hoſpitantem in corde juſti ; qua fit ut Deum amet, etiam tum cùm de eo non cogitat, & aliud agit. Paulus Patrum Theologorumque omnium dux & magiſter, non minùs ſtabilem ac permanentem hanc delectationem in corde juſtorum oſtendit, quàm delectationem contrariam, ſive concupiſcentiam carnis. Verùm ſpecialem ea res Commentarium deſiderat, ubi evincatur Janſenium, quæ habitualis erant gratiæ, ea actuali tribuiſſe. Cùm ita res habeat, non poteſt habituali gratiæ invicta tribui vis & efficacia, niſi homini mortali, quod nefas, impeccantia vendicetur.

4. Exordia converſionis peccatorum à timore ęternæ pœnæ repetenda eſſe, ipſa docet experientia. Conſentiunt Patres, conſentit & Vetus

Teſtamentum totum. Nec enim aliud eo agebatur, quàm ut præpararetur genus humanum, velut peculiaris aliquis homo, ad percipiendam gratiam Chriſti juſtificantem. Atqui hæc præparatio timore fiebat. An auxilium efficax eſſe negabitur, quo cogitur homo abſtinere à peccato, nuntium remittere voluptatibus, inolitarum pravarum conſuetudinum vincula perfringere, locum parare charitati? Atqui hæc ſunt munia timoris pœnarum æternarum.

5. Quæ leguntur in Evangelio, & in Eccleſiæ publicis precibus voces, *cogere*, *compellere*; hæ & gratiæ deſignant efficaciam, & à pleriſque Patribus ad timorem æternæ pœnæ trahuntur.

Auguſtinus. Epiſt. 48. 50. 104.

6. Docet Auguſtinus, Paulum ipſum, Doctorem Gratiæ, compulſum fuiſſe ſubjicere ſe Chriſto, terrifica ejus minacique viſione, oculorum jactura ſuorum, & terrore fulminantis Chriſti majeſtatis. Hinc ab eo concluditur poſſe cogi Donatiſtas metu pœnarum temporalium, ut in ſinum redeant unitatis Catholicæ.

Auguſt. in expoſit. Epi. ad Gal. paulò ante finem.

7. Veriſſimè dixit Auguſtinus & accommodatiſſimè, tum ad experientiam, tum ad commune omnium judicium: Si quando hinc juſtitiæ, hinc peccati delectatio ſit pari utrimque vi & robore, in eam partem declinaturum eſſe hominem, ubi delectationi timor aliquis ſuffragabitur. Ergo tunc exurget efficacia divini auxilii ex utriuſque hujus effectus ſocietate & conſpiratione.

Idem in Pſal. 123.

8. Quin & illud addit alicubi, Martyrum ipſorum conſtantiam cruciatuum quandoque atrocitate labefactandam fuiſſe, niſi infernarum timor pœnarum labantem firmaſſet charitatem.

Idem l. De Patient. c. 26. 27. 28.

9. Tradit & alibi poſſe hæreticum hominem Martyrum pœnas perferre, ne Chriſtum ejuret, ſolo animatum & roboratum timore pœnarum æternarum. Quis ergo negabit vehementi hujuſmodi timore accedente roboratum iri charitatem aliàs mediocrem, ut tentationibus reluctetur, quibus frangenda aliàs fuiſſet?

10. Fatetur Janſenius Iprenſis Epiſcopus timore pœnarum ita poſſe vitari graviora peccata, ut culpæ tantùm leviores incurrantur: poſſe minoribus vitiis majora vinci, atque ita debilitari carnales concupiſcentias. Idem perfici poſſe docet per virtutes morales, aut philoſophicas. Ut delectatio victrix efficax ſit, negat neceſſarium eſſe, ut ſemper æquè valida & vehemens ſit; ſed ſatis eſſe, ut validior ſit delectatione carnis contraria. Minor ergo delectatio efficax erit, ubi minùs ardebit concupiſcentia. Nonne perſpicuum hinc eſt, tunc temporis illam quæ concupiſcentias domat divini auxilii efficaciam proficiſci, partim ex cœleſti delectatione, partim ex timore, aut ex morali virtute? Denique ſi timorem, vel virtutem quampiam moralem comites addas charitati, nonne tunc his conſociatis viribus infringentur concupiſcentiæ vires, & charitati conciliabitur victoria, quam ſi ſola pugnaſſet, conſequi non potuiſſet? Summam ergo manum divini auxilii efficaciæ & inde exiſtenti victoriæ imponit charitas, non ſola totam confert.

11. Non timor ſolus, ſed omnes affectus animæ, deſiderium, odium, pudor, & complures alii impellunt voluntatem; & ubi amori accedunt, vires ejus exaggerant, & tandem victrices præſtant. Ideo & quotidianis conſtat experimentis, ubi vel ad bonam frugem ſe recipiunt peccatores, vel bonis operibus ſe juſti dedunt; majorem quidem ejus laudis partem amori juſtitiæ imputandam eſſe; ſed vehementer tamen illi adminiculari vires & ſtimulos aliorum animæ affectuum.

12. Illud quoque certiſſimis conſtat experimentis, viros pietate & ſanctimonia perſæpè inſignes, operibus bonis inſtare ſæpè diuque, nullo delectationis ſenſu, nulla ſuavitate, nullo pietatis guſtu, etſi non ſine amore Dei plurimo. Delectatione aliqua ſcatere plerumque amorem, profiteor ipſe, & præ me fero; ſed non ſemper. Erravit ergo Janſenius, ubi vim gratiæ efficacem & victricem manare voluit à delectatione, nec alia poſt peccatum quàm delectationis illecebra pellici homines ad quidvis: quòd peccato evaſerint cupidiſſimi voluptatum.

13. Parentes, mariti, amici, ut liberis, conjugibus, amicis conſulant, res aggrediuntur perficiuntque difficillimas, ſine ullo amoris actualis lenocinio, ſola vi affectus, ſive amoris in eorum mente regnantis, nec ullum voluptatis ſenſum excitantis. Intimus cordi plerumque hic affectus, nullo actu amoris expliciti intus edito, foris actuoſiſſimus eſt, vimque ſuam efficacem prodit; nulla denique non in diſcrimina ruit. Pro natis dulciſſimis parens grande aliquod facinus editurus, non ab actu amoris intus eliciendo rem orditur; ſed citra ullum ejuſmodi actum ſolo rapitur affectus ſui æſtu, & ardua quæque molitur. Juſti ipſi his amoris actibus interioribus rarò vacant, niſi dum vacant orationi: aliàs affectu ſolo amoris volunt, valent, aguntque omnia convenienter legi charitatis.

14. Valet quidem univerſim illud effatum, Ea quemque facere, quæ magis illum delectant. Sed huic generali regulæ ſubjiciuntur exceptiones longè plurimæ, quibus illa quam urgent victricis delectationis efficacia evertitur. Quo enim magis quàm Deo delectabatur primus Parens ante caſum, & tamen ab eo deſcivit? Impenſiùs liberos amat pater, iiſque vehementiùs delectatur; erit tamen ubi extraneum aliquem illis antehabebit. Ardet conjux amore conjugis, & nihilo tamen minùs illi quandoque iraſcitur, facitque quod illi diſpliceat. Qui avaritiæ, qui ebrietati deditus eſt, auro & vino magnoperè delectatur, & eis tamen nonnunquam abſtinet.

15. Obtemperat utplurimum voluntas ſuis affectibus, & inde axioma illud, Facere omnes, quod eos magis delectat. At illis tamen quando libet renititur, illos domat, illos nonnunquam funditus excindit. Avarus & ebrioſus qui aliquandiu, qui diu fuit, eſſe poſtea nonnunquam deſinit. Qui dominatus cæteris aliquando fuit affectus, regno ſuo quandoque excutitur, & viciſſim ſervit; qui ſervierat, principatum arripit. Non ita uſuveniret, ſi delectationem victricem voluntas ſequeretur ſemper, infallibiliter & ſine ulla exceptione.

16. Libera ſemper enim voluntas eſt & affectuum ſuorum dominatrix. Poteſt itaque, ubi qui dominabatur antè affectus, torpet, frigetque, vel non admodum fervet; ſunt enim in his vices; poteſt, inquam, tum alium adverſum excitare, illecebras ei & eſcas atque objecta ſuppeditare, ſtimuloſque ſubjicere, qui illum inflamment, roborentque, & ſumma in affectus alios poteſtate donent. Prohibebit tamen Deus, ſi volet, ne electi ſua ea arte charitatis regnum labefactent: lenocinia contraria omnia ſummovebit; omnia ea conteret, quæ voluntatem poſſent ſeducere, & aliò avocare; menti ipſi intus clariſſimè oſtendet, terrenas res omnes & voluptates mera eſſe ludibria; tot illos cinget delinimentis aliis, tot objectis, tot aculeis charitatem excitantibus & animantibus, affectus adverſos avertentibus, ut illos tandem compellat ſuum charitati imperium intactum integrumque permittere.

17. Nec eſt quòd dicas moralem duntaxat eſſe hanc determinationem, eaque non ſatis virium & efficaciæ divinis addi adjutoriis. Reſpondetur enim ne Iprenſem quidem Epiſcopum delectationem victricem conſtituere, niſi in actibus indeliberatis amoris à Deo inſpiratis. Atqui his actibus

non poteſt voluntas phyſicè determinari ad conſentiendum, ſed moraliter tantùm. Nec enim actus alter alterius cauſa phyſica eſſe unquam poteſt, etſi poſſit eſſe cauſa moralis. Rei cujuſquam conſpectus & auditus, alterius cujuſpiam videndæ vel audiendæ cauſa eſſe poteſt, non viſu & auditu phyſicè producendo, ſed inclinanda ad id & perſuaſa voluntate, hoc eſt moraliter. Potentiæ ſolius & facultatis eſt actus omnes producere; ſed ab eorum aliis ad alios producendos invitari poteſt. Denique actus iſti alii aliis ſuccedunt; antè deſiit actus indeliberatus, quàm conſenſus incipiat. Non poteſt ergo ille hunc producere, cùm ante hunc deſierit.

Longiorem me fuiſſe video, in hac ſententiarum exequenda & libranda comparatione; ſed inde non parum lucis emerſurum ſpero, ad quartam illam ſententiam, cui nos addiximus, ut mediocritati noſtræ magis accommodatæ, penitiùs cognoſcendam. Illud nunc reſtaret demonſtrandum, ſecundæ & tertiæ ſententiæ neceſſarias eſſe gratias quaſdam ſufficientes, & illas tamen minimè ſufficientes fore, ſi qua alia præterea deſideretur. Primæ & quartæ ſententiæ inſigne decus hìc emicare jam ſuprà diximus.

CAPUT XXII.

Quomodo Gratia efficaciſſima juxta quartam hanc ſententiam, immutet voluutates, eaſqve inviĉtiſſimè torqueat, ad ea volenda & facienda, quæ divinæ conſentiant prædeſtinationi.

GRatia hæc ſuperiores omnes complectitur, eiſque addit *propoſitum*, *intentionem*, *conſilium voluntatis Dei*, *decretum*, ut loquuntur Theologi; & peculiarem Dei providentiam ad omnia hæc auxilia ita diſpenſanda, ut effectus infallibiliter ſequatur. Ubi conſtituit enim Deus pecatorem ad ſe convertere, motionibus illum primùm oppugnat primi generis, eaſque ea multitudine & ea vi admovet, quam opportunam ipſe judicat. Reliquiæ omnes laudabilium affectuum, quamvis imbecillium, admiratio & amor juſtitiæ, odium injuſtitiæ, morſus conſcientiæ acriores, timor neſcio quis naturalis æternarum pœnarum, naturalis Dei notio & timor, vincula hæc ſunt omnia, quibus noſtras poteſt Deus ad bonum pertrahere voluntates; cùm præſto & prona ſit ſemper anima affectibus ſuis obſequi.

Si qui ſint affectus his adverſi, eos poterit Deus extenuare & frangere, ſummovendis eorum objectis, illecebriſque ſæculi, quibus paſcuntur; aſpergendis amaritudinibus in delicias omnes terrenas; perſecutionibus, cladibus, damnis ingerendis, negotiiſque quæ aliò avocent. Contrà autem robur adjiciet novum piis & probis illis affectibus, per pias validaſque quas ſuggeret cogitationes, per deſideria quæ inſpirabit, crebra & vehementia; per eventa & objecta ad movendam voluntatem appoſita; per eorum denique amolitionem, quæ contagii & nequitiæ aliquid afflare poſſent. Ineffabili enim & infinita pollet Deus & ſapientia & poteſtate, ut paulatim nexus ſolvat omnes, qui nos peccato obligant; & affectus corroboret, qui religioni & juſtitiæ devincire nos poſſunt, aliis, aliiſque innumeris & mirabilibus modis intus & foris.

Capite ſuperiùs quarto diximus nihil nos juvari, vel præparari generalibus his auxiliis ad ſuſcipiendam Dei gratiam: ſed non diximus non poſſe Deus illis ad hoc uti. Mundi hujus univerſi venuſtas & ordo Evangelicas veritates non poſſunt animis noſtris informare; & hæc tamen quandoque Deus adhibet, ut ad ſui cognitionem & cultum eos adducat, quos ita præparat ad Chriſti fidem ſuſcipiendam. Sed ut hic nodus penitus incidatur, exiſtimari poſſunt generalia hæc auxilia, ſpecialia jam fieri intentione & providentia Dei, ea tunc ita temperantis & corroborantis, ut his etſi longiùs, præparemur tamen ad ſalutem.

Secundi verò generis auxilia generalia, prorſus ſupernaturalia & ſpecialia cùm ſint, multò plus virium & momenti habent ad immutanda peccatorum corda. Poteſt Deus has augere vires, & vim adverſantium habituum atterere, eo qui dictus eſt modo, inſpiratione frequentiſſima cogitationum & affectuum indeliberatorum fidei, timoris inferni, pœnitentiæ, amoris inchoati, ſpei: amolitione, vel debilitatione cogitationum, affectuumque his repugnantium; denique per exteriùs objecta, per tribulatione, ægritudines, perſecutiones, & quæcunque demum conducere poſſunt promovendis & ad optatos exitus perducendis divinis conſiliis in immutando hominum corde.

Nec enim gratiæ reſiſtitur, niſi perverſo cujuſpiam rei amore; ac proinde ſi & res iſta & amor iſte conteratur, tum eidem gratiæ non amplius reſiſtetur. Sicui rei alii affigat ſe tum privatus amor, rurſum Deus & rem & malè conglutinatum rei amorem deſtruet. Denique affectuum immoderatorum, eorumque pugnacitatis adversùs gratiam divinam, fines ſunt aliqui, modus eſt aliquis: omnipotentiæ & ſapientiæ Dei non eſt numerus, non eſt finis ullus. Hominis pertinacia adversùs bonum ſuum fatigata tandem cedet: clementia & poteſtas infatigata Dei vincet.

Illam cum primis, eamque validiſſimam admovet Deus machinam ad expugnandam hominis obſtinationem, Terrorem æternæ pœnæ. Sui enim ipſius & ſæculi voluptatum amore penitiſſimè imbutus cùm ſit, ſapere illi non poſſunt deliciæ amoris juſtitiæ; ſed qui his blanditiis deliniri non poteſt, frangi poteſt terrore æternarum flammarum, quibus devorandus injicietur, ſi antè vita, quàm malitia excedat. Timor iſte infeſtus non eſt ei ſui ipſius amori, quo naturaliter totus madet; ideo facilè illi *aſſentitur*; *ſicut* & facilè aſſentiebatur eidem timori divinitus *inſpirato*, formidine naturali, qua exhorreſcunt omnes homines acerbitatem æterni ſupplicii obſtinatis peccatoribus ſubeundi. Cùm hic timor conſentiat amori naturali hominis in ſeipſum, fieri haudquaquam poteſt, quin illi aliquando tandem ſe permittat, ſi curæ ſit Deo, ut excitet illum, nec fatiſcat; ſed novas uſque ſuggerat vires, cogitationibus, inſpirationibus & objectis opportunis.

Poſtquam verò æternæ timor pœnæ voluntati dominabitur, ab illis omnibus indubitatiſſimè ſe ſubducet homo, quibus illi certiſſimè tantum ſupplicium inveheretur; abſtinebit ergo ſe à quocunque crimine; nervos contendet omnes, ne deſideriis etiam malis aſſentiatur; tum quod vel his unis pœna eadem infligeretur; tum quod inauditæ ſit dementiæ, voluptates carnales ipſas quidem ablegare æternæ damnationis metu, at earum deſideriis cedere, eadem pœna vindicandis. Hac ceſſatione mali cujuſcumque, vel faciendi, vel deſiderandi, conſuetudines hæ malæ dilabentur, & evaneſcent. Evaneſcunt enim conſuetudines non adverſis tantùm habitibus contrahendis, ſed longa actuum ceſſatione: ita per mali deſuetudinem facilè inducetur boni conſuetudo & facilitas.

Si tum verò Deus incipiat, vel pergat inſpirare animæ amoris ſui dulcedinem: aſſentietur illa citra dubium, cùm obices omnes procul ſummoti ſint. Suavi quadam neceſſitate naturæ amat rationalis

nalis anima delicias ; poſtquam interdictum ſibi videbit terrenis voluptatibus, expuncta etiam earum cupiditate, guſtu ipſo eorum jam excuſſo ; ſi tunc cœleſtes deliciæ ingerantur, cupidiſſimè illas complectetur.

Adde quòd animæ primigenia propenſio, cujus radices in ipſa rationalis & immortalis naturæ ſubſtantia defixæ ſunt, ad incorruptas verget delectationes juſtitiæ, ſapientiæ, veritatis, æternitatis. Perturbato rerum ordine per peccatum, quæruntur ab ea in luto ſenſibilium rerum, voluptates illæ, quæ liquidæ & caſtæ non inveniuntur, niſi in Deo. Reſtituto ordine, in ſeipſam anima redit, ſuæ ſe reddit naturæ, & reparatæ jam aliquantulum naturæ ſuæ pronitatibus ſi modò morem gerat, cœleſtes gratiæ & charitatis delicias non amplius aſpernabitur.

Eo certè temporis intervallo, quo fit & matureſcit cordis converſio, temperandum forſan nonnihil eſt illud Auguſtini, Thomæ, cæterorumque Patrum & Theologorum axioma, Hominem nondum juſtificatum non poſſe diu vitare omnia conjunctim crimina, etſi ſingula ſejunctim poſſit. Perquàm ſimile enim veri eſt, abſolutum Dei decretum de converſione peccatoris alicujus, providentiam pro ſalute ejus excubantem & profectu, timorem æternæ pœnæ, amorem juſtitiæ inchoatum, præſtare id ei poſſe, ut nullo ſe interim crimine obſtringat. Nec tamen ſolemni illi omnino derogatur axiomati, in quo agitur de interiori poteſtate omnia & declinandi crimina, & præcepta implendi, quam conſequi poteſt nemo, niſi per charitatem juſtificantem ; cùm peccatori quo de hìc agitur, non ſit ad id, niſi poteſtas extrinſeca, quæ non tam in ipſo eſt, quàm in Deo, pro illo excubias agente.

CAPUT XXIII.

Quomodo Gratia hæc prædeterminet voluntatem, nec indifferentiæ tamen ejus officiat.

MOraliter tantùm prædeterminat Deus hominis voluntatem, auxiliis illis omnibus & artibus, de quibus verba fecimus; & illam tamen inſuperabiliter immutat & contorquet quò ipſe vult; phyſicè illam movet & præmovet; & moraliter tamen tantùm illam prædeterminat. Hæc porro prædeterminatio moralis, nihilominus invicta & infallibilis eſt.

1. In poteſtate peccatoris eſt, ut crimina declinet ſingula, non omnia; ita & auxiliis gratiæ reluctari poteſt ſingulis, non univerſis. Duobus in his exemplis infallibilitas moralis eſt tantùm, & peræquè tamen certa, quàm ſi phyſica eſſet. Tam certò & infallibiliter quippe peccator & non omnia vitat crimina ante juſtificationem, & non omnes reſpuit gratias, quàm ſi phyſicè ad id prædeterminaretur, etſi moralis tantùm ſit illa prædeterminatio.

2. Poteſt juſtus ſingula declinare venialia peccata, non poteſt omnia; laſſeſſet enim tandem aliquando & peccabit. Infallibilitas hæc ut defatigetur aliquando tandem juſtus, moralis tantummodo eſt, nec tamen minùs certa, quàm ſi phyſica eſſet prædeterminatio.

3. Univerſim valet illa regula, quòd omnes homines, ægri potiſſimùm & languidi, nunquam diu tota virium ſuarum contentione nituntur; ſed remittunt ſemper nonnihil de ſummis conatibus ſuis. Moralis hæc neceſſitas tam certa & inevitabilis eſt, quàm ſi phyſica eſſet.

4. Eventuum contingentium regula generalis, etſi moralis ſit, nihilo minus indubitata tamen eſt, quàm ſi phyſica eſſet: eique ut fundamento quodam inconcuſſo nituntur antedicta omnia. Eiuſmodi autem illa eſt: Si penes omnes homines poteſtas ſit aliquid faciendi, vel non faciendi : alii facient, alii eo abſtinebunt; nunquam continget, ut vel omnes faciant, vel omnes ab eo faciendo ſuperſedeant. Si res innumerabiles ſint, quas poſſet aliquis unus facere, vel non facere, earum aliquas certiſſimè faciet, alias omittet : nec eveniet unquam, ut vel omnes faciat, vel omnes omittat. Non aliter qui innumerabilium Dei motionum multitudine laceſſitur, quibus poteſt reſiſtere, poteſt & non reſiſtere : indubitatiſſimè aliis reſiſtet, aliis cedet : nec unquam continget, ut vel omnibus reſiſtat, vel omnibus obſequatur.

5. Ita exiſtimat ſanctus Thomas immortalitatem ſpecierum à Deo ſervari per individua mortalia. Cùm enim innumerabilia ſint hæc individua, etſi deficere ſingula poſſint, non poſſunt tamen omnia ſimul deficere; ſed aliis à propaganda ſpecie ceſſantibus, alia non ceſſant. Addit autem ſanctiſſimus Doctor ea prorſus ratione infallibilem eſſe prædeſtinationis executionem, per auxilia minimè ſigillatim infallibilia, ſed quæ ita alia aliis ſuccedant, ut non poſſint unquam omnia ſimul fruſtrari.

q. 6. De veritate ar. 3.

Innumera alia acervari poſſent exempla, tum vulgatiſſima, tum indubitatiſſima, quibus demonſtratur, in actionibus omnibus, ſeu civilibus, ſeu naturalibus, nunquam hominem ſuas omnes vires diu ita exerere, ut nulla ex parte ceſſet, aut pigreſcat; nunquam magnis multiſque difficultatibus obniti diutiſſimè, ut nec tantillum defatigetur; nunquam niſi exhauſtis viribus omnibus à certando ceſſare. Sed ut omnes ſuas ad reſiſtendum gratiæ vires homo exhauriat : an decem, an viginti annis ita totus connitetur ? Etenim ut perſeverantia in bono uſque ad finem ſuperat etiam juſti vires, & impoſſibilis prorſus illi eſt, etſi moralis tantùm ſit hæc impoſſibilitas, niſi Deus auxilio maximè ſpeciali prohibeat, ne ultra virum ſuarum patientiam frequentiùs, aut diuturniùs à ſpiritalis ſalutis ſuæ adverſariis oppugnetur : Ita & finalis in malo perſeverantia impoſſibilis eſt impio, ſi aſſiduitate, vi, & diuturnitate auxiliorum ſuorum, blanditiarum, terrorum pergat infatigata Dei clementia illum inceſſere & fatigare. Denique fines & modum habent hominis vires, non habent Dei.

Perdomat homo ferociſſimas quaſque beſtias, illas etiam quæ naturæ ſunt indomitæ. Nec in earum tamen animas penetrare poteſt; ſed illas earum corpori vel moleſtias adfert, vel voluptates, quibus adducuntur coguntúrque, ut velint, quod nolebant. Si qua verò poſſet arte ſuas illis oſtendere rationes, cogitationes inſpirare, ſi affectus earum commovere, multò ſanè faciliùs illas promptiùſque ad obſequium inflecteret. Hanc omnem poteſt Deus explicare vim in voluntates hominum quantumvis rebelles; poterit ergo illas edomare, ubi volet, hac ipſa ratione, quæ phyſicam habet motionem, prædeterminationem autem moralem tantùm, quanquam prorſus ineluctabilem.

Quiſquis inter homines ſapientia, viribus, & authoritate præcellit, is cæteros poteſt ad bene multa & volenda & facienda compellere, à quibus antè abhorrebant. Ejus tamen ſupra cæteros præcellentia permodica eſt, nec ulla vi ſua poteſt irrepere, aut pertingere in eorum mentes, vel voluntates. Humanæ & ſapientiæ & poteſtati quantum antiſtet divina, quis capere, quis eloqui poteſt? pervadit & in noſtras voluntates, & in eis immediatè operatur, quidquid ſibi collibuit. Ita ergo aget illas, ut approbent velintque quidvis.

Ex Auguſtini ſententia, qua utitur homo poteſtate in jumenta ſua, ea utuntur & abutuntur dæmones in homines impios; non quo eorum in mentes & voluntates ſubire ipſi poſſint; ſed per eam poteſtatem, qua donat illos Deus in res corporeas omnes. Quanquam enim arcto ſatis limite includatur hæc poteſtas, per eam tamen illos in ea paſſim inducunt, quæ diabolicæ ſunt nequitiæ; quæ nec velle, nec facere poſſunt niſi ſceleſtiſſimè; illos denique cupiditatibus ipſis ſuis quaſi vinctos quocunque pertrahunt. Si principi illi nequitiæ permitteret omnino Deus homines, ſi circumjectas res omnes ſenſibiles, quibus incendi poſſunt cupiditates noſtræ; nihil non ille eis ſuadere, vel diſſuadere poſſet arbitratu ſuo. Hinc ergo conjicies quanta ſit ipſius Dei poteſtas in voluntates omnium hominum, cùm & illas in manu ſua habeat, habeat & affectus earum, ſenſibileſque res omnes, quibus hi affectus incitari, retardari, vel comprimi poſſunt.

CAPUT XXIV.

Ejuſdem argumenti continuatio.

VUlgatiſſima ea eſt inter Theologos doctrina, clara Dei viſione invictiſſimè determinari Beatorum voluntates ad ejus amorem, & ad omnimodam impeccantiam: uti ex inſita boni in communi & beatitudinis notione, ea invehitur nobis neceſſitas, ut non poſſimus non velle bonum & beatitudinem. Ergo ſi Deus non totum ſe homini oſtendat, ſed ex parte: ſi non tota ſe tum induat claritate ſua, ſed magna ex parte; tunc non prorſus quidem illum ad amorem ſuum determinabit, ſed vehementiſſimè inclinabit, ut perdifficilè obniti poſſit. Si conjuncta enim fidei caligo in cauſa eſt, ut peccare adhuc poſſimus; ſi clara Dei viſio impeccantiam conciliat: ita temperari poterit inter utrumque Dei cognitio, ſive contemplatio, ut difficillimum ſit tum peccare: ſi ejus boni frequens ſit fruitio, ſi charitas in corde magis magiſque ardeſcat, ſi exteriora vel admoveantur, vel amoveantur accommodatè ad Dei propoſitum; quìs non videt hac auxiliotum multitudine & conſpiratione moralem quandam & infallibilem tamen determinationem conflatum iri?

Non abſimile argumentum exprimetur ex charitate in corde juſtorum regnante. Quando hic charitatis affectus mediocriter ardet, non omnibus tunc eximimur adhuc peccatis; ubi inflammatiſſimus verò eſt, ut in Beatis, tunc peccandi poteſtas omnino exuritur. Si poteſt hic habitus ad eum perfectionis cumulum exurgere, ut noſtram ad peccandum libertatem verſatilem extinguat: quin poſſit non omnino ad eum apicem contingere, ſed tam propè ab eo abeſſe, & amorem veritatis & juſtitię ita flagrantem infundere, ut moraliter impoſſibile ſit ab amando Deo nos ceſſare? Si addantur verò à Deo auxilia alia mentem illuminantia, affectus alii, tempeſtivæ rerum exteriorum illecebræ, quò non ab eo voluntates noſtræ inſuperabiliter pertrahentur?

Spectat id ad juſtos, quibus ita poteſt Deus inexpugnabilem adjicere patientiam inter ipſas ſuppliciorum carnificinas, atque ita demum victrici eorum perſeverantiæ coronas addere. Si libeat autem non jam de habituali, ſed de actuali charitate ſermonem habere, pari ratione expediri poterit peccatorum converſio. Actualis enim charitatis abrupto impetu invictiùs voluntas trahetur, quàm pari gradu habitualis amoris. Poterit ergo Deus ita illam incendere, ut peccare ne poſſit quidem, quandiu vigebit hic æſtus: poterit minuſcula adhibita flamma, non ad impeccantiam juſtum propellere, ſed propè admovere: poterit conſenſum ejus extorquere ad quæcumque volet, proximè illum admovendo ad eum ardoris gradum, qui conſentiendi neceſſitatem importaret; vel ſæpiùs idem tentando, vel ſi quid adhuc minus ſit, id complendo per alia adjutoria, ſive affectuum intus, ſive rerum exteriorum.

Quod de cœleſti gaudio & charitate dictum eſt, porrigi id poteſt ad conſpectum infernarum pœnarum, earumque formidinem. Scitiſſimè enim ab Anſelmo obſervatum eſt, Si nutanti & deliberanti homini, Dei præceptis, an cupiditatibus ſuis famuletur, tum Deus oſtendat inferorum pœnas: futurum certiſſimè, ut voluntatem ſuam homo convertat ad ea effugienda mala, quæ & æterna ſunt, & omnium incomparabiliter atrociſſima.

Eadem prorſus ratio eſt affectus, ſive motionis timoris æternarum pœnarum. Si motiones & affectus ejuſmodi, ſive conjunctim, ſive ſeparatim, tam vehementes eſſe poſſunt, ut neceſſitatem afferant conſentiendi in ea omnia, quæ à Deo præcipiuntur; ubi de iis nonnihil remittet Deus, non determinabitur tum quidem infallibiliter ab eis voluntas, ſed tantùm illi imprimetur pondus, ut difficillimè reſiſtere poſſit; unde fit, ut frangatur tandem & cedat, ſi ſæpiùs ita oppugnetur.

Non poterat Iprenſis Epiſcopus doctrinæ ſuæ labem & ruinam vitare omnino, niſi vitii & peccati aliquid aſpergeret actionibus omnibus, ſolo ex timore inferni profectis, nullo charitatis accedente afflatu. Aliàs enim aſſentiendum illi fuiſſet dono timoris ſervilis, ut gratiæ generali verè ſufficienti, qua quædam & vitantur peccata, & fiunt opera bona, ad juſtificationem præparantia; ita tamen ut per illam voluntas non determinetur, cùm vim ille prædeterminantem uni tribuat victrici juſtitiæ delectationi. Aſſentiendum rurſus illi fuiſſet, ubi delectationi juſtitiæ non ſatis ſupperit virium ad ſuperandam concupiſcentiam, tum ſi comes & commilito accedat timor gehennæ, junctis viribus timoris & delectationis emerſuram gratiam efficacem & victricem. Perſpicuè conjuncta & conſequentia hæc ſunt ejus ſententiæ; conſultiuſque fuiſſet his ſubſcribere, quàm de timore gehennæ ea ſentire, quæ Concilium Tridentinum jam præſcripſerat, confutaverantque Catholici Theologi, in tuenda Concilii Tridentini & Eccleſiæ doctrina adversùs Lutherum.

Quibus quarta hæc ratio proponitur exponendæ ineluctabilis efficaciæ divinorum auxiliorum, ii talibus illam convellunt objectionibus, quales opportuniſſimæ ſunt ad eam confirmandam. Pugnant enim inter ſeſe; & hinc objicitur, hanc auxiliorum conſpirantium multitudinem nunquam ſatis virium habituram ſine prædeterminatione phyſica, ut voluntatis contumacia frangatur, & expugnetur aſſenſus. Inde ab aliis ex adverſo, nonnunquam & ab iiſdem objicitur, hanc auxiliorum copiam, cui nunquam reſiſtitur, vel eandem rem eſſe, vel iiſdem patere difficultatibus, ac prædeterminationem phyſicam. Ex iis quæ dicta ſunt manifeſtum eſt, hac gratiarum conſpiratione contineri præmotionem phyſicam; prædeterminationem autem ſeu infallibilitatem non phyſicam, ſed moralem. At ex his objectionibus ita ſeſe collidentibus, jure merito concluditur, gratię efficaciam, cui aſſentimur, uſque adeo non eſſe prædeterminantem, ut nonnullis videatur effectu ſuo fruſtrari poſſe: & uſque adeo rurſus optato exitu fruſtrari non poſſe, ut non paucis prædeterminans eſſe videatur.

CAPUT XXV.

Conſenſus & concordia trium priorum quæſtionum cum quarta.

CUm ſecundùm veritatem non alio magis quàm pacis amore æſtuare debeat Theologus; noſtrum ut hoc ſtudium approbemus, ita præ nobis ferimus, quatuor ſuprà explanatas ſententias in unam coire & coaleſcere poſſe, ſi earum patroni aliquid temperamenti æquo animo ferre poſſint.

Scientiæ mediæ accommodari poteſt aſſenſus, ut dicatur Deus voluntati, quam emendatam vult, auxilia aptare ita tempeſtiva, ut certò conſenſuram prævideat: dum hujus defenſores ſententiæ ingenuè fateantur, 1. Dum ſacri Codices & Patres de præſcientia Dei agunt, noſtræ tum eos ſervire imbecillitati; ut ne nos cogant nervos ſemper ingenii omnes contendere, ut cogitemus omnia tempora ſemper præſentia Deo eſſe, & ab eo coram ſemper videri omnia, nihil prævideri. 2. Gratiæ quam largitur Deus, vim ſuam victricem & inexpugnabilem per ſeſe ineſſe, nec ab effectu pendere; ita ut ex præſcientia Dei neceſſe non habeat efficaciam ſuam expectare. Sanè Angelorum ſanctorum gratiæ primævæ invicta non inerat efficacia, etſi ex eventu efficacem fore eam Deus præſciret.

Poteſt etiam nonnunquam admitti prædeterminatio phyſica, ſi ejus vindices id nobis annuant, ut eliciatur priùs voluntatis aſſenſus per aliam quamvis gratiam, minimè prædeterminantem. Præeunte enim ſemel hoc aſſenſu, jam libera & rata erunt quæcumque Deus extorquebit, vel ebblandietur voluntati per invictas motionum ſuarum vires. Ejus rei & exemplum peti poteſt, & argumentum ab illis quibus perſuaſum eſt, induratos & excæcatos nulla jam donari divinarum gratiarum parte ad vitanda peccata; nec tamen eorum peccata hac excuſari peccandi neceſſitate, quòd in eam ipſi ſeſe ultro præcipites egerint. Qui enim ſimiliter gratiæ ſemel liberè conſenſerint, mereri deinceps jure pergent, ſi quando eos charitatis æſtuantis impetus rapiat & innatæ indifferentiæ uſum tunc ſuſpendat. Ita viſum eſt Ruardo Tappero, Petro de Lorcas, Puteano, aliiſque doctiſſimis Theologis, cauſas incidere, ubi admitti poſſit gratia prædeterminans. Non video quid his magis appoſitè dici poſſit ad concordiam ineundam. Denique incomparabiles fœminæ & cœleſti imbutæ Theologia, Catharina Genuenſis & Thereſia, quod expertæ non ſemel fuerant, vitæ ſuæ commentariis mandarunt; Rapi quandoque animam à Deo, ligari tum ab eo ejus libertatem, ut jam charitatis æſtuationi reſiſtere non poſſit, ſed ejus antè à Deo impetrari conſenſum. In eandem ſententiam dictum eſt olim à Dionyſio & nonnullis aliis ſanctorum Patrum, animam in his exceſſibus ſuis jam non agere, ſed pati divina.

Denique aſſenſi ſumus delectationem victricem juſtitiæ non aliter æſtimandam, quàm ut nobiliſſimam validiſſimamque earum gratiarum, quæ ad efficaciſſimum gratiæ adjutorium conflandum concurrunt. At aliunde negari non poteſt, niſi quis adverſari volet Scripturis ſimul & Patribus, rationi & experientiæ, animam illici, moveri, trahique perſæpè, per alios affectus à delectatione plurimùm diſcrepantes.

CAPUT XXVI.

Probationes ex Scriptura, Auguſtino & Thoma.

SUppeditat nobis Scriptura probationes complurimas, ex quibus evincatur efficacitas illa gratiæ, quæ ex plurium exiſtit concurſu inſpirationum, & objectorum cujuſque generis. Longè pulcherrima & ſplendidiſſima illa eſt, quæ ex univerſali Dei providentia ſumitur, & ex utriuſque diſpenſatione Teſtamenti. Perdiu cunctatus eſt Deus, antequam fidem daret, ut experiretur diutiſſimè, & ita convinceretur homo, quanta ſua eſſet divini lumini egeſtas. Legem poſtea dedit, & bis mille annos labi deinde antè paſſus eſt, quàm Filium ſuum unigenitum cum gratia mitteret; ut tam diutina & permoleſta experientia perſuaderetur homini, ſine gratia juſtificante Mediatoris nec à peccatis admiſſis mundari ſe poſſe, nec ab admittendis liberari. Auxilio enim Legis & timoris ſervilis peccata vitabat nonnulla, in alia mox defluebat, quòd necdum juſtificatus eſſet, necdum Chriſtus cum charitate in corde ejus formatus eſſet, quòd ne in terris quidem adhuc natus eſſet. Pœnæ, bella, ſervitutes, tranſmigrationes cogebant illum quandoque, ut peccato valediceret, & ad Deum recurreret. Sed cùm timor ſolus non poſſet illum ſanitati & priſtinis viribus reſtituere, atque adeo nec prohibere, quin brevì in peccatum delaberetur; his conſtringebatur quodammodo ad invocandam veriſſimam Liberatoris gratiam, qui invictiſſimo amore juſtitiæ vincula ſolveret fœdiſſimæ ſervitutis peccati, & libertatem filiorum Dei redintegraret. Hujuſmodi diſpenſatio blanditiarum & illecebrarum hominem aliquando tandem, quin immo univerſum genus humanum præparavit, adduxitque ad conſentiendum Chriſto adventanti, & illabenti cum eo gratiæ juſtificanti. Tam diutina experientia innatæ ignorantiæ & infirmitatis, inutilium denique timoris conatuum ad juſtificationem, niſi cum charitate adproperaret Chriſtus; tam diutina, inquam, experientia minimè neceſſaria fuiſſet, ſi æquè poſtea ut de his homo convinceretur, opus habuiſſet gratia prædeterminante, quæ totum negotium expedire potuiſſet, etſi illis experimentis ſuperſederetur. Atqui ſtatum fixumque illud eſt in doctrina Auguſtini, ita regi unumquemque hominem ſingularem à Deo, ut univerſum humanum genus. Ideo & in unoquoque peccatore convertendo eaſdem obſervavit Auguſtinus Dei curas, eandem multiplicem providentiam. Quem enim Deus à peccato ad juſtitiam invictiſſimè convertere conſtituit, illum primò temporalibus concutit calamitatibus & timore inferni, quòd non aliis tum temporis affici & moveri poſſit ſtimulis. Si gratia quælibet efficax prædeterminante vi polleret, æquè hominem cogeret ſtatim aſſentiri amori juſtitiæ, atque formidini pœnæ. Permittitur homo languere in ignorantia, in infirmitate, in inutilitate timoris, quandiu ſolus eſt, ſervilis; & tandiu in his languere permittitur, quandiu opus eſt, ut adducatur certiſſimè tandem ad Liberatorem humillimè & enixiſſimè implorandum.

Ea leguntur exempla in Ezechiele, in Oſea, in parabola Evangelica adoleſcentuli intemperantis, quæ manifeſtè nos addoceant, infidam ſponſam & profugos paternis ex ædibus filios cogi quodammodo à Deo, ut ad ipſum greſſum retorqueant, eique ſe recolligant: cogi inquam per blanditias & minas, per amaritudines perverſis eorum ſuavitatibus aſperſas, & per amoris ſui inſtillatas delicias, donec fatigati longis aſperitatibus ſæculi, ſtatuant ad ſponſum cœleſtem, & ad Patrem miſericordiarum revocare gradum.. Qui hos Scripturæ locos ſcriptis illuſtravere ſancti Patres, ab his obſervatæ ſunt iſtæ omnes divini animarum regiminis vices mirabiles, & ſinuoſi multiplicium gratiarum flexus.

Exequutus eſt Auguſtinus in ſuis Confeſſionum libris quas expertus erat in ſeipſo gratiarum varietates, quibus pedetentim laxabantur compedes, quibus peccato & mundo aſtringebatur; ita ut quæ ultima illum proſtravit erexitque juſtificationis gratia, poſt complanatas difficultates maximas tum demum ſe illi infuderit, nec juſtificationem perfeciſſe dici potuerit, niſi ſua cum innumeris auxiliis aliis conſpiratione. Ita reſtitutæ ſanitatis laus uni vulgò tribuitur extremo medicamento, quamvis quæ anteiverant, ea vim morbi maximam jam fregiſſent.

Cap. 18, 19, 20. 21.

Nuſquam luculentiùs Auguſtinus idem efficaciam gratiæ victricis exhibuit, quàm libro de Gratia & libero Arbitrio. Per plura ibi Capita coacervantur ab eo exempla plurima Scripturarum, ubi Deus omnipotenti poteſtate immutavit cor ſive juſtorum ſive impiorum nutu & arbitratu ſuo, adegitque ut vellent quod nolebant, nollent quod volebant, tam in malum, quàm in bonum. Ideo & illud ibi ab eo concluditur inclinari à Deo corda hominum, ſive in bonum, ſive in malum, ita ut illi reſiſtat nemo. Atqui quando indurat Deus peccatores, non id facit inſpirando malitiam, non prædeterminando voluntates, ſed ea foris objiciendo, & eas cauſas, ſive ocaſiones præbendo, quæ præcipites jam ad malum voluntates eò pertrahant. Ita ſanctus Pater eum nodum extricat Quæſtione VIII. in Exodum; ita & ſanctus Thomas & Hugo Victorinus; ita & Janſenius ipſe in Exodum, ubi agit de Pharaone indurato etiam *per potentiam* divinam; ea enim ipſius Auguſtini verba ſunt. Quanquam ergo moralis tantummodo ſit hæc prædeterminatio, proficiſcitur illa tamen ab omnipotentia Dei, nec minùs indeclinabilis & invicta eſt, quàm phyſica prædeterminatio. Poterit ergo illa à Deo adhiberi & tempeſtiviùs & potentiùs ad bonum, infundendis ſcilicet præterea cogitationibus & affectibus piis compluribus.

S. Thomas Ep. ad Rom. c 9. art. 3. Hug. Victor Miſcell. ſl. 1. Tit. 164.

Libro rurſus primo ad Simplicianum apertiſſimè declaravit idem Auguſtinus, cur ex pluribus qui vocantur, alii obſequantur, alii terga vertant. Ait autem id eò fieri, quòd illi tantùm, non hi vocentur, *ut aptum eſt, ut congruit: Si vellet Deus miſereri, poſſet ita vocare, quomodo illis aptum eſſet, ut & moverentur, & ſequerentur. Illi qui non congruebant, neque contemperabantur vocationi: non electi, quia non ſequuti, quamvis vocati*. Tanta neminem docet eſſe duritie cordis & obſtinatione, quem non poſſit Deus delinire, & ad ſe allicere: *Quis dicat modum, quo ei perſuaderetur, ut crederet, etiam omnipotenti defuiſſe?* Hæc eadem centies inculcantur ab eo in eodem Libro, & in cæteris quos adverſùs Pelagianos edidit; quorum in extremis ait id fieri *miris & occultis modis*.

Conſentit & ſanctus Thomas, ubi tradit *qu. 6. de Veritate art.* 3. effectus quoſdam inevitabiles à Deo prodire, idque duplici ratione: vel unius tantùm cauſæ neceſſariæ adminiculo, quæ ſuſpendi, aut inhiberi non poſſit: aut plurium ſimul cauſarum contingentium, quarum ſi quæ cadant irritæ, ſubrogabuntur illico complures aliæ, & quidem eo numero, ut ſimul omnes deficere non poſſint. Ita multitudine innumerabili individuorum mortalium immortalitas nititur ſpecierum. Ita & ex eodem ſancto Thoma indeclinabilia prædeſtinationis decreta executioni mandantur, per id genus auxilia ſine numero & ſine fine, quæ ſingula declinari poſſint, non poſſint univerſa. Ita denique hunc locum ſancti Thomę interpretatus eſt Franciſcus Ferrarienſis Dominicanorum Præpoſitus generalis, Ambroſius Cathatinus Archiepiſcopus Compſanus, Sixtus Senenſis ejus diſcipulus, Dominicanæ ambo familiæ, ut & Mathias Aquarius, Venetæ Capreoli Editionis Author, ejus & ipſe addictus ſententiæ, ut Thomiſtarum Principis; adde Carthagenam, Franciſcum à Caſtro, Alphonſum Curielem, alioſque, qui in hac re antiquiſſimam facillimamque innovarunt methodum, conciliandæ prædeſtinationis divinæ cum indifferentia libertatis humanæ.

CAPUT XXVII.

Elucidamentum neceſſarium de poteſtate facienda, vel non facienda cujuſcumque actionis bonæ, vel malæ.

SUprà dictum eſt à nobis Thomiſtas novos ab annis circiter centum cuique gratiæ generali & ſufficienti tribuiſſe, quod tribuendum non erat niſi multitudini plurium ſimul hujuſmodi gratiarum: ab illa videlicet dari proximam faciendi boni poteſtatem, vitandi mali, præparandi hominem ad juſtificationem: ſed eam poteſtatem effectu ſuo ſemper fruſtrari. Videntur porro illi ſimiliter vendicaſſe uni gratiæ efficaci vim inexpugnabilem impellendæ ad conſenſum voluntatis humanæ: cùm ea vis & poteſtas plerumque vendicanda non ſit, niſi ingenti variorum auxiliorum multitudini.

Par ergo efficacia tribuitur gratiæ & ab ipſis & à nobis, ſed ejus modus & ratio diſpar eſt. Conciliandæ verò gratiæ efficaciſſimæ cum libertate noſtra & cum poſſibilitate mandatorum difficultas, non ex ipſa præcisè efficacia gratiæ exoritur, ſed ex ſpeciali ratione explicandæ hujus tantæ efficaciæ. Nemo enim non intelligit, & facilè intelligit, reſiſti ſemper poſſe, & reapſe reſiſti quandoque auxilio cuique ſejunctim, quanquam omnibus conjunctim auxiliis nunquam reſiſtatur; at difficillimè intelligitur, quomodo uni ſingulari gratiæ & reſiſti ſemper poſſit, & reſiſtatur nunquam; aut quomodo & illa invictiſſimè per ſeſe ſit efficax, & noſtræ tamen poteſtatis ſit illam fruſtrare & ludificari. Eo ſanè adducti ſumus in hanc noſtram ſententiam, ut quæ perſpicuitatis, ingenuitatis, facilitatis non paulò plus haberet, & antiquiſſimis unà placuiſſet Theologis ad ineundam gratiæ & libertatis concordiam. Ineſt tamen adhuc huic ſententiæ, quod arduum & non facilè pervium dici poſſit, eoque invitet nos ad demiranda & adoranda propenſiùs ſapientiæ & potentiæ Dei arcana.

Sunt hinc ergo Theologi, qui uni gratiæ ſigillatim adjutorio tributam volunt totam illam efficaciam, quæ in plura diſpertienda erat: unde difficillimos habuere exitus, cùm exponere aggreſſi ſunt quomodo reſiſtatur ei nunquam, & reſiſti ſemper poſſit: cùm proniſſimum contrà ſit capere, ſingulis ſive peccatis, ſive divinis auxiliis reſiſti poſſe ſemper, & aliquando reſiſti, nunquam univerſis. Sunt rurſus hinc qui dixerint quodlibet auxilium ſufficiens plenè ſufficere, etſi plenæ ei ſufficientiæ nunquam reſpondeatur, quòd vehementiori præterea & efficaciſſimo opus ſit auxilio. Id noſtra quidem ingenii mediocritas capere nunquam potuit: cùm facillimè contrà capiamus, ſingula auxilia verè ſufficere, & effectum perſępè ſortiri; ſed aliqua ſemper fore, quę fruſtrentur, ſi merè ſufficientia ſint, & eis non obtemperetur, niſi ęgrè & difficulter: propterea quòd ęgra hominis voluntas laſſeſcet tandem aliquando, & poſtquam aliquandiu pugnaverit, in diuturniore tandem

dem illam dimicatione fatiſcet & concidet. Ad hunc verò modum neceſſitas gratiæ efficaciſſimæ nequaquam repugnat doctrinæ auxiliorum ſufficientium; cùm hæc ad ſingulos actus bonos ſufficiant; at gratia efficaciſſima neceſſariò requiratur ad univerſam bonorum operum multitudinem, quam juſtificationi, vel finali perſeverantiæ præire neceſſe eſt. Sufficientia illa auxilia ad unum aut alterum opus bonum voluntatem corroborant: Gratia efficax ad univerſa illam armat, prohibetque ne laſſata ejus conſtantia ullis cedat moleſtiis aut tentationibus.

Ex alia parte verò ſunt Theologi, qui actibus ſingulis eam adſignarint peccandi neceſſitatem, quæ non ſpectat niſi ad multitudinem quandam eorum. Si affirmant enim ſacræ Litteræ *neceſſe eſſe* ut hæreſes ſint & ſcandala, ea neceſſitas non pertinet niſi ad genus humanum univerſim, eoque nihil præjudicat privati cujuſque hominis libertati. Perinde enim eſt, acſi diceretur, neceſſe eſſe ut ſint qui temulentiam ſectentur, cùm omnes homines amore flagrent voluptatis, quæ permagna ex vini potu exiſtit. Hæc ſive neceſſitas ſive impoſſibilitas in genere, privatam nullius libertatem labefactat; nec cujuſquam ebrietatem excuſat, cùm tam facilè potuerit hic ebrius vel ebrioſus hoc ſeſe abſtinere vitio, quàm reliqua ſobriorum multitudo. Quod autem de actione aliqua dicimus ad innumerabiles homines comparata; hoc idem dicendum de quolibet privatim homine innumerabilibus actionibus comparato; utrobique valet regula illa certiſſima rerum contingentium: nunquam univerſos arduis operibus defungi; nunquam univerſos iis ſe rebus abſtinere, quas perditiſſimè amant; nunquam unum aliquem hominem obluctari innumeris pronitatibus, vel affectibus, ſibi innatis, vel aliunde affricatis; nunquam ab uno & eodem homine innumeras ſuperari difficultates, & quidem diu. Hæc neceſſitas peccandi, vel lethaliter ante juſtificationem, vel venialiter poſt juſtificationem, cujuſque peccati ſigillatim vitandi libertatem poteſtatemque non aufert; & hæc ipſa eſt de qua diſputabat Auguſtinus adversùs Pelagianos, ubi docebat, non poſſe hominem poſt lapſum, immo ne juſtum quidem poſſe, *Eſſe ſine peccato, Vivere ſine peccato, Perficere juſtitiam;* quòd ad id opus eſſet, ut integra quis, vel redintegrata eſſet ſanitate: ſive per juſtificationem, ut omnia crimina poſſint vitari; ſive per gloriam, ut venialibus quoque culpis abſtineatur. At Pelagiani, quibus certi & explorati nihil erat de peccato originali, & de inflictis per illud naturæ humanæ vulneribus, tam volebant nos nunc, quàm Adamum adhuc ſtantem, vitam omnino degere poſſe ſine qualicunque culpa. Ex ſtatu ergo ipſo quæſtionis patet, diſputatum non fuiſſe tunc, niſi de generali & vaga peccandi aliquando neceſſitate; quod & ipſa Auguſtini verba confirmant. Inde eſt quòd & iiſdem locis conſtanter dimicat pro mandatorum poſſibilitate, & pro hominis libertate etiam poſt peccatum.

Ex uno ergo capite in quatuor diverticula ſive divortia itum eſt. Duo priora ſpectant ad poteſtatem bene operandi, ſive per gratiam efficacem, ſive per ſufficientem: poſteriora duo ad poteſtatem vitandorum peccatorum, cum mortalium, tum venialium. De ſingulis dictum eſt, vel auxiliis, vel peccatis, quod dici non poterat, niſi de univerſis; aut de univerſis dictum eſt, quod de ſingulis debuerat dici. Sed qui priora duo in diverticula ſe conjecerunt, illi nihilo ſeciùs orthodoxis annumerantur: quod non æquè fas eſt affirmare de aliis.

CAPUT XXVIII.

De Gratia ad unumquodque bonum opus neceſſaria. Quæ ſit Gratia operans, & cooperans.

Eam ſecuti ſumus in exponenda efficaciſſima gratia rationem, quæ nos una penè ſuprà objectis difficultatibus omnibus expedivit. Si rurſus verò objiciatur, à nobis negari ejus ad omnia bona opera neceſſitatem. Reſpondebimus 1. Henriquem virum doctiſſimum, & Societatis Jeſu lumen, gratiam efficaciſſimam non aliter deſcripſiſſe, quàm nos ſuprà, & illam tamen ad opus quodlibet bonum neceſſariam prædicaſſe. Ea nobis ſententia pia videtur eſſe, excelſumque & magnificum neſcio quid ſpirare; lubentiſſimoſque nos ei aſſenſuros fuiſſe, ſi ſatis capere eam potuiſſemus. Sed cùm in eo poſita ſit efficacia illa, quòd variarum multitudine gratiarum expugnet aſſenſum, etſi nonnullas earum fruſtremus; dilucidum eſt hanc auxiliorum conſpirationem ſpectare non poſſe, niſi ad ejuſmodi opera, in quibus plurimum eſt & momenti & difficultatis.

2. Ideo & hanc gratiam appellamus efficaciſſimam, ut cui ſuperandæ incumbunt graviſſimæ difficultates; cùm alioqui gratia habitualis auxilio actuali & idoneo munita, ut ſolet, auxilium ſit efficax, quo juvamur, & validè inclinamur; quo & plerumque agimus, etſi & quandoque illi renitamur. Quid æquius enim eſt, quàm ut interſit aliquid diſcriminis inter auxilia, cùm tantùm interſit inter opera ipſa, propter quæ deſiderantur? Quid æquius eſt, quàm ut quantum diſtat converſio peccatoris obſtinatiſſimi, & opus quodlibet bonum juſti: tantundem diſtent auxilia neceſſaria ad converſionem illam utique difficillimam, & ad quodvis opus bonum juſti, qui ad juſtitiam totus propendet?

3. Inde eſt quòd perſeverantiæ donum ſpeciale donum eſt ex Auguſtino, ut cæteris auxiliis longè validius. Ecqui autem validius & efficacius eſſet hoc auxilium, ſi ad opus quodlibet bonum adjutorio opus eſſet validiſſimo & efficaciſſimo?

4. Auguſtinus & ævi ejus Concilia ad quodlibet opus bonum deſiderarunt charitatem diffuſam in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum & cum Spiritu ſancto: cùm interim ambigeret nemo, quin homini in novam creaturam efformato, & ad eſſe quoddam divinum evecto, adderetur auxilium actuale illi accommodatum, & charitatis habitualis pronitati contemperatum.

5. Ita nunquam juſtus à Deo deſeritur. At ſi ad quodlibet opus bonum requiritur auxilium invictiſſimè efficax, & illud ei ſubtrahitur, quoties peccat: deſeritur ergo à Deo, & quidem hactenus peccati expers.

6. Agnovit Janſenius Iprenſis Epiſcopus, gratia habituali poſſibilia fieri præcepta; atque ita Auguſtinum, ita Patres & Theologos ſentire. Sed fatendum confeſtim erat, Patres & Theologos gratiæ habituali vendicaſſe vim & efficaciam ad id accommodatam, nec deeſſe actualia auxilia ad id opportuna, ut nec ullis deſunt cauſis naturalibus. Eo uno argumento conſtare illi potuiſſet, gratiam hanc habitualem eſſe ſanitatem, facilitatem, delectationem & dilectionem victricem, denique gratiam illam, cui declarandæ totum ſe addixit Auguſtinus. Denique ſi nihil habet efficaciæ gratia habitualis, ſi robuſta, ſi actuoſa non eſt, ſi nullis certò vallatur auxiliis actualibus: ecquid cauſæ eſt, quamobrem mandata divina per eam dicantur fieri poſſibilia?

7. In ultimis Congregationibus de Auxilis Clemens

mens VIII. Scriptum concinnavit, quaſi dubitabundus, ubi erant aliqua, quibus efficacia gratiæ commendaretur; at quod attinebat ad gratiam quæ ad opus bonum quodlibet neceſſaria eſt, voce *efficaciæ* ibi abſtinebatur, etſi ea non abſtineretur in propoſitionibus quinque immediatè præcedentibus.

8. Gratiam ſanè ad quodlibet bonum opus neceſſariam eſſe, definitum non fuit, niſi adversùs Pelagianos, qui non alias admittebant gratias, quàm naturam, libertatem, legem, remiſſionem peccatorum, quæ mera eſſet venia, & non imputatio peccati: ut ex operibus Auguſtini patet, qui extorquere nitebatur illis confeſſionem gratiæ & charitatis inſpiratæ à Spiritu ſancto, & non peccata tantùm delentis, ſed & juvantis, nequa poſthac committantur.

Unum hoc ſupereſt, quod addamus & commendemus de gratia operante & cooperante, quæ ex mente ſancti Thomæ & priſcorum Theologorum gratia eſt ipſamet habitualis & juſtificans. Etſi enim Scholaſticæ Theologiæ antiqui proceres hanc gratiæ diviſionem, in operantem, & cooperantem, actuali quoque gratiæ adſcripſerint; illam tamen primò & præcipuè gratiæ habituali tribuerunt. Non eſt quòd id ſtupeat quiſquam, ſi modò attendat, hanc gratiam actuoſam & efficacem eſſe ſuo modo; eo nimirum modo, quo ſunt efficaces habitus, & affectus, qui actuoſi ſemper ſunt, nonnunquam & efficaciſſimi. Auguſtino locupletiſſimo teſte, immo & experientia ipſa aſtipulante, niſi conſuetudini malæ reſiſtatur, fit neceſſitas. Efficacitas ergo habituum & conſuetudinum validiſſima eſſe poterit, minùſque mirum eſt, ſi gratia habitualis, operans & cooperans eſſe dicatur. Thomæ ergo & antiquis Theologis videri poterit præluxiſſe in hac re Auguſtinus, ubi docuit, ut cupiditas radix eſt malorum omnium, ita bonorum omnium radicem eſſe charitatem. Utraque radix iſta conſtanter & jugiter permanet in homine, & efficaciſſima utraque eſt. Minùs ergo mirum erit, ſi dicatur charitatem juſtificantem, ipſammet eſſe gratiam efficacem, neceſſariam ad quodlibet opus bonum: cùm ab affectu qui in corde cujuslibet dominatur, proficiſcantur opera omnia, quæ inde germinant, ut à radice & principio ſuo.

CAPUT XXIX.

Gratiam habitualem & actualem affectus eſſe, affectus autem eſſe veluti vincula, quibus voluntates Deus noſtras trahit ad quæcumque fieri vult.

Actualia ipſa gratiæ auxilia ferè non ſunt, niſi inchoati quidam affectus, quos in voluntate noſtra creat Deus; ita ut poſt etiam quàm actus ipſe effluxit, ita affici pergat voluntas, & hic ſit ſtabilis affectus animæ & propenſio in bonum. Vel exiſtimari poteſt Deus habitum primò affectumque inſerere animæ, & tum per illum actus ipſos, qui ex affectu illo promanant, ita ut ceſſante actu quovis perſtet affectus altè impreſſus, donec illum voluntas expellat. Si noſtram contumaciam vincere ſtatuerit Deus, & eundem affectum ſæpiùs excitatum ſæpiùs & conſtantiùs infatigata bonitate inculcare; fatigabitur tandem voluntas humana, & bono ſuo acquieſcet. Etiam tum enim cùm excutitur pius affectus, quem Deus afflaverat, veſtigia tamen ab eo impreſſa non omnia ſtatim expunguntur, reſidua aliquandiu ſuperſunt aliqua; unde fiet, ut affectibus iiſdem iterum iterumque poſtea inſpiratis, minùs minùſque reſiſtat homo, eique tandem aſſenſus expugnetur. At ubi movet excitatque nos Deus convenienter reliquiis illis piorum affectuum, quæ ſuperſunt in omnium animis poſt everſam illam primigeniæ felicitatis noſtræ innocentiam, & ubi per reparatricem Chriſti gratiam naturam reſtaurat, tum multò facilius illi eſt, attrahere & devincire nos ſibi reſiduis his affectibus, velut extremis quibuſdam annulis earum catenarum, quibus ipſi primùm obſtringebamur. Timore enim æternæ neſcio cujus pœnæ & admiratione virtutis atque juſtitiæ cùm naturaliter etiam nunc imbuti ſimus, & ita materna ex alvo prodeamus, hæ reliquiæ ſunt piorum affectuum, ac veluti funes gemini, quibus facillimè nos Deus ad ſe trahit, adducitque ad conſentiendum conſimilibus affectibus duobus ab eo supernè aſpiratis, timoris gehennæ, & amoris juſtitiæ ſupernaturalis. Si univerſim expendamus quanto ſit nobis naturaliter horrori flagitium, quantæ admirationi virtus: quæ veluti reſidua ſunt lineamenta divinæ imaginis, quæ per peccatum penitus oblitterari non potuit; hos nobis conſtabit eſſe generales affectus duos, cæterorum cardines affectuum, ſive reliquias malimus eſſe primigeniæ probitatis, ſive inchoationes futuræ: ac veluti vincula, quibus nos Deus detrahet quocunque volet, his ſcilicet corroborandis per affectus ſimillimos, ſed ſupernaturales & vehementiores, caſtiores & diviniores. Quì poſſet enim Deo abjudicari omnipotens hæc facilitas homines ad ſe pertrahendi per ipſos eorum interiores affectus: cùm & diabolus ipſe peccatores quò vult ferè trahat, per cupiditates ipſas eorum dominatrices? cùm denique homo ipſe ſi quis ſapientia & induſtria cæteris præſtet, illos ad nutum ſuum agat & inflectat, per ipſos eorum affectus? Si verò hac Deus arte impios poteſt ad juſtificationem perducere; multò faciliùs poterit juſtos, quò volet, agere & torquere: cùm in poteſtate habeat quodam veluti frænum principis eorum affectus, id eſt, charitatis.

Vix aliter intelligi à quoquam poteſt invicta gratiæ efficacia. Nec enim capies unquam, ab actu voluntatis uno alium produci; ſed facillimè intelligitur voluntatem actu aliquo anteriore affectam proſilire ad alium actum: vel potiùs ab actu illo anteriore excitatum affectum, ultrò ad aſſenſum proſilire, in quem non aliàs proſiliiſſet. Hujus ergo conſenſionis, ſeu actus conſentiendi principium eſt affectus excitatus & inflammatus per actum indeliberatum, qui gratia excitans appellatur. Ita demum concordare poterunt priſci novique Theologi. Priſci enim gratiæ habituali, novi actuali gratiæ adſcribunt nomen & munus gratiæ operantis & cooperantis. Nec immeritò hinc & illinc ita ſentiunt. Principium enim & cauſa conſenſus eſt affectus, ſive gratia habitualis, ut expergefacta & inflammata per gratiam actualem & excitantem.

Sed hinc denuò admonemur, efficaciam hujus gratiæ per ſe ſpectatæ, ejuſmodi non eſſe, quæ fruſtrari non poſſit. Nec enim affectus, habitus, cupiditates invictiſſimè determinant voluntatem, niſi forſan ubi ſummoperè inflammantur. Nec hinc prohibetur, quin affectus charitatis efficax ſemper & invictus ſit. Sponte enim & naturæ ipſius ſuæ vi amor & juſtitia regnant & dominantur cæteris omnibus naturis creatis; voluntas una ita illis ſubeſt, ut & rebellare poſſit, & totum illud imperium labefactare. Id volebat Paulus, ubi ajebat nullam eſſe rem creatam, quæ ſeparare nos poſſit à charitate: non ajebat autem, nec uſquam alibi ab eo dictum eſt, non poſſe voluntatem noſtram ſeſe à charitate divellere.

Inde eſt quòd conſentiunt ſancti Patres hoc fuiſſe miſericordiæ divinæ conſilium, ut cùm adhuc inimici ejus eſſemus, ſuo nobis amore præcurreret, homo fieret, mortem pro nobis adiret, beneficiis denique ſuis obrueret, ut voluntates noſtras ad ſe pelliceret: gnarus neminem ad amandum cogi. Supervacaneus forſan fuiſſet totus ille gratiæ & amoris apparatus, ſi qualicumque nobis objecta amoris illecebra graria ſemper prædeterminans eandem vim ſuam invictam in nos exereret.

CAPUT XXX.

Non tantum nunc laudis & meriti colligi à nobis ex bonis operibus, poſtquam gratia invictiſſima juvandi ſumus, quantum in ſtatu innocentiæ.

UNi conſilio, intentioni & voluntati Dei noſtra nunc ad bonum converſio, & in bono perſeverantia vendicanda eſt, quando & multitudine innumerabilium auxiliorum ſuorum & ſuavitate oppugnat nos, & expugnat tandem, noſtra nihil curans faſtidia, nihil tam diutina offenſus pertinacia. Eo ſenſu certiſſimum eſt, auxilii hujus vim invictiſſimam manare à conſilio, à voluntate & intentione Dei, ut à Paulo, Auguſtino & Thoma ſexcenties confirmatum eſt. Certiſſimum quoque eſt ex eodem Auguſtino, Prædeſtinationem eſſe præparationem complurimorum auxiliorum Dei: *Præparatio beneficiorum, quibus certiſſimè liberantur.* Certiſſimum denique eſt ex eodem Auguſtino, promereri nos gloriam: ſed non ea qua Angeli ratione promeruerunt, vel Adamus ipſe promeruiſſet, ſi in innocentia perſeveraſſet. 1. Prædeſtinati ſunt enim Angeli ſancti contemplatione meritorum ſuorum, non ejuſmodi bonitate Dei, quæ homines maſſæ perditionis, quos voluit, exemit. 2. Non permittit Deus noſtræ libertati, niſi conſenſum, quem ſingulis præſtamus divinis auxiliis, & eo meremur: ſed retinet ipſe ſibi regimen & diſpenſationem totius noſtræ vitæ, operum noſtrorum & auxiliorum ſuorum; ſi nos enim nobis omnino permitteret, complorata eſſet omnium noſtrum ſalus. Adamo certè adhuc ſtanti permiſerat Deus clavum & moderamen omne ſui, & perſeverantiam denique finalem. Atqui nulla ex eis rebus metimus merita, quæ non noſtra poſita ſunt in poteſtate. Angeli denique & Adamus auxiliis ſibi conceſſis moderabantur, nunc illa nobis moderantur. Noſtrum ergo nunc aliquid minus eſt; nec tanti eſt meritum noſtrum, ubi Deus centies à nobis repulſus, à nobis repugnando fatigatis, vix tandem extorquet aſſenſum. Non ſatis video, an qui alias ſectantur invictæ divinorum auxiliorum efficaciæ rationes, peræquè poſſint hunc nodum extricare, & Auguſtinianæ doctrinæ caput iſtud pari facilitate & candore tueri.

TRACTATUS IV.

CONSENSUS SCHOLÆ DE GRATIA,

Semel & iterùm jampridem Gallicè editus, nunc primùm
Latinè paulò auctior; ubi demonſtratur conſenſus Tractatus tertii de Gratia actuali, habituali & efficaciſſima,
cum doctrina Sanctorum Anſelmi, Bernardi, Thomæ,
Bonaventuræ, omniumque fermè Theologorum uſque ad
Concilium Tridentinum, & à Concilio Tridentino celebratiſſimorum in omnibus Univerſitatibus Doctorum.

PRÆFATIO EDITIONIS PRIMÆ
Anni 1666.

QUi ſit ſcopus, quæ materia Commentarii hujus ſecundi, vel ex ipſo ejus titulo abundè patet; paucis hìc aperiemus, quæ nos cauſa adduxerit, ut hìc ſtatim primò ſubjungeretur.

1. Quingentis aut ſexcentis admodum ab hinc annis, Theologi Scholæ arti, ordini, præceptiſque Dialecticæ impenſiſſimè ſtuduerunt; ideoque doctrinam quique ſuam & ſententiam expreſſiùs, enucleatiùs, diſtinctiùſque, quàm moris eſſet ſanctis Patribus, editis à ſe monumentis conſignarunt. Ideò & eorum methodo verbiſque ipſis nos affiximus in ſuperiore Commentario, etſi propoſitum nobis, peræquè ut ipſis id eſſet, ut ipſiſſimam Auguſtini cæterorumque Patrum doctrinam traderemus. Intemerata enim illa viget lex in Eccleſia, retinere antiquam Patrum fidem; at voces uſurpare eas, quæ in uſu frequentiſſimo ſunt Catholicorum ævi noſtri Theologorum.

2. Faciliùs ſibi perſuadebit, non aliam quàm Patrum doctrinam à nobis hìc eſſe litteris mandatam, quiſquis intellexerit, eam non aliter quàm nos interpretatos eſſe tot jam ſæculis tot clariſſimos ſanctitate viros, dignitate, eruditionis fama, numero & conſenſione ſua ſpectatiſſimos.

3. Agmen duci voluimus ab Anſelmo & Bernardo, quòd ne ambigere quidem quiſquam poſſit, quin principem quendam illi locum teneant inter fidiſſimos Auguſtini diſcipulos, ejuſque doctrinæ tenaciſſimos, clariſſimiſque Eccleſiæ Patribus annumerandi ſint. Mira quadam Numinis providentia factum eſt, ut medio illo tempore ætatem agerent, quod effluxit ab Auguſtini ævo ad hoc noſtrum; ne tam longè vel ab ipſo, vel à nobis abeſſent, ut ab ipſo eorum ore exaudire non poſſemus, quod exaudiſſent ipſi ab Auguſtino, ſummo Gratiæ Doctore.

4. Conſultiſſimè id quoque ad utilitatem Eccleſiæ cavit Deus, ut inciderint Scholaſticæ

Theologiæ incunabula horum in duorum virorum tempora, qui ſi ſeriem temporum ſpectes, ultimi ſunt Patrum; ſi ſingularis autem ſanctimoniæ, ſi ingenii ſupra admirationem poſiti, ſi eminentiſſimæ doctrinæ rationem habeas, vel inter primos collocari poſſint. Non poterat ergo tum diſſidere à Patrum Theologia Theologia Scholæ; cùm concurrere tunc utraque viſa ſit, cùm ab illa prognata hæc ſit, cùm hæc in illius locum poſtea ſuffecta ſit: nonnulla methodi & vocum, nulla autem prorſus rerum & ſententiarum diſcrepantia,

5. Et ne hæc quidem mutatio tota ſtatim erupit. Quos enim mox laudaturi ſumus, Hugo & Richardus à ſancto Victore, Ælredus Abbas Rievallenſis, Robertus Pullus Cardinalis, Innocentius III. Papa, Guillelmus Epiſcopus Pariſienſis; ii mediam quandam ſtationem occupaſſe videntur inter Patres & Scholaſticos Theologos, tum in verborum uſu, tum in methodo & doctrina. Mutata eſt, ut ita dicam, veſtis, idque ſenſim ſine ſenſu; at corpus ipſum Theologiæ unum idemque perſtitit,

6. Id manifeſtiſſimè emicat in Thoma & Bonaventura, quorum certiſſima ſanctiſſimaque doctrina eadem profectò eſt, atque Auguſtini & Patrum; quo factum eſt, ut ambo illa lumina Solis inſtar Eccleſiæ his extremis temporibus adſplenderent: altero eorum Theologiæ Patrum totam lucem mentibus infundente, altero eundem charitatis ignem in omnium cordibus accendente,

7. Denique ubi primùm poſtrema hac ætate Novatores peſtilentiſſimæ ſuæ virus doctrinæ ſpargere cœperunt, protinus in eorum capita Scholaſticis cenſuris ſævitum eſt. Appellarunt illi, & à Thoma, & à Bonaventura, & a Scholæ Theologis omnibus, & ad Scripturas, ad Concilia & Patres provocarunt. Sed cùm conſenſioni unanimi adverſarentur Eccleſiæ ſuorum temporum; hinc neceſſariò illud exiſtebat, ut authoritatem detrectarent, non modò plurimorum ex ſanctis olim Patribus, ſed & Conciliorum Generalium Conſtantienſis, Baſileenſis, & Tridentini, quorum decreta non poterant non maximoperè conſentire cum doctrina Epiſcoporum & Theologorum, qui his intererant. Quantò plus ſibi licere voluerunt Scholæ Doctores, ut omnia propemodum in controverſiam vocarent; tantò eorum conſenſus in præcipuis dogmatibns invictius argumentum eſt, conſtantiſſimam eam eſſe fidei regulam, & avitæ Traditionis evidentiam, quæ illos ad hanc concordiam compulit. Non ſatis id à Sectariis animadverſum eſt. Porrò quòd ab illis ad Scripturas & Patres provocabatur, non ea erat eorum mens, ut his ſe inconvulſa fide addicerent; ſed ut eis tantò impuniùs illuderent, inſana & infinita quadam interpretationum ſuarum licentia. Certiſſima ergo tutiſſimaque terenda eſt via Theologis, interpretandorum non tantùm ſacrorum Codicum per Sanctos Patres, & Patrum ipſorum per eorum inter ſe conſenſum; ſed & horum illorumque omnium illuminandorum, perpetuæ & nunquam intermiſſæ Traditionis face, omniumque Theologorum conſenſione; qui illos quidem ſecuti ſunt; nobis autem ad hæc uſque tempora præiverunt.

Ut enumeratio autem illa prolixiſſima Theologorum hactenùs propè omnium, quam hìc aggredimur, illuſtrior diſtinctiorque ſit, in quatuor Partes illam ſecabimus,

Prima Pars duo ſæcula complectetur, ab anno videlicet centeſimo ſupra milleſimum, ad milleſimum uſque ac trecenteſimum. Ex his duobus ſæculis prius quidem Anſelmi & Bernardi geſtis ſcriptiſque nobilitatum eſt; quibus illi ſucceſſere Theologi, quorum Commentarii eam retinent adhuc ſcribendi & docendi rationem, quam præmonſtraverant ſancti Patres. Poſterius ornarunt Thomas & Bonaventura, qui ab oratoria quidem illa arte & eloquentia, quam in Theologicis etiam rebus tractandis ſancti Patres excoluerant, deſciverunt: ſed qui nihilo tamen minùs lucubrationes ſuas omnes plurima & eadem prorſus luce & pietate perfuderunt. Utriuſque hujus ſæculi Theologi omni ope conſpirabant, ut ne alii ab aliorum doctrina diſcederent. Ne tantillum quidem deflectebat Bonaventura à ſententia Thomæ, qui plerumque in Alenſis veſtigia inſiſtebat. Petrus Tarantaſienſis, qui & Innocentius V. Papa, tam pronus erat ad conſentiendum Bonaventuræ, ſibi amicitia conjunctiſſimo, quàm Thomæ, quo magiſtro utebatur. Clariſſimi ergo illi Cœtus gemini concordia etiam mutua claruerunt, donec Scotus argutiarum & contentionis amantior, Thomam refellere aggreſſus, Scholam Theologicam importuno ſchiſmate laniavit.

Secundæ Parti includemus ſequentia duo ſæcula, ab anno ſupra milleſimum trecenteſimo uſque ad quingenteſimum; etſi illos tantùm ferè adducturi ſimus, qui Thomæ doctrinam mordicùs retinuiſſe viſi ſunt,

Tertia Pars ab anno milleſimo quingenteſimo porrigetur ad annum milleſimum quingenteſimum ſexageſimum quartum, quo finem accepit Concilium Tridentinum. Graſſante enim tum Lutherana lue, compulſi ſunt Catholici Theologi agmina & vires conſociare. Eos ergo omnes qui Concilio huic interfuerunt, infrà commoſtrabimus, illa ipſa amplexatos eſſe placita, quæ ſuperiori Commentario explanata à nobis fuere; nec ab iis declinaſſe, quicumque poſteà in Lutherum calamos ſtrinxere,

Quarta eos in aciem educet Theologos, qui ſumma nominis & doctrinæ fama celeberrimis in omnibus Univerſitatibus floruerunt poſt Concilium Tridentinum, atque in iis nonnullos etiam Dominicani Sodalitii & Societatis Jeſu, Ut enim claſſicum canente Luthero adversùs Eccleſiam Catholicam, ad arctiorem concordiam compulſi ſunt Theologi noſtri; ita pace per Tridentinam Synodum quodammodo redintegrata, cœpta neſcio quæ ſunt diſſidia doctrinæ, inter hos ſapientia & pietate præſtantiſſimos greges duos, intacto ſcilicet unius Catholicæ fidei vinculo. Annis admodum centum Dominicani & Franciſcani altiſſimam coluerant pacem; non tam diutina illa fuit inter Dominicanos & Societatis Jeſu Theologos. Jurgia primus illic ſerere cœperat Scotus, hìc Molina; nonnihil uterque defecerat à Patricia illa Auguſtini Theologia de Dogmatibus Gratiæ, Quantumvis autem hæ diſſenſiones exarſerint, intaminatæ tamen Auguſtini & Thomæ doctrinæ retinentiſſimi ſemper fuere nonnulli Theologi utriuſque gregis hujus, complures & aliorum Religioſorum Sodalitiorum, complurimi denique omnium Univerſitatum,

Quatuor his partibus accedere poſſet & quinta eorum, quorum mentes cœleſti quadam Theologia imbuit ipſa potiſſimùm eminentior pietas & contemplatio. Nec enim improbo labore, aut ſtudio, ſed ſuperno lumine, & divinorum experientia quadam, in eam penetrarunt doctrinam, quàm Theologi ſanctique Patres longa Scripturarum & Traditionum meditatione conſecuti erant. Non eſt quòd quiſquam moveatur, ſi doctrinam hìc deprompſerimus in Gallicanis editionibus, non dicam Berullii Cardinalis, Franciſci Saleſii, Ludovici Granatenſis, ſed & ſanctiſſimarum virginum Tereſiæ, Catharinæ Senenſis, Gertrudis, ne prætermiſſa quidem Catharina Genuenſi, Uſu enim magis quàm meditatione panduntur divinorum gratiæ auxiliorum arcana, & conſultiſſimis quibuſque id ſolemne eſt, ut non ſpeculationi tantùm ſe dedant, ſed & conſulendis audiendiſque iis, qui divina etiam experti ſunt. Nobis tantus eorum concentus, qui doctrina hinc, hinc religione & pietate floruerunt, non poterit non ingens videri certiſſimæ veritatis argumentum.

In his equidem compilandis de Gratia Chriſti Commentariis illud profiteor & præ me fero, uni hæſiſſe me primùm ſanctorum Patrum conſenſioni, & conſtantiſſimæ ubique doctrinæ, nuſquam ſibi pugnantis Auguſtini. Tum acceſſiſſe me ad perlegenda priſcorum Scholaſticorum Opera, ad Opera potiſſimùm omnia ſancti Thomæ, & his illiſque mirificè ſibi concinentibus, vehementer in animo meo confirmatam corroboratamque fuiſſe hanc totam, quam hìc prono, doctrinam. Deſperaſſe me aliquandiu de conciliandis mihi Scholæ mediæ & novæ Doctoribus; ut qui faciliùs quàm ſapientiùs fidem habuiſſem Scriptoribus recentiſſimis, ita pronunciantibus, non eſſe niſi duas in Schola ſectas, quarum alteri nomen dandum eſſet, fautorum videlicet Prædeterminationis Phyſicæ, & Scientiæ Mediæ. At tandem didiciſſe me, quod malè didiceram; pervolutatiſque Theologis, qui ab annis centum & quinquaginta ingenii ſui monumenta evulgarunt, pleroſque eorum inveniſſe me mihi manifeſtiſſimè conſentientes.

Nec id mihi quiſquam meritò veluti probrum obiicere poterit, quòd à priori & diverſa ſententia mea receſſerim. Conſtat enim quandiu Theologicis Scholis præfui, immo & cùm Philoſophicis antè annos ampliùs quadraginta, alienum me ſemper fuiſſe & à Prædeterminatione Phyſica, & à Scientia Media. Nec ſuffragatum eſſe me Janſenii Iprenſis Epiſcopi doctrinæ, niſi antequam Apoſtolicæ ſedis Decreto percelleretur; & cùm necdum mihi per tempus licuiſſet omnia per memet excutere Patrum, Auguſtini in primis, Conciliorum, Scholæ Doctorum monumenta perſcrutari, omnia evolvere, omnia trutinari; quod ſanè tantum operæ, ſtudii, temporiſque deſiderat, quantum ne potuit quidem junior Theologus impendiſſe. Denique id quoque gloriæ debet & laudi vertere Theologus; ut quod neſcierat, ab Eccleſia Catholica diſcat: ſtudiis ex ſuis fructum aliquem capiat ſemper novum; quod nec fit, nec fieri poteſt, niſi ut priores errores ſuos exuat, priorem ſaltem ignorantiam ſuam expungat. Hoc erat animo Auguſtinus ipſe, cùm proficienter ſe ſcribere fateretur. Hieronymus Origenis placita apertiùs conſtantiùſque poſteà deteſtatus eſt, quàm initio; lectoreſque ſuos monitos voluit, plus fidei & reverentiæ habendum canis ſuis, quàm juventuti. Denique ſanctus Thomas poſterioribus in Scriptis ſuis aliquid retractavit priorum. Quibus hæc ratio tota diſplicet, illis reformidandum eſt, ne inſeneſcant ei doctrinæ, in quam temerè & præproperè eos appulerit, vel authoritas magiſtri, vel inconſtantia temporum, vel præcox & immaturum ſtudium, ſoli rerum cortici adhuc hærens. Præpoſtera illa conſtantia eſt, quod levitate animi arripueris, id invicta contumacia retinere. Si ne diutina quidem ſtudia id præſtant, ut de præſumptis & præjudicatis ſententiis aliquid eiicias, aut ea fuit beata primùm ſors, quæ te ad rectam appulit viam; aut miſeranda veſania, ſi aberraſſe te neges, quòd errare conſtantiſſimè pergas. Sed ubi reditur ad eam doctrinam, quæ Patribus Græcis & Latinis inter ſe conſonantibus conſonat, maximè Auguſtino, Scholaſticiſque omnibus ante eorum de Divinis Auxiliis diſſiduum, benè multis eorum poſt hoc diſſidium; maximè autem cùm ad ea reditur placita, quæ tantoperè conſentiunt cum iis omnibus, quæ annis ab hinc centum ampliùs & quinquaginta ab Eccleſia definita ſunt: dolere nobis nihil magis debet, quàm quòd non antè nobis hæc obtigerit reſipiſcentia.

Non paulò facilius nobis fuiſſet, contextam ſeriem repræſentare ſanctorum Patrum, & conſpirationem in hæc eadem dogmata. Sed locis, temporibuſque & perſonis ſerviendum fuit, quibus id potiùs conducebat, ut à Scholaſticis auſpicaremur. In percenſendis autem Scholæ Magiſtrorum ſententiis, ſi quid aliquando illi mutuò diſſentire invenientur; ita tecum ſtatue, ne id quidem exigi, aut expectari potuiſſe, ut ne minimis quidem in rebus unquam diſſonarent; abundè autem eſſe, ut illis & inter ſeſe, & nobiſcum conveniat, in iis quæ momenti aliquid habent: ne vim nobis illiſque faciamus in diſſentiunculis illis, quas ſedari & ſilere nihil intereſt ad pacem Eccleſiæ. Evenire ergo id poterit, ut ea aliquando referantur à nobis, quorum authores, vel fidejuſſores eſſe nolimus, niſi quatenùs ad primum hìc Commentarium noſtrum revocari poterunt.

Sentio fore ut ſtupeant non pauci, ubi audient, non antè, quàm poſt finem Concilii Tridentini, factam eſſe illam inſignium Scholæ Theologorum diſceſſionem in adverſas de Prædeterminatione Phyſica & de Scientia Media ſententias; & nihilo tamen minùs magno & nomine & numero Theologos omnium Religioſorum Cætuum & Univerſitatum, à mea hac, hoc eſt à tritiſſima priſcorum Patrum & Theologorum via non receſſiſſe. Sed ea res ejuſmodi eſt, quæ facillimè elucidari poſſit, ſi ea fide, diligentia, & ingenuitate expendatur, qua ſolent facta hiſtorica. Itaque ut dogmatum totus fuit Commentarius primus, ita hic alter dogmatum erit, & factorum.

Præter id quod ſuo loco ex Cumele referetur, non diſſimulante ipſam Prædeterminationis Phyſicæ vocem ſuo ævo excogitatam fuiſſe, & adſcriptam Thomiſtis ab eorum adverſariis ad invidiam eis conflandam, affirmat etiam Pererius Societatis Jeſus Theologus doctiſſimus, Auguſtino, Prædeſtinationi gratuitæ, & gratiæ per ſe efficaci addictiſſimus, non eam modò vocem, ſed rem ipſam eſſe recentiſſimam: *Intellexit Auguſtinus Deum inclinare voluntates ad malum, non propriè & efficienter movendo eas, & ut non ita pridem à Theologis dici cœptum eſt, phyſicè movendo, & determinando ad malum, &c.* Sanè cum Prædeterminationis vox tam crebra ſit apud Thomam eodem ſenſu, etſi nunquam ab eo dicatur Deus ita movere voluntatem creatam: ſi priſcis Thomiſtis res ipſa placuiſſet, ab ea voce non abſtinuiſſent. Rem confirmat Molina, & quidem diſertiſſimè: *Doctores Hiſpani qui à viginti annis ſcripſerunt, cùm rerum difficultates meritò plus perſequi voluerint, quàm ante noſtra tempora fieri conſueverat, nec tamen invenerint modum, quo Deus ex ſua æternitate, ſalva arbitrii noſtri libertate, rerumque contigentia, certiſſimam de futuris ſcientiam habuit; tales Dei optimi maximi ad ejus præſcientiæ certitudinem, nec non prædeſtinationis, quæ ex eadem præſcientia, quam includit, certa eſt, tales inquam prædefinitiones prædeterminationeſque ad ſingulos actus voluntatis humanæ exercendos invexerunt, ut libertatem noſtram de medio tollere ac rem de ſolo titulo facere videantur.* Litteris id mandabatur à Molina circa annum 1570. ſex, ſeptemve annis poſt Concilii Tridentini finem; idque primùm in Hiſpania cœptum, ut Theologi priſcæ doctrinæ non acquieſcentes circa Prædeſtinationem & Libertatem, ſubire in eam penitiùs voluerint hinc & inde: eo fructu & exitu, ut invecta Prædeterminatione Phyſica & Scientia Media adeò non extricaretur difficultas, ut inexplicabilioribus in dies nodis implicaretur. Scientiæ Mediæ author & pa-

In c. 1. epiſtol. ad Roman. diſp. 21.

Pag. 80. Append. ad Concord. Olyſſipone, pag. 14.

rens Molina, qui novitatis invidiam aliis faciebat, in eandem & ipſe venit. Nec ab his abludit doctiſſimus & incomparabilis vir Mariana, ubi has perſtringit flagrantes tum in Hiſpania contentiones de gratia efficaci & ſufficiente: *Nova gratiæ nomina, recens controverſia. Nam in Thoma Aquinate & vetuſtioribus rara, aut nulla* De morte & immortalitate. L.3.c.8. *veſtigia.*

P A R S P R I M A.

QUÆ PATRES CONTINET ET THEOLOGOS Ab Anno Milleſimo centeſimo ad milleſimum trecenteſimum.

S. ANSELMUS CANTUARIENSIS

Archiepiſcopus.

Ex Anſelmo Cantuarienſi Archiepiſcopo, non alia gratia Chriſti propriè & præcipuè, & ſpecialis dicta, quàm recta voluntas, ſeu charitas habitualis. Eidem comperta & alia complura auxilii divini genera, quorum conſpiratione perficitur converſio, perſeverantia, tentationum graviſſimarum victoria.

Liquet hoc planè ab ipſo limine libri de Libero Arbitrio: *Si libertas arbitrii eſt, poſſe peccare & non peccare, ſicut quibuſdam ſolet dici, & hoc ſemper habemus, quomodo aliquando gratia indigemus?* Non inquirit, quì ſociari poſſit libertatis indifferentia cum gratiæ motione omnipotente, & ineluctabiliter determinante voluntatem in alte- De lib. arb. c.1. ram partem: qui tanto vindice longè dignior nodus fuerat. Sed quærit, quomodo libertas arbitrii ſit poſſe etiam non peccare, cùm indigeat gratia, Ad hoc autem indiget etiam gratia habituali *aliquando*, nempè ut diu ſit ſine peccato.

Infrà ait *non eſſe credendum factos eſſe ſine recta voluntate* primos parentes. Ex quo *reſtat libertatem arbitrii datam eſſe rationali creaturæ vel naturæ, ad ſervandam acceptam rectitudinem voluntatis:* non propter commoda temporalia, ſed propter ipſam: Ibid. c.3. *Itaque jam clarum eſt liberum arbitrium non aliud eſſe, quàm arbitrium potens ſervare rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinem.* Itaque Anſelmo gratia eſt *recta voluntas*, vel *rectitudo voluntatis*. Et perindè eſt acſi definiſſet liberum arbitrium ex eo, quòd poſſit conſentire, vel diſſentire gratiæ acceptæ. Illa autem accepta à Deo ſeu gratia, ſeu rectitudo voluntatis, utique habitualis eſt, cùm vel maximè ſervanda ſit.

Hæc voluntas recta invicta Anſelmo eſt, & victrix omnium tentationum, niſi voluntas ipſamet volens aliquid aliud plus amet, quod rectitudini adverſarium ſit. Itaque ingens omninò & proxima poſſibilitas non peccandi & præcepta implendi ineſt rectæ voluntati, ſeu charitate formatæ: *In homine quandiu ipſa voluntas recta eſt, nec ſervit, nec ſubjecta eſt cui non debet, nec ab ipſa rectitudine ulla vi aliena avertitur, niſi ipſa, cui non debet, volens conſentiat.* Nihil enim extrinſecum cogit voluntatem à rectitudine deflectere; ſed ipſa vitioſo amori hactenùs imbecilliori manus dat, ſubiicitque ſe, & tunc *vincitur non aliena poteſtate, ſed ſua.* Nec enim ſe ſubtrahit gratia, ſeu rectitudo voluntati, ſed vo- Ibid. c.5. luntas ſubtrahit ſe rectitudini.

Sed quoniam intoleranda quandoque vis tentationis ſuperare & cogere videtur rectam juſti voluntatem, vide quid Anſelmus reſpondeat: *Si vult homo mentiri, ut non ſuſtineat mortem, & ſervet vitam ad tempus: quis dicet impoſſibile, velle eum non mentiri, ut vitet æternam mortem, & ſine fine vivat? Quapropter jam dubitare non debes hanc impotentiam ſervandi rectitudinem, quam dicis in noſtra voluntate eſſe, cùm tentationibus conſentimus, non eſſe ex impoſſibilitate, ſed ex difficultate. Frequen-* Ibid. c.6. *ti namque uſu dicimus, nos non poſſe aliquid, non quia nobis eſt impoſſibile, ſed quia ſine difficultate non poſſumus. Hæc autem difficultas non permittit libertatem voluntatis vinci. Impugnare namque invitam voluntatem poteſt, ex pugnare nequit invitam.* Denique *illa impotentia quam non ob aliud in voluntate dicimus eſſe, niſi quia non poteſt tenere ſuam rectitudinem ſine difficultate, non aufert eidem voluntati perſeverandi in rectitudine poteſtatem.* Rectæ voluntati quamlibet tentationem vincere difficile quandoque eſt, nunquam impoſſibile. Unde hæc tanta vis & tam invicta? Anſelmo non aliunde quàm ab ipſa rectitudine, ſeu charitate. Peccanti autem juſto ſi deeſt actualis gratia ad non peccandum neceſſaria, non difficile tantùm, ſed & impoſſibile fuit non peccare. At ſi ad non peccandum ſufficit charitas inhabitans, adjutorio *ſine quo non* vincitur tentatio, non deſtituta: tum non impoſſibile, ſed difficile erit ingraveſcentis quandoque tentationis æſtum ſuperare.

Quì fiat autem, ut voluntas juſti, quæ rectitudinem, quàm rectitudinis inimicam voluptatem fortiùs tunc vult, incipiat fortiùs hanc, quàm illam velle, & ita peccet, exemplo mox patefacit: *Si ſcias virum ita fortem, ut eo tenente taurum indo-* Ibid. c.7. *mitum, taurus non poſſet ſe movere: & videas eundem virum tenentem arietem, ut ipſe aries ſeſe de manibus ejus excutiat: putabiſne illum minùs fortem in tenendo arietem, quàm in tenendo taurum? Illum quidem non diſſimiliter fortem in utroque opere judicabo: ſed eum ſua fortitudine non æqualiter uti fatebor. Sic intellige voluntatem inſeparabilem fortitudinem habere, qua aliquando magis, aliquando minùs utitur in volendo.* Ex quo tandem ita concludit: *Vides igitur quia cum homo habitam rectitudinem voluntatis aliqua ingruente deſerit tentatione, nulla vi aliena abſtrahitur, ſed ipſe convertit ſe ad id quod fortiùs vult.* Etſi ergo *rectitudinem*, ſeu charitatem Dei habitualem voluntas non habeat, nec habere poſſit à ſeipſa: cùm illam tamen habet à Deo, *habitam* ut ſervet, habet invictiſſimam fortitudinem, ſed ea *non æqualiter utitur* ubique.

Ergo qui mortis metu veritati terga vertit, *eligit quod mavult, ſpontè, non neceſſitate. Non enim minùs fortis eſt ad volendum veritatem, quam* Ibid. c.9. *ad volendum ſalutem, ſed fortiùs vult ſalutem. Nam ſi præſentem videret gloriam æternam, quam ſtatim poſt ſervatam veritatem aſſequeretur: & inferni tormenta, quibus poſt mendacium ſine mora deputaretur, proculdubiò mox virium ſufficientiam ad ſervandam veritatem habere cerneretur.* Cùm præſentia vitæ & mortis, ſive æternæ, ſive temporalis nihil inſpiret voluntati intimæ: ſi quis mortem procul ſpectatam contemnit, præſentem ita timet, ut veritatem deſerat: ſi vitam æternam fide ſola obumbratam poſtponit, coràm repræſentatam antehabet temporali: argumento id eſt ſua inſeparabili & inſuperabili fortitudine voluntatem non ſemper æqualiter uti: & difficultati cedere, non impoſſibilitati.

Ibid.c.10. Quòd differat autem difficultas & impoſſibilitas in hoc negotio, illicò aperit Anſelmus: *Semper itaque habet rationalis homo liberum arbitrium, quia ſemper habet poteſtatem ſervandi rectitudinem voluntatis, propter ipſam rectitudinem, quamvis aliquando cum difficultate. Sed cùm libera voluntas deſerit rectitudinem per difficultatem ſervandi, utique poſt ſervit peccato per impoſſibilitatem per ſe recuperandi*. Itaque ut mortuo vitam, ita impio rectitudinem ſuapte vi recuperare omninò impoſſibile. Ibid. c.11. *Majus miraculum exiſtimo, cum Deus voluntati deſertam reddit rectitudinem, quàm cum mortuo reddit vitam amiſſam*. Hæc rectitudo, animæ vita, charitas habitualis eſt utique. Quæ ideo ſervari, amitti, reddi poteſt: Ut vita caſſus per ſe vitam recuperet, ſemper impoſſibile eſt. Ut recta voluntas rectitudinem ſervet, aliquando difficile, aliquando facile eſt, prout tentatio fervet, aut lenitur; nuſquam impoſſibile: *Nunquam enim eſt ejus poteſtatis capere rectitudinem, cum non habet: ſed ſemper eſt ejus poteſtatis ſervare, cum habet*. Si peccanti autem deeſſet gratia ad non peccandum neceſſaria, æqua eſſet & vitandi & expiandi peccati impoſſibilitas.

Ideò impius ſervus eſt peccati, quia per ſe juſtificari non poteſt: juſtus non eſt ſervus peccati, quia viribus inſtructus eſt ſatis idoneis per charitatem, qua juſtus eſt, ut non peccet. Ibidem Anſelmus: *Non ob aliud eſt homo ſervus peccati, niſi per hoc, quia nequit redire ad rectitudinem,* Ibid, c.12. *aut recuperare, aut habere illam, qua poteſt homo non peccare. Cum autem habet eandem rectitudinem, non habet impotentiam non peccandi. Quare quando habet rectitudinem illam, non eſt ſervus peccati*.

Sed idem alibi Anſelmus eo libro quem ſcripſit de Concordia Præſcientiæ, Prædeſtinationis, & Gratiæ divinæ cum libero arbitrio, hæc eadem luculentiùs declarat. Et primò illud replicat, quòd libertas *ſit poteſtas ſervandi rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinem*. Item quòd *juſtitia quæ-* De Concord. præſc. præd. & grat. cum lib. arbit. pag.195. *libet magna, vel parva, ſit rectitudo voluntatis propter ſe ſervata*. Denique quòd *naturaliter & inſeparabiliter ſit in homine hæc libertas, quamvis non ea ſemper utatur: & quòd ſit ita fortis, ut nulla res homini fortitudinem, aliàs certitudinem prædictam, id eſt, juſtitiam quam habet, valeat, quandiu hac libertate voluerit uti, auferre*. Ubi apertiſſimum eſt gratiam non aliam dici, nec aliam cum libero arbitrio conciliari, quàm *juſtitiam, rectitudinem voluntatis*, rectam voluntatem, quæ eadem Auguſtino bona voluntas, & charitas, & delectatio juſtitiæ dicitur.

Poſito ob oculos exemplo ejus, cui mors incumbit adeunda, niſi veritatem deſerat, ita confeſtim Anſelmus aperit, quàm fortis & invicta per charitatem ſit voluntas juſti, ad peccata quælibet declinanda. Item quàm non determinetur voluntas ad aſſentiendum vel gratiæ, vel peccato, niſi à ſeipſa: *Voluntatis arbitrium, ut rectitudinem deſerat, nulla cogitur neceſſitate, quamvis mortis impugnetur difficultate. Licèt enim neceſſe ſit aut vitam, aut rectitudinem relinquere; nulla tamen neceſſitas determinat, quam ſervet, aut deſerat. Nempè ſola voluntas determinat ibi, quid teneat: nec aliquid facit vis neceſſitatis, ubi ſola operatur electio voluntatis. At cui non eſt deſerendi rectitudinem voluntatis, quam habet, neceſſitas; palam eſt, quia non deeſt ſervandi poteſtas, ſive libertas. Semper enim hæc poteſtas libera eſt*.

Pergit porrò & docet, neceſſe eſſe, ut priùs recta ſit voluntas, & tum demum rectè velit: id eſt, ut juſtificetur antè, & pòſt operibus bonis abundet. Gratia ergo Anſelmo, ſeu rectitudo voluntatis, ipſamet eſt habitualis juſtitia, & charitas inhabitans, bonorum operum radix: *Dubium ita-* Ibid.p.198. *que non eſt, quia voluntas non vult rectè, niſi quia recta eſt. Sicut namque non eſt acutus viſus, quia videt acutè; ſed ideò videt acutè, quia acutus eſt: Ita voluntas non eſt recta, quia vult rectè; ſed rectè vult, quoniam eſt recta*.

Hinc illud emergit, voluntatem impii non poſſe ſibi ſuis viribus redintegrare rectitudinem. Nam rectitudinem velle, eſt rectè velle: rectè velle non poteſt, niſi recta voluntas: ſicut nec acutè videre, niſi acuta oculi acies: impii autem voluntas non eſt recta. Non poteſt ergo rectè velle, nec rectitudinem ſeipſa velle: *Cum vult rectitudinem voluntas, proculdubio rectè vult. Non ergo vult rectitudinem, niſi quia recta eſt. Idem eſt autem voluntati rectam eſſe, & rectitudinem habere, &c. Sequitur itaque quia nulla creatura rectitudinem habet, quam dixi, voluntatis, niſi per Dei gratiam*. Vides quam gratiam conſtituat Anſelmus, ſolam habitualem rectitudinem voluntatis, ſeu charitatem.

Hæc gratia ſalutem perficit parvulorum, citra uſum liberi arbitrii: *Deo igitur largiente, invenimus gratiam ejus ad ſalvandum hominem cum libero arbitrio concordare, ita ut gratia ſola poſſit hominem ſalvare, nihil ejus libero arbitrio agente, ſicut fit in infantibus & in non intelligentibus*. In iſtiuſmodi ſola habitualis charitas locum habet. De ea ergo una gratia Anſelmus meminit, eam ſatagit cum libero arbitrio conciliare. Quod alieniſſimum foret, ſi actualis gratia quæpiam alia voluntatem determinaret.

Eadem porrò gratia, quæ parvulos juſtificando ſervat, adultos juvat, & ſemper juvat, ut per liberum arbitrium rectitudinem ſervare poſſint. Ibidem Anſelmus, nullo verbo interpoſito: *Ipſa ſemper adjuvat liberum arbitrium naturale, quod ſine illa nihil valet ad ſalutem, dando voluntati rectitudinem, quam ſervet per liberum arbitrium*.

Jam verò ſi libertas ita adjuta, ſuis viribus benè utatur, & ſervet rectitudinem, & bonis effloreſcat operibus, an ſibi plaudere debebit, & hujus gloriæ particulam ſaltem aliquam ſibi decerpere? Minimè gentium. Quia primæ huic gratiæ, qua data eſt rectitudo, omne meritum, decus omne, & ita totum Deo acceptum referendum eſt. Ibidem nullo interjecto verbulo: *Et quamvis non omnibus det, quoniam cui vult miſeretur, & quem vult indurat; nulli tamen dat pro aliquo præcedenti merito; quoniam quis prior Deo dedit, & retribuetur ei? Si autem voluntas per liberum ſervando arbitrium, quod accepit, meretur aut augmentum acceptæ juſtitiæ, aut etiam poteſtatem pro bona voluntate, aut præmium aliquod; hæc omnia fructus ſunt primæ gratiæ, & gratia pro gratia, & ideo totum imputandum eſt gratiæ. Quia neque volentis eſt, quod vult: neque currentis eſt, quod currit; ſed miſerentis eſt Dei. Omnibus enim excepto Deo dicitur, Quid habes, quod non accepiſti? Quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Ergo ut ſervetur data rectitudo, ipſa adjuvat; ipſamet enim eſt gratia principalis: & ita totum ei tribuendum. Nam influentia primæ cauſæ, boni univerſalis, primi moventis, qua cauſas omnes ſecundas, ſeu naturales, ſeu morales, ſeu ſupernaturales neceſſe eſt juvari & inclinari in ſuos actus, ab Anſelmo ſupponitur, non memoratur, quia non ea eſt propria Chriſti gratia. Quæ tamen in primis commemoranda fuerat, & in concordiam adducenda cùm libero arbitio, ſi vim haberet ineluctabilem illud quocumque inflectendi.

Rurſus ibidem hæc rectitudo, ſeu charitas infuſa, gratia eſt & præveniens & ſubſequens, quæ numquam juſto ſe ſubtrahit, niſi ſe prior ipſe ſubtrahat: *Habere illam rectitudinem nullus valet, niſi per gratiam. Sicut ergo illam nullus accipit, niſi gratia præveniente, ita nullus eam ſervat, niſi eadem gratia ſubſequente. Nempè quamvis illa ſervetur per liberum arbitrium, non tamen eſt tantum imputandum libero arbitrio, quantum gratiæ, cùm hæc rectitudo ſervatur, Quoniam illa liberum arbitrium nonniſi per gratiam prævenientem & ſubſequentem habet & ſervat. Sic autem gratia ſubſequitur donum ſuum, ut nunquam, ſive parvum, ſive magnum ſit, illud dare deficiat, niſi liberum arbitrium volendo deſerat rectitudinem, quam accepit.*

Sunt & alia tamen auxilia gratiæ, ſed quæ ea ſint, audi Anſelmum: *Adjuvat etiam gratia liberum arbitrium, quando, ut deſerat rectitudinem acceptam, impugnatur, mitigando, aut penitus removendo vim tentationis impugnantis, aut augendo affectum ejuſdem rectitudinis. Denique cùm omnia ſubjaceant diſpoſitioni Dei, quidquid contingit homini, quod adiuvat liberum arbitrium ad accipiendum, aut ad ſervandum hanc rectitudinem, ſuæ gratiæ imputandum eſt.* Tria hìc auxilii genera attinguntur. *Tentationum mitigatio*, aut propulſatio. *Augmentum affectus* rectitudinis in voluntate, Quidquid *contingit* extrinſecùs, quod movere hominem, aut juvare poſſit ad ſervandam rectitudinem, At motio Dei invictiſſimè torquens voluntatem, ubique ſiletur, etſi illa minimè diſſimulanda fuerat, ut quæ capitales inimicitias libertati noſtræ indixiſſe pleriſque videatur.

Conſequenter addit Anſelmus juſtis tantùm hanc gratiam competere; & præter infantes, tum gratiæ, tum libero arbitrio tribuendam ſalutem. *Dixi omnem iuſtitiam eſſe rectitudinem voluntatis propter ſe ſervatam. Unde ſequitur omnem habentem hanc rectitudinem, habere iuſtitiam, & eſſe iuſtum, quoniam omnis habens iuſtitiam iuſtus eſt.* At verò gratia actualis juſto & injuſto promiſcuè quandoque datur. Et mox: *Ita intelligenda ſunt dicta divina, ut hoc excepto quod dixi de infantibus, nec ſola gratia, nec ſolum hominis arbitrium ſalutem hominis operetur.*

Quo ita conſtituto, quomodo totum Deo & gratiæ dandum ſit, evidentiſſimo aperitur mox exemplo, & ejuſmodi, ut nulla tergiverſatione ludificari poſſit; *Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei, Velut cum aliquis nudo, cui nihil debet, & qui nullum à ſe poteſt indumentum habere, dat veſtem. Non tamen quamvis ipſe habeat poteſtatem utendi & non utendi accepta veſte, ſi ea utitur, imputandum eſt induto, quia indutus eſt, ſed danti veſtem. Quapropter ita dici poteſt, Non eſt induti, quod eſt indutus, ſed miſerentis, id eſt, dantis veſtem. Multò verò magis hoc diceretur, ſi ille qui dedit veſtem, dediſſet etiam poteſtatem ſervandi eam, & utendi, ſicut Deus homini cum dat rectitudinem ſæpè fatam, dat etiam poteſtatem ſervandi, & utendi, quia dedit prius liberum arbitrium ad ſervandum illam & utendum. Si verò nudo, cui nihil debetur, non daretur veſtis, aut ſi ipſe acceptam proiiceret, nulli niſi ipſi imputaretur ejus nuditas, Ita cum Deus alicui concepto & nato in peccato, cui nihil niſi pœnam debet, dat velle & currere, non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei. Et qui eandem gratiam non accipit, aut acceptam reiicit, ejus eſt, non Dei, quòd in ſua duritia & iniquitate permanet.* Hìc perſpicis, 1. gratiam Dei inſtar habere veſtis, qua libertas noſtra uti & non uti poteſt; prorſus ut habitibus & affectibus anima ſuis vel ſervire poteſt, vel reluctari. 2. hanc gratiam ceu veſtem *accipi* ab eo etiam qui non utitur; *ſervari* ab eo qui utitur, quod de gratia actuali non quadrat dici, ſicut & *acceptam proiici*. 3. Quibus negatur gratia, ex Anſelmo, hanc nimirùm habitualem gratiam negari. 4. Etſi voluntas hominis uti & non uti poſſit accepta gratia, non tamen ſi utatur, homini, ſed Deo tribuendum eſſe, quod homo benè operatur, Sicut nec ſibi, ſed veſtem danti gratulatur, qui nudus veſtem & immeritus, aut malè meritus accipit. 5. Ideò totum Deo acceptum referri debet, quia & rectitudine veſtivit voluntatem, & poteſtatem liberi addidit arbitrii, quo illa utatur vel non utatur. Si bonum opus quodlibet gratiæ invictiſſimè torquenti voluntatem, nempè actuali & determinanti deberetur, de ea potiùs agendum fuerat, ut cum arbitrio libero concordaret, ut laus prorſus omnis Deo vendicaretur. At de habituali gratia hæc præloquutus Anſelmus, ita concludit, *Ita gratia & liberum arbitrium non diſcordant, ſed conveniunt ad juſtificandum & ſalvandum hominem.* Et paulò infrà hanc gratiam eandem interpretatur eſſe, quæ *incrementum* eſt, quod unus dat Deus: *Rectitudo eſt incrementum, quod Deus dat. Sine quo neque qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus.* Pag. 100.

Subdit poſſe quemlibet minùs velle ea, nempè carnalia bona, quæ nimiùm volendo, efficitur, ut his poſthabeat rectitudinem à Deo acceptam. Etſi enim nemo poſſit rectitudinem velle, niſi eam voluntatem rectam Deus det: quodlibet tamen temporale bonum poteſt homo & ampliùs & minùs minùſque velle, atque ita minùs velle, quàm velit acceptam rectitudinem. Ad reſtringendas ergo voluntates carnalium commodorum poteſt homo difficultatem, non poteſt impoſſibilitatem experiri. *Ut nitentes non proficiant, aut poſt profectum deficiant, non impoſſibilitate, ſed aliquando gravi, aliquando facilè ſuperabili difficultate fieri exiſtimo, Sæpiſſimè namque aſſerere ſolemus impoſſibile nobis eſſe, quod ſine difficultate perficere non valemus. Si enim diligenter unuſquiſque motus ſuæ voluntatis conſideret, intelligit ſe nunquam rectitudinem voluntatis acceptam per gratiam, niſi aliquid volendo, quod ſimul velle nequit, deſerere. Quod certè non facit deficiente poteſtate ſervandi eandem rectitudinem, quæ poteſtas eſt ipſa libertas arbitrii: ſed deficiente voluntate ſervandi, quæ per ſe non deficit, ſed alia voluntate illam, ut dixi, expellente.*

Sed ut ad cardinem in quo ſumma rei vertitur veniamus, voluntatis vocabulum trifariam ſumi ait Anſelmus. Primò voluntas dicitur *Inſtrumentum*, ſeu facultas & potentia ipſa, qua volumus. Secundò affectus ſeu *Affectio*, ſeu qualitas affectionalis, qua in aliquid ferimur & inclinamur, etiam dum aliud agimus interim, vel ſomno ſepulti jacemus, Tertiò *Uſus*, ſeu actus ipſe volendi. Audi Anſelmum de primo; *Inſtrumentum eſt vis illa animæ, qua utimur ad volendum*, Audi de ſecundo: *Affectio hujus inſtrumenti eſt, qua ſic afficitur ipſum inſtrumentum ad volendum aliquid, etiam quando illud quod vult non cogitat, ut ſi venit in memoriam, aut ſtatim, aut ſuo tempore illud velit. Nam ſic eſt inſtrumentum volendi affectum, ad volendum ſalutem, etiam quando illam non cogitat, ut mox cum venerit in memoriam, ſtatim eam velit.* Ita & ad ſomnum, & ad quælibet neceſſaria vitæ ſubſidia; non ad *ægritudinem*, non ad dolores quiſque eſt affectus: *In iuſto quoque homine ſimiliter eſt affectum idem inſtrumentum, ad volendum juſtitiam, etiam cum dormit: ut cum eam cogitat, ſtatim eam velit.* Audi denique de tertio, *Uſus verò ejuſdem inſtrumenti eſt, quem non habemus, niſi cum cogitamus rem quam volumus.* De affectione quæ potiſſimùm nobis ſpectanda hìc eſt, iſta habet infrà ibidem: *Cùm dicimus hominem ſemper habere voluntatem, ut benè ſibi ſit, vocamus hanc voluntatem affectionem, qua vult ſibi benè eſſe. Eodem modo cum ſanctus homo aſſeritur, etiam cum dormit & non hoc cogitat, indeſinenter habere voluntatem*

Pag. 101.

tatem juſtè vivendi dicitur. Et cum hanc voluntatem aſſerimus alium alio habere maiorem, non aliam dicimus voluntatem, quàm illam affectionem ipſius inſtrumenti, qua vult iuſtè vivere. Jam ergo ambigi non poterit quid ſit affectio, & quo differat à potentia vel actu voluntatis.

Affectiones porrò duas mox cæterarum omnium duces & anteſignanas ſecernit Anſelmus : *Inſtrumentum volendi duas habet aptitudines, quas voco affectiones. Quarum una eſt ad volendum commoditatem, altera ad volendum rectitudinem. Nempè nihil vult voluntas, quæ eſt inſtrumentum, niſi commoditatem, aut rectitudinem. Quidquid enim aliud vult, aut propter commoditatem, aut propter rectitudinem vult, & ad has etiamſi fallitur, putat ſe referre quod vult. Per affectionem quippe quæ ad volendum commoditatem pertinet, ſemper vult homo beatitudinem & beatus eſſe. Per illam verò quæ nunc eſt ad volendum rectitudinem, vult rectus, id eſt, iuſtus eſſe. Propter commoditatem vult arare, laborare, ut habeat unde tueatur vitam, ſalutem, &c. Propter rectitudinem vult diſcere, ut ſciat iuſtè vivere.*

Jam verè voluntatis quidem potentia movet foris vires omnes & partes alias animæ corporiſque. Sed ipſa ſuis movetur affectionibus. Et quidem alterutra maximè illarum principalium & quaſi imperatoriarum affectionum huc illucque ducitur, ſive in bonum, ſive in malum. Quod propè abeſt ab Auguſtino docente, alternis ponderibus ſive affectibus terrenæ cupiditatis & cœleſtis charitatis agi voluntates liberas. Audiamus Anſelmum: Ibidem. pag 204. *Voluntas inſtrumentum movet alia omnia inſtrumenta, quibus ſpontè utimur, & quæ ſunt in nobis, ut manus, lingua, viſus; & quæ ſunt extra nos, ut ſtylus & ſecuris, & facit omnes voluntarios motus. Ipſa verò ſe ſuis affectionibus movet, &c. Ex his duabus affectionibus, quas etiam voluntates dicimus, deſcendit omne meritum hominis, ſive bonum, ſive malum.* Addit voluntatem commodi ſeu affectionem ab affectione recti eo diſtare, quòd hæc poſſit, illa non poſſit expui eiicique. Item quòd *illa quæ eſt ad volendum commodum, non eſt hoc quod ipſa vult. Illa verò quæ ad volendum rectitudinem, rectitudo eſt. Nullus quippe rectitudinem vult, niſi rectitudinem habeat; nec poteſt aliquis rectitudinem velle, niſi rectitudine.* Addit denique hanc rectitudinem juſtitiam ipſammet eſſe & veritatem, in qua diabolus non ſtetit.

Denique ut ab affectione alterutra commodi & recti bonum malumque omne fluat, ſic ibidem proſequitur Anſelmus: *Rectitudo quidem quantum in ipſa eſt, nullius mali cauſa eſt, & omnis meriti boni mater eſt. Hæc enim favet Spiritui concupiſcenti adverſus carnem, & delectatur legi Dei ſecundùm interiorem hominem.* At affectio commodi *non ſemper mala, ſed quando conſentit carni concupiſcenti adverſus Spiritum.* Norma autem & lex harum affectionum iſta ſubditur eſſe: Pag.205. *Sic autem Deus ordinavit has duas voluntates, ſive affectiones, ut voluntas quæ eſt inſtrumentum, uteretur ea, quæ eſt iuſtitia, ad imperium & regnum, docente ſpiritu, qui mens & ratio dicitur, & altera uteretur ad obedientiam, ſine omni incommoditate.* Peccato voluntatis amiſſa eſt affectio rectitudinis, ſupereſt affectio commodi, quæ duce & principe affectione recti deſtituta cùm ſit, non poteſt non ſubinde peccare. Commodum appetere fas eſt, ſi rectitudo jubeat, alioqui nefas. Hinc pullulant peccata omnia: *Non abſurdè poſſumus dicere affectiones voluntatis, quam inſtrumentum dixi animæ, quaſi inſtrumenta ejuſdem inſtrumenti eſſe. Quia nihil ſine iſtis operatur. Perdito igitur inſtrumento volendi iuſtitiam, id eſt, rectitudinem, nullo modo, niſi per gratiam reddatur, poteſt voluntas inſtrumentum velle iuſtitiam. Quapropter quia nihil debet velle, niſi juſtè, quidquid vult ſine rectitudine, vult iniuſtè.*

Ita mala ſunt à Deo, quatenus ſunt; dedit enim Deus affectionem commodi; non quatenus mala ſunt; quia non Deus abſtulit, ſed homo abjecit affectionem recti, à Deo acceptam, qua præſente & regente affectio commodi non peccaret: *Non eſt culpa Dei qui creavit in eo cum libertate arbitrii voluntatem, & contulit ei juſtitiam, ut nihil niſi juſtè vellet; ſed culpa hominis, qui juſtitiam deſeruit, quam ſervare potuit. Deus igitur habet in bonis quod bona ſunt per eſſentiam, & quod bona ſunt per juſtitiam. In malis verò ſolummodo quod bona ſunt per eſſentiam, non quod mala ſunt per abſentiam debitæ iuſtitiæ, quæ non eſt aliquid.* Ita movet Deus ut primùm movens affectionem commodi, etiam dum per eam peccatur, quia per eam non peccatur, niſi ex abſentia affectionis recti, ejectæ non à Deo, ſed ab homine.

Bona autem ſunt à Deo, & quod ſunt, & quod bona ſunt: cùm à Deo ſit eorum & eſſentia, & juſtitia: ut ait Anſelmus loco proximè laudato. Et rurſus idem paulò antè, etſi voluntas voluntarios Pag.204. motus faciat, *Ille veriùs dicitur facere omne, quod facit natura, aut voluntas, qui facit naturam & inſtrumentum volendi cum affectionibus ſuis, ſine quibus idem inſtrumentum nihil facit.* Id eſt à Deo ſunt bona, qui dedit & voluntatem & affectionem rectitudinis.

Poſtremò hominis ſunt bona, ſi qua facit, quia cùm poſſet malefacere, & juſtitiæ rectitudinem abigere, abſtinet à maleficio, ipſa juſtitiæ rectitudine Pag.205. ſeu gratia adjuvante: *Homo autem habet in bonis, quod mala non ſunt, quia cum poſſet deſerere juſtitiam, & mala facere, non deſeruit, ſed ſervavit per liberum arbitrium, dante & ſubſequente gratia.*

Hactenùs Alſelmus. Ubi adverte 1. gratiam ab eo non aliam extolli, quàm *affectionem rectitudinis*, ſeu habitum charitatis. Non quod actualem gratiam neſciat, ſed quod primaria Chriſti gratia ſit illa habitualis: & quod actualis motio primæ cauſæ ſummique boni ſemper adſit, & ſubintelligatur adeſſe omnibus viribus, potentiis, habitibus, tam naturalibus, quàm ſupernaturalibus. 2. Concordiam inſtitui ab Anſelmo gratiæ habitualis cum libero arbitrio, de actuali ſileri: quod utriuſque una ratio ſit, neutra voluntatem determinet, ſed ipſa ſe voluntas ſuis affectionibus moveat. Quod tamen merum foret ludibrium, ſi actualis gratia voluntatem infallibiliter applicaret ad opus. 3. Totum Deo & gratię tribui ab Anſelmo, quod habitus, ſeu affectio rectitudinis ſit à Deo ſolo, ſine qua nihil boni eſt in homine. De gratia actuali hìc tacet Anſelmus. Non ergo ea voluntatem agi ſenſit indeclinabiliter ad bonum. Hujus enim potiùs concordia tentanda fuerat cum voluntate libera, hinc laus Deo tota arroganda. 4. Hominis eſſe *uti, vel non uti* rectitudine, ſeu gratia ſibi data *per liberum arbitrium:* & totam hanc eſſe hominis laudem, quod *cum poſſet deſerere juſtitiam, non deſeruit*, ad hoc ipſum adjutus gratia rectitudinis datæ, ſeu *affectionis* piæ, qua movetur & incitatur ad bonum, ut ſuis affectionibus voluntas quocumque incitatur.

Poſtremò denique cùm gratuitæ prædeſtinationi apertiſſimè patrocinetur Anſelmus, eaque perfici nequeat invictiſſimè ſolitaria illa gratia, ſeu affectionis *recta voluntatis*, qua tanquam veſte uti & non uti poteſt libertas. Id nimirùm ſupereſt, ut gratiam iſtam circumvallent & roborent alia Dei auxilia, quæ ſuprà enumeravit Anſelmus, cùm dixit; primò ſicubi juſtus ad declinandam mortem à rectitudine caſurus ſit, non caſurum, ſi effulgeat illi coram aperta vitæ æternæ gloria. Secundò eundem fortiter occubiturum, ſi manifeſtè gehennæ incendia oſtendantur. Hæc enim *viſa* illa ſunt congrua ad movendum, de quibus tam ſæpè Auguſtinus. Tertiò ſi mitigetur tentatio, vel arceatur. Quartò ſi intus charitatis flamma accendatur vehementior. Quintò ſi Deus in cujus diſpoſitione ſunt omnia, eventa omnia & circumſtantias ita temperet, ut abſint, quæ in malum; non deſint, quæ in bonum movere & incitare poſſunt. Hoc præſidio conſpirante auxiliorum, victrix omnium tentationum, & quantæcumque duritiæ domitrix fiet gratia, ad converſionem & perſeverantiam neceſſaria.

SANCTUS BERNARDUS

Clarævallenſis Abbas.

Beato Bernardo Clarævallenſi Abbate, quæ generalis gratiæ primordia, ex pudore peccandi, ex metu pœnæ. Quæ ſpecialis gratia, maximè charitas habitualis & infuſa. Quæ invictiſſima gratia ad converſionem & perſeverantiam. Quæ ſuperbis gratia ſubtrahatur.

GEneralis gratiæ rudimenta quædam in pudore peccandi, puta monaſtici propoſiti abrumpendi, tum deinde in timore gehennæ locat Bernardus: ab his ad charitatem, ut ad perfectionis vinculum provehi hortatur: *Tria ſunt vincula, quibus Deo aſtringimur, & ſic tria, ut ſola: cùm ſolis iſtis, vel iſtorum ſimilibus, omne quod ligatur, ligetur. Et primùm accipite funes. Secundùm clavos ligneos, vel ferreos. Tertiùm gluten. Fune quodammodo alligatus eſt Redemptori, ſi quis fortè dum vehementiori tentatione turbatur, proponit ſibi honeſtatis intuitum, memoriam promiſſionis, & hoc interim ſe fune retinet, ne propoſitum penitus abrumpatur. Durum profectò vinculum & moleſtum, ſed & periculoſum nimis, & quod diu tenere non poſſit. Si quidem putreſcunt funes, & pudoris vinculum aut obliviſcimur, aut abrumpimus citò. Eſt autem qui clavis configitur Domino majeſtatis, quem timor Dei ligat, qui non expaveſcit ad vultus hominum, ſed ad memoriam gehennalium tormentorum. Et hic quidem peccare non metuit, ſed ardere. Duriùs tamen & fortiùs primo imprimitur, quia cum ille vacillet à propoſito, iſte propoſitum non amittit. Tertius verò glutine ei conglutinatur, id eſt, charitate, &c. Miſericors Dominus, qui novit figmentum noſtrum, neminem ſalvandorum dimittit in primo, ſed provehit ad ſecundum, & nec ibi deſerens, de ſecundo perducit ad tertium.* Ita gratiæ generalis rudibus initiis præparantur electi, ad veriſſimam gratiæ juſtificantis gratiam.

Sed & initia quædam bonæ voluntatis obſcuriſſima omnibus ineſſe ex generalitate quadam gratiæ, idem alibi inſinuat: *Quod autem homines ſolent conqueri & dicere: Volo habere bonam voluntatem, & non poſſum, nequaquam præſcribit huic voluntatis libertati, ſed planè illa libertate, quæ dicitur à peccato, ſe carere teſtantur, &c. Quanquam jam proculdubio utcumque bonam voluntatem habet, ubi habere vult. Bonum quippe eſt quod vult. Nec poteſt bonum velle, niſi bona voluntate: nec velle malum, niſi mala voluntate. Cum bonum volumus, bona eſt voluntas: cum malum, mala voluntas.* Quotuſquiſque hominum non vult habere bonam voluntatem? non juſtitiam anteponit iniquitati? non admiratur virtutem & pietatem? non ſapientia & juſtitia præclaros quoſque ſuſpicit & amat? Hæc indubia inchoamenta ſunt bonæ voluntatis & amoris juſtitiæ. L. de Gratia & lib. Arbi

Itaque cùm infrà dicitur homo per peccatum *corruiſſe de poſſe peccare, in non poſſe non peccare*, id unum vult Bernardus, hominem lapſum & nondum juſtificante gratia reparatum, non poſſe vitare omnia crimina, etſi poſſit vitare ſingula. Sicut & cùm ibidem mox ait peccato nos corruiſſe *de poſſe non turbari, in non poſſe non turbari*. Nec enim per momenta ſingula turbamur, ſed etſi ſingulas poſſumus, etſi aliquas, univerſas ſanè non poſſumus perburbationes & ærumnas mortalis vitæ propulſare. Ibidem.

Ideò prolixè mox docet, vi & neceſſitate neminem, omnes voluntate peccare, hoc eſt, ita ut vitare potuerint. Ita Petrus cùm Chriſtum ejuravit, *duas habebat voluntates. Unam qua voluit non mori, penitus inculpabilem. Alteram & multùm laudabilem, qua ſibi complacebat, quod eſſet Chriſtianus, &c. Peccavit non ſpernendo, aut odiendo Chriſtum, ſed ſe nimis amando, &c. quia mentiri quàm mori maluit, &c.* Itaque ſervandæ tum vitæ, tum fidei voluntates, illam inculpabilem, hanc laudabilem cùm haberet, illi plus indulſit, quàm huic, quia voluit: *Quando enim vox mulierculæ linguam ſacram in verba nefanda formare potuiſſet, ſi non linguæ domina voluntas annuiſſet? &c. Voluntas intus præſidens os aperiebat, non gladius, qui foris apparebat.* Sic ergo quiſquis etiam ante juſtificationem peccat, malo conſentire potiùs, quàm vel pudori, vel timori, vel initiatæ bonæ voluntati, quam ex gratia generali jam accepit, non cogitur, ſed ultroneus eligit. Etſi enim gratiæ hujus initialis incrementa facere fortaſſis non potuit, potuit tamen utique adverſarias peccandi cupiditates minùs inflammare.

Petro autem cur & quæ gratia defuerit, minùs obſcurum eſt. Superbierat enim, & ſe poſſe jactaverat pro Chriſto ipſi Chriſto præmori. Objecta eſt ea tentatio, quam vinceret, ſi venditatis polleret viribus. Gratia interim priore, ſive habituali, ſive actuali, non nudatus eſt. Subtracta eſt ergo ſuperbo gratia, non alia, quàm ea quæ protegit, & tentationes repellit, aut temperat ad virium cujuſque modum: *Ergo argumentum ſuperbiæ privatio eſt gratiæ.* Addit tamen Bernardus: *Interdum tamen ſubtrahitur gratia, ſive retrahitur, non pro ſuperbia quæ jam eſt, ſed quæ futura eſt, niſi ſubtrahatur.* Ut in Paulo liquet, *qui ſtimulos carnis ſuæ ſuſtinebat invitus, non quia extolleretur, ſed ne extolleretur.* Ita ſanè; ſed cautiſſimè Bernardus hìc gratiam ait non ſubtrahi, ſed retrahi; hoc eſt, non hominem à Deo dimitti, ut peccet: ſed permitti tentationi carnis, ne tentatione ſuperbiæ peccet. Itaque *cùm extolleretur* Petrus, paululùm dimiſſus eſt, ita ut peccaret: *ne extolleretur* Paulus, paululùm dimiſſus eſt, ut tentaretur, ſed non peccaret. Serm. 54. in Cant.

At rurſus Bernardus de generali gratia timoris, *Præcedit timor, ut ſequatur juſtificatio, &c. Timore vocamur, amore juſtificamur, &c. Vocatus per timorem, juſtificatur per amorem, &c. Audit ſe vocari, cùm timore concutitur: ſentit ſe juſtificari, cùm amore perfunditur, &c. Initium ſapientiæ timor Domini, in quo dicta eſt eſſe noſtra vocatio; provectus in ſapientia amor Dei, ex quo juſtificatio, &c. Terrore judiciorum ſuorum Deus cor hominis pravum & inſcrutabile educit in admirabile lumen ſuum, &c.* Quæ Bernardi dicta omnia de timore immaniter diſtant ab eorum ſententia, qui timore ſolo utcumque peccari opinantur. Epiſt. 107.

At verò de initiis rurſum quibuſdam bonæ voluntatis inſeminatis in omnem naturam hominum, ſic author libelli *de natura & dignitate Amoris divini*, apud eundem Bernardum: *Sola anima neſcit, vel difficilè diſcit ad ſuum redire principium. Naturali quidem pondere ſuo ſemper eò impellitur; cum beatitudinem deſiderat, beatitudinem ſomniat, nonniſi beatus eſſe quærit. Beatus autem ille, & non alius, cujus eſt Dominus Deus ejus; ſed beatitudinem quærens non in regione ſua, nec in via ſua, longè aberrat à naturali intentione ſua.* Homo ergo *naturali pondere impellitur* ad Deum, ut ad veram *beatitudinem*: & convenienter

huic

hnic affectioni ſuæ movetur intus à cauſa univerſali bonorum: ſed has & affectiones & motiones declinat ipſe ad conſectanda adumbratæ beatitudinis veſtigia, terrenis voluptatibus impreſſa. Ita demum peccat,

Sermo de tripl. miſericordia, & quatuor miſerationib.

Jam verò de gratia ſpeciali ac juſtificante, ejuſque ingenti prorſus efficacia & vi ad crimina omnia devitanda, ad levia etiam ſingula delicta, non univerſa, ſic Bernardus: *In levibus peccatis à quibus abſtinere non poſſumus, dum geſtamus corpus peccati, ad ſalutem ſufficere poteſt pœnitentia quotidiana. At in gravioribus difficilis res, & ſoli divinæ virtuti poſſibilis, ſuſceptum ſemel peccati jugum à cervicibus excutere: quoniam qui facit peccatum, ſervus eſt peccati, nec eſt jam liberari, niſi in manu forti.*

Serm. 83. in Cant.

De Converſ. ad Cleric. c. 22.

De vita ſolit. ad fratr. de Monte Dei.

Hoc robur ſubjugandi univerſas criminum cupiditates obtinet amor juſtitiæ, & quà amor eſt, & quà juſtitiæ. Cedunt enim & ſerviunt omnia intus amori, omnia foris juſtitiæ: *Amor ſibi abundat; amor ubi venerit, cæteros in ſe omnes traducit, & captivat affectus. Propterea quæ amat, amat, & aliud novit nihil, &c. Magna res amor, ſi tamen ad ſuum recurrat principium, ſi ſuæ origini redditus, ſi refuſus ſuo fonti, ſemper ex eo ſumat, unde jugiter fluat.* Et alibi de ſiti & eſurie juſtitiæ: *Hoc deſiderium cognatum magis ſpiritui, & naturalius, vehementiùs occupat cor humanum, cæteraque viriliter deſideria pellit, Sic nimirum fortem armatum fortior ſuperat, ſic clavus clavo ſolet extundi.* Virtus enim ac juſtitia tum ſuapte ſponte potentior, quàm improbitas, tum naturæ rationali amiciſſima cognatiſſimaque eſt, unde & altiùs illi infunditur, inſidetque firmiùs: *Nullum vitium naturale eſt, virtus vero omnis homini naturalis eſt, &c. Virtus quoniam naturæ res eſt, cum venit in animam aliquando, non venit ſine labore, ſed venit in locum ſuum, & ſedet fideliter, & bene cum ea naturæ convenit, &c.*

Ibidem.

Ibidem.

Nec enim imaginandus eſt nobis charitatis habitus quidam otioſus & iners, ſed vegetus affectus animi, negotioſus, efficax, animus ipſe amore jugi conflagrans, voluntas Spiritu ſancto ebria & exæſtuans, ad carnis illecebras nauſeabunda, ad delicias ſpiritus inexaturata. *Liberatur voluntas, quando efficitur charitas, cum charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datur nobis. Et tunc verè eſt ratio, hoc eſt, habitus mentis per omnia conveniens veritati. Cùm enim liberata voluntate per liberantem gratiam, ſpiritus agi incipit libera ratione, tunc ſuus eſt, hoc eſt, ſeipſo liberè utens efficitur, & fit animus, & bonus, animus.* Ergo per gratiam liberantem & juſtificantem fit noſtra voluntas charitas, fit ratio ratio, fit animus animus, hoc eſt, homo reparatur & ſibi redditur, habitu affectuque in quo conditus fuerat innovato: ex quo vigor & ſanitas & robur efflorеſcit. Etenim tunc *labore & ſtudio perſeverante virtutes trahuntur in affectum, & mentem bonam:* & ut ibidem aliquantò antè, *Ubi cœperit ſpiritus reformari ad imaginem conditoris ſui, mox etiam refloreſcens caro ex voluntate ſua incipit conformari reformato ſpiritui. Nam & contra ſenſum ſuum incipit eam delectare, quidquid delectat ſpiritum ſuum. Delectationes enim non perdimus, ſed mutamus de corpore ad animum, à ſenſibus ad conſcientiam. Panis furfureus & ſimplex aqua, & olera, & legumina ſimplicia nequaquam res delectabiles ſunt: ſed in amore Chriſti & deſiderio internæ delectationis, ventri bene morigerato gratanter ex his ſatisfacere poſſe, valde delectabile eſt.*

Cap. 7.

Cap. 8.

Cap. 5. 6.

De hoc amoris affectu multa præclarè Author libelli de Amore Dei apud Bernardum: *Nos Domine diligimus te affectu amoris à te nobis indito: tu conditor omnium & affectuum bonorum, & animarum afficiendarum, numquid affectu amas, vel afficeris? &c. Amas nos inquantum nos efficis tui amatores; nos amamus te, inquantum à te Spiritum tuum accipimus, qui eſt amor tuus, obtinens & poſſidens omnes affectionum noſtrarum receſſus, & perfectè eos convertens in puritatem veritatis tuæ.* Vehementia hæc ſunt ad vehementem hanc charitatis immanentis efficaciam teſtificandam. Et aliquantò etiam mox luculentiùs: *Sed cùm te amamus, afficitur quidem ſpiritus noſter Spiritui ſancto, per quem habitantem in nobis charitatem Dei diffuſam habemus in cordibus noſtris. Cùmque amor tuus, amor Patris ad Filium, amor Filii ad Patrem, Spiritus ſanctus habitans in nobis, ad te eſt, quod eſt, id eſt, amor; omnem captivitatem Sion, id eſt, animæ noſtræ omnes affectiones in ſe convertens & ſanctificans, amamus te, vel tu amas te in nobis; nos affectu, tu effectu; unum nos in te efficiens per unitatem tuam, id eſt, per Spiritum ſanctum tuum.* Ut ſicut divinis Perſonis non eſt aliud viciſſim noſſe & amare, quàm eſſe; *ita nobis qui ad imaginem tuam conditi ſumus, & per Chriſtum ad illam renovamur, non ſit aliud amare & timere Deum, & mandata ejus obſervare, quàm eſſe, & unum ſpiritum cum Deo eſſe.* Ubi obſervare eſt, & conſtantem & permanentem in juſto vim ac poteſtatem charitatis, & eandem ab ipſius Spiritus ſancti ſimul inhabitantis omnipotentia defluentem. Et Author libelli *de natura & dignitate Amoris divini*, convenienter antedictis, Juſtus *jam ſic afficitur virtutibus, ut ſicut Deo hoc eſt eſſe quod bonum eſſe, ſic jam juſtæ & ſanctæ animæ non aliter ſit eſſe, quàm ſanctæ, juſtæ & piæ eſſe. Ex augmento enim gratiæ Dei ſic inficit juſtam animam juſtus affectus, ut jam in nulla ſui parte vel cogitatuum, vel affectuum, vel actuum, ſciat vel poſſit eſſe, niſi juſta, in toto ſuo, in omni eo quo eſt, juſtitiæ plenè & indiſſolubiliter affecta.* Ideò & mox ait electos à charitate numquam ita excidere, ut omnes amoris divini radices ſtirpitus evellantur: ſupereſſe fibras ſemper aliquas, quibus illos inter ipſa flagitia devinctos ſibi retinet Deus, & revocat tandem ac recolligit ſibi.

Sed in libro prorſus aureo *de Gratia & libero Arbitrio* Bernardus totus eſt omnino in commendanda *gratia*, quæ eadem ipſa prorſus illi eſt libertas à peccato; libertatem enim à neceſſitate, docet eſſe naturæ; libertatem à miſeria, patriæ: at libertatem à peccato, gratiæ. Hac *reformamur in innocentiam*, efficimur *nova in Chriſto creatura*; hæc habet *plurimum virtutis*, hæc *carnem ſubjicit*; hæc inerat *Chriſto*, hæc ineſt *Beatis perfecta*; hæc etiam dici poteſt *libertas conſilii*, cujus eſt *probare quid expediat, vel non expediat*, & non tantùm quid liceat, vel non liceat, quod judicii eſt. Porrò hæc *libertas conſilii ex parte tantùm nunc & in paucis ſpiritualibus manet, qui carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis, quatenus jam non regnet peccatum in mortali eorum corpore.* Ex parte tantùm nunc vel juſtis ineſſe ait hanc libertatem vel à peccato, vel conſilii, quia leves culpas omnino vitare nequeunt. Non quadrant hæc omnia niſi gratiæ habituali, ut palam eſt.

Et ibidem mox: *Liberum arbitrium nos facit volentes, gratia benevolos. Ex ipſo nobis eſt velle, ex ipſa bonum vel. Quemadmodum namque aliud eſt timere ſimpliciter, aliud timere Deum: & aliud amare ſimpliciter, aliud amare Deum: quippè timere & amare ſimpliciter prolata, affectiones: cum additamento autem virtutes ſignificant: ita quoque aliud eſt velle, aliud velle bonum. Simplices namque affectiones inſunt naturaliter nobis, tanquam ex nobis, additamenta ex gratia. Nec aliud profectò eſt, niſi quod gratia ordinat, quas donavit creatio; ut nihil aliud ſint virtutes, quàm ordinatæ affectiones.* Nec ipſe equidem cuperem præclarius quidquam, & in noſtram hanc ſententiam accommodatius dici. Hinc enim perſpicuum in primis eſt, *gratiam, bonum velle, amare*

Deum, virtutem, affectionem amandi ordinatam, unum idemque eſſe. Nec enim aliud gratia, quàm *affectiones* ordinat, non ſolas actiones; ideoque *virtutes* inſerit, non ſolos virtutum actus. Ideo ſubdit Bernardus per hanc nos *eſſe Dei*, & jam non eſſe diaboli. Addit & Adamo datam fuiſſe libertatem conſilii, & per eam *poſſe non peccare*: hanc reparari dum datur nobis, *peccato etſi nondum ex toto carere, certè non conſentire*. Denique in exemplo Petri Chriſtum & vitam pariter amantis, ſed vitam ampliùs, & ideo Chriſtum negantis, apertè prodit Bernardus hanc totam affectuum conflictationem fuiſſe.

Nunc de tertia eaque efficaciſſima gratia rogemus ſententiam Bernardi. En ut ille multiplex hoc auxilium deſcribit: *Difficilis prorſus res, & ſoli divinæ virtuti poſſibilis, ſuſceptum ſemel peccati jugum à cervicibus excutere, &c. Miſerere mei ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum, &c.* Si quæras quam *multitudinem* auxiliorum dicat, *De quatuor filiabus magnæ miſericordiæ dictum eſt, quæ ſunt immiſſio amaritudinis, ſubtractio opportunitatis, virtus reſiſtendi, & ſanitas affectionis. Quandoque enim ei qui peccato quovis obligatus tenetur, piè immittit Dominus amaritudines quaſdam, quæ mentem occupant hominis, & expellunt pernicioſam delectationem peccati. Quandoque ſubtrahit opportunitatem, nec tentari patitur infirmitatem. Quandoque donat virtutem reſiſtendi, quod majus eſt, ut ſcilicet tentationem ſentiens, viriliter agat, & non conſentiat. Quandoque affectionem ſanat, quod perfectiſſimum eſt, & in quo prorſus tentatio tollitur, ut non ſolùm non conſentiatur ei, ſed nec ſentiatur quidem.* Multiplex vides auxilium intus & foris, vides peccata aliqua vinci, etſi affectio nondum ſanata ſit; ſed cumulum gratiæ ſummum eſſe in *ſanitate affectionis*, hoc eſt, in infuſione virtutum; nam ubi virtus ineſt & altè infigitur aliqua, vitii adverſarii vel nulla, vel rara & infirma tentatio ſentitur.

Serm. de tripl miſer. & quatuor miſerat.

Sed ut ſanetur affectus, multis antè auxiliis opus eſt, & ex parte potentiæ & ex parte objecti. *Ego hanc arbitror præcipuam inviſibili Deo fuiſſe cauſam, quod voluit in carne videri, & cum hominibus homo converſari, ut carnalium videlicet, qui niſi carnaliter amare non poterant, cunctas primò ad ſuæ carnis ſalutarem amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret ſpiritualem. Nonne denique in hoc gradu adhuc ſtabant, qui ajebant: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te? Solo profectò corporalis præſentiæ amore reliquerant omnia, &c.* Obſerva hìc 1. quantum incarnatio & exinanitio Verbi Dei profuerit etiam objectivè ut aiunt & moraliter, ad perſuadendam humano generi fidem, ſpem, charitatem, humilitatem. Si opus ubique eſt præmotione indeclinabiliter ſemper prædeterminante, æquè conſentiet homo in hæc omnia, quovis alio objecto propoſito. At ſi præmotio gratiæ phyſica quidem eſt, prædeterminatio autem ad conſenſum & infallibilitas tantùm moralis eſt, & ab objecti etiam vi ac congruitate pendet, tum ſanè conſtat, quòd non ita exarſiſſet in charitatem Dei genus humanum, ſi Verbum carne noſtra ſeſe nunquam indutum repræſentaſſet. 2. Obſerva quantum efficaciæ fluat ex congruitate & contemperatione gratiæ cum affectibus, quibus imbutus jam homo eſt. Carnali enim in Chriſtum amori facilem præſtabant carnales aſſenſum, ſpiritali ſtatim non conſenſiſſent. Peræquè autem & huic conſentire adegiſſet gratia ſi qua eſſet prædeterminans.

Serm. 20. in Cant.

Rursùm ut dulcibus & aſperis, amore & timore trahamur, & duplici ex hoc auxiliorum genere concreſcat gratiæ efficacitas: *Trahe me poſt te. Diſce duplex auxilium ſperare, correptionem & conſolationem. Altera foris exercet, altera viſitat intus. Illa reprimit inſolentiam, iſta erigit in fiduciam. Illa operatur humilitatem, iſta puſillanimitatem conſolatur. Illa cautos, iſta devotos facit. Timorem docet illa, iſta timorem infuſo temperat gaudio. Trahimur, cùm tentationibus & tribulationibus exercemur: currimus, cùm internis inſpirationibus viſitati reſpiramus.* Vides, non amore totum profligari, ſed aliquas eſſe partes etiam *timoris, tribulationum, correptionum, tentationum*; his nos *trahi*, doceri *humilitatem*, effici *cautos*. Nonnihil ergo virium eſt in morali prædeterminatione, & collectione plurium intus foriſque auxiliorum. Eò ſpectat quod idem alibi ait, *Coruſcant miracula, & mundus credit. Citò perſuadetur quod dicitur, dum quod ſtupetur, oſtenditur.*

Serm. 21. in Cant.

Serm. 19. in Cant.

Et idem rurſum, ut ex timore & amore conſurgat efficacia gratiæ: *Sanctum facit affectio ſancta, & ipſa gemina: timor Domini ſanctus, & ſanctus amor. His perfectè affecta anima, velut quibuſdam brachiis ſuis comprehendit, amplectitur, ſtringit, tenet, & ait, Tenui eum, nec dimittam. Perfectè oportet timeas illum, cui nec oculus deeſt omnia videns, nec manus potens omnia. Quid item tam amabile, quàm amor ipſe quo amas, & quo amaris?* Vides quòd non totum tribuat amori, ſed aliquantum timori donet; & utrique affectioni potiùs quàm actui plurimum tribuat.

De Conſid. L. 5. c. 14.

Et idem alibi primordia converſionis, & illam vim validiſſimam, qua peccatori conſenſus extorquetur ad peccatis valedicendum, timori potiſſimùm vendicat, quo percelluntur repugnantes, ut conſentientes fiant. *Nemo ſalvatur invitus. Nam quod legitur in Evangelio, Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum: item in alio loco, Compelle intrare: nihil impedit, quin profectò quantoſcumque compellere, vel trahere videatur ad ſalutem benignus Pater, qui omnes vult ſalvos fieri: nullum tamen judicat ſalute dignum, quem ante non probaverit voluntarium. Hoc quippè intendit, cùm terret, aut percutit, ut faciat voluntarios, non ut ſalvet invitos: quatenus dum de malo mutat voluntatem in bonum, transferat, non auferat libertatem.* Ergo manifeſtè ex Bernardo, Deus nos *trahit, compellit, ex invitis voluntarios facit, dum percutit, & terret*. Quod temerè diceretur ſi eadem intus motio prædeterminans conſenſum exprimeret, etſi tota hac terrendi & percutiendi providentia abſtineretur.

L. de gra. & lib. arb.

Terrendo item & percutiendo Deus *mutat voluntatem de malo in bonum*, hoc eſt mutat affectum ejus. Jam enim æternarum metu pœnarum territæ ſæpiùs & vehementiùs animæ, & percuſſionibus fatigatæ, amareſcunt illecebræ peccati, illam malorum lernam ſecum trahentes, & ſi quà ſe tunc gratia cœleſtis & charitas juſtitiæ infundat, prorſus dulceſcit. Ita immutatur *affectus* animæ, dum timore fit, ut dulceſcere deſinat voluptas peccati & gratiæ inſtillatione fit, ut dulceſcat charitas juſtitiæ. Utrumque Dei miſerantis, & congruè, opportunè, importuneque adjuvantis eſt; liberi arbitrii unum eſt, conſentire. *Non equidem quod vel ipſe conſenſus, in quo omne meritum conſiſtit, ab ipſo ſit; cùm nec cogitare, quod minus eſt quàm conſentire, aliquid à nobis quaſi ex nobis ſufficientes ſimus, Verba ſunt Apoſtoli, &c. Si ergo Deus tria hæc, hoc eſt, bonum cogitare, velle, perficere, operatur in nobis, primùm profectò ſine nobis, ſecundum nobiſcum, per nos tertiùm facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos prævenit: immutando etiam malam voluntatem, ſibi per conſenſum jungit: miniſtrando conſenſui facultatem, foris per apertum opus noſtrum internus opifex innoteſcit.* Vides tunc *conſenſum* elici, cùm *immutatur voluntas*. At ut antè dixerat, terrendo & percutiendo immutatur voluntas: hoc eſt, adducitur ad conſentiendum.

Ibidem.

Et ibidem ſtatim: *Gratia liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum: ſanat, cùm*

Ibidem.

immutat affectum: roborat, ut perducat ad actum; ſervat, ne ſentiat defectum. Sic autem iſta cum libero arbitrio operatur, ut tantùm illud in primo præveniat, in cæteris comitetur: ad hoc utique præveniens, ut jam ſibi deinceps cooperetur. Seminatur cogitatus, cùm non cogitationes tantùm piæ immittuntur in mentem, ſed & affectiones in voluntatem; ſed tam parcè & repentinè, ut voluntati integrum ſit hæc omnia abjicere, vel non abjicere. Sed ſi quem Deus ex maſſa dampnata elegit, in hunc tam crebrò, tam congruè, tam validè arietat, ut tandem adducat ad aſſentiendum, Et tunc immutatur affectus & ſanatur, cùm qui indeliberatus cœpit, & ſupernè tantùm immiſſus, jam continuatur placitus & admiſſus, fatigata & ceſſante hominis contumacia. Ita non habet homo, unde ſe venditet, qui ex ſuo cenſu hoc unum habet, reniſum eſſe ſæpiſſimè beneficentiæ Dei, nec ceſſiſſe Ibidem. niſi fatigatum. *Quid habes quod non accepiſti? Crearis, ſanaris, ſalvaris. Nec creare non creatus, nec juſtificare peccator, nec mortuus poteras teipſum reſuſcitare.*

Ideo & ibidem tandem ſic infert: *Deus igitur author eſt meriti, qui & voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati.* Applicat enim operi voluntatem, dum inclinat, dum afficit, dum trahit, dum compellit, dum ex invitis facit voluntarios. Quod qui fiat, jam vidiſti. Meriti autem quæ vel origo, vel conditio ſit, jam præmonſtraverat Ibidem. idem Bernardus: *Sive Dei ſimus, ſive diaboli, non tamen deſinimus eſſe & noſtri. Manet quippè utrobique libertas arbitrii, per quam maneat & cauſa meriti: quatenus merito vel puniamur mali, quod tanquam liberi ex propria voluntate efficimur; vel glorificemur boni, quod niſi æquè voluntarii eſſe non poſſumus.* Cauſam meriti refert in libertatem, quam ideo in bonis maliſve incolumem aſſerit ſupereſſe. Libertatem autem non aliam quàm indifferentiæ à ſe intelligi, conſtanter & apertè ibidem Bernardus teſtatur non multò pòſt: *Soli inter animantia datum eſt homini, poſſe peccare, ob prærogativam liberi arbitrii. Datum autem, non ut proinde peccaret, ſed ut glorioſior inde appareret, ſi non peccaret, cum peccare poſſet. Quid namque ei glorioſius eſſe poterat, quàm ſi de ipſo diceretur, quod Scriptura perhibet, dicens, Quis eſt hic, & laudabimus eum? Unde ita laudandus? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Quæ? qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus; facere mala, & non fecit.* Gratia ergo efficaciſſima quæ eſt, ea ita ſe temperat, ut nihil officiat huic indifferentiæ, ne noſtra præfocet merita. Ideo & propria prædeſtinatorum gratia non ea eſt, quæ abſolutiſſimè arcet à peccando; ſed quæ ita providet, ut vel non peccent, vel reſurgant à lapſu Ibidem: Ibidem; *Omne quod natum eſt ex Deo, non peccat. Hoc dictum eſt de prædeſtinatis ad vitam; non quod omnino non peccent, ſed quòd peccatum illis non imputetur, quod vel punitur condigna pœnitentia, vel charitate abſconditur.* Adde quod alibi habet, Epiſt. 42. *non omnes qui habuerunt charitatem, habere & perſeverantiam in charitate.* Sed tum futuros fuiſſe *beatos, ſi interim rapti fuiſſent, antequam malitia mutaret corda eorum.*

Et hæc autem per præfeſtinatam mortem infallibilitas perſeverantiæ doni, utique ex morali prædeterminatione eſt: quemadmodum & illa quæ ab objectis petitur. Cui quantum tribuat Bernardus, accipe rurſum ex loco, qui penè nos effugerat. *O geminum ipſumque firmiſſimum Dei erga* Epiſt. 107. *nos amoris argumentum! Chriſtus moritur, & meretur amari; ſpiritus afficit, & facit amari. Ille facit, cur ametur: iſte, ut ametur. Ille multam ſuam dilectionem in nobis commendat, iſte & dat. In illo cernimus quod amemus: ab iſto ſumimus, unde amemus. Charitatis igitur ab illo occaſio, ab iſto affectio.* Sed hanc affectionem faciliùs abjiceremus, niſi illa objectæ Chriſti charitatis infinitas nos pudefaceret, adduceretque ad aſſentiendum.

Unde apud eundem, *Quidquid fecit, quidquid* De Amore Dei. c. 6. *dixit in terris, uſque ad opprobria, uſque ad ſputa & alapas, uſque ad crucem & ſepulcrum, non fuit niſi loqui tuum nobis, in Filio amore tuo, provocans & ſuſcitans ad te amorem noſtrum. Sciebas enim creator animarum Deus, in animabus filiorum hominum cogi non poſſe, ſed provocari oportere affectum iſtum.* Non inſpirando igitur tantùm intus, ſed & foris provocando amorem per beneficia, fidem per miracula, maximè autem per incarnati Filii ſacramenta, adducit Deus invictiſſimè ad conſentiendum.

HUGO DE S. VICTORE.

Ex Hugone de ſancto Victore, Chriſti propria gratia eſt charitas habitualis juſtificans, cui tamen præcurrit gratia generalis, maximè timor gehennæ: neutra determinat, utraque inclinat voluntatem in bonum: & tamen invictiſſimè electos ſuos juſtificat prius, & ita ſervat Deus.

QUæ propriè ſit Chriſti gratia, nempe juſtificans, eademque vires ad bene deinceps operandum præbens, ibi operans, hìc cooperans dicenda, declarat Hugo Victorinus his verbis: *Poſt lapſum homo non ſolùm cooperante, ſed etiam* Summ. Sen. Tract. 3. c. 7. *gratia operante eget. Operans gratia facit à peccatis ſurgere, facit etiam velle bonum. Cooperans gratia volenti cooperatur, ut bonum faciat. Sed ante lapſum non egebat niſi cooperante; nondum ceciderat, & ideo non egebat gratia, per quam ſurgeret, ſed ea ſola per quam proficeret. Poſt lapſum vero operans præcedit, quæ movet & excitat cor, de qua dicit Propheta, Et gratia ejus præveniet me. Hæc inſpirando prævenit, hæc adjuvando proſequitur. Primo enim gratia operatur ſine nobis, & ibi nihil meretur homo, quia tunc accipit bonum velle. Sed poſt utitur accepta voluntate, & cooperatur gratia, in quo meritum hominis eſt. Non eſt enim meritum hominis in hoc quod accipit bonam voluntatem, quia ibi nihil facit; ſed in hoc quod accepta utitur. Unde Apoſtolus, Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit.* Hìc adverte, 1. gratiæ operantis eſſe, ut faciat à peccatis ſurgere; ideo Adamo ſtanti neceſſaria non fuit: item ut det bonum velle, ita ut homo ſic accipiendo bonam voluntatem, nihil faciat, nihildum mereatur: ergo ea non eſt niſi gratia juſtificationis, ſeu charitas primùm cœlitus infuſa. 2. Gratia cooperante jam hominem uti, & ita mereri. Ergo illa operans gratia erat juſtificationis, quam bona opera & merita non præcedunt, ſed ſequuntur. 3. Gratiam cooperantem & ſtanti & lapſo homini promiſcuè neceſſariam. Non ergo infallibiliter determinat voluntatem.

Idem mox confirmat: *Poſt peccatum antequam* Ibid. c. 9. *liberum arbitrium per gratiam ſit reparatum, premitur à concupiſcentia, & vincitur: poſt reparationem & ante confirmationem, quæ erit in futuro, premitur, ſed non vincitur. Poſt confirmationem nec vinci poterit, nec premi.* Liberum arbitrium *reparatum* idem eſt ac juſtificatum, ſed nondum confirmatum. Tunc, id eſt per vires gratiæ juſtificantis, fit ut à peccato non vincatur. Adeſt quidem actualis motio ſummi Boni, ſed de ea nihil dubii reſidet, ut quæ præſto ſemper ſit opitulari naturis, cauſis, facultatibus, habitibus omnibus naturalibus & ſupernaturalibus, ſuo cuique ex ingenio & gradu, ſive naturali, ſive ſupernaturali. Sed de ea generali opitulatione ſummi Boni nihil ferè controverſiæ movebant priſci Doctores, ut quæ talis & tanta adſit, qualem & quantam exigit facultas creata. Sextò pronuntiamus Solem lucere, ignem ardere poſſe, propter inſitas naturaliter eas vires, etſi nec id poſſint ſine ope & motione primæ & univerſalis cauſæ bonorum omnium. Sed quia nuſquam & nunquam ea deeſt, tota veſtigatio eſt de rerum viribus & facultatibus. Ergo ad eum modum priſci ævi Theologi gratiæ reparatricis, ſeu juſtificantis hoc munus eſſe aiunt, ut det vires libero arbitrio vincendi peccatum; hoc eſt, ut det libertatem à peccato, ſive facilitatem ſuperandi peccati. Hugo ibidem: *Iſtam libertatem homo peccando amiſit. Et hoc eſt quod Auguſtinus ait, Homo malè utens libero arbitrio, ſe perdidit & ipſum. Non eſt amiſſa libertas à neceſſitate, ſed libertas à peccato. Hanc libertatem à peccato illi ſoli habent, qui per gratiam reparantur.*

Libertas quam peccando amiſimus, non aliud eſt Auguſtino, quam facilitas faciendi boni cum ſolo adjutorio ſine quo non. Hanc ex eodem & Hugone, immò ex antiquis omnibus Patribus Theologiſque recuperamus per juſtificationem. Subdit Hugo Adamo *nullam difficultatem ad rectè volendum* incubuiſſe, ideo liberum fuiſſe: nunc nos eſſe *compeditos*, & per gratiam *ſolvi*, ut poſſimus in via juſtitiæ ingredi. Poſtremò cooperante gratia in utroque ſtatu peræquè opus fuiſſe ſubjicit.

Quid ſit autem illa gratia operans, qua inſpiratur nobis bona voluntas, ibidem Hugo patefacit: *Aliud eſt velle ſimpliciter, aliud velle bonum. Sicut aliud eſt timere ſimpliciter, aliud timere Deum. Et timere & amare ſimpliciter prolata, affectiones ſunt; cum additamento, virtutes. Velle eſt nobis per naturam; velle bonum per gratiam. Simplices namque affectiones inſunt nobis naturaliter, tanquam ex nobis; additamenta, ex gratia.* Gratia igitur non eſt potentia voluntatis, non eſt actus voluntatis, ſeu ut loquebatur Anſelmus, non eſt inſtrumentum volendi, non uſus; ſed medium quid, nempè affectus, ſive affectio. Ideò etiam gratia inter virtutes locum habere poteſt, quatenus & ipſæ affectiones ſunt. Ideò ex Auguſtino Hugo bonam voluntatem ſeu gratiam mox locat peræquè ut virtutes inter *magna bona*.

Idem alibi rurſus virtutes definit *affectiones*, & illis gratiam accenſet. *Nos virtutes dupliciter haberi reſpondemus, ſecundùm naturam, & ſecundùm gratiam. Virtus namque nihil aliud eſt, quàm affectus mentis ſecundùm rationem ordinatus.* Et infrà: *Bona igitur naturæ & affectus ordinati ſecundùm naturam virtutes ſunt naturales, &c. Sed in virtutibus quæ per gratiam reparatricem ſunt, Spiritus ſanctus bonam voluntatem operatur: deinde bonæ voluntati moventi ſe & operanti cooperatur.* Non potuit expreſſiùs declarari natura gratiæ Chriſti. Eſt ergo *affectio* bonæ voluntatis, eademque Auguſtino dicta bona voluntas, dilectio, delectatioque juſtitiæ, bonum velle. Hæc enim omnia non propriè actum, non potentiam volendi, ſed affectionem deſignant, ſeu pondus & pronitatem voluntatis. Ideò & inter virtutes gratia hìc numeratur, quæ & ipſæ affectiones ſunt. Ibidem mox Hugo ait, per hos affectus voluntatem agi regique à Spiritu ſancto: *Bona enim voluntas inſtrumentum eſt: Spiritus ſanctus eſt artifex, &c.* Id ſanè libertati indifferenti nihil officere conſtabit, ſi ſatis accuratè penſitetur, agi quidem animam juſti à Spiritu ſancto, ſed per habitus, ſeu affectiones: quæ utique vincula poteſt abrumpere, & quandoque abrumpit, etſi raró, libertas verſatilis.

De Sacram. L. 1. Part. 6. c. 17.

Eodem conſpirat, quod idem alibi convenienter Paulo & Auguſtino docet, legem obfuiſſe quibus *gratia adjuvans* non aderat; eam advectam eſſe per Chriſtum, qui *Spiritum dedit in igne, ut lumen haberet ad cognitionem, flammam ad dilectionem. Qui non habet Spiritum Chriſti, hic non eſt ejus. Qui enim non habet Spiritum Chriſti, non eſt membrum Chriſti. In corpore uno, ſpiritus unus. Nihil in corpore mortuum, nihil extra corpus vivum. Per fidem membra efficimur, per dilectionem vivificamur.* Quæ gratiæ juſtificantis deſcriptio eſt. Ea eſt ergo *gratia adjuvans*, quam Lex non dabat,

Ibid. l. 1. Part. 2. c. 4.

Sed rurſus de gratia, ſeu charitate ſanante, ut ea non in alio magis, quàm in affectione inſpirata, ſeu in virtute charitatis ſit, non in actu: *Aliud virtutes, aliud opera juſtitiæ, quæ ex ipſis oriuntur. Virtus enim quaſi quædam ſanitas eſt & integritas animæ rationalis, cujus corruptio vitium vocatur. Opus verò juſtitiæ eſt in motu mentis rationalis, &c. Homo igitur in peccatis jacens ægrotus eſt, vitia vulnera ſunt, Deus medicus, dona Spiritus ſancti antidota, virtutes ſanitates; per dona enim Spiritus ſancti vitia ſanantur. Sanitas vitiorum integritas eſt virtutum. Sanus operatur, operans remuneratur. Sic poſt virtutes opera bona ſequuntur, & ex virtutibus opera ipſa oriuntur.* Gratia ergo velut *ſanitas* animæ inter virtutes locatur, utpote charitas: ab actu ſeu opere diſtinguitur, cujus radix & origo ipſa eſt. Idem alibi de fide inſpirata, *In affectione fides eſt.*

Ibid. l. 1. Part. 13. c. 4.

Miſcell. l. 1. Tit. 67.

Sed quoniam viſum eſt nonnullis charitatis ſcintillas quaſdam & gradus mediocres ante juſtificationem haberi poſſe, contra inſurgit Hugo, & gratiam à charitate, ſeu charitatis affectione, hanc à juſtificatione ſejungi non ſinit. Sic enim ille de Davide & Petro poſt lapſum, quos omnino à charitate defluxiſſe quidam negabant. *Dicent fortè, Spiritus quidem Dei receſſit, ſed charitas remanſit. Conſiderate utrum Apoſtolus hoc patiatur, cùm dicit: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Nos charitatem non habemus, niſi inquantum Spiritum ſanctum habemus: & tu dicis, quod recedente & abſente Spiritu ſancto charitas manet? Et dicunt: Quid ergo, nulla ſcintilla pietatis, nulla affectio dilectionis in David & in Petro remanſit? &c. Proculdubio in ea voluntate qua contra Deum carni conſentire elegerunt, charitatem utique Dei nullatenus habuerunt.* Prorſus enim Hugoni charitas non eſt, niſi quæ Deum creaturæ anteponit. In eo enim cardine ſumma & tota natura charitatis vertitur. Ita charitas affectus eſt, qua homo juſtificatur. Unde idem alibi: *Sunt qui amant Deum ſolum. Sunt qui amant præter Deum, ſed nihil contra Deum. In his amor Dei non deſtruitur. Sunt qui amant contra Deum, & in his fundamentum deſtruitur, quia amor Dei eſſe non poteſt, ubi non eſt ſolus, vel ſummus.*

De Sacram. L. 2. Par. 13. c. 11.

Miſcell. l. 1. Tit. 44.

Si quæ autem affectiones vel ante juſtificationem adeptam, vel poſt eam gravi piaculo amiſſam, quaſi antelucanæ vel reſiduæ poſt extinctum diem faculæ ſubluceant, eas Hugo vetat charitatis nominæ inſigniri. Nec enim ad ſpecialem gratiam, quæ charitas eſt, & juſtis propria, ſed ad generalem pertinent. Ibidem conſequenter; *De affectu verò pietatis, quem hujuſmodi peccantes nonnunquam habere videntur, quando ſimul & peccare conſentiunt, & tamen quodammodo in peccato, quod non deſerunt, dolore quodam affici non deſiſtunt; cavendum tamen eſt omnino, ne charitatis, ſive dilectionis Dei nomine dignus exiſtimetur.* Si enim in juſtis *affectus quidam & dilectiones præteritorum malorum remanent; qui tamen in bono propoſito conſtitutis, ad iniquitatem non imputantur; quare non ſimiliter in iis qui ad iniquitatem declinaverunt, ex uſu præteritæ virtutis etiam in malo propoſito, affectiones quædam amiſſi ſive corrupti boni aliquando ſupereſſe dicantur? Quæ quidem ſine propoſito bonæ voluntatis ex uſu ſive ex natura ineſſe poſſunt, ſed ſine ipſo meritum habere non poſſunt.* Itaque ut qui fidem Catholicam capite in uno aliqua

qua

quæ ejuravit, vel amplexus eſt, non in aliis, ille ab infuſa fide prorſus exulat; ſed acquiſitæ fidei vel primitias habet aliquas, vel reliquias. Ita qui crimine ſuo quopiam abjecit propoſitum illud ſeu affectum, quo Deus anteponitur creaturæ, quo in uno vera charitas & gratia juſtificationis rutilat; is charitatis omnino expers eſt, ejus ſanè quam Spiritus ſanctus ſimul illabendo infundit: reſiduas tamen retinere poteſt aliquas affectiones acquiſitæ pietatis: *quales affectiones incredulis & iniquis aliquoties ſive ex natura, ſive ex uſu ineſſe videmus*. Hæc ergo ad generalem gratiam ſpectant.

Ad eandem ſpectat, quod idem ſuprà approbarat: Ibid. c. 11. *Charitatem talem ac tantam virtutem habere, ut ſine illa reliquæ virtutes omnes, quamvis aliquo modo ſecundùm affectum naturæ ad bonum proclivem ineſſe poſſint, meritum tamen æternæ retributionis habere non poſſint, &c. Naturæ enim bonum eſt, non gratiæ; in natura, non ſupra naturam*. At hæ virtutes ante juſtificationem, ante gratiam, ante charitatem juſtificantem partæ, etſi à natura & in natura dicantur eſſe, à generali tamen gratia Dei ſunt. De Sacram. L. 1. part. 6. c. 17. De his idem ſuprà: *Quædam virtutes ex ſola natura ſunt, quædam ex gratia, &c. Bona igitur naturæ & affectus ordinati ſecundùm naturam, virtutes ſunt naturales, quæ etſi laudabiles ſunt, quia bonæ ſunt, & à natura ſunt, non ſunt tamen digna merito illo, quod eſt ſupra naturam*. Et alibi: *Poteſt dici quod etiam mali* Summ. ſent. Tract. 3. c. 9. *naturaliter volunt bene. Et ita videtur quod ante ſuſceptam gratiam aliquis habeat velle bonum. Sed nihil aliud eſt naturaliter velle bonum, quàm rationem judicare illud eſſe bonum, &c. Prius eſt voluntas bona per naturam, quæ non habet meritum: ſed poſtea fit bona per gratiam, & tunc habet meritum*. Gratiam ubique non aliam indicat, quàm juſtificatorum, ut quæ ſit principium meriti. Non negat generalem illam gratiam, quæ reſidua aliqua excolit veſtigia divinæ in nobis imaginis, per peccatum non omnino oblitteratæ.

Ubi ergo idem Hugo alibi definit liberum arbitrium *habilitatem rationalis voluntatis, qua po-* Erud. Theolog. Miſcel. L. 1. c 175. & Summ. ſent. tract. 3. c. 8. *teſt, vel adjuvante gratia ad bonum quod non habet, aut minus habet, proficere: vel ſinente gratia, à bono quod vel habet, vel habere debet, deficere*: Nemo inde id exculpere debet, gratia deſtitui juſtos, quicumque peccant, ſive nondum juſtificatos. Quòd enim juſti peccent *gratia deſerente*, id ita ſumendum, quòd peccando gratiam à ſe ablegent, non quòd ante effluat gratia, & tum ipſi peccent. Apertiſſimum illud eſt ex eodem Hugone caſum Angelorum alibi deſcribente: De Sacram. L. 1. part. 5. c. 24. *Qui à bono avertebantur, ſponte præcipitabantur, gratia deſerente, &c. Sed qui avertebantur, non idcirco præcipitabantur, quia gratiam cooperantem non habuerunt: ſed idcirco à gratia deſerebantur, quia avertebantur & præcipitabantur*. At nondum juſtificati, per gratiam generalem virtutes naturales conſequi poſſunt, quas bonas & laudabiles ſuprà dixit Hugo, & ſupernaturalis tantùm meriti inanes. Ita ergo etſi meriti nihil colligant, culpam tamen, pœnamque vitabunt. An autem ſine gratia juſtificante poſſit quis omnes virtutes naturales parare, & ita vitare peccata omnia, & non ſingula tantùm, non hic attingit Hugo, & veriſimillimè, ſi attigiſſet, negaſſet.

Generali autem gratiæ adſcribendus eſt maximè timor ſervilis, quem Hugo initialem vocat. Servilis enim timor ille eſt *qui pœnam quæ ab hominibus infertur, metuit: & idcircò ei ſufficit ceſſare à malo opere, & reatum conſcientiæ non metuit, hominibus placere volens*. At verò initialis Hugoni, qui aliis ſervilis appellitatur timor, ille eſt, De Sacram. L. 2 par. 13. c. 5. *quo quis eam, quam Deus comminatur pœnam, declinare ſatagit: nequaquam ſibi ſufficere videt, ut ab illicita ſe operatione contineat; quia ei qui cor intuetur, non eſt ſatis ſi innocens fuerit actio, niſi etiam ipſa cordis cogitatio impolluta appareat. Sub hoc per bonam voluntatem, & virtus initium capit, & vitium finem. Necdum tamen perfectio eſt. Quia dum aliud agitur, & aliud intenditur, ipſum adhuc propter ſe bonum non amatur. Tunc accedit charitas, & intrat per timorem illum. Convertit igitur cor ad Deum, ut quodammodo de ipſo fugiat ad ipſum, hoc eſt, dum cavet habere iratum, ſtudeat habere propitium*. Quibus abſolutius nihil dici potuit. Vides ergo timore gehennæ non manum tantùm, ſed & cor cohiberi ab illicita concupiſcentia: alioqui nec gehenna fugeretur. His ergo generalibus auxiliis peccata & pœnas vitare poſſunt, quos nondum gratia ſeu charitas juſtificans juvat.

Nunc ut tertium quoque diluceat ex Hugone genus auxilii, ſcilicet invictiſſimi, ut juſtificationi & perſeverantiæ conſentiant electi: audi eundem primò electioni gratiæ patrocinantem: Ibidem. L. 2. part. 15. c. 11. *Qui ſecundùm propoſitum vocati non ſunt, & qui ad vitam prædeſtinati non ſunt, etſi aliquando ad tempus Deum diligant, uſque ad finem in dilectione Dei non perſeverant. Qui propterea amiſſa charitate pereunt, quoniam cùm ad iniquitatem ceciderint, ad charitatem non reſurgunt. Prædeſtinati autem poſtquam Deum diligere cœperint, vel perſeveranter diligunt, ut à dilectione non cadant; vel cùm à dilectione ceciderint, iterum ad eam reſurgunt, ne pereant. Apoſtolus hoc dicit, &c.* Et infrà: *Si quæratur, cur eis perſeverantiam non dederit, qui* Ibid. c. 12. *eam qua Chriſtiane viverent, dilectionem dedit; me ignorare reſpondeo. Reſpondeant & ipſi ſi poſſunt, cur illos Deus cùm fideliter & piè viverent, non tunc de vitæ hujus periculis eripuit, ne malitia mutaret intellectum illorum?* Non poteſt ergo in dubium vocari Hugonis ſententia de gratuita prædeſtinatione.

Sed cùm illi infallibiter exequendæ paria non videantur eſſe, vel generalia, vel gratiæ ſpecialis ſeu juſtificantis auxilia, ex eodem Hugone expiſcandum eſt tertium adjutorii genus, quo Deus voluntatem ſuam omnipotenter & indeclinabiliter adimpleat. Sic igitur Hugo alibi premens Auguſtini veſtigia: *Tribus modis Deus cor emollit. Primùm per inſpirationem, bonam voluntatem orando. Poſtea per aſpirationem excitando. Deinde per occaſionem foris adhibitam provocando. Per inſpirationem ponit, per aſpirationem impellit, per occaſionem trahit. Ponit ad volendum, impellit ad appetendum, trahit ad perficiendum. In cordibus autem malorum Deus pravas voluntates nec inſpirando creat, nec aſpirando excitat; tantummodo ſecundùm diſpenſationem ſuam aliquando manifeſtam, aliquando occultam, ſemper autem juſtam, occaſionem aliquando foris adhibendo, juſto judicio præcipitat*. Bonis inſpirando Deus inſerit *bonam voluntatem*, hoc eſt gratiam ſanctificantem, & affectionem Miſcell. L. 4. Tit. 164. cœleſtis charitatis. Aſpirando hanc *excitat, impellit*, hoc eſt, per gratias actuales, qua prima cauſa bonorum ſummumque bonum formas omnes naturales & ſupernaturales movet ad actus ſuos, quaſque conſentaneo ſibi modo. Per occaſiones verò trahit. Malis verò etſi malas non inſpiret voluntates, per vitioſas tamen eorum affectiones, vel ab origine inolitas, vel conſuetudine roboratas, eos, quocumque vult, omnipotenter inclinat, & non aliter quàm per *occaſiones præcipitat*. Ita Pharaonem & Ægyptios obduravit, & eò perduxit, ubi projecti abſorptique omnes ſunt, ut mox ſubdit Hugo; qui tandem concludit, *Adhuc etiam quotidie cum mentibus humanis congrua internis motibus ſuis extrinſecus occaſio opponitur, ut qui in ſordibus ſunt, ampliùs ſordeſcant; & juſti ampliùs juſtificentur*. Igitur ubi ſimul conſpirat gratia juſtificans, gratia actualis & movens, & diſpenſatio occaſionum congruarum, Deus infallibiliter cor emollit, & agit, circumagitque quocumque vult. Ita ergo quos elegit, adducit conſentire juſtificationi & perſeverantię; & ſicubi cadunt, rurſus eos juſtificat, & antè eripit vitæ, quàm à juſtitia deficiant.

Nec neceſſe eſt vim ullam prædeterminantem affingere & indeclinabilem ulli ſeorſim auxiliorum ſupradictorum. Quandoquidem & malorum voluntates Deus agit inclinatque omnipotenter, quocumque ſibi collibitum eſt ipſi, etſi malitiam nec inſpiret, nec juvet, nedum prædeterminet, ſed congrua ſolùm *diſpenſatione* adminiſtret occaſiones. Multò invictiùs & omnipotentiùs bonas voluntates faciet, aget, inhibebit pro ſuo nutu, funiculo illo triplici conſtrictas. Timore præſertim & amore proniſſimum eſt Deo inflectere quocumque libuerit voluntates noſtras, non prædeterminando abruptè, ſed congruè, ſed diutinè, ſed omnimodè laceſſendo & tandem fatigando, ut bono ſuo conſentiant. Etenim ut ait Hugo; *Duo ſunt motus cordis, quibus anima rationalis ad omne quod facit agendum impellitur. Unus eſt timor, alter amor. Hæc duo cùm bona ſunt, omne bonum efficiunt: cùm mala ſunt, omnium malorum initium & cauſa exiſtunt.*

De Sacram. L. 2. part. 13; c. 3.

Unum illud ſupereſſe video, quod creet moleſtiam, quomodo dicat Hugo malas voluntates non tantùm non inſpirari à Deo, ſed nec *excitari*; cùm cauſa prima ſecundas omnes excitet, & impellat eò, quò ipſæ vergunt. Sed hunc nodum alibi ſolvit idem ipſe ad mentem Anſelmi ſuperiùs elucidatam. Peccat enim homo ceſſans velle juſtum, nec ceſſans velle commodum, cùm ad utrumque ſimul incitetur à Deo, ſed non ſine diſcrimine, ut voluntas juſti regat & moderetur voluntatem commodi. Non ergo peccaminoſa per ſeſe eſt voluntas commodi, ſed eo rea fit, quo cum ceſſatione voluntatis juſtitiæ conjungitur. Deus ergo non movet ad ceſſationem voluntatis juſtitiæ, ideoque cùm movet ad voluntatem commodi, ad nihil criminoſum movet. *Quia ergo homo appetitum juſti deſerens, non velle cœpit, quod prius noluit: ſed tantummodo quod priùs voluit, velle deſiit; non neceſſe eſt ut hoc aut volens, aut nolens feciſſe dicatur. Voluit tamen aliquid, quod quia cum iſto velle non potuit, deſiit iſtud velle, quod voluit. Peccatum tamen & iniquitas ejus non ex eo pendet, quia illud voluit, ſed quia iſtud velle deſiit: quoniam ſi hoc velle non deſineret, ſive illud, ſive aliud volendo, numquam peccare potuiſſet.*

RICARDUS DE S. VICTORE.

Ex Richardo Victorino, Chriſti propriè gratia eſt charitas habitualis & juſtificans, cui tamen præmunit viam gratia generalis, maximè timoris gehennæ: Neutra determinat, utraque inclinat voluntatem in bonum: Electos tamen ſuos invictiſſimè juſtificat Deus & ſalvat.

GRatia Chriſti Richardo à ſancto Victore ea maximè eſt, quæ non actum modò, ſed affectum ipſum animi in ima vergentem retorquet, immutatque inſpirata *affectione* contraria cœleſtis charitatis. Radix enim actuum omnium, radix boni malique in affectione eſt. *Quis præſumat naturalem illum humanæ affectionis curſum rapidiſſimum, impetumque vehementiſſimum ad ima poſſe cohibere, & in contraria deflectere, &c. Aliud eſt in naturalibus affectibus ſæpe conſenſum cohibere, & aliud affectionem mutare, & humanæ concupiſcentiæ profluvium in virtutum montana convertere, & ſpontaneo quodam intimi amoris nutu contra morem inſuper cœleſtium deſideriorum concupiſcentias aſſurgere.* Hoc operæ pretium eſt gratiæ Chriſti, non actus modò & conſenſus malos cohibere, ſed *affectionem mutare* cordis. Ut enim idem ait alibi, *Amor, odium, gaudium & dolor, quatuor principales affectiones ſunt, ex quibus cætera omnia deſideriorum, voluntatum, votorum, affectionumque originem ducunt.* Et in his quatuor principatur & regnat amor. Et alibi: *Affectus in nobis ſæpè ſecundum Deum vivunt, dum in bono fortes ſunt, & ad virtutum opera convaleſcunt, dum gratiam cooperantem habent.* Sic affecta Dei amore voluntas, bona voluntas dicitur, & bona voluntas eſt, bonumque facit hominem, etiam dum terrenis neceſſitatibus, aut ſomno ſervit: ſicut & à diverſo affectu mala eſt voluntas impii, etiam ſtertentis. *Inter omnia Dei dona quæ ad ſalutem hominis ſpectare videntur, primum & principale donum bona voluntas eſſe cognoſcitur, per quam in nobis divinæ ſimilitudinis imago reparatur. Quidquid homo agat, bonum eſſe non poteſt, niſi ex bona voluntate procedat. Quidquid ex bona voluntate fit, malum eſſe non poterit.* Hæc imago Dei utique permanet in homine reparato. Ergo donum illud bonæ voluntatis charitas eſt habitualis, ſeu affectio conſtans amoris divini.

De extermi natione mali & promot. boni. tract. 2. c. 1.

De ſtatu inter. homin. c. 34. tract. 1.

De eruditione inter. hom. c. 31. L. 2.

De præparat. ad contemp. c. 46.

Idem alibi Spiritum ſanctum inhabitantem, ignem inextinctum, affectum ferri inſtar candentis igneum docet eſſe: *Spiritus ſanctus homini tunc datur, quando Deitatis amor menti humanæ inſpiratur. Cùm enim hic Spiritus ſpiritum rationalem intrat, ipſius affectum divino ardore inflammat, & ad proprietatis ſuæ ſimilitudinem transformat, ut authori ſuo amorem quem debet exhibeat. Quid enim eſt Spiritus ſanctus, niſi ignis divinus? Quod facit ignis corporalis circa ferrum, hoc agit hic ignis circa cor fœdum, frigidum, & durum. Nam ad hujus ignis immiſſionem animus humanus omnem nigredinem, frigiditatem, duritiem paulatim deponit, & totus in ejus à quo inflammatur, ſimilitudinem tranſit. Nam ex ſuccenſione ignis divini incandeſcit, totus exardeſcit, pariter & eliqueſcit in amorem Dei. Juxta illud Apoſtoli, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Hæc ergo *Charitas*, quæ Auguſtino gratia Chriſti eſt, non tam illa eſt quæ actu tranſit, quàm quæ permanet affectu candefacto, ignique inextincto divini amoris.

De Trinit. L. 6. c. 14.

Tractatum ſpecialem & aureum edidit idem Richardus *de gradibus charitatis*, & ibi caput primum prænotavit de *inſuperabilitate* charitatis, ubi, *O inſuperabilis virtus, charitas, &c. Hæc vitam ordinat, affectus inflammat, actus informat, valens ad omnia, & omnibus prævalens.* Et infrà: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, &c. Validum profectò vinculum, cui nulla prævalet violentia, inſeparabiliter continens amantem pariter cum amato.* Virtus, vinculum, non actu fluunt, ſed manent. Ibidem incunctanter: *Nemo me æſtimet cum illis ſentire, imò deſipere, qui charitatem ſemel habitam aſſerunt ultra perdi non poſſe. Quia ſi omnis qui habet charitatem, habet & perſeverantiam, fruſtra ſuos diſcipulos Dominus monuiſſet, dicens, Manete in dilectione mea. Sed in hoc indubitanter cenſerem charitatem ſponte poſſe deſeri, non violenter auferri.* Hæc charitas utique habitualis eſt, quæ viſa eſt quibuſdam ſemel habita amitti non poſſe, quæ Richardo & cordatis omnibus videtur deſeri poſſe, auferri non poſſe. At eadem eſt inſuperabilis, inſeparabiliter nos Deo colligans, de qua Paulus ait, Charitas Dei diffuſa eſt, &c. &, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? quæ de gratia Chriſti propria & peculiari interpretatur identidem Auguſtinus.

Cap. 1. &

Evolve ſi vacat & bracteatum ejuſdem Richardi tractatum *de quatuor gradibus violentæ charitatis*, ubique ſummam & invictiſſimam efficaciam ei tribui, & ei habitualiter afficienti ac permanenti tribui comperies: *Charitas vulnerat, charitas ligat, charitas languidum facit, charitas defectum adducit, &c. Nonne tibi videtur corde percuſſus, quando* *igneus ille amoris aculeus mentem hominis medullitus penetrat, affectumque tranſverberat interim, ut deſiderii ſui æſtus cohibere vel diſſimulare omnino non valeat.* En de primo gradu qui vulnerat. Jam de ſecundo qui ligat: *Secundus interpolationem non recipit, ſed acutæ febris more, continuo ardore animum urit, jugique deſiderii ſui æſtu incendit; nec die, nec nocte animam quieſcere ſinit.* Tertius gradus eſt, *quando omnem alium affectum excludit, quando nihil præter unum, vel niſi propter unum diligit. In hoc tertio violentæ charitatis gradu nihil omnino ſatisfacere poteſt præter unum, ſicut & nihil ſapere, niſi propter unum.* Quartus gradus *violentæ charitatis, quando æſtuantis animi deſiderio jam nihil ſatisfacere poteſt. Bibendo ſitim ſuam non extinguit, ſed quò amplius bibit, eo amplius & ſitit.* Et tandem: *O quàm pretioſus primus ille dilectionis gradus, quando eſt inſuperabilis! Multò pretioſior ſecundus, quando ardens affectus incipit eſſe inſuperabilis. Multò melior, quando in alia re delectari non poteſt, quàm in Deo, Summus & præcipuus, quando deſiderio ſuo nihil ſatisfacere poteſt.* His ille ea ſubſtruit loca Scripturæ, quibus invicta gratia charitatis Chriſti deſignari ſolet. *Fortis eſt ut mors dilectio. Quis nos ſeparabit à charitate? Adhæſit anima mea poſt te, &c.*

Solet enimverò Richardus per vires conſtantes & habituales à Deo inditas animæ juſti deſignare vim & efficaciam gratiæ, gnarus actualia ſupernaturalis gratiæ auxilia à ſummo Bono irrigari pro illarum modo & exigentia, niſi culpa hominis
De Exterm. mali. c. 9. Tract. 2.
intercedat. *Quis gloriari poteſt, vel totum facere, quod utiliter facere poteſt; vel totum poſſe, quod fieri oporteret, ſi fieri potuiſſet? Sicut enim nec totum volunt, quod valent: ſic nec totum valent quod debent. Ergo ulterior eſt facultas, quàm voluntas.* Non ſapiunt hæc illis, quibus nulla gratia poſſibilitatis, tota actualitatis: quibus poſſe & agere idem eſt: quibus nemo poteſt proximè, quin velit, & agat. At contrà denuò: *Hoc eſt futuri temporis, non vitæ præſentis. Ibi ſanè ſicut totum valet, quod juſtè valebit; ſic totum poterit, quod jure debebit. Hic autem & actionem ſuperat agendi facultas, & faciendi poſſibilitatem excedit debiti neceſſitas.* Nempe gratia qua juſti, & conſequenter robuſti ad bona opera efficimur, hìc
Ibid. c. 13.
inchoatur, in patria perficitur. *Ibi perfectio noſtræ glorificationis; ſed hic eſt nonniſi quædam inchoatio noſtræ juſtificationis. In illa glorificatione erit exinanitio omnium malorum, & plenitudo omnium bonorum. Sed in hac noſtra juſtificatione nec eſt plena exterminatio vitiorum, nec perfecta conſummatio virtutum.* Nunc ergo per gratiam juſtificationis adjuti, & minus facimus, quàm proximè poſſumus: & minus poſſumus, quam perfectio flagitat, quia nondum eſt conſummatio virtutum, à quibus vires adduntur.

Ideo gratiæ efficacia in eo eſt apud Richardum, ut libertatem faciat ſanam & robuſtam, & ita boni facultatem, ſeu facilitatem & expeditam
De ſtatu inter. homin. c. 12. 13. 16. Tract. 1.
poſſibilitatem reſtituat. *Aliud eſt eſſe liberum, aliud eſt eſſe robuſtum. Et liber & infirmus eſſe potes, ſicut & ſanus & ſervus eſſe potes. Qui ſanus & robuſtus eſt, multa & magna facere poteſt. Sed qui liber eſt, ad aliqui cogi niſi injuſtè non poteſt.* Et mox, *Poſſe facere bonum eſt poteſtatis.* Et ibidem infra; *Liberum hominis arbitrium, quod ex ſeipſo nihil boni poteſt, incipit poſſe, quando & quantum voluerit ille, qui omnia poteſt. Incipit ergo poſſe ex divino adjutorio, quod non poteſt de ſeipſo: & quod jam non poteſt per naturam, accipit bonum poſſe per gratiam. Quotidie creſcit ad bonum, quotidie roboratur contra malum. Creſcit ad bonum, ita ut jam in poteſtate conſiſtens, & habens ſub ſe milites, poſſit dicere huic, Vade, & vadit, &c. Et quantum hoc eſſe putamus, poſſe omnes rebelles animæ motus reprimere & ab actu cohibere, quamvis necdum poſſit omnes perfectè delere, & regnum ſuum ad plenam pacem reformare?* Motus enim inopinos concupiſcentiæ cohibere non poteſt, etſi conſenſum poteſt verè & proximè: remotè enim & illud poſſet. Totum, ut vides, robur gratiæ Dei eſt in danda hac poſſibilitate. Per gratiam enim eſt *liber ille arbitrii conſenſus tot cogitationum, tot affectionum, appetituum, ſenſuum Imperator & Dominus*; non tamen repentinorum concupiſcentiæ motuum.

Reparatrix quippè gratia Chriſti reſtituit nobis *poſſibilitatem*, quam Adamus ante peccatum habuit, qua peccando ſpoliatus eſt. Illud autem erat poſſe proximum & robuſtum, non autem ipſum agere. *Amiſit Adamus poteſtatem, non libertatem. Nam bonum poſſe, eſt verè poſſe, &c. Etiamſi eum ante peccatum aliquid boni ſine adjuncta* Ibid. c. 20. 21. 22. Tract. 1. *gratia potuiſſe negamus, tamen non mediocrem faciendi boni poſſibilitatem peccando amiſiſſe negare non poſſumus. Quod enim per gratiam potuit, verè potuit: & quod magna per gratiam potuit, magna poſſibilitas fuit. Attende ergo qualem gratiam accepit, & quantum per illam potuit, & tunc intelliges, quid poteſtatis amiſit.* Per Chriſtum nunc eam poſſibilitatem boni, ſed non integram, non totam recuperamus. Nec enim gratia qua donamur nunc ſufficit ad non concupiſcendum, non ſufficit ad veniales culpas etiam collectim, & non tantùm ſingulatim vitandas. Etſi ergo eandem poſſibilitatem boni faciendi & mali vitandi gratia Chriſti habitualis nunc reſtituit, non tamen integram, quia non ad illa duo ſufficientem. *Quis glorietur ſe hanc poſſibilitatis integritatem recuperaſſe, vel præſumat ſe poſſe in hac vita recuperare? Quis glorietur ſe vel totum feciſſe, quod oportuit, vel totum non feciſſe, quod non licuit?* Et mox: *Gratiam itaque, ſed gratis recuperare poteſt, & in recuperata gratia quotidie creſcere poteſt; veruntamen primæ poſſibilitatis integritatem recuperare non poteſt. Etſi majorem gratiam juxta aliquid recuperare poſſit, integram tamen in hac vita habere non poterit. Puer ſemel truncatus, majus corpus habere poteſt, integrum omnino habere non poteſt.* Et mox de eadem rurſus gratia poſſibilitatis ad bonum per charitatem inhabitantem: *Sicut non poteſt per ſe ſemel amiſſam recuperare, ſic gratis recuperatam non poteſt niſi ex aliena tutela cuſtodire.* Gratia ſanè quæ recuperatur amiſſa, quæ recuperata cuſtoditur, ad quam cuſtodiendam divina tuitione indigemus, habitualiter immanet. *Cùm igitur audis liberum arbitrium eſſe captivum, intellige nihil aliud quàm infirmum, & nativæ poſſibilitatis virtute privatum.* Reparatum ergo erit, cùm nativam poſſibilitatem recuperabit.

Nec multò pòſt, ut gratia nunc nec ſemper adſit, nec ſufficiat ad culpas omnes vitandas collectim, vel ad non concupiſcendum; *Tunc utique* Ibid. c. 31. *valet, cùm aſpirantem gratiam præſentem habet. Sed quis eſt qui in hac vita ſemper gratiam præſentem habeat, vel habere valeat? &c. Plus aliquid audeo dicere, &c. Numquam homo in hac vita habet gratiam ſufficientem, quamvis tamen quandoque habeat gratiam præſentem. Sicut in hac vita numquam habemus gratiam ſufficientem ad bonum faciendum: ſic numquam gratiam ſufficientem habere poſſumus ad verum diſcernendum.* Nec enim ſufficit charitas viæ ad Deum toto corde, & quantùm diligendus eſt, diligendum; ſufficiebat Adamo & Angelis. Non actus enim, ſed affectus potiſſimùm illo dilectionis præcepto imperatur. Unde Richardus: *Oſtende mihi aliquid, circa quod* Ibid. c. 34. *affectum tuum ita ad certam legitimamque menſuram reſtringas, ut aliter omnino, aut minus, aut amplius circa ipſum extendere non debeas. Sed quomodo poterit animus affectum ſuum ad perfectam æquitatis legem vel in una aliqua re reſtringere, quamdiu intellectus nullam rem poterit ad plenum comprehen-*

prehenderet? Si neſcitur perfecta menſura dilectionis, vel alterius cujuslibet affectionis, quomodo cuſtodiri poteſt? Si itaque animi affectus in multis eſt inordinatus, &c. Vides quàm inculcatè de affectionibus diſputet: ut ex quibus, ut ibidem ait, pendeant religati cardines omnium *deſideriorum, voluntatum, votorum, actuum.*

De erudit. inter. hom. L. 1. c. 10.

Sed luculentiſſimè idipſum alibi Richardus: *Scimus quid dicat, Sine me nihil poteſtis facere. Tantum ergo poſſumus, quantum poſſe accepimus. Quid enim habes, quod non accepiſti? Nihil enim aliud eſt habere ejuſmodi poteſtatem, & fortitudinem, quàm habere gratiam cooperantem. Poteſtas tua, cooperatrix gratia. Quantum habes gratiæ, tantum habes & potentiæ. Et quantùm gratia accepta creſcit, tantùm & potentia tua proficit. Et quantum gratia minuitur, tantum & potentiæ tuæ ſubtrahitur. Et ſi quando ſubtrahitur gratia, ſimul perit & potentia. Patet itaque quia aliud eſt arbitrii poteſtas, atque aliud arbitrii libertas. Aliud eſt enim magna poſſe, aliud liberum eſſe. Si ſanus & robuſtus es, multa & magna facere potes; veruntamen ſi liber es, ad nihil cogi potes, vel debes. Et ſi amittis ſanitatem, amittis priorem poteſtatem, non tamen & libertatem.* Inculcatiſſimè & ſingulis penè verbis ſignificatur gratia Chriſti propria dari *poteſtatem, ſanitatem robus*, illam *creſcere, minui*, illa denique dari *fortitudinem*, poſſibilitatem. Quæ omnia gratiam deſignant habitu permanentem.

Potentiam verò iſtam in actus bonos non proſilire ſine illo ſummi Boni adjutorio, quod cauſis quibuſcumque ſecundis, formis, habitibuſque ſemper præſto eſt, & conſentaneè cujuſque genio, ſive intra, ſive ſupra naturæ ordinem opitulatur, quæ actualis & generalis gratia dicitur, in dubium venire id non poterat. Quis enim vel in extremis naturarum quiſquiliis de eo vel ſollicitus, vel dubius eſſe poteſt? In cauſa id fuit, quamobrem priſcorum Theologorum non pauci ea de re omnino ſiluerint, alii paucis egerint, omnes de habituali & permanente gratia ac poſſibilitate ad bonum omni animi contentione diſputaverint, ut cui vel habendæ viam munit, vel habitæ attemperatur gratia actualis. De generali gratia pulcrum eſt quod idem Richardus prolixè diſſerit, ubi docet, quì Chriſtus fuerit *deſideratus cunctis gentibus*, & ex gentibus etiam non pauci anticipata quadam fidei ejus præſenſione afflati ſint, *tum ex inſita ratione, tum ex divina revelatione*. Sed alium in locum res ea ſeponenda eſt.

De incarn. Verbi. c. 8. & 9.

Sed de timoris generali gratia non tacet Richardus: *Quolibet modo dejecta mens, ſine timore non reparatur. Quis enim de quovis peccato quamlibet parvo ſine timore liberatur? Sine timore mala noſtra nunquam deſerimus: ſine timore bona operari nec ſaltem inchoamus.* Ideo ſubiicit per Ruben deſignari timorem, cui dicitur, *Tu fortitudo mea.* Etenim *rectè primogenitus, quia à timore Domini omne bonum inchoatur. Rectè fortitudo dicitur, quia per timorem Domini cor contra concupiſcentias ſuas roboratur.* Et rurſus: *Inter omnia Dei dona quæ ad ſalutem hominis ſpectare videntur, primum & principale donum bona voluntas eſt, &c. Abſque dubio per timorem Domini voluntas mala in bonam commutatur.* Vides quanta timoris ſit & efficacia, quæ *voluntatem malam commutat in bonam*, & à peccato immunitas, cùm per timorem contra *concupiſcentias* roboremur.

De præpar. ad contemplat. c. 64. 65.

Jam verò cùm generalis gratia ſit timor, per illum nemo non introduci poteſt in charitatem, Ita veriſſima Chriſti gratia, charitas offertur omnibus, & illa vitio ſuo carent, quicumque carent, ut qui timori terga obverterint illam invehenti. Idem Richardus, *Offertur omni charitas, aufertur nulli, ut nullus niſi ſuo vitio illa careat.*

De gradib. char. c. 4.

Tertium denique divinæ gratiæ genus ab eodem attingitur alibi, quo duriſſima Deus corda mollit, flagello, terrore, blanditiis, charitate. *Solus Deus eſt, qui ſine aliquo conatu, quoties & quæcumque voluerit, poteſt operari, &c. An fortè in hujuſmodi ferreis & obduratis mentibus meliùs operatur inſpiratione, quàm percuſſione? corrigiturque ſæpè interna illuſtratione, quem non poſſunt flagella corrigere? Percuſſi, inquit, filios veſtros, & non doluerunt, renuerunt diſciplinam, &c. Sæpè in his in quibus videtur percutientis manus opera defeciſſe, operatur quidem miro & incomprehenſibili modo, interno ſuo verbo, vel ſibilo. Verbum, inquit, quod egredietur de ore meo, non redibit ad me vacuum, ſed faciet quæcumque voluit.* Vides ut nihil intentatum relinquat Deus, & terrendo blandiendove, tandem confringat cordis duritiem. Rariſſimum eſt autem, ut nullæ ſint timoris in ea re partes. Unde ibidem mox: *Lapis ſine manibus abſciſſus, timor Domini divinitus inſpiratus. In ictu hujus lapidis ſtatua dejicitur, & monſtruoſum opus deſtruitur. Sicut per timorem mens dejicitur à propoſito bono, ſic per timorem ſanè excutitur à propoſito malo. Sicut enim initium omnis peccati ſuperbia, ſic initium ſapientiæ timor Domini.* Conſpirant ergo iſta, ut ex mala fiat bona voluntas. At ubi bona jam voluntas eſt, & cor carneum, non tanto jam molimine gratiæ opus eſt ad ſingula bona opera. Sed ea abundè eſt quam primo loco deſcripſimus. Unde infrà: *Quid eſt vectes ferreos confringere, quàm pertinacem contradictionem & audacem rebellionem interna aſpiratione & cordis compunctione coercere? Solius itaque Dei eſt, hanc tantam duritiam cordis conterere.*

De erudit. hom. inter. L. 1. c.

Ibidem. L. 2. c. 15.

Nec minùs præclarè alibi eandem divinæ gratiæ incomprehenſibilem efficaciam deſcribit: *Gratia ſuæ munera multipliciter impendit: tot hominum mentes miris modis informat, & omnium voluntates ad voluntatis ſuæ arbitrium ſine aliqua coactione inclinat, &c. Miro quodam incomprehenſibilique modo, ſic nobis ſuæ voluntatis beneplacitum inſpirat, ut juſtè nobis ad meritum reputari debeat, quidquid bonitatis ejus in nobis gratia imprimit, vel reformat.* Omnipotentia hujus gratiæ in illo *multiplici, miro, incomprehenſibili modo* adjutorii reſidet.

De contem. L. 3. c. 24.

Tutela autem Dei & excubatio jugis in electos ſuos ut pernecesſaria ſit, ita ille docet: *Sicut non poteſt homo per ſe ſemel amiſſam gratiam recuperare, ſic gratis recuperatam non poteſt niſi ex aliena tutela cuſtodire.* Et alibi: *Beatus vir qui Dominum habet adjutorem, eruditorem, protectorem. Adjuvare, erudire, defendere, totum eſt gratiæ. Adjuvat ad bonum, defendit contra malum, erudit ad utrumque diſcernendum.* Et rurſum: *Ex hoc loco poſſumus patenter colligere, quod nullus ſine divina protectione poſſet vel paſſionibus ſuis, vel ſuggeſtionibus malignis vel ad modicum reſiſtere.* Tertiæ hujus gratiæ ad perſeverandum in bono tam neceſſariæ pars non mediocris in hac cuſtodia eſt, quæ occaſiones vel tentationes aut abigit omnino, aut attemperat.

De ſtatu interior. hom. Tract. 1. c. 22.
Ibidem Tract. 1. c. 8.
De erudit. inter. hom. L. 2. c. 43.

Quod autem frequenter ſuprà & alibi inculcavit Richardus, nunc gratiam non ſufficere, ut omnes officii numeros impleamus, & in totum quandoque ſubtrahi: id eodem ipſo interprete ſui idoneo ita accipiendum, quòd ob anteriorem aliquam culpam ſubtrahatur: *Nunc omni hora poteſt juſtè ſubtrahi, quia nunquam poteſt homo ſine culpa inveniri.* Hæc ergo fixa illi norma eſt, & ob oculos ſemper habenda. Ibidem: *Sæpè negligentibus & torpentibus nobis ultro offertur: & ſæpè multis & magnis conatibus noſtris ſubitò & inopinatè ſubtrahitur.* Nempe etſi tunc coneris, antè peccaſti, & tunc plecteris. Idem alibi: *Subrahitur cooperatrix gratia, cum de ſuis bonis & divinis donis mens improba ſuperbit, & ſua ſibi merita aſcribit. Subtracta gratia affectus boni deficiunt, &*

De ſtatu inter. hom. Tract. 1. c. 12.
De erudit. inter. hom. L. 2. c. 31.

ad omne bonum langueſcunt. Et quia rariſſimus eſt, qui non ea virium ſuarum fiducia aliquantulum tumeat, per leves & creatos caſus ſanctiſſimi quique ſemet experiuntur: *Ad hoc ſiquidem toties nobis ejus gratia ſubtrahitur, ut quàm per ſe nihil boni humana infirmitas poſſit, ex proprio defectu doceatur*.

De contemp. L. 3. c. 17. Et in Pſal. 136.

Quod autem non ſufficere hìc gratiam dixit, eò id pertinet, quod non ſufficiat ad non omnino concupiſcendum: vel quod non ſufficiat ad leviſſimas etiam culpas omnino & collectim vitandas: vel denique quod minor ſit, quàm ut Deum diligi faciat tanto affectu, quanto optandum eſt. Sed hac poſtrema in parte nemo reus eſt, ſi minus divinæ charitatis habeat, dummodo nulli illicitæ conſentiat cupiditati, juxta normam Auguſtini & aliorum Patrum. His conſentit Richardus: *Multum eſt per omnem modum, cùm ad illa accipit homo poteſtatem, quæ ſibi ſufficiunt ad ſalutem. Quid autem cum & illa ſibi ſuppetunt, quæ ſufficiunt ad perfectionem?* Nunc ergo ſi quibus non ſufficit ad perfectionem gratia, ſufficit ad ſalutem: ad tantam ſufficit dilectionem, quanta ſaluti, non quanta perfectioni neceſſaria eſt.

De erudit. hom. inter. L. 1. c. 30.

Sicubi autem dixit in eo eſſe libertatem Richardus, ut non cogatur, cogi ſenſit, ſi indifferentiæ ejus oſtrepatur. Ideo non dixit non poſſe cogi vel à Deo, ſed non decere. At indifferentiam ſolam tollere poteſt Deus, non efficere, ut nolens velit. Denique ipſum audi: *Libertatis eſt quod conſenſus ejus extorqueri, vel cohiberi non poteſt. Poteſt enim conſentire, vel non conſentire aſpirationi divinæ, ſimiliter & ſuggeſtioni diabolicæ*.

De ſtatu inter. hom. Tract. 1. c. 13.

ROBERTUS PULLUS

Cardinalis.

Ex Roberto Pullo Chriſti propriè gratia eſt charitas habitualis & juſtificans, cui tamen præcurrit gratia generalis, maximè timoris gehennæ. Neutra determinat, utraque inclinat voluntatem in bonum. Et tamen invictiſſimè Deus electos ſuos & juſtificat & ſalvat.

COævus Bernardo Robertus Pullus in ſumma Sententiarum triplex boni genus ita ſecernit: *Deus bona in hoc ſæculo largitur, aut terrena, quæ abundantiùs contingunt perditis; aut altera, inter quæ eſt timor gehennæ, quibus peccator commutatur à via ſua prava: aut tertia quibus vir jam juſtus dignus fiat corona. Prima dantur, ut inde in terra vivatur. Secunda ſupplicationes & quædam via ſunt, ut ad illa, quæ remunerabilia ſunt, pertingatur*. Ut miſſa fiant mortalis hujus vitæ ſubſidia, duo hìc auxilia divina ad æternam vitam conducibilia commendantur, alterum eſt quod ad juſtificationem nos præparat, ut timor gehennæ, alterum eſt ipſa gratia juſtificans.

Sent. par. 6. c. 49.

Et ibidem de eodem duplici auxiliorum genere: *Nulla ſpes niſi reſpectus Dei voluntatem infundat, ut aut meliores fieri deſiderent, aut deſiderare ſaltem concupiſcant. Ineſt unicuique naturæ beneficio hujuſcemodi voluntas, qua quodammodo, quod iniquum eſt, abominetur: quod juſtum, amplexetur: adeo infirma, ut per eam nemo promoveatur, quiſque accuſetur. Unde Apoſtolus, Velle mihi adjacet, perficere autem non invenio. Adjacet quoniam juxta eſt, & jacet: jacet, quoniam quod volo, efficere nequeo. Sed voluntas quæ ex gratia Dei inſpiratur, tantæ virtutis eſt, ut nunquam abſque effectu ſit, niſi cum ipſe homo gratiæ defuerit. De hac voluntate ſic ait Apoſtolus, Deus operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate*. Gratiæ generali & illud utcumque tribui poterat, quòd quia imago Dei in nobis non omnino detrita eſt, ſupereſt quædam boni admiratio, abominatio mali, quam cauſa univerſalis bonorum, ut cæteras omnes facultates creatas, juvat, ut in actum prorumpant. Sed ea voluntas, & gratia quæcumque generalis tam infirma eſt, ut niſi ſpecialis Dei gratia per charitatem infuſam ſuccurrat, nemo juſtificationem, nemo ſalutem conſequatur. Porro efficacia hujus ſpecialis & propriæ Chriſti gratiæ ea eſt, quam Pullus deſcribit, *Tantæ virtutis eſt, ut nunquam abſque effectu ſit, niſi cum homo ipſe gratiæ defuerit*. Ergo cùm aliquando adſit ea gratia, & homo illi deſit, habitualis eſt; aut ſi actualis, non magis neceſſariò determinans voluntatem, quàm habitualis.

Non id enim ſatagimus tantoperè, ut hæc propria Chriſti gratia habitualis potiùs ſit, non actualis: quàm ut non infallibiliter prædeterminet voluntatem ad actus ſingulos, ſed inclinet tantùm. Id autem aſſequimur proculdubio, ſi habituali charitati principatum in gratiæ nomine à Catholicis ſcriptoribus vendicatum fuiſſe pervicerimus. Audi denuo Robertum Pullum: *Gratia alios flagitiis implicitos, prout illis dignum eſt, ſibi derelinquit. Alios autem, quoniam digna eſt ipſa, viſitare diſponit: id in homine actura, ut qui per ſe nullius eſt potens boni, jam id liberè efficere poſſit, niſi deeſſe gratiæ ipſe malit. Quippe quoties gratiæ id placet, ut ſe cuipiam offerat, is utrumlibet, aut gratiæ cooperans agit, aut ea ſpreta malè agere non deſiſtit*. An vel optari potuit quidquam dilucidius? Dat gratia, ut homo nullius per ſe *potens* boni, *poſſit* id perficere; niſi homo *gratiæ deeſſe* malit. Gratiæ homo *cooperans agit*, aut *ea ſpreta* peccare non deſiſtit.

Ibid. c. 50.

Quid verò de juſto cadente, vel perſeverante? *Quod iſte recidit, ideo fit, quod gratiæ, ſine qua nunquam bene vivitur, non conſentit. Quod autem ille in bono perſeverat, gratia operatur, cum qua concordat*. Ergo gratiæ præſenti *non conſentit*, quiſquis à juſtitia cadit; ea eſt enim gratia *ſine qua non* bene vivitur.

Hinc meritum nobis paratur, quòd reluctari gratiæ cùm poſſimus, eo ſuperſedemus. *Noſtrum apud arbitrium nonnulla, verum ſecundaria rerum agendarum authoritas converſatur. Nimirum facultatis noſtræ eſt, ut præventi gratia per ipſam bene agamus: ſubſecuti eam, à bono nequaquam deſiſtamus. Quare liberi arbitrii meritum aliquid eſt, dum mandatis Dei obſiſtere abhorrens, Deum jam colere inchoat, atque in inchoato perſeverat. Nam quamvis gratia revocet errantem, perducat obedientem, trahit tamen voluntarium, nec cogit invitum, &c.* Et mox: *Is quoniam converſioni, cui reſtitiſſe poterat, maluit acquieſcere; quoniamque in via Dei conſtitutus, deviare potens id noluit; quoniam demum, non, ut plerique faciunt, cooperari gratiæ neglexit, verum illam amplexus, per omnia ſe qui ſtuduit, præmio dignus æſtimatur*. Denique Deo opera bona noſtra dantur, *quia torporem liberi arbitrii ipſe excitat, promovetque*: libero arbitrio dantur, quia *nulla neceſſitate impulſum, ſponte tantùm oblatæ gratiæ ſe coaptat*.

Totum tamen Deo & gratiæ debetur, etſi gratia divina voluntatem noſtram non infallibiliter prædeterminat. Ibidem de ſancto Angelo diſputans: *Quod is Deo cohæſit, & ex propria prodiit voluntate, & primò ex datoris largitate*. Nec ibi tamen gratia aliud quàm voluntatem ita inclinabat, ut quandoque reſiliret. Quocirca nec primigeniæ Angelorum & hominum,

& reſtitutæ nunc per Chriſtum gratiæ ullum ibi diſcrimen inſtituit Robertus, ubi concordiam gratiæ & liberi molitur arbitrii. Ibidem infrà ; *Omnium bene geſtorum prima præcipuaque cauſa gratia eſt, quippe quæ bene capta prævenit, ut ſubſiſtant : ſubſequitur, ut maneant.*

Et quanquam ita fruſtrari poſſit ab homine juſto injuſtoque gratia Dei, & quandoque fruſtretur : ſi tamen intentio eſt Dei, quemvis aut juſtum aut perſeverantem in juſtitia facere : id omnipotentiſſimè perficiet. Eſt enim gratia *adeo valens, adeoque vigens, ut quamlibet perverſi voluntatem, vitamque, in quantumlibet emendationis gradum, abſque omni difficultate & coactione, quoties libuerit, immutet.* Itaque ex Roberti Pulli ſententia, etſi perſæpè gratiæ divinæ refragatur homo & reſiſtit, peritque ; tamen *quoties libuerit* Deo ; voluntatem hominis indomitam *immutat abſque omni difficultate*, & ad juſtitiam, ad juſtitiæ quantumvis gradum propellit. Tertium ergo iſtud eſt gratiæ maximè ſpecialis adjutorium : de quo infrà : *Spiritus inviſibiliter & occultè, quoniam neſcis unde veniat, aut quo vadat, animum noſtrum ad voluntatem atque fidem cum operibus trahit, ſuiſque modis & ferè incognitis nobis, omne bonum quod in homine eſt, operatur.*

Quanquam autem invicta & infallibiliter efficax ſit Dei voluntas iſta, indifferentiæ tamen libertatis noſtræ nihil decerpit, ne & meriti radicem reſecet. Nec enim aliunde meritum, quàm ex eo quòd qui potuit tranſgredi, non tranſgrediatur. Quo autem modo conſentiat hæc merendi ratio petita ex indifferentia liberi arbitrii, cum ineluctabili efficacia divinæ voluntatis & gratiæ, ſcrutari operoſiſſimum eſt. Ideò antè ajebat Pullus *ſuis modis & nobis ferè incognitis* iſta Deum moliri. Utrumque autem uno capite idem contexuit, ubi de voluntate Dei hæc habet : Par. 1. c. 34. *Quicumque igitur ſubverſus corruit, ipſum erigi non ille voluit, cujus voluntas fruſtrari nequit, &c. Conſtat Deum non velle omnia, quæ ſi fierent, bona apparerent. Sed ea quæ vult, nondum exiſtentia facit ſubſiſtere ; vel jam ſubſiſtentia, non ſinit perire.* De libertate autem & merito ibidem paucis intertextis : *Malum poſſe bonum eſt illi qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus. Nam qui quia non potuit, non fecit, nec in bono eſt vituperandus, nec in malo laudandus. Similiter qui cum poſſet, non fecit, aut de malo jucundè eſt bonus, aut de bono iniquè malus. Sic ergo mali placeat, nempe potentia bona, ut & mali diſpliceat voluntas & affectus.*

Poſtremò generalis gratia timoris gehennæ quorſum proſit, ut nos aptet juſtitiæ ; & opera noſtra ita inficiat, ut ſin minus bona, certè mala non ſit ; ſin minùs præmio, certè non digna ſint pœnis : Par. 6. c. 49. *Illa autem arbor, quæ ſuo anxia de germine noxio triſtatur, atque de extirpando meditatur, jam mala arbor non eſt, quoniam germen ſuum malum deteſtatur ; bona nondum eſt, quoniam licèt invita, malo germine oneratur. Medium ergo tenens ſtatum, &c. Quæ ergo interim rectè quodammodo aguntur, ea agenti nec pœnam, nec præmium ingerunt ; id tamen acquirunt, ut vitiis devictis, ea tandem obtineas, unde mercedem ſperes.*

ÆLREDUS ABBAS.

Ex Ælredo Abbate Rhievallenſi in Anglia, Gratia Chriſti eſt primùm bona voluntas, ſeu affectio & habitus charitatis, cui actualis gratia præſto eſt : neutra determinat, utraque inclinat voluntatem : denique efficaciſſima gratiæ genus tertium electos ad juſtitiam & perſeverantiam provehit.

TRiplex hoc gratiæ adjutorium diſtinxit uno contextu Ælredus Ciſtercienſis Ordinis in Anglia Abbas, & Bernardi ævo ſuppar, pietatis laude & doctrina juxta eximius. *Et in cœlis Angelo, & homini in Paradiſo, licèt nulla eos* Specul. Ch rit. l. 1. c. 14. *coarctaret infirmitas, quia nulla dominabatur iniquitas, quia tamen uterque mutabilis natura, utrique hæc gratia neceſſaria : quæ utique ſi collata non eſſet, excuſabiliter uterque peccaſſet. At quia ex creante gratia, bona eis erat collata voluntas ; ex adjuvante gratia, ſi ipſi vellent, in ea perſeverandi facilitas : nulla evperest de mutabili natura cauſatio, cui ſuſtentandæ ac promovendæ non deeſſet divina bonitas, ſi eam propria illorum non deſeruiſſet iniquitas.* Ecce duplex jam adjutorium primigeniæ Angelorum & hominum ſtationi opportunum : primò *bona voluntas*, ſeu charitas affectu & habitu inſpirata à Creatore. Secundò *gratia adjuvans*, ſive in bona voluntate *perſeverandi facilitas*. Habitualis ergo erat illa gratia bonæ voluntatis, in qua per adjuvantem ſeu, actualem gratiam perſeverarent facillimè, ſi vellent.

Pergit ibidem Ælredus : *Utrùm autem reprobis aliquando etiamnunc talis gratia conferatur, ut & bona eis inſpiretur voluntas, addatur gratia, qua non deſit, ſi tamen ipſi velint, perſeverandi facultas, non audeo præcipitare ſententiam.* Dubius hæret, an qui à maſſa damnationis per electionem gratiæ diſcreti non ſunt, juſtificentur aliquando inſpirata bona voluntate, & deinceps actualibus auxiliis donentur, quæ ad perſeverandum ſufficiant, ſi velint. Erat enim eo tempore quæſtio illa famoſiſſima, & magno hinc & hinc æſtu decertata, an charitas ſemel habita amitti poſſet ; cenſentibus nonnullis amitti non poſſe ; nec ſinceram unquam, ſed ementitam ſimulatamque fuiſſe charitatem, quæ poſtea deficeret, ut ex Hugone & Richardo Victorinis ſuprà laudatis liquidum eſt, maximè ex Hugone, ſi cui vacat prolixum ejus ea de re Tractatum pervolvere. Si horum opinatio rata eſſet, reprobis nullo unquam puncto temporis ineſſet vera charitas, aut bona voluntas. Ea in æſtuatione diſſidentium hinc & hinc Theologorum alternat Ælredus.

Illud ſanè vel ex ejus dubitatione emergit, ſi reprobis quandoque inſpiraretur bona voluntas, id utique conſequi, ut & actualia non negarentur auxilia, quibus in ea poſſent, ſi vellent, perſeverare. Emergit & illud, hæc actualia auxilia non ea eſſe, quæ voluntatem indeclinabiliter agant. Cùm iis muniti deficiant à charitate reprobi. Vide ſuprà in verbis Ælredi, ut utrumque hoc genus auxilii conſertum eſt.

Sed ad tertium jam auxilii genus deſcendit Ælredus : *Sanè electis, quia major quàm primis in paradiſo hominibus incumbit miſeria, major confertur & gratia ; & quò major impugnat infirmitas, eò uberior præſtatur reſiſtendi facultas. Illis enim, ut dictum eſt, datum novimus eſſe, perſeverare ſi vellent : iſtis inſuper ut perſeverent.* Nec tranſverſum unguem ab Auguſtino diſcedit. Invictiſſimum genus auxilii indigitat, lapſo homini proprium, ſed ad perſeverandum. Non ergo ad ſingulas bonorum operum minutias. Nec enim ad has ſingulas tanta *incumbit mi-*

ſeria, vel *impugnat infirmitas*, ubi per gratiam juſtificantem reparatus eſt vigor liberi arbitrii, reſtituta libertas boni, ſanitas animæ reddita, imago Dei reformata.

Ideo antè Ælredus gratiæ Chriſti munus hoc eſſe dixerat, ut in bonum voluntatem *inclinaret*, & ita libertati nihil officeret. *Ut bonum velint*, Ibid. c. 12. *Dei gratia operatur, non liberum deſtruens arbitrium, ut nihil velint; ſed ad hoc inclinans, ut* Ibid. c. 11. *bonum velint*. Et rurſum: *Ut opus quod in nobis, ſive per nos operatur Deus, etiam noſtrum ſit, inclinat voluntatem, ut conſentiamus. Sicque ex ejus gratia merces fit noſtra. Si enim volens id facio, mercedem habeo. Ut autem ſim volens in bono opere, Deus eſt qui operatur & velle*. Hæc ad gratiam habitualem bonæ voluntatis pertinent. Nam nullo interjecto verbulo ſic ſtatim proſequitur: *Ipſam deinceps voluntatem excitans ad petendum, ad quærendum, ad pulſandum, dat gratiam pro gratia, perficere ſcilicet pro bona voluntate*. Hæc demum eſt actualis gratia, quæ & cooperans dicitur cum habituali conjuncta. Prima ergo eſt gratia juſtificationis, ſeu bona voluntas, & per eam Deus *inclinat* voluntates noſtras ad bonum, per eas *operatur & velle* bonum in nobis. Secunda gratia eſt *excitans*, ut bonum quod jam volumus, *perficiamus pro bona voluntate*.

Cùm autem juſtus quiſque ita *inclinatur* hinc ad bonum infuſa charitate, inde ad malum ex inolita concupiſcentia carnis, libero ille arbitrio quo ſe vult cumque vertit. Hinc ergo liquet quàm non inevitabiliter prædeterminans ſit cujuslibet efficacia gratiæ, & quàm libertati ad merendum vel demerendum accinctæ neceſſaria Ibid. c. 10. ſit indifferentia. *Inter hanc concupiſcentiam, quæ cupiditas congruentiſſimè appellatur, & illam ſpiritus, quam charitatem non immeritò dicimus; quæ utique ſpiritus eſt, non noſtri, ſed Dei; Charitas enim Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis: inter hæc, inquam, duo, id quod in homine liberum dicitur arbitrium, medium quodammodo locum tenet, ut ad quodlibet eorum ſe verterit anima, libero nimirum fiat arbitrio*. Gemina, ut vides, pondera hinc & hinc inclinant, cupiditas & charitas: illa à nobis, hæc à Deo; nec enim, ut ibidem ſubjicitur, nunc *æqualis ad bonum & ad malum facultas* nobis adeſt: ſed mali facultas à nobis eſt: boni facultas, ſeu bona voluntas à Deo gratis inſpiratur. Sed anima rationalis & libera, cupiditatem à ſe, charitatem à Deo habens, quò vult *ſe vertit* ipſa.

In *affectu* verò voluntatis & charitatem, & imaginis divinæ innovationem idem conſtituit: *Sicut non pedum paſſu, ſed mentis affectu, à ſummo* Ibid. c. 8. *Bono recedens, & in ſeipſa inveteraſcens humana ſuperbia, Dei in ſe corrupit imaginem: ita mentis affectu ad Deum accedens humana humilitas, renovatur in imaginem ejus, qui creavit eum, &c. Profectò charitatem ſi mens perfectè induerit, &c.* Quid ſit autem *affectus*, ſic ille alibi definit: *Eſt affectus ſpontanea quædam ac dulcis ipſius animi* Compend. Spec. charit. c. 18. *in aliquem inclinatio*. Quæ utique inclinatio media eſt inter potentiam & actum volendi. Et rurſus alibi, ut per affectum ſeu habitum bonæ voluntatis Deo ſubjiciatur noſtra voluntas: Spec. charit. L. 2. c. 18. *Ipſa voluntas nihil eſt aliud quàm amor; nec aliud dicendæ ſunt bonæ, aut malæ voluntates, quàm boni aut mali amores. Denique ipſa Dei voluntas amor eſt ejus, qui nihil eſt aliud quàm Spiritus ſanctus ejus, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris; quæ charitatis diffuſio, divinæ eſt & humanæ voluntatis conjunctio; vel certè divinæ voluntati humanæ voluntatis ſubjunctio. Quæ tunc fit, cum Spiritus ſanctus, qui utique Dei voluntas & amor eſt, & Deus eſt, humanæ ſe voluntati ingerit & infundit; eamque ab inferioribus ad ſuperiora ſuſtollens, totam ipſam in ſui modum qualitatemque transformat; ut ei indiſſolubili glutino unitatis adhærens, unus cum eo ſpiritus efficiatur*. Quæ æquum eſt intelligi de Spiritu ſancto piorum corda inhabitante per habitum & affectum infuſæ cœleſtis charitatis.

Idem alibi in tribus ait amorem eſſe, *in electione, motu, fructu*. Electio eſt, cùm quis eligit quid ſibi amandum ſit, Creatorem, vel creaturam. Jam *electionem ſequitur vel etiam comitatur* Ibid. l. 3. c. 8 10. *amoris motus ocultus, excitans quodammodo & movens animam in illius rei deſiderium, quam eligendam putavit. Et hic ſimiliter motus animi actus eſt, & ex amore eſt, & amor dicitur; & ſi ſit ad id quod debet, & ſicut debet, amor bonus eſt*. Qui ergo alibi affectus, hic motus dicitur, qui voluntatem inclinat *ad duo, vel interiùs ad deſiderium, vel exteriùs ad actum*. Fructus denique eſt fruitio & in re amata quies.

PETRUS LOMBARDUS.

Ex Petro Lombardo Epiſcopo Pariſienſi & Magiſtro Sententiarum, gratia Chriſti potiſſimum eſt bona voluntas, charitas, dilectio juſtitiæ per Spiritum ſanctum inhabitantem permanens in homine: eſt præterea gratia actualis, eſt generalis; neutra voluntatem infallibiliter determinat.

MAjorum veſtigiis inſiſtebat Magiſter Sententiarum, & ea ipſe imprimebat, quibus inhæſere poſteri in ſtadio Theologico; cùm gratiam conſtituebat in ea voluntate bona, ſive in eo affectu bonæ voluntatis, quæ jugis & conſtans in homine etiam dormitante permanet. Sic ergo ille L. 2. Senten. d. 24. primùm de ſtatu primævo Angeli & hominis: *Inveſtigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante caſum. Sciendum ergo datum eſſe per gratiam auxilium, & potentiam per quam poterat ſtare*. Et intextis Auguſtini locis de data Adamo *rectitudine*, *bona voluntate*, concludit: *His evidenter monſtratur, quod homo rectitudinem & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo ſtare poterat, &c. Illud adjutorium fuit, libertas arbitrii, ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ ſinceritas atque vivacitas*. Quæ hic memorat Magiſter, habitualia & permanentia dona ſunt & adjutoria: rectitudo, bona voluntas, potentia, libertas. Siqua motio, ſeu gratia actualis deſideretur, ea ſupponitur, ut quæ omnibus præſto ſit, & admenſa pro cujuſque modo ſit potentiis naturalibus & ſupernaturalibus.

Et rurſum ibidem: *Liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, vel malum eadem deſiſtente*. Quod qua ratione capiendum ſit, ſuprà in Hugone Victorino audivimus. Et hic rurſus cùm de homine adhuc ſtante ſermo ſit, non ideo ille peccavit, quia gratia deſtiterat; ſed ideo deſtitit, & abſceſſit gratia, quia ipſe peccato ſuo eam opitulantem effugavit. Denique ibidem mox: *Eſt in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum; licèt tenuiter & exiliter: niſi gratia juvet: quæ adveniens juvat eam, & erigit, ut efficaciter velit bonum*. Utraque hæc voluntas bona, non actu fugit, ſed affectu manet.

De homine autem poſt lapſum ſic ille diſputat, ut homo nondum juſtificatus non poſſit non peccare mortaliter: juſtificatus poſſit non peccare mortaliter, non poſſit non peccare interdum venialiter. Quod fruſtra diceretur, ſi totum gratiæ actuali eſſet dandum: per eam enim & nondum juſtificatus

catus poſſet non peccare mortaliter, & juſtificatus poſſet non peccare venialiter. At verò quoniam poſſibilitas non peccandi eſt in charitate infuſa cordi per juſtificationem, per eam datur juſto vitare poſſe omnia lethalia, & non datur vitare poſſe omnia collectim venialia, ob cupiditatum reliquias. Ibid. d. 25. *Prima libertas arbitrii fuit, in qua poterat homo peccare & non peccare. Ultima erit in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media verò in qua poteſt peccare, & non poteſt non peccare: ante reperationem, etiam mortaliter; poſt reparationem verò, ſaltem venialiter.* Et mox: *Ante peccatum, ad bonum nihil impediebat, ad malum nihil impellebat; non habuit homo infirmitatem ad malum, & habuit adjutorium ad bonum.* Ideo charitas infuſa, erat illi poſſibilitas proxima ad culpas omnes vitandas, collectim, ſejunctimque, graves, leveſque. *Poſt peccatum verò ante reparationem gratiæ premitur à concupiſcentia, & vincitur; & habet infirmitatem in malo, ſed non habet gratiam in bono: & ideo poteſt peccare, & non poteſt non peccare etiam damnabiliter.* Gratia illa, qua ſemper omnes carent poſt peccatum ante reparationem, utique gratia juſtificationis eſt. Denique *poſt reparationem, ante confirmationem premitur à concupiſcentia, ſed non vincitur: & habet quidem infirmitatem in malo, ſed gratiam in bono: ut poſſit peccare, propter libertatem & infirmitatem; & poſſit non peccare ad mortem, propter libertatem & gratiam adjuvantem; nondum tamen habet poſſe omnino non peccare, vel non poſſe peccare, propter infirmitatem nondum perfectè abſorptam, & propter gratiam nondum plenè conſummatam.* Quæ ex Hugone Victorino totidem penè verbis decerpit Magiſter. Gratia hìc ergo juſtificans eſt, quæ verè reparat, quæ dat poſſe non peccare omnino lethaliter, non dat autem etiam venialiter omnino poſſe non peccare, ex Auguſtino & Thoma Aquinate.

Per eandem gratiam, nempe juſtificantem, mox ait dari *libertatem à peccato*. Itaque *hanc libertatem à peccato illi ſoli nunc habent, quos Filius per gratiam liberat & reparat. Non ita quòd penitus ſint ſine peccato, ſed ut in eis peccatum non dominetur, neque regnet.* Dat enim charitas habitualis ut *non dominetur* peccatum, dum dat poſſe vitare omnia mortalia: non dat ut ſimus ſine peccato, quia non dat poſſe vitare omnia collectim venialia. Gratia actualis ubi adeſt, æquè dat vitare hæc & illa, æquè collectim ac ſingulatim. *Dicitur libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam ſit reparata: ſed cùm per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum.* Non reparatur propriè homo, niſi dum juſtificatur. Gratia hæc dat *libertatem* ad bonum, hoc eſt, non dat prædeterminanti motione & indeclinabili actum bonum, ſed facilitatem, & expeditam poteſtatem, immo affectum boni.

De operante verò gratia & cooperante hæc idem Magiſter conſequenter: *Operante gratia præparatur & liberatur hominis voluntas, ut ſit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans voluntatem jam bonam ſequitur adjuvando.* Gratiam prævenientem cum operante, ſubſequentem cum cooperante eandem eſſe mox tradit. Etenim *gratia prævenit bonæ voluntatis meritum. Et ipſa bona voluntas pediſſequa eſt gratiæ, non prævia.* Et mox: *Gratia voluntatem præveniens & præparans, eſt fides cum dilectione.* Atqui gratiæ juſtificantis & charitatis habitualis propria hæc ſunt, facere voluntatem hominis *bonam*, *merita* antevenire; L. 2. Sent. d. 26. denique illa fides eſt cum dilectione. Et intextis Auguſtini verbis de juſtificatione per fidem, *Hìc apertè oſtenditur, quod fides eſt cauſa juſtificationis, & ipſa eſt gratia, & beneficium, quo hominis prævenitur voluntas & præparatur.* Et rurſum: *Per fidem enim ut ait Auguſtinus juſtificatur impius, id eſt, fit de impio pius, ut deinceps ipſa fides incipiat per dilectionem operari, unde omnia bona merita incipiunt.* Sed quid apertius his rurſum verbis, ubi docet *ante gratiam prævenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio, quædam etiam ex ſolo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua juſtificatur. Illius enim gratiæ percipiendæ, quæ voluntatem hominis ſanat, ut ſanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipſa eſt enim qua juſtificatus impius fit juſtus.* Gratia præveniens & operans quam præcedunt quædam bona ex gratia facta, ne fingi quidem poteſt alia quàm habitualis ex juſtificans, cui præcurrunt quædam bona & gratia actuali facta. Denique conceptis verbis Magiſter ait eam eſſe gratiam prævenientem, merita ſcilicet omnia, ſanantem, juſtificantem.

Nec minùs perſpicuè id ipſum infrà, ubi inter virtutes gratiam quodammodo locat: *Virtus eſt, ut ait Auguſtinus, bona qualitas mentis, qua rectè vivitur, & qua nullus malè utitur, quam Deus ſolus in homine operatur. Ideoque opus Dei tantùm eſt.* En ut *infuſas* & ſupernaturaliter inſertas à Deo virtutes ex Auguſtino fulciat. Et mox: Ibid. d. 27. *Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis; Dei enim donum eſt. Ecce hìc apertè traditur, quod fides non eſt ex libertate arbitrii: quod ſuperioribus conſonat, ubi dictum eſt, Gratiam prævenientem, vel operantem, eſſe virtutem, quæ voluntatem hominis liberat & ſanat.* Non hìc ergo actus vel motio, ſed *virtus* eſt gratia præveniens & operans, nempe fides cum dilectione. Ergo gratia hæc eſt habitualis.

Sed cùm infuſa virtus à Deo non videatur quibuſdam inter *affectus* connumerari poſſe, etſi acquiſitæ virtutes non aliud quàm affectus quidam ordinati ſint, ideo illi *tradunt virtutem eſſe bonam mentis qualitatem, ſive formam, quæ animam informat, & ipſa non eſt motus, vel affectus animi, ſed ea liberum arbitrium juvatur, ut ad bonum erigatur, & moveatur: & ita ex virtute & libero arbitrio naſcitur bonus motus vel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exterius.* Et mox: *Ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, ſcilicet ipſum credere. Ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus bonus provenit, ſcilicet diligere, bonus valde. Sic de cæteris virtutibus intelligendum eſt. Et iſti boni motus vel affectus, merita ſunt & dona Dei, quibus meremur, &c.* Ergo gratia his erit virtus ſeu qualitas & forma in juſto permanens, ex qua & libero arbitrio bona opera effloreſcent.

Alii verò virtutes, adeoque & charitatem & gratiam volunt *nihil aliud eſſe, quàm bonos affectus, vel motus mentis, quos Deus in homine facit, non homo.* His ergo fides charitaſque motus ſeu affectus ſunt animi, quos Deus ſolus operatur. Illud tantùm adverte, *motum* cum affectu hic conflari in unum, & ab actu ſive interiori ſive exteriori ſecerni. Eſt enim ſive affectus, ſive motus media affectio inter potentiam voluntatis & actum, qua potentia propendet & inclinatur in actum, etiam dum non agit, vel aliud agit. Neutri harum ſententiarum palmam addicit Magiſter, cuique judicii ſui & optionis poteſtatem facit. Ex utraque perinde patet gratiam vocari eam, quæ conſtans & jugi habitu manet in juſto.

Jam verò huic gratiæ habituali præcipua & principalis laus bonorum operum & meritorum adſerenda jure ſuo eſt. Etſi enim liberum arbitrium poſſit velle & operari, tamen bene velle & bene operari non eſt niſi ex gratia, id eſt, ex affectu juſtitiæ, ex charitate inſpirata. *Sed in bonis me-*

rendis cauſæ principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberum arbitrium, & ſanatur, atque juvatur voluntas hominis, ut ſit bona. Ita credere & diligere ex libero etiam arbitrio eſt; ſed in Deum credere & Deum diligere, ex fidei & charitatis virtute principaliter eſt, ut mox ibi ſubditur. Etenim *uſus bonus ex virtute eſt, & ex libero arbitrio, ſed ex virtute principaliter.*

Eccur autem non gloria hæc principaliter actuali gratiæ conſecretur, ſeu Deo ut primæ cauſæ actualiter juvanti, ratio prompta eſt; quia id ſupponitur, id in omni re alia æquè locum habet; Deus per ſolem illuminat, per ignem calefacit. Sed cùm divina hæc generalis motio ſeu naturalis ſeu ſupernaturalis ubique præſto ſit, & formis omnibus creatis pro cujuſque ingenio, modo, gradu, ordine adſit opitulatrix; ſola quæſtio ſupereſt de poteſtate & vi formarum creatarum; qualis enim & quanta hæc erit, talis & tanta aderit opitulatio & motio ſummi boni, ut cauſæ univerſalis bonorum omnium. Ibidem Magiſter: *Cùm ex gratia dicuntur eſſe bona merita, & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans, id eſt Deus, vel potiùs gratia gratis data, quæ voluntatem hominis prævenit. Non enim eſſet magnum, ſi hæc à Deo dicerentur eſſe, à quo ſunt omnia: ſed potiùs ejus gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita.*

Et quoniam *efficaciter* per gratiam fieri antè dixit Magiſter, ut homo bonum velit, accipe ut id ſumendum ſit. De Adamo ſtante idem pronunciat: *Gratia operans operatur liberando &*
L. 2. Sent. d. 29. *præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat Adamus ea, non ut liberaret voluntatem ſuam, quæ peccati ſerva non fuerat: ſed ut præpararet ad volendum efficaciter bonum, quod per ſe non poterat.* Et intextis Auguſtini verbis, ſubdit, *Ecce oſtenditur ſatis, quod ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante.* Utraque opitulante ea gratia peccavit, neutra ergo infallibiliter voluntatem agebat. Efficax tamen ſuo modo erat utraque, ut efficax eſt affectus quilibet, vehementer voluntatem inclinans, etſi non ineluctabilis.

Alibi quoque eliquatiſſima eſt Magiſtri ſententia, ubi Circumciſioni Baptiſmum anteponit, quia *ibi peccata ſolùm dimittebantur, ſed nec gratia ad bene operandum adjutrix, nec virtutum poſſeſſio, vel augmentum ibi præſtabatur, ut in baptiſmo, ubi non tantummodo abolentur peccata, ſed etiam gratia adjutrix confertur, & virtutes augentur.* Ergo gratia baptiſmi, quæ utique habitualis eſt, præterquam quòd peccata abolet, etiam *ad bene operandum adjutrix* eſt, quia *virtutes* infundit, eaque eſt gratia, quæ poſitis ſub Lege non dabatur; etſi per circumciſionem etiam conferretur. Nam Magiſtri hac in parte opinio poſteris minùs placuit.

Huc etiam referri debet, quod infrà habet Magiſter: *Solet etiam quæri, ſi parvulis in baptiſ-*
L. 4. d. 4. *mo datur gratia, qua cùm tempus habuerint utendi libero arbitrio, poſſint bene velle & currere. De adultis enim qui dignè recipiunt ſacramentum, non ambigitur, quin gratiam operantem & cooperantem perceperint; quæ in vacuum eis cedit, ſi per liberum arbitrium pòſt mortaliter deliquerint: qui merito peccati gratiam appoſitam perdunt. Unde dicuntur Spiritui ſancto contumeliam facere, & ipſum à ſe fugare. De parvulis verò qui nondum ratione utuntur, quæſtio eſt, an in baptiſmo receperint gratiam, qua ad majorem venientes ætatem, poſſint velle & operari bonum. Videtur quod non receperint. Quia gratia illa charitas eſt & fides, quæ voluntatem præparat & adjuvat. Sed quis dixerit eos accepiſſe fidem & charitatem? Si verò gratiam non receperint, qua bene operari poſſunt, cùm fuerint adulti, non ergo ſufficit eis in hoc ſtatu gratia in baptiſmo data, nec per illam poſſunt modò boni eſſe, niſi alia addatur; quæ ſi non additur, non eſt eorum culpa, quia juſtificati ſunt à peccato. Quidam putant gratiam operantem & cooperantem cunctis parvulis in baptiſmo dari, in munere, non uſu. Ut cùm ad majorem venerint ætatem, ex munere ſortiantur uſum, niſi per liberum arbitrium uſum muneris extinguant peccando; & ita ex culpa eorum eſt, non ex defectu gratiæ, quod mali fiunt: qui ex Dei munere valentes habere uſum bonum, per liberum arbitrium renuerunt, & uſum pravum elegerunt.* Obſerva hìc, 1. gratiam quæ in baptiſmo infunditur, ſeu habitualem, eam eſſe quæ *operans & cooperans* eſt, qua *poſſumus velle & operari bonum*: quam *in vacuum* receperunt, qui peccant: & hi *contumeliam faciunt Spiritui ſancto*: quæ à Scholæ Magiſtris deſignatur, cùm dicunt *apponi gratiam*, vel non apponi. 2. Hanc gratiam eſſe *charitatem & fidem*, hac voluntatem *præparari & adjuvari*, ex Auguſtino. 3. Hac voluntatem uti & non uti poſſe. 4. Dimiſſis peccatis, & homine utcumque juſtificato, non poſſe denegari auxilium divinum, ut bonus quis eſſe & perſtare poſſit. 5. Etſi Magiſter in ea quæſtione, quam Synodus poſtea Viennenſis definiit, alternare nonnihil videatur; ex ipſo tamen ejus textu conjici, in eam quæ poſtea conſtanter obtinuit, ſententiam illum inclinare.

Præter iſtam autem ſpecialem, meminit etiam Magiſter *gratiæ generalis*, ſed ad eam ferè non revocat ibi niſi dona naturæ. Alibi meminit *co-* L. 2. Senten. d. 25.
gitationis bonæ, ſive voluntatis quæ prævenit fi- Ibid. d. 26.
dem, ſed non eſt illa bona voluntas, vel cogitatio, qua rectè vivitur, &c. Hac voluntate compeſcitur illa bona voluntas, quæ eſt magnum bonum, &c. ſicut illa iſtam præcedit, ita illam prævenit intellectus. Generales hæ ſunt gratiæ, ad veram gratiam ſeu juſtificationem præparantes. Unde ibidem: *Attende hunc ordinem gratiarum, quem aſſignat Auguſtinus: qualiter ſcilicet intellectus bonorum præcedit concupiſcentiam eorundem; & ipſa concupiſcentia delectationem, quæ fit per fidem & charitatem, qua habita, verè bona eſt voluntas, qua rectè vivitur.* Ante charitatem ergo juſtificantem præcurrit aliqua intellectio bonorum ſupernaturalium, aliqua eorundem concupiſcentia. Et mox: *Ante gratiam prævenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedunt quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio, quædam etiam ex ſolo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua juſtificatur.* Illa bona quæ juſtificationem præcedunt, gratiæ tribuit, non tamen *prævenienti*, non *operanti*, non *præparanti*, quò certior ſis his vocibus non deſignari niſi gratiam juſtificantem & habitualem. Præ- Ibid. d. 27.
luſoriæ autem iſtæ præparationes videntur fluere ex illa gratia, quam *gratis dantem* mox vocat, id eſt, Deo, *à quo ſunt omnia*: ut ex ejus verbis antè relatis patet.

In his Præparationibus ad gratiam locum habet timor ſervilis, de quo idem alibi: *Bonus eſt ipſe* Ibid. l. 3. d.
timor & utilis, licèt inſufficiens, per quem fit 34.
conſuetudo juſtitiæ, &c. nec per eum quis bene facit, etiamſi bonum eſt quod facit, &c. Initium ſapientiæ eſt, quia præparat locum ſapientiæ, &c. Ita ille; at nuſquam peccari ait, ubi ex ſolo hoc timore quid fit. Ergo ad gratiam generalem pertinent lumina aliqua veritatis, dona timoris, exordia aliqua bonæ concupiſcentiæ, qua vera charitas concupiſcitur.

Cùm prædeſtinationi gratuitæ impensè faveat Magiſter, ad ejus executionem indeclinabilem quæ à Deo gratia invictiſſima adhibeatur, minùs explanaſſe videtur, divinæ ſapientiæ & omnipotentiæ id totum credere contentus.

GRATIANUS.

Ex Gratiano famoſiſſimi Decreti compilatore, triplex eadem aſtruitur gratia generalis, maximè per timorem; ſpecialis per charitatem; maximè ſpecialis ad prædeſtinatorum converſionem, ac perſeverantiam. Hujus poſtremæ efficacia ex concurſu plurium auxiliorum, & concordia cum libero arbitrio.

UT evincat Gratianus timore pœnarum temporalium compelli poſſe hæreticos, ut in Catholicæ Eccleſiæ ſinum ſe recolligant, ita philoſophatur convenienter noſtræ ſententiæ, ut Deus 23. q. 6. timorem ad charitatem nos compellat: *An mali ſint cogendi ad bonum, facilè apparet. Antiquiùs namque populus ille metu pœnarum ad obſervationem Legis cogebatur. In Evangelio quoque Dominus ait diſcipulis ſuis, Nolite, &c. eum timete qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Paulus quoque cùm Eccleſiam Dei perſequeretur, in itinere cæcatus, ad Deum converti coactus eſt.* Mox verba profert Auguſtini iſta ex Epiſtola Epiſt. 50. ad Bonifacium: *Schiſmatici dicunt, Cui vim Chriſtus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apoſtolum. Agnoſcant in eo priùs cogentem Chriſtum, & poſtea docentem: priùs ferientem, & poſtea conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in Evangelio laboravit, & quem major timor compulit ad charitatem, ejus perfecta charitas foras miſit timorem.* Hìc perſpicis generalem gratiam timoris, qua & Judæi in Lege continebantur, & Paulus coactus eſt Chriſto ſubjici. Utrobique enim timor auxiliabatur divinitus. Ubi autem non ſola *cæcitas*, non ſola *pœna corporis*, non ſolus timor, ſed & *docens* & *conſolans* adeſt Chriſtus, hæc jam maximè ſpecialis & efficaciſſima converſionis gratia eſt, ut in Paulo eluxit. Sic tamen, ut tantæ efficaciæ *conſolatio*, ſeu charitas inſpirata vim non totam ſibi vendicet, ſed magnam ejus partem ſibi jure ſuo arroget timor, ut qui *compellit*, *cogit*.

Cùm autem multa adverſus hunc timorem ingererentur, quòd *manus comprimat, non animum; ſub Lege ſit, nec Spiritu ſancto ducatur, qui timore pœnæ, non amore juſtitiæ ſervit:* reſpondet appoſitiſſimè ad Auguſtini mentem Gratianus: *Si bonum ad quod mali coguntur, ſemper inviti tolerarent, & nunquam voluntarii ſervirent, inutiliter cogerentur ad illud. Sed quia humanæ naturæ eſt, & ea quæ in ea deſuetudinem ducuntur abhorrere, & conſueta magna cuſtodia diligere, flagellis tribulationum mali ſunt cohibendi à malo, & provocandi ad bonum: ut dum timore pœnæ malum in deſuetudinem ducitur, abhorreatur; bonum verò ex conſuetudine dulceſcat.* En ut timor gehennæ non è diametro quidem pugnet cum cupiditate, ſed obliquè, dum ceſſare illam cogit, & deſuetudine tandem exoleſcere. Aperit autem januam charitati, cujus dulcedini facilè aſſentitur anima, deliciarum diligens, & excuſſis per timorem terrenis deliciis, ad cœleſtes juſtitiæ ſuavitates compulſa. Hac arte efficaciſſima, hac terrorum, ſuavitatumque temperatione, & impios gratia ad juſtitiam convertit, & converſos perſeverare facit.

Quòd autem nulla iſtiuſmodi ſingularis delectatio juſtitiæ, ſeu charitatis inſpiratio ineluctabilem ſeu prædeterminantem efficaciam obtineat, colligitur ex eodem Gratiano. Nihil enim neceſſitatis inferri libero arbitrio docet per gratiam, vel per præſcientiam, vel per prædeſtinationem divinam. Certa Deo autem & explorata eſſe omnia futura, quæ à liberis noſtris pendent voluntatibus; quia illi non futura, ſed præſentia ſunt æternitati omnia tempora circumſcribenti. Si victrix autem juſtitiæ delectatio prædeterminaret creatam libertatem; non ut præſentia tantùm, ſed & ut futura hæc videret Deus in decretis ſuis, & in voluntate æterna ſic inevitabiliter opitulandi. *Non ergo neceſſitatem facit correctionis,* 23. q. 4. po cap. 23. *vel obdurationis divina prædeſtinatio, ſeu præſcientia: cùm boni per gratiam corrigantur, & libero arbitrio mali pereant. Neque enim quia prædeſtinatio, ſeu præſcientia Dei falli non poteſt, neceſſariò eveniunt, quæ prædeſtinantur, vel præſciuntur.* Duplicem mox diſtinguit *neceſſitatem* ex Auguſtino, *ſimplicem* & *conditionis*. Ex præſcientia autem & prædeſtinatione non ſimplex neceſſitas infertur, ſed conditionata, ſicut *nulla neceſſitas cogit incedere gradientem voluntate, quamvis eum tunc cum graditur, incedere neceſſarium ſit. Eodem igitur modo, ſi quid providentia præſens videt, id neceſſe eſt eſſe, tametſi nullam habet naturæ neceſſitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præſentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum neceſſaria fiunt per diſpoſitionem divinæ notionis: per ſe verò conſiderata abſolutam naturæ ſuæ libertatem non deſerunt. Fient igitur proculdubio cuncta, quæ Deus futura eſſe prænoſcit: ſed eorum quædam de libero proficiſcuntur arbitrio, quæ quamvis eveniant, exiſtendo tamen naturam propriam non amittunt, qua priuſquam fierent, etiam non evenire potuiſſent.* Ubi vides indifferentiæ liberi arbitri noſtri nihilo plus imminere periculi à prædeſtinatione, vel gratia, quàm à præſcientia divina. Atqui neceſſitas præſcientiæ conditionata cùm ſit, manifeſtiſſimè nihil derogat libertati. Nec enim qui coram quempiam currentem videt, currere compellit, etſi neceſſe ſit currere, qui currens videtur. Nec prædeſtinatio ergo, nec motio ſingularis ulla gratiæ libertatem noſtram ad ſingulos actus determinat.

Obiter ibidem ſtringit Gratianus artes, quibus liberas Deus voluntates vel à malo avocat, vel urget ad bonum: & ex adverſo à malo non abducit, vel ad bonum non compellit. *Item Auguſtinus, De Tyriis verò & Sidoniis, quid aliud poſſumus dicere, quàm non eſſe eis datum ut crederent, quos etiam credituros fuiſſe ipſa Veritas dicit, ſi talia, qualia apud non credentes facta ſunt, ſigna vidiſſent, &c. Item qui per Prophetam Judaicæ plebi promiſit: Ecce ego ſepiam vias tuas ſpinis, & muniam eas lapidibus quadris, id eſt, adimam tibi facultatem peccandi. Idem per Pſalmiſtam de damnandis dixit, Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos.* Si quos elegit Deus, eis *facultatem adimit peccandi*, tot amaritudinibus aſpergens, tot difficultatibus implicans vias omnes malitiæ, ut eas ingredi tantis cum ærumnis tandem abhorreſcant: ex adverſo ea illis objicit & aggerat bona, quibus affici, moveri, trahi poſſint. Quos autem præcedentibus peccatis traditos reprobavit, his eos deſtituit adjumentis ad bonum, avocamentis à malo.

PETRUS PICTAVIENSIS.

Ex Petro Pictavienſi, gratia Chriſti potiſſima eſt habitualis & juſtificans, charitas, dilectioque juſtitiæ, medicinalis & liberatrix: eadem operans & cooperans. Eſt præterea gratia generalis. Eſt & ea quæ prædeſtinationi famulatur.

MAgiſtri Sententiarum mens diluceſcet vehementer ex fidiſſimi ejus diſcipuli, Pariſienſis Academiæ Cancellarii, & in ea celeberrimi Magiſtri Petri Pictavienſis doctrina. Angelorum primò gratiam ſic ille deſcribit, ut habitualem intelligas: *In malis Angelis culpa præceſſit ſubtra-*

Sentent. Par. 2. c. 4. *ſubtractionem gratiæ, non tempore, ſed cauſa. Nullo enim tempore præceſſit in eis culpa, ſed tantùm cauſa. Quia ante ſubtractionem gratiæ habebant quandam gratiam, qua ſaltem poterant ſtare.* Sed quod attinet ad Adami gratiam, ſic Ibid. c. 20. ille primò diſtinguit cum Magiſtro: *Naturalia dicuntur illa quæ habet homo à nativitate ſua, ut ratio, ingenium, memoria. Gratuita ſunt illa quæ naturalibus ſuperaddita ſunt, ut virtutes & ſcientiæ; unde etiam dicuntur gratuita, quia à Deo homini per gratiam conferuntur.* In gratuitis non enumerat niſi habitualia dona ſcientiæ & virtutum. Gratiam Angelorum primam ita adumbrat, ut ejus ſubtractionem præcederet peccatum, non tempore, ſed cauſa. Ergo ejuſmodi ea erat, quæ per modum habitus inclinaret, non determinaret voluntatem. Ideo liberum arbi- Ibid. c. 22. trium poſtea deſcribit *facultatem voluntatis & rationis, qua eligitur bonum, gratia aſſiſtente: & malum, gratia deſiſtente.* Gratia hìc, ut vides, non antè deſiſtit, & tunc peccatur: ſed antè peccatur, & ita deſiſtit illa, quia peccato fugatur. Hoc enim eſt, peccatum prius eſſe ſubtractione gratiæ, non tempore, ſed cauſa.

Ibidem paulò pòſt conſentaneam Petrus Hugoni & Magiſtro partitionem inſtituit quatuor ſtationum liberi arbitrii: *Primus ſtatus fuit ante peccatum. Secundus poſt peccatum uſque ad perceptionem ſacramentorum, ſcilicet Fidei, Circumciſionis, Baptiſmi. Tertius poſt reparationem ſacramentorum uſque ad diem judicii. Quartus poſt diem judicii.* Hic perſpicuè vides ſecundum & tertium ſtatum dici ante & poſt reparationem, perinde acſi diceretur ante & poſt juſtificationem. Diſertè enim Petrus ait *ante perceptionem ſacramentorum Circumciſionis & Baptiſmi, & poſt reparationem ſacramentorum.* Quòd autem ſacramentum Fidei præponit ſacramentis Circumciſionis & Baptiſmi, id eò ſpectat, quòd ante Abrahamum ſacramento vel ſacrificio Fidei aliquo expiatos fuiſſe homines autument ſancti Patres, cui ſubrogata eſt Circumciſio, huic Baptiſmus.

Primum ſtatum ſic deſcribit Petrus, ut antea Hugo & Magiſter. Secundum verò in hæc verba, item & tertium, quibus omnino Auguſtinus delineavit duos illos etiam ſtatus ſub lege & ſub gratia: *In ſecundo ſtatu non poterat non peccare mortaliter, multa enim impellebant hominem ad malum, & nihil eum juvabat in bono. Tunc ratio premebatur & vincebatur.* His coloribus expinxit Auguſtinus ſtatum ſub lege. Ergo ſtatus ſub lege ille eſt, qui juſtificationem, ſeu perceptionem ſacramentorum anteit. *In tertio ſtatu non poteſt homo non peccare venialiter, ſed poteſt non peccare mortaliter. Aliquid enim impellit eum ad malum, & aliquid juvat eum ad bonum. In hoc ſtatu ratio premitur, ſed non vincitur.* Iiſdem verbis illuminavit Auguſtinus ſtatum ſub gratia. Ergo ſtatus ſub gratia Auguſtino eſt, qui juſtificationem ſequitur, id eſt, perceptionem ſacramentorum. *In quarto ſtatu non poterit homo peccare, tunc enim erit gratia augmentata*, nempè charitas habitualis & virtus, quæ teſte Paulo nunquam excidit.

Porro illa gratia qua poſſunt juſti non peccare mortaliter, non poſſunt autem non peccare venialiter, habitualis ſanè eſt: quæ omnino rationem Deo, non omnino concupiſcentiam rationi ſubjugat. Item ſicut juſti non poſſunt non peccare venialiter quandoque, nec neceſſe eſt ut per ſingulos ita peccent actus; ita impii, ſeu nondum juſtificati non poſſunt non peccare mortaliter, nempe interdum. Poſſunt utrique quandoque, aliquandiu, non omnino, non ſemper his abſtinere. Ideo infra idem *libertatem à peccato* ſolis juſtificatis reſervat: *libertatem à neceſſitate*, ſive Ibidem. à coactione, etiam non juſtificatis annuit. *Ex Auguſtino voluntas ſemper libera eſt, ſed non ſemper bona. Liberam à neceſſitate intelligo. Hoc enim de hac libertate dictum eſt. Voluntas enim cogi non poteſt. Libertas à peccato eſt, qua homo liber eſt à mortali peccato. Non enim dicitur homo habere libertatem à peccato, quia ſit ſine veniali; hoc enim eſſe non poteſt: ſed quia eſt ſine dominio peccati, hoc eſt, ſine mortali peccato. Mortale enim peccatum dicitur habere poteſtatem in homine, ſed non veniale. Hanc libertatem habent tantùm boni, qui ſcilicet carent mortali peccato, licèt habeant veniale.* Hanc libertatem à peccato reſtituit gratia Chriſti juxta Auguſtinum. Atqui ea libertas non eſt niſi in *juſtis*, qui carent mortali, etſi non carent veniali peccato. Ergo gratia ſola juſtificationis, hujus libertatis largitrix eſt, & ea eſt Chriſti gratia potiſſima. Nondum juſtificati autem ideo non poſſunt ab omnibus omnino criminibus ſe continere, quia ea carent gratia juſtificationis. Hæc ergo gratia ingentes addit vires ad bene operandum. Ideo autem de actuali auxilio ſilet Petrus, quia illud omnibus pro cujuſque exigentia & modo præſto eſſe intelligitur. Denique vides in ſuprapoſitis Petri verbis, quid ſit liberum eſſe à neceſſitate, ſive à coactione, ante juſtificationem. Nempe impii etſi non poſſint ab omnibus, poſſunt tamen à ſingulis abſtinere mortalibus, ut & juſti à venialibus. Illa ergo immunitas coactionis comitem habet indifferentiam iſtiuſmodi. Quòd verò non poſſit impius ab omnibus collectim abſtinere peccatis, non hinc obumbrare culpam ille ſuam, vel excuſare poteſt: hac enim neceſſitate *ipſemet ſe ligavit: nec poteſt ſolvi,* Ibid. c. 23. *niſi gratia operante & cooperante.*

Sed etſi quis tergiverſari hactenus potuiſſet, præcludit jam omne effugium liquidiſſima gratiæ operantis & cooperantis explanatio; *Ab iſto ſta-* Sentent. part. 3. c. 2. *tu, in quo non poteſt homo non peccare mortaliter, non poteſt homo per ſe ſurgere abſque gratia operante, nec proficere abſque gratia cooperante. Videndum ergo quid ſit gratia operans, & cooperans. Sed quia omnis gratia de qua hìc agitur eſt virtus, ideo à virtute tanquam ab altiori eſt inchoandum, &c. Virtus igitur eſt qualitas mentis, qua rectè vivitur, qua nemo malè utitur, quam Deus in homine ſine homine operatur.* Vides quid ſit gratia operans & cooperans, nempe virtus infuſa, non acquiſita, quaſi ex accidenti peccata delens, ſed ſuapte natura dans rectè vivere, ſeu bene operari, eaque eſt *qualitas* in juſto permanens. Ex Auguſtini verbis mox id elucidat, ita habentibus: *Feci juſtitiam & judicium. Cùm* In Pſal. 118. Conc. 26. *Propheta dixit, Feci juſtitiam, non virtutem quam Deus operatur, & non homo, ſed motum illius intelligi voluit.* Auguſtini verba in eum locum paulò diverſa ſunt, in idem tamen collimantia: *Juſtitia eſt virtus animi magna, &c. Juſtitiæ nomine hoc loco, non ipſa virtus, ſed opus ejus ſignificatum eſt. Quis enim facit in homine juſtitiam, niſi qui juſtificat impium? Hoc eſt, per gratiam ſuam ex impio facit juſtum.* Ubi gratia juſtificationis virtus eſt ipſamet juſtitiæ, à Deo infuſa, bonorum pòſt operum parens fœcunda.

Pergit ibidem Petrus elucidare nobis Magiſtri, immo Theologiæ ſui temporis receptiſſimæ dogmata: *Patet igitur quod virtus eſt qualitas quædam, quam Deus infundit animæ, & non eſt motus animæ, vel liberi arbitrii; ſed excitat liberum arbitrium. Ex illa autem gratia animæ infuſa, & libero arbitrio excitato, procreatur motus interior, ex quo interiori provenit exterior, id eſt actio, &c. Nam gratia infunditur menti hominis, illa ſtatim excitat liberum arbitrium, & procreatur motus charitatis, ſcilicet diligere; ſtatim diligit homo, & ille motus exteriorem procreat, & quod intus eſt in mente manifeſtat opere, reficit pauperes, veſtit nudos. Denique, Virtus eſt in homine ſine homine; ſed motus* *liberi arbitrii non eſt in homine ſine homine, ergo virtus non eſt motus liberi arbitrii.* Ubique urget gratiam eſſe *virtutem* & *qualitatem* animæ juſti immanentem.

Nunc ad diſcrimen defluit gratiæ operantis & cooperantis : *Gratia operans eſt, quæ erigit hominem, ut velit. Gratia cooperans eſt, quæ adjuvat, ut rectè velit, vel ne fruſtra velit. Et eſt eadem gratia operans & cooperans ; ſed propter diverſa officia, diverſa ſortitur vocabula. Operans enim dicitur, quia hominem erigit, ut velit, quia impium juſtificat, quod idem eſt. Cooperans dicitur, quia adjuvat, ne homo fruſtra velit, &c. adjuvat, ut perficiat, & opus addat, &c.* Vides ut eadem gratia quæ juſtificat impium, gratia ſit operans & cooperans, detque bene velle & bene operari, idque principaliter, quia *potiùs dicitur liberum arbitrium conſentire & cooperari gratiæ, quàm gratia libero arbitrio. Sicut miles dicitur ire cum rege, & ſervus cum domino, non rex cum milite, non dominus cum ſervo.* Denique quæ demum virtus ſit gratia, ibidem ſic tradit : *Quæritur quæ virtus gratia ſit. Videtur debere eſſe charitas, quoniam ipſa eſt mater omnium virtutum. Sed dicimus quod ipſa eſt fides, quia fides eſt fundamentum omnium virtutum.* Sed ſi ita habet, hæc ſanè fuerit fides cum dilectione.
Sentent. L. 3. c. 17. Et infrà rurſum : *Reſtat inquirendum, utrum quicumque habet unam juſtificationem, habeat omnes, id eſt, quicumque habet unam virtutem, habeat omnes. Per juſtificationem enim non intelligimus, niſi virtutes.*

Jam verò quod ad gratiam generalem attinet, hæc ille primùm ſibi objectat : *A nemine exigit Deus, niſi quod poteſt ; ſed à quolibet exigit, ut habeat fidem cum charitate ; ergo quilibet poteſt facere, ut habeat fidem cum charitate, ergo ut habeat primam gratiam.* Vides gratiam juſtificantem hìc dici, nempe fidem cum dilectione, ad quam poteſt quiſque ſe diſponere. *Ad quod*
Ibid. c. 2. *dicendum, quod hæc propoſitio, Aliquis homo poteſt facere, ut habeat primam gratiam, dupliciter poteſt intelligi. Si enim ita intelligatur, Ita ſe poteſt habilem reddere, quod poſſit gratiam Dei ſuſcipere, ſi Deus eam apponere velit, verum eſt. Si verò ita intelligatur, Homo poteſt facere, ut Deus ei apponat gratiam, falſum eſt.* Exemplum ſubdit procuratoris, qui poteſt domum præparare & ornare, ut excipiat dominum ſi venerit, non autem efficere ut dominus veniat. Hæc igitur gratia generalis eſt, qua poteſt quilibet ad juſtificationem ſeſe utcumque diſponere, non tamen illam mereri, nec Deum in ſuum hoſpitium cogere.

Sed quoniam gratiæ generalis portio non mediocris eſt timor gehennæ, hunc ut à culpa abſolvat Petrus, & charitati invehendæ aptum pronunciet, nunc proſequamur : *Bonum multipliciter*
Sentent. par. 3. c. 37. *ter dicimus, meritorium, utile, de genere bonorum. Servilis timor bonus eſt, quia utilis, id eſt, introductorius ad charitatem, ſed non meritorius.* Etſi non poſſet haberi cum charitate, non ideo malus eſſet, ſicut nec deſiderium habendi charitatem. Addit mox ex quorundam ſententia, quòd *quicumque ſerviliter timet, peccat ; ſed non ex hoc quod ſerviliter timet, ſed ex hoc, quod charitatem non habet. Sicut deſiderare charitatem non habitam, non eſt peccatum ; & tamen quicumque deſiderat non habitam, peccat.* Ubi planiſſimum eſt, ſerviliter timentem peccare, non ſemper, non in omni opere timoris hujus, ſed quandoque, quia charitatem juſtificantem non habet, & ita non poteſt vitare omnia ſimul mortalia. Sicut deſiderans charitatem non habitam peccat, non tali deſiderio, non opere omni inde manante, ſed quandoque, quia charitatem & juſtificationem nondum conſecutus, non poteſt omnia lethalia effugere. Ideo rurſum de timore, *Servilis timor retrahit à peccato, & introducit charitatem, &c. Quod excludit charitatem, verum eſt hoc ſenſu, quia non eſt ſimul cum charitate. Sed ſi dicas, excludit, id eſt, non præparat ad charitatem habendam, falſum eſt.* Si autem opus ex timore gehennæ profectum peccatum eſſet, verè excluderet & longiùs ablegaret charitatem, non ad eam præpararet. Quod ergo Petrus pòſt ait timore ſervili ceſſari à malo opere, non à mala voluntate, malæ voluntatis intelligit non actum, ſed habitum, quem ſola expungit charitas. Denique ibidem : *Timor eſt donum gratuitum, non tamen eo, vel ejus uſu meremur vitam æternam. Sicut deſiderare charitatem non habitam eſt donum gratuitum, non tamen eo meremur vitam æternam.* Ubi non abs re advertimus initiali hoc etiam deſiderio charitatis, & quaſi amore amoris divini, ceu generalis gratiæ particula, ad juſtificationem homines diſponi.

Jam verò de tertio gratiæ genere, ad prædeſtinationem perficiendam efficaciſſimæ, parcè & rarò loquitur Petrus, ævi illius uſu tritiſſimo inter Theologos, occultiſſimos illos & miros modos non ſcrutari, ſed divinæ contentus totum permittere & ſapientiæ & omnipotentiæ. Gratiam ſanè habitualem & juſtificantem illam eſſe decernit, cujus præparatio prædeſtinatio eſt, non præparatio reprobatio. *Sicut prædeſtinatio æterna cauſa*
eſt appoſitionis gratiæ, ita reprobatio æterna eſt Sentent. P. 1. c. 15.
cauſa ſubtractionis gratiæ. Sed non ſicut gratiæ appoſitio cauſa eſt finalis retributionis, ita gratiæ privatio finalis damnationis. Reprobationis enim, & conſequenter non appoſitionis gratiæ cauſa eſt, ut mox ait, *meritum humanum.* Nam *meretur homo ſibi gratiam non apponi. Cuicumque enim non apponitur, meritis ſuis exigentibus hoc illi accidere præſumendum. Si enim non eſt baptizatus, merito originalis peccati non apponitur. Si eſt baptizatus, peccando mortaliter, meretur appoſitam ſubtrahi. Sola enim gratia redemptos diſcernit à perditis, quos in apoſtatica radice damnatos detinebat communis cauſa perditionis, ut ſi nullus inde liberaretur, nemo rectè poſſet Dei vituperare juſtitiam.* Adverte hìc primò ſemel baptizatos, peccando mortaliter mereri, ut gratia appoſita ſubtrahatur. Ergo hæc eſt gratia habitualis. Secundò non propter originale jam peccatum illis gratiam ſubtrahi. Tertiò non baptizatis ob originale peccatum poſſe gratiam non apponi, nempe de qua hìc agitur, juſtificantem. Nam de generali antè dixit, poſſe per eam omnes aptare ſe utcumque juſtificationi, non tamen eam mereri.

Ibidem pòſt docet prædeſtinationem eſſe *cauſam juſtificationis :* illis enim Pauli verbis, *Quos prædeſtinavit, hos & juſtificavit*, reſpondent hæc Auguſtini, *Prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio.* Unde ibidem Petrus ait quòd *apponi gratiam ad ſolos & omnes juſtos* extenditur. Et in-
Ibid. c. 16. frà objicienti *nullam habere gratiam, nullam apponi gratiam, eſſe mortale peccatum :* reſpondet, *Diſtingue, Nullam virtutem habere eſt huic mortale peccatum, id eſt, contemnere habere, verum eſt : ſed ipſa virtus non habita, non eſt huic mortale peccatum.*

HONORIUS AUGUSTODUNENSIS.

Honorio Auguſtodunenſi, Anſelmi admiratori præcipuo, gratia Chriſti propria eſt habitualis, qua ſicut & actuali, non prædeterminatur voluntas, & per eam tamen ſervantur gratis à Deo prædeſtinati.

Circa annum Chriſti MCC. Gallicanæ Eccleſiæ eluxit fax eximia, & ſingularis imitator

Anſelmi Honorius hic, ut ex hac ſtatim patebit liberi arbitrii definitione, ex ejus dialogo *Inevitabili : Libertas arbitrii eſt poteſtas ſervandi rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinem. Rectitudo autem voluntatis eſt juſtitia.* A ſolo Deo accipi poſſe hanc ſeu juſtitiam, ſeu rectitudinem mox ſubjicit: *Hanc autem non habitam per ſe habere non poteſt homo, quia nullus excepto Deo habet, quod non accepit. Quæ ſi ei datur, gratia ejus eſt, qui ait, Sine me nihil poteſtis facere.* Meritum autem hominis in quo ſit, ibidem ſtatim declarat: *Acceptam juſtitiam non deſerere, liberi arbitrii eſt: hanc autem ſervare, meritum eſt.*

Hæc voluntatis rectitudo, hæc juſtitia, quæ non deſeritur, quæ ſervatur, gratia ſanè habitualis eſt, cui uni hæc omnia verba propriè magis concinunt. Idque liquidius fit ex eo quod ſtatim attexitur: *Ideo non volentis eſt, nec currentis, ſed miſerentis Dei, qui nullis præcedentibus meritis, ſed gratis gratia eum prævenit, dando ut juſtus ſit: & ſubſequitur, ut in ſtadio juſtitiæ currat, quatenus bravium vitæ ſuſcipiat.* Gratia ſanè qua quis juſtus fit, charitas juſtificans eſt.

Perſpicuum magis id fiet ex ipſamet Anſelmi comparatione, quam Honorius ita ſtringit: *Sicuti ſi egens nudus à divite veſtiatur, non eſt ipſius quod veſtitur, ſed ejus qui veſtem largitur. In ſuo autem arbitrio eſt, utrùm veſtem portet, aut deponat. Sic eſt de gratia præveniente: libero arbitrio comitante.* Itaque liberum arbitrium tanquam ſpiritali veſte induitur gratia, nimirum habituali. Sicut Paulus hortatur nos indui Chriſto, indui armis lucis, indui viſceribus miſericordiæ, hoc eſt, his affectibus ſupernaturalibus. Nec tamen motio actualis ſummi Boni ad ſe omnia trahentis expungitur; ſed cùm principatum tenet charitas habitualis, in eo ſatis argumenti eſt, ut intelligamus gratiam quamvis actualem non eam eſſe, quæ voluntatem determinet infallibiliter.

Si autem nemo quidquam habet, niſi quod accepit: ſi ſine Chriſto nihil poſſumus facere, ut ſacræ Litteræ confirmant, id eo fit, quòd à Deo ſolo habeatur charitas juſtificans, quæ totius radix eſt meriti. Et quidem id totum creatæ cuique naturæ commune eſt, ut nihil à ſe, nihil non acceptum à Deo habeat.

Liberi autem arbitrii quod munus ſit poſt juſtificationis gratiam acceptam, jam declaravit Honorius, quæ item ejus vires: *Acceptam juſtitiam non deſerere, liberi arbitrii eſt. Hanc autem ſervare, meritum eſt.* Ergo quòd acceptam juſtitiam homo non deſerat, quòd ſervet in quolibet bono opere, hoc arbitrii eſt, per eundem juſtitiæ habitum adjuti. Et tamen meritum omne à gratia eſt, à Deo eſt. Sicut quòd qui veſte carebat, veſtiatur, id ille diviti veſtienti debet: & totum ei debet, non ſibi; etſi oblatam veſtem vel acceptam abjicere potuerit, nec abjecerit. Quis enim tam vecors eſt, qui nudus & malè meritus, ſi veſtem accipiat & geſtet, ſibi plaudat, ſibi grates habeat, quòd veſtem non abjiciat: & non potiùs danti totum ſe debere confiteatur, quòd veſte utitur? Anſelmo ergo & Honorio adverſantur, qui nunc totum gratiæ tribui non exiſtimant, niſi ea ſit gratia, quæ voluntatem torqueat invictiſſimè, non ea quæ inſtar veſtis libero permittatur arbitrio ſervanda, vel abjicienda.

Idem enucleatiùs infrà aſſeritur: *Ex gratia Dei eſt, quod à Deo præventi bonum volunt: ex libero arbitrio, quod bonum non deſerunt, &c. Unde eſt quod quidam in malis inveterati, tandem ſalvantur? Ex gratia & libero arbitrio. Ex gratia quippe præveniente bona voluntas divinitus gratis inſpiratur: ex libero arbitrio ipſi oblatæ cooperantur, & pro hoc merito ſalvantur.* Conſtanter bona voluntas & gratia juſtificans hìc gratiæ prævenientis nomine donatur, quia prævenit omne meritum: jam verò infuſæ cœleſti gratiæ cooperari, noſtrum eſt.

Quibus autem gratia denegatur, hæc nimirum gratia habitualis, ſeu affectio rectitudinis non datur ob culpas anteriores, ſeu originis, ſeu propriæ voluntatis. Sed eiſdem non ſtatim denegantur actuales gratiæ. *Cur alii non ſalvantur? Hoc ex juſtitia & libero arbitrio eſſe non ignoratur. Ex juſtitia, quia gratia ad bonum non emolliuntur, ſed indurari permittuntur: licèt ſæpiùs fons gratiæ in eos affluat, & eis pœnitentiam ad horam tribuat, quam ipſi mox abjiciunt, & ut canes ad vomitum redeunt. Ex libero arbitrio, quia juſtitiam oblatam recipere nolunt, & iniquitatem magis diligunt.* Offertur impiis juſtitia, cùm actualibus auxiliis ſollicitantur, ut ei ſeſe præparent.

Rurſus ut infuſa à Deo rectitudo voluntatis ſit una eadem gratia præveniens, quæ dat *velle* bonum, & ſubſequens quæ dat *poſſe*, jam verò liberi ſit arbitrii conſentire, vel diſſentire: *Si Deus operatur, quæ merces homini imputatur? Et Deus operatur, & electi cooperantur. Deus operatur in electis ſuis ſua gratia præveniendo velle, & ſubſequendo poſſe. Cooperantur ipſi per liberum arbitrium conſentiendo bona voluntate. Hæc bona voluntas remuneratur in eis.* Perſpicuè *velle* bonum gratia præveniens hìc dicitur, ſeu charitas juſtificans, quæ & recta voluntas, vel rectitudo voluntatis. Deinceps autem ea non dat niſi *poſſe* bene operari, & ad hoc inclinat: cooperatur libertas, ſi velit, & ideo cùm vult remuneratur. *Gratiam accipimus, cum nos Deus prævenit, ut velimus, & ſubſequitur, ut poſſimus.* Porro ſi ex Apoſtolo Deus operatur in nobis velle & perficere, id idem interpretatur Honorius, quia Deus dat per gratiam prævenientem & ſubſequentem *velle & poſſe*.

Qui gratia deſerantur, & cur, ſic mox exponit: *Quidam de arbitrio magis, quàm de gratia præſumunt, & cuncta ſuis meritis aſcribunt. Ideo eos gratia deſerente juſtè labores ſuos perdunt.*

Meriti caſſos & vacuos fore infrà ſcribit Angelos hominesque, ſi invictiſſimè peccare prohiberentur. Roganti enim, cur liberos fecerit, quos peccatores præſcivit? reſpondet, *Si liberum arbitrium non haberent, neceſſitati per omnia ut beſtiæ ſubjacerent, nec ullum meritum haberent.* Urgenti, cur peccare ſiverit Deus? hæc reponit: *Deus condidit eos ad plenum gaudium; plenum gaudium non haberent, ſi liberi non eſſent. Creavit eos liberos, ut liberè in juſtitia delectarentur; & non neceſſitate coacti, vel violentia compulſi.*

Honorii ejuſdem cenſetur nunc à pleriſque eſſe Elucidarium, quod inter opera Anſelmi radiat. Ex eo itaque etiam pauca carpemus: *Liberum arbitrium eſt libertas eligendi bonum, vel malum, id eſt, in poteſtate hominis eſſe & velle & poſſe bonum, vel malum. Hoc in paradiſo homo habuit liberum arbitrium, nunc habet captivum. Quia bonum non vult, niſi gratia Dei præveniatur; nec poteſt, niſi eum ſubſequatur.* Itaque libertas in indifferentia eſt. Gratiæ prævenientis, ſeu juſtificantis eſt, dare *velle* bonum: gratiæ ſubſequentis eſt, dare *poſſe*.

Luculentiùs id mox patebit ex duplicis neceſſitatis diſcrimine. *Duæ neceſſitates ſunt, una naturalis, ut Solem in Oriente oriri: altera voluntaria, ut aliquem ambulare, vel ſcribere. Quæ Deus vult ut fiant, ut cœlum & terra, inevitabile eſt non evenire, ſed per omnia neceſſe eſt ita contingere. Quæ autem fieri tantùm permittit, ut homines per liberum arbitrium bonum vel malum facere, non eſt neceſſe evenire. Omnia quæ futuri homines erant facturi, Deus futura præſcivit, & per Prophetas fienda prædixit: non tamen ſua præſcientia aliquam neceſſitatem eis intulit, ut fierent: ſed potiùs ipſi neceſſitatem intulerunt, cùm ſuam voluntatem explerent.* Ecce quàm dilucidè liberas voluntates vetet à Deo prædeterminari ad quidvis, etſi præmoveri non neget. A ſeipſis enim determinantur, etſi non ſine auxilio divino; ideoque quidquid boni malive faciunt, non eo faciunt, quia Deus præſcivit; ſed quia ſuapte ſponte faciunt, ideo Deus præſcivit. Item ideo quidquid boni fit, non eo fit, quòd Deus *velit inevitabiliter* ut fiat; ſed Deo *permittente* fit, hoc eſt, adjuvante, non inevitabiliter prædeterminante voluntatem creatam.

Sed illud tamen mordicus retinendum, nihil uſquam veri boni ſcintillare, quod non divinæ ſit gratiæ beneficium. Quantumvis enim enitatur & graſſetur creata libertas, nec ſtillulam tamen boni niſi à gratia conſequetur divina. Dei eſt ergo miſericordiſſimi & gratiam præparare, & modulum gratiæ admetiri cuique, ultra quem nemo quantumlibet conando eluctabitur. *Quia ſcriptum eſt, In domo Patris mei manſiones multæ ſunt, unuſquiſque obtinebit manſionem ſecundùm proprium laborem: ita quis prout plus laboraverit, digniorem; qui minùs, inferiorem poſſidebit. Nullus tamen plus laborare poterit, quàm eum divina gratia juverit. Nec aliam manſionem quis habiturus erit, quàm eam ad quam ante mundi exordium præordinatus fuit: quia nec volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* Liberii enim arbitrii eſt facultas gratiam reſpuere, vel non deſerere, nequaquam autem ſuo conatu amplificare: & utcumque connitatur, cœleſtis charitatis, in qua ſola meriti fons ſcatet, nec guttulam ſibi adaugere ipſa poterit: nec in totum poterit, niſi acceptæ charitati obſecundare.

INNOCENTIUS III.

Ex Innocentio III. triplex eadem gratia demonſtratur, generalis, ad vocationem, ad peccati devitationem; ſpecialis, ad juſtificationem; maximè ſpecialis ex omnium auxiliorum coacervatione, ad prædeſtinatorum vel converſionis, vel etiam perſeverantiæ executionem.

IN Pariſienſi gymnaſio hauſerat primùm, quæ poſtea in univerſum effunderet Catholicum orbem ſacræ doctrinæ flumina Innocentius III. Romanus Pontifex. Videſis autem quàm odorem ſaporemque ſui fontis ſapiat hæc ejus doctrina, ex Apoſtolici throni majeſtate auguſtiùs promanans. Sic enim ille in Sermone de Converſione Pauli Apoſtoli: *Tractus eſt Paulus de profundo confuſionis, per ſpiritum timoris, ad ſemitam veritatis, &c. Tractus eſt à ſpiritu timoris, & per fulgorem illuſtrationis ſupernæ, quia ſubitò circumfulſit eum lux de cœlo: & per tremorem inſpirationis internæ, quia tremens ac ſtupens dixit, Domine quid me vis facere? Lux ſuperveniens excæcavit illum in corpore, ut lux interveniens illuminaret eum in mente. Lux intulit cæcitatem, & cæcitas intulit lucem. Tractus eſt quidem & ad fidei ſacramentum, quia baptizatus eſt.* Ergo Paulus, ut mox idem repetit: *Tractus eſt per illuſtrationem externam, & aſpirationem internam*, nempe ſpiritu *timoris*, unde *tremens ac ſtupens* factus eſt. Hìc habes & generalem gratiam timoris, & maximè ſpecialem converſionis, quam efficaciſſimè Deus perfecit, tali viſo, ut ſolet loqui Auguſtinus, objecto, quo moveri poſſet & perterrefieri, mox ineſcari talis mens. Habes denique ſpecialem, ſeu habitualem in baptiſmo, ad quem tractus eſt.

Tom. 0. pag. 101. 102.

Multa ſubinde congerit Innocentius hortamenta, quibus omnes prorſus invitentur ad ſpem veniæ, & ad ſinum gratiæ omnibus obviæ: *Quis enim dubitet, quin Deus miſereri velit illius, quem talem ac tantum fecit creando? quem talem ac tantum fecit, etiam redimendo, &c. Quis dubitare velit, quin Deus miſereatur illius, propter quem exinanivit ſe, &c.* At quoniam eximia portio gratiæ hujus generalis, qua omnes primùm colliguntur, eſt donum timoris gehennæ, de eo ſic ille: *Timor Domini expellit peccatum. Cùm enim peccator incipit cogitare magnitudinem, multitudinem & turpitudinem peccatorum, & attendit in Judice potentiam, quam non poteſt effugere; ſapientiam, quam non poteſt latere; & juſtitiam, quam non poteſt corrumpere: videt quæ & quanta & qualis gehenna peccatores maneat, ſtatim obſtupeſcit, & timet, concipiens compunctionem in corde, pariens confeſſionem in ore, nutriens ſatisfactionem in opere: ut jam dicere valeat, A timore tuo Domine concepimus & peperimus ſpiritum ſalutis.*

Et infrà rurſum de eadem generali gratia, quæ via eſt ad veriſſimam gratiam, quæ jam vita eſt animæ. In altero Sermone ejuſdem Feſti: *Triplex vita, naturæ, gratiæ, gloriæ. De vita gratiæ dicitur, Juſtus ex fide vivit. Convertatur peccator à morte culpæ ad vitam gratiæ, ut evadat à morte gehennæ ad vitam gloriæ. Deus enim ſemper tenet manus expanſas, ut recipiat peccatores. Quia Deus non vult mortem peccatoris, ſed ut, &c.*

Sed ſi Deus, utique omnipotens, velit, omnes converti & vivere, quì fit, ut tam multi pereant, *cùm divinæ voluntati nihil obſiſtat, cùm omnia quæcumque voluit, fecerit? An quos non vult mori, convertuntur & vivunt? quos autem vult mori, convertuntur & pereunt? Quid eſt ergo, Deus vult omnes homines ſalvos fieri?* Vide ut hunc nodum Auguſtini gladio ſecet, & electioni gratiæ, & conſentaneis illis ſubſcribat auxiliis efficaciſſimis, nec tamen generali gratiæ injuriam faciat. *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, &c.* Hæc reſponſio quid valeat, exploratum eſt. Pergit porro intacto electorum privilegio cæteris quoad fas eſt conſulere: *Voluntas tamen Dei multipliciter accipitur, pro beneplacito videlicet & pro ſigno. Beneplacitum unum eſt, ſed ſigna diverſa. Inter quæ ſunt conſilium & præceptum. Vult ergo Deus, id eſt, conſulit omnes homines ſalvos fieri. Et vult, id eſt, præcipit, ut convertantur & vivant. Sed conſilium ejus & præceptum ejus non ſemper impletur.* Quæ ad Auguſtini ſaporem omnino ſunt.

Verùm urget præterea, quì converti poſſint, quibus gratia non apponitur. Vide autem ut reſpondeat: *Verùm cùm ſine gratia Dei operante peccator converti non poſſit: nam ut dicit Apoſtolus, Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei: & gratiam operantem nemo poſſit promereri, quoniam ut idem Apoſtolus ait, Si ex meritis eſt, jam non ex gratia: non videtur homini imputandum, ſi non convertatur, quandoquidem Deus gratiam non apponit. Sed aliud eſt promereri, aliud demereri. Promereri gratiam nemo poteſt, ſed demereri gratiam quiſque poteſt. Ideo non penitus imputandum homini, ſi gratiam modò non mereatur: ſed imputatur ei prorſus, ſi gratiam demereatur.* Quæ hìc *gratia operans* dicatur, dubium illi non erit, qui ejuſdem ævi Scriptores deguſtaverit. Ea enim eſt omnino gratia habitualis. Ea eſt, quæ *convertit* hominem, & juſtificat. Ea eſt, quam *promereri* non poſſumus, quia meriti principium primum ipſa eſt. Ea eſt, quam Deus *apponit* quibus miſereſcit, cæteris non apponit. Ea eſt quam impii demerentur malis operibus, non actualis, ſine qua nec vitari poſſunt mala opera. Senſus ergo Innocentii ille eſt: etſi ante gratiam habitualem mereri quidquam, & ipſam maximè non poſſimus: poſſe nos tamen demereri, poſſe & à peccatis continere, quibus demeremur: poſſe quemque demum facere quod in ſe eſt, non ſine utique generali auxilio Dei, & ita ſe ad veram gratiam juſtificationis diſponere. Quod ſequentibus verbis liquidò commendatur: *Si ergo fratres aliquis veſtrum præoccupatus eſt in aliquo delicto, nullo modo deſperet, ſed interim faciat, quidquid boni poteſt, ut Deus cor ejus illuſtret ad pœnitentiam; aperiat oculos, ut Solis lucem aſpiciat: mollificet ceram, ut impreſſionem ſigilli recipiat: reddat ſe habilem, ut ei Deus formam ſuæ ſimilitudinis imprimat, & gratiæ ſuæ virtutem imponat.* Vides quæ *gratia* apponatur, vel imponatur à Deo, nempe forma divinæ ſimilitudinis, quæ uti ſigillum ceræ, animo imprimitur. Ea eſt utique gratia juſtificans, cui ſe quiſque poteſt diſponere, *faciendo quidquid interim boni poteſt*, hoc eſt, faciendo quod in ſe eſt, non ſanè ſine adjutorio Dei, quod ideo ſiletur, quia ſemper præſto eſt; præſto eſt, inquam, non ut merearis gratiam, ſed ut ne demerearis; non ut bona opera facias, ſed ut peccata declines.

Porro gratia illa habitualis quæ imprimitur animæ juſtorum, quantam virium coppiam addat ad bona opera, accipe ex eodem in ſermonibus de Pentecoſte: *Antequam Apoſtoli Spiritum ſanctum accepiſſent, quaſi timore liquefacti, relicto Chriſto fugerunt. Sed ubi Spiritum Paracletum acceperunt, quaſi confirmati virtute Spiritus ex alto, ibant gaudentes à conſpectu Concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati. Unde Petrus qui prius ad vocem ancillæ negaverat, poſtea coram Regibus & Principibus nomen Chriſti portavit, &c. Mali liquefiunt per vitia & peccata. Boni autem confirmantur per virtutes & dona, per ardorem charitatis, &c. Tunc fecit Apoſtolos oſſa corporis ſui, id eſt, fortes, conſtantes, & virtuoſos.* Tunc ſanè per Spiritus ſancti & inſpiratæ charitatis plenitudinem, quæ conſtanter in eis deinceps permanſit, eam fortitudinem invictam illis contulit, qua munus Apoſtolicum implevere, totque labores pertulere infracto pectore. Hæc invicta & victrix fortitudo inerat eis per *virtutes, dona, charitatem*. Et in Encomio charitatis: *Charitas ab illo in quo habitat, radicem vitiorum extirpat, virtutum omnium mater eſt, &c. Animam in qua charitas eſt, ſuperbia non inflat, invidia non devaſtat, ira non vexat, &c. Semper munda eſt, in adverſis ſecura, in proſperis non elata, &c.* Vides quanta ſit efficacia charitatis inhabitantis, &c. Sed hæc non eſt, ut mox ait, niſi *hominis juſtificati.*

Tom. 1. pag. 62. 64.

Pag. 319.

Et rurſus in hæc verba Pſalmi primi Pœnitentialis: *Convertere Domine, & eripe animam meam:* hæc habet de generali & ſpeciali gratia: *Niſi tu Domine convertaris ad me, ego ad te converti non valeo: & niſi tu me prævenias, ego ad te pervenire non poſſum. Sed quoniam ad perfectam converſionem tu ſemper paratus exiſtis, ſicut Propheta teſtatur, Tanquam diluculum paratum inveniemus illum: ſecuriùs dico, Convertere Domine, &c. Deus tribus modis ſe convertit ad aliquem, quando ſpiritalem gratiam infundit, quando temporalem pœnam remittit, quando æternam concedit ſalutem, &c.* Deus, ut vides, ſemper eſt paratus per prævenientia & præparatoria auxilia, ut infundat gratiam, nempe juſtificantem. Etenim mox ait, *Quando homo convertitur, juſtificatur: porro juſtificari non poteſt, niſi priùs ei charitas infundatur, &c.* Hanc eandem *gratiam ſubtrahi* dixerat ibidem, cùm Deus ab aliquo ſe avertit.

Pag. 224.

Denique ſermone primo in Paraſceve, Peccatorem in medium producit, qui confitetur Sacerdoti, ſed à fornicatione abſtinere ſe non poſſe profitetur. Ex adverſo Innocentius probat eum poſſe, ſi enim oculus ſtatim poſt infandam expletam libidinem exculpendus eſſet, utique tunc poſſet abſtinere & verè abſtineret ſe à flagitio. *Ecce potes, quia oculum perdere times. Quod potes per oculum, non potes per Deum; niſi quia plus diligis oculum, quàm Deum. Num plus valet oculus, quàm Deus? Noli itaque dicere quod ſoles, Vellem, ſi poſſem: immo dic, Poſſem, ſi vellem. Corrige voluntatem, & dilige caſtitatem, & continendi accipies poteſtatem. Si autem te profiteris infirmum, quare non curris ad medicum? Si te conſpicis impotentem, quare non ſuſpicis omnipotentem?* Ubi liquet in cujuſque eſſe poteſtate, ideoque non deeſſe auxilium Dei, ut poſſit à quolibet crimine temperare, Deum ut infirmitati ſuæ medeatur, invocare. *Ipſe curabit, ipſe ſanabit, ipſe virtutem præſtabit. Ipſe medicus, ipſe ſalus, ipſe etiam virtus, ipſe ſanitas.*

Pag. 121.

GUILLELMUS PARISIENSIS.

Ex Guillelmo Pariſienſi Epiſcopo, ſpecialis & propria gratia Chriſti eſt charitas ſanctificans & ad bona opera roborans. Eſt præterea generalis gratia. Eſt & gratia plurium ex gratiarum intus foriſque coacervatione invictiſſimam habens efficaciam, ad converſionem, ad perſeverantiam, ad graviſſimas tentationes ſuperandas.

De gratia agit Guillelmus in tractatu de Virtutibus, ut jam hinc omineris gratiam illi ſpecialiter eſſe charitatem cordi infuſam & inhoſpitantem. Quærens ergo an præter virtutes *naturales & conſuetudinales*, opus ſit ſublimioribus aliis, quibus enitamur ad æternam felicitatem, reſpondet ſenſiſſe aliquos ad id *ſola naturalia* ſufficere, *& de hoc genere fuerant Pelagiani hæretici, qui & gratiam eſſe negaverunt, & eam omnino non eſſe neceſſariam poſuerunt.* Conſentit ergo Thomæ Aquinati, vel illi Thomas, erraſſe Pelagium, quòd charitati, ſeu gratiæ habituali adverſatus ſit.

De Virtutib. c. 11.

Concludit autem neceſſariam nunc eſſe gratiam, *propter præſentem miſeriam & corruptionem, ut natura fiat recta, & accepta creatori, &c. Gratiam intelligimus divinæ largitatis adjutorium, ad operandum quæ bona ſunt, & digna remuneratione æternæ fœlicitatis: ad certandum contra ſe, ad vincendum ſe, ad frænandum ſe & domandum perfecta domatione, &c.* Et mox ibidem: *Nam in initiis perverſorum deſideriorum, cùm adhuc debilia eſſent & quaſi ſcintillæ, fortaſſis potens eſt ſuper ea ex naturalibus bonis ſuis anima; cùm autem in flammas & incendia creverint, captivam in omne periculum rapiunt.* Et rurſus objectioni occurrens, *Quòd ſi dixeri quis, quia ſufficit unicuique libera voluntas ad reſiſtendum his incendiis, cùm nemo peccet invitus; quare ſi non vult ſuperari, non ſuperabitur, &c. Reſpondemus quia revera ſi vult quis vincere quancumque tentationem, vincet eam, ſi vult inquam præciſè & abſolutè. Verùm hoc modo volendi non poteſt velle ex ſe, id eſt ex naturalibus bonis ſuis anima humana omni hora, &c. Igitur neceſſe eſt nobis dari adjutorium, quod ſufficiat ſpiritale noſtrum defendere, & ſervare, & carnale noſtrum ſubjicere, jugiterque mortificare: & hoc eſt, quod nos vocamus gratiam, videlicet gratuitum creatoris donum, quod naturalibus noſtris apponitur, ut per ipſum ſpiritalitas noſtra animalitatem noſtram vincat, captivet, mortificet.* Subſcribit majorum doctrinæ, nondum juſtificatum à peccatis abſtinere ſe poſſe quandoque, non omni hora: & ideo opus eſſe gratia, id eſt, *gratuito dono naturalibus appoſito*, ut per ipſum *jugiter* crimina ſuperentur.

Etenim ut voluntas noſtra ſit *religioſa & Deo accepta, neceſſaria eſt ei affectio ſublimior atque nobilior, quàm ſit ejus affectio quæcumque naturalis.* En & alteram rationem neceſſitatis hujus, *Si dixerit quis, quia Deus adjutor ſit prælantium, virtute ſua præſtans eis victoriam, abſque eo quod aliquid novum apponat animabus eorum, hic deſtruit victoriam præliantibus. Non enim vincit, qui virtute ſua non vincit.* Et rurſum: *Deſtruit ille virtutem omnem & bonitatem in electis. Cùm enim non poſſit aliquis per aliquid quod in ipſo ſit, vincere luxuriam in ſe, non* *poteſt ergo habere caſtitatem, cùm caſtitas virtus ſit, & bonitas, per quam reſiſtitur luxuriæ, & vincitur ejus malitia.* Denique, *Deſtruuntur & merita & opera bona, non ſunt enim hæc neceſſaria, Deo per ſemetipſum & propria virtute operante reſiſtentiam & deſtructionem vitiorum.* Gratia ergo cujus neceſſitas hìc adſeritur, ea eſt, quæ Deo acceptos facit; quæ non opus, ſed *affectionem* noſtram religioſam efficit; quæ victoriæ de peccatis architecta virtus eſt, ut caſtitas victrix luxuriæ virtus eſt, bonitas malitiæ, quæ denique meriti radix eſt. Addit quòd ut *fidem* dat Deus, qua homo *credit veritati ſupra ſe & contra ſe*; pari *virtute*, nempe *charitate* mactare nos debemus divinæ *bonitati*. Denique cum de amore naturali præfatus eſſet, addit, *Amor autem virtuoſus, quem hìc ſtabilire intendimus, eſt ſimiliter ex divina bonitate, per donationem, & ut donum. Si quis autem quærat, utrum creetur à Deo, dicimus quod ſic.* Quæ compertum eſt niſi de virtute charitatis habitualis non poſſe intelligi.

Ideo tandem concludit, *Jam igitur ſtabilivimus ibi virtutes ſublimes, & nobiles, tranſcendentes nobilitate tam conſuetudinales, quàm naturales.* Et infrà: *Iſtæ virtutes faciunt nos eſſe in ſpiritu, & faciunt eſſe ſpiritales, & faciunt homines eſſe ſupra homines, & pluſquam homines.* Et ibidem: *Sicut naturales virtutes cuſtodiunt animam, & conſervant in ſtatu ſuo & rectitudine naturali: ſic iſtæ ſublimes virtutes rapiunt eam, & elevant à ſeipſa, & ſupra ſe velut ſuſpenſam in ſpiritalibus & æternis eam tenent.* Denique, *Nec veri nominis bonitates ſunt, nec verè bonos efficiunt, neque virtuoſos, niſi virtutes iſtæ; nec enim verè rectos, nec verè juſtos.* Quin immo virtutes iſtas demum omnes in unam quodammodo coagulat charitatem: *Certiſſimum habet unuſquiſque ſanctorum virorum, quod amor Dei ſit ei principium movens ad operandum quidquid operatur. Quare manifeſtum eſt, ex uno & eodem amore Dei poſſe eſſe quantamlibet multitudinem & diverſitatem bonarum operationum.* Quo virtutem charitatis præfert cæteris virtutibus, quæ ad ſingula tantùm ſufficiunt.

Sed & ſi quid hactenus dubii reſidere in cujuſquam animo potuiſſet, nunc certè fugiet caligo omnis, vel ipſa propoſitione quæſtionis mox ſolvendæ: *Habet quæſtionem non parum difficilem, quod virtutes tam citò & facilè & tam levibus inſultibus vincuntur. Quia cum habitus ſint, ſunt ex neceſſitate difficilè mobiles. Contrarium autem penitus apparet in multis. Amplius, eo ipſo quod virtutes ſunt, ſunt fortificantes virtutem humanam, & invictam facientes, maximè ab infirmiori: vitia autem infirmiora ſunt, quàm virtutes, &c. Denique cum incomparabiliter ſit major charitas & quidquid ejus eſt, quàm cupiditas, & luxuria, qualiter cedit alteri earum?* Hæc eſt famoſa prorſus illa quæſtio, quomodo gratiæ reſiſtatur, quomodo tam facilè gratia, charitas & totus chorus virtutum infuſarum excutiatur animo. Videſis autem ut ille ad actualem gratiam non recurrat, ut hoc ſe laqueo eximat, gnarus eam formæ, virtuti, habitui ſeſe attemperare & admetiri, ideoque totam difficultatem verſari in virtutum & gratiæ habitualis comparatione cum libero noſtro arbitrio.

Reſpondet ergo in hæc verba: *Scito igitur quia virtutes nec cadunt, nec deficiunt, nec cedunt vitiis, infirmitate ſua, ſed infirmitate ſubjecti ſubſtinentis & portantis ipſas. Sunt enim in anima tanquam bellator fortiſſimus ſuper equum debilem & vitiatum. Ut enim bellator talis caſu equi neceſſe habet cadere, ſic virtutes. Si dixerit quis quia virtutes debent hoc prohibere fortitudine ſua, cùm animam fortem efficiant, & robuſtam. Reſpondemus quia hoc utique faciunt, quantum & quandiu vult. Quandiu enim vult uti eis & pugnare in ipſis, tandiu fortis eſt & robuſtus homo per eas. Ubi autem negligit & avertit ſe ab uſu earum, ſicut inſanus pugnator qui projicit arma ſua, immo quod plus eſt, ipſam fortitudinem, & dat ſe in manus hoſtium.* Ea ergo tunc erat receptiſſima Theologiæ norma, expendere vires liberi arbitrii virtutibus infuſis & maximè charitate habituali armati: *non excluſo* actuali Dei auxilio, ſed ſpectata potiſſimùm *ſpeciali* gratia charitatis cum virtutum agnatarum choro inhabitantis. Illa prorſus gratia eſt, quæ animæ, ut equo bellator invictiſſimus inſidet.

Poſtremò hanc alibi ait eſſe, quæ *eſt gratia gratum faciens, gratia adoptionis & filiatio, cui jure debetur hæreditas*, & propter eam operibus bonis alinitur meritum; nam *ex Gregorio, Nihil habet viriditatis ramus boni operis, niſi à radice proceſſerit charitatis.* Opus enim meritorium eſt, *quia ſapit & redolet gratiam, ut fructus radicem.*

Tractat. De meritis.

Ad gratiam generalem nunc delabamur. Jam docuit Guillelmus poſſe quemlibet ex *naturalibus bonis ſuis*, hoc eſt, ex virtutibus acquiſitis, vel conatu vehementi, non ſine generali auxilio Dei, quod nulli rei creatæ uſquam abeſt, vincere initia pravorum deſideriorum, immo & incendia, ſed *non omni hora*: hoc eſt, poſſe impium hæc & illa, non omnia peccata vitare; poſſe aliquando, non ſemper, ſine gratia ſpeciali. Et infra idem: *In viris enim malis & aliquibus vitiis laborantibus experimur, ut eas bonas diſpoſitiones voluntatis habeant, & bonos etiam habitus voluntatum, ſed particulares. Nonnulli enim carne lubrici, pii in pauperes inveniuntur, & invenitur in eis voluntas particularis recta, fervens ad ſubveniendum pauperibus, & hoc propter Deum. Sic & aliæ multæ bonæ voluntates particulariter & rectæ inveniuntur, & vocantur virtutes & mores laudabiles. Nos autem intelligimus, quod virtutes ſunt ſecundùm quid, & particulares, nec ſunt nomine virtutum dignæ ſimpliciter.* Præclariſſimè prorſus. Quandiu impius quis eſt, etſi boni aliquid operetur, idque propter Deum, non eſt tamen in eo bona voluntas, non charitas, non virtus ulla vera, quia bona voluntas non particularis, ſed univerſalis eſt, & omnium criminum affectus eliminat: ideoque bona voluntas, charitas, gratia non eſt, niſi ſuper omnia Deus diligatur; ſicut nec fides, niſi omnia credulitatis capita amplexetur. His tamen particularibus virtutibus peccata vitantur aliqua & pœnæ.

De virtutib. c. 11.

Jam attigit illud etiam, quod & alibi repetit, poſſe impium tentationibus reſiſtere, ſi leves ſint; graviſſimis non poſſe ſuis viribus, ſed poſſe, ſi à *Deo recipiat virtutem & gratiam.* Unde *ex noſtro igitur ſpiritali ſolo non poſſumus reſiſtere cuicumque, vel quantæcumque tentationi, imò videretur etiam quod nulli, ſi tota fortitudine ſua animale noſtrum pugnaret in qualibet tentatione. Fortiori quippe bene reſiſtit debilior, ſi fortior modica parte fortitudinis ſuæ pugnaverit.* Etſi ergo deſit *adjutorium virtutis & gratiæ*, ut ille vocat, id eſt, charitas inhabitans, vinci poſſunt aliquæ tentationes.

Tract. de tentat. & reſiſten. c. 11.

Quod attinet autem ad auxilia, quibus ſe ad gratiam præparare quis poteſt, ſic ille: *Qui orat Deum, ut remittat ſibi peccata, quod ſuum eſt, vel poteſt, lugendo, dolendo, pœnitendo, lacrymando, congruit divinæ bonitati, ut miſereatur ipſius: congruit etiam cordi ſic parato, ut reſpiciatur à Deo, eique gratiam ſuam infundat.* Vero tamen merito, ſeu condigno negat quenquam mereri poſſe primam gratiam. Illa ergo omnia pœnitentiæ documenta anteiverant primam *gratiam*, hoc eſt, ſpecialem & juſtificantem, non gratiam generalem. Et infrà: *Diſputamus utrum ex ſolis naturalibus poſſibile ſit gratiam mereri.* Vocat tunc more uſitatiſſimo *naturalia*, quandiu deſideratur gratia juſtificans, etſi pluribus interim quis ſuffulciatur Dei auxiliis, ut ad eam ſe comparet. Probat ergo umbram aliquam meriti ineſſe his præparationibus ex naturali poſſibilitate factis, maximè quia *amor naturalis habet aliquid gratuitatis, quia per eum gratis interdum aliquid diligitur, &c. Et ſic diligens Deum,*

Tract. de Meritis.

& ſerviens ei, facit Deum revera ſibi debitorem, non ex virtute, vel bonitate hujus amoris, vel ſervitii; ſed magis ex promiſſione divina, qua ſe obligavit. Jam verò *ſi quæritur propter quid naturalis dilectio, vel obſequium quod ex ipſa eſt, non ſufficit ad propriè merendum gratiam vel gloriam; reſpondemus quia hoc efficit paucitas bonitatis ejus, quia parva & parum intenſa. Incomparabiliter enim minor eſt dilectione, quæ eſt gratiæ gratum facientis. Parum eſt rapiens in Deum, parum abſtrahens à ſeipſo & eis quæ ſua ſunt. Dilectio verò gratiæ totum in Dei gratuitam ac ſpontaneam poſſeſſionem transfert.* Hæc ille de dilectione Dei initiali, quam naturalem vocat, quia præcurrit veræ gratiæ, ſeu habituali.

De timore pœnæ frequenter idem id unum affirmat, Ibidem. *nullam ei deberi retributionem.* Eo peccari, vel pœnæ obligationem tantillam trahi nuſquam dicit. Quin ipſum timorem alibi inducit Tract. de Morib. c. 2. in ſuas laudes ita perorantem: *Infernus mihi medicina mirifica, ſolo intuitu innumeras infirmitates & plagas ſanans in omni anima, quam inhabito. Omnia enim vulnera & ardores carnalium deſideriorum extinguo per aſpectum ejus. Ego ſum janitor & cuſtos cordis humani, &c.* Vide ibi plura.

Ad tertium gratiæ efficaciſſimæ genus venio, ubi ipſa charitas habitualis principatum tenet roboris, ſimul & interiorum exteriorumque omnis generis auxiliorum exercitu vallatur. Quærit Vuillelmus, an poſſit juſtus reſiſtere quantæcumque tentationi *abſque nova gratiæ auxilio, vel e-* De tentat. & reſiſt. c. 1. *jus quam habet argumento.* Reſpondet poſſe, *Omnis enim virtus gratuita major eſt in infinitum qualibet diſpoſitione naturali, & quolibet vitio, &c. Armatura virtutum qualiter daretur à Deo bellatoribus ſuis, ſi non eſſet ſufficiens, &c. Ea non tam eſt armatura animarum, quàm robur & virtuoſitas intima ipſarum, &c.* Primas ergo hìc tenet charitas cum virtutibus inhabitans. Sed quia *dona virtutum & gratiarum facilè deſtruuntur, ſive cùm deſeruntur à nobis, ſive cùm ea negligimus;* ideo reſpondet Vvillelmus, quòd *præter dona gratiarum & virtutum ipſa Dei cuſtodia & protectio neceſſaria eſt, ipſiuſque multiplicia adjutoria, quibus adjuvat pro ſe certantes electos.* Vides 1. ut efficaciam invictiſſimam derivet à gratia habituali, & à *cuſtodia & protectione* Dei, quæ verba ſunt ipſiſſima ſancti Thomæ. 2. ut hæc ſint *multiplicia adjutoria.* 3. ut non paſſim iis opus ſit omnibus, ſed ubi ingruit graviſſima tentatio: 4. his juvantur *electi*, vel ad converſionem, vel ad perſeverantiam.

Multiplicia hæc adjutoria illico enumerantur: 1. *eſt hoſtium effugatio, ne tentent.* 2. *hoſtium refrænatio, ne tentent quantum vellent & poſſent.* 3. *adjutorium de ipſa tentatoris forma, ut cum Evam niſi in forma ſerpentis non eſt permiſſus tentare.* 4. *cùm in ipſa tentatione timorem ingerit, qui eſt cuſtos optimus: vel ad pugnandum provocat.* 5. *nova gratia vel augmentum prioris; bene enim negotiantibus in talentis virtutum auget Deus eadem.* 6. *ceſſatio tentationis.* 7. *refrigeratio ipſius.* 8. *confortatio vel Dei per ſe apparentis, vel per Angelum.* 9. *lætificatio in moleſtiis.* 10. *ſpei datio & fiduciæ.* 11. *ſuſceptio eorum qui impelluntur pene uſque ad caſum, ne lædantur lethaliter, ſed agnoſcant infirmitates ſuas.* 12. *ſuſceptio fugientium ad ipſum.* 13. *debellatio hoſtium, quod facit Deus propria virtute extinguendo noxias cogitationes, & ardores tentationum.* 14. *forinſeca tribulatio, ſicut paupertas, tribulatio, ignominia, de quorum utilitatibus alibi.* 15. *memoria noviſſimorum, mortis & judicii venturi.* Hæc ille. 1. Quorſum hæc coacervatio, ſi una motio & delectatio victrix totum perficit? 2. Quorſum timor gehennæ, ſi delectatio juſtitiæ ſola eſt invictiſſimè efficax? 3. Quorſum tot extrinſeca adjutoria, ſi his demptis æquè intus conſenſio voluntatis fit ab omnipotente motione? 4. Quorſum mitigatio vel ceſſatio tentationum, ſi omnium æquè victrix delectatio juſtitiæ, vel quælibet Dei motio adeſt? Etſi autem quælibet *virtus* invicta & per ſeſe victrix ſit, opus eſt tamen juſta horum auxiliorum cuſtodia & protectione, *quia non poteſt pugnare tota fortitudine alicujus virtutis, neque ſe toto; ſed partem ſui ſemper habet contra ſe, &c. Licèt quantum eſt ex fortitudine uniuſcujuſque virtutis, quilibet vir juſtus poteſt reſiſtere cuicumque & quantæcumque tentationi, &c.* Eandem adjutoriorum divinorum conſpirantem catervam breviùs enumerat idem Vuillelmus ad calcem penè Tractatus ſupra laudati de Meritis.

VVILLELMUS ALTISIODORENSIS.

Ex Vvillelmo Altiſiodorenſi, Gratia Chriſti propria & ſpecialis ea eſt, quæ juſtificat, liberat, reparat, ſanat, dat vires bene operandi. Eſt præterea gratia generalis, qua ad eam diſponimur; eſt & invictiſſima quædam prædeſtinatorum ad juſtitiam, vel ad gloriam propria.

GRatia abſolutè & ſimpliciter Vvillelmo eſt fides & charitas juſtificans, habituque immanens animæ juſti: *Opera bona ſunt à tribus,* L. 2. Tract. 26. q. 2. *ſcilicet à libero arbitrio originaliter, & à gratia effectivè, & à Deo principaliter operante. Sunt à libero arbitrio principaliter, à gratia principaliùs, principaliſſimè à Deo. Opera autem de genere bonorum ſunt à duobus tantùm, ſcilicet à Deo & à libero arbitrio: ut quando homo non habet niſi naturalia. Quandoque ſunt à tribus, ut quando homo habet aliquam gratiam, licèt non gratum facientem, ut fidem informem, vel timorem ſervilem. Tunc opera de genere bonorum ſunt à tribus, à libero arbitrio, à gratia, & à Deo.* Gratia hìc dicitur vel gratum faciens, vel virtus informis, utputa fides, vel timor gehennæ ante juſtificationem. At hæ virtutes habitus ſunt. Ergo tota illa gratia habitualis eſt. Adde quòd gratia hìc diſtinguitur à Deo operante, ergo gratia hæc habitualis eſt. Denique etſi gratia habitualis hìc memoretur, illi tamen potiùs quàm libero arbitrio vendicatur laus boni operis. Ergo nec Deus per gratiam actualem determinare liberas voluntates rectè colligitur, etſi ab eo principaliter ſit opus bonum. Quod ex hoc loco lucidiſſimum eſt: *Qui eſt in mortali, licèt faciat aliquid propter* L. 3. Tract. 2. q. 7. *Deum, tamen Deus non eſt principale movens ad illud. Sed movetur ad illud opus faciendum, vel timore pœnæ, quam timet incurrere propter peccata; vel pro aliqua utilitate, quam intendit natura, vel fides informis. Quoniam Deus nunquam eſt principale movens cor hominis, niſi per fidem, ſpem & charitatem. Et ita nunquam eſt purè gratuitum opus, niſi ex gratia.* Et quà finis ultimus, & quà primum agens, ea enim duo conſerta ſunt, nunquam Deus movet, ut vides, niſi cùm movet per fidem formatam, ſeu per gratiam charitatis inhabitantis. Movet autem tunc accommodatè ad naturam habituum, ſcilicet inclinando, non determinando infallibiliter, quod habituum ingenio refragaretur vehementiſſimè. Rurſus idem alibi: *Bonis operibus meretur homo vitam æternam ex condigno, & tamen totum debet Deo attribui, quia* L. 1. Tract. 12. q. 2. de merit. virtut. *dedit gratiam, & quia ſine ipſo etiam cum gratia non poteſt homo facere bona opera, ſcilicet niſi ipſi principaliter cooperetur ad illa, & moveat.* Et paulò poſt: *Ait Apoſtolus, Non ego, ſed gratia Dei mecum: quaſi dicat, Non ego per liberum arbitrium principaliter, ſed per gratiam principaliter illud ago. Et ſic non ſequitur quod bona opera non ſunt ab homine; imò ſunt ab homine utente gratia ſibi data, & merente, ſcilicet per gratiam datam ſibi.* Et hìc quoque gratia habitualis dicitur, cùm differat ab actuali gratia, ſive a Deo cooperante & movente. Et cùm principaliùs à gratia iſta ſit opus bonum, quàm à voluntate noſtra, non tamen hæc gratia determinat voluntatem. Immo voluntatis eſt ea *uti*. Similiter ergo nec Deus determinare voluntatem dicendus eſt, etſi principaliùs illi arrogetur gloria boni operis tota.

L. 2. Tract. 11. q. 3.

Nec minùs præclarè idem alibi: *Libertas à neceſſitate inevitabilitatis non eſt in diabolo, qui inevitabiliter peccat. Libertas à neceſſitate coactionis extrinſeca eſt in omni habente liberum arbitrium. Libertas à peccato eſt magna libertas: quia qui facit peccatum, ſervus eſt peccati: & hæc libertas tantummodo eſt in bonis hominibus, quos Deus per gratiam liberat: non ut peccare non poſſint, ſed ut peccatum eis non dominetur.* Gratia hæc utique ſanctificans & habitualis eſt, cùm non ſit niſi in bonis hominibus, quibus peccatum non dominatur, & ideo habent *magnam libertatem* hanc, ut poſſint non peccare mortaliter. Ibid. q. 4. Et rurſum: *Opus meritorium ſemper eſt ex tribus, ſcilicet ex libero arbitrio originaliter, ex gratia elicitivè, ex Deo principaliter movente. Similiter opus de genere bonorum quandoque eſt ex tribus, ſcilicet ex libero arbitrio originaliter; ex gratia, ſcilicet aliqua virtute informi elicitivè, (in paucis enim contingit quod non habeant aliquam gratiam, id eſt, virtutem informem:) & ex Deo principaliter movente. Veruntamen quandoque opus de genere bonorum eſt ſine omni gratia ſuperaddita libero arbitrio: & dicimus quod liberum arbitrium per ſe ſine gratia, eſt potens in bonum tale, non tamen excluſo Deo, ſine quo nihil tale bonum eſt. Ad hoc quod dicit, Sine me nihil poteſtis facere, ſic dicimus, Sine me operante, vel cooperante. Et bene dicit, ſine me, non ſine gratia.* Obſerva hìc, 1. actuale Dei auxilium jam expreſſiùs memorari, quòd olim ferè ſupponebatur: idque notari his verbis, *non tamen excluſo Deo*, nec enim antiqui Theologi id excludebant, vel cùm tacerent. Sed de eo nihil erat controverſiæ, nec ea erat ſpecialis & propria Chriſti gratia. 2. Ideo nec his quidem gratiæ nomine donatur illud auxilium actuale. Immo diſertè dicitur *ſine gratia* poſſe, quod ſine eo non poteſt liberum arbitrium, nempe opera de genere bonorum. 3. Gratiæ nomine honeſtantur virtutes informes, fides informis, timor ſervilis, non illud auxilium. Ergo efficacia & vis gratiæ potiſſima non in eo eſt actuali auxilio. 4. Gratia ad opera meritoria habitualis eſt, cùm ad opera moralia illi reſpondeant virtutes informes. 5. Mox tamen concedit Vuillelmus, utcumque gratiæ nomine donari poſſe auxilium actuale, ſed ibidem aperit, quid ſtrictiſſimè gratiæ nomine veſtiendum ſit: *Gratia ſtrictè & largè ſumitur. Quod enim liberum arbitrium poteſt in opera de genere bonorum, ſine gratia, gratia dicitur ibi habitus ſuperadditus naturalibus: ſecundum autem quod gratia largè ſumitur, pro omni gratis dato à Deo, bene concedimus, quòd liberum arbitrium non poteſt in opera de genere bonorum ſine gratia.*

L. 3. Tract. 2. c. 1.

Et idem alibi rurſus quid gratia ſit, ita depromit: *Remiſſio peccatorum eſt deletio culpę, & naturaliter ſequitur infuſionem gratię tanquam effectus ſuam cauſam. Sed deſertio actus peccati pręcedit infuſionem gratię, quoniam antequam gratia infundatur homini, oportet quod habilitet ſe ad gratiam ſuſcipiendam.* Et quæ ſit efficacia hujus gratiæ juſtificantis, L. 2. Tract. 29. c. 1. q. 3. paulò infrà: *Gratia facit dignum vita ęterna, per hoc quod facit mundum & promptum ſervire Deo.* Facit ergo gratia juſtificans *promptum ſervire Deo.* Et alibi, *Ille qui eſt in peccato mortali, non habet abſolutè impotentiam vitandi peccatum mortale. Imò ſimpliciter habet potentiam vitandi peccatum veniale & mortale; ſed vix poteſt vitare per magnum tempus, quin peccet, maximè venialiter.* Igitur gratia ſanctificans dat eam poteſtatem proximam vitandi omnia mortalia, & ſingula venialia, *non excluſo*, ſed ſemper ſuppoſito Dei actuali auxilio. Sed cùm hoc auxilium accommodet ſe formis, habitibus, viribuſque, harum tantùm ratio & modus & vis veſtigari ſolet.

Jam verò de generali gratia Vuillelmus duo quædam nos addocuit: primò *paucos* eſſe, qui non habeant *aliquam gratiam*, ſcilicet virtutem informem, per quam poſſint in opera de genere bonorum, ut peccata vitent, & gratiæ ſe præparent. Secundò ſine ejuſmodi virtutibus informibus ſolum arbitrium poſſe alia hujuſmodi opera elicere ſine gratia, non tamen ſine auxilio Dei actuali. Unde ibidem: *Ductus ab infantia ad paganos, cùm venerit ad tempus adultum, non habet impotentiam credendi? immo poteſt credere: quia ſi faceret, quod in ſe eſt, Deus illuminaret eum, & ita crederet.* Porro hic quode agitur, tum *faceret quod in ſe eſt*, ſi quidquid poteſt faceret cum actuali Dei auxilio ad vitanda peccata, ſaltem diutiſſimè, ſi non ſemper. Unde alibi idem, Tract. 18. L. 2. c. 1. *Cęcus corporalis non poteſt facere aliquid, quo facto videat, nec poteſt ſe illuminare. Cęcus autem ſpiritualis licèt non poſſit illuminare ſe, tamen poteſt facere aliquid, quo facto ſequatur, quod illuminetur. Sicut iſte non poteſt illuminare domum, tamen poteſt aliquid facere quo facto domus illuminabitur; ſcilicet aperire feneſtram. Similiter ſi iſte aperiat oſtium liberi arbitrii, id eſt, ſi faciat quod in ſe eſt, ſtatim ſubintrabit lux vera, & illuminabitur ſpiritualiter.* Uno verbo dixerit, Si faciat quod in ſe eſt ex adjutorio actuali Dei, quod Solis inſtar præſto ſemper eſt, vel ex virtutibus etiam informibus fidei, & timoris, quibus pauci carent, illuminabitur gratia habituali.

Ideo ut ibidem dicitur luculentiſſimè: *Liberum arbitrium magis ſe habet ad bonum, quàm ad malum. Quia multa juvamina habet ad bonum, ſcilicet Deum, delectationem, naturam, gratiam paratam. Ad malum non habet aliquod adjutorium cooperans, ſicut ad bonum. Quoniam non eſt unus fons generalis malorum, ſicut bonorum.* Primum ergo *adjutorium* ad bonum, eſt *Deus*, ſeu *fons generalis bonorum*, ſive ſummum bonum omnia ad ſe trahens. Ibidem infrà: Ibid. q. 2. *Nullus per ſolum liberum arbitrium poteſt ſibi acquirere fidem articulorum, formatam, vel informem. Per miracula tamen poteſt venire in fidem informem, tanquam per argumenta. Et quoniam talis fides non innititur primę veritati, ſed argumentis, non eſt vera fides. Eſt tamen aliqua illuminatio præambula ad veram fidem, ut per illam illuminationem faciat homo quod in ſe eſt.* Alibi fusè idem proſequitur gratiam, videlicet habitualem, dari facientibus quod in ſe eſt omnibus, probatque ex Scripturis, Tract. 2. L. 3. c. 1. q. 5. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Fidelis eſt Deus, negare ſeipſum non poteſt. Si quis mihi aperuerit, intrabo & cœnabo cum eo.* Ubi duplex cautela ex ipſomet Guillelmo refricanda eſt. Primò non ſine actuali Dei auxilio facere quenquam quod in ſe eſt: immo plerumque nec ſine donis gratuitis habituum informium fidei, timoris, &c. Secundò hac tota præparatione non mereri quenquam ut gratia detur, ſed ad eam tamen diſponi. Gratus enim Deo ſit oportet, ut de eo quis bene mereatur. Ibid. q. 6. *Prima gratia non cadit ſub merito, quia eſt primum principium merendi.*

Ideo rurſus peccanti ſubtrahi gratiam cùm dicitur, de gratia habituali id ſumendum; peccato enim effugatur gratia: non ex deſerente priùs gratia peccatum naſcitur. L. 1. c. 16. q. 2. *Quęritur, utrum qui ſcienter peccat mortaliter, teneatur velle, quod Deus ſubtrahat ei gratiam ſuam. Solutio. Deum ſubtrahere gratiam, eſt Deum non apponere gratiam. Deus enim non ſubtrahit iſti gratiam per ſe, ita quod extinguat gratiam in iſto. Sic enim Deo authore fieret iſte malus. Dicimus ergo quod iſte tenetur velle, quod Deus ſubtrahat ei gratiam modò, quando peccat.* Et alibi: Tract. 30. L. 2. c. 5. q. 1. 2. *Peccatum eſt pœna peccati, id eſt, ſubtractio gratię, ex qua ſequitur peccatum, eſt pœna peccati pręcedentis, &c. Peccatum eſt cauſa ſubtractionis gratię, ex qua ſequitur aliud peccatum, quoniam ſubtracta gratia de facili cadit homo in aliud* *peccatum. Sicut aliquis de facili cadit in lubrico.* Ubi adverte primò non ex ſubtractione gratiæ peccari, ſed ex peccato natura priore, ſubtrahi gratiam, habitualem ſcilicet. Secundò ſubtracta gratia *de facili peccari*, non ſemper, non neceſſariò; quia impius poteſt ſingula, non poteſt omnia vitare mortalia. Ibid. q. 4. Et ibidem rurſum: *Deus cohibet quandoque homines ne peccent, per infirmitates, per flagella, per flagella verbi ſui & ſimilia. Et tunc verum eſt, quod quia Deus non permittit, homo non peccat. Quandoque autem Deus propter præcedentia peccata permittit, quod homo cadit in alia, nec cohibet ipſum: Sicut ipſe dicit, Zelus meus receſſit à te, non iraſcar tibi amplius. In hoc caſu utraque iſtarum eſt vera: Quia Deus permittit, iſte peccat: Quia iſte peccat, Deus permittit eum peccare.* Ubi adverte primò ſi quem Deus peccare permittat, ob præcedentia peccata id fieri. Secundò id quoque tum fieri, non quòd gratiam, non quòd auxilium actuale Deus ſubtrahat, ſed quia flagella abſtinet, quibus ante à peccando cohibebat.

Tract. 29. L. 2. c. 4. Idem rurſus confitetur *teneri facere ex charitate, quidquid univerſaliter fieri tenemur: ſed qui non habet charitatem, in tali ſtatu non tenetur facere aliquid ex charitate; ſed tenetur ſe præparare ad gratiam ſuſcipiendam.* Tract. 5. L. 3. c. 5. q. 2. Et alibi de eo qui *imperfectam charitatem habet; ſi perveniat ad eum caſum, ut oporteat eum mortem ſubire pro Chriſto, non tenetur ad hoc primò, ſed tenetur primo, ut faciat quod in ſe eſt, ad hoc, ut detur charitatis perfectio.* Adeo cordi tunc erat, nequid impoſſibile præcipi crederetur.

Tract. 26. L. 2. c. 1. De generali rurſum gratia præclarè idem: *Nobis videtur, quod nullus eſt, vel rarus, qui non habeat gratiam aliquam, fidem informem, vel timorem ſervilem, vel aliquid tale. Si tamen ponatur aliquis in ſolis naturalibus, dicimus, quod poteſt declinare à malo in hoc ſtatu, & facere opus de genere bonorum, ſine gratia naturalibus addita. Sed non ſine Deo, qui eſt principalis actor & fons omnis boni operis, & principalis cauſa effectiva. Unde circumſpectivè Dominus dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Non dixit, Sine gratia mea.* Et alibi de virtutibus moralibus, quæ in eandem gratiarum claſſem cum timore ſervili conjici poſſunt: Tract. 7. L. 3. c. 1. q. 3. *Data ſunt præcepta naturalia primo & principaliter, ut habilitent nos ad habendum virtutes politicas, ut per has veniamus ad theologas, per quas meremur.* Ibid. c. 2. Et infrà: *Iſtæ quatuor virtutes politicæ habilitant hominem ad habendum theologicas*, & præ cæteris charitatem, quæ juſtificat, & meriti radix eſt.

Sed quoniam inter gratias generales veriſſimæ gratiæ præluſorias principem ferè locum tenet timor gehennæ; hunc confitetur Guillelmus *naturalem* fore, ſi à ſola ſit hominis *imaginatione*; at *Timor ſervilis eſt ex fide informi, ideo donum eſt Spiritus ſancti, & eſt utiliſſimus ad charitatem, & quaſi medicina & habitus habilitans hominem ad ſanitatem, & gratiam, dum hominem humiliat, & facit abſtinere à peccato.* Tract. 8. L. 3. q. 1. & 2. Et infrà: *Hæc propoſitio, Timens timore ſervili, timet magis pœnam, quàm Deum, falſa eſt. Quoniam timere pœnam nihil eſt aliud quàm timere Deum, cujus eſt infligere pœnam æternam impœnitentibus: ſive timere juſtitiam Dei, vel æternum judicem.* Negat mox apud Auguſtinum uſquam legi, quòd *timere ſerviliter* ſit malum. Negat *importari iſto termino, Timor ſervilis, ex vi ſuæ ſignificationis, aliquam deformitatem;* quanquam certum eſt, quòd *in quocumque eſt timor ſervilis, in eo eſt peccatum mortale.* Etenim *Cùm timor ſervilis ſit donum Spiritus ſancti ſecundùm ſuum eſſe, ſtultum eſt in eo quod eſt ſervilis timor ponere aliquam deformitatem.* Et infrà: *Hæc propoſitio generaliter intellecta eſt falſa, Amor creaturæ qui non refertur ad finem ſupremum, eſt peccatum. Amor enim creaturæ, qui non eſt libido, non eſt peccatum. Sicut quando diligitur temporale ad neceſſitatem: nec eo ſpernitur Deus.* Similiter citra peccatum poſſe timeri incommodum.

De tertio gratiæ genere efficaciſſimo ob propoſitum & intentionem Dei, ambigere non potuit Vuillelmus, cùm de gratuita prædeſtinatione tam ſcitè ſcripſerit: L. 1. c. 1. q. 2. *Deus quemcumque reprobat, juſtè reprobat; & quemcumque prædeſtinat, miſericorditer prædeſtinat: & gratia apponitur in præſenti ex ſola miſericordia Dei: & juſtè non apponitur, ſi eſt parvulus, propter peccatum originale; ſi eſt adultus, propter peccatum originale, & actuale.* Gratia quæ electis datur, reprobis non datur, ſaltem in finem uſque, juſtificans eſt, ut ex toto ejus contextu liquet. Sed miris modis eam Deus in electis *conſervat.* Ibid. q. 3. Unde idem, *Prædeſtinatio multis modis fuit cauſa ſtandi; Deus prædeſtinans. Quia eadem ratione, qua prædeſtinat, conſervat, & facit perſeverare.* Suprà etiam docuit flagellis cohiberi multos à peccando. Hæc ergo conſervatio & cuſtodia Dei actuali & habituali gratiæ vim illam efficaciſſimam addit, quæ prædeſtinationi exequendæ neceſſaria eſt.

ALBERTUS MAGNUS.

Ex Alberto Magno, Gratia ſpecialis Chriſti eſt habitualis & ſanctificans, eadem charitas, ſanitas, vigor ad bona opera. Eſt & gratia generalis, qua ſummum Bonum ad ſe omnia trahit, & timore maximè ad gratiam præparat. Eſt denique gratia ſecundùm propoſitum Dei efficaciſſima ad juſtificationem impii, vel juſti perſeverantiam in juſtitia.

COloniæ primùm, poſtea Lutetiæ claruit Albertus Magnus Theologicæ Scholæ magiſterio, Thoma Aquinate illic diſcipulo, hìc ſucceſſore longè chariſſimus. Porro acceptam à majoribus doctrinam Albertus conſignans poſteris, gratiæ habituali ſcilicet eam vim tribuit, ut & peccata deleat, & peccata vitare faciat, nempe mortalia, quæ alioqui vix ac ne vix quidem vitari poſſint omnia. Sic ille ab Auguſtini verbis exorſus: In l. 2. Sent. d. 25. *Sanitas eſt vera libertas, quæ non periiſſet, ſi permanſiſſet bona voluntas; quia verò peccavit voluntas, ſecuta eſt peccantem peccatum habendi dura neceſſitas, donec tota ſanetur infirmitas, ut accipiatur tota libertas. Senſus eſt, Non poteſt non peccare, id eſt, non poteſt non eſſe in peccato. Et hoc planè verum eſt, quia non liberabitur à peccato, niſi per gratiam reparantem, quæ eſt gratia gratum faciens. Vel ſecundùm Anſelmum dicimur non poſſe, quod difficulter & non ſine labore poſſumus. Et ideo dicitur hic non poſſe reſiſtere peccato, vel non poſſe non peccare, quia difficile eſt ſtare infirmo, cum tentatur.* Et mox: *Verùm eſt, non quod ſine gratia non poſſit aliquis reſiſtere peccato; ſed quod non ſine Deo: quia in Deo vivimus, movemur, & ſumus. Et niſi ipſe continuè contineat, & ſalvet, & moveat, nihil poſſumus eſſe & operari. Sed hoc non ponit gratiam ſpecialem.* Adverte hìc primò *gratiam* ſimpliciter, & *ſpecialem*, non dici niſi eam quæ delet peccata; eam eſſe animæ *ſanitatem, libertatem, reparatricem.* Secundò ea gratia qua ſanitas, qua libertas eſt, addit vires, ut cum ea facilè crimina vincantur, & ideo omnia; abſque ea difficilè, & ideo non diu, non omnia. Ideo ibi ait in impiis *pondus* cupiditatum eſſe *inclinationem, non neceſſitatem;* ſed inclinationi jugi & vehementi quotuſquiſque diu reluctatur?

Neceſſariam eſſe hanc gratiam poſtea evincit primò, *ut aliquid ſit creatum in nobis à Deo, per quod nos Deus reputet dignos vita æterna. Id gratiam vocamus.* Scilicet ne fictitia tantùm imputatione juſti dicamur magis, quàm fiamus.

Secundò ut aliter ſit Deus rebus in omnibus, aliter in Sanctis; *Neceſſe eſt in his ſit per habitum* Ibid. d. 25. *gratiæ acceptæ & infuſæ ab ipſo*. Adde tertiò, *quod nobiliſſimus ſpiritus Deus non conjungetur ſpiritali menti, niſi mediante qualitate, influxa ab ipſa. Hoc gratiam vocamus*. Adde & quartò quòd *opus gratificationis eſt ad hoc, ut operari poſſimus meritoriè, & ideo neceſſariò in nobis ponit formam & habitum perficientem illud opus*. Subdit gratiam eſſe accidens, ſed ut lumen à Sole, ita à Deo magis ſui principio, quàm à ſubjecto dependens. Item ut anima ad potentias, ita gratia ad virtutes ſe habet, quia *gratia eſt habitus faciens eſſe bonum, & ſecundùm virtutes infuſas perficit ad actum*. Gratiam habitum eſſe ſæpiſſimè inculcat, & unà cum virtutibus infuſis infundi, *Deus enim totam perfectionem ſecundùm eſſe bonum, & ſecundùm agere ſimul infundit*. Igitur cùm individuo nexu cohæreant gratia & virtutes infuſæ, Deus juſtificando ſimul infundit *bonum & eſſe & agere*. Conglobat mox definitiones gratiæ & approbat, nec has ommittit, *Gratia eſt ſanitas, delectatio cordis, nitens in intellectu, ardens in affectu*. Item, *Gratia eſt vita animæ, ſecundùm quod vita formaliter adhæret vivo, ut forma effluxa à cauſa & fonte vitæ*.

Ad diviſiones gratiæ jam pergit: *Gratia præveniens eſt, quæ omne noſtrum meritum prævenit: & hæc eſt quæ operatur eſſe bonum per informationem voluntatis. Subſequens invenitur in voluntate ea quæ meretur. Quia habitum immediatè ſequitur actus. Et ideo dicitur cooperans, quia liberum arbitrium in merito miniſtrat materiam actus; ſed formam per quam eſt efficacia meriti, dat gratia,* Ibidem. *quæ eſt in anima*. Et paulò poſt: *Operans dicitur gratia, quia operatur eſſe bonum in voluntate; & dicitur operari; ſicut forma facit eſſe, non ſicut efficiens. Hoc autem facere, quod eſt formæ, non eſt niſi diffuſio ſui in ſubjecto*. Infrà autem ait *gratiam* operantem & cooperantem eſſe *unam numero:* quia *forma quæ dat eſſe, eſt principium operationum*. Denique ait *non idem eſſe ſecundùm eſſentiam gratiam & virtutes; ſed ſecundùm ſubſtantiam aliquo modo poſſunt eſſe idem, ut anima cum ſuis* Ibid. d. 29. *potentiis:* etſi complures alii Magiſtri cenſeant *gratiam & virtutes eſſe omnino idem ſecundùm eſſentiam & ſubſtantiam, ſed ratione differentes*. Poſtremò inferiùs tradit Adamum ante peccatum eguiſſe *gratia operante*, non quidem ut peccata oblitterarentur, uti nos; ſed *ad hoc, ut formaliter ſecundùm gratiam bonus eſſet*.

Has ille, nec plures quæſtiones movet & ſolvit, de gratia nimirum habituali, ſeu ſpeciali omnes, de actuali ſeu generali auxilio nullas; de eo contentus quædam interſpargere ex occaſione data, non ex inſtituto agere. Uſque adeo id inoleverat, & hanc eſſe *ſpecialem* Chriſti gratiam, ſeu charitatem cum Spiritu ſancto & virtutibus omnibus cordi infuſam, juſtificantem, liberantem, ſanantem, roborantem: & actualia Dei ut primæ cauſæ & ſummni Boni auxilia nuſquam abeſſe, formiſque omnibus & viribus habitualibus accommodari, ideoque minùs enixam eſſe debere illorum, quàm iſtarum perveſtigationem.

Quæ ſit autem vis & efficacia gratiæ hujus, licèt habitualis, operantis tamen & cooperantis, prævenientis & ſubſequentis; etiam cum libero arbitrio cooperata: docet Albertus in hunc modum: L. 2. Senten. d. 26. *Bene concedo, quod liberum arbitrium eſt ſecundarium in opere illo, tribus de cauſis. Primò quia gratia eſt primum movens, ſicut habitus movet in modum inclinantis naturæ ad impetum actus alicujus, ut grave inclinat ad deorſum. Secundò quia dat formam ſubſtantialem meriti, à qua eſt tota meriti efficacia; actus ſine illa forma poſitus, non eſſet meritorius, nec valeret ad vitam æternam. Tertia eſt ratio quam tangit Auguſtinus, quia gratia regit liberum arbitrium, & liberum arbitrium eſt, ut jumentum obediens. Unde Pſalmus, Ut jumentum factus ſum apud te*. Etenim ut idem Albertus ibidem non multò poſt approbat ex Anſelmo, Voluntas dicitur, vel potentia, vel affectio, vel actus; potentia hæc ſuis affectionibus inclinatur, regitur, agitur in actus ſuos. Eſt autem gratia ſanctificans affectio rectitudinis. Hinc ſatis patet quanta ſit efficacia hujus gratiæ habitualis, quæ eſt primum movens, quæ eſt ut ſeſſor ad jumentum. Ut ne vim infallibiliter prædeterminantem ſuſpiceris, ſicubi hæc ad gratiæ actualis auxilia deflectantur. Hìc ſanè Albertus & alii priſci omnes Theologi hanc comparationem gratiæ ad liberum arbitrium cum ſeſſore ad equum, ex Auguſtino depromptam, gratiæ habituali vendicarunt.

De gratia autem generali ſparſim ea interſerit Albertus, quæ ſuprà relatis Scriptoribus conſentiant. *Homo nihil poteſt eſſe, vel facere ſine gratia;* Ibid. d. 24. *ſed hæc non eſt gratia gratum faciens ſemper, ſed potiùs conſervatio & influentia divinæ bonitatis ad eſſe & operari. Sic ipſe dicit, Sine me nihil poteſtis facere*. Et mox: *Ad alia quæ objiciuntur, reſpondeo, quod illa non removent gratiam influentiæ divinæ, & ſuperadditorum in naturalibus potentiis, quæ dat Deus unicuique naturæ ſecundùm proportionem capacitatis ſuæ, & talis fuit etiam gratia quam accepit Adam. Sed in homine propriè vocatur gratia, quia ordinatur ad gratiam gratum facientem; in aliis autem non propriè vocatur nomine gratiæ, ſed dati, vel naturæ*. Generalis igitur hæc gratia eſt *conſervatio & influentia divinæ bonitatis ad eſſe & operari, gratia influentiæ divinæ, quæ datur cuique naturæ ſecundùm proportionem capacitatis ſuæ*. Ideo minùs mirum, ſi de hac aliqui tacuerint, plerique omnes priſci Theologi parciſſimè diſſeruerint, ut quæ omnibus adſit naturis, & cuique ſecundùm modum capacitatis ſuæ. Ideo nitebantur tantùm capacitatem cujuſque veſtigare per formas vel habitus inexiſtentes: gnari parem affore menſuram hujus auxilii. 2. Hæc *influentia divinæ bonitatis* in aliis naturis vocatur *datum*, vel *natura*, quia ad naturalia tantùm opera exporrrigitur: at in Angelo & homine, quia ad ſupernaturalia juvat, & ipſa ſupernaturalis eſt, nomine *gratiæ* donatur: quæ *propriè* gratia eſt, ſi ad inferiores naturas comparetur; non propriè, vel minùs propriè, ſi ad gratiam ſpecialem. 3. Hac gratia, ut ait ibidem Albertus, *poterat primus homo ſtare in eo quod acceperat*: nec tamen ſtetit, non ergo ea infallibiliter agit. Adde quòd ſi tantæ vires ejus eſſent, facilè primas teneret, & ipſamet potiùs ſpecialis eſſet gratia. 4. De hac gratia generali illud ſumitur, *Sine me nihil poteſtis facere*.

De hac eadem gratia Albertus infrà: *Nullus* Ibid. d. 24. *homo quandiu eſt in via, deſtitutus eſt ab omni gratia adjuvante contra peccatum. Semper enim habet aliquam influentiam divinæ bonitatis, vel in timore, vel ſpe informi, vel fide, vel aliquo tali ſublevante ſe: & habet etiam extra inſtigationem boni Angeli, quibus poteſt reſiſtere peccato*. En partem alteram gratiæ generalis, quæ continet habitus quoſdam informes timoris, ſpei, fidei, verecundiæ, virtutum politicarum, quibus à peccato abſterrentur, ad bonum præparantur homines. Adde & tertiam, quæ continet auxilia Angelorum, quorum in tuitione & cuſtodia ſunt ſinguli; item flagella, ægritudines, &c. Si his nemo mortalis deſtituitur, Alberti judicio, multò minùs parte prima hujus auxilii, nempe *influentia divinæ bonitatis* immediata, per quam ſolam ſequeſtratis etiam aliis mox docet poſſe quemque non peccare. *Si tamen ponatur habere ſolum liberum arbitrium, videtur mihi quod adhuc poteſt reſiſtere tentationi, &c. Nec probant authoritates, quod non poſſit reſiſtere ſine* *gratia, ſed quod non poteſt ſine Deo. Et hoc planè verum eſt, quia in Deo vivimus, movemur & ſumus: & niſi ipſe continuè contineat, & ſalvet, & moveat, nihil poſſumus eſſe & operari. Sed hoc non ponit gratiam ſpecialem.* Actuali ergo hoc & generali gratiæ auxilio poteſt quiſque etiam impius vitare peccatum quodlibet; & hujus auxilii fons eſt *Deus, in quo vivimus, movemur & ſumus*, qui omnia *continet*, ſine quo non poſſumus *eſſe* vel *operari*: ut non ineptè hæc dicatur quandoque *gratia Creatoris*. Tametſi enim ex Chriſti meritis illa nobis perpetuetur, ubi vel ad vitanda peccata, vel ad præparandam gratiæ animam confert vel tantillum: non tamen vocatur *ſpecialis* & *propriè* gratia Chriſti, niſi quæ juſtificantem charitatem cordibus infundit.

Si ſine *gratia gratum faciente bonum velit* voluntas cujuſquam, tunc ait Albertus eam non eſſe bonam, niſi *imperfectè & ſemiplenè*. Quomodo ergo implere poteſt mandata, quæ ſola charitas implet? Reſpondet dupliciter: primò *ſi forma, ſeu charitas eſt in præcepto, tunc non eſt in poteſtate noſtra implere divina mandata: & tamen præcipiuntur nobis, quia nobis poſſibile eſt aliquid facere: quo facto habeamus poteſtatem ex gratia; hoc autem eſt facere, quod in nobis eſt: quia ſi hoc fecerimus, Deus inevitabiliter dat gratiam. Quia ipſe uno modo ſe habet ſemper ad nos, ſcilicet gratiam porrigendo; ſed nos non uno modo nos habemus ad eum, quando avertimur. Sed ſi convertimur, faciendo quod in nobis eſt, ſtatim accipimus. Quia igitur antecedens in noſtra poteſtate eſt, ideo etiam conſequens imperatur nobis*. Reſpondet ſecundò: *Si forma non eſt in præcepto, tunc poſſumus mandata Dei implere, ſed non habebimus meritum vitæ æternæ, ſed evitabimus pœnam.* Addit denique: *Sed mandata dilectionis Dei & proximi, ad quæ referuntur mandata decalogi, ſicut ad formam, non poſſumus implere: quia illa ſunt de forma mandati potiùs, quàm de mandato ipſo.* Quoad hæc igitur videtur primæ reſponſioni hærere.

Ibid. d.29.

Primam porrò gratiam, ſcilicet habitualem, per ſola gratiæ generalis auxilia nemo meretur: *Primam gratiam nullus ſibi, nec de condigno, nec de congruo omnino poteſt mereri. Quia antequam habeat gratiam, non eſt dignus pane quo veſcitur.*

Ibidem.

De timore gehennæ, qui inter gratiæ generalis dona & habitus primum locum ferè tenet, ita ſentit Albertus; eſſe *donum* Spiritus ſancti, ſaltem ſecundæ cujuſdam claſſis. Naturam *non ſufficere* ad hunc timorem, quia *ſola fides oſtendit pœnas inferni*. Et rurſum: *Timor ſervilis donum Dei eſt, donum accipiendo generaliter de omnibus quæ dantur à Deo, & ſunt ſupra naturam, ad ordinandum vitam in bonum gratiæ. Sicut ergo fides informis eſt donum Dei, ita timor ſervilis eſt donum Dei. Bonus eſt, quia removet ab actu peccati: utilis eſt, quia introducit charitatem. Paulatim enim recedendo ab actu peccati, removetur etiam peccati placentia, & introducitur amor Dei.* Ita terrenæ concupiſcentiæ timor iſte bellum infert, non aliter ſcilicet quàm materiam & alimenta ſubtrahendo, ut inedia extabeſcat tandem. Quia autem timor videtur quaſi pullulaſcere ex amore aliquo, confitetur Albertus, hunc prodire ab *amore naturali proprii boni*; utque de timore naturali idem ibi docet, ita hic amor naturalis *nec bonus, nec malus eſt*. Non inde ergo habet hic timor, ut malus ſit; ut bonus autem ſit, habet à fide informi, à qua prodit; & à Deo, à quo datur.

L.3. Sentent. d.15.

Tertium poſtremò gratiæ genus non omnino intactum reliquit Albertus, ubi quærenti *an beneficia multiplicia quæ non omnia cadunt in ratione gratiæ gratum facientis, quæ tamen liberant ab aliquibus malis, ſint* effectus prædeſtinationis? Nam ex Machab. *l.2.c.6.* peccatores pœna præſenti cohibere, *extremi beneficii indicium eſt*. Reſpondet: *Prædeſtinatio non eſt propriè niſi gratiæ & gloriæ, & alia ſunt indirectè operantia ad liberationem, ſicut ſatisfaciendo, vel humiliando, &c.* Ergo prædeſtinatio eſt *præparatio gratiæ*, ſcilicet *gratum facientis*: ſed eſt etiam *præparatio beneficiorum*, nempe *multiplicium*, quibus utcumque vel *indirectè* liberantur electi. Et mox: *Prædeſtinatio non compellit ad virtutem, ſed tamen finaliter facit eam in liberè acceptante & volente. Quia licèt non cogatur accipere eam, tamen inevitabiliter inclinabit voluntatem ad accipiendum eam.* Illa enim *multiplicitas* auxiliorum quamlibet pertinacem *finaliter* vincet, & *inclinabit* voluntatem.

Ibid. l.1. d.40.

Et ibidem rurſum Albertus: *Non eſt in præſcientia & prædeſtinatione certitudo demonſtrationis, quia non ſunt cauſæ per quas inferri poſſit ſalus de neceſſitate rei, ſed de neceſſitate conſequentiæ, ut ſuprà diximus de infallibilitate præſcientiæ divinæ.* Si quo autem infallibiliter prædeterminante auxilio perficeretur prædeſtinatio, eſſet ibi & certitudo demonſtrationis, & rei neceſſitas, non ſola conſequentis, non modò ut in præſcientia. An autem prædeſtinatus poſſit finaliter peccare, exponit inferiùs diſtinguendo per ſenſum *compoſitum* & *diviſum*, per neceſſitatem *conſequentis* & *conſequentiæ*. At an motus à gratia poſſit diſſentire, nec Albertus, nec Thomas, nec alius quiſquam tunc laborabat inquirere, vel his diſtinctionibus elucidare. Uſque adeo in mentem illis non venerat gratiæ prædeterminantis diſcuſſio. Diſcrimen autem prædeſtinationis & gratiæ hac in re non tacet Albertus. *Prædeſtinatio non ineſt abſolutè rei, ſed rei comparatæ ad aliud. Et propterea eo malo quo ineſt, non tollit potentiam ad contrarium, quia non tollit liberi arbitrii flexibilitatem. Sed ſic non eſt, cum dicitur, Cygnus poteſt eſſe niger.* At gratia non eſt in homine comparatè ad aliud, ut prædeſtinatio, ut præſcientia: ſed abſolutè, ut accidens in ſubjecto, albedo in cygno.

ALEXANDER DE ALES.

Ex Alexandro Alenſi ſpecialis & maximè propria Chriſti gratia, medicinalis, liberatrix, dilectio juſtitiæ, eſt gratia habitualis. Eſt præterea & gratia generalis.

ACademiæ Pariſienſis ingens decus Alexander Alenſis, & in Magiſtri veſtigiis hæſit ipſe, & ea ſcripſit, quæ diſcipuli longè celeberrimi Thomas & Bonaventura ſectarentur. Quærens ergo ille, *creatum, an increatum quid ſit gratia in habente eam?* ſic demum concludit: *Dicendum quod eſt gratia creata & increata in habente eam. Gratia increata eſt Spiritus ſanctus ſecundùm quod dicitur donum: & dicitur donum, ſecundùm quod dicitur amor, &c. Spiritus enim ſanctus facit nos gratos, quia facit nos Deiformes: hoc autem facit, quia amor eſt. Quia ergo Spiritus ſanctus amor eſt, immò & virtus prima amoris: inde eſt, quod cum datur nobis, transformat nos in divinam ſpeciem, ut ſit ipſa anima aſſimilata Deo. Ex alia parte debemus intelligere gratiam creatam velut ſimilitudinem & diſpoſitionem ex parte animæ rationalis, ex qua habet quod ſit accepta Deo & aſſimilata. Quia ibi eſt forma transformans, & hæc eſt gratia increata: ſimiliter ibi eſt forma transformata, quæ derelinquitur in transformato, videlicet in anima ex transformatione, & hæc eſt gratia creata.* Gratia hæc creata, ut perſpicuum eſt, habitualis eſt gratia, quæ

3. Part. q. 64. mem. 2. art. 2.

Deo aſſimilat , acceptum facit , quæ in Deum transformat , per quam , ut mox ait , gratia increata *unitur* & inhoſpitatur animæ juſtificatorum.

Quærit rurſus Alenſis , an gratia ſit ſubſtantia , vel accidens ? & reſpondet : *Quantum ad* Ibid. art. 3. *primum eſſe animæ , quod eſt eſſe naturæ, gratia eſt accidens, quia eſt diſpoſitio adveniens animæ poſt completionem illius , quantum ad illud eſſe. Quantum ad ſecundum eſſe , quod eſt bene eſſe , vel eſſe ordinis , gratia eſt diſpoſitio ſubſtantialis, non tamen ſubſtantia.* Eſt enim gratia quaſi ſubſtantia ipſa novæ creaturæ . Et ibidem : *Deſtruitur gratia ex defectu ſui ſubjecti, quod eſt liberum arbitrium . Deficit autem ipſi liberum arbitrium , quando diſſentit gratiæ per peccatum , conſentiendo peccato.*

Quærit rurſum, quo *gratia & virtus* differant. Reſpondet, *Sicut ſe habet eſſe ad operari, & be-* Ibid. art. 4. *ne eſſe ad bene operari, ſic gratia & virtus. Nam quo anima bene eſt, gratia eſt; quo bene operatur , virtus eſt . Quamvis ergo ſecundùm ſubſtantiam & rem ſint idem gratia & virtus, non tamen ſecundùm eſſe & rationem, &c. Quæ comparatio animæ ad ſuas vires, eadem gratiæ ad virtutes, &c. Lumen & radius ſunt idem, differunt tamen, &c. In anima lumen eſt gratia , radius virtus . Per fidem intelligimus radium, dirigentem vim rationabilem in primam veritatem . Charitas eſt radius , per quem dirigitur concupiſcibilis ad ſummam bonitatem . Spes eſt radius , per quem dirigitur iraſcibilis in ſummam majeſtatem .* Denique *gratia & virtus ſunt idem ſubſtantialiter, & propter hoc quod eſt unius , attribuitur alteri.* Quibus palam eſt gratiam habitualem ſignificari. Sed idem ex definitionibus patet gratiæ , quas mox coacervat: *Gratia eſt cordis delectatio. Gratia eſt ſanitas. Gratia eſt juſtificatio. Gratia eſt quidam* Ibid. art. 6. *motor , vel quidam nitor animæ ad conciliandum ſanctum amorem. Gratia eſt gratis data, gratum faciens habentem, & gratum reddens opus propter beatitudinem . Gratia eſt habitus mentis, univerſaliter totius vitæ ordinativus.* Cui poſtremæ definitioni magis acquieſcit.

Differentias verò gratiæ veſtigare adgreſſus hæc Ibid. memb. 3 art. 1. habet : *Non multiplicatur per formas differentes in quantum gratia eſt, tamen habet diverſos effectus , quos derelinquit in anima . Præparat enim voluntatem ad bonum , ut ipſum velit : item addit facultatem , ut poſſit illud operari, ne fruſtra velit.* Et infra: *Gratia præveniens, qua boni ſumus : ſubſequens, qua bonum operamur. Unde ſecundùm hoc gratia præveniens informat ipſam animam : ſubſequens ipſum liberum arbitrium , ad operandum bonum .* Et ibidem : *In parvulis non* Ibid. art. 2. *eſt gratia ſecundùm actum , ſed in habitu : quia illa eadem gratia quæ modò eſt in parvulo , erit operans & cooperans , quando operabitur & habebit uſum liberi arbitrii .* Non poſſunt hæc niſi de gratia ſanctificante & habituali intelligi. Ita & poſtea gratiam Adami & noſtram ejuſdem fuiſſe generis cenſet, etſi *per accidens* iſta morbum pellat , non illa . Similiter in parvulo & adulto gratiam docet eſſe eandem . *Gratia in* Ibid. art. 5. *adulto & parvulo non differt ſecundùm eſſentiam, quamvis operetur aliquid in adulto , quod non operatur in parvulo. Hoc enim eſt propter diverſitatem , non quæ ſit in gratia , ſed ex parte ſuſcipientis : quia in parvulo eſt ratio ligata quantum ad uſum , & arbitrium voluntatis ligatum , in adulto expeditum ; ſed gratia operatur in recipiente ſecundùm capacitatem recipientis. Quia ergo parvulus eſt tantùm capabilis informationis , adultus autem eſt capabilis informationis & operationis : propter hoc gratia eſt in parvulo ſolùm ad informationem, in adulto autem ad informationem & operationem.* De una habituali gratia hæc dicuntur.

Effectus ejuſdem gratiæ hos exequitur , *Purgare, illuminare, perficere: vivificare, aſſimilare, gratificare: juſtificare, excitare, motus meritorios elicere.* Sed ipſum audiamus Alenſem luculentiſſimè hæc ediſſerentem : *Gratia comparatur ad animam, & ut vita, & ut motor , & ut lux.* Ibid. memb. 6. art. 1. 2. 3. *Quia ergo gratia eſt ſimilitudo ſummæ veritatis , ſic comparatur , ut lux . Quia eſt ſimilitudo ſummæ bonitatis , ſic comparatur , ut vita. Quia eſt ſimilitudo poteſtatis & virtutis, ſic comparatur, ut motor arbitrii ad animum. Potentia autem attribuitur Patri, veritas Filio , bonitas Spiritui ſancto. Et ideo gratia eſt ſimilitudo totius Trinitatis. Secundùm quod comparatur ut lux, ut eſt ſimilitudo primæ veritatis, ſumuntur tres effectus gratiæ. Secundùm quod comparatur ut vita, eo quod eſt ſimilitudo ſummæ bonitatis, ſumuntur tres alii effectus . Secundùm verò quod comparatur ut motor , ſcilicet eo quod eſt ſimilitudo ſummæ poteſtatis, ſeu virtutis, tres ſunt ejus effectus, juſtificare, excitare , motus meritorios elicere. Excitare eſt effectus gratiæ circa liberum arbitrium, (quod gerit ſimilitudinem divinæ poteſtatis, eo quod non poteſt cogi ,) quoad rationem : juſtificare , quoad voluntatem: motus meritorios elicere, quoad facultatem. Unde gratia movet voluntatem per juſtificationem, &c. Unde tria hæc, bonum cogitare, velle, perficere ,gratia operatur in nobis.* Denique voluntatem juſtificari ait, dum *gratia immutando malam voluntatem , nos ſibi per affectum jungit.* Eſt enim juſtificatio inſpiratio bonæ voluntatis, ſeu affectus rectitudinis . De gratia juſtificante & habituali conſtantiſſimè hæc dicuntur. Et tamen illa *motor* eſt liberi arbitrii. Movet enim ad bona, à malis removet.

Ideo paulò poſt quærit , an gratia in præſenti vita faciat nos eſſe ſine peccato . *Et ex Auguſtini* ſententia reſpondet per gratiam vivere poſſe ſine crimine, non ſine peccato, nempe juſtos. Ad juſtificatos enim tantùm ea quæſtio & reſponſio Auguſtini pertinet. Ergo & gratia hic ea intelligitur , quæ juſtificatorum propria eſt , adeoque habitualis , non actualis . En Alenſis verba : *Poteſt per gratiam aſſiſtentem eligere bo-* Ibid. art. 5. *num & vitare quodlibet malum in ſingulari , ſed non quodlibet malum in univerſali . Quia poteſt per ipſam vitare hoc verbum otioſum, & hunc motum concupiſcentiæ carnalis, & ſic quodlibet ſingulariter per ſe : ſed non poteſt vitare omne peccatum , vel concupiſcentiam in univerſali. Sicut ſi navis aliqua eſſet perforata centum foraminibus, &c.*

Denique effectus gratiæ inter ſe componens , Ibid. art. 6. ait hoc præire in gratia , quòd ſit *vita animæ , quia eſt configuratio animæ ad ſummam bonitatem , quæ eſt Spiritus ſanctus ; deinde ex illa configuratione eſt nobis communio totius Trinitatis . Conſequens configuratio eſt ad primam veritatem , quà gratia lux eſt . Ultima configuratio eſt ad potentiam Patris , quà gratia motor eſt .* Eo ordine ait effectus gratiæ digerendos , ut prius vivificet , tum illuminet, denique moveat ad bene vivendum . Hæc omnia uni conſentiunt gratiæ inhabitanti. Ideo mox ait eodem inſtanti ſecundùm ſubſtantiam , non ſecundùm rationem in aliquo *deſinere peccatum , & gratiam incipere eſſe .* Vide & quæſtionem ſequentem , ubi & inter virtutes gratiam penè locat , ut hæc ſubſtantiam animæ , illæ potentias inſideant.

Nunc flectamus calamum ad gratiam generalem ; ſic Alenſis de ea: *Non eſt in poteſtate no-* Par. 3. q. 27. mem. 4. art. 2. *ſtra tanquam efficiente, diligere Deum ſuper omnia; eſt tamen iſtud in poteſtate noſtra tanquam præparante, faciendo quod in ſe eſt.* Et alibi: *Fuit* Ibid. qu. 28. mem. 1. art. 4. *culpa gentium, quibus dominabantur Angeli, quæ non præparaverunt ſe, & noluerunt recipere illuminationem per legem, quam Angeli miniſtraſſent ,* *ſi ſe præparaſſent, ut ait Dionyſius*. Et rurſum: Ibid. q. 60. mem.1.art.1. *Non habens gratiam, etſi non habeat poteſtatem ad opera gratiæ, habet tamen facultatem faciendi quod in ſe eſt, ut habeat gratiam; ex qua eſt poteſtas ad opera gratiæ*. Ibid. q. 61. mem.5.art.2. Et alibi: *Duplex eſt meritum, ſcilicet interpretativum, & meritum congrui vel condigni. Meritum interpretativum appellatur, quando non eſt aliqua condignitas in recipiente, & tamen exhibet Deus donum ſuum ex ſua liberalitate, ac ſi ille meruiſſet, & tamen non meruit. Cum ergo ait Propheta, Convertimini ad me, & ego convertar ad vos, non probat aliquod debitum, ſed ſolùm eſt declaratio divinæ bonitatis; quia ſua liberalitas tanta eſt, quòd non negabit ſe, ſi aliquis faciat quod in ſe eſt, etiamſi ſit exiſtens in peccato mortali. Sed hoc non erit propter ea quæ facit, ſed propter liberalitatem dantis*. Et Ibid. art.3. infrà: *Concedendum quod ſi homo faciat quod in ſe eſt, Deus dat ei gratiam, & etiam neceſſariò, id eſt, immutabiliter. Sicut Sol immutabiliter dat lumen ſuum omni volenti recipere, &c. Et hæc eſt laus liberalitatis Dei, quod ipſa eſt immutabilis, & negare ſe non poteſt, volenti eam recipere*. Et ibidem: *Nullus poteſt ſufficienter ſe diſponere ad gratiam, niſi Deus ipſum diſponat: ſed ſi faciat quod in ſe eſt, conſequitur diſpoſitio divini adjutorii*. Et ibidem quid ſit facere quod in ſe eſt: *In quolibet homine per naturam eſt recta ratio, & hæc rectitudo eſt notio boni indita à creatione, qua qualibet anima poteſt cognoſcere ſuum principium, ſcilicet Deum, & ſcit ſe non ſemper fuiſſe, & ſcit quod ab illo debet petere bonum, & quod per illum debent ſuppleri ſui defectus. Si ergo ſecundum iſtam notionem operetur homo arbitrio ſuo, recurrendo ad illum, quem ſcit ſuum eſſe principium, & quem ſcit eſſe orandum ſibi, & petat ab eo lumen fidei & boni, dabitur ei, & ſic faciet quod in ſe eſt*. Et mox: *Naturalis rectitudo ſemper contradicit peccato*. Liquet ergo omnes poſſe ad gratiam ſanctificantem ſe præparare, faciendo quod in ſe eſt, non ſine auxilio Dei actuali, ſuam æternam legem ſuique notitiam omnibus imprimentis, & averſationem mali, cupidinem boni; & hæc initia motionibus actualibus adjuvantis, quarum nemo hominum omnino expers eſt. Unde mox: *Lux prima quæ eſt bonitas ſumma, ſemper radiat ſuper creaturam,* Ibid. art.4. *non ſemper recipitur, quia creatura eſt indiſpoſita, &c. Deus ſemper porrigit omnibus gratiam ſuam, non tamen omnes extendunt manum, id eſt, voluntatem, ut eam recipiant*. Et rurſum, Ibid. mem.6. art.3. *Recta ratio in infidelibus eſt gratia gratis data & diſponens, licèt inſit naturaliter. Hæc facit eos cogitare quod Deus creator eſt, & bonus, & colendus. Sic excitat ad amorem & timorem ipſius*. Quibus in omnibus illud univerſaliter retinendum, hæc dici *non excluſo* actuali Dei auxilio, quod cauſis omnibus naturali ſupernaturalique pro earum modo opitulatione & cooperatione adeſt. Sed quia omnibus præſto eſt, eo non excluſo, eo ſemper ſubintellecto, de viribus cauſarum ſecundarum inquiritur, quibus attemperabit ſe motio & præmotio ſummi boni.

Quoniam autem inter gratias generales locum habent non extremum virtutes morales, & inter eas potiſſimum timor gehennæ: hunc docet Alenſis eſſe *donum Spiritus ſancti*, quatenus *timetur pœna per ſe, vel timetur Deus, ne puniat æternaliter, & ita facit reſilire à peccato*: non quatenus *excludit amorem juſtitiæ*, & conjunctam habet *voluntatem peccandi, ſi adeſſet impunitas*. Tert. part. q. 66. Sed amorem juſtitiæ excludit, ut ad eum præparans, & illum introducens: voluntatem peccandi conjunctam habet, ſed *habitu*, *actu* verò conjunctam habet voluntatem non peccandi. Denique hoc timore non plus timetur pœna, quàm Deus: ſed unus timetur Deus, ut pœnam inferens. Denique *timere ſerviliter eſt facere bonum de genere bonorum, ſed non bene, quia non cum debita circumſtantia, ſcilicet non cum charitate*. At facere ex charitate non tenetur niſi *qui poteſt*: qui eſt autem in peccato mortali, id *non poteſt, quia non habet gratiam* habitualem: tenetur ergo tantùm ad charitatem ſe præparare, quod poteſt & facit per timorem.

Denique tertium gratiæ genus non tacetur ab Alenſi, cùm quærit an *gratia moveat voluntatem ſpontaneè, vel coactè*. Et violentiam quandam fieri probat his locis, *Nemo venit ad me, niſi Pater traxerit eum. Compelle eos intrare, ut impleatur domus mea. Noſtras rebelles compelle propitius voluntates*. Ibid. q.61.m. 6. art.4. Qui extremus locus in ſolemni canitur Eccleſiæ prece. *Compulſionem* mox diſtinguit duplicem, *paſſivam*, ubi invitus & citra conſenſum ſuum quis cogitur: & *activam*, ubi per *timorem & dolorem* adducitur quis conſentire & velle, quod nolebat. *Gratia ergo nunquam compellit liberum arbitrium ad bonum compulſione paſſiva; quamvis aliquando compulſione activa ipſum compellat, quia aliquando movet ipſum per dolores & timores, ut convertatur ad bonum. Unde Bernardus: Hoc quippe intendit, cùm terret & percutit, ut faciat voluntarios, non ut ſalvet invitos*. Ubi obſerva 1. efficaciſſimam hìc eſſe gratiam, quæ *trahit, compellit rebelles etiam voluntates*. 2. Ibi principari veriſſimam gratiam, de qua totus Alenſis, ſcilicet charitatem: ſed efficaciam illi accumulari per *timorem* intrinſecùs, per *dolorem* extrinſecùs: ita conſpiratione plurium ſimul auxiliorum conſtare efficaciam gratiæ: immò ex Bernardo *terreri & percuti* nos, ut conſentiamus. 3. Scitè Alenſem dicere, ita fieri *aliquando*, ſcilicet cùm voluntas ex mala in bonam mutanda, cùm graviſſima tentatio ſuperanda eſt, cùm in bono perſeverandum. Nec enim par moles difficultatis ſuperanda ubique eſt.

S. THOMAS AQUINAS.

Ex ſancto Thoma Aquinate, oſtenditur gratiam Chriſti propriam, medicinalem, liberatricem, ſanantem, ſpecialem, eam denique de qua potiſſimùm confligebat Auguſtinus cum Pelagio, eſſe gratiam habitualem. Summa ejus rationum ex ſumma Theologica; ubi ex occaſione agitur & de gratia generali.

QUòd Chriſti *propriè gratia* & medicinalis, & ſanans, & liberatrix, de qua cum Pelagio confligebat Eccleſia, habitualis gratia & charitas ſit, conſtanter docet ſanctus Thomas in Magiſtrum. L. 2. Sent. d. 28. q. 1. art. 1. Ubi quærens *an homo ſine gratia poſſit facere aliquod bonum*, tres recenſet ſententias. Primò Manichæorum, qui ajebant hominem *neceſſitate peccare*, & ita liberum tollebant arbitrium. Nec enim homo liberi eſſet arbitrii, *niſi ad eum determinatio ſui operis pertineret*. Secundò Pelagianorum, qui ajebant hominem *per liberum arbitrium quodlibet opus bonum poſſe ſine gratia ſuperaddita, etiam in opus meritorium*. Tertiò Catholicorum, *Idea ſecundùm fidem Catholicam in medio contrariarum hæreſum incedendum eſt, ut ſcilicet dicamus hominem per liberum arbitrium & bona & mala facere poſſe, non tamen in actum meritorium exire ſine habitu gratiæ*. Ibid. art.2. Et infrà: *Homo in peccato mortali exiſtens, non poteſt ſe à peccato præterito abſolvere, niſi per gratiam liberetur. Et in hoc errabat Pelagius, æſtimans hominem propriis viribus ſine gratia poſſe ſe à peccatis præteritis abſolvere ſatisfaciendo*. Gratiam ibidem mox ipſemet interpretatur *habitum infuſum*. Ibid. art.3. Et infrà rurſum *ſine habitu infuſo* gratiæ negat impleri poſſe præcepta ſecundùm intentionem Dei præcipientis, hoc eſt, memoriè exclamate: *Et ideo Pelagius erravit, qui ſimpliciter impleri præcepta legis poſſe ſine gratia poſuit*. Quapropter minùs jam mirum eſt, De verit. q. 24 art.14. ſi idem alibi ſcribat, *Communiter loquentes utuntur nomine gratiæ pro aliquo dono habituali juſtificante*. Jam inde enim ab ævo Auguſtini & Pelagii id inoleverat apud fideles. Denique in Summa Theologica ſimiliter docet, ut in ſtatu naturæ corruptæ impleat quis *omnia* præcepta, etiam ſecundùm ſubſtantiam operis, opus eſſe *gratia ſanante*, præter actualem gratiam, 1. 2 q 109, art.4. quam vocat *auxilium Dei moventis*. At verò ut ibidem ait, *Hoc pertinebat ad hæreſin Pelagianorum, ut Auguſtinus dicit in libro de Hæreſibus, ut credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia divina mandata*. Ergo ea erat hæreſis Pelagii, quòd gratiæ ſananti, ſeu habituali adverſaretur.

Sed idem rurſus apertius fit, ex eo quòd ſancto Thomæ gratia habitualis ea ſit, quæ ſanans, reparatrix, medicinalis Auguſtino eſt, & dilectio juſtitiæ. Itaque *virtute gratuita ſuperaddita virtuti naturæ*, nunc indiget homo poſt pec- 1. 2. q. 109. art.4. catum Adæ, etiam *ut ſanetur*, & præterea ut opera ejus ſint meritoria: Adamus ante peccatum indigebat tantùm, ut opera ejus eſſent meritoria. Sed in utroque ſtatu opus eſt auxilio Dei moventis præterea. Rurſum, non ante peccatum Adæ, ſed nunc voluntas corrupta *ſequitur* Ibid. art.3. *bonum privatum, niſi ſanetur per gratiam Dei*. Etenim in utroque ſtatu ad diligendum Deum opus eſt auxilio Dei moventis; ſed *in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo etiam ad hoc auxilio gratiæ naturam ſanantis*. Illa autem habitualis charitas *addit promptitudinem quandam & delectationem, ſicut habitus quilibet virtutis, &c.* Ibid. art.4. Et rurſum nequidem quoad ſubſtantiam operum *omnia* impleri mandata nunc poſſe docet *ſine gratia ſanante*, quam ait Auguſtino illam eſſe, *non ſolùm qua monſtrante, quid faciendum ſit, ſciant; verùm etiam ut præſtante ipſa, faciant cum dilectione, quod ſciunt*. Illa ergo dilectio, delectatioque juſtitiæ apud Auguſtinum, illa gratia medicinalis & ſanans, charitas habitualis eſt. Rurſus ut homo à peccato reſurgat, Ibid art.7. opus eſſe ait gratia juſtificante & habituali: *Cùm enim decor gratiæ proveniat ex illuſtratione divini luminis, non poteſt talis decor in anima reparari, niſi Deo denuo illuſtrante; unde requiritur habituale donum, quod eſt gratiæ lumen. Similiter ordo naturæ reparari non poteſt, ut ſcilicet voluntas hominis Deo ſubjiciatur, niſi Deo voluntatem hominis ad ſe trahente*. Ibidem per gratiam habitualem inculcat ſanari, reparari hominem, reſuſcitari, *ſicut ſi mortuo corpori reſuſci-* Art.8. *tando denuo infunderetur anima*. Igitur gratia habitualis eſt, quæ hominem illuſtrat, reparat, Deo ſubjicit, ad Deum trahit, reſuſcitat. Rurſum nunc in ſtatu corruptæ naturæ opus eſſe tradit *gratia habituali ſanante*; opus eſſe, ut *reparetur per gratiam juſtificantem*; opus eſſe, ut *per gratiam ad debitum ordinem reparetur*, quo *diu maneat abſque peccato, vel omninò à peccato abſtineat*.

Quia enim *non poteſt ratio ſemper eſſe pervigil*, quia non poteſt ſemper eſſe *in tali præmeditatione*, non poteſt contingere, ut diu permaneat, quin operetur *ſecundùm conſequentiam voluntatis deordinatæ à Deo*, & ſecundùm *habitum præexiſtentem*, niſi citò per gratiam ſanetur: qua fiat, *ut habeat cor ſuum firmatum in Deo, ut pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando, ab eo ſeparari vellet*. Quibus abundè patet gratiam habitualem eam eſſe, quæ propria Dei gratia eſt, ſanans, reparans, & Deo voluntatem affigens.

Ejuſdem ſalivæ ſunt, quæ in Summæ Theologicæ quæſtionibus & articulis aliis de gratia idem diſputat. Ubique auxilium Dei moventis vix nomine gratiæ dignatur; Gratia abſolutè & ſim- 1.2. q.109. 110. &c. pliciter non alia illi eſt, quàm habitualis. At ſi quod actuale auxilium invictiſſimè efficax admitteret, huic potiùs nomen gratiæ Chriſti reſervaret.

2. Ubique *ex puris naturalibus, ex viribus naturæ* fieri ab eo dicitur, quod fit cum auxilio Dei moventis, ſine gratia habituali.

3. Ubique ſupernaturalia non dicuntur, niſi Ibidem. quæ à juſtificatis fiunt bona; ubique juſtificatio orditur & inchoat eſſe ſupernaturale.

4. Ubique auxilium actuale omne, à primo Ibidem. movente, à cauſa univerſali proficiſci dicitur. Non ergo ea eſt gratia Chriſti propria & efficaciſſima, aut medicinalis.

5. Auxilium illud actuale, cùm à primo movente ſit & à cauſa univerſali, omnia ad ſe convertente, utique omnibus datur. At gratia Chriſti efficaciſſima non datur omnibus.

6. Motio primi moventis æquè eſt neceſſaria ad effectus naturales, ac ſupernaturales; ad neceſſarios, atque ad liberos; ad malos, atque ad bonos actus, ut ſanctus Doctor ubique docet. Non ergo inde repetenda eſt propria Chriſti gratia.

7. Auxilium Dei moventis æquè neceſſarium erat Adamo innocenti, ac nobis; at Chriſti gratia non erat illi neceſſaria. Eidem ſancto Thomæ etiam ad cognoſcendum quodcumque verum, opus eſt auxilio Dei moventis. At ad id non eſt neceſſaria Chriſti propriè gratia.

8. Si auxilium illud Dei moventis eſſet invi- 1. 2. q. 109. art.4.8.9. ctiſſimè prædeterminans, & infallibiliter efficax, æquè ſine gratia habituali ſufficeret impio ad vitanda omnia, atque ad vitanda ſingula crimina. Æquè item ſufficeret juſto ad vitanda omnia, atque ad vitanda ſingula venialia. Æquè utrique ſufficeret, ut diu & ſemper, atque ut aliquandiu vigilaret quis, & præmeditaretur, & conaretur. Et viciſſim eo denegato, nec ad ſingula poſſet, qui non poſſet ad omnia; nec brevì poſſet, qui non ſemper.

9. Per illud idem auxilium actuale ſi infallibi- 1.2.q.109.art. 10. liter prædeterminaret, æquè pares eſſent vires juſti ad perſeverantiam uſque in finem, atque ad quodlibet opus bonum.

10. Auguſtini *Auxilium quo* in libro de Cor- Ibid. ad 3. reptione & gratia, quo *invictiſſimè* agitur homo à Deo, reſtringit ſanctus Thomas ad ſolam perſeverantiam, prout ſonant Auguſtini verba liquidiſſimè.

11. Auxilium gratiæ actualis, perinde ut ha- 1.2.q.109.art. 2.3.4.9. bitualis, non aliud & aliud, ſed idem prorſus homini ſtanti & lapſo neceſſarium fuiſſe ait, ſed ſtanti ob unam rationem, lapſo ob duplicem. Gratia habitualis homini ſtanti neceſſaria erat, ut ad eſſe ſupernaturale elevaretur, lapſo præterea neceſſaria eſt *ſpeciali ratione*, ut ſanetur; ſed una & eadem. Auxilium actuale homini ſtanti opus erat, generali ratione, ut cauſa ſecunda moveretur à prima; lapſo neceſſarium eſt *ſpeciali ratione*, quia nondum omnino & perfectè ſanus eſt; ſed unum & idem. Nec unquam duo diſtinguit ſanctus Thomas.

12. Homini lapſo certè opus eſſe docet à Deo 1.2.q.109.art. 9.10. *dirigi, protegi, conſervari*, ob ignorantiam crebram, ob tentationes varias, &c. Sed illis verbis auxilium infallibiliter prædeterminans ſignificari nemo ſobrius dixerit. Nec rem tanti momenti tam paucis & tam alienis ab eo ſenſu verbis dixiſſet ſanctus Thomas.

13. Si quibus denegatur gratia habitualis, 1.2.q.109.art. 8. ad 1. eos ait non excuſari, quia non ſe præparaverunt ad eam conſequendam: nempe per auxilium actuale. Ergo affuit omnibus hoc auxilium: & inefficax in pleriſque ſaltem fuit. Nam ſi potuit

negari, poterat & habitualis gratia multò æquiùs.

1. 2. q. 111. art. 2. 3.

14. Gratia tam habitualis, quàm actualis, immò magis propriè habitualis, quàm actualis, dividitur à ſancto Thoma in prævenientem & ſubſequentem, operantem & cooperantem, excitantem & adjuvantem. At ſi actualis eſſet infallibiliter prædeterminans, illi uni hæ diviſiones competerent; aut non promiſcuè illi, & habituali concederentur; non ſaltem huic magis, quàm illi.

15. Et hæ diviſiones gratiæ indiſcriminatim ferè locum habent ante & poſt peccatum. At ante peccatum nulla erat infallibiliter prædeterminans.

1. 2. q. 110. art. 1. ad 1.

16. Quæ gratia Auguſtino efficacior, quàm quæ ad animam ſe habet, ut ſeſſor ad equum? Atqui ea eſt ſancto Thomæ gratia habitualis.

1. 2. q. 112. art. 3. ad 1.

17. Juſto negari à Deo non poteſt auxilium actuale; at id juſto, ubi peccat, inefficax eſt. Ergo non eſt infallibiliter prædeterminans.

1. 2. q. 9. art. 6.

18. *Deus movet voluntatem hominis ſicut univerſalis motor ad univerſale objectum voluntatis, quod eſt bonum. Et ſine hac univerſali motione homo non poteſt aliquid velle. Sed homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc, vel illud, quod eſt verè bonum, vel apparens bonum.* Ergo non determinat univerſalis motor Deus voluntatem, ſed ipſa à Deo mota ad *bonum univerſale*, quod non aliud eſt quàm ipſe *Deus*, ut ibidem in corp. art. habetur, *determinat ſe ad volendum hoc, vel illud.*

19. Si autem ibi mox additur, *Sed tamen interdum ſpecialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod eſt bonum, ſicut in his quos movet per gratiam, ut infrà dicetur*: non hinc colligitur infallibiliter determinari per gratiam voluntates. Sed per *gratiam* abſolutè & ſimpliciter intelligit ſanctus Doctor habitualem, per quam movet, & inclinat Deus voluntates noſtras ad ſeipſum. In omnibus enim articulis ejus de gratia, vel in Summa Theologica, vel alibi, *gratia* ſimpliciter non eſt, niſi habitualis. Et per eam Deus *movet* voluntates. Adde quòd in hoc loco quem verſamus, vox *determinatè* in objectum cadit, ad quod Deus movet; non in voluntatem, quaſi eam infallibiliter determinet. Denique etſi per gratiam Deus determinet, id eſt, moveat ad bonum aliquod determinatum, putà amorem juſtitiæ, non tamen determinat infallibiliter voluntatem, ut nunquam reſiliat.

20. Nuſquam ſanctus Doctor objicit ſibi, quomodo voluntas auxilio infallibiliter prædeterminante mota, poſſit diſſentire; vel eo deſtituta, poſſit non peccare. Nuſquam apud eum mentio ſenſus compoſiti & diviſi in hac parte. At tam gravis difficultas non potuiſſet omitti intacta à tanto Theologo in tanta congerie operum Theologicorum, in tanta objectionum præ hac levidenſium farragine.

21. Et meminit quidem ſanctus Thomas ſenſus compoſiti & diviſi in negotio prædeſtinationis; & in quæſtione ea, An poſſit prædeſtinatus

1. P. q. 23. art. 6.

perire, reprobari: ſed perinde hoc eſſe ait ac de præſcientia & providentia Dei, quæ nihil ponit in voluntate, vel non eam determinat. At in neceſſitate eventuum, quæ obtenditur ex præſcientia Dei, nihil difficultatis eſt, & ſenſui compoſito ac diviſo omnes acquieſcunt. Quia præſcientia divina in Deo eſt, extra voluntates noſtras eſt, nihil in his ponit, quod earum libertati inſidietur. At ſimiliter *prædeſtinatio non ponit aliquid in prædeſtinato.*

Ibid. art. 2.

1. 2. q. 10. ar. 4.

22. Quod autem alibi dicit ſanctus Thomas, *Si Deus movet voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt poni, quod voluntas ad illud non moveatur*; præſto eſt ibidem in corpore articuli elucidatio & reſponſio limpidiſſima, *Quia voluntas eſt activum principium, non determinatum ad unum, ſed indifferenter ſe habens ad multa: ſic Deus ipſam movet, quod non ex neceſſitate ad unum determinat, ſed remanet motus ejus contingens & non neceſſarius, niſi in his ad quæ naturaliter movetur.* Ergo ſi Deus non determinat ad unum voluntates noſtras, & tamen impoſſibile eſt quòd non moveantur ad id, ad quod Deus illas movet, id eò fit, quia ut idem dicit, *intentio Dei deficere non poteſt*. Per plura enim auxilia, quæ ſigillatim fruſtrabilia ſunt, collectim rem perficit; & ita motio poteſt deficere, non *intentio.*

1. 2. q. 112. art. 3.

23. Enimverò cùm *intentioni* Dei efficaciam invictiſſimam tribuat, non motioni, palam eſt intentionem invictiſſimam per plures motiones perfici poſſe, etſi hæ ſingulæ ſint fruſtrabiles. *Si ex intentione Dei moventis eſt, quod homo cujus cor movet, gratiam conſequatur, ipſam infallibiliter conſequitur.*

1. 2. q. 119. art. ult.

24. Ita ad duo tantùm, nempe ad juſtificationem & perſeverantiam, infallibiliter efficax eſt Dei motio, vel potiùs intentio. De juſtificatione fidem faciunt verba paulò antè relata. De perſeverantia idem aſſerit ſanctus Thomas, cùm ait *divino auxilio ipſum dirigente & protegente contra tentationum impulſus, cuſtodiri aliquem à malo uſque ad finem vitæ, &c. concedi donum gratiæ, quo perſeverare poſſit; & ulteriùs dari, quod perſeveret.*

Ibid. art 9.

25. Si quas etiam peculiares ad actiones, vel graviorum tentationum victorias præmovere juſtos intentio Dei ſit, ad id quoque efficaciſſimo Dei auxilio & infallibili opus erit, cui ſubſcribit ſanctus Thomas paulò ſuperiùs, cum ait propter reſiduam in juſtis carnis infectionem, ignorantiam, inſtabilitatem, opus eſſe, ut *à Deo dirigamur & protegamur*, & oremus, *ne nos inducat in tentationem*. Quod auxilium aut non ad ſingulos actus neceſſarium erit; nec enim omni puncto temporis imminet vel tentatio, vel ignorantia: aut certè ſi ad ſingulos actus bonos neceſſarium eſt, cùm id in eo ſit, ut Deus dirigat, & protegat, non eo fiet, ut ad bonum opus infallibiliter applicetur voluntas; ſed ut tentatio vel temperetur, vel antevertatur, quæ ſi graviſſima incumberet, humana voluntas fatiſceret.

2. 2. q. 34. art. 11.

26. Eodem pertinet & illud quod alibi ait: *Poſſumus conſiderare charitatem ex parte Spiritus ſancti moventis animam ad diligendum Deum. Ea ex parte charitas impeccabilitatem habet ex virtute Spiritus ſancti, qui infallibiliter operatur quodcumque voluerit. Unde impoſſibile eſt hæc duo ſimul eſſe vera, quòd Spiritus ſanctus velit aliquem movere ad actum charitatis, & quòd ipſe charitatem amittat peccando. Nam donum perſeverantiæ computatur inter illa beneficia Dei, quibus veriſſimè liberantur, quicumque liberantur, ut Auguſtinus dicit.* Et hic perſpicis infallibilem efficaciæ vim tribui voluntati potiùs, quàm motioni Spiritus ſancti. Voluntas enim per plura *beneficia* conſequitur quod intendit. Cæterùm cùm non omnibus ſuffragetur illa voluntas Dei prædeſtinans & perſeverantiæ largitrix, ideò charitas amittitur quandoque. Unde ſubditur: *Poteſt conſiderari charitas ex parte ſubjecti, quod eſt vertibile ſecundùm arbitrii libertatem, &c. Forma eſt in ſubjecto amiſſibiliter, quando non replet totam potentialitatem materiæ, &c. Charitas viæ non replet potentialitatem ſui ſubjecti, quia non ſemper actu fertur in Deum. Unde quando actu in Deum non fertur, poteſt aliquid occurrere, per quod charitas amittatur.* Ergo ad *dirigentem & protegentem* Deum pertinet, ſi quos vult perſeverare, vel efficere ne ea occurrant, per quæ

charitas omitteretur: vel charitatem inflammare, ut actu ſemper vigeat, quandiu urget tentatio. Unde mox: *Spiritus ſancti conſervatione, à peccato immunes redduntur, quos ipſe movet, quantùm ipſe voluerit.*

1. 2. q. 106. art. 1. 27. Quærit alibi ſanctus Doctor, *an Lex nova juſtificet?* Reſpondet ad Legem novam *principaliter pertinere ipſam gratiam Spiritus ſancti interiùs datam, & quantùm ad hoc lex nova juſtificat. Unde Auguſtinus dicit in libro de Spir. & lit. Ibi, ſcilicet in Veteri Teſtamento, lex extrinſecus eſt poſita, qua injuſti terrerentur; hìc in novo intrinſecus data eſt, qua juſtificentur.* Et mox: *Etiam Evangelii littera occideret, niſi adeſſet interiùs gratia fidei ſanans.* Et ibidem: *Gratia novi Teſtamenti etſi adjuvet hominem ad non peccandum, non tamen ita confirmat in bono, ut homo peccare non poſſit. Hoc enim pertinet ad ſtatum gloriæ. Et ideò ſi quis poſt acceptam gratiam Novi Teſtamenti peccaverit, majori pœna eſt dignus, tanquam majoribus beneficiis ingratus, & auxilio ſibi dato non utens. Nec tamen propter hoc dicitur, quod lex nova iram operatur, quia quantum eſt de ſe, ſufficiens auxilium dat ad non peccandum.* Hìc liquet unam & eandem eſſe *gratiam novi Teſtamenti, juſtificantem, ſanantem, adjuvantem ad non peccandum, dantem ſufficiens auxilium ad non peccandum*, ut nemo jam juſtus peccet, niſi qui *auxilio ſibi dato non utatur*. Quod ludificatoriè diceretur, niſi & actuale auxilium, quanto opus eſt, adſit ad gratiam habitualem ad actum impellendam.

Q. 13. de veri. art. 5. ad 3. 28. Proferunt aliqui aliunde, ut probent ſenſus compoſiti & diviſi authorem eſſe ſanctum Thomam, hunc locum, *Quamvis non eſſe effectum divinæ voluntatis, non poſſit ſimul ſtare cum divina voluntate: tamen potentia deficiendi effectum ſimul ſtat cum divina voluntate. Non enim ſunt iſta incompoſſibilia, Deus vult iſtum ſalvari, & iſte poteſt damnari: ſed iſta ſunt incompoſſibilia, Deus vult iſtum ſalvari, & iſte damnatur.* Sed & hoc fruſtra obtruditur. Nam ut præſcientia, providentia, prædeſtinatio, ita & voluntas divina, extrinſecum quid eſt, non intimum voluntati liberæ. At motio gratiæ intima huic eſt. Nihil prohibet ergo neceſſitatem eſſe in voluntate divina, in noſtra contingentiam. At ut motio infallibiliter ac neceſſariò determinans inſit voluntati, & voluntas proximè poſſit diſſentire, id verò ne cogitari quidem ſeriò poteſt, ſi præjudicia & tricæ abſint.

29. Quod verò alii urgent à ſancto Thoma dictum, impoſſibile eſſe, ut Deus liberum arbitrium moveat, & illud non moveatur. Multifariam id ſumi poteſt. Primò quidem, cùm Deus movet inſpirando bonum propoſitum, tunc utique in voluntate eſſe inchoatum à Deo bonum propoſitum, velut actum indeliberatum à Deo immiſſum, & ita infallibiliter Deo movente movetur animus: ſed huic inſpirationi conſentire vel diſſentire jam noſtrum eſt. 1. 2. q. 109. art. 6. *Oportet præſupponi aliquod auxilium gratuitum Dei, interiùs animam moventis, ſive inſpirantis bonum propoſitum.* 1. 2. q. 110. art. 2. Et infrà: *Anima hominis movetur à Deo ad aliquid cognoſcendum, vel volendum, vel agendum. Et hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidam animæ. Actus enim moventis in moto eſt motus.* Voluntas ergo, cui inſpiratur bonum propoſitum, movetur utique eo motu, ſeu actu indeliberato. At diſſentire vel conſentire non cogitur ulla infallibili Dei motione. Secundò cùm, ut idem ſanctus Doctor ait, 1. 2. q. 9. art. 6. *Deus ſicut univerſalis motor movet voluntatem ad univerſale objectum voluntatis, quod eſt bonum:* eſt autem *ipſe Deus univerſale bonum*; tunc utique ſi Deus movet, movetur anima: ſed vel tunc *homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc, vel illud, quod eſt verè bonum, vel apparens bonum.* Ergo motio Dei à libera noſtra voluntate fruſtrari omnino non poteſt; ut non ſi ille movet, ipſa moveatur: ſed obliquari & detorqueri aliò poteſt, ut Deo ad verum bonum movente, moveatur voluntas, declinetque ad veri boni veſtigia. L. de ver Relig. Tertiò ita Auguſtinus ait à Deo trahi animam ad ſumma, vera, ſuavia quærenda, ſed in Deo, qui ſummitas, veritas, ſuavitas ipſa eſt: ſed eam declinare ad horum veſtigia lambenda in creaturis, & ita vitia omnia non eſſe, niſi perverſa Dei imitamenta: uſque adeo non poteſt divina motio in totum fruſtrari. Unde Auguſtinus ad Deum: Confeſſ. l. 2. c. 6. *Perverſè te imitantur, qui longè ſe faciunt à te. Sed etiam ſic te imitando indicant creatorem te eſſe omnis naturæ, & ideò non eſſe, quò à te omnimodo recedatur.*

SANCTUS BONAVENTURA.

Ex ſancto Bonaventura, Gratiam Chriſti propriè medicinalem, liberatricem, ſanantem, eam de qua cum Pelagio certatum eſt, eſſe gratiam habitualem: ubi & obiter aliqua de gratia generali.

QUærit Bonaventura, cur à Magiſtro *gratia voluntatem præveniens & præparans dicta ſit fides cum dilectione.* Reſpondetque: *Gratia nihil aliud eſt quàm fides cum dilectione, pro eo quod per illos duos habitus fidei & charitatis dicitur gratia in actus exire, per quos innoteſcit nobis.* Varias mox ſubjicit gratiæ definitiones: In l. 2. Sent. d. 26. in expoſit. textus. *Gratia eſt juſtificatio & remiſſio peccatorum. Gratia eſt ſanitas mentis, delectatio cordis. Gratia eſt ſimilitudo gloriæ.* Sed hanc ait eſſe Magiſtralem definitionem, *Gratia eſt forma à Deo gratis data ſine meritis, gratum faciens habentem, & bonum ejus opus reddens.* Et Magiſtro ergo & ipſi *gratia* eſt, quæ habitualis dicitur, & ea eſt *ſanitas, delectatio.*

Omnes ibidem deinceps quæſtiones de ſola habituali gratia & inſtituuntur, & finiuntur; de actuali ſeu generali auxilio non agitur niſi ex occaſione, & ſtrictim, ut quæ non ſit propria Chriſti gratia. Concludit ergo gratiam *ponere aliquid in gratificato*, id verò eſſe non increatum tantùm, ſed *creatum donum*, cujus eſt Ibid. art. 1. q. 1. 2. &c. *recreare, animam informare, vivificare, illuminare, aſſimilare, unire, ſtabilire, acceptum facere, ſurſum levare.* Quæ munia ſunt gratiæ habitualis. Parco alias quæſtiones percurrere. De eadem habituali gratia concludit, quòd ea ſit ut *motor* ſeu *principalis motrix* reſpectu operis meritorii, anima verò ut *pediſſequa*. Ibid. q. 6. *Unde non eſt aliud dicere, gratiam liberum arbitrium movere, quàm gratiam eſſe Spiritus ſancti inſtrumentum ad movendum liberum arbitrium. Gratia enim operans liberum arbitrium prævenit, & movet, quia Deus illam infundendo, voluntatem hominis præparat & ſanat. Gratia verò cooperans, ſive ſubſequens, dicitur liberum arbitrium movere, quia voluntas tali dono gratiæ informata movet ſeipſam.* Ubi vides gratiam habitualem eſſe eam, quæ *præparat, ſanat, operatur, prævenit, cooperatur, ſubſequitur, movet liberum arbitrium*; quia per eam Deus movet voluntatem, & voluntas per eam *informata movet ſeipſam.* Actuoſa ergo eſt, & efficax hæc gratia, ſed ut habitus eſſe poteſt; ſed ut voluntatem non infallibiliter agat, & applicet operi. Actuale verò auxilium Dei huic accommodatur. Movet enim Deus per habitum: hoc eſt inclinat, non inevitabiliter determinat voluntatem.

Diſtinctionis proximè ſequentis eadem ratio eſt.

De gratia habituali ſola diſceptatur. Vigeſimæ octavæ idem timor. In expoſitione textus, docet habitus acquiſitos non novam addere potentiam, ſed priori potentiæ adjicere facilitatem & pronitatem: at infuſus *habitus, qui deſurſum deſcendit, & non ſolùm dependet ab eo in quo, ſed magis ab eo à quo, & talis habitus habet potentiam nobilitare; & poteſt etiam illud in quo eſt, movere, & ſupra ſe elevare, ratione illius à quo procedit. Et talis habitus eſt gratia ipſa. Et quoniam Pelagius non attribuebat plus habitui gratiæ, quàm aliis habitibus: hinc eſt quod Auguſtinus & Magiſter arguunt eum tanquam hæreticum.* Ergo Pelagii hæreſis in eo erat, quòd adverſaretur habitui infuſo gratiæ, & ſolos habitus acquiſitos noſtra induſtria probaret. Vides rurſum in his, qui gratia habitualis moveat animam. Movet enim ut habitus infuſus, & eo habens efficaciam ſingularem, cùm alioqui efficaciſſimi plerumque ſint habitus acquiſiti, & inveteratæ conſuetudines, ad animam huc illucque raptandam.

Et ibidem mox quærens, an homo *abſque gratia gratum faciente poſſit à culpa reſurgere*; ait aliud ſenſiſſe Philoſophos Gentiles, aliud hæreticos; ſed *Catholici tractatores luce fidei cognoverunt, quod ad hoc neceſſaria eſt gratia, ſecundùm quod dicitur habitus animi*. Ergo de hoc habitu gratiæ conflictatio fuit Auguſtino cum hæreticis Pelagianis. Pergit ibi vim hujus habitus exequi, quòd ea ſit bona voluntas. *Aliquid velle eſt dupliciter. Vel exiliter & ſemiplenè, ſicut dicitur, Vult & non vult piger. Vel plenè & ſufficienter, ſicut dicit Apoſtolus, Deus operatur in nobis velle & perficere. Primo modo poteſt eſſe in peccatore, & talis voluntas non facit aliquem juſtum. Secundo modo non poteſt eſſe ſine gratia præveniente, & adjuvante voluntatem. Hoc autem ſecundo modo tantùm poteſt voluntas juſtitiæ reddere animam juſtam*. Itaque operatur Deus in nobis velle bonum & voluntatem bonam, cùm juſtificat nos, & hæc eſt gratia præveniens & adjuvans.

L.2.d.28.art.1.q.1.

Sed nil præclarius hoc mox ibidem contextu, *Multipliciter erravit Pelagius, qui dixit liberum arbitrium tantum poſſe habere, ut non indigeret gratia gratum faciente. Hac autem poſitione tanquam hæretica repudiata, imploranda eſt gratia Dei, per quam deleantur peccata, & vincantur diabolica tentamenta, & impleantur divina mandata, non ſolùm ſecundùm genus operis, ſed ſecundùm intentionem mandantis: non ſolùm ad vitationem pœnæ, verùm etiam ad meritum gloriæ. Nam etſi primus modus obſervandi poſſet eſſe per gratiam gratis datam, ſecundus tamen modus non poteſt eſſe abſque gratia gratum faciente*. Vides in quo errarit Pelagius; & quæ ſit propriè gratia. Vides quanta ſit habitualis gratiæ efficacia. Vides quid poſtulemus, cùm propriè gratiam à Deo poſtulamus, nempe jugem & permanentem illam in anima charitatem flagrantiſſimam, qua fiunt mandata, & ex charitate fiunt. Nam utcumque fieri poſſunt ſemper per gratias gratis datas, ſine quibus nemo eſt, ut alibi idem dicit, & per quas præparare ſe quiſque poteſt ad gratiam adjuvantem, quæ ideo *præſto eſt* ſemper, ut idem ait. Rurſum ait erraſſe Pelagium, quòd neceſſitatem gratiæ habitualis ſuſtulerit, ſuſpicatus *aliquem ex ſimplici mandatorum obſervantia, quantum ad exteriora opera, dignum eſſe vita æterna, quod eſt contra fidem*.

Ibid.q.3.

Ibid.in expoſit.text.Ibid.art.1.q.3.

Infrà rurſum Bonaventura ſecernit 1. generalem influentiam, ſive cooperationem Dei, quæ omnibus creaturis communis eſt: per quam etſi ægrè, poteſt tamen peccator in opus bonum ex genere, *relicto libero arbitrio in puris naturalibus, cum naturali judicatorio & inſtinctu*. 2. Gratias gratis datas, ſeu quibus *ſuperadditum naturalibus, adjuvans aliquo modo, & præparans voluntatem ad habitum, vel uſum gratiæ*, cujuſmodi ſunt *pietas ſervilis, pietas inſerta ab infantia, &c.* ita ut *ſine gratia gratis data, vix, aut nunquam aliquis habens uſum liberi arbitrii reperitur*. Et ſanè, *Hoc fuit quod decepit Pelagium, quod liberum arbitrium nunquam deſtituitur omni gratia gratis data. Et ipſe poſſe gratiæ attribuit ipſi naturæ. Superbia enim excæcatus neſcivit diſtinguere inter dona naturalia & gratuita*. Per has gratias gratis datas fit, ut & faciliùs peccator faciat opera bona ex genere, & ad juſtificationem ſe præparet, & ad *uſum gratiæ* juſtificatus *adjuvetur*. Hæc duo genera commiſcuit ſanctus Thomas, & per auxilium Dei moventis deſignavit, quod tamen aliquando vocat *auxilium gratuitum Dei, interiùs animam moventis, ſive inſpirantis bonum propoſitum*. Hoc enim auxilium *gratuitum* ſancti Thomæ complectitur & influentiam generalem & gratias gratis datas Bonaventuræ, ad juſtificationem præparantes. Denique gratiam habitualem tertio loco commemorat Bonaventura, & addit, *Patet igitur ex prædictis, quantum ſit neceſſaria libero arbitrio gratia gratum faciens, quia ſine ea non poteſt à peccato reſurgere, nec poteſt adverſarium vincere, nec poteſt mandata Dei implere. Patet nihilominus quantum ſit neceſſaria gratia gratis data, quia ſine ea non poteſt liberum arbitrium ad gratiam gratum facientem ſe ſufficienter diſponere: non poteſt etiam omni tentationi reſiſtere, non poteſt etiam in aliquod bonum quantumcumque modicum, quod ſit ordinatum ad ſalutem. Et licet poſſit in aliquod bonum morale, vix aut nunquam tamen faceret niſi malum, propter peccati corruptionem. Et ex his manifeſtè convincitur error Pelagii & ſuperbia*. Quibus nihil expreſſius dici potuit in rem iſtam.

Ibid. q. ult.

Ibid.ar.2.q.1.

Ibid.q.2.

1.2.q.109.art.6.

In l.2.Sent.d.28.art.2.§3.

PETRUS TARENTASIENSIS,

ſive Innocentius V.

Sanctorum Thomæ & Bonaventuræ ſententia ad cumulum exculpitur ex Petro Tarentaſienſi, ſeu Innocentio quinto, ſanctis Patribus utriſque conjunctiſſimo.

TAm copioſè & tam perſpicuè ſuam mentem explanarunt Thomas & Bonaventura, ut nihil dubii reſidere poſſit in cujuſquam mente, ſi præjudicia ſeponantur. Ex redundanti tamen eorum ſententiam expiſcabimur etiam ex ſcriptis Petri Tarentaſienſis, qui Thomæ & diſcipulus, & collega deinde Cathedræ Theologicæ, & ſucceſſor; Bonaventuræ autem amicitia conjunctiſſimus, cùm jam uterque ad ſummas infulas provectus eſſet, Bonaventura ad Romanam purpuram, Petrus ex Lugdunenſi Eccleſia ad ſedem Petri demum perductus. Utriuſque ſanè non ſenſa tantùm, ſed & verba Petrus ipſa perſæpè imitatur, maximè Bonaventuræ.

Et hic ergo gratiam non aliam quàm habitualem per omnes proſequitur quæſtionum articulos. Huic gratia ponit aliquid *in gratificato, ut poſſit in actus, in quos priùs non poterat*: & ea creata forma eſt, ſed *ſuperaddita naturæ*, quod negat *hæreſis Pelagiana*. Verùm ut Bonaventuram alibi retulimus, ita hìc Petrus, *Sicut ad illuminationem corporis exteriorem duplex lumen requiritur, lux efficiens in Sole, & lux formalis in aere; ita ad illuminationem mentis interiorem duplex lux requiritur: lux efficiens, ſcilicet gratia increata in Sole æterno; & formalis in mente, ſcilicet gratia creata*. Rurſum: *Gratia compa-*

In l.2.Sent.d.26.art.1.2.

Ibid. art.6.

ratur ad ſubjectum & ad cauſam ſuam. Cauſa quidem eſt immutabilis, ſcilicet Deus: unde ex illa parte nunquam corrumpitur. Sed ſubjectum eſt mutabile & voluntarium, quod quando vult poteſt ſe gratiæ ſubtrahere, & ita deſtruitur gratia. Sicut ſi aer eſſet ſubjectum voluntarium lucis, poſſet in eo lux deſtrui dupliciter, vel abſentia Solis, vel ſua ſubtractione. Sol autem æternus non poteſt ab- Ibid. art. 7. *eſſe, ſed ſubjectum poteſt ſe ſubtrahere.* Rurſum idem docet gratiam ſe habere ad liberum arbitrium, ut *motorem*, nimirum non *effectivè*, ſed *diſpoſitivè*, ſcilicet *ſicut pondus, vel levitas movet inclinando*. Item *gratia ſe habet ad liberum arbitrium, ut ſeſſor: vivificat, movet, elevat, quia inclinat diſponendo, non efficiendo*. Denique ibidem gratia ſumitur *largiſſimè*, pro donis Ibid. art. 8. naturalibus: *minùs largè pro gratia gratis data, diſponente liberum arbitrium ad bonum*: ſtrictè, & demum *ſtrictiſſimè, pro dono gratiæ gratum facientis, quæ eſt principium merendi. Et ſic ſecundum Magiſtrum gratia præveniens dicitur, quæ mundat & ſanat liberum arbitrium à malo: ſubſequens verò, quæ coadjuvat ipſum ad benefaciendum. Prima dicitur operans, quia operatur in libero arbitrio: ſecunda cooperans, quia cooperatur cum libero arbitrio. Hæc autem gratia una eſt per eſſentiam, ſed dividitur ſecundùm effectus*. Et huic ergo gratia habitualis eſt ſtrictiſſimè gratia, ſanat, mundat, movet, inclinat, ut pondus, prævenit, ſubſequitur, operatur, cooperatur, eſt ad voluntatem, ut motor, ut ſeſſor ad equum, denique ea eſt quam negavit Pelagius.

Et infrà denuò, *Gratia eſt origo virtutum, ut corpus luminoſum origo radiorum; eſt ſicut ſani-* In l. 2. d. 27. 1. art. 1. 2. *tas in corpore, cooperatur libero arbitrio per virtutes*. Sed quàm præclara hæc mox, *Potentia naturalis determinata eſt ad unum actum, unde naturali inclinatione tendit in illum, nec indiget habitu inclinante. Sed potentia rationalis ſe habet ad utrumlibet æqualiter: unde non determinatur ad alterum, niſi per aliquid ſuperadditum, unde & delectabiliter & faciliter operetur. Hoc autem non eſt niſi habitus aliquis, non potentia, vel paſſio, vel actus. Cùm ergo hoc faciat virtus, inclinat enim potentiam de ſe indeterminatam in alteram partem per modum naturæ, ipſa eſt habitus.* Vides per habitum *determinari* potentiam ex ſe indeterminatam: ſed ut par eſt rationalem & liberam voluntatem determinari, nempe incolumi indifferentia. Addit habitu virtutis non tantùm ſemper informari, ſed ſemper etiam inclinari in Ibid. art. 3. bonos actus voluntatem, ſed eam poſſe diſſentire: *Quamvis ſemper exerceat actum ſecundum, qui eſt operatio, quantum eſt de ſe gratia inclinando; non tamen exercet reipſa exequendo, quia liberum arbitrium aliquando impeditur in ſuo actu, impedimento naturali, vel voluntario.* Ergo gratia habitualis, ut pondus ſpiritale, ſemper inclinat, & urget ad actus bonos: quia lucem hanc creatam ſemper vibrat, & ejaculatur impingitque in voluntatem lux increata; ſed voluntas vel naturæ neceſſitatibus, vel ſua ſupinitate perſæpè ceſſat. Unde mox: *Gratia & virtus quantum eſt de ſe ſemper manat; ſed quod non manat aliquando, ex parte ſubjecti eſt.*

Sed diſertiſſimè infrà juxta Thomæ & Bonaventuræ placita bifariam, vel trifariam ſecernitur gratia in *generalem* & *ſpecialem*: ita ut *gratis data* quandoque cum generali commiſceatur, ut à ſancto Thoma; quandoque ſeponatur, quaſi media inter generalem & ſpecialem, ut factum eſt à Bonaventura. *Omnis cauſa primaria plus* L. 2. Sent. d. 28. q. 1. art. 2. *eſt influens in cauſatum ſuum, quàm cauſa ſecundaria. Unde cum omnis effectus creati Deus ſit cauſa primaria, virtus verò creaturæ cauſa ſecundaria, nullus effectus poteſt exire à virtute creata, ſine influentia cauſæ primæ. Sed duplex eſt ejus influentia; quædam generalis, qua influit omni naturæ, ipſi cooperando; quædam ſpecialis, qua influit creaturæ rationali, donum aliquod ſuperinfundendo, ultra principia naturalia. Sine influentia ergo generali liberum arbitrium nullum bonum poteſt facere: ſine influentia verò ſpeciali, id eſt, ſine dono ſuperaddito, poteſt in aliqua bona, ſcilicet in bonum ex genere, & bonum ex circumſtantia, ſecundùm quoſdam: ſecundùm alios verò non poteſt quidem in hoc ſine dono gratiæ gratis datæ, quæ nulli omnino ſubtrahitur; ſed poteſt ſine dono gratiæ gratum facientis.* Harum opinionum primæ, nempe ſancti Thomæ, non eſſe abſolutè neceſſarias gratias gratis datas, puta habitus timoris ſervilis, & alias ejuſmodi, teſtatur mox ſe magis acquieſcere, quàm poſteriori, quæ eſt Bonaventuræ. Unde mox: *Quamvis ſine Deo nihil poſſimus cogitare, tamen ſine gratiæ dono ſuperaddito poſſumus, ex influentia ſcilicet generali, ſine ſpeciali.* Influentia hæc generalis illud eſt auxilium Dei moventis ſancto Thomæ, quod ſemper præſto eſt; cùm & gratiæ gratis datæ, ſi quæ ſunt neceſſariæ, ut ſe quis ad gratiam gratum facientem præparet, *nulli omnino ſubtrahantur*.

Unde mox ait mandata Dei à quolibet perfici poſſe ſecundùm ſubſtantiam operis per *gratias gratis datas*; ſecundùm intentionem verò man- Ibid. art. 5. dantis, *non ſine gratia gratum faciente*. Cæterùm in culpa eſſe, quiſquis mandata non ſervat, quia *mandatum eſt in poteſtate noſtra efficienter, ſecundùm ſubſtantiam operis; eſt etiam in poteſtate noſtra præparativè, ſecundùm intentionem mandantis*. Ita reus eſt, quiſquis mandata tranſilit, cùm ſemper aſſiſtit, & gratia generalis, & gratia gratis data, ut ſervetur mandatum ſecundùm ſubſtantiam operis, ſaltem ex timore gehennæ; utque ſe præparet ad charitatem juſtificantem, ex qua ſervabit amore juſtitiæ. Ideò mox: *Secus eſt in Deo & in homine. Quia adjutorium hominis non eſt ſemper paratum ſervis ſuis, & ideo iniquè præciperet, quod ſine ejus adjutorio non poſſent facere. Sed Dei adjutorium ſemper eſt paratum ſervis ſuis.* Subdit erraſſe Pelagium, quòd exiſtimaret ſine gratia ſervari poſſe mandata, etiam ſecundùm intentionem mandantis.

Jam verò, an poſſit ſine gratia, nimirum habituali, liberum arbitrium peccata vitare, tentationes vincere, idem prorſus tradit ac Thomas & Bonaventura. Sed *quomodo poſſit quis ſe ad* Ibid. q. 1. art. 1. 2. *gratiam juſtificantem ſufficienter diſponere*, ſic il- Ibid. art. 3. le mox aperit: *Diſpoſitio ad gratiam duplex eſt, quædam remota per quodlibet opus de genere bonorum, & tali diſpoſitione poteſt ſe homo per ſe diſponere. Quædam propinqua per appetitum, ſeu deſiderium, ſeu conſenſum gratiæ. Et tali non poteſt homo per ſe diſponere, ſine gratia gratis data. Quia gratia gratum faciens eſt ſupra facultatem & cogitatum naturæ. Unde Philoſophi ductu naturali rationis ad eam non perveniunt. Ergo ad ejus cognitionem requiritur aliqua inſpiratio ſuperaddita naturæ: ergo requiritur ſimiliter ad ejus deſiderium, quia omne deſiderium ſurgit ex aliqua cogitatione.* Et mox: *Deus converti nos monet ad eum, non quia ſit totaliter in poteſtate naturæ ſecundùm ſe, ſed naturæ per gratiam gratis datam adjutæ, quæ nulli deeſt.* Ergo & gratia generalis, & gratia gratis data, qua ſe quis ad juſtitiam præparet, & mandata omnia impleat, *nulli deeſt*. Et ita mox ait dari indubitatiſſimè gratiam *facienti quod in ſe eſt*, ſed *non ſine adjutorio gratiæ*. Denique timorem duplicem diſtinguit, *unus eſt qui oritur ex conſideratione juſtitiæ Dei per ductum rationis naturalis, & hic non eſt donum*: hoc eſt, non eſt gratia gratis data, ſed ex influentia generali, ſeu auxilio Dei moventis tamen manat: *alter qui per vim fidei, & hic eſt donum, & propinquè diſponit ad gratiam*. Itaque gratia gratis data, propinquè diſponens ad juſtificationem, eſt habitus timoris ſervilis. Hic omnibus præſto eſt. Unde mox ibidem in expoſitione litteræ: *Aliquid poteſt homo facere dupliciter; vel per ſe, vel cum adjutorio aliquo quod ſibi præſto eſt. Illud quod non per ſe poteſt, tamen poteſt per alium, bene imputatur homini. Qui enim per ſe non poteſt deſervire in Eccleſia, ſi per alium poteſt, & non facit, imputatur ei.*

ALIQUA SUMMATIM & generatim obſervantur in doctrinam ſuprà poſitam Patrum & Theologorum primæ hujus ætatis.

CLariſſimis his omnibus doctiſſimiſque Theologis, 1. id conveniebat, eſſe gratiam, quæ generaliter omnibus daretur ad vitandum peccatum: quòd jam peccatum non eſſet, ſi vitari non poſſet.

2. Aliquanti apud illos pretii fuit, quidquid ſupereſt luminis ingeniti animæ rationalis naturæ, legis æternæ cordibus inſcriptæ, imaginis divinæ, notitiæ Dei naturalis, admirationis innatæ virtutum, vitiorum deteſtationis, formidinis æternarum pœnarum, conſcientiæ intimorum inſtinctuum & ſtimulorum, & pudoris à peccato avocantis.

3. Naturalia ab illis dicebantur auxilia hæc omnia, non quò non aliquo modo ſupernaturalia eſſe exiſtimarentur; ſed quòd Eſſe ſupernaturale non tribueretur ab illis, niſi gratiæ habituali.

4. De gratia actuali reliquias piorum affectuum horum excitante, rariùs verba fecere, nec tamen de illa penitus ſiluere; expreſſiùs de ea egere temporibus ſancti Thomæ; denique illam ſemper poni & intelligi voluere, ut ſupponitur ſemper concurſus generalis, quo cauſæ naturales & earum effectus nunquam deſtituuntur.

5. Omnibus etiam hominibus largiti illi ſunt auxilium ſpeciale, quo poſſint credere, converti, reſipiſcere, Deum diligere, juſtificari; hoc verò ſpeciali & ſupernaturali auxilio id præſtari putavere, ut ſi faciat homo quod in ſe eſt, juſtificantem gratiam aſſequatur.

6. Si verò duplicis hæc auxilii genera aliquando tantùm, non ſemper commemorata ſejunctim & expreſsè ab illis ſunt; id ex eo forſan emerſit, quòd à primis ad ſecunda veniatur; & quòd quæ ſecunda dicuntur, illa eadem ipſa ſint, quæ prima; ſed ad robur amplius, ad eſſe divinius, ad finem nobiliorem provecta.

Gratiæ nomine ferè non honeſtarunt, niſi eam, quæ habitualis eſt, & juſtificans; hanc propriam & ſpecialem, hanc Chriſti & Novi Teſtamenti gratiam dixere: hanc medicinalem & ſanantem; hanc dilectionem & delectationem juſtitiæ; hanc pondus animæ & charitatem diffuſam in cordibus per Spiritum ſanctum; hanc affectum dominantem juſtis: hanc quæ illis adderet propenſionem & vires ad præcepta implenda & ad declinanda crimina omnia; hanc operantem & cooperantem; quæ voluntatem ita regeret, ut eques equum; hanc bonorum operum cauſam præcipuam, in quam tota eorum gloria eſſet refundenda.

Denique gratia ab illis diviſa eſt nunquam in Sufficientem & Efficacem: gratiam nunquam dixere Prædeterminantem; à Deo nunquam dixere determinari voluntatem, contrà ſæpè dixere; voluntatem ſemper dixere à ſeipſa determinari; moveri & inclinari voluntatem à gratia perſæpè dixere, ſed & idem teſtificati ſunt de gratia habituali; quo tandem modo gratia ſufficiens ſit verè ſufficiens, etſi præterea gratia efficax ſit neceſſaria: aut quo pacto efficax ſit neceſſaria, ſi illa ſit verè ſufficiens, hujus difficultatis nodum ne attigere quidem unquam. Ne id quidem unquam quæſiere, qui conſtaret noſtræ voluntatis indifferentia, ſi illam Deus ad ſingulos actus prædeterminet. Inaudita illis fuere Decreta Dei prædeterminantia. Voluntatem Dei ſemper impleri dixere, quòd qui præcepta implent, præmio: qui non implent, pœna afficiuntur. Liberos & contingentes eventus videri à Deo dixere, non ut futuros & in Decretis ſuis, ſed in ſcientia ſua viſionis, tanquam æternitati ſemper præſentes, poſtquam ſeſe cauſa libera determinavit. Uno conſenſu dixere Prædeſtinationem eſſe præparationem gratiæ juſtificantis: immutari corda impiorum à Deo, primùm per timorem æternæ pœnæ, deinde per charitatem, per amaritudines & blanditias; juſtos, ut ad finem uſque perſeverent, ab eo dirigi, protegi, conſervari, innumeris variiſque auxiliis roborari. De Scientia Media apud eos littera nulla eſt.

PARS SECUNDA,

QUÆ THEOLOGOS COMPLECTITUR ab anno milleſimo trecenteſimo ad quingenteſimum ſupra milleſimum.

EX RICHARDO DE MEDIAVILLA, Ordinis Minorum, Anglo.

THOMAM Aquinatem hic apertè imitatur, quòd necdum Scotus initium feciſſet diſſidii in Schola, Minorum maximè, & Prædicatorum. Ergo *merito ſecundùm quid*, quod L. 2. d. 27. art. 2. q. 1. *nec operi*, nec *operanti*, ſed *ſoli liberalitati retribuentis* innititur, hic ait poſſe quemque ſibi mereri *primam gratiam*, ut quæ datur *facienti quod in ſe eſt*; non autem *merito ſimpliciter*, cùm ante gratiam nec operi, Ibid. d. 28. art. 1. q. 1. nec operanti inſit *dignitas*. At verò ad quamlibet *cognitionem veri & voluntatem boni indiget liberum arbitrium generali motione primi moventis. Sicut enim nulla creatura poſſet ſubſiſtere, niſi conſervaretur per virtutem primi Entis: ita conſervata in eſſe nullo modo poſſet agere, ſine motione primi moventis. Et prædicta motio primi moventis eſt illa influentia generalis, de qua dicitur, quod ſine influentia generali cauſæ primæ, nulla creatura poſſet exire in ſuam operationem.* Cum hac porro generali influentia, *non poteſt liberum arbitrium, per peccatum infirmatum, aliquos actus, quos poſſet, ſi eſſet ſanum. Sicut homo infirmus quamvis poſſit agere aliquos actus homini naturales, non tamen omnes.*

L. 2. d. 28. art. 1. q. 2. Ex quibus id emergit, ut *poſſit liberum arbitrium per ſua naturalia cum ſola motione primi moven-*

Ibid. q. 3.

moventis, quam ſupponit qualibet actio creaturæ, diſponere ſe ad gratiam gratum facientem, remota & indirecta diſpoſitione; quia qui libero ſuo arbitrio rectè utitur, quantùm poteſt; diſponit ſe ad gratiam gratum facientem. At diſpoſitione propinqua & directa id non poteſt, niſi per aliquam gratiam gratis datam, comprehendendo ſub gratia gratis data non tantùm aliquod habituale donum naturalibus ſuperadditum, ſed etiam Spiritus ſancti aliquam ſpecialem motionem, factam per ſe immediatè tantùm, vel cum hoc etiam mediante aliqua creatura. Emergit & illud quod *ex Apoſtolo gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, quantùm ad ſubſtantiam operis per virtutem naturæ, præſuppoſita generali influentia Dei.* At ſecundùm intentionem Dei mandantis ut impleantur mandata, opus eſt *gratia gratum faciente & charitate.* Et tamen verè dicuntur *mandata non eſſe ſupra hominem, quia omni volenti ſe diſponere, Deus dat gratiam gratum facientem, per quam illa mandata poteſt implere.*

L. 2. d. 28. art. 2. q. 3.

Similiter etiam *per liberum arbitrium ſine gratia gratum faciente in ſtatu naturæ corruptæ poteſt homo vitare quodlibet peccatum in ſingulari; non tamen diu, non omnia poteſt vitare in communi, donec ſanetur & adjuvetur per gratiam gratum facientem, ſine qua non eſt habitualiter fixum in fine debito, qui Deus eſt.* Ita ille ait interpretandum eſſe Magiſtrum, *poſſe hominem peccare, & non poſſe non peccare ante reparationem, etiam mortaliter.* Hanc porro *neceſſitatem* peccandi ideo docet non excuſare, quia non *neceſſitas coactionis* eſt, ſed *defectibilitatis.* Neceſſitas ergo coactionis tunc abeſt, cùm per actus ſingulos poteſtas adeſt non peccandi.

Denique preſſiùs legens veſtigia ſancti Thomæ Ricardus, ibidem *circa litteram Magiſtri* advertit etiam juſtum & gratia gratum faciente formatum, egere adhuc motione ſpeciali: *Quamvis enim Deus infundendo gratiam gratum facientem, animam ſanet, & elevet ad operandum opera meritoria vitæ æternæ, quæ excedunt facultatem naturæ; tamen quia remanet corruptio & infectio in viribus inferioribus, & in intellectu quædam obſcuritas ignorantiæ; adhuc indiget anima ad rectè agendum, & uſque in finem perſeverandum moveri à Deo, non tantùm illa motione generali, ſine qua nulla creatura poſſet aliquid agere, ſed etiam quadam motione ſpeciali.* Hoc ſanè auxilio, ſeu *motione ſpeciali,* non aliud deſignatur, quàm quæ ſuprà dicebatur gratia gratis data, ſive habituale quodpiam id donum foret, ſive ſpecialis motio Spiritus ſancti. Quòd autem hæc ſpecialis motio phyſicè & infallibiliter prædeterminet voluntatem, applicetque conſenſui; immo quòd ad ſingulos actus ſit neceſſaria, non exprimit Ricardus, quod omnino tamen ſilendum non fuerat, ſi hæc eſſet mens ejus.

L. 2. d. 28. art. 3. q. 2.

L. 3. d. 26. art. 1. q. 2.

Nunc ad gratiam habitualem defluamus, de qua jam non ſemel ille nos docuit, per eam liberum arbitrium *ſanari, adjuvari, elevari, defigi in debito fine,* qui Deus eſt; per eam poſſe non tantùm *ſingula,* ſed etiam *omnia* & præcepta impleri, & vitari peccata. Hanc ibidem ait eſſe, de qua Bernardus in libro de libero arbitrio dicit: *Ut eſſet liberum arbitrium, creans gratia fecit: ut proficiat, ſalvans gratia facit.* Hunc eſſe ex Gloſſa *Spiritum gratiæ, qui imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.* Eandem alibi eſſe docet *gratiam & charitatem: gratiam quæ in eſſe ſupernaturali animam perficit; charitatem, ut virtus eſt, in cooperatione ad operandum, ut per eandem caliditatem ignis & calidus eſt & calefacit.*

L. 2. d. 26. art. 2. q. 5.

De hac eadem gratia habituali infrà quærit, quomodo ea moveat liberum arbitrium, & accommodatè ad ſententiam Bonaventuræ reſpondet, quòd *gratia movet liberum arbitrium & per modum efficientis inſtrumentalis, & per modum formæ. Primo modo movet liberum arbitrium in inſtanti ſuæ infuſionis; quia in illo inſtanti Spiritus ſanctus tanquam principale agens, per ſuam influentiam, quæ eſt gratia, tanquam per inſtrumentale efficiens, in libero arbitrio cauſat quandam excitationem & inclinationem ad bonum voluntatis actum.* Motio iſta illa videtur eſſe voluntatis ſeu *affectus immutatio*, quæ ex Bernardo & Patribus fit à Deo in juſtificatione impii. Nec enim præit actus charitatis, ſed prior Deus infundit habitum, ſeu immutat affectum; ſunt quippe virtutes ex Auguſtino, & habitus, & affectus: tumque ex hoc affectu creato divinitus, ſeu ex habitu infuſo erumpit actus charitatis infuſæ. Hæc prior eſt ratio motionis à gratia.

Ibidem.

Poſterior ibidem exponitur illico, *Movet etiam gratia liberum arbitrium per modum formæ, in quantum liberum arbitrium per formam gratiæ poteſt ſe movere & elevare ad opera meritoria de condigno, quibus motibus ſe movere ſine gratia non poterat. Et his dictis concordat Auguſtinus libro de Gratia & Libero Arbitrio, dicens de Deo, quod præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operandum incipit; quoniam ipſe, ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Et parum pòſt, Ut ergo velimus, ſine nobis operatur: cùm autem volumus & ſic volumus, ut faciamus, nobiſcum cooperatur.* Et ex Bernardo ſubdit idem opus bonum eſſe & à gratia & à libero arbitrio, *quia per duo movet ſe liberum arbitrium ad opera meritoria, per ſe, & per gratiam.* Obſerva hic primò de gratia habituali intelligi, priſco more & uſurpato jam olim ab Anſelmo, Magiſtro, Hugone Victorino, Thoma, Bonaventura, quæ Auguſtinus, quæ Bernardus, quæ alii antiqui Patres ſcripſere de gratia Chriſti propria & ſpeciali. Secundò verè *moveri* liberum arbitrium à gratia habituali, & dum infunditur illa primò, & deinceps cùm bene operamur.

Ibid. q. 6.

Ita & mox eadem eſſe gratia dicitur & *operans* ſive *præveniens*, inquantum *facit Deo gratum, & prævenit motum liberi arbitrii, ipſum liberum arbitrium excitando & inclinando.* Eadem dicitur gratia *cooperans*, ſeu *ſubſequens*, inquantum *eſt principium operis meritorii, quod ex libero arbitrio per ipſam procedit.* Ut hìc vides, gratia habitualis *excitat*, *inclinat* ad opus quodam ſuo modo; ſed etſi ſolum *poſſe* daret, id abundè eſſet, ut cum *adjutorio* ſolo *ſine quo non* poſſet nunc juſtus quilibet bene operari, nempe poſſe & facultatem rurſus aſſecutus boni operis, quam peccando Adamus amiſerat.

L. 1. d. 17. art. 1. q. 2.

Quærit infrà, an charitas & virtutes ſint ſemper in actu nunc; reſpondet ſemper eſſe in actu primo, non ſemper in actu ſecundo. Quod autem dicitur quòd *Amor Dei nunquam eſt otioſus,* ait verum eſſe, *quando eſt opportunitas ad operandum, hæc autem opportunitas non eſt in ſomnis.* Ubi rurſum vides ipſi habituali gratiæ, ſeu virtuti charitatis id ineſſe, ut otioſa eſse non poſſit, ut prompta & præceps ſit ad ſuum opus, ubi opportunitatem nanciſcitur.

L. 3. d. 23. art. 1. q. 2.

Ibid. art. 2. q. 1.

Denique idem alibi docet, *Habitibus nos indigere, ut nos poſſimus bene habere in repentinis. Item propter perfectionem habentis, per quam homo bonus eſt, etiamſi actu non operetur. Denique propter perfectionem actus, qui perfectus non eſt, niſi per habitum bonum.* Addunt etiam habitus facilitatem. *Quantò enim homo habet charitatem majorem, tantò faciliùs facit opera charitatis.* Habitus verò infuſi, ſeu virtutes Theologicæ neceſſariæ ſunt, *ut determinemur ad cognitionem & amorem finis ſupernaturalis, à quo ſolo poſſumus beatificari.* An inſint autem nobis hi habitus, haud certò ſcire poſſumus, *Quia aliquando credit homo ſe Deum fortiter diligere, qui tamen in tentatione poſitus experitur, ſe non ita fortiter* *diligere, ut credebat.* Ergo fortitudo & vires diligendi penes habitum expenduntur, quarum periculum fit per tentationem. Poſtremò parvulis etiam in baptiſmo infundi gratiam & virtutes docet, etſi ut exeant in actum credendi, requiratur L. 4. d. 4. art. 1. q. 4. *cognitio articulorum & aſſuefactio de lege communi.* Et nihilo tamen minùs *ceteris paribus baptizati venientes ad ætatem adultam, faciliùs exeunt in actum credendi, quàm ſi non fuiſſent baptizati.*

De efficaciſſima denique gratia ſententiam Richardi facilè colligemus, ex eo quòd futura contingentia præſciri à Deo velit, primùm quidem quia æternitati ejus præſentia ſunt. Æternitati L. 1. d. 38. art. 1. q. 5. enim *ratione immenſitatis ſuæ* omnia ſunt *realiter* præſentia; *Contingens autem dum videtur ut præſens, perſpicuè videtur.* Secundò eadem præſciri vult à Deo, quòd nec boni, nec mali quidquam contingat uſquam, niſi Deo volente, aut permittent. Ut enim in tempore nuſquam ſe voluntas noſtra determinat, niſi permittente Deo: ut voluntas creata ab increata ſemper obnoxia pendeat: ita ab æterno præſentia non ſunt divinæ æternitati, niſi approbante vel permittente divina voluntate, ut ita exiſtant, hoc eſt, ut ita ſeſe voluntas creata determinet.

Ideo ibidem mox ait à præſcientia divina nihil noſtram periclitari libertatem, nempe quia ex Anſelmo emergit in noſtros inde actus *neceſſitas* Ibid. q. 6. *conſequens* tantùm, quæ *nihil cogit eſſe*, & *non plus dicit, niſi neceſſariam conſequentiam eventus rei ad ſuam futuritionem & Dei præſcientiam*: non autem *neceſſitas præcedens, quæ rem facit eſſe.* Si autem voluntas Dei prior actus ſingulos voluntatis creatæ liberos præfiniret, & indeclinabiliter efficeret, & ita præſciret, vel potiùs æternitati ſuæ præſentes intueretur, ea eſſet ſanè *neceſſitas præcedens, quæ rem faceret.*

Rurſus idem alibi negat *cogi* à Creatore poſſe liberum noſtrum arbitrium, etſi *poteſt Deus ipſum efficaciter inclinare, & facere, ut liberum arbi-* L. 2. d. 25. art. 4. q. 2. *trium moveat ſeipſum liberè ad quancumque partem Deus voluerit.* Si urgeas illud Chriſti, *Compelle intrare*: reſpondet id fieri *non per coactionem, ſed per inclinationem inducentem, ſcilicet per tribulationes, & comminationes, & anguſtias & ſimilia. Secundùm quem modum dicit Bernardus in libro de diligendo Deo circa medium, Quod ex occaſione frequentium neceſſitatum crebris neceſſe eſt interpellationibus Deum ab homine frequentari.* Et ibidem mox: *Deus trahit non compellendo, ſed vehementer inclinando.*

Idem alibi docet impios a Deo converti poſſe bifariam. Primò *privilegiatè*, ut ſi in ſomnis revellat pravos habitus, gratiam infundat. Secundò *lege communi*, & tunc debet ſe impius diſponere. Id quomodo fiat, ex Bernardi verbis lib. de Lib. Arb. ſic tradit: *Profectò quoſcumque tra-* Quodlib. 3. art. 1. q. 3. *here, vel compellere videatur ad ſalutem benigniſſimus Pater, qui omnes vult ſalvos fieri; nullum tamen judicat ſalute dignum, niſi quem antè judicaverit voluntarium. Hoc quippe intendit, dum terret vel percutit, ut faciat voluntarios, non ut ſalvet invitos.* Hæc eſt ars, hæc invictiſſima efficacia gratiæ impios convertentis. Eo modo mox ait converſum eſſe Paulum, *etſi in modico tempore omnia fuerint facta, quia neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia.* Addit denique *complementum converſionis à ſolo Deo* eſſe, dum infundit gratiam habitualem.

Omnia æternitati divinæ *ob immenſitatem* ejus Ibid. art. 5. q. 1. eſſe præſentia, & ita præſciri à Deo idem ibidem Quodlib. 1. art. 5. q. 1. fusè proſecutus erat. Alibi monuerat, ut à Chriſto prædicente, ita à Deo præſciente nihil neceſſitatis inflictum eſſe Petro, ut peccaret.

EX ÆGIDIO COLUMNA Romano, Auguſtinianæ familiæ Generali, Archiepiſcopo Bituricenſi, S. R. E. Cardinali. Ann. 1300.

DOctoris *Fundamentarii* cognomine, ut Thomæ Aquinatis defenſione, quo Magiſtro uſus erat, maximè claruit Ægidius. Et primùm de gratia generali convenienter ſancto Thomæ docet nec naturalia vera poſſe cognoſci *ſine Deo prout* In l. 2. Sent. d. 28. q. 1. art. 1. *operatur in operibus naturæ, quia ex Auguſtino, extincta eſſet operatio naturæ, ſi Deus ſubtraheret ſuam latentem operationem. Operatur enim Deus etiam naturæ opera operando, & una eſt operatio à Deo & natura, à Deo principaliter, à natura inſtrumentaliter. Nam ſi corpora inferiora nihil agunt, niſi ut ſunt organa cœli; multo magis omnia iſta inferiora, & omnia ſupercœleſtia, & omnes naturæ creatæ nihil agunt, niſi ut ſunt organa Dei.* Hanc mox ait eſſe *gratiam largè* ſumptam, ut natura dicitur gratia. At *gratiam propriè* eſſe, quæ *gratis data* dicitur, nempe *omne ſuperadditum naturæ*, quali opus eſſe vult ad verum ſupernaturale cognoſcendum. Denique *gratiam magis propriè* eſſe docet eam, quæ gratum faciens & habitualis eſt.

Docet & mox, *ſuppoſito auxilio divino ut operatur in omni opere naturæ*, potuiſſe hominem integrum *facere & velle bonum quod non excedit naturam*: at nunc infirmum poſt lapſum non poſſe *omnia*. Etenim *infirmus non poteſt in omnia* Ibid. art. 2. *opera ſani, & hujuſmodi opera non poteſt facere omnino ſufficienter, quia homo per peccatum ſpoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, & redditur inhabilis ad ipſa opera naturæ. Incurrit enim cæcitatem in intellectu, & difficultatem in affectu.*

Ita etiam ut ad gratiam quis ſe præparet, neceſſarius eſt *impulſus & motus divinus, ſeu com-* Ibid. art. 3. *punctiones & bonæ cogitationes; hæc eſt divina pulſatio, & divina ſtatio ad oſtium cordis pulſans; item vocatio Dei, &c. In poteſtate noſtra eſt ſequi, vel non ſequi; ſi ſequamur, infunditur gratia.* Et quidem indubitanter, *in poteſtate noſtra eſt facere quod in nobis eſt, & ſi faciamus quod in nobis eſt, Deus infundit gratiam. Sed niſi præcedat divina vocatio, & bonarum cogitationum à Deo immiſſio, quæ eſt quædam gratia, non poſſumus per liberum arbitrium nos ſufficienter movere ad gratiam.* Vides quæ gratia juſtificationem antecedat, nempe bonarum cogitationum & affectionum immiſſio, quæ *quædam gratia* eſt, ut mox etiam repetit, & cui conſentire, vel diſſentire noſtri juris eſt.

Et quidem nulli denegatur, omnibus conceditur hæc generalis auxilii copia: *Nam licet ha-* Ibidem. *bentes gratiam, habeant eam per divinam miſericordiam: non habentes eam, carent ea per ſuam culpam. Dum ſunt adulti, ſi ſemper feciſſent quod in ſe eſt, & non reſtitiſſent divinæ motioni & divinæ vocationi, habuiſſent divinam gratiam: quam niſi volentes nunquam perdidiſſent.* Adultis ergo omnibus præſto eſt *motio* divina, qua poſſint conſequi *gratiam* habitualem, ſi faciant *ſemper* quod in ſe eſt. Sine gratia habituali *ſemper* facere quod in ſe eſt, omnia bona facere, omnia peccata vitare, nemo poteſt, ut idem antè & pòſt tradit. Ideo ſua quiſque culpa caret gratia juſtificante.

Non ſolùm enim quoad *modum agendi* & quoad intentionem mandantis, ſed etiam *quantum ad genus operis, non poſſumus omnia implere mandata ſine gratia, quia habemus naturam infirmam & vulneratam. Infirmus autem & vulneratus, etſi poteſt facere aliqua opera ſani, non tamen omnia.* Duo ergo per peccatum inflicta ſunt vulnera, Ibid. art. 4. aut impotentia duplex: primò ut homo non poſſit *omnia* mandata implere, & quæ poteſt infirmus, non poſſit eo *modo* quo ſanus, nempe ex charitate & meritoriè implere. Ideo ex eodem ibidem Ægidio: *Auguſtinus vult, inflictum eſſe homini propter peccatum, ut non videat, quid rectè faciendum ſit; & ſi videat, & vult rectè facere, hoc non poſſit implere.* Ergo quæ in hanc ſententiam plurima diſputat Auguſtinus, ad id valent, ut homo non poſſit omnia, non ut non poſſit ſingula implere mandata: vel ut non poſſit meritoriè, non ut non poſſit utcumque, & ad evitandam culpam pœnamque. Unde ibidem rurſum Ægidius: *In hoc reprehenditur Pelagius de errore, quia voluit quod ſine gratia poſſemus implere omnia divina mandata.*

Verùm præter auxilium iſtud generale motionis divinæ, ſi quis ei conſentiat, alio rurſum ſpeciali opus eſſe, ut ad gratiam pertingatur, conſentit Ægidius. Negat tamen locum eſſe ſpeciali huic & validiori auxilio, niſi ubi primo & generali noſtra libertas aſſenſa eſt. Ibidem. *Poſt bonas inſpirationes & cogitationes, quæ omnes poſſunt vocari quædam divina gratia, ut per eas movemur ad bonum ſupra naturam, dato quod per liberum arbitrium velimus illas bonas inſpirationes ſequi, & ex hoc adipiſci gratiam, non tamen poſſumus ſine ſpeciali ulteriori motione divina. Habemus enim nos in conſecutione gratiæ ad Deum, ſicut puer neſciens ſcribere ad ſcriptorem, &c. oportet quod ſcriptor capiat manum pueri, & ducat eam ad hoc quod bene ſcribat. Sic non ſufficit quod Deus inſpiret nobis bonas cogitationes, & quod voluntas ſecundùm illas velit habere gratiam: ſed oportet, quod Deus moveat liberum arbitrium noſtrum ſupra naturam ſuam, &c. Quia quantumvis Deus immittat bonas cogitationes, & quantumcumque liberum arbitrium conſentiat eis, non erit hoc ſufficiens, niſi ſpecialiter moveatur liberum arbitrium à Deo ad conſequendam gratiam.* Iſtud auxilium Dei *ſpeciale* vides perſpicuè non adhiberi, niſi poſt conſenſum voluntatis liberæ. Fruſtra ergo eſſes, ſi velles eo prædeterminationem phyſicam ſignificari, nedum generali auxilio; ut quod omnibus præſto eſt.

Quin & mediante hoc generali auxilio præſto eſt omnibus & auxilium ſpeciale & gratia ipſa habitualis, qua & ex charitate & omnia impleantur mandata. Nulli ergo poteſt juſta ulla obtendi excuſatio, cùm & immediatè ac proximè per auxilium generale in poteſtate ſit ſingula vitare peccata, etſi non omnia: & mediatè ac remotè, ſi nempe generalibus auxiliis quis non renitatur, poſſit etiam omnia ac meritoriè & vitare peccata, & mandata implere. *Gentes naturaliter poſ-* Ibidem. *ſunt facere hoc vel illud, ſed non omnia: per aliquod tempus, ſed non ſemper, &c. Nec enim diu poſſumus perſiſtere in tali conatu ſine gratia,* quia gratia ſola facit, ut *delectet*. Et infrà: *Mandatum de dilectione dicitur non eſſe ſuper nos, nec longè à nobis, quia Deus intimus nobis eſt, paratus dare gratiam, per quam poſſimus illud mandatum implere, non ſolùm quantum ad genus operis, ſed quantum ad intentionem præcipientis, &c. Non poſſumus nos excuſare quin poſſimus, quia ſemper Deus paratus eſt nobis dare gratiam, &c. Non poſſunt ſe excuſare, quod peccent inviti, quamvis non poſſint implere legem, nec cavere omnia peccata ſine gratia, quia ſemper Deus paratus eſt dare gratiam.*

Jam de gratia habituali. Et hactenus quidem ajebat Ægidius auxilia actualia poſſe dici *quandam gratiam*; ſed *gratiam* propriè & abſolutè dictam, atque habitualem, ſemper idem eſſe ſignificat. Ideo *gratiam* tradit eſſe non in potentia, ſed in eſſentia animæ: *Quia ſicut non dicitur aliquid generari naturaliter, niſi accipiendo ſubſtantiam* L. 2. Sentent. d. 26. q. 1. art. 3. *& naturam: ita non dicetur aliquis generari ſpiritaliter ſecundùm animam, niſi accipiendo aliquid ſpiritale in ipſa ſubſtantia animæ, &c. Per gratiam habemus eſſe ſpiritale, &c.* Item quia *non poſſumus habere operationem divinam, niſi habeamus eſſe divinum. Virtutes ergo Theologicæ, fides, ſpes, charitas non poſſunt facere illas operationes, niſi habeamus eſſe divinum, quod eſt per gratiam.* Item Ibid. q. 2. art. 1. quia *ſicut creat, ita perfectè recreat Deus, perficiendo eſſentiam & potentias. Recreando enim perficit animam gratia, potentias virtutibus.* Vel ſic ergo gratia habitualis inclinat ad operandum, & operatur ipſamet per virtutes, ut anima per potentias: *Sic gratia poteſt dici primum operans, & virtus poteſt dici immediatè operans, quia gratia eſt operans bonum opus meritorium mediante virtute.*

Ex eo autem quòd gratia non immediatè ordinatur ad actum, negat propriè dici eam poſſe habitum: ſed dici potiùs debere *habilitatem* quandam, vel *qualitatem habilitantem*, immo eſſe *ſanitatem animæ*. Etenim *ſicut corpus ſanum poteſt* Ibidem. *rectè uti membris ſuis, tanquam inſtrumentis propriis; ſic anima ſana per gratiam poteſt rectè uti potentiis ſuis.* Eadem hæc gratia ex Auguſtino, *prævenit voluntatem, ut bonum velit; ſubſequitur, ne fruſtra velit.*

Trifariam nomen gratiæ accipi infrà docet, ita ut *omnino ſpecialiter gratia* non ſit, niſi habitualis. *Licèt naturalia poſſint dici gratiæ, accipiendo* L. 2. d. 26. q. 2. art. 3. *gratiam omnino generaliter: & licèt quædam bona quæ adipiſci non poſſumus per naturam, communia tamen bonis & malis, poſſint dici quædam gratiæ, accipiendo gratiam minùs generaliter: tamen illud dicitur gratia omnino ſpecialiter, qua ſumus digni Deo, digni vita æterna, grati Deo.*

Etſi autem *gratia operans ſit, quæ dat eſſe ſpi-* Ibidem. *ritale, eademque cooperans, ut per illud eſſe ſpiritale dat ſpiritaliter agere*: poteſt tamen etiam gratia cooperans dici gratia habitualis, gratia verò operans *impetus divini & motus liberi arbitrii, qui ad eam diſponunt. In juſtificatione enim impii præcedunt quidam impetus & divini motus, quos plenè ſequendo convertitur impius, & juſtificatur. Sed ſi incompletè ſequatur, non ſufficiunt impetus interiores, ſed requiruntur ibi motus exteriores, vel operationes exteriores. Quia aliquando per illos impetus non fit homo contritus, ſedattritus. Et ideo ſi humiliet ſe, & ſubjiciat ſe clavibus Eccleſiæ, multoties de attrito fit contritus, & infunditur ſibi gratia, per quam juſtificatur.* Paulò antè Ægidius *impetus* iſtos diſtinxerat in *naturales & ſupernaturales*, prout illis homo ordinatur ad finem naturalem, vel ſupernaturalem. Quæ paulò prolixiùs hìc adſcripſi, ut noſtræ ſententiæ cum primis conſentanea.

Et rurſum quòd gratia habitualis ſit inclinans & operans: *Gratia poteſt dici operans formaliter* Ibid. art. 3. & 4. *& effectivè. Formaliter quidem, prout dat eſſe ſpiritale animæ, quod facit per ſeipſam; effectivè verò, prout dat ei agere, quod facit mediante virtute.* Eadem *Præveniens* & *Subſequens* reſpectu ſui ipſius eſt, ſecundùm varios effectus. *Ut ſit unus effectus, prout dat eſſe gratum; ſecundus, prout dat bene operari interiùs, &c.*

Quo differant autem habitus virtutum acquiſiti & infuſi, idem infrà elucidat. Acquiſiti enim habitus *inclinant ad actus* eoſdem, & generati habitus ſignum eſt *delectatio*. At verò *differunt infuſi & gratuiti habitus virtutum à na-* L. 2. d. 27. q. 1. art. 1. *turalibus & acquiſitis, quia ſecundùm hos magis agimus, quàm agamur: ſecundùm illos autem magis agimur, quàm agimus. Juxta illud, Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei. Sumus ergo per gratiam & per charitatem & per alias virtutes infuſas, organum Spiritus ſancti; & ſicut organum magis agitur, quàm agat; ſic nos in talibus magis agimur, quàm agamus. Diſponit omnia ſuaviter. Sicut naturalia ſuaviter agunt, quia habent in ſe virtutes, per quas ſunt apta nata agere illa opera: ſic & in gratuitis nos ſuaviter agimur, quia infunduntur nobis virtutes, per quas ſuaviter mo-*

uemur

vemur à Spiritu ſancto, & ſuaviter agimus opera Spiritus ſancti.

Adverte hic primò totam *ſuavitatem & delectationem* gratiæ ab habitu virtutum & gratiæ derivari. Et ſanè juſtorum eſt proprium delectari in Domino, & deliciari de veritate. Adverte ſecundò per gratiam, ſed habitualem, nos *agi* ad bonum, magis quàm agere. Si actualis autem gratia invictiſſimè torqueret ſemper voluntatem, illi potiùs hoc tribueretur, quòd ea ageremur. Adverte tertiò ex Paulo id hauſtum eſſe, ajente *agi* à Spiritu ſancto filios Dei. At gratia actualis etiam in impios effunditur.

Ibid. art. 2. Quærit infrà Ægidius, *an virtus & charitas ſemper in actu ſuo exiſtat?* Negat in viatoribus, ceſſat enim in dormientibus actus opuſque omne. Idem infrà docet non ſtatim *delectabile ſimpliciter & per omnem modum* fieri mandatum Dei omne per gratiam habitualem & charitatem: Ibid. d. 28, q. , art. 2. etſi *Facit hæc gratia quantumcumque modica, quod poſſimus omnia peccata mortalia vitare*. Longa enim præterea aſſuetudine opus eſt, ut illa omnimoda delectatio ingeneretur adversùs concupiſcentiæ lenocinia. Ita enim experiri quemlibet infrà docet, ut licèt exiſtens in gratia *poſſit* vitare *omnia* mortalia, *difficile* ſit tamen ea vitare; at ſine gratia *impoſſibile*. Licèt enim gratia addat facilitatem ad bonum, non extinguit tamen cupiditatem, hoc eſt difficultatem boni.

De efficaciſſima nunc denique gratia ſic cenſet Ægidius, ex Auguſtino lib. 7. Civit. cap. 30, L. 2. Senten. d. 2.. q. 1. art. 3. *Deus ſic adminiſtrat res, ut eas proprio motu agere ſinat. Aliquando tamen facit præter curſum ſolitum, & in his quæ ſunt naturæ, & in his quæ gratiæ. Licèt ergo non poſſit cogere, poteſt tamen immutare liberum arbitrium. Sic Pauli cor convertit & immutavit*. Quomodo autem *inclinetur, immutetur, compellatur, impellatur* liberum arbitrium, mox exponit: *Nam vel adverſitatibus, vel aliis ſtimulationibus aliquando homines feſtinant converti. Juxta illud, Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt. Et Gregorius exponens verbum præfatum ait, Qui mundi hujus adverſitatibus fracti, ad Dei amorem redeunt, compelluntur intrare*. Et mox: *Sicut homines compelluntur intrare in domum Dei, ſic trahuntur ad Chriſtum per Patrem*. Deo ergo moventi, delectantique interiùs, ne voluntas reſiſtat, efficitur hac arte & experientia malorum.

Poteſt ſanè Deus voluntatem beata neceſſitate conſtringere. Id quì fiat, idem aperit: *Si aliquid offeratur voluntati ſub omni ratione boni, neceſſitabitur ut velit illud.* Ibidem. *Propter quod quilibet de neceſſitate vult eſſe beatus. Sed ſub omni ratione mali neceſſitabitur, ut nolit illud. Propter quod de neceſſitate nullus vult eſſe miſer*. At ubi bonum objicitur quadam mali contage vel umbra perfuſum, tunc voluntas *determinat* ſeſe ad alterutrum. Hìc emergit permoleſta difficultas, *utrùm iſtud determinare ſe, ſit aliquis actus*. Negat Ægidius, ſufficere enim quòd ſit *deſiſtere ab actu*. Etenim *deſiſtendo ab uno determinabit ſe ad aliud*. Et mox: *Vocat nos Deus per bonum ſpiritale. Vocat nos per bonum carnale diabolus. Poteſt voluntas claudere, vel aperire, Deo, vel diabolo. Deſiſtendo ab uno, determinabit ſe ad aliud*. Ita ſanè utroque affectu intus excitato & ebulliente, hinc ſpiritali per Deum, hinc carnali per adverſarium, ſi ſponte hic deſiſtat voluntas, illic non deſiſtat, hæc ejus determinatio profecta ab ipſamet, non erit actus, ſed ceſſatio ab actu vel affectu contrario. Vides porro quò hæc colliment. Ut poſſit voluntas ſeſe determinare, nec neceſſe ſit eam ſemper prædeterminari à Deo, ſi ejus determinatio actus peculiaris ſit, quem à Deo eſſe neceſſum ſit.

Refellit quidem alibi Ægidius Præpoſitivum, alioſque compluress, qui tunc opinabantur naturas, ſubſtantias, reſque omnes eſſe à Deo, non tamen actus omnes, non ſanè actionem peccati, etiam quà actio eſt. Ipſe autem affirmat actiones etiam omnes à Deo eſſe, quà *actiones* ſunt; at quà actio eſt *malè fruens & malè utens*, ut eſt *defectus, ut deordinatio*, hactenus negat eſſe à Deo. Ideo Auguſtinus ait *à Deo eſſe omnem poteſtatem, non omnem voluntatem*. L. 2. q. 37. q. 1. art. 1. Et ſanè *motus manus reducitur in Deum, ut in primum Motorem. Tamen uſus illius motus, ut quod cadat talis motus ſuper non debitam materiam, ſed ſuper interfectionem innocentis, hoc non habet cauſam efficientem, ſed deficientem*. Idem L. 2. q. 39. q. 1. art. 1. alibi repetit: *Bonus eſt pes, & bonus eſt motus pedis; ſed pede & motu pedis poſſumus bene & malè uti. Pes voluntatis eſt amor ejus, iſto pede poteſt voluntas malè uti, & bene*. Multis mox aperit, ut voluntatis ſit *ſeipſam determinare*. Et talis *determinatio non oportet, quod dicat actum, ſed ſufficit, quod dicat deſiſtere ab actu, &c. Vocat nos Deus, vocat diabolus, &c. Ex deſiſtere ab uno ſequitur adhæſio ad aliud*.

Concinit in his Ægidius Anſelmo, ex cujus ſententia ita fit peccatum, & non à Deo: quòd Deo movente ad honeſtum & ad commodum, ſed principaliter ad honeſtum, ad commodum verò, qua fas eſt per honeſti normam: ceſſat voluntas circa honeſtum, non ceſſat, non reluctatur circa commodum. Conſentit & Thomæ Aquinati, ajenti à Deo nos moveri ad bonum univerſale, voluntatem verò ſeſe determinare ad bonum apparens. Hæc enim determinatio voluntatis non actus aliquis peculiaris eſt, quem adeo neceſſe ſit à Deo peculiariter eſſe: ſed cùm Deus voluntatem ad ſeipſum per creaturas etiam deguſtandum trahat, pigritatur & ceſſat voluntas circa Deum, in creato atque apparente bono conquieſcit, motioni divinæ dimidiatè tantùm obſequitur.

Nunc conſulendus fuiſset Ægidius in librum primum Sententiarum, ſi ejus copia fuiſset.

EX RAYNERIO DE PISIS,

Ordinis Prædicatorum.

Anno 1380.

SUam ex divo Thoma potiſſimùm compilavit Raynerius *Pantheologiam*, hoc eſt, Theologiam univerſam, Alphabetico ordine digeſtam. Hìc ergo primùm de gratia generali ſic diſſerit: *Quamvis homo non poſſit gratiam, quæ facit opera meritoria, ex libero arbitrio acquirere: poteſt tamen ſe ad gratiam habendam præparare, quæ ei à Deo non negabitur, ſi quod in ſe eſt, fecerit*. Verbo Gratia c. 3. *Unde ad habendam gratiam, neceſſe habet homo facere quod in ſe eſt, & ad Deum converti: quod ſi fecerit, recipit gratiam. Ideo ſi aliquis in barbaris Nationibus quod in ſe eſt faciat, Deus neceſſaria ei ad ſalutem inſpirando, vel docentem mittendo, exhibebit*.

Quærit mox, *Quomodo homo quod in ſe eſt faciat*. Ibidem. Reſpondet autem cum Alenſi: *Quod notio primi Principii indita eſt homini à creatione, ſicut notio boni, qua quælibet anima poteſt cognoſcere ſuum principium: Eo quod in quolibet homine ineſt recta ratio per naturam, & quilibet naturaliter ſcit ſe non ſemper fuiſſe, ſed eſſe factum, & ita ſcit ſe habere principium, à quo eſt totum bonum quod habet; itemque quod ab illo debet petere totum bonum, quod ſperat. Et ſi ſecundùm illam notionem operetur homo ſuo arbitrio, recurrendo ad illum, quem ſcit ſuum eſſe principium, & petit ab eo lumen cognitionis fidei & boni, dabitur ei. Et hoc quilibet homo facere poteſt, ſive fidelis, ſive infidelis ſit, magis tamen fidelis, &c.*

Alibi

Verbo Liberum arbitrium c. 3.

Alibi autem idem docet quòd *bonum naturæ humanæ proportionatum poteſt homo implere per liberum arbitrium, ut agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere, ſine gratia operante, id eſt, gratum faciente; non tamen poteſt ea facere ſine Deo. Cùm nulla res poſſit in naturalem operationem exire niſi virtute divina: quia cauſa ſecunda non agit niſi per virtutem cauſæ primæ.*

At verò ut ſe quis ad *gratiam* præparet, opus habet *gratia*; quod probat, quia *Nemo venit ad Chriſtum, niſi Pater traxerit*. Et probat denuo, *Quia impoſſibile eſt hominem incipere velle aliquid de novo, niſi ſit aliquid quod ipſum moveat. Unde cum homo ſe ad gratiam incipit præparare, de novo voluntatem ſuam ad Deum convertendo: oportet quod ad hoc aliquibus exterioribus occaſionibus inducatur, utpote exteriori admonitione, aut corporali ægritudine, aut aliquo ejuſmodi, vel aliquo inſtinctu interiori, ſecundùm quod Dominus in mentibus operatur. Hæc autem omnia ex divina miſericordia contingunt. Et ideo ex divina miſericordia contingit, quòd homo ſe ad gratiam præparet*. Hæc ille ex divo Thoma, convenienter Auguſtino, docenti, non moveri animum, aut mutari, niſi *viſis congruis*. Unde mox idem hanc actualem gratiam, qua diſponimur ad habitualem, docet eſſe *divinam providentiam, qua miſericorditer homo ad bonum dirigitur*.

Ibidem.

Quòd autem *ſine gratia habituali, non autem ſine divina voluntate, per quam omnia bona cauſantur, & mala repelluntur, poſſit homo in peccato mortali exiſtens vitare peccatum mortale committendum*: probat, quia *quod eſt per voluntatem, non eſt per neceſſitatem. Et ex Auguſtino, Nullus peccat in eo quod vitare non poteſt. Et, Quod eſt neceſſarium, non eſt voluntarium*. Quod explicatiùs ſic tradit paulò poſt: *Omnis neceſſitas vel eſt coactionis, vel naturalis inclinationis. Sed exiſtens in peccato non inducitur ad peccandum neceſſitate coactionis, quia liberum arbitrium cogi non poteſt: nec neceſſitate naturalis inclinationis, quia tunc natura eſſet mala, eo quod inclinaret ad malum*. Et rurſum: *Dæmon quia non poteſt non peccare, irremediabiliter peccaſſe dicitur: ſed homo remediabiliter peccavit. Poteſt ergo non peccare*. Si verò ex Gregorio Magno, *Peccatum per peccatum non deletum trahit ad aliud inclinando, non tamen eſt neceſſarium, quod liberum arbitrium huic inclinationi ſemper obediat; ſed poteſt in aliquo uno actu contra eam niti*. Si objicias denique: *Qui habet habitum peccati, neceſſariò ſecundùm habitum agit*: Reſpondet, *Liberum arbitrium poſſe uti habitu, vel non uti. Unde non oportet quod ſemper aliquis agat ſecundùm habitum: ſed poteſt aliquando etiam contra habitum agere, licèt cum difficultate. Non tamen manente habitu poteſt contingere, quod diu maneat nihil ſecundùm habitum agens*.

Ibidem.

Si vel *cogatur* autem voluntas, vel *neceſſitetur* ad aliquid, docet idem infrà perimi omne ſive meritum, ſive demeritum. Ideo nec mereri nos per naturalem & neceſſarium beatitudinis appetitum. Etenim etiam *ſanctus Thomas dominium actus quando ponit in eo, quòd ſit homo ſibi agendi cauſa, non intelligit tantùm quod ex intrinſeco principio quomodolibet exerat actionem, ſed cum indifferentia judicii ad hoc agendum, vel non*. Denique *libertatem ut naturam* paulò infrà ait *coactioni tantùm violentæ, non etiam neceſſitati opponi*: at verò *libertatem arbitrii*, quæ etiam *libertas magis propriè appellatur, prout electionem dicit, non ſolùm coactionem violentam, ſed etiam neceſſitatem prorſus excludere, ut perpetuò docet ſanctus Thomas*.

Ibid. c. 7.

Nunc ad gratiam habitualem flectamus gradum. De ea ſic Raynerius, ut juvet inclinet, roboret in bonum: *Exiſtens in gratia homo poteſt vitare peccatum mortale*. Probat ab Apoſtolo, *Sufficit tibi gratia mea*. Probat item ratione: *Ille in quo non eſt habitualis inclinatio ad peccatum mortale, poteſt peccatum mortale vitare: ſed in habente gratiam non eſt aliqua inclinatio ad peccatum mortale, imò potiùs ineſt ei habitualis inclinatio ad vitandum peccatum. Et ideo quàm citò occurrit ei aliquid ſub ratione peccati mortalis, ex habituali inclinatione per donum gratiæ diſſentit ab illo*. Item, *Fortior eſt homo exiſtens in gratia, quàm exiſtens in culpa & ſine gratia. Sed qui eſt in peccato mortali, poteſt vitare peccatum committendum, &c.*

Ibid. c. 3.

Immo infrà ex ſancto Thoma ait voluntatem noſtram *ad aliquid agendum inclinari, vel induci à Deo dupliciter. Uno modo movendo tantùm voluntatem, & non imprimendo aliquam formam. Alio modo imprimendo aliquam formam, per quam voluntas inclinetur ad aliquid, ad quod naturalis ejus inclinatio non erat priùs determinata. Et hoc iterum dupliciter. Uno modo perfectè, ut in Beatis, in quibus perfecta charitas inclinatur ſufficienter in bonum, ideoque neceſſariò voluntatem ad id volendum determinat. Alio modo imperfectè, vel non uſquequaque perfectè, ut in viatoribus, quibus forma gratiæ ſuperadditur ad ſupernaturale bonum appetendum. Ideoque voluntas ex tali forma ſuperaddita inclinatur quidem, ſed non ut ex neceſſitate in illud bonum*. At ibidem aliquantò infrà, peccatum trahit in peccatum aliud, *inquantum privat gratia, per quam homo fortificatur contra peccatum*.

Ibid. c. 70.

Verbo Gratia, c. 1.

Gratiam eandem habitualem ita idem alibi deſcribit: *Gratia eſt perfectio elevans animam ad eſſe ſupernaturale. Gratia voluntatem creaturæ rationalis immutat. Dicit enim Auguſtinus, quod gratia eſt, quæ præparat voluntatem hominis, ut bonum velit. At ſolus Deus voluntatem immutat effectivè*. Verè enim ingeneratus à Deo affectus charitatis ſupernæ, & in voluntate permanens, eam immutat. Et ibidem: *Gratia eſt habituale donum Dei, quo humana voluntas præparatur ad bene operandum*. Vides ut huc trahatur Auguſtinus, & ex eo gratia habitualis ſit, quæ *præparat* voluntatem, & *immutat, ut bonum velit*.

Monet idem infrà opus eſſe nihilo ſeciùs *auxilio divino* habentibus gratiam habitualem: cùm eo etiam *Beatis* ſit opus. Nempe quia *etſi donum habitualis gratiæ datur nobis ad vitandum peccatum, non in actu tamen ſecundo nos conſtituit, ſed in actu primo*. Et quamvis juſto inhoſpitetur Spiritus ſanctus, ut illum ſanctificet, non tamen hoc unum ab eo manat in juſtos beneficium. *Sed in nobis eſt cum Patre & Filio, ut nos protegat, & moveat per auxilium actuale, ad operandum bonum*.

Ibid. c. 14.

Rurſum cum ſancto Thoma Raynerius ita conſtituit, *exiſtentem in peccato mortali non poſſe diu manere, quin ex ipſa inclinatione ad peccandum, in aliquod peccatum ſequens cadat. Ut enim inferiori appetitu non totaliter ſubdito rationi, non poteſt eſſe quin contingant in eo inordinati motus: ita etiam ratione hominis non totaliter exiſtente ſubdita Deo, conſequens eſt, ut multæ inordinationes in actibus rationis contingant, &c. Præcipuè quia in repentinis operatur homo ſecundùm finem præconceptum, & ſecundùm habitum præexiſtentem, ut dicitur 3. Eth. Sed & quamvis interdum ex præmeditatione rationis poſſit aliquid agere contra ordinem finis præconcepti, & præter inclinationem habitus; quia tamen in præmeditatione ſemper eſſe non poteſt, ſequitur quod non poſſit longo tempore permanere, quin operetur ſecundùm conſequentiam deordinatæ voluntatis, & à Deo averſæ, niſi per gratiam ad ordinem debitum reparetur*. Quæ ſunt ipſiſſima ſancti Thomæ verba, quibus oſtendit gratia habituali reparari voluntatem, ad Deum reflecti, inclinari & ordinari, ut jam ubi ſecundùm ha-

Ibidem.

bitum aget, agat piè & religioſè, & ita facilè poſſit *omnia* præcepta legis implere.

Non *cogitur* tamen unquam aut *neceſſitatur* ad peccandum quiſquam extra gratiam exiſtens; *Eſt enim contra propriam rationem liberi arbitrii determinari ad unum*. Ideo cenſet Raynerius, non ſingula tantùm, ſed & omnia vitari poſſe crimina ab eo qui extra gratiam eſt. Et ne ipſum ſibi collidi, vel ſanctum Thomam ſibimetipſi committi exiſtimes, cùm iſtud docet in lib. 2. Sent. d. 28. qu. 1. art. 2. illud autem ex adverſo in 1. 2. ita hoc ſe laqueo expedit Raynerius: *Cum ſanctus Thomas dixit exiſtentem* Ibidem. *in peccato non poſſe diu remanere propter vitioſam inclinationem, quin in aliquod peccatum cadat: non intellexit impotentiam abſolutam, ſed ſolummodo difficultatem vitandi peccatum: nec ſignificare voluit ullam neceſſitatem, quæ abſolutè hominem impellat ad peccandum; ſed ſolummodo quandam proclivitatem, quæ difficulter poteſt cohiberi*. Quaſi dicat, non phyſica, ſed morali neceſſitate, peræquè tamen infallibili neceſſe eſt, ut & nondum juſtificatus mortalia, & jam juſtificatus venialia non omnia vitet peccata, etſi ſingula poſſit vitare.

Eadem prorſus moralis infallibilitas adſignanda eſt actualibus Dei auxiliis, ſicubi ex propoſito Dei prædeſtinantis dantur. Tot enim & tanta, tam apta, tam crebra dantur, ut etſi poſſint ſingula reſpui, non poſſint omnia; etſi poſſint etiam omnia phyſicè, non tamen moraliter. *Nam præ-* Ibid. c. 2. *ter gratiam habitualem etiam gratia dicitur auxilium divinum, movens & diſponens ad bonum, quod dupliciter contingit. Aut enim per exteriores occaſiones & incitationes ad ſalutem, utputa prædicationes, exempla, ægritudines, flagella, terrores & hujuſmodi: aut per interiorem inſtinctum & motum, ſcilicet cor hominis interiùs movendo ad bonum*. Converſionem mox duplicem diſtinguit, alteram quæ *paulatim & ſucceſſivè fit*, cujus exemplum ſtatuit in Auguſtino, *qui tandiu converti diſpoſuit, antequam ad effectum converſionis perveniret*: quod probat ex ejuſdem Confeſſionibus procraſtinationes tædioſas teſtificantibus. Alteram quæ *non paulatim & ſucceſ-* Ibidem. *ſivè* fit, ſed *ſubito ſimul cum illa homo gratiam accipit pro arbitrio Dei*. Fit enim *ſine mora per efficacem attractionem*, ut in Paulo contigiſſe ait. Vel ſic tamen ſubdit *creaturas rationales reſiſtere pro ſua libertate poſſe huic motioni*. Et eas in malum ferri, *quia divinum inſtinctum & motum deſerunt*. Oſtenſum à nobis eſt alibi etiam in Pauli converſiohe etſi non tantam, aliquantam tamen moram fuiſſe, ut in ea etſi compendioſiùs explicaret ſe gratiæ efficacia.

Idem infrà docet *perſeverantiam*, ut eſt *continuatio boni uſque in finem*, conſtare præter Ibid. c. 8. gratiam habitualem *auxilio divino*, quo *dirigatur & protegatur quis contra tentationes, & cuſtodiatur à malo uſque in finem vitæ*. Subdit & utriuſque ſtatus diſcrimen, *quia majus donum conceditur nunc per gratiam Chriſti, quàm in ſtatu innocentiæ habuit primus homo. Nam in ſtatu innocentiæ homo accepit donum, per quod poſſet perſeverare; non autem accepit ut perſeveraret: nunc autem per gratiam Chriſti non ſolùm datur donum, quo homines poſſunt perſeverare, ſed etiam quo perſeverent. Hæc S. Thomas*, 1. 2. q. 109. *art.* 10. *ad* 3.

Luculentè rurſus idem alibi quomodo nec vim adferat gratia, & tamen infallibiliter compellat, & adducat, vel ad converſionem, vel ad perſeverantiam: *Compelle intrare ad cœnam cœleſtem. Compulſio illa non eſt coactionis, ſed efficacis perſuaſionis, vel per aſpera, vel per levia. Unde* Verbo, Liberum arbitrium c. 7. *Auguſtinus ſerm.* 33. *de Verbis Domini, Foris invenitur neceſſitas, intus naſcitur voluntas. Et Gregorius hom.* 36. *in Evang. Qui ergo hujus mundi adverſitatibus fracti, ad Dei amorem redeunt, compelluntur intrare. Et Bernardus lib. de Lib. Arbitr. c.* 11. *Hoc intendit Dominus, cum terret, aut percutit, ut faciat voluntarios, non ut ſalvet invitos: quatenus dum de malo in bonum mutat voluntatem, transferat; non auferat libertatem*. Hæc illi & Patribus ratio efficaciſſimè compellendi, & indeclinabiliter quo Deus cumque voluerit agendi voluntates creatas: non quo denegetur auxilium interius, ſed quòd efficacia talis auxilii ex his omnibus extrinſecis adjumentis etiam coaleſcat.

Denique ſi quæras, quì fiat, ut confirmati in bono non peccent; non ad ſcientiam ille mediam recurrit, non motiones divinas phyſicè & ineluctabiliter prædeterminantes obtrudit uſquam, quod longè compendioſius fuiſſet, ſi qua horum illi adlubuiſſent: ſed ſolam in cauſa ait eſſe habitualem gratiam intus roborantem, divinam providentiam foris excubantem. *Dicuntur aliqui confirmati in bono, per hoc quod eis datur donum* Ibidem c. 8. *gratiæ divinæ, quo ita inclinantur in bonum, quod non de facili poſſunt deflecti à bono. Non tamen per hoc donum ita retrahuntur à malo, quod omnino non poſſint peccare, niſi divina providentia cuſtodiente*.

Uſque adeo autem Raynerio inaudita incompertaque fuit, perinde ut & omnibus illius ævi Theologis, gratia phyſicè prædeterminans, eoque efficax; itemque gratia, quæ det ita proximè poſſe agere, ut agatur tamen nunquam, & ad hunc modum ſufficiens: ut de his ne verbum quidem ullum ſcripſerit, dubia omnia ſolverit priſco more, nulla horum recentium placitorum ope adhibita. Quocirca & qui nuperrimè recudendam curavit ejus Pantheologiam vir doctiſſimus & ejuſdem Ordinis ſocius Joannes Nicolai, ſex Capita ſuo ipſius ex penu calamoque deprompta interſeruit, à quinto ad decimum, ubi de gratia phyſicè prædeterminante illa diſputat, quorum nec veſtigium in Raynerio extabat ullum. Eadem prorſus arte poſſent hæc recentium Thomiſtarum placita legi in commentariis priſcorum ejuſdem inſtituti Theologorum, ſi ſimiliter intruderentur. Perinde enim apud eos omnes ante Concilii Tridentini finem, atque apud Raynerium, altiſſimum ſilentium obſervare fas eſt de his omnibus, quæ poſt Alvarem jam paſſim apud aliquos perſtrepunt.

EX JOANNE DE NEAPOLI
Dominicano, Theologo Pariſienſi.

NEcdum copia nobis fuit librorum ejus in Magiſtrum ſententiarum. Pauca hìc libabimus ex *Quæſtionibus* ejus *diſputatis* in urbe Pariſienſi. Tuendæ Aquinatis doctrinæ addictiſſimus hic fuit. Et primùm ita cenſet de gratia generali, *Quod quamvis ex puris naturalibus non poſſit ho-* Q. 8. puncto 3. *mo omnia præcepta collectivè implere, poteſt tamen adimplere omnia diſtributivè, id eſt, quodcumque de omnibus, ut communiter dicitur:* quod, ni fallor, dicitur ſuppoſita generali gratia. Hæc porro libertas ad vitanda peccata, & implenda præcepta, ſingula, non omnia, abundè eſt; cùm nec merito, nec peccato locus ſit ullus, niſi in ſingularibus factis. Quamquam enim idem alibi ſæpè affirmet *neceſſitate immutabilitatis* non perimi libertatem, de Dei, & Beatorum libertate ibi diſſerit, vel de noſtra etiam circa fœlicitatem in communi. At ibidem ſtatim declarat rem ſecus eſſe in ſtatu viæ & merendi ſtatione. *In via autem, quodcumque bonum poteſt non diligi; tum quia talis* Q. 7. punc. *cognitio poteſt interrumpi, tum quia poteſt aliquid aliud apparere magis bonum, quod non poteſt diligi ſimul cum illo; quorum neutrum eſt in patria.*

Circa gratiam autem habitualem, ſic idem ſentit, *poſſe de potentia abſoluta moveri voluntatem à Spiritu ſancto ad actum dilectionis, ſine habitu ſupernaturali charitatis*. Idque probat, quia ut moralis, ita infuſus & ſupernaturalis habitus non eſt neceſſarius *ſimpliciter* ad actum eliciendum, ſed ad eliciendum ipſum *promptè & delectabiliter*. Q. 1. Puncto 1. Ordinariè tamen talis habitus infunditur, tum quia *virtus bonum facit habentem*, etiam quando actu non operatur; & *opus ejus bonum reddit*: tum quia opus ipſum perfectius fit, quod *promptè & delectabiliter*, id eſt, ex habitu fit. Addit quòd *Non minus ſuaviter Deus diſponit creaturas quoad eſſe gratuitum, quàm quoad eſſe naturale. Ergo motio Spiritus ſancti non excludit habitum charitatis, per quem talis actus ei efficitur quaſi connaturalis, & facilis, & delectabilis*. Præterea *habitus facit promptè & delectabiliter operari, ut patet ex 2. Ethic. Sed ſancti homines experiuntur hunc actum delectabiliùs, & promptiùs elicere, quàm aliquem alium*. Vides quàm conſtanter tueatur ex *habitu* charitatis infuſo proficiſci, quòd quis *promptè, delectabiliter & faciliter* operetur bonum.

Nuper autem ad Deum converſi, ſi quas experiuntur in bono difficultates, acceptum id referre debent vitiorum acquiſitis habitibus, qui necdum exoleverunt. Vel in illis autem ipſis charitatis habitus inclinat ad bonum, facilitatemque & delectationem in bono creat, quæ ſemper poteſt vincere, quæ plerumque & ut in pluribus vincit illas & innatæ & adventitiæ difficultatis reliquias. Ibid. puncto 2. *Habituatus in malo de novo ad Deum converſus, experitur difficultatem in actibus virtuoſis per accidens; quia ſcilicet tales actus habent quandam repugnantiam ad habitus vitioſos acquiſitos, qui adhuc remanent in ipſo. Quantum tamen eſt ex parte charitatis præcisè, tales actus eſſent faciles & delectabiles. Sicut medium ſpiſſum, ut aqua, vel ejuſmodi, prohibet motum gravis, ne ſit velox, & facilis; qui tamen quantum eſt ex parte gravitatis, eſſet facilis & velox. Quod autem eſt pondus in corporibus, hoc eſt amor in ſpiritibus, ſecundùm Auguſt. l. 13. Confeſſ. c. 3. Amor meus pondus meum: eò feror, quocumque feror. Actus autem ipſius dilectionis, & tales de novo converſi experiuntur eſſe ſatis faciles & delectabiles*. Duo ergo reſpondet Joannes Neapolitanus. Primò recens etiam converſis ipſos charitatis immediatos, ſeu elicitos actus, eſſe faciles & delectabiles. Secundò imperatos charitatis, ſeu actus aliarum virtutum eſſe quandoque difficiles, ob inhærentes adhuc vitiorum habitus acquiſitos, qui ſuo pondere pondus charitatis & virtutum remorantur. Sed vel hic charitas & virtus, inſtar ponderis inclinat ad promptè & delectabiliter operandum, etſi retardetur repugnantia habituum contrariorum. Unde mox idem: *Habitus acquiſitus facit prompte & delectabiliter operari, & etiam habitus infuſus; niſi ſit aliquid impediens, ſcilicet habitus vitioſus acquiſitus*.

Infrà idem nomine *gratiæ* intelligi ait *donum* Q. 3. punct. 2. *ſupernaturale, per quod homo elevatur ad eſſe ſupernaturale, & redditur Deo gratus*. Etenim, *Sicut anima eſſentia dat homini eſſe naturale, & non eſt immediatum principium alicujus operationis, ſed ab ea effluunt potentiæ, quæ ſunt immediata principia operationum naturalium: ita gratia animam in eſſe ſupernaturali conſtituit, nec eſt immediatum principium operationum ſupernaturalium, ſed ab ea effluunt virtutes ſupernaturales, quæ ſunt principium talium operationum*. Et paucis interjectis, ut gratia *inclinet* ad bonum per virtutes infuſas; *Ergo ad aſſequendum finem ſupernaturalem requiruntur tria diſtincta, ſcilicet gratia, per quam natura elevatur & fini proportionatur: charitas, per quam inclinatur ad eum: & ceteræ virtutes, per quas promptè habeat operationes, quibus ipſum attingat. Per aliud ergo homo proportionatur fini, quod eſt gratia; per aliud inclinatur & tendit in ipſum, quod eſt charitas, juxta Auguſt. Amor meus pondus meum*. Quæ omnia prolixiùs ibidem inculcantur. Hæc ſanè *inclinatio* voluntatis *formaliter* magis intelligenda eſt, quàm *effectivè*. Sicut item ait alibi à voluntate cæteras moveri potentias *formaliter* potius, quàm *effectivè*, Q. 14. punct. ut *gravitas* quæ eſt *inclinatio naturalis*, non eſt principium effectivum, ſed formale.

Quod ad gratiam efficaciſſimam attinet, illud in primis inculcat Joannes, *Deum operari in omni agente creato, etiam voluntario*. Quod probat ex Auguſtino ſic ajente lib. 4. de Gen. ad lit. c. 11. *Quæ virtus ab eis quæ creata ſunt regendis, ſi aliquando ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniumque natura concideret*. Q. 15. punct. Probat rurſum, quia ut creatura, qua ens pendet à primo ente, ita & qua agens à primo ſummoque agente. Eſt autem Deus *cauſa* omnis actionis creatæ trifariam. Primò ut dans & conſervans virtutem agendi creatam. Secundò *quia cauſæ univerſaliſſimæ in cauſando, id eſt Deo, reſpondet effectus univerſaliſſimus, id eſt eſſe*. Ergo omnis effectus, ut eſt *Ens*, à Deo eſt: ut tale ens, à cauſa ſecunda eſt. Tertiò Deus cauſa eſt actionis creatæ, *ſicut applicans, ſeu movens omne agens ad effectum ſuum*.

Confitemur & nos moveri ac præmoveri à Deo omnes voluntates creatas ad agendum; ſed phyſicè & infallibiliter ubique prædeterminari, ut nunquam non effectus ſequatur, hoc nec Joannes iſte, nec ſanctus Thomas unquam affirmavit. Etenim primò hìc Joannes locum Auguſtini promit, qui in omni creata actione valet. At efficaciſſima Auguſtino gratia non ubique, non ſemper neceſſaria eſt. Nec enim ante peccatum, non in omni actione naturali. Secundò movet Deus ut cauſa univerſalis ad effectum univerſaliter, qua ens eſt. Semet ergo ipſa voluntas creata determinat ad particulares effectus. Tertiò ita & mox dicitur ab eodem: *Quod Deus eſt cauſa actionis peccati, qua actio eſt: & ad talem actionem qua actio eſt, movet liberum arbitrium: nec tamen movet ipſum ad talem actionem, qua eſt peccatum; ſicut nec eſt cauſa talis actionis, inquantum eſt peccatum*.

Ita & alibi idem ait *omnia entia creata inquantum entia, eſſe effectus Dei; quamvis inquantum talia entia, poſſint dici effectus cauſarum creatarum, &c. Cauſæ enim univerſaliſſimæ correſpondet effectus univerſaliſſimus, &c. Non quod aliud reale ſit in illo effectu à Deo, aliud à cauſa creata. Sed totus idem effectus ſecundùm ſe totum eſt à Deo, inquantum eſt ens: & ſecundùm ſe totum eſt à cauſa creata, inquantum eſt tale ens. Sic totus homo eſt à Sole, inquantum corpus generabile; & totus ab homine, inquantum eſt hoc corpus generabile, ſeu hic homo*. Q. 12. punct. Convenienter ſancto Thomæ moveri & præmoveri à Deo docet voluntates omnes, ſed ut à motore univerſali, ad bonum univerſale; ita ut voluntatis creatæ ſit ſemet in particulari determinare ad hoc vel illud bonum. Q. 21. ad 3. argum.

Ita & alibi idem ait, quòd *Deus dicitur hominem reliquiſſe in manu conſilii ſui, quantum ad hoc quod ei dedit liberum arbitrium, per quod poſſet bene & malè agere, non determinans ſibi finem, & ea per quæ poſſet finem attingere, ſicut determinavit omnibus aliis creaturis ratione carentibus: non autem quantum ad hoc, quod continuè in ipſum non influat eſſe, & omnem perfectionem quam habet*. Quorſum jactaretur illa univerſalis indeterminatio, ſi per ſingula homo determinaretur? Nihilo plus eſſet in manu conſilii ſui.

Expendendi nobis fuiſſent ejuſdem libri in Magiſtrum ſententiarum, ſi eorum copia nobis facta fuiſſet.

EX DURANDO A S. PORTIANO,
Dominicano, Epiſcopo poſtea Anicienſi.

VOluntatem Dei antecedentem, ut omnes ſalvi fiant, hanc eſſe Durandus interpretatur, L. 1. Sent. d. 46. q. 1. à qua ſunt *communia auxilia, quæ dantur omnibus, ut ſalvi fiant, ſcilicet liberum arbitrium, præcepta, conſilia, & hujuſmodi, quibus omnes poſſunt dirigi in his quæ pertinent ad ſalutem.* Sicut à voluntate conſequente ſunt *auxilia ſpecialia, ut gratia, virtutes, perſeverantia in bono & hujuſmodi, quæ dantur quibuſdam ſpecialiter & ſingulariter.* Gratiæ itaque actuales ſive habituales omnes, quæ antecurrunt *gratiam & virtutes*, hoc eſt, gratiam juſtificantem, *communibus auxiliis annumerantur.*

Idem alibi cenſet *gratiam dupliciter accipi, uno modo pro grata Dei providentia, qua gratis omnibus rebus impendit ea, quæ ipſis conveniunt. Alio modo pro habituali dono, recepto in anima.* Et L. 2. d. 28. q. 1. denuo: *Gratia pro dono habituali, aut eſt gratum faciens, aut ſolum gratis data. Gratum faciens, vel idem eſt quod charitas, vel non ſine charitate. Gratia gratis data eſt quodcumque habituale donum, commune bonis & malis, &c.* Vides auxilia gratiæ ab habituali & ſanctificante gratiæ diſtincta, quomodo deſcribat.

Jam verò *ſine gratia*, nimirum gratum faciente, idem docet poſſe fieri *opera bona bonitate morali, quia eorum ſunt in homine principia ſufficientia, nempe recta ratio agibilium, & voluntas per eam recta.* Meritoria verò opera geri non L. 2. d. 28. q. 2. poſſunt ſine gratia gratum faciente: *Et in hoc erravit Pelagius, dicens, liberum arbitrium ſufficere ad merendum ſine gratia, quod non eſt verum: quamvis per ſe ſufficiat ad eliciendum opus morale, bonum ex genere, fine & circumſtantiis.* Illud verò addit Durandus non omittendum circa opera moralia: *Per hoc quod dicitur per ſe, non excluditur generalis influentia Dei, qua rerum principia in eſſe conſervat, ſine qua nihil eſſet, aut fieret. Et ſic intelligitur illud Joannis 15. Sine me nihil poteſtis facere. Et illud 2. Corint. 3. Non ſumus ſufficientes cogitare, &c.* Ita tum ſolebant auxilia divina ad bene moraliter operandum ante juſtificationem, *generalis influentiæ* nomine deſignari.

Ut verò ſe aliquis ad gratiam præparet, fatetur quidem Durandus *ſpeciali auxilio* opus eſſe, ſed non ejuſmodi quod ſit *immediata motio voluntatis à Deo;* neque enim id opus eſſe, cùm *bonum morale* ſit *præparatorium* ad gratiam: ſufficere ergo ſpeciale auxilium, nempe quod ſit *à* L. 2. d. 28. q. 5. *ſpeciali providentia Dei circa electos, & ex hac quidquid eos promovet ad ſalutem, ſive ſit exterior admonitio hominis, ſive ægritudo corporis, vel quidquid voluntatem excitat ad bonum. Et ſi hoc vocetur gratia, ſine tali gratia non poteſt ſe homo præparare ad gratiam.* Sed hac in re cùm non à ſancto Thoma tantùm, ſed & à Patrum doctrina deflectere videatur Durandus, non immeritò ab eo diſſentiemus & nos, ac immediata motione voluntatis à Deo, & quidem ut plurimùm multiplici opus eſſe confitemur, ut quis ſe ad gratiam præparet.

Jam de gratia habituali, hanc cenſet eandem realiter eſſe Durandus cum virtute charitatis. Ab hac eſſe enim & eſſe ſupernaturaliter, & operari ſupernaturaliter ac meritoriè. Ait quippe L. 2. d. 26. q. 1. Apoſtolus, *Si charitatem non habeam, mihi ſum.* Ab ea ergo eſt eſſe ſupernaturale; ſicut & de gratia dicitur, *Gratia Dei ſum id quod ſum.* Et rurſum de charitate, *Omnia ſuffert, omnia ſperat, &c.* Ab ea ergo eſt operari ſupernaturaliter, ſicut & de gratia dicitur, *Abundantiùs illis omnibus laboravi, non ego autem, ſed gratia Dei mecum.* Et charitas ergo idem eſt quod gratia habitualis, & idem eſt principium eſſendi ac operandi ſupernaturaliter charitas.

Et rurſus ut gratia habitualis ſit operans & cooperans: Ibid. q. 3. *Gratia ut eſt habituale donum, inquantum animam Deo gratam facit, dicitur operans: inquantum verò eſt principium operis meritorii, quod etiam ex libera arbitrio procedit, dicitur cooperans.*

Poſtremò denique quomodo efficaciſſima ſit Dei voluntas, & propoſiti gratia, qua infallibiliter electos ſuos protrudit ad ſalutem, facilè diluceſcet ex ea ratione, qua Deus prænoſcit futura contingentia, etiam libera, ex Durando. Ita enim ipſe ſtatuit, ſi introſpiciatur ipſa tantùm in ſeſe cauſa libera & contingens, utcumque coniici poſſe, ſed certò præſciri non poſſe, quo ea ſit inclinatura ſuum aſſenſum. At verò ſi ſimul provideantur omnia, quæ eam vel impellent, vel abſterrebunt, tunc certò à Deo præſciri poſſe, quam in partem declinatura ſit. Et ita à Deo præſciri futura contingentia libera, ut quem nihil lateat eorum omnium vel incitamentorum, vel avocamentorum, quibus libera voluntas urgenda, vel inhibenda ſit in negotio quolibet. Non ergo Deus voluntates liberas quolibet infallibiliter determinat. Hæc enim longè compendioſior ratio foret expediendæ divinæ præſcientiæ. L. 1. d. 38. q. 3. *Sicut in cauſa neceſſaria præcognoſcitur effectus neceſſarius certa cognitione; ſic cognita cauſa impedibili & omnibus quæ eam impedire poſſunt, & inſuper in iis quæ eam impedient, vel non impedient, certitudinaliter cognoſci poteſt, quis effectus eveniet, vel non eveniet: Et ſimiliter cognita cauſa indifferente & impedibili, ſi cum ea cognoſcantur omnia, quæ eam determinare poſſunt, & determinabunt, & omnia quæ eam impedire poſſunt, & quæ impedient, vel non impedient, poteſt infallibiliter cognoſci quis effectus eveniet.* Quæ ille ibidem prolixiſſimè explanat.

Qui rurſus ibidem his exemplis declarat effugere nihil poſſe ordinem univerſalis providentiæ Dei, in cujus poteſtate ſunt, quemcumque ab agendo impedire, vel incitare ad agendum poſſunt. Ut ſi qua ſtella plantæ faveat & aſpiret, ut effloreſcat, alia obſtet obſitque, tum planta fallet ſpem & conſilium prioris ſideris, non autem cœli ſiderei providentiam univerſalem, cui utrumquæ ſidus infixum eſt. Ut rurſum ſi quis opifex nunc ignem adurendo ligno, nunc aquam adhibeat igni cohibendo, tunc vim ignis effugiet lignum ſemiuſtulatum, non autem opificis. Ita cùm & adjumenta & impedimenta omnia quorumcumque effectuum in poteſtate Dei ſint, univerſalem ejus providentiam fallere & ludificare nihil prorſus valet. Ut potentiam autem, ita & intellectum Dei nihil effugere poteſt, quia par utrique conſtat infinitas.

Porrò nec in his Durandi omnia nobis poſſunt arridere. Illud enim propiùs à verò abeſt, futura eventa libera, non ut futura, ſed ut præſentia à Deo videri, tum quia ejus æternitati coexiſtunt, tum quia alioqui ejus viſioni omnia penitus circumſcribenti proſtant. Et rurſum non diſſimulabo, necdum mihi ſatis exploratum eſſe, an inſpectis omnibus quæ voluntatem vel inclinabunt ad aſſentiendum, vel ab aſſentiendo revocabunt, certò ſciri poſſit, quo reapſe aſſenſum ipſa ſuum deflexura ſit in actu quolibet. Sed illud prorſus indubitatum mihi eſt, ſi quam in partem deflectere voluntates noſtras viſum Deo ſit, tot ab eo poſſe accumulari ingerique incitamenta, tot ex adverſo repagula objici, ut difficillimè diſſentiat voluntas: ideoque ſi iiſdem machinis ſæpiculè arietetur, tandem certiſſimè veniat in deditionem. Nemo autem tam excors eſt, qui non intelligat, ſi Durando tam emunctæ naris viro illud viſum eſt eſſe certiſſimum, in quo longè plus eſt difficultatis; multò hoc firmius & indubitatius eſſe, quod à nobis aſtruitur, auxiliorum licèt fruſtrabilium multitudine & conſpiratione expugnari tandem aſſenſum voluntatis, quoties Deo viſum eſt.

Eidem porrò dogmati ſuo Durandus prædeſtinationis gratuitæ certitudinem ſuperſtruit, *quia* L. 1. d. 41. q. 1. *Deus ſcit infallibiliter quæ poſſunt determinare liberum arbitrium, & quæ determinabunt: & quæ poſſunt impedire quamcumque cauſam impedibilem, & quæ impedient, &c.* Atque ita proclive Deo eſt, ea adornare auxilia gratiæ, quæ liberam voluntatem, quocumque volet ipſe, impellant.

Poſtremò denique *efficaciter ſemper impleri* voluntatem L. 1. d. 46. q. 1. Dei colligit Durandus, quia *etſi quandoque agat Deus mediante alio, & ſuppoſito ſubjecto; tamen excludere poteſt omne impedimentum incidens circa medium per quod agit, vel circa ſubjectum in quod agit.*

An. 1320.

EX VVILLELMO OKAM,
Ordinis Minorum.

SUam de generali gratia ſententiam prodit Okamus, cùm ſufficientia ad ſalutem adjutoria omnibus ſuppeditari docet, voluntate Dei L. 1. d. 36. antecedente: *Deus vult antecedenter omnes ſalvos fieri, quia ſcilicet dat eis antecedentia, quibus poſſunt conſequi ſalutem, & eis erit paratus coagere, &c.*

Jam verò quòd gratia habitualis, & univerſim omnis habitus inclinet, idem ſæpiſſimè inculcat; ſed hoc ſingulariter ab eo animadverſum eſt, non omni habitui proprium eſſe delectare, vel cum delectatione inclinare; quia ſunt & habitus ad triſtitiam urgentes, putà odium, invidia, & id L. 1. q. 3. 4. genus alia. *De ratione habitus non eſt plus inclinare delectabiliter, quàm triſtabiliter, &c. Sicut habitus generatus ex actibus volendi, inclinat delectabiliter; ita habitus generatus ex actibus odiendi, invidendi, deteſtandi, inclinat triſtabiliter ad omnem actum, ad quem inclinat. Nullus enim poteſt aliquem odire delectabiliter.* Vereor tamen, ut ſatis firma ſit hæc Okami diſtinctio. Etſi enim diſpar, nonnulla tamen eſt ex inveterato habitu delectatio ſæviendi, conviciandi, dolendi. Eſt & lacrymis, eſt & dolori ſua voluptas. Odio quoque & invidiæ indulgere lubet quandoque & delectat. Felle tamen aliquo illa voluptas delibuta eſt.

Et rurſum idem quòd habitus inclinent: *Te-* L. 3. q. 4. *neo quod habitus eſt cauſa effectiva actus, &c. Habitus eſt cauſa efficiens reſpectu actus, &c. Habitus inclinat potentiam ad actum, &c.* Quinimmo ibidem docet uſque adeo habitibus nos inclinari vitioſis, ut identidem erumpant actus aliqui inopini, atque ea de cauſa minùs culpandi, ut qui libertatem rationemque noſtram effugerint. *Dico quod non eſt in poteſtate voluntatis, quin eliciat cum habitu inclinante aliquem actum circa illud. Et ille actus poteſt dici primus motus, qui excuſatur à peccato ſecundùm Doctores. Et hoc etiam videtur Auguſtinus dicere, quod non eſt in poteſtate noſtra quibus viſis per intellectum tangamur in voluntate.*

Quòd verò habitus infuſi æquè inclinent, immo & latiùs quàm acquiſiti, idem alibi affirmat: L. 2. q. 8. 9. *Habitus acquiſitus nunquam inclinat ad actum alterius habitus, niſi mediante actu proprio, ad quem immediatè inclinat. Sed habitus infuſus poteſt immediatè inclinare ad actum alterius habitus, abſque hoc quod inclinet ad actum proprium. Et ideo charitas infuſa poteſt bene inclinare ad actum illius habitus, quo aliquis deteſtatur peccatum propter Deum, abſque hoc quod inclinet ad actum proprium immediatè.*

Poſtremò quo tandem modo gratia efficaciſſima torqueat voluntatem liberam, atque adeo quomodo futura eventa libera omnia præſciat Deus, ita Okamus ſentit. Primò rem omnino eſſe abſtruſiſſimam, & ſupra aleam omnem humanæ ſagacitatis. Ante rei enim ipſius exiſtentiam neutra pars certò vera eſt, adeoque neutra certò ſciri, vel præſciri poteſt. *Tenendum tamen quod Deus* L. 1. *evidenter cognoſcit omnia futura contingentia. Sed modum exprimere neſcio. Poteſt tamen dici, quod Deus, vel divina eſſentia eſt una cognitio intuitiva tam ſuiipſius, quàm omnium aliorum factibilium, & infactibilium, tam perfecta & clara, quàm omnium præteritorum & præſentium.* Per omnipræſentiam ergo quandam, non æternitatis divinæ, tanquam omnibus temporibus, & omnibus in tempore quolibet exiſtentibus coexiſtentis; ſed ſcientiæ & intuitionis divinæ præterita & futura omnia ex æquo ambientis & perluſtrantis, à Deo prævideri exiſtimat omnia futura contingentia. Longè aliter ſenſiſſet Okamus, ſi de prædeterminatione phyſica vel ſuſpicari aliquid potuiſſet.

Jam verò prædeſtinationem Okamus duplicem facit, aliorum ex electione gratiæ, aliorum ex meritorum contemplatione. *Poteſt dici ſine præ-* L. 1. d. 41. *judicio & aſſertione, quod alicujus prædeſtinationis eſt aliqua cauſa & ratio, & alicujus non eſt. Hujus ratio eſt, quod aliqui propter merita ſalvabuntur; ita quod ſi voluntariè mererentur, ſalvarentur. Aliqui autem ſolùm ex gratia ſpeciali ſunt ordinati ad vitam æternam, ita quod ſibiipſis non ſunt derelicti; ſicque præveniuntur, ne poſſint ponere obicem, ne perdant vitam æternam. Sic fuit de beata Virgine & de quibuſdam aliis.* Hæc ille, ubi gratis electos infallibiliter à Deo converti ad bonum, & in bono conſervari ait, quia *ſibiipſis eos non derelinquit, & prævenit eos, ne poſſint ponere obicem.* Et ut ibidem ait: *Non permittit eis aliquid ineſſe, quod poſſit eos impedire à vita æterna.* Quam unam tantùm gratiæ prædeſtinationem cum Auguſtino complectimur, repudiata altera.

EX HERVEO NATALI
Brittone, Theologo Pariſienſi, Ordinis Prædicatorum Generali Magiſtro.

An. 1320.

QUàm nulli deſint authore Herveo ſufficientia ad ſalutem præſidia gratiæ generalis, liquet ex voluntatis antecedentis & conſequentis Dei ad omnium ſalutem iſta apud eum interpretatione. Ut enim vult cupitque alicui victoriam, qui arma illi ſuppeditat, quibus eam aſſequatur, ſi volet: *ſic ex hoc ipſo quod Deus contulit homini* In mag. ſent. L. 1. d. 41. art. 1. *ea, quibus ordinatur ad beatitudinem, dando intellectum & voluntatem, præcepta & conſilia, dicitur velle ſalutem omnibus voluntate antecedente, quia vult eis beatitudinem quodammodo in ſuo antecedente, dum vult eis conferre illa, quibus poſſunt aſſequi beatitudinem. Sed conſiderato quomodo quiſque ſe habet in utendo eis, ſimpliciter & in ſe, vult uni beatitudinem, & alteri damnationem.* Obſerva hic, 1. qui militi arma dat ad vincendum, omnia dare, quæ parandæ victoriæ ſufficiant, ita ut nihil præterea ex parte dantis ſit neceſſarium: quantumvis enim donet, ſi quid neceſſarium ſubtrahat, ne antecedentem quidem vult illi victoriam. 2. Seriò ergo Deus *confert omnibus illa, quibus poſſunt aſſequi beatitudinem;* ita ut nihil neceſſarium ex parte Dei deſit. 3. Ideo ubi præcepta dat, confert & vires illis implendis non impares. Nec enim impoſſibilia jubet.

Rurſus non aliam ferè quàm habitualem nomine *gratiæ* deſignat Herveus. Eò pertinet, quod ait, *conatu* diſponi nos ad gratiam, eique congruere;

gruere ; quod de gratia habituali indubium eſt, actuali non quadrat, cùm ab iſta potiùs ſit conatus & diſpoſitio qualiſcumque. *Deus vult iſti conferre gratiam, & cauſa effectiva, vel diſpoſitiva, ſaltem de congruo, eſt conatus; & è converſo Deus dat conatum propter gratiam in genere cauſæ finalis, quia eſt cauſa finalis ipſius conatus, quod ad hoc Deus vult dare, ut quis adipiſcatur gratiam.*

Eò pertinet etiam quod docet noſtrum eſſe bene Ibidem. uti gratia, ad quam conando pertigimus. *Conatus qui eſt cauſa diſponens ad gratiam, à nobis eſt: & ſimiliter bonus uſus gratiæ, per quam meremur gloriam.* Nemini dubium eſſe poteſt cui gratiæ propria ſit vis gloriæ promerendæ.

Eò pertinet multò manifeſtiùs, quod infrà argumentatur, gratiam & charitatem unum idemque re eſſe, quia eſſe & operari ab uno eodemque L. 2. q. 21. q. 1. principio proficiſcuntur. *Sicut virtus moralis ſe habet ad eſſe morale & ad operari moraliter: ita etiam virtus ſupernaturalis ad eſſe ſupernaturale & ad operari ſupernaturaliter. Sed per virtutem moralem aliquis habet eſſe morale, ſcilicet bonus moraliter; habet & operari moraliter: ergo per virtutem ſupernaturalem, præcipuè quæ eſt charitas, habet aliquis eſſe ſupernaturale, & operari ſupernaturaliter. Sed illud quod dat eſſe ſupernaturale, eſt gratia ſecundùm omnes; & illud quod dat operari ſupernaturale, eſt virtus ſupernaturalis, & præcipuè charitas; ergo gratia & charitas ſunt idem per eſſentiam.* Ergo perſpicuè *ſecundùm omnes* illa eſt *gratia*, quæ dat *eſſe* ſupernaturale: ideoque gratia eſt habitus, & virtus, & maximè charitas: denique ipſa eadem quæ dat eſſe, donat & *operari*.

Ibidem. Eò pertinet & iſta ibidem argumentatio: *Nullus reſpicit aliquid extra ſe, niſi mediante aliqua operatione. Ergo nos non reſpicimus Deum, niſi mediante aliqua operatione, vel habitu eliciente operationem. Sed gratia eſt quidam habitus, mediante quo ordinamur in Deum. Ergo hæc eſt habitus operativus. Sed talis habitus quando eſt bonus, eſt virtus, & conſtat quod gratia eſt bonus habitus. Ergo gratia eſt virtus. Sed non poteſt eſſe alia virtus, quàm charitas.* Ad hunc ergo modum gratia erit ipſemet habitus charitatis.

Si autem ab habitu charitatis differat gratia, alternat enim velut in ancipiti Herveus, tum intimius aliquid erit & penitius, à quo ipſemet charitatis habitus profluet, à quo per habitum charitatis Ibidem. manabit pia quælibet operatio. Erit inquam gratia velut *naturæ divinæ participatio*; à natura porro exorientur potentiæ, ſeu habitus ſupernaturales.

Eò etiam pertinet quod ibidem Herveus quærit, *an homo poſſit vitare peccatum mortale ſine gratia*. Reſpondet autem cum Manichæo inſanire, ſi qui dicant hominem ad malum culpæ determinari, ut lapidem ad deſcenſum: errare rurſum L. 2. d. 22. q. 1. ſi qui ſentiant *ex inclinatione peccati non poſſe vitari peccatum, etiam in ſpeciali, nec ad horam quamlibet; quia ſic ſequeretur quod privatus gratia, nullum dominium haberet ſui actus*. At verò ut mox ipſe ait, *Communiter hodie omnes tenent, quod exiſtens in peccato mortali non poſſit diu vitare, quin committat peccatum mortale hoc, vel illud; licèt quodlibet per ſe acceptum poſſit vitare, nitendo determinatè contra hoc, vel illud*. Ita gratia nimirum habituali deſtitutus poteſt ſingula, non poteſt conjunctim omnia vitare peccata, *ſuppoſito quod non velit convertere ſe ad Deum, & recedere à peccato*. Ratio eſt, quia *quando ratio & appetitus rationalis non ſunt ex toto ſubjecta præceptis divinis, impoſſibile eſt, quin inſurgant in eis aliquæ inordinationes, quæ ſint contra præcepta divina, & ſint peccata mortalia*. Etenim *qui adhæret habitualiter peccato mortali, non movetur ad vitandum aliquid ex hoc ſolo quod eſt contra præceptum Dei, cùm ipſe adhæreat ei, quod ſcit eſſe contra præceptum Dei*. Et rurſum *impoſſibile eſt eſſe hominem in vita iſta, qui habeat tam vigilantem deliberationem circa quemlibet actum occurrentem ſibi, de eis quæ ſunt contra legem Dei*.

Si objicias autem, ſingulis repugnando peccatis convaleſcere hominem, & ita fore ut poſſit etiam univerſis reluctari: Reſpondet, *Licèt reſiſtendo* Ibidem. *primo fortificetur ad reſiſtendum ſecundò, non tamen ſequitur quod ſi reſiſtat uni, contra quod ad horam nititur, reſiſtat multis, quæ occurrunt in magno tempore. Quia multa ſunt fortiora ad impellendum & ad diſtrahendum mentem hominis, quàm unum. Et ideo illa multa de facili vincunt illam fortificationem, acquiſitam reſiſtendo uni, vel etiam duobus, vel tribus*. Addit exiſtentem in peccato implere præcepta quælibet ſejunctim poſſe, *non ſecundùm intentionem præcipientis, quæ eſt inducere ad virtutem, & quod illud fiat ex charitate ad merendum vitam æternam; ſed quantum ad ſubſtantiam actus, & ad vitandam pœnam*. Addit denique non injuria imputari homini nondum juſtificato illam ipſam neceſſitatem peccandi aliquando, quia illa eſt neceſſitatis ex ſuppoſitione, & *ſuppoſitionis ipſe cauſa eſt; quia ex hac ſuppoſitione eſt impoſſibile talem vitare peccatum, quia ſupponitur nolle recedere à peccato, cujus ipſe cauſa eſt*.

Eò pertinet denique, quod idem alibi ait, *Definitio Damaſceni, ſcilicet quod baptiſmus eſt, per quem primitias Spiritus habemus, & fit in nobis principium alterius vitæ, regeneratio & cuſtodia, inquantum effectus baptiſmi cuſtodit hominem in ſtatu gratiæ, quantum eſt in ipſo*. Ubi L. 4. d. 5. q. 1. perſpicis gratiæ habitualis, quæ per baptiſmum infunditur, efficaciam. Et infrà rurſum: *Quod* L. 4. d. 4. q. 1. art. 3. *virtutes morales infundantur in baptiſmo, licèt aliqui hoc negent, poteſt oſtendi ſic, quia in generatione naturæ, cum eſſe confertur poſſe proportionatum naturæ; ergo in regeneratione ſpirituali cum eſſe gratiæ confertur poſſe proportionatum ipſi gratiæ. Sed hujuſmodi poſſe fit per virtutes*. Ergo per virtutes quæ in baptiſmo cum gratia habituali inſpirantur fidelibus, confertur & *poſſe proportionatum gratiæ* eidem habituali, nempe poſſe facilè & expeditè, & tanquam ex habitu delectabiliter tum implere præcepta, tum vitare crimina, & ſingula, & omnia.

Jam verò quod ad tertium genus attinet gratiæ, nimirum juxta Dei propoſitum efficaciſſimæ, etſi pauca Herveus hac de re ſcripſerit, ut qui multas omiſerit intactas libri ſecundi diſtinctiones: etſi rurſus ejus mens abundè inde diluceſcat, quòd gratiæ nomen uni principaliter vendicet habituali: rurſum tamen ſententiam ejus expiſcabimur ex ea ratione, qua Deo præſcientiam aſtruit futurorum contingentium. Futuros enim liberos actus eo præſciri à Deo docet, quòd etſi reapſe non coexiſtant æternitati divinæ, præſto tamen & coram adſunt omnia ſæculorum volumina complectenti ejus viſioni. Videt ergo L. 1. d. 36. q. 1. art. 1. Deus hos eventus liberos *in ipſorum actuali exiſtentia, & ita poteſt de eis habere certitudinem. At realis hac & actualis exiſtentia*, etſi ab aliis coexiſtere æternitati exiſtimetur, ab Herveo tamen ſpectatur tantùm, ut *præſens Deo intuenti, ſive per intuitionem. Simul enim & ab æterno intuetur, & intuitus eſt Deus exiſtentiam actualem omnium. Ita quod ſimultas referatur non ad res viſas, ſed ad ipſam viſionem*. Ratio eſt, quia *ſicut Deus in una eſſentia ſimpliciter comprehendit omnem perfectionem eſſendi, ita comprehendit in uno actu cognoſcendi omnium cognitionem*. Ita certitudo divinæ præſcientiæ de liberis futuris eventis ſecundùm Herveum innititur non decretis divinis, non efficaciſſimis præmotionibus ejus, ſed ipſi eventuum præſcientiæ & exiſtentiæ actuali, atque omnipræſentiæ divinæ viſionis. Et ita *eo modo ſtat certitudo divinæ ſcientiæ cum contingentia futurorum, ſicut neceſſitas actualis exiſtentiæ ipſo-*

ipſorum quando ſunt, ſtat cum contingentia ipſorum.

Sed nihilo tamen minùs, *neceſſarium eſt, omne quod eſt præordinatum à Deo, evenire;* quia & impedire ipſe poteſt, ne agant cauſæ liberæ; & amoliri poteſt impedimenta, quibus ſublatis agent; & ipſa denique contingentia Dei juſſu ac voluntate nititur. Ibid. art. 2, Juſſit enim ipſe, ut alia neceſſariò, alia contingenter & liberè agant. Cùm ergo ſemet creata libertas determinat & convertit quolibet, id omnipotens voluntas Dei ſanxit, cùm donavit hominem libertate. Ideo idem alibi eos confutat, qui opinantur eundem eventum, & neceſſarium eſſe, ſi voluntati divinæ ita decernenti comparetur; & contingentem, ſi in ſemet ſpectetur. Hos inquam inde confutat, quòd *non poſſit ſtare ſimpliciter contingentia cum neceſſitate.* L. 1. d. 41. q. 2. art. 3. Ideo ipſe mox ait *ad infallibilitatem voluntatis divinæ* pertinere hoc ipſum, ut quædam contingenter eveniant, cùm ita decreverit Deus, ut nonniſi contingenter ea eveniant. Ideo *prima cauſa contingentiæ eſt voluntas divina.*

Ideo & Providentiam alibi Herveus deſcribit, omnia quidem præfinientem, ſed bicipitem, & bona facientem, mala ſinentem fieri, & bono L. 1. d. 37. q. 2. art. 4. aliquo inde exoriente compenſantem. *Ad bonam proviſionem Dei pertinet, quod diverſimodè provideat diverſis. Ita quod quibus providet de principiis naturalibus determinatis de neceſſitate ad unum, malum naturæ, ut mors, recompenſatur per nutrimentum hominis: in habentibus autem dominium ſui actus malum culpæ recompenſatur per bonum punientis juſtitiæ.* Ita Dei voluntas invicta & efficaciſſima eſt, ſemperque impletur, dum vel bona fiunt ipſo adjuvante, & præmiantur; vel mala ipſo ſinente, & puniuntur. In hac ipſa ergo quæ præter voluntatem Dei fiunt, dominatur invictiſſima Dei voluntas, tum quia impedire poſſet, ſi vellet, ne fierent; tum quia ab ordine juſtitiæ relabuntur in ordinem vindictæ. *Illa quæ deficiunt à fine, quem providet illis Deus, ſubſunt ejus providentiæ, qui omnia impedimenta poteſt excludere à ſuo effectu, ſi providit ea ad illum finem infallibiliter tendere. De illis autem quæ quandoque deficiunt à fine & curſu ſuo, Deus providit iſto modo quod tenderent, ita quod deficere poſſent: nec tamen ita deficere poſſunt, quin perveniant ad aliquem finem. Talia inquam ſubſunt divinæ providentiæ.* Ideo negat plura eſſe mala quàm bona, cùm mala omnia *ordinet* in bonum Deus: *Nullum malum eſt, quod non ordinetur per divinam providentiam, ut inde eliciatur bonum; ſicut perſecutio tyranni eſt occaſio patientiæ martyris, & eadem perſecutio culpabilis ordinatur per pœnam juſtitiæ juſtam ad bonum.* Ideo denique infrà ait ad providentiam non pertinere, ut importet *certam & infallibilem finis conſecutionem,* L. 1. d. 38. q. 1. art. 2. *ſed ad prædeſtinationem.*

Referri & huc poſſent, quæ idem alibi fusè diſputat de voluntatis motione non morali tantùm, ſed phyſica per objecta, ſeu per intellectum, L. 2. d. 20. q. 1. apta proponentem objecta. Firmari hinc enim poſſent quæ alicubi diximus de quadam efficientiæ portione ab objectis derivanda, ut voluntas libera quolibet impellatur.

An. 1335.

EX ALVARO PELAGIO

Hiſpano Ordinis Minorum Theologo, & Epiſcopo Silvenſi.

PAucis perſtrinxit Alvarus totam ſuo ævo de gratia & prædeſtinatione receptiſſimam inter Theologos ſententiam. Et primùm circa gratiam De planctu Eccleſiæ, l. 2. c. 8. generalem ſic ſentit: *Liberum arbitrium poteſt per ſe in bonum naturæ, ſicut eſt dormire, vigilare, comedere & ſimilia: non tamen à ſe, quia non excluditur cauſa efficiens prima. Omne enim quod eſt, à ſummo Deo eſt. Unde ait Joan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Et ex Auguſtino, Quamvis Chriſtus vitis non eſſet, niſi homo eſſet: tamen iſtam gratiam palmitibus non præberet, niſi & Deus eſſet.* Sic ille *gratiæ* nomine honeſtat concurſum illum naturalem, & auxilium Dei moventis, quo ſenſu & ipſa natura gratia quandoque dicitur.

Rurſum verò: Ibidem. *Poteſt per ſe liberum arbitrium in bonum ex genere, ſicut dare eleemoſynam. Quod probatur hac ratione. Videmus quod animal brutum affectu naturali dat fœtui nutrimentum; ergo ſi homo non poſſet dare eleemoſynam ex bonis naturalibus, deterioris eſſet conditionis. Ad hoc verò ut poſſit in bonum ex circumſtantiis, ſcilicet in bonum morale, de quo tractant Philoſophi, quod conſiſtit in exercitio politicarum virtutum, indiget gratia data gratis, quæ removet difficultatem, quæ eſt in operabilibus. Ad removendum autem tentationem, cui per ſe non poteſt reſiſtere, indiget gratia gratis data ſuperaddita. Ad hoc ut liberetur à peccato, indiget gratia gratum faciente. Sola enim voluntate cadit homo in foveam peccati, ſed non ex voluntate ſufficit reſurgere.* Ita ergo æſtimat Alvarus ad bonum morale, ſive ex genere ac circumſtantiis, ſufficere liberum arbitrium *ex bonis naturalibus*; ſed auxilio nihilominus egere divino, quæ jam *gratia gratis data* dicatur. Si qua verò immineat tentatio, quam ſuis homo viribus ſuperare non poſſit, tum opus illi eſſe *gratia gratis ſuperaddita*, quod, ni fallor, alii appellitant *auxilium ſpeciale*. Denique ut à peccatis commiſſis quis abluatur, gratia gratum faciente ſeu habituali opus eſt.

Nunc de gratia habituali: Ibidem. *Eſt duplex gratia, creatrix & ſalvatrix. Per gratiam creantem virtutes naturales ſunt nobis inſitæ. Per gratiam ſalvantem bona perdita reſtaurantur, & opera Deo grata eliciuntur. Hujus gratiæ multiplex eſt effectus; primò namque liberat à culpa cum arbitrio libero, & à pœna æterna. Hæc gratia ſemper offertur homini, ſi velit eam accipere. Secundò præparat voluntatem, ut bonum velit. Bonum autem velle non poteſt, niſi ipſa ſit bona. Eſſe non poteſt bona, niſi à gratia. Hominis eſt præparare animum; quia homo præparat materialiter per humiliationem: ſed Deus præparat effectivè per informationem. Tertiò dat bene operari. Eſajæ 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. Quartò protegit à malo, dando vires reſiſtendi, contra tenebras ignorantiæ & infirmitatem. Quintò promovet in bono. Sextò perficit, dando perſeverantiam. Septimò complet, gloriam tribuendo.* Hæc encomia ſunt & beneficia gratiæ gratum facientis. Ejus ergo efficacacia & vis in eo primùm eſt, ut culpas omnes deleat. Deinde ut *præparet* voluntatem, dum *bonam* facit eſſe, & *bonum velle*. Tertiò ut *det bene operari*; itaque de ea intelligitur etiam illud, quod *omnia opera noſtra* bona *operatur in nobis Deus*, & ſine Chriſto *nihil poſſumus facere*. Quartò protegit à malo, *dando vires reſiſtendi infirmitati & ignorantiæ* per charitatem & fidem.

Poſtremò quia *ex præſcientia, providentia & prædeſtinatione Dei* fatalem quandam nobis incumbere neceſſitatem aliqui objectabant, his ita reſpondet Alvarus: Ibidem. *Verum eſt quod præviſio Dei non fallitur, nec mutatur; videt enimverò res, ſicut futuræ ſunt: non tamen cogit liberum arbitrium, nec ad bonum, nec ad malum; ſed in nobis eſt ſequi Deum ad virtutem, vel diabolum ad errorem. Unde ad commendationem juſti dicitur, Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus. Sed homo poteſt per ſe ad malum, ad bonum verò meritorium non; ſed adjungitur adjutorium gratiæ, &c.* Et infrà mox: *Nullus de neceſſitate ſalvatur, aut damnatur, ſed per opera liberi arbitrii, quæ ſine neceſſitate fiunt, Prædeſtinatio enim non facit certam ſalutem, ſed per bona opera, quæ fiunt libero arbitrio,* *certa efficitur vocatio, & electio. Quamvis enim quæ prævisa ſunt, neceſſario eveniant; non tamen hujuſmodi neceſſitas infert vim libero arbitrio.* Quibus ille nec gratuitam, nec infallibilem labefactat prædeſtinationem; ſed ab ea nihil neceſſitatis imprimi oſtendit, vel libero noſtro arbitrio, vel executioni bonorum operum.

Idem manifeſtiùs ſubinde declarat, cùm ex Anſelmo ſecernit duplicem neceſſitatem. Alteram *quæ præcedit & efficit rem*, ut cum dico, neceſſe eſt cœlum volvi. Alteram quæ *ſequitur rei poſitionem, & nihil efficit:* ut cum dico, neceſſe eſt te ſedere, cum ſedes. *Et talis eſt prævidentiæ divinæ neceſſitas.* **Ibidem.** Unde *quid aliud eſt dicere, neceſſe eſt prævisum evenire: niſi ut dicatur, neceſſe eſt aliquem ſalvari, dum ſalvatur? Et ita per eam neceſſitatem non tollitur contingentia rei. Omnia enim quæ à libero arbitrio procedunt, non neceſſariò eveniunt.*

Nec iſta eo collineant, ut æterna Dei prædeſtinatio certa non ſit; ſed quod operibus quibus promovemur ad finem beatitudinis prædeſtinatum, nulla dominetur neceſſitas, ſed indifferens **Ibidem.** noſtra ſponte ſe addicat libertas. *Nam ipſius quoque regni perennis prædeſtinatio ita eſt ab omnipotenti Deo diſpoſita, ut ad hoc electi ex labore perveniant; quatenus poſtulando mereantur acquirere, quod eis omnipotens Deus ante ſæcula diſpoſuit donare.*

Quomodo autem & certa ſit prædeſtinatio, & indifferentia ſua noſtræ libertati perſtet incolumis, idem mox aperit: nempe quod gratia trahat voluntatem delectatione, & voluntatis ipſius **Ibidem.** affectibus. *Nemo venit niſi tractus. Quem trahat, & quem non trahat, noli judicare, ſi non vis errare. Quid eſt autem trahi? Secundùm Auguſtinum, ſi Poetæ dicere licuit, Trahit ſua quemque voluptas; quantò fortiùs nos dicere debemus, trahi hominem ad Chriſtum, qui delectatur veritate, beatitudine, juſtitia, ſempiterna vita, quod totum Chriſtus eſt?* Poſtremò monet multa hìc nos latere, & neceſſariò exclamandum ſupereſſe, *O altitudo divitiarum, &c*

An.1340. *EX THOMA BRADVARDINO, Dominicano, & Oxonienſi primùm in Academia Profeſſore, poſtea Archiepiſcopo Cantuarienſi, de gratia primùm generali, & de habituali aliqua præmittuntur.*

PAuca antè carpemus ex Bradvardino de gratia generali & habituali, tum ad ejus ſingularem defluemus ſententiam de phyſica prædeterminatione divinæ voluntatis ad actus creatæ libertatis ſingulos. Et quidem ad gratiam generalem ſpectat, quod ab eo prolixiùs etiam quàm par erat, & ultra veri metas effuſum eſt, dum ita **De cauſa Dei; l. 1. c. 1. pag. 62.** ait: *Forſitan dici poſſit, quoſdam etiam Idololatras cognoviſſe & coluiſſe veraciter ſummum Deum, ſub nomine tamen & Idolo Dei Jovis; & nihilominus præter ipſum alia quædam idola coluiſſe, ſanctis Angelis, hominibus, vel dæmonibus dicata, non tamen finaliter propter ipſamet idola, neque finaliter propter ipſos, quorum fuerant idola; ſed quia ſunt creaturæ, & ſervi, & inſtrumenta Dei, &c. Et licèt fortaſſis in modo colendi Deum, ex ſimplici ignorantia, non ex certa malitia erraverunt; diligentes tamen eum præ omnibus, volenteſque ſcire, & diligentiam debitam adhibentes, quis cultus & modus colendi fuit Deo placitus & acceptus, paratique cultum illum & modum cognitum obſervare, ipſum interim ſecundùm ſuam ſcientiam & conſcientiam honoraverunt. Deus iſta piè & diſcretè reſpiciens, ignorantiæ & ſimplicitati eorum pepercit: ſinceram verò dilectionem, ſanctam intentionem, & voluntatem benevolam acceptavit. Hoc autem videtur conſonum rationi. Non enim videtur, quod juſtiſſimus atque piiſſimus plus requirat ab homine, quàm accepit, & quàm ſit in hominis poteſtete; imò quod illud acceptet, ſi intentione debita offeratur.* Et paulò poſt: **Ibid. p. 62.** *Credo conſtanter, quod Deus pius & juſtus omni eum amanti præ omnibus, volentique efficaciter ipſum cultu & modo debitis venerari, & diligentiam debitam perſeveranter adhibenti, revelet quandoque religionem debitam & neceſſariam ad ſalutem, videlicet Chriſtianam, implicitè, vel explicitè.* Quæ etſi non immeritò ultra Theologiæ caſtigatioris regulas exſpatiari videantur; inde tamen liquebit, quàm eo ævo non abhorrerent à gratia generali in omnes effundenda auſteriſſimi quique Theologi.

Non gravabimur illud quoque ex eodem Bradvardino advertere, liberum arbitrium non poſſe ulla tentatione ſuperari; & ſicubi impoſſibile dicitur, ut ſuperetur tentatio, ibi pro difficili ſumi impoſſibile. **L. 2. c. 3. pag. 465.** *Tanta eſt aliquoties difficultas, quod dicitur impoſſibilitas reſiſtendi, ſicut & difficile dicitur impoſſibile aliquando. Nam quod nonniſi difficilè facere valemus, & ideo non faciamus, dicimus nos hoc facere non poſſe. Sic qui mentitur, ne moriatur, mentiri invitus & nolens dicitur, & ex neceſſitate, &c.* Sic ille ex Anſelmi doctrina.

Nunc de gratia habituali, quòd ea inclinet voluntatem ad bonum, ita docet Bradvardinus, convenienter omnibus aliis Scholæ Magiſtris: **L. 1. c. 34. pag. 301.** *Dicendum quod merita aliter tribuuntur Deo, quàm peccata; ſcilicet propter habitus à ſolo Deo creatos & nobis infuſos, ad merita excitantes, & merita omnia facientes, &c. Unde Anſelmus Concordia 6. Facit, inquit, Deus in omnibus voluntatibus & operibus bonis, & quod eſſentialiter ſunt, & quod bona ſunt; in malis verò, non quod mala ſunt, ſed tantùm quod per eſſentiam ſunt.* Habitus ergo infuſi ad merita *excitant*, merita *faciunt*, & per eos Deus bona opera facit in omnibus bonis.

Alibi autem fusè & operosè probat, *Quod gratia, quæ eſt habitus gratis datus à Deo, unà cum voluntate humana eſt cauſa efficiens propriè cujuſlibet boni & meritorii actus ſui.* Nimirum **L. 1. c. 40. p. 364. &c.** *virtutes Theologicæ & ſupernaturales non ſunt minùs efficaces ſimilium actuum, quàm virtutes naturales & morales. Sed hæ omnes efficiunt propriè actus ſuos.* Et rurſum: *Gratia ſeu charitas facit intentionem rectam, elevat & erigit voluntatem.* Et denuò: *Virtus, & maximè ſumma virtus, ſcilicet gratia, ſeu charitas, non eſt minùs efficax, quàm vitium; vitium autem efficit actus malos: ergo & gratia ſeu charitas actus bonos.* Et quoniam tricari poſſet aliquis, & habitus infuſos ab acquiſitis eo nomine diſcriminare, quòd hi inclinent, non illi: occurrit ex adverſo Bradvardinus, & habitum non acquiſitum, ſed innatum vitioſæ concupiſcentiæ objicit, quo maximè & efficaciſſimè non inclinamur tantùm, ſed excitamur & identidem inſtimulamur ad malum. *Ut autem taceam de vitiis moraliter acquiſitis, quis neſciat, quis non ſentiat quales actus efficiat vitium radicale, fomes peccati, concupiſcentia carnis noſtræ?* Si poteſt autem inclinare habitus innatus, poterit & infuſus renaſcentibus, neuter acquiſitus. Vide hìc porro ut *efficacia* diſertè tribuatur habitibus infuſis gratiæ & charitatis. Quod ipſum idem colligit denuo ex diviſione vulgatiſſima *gratiæ operantis & cooperantis*. Quin & *Pelagianorum amicos* affineſque ſuſpicatur eos, qui dicunt *quod gratia ſeu charitas virtus creata nullo modo efficit actus bonos, ſed gratia & charitas increata, quæ eſt Deus & Spiritus ſanctus.* Eos quoque ſuggillat, *qui æſtimant, quod gratia facit actus bonos, non effectivè, ſed tantum formaliter, ſicut albedo facit ſubjectum album.* Hinc dubitari non ſinit, quin juſtus, ſeu Deo *gratus faciliùs & fortiùs operetur, quàm non gratus; habet namque magnum adjutorium gratiæ, &c. gratia facit jugum*

Domini ſuave & onus leve. Adde quòd *operatio propria charitatis & gratiæ eſt diligere Deum charè & gratuitè ſuper omnia finaliter propter ipſum, & ſic facere reliqua propter Deum. Hujuſmodi autem dilectionem & operationem nullus carens charitate & gratia poteſt habere. Sed quandiu his caret, neceſſariò diligit maximè proprium commodum & ſeipſum, & propter ſeipſum finaliter reliqua operatur.* Hinc infert, dilectionem juſtificati & non juſtificati differre *ſpecificè*. Quamvis enim aliquo dilectionis Dei rudimento initietur quis ante juſtificationem; dominatur tamen in illo adhuc amor ſui. Unde impenſiùs ſeipſum quàm Deum diligens, non poteſt dici ex charitate Deum diligere.

L. 1. c. 41. p. 171. &c.

Non ſolùm autem *gratia cum voluntate efficit actus bonos, ſed gratia gratis infuſa prius naturaliter voluntate facit actus bonos. Voluntas enim humana peccati gravedine intantum deprimitur, quod non poteſt niſi ſe & commodum ſuum finaliter diligere; niſi virtute gratiæ erigatur ad Deum tantummodo propter ſeipſum gratuito diligendum. Hujuſmodi autem erigens neceſſariò prævenit, ſicut patet de lapide ſuperiùs elevato, &c. Sicut homo gravis & debilis jacens in terra, non potens multum, nec modicum ſe per ſe erigere; poteſt tamen cum alio ipſum præveniente, & continuè præerigente, &, ne recidat, ſuſtinente, quodammodo corrigere ſemetipſum.* Ideo Apoſtolus ait, *Non ego, ſed gratia Dei mecum: ut innuat primò gratiam & principaliter quaſi efficiens principale efficere actus bonos; hominem verò non ſic, ſed ſecundariò, inſtrumentaliter & ſubſervienter gratiæ ſic agenti.* Et hinc infert gratiæ actualis & habitualis confœderationem, ut alterutra nominata altera non excludatur; *Authores dicentes Deum facere opera noſtra bona, non excludunt, ſed includunt Dei gratiam, eadem ſimiliter facientem; dicenteſque Dei gratiam facere opera noſtra bona, non excludunt, ſed includunt Deum, eadem ſimiliter operantem.*

L. 1. c. 43. pag. 171. &c.

Si quæras autem, quo ordine moveat Deus & gratia, nimirum habitualis, voluntatem, ſic ille rem elucidat: *Deus prima cauſa & primus motor, &c. gratiſſimè & liberaliſſimè primò vult homini vitam æternam, vult merita & gratiam, per quam mercatur, quam & liberaliſſimè infundit, ipſam creans, & movens, & per ipſam hominem ad bene agendum; ita quod Deus in iſta motione eſt ſimpliciter primum movens, & non motum: gratia ſecundum movens & motum: voluntas creata tertium movens & motum: actus verò bonus motum & non movens.* Eſt enim, ut ibidem mox ſubjicitur, gratia ſeu charitas, *unio Dei cum homine, hominiſque cum Deo, per quam & ſanat infirmum, erigit eliſum, excitat otioſum, & dirigit operantem:* ita nimirum ut charitas ipſa *à ſancto Spiritu reguletur & regatur.*

Antedictis porro omnibus multa interſperſit Bradvardinus & egregia Auguſtini teſtimonia de gratia præveniente & ſanante, ſubſequente & cooperante, de charitate, de juſtitia; ut vel hinc pateſcat hæc ab Auguſtino de gratia habituali & juſtificante dicta interpretatos tunc fuiſſe vulgò Theologos.

L. 1. c. 43. pag. 407. 411.

Quomodo autem nec juſtificetur antè quiſquam, quàm Deum ſuper omnia diligat; nec id quiſquam poſſit, niſi ex infuſa cœlitus charitate; ſic ille exponit, ut prius ſit habitum gratiæ & charitatis à Deo infundi, & ita contritionem ex germana exeri charitate. Itaque non per actum charitatis ſinceræ ingeneratur habitus charitatis & gratiæ: ſed per habitum charitatis à Deo primùm inſpiratæ exeritur actus charitatis & contritionis. *Ipſe Deus pœnitentem ſolvit à debito pœnæ, & tunc ſolvit, quando intus illuminat, inſpirando cordis veram contritionem, ſcilicet habitualem, id eſt, habitum charitatis ſeu gratiæ, effectivum contritionis, & ipſam tunc ſimul tempore facientem. Solus ergo Deus interiùs mundat à macula peccati, & à debito pœnæ æternæ ſolvit. In juſtificatione peccatoris adulti, quamvis juſtificetur per habitum charitatis ſeu gratiæ, antecedentem naturaliter actum dilectionis, aut pœnitentiæ ſalutaris: actus tamen ejuſmodi ſecundùm legem ſtatutam in juſtificato requiritur comitanter, velut quoddam gratuitum conſequens ex antecedente jam grato, & veluti quidam fructus ſanctus ex arbore priùs mortua, nunc vivificata & fœcundata.* Subdit *pœnitentiam* ſeu contritionem, *veram, formatam, meritoriam*, peccata delentem, eam eſſe, quæ ex infuſa divinitus charitate & gratia habituali proficiſcitur: *informem* autem & *præparatoriam* eam eſſe, *quæ naſcitur communiter ex timore pœnæ inferni, ex timore incommodi, ex timore ſervili: præcedens temporaliter gratiam, & præparans peccatorem ad dimiſſionem peccati, ad operationem boni, & ad receptionem gratiæ & pœnitentiæ ſalularis.*

Obſerva hìc primò, ubi de pura putaque Dei ſuper omnia charitate agitur, non actu priùs aliquo hominem vel eniti, vel donari, & ita ad habitum pervehi: ſed antè immutari affectum ipſum infuſo cœlitus habitu, ſive inſpirata virtute charitatis habitualis, & ex hac jam bona arbore deinceps fructus proſerpere actuum charitatis. Sunt enim habitus ſupernaturales inſtar potentiarum, quæ non ex actibus, ſed ex quibus actus prorumpunt. Ut priùs redintegrari neceſſum eſt aciem facultatemque videndi ipſam, quàm actu quiſquam videat. Si poſſet enim ſemel, poſſet & ſemper actus charitatis ſine habitu infuſo exeri: & actu præeunte qui conſequeretur habitus, acquiri æquiùs diceretur, quàm infundi. Eſto autem ut actibus moralibus & naturalibus parturiendis idonea & par ſit voluntas creata, divinitus adjuta: at ſupernaturalibus & divinis impar ſanè eſt, niſi præter actuale adjutorium inſtruatur habitu ſuperno aliquo, ceu potentia & facultate actibus ſupernaturalibus coaptata. Ideo conſtanter Auguſtinus docet Deum *in nobis ſine nobis operari virtutes* veras & Chriſtianas.

Obſerva ſecundò *Charitati* non tribui, videlicet veræ & ſinceræ, quidquid juſtificationem antecedit, quidquid tunc initialis Dei amoris ſcintillat. Ubi enim necdum principatur, ubi necdum terrenæ cupiditati dominatur charitas, ubi necdum uſque ad contemptum ſui & mundi diligitur Deus, necdum charitas eſt, necdum Deus diligitur: ſed amoris divini initiatio & ſemen aliquod præcurrit. Si quid autem boni tunc fit, timori gehennæ potiùs acceptum fertur, ut qui tunc concupiſcentiam premit, quam necdum cohibere poſſet præluſoria illa dilectionis divinæ initiatio.

Obſerva tertiò hinc conciliari forſan poſſe jurgia dudum inter Scholæ Magiſtros excitata. Ajentibus aliis, aliis inficiantibus deſiderari charitatis & contritionis perfectæ initia ad quemlibet juſtificationi præparandum: aut metum gehennæ abundè ad id ſufficere. Initia enim divinæ dilectionis non excludunt, qui ſolum gehennæ timorem ſufficere contendunt. Et ea ipſa alii nequaquam charitatis nomine indigna putant, aut certè non de præparatione, ſed de ipſamet juſtificatione diſputant.

ANIMADVERTUNTUR ALIQUA in eodem Bradvardino, circa divinæ voluntatis ineluctabilem prædeterminationem ad actus ſingulos creaturæ liberos, cujus hic doctrinæ princeps & anteſignanus quidam in Schola fuiſſe videtur.

AUſterioris illius doctrinæ de divina voluntate omnes actus creaturæ liberos præfiniente & prædeterminante, parens hic in Schola &

author fuiſſe videtur non immeritò. Hinc enim primò ille aucupatur certitudinem divinæ de futuris contingentibus præſcientiæ. De cauſa Dei. L. 1. c. 18. pag. 223. *Deus ſcit futura contingentia, ergo per aliquod quod realiter eſt certum. At cauſa inferior non eſt certa, ſed contingens ſimiliter ut effectus. Ergo iſta ſcit Deus per voluntatem ſibi certiſſimam, qua vult omnia illa fore.* Suffragatorem adjicit ſibi Scotum, ajentem *non haberi à Deo ſcientiam de futuris contingentibus, niſi quia certitudinaliter novit determinationem voluntatis ſuæ reſpectu eorum. Præſcit enim Deus ſe cooperaturum ad ſubſtantiam illius actus qui erit peccatum, hoc autem præſcit, quia vult cooperari illi.* Verùm Scotus *concomitantia* magis quàm præfinientia divinæ voluntatis decreta conſtituit; & *cooperationem* Dei prædicat ad actus liberos, non prædeterminationem. Tametſi enim Deus concomitanter ſe habeat, & volenti quidpiam ſeque ad id determinanti libertati creatæ conſentiat & cooperetur; hoc tamen ita fore, antequam fiat, præſciet, ex Scoti ſententia, non ex creatæ voluntatis ſpeculatione, quæ necdum eſt, quæ extra eſt; ſed intus introſpecta voluntate ſua, quam videt & pervidet, quid volitura ſit, adeoque quid ſe volituram jam prævelit.

At Bradvardinus ſuam mentem dilucidè aperit L. 2. c. 4. p. 472. &c. alibi: *Nullus poteſt agere ſine Deo agente, nec aliquis poteſt ab agendo quieſcere, ſine Deo quietem ejus cauſante. Quemlibet tentatum Deus neceſſariò vel vult ſuperare tentationem, & tunc inſuperabile auxilium fert tentato: vel non vult ipſum ſuperare, imò vult ipſum non ſuperare, & tunc nullatenus ſuperabit.* Et mox: *Si volitionem habet Deus, ergo inſuperabile auxilium dat, &c. Talis victoria* L. 2. c. 5. 6. p. 489. *placet Deo, ergo vult illam, ergo volitio ipſa eſt auxiliatrix inſuperabilis ſuperanti.* Hinc concludit *nullum tentatum ſolius liberi arbitrii viribus ſine gratia, vel cum gratia quantacumque*, nimirum habituali, *ſine alio Dei auxilio ſpeciali poſſe tentationem aliquam ſuperare.* Placet ergo Bradvardino *auxilium ſpeciale* & ubique neceſſarium eſſe, & *inſuperabile* idem eſſe. Unde mox: *Illud auxilium quo tentati omnia ſuperant tentamenta, & ſine quo in omnibus ſuperantur, cùm non ſit liberum arbitrium, nec gratia creata, ſeu charitas, quæ ſunt maxima Dei dona creata & maximi auxilii, quid poteſt eſſe niſi divina voluntas?*

Multò magis ad perſeverandum finaliter ſpeciali & inſuperabili auxilio opus erit. Hoc ille prolixè L. 2. c. 8. differit, concluditque *nec ad tempus, nec finaliter* perſeverari poſſe cum quantacumque gratia, nempe habituali, ſine ſpeciali auxilio. Itaque ſingulorum bonorum operum, & omnium, ſive perſeverantiæ auxilia non diſcriminat.

Quin immo nec ſtantis & lapſi hominis adjutoL. 2. c. 9. ria diſtingui debere putat, ſed ex eo, *Nec Angelus, nec homo cum quantacumque gratia ante lapſum potuit perſeverare finaliter, vel ad tempus, ſine alio Dei auxilio ſpeciali.* Idque probat, quia ſi tunc poterat ſine ſpeciali auxilio tentationem aliquam ſuperare, poſſet & nunc poſt lapſum, etſi aliquanto difficiliùs, immo æquè facilè tanto debiliorem tentationem, quanto juſtus nunc debilior eſt, quàm L. 2. c. 13. c. 16. in innocentiæ vigore primogenio. Et hoc *auxilium ſpeciale* inculcat iterum utrique ſtatui neceſſarium eſſe *Spiritum ſanctum*, ſeu *Dei voluntatem.* quam eandem infrà docet eſſe cauſam confirmationis quorundam in bono; nempe *inſuperabilem & immutabilem Dei voluntatem.*

Et multis ille quidem probat, *cujuslibet actus voluntatis creatæ Deum eſſe neceſſarium coeffectorem:* & à Stephano Pariſienſi Epiſcopo *excommunicatos*, L. 2. c. 20. p. 542. &c. damnatoſque ait fuiſſe hos articulos, *In cauſis efficientibus cauſa ſecunda habet actionem, quam non accipit à prima cauſa. In cauſis efficientibus ceſſante prima, non ceſſat ſecunda ab operatione. Humani actus non reguntur providentia divina. Aliqua poſſunt caſualiter evenire reſpectu primæ cauſæ, & falſum eſt omnia eſſe præordinata à prima cauſa, quia tunc evenirent ex neceſſitate.*

Quibus ſanè articulis anathema inuſtum eſſe non immeritò & nos agnoſcimus; non continuò tamen inde id emergit, ut Deus noſtras voluntates ad ſingula quæque ineluctabiliter & phyſicè prædeterminet. Movet enim & inclinat ad actiones omnes cauſa prima, nec tamen inevitabiliter applicat operi liberas voluntates; ſed motionem ſuam noſtro diſſenſu ſinit ludificari. Itaque nihil agitur, niſi Deo movente; non tamen omne illud agitur, ad quod movet. Ceſſante illo ceſſat omnis noſtra actio, non viciſſim illo inſtigante noſtra obſequitur actio ſemper. Omnia regit providentia Dei, ſed vel faciendo, vel permittendo. Caſualiter Deo nihil evenit, quia ſic omnia ille præfiniit, ut vel bonæ ejus motioni obtemperantes afficiantur præmio, vel immorigeri ſupplicio. Denique etſi aliqua ſingularia eventa præfinita ſint à Deo, ut electorum converſio, fortia quæpiam geſta, perſeverantia: non tamen ea ex neceſſitate eveniunt, ſed tot adminicula Deus præparat, ut aliis deficientibus ob diſſenſum liberæ voluntatis, alia non deficiant: & ita conſtat noſtræ indifferentia libertatis cum infallibilitate divinæ providentiæ. Poſtremò ut idem Stephanus expoſuit, *Omnes motus voluntarii reducuntur ad motorem primum ſimpliciter non cauſatum, & intelligendo de motu ſecundùm ſubſtantiam, non ſecundùm deformitatem.* Etſi enim refellere & fruſtrare poſſit libera noſtra voluntas motionem Dei, ſi tamen eam ſequitur, motus ejus in primum motorem refertur.

At verò *ex Dei coefficientia, immo & præefficientia cum libero arbitrio in libero actu ſuo*, ut loquitur Bradvardinus, neceſſitatem invehi humanis actibus, vix ipſe negat. Illud enim in primis efficere nititur, *Deum poſſe neceſſitare quodammo*L. 3. c. 2. *do omnem voluntatem creatam ad liberum, immo ad liberrimum actum ſuum, atque ad ceſſationem ab actu. Deus enim poteſt velle voluntatem creatam producere liberum actum ſuum, & hoc antecedenter, & prius naturaliter voluntate creata; quare & illa de neceſſitate obediret, & hoc quandiu Deus ſic voluerit ipſam velle.* Voluntas ergo Dei Bradvardino eſt immediatè effectrix omnium actuum etiam noſtræ voluntatis liberorum, & quidem inevitabiliter & neceſſariò. Addit quòd *nulla voluntas creata eſt liberior voluntate Chriſti humana. At illam potuit neceſſitare voluntas ejus divina; immo & neceſſitavit de facto ad omnes & ſingulos liberos actus ſuos.*

Hinc & illud ab eodem exprimitur corollarium, *quod neceſſitas & libertas, neceſſitas quoque & quod*Ibid. p. 640. &c. *libet meritum non repugnant. Unde & concordia generaliter fati, præſcientiæ, prædeſtinationis & gratiæ cum libero arbitrio, ac merito cognoſcitur evidenter.* Denique pluribus ibidem eſt in inculcando approbandoque hoc axiomate, quòd *neceſſitas & libertas nequaquam repugnant; quare nec neceſſitas & meritum repugnabunt, &c.* Itemque *mereri & peccari hominem, licèt neceſſariò faciat.* Et *licèt quis neceſſitatus fuerit ad faciendum quidquam boni, vel mali, ſi tamen neceſſitationem illam ignoret, & faciat hoc voluntariè & liberè, quantum in eo eſt, meretur.*

Ideo infrà ſuggillat Anſelmum, Magiſtrum ſententiarum, Thomam Aquinatem, alioſque Scholæ ſigniferos, qui *neceſſitatem illam ſecundùm cau*L. 2. c. 28. *ſas ſuperiores* exponunt *de neceſſitate conſequentiæ, non conſequentis; dicti, non rei; conditionata, non abſoluta.* At contra Bradvardinus, *Iſta reſponſio multipliciter deficit, primò quia falſa, ſecundò quia incauta, tertiò quia diminuta.* Sic ille: quanquam connitatur poſtea hos Scholæ antiſtites in ſuam pertrahere ſententiam.

Objectantes autem hoc quaſi ex Officina Pelagiana telum, Quòd *nullus peccat in eo, quod vitari*

L. 3. c. 29.

non poteſt; ſic repercutit. Primùm exemplo Chriſti, qui meruit, etſi neceſſitate ageretur. Secundò *qui iſtam neceſſitatem in meritis vult vitare, ponet cum Pelagio merita non à Deo, ſed à libero tantùm arbitrio proficiſci.* Tertiò ait etſi neceſſariò, liberè tamen peccari, quia *quantum eſt de potentia voluntatis per ſe nudè & abſolutè conſideratæ, poſſet illud non facere.* Quartò non peccari, ſi quid neceſſariò fiat *ex neceſſitate naturæ.* Quintò *Nullus peccat in eo quod cavere non poteſt, etiamſi velit, ſed nolenti & invito contigit, ut ſic neceſſitatem violentam, cogentem & invitam removeat à peccante.* Sextò *fortaſſe ſubtiliùs & probabiliùs dici poteſt, quod Deus neceſſitat quodammodo ad actum peccati ſecundùm ſubſtantiam ipſius actus, non ad deformitatem peccati, quatenus eſt peccatum, deformitaſve peccati.*

Vides quàm ingenuè ſuæ doctrinæ corollaria agnoſcat, & ipſemet commendet Bradvardinus: quæ cùm tamen à vero & ab Auguſtino immane quantum abhorreant, hinc utique vacillat, aut potiùs corruit illud, unde ea naſcuntur. Quis enim æquo animo ferat, quis Auguſtino, quem ille identidem crepat, conſentire putet hæc placita, ſolam coactionis neceſſitatem obſtrepere noſtræ nunc libertati: libertatem & neceſſitatem non pugnare: meritum & neceſſitatem coire: tam nobis quàm Chriſto conſtare meritum cum neceſſitate; peccari, etſi neceſſariò, ſi modò ſpontaneè peccetur: abſoluta neceſſitate res agi & rotari à providentia Dei: ſtantis & lapſi hominis adjutoria nil diſcrepare, etiam ad perſeverandum, unde & prædeſtinatio utrobique par, & quorundam reprobatio quæpiam ante prævisa peccata. Qui ergo volent Bradvardini authoritate niti, videant an his poſſint ſubſcribere.

Præfatio,

Quantum verò ſibi ſumeret in novandis dogmatis, & quàm infeſtos haberet reliquos paſſim omnes Scholæ proceres, nec ipſe diſſimulavit Bradvardinus. Sua enim tueri decreta non potuit, quin Scholam omnem Pelagianæ inſaniæ ream ageret: *Et quot, & quàm innumerabiles Pelagio favent. Totus etenim penè mundus poſt Pelagium abiit in errorem, &c. Sicut olim contra unicum Dei prophetam octingenti & quinquaginta Prophetæ Baal & ſimiles ſunt reperti, quibus innumerabilis populus cohærebat, ita & hodie in hac cauſa, &c.* Caput autem & ſummam ſuarum querelarum hanc divinis infert auribus; *Non verentur aſtruere ſuam voluntatem in actione communi præire, ut dominam; tuam ſubſequi, ut ancillam. Quin immo & voluntati ſuæ in contingenter futuris omnimodam tribuunt libertatem, in tantum ut etiam à tua ſubjectione exemptionem prætendant, & voluntatem tuam liberrimam, omnipotentiſſimam, immutabiliſſimam de ſumma arce libertatis dejicere moliantur.*

L. 3. c. 53.

Non ii autem nos ſumus, qui Bradvardino ipſi litem movere, vel contumeliam facere adgrediamur. Quin ejus catholicam hanc oſculamur operis totius concluſionem, catholico Theologo conſonantiſſimam: *Nequaquam tantæ authoritatis me reputo, ut tanta cauſa per me tantillum decidatur. Flexis genibus imploro Eccleſiam, præcipuè Romanam, quæ ſumma authoritate vigere dignoſcitur, & ſpiritu ſapientiæ gubernari, quatenus ipſa determinare dignetur, quid circa præmiſſa catholicè ſit tenendum. Non enim ſine periculo in talibus aberratur.* Si qua ergo Bradvardini placeant, placeat ejus hoc animi conſilium, ita ſuſpensè & trepidè ſuam promere ſententiam, ita alienam convellere, ut Eccleſiæ, maximè Romanæ, judicio omnia committantur.

Cæterùm tametſi hanc hæreſin deteſtatus erat Bradvardinus conceptis verbis, *quod omnia ex neceſſitate eveniant:* quia ex ejus tamen placitis id palam conſequi videbatur, hanc non multò poſt innovavit Vuiclephus in eadem ipſa Anglia; ex Vviclepho Joannes Hus, ex Huſſo Lutherus, & reliquæ deinceps peſtes idem virus hauſerunt. Deſæviit in Vviclephum tempeſtas quædam fulminum Pontificalium in Anglia, in Huſſum Conſtantienſis Synodus detonuit, Lutherum, Calvinum, alioſque eandem neceſſitatem noſtræ libertati infligentes Tridentinum Concilium eliſit; tametſi illi eandem ſemper obtenderent cauſationem defenſandæ divinæ voluntatis omnipotentiæ, providentiæque inſuperabilis; item gratiæ ſecundùm Auguſtinum contra Pelagium tuendæ. Quanquam autem ab horum peſtifera vecordia alienus eſſet Bradvardinus, quia illorum tamen nefaria commenta ab ejus principiis apta religataque pendere videbantur, ideo & Thomas Vvaldenſis ita Vviclephum refellit Anglus Anglum, ut Bradvardinum eodem impetu proſternat. Et Vviclephus enim illam neceſſitatem repetebat *ex voluntate, conſilio, determinatione, propoſito, ordinatione, præſcientia, prædeſtinatione Dei.* Libertatem *ſola coactionis neceſſitate* perimi idem jactabat, non ſpontaneo, licèt inevitabili vinculo. Peccari ajebat, etſi *neceſſariò*, ſi modò *voluntate, non invitè.* Negabat *neceſſitate auferri omnem vim meriti.* Abundè poſſe cenſebat hominem, modò *poſſit, ſi velit.* Quæ omnia vides quàm Bradvardini è fontibus derivata videri poſſint. Ea ut exagitet Vvaldenſis, fidei Eccleſiaſticæ defenſor eximius, infrà liquebit, cùm ipſius ſigillatim ſuffragium rogabimus.

Thomas Valdenſis in Doctrinali fidei. L. 1. art. 1. c. 23. 24. 25. 30.

Ibid. c. 25.

Verùm nec idem tacet Vvaldenſis, Catholicis quibuſdam à Scriptoribus incautè & periculosè ea ſcripta eſſe, de neceſſitate antecedente, ex divinæ voluntatis ſummo imperio impendente noſtris voluntatibus, quæ Vviclephi ſententiam præſtruerent & roborarent. *Neceſſitas præcedens non compatitur arbitrii libertatem; & ideo ipſa non convenit humanis affectibus. Periculosè ergo, ut mihi videtur, quidam magni viri neceſſitatem iſtam præcedentem ponunt in humanis operibus: etiam & quod fluat voluntate Dei: maximè cùm antiquis Eccleſiæ Patribus nihil conſonans reperire poſſint, cùm conantur. Quomodo iſti non dicerent unà cum Vviclepho, quod Chriſtus ſubivit mortem neceſſitate, &c.* His perpenſis, nemo mirabitur, ſi tandiu delituerint ſcripta Bradvardini, ſi nuperrimè emerſerint.

EX GREGORIO ARIMINENSI,

AN. 1340.

Ordinis Eremitarum ſancti Auguſtini Generali, Doctore Pariſienſi.

ADverſùs *multos* ſui ævi Theologos, ut ipſemet præfatur, acriter contendit Gregorius, non poſſe nunc à quoquam *ſine ſpeciali adjutorio Dei* actum ullum moraliter bonum tum ex officio, tum ex fine perfici, qui non ſit peccaminoſus; immo nec *ſufficienter cognoſci* quid ſectandum vitandumque ſit ad mores bonos. Nec ad hæc cuiquam ſufficere *generalem influentiam*, immo nec juſtis nunc *gratiam habitualem* cum generali influentia; ſed omnino opus eſſe præterea *auxilio ſpeciali.* Probat ex Auguſtino, ex quo *Liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem parum eſt, niſi adjuvetur ab omnipotente bono.* Multa id genus ex eodem corradit.

In l. 2. Sent. d. 26. 27. 28.

Probat rurſum, quia non poteſt ſine ſpeciali auxilio diligi Deus, vel aliquid propter Deum. Sed non poteſt eſſe actus ullus moraliter bonus, niſi ex amore Dei eliciatur, vel ad Deum referatur. Probat denuò, quia oramus Deum, ut & quid agendum ſit, alluceat nobis: & ubi alluxerit, ut id præſtemus. Item gratias Deo referimus, ubi boni quidpiam à nobis præſtitum eſt. Nec meritoria tantùm, ſed & moralia quælibet opera bona orando & gratias agendo accepta Deo referimus.

Ergo ſpeciali Dei auxilio ea deberi ſentimus. Probat rurſum, quia ad ſingula Dei præcepta implenda, ad ſingula peccata vitanda, ad ſingulos actus bonos, ad ſingulas tentationes ſuperandas auxilio illo ſpeciali indigemus gratiæ, quam Concilia & Patres definiunt ad ſingulos actus dari. Probat denuò: ad bonos quoslibet actus Ibidem. alio opus eſt auxilio, quàm ad malos; ſed ad hos neceſſaria eſt influentia generalis; ergo ad illos aliter & ſpecialiter adjuvat Deus. Probat item, quia libertas cum influentia generali illa ipſa videtur eſſe *gratia poſſibilitatis*, quam obtrudebat Pelagius, & quam ideo Auguſtinus ſugillabat, quia ad malum æquè atque ad bonum juvaret. Addit Gregorius ſpecialis hujus auxilii neceſſitati ſuffragari ſanctum Thomam 1. 2. q. 109. art. 2. 3. 4. 6.

His adde, quòd parentali peccato contraxerimus pœnalem ignorantiam veri, & cupiditatem mali; veri cujuslibet lucem à Deo flagitemus, ut non ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis. Itaque ſi ex timore Dei obſtetrices in Ægypto, ſi ex amoris divini igniculo Philoſophi vel Romani egerunt aliquid piè, religioſè, for- Ibidem. titer, id ex Auguſtino *divino muneri*, atque adeo ſpeciali auxilio adſignandum eſt. Etſi carebant enim gratia gratum faciente & habituali, *Non tamen carebant omni gratia Dei gratis data, & omni gratuita Dei motione; quin immo multis talibus Deus ſpecialiter auxiliabatur ad bene agendum*.

Si quæras autem quomodo ergo ſint poſſibilia Dei præcepta, tum in mandatis implendis, tum in peccatis vitandis, tum in ſuperandis tentationibus: reſpondet ea omnia poſſibilia eſſe nunc *cum adjutorio Dei*, ſive cum auxilio ſpeciali. Si quibus autem nunc tale auxilium ſpeciale deeſt, hanc eſſe peccati pœnam, ſaltem originalis; & ita imputari nunc peccata iſtiuſmodi, quia *peccati reus* eſt homo, in cujus pœnam hoc ſpoliatur, vel non donatur auxilio. Hoc genus multa per Ibidem. ignorantiam, vel infirmitatem peccari. *Secundùm ſtatum præſentem omnis homo impotens eſt ad bene agendum ex ſe propter culpam originalem. Ideo ſi alicui Deus non auxilietur modo illo ſpeciali ad bene agendum, non propterea excuſatur à peccato. Secus autem fuiſſet, ſi primo homini, antequam peccaſſet, tale auxilium defuiſſet*.

Etſi ergo in multos ſpargat Gregorius iſtud auxilium Dei ſpeciale; etſi infrà aſſentiatur auxilio Dei ſpeciali adjutos eſſe eos omnes, qui ex Apoſtolo Deum inviſibilem ex viſibilium contuitu cognoverunt, Deo vel ſic revelante: non tamen omnes homines: non omnes qui peccant, ne peccent, eo juvari exiſtimat, ut ex antedictis patet, & ex ejus reſponſionibus ad objecta circa impoſſibilitatem non peccandi, ubi deficit auxilium ſpeciale. Qua in re ſi ſemel juſtificatos in eandem cum aliis navim conjiciat Gregorius, & hos quoque velit auxilio ſpeciali fruſtrari, & ita primùm peccare: non ſatis intelligo, quì catholicæ regulæ conſentiat ejus doctrina. Sed non facilè occurret in ejus commentariis aliquid ſatis expreſſum, quo etiam ſemel juſtificati ob ſolam originalem culpam ſpeciali defraudentur auxilio. Quin immo infrà docebit juſtos non nullum, ſed non quodlibet vitare poſſe peccatum: nec nullam, ſed non quamlibet ſuperare poſſe tentationem ſine ſpeciali auxilio.

Nunc quod ad gratiam habitualem attinet, ea adjuvari & inclinari voluntatem ad bonum, præ ſe fert Gregorius. Ideo enim irridet eos qui *gratia* non *juvari*, ſed ornari tantùm putabant operationes noſtras, hoc eſt meritorias fieri; quaſi gratia *veſtis* inſtar haberet, non adjutorii. Idem patet ex eo quòd idem cenſeat, nunc juſtum cum gratia habituali, & influentia generali, ſine auxilio ſpeciali alio non poſſe vitare *omne peccatum*: nec *quodlibet*, nec quamlibet, hoc eſt *quantamlibet* ſuperare tentationem. Ex quo inferunt nonnulli poſſe illum ex Gregorio vitare peccata aliqua, aliquas domare tentationes, ſolo habitualis gratiæ ſpeciali auxilio. Nam ut ibidem ait ipſemet, *gratia habitualis etſi non moveat voluntatem, adjuvat tamen coagendo*. Idem patet ex eo quod Ibid. q. 1. art. 2. idem ait, etſi juſtis ad bene agendum opus ſit *ſpeciali auxilio* Dei moventis, non tamen inutiliter aut ſuperfluè dari gratiam habitualem: *Sicut infirmus oculus nec ſuperfluè, nec inutiliter ſanatur, quamvis etiam ſanus ſine adjutorio lucis videre non poſſit*. Et mox: *Per gratiam qua ſanatur natura vitiata, non ſolùm intelligitur habitus gratiæ ſanans, tanquam animæ medicina: ſed ipſe etiam Deus gratis aſſiſtens, & ſanans, ut medicus*.

Rurſus idem patet ex eo quod idem docet, nec ipſum Adamuum ante lapſum *per ſuas vires naturales præcisè cum generali Dei influentia* L. 2. d. 29. potuiſſe actum moraliter bonum elicere, ſed *auxilio ſpeciali* indiguiſſe. Unde nec ipſum ſine *gratia* conditum fuiſſe ait Auguſtinus. Sed hoc *auxilium ſpeciale* & hanc *gratiam* interpretatur Gregorius gratiam habitualem; nam *poſſibilitas naturalis Adæ ad bene agendum fuit ante peccatum talis, quod ipſe per liberum arbitrium, ſuaſque vires naturales cum adjutorio habitualis gratiæ ſuis naturalibus additæ, ſufficiebat ſine alio ſpeciali auxilio Dei ad bene agere moraliter*. Hanc poſſibilitatem peccato amiſſam ait. Ideo & Bradvardinum mox impugnat, qui æquè Adamo opus fuiſſe cenſebat præter habitualem gratiam alio ſpeciali auxilio. Quod inde exprimebat, quia ſi eo non indigebat Adamus, nec nunc egeret juſtus per gratiam habitualem ſanatus. Contrà excipit Gregorius, neminem in hac vita ita perſanari, ut non ad ſingulos egeat actus auxilio ſpeciali alio.

Hinc verò ut defluamus ad tertium gratiæ efficaciſſimæ nimirum genus, patet non ita *ſpeciale auxilium* obtendi à Gregorio, & ad ſingulos actus bonos neceſſarium adſeri, ut ab eo phyſicè prædeterminari velit voluntatem noſtram, & ad aſſenſum infallibiliter applicari. Nam & gratiam habitualem inſignit nomine ſpecialis auxilii, quæ utique non infallibiliter applicat voluntatem. 2. Auxilium aliud ſpeciale præter gratiam habitualem, nempe ut ipſe ait, *quo Deus moveat voluntatem, faciendo eam bene velle, & conſequenter bene operari & perficere quod bene voluerit*: negat Adamo innocenti fuiſſe neceſſarium. Ibid. d. 29. Non ergo ea eſt predeterminatio phyſica. Cujuſmodi autem ſit, vel ex hac Gregorii collectione conjice: Indiguit homo innocens *auxilio ſpeciali* ad bene operandum, ergo & homo lapſus. 3. Idem influentiam divinam bipartitur in generalem & ſpecialem, & hanc iterum biſecat in actualem & habitualem. 4. Influentiam ſpecialem, ſeu auxilium ſpeciale eo uno maximè nomine commendat, quòd nec omnibus, nec ad omnes actiones datur, non quòd invictiſſimè voluntatem determinet. *Adjutorium Dei dupliciter capi poteſt. Uno modo pro adjutorio generalis influentiæ, quo dicitur adjuvare generaliter omne agens in omni ſua actione. Alio modo pro adjutorio aſſiſtentiæ ſeu influentiæ ſpecialis, quo ſpecialiter aliqua agentia juvat, & non omnia: & ad aliquas actiones, non ad omnes, &c. Sive Deus immediatè per ſeipſum, ſive mediante aliquo dono ſuo opituletur ad agendum*.

Idem liquet quintò ex eo quod ait, *hoc aliud* L. 2. d. 28. q. 2. art. 2. *ſpeciale auxilium non eſſe aliquod habituale donum cauſatum in anima, ſed quandam ſpecialem Dei aſſiſtentiam, ſive Deum ipſum ſpecialiter aſſiſtentem, & gratis juvantem ad bene agendum, & volendum, & ad non peccandum: ſive non permittendo ultra virtutem ab ipſo nobis præſtitam tentari: ſive faciendo nos fortiter & rectè contra ten-*

tationem pugnare : ſive alio modo ignoto nobis juvando . Quæ omnia ab auxilio voluntatem phyſicè prædeterminante valdè abhorrent . 6. Negat ad actus malos divina motione nos applicari. : ſed ſola juvari influentia generali . Igitur ea non eſt prædeterminatio phyſica . 7. Ad actus bonos ita auxilio ſpeciali moveri & applicari voluntatem ait , ut *non neceſſitetur :* igitur negat infallibiliter applicari . Nec enim eo ævo invaluerant argutiæ & calliditates , quæ poſtea eruperunt . Unde & eodem ævo Bradvardinus rotundè loquutus neceſſitari voluntatem auxilio ſpeciali dixit , & ſolam libentiæ libertatem admiſit . At

Ibid. q. 1. art. 3. Gregorius ſic habet : *Deus auxilio ſpeciali juvat voluntatem , faciendo ipſam partialiter concauſare, applicatam & quaſi inſtrumentaliter motam à Deo ad ſic partialiter cauſandum . In qua tamen motione ipſa non neceſſitatur , ſed inſtrumentum liberum exiſtens , in cujus poteſtate eſt ſequi motionem primi agentis , juvatur ; ita ut agat , quæ non ſic adjuta, nequaquam agere potuiſſet .*

Idem rurſus liquet octavò ex eo quòd alibi Gregorius Scoti ſententiam, ajentis futura contingentia libera à Deo præſciri in divinæ voluntatis utpote immutabilis & inimpedibilis determinatione,

L. 1. Senten. d. 38. q. 2. art. 2. impugnat hoc Okami argumento : *Aut determinationem voluntatis divinæ neceſſariò ſequitur determinatio voluntatis creatæ circa idem, aut non. Si ſic, ergo ita naturaliter agit voluntas creata , ſicut quæcumque cauſa naturalis. Quia ſicut voluntate divina exiſtente determinata ad unum oppoſitorum , non eſt in poteſtate rei naturalis non coagere, ita &c. Si verò determinationem voluntatis divinæ non neceſſariò ſequitur determinatio voluntatis creatæ , tunc ad ſciendum utrùm effectus ſequetur, aut non ſequetur , non ſufficit ſcire determinationem voluntatis divinæ , ſed oportet ſcire cum hoc determinationem voluntatis creatæ* . Nullus hìc tergiverſandi locus . Nec voluntate , nec motione divina ad actus ſingulos determinatur infallibiliter libertas creata.

Liquet idem nonò ex modo quem ſubjicit , ut futura contingentia libera præſciantur à Deo ,

Ibidem. nempe quia *intellectualis æternuſque Dei oculus intuitivam omnium rerum habet viſionem ; imò ipſe eſt incomprehenſibilis quædam intuitio , quæ immediatè ſuper quamlibet rem actualiter , vel poſſibiliter exiſtentem ſimul fertur* . Et mox : *Futura ſunt illi præſentia , non quod actualiter coexiſtant Deo in ſuo eſſe realiter , quia ſic non eſſent futura : ſed quia actualiter iſta intuetur æquè clarè, ac ſi actualiter exiſterent*. Ideo & infrà ait præſcientiam Dei non tam cauſam eſſe rerum futurarum, quàm ſignum, ſicut æterna Veritas propoſitionum de futuris contingentibus apud eos , qui illi ſuffragantur ſententiæ ; ſicut hominis certa de quopiam futuro eventu præſcientia, rei futuræ cauſa non eſt; ſicut memoria rei præteritæ, ſignum eſt, non cauſa.

Cùm ergo Auguſtinianæ de gratia & prædeſtinatione ſententiæ vindex omnium acerrimus fuiſſe jactetur Ariminenſis : conſtat nobis ex ejus doctrina tamen, 1. nulla in Deo conſtitui debere abſoluta decreta ad actus ſingulos infallibiliter prædeterminantia voluntatem creatam. 2. Nec motione divina, ſive auxilio ſpeciali, quo movetur & applicatur ad bonum voluntas creata, phyſicè & infallibiliter eam determinari. 3. Gratia habituali adjuvari & inclinari voluntatem juſti ad bonum in actu primo, etſi in actu ſecundo opus ſit actuali motione. 4. Conſtare quidem ex Gregorio, quòd auxilium ſpeciale actuale ad implenda præcepta neceſſarium ſit , & multis denegetur ob culpam originalem, qui nihilo ſeciùs peccant : qua in re equidem confiteor plurimùm diſſentire me ab eo; eo maximè jure, quòd ab omnibus propemodum Theologis ipſe diſcrepet : ſed non conſtare , an ejus ex mente etiam ſemel juſtificatos Deus fraudet ſpeciali auxilio propter peccatum originale jam condonatum.

Lutherus cùm Scholaſticos omnes , Thomam ipſum , Bonaventuram , Capreolum ſummo haberet faſtidio, ſolum obtendebat Gregorium Ariminenſem , *totum nihil aliud quàm Auguſtinianum* venditabat, & *Scholaſticis Doctoribus omnibus reſiſtentem :* Ekius ex adverſo in *Diſputatione Lipſienſi* Ariminenſem repellebat ; cui nihilo clementior fuit Fisherus Cardinalis in Lutheranorum articulorum confutatione. Fuit ſanè in Gregorio, quod Catholici detrectarent; non fuit quo tantoperè ſe jactaret Lutherus, quaſi omnium errorum ſuorum patronum nactus.

Unum nobis exciderat non parvi momenti , quod hic ad calcem aſſuemus . Sicubi quandoque deficit auxilium ſpeciale neceſſarium ad non peccandum, tunc ex Gregorio peccari *neceſſariò*, & tamen liberè, quia *ſpontaneè* & non coactè. *Ille utique ſic conſtitutus de neceſſitate tranſgreditur præceptum , & tentationi ſuccumbit , nec tamen talis neceſſitas excuſat à peccato*. Et infrà : *Propter hujuſmodi neceſſitatem non fit, quin illud pec-* L. 2. d. 18, q. 2. art. 2. *catum ſit voluntarium , quoniam adhuc à ſciente & non coacto committitur, quæ ſufficiunt ad rationem voluntarii*. Addit poſſe etiam dici hæc peccata voluntaria, ſed voluntate primi parentis, qui in hanc nos alliſit neceſſitatem. Ergo ingenuè confitetur Gregorius ſuam hanc doctrinam de ſubtractione auxilii ſpecialis conciliari non poſſe cum indifferentia libertatis merentis , aut demerentis . Ergo qui ſuffragatore uti volent Gregorio in hac parte, neceſſum eſt , ut utrique propoſitioni ſubſcribant, & *neceſſitate* peccari, & libertatem ad peccandum neceſſariam, non in indifferentia, ſed in ſpontaneitate & libentia ſola eſſe ſitam. Denique antè relata Gregorii verba inſeruit quidem Capreolus; ſed hactenus tantùm probavit, qua inde efficitur, non poſſe nunc vitari omnia, etſi poſſint vitari ſingula peccata.

Adverte hìc rurſum Gregorium ita exiſtimare, peccati nunc neceſſitate nos non excuſari , quia originali peccato ea invecta eſt, cujus *rei ſumus*. Ergo poſtquam rei eſſe deſiimus, jam vel ceſſat illa neceſſitas, vel excuſat. Adde ex eodem Gregorio Auguſtinum authorem venditante, peccatum omne vitari poſſe, vel *præſenti* noſtra , vel Adami *præterita* voluntate. Hoc non conſtat, ſi nullum nunc omnino uſquam , vel unquam perpetretur peccatum , quod noſtra præſenti voluntate evitabile ſit. Atqui ſi *auxilium ſpeciale* & ad ſingulos actus neceſſarium eſt, & infallibiliter voluntatem noſtram determinat , tunc eo præſente nunquam peccatur, eo abſente inevitabiliter peccatur. Ergo ſola Adami voluntate vitari potuerunt peccata prorſus omnia , tum quæ ipſe , tum quæ nos commiſimus.

Poſtremò denique lucidiſſimè idem Gregorius explanat conſtantem ſuam de Dei & voluntatis L. 2. d. 34. 37. q. 1. art. 3. cooperatione ſententiam, quam ita temperat, ut prædeterminatio phyſica explodatur . *Deus ſequitur determinationem voluntatis. Non quòd determinatio voluntatis ſit aliqua entitas diſtincta à voluntate & actu ejus , quæ primò fiat à voluntate , ſicut imaginari videtur argumentum . Nec etiam intelligendo , quod prius natura voluntas agat actum illum , quàm Deus , propriè loquendo de priori natura : Quoniam tunc ſequeretur , quod poſſet illum agere Deo non coagente : ſicut patet ex definitione prioris ſecundùm naturam . Sed ad hunc ſenſum dico , Deum ſequi determinationem voluntatis : quoniam ideo Deus agit actum illum , quia eum voluntas agit ; & non quia Deus agit , ideo voluntas agit . Et ideo dicitur magis propriè Deus coagere voluntati , talem actum cauſando , quàm voluntas dicatur coagere Deo.*

Accuratius expendi debet hic locus, & conſuli author ipſe.

An.1346. *EX JOANNE BACHONE Anglo Carmelita, Doctore, ut vocant, Reſoluto. Ex Guillelmo de Rubione. Ex Joanne Baſſolis, ex Scotello.*

QUæ ſit habitualis gratiæ, ſeu charitatis efficientia, aut inclinatio ad bene operandum, ita exponit Bacho, ex aliorum primò, deinde ſua ex ipſius ſententia: *Gerardus exiſti-* L. 2. Sent. d. 28. q. 1. *mat & probat habitum facere tantùm ad modum actus, non ad ejus ſubſtantiam; Herveus vult cauſare utrumque. Ita & habitus ſupernaturales quidam exiſtimant & probant facere tantùm ad modum actus; quidam volunt facere etiam ad ſubſtantiam. Alii diſtinguunt, nam ad ſubſtantiam illorum actuum, quos naturaliter facere non poſſumus, volunt habitum facere, non ad ſubſtantiam reliquorum.* Hæc de aliis, jam ſuam ipſe doctrinam ſic temperat Bacho: *Dici poteſt, quòd habitus nullam efficientiam habeat reſpectu ſubſtantiæ actus, nec alicujus accidentis ipſius actus, ſcilicet promptitudinis, vel meriti: ſed habeat ſolùm efficientiam reſpectu potentiæ operativæ, utputa quòd habitus virtuoſus exiſtens in potentia, impellat potentiam, ut promptè & rectè agat. Ita videtur quòd habitus ſolùm efficienter cauſet talem impulſionem in potentia, & tunc potentia ſequens talem impulſionem, elicit ſecundùm me ſubſtantiam actus, imò ipſum actum circumſtantionatum, ſcilicet promptum & meritorium.* Quod abundè nobis eſt, ut habitus *impellat potentiam, ut promptè & rectè agat*, utque *efficienter cauſet talem impulſionem* in potentia, quæ ita demum actum pariat.

Circa prædeſtinationem & gratiam Dei efficaciſſimam, danda quidem Bachoni venia eſt, quòd etſi trepidè, ſentit tamen prædeſtinari à Deo quos L. 1. d. 41. q. 1. art. 2. prævidet bene uſuros libero arbitrio: *ſi quis eam ſententiam poſſet ſuſtinere*. Bonum uſum liberi arbitrii duplicem ſtatuit, *primò ex bonitate moris, quæ eſt in poteſtate noſtra ex naturalibus, ſuppoſita influentia generali, qua bonitate operationes virtutum moralium bonæ ſunt. Hæc præcognitio boni uſus liberi arbitrii eſt cauſa prædeſtinationis ex congruo, non ex condigno, &c. cauſæ alliciens, & congruentiæ, &c. Alia eſt bonitas ſupernaturalis, quæ dicitur bonitas gratuita, per quam aliquis dicitur gratus & acceptus Deo, & talis bonus uſus eſt effectus prædeſtinationis.*

Condonato hoc errore, ſi quæras quos Deus vel ſic prædeſtinavit, quomodo, & quibus auxiliis invictiſſimè & ad converſionem & ad perſeverantiam perducat: liquet ſanè, quòd non motionibus phyſicè determinantibus, quæ peræquè deſideratæ fuiſſent ad illas virtutum moralium operationes, quibus ſola *influentia generalis* ſuppeditata à Deo eſt, quæ omnibus ex æquo datur, qua non omnes utuntur æqualiter. Liquet idem rurſus ex eo quod paulò pòſt habet: *Damnatio reprobi imputanda ipſi, quia actus demeritorios liberè elegit, à nulla compulſus; & ideo ſibi imputandum eſt, quia Deus non eſt cauſa illorum actuum determinans, ſed ſolùm per influentiam generalem permiſſivè, licèt infallibiliter ab æterno & actus illos, & caſus cognoſceret.*

Liquet idem denuo ex eo quòd ſuperiùs cum Giltone ſenſerat præſciri à Deo ab æterno futura L. 1. d. 40. q. 1. contingentia libera, ſed *non priùs quàm cauſa ſecunda ſe ad illa determinet. Nam licèt omnis eventus futuri contingentis voluntas Dei ſit cauſa, tamen non omnium eſt cauſa eadem; quædam enim vult velle beneplacito & efficaci, ſicut productionem mundi: alia non vult velle efficaci, ſed ſolùm permiſſivè. Et reſpectu ſic productorum voluntas divina eſt cauſa activa per generalem influentiam, tribuens agenti particulari facultatem agendi ſic vel ſic, non tamen determinat agens ad aliquam partem, nec efficaciter vult hanc vel illam. Et iſto modo voluntas divina eſt cauſa actuum noſtrorum, quantumcumque deformium, &c. Imaginor ſic, quod Deo permittente me agere indifferenter hanc partem contradictionis vel iſtam, non determinante me magis ad hanc quàm ad illam, ego eligo alteram partem, & eo ipſo pars illa in eſſe ponitur; ergo in eſſe & modo ponendi ſecundùm quem ponitur, eſt & fuit nota apud Deum ab æterno.* Etenim ut infrà ſubditur: *Quod præſciantur à Deo, hoc accidit productioni eorum in eſſe. Sunt enim iſta præſcita à Deo, quia Deus ſciendo ſe ſcit omnia. Sed ſcire ſe & omnia, hoc accidit & per accidens ac concomitanter ſe habet ad hoc quod ego curram cras, &c. Nam me currere cras dependet à voluntate mea, & potentia currendi, quæ ſunt cauſæ contingentes, & à voluntate Dei permiſſiva & generali influxu, quæ etiam ſunt cauſæ contingentes, ut ſunt ad extra.*

Guillelmum de Rubione Ordinis Minorum Theologum lubens omitto, quamvis minimè nobis infeſtum, non tamen ſatis apertè ſuffragatorem. Etenim voluntatem Dei antecedentem, L. 1. Sent. d. 36. q. 1. eam ait eſſe, *quæ dantur homini antecedentia ipſi neceſſaria & ſufficientia ad finem ultimum conſequendum*. Idem alibi docet vitari poſſe ab omni- L. 2. d. 28. q. 1. art. 2. bus peccatum, *ſine gratia*, ſed non ſine prima cauſa ſibi coagente.

Habitu infuſo mero inclinari quemquam ad ac- L. 3. d. 24. tum idem negat, ſed trepidè tamen, ut ſecus ſentienti haud ægrè aſſenſurum ſe confiteatur. At ubi acquiſitus acceſſit, tum verò inclinari utroque hominem ad agendum prolixè probat. Quæ una pars noſtræ ſententiæ conſtituendæ penè ſufficit. De adultorum enim maximè vel converſione ad juſtitiam, vel perſeverantia, diſputatum à nobis eſt, in quibus habitus infuſi acquiſitis roborantur.

Denique *divinæ voluntatis efficacia & determinatione omnia fieri* idem tradit, & ita à Deo præſciri futura contingentia. Suggillat autem ſenten- L. 1. d. 39. 40. tiam divi Thomæ, ad rerum omnium præſentiam in divina æternitate confugientis. Ut vel hinc ſcias, quàm verè divus Thomas à decretis prædeterminantibus abhorreat, & quàm certò ab ejus adverſariis eorum origo repeti debeat. Quanquam & ipſe Rubio non motionis, ſed voluntatis efficaciæ omnium contingentium determinationem tribuit. Poſſet autem plurium motionum ſigillatim fruſtrabilium multitudine non fruſtrabili perfici divina voluntas. Et rurſus idem ſola electorum præmia & merita, etſi contingenter, infallibiliter vult fieri, ob voluntatem conſequentem beneplaciti divini. Ubi nec omnia quæ fiunt contingenter, ſed ſola electorum merita: & hæc ipſa non ſigillatim, ſed generaliter ſumpta, infallibiliter evenire infert, non ex vi motionis, L. 1. d. 47. ſed ex efficacia voluntatis divinæ, quæ per plures motiones ſejunctim fallibiles, conjunctim infallibiles, expedire poteſt rem quamlibet.

Hæc eadem ferè omnia obſervare eſt in Joanne 1460. Baſſolis, Ordinis Minorum, Scoti diſcipulo.

Nec ab his multùm abludit Petrus de Aquila, ſive Scotellus, Ordinis Minorum. Cenſet enim *ſine gratia gratis data* poſſe quemlibet ſe diſponere ad gratiam habitualem *diſpoſitione remota, ſuppoſita generali motione primi moventis; quia* L. 2. d. 28. *illa diſpoſitio eſt rectus uſus liberi arbitrii. Si autem loquamur de diſpoſitione propinqua, non poteſt fieri ſine ſpeciali motione Spiritus ſancti.*

De gratia habituali ſimiliter ille aſſentitur, quòd ipſemet habitus charitatis ſit, quo *determi-* L. 2. d. 26. 27. *netur* voluntas ad Deum diligendum & proximum; quòdque hic virtutis habitus & *inclinet* in actum, & actus principium ac cauſa ſit.

Denique refellit ſanctum Thomam ſoli rerum præſentiæ & coexiſtentiæ in æternitate divina ſuperſtruentem ſua de futurorum contingentium certa & infallibili præcognitione placita. Ipſe autem cum Scoto *divinæ voluntatis determinatio-* L. 1. d. 38. *ni* totum tribuit, quæ noſtræ tamen nihil officiat libertati, *Quemadmodum in ſanctis & confirmatis in gratia ponitur, ita quod non poſſunt mortaliter peccare, & tamen ſtat libertas voluntatis*. Quæ ſanè Scoti & Scotelli doctrina conciliari poteſt & commiſceri cum ea quam infrà tradet Henriques, nempe ad actus ſingulos tot incitamenta, totque præſidia adhiberi à Deo, ut voluntas creata etſi ſingulis his poſſit reniti, non tamen unquam reapſe reluctetur omnibus, & ita ſemper eo ſe vertat, quo Deus prædefiniit. In- L. 1. d. 41. frà ſanè idem Scotellus cum Scoto docet prædeſtinationis ex parte noſtra cauſam non eſſe, eſſe reprobationis: quod non ſtaret, ſi invictiſſima præmotione prædeterminari à Deo ad actus ſingulos indigeret creata libertas.

EX JOANNE DE COLONIA
Ordinis Minorum.

EX omnibus ſubtiliſſimi Scoti voluminibus compilavit Joannes Colonienſis *Quæſtiones Magiſtrales*, ex quibus pauciſſima nos iſta delibabimus, ut Scoti ſententia, ejuſque aſſeclarum perſpicuè pateſcat.

Primò quod ad gratiam generalem attinet, Quæſt. 413. eam ex Scoto Joannes ſic aſtruit, *Deus vult omnes ſalvos fieri, quod intelligitur diſtributione accommoda pro omnibus, qui ſalvi fiunt. Aliter & melius, vult omnes ſalvos fieri voluntate antecedente quantum ex parte ſui, quia dedit omnibus dona naturalia, & leges rectas, & adjutoria ſufficientia ad ſalutem*. Voluntas ergo iſta antecedens eſt, quæ ut mox reperitur, *dat adjutoria antecedentia ad ſalutem, quibus omnes poſſunt ſalvari*.

Rurſum alibi quærens, an ſine gratia, nimirum habituali, poſſit liberum arbitrium *cavere* Quæſt. 252. *omne peccatum mortale*, refellit Scotus ſententias D. Thomæ & Henrici Gandavenſis, quòd poſſit cavere ſingula, non omnia: itemque ſancti Bonaventuræ, quòd poſſit vitare omnia, quia poteſt ſe ad gratiam præparare; aſtruit autem ipſe vitari poſſe omnia. Quod metaphyſicè magis, vel phyſicè, quàm moraliter ab eo dici auguramur. Re enim phyſicè ſpectata, non repugnat vitari omnia, cùm nuſquam cogatur voluntas. At in actu & experimento rerum aliter res habet: quia nunquam diu, nunquam ſemper habitui quopiam inclinanti & perſeveranti reſiſtitur. Et ea forſan via eſt concordiæ reſarciendæ inter Magiſtros in ſpeciem diſſidentes.

Jam de gratia habituali, ſeu charitate, quod ea verè ſit gratia, quod ad bene agendum determinet, inclinet, adjuvet voluntatem, ſic idem ex Scoto, *Gratia determinat ad operationem gra-* Quæſt. 195. 196. *tuitam, ſicut pertinet ad habitum determinare*. Formam eandem infrà ait eſſe, & *gratiam* qua Deo grati ſumus; & *charitatem*, ut eſt habenti *principium operandi*. Probat infrà gratiam eſſe *principium activum merendi*. Etenim *Gratia perficit, ut voluntas indigeat perfici in ratione prin-* Quæſt. 199. *cipii activi*. Item *Gratia eſt virtus, virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, ſed perfectio non eſt, niſi in ratione activi*. Item ex Auguſtino, *Charitas eſt ignis, ſed ignis ubicumque ponitur, ponitur in ratione activi*.

Cùm verò actus meritorii cauſa ſit duplex, Gratia & Voluntas; utra dominetur, ſic ille Ibidem. enucleat: *Actus meritorii duplex eſt cauſa, principalis, & ſecundaria. Principalis voluntas, ſecundaria gratia, quantum ad illud omne, quod eſt abſolutum. Sed quantum ad illud quod eſt meriti, ſic eſt è converſo*. Primum ita probat: *Potentia mota à cauſa non libera, non movet liberè: ſed voluntas liberè agit ad actum meritorium, ergo principaliter movetur à ſeipſa*. Secundum verò ſic firmat: *Deus magis acceptat illud, quod in ipſum inclinat, ut eſt in ſe diligibilis; ſed charitas eſt pondus inclinans in Deum, & ſic principalis cauſa meriti*.

Et rurſum in ea quæſtione, *an habitus ſit cauſa activa actus*, primò refert Scotus opinionem Gandavenſis, habitus infuſos diſcriminantis ab acquiſitis, quod hi juvent potentiam ad actus ſibi conſentaneos: at illi ſint ipſamet potentia ad actus ſupra naturam exertos. Quæſt. 124. Tum addit ſententiam Gottofredi de Fontibus, ſubſtantiam actus prodire æquè tum à potentia, tum ab habitu, ſive infuſo, ſive acquiſito: at intenſionem actus, ſeu vim merendi, à ſolo habitu. His confutatis ita ſentit Scotus, *quod habitus nullam rationem principii habeat reſpectu actus, ſed tantùm inclinat potentiam ad operationem, quaſi actus prior determinans ſecundum, & conveniens cum eo: ſicut gravitas eſt actus prior determinans & inclinans ad determinatum ubi*. Vult ergo Scotus, ut rurſum ſubditur, quod *habitus ſit quædam inclinatio ad operandum, non quidem ut potentia activa ad agere, ſed ut forma prior inclinat ad formam poſteriorem, ſicut gravitas ad deorſum*. Ex quo illud quoque emergere ait, ut ex habitu naſcatur *delectatio, facilitatio, expeditio & promptitudo* in operando.

Poſtremò tertia propoſiti divini gratia, eaque efficaciſſima cujuſmodi ſit, etſi jam ſubluceat ex ante dictis, liquebit præterea, ex eo quod juxta Scotum *Voluntas eſt cauſa totalis ſuæ volitionis*. Quod hinc aſtruit, quia ex Scriptura, *Deus re-* Quæſt. 411. *liquit hominem in manu conſilii ſui*. Et ex Auguſtino, *Sic Deus res quas condidit, adminiſtrat, ut eas proprios motus agere ſinat*. Et ex ratione, *Nulla potentia habet perfectè in poteſtate ſua effectum, ſi non poteſt cauſari ab ea immediatè, nec ab alio, cujus cauſatio ſit in poteſtate illius potentiæ. Sed cauſatio Dei non eſt in poteſtate voluntatis creatæ. Ita voluntas creata non habebit volitionem in poteſtate ſua, & per conſequens non erit libera*. Ita ex parte libertatis. Nunc ex parte contingentiæ ſic inſurgit: *Nullus effectus eſt contingens propter habitudinem ſui ad cauſam determinatam, ad cujus determinationem ſequitur neceſſariò determinatio omnium cauſarum inferiorum. Si ergo voluntas divina ſit cauſa immediata volitionis meæ, jam eſt determinata reſpectu ejus, quia æternaliter fuit determinata ad alteram partem contradictionis: & determinationem voluntatis divinæ neceſſariò conſequitur determinatio voluntatis meæ reſpectu ejuſdem effectus*. Ita periret rerum & effectuum omnium contingentia. Objicitur Scoto, *Deum eſſe cauſam meriti*. Reſpondet, *Deum eſſe cauſam meriti aliquo modo, quo non eſt cauſa peccati: quia cauſat in anima gratiam immediatè, quæ inclinat ad merendum per modum naturæ*. Ex his omnibus plus ſatis conſtat, non ad prædeterminationes phyſicas, non ad ſcientiam mediam recurri debere ex Scoto, ut infallibilis efficacia gratiæ, qua fulcitur executio gratuitæ prædeſtinationis, explanetur.

EX ROBERTO HOLKOT An. 1349.
Anglo Dominicano.

CUicumque non ponenti obicem, vel ſeſe diſponenti ex naturalibus, hoc eſt, ſine gratiæ habitualis dono, dari ipſam gratiam habitualem, non ex neceſſitate vel ex natura rei, ſed ex divinæ miſericordiæ munere & *pacto*, frequens inculcat hic Scriptor. *Non eſt in poteſtate liberi arbitrii*

L. 1. Sent. q. 1. *quod ſit in gratia, abſolutè loquendo; licet quodammodo ex pacto habito inter Deum & hominem ſit modò de facto in ejus poteſtate.* Exponit mox *pactum iſtud de dando gratiam cuicumque creaturæ rationali non præſtanti obicem.* Et infrà: *Si diſponat ſe voluntas, & non ponat obicem, vivendo contra dictamen naturalis rationis, habebit gratiam. Et quia gratia & liberum arbitrium ſufficiunt ad ſervandam rectitudinem, ideo quidquid ad hanc operationem requiritur, eſt in poteſtate voluntatis.*

Ita & infrà concludit *poſſe hominem ex ſuis naturalibus ſine habitu ſupernaturali diligere Deum ſuper omnia; id eſt ſine gratia & charitate.* Ex quo & illud infert, æquè eum poſſe implere omnia Dei præcepta. Sed tamen *ſtante lege quæ nunc* L. 1. q. 4. *eſt*, negat vel dilectionis, vel aliud quodvis præceptum impleri *ad intentionem Dei præcipientis*, licèt impleatur quantum *ad ſubſtantiam præcepti*, ſine gratia habituali. Ubi obſerva 1. *per ſola naturalia*, vel *ſine gratia & charitate* quodpiam fieri ubi ſcribunt priſci Theologi, non eo excludi actualia quævis auxilia motionis divinæ, etiam ſupernaturalis: ſed ſolam ſeu gratiam, ſeu charitatem habitualem.

2. Ita quibuſdam tunc viſum eſſe, ſola lege Dei poſitiva & arbitraria factum eſſe, ut neceſſaria eſſet habitualis gratia ad meritoriam dilectionem Dei, & præceptorum obſervationem; cùm ſepoſita hac lege poſſet per actualia auxilia homo & Deum ſuper omnia diligere, & præcepta implere, etiam meritoriè, ſi ita viſum eſſet Deo acceptare actualem charitatem ſine habituali. Ab hac doctrina non recedit Holkot.

3. Ut hæc illorum animis inſideret ſententia, inde ni fallor contigerat, quòd actualia auxilia communia eſſent & obvia omnibus, & ea ad vitandum peccata dari, adeoque ad non ponendum obicem gratiæ, cogere videretur quodammodo ipſa rerum natura & neceſſitas, cùm peccatum non ſit, quod vitari non poſſit, nec vitari poſſit ſine motionis divinæ adjutorio. Aliam ergo præterea gratiam, verè gratiam, merè gratis ex divina largitate fluentem, nempe habitualem, totius condigni meriti fontem invexerunt.

4. Longè tamen plures aliam iniere rationem extricandæ hujus difficultatis. Actualibus nimirum auxiliis & motionibus divinis perfectam non ingenerari animis noſtris charitatem & ſanctimoniam, niſi ipſemet inſpiretur habitus ſanctimoniæ & charitatis. Virtus enim verior, penitior & robuſtior eſt, quæ habitu conſtat, quàm quæ actu ſolo. Imò actus ipſi virtutum haud ſatis perfecti abſolutique ſuis numeris ſunt, niſi ab anteriore habitu proficiſcantur. Etenim nec homo ipſe bonus ante eſt, quàm virtutis habitum ſibi pararit, etſi aliquos in ejus actus quaſi præluſerit: nec actus ipſe virtutis ea, qua par eſt, exeritur animi alacritate, promptitudine & facilitate, niſi ab habitu virtutis fluat. Veriſſima ergo & perfectiſſima gratia, ſeu charitas illa eſt, quæ habitualis eſt; huic famulantur motiones & auxilia gratiæ actualis, ſive ut illam in operando juvent, ſive ut illi ſubjectum præparent, cui inſpiretur.

5. Eodem redit quod Anſelmus, Bernardus & alii in eo maximè collocabant vim gratiæ, quòd *immutaret affectum* cordis noſtri, quòd *affectum rectitudinis* inſereret. Ex affectu enim cordis bona opera, non ex operibus bonis cœleſtis & pius affectus naſci debet. Nec enim uſquequaque bona ſunt opera, niſi ex bono affectu profecta. Affectus habituſque pro uno & eodem ſumi poſſunt, cùm virtutem definierit Auguſtinus nunc habitum, nunc affectum.

6. In hanc porro poſteriorem ſententiam & utique veriorem illa quoque Holkoti & aliorum doctrina, quaſi ex brevi diverticulo in regiam viam redibat. Et ipſa enim confitebatur potiſſimam gratiam eſſe habitualem, & actualibus auxiliis ad eam iter præſtrui, & omnino gratis eam donari, quantumcumque actualibus auxiliis quis progreſſus eſſet.

Itaque ut homo Deum diligat ſuper omnia, & impleat omnia præcepta, etſi utrumque poſſit per actualia auxilia, quæ ſunt ad manum, ex Holkoto indiget tamen gratia habituali, quia hujus gratiæ neceſſitatem lege voluntaria ad hæc ſanxit Deus. Sed vel ſic in poteſtate hominis eſt habere hanc gratiam, quia dabitur ad eam ſe diſponenti, quod utique poteſt. *Eſſe in poteſtate hominis accipitur dupliciter. Uno modo completè & perfectè, alio* Ibidem. L. 1. q. 4. *modo diſpoſitivè. Poteſt igitur homo per uſum bonum liberi arbitrii in aliquam operationem, qua diſpoſitione exiſtente in homine Deus infundit ſibi gratiam: & ſic aliquo modo habemus gratiam in noſtra poteſtate, videlicet diſpoſitivè & incompletè, non tamen perfectè & effectivè.*

Idem infrà docet *hominem ordinari à Deo ad beatitudinem, quia creat capacem beatitudinis, &* L. 2. q. 1. *removet prohibens quantum in eo eſt. Sicut ordinat grave ut ſit deorſum, generans grave, hoc eſt, dans gravitatem, & removet prohibens. At non ſic ordinat Deus hominem ad beatitudinem, ſicut ordinatur ſagitta ad metam per arcum, ut continuè moveat, vel pellat hominem ad beatitudinem.* Subjicit non multò pòſt tamen ex prædeſtinatione Dei gratuita oriri & fidem & bonum uſum omnem liberi arbitrii, non viciſſim. Sed addit tamen *nemini non provideri de mediis, quæ ſi ſervet, ſalvabitur:* & *voluntate beneplaciti antecedente velle Deum omnes ſalvari, qua dat naturalia vel antecedentia, quibus poteſt ſalutem conſequi, paratus coagere, ſi illi velint.* Ubi *naturalia* vocat quæcumque auxilia habitualem gratiam antecedunt.

Nec multò pòſt non imputanda Deo peccata noſtra ait, quia coagit Deus tantùm, noſtræque poteſtatis eſt non agendo malè, efficere ut Deus non coagat. *Imputatur creaturæ, quod in poteſtate ipſius fuit Deum eſſe cauſam hujus peccati. Unde eo ipſo quod homo eſt liber, quia Deus ſtatuit coagendo unicuique creaturæ ſecundùm modum ſuæ naturæ, ſequitur quod homo habet in ſua poteſtate facere Deum coagere & non coagere, ſicut ſibi placet. Unde peccatoribus exprobrat Deus, Servire me feciſtis in peccatis veſtris. Sed quare non* Ibidem. *ſubtrahit cooperationem; tunc enim nemo peccaret? Reſpondeo, quia Deus non vult; tunc enim impediret liberum arbitrium.* Vides quantum iſta abhorreant à prædeterminatione phyſica. Subjicit tamen ex Auguſtino invictam ſemper eſſe Dei voluntatem, quia Deus *ordinat peccata, ſtatuendo leges punitivas, & illas opportunè executioni mandando.* Alibi ſanè negat à Deo præſciri futu- Ibid. q. 2. ra, quaſi futura; ſed quæ futura nobis ſunt, ejus æternitati omnia eſſe præſentia ex Anſelmo, ſcirique & videri magis docet, quàm præſciri, vel prævideri.

Approbat item alibi ex ſancto Thoma *gratiam* L. 4. q. 1. *baptiſmatis & confirmationis, ac gratiam virtutum donorumque diſtingui ſecundùm ſpeciem, quia ad alios & alios effectus ordinantur. Ut ſicut in virtutibus moralibus ubi invenitur ſpecialis difficultas, ibi requiritur ſpecialis virtus; ita gratia baptiſmatis perficit in iis quæ pertinent ad communem ſtatum vitæ Chriſtianæ: ſed gratia confirmationis habet perficere in iis quæ ſunt difficilia in vita Chriſtiana, ſicut eſt confiteri nomen Chriſti coram perſecutoribus fidei.* Ita & mox ait gratiam circumciſionis valuiſſe ad eluenda peccata; ſed gratiam baptiſmatis *valere etiam ad innovationem hominis, & ad reprimendam concupiſcentiam.* Ubi vides efficaciam quandam gratiæ habitualis.

Sed & infrà prolixè idem probat, *Gratiam ſeu charitatem eſſe vitam animæ, qua Deus vivificat animam:*

Tract. de imputabilitate peccanti.

animam : Itemque, *Deum ab anima vitam non ſubtrahere, niſi anima priùs vitam deſerat*. Accumulat autem Auguſtini loca complura, ajentis quòd *ab anima deſeritur vita ſua, quæ illi Deus eſt; non enim deſerta eſt, ut deſereret : ſed ut deſereretur, deſeruit*. Ex Iſidoro item & Gregorio magno prolixè mox probat, quibuſdam *ſubtrahi gratiam & ejus uſum in pœnam peccati præcedentis, & facit quoſdam Deus peccare, ſed in quibus talia peccata præceſſerunt, ut juſto judicio ejus mereantur in deterius ire*, ut ait Iſidorus : *ut præcedentis peccati merito etiam in alia cadant*, ut Gregorius. Et ne cavillari poſſis, iterum iterumque inculcat Holkotus, *Tunc ſolùm propriè & per ſe deſerit anima gratiam, quando ſcienter facit aliquid, per quod exiſtimat ſe gratiam perdere, vel incerta eſt utrum gratiam perdat*. Negat infrà ibidem omnia opera infidelium eſſe peccata, cùm laudet Auguſtinus in libro de patientia hæreticum, mori potiùs, quàm Chriſtum ejurare eligentem. Unde Auguſtinum ait non aliud velle, quàm quòd *omnia infidelium opera admixta ſunt cum peccato, & quod malè omittunt finem debitum, ad quem referre deberent omnia opera ſua, ſcilicet charitatem*. Nec enim ex ſancto Thoma ſemper & omni momento & in omni actu referre tenentur ad Deum quæ agunt.

Determinatio, q. 3.

Inſinuat idem alibi voluntatem tentatione *cogi* non poſſe, cùm velle non poſſit nolens; ſed tamen *neceſſitari* poſſe, ſi ſupra vires tentetur; ſed tunc non peccare. *Dicendum eſt quod non obligatur ad reſiſtendum, niſi uſque ad certum gradum tentationis, vel difficultatis, quia non poteſt ulterius. Et ſi tamen ulterius tentatio invaleſcat, vel Deus faciet proventum, hoc eſt, præveniet ſecundum gradum tentationis; vel ſine peccato tentationi cedetur, ut non perdatur.*

Determinatio, q. 4.

Poſtremò idem fuſè probat poſſe *hominem in gratia exiſtentem vitare quodlibet peccatum, tam veniale, quàm mortale. Etenim Deus præcipit, ut homo vitet omne peccatum, ergo hoc poteſt cum adjutorio gratiæ*. Alioqui *nimis oneroſa eſſet lex Chriſti, quam nemo poſſet ſervare, etiam adjutus per gratiam*. Cùm ergo Auguſtinus vel alii dicunt, non poſſe à juſtis vitari *omne* peccatum, hoc dicunt, quia *vix & cum difficultate poſſunt : capitur impotentia vel impoſſibilitas pro difficultate; non propriè. Eodem modo cum dicunt, quod quædam fiunt neceſſitate, non accipiunt neceſſitatem pro neceſſitate abſoluta. Et inevitabilem accipiunt pro difficultate vitandi; ita quod facultas humana difficultatur ad vitandum quodlibet peccatum*.

An.1410. *EX JOANNE CAPREOLO*

Dominicano, Thomiſtarum principe.

In l. 2. Sent. d. 28. q. 1. art. 1.

INter divi Thomæ interpretes principem jure ſibi ſuo vendicat locum Capreolus. Et primò circa gratiam generalem ita ſentit, *poſſe nunc hominem multas veritates cognoſcere ſine gratia habituali, gratum faciente, per lumen naturale, cum motione primi motoris*. Sentit, *poſſe nunc ſine gratia habituali aliquod bonum agere & velle naturæ ſuæ proportionatum, & virtutis acquiſitæ; quia natura humana in ſtatu præſenti non eſt per peccatum totaliter corrupta*. Sentit *non tamen omne bonum velle, vel agere naturæ ſuæ proportionatum poſſe ſine gratia habituali. Nullus enim infirmus poteſt omnia opera facere hominis ſani, niſi priùs ſanetur, & accipiat formam ſanitatis*. Sentit *ſine ſpeciali auxilio Dei non poſſe quenquam aliquod bonum velle, aut agere, etiam naturale; quia indiget motione primi moventis*. Sentit *non poſſe ſine gratia habituali ullum ſervari præceptum perfectè*, nempe quia charitas ad hoc neceſſaria eſt : *nec omnia etiam imperfectè*. Sentit *nec peccata mortalia ſingula & omnia vitari poſſe ſine gratia habituali nunc*, etſi hoc poterat Adam ante peccatum, qui tamen nec ipſe hoc poterat *ſine auxilio Dei in bono conſervantis, quo ſubtracto etiam ipſa natura in nihilum decideret*. Quod autem vitari nunc omnia nequeant ſine gratia habituali, ſic probat : *Nulla voluntas adhærens perverſo fini, vel perverſè habituata, vel non ſubdita rectæ regulæ, poteſt diu carere electione perverſa ſecundùm congruentiam mali habitus, vel perverſæ regulæ. Sed qualibet voluntas carens gratia habituali nunc eſt ejuſmodi, &c.* Quod verò ſine gratia habituali poſſint vitari ſingula mortalia, ſic probat : *Nullus culpandus eſt pro actu quem vitare non poteſt : ſed homo exiſtens ſine gratia habituali culpatur pro actu peccati mortalis, igitur illum poteſt vitare*. Sentit denique *neminem poſſe ſe ad gratiam habitualem ſufficienter præparare ſine Dei auxilio, ſive ſine motione Dei gratuita*. Ubi illud maximè adverte, nemini peccanti deeſſe illam gratuitam Dei motionem, quæ ad non peccandum neceſſaria eſt *: Cùm nemo culpandus ſit pro actu, quem vitare non poteſt*.

Ibid. art. 3.

Exiſtimat porro Capreolus conſentire Gregorio Ariminenſi ſanctum Thomam 1. 2. q. 109. art. 9. in eo capite, quod *nullus nunc poteſt ſine ſpeciali Dei auxilio perfectè cognoſcere quid volendum ſit, aut nolendum, quid agendum ſit, aut vitandum in materia morali, non ſolùm quoad omnia agibilia collectivè ſumpta, immo nec quoad aliquod agibile ſeorſum & in particulari ſumptum*. Ubi & advertit quod ſive ante, ſive poſt juſtificationem, *illa motio ad bene cogitandum neceſſaria, non eſt ſola generalis Dei influentia, immo eſt ſpecialis Dei directio ad rectè cogitandum*. Ubi Ariminenſi acquieſcit, immo ſanctum Thomam ei accommodare nititur Capreolus, præter aliorum fermè omnium Thomiſtarum conſenſionem, qui negant ad hoc vel requiri, vel à ſancto Thoma admitti auxilium *ſpeciale*, ſufficere enim generale.

Ut ut ea quidem res habeat, conceſſa etiam ad Ariminenſis & Capreoli mentem neceſſitate hujus *ſpecialis* auxilii, ad quodlibet bonum cogitandum, volendum, faciendum in ſtatu naturæ corruptæ : non poſſum non hic notare fœdam eorum hallucinationem, qui ſpeciale hoc auxilium ejuſmodi interpretantur, quod indeclinabiliter flectat & prædeterminet phyſicè liberum arbitrium. Contra enim 1. de indeclinabili ea vi ſpecialis auxilii nuſquam vel Gregorius, vel Capreolus meminere. 2. A phyſica prædeterminatione prorſus aliena eſt tota eorum doctrina, nec de ea vel verbum uſquam fecere ullum. 3. Ab hujus ſpecialis auxilii neceſſitate abhorrent plerique Thomiſtæ alii. Ergo ſi id fuerit auxilium prædeterminans, ab eo diſſentient. 4. Hoc auxilium ſpeciale diſcriminant à generali influentia. At ſi qua Dei ut primi Motoris motio ſit prædeterminans, ea eſt generalis influentia, ut quæ latiſſimè pateat, & totam complectatur naturam. 5. Vocatur à Capreolo hoc auxilium ſpeciale *ſpecialis Dei directio ad rectè cogitandum*. Quibus verbis parum appoſitè deſcriberetur phyſica prædeterminatio voluntatis. 6. Contextus divi Thomæ ſuprà laudatus, cui Capreolus incumbit, ſpeciale auxilium non indigitat aliud ferè, quàm uberiorem illuminationem, directionem Dei & protectionem, propulſationem tentationum & id genus aliqua, alieniſſima à phyſica prædeterminatione.

1. 2. q. 109. art. 9.

Quod autem Gregorius Ariminenſis exiſtimat Ethnicos ſpeciali auxilio deſtitutos, opera quidem virtutum ex officio bona exercuiſſe, ſed ipſo interim non recto fine peccaſſe : vehementer ab eo diſſentit Capreolus, negatque *omnes actus infide-*

Ibidem. *infidelium eſſe vitioſos*. Etenim ex ipſo, *Poſſunt infideles, & alii non habentes gratiam gratum facientem, facere aliqua opera bona, quæ nullo modo ſunt peccata, nec punitione digna; illa tamen non fiunt ſine ſpeciali Dei auxilio, non quidem habituali, ſed ſe habente per modum motionis, & cujuſdam paſſionis.*

Multa mox refert ex Ariminenſi Capreolus, nec improbat de impotentia evitandi peccati, ſive ex ignorantia, ſive ex infirmitate, quæ tamen ideo imputentur peccata, quòd propter originalem culpam ea nobis impotentia acceſſerit. Verùm ad eam impotentiam id totum ſpectat, qua fit, ut etſi ſingula poſſimus, non poſſimus tamen omnia vitare peccata ante juſticationem. Unde non multò pòſt ex ſancto Thoma hæc **Ibidem.** deſcribit, *Unde patet ſtulta Pelagianorum opinio, qui dicebant hominem in peccato exiſtentem omnia & ſingula poſſe vitare peccata.* Et ex eodem multa in eundem ſenſum corradit, tum ibidem, tum alibi. Illam autem propoſitionem, quòd à nondum juſtificatis poſſint vitari ſingula crimina, non omnia, ſic exponit; 1. quod *in ſenſu diviſo & potentia remota* poſſit injuſtus vitare peccata, quia poteſt ad gratiam ſe præparare & juſtificari. 2. quod valeat illa regula in præceptis Decalogi tantùm, non in præceptis ſupernaturalibus, & de charitate factis. Cui ſecundæ interpretationi magis acquieſcit Capreolus. Ergo ex eo nuſquam ulli deeſt potentia proxima & auxilium ſufficiens ad vitanda ſingula peccata juris naturalis: nulli deeſt potentia remota hoc eſt mediata implendi præcepta juris ſupernaturalis & charitatis, quia non deeſt auxilium ſupernum, quo poſſint converti & juſtificari.

Quod rurſus idem confirmat his verbis: *Ex quibus patet, quod non eſt mens ſancti Thomæ, quod homo ſine gratia poſſit ſingula peccata vitare hoc modo quod vitatio illa fiat ſine gratia, niſi ſit ſermo de peccatis oppoſitis præceptis Decalogi. Nam peccata directè oppoſita præceptis charitatis non vitantur ſine gratia. Tamen carens gratia poteſt illa vitare in ſenſu diviſo, & quadam potentia remota, in quantum poteſt ſe diſponere ad gratiam, qua vitantur.*

Et rurſus ibidem: *Carens gratia non poteſt vitare omnia peccata contraria præceptis juris naturalis, vel Decalogi, potentia proxima, & in ſenſu compoſito; licèt poſſit potentia remota, & in ſenſu diviſo, modo præexpoſito. Et cùm quæritur, unde provenit illa impotentia, dicitur quod ratione infirmitatis contracta ex peccato originali.*

Non piguit hæc paulò prolixiùs recitare ex Capreolo, ut advertas nunc tantò lubentiùs aliqua ingentis prorſus momenti ad rem iſtam. 1. Illam impotentiam quam ex originali peccato contraximus, quæque imputatur, eam eſſe qua omnia non poſſumus, etſi ſingula poſſumus vitare peccata. Id disertè ſonant dicta Capreoli, maximè quæ ultimò retulimus. 2. Illam impotentiam ad omnia vitanda proximam intelligi, non remotam; nam ſimul remota adeſt potentia vitandi omnia peccata, quia adeſt potentia proxima & immediata, qua quis convertatur & juſtificetur, & mediante hac potentia adeſt remota potentia vitandi omnia. 3. Singula verò peccata juri naturali adverſa, vitari ſemper poſſe potentia proxima & immediata etiam ante juſtificationem. 4. Singula peccata, quæ ſine charitate habituali vitari non poſſunt, à nondum juſtificatis vitari poſſe potentia remota & mediata, quia poſſunt converti, & à peccatis ablui. 5. Procul eſſe Capreolum & Ariminenſem ab eorum nunc opinatione, qui gratiam ſufficientem pernegant, qua poſſint, quicumque peccant, ſingula vitare crimina; quique eorum hac in re patrocinio ſibi blandiuntur. Capreolus & Ariminenſis confitentur vitari poſſe ſingula, etſi non omnia: hi illam omnia vitandi impotentiam cum potentia ſingula vitandi conjunctam, præpoſterè interpretantur impotentiam vitandi ſingula. Illi potentiam ſaltem remotam ad omnia etiam vitanda annuunt; hi auferunt, nec enim ſemper adeſſe volunt auxilium quo poſſint converti. Illi impotentiam vitandi omnia ſolis injuſtis, ſeu nondum juſtificatis tribuunt; hi etiam juſtificatis cùm peccant, impingunt impotentiam vitandi ſingula. 6. Denique diſſidere non mediocriter etiam à Capreolo eos, qui ſufficientem quidem omnibus peccantibus ad non peccandum largiuntur gratiam, ſed ita ſufficientem, ut alia quæpiam, nempe efficax, ſit præterea neceſſaria ut actu vitetur peccatum. Ideo gratia ſufficiente ajunt dari potentiam remotam vitandi peccatum; ſed proximam efficaci. Immaniter hæc diſtant à Capreolo. Hic enim proximam ad ſingula, vel vitanda peccata, vel implenda præcepta potentiam admittit, illi remotam. Ille lato intervallo ſejungit potentiam ad omnia & ad ſingula, hi commiſcent. Ille potentiam proximam ad omnia vitanda peccata, vel implenda præcepta, vult conferri per gratiam habitualem; hi potentiam ſuam ad ſingula proximam referunt ad gratiam actualem, efficacem. Ille cum potentia remota vitandi omnia crimina conjungit potentiam proximam & immediatam, ut poſſint, ſi velint, converti: hi ad gratiam efficacem obtinendam nulla poteſtate nos muniunt.

Ideo non immeritò *ſæpè* inculcat Capreolus, quod nondum juſtificatus nec omnia, nec ſingula poteſt crimina vitare *ſine ſpeciali auxilio*. **Ibidem.** Ergo cùm ſingula poſſint vitare omnes, adeſt omnibus ſpeciale auxilium. Quocirca & infrà idem affirmat, *nihil debere imponi cuiquam, niſi quod ſtatim eſt in ipſo, ut impleat.* Ideo rurſum ſubdit, *Præcepta Decalogi non obligare ad modum charitatis ſimpliciter, ſed ſub conditione*, ut quis promereatur vitam æternam.

Denique ſi objicias, vitando ſingula quemque convaleſcere, ut vitet alia; ita vitari poſſe omnia: **Ibidem.** Reſpondet: *Licèt reſiſtendo uni efficiatur quis fortior ſine gratia ad vitandum peccata ejuſdem ſpeciei, non tamen ad peccata diſparata: immo quandoque debilior, quia attendendo ad unum, non cavet illud quod primò ſurrepit ex inclinatione habitus, vel paſſionis, vel diabolicæ ſuaſionis.*

Jam verò de gratia habituali conſentit prorſus Magiſtro & ſancto Thomæ Capreolus. Huic quippe uni ſingulariter & propriè *gratiæ* arrogat nomen. De gratia quærit, virtus ſit, an virtutum origo **L. 2. Sent. d. 26. q. 1. art. 1.** quædam prior. Etenim *dicit Magiſter poſt Auguſtinum, quod gratia præveniens eſt fides per dilectionem operans; ſed fides eſt virtus, igitur & gratia.* Cenſet tamen Capreolus cum ſancto Thoma gratiam eſſe quæ dat eſſe quoddam divinum, ex quo virtutes, ceu potentiæ ad operandum proclives, manant. Unde, *Gratia datur ad elevandam naturam hominis ad quandam dignitatem, ſecundùm quam talis finis ſit ei competens. Ad inclinandum autem affectum in hunc finem, datur charitas. Ad exequendum opera quibus prædictus finis acquiritur, dantur aliæ virtutes.* Et rurſum: *Ut in naturalibus, &c. ita & in gratuitis alia eſt perfectio ſupernaturalis, per quam creatura rationalis proportionata eſt beatitudini ſupernaturali, & hanc dicimus gratiam. Aliud erit inclinatio in illum finem, quam dicimus charitatem. Et aliud erit virtus executiva motus in finem.* Igitur habitus gratiæ, charitatis & virtutum infuſarum, veriſſimè *inclinant* voluntatem in bonum, & bona opera *exequuntur*. Et infrà rurſum: *Sicut anima* **Ibid. art. 5.** *eſt immediatum principium eſſendi, potentia autem eſt immediatum principium operandi; ſic proportionabiliter gratia eſt immediatum principium ſupernaturaliter eſſendi, virtus vero eſt immediatum ſupernaturaliter operandi.* Igitur quibus re non differt anima à potentiis, gratia à charitate, ut anima, ita & gratia immediatum eſt principium eſſendi ſimul & operandi.

Et quoniam ſuſpicati ſunt docti quandoque viri, per actualia auxilia expediri omnia poſſe, & de illis tantùm certamen Auguſtino fuiſſe cum Pelagio, altumque tunc temporis ſilentium fuiſſe de habitibus infuſis; obiter moneo longè illos à ſcopo aberraſſe. Nam ſexcenties Auguſtino & gratia charitas eſt, & charitas virtus eſt, & virtus habitus eſt, adeoque gratia habitus eſt. Adde quòd cùm primùm in Pelagianos congreſſus Auguſtinus, ſtatim & peccati originalis & gratiæ fidem ex parvulorum baptiſmo comprobavit, quibus non actualis infunditur, ſed habitualis gratia. Denique delectationem ut gratiæ Chriſti propriam dotem inculcat Auguſtinus; at facilitas & delectatio operandi ex habitu fluit. Unde Capreolus, L. 2. d. 28. q. 1. art. 3. *Sine habitu poteſt quis articulis fidei aſſentire, eſt tamen neceſſarius habitus ad hoc ut aſſentiat faciliter & diſcretè*. Et mox: *Habitus fidei in duobus adjuvat, ſcilicet quod intellectum facit facilem ad credendum credenda contra duritiem, & diſcretum ad refutandum non credenda contra errorem*.

Et rurſum ante juſtificationem ait non facilè vitari peccata, eoque non vitari omnia, quod careat homo gratia habituali juvante ad bonum, abducente à malo: *Cùm per unum actum peccati homo amittit gratiam, vel charitatem, vel verecundiam, vel quodcumque aliud retrahens à peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum*. Ibidem. Et rurſum: *Peccatum præcedens cauſat peccatum ſequens, inquantum tollit gratiam, & charitatem, & alia Dei auxilia, quibus homo retrahitur à peccato, potiſſimè firmam adhæſionem hominis ad Deum ut ad finem ultimum, qui erat principium in agendis*.

Ideo ut ante habitualis gratiæ inſpirationem obluctetur quis tentationibus, vehementius Dei adjutorium deſideratur. Ibidem. *Vitatio peccatorum & reſiſtentia tentationum ſine gratia gratum faciente habituali non eſt facilis, nec prompta, nec delectabilis, &c. modicum attribuenda libero arbitrio, ſed quaſi totaliter, vel principaliſſimè divinæ motioni, aut protectioni vel præſervationi*.

Quanta denique vis & efficacia competat gratiæ habituali ad implenda Dei mandata, ex hac liquebit Capreoli diſputatione adverſus eos, qui negabant gratiam circumciſione fuiſſe collatam, ne pariter ſervandæ totius legis poſſibilitas data fuiſſe videretur. L. 4. Sent. d. 2. q. 2. art. 3. *Quidam dicunt, quod circumciſione non conferebatur gratia, ſed ſolùm remittebatur peccatum. Hoc non poteſt eſſe, quia culpa non remittitur, niſi per gratiam. Ideo alii dixerunt, quod per circumciſionem conferebatur gratia quantum ad effectus privativos remotionis culpæ, ſed non quantum ad effectus poſitivos, ne dicere cogerentur, quod gratia in circumciſione collata ſufficiebat ad implendum mandata legis, & ita ſuperfluus fuiſſet adventus Chriſti. Sed etiam hæc poſitio ſtare non poteſt. Quia priores ſunt effectus poſitivi, quàm privativi, &c. Et ideo alii dixerunt quod in circumciſione conferebatur gratia etiam quantum ad aliquem effectum poſitivum, qui eſt facere dignum vita æterna; ſed non quantum ad omnes effectus, quia non ſufficiebat reprimere concupiſcentiam fomitis, nec etiam ad implendum mandata legis. Quod etiam aliquando mihi viſum eſt. Sed diligenter conſideranti apparet, quod non eſt verum. Quia minima gratia poteſt reſiſtere concupiſcentiæ, & vitare omne peccatum mortale. Minima enim charitas plus diligit Deum, quàm cupiditas millia auri & argenti. Et ideo dicendum quod in circumciſione conferebatur gratia ad omnes gratiæ effectus, aliter tamen quàm in baptiſmo*. Nempe quia baptiſmus gratiam confert, ut mox ſubdit ſanctus Thomas, cujus hæc apud Capreolum verba ſunt, & virtute ſua, & *copioſiorem*. Unde rurſum infrà: Ibid. art. *Circumciſionis gratia non ita perfectè reprimebat concupientiam, ſicut gratia baptiſmalis. Unde difficilius erat concupiſcentiæ reſiſtere circumciſo, quàm baptizato; & occaſione hujus lex vetus dicebatur occidere occaſionaliter: quamvis circumciſio intra legis Moſaicæ ſacramenta non contineatur, eo quod non eſt ex Moyſe, ſed ex Patribus*. Non video quid apertius dici poſſit ad declarandam vim, poſſibilitatem & efficaciam ad implenda mandata, quæ ex gratia habituali proficiſcitur.

Ad tertium nunc denique gratiæ genus demonſtrandum accingamur, qua invictiſſimè ad converſionem Deus impios, ad perſeverantiam pios agit, quos elegerit. Et primùm quidem fuſiſſimè Capreolus declarat ex ſancto Thoma futura contingentia libera *infallibiliter cognoſci non poſſe ut futura; ſed ut præſentia ſunt in ſeipſis, à Deo* L. 1. Sent. d. 38. q. 1. art. 2. *æternaliter cognoſci. Cognitio autem Dei de his futuris eſt infallibilis & certiſſima. Sicut, inquit ſanctus Thomas, viſus noſter non fallitur, cùm videt præſentia, & tamen ex hoc non removetur, quin illa contingenter eveniant: ita Deus infallibiliter videt omnia contingentia futura, quia ſibi non ſunt futura, ſed ea inſpicit eſſe, tunc quando ſunt. Unde ex hoc non removetur, quin contingenter eveniant, &c. Contingentia ad utrumlibet certitudinaliter in cauſis ſuis nullo modo cognoſci poſſunt, ſed quando jam efficiuntur in rerum natura, tunc enim habent in ſeipſis eſſe determinatum*. Nulla hìc, nulla uſquam alibi apud Capreolum, vel apud ſanctum Thomam mentio decretorum abſolutorum, vel motionum Dei prædeterminantium ad actus ſingulos voluntates liberas; etenim tunc futura, etiam ut futura certò præſciri poſſent.

Hinc alibi infert: L. 1. d. 40. q. 1. art. 3. *Divina præſcientia nullam neceſſitatem rebus præſcitis imponi. Contingens enim refertur ad divinam cognitionem ſecundùm quod ponitur eſſe in rerum natura: ex quo autem eſt, non poteſt tunc non eſſe*. Quin immo ex eodem *nec providentia rebus proviſis imponit neceſſitatem, contingentibus enim contingentes cauſas aptavit*. Unde ſicubi cauſæ iſtæ deficiant ab eo ſcopo, quo eas deſtinabat providentia, id quoque proviſum fuerat, quod deficere poſſent. Denique cùm prædeſtinatio præſcientiam & providentiam Dei complectatur, nec ipſa neceſſitatem impingit ullam.

Addit tamen idem ex D. Thoma, *certitudinem prædeſtinationis addere ſupra certitudinem providentiæ*. Nam providentia deficere res quaſpiam ſinit à particulari ſuo fine, quem tamen defectum ipſa ordinat ad alium finem, & ſic à generali ejus ordine nihil excidit. At prædeſtinatio indeclinabiliter provehit electos ad finem deſponſæ ſibi beatitudinis. Ea infallibilitas quì conſentiat cum libero hominum arbitrio, ita exponit Capreolus verbis ſancti Thomæ q. 6. de veritate, art. 3. Ibidem. *Invenimus ordinem infallibilem eſſe reſpectu alicujus dupliciter. Uno modo in quantum una cauſa ſingularis neceſſariò inducit effectum ſuum ex ordine divinæ providentiæ. Alio modo quando ex concurſu multarum contingentium & deficere poſſibilium pervenitur ad unum effectum, quarum unamquamque Deus ordinat ad conſecutionem effectus, loco ejus quæ deficit, vel ne altera deficiat. Sicut videmus quod omnia ſingularia unius ſpeciei ſunt corruptibilia, tamen per ſucceſſionem unius ad alterum poteſt in eis ſecundùm naturam ſalvari perpetuitas ſpeciei, divina providentia taliter gubernante, quod non omnia deficiant uno deficiente. Hoc modo eſt in prædeſtinatione. Liberum enim arbitrium poteſt deficere à ſalute; tamen in eo quem prædeſtinat Deus, tot & talia adminicula præparat, quod vel non cadat; vel ſi cadat, quod reſurgat*. Si motio prædeterminans phyſicè & infallibiliter jam tum vel ſancto Thomæ, vel Capreolo alluxiſſet, neuter eorum adjeciſſet animum ad hanc alteram rationem exequendæ infallibiliter prædeſtinationis: cùm una cauſa ſingularis, ſcilicet motio ſeu gratia prædeterminans, neceſſariò induceret effectum ſuum; nec opus eſſet illa multitudine & conſpiratione variorum auxiliorum, quorum aliis deficientibus alia ſubrogarentur.

Quàm verò non determinetur à Deo infallibiliter ad actus ſingulos creata voluntas, liquet ex Capreolo ita primùm referente objectionem ex Bernardo de Gannaco, *Deus poteſt neceſſitare omnem voluntatem creatam neceſſitate naturaliter præcedente, ſed hoc non poſſet aliud faciendo, quàm volendo; alio enim nullo modo agit ad extra, ergo neceſſitat, vult enim*. Reſpondet Capreolus, non ita velle Deum, ut neceſſitet: *Talis enim neceſſitas poteſt provenire ex impreſſione alicujus formæ, quæ nunc non imprimitur, ſcilicet gratia conſummata; vel ex aliqua motione Dei ſpeciali, qua nunc non movetur; ut oſtendit ſanctus Thomas de veritate q. 22. art. 8. Unde Deus ſic poſſet movere voluntatem ad aliquid neceſſariò, quia ſcilicet voluntati proponeret aliquid ſub ratione boni, & nullo modo ſub ratione mali, ita quod ceſſatio à volendo nullo modo appareret voluntati bona, nec à volendo aliquo modo diſtraheretur per paſſionem aliquam. Conſtat autem quod Deus pro nunc non movet iſto modo voluntatem; quia in omni objecto citra ultimum finem apparet ratio boni & mali, & ceſſatio ab actu apparet bona, & quandoque judicium diſtrahitur propter multa alia*. Vides quas artes excogitet Capreolus, ut poſſit Deus indeclinabiliter, ſi velit, determinare quamlibet voluntatem liberam noſtram, & ne eas quidem ab eo adhiberi exiſtimet, nedum phyſicam prædeterminationem.

ent. l. 1. d. 15. q. 1. art. alt.

Ibidem. Unde rurſus idem ibidem: *Voluntas quantum ad exercitium actus, ſcilicet ut velit, vel non velit, determinatur à ſeipſa, & illud quo ſe ad hoc determinat, eſt actus ejus determinatus. Sed quantum ad ſpecificationem actus, ſcilicet ut tendat in hoc, vel in illud, determinatur per intellectum, oſtendentem ſibi ſuum objectum*. Et idem alibi quidem docet voluntati *à Deo propoſitum eſſe objectum, ad quod de neceſſitate naturalis inclinatio determinatur; unde nullus poteſt neceſſario per tale objectum immutare voluntatem, niſi ſolus Deus*. At infrà idem cùm ſancti Thomæ verba intexuiſſet, quibus docet voluntatem à Deo ut univerſali motore ad univerſale bonum moveri, ipſam verò à ſemetipſa determinari ad hoc, vel illud bonum, verum, vel apparens, addit, *Ex quibus apparet mihi, quod prima motio voluntatis eſt à Deo ad volendum bonum in univerſali, &c. Sed ſemper illam generalem affectionem ad bonum concomitatur affectio ad aliquod particulare bonum.*

L. 2. d. 25. q. 1. art. 1.

Ibid. art. 3.

Et infrà rurſum ſic moveri à Deo voluntatem, & omnes voluntatis actus ſingulares à Deo effici interpretatur, quia affectum boni in univerſali Deus imprimit, ex quo deinde voluntas ſemel excita determinat ſe ad hoc vel illud bonum. *Convenientiùs dicitur, quod primus actus volendi eſt à Deo, qui quidem actus eſt velle finem; vel quædam generalis complacentia boni, quam habet voluntas à natura ſua. Unde ſicut primus motus gravis eſt à generante, & non ab alio effectivè: ſic primus actus voluntatis eſt à creante. Voluntas autem facta in actu per volitionem, vel generalem complacentiam boni, movet ſe ad alios actus volendi. Et ſic ipſa per aliud, id eſt, per affectionem finis, cauſat in ſe effectivè actum volendi, quem ſpecificat objectum*. Et rurſum de eodem: *Nec ponitur, quod ſecundùm idem voluntas ſit in potentia & in actu; quia primum motum, id eſt, actum voluntatis habet à Deo, & per illum reducit ſe in actum volendi ea quæ ſunt ad finem, ad quem actum eſt in potentia formali, & in actu virtuali.*

Ibidem.

EX THOMA VVALDENSI
Carmelita Anglo.

An. 1420.

OMnia *neceſſitate* evenire ſenſerat Vviclephus. Quidam, ut ait Vvaldenſis, *ſimulatæ pietatis viri, hanc hæreſim illius & ſuam excuſare conantes, dicebant eum intelligere de neceſſitate ſequelæ, ſeu conditionata*. At ut idem ex ipſiſmet ejus verbis & contextibus probat, abſolutè ille docebat *neceſſitari omnes creaturas activas ad quemlibet actum ſuum; & abſolutè neceſſarium eſſe, quod damnandus ponat obicem in peccando; & infantem præſcitum neceſſariò vivere diutiùs, & peccare in Spiritum ſanctum.*

Doctrinale fidei l. 1. art. 1. c. 21.

Adversùs hanc inſaniam idem Vvaldenſis de voluntate Dei ſalvifica & benefica in ſalutem omnium, ſeu de gratia generali hæc habet: *Quis hæc toleret de Deo dici, qui ipſe per ſeipſum ſpirat ad vitam, per angelicas officinas præſervat, per Prophetas minatur, per Patriarchas hortatur, allicit dulcibus, aſperis excitat, Filium miſit, Apoſtolos reliquit, trahit per gratiam, roborat per exemplum: & quid amplius facere debuit ut ſalvaret à morte, ut vitæ nos perpetuæ copularet?*

Idem infrà relatis Chryſoſtomi verbis, ex illis infert, *quod prædeſtinatio Dei non infert neceſſitatem, & quod in poteſtate noſtræ voluntatis poſitum eſt, ut ſalvemur ex gratia, vel pereamus ex culpa*. Nec liberum arbitrium Vviclephus palam laceſſebat, quin incolume eſſe jactabat, quia non cogebatur, ſed ſponte huic neceſſitati lubenſque conſentiebat. En ejus verba, *Deus non illibertatur quidquam facere, licèt abſolutè neceſſario illud fiat: ſicut non illibertatur producere Verbum, vel Spiritum ſanctum, licèt abſolutè neceſſariò illud agat*. Hanc neceſſitatem Vviclephus derivabat ex *voluntate, conſilio, determinatione, propoſito, ordinatione, præſcientia, prædeſtinatione Dei*. At contrà Vvaldenſis ex Eccleſiæ doctrina & ex Auguſtino maximè probat *fallacem non eſſe Dei determinationem, nec fallibilem prophetiam, ſed divinam præſcientiam nullum arctare, nec ejus providentiam quemquam obligare ad ſequelam. Præſcit enim Deus pœnam, ſi cadant, & providet: Præſcit etiam præmium, ſi laborent. Et prævidit certè culpam, non providet ad ruinam: ſed gratiam præordinat ad coronam. Nec hìc tamen neceſſitat, nec ibi impellit*. Sic ibi. Itaque *effectus neceſſariò cauſati à præſcientia & prædeſtinatione*, non ſunt mala, vel bona merita, ſed *retributiones unicuique condignæ*: ut ibidem probatur ex Auguſtino.

Ibid. c. 22.

Ibid. c. 23.

Quòd autem non qualibet, ſed ſola *coactionis neceſſitate* perimi libertatem jactabat Vviclephus, contra Vvaldenſis pugnat, coactione ſola non violari libertatem, ut quæ poſſit in corpus ſævire, non in animam, non in voluntatis penetralia. *Coactio libertatem non tollit omnino. Primo Machabæorum c. 2. qui cogebant Judæos ad ſacrificandum, non abſtulerant eis libertatem voluntatis, quo minùs imputabatur eis ad culpam, qui coacta ſacrificia compleverunt, &c. Non eſt ergo coactio in cauſa, unde libertas prodatur, fons humani meriti, vel delicti: ſed vis illa neceſſitatis occulta, quæ ſic voluntatem ſtringit ad effectum, ut nec aliter facere valeat*, hoc eſt, neceſſitas inevitabilitatis.

Ibidem.

Radicem verò meriti eam libertatem eſſe ſubdit Vvaldenſis, quæ ad utrumque verſatilis eſt; quam *gratia* vel *motiva* alia poſſunt *trahere*, hoc eſt, inclinare, non neceſſitate ulla conſtringere. *Tradit antiquitas Eccleſiæ, originem actus humani mali & deformis eſſe voluntatem humanam in ſua radice liberrimam, & ſine fræno alicujus neceſſitatis diſtinctam. Eandem inſuper voluntatem docet*

Ibid. c. 24.

eſſe principium originale & jurigenium actus boni, præveniente eum gratia Dei, in ratione motivi. Nullibi tamen infertur neceſſitas actui abſolutè dicta; ſed neceſſitas tractionis, vel inclinationis operantem perficit, vel promovet aliquando. Quanta ſit autem vis hujus tractionis, mox declarat exemplo Jobi & Judæ: *Ecce tentatum Judam, & concupiſcentia propriæ voluntatis evictum: ecce & tentatum Job, & propoſito amoris Dei ſervatum. In utrumque tentator ſe ingerit, & nec in Job deficit, niſi per propoſitum voluntatis ſanctificatæ à Deo; nec in Juda proficit, niſi per avaritiam voluntatis à Deo deſertæ.* Hinc concupiſcentia, inde charitas inhabitans, ea vis eſt qua voluntas inclinatur in malum vel bonum. Ideo quiſquis peccat, ut mox ait, *potuit voluntate ſua, concurrente gratia Dei, vitaſſe peccatum.* Alioqui *invitè* peccavit. Negabat Vviclephus *invitè* peccaſſe, ſed *voluntate neceſſariò*. Contra ex Auguſtino pluribus Vvaldenſis, à ſolo Deo poſſe voluntati hanc neceſſitatem inferri, qui tunc fuerit author, nec poſſit eſſe ultor peccati. Hinc tamen addit excipi, ſi qua peccata pœnæ ſunt peccatorum: ut concupiſcere: *quæ non tam peccata ſunt, quàm pœnæ peccatorum: quæ utique vitari poſſunt.*

Sed quoniam excipiebat Vviclephus, Beatos omnes & libertate frui, & beata ad bonum neceſſitate obligari, ideo Vvaldenſis cum *Eccleſia* duos ſtatus diſpeſcit libertatis, *Unus eſt ſtatus curſus,* Ibid. c. 25. *alius ſtatus termini. Status viæ, ſtatus termini eſſe non poteſt: quæ ſic diſtant, qualiter mereri præmium habendum, & præmium jam habere. Et quo pede currimus ad bravium obtinendum, niſi pede libertatis incertæ? Quo pede inhæremus bravio jam percepto? Pede certè libertatis, ſed fixo. Non eſt ergo pes fixus, pes meriti, pes curſus noſtri: nec ſimilis eſt pedi comprehendentis pes currentis. Sic libertas noſtra pro ſtatu viæ eſt libertas, ſed mobilis.* Ex Auguſtino id probat, *neceſſitate auferri omnem vim meriti, &c. Nunquam voluiſſe Deum aliquem neceſſariò trahere, &c.* Soli ex Anſelmo aſſentitur neceſſitati conſequenti & conditionatæ, non antecedenti.

Ibidem. Etenim ut ibidem ait, *Neceſſitas præcedens non compatitur arbitrii libertatem, & ideo ipſa non convenit humanis affectibus. Periculosè ergo, ut mihi videtur, quidam magni viri neceſſitatem iſtam præcedentem ponunt in humanis operibus, etiam & quod fiant voluntate Dei, maximè cum antiquis Eccleſiæ Patribus nihil conſonans reperire poſſunt cum conantur, &c. Quomodo iſti non dicerent unà cum Vviclepho, quod Chriſtus ſubivit mortem neceſſitate, &c.* Ubi non obſcurè videtur mihi quidem Vvaldenſis carpere Bradvardinum, qui primus inter Catholicos *voluntate* Dei omnia indeclinabiliter & neceſſitate torqueri ſcripſit: quam doctrinam ait Vvaldenſis *periculoſam*, utpote tam conſentaneam Vviclepho.

Ne cui autem de doctrina Vvaldenſis ſuboriatur præpoſtera ſuſpicio, apertè ipſe mox Auguſtini doctrinam de prædeſtinatione gratuita profitetur: & *præſcientiam* à ſe ſumi ait, ut cum *odio*, vel *amore* Dei conjunctam, hoc eſt ut *reprobationem & prædeſtinationem*. Ideo non diſſimulat hanc concordiæ inter libertatem & prædeſtinationem eſſe *maximè formidandam inter materias fidei quæſtionem.* Ibid. c. 26. Ubique porro præ ſe fert, & nos in bonum malumque ſemper & indifferenter eſſe liberos, & Deum certò præſcire ac prædeſtinare; gratia ſua tantùm inclinare, ſed præſcire tamen *ex qua parte pondus in libra deſcendet: nec tamen ut neceſſitatem inducat alterutri lancis brachio, manum premit.* Ibid. c. 27. Et rurſum: *Nonne Deus poteſt prærogare nobis gratiam prædeſtinationis indebitam, &c.* Poſſe reſpondet. Et tamen mox Soli incommutabiliter gratiæ ſuæ lumen ſpargenti in omnes Deum comparat, cui ſe hominum alii ſubjiciunt, alii ſubtrahunt. *Cur ergo non poterit manere immutabilis Deus, ſi oculo præſcientiæ ſuæ viderit iſtum poſſe ſalvari, & illuminandum lumine gratiæ ultimatæ, quoniam voluntariè ſe intra iſtud lumen conſtituit: & iterum ipſum ſcire perdendum in tenebris, qui ab illo lumine ſe ſponte ſubtraxerit?* Et infrà: *Dico ergo quod Petrus poteſt facere, ſe irradiari à Sole; ſed non poteſt facere Solem irradiare ſe, quia Sol non eſt in poteſtate Petri.* Nec enim Deum cogimus, ut gratiam affundat; ſed eam effundenti liberaliſſimè, noſmet vel ſubducimus, vel non ſubducimus.

Nec ulla compugnantia in eo pertimeſcenda eſt, ſi idem effectus & fallibilis dicatur, & infallibilis, cum alia & alia cauſa comparatus. Deo enim præſcienti & prædeſtinanti infallibile eſt, cauſæ ſecundæ & liberæ fallibile idem eſt. *Iſta neceſſitas libertati non repugnat arbitrii, eo quod dupli-* Ibid. c. 28. *cem cauſam reſpiciat. Cauſam ſuperiorem, penes quam ſuam neceſſitatem habet, ſcilicet ſcientiam & voluntatem divinam. Et aliquam cauſam mediam, pro cauſa ſecunda, per quam providit Deus rem talem eſſe futuram, &c. Et ſic in ſecundis cauſis eſt libertas & poſſibilitas aliter eveniendi, non autem in primis.* Quæ adprimè concinunt ſancto Thomæ, & exemplo Solis ſuprapoſito quadrant. Etſi enim poſſint ſinguli ſe ſubducere luci Solis, non tamen omnes ſimul ſubducent ſeſe. Ita idem & unus homo infinitis lucis radiis & beneficiis innumeris ſi laceſſatur, ſingulis poterit reluctari, & quibuſdam reluctabitur reapſe, non omnibus collectim. Et ita infallibilis voluntas cauſæ primæ nihil officit libertati & fallibilitati voluntatis noſtræ ad ſingula auxilia, quibus nos inclinare quopiam adgreditur. Ea eſt enim lex contingentium, ut nunquam omnia ſimul vel eveniant, vel non eveniant. Itaque nec uni gratiæ innumerabiles homines, nec innumerabilibus gratiis idem unus homo unquam reluctabitur, etſi gratia trahat citra neceſſitatem. *Ad bonum te miſeratione tua creatam voluntatem prævenire confiteor; ut trahas per gratiam,* Ibid. c. 29. *non per neceſſitatem aſtringas. Ita ut libera ipſi poteſtas permaneat, te ſequendi Salvatorem, vel inſequendi Judicem.*

Perinde eſſe ac ſi *cogeretur* voluntas, ſi qua premeretur neceſſitate inevitabili; & *obdurare* Deum permittendo tantùm, crebrò hìc inculcat Vvaldenſis. Sed unum hìc addo ex Auguſtini doctrina penitiſſima hauſtum: Providentiam ſcilicet Dei eſſe *bipartitam*, dum alia jubet, alia permittit: quædam facit, quædam fieri ſinit. *Deus quædam facit per ſe ſine nobis: quædam ſuppoſuit libertati noſtræ.* Unde Auguſtinus: *Deus bipartito providentiæ ſuæ opere, præeſt univerſæ creaturæ: naturis ut fiant: voluntatibus autem, ut ſine ſuo juſſu, vel permiſſu nihil faciant. Hæc ille dixit de voluntatibus disjunctivè, quia aliter concurrit Deus in bono, ſcilicet jubendo: aliter in peccato, ſcilicet permittendo, quod faciunt.* Quo illud liquet, nec coactione, nec neceſſitate ulla agi à Deo noſtras vel ad bonum vel ad malum voluntates: ſed ita juberi, vel juvari ad bonum, ut ire tamen permittantur in malum. Quod autem ſperabat Vviclephus evadere, ajendo, *Poteſt homo, ſi vult*, hoc Vvaldenſis ex Auguſtino & Anſelmo confutat; nec enim poteſt ſi vult, qui velle non poteſt.

Illud ſanè Valdenſis non immeritò contendit, Anſelmo & ſancto Thomæ non aliam placuiſſe neceſſitatem, quàm *conſequentem*, nequaquam Ibid. c. 18. antecedentem. *Venerabilis Anſelmus & ſanctus Thomas clariſſimo ore dicunt, non eſſe ibi neceſſitatem aliquam præcedentem, ſed conſequentem, quæ nihil efficit.*

An. 1420.

EX JOANNE GERSONIO
Doctore & Cancellario Pariſienſis Academiæ.

To. 3. de vita ſpiritali animæ lect. 1

ASſentitur Gerſonius gratiæ gratum facienti in adultis præire *longinquas diſpoſitiones*, *ſeu operationes informes, quibus peccatrix anima intendit facere quod in ſe eſt, ſeque diſponit ad vitam. Non quod iſta diſpoſitio ſufficiat, utpote quæ longinqua eſt, & nihil de vita Spiritus habens in ſe; ſed quia nihil interim anima majus habet, quod faciat, quàm ut bene utatur ſuis naturalibus potentiis, & donis quibuſdam gratuitis, licèt non vivificatis.* Ita ex mera largitate Dei infundi ſubdit animam immortalem corpori quantumvis egregiè diſpoſito.

Ibidem.

Eorum mox opinationem, ut duriſſimam, paſſim repudiari ait, qui ſine gratia, id eſt, ante juſtificationem nihil boni etiam moralis præſtari à quoquam poſſe exiſtimabant. *Quis enim non obſtupeſceret, audiens quod abſque gratia honorare parentes, eleemoſynas dare, immo ad gratiam ſe diſponere per attritionem, eſt mortaliter peccare? Non enim requiritur, quod in omni actu noſtro agamus ex gratia, aut quod gratia illum informemus, niſi pro quanto & dum mereri tenemur per aliquem ejuſmodi actum. Reliqui verò actus ſi fiant circa materiam bonam de genere, & cum intentione debita finis immediati, ponendo alias circumſtantias bonas moraliter, etſi non ſint meritorii vitæ æternæ, ſunt tamen boni moraliter, & bonorum temporalium meritorii, ad gratiam præparatorii de congruo, quia per eos homo facit quod in ſe eſt. Nam facere quod in ſe eſt, intelligo hoc facere quod homo poteſt, ſecundùm vires quas actualiter habet.* Addit gratiam dici hìc *donum infuſum ſupra vires naturæ*: nam ſine quacumque Dei ope ne moralia quidem bona fieri poſſe.

Ibid. lect. 2.

Cùm hac generali Dei opitulatione poteſt vitari peccatum quodlibet, tum ignorantiæ, tum infirmitatis. Itaque ignorantia invincibilis vel nuſquam ulla eſt, vel peccato non eſt obnoxia: *Sequitur ſtatim ex his, quod apud facientem quod in ſe eſt, nulla eſt ignorantia invincibilis, neque juris, neque facti in lege divina, ut tenet Guillelmus Pariſienſis; vel agens ex ignorantia tali nunquam peccat, ut Guillelmus Antiſiodorenſis.* Et mox: *Sic enim ſentiunt Doctores, quod nemini deeſſet Deus in quocumque loco poneretur, qui faceret quod in ſe eſt, utendo ſcilicet bene donis jam habitis, quin eum de neceſſariis ad ſalutem divinitus illuſtraret, ſicut dicit Petrus Actuum, &c.* Et infrà: *Quidquid ſit de ignorantia facti & juris humani, & naturalis poſitivi, concors eſt ſententia nullam in his quæ legis divinæ ſunt cadere ignorantiam invincibilem; quoniam facienti quod in ſe eſt, Deus ſemper aſſiſtit, paratus illuſtrare mentem, quantum oportebit ad ſalutem, & erroris evitationem.*

Lect. 4.

De myſtica Theologia ſpeculativa. Conſid. 14.

Ineſt prorſus omnibus hominibus, & convenienter ſuæ naturæ movetur à Deo Syndereſis, quam ita deſcribit Gerſonius: *Syndereſis eſt vis animæ appetitiva, ſuſcipiens immediatè à Deo naturalem quandam inclinationem ab bonum, per quam trahitur inſequi monitionem boni, &c. Syndereſin aliis nominibus appellamus, vel habitum practicum principiorum, vel ſcintillam intelligentiæ, ratione cujuſdam ſuæ evolationis & ardoris ad bonum, vel portionem virginalem animæ, vel ſtimulum naturalem ad bonum, vel inſtinctum indelebilem, aut aliquo tali nomine, ut quod eſt cœlum ſupremum in affectivis potentiis.*

De Conſolatione Theologiæ l. 1. Proſa 4.

De gratia habituali ita ſentit Gerſonius hanc eſſe quæ non omnibus datur, quam Chriſtus omnibus ſufficienter meruit, non efficaciter. *Medium præcipuum ad conſecutionem beatitudinis eſt gratia, quæ ideo dicitur vita æterna, quia pignus ejus eſt, vel arra. Hanc autem gratiam nulli dedit, neque daturus eſt, niſi per medium Mediatoris Dei & hominum; quam gratiam pro omnibus meruit ad ſufficientiam, ſed non ad efficaciam, niſi incorporatis ſibi per fidem habitualem, ut in parvulis, vel habitualem & actualem, &c.*

Ibidem.

Hæc nimirum eſt gratia, quæ libertati concilianda, quæque ita illi conciliatur, quia libertatem non perimit, cujus vita potiùs, & ſanitas ipſamet & robur eſt. *Neque tamen tollitur libertas arbitrii. Fortificatur ſiquidem magis & inſtituitur, ſed in Deo vivificante per gratiam, quæ eſt velut anima quædam, vitam habens in potentia ad vitam ſecundam, ad meritoriam videlicet operationem. Itaque ſicut operatio animalis præſupponit vitam naturæ, ſic operatio ſpiritualis vitam gratiæ.* Et alibi: *Cùm omnis vita ſpiritualis fundetur in ſolo miraculo influentiæ divinæ, propterea reducitur vita operum ad vitam habituum ſupernaturalium, & hæc habitualis vita ad primam in Deo vitam.*

Centilogii decade 4.

Tom. 4. Deſcriptiones terminorum ad Theologiam utiliũ.

Gratiam alibi idem locat in claſſe virtutum, ſive habituum, quibus *elevatur & juvatur* anima ad bene operandum. *Virtus moralis eſt habitus juvans & elevans animam ad operationes ſuas, &c. Virtus Theologica eſt habitus à ſolo Deo infuſus, &c. Gratia in genere eſt virtus qualiſcumque prout à Deo gratuitè donata eſt, &c. Gratia ſpecialis eſt habitus aliquis animæ, ſupernaturaliter infuſus, ad finem beatitudinis conſequendum. Hoc modo fides, & ſpes, & dona & beatitudines computantur in gratiis. Gratia propriè prout convertitur cum charitate, eſt habitus mentis à Deo ſolo ſupernaturaliter infuſus, vivificans ad actus meritorios.* Perſpicuè cernis, quæ *propriè gratia* dicatur, nempe quæ charitati comes individua, vel ipſamet charitas eſt habitualis.

De Conſol. Theolog. l. 1. Proſa 3. & 4.

Denique electioni gratiæ juxta Paulum & Auguſtinum impenſiſſimè ſuffragatur Gerſonius: *Supremoque Dei judicio, quo homines ex maſſa peccatrice prædeſtinavit ab æterno, hos beatitudinis ſempiternæ fore participes, alios præſcitos & reprobatos ad ſupplicium perpetuum, &c. Nec confugiendum eſt ad illorum merita, vel opera, quos prædeſtinat Deus, quia ſi ex operibus, jam non ex gratia.* Si quæras autem, quorſum reprobos? Reſpondet quòd *ſicut animalia propter homines creata ſunt ad obſequiorum varietatem, illa blandiendo, iſta ſæviendo: ſic intelligere habemus propter electorum ſalutem præſcitos eſſe formatos, ſive nocere, ſive obſequi conentur.*

Ibidem l. 2. Proſa 4.

Ita enim invicta & ubique efficax Dei voluntas eſt; non indeclinabiliter voluntates humanas quocumque ſemper inclinando, ſive in bonum, ſive in malum; ſed in bonum inclinando omnes: ſi ſemet autem ipſæ reflectant in malum, hoc ipſo earum malo in ſalutem electorum ſuorum abutendo, & de non facientibus quod vult, faciendo ipſemet quod vult. *Eluceſcit divina præcognitio, & providentia regitiva omnium, quæ geruntur, tam in cœlo, quàm in terra, quæ voluntati ſuæ ſervire facit univerſa, nunc per bonos, nunc per malos; adverſus quam non eſt ſapientia, neque conſilium, adeo quod homines vel dæmones implent prædiſpoſitionem revelatam Dei, dum conantur illam vel effugere, vel fruſtrare. Sunt in exemplum venditus Joſeph, & expoſitus Moyſes in aquis, & David à Saule perſecutus, &c.*

Centilogii decade 4.

Promovendæ porro prædeſtinatorum ſaluti efficaciſſimum gratiæ adjutorium famulatur, quæ voluntatem illæſa libertate ſua agit tamen indeclinabiliter quo vult cumque Deus: *Deus illabitur animæ rationali, quæ tria capit ab ipſo ſine medio; naturam, gratiam, & gloriam. Dicitur autem illapſus plenum ſuper animam interius & exterius dominium. Cor Regis, inquit Sapiens, in manu Dei eſt: quocumque voluerit, inclinabit illud. Diabolus autem, vel altera creatura dominium tale nunquam habet.*

habet. Divinus illapſus etſi non poſſit cogere liberum arbitrium, ut liberum eſt; quoniam hoc implicat contradictionem, ut idem fiat violenter & non violenter; poteſt tamen inducere neceſſitatem ad illud quod ſibi placuerit, & de anima non voluntaria poteſt reddere ſpontaneam. Docuit hoc Pauli converſio. Condonanda hìc eſt & molliùs interpretanda vox *neceſſitatis*. Unum enim molitur Gerſonius, ut Deus quoties & ubilibet vult, infallibiliter & indeclinabiliter agat voluntates liberas; nec interim exprimit, an præmotione prædeterminante phyſicè id fiat, an per ſcientiam mediam, an potiùs, ut ipſe ait, per *illapſum* gratiæ, per *interius exteriuſque* quodlibet ſubſidium, per artes varias, quas tamen omnes nec diabolus poſſit adhibere ad invadendam liberæ noſtræ voluntatis arcem.

Et ſanè aſſentitur Gerſonius illapſu gratiæ in animam non confirmari in bono electos, ſed ancipiti indifferentiæ ſuæ permitti: *Divinus illapſus non ita confirmat animam rationalem, ut deliberans, vel arbitrans non poſſit in oppoſitum prolabi, vel in ſuſpenſo ſe tenere. Propterea finalis & radicalis confirmatio beatorum eſt in æterna manutenentia illapſus beatifici.*

Ibidem.

Quin & diſertè ait voluntatem liberam à ſeipſa determinari, negat determinari à Deo. Ergo illa neceſſitas, vel potiùs infallibilitas, qua Deus quos vult, indeclinabiliter ad ſe pertrahit, non ex phyſica prædeterminatione mutuanda eſt. *Efficiens cauſa ſecunda libera libertate arbitrii, qualis eſt anima rationalis, eſt cauſa ſeipſam movens & determinans in actibus ſuis contradictoriè liberis. Nec determinatur ab objecto, nec à Deo, quia ſic eam inſtituit, ut eam proprios motus agere ſinat, & ad hoc influat ſibi & coagat; & libertas ſua ſufficit ſibi ad ſuum curſum, & ad finem poteſt dicere illud Satyrici, Sic volo, ſic jubeo, &c.* Voluntatem ergo Deus movet, præmovet, illi agenti coagit, illam non determinat; ſed determinat ipſa ſemet, & proprios motus à Deo agere ſinitur. Ita voluntas qua cauſa ſecunda eſt, ſubordinatur cauſæ primæ, dum ab ea pendet ut præmovente, ut coagente, ut qua non agente nihil ageret, ut ibidem paulò antè docet Gerſonius.

To. 4. Centilogium de cauſa finali pag. 28.

Illapſus porro Dei per gratiam, cui multam tribuit efficaciam Gerſonius, ad gratiam refertur ſanctificantem & habitualem. Ideo & hanc idem alibi rurſum libertati noſtræ molliter conciliat, quam ab ea liberari, ſanari, vivificari docet, adeoque non perimi. *Inducunt illud Auguſtini, quod Deus ſic res adminiſtrat, ut eas proprios motus agere ſinat. Liberum arbitrium, inquiunt, cur ab hac lege dicetur exemptum? Nec exemptum eſt, fatemur, quin ſinat ipſum Deus proprios motus agere; immo tanto liberiùs & efficaciùs ſinit, quanto ipſum ampliori prævenit gratia, vivificat, corroborat, informat, & languidum erigit ac ſanat. Puto exempli gratia, quod dum ægrotus homo ſanatur à Deo, non idcirco Deus eum proprios motus agere non ſinit, ſed ad eaſdem aptiorem reddit.* Sanatur autem libertas per gratiam habitualem, utpote per quam inhabitat illam Spiritus ſanctus, quo de hìc eſt ſermo. Addit denique ex Proſpero conſenſum tametſi *vivificatum & formatum à gratia*, non minùs eſſe & liberum, & meritorium, quàm ſi hunc homo *ex puris naturalibus* elicuiſſet *ſine gratia*.

To. 4. ſerm. De Spirit. ſanct. pag. 781.

EX PETRO DE ALLIACO,

Epiſcopo Cameracenſi & Cardinali.

Petri Alliacenſis ſententia circa gratiam generalem & ſufficientem diluceſcet ex illis, quæ ab eo diſputantur circa voluntatem Dei antecedentem & conſequentem, ut omnes ſalvi fiant. Et quidem *ſecundùm Scotum, Deus dicitur velle antecedenter omnes homines ſalvos fieri, quia omnibus dedit dona naturalia, & leges rectas, & etiam adjutoria communia ſufficientia ad ſalutem. Sed ſecundùm Occam & ſatis conformiter modo prædicto, voluntas Dei antecedens eſt, qua dat alicui naturalia, vel antecedentia, quibus poteſt aliquid conſequi, cui etiam paratus eſt coagere, ſi ille velit; voluntas autem conſequens eſt illa, qua Deus vult efficaciter aliquid, ponendo illud in eſſe. Et ideo Deus dicitur velle antecedenter omnes homines ſalvos fieri, quia dat omnibus antecedentia, quibus poſſunt conſequi ſalutem, & erit paratus eis coagere ad conſequendam ſalutem.* Hanc Ockani doctrinam ait Alliacenſis à Gregorio Ariminenſi exagitari, ſed immeritò & futiliter. *Nam ſi ſic eſſet, quod nihil diceretur adjutorium ad aliquid conſequendum, niſi de facto conſequeretur illud, quare prædicaretur quotidie, quod plura dona, vel bona receperint Chriſtiani ad conſequendam ſalutem, quàm alii, ſcilicet notitiam de Scripturis, fidem, ſpem, & multi charitatem? Qui tamen non omnes conſequentur ſalutem, immo inde graviùs punientur propter ingratitudinem, &c. Quia tales magis obligantur, qui talia receperunt. Sed quare magis obligantur, ſi talia non ſunt adjutoria? Et nonne Chriſtus oſtendebat Judæos magis eſſe obligatos ad credendum in eum, tum quia habebant leges & Prophetas, tum quia coram eis multa mirabilia faciebat? Et tamen certum eſt, quod eis non erat datum, ut crederent. Et ita licèt Deus non vellet efficaciter, ut crederent; tamen illa erant eis adjutoria ad fidem, ad quam tenebantur.* Ita voluntas antecedens omniumque ſalvifica, licèt efficax non ſit, largitur tamen auxilia omnibus aliqua, quibus poſſint ſalutem conſequi; unde his auxiliis acceptis, magis obligantur, & plectuntur graviùs, qui illis abutuntur; quod parum æquitati conſentiret, ſi ea auxilia proximè non ad id ſufficerent, ad quod immediatè obligant. Unde idem Alliacenſis docet *voluntatem ſigni* etiam *beneplacitum* Dei aliquod implicare: *Iſte terminus, Præceptum, non minus propriè ſupponit pro beneplacito divinæ voluntatis, quo præcipit aliquid debere fieri, ſeu vult aliquid debere fieri, quàm pro ſigno extrinſeco talis actus.* Rurſum idem monet voluntatem Dei antecedentem hactenus efficacem eſſe, non ut ſalutem quis conſequatur, ſed *ut cuicumque Deus vult dare talia dona antecedentia ad ſalutem, talis ea conſequatur.* Denique huic interpretationi verborum Apoſtoli nequaquam repugnare idem oſtendit alias ab Auguſtino celebratas interpretationes, de voluntate beneplaciti efficaciſſima, ut nonniſi Deo volente ſalvi fiant, quicumque ſervantur; vel ut ſalvi fiant omnes, id eſt, ex omni gente, ætate, ſexu, &c.

Jam verò de gratia habituali, hæc idem habet, impleri per eam poſſe præcepta, ut oportet, & eam à Pelagio eſſe ſublatam: *Nullus homo poteſt ſtante lege per pura naturalia implere præceptum de dilectione Dei ſuper omnia. Patet quia lex quæ eſt, jubet quod actus cadens ſub præcepto fiat in gratia, quæ eſt habitus ſupernaturalis. Ergo licèt exiſtens extra gratiam per ſola naturalia poſſit diligere Deum ſuper omnia: non tamen implet præceptum ad intentionem præcipientis, niſi ſit in gratia.* Ubi ne & Alliacenſi, & illius ævi Theologis iniquas perperam allinas ſuſpiciones, adverte 1. *gratiam* hìc perſpicuè non vocari, niſi habitualem, quæ dat eſſe ſupernaturale; & ideo quidquid *extra gratiam* habitualem fit, uſitato tum loquendi more, dici fieri *per ſola naturalia*, tametſi adſint actualia gratiæ ſupernaturalis auxilia. Spectatur enim in his non operatio & actualis gratia, ſed ſtatus ipſe totius hominis, & *eſſe*, quod nondum per gratia habitualem factum eſt ſupernaturale. Adverte 2. ita cautè loqui Alliacenſem,

L. 1. Sent. q. 1. art. 1.

cenſem, quòd poſſit quis diligere Deum ſuper omnia *exiſtens extra gratiam*, non autem ſine gratia: hoc eſt, id poſſit abſolutè loquendo, ſine gratia habituali, etſi non ſine gratia actuali. Adverte 3. etſi tunc ita ferè ſentirent, poſitiva tantùm Dei lege cautum fuiſſe, ut præcepta non implerentur meritoriè & ad intentionem præcipientis, niſi implerentur ex habituali gratia infuſa; nequaquam autem ſi ex gratia tantùm actuali, illa etiam qua Deus diligeretur ſuper omnia, implerentur: licèt inquam ita ferè tunc ſentirent plerique; expeditius tamen eſſe quod antea erat, quod poſtea fuit perſuaſiſſimum Theologis, amorem Dei ſuper omnia à gratia habituali ſeu ab habituali charitate proficiſci, ab eaque non divelli unquam, ſicut ultima diſpoſitio ad formam ab ipſa manat forma, nec ab ea ſejungitur. Adverte 4. ne id quidem aliter ferè cogitari poſſe, quàm ut qui actu Deum ſuper omnia diligit, is illico ſic afficiatur, ut affectum, ſeu habitum induat charitatis; vel è converſo potiùs actu Deum ſuper omnia ideo diligat, quia ita jam intus affectus eſt animo, ita medullitùs immutatus à Deo, hoc eſt, affectu ſeu habitu charitatis à Deo inſpirante donatus. Affectus enim & habitus apud Auguſtinum pro uno videntur haberi, cùm virtutes nunc inter habitus numerat, nunc inter affectus.

Rurſus ibidem fusè Alliacenſis docet, ſine gratia hac habituali neminem poſſe quidquam agere *meritoriè*, vel *rectè ſimpliciter*, *&* *abſolutè*, poſſe tamen confitetur *moraliter*. Et alibi ſæpè idem tradit per habitus ſupernaturales fidei, ſpei, & charitatis *inclinari ad actum* voluntates noſtras. L. 3. Sent. art. 2. q. 1. Et rurſum alibi in baptiſmo infundi tum gratiam, tum virtutes Theologicas, nequaquam autem L. 4. Sent. art. 2. q. 2. morales. *Unde aliquis ante baptiſmum habens habitus morales vitioſos, quamvis ritè baptizetur, tamen ſentit ſe pronum ad vitia conſueta, ſicut priùs, igitur tunc manet habitus inclinans in talia peccata*. Sed cùm tamen infundatur per baptiſmum charitas, ea inclinat ſufficienter voluntatem ad repugnandum habitibus quibuslibet vitioſis, etſi deſint adhuc virtutes morales. *Charitas infuſa ſaltem cum charitate acquiſita eſt ſufficiens principium cujuslibet operis meritorii ſine virtutibus moralibus. Quia charitas inclinat immediatè ad actum cujuslibet virtutis. Ideo dicit Gregorius, quod omnia præcepta ſunt unum in radice charitatis. Et hoc modo etiam virtutes ſunt connexæ in charitate: quia charitas inclinat ad actum cujuslibet earum, licèt non ita promptè & expeditè, ſicut cum aliis virtutibus. Ita licèt Deus in baptiſmo infundat virtutes in parte intellectiva, & non in parte ſenſitiva, quæ virtutes dicuntur morales; tamen Deus perfectè ſanat hominem in baptiſmo, quia dat omnia neceſſaria ad ſalutem. Dat etiam homini, unde poteſt virtutes morales acquirere.*

Denique Auguſtini ſententiam de electione gratiæ ante præviſa merita mordicùs tuetur Alliacenſis. Qui autem fuerit ejus animus circa infallibilia auxilia gratiæ, quibus libertas humana provehitur ad ſalutem certò ſibi deſponſam, hinc conjectura exiſtet aliqua. Futura contingentia præſciri à Deo & prævideri opinatur Scotus in decretis voluntatis ejus. Cùm nihil unquam, vel uſquam fiat, etiam contingentium & liberorum eventuum, niſi Deo volente. Hanc doctrinam reL. 1. Sent. q. 11. art. 2. fellit Alliacenſis, multis argumentis, cenſetque ipſe omnia futura à Deo prævideri: *Quia ſicut ea quæ noſtris oculis ſunt præſentia, intuitivè videmus: ſic intellectus & æternus oculus Dei, eſt quædam intuitio, quæ immediatè ſuper quamlibet rem actualiter, vel potentialiter exiſtentem ſimul fertur*. Ergo intuitio Dei omnia tempora, & omnia in tempore quolibet exiſtentia amplectitur, omnia pervidet, nec poteſt ea non videre: ſicut oculus hominis, quæ coram poſita ſunt, non videre non poteſt. Ita cùm res exiſtentes actu determinatæ ſint, omnia Deus certò & determinatè videt.

Ita liquet quomodo ex præſcientia Dei nulla inferatur rebus contingentibus neceſſitas. Cùm nulla habeatur hìc ratio voluntatis, vel operationis divinæ. Unde & mox ſubdit, tam liberè & contingenter fieri, quæ Deus fore præſcivit: quàm liberè & contingenter fiunt, quæ futura aliquando eſſe determinatè ſemper verum fuit, ſi ea teneatur ſententia de determinata veritate propoſitionum de futuris contingentibus.

Similiter infrà ſic Auguſtinum & Origenem alioſque Patres in concordiam revocat Alliacenſis, cùm ajunt alii res præſciri à Deo, quia futuræ ſunt; alii futuras eſſe, quia Deus prænovit. Quia nimirum ipſa rerum ſubſtantia non ita cauſa eſt ſcientiæ divinæ, ſicut viſionis meæ cauſa L. 1. q. 11. art. 3. eſt objectum, quod video. Ita jure negat Auguſtinus Deum res ſcire, quia ſunt. Sed ipſa rerum exiſtentia quodammodo *cauſa eſt, vel potiùs concauſa cum immenſa perfectione divinæ ſcientiæ, quod Deus ſit præſcius, ſeu quod iſti termini verè dicantur de Deo. Et ad hunc ſenſum poteſt dici, quod quia res futuræ ſunt, & Dei ſcientiam nihil poteſt latere, ideo illas præſcit Deus eſſe futuras*. Ideo ait Origenes res á Deo præſciri, quia futuræ ſunt. Utque rem breviùs & dilucidiùs dicam, futura contingentia, & libera, ideo ſunt, quia Deus novit; niſi enim approbaret & vellet, nequaquam eſſe permitteret: & nequaquam Deus ſciret futura eſſe, niſi certò futura eſſent, cauſis liberis ad alterutram ſeſe ſuo tempore determinantibus, & utcumque ſeſe determinent, viſioni divinæ obverſantibus.

EX S. BERNARDINO SENENSI
Ordinis Minorum.

An. 1440.

DE gratia generali hæc habet Bernardinus Senenſis, *Attritio eſt actus diſplicentiæ informis, contritio eſt actus charitate informatus. Attritio oritur ex timore pœnæ, contritio verò ex conſideratione divinæ offenſæ. Item attritio elicitur à voluntate, contritio verò à gratia. Propterea attritio gratia informata dicitur contritio.* Feria 3. poſt 1. Domin. Quadrag. art. 1. c. 3. Hìc *gratia* dicitur habitualis, ſeu charitas juſtificans, à qua oritur contritio, quia antè affectus ipſe immutatur à Deo, & tunc actus ab hoc ceu fonte veræ charitatis promanant. Attritio verò dicitur elici à *voluntate*, hoc eſt ex puris naturalibus, quia quantocumque actuali auxilio juvetur quis, nondum ad eſſe ſupernaturale evehitur, ſi nondum habituali radiat charitate. Negatur ergo ab habituali, non ab actuali gratia prodire attritio. Et mox ibidem: *Advertendum eſt tamen quod ſi homo diſponit ſe per attritionem, & facit quod in ſe eſt, Deus infundit gratiam gratum facientem de neceſſitate per veram contritionem. Non quidem de neceſſitate coactionis, ſed de neceſſitate immutabilitatis, ex præſumptione immutabilitatis ſuæ & ordinationis ſuæ, qua immutabiliter & liberaliter ordinavit ſe daturum gratiam omni petenti, & quod in ſe eſt facienti. Unde Apocalypſis 3. Ego ſto ad oſtium & pulſo, &c.*

Itaque timor pœnæ generalis quædam gratia eſt, qua poteſt quiſque ſeſe diſponere ad veriſſimam, ſeu habitualem gratiam, adeoque ad ſalutem comparandam. Nam quandiu ſolo quis timore agitur, necdum in ſtatu ſalutis eſt. Ibid. art. 2. c. 2. *Qui conteritur principaliter propter timorem inferni, & non propter amorem Dei, non eſt in ſtatu ſalutis: quia non dolet amore Dei, ſed amore ſui, ut ſi ceſſaret damatio ex perpetrata culpa, ceſſaret & illa contritio*. Sed ex Auguſtino tamen, *Ad conjungendum Deum animæ peccatoris, requiritur acus, id eſt, Dei timor, &*

inferni horror, qui velut acus compungit animam peccatoris, & Dei amorem, velut ſerici filum, introducit.

Feria 4. poſt Domin. 1. Quadrag art. 2 c. 3.

Idem infrà gratias gratis datas ſic deſcribit: *Duo ſunt genera gratiarum, unum eſt gratiæ gratificantis, quod eſt charitas: alterum gratiæ gratis datæ, &c. Licèt gratia juſtificans ſubitò & tota ſimul homine ſe avertente à Deo auferatur; dona tamen & gratiæ gratis datæ paulatim decreſcunt, dum homo impiè vivit. In extremis autem agenti & maximè peccatori auferuntur, &c. Quandiu gratiæ non omnino ablatæ ſunt, juvantur ad pœnitentiam perficiendam.* Et mox iterum: *Varia ſunt gratiarum gratis datarum genera, quædam mentales, videlicet intellectus bonus & clarus, voluntas libera, & memoria firma. Hæc ſunt velut Sol lucens in intellectu, calens in voluntate & vigens in memoria.* Ejuſdem ſalivæ & iſta ſunt. Inter gratias gratis datas videri poteſt ipſas naturæ rationalis facultates numerare, intellectum, memoriam, voluntatem, ut ſuprà ſolam commemoravit voluntatem, ceu attritionis parentem: nimirum quamdiu necdum ad eſſe ſupernaturale, necdum ad habitum charitatis homo evectus eſt, operari non dicitur niſi per facultates naturales, tametſi ſuffultas motionibus auxilii ſupernaturalis. Unde hìc Bernardinus cenſet gratias gratis datas eſſe, ceu *Solem lucentem* in intellectu, *calentem* in voluntate, & *vigentem* in memoria, & has gratias homini adhuc ineſſe poſtquam lethali culpa gratiam ex animo ſuo ejecit.

Feria 3. poſt Reſurr. c. 3.

Gratiæ hujus generalis fons eſt Chriſtus. *Sicut Chriſtus Mediator erat totius creaturæ rationalis ad Deum, eo quod gratia ejus toti rationali creaturæ ſufficeret ad ſalutem: licèt aliqui mediatoris gratiam impugnantes, gratiæ ejus facerent ſe immunes.* Fons eſt ejuſdem gratiæ & voluntas Dei, ut omnes ſalvi ſint. Nam *Ex Damaſceno voluntate antecedente Deus, quantum in ſe eſt, vult omnes ſalvos fieri. Non autem voluntate conſequente, quia nolentem & ſuæ gratiæ reſiſtentem Deus non vult ſalvari, quia nec bonum, nec juſtum eſt. Patet exemplo. Licèt enim Sol omnes homines illuminare ſit aptus, tamen qui oculum claudit, vel ſe ab eo avertit, non illuminatur à Sole. Sic Deus quantum in ſe eſt, paratus eſt omnes ſalvare, & tamen homines, qui obſtaculum ponunt, nunquam ſalvat, &c. Neceſſe igitur eſt hominem facere quod ſuum eſt, ſcilicet ſe diſponere ad ſalutem: quia ex ſe Deus vult omnes ſalvari.*

Tom. 2. Serm. 5.

Gratiæ nunc habitualis vim & robur ex eodem Bernardino veſtigemus. Sic ille habet de Angelis bonis per hanc gratiam ſerpenti antiquo ad defectionem ſolicitanti repugnantibus. *Cauda nempe illa quæ trahebat tertiam partem ſtellarum, etiam cæteras ſtellas, niſi creator illas manu ſua gratiæ tenuiſſet, traxiſſet. Neſciebat ſiquidem ſerpens antiquus, donec experimento probaret, quod in omnibus validior eſt gratia, quàm natura. Per naturam datur creaturæ eſſe, quod eſt in ſe: per gratiam verò datur naturæ eſſe, quod eſt in Deo. Unde convenienter ſubditur, Et non prævaluerunt, ſcilicet gratiæ reſiſtere per naturam. Natura enim limitatæ & finitæ virtutis eſt, gratia verò quodammodo infinitæ. Natura ſiquidem eſſe ſuum per creationem à Deo communicat, per gratiam verò eſſe divinum participat ipſa natura. Nihil ergo gratiæ prævalere poteſt, ſicut etiam nec Deo.* Hæc gratia quæ *eſſe divinum* dat animæ, utique habitualis eſt. Atqui illa invictiſſima dicitur, & infinitæ quodammodo virtutis, cui exterior quantacumque poteſtas ac vis tentationum reſiſtere, dominari, prævalere non poteſt, quamdiu ipſa intus voluntas non rebellat.

Tom. 1. Serm. 56.

Et infrà idem habitu charitatis, tum Deo conglutinari, tum *dirigi* voluntatem tradit. *Tres ſunt habitus divinarum, ſeu Theologicarum virtutum, fidei, ſpei, & charitatis. Hi ſiquidem gratis ad informationem trium potentiarum à Domino infunduntur, eiſdem quoque ipſæ potentiæ diriguntur. Fide, ſpe, charitate cum Deo anima per gratiam copulatur.* Et mox: *Per hos igitur virtutum habitus ab his tribus virtutibus tres actus eliciuntur. Primus eſt credere aſſentiendo ſummæ veritati propter ſe & ſuper omnia. Secundus eſt ſperare innitendo ſummæ largitati propter ſe & ſuper omnia. Tertius eſt diligere complectendo ſummam bonitatem propter ſe & ſuper omnia. Ex his patet, quod per has tres virtutes tota anima redditur Deo grata.* Et alibi; *Sicut vinum habet ſplendorem, vigorem & dulcorem; ſic vinum gratiæ habet ſplendorem fidei, vigorem ſpei, & dulcorem charitatis.*

Tom. 1. Serm. 52. art. 2.

Tom. 1. Serm. 22. art. 1. c. 2.

Tom. 2. Serm. 31. art. 3. c. 3.

Et infrà rurſum gratiæ hujus proprietates ita proſequitur: *Chriſtus aquæ ſuæ, quæ eſt idem quod Spiritus ſuus & gratia, tres notabiles proprietates attribuit. Prima eſt ſatietas; omnem ſitim & cauſam ſitis excludens, Non ſitiet in æternum; pro quanto extinguit mortalem culpam & concupiſcentiam terrenorum, certaque ſpe & infallibili jam bibitur æterna gloria beatorum. Secunda eſt fontalitas, ſcilicet radicalis, Fiet in eo fons aquæ ſalientis. Nam Deus intimatur menti, & ita radicatur in ipſa, quod ad inſtar fontis quotidie ſcaturientis ſemper in anima viget, & gloriam ſcaturizat in ea. Tertia eſt poteſtas. Potentiſſima enim & rapidiſſima, ſeu agillima eſt translatio, ſeu aſcenſio ejus, ſcilicet ad ultimum finem, in quo eſt ſumma quies. Super omnem enim intellectum, uſum, rationem, & artem, hæc aqua ſuum provehit potatorem. Surſum agunt dona Chriſti, quæ tanquam hamo, piſcantis Dei mentem attrahunt ad ſuperna.*

Tom. 1. Serm. 45. art. 2. c. 1.

Charitatis denique qualis in anima ſancta jugiter flagrat, vim inſuperabilem, non tranſeuntem cum actu, ſed habitu permanentem, ſic idem alibi deſcribit: *Amor quo inflammatum extitit cor Magdalenæ, inſuperabilis dicitur. Hic amor tantæ fortitudinis eſt, ut nemo ſibi reſiſtere poſſit, omnia ſibi ſubjicit, omnia ſuis profectibus ſervire cogit.* Omnia exteriora ſuperat, ſi modò ab ipſamet voluntate non deſeratur.

Serm. 24. to. 3. art. 2. c. 2.

Poſtremò de efficaciſſima gratia, qua impius ad Deum convertitur, ſic idem: *Surgam & ibo ad Patrem meum. Quod variis & contrariis cogitationibus mens hujus miſerabiliter conquaſſatur: hinc deſperationis dolor, illinc redeundi ad patrem timor; inde amor paternæ & fraternæ dulcedinis, aliunde ſpes benignæ receptionis: ex altera parte verecundia mundi, ex alia timor, ſcilicet ex inedia & neceſſitate moriendi.* Vides quàm multis diverſiſque ſtimulis, verecundia, timore, dolore, ſpe, amore, incitetur & tandem adducatur anima ad reſipiſcendum. Exordium ſanè à timore eſt. Etenim *gratiæ prævenientis tria ſunt officia, repenſare mala quæ commiſit, bona quæ omiſit, damna quæ incurrit.*

Ibid. c. 1.

Serm. 45. to. 2. art. 1. c. 2.

Et alibi de eadem arte omnipotentis gratiæ: *Per triplicem gratiam & donum convertit ad ſe Deus animam cujuslibet peccatoris. Per ſplendorem veritatis in intellectu, per ardorem charitatis in affectu, per vigorem ſtrenuitatis in conatu.* Et mox: *Quis dubitare queat ipſam ſapientiam Dei Chriſtum, qui Magdalenæ abſcondita, præterita & futura cernebat, verba tali ſenſu formare, & mentem illius tali radio illuſtrare, ut cor illius compungeret, & molliret, & ſecundùm quod opus erat, pleniùs illuſtraret?* Non potuit præclariùs ſignificari gratiæ hujus efficacia ex contemperatione & congruitate ad omnes animæ expugnandæ affectus.

Anno 1446.

EX D. LAURENTIO JUSTINIANO
primo Patriarcha Veneto.

De caſto connubio Verbi & animæ c. 4.

Pietate juxta & eruditione claruit divus Laurentius Juſtinianus, iſque fuit, cui ut experto plurimùm tribuamus in arcanis gratiæ Chriſtianæ propalandis. Docet hic autem primò quoad gratiam generalem, duplici affectu innato veri & boni donatum eſſe hominem à Deo, quo Deum utpote veri & boni fontem ſitit & quærit etiamnunc, etſi peccati præſtigiis excantatus perſæpè inter creaturas veri & boni veſtigia quædam præ ſe ferentes divertat & ludificetur. Hoc ſanè affectu gemino, quaſi vinculis quibuſdam revocari & trahi rurſum hominem ad Deum, ubi ad meliorem frugem ſe adjutorio gratiæ recipit. *Duplicem ineſſe naturaliter homini affectum, cuilibet rectè ſapienti notiſſimum eſt, ſcilicet appetitum veri & boni. Hi namque pariter ab ineunte ætate nutriuntur & creſcunt, eo vehementiùs, quo altiùs homo rationis eſt capax. Qui enim fecerat hominem propter ſe, juſtiſſimum fuit, ut taliter conderet, qualiter ſi juxta naturalem inſtinctum viveret, non alio tenderet, aliudve diligeret, quàm id ad quod & propter quod plaſmatus erat. Cuncta quidem naturali ſuo curſu indeſinenter tendunt ad illum, propter quem ordinata ſunt, finem. Finis autem hominis cum ſit Deus, debet & ipſe quoniam bene conditus eſt, ſuo naturalem curſum dirigere fini.* At verò ex originalis peccati labe *veri ignorantia & boni inſenſibilitas effluxerunt, ſed non prævaluit viri iniquitas opus Dei funditus deſtruere. Vulneravit quidem, non tamen totaliter extinxit naturæ bonum. Nam veri & boni ineſt illi appetitus, licèt longè debilior, quàm priùs. Ex appetitu namque veri, ſcientiæ & cognitionis deſiderio fatigamur. Quoniam autem deſerto vero Deo veri naturale acumen inveſtigandi debilitatum eſt & pro majori amiſſum parte, tot opiniones, errores, ſectæ, ſchiſmata oborta ſunt, quorum mundus hic plenus eſt. Ex appetitu verò boni quot labores, quanta ſtudia, quanta ſubeant pericula, quis enarrare poteſt. Hinc bella commovent, maria tranſeunt, hinc venereæ voluptates, &c. Nam incommutabili & ſummo ſpreto bono, commutabili & infimo adhæſerunt, &c. Ex inordinato affectu divinæ ſimilitudinis languet appetitus ſummi boni, &c.* Itaque uterque hic affectus ab incommutabili bono ad quod naturaliter ſuſpirat, deflexus ad commutabilia bona, divinam ſimilitudinem fruſtra hìc affectat, pruritu quodam excellendi, experiendi, voluptandi: ſed divinæ tandem gratiæ beneficio, fidei & præceptorum diſciplina reſtituitur & reformatur, & hac gratia nemo fraudatur. *In cunctis Deus noſter benevolus eſt, nulli gratiam ſubtrahit, omnibus offert, neminem excludit venientem ad ſe, &c. Medicamentum languoris hujus optimum eſt obedientia præceptorum, per quam reformatur natura, augetur gratia.* Et alibi: *Cœleſtis gratia omnibus ſe communicat, non tamen æqualiter; cunctos ſalvare vult Deus, non tamen ſanctificare*; hoc eſt, non eximia illa ſanctitate & inuſitata gratiæ copia inundare, qua florent qui in Sanctos nunc referuntur, quorum ut mox ait, quandoque *acta magis veneranda, quàm imitanda ſunt.*

De diſciplina & perfectione monaſticæ converſationis, c. 23.

L. de obedientia c. 3.

Ibid. c. 8.

Et alibi denuò ut nunc parciùs, nunc largiùs, ubique tamen & in omnes aſpergat Deus ſalvificæ ſuæ gratiæ munera: *Ab ipſo ſunt omnes creati, ab ipſo gubernati, atque directi, quos quidem vult, quantum in eo eſt, ſalvos fieri, &c. Neminem gratiæ ſuæ Deus exortem reddit, neminem ſpernit, nullumque rejicit credentem in ſe. Nam etſi juxta temporum qualitates hominibus diverſos ſacrificiorum indixerit ritus, &c. una tamen eſt inſtituentis intentio, ut ſalventur omnes, interveniente & cooperante fide, quæ juſtificat impium & per dilectionem operatur.* Nec multò pòſt ibidem, *Multifariè ad obtemperandum legibus ſuperiorum accendi ſolet humanus affectus, minis, promiſſionibus, donis, rationibus, exemplis. Cæterùm ut proprio quiſque convincatur judicio, & nullus tranſgreſſor ante Deum excuſabilis ſit, idem Dominus, qui vult, quantum in eo eſt, omnes homines ſalvos fieri, indeficienter prænominatis modis univerſos ad ſibi obediendum, quamquam non ſemper immediatè per ſe, ſed opportunis mediis advocare non ceſſat.* Et paucis interpoſitis: *Quis dinumerare valeat quanta omnipotens Deus cuique gratis largitur beneficia? Singulis temporum atque horarum momentis quiſque divinis utitur donis, non minùs privatis, quàm communibus, ex quibus profectò Deo obtemperare conſtringitur.*

Lignum vitæ tract. 3. c. 1.

De triumphali Chriſti agone c. 5.

De gratia nunc juſtificante & habituali, quàmque ea ad bona opera inclinet, juvetque. *Non poteſt vera eſſe juſtitia, ſine gratia juſtificante. Gratia etenim ſe homini infundens ipſum juſtificat. Gratia etenim eſt quædam lux divinitus infuſa, gratis data, quæ interioris hominis illuminat oculos, & excitat affectum: ut videat quæ agenda ſunt, & quæcumque viderit, opere perficiat.* Quæ de eadem gratia ſic alibi: *Hanc gratiam gratum facientem appellaverim, ſine qua nullus gratuitè diligit Deum, nullus Sanctorum eſt dignus conſortio & hæreditate cœleſti. Et ipſius generationis effectus eſt, cum nos per regenerationis undam gratificat, ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus.*

Sermo in Epiphania.

De contemptu mundi c. 8.

De eadem rurſum alibi luculentiſſimè, *Trahit intus Deus nos ad ſe per gratiam quæ immutat, per lucem quæ informat, per manifeſtationem quæ tangendo lætificat. Namque ubi deeſt gratia, jacet homo obvolutus in fœtore facinorum; ubi non erudit fides, mens oppreſſa tabeſcit. Eſt namque gratia gratum faciens, quædam matutina ſtella præfulgida, quæ electum quemque præcedens, corde ducit ad Chriſtum.* Et quàm nos à peccato retrahat hæc gratia, ſic alibi: *Quo amplius quis elongatur à Deo, eo efficitur pejor & gehenna dignior. Elongatur inquam non coactè, ſed ſponte. Quomodo autem non ſponte, cùm intus reclamet conſcientia, condemnet ratio, diſſuadeat cuſtos, retrahat gratia? Cæterùm quoniam libero potitur arbitrio, peccato conſentiens, reſcindit conſcientiam, rationem ſubvertit, ſpernit Angelum, rejicit gratiam. Juſto igitur Dei judicio agitur, ut perpetrato ſcelere, qui priùs liber exſtiterat, efficiatur ſervus.* Erat quippe hæc gratia liberatrix, & libertas ipſamet, cùm ea amiſſa, hoc eſt, *amiſſa libertate, facta ſit ſerva voluntas.*

Ibidem c. 9.

De hac denique habituali & juſtificante gratia, rurſum ibidem præclariſſimè, *Nemo credat aliunde humana opera Deo eſſe accepta, quàm per ipſius gratiam & liberi arbitrii conſenſum. Non tamen qualemcumque gratiam, ſed eam quæ juſtificat impium, illumque facit gratum Deo. Hanc profectò dixerim principaliter eſſe Deo efficiente, per quam pro ſua liberali bonitate influere non ceſſat creaturæ rationali vitam ſpiritualem, ut benè ſit illi in eſſe gratiæ. Porro gratia iſta in Scripturis ſacris nunc Donum divinum, ſine quo nullus poteſt mereri, nec in bono proficere, neque ad gloriam pervenire; nunc charitas nuncupatur, de qua Apoſtolus, charitas Dei diffuſa eſt in cordibus, &c.* Et infra ait de congruo poſſe nos *gratiam gratificantem* mereri, non de condigno, *quoniam bonum quod ex gratia prærogatur, ſummum eſt, inenarrabile, ſempiternum eſt.* Ergo ex Laurentio Juſtiniano propria gratia eſt charitas, juſtificans impium, trahens ad bonum, excitanſque, & meriti principium, ſcilicet condigni.

Poſtremò gratiæ illius efficaciſſimæ vim, qua à peccando deterrentur, qua ad juſtitiam conver-

Lignum vitæ Tract.1.c.2.5

tuntur impii, qua denique juſti ſiſtuntur figunturque in bono, ex timore pœnæ partim derivat idem Scriptor: *Timor à lapſu protegit, quia odit vitia, virtutes cuſtodit, cor ſedula vigilantia obſervat, ab ingreſſu ejus noxias cogitationes repellens clava terribili, videlicet memoria æternæ pœnæ. Ingerit namque ſicut veraciter, ita frequenter, quod poſt hanc peregrinationem tunc edax flamma comburet, quos nunc delectatio carnis polluit.* Vides divino timore non manum tantùm, ſed & voluntatem arceri à crimine, cùm eo æquè terreatur voluntas atque actio ipſa peccandi; quo Dei timor ab hominum metu diſtat. *Nam timor hominum peccandi differt facultatem & operationem, non autem aufert, ſed retinet voluntatem, donec habeat opportunitatem, en ſolus enim Dei timor eſt, qui nocentes corrigit, fugat crimina, & perpetem confert benè agendi voluntatem.* Confitetur tamen idem infrà cum Auguſtino, qui ſolo timore non peccat, non eſſe *victorem* peccati, *cùm intus cupiditas mala* ſuperſit, nimirum habitualiter, qualiter eſt in omni homine nondum juſtificato.

De triumphali Christi agone c.9.

Principium ergo converſionis timori gehennæ, quo conſenſus exprimitur non peccandi, progreſſus perfectioque charitati aſſignari debet, qua ipſa intus mali cupiditas non ſola deſuetudine, ſed flamma contraria & benè operandi conſuetudine dulcedineque extinguitur: *Utrumque in Petri converſione ſignatur; in galli cantu judicis terror: in aſpectu Chriſti gratiæ cœleſtis infuſio. Præcedit judicii pavor, ſubſequitur benevolentia charitatis. Ambo tamen immutant propoſitum, adducunt fletum, dilectionem ingerunt, & convertunt ad Chriſtum, &c. Hæc ſunt tua dona ò Domine Jeſu. Quos prædeſtinaſti ad vitam, quamvis per ſemitas devient delictorum, congruo tempore, ineffabili, alta & repentina mutatione illos trahis ad te.*

De contemptu mundi, c.9.

Quod idem alibi rurſum confirmat: *Tales difficilè corriguntur, corriguntur tamen nonnunquam, quoniam Deo univerſa poſſibilia ſunt, qui quos vult à tenebris vocat ad lucem, & ex inimicis amicos facit & filios. Correctio quippe iſta malorumque converſio agitur operante gratia, & ut plurimùm interveniente flagello. Bona gratia quam ad juſtificationem impiorum largitur Deus. Verùm divini flagelli quis valet enarrare præconia, ipſiuſque reſerare profectus? Munus eſt Dei, filiorum præcipuum ſignum, lumen mentis, peccatorum venia, emendator ſcelerum, origo virtutum, concupiſcentiarum interemptor, nutrimentum ſpei, robur fidei, charitatis augmentum, præcurſor veritatis, additamentum ſapientiæ, & paſſionum carnalium antidotum ſingulare.*

L. de obedientia c.16. 17.

Ubi timor initiavit converſionem, deſuetudinem fecit peccandi, & facilem paravit venienti charitati locum, jam ipſa charitatis ſuavitas, quis ſermone, quis mente capiat, quantas habeat vires ad trahendam vinciendamque voluntatem? *Nemo venit, niſi Pater traxerit. Trahit Pater ad Filium, conferendo gratiam, infundendo lumen, præbendo guſtum, & manifeſtando ſe.* Et ſanè qui terrenis omnibus valedicunt, *nequaquam ò pie Salvator hoc actitare præſumerent, niſi introrſus traherentur & vocarentur à Deo. Nam quos prædeſtinaſti, ubique vocas ſuo tempore, &c. Oſtendis namque de illis in lumine formatæ fidei, quàm dulcis, quàmve multæ miſericordiæ ſis diligentibus te; ſiquidem irradiati divina, atque inſueta delectatione refecti, te nihilominus illos alliciente, trahente, vinciente, mutantur in viros alteros, &c. Tanquam verus figulus, & potens, de eadem maſſa uti aliud vas in honorem, & aliud vas facit in contumeliam: ita ut non ſit qui poſſit reſiſtere ei, ſed neque reſpondere illi. Vocat enim quem vult, & flectit ad percipiendam gratiam, &c. Singulariſſimum itaque divinæ clementiæ eſt beneficium, cùm liberi arbitrii facultas ſe inclinat ad bonum.* Omnipotenter igitur *flectit* Pater ad bonum quos vult, dum efficit ut eorum voluntas *ſe inclinet* ad pietatem, terroribus primò, deinde blanditiis adducta.

Faſciculus amoris c.15.

Denique alibi rurſum ut voluptate ſapientiæ & veritatis trahatur homo ad Chriſtum: *Nemo venit ad me, niſi Pater traxerit eum. Trahit Pater ad Filium mediante fide. Pes animæ fides eſt. Tantum vadis quantum credis. Nullus tamen invitè credit. Si autem ſponte credit, quomodo trahitur? Et tamen quiſque trahitur, & ſponte credendo trahitur. Trahit Pater ad Filium quum cognoſcere facit Filium. Non enim poteſt agnoſci Verbum, non poteſt videri veritas, non poteſt guſtari ſapientia, & non diligi. Si verò diligitur, concupiſcitur & quæritur. Propterea ut homines qui apoſtataverant à ſuo Conditore, traherentur ad ipſum, expoſuit ipſis Filium ſuum, & ipſum cognoſcibilem fecit, quatenus credentes in ipſum, tracti per ipſum, ſalvarentur ab ipſo. Nihil illo melius habuit, quod daret, nihil delectabilius, nihil ad trahendum aptius.* Ita ille Auguſtinum ſuo more exprimens. Trahitur ex Auguſtino animus ſapientia, trahitur veritate, beatitudine, juſtitia, quod totum Chriſtus eſt, ſicut trahitur ovis gramine, puer nucibus. Quid enim fortius deſiderat anima, quàm veritatem ex innato affectu veri, quem tunc Deus redaccendit, reformat, roboratque, cùm nos eo uti fune trahit?

EX ALPHONSO TOSTATO

Epiſcopo Abulenſi.

Anno 1440.

GRatiam generalem, actualemque ab habituali & ſpeciali ſæpè & luculentè diſpeſcuit Toſtatus, quòd illa à Deo ut *cauſa univerſali & principio omnis boni* profluat, & in omnes promiſcuè diſpergatur. *Gratia dupliciter dicitur, ſcilicet donum gratuitum, naturalibus ſuperadditum, ſine quo multa bona facimus, quæ ſunt bona ex genere ſuo, ſed non meritoria. Vel ipſe Deus gratis dans, ſine quo nihil facere poſſumus, cùm ipſe ſit cauſa univerſalis, & principium omnis boni, non ſolùm in hominibus, ſed etiam in omnibus creaturis.* Ita ſubdit exponi debere verba Chriſti, *Sine me nihil poteſtis facere*, hoc eſt, vel nihil boni meritorii, ſine gratia ſuperaddita & habituali: vel nihil boni ex genere, ſine Deo gratis dante; ſed priorem ſenſum aptiùs congruere, cùm mox ſe Chriſtus viti, nos palmitibus comparet, quod ad gratiam ſanctificantem apertè refertur. Et rurſum infrà docet egere hominem in utroque ſtatu naturæ ſtantis & lapſæ *auxilio divino, ſicut primo movente, & cauſa univerſali, ſine qua impoſſibile eſt prorſus aliquam operationem eſſe.* Ita nihil *poſſe cogitare* nos ex Paulo ait, vel utcumque bonum, ſine ope cauſæ univerſalis; vel verè & ſupernaturaliter bonum, ſine habitu fidei.

In c.19.Matth.q.114.75.

Ibid.q.17.

Et hæc duo rurſum accuratiùs infrà diſcernens, ita habet: *Gratia ut nominat habitum, dicit aliquid creatum, quod in nobis manet, & nos informat. Gratia autem ut dicit divinam voluntatem, non eſt aliquid creatum, nec in nobis manet, ſed in Deo eſt. Gratia enim quæ eſt voluntas Dei, vocatur largè gratia, ſcilicet gratis operans. Non enim poſſumus aliquid boni operari, ſive meritorium, ſive non meritorium, niſi moti à Deo. Quod tamen Deus movet nos ad bona cogitandum vel volendum, non meruimus. Ita movet nos gratis, & voluntas ejus gratia vocatur.* Et rurſum ut impleantur præcepta etiam quoad ſubſtantiam operum, opus ait eſſe auxilio Dei, *Inquantum ipſe eſt* *primum movens ſimpliciter, quantum ad omnes motus tam corporales, quam ſpiritales: & inquantum ipſe coadjuvat, ut cauſa univerſalis, in qualibet actione cujuſcumque creaturæ: quia ſicut eo non conſervante, non poteſt aliquid manere, ſaltem ad punctum temporis: ita neque eo ceſſante operari, poteſt aliquid operari.*

Iſta autem gratia præmovens excitanſque, inferiùs magis elucidatur, nempe ſive in iſpiratione luminis & affectus ſuperni ea ſit poſita, ſive in excitatione per apta quædam objecta. *Gratia poteſt dupliciter accipi, uno modo pro ipſa divina providentia, quæ gratia dicitur, quia omnibus gratis impendit ea, quæ ipſis conveniunt: dum illa non ſint aliquid manens habitualiter in anima. Alio modo gratia dicitur aliquod donum habituale in anima receptum.* Ibid. q. 81. Prima gratia opus eſt, *quia mutatio voluntatis non poteſt fieri, ut oſtenditur octavo Phyſicorum, ſine aliquo movente per modum excitantis. Omne autem motum neceſſe eſt ab alio moveri. Neque differt, quidquid ſit illud, quod hujus mutationis, vel variationis cauſam, vel occaſionem præbeat, voluntatem excitando: ſive ſit admonitio hominis, ſive ægritudo corporis, ſive timor ab extra incuſſus, ſive accidens ſomniorum, ſive lectio ſacra Scripturæ, ſive admonitio angelica, ſive quidquid aliud ſit: quæ omnia conſtat divinæ providentiæ eſſe ſubjecta, & in bonum converti electorum.* Hic vides quàm non infallibiliter, aut inevitabiliter voluntatem liberam conſenſui operique applicet hæc Dei gratia, præmotio, excitatio; 1. quæ nimirum ab Ariſtotele mutua ſumitur, quem conſtat immane quantum abhorruiſſe à prædeterminatione phyſica & infallibili liberis voluntatibus incutienda: 2. quæ perinde habetur à Toſtato, immò à ſancto Thoma, cujus hæc ſunt verba, ſive in interiori impulſu, ſive in exteriori per objecta excitatione conſtituatur.

Quocirca infrà ibidem: *Ut diſponat ſe ad gratiam, neceſſe eſt quod moveatur liberum arbitrium à Deo, ſive interiùs pulſando, ſive alio modo, ut ſuprà dictum eſt.* Et denuò: Ibidem. *Nemo poteſt venire ad Deum, niſi trahat eum Deus, & iſtud trahere eſt præparatio quædam, & tamen non eſt aliquod habituale donum infuſum, ſed motio, vel excitatio quædam voluntatis ab extra facta, quæ fit interdum per res exteriores, interdum per interiorem Dei pulſationem. Quidquid autem fiat, ſemper dicitur Deus trahere hominem, quia iſti modi & omnia quæ ſunt, ſubſunt divinæ providentiæ, & ordinata ſunt à Deo ad ſalutem electorum.*

Quòd autem præſto ſit omnibus gratia illa excitans ad bonum, ſic ille: Ibidem. *Cùm homo facit quod in ſe eſt, Deus dat ei gratiam, & tamen homo nihil facit, niſi motus à Deo: juxta illud, Sine me nihil poteſtis facere. Et ideò dicimus, quod in poteſtate hominis eſt, facere quod in ſe eſt, quia præſupponimus eum moveri à Deo, quia iſte motus eſt communis, quia omnes movet, & ſemper eſt quaſi in nobis, &c.* Et paulò antè, *Per naturalem rationem ſimul cum pulſatione Dei interiori, poterit quis ſe ſufficienter diſponere ad fidem. Unde ſi quis ſit apud barbaras nationes natus, qui fidei veritate nihil audierit, ſi faciat quantum in ſe eſt, Deus ſibi revelabit id, quod ei ad ſalutem neceſſarium eſt, vel inſpirando, vel Angelum mittendo, vel Magiſtrum, &c.* Ideò & In Matth. c. 10. q 46. alibi docet, nunc quidem ex præcepto neceſſariam eſſe ad ſalutem fidem de Chriſto explicitam: ſed antè *ſufficiebat homini de Deo ſentire ea quæ naturaliter ſentiri poterant, & ſi aliquid ultra revelaret, non diſſentire, &c.*

Sic alibi ait Tyriis & Sidoniis negata eſſe auxilia ſuperabundantia, non ad ſalutem neceſſaria: *Ea enim quæ ſunt ſimpliciter ex neceſſitate ſalutis noſtræ, ſi Deus ſubtraheret, vel non concederet, injuſtè nos condemnaret.* Subdit ex eadem maſſa alios eligi, alios reprobari, ex Auguſtino, In cap. 11. Matth. q. 13. quia aliis dantur, aliis non dantur *quæ ſunt ſupererogationis, ſine quibus ſalus eſſe poteſt*, quod utique poteſt Deus. Tradit alibi & In c.10. q. 43. Judæ & Judæis à Chriſto ſuppeditata eſſe adjutoria, quibus poſſent ab exitio emergere, & ſervari.

Reprobis, induratis, infidelibus præeſſe & adeſſe Angelos ad cuſtodiam, alibi docet, In cap. 18. Matth. c.63. 64. *Quia omnes effectus cuſtodiæ angelicæ, qui inveniuntur in bonis, inveniuntur etiam in malis. Primus effectus eſt in bonum inducere, ſecundus retrahere à malo, tertius tollere impedimenta profectus ſpiritualis, quartus liberare ab exterioribus periculis, &c.*

Denique univerſim idem alibi, *Deus non deeſt nobis in neceſſariis, ſicut in regimine naturali, ita & in ſpirituali, cùm regimen ſit optimum. Et quia nos nihil boni à nobis ipſis poſſumus, ſed* In Matth. c. 19. q. 81. *moti à Deo, neceſſe eſt quòd dicamus, quòd ad bona neceſſaria ad ſalutem, mox ut petiverimus ea, vel fecerimus id quod in nobis eſt, Deus concurrat nobis, &c.* & alibi, *Poteſt homo redire ad gratiam per duo, ſcilicet per impulſum divinum, quia Deus ſemper impellit, aut tangit aliquo modo cor noſtrum, pulſando ad bonum, juxta illud Apocal. 3. cap. Ego ſto ad oſtium, & pulſo: & per naturalem quandam vim. Quia licèt nemo poſſit ſe* Ibid. q 179. *reducere ad gratiam quam perdidit, tamen poteſt facere aliquid quod in ſe ſit, & cùm illud fecerit, Deus concurrit, & gratiam donat. Sed communius eſt, quod exiſtens in mortali, ad hoc quod liberetur, pulſatur à Deo, ita efficaciter, quod ſe cognoſcat eſſe in malo ſtatu, & velit recedere ab illo, & eſſe in bono; & cùm hoc voluerit, faciendo quod in ſe eſt, Deus dat illi formatum ſpiritum compunctionis, & ita dat gratiam, quâ gratus Deo efficitur.*

Nunc de gratia habituali eruenda nobis eſt Toſtati ſententia; & quidem prolixè ab eo traditur cum motione cauſæ univerſalis poſſe hominem edere bona opera ex genere, meritoria autem vitæ æternæ nonniſi cum gratia habituali: *Quia meritorium dicit efficaciam operis, inquantum habet efficaciam excedentem virtutem naturalem, id eſt, inquantum eſt efficax ad conſequendum præmium vitæ æternæ.* Aberraſſe Pelagium ſubdit, quòd utrique adverſaretur auxilio Dei: In Matth. c. 19. q. 174. *Poſſe quidem liberum arbitrium ex ſeipſo velle facere actum meritorium: quia ſicut eſt in poteſtate ipſius determinare ſe ad genera actuum, & objectorum, ita poteſt ſe determinare ad modos actus. Non poteſt facere liberum arbitrium, quod ille actus ſit meritorius, ſi non habeat gratiam adjunctam.*

Etſi autem poſſit quis ſine habitu bene operari, non tamen promptè & delectabiliter, ſed cum triſtitia quadam. *Non poteſt ſtatim facere illa bona taliter, qualiter juſtus, temperatus & fortis: quia iſti in quantum operantur ex habitu, operantur promptè, & delectabiliter: quia ſignum habitus eſt delectationem advenire operibus.* Virtutes paulò infrà duplicis generis docet infundi, Ibid q. 174. alias quæ acquiri etiam poſſent, putà *morales*; has enim *infundi* etiam cenſet juſtificatis omnibus, ſive per baptiſmum, ſive per pœnitentiam: *Idque teneri fide Catholica, ut patet in Clementina unica, de ſumma Trinitate & fide Catholica.* Qua in re non omnes Toſtato aſſentiuntur. Alias quæ acquiri omnino non poſſunt, Ibid. q. 175. utpote Theologicas. Qui ergo his virtutibus caret, quoad ſubſtantiam operis poteſt implere præcepta, non quoad modum, hoc eſt, non cum delectatione: *Non eſt in poteſtate hominis ut eo modo faciat actum virtutis, quomodo facit virtuoſus, priuſquam virtutem habeat infuſam, vel*

acqui-

Ibid. q.178. *acquiſitam. Nam virtuoſus facit bonum promptè & delectabiliter, & inclinante ad hoc habitu virtutis. Qui autem nondum eſt virtuoſus, poteſt quidem facere idem opus quod virtuoſus, quia ad illud poteſt ſe determinare liberum arbitrium; & tamen non poteſt facere promptè & delectabiliter, quia iſtæ ſunt conditiones operis procedentis ex habitu; ſed faciet impeditè, cum difficultate & triſtitia. Intentio autem Legislatoris eſt, non ſolùm ut opus fiat, ſed etiam ut taliter fiat, qualiter virtuoſus facit. Nam ut dicitur 2. Ethic. Intentio Legislatoris eſt facere cives bonos. Et ex Apoſtolo, finis præcepti eſt charitas.* Ex Toſtato igitur, & ex ſancto Thoma, ex quo corraſa ſunt hæc omnia, præcepta tunc fiunt *ſicut oportet*, & ex *intentione finis* debiti, & *ſecundùm intentionem Legislatoris*, quando fiunt ex habitu charitatis, quia tunc *virtuosè, promptè & delectabiliter* fiunt; eaque delectatio manat ex habitu charitatis: & ea eſt *intentio Legislatoris*, ut cives ſint *boni*, & virtuoſi, hoc eſt ut non ſolùm bona, ſed faciliter, delectabiliter & ex habitu operentur.

Unde rurſus nos ait per gratiam actualem non facere opus delectabile, ſed per habitualem: *Iſta gratia non facit, niſi movere hominem ad agendum. Et etiam quantum ad ſubſtantiam operis erit difficile nobis implere illa. Quia per illam gratiam non tollitur corruptio naturæ noſtræ, ceu ineptitudo ad mandata Dei implenda. Gratia autem quæ eſt aliquid gratuitum, nobis à Deo* Ibidem. *datum, manet in nobis, & non ſolùm inclinat ad agendum, ſed etiam reddit opus facile & delectabile, quia illa eſt quidam habitus: & inſuper bonos reddit habentes, quia eſt forma inhærens, &c.*

Et infrà rurſus, *Homo ſanatus per habitum gratiæ, & elevatus ad bene agendum, & ſufficienter ad hoc determinatus*, eget adhuc auxilio actuali Ibid. q. 182. excitante, *ſive excitetur per creaturas, ſive per Dei pulſationem interiorem, &c. Licèt enim gratia habitualis ex natura ſua determinet ad bonum, ad hoc tamen non movet, quia non eſt actus; & ita manentem in gratia contingit nihil agere, ſicut dormientem. Ideo requiritur auxilium gratiæ alterius, id eſt divinæ pulſationis, per ſe, vel per alias res, &c. per donum gratiæ habitualis ſanamur, & ad bonum determinamur, &c. Gratia habitualis eſt forma manens in nobis, nos ſanans, & derminans ad bonum: auxilium verò gratiæ non eſt aliquid in nobis manens, ſed eſt pulſatio à Deo facta per ſe, vel per alias res.* Ubi obſerva habituali gratia homines *ſanari, inclinari, determinari* ad bonum. Gratia actuali non dici unquam nos determinari, ſed moveri, juvari, excitari. Unde promiſcuè plerumque ait Toſtatus hanc poſitam eſſe in pulſatione Dei vel interiori per ſe, vel exteriori per creaturas.

Nunc denique de tertio gratiæ genere ita ſentit Toſtatus, poſſe voluntates noſtras à Deo, quo ipſe cumque voluerit, ineluctabiliter agi; ſed ratione longè diverſiſſima, quàm complures vulgo nunc opinentur. Etenim duo ille quædam ſecernit, deliberare de re quapiam, & re perpenſa ac deliberata in hanc, vel illam partem ſemet conferre. Prius in noſtra non omnino eſſe poteſtate docet, nec enim deliberamus niſi in cogitationem quidpiam veniat; non eſt autem in poteſtate, quid veniat in mentem noſtram. Multa enim nos effugiunt, etſi maximè cupientes: multa in mentem irruunt, etiam nolentibus. At re ſemel oblata cogitationi, ejuſque vel bonitate, vel importunitate, jam in alterutram partem flecti, & determinari, noſtri juris, liberique arbitrii eſt. *Duo ſunt in actu liberi arbitri, unum eſt ipſe actus deliberandi, aliud eſt quod ſecundùm illud flectat ſe homo ad hoc, vel illud. Quantum ad ſecundum, eſt ſimpliciter homo dominus actus ſui. Quia quod flectat ſe in rem iſtam, non in illam,* In Matth. c. 19. q. 175. *non eſt niſi per libertatem. Quantum ad primum, dependet liberum arbitrium ab alio. Quod enim habeam iſtum actum cogitandi, non eſt ex cogitatione liberi arbitrii, &c. Non poteſt dici, quod cauſa ſit actus præcedens liberi arbitrii, quia etiam quæreretur cauſa illius, & conſequenter ibitur in infinitum; quod eſt inconveniens. Ideo oportet poni cauſam extrinſecam, quæ moveat rationem ad cogitandum id de quo deliberet, & iſtud oportet quod ſit ſuperius ratione, & eſt Deus.*

Cùm ergo non in hominis, ſed in Dei ſit poteſtate, quid homini ipſi in mentem veniat, quid cogitet, quid bonum & proſequendum, quid malum & fugitandum videatur: multa enim vel inviti videmus & aſſentimur bona & appetenda, mala & declinanda eſſe: jam integrum Deo eſt, vel cogitatum noſtrum à rebus, vel res à cogitatu noſtro avertere: vel efficere in illis, ut nil niſi malum, nec umbra autem boni reluceat, & ita invictiſſimè efficiet ut eas nolimus: non bicipitem noſtram indifferentiam ad alterutrum determinando, ſed ea nobis permiſſa, intacta, efficiendo ut ne locum habeat quidem ſeſe exerendi, ſi res ne cogitetur quidem, vel nonniſi ſub ratione mali cogitetur. Ex adverſo autem invictiſſimè Deus efficiet, ut velimus quidpiam ſoſpite eadem indifferentia, ſi efficiet, ut non ſolùm id cogitatui occurſet, ſed etiam ut mera boni ſpecie veſtitum, & ne fuligine quidem ulla oblitum mali repræſentetur. In poteſtate enim ſemper liberi arbitrii eſt, ſe ad alterutrum ex duobus bonis determinare: ſed ſicubi aut merum malum, aut purum putumque bonum occurrat, tunc nec deliberandi locus eſt, nec eligendi. Ita non poteſt non appeti facilitas, fugitari miſeria, quia ibi nihil niſi bonum, hìc mera mali ſpecies extat: Ibidem. *Ex hoc apparet quomodo Deus habeat poteſtatem quandam ſuper volitionem noſtram, non tollendo nobis libertatem, neque impediendo eam, juxta illud, Cor regis in manu Domini. Facit autem hoc duobus modis. Primò quia quædam ſunt, quæ homo valdè vellet, & ad quæ nimis afficeretur, ſi occurrerent ei in mentem: & quia non occurrit ei cogitare de illis, nunquam illa eligit. Et iſto modo quando Deus vult, quod homo incidat in malum pœnale, facit quod non ſibi veniat in mentem cogitare de illa re, quam ſi cogitaret, caveret malum: & quia non cogitat, non poteſt cavere, & incidit in illud. Et iſto modo Deus dicitur excæcare ſapientes, &c. E contrario cùm Deus vult aliquos liberare de malo, dat in mentem eorum quod cogitent de rebus, de quibus aliàs cogitaturi non eſſent, & movet animos eorum ad eligendum aliquid, quod aliàs eligere neſcirent, & ita malum evadunt.* Hic prior modus eſt, ubi conſtat nobis noſtra libertas, quia de iis quæ in cogitationem veniunt & deliberationem, integrum nobis eſt alterutrum eligere; non de iis quæ ne cogitantur quidem. Amoliendo enim cogitationem eorum, quæ avocarent à volendo, certiſſimè etiam facit Deus, ut velimus.

Supereſt modus alter, quo infallibiliter à Deo movetur voluntas ad aſſentiendum & volendum: Ibidem. *Secundo modo fit, quando propoſitis ambabus partibus contradictionis, Deus facit quod una earum eligatur, non quidem determinando liberum arbitrium ad hoc, & diſtrahendo ab illo, quia eſſet contra conditionem libertatis, & nihil relinqueretur libero arbitrio, per quod eſſet liberum; ſed quia liberum arbitrium eſt facultas intellectus & voluntatis, & non poteſt voluntas aliquid eligere, vel determinare ſe ad aliquid, niſi intellectus præceſſerit, oſtendendo illud eſſe bonum. Si intellectus poteſt deduci ad hoc quod putet aliquid eſſe bonum, poterit indirectè voluntas deduci ad ſe determinan-*

dum ad illud. Non poteſt moveri voluntas niſi in objectum ſuum, nempe bonum, vel ſub ratione boni, quia æquale eſt quantum ad hoc eſſe bonum, vel putari bonum. In malum autem impoſſibile eſt moveri voluntatem, neque hinc detrahitur libertati, quod non poteſt moveri in malum: ſed eſt libertas ſua, quod propoſitis duobus bonis æqualiter, vel inæqualiter, poteſt ſe determinare in quodcumque eorum voluerit. Luce meridiana clarius hìc eſt *non determinari liberum arbitrium* à Deo, *quia eſſet contra rationem libertatis, & nihil relinqueretur libero arbitrio, per quod eſſet liberum:* ſed objecti bonitate patefacta, & perſuaſo intellectu, *indirectè deduci voluntatem ad ſe determinandum.* Et ſicut ibidem mox, *Quia poteſt intellectus à Deo moveri, ut judicet aliquod, quodcumque Deus voluerit judicari bonum: & cùm judicatum fuerit bonum, determinabit ſe voluntas ad illud: poteſt voluntas à Deo determinari indirectè ad actum ſuum: non quidem directè in eam agendo, ſed in cauſam ſuam, id eſt, intellectum.*

Sed ne tum quidem cogitur, vel neceſſitate ulla conſtringitur voluntas, quia *etiam circa illam rem præſentatam ut bonum, poterit ſuſpendere actionem ſuam, non eligendo illam, & hoc ſufficit ad conſervandam rationem libertatis.* An ergo ſi voluntas poſſit ſe non determinare ad bonum à Deo oblatum, poterit homo nolle, quod Deus volet eum velle? *Dicendum quod non accidit. Certum eſt enim quod propoſito quocumque bono voluntati, poteſt ſuſpendere actionem ſuam, non eligendo illud; quia licèt non reſpuat illud ut malum, tamen non cogitur eligere ut bonum. Et tamen ſi Deus vult, quod illud eligatur à voluntate, faciet illud repræſentari intellectui ſub tam perfecta ratione boni, quod voluntas illud ſibi oblatum ſtatim amplectetur volens, & ita ſemper agens ſpontaneè id quod Deus illam agere voluerit; quia non movet eam per modum violentiæ, ſed per modum naturæ ſuæ; ſicut ſi quis det alicui quod ſummè deſiderat, trahet eum ad ſe volentem.*

Ibidem.

Obſerva hìc 1. id quod frequens inculcat Toſtatus, *non determinari voluntatem à Deo ad hoc vel illud directè*; ita enim perimeretur libertas: *nec directè in eam agi*, ſed *indirectè* per intellectum & per objecta eam laceſſi, ac trahi. 2. Oſtenſa enim objecti cujuslibet creati bonitate, poſſe voluntatem ceſſare ab actu eligendi, & ſuam ita liberam retentare indifferentiam. 3. At ſi Deus velit invictiſſimè ut voluntas creata velit quippiam, *ſub tam perfecta ratione boni* illud objiciet intellectui, ut voluntas *ſtatim amplectatur* illud. Quod perſpicuum eſt in fœlicitatis innato nunc appetitu, & in amore Dei clarè viſi. Utrobique enim bonum objicitur intellectui ſub tam perfecta ratione boni, ut illud incunctanter proſequatur voluntas. 4. Quod autem quoties benè operatur quiſpiam, toties ita à Deo indirectè determinetur oſtenſa *perfecta ratione boni* cujuſpiam, id verò non docet Toſtatus, id ex eo colligi nequaquam poteſt, id experientia ipſa oppugnat, id denique refellit potiùs Toſtatus his verbis, quæ paulò antè retulimus: *Eſt libertas in eo, quod propoſitis duobus æqualiter vel inæqualiter bonis, poteſt ſe determinare in quodcumque eorum voluerit.* Ita autem in uſu rerum quotidiano res habet, cùm benè operantur juſti: bonum hinc unum, inde aliud, illic majus, hìc minus oſtenditur, voluntas melius anteponit ſequiori. 5. In his ergo ſi volet Deus invictiſſimè adducere voluntates noſtras quopiam, tantum hinc boni, inde tantillum; tantam hìc affectibus animæ conſonantiam, tantam inde diſſonantiam oſtendet, toties id iterabit, ut tandem voluntatem pelliciat. Ita enim *trahet* per id quod anima *ſummè deſiderat*. 6. Et iſtud eſt planè quod ait Auguſtinus trahi voluntates liberas à Deo *perſuadendo*, oſtenſo *quod aptum eſt, quod congruit*, ſicut *trahit ſua quemque voluptas*; ſicut *nuces puero, ramus viridis ovi* oſtenditur & *trahitur.*

Quòd autem iſtiuſmodi conſpiratione atque oppugnatione plurium intus & foris auxiliorum voluntas invictiſſimè à Deo quandoque flectatur, liquet ex Pauli converſione, quam Toſtatus alibi ſic deſcribit: *Gratia gratis data, fuit quædam claritas, quæ circumfulſit Paulum, & fuit corporalis: quæ ipſum terrore concuſſit, & excitavit voluntatem illius ad converſionem. Et ideo reducitur iſtud ad modos ſuprapoſitos, quo aliquis ab extrinſeco movetur, ut ad gratiam ſe præparet. Quia exteriora etſi voluntatem non tangant, ſunt nata excitare illam; & iſta lux circumfulgens excitavit voluntatem Pauli per modum exceſſivi terroris, unde ad terram dejectus eſt pavens, & ad manus deductus Damaſcum perdito viſu. Sic excitatus fuit ſufficienter, ut gratiam vellet, & cùm hoc voluit, ſtatim conſecutus eſt.* Ita & alibi prolixè oſtendit Matthæum adduci potuiſſe, ut Chriſtum ſequeretur, vel movente Chriſto interiùs, & mutante cor ejus; vel voce efficaciſſima Chriſti, ut aliàs contigit, percuſſum; vel radiante in ejus vultu Deitatis majeſtate, ac ſplendore aliquo inſolito. Ita & donum perſeverantiæ alicubi in eo conſtituit, quòd cùm peccato non conſentiamus, niſi *dum animus noſter, vel per errorem, vel magnitudine æſtimatæ delectationis, vel oppoſitarum triſtitiarum impellitur*: Deus ita *mentem noſtram dirigat, ut nunquam in illa incidamus, &c. efficaciter dirigat circa tentationes, non permittendo ab illis ſuperari, &c.*

In Matth. c. 19. q. 181.

In c. 9. q. 42.

In c. 15. q. 183.

Firmabuntur antedicta omnia ex futurorum contingentium præſcientia divina, *quæ ſi ab inanimatis & naturalibus contingentiam non excludit, ergo à fortiori non excludet eam ab intellectualibus, in quibus libertatem arbitrii ponimus.* Etenim ut ibidem mox habetur, *De natura Providentiæ eſt, uti rebus ſecundùm modum naturæ ipſarum; modus autem agendi cujuslibet rei conſequitur formam ejus, quia forma eſt principium actionis; ſed forma per quam agens voluntarium agit, non eſt determinata: ergo providentia non determinabit voluntatem ad aliquid.* Nihil expreſſius dici potuit. Rurſum ſubjicit meritum & demeritum, præmia & pœnas ſublatum iri, ſi tollatur per providentiam libertas *indifferens ad hoc, vel illud volendum.*

In Matth. c. 10. q. 127.

Regnat tamen & vincit providentia, non ad ſingula indeclinabiliter libertatem creatam determinando; ſed ſi quid mali fiat, præſciendo, permittendo, ordinando, puniendo, & ita bonum ex malis exculpendo. *Liberæ voluntati competit ex conditione ſua, quod poſſit tenere rectum ordinem tendendo in finem, vel ab eo deficere. Si autem tenderet inevitabiliter in finem ſuum, divina providentia illam determinante ad hoc, tolleretur ſibi conditio naturæ ſuæ; & ideo à Deo taliter conſtituta eſt, quod poſſit deficere & non deficere. Iſtos tamen defectus voluntatis Deus non intendit, ſed præſcivit, & permiſit, ordinavit in bonum juſtitiæ, dum malum culpæ emendatur per rectitudinem pœnæ, &c.*

Ibid. q. 124.

Et alibi non minùs perſpicuè, *Voluntas beneplaciti ſemper impletur. Ea diſtinguitur in duas; in operationem, qua Deus non ſolùm vult bona fieri, ſed etiam adjuvat: & permiſſionem, quantum ad mala, quæ fieri non poſſunt contra voluntatem Dei; ad iſta tamen nihil adjuvat, ſcilicet, quia nec inclinat hominem ut malum velit, nec etiam adjuvat, inquantum malum eſt; ſed vult non prohibere, &c.*

Denique quia ex antecedente Dei præſcientia, providentia, prædeſtinatione ſuſpicio quædam neceſſitatis emergit, à qua libertati noſtræ non mediocre creetur periculum ; hanc ita Toſtatus profligat, quòd nulla horum anteceſſio reipſa ſit. Omnia enim Deo præſentia ſunt, nihil futurum, nihil præteritum, immò nihil noſtro more præſens, ita nimirum, ut à futuro in præteritum fluat. Ergo ille omnia coram & ſemper ſcit, videt, ordinat, facit, nihil antè præmeditatur, aut præmolitur. In Matth. c. 10. q. 127. *Si providentia Dei tempore præcedat res præviſas, neceſſe eſt quod illis imponat neceſſitatem, vel quod ipſa fruſtretur interdum, aut ſaltem fruſtrari poſſit. Utrumque eſt inconveniens. Sed tollitur inconveniens, quia providentia non præcedit tempore res præviſas, nec præcedere poteſt. Eſt enim providentia, vel ſcientia Dei, ipſa Dei ſubſtantia; ſed ſubſtantia ejus eſt in æternitate, ideo providentia æternitate menſuratur, &c. Cuilibet inſtanti temporis coexiſtit tota æternitas, &c. Quodlibet æternum præſens eſt cuicumque rei & tempori; non eſt antè, nec pòſt; & ita providentia non præcedit tempore res proviſas, nec ſubſequitur, ſed coexiſtit : Et tunc verum eſt, quod omne proviſum infallibiliter evenit; & tamen non eſt verum de aliqua re proviſa, antequam fiat, quod illa neceſſariò eventura ſit propter providentiam, &c. At in præſenti quælibet res de ſeipſa habet neceſſitatem, quia omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe.* Quæ vides quàm immaniter diſtent ab eorum doctrina, qui putant decretis Dei antecedentibus ſingula præfiniri, & operatione prædeterminante Dei ſingula in præſenti fieri.

In Matth. c. 10. q. 36. Et alibi prolixiùs de eodem: *Cùm conſtet quod non præcedat prædeſtinatio, aut præſcientia mortem noſtram, apparet manifeſtè quod nullam neceſſitatem operationibus noſtris poterit imponere. Et ſicut prædeſtinatio & præſcientia non ſunt ante operationes noſtras, ita neque ſunt poſtea, quia utrumque repugnat naturæ æternitatis. Nam prædeſtinatio neque eſt præterita, neque futura, neque in iſto inſtanti, in quo ſumus. Quia ſicut præteritum eſſe eſt præteriiſſe, & jam non eſſe; & eſſe futurum eſt nondum eſſe, quorum utrumque Deo repugnat : ita eſſe in iſto nunc noſtro eſt non fuiſſe ante hoc, neque poſt hoc futurum eſſe, quorum utrumque repugnat æternitati. Prædeſtinatio ergo quia eſt cognitio entis æterni, eſt verè, non eſt tamen præterita, neque futura, neque præſens in noſtro nunc, &c.*

EX NICOLAO DE ORBELLIS

Andegavenſi Ordinis Minorum.

An. 1455.

GRatiam generalem nulli non offerri à Deo volente omnes ſalvos fieri, docet Nicolaus de Orbellis. L. 1. Sent. d. 46. Vult enim Deus omnes ſalvos fieri, vel ex Auguſtino, *quia nullus ſalvatur, niſi velit Deus*; vel ex Damaſceno, *voluntate antecedente, quantum in ſe eſt, dando ſcilicet antecedentia ad ſalutem, puta naturam rationalem, & gratiam offerendo, ac ad bonum inſpirando. Non autem vult omnes ſalvare conſequenter, quia illos, qui moriuntur in peccato mortali, non ſalvat.* Vides omnibus gratiam offerri, omnibus bonum inſpirari.

Ideò & alibi negat culpæ verti, ſi quid invincibiliter ignoretur : ea enim tantùm imputari ex Auguſtino, quæ quis ignorat ex ſupinitate ſua. Ideo rurſus & alibi etſi neget L. 2. d. 22. q. 2. *potentiam peccandi eſſe libertatem, ſive libertatis partem, accipiendo liberum arbitrium ſecundùm communem ejus rationem*, prout libertas Deo convenit, & creaturæ, comprehenſori & viatori : L. 2. d. 25. *poſſe tamen in actum cui annexa eſt difformitas, bene eſt pars libertatis, non ſimpliciter, ſed creatæ.*

Et rurſum alibi, ut præſto ſit omnibus auxilium Dei aliquod, quo diſponant ſe ad gratiam gratum facientem : L. 2. d. 28. *Liberum arbitrium non poteſt ſe diſponere ad gratiam gratum facientem, niſi per aliquam gratiam gratis datam; comprehendendo ſub gratia gratiſdata non tantum aliquod habituale donum naturalibus ſuperadditum, cujuſmodi eſt timor ſervilis, vel pietas aliquorum viſceribus ab infantia inſerta : ſed etiam aliquam ſpiritalem motionem, factam per ſe immediatè, vel mediante aliqua creatura. Ad hoc enim non ſufficit generalis motio primi moventis, quam ſupponit quælibet actio creaturæ. Unde Salvator, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater traxerit eum. Sine autem gratia aliqua modorum prædictorum accepta, vix, aut nunquam aliquis habens uſum liberi arbitrii reperitur.* Multa hìc ex Bonaventura decerpſit Orbellus. In primis autem illud obſerva, vix aut numquam quenquam adultum reperiri, ſine gratiæ auxilio, quo ad Deum converti poſſit. Et illud rurſus; quòd hæc gratia generalis ſit, vel affectus aliquis habituſque ad pietatem initiandam conducibilis; vel motio auxilii *ſpecialis*, diſcreta à motione generali, quæ omnibus naturis promiſcuè datur.

Præcepta denique impleri à quolibet poſſunt, non tantùm per gratiam hanc generalem ſecundùm ſubſtantiam operis, & ad evitandam pœnam; ſed etiam ſecundùm intentionem Dei, ſicut oportet, & meritoriè, verùm mediatè, quia poteſt quiſque per gratiam generalem fieri compos gratiæ ſanctificantis. Ibidem. *Omni volenti ſe diſponere Deus dat gratiam gratum facientem, per quam præcepta poteſt adimplere; non tantùm quantum ad genus operis, ſed etiam quantum ad intentionem mandantis.*

Gratiam verò habitualem deſcribit Orbellus, L. 2. d. 26. *Gratiam à Deo ſine meritis datam, facientem hominem Deo gratum & acceptum, unde juſtis ſolis convenit.* Et mox ut gratia habitualis ſuo quodam modo ſit efficax, eademque operans & cooperans, præveniens & ſubſequens, dans bene velle, & bene operari, idque ex Magiſtro : *Diſtinguit autem Magiſter gratiam gratum facientem in operantem ſeu prævenientem, & cooperantem ſeu ſubſequentem; & hoc ſecundùm varios effectus gratiæ. Dicitur enim gratia præveniens & operans, inquantum prævenit bonum motum liberi arbitrii, ipſum ad bonum excitando, & operatur, ut velimus bonum. Dicitur verò gratia ſubſequens & cooperans, inquantum per ipſam liberum arbitrium proficit in bono, eique cooperatur ad eliciendum opus meritorium. Unde Auguſtinus de gratia & libero arbitrio dicit, quod Deus præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit; quoniam ipſe, ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Et ſubdit, Ut ergo velimus, ſine nobis operatur; cùm autem ſic volumus, ut faciamus, nobiſcum cooperatur.* Hæc omnia de gratia habituali Orbellus, ut & omnes retro, & etiam tunc Theologi; ideò eam & gratum facientem, & juſtis ſolis convenire dixit, & ibidem à gratia gratis data, ſive actuali ſæpiùs diſtinxit. Ergo & habituali gratiæ nonnulla efficacia adſcribenda eſt, & ea eſt quæ ex Auguſtino, voluntatem præparat, operatur bonam voluntatem primùm, eique poſtea cooperatur. Ad eandem refert Orbellus & Bernardi verba : *Quod à ſola gratia præceptum (an inceptum) eſt, pariter ab utroque perficitur, ſcilicet à gratia & libero arbitrio.*

Et rurſus de eadem gratia habituali ex libris hypognoſticon apud Auguſtinum, & ex Bonaventura ſic Orbellus : *Siquidem gratia ſe habet ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equum. Ipſaque voluntas reſpectu gratiæ eſt pediſſequa, non domina, ſecundùm Auguſtinum. Gratia enim operans, ut ait Bonaventura, liberum arbitrium* *prævenit, & movet; quia Deus infundendo illam, voluntatem hominis ſanat & præparat. Unde gratia eſt inſtrumentum Spiritus ſancti, ad movendum liberum arbitrium. Gratia verò cooperans liberum arbitrium dicitur movere, quia voluntas tali dono gratiæ informata, movet ſeipſam.* Vides ab habituali gratia non ſolùm *præveniri*, *præparari*, *ſanari*, ſed etiam *moveri* voluntatem; moveri autem inquantum voluntas tali dono gratiæ informata, *movet ſeipſam*. Denique inſtar equi eſt voluntas, qui & ſeipſum movet, & à ſeſſore ſuo movetur, regitur, agitur.

Addit definitionem virtutis ab Auguſtino aſſignatam, *Virtus eſt bona qualitas mentis, qua* L.2.d.27. *rectè vivitur, qua nemo malè utitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur*: non quadrare niſi virtutibus infuſis, *quia virtus potentiam dirigendo & inclinando, nunquam movet ad malum uſum*. Denique docet Orbellus *mandata impleri* L.2.d.28.q.2. *poſſe quantum ad genus operis & ad vitationem pœnæ per gratias gratis datas: ſicut per fidem mandatum de adoratione, & per quandam naturalem pietatem & amorem mandatum de parentum honoratione, & ſic de aliis. At quantum ad intentionem mandantis, & meritum gloriæ, nonniſi per gratiam gratum facientem: Si charitatem non habuero, nihil mihi prodeſt. Et hoc fuit quod Pelagius non advertit, propter quod in errorem cecidit.* Ubi vides & ipſas gratias gratis gratas, quas actuales ferè interpretamur, tamen ab Orbello & à pleriſque ejus ævi Theologis ſumi perſæpè pro habitibus ad bonum quodvis inclinantibus præter charitatem, cujuſmodi eſt fides in Deum, pietas in parentes innata quibuſdam, & id genus alia.

Poſtremò quod attinet ad gratiam propoſiti, & efficaciſſimam, ita exiſtimat Orbellus, infallibilitate divinæ præſcientiæ nullam inferri neceſſitatem rebus contingentibus & liberis, ſicut à vidente quæ ob oculos geruntur, nulla importatur iis quæ geruntur neceſſitas. *Poſſunt prædicta de-* L.1.d.38. *clarari duplici exemplo. Primum eſt, ſi in potentia mea viſiva ſit ſemper ſtans unus actus videndi, & ab aliquo præſentante nunc ſit ille color præſens, nunc iſte, oculus meus videbit nunc hoc, nunc illud. Et ſi unus color fieret præſens naturaliter, alius liberè, non eſſet differentia formaliter in viſione mea, &c.* Ergo etſi Scotus ex voluntatis divinæ determinatione præſciri ab intellectu divino futura contingentia dixerit, eam voluntatis permiſſionem fortaſſis ille intellexit, qua ſinit Deus & non prohibet, quin res ipſæ cauſæque liberæ ſeſe determinent, quo ipſis lubet. Poſſet enim Omnipotens prohibere, non prohibet, & vult non prohibere: ab hac voluntate divina, non ab ipſa re creata oritur divinæ præſcientiæ veritas & certitudo. Ita Scoti interpres Orbellus ab ejus tramite non deviabit.

Nec neſciebat tamen ille, *Poſſe Deum libe-* L.2.d.25.q.1. *rum hominis arbitrium efficaciter inclinare, & facere, ut moveat ſe liberè ad quamcumque partem Deus voluerit. Cor enim Regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud.* Cùm hæc Orbelli ipſius verba ſint. Sed parum curavit ille enucleare minutias hujus efficacis inclinationis & motionis divinæ. Utcumque tamen conjici poteſt mens ejus, ex eo quòd dicat, Cor & arbitrium hominis *inclinari* à Deo, & fieri, ut *ſe moveat*, quo Deus vult: qui non multò pòſt dicit, ut ſuprà retulimus, à gratia habituali *inclinari* voluntatem, & agi ut equum à ſeſſore, immò *moveri inquantum voluntas gratiæ dono inclinata, movet ſeipſam*.

EX DIONYSIO CARTHUSIANO Belga.

Aliorum magis ſententiam Scolæ Doctorum, Obiit 1471. quàm ſuam ediſſerit Dionyſius, ſumma & eruditione & pietate vir, adeoque non immeritò nobis præſtituendus ob oculos, quem imitemur. Hæc maximè norma illi præfixa fuit, eaque nobis potiſſimùm amplexanda viſa eſt, omnes qua fas eſt in concordiam inclinare; diſſenſionum minutias leviſſimas aut excuſare, aut ſilere; Thomæ Aquinatis & Auguſtini doctrinam mordicùs tueri.

Quod ad gratiam generalem & ſufficientem attinet, hæc refert & approbat ille ex Bonaventura: *Vix aut numquam libertas arbitrii deſtituitur omni gratia gratis data, per quam hìc intelligitur omne, quod ſpiritualiter ſuperadditur naturalibus, adjuvans aliquo modo & præparans voluntatem ad habitum uſumve gratiæ; ſive ſit habitus, ut timor ſervilis, aut ingenita pietas; ſive inſtinctus divinus, aut allocutio interior excitans animum hominis ad converſionem. Et vix ali-* L.2.ſen.d.28.q.2. *quis ſine his invenitur.* Ex Aquinate ſubinde decerpit quæ eodem faciant: *Mutatio voluntatis effici nequit ſine aliquo movente per modum excitantis. Omne etenim motum neceſſe eſt ab aliquo moveri. Nec refert, quidquid ſit illud, hujus variationis præbet occaſionem, excitando videlicet voluntatem, ſive ſit admonitio hominis, ſive ægritudo corporis: quæ omnia conſtat divinæ providentiæ eſſe ſubjecta, atque in bonum electorum ordinata.* Hæc, ut ille mox ait, *ritè intellecta non diſcrepant à Bonaventura. Concordat Petrus Richardus.* Ita ille Richardum de Media Villa & Petrum Tarentaſienſem cum Bonaventura & Thoma conciliat, quibus & Durandum ſubjicit, aliquanto etiam indulgentiorem.

Jam de Gratia Habituali. Hanc Dionyſius docet ex Alberto eſſe *habitum infuſum, & ſimilitudinem divinæ bonitatis, qua Deo reconciliamur & unimur. Habitum ex Auguſtino, totius vitæ* L.2.d.26.q.1. *ordinativum. Proprius enim effectus eſt gratiæ totam hominis vitam univerſaliter ordinare ad Deum. Et in hoc differt ab univerſitate virtutum, quoniam virtus non ordinat niſi ad actum, & potentiam, gratia autem univerſaliter ordinat totum hominem ad Deum.* Ex Aquinate aliiſque eadem confirmat, quibus omnibus *gratia* ſimpliciter & abſolutè non dicitur, niſi habitualis & ſanctificans, etſi *auxilia* ſummi Motoris, ſeu gratias actuales non neſcirent.

Quærit idem infrà, *An gratia ſit motor liberi arbitrii?* Et reſpondet Bonaventura primùm his verbis: *Quemadmodum Sancti teſtantur, liberum arbitrium à gratia movetur & excitatur: quia à gratia operante prævenitur, atque à gratia cooperante ad opera meritoria elevatur; ita quod reſpectu operis meritorii gratia eſt motrix ſpecialis, & voluntas pediſſequa. Propter quod Auguſtinus comparat gratiam ad liberum arbitrium ſicut ſeſſorem ad equum, &c. Cùm gratia ſit ſpi-* Ibid. q.4. *rituale animæ pondus, quo anima habet ſurſum moveri, &c. Gratia eſt voluntatem erigens, adjuvans & præparans, &c.* Enucleatiùs aliquando Petrus Tarentaſienſis, *Movere contingit dupliciter, primò effectivè, ſicut ſol movet vaporem, ſurſum elevando: ſecundò diſpoſitivè, ut pondus, ſecundùm quod levitas movet ſurſum. Primo modo Deus movet liberum arbitrium, & etiam illud ſeipſum, præſertim dum per gratiam eſt perfectum, & adjutum ad movendum ſeipſum. Secundo modo gratia movet illud.* Quo nihil dici potuit accuratius. Ex Richardo ſubjungit, quæ ab his non diſſonent. Etenim ex illo *gratia movet* liberum arbitrium *per modum efficientis inſtrumen-*

mentalis, dum Spiritus ſanctus *ut principale agens cauſat excitationem & inclinationem ad bonum voluntatis actum*. Et de hac gratia ſumit idem, Ibid. q. 5. quæ Auguſtinus diſputat *de gratia præparante, operante, cooperante*. Sed ſpeciali idem ipſum confeſtim quæſtione eventilat, efficitque ex Alberti, Thomæ, Richardi, Petri, Udalrici conſenſu, gratiam unam & eandem habitualem eſſe *prævenientem & ſubſequentem, operantem & cooperantem*.

Quærit denique an gratia idem ſit atque virtus. Et quidem ex Bonaventura, *virtus magis propriè eſt gratuita, ſive infuſa. Quæ per comparationem ad finem, definitur ab Auguſtino, Virtus eſt ratio recta ad finem ſuum perveniens. Per comparationem ad ſubjectum quod informat, quod eſt voluntas, definitur ab eodem, Virtus eſt bona* L. 2. d. 27. q. 1. *voluntas. Per comparationem ad ſuum actum, ſeu complementum, definitur ab eodem, Virtus eſt ordo amoris, ſeu amor ordinatus. Per comparationem ad ſuum principium effectivum, Virtus eſt bona qualitas mentis, quam Deus in nobis ſine nobis operatur*. Ex quibus non obſcurum eſt gratiæ & charitatis habitum unum eſſe eundemque. Utrumque habitum diſtingui jubet ſanctus Thomas, cujus verba promit Dionyſius, eique conſentaneos eſſe aſſerit Petrum & Richardum, in ea etiam quæſtione, *An virtutes ſint ſemper in actu*, quod ſanctus Thomas vehementer negat; *Quoniam virtus naturam potentiæ non tollit; natura verò talis potentiæ eſt liberè operari, non cogi*.

Jam de gratia efficaciſſima divini propoſiti pauca attingamus. Et illud primò quòd relata Alexandri Alenſis ſententia de prædeſtinatione, hæc habet Dionyſius: *Reſponſio iſta tanti Doctoris admirationem & timorem ingerit mihi, eo quod apertiſſimè dicat præſcientiam meritorum eſſe ra-* L. 1. ſent. d. 41. q. 1. *tionem collationis gratiæ & gloriæ. Quæ videntur eſſe contra intentionem Auguſtini & Patrum, quia ex his ſequi videtur, quod præſcientia meritorum ſit ratio prædeſtinationis, non mera liberalitas Dei: & item quod gratia non datur purè ac prorſus gratis, ſed intuitu meritorum*. Albertum & Henricum Gandavenſem infrà præſtringit, in eadem re hallucinatos. Hujus hæc ſunt verba, *Prima gratia habet in nobis cauſam congrui, non propter quam, ſed ſine qua non conferretur uni prima gratia gratum faciens, quæ alteri denegatur*. Exemplum ſtatuit mox *in duobus quorum corda uno motu gratiæ prævenientis aliquo modo ſtimulet Deus, & unus illorum reſpuat; alter non contradicat, quamvis nullum bonum motum eliciat. Non eſt æquum, quod ambobus æqualiter fiat*. Alter ergo prædeſtinabitur, non ex merito, ſed ex occaſione potiùs, quòd non poſuerit obicem. Ita Henricus & alii olim pauci. Etſi autem à ſcopo aberrarent illi in ipſo limine, cùm tamen vel ſic prædeſtinatos à Deo, cenſerent deinceps infallibilibus auxiliis à Deo dirigi & perduci ad ſalutem, in cauſa id fuit, quamobrem eos in auctoritatem adhibuerimus. Longè enim hæc duo diſtant; fruſtrabilibus merèque ſufficientibus auxiliis à Deo juvari toto vitæ decurſu, ut eorum uſu, vel abuſu ſuæ quiſque architectus ſit, vel prædeſtinationis, vel reprobationis: atque ſemel arrepta occaſione aliqua à Deo prædeſtinari, & deinceps ad ſalutem agi protrudique ineluctabilium auxiliorum copia quadam incredibili. Qui primum illud opinati ſunt, eos à nobis prorſus alienos eſſe duximus. Qui hoc ſecundum ſectati ſunt, hos quandoque adhibuimus nobis ſuffragatores; quòd nimirum eo ſemel errore condonato, cùm aliis deinceps ſentirent, & electos ad ſalutem provehi invictiſſimè à Deo docerent per ejuſmodi auxilia, quorum etſi ſingula ſæpè fruſtrarentur, tota collectio tamen & conſpiratio infallibiliter voluntatem liberam, quocumque Deo viſum eſſet, inflecteret.

Illud rurſus ex Dionyſio adverte, fruſtrà eſſe, qui Bonaventuram exagitant iniquis ſuſpicionibus, quaſi & ipſe electioni gratiæ ſubinfeſtus fuerit. Tametſi enim non mera voluntate Dei alios eligi ſenſerit, alios omitti, ſed ratione & ſapientia ſumma; non tamen hanc ille rationem peti voluit à meritis hominum, ſed ab arcanis abſtruſiſſimæ Dei ſapientiæ, nobis prorſus inexploratæ, Quod nec Paulo obſtrepit, nec Auguſtino. Etenim cùm voluntas Dei ſumma ipſa ſit ratio & ſapientia, quod facit Deus quia vult, facit utique ſumma ratione & ſapientia adductus; ſed cùm nos prætereat ea ratio, compendioſius eſt, ut Dei voluntatem importunis percunctatoribus obtrudamus. Ita ſanè Paulus in hac ipſa re, non ſolam Dei voluntatem, ſed & ſapientiam nobis inacceſſam admiratur & ſtupet, cur alter altero dimiſſo eligatur: *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei*. Audiamus nunc Dionyſium: *Quamvis poſitio Thomæ ſit probabilis, attamen ſi ſalva authoritate Scripturæ dici poteſt, rationabiliorem puto poſitionem Bonaventuræ, quantum ad hoc quod dicit prædeſtinationem habere rationem in particulari, ſive ſingulari, ſicut in communi: ita quod non ſola Dei voluntas, ut voluntas, eſt ratio, cur iſte prædeſtinetur magis quàm* Ibidem. *ille; ſed certa atque legitima ratio, ob quam voluntas ſic agit; præſertim cùm voluntas Dei eſſentialiter ſit ipſa infinita ſapientia ac juſtitia ejus*. Ideò Paulus Deum prædeſtinare ait & operari ſecundùm *conſilium voluntatis* ſuæ, non mero imperio, ſed & conſilio.

Denique totus in ſententia ſancti Thomæ conquieſcit Dionyſius, circa divinam futurorum contingentium & liberorum eventuum præſcientiam. Nempe ea à Deo videri, nec aliter poſſe videri, L. 1. ſent. d. 38. q. 2. quàm ubi jam exiſtunt & coexiſtunt æternitati ejus. Cùm ante non ſint determinata, adeoque nec determinatè & certò ſciri poſſint. Parco adſcribere verba Dionyſii, quæ ipſiſſima ſunt ſancti Thomæ.

EX STEPHANO BRULEFER,

Ordinis Minorum, Doctore Pariſienſi. An. 1483.

BOnaventuræ potiſſimùm doctrinam & elucidare & amplexari profeſſus eſt hic. Et primò de gratia generali ſic ſentit, velle Deum om- L. 1. ſent. d. 40. ar. 2. nes ſalvos fieri *voluntate beneplaciti antecedente*, non conſequente. Ex illa autem ſalvifica antecedente Dei voluntate dimanare in omnes *omnia dona naturalia, intellectum, voluntatem, & gratias gratis datas*, quæ nempe annumerantur donis naturalibus, quia homini in naturalibus adhuc conſtituto, hoc eſt ante gratiam habitualem conferuntur. Ex eadem effluere *adjutoria communia & ſufficientia* in omnes, nempe ſacramenta.

Inferiùs autem *primam gratiam* nimirum habitualem promereri nos poſſe docet *merito congrui, quod eſt quando homo exiſtens in peccato facit,* L. 2. d. 41. ar. 1 *quod in ſe eſt*. Quod ipſum tamen meriti adumbrati nomen, à gratia hauriendum eſſe idem infrà tradit; ſed ejuſmodi gratia, quæ omnibus ſit obvia. Sic enim ille Bonaventuræ ſententiam & L. 2. d. 28. verba allambens: *Vix aut numquam homo reperitur habens uſum liberi arbitrii ſine gratia gratis data aliqua; ſed communiter habet aliquam. Ex hoc ſequitur quod multùm obligamur Deo, qui ſemper vocat nos ad ſalutem*.

Et ibidem ſpecialiter de generali timoris gratia: *Timor ſervilis eſt donum Spiritus ſancti, & bonus, ut eſt qui timore pœnæ æternæ ambobus oculis declinat à malo, & facit bonum*. Quo tamen meliorem ſubjicit eum timorem eſſe, qui nonnullo amoris rudimento initiatus eſt. Iſtiuſmodi gratias gratis datas omnino neceſſarias eſſe ibidem affirmat, ut *ſufficienter* ſe diſponat quis ad gratiam gratum facientem. Quin immò infrà concludit, *Liberum arbitrium lapſum, abſque munere gratiæ gratis datæ non poteſt in bonum diſpo-* Ibidem. *ſitivum de congruo*. Etſi poſſit *bonum opus ex genere, & ordinabile in finem* peragere, *ex ſolis naturalibus, non tamen ſine auxilio divino, & generali influentia*.

Gratias has gratis datas inter influentiam generalem & gratiam ſanctificantem medias, alibi idem bipartitur in hunc modum: *Omnes gra-* L.2.d.26.q.1. *tiæ gratisdatæ datæ ſunt ad adjuvandum ad gratiam gratum facientem acquirendam. Gratia gratis data quædam habitualis eſt, & eſt donum habituale, ut ſcientia acquiſita, bonitas. Quædam actualis, ſeu actuale donum, naturalibus additum, ſeu actus inductionis ad diligendum Deum.* Et rurſum, *Gratia gratis data actualis duplex eſt, quædam conſolatoria, quædam afflictiva. Prima vocatione fuit vocatus Joannes Evangeliſta, & iſti portantur inter brachia; attrahuntur enim per conſolationes ſpirituales. Secunda vocatione vocantur peccatores & duri per flagella.* His denique ſuperaddit gratiam, *quæ eſt motiva; & eſt ſpeciale Dei auxilium, quo ipſe movet ſpecialiter voluntates noſtras ad bene operandum.*

Hactenus de gratia generali. At verò ex eo- L.2 d.26.q.2. dem, *Propriè gratia eſt gratum faciens habentem, & opus gratum reddens.* Hæc dicitur *gratia operans, in quantum reddit animam gratam Deo, vel inquantum dirigit ad bonum opus, & eſt eadem gratia.*

Circa eandem habitualem gratiam, quærit mox ibidem, *an comparetur ad animam in ratione motoris*. Reſpondet autem his verbis: *Liberum* Ibid. q. ult. *arbitrium habet moveri à gratia, & ab ea excitari. Nam movere nihil aliud, quàm cauſare aliquid in mobili. Sed gratia habet cauſare aliquid in libero arbitrio, quia inclinat animam noſtram ad bonum. Dicitur gratia operans, quia facit animam gratam Deo: cooperans autem, quia inclinat ad bona opera.*

Ibid. q. ult. Quin immò *reſpectu operis meritorii gratia eſt velut principalis motrix, & voluntas velut pe-* L.2 d. 28.q.3. *diſſequa. Quia nunquam Deus acceptaret bonas voluntates noſtras, niſi mediante gratia.* Idem denique infrà docet non poſſe ſine gratia gratum faciente ſervari præcepta *quoad intentionem mandantis*, id eſt, ita ut perveniamus ad vitam æternam: etſi poſſint *quantum ad genus operis*, ita ut vitetur peccatum.

Poſtremò denique quod ſpectat ad efficaciſſimam divini propoſiti gratiam, ex his facilè conjicietur Stephani doctrina, perinde aliena, hinc a ſcientia media, hinc à phyſica prædeterminatione. Primùm enim negat *neceſſitatem rebus im-* L.1. d.38.q.2. *poni ex divina præſcientia*. Ex Auguſtino enim, *Sicut mea memoria non cogit facta eſſe, quæ præterierunt; ſic Dei præſcientia non cogit facienda eſſe, quæ futura ſunt.* Item ſic ille arguit: poſitio vel ablatio præſcientiæ divinæ extrinſeca prorſus eſt noſtræ voluntati, illique nihil vel addit, vel demit: non ergo ei neceſſitatem infert. Item præſcientia non eſt cauſa malorum. Denique Deus præſcit futura, ſed & contingenter futura præſcit.

Similiter infrà docet prædeſtinatione divina non L. 1. d. 40. art. 2. imponi neceſſitatem libero arbitrio, *quia non violentat liberum arbitrium, nec cogit, ſed ſtat cum ipſo, dimittens hominem in ſua libertate & contingentia, quia ſic contingenter quis facit bona opera, vel mala, cùm eſt prædeſtinatus, ſicut ſi Deus eum non prædeſtinaſſet. Sicut ſi velit quis Joanni cras aliquid dare, non tollit aliquid à libero arbitrio ejus, ſic nec Deus.*

Inanes autem & ſcrupuloſas quorundam querimonias ſic idem ibidem retundit: *Deus non eſt* Ibidem. *tota cauſa ſalutis tuæ, ſed cum voluntate tua. Quid autem frangis caput tuum per diverſas cogitationes? Facienti quod in ſe eſt, Deus nunquam deficiet. Unde quidam Doctor, Si non es prædeſtinatus, fac ut prædeſtineris. Unde in poteſtate tua eſt damnari, vel ſalvari.*

Quoniam autem ingerit ſe ſtatim gravis difficultas, quomodo certò & infallibiliter Deus quos vult prædeſtinet, & ante ſæcula prædeſtinarit, ſi actus liberi voluntatis noſtræ in futurum pendent incerti, & pro libertate noſtra huc illucque verſatiles; hanc ille ſic eximere difficultatem aggreditur: *Difficile eſt hoc intelligi,* L.1.d.40.q.1. *poteſt tamen ſic capi. Præſens divinæ æternitatis complectitur omne tempus. Per præſens intelligitur nunc, vel inſtans æternitatis permanens. Non enim tranſit in præteritum; ſed idem nunc æternitatis, quod coexiſtebat tempori in principio mundi, eſt hodie.* Hoc ita conſtituto, jam pronum eſt intelligere, omnia omnium temporum ſimul à Deo intelligi *unico actu intelligendi ſimpliciſſimo & invariabili*. Ex quo id emicat, quomodo Deus quæ nobis futura, eoque incerta ſunt, eventa quælibet, etiam libera & contingentia, non tam prævideat, quàm videat, utpote præſentia, & actu exiſtentia ac coexiſtentia æternitati, qua tota ſimul Deus ſemper fruitur: nec ullam tamen inferat rebus neceſſitatem, nec enim res cogit fieri, qui factas videt. Emicat rurſum, quomodo Deus certò, quos vult, ad gloriam & prædeſtinet & provehat, nempe coram poſitos & libertate ſua nunc utentes, intus foriſque ita ineſcare, circumagere, & incitare novit, ſolando, terrendo, ut antè dictum eſt, ut & ad bonum converti tandem adducat, & in bono perſeverare.

Videſis ut idem alibi non obſcurè id innuat: *Impoſſibile fuit hominem, vel aliquam creaturam* L.2.d.24.q.1. *rationalem per naturam habere liberum arbitrium inflexibile ad malum. Per naturam dico; nam per gratiam aliqua creatura fit inflexibilis, ſive impeccabilis. Non quod gratia mutet naturam, ſed ſunt impeccabiles per gratuitam Dei manutenentiam, quia Deus non vult eis cooperari in peccatum, ſed continuè ſuſtentat in bono.* Si omnimoda impeccantia, quantò magis quòd à peccato quis emergat, & ante iteratam ruinam excedat è vivis, acceptum ferri poterit manutenentiæ Dei, & ſuſtentationi in bono, & tentationum propulſationi?

Eodem ſpectat quod ait voluntatem noſtram nec à Deo *cogi* poſſe, nedum ab agente creato. *Induci* poſſe etiam ab agente creato, *immutari* à Deo ſolo. Immutat Deus voluntatem, cùm charitatis habitum, ſeu affectum infundit. At verò, L.2. d.25. q. 10. 11. ut idem ait ibidem, inducitur libertas ad conſentiendum, *tam per blanditias, quàm etiam per minas & tormenta*. Quæ duo ſunt genera gratiæ gratis datæ ſuprà deſcriptæ. Poteſt & agens creatum blanditias minaſque adhibere, ſed pro ſuo modulo, ideoque non invictiſſimè quo volet liberas inducet voluntates. Poteſt Deus ſine modo & ſupra omnem modum, ideoque ineluctabiliter inducet, quo volet cumque. Unde idem infrà: *Quadruplex eſt gratia, prædeſtinationis,* L.2.d.26.q.3. *vocationis, juſtificationis, & magnificationis. Gratia prædeſtinationis eſt ordinatio creaturæ rationalis ad gratiam & gloriam. Gratia vocationis eſt illa, qua gratia nobis offertur per aliquas monitiones, vel flagellationes.* Meminit & mox ibidem *gratiæ protectionis*, quæ tentationes temperat.

Quod attinet denique ad prædeſtinationem gra- L.1.d.41.q.2. tiæ, hanc prorſus gratuitam tuetur Stephanus cum Bonaventura; ſic tamen ut cum eodem *non ſine ratione* aſſerat à Deo hunc eligi, alium reprobari, cùm ambo in eadem priùs maſſa deliteſcant. Nihil enim ſumma ratio & ſapientia Deus agit, ſine ratione & ſapientia: at quæ hujus delectus ratio, quæ cauſa ſit, nobis prorſus incompertum eſt, invium & inacceſſum nobis eſt hoc arcanum, unde exclamat Apoſtolus, O altitudo divitiarum ſapientiæ Dei. Longè aliter ſanè & Bonaventura & Stephanus philoſopharentur, ſi ſuperſtrui putarent prædeſtinationem conſenſioni liberæ noſtræ, qua gratiam oblatam hic amplexatus eſſet, ille reſpuiſſet. Nec enim ea ratio inexplorata nobis eſt.

EX GABRIELE BIEL

Germano.

An. 1490.

Circa gratiam generalem ita ſentit Biel, poſſe quemque per eam mereri de congruo gratiam juſtificantem: *Anima obicis remotione, ac* L. 2. Sent. d. 27. q. 1. *bono motu in Deum, ex arbitrii libertate elicito, primam gratiam mereri poteſt de congruo. Quia actum facientis quod in ſe eſt, Deus acceptat ad tribuendum gratiam primam, non ex debito juſtitiæ, ſed ex ſua liberalitate.* Id probat verbis Alexandri Alenſis, ita ajentis: *In quolibet homine eſt recta ratio per naturam, quia quilibet poteſt cognoſcere ſuum principium, ſcilicet Deum: ſcit enim ſe non ſemper fuiſſe, & ſe habere principium, à quo debet petere ſuorum defectuum ſuppletionem. Cùm ergo recurrit homo ad illum, quem ſcit ſuum eſſe principium, & petit ab eo lumen fidei & boni, facit quod in ſe eſt. Et hoc eſt generaliter in quolibet homine.* Hæc de Gentilibus & infidelibus quibuſvis. De fidelibus autem ſic habet: *In fideli autem peccatore qui habet fidem informem, nihilominus fides illa ad duo radiat, ſcilicet ad divinam juſtitiam damnantem reprobos, & ad divinam miſericordiam ſalvantem electos. Ex primo generatur timor, ex ſecundo ſpes: hoc faciendo facit quod in ſe eſt.* Hæc ille ex Alenſi.

Ubi obſerva non actualem gratiam hìc, ejuſque neceſſitatem negari, quin immò aſtrui. Hæc interſerit obiter Gabriel eo loco: *Suppoſita ſemper generali influentia Dei, ſine qua omnino nihil poteſt.* Itaque auxilium Dei moventis, influentiam generalem, hoc eſt gratiam actualem ſemper ſupponebant, aliquando innuebant diſertè, ſed obiter & ſtrictim. At in eam omnes tum maximè curam incumbebant, ut inveſtigarent vires aliquas, ſive facultates, ſive habitus, quibus excitandis & in actum propellendis motio illa actualis deſtinaretur. Itaque Alenſis & Gabriel in fideli impio fidei informis habitum ſpectant, ut vim, qua poſſit & timorem juſtitiæ, & ſpem miſericordiæ Dei elicere; ſuppoſita ſemper generali motione actualis adjutorii, quæ nullis facultatibus, habitibuſve deeſt, cùm opus eſt; & ſingulis accommodat ſeſe, naturalem naturalibus, ſupernaturalibus ſupernaturalem. In infideli autem uterque obſervat innatam Dei notitiam abſtruſumque ſenſum, quo gentes omnes quantumvis efferatæ Deum venerantur, ſuſpiciunt, invocant, ſi qua repentè irruit calamitas. Huic ſive facultati, ſive habitui, ſive inſtinctui non defore augurantur actualia Dei auxilia, quæ igniculos illos penè ſepultos obrutoſque exſuſcitent, & redaccendant, niſi homo ipſe ſponte ſua pigritetur, & cœleſte reſpuat adjutorium. Hæc germana ratio eſt priſcos Scholæ Theologos & interpretandi, & vindicandi à calumnia.

Addit ibidem Gabriel, *Facienti quod in ſe eſt, gratiam conferri à Deo neceſſitate immutabilitatis, ſive ex ſuppoſitione,* quia ab æterno ita ipſe miſericorditer atque irrevocabiliter decrevit. At verò mox idem inquirens ad quæ valeat libertas hominis poſt lapſum cum generali influentia, ad quæ ſpeciali indigeat adjutorio; profert primò ſententiam Gregorii Ariminenſis, *parum attribuentis libero arbitrio,* & ajentis *ſpeciali auxilio* opus nunc eſſe ad quodlibet bonum opus morale, ad ſufficienter cognoſcendum quodlibet verum morale, ad reſiſtendum cuicumque tentationi, ad implendum quodcumque præceptum, ad vitandum denique peccatum, non tantùm omne collectivè, ſed etiam quodlibet diſtributivè; denique ſemel etiam juſtificatos egere adhuc ſpeciali auxilio ad vitandum peccatum quodlibet, & cuicumque obluctandum tentationi. Quanquam enim ſine gratia habituali, & ſine ſpeciali auxilio poſſit homo honorare parentes, ſubvenire egentibus, & id genus alia: non tamen ſine labe culpæ aliqua, quia non *propter quod oportet,* ſcilicet propter Deum, ut finem ultimum.

Iſtud porrò *auxilium ſpeciale* Gregorio Ariminenſi, ſi qua Bieli fides, eſt *quædam ſpecialis Dei aſſiſtentia, vel Deus aſſiſtens, & gratis ad bene agendum & volendum juvans, & ad non peccandum; ſive non permittendo ultra virtutem ab ipſo nobis præſtitam nos tentari, ſive faciendo nos fortiter & rectè contra tentationes pugnare, ſive alio modo nobis ignoto, ſibi noto, juvando.* Hæc ille, ne quis hìc ſuſpicetur per auxilium ſpeciale à Gregorio Ariminenſi prædeterminationem phyſicam inſinuatam eſſe. Id enim ab ejus mente alieniſſimum fuit. Nam prædeterminatio phyſica æquè neceſſaria foret ad colendos parentes quomodocumque, etiam non propter Deum. Denique auxilium ſpeciale Gregorio quandoque in ſola eſt tentationum amolitione, vel moderatione.

Subjicit mox Gabriel ſententiam divi Thomæ, qui ut ipſe ait *videtur temperatiùs loqui:* & primùm ſtatuit neceſſitatem auxilii *Dei, ut primi moventis,* ad omnes motus tam ſpiritales, quàm corporales; & ſummatim *ſic videtur ſanctus Thomas ſentire, quod ad actum meritorium indiget homo dono gratiæ habitualis infuſæ, & hoc in utroque ſtatu, naturæ integræ & lapſæ. Sed ad actus bonos non meritorios ſufficit liberum arbitrium ex ſuis naturalibus, cum generali motione divina, ſine gratia infuſa. Sine qua etiam poteſt ab omni actu peccati ad tempus ceſſare, ſe etiam ad gratiam recipiendam præparare, non autem à peccato reſurgere. Præcepta etiam divina licèt non omnia, quantum ad ſubſtantiam actus, non quantum ad intentionem præcipientis adimplere: concurrente tamen ſemper auxilio Dei, ut primi moventis, ſicut hoc requirit omnis creatura, in omni ſuo actu, actuari, & conſervari: ſpecialiter tamen hoc auxilio indiget homo lapſus, propter naturalium vulnerationem in carnis infectione, mentis obſcurationem, & voluntatis ad ſeipſam recurvationem. Sed an illud auxilium articuli noni ſpeciali ratione homini impenſum, ſit aliud ab influentia & cooperatione Dei generali, qua aſſiſtit omni agenti, ipſum movendo, an ſit idem, non determinat. Non enim dicit quod homo indiget ſpeciali auxilio Dei, ſed dicit quod indiget tali auxilio gratiæ ſub duplici ratione, id eſt, generali & ſpeciali. Dicit denique quod in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo auxilio gratiæ naturam ſanantis, ut Deum ſuper omnia diligat.* Adverte hìc primò ex Gabrielis interpretatione, quam ut vero accommodatiſſimam nos ſemper ſectati ſumus, *gratiam ſanantem* ſancto Thomæ eſſe *donum gratiæ habitualis infuſæ.* Secundò gratiam quancumque actualem ab eo deſignari nomine *auxilii Dei moventis,* accommodati nempe effectis ſuis, ſive naturalibus, ſive ſupernaturalibus. Tertiò hoc auxilium Dei moventis ſancto Thomæ idem eſſe atque aliis influentiam generalem. Quartò auxilium ſpeciale ab eo nullum diſertè conſtitui articulo illo famoſo in eam rem, ſed auxilium Dei moventis *ſpeciali ratione* neceſſarium dici nunc, ut res habent poſt peccatum. Poteſt enim nunc idem atque antè, ſpeciali ratione eſſe neceſſarium auxilium. Non aliter quàm gratia habitualis eidem ſancto Thomæ neceſſaria nunc eſt eadem, quæ ante lapſum; ſed antè generali tantùm ratione, nempe ad elevandam naturam ad actus ſupernaturales; nunc præterea ſpeciali ratione, ad ſanandam eandem. Quod tamen non prohibet, quin eadem ſit omnino habitualis gratia. Poſtremò denique etſi ſpeciale auxilium à divo Thoma deſideraretur, longiſſimè aberrant à ſcopo, qui illud ejuſmodi interpretantur, quo voluntas invictiſſimè determinetur. At ſuprà audivimus ex Gregorio Ariminenſi, quid ſit ſpeciale auxilium. Audivimus & aliquantò temperatiùs molliùſque ſentire divum Thomam, quàm Gregorium Ariminenſem.

Sententiæ divi Thomæ *ſatis concordat* divus Bonaventura, ut ait Gabriel. Exiſtimat enim gratiam habitualem neceſſariam eſſe, *ut reſurgat à peccato, ut tentationes vincat; ſic ut fiat Deo amicus, & præmio æterno dignus, ut denique impleat mandata ſecundùm intentionem mandatis*. Et rurſum *gratiam gratis datam, qua vix, aut nunquam liberum arbitrium omninò deſtituitur, intelligendo per gratiam gratis datam, quidquid naturalibus ſuperadditum adjuvat aliquo modo, & præparat voluntatem ad habitum, vel uſum gratiæ; ſive ſit habitus, ut timor ſervilis, vel pietas aliquorum viſceribus inſerta ab infantia; ſive aliquis actus, ſicut vocatio, vel locutio, qua Deus excitat hominis animam, ut ſe præparet*, hanc inquam gratiam, quæ idem Bonaventuræ videtur eſſe, quod Ariminenſi *ſpeciale auxilium*, exiſtimat ille *neceſſariam eſſe, ut homo ad gratiam gratum facientem ſe diſponat, ut omni tentationi reſiſtat, ut bonum quantumcumque faciat, quod ſit ordinatum ad æternam ſalutem, ideoque cum recta intentione, licèt extra charitatem: denique ut bonum quodlibet morale ordinabile ad Deum, quamvis non revera ordinatum, faciliter faciat*. Denique cenſet Bonaventura *ad bonum morale ordinabile in Deum ſufficere aliquando & raro rationem ac reſiduum boni inſtinctum, cum generali influentia & cooperatione Dei, ſicut cooperatur aliis creaturis. Nam ſine primo agente nullum agens poteſt agere*. Ita Bonaventura aliquantò explicatiùs quàm Thomas, & clementiùs quàm Ariminenſis. Nam divus Thomas auxilio Dei moventis complectitur utrumque illud auxilium ab habituali gratia diſtinctum, quod Bonaventura diſcriminavit. Et rurſum Bonaventura *ſpecialis auxilii* neceſſitatem non ad omnia opera moraliter bona extendit, ſicut Gregorius Ariminenſis. Illud denique nec Gregorio forſan diſplicuerit, quod ait Bonaventura, ſine ſpeciali auxilio ſeu gratia gratis data vix, aut nunquam liberum arbitrium reperiri. Itaque licèt ſpeciale hoc vocetur auxilium, quòd ab influentia generali differat, generalis tamen & iſta gratia eſt.

Ibidem.

Scoti denique & Ockami doctrina à Gabriele profertur, *Cùm loquimur de puris naturalibus, non excludi generalem Dei influentiam, qua ut cauſa prima concurrit cum agente ſecundo: ſed per pura naturalia intelligitur animæ natura ſeu ſubſtantia, cum qualitatibus & actionibus conſequentibus naturam, excluſis habitibus ac donis à Deo ſupernaturaliter infuſis*. Et denuò *diſtingui triplex bonum, meritorium, quod eſt à charitate & gratia: morale, quod fit, quia dictatur à recta ratione: bonum ex genere, &c.* His poſitis concluſiones parum abſimiles antecedentibus ſubjiciuntur: *Poſſe quemque ex puris naturalibus bonum morale opus facere: ſe diſponere ad gratiæ ſuſceptionem, faciendo quod in ſe eſt: quodlibet peccatum mortale novum cavere, &c.* Et mox tamen defluit Gabriel ad Bonaventuræ ſententiam, *vix aut nunquam liberum arbitrium deſtitui omni gratia gratis data; itaque homo tot difficultatibus nunc implicatus, raro vellet bonum, raro ſe ad Deum converteret, niſi ſpecialiter Dei auxilio fideli ſuſtentaretur*. Specialis itaque auxilii neceſſitati, ſed & generalitati ipſe quoque ſubſcribit. Poſtremò ut ignorantia invincibilis à culpa prorſus excuſet, ut facienti quod in ſe eſt, fidei ad ſalutem neceſſariæ inſcitia vel non obſit, vel divinitus abſtergatur, idem alibi docet in hæc verba conſentanea prorſus illis, quæ ex Alenſi & aliis alibi tetigimus. Vide quæ & alibi prolixè diſſerit de ſyndereſi, ad bonum incitante, revocante à flagitiis.

L. 2. d. 22. q. 2.
Ibid. d. 39. q. 1.

Jam verò de gratia habituali, quòd ea *inclinet* ad diligendum Deum & ad implenda præcepta, ſic Gabriel: *Charitas, ſive Gratia nominatur. Gratia quòd ea Deus acceptat naturam, Charitas quia inclinat ad diligendum Deum. Habet hoc donum infuſum inclinare primò & principaliter ad actum proprium, qui eſt diligere Deum, & mediante illo ad cujuslibet alterius virtutis actum; ſicut cæteri habitus acquiſiti ad faciliùs, expeditiùs, delectabiliùs eliciendum actus ſimiles illis, à quibus geniti ſunt, inclinant*. Et mox ait tametſi habitus *inclinet naturaliter*, tamen actum charitatis eſſe liberum, quia *in actu meritorio duo eſt attendere, ſubſtantiam actus, & rationem meriti: quantum ad ſubſtantiam actus, eſt principaliter à voluntate liberè producente; quantum ad rationem meriti, eſt principaliter à charitate*.

L. 1. Sent. d. 17. q. 3.

Alibi verò præter gratiam increatam, ſeu Spiritum ſanctum & totam Trinitatem animæ ſanctificandæ *illabentem*, creatam ſtatuit gratiam eamque multiplicem; ſed gratiam *propriiſſimè & ſtrictiſſimè* ſumptam vult eſſe habitualem, quæ gratos Deo facit, & opera vitæ æternæ meritoria efficit: hanc ait à Pelagio negatam, huic aptat loca & verba Auguſtini omnia de gratia propriè dicta. Hanc ait dividi in *operantem*, quatenus *juſtificat impium*: & in *cooperantem*, quatenus *inclinat hominis voluntatem ad eliciendum opera ſua principaliter propter Deum; & per hoc facit opera hominis meritoria, & æterno præmio digna*. Rurſum gratia operans eadem *præveniens* eſt, & gratia *cooperans* eadem *ſubſequens* eſt, *pro quanto adjuvat voluntatem inclinando eam ad opera meritoria perficienda*. Et ibidem rurſus manifeſtiſſimè, *Gratia eſt habitus animæ virtuoſus, non acquiſitus, ſed infuſus; eſt enim qualitas dirigens animam, & inclinans ad opera meritoria*. Denique quòd ſit virtus *infuſa*, probat ex Auguſtino, qui virtutem ita definit, ut eam *Deus in nobis ſine nobis operetur*. Denique *idem ſunt realiter charitas & gratia, quia eodem habitu, quo Spiritus ſanctus inhabitat animam, voluntas inclinatur ad ſuum finem ſuper omnia diligendum*.

L. 2. d. 26. q. 1.

Et rurſum ut actus bonus principaliùs ſit & à bona voluntate ſecundùm ſubſtantiam, & à gratia ſecundùm rationem meriti, illuſtrat exemplo curſus, qui & ab equo eſt, & ab equite. *Curſus equi per certam viam ad certum terminum, eſt ab equo & ſeſſore dirigente equum. Principaliùs quidem ab equo, quantum ad ſubſtantiam motus & ejus velocitatem: ſed inquantum directus per talem viam ad hunc terminum, principaliùs eſt à ſeſſore dirigente. Et ſecundùm hoc intelligendum eſt illud Auguſtini ad Sixtum Presbiterum, quod gratia habet ſe ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equum. Et illud ad Bonifacium Papam, Voluntate comitante, non ducente; pediſſequa, non prævia*. Et mox aliquid in ea comparatione claudicare non diſſimulans: *Nam voluntas eſt quaſi equus liber, & gratia quaſi ſeſſor per modum naturæ inclinans*.

L. 2. d. 27. q. 1.

Ut autem habitus inclinet, & ideo vel facilitatem, vel difficultatem ingeneret ad actus quoſlibet, nec tamen libertatem indifferentiamque perimat, ſic ille non multò pòſt: *Difficultas in eliciendo,* L. 2. d. 28. q. 1. *non minuit libertatem, quia ita elicit actum, quod omnibus eodem modo ſe habentibus, habet in poteſtate ſua elicere & non elicere. Et ideo quantumcumque creſcit difficultas, nunquam aufert libertatem; ſed bène tollit delectationem & promptitudinem. Et per hoc frequenter mutat voluntatem, ut deſinat velle quod voluit, ſublata delectatione, aut incipiat velle quod voluit, accedente metu, vel triſtitia; ſemper tamen manet libertas in volendo.* Ita liquet quomodo habitus quicumque mutent voluntatem & inclinent, ut nolit quæ volebat, & quæ nolebat velit viciſſim; nempe addita vel delectatione ad actus proprios, vel mœſtitia & difficultate ad adverſos.

Ut denique gratia habitualis neceſſaria ſit *ad merendum* vitam æternam, & ad operandum *ex recta intentione*, idem infrà declarat *ex recurvatione* L. 2. d. 29. q. 1. *voluntatis ad ſeipſam, propter quam nihil magis ſe diligit: indiget ergo gratia, qua ſe elevet ſupra ſe ad ſummum bonum.* Sic ille non recurrit ad ſolum Dei beneplacitum, quo juſſerit ſanxeritque habitus hujus neceſſitatem; ſed ad ipſam rei naturam & ſummam difficultatem, qua fit ut recurva in ſeipſam voluntas, nequeat prorſus aſſurgere in Deum, niſi omnipotente operatione Dei affectus ipſe intimus ejus immutetur, & affectu radicitùs in melius mutato, actus jam inde boni & meritorii pullulaſcant.

Circa efficaciſſimam denique gratiam, qua Deus voluntates noſtras liberas indeclinabiliter agit, quo ipſe cumque vult, utcumque mens Gabrielis pateſcet ex ea ratione, qua ſecundùm ipſum prævidet Deus futura contingentia. Et primùm quidem aliquos ita ſentire ait, quòd futura contingentia libera certò ſciat & præſciat L. 1. d. 38. q. 1. Deus *per ideas, quantum ad omnes conditiones exiſtentiæ, propter perfectionem repræſentationis, qua ideæ repræſentant res ſecundùm omnem rationem & habitudinem extremorum.* Alios verò *per hoc quod totus fluxus temporis eſt præſens æternitati.* Scotus autem dicit, quòd *voluntas divina quæ eſt prima regula contingentium, priùs determinat contingentia, antequam illa intellectus divinus intelligat. Unde intellectus divinus videns determinationem divinæ voluntatis, videt illud fore, quod voluntas determinat.* Denique ex Ockamo Deum præſcire futura contingentia & libera, *quia Deus, ſive eſſentia divina eſt cognitio intuitiva, tam ſui quàm omnium futurorum & poſſibilium, tam perfecta & clara, quàm præteritorum & præſentium.* Scit enim omniſcius, *Quæ pars contradictionis eſſet, fuit, & erit vera, quæ falſa.* Ut enim homo præſentia contuetur, ita Deus futura & præterita omnia. Huic Ockami ſententiæ accedit Gabriel.

Nec ab eodem diſcedit in negotio prædeſtinationis, quam duplicem facit, alteram eorum, qui ob præviſa merita eliguntur ad gloriam, alteram L. 1. d. 41. q. 1. verò illorum, *qui ex gratia ſpeciali ordinati ſunt ad vitam, ita quod ſibi ipſis non ſunt derelicti, ſed præventi, ne ponere poſſent obicem & ne poſſent peccare, vel in peccatis permanere: ſicut beata Virgo & Paulus à Domino percuſſus & illuminatus.* Nobis ſanè bipartita hæc prædeſtinatio infeſta prorſus videtur Pauli Auguſtinique doctrinæ. Eam ergo tantùm tuemur partem, quæ gratuitæ electorum omnium prædeſtinationi ſuffragatur.

Horum poſtremò voluntas quomodo invictiſſimè flectatur à Deo, idem Gabriel alibi patefacit, exponens illa in Evangelio verba, *Compelle intrare, Niſi Pater traxerit, &c.* Et rurſum L. 3. d. 25. q. 1. quomodo voluntatem poſſit Deus cogere: *Voluntas quantum ad actus elicitos poteſt induci, poteſt & timore, vel promiſſione mutari, ac ab actu elicito recedere, & contrarium velle. Clara ſunt hæc teſte experientia. Poteſt enim per divinam immiſſionem, & illuminationem, & Spiritus ſancti ſpecialem motionem, gratiæque infuſionem recedere à vitioſis volitionibus & elicere bonas. Et hæc dicitur tractio divina. Quoniam ſic voluntas divino adjutorio ſeparatur ab his, quibus per amoris glutinum fortiter adhæſit, & æternis incipit adhærere. Sic dicit beatus Bernardus, Hoc intendit Deus, cùm terret, aut percutit, ut faciat voluntarios, non ut ſalvet invitos: quatenus dum de malo in bonum mutat voluntatem, transferat libertatem,* non auferat.

UNIVERSIM ALIQUA & ſummatim obſervantur in ſuprapoſitam Theologorum ſecundæ hujus ætatis doctrinam.

Illud hìc primùm animadverti æquum eſt, quàm conſentiant inter ſeſe Theologi omnes ſecundæ hujus ætatis, & quàm non diſſentiant à Theologis primæ, quæſtionibus in omnibus, in quibus aliquantulum eſt momenti. Conſentiunt enim omnes in conſtituendo influxu, ſeu concurſu generali Dei, ut primi Entis, primæ cauſæ, primi motoris in cauſas omnes ſecundas, & in effectus eorum, ſeu liberos, ſeu neceſſarios; at in liberos maximè, colore qualiſcumque ſaltem oblitos bonitatis moralis.

Conſentiunt etiam penè omnes & de neceſſitate auxilii ſpecialis, ad actus paulò difficiliores & ſublimiores, ſive in præceptis ſervandis, ſive in ſuperandis tentationibus. Etſi ſpeciale dicatur hoc auxilium, quòd non ille tantùm ſit concurſus generalis: omnibus illud tamen commune eſſe ſentiunt, ut poſſibilia ſint mandata; niſi adulti priore aliquo delicto illud ſibi ſubduci meruerint.

Conſentiunt influxum, ſeu motionem generalem primæ cauſæ intelligi poſſe, aut de impulſione interiori, aut de exteriori excitatione per objecta, per exhortationes, per conſilia, per pœnas & adverſitates: horum enim omnium mentio fit apud ſanctum Thomam.

Conſentiunt auxilium ſpeciale conflari & coaleſcere ex timore ſervili, ex ſuavitate quadam indolis & teneritudine naturali, ex lumine naturali, ex reliquiis piorum affectuum, ex rebus ipſis convenienter objectis, ex piis ſuaſionibus, promiſſis, minis, pœnis, aliiſque id genus.

Conſentiunt his tum generalibus tum ſpecialibus auxiliis non determinari infallibiliter voluntatem. Ne voces quidem ipſæ determinationis, aut infallibilis efficaciæ uſquam hìc leguntur. Unum id affirmant, auxiliorum ſpecialium alia aliis validiora eſſe.

Conſentiunt utroque hoc genere auxiliorum præparari homines ad juſtificationem, per priora mediatè, per poſteriora immediatè. Si enim voluntas primis cooperetur, dantur poſteriora; ſi his obſecundet, ad juſtificationem perducitur.

Conſentiunt auxilia hæc naturalia poſſe dici, non modò quia omnibus communia ſunt hominibus: ſed etiam quia is Scholæ uſus eſt, ut quidquid juſtificationi præit, eo non dicamur evehi ſupra naturam: quòd ſola habituali & juſtificante gratia adjiciatur nobis nova generatio, eſſe novum & ſupernaturale. Nec tamen vetant, ſupernaturalia etiam dici, & gratiæ nomine contineri: cùm ad gratiam iis vel mediatè præparemur, vel immediatè; cùm gratiæ gratis datæ dicantur; cùm plerumque lumina ſint menti infuſa, vel piorum affectuum initia voluntati inſtillata.

lata. Si qui autem aliquando horum Theologorum dixerint, influxus generalis ope poſſe imperfectum aliquod meritum comparari, quo ſpecialia auxilia nobis concilientur; nihilo tamen minùs ſpecialia hæc auxilia gratis ſemper dari conteſtati ſunt; quòd meritum hoc omne, quod congruum dicitur, adumbratum tantummodo & precarium ſit, uni divinæ innixum miſericordiæ.

Conſentiunt generalia hæc auxilia ab antecedente Dei voluntate proficiſci, qui auxilia ſufficientia omnibus impertitur ad implenda præcepta, ad vitanda peccata, ad ſuperandas tentationes, ad habitualem gratiam comparandam, quòd omnes velit ſalvos fieri. Si qui horum Theologorum inuſitatam neſcio quam auſteritatem affectarint, ut Thomas Bradvardinus, & Gregorius Ariminenſis, illos cæteri abjecerunt, vel etiam damnarunt. Sicubi diſcrepare viſi ſint Thomas, Bonaventura & Scotus, non magni fuit momenti illa diſſenſio. Dominicanorum omnium eadem fuit, quæ & aliorum ſententia de generalibus & ſpecialibus auxiliis, de præſcientia & decretis Dei, de actualium auxiliorum ſincera & infucata ſufficientia. Nemo eorum vel uno ſaltem verbo attigit ſufficientia illa auxilia, quorum effectus nunquam eſt ullus. Nemo eorum illorum unquam meminit efficacium auxiliorum, quibus reſiſti poteſt ſemper, nec unquam reſiſtitur. Omnibus ea placuere ſufficientia auxilia, verè ſufficientia, quibus aſſentitur quandoque voluntas, quandoque non aſſentitur: & per quæ tamen certiſſimè agitur, agitque, quando ita Deo viſum eſt, cujus omnipotens voluntas eſt, ut horum auxiliorum tanta ſit copia, congruitas, ſuavitas, vis, ut effectu nunquam fruſtretur.

Quod ad gratiam jam ſanctificantem ſpectat, illam hanc eſſe conſentiunt, quæ gratia principaliter dici debeat; quam Joannes vocat generationem divinam & initium novæ creaturæ; quam appellat Paulus charitatem diffuſam in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum; charitatem permanentem in anima juſtorum, affectum eorum dominantem; ſicut concupiſcentia carnis permanet & dominatur in eis, qui juſtificantis gratiæ exortes ſunt; illam denique gratiam, de qua certamen fuit Eccleſiæ & Pelagio.

Conſentiunt per hunc habitum infuſum, ſeu affectum dominantem charitatis, inclinari & impelli, adjuvari & roborari voluntatem ad opera bona; quòd ea ſit vis & natura habituum & affectuum dominantium. Hæc itaque gratia vires largitur implendi præcepta, & tentationes vincendi; quod nihil obſtrepit neceſſitati gratiarum actualium, ut mox dicetur.

Conſentiunt hac nos gratia juſtos fieri, filios Dei, & divinæ conſortes naturæ. Laborant aliqui in derivandis tantis his nominibus & ornamentis ex habitu inhærente. Sed laborare deſinent, remque facillimè capient, ſi advertant hunc habitum nequaquam otioſum eſſe & ſterilem; ſed affectum eſſe ſtabilem & permanentem divini in nobis amoris, cæteris omnibus dominantem animæ affectibus. Manifeſtiſſimum eſt enim, juſtos & Dei filios, & naturæ divinæ conſortes eſſe, atque ita ad eſſe quoddam ſupernaturale ſublimari eos omnes, in quibus reſidet & dominatur charitas.

Conſentiunt jure meritiſſimo gratiam hanc habitualem & permanentem principalis gratiæ nomine decorandam fuiſſe. Non aliter enim certa nobis & ſolida ratio, oratioque conſtabit, quàm ſi ante cætera omnia conſtituamus in homine principium aliquod permanens bonorum operum, cui conſentaneas deinceps Deus adjiciat motiones & gratias actuales. Ita nimirum Author naturæ ſenſus & organa ſenſuum in nobis primùm conſtituit, quibus fit, ut poſſimus ſenſuum operationes edere, & veriſſimè poſſimus, etſi ad id præterea deſideretur motio & auxilium Motoris univerſalis. Ita res habet in cæteris etiam naturis omnibus. Inſeruit illis Deus principia & facultates, quibus effundere ex ſe poſſint operationes omnes illis congruentes; nec dubitat quiſquam, quin verè id poſſint, etſi ne id quidem poſſint ſine concurſu generali; qui etſi non exprimatur, poni tamen ſemper intelligitur, nec unquam denegari. Æquum eſt ergo, ut & cauſæ liberæ, morales & ſupernaturales, principio intimo inſtruantur operationum ſibi propriarum. Ea eſt porro gratia habitualis in juſtis & Dei filiis: per eos poteſt illa edere opera bona prorſus omnia, quamvis id non poſſit, niſi cum auxiliis actualibus, quæ illi conſentiunt, & quibus nunquam deſtituitur.

Conſentiunt proinde hanc gratiam prævenientem eſſe & ſubſequentem, operantem & cooperantem; principium eſſe bonorum operum, cauſam & fontem meriti, dilectionem & delectationem juſtitiæ; quòd habitus id præſtent, ut operari, & facile, & volupe ſit; denique illam ita voluntati, ut equitem equo imperitare.

Solidè hæc conſtanterque & ſentiuntur & dicuntur: & niſi quis hac doctrina imbutus fuerit, is Scholæ antiquæ procerum Theologicos Commentarios non leget ſine faſtidio; forſan nec ſine contemptu; ſcilicet quòd eos non aſſequatur, aliiſque occupatus ſit opinionibus, quæ ab illa & perſpicuitate & firmitate procul ſint.

Quod ad Prædeſtinationem attinet, illam omnes ferè conſentiunt eſſe gratuitam; & gratiam illam efficaciſſimam, qua perficitur & executioni mandatur, poſitam eſſe in protectione Dei, in multitudine innumerabili divinorum intus & foris auxiliorum, in mira quadam viciſſitudine minarum & blanditiarum, amaritudinum & ſuavitatum, in ſummovendis tentationibus & occaſionibus peccandi, in abnuendo concurſu ad malum. Nec his Theologis in mentem unquam venit, ut decreta, vel auxilia prædeterminantia commemorent.

Conſentiunt divinam liberorum eventuum præſcientiam ſcaturire, non ex Decretis ejus, vel præmotionibus phyſicis: de his enim altum apud illos ſilentium; ſed vel ex eo quòd quæ nobis futura ſunt, ea omnia verè & realiter coexiſtant divinæ æternitati; vel ex infinitate viſionis divinæ, quæ illi ut præſentia ſiſtit ea omnia, quæ nobis præſentia, præterita, vel futura ſunt, non aliter quàm poſſibilia omnia; aut ex Dei divina & infinita ſcientia, quam nulla omnino poteſt latere veritas; atqui ex duabus propoſitionibus contrariis circa futura hæc contingentia & libera, altera determinatè & ab æterno vera eſt, ut hi quidem volunt, altera falſa; aut ex eo denique quòd prævideat neceſſariò Deus, quibus cooperaturus ſit operationibus cauſarum ſecundarum.

Conſentiunt impleri ſemper voluntatem Dei, non prædeterminandis cauſis ſecundis ad operationes indiſcriminatim ſuas omnes; ſed bona præcipiendo, juvando, præmiando: mala prohibendo & puniendo.

Conſentiunt voluntates liberas à ſeipſis determinari, ſed præeſſe illis Deum ſemper, & quo ipſe cumque vult eas torquere, tum omnipotentia ſapientiæ ſuæ, tum provida diſpenſatione eorum omnium, quibus poteſt voluntas, vel ad quidvis inclinari, ut ad id ſemetipſa determinet: vel à quovis avocari, ne ad illud ipſa ſeſe determinet.

PARS TERTIA,

THEOLOGORUM SÆCULI DECIMISEXTI ab anno milleſimo quingenteſimo ad finem uſque Concilii Tridentini.

ITALI.

Obiit an. 1528.

EX FRANCISCO FERRARIENSI Ordinis Prædicatorum Priori Generali.

SANCTI Thomæ veſtigia ſcrupuloſiſſimè ſectatus eſt Franciſcus Ferrarienſis in Commentariis ad ejus Summam contra Gentiles. Et primò quidem quod ad gratiam habitualem attinet, ejus neceſſitatem L. 1 ſummæ contr. Gent. c. 147. 148. ille hinc aſtruit cum ſancto Thoma, *quòd ſine tali auxilio, quæ eſt gratia, homo non poteſt conſequi beatitudinem, tanquam formaliter & intrinſecè dignus beatitudine, & tanquam opera ſua ſine tali auxilio ſint formaliter vitæ æternæ meritoria.* Ut enim ad conſequendum finem naturalem inſtruitur homo forma & potentiis naturalibus; ita ſupernaturalibus formis & virtutibus muniendus eſt ad finem ſupernaturalem. Nec tamen libertati obſtrepit gratia hæc cùm *urget*, cùm *trahit*. Nimirum quia *Deus omnibus providet ſecundùm modum ſuæ naturæ, habetque natura rationalis, ut liberè agat. Conſtat quod trahi, urgere, & ſimilia non dicunt coactionem, ſed tantùm inclinari, & moveri ad bonum libertate ſervata.* Ergo gratia propriè dicta, ſive habitualis, & dignos facit æterna vita, & ad opera ejus meritoria urget & trahit, id eſt, *inclinat* & *movet*.

Nec multò pòſt cùm ſanctus Thomas gratiam iſtam non actu ſolo fugacem, ſed habitu permanentem eſſe debere probaſſet Ibid. c. 150. his verbis, *Quod enim in aliquem finem dirigitur, oportet quod habeat continuum ordinem in ipſum: nam movens continuè mutat, quouſque mobile per totum finem ſortiatur. Cùm igitur auxilio divinæ gratiæ homo dirigatur in ultimum finem, oportet quod continuè homo iſto auxilio potiatur, quouſque ad finem perveniat. Hoc autem non eſſet ſi prædictum auxilium participaret homo ſecundùm aliquem motum, aut paſſiones, & non ſecundùm aliquam formam manentem & quaſi quieſcentem in ipſo. Motus enim & paſſio talis non eſſet in homine, niſi quando actu converteretur in finem:* illam ſententiam & argumentationem multis illuſtrat confirmatque Ferrarienſis, & gratia juſtum, ceu *pondere* & gravitate ſua lapidem, ſemper *dirigi* & *inclinari* oſtendit, & habitu hoc effici, ut *quaſi connaturaliter, faciliter & delectabiliter bonum & bene operetur.*

Cùm autem hinc quidam urgerent *ſequi, quod* Ibidem. *ſemel directus à Deo ad beatitudinem per infuſionem gratiæ, nunquam ipſam gratiam poſſit amittere, quouſque ad beatitudinem perveniat:* reſpondet luculentiſſimè Ferrarienſis *hoc intelligi quantum eſt ex ipſa ratione directionis ſecundùm ſe conſiderata. Dirigens enim rem aliquam ad finem ſua motione, quantum eſt ex ſe, non ceſſat, quouſque rem ad finem perduxerit: & per conſequens talis habitudo & ordo rei directè ſecundùm ſe non habet, quod interrumpatur. Cum hoc tamen ſtat, quod per aliquod impedimentum ſuperveniens, poſſit ipſa directio & ipſe ordo impediri: ſicut poteſt ſuperveniente vento impediri ſagitta, ne ad ſignum intentum à ſagittante perveniat. Eodem modo dicitur quod ipſa directio hominis Deo grati ad beatitudinem, ſecundùm ſe continua eſt, & ordo hujuſmodi hominis ad ipſam directi, quantum eſt ex ſe, habet ut continuè duret, quouſque homo beatitudinem conſequatur: poteſt tamen talis ordo & directio per peccatum impediens interrumpi.* Obſerva hìc primò per gratiam habitualem juſtos jugiter inclinari, moveri, dirigi à Deo ad Deum & ad opera fini huic conſentanea: & ex parte Dei nunquam interrumpi hanc directionem, adeoque nunquam ab eo ſubtrahi reliqua auxilia, illi perpetuandæ neceſſaria. Secundò magnas vires & ingentem efficaciam ineſſe huic gratiæ ad bona opera, cùm ſit jugis motio, inclinatio, directio, pondus animæ. Ineſt enim gravitati gravium efficacia non mediocris ad ea deorſum rapienda. Tertiò cogitari debere gratiam non tantùm ut formam inhærentem, immanentem, ſanctificantem: ſed ut aliò inclinantem, ſurſum trahentem, ad æterna rapientem. Quartò per hanc gratiam ita juſtos à Deo moveri & dirigi ad æterna, ut telum quopiam à jaculatore emittitur. Utrobique poteſt obex aliquis intercurrere, at motio ipſa ſuapte ſponte efficax eſt. Ita ergo cùm juſtos ceu inſtrumenta, ceu ſagittas à Deo deſtinari & efficaciter moveri dicitur, de gratia hac etiam maximè tunc ſermo eſt. Ut enim gravia omnia deorſum vergunt & feruntur tandem, etſi aliqua aliquandiu impediantur; ut humana ſpecies propagatur in ſæcula, etſi poſſint ſinguli abſtinere, etſi aliqui abſtineant à procreandis liberis: inclinatio enim ut in pluribus obtinet, etſi non ſemper: ita motio hæc & directio Dei per gratiam, etſi quandoque aliquandiu impediatur, non tamen ſemper impeditur; cùm vel maximè ſit in poteſtate Dei protegentis amoliri impedimenta. Etenim ſi accedat protectio Dei, virium & efficaciæ ſatis eſt in gratia habituali ad perſeverandum in bono. Unde idem non multò pòſt: *Habitus infuſi* In cap. 155. *ſecundùm ſtatum præſentis vitæ non auferunt à libero arbitrio totaliter mobilitatem ad malum, licèt aliqualiter per eos ſtabiliatur in bono. Ideo ex ſancto Thoma auxilium gratiæ ad perſeverandum non eſt habitualis gratia, ſuperaddita gratiæ ſpirituali priùs infuſæ ad bene operandum, ſed eſt auxilium divinæ providentiæ exteriùs operantis, &c. protegentis contra tentationum incurſus, &c.* Sed hæc jam ſpectant ad alia hæc duo gratiæ genera. Nempe ad gratiam generalem, & maximè ſpecialem, ſeu propoſiti.

Gratia ergo generali & ſufficientiſſima jam liquet non deſtitui unquam juſtos ad bene operandum. Quoad omnes autem homines, cum ſancto Thoma docet Ferrarienſis, poſt lapſum ſupereſſe in omnibus *boni deſiderium, dolorem de malo,* Ibid. c. 156. c. 159. *potentiam ad bonum*. Ideo ad hunc finem *aptos* eſſe moveri omnes, & *nihil in operibus Dei fruſtra eſſe*. Et infrà, *Licèt homo per motum liberi arbitrii nec gratiam promereri poſſit, nec ad Deum converti: poteſt tamen ſeipſum impedire, ne eam recipiat. Ideo non immeritò in culpam imputatur ei, qui impedimentum præſtat gratiæ receptioni, quia Deus quantum eſt in ſe, paratus eſt omnibus gratiam dare. Illi autem ſoli privantur gratia, qui in ſeipſis impedimentum gratiæ præſtant. Declaratur exemplo claudentis oculos, Sole mundum illuminante.*

Sed ne tergiverſari fas ſit, accipe quæ idem ſtatim enucleatiſſimè ediſſerit: *Cùm duplex ſit auxilium, quo ad beatitudinis conſecutionem indigemus,* Ibid. c. 155. *ſcilicet habitualis gratia & divina motio tam intrinſecè quàm extrinſecè facta, qua ad bonum dirigimur,*

mur, & ad gratiæ præparationem excitamur: primum auxilium Deus non omnibus dat, abſolutè loquendo, poſtquam peccaverunt: ſed bene omnibus ſe ad ipſum præparantibus ex divina motione concedit. Secundum autem auxilium omnibus impendit, & nulli quantum ad hoc eſt abſens Deus, cùm nullus ſit, qui ab eo non moveatur ad bonum, & ad gratiæ præparationem. Juxta illud, Ego ſto ad oſtium & pulſo. Sed quia homo liberi eſt arbitrii, & poteſt divinam motionem ſequi & non ſequi, &c. Ergo Deus paratus eſt omnibus gratiam habitualem dare, quia omnibus ſe ad eam præparantibus vult dare, nullique deeſt auxilium ſuum, ipſum quandoque movens & inſtigans ad hoc, ut ſe ad gratiam præparet. Et ideo bene hìc dicitur, quod meritò homini imputatur, ſi gratiam & virtutes eam comitantes non accipiat. Quod enim non recipiat aliquid ab eo qui paratus eſt dare, & qui quandoque ad accipiendum inſtigat, non eſt abſque ejus immutatione. Quæ ita perſpicua ſunt, ut interpretando obſcurari magis poſſint, quàm elucidari.

Admonet tamen mox Ferrarienſis, non extra culpam fore eos, quibus ut ad gratiam ſe præparent, divina motio defuerit, ſi modò ideò defuerit, quia antè ipſi in crimen aliquod *propria voluntate ceciderint, ipſi ſua culpa cauſa fuerint hujus privationis*. Quæ ad peccatum originis trahi non poſſunt. Abſtinere autem à crimine, ſeu impedimentum gratiæ non præſtare, homini nondum lapſo in poteſtate erat, nempe omnino & ad omnes actus, & ſemper, ut ibidem cum ſancto Thoma ſancit Ferrarienſis; nunc autem in poteſtate eſt *ad aliquod momentum, ab aliquo actu peccati particularis: ſi tamen diu ſibi relinquatur, in peccatum cadet, per quod gratiæ impedimentum præſtatur*. Ita ergo præſtat peccator impedimentum gratiæ, ut poſſit non præſtare, cùm *actu particulari* præſtet, quo *poterat abſtinere propria poteſtate*.

Ibidem:
Ibid. c. 160.

Addit Ferrarienſis illam poteſtatem vitandi peccata ſingula, non omnia, eſſe potentiam *remotam*: at poteſtatem vitandi etiam omnia ex habitu gratiæ, vocari potentiam *proximam*. Etenim ſi careat quis habitu revocante ad Deum, & gravetur habitu inclinante deorſum, *conſequens eſt, ut aliquando peccet: ſicut & habens habitum, non poteſt diu ſtare, quin ſecundùm illum habitum operetur. Et ſic ille qui peccavit, manente illa diſpoſitione & privatione, non poteſt omne peccatum vitare, licèt aliquod particulare peccatum vitare poſſit.* Etenim ut infrà ait, *ſicut habitus virtutis non imponit neceſſitatem operandi abſolutè hoc vel illo particulari conſiderato: ſed tantùm facit inclinationem ad actum habitui conformem, &c. Ita ſtante habituali inclinatione mentis ad peccandum, poteſt hoc particulare peccatum & illud ex hominis vigilantia vitari: propter quod dicitur, quod exiſtens in mortali peccato poteſt ſingula peccata vitare. Sed tamen quia in multis occupatur mens humana, nec continuè, nec diu eſſe in tali vigilantia poteſt; qualis requiritur ad hoc, ut peccatum vitetur: Ideo neceſſe eſt, ut quandoque taliter diſpoſitus peccet, & non maneat diu abſque peccato. Ex quo fit quod exiſtens in peccato mortali, non poteſt omnia peccata vitare collectivè.* Licèt ergo hæc poteſtas hominis nondum juſtificati *proximè* ſufficiat ad vitandum ſingula, dicitur tamen *remota*, quia à potentia liberi arbitrii ſumitur, non ab habitu medio inter potentiam & actum. Ita actus omnes, quibus habitum gignimus nobis quemcumque, à potentia remota naſcuntur, etſi verè à nobis erumpunt: at actus, ex potentia habituque acquiſito deinceps emergentes, illi oriuntur à potentia proxima.

Ibidem.

Denique addit Ferrarienſis, cùm dicitur peccator poſſe vitare ſingula, *commune ſemper intelligi divinum auxilium*. Quia enim cauſis omnibus præſto ſemper eſt, ideo priſca ſchola illud ſemper intelligebat, etiam cùm tacebat. Si quæras autem cur non affluat tanta copia hujus auxilii divini, ut vitari queant etiam omnia: reſpondet *quod divinum auxilium movet hominem ſecundùm ejus conditionem*. At conditio hominis nondum reparati ea eſt, ut non ſemper vigilet, non ſemper connitatur. Poſtremò monet à nondum juſtificato poſſe ſervari ſingula præcepta Decalogi & juris naturalis, non autem juris ſupernaturalis. Hæc enim obſervari nequeunt ſine *gratia* juſtificante. Crimini ergo datur, non quòd iſta non ſervent, ſed quòd gratiæ non ſe præparent.

Ibidem;

Ad efficaciſſimam & per ſeſe invictiſſimam venio gratiam, ex plurimorum auxiliorum collectione conſtantem. Sic ergo Ferrarienſis luculentiſſimè: *Attendendum ex doctrina ſancti Thomæ, de verit. quæſt. 6. art. 3. quod dupliciter invenimus ordinem reſpectu alicujus effectus eſſe certum. Uno modo ex eo quod una cauſa particularis ſuum effectum ex ordine divinæ providentiæ infallibiliter producit. Alio modo ex eo quod multæ cauſæ, quarum quælibet poteſt deficere, ad conſecutionem unius effectus à Deo ordinantur, loco ejus quæ deficit, vel ne deficiat. Sicut videmus perpetuitatem ſpeciei ſalvari in rebus corruptilibus, non per unicum individuum, ſed per ſucceſſionem unius ad alterum: divina providentia ſic gubernante, ut non deficiant omnia uno deficiente. Si ergo loquamur de effectibus neceſſariis, illa infallibiliter eveniunt: non in ordine ad cauſas proprias, ſed in ordine ad divinam providentiam: quæ tot adminicula apponit, quod illorum propriæ cauſæ non deficiunt.* Subjicit ad eum modum intelligi debere illud decantatiſſimum apud ſanctum Thomam, moveri à Deo cauſas omnes, ſuo quaſque ex ingenio, liberas & contingentes liberè & contingenter, neceſſarias neceſſariò.

Ibid. L. 3. c. 94.

Alio ibidem exemplo rem aperit Ferrarienſis: *Si quis debilem viribus, & volentem aliquò proficiſci, juvaret ſuſtinendo, ne caderet in via, ſicque eum ad aliquem deſtinatum locum abſque defectu perduceret, ſuis tamen pedibus gradientem; diceretur utique quod iſte perduxit ad terminum abſque defectu, eum qui ſi ſibi relictus fuiſſet, multoties in itinere cecidiſſet. Et tamen hoc non obſtante, hic ſuis pedibus ad terminum pervenit: & quantum eſt ex ſe, defectibiliter, cùm viribus debilis eſſet. Simili ratione cùm per divinam providentiam homo ad aliquem finem perducitur, Deo ejus voluntatem movente, & adjuvante, atque univerſa removente impedimenta, homo quidem liberè, & propria voluntate, ac quantum eſt ex ipſo, defectibiliter operatur: adjutus tamen per divinam proviventiam, inquantum hujuſmodi, infallibiliter ad illum finem pervenit.* Utrobique per fruſtrabilium ſigillatim auxiliorum conſpirationem divina intentio & providentia infallibiliter, quodcumque prædeſtinavit, exequitur.

Ibidem.

Et alibi rurſum cùm dixiſſet ſanctus Thomas, ad perſeverantiam præter gratiæ & virtutum habitualia dona, opus eſſe *divinæ providentiæ auxilio exterius gubernantis*, ait Ferrarienſis opus eſſe *auxilio divino, ſive divina motione dirigente & protegente, contra tentationum incurſus*. Sed nonniſi auxiliorum & motionum perpetuitate ex *intentione* Dei perficitur perſeverantia. *In eo qui perſeverat in bono, ſunt multi motus, & multæ actiones pertingentes ad unum finem. Ergo oportet ut totus ordo ipſorum cauſetur à primo dirigente in finem.*

L. 3. c. 15

Sed illud momenti plurimum habet, quod ibidem ſanctus Thomas ait: *Poteſtas liberi arbitrii eſt reſpectu eorum, quæ ſub electione cadunt. Quod autem eligitur, eſt aliquod particulare operabile. Particulare autem operabile eſt, quod eſt hìc & nunc.* Idem habet Ferrarienſis. Ex quibus hoc illi eliciunt, perſeverantiam non noſtri eſſe arbitrii, ſed providentiæ Dei, cùm amplectatur

Ibidem.

non hoc & illud opus, ſed *continuationem operationis per totum tempus*. Sed & illud indidem exculpemus, quòd collectio auxiliorum infallibilis & invictiſſima rametſi ſit, non tamen decerpit quidquam de libertate noſtra: cùm libertas non ſe explicet, niſi circa ſingularia opera, & ſingula auxilia gratiæ, quæ ſunt fruſtrabilia.

Non pigebit extremò adnotare, quod idem Ferrarienſis annuit, *excæcatis & obduratis non* P. 4. c. 162. *conferri à Deo auxilium ad vitandum peccatum,* Ibid. c. 103. 151. *quod quibuſdam aliis confert: quod quidem auxilium, non ſolùm eſt infuſio gratiæ, ſed etiam exterior cuſtodia ab occaſionibus peccati.* Item quod docet prædeſtinationi anteire, reprobationem ſubſequi præviſa merita.

An. 1511. EX THOMA DE VIO Cajetano, Dominicano & Cardinali S. R. E.

Gratia habitualis & charitas eſt proxima poſſibilitas bonorum operum ſingulorum; nec opus habet ſpeciali auxilio, niſi ad converſionem & perſeverantiam finalem. Per gratiam generalem nemo non poteſt ſingula vitare peccata. Gratia propoſiti propria, & prædeſtinationis executrix, ut ſtet cum libertate, inſcrutabile eſt: utcumque tamen elucet in ſola directione & protectione Dei eam eſſe, quæ libertati ad ſingula nihil officit.

SAncti Thomæ ſcita explanans Cajetanus, famoſum illud placitum, vitari non poſſe ſine gratia habituali peccata omnia, ita exponit, quòd poſſint vitari *potentia remota*, quæ ſpectatur ex *potentia* voluntatis liberæ, quæ ideo *poteſt in utrumque oppoſitorum, ſcilicet deliberare vitationem, vel commiſſionem peccati. Et ſi non poteſt de utroque ut libet deliberare, non eſt libera in deliberando, &c. alioqui non peccaret unquam.* Non poſſint autem vitari *potentia proxima*, quæ ſumitur *à facultate habitus*. Ita proximè quis In 1. 2. q. 109. art. 8. ſcit concluſiones geometricas per habitum illius ſcientiæ, remotè per vim intellectus. Etenim potentia proxima vitandi *omne* malum culpæ oriebatur ante lapſum ex duobus, *ex vigore rationis, & ſubjectionis ſimpliciter voluntatis ad Deum*. Per illum *vigorem* vitari poterat omne peccatum actuale, quia poterat homo ſemper vigilare & niti. Per hanc *ſubjectionem* poteſt vitari *generaliter* omne mortale. Quodlibet enim mortale vitari poteſt qualibet ſingulari virtute; at crimina omnia *univerſaliter* vitari poſſunt hac *univerſali* ad Deum ſubjectione, quæ *talis naturæ ac ſufficientiæ* eſt. Non potuit luculentiùs exponi efficacia gratiæ habitualis ad evitanda peccata; & quomodo in eam illa nos reſtituat integritatem vitandi peccata, à qua per Adamum excidimus, nempe cum ſolo adjutorio ſine quo non.

Sicui tamen deeſt habitualis gratia, non ideo excuſatur. Etenim *liberè peccat, quia ſingula poteſt vitare; ſicut etiam non excuſatur à voluntario in commiſſione venialium, licèt non poſſit* (*adde ni fallor, omne*) *veniale vitare, eadem ratione, quia ſingula poteſt vitare*. Et quod ad præcepta attinet diligendi Dei, *Non præcipit Deus* Ibidem. *homini in quocumque ſtatu, ut faciat quod impoſſibile eſt ab eo fieri, &c. Nec præcipitur homini lapſo in peccatum, ut tollat ipſum à ſe, ſed ut deprecetur, & quantum in ſe eſt operetur, ut à Deo auferatur, juxta illud, Fili peccaſti, ne adjicias iterum, ſed de priſtinis deprecare, ut dimittantur tibi.*

Sed de gratia habituali rurſum ibidem Cajetanus, hanc ait eſſe, vel ei conjunctiſſimum & individuum hærere, *amorem Dei uſque ad contemptum ſui*, ſicut nondum juſtificato cuicumque ineſt *amor ſui uſque ad contemptum Dei*. Hi enim ex Auguſtino, *Duo amores duas conſtituunt civitates*: & ex Cajetano, *ſibi infallibiliter ſuccedunt, nec datur medium.* Ibidem. Sicut ergo *qui eſt in peccato mortali, habet principium poſitivum ex natura ſua inclinans ad peccandum mortaliter, ſcilicet amorem ſui uſque ad contemptum Dei*; ita ad quodlibet bonum inclinat *affectus* contrarius, amor Dei uſque ad contemptum ſui. Quin immo habituum iſtiuſmodi tanta efficacia eſt, ut *ſola præmeditatio ſit, ex qua homo non ſequitur habitum communiter, ſeu præconceptum finem, ſecundùm pronitatem ſuam. Unde in repentinis ubi abeſt præmeditatio, homo operatur ſecundùm pronitatem ſuam.*

Si dicas autem convaleſcere voluntatem reſiſtendo uni peccato, ut & reſiſtat cæteris faciliùs, ideoque ſi poſſint vitari ſingula, poſſe & omnia: Reſpondet: *Quamvis reſiſtendo uni mor-* Ibidem. *tali firmior fiat ad vitandum aliud; non tamen tanta fit firmitas, ut non ſit præmeditatione aſſidua opus ad vitandum omnia, ingruentibus tam frequentibus impulſivis, & propterea non diu vitare poterit caſum, &c. aſſidua præmeditatio impoſſibilis eſt homini hujuſmodi.* Duplici ex capite oritur labendi pronitas: primò ex habitu vitioſæ cupiditatis: ſecundò ex ingruentibus forinſecus tot mali incitamentis. Reſiſtendo uni peccato utcumque firmatur quis ad faciliùs deinceps reſiſtendum; ſed primò dimidiatè tantùm reſiſtitur, niſi ex charitate juſtitiæ reſiſtatur; ſecundò eſto minutum aliquid ſit de pravo habitu, ſed de extrinſecis ad malum ſtimulis nihil minuitur. Ideo aſſidua ſemper opus eſt virium contentione, & vigilia inſomni, quæ homini ægro impoſſibilis eſt.

Non multò pòſt quærit Cajetanus, *an ſine ſpeciali auxilio* poſſit homo juſtus operari *bonum opus morale, & meritorium*. Reſpondet contra *Thomiſtas* quoſdam, poſſe. *Quia homo etiam ſi-* 1. 2. q. 109. *ne gratia poteſt aliquod opus moraliter bonum fa-* art. 9. *cere; & in gratia conſtitutus habet ipſam gratiam ſanantem, & elevantem, quæ eſt potens operari opera bona etiam meritoriè. Et quod hæc ſit mens authoris, ex hoc patet, quod ratio indigentiæ ſpecialis auxilii ultra gratiam, ponitur infirmitas in carne, obſcuritas in intellectu. Conſtat autem quod nec infirmitas carnis, nec obſcuritas in intellectu tanta eſt, aut intantum viget & extenditur, ut impediat hominem in gratia conſtitutum à quolibet bono opere. Cùm manifeſtè pateat, quod nec exiſtentes in peccato mortali impediuntur à quolibet bono opere.* Vides eam eſſe efficaciam gratiæ habitualis, ut ſine ſpeciali auxilio cum ſola influentia generali poſſit exire in aliquod, non in omne opus bonum.

Quæ tamen efficacia charitati potiùs quàm gratiæ adſerenda eſt, immo utrique, ſed huic per illam. *Gratia facit Filium Dei formaliter, charitas operativè. Illa enim eſt principium eſ-* 1. 2. q. 110. art. 3. *ſendi in natura divina participata, iſta eſt principium operandi ſecundùm naturam divinam participatam.* Et infrà: *Licèt habitus, quo Spiritus ſanctus inhabitat animam, inclinet voluntatem ad merendum, ut prima radix meriti: non tamen exequitur hoc per ſeipſum immediatè, ſed mediante habitu charitatis, quo formaliter voluntas inclinatur, gratia autem radicaliter tantùm.* Nec Deus ad actus charitatis aliter movet juſtos, quam per habitum ipſum charitatis: ſicut & cum primùm infundit habitum juſtificando adultos, unica actione movit ad actum per habitum quem 1. 2. q. 113. art. 8. infundebat. *Ita quod non ſolùm ſimul, ſed unica a-* 1. 2. q. 114. art. 3. *ctione, Deus infundendo gratiam, gratuitè movet, &*

gratum facit, Et infrà : *Motio Spiritus ſancti & gratia non ſunt duæ diſparatæ cauſæ meriti, ſed ſunt cauſæ ſubordinatæ. Motio quidem Spiritus ſancti ut actio cauſæ primæ, & gratia ut cauſa ſecunda operis inquantum meritorii. Movet enim Spiritus ſanctus hominem ad merendum mediante* Ibid. art. 8. *gratia, &c.* Et denique infrà ſanctus Thomas *Videtur uti gratia quaſi motore, quia gratia eſt velut organum, ſeu medium, quo Spiritus ſanctus movet nos : ac per hoc eadem motio attribuitur Spiritui ſancto & gratiæ, & ad idem ſe extendere dicitur*. Ubique conſonantiſſimè & priſco more, actualia auxilia *motionis* voce deſignantur; *gratia* non dicitur, niſi habitualis, cujus efficacia ingens declaratur ad bene operandum.

Quoad gratiam verò generalem, conſentaneus divo Thomæ Cajetanus contra Gregorium Ariminenſem docet *poſſe hominem in ſtatu naturæ corruptæ per ſua naturalia, quantum eſt ex ſufficientia operativæ virtutis, operari aliquod opus moraliter bonum, licèt non poſſit ſuum univerſum moraliter bonum facere*. Probat primam partem, quia *alioqui infidelis & in peccato mortali exiſtens in omni ſuo actu deliberato peccaret*. Item 1. 2. q. 109. art. 2. quia *experimur, quod exiſtentes in mortali etiam pertinaciter ſecluſa fide, poſſumus reddere mutuum, quando oportet, cui oportet, & propter quid oportet, quia ſcilicet juſtum eſt, & ordinatur ad Deum, ut ſummum bonum, & per hoc finem univerſi*. Secundam verò partem probat, quia alioqui *poſſet quis nunquam peccare : at id proprium eſt naturæ integræ, univerſitatem operum bonam moraliter poſſe peragere*. Addit quòd exempla Auguſtini & Thomæ de agricultura, & ædificatione domuum huc conferant, hæ ſunt enim artes & virtutes civiles : *& ex hoc quod homo poteſt per ſua naturalia ædificare domos, quando oportet, ſicut oportet, &c. ſequitur, quod poſſit aliquod opus moraliter bonum facere per ſua naturalia. Alioqui ædificando domum peccaret mortaliter*. Si urgeas autem hominem nunc ægrum eſſe, non ſanum, reſpondet quòd *infirmus non differt à ſano in hoc, quod infirmus nullum opus ſani poſſit. Poteſt namque infirmus videre, vel audire, vel odorare, ut ſanus; licèt non poſſit ambulare, ut ſanus. Sed differt in hoc, quod ſanus omnes ſuos actus, infirmus non omnes ſuos actus poteſt, ut ſanus, facere*. Quoad intentionem finis ultimi, qua inſtat maximè Ariminenſis, reſpondet Cajetanus, *quod etiam infidelis poteſt in aliquo actu habere Deum ut finem naturæ, & ultimum finem propter ſeipſum Deum ſummum bonum. Poteſt enim cognoſcere ex Philoſophia Deum eſſe ſummum bonum, & operari bonum aliquod, & eligere vitationem malorum, puta homicidii, adulterii, ne faciat injuſtum, quod quia malum eſt, diſſonat ſummo bono : & ſimiliter in faciendis bonis, quia conſonat ſummo bono*. Addit quòd *præceptum naturæ de habendo Deum pro ultimo fine explicitè, cùm ſit affirmativum, non obligat ad ſemper; & cum ſit de eo quod poſt multum ſtudium adimplendum eſt, poſtquam ſcilicet homo explicitè didicit eſſe unum Deum, &c. conſtat quod non obligat pro omni tempore, quo homo operatur humana opera. Ac per hoc ſufficit quandoque implicitè habere Deum pro ultimo fine naturæ*, non faciendo ſcilicet niſi bona, quæ ſua ſponte referibilia ſunt ad Deum. Quod denique Ariminenſis exaggerat tentationes irruentium dæmonum, reſpondet Cajetanus, id extra lineas jam vagari propoſitæ quæſtionis. Etenim ſanctus Thomas ab homine integro omnes, à lapſo aliquos poſſe per ſua naturalia actus bonos fieri docet *quantum ad ſufficientiam operativæ virtutis*, quod dictum eſt ad excludenda *hujuſmodi impedimenta extra naturam*, & complectenda ſola *naturalia impedimenta*.

Cùm hæc poſſe hominem dicitur *per ſua naturalia*, non excluditur influentia ſeu gratia generalis, quam vocat ſanctus Thomas auxilium Dei moventis; ſed ſola gratia habitualis, quæ hominem prima evehit ad eſſe ſupernaturale. Porro per iſta virium naturalium conamina, non diſponitur homo ad gratiam, niſi remotiſſimè; ſed neceſſe eſt accedere auxilium ſpeciale : *Quod communiter dicitur, quod homo faciendo quod in* 1. 2. q. 109. art. 6. *ſe eſt, diſponit ſe ad gratiam, hoc intelligitur de diſpoſitione & præparatione non ſimpliciter, ſed quantum eſt ex parte ſua. At de diſpoſitione ſimpliciter accipiendo, intelligitur ut faciat quod in ſe eſt, motus ſpecialiter à Deo, obſequendo ſcilicet motioni divinæ, ut in reſp. ad 2. author hic dicit, dicta ſua in 2. ſentent. ad meliorem ſenſum reducens, declarando & addendo*. Et quia verba illa Chriſti, *Sine me nihil poteſtis facere*, in alios & alios ſenſus rapiebantur, ideo ſcitè Cajetanus ea elucidat : *Authoritas illa non eſt limitanda ad communem influxum tantùm, ſed eſt univerſaliter ut ſonat intelligenda, & proportionaliter diſtribuenda : ita quod quemadmodum nihil naturæ ſine Deo, ut principio naturali : ita nihil gratiæ ſine Deo, ut principio gratiæ, facere poſſumus. Ac per hoc quia facere hominem quod in ſe eſt, ita ut per hoc ſit ſufficienter præparatus ad gratiam, aliquid gratiæ eſt : ideo ſine ſpeciali adjutorio Dei non poteſt homo facere quod in ſe eſt, & non poteſt præparare ſe ad gratiam, quidquid in ſecundo ſententiarum minus digeſtum fuerit*.

Si qua autem præcepta impleri nequeant ſine ſpeciali gratia, vide ut hoc ſe nodo explicet Cajetanus, nimirum non poſſe ea à quolibet impleri, ſed poſſe tamen peccatum à quolibet vitari. *Aliud eſt implere poſſe præcepta hujuſmodi, &* 1. 2. q. 109. art. 8. *aliud eſt poſſe vitare peccata oppoſita. Quoniam adimpletio præceptorum horum claudit in ſe de neceſſitate donum ſupernaturale in habente, quo ſit potens adimplere, & ex quo præcipitur adimplere. Cum enim dicitur, Diliges Dominum Deum tuum, ut eſt præceptum charitatis ſubintelligitur Diliges ex charitate. Ubi manifeſtè patet claudi charitatem in facultate adimplendi. Ad vitandum autem peccatum omiſſionis non exigitur ſupernaturale donum, ſed ſufficit ex naturalibus nullum ponere obicem, in nulloque reniti divinæ monitioni, inquantum præceptum obliget pro tali ſtatu; aliter enim ad alium ſtatum pertinet*. Eo enim præcepto mandatur diligi Deum ſuper omnia propter ſeipſum, quod proprium eſt charitatis juſtificantis & infuſæ. Ergo nondum juſtificatus illud præceptum implet pro ſuo modo & ſtatu, & quantum tenetur ac poteſt, cùm *nullum ponit obicem, & in nullo renititur divinæ monitioni* & motioni, qua juvatur ut ſe præparet ad juſtificantem charitatem.

Ad propoſiti denique gratiam, eamque efficaciſſimam pertinet, quod idem Cajetanus docet cum ſancto Thoma, præter habitualis gratiæ donum opus eſſe *ſpeciali auxilio Dei, ut quis bona opera continuè faciat, & mala vitet, non hìc & nunc, ſed abſolutè*. Nempe quia gratia juſtificans relinquit *carnem infirmam*, & *intellectum* 1. 2. q. 109. art. 9. *obſcurum*, adeo ut *inter tot occurrentia* lapſurus tandem ſit juſtus, niſi ſpeciali auxilio detur illi à Deo perſeverantia. *Cum quo tamen ſtat, quod homo ex ſola gratia poteſt ipſa gratia uti, benefaciendo, & mala vitando, nunc & ad hoc*. Ergo ſingula bona opera poteſt juſtus facere ſine ſpeciali auxilio, non poteſt omnia. Efficaciſſima igitur vis perſeverantiæ doni non ad ſingula ſpectat, ſed ad univerſa, adeoque in directione, protectione & cuſtodia Dei eſt poſita. Etenim ut mox ſubditur, *Licèt minima gratia ſufficiens ſit quantum eſt ex ſe reſiſtere omnibus emergentibus tam ex infirmitate carnis, quàm ex obſcuritate intellectus;*

quia tamen poſita in tali ſubjecto non tollit hæc duo ſibi adverſantia, ideo indiget etiam extrinſeco auxilio homo inter hæc contraria conſtitutus. Immo extrinſeco hoc auxilio indiguiſſe hominem ſubdit in ſtatu naturæ integræ *ob ignorantiam ſupervenientium.*

Et non multò pòſt, licèt *gratia & charitas ſint principia proxima bonorum operum*, & per ea bene operetur homo juſtus *ad horam;* ad perſeverantiam tamen docet ſpeciali auxilio opus eſſe;
1. 2. q. 109. art. 10. ſicut *homo infirmus ſecundum vires miniſtrantes intellectui, poteſt intelligere, vitare errores, & in hoc condemnare, quia intellectus continuè magis intelligendo fortificatur. Tamen propter infirmitatem virium, niſi ſanetur, non poterit quando oportet uti intellectu in judicando, quamvis poſſet ſine tali ope ad horam rectè judicare.* Ita *multis datur gratia, quibus non datur uti ea, quando oportet, ſed divina permiſſione abjicere eam. Et ſic datur donum quo poſſunt bene operari, & reſiſtere tentationibus, & perſeverare omnibus, quibus datur gratia; non tamen omnibus datur executio horum ſimpliciter, ut experientia teſtatur: quia non omnibus dantur extrinſeca requiſita ad talem executionem. Et ideo oportet orare, ne nos inducat in tentationem.* Ergo cùm juſtus labitur, habet gratiam habitualem, & concurſum Dei illi affixum, quo proximè poteſt tunc bene operari: ſed deſunt illi *extrinſeca auxilia* protectionis & conſervationis Dei, puta tentationum propulſatio, & alia id genus, quæ ita efficaciſſima ſunt, ut libertati tamen ſuam indifferentiam non adimant.

Idem rurſus cùm voluntas à malo ad bonum moveri à Deo incipit, hunc motum primum ait eſſe à Deo movente, & à voluntate noſtra *mota tantùm*, quia abſque *conſilio* & deliberatione ejus, licèt ab ea *elicitivè* ſit motus. Denique poſſe voluntatem *diſſentire à tali velle, Deus enim movet ſuaviter liberum arbitrium, ſecundùm conditionem ejus.* Ab inſpirato enim tali motu poteſt voluntas reſilire, poteſt gratia habituali data *uti, cùm vult;* ſed hæc per actus ſingulos.
1. 2. q. 111. art. 2. Nam univerſim, ut velit bonum, & convertatur ad Deum, ut perſeveret quis in bono, Deus perficit *ſpecialibus auxiliis*, quæ hominem ita regunt, ut quo Deus vult, inflectatur. Ita & alibi ait *mala culpæ à Deo permitti, ob ſuavem*
1. p. q. 22. *rerum diſpoſitionem. Potentia namque peccandi ab univerſo ſubtrahi non potuit, abſque illius maxima jactura in omiſſione omnium creaturarum intellectualium. Actus autem peccandi quamvis prohiberi, id eſt, non permitti potuiſſet: ſuavis tamen diſpoſitio liberi arbitrii creati hoc non exigit, ſed magis ut ſua vi ſeipſum agat.* Et tamen nihil effugit, ut ibidem dicitur, *intentionem primi & univerſaliſſimi agentis.*

Quì autem conſentiat infallibilitas providentiæ & prædeſtinationis divinæ cum libera voluntate noſtra & auxiliis fruſtrabilibus quibus juvatur à Deo, idem infrà ait nihil *in Doctoribus ſe*
1. p. q. 22. art. 4. *comperiſſe, niſi quæ communiter dicuntur de ſenſu compoſito & diviſo, de neceſſitate conſequentiæ & conſequentis, &c. Sed hæc omnia intellectum non quietant.* Unde ſatius exiſtimat, *captivari intellectum in obſequium Chriſti, & ſic quieſcere, non evidentia veritatis inſpectæ, ſed altitudine inacceſſibili veritatis occultæ, &c. Nec propterea omnes doctores præſumptionis accuſo, quoniam balbutiendo ſicut potuerunt, infallibilitatem & efficaciam ſummam divinæ voluntatis inſinuare intenderunt, &c. quorum nihil præfatæ ſuſpicioni obſtat, quæ altius quid in eis latere credit. Et verè ſi ſic prædicaretur, nullus fortè circa prædeſtinationem erraret Chriſtianus, ſicut non errat in materia Trinitatis, quia dicitur & ſcribitur, & ita eſt, quod occulta eſt humano intellectui, & ſola fides ſufficit.* Concludit denique certò id conſtare, idque inconcuſsè retinendum, *Omnia quæ ſub noſtro libero arbitrio continentur, evitabilia eſſe à nobis, & propterea digni ſumus pœna, vel præmio:* at quomodo cum eo ſtet divina prædeſtinatio, non ſcrutandum, quia inſcrutabile. Adverte hìc primò *evitabilia à nobis* certiſſimè eſſe tum bona, tum mala quæ facimus, & ideo pœna vel præmio dignos nos eſſe. Nullis hoc diſtinctionum cavillis implicandum eſt, quod eſt explicatiſſimum. Secundò quì evitabilitas cohæreat cum infallibilitate prædeſtinationis, inſcrutabile eſſe. Ita complures priſcorum Theologorum abſtinuerunt ſe ab eo nodo: divinæ omnipotentiæ & ſapientiæ committere contenti, ut electos ſuos indeclinabiliter ageret, incolumi indifferentia humanæ libertatis. Quin & ipſe ſanctus Thomas divinæ *directioni & protectioni* id totum permiſit: Auguſtinus *miris & ineffabilibus modis* & *altiſſimæ vocationi.* Tertiò & Cajetanus ipſe tamen alicubi ſuprà, & ſanctus Thomas & Auguſtinus quandoque patefacere enixi ſunt arcana aliqua hujus concordiæ, ex congruitate, ex multiplicitate auxiliorum, ex univerſali denique omnium liberorum eventuum adminiſtratione. Quæ tamen elucidatio nuſquam tanta eſt, ut non opus ſit ad miras & inenarrabiles occultatiſſimaſque artes omnipotentis ſapientiæ Dei recurrere.

Præclarè idem Cajetanus infrà, *Licèt præſcientia meritorum non concedatur cauſa prædeſtinationis, præſcientia tamen demeritorum cauſa ſpeciali quodam modo eſt reprobationis.* 1. p. q. 23. art. 5. Quo loco calumniam adverſariorum à ſancto Thoma ſimiliter propulſat. Sed non omittemus quod idem alibi docet convenienter antedictis de motione primæ cauſæ & cooperatione cum cauſis liberis & contingentibus: *Licèt à prima cauſa moveatur neceſſariò ſecunda, recepta tamen motio in ſecunda contingente, modificatur contingentia recipientis.* 1. p. q. 14. art. 13. *Et quoniam priùs natura modificatur, quàm impellat ad movendum: motio illa jam modificata ad cauſam contingentiæ, movebit ſecundam ad movendum non neceſſariò, ſed contingenter. Etſi cauſa ſecunda ponatur cauſa naturalis; poſſibilis tamen deficere; motio illa jam modificata ad naturam cauſæ ſecundæ, movebit illam ſecundam ad movendum non neceſſariò, ſed ut in pluribus juxta modum proprium cauſæ ſecundæ & non primæ.* Ubi obſerva illud decantatiſſimum Cajetano, motionem cauſæ primæ etſi neceſſariò moventis, recipi tamen & modificari in cauſa ſecunda ad ejus modum, atque adeo in contingente ita modificari, ut non ſemper effectus ſequatur, ſed aliquando, & *ut in pluribus.* Jam verò id ſpectat ad ſapientiam & conſilium cauſæ primæ, ita motiones has ſeu media multiplicare, ut totus quem intendit effectus ſequatur, etſi motionum ſeu mediorum aliquanta pars fruſtretur.

EX CARDINALI CONTARENO.

GAſparem Contarenum ſingularis doctrinæ & probitatis apex Romana tandem illuminavit purpura, variiſque in Germaniam Legationibus adverſus Lutheranos exercuit. Quæ ſit ſpecialiter Chriſti gratia, ſic ille aperit: *Formaliter juſtificamur, id eſt, efficimur divini per gratiam, quæ eſt quædam ſpiritalis qualitas, in animam à Deo infuſa, ac participatio quædam divinæ naturæ, ſicuti virtutes morales ſunt perfectiones partis ſenſitivæ, quibus pars ſenſitiva attollitur ſupra ſe, & ſit particeps rationis.* Conſtitutio articulorum Lutheri p. 565. Ubi efficacia quoque juſtificantis gratiæ innuitur, ut quæ ita efficax ſit, ut nos Deo ſubjiciat, ejuſque legi morigeros præſtet : ſicut virtus moralis partem ſenſitivam ſubjugat rationi, redditque ejus imperio obſequentem.

Ibidem. p. 566.

Idem paulò pòſt confirmatur, *Opera quæ gratiam & juſtificationem præcedunt, non poſſunt mereri vitam æternam, quia eorum operum quamvis bonorum principium eſt natura hominis, quæ etiam adhuc per peccatum depravata.* Non quo bona iſta opera abſque auxilio Dei fiant, ſed eorum tamen principium dicitur eſſe *natura* hominis, ex uſu ſancti Thomæ & totius Scholæ antiquo, quia per illud auxilium actuale Dei præparatur quidem, ſed nondum evehitur ad *eſſe divinum*, ſeu ad conſortium divinæ naturæ. Id enim non conſequimur, niſi per gratiam regenerationis. Cùm verò eadem opera bona prodeunt ab homine *jam renato per gratiam Dei, & in Filium Dei adoptato*; etſi ne tum quidem meriti quidquam obtineant, qua ſunt ab hominis animo, ejuſque viribus; *at ſi conſiderentur, prout à virtutibus divinitus in animam noſtram infuſis, rectè dici poteſt ea opera eſſe beatæ vitæ meritoria:* Exiſtunt tunc illa & effunduntur bona opera à gratia, à virtutibus, ab eſſe divino, quod gratia juſtificante confertur. Ut ergo natura quælibet ſuorum ſibi conſentientium operum fœcunda & efficax eſt; ita divina natura per gratiam à nobis participata, dum juſtificamur, in bona & meritoria deinceps opera fœcundatur. *Nam unaquæque natura ſuum bonum attingit propriis actionibus & operibus. Natura ergo divina nobis per gratiam tributa, ſuis actionibus & operibus attinget bonum divinum, felicitatem & vitam æternam.*

Ab hac gratia ſpeciali ſecernit paulò pòſt Contarenus auxilium Dei generale, idque duplex, tum quod à cauſa prima univerſaliter in omnes creatas naturas ſpargitur, tum quod in naturas rationales & liberas ſpecialiùs & generaliter tamen in has omnes effunditur à Deo, ut ad ſummum bonum revocentur. *Quod ſi accipiantur opera noſtra, quibus felicitas ſuprema debetur, manifeſtum eſt, quod præter univerſalem illam vim, qua naturaliter, ſecundùm tamen naturæ noſtræ captum movemur à prima cauſa, requiritur privatus quidem, & particularis propriuſque motus, quo in Deum per fidem convertamur, & converſi juſtificemur per gratiam, adoptemurque in filios Dei. Neque tamen hoc tollit libertatem arbitrii, imo magis liberos nos facit, nullique deeſt hic motus à Deo, dummodo quis non officiat, ac per defectum malæ voluntatis rejiciat hunc divinum afflatum. Nam quæ per alios poſſumus, dummodo velimus, ſeu dummodo non rejiciamus bonum oblatum, noſtri arbitrii eſſe dicimus.* Obſerva hìc 1. *gratiam* dici, qua juſtificamur, qua adoptamur; agnoſci præterea *motum*, quo Deus movet nos ad fidem, & ita præparat ad juſtitiam. 2. Hunc motum, ſeu divinum afflatum, quo per fidem diſponere ſe poſſit ad gratiam juſtificantem, *nulli deeſſe*, ſi modò non rejiciatur. 3. Hinc colligi modum efficaciæ hujus auxilii actualis, cùm à tam multis rejiciatur. 4. Ita defendi liberum arbitrium à Contareno adverſus Lutherum, quòd in noſtri poteſtate arbitrii ſit, *quod poſſumus per alios ſi velimus.* Poſſumus autem & vitare malum, & facere bonum per hanc Dei motionem, quæ præſto eſt, ſi non repudietur.

Ibidem. p. 570.

De juſtificatione. p. 599.

Idem alibi obſervare eſt, ubi ait*: Solus Deus remittit peccata, Deus dat gratiam, Deus juſtificat impium. Modus autem quo Spiritus ſanctus hoc efficit, eſt motus inſpiratio, qua intellectum illuſtrat, & voluntatem movet, &c. converſum Deus ſanat, ſanctificat, juſtificat infundens Spiritum ſanctum ſuum, &c.* Duo hìc auxilii genera ſimiliter diſtingui vides. Si quem moveat autem, quod ſubinde tradit Contarenus juſtificari nos tum gratia inhærente nobis, ſeu charitate diffuſa in cordibus, tum imputata ipſamet Chriſti juſtitia, qua ſuppleatur, ſi quid minùs de divinis præceptis implemus; id ſicui minùs arridet, certò minùs ægrè feret, ubi meminerit hæc ſcripta eſſe, & ipſum Contarenum è vivis exceſſiſſe ante Concilii Tridentini initia. Ego malim rurſus advertere quod infrà habet de efficacitate charitatis habitualis: *Charitas ergo inhærens, Spiritus Chriſti gratia, quæ ab eo ſemper fovetur, & emanat à plenitudine gratiæ Chriſti, otioſa eſſe non poteſt: ſed vel inter meditationibus ſe exercet, vel externis operibus piis.*

Pag. 595.

De Grat. & lib. Arbit. pag. 603.

Confutatis alibi Philoſophorum opinationibus de libero arbitrio, ejuſque per peccatum ægritudine, & ægritudinis curatione, ad gratiam tandem Chriſtianam delabitur, quam ita deſcribit: *Deus enim ſolus eſt, qui ſecretos mentis noſtræ receſſus perſcrutari poteſt, internamque Spiritus ſancti quem infundit per agitationem, mutatam voluntatis noſtræ propenſionem ad ſe convertit. Ad purgationis gratiam per Chriſtum, & fidem charitate formatam pervenitur. Atque ita fide & ſacramentis ab ægritudine iſta liberati, Deum nobis, non nos ipſos ultimum finem proponimus, carnis concupiſcentiis conculcatis.* Hæc ſanè eſt juſtificationis & gratiæ Chriſti deſcriptio, dum deflexam ad creaturas *Deus voluntatis noſtræ propenſionem mutat, & ad ſeipſum convertit.* Id facit Spiritu ſancto infuſo, gratia, ſacramentis. Ita *liberati* concupiſcentias debellamus. Unde alibi iterum, *Dum hìc vivimus, principium quoddam habemus, & quaſi ſemen cœleſtis vitæ, ex ſpiritali, quo in Chriſto naſcimur, ortu, & Spiritus ſancti gratia animis noſtris à Deo infuſa.*

De Prædeſt. p. 609.

Ibidem. p. 613.

Jam verò idem Contarenus non ſatis videtur acquieſcere ſententiæ Auguſtini de prædeſtinatione, quam non negat eſſe gratuitam, ſed ægrè fert adultos etiam reprobari contemplatione peccati originalis, ſeu in perditionis maſſa relinqui, in quam originali peccato prolapſi ſunt. Satius enim eſſe putat, ſufficientibus etiam auxiliis adultos omnes donari, juxta ſententiam ſancti Thomæ in Summa adverſùs Gentiles: *Ubi affirmat Deum cordis januam perpetuò pulſare, ejuſque duritiem perfringere; verùm eos ad ſalutem perducere, qui aperuerint: eos verò qui cor illi recludere recuſaverint, in ſua cæcitate & ægritudine permanere; ſuaque culpa, non illa originali, ſed actuali hac, qua pulſanti Deo cordis januam recludere noluerunt, in perpetuam damnationem detrudi.* Verùm generali huic gratiæ non Thomas tantùm, ſed & Auguſtinus aſſentitur, ut alibi oſtenſum eſt. Adultos ergo non ob originalem ſolùm labem, ſed & ob actualia ſcelera damnari uterque etiam confitetur. Non video ergo cur à conſentaneo ſibi Auguſtino diſſentire voluerit Contarenus.

Ibid. p. 616.

Nam nec ipſe alienus eſt ab ea gratia ſpeciali, quæ præter generalem eximia eſt, & efficaciſſima, ſoliſque juxta Auguſtinum electis datur, certiſſima converſionis & perſeverantiæ opifex. Vult enim Contarenus, *illud ſemper ſervari principium, & veriſſimum fundamentum, prædeſtinationis ſalutiſque noſtræ Deum, damnationis verò nobis nos ipſos eſſe autores.* Eo ſervato & inconcuſſo dogmate, in tuto ſunt cætera omnia. Gratia enim generali & ſufficiente, ut peccata vitet ſingula, nemo adultus fruſtratur; ſed nemo ea ſemper utitur, præ laſſitudine utique ſpontanea. Ergo adulti nunquam propter ſolum originale peribunt. Sed quoniam nemo ante juſtificationem diu, nemo ſemper, nemo omnibus criminibus reluctatur, etſi poſſit ſingulis: ideo ſpeciali præterea auxilio opus eſt, quo ex omnibus generalia auxilia aſpernantibus, juvat Deus, quos gratis elegerit. A quo ſpeciali auxilio ſe non abhorrere ibidem teſtatur Contarenus: *Hoc verò generaliter dictum eſſe velim, non de peculiari quadam gratia,* *quam ſi minus omnes aſſecuti ſunt, nullus tamen eſt, qui jure queri poſſit*. Hæc enim ſpecialis gratia ob peccatum originis, ſemel non debetur: ob actualia peccata ex contemptu generalis auxilii, bis non debetur.

Comparatione mox illuſtrat ſuam mentem Contarenus. Si laterum inſtar habere homines fingas, ſuopte pondere deorſum vergentium, ita ut alicui ſurſum evehenti cedere vel repugnare poſſint, ſi velint: qui ſurſum vehentur, vehenti debebunt, non ſibi, etſi reſtitare beneficio abſtinuerint: qui beneficio repugnaverint, ſibi debebunt, quòd jaceant. *Ita dicendum de Deo eſt, ille enim omnium hominum corda eo motu movet, qui eorum duritiem mollire, eaque ad ſe convertere poſſit. Nonnulli tamen novam ſponte duritiem opponunt*. Sed hoc diſcriminis intereſt, quòd cùm non puncto temporis, ſed diu fiat præparatio impii ad juſtificationem, nemo prorſus eſt, qui diu omnia vitet mortalia, etſi ſufficienter adjutus per generalia auxilia. Non ergo ſervantur, qui præ aliis bene uſi fuerint generali auxilio; ſed cùm eo diu nemo utatur bene in omnibus, ex omnibus abutentibus generali auxilio, eligit Deus, quos ſpecialibus ſervet auxiliis, eligit inquam gratis, bis immerentes, bis malè meritos.

Si verò quæras, quid cauſæ fuerit, quamobrem Auguſtinus indiſcriminatim dixerit ex maſſa damnata, in quam omnes peccato originali implicari ſunt, alios miſericorditer liberatos, alios juſtè non liberatos. Reſponderi poteſt primò in parvulis id eſſe conſpicuum. Secundò ſpecialia & efficaciſſima auxilia denegat quidem Deus adultis ob generalium auxiliorum contemptum: ſed contemptus iſte certiſſimè exiſtit ex ea ægritudine & laſſitudine, qua nos peccatum parentale infecit, qua crimina vitare non poſſumus omnia, etſi poſſimus ſingula. Ita brevi diverticulo reditur in idem, ut originali peccato debeatur hæc laſſitudo adultorum, laſſitudini contemptus aliquis tandem generalium auxiliorum, contemptui huic denegatio gratiæ ſpecialis: & ita re in compendium miſſa, peccato originali debeatur denegatio gratiæ ſpecialis, ſive reprobatio. Tertiò nec multùm differt, ſicui conceſſa ſit gratia juſtificationis, non perſeverantiæ. Juſtificati enim etſi lethifera poſſint omnia, non omnia tamen venialia vitare poſſunt. Superbiunt quandoque ſuarum virium fiducia, ut jure merito poſſint ſpoliari ea cuſtodia & protectione Dei, ſine qua in graviſſimas aliquas & ſuis viribus vehementiores impingent tentationes. Etſi enim per gratiam ſanctificantem vitare poſſint omnia etiam collectim peccata mortalia, id tamen reſtringi ad hunc modum debet, ut ne tentatio ingraveſcat ultra vires & patientiam gratiæ & charitatis inhabitantis. Etſi enim utcumque forſan poſſet eam ſuperare cujuſque charitas; tanta tamen cum difficultate poſſet, ut tandem fatigata tentationis diuturnitate & gravitate fatiſceret & frangeretur. Jam ſi juſtus criminali nexu ſe implicuerit, penes Deum eſt poteſtas gratiæ ſuæ vel reddendæ, vel denegandæ. Ergo & hìc per anfractum eodem revolvitur res. Nec enim is quode nunc agimus, vel reprobatur, vel damnatur, vel perſeverantiæ dono fruſtratur ob peccatum originis, vel alia olim in baptiſmo, vel aliàs condonata. Sed ob peccatum originis remanet ægritudo naturæ facilè laſſeſcentis etiam in juſtificato: ob hanc laſſitudinem in aliqua venialia quis delabitur: ob hæc privatur ſpeciali cuſtodia, quæ tentationes temperaret: ob ſubtractam hanc cuſtodiam, graviſſima tentatione quis dejicitur & peccat: ob peccatum iſtud grave reprobatur. Ita prima ultimis connectendo, in cauſa quodammodo eſt originalis labes, ut reprobetur, cauſa inquam mediata, non immediata. Compendio rem ſtrinxit Auguſtinus, & omnes in maſſa damnata relinqui reprobos dixit.

Si autem ut præſcientiæ, ita prædeſtinationis nebulas diſpungere libeat, & Deo nihil futurum, nihil præteritum, omnia præſentia eſſe cogitemus: tunc ſanè ut nihil præſciet, aut prævidebit Deus, ſed omnia ut præſentia videbit, & ſciet: ita nihil prædeſtinabit ſe facturum, ſed omnia faciet. Ut præſcientia ergo, ita & prædeſtinatio non multa retro temporum ſæculorumque anteeuntium volumina deſignabit; ſed ſummæ omnium & omnipotentiſſimæ cauſæ conſtantem immutabilitatem. Ab æternitatis ergo ſuæ Deus ſummo apice, omnia quæ in tempore fiunt, facit ipſe, aut permittit fieri, alia aliis priora & poſteriora, ipſe nec prior, nec poſterior, ſed extra omnia tempora & ſupra incommutabiliter idem. Ita quos vult naſcentes, aut baptiſmo donatos, aut indonatos præripit parvulos. Ita quos vult adultos, generalibus auxiliis ſuis utentes & abutentes, hos ſpeciali auxilio convertit ad ſe efficaciſſimè, hos non convertit. Ita denique juſtos, cùm perſeverantiæ donum nulli debeatur; omnibus aliquando peccantibus, non debeatur; quos vult perſeverare facit, condonans peccata quibus demeruerunt, vel anteveniens quibus demeruiſſent: vel perſeverare non facit, ob peccata in quæ ſunt collapſi. Quæ autem in tempore facit, ea dicitur ante tempora ſe facturum prædeſtinaſſe, cùm tempora non præcedat tempore, ſed incommutabili & omnipræſente æternitate. Audi Contarenum hæc nobis præeuntem: *Noſtro more, nobiſque accommodata loquendi ratione prædeſtinationem, quaſi ante factam deſtinationem appellavit. Quæ quidem vox præteritum tempus deſignat, quod tamen in divina æternitate minimè reperitur.* Vide eundem prolixiùs iſta diſputantem ibidem. Ergo ut adultos in tempore damnat Deus, non ob originale tantùm, ſed ob actualia, vel ſola, vel originali nunquam remiſſo accumulata peccata: ita & reprobat ab æterno, hoc eſt ex alto culmine complectentis & ordinantis omnia æternitatis ſuæ, temporalium & mutabilium omnium cauſæ incommutabilis. Nec ſimiliter dici poteſt, quòd ſicut non glorificat electos niſi propter merita, ita nec prædeſtinat, niſi ob eadem merita. Prædeſtinatio enim eſt præceſſio non temporis ad tempus, ſed cauſæ ad effectum. Deus autem dat merita propter gloriam, ſive dat merita ut infallibiliter ſalvetur quis: ita voluntas dandæ gloriæ prior eſt cauſalitate, quàm dandi meriti. At non ſimiliter Deus dat merita damnationis.

EX AMBROSIO CATHARINO
Dominicano, Archiepiſcopo Compſano.

Gratia propoſiti efficaciſſima eſt ſecundùm intentionem Dei prædeſtinantis, protegentis, gubernantis, auxilia gratiæ fruſtrabilia quidem per noſtram libertatem, & ſæpè fruſtrata ſuggerentis, ſed alia aliis deficientibus ſufficientis: qua ratione ſanctus Thomas conciliat infallibilitatem prædeſtinationis divinæ cum labili noſtra libertate. Gratia ſpecialis ſeu inhærens & juſtificans, ſanat, liberat, vires dat ad bona opera, charitas eſt & gratia Paulo & Auguſtino celebrata. Gratia generalis etiam cum ſpecialibus auxiliis ſuis nulli negatur, ut non peccet, ut pœnitentiam agat.

QUæ carpimus ex Catharino, procul ea ſunt à propriis quibuſdam ejus opinationibus, quibus ille licentioſiùs addixit ſe; minùs, quàm par erat, memor authoritatis Patrum, atque in primis Auguſtini. In prædeſtinatione etiam aliquid ab eo novatum eſt: cùm alios ante, alios poſt præviſa merita electos ad gloriam voluit, atque ita illis invictiſſima à Deo auxilia, his fruſtrabilia tantum decreta eſſe, quibus tamen ſervari poſſint omnes, ſerventur aliqui. Nos illam tantùm amplectimur partem, quæ Auguſtino conſentit, de electorum omnium gratuita prædeſtinatione, & auxiliorum infallibilium præparatione ad conſecutionem deſponſæ gloriæ. Cæterùm quì conveniat libertati noſtræ cum his auxiliis invictiſſimis, quibus ſecundùm Catharinum perficitur prædeſtinatio aliquorum tantùm eximiorum, ſecundùm nos omnium electorum, hìc ex eodem libet ediſcere.

Et primò quidem poſſet aliquibus imponere, quod ille ſcribit in Epiſtolam ad Romanos, *Sunt qui cum talem hujuſmodi vocationem audiunt, cui non poſſit reſiſti: & talem juſtificationem, à qua tandem non poſſint excidere, qui prædeſtinati ſunt: putant per hoc liberum auferri arbitrium, cum potiùs ſtatuatur, & validius fiat per certitudinem luminis, & per adjectum robur fortitudinis*. Addit *non in eo eſſentiam liberi arbitrii conſiſtere, ut poſſit quodlibet bonum refutare, quantumvis bonum appareat, aut poſſit tendere in malum. Deus ergo eorum quos diligit, mentem ſic illuminat, voluntatem ita ſanat, ut promptiſſima voluntate bonum ſuum proſequantur*. Horum ſenſus perobſcurus eſſet, & in alienam prorſus à Catharino ſententiam deflecteretur, niſi ſuam ille alibi mentem præclariſſimè conſignaſſet.

In cap. 8.

Ut altiùs enim rem ordiamur, ſic ille luculenter concordiam ſtatuit providentiæ Dei & libertatis noſtræ, in peculiari opuſculo *de præſcientia & providentia Dei: Accidit deceptio in hoc, quod non attendunt aliud eſſe, providentiam eſſe infallibilem, aliud eventus quoslibet, qui non ſine providentia eveniunt, inevitabiliter evenire; nec ex infallibilitate providentiæ ſequi inevitabilitatem eventuum. Nam evitabilitas eventus contingentis non reddit fallibilem Dei providentiam, quæ illam evitabilitatem ordinavit*. Creavit enim Deus cauſas contingentes & liberas, unde ut invicta ſit providentia Dei, neceſſum eſt, harum effectus contingenter & liberè evenire. *Sed hinc natus error, quod ponunt tamquam dictum à beato Thoma, providentiam Dei circa eventus contingentes infallibilem eſſe, quod & verum eſt. Et ponunt ſimiliter, quod ſint proviſi à Deo omnes effectus contingentes, quod etiam ſimiliter verum eſt: ſed non quod illud, aut illud, diviſim capiendo, inevitabiliter eveniat; hoc enim non eſt proviſum à Deo; ſed ut eveniat hoc, vel illud, compoſitè intelligendo: id eſt, horum quodlibet: & poſtquam hoc evenit, nam alterum oportebat evenire, fateor quod Dominus Deus providet circa illud, aliud quiddam, ut ſit hæc nova proviſio ſequens eventum, non præcedens*. Ita non providit Deus, ut Judas Chriſtum proderet, ſed permiſit, & eo facto, providit, ut *illud cederet in magnum bonum humano generi*. Cajetanum mox ſuggillat, qui *phantaſticè cogitavit differentiam inter inevitabiliter & neceſſariò quid evenire. Quaſi poſſit quidpiam inevitabiliter evenire, & non neceſſariò, ſed contingenter, quod chimæricum eſt omnino*. Concinit his prorſus Auguſtinus, ſexcenties inculcans, poteſtates omnes à Deo dari, non voluntates; ſed has in bonum ita juvari, ut nec infructuoſè bonæ ſint, nec impunè malæ. Ideo addit Catharinus, *non determinari à Deo voluntatem, ſed permitti, ut ſeipſam determinet; & coagit Deus ad illam determinationem, nihil cogens, quia jam ex providentia ſua ſic decrevit aſſiſtere, &c. Unde talis effectus non eſt certè & determinatè præviſus à Deo, licèt ſit proviſus, ſecundùm illam præſcientiam quæ non concurrit ut cauſa, quia potiùs natura præceditur ab effectu, &c.* Denique perſpicuè favet ſanctus Thomas, ordinem providentiæ ſtatuens duplicem, uno modo in particulari, ut cùm cauſæ neceſſariæ unum aliquem effectum pariunt: altero *in univerſali, non in particulari*, ut cùm natura deficit in animantium formatione, *ſed tamen ipſe defectus divinitus ordinatur in aliquem finem*.

Opuſcula Catharini. Lugduni. an. 1544. p. 26. &c.

De verit. q. 6. a. 3.

Idem Catharinus Libro primo *de prædeſtinatione* nos à Paulo doceri ait, *unde certitudo prædeſtinationis veniat, nimirum à robore liberi arbitrii per gratiam, & ab aſſiſtentia Dei, ſive protectione, per quæ cooperantur omnia prædeſtinato in bonum*. Sanctum Thomam mox profert in illud idem conſpirantem, *Invenimus ordinem compoſſibilem eſſe reſpectu alicujus dupliciter. Uno modo inquantum una cauſa ſingularis producit effectum ſuum ex ordine divinæ providentiæ. Alio modo quando ex concurſu cauſarum multarum contingentium & deficere poſſibilium pervenitur ad unum effectum: quarum unamquamcumque Deus ordinat ad conſecutionem effectus, loco ejus quæ deficit, vel ne altera deficiat: ſicut videmus quod omnia ſingularia unius ſpeciei ſunt corruptibilia, & per ſucceſſionem tamen unius ad alterum poteſt in eis ſecundùm numerum ſalvari perpetuitas ſpeciei, divina providentia taliter gubernante, quod non omnia deficiant uno deficiente. Et hoc modo eſt in prædeſtinatione. Liberum enim arbitrium deficere poteſt à ſalute. Tamen in eo quem Deus prædeſtinat, tot alia adminicula præparat, quod vel non cadat: vel ſi cadat, quod reſurgat; ſicut exhortationes, & ſuffragia orationum, donum gratiæ & alia hujuſmodi, quibus adminiculatur Deus homini ad ſalutem. Si ergo conſideremus ſalutem reſpectu cauſæ proximæ, ſcilicet liberi arbitrii, non habet certitudinem, ſed contingentiam: reſpectu autem cauſæ primæ, quæ eſt prædeſtinatio, habet certitudinem*. Hactenus ſanctus Thomas, ubi adverte 1. certitudinem non oriri niſi ex *intentione* Dei, adminicula alia aliis deficientibus ſubrogantis. 2. Eam oriri etiam ex *gubernatione* Dei, quæ deficientibus aliquibus alia & alia ſufficit, quæ non omnia deficiunt. 3. Ex multitudine ſola horum adminiculorum prodire perpetuitatem ſpeciei, ſeu infallibilitatem prædeſtinationis, etſi ſingula quandoque deficiant. 4. Huic multitudini conſpiranti auxiliorum non poſſe reſiſti, & finaliter peccari, etſi ſingulis quandoque reſiſtatur. Et hoc unum voluit ſuprà, & hìc rurſus ingeminat Catharinus, dum ait: *Neceſſe non eſſe, ponentem liberum arbitrium, ponere ſimul flexibilitatem ejus ad peccatum: quod ſi verum eſſet, nec Deus eſſet liberi arbitrii, nec Chriſtus, &c. At verè nihil libero detrahitur arbitrio, ſi negatur homini per illud potentia ad peccandum, quia hæc potentia defectus eſt*. Eo tandem ſenſu Catharinus removet à libero arbitrio neceſſitatem potentiæ peccandi, ne hac multitudine auxiliorum divinorum arceri à peccando, vel à finaliter peccando prohiberi non poſſit. Cæteroqui enim non adhibetur tanta auxiliorum multiplicitas, niſi quia libertas noſtra ſingulis quandoque reſiſtit, & ita peccat: etſi univerſis non obſiſtit, & ita finaliter non peccat.

Ibid. Catharin. p. 46. 47.

S. Thom. q. 6. de veritate art 3.

Ideo ibidem Catharinus, *Si unam certam cauſam ſeorſim conſideremus, poſſibile eſſet fortè damnari prædeſtinatum: ſi vero ſimul omnes, non poſſibile. Sicut nemo Philoſophus concederet, ullam ſpeciem corrumpi poſſe, licèt de ſingulis individuis concederet. Non ergo tanta erat difficultas concordare libertatem arbitrii cum certitudine effectus ultimi prædeſtinationis, ſeu ſalutis, ut oporteret ad recondita ſapientiæ Dei aſcendere, ſi hæc vera ſint. Cauſa enim manifeſtè patet talis neceſſitatis & infallibilitatis, videlicet decretum divinum, quo homo infallibiliter dirigitur multis mediis, & adminiculis, ut uno deficiente ſummittat aliud, ſic certò tandem ad ſalutem provehatur*. Hæc ille Cajetanum perſtringens.

Et idem infrà Libro tertio de prædeſtinatione in hæc Chriſti verba, *Ita ut in errorem inducantur etiam, ſi fieri poteſt, electi. Dixit, Si fieri poteſt: ſciens de ſummo electis fieri non poſ-*

Pag. 102

ſe, propter protectionem ſuam. Sed longè pulcherrimum eſt quod ille docet libro ſecundo *de eximia prædeſtinatione Chriſti*, in hunc modum: Pag. 135. *Si Deus quoſdam ita reprobat & excæcat in hac vita, & obdurat, in pœnam inſignium peccatorum, ut judicati ſint, nec valeant ulterius credere, ut ſanentur, ut in Juda & Pharaone, & aliis quibuſdam dignum eſt credere: quid mirum ſi contra per inſignem gratiam ita ſint præventi & illuſtrati quidam, & fortificati, & protecti, ut non ſint ſimiliter caſuri, & ex aliquo tempore adhuc in vita ſanctificentur, ut vix valeant crimen, aut culpam admittere? Nec idcirco horum impeccabilitas à nobis aſſeritur, tanquam ex vi proprii arbitrii, aut ex operum meritis, ſed ex gratia Dei præveniente, ac pura. Nec tamen talis impeccabilitas, qualis erit in patria, & quæ tales penitus ab omni peccato cuſtodiat. Sed ſicut immortalis fuiſſet homo in primario ſtatu, non ex ſe, ſed ex ſuſtentaculis, & ligno vitæ, & cæteris protectionibus. Necdum enim ea potiebatur immortalitate, quæ erit in patria, ut ſic aliquo modo mortalis dici potuiſſet. Sic & tales, qui ita cuſtodiuntur à Deo, peccabiles quidem ſunt adhuc ſui natura; ſed gratiæ auxiliis & protectione Dei tales fiunt, ut non peccent aliquando, ac ſic aliquo modo impeccabiles reddantur*. Obſerva hìc primò, quì neget Catharinus potentiam peccandi eſſentialem libertati nunc noſtræ eſſe, nempe quæ excluderet illam Dei protectionem, qua vetatur homo quandoque peccare: ſicut nec carni noſtræ ita eſſentialis eſt corruptibilitas, ut vetetur Deus à primo parente arcere corruptionem. Secundò totum hoc beneficium *à protectione* Dei derivari, cui debetur, ut caro corrumpi, anima peccare proximè potens, immo valdè prona, non corrumpatur tamen, non peccet. Ea protectio ut carnis corruptibilitati, ita voluntatis peccabili libertati non officit. Tertiò non abludere hæc ab illis, quæ ex Naclanto alibi adſcripſimus. Nec enim iſte aliò intuebatur, cùm negabat potentiam peccandi noſtræ libertati neceſſariò implicandam, quàm ut aditum complanaret huic divinorum auxiliorum multitudini, qua non extinguitur quidem poteſtas peccandi, ſed ita circumagitur, oppugnatur, regitur, ut rariùs erumpat, & finaliter cohibeatur.

EX EODEM AMBROSIO Catharino Senenſi, Dominicano, Epiſcopo Minorienſi, poſtea Archiepiſcopo Compſano, qui Tridentino Concilio interfuit.

Gratia ſpecialis, ſeu inhærens & juſtificans, ſanat, liberat, vires dat ad bona opera, charitas eſt & gratia, Paulo & Auguſtino celebrata. Gratia generalis, etiam cum ſpecialibus auxiliis ſuis nulli negatur, ut non peccet, ut pœnitentiam agat.

PErgamus jam ad gratiam habitualem, ad juſtificantem. Qua de *gratia* Paulus tam frequenter diſſerat, aperit Catharinus in hæc ejus verba: *Per quem accepimus gratiam. Per gratiam intellige cœlitus demiſſum & infuſum nobis inhærens donum, quo gratioſi coram Deo ſtatuimur, &c. De quo Dominus, Si ſcires donum Dei, &, Aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Et rurſum: *Gratia vobis & pax.* In c. 1. Ep. ad Rom. *Gratia primùm, id eſt, illud donum, quo grati ſumus, & à Deo venit ad nos gratis, &c. Gratiam precatur illis, de qua audierat, Sufficit tibi gratia mea. Plena eſt ſalutatio, quæ & pacem ſeu felicitatem, & medium ad illam conducens habet*. Ergo gratia hæc palmaris & ſpecialis illa eſt, quæ peccata delet, inhæret, immanetque juſtis. Eadem eſt *juſtitia* Paulo, qua juſtos nos facit Deus. Idem in hæc verba, *Juſtitia Dei revelatur in eo ex fide in fidem. Innuit differentiam inter legem & Evangelium. Quoniam juſtitia Dei, non qua juſtus eſt & reddet unicuique juxta opera ſua, ſed qua, ut ait Auguſtinus, nos juſtos facit; hæc eſt juſtitia, quæ in Evangelio revelatur, &c. Hæc juſtitia donum Dei eſt inhærens cordi noſtro, infuſum deſuper per Spiritum Chriſti, &c. Eſt hoc donum juſtitiæ quodammodo ipſe Chriſtus, qui factus eſt nobis ſapientia & juſtitia*. Ergo propria Evangelii gratia, quæ per legem non dabatur, eſt gratia juſtificans & inhærens, eſt Chriſtus ipſe inhabitans in nobis.

Idem infrà de hac gratia conflictatum eſſe cum Pelagio oſtendit: *Gentes, quæ legis ſunt, naturaliter faciunt, &c. Licèt naturæ lex oſtenderet, quid eſſet bunum, & ipſi apprehenderent favente Deo; hoc tamen non ſatis erat, cum vis liberi arbitrii non poſſet ad bonum, etiam oſtenſum, niſi informatum eſſet gratia. In quo errarunt Pelagiani, &c. Falſa eſt ergo & deteſtanda hæreſis Pelagiana, confidere ſcilicet in naturæ viribus, iiſque ſperare etiam legem naturalem ſervare poſſe ſine alia ſuperinfuſa gratia, & ita conſequi regnum æternum, ut inveniatur Chriſtus gratis crucifixus*. Non ſatis ergo eſt, legem naturaliter inſcribi, Ibid. in c. 2. *& concurrere auxilium Dei*, ut ait ibidem Catharinus; ſed adversùs Pelagium opus eſt *alia ſuperinfuſa gratia* Chriſti propria, qua homo gratus Deo juſtuſque fiat.

Etenim etſi fiant opera legis naturalis *naturaliter*, non fiunt ut oportet, & meritoriè, eo ſcilicet charitatis modo, gradu, igni, qui ad æternam mercedem valeat. Ibid. in c. 3. *Arbitramur hominem juſtificari per fidem: Sanatur homo per fidem, quia per eam charitas deſuper venit ſanans, & robur habens ad operandum ſicut oportet amore Dei, ut ſit verum Domini dictum, Credenti omnia ſunt poſſibilia*. Sola ergo fides charitaſque juſtificans *ſanat*, & ipſa eadem dat *robur ad operandum*, non utcumque, ſed *ſicut oportet*, hoc eſt, *amore Dei*, non qualicumque, verùm qui juſtificet. Nam ſicut oportet non fit opus bonum, niſi à juſto meritoriè fiat.

Quia autem *donum* iſtud Dei eſt, quo *utimur*, quo *operamur*, cùm bene operamur, tota ideo refundenda in Deum eſt gloria, cujus eſt hoc donum, cujus eſt præterea *auxilium aſſiduum & externum*; In cap. 5. ut ait infrà Catharinus; priſco more, à gratia etiam habituali, ut gratis data, & totius fonte boni, meritique, omnem Deo gloriam repetens de bonis noſtris operibus.

Et infrà, quid ſit eſſe ſub lege, quid ſub gratia, & quàm efficax ſit charitas inhabitans ad bene operandum: In cap. 7. *Qui à malo abſtinet ſolo pœnæ metu, ſerviliter operatur, non ſecundùm virtutem, quia revera malus eſt adhuc, & ideo ſub lege. Sub gratia verò eſſe non eſt aliud, quàm liberatum eſſe à peccato per legem charitatis internam, & ſic habere facultatem ſerviendi Deo de corde puro, &c. In primum ſtatum ventum eſt per legem, qua cognoſcitur peccatum, nec ſanatur voluntas, quæ ob peccatum Adæ carens fræno juſtitiæ, non poteſt liberaliter ſervire Deo. In ſecundum verò ſtatum redacti ſumus per Chriſtum, in quo ſanata voluntas, libenter ſe exercet in operibus juſtitiæ*. Igitur *ſub lege* eſſe perinde eſt, ac nondum eſſe juſtificatum; *ſub gratia* eſſe perinde eſt, ac eſſe juſtificatum: igitur *charitas* & *ſanitas* eſt ipſamet gratia juſtificans, quæ dat *facultatem* bene operandi.

Pulcrè autem idem, ut voluntas per gratiam vivens, vigenſque, poſſit in bona opera ire, vel ceſſare; ſi ceſſet, caſura profundiùs: Ibid. in c. 7. *Non eſt ſine culpa homo, qui ſuo libero arbitrio gratia Dei adjuto, facere quæ ſunt ſuæ partis negligit. Eſt enim in homine ſpiritali mens informata Spiritu,* *ſed non perfectè contenta ab illo. Invenitur quippe in voluntate, & amor Dei quo ſpiritalis eſt : & amor carnis, & ſui ipſius, &c. Et licèt amor Dei qui eſt ſub gratia, ſit potentior, quamvis imperfectus, quàm carnis amor, & quàm ille amor ſui proprius, ſi charitas ſuas vires exerceat : attamen ſi per carnem excitetur voluntas ad malum, & ille amor Dei non excitetur, & currat ad arma ſua, quæ ſunt humilis & aſſidua oratio : proculdubio ſuccumbet homo ſub carne, conſentiens illi, &c. Tunc Deus ſubtrahit ab illo gratiam & donum Spiritus, per quod eſt vita, & vera vita. Si verò conſenſerit non in crimen, ſed in aliud leve peccatum, patietur detrimentum aliquod, & licèt non moriatur, indignabitur tamen ex parte Deus, quia non ſic adjuvabit voluntatem negligentem, & ſocordem non ſic proteget, & fortè etiam mittet in tentationem, & derelinquet, & erit caſus.* Ubi obſerva primò, voluntatem inter effectus boni & mali, hoc eſt charitatem & cupiditatem liberè fluctuare, & huc vel illuc ſe conferre. Secundò etſi quandoque exæſtuet cupiditas carnis, & tunc tepeat forſan charitas, poſſe tamen iſtam ad arma ſua, ad orationem currere, & iſta inflammeſcere & roborari. Tertiò ſi levi culpæ quis conſentiat, fore forſan ut *non ſic adjuvetur, non ſic protegatur* deinceps, ut antè ; vel mittatur in tentationem, & ita *delinquat* & cadat. Quartò non ergo ob leves culpas actualia auxilia ſubtrahuntur, ſed parciùs dantur. Quintò *gratia ſubtrahitur*, ſed habitualis, ob ſcelus ſponte admiſſum.

In 1. ad Corin. c. 1. Etenim juſtis gratia jugiter influit : *Ita ut nobis nivil deſit in ulla gratia. Significat eos qui ſunt Chriſti, eſſe in eo per Spiritum tanquam inſitos, & de Spiritu ejus aſſiduè attrahentes. Sic rami habent à radice, à quo fluit omnis in ramos humor : & à vite accipiunt palmites, &c.* Nam juſtitia inhærens eſt, non tantùm qua primùm ex impiis juſti, ſed etiam qua deinceps ex juſtis juſtiores In Ep. ad Gal. c. 2. evadimus per bona opera. *Per donum juſtitiæ nobis inhærens ſumus verè juſti, & inſuper poſſumus per illud donum juſtitiæ amplius juſtificari ad effectum ſalutis : Quoniam & juſtificari dicitur juſtus, cùm per opera bona majus juſtitiæ pondus acquirit.* Ibidem. Etenim in quolibet juſto *vivit non ipſe, ſed Chriſtus per principia gratiæ & dilectionis, quam miſit in illum, ſicut vitis in palmitem.* Unde Petrus In Ep. 1. Petri c. 1. Apoſtolus & ejus interpres Catharinus, *Gratia vobis & pax multiplicetur. Gratia enim tametſi qualitas ſit quædam ſupernaturalis, poteſt tamen intendi ac remitti. Gratiæ enim appellatione frequentiſſimè donum illud intelligitur, de quo diſputant Scholaſtici, an ſit idem quod charitas, quod mihi longè probabilius eſſe videtur.* Charitatem hanc In Ep. 1. Joan. c. 1. infrà ait eam eſſe cum Joanne Apoſtolo, *qua filii Dei nominamur, & ſumus.*

Ad gratiam verò generalem ſpectat quòd pro- In Ep. ad Rom. c. 1. ceditur *de fide in fidem. Homo enim impius & injuſtus, cùm ſe diſponit, ut fiat juſtus, primùm credit adhuc in præputio exiſtens, fide ſua, id eſt, actu credulitatis, qui procedit ab ipſo adhuc longè exiſtente ; licèt excitetur illa fides in illo à Deo miris modis. Et ex hac fide ſua homo accipit hoc donum juſtitiæ & charitatis & gratiæ, quod non advenit ſine dono fidei infuſæ.* Ita gratiæ ſpeciali præcurrit gratia generalis per actus, qui ex homine procedunt adjuto divinitus, ſed nondum immutata & in charitatis affectum transformata voluntate. Ex Paulo ſubinde probat Gentilibus etiam per creaturas illuxiſſe, quæ de Deo credi par erat, quos *nec omittebat Deus per Angelos illuminare. Licèt enim poterant per creaturas conjectare, non tamen firmiter his hærere, tanquam rei manifeſtæ, niſi intus per Angelos adjuti fuiſſent, &c. Ideo Paulus adjecit, Deus enim illis manifeſtavit, &c. Homo enim ſi in veteri peccato relinquatur, nec ſpeciali auxilio adjuvetur à Deo, etiam ex his creaturis, & cunctis quæ videntur, non poterit conſtanter colligere quæ ſunt debita erga Deum pietatis officia. Cui ſententiæ ex doctrina beati Auguſtini conſentit divus Anſelmus, cujus verba hoc in loco ſunt, Deus illis manifeſtavit, id eſt, non ſolùm naturalis ratio profuit, ſed Deus quotidie adjuvit, ne ſola natura ſufficere videretur.* Ita ille ex Auguſtino & Anſelmo probat Deum Gentilibus affuiſſe, non tantùm generali, ſed etiam *ſpeciali auxilio*, utputa per Angelos, vel alio quopiam, quòd generalis gratia non omnino ſufficeret, & ideo inexcuſabiles illos fuiſſe.

Ut enim geminum hinc & hinc vitemus ſcopulum, & nec vi liberi arbitrii ſervari nos poſſe cum Pelagio, nec impoſſibilia Deum præcipere cum Luthero dicamus, id neceſſarium videtur Catharino, ut *ſpeciale auxilium* iſtud annuamus omnibus, qui à Paulo dicuntur fuiſſe ineſcuſabiles ex eo quod Deus illis manifeſtaſſet. *Credimus ergo nec Philoſophos fuiſſe Dei auxilio deſtituendos, ſi agnoſcentes debilitatem ſuam, petiiſſent à Deo fortitudinem operandi per gratiam ſuam ; quam ut ſuplices poſtularent, ipſa ratio & Angelicæ inſpirationes proculdubio, ut par eſt credere, depoſcebant. Sicut enim Deus illuminavit eos, ut intelligerent, quid eſſet eis faciendum ad ſalutem : ita non defuiſſet in præbendo opportunum, quo ea facere poterant, auxilium, ſi popoſciſſent.* Ibidem. Quaſi dicat datum eſſe ſufficientiſſimum auxilium ad initia quædam rudia, quibus ſi mos gereretur, dandum fuiſſet copioſius ad incrementa pietatis.

Nec multò poſt, exponit tradi à Deo aliquem in deſideria cordis ſui, non aliter quàm hominem ſibi permittendo, vel objectando offendicula. *Deus dicitur facere malum & peccatum, cùm* Ibidem. *dimittit hominem, ſuomet regendum arbitrio, qui non poteſt ex ſe ſolo unum bonum patrare. Deus enim qui poteſt prohibere peccatum, ne fiat, & adjuvare hominem, ut caveat : non prohibet, nec adjuvat ad cavendum : imo permittit, imo & interdum ponit, ut ſancti Doctores dicunt, offendicula, occaſiones peccatorum, incitationeſque per Angelos malos ad ſcelera. Ita nonnullo modo videtur Deus dici poſſe cauſa peccati, non ut eſt peccatum, ſed ut eſt pœna peccati.* Non aufert ergo Deus hæc gratiæ generalis ſpecialia adjumenta, niſi in pœnam priorum flagitiorum, quæ ideo ut vitarentur, non deerat auxilium gratiæ.

Poteſt enim utrumque, etſi non poſſit tota lex naturæ impleri per generalia hæc auxilia. Idem infrà : *Gentes etſi naturaliter haberent notitiam* Ibidem. *Dei, & boni, & mali : concurrente tamen auxilio Dei, qui per Angelos confirmat prædicationem naturæ in nobis, attamen non poterant legem naturæ implere naturaliter, id eſt, in ſua natura corrupta.* Non ſervat enim legem niſi natura ſanata per charitatem juſtificantem, ad quam tamen per illa generalia auxilia ſe quiſque præparat. Etenim ut ex ſancto Thoma ſubditur, Siquibus de Chriſto nihil annuntiatum eſt, ſufficit illis ad ſalutem credere, ut habet Paulus, *Deum eſſe & & remuneratorem eſſe*, quod qui credit, *Implicitè etiam credit mediatorem per quem Deus remunerat.* At verò : *Illi articuli prædicantur à natura intus, per ea quæ viſibilia facta ſunt. Confirmantur autem ſic à natura prædicata intus ab Angelis. Unde & beatus Dionyſius ait, quod plurimi Gentilium per Angelorum illuminationes ſalvi facti ſunt. Quoniam illam naturæ prædicationem ſecreto & interno lumine comprobando confirmarunt.* Ubi vides largiùs quidem ſpargi gratiam generalem, imo & hujus portionem eximiam, auxiliis ſpecialibus juvantem : ſed fidei teſſeram ſervari intactam, ut ſine Chriſti gratia, nec minima quidem rudimenta boni ulli obtingant.

Si quibus autem juſtificatis videatur non ſufficere gratia, qua juvantur, ut legem impleant dilectionis perfectiſſimæ : reſpondet Catharinus,

Non

In c. 1. Ep. ad Rom. *Non tenemur ad illud omnino rectum & perfectum, ad quod eramus obligati in primo pacto, cùm eramus innocentes: modò confiteamur obligationem. Non enim exigit à nobis Deus impoſſibilia.* Itaque divina lex intonat obligationem primævam, non ut ea tota teneamur, ſed ut grati & humiles ſimus diſpenſanti Deo ob noſtram nunc virium penuriam.

An. 1566.

EX SIXTO SENENSI

Dominicano.

PIo V. Pontifici Maximo Bibliothecam ſuam dicavit Sixtus, ſacra eruditione tota refertiſſimam, variiſque adverſus Lutheri hæreſes jaculis inſtructam. Pauciſſima hinc carpemus ad antedictorum robur.

Et primò charitatem ſuapte vi & ſponte robuſtiſſimam eſſe ac invictam, adeoque contra tentationes perefficacem eſſe, etſi ex humanæ voluntatis inſtabilitate amitti poſſit, ſic ille ex ſancto Thoma docet: & ita Patrum conflictationem ſedat, qui nunc deficere poſſe, nunc ſinceram charitatem non poſſe deficere ſenſerunt. Biblioth. L. 1. Annot. 140. *Si charitatem juxta priores contemplandi modos inſpiciamus: tunc ſecundùm propoſitas Patrum ſententias pronunciandum, charitatem eſſe omnino inamiſſibilem: tum quod ipſe charitatis author Deus nemini occaſionem præbeat amittendi charitatem: tum quod ipſa charitas, ſuapte natura indeficiens, ſeipſam perdere nequeat. Si verò charitatem ſpectemus ex parte recipientium, quorum eſt ingenium varium ſemperque mutabile, nulli dubium eſt, charitatem propter liberam & inſtabilem hominum voluntatem facilè poſſe deperdi.*

De generali autem gratia interpretanda ſunt, quæ idem Sixtus ex Chryſoſtomo refert & approbat de Abrahamo, L. 5. Annot. 101. *qui ante gratiæ tempus & ante legem fuit, & tamen à ſeipſo, atque à ſcientia, quæ naturæ inſita eſt, in tantum pervenit virtutis faſtigium, ut ſufficiat ad confutandum excuſationes noſtras. At fortè dicent aliqui, quod vir ille multam à Deo conſecutus gratiam, &c. Fateor ita eſſe & ego. Verùm niſi priùs & ipſe quod ſuum erat feciſſet, non tanta à Domino obtinuiſſet.* Complura ex eodem horum ſimilia promit ac tuetur adverſus Oecolampadium Lutheri Sectatorem, Sugillatorem autem Chryſoſtomi, tanquam plus æquo extollentis vires liberi arbitrii. Sixtus autem Chryſoſtomo patrocinatur, & diverſos ejus aliunde contextus profert, gratiæ prævenientis neceſſitatem teſtificantes. Ex quo id exprimit, gratiæ prævenienti conceſſiſſe Chryſoſtomum; ſed in debellandis Manichæis ſæpiùs meminiſſe gratiæ ſubſequentis, cui noſtra præcurrit libertas, auxilio prævenientis ſubnixa. Ergo ut ex Chryſoſtomo nemo eſt, qui conari non poſſit, ut ſubſequentibus gratiæ donis locupletetur; ita ex Sixto præveniens gratia nemini non ſeſe ultro ingerit.

Negat idem Sixtus alibi omnia opera infidelium eſſe peccata: L. 6. Annot. 155. 257. *cùm in eis naturalis illa rationis bonitas, quæ deprecatur ad optima, non ſit penitus extincta & abolita.* Nec multò poſt confitetur Philoſophos ingentibus claruiſſe virtutibus, etſi ſi ſpectetur *internus agendi modus, & rectus operandi ſcopus, qui à nobis ſecundùm Chriſtianæ charitatis regulam exigitur*, nemo eorum præcepta impleverit *ex philoſophica tantùm ratione*.

Poſtremò quod attinet ad efficaciſſimam divinæ prædeſtinationis gratiam, Ambroſio Catharino præceptori ſuo conſenſerat, totumque ſe addixerat Sixtus, de duplici prædeſtinatione, aliorum ante, aliorum poſt merita præviſa idem ſentiens, idem promulgans. Adeo ut, ait ipſe, *eam ſententiam ab anno ætatis meæ vigeſimo uſque ad trigeſimum in multis ac præcipuis Italiæ urbibus* L. 6. Annot. 248. *pro concione explicaverim, non ſine audientium plauſu, ac perturbatarum mentium fructu:* quos ſcilicet atroces de prædeſtinatione opiniones quorumdam tantùm non in deſperationem egerant. Sed *cùm poſteà animadvertiſſem, hujuſmodi aſſertionem difficultatibus & anguſtiis non paucis premi, & ob id à pleriſque doctis ac piis Theologis non probari, ſatius duxi ab ejus prædicatione deſiſtere, quàm pio eruditorum judicio improbata docere.* Deſtitit ergo ille à diſcrimine illo duplicis prædeſtinationis, quod non immeritò à doctis & piis Theologis explodebatur.

Sed cùm gratuitæ prædeſtinationis infallibilitas à Catharino & Sixto derivaretur à multitudine, varietate, congruitate auxiliorum divinorum, quorum alia & alia ſubinde nova aliis deficientibus ſufficerentur, non hoc improbabant Theologi, non hoc Sixtus recantavit. Non aliquos ergo eximios, ſed omnes prorſus qui ſalvi fiunt, Ibidem. *tanto munere gratiæ donavit, tantiſque ad ſalutem præſidiis inſtruxit, ut ſalva etiam arbitri libertate, à ſalute excidere nequeant.* Non aliquos, ſed omnes qui ſalvi fiunt, *tanta gratiarum affluentia dignatus eſt, tot ac talibus ad beatitudinem conſequendam adminiculis juvit*, ut nunquam prorſus à ſalute exorbitent.

EX JACOBO NACLANTO

Clugienſi Epiſcopo, ex Ordine Prædicatorum aſſumpto, qui Tridentinæ Synodo interfuit.

Triplex eadem gratia ſtatuitur, generalis, ſpecialis, quæ juſtificans, & efficax eſt; denique maximè ſpecialis, quæ & efficaciſſima eſt ad converſionem, & perſeverantiam, graviſſimaſque ſuperandas tentationes.

INterfuit Tridentino Concilio Naclantus, ex Dominica familia in Epiſcopatum evectus. Ex eo ergo ut Aquinatis diſcipulo, ut Tridentinæ Synodi lumine & interprete quodam, quæ hauſerimus, liquida erunt, ut ſpero, & ſincera veritatis arcana.

Sic ergo ille primùm de gratia juſtificante & habituali, quam duplici vi pollere ait, abolendi peccati, & roborandi hominis ad vitæ novitatem: In c. 1. Ep. ad Epheſ. Sect. 1. *Juſtitiam hanc, quæ in ſcriptura Dei donum eſt præclariſſimum & divinum, & pleniſſimè in ſuperna patria poſſidendum, duo afferre adverte; excluſionem ſcilicet peccati, & novam ac innocentiſſimam vitam. Et quanquam hæc duo munera ſunt, quia tamen ſunt ſimul, & pariter ex uno fonte dimanant, imo & uno ſunt juſtitiæ dono comprehenſa, mirum non eſt, ſi & uno hauſtu pariter hauriuntur, &c. Potatis Spiritu Chriſti, neutra juſtificationis portio deeſt, &c. Nec modò Spiritus Chriſti per fidem attractus, juſtitiam in renatis profundit, quo Chriſti juſtitia eſt, ut haud aliter evadamus à peccato liberi, ac ſi fuiſſemus cum Chriſto peccato commortui, atque in ipſo proprio ejus ſanguine, juxta rigorem divinæ ultionis multati; ſed & aliam in illis haud diſſimilem excitat & inſufflat: qua, interveniente dono & gratia Dei, propenſiores ſimus, non ſolùm fieri Capiti noſtro conformes, ſed & quod remanet in nobis peccati veſtigium, validiùs inſectari, mortificando membra noſtra quæ ſunt ſuper terram & crucifigendo carnem cum vitiis, &c.* Sic ille juſtificationem deſcribit quæ fit per baptiſmum, quo, quia commorimur Chriſto, ideo expiantur peccata noſtra: quia item Chriſto conreſuſcitamur, ideo per *donum & gratiam* ſimul infunditur *nova vita*, ſanitas, vis & *propenſio* ad reliquias concupiſcentiæ carnalis debellandas.

Chriſtum enim induimur per baptiſmum: *Novitas igitur vitæ, cujus modo primitias accipimus, eodem Spiritu operante confertur: idque non ſolùm vitæ Chriſti communicatione, ut eo à mortuis excitato, perinde ac coexcitata ſimus membra cum eo: ſed & ſanctarum actionum in nobis exercitatione, & eorum morum informatione, qui decent ſanctos, & domeſticos Dei, &c. Chriſti vita electis applicata, ac Spiritus participio vivis ejus membris conceſſa, vita eſt cœleſtis Patriæ, in qua reſurrexit a mortuis, & fruitur ſedens ad dexteram Patris.* Ut enim baptiſmo conſerimur morti Chriſti, ita commorimur peccato, & expiamur: ſic conſerimur reſurrectioni Chriſti, haurimuſque efficaciam & vegetationem vireſque ejuſmodi vitæ degendæ, qualis decet revectos à mortuis in immortalitatem juſtitiæ. *Sicut fidei vi & energia Chriſto connexi, atque in illum tranſformati, expiationem aſſequimur peccatorum, non aliter quàm commortui; ita eadem fidei efficacia, atque ejuſdem Spiritus interventu, reſurrectionis ejus perinde ac membra Capitis participes ſumus facti, atque cum eo in novam vitam evecti, &c. Vita hæc eſt per illum non ſolùm donorum, chariſmatum, & virtutum profuſione in nobis inſtituta; ſed & ejus impulſu, applicatione, cooperatione, per ſanctarum actionum exercitationem, ad imitationem novi hominis Chriſti in dies reformata.*

Et infrà rurſum: *Dum juſtificamur in baptiſmo, Chriſti Spiritum haurimus, quo hauſto exundat in nobis munus juſtitiæ, & per hoc non ſolùm expiatio peccatorum, & jugis mortificatio vetuſtatis; ſed impartitio & communicatio novæ Chriſti vitæ, & inſufflatio induitioque virtutum, donorum & chariſmatum Spiritus ſancti, nec non jugis extimulatio & continua exercitatio ſanctarum operationum.* De pœnitentia confeſtim hæc ſubjicit: *Si verò loquamur de juſtificatione pœnitentiæ, rehauſto Spiritu Chriſti, excipitur in nobis munus juſtitiæ, tametſi communi curſu, non tanta felicitate, cum omnibus quidem donis, virtutibus, & chariſmatibus, quibus non ſolùm urgemur ad mortificationem carnis, & ad proficiſcendum per ſemitam Chriſtianæ perfectionis: ſed & primitiis potimur vitæ Chriſti, in qua reſurrexit à mortuis, &c.* Non potuit accuratiùs exprimi efficacia gratiæ juſtificantis, ut non ſolùm peccata deleat, ſed etiam ad bona opera juvet, excitet, urgeat, extimulet. Hanc mox exponit eſſe *gratiam* nimirum habitualem, quam Apoſtolus per omnes imprecatur Epiſtolas, *qua ſtabilitur cor, Deo amicè vivitur, quæ ſufficiebat Apoſtolo, cui quidquid erat, referebat acceptum:* ea infrà ait nos *in priſtinam valetudinem reformari, renovarique.* Et alibi: *Ut in operatione naturæ ex eiſmet rebus, quibus conſtat unumquodque, alitur & vegetatur: ita in operatione gratiæ. Et ob id ſicut ea fide conſiſtimus, quæ per charitatem operatur: ita eadem nutriamur & adoleſcamus, noſtro adhibito ſtudio meritoque, neceſſarium eſt. Ergo ſi fide ab iniquitate recedimus, & juſtitiam ſuperinduimus: indubiè eadem fide ampliùs iniquitatem explodimus, & in juſtitia proficimus, ut quæ ſanctis fructibus gravida, numquam ſe occaſionem nacta, non exerit, ac mediis virtutibus, donis, & Spiritus ſancti chariſmatibus, quibus fulcitur, nunquam in frugem multam non erumpit. Ut illi tanquam radici, virtutibus ut proximis ramis omnis referendus ſit fructus, omnis auctio juſtitiæ.*

Ibidem.

In c. 4. Ep. ad Rom.

Idem alibi legens veſtigia exponenſque verba ipſa ſancti Thomæ, ſic habet: *Gratia juſtificans & gratum faciens, reparat naturam noſtram, & illius ſanat infirmitates.* Ex adverſo, quem mortalis culpa inquinat, *eſt affectus, & ob id inclinatus, quin & extimulatus quaſi aſſiduè verſus finem malum. Ergo niſi in aſſidua, aut quaſi aſſidua fuerit meditatione, cautela, ſtudioque, contineri non poteſt, quin brevì labatur, & ſequatur præfatam inclinationem malam.* Affectus autem ille jugis in impio, ſemper *habitu*, non ſemper *actu* inhærens, eſt *amor ſui uſque ad contemptum Dei.* Porro *ex eo quod in mortali exiſtens, caret gratia Dei, indubiè caret principio ſtabiliente mentem in bono:* efficax eſt ergo gratia juſtificans, cùm ſtabiliat cor in Deo, cùm ea orbatus, vergat ſubinde & extimuletur in malum, ut peccata vitare non poſſit, *niſi meditatione ſtudioque aſſiduo, quod indubiè eſſe non poteſt, morali ſeu naturali, ut non ſemel dictum eſt, poteſtate, &c. Ideo redditur quis impotens ad vitandum omnia mortalia, etſi vitare valeat ſingula, & maximè loquendo de vitatione diutina.* Ergo ſi quis objiciat, *quod privatio gratiæ non tollit niſi merendi principium; negatur hoc: eo quod ſicut ſui præſentia gratia dabat, non ſolùm merendi principium, ſed ſanabat animam, vim largiebatur ad perſiſtendum in bono, illuminabat mentem, & dirigebat non leviter in rebus agendis: ita & ejus abſentia privat omnibus his.* Ita ille ad unguem exprimens ſancti Thomæ & priſcæ Scholæ decreta: & ex quibus dilucida eſt efficacia gratiæ habitualis.

Theoremate Theologali 13.

Ejus verò *gratiæ efficaciam*, qua omnipotentiſſimè Deus perficit electorum ſuorum converſionem ab impietate & in pietate conſtantiam, docet ille alibi eam eſſe, *ut cum ſuavitate electorum corda convertat, mollificando, mulcendo, perſuadendo, &c. nobis Spiritu ſancto afflatis, & arcana illius virtute impulſis, attractis, & perſuaſis, &c. Nam licèt electi labantur, & graviter in Deum aliquando committant, non tamen ſine timore perpetrant mala, non lætantur cum male fecerint, &c. id ſi quando contingit, non puto niſi conſcientia reclamante contingere, quippe ſuper quos ſignatum eſt lumen vultus divini, urgens ſemper ad bonum, &c. Et quanquam electi non ſemper ſtimulis præfatis auſcultent, diſſimulare tamen non poſſunt, ſe illos frequenter audire.* Ingenium hìc vides hujus gratiæ efficaciſſimæ, nempe in *mollificando, mulcendo, perſuadendo, arcana virtute impellendo*, non ſinendo ut electi *timorem* omnem abjiciant, vel ut *lætentur in malis*, vel ut peccent *niſi reclamante conſcientia*, aſſiduis *ſtimulis* vellicando, *urgendo ſemper ad bonum.* Tot vinculis, tot machinis conſpirantibus trahit Deus electos, ſingulis aliquando, non univerſis unquam reſtitantes. Unde infrà: *Conſilium, admonitio, perſuaſio, cùm proprium hominis ſit his mediis ad operandum induci veræ libertati non obſtant. Quapropter & in Eccleſia ſunt Doctores, Evangeliſtæ, Prophetæ, in opus hujus miniſterii, ad ædificationem corporis Chriſti. Ergo qui conſulit, admonet, perſuadet, tametſi nitatur urgentibus ſtimulis, nil tamen plus efficere poteſt, quàm ut rectè perſuaſa mens obſequatur, ac monitis ejus obtemperet. Qua de re ſi Deus quos prædeſtinavit, per ſemitam, quam unicuique æterna voluntate præſcripſit, perſuadendo conducit, nullo tamen pacto illorum libertati præjudicium facit. Quandoquidem ſtimulis ſancti Spiritus excitati, ac ſuaviter perſuaſi, ſpontaneè obſequuntur, &c.* Si quandoque, ſi ſemel poteſt homo, poteſt & ſemper Deus ita perſuadere, ut & efficaciſſimè & liberrimè homo perſuadeatur.

Epiſt. ad Epheſ. c. 1.

A generali autem gratia quo diſtet hæc maximè ſpecialis, infrà explanat: *Quod autem favor & vocatio Dei, quibus omnes vocamur, excitamur, impellimur, non ſunt in omnibus efficaces, multis non diſſonat dicere, id ideo fore, quia etſi in omnibus ſunt ſufficientes, non tamen in omnibus paris ſunt vehementiæ, & perfectionis: ſed ſicut ſuper populum Domini, peculiaris eſt benedictio Domini, ita & peculiaris eſt favor & vocatio Domini. Quibus vehementiùs moti, tracti, compulſi, non ſolùm efficaciùs & perfectiùs, ſed & faciliùs & ſuaviùs ſuadentur. Quandoquidem ab his ſi qua obſtant, nec perſuadeantur, longiùs propelluntur:*

& ſi qua conferunt, ut validiùs imprimantur, propinquiùs accerſuntur. Propter quod etſi in illis & ſalus & perſuaſio ſine illis non fit; quod tamen ſint ſalvati, quod ſint perſuaſi, propter peculiarem vocationem, & favorem, in Deum & peculiariter & maximè ab illis referendum eſt. In reliquis verò, qui etſi non ita peculiariter, non ita perfectè, ſufficienter tamen ſunt moti, tracti, compulſi, ſi non ſalvantur, ſi non perſuadentur, cùm Deus illis non defecerit, nonniſi in illos rejiciendum eſt. Quibus quid oro te fingi potuit noſtræ ſententiæ magis conſonum? Habes hìc gratiam generalem, qua omnes *vocantur*, *excitantur*, *impelluntur*, non in omnibus efficacem, ſed *omnibus ſufficientem*, qua *omnes ſunt ſufficienter moti*, *tracti*, *compulſi*, ut nonniſi in illos rejiciendum ſit, ſi non perſuadentur, *cùm Deus illis non defecerit*. Electi verò quia *vehementiùs*, *perfectiùs*, *faciliùs*, *ſuaviùs*, ideo & *efficaciùs* trahuntur: amoventur etiam quæ *obſtare* poterant, ne perſuaderentur: accerſuntur, quæ *conferre* poſſunt, ut validiùs trahuntur: Ergo totum hi debent *peculiari* huic vocationi, tot interna externaque adjumenta complectenti, eoque efficaciſſimæ. Etenim & hi ſi generali tantùm & ſufficiente vocatione tracti fuiſſent, non conſtanter obtemperaſſent; quia ante gratiam reparantem & juſtificantem, etſi poteſt homo aliqua, non poteſt omnia vitare crimina, etiam cum generali auxilio.

Subtexitur ibidem aliorum ſententia, qui opinantur vocationem *æqualis perfectionis*, *& vehementiæ* in omnes ire; ſed alios trahi, alios non trahi, quia *non paris diſpoſitionis* ſunt omnes. Ut idem prorſus ſemen terræ mandatur, non æqualiter cultæ & præparatæ, hìc ſterileſcit, hìc in largam ſegetem luxuriat. At hanc quoque ſententiam priori, vel conciliare, vel inflectere nititur Naclantus: *Verùm cum hic cultus, hæc præparatio, non ſolùm ſit rejicienda in Deum, propter donum antiquum, quo ſcilicet donavit illis animam bonam, concreavit illis timorem Domini à vulva matris, & aures conceſſit, ut audirent; ſed & propter prævenientem gratiam, quæ donum eſt præſentaneum, quo Spiritus ſanctus aperuit cor Lydiæ, ut intenderet his, quæ dicebantur à Paulo; palam eſt, ſi non fallor, quod hæ tandem ſententiæ, fortè non ſunt prorſus diverſæ, & facilè conciliari poſſunt.* Quæ mihi quidem videntur Theologo, & Thomæ Aquinatis aſſecla, & Concilii Tridentini lumine digniſſima. Veriſſimè enim congruitas illa, ille concentus diſpoſitionis, qua quis vocationi contemperatur, eique obtemperat, inter Dei beneficia ab electione gratiæ profluentia numerandus eſt. Itaque ad efficaciam gratiæ hujus vocantis concurrit donum antiquum animæ bonæ, & concreati quaſi à vulva timoris Dei, & id genus alia innumera.

Quod verò de libertate aliquantò antè idem dixerat, eam nonniſi in *ſpontaneitate* ſitam eſſe, *ſolamque ab ea violentiam & coactionem excludi*: præclarè id quidem, ſi hæc non divellas ab iis quæ antecedunt & conſequuntur. Ex iis enim quæ ſuprà deſcripſimus ex eodem, abundè ut ſpero patet, quomodo electos per gratiam invictiſſimè trahi ſentiat, nempe perſuadendo, & tot alias admovendo machinas, arte, vi, diverſitate, congruitate pollentiſſimas. Hæ univerſæ conſenſum certiſſimè extorquent, etſi ſingulæ refelli poſſent, & quandoque refellantur à libera voluntate. Ergo ad eum modum non ſpontaneitas tantùm, ſed & indifferentia liberi noſtri arbitrii intemerata retinetur, & eo ſenſu *non cogitur*: etſi ex univerſarum machinarum collectione neceſſitas & coactio aliqua inferri poſſit videri, minùs accuratè rem contemplantibus. Exempla autem Dei & Beatorum quæ Naclantus promit, non omnino quadrant, cùm nobis de libertate ea quæſtio vertatur, quæ meriti vel demeriti capax ſit.

EX CONCILIO TRIDENTINO.

Gratia Chriſti ſpecialis, medicinalis, liberatrix, charitas diffuſa per Spiritum, dilectio juſtitiæ, eſt gratia habitualis, qua juſtificamur.

TRidentinæ Synodi doctrina de juſtificatione & gratia, eò vergit tota, ut gratiæ Chriſti juſtificanti impium, per habitum infuſum & inhærentem, peccata delenti, & ad novitatem vitæ arrigenti juvantique, principatum ſuum vendicet. *Miſit Pater Filium, ut & Judæos, qui ſub* Seſſ. 6. c. 2. *lege erant, redimeret: & gentes quæ non ſectabantur juſtitiam, juſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent.* Hæc Chriſti incarnati gratia, hæc *juſtitia* inde nobis effuſa, teſte Paulo, *filiorum adoptio*.

Sicut enim homines *niſi ex Adæ ſemine naſce-* Ibid. c. 3. *rentur, non naſcerentur injuſti: ita niſi in Chriſto renaſcerentur, nunquam juſtificarentur; cùm ea renaſcentia per meritum paſſionis ejus, gratia, qua juſti fiunt, illis tribuatur.* Ut reſciſcas, quid à Chriſto in nos principaliter defluat, perpende quid ab Adamo. Hinc peccatum & injuſtitia, ergo illinc peccati abolitio, & gratia qua juſti fiunt.

Etenim ubi ex Paulo, Deus *dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, & eripuit de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum*; his verbis, ut ait Synodus, Ibid. c. 4. *juſtificationis impii deſcriptio inſinuatur, ut ſit translatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei.* Ubi vides quæ ſit gratia Dei.

Cumque de præparatione neceſſaria actum eſſet, rurſum Synodus de juſtificatione, cujus gratiam efficacem eſſe docet, non tantùm ut peccata abſtergat, ſed etiam ut in novitatem vitæ nos inſtauret, vegetet, juvet. *Hanc præparationem* Ibid. c. 7. *juſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio, & renovatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, &c. Dum per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui juſtificantur, atque ipſis inhæret.* Etenim per charitatem inhærentem & per *dona* ſeu virtutes infuſas affectio voluntatis noſtræ recta fit, & retorquetur ſurſum ad Deum, ut ad opera juſtitiæ deinceps ferveat, & convaleſcat. Etenim *juſtificati, euntes* Cap. 10. *de virtute in virtutem, renovantur, mortificando membra carnis ſuæ, &c. & in ipſa juſtitia per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus creſcunt, atque magis juſtificantur.* Revera enim *fides cooperatur* bonis operibus, ea nempe quam dilectio format & corroborat, & hæc eſt gratia cooperans.

Ideo nefas eſt dicere *homini juſtificato Dei præcepta eſſe impoſſibilia*. Neque ipſa juſtificationis gratia ſeu charitas, ſanitas, vigor, vis eſt qua impleri poſſunt mandata. *Nam Deus impoſſibi-* Ibid. c. 11. *lia non jubet, ſed jubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adjuvat ut poſſis.* Juſtificatus enim *poteſt*, aut totam tentationem vincere, aut opem implorare, ut poſſit; ideo monetur, ut faciat quod poteſt, ſaltem orando ut totum poſſit; indubitanter quippe *adjuvatur ut poſſit*. Ipſa enim gratia inhabitans & charitas, proxima eſt poſſibilitas, qua poſſit & in facilibus exequi, & in difficilibus petere, quod Deus jubet. Unde mox Synodus, *Qui ſunt filii Dei, Chriſtum diligunt: qui eum diligunt, ut ipſemet teſtatur, ſervant ſermones ejus, quod utique cum divino auxilio præſtare poſſunt.* Ubi dicitur, quòd *qui ſunt filii Dei Chriſtum diligunt*, charitas habitualis juſtorum maximè inſinuatur. Cùm additur verò, *Qui eum diligunt, ſermones ejus ſervant*: non minus apertè efficacia illius dilectionis, non actualis, ſed affectionalis & habitualis ſignificatur, in ſervandis mandatis. Nec deeſt actuale *adjutorium* Dei charitati à Deo infuſæ & inhabitanti, cùm nuſquam deſit ſummum bonum; ſed ideo maximè, quia ut mox addit Synodus, *Deus ſua gratia ſemel juſtificatos non deſerit, niſi ab eis priùs deſeratur*. Adjuvat ergo ſemper & per habitualem ſeu ſpecialem, & per actualem ſeu generalem gratiam juſtificatos; deſereret autem prior, ſi alterutram ſubtraheret, cùm utraque ſit neceſſaria. Ibid. c. 13. Unde rurſum infrà, *Deus niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle & perficere*. Et infrà enumeratis pluribus ſcelerum portentis ſubditur, Cap. 15. *A quibus cum divinæ gratiæ adjumento abſtinere poſſunt*.

Sed nihil ſplendidius optari potuit fonte ipſo hujus gratiæ inexhauſto, quem mox indigitat Synodus in juſtificatos perenni largitate exundantem: Ibid. c. 16. *Cùm enim ille ipſe Chriſtus Jeſus tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos juſtificatos jugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, & comitatur, & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent: nihil ipſis juſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plenè illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, divinæ legi pro hujus vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam verè promeruiſſe cenſeantur*. Ubi planum eſt 1. de gratia juſtificante & habituali verba fieri. Cùm ea ſit qua fiunt *Deo grata & meritoria* opera noſtra, nec enim per actualem gratiam id efficitur. 2. Idem patet ex eo quòd hæc ſit vita, viſque jugis, & nec ad momentum abrupta, quam in juſtos effundit Chriſtus, etiam aliud agentes tum forſan, ut caput in membra, vitis in palmites. 3. Hæc porrò gratia quæ merendi radix eſt, *virtus* vocatur, quia & bene operandi vis eſt. 4. Denique hæc gratia antecedens, concomitans, ſubſequens, qua habita *nihil deeſt*, quo minùs *plenè*, & Deo faciant ſatis juſti, & vitam æternam per bona opera promereantur. Ergo ſi eam habentibus *nihil deeſt*, illa ſanè perquàm efficax eſt, nec auxilio actuali ullo unquam deſtituitur. Confitebatur enim Lutherus ineſſe juſtis charitatem à Deo infuſam; ſed eam inficiabatur parem eſſe vel implendæ legi, vel promerendæ gloriæ: quòd inchoata tantùm hìc eſſet, & multis terrenis cupiditatibus debilitata. Reſpondet Synodus per eam plenè ſatisfieri legi pro hujus vitæ ſtatu, & merita colligi ex contemplatione Chriſti capitis, cujus hæc in membris ſuis vita, virtus, ſpirituſque communio eſt.

Quod alia rurſus comparatione Synodus declarat: Ibidem. *Cum Chriſtus Salvator noſter dicat, Si quis biberit de aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Atqui de Spiritu ſancto in juſtis hoſpitante hæc intelligi cogit & ipſa Evangelii authoritas, & Patrum, atque in primis Auguſtini interpretatio. Jugis ergo ille fons eſt bonorum operum, in vitæ æternæ meritum ebullientium. Si autem tam larga non fluat iſta nunc vena, quàm in beata patria: hinc quidem id fiet, ut leviuſculis culpis implicemur nonnunquam; ſed per eam abundè erit virium, ut lethales culpæ vitentur. Eadem Synodus cùm dixiſſet à diligentibus Chriſtum ſermones ejus ſervari, hoc veluti reſtringit ad evitationem criminalium, Ibid. c. 11. *Licet enim in mortali vita quantumvis ſancti & juſti in levia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadunt, non propterea deſinunt eſſe juſti*. Quod perinde eſt ac ſi diceretur, per gratiam juſtificantem vitari poſſe mortalia omnia, non poſſe omnia venialia; ſed & juſtos *quandoque* cadere in iſta.

De eadem juſtificationis gratia & habituali, ea cogit nos Synodus interpretari, quæ ſecundùm Scripturas Auguſtinus in eum ſenſum ſexcenties ediſſeruit, & quæ perperam aliqui recentiorum ad gratiam actualem deflectere ſtuduerunt. *Ita neque propria noſtra juſtitia tanquam ex nobis* Ibid. c. 16. *propria ſtatuitur: neque ignoratur, aut repudiatur juſtitia Dei. Quæ enim juſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem juſtificamur: illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum*. Et infrà, *Si quis dixerit homines* Ib. can. 11. *juſtificari, vel ſola imputatione juſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorum remiſſione, excluſa gratia, & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum ſanctum diffundatur, atque illis inhæreat: anathema ſit*. Qui vel primoribus labris Auguſtinum delibarit, non neſcire poterit, quoties hæc eadem apud eum inculcata ſint, ubi gratiam Chriſti propriam & principem hanc eſſe vult, juſtitiam Dei nobis infuſam, charitatem per Spiritum ſanctum irrigatam. Atqui hæc non de actuali, ſed de habituali gratia Synodus exponit. Ergo & Auguſtinus ita interpretandus eſt: niſi dicas vel Auguſtinum à Scripturæ, vel Synodum à Scripturæ & Auguſtini interpretatione vera & germana defeciſſe. Quod ſceleſtum foret. Adde quòd Synodus non id commenta eſt, per inhærentem charitatem nos juſtificari. Qua id autem ex Patrum traditione hauſit, niſi ex Auguſtino, Auguſtinique antecurſoribus & ſequacibus, Scripturas ad eum ſenſum interpretantibus? 2. Rurſum ubi Synodus ait, *Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam juſtificato, &* Ib. can. 18. *ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſervandum impoſſibilia, anathema ſit*: hìc edocemur, quid Auguſtino ſit eſſe *ſub gratia*, non *ſub lege*, non *ante legem*. Sub gratia enim conſtituitur qui juſtificatur, eique poſſibilia ſunt mandata; quia per gratiam juſtificationis fit, ut etſi cupiditatibus oppugnetur, non vincatur, ut ait Auguſtinus: nam qui ſub lege eſt, ſeu nondum juſtificatus, etſi repugnat, tamen vincitur. Ubi vides mirificum Synodi cum Auguſtino concentum. Ita & can. 1. negat *naturæ* aut *legis* ope ſine Chriſti *gratia juſtificari* quemquam poſſe: ergo & Auguſtinus cùm tres ſtationes diſtinguit ante legem, ſub lege, ſub gratia, & gratiam defuiſſe docet ſub prima & ſecunda ſtatione, de gratia juſtificationis intelligit.

Ad generalem verò gratiam pertinent, quæ eadem Synodus definit de gratia *præveniente, excitante, adjuvante* impios, ut ad juſtificationem ſe præparent. *Declarat Synodus juſtificationis exor-* Seſſ. 6. c. 5. *dium in adultis à Dei gratia præveniente ſumendum eſſe, hoc eſt, ab ejus vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur; ut qui per peccata à Deo averſi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam, ad convertendum ſe ad ſuam ipſorum juſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo & cooperando, diſponantur. Ita ut tangendo Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque homo ipſe nihil omnino agat, inſpirationem illam recipiens; quippe qui illam & abjicere poteſt: neque tamen ſine gratia Dei movere ſe ad juſtitiam coram illa libera ſua voluntate poſſit*. Obſerva hìc 1. gratiæ nomine donari hæc auxilia Dei moventis, & hunc jam crebriorem invehi uſum loquendi contra Lutherum, qui cùm ſolam juſtificantem gratiam gratiæ nomine inſigniret, præparationes ad eam omnes aſpernabatur, omnia præter eam facta peccati labe exiſtimabat maculari. 2. Excitanti huic gratiæ *cooperari*, & *liberè aſſentiri* hominem, & *nonnihil agere*, propterea quòd *illam recipiat*, cùm *abjicere poſſit*. Hinc ſingularum iſtiuſmodi gratiarum claret qualis ſit efficacia; 3. Idem liquet ex eo quod additur hanc excitantem gratiam ejuſmodi eſſe, ut etſi abjici poſſit ab homine, *non ſine illa poſſit* tamen voluntas ſe ad juſtitiam movere. Quod perſpicuè quadrat *adjutorio ſine quo non*, non adjutorio quo fit indubiè res.

Idem apertum eſt infrà; ubi definitur, neminem juſtificari poſſe *abſque gratia*, neminem poſſe Ibid. can. 1. 3. credere, ſperare, diligere ſicut oportet, *ſine prævenien*Can. 4. *te Spiritus ſancti inſpiratione*. Ubique neceſſitas inculcatur adjutorii ſine quo non. Sed rurſus diſertiſſimè, ſi modò fucus cavillationum abſtergeatur, *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium & excitatum, nihil cooperari, aſſentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam juſtificationis gratiam ſe diſponat, ac præparet: neque poſſe diſſentire, ſi velit: ſed velut inanimè quoddam nihil omnino agere, mereque paſſivè ſe habere, anathema ſit*. Eo igitur liberè aſſentitur & cooperatur libertas gratiæ, quòd poſſit diſſentire, ſi velit: quod ludificatorium eſt, ſi una motione, aut delectatione inevitabiliter figitur voluntas, ut velit aſſentiri, nec nolit diſſentire. Aſſentiebantur enim Lutherus, & Calvinus lubentiſſimam, non coactam conſentire voluntatem gratiæ, nec per iſtam demi illi radicalem illam & intimis viſceribus inſitam indifferentiam voluntatis; ſed eam gratiæ vi inevitabili figi & vinciri.

Idem patet ex dictis ſuperiùs de proxima per gratiam poteſtate juſtificatorum ad vitanda omnia mortalia & venialia ſingula. Et in iſta tamen crebertimè, in illa nonnunquam labuntur juſti. Ergo non invictiſſimè per gratiæ adjutoria quælibet conſtringitur libertas ad aſſentiendum. Ideo percelluntur ibidem, qui ſenſerint juſtum Can. 23. *Poſse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, niſi ex ſpeciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Eccleſia*. Si ſingula poſſunt, omnia non poſſunt juſti peccata vitare, id ex eo fit, quòd etſi abundè adſit gratia, fatiſcat noſtra tandem voluntas, & gratiæ deſit.

Denique eadem Synodus voto caſtitatis obligatos vetat hac cauſatione uti, quòd ſentiant ſe non habere *caſtitatis donum*. Nimirum *Cùm* Seſſ. 24. c. 9. *Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id quod poſſumus tentari*. Adeſt ergo omnibus vel continentiæ donum, vel poteſtas ejus per preces impetrandi, vel mitigandæ divina ope tentationis. Hoc porrò ſufficientiſſimum eſt auxilium, quod nulli deeſt: cùm expungendæ cauſationi tam impiæ neceſſarium à Synodo æſtimetur.

De tertia gratia maximè ſpeciali & efficaciſſima ad electorum ſalutem perficiendam, vix quidquam poteſt ex Tridentina Synodo exprimi. Ut quæ prædeſtinationis arcanum vix attigerit. Seſſ. 6. c. 12. 13. 6. Monet tamen, *Niſi ex ſpeciali revelatione ſciri non poſse, quos Deus ſibi elegerit*. Monet & ſpeciale Dei donum eſſe perſeverantiam. Monet & juſtificationem iis gradibus perfici, quos ſæpè indigitavimus, *dum peccatores ſe eſse intelligentes, à divinæ juſtitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe convertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore; illumque tanquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt*. His quippè verbis ſignificatur aſſentatoriè gratiam quodammodo accommodare ſe ingenio hominis pravi, qui cùm faciliùs primò perſuaderi poſſit ſenſu doloris & pœnarum metu, ut ab illicitis ſe voluptatibus abſtineat; hac arte primùm gratia in illum graſſatur. Ita avulſum à terrenis deliciis, & tamen ex inſtinctu naturæ amantem deliciari, facilè pellicit ſuavitas & delectatio juſtitiæ, ut malit à terrenis deliciis abſtinere cum guſtu & ſuavitate cœleſtium, quàm inſuaviter omnino, & cum æterno amaritudinis ſenſu. Ita ex plurium iſtiuſmodi auxiliorum diſpenſatione & arte perficitur & impii converſio, & pii perſeverantia.

EX CATECHISMO Concilii Tridentini. Item ex Theologis qui hinc & hinc Congregationibus tunc affuerunt, idem oſtenditur de gratia generali & ſpeciali, item de ea quæ electorum perſeverantiæ certa largitrix eſt.

IN Cathechiſmo Concilii Tridentini hæc primò conſignatur gratiæ definitio, ex ipſa Synodo, *Eſt gratia non ſolum per quam peccatorum fit* Part. 2. de Bapt. c. 49. *remiſſio, ſed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti ſplendor quidam & lux, &c.* Tum citantur varia Auguſtini opuſcula, in quibus de hac gratia diſſeritur. At ibi de dilectione & delectatione juſtitiæ, de charitate per Spiritum ſanctum effuſa diſputat Auguſtinus. Hæc igitur eſt gratia ſanctificans & habitualis.

Efficacia porrò hujus gratiæ per conſertas ei virtutes illico deſcribitur: *Huic autem additur* Ibid. c. 50. *nobiliſſimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur. Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Jeſum Chriſtum. Auguſtinus verba illa, abundè effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remiſſionem peccatorum & copiam virtutum*. Copia enim iſta virtutum per baptiſmum infuſa cum gratia regenerationis abolente peccata, *renovationem* operatur, hoc eſt, piam deinceps vitam.

Id elegantiſſimè ibidem ſubjicitur: *Jam verò per* Ibid. c. 51. *baptiſmum etiam Chriſto capiti tanquam membra copulamur & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat, qua ſingulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas moventur: ita etiam ex Chriſti Domini plenitudine in omnes, qui juſtificantur, divina virtus & gratia diffunditur, quæ nos ad omnia Chriſtianæ pietatis officia habiles reddit*. Hæc gratia Baptiſmi Sacramento infuſa, & Chriſto capiti nos ut membra conſerens, à Chriſto capite in nos effluens, charitas eſt, & *virtus*, quæ *habiles* nos reddit & *movet* ad omnia Chriſtianæ pietatis officia. Si de actualibus auxiliis hæc dici malis, nihil moror, dum à capite in membra ſemel juſtificata jugiter defluant, nec à gratia juſtificationis divellantur. Hinc enim liquidum erit, permagnas quidem has eſſe vires, ſed non eas, quæ ſuo effectu non fruſtrentur unquam.

Unde conſequenter ibidem: *Nec mirum cuiquam* Ibid. c. 51. *videri debet, ſi cum tanta virtutum copia inſtructi ſimus, tamen non ſine magna difficultate & labore pias honeſtaſque actiones inchoamus, vel etiam abſolvimus. Id enim ob eam rem non evenit, quod virtutes à quibus actiones ipſæ proficiſcuntur, Dei beneficio nobis donatæ non ſint; ſed quoniam poſt baptiſmum acerrima cupiditatis pugna adversùs ſpiritum relicta eſt*. Vides *actiones* pias proficiſci à *virtutibus*, cum baptiſmi gratia infuſis: his virtutibus nos *pugnare* poſt juſtificationem adverſùs carnis cupiditates: ex hac virtutum pugna cum cupiditatibus oriri *difficultatem* bonorum operum. Ergo hæ virtutes vel ipſamet ſunt charitas, vel charitatis & gratiæ inhabitantis vires. Nec enim debellatur cupiditas, niſi charitate. Vides rurſum conflictum & victoriam ita 1. p. de 1. art. Symb. n. 11. perpendi, penſiculatis viribus hinc virtutum, inde cupiditatum: ſuppoſito indubiè auxilio actuali & ſupernaturali ſummi boni, pro virtutum modulo & viribus admenſo; cùm & cupiditatum conatibus non deſit motio primæ cauſæ. Alibi Cathechiſmus idem inſinuat Dei motione, impulſu, conſilio omnia regi, quod & nos ſponte confitemur, nec tamen hinc poſſunt prædeterminationes phyſicæ ad actus liberos admoveri: ſed alias habet Deus artes & rationes molles, quibus liberas voluntates inclinet, quo ipſe cumque vult.

Accedamus jam ad Theologos qui Congregationibus ſingulas Seſſiones Tridentini Concilii anteeuntibus affuere, magna prorſus fama & eruditione viros. Sic ergo habet Paulus Suavis Polanus libro ſecundo Hiſt. Conc. Trident. cùm articuli V. & VI. Lutheri ventilarentur: *Liberum arbitrium à Deo impulſum nullo modo cooperari, ſed ſequi ſicut inſtrumentum inanimum, aut verò animal irrationale. Deum quos ſibi videtur, convertere, etiamſi nolint & recalcitrent.* De his articulis ita ſupradictus Scriptor: *In quinto & ſexto articulis excutiendis, de aſſenſu qui à libero arbitrio inſpirationi divinæ, aut gratiæ prævenienti commodatur, non modò Franciſcani à Dominicanis, ſed & hi inter ſe ſententiis variabant. Franciſcani enim aſſerebant, quandoquidem voluntas poſſit ſeipſam præparare, hoc magis in poteſtate ſua eſſe poſitum, præventionem divinam aut admittere, aut reiicere, quando Deus illi auxilium præbet, priuſquam naturæ viribus utatur. Dominicani verò negabant opera vocationem præcedentia eſſe verè præparatoria, primum locum Deo ſemper aſcribentes. Inter hos Soto defendebat, utcumque homo gratiam acquirere nequeat ſine ſpeciali Dei auxilio præveniente: voluntatem nihilominus poſſe ſemper certo quodam modo auxilium illud reſpuere & repudiare. Immò quando Dei opem recipit, id eo fieri, quia aſſenſum ſuum præbet, idque vult: alioqui niſi aſſenſus noſter requireretur, nullam ſubeſſe cauſam, cur ad Deum omnes non convertantur. Deus enim, ut eſt in Apocalypſi, ſemper ſtat ad oſtium, & pulſat: atque ut Patres loquuntur, Deus volentibus dat gratiam, & Scriptura teſte, conſenſum à nobis efflagitat. Quique aliter ſentiat, is & voluntatis libertatem ſuſtulerit, & à Deo vim adhiberi dixerit. At F. Aloyſius Catanea contra diſſerebat, juxta divi Thomæ doctrinam, Deum in animo duo genera gratiæ prævenientis operari, unam ſufficientem, alteram efficacem: priori poſſe voluntatem & aſſentiri, & reluctari, poſteriori minimè, quod includat contradictionem, poſſe repugnare efficaciæ. Ad ſententiæ ſuæ confirmationem citabat D. Joannem, & D. Paulum, & ſuper iis locis dilucidam D. Auguſtini explicationem. Dein ad objectionem quod omnes ad Deum non convertantur, reſpondebat id fieri, quod Deus non efficaciter omnes præveniret. Metum autem offendendi liberum arbitrium à divo Thoma ſublatum, cùm dicit ea moveri violenter, quæ moventur à cauſa contraria, à ſua autem cauſa nihil per violentiam moveri. Cùm autem Deus voluntatis ſit cauſa, perinde eſſe voluntatem à Deo, atque à ſe moveri, &c. Damnabat illud Lutheranorum, quod Deus convertat ad ſe homines, etſi recuſent & recalcitrent: quia contradictionem implicat, ut effectus recalcitret ſuæ cauſæ. Poſſe quidem accidere, ut Deus efficaciter aliquem convertat, qui aliàs ſufficienti Dei præventioni reluctatus ſit, nunc autem minimè obluctetur: quia ſuavitas in voluntate impulſa conſequens eſſe ſoleat efficacis divinæ motionis. Replicabat Soto omnem divinam inſpirationem per ſe non ſufficere. Eam cui liberum arbitrium aſſentitur, ab hoc aſſenſu acquirere efficaciam: cui non aſſentitur, manere parum efficacem, non propter defectum inſpirationis, ſed hominis. Quam quidem opinionem ille timidè admodum propugnabat, quod alter obiiceret ita futurum, ut electorum diſtinctio à reprobis ab hominibus pendeat: quod pugnat cum perpetuo ſenſu catholico, qui vaſa miſericordiæ à vaſis iræ ſola Dei gratia diſcriminat: tum ut electio divina ex operibus prævìſis, non ex Dei beneplacito procedat: cùm & Patrum & Conciliorum doctrina contra Pelagianos ſemper prædicant, Deum operari illud velle in electis; quod tantundem eſt ac ſi dicerent, Deum efficere ut conſentiant. Quare cum aſſenſum in nobis operetur, illum efficaciæ divinæ imputandum. Alioqui Deo nihilo magis devinctum qui ſalvatur, quàm qui damnatur, ſi à Deo ex æquo cum utroque ageretur. His nihilominus rationibus allegatis, contraria opinio majoris partis applauſum obtinuit; multis etiam fatentibus rationes Cataneæ non ſatis confutatas, aliiſque indignantibus Soto non ſatis liberè locutum.* Ex his ſatis conſtat, quàm falsò jactetur priſcos omnes Thomiſtas conſpirare in gratiæ generalis & ſufficientis proximamque poſſibilitatem dantis profligationem. Nam ut de Franciſcanis ſileam, quibus tamen & ſua inter Catholicos Theologos non mediocris gloria detrahenda non eſt, Dominicani ipſi quantum inter ſeſe diſſiderent, perſpicis; perſpicis quantò plures fautores haberet Soto, ſufficientis & omnibus obviæ gratiæ vindex: perſpicis quam & Catanea ipſe, tametſi caſtior Thomæ & Auguſtini, efficacis gratiæ & gratuitæ electionis aſſertor, ſufficientem tamen præterea gratiam adderet, cui *poſſet aſſentiri & reluctari* voluntas noſtra, ita ut qui ſufficienti præventioni aliàs reluctatus ſit, is quandoque à Deo efficaciter convertatur. Non video autem inter Thomiſtas ita altercantes, quæ commodior pax reſarciatur, quàm ſi nobiſcum velint verè & proximè ſufficienter omnes à Deo præveniri, ſed ob carnis luctam cum ſpiritu, laſſeſcere tandem omnes: & *diu*, & *ſemper* non vigilare, non arrigere vires omnes, adeoque miræ jam puræque Dei miſericordiæ eſſe, ut quos ante ſæcula gratis elegit, tanta & tam multiplici congruaque gratiarum largitate oppugnet, ut ſuperet tandem & invictiſſimè ſibi ſubjiciat, & omnipotenti protectione ita cuſtodiat, ut in bono perſeverent, vel antè excedant è vivis, quàm cadant. Nec enim Catanea, ut ſpero, offenderetur, ſi efficacia gratiæ in plures motiones ſpargeretur, nec uni committeretur tota, ſi inde id commodi reportaretur, ut ſuaviſſima & omnibus expedita difficultatibus concordia reſtitueretur inter gratiam & liberum arbitrium.

Ibidem Paulus Suavis de prædeſtinatione mox diſceptatum eſſe ait, & hac quoque in re diſtantes Doctorum ſententias memorat, & novellam demum illam Catharini, qui præter *aliquot pauciſſimos* gratis à Deo electos, eoque mediis *potentiſſimis, efficaciſſimis, quæque fallere non poſſint,* inſtructos, aiebat, *Cæteros omnes velle Deum ſalvos fieri, atque huic fidei media omnibus ſufficientia præparaſſe; ſed penes ipſos relictum ea vel accipiendo ſalvari, vel reiiciendo damnari.* Quæ eo à me referuntur tantùm, ut videas, quàm non fuerint tunc alieni Theologi plerique omnes ab auxiliis generalibus & ſufficientiſſimis in omnes diſpergendis.

Idem Polanus libro eodem ſecundo inter Theologos Tridentinos diſceptatum ait *de ſenſu compoſito & diviſo*; verùm non in motionis, aut præmotionis divinæ, ſed in prædeſtinationis concordia cum libertate noſtra. Nempe certa & infallibilis eſt prædeſtinatio, non quælibet motio divina.

EX LUTHERI, MELANCTONIS, Calvini, Zanchii, & aliarum ejuſmodi peſtium verbis & ſententiis oſtenditur., etiam tunc ævo eorum de gratia ſpeciali & generali eam fuiſſe conſenſionem Scholæ Theologicæ Catholicæque, quam ſuprà vindicavimus.

CUm primùm furere cœpit Lutherus anno MDXVI. & MDXVII. *in declamatione populari de primo præcepto*, Theologos exagitare cœpit, quòd ſine gratia Chriſti vellent poſſe nos

præcepta implere, peccata vitare, licèt non meritoriè: cùm omnes ſcientiæ & virtutes per liberum arbitrium acquiſitæ *ſint peccata & errores, quia fiunt neceſſario ex corde malo, & nondum ſanato per gratiam, quod non poteſt niſi ſeipſum quærere in omnibus*. Sic ille inſaniebat, immemor Theologos
To. 1. operum ejus Vitemb. an. 1582. pa. 12. Catholicos etſi gratiam ſpecialem, ſeu juſtificantem ad id non requirant, deſiderare tamen gratiam, ſeu influentiam generalem ſummi boni moventis omnia, & ad ſe trahentis. Rurſus in Theſibus Luthero præſide Vitembergæ diſputatis anno
Ibid. p. 50. MDXVI. *Homo Dei gratia excluſa, ſervare præcepta ejus non poteſt, neque ſe vel de congruo, vel de condigno ad gratiam præparare, verùm neceſſariò ſub peccato manet. Voluntas hominis ſine gratia, non eſt libera, ſed ſervit, licèt non invita. Homo quando facit, quod in ſe eſt, peccat, cùm nec velle, nec cogitare ex ſeipſo poſſit*. Uſu tum Scholæ vulgatiſſimo *gratiam* hìc vocat habitualem, ſanantem: nec in eo peccat: ſed quòd alterius nempe generalis detrectator ex novella impietate factus, & obtrectator, perinde blatterat, acſi ſine gratia fieri à nobis diceretur, quidquid ſine gratia ſanctificante fit. Ex Scholæ enim noſtræ placitis, deſtitutus gratia ſpeciali poteſt per gratiam generalem vitare peccata ſingula, non omnia: præcepta implere, ad vitandam pœnam, non ad merendam gloriam: ad juſtificationem ſe præparare: faciendo quod in ſe eſt, non peccare, nequaquam excluſo actuali Dei auxilio.

Nec minùs idem hallucinabatur in aliis ejuſdem
Ibidem. pag. 56. 57. anni Theſibus, *Veritas eſt, quod homo arbor mala factus, non poteſt niſi malum velle & facere. Falſum eſt, quod voluntas poſſit ſe conformare dictamini recto naturaliter. Sed neceſſario elicit actum difformem & malum ſine gratia. Omne opus legis ſine gratia Dei foris apparet bonum, ſed intus eſt peccatum*. Non improbè hæc dicerentur de gratia generali, ſine qua nihil fit utcumque boni, nihil evitatur mali. At cùm profanus novator de gratia juſtificante agat, quæ propriè etiam tunc gratia dicebatur, inſana ſunt hæc commenta ejus omnia. Ideo tunc forſan id cœptum eſt, ut jam non ſemel monuimus, ut uſitatiùs, & tandem uſitatiſſimè *gratiæ* nomine decoraretur *auxilium Dei moventis*, ut loquitur Aquinas, vel *influentia generalis*, ut Bonaventura & alii: quæ antè gratia quandoque vocabatur, ſed non ita frequenter, ut poſtea.

Ideo cum EcKius in ſolenni cum Luthero diſputatione Lipſienſi an. MDXIX. dixiſſet Lutherum *æquivocatione falli, quod hanc gratiam, qua Deus prævenit corda hominum movendo, credit eſſe charitatem, cùm ſit aliud gratuitum Dei munus*: utpote timor ſervilis, quo de ibi agitur. Ad hæc ita
Ibid. pag. 86. Lutherus: *Ego prorſus nullum habeo medium inter peccatum & gratiam: ſicut nec Chriſtus cum dicit, Aut facite arborem bonam, aut facite arborem malam, &c. Non accipit Dominus Doctor quod gratiam dixi prævenire amorem & timorem: niſi loquar de gratia primæ motionis. Reſpondeo, Ego cum Apoſtolo & Auguſtino ſentio, quod niſi lex diligatur, quod eſt charitatis, & non primæ motionis, non bene vivitur, ergo nec Deus timetur, nec colitur*. Conſentiebat Eckius, nos charitate juſtificari, ſanari: ſed præterea gratiam *primæ motionis* invehebat, qua præveniremur, & gratiæ præpararemur, maximè per donum timoris. Lutherus unam gratiam charitatis agnoſcebat, qua inſpiraretur ſimul amor & timor filialis.

Et in Epiſtola ad Georgium Spalatinum, de actis hujus diſputationis, Lutherus decreta Theologorum noſtrorum rurſum refellendo declarat & illuſtrat: *Idem cum Pelagianis dicunt Scholaſtici, dum ſine gratia opus bonum, ſed non meritorium fieri docent*. Ita quidem illi ſine gratia habituali & juſtificante, non ſine actuali & præparante gratiam, quam utramque Pelagiani ſuggillabant,
Deinde ſuper Pelagianos addunt, hominem habe- Ibid. pag.
re dictamen naturale rationis rectæ, cui ſe poſſet naturaliter conformare voluntas. Ita apud Catholicos habet, ſi modò adſit gratia generalis actu juvans; idque totum *naturale* dicitur quandoque à priſcis Theologis, etſi ſupernaturalia Dei hæc quoque ſint munera; ſed vox illa *ſupernaturalis* gratiæ tunc reſervabatur gratiæ ſanctificanti. Ubi de re conſtat, quid attinet de verbis altercari? *Carnifex illa conſcientiarum Theologiſtria docet poſſe hominem facere, quod in ſe eſt, ad obtinendam gratiam*; verùm non ſine auxilio Dei moventis, ut Aquinas & alii inculcant: *Poſſe removere obicem, poſſe non ponere obicem gratiæ, poſſe implere præcepta Dei quoad ſubſtantiam facti, licèt non ad intentionem præcipientis*: & hæc quoque non ſine auxilio Dei, etſi ſine gratia ſpeciali, ſeu juſtificante. *Hi omnes errores corruunt ad conſpectum duarum propoſitionum, quarum altera eſt Auguſtini, Liberum arbitrium ſine gratia nihil valet, niſi ad peccandum. Poſterior Ambroſii eſt, Liberum arbitrium ſine gratia tanto citiùs propinquat iniquitati, quantò fortiùs intenderit actioni*. Et his ſubſcribimus, ſi gratia actualis ſeu generalis ea ſit. Si juſtificantem velis, ideo valebit, ut ejus inops quandoque peccet, non ut ſemper.

Sed apertiſſimè tandem inſanit perditiſſimus nebulo adversùs Catholicorum dogmata, ubi in *aſſertione articulorum* 1. per Bullam Leonis X. damnatorum, ad 36. concluſionem hæc effutiit: *Pe-* To. 2. pag. 112. 113.
riit itaque hic etiam generalis illa influentia, qua garriunt eſſe in poteſtate noſtra naturales operationes operari. Secus rem habere monſtrat experientia. Scimus nullo momento vitam noſtram eſſe in manu noſtra, & audemus dicere aliquam cogitationem eſſe in manu noſtra? Quid abſurdius dici poteſt? Qui ergo vitam noſtram in manu ſua retinuit, motus noſtros & opera in manu tua poſuit? Abſit. Liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, & titulus ſine re. Quia nulli eſt in manu ſua quidpiam cogitare boni aut mali, ſed omnia ſub Deo ſunt, contra quem nihil poſſumus, niſi quantum permittit ipſe, aut facit. Nobis ad inferna ſpectantibus res apparent arbitrariæ & fortuitæ, ſed ad ſuperna ſpectantibus omnia ſunt neceſſaria. Sic ille furebat adversùs gratiam generalem, ſeu *generalem influentiam*, qua libertas inclinatur juvaturque, etſi non indeclinabiliter flectitur, ut gratiæ vel obſequatur, ſi jam adſit, vel præparet ſe, ſi necdum adſit. Hinc porrò liberum arbitrium offocabat prorſus, quòd nondum juſtificatos pro inolita malitia in malum, juſtificatos pro inſpirata charitate in bonum à primo movente Deo putaret inevitabili impetu contorqueri, & hac indeclinabili neceſſitate, etſi lubentes, conſtringi omnes, bonos, maloſve.

Unde idem *de ſervo arbitrio* contra Eraſmum ſcribens, *Deus nihil præſcit contingenter, ſed omnia incommutabili & æterna infallibilique voluntate & prævidet, & proponit, & facit. Hoc fulmine ſternitur & conteritur penitus liberum arbitrium, &c. Ex quo ſequitur, quod omnia quæ facimus, etſi nobis videntur contingenter fieri, neceſſario tamen fiunt, & immutabiliter, ſi Dei voluntatem ſpectes, &c. Neceſſariò dico, non coactè: neceſſitate immutabilitatis, non coactionis: ſponte ac lubenti animo: ſed hanc lubentiam non poteſt ſuis viribus omittere, aut mutare*. Et rurſum: *Quando Deus omnia in omnibus movet & agit, in ſatana & in impio taliter agit, quales illi ſunt. Cùm ſint averſi & mali, & rapiantur motu illo divinæ omnipotentiæ, nonniſi averſa & mala faciunt*. Ita bonos maloſque rotari vult indeclinabiliter etſi volentes & lubentes in bonum malumque *motu illo divinæ omnipotentiæ*; quem priſcorum Theologorum ſubrogat *influentiæ generali*, libero arbitrio noſtro amiciſſimæ.

Ita in tertio gratiæ genere Lutherus turpiſſimè allucinatus eſt, quod à primo non diſcrevit; & cùm priſcæ Theologiæ optimates admiſiſſent, & generalem gratiam ſeu influentiam, quæ omnes in bonum inclinaret, citra liberæ noſtræ indifferentiæ diſpendium; & efficaciſſimum præterea gratiæ auxilium, quo Deus electos ad juſtificationem & ad perſeverantiam indeclinabiliter adduceret: ipſe utrumque hoc commiſcuit, & illum obtruſit *divinæ omnipotentiæ motum* generalem & inevitabilem, quo libertas ſtrangulatur noſtra, & quamvis volens, inevitabiliter tamen agitur, ſive in bonum, ſive in malum. Et ne quid intactum eſſet ab ejus veſania, habitualem quoque gratiam vellicare auſus eſt, quaſi *ſtertentem habitum*, eique ſubrogare *non potentiam, non actum voluntatis, ſed beneplacitum cordis, & voluptatem quandam in lege, amorem legis, amantem delectationem legis*. Qua in te fruſtra fuit. Id ipſum enim Aquinas cæterique antiſtites catholicę Scholæ amplexi fuerant; ſed eorum mentem non aſſequebatur Lutherus.

Tom. 3. in Pſalm. 2. pag. 123.

Eandem ferè orbitam trivit Melanthon. Sic enim ille in *Apologia pro Luthero contra decretum furioſorum Pariſienſium Theologaſtrorum:* ita enim hæretica virulentia convitiatur principi Academiæ. *Apparet in tota Sorbonica facultate neminem eſſe, qui Auguſtinum legerit. Auguſtinus, inquiunt, cùm de gratia diſputat, non poſſe liberum arbitrium bene operari citra gratiam, non de gratum faciente gratia loquitur. Cæcitas cæcitatum & omnia cæcitas. De qua tandem gratia vir ille diſſerit? Cùm toties in vocabulo gratiæ variaſſe Pelagium ſcribit, teſtatur ſe exigere gratiam juſtificantem, ſeu Spiritum ſanctum diffuſum in corda juſtificatorum. Dona naturæ palam reiicit, auxilium ſpeciale Sorbonicum ignorat, qui poteſt igitur non de gratia juſtificante loqui? &c. Et vos Sorbonici quid aliud vocatis gratiam, quàm charitatem? &c.* Ita ergo & Philippus generalem gratiam neſciebat, quam Scholę proceres appellitarant quandoque *dona naturæ*, veluti *gratiam creatoris*, vel *auxilium Dei moventis*, vel *gratias gratiſdatas*, vel *ſpeciale auxilium*, ſcilicet alicujus doni & habitus ſuperadditi, puta virtutum philoſophicarum, vel informis fidei, timoris gehennę, & id genus alia. Hęc ſunt Auguſtino *dona concubinarum*, quę multùm diſtant à gratia juſtificante, ſeu charitate per Spiritum ſanctum infuſa, quod donum eſt peculiare, & hereditas filiorum liberæ. Hęc generalis gratia ſufficit, ut non peccetur in aliquo opere; ut autem meritum comparetur, neceſſaria eſt gratia charitatis, ut perſpicuè ibidem Auguſtinus.

Tom. 2. Vitemb. an. 1583.

L. de Patienti. cap. 26. 27. 28.

Idem Philippus in Confeſſione Auguſtana noſtros concerpit, qui docent *poſſe ſine Spiritu ſancto præcepta Dei impleri quoad ſubſtantiam operum*. Item in Apologia Confeſſionis Auguſtane, Catholicis illudit, quòd cenſeant *homines mereri remiſſionem peccatorum faciendo quod in ſe eſt, &c. Deum neceſſariò gratiam dare ſic operanti, neceſſitate non coactionis, ſed immutabilitatis*. Impingit, ubi nos impegiſſe calumniatur, neſcius actualium generalis gratię auxiliorum, quę admitti neceſſe eſt, ut per ea quis ſe gratię juſtificanti pręparet. Ideo has omnes pręparationes exſibilant Lutherus & Melanthon.

Tom. I.

Jam verò de gratia habituali ſic ille calumniatur, ut illam detrectare uſquequaque non poſſit: *Primam gratiam intelligunt habitum eſſe inclinantem, ut faciliùs diligamus Deum. Fingunt voluntatem poſſe diligere Deum, ſed habitus tamen ille extimulat, ut idem faciat libentiùs*. Imponit nobis Philippus. Habitus enim infuſos ab acquiſitis eo ſecernunt Principes noſtrę Scholę Theologi, quòd neceſſarii ſint hi, ut faciliùs, illi ut ſimpliciter fiat actus, utpote qui ſint loco potentię. Et *de vocabulo gratiæ agens in locis Theologicis, Philoſophorum imaginationem ſecuti Monachi gratiam tantùm intellexerunt novas virtutes à Spiritu ſancto excitatas. Et cum dicitur accipi remiſſionem per gratiam, ſic ſunt interpretati, accipi eam propter illas virtutes*. Vides quę Catholica ſit ſententia, quam ipſe vellicat, ut juſtificationem vendicet *gratuitæ imputationi*. Nec diſſimulare tamen vel ipſe poteſt, quin pręterea opus ſit *donatione Spiritus ſancti*, ſeu gratia habituali *contra Pelagii errorem*.

Ibidem.

Sed pręclariſſima ſunt hęc Philippi verba alibi, pro noſtrę tunc ejuſque doctrinę elucidando diſcrimine: *Nomen gratiæ valde obſcuratum eſt, cùm Monachi tantùm uſurparunt pro habitu infuſo. Sciendum eſt igitur gratiam ſignificare gratuitam miſericordiam, ſeu remiſſionem peccatorum & acceptionem, donatam propter Filium, cum qua tamen conjuncta eſt donatio Spiritus ſancti accendentis novam lucem & novas virtutes in corde hominis, cui remittuntur peccata. Diſcernit Paulus hæc duo, Rom. 5. Multo magis gratia Dei & donum per Jeſum Chriſtum. Sic cùm dicitur, Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia, non ſatis eſt ſic intelligi, Gubernamini habitu infuſo; ſed &c.* Ita ille, pręter imputationem à Luthero excogitatam, cogitur nobiſcum conſpirare pro gratia habituali, ſeu virtutibus, quę ſimul cum Spiritu ſancto & remiſſione peccatorum infunduntur.

In Epiſt. ad Rom. to. 4. pag. 50. 51.

De tertio gratię genere altum Philippo ſilentium, ut qui molliùs Luthero in multis ſenſerit, libero arbitrio ſubſcripſerit, abhorruerit à ferrea illa neceſſitate, fortaſſis & à placito pręděſtinationis gratuitę deflexerit.

Calvinus in generalem gratiam ita bacchatur: *Extra controverſiam erit, non ſuppetere ad bona opera liberum arbitrium, niſi gratia adjuvetur, & gratia quidem ſpeciali, qua electi ſoli per regenerationem donantur. Nam phreneticos nihil moror, qui gratiam pariter & promiſcuè expoſitam eſſe garriunt, &c. In partitione gratiæ operantis & cooperantis apud Magiſtrum ſententiarum hoc mihi diſplicet, quod dum gratiæ Dei tribuit efficacem boni appetitum, innuit hominem jam ſuapte natura bonum quodammodo licèt inefficaciter appetere. Sicut Bernardus bonam quidem voluntatem opus Dei eſſe aſſerens, homini tamen hoc concedit, ut motu proprio ejuſmodi voluntatem appetat. Sed iſtud ab Auguſtini mente procul abeſt.* Ita illum in has calumnias impegit ignoratio aut inficiatio gratię generalis, cui hęc Bernardi, Lombardi, aliorumque dicta nituntur. Idem infra: *Qui gratiæ Dei primæ tribuunt ut efficaciter velimus, e converſo innuere videntur ineſſe facultatem animæ ultro ad bonum aſpirandi, ſed imbecilliorem, quàm quæ in ſolidum affectum emergere, aut conatum excitare poſſit. Nec dubium quin hanc opinionem ab Origene & veterum quibuſdam ſumptam Scholaſtici communiter amplexi ſint. Quando ſolent hominem in puris, ut loquuntur, naturalibus reputare, qualem deſcribit Apoſtolus his verbis, Non quod volo bonum, hoc facio, &c. Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio.* Sed illi in puris naturalibus ſolam excludunt ſanctificantem gratiam, non auxilium Dei moventis & excitantis, per timorem pœnę & alia id genus exordia boni. Ut autem Paulum ita interpretarentur, author fuit ipſe Auguſtinus, qui gentes *naturaliter* Legi obſequentes, non tantùm juſtificatos, ſed & non juſtificatos ſumi poſſe docet, ob reliquias imaginis Dei & legis innatę, nondum omnino obſolefactas, quas excitare non deſinit ſummum bonum, tractu ad ſe jugi. Et hac generali gratia utcumque par eſt pręparari homines ad juſtificationem. Quibus pręparationibus, ut & gratię generali ibidem Calvinus remittit nuncium, *Faceſſat igitur, quidquid de præparatione multi nugati ſunt.*

Inſtitut. L. 2. c. 2. n. 6.

Ibid. n. 27.

L. de Spir. & lit. c. 27. 28.

Nec negat idem infrà Dei *donis* accenſeri debere virre virtutes quaslibet morales, ſed his vel peccata vitari, vel quomodocumque ad juſtificationem Ibid. c. 3. n. 4. 6. diſponi quemquam pernegat, quia *bonum opus inchoat in nobis Deus, juſtitiæ & amorem & deſiderium & ſtudium in cordibus noſtris excitando.* Atqui ſexcenties ingeminat Auguſtinus, non ab amore juſtitiæ *inchoari* bonum, ſed à timore pœnæ: ideoque non à ſpeciali gratia, ſed à generali. Et mox idem, *Chriſtus ait, Omnis qui audivit à* Ibid. n. 10. *Patre, venit ad me: ut efficacem à ſeipſa Dei gratiam doceat: quemadmodum & Auguſtinus contendit. Qua gratia non quoslibet promiſcuè dignatur Dominus, quemadmodum vulgo jactatur illud niſi fallor Occamicum, Eam nemini denegari facienti quod in ſe eſt, &c. Auguſtinus tam deridet eos, qui aliquas volendi partes ſibi arrogant; quàm reprehendit alios, qui promiſcuè putant dari omnibus, quod ſpeciale eſt, gratuitæ electionis teſtimonium: Communis eſt, inquit, omnibus natura, non gratia.* Rectè hæc ille cum Auguſtino de gratia ſpeciali juſtificationis: eam enim non omnibus dari compertum eſt. At ſceleſtum eſt non cum eodem Auguſtino generalibus aliis aſſentiri Dei donis, quibus ad bonum pelliciuntur omnes à ſummo bono. Nec generalem hanc motionem neſciebat Calvinus, qui infrà ait, *Omitto hic univerſalem Dei motionem, unde creaturæ omnes ut ſuſtinentur, ita efficaciam quidvis agendi ducunt.* Sed non vidit hac univerſali motione ſummæ & veritatis & bonitatis, non poſſe non extimulari & illic ad verum & ad bonum naturas rationales, in quibus nondum obtrita omnino eſſent divinæ imaginis veſtigia.

Gratiæ ſpeciali ſeu juſtificanti conſentit Calvinus, ſed ita tamen ut ab ea, & ineluctabili neceſſitate quam illi affingit, libero noſtro arbitrio machinetur exitium. Magiſtrum Sententiarum con- Inſtitut. L. 2. c. 2. n. 6. vellens hæc habet: *Ideo putarunt nos ſecundæ Dei gratiæ cooperari, quod noſtri juris ſit primam gratiam, vel reſpuendo irritam facere, vel obedienter ſequendo confirmare. Quod author operis de vocatione gentium ſic exprimit: Liberum eſſe iis qui rationis judicio utuntur, à gratia diſcedere, ut non diſceſſiſſe ſit præmium: ut quod non poteſt niſi Spiritu cooperante fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Hæc notare libuit, ut videas quantum à ſanioribus Scholaſticis diſſentiam. Longiore enim intervallo à recentioribus Sophiſtis diſſero, quanto ſcilicet à vetuſtate longiùs abſceſſerunt.* Sic ille ſuperbiæ tumore excæcatus non vidit à ſe & Scholaſticos repudiari, quaſi à vetuſtate abſceſſerint, & ipſi vetuſtati terga verti, dum rejicit authorem libri de vocatione gentium. Æquè enim & infrà ait, *non rectè à Chryſoſtomo ſcriptum eſſe, Nec gratiam ſine voluntate, nec voluntatem ſine gratia quidquam poſſe operari: quaſi verò non ipſam quoque voluntatem operetur gratia.* Quin & Auguſtini verba à Petro Lombardo Ibid. c. 3. n. 7. relata, bono operi præire gratiam, *comitante, non ducente; pediſſequa, non prævia voluntate;* ita deflectit in alieniſſimum ſenſum, quaſi non fuerit Auguſtino conſilium, *dum pediſſequam gratiæ vocat humanam voluntatem, ſecundas quaſdam à gratia partes illi aſſignare in bono opere.* Sic totam cooperationem, merendi vim, libertatem noſtram ille labefactat. Nempe ut ait infrà: *Ipſum* Ibid. n. 10. *audi, Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum. Et citra controverſiam elicitur ex Joannis verbis, ſic efficaciter gubernari divinitus piorum corda, ut inflexibili effectu ſequantur. Qui ex Deo genitus eſt, inquit, non poteſt peccare, quia ſemen Dei in eo manet. Nam medium quem Sophiſtæ imaginantur motum, cui obſequi, vel quem repellere liberum ſit, apertè excludi videmus, ubi aſſeritur efficax ad perſeverandum conſtantia.* Ideo conclamatam ubique nunc libertatem increpitat; *Movet Deus voluntatem, non qualiter multis ſæculis traditum eſt & creditum, ut noſtræ poſtea ſit electionis motioni aut obtemperare aut refragari: ſed illam efficaciter afficiendo. Illud ergo toties à Chryſoſtomo repetitum, repudiari neceſſe eſt, Quem trahit, volentem trahit, &c.* Ita homo oris duriſſimi Patribus convitium facit, nec intelligere præ inſania poteſt, voluntatem noſtram & *efficaciter affici* à Deo quandoque, & eligendi tamen vim atque indifferentiam non circumſcribi.

Enimverò ex Auguſtino ille hanc ſanæ & reparatæ naturæ differentiam aſtruere molitur, *Primam fuiſſe libertatem, poſſe non peccare: noſtram verò majorem, non poſſe peccare.* Quo nihil alienius ab Auguſtino. Ita & ſuprà dixerat, *Talem fuiſſe ho-* Ibid. c. n. 13. Ibid. n. *minis adhuc ſtantis conditionem, ut potuerit ad alterutram partem inclinare, &c.* Indifferentiam ergo libertatis nunc funditùs evertit, ut inſociabilem cum gratiæ ſpecialis efficacia.

Quanquam autem ille, & mala ſine gratia, & bona per gratiam neceſſariò & indeclinabiliter fieri omnia putet, & ita vel ipſum nomen liberi arbitrii exulaſſe cupiat: à lubentibus tamen, & ſpontaneis, vehementiſſimè volentibus, non coactis, hæc fieri vult. *Malè voluntate agit, non coa-* Inſtitut. L. 2. c. 2. n. 6. 7. 8. *ctione. Optimè id quidem: ſed quorſum attinebat rem tantulam tam ſuperbo vocabulo inſignire? &c. Itaque ſiquis vocis hujus, liberi arbitrii, uſum non prava intelligentia ſibi permittat, per me quidem non vexabitur ob eam rem. Sed quia ſine ingenti periculo non poſſe retineri cenſeo, magno è contra Eccleſiæ bono futurum, ſi aboleatur, neque ipſe uſurpare velim, & alios, ſi me conſulant, abſtinere optarim.* Et alibi: *Manet voluntas, quæ propenſiſſima affe-* Ibid. c. 3. n. 5. & c. 4. n. 1. 3. 6. 8. *ctione ad peccandum & propendeat & feſtinet, &c. Porrò quod libertate abdicata, voluntatem dico neceſſitate in malum vel trahi, vel duci, &c. offendit eos, qui inter neceſſitatem & coactionem diſtinguere neſciunt, &c. Annon Deus neceſſariò bonus eſt?* Parco pluribus.

Ita triplex gratiæ genus corrupit Novator audaciſſimus, dum generalem ſuſtulit, ſpeciali affixit neceſſitatem indeclinabilem, & in exitium libertatis conjuratam: ipſam denique libertatem de medio ſuſtulit. Sed dum ille inſectatur Scholaſticæ Theologiæ duces, quæ eorum ſententia fuerit, nobis approbat.

Hieronymus Zanchius in prolixo opere *de natura Dei, ſeu de divinis attributis*, hæc refert de Scholæ Catholicæ ſententia conſpirante: *In hac ferè* L. 4. c. 1. q. 1. *ſignificatione accipere ſoliti ſunt Scholaſtici, & non in alio nomen gratiæ, nempe pro donis & qualitatibus in animam infuſis, per quas bona operamur. Aliam enim gratiam ferè non agnoſcunt, quàm donum, ſeu dona Dei infuſa, quæ cauſa eſt cur toto aberrent cœlo, cùm Scripturas interpretantur, in quibus dicimur gratia Dei juſtificari & ſervari. Qualitatibus enim infuſis, fidei inprimis & charitati juſtificationem atribuunt: & ex conſequenti, ipſorum etiam fructibus, hoc eſt, bonis operibus.* Extrinſecæ imputationi mavult juſtificationem arrogari, & incaſſum nititur ex Aquinate id exprimere: ſed abundè ex eo teſtatum eſt, Scholaſticis omnibus quæ propriè & ſpecialiter celebrata ſit Chriſti gratia.

Quod autem ejus unius meminiſſe Scholaſticos ait, hæreticæ fidei vel perfidiæ argumentum illud eſt. Conſentiunt enim omnes in triplicem illam gratiam, quam alibi ipſemet diſtinguit: *Gra-* De libero arbitrio l. 1. c. 6. Th. 2. q. 2. *tia ſive auxilium Dei trifariam accipi poteſt. Aliquando pro motione & actione divina generali, qua omnia movet & agit, ſecundùm ſuam tamen quidque naturam & ingenium. Vocatur hoc auxilium Dei à Scholaſticis quidem ſuperfluxus generalis: à noſtris, præſertim à Luthero, actio omnipotentiæ: & communis eſt animantibus omnibus, imo & rebus inanimis. Nonnunquam intelligitur ſpeciale auxilium Spiritus ſancti, quo dona ſua & virtutes morales hominibus, quibus vult, diſtribuit, tam infidelibus, quàm fidelibus, quanquam ſine regeneratione.*

Et communes ſunt hæ gratiæ tam impiis, quàm piis, prout vult Dominus. Tales fuerunt gratiæ in Romanis juſtitia, fortitudo, temperantia, prudentia. Denique nomine gratiæ ſignificatur propria gratia regenerationis, & gratia Chriſti, ſine qua nihil verè boni præſtari poſſe, docet Spiritus ſanctus in ſacris litteris. Et de hac eſt illud Chriſti, Sine me nihil poteſtis facere. Hæc eſt pura putaque Scholaſticorum doctrina, quorum in commentariis evolvendis Zanchium verſatiſſimum fuiſſe omnes penè loquuntur ejus paginæ, niſi ubi peculiare hæreſeos virus aſpergit.

Unum illud eſt à noſtræ Scholæ placitis diſſonum, quòd ſine gratia juſtificante cenſet non tantùm *nihil verè boni* fieri, hoc eſt, meritorium: id enim ultro amplectimur: ſed etiam nihil quod non peccati macula inquinatum ſit, quod abludit à vero. Ille idem infrà: *Homo non renatus, utut auxilio etiam ſpeciali adjuvetur, nullum verè bonum opus aut eligere, aut efficere poteſt. Sed quidquid agit, aut vult, donec per gratiam regenerationis alius fiat, totum illud peccatum ſit, neceſſe eſt.*

Ibid. q. 2. Theſ. 8.

Aberrat iterum Zanchius, dum gratiæ Chriſti propriæ eam affricat efficaciam invidioſam, qua libertas ruat, ut quæ reluctari gratiæ non poſſit oblatæ. *Humana voluntas cùm incipit regenerari, gratiam ſibi efficaciter oblatam, inque ſe immiſſam, licèt ſuapte natura poſſit reiicere, propter tamen efficacitatem Spiritus, & firmam Dei voluntatem non poteſt: Deoque regenerare volenti, non ita volet reluctari, ut non regeneretur.* Et alibi, *Falſum eſt in hominis eſſe poteſtate poſitum, accipere, vel reſpuere oblatam gratiam. Nemo venit ad Chriſtum, niſi Pater traxerit eum. Verbo trahendi omnes arbitrii vires, in iis quæ ad ſalutem pertinent, & merita omnia excluduntur.* Si efficacia gratiæ perimit libertatem, perimit utique & merita omnia.

L. 1. de lib. arb. c. 7. Theſ. 23.
L. 5. de nat. Dei. c. 2. q. 3.

Etſi neceſſariò autem, non tamen coactè fieri, ſed ſpontaneè & lubentiſſimè opera noſtra tradit. *Aliud eſt neceſſitate conſtringi, aliud cogi. Cogimur cùm inviti, & contra voluntatem noſtram, eoque repugnantes ad aliquid agendum vel patiendum compellimur. Neceſſitate verò conſtringimur, cùm non poſſumus aliter facere, etiamſi volentes, ſponte, ultro, & cum delectatione aliquid faciamus.* Et alibi: *Neque enim voluntas cogi poteſt, ut velit quod non vult. Non enim vellemus, ſi nollemus, ait Auguſtinus. Hæc eſt neceſſitas coactionis. Alia eſt neceſſitas quam vocant Scholæ, infallibilitatis: nos neceſſitatem divinæ providentiæ. Sub hac noſtras eſſe voluntates, nec tamen illarum tolli libertatem cum Auguſtino ſentimus. Eſt enim neceſſe ut velimus, quæ Deus ab æterno voluit ut vellemus; imò ut velimus, efficit.* Ita ille libertatis nomen intactum ſinit, rem jugulat, dum indeclinabili neceſſitate, cui reſtitari non poſſit, bonos maloſque volentes & ſpontaneos contorqueri divina voluntate & omnipotentia comminiſcitur.

Ibid. L. 5. c. 2. part. 4.
Ibid. L. 5. c. 1. q. 4.

Suboluerat illi tamen poſſe cum libera etiam indifferentia noſtra coaleſcere vim ineluctabilem divinæ voluntatis. Dum exponeret enim, quì Deus *non violenter trahendo, ſed ſuaviter flectendo ex nolentibus volentes faciat*, hoc exemplo rem illuſtraverat: *Nonne aliquis Orator ut Cicero, ſua ratione ita perſuadebit alicui, puta Cæſari, quod vult: ut Cæſar qui ad utrumque erat indefinitus, poſtea ad unum ſeſe definiat? Num propterea Orator ſua efficaci oratione liberam Cæſaris voluntatem ſuſtulit, aut neceſſitatem illi intulit?* Ita prorſus & multò vehementiùs ne indifferentiam quidem tollet libertatis Deus, nedum lubentiam.

L. 3. de nat. Dei. c. 2. q. 14.

LUTHERUM, MELANTHONEM, Calvinum, dum ex Scholaſticæ Theologiæ faſtidio à receptiſſimis tum in ea placitis reſiliunt, ab avita Patrum traditione, & à fidei orbita deviaſſe, circa doctrinam de gratia.

OMnibus omnium ætatum Novatoribus familiare id fuit, detrectare authoritatem & conſenſum Theologorum ſibi coævorum, aut paulò vetuſtiorum, ad antiquiſſimos provocare, & patefacto demum utrorumque concentu in rebus fidei invariabilis, ab his quoque abſcedere. In hunc eundem ſcopulum impegere Lutherus, Melanthon, Calvinus, aliique horum & ſuperbiæ & perfidiæ ſectarii. Idque exitio demum ipſis fuit. Tametſi enim ubi varias in ſententias ſciſſi ſunt Theologi, ſuo ibi ingenio indulgere fas ſit, & alterutris ſe addicere; ubi conſentiunt omnes, mirus in tanta diſputandi licentia hic concentus à fidei utique neceſſitate emergit. Certè ſi tum Eccleſia quidpiam pronuntiet, illam conſentionem ab antiquæ fidei traditione derivari indubium eſt.

Ubi primùm Lutherus bacchari cœpit, *Reſolutionibus diſputationum de virtute Indulgentiarum ad Leonem X. Papam*, hanc præmittit præfationem: *Primùm proteſtor me nihil velle dicere & tenere, niſi quod ex ſacris litteris, Eccleſiaſticis Patribus ab Eccleſia Romana receptis, ex Canonibus & Decretalibus Pontificiis habetur. Unum addo & mihi vendico jure Chriſtianæ libertatis, quod opiniones beati Thomæ, Bonaventuræ, aut aliorum Scholaſticorum, aut Canoniſtarum, nudas ſine textu & probatione poſitas, volo pro meo arbitrio refutare, vel acceptare, ſecundùm conſilium Pauli, Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* Ab his initiis quantam in petulantiam eruperit adverſus Patres, Pontifices, Concilia, etiam generalia, nemo neſcit. Et in ſua ad Prieriatem reſponſione, *Solas opiniones divi Thomæ mihi nunc decantas; qui æquè ac tu nudis verbis incedit, ſine Scriptura, ſine Patribus, ſine Canonibus, denique ſine ullis rationibus; ideoque meo jure, & Chriſtiana libertate; te & illum ſimul reiicio & nego, &c. Sic docetis infelices diſcipulos Scholaſtici Theologi, ſuperbire ſcilicet & perire.* Et in Scripto ſuo ad Caietanum Cardinalem Legatum ait ſe *rejeciſſe Scholaſticorum opinatorum commenta.* Et in Epiſtola ad eundem, *Narrationes divi Thomæ & aliorum tantæ non ſunt, ut mihi in hac quæſtione ſatisfaciant.* Et in diſputatione Lipſienſi, cùm Eccius repudiaſſet authoritatem Gregorii Ariminenſis, circa illum articulum à Concilio Conſtantienſi damnatum, *Diviſio immediata humanorum operum eſt, quod ſunt vel virtuoſa, vel vitioſa: quia ſi homo eſt vitioſus, & agit quidpiam, tunc agit vitioſè: & ſi eſt virtuoſus, & agit quidpiam, tunc agit virtuoſè.* Reſpondet Lutherus, *Gregorium Ariminenſem ab Eccio reprobatum, ego approbo: eſt enim totus nihil aliud quàm Auguſtinus, & divina Scriptura, reſiſtens quidem omnibus doctoribus Scholaſticis, tum maximè Ariſtoteli, ſed nondum ab ullo confutatus eſt.* Et in Epiſtola ad Gregorium Spalatinum de actis diſputationis hujus, *Certum eſt modernos quos vocant, cum Scotiſtis & Thomiſtis in hac re, id eſt, libero arbitrio & gratia conſentire. Excepto uno Gregorio Ariminenſi, quem omnes damnant. Qui & ipſe eos Pelagianis deteriores eſſe, & rectè & efficaciter convincit. Id enim ſolus inter Scholaſticos contra Scholaſticos omnes recentiores cum Auguſtino & Apoſtolo Paulo conſentit.* Et alibi in Reſolutionibus ſuper propoſitionibus Lipſiæ diſputatis, *Duo ſunt quæ his opponi ſolent: primum eſt, authoritas omnium ferè Scholæ Theologorum per orbem, qui contra ſentiunt. His divinas litteras præfero. Secundò obiicitur quod hic articulus eſt à Concilio*

Tom. 1. oper. Luth.

Conſtantienſi inter Huſſiticos damnatus. Sed nonne Concilia ſæpius erraverunt? Vides eo gradu quod tandem in impudentiæ culmen proruperit. Ejuſdem farinæ eſt quod in Confutatione Latomi ait, *Thomas Aquinas an damnatus, vel beatus ſit, vehementiſſimè dubito, citiùs Bonaventuram crediturus beatum. Thomas multa hæretica ſcripſit, & author eſt regnantis Ariſtotelis, vaſtatoris bonorum operum.* Denique huc attinet quod Scholaſticos omnes, immò omnes ferè Eccleſiaſticos tractatores reos egit Pelagianæ inſaniæ, uni Paulo, Auguſtino & Gregorio Ariminenſi hanc maculam abſtergens. Quæ contumelia proinde in univerſam redundat Eccleſiam, ut ex ejus verbis liquebit: *Pellagianus error verè omnium ſæculorum error eſt. Sæpius oppreſſus quidem, ſed nunquam extinctus. Eum percuſſit Chriſtus, Paulus, &c. Auguſtinus, &c. poſt Auguſtinum reſurgens tandem prævaluit, non tantùm nemine contra ſtante, ſed etiam Romana Eccleſia imperante & cogente, univerſitatibus palam docentibus, Epiſcopis, Principibus, & toto orbe imitantibus tanquam rem optimam & Chriſtianiſſimam. Nam quod aliqui adverſus eum Pariſiis mutire cœperunt, & alibi, nihil promotum videmus. Hic error fons eſt univerſæ idololatriæ. Qui enim fuerunt idololatræ, qui non arbitrarentur ſuis & viribus & ſtudiis Deo placere? Et quid aliud agit Pelagianus error? Rectè ergo à Pelago Pelagius dicitur, quod hic error ſit mare quoddam erroris, inundans omnem terrarum orbem.* Non ad has tandem intemperias præceps iſſet profligatiſſimæ frontis homo, ſi intra cancellos Scholaſticæ contentionis cohiberi potuiſſet; at eo effracto repagulo, in Conciliorum, in Eccleſiæ denique univerſæ criminationem erupit: ut cui Scholam in rebus fidei ſuccinere, ut quam Scholæ præcinere intellexit. Erat autem ſceleſtiſſimum ab ea diſcedere Auguſtini interpretatione ſententiæ, quam in univerſa & Schola & Eccleſia videbat invaluiſſe.

Tom. 2. oper. Luth.

Tom. 3. oper. Luth.

In Pſ. 17.

Nec impar hac in re Melanthonis vecordia. In Apologia pro Luthero contra Cenſuram Sorbonæ; *Superiore anno Evangelium damnarunt Colonienſes ac Lovanienſes Sophiſtæ: horum inſaniam vicere nunc, qui Pariſiis damnarunt Lutherum, &c. Conſtat natam eſſe Lutetiæ prophanam illam Scholaſticen, quam Theologiam vocari volunt, qua admiſſa nihil ſani reliquum eſt Eccleſiæ: & pro Chriſtiano populo moralium Ariſtotelis populus ſumus.* Ibidem infrà ſtatim erumpit in Conciliorum contemptum, *Fuerunt Papiſtica Concilia aliquot intra hoc tempus regni Antichriſti Romani: his ſe refragari fatetur Lutherus. Conſtantienſis Synodus decrevit eſſe quædam bona opera præter gratiam, quæ ſententia ex diametro pugnat cum Evangelio*, Et rurſum: *Scripſit Lutherus, Non poſſe liberum arbitrium citra gratiam aliud quàm peccare. Nota res eſt & plana, ſi Scripturam conſideres, &c. Et Scripturam ſequitur Auguſtinus adversùs Pelagianos, hoc eſt, Sorbonicos Sophiſtas, &c. Apparet in tota Sorbonica Facultate neminem eſſe, qui Auguſtinum attigerit, &c.* Ita non poſſunt non ab Auguſtino excidere & procul deviare, qui ita illum ſolum ſibi ducem optant, ut reliquos omnes Eccleſiæ Magiſtros & Scholæ, per varias ætates eandem Catholicam propagantes doctrinam aſpernantur. Nec enim ſolitarius uſquam Auguſtinus, ſed examine longo Patrum Doctorumque Eccleſiaſticorum, & cum primis ipſi conſentaneo circumſeptus. Præjerunt quos ſequeretur ipſe, præeuntem ipſum ſectati ſunt longè plures. Ab Auguſtino procul aberrat, qui à Catholico iſto agmine omnia Eccleſiæ ſæcula implente abhorreſcit. Quocirca nec illud Melanthonis placere poteſt, quod alibi docet in libro de Eccleſia: *Auguſtinus ſua ætate doctrinam Evangelii de gratia & fide in Chriſtum pene extinctam reſtituit, & rurſum accendit*, Inextincta radiat in Eccleſia Chriſti fides uſque, & de gratia Cyprianus, Ambroſiuſque ea ſcripſerant, quibus vel ipſe proficeret Auguſtinus. Exortum ſtatim Pelagium & Hieronymus calamo, & Orientalis Synodus fulmine Eccleſiaſtico perculit. Hujus victoriæ principem & palmarem gloriam jure ſuo ſibi Auguſtinus vendicat, ſed citra contumeliam aliorum Eccleſiæ Patrum.

Tom. 2. operum Melanth.

Nec diſſimilis Calvini procacitas: *Audiamus nunc Auguſtinum ſuis verbis loquentem; non noſtræ ætatis Pelagiani, hoc eſt, Sorbonici Sophiſtæ, totam vetuſtatem nobis adverſam ſuo more criminentur. In quo ſcilicet Patrem ſuum Pelagium imitantur, à quo in eandem olim arenam Auguſtinus ipſe protractus eſt.* Idem alibi Chryſoſtomum & Græcos Patres, Hieronymum, Bernardum æquè proſcindit, ut gratiæ Chriſti parum propitios. Denique ait *veteres omnes excepto Auguſtino ſic in hac re aut variare, aut alternare, aut perplexè loqui, ut certi fere nihil ex eorum ſcriptis referre liceat.*

Inſtit. L. 2. c. 3. n. 11.

L. 2. c. 2. n. 4.

EX ALOYSIO LIPOMANO,

Epiſcopo Veronenſi, qui Tridentino interfuit.

ITa gratuitæ prædeſtinationi ſuffragatur Lipomanus, ut generali tamen gratia omnes perfundi cenſeat, *Tantùm de Iſmaele relatum eſt, quod riſerit, vel luſerit, ideoque hæreditate pulſus eſt, non ob riſum, ſed Dei beneplacitum, qui cui vult miſeretur, & cui vult, bona largitur, vel negat. Gratiam tamen Iſmaeli non negavit; Fuit enim, inquit Scriptura, Deus cum puero.* Atqui reproborum perſonam ſuſtinebat Iſmael. Et alibi de Pharaone: *Ne cavillentur impii ſcriptum eſſe, Ego induravi cor Pharaonis. Certum eſt Hebraica phraſi ſignificari permiſſionem, non voluntatem efficacem, ſeu cogentem. Induravit Deus Pharaonem, quod permiſerit abuti ſua voluntate, idque ſecundùm juſtiſſimum judicium ſuum; qui cor peccatoris reprobum, quod nec patientia nec longanimitate Dei ad patientiam emollitur, nec compunctione ſcinditur, nec timore frangitur, nec emollitur amore, in obduratione ſua perſeverare permittit. Atque hæc permiſſio, ſeu patientia Dei magis accuſat, quàm excuſat impium. Vides enim quot miraculis Deus Pharaonem ad pœnitentiam invitarit, adeo ut fractus malis cœperit reſipiſcere, dum vocavit Moyſen & Aaron, dicens ad eos, Peccavi, &c.*

In Geneſ. c. 21.

In Exod. c. 10.

Gratuitæ verò prædeſtinationi luculentè patrocinatur Lipomanus, ita Deum inducens loquentem ad Moyſen: *Glorificabis nomen meum, cùm beneficia gratiæ & gloriæ in te & totam hanc gentem conferam, quam tamen non omnes ſunt ſuſcepturi; non enim omnes fruentur beneficiis meis, qui non omnes credent: multi murmurabunt, & contemnent bonitatem, beneficia & portenta mea. Non enim omnes digni ſunt, quia non omnes à me electi. Ego autem quos elegi, ſervabo & paſcam, beatos reddam, & confirmabo in gratia & gloria. Quos verò ad bonorum meorum participationem non elegi, iſti ſua culpa qua ſponte ſemper peccare volunt, & contemnere meas leges, iſti miſericordia mea indigni invenientur, & eam non deſiderabunt, nec precibus ac votis aſſequentur. Locus difficilis, etiam Paulo admirabilis, tamen ſecundùm Dei ſapientiam & bonitatem nulli calumniæ obnoxius, Dominus eſt enim, & is ipſe juſtus & clemens.* Pergit oſtendere id revera arcanum gratuitæ prædeſtinationis conſilium & Moyſi & Abrahæ patuiſſe, eligente jam tum Deo ſuum Iſraelem, *non ob alicujus merita, ſed ſola ac libera gratia, quæ diſpenſat beneficia ſua, fidem, gratiam & gloriam, cui, quando, quantum ſibi placet, &c. Salus enim hominis etſi detur meritis operum ſuorum, tamen ex miſericordia, ex gratia provenit, quia ita voluit & promiſit Deus.*

In Exod. c. 11.

Indeclinabiliter ergo aguntur electorum voluntates ad converſionem, ad perſeverantiam, ad ſalutem; ſed quomodo ea infallibilitas conſentiat cum noſtra libertate, eum nodum vix attingit Lipomanus, utcumque tamen licebit ejus mentem hinc coniicere. Per malos efficit Deus, quæ æternis ſuis præfinita ſunt conſiliis. Non eorum tamen voluntates eò phyſicè prædeterminat, non conditionatæ ex ſcientiæ officina motiones librat, & ſeligit; ſed gratiam ſubtrahendo, idoneaſque ſceleri occaſiones vel obiiciendo, vel non amoliendo, ad ea peragenda inclinat malos jam homines, quæ divinæ famulentur voluntati: *Cùm Dominus ſit ju-* Ibid. c.7. *ſtus, quomodo dicitur induraſſe cor Pharaonis. Reſpondetur, Pharao fuit ſibi ipſe cauſa indurationis, & non Deus. Fuit quidem Deus occaſio, verùm haud aliter, quàm lapis in via, qui prætereuntibus iter oſtendit, in quem incircumſpectus impingit. Pharao in pœnam præcedentium delictorum, haud dignus fuit ut gratia Dei deſcenderet in eum, & daret illi cor tractabile. Non igitur illi Deus duritiam contulit, ſed exigentibus ejus meritis nulla cor ejus deſuper infuſi timoris ſenſibilitate mollivit.* Quantò magis ergo Deus electorum voluntates in bonum convertet, cum volet, cum poſſit non occaſionibus tantùm & ex parte objecti, foriſque eos laceſſere; ſed intus oppugnare, variis iteratiſque illuminationibus ſuaſionibus, inſpiratis affectibus, terroribus, delectationibus? Si prædeterminationi phyſicæ aſtipulatus eſſet Lipomanus, rem hanc totam longè aliter explanaſſet.

Vehementer autem allucinantur, qui hinc omi- In Gen. c. 50. pantur Lipomanum favere prædeterminationi phyſicæ, quòd alibi *omnipotentis Dei voluntatem infallibiliter impleri ſemper* aſſerat, cùm ei etiam venditio Joſephi à fratribus famulata ſit. Toto inquam cœlo aberrant. Nam venditio fuit à Deo, ex Lipomano, non voluntas vendendi nefaria: eſt enim ex Auguſtino & Patribus omnis poteſtas à Deo, non omnis voluntas. Et ſuam mentem plus ſatis aperuit antè Lipomanus, cùm inculcavit malas voluntates & obdurationes cordis à Deo permitti, non fieri. Denique per ſceleſtorum etiam voluntates implet Deus voluntatem ſuam, ex Auguſtino, non eas ad malum phyſicè determinando; ſed ſinendo, vel non ſinendo, ut ſemet ipſæ determinent; & quo ſe cunque ipſæ vertant, eorum improbitatem retorquendo in uſum & incrementum bonitatis ſuæ, & electorum ſuorum ſalutis.

EX JOANNE MARIA VERRATO

Ann. 1543. *Ferrarienſi Carmelita, Profeſſore Bononienſi.*

PAulo III. P. M. luculentas hic dicavit *adverſùs Lutheranos Diſputationes*. In his circa gratiam De fide & operib. concluſ. 1. generalem ſic ſtatuit, poſſe infidelem quemvis *facere quod in ſe eſt, quia per rationem rectam poteſt cognoſcere ſuum principium, Deum, ſcit ſe non ſemper fuiſſe, ſe habere principium, & ab illo ſe habere quidquid boni habet: ſic nulla natio ſine Deo, &c. Cùm homo ad illum recurrit quem ſcit ſuum eſſe principium, & petit ab eo lumen fidei & boni, facit quod in ſe eſt, & hoc natura eſt in quolibet homine.* Ita & mox ait poſſe quemlibet *non ponere obicem gratiæ*, nempè qnia poteſt à novo quolibet abſtinere peccato.

Liberum arbitrium ut ut habeat in Deo, beatiſque, vel in dæmonibus: certè dum *meriti & demeriti principium eſt*, neceſſe eſt ut poſſit *peccare & non peccare, velle & non velle, tam bonum, quàm malum*. Nec tunc peccat, cùm diligit virtutem, honeſtatem, pietatem in parentes, non referendo hæc *actualiter* in Deum. Mox ibidem autem libe- Ibid. Demonſt. 5. ro homines potiri probat arbitrio, quia cùm *in gratia ſunt*, poſſunt ab ea abſcedere: *Si ſunt in peccato mortali, ipſi ex ſuo libero arbitrio poſſunt, ſtante ſemper generali influentia Dei, qua vocat omnes homines ad pœnitentiam, & vult omnes ſalvos fieri, poſſunt facere quod in ſe eſt, pœnitentiam agere, & ſe diſponere ad gratiam.*

Poteſt enim *adultus quilibet per ſuum liberum* Ibid. Concluſ. 2. *arbitrium in puris naturalibus exiſtens, ſine gratia gratum faciente, operari opera moraliter bona, & ſe diſponere ad gratiam ſuſcipiendam*. Subdit, cùm dicitur *in puris naturalibus*; non excludi *generalem Dei influentiam*, ſed excludi *habitus & dona ſupernaturalia*. Ideò rurſum ait poſſe *ex puris naturali-* Concluſ. 3. 4. *bus, ſine dono gratiæ, ſtante ſola generali Dei influentia, quodlibet mortale peccatum novum caveri, tentationibus reſiſti etiam per longum tempus, &c. impleri præcepta quantum ad ſubſtantiam operum, &c.* Apologia. Docet idem infrà, *principia practica ita inſita nobis eſſe à natura, ut ſunt principia ſpeculativa*: in illis porrò verſari legem naturæ, ergo obſervari eam poſſe. Nec obſervari tantùm quoad ſubſtantiam operis præcepta, ſed etiam poſſe à quolibet meritoriè, idem probat ex eo quòd ad id *paratus ſit Deus dare gratiam* omnibus petentibus.

Sed luculentiſſimè infrà ſecernendam monet à Concluſ. 6. gratia gratum faciente *gratiam gratiſdatam, qua Deus omnibus aſſiſtit, operaturque omnia in omnibus, ſpeciali autem modo in hominibus; quoniam ſine hac gratia non valet homo facere quod in ſe eſt, nec ad gratiam gratum facientem ſe diſponere, nec ceſſare ab actu peccati.* Quin imò ſtatim accuratiùs hanc quoque bipartiri poſſe docet: *Talis autem gratia gratis data, quæ ſemper prævenit liberum arbitrium in opere ſuo, duplex aſſignari ſolet. Una univerſalis, quæ dicitur generalis Dei influxus, vel univerſalis Dei influentia, qua movet omnes creaturas ad operandum, quibus etiam cooperatur. Alia ſpecialis gratia, quæ ſpecialis Dei influentia merito appellatur, ſeu ſpeciale Dei auxilium, quo ſpecialiter movet homines ad benè operandum, in quibus etiam operatur velle & perficere.* Sed abſtineri tamen poſſe ea diſtinctione ait, ut quæ aliàs influentia Dei generalis & intra naturæ limites eſt, ea dum hominem ad bonum juvat, & ſpecialis & ſupernaturalis dicatur & ſit: *Puto tamen ſalva ſemper veritate, hujuſmodi diviſionem gratiæ gratis datæ in univerſalem & ſpecialem, non eſſe diviſionem in membra diſtincta, ſed quod ſit una & eadem diverſimode conſiderata. Nam eadem gratia qua Deus operatur omnia in omnibus, & cooperatur omnibus creaturis, ſive conſiderata reſpectu omnium creaturarum, dicitur generalis Dei influentia; conſiderata autem prout ſpeciali modo movet omnes homines ad operandum, ſine qua nullus homo poteſt operari, juxta illud Chriſti, Sine me nihil poteſtis facere, dicitur ſpecialis Dei influentia, ſeu ſpeciale Dei auxilium; ſpecialiſſimum autem prout operatur in electis.* Addit à Divo Thoma conſtitui præter habitum gratiæ, aliud *auxilium divinum non ſpeciale, ſed generale*; ſed ab eodem *non determinari, an auxilium illud primi motoris ſpeciali ratione homini impenſum, ſit aliud ab influentia & cooperatione Dei generali, quæ aſſiſtit omni agenti Suſtineri igitur facilè poteſt, quod una & eadem gratia gratis data dicatur generale & ſpeciale Dei auxilium. Generale enim eſt prout communicatur omni creaturæ, ſpeciale verò prout ſpeciali modo communicatur creaturæ rationali, tam exiſtenti in gratia, quàm non exiſtenti. Et ſic conſtat quod ſine Dei gratia nihil fieri poteſt in mundo. Ex quibus omnibus liquet quod interdum videntur Doctores invicem diſſidere, & revera non diſſident.* Ad eum ergo modum conſtant omnia priſcorum Theologorum dicta, qui influentiam Dei ſpecialem à generali diſpeſcere minùs laborarunt. Præjudicatum id enim erat, quæ ad naturales effectus vel cauſas naturalis & generalis influentia Dei eſt, eam ad ſupernaturales ſupernaturalem & ſpecialem eſſe, quæ communis tamen diceretur, quòd nullus ea fraudaretur hominum. Ita mox ait & ſibi invicem, & ſano dogmati concordare Thomam, Bonaventuram, Scotum, Joannem Bachonum Carmelitam, Michaelem Bononienſem & alios.

Jam ad gratiam habitualem pergimus. Hanc ille ait à Pelagio negatam: *Fuit error Pelagii, qui ne-* Ibidem. *gabat gratiæ gratum facientis neceſſitatem, & libero arbitrio attribuit facultatem, gratiam, & vitam æternam merendi, ſtante ſola generali influentia Dei.* Hanc paulò antè diſcreverat à gratia gratum faciente, eamque definierat eſſe *qualitatem & formam à Deo infuſam, qua anima formaliter redditur Deo grata, & datur ſolummodo bonis.* Et de eadem rurſum, *Hæc gratia gratum faciens dividitur in operantem & cooperantem: quæ diviſio non eſt in membra diſtincta, ſed eſt unum & idem diverſimodè conſideratum, in ordine ad diverſos effectus. Sunt enim duo principales effectus gratiæ, unus eſt gratificare animam, & liberare à culpa: ſecundus eſt inclinare operationes, & conducere eas in finem ultimum. Inclinat igitur hæc gratia & ordinat voluntatem hominis ad elicienda opera ſua principaliter propter Deum, & per hoc facit opera hominis meritoria, & digna æterno præmio. Quantum ad primum effectum dicitur gratia operans, & præveniens, quia prævenit voluntatem eam præparando, ut juſta & Deo accepta efficiatur. Quantum vero ad ſecundum effectum dicitur gratia cooperans, vel ſubſequens, pro quanto adjuvat voluntatem, inclinando eam ad opera meritoria perficienda.* Quibus nihil expreſſius fieri potuit, nihil manifeſtius in noſtram ſententiam.

Denique de efficaciſſima propoſiti divini & prædeſtinationi exequendæ coaptata gratia, non minùs idem perſpicuè, ſi tamen hoc illi condones, quod & à Catharino peccatum eſt, quòd in omnes electos eam non effundat, ſed in eximios tantùm quoſdam, quorum gratuita eſt electio, & meræ puræque Dei gratiæ; cùm cæteri ob prævisum bonum uſum gratiæ prædeſtinentur. Hoc ergo uno errore abſterſo, media ſeu auxilia ad exequendam electionem gratiæ qualia ſint, ſic ille deſcribit: Ibidem. *Duplex eſt vocatio, una externa, quæ fit per concionatores, per Scripturarum comminationes, & admonitiones, per adverſitates & proſperitates, &c. alia interna, quæ fit per voluntatis immutationem, quæ magis voluntas Dei efficax, quàm ſimplex vocatio appellari ſolet. Conſtat autem quod tali internæ vocationi, quæ fit per voluntatis immutationem, ſeu voluntati Dei efficaci nullus reſiſtere valet. Quidquid enim Deus efficaciter vult, nullo reſiſtente fit. Talis autem fuit Pauli vocatio, cui non potuiſſet, vel cum maxima difficultate, ut ſalvetur liberi arbitrii facultas, reſiſtere potuiſſet. Quamobrem dictum fuit ei, Durum, non autem impoſſibile eſt tibi contra ſtimulum calcitrare.* Aliam illicò vocationem internam attingit, quæ & omnium eſt & inefficax. Vides ergo in Paulo vocationem efficaciſſimam, externis interniſque gratiæ conſpirantibus præſidiis, cui reſiſti non poteſt, hoc eſt, nonniſi cum maxima difficultate reſiſti poteſt, & ita ſalvatur libertas arbitrii. Nempè quia ſingulis auxiliis ſeorſim reſiſti poteſt, ſed pluribus conſpirantibus difficillimè, omnibus collectim omninò non poteſt reſiſti.

Eodem pertinet, quod idem alibi ait: *Aliqui ex* De prædeſt. concluſ. 3. *gratia ſpeciali ordinati ſunt ad vitam æternam; ita quod ſibi ipſis non ſunt derelicti, ſed præventi, ne ponere poſſent obicem, & ne poſſent peccare, vel in peccatis permanere; ſicut beata Virgo Maria, Jeremias, Joannes Baptiſta, & Paulus Apoſtolus a Domino percuſſus & illuminatus. In illis enim nulla videtur ratio, quare Deos illos prædeſtinat, ſic gratia præveniendo, niſi ſola Dei voluntas propter publicas utilitates.* Sepoſita Deipara, quam omnis omninò labis expertem fuiſſe conſtat, veriſſime de reliquis dicit, & de electis omnibus idem ratum eſt, *eos non ſibi derelictos, ſed præventos eſſe, ne poſſent peccare, vel in peccatis permanere.* Complexio enim gratiarum omnium efficaciſſima ex intentione Dei prædeſtinantis id præſtat, ne peccent, vel in peccatis non permaneant.

Idem ibidem præclariſſimè proſequitur, ut quæ nobis futura, ea Deo præſentia ſint, & conſpiciantur coram omnia, eoque nullam eventis contingentibus & liberis neceſſitatem invehat vel præſcientia, vel providentia, vel prædeſtinatio Dei. *Nullum præteritum, nullum futurum, ſed omne tempus eſt præſens apud eum, nullaque eſt prædeſtinatio, præterita, vel futura, ſed omnis prædeſtinatio eſt præſens, in conſpectu Dei.*

EX BARTHOLOMÆO 1516.
Camerario Beneventano.

Dialogos hìc de *gratia & libero arbitrio* adverſùs Calvinum, qui *Auguſtinianum* ſe eſſe venditabat, uno ferè ex Auguſtino contexuit, & Lotharingo Cardinali Carolo nuncupavit. Quadruplicem hic primò libertatem conſtituit, *in opere nimi-* L.1.c.1. *rùm naturali, morali, meritorio, & in futura vita.* Affirmat mox *Liberum arbitrium homini poſt peccatum* Cap. 5. *remanſiſſe, quod tametſi debiliſſimum ſit, à gratia roboretur.* Bonum velle etiamnunc enim ante juſtificationem habemus, non poſſe: ideò enim Paulus ait hominis nondum juſtificati nomine, *Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio. Quemin modum poſt Adami peccatum habemus liberum arbitrium ad velle, vulneratum, abſque merito, non ad poſſe.* Velle quippe illud, quod ex primigeniæ integritatis reliquiis ſupereſt, marcidum & exangue eſt, ideò ad poſſe non convaleſcit. Semper autem ſeduloque diſtinguenda eſt *libertas naturalis, ſeu potentia conſentiendi vel diſſentiendi, à libertate gratiæ, ſeu à potentia operandi meritoriè juſtitiam.* Hæc peccato amittitur, non illa.

Reſidua autem illa ad bonum libertas moralibus maximè bonis operibus eniteſcit: *Nemo enim cordatus iſtud negare audebit, hominem nimirùm poſſe abſque merito æterno, morale bonum aliquod* Cap. 6. *opus operari; Paulo dicente, Abraham ex his operibus gloriam inveniſſe, ſed non apud Deum.* Etenim etſi poſt peccatum cupiditatibus mancipatus ſit carnalibus; *Cupiditates tamen non ſic ſub ſervitute* Cap. 8. *nos detinent, ut peccare perpetuò cogamur. Sic intelligenda Auguſtini verba ſunt, cùm neceſſitatem peccandi adeo magnam eſſe contemplatur, ut cum Propheta dicere neceſſe ſit, De neceſſitatibus meis erue me.* Et in eo Calvinus fœdiſſimè allucinabatur, quòd exiſtimaret, *propter voluntarium peccatum originale, omnia actualia ſic neceſſaria eſſe, ut abſque libero arbitrio peccemus, & propter originale peccatum eo calamitatis hominem perveniſſe, ut ſervus factus ſit ad peccandum omnia actualia peccata.* Auguſtini ergo doctrina ea eſt, originali peccato eſſe factum, ut peccata omnia vitare nequeamus, etſi poſſumus ſingula ſine gratia, cum gratia autem nimirùm juſtificante etiam omnia. Unde Auguſtinus, *Et tamen vitare poteſt peccatum, non quando voluntas ſuperba laudatur, ſed quando humilis adjuvatur.* Ubi Camerarius, *Gratiæ adventum proponit, quæ efficere poteſt, ut omnia peccata præcavere valeamus.* Extra gratiam autem, *experientia docet eundem hominem ſub ira conſtitutum, qui non poteſt omnia vitare, aliquod particulare peccatum excludere, in quo conſentiendi & diſſentiendi liberum arbitrium oſtendit, quo voluntariè peccatum committitur.* Denique Calvinus meritò inuritur, quòd *neceſſarium cum ſpontaneo* miſceat ut liberum tollat arbitrium, quodque originali peccato factum putet, *ut neceſſarium actuale peccatum excuſationem non habeat.*

Jam verò quod ad præparationem attinet voluntatis ad gratiam, ita Camerarius: Cap.10. *Prima præparatio eſt, quam Deus ab æterno fecit, præparans electis bona opera. Secunda præparatio à Dei quoque providentia proceſſit, dum ſuo generali influxu hominum voluntates excitando, propria bonitate omnia nobis tribuit, quæ hominibus conveniunt. Negat Lutherus influxum generalem dari. Paulum ergo negat, dicentem, In eo vivimus, & movemur: univerſam quoque Philoſophiam, quæ de prima cauſa id ipſum tendit: ita ut eo movente, opera cum naturalia, tum etiam mortalia conſumarentur.* Negat tamen Camerarius hoc *influxu generali*, ſive *naturæ dono* præparati nos ad gratiam: *cùm natura & influxus omnibus detur.* Ideo ergo *præparatio tertia eſt, quando homo antequam juſtificetur, à Deo vocatur, & inſpiratur, ſpecialiter motus à Spiritu Dei ad diligendum Deum movetur. Quam præparationem remotam ea de re vocamus, quia abſque ullo merito condigno, ſic hominem præparari Deus ipſe dat, ut ipſius deinde miſereatur.* Scotum ſancto Thomæ hac in re ait conſentire reapſe; etſi verbis diſcrepet. Speciale enim auxilium deſiderat Thomas, Scotus ſola influentia generali contentus eſt; ſed cùm ſupponat fidem, quæ ſpeciale donum Dei eſt, utique Thomæ concinit, qui præter fidem ſolum poſcit auxilium Dei moventis. Rurſum hujus præparantis auxilii copiam omnibus fieri ait Camerarius: Cap.10. *Ut ſi quis non habet gratiam, non propterea ſit; quod Deus nolit; ſed quia homo non vult accipere, interea dum ad oſtium manet pulſans, lumen quod in tenebris lucet, omnibus offerens.* Denique eſt & *quarta præparatio animæ, quæ proxima nuncupatur, dum ipſa juſtitia infunditur.*

Sicubi Magiſter ſententiarum ſentit ante gratiam à libero arbitrio eſſe bona quædam, annuit Camerarius; ſed non ſine *ſpeciali auxilio* ab eo id Ibid.l.2.c.5. intelligi. Etenim ut infrà idem ait, juſtificatus poteſt *velle & proficere bonum;* nondum juſtificatus optare poteſt, ſed *à ſpiritu movente motus.* Sic impleri poſſunt mandata, ſed per gratiam juſtificantem maximè impleri poſſunt, nempè etiam omnia, & ideò omnes poſſunt: *Poſſumus enim ea quæ per alium poſſumus.* Quinimmo *Tempore datæ legis, quæ abſque gratia impoſſibilis erat, gratia ſimul* L.5.c.2. *oſtenſa fuit, ad quam pro lege implenda Hebræi recurrere poſſent.* Denique vel ipſum dilectionis mandatum impleri hìc etiam poteſt, *quantum in via mandatum eſt.*

Denique *Lex naturalis legem æternam participat, propter impreſſionem divini luminis in creatura rationali,* Cap.5. *quæ inclinatur in debitum actum & finem, dum naturalis ratio ſuadet, ut omnia effugiat, quæ virtuti adverſantur.* Verùm ad ſupernaturales virtutes quod attinet, Cap.5. *Lex divina ſe offert, quæ naturæ inſtinctum explicat, defectumque ejus ſupplet, & quaſi auxilium legis naturalis eſt.* Infrà tamen monet idem quod Paulus, nempe quòd etiam peccatur, etſi nec velle, nec perficere bonum poſſit quis, cùm poſſit tamen optare à concupiſcentiis non vinci: *quo fit ut aliquis effectus juſtitiæ originalis deperditæ jam, adhuc certo modo maneat, &c. Quod nihil aliud eſt, quàm ad optandum valendumque bonum, aliquid liberi arbitrii diminuti jam remanſiſſe, ad poſſe autem nequaquam.*

Nunc ad gratiæ habitualis efficaciam ex Camerario ſtabiliendam venio. Sic ergo ille, Pelagius gratiam in ſola locat potentia, qua poteſt homo eſſe juſtus, non in voluntate, non in actione, ſed L.1.c.3. *aliud eſt potentia humana, aliud virtus à Deo infuſa, ut ſanato homine ipſa voluntas ſic præparetur, ut homo bonum velle poſſit.* Et infrà, *Liberum arbitrium eſt animæ potentia, gratiæ ſupervenientis ſubiectum, qua aſſiſtente operamur bonum, ea verò deſiſtente malum. Potentia eſt, qua poſſumus aliquid ſimpliciter, etiam circa plura; habitus verò nec ſimpliciter, nec circa plura poteſt, eo quod aptitudinem circa unum continet. Ita facultas concupiſcendi, addito habitu temperantiæ, bonum concupiſcere poteſt: addito verò habitu intemperantiæ, malum. Quomodo liberatum arbitrium liberum infuſa gratia dici poterit, ſi gratia propter unum, id eſt, bonum, infunditur? Hoc ſolo vulnerata anima agebat, ut ad volendum & operandum bonum ſanaretur, non ad peccandum, quod ſuapte natura homo omni tempore habuit.* Hinc dilucidè patet, quod & expreſsè ſubditur, *Quomodo gratia ſeſe habitus inſtar habeat, ut homo unum dumtaxat, nimirùm bonum meritorium cum arbitrii libertate conſummare queat, & gratia principium actus, qui ſequitur, ſit.* Vides perſpicuè ut gratia habitualis ea ſit, quam Pelagius neſciebat, quæ voluntatis & actionis gratia eſt, quæ propriè gratia, quæ ſanat, quæ principium eſt actuum bonorum, quæ inclinat voluntatem ad bonum; qua aſſiſtente, fit bonum; qua deſiſtente, malum. Hac enim homo *gratia aſſiſtente, ſuapte voluntate bonum cogitat, vult & cooperatur.* Eſt Cap.6. enim gratia veluti fortitudo bellica, qua ſuos milites donat & informat Deus, & ita merita donat: Ibid. *Sic Deus virtute præcinxit Davidem ad bellum, dum ipſe propriis brachiis ſuapte voluntate certabat. Sic quoque mirabilis eſt Deus in ſanctis ſuis, qui dat virtutem & fortitudinem plebi ſuæ; ipſi verò ſuapte vo-* L.1.c.7. *luntate certant, non ſoli, ſed gratia duce, quacum bonum opus cooperantur, &c. Etenim voluntas adventu gratiæ ſanatur, roboratur, habiliſque redditur; quo fit, ut ſic ſanata, ex ſe gratia aſſiſtente ſuapte voluntate bonum cum gratia cooperetur.* Quæ eadem ſæpiùs inculcat, nuſquam ferè gratiam niſi habitualem appellitans; actualia autem auxilia deſignans per motiones, vocationes, inſpirationes. Unde alicubi, Cap.8. *Aliud eſt vocare, gratiam ſuis inſpirationibus offerendo, aliud gratiam infundere.*

Et alibi rurſum quid Auguſtino charitas, quid bona voluntas ſit, nempè inhabitans juſtificantis gratiæ ſanctitas & affectio juſtitiæ: *Cor mundum crea, Spiritum rectum innova in viſceribus meis, per Spiritum ſanctum tuum, qui abundè charitatem diffundit in cordibus noſtris. Quem in modum bona voluntas in nobis, idcirco creatura ſolo Deo: quia ipſe ſolus charitatem infundit, ut mala arbor, id eſt, mala voluntas in bonam arborem, id eſt, bonam voluntatem gratia Dei convertatur.* Ideò & alibi illa L.2.c.2. Pauli verba, *Deus qui operatur in vobis velle & operari*, de bona voluntate, id eſt, de gratia juſtificante interpretatur: *Deus eſt qui operatur in vobis velle* L.1.c.2. *& perficere pro bona voluntate, quæ nihil aliud eſt quàm ipſa charitas diffuſa in corde noſtro per Spiritum ſanctum.* Et infrà, *Gratia urget, ſine qua lex ipſa non ſolùm ſuave jugum non eſſet, verùm etiam impoſſibile. Ea verò aſſiſtente, quia charitati omnia facillima ſunt, leve jugum legis eſt, minimèque gravia mandata. Siquidem charitate homo petit id, quo deſtituitur, ut impleat, quod jubetur. Illa namque eſt qua juſtificamur, quando per Spiritum ſanctum diffunditur in corde noſtro. Illa omnia poteſt, Paulo dicente, Omnia poſſum in eo, qui confortat me.* Gratia ergo charitaſque juſtificans, illa eſt quæ mandata poſſibilia, levia, ſuavia facit, quæ legem implet, quæ omnia poteſt. Unde rurſus: *Si Chriſtus in uno loco dixit, Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata: alibi addit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum. Quæ verba conjungenda ſunt, ut lex per gratiam ſuapte voluntate ab homine gratia aſſiſtente ſervetur.* Ita ſenſiſſe Tridentinos Patres affirmat, legem impleri non poſſe ſine ſpeciali gratia Chriſti.

Quod ad maximè efficacem gratiam ſpectat, docet primùm Camerarius, *in omnibus generalem Dei affluentiam adeſſe, qui omnia verbo veritatis ſuæ portat; & tamen cum hoc generali influxu liberum arbitrium concurrit*, & poteſtate quam habet, quandoque non utitur. Habitus fidei à ſolo Deo eſt, *actus fidei ſimul & noſter eſt, qui in ſolidum cum gratia cooperamur.* In opere verò meritorio, *virtus ſolius Dei eſt gratiam infundentis, opus commune.* Itaque generali influxu non ineluctabiliter agitur homo. Gratia propriè habitualis eſt, nec ipſa infallibiliter torquet voluntatem. Quid ergo? L.1.c.5. *Dicemuſne Deum, qui ſolus trahit, contra Prophetæ teſtimonium, nolentem hominem juſtificare? An potiùs ovis inſtar trahere, cui herba monſtratur, ſuas internas inſpirationes in animam immittendo, ut eo adjuvante velimus?* Ea tractio moralis eſt, exemplo oviculæ, quæ gramine porrecto trahitur: phyſica eſt, per inſpiratas cogitationes affectioneſque, utroque inſuperabiliter agit Deus voluntatem liberam. Et infrà, Cap.6. *Inſpirationes invito homine in ejus animam intrare, atque cum intrant tales eſſe, ut Deus id in homine agat, quod ipſe vult, libenter cum Auguſtino fatemur.* Nec enim voluntas ita à Deo, ut dolabra à fabro movetur; ſed ſecundùm proprium motum, nempè ſuadendo, afficiendo; moventur enim homines rationibus, affectibus, in verum, in bonum. Utrumque copulavit Auguſtinus, *cujus verba hæc ſunt, Videte quomodo trahit Pater, docendo delectat: non neceſſitatem imponendo.* Qui docet & delectat, ſuaſionibus & affectibus trahit.

Gratia ergo opus eſt, nempè habitualis, *ut debilitatum liberum arbitrium, languentis hominis inſtar, qui adjutus ſua potentia ambulat, bonum opus conſummare queat*, ut ibidem ſubditur. Nec enim homo languidus ex peccato, vehitur ad bonum, ſed ad illud gradi adducitur, & ſcipione relevatur, hoc Cap.7. eſt gratia. Ideò infrà: *Voluntas mala mutatur in bonam, inſpiratione, ac charitatis in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum infuſione; ita homo præparatur, ſanatur, roboratur, ut non ſolùm velle poſſit, ſed propter hanc gratiam velit.* Per hanc gratiam *Deus in animo ſedet imperator*, præter hanc gratiam *poſſidet diabolus. In tuo arbitrio Deus poſuit, cui pares locum, Deo an diabolo? Cui paraveris, qui poſſidet, ipſe imperabit.* Quæ Auguſtini verba ſunt. At diabolus ſuos ita ad imperium regit, ut ſuadendo tantùm, & afficiendo in eos agat, idque extrinſecùs. Deus etiam intrinſecùs docet & afficit.

Acceptari ab homine gratiam non aliud eſſe infrà ait, Cap.8. quàm *non contradicere*. Porrò non infundi à Deo gratiam, niſi non contradicenti, ſive *quem ſuæ vocationi aſſenſurum præſciat*, ex Ambroſio, vel potiùs Ambroſiaſtro Pauli interprete. Præſcit autem conſenſuros, quoſcumque volet ipſe trahere, ut paſtor ovem herba trahit porrecta; alibi, *Gallinæ ſimilitudinem affert, quæ pullos non cogit, ſed ſuavi materna voce filios allicit.* Et quidem *inſpirationes plus in unum, quàm in alterum veniunt*, & ita quemque Deo ſubjungant, *tametſi ante conſenſum multam expugnationem patiatur.* Extrinſecis impedimentis, vel amotis, vel admotis, fieri poſſe docet, L.2.c.1. ut Deus conſenſum noſtrum ſuo nutu exprimat, vel cohibeat, & vel ſic verè dicat, *Ego facio, ut facias.* Cap.5. Sed intus foriſque *per vias congruas nobis pro hac, vel illa re ducit Deus voluntates noſtras, ut velimus & operemur*; ſi Auguſtino fides eſt, maximè in lib. de Gratia & libero arbitrio.

An. 1563.

EX JULIO SIRENIO

Hieronymiano Brixiano.

LUculentos *de fato* libros hìc Herculi, Oecumenici Concilii Tridentini Legato primario pro Pio IV. aliiſque dicavit Gonſagis Cardinalibus. Et quidem rerum contingentiam noſtræque libertatis indifferentiam conciliare aggreſſus cum præſcientia, providentia & prædeſtinatione divina: confitetur rerum naturas omnium à Deo prælineatas præfinitaſque fuiſſe; & ita conſtare effatum Auguſtini, *quia ſcivit, creavit; non quia creavit, ſcivit.* At operationes jam naturis ipſis permiſſas cenſet, L.8.c.11. ut harum *concauſa* tantùm Deus ſit: non ut duo navim trahunt, ſed ut Sol & homo hominem generare dicuntur. Multò id certius eſſe de actionibus noſtris liberis, quas noſtræ Deus voluntati permittit, ut de his ratum ſit illud Origenis, *Non propterea erit aliquid, quia id ſcit Deus futurum; ſed quia futurum eſt, ſcitur à Deo antequam fiat.* Juſtinus item, Chryſoſtomus & Hieronymus, *Non ex eo quod Deus ſcit futurum aliquid, idcirco futurum eſt; ſed quia futurum eſt, Deus novit, quaſi præſcius futurorum.* Ita ex eo concordat Auguſtinus de naturis differens, cum Græcis de operationibus maxi- Ibid. mè liberis aliter diſputantibus. Quin & his concinit Auguſtinus, cùm frequens ait, *Sicut omnium naturarum creator eſt, ita omnium poteſtatum dator, non voluntatum. Malæ quippe voluntates ab illo non ſunt.* Et alibi: *Deus omnia quorum author eſt, præſcit: non tamen omnium quæ præſcit, author eſt: quorum autem non eſt malus author, juſtus eſt ultor.*

Ita etiam ait Deum *decernere* ab æterno de naturis, *ſuo ſolo conſilio, ſine rebus ipſis.* At verò de operationibus liberis, *præter nonnullas quas ſibi arcano conſilio ſervari voluit*, decernit *non ſine ipſis rebus*, ſed unà cum ipſis, hoc eſt *pro earum appetitu & inclinatione, rebuſque ipſis ſe accommodat, &* Ibid. *inclinatur.* Ita omnia *diſponit ſuaviter*, quia voluntates *dum operantur adjuvat atque dirigit, non urget, aut cogit, aut alio inflectit, quàm quo ipſas tendere contuetur.* Diſponeret autem omnia *inſuaviter prorſus*, ſi voluntates ſibi ipſis permiſſas, ipſe ſemper indeclinabiliter quocumque flecteret. Ita decernit Deus de malis, *dimittendo*, de bonis *dirigendo & adjuvando*, nihil *determinando*.

Ideò mox ait *ante præviſa merita prædeſtinari* quidem nos à Deo ad gloriam, ſed ad gloriæ gradum hunc vel illum, nonniſi poſt præviſa merita. *Determinationem* autem liberæ voluntatis, nec cum Pomponario Ibid. vult ab ipſa tantùm eſſe, nec cum aliis à Deo ſolo, *Ille enim humanæ voluntati plus tribuit, quàm conveniat: hi tollunt arbitrii libertatem, &* Cap.11. *inevitabilem cunctis eventis neceſſitatem inducunt.* Sed ejus cauſam vult eſſe Deum & noſtram voluntatem: *Deum, quatenus humanæ voluntatis arbitrio ſeſe accommodat, eidemque ferre ſuppetias non deſinit. Concurrit enim ad actum determinationis, non ſecus quàm ad cæteras voluntutis actiones. Voluntatem, quatenùs & à Deo & à ſeipſa, & ab objecto, vel fine movetur ac determinatur, &c.*

Et paulò antè idem: *Non enim aliquo pacto vo-* Ibid.c.6. *luntatis & actionis noſtræ urgens & cogens cauſa eſt Deus, ſed benè dirigens, conſilians & adjuvans. Dirigit, quia propter peccatum ad terram delapſum eſt genus humanum. Conſulit, ut ad Deum, qui noſtra beatitudo eſt, tollamus vultus. Adjuvat, ſua nos præveniente & ſubſequente gratia ineffabili.* Uſque adeò autem divina voluntas neceſſitatem non importat nobis, ut *contra Dei voluntatem ſæpè noſtra voluntas veniat.* Vincit tamen Deus, quia & malis benè utitur.

Quàm obvia ſit omnibus autem Dei gratia, ſic ille alibi, ubi ait voluptatum infimarum illecebris poſſe utique hominem eximere ſe, & abdicare, vi L.5.c.18. voluntatis, prudentiæ, virtutis: *Adde, quod omnium eſt maximum, potentiſſima Dei gratia, quam, modò volueris, copioſiſſimè tibi impartitur Deus, vallatum* eſſe hominem.

Scripſit etiam Sirenius libros *de libero arbitrio & de prædeſtinatione proprios*, quos videre nondum mihi contigit.

EX THOMA ELYSIO
An. 1563. *Neapolitano Ordinis Prædicatorum Obſervantiæ.*

Piorum Clypeum hic edidit adversùs ſui maximè temporis hæreſes, quem Romanus Index confixit quidem, donec expurgetur, ſed ex eo ſperamus ea tantùm à nobis delibatum iri, quæ innoxia & pura non poſſint non videri, ex ſui cum cæteris omnibus fidei defenſoribus concentu.

De gratia generali ſic ille habet: *Nos in Euan-* q.1. de præ-deſt. ar.5. *gelio clarè habemus, quod multi ſunt vocati; tamen credimus quod omnes ſunt vocati, ex quo Deus vult omnes ſalvari. Sed quomodo, qualiter, & quando,* q.2.art.1. *ignoramus.* Et infrà: *In non habendo gratiam homo eſt cauſa magis principalis, Deus minus principalis, quia Deus vult omnibus conferre ſuam gratiam, quia omnes diligit, & ut in ſe eſt, vult ſalutem omnium. Sed non omnes volunt Dei gratiam acceptare, ſed po-* Ibid. ar.3. *nunt obicem, ſpontè illi reſiſtendo.* Et rurſus: *Deus vult omnes ſalvos fieri, quod ſancti exponunt, & bene, de voluntate antecedente, &c. Ego ſto ad oſtium, & pulſo, &c.* Ex quo infert, quod Deus permittat peccare quempiam, *dum ſinit in libertate eſſe ſuæ voluntatis, cui ſemper paratus eſt gratiam tradere, ſi ille non renuerit, obicem ponendo. Non autem quaſi aliquem ita deſtituat, quod nunquam opitulari ſtatuerit. Tunc enim eſſet cauſa malorum noſtrorum.* Et rurſum: *Benè velle & benè facere* q.3.ar.2. *meritoriè eſt per gratiam inexiſtentem, quam homo de facili poteſt habere, quandocumque voluerit; ideo ſibi imputabitur, ſi non benefecerit.* Et ibidem: *Bonum omne, aut eſt naturale, ut comedere, aut morale, aut meritorium. Primum non poteſt fieri ſine influxu univerſali Dei, quem influxum gratiam Dei communem & univerſalem appellamus. Morale bonum non poteſt fieri ſine gratia Dei particulari, quæ eſt motus Dei, aut vocatio, vel inſpiratio Dei ad tale bonum. Meritorium non poteſt fieri gratia gratum faciente.* Et infrà: *Homo multa ex ſe facere ne-* q.3.ar.5. *quit, quæ gratia præventus facere poterit; quam gratiam poterit habere quando volet, dummodo non ponat obicem, ſed faciat quod in ſe eſt.*

Inferiùs autem docet ſine gratia, nimirùm habituali, poſſe quoad ſubſtantiam operis impleri ab omnibus, etiam infidelibus, non omnia, ſed aliqua præcepta Dei, & tamen omnes prorsùs teneri omnia ſervare, & ex charitate ſanctificante ac meritoriè ſervare, etſi id non poſſint ſine gratia ſanctificante, *Quia poſſunt habere gratiam quandocum-* q.6.ar.3. *que voluerint, ideo non excuſantur. Deus quia vult omnes homines ſalvos fieri, dat gratiam ſuam omnibus facientibus quod in ſe eſt; ſed nos ex nobis & per nos poſſumus facere quod in nobis eſt, ergo imputatur nobis, ſi gratiam non habemus.* Jam ſuprà monuit non ſine auxilio motionis divinæ fieri poſſe bonum ullum morale, ergo nec quod in nobis eſt; hoc Ibid. ar. 5. 8. enim non fit niſi per opera moralia ante gratiam ſanctificantem. Similiter intellige quod infrà ait, nondum juſtificatum poſſe ſingula, non poſſe omnia peccata vitare. Item poſſe hominem ſe ad gratiam gratum facientem præparare, ſed non ſine auxilio Dei particulari, quod quidem auxilium eſt motio Dei intrinſeca, ac vocatio particularis & inſpiratio ad tale bonum, quod extenſo nomine gratiæ, etiam gratia dicitur à Doctoribus.

Quod ad opera infidelium attinet, etſi quidam *Theologi viri docti & catholici teneant quod peccata* q.6.ar.12. *ſint omnia, quæ circumſtantia neceſſaria eſt, ut fiant amore Dei;* Elyſius tamen ſequitur *ſanctum Thomam & magnam partem Theologorum, docentes, quod poſſunt infideles & faciunt opera bona moralia, ad quæ peragenda non ſufficit gratia communis, quæ eſt influxus Dei univerſalis, nec requiritur gratia gratum faciens, ſed neceſſariò requiritur & ſufficit intrinſeca Dei vocatio, & motio ad tale opus.* Addit ab infidelibus *multa opera fieri propter honorem Dei, & placuiſſe Deo in opera Cornelii*: non ab omnibus Deum explicitè cognoſci, ſed non aliud exigi quàm quo ipſum modo cognoſcunt, ſua opera in ipſum referant, *ſcilicet implicitè & mediante aliquo bono fine, & honeſto, qui careat omni circumſtantia mala*: idque totum *diſpenſatione* temperandum eſſe.

Jam de gratia habituali, videtur Elyſius reum agere Pelagium ejus denegatæ, cùm eo damnatum ait, quòd *omne bonum*, etiam *meritorium* ſine gratia fieri poſſe opinaretur. Jam ſuprà Elyſius q.3.ar.3. actuales Dei motiones & inſpirationes monuit non vocari gratias, niſi *extenſo nomine gratiæ.* Itaque apud eum gratia ſemper pro habituali ſumitur, priſco ex uſu, & etiam tum vulgatiſſimo. Ideò infrà quærit, *an poſſit adultus mereri primam* q.4.ar.5. *gratiam ſimpliciter, quam recepit in baptiſmo: ac etiam primam gratiam poſt baptiſmum.* Reſpondet hanc gratiam ſemper dari facienti quod in ſe eſt, ideò poſſe nos eam mereri, ſed congruo merito, & per accidens tantùm; ideoque non ex merito juſti- q.6.ar.3. tiæ, ſed gratis etiam tum eam dari. Hanc gratiam infrà ait, *non eſſe habitum in illis, qui eam nuper recipiunt. Cùm habitus ſit ex frequentatis actibus non interpolatis, & eſt difficilè mobilis. Sed qui nuper eam receperunt, de facili illam perdunt.* Sic ille, quod non immeritò à pleriſque reiicietur.

Ibidem ſanè gratiam hanc gratum facientem & habitualem, diſtribui docet in prævenientem & ſubſequentem, *operantem & cooperantem*, etſi *una ſit eademque gratia, ſed varii ejus effectus; quorum primus eſt, Deum ſuper omnia amare; alter effectus, eſſe principium boni operis, & movere voluntatem ad benè operandum.* Hanc gratiam Pelagius negabat, Ibid. ſentiens naturali poteſtate poſſe *Præcepta ſervari* art. 1. 5. *ſecundùm voluntatem Legislatoris, omnia bona fieri Deum diligi ſuper omnia*: cùm ad hæc neceſſaria ſit Ibid. gratia gratum faciens. Similiter *vitare peccata* art. 13. *poſſunt homines omnes habentes gratiam gratum facientem, quia habent quandam facilitatem ad hoc ex auxilio talis gratiæ; ideo novo non egent auxilio ad vitanda peccata, quia illa gratia ſufficit. Sed ut perſeverent in bonis uſque in finem, illa gratia non ſufficit, ſine novo Dei auxilio.* Denique inter effectus baptiſmi alibi idem numerat *adoptionem, rege-* q.8.ar.5. *nerationem, & per accidens præſervationem à peccato, quia per baptiſmum licèt non extinguatur fomes, tamen ſatis mitigatur, ne dominetur. Baptiſmus enim per gratiam minuit fomitem, prout inclinat in contrarium.*

Jam ad efficaciſſimum gratiæ ex propoſito datæ adjutorium. Omnia Deo præſentia eſſe ſemper ſecundùm eſſe reale contendit Elyſius, ita à Deo præſciri omnia. Plura autem ab eo præſciri, quàm prædeſtinari: *Nam Deus illa prædeſtinat, quæ ſcit ſe eſſe facturum; ſed non facit omnia, quæ præſcit; præſcit enim mala & peccata, quæ nunquam eſt facturus.* Ita vides quantum diſcedat à præmotionibus q.1.ar.1. 4. & decretis prædeterminantibus, quibus poſteà cœperunt quidam ſuperſtruere totam Dei de futuris præſcientiam.

Prædeſtinationem ante præviſa merita, & omninò gratuitam propugnat Elyſius. Cùm tamen Ibid. omnia in eſſe reali ſemper Deo præſentia ſint, & tempore bona utique opera præeant, ſequantur gloriæ cœleſtis præmia, & talia coexiſtant æternitati omnia, qualia exiſtunt in tempore: hinc moleſta difficultas emergit, quomodo paret ante Deus gloriam electis, quàm merita viderit. Nec minùs illa urget perplexitas, ſi ſui compos & liber eſt electus, ut peccare ſemper poſſit, quomodo non poſſit aliquis ſaltem ſua contumaci pugnacitate divinum fruſtrare propoſitum, vel Deum cogere, ut ad exitum uſque ſæculi procraſtinetur ejus vita, dum ipſe converſionem procraſtinat. Hìc ille non ad prædeterminantem phyſicè gratiam, non ad ſcientiam

meq.2.art.3.

mediam confugit, ſed cum Caietano ad arcanam divinæ naturæ & operationis caliginem , hominibus inacceſſam . *Dei myſterium & arcanum hoc prædeſtinationis & reprobationis cùm ſit ſoli Deo notum, qui ſuaviter diſponit omnia , & omnia in finem ſuum ordinat ; reſpectu creaturarum eſt ignotum . Nec mirum , quia nos ſcimus ſolùm de Deo, illum eſſe , & neſcimus quidnam ſit. Dicunt enim Theologi quod propoſitiones negativæ de Deo , veriores ſunt , quàm affirmativæ . Ignorato quod quid eſt Dei , contingit ignorare quomodo & qualiter operetur , quia operari ſequitur eſſe, & ſic oportet nos ignorare , quomodo & qualiter intelligit , & prædeſtinat, & reprobat, Nam nos fallimur judicantes de Deo , ſicut de nobis arbitrantes Deum operari , & intelligere , & agere in tempore per diſcurſum , ut nos . Quod profecto oſtendit , quia nemo noſtrum intelligere poteſt , quomodo in uno hæc tria poſſunt eſſe ſimul, infallibilitas prædeſtinationis, libertas arbitrii , & neceſſitas gratiæ gratum facientis*. De eodem infrà rurſum.

Ubi duo prætereà adverte . Primò quod illud unum nobis conſtat, quod Deus ſuaviter diſponit omnia, & in finem provehit. Secundò quod gratia neceſſaria ad infallibilitatem prædeſtinationis, & cum ea concilianda, eſt gratum faciens ; quam idem ſuprà à gratia actuali , quam gratis datam vocat, & vocationem , motionem , inſpirationemque Dei, accuratè diſtinxit . Operæ ergo hoc pretium eſt, hoc impervium nobis arcanum , quomodo ſtet cum libertate hominis & infallibilitate prædeſtinationis neceſſitas hujus gratiæ . Nam ſi ſatis efficax illa eſt ad prædeſtinationis infallibilitatem præſtandam, libertati infeſta videtur eſſe : ſi huic amica eſt, quia habitualis tantùm eſt, illi minùs ſufficit infallibilitati. Illud tamen mordicùs retinendum , & ſuaviter à Deo diſponi omnia , adeoque agi electos ad ſalutem per habitus, vel habitualium ſimilia auxilia : & gratiam potiſſimam qua præſtatur infallibilitas prædeſtinationis , eſſe habitualem.

q.6.ar.7.

Eodem vergunt quæ idem infrà habet de Deo *movente hominem* ad opus bonum , ita *ut habeat dominium ſuarum operationum ; quapropter homo ſuaviter à Deo movetur : nam Deus movens hominem non aufert libertatem* . Hæc ſuavitas verbo tenus inculcatur nunc à phyſicæ prædeſtinationis aſſertoribus ; ſed reapſe prædeterminans voluntatem motio phyſica nihil præ ſe fert ſuavitatis . Sanctus Thomas ſuaviter & delectabiliter hominem moveri ait, quia per habitus movetur, qui inclinant tantùm , non determinant. Elyſius hìc illi ſuffragatur , habituali gratiæ hanc & ſuavitatem & efficaciam vendicans.

Qui rurſus ibidem cum ſancto Thoma ait : *Unumquodque recipitur per modum recipientis , actio itaque primæ cauſæ recipitur in ſecunda per modum cauſæ ſecundæ . Quod moderni hæretici attendentes , aſſerunt omnia evenire ex neceſſitate abſoluta propter actionem cauſæ primæ univerſalem* . Nemo non videt , ſi ſeponantur tantiſper præjudicia , quorſum evadat illud effectum. Cauſa enim contingens & libera motionem primæ cauſæ ita recipiet, ſi ſuo modo recipiat, ut quandoque illam effectu ſuo fraudet. Unde rurſus ibidem omnia opera bona , eorumque poteſtas effectrix vendicantur gratiæ habituali ; cujus etiam concordia cum libero arbitrio hæreticos latuit , utrique infeſtos.

q.4.ar.8.
q.6.ar.2.

Ibid.

Si quæras rurſum quomodo trahat Pater ad Filium, reſpondet, *non violenter , ſed ſuaviter, gratiam ſpecialem infundendo , &c. Ipſa eſt principium intrinſecum operandi opera Deo grata & meritoriæ vitæ æternæ* . Et rurſum , *Cùm voluntas movetur ad benefaciendum , cùm à ſeipſa non poſſit moveri , movetur intrinſecè à Deo movente voluntatem ſuaviter per vocationem, inſpirando, illuminando, inclinando, perſuadendo voluntati ut faciat tale bonum . Nemo venit ad me , ait Chriſtus , niſi Pater traxerit eum .* Trahit ergo Deus non prædeterminando , ſed inſpirando, illuminando, perſuadendo , & hoc eſt ſuaviter trahere.

q.7.ar.1.

Denique efficaciam divinæ vocationis ſic ille exponit : *Omne quod movetur , ab alio movetur , ut oſtendit Philoſophus . Voluntas noſtra licèt moveatur ab obiecto, tamen principaliter & per ſe movetur à Deo ad bonum , multifariè tamen & ſuaviter , aliquando per bonas inſpirationes , aliquando per Prædicatores , per exempla bonorum , aut per flagella, & portenta , aut viſiones .* Vides efficaciam gratiæ deſumi & ex parte objecti , & ex parte Dei moventis voluntatem , moventis autem multifariè & ſuaviter, per inſpirationes, prædicationes , exempla, flagella, &c.

EX CLEMENTE MONIANO
Cardinali Aræ Cœli.

Anno 1561.

Compendium Theologicarum inſtitutionum ex Scripturis & Patribus hic conſarcinavit , cui acceſſit ut ederetur authoritas à Michaele Ghiſlerio Cardinali Alexandrino tunc & ſummo Inquiſitore, poſteà Pio V.

De præceptis c. 7.

Primùm quidem gratiæ generali luculentè hìc ſuffragatur , cùm præceptorum poſſibilitatem non aliter ſtare poſſe docet : *Præſuppono quod obſervantia præceptorum divinorum eſt nobis cum ipſius adjutorio poſſibilis , quod ipſe tamen paratus eſt nobis ſemper præſtare , ſi nos eo uti volumus . Unde Deuter.30. Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, ſed juxta te eſt, &c. Jugum meum ſuave, &c. Mandata ejus gravia non ſunt, &c.* Ambroſii, Baſilii, Hieronymi loca aliqua ad id facientia contexit.

At ſi obiiciant hæretici hìc non impleri præceptum dilectionis Dei *ex toto corde* : Reſpondet quod *non ſic præcipitur nobis , ut Deum ex toto corde diligamus , ut nihil præter illum diligamus, aut quod omnes vires noſtræ voluntatis tali dilectioni applicemus : ſed ſic jubemur diligere, ut nihil repugnans præceptis Dei amemus . At dilectio Dei ad quam producendam anima adhibet omnes vires & omnem conatum, in hac vita haberi non poteſt : nec illa nobis præcipitur , ſed illa eſt , quæ expectatur in præmium.* Id probat ex Auguſtino & Thoma , additque ex Bernardo hunc locum, *Eſt charitas in actu , eſt & in affectu ; & de illa quidem quæ operis eſt, puto datam legem hominibus , mandatumque formatum . Nam in affectu quis ita habeat, ut mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum , iſta in præmium datur* .

De Symbolo c. 19.

Jam de gratia habituali ſic idem ſentit: Ad juſtificationem impii requiri primò *gratiam Dei prævenientem , ſeu gratis datam* . Cùm ſcriptum ſit, *Nemo poteſt venire , niſi Pater traxerit*. Et, *Ego ſto ad oſtium , & pulſo* . Secundò requiri *liberi arbitrii cooperationem* ; nam ex Auguſtino, *Conſentire divinæ vocationi, & ab ea diſſentire , propriæ voluntatis eſt* . Tertiò requiri *motum liberi arbitrii per fidem , ſpem , charitatem & pœnitentiam interiorem.* His præmiſſis Deus culpam gratis condonat; & culpa remiſſa *ſequitur ſecundus actus juſtificationis , qui eſt infuſio gratiæ , ad quam voluntas ſe habet merè paſſivè , & cum gratia & charitate Deus infundit habitum fidei & ſpei* . Ex quo ſequitur , *Immutatio mentis , Cor novum , & Spiritus novus* . Porrò in innovatione iſta *homo per gratiam annectitur corpori Chriſti , membrum ejus efficitur , ab ipſo capite Chriſto vegetatur , & tanquam fœcundiſſimus palmes veræ viti, quæ Chriſtus eſt, inſeritur, & unitur, & vivificatur, ita ut uberes bonorum operum fructus, vitæ æternæ dignos producere poſſit . Ego ſum vitis , vos palmites . Qui manet in me , hic fert fructum multum, &c. Spiritualem à Chriſto capite vegetationem accipiens , fructuoſus & ad producendum bonorum operum fructus*

ctus fœcundus efficitur. Gratiæ habitualis efficacia, ſeu fœcunditas in bona opera non potuit diſertiùs exprimi.

De præceptis c. 3.

Ibid. c. 50.

Poſtremò de prædeſtinatione & efficaciſſimis ad eam exequendam auxiliis nihil ex inſtituto diſſeruit Clemens, in ſuo hoc adversùs hæreſes omnes quaſi Enchiridio. Nempè ſuſpicari fas eſt rem iſtam ad fidei amuſſim minùs pertinere, nec inter neceſſaria, vel certiſſimè definita dogmata referri debere. Utcumque tamen ſublucet mens ejus ex voluntatis Dei antecedentis & conſequentis explicatione. Divina ergo *voluntas antecedens eſt, quæ dat alicui antecedentia, unde poſſit conſequi aliquid, vel operari, parata coagere, ſi ille velit eandem exequi. Voluntas divina vult antecedenter Petrum mereri, quando dat Petro liberum arbitrium, atque gratiam, additque præceptum vel conſilium ut mereatur, paratus ſibi cooperari ad actum meritorium*. Ea non ſemper impletur; *At voluntas conſequens, ſeu beneplaciti ſemper impletur, &c. nempè quia poteſt removere omne impediens, &c. Item quia poteſt immediatè producere omnem effectum, ſine cauſa ſecunda, &c.* Nuſquam hic Scriptor meminit vel ſcientiæ mediæ, vel præmotionis infallibiliter determinantis. Nuſquam illi mentio ulla de auxiliis ſufficientibus, quæ ita ſufficiant, ut aliud ſit omninò neceſſarium, quod ſæpè deſit. Sed ſeriò & verò idem aſſerit, quòd, *Non poſſunt excuſari incontinentes dicendo ſe non poſſe continere. Cùm dicat Paulus, Omnia poſſum in eo qui me confortat: & Jacobus, Deus dat omnibus affluenter, & non improperat. Et licèt nihil poſſimus ex nobis, poſſumus tamen omnia, & mundum vincere, & juſti eſſe, & continenter vivere in eo, qui nos confortat ſuarum gratiarum auxilio: quique orationum inſtantia pulſatus dat cito, datque omnibus petentibus affluenter. Non tamen credas propter hoc quod ex ſolo Deo, ſed etiam quod ex nobis pendet continentia noſtra. Quia donis Dei ſæpè, vel non utitur, vel abutitur humana perverſitas.*

GALLI.

EX CONCILIO SENONENSI

Anno MDXXVIII.

Gratia Chriſti potiſſima eſt habitualis, eadem inſpiratio charitatis, Eſt præterea generalis gratia. Eſt & tertia invictiſſima prædeſtinationis gratuitæ executrix.

Decreta fidei c. 15.

Gallicanæ conſenſus Eccleſiæ dilucebit ex hac Provinciali Synodo: in qua Lutheri peſtilentiſſima doctrina confoſſa eſt. De ſpeciali & propria Chriſti gratia ſic ibi definitur: *Nec enim liberum arbitrium aſſerentes, divinam excludimus propterea gratiam. Sed juxta ſacram Scripturam eo extendimus, ut voluntas humana miſericordiæ prævenientis auxilio ſuffulta, & interiori quodam & occulto ſecretioris inſpirationis afflatu contacta, ſeſe convertat in Deum, Deo appropinquet, & ad veram illam gratiam ſe præparet, qua tandem accepta ſit ad vitam æternam.* En diſertè quæ ſit vera illa gratia, nempè quæ dignos efficit vita æterna: cui famulatur tota præparatio per tot auxilia miſericordiæ divinæ. Generalis enim gratia, auxilii nomine donatur; gratia propriè ea eſt, quæ juſtificat. Conſentiebat Lutherus ex priſco uſu gratiam non dici, niſi juſtificantem; unde nec illi ea in re Synodus, aut Catholicus Scriptor ullus refragabatur: quin omnes pergunt eundem vocabuli uſum vetuſtiſſimum retinere. Sed eo Lutherus objurgabatur, quòd præter hanc gratiam ſpecialem, non aliam generalem & actualem dari confiteretur, quæ ad illam nos præparet; ideoque præparationes has omnes deteſtaretur.

De generali ergo hac gratia illicò Synodus ſic habet: *Neque tamen tanta gratiæ neceſſitas libero præjudicat arbitrio; cùm illa ſemper ſit in promptu, nec momentum quidam prætereat, in quo Deus non ſtet ad oſtium & pulſet: cui ſi quis aperuerit januam, intrabit ad illum, & cœnabit cum illo.* Ita intaminata conſtat nobis libertas, quæ per auxilium ſemper obvium, & nullo momento non paratiſſimum poteſt & juſtificanti gratiæ ſe præparare, & ſemel juſtificata benè operari.

Quale ſit autem iſtud Dei trahentis auxilium, jam ſatis liquet, cùm præſto ſemper ſit, pulſetque ad oſtium, & toties non admittatur: ſed expreſſiſſimè Synodus hoc ipſum conteſtatur: *Nec denique tale ſit hujuſmodi auxilium, cui reſiſti non poſſit. Quoties enim Dominus voluit congregare filios Jeruſalem, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluit? Fruſtra certè Stephanus Judæos duræ cervicis, & incircumciſi cordis argueret, qui ſemper Spiritui ſancto reſiſterent: fruſtra Paulus Theſſalonicenſes admoneret, ſpiritum ne extinguerent, ſi divinis inſpirationibus homines inevitabiliter raperentur.* Quæ nullis debent cavillis ludificari, ſed ea, qua par eſt, ſynodicas ſanctiones, reverentia & ſinceritate interpretandi, ut ſonant, obſervari.

Tertium denique tangitur genus auxilii invictiſſimum, & obiter tantum innuitur ratio ejus cum labili noſtra libertate concordiæ: *Trahit quidem Deus, ſed in ejus odorem currimus: non vi, non unco raptamur. Prædeſtinat, eligit, vocat; ſed eos demum adultos glorificat, qui in fide & charitate radicati, per bona opera certam ſuam vocationem electionemque fecerint. Et licèt attingat à fine uſque ad finem fortiter, diſponit tamen omnia ſuaviter.* Ubi hinc quidem efficacia invictiſſima inſinuatur verbis trahendi, prædeſtinandi, eligendi; ſed ejus auxilii ſuavitas ex omnium diſpoſitione, & plurium adjumentorum à fine uſque in finem conſpiratione innuitur.

Nec ab his abludunt, quæ habet eadem Synodus in præfatione: *Erravit Pelagius, dum ad vitam beatam comparandam, minimè neceſſariam putat divinam gratiam. Sed ad id ſufficere cenſet liberum arbitrium, ſi modò adſit divinæ legis cognitio. Eccleſia Catholica requiri docet fidem, bona opera, & divinam gratiam.* Vides gratiam hìc veriſſimam dici, ex qua prodeunt bona opera, adeoque potiſſimùm juſtificantem. Nam præparans excitanſque in fidei potiùs vocabulo hìc innuitur. Illam ergo negans Pelagius erravit. Unde mox: *Accedentem ſiquidem ad Deum oportet primum credere, divinæ gratiæ munere adjutum. Deinde bonis operibus intendere, in quibus efficiendis & liberum arbitrium operatur & gratia: primo tamen & principaliùs gratia.* Hæc gratia, quæ bonorum operum radix eſt, ſanctificans gratia eſt: nec enim niſi juſtificatorum bona ſunt opera. Illa ergo gratia, principalior cauſa eſt bonorum operum, quàm voluntas noſtra ipſamet: *Quapropter qui hominem operari benè, & ſalutem conſequi arbitratur abſque gratia, aut primatum boni operis libero arbitrio adſcribit, non gratiæ, Pelagianus cenſendus eſt, &c. At Lutherus metuens liberum arbitrium cum Pelagio nimis efferre, omne bonum opus quod eſt in homine, Deo tribuit, & divinæ gratiæ, nihil prorſus libero arbitrio; ſicque tollens omnino liberum arbitrium, factus eſt Manichæus, dum refugit eſſe Pelagianus.*

Par. 7. c. 12.

Colonienſis Synodus hanc eandem utramque gratiam, ſpecialem & generalem, paucis complexa eſt verbis, quæ tamen cordato lectori ſint ſatis: *Jam quanquam nemo convertatur ad Dominum, niſi tractus per Patrem; attamen nemo hic excuſationem prætexat, quod non trahatur. Cùm ille ſemper ſtet ante oſtium pulſans, nimirùm per internum & externum verbum commonens, ut convertamur à via noſtra peſſima, & inclamans quoniam ira, indignatio,* *tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum; gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum.* Quo palam eſt ſaltem timoris gehennæ ſtimulo pulſari ad oſtium cordis omnium, etiam interiùs. Sed ſi quos Pater in filios prædeſtinavit, ita pulſat, ut concutiat tandem, & mollitos trahat.

EX IODOCO CLICHTOVEO

Neoport. Doctore Pariſienſi, & Canonico Carnotenſi.

ALtero poſt Senonenſe Provinciale Concilium Anno, ſive MDXXIX. edidit & Franciſco I. dicavit Clichtoveus Doctor Pariſienſis, *Compendium veritatum ad fidem pertinentium, contra erroneas Lutheranorum aſſertiones, ex dictis & actis in Concilio Provinciali Senonenſi apud Pariſios celebrato, Anno* 1528. Ex quo pauca hæc juvabit decerpſiſſe: *Prædeſtinatio, aut reprobatio nullam ingerit* Cap.23. *neceſſitatem operibus noſtris, neque adimit nobis quæcumque velimus, liberè agendi facultatem. Cùm & electi & reprobi hìc liberè agant omnia, nec eis divina ad benè agendum deſint præſidia. Nempè non ſolùm petentibus ſua largitur munera Deus, ſed etiam interiore impulſu & inſpiratione nos aſſiduè admonet, ut ultro ſe nobis offerentem ipſum ſuſcipiamus intra cordis noſtri domicilium, & munera nobis gratuita ſua bonitate oblata non refutemus. Ecce, inquit, ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ille mecum. Noſtræ igitur id attribuendum eſt culpæ, quod pulſanti ad oſtium cordis noſtri Deo januam non aperiamus. Interior autem hujuſmodi Dei pulſatio, nec bonis, nec malis deeſt, dum hìc vivunt, &c.* Apertiſſimè gratiæ generali ſuffragatur, in omnes univerſim ſparſæ bonos maloſque, qua mali non tantùm non peccent, ſed & converti ad Deum poſſint: qua boni poſſint in bono perſeverare. Et ita ille tuetur liberum hominis arbitrium, adversùs neceſſitatis jaculum, quod illi intentabat Lutherus à prædeſtinatione & reprobatione. Libertas ergo ſua electis reprobiſque conſtat, quia neutris deeſt ea gratia, quam & accipere poſſint & repellere.

Idem Clichtoveus in *Antilutero* ſuo conſtanter docet *divinam in nobis gratiam & Deum præcipuam in noſtris bonis operibus & primariam agendi vim habere. Noſtram autem voluntatem divino motam præſidio, etiam illorum operum cauſam eſſe operatricem, atque inſtrumentariam, ut quæ moveat & vires animi intraneas, & corporis membra in executionem operis.* Quod illuſtrat exemplo oculi, quem cœleſtis Lib.3.c.17. lux implet & juvat: ipſe tamen ita adjutus videt & percipit. Haud abſimili modo anima rationalis, ad bonum opus agendum, & *gratiam Dei, ut fulgorem quendam ſpiritualem & calorificum in ſe admittit, & adjuta illius ſubſidio cooperatur ipſi ad illius boni operis productionem.* Quæ de gratia & habituali & actuali intelligi par eſt, quæ inſtar lucis oculum mentis juvat.

De gratia verò generali idem prolixè diſputat & evincit, nec impoſſibile quidquam à Deo præcipi poſſe, nec ſine ejus gratia impleri poſſe præcepta. Ex quo id emergit, præſto eſſe ubique gratiam opitulatricem. Sed continentiam maximè profeſſis voto ſpeciali, negat impoſſibile unquam eſſe eam ſervare, *Si quis ad implorandam opem divinam ſtudiosè* Cap.24.25. *confugiat, &c. Quæ enim ſunt homini impoſſibilia ex ſeipſo, redduntur eidem ex Deo poſſibilia.*

Denique & continentiæ cuſtodia eam voventibus, & mandatorum omnium obſervatio omnibus L.3.c.27. poſſibilis eſt, quia omnibus quod ſuarum eſt virium facientibus præſto eſt gratia opitulatrix: *Non ſolùm illa in noſtra dicuntur eſſe poteſtate, quæ nos ipſi ex nobis, & naturæ adminiculo, concurrente quidem Dei auxilio generali, rebus omnibus naturales ſuas motiones adminiſtrante, facere poſſumus: qualia ſunt ambulatio, ſtudia, curſitatio, & cætera id genus naturæ opera: ſed & ea quæ virtute Dei adjuvante infirmitatem noſtram, & ſuam nobis elargiente gratiam poſſumus aſſequi, quòd illa adjutrix hominum Dei gratia omnibus eam petentibus, & quod in ſe eſt, pro virili præſtantibus, ſit paratiſſima. Siquidem divinum auxilium, nulli illud enixiùs poſtulanti denegatur unquam. Caſtitatis autem donum, etſi ſolis naturæ viribus obtineri non poteſt à nobis, divino tamen adjutorio, quod poſtulantibus ſemper adeſt, neque iis refutatur, qui toto corde illud implorant, poteſt ab hominibus acquiri, illabefactatumque ſervari.*

Edidit idem Clichtoveus *Commentarios* in Damaſceni L.1.c.[illegible] libros de fide orthodoxa. Ibi rurſum de gratia generali ſic habet, *Omnes inter virtutem vitiumque conſtitutos, & liberos, non ceſſat monere Deus, ut virtutem proſequantur, obſequentes ſuis monitionibus adjuvat, & dirigit ad optatam metam.* Si qui autem ad vitia corruant, pereantque, nihilo plus in divinam præſcientiam refundi poſſe ait eorum interitum, quàm varii caſus hominum per urbem diſcurſantium tribui poſſunt illi, qui ſublimi ex ſpecula omnes contemplatur. Si quos autem deſerere Deus dicitur, eò id pertinet, ut caſu ſuo cautiores, humiliores, ferventiores evadant deinceps; *Finalis autem derelictio eſt, quando attributis à Deo congruis ad ſalutem præſidiis, quis ex ſua pravitate illa repudiat, & in ſua malitia ad finem uſque vitæ perſeverat; propter quod juſtè à Deo perpetuo deſeritur, deſtituiturque divino opitulamine pro merito ſuæ culpæ.*

Rursùs idem latiùs ſe exporrigere docet Dei præſcientiam, quàm prædeterminationem. Præſcit enim Deus L.1.c.18. omnia prorſus, prædeterminat autem ea tantùm, quorum ipſe author eſt, & quæ in noſtra non ſunt poſita poteſtate: *Omnia quæ in noſtra poteſtate non ſunt, Deus præſcientia prædeterminavit. Siquidem quæ in noſtra poteſtate collocata ſunt; & quæ ſi volumus, facimus: ſi verò nolumus, non facimus: præſcire quidem dicitur Deus, ut mala quæ ſuo permiſſu perpetramus: non tamen prædefinire, neque prædeterminare, quod illorum author non eſt.* Idem alibi L.2.c.[illegible] prolixiùs exequitur, additque, *Eſt itaque præſcire latius quiddam, & prædefinire contractius, ad ſola bona, & quæ in noſtra poteſtate non ſunt, ſe extendens.*

Cum Damaſceno ibidem duplicem Dei voluntatem diſcriminat, *antecedentem & conſequentem.* Cap.19. *Antecedens voluntas eſt, qua Deus ex ſeipſo quemque hominem ad conſummatam vult pervenire perfectionem, & finem ad quem conditus eſt; & ad illud aſſequendum præſidia naturalia & gratuita ſufficienter cuique ſubminiſtrat. Et hac voluntate vult omnes homines ſalvos fieri, quia ad ſalutem omnes condidit, & congruentia illi fini media præſtitit, ſcilicet naturam rationalem: gratiam, quam cuique parato recipere offert; Eccleſiaſtica ſacramenta, & inſpirationem ad bonum. Voluntas verò conſequens eſt, qua ſecundùm operum noſtrorum qualitatem & exigentiam, vult nobis retribuere mercedem, præmiumque, aut pœnam; & hac voluntate, pendente potiſſimùm ex conditione noſtrarum actionum, perſeverantes in bono, vult cœleſti gloria remunerari: perſiſtentes in malo, æternùm puniri.* Vides quænam eo ævo eſſet Pariſienſium Doctorum ſententia, & quantum abhorreret à prædeterminationis phyſicæ aſſertoribus.

An. 1528.

EX JOANNE MAJORE
Scoto-Britanno, Doctore Pariſienſi.

Narrat Major ipſemet, ante annos duodecim quàm ſuos emitteret in Magiſtrum Commentarios exortam eſſe Martini Lutheri hæreſin; ad eam confutandam Pariſienſes ſeſe accinxiſſe Doctores; in Majorum Ordinariarum materiam congeri cœpiſſe, quæ eò pertinerent: ne Scholaſtica ſtudia vileſcerent, cautum eſſe à Facultate Theologica, ut Scholaſtica prælia in Tentativas & Sorbonicas diſputationes conferrentur: ex novellæ hæreſeos malo id boni redundaſſe, *ut ſacris litteris & earum illuſtrationi Theologiæ Profeſſores ſinceriùs inſudarent, & aliena ſtudia rejicerent*. Incubuit ſanè Major ipſe accuratiùs in Scripturarum, Patrumque & Auguſtini maximè placita, iiſque uberiùs libros ſuos inſerſit.

Prolog. in I. 1. & 2. Sent.

I. 1. ſent. d. 45. q. 1.

Ad gratiam generalem pertinet, quòd omnes ſalvos fieri vult Deus *voluntate beneplaciti antecedente*, quam ne beneficiorum ſterilem putes, ſic ille deſcribit: *Voluntas beneplaciti antecedens, eſt voluntas divina, alicui donans antecedentia, quibus conſequi poteſt ſalutem, paratus ei coagere, & ad hoc præcepta & conſilia addit*. Refellit autem Gregorium Ariminenſem ſecus ſentientem, & ad peccandum etiam antecedentia dari objectantem. Reſpondet autem Major, à Deo ut peccetur nec præcipi, nec conſuli.

L. 2. ſent. d. 28. q. 1.

At alibi in ea percelebri quæſtione, *An requiratur gratia Dei præveniens, ſeu auxilium ſpeciale ad hoc, quod homo actum moraliter bonum eliciat*: etſi alii aliter ſentiant, reſpondet Major, ex *Scriptura*, ex *Auguſtino*, ex *Magiſtro*, ex *multis aliis poſterioribus Scriptoribus*, ex *Gregorio* Ariminenſi, qui idem putat tenere ſanctum *Thomam*, & ſanè idem tenere videtur, 1. 2. qu. 109. art. 6. ex *Thomiſtarum longè primo Joanne Capreolo*, à quibus non longè diſtat *Doctor Seraphicus*, ex his inquam omnibus, quidus ſuum & ipſe calculum addit, exiſtimat Major opus eſſe *ſpeciali Dei auxilio*, nec ſufficere *influentiam generalem*, ut homo *benè moraliter agat, & rectè judicet de omnibus circumſtantiis requiſitis ad benè agendum; ſecus autem de actu bono ex genere, vel de indifferenti, ſi detur*. Si autem auxilio ſpeciali opus eſt, ut *ſufficienter quis cognoſcat, quid ſit faciendum in his, quæ ad moralem vitam ſpectant*, & ut eo cognito, *voluntas tali dictato ſeſe conformet*: multò magis eo opus eſt, ut rebus divinis credat, & tentationes vincat.

Porro iſtud auxilium ſpeciale, quantumvis dicatur ſpeciale, nec ulli tamen negatur adultorum, nec voluntatis aſſenſum ſemper extorquet. Quæ duo vehementer adnotanda ſunt, ut eorum repellatur importunitas, qui hujus noſtri ævi placita antiquis obtrudunt Theologis, arrepta qualibet vocis occaſione, quam in longè diverſos ſenſus nunc detorquent. Audi Majorem ex ſua & Capreoli, & Ariminenſis, & Aquinatis ſententia utrumque iſtud confirmantem, quòd & auxilium ſpeciale omnibus detur adultis, & diſſenſu voluntatis perſæpè irritum cadat.

Ibidem.

Cùm Auguſtinus infamaretur ab hoſtibus, quod diceret liberum arbitrium ſolum poſſe in malum, niſi priùs erigeretur à Deo; & inferretur, quod idem eſſet in dæmonibus; reſpondit non eſſe idem: quia Deus auxilium ſpeciale dat hominibus in via, dæmonibus autem nulla ſervata eſt converſio. Eſt autem non tantùm inter aliquos, ſed inter omnes prorſus homines & dæmones aliquanta intercapedo. Et infrà, *Licèt auxilium ſpeciale prærequiratur ad actum moraliter bonum, etiam libertas voluntatis non ſemper neceſſitatur ab illa ope. Voluntas ergo poteſt non agere, & ſi agat ſecundùm inclinationem auxilii dati, jam actus eſt meritorius de congruo*. Hinc illud infert; *Unus credit, & non alter, quia eſt à Deo vocatus, & benè utitur naturalibus, non autem alter*. Ubi vides auxilium ſpeciale nihil aliud quàm *inclinare*; illi ab aliquibus reapſe reſiſti: ſi nemo reſiſteret, eo *neceſſitaretur* voluntas. Nondum enim eruperant calliditates illæ, de motione infallibiliter applicante, & non neceſſitante.

Ibid. ad 17. arg.

Et rurſum nihilo plus ait Major obligari nos ad impoſſibile ex neceſſitate auxilii ſpecialis, quàm ex neceſſitate generalis influentiæ. Utrobique enim verè poſſe dicimur, quod poſſumus ope amicorum. At ut influentia generalis nulli deeſt, ita auxilium ſpeciale nulli niſi propria ipſius culpa negatur. *Si culpa adulti non obfuerit, communiter & communiſſimè cuilibet datur auxilium ſpeciale. Et ſi adultus mediocriter utatur naturalibus, licèt interdum non habeat auxilium ſpeciale ad tempus, datur ei alio tempore, dummodo benè utatur naturalibus ſuis. Et ſic culpa adulti eſt in cauſa, quare non datur interdum ei. Etiam Deus plurimis hoc auxilium ſpeciale impartitur, quos non neceſſitat ad benè agendum, quia cum auxilio requiritur concurſus voluntatis ad benè moraliter agendum. Hi indignificant ſe, ne habeant auxilium ſpeciale Dei ad magnum vel parvum tempus, ſecundùm quod Deo placet. Ergo indignitas adulti facit, ne detur ei auxilium ſpeciale ad nutum*. Subdit ergo ſpeciale ideo dici, & à generali ſecerni auxilio, quòd iſtud ad malos etiam actus detur, & nemini ſubtrahatur etiam ob culpam, illud ex adverſo.

Ibidem.

Ideo mox ait *auxilio ſpeciali* illuſtratos fuiſſe Gentiles, qui tam multa & tam præclara veri lumina ſcriptis conſignarunt. Eodem donari & prophanos hypocritas, dum adverſus vitia detonant, quæ clam ipſi ſectantur: item infideles reproboſque omnes, quoties faciunt boni aliquid ex genere & circumſtantiis: nulli ſanè injuriam fieri à Deo, ſi Paulo, ſi Magdalenæ copiſiùs auxilietur, *reliquis omnibus crebro, imo creberrimè dans auxilium ſpeciale ſuum, & eos ab errore revocans*. Quin & auxilium ſpeciale Pharaoni quoque datum *iterum atque iterum*, quo malè uſus eſt. *Ad quod propoſitum enim Deus faceret coram eo utiliora ſigna, ſi non dediſſet ei auxilium ad hoc, quod poterat ſe convertere*? At non utendo dato auxilio ſpeciali, dignus evaſit, *ut Deus illud ei ſubtraheret. Et circa finem, ut veriſimile eſt, abſtulit illi gratiam ſuam temporaneè & perpetim*. Ita & *Tyrii & Sidonii habebant auxilium ſpeciale, ſed non tot, quot illi de Corozain & Bethſaida. Si tot habuiſſent, credidiſſent. Cuilibet bene utendi naturalibus auxilium ſufficiens dat Deus. Non tamen omnes efficaciter trahit, &c. Non ſemper neceſſitat. Sed aliquos parum trahit, aliquos magis*. Non patitur autem Major cum adultis commiſceri cauſam parvulorum, quos in originali mortuos ait pati *pœnam damni mitiſſimam*.

Ibidem.

Illud certè non ſemel admonet Major, hoc auxilium ſpeciale *apud majores communiùs vocari gratiam Dei*. Et hoc nihil aliud eſſe quàm *Deum opem ferentem. Qui paratus eſt omnibus hanc opem dare, quantum eſt ex parte ejus, ſi homines cooperentur; ab aliquibus opem ſubtrahit, quia ſe indignificant. Ab aliquibus non tollit ſuam opem pro ſuo beneplacito, eſto quod tantum ſe indignificant ſicut alii*. Quod poſtremum habet momenti plurimum; nempe abuti omnes prorſus aliquando ſpecialibus his auxiliis, certè ante juſtificationem: cùm nemo tunc omnia poſſit, etſi poſſit ſingula vitare peccata. Etſi omnes porro his ſpecialibus quandoque abutantur auxiliis, Deus tamen ex his gratis eligit, quos miſericorditer & invictiſſimè provehat ad juſtificationem, alios juſtiſſimè deſerit.

Ibid. ad 7. arg.

Diſtinctiùs ibidem Major de efficacia hujus auxilii hæc habet: *Triplex eſt auxilium Dei, quoddam generale, aliud ſpeciale, & iſtud allicit, & in-*

ſtigat hominem ad benè agendum, ſed non eſt tantæ efficaciæ, quod hominem neceſſitet. Aliquis poſſet habere illuminationes Spiritus ſancti ſpeciales ad hoc bonum opus, vel ad illud, & illi impulſui reluctari, & poſt hoc reddet ſe indigniorem ad ſpeciales motiones Spiritus ſancti. Tertium eſt auxilium ſpecialiſſimum, quo Deus neceſſitat creaturam ad actus bonos, nec concurrit cum actibus malis producendis, ſicut Deus facit in beatis. Iſtud auxilium voluntatem neceſſitat. Et ſic dæmones & damnatos homines neceſſitat ſtare in pœna, &c. Et hic ponendi ſunt gradus. Magis neceſſitantur beati in patria ad bonum, quàm Paulus & Magdalena in via: & Saulus & Magdalena plus attractionis ad bonum habuerunt, quàm alii communiter. Quo nihil accuratius potuit fieri.

An autem ſpeciale auxilium ubi datur, generale etiam tunc detur, an in ſpeciali contineatur generale, ideoque tunc unicum ſpeciale detur, videtur Major in medio relinquere. Denique idem alibi nulli à Deo negari ſpecialia auxilia, ſic rurſus docet, *Non admitto quod aliquis adultus benè* (bidem, ad arg.) *in omnibus utatur naturalibus, quin Deus eum illuminet in neceſſariis, vel per ſeipſum immediatè, vel per creaturam ſuam; ſicut fecit de Cornelio, & Eunucho Candacis Reginæ.*

Nunc de gratia habituali: *Gratia gratum faciens eſt per quam creatura fit Deo grata, & ideo dicitur operans; cooperans autem, quia effectivè ad opus meritorium concurrit.* Actuali quoque gratiæ mox ait competere, ut operans dicatur, & cooperans, ſeu præveniens & comitans. Et rurſum de habituali: *Potentia indiget determinari, quia ipſa eſt indeterminata ad benè, vel malè agere, vel omittere. Gratia eam determinat ad meritoriè operandum, &c. Fides infuſa determinat ad determinandum actum, ſcilicet ad credere.* (L. 1. ſent. d. 26. q. 2.) Vides quàm aberrent à vero, qui à voluntate determinari putant gratiam omnem ſeu habitualem, ſeu actualem, quæ non illam torquet indeclinabiliter. Contra enim, hæc omnis gratia quædam eſt ipſamet determinatio, quæ poteſt utique noſtro reniſu ludificari, non poteſt in contrarium determinari.

An autem ſine gratia habituali poſſint Dei præcepta impleri, hæc habet Major: *Robertus Eliphatius dicit in prima diſtinctione primi, quod quilibet actus factus extra gratiam eſt peccatum. Idem tenuit Thomas Bradvardinus, ut Dionyſius Ciſtercienſis in ſecunda recitat. Dionyſius in 1. d. 17. qu. 1. tenet quod nullum præceptum poteſt adimpleri ſine gratia.* Contrà ſentit Major poſſe impleri præcepta extra gratiam, ita ut non peccetur eo actu; nempe ubi ſpeciale auxilium adeſt. Immo quandoque cum generali ſolo. Ut enim (L. 2. d. 28. q. 1. 2.) antè dixerat, *Probabile eſt, quod homo poteſt cum generali auxilio Dei parvæ tentationi reſiſtere, non conſentiendo illi.*

Et rurſus idem cenſet ſine gratia habituali *poſſe diu evitari mortalia*, per auxilia actualia. (Ibid. q. 1.) Quod probat, quia *Habens gratiam cum auxilio Dei hoc poteſt. Sed gratia gratum faciens non infinitè adjuvat. Ergo liberum arbitrium bene ſe regens, fugiendo occaſiones peccatorum, poteſt tantum adjuvare, vel paulò minus, quantum concurſus gratiæ ad cavendum à peccato.* Diu, non ſemper poteſt crimen vitari à nondum juſtificato, ſicut & veniale à juſtificato. Si urgeas, uni reſiſtendo evadit fortior, ergo & cæteris poterit reluctari: reſpondet non illud tantùm cui reſtitiſti, ſed alia occurrere complura peccata, quæ tandem ſuperant. Ut unum pugilem dejiciendo, convaleſcit quis, & tamen ſi mox ab alio & alio impetatur, tandem ab aliquo cadet. Ita ubi irruunt catervatim tentationes, cadimus. Si inſtes, non tenetur homo ad impoſſibile, tenetur autem ut *omnia* vitet. Reſpondet nec *impoſſibile* hoc eſſe, ſed *difficile*.

Quærit alibi quare ponantur habitus. Reſpondet, (Ibidem.) *Quia aliquando impræmeditatè oportet agere, & ad hoc habitus plurimum conducit.* Item quia rurſum ex Ariſtotele, *Nemo eſt bonus, niſi qui gaudet bonis operibus, & hoc non contingit, niſi per habitum.* (L. 1. Sent. d. 23. q. 1.) Item *quia habitus ad bene agendum promptificat, & ex habitu operans delectabiliter agit.* Ideo habitus in voluntate ponendos decernit, *ut ad actus ſimiles incliaetur, ut intenſiùs & faciliùs exeat in actus ſuos.* (Ibid. q. 2.)

Sanctus Thomas, ut idem ait, 1. 2. qu. 51. art. 4. ad 3. cenſet, *Quod actus qui producuntur ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitum, ſed confirmant habitum præexiſtentem. Sicut medicinalia remedia adhibita homini ſano non cauſant aliquam ſanitatem, ſed ſanitatem priùs habitam corroborant.* (L. 3. d. 14. 6.) Ambigi ergo non poteſt, quin ſanctus Thomas doceat *inclinari* nos ad bonum per habitus infuſos, cùm nullos ipſe admittat acquiſitos ad actus ſupernaturales, Diſſentit in hac parte Major à ſancto Thoma, & duo accidentia ejuſdem ſpeciei, adeoque duos habitus, alterum infuſum, alterum acquiſitum in eodem ſubjecto conſiſtere poſſe exiſtimat: & ex actibus fidei, & charitatis acquiri habitum, Refellit idem mox Durandum negantem *habitus effectivè concurrere ad actus*. Contrà Major ſic arguit, *Habitus infuſi ad actus generationem concurrunt, ergo & acquiſiti.*

Idem Major alibi docet ſola fide credi habitus infuſos, nempe ex c. *Majores, in Clementinis*, Nam experientia conſtat parvulum baptizatum, ſi ad barbaras transferatur gentes, de Deo uno & trino nihil fidei habiturum. Idem tamen exiſtimat (L. 4. d. 14.) adveniente fide acquiſita, tunc ſanè habitum fidei infuſæ & inclinare & adjuvare ad actum fidei efficiendum. *Fides infuſa, ſuperveniente acquiſita, activè concurrit ad actum fidei. Eſt enim perfectior infuſa, quàm acquiſita, ergo non eſt ei denegânda cauſalitas. Sic habens utramque, intenſiorem actum producit.*

De gratia efficaciſſima nunc paucis. (L. 1. d. 41. q. 1.) Prædeſtinationem ante omnes vel umbras meriti aſtruit Major, reprobationem nonniſi poſt prævíſa peccata, quo in poſtremo diſſentire ſe a ſancto Thoma & à (In 2. d. 28. q. 1.) Gregorio Ariminenſi ipſemet profitetur. Qui autem infallibiliter electi & convertantur & perſeverent, etſi jam plus ſatis ex antedictis liquere poteſt, ubi nulla ſeorſim auxilia infallibiliter prædeterminantia admiſit Major, ubi nullam uſquam ſcientiæ mediæ mentionem fecit, ut nec quiſquam alius ante finem Tridentini Concilii: liquet idem præterea ex eo quòd idem divinam futurorum contingentium præſcientiam elucidans, ait quod, *Quia aliquid eſt futurum, Deus denominatur præſcius* (L. 1. d. 38.) *futuri, &c. Quia aliquid eſt futurum, & nihil ſcientiam Dei immenſam præterfugit, Deus eſt præſcius futuri.*

EX IACOBO ALMAINO.

An. 1516.

JOanne Majore præceptore uſus erat Almainus. Itaque cùm pauca hìc ediderit, ex illo conjectura erit, quæ potiſſimùm hic placita ſectaretur. Actum indifferentem ab omnibus Theologis admitti ait, præterquam à ſancto Thoma & Gregorio Ariminenſi. Etſi enim quis referre teneatur omnes actus ſuos in Deum, non tamen ſemper actu. Ergo tunc peccarit, cùm ceſſavit actu ſua omnia ad Deum referre, quò virtualiter deinde eo- (L. 2. Sent. d. 41. q. 1.) dem collimarent: at deinceps non peccat per actus ſingulos, cùm bonos ex genere exerit & circumſtantiis.

Idem alibi ait ſanctum Thomam nullos admittere habitus, ubi potentia eſt jam determinata ad unum; quia *habitus non ponitur, niſi ut potentia determinetur ad unum. Conſequenter non ponitur habitus inclinans ad actum beatitudinis*. Et infrà Almainus: (L. 3. Sent. d. 23. q. 4.)

Dico quod habitus inclinat ad faciliter operandum. Inclinat etiam ad delectabiliter operandum, contra OKamum. *Habitum autem inclinare ad conſimiles actus, nihil aliud eſt, quàm habitum partialiter coefficere cum potentia ſimiles actus ſequentes, &c. Ergo habitus cauſat actum effectivè*, contra Durandum & Scotum; qui uterque conſentit, *etſi nihil agat habitus ad ſubſtantiam actus, facilitari tamen ab habitu potentiam, ut citiùs producat actum.*

3. Alibi autem ſententiam ſancti Thomæ refert cum primis memorandam, ut conſtet quàm certò ab eo ſtatuatur habitus infuſos *inclinare* ad bene L.3.d.23.q.3. operandum. *Imponitur Thomæ, & de facto tenet in 1. 2. quod ex actibus procedentibus à fide infuſa nullus cauſatur habitus. Et motivum Thomæ eſt, quia quandocumque aliqua potentia naturalis, ſicut eſt voluntas, poteſt in aliquem actum, ſed non poteſt in illum ſine elevatione, & adjutorio ſupernaturali, ex illis actibus non cauſatur habitus; ſed ſufficit habitus ſupernaturalis, per quem elevetur potentia. Sed ſi ſit aliqua potentia, quæ poſſit in aliquos actus ex propria natura ſine elevatione ſupernaturali, ex illis actibus producitur habitus.* Quamvis diſſentiat Almainus à ſancto Thoma in hac parte, non otioſum tamen fuit advertere, quàm certò ex Thomæ doctrina habitus infuſi inclinent ad bene agendum.

Almainus ergo præter habitus infuſos acquiri etiam exiſtimat alios habitus fidei, ſpei, & charitatis, quibus infuſi ſuffulciamur, & utriſque ſimul inclinemur propenſiùs ad ſanctè & meritoriè operandum. *Differentia eſt inter fidem acquiſitam & infuſam. Quia reſpectu omnium credibilium* Ibidem. *eſt unica fides infuſa, & non acquiſita. Quia rurſus fides infuſa non inclinat ad actum immediatè & per ſe, ſed ſolùm mediante fide acquiſita. Sed fides acquiſita ſine medio alterius inclinat ad actum.* Sed mox tamen prolato in medium exemplo pueri in cunis baptizati, poſtea ad uſum rationis progreſſi; ubi ille primum fidei actum exerit, conſentit Almainus, nullo tunc adhuc acquiſito fidei habitu, habitum infuſum *concurrere ad actum fidei* iſtum. Nec aliter poſtea docet fidem infuſam *concurrere* ut *cauſam univerſalem* ad actus fidei omnes; nempe quum creditur certiſſimè verum, quidquid à Deo revelatum eſt, fide acquiſita ſingulos jam ſejunctim articulos deſignante, & fidem infuſam eo determinante. Denique *quando producitur actus ab habente habitum infuſum ſimul cum acquiſito, producitur intenſior, firmior & certior, quàm ſi produceretur ex ſolo habitu acquiſito; & in* L.3.d.27.q.1 *hoc nulla eſt difficultas.* Ita & habitu charitatis *determinari & inclinari* debere voluntatem ad diligendum Deum, alibi docet.

An. 1525.

EX NATALI BEDA

Theologo Pariſienſi.

Jacobi Fabri Stapulenſis Commentarios in Epiſtolas Pauli & in Evangelia cenſorio ſtylo inſectatus eſt Natalis Beda Doctor Theologus Pariſienſis, eaſque cenſuras edidit, quas comprobaſſe viſa eſt Facultas ipſa Theologorum Pariſienſium.

Et de gratia primùm generali ſic habet Beda In c.9.Ep.ad Rom. prop. 59. Fabrum objurgans: *Poſſe ſalvari, te aſſertore, non eſt in hominis voluntate, poteſtate, aut ejus operibus: neque igitur in ejuſdem eſt voluntate, poteſtate & operibus, ut à peccatorum ſordibus exurgens ad juſtitiæ pulcritudinem emergat, &c. Dicere quod in hominis voluntate ac poteſtate ſit mala opera facere, ſed non juſta, quod id excluſo Dei concurſu & auxilio nequeat, contra omnem hoc eſt experientiam, nedum Scripturis manifeſtè adverſum; quæ homini rectè agere jubent, & prohibent ne ſceleratè operetur, quod foret omnino ridiculum, ut docent ſanctus Auguſtinus, & omnes cæteri Doctores, ſi in hominis non eſſet collocatum voluntate & poteſtate, ſtudioſè ſi liberet operari. Non eſt præterea tam ſtupidus, qui non in ſe experiatur, quod quandocumque vult, juſta & honeſta amplectitur. Divinum enim ad hoc auxilium non modo cuicumque præſto ſemper adeſt, ſed & omnem præveniendo hominem invitat Dei bonitas, Ego, inquit, ſto ad oſtium, & pulſo. Deus obligat hominem, ut ſe ſalvet, nec ligat ad impoſſibile.* Et alibi ait vaſa iræ In c.11.pro. 72. detrudi tandem in æternum interitum, quòd *gratiis omnibus impiè abutantur.*

Jam de gratia habituali, eam eſſe docet celebratam Paulo & Auguſtino charitatem dilectionemque juſtitiæ: *Norunt fidei certitudine nulli unquam re-* In c. 8. prop. 57. *miſſum fuiſſe peccatum originale, aut aliud quodvis actuale, niſi gratiæ dono, de qua ſcribit Apoſtolus; Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Nihil autem omnino eſt, ſecundùm ſpiritum naſci, quàm mortuo peccato charitatem cum cæteris Spiritus ſancti donis accipere.* Et alibi: *Homo fit de malo bonus dum juſtificatur,* In Evang. Matth. c. 3. prop. 15. *quando ei quoad culpam remittuntur crimina, quod ſtante Dei lege fieri nequit, niſi per formalem charitatis infuſionem; quæ nunquam homini ſola datur, ſed cum ea ſemetipſum donat Spiritus ſanctus cum aliis nonnullis gratiis; unde Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt, &c.* Ex Auguſtino mox ſubdit: *Cùm Paulus Apoſtolus dicit, Radicem omnium malorum eſſe cupiditatem, admonet utique intelligi radicem omnium bonorum charitatem. Quid eſt homo bonus, niſi voluntatis bonæ, hoc eſt, arbor radicis bonæ? Et quid eſt homo malus, niſi voluntatis malæ, hoc eſt, arbor radicis malæ? Fructus autem harum radicum atque arborum ſunt facta, dicta, cogitata, quæ bona de voluntate bona procedunt, mala de mala.* Concerpit mox Pelagium, qui pro gratia obtrudebat ſolam poſſibilitatem, quæ *una eademque radix eſt bonorum & malorum*; non charitatem, quę radix eſt bonorum. Ergo hinc claret, charitatem quæ peccata delet & juſtificat, illam eſſe gratiam, quam neſciebat Pelagius, quæ radix fœcunda eſt omnium bonorum operum.

De efficaciſſima propoſiti divini gratia poteſt accipi, quod idem Beda pro defenſione timoris ſervilis, quem Faber culpabat, multa præloquutus, Chriſti ipſius verba & exempla profert, ex pœnarum timore ad pœnitentiam cohortantis: *Quo poterant ſermone peccatis aſſueti efficaciùs iſto concitari, ut pœnarum formidine malè agere deſinerent.* Si ſermone incuſſus timor movet efficaciter, Ia c.8.Ep.ad Rom. prop. 51. quid inſpiratus animo? Cùm autem videretur Faber quandam rebus noſtris neceſſitatem infligere ex *præſcientia & electione Dei*, contrà Beda vulgo ipſi fidelium ait exploratum jam eſſe, ut *di-* In c. 9. prop. 59. *vina præſcientia nihil prorſus rerum contingentiæ & libertati voluntatis obſiſtat.* Sicut Chriſti de Petri negatione præſcientia & prædictio nihil decerpſit de Petri poteſtate ad non negandum. In c. 11. prop 64. Electione quidem gratiæ à Deo prædeſtinari quos ipſe vult citra ullam meritorum contemplationem, diſertè Beda tradit cum Auguſtino, & *Deo movente ac agente* opus eſſe præcipuè; ſed nihilo tamen minùs voluntas libera *ſuæ ſalutis cauſa efficax & efficacior & efficaciſſima in ſuo genere dici debet.* Et mox: *Prædeſtinat gratis Deus, vocat, excitat, prævenit; Paulum multis detentum peccatis, actuque perversè agentem Deus ineffabili ſua bonitate vocat, pulſat, provocat; non tantum fortaſſis tamen, quantum circa Pharaonem actum eſt Moyſe miniſtro, egit.* Si phyſicè prædeterminat gratia, major utique & longè alia Paulo, quàm Pharaoni conceſſa fuerit. At ſi moraliter tantùm & ex congruitate prædeterminat, potuit major Pharaoni quàm Paulo concedi, nec illum tamen, nempe longè induratiſſimum emollire, etſi hunc demulſerit. Ibid. prop. 68. Etenim ut infrà dicitur: *Cùm ſint ſapientiæ & ſcientiæ Dei viæ, id eſt, agendi cauſæ &*

modi, ſeu rationes procedendi ininveſtigabiles, pauciora, ſed aptiora auxilia aliquem Deo ſubjicient, plura circa alium irrita cadent.

Ibidem. Prop. 72. Fabrum acerbiſſimè convellit Beda inferiùs, ajentem, *omnes à Deo eſſe prædeſtinatos*, cùm ſacris litteris nihil ſit infeſtius. Quantumvis autem certa & immutabilis ſit prędeſtinatio, electos tamen ſuos ſinit Deus, quaſi remiſſis liberi arbitrii In Evang. Matth. c. 10. prop. 35. habenis, ſuo ſe conſilio & nutu agere. *Deviat Faber à Chriſti ſenſu, exiſtimans prohibitos fuiſſe Apoſtolos in obeundo prædicationis officio, agere quidquid cum Dei univerſali auxilio poſſent, & citra miraculum.* Ad ſingula volebat Faber Apoſtolos à Dei Spiritu impulſos & prędeterminatos fuiſſe, nihil humano conſilio arbitrioque *cum univerſali Dei auxilio* adgreſſos eſſe. Id prolixè Beda refellit. Ea eſt enim Dei omnipotens ſapientia, ut quocumque conſilia ſua advertant electi, humano ſe regentes conſilio, adjuto divinitus, in divini conſilii ordinem relabantur; idque ipſi ita orant; *Nec enim ſeſe ut nuda inſtrumenta, ut moti tantùm & nihil agentes gerunt: ſed omni vigilantia & ſollicitudine quærunt, petunt, pulſant, ut per eos operetur Deus, id eſt, ut ipſi Dei confortati virtute & cooperante gratia ejus agant, quæ infallibiliter acturi ſunt, &c. Agunt Apoſtoli quod valent, quia piè ſentiebant, naturæ dona & acquiſita, adjuvante Dei gratia, otioſa eſſe non debere. Nec aliud intendebat Chriſtus, niſi quod ubi eis deeſſet, humano modo prius tentato, quod foret gerendæ rei impoſitæ conducibile, illud ipſe suppleret.* Explicat ergo ſeſe in electis humana induſtria, & libertas; ſed quo ſe vertat cumque, ejus conſilia cogit Deus famulari æterno ſuo propoſito, & in bonum illis cedere. Sed internis motibus interim Deus corda inclinat, quando, & quo vult, promiſſis, terroribus. Ibidem, in cap. 20. propt. 57. *Conductus fuit interno motu pendens in cruce latro, & promiſſione tractus. Hinc dixit, Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum; tecum ex toto corde jam cupio regnare.*

EX CLAUDIO ESPENCÆO

Pariſienſi Theologo.

GRatiam Chriſti illam eſſe ſpecialiter, qua peccata donantur, infunduntur dona & virtutes, ex Paulo ipſo declarat Eſpencæus: In 1. ad Timo. c. 1. *Gratia, miſericordia, & pax. Non eſt inſolens, effectui cauſam velut explicando ſubjungere, cum alioqui gratia ex miſericordia manet; & nos ideo in gratiam Deus recipiat, quia miſeretur: ut ſit miſericordia in remiſſione peccatorum, gratia in virtutum ampliatione, pax in præmiorum conſecutione.* Et infrà, *Ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundaret & gratia; & præcedentem culpam ſequens vinceret ſanctitas: ut in perſecutionibus ferendis gauderem, &c. cum fide & dilectione quæ eſt in Chriſto, per Dei gratiam. Et Dei enim donum illa eſt, & hæc per Spiritum ſanctum in cordibus noſtris diffunditur. Ut videremus, utique per fidem, viſi ſumus; ut diligeremus, dilecti ſumus; infunditur gratia, operatur fides per dilectionem: Auguſtinus Sermon. 8. de verbis Apoſtoli.* Palam eſt & Apoſtolo & Auguſtino *gratiam, fidem, dilectionem*, eſſe *dona*, quibus peccata remittuntur, *ſanctitas* confertur, *virtutes* amplificantur, non aliter quàm quia *infunduntur*. Quæ ad habitualem gratiam omnia pertinent.

Idem alibi prolixè diſputans *de legis impletione per charitatem*, ex Auguſtino & ex Apoſtolo Paulo perſpicuum facit, eam charitatem non aliam Tom. 3. pag. 197. eſſe quàm juſtificantem. *Facit ad charitatis, ut ea eſt legis plenitudo, commendationem, quod Auguſtinus noſter eam eſſe juſtitiam, nedum nos ea juſtos fieri, non ſemel ſcripſerit. De natura & grat. c. 38. In Abel, ait, juſto charitas Dei, qua una verè juſtus eſt, quicumque juſtus eſt. Cap. 63. Per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, diffunditur charitas in cordibus noſtris, qua una juſti ſunt, quicumque juſti ſunt. Cap. 42. Caritas Dei ipſa eſt veriſſima, pleniſſima, perfectiſſimaque juſtitia, Cap. finali, Charitas ergo inchoata, inchoata eſt juſtitia charitas provecta, provecta juſtitia, &c.* Accumulantur ab eo ibidem & alia Auguſtini loca, quæ idem perſuadent, charitatem & Paulo & Pauli interpretibus antiquis eam dici, quæ juſtificat, & juſtitia immanens eſt.

De generali autem gratia, non tacet idem Eſpencęus in tractatu ſpeciali *de humano arbitrio & Chriſtiano merito*: ubi cum Auguſtino & Proſpero approbat gratia liberum arbitrium *reformari, renovari, ſanari, juvari*: non tolli, non negari, non excludi: immo cum Scholaſticis ita ſe ſentire teſtatur. Atqui hos conſtat generali gratia confirmaſſe noſtri libertatem arbitrii. Quin immo & Proſper in idem conſonat: cujus verba hęc refert: Ibiem. pag. 169. 172. 173. *Omnium ergo hominum cura eſt Deo, & nemo eſt, quem non aut Evangelica prædicatio, aut legis teſtificatio, aut etiam natura conveniat; ſed hominum infidelitatem ipſis quidem aſcribamus, fidem autem Dei donum eſſe fateamur, &c.* Ubi liquet infideles omnes reos eſſe, quòd Deum ſpreverint vocantem, aut Evangelii, aut legis, aut naturæ ipſius prędicatione. Et ex eodem Proſpero In 1. ad Tim. c. 1. Pag. 64. alibi, *Si per generalitatem vocationis & abundantiam bonitatis Dei etiam non perſeveraturi perſeveraturis admixti ſunt, &c.*

Sed quod attinet ad auxilium generale, quo poſſint omnes, quoties peccant, non peccare, ſic ille rurſum ex Proſpero: Ibidem. pag. 71. *Non eſt autem conſequens quod quidam abijciunt, ut quibus pœnitentiam non dederit, reſipiſcentiam abſtulerit; & quos non levarit, alliſerit: cùm aliud ſit inſontem in crimen egiſſe, quod alienum eſt à Deo: aliud criminoſo veniam non dediſſe, quod de peccatoris eſt merito.* Itaque etſi quandoque non det Deus illud ſpeciale auxilium, ſine quo non agitur unquam pœnitentia; non deeſt tamen generale auxilium, quo peccatum quodlibet vitari poteſt.

Sed & ſpecialibus auxiliis aliquando ſaltem juvari omnes, ut reſipiſcant, idem non obſcurè alibi inſinuat, cùm ſententias Patrum clementiſſimas addenſat in illa Pauli verba, In 1. ad Tim. c. 1. pag. 31. &c. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri.* Et primùm ex Ambroſio, *Vult Deus omnes ſalvos eſſe, ſed ſi ad eum accedant: ſalvari vult, ſi & ipſi velint: neque ſic vult, ut nolentes ſalventur.* Ex Hieronymo, *Nemini ad credendum vim inferendam, nec tollendam arbitrii libertatem. Velle Deum, &c. Sed ſi Deo vocanti nos conſenſerimus.* Sed breviter Sedulius, *Omnes homines Deum cupere ſalvos fieri, ſi vocanti conſenſerint.* Damaſcenus *voluntates in Deo diſtinxit, Deum præſertim præcedenterque velle omnes ſalvari, & regnum ejus conſequi. Nec enim nos ad puniendos, ſed ut bonitatis ſuæ participes efficeret, plaſmavit ut bonus: at peccantes puniri vult ut juſtus. Prima ergo præcedenſque voluntas & acceptio, ex ipſo. Secunda vero voluntas ſequens & permiſſio, ex noſtra cauſa exiſtit.* Damaſceno Aquinatem concinere ſubjicit, mox & Auguſtini explicationes, ut diverſas, non ut adverſas promit. Unde infrà idem Eſpencęus Pauli veſtigia lambens, *Dedit ſemtipſum redemptionem pro omnibus. Cur ergo non omnes ſervantur? Quia non hanc omnes mediationem & redemptionem admittunt. Non enim omnes obediunt Evangelio. Pro omnibus ſe tradidit, ſiquidem omnes crederent, obedirent, reconciliari & redimi omnes vellent. Nullum ille excepit, niſi cujus obſtiterit infidelitas & inobedientia: ut qui non ſervatur, non habeat, quod vel de Deo, qui omnes ſervare vellet, vel de mediatore, qui pro omnibus mortuus eſt, conqueri poſſit: de ſemetipſo, qui & Dei ſalutem, &c.*

Domini redemptionem fidei obedientia capere aut apprehendere noluit. Utramque uterque dedit & obtulit; pro omnibus quidem ſufficienter, pro ſolis autem electis efficaciter. Sanguinis enim pretium ad ſalutem ſufficit omnium, non etiam ad efficaciam: ejus effectum impediente defectu, qui nimirum ex eorum, quibus non proficit, malis meritis provenit. Sic communis Schola poſt Thomam & Lyram. Et ſuprà in hæc verba Pauli, *Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere: Gratiam ad ſe pertinentem oſtendit omnibus eſſe propoſitam, quaſi dicat, Cùm ajo Deum mei miſertum, ne mireris hoc me munere affectum; neu diffidas alios pari poſſe gratia dignari. Hunc in omnium ſalutem conceſſit Dominus.* Quæ non piguit paulò copioſiùs exſcribere, quod alioqui conſtet Eſpencæum in Auguſtini verba juratum, ejus lectione imbutum præ cæteris fuiſſe, ut omnes penè ejus paginæ clamant.

Ibid. in c. 1. pag. 18.

Jam verò quod ad ſpeciale efficaciſſimæ gratiæ adjutorium pertinet, quo prædeſtinati ad juſtitiam & ſalutem provehuntur: totus quidem Auguſtino affixus eſt Eſpencæus. *Cur huic & non illi detur perſeverantiæ donum, non habet rationem, niſi ſolam Dei voluntatem. Qui quare hunc, non illum trahat, noli dijudicare, ſi non vis errare, ait Auguſtinus.* Et infrà cùm de vaſis gloriæ & ignominiæ in domo patris familias diſſeruiſſet, & ex nonnullis priſcis interpretibus retuliſſet, diſtare inter homines & iſta vaſa; quòd hæc non poſſint pretium ſibi facere aut decorem: *at homini magna mutationis hujus & migrationis facultas datur volenti: quippè cum cuique liceat ex lignea, ut ſic loquar, aut teſtacea voluntate ſe repurgare, ac auream argenteamque reddere.* Advertit hìc gratiam ſileri, quòd necdum Pelagiani erupiſſent, & cum Manichæis certamen eſſet. Gratia porrò opus eſſe *non comite, ſed duce, immò præduce; & non adjuvante tantùm, ſed & excitante & faciente.*

In 2. ad Tim. c. 2. pag. 55.

Ibidem. pag. 57. 58.

Quì autem cohæreat cum arbitrii noſtri flexibili in utramque partem libertate iſta efficacia indeclinabilis gratiæ ſecundùm propoſitum, non uſquam elucidat Eſpencæus, ſed totus Cajetano acquieſcit, qui hoc arcanum omnino impervium eſſe confitetur. Adverte tamen generali gratiæ cùm tam liberaliter ſuffragetur Eſpencæus, vix aliter poſſe ab eo hujus ſpecialis auxilii invictiſſimam efficaciam exponi, quàm ut à nobis expoſita eſt.

Ibidem. pag. 63.

BELGÆ.

EX ADRIANO VI.

Summo Pontifice, in Academia Lovanienſi quondam Profeſſore.

Eſt gratia ſpecialis, ſeu charitas ſanctificans: eſt generalis, qua poſſunt omnes ad fidem & pœnitentiam aliquando converti, ſi ex naturalibus faciant, quantum in ſe eſt: eſt denique gratia ſecundùm propoſitum, qua datur non ſolùm ut poſſit quis ad Deum converti, ſed ut convertatur.

IN Academia Lovanienſi Theologicis prælectionibus claruerat, qui poſtea Romana purpura & tandem Apoſtolica ſede ſublimatus eſt, dictuſque Adrianus VI. Contorſit & ipſe in Lutherum Apoſtolici oraculi fulmina poſt Leonem X. Sed antè in Quartum ſententiarum ſcripſerat, unde hæc ſunt delibata: *Pœnitentia eſt virtus, vel gratia, qua commiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus, & plangenda ultra committere nolumus.* Sic ille priſco more gratiam inter virtutes recenſet. Quærit mox an verè pœnitentem Deus in *gratiam* recipiat, *peccata condonando*. Reſpondet dupliciter poſſe quem verè pœnitere: Primò, *qui actus ad pœnitendum requiſitos, bonos moraliter, & ſub debitis circumſtantiis elicit.* Secundò, *cùm quis conatum omnem adhibet, & quidquid in ſe eſt facit ad placandum Deum.* His præſtructis reſpondet, *Poteſt quis pœnitere primo modo, & non recipi à Deo in gratiam: ſed non ſecundo modo.* Ubi vides juſtificantem gratiam ſolam *gratiæ* nomine donari; antè verò fieri *actus bonos moraliter & ſub debitis circumſtantiis*, etſi tunc doleat quis *de peccato, non principaliter propter pœnam, ſed propter divinæ majeſtatis offenſam.*

Edit. Rom. an. 1522. pag. 100, 101.

Pag. 102.

Quærit iterum, *An homini ſemper maneat facultas verè pœnitendi, aut ſit certa periodus divinæ miſerationis, ultra quam homini nequaquam conceditur pœnitere?* Reſpondet, *quod non omnibus Deus excitationis gratiam impendere curat, ſed quoſdam deſpicit, & quaſi pro derelicto habens à ſe repellit, &c. Nam terra animæ nihil dignum Deo poteſt efficere, niſi Sole gratiæ illuſtretur, & ad operandum excitata adjuvetur.* Ut quibuſdam autem quandoque deeſſe gratiam hanc excitantem oſtendat, multa ex Scripturis accumulat & ex Patribus. Ex Gloſſa illud, *Quibuſdam gratiam non apponit, aliis infert quaſi coactis, ut de Paulo & Pharaone conſtat.* Et rurſum: *Addo quod quibuſdam adhibet ſuam gratiam ad tempus, quos poſtea repellit, & de manu ſua proiicit.* Et tandem *ratio ſpecialis, quare Deus ſic faciat, à nobis aſſignari non poteſt, ſicut nec ejus, quare aliquos immatura morte prævenit, ne peccent, alios non.*

Sed ſuam ipſe reſponſionem paulò uberiùs & temperatiùs ſic mox proponit: *Sicut damnatis nulla eſt facultas per pœnitentiam revertendi ad Dominum: ita peccatoribus in via perditæ vitæ merito adimitur ſæpè facultas, ſine qua non ſint convertendi. Dico notanter reſtrictè, ſine qua non convertentur, non ſine qua converti non poterunt. Quia eam miſericordiam, ut probabiliter teneo, viatoribus exhibet Deus, quod ſufficienter eis aſſiſtit, & ſuam gratiam offert, qua pro extremo ſaltem virium laborando poſſent peccati indulgentiam promereri; ut in hoc differentia ſit viatorum ab iis qui tranſierunt terminum. Si tamen contrarium faciat, id eſt, ſi non det eis indulgentiam peccatorum, laborando pro viribus, quod apud Doctores dubium & incertum eſt, nequaquam injuſtitiæ argui poteſt.* Ubi obſerva 1. ex ſententia Adriani peccatoribus omnibus ſemper adeſſe auxilia, quibus *converti poſſint* ad Deum, idque proprium eſſe *viatorum*, quo differant à via vitaque perfunctis. 2. Id tamen dubium eſſe apud Doctores, & nonnullos intercedere, ne ſemper & omni momento præſto ſit tale auxilium. 3. Si ea auxilia quandoque Deus neget, non poſſe argui injuſtitiæ, cùm peccator quiſque æternæ damnationis reatu ſit conſtrictus, poſſicque omni tempore in inferna detrudi. 4. Quamvis clementiùs ſentiat Adrianus dari vel offerri omnibus omni hora hæc auxilia, *quibus converti poſſint*, ſi *pro extremo virium* laborent: docet tamen negari aliquando ea, *ſine quibus non convertentur*: hoc eſt, tam copioſa auxilia, & tam valida, ut per ea facillimè converti poſſent. Vix ullus enim eſt, qui tota virium ſuarum contentione unquam enitatur, aut ſaltem qui diu. Qui ergo tam parcè juvantur, ut niſi *pro extremo virium laborent*, converti non poſſint, illi poſſunt converti, ſed non convertentur.

Pag. 102.

Id mox manifeſtiſſimè ipſemet aperit, ut nullus tricandi locus ſit, & rem quotidiano experimento compertiſſimam narrat, qua tamen graviſſimæ & alioqui inextricabiles expediri poſſunt difficultates. *Advertendum quod regulariter homines onus intenſi & profundi cogitatus refugiunt, & à pondere gravi humeros ſubtrahunt; leve autem lubenter ſubeunt. Paucos invenies, qui ad extremum virium*

Pag. 103. *aliquid faciant. Ideo ſi debeant ad Deum carnalia corda, id eſt, peccatores converti: opus eſt pluſquam ſufficienti gratia, id eſt, divina aſſiſtentia, ſed abundanti, & quæ onus in magna parte alleviet. Hanc ſcilicet gratiam abundantem ob hominum mala merita, quaſi indignis ſæpè ſubtrahit, ut ſint quaſi vulnerati dormientes in ſepulcris, quorum non es memor amplius, &c.* Vides quam Deus gratiam interdum ſubtrahat indignis *ob mala* merita, nempe *abundantem*; non tamen ſubtrahat unquam ſufficientem, qua poſſint converti, etſi non ea convertantur, quanquam converti poſſint.

Hìc habes porrò 1. auxilium *ſufficiens*, quo poſſit quis converti, nempe ſi nihil virium remittat, ſi totus quantus quantus eſt connitatur: quo tamen nunquam convertetur, quia nemo unquam, nemo ſaltem diu & per omnia connititur omnino tantum, quantum poteſt: ut nec ulla pars virium otioſa tandiu ſit. 2. Iſtud ergo eſt, quod poſtea in Scholis obtinuit, gratia ſufficiente dari *potentiam proximam*, non dari unquam actum. 3. Iſtud eſt, quod Anſelmus aliique ſuprà ajebant, *impoſſibile* ſæpè dici, quod *difficile* eſt. Poſſe enim quemlibet ſi velit, quaslibet tentationes vincere, cùm hæ extrinſecùs oppugnent, nec voluntatem cogant, immò nec attingant. Sed ignavia ſua homines *difficultatem* nomine impoſſibilitatis exaggerare. 4. Iſtud eſt quod Auguſtinus ſæpè difficultatem, nonnunquam impoſſibilitatem boni faciendi & mali vitandi ex peccato ortam dicit. Difficultas enim ad ſingula, impoſſibilitas eſt ad omnia, quia nunquam homo diu totis viribus luctatur. 5. Illud eſt, quod in Schola vulgatiſſimè dicitur, poſſe à peccatore vitari mortalia ſingula, non omnia mortalia, venialia à juſto. Quia enim cum difficultate uterque vitat peccata, ideo nunquam vitat omnia, quia tandem laſſeſcit, & vires ultro remittit. 6. Iſtud eſt quod ſæpè inculcatum à nobis eſt, etſi omnibus præſto ſit auxilium, quo poſſint converti ad Deum, neminem tamen ea poteſtate uti, quia nemo toto æſtu niſuque virium ſuarum diu pugnat; ideo ſi quos Deus gratis prædeſtinavit, his datur ſpeciale auxilium, ſeu ut vocat Adrianus, *gratia pluſquam ſufficiens & abundans*, qua invictiſſimè *convertuntur*, non tantùm qua converti poſſint. 7. Iſtud eſt, quòd facienti quod in ſe eſt ex viribus naturæ, hoc eſt, ex auxilio generali, conſentiunt dari gratiam juſtificantem, illi etiam qui gratuitæ prædeſtinationi ſubſcribunt. Iidem enim cum Adriano confitentur, nunquam diu peccatorem facere quod in ſe eſt, nunquam omnia diu mortalia peccata vitare, etſi poſſit.

Pag. 104. Porrò etſi omnia vitare nequeant crimina impii, poſſunt tamen ſingula, ex eodem Adriano: *Qui tamen cuilibet peccato in ſpeciali dominantur, & ſub ſe habent appetitum ejus.* Idque conſtaret, etiamſi gratia ad pœnitendum ſufficienti carerent. Longè aliud enim eſt de præteritis pœnitere, aliud de novo non peccare: Multò ergo magis poſſunt ſigillatim non peccare, qui poſſunt & per auxilium ſpeciale ſufficiens pœnitere.

Ibidem. Pag. 105. Rurſus ibidem ad ſolos fideles & juſtos porrigi vult illud Pauli, quod ſupra vires non tententur, *Promiſſio, cujus 1. Cor. 10. Apoſtolus meminit, Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, &c. facta videtur fidelibus, à fide per dilectionem operante, ſeu charitatem habentibus, & Deo gratis.* Cæteris ob *culpæ demeritum* quandoque ſubtrahitur non ſufficiens auxilium, ſed *facultas illa abundantioris gratiæ*. Vis autem maxima hujus gratiæ, qua juſti poſſunt quaslibet tentationes vincere, eſt in charitate permanente & dominante in animo. Unde mox: *Una mors Chriſti unum baptiſma conſecravit, quod ſufficit contra omnia peccata etiam ſequentia.* Sufficit enim charitas contra *peccata* etiam *ſequentia*, illa quæ per baptiſmum infunditur.

Pag. 104. Superiorem ſententiam ſuam rurſum confirmat Adrianus: *Ex his colligi poteſt, quod ob malæ vitæ meritum ſubtrahitur ſæpè homini facultas illa abundantis gratiæ, ſine qua non pœnitebit. Et quanquam abſolute manſerit ei facultas pœnitendi, quod illa nunquam utetur. Sicut infirmus, qui nunquam extremum virium, vel maximum laborem tentabit incedere cum baculo. Hinc horribile eſt peccatis alia peccata adiicere. Quia incertum eſt pro qua culpa, aut quanto ſcelere, occulto judicio ſuo ſit nos in præſenti vita judicaturus Deus, ut ſeducamur, & ſeducti tandem perpetuis cruciatibus condemnemur.* Inculcat rurſus, *viatori tempore vitæ ſuæ ſufficienter ſaltem aſſiſtere Deum, ut poſſit converti, licèt nunquam ſine uberiore aſſiſtentia faciat.*

Pag. 10 Idem alibi de baptiſmi neceſſitate diſſerens, circa eos maximè, quibus fides Evangelica denunciata non eſt, nec baptiſmi neceſſitas: idque quandoque citra culpam propriam hactenus, hoc eſt, citra *abuſum naturalium*: reſpondet in hæc verba: *Dico quod tales attingentes uſum rationis, aut faciunt quod in ſe eſt, ad rectè ſuos actus & vitam dirigendum: & non eſt veriſimile, quin eos Dominus per ſe, aut miniſtrum, docebit veritatem Evangelii, ut Act. 10. habemus de Cornelio Centurione; vel non faciunt, quantum in ſe eſt ad finem prædictum, & ſic peccantes per omiſſionem, abutuntur naturalibus, & ſatis demerentur non informari. Nihilominus ſuppoſito quod aliquis ſine abuſu naturalium remaneret non informatus, dico quod talis per ignorantiam excuſaretur à tranſgreſſione præcepti, ſed non conſequitur fructum operis operati ipſius baptiſmatis; licèt ſpeciali prærogativa poſſet per Deum ſalvari, ut priùs dixi de parvulis.* De parvulis enim qui dum ad baptiſmum deferuntur, antè abeunt è vita, quàm tingantur, priùs ſententiam Magiſtri ſententiarum protulerat, eos *damnari*, idque ex *multis Sanctorum teſtimoniis*: addiderat tamen, *Dicunt tamen quidam piè credi, quod Deus ſua benignitate ibi ſuppleret, quod deeſſet ex parte ſacramenti: quod utique certum eſt Deum poſſe, cum virtutem ſuam non alligaverit ſacramentis: ſed quod ſic faciat, nulla eſt certitudo, &c. Pie credi poteſt, ſed non temerè aſſeri, quod certitudinem ex Scriptura & doctrina Eccleſiæ non habet.* Ut ut habeat, quod hìc dicitur de parvulis, de adultis perſpicua eſt ſententia Adriani, quòd ſi *ex naturalibus* faciant quod in ſe eſt. 1. Probabilius ſit ſpeciali auxilio donatum iri, ut ad fidem ſe præparent, & ad baptiſmum perveniant. 2. Id minimè certum eſſe: ut enim parvulis, ita & adultis poſſe Deum hæc auxilia denegare, indebita poſt peccatum originis. 3. Poſſe tamen hos adultos ex naturalibus omnia vitare peccata, cùm ad fidem Chriſti & baptiſmum non teneantur, ſi hoc ſpeciali non donentur auxilio. Poſtremò ubi Adrianus ait ex *naturalibus* hoc eos poſſe, gratiam ſanctificantem, & ſpecialia fidei ac pœnitentiæ auxilia illis aufert, non generalem influentiam ſummæ veritatis ſummique boni, omnia illuminantis, omnia ad ſe trahentis. Ita enim in Schola veteri uſus inoleverat, ut generalis hæc gratia etſi ſileretur, intelligeretur tamen.

Tertium gratiæ divinæ genus efficaciſſimum ex intentione & propoſito Dei prædeſtinantis, non tacuit Adrianus, cùm diſcriminavit auxilii divini duplex genus: alterum *ſufficientis*, alterum *abundantioris* gratiæ: illud quo poſſit quis converti, hoc quo convertatur. Cùm enim in hac mortali ægritudine nemo omnes virium ſuarum nervos contendat diu, ſi ad converſionem ſufficiat tantùm gratia, nemo convertitur, etſi poſſit: ſi pluſquàm ſufficiens, ſi abundantior, ſi *uberior aſſiſtentia* detur, tum non tantùm fieri poteſt, ſed fit converſio. Idem de perſeverantia ſentiendum. Niſi uberior gratia affluat, non perſeverabit diu, non uſque in finem iuſtus ullus, quia nullus *pro extremo virium* conatur, nemo lacertos omnes excutit.

EX JACOBO LATOMO

Theologiæ apud Lovanienſes Profeſſore celeberrimo, Lutherum refellente.

Propria & ſpecialis gratia Chriſti eſt ea, quæ juſtificat, eademque dat vires bene operandi: eadem charitas dilectioque juſtitiæ apud Auguſtinum. Item de gratia generali.

EXorientem Lutherum, & Lovanienſis cenſuræ ſtatim fulmine aduſtum, compluribus opuſculis confixit Latomus. Itaque cùm gratiam Lutherus juſtificantem interpretaretur eſſe favorem Dei extrinſecum & imputationem; contrà ex Auguſtino Latomus evincit, gratiam juſtificantem & habitualem eſſe illam charitatem, dilectionem, delectationemque juſtitiæ, de qua & pro qua Auguſtinus contra Pelagianos decertavit: *Auguſtinus aliter loquitur, cui vel ob hoc in hac re major fides adhibenda eſt, quod gratiam copioſiſſimè defenderit, diligentiſſimè Scripturam de gratia loquentem excuſſerit propter hæreſin Pelagianam. Unde ad Bonifacium dicit, Fides gratiam impetrat, &c. Et infrà, Legem volunt intelligi gratiam, ut ſcilicet à Domino Deo adjutorium cognitionis habeamus, quo ea, quæ facienda ſunt, noverimus: non inſpirationem dilectionis, ut cognita ſancto amore faciamus, quæ propriè gratia eſt. Et infrà, Cognitio itaque legis facit ſuperbum prævaricatorem, per donum autem charitatis delectat legis eſſe factorem. Attende quod Auguſtinus dicit, Inſpiratio dilectionis propriè, gratia eſt, charitas eſt, donum eſt: Per donum, inquit, charitatis delectat legis eſſe factorem. Alibi dicit Auguſtinus, Virtus eſt charitas. Idem, virtus eſt bona qualitas mentis. Idem, virtus eſt habitus in modum naturæ, rationi conſentaneus. Lutherus ergo dum recentiores ſuggillat, impingit in Auguſtinum, qui de habitu, qualitate, gratia, & dono ſimiliter loquitur, ut loquuntur recentiores.* Adverte 1. non Latomi hanc unius, ſed Theologorum illius ævi ſententiam eſſe, & maximè Lovanienſium, quorum cenſuram exagitaverat Lutherus, Latomus hìc defenſitabat. 2. Chriſti *propriè gratiam* Auguſtino eſſe inſpirationem dilectionis, ſeu charitatem inſpiratam & infuſam à Deo, ſed hanc habitualem, nempe *donum*, *qualitatem mentis*, *virtutem*, adeoque habitum ex Auguſtino. 3. Auguſtini loca illa cohærere ſibi, ubi nunc gratiam ait eſſe charitatem, nunc charitatem eſſe virtutem, nunc virtutem eſſe habitum ſeu qualitatem mentis. Ex quo tandem conſequitur gratiam dilectionis & charitatis, de qua Auguſtinus conflixit cum Pelagio, eſſe virtutem & habitum charitatis. 4. Adverſus juſtificationem jejuna ex imputatione commentitiam, quam Lutherus obtrudebat, habitualem gratiam ex fidei dogmate propugnari præſidio Auguſtini, de charitate & inſpiratione dilectionis adverſus Pelagium diſputantis. Ex quo fit, ut hæc dilectio Dei ſit habitualis.

Reſponſio ad Luther. c. 1.
L. 4. c. 5.

Et rurſum habitu fidei, ſeu charitatis juſtificari impios, & roborari pios ad bona opera, ibidem ex Auguſtino probat Latomus contra Lutherum: *Attendite ſecundò, quod notanter dicit Auguſtinus, Fides gratiam impetrat: hoc eſt inſpirationem dilectionis, ſive charitatem. Fides ergo non eſt illud donum, quo formaliter impius juſtificatur, lex impletur, natura liberatur & ſanatur, ne peccatum dominetur: ſed eſt diſpoſitio antecedens, natura prior, imo & frequenter tempore, ipſa juſtificatione. Fides enim orat, & orando impetrat donum gratiæ & charitatis. Abraham per donum fidei diſpoſitus fuit ad donum charitatis recipiendum, vel ejus augmentum, ſi priùs inerat, ut fieret de impio pius, vel de pio magis pius.* Ecce ut ex Auguſtino vendicet non fidei, ſed charitati, ut ejus ſit juſtificare, & ita ſanare, liberare, peccato non ſervire.

Eccur autem *propriè gratia* hæc dicatur, quæ remiſſione peccatorum primùm conſtat, ibidem indicat: *Propterea autem remiſſio peccatorum in Scriptura ſpecialiter gratiæ nomine intelligitur, eo quod ſit major gratia. Ratio enim gratiæ includit aliquid indebitum.* Quòd autem ea remiſſionis peccatorum gratia, non in mera ſit non imputatione peccatorum, ſed in inſpiratione doni ſupernaturalis, idem mox probat ex eo, quòd *quamlibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonum in creatura cauſatum*: Ideoque ſpecialis hoc gratiæ donum infundatur à *dilectione ſpeciali, ſecundùm quam Deus trahit creaturam rationalem ſupra conditionem naturæ ad participationem divini boni*. Ut naturis enim omnibus largitur *formas & virtutes quaſdam, quæ ſunt principia actuum, ut ſecundùm ſeipſas inclinentur ad hujuſmodi motus*: ita illis quos prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ſui, dat juſtificationis gratiam, *ſeu qualitatem qua juſti fiunt, & prompti redduntur ad juſtè operandum*. Ita ille totidem penè verbis ex ſancto Thoma.

Jam verò de gratia generali ibidem Latomus: *Duobus modis adjuvatur homo à Deo. Uno modo inquantum divinitus movetur ad aliquid cogitandum, volendum vel agendum; & hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidam animæ. Actus enim moventis in moto eſt motus, ut dicitur 3. Phyſicorum.* Aliter jvandi modus eſt per gratiæ juſtificantis donum, de quo ſuprà. Porro quod illud auxilium generale ſit, quod ad implenda Dei præcepta requiritur, ſic ille alibi tradit: *Duobus modis poteſt intelligi, præceptum alicui eſſe impoſſibile. Uno modo quia non habet poteſtatem implendi ex ſuis viribus, quas tunc habet; poteſt tamen facultatem adipiſci ab aliquo, qui paratus eſt dare petenti. Alio modo quod ille cui mandatur, facultatem exequendi non habet, nec requirere poteſt, quod petenti nemo velit dare. Primo modo obligatur homo ad impoſſibile. Rom. 8. Ut quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus mittens Filium ſuum in carne, de peccato damnavit peccatum, ut juſtificatio legis impleretur in nobis. Hìc habes, quod liberum arbitrium hominis peccatoris, legis juſtificationem implere non poterat; ſed facultatem implendi Deus per Chriſtum donavit. Secundo verò modo nullus ad impoſſibile obligatur, nec cuiquam in peccatum imputatur, quod tali impoſſibili mandato non paruerit. Quod habendum eſt pro principio naturaliter noto, quod ſi quis negaverit, non apparet rationibus eſſe conveniendus, eo quod contra communem naturæ ſenſum loquatur.* Quæ pura putaque eſt Aquinatis & priſcæ Scolæ doctrina. Ergo ex Latomo *partum* eſt *peccatoribus* auxilium Dei, quo præceptum implere queant; alioqui impoſſibile id foret, nec eo tenerentur, idque inſtar eſt *principii naturaliter noti*.

Ibidem.
Pro articul. Lova..Con. Lutherum. art. 1. p 22.

Id continuò multis ex Auguſtino teſtimoniis munit, quæ in id vergunt omnia, quòd *Deus impoſſibilia non potuit præcipere. Hinc admonemur, & in facilibus, quid agamus: & in difficilibus, quid petamus.* Poſſibilia ergo ſunt præcepta per auxilium, quod paratum eſt petentibus. Hinc habes, ait Latomus, *quod in præcepto divino complendo, ſemper habet homo facultatem implendi: aut ſaltem quod non negatur legitimè petenti; aut ſi negetur, extra culpam eſt non faciens mandatum.*

Exemplo rem ille declarat hominis pedibus trunci, qui ſicubi adeſſe jubeatur, extra culpam non eſt, ſi vehiculi copia ſit, vel ſuis ſumptibus, vel amici ope: alioqui nullius culpæ reus eſt, ſi ſe non ſiſtat. *In propoſito verò, quia Deus juſtus & bonus irrationabiliter nihil poteſt præcipere, nihil homini præcipit, cujus homo non habet poteſtatem; aut habere poteſt, ſi poteſtate quam habet, legitimè utatur: quod incalumniabiliter verum eſt de electis in ſtatu gratiæ exiſtentibus, de quibus*

Ibidem. pag. 13.

Apoſtolus, *Fidelis Deus, qui non patietur, &c.* Univerſim quidem exploratiſſimum eſt non præcipi à Deo, niſi quorum facultas adeſt, vel parata eſt: ſed de juſtis quàm de aliis id multò ęquius eſt credi, quibus ſuam Deus jam oppigneravit benevolentiam.

Iterum idem probat Latomus præclariſſimo illo Auguſtini ſuffragio, ex libro tertio de Libero Arbitrio, ubi congenita ignorantia & difficultate laborantes dicitur nihil conqueri poſſe, cùm pręſto ſemper ſit auxilium divinum. Unde Latomus, *Hic habes, ex Auguſtini ſententia, quòd ſolùm imputatur homini, quod habet in poteſtate, ut faciat; aut cujus poteſt acquirere facultatem, ſed negligit.*

Ex quo jure merito id colligit, neminem in hoc mortali ſtadio ad ſummam & perfectiſſimam teneri dilectionem, cùm Deus nulli ad hoc, ſicuti neque ad videndum Deum, opituletur: *Ex quibus infero, quod cùm Deus pro ſtatu hujus vitæ non ſit paratus cuivis petenti, etiam juſto, pro extremo virium laboranti, illam perfectam dilectionem ex toto corde dare, ſicut neque claram ſui viſionem: neminem teneri præcepto ad eam habendam. Neque cenſeri debere tranſgreſſorem, eo quod illam non habeat.*

Ita nec obligamur lege non concupiſcendi, nec concupiſcendo peccamus, ſed conſentiendo. Quantumvis enim abhorreamus ab ipſa concupiſcentiæ inſtigatione, & ea nos abſolvi flagitemus à Deo, non tamen id auxilium à Deo præſto eſt petentibus: *Et conſimiliter dicendum eſt, nullum juſtum teneri pro ſtatu viæ ad non habendum fomitem peccati, & radicalem concupiſcentiam, cujus reatus baptiſmo deletus eſt: ex eodem fundamento, quod videlicet non ſit in ejus poteſtate, nec Deus ſupplicanti dare decreverit, non magis quàm corpus immortale.*

Facienti verò quod in ſe eſt, ex hoc auxilio divino ſemper obvio, protinus adeſſe gratiam, idque nec à Luthero ipſo reapſe diſſimulari potuiſſe, etſi verbis fucum faceret & calumniaretur: ita Ibidem, art. 2. p. 25. mox docet Latomus: *Quod Martinus dicit, de faciendo quod in ſe eſt, miror cur voluerit calumniari. Nam ſi verum eſt quod ipſe dicit, Liberum arbitrium nihil aliud facere poſſe, quàm de ſe deſperare, & ad gratiam confugere: nonne hoc agere, eſt facere quod in ſe eſt? Hoc ſiquidem eſt quod in ſe eſt facere, facere quod eſt in poteſtate,* l. 1. de Sermon. Dom. in monte. *ſeu uti poteſtate, &c. An hoc Thomas & recentiores dicunt, & non veteres? Unde Origenes ſuper Matthæum, &c. Et Auguſtinus de conſuetudine mala loquens, ait, Hanc vincere difficillimum eſt, & tamen ipſam etiam conſuetudinem, ſi ſe quiſque non deſerat, & Chriſtianam militiam non reformidet, vincet. Hæc ille. Quid hoc eſt aliud, quàm facere, quod in ſe eſt?* Scitè id quidem. Nam omnino facere quod in ſe eſt, perinde eſt ac ſe non deſerere.

Tertię quoque gratiæ, ejuſdemque ad prędeſtinantis Dei propoſitum efficaciſſimæ auxilium Latomus indicavit. Etenim *prædeſtinationem & electionem in filios,* De fide & operib. pag. 137. *item reprobationem, ſeu non electionem, docet Apoſtolus non ex operibus contingere, ſed ex mera Dei voluntate: ut totum Dei muneris ſit, nec alia ratio reddi poſſit, cur hunc eligit, aut prædeſtinat Deus, illum autem reprobat, ſeu non prædeſtinat, niſi quia ſic vult, qui nihil iniquè vult.* Pag. 140. Et infrà: *Aliis donat Deus perſeverantiam in fide, dilectione & opere bono, aliis non donat; in utro ordine horum, tu & ego futuri ſimus, neſcimus, &c.* Non potuit Auguſtini ſententia de electione gratiæ ad juſtificationem & perſeverantiam exertiùs prędicari.

Jam ſi quæras quæ ſit gratia illa efficax, quę nos eò provehit quò prædeſtinati ſumus: Reſpondet ex Apoſtolo, eam eſſe gratiam juſtificantem. Quos enim prædeſtinavit, hos & vocavit, & juſtificavit. Adv. Tindalum l. 2. pag. 188. *Conſidera nomine prædeſtinationis, tria quædam per ordinem ſe habentia ſignificari. Quorum primum eſt, æternum propoſitum miſerendi. Secundum temporalis collatio gratiæ, ſive gratuiti doni, quo juſtificatur prædeſtinatus. Tertium eſt collatio æternæ gloriæ. Horum trium primi ex parte noſtra nulla omnino eſt cauſa. Secundi ſimiliter ex parte noſtra nulla ſimiliter eſt cauſa; quia licèt in adultis dum juſtificantur, regulariter concurrat liberum arbitrium; tamen nihil antecedit ut meritum doni gratuiti, quo impius juſtificatur; ſed gratis menti infunditur, &c.* Pag. 189. *Secus eſt de tertio, quia inter collationem gratiæ juſtificantis, diſpoſitionumque eam præcedentium, & collationem gloriæ, mediant opera bona, interna & externa, ex dono juſtificante, & libero arbitrio, per Spiritus ſancti inhabitantis ſingularem directionem proficiſcentia, quibus juſtè gloria redditur.* Adverte hìc primò prædeſtinationem eſſe præparationem gratiæ juſtificantis & habitualis. Secundò opera bona poſt juſtificationem proficiſci *ex dono juſtificante & libero arbitrio.* Veriſſima enim gratia illa eſt, quæ juſtificat, & efficax feraxque eſt bonorum operum. Tertiò quòd prædeſtinati per gratiam habitualem infallibiliter in bonis operibus perſeverent, id fieri *per Spiritus ſancti inhabitantis ſingularem directionem.* Ita ſingularem perſeverantiæ gratiam in eo locat ſanctus Thomas, quòd electos ſuos ſingulariter Deus *cuſtodit, dirigit, protegit*: nempe tentationem, occaſioneſque mali amovendo, aut temperando, ea foris intuſque admovendo, quæ etſi ſigillatim lapſum non arceant, catervatim conſpirantia arceant.

Ideo rurſus Latomo nemo quidquam habet ſuum, nemo quo ſe diſcernat, nemo quod non acceperit, nemo quo in ſe glorietur, quia meritum omne eſt à gratia juſtificante gratis conceſſa. Pag. 188. *Sed dices, Vita æterna redditur juſtis ex gratia, ergo non ex operibus. Iſtud argumentum convinceret, ſi diceremus, opus quod eſt meritum, non eſſe donum gratuitum Dei: aut ſi diceremus quod valor ineſſet operi, quà proficiſcitur à nobis, & non ob hoc principaliter, quia proficiſcitur à gratia & à charitate. Hoc enim dicit Paulus, Donum Dei eſt, ne quis glorietur.* Et alibi: De fide & operib. pag. 118. *Nec quiſquam bonus, aut ſanctus ſibi tribuit bonitatem, aut ſanctitatem, tanquam à ſe habeat, & non à Deo. Novit enim quiſquis ejuſmodi eſt, per Spiritum in ſe habitantem dona, quæ à Deo accepit. Novit opera ſua bona Dei dona eſſe, ſicut & fides Dei donum eſt.*

Ideo denique facillimè conciliat Latomus noſtrę libertatis indifferentiam, cum efficacia gratiæ, nempe habitualis, ſeu *ſanctificantis & dirigentis.* Ibidem: pag. 137. Audi ipſummet, *Dilectio fidem format, & quaſi vivificat, ut à dilectione habeat operandi efficaciam, & vim legis implendæ. Ut enim anima accedens corpori vitæ, ſenſus, & motus corpori cauſa eſt, non è converſo; ſic fidei accedens charitas, vitam gratiæ, ſenſum & motum Spiritus ſancti affert.* Et quomodo qualiaque ſimus *inſtrumenta* Dei moventis, infrà: *Aliud eſt inſtrumentum conjunctum, ut manus; aliud ſeparatum, ut gladius. Separatorum aliud animatum, aliud inanimatum. Animatum, ut ſervus domino ad actionem, mulier viro ad generationem.* Adv. Tindalum. l. 2. pag. 187. *Et tali inſtrumento imputatur actio. Ut ſi dominus per ſervum homicidium facit, ambo legibus plectuntur, quia ſervus eſt naturaliter liber, habens in ſua poteſtate, domino parere, vel non parere. Sic homo eſt inſtrumentum Dei ſeparatum, animatum, & liberum; non ſolùm motum, ſed ſeipſum movens per liberam voluntatem, in poteſtate habens agere, & non agere.* Et mox ait Sennacheribum ſerræ comparatum hactenus, quòd nefas ſit ſerram rebellare artifici: *nec minùs abſurdum eſt, ſi quando homo ſe erigat adversùs Deum. Quod tamen homo utique facere poteſt, & ſæpè facit, licèt injuſtè, & propterea non impunè.* Ita omnipotenter dominatur Dei voluntas, quia etſi quid injuſtè fiat, ſed non impunè. Articul. De Libert. arbitr. p. 16 Et alibi, *Quod Lutherus aſſerit, voluntatem per gratiam trahi, rapi, moveri, ſic ut ipſum velle non partialiter ſit à libero arbitrio; non credo* *univerſaliter poſſe ſuſtineri. Quia homines in Scriptura non tam raſtra, vel aratra dicuntur, quàm agricolæ, vinitores, ædificatores, mercenarii. Immo & Dei adjutores, & cooperatores. E contrà Deus dicitur, Adjutor noſter & cooperator.* Per illam vim *dirigentem* intrinſecùs & extrinſecùs aget & torquebit invictiſſimè & liberrimè tamen Deus hæc inſtrumenta ſua ſeparata, animata, libera.

EX RUARDO TAPPERO
Lovanienſis Academiæ Cancellario, contra Lutherum ſcribente.

Gratia habitualis, illa eſt de qua Paulus & Auguſtinus, ſanitas & reparatrix animæ, dilectio juſtitiæ, charitas diffuſa per Spiritum, virtus, virtutum omnium choro cincta, dans potentiam proximam juſto diligendi Deum & bene operandi, cum ſolo concurſu generali cauſæ univerſalis gratiarum.

ARticulos aliquot adverſùs Lutheri inſana commenta ſanxerat Academia Lovanienſis, hortatu & juſſu Caroli V. Imperatoris, *velut ſymbolum quoddam circa dogmata Eccleſiaſtica*. In horum declarationem defenſionemque ſuaſu & auſpiciis Philippi II. calamum ſtrinxit Ruardus Tapperus anno MDLV. & MDLVII. ejuſdem Academiæ Cancellarius.

In defenſione articuli VIII. *de juſtificatione* co- To. 2. pag. 3.
piosè diſputat, evincitque nos juſtificari formaliter inhabitante & inhærente *forma dante eſſe divinum, & mentem tranſmutante, ut ſit bene ad Deum diſpoſita, Deiformis: quam rectam diſpoſitionem inſeparabiliter comitatur charitas: quæ per Spiritum ſanctum diffunditur, quæ facit in tota hominis vita, primò autem in amore & affectibus rectitudinem & conformitatem ad voluntatem Dei & legem ejus æternam. Charitas enim patiens eſt, benigna eſt, &c.* Et infrà, cùm Chriſtus innovarit omnia & redintegrarit, in eandem nos gratiam reſtituit, à qua per Adami culpam excide-
Pag. 11. ramus: *Eadem namque juſtitia per Chriſti gratiam nobis reſtituitur, quæ ablata eſt per primum noſtrum parentem: quæ ei intrinſeca erat, & inhærens.* Idem de ea gratia loquitur Paulus, cùm ait, *Non ſicut delictum, ita & donum: &c. multò magis gratia Dei & donum in plures, &c.* Et infrà: *Sicut regnavit peccatum, ita & gratia regnet per juſtitiam.* Et alibi: *Superabundavit & gratia.* Hæc & ejuſmodi teſtimonia Scripturarum de gratia juſtificationis informante & inhærente interpretatur Tapperus, & ita fidem tuetur. Item quæ de charitate identidem Apoſtolus habet, ea huc quoque transfert.

Et ex Auguſtino idem elicit; de charitate enim & gratia quoties apud eum diſputatur, hęc ad hanc rapit Tapperus juſtificationis & charitatis ha-
Pag. 12. bitualis gratiam: *Hanc autem ſententiam, inhærentem ſcilicet nobis eſſe juſtitiam, plurimis in locis ex ſacris Scripturis manifeſtè oſtendit & docet B. Auguſtinus: nec tacet, quæ ſit hæc fidei juſtitia,*
De nat. & grat. c. ult. *per quam impius juſtificatur. Ait enim, Charitas inchoata, inchoata juſtitia eſt: charitas provecta, provecta juſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta juſtitia eſt, &c. Ipſa eſt gratia Dei per Jeſum*
Ibid. c. 38. *Chriſtum Dominum noſtrum.* Et rurſum Auguſtinus: *Si in Abel juſto charitas Dei, qua verè juſtus eſt, quicumque juſtus eſt, adhuc erat, quo poſſet & deberet augeri, &c.* Et idem: *Charitas ipſa*
Ibid. c. 48. c. 63. *eſt veriſſima, pleniſſima, perfectiſſimaque juſtitia.* Et iterum: *Per Spiritum diffunditur charitas in cordibus noſtris, qua una juſti ſunt, quicumque ju-*
L. De Grat. Chriſt. c. 30. *ſti ſunt.* Et alibi: *Iſtam gratiam qua juſtificamur, id eſt, qua charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, in Pelagii & Cœleſtii ſcriptis nuſquam eos inveni, quemadmodum confitenda eſt, confiteri.* Et De pecca. mer. l. 1. c. 9. 10, 11.
alibi rurſum: *Chriſtus præter imitationem, gratiæ illuminationem, juſtificationemque noſtram intrinſecùs operatur. Hac gratia baptizatos quoque parvulos ſuo inſerit corpori, &c. Dat Chriſtus ſui Spiritus occultiſſimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & parvulis, &c. Legimus juſtificari in Chriſto, qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inſpirationem gratiæ ſpiritalis.* Ita ille ex Auguſtino demonſtrat juſtificari pios gratia verè interna & inhęrente, non imputatitia, & quaſi extrinſecùs affricata.

Ergo fruſtra ſunt, qui hæc Scripturę & Auguſtini teſtimonia de gratia & charitate, ad actualia gratiæ auxilia deflectunt, cùm palam ſit, & ex verbis ipſis ſine præjudicio penſiculatis, & ex neceſſaria fidei defenſione, & ex Concilii denique Tridentini definitione ad gratiam habitualem hæc trahi. Ut nempe hæc ſint adminicula à Scripturis hauſtæ, & per Patrum traducem ad nos provectæ
traditionis, de gratia intrinſeca & inhærente, *id* Pag. 13.
quod definivit ſacrum Concilium Tridentinum poſt B. Auguſtinum, ut ait infrà Tapperus.

Et ſuprà rurſus idem ex eodem Auguſtino congerit ea quæ ad *charitatem* ſpectant, & *virtutem*, & *rectam voluntatem*, & *ordinem amoris*, & hanc Auguſtino contendit eſſe gratiam Chriſti juſtifi-
cantem & inhærentem. Quo nihil æquius, Nec Pag. 2.
enim ab injuſtitia ad juſtitiam, vel à creatura ad Creatorem converti, juſtificari, ſanctificari quiſquam poteſt; niſi voluntas ejus exuatur amore creaturæ & ſui, quo inſaniebat uſque ad contemptum Dei: & induatur amore Dei uſque ad contemptum ſui. Ita intrinſecè creatur & inhæret animę rectitudo voluntatis, affectio ad æternitatem propenſa, charitas Dei, dilectio juſtitiæ, ordo amoris; quod non aliud eſt, quàm juſtitia & ſanctitas. Ita inhęrente & intima gratia nos juſtificari ſenſere & conſenſere Patres omnes, cùm dixerint intimum animæ affectum mutari, & à peccato ad juſtitiam, à temporalibus ad æterna, à ſeſe in Deum retorqueri. Quid enim intimius animæ, quàm ſuus ipſi affectus, ſua in quidvis pronitas?

Quin immo ex Auguſtino ajente virtutes omnes non aliud eſſe, quàm ordinem amoris, & charitatis veluti particulas diverſas, hinc infert Tapperus virtutes omnes ſimul, charitatis velut individuas comites, infundi per juſtificationem:
Totum enim virtutum chorum ſecum adducit, per Tom. 2. p. 2
quas omnes animæ vires in ſuis operantionibus rectè diſponuntur. Nec illud hìc nimis anxiè rimari neceſſe eſt, differat-ne gratia ſanctificans à cha-
ritate, *Sunt enim à ſe invicem hæc duo inſepara-* Pag. 13.
bilia. Illud ſanè idem monet ſedulò vitandum, Pag. 20. 21. 22.
ne cum Alberto Pighio, ſuo olim condiſcipulo, ſub Præceptore eo qui poſtea ſummus Pontifex creatus eſt Adrianus VI. ne ita inquam diffidamus huic juſtitiæ, qua Chriſtus nos medullitùs irrigat & juſtificat, ut præterea imputatitia Chriſti juſtitia & ſanctitate nos ſuperveſtitiri, quaſi in intimæ illius ſupplementum neceſſe ſit. Ita enim vel ipſi Chriſto fit injuria, ſi membris ſuis non poteſt infundere intimitus veram & ſinceram juſtitiam, ſed tam tenuem modò & decolorem, ut indumento præterea quodam diſſimulanda illa & tegenda ſit. Amplitudo, efficacia, neceſſitas juſtitæ Chriſti eò referenda eſt, ut nos intus mutet & ſanctificet, non ut foris cohoneſtet. Hoc uno argumento dilui poſſunt quæ Pighius ex lectione inſtitutionum Calvini faſcinatus profert in ſui præſidium.

Illud malim Tapperi adnotare, pręter infuſos Ibid. p. 4.
habitus virtutum ſupernaturalium, *operibus juſti-*
tiæ, fidei, & charitatis acquiri habitus. Nam te- Pag. 7. 8.
ſtatur experientia poſt frequens exercitium in his virtutibus nos reddi paulatim promptiores ad operandum. Eo diſtare habitus iſtos, quòd acquiſiti

patiantur ſuper nos manare iram Dei & peccatum: non infuſi, qui ſtatim juſtificant. *Eſt enim juſtitiæ qualitas omnem naturæ creatæ virtutem excedens.* Imo ex eodem *alia eſt juſtitia fidei habitualis, quæ à Deo infunditur per Spiritum inhabitantem, & facit naturæ divinæ conſortes, ac filios Dei. Alia eſt quæ acquiritur ex operum fidei frequentia, & ideo dicitur juſtitia acquiſita, manens in peccatore.* Hæc ille, quibus diſſentire Thomam confitetur, vereor ut conſentiat Auguſtinus. Ubi enim fortius eſt robur chatitatis, quàm cupiditatis, adeſt incontanter juſtificatio; ſed non operibus id illis fit efficientibus, licèt fiat illis diſponentibus: fit ergo tantùm inſpirata miſericorditer à Deo charitate tanta, quanta opus eſt ad ſuperandas cupiditates. Ubi verò inchoata & cupiditatibus impar adhuc charitas adeſt, operibus hinc profectis eſto ut generetur habitus; ſed nec juſtititię, nec charitatis nomine dignandus erit, cùm adhuc homo amore ſui ferveat uſque ad Dei contemptum.

In tractatu autem *de libero arbitrio*, de gratiæ Tom. I. pag. 188. cap. 70. hujus habitualis efficacia ſic diſſerit Tapperus: *Per hanc natura humana corrupta ſanatur, & ſanata elevatur ad operandum opera æternæ vitæ meritoria, per quam ſecundùm ſententiam beati Petri ſumus naturæ divinæ conſortes & deiformes. Et ideo vires præbet ad bene operandum per amorem Dei & proximi, fidem, ſpem & reliquas virtutes, ſicut ſanitas corporis ad operandum naturaliter. Hæc dicitur gratia gratum faciens, de qua dicit beatus Auguſtinus lib. de nat. & grat. quod ſit vera juſtitia fidei, & gratia Dei per Jeſum Chriſtum, eam non diſtinguens à charitate, quæ ipſam ſemper comitatur.* Perſpicuè gratia habitualis eſt ea quæ *ſanat*, quę *vires dat ad benè operandum*, quę à *charitate* non diſtinguitur apud Auguſtinum. Ergo cùm de charitate, cùm de dilectione & delectatione juſtitiæ victrici agit Auguſtinus, de hac agit. Nec immeritò. Cùm hæc ſit ſanitas, quæ utique robuſta eſt, & efficax in operando, victrixque in oppugnando.

Totus erat in eo Lutherus, ut quęcumque Auguſtinus de charitate, de dilectione & delectatione juſtitiæ contra Pelagianos diſputat, hæc ad gratiam juſtificantem omnia raperet. At omnes Catholici Scriptores ultro annuebant, quod tamen prę cæteris intererat non concedi, ſi per veritatis normam liceret: ne inde inferret Lutherus, ergo quęcumque ante juſtificationem fiunt, cùm ſine gratia fiant, eſſe peccata. Huic errori refellendo aliam Tapperus viam ingreditur. Concedit ibi agere Auguſtinum de gratia habituali & juſtificante, concedit per eam vires dari ad bene operandum; ſed negat eam prorſus neceſſariam eſſe ad bene utcumque & preluſoriè operandum, qualia ſunt opera bona quæ juſtificationem antecedunt, ad ipſam ſcilicet præparantia, & proficiſcentia ex alio gratiæ genere, Pag. 189. ſcilicet ex *motione* qua intellectum & voluntatem excitat juvatque Deus. *Tametſi igitur hæc gratia habitualis per quam renaſcimur & ſanamur, imo quæ eſt ipſa animæ ſanitas & vita, ad bene operandum multùm conducat, ſicut ſanitas corporis ad opera vitæ, non tamen neceſſaria eſt ad bene agendum: licèt neceſſaria eſt ut vivamus in Chriſto & ſanemur. Gratia autem ad bene operandum neceſſaria, eſt motio, qua Deus applicat intellectum ad cogitandum ſalutaria, & voluntatem ad eadem bene afficit.* Ita ſine habituali, cum ſola actuali gratia fiunt opera bona, id eſt, ad bonitatem & juſtificationem præparantia, nec tamen ſine vi & niſu vehementiſſimo: *Nec tamen natura ſine virtutibus infuſis iſta opera præſtare poteſt, niſi quadam violentia illata ſe erigendo ſupra id quod eſt, non quaſi naturaliter: quomodo fiunt ab homine virtutibus decorato.* Majorum more naturam vocat ſtationem illam, quæ præcedit juſtificationem,

Rurſum inferiùs perſpicuè idem docet, poſſe eum qui fide, ſpe, charitate aliiſque virtutibus inſtructus eſt, in harum opera proſilire quoties libet, accedente ſolo concurſu generali, qui in Ibid. p. 201, 202. hujſmodi tamen rebus jam ſupernaturalis & ſpecialis auxilii nomine appellitatur. *Poſſet inquiri, an ſicut ex bona voluntate, tanquam ſemine ac principio ad alios voluntatis actus & mediorum electionem progredi poſſumus, ſine alio auxilio gratuito, præter generale, quo Deus cooperatur donis ſuis gratuitis, & ex principiis fidei inferre concluſiones; ita an virtutum divinarum habitibus, fide, ſpe, & charitate cum ſolo auxilio generali, quo cooperatur donis, ad opus progredi poſſimus. Sed magna ex parte ex præcedentibus facilè innoteſcere poſſunt. Nam fidelis credere poteſt, Chriſtum pro nobis eſſe paſſum, quando vult; & homo juſtus in operibus pietatis excitatus, pauperi occurrenti eleemoſynam dare poteſt ex fide & charitate fratris ob Dei amorem; ſicut ex naturali pietate, & quia honeſtum eſt, hoc facere poteſt peccator, & imo ethnicus.* Prolixiùs ſubinde concludit, poſſe fidelem quoties vult in actus fidei erumpere, *nec requiritur alius Dei concurſus, quàm conſervatio luminis, & ejus tanquam cauſæ univerſalis in ordine gratiarum cooperatio per hoc lumen & liberum arbitrium: ſicut cooperatur ad cognitionem phyſicam per lumen naturale. Nam poſito operis principio ſufficiente cognoſcendi, vel credendi, hoc eſt Spiritu fidei, poſſumus eo uti quando volumus. Et concurſus Dei cum principio operis gratuiti & ſupernaturalis ad affectum ſupernaturalem, omneque opus ſalutis, gratia ſive auxilium ſpeciale dicitur, ſine qua fidelis non poteſt credere, nec juſtus bene operari. Nam dicit Auguſtinus, &c.* Ita ille juxta Auguſtini & Thomæ ſententiam docet ex habitu ſupernaturali fidei, ſpei, charitatis, ceu *principio operis gratuiti*, & cum influentia generali, ſeu *concurſu* Dei & *auxilio generali* quo Deus donis ſuis gratuitis *cooperatur*, poſſe nos prodire, & actu prodire quoties volumus in bona & meritoria opera harum virtutum: ſicut cum eodem concurſu generali poſſumus ire in actus cujuslibet facultatis naturalis, aut moralis virtutis. Hic tamen concurſus & cooperatio *Dei tanquam cauſæ univerſalis in ordine gratiarum* ſpeciale nomen ſibi jure vendicat, & *auxilium ſpeciale dicitur*.

Et ibidem rationem manifeſtiſſimam ejuſdem rei expromit: *Nec enim Spiritus fidei & charitatis minus ſufficiens eſt, aut minus potens ſuos fructus operari, fidei ſcilicet ac charitatis, & naturæ divinæ opera: quàm ſpiritus naturalis, puta rationalis anima, opera vitæ naturalis. Eadem namque in juſtis eſt operandi potentia propinqua, quæ erat in Adam ante peccatum.* Et quanquam ad perſeverandum nunc propter *infirmitatem & ignorantiam* indigeamus ſpeciali auxilio *protegente & dirigente*, ut mox tradit ex ſancto Thoma, quo non egebat Adamus: non aliud tamen eſt nobis bene operandi principium, quàm habitualis gratia & virtus cum concurſu generali cauſæ univerſalis gratiarum. *Hoc tamen auxilio poſito, non alio principio operantur, quæ ſunt pietatis, quàm per gratiam quaſi habitualem, ſive Spiritum inhabitantem, per quem non tam nos, quàm Chri-* Ibidem. *ſtus in nobis & per nos operatur.* Unde ſubjicit non nimis arrogari libero arbitrio, *quod principium ſit operis, ut opus eſt. Per virtutem autem & gratiam divinam ita operatur ea quæ ſunt ſalutis, ſicut ea quæ ſunt naturæ & morum per ſuam naturam. Hæc videtur eſſe ſententia ſancti Thomæ, &c.*

Quocirca meritò ſubjicit Tapperus *quod non omnis gratia dans poſſe credere, poſſe converti, poſſe bene operari, & perſeverare, facit hæc opera. Nam juſtus auxilium habet, quo reſiſtere poteſt peccato, & quando peccat perſeverare, & multa pietatis opera facere, quæ non facit. Et ex gratia oblata, imo præſente, multi credere poſſunt, qui non credunt,*

dunt, ob hujus ſæculi affectum, Dono enim fidei informis & timoris gehennę ante juſtificationem, poſt illam habitui charitatis & concurſui generali Dei à multis reſiſtitur; etſi per hęc adjumenta detur *potentia proxima* ſeſe ad Deum convertendi & bene operandi.

Et idem alibi gratię habitu inhabitantis & charitatis ſanctificantis quanta ſit efficacia, rurſum Pag.242,243 declarat: *Novitas cordis eſt ejus ſanitas & vita. Nec propriè in homine cor novum format Deus, ut velit, ſed ut ſobriè, juſtè & piè vivat in hoc ſæculo, & per Spiritum ſanctum hoc velit efficaciter.* Utcumque enim velle bonum incipit quis, cùm ſe pręparat ad gratiam per auxilia generalia: at per gratiam juſtificationis vult plenè & *efficaciter*, & ita ut faciat. *Dicimus enim quod ſicut animam viventem à Deo accipimus, & illius virtute omnia opera humanæ vitæ operamur, Deo in omnibus tanquam cauſa prima & principali cooperante: ita hìc accipimus Spiritum vivificantem, cujus virtute ea quæ ſalutis ſunt agimus, Deo nobis ſimiliter cooperante.* Ubi vides quomodo diſtinguat majorum more influentiam generalem, ſeu cooperationem Dei, quæ nuſquam deeſt, & gratiam ſpecialem, ſeu Spiritum vivificantem. Sic ille contra hæreticos pugnat totum gratiæ ita vendicantes, ut neceſſitatem, adeoque exitium inferrent Pag. 246. noſtræ libertati. Unde infrà, *Formatur voluntas ut bona ſit, quando accipit charitatem Dei per Spiritum vivificantem, quo potens efficitur, ut mandata Dei impleat, & Deum toto corde diligat. Hic enim Spiritus eſt forma faciens hominem conſortem divinæ naturæ & Filium Dei.* Hæc eſt gratia habitualis potens & efficaciter potens implere mandata. Illico autem ſequitur gratia actua- Ibidem, lis: *Movetur autem voluntas à Deo, ut obſequatur vocationi, ſi libeat, quando immittuntur ſanctæ cogitationes, ſanctique affectus, quibus obſequi* Pag.246.247 *poteſt, ſi velit.* Paulò pòſt ſubdit ea nunc Dei auxilia, quibus invictiſſimè & indeclinabiliter efficitur, ut velimus, ſecus quàm in Adamo, non ad ſingula bona opera pertinere, ſed ad ſolam perſeverantiam, contra Calvinum, qui ea ad omnia porrigebat.

EX RUARDO TAPPERO
Lovani. Academiæ Cancellario, fidem tuente adverſus Lutherum.

Gratia ſeu influentia generalis, quæ peccata ſingula vitentur, nulli deeſt, idque indubitatiſſimum, & tuendæ libertati neceſſarium. Ad converſionem autem & fidem & pœnitentiam omnibus aliquando ſaltem adeſt, ſi pietati, ſi plurium Patrum, ſi penè omnium Scholæ Doctorum conſenſui fidem habeamus.

VIſum eſt Ruardo Tappero, etſi liber ſit homo circa res civiles & naturales, ut eligat, Tom. 1. pag. 203. vel repudiet: ſed tamen *ad eligenda ea quæ ſunt pietatis & religionis Chriſtianæ, ſi ſic deſtitutum eſt liberum arbitrium, ut gratiam nec pro tunc habeat, nec habere poſſit, non manet liber arbitrii uſus; nec locum in illis habet libera hominis electio, quandiu gratia deſtituitur; maximè ſi ſine culpa propria ſic deſtituatur. Non enim liberum circa illa eſt arbitrium, in quibus nullum, vel ſolum determinatum poteſt eſſe judicium: & electio eorum dumtaxat eſt, quæ in noſtra ſunt poteſtate.* Ex quibus rectè infert in his non peccari, cùm libertas exulet: etſi pœna peccati originalis hæc 2.2. q. 10. art. 1. ſit. *Si igitur deeſt gratia, quæ opus eſt, ut ad Deum cor converti poſſit, non poteſt pro tunc ad Deum converti, & neceſſariò non convertitur, & per conſequens non liberè. Intelligo autem, ſi gratia ſic deeſt, ut nec pro tunc impetrari poſſit. Quo caſu nec peccatum eſt, quod quis non convertitur: ſicuti peccatum non eſt, quod non credit, qui non habens à quo Evangelium audiat, credere non poteſt.* 2. 2. q. 10. art. 1. *Eſt tamen ejuſmodi incredulitas pœna peccati, eo quod talis divinorum ignorantia conſecuta eſt peccatum primi parentis, ut dicit B. Thomas poſt B. Auguſtinum*, Idem denique concludit de omnibus operibus *quæ ſunt ſupra hominis facultatem, ut converti, credere, Deum ſuper omnia diligere, ſperare*, ſi hæc non fiant *ob gratiæ defectum, & gratiæ defectus non deſcendat à propria hominis voluntate*. Ubi enim neceſſitas eſt, libertas abeſt, ideoque & peccatum.

At in aliis omnibus quę ex ſuo genere non excedunt naturæ vires, non ita habet: in his enim etiam ſine gratia poteſt quilibet vitare peccata ſingula, etſi non omnia. Nec enim judicium rationis extinguitur, non voluntas deficit: nec conſenſus poteſt ullus invitis extorqueri. Quantacumque ergo ſit naturæ infirmitas poſt peccatum, & gratiæ inopia, in his non peccatur niſi liberè, Ibidem: pag. 204. & ita ut à ſingulis abſtineri poſſit. *Sed aliud eſt de operibus quæ ex ſuo genere naturæ noſtræ vires non excedunt, niſi propter infirmitatem ex peccato proprio, vel Adæ ſecutam, & gratiæ defectum. Hæc enim ſingula, quamvis ſimus infirmi & gratia deſtituti, in noſtra ſunt poteſtate. Nemo enim eſt, qui non poſſit nolle, & etiam vitare homicidium, & quodlibet aliud peccatum etiam veniale. Nam* Super Levit q. 24. & l. de Spir. & lit. c. 31. 1. 2. q. 10. art. 3. & de malo. q. 10. *nulla paſſio, nulla mortis formido inducere poteſt neceſſitatem ipſam ſequendi, ut non maneat in noſtra poteſtate ipſum velle, & nolle, quandiu non abſorbetur, ſed liberum manet judicium rationis, ut docet Auguſtinus & Thomas.* Nulla quippe creata vis poteſt ſubire in ipſa voluntatis penetralia, & ei inferre, non dico vim & coactionem, ut nolens velit, quod impoſſibile eſt, ſed neceſſitatem inevitabilem volendi quidvis. *Neceſſitas igitur peccandi, quæ ex noſtra eſt infirmitate, opponitur inevitabilitati quoad univerſa, non quoad ſingula, nec eſt ad aliquod peccatum in ſpecie committendum.*

Diſcriminis ratio prompta & expedita eſt, abſoluta eſt enim impotentia ad ſupernaturalia, ſi deſit gratia: ideo nec libertas ibi, nec peccatum eſt. At in his extremis impotentia eſt ad univerſa collectim; poteſtas, ideo & libertas & peccatum in ſingulis: *Propter quod in hoc operum genere defectus gratiæ & impotentia, quæ ad ſingula vitanda non eſt, à peccato excuſare non poteſt, ſicut* L. 2. d. 28. q. 1. ad 3. & q. 2. *nec libertatem tollit.* Ideo mox improbat Tapperus Gregorium Ariminenſem, qui quamlibet impotentiam agendi & ignorantiam invincibilem non excuſat à peccato, quod eæ ſint pœnę peccati originalis. At contrà ait Tapperus: *Soli peccato originali proprium eſt, quod ad ipſum ſufficiat voluntas aliena.* Immo & ex Auguſtino: *Nul-* De peccat. mer. l. 1. c. 25. *lum poteſt eſſe peccatum propriæ vitæ ſine propria voluntate.* Ideoque ubi Hugo Victorinus ait non excuſari nos ea neceſſitate, quæ ex pœna origi- De Sacra. Par. 7. l. 1. c. 23. nalis culpę effluxit, *intelligit neceſſitatem peccandi, quæ eſt inevitabilitas univerſorum; non intelligit neceſſitatem, quæ opponitur evitabilitati ſingulorum.*

Jam verò an gratia illa Dei, quæ neceſſaria eſt ad ſupernaturalem converſionem ad Deum & pœnitentiam, omnibus à Deo detur, reſpondet Tap- Pag. 205. L. 3. Cont. Gent. c. 159. perus, quòd *ita videtur docere ſanctus Thomas; ita docet Ferrarienſis, Dominicus Soto, ſanctus Martyr & Doctor Joannes Epiſcopus Roffenſis, &c. Mihi quidem certum eſt, non omnibus & ſingulis ſemper adeſſe hujuſmodi auxilium, quo opus eſt ut convertatur, aut converti poſſit peccator, & hanc eſſe ſententiam beati Auguſtini. Nam hujuſmodi effectus vocationis ſuæ non ſemper in quolibet* Pag. 206. *peccatore operatur Deus. Aliquando tamen & ſecundùm temporum viciſſitudines omnibus adeſſe, à multis ſanctis Doctoribus piè creditur. Quamvis ex Scripturis nec hoc, nec contrarium efficaciter* *probari poſſit, neutrumque eis manifeſtè adverſetur. Et ideo nullum eſſe fidei periculum, ſi ſecundùm hanc pietatem de Deo ſentiamus.* Tria ergo tradit Tapperus. 1. An hęc gratia ad converſionem ſufficiens omnibus detur, ex Scripturis & fide non certò conſtare. 2. Thomam & pleroſque eò inclinare, ut dari credatur omnibus. 3. Non tamen omnibus ſemper & omni momento præſto eſſe, ſed nulli omnino deeſſe, etſi aliqui ſemper adeſſe ſentiant. Poſſe autem credi quod quibuſdam omnino denegetur ob peccatum originis, arguit ex eo quod parvuli baptiſmo præmortui ea orbentur, quod nemo non poſſit vel inſanus & mentis impos naſci & vivere, aut in cunis extingui.

Totus tamen ipſe propendet in id, ut omnibus omnino, ſed non omni puncto temporis præſto Pag. 209. 210. ſit hæc gratia Dei. Idque probat ex ſancto Thoma, & ex Auguſtino. Acceditque ipſe lubentiùs Roffenſi, induratis & excęcatis hoc Dei auxilium ſubtrahenti, quàm Dominico Soto, ea de cauſa in Roffenſem ſtomachanti. Porro juſtificatis ſemel negat Tapperus unquam ſubtrahi gratiam neceſſariam, ut ſtent. *Subtrahit ergo Deus ſuæ miſericordiæ dona ab his, qui merentur hæc pati: juſtos autem non derelinquit, niſi deſertus ab iis* Pag. 214. *fuerit. Nec tamen ex toto ab illis ſe ſubtrahit, ſed ſecundùm aliquos gratiæ effectus, quibus peculiariter præſens erat: nunquam autem relinquit abſque ullo amoris ſtimulo & abſque ullo converſionis inſtinctu. Atque ita quamvis anima quæ ſemel acceptam gratiam deſerit, juſtè repudietur, & digna ſit, quæ ea ſemper indigeat: ſi tamen ita cadat, ut ſupra lapidem Chriſtum maneat, non negans, aut contemnens ipſum, quin potiùs per fidem tenens illum, ut manum ſibi divinitus ſuppoſitam: ſic lapſa uon prorſus conteritur, ſed gratuitum Dei auxilium habet, quo per pœnitentiam reſervatur ad ſalutem hauriendam ex fonte gratiæ Chriſti, ut in-* In Matth. c. 21. *terpretatur Hieronymus.* Hoc gratuitum Dei auxilium fides eſt, in peccatore remanens, quod motionibus Dei actualibus non deſtituitur, ut ſtimuletur peccator ad reſipiſcentiam.

Inferiùs autem cùm Patres omnes prorſus demonſtraſſet in eo conſentire Auguſtino, *quod non ſit aliquod meritum hominis, propter quod à Deo, aut vocetur, aut præparetur, ut credat & juſtifi-* Pag. 216. 217. *cetur:* Rurſum ait, *Doctores Scholaſticos ferè omnes convenire, quod facienti quod in ſe eſt, Deus non deeſt in his quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, paratus intellectum illuſtrare, & inſpirare ſalutaria, quamvis non ſimiliter hoc intelligant & applicent. Cùm igitur ut ajunt in uniuſcujuſque poteſtate ſit facere quod in ſe eſt, ut credat & ſalutem conſequatur: videtur quod cuilibet adulto, etiamſi ethnicus ſit, adeſt ſufficiens auxilium, quo credere poteſt & ſalvus fieri, vel ſaltem eo perveni-* Ibidem. *re, ut credere poſſit & fieri ſalvus.* Suffragia quoque Patrum & Auguſtini ipſius ad hoc accumulat. Sed illud & ex Auguſtino & ex omnium ca- L. de Spir. & lit. c. 26. 27. 28. tholicorum conſenſu ratum fixumque eſt, *hominem relictum in ſolis naturæ talentis, per ea, Deo generaliter cooperante, diſcernere inter multa licita, & illicita, ac pro tempore & loco poſſe non peccare, juxtaque Apoſtoli ſententiam, naturaliter ea quæ legis ſunt facere, ut docet Auguſtinus,* con- Pag. 218. tra Lutherum docentem *quod homo peccat, quando facit quod in ſe eſt.* An verò faciente homine quod in ſe eſt, per liberum arbitrium, & influentiam *generalem cooperationemque* Dei, addat tum Deus ea auxilia, quibus præparetur ad fidem & converſionem, *non æquè certum eſt.* Quanquam enim *injuriam faciat divinæ gratiæ quiſquis dixerit, hominem ex ingenitis legis naturæ ſtimulis per vim liberi arbitrii poſſe credere, placere Deo, abſque peccato, ſive juſtè vivere: non tamen eidem gratiæ derogare videtur, ſi dixerit hominem ex ſolis ingenitis naturæ ſtimulis ſeſe quodammodo præparare, aptumque facere ad quem adjuvandum veniat Deus: non quod adjuvari mereatur, ut dicit Pelagius, ſed quod ſe tam docilem & tractabilem exhibeat, ut deceat Deum & dignum ſit ejus bonitate illum adjuvare.* Subdit ſanctum Thomam In l. 2. Sent. d. 28. q. 1. art. 4. olim ſenſiſſe, poſſe hominem ſe præparare ad gratiam, faciendo quod in ſe eſt per vires naturę. 1. 2. q. 109. art. 6. Verùm id poſtea recantaſſe, & docuiſſe, quod non poſſet homo ſe præparare ad gratiam ſine auxilio ſpeciali. Prolixè denique inculcat Tapperus, Pelagium docuiſſe, *ex ſola liberi arbitrii naturalis poſſibilitate hominem poſſe eſſe ſine peccato, me-* Pag. 219. *reri gratiam & fidem, qua Chriſtianus fiat, rectè vivere, placere Deo, &c.* At verò *nullum eſſe periculum hæreſis Pelagianæ, quando auxilium ſufficiens, quo poſſent ſalvi fieri, non ponitur eſſe naturæ talentum, ſed fides, aut excitatio ad fidem, aut initia quædam fidei.*

Et juſto quidem, ſeu *juſtificato quantum in ſe eſt facienti, ex Spiritu inhabitante & auxiliis quæ ſemper præſto adſunt, nunquam deeſt Deus in his quæ ſunt, & ad permanendum in juſtitia, & ad ſa-* Pag. 220. *lutem neceſſaria.* Quin immo *parvulo baptizato & à paganis ſublato, poſtquam pervenerit ad ætatem adultam, ſi faciat quantum in ſe eſt, non deerit Deus in his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, propter Spiritum ſanctum inhabitantem, & cuſtodientem omnem hominem juſtum, qui eſt membrum Chriſti.* His adde quod *etiam homini nondum juſtificato, immo nondum fidem habenti, tamen ad accipiendam gratiam fidei attracto, Deus in neceſſariis ad ſalutem non deeſt: ſi ſic attractus, quantum in ſe eſt, Deo adjuvante faciat.* Quod etiam cuicumque ex ſolis naturæ viribus conanti & facienti quod in ſe eſt, non deſit Deus, ſed gratis offerat initia fidei & gratiæ, ut ſe diſponat, ait Tap- Pag. 221. perus *piè credi*, & ita ſentire Lyranum, Alenſem, Scotum, Anſelmum, Adrianum ſextum. *Sed alia tamen opinio magis conſentanea eſt Auguſtino & Patrum Conciliis, quod non omnibus Deus concedit tale auxilium, &c. Et hujus opinionis eſt Gregorius de Arimino & ejus ſequaces.* Quæ earum ſententiarum ſit verior, *difficillimum* eſſe judicare ſubdit. *Diximus autem ſuperiùs piè credendum eſſe & valde probabile, quod cuilibet adulto habenti uſum liberi arbitrii communicatur ſufficiens adjutorium, quantum eſt ex parte Dei, quo poſſit credere, pœnitere, & ad Deum converti: ſed aliquando, non ſemper. Pro quo ſuperiùs citavimus Scripturas & Patrum ſententias.* Cùm hanc ergo ſententiam amplectatur Tapperus, cùm pro ea Scripturas & Patres afferat, cùm indubium ſit pleroſque Pa- Pag. 215. 216. tres ei ſuffragari, maximè Græcos & Auguſtino antiquiores Latinos, à quibus in negotio gratiæ & prędeſtinationis ipſe præclariſſimè hìc oſtendit non diſſonare Auguſtinum, cùm ferè omnes Scholaſticos aſtipulatores accedere confiteatur: non poſſum equidem non ſatis mirari, quì dixerit, *Auguſtino & Conciliis Patrum* magis conſentaneam eſſe aliam opinionem, pro qua unum etiam allegat Ariminenſem.

Et quia generali huic & ſufficienti auxilio alius renititur, conſentit alius: hinc ejus adverſarii calumniandi anſam arripiunt, quaſi ſe homo diſcernat ab homine, & habeat ſuum aliquid in quo Pag. 224. glorietur. Reſpondet Tapperus, *Illud quo diſcernitur peccator à non peccatore, eſt ipſa gratia, ſive Spiritus Chriſti inhabitans, qui eſt à Deo tantùm. Per hoc enim quod peccator non renititur divino inſtinctui, aut illum ſequitur, non ponitur ad ſtatum juſtorum, quandiu Spiritum Chriſti non accipit.* Hic autem Spiritus Chriſti ſeu gratia juſtificationis, nulli niſi gratis datur.

Quin immo definitum eſſe videri ait à Conci- Seſſ. 6. c. 1. & can. 4. pag. 194. lio Tridentino, id *quod diximus de libero uſu, liberoque neglectu gratiæ quæ datur ad pœnitentiam converſionemque peccatoris; quodque ea ad ipſam vel uti poſſumus, & converti; vel negligere etiam* *eam, quæ ad converſionem eſt ſufficiens, ſic quod ea ſtante, non convertamur*. Quod idem fuſius proſequitur in Lutheri & Calvini confutatione circa liberum arbitrium, quod illi etſi ſpontanea & lubentiſſima, inevitabili tamen neceſſitate vinciebant, ſive ad malum abſente gratia, ſive ad bonum ea præſente. Quos eo refellit, quòd nec Manichæi olim libertatem aliter oppugnabant; nec enim invitam & nolentem cogi velle ſentiebant, cùm id impoſſibile ſit, & ne fingi quidem Pag. 237. 73 poſſit. Item non aliter Adrumetini Monachi negabant libero arbitrio cum gratia convenire poſſe, cùm ne cogitare quidem id poſſent, quòd per gratiam voluntas nolens vellet, aut diſſentiens conſentiret. Eos ergo Auguſtinus aliique Patres eo nomine deteſtabantur, quòd ſtrangulata indifferentia, ita agi voluntatem putarent, ut etſi lubens & ſponte, neceſſariò tamen quidvis vellet.

Quo illud etiam ſpectat, quod contra ambos illos hæreſeos architectos diſputat, etiam ante gratiam non neceſſariò ubique & per ſingula nos Pag. 238. 239. 240. peccare: *Certum eſt enim quod colimus agrum, manducamus, bibimus, parentes honoramus, ſubvenimus pauperi, quando volumus; eadem etiam negligimus, quando libet. Ita & liberum eſt vitia deteſtari, homicidium, adulterium, divitias etiam & honores*. Pag. 185. 186. 187. Et infrà ait, *Ante regenerationem non poſſe quidem hominem non peccare, & niſi de peccatis pœniteat, peccare neceſſariò mortaliter, ſed tamen ſingula cavere poſſe. Naturæ enim pravitas inclinat tantùm, nec ullam adducit neceſſitatem; ſicut habitus boni & mali inclinant, ſimiliter conſilia, ſuaſiones, & comminationes, quas tamen non neceſſario ſequimur*. Ideo ſuprà dixerat ex Auguſtino nos per peccatum amiſiſſe *poſſe bonum, id eſt poſſe ſimpliciter, ſic ut nunquam peccemus*. Vel ſic ut *agamus quæ Chriſtianæ pietatis ſunt*: non ut ſingula vitemus peccata.

Non aliter exiſtimavit Tapperus ſe fidem Catholicam de libero noſtro arbitrio tueri poſſe, adversùs Calvinum & Lutherum. Et hæc tantò majoris ſunt momenti, quòd de gratia & prædeſtinatione Tapperus conſonat prorſus Auguſtino. Rurſus autem in homine nondum juſtificato, nondum arbore bona, *per naturæ & gratiarum dona*, multa eſſe dicit opera laudanda, *à radice cupiditatis aliena*, qui fructus ſunt non *arboris bonæ*; ſed *naturæ & donorum Dei*, puta fidei informis, quibus diſponitur ad juſtificationem.

EX RUARDO TAPPERO

Lovanienſis Academiæ Cancellario, contra
Lutherum & Calvinum ſcribente,

Gratia efficaciſſima Dei ad Converſionem, & Perſeverantiam conſtat collectione plurium Dei auxiliorum, actualium, habitualiumque, intus & foris, quibus Deus tam congruè & conſentaneè ad cujuſque ingenium, nos cuſtodit, dirigit, protegit, ut eò perducat, quo vult.

HOc primùm præſtruit Tapperus magni prorſus momenti, *quod primi actus intellectus & voluntatis fiunt naturaliter à Deo tanquam primo authore naturæ & gratiæ; ab his tamen viribus etiam effectivè procedunt, ſed neceſſario & naturaliter*. Ex otio enim ſuo in actum cauſa ſecunda non exit, niſi impulſu primæ; ſed ſemel impulſa, jam deliberat, liberèque deinceps ſe agit voluntas. Tom. 8. pag. 19. art. 6. & de lib. arbit. 1. *Sunt autem hi primi actus cogitatio ſalutaris, & complacentia, ſive affectio boni ac placendi Deo; qui ſunt voluntati ratio conſultandi & eligendi*. Sed hinc illa Auguſtino difficillima viſa quæſtio de concordia gratiæ cum libero arbitrio. *Difficillimum namque eſt intelligere, quod Deus operetur ipſum velle, utens voluntate tanquam inſtrumento, ipſam applicans ad opus, ſicut intellectum ad ſalutares cogitationes, ut docent Scripturæ: ipſam tamen voluntatem ſic applicatam & motam ad opus unum, nihilo minus poſſe, & in ſua habere poteſtate, liberè eligere & velle contrarium, ac refutare opus, ad quod movetur*. Et par quidem difficultatis moles imminet *libertati voluntatis in naturalibus & politicis, in quibus etiam per divinam providentiam movetur & determinatur ad opus*. Sed non hinc elucidatur difficultas, ſi ad plura exporrigitur.

Reſpondet ergo Tapperus primos quidem illos motus, ad quos neceſſariò agit Deus voluntatem, non eſſe liberos: ſed deinceps à voluntate deliberante & eligente eos vel continuari liberrimè, vel abrumpi: eam tamen intentioni Dei non reluctari unquam, quia Deus blandè, aptè, & convenienter cujuſque ingenio movet, & ita ſuadet, ut perſuadeat. *Hoc intelligetur, ſi conſideremus, quod præter primum velle, quod diximus produci naturaliter & neceſſario, quamvis in continuatione liberè reliquos actus voluntas operetur, ex deliberatione & judicio rationis; ex quibus dum indeterminata ſunt, ipſa libertatem & contingentiam habet in ſua electione. Agit enim Deus in cordibus noſtris ſuaſione inclinando, & avertendo diſſuaſione*. Id probat ex Auguſtino, *unumquemque vocari à Deo, quomodo pro ſuo affectu aptum & idoneum novit ad ſequendum. Et qui hoc modo vocanti non conſentiunt, poſſent alio modo vocati, accommodare fidei voluntatem*. q. 2. ad Simplic. Item ex eodem alibi, *viſorum ſuaſionibus agit Deus, ut velimus*. Lib. de Spir. & lit. c. 34. L. 83. qq. q. 68. Ex quibus concludit Tapperus, *Sicut quod nobis humana perſuaſione ſequendum eſſe videtur, ſequi poſſumus, & non ſequi, habentes de errore ſuſpectam perſuaſionem, vel plenius deliberare volentes: ita contingenter ſequimur, quod ſuaſi ſumus divinitus. Qui enim vocati ad nuptias perſuaſi venerunt, poterant ob apparentem aliquam difficultatem non venire: & qui vocati non venerunt, venire poterant, ut ait Auguſtinus. Et Pharao vocationi Domini potuit obtemperare, dimittendo ad juſſum Dei filios Iſrael.*

Sed de ſuaſione duplici mox agit, humana & divina, & diſtinguit rurſus divinam in uſitatam & inuſitatam. Ibid. p. 191. *Suaſio ſive à Deo fiat, ſive ab homine, non movet voluntatem efficaciter, quia ſolum in genere cauſæ finalis, & objectivè: & ſi activè, non ſufficienter. Ipſa enim ſola ex ſuo judicio ſe flectit in eam partem, quæ magis placet, quam tamen tunc refutare poteſt: nec ulla creatura quacumque ſuaſione, comminatione, promiſſione ei dominari poteſt, & reddere neceſſario volentem, aut nolentem. Quam tamen poteſtatem in eam habet Deus, in cujus manu ſunt corda etiam regum, ut à propoſito, quod habent, in illud flectere poſſit efficaciter, imo quocumque voluerit. Et hac poteſtate ſæpè uſum eſſe Deum, ex Scripturis docet Auguſtinus*. L. de grat. & lib. arb. c. 20. 21. de Correp. & grat. c. 4. Ubi vides duplicem diſcerni ſuaſionem Dei, alteram humanæ inſtar, non per ſeſe & invictiſſimè efficacem, cui tamen noſtra perſæpè obſequitur voluntas: alteram efficaciſſimam, & ſolius Dei propriam, qua Deus non ſemper, ſed *ſæpè* utitur: quando & quocumque vult averſas reflectens voluntates noſtras. Sed etiam tum cùm omnipotenter inclinat Deus quo vult corda noſtra, *hæc facere poteſt libertate liberè ſequente ob ſuaſionem, vel apparentiam, qua hoc magis convenire videtur. Facit enim Deus voluntatem ſequi ex ſuo judicio & deliberatione: & quando ex ea non agit voluntas, tunc movetur à Deo non ut liberum arbitrium, ſed ut agens naturale.*

Sed quærit poſtea Tapperus, *an uſus gratiæ bonus ſit liberi arbitrii, ita ut cuilibet ſit liberum data gratia per liberi arbitrii vim & naturam uti & non uti?* Reſpondet autem affirmativè, & probat ex Auguſtino, Gennadio, Bonaventura. Sed ut ſuaſioni & vocationi internæ conſentiat voluntas, *an exigatur adhuc alia gratia, per quam immediatè inclinetur & accommodetur, per pium affectum, & per quem etiam voluntas à Deo effectivè flectatur an non*: qui nodus eſt implicatiſſimus quæſtionis hujus; reſpondet nihil intereſſe ad arbitrii libertatem: quia ita ſuaviter illam determinat Deus, ut ſemetipſa determinet. Itaque illa quæ- Ibid. pag. 192. 193. 194 ſtio *nihil mutat, nec impedit libertatem voluntatis in libero uſu gratiæ, quia ita ſuaviter inclinat & determinat eam Deus, ut ex judicio ac conſilio, ac ſic liberè ſequatur hanc Dei appropriationem. Et Spiritus Chriſti ſuadendo ut ſequamur, ſimul voluntatem quaſi naturaliter afficit placentia quadam rei ſuaſæ, quæ voluntati ratio eſt ſe determinandi, principium & ſeminarium bonarum volitionum, quas ex eo quaſi ſemine producit*. Ita ille aliorum ſententiam refert, nec improbat.

Sed ſuam ipſe doctrinam paulò pòſt in varias propoſitiones ſecat, & dilucidè explanat. Earum pag. 195. hæc eſt tertia: *Impoſſibile eſt, quod gratiæ præcedentes converſionem, vel fidem, ſi fiant ex vocatione ſecundùm propoſitum Dei, ſuo effectu & fine fruſtrentur: quamvis eædem ſi aliter fiant, per hominis libertatem quandoque ſuo fine atque effectu fruſtrari poſſint*. Septima verò ita habet: *In eo qui ſequitur vocationem credendo, vel pœnitendo, & in alio qui eam negligit, poteſt eſſe idem converſionis & fidei principium, hoc eſt, eædem illuminationes, ſuaſiones, inſpirationes: adeo ut ex ſola eorum libertate, unus eorum negligat vocationem, & ideo non credat, nec convertatur, Deo ad hoc propter ejus negligentiam non cooperante: & alter credat & convertatur ob ſuam diligentiam, qua ad verbum Domini auſcultat, & ideo efficaciter converſionem ejus Deus operatur*. Nona iſtiuſmodi eſt: 1. 2. 109. a. 9. & 10. *Sicut Adam adjutorium habuit quo poterat perſeverare in bono ſi voluiſſet, non ſolùm contra tentationem uxoris ſuæ, ſed ſimpliciter per totam vitam in omnibus ſibi occurrentibus: ita juſti in ſimili tentatione in bono perſeverare poſſunt: imo & facultatem habent ſimpliciter tota vita perſeverandi; quamvis propter carnis infirmitatem, & obſcuritatem intellectus, hac facultate uti non poſſint propter varios rerum eventus, & tentationum impulſus, ſine divino auxilio ipſos dirigente & protegente: prout declarat ſanctus Thomas, citans beatum Auguſtinum*. Etenim ut mox ſubditur, De correp. & gr. c. 11. *per donum gratiæ & charitatis juſtus potens eſt bene operari, & peccata vitare: ſunt enim iſta bonorum operum proxima principia, & ex conſequenti vitandi peccata, ſicut ignis per eundem calorem calefacit, & pellit frigus*. Sed hujus potentiæ uſus & exercitium aliquando prohibetur, ſicut oculi ſani viſio, quia pendet etiam ab objecto & lumine; pag. 166. *Ita ſine extrinſeco lumine quo Deus illuminat, & ope qua dirigit & confortat, non poteſt eſſe perſeverantia propter obſcuritatem mentis & carnis in-* 1. 2. q. 109. art. 10. *firmitatem. Quamvis ad tempus perſeverare & benè operari ac peccata vitare poſſit, ſine his adminiculis. Hæc poſt ſanctum Thomam declarat Cardinalis Cajetanus*. Hæc eſt ſanè & Thomæ & Auguſtini doctrina expreſſiſſima. Adverte hìc autem noſtræ & Adami ſtantis gratiæ diſcrepantiam in ſola perſeverantia eſſe. 2. Sine illis efficaciſſimis & ad perſeverantiam neceſſariis gratię adminiculis, poſſe juſtum vi gratiæ & charitatis habitualis quęlibet implere præcepta, vincere tentationes *ad tempus*. 3. Extraordinariam gratiam iſtam perſeverantiæ poſitam eſſe in eo ut Deus *dirigat, protegat*, confortet. 4. Idque ob *infirmitatem carnis* & *intellectus obſcuritatem*. Atqui non omni momento & ſingulis in actionum minutiis hæc duo nos urgent incommoda. Non ſemper cupiditas furit, non ſemper caligat intellectus. 5. Hæc cuſtodia, directio & protectio Dei, ad eos etiam trahi poteſt, qui ad juſtificationem adhuc ſe præparant. Etſi enim iiſdem gratiæ auxiliis alii reluctentur, & obſecundent alii, obſecundabunt tamen indubiè, quos Deus ſpecialiùs diriget protegetque. Itaque ſingulis auxiliis hi reniti potuerunt, non univerſis. 6. Ideo efficacia converſionis & perſeverantiæ doni, non tam eſt in auxiliis ipſis, quàm in *propoſito & intentione Dei dirigentis* & protegentis.

Unde rurſus decima propoſitio ſic habet: *Quod* pag. 196. L. 12. c. 6. *ex ſimiliter tractis, & interius in corde vocatis; unus credit, & alius manet incredulus, nec convertitur; contingere poteſt ex ſola arbitrii divinitus præparati libertate, nec aliter contingere poteſt;* Pag. 197. *ſi ſimiliter ſunt affecti, & vocantur ſecundum quod apti ſunt ad ſequendum, &c. De quo caſu quaſi poſſibili videtur loqui beatus Auguſtinus in Civitate Dei*. Multa & ex aliis accumulat Patribus, *in omni materia pietatis & gratiarum, morali & civili, ad voluntatem pertinere ſe determinare ad unam vel alteram partem*, conſentientibus. Ex quo liquidum eſt, *quod in opere bono licèt totum ſit à gratia & libero arbitrio; quod tamen opus pietatis eſt, à ſola habet gratia: quod autem opus ſit, & ejus fiat determinatio, à ſolo eſt libero arbitrio*.

Quę cùm ita ſint, & tamen *qui vocantur ſecundùm Dei propoſitum, indeclinabiliter & inſuperabiliter vocationem ſequantur*; Quì tandem id fit? Reſpondet Tapperus in hęc verba: *An ex eo ſolùm, quod vocatur voluntas prout apta eſt ſequi, ſecundùm ſuas affectiones? An diſpoſitione & directione Dei inſuperabili, quæ tamen nihil in homine ſic directo ponit præter motus cordis, quales ſunt etiam in alio, qui ſecundùm hoc propoſitum non dirigitur? vel ex eo quod impediuntur cogitationes & motus animi, quibus impediri, vel retardari poſſet vocatio, vel aliis modis, ipſe novit ſolus: Attingit enim ſapientia ſecundùm Scripturam à fine ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter: ita ut liberè & contingenter, quamvis indeclinabiliter & infallibiliter ſequatur voluntas*. Inſuperabile igitur robur & efficacia invictiſſima gratiæ, qua perficitur converſio & perſeverantia ſecundùm propoſitum & intentionem Dei, his omnibus adminiculis conſtat, & aliis *miris & ineffabilibus modis*, quos *intentio*, *directio*, & *protectio* Dei excogitat, continuat, accumulat.

Tota porro hæc conſpiratio auxiliorum non eſt communis omnibus qui vocantur, immo nulli datur, qui non non ſequatur vocantem. *Hujus autem propoſiti & divinæ gubernationis habita conſideratione, & non ſolùm principii divinitus immiſſi, quo agimus noſtram ſalutem, impoſſibile eſt, quod duo ſimiliter vocentur, & unus vocationem ſequatur, & non alter. Qui enim ſequitur, vocatur, & dirigitur ſecundùm æternum Dei propoſitum, & directionem. Alius autem non ſic vocatur*. Et conſequenter, *Quid autem & an aliquid poſitivum neceſſariò requirat, vel ponat hoc propoſitum in voluntate ante aſſenſum, ſive voluntatis determinationem in eo, qui ſecundùm ipſum vocatur, obſcurum eſt. Videtur tamen fieri poſſe per hoc quod impediantur cogitationes, quæ ſequelam poſſent impedire, vel per ſubmiſſionem occaſionum, quæ ad eam conducant, manentibus iiſdem in utroque inſpirationibus, &c.* Promit loca Auguſtini, inculcantis ideo non perſeveraſſe quoſdam in Eccleſia, quia etſi erant in nobis, ſed non *ex nobis*, non erant vocati *ſecundùm propoſitum* Dei. Unde Tapperus denuò, *Poteſt quidem humana voluntas reſiſtere divino inſtinctui, ſed non poteſt impedire intentionem prædeſtinantis Dei: quia corda hominum in manu Dei ſunt, quocumque voluerit inclinabit ea, quamvis ſeſe efficienter ſola determinent*. In eo enim ſunt *ineffabiles & miri modi* hujus efficaciæ in gratia, & in eo ejus concordia cum libero arbitrio difficillima, quòd voluntas noſtra ſeſe *ſola determinat*, & eam tamen Deus quo ipſe cumque vult inclinat indeclinabiliter.

Et quia ad certum etiam gratiæ glorięque modum ac gradum Deus quemque gratis prædeſtinat, Pag. 199. *adhuc quaſi ſcopum totam noſtram vitam, omniaque opera & incrementa eadem ſua gratia diſponit & gubernat*, ait Tapperus. Ex quo id quoque ſequitur, quòd nemo ad gradum gratiæ ulteriorem enitatur eo, quem Deus prædeſtinavit.

236.7.245. 9.250. Idem rurſum inculcat opera pietatis *fieri à libero arbitrio, à gratia eſſe, ut pietatis ſunt. Tamen* Pag. 200. *ut ſic à libero arbitrio gratia informato effectivè fiunt, non autem à ſola gratia, quæ eſt potiùs ratio agendi, quàm cauſa efficiens. Actiones enim ſunt ſuppoſitorum.* Si voluntas autem ſe determinet, & ita ejus ſit opus, quì tamen trahat Pater quos vult, reſpondet ex Auguſtino Donatiſtas refellente, & coercitionibus pœnarum docente poſſe compelli hęreticos ad fidem voluntariè amplectendam.

Hęc maximè ſpecialis, & efficaciſſima gratia paucorum eſt, electorum eſt tantùm, vel ad temporalem, vel ad ęternam juſtitiam. Eſt generalis quidem gratia, omnibus patens, ſed longè alia, Pag. 209. Audi Tapperum: *Quare autem unus velit credere & verè pœnitere, cauſa eſt, quod ei ſic intus ſuadetur, quomodo ſecundùm ſuas affectiones aptus eſt, ut ſequatur: & quomodo à Patre doctus idoneus eſt, ut diſcat. Cujus cauſa eſt æterna Dei electio. Et ideo verum non eſt, quod Deus quantum in ſe eſt, omnibus æqualiter ſuam gratiam impartitur: quam-* L. 3. Con. gent. c. 158. *vis Scripturis ſit conſentaneum, quod Deus quantum in ſe eſt, omnes juvat, & ſuam impartitur gratiam, ſicut docet B. Thomas.*

Præclarè autem Tapperus oſtendit hac omnipotentia propoſiti & intentionis Dei nihil lædi libertatem noſtram, hoc eſt indifferentiam. Conſentiebant enim Manichęi & Adrumetini monachi non ita cogi libertatem, ut nolens vellet, quod impoſſibile eſt, vel cogitari: & tamen libertatem labefactabant, quia ejus indifferentiam abrogabant, inflicta neceſſitate inevitabili, etſi Pag. 237. volita. Concordat autem omnipotentia intentionis Dei cum noſtra indifferentia, quia *bonam & malam voluntatem hominis Deus inclinat & determinat* huc vel illuc per oblatas occaſiones, vel *ſuggeſtiones mediorum convenientium, quam incli-* pag. 236. Pag. 245. *nationem in noſtra eſt poteſtate non ſequi*. Ad bonum etiam etſi *indeclinabiliter* quandoque, inclinat tamen Deus per *virtutes*, quæ ſicut & *virtutes morales* ita inclinant, ut neceſſitatem non inferant.

Cùm Calvinus autem nobis exprobraret, quòd non diſcernamus gratiam nunc à Chriſto noſtram, & gratiam Adamo conceſſam. Reſpondet Tapperus hanc gratię diſcrepantiam in ſola perſeve- Pag. 247. rantię gratia ſitam eſſe. *Ex peccati infirmitate ſecuta eſt neceſſitas peccandi, & impotentia in bono uſque ad finem perſeverandi ſine ſingulari protectione & directione gratiæ divinæ. Adam verò creatus eſt in ea virtute & fortitudine, qua perpetuò perſeverare poterat, per ſola dona quæ acceperat. Non autem eſt differentia in poſſe reſiſtere, & ad tempus perſeverare contra particularem aliquam tentationem.*

Addit poſtremò Tapperus poſſe aliquando non indeclinabiliter tantùm, ſed & neceſſariò agi vo- Pag. 249.250. luntatem noſtram à Deo: *Diximus tamen quod Deus ita invitare poteſt intellectum illuminando, & voluntatem inſpirando, ut non ſolùm indeclinabiliter & inſeparabiliter ſequantur, verùm etiam neceſſariò. Ut non ſit in noſtra poteſtate non cogitare, aut non velle divinam inſpirationem ſuſcipere. Ut ſi fiant ſine rationis deliberatione relatio & inſpiratio. Et fortaſſis ſi etiam fiat ex pleno rationis judicio, ratio tamen & voluntas à reflexu ſuper ſe actuſque ſuos impediantur. Vel à cogitationibus per quas judicium immutari poſſet, impediatur ratio, & quidem ita impediatur, ut occurrere, vel potiùs aſſumi non poſſint. Quod ſi fiat aliquando, raro certè fit. His autem qui credunt & ad Filium veniunt, datùr à Patre ut diſcant, & non occurrant quæ à diſcendo impedirent: nec tamen tollitur eis illa cogitandi poteſtas, nec auditum avertendi, ac relinquendi ultimum judicium practicum, de veniendo ad Chriſtum.*

Hìc omitto, quæ ad antedictorum confirmationem attinent, de gratia indeclinabilis efficacię, qua electos ſuos Deus facit & converti ad bonum & in bono perſeverare. Quod hìc addit poſſe contingere, ſed *raro* contingere, ut *neceſſario* Deus torqueat quo volet voluntates noſtras, & artes modoſque ſignificat, quibus id fieri poſſit, ne id extra fidem ſit, memini me ſępiuſculè legere in pientiſſimis ſcriptiunculis Catharinæ Genuenſis, Tereſiæ Abulenſis, & ejuſmodi aliis non pauca hujus generis. Cuique autem experto fides adjicienda impenſiùs eſt. Ex quo & ſuſpicari quandoque libebat, num hęc Tapperi noſtraque ratio explicandę efficaciſſimę cujuſdam & indeclinabilis Dei gratiæ conciliari cum gratia prædeterminante ſummorum quorundam Theologorum poſſet, ut utrique per vices locus eſſet; & ubi per hanc noſtram liberrimum conſenſum elicuiſſet Deus ab indifferente & libera voluntate noſtra, tum verò per hanc prædeterminantem extorqueret quidvis. Prioris enim conſenſionis liberrimæ vis in hæc poſteriùs omnia permanaret. Sed hìc audire malim alios, & diſcere, quàm dicere & docere. Sanè ſicubi indurati & excęcati non poſſunt vel vitare peccata, vel præcepta implere, hi tamen fructus ſunt liberi, jam inde ab illa pullulantes libera & indifferente voluntate, qua ſeſe ipſi in hanc contruſere neceſſitatem.

EX JOANNE DRIEDONE

Lovanienſis Academiæ Profeſſore
Theologo.

Gratia generalis certiſſimè nulli deeſt, qua quodlibet peccatum vitet: piè creditur cum Auguſtino, nulli adulto non aliquando adeſſe, ut converti & ſervari poſſit: juſtificatis & trahi cœptis nunquam deeſt. Quid ſit gratia præveniens: quomodo fides impetret juſtificationem, quam nemo mereri poteſt. Quomodo Deus operetur in nobis ſine nobis.

ILlum Pelagii ſenſum, Deum velle omnes homines ſalvos fieri, ſi & ipſi velint, Ambroſio, Hieronymo, aliiſque Patribus non diſplicuiſſe cenſet Driedo, dummodo non, ut Pelagius contendebat, exiſtimemus, *omnem Dei gratiam præveniri humana voluntate, & hac ſua præventione tanquam merito bono ſe quemque ſalvum facere*: ſed tum omnes ſalvos fieri, ſi gratiæ pręvenienti conſentiant. De Captiv. & redemp. gen. hum. Tract. 4. c. 1. part. 2. pag. 94. 95.

Sed cùm ut velint ſalvi fieri, gratia opus ſit voluntatem diſponente, hìc quęritur, *an præparans ſe ad gratiam, teneat medium quendam locum inter injuſtum & juſtum; & ita ſit aliquid nec juſtè, nec injuſtè factum. Si enim homo ab injuſtitia ad juſtitiam tranſiens, juſtè facit, ergo eſt quædam juſtitia in homine priuſquàm juſtificatus ſit: hoc autem* Ibidem. *abſurdum. Si autem injuſtè facit, peccat igitur qui ſe præparat ad accipiendam juſtificationis gratiam. Hoc itidem abſurdum eſt. Nemo enim cum peccat, ad gratiam ſe præparat, ſed magis ab illa deviat.* Quem nodum ita pòſt exolvit: *Quamvis nulla ſit creatura, quæ locum teneat medium inter juſtum & injuſtum, cùm omnis homo, aut captivus ſit ſub diabolo, aut liber ſub Chriſti jugo: utique tamen eſt opus quoddam rationalis creaturæ, medium & indifferens, quod neque meretur præmium, neque ſupplicium. Quemadmodum ait Apoſtolus, Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt.*

eriunt. Quod tractans Auguſtinus in libro de Spiritu & litera, &c. Ita ergo quod ex gratia generali quis facit, ſive ex timore gehennæ, id veluti tranſitus eſt ab injuſtitia ad juſtitiam; id ideo nec juſtum, nec juſtum eſt; ſed medium quid & indifferens, cui nec ſupplicium debetur, nec præmium; quo non peccant, ſed ſe gratiæ præparant homines injuſti, ut juſti fiant.

Similiter infrà Pelagianæ eſſe inſaniæ affirmat, ſi quis dicat *fidem eſſe generale talentum naturæ inſitum*. Sed longè aliud eſſe, ſi dicatur *auxilia quædam gratuita omnibus ſine operum meritis eſſe parata, quibus adjuti valeant ſeſe ad donum gratiæ præparare*. Et mox hæc duo comparans, *Illud tanquam injurioſum divinæ gratiæ non eſt admittendum: iſtud autem docet gratiam Chriſti copioſè diſpergi*. Et mox: *Nec oportet hic curioſè inveſtigare, utrum ſingulis hominibus pro loco & tempore adſit ſufficiens vocatio, qua valeant ad fidem converti, quemadmodum in loco quodam docet venerabilis Auguſtinus*. Non ſentit ergo cum Pelagio, nec gratię injuriam facit, qui ejus neceſſitati ubique ſubſcribit, ſed eam copioſiùs ſpargit. Quanquam ſatius ſit, ut ait Driedo, non rimari nimis anxiè, an adultis omnibus adſit aliquando auxilium gratiæ ſufficiens ad converſionem: etſi ita affirmet Auguſtinus. Secus tamen infrà ſentire videtur ipſe Driedo, ubi negat omnibus dari hęc *auxilia ſufficientia* ad fidem & converſionem: cùm multis parvulis non dentur; *Non oportet igitur hujuſmodi auxiliorum ſufficientiam in adultis omnibus ponere, qui propria voluntate fecerunt ſeſe indignos gratia Dei. Alioqui in diſpenſandis gratuitis auxiliis benevolentiorem, ut inquit Auguſtinus, facerem Deum, in graviſſimis peccatoribus, quàm in parvulis propter alienum peccatum miſeris*. Fatetur mox tamen Driedo labare hoc argumentum, & perſæpè ingentia prorſus beneficia congeri à Deo in homines ſceleſtiſſimos, & ſalvos eos fieri; cùm parvulis ne unda quidem ſacri aſpergatur lavacri.

Ibidem. Tract. 4. Cap. 2. part. 4. Pag. 99. 100.

Ibidem. Part. 2. memb. 1. pag. 115.

Sed ut ut res habeat de his auxiliis ad converſionem ſufficientibus, in omnes, vel non in omnes ſparſis: Certè illud Driedoni certum eſt, ſemel juſtificatos nunquam peccare, *niſi quia gratiæ ſemel acceptæ jungere noluerunt proprii laboris officium*. Atque ita ſufficiente non caruerunt auxilio. At infideles adulti ſicubi peccant, de inopia auxilii non excuſantur, cùm per ſola naturalia potuerint vitare peccatum quodlibet, nempe adjuti generali influentia gratiæ ſummi boni. *Ita neque ullam rationem excuſationis invenire poterit, quiſquis poſt ſuſceptum uſum liberi arbitrii negligit jam vivere ſecundum accepta tunc naturæ talenta. Quia propter proprium jam peccatum reus efficitur, nec perit in ſolo Adam*. Sive ergo dentur, ſive non dentur omnibus ſufficientia ad fidem, converſionem & ſalutem auxilia; certiſſimè tamen adeſt omnibus poſſibilitas vitandi quodlibet peccatum. Nec rei ſunt, ſi non credant, quibus credendi auxilium denegatur.

Sed perſpicuè mox Driedo inclinat in eam ſententiam, quæ dubitat, vel negat hæc omnibus ſufficientia ad fidem & converſionem auxilia dari: etſi neget gratię aut fidei ab eo contumeliam fieri, qui ea omnibus communicat. *Quamvis tutior vivat, quiſquis cum Auguſtino non per auxilia ſufficientia ex æquo omnibus adultis propoſita, ſed per divinam miſericordiam & juſtitiam à curioſis hominum quæſtionibus ſe abſolvit; ſentiens Deum non injuſtè agere, ſi ex adultis æqualiter reis juvet ſufficienter unum, ut perveniat ad fructum paſſionis Chriſti, alterum non juvet. Non tamen ſentit contra divinam gratiam, neque ſi fallitur, pernicioſè fallitur, quiſquis* adultis omnibus generaliter auxilia hæc ſufficientia ad converſionem prodigit. *Ex hujuſcemodi auxiliandi modis per generalia quædam & ſpecialia dona ortum habuerunt Magiſtrorum ſententiæ, de facere quantum in ſe eſt, & de hoc quod venientes primùm ad uſum liberæ mentis, illuminantur à Deo, ſi his quæ acceperunt, non fuerint abuſi*. Scholaſticos agnoſcit conſpirare ferè pro his generalibus auxiliis in omnes ſpargendis, etſi ea quæſtione temperari malit.

Ibidem. memb. 2. pag. 115. 116.

Illud certè non immeritò inculcat Driedo, etſi adultis denegentur quibuſdam, vel quandoque omnibus, vel ſemper quibuſdam hæc auxilia ſpecialia ad fidem Chriſti & converſionem: non deeſſe tamen ulli auxilia generalia, quibus vitare ſingula peccata poſſit. Sed utcumque quis utatur his naturæ, hoc eſt, auxiliorum generalium viribus, non tamen per ea ad fidem ſe præparat & converſionem, cùm & illa infimi ſint ordinis, & inter ea homo ſæpè impingat. *Quamvis quiſque etiam nondum juſtus talentis naturæ poſſet uti, & utendo non peccare, & ſecundùm modum quendam laudabiliter vivere, non merendo ſupplicium; eis tamen nemo tam rectè tamque laudabiliter utitur, ut ex his ſolis valeat venire ad Chriſtum, aut ad participandum fructum paſſionis ejus ſeſe præparare*.

Ibidem. pag. 116.

Prolixiùs hæc omnia inferiùs idem pertractat, perſtatque in ſententia, etſi ſine ſpeciali auxilio gratiæ trahentis, poſſit vitari peccatum à quolibet; non poſſe tamen cor præparari gratiæ, nec eam gratiam omnibus dari, etſi qui eam gratis omnibus dari aſſeret, Pelagio non ſuffragabitur. Si quis faciat quantum in ſe eſt ſine auxilio ſpeciali, vitabit peccatum, non ſe diſponet ad gratiam: ſi cum ſpeciali auxilio, diſponet ſe ad fidem & per fiem impetrabit juſtificationem. At *firmiter credendum eſt unumquemque jam juſtificatum & gratiam aſſecutum multa poſſe tum ex gratia, tum ex viribus liberi arbitrii facere, quæ non facit: ſic & quiſque nondum juſtificatus poteſt tum ex adjutorio Dei ſibi parato, tum ex lumine rationis internæ multa facere, quæ non facit. Vocati ad cœnam, potuerunt non contemnere vocantem, &c.* Sufficienter ergo juvantur juſti, juvantur & vocati per gratiam vocationis, ut multa faciant bona, quæ non faciunt: ſufficienter juvantur omnes prorſus, ut non peccent. Ideo *ignorantia quæ ſolet vocari invincibilis, quamvis excuſet, ne factum ex hujuſmodi ignorantia imputetur in peccatum; non ſic tamen excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat is, qui non fuerit regeneratus*.

Ibidem. Tract. 5. c. 1. Pag. 125. 130.

Sed etſi hactenus alternare viſus ſit Driedo, hanc tamen concluſionem tandem diſertiſſimè depromit & confirmat: *Deus etſi non faciat juſtitiæ & miſericordiæ ſuæ præjudicium, ſi non omnibus ſub uſu liberi arbitrii viventibus diſpenſet auxilium ſufficiens, quo valeant ad ſalutem pervenire: nos tamen neque Scripturis, neque teſtimoniis Sanctorum adverſamur, ſi non ſuperba animoſitate, ſed pia fiducia quadam doceamus omni peccatori ſub uſu liberi arbitrii agenti cœlitus diſpenſari, etſi non ſemper, ſed pro loco & tempore ſufficiens excitationis auxilium, quo valeat credere, & ex fide orare, impetrare, &c.* Ex Scripturis mox declarat hanc Dei beneficentiam in omnes effuſam, immo & ex Auguſtino, *Hanc ſententiam in propriis ferè terminis docet Auguſtinus*. Et intexto Auguſtini teſtimonio, *Hactenus Auguſtini doctrina, ex qua diſcimus ita piè de Deo ſentiendum eſſe, ut opinemur, etiam Pharaoni & Ægyptiis datam eſſe miſericordiam, qua poſſent reſipiſcere, quam & Scriptura approbat, ſignificans illis data eſſe tempus & locum, per quæ potuiſſent mutari à malitia*. Et denique triplex auxilii genus diſtinguit, quo omnes poſſunt non peccare, quo piè creditur omnes etiam poſſe credere Deo & converti, quo denique electi ad fidem & ſalutem invictiſſimè aguntur: *Patet quod ſi piè ſicut expedit velimus ſentire de Deo, cujus miſericordia plena eſt terra, non erit Evangelicæ doctrinæ contrarium, ſi credamus, impias gentes, præter naturales inſtinctus ſyndereſis, quibus naturaliter oderunt furtum, mendacium, adulterium,*

Ibidem. Tract. 5. c. 3. p. 129. 130.

L. de Prædeſt. Sanct. c. 13. 14.

homicidium, etiam habere quaſdam divinarum excitationum viciſſitudines; ſed non tales, quales ſunt inter ſponſum & ſponſam. Ubi duo priora auxilii genera ad generalem, poſterius hoc ad ſpecialem gratiam pertinet. Quin & parvulis infrà ait ſuffragari Deum, dum ea parentibus confert, quibus ſi bene uterentur, non ſine baptiſmo parvuli excederent.

Ex Auguſtino promptum eſt & illud quod idem alibi docet, *reſponderi poſſe omnem hominem haben-* L. de Concor. lib. art. p. 23. *tem liberi arbitrii uſum, jam habere Deum utcumque intus loquentem, per lumen rationis internæ teſtificantem de gratia, miſericordia & juſtitia ſuper peccatores. Ad quem conſulendum, ſi ad cor ſuum* p. 44. *intus quiſque rediret, ſatis adiret Deum vocantem atque invitantem ad accipiendum quædam initia fidei juſtificantis. Sic ſunt venerabiles quidam Patres piè ſentientes de divina gratia omnibus parata, &c.* Locum Auguſtini ita diſſerentis alibi adſcripſimus. Idem infrà de *vi media*, ſeu lege naturaliter inſita diſputat, qua poſſe quemque ait peccare, & non peccare; non autem ſe ad gratiam præperare: neque niſi adſint motiones gratiæ excitantes.

Prolixè ibidem infrà tradit, quòd *adultus relictus in ſolis naturæ talentis per ſolam naturæ legem* Pag. 30. 31 *Deo generaliter cooperante, pro tempore & loco poteſt non peccare, & juxta Paulum naturaliter ea quæ legis ſunt facere*. Idem ex Auguſtino prolixè probat in libro de Spir. & lit. eum interpretante locum Pauli, & adverſus Lutherum excandeſcit, qui ex eodem libro urgebat ſine gratia ubique peccari, nec advertebat eodem ex libro contrarium revinci, immo & toto ex Auguſtino. Ubi autem ibi Auguſtinus ait ſine gratia liberum arbitrium *non valere niſi ad peccandum*: intelligit Driedo de *valore* ad merendum, ſive demerendum. Mereri enim ſine gratia non poteſt homo niſi pœnas æternas. Non tamen neceſſe eſt, ut omni opere ſuo homo mereatur, ſive præmia, ſive pœnas. Cùm libro eodem doceat Auguſtinus in impiis etiam reperiri quædam *opera ſecundùm juſtitiæ regulam non vituperanda, ſine bonis operibus difficillimè non vitam etiam cujuslibet impii reperiri*: Quæ tamen ad ſalutem nihil proſint. Parco plura excerpere ex hoc loco Driedonis elegantiſſimo, quo eadem ferè quæ priùs inculcat omnia, maximè de juſtificato, & per gratias actuales tracto, quo utroque faciente quod in ſe eſt per gratiæ adjutorium, *paratus eſt adjuvare* ſemper Deus. Addit & de parvulo ad paganos abducto, ſive poſt, ſive ante baptiſmum; nec huic autem defutura gratiæ auxilia, ſi adultus faciat quod in ſe eſt, piè credi, & citra Pelagii hæreſeos diſcrimen commendat.

Sed præteriri ſine piaculo non poteſt, quod idem ait infrà, non pugnare ſibi Auguſtinum, cùm nunc ait *fide impetrari* charitatem & juſtificationem, nunc eam non poſſe ullo *merito* an- Pag 55. teveniri. Immo in Epiſtola ad Sixtum ait: *Quid enim meriti poſſunt habere peccatores niſi meritum malum? Sed tamen nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſed fides hanc impetrat*. Quæ ita Driedo conciliat, nos fide *impetrare*, non *mereri* juſtificationem. *Impetratio innititur liberalitati, meritum juſtitiæ*. Ideo & ſanctus Tho- 2.2. q. 83. art. 15. 16. mas, *Oratio hominis nondum juſtificati eſt quidem remiſſionis peccatorum impetratoria, ſed non ipſius meritoria*. Quod & alibi ſimiliter exponit Driedo.

L. de grat. & lib. arb. p. 92. Nec omitti illud debet ubi duplicem gratiam diſtinguit, habitualem & actualem: *In poteſtate liberi arbitrii eſt uti & non uti habitibus, fide, cha-* De Concor. l. arb. & grat. p. 62. *ritate, cæteriſque virtutibus. Sed his ut velit uti operatur Deus, præveniente gratuita ſua motione, immittens menti abſque ejus conſilio & deliberatione prævium quemdam cogitatum, aut motum ad bonum, quo voluntas reducitur aut ex otio in actum, aut ex vana inutili cogitatione in voluntatem ſalutarem, qua ſeſe ex ratione & virtute accepta applicet ac moveat ad operandum. Atque ita non ſolùm infuſio gratiæ, qua juſtificatur homo, ſed etiam uſus acceptæ gratiæ, eſt gratuitum beneficium Dei, operantis etiam ipſum eundem gratiæ uſum. Quamobrem & actio cauſæ naturalis, per formam naturalem operantis, non poteſt eſſe abſque Deo operante, cujus operatione ceſſante nec ignis combureret, &c. Ita Deus operatur omnia in omnibus*. Vides quid ſit actualis gratia, ſeu promotio Dei, juſtis etiam neceſſaria, ut ex charitate Deum diligant, & quidvis boni faciant. Nempe immiſſio quorumdam actuum indeliberatorum, vel ad eos motio indeclinabilis, quo neceſſariò cogitet & initiali affectu velit bonum homo, & tum ipſe *ſeſe ex ratione & virtute accepta applicet ac moveat ad operandum*, vel moveri & affici non deſinat. Si deſinat enim, quod poteſt, id verò diſſentire eſt: ſi non deſinat, id conſentire gratiæ eſt. Quomodo infallibiliter quandoque Deus efficiat, ut homo non diſſentiat; & ut moveri cœpit, ita durare velit; alibi ex Driedone oſtenſum.

Ad eandem gratiam prævenientem ſpectat, ut per eam Deus in nobis ſine nobis operetur. Quod ita præclarè Driedo: *Bifariam poteſt intelligi, quod* De grat. & lib. arb. l. 2. pag. 143. 145 *Deus operatur in nobis ſine nobis. Uno modo quod Deus operatur illa ſine nobis elicientibus, ſeu producentibus illa. Alio modo quod ipſe operatur illa ſine nobis facientibus nos facere, aut producere illa. Unde multa facit mens hominis intellectu & voluntate, quæ non facit ſe facere, utpote cogitationes & volitiones, quibus tangitur abſque prævio rationis judicio, aut conſilio. Sic ut velimus Deus operatur in nobis ſine nobis, dum ſine rationis noſtræ conſilio, aut imperio, incipimus ſubitò velle bonum aliquod. Interdum verò ut velimus Deus operatur in nobis, non ſine nobis, veluti dum ſuadet, ut nos moveamus noſmetipſos ad ipſum velle, ita quod ſit motus non ſolùm à voluntate noſtra elicitus, ſed etiam imperatus & volitus*. Primum modum operandi in nobis ſine nobis amplectebatur Lutherus ſecundùm doctrinam Eccleſiæ Catholicæ. Eſt & tertius æquè Catholicis approbatus, & frequentiſſimus Auguſtino, quo Deus operatur juſtificationem in nobis ſine nobis, id eſt, ſine ullis antecedentibus meritis.

EX JOANNE DRIEDONE

Theologiæ Profeſſore in Academia Lovanienſi.

Gratia Chriſti ſpecialis ea eſt, quæ à peccatis mundat, juſtificat, ſanat, roborat fidei lumine, charitatis igne, dat poſſe bene operari, & ad id pronum eſſe: A Pelagii poſſibilitate procul eſt ea poſſibilitas.

CHaritatem & gratiam ſanctificantem, ceu *af-* De Captiv. & redempt. gen. hum. Tract. 2. c. 1. p. 8. *fectionem* juſtitiæ & rectitudinis, docet Joannes Driedo *vinculum* eſſe, quos nos Chriſtus trahit & devincit ſibi, ſicut & carnalis cupiditas vinculum carnis & peccati eſt. *Bona ſunt vincula quibus Chriſtus liberaliter nos jam ereptos de vinculis diaboli transfert in regnum charitatis ſuæ. Trahit nos Deus, cum ſanctis affectionibus ac votis & cœleſtium rerum deſideriis nos imbuit. Traham, inquit, te in vinculis charitatis, &c. vinculum magnum ſuper omnem carnem eſt lex in membris habitans, &c.*

Sanctitudo, vis, efficacia hujus vinculi ad Deo nos, ceu fonti juſtitiæ copulandos, ad vires bene operandi indendas, hinc eniteſcit, quòd per charitatem non trahat tantùm ad ſe Chriſtus, ſed ſibi copulet, conſeratque, & ita inhabitet nos, ſanctificet, vegetet ipſe. *Quamvis Sanguis Chriſti* Ibid p. 29.

neque viſibiliter adſit, neque viſibiliter ſe jungat, aut infundat homini qui juſtificatur; inviſibiliter tamen adeſt non modo ſanguis, ſed & totus ipſe Chriſtus per fidem, ſpem, & charitatem inhabitans, poſſidens, & gubernans animam, quæ per gratiam Chriſti facta eſt Spiritus Sancti templum, ſed & totius Trinitatis, &c. Illic eſt Chriſtus potentia & virtute, ubi eſt tota ejus virtus & poteſtas, quæ eſt Spiritus ſanctus.

Quia enim peccato ſordidati & vulnerati ſumus, gratia abluimur & ſanamur. Quod ad primum Pag. 29. 30. attinet, ait Paulus, *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, per nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, & per Spiritum Dei noſtri*. Etenim Spiritus ſanctus *per chariſmata eſt tanquam aqua purgans & ſanctificans*: ut ait Driedo. Quo ad alterum autem, ſicut anima *per peccatum eſt mortua, ſeu privata ſempiternæ vitæ gratia, & in omnibus viribus ſuis vulnerata, infirmata, debilitata: ita per gratiam habet vitam ſpiritalem, ſecundùm quam Deus perficit illam ſecundùm omnes vires illius, rationem illuminans fide, cæteriſque Spiritus ſancti donis intellectum perficientibus, ut videat atque attendat viam & finem ſalutis ſuæ: voluntatem autem corroborans virtute ex alto, ſancta videlicet charitate, &c. Gratia eſt animæ vita, ſecum adferens lumen quo videat, & robur ſeu fortitudinem, quo confortetur.*

Varias alibi idem coacervat comparationes gratiæ, quibus in ſingulis conſentiant aliqua, aliqua diſſonent. Itaque inſtar habet gratia inſtrumenti, talenti, indumenti ex Anſelmo, armorum ex Scripturis, quibus juvatur homo, ſed ita ut his uti poſſint & non uti: verùm his non in- Tract. 6. p.7.c.2 pag. 148.& ſeqq. citatur homo, ut his utatur: incitatur autem per gratiam. Rurſus inſtar eſt gratia brachii apporrecti, funiculi quo quis trahitur, luminis effuſi; ſed in his illud diſtat, quòd non debet cogitari libera voluntas aliquid per ſe ſeorſim conari, ut his utatur. Id incommodi declinatur, ſi Deus ſit artifex, qui nos ut inſtrumenta per gratiam moveat, ſed ita tamen ut homo *non ut inſtrumentum neceſſitate impellatur ab artifice, ſed à Deo accipiat ſuavitatem & inclinationem, qua ex proprio judicio & ſpontanea voluntate movetur*. Aptiùs dicitur ergo gratia ſua Deus eſſe noſter *medicus, dux, illuminator*. Immo gratia *ſeſſor* eſt, voluntas ut *jumentum*: quia videlicet, *Liberum arbitrium, à Spiritu ſancto apprehenſum, fræno gratiæ illius manſueſcit: ut curſim, ſive leviter incedat ad voluntatem illius, cujus frænis agi ſumma libertas eſt. Quod ſi petulantia calcitrare voluerit, & ſeſſorem dejicere, plerumque etiam calcaribus, id eſt flagellis cæditur*. Per gratiam ergo domatur libertas noſtra, & inſtar equi agitur à Spiritu ſancto; non ita quin reſiſtere ſemper poſſit, & quandoque reſiſtat, corruat, ſeſſorem excutiat; ſed tamen domatur tandem aliquando & manſueſcit.

Sed nihil expreſſius hoc apud eundem mox argumento, quòd cùm gratia, ſeu charitas virtus ſit, non ſolum animam mundat, ſed etiam cor- Ibid. p. 155. roborat, & actuoſam facit. *Fides, ſpes, charitas in anima quamvis comparentur annulo, aut veſtimento nuptiali; non tamen ideo oportet quod hu-* L. de ſpir.& l. c. 32. *juſmodi chariſmata Spiritus ſancti ſint otioſa quædam ornamenta in anima, quibus non juvetur anima; quia non in omnibus debet quadrare ſimilitudo. Unde Pelagiana eſt hæreſis, dicere animam jam Deo gratificatam non adjuvari fide, ſpe & charitate ad opera bonæ vitæ: tanquam charitas ſit qualitas quædam otioſa ad ſolum decorem animæ data, aut tanquam ornatus quidam ſpiritalis, aut nitor. Unde Auguſtinus, Charitas dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos*. Vides quid erraret Pelagius, utque vel gratiam habitualem tolleret, vel conceſſo ſolo decore, efficaciam ejus perimeret, cùm *virtus* non poſſit eſſe otioſa. Denique Pauli interpres Auguſtinus non tantùm pulchros & mundos, ſed & *Dei dilectores* effici nos ait per gratiam infuſæ charitatis. Hæc ut mox idem ait gratia gratum faciens, ea eſt *quam commendat fides Chriſtiana*; etſi etiam auxilia & motiones quibus ad eam diſponimur, *nomine gratiæ congruè appellentur*.

Et quanquam non ea ſit iſtius gratiæ efficacia, quæ prædeſtinationis & propoſiti divini: permagna tamen illa eſt. *Verum quidem eſt prædeſtina-* L. de Con. cor. l. 16art. & præd. pag 41. *tionem non ſolùm dare electis virtutem habitualem quæ eſt poteſtas quædam bene operandi, qua electus poteſt uti & non uti: ſed etiam operari in eiſdem electis ipſum virtutis opus, ipſumque bonum voluntatis uſum: ſed non inde ſequitur, liberum arbitrium nihil agere, aut ex neceſſitate recipere ſolùm opera bona à Deo. Nam quemadmodum ſæpè jam diximus, Deus operatur in nobis opera bona, propterea quod ipſe ſua gratia juſtificante facit nos libera & ſpontanea voluntate bene operari*. Itaque in illa etiam opera bona, quæ prædeſtinationis complexu conſtringuntur, effunditur efficacia gratiæ juſtificantis. Quamvis enim hac non uti electus tunc poſſit, utetur tamen, Deo id intendente, dirigente, cuſtodiente, protegente. Etenim Ibid. p. 41. *gratia non eſt naturalis poteſtas, ſed eſt naturalis poteſtatis perfectio, ſeu virtus, ſecundùm quam Deus ſanctificat, & purificat animam à maculis peccatorum, liberat à reatu damnationis, & ad Deum ſuum convertit, ſuaviterque ducit, & dirigit liberum hominis arbitrium in finem deſtinatum*. Cæteri quippe habitus dant faciliùs agere, quod utcumque poſſet, etſi difficiliùs agi. At habitus infuſi, fides, charitas, dant ſimpliciter poſſe agere, quod utpote tota ulterius natura, omnino peragi non poſſet.

Et infrà duplicem ſecernit gratiam, habitualem, & actualem, ſed illi primas concedit. *Verum quidem eſt gratiam Dei eſſe facultatem, ſeu poteſtatem quandam bene agendi cœlitus infuſam*, ut pote gratuitum *Spiritus ſancti donum habituale*, quo parata *eſt anima exire in actum, cùm opus eſt: ſed non ſolùm tale donum habituale eſt gratia: verùm etiam actus & motus animæ tam in intellectu, quàm in voluntate*. Lutherus totum gratiæ nomen & munus uni gratiæ & charitati juſtificanti vendicabat. Hoc unum ſatagunt Catholici Scriptores, ut aliquod etiam, ut ſecundarium ſaltem gratiæ nomen actualibus his auxiliis impetrent: perſuaſiſſimi & ipſi principatum gratiæ juſtificanti & inhabitanti dandum eſſe.

At quoniam cuidam *poſſibilitatis* gratiæ Pelagius ſuffragabatur, quantum ille abluderet ab hac cha- Ibid. p. 44. ritatis inhabitantis poſſibilitate, ſic mox ſubjicitur: *Virtus hæc ſic diffuſa per Spiritum ſanctum in corde noſtro, non eſt naturalis poſſibilitas, quam Pelagius dicebat eſſe gratiam Dei, æſtimans hominem per ſolam naturalem vim & poteſtatem liberi arbitrii à conditore naturæ inſitam poſſe eſſe ſine peccato, poſſe peccare & non peccare unquam.* Ibidem. *Si naturalis hæc poſſibilitas ſufficeret, ergo Chriſtus gratis mortuus eſſet. Longè verò alia eſt poteſtas bene operandi, poſſibilitati naturæ ſuperveniens naturam vitiatam, vitioque damnationis captivam ſanans, ac liberans: qualem poteſtatem habent electi, jam fide juſtificati, & induti virtu-* Pag. 45. *te ex alto: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*. En quæ Pelagio poſſibilitas gratiæ, & quàm diverſa Catholicis placeat. Paucis rurſus interpoſitis, de *adjutorio movente* ſeu actuali, ait ex Scripturis conſtare, præterea *aliquid eſſe tale & permanere in nobis, per quod ſumus aut proni, aut parati aliquid agere, etiam dum non operamur*. Et alibi rurſum de utriuſque poſſibilitatis diſcrimine, *Poſuit Pelagius Dei gratiam eſſe poſibilitatem peccandi & non peccandi, à creatore inſitam, quam Chriſtianis atq; Paganis, piis atque impiis exiſtimat eſſe communem, defendens*

L. 2. de grat. & lib. arb. pag. 76

dens Deum ſuæ gratiæ auxilio adjuvare hujuſmodi poſſibilitatem, non ipſam voluntatem, non actionem. Declarans autem quonam modo adjuvet poſſibilitatem: Adjuvat inquit poſſibilitatem Deus vocando, inſtruendo, dando legem, viam ſalutis demonſtrando. Gratiam autem Dei qua neque eſt cognitio legis, neque naturalis liberi arbitrii ratio, ad hoc tantùm valere dixit, ut præterita peccata remittantur, non ut futura vitentur. Liquet ergo quanta intercapedine diſtet hæc utraque poſſibilitas.

Pag. 77. 78

L. 2. p. 150

Pag. 153

Prolixè idem inferiùs probat ex Scripturis & ex Concilio Milevitano & Carthaginenſi gratiam propriè dici donum gratuitum, quo grati Deo efficimur, *qua ſumus Chriſtiani, qua liberamur à damnationis vinculo, qua juſtificamur, & juſtificati ita facimus opera legis, ut perveniamus ad finem legis, quæ eſt vita æterna.* Quanquam & nomine gratiæ deſignentur etiam actualia auxilia. Sed inferiùs cùm ſibi nodum iſtum objeciſſet, *Si dixeris opus eſſe medico, qui peccatorum vulnera curet, & juſtificet liberum hominis arbitrium, priuſquam rectè valeat operari. Hoc nihil obſtare videtur ſententiæ Pelagii. Nam peccatorum remiſſione, fide ac charitate acceptis, videtur homo ſtante generali influxu Dei poſſe ex fide & charitate operari abſque concurſu alicujus alterius auxilii ſpecialis.* Reſpondet ipſe infrà: *Quandam eſſe Dei gratiam, quæ poteſtas quædam eſt bene operandi, qualis eſt fidei & charitatis virtus, manens in homine etiam dormiente; ſed hoc non ſuffragatur ſententiæ Pelagii, qui dicit hominem habere illam poteſtatem à natura, & eandem poteſtatem nihil aliud eſſe, quàm naturalem poſſibilitatem liberi arbitrii, qua poteſt homo bene & malè agere; & Evangelio ſibi monſtrato, aut lege monſtrata juſtè vivere, ſine ulla Dei gratia liberante & adjuvante, deſuper inſpirata.* Sic ille retundit Lutheri calumniam, qui Pelagianæ hæreſeos ignominia Catholicos omnes conſpergebat.

Pag. 150

Ex hac gratia immanente eſt, quòd juſti poſſunt ſingula vitare, etſi non omnia conglobatim venialia. *Singula peccata vitare poteſt homo jam ſub gratia adjuvante conſtitutus; ſed non tota vita ſua poteſt vitare in univerſum omnia: & peccat in eo quod non vitat peccatum, quod vitare debuit; ſed non diſtincto peccat peccato, in eo quod non vitat omnia. Habet quidem juſtus pro loco & tempore voluntatem bonam Deo adhærentem; ſed non poteſt in hac vita ſub tot & tantis tentationibus habere hoc velle perpetuum. Diſtrahitur enim mens hominis juſti, & in hujus mundi magno mari variis jactatur fluctibus.*

EX JOANNE DRIEDONE

Theologiæ in Lovanienſi Academia Profeſſore.

Gratia propoſiti & intentionis Dei efficaciſſima.

De Captiv. & redempt. gen. hum. Tract. 2 c. 1. p. 10

GRatiam efficaciſſimam ex intentione & propoſito Dei inſuperabili ad converſionem impii, ad perſeverantiam juſti, ita deſcribit Driedo, ut Deus invitet, trahat, ſuadeat, illiciat, non neceſſitatem inferat; cùm & diabolus homines non cogendo, ſed ſuadendo ad ſe pertraxerit, & ſibi addictos circumagat quo demum cumque vult. Cùm vel maximè Deus poſſit, non poſſit diabolus in corde hominis novas creare affectiones. Etſi enim liberum ſit homini his affectionibus inſpiratis à Deo aſſentiri, vel reniti; permagnum tamen id momentum habet, ut ſæpiùs his laceſſitus homo tandem aliquando conſentiat. *Quemadmodum homo venumdatus eſt ſub peccato, non ab aliena natura, aut cogente, aut impellente, ſed à libera ſua voluntate, conſentiente hoſti ſuggerenti: ita & per Chriſtum non ulla vi, aut neceſſitate adactus, ſed divino Spiritu ita invitatus & tractus, ut per liberum voluntatis motum à peccato in Deum reſiliat, ſatanæ & pompis ejus ſua ſponte renunciet. Et ideo tam Chriſtus liberans, quàm diabolus conſenſum exigit noſtræ voluntatis, &c. Diſcrimen tamen eſt inter Dei & diaboli poteſtatem ſuper hominem. Deus enim cum ſit creator humanarum voluntatum, omnipotentiſſimam habet ſuper illas poteſtatem, potens eas inclinare, vertere, & de affectione una in aliam mutare quocumque voluerit. Diabolus verò non habet talem in corda hominum poteſtatem. Suggerere quidem poteſt, ſed intus ſic creare novas affectionos & corda hominum ~~ſic~~ mutare non poteſt. Eſt nobis diabolus author peccati, ſed nonniſi ſuggerendo; Deus verò in nobis author eſt juſtitiæ & vitæ, etiam immittendo. Omnis tamen humanæ voluntatis conſenſus, ſive diaboli ſuggeſtione ortus, ſive à Deo ſuggerente immiſſus, eſt voluntarius.* Vides diſcrimen inter poteſtatem Dei & diaboli ſuper corda hominum. Poteſt diabolus ſuggerere, non ſubire in ipſa animi adyta, in voluntatis liberæ penetralia; non poteſt creare novas affectiones. At Deus & cogitationes intellectui, & pias affectiones voluntati creando immittit, quibus neceſſariò primùm illuminatur mens, afficitur voluntas; & ſi conſentit, perſeverat affici, jam liberè & voluntariè: immo conſentire ipſum, non aliud eſt quàm in eo affectu durare quem Deus inſpirat, non eum abrumpere. Ita quodam modo conſenſum ipſum facit Deus, ſi modò illum, hoc eſt inſpiratum affectum libera voluntas non abrumpat. Ut ne abrumpat autem, id antea Deus flagellis & amaritudinibus curat, ita præparans, & penè cogens voluntatem aſſentiri, cùm experiri cogit omnia alibi dura & amara, in Deo uno quieſcere & deliciari ſe poſſe. Audi Driedonem: *Præmittit quidem Deus interdum coactionem, quam ad tempus homo nondum juſtificatus patitur nolens & invitus; ſed illam facit Deus, ut ex ea faciat ipſum hominem ad cor redire & ſpontaneè conſentire: quemadmodum patet in perſecutione Pauli Apoſtoli, qui in terram proſtratus & cæcus factus, jam converſus Deo percutienti conſenſit, dicens, Domine quid me vis facere?* Ita proſtratione, cæcitate, percuſſione *cogitur* Paulus liberè & ſpontaneè conſentire gratiæ illicienti & ſananti. Ex illa aſperorum & ſuavium auxiliorum congerie temperieque conſtat efficacia hujus gratiæ.

Ibidem: Tract. 4. p. 3 c. 2. pag. 95

Ibidem. pag. 96

Sed quàm alta ab origine Deus ordiatur inſtruere & adornare machinas, occaſiones, diſpoſitiones, tribulationes, illecebras, quarum conſpiratione converſionem cordis ſecundùm propoſitum ſuum inexpugnabile aliquando tandem perficiet: idem alibi luculentè ediſſerit: *Deus præparat hanc gratiam homini etiam plerumque id ignoranti, neque conſideranti, neque aliquid adhuc de gratia cogitanti. Sed hæc eſt præparatio ad gratiam generaliter accepta, quæ eſt effectus quidam ex intentione Dei ordinatus ad juſtificationem hominis, ſive ſit opus, ſive paſſio, vel impreſſio, aut in homine juſtificando, aut in alio, ad juſtificationem tamen hominis ordinata. Plerumque enim effectus, aut operatio in altero eſt, per quam homini gratia præparatur. Deus omnium futurorum non ſolùm conſcius, ſed & author & gubernator, futurorumque eventuum præparator, ſecundùm occulta ſua judicia interdum præparat cauſas, occaſiones, diſpoſitiones & paſſiones, ordinans illas in ſalutem electorum, etiam finem illum vel ignorantium, vel non attendentium. Proinde occaſiones converſionis noſtræ & ſalutis oportet aſcribere divinæ providentiæ & prædeſtinationi, &c.* Et paulò infrà, ut varias artes, ſuppetiaſque explicet Deus ad cordis converſionem: *Deus hominem pulſat, ut quandam ſui notitiam & credulitatem faciat in mente hominis, &c. deinde increpat, conturbat, & terrore ſui judicii tremefactam facit, nunc ſpe quadam, ac deſiderio cæleſtis vitæ erigit. Sed ſive iſto modo, ſive alio egerit, totum agit, ut faciat hominem voluntarium, & volutariè* *credere, quærere gratiam, & rectè vivere. Sic perſequutorem Paulum dejecit in terram, ut rebellem illius voluntatem traheret in ſui obedientiam, faceret illum voluntarium, ut tremens & ſtupefactus diceret, Domine quid me vis facere?* Fruſtra tam longo anfractu, tot plagis, adverſis, blanditiis, uteretur Deus, ſi conſenſum unica motione, aut delectatione victrici perfecturus eſſet.

Ibidem. Tract. 4. part. 5. c. 2, pag. 100.

Et rurſum infra: *Ad hoc prævenit Deus, ut ſua excitatione & ſuaſione faciat animo intendere in ea quæ dicuntur, & accommodare ſeſe, dociles reddere, & aperire corda ſua Domino. Prævenit non vim inferendo voluntatibus, ſed ſuaviter trahendo eas, ſuaſionibus ſuggerendo & invitando. Qui etſi interdum præveniat, corporibus eorum vim inferendo, ut in Evangelio præcipit, Exi in vias & ſepes, & compelle intrare; quod & in Paulo Apoſtolo videtur accidiſſe; hoc totum facit, non ut cogat illorum animos, & nunquam voluntarii ſerviant: ſed ut eos faciat dociles & benevolos: primùm reddens illos attentos in ſuam miſeriam ſpiritalem & ſalutem, de quibus antea non cogitabant.* Ita avocamentis ſæculi excuſſis, amaritudinibus ubique ſparſis, pœnis etiam incuſſis corpori, vim quodammodo facit Deus, ut in cor redeat homo, & ibi cum Deo deliciari malit, quàm cum mundo amareſcente afflictari.

Quì fiat autem, ut paribus auxiliis à Deo adjuti duo quidam cùm ſint, alter convertatur, vel perſeveret, alter non convertatur, vel non perſeveret; præclarè idem mox aperit, ex eo id fieri, quod etſi paria ſint adjutoria, non æqualis eſt tamen Dei intentio, non æqualis utriuſque affectio. Eadem autem auxilia diſſimiliter excipiunt, affecti diſſimiliter. Jam verò divinæ eſt intentionis ea aptare cujuſque affectibus auxilia, quibus conſentire pronus eſt.

Pag. 101. 014

Quemadmodum ex duobus jam æqualiter juſtis contingit alterum libero arbitrio à gratia deficere, conſentiendo deſideriis carnis ſuæ; alterum eodem libero arbitrio, innixo Dei auxilio perſeverare: ſic ex duobus adhuc impiis æqualiter indignis, æqualiter divinis inſtinctibus pulſatis, atque admonitis, aut ad fidem, aut ad pœnitentiam, contingit alterum non reluctari, ſed locum dare pulſanti Deo, alterum verò reſiſtere. Habuit is qui ſic vocatus reſiſtit, in poteſtate ſua non reſiſtere; alioqui neque peccaret, neque ſibi ſupplicii meritum faceret reſiſtendo. Prolixè hìc probat, non poſſe in ſemet gloriari, qui vocatus ita conſentit, etſi alter diſſentiat: nec enim conſentiret, niſi miſericorditer indignus vocaretur. Sed cùm æqualiter licèt adjuti à Deo, non æqualiter tamen aut intus affecti, aut foris ſæculo implicati ſint: hinc diſſentiente altero alter conſentit. At verò quod paucioribus quis vinculis, aut oblectamentis ſit mancipatus ſæculo, quod amara ſæculi expertus, & pertæſus, facilè in ejus fugam conſentiat; hæc anterior animi præparatio accepto ferenda eſt providentiæ & intentioni Dei, qui jam olim hunc ſibi ſervabat, hunc ſibi parabat. Itaque ſi totum ambitum curæ & opis divinæ complectare, etſi ambo ſufficienter, non ambo tamen æqualiter ſunt adjuti. *Citiùs obediunt*, inquit Gregorius, *qui non habent in hoc mundo quod delectet. Ex his poſſumus reperire cauſam unam propter quam duo æqualiter divinis indiſtinctibus, & admonitionibus tracti, non æqualiter credunt, aut obediunt Evangelio, quia non ſunt æqualiter affecti. Quemadmodum propoſito lucro aliter movetur avarus, aliter pecuniæ contemptor: ille ad facinus perpetrandum, iſte ad facinus contemnendum. Unde in homine nondum juſtificato quidquid fit, quo minuatur carnis ſtimulus, ſit peregrinatio, ſit labor, ſit per jejunium caſtigatio, hoc ipſum eſt præparatio quædam ad accipiendum fructum paſſionis Chriſti.*

Inculcat rurſus infrà *cauſas & occaſiones* præmitti à Deo, ut ad fidem infideles, ad pietatem impii, ſeu lapſi excitentur: ſed quia *cæleſte præmium non eſt tam potens in ſui deſiderium & amorem ducere carnales homines, quàm æterni ignis ſupplicium trahere illos in timorem judicis: nemo eſt enim qui non magis dolorem fugiat, quàm appetit voluptatem; hinc fit ut vera interior pœnitentia in Chriſtianis carnaliter viventibus frequentiùs & in pluribus magis ſumat originem ex timore gehennæ ignis, quàm ex amore cæleſtis præmii. Ideo Chriſtus paſſim comminatur gehennæ ignem impœnitentibus, &c.* Si ergo efficacia gratiæ convertentis impios partienda eſt in plura adjutoria, ejus particula non minima timori gehennæ concedi debet.

Ibidem. Tract. 4. p. 6. c. 2. pag. 103.

Et poſſet utique Deus uno impetu homines mutare, convertere & ad ſe rapere. Sed eo anfractu conſulit noſtræ libertati. *Quamvis omnipotens Deus ad operandam hominis converſionem, non indigeat in corde hominis timore primo; neque neceſſarium habeat expectare ullam loci & temporis opportunitatem; neque egeat alia cauſa creata, quæ Chriſtum prædicet, & revelet, vel metum incutiat, aut timorem gehennæ: quippe qui in momento potens eſt revocare peccatorem; ſubitò trahere voluntatem ejus in conſenſum & obedientiam Chriſti. Ipſe tamen ita agit, ut jam ipſius auxilio pulſati, aut excitati, aut invitati, ſimus non otioſi, non ſegnes, ſed cooperatores ſalutis & noſtræ & aliorum.*

Ibidem.

Quidquid in convertendis cordibus impiorum miniſter Dei agit, ſive flagellis, aut comminationibus, ſive conſolationibus, promiſſionibus, & ſpe cæleſtis gloriæ animos erigendo, id totum agit ut corda inducat in virtutem charitatis: quæ tametſi immittitur deſuper à ſolo Deo, non tamen abſque conſentiente & ſeſe accommodante libero arbitrio. Eſt ergo timor divini judicii via quædam perveniendi ad charitatem Dei. Ita noſtræ indifferentiæ voluntatis conſulitur, ut ipſa ſeſe voluntas determinet, tot concuſſa terroribus, & illecta blandiciis, inſpirata intus bona affectione, quæ ſi non repellatur, ipſa erit conſenſio.

Poſſet tamen Deus breviore compendio totum ſolus convertere ad ſe cor hominis omnipotente efficacia motionis, vel delectationis, ut innuit Driedo, ut Tapperus, ut alii conſentiunt. Poteſt ergo & hìc gratiæ, vel motione, vel delectatione indeclinabili voluntates noſtras prædeterminanti locus eſſe, ſi priùs, ſi vel ſemel voluntas conſenſerit, hoc auxiliorum circuitu ſinuoſo adducta. Poterat & ratio forſan haberi gratiæ ex præſcientia efficacis, cùm ſuprà Driedo diceret, Deum futurorum præſcium præſtruere & præparare cauſas & actiones, quibus tam aptè quis moveatur, ut conſentiat. Etſi enim in Deo propriè non ſit præſcientia, tamen cùm humano more tam crebrò & in Scripturis & à ſanctis Patribus præſciens futurorum Deus dicatur, non ægrè ferri forſan debet, ſi ex præſcientia futurorum dicatur tanta fieri congruorum auxiliorum præparatio, ut contumacia voluntatis vel ſic expugnetur. Poſſumus ergo & huic acquieſcere ſententiæ, ſi non uni alicui, ſed conſpiranti multiplicitati, varietati, congruitati & infatigabili auxiliorum oppugnationi dicatur tandem cedere contumacia noſtræ voluntatis.

L. de conv. Tract. 5. c. 3. p. 128.

Id rurſus confirmat Driedo, poſſe una motione divina prædeterminari voluntatem; ſed conſultius eſſe, ſi vel ſemel indifferens libertas ſemet ipſa ad conſentiendum determinet. *Expectat Deus, non quod impotens ſit ſubitò convertere, mutando voluntates impiorum: ſed quod paulatim eis correptis flagellum miſeriæque peccati ſentiantur; quatenus concuſſi timore, ſua ſponte relinquant nequitiam, ſua ſponte implorent medicum & auxilium.*

Ibidem. Tract. 5. c. 4. p. 13

Duplex alibi ſecernit auxilium Dei: aliud ſecundum propoſitum Dei, aliud non item, etſi ſufficiens. *Deus quorumdam voluntates ita juvat, qualiter aptum novit, ut obediant. Quorumdam autem voluntates ita juvat, ut vel credere vale-*

valeant, vel ad ea quæ fidei ſunt ediſcendum ſeſe accommodare. Iſtud eſt adjutorium ſecundum ſuggeſtionem, ſuaſionem, vel inſtinctum divinum. Iſtud verò adjutorium ſecundum prædeſtinationem divinam, cujus intentio tameſi nequeat impediri, aut fruſtrari, tam ſuaviter tamen Deus hanc ſuam intentionem adimplet per rationales creaturas, ut liberas hominum voluntates non impediat; quo fit ut ſub divina prædeſtinatione liberè operetur etiam voluntas humana, voluntariè conſentiens Deo intus ſuggerenti. Subdit ſub jugum cogi debere intellectum, quod *pauci* capere queant, qui ſtet hæc omnipotentia *intentionis* Dei, cùm per auxilia fruſtrabilia indeclinabiliter tamen perficitur. Hìc ſanè perſpicuum eſt Driedonem Adriani VI. veſtigiis inhærere, cùm diſtinguit duplex adjutorium: aliud quo poteſt fieri res, aliud quo fit. Nemo enim nervos omnes ſemper vel diu ſaltem contendit. Ideo ſi merè ſufficiat auxilium in re ardua & prolixa, nunquam bene cedet. Si uberius & copioſiſſimum ſit, res fiet.

Similiter infrà & inextricabilem rei difficultatem confitetur, & unam tamen hanc viam eſſe Tract. 6. part. 2.c.2. ejus utcumque expediendæ: *Quantumlibet fueris conatus penetrare ſempiternæ prædeſtinationis abyſſum ſtare cum mutabilium rerum contingentia, & cum poteſtate humanarum voluntatum ad oppoſita eorum, quæ ſunt ordinata ab infallibili prædeſtinatione; non comprehendes, nec prorſus quieſcet inveſtigatio mentis tuæ, niſi in obſequium fidei captivaveris intellectum, &c.* Et infrà, *In omnibus juſtificandis voluntas præparatur à Deo, qui excitans & pulſans hominis animam, variis utitur mediis, nunc totum ſimul infundens, nunc paulatim hominis animam præparans, nunc incutiens gehennæ timorem, nunc coram hoc mundo pudorem, nunc ingens animi mœrorem, nunc afflictionem; ut animus non delicias, ſed miſeriæ ſolatium potius quærat; nunc mortis metum, ut amplius peccare non libeat. Atque hæc omnia operatur Deus, nunc per homines corripientes, nunc per tyrannos, &c. Quæ & abſque his omnibus poteſt occulto, mirabili, & ineffabili modo, quæcumque in nobis voluerit, operari, &c. Nec ſatis eſt timere gehennam, aut ceſſare à voluntate peccandi; ſed & oportet amicum fieri Deo, ut diſpliceat peccatum ex amore juſtitiæ per Spiritum intus vivificantem*. En quanta auxiliorum multiplicitas, & quàm ſinuoſus plerumque in impii converſione circuitus. Siquando autem Deus *totum ſimul infundat*, nimirum breviore & breviſſimo gyro hæc ille omnia nihilominus coarctat, & compendioſiùs explicat intus in penetrali pectoris. Explicatio hæc autem eademque uſitatior ſupellex auxiliorum & mora, argumento eſt quàm multa brevi temporis ſpatio peragantur in converſionibus inuſitatis.

Adde quæ idem alibi habet de duobus æqualiter tractis, quorum alter venit, alter non venit, quanquam præſens gratia par ſit, non tamen par eſt intentio prædeſtinantis Dei, immo nec par gratiæ adaptatio ad cujuſque affectum. *De duobus* L. de conc. lib. arb. & grat. p. 25. 26. *indignis æquabiliter inſpiratione divina attractis, quorum unus ſalubriter obedit, alter non ſic obedit; ſciendum eſt quod illo ſtante caſu, dicendi ſunt non fuiſſe æqualiter tracti ſecundùm gratiam prædeſtinationis. Hæc namque eſt divina voluntas, taliter trahens electos, qualiter eis aptum noverit, ut non contemnant, ſed obediant, &c. Poteſt quidem humana voluntas reſiſtere divino inſtinctui, ſed non poteſt impedire intentionem prædeſtinantis Dei: quia corda hominum in manu Dei ſunt, quocumque voluerit, inclinabit ea*. Et mox, *Quamvis conatus fuerit homo ante gratiam, non liberabitur à peccatis; neque juſtificabitur, donec ſecundùm intentionem Dei prædeſtinantis, ſuaque gratia adjuvantis ita trahatur, ut Spiritu charitatis deſuper accepto ex maſſa perditionis erigatur. Erigatur inquam voluntariè, utpote qui etſi nequeat reſiſtere intentioni Dei, quæ eſt ſecundùm voluntatem ſui beneplaciti, habet tamen in poteſtate ſua non obedire, ſed & reluctari divino tractui: dicente Scriptura de juſto jam tracto, Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus*. Sic ille libertatem cùm gratiæ efficacia conciliat, quod etſi voluntas poſſit reſiſtere *inſtinctui* & motioni Dei, non poſſit tamen reſiſtere *intentioni*: etſi non ſit indeclinabilis motio, eſt tamen indeclinabilis intentio, & intentioni omnipotentis ſerviens omnigenarum motionum conſpiratio. Non ulla autem hìc mentio ſenſus compoſiti & diviſi, ut nec apud ſanctum Thomam, cujus ſententiæ & verbis Driedo inſiſtit. Adverte rurſus ut ubique ſatagat hic Scriptor circa converſionem & perſeverantiam, non circa ſingula opera bona.

Et infrà, *Verum quidem eſt homines Dei præde-* Ibidem. pag. 41. *ſtinatione juſtificatos, ſuis ſtudiis, deliberationibus, conſiliis, ſeipſos determinare ad bonorum operum electiones; ſed Deus facit eos ad bene vivendum ſpontaneè determinare ſeipſos, &c. Quidquid ipſe ſua bonitate operatur, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, cor ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo, ad hoc tendit, ut noſtræ voluntates illi ope-* Pag. 45. *ranti cooperentur*. Et infrà: *Charitate & virtutibus infuſis utitur anima ſi velit; ſed ut velit inter tot & tantas tentationes, Deus operatur quotidianis auxiliis, protegens & confortans animam, ut perſeveret*. Et infrà rurſum: *In eos quos ſic trahit,* Pag. 5[illegible]. *qualiter aptum novit, ut obediant, eſt judicium ſuæ gratiæ & miſericordiæ. In eos autem quos non ſic trahit, ut obediant, eſt judicium juſtitiæ*. Et rurſum: Pag. 56. *Qui nondum credunt, in ſua habent poteſtate, ne veniant: & qui credunt, in ſua habent poteſtate, ut exeant: qui ſi fuerint prædeſtinati à Deo, ut eſſent credituri & perſeveraturi in lege juſtitiæ, tam ſuaviter tamen & dulciter gubernantur à Deo voluntates eorum ad credendum rectèque vivendum, ut & ipſi ſentientes ſe poſſe excidere à via juſtitiæ, quotidianum implerent adjutorium, ut in eo quod inceperunt, perſeverent*. Ubique vim invictam hujus efficaciæ ponit, vel in multiplicitate auxiliorum, vel in directione, protectione, gubernatione Dei. Ad converſionem & perſeverantiam mox ſubdit dari victricem hanc gratiam, non qua poſſit fieri, ſed qua fiat res: *Multifariam adjuvat prædeſtinatum, ut inter* Pag. 57. *tot & tantos animæ hoſtes, ita pugnet & vincat, ut finaliter à gratia non deficiat, &c. Non quod bona voluntas prædeſtinati ſit in bono confirmata & indeclinabilis ad vitia: ſed quod voluntas Dei intendentis ſua gratia ſic juvare electos, ut eant & fructum afferant, qui maneat ſic efficax, & ab humana voluntate non impedibilis, &c. Deus non facit eos in bona voluntate immobiles; ſed tam ſuaviter gubernat eos, ut voluntariè benè vivant*. Adamus enim cui nihil obſtabat, tanto non egebat divinæ cuſtodiæ præſidio; *at nunc in ſtatu lapſo ita dirigitur humana voluntas, ut velit perſeverare in bono quod* Pag. 58. *cœpit*. Sola quippe charitas infuſa ad id non ſufficeret: quia etſi *nihil eorum quæ Apoſtolus enumerat, poſſit animam ſeparare à charitate, quia charitatem nemo poteſt perdere invitus: utique tamen propria noſtra voluntas, quæ in ſe mutabilis eſt, poteſt nos ſeparare*. Ita pergit oſtendere perſeverantiam ab Auguſtino non celebrari, niſi eam quæ ad finem uſque vitæ pertendit, & quæ Dei ſpeciale donum eſt, & quæ non cadit ſub merito.

Denique non multò pòſt ibidem diligentiùs veſtigans, quæ ſit illa invicta perſeverantiæ gratia, ita concludit: *Reſpondeo, Adjutorium tale* Pag. 59. *ultra gratiam habitualem, non eſt aliqua res creata, nec virtus acquiſita, aut infuſa; quia nulla talis facit hominem ad peccandum indeclinabilem. Sed adjutorium tale eſt Chriſtus ipſe, qui unà cum Patre & Spiritu ſancto juſtificans prædeſtinatos, incipit habitare in cordibus eorum, ſecundùm tem-*

porum opportunitates varios erga illos operatur effectus, nunc ſalutares inſpirationes & affectiones, nunc hominum admonitiones, nunc utilem metum & timorem divini judicii ingerens, nunc adverſitatem, & tentationes opponens in conſervationem humilitatis, & ad impediendum ſuperbiæ motus, nunc blanda cæteraque id genus alia providens ſingulis prædeſtinatis, ſecundum uniuſcujuſque qualitatem, conditionem, &c. Atque ita fit ut Deus ſit prædeſtinatis turris fortitudinis, dum inter medios hoſtium cuneos intus & foris animas multis modis adjuvat, ut ex fide & charitate cæteriſque virtutibus ſemel acceptis rectè vivant: quibus etſi ad tempus à veritate devient, fert opem ut reſurgant, & rurſus accipiant dona quæ perdiderant, &c. Donum ergo ſeu adjutorium nunc datum prædeſtinatis eſt ipſe Chriſtus prædeſtinans, de perditionis maſſa ſanctificans, & aſſiduè inter tot & tantas imbecillitates noſtras adjuvans per fidem, ſpem, charitatem, per ſalutares inſpirationes, timores, affectiones, & id genus alia quotidiana auxilia. Quibus optari vix poteſt quidquam enucleatius.

EX FRANCISCO SONNIO

Epiſcopo Boſcoducenſi, qui Tridentino affuerat, cum litterarum ſacrarum Profeſſor eſſet & Canonicus Ultrajectenſis.

EDidit Sonnus *Demonſtrationes religionis Chriſtianæ ex Verbo Dei* contra hæreſes eo ævo graſſantes. Hìc fulget tractatus *de fide & juſtificatione*, ubi non imaginaria & imputativa, ſed vera & inhærente ſeu habituali gratia juſtificari hominem probat ex eo quòd ad ſupernaturalem beatitudinem Cap. 7. *Deus hominem condidit rectum, id eſt, debitè qualificatum, ſicque diſpoſitum per gratiam juſtitiæ originalis, naturæ ſuperadditam, ut oportuit ad conſecutionem dicti finis. Qua gratia velut ſemine quodam ex Deo, cœpit eſſe conſors divinæ naturæ, & vivere jam non ſolùm naturaliter, ſed & ſpiritualiter vitam quandam ſanctam, quæ ſecundùm Deum eſt.* Ideo nec nunc *juſtus eſt*, aut talis *qualem eſſe oportet*, qui non habet *gratiam*, ceu *juſtitiam originalem*; neque *alia dona æquivalentia quibus fiat conſors divinæ naturæ, ut denuo vivat in Deo.* Gratia ergo hæc primaria & inhærens, duo præſtat, ut & juſti ſimus, & vivamus vitam ſpiritalem ſanctamque. Unde mox: *Juſtitia, ſeu rectitudo includit eſſentialiter duo pro ſtatu naturæ lapſæ. Primò ablationem peccatorum, &c. Deinde regenerationem, ſeu renovationem Spiritus ſancti per dona cœleſtia, quibus efficimur conſortes divinæ naturæ, & ſine quibus nemo vivit, ne initiativè quidem vitam quandam æternam ſecundùm Deum.* Addit hoc fieri *per charitatem, quam Spiritus ſanctus diffundit, &c. qui eſt Spiritus vivificans, &c. ubi notabis quod vivificare eſt vivum facere, non ſanè vita corporali, ſed vita animæ, qua ſecundùm Deum vivimus. Qua vita quod poteſt vivificare, poteſt & juſtificare.* Prolixè denique probat hanc gratiam inhærentem & juſtificantem, illam eſſe Pauli & Auguſtini charitatem decantatiſſimam, quam Spiritus ſanctus diffundit in cordibus noſtris, *quæ aptos facit fini creationis, & ordinem ponit in omnibus viribus, omnibuſque actibus* noſtris.

Hac charitate docet impleri præceptum de diligendo Deo, dum peccata omnia mortalia vitantur, quod illa dat poſſe. *Hæc eſt enim charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus. Itaque qui ſic toto corde diligit Deum, ut nihil eorum, quæ ille præcipit, omittat; nihil etiam eorum quæ vetuit, faciat; ille revera ſatisfacit præceptioni de diligendo Deum, & habet in ſe charitatem verè perfectam, perfectam inquam perfectione viæ.* Ibid. c. 9. Quod fuſiùs idem proſequitur in tractatu *de diligendo Deum & proximos.* Dat enim charitas inhabitans verè poſſe & præcepta implere, & vitare peccata omnia. Ideo alibi comparat hanc gratiam Soli, qui non ſolùm tenebras fugat, ſed etiam *reddit aerem ſalubrem, terram vivificam & fœcundam. Sic & Deus per lumen gratiæ purificat corda à maculis, ſanat, vivificat, fœcundat.* Tract. de peccatorum remiſſionibus, c. 6. Eſt enim, ut mox ait, hæc gratia *fides per dilectionem operans, ſive fides ad cor tranſiens, adeo ut immutetur affectus in amorem ejus, quod per fidem cœpit eſſe in cogitatione.* Etenim *affectus* permanet conſtanter in animo; & non ſolùm ubi Deo affigitur, maculas expungit peccatorum; ſed etiam vegetat, roborat, incitat, urget ad bona opera, cùm anima ſuis affectibus, ceu ponderibus agatur, quocumque agitur. Hoc denique ait *incrementum* eſſe, quod dat ſolus Deus, fruſtra alioqui ſudaturo, qui plantat, & qui rigat.

Quod adgratiam generalem attinet, ſubinfeſtus illi videtur fuiſſe Sonnius. Diſertè enim ita ait; De Paſſione Dom. c. 11. *Cujus vult miſereri Deus, trahendo ipſum ad Chriſtum, illius miſeretur; quem verò vult obdurari, illum obdurat, relinquendo eum ſine pulſu, tractu, aut inſpiratione, quibus convertatur ad Chriſtum.* Quod verò hunc trahat, illum non trahat, negat ſimulari Deum poſſe iniquitatis, cùm omnes homines jerint *in unam maſſam perditionis, propter peccatum originale, aliaque ſuperaddita.* Et quidem *Chriſtus omnibus ſufficienter meruit patiendo; attamen non ad omnes pervenit fructus meritorum ejus. Primò quia non omnes prædeſtinati ſunt, ut ſalvi fiant per Chriſtum. Voluit enim Deus ab æterno quoſdam in maſſa perditionis perire, ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ in vindicando peccatum. Cui voluntati Dei Patris ſemper manſit conformis voluntas Chriſti.*

Multos tamen non divina, ſed ſua voluntate orbari parta Chriſti meritis ſalute, probat ex illis, qui vocati, *cùm parata eſſent omnia*, reſpuerunt. *Non eſt enim propter inſufficientiam meritorum Chriſti, quia dicit, Omnia parata ſunt.* Ibid. c. 11. *Sed eſt propter negligentiam, vel contemptum, aut malitiam eorum qui vocati erant; qua vel neglexerunt, vel noluerunt ſe aptare ad percipiendum fructum paſſionis, aliò convertentes affectum. Sicut ignis in commune expoſitus, ad calefaciendum quoſvis ſufficiens, non tranſmittit calorem niſi in eos, qui vel ſua ſponte appropinquant, vel aliena voluntate propinqui fiunt. Ita Chriſtus attulit medicinam omnibus ſufficientem; ſed hæc non operatur niſi in eos, qui vel ſua ſponte per fidem appropinquant, vel aliena voluntate propinqui fiunt, ut parvuli in baptiſmo.*

Etſi ergo non omnibus, multis tamen *ſufficientem* dari gratiam exiſtimat Sonnius, ut ad Chriſtum veniant, qui tamen non veniunt, etſi *ſufficienter* poſſint. Itaque à ſufficiente efficacem gratiam ſecernit. At quibus nec ſufficiens datur gratia, illi ea de re non vocantur in crimen, nec damnantur, niſi ob originale, vel actualia quæ ſine illa gratia vitare potuerunt peccata. Rurſus ibidem: Ibidem. *Qui non eſt tractus à Deo, aut non ſit tractus, qualiter aptum erat, ut veniret: ille non fit quidem particeps meritorum Chriſti, attamen citra novam culpam contemptus, vel negligentiæ. Qui verò eſt tractus, & invitatus à Deo ſufficienter, nihilominus tamen non accommodat ſe, ſed negligit, vel contemnit venire; profectò is multò fit damnabilior propter hunc neglectum ſuum, vel contemptum. Erat enim ſic præventus & tractus, ut potuiſſet gratia Dei cooperante credere, pœnitere, ac bene vivere, ſed noluit.* Mox quadripartita diſtributione, alios ait *non habere fructum paſſionis Chriſti, quia accipere per fidem noluerunt*; alios *quia poſtquam acceperunt, repulerunt à ſe*: alios *quia merentur non accipere, quia tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, ſic merentibus illorum ſceleribus.* Quartos denique, *quia Deus non dedit, ut accipere poſſent. Quemadmodum*

dum parvulis quibuſdam non datur, ut perveniant ad lavacrum regenerationis. Quibuſdam etiam adultis forſitan abſque nova culpa propriæ negligentiæ, non datur ut audiant Evangelium ſalutis.

Gratiam ergo generalem approbat Sonnius, ſed aliquò uſque. Et primùm ea orbat parvulos ſine baptiſmo hinc excedentes. Secundò illos qui ſcelerum enormitate indurari meruerunt. Sed his tacitè aſſentitur non defuiſſe vires & auxilium, ut peccata vitarent, quibus indurari meruerunt, & reliquis gratiæ beneficiis privari. Si enim nec illa vitare poterant, indurati jam ergo erant. Tertiò illos etiam adultos, quibus citra ipſorum culpam non datur, ut audiant Evangelium. Sed de his non conſtanter loquitur Sonnius, ſuamque trepidationem teſtatur ea voce *forſitan*. Denique his ipſis ait *non eſſe damnabile, vel imputabile, quòd non habuerunt fructum paſſionis Domini; ſed imputabilia eis eſſe illa peccata, cum quibus ad judicium veniunt*. Nec enim imputatur, niſi quod potuit vitari.

Itaque cùm adſit omnibus auxilium, quo vitare poſſint peccata quælibet, ſi quibus *forſitan* deeſt quo ad Chriſtum veniant, his ſpeciale potiùs auxilium deeſt, quàm generale. At verò fidelibus nunquam deeſſe gratiam, qua proximè poſſibilia fiant Dei mandata, immo & qua juſtificari poſſint, ſi *faciant quod in ſe eſt*, perſpicuè docet idem Sonnius: *Non hic diſputamus, an noſtris ſolius naturæ viribus poſſimus implere præceptum charitatis, aut noſtris dilectionibus nos vivos & juſtos facere. Scimus enim id divinæ eſſe gratiæ per fidem, quæ eſt donum Dei, & per charitatem deſuper diffuſam in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Nec Chriſtus hic moratur, an gratiam habuerit Legiſperitus, quanquam ſine gratia nec hoc præceptum poſſet impleri, nec alia. Scivit enim homini credenti, qualis erat Legiſperitus, dum facit quod in ſe eſt, non deeſſe gratiam neceſſariam ad faciendum, quod Dei ordinatione factum oportet*. Fidelibus ergo ſaltem omnibus ſemper adeſt gratia generalis & ſufficiens, qua & præcepta impleant, & peccata vitent, & denique juſtificari poſſint.

Tract. de diligendo Deum & proximos. c. 8.

Tam addictus cùm ſit Sonnius gratuitæ prædeſtinationi, & tamen adultis vel omnibus, vel complurimis auxilium communicet, quo poſſint juſtificari, qui tamen non juſtificantur, & perſeverare, qui non perſeverant: vix poteſt hęc ille decreta copulare, niſi ea ratione & via, quam illi Theologi Belgæ præiverant. Itaque conſtanter illud retinet, meritorię libertati eſſentialem eſſe ad utrumlibet indifferentiam: *Cur non dedit hoc Deus, ut non poſſimus, ne noſtra quidem voluntate, ſuperari à morte? Quia gratia perficit naturam, non deſtruit. Præcipua vero portio, qua differimus à brutis animalibus, eſt liberum arbitrium. At Chriſtus non venit perdere liberum arbitrium, ſed ſuperare ſuis gratiis, promovere, adjuvare: Omnia poſſum in eo qui me confortat. Id enim poſſumus, quod per amicos aliorumve auxilio poſſumus. Rurſum dicente Deo, Sufficit tibi gratia mea, ſcilicet ad hoc ut non vincaris ſtimulis carnis, niſi velis. Porro velle te vinci certum eſt, ſi quæ tui ſunt officii, & in tua ſita ſunt poteſtate, per negligentiam omiſeris, vel contemptum, vel malitiam.*

Dom. c. 16.

Cùm tam multis in poteſtate ergo ſit juſtificari, & perſeverare, qui non juſtificantur, non perſeverant, id ex eo fit, quòd etſi vocentur & juventur per auxilia divina, & quidem ſufficienter, non tamen efficaciter juvantur, quia non *ut aptum eſt* eos juvari, ut conſentiant. Ita enim ille ex Majorum dictatis, & maximè ex Auguſtino: *Itaque quod electus ſic trahitur ad Chriſtum, ſicut Deus aptum novit, ut veniat, quodque veniens purgetur à peccatis & ſanctificetur in periculum, hoc gratiæ Dei & meritis Chiſti acceptum ferre oportet*. Itaque hæc eſt electorum prerogativa, *ſic trahi ut aptum eſt, ut veniant*. Et infrà, *Qui non eſt tractus, aut non ſic tractus à Deo, qualiter aptum erat, ut veniret, &c.* Atqui hac aptitudine auxiliandi continetur tota illa auxiliorum collectio, in qua efficaciam gratiæ propoſiti collocamus cum Lovanienſibus tam multis hìc relatis Theologis & Duacenſibus. Aptum eſt enim hos timore, hos amore; illos aſperis, hos blandis duci trahique: & eundem nunc iſta, nunc illa diverſa ratione tentari.

Ibid. c. 19.

Ibid. c. 20.

Hęc enim ratio eſt efficaciſſimæ gratię, accommodatiſſima liberis nunc voluntatibus noſtris per indifferentiam ad bonum & malum. *In cœlis quidem manet in nobis eadem arbitrii libertas, quæ fuit antea, ſed longè aliter ibi diſpoſita, quàm hìc. Ibi inflexibilis erit ad malum propter conſummatam beatitudinem, æternum bene actæ virtutis præmium. Hic verò ad utrumlibet flexibilis manet, ut glorioſior ſit pugna, & ex teipſo quodammodo ſurgat futuræ coronationis meritum*. Ideo & mox ſubditur Deum, nec velle mala, nec nolle, ſed permittere; multa fieri pręter voluntatem Dei, non præter ejus permiſſionem: & tamen vel faciendo vel permittendo efficacem ſemper eſſe Dei voluntatem.

Tract. [illegible] permiſſionibus divinis, c. 2. 4.

Cùm alibi denique diſputaret idem Sonnius de *Conſiliis Evangelicis*, & adversùs Lutherum Calvinumque defenſaret Tridentinæ Synodi doctrinam de votis continentiæ; gratiæ Dei *donum* eſſe continentiam primò demonſtrat. Addit autem, *Dona dici nequeunt, niſi ubi donata fuerint: ubi autem donata ſunt, jam uti illis, vel non uti, ejus qui dona accepit, efficitur*. Et paulò pòſt, *Tanta eſt autem Dei erga nos munificentia propter Chriſtum, ut nulli homini Chriſtiano deſit nulla gratia neceſſaria ad peragendam debitè functionem, Evangelio Chriſti comprobatam, dummodo ipſe non defuerit ſibi*. Id probat ex verbis Pauli ad Corinthios, *Divites facti eſtis in Chriſto, ita ut nihil vobis deſit in ulla gratia*. At verò excipit Sonnius, *Si cuipiam deeſt, adeo ut nec habeat, nec habere poſſit, etiamſi faciat quod in ſe eſt, juxta traditionem Evangelicam; is qua ratione dicetur dives effectus in omnibus per Chriſtum, & non potiùs pauper & inops derelictus, &c. Si Chriſti fidelibus deſint dona Dei, ſine quibus impleri nequit, quod ſtatus illi requirunt, non jam homo, ſed Chriſtus culpandus erit, &c.* Ita conſtanter & ex neceſſaria Tridentinæ Synodi tuitione docet gratiam Chriſtianis omnibus adeſſe ſufficientiſſimè ad implenda ſua cuique munia, & eam adeſſe ita, ut veluti dono *uti aut non uti poſſint*. Ubi vides actualia auxilia habitualibus copulari, habitualia enim ſunt dona continentiæ & id genus alia, quod ille ibidem prolixiùs differit; adeo ut ne uno quidem aut altero flagitio totus ille habitus excutiatur. Hæc autem dona in electis ſuis tuetur Deus invictiſſimè, obſtacula tentationum amoliendo, & aliis miris modis.

Cap. 8.

EX JOANNE BUNDERIO

à Gandavo, Dominicano.

An. 1546.

EDidit Bunderius brevitate & eruditione ſacra laudatiſſimum *Compendium converſationis Theologorum ſuper erroribus ſui temporis*. Pauca hinc libabimus, ex quibus conjici queat de ejus ſententia. Urgente adverſario, *ſi neceſſario Deus prævenit voluntatem, & bonum velit, quomodo liberi ſumus arbitrii?* reſpondet in hunc modum: *Dat Dominus gratuitò, ut velimus bonum verum, quia omnia ſecundùm ſibi inditam naturam gubernat: voluntatem, quam liberam condidit, movet quidem ut liberè velit; non autem neceſſitate compellit. Secundùm illud Chriſoſtomi, Deus nolentes* *non cogit, ſed volentes trahit. Non quia infirma ſit ejus voluntas, ſed quia cogere neminem vult. In libertate itaque hominis ſitum eſt aſſentire, vel diſſentire divinæ voluntati; parere, vel ſpernere ejus motionem. Et Theophylactus, Multi vocati, pauci electi: Dei eſt vocatio: electos autem fieri, vel non, noſtrum eſt. Et Hyeronymus, Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia neceſſitate trahimur. Alioqui ubi neceſſitas eſt, nec damnatio, nec corona eſt.* Clementer ut vides omnia, & ita ut Hyeronimus, priſcique Latinæ gentis Patres, Chryſoſtomus, Theophylactus, cæterique Græci coaleſcere, & in unam cum Auguſtino ſententiam mediocrem & temperatam poſſint adduci.

Et ibidem rurſus ejuſdem ſalivæ hæc ſequuntur: *Dat Dominus, ut bonum velimus, per voluntatem verò noſtram liberè acceptamus & volumus bonum. Dum autem volumus bonum, nobis cooperatur Deus, ut perficiamus.* Tertullianum mox, & Cyprianum, & Chryſoſtomum affert, conſentientes, *Hominem ſuæ libertati relictum, & in arbitrio proprio conſtitutum, ſibimetipſi vel mortem comparare, vel ſalutem.* Quæ omnia etſi detorqueri poſſint in ſenſus alieniſſimos, cavendum tamen etiam atque etiam eſt, ubi manus pro veritate catholica conſeruntur, ne totum, ne plus æquo calliditati detur; ne denique in eaſdem opinationes delabamur, quas adverſarii Eccleſiæ defenſitant. Ecquid enim Lutero Calvinoque conſilii erat, cùm neceſſitatem invehi jactabant gratiæ divinæ vi & efficacia? Non ſanè illi negabant, lubentes, volenteſque ad bonum ſe juſtos conferre per gratiam: non negabant radicem liberæ indifferentiæ in humana voluntate altiſſimè defixam, & cum ipſa concretam, ſupereſſe cum gratia; & liberum tamen negabant arbitrium.

Jam gratiæ habitualis quanta ſit efficacia, ſic ille depromit, eam quæ Sacramentis confertur, elucidans: *In Confirmatione miles Chriſti inungitur,* Tit. 10. art. 10. *ut aſſequatur gratiam, qua nec mortis formidine à fidei confeſſione recedat. In Euchariſtia eſt manducatio Corporis Chriſti, & eo cibo anima ſpecialiter confortatur, in via Domini ambulatura.* Pergit aliorum Sacramentorum vires & effectus contexere ſummatim, & ſingulis vendicare vim infundendæ gratiæ, nimirum habitualis, quæ poſtea corroboret hominem in aliis aliiſque, vel vitæ periculis ſuperandis, vel exercendis virtutum documentis.

An. 1550.

EX FRANCISCO TITELMANNO

Belga, Ordinis Minorum.

GRatiæ generali aptari poſſunt hæc Titelmanni verba in Joannem, *Erat lux vera, quæ* In Evang. Joann. 1. *mundum univerſum in omni tempore, & vult, & poteſt illuminare, omnem ſcilicet hominem, qui vel natus eſt, vel naſcetur in mundo. Hæc lux verbum eſt Patris, quod in omnes homines participium ſuæ lucis lumen naturalis rationis infudit: lumen quoque ſpiritalis viſitationis, & internæ illuminationis ſemper promptè infundit humanis mentibus; ita ut quantum in ipſo eſt, hac etiam illuminatione omnes illuminet. Denique nihilo omnino eſt luminis in quoquam, vel naturæ, vel gratiæ, quod non ab illa una & prima luce effluxerit.* Sic ille triplicem horum verborum ſenſum ex Cyrillo, Chryſoſtomo, & Auguſtino contexit, nec quidquam inter eos pugnæ eſſe ſuſpicatur, *Sine perſonarum* In Cantic. c. 6. *acceptione ſemper & ubique Deus gratiæ ſuæ dona infundit illis, qui ad ſe convertantur, quemadmodum beatus Petrus in Actis ait, In veritate comperi, quod non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet Deum & facit juſtitiam, acceptus eſt illi. Nec proinde ex avaritia eſt, vel invidia, ſive odio Dei, quod non ſemper in omnibus univerſi orbis partibus illuminata luceat Eccleſia; ſed ex noſtræ pravitatis eſt defectu, quæ ipſius obſiſtit lumini, obſtaculumque ultro præbet, & obicem ponit illius gratiæ. Ipſe enim, ut Joannes ait, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Verùm ii ad quos venit ipſe, quoſque peculiariter voluit radio illuſtrare, venientem noluerunt recipere.* Et denuo alibi, *Cùm legem ſcriptam* In c. 1. Epiſt. ad Roman. *gentes non habentes, naturali mentis lumine illuſtrati, ea faciunt bona opera, quæ moralis lex præcepit, ipſis ſua mens lex quædam eſt, in qua legis opera ſcripta ſe habere demonſtrant.* Hactenus de rudimento quodam lucis ſupernæ, nunc de exordio quodam bonæ cupiditatis, cùm utroque generale conſtet Dei auxilium, ſed non omnino ſalutis efficax, ſine gratia ſpeciali: *Velle adjacet* Ibid. in c. 7. *mihi, perficere autem non invenio. Ex parte ſpiritus video mihi bonum in electione eſſe & deſiderio; ſed propter carnis concupiſcentiam nequeo perficere, quod ſecundùm Spiritum utcumque volebam. Jam autem diximus de homine nos ſic loqui, ut eſt in ſeipſo, ſine auxilio divinæ gratiæ ſupradditæ. Non enim volentes ſumus ex nobis, ut bonum quod quomodocumque elegimus, perficiamus, &c.*

Quibus in verbis *gratia ſuperaddita* non alia intelligitur, quàm habitualis & ſanctificans, quæ verè roborat & voluntatem & operis executionem. *Peccatum vobis non dominabitur. Non enim* Ibid. in c. 6. *eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Nulla poſthac ratione permittendum eſt in nobis regnum peccati, poſtquam peccatis eſtis mortui & ſacramentis ſanctificati. Sub gratia enim Dei jam eſtis; quam & in Baptiſmo accepiſtis, quæ contra malum fortificat, & ad bonum præbet auxilium, non amplius ſub infirma & invalida lege.* Perſpicuè ergo *ſub gratia* eſſe, & non ſub lege: idem eſt ac Baptiſmi gratia ſacramentali eſſe informatum, & ea roborari ad bonum, & ita jam non eſſe ſub peccati dominatu. Et alibi idem, *Fortis eſt ut mors dilectio; ſi-* In Cantic. cap. 8. *cut mors hominem ſeparat ab omnibus quæ videntur delectabilia, & ab omni vitæ hominumque commercio avellit: ſic vera Chriſti dilectio hominem quem invaſerit, mundo penitus mori facit, affectum ſeparans ab omnibus, quæ in hoc mundo videri poſſunt delectabilia; ita ut neque cogitare libeat, nec tractare eorum aliquid, quæ in hoc mundo jucunda reputantur.* Totum vertitur in hac *affectus* immutatione.

Et hinc etiam robur maximum gratiæ efficaciſſimæ. Principante enim affectu cordis ſui facilè Ibid. c. 1. quiſque trahitur. *Trahe me poſt te: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm tibi placuit me trahere per gratiam tuam, & cordis mei affectiones in te ſubvehere. Deo enim trahente & operante interiùs, cor dilatando per ſuam gratiam, facile eſt nobis poſt ipſum etiam currere, qui per nos ipſos nec ambulare lento curſu valemus.* Et alibi efficaciam gra- Ibid. c. 5. tiæ invictiſſimam ſic deſcribit: *Vox dilecti mei pulſantis, Aperi mihi ſoror mea, &c. Ego ſto ad oſtium, & pulſo. Pulſare dicitur Deus, quando per gratiam ſuam prævenientem corda noſtra tangit, & viſitat per internas inſpirationes, & tacitas occultaſque cordis motiones, &c. Quanquam verò ipſius eſt cor noſtrum, ipſumque habeat in manu ſua, eo quod ipſum fecerit ab initio; attamen à nobis poſtulat aperiri cordis oſtium. In liberi enim arbitrii poteſtate eſt, ut Chriſto pulſanti, vel aperiamus, vel claudamus oſtium cordis noſtri, &c. Caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Similitudine ejus dictum, qui per multas horas intempeſta nocte perſeveravit pulſans. Indefeſſa perſeverantia pulſantis repulſam pati non debet. In Evangelica Parabola qui per noctem perſeveravit pulſans, propter importunitatem obtinuit, quod poſtulavit.* Vides perſeverantia, ſeu multitudo & diuturnitas gratiarum excitantium quàm efficax ſit.

Et rurſum mox: *Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, &c. Surrexi ut aperirem, &c. Sponſus ubi videt ſponſam inutiles prætendere moras & excuſationes, manum ſuam immittit per foramen, ut peſſulum levet, & repagula amoveat; ſponſa tunc exurgit & aperit. Ita Chriſtus cùm nos videt non promptè acquieſcere ſuis inſpirationibus, & moras nectere, tum manum ſuam illam validam, quæ intima noſtra operatione ſuæ virtutis ſufficit commovere, in cor noſtrum immittit, ut impedimenta ingreſſus ſui amoveat, id eſt, ut affectiones inordinatas rerum temporalium, & maximè noſtri ipſius inordinatum amorem removeat: quæ impedimenta donec potenti manu & efficaci operatione ſponſi fuerint ablata, oſtium cordis noſtri clauſum tenent. Ad hujuſmodi vero quæ carni dura videntur infirmæ, nequaquam ex nobis ſufficientes ſumus, niſi manum illam validam & impotentem mittat ſponſus noſter; ſic in nobis efficaciter per gratiam ſuam operando, ut quæ nobis ex nobis impoſſibilia videntur, implere valeamus.* Et mox denuo, *Venter meus intremuit, &c. Chriſto per ſpecialem gratiæ operationem tangente ventrem animæ, id eſt, mentem, affectum, ille ipſe venter merito intremiſcit & commovetur, ſaluberrima profecto commotione & tremore, qui nos ex inobedientibus obedientes, & ex pigris alacres reddit. Et notandum quod ſponſus non per ſe aperit oſtium ſine ſponſa, nec ſponſa ipſa ſine ſponſo.* Sed ſponſus miſit manum ut aperiat, ſponſa exurgit & aperit. Duo hìc efficaciæ cœleſtis aperiuntur tela, terrenarum affectionum debellatio, quod fit per rerum ipſarum quæ improbè amantur ſpoliationem, per tribulationem & amaritudines: rurſum tremor, ſeu formido & experientia quædam pœnarum, quæ ex nolentibus volentes facit. Cùm aperuiſſet ſponſa, aufugit ſponſus, quia *Chriſtus bonis inſpirationibus quotidie mentes noſtras tangere non deſiſtens, &c. non deſinit opportunè importunè ad cordis oſtium pulſare, manu etiam immiſſa ad amovenda impedimenta ſalutis; donec vel invitos, ut ita loquar, cogat ſibi aperire; tanta ſedulitate pulſat ad oſtium, & aſſiduè exhortatur, cùmque eo perduxerit, ut voluntariè cupiamus illi oſtium aperire, ad tempus ſe ſubtrahit, ut ariditatem mentis ſentiamus, & pœnas demus, quod diu pulſantem neglecimus, & cogamur eum jam quærere cum dolore & labore.* Oritur ergo hæc efficacia gratiæ ex inſpirationum aſſiduitate, importunitate, opportunitate, ex terreſtrium illecebrarum remotione, terroris immiſſione, ſponſi fuga poſt blanditias, & artibus innumeris. His adde quæ idem habet in hæc verba Chriſti apud Joannem: *Niſi Pater qui miſit me, traxerit eum. Trahimur ex Cyrillo, non vi, ſed monitione, doctrina, revelatione ineffabiliter facta. Et ex Auguſtino, Si Poetæ licuit dicere, Trahit ſuam quemque voluptas; non neceſſitas, ſed voluptas; quantò fortiùs nos dicere debemus trahi hominem ad Chriſtum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, juſtitia, ſempiterna vita, quod totum Chriſtus eſt?*

ANGLI.

EX JOANNE FISHERO

Epiſcopo Roffenſi, Romana & martyrii purpura præclariſſimo, Lutherum confutante recens exortum.

Eadem vendicatur doctrina, de gratia generali, ſpeciali ſeu juſtificante, & demum efficaciſſima ad converſionem & perſeverantiam.

CArdinalitiam purpuram Roffenſis martyrio ſuo, ſed & univerſam Eccleſiam eruditionis copia, ac Lutheri nuper inſanire exorſi confutatione illuſtravit. Cùm fidem Eccleſiæ tueretur adversùs Novatoris inſaniam, non alia ſanè potuit ille obtrudere dogmata, quàm quæ Catholicis receptiſſima, & ad fidei neceſſariam tuitionem accommodata eſſent. Sic ergo ille Lutherum adgreditur: *Dic nobis quæſo, quando tu relictum ſibi peccatorem exiſtimas? An propter inopiam generalis influentiæ Dei, quæ cuncta vivunt, moventur, & ſunt? An propter defectum gratiæ gratis datæ, quâ juvari poteſt liberum arbitrium, ut reſipiſcat, quomodo & filium prodigum converti fecit miſeriæ ſuæ contemplatio, & multi per conciones quotidie reſipiſcunt? An denique propter gratiæ gratum facientis amolitionem, quâ certum eſt deſtitui cunctos, qui mortali peccato ſunt affecti? Hos enim tres modos tuus ille Gregorius Ariminenſis diſtinguit, palam aſſerit.* Hæc ille ex Scholæ tritiſſimo pulvere, cui conſentiebat & Gregorius Ariminenſis; ut vel hinc conſtet fruſtra etiam hujus unius præſidio ſe jactaſſe Lutherum, cùm cæteros omnes nihili faceret Scholaſticos. Addit ex eodem Gregorio, immo ex Auguſtino, ante gratiam juſtificantem, & Cornelium & Catechumenos bonis *moraliter* operibus ad eam ſe præparaſſe, non ſine auxilio gratiæ utriuſque prioris.

In Confutatione aſſer. Lutheranæ. art. 36. pag. 368.

Præclarè idem infrà de triplici illa gratia, & qua quiſque potiatur: maximè de ſecunda, quæ ut vitet quis peccatum, gratiæque ſummæ ſe præparet, præſto eſt: *Nec adulter abſque generali influxu Dei poteſt adulterandi facinus committere, ſed neque poſtquam ipſum admiſit, ſine ſpeciali auxilio Dei conari valebit, ut reſurgat. Et ratio eſt, quoniam ubique præſens eſt, tam genaralis influxus ille, quàm iſtud auxilium ſpeciale, nec deeſt aut hoc, aut ille cuiquam peccatori, niſi vel indurato, vel in ſenſum reprobum tradito. De quibus utriſque certum eſt, quod auxilio Dei ſpeciali fuerint deſtituti. At non opinor quoſque peccatores ita communiter à Deo deſeri, ſed quanquam in peccato mortali fuerint, & extra gratiam, nihilominus hoc auxilium ſpeciale præſens eſſe, quo Deus ad eorum corda pulſat, ut intret.* Triplex Dei auxilium ſecernit, influxum generalem, auxilium ſpeciale, gratiam. Prius utrumque omnibus ſemper adeſſe vult, etiam peccatoribus: ſolis obduratis & reprobum in ſenſum traditis abeſſe ſentit ſpeciale auxilium, non generalem influxum: etſi vitare peccata, aut boni quid velle nemo poſſit ſine ſpeciali auxilio.

Pag. 378.

Indignatur ea de cauſa quibuſdam Scholaſticis, qui præter Patrum normam velint ſine ſpeciali auxilio, cum ſolo influxu generali, à peccatoribus opera moraliter bona fieri: & ita etiam ab induratis, quos generalis influxus non deſtituit. *Hoc dixi, propter Patres, quorum ſententiam ſequi malui, quàm Scholaſticorum, cùm in hac re mutuò ſibi pugnent. Patres enim aſſerunt neminem poſſe quidquam boni velle ſine ſpeciali Dei auxilio, nec ſufficere generalem illum influxum. Nonnulli contrà Scholaſtici contendunt hunc ſufficere, &c.* Quod pace invictiſſimi Martyris dixerim, ſuſpicio non levis oboritur mihi, verbis magis, quàm re diſcrepare hìc Scholaſticos, cùm quas aliqui gratias gratis datas, vel auxilium ſpeciale appellitant, præter influentiam generalem: id totum alii complectantur uno nomine gratiæ generalis, vel influentiæ generalis. Cùm enim omnibus præſto ſint hæc auxilia ſpecialia, non eſt cur ſpecialia dicantur. Sanè & Thomas & Bonaventura hanc gratiam generalem nunc bipartiuntur, nunc inſecabilem unamque utroque auxilio fœtam conſtituunt. Nec obſtrepo ſententiæ Roffenſis, cenſentis ſpeciale hoc dici debere auxilium, quòd eo careant indurati & excæcati: ſed an ea de re ad unguem conſentiant ſancti Patres, ſicut & Scholaſtici, ego confiteor meam inſcitiam, nondum mihi prorſus conſtat. Scitè autem Roffenſis Patrum & complurium Scholaſticorum ſententiam ita interpretatur : *Ut communibus inquinati peccatis medii ſint, inter juſtos qui ſunt in gratia, & illos à Deo derelictos, qui traditi fuerunt in reprobum ſenſum. Nam juſtus præter influxum quem vocant generalem, habet auxilium Dei ſpeciale, ſimul & gratiam in ejus anima præſentem. Communes verò peccatores gratia carent interna, ſed præter generalem influxum, non deeſt eis auxilium ſpeciale, quo miris modis ſtimulantur ad reditum. Reprobi & indurati ita generalem dumtaxat habent influxum, ut cæteris careant.* Sed cùm excæcati tamen & indurati reſipiſcant aliquando forſan, tum Roffenſi approbanda eſſet exceptio hæc, quæ axiomati generali derogat; tumque in ſententiam illorum forſitan revolveretur Scholaſticorum.

Inferiùs ſanè Lutherum acriter objurgat *influentiæ* Pag. 383. Pag. 392. *generali* illudentem: cùm eo ſubducto præſidio *nec motus agere ſuos, nec eſſe omnino res omnes poſſint*. Et poſtea rurſum : *citra gratiam per fidem* Pag. 395. *præparari* ad gratiam nos poſſe docet, eamque præparationem *ſupra naturam* eſſe, perinde ut ipſam fidem. Qualis verò ſit hæc tota gratia, vel generalis influentiæ, vel auxilii ſpecialis, ſic idem infrà : *Pulſat Dei miſericordia multorum corda, quæ nondum gratiam admiſerunt, ſed ſpreverunt oblatam. Annon Chriſtus Corozain & Betſaidæ exprobat, non admiſſam gratiam, quæ ultro fuerat eis oblata? Annon igitur præſto illis fuit auxilium Dei, modo pœnitere voluiſſent? Fuit haud dubiè, alioqui nunquam iſtud eis Chriſtus exprobaſſet.* Alia id genus exempla accumulat, ubi ratio & ſenſus communis jubet, & tanta præterea cogit authoritas: ubi hæc viſa congrua, hęc miracula foris repręſentabantur, increpitabat reprehenſio, quòd non emolleſcerent, affuiſſe ſimul interius auxilium influentiæ generalis, & ſpecialia fortè auxilia, quibus id poſſent: *Fuit igitur præſentiſſimum eis auxilium Dei, quo pœnitere potuiſſent, & ad gratiam parare ſe. Quod ſi feciſſent, gratiam* Pag. 400, 401. *accepiſſent haud dubiè.* Et infrà quanto authoritatis pondere hæc nitantur, *Dixi ſæpiùs, Quoniam Dei auxilium cunctis hoc tempore gratiæ paratum eſt, & iidem liberum habent arbitrium. Idcirco per confeſſionis & pœnitentiæ humilitatem ſacramentis Eccleſiæ ſe ſubdere poſſunt, & amiſſam gratiam recuperare. Hoc & orthodoxi Patres cuncti & conſtantiſſimè proteſtantur, atque uno ore prædicant: ita damnant Pelagianos, qui ſine gratia nos aſſerunt ſalvari poſſe. Quare plurimùm refert, an cum Pelagio quis dixerit, Sine grativ nos poſſe ſalvari; an gratiam in hominis arbitrio ſic poſuerit, ut cum auxilio Dei, quod nulli non paratum eſt, eam poſſe parari confidat.* Ita ille.

Quo ex loco illud etiam effulget, quo à Catholicis differret Pelagius. Sed id non minùs perſpicuum fit ex his ejuſdem verbis : *Neque Pelagianorum hæreſin hic habere locum ulla formido eſt, quando non dicimus hominem abſque gratia gratum faciente, cogitationem habere meritoriè bonam, id quod illi poſſe fieri pertinaciter aſſeruerunt. Nam hoc præcipuè damnat in eis Auguſtinus, &c.* Ita ſanctus Thomas, Bonaventura & alii, hanc propriè gratiam & propugnatam ab Auguſtino, & à Pelagio oppugnatam fuiſſe conſonabant, gratum facientem. Nec enim de qualibuſcumque bonis operibus, aut virtutibus concertatio erat; ſed de meritoriis æternæ vitæ, qualibus non inſtruimur, niſi per gratiam juſtificantem. Virtutes enim operationeſque quamlibet bonas, ſed meriti inanes, nec Deo acceptas, nec in vitam æternam conducentes, facilè concedit Paganis, hęreticiſque Auguſtinus; dummodo meritoriæ, Deo gratæ, eoque veræ vendicentur auxilio gratiæ Chriſti, quod non habent à gratia actuali, ſed ab habituali.

Sed ad tertium gratiæ genus venio, quo citra jacturam liberæ noſtræ indifferentiæ, miris & ineffabilibus modis omnipotens Deus ad conſentiendum juſtitiæ & perſeverantiæ electos ſuos invictiſſimè perducit. Cùm Lutherus enim conclamatam eſſe libertatem noſtram diceret, ex eo quòd Deus corda noſtra, quocunque vult, omnipotenter inclinet: reſpondet Roffenſis poſſe & libertati noſtræ conſultum eſſe ita, ut & divinæ nihil decerpatur omnipotentiæ voluntatis: *Eſto, quocumque voluerit, Deus inclinet cor regium, num propter* Pag. 381, 382. *hoc invitum coegiſſe creditur? Haud quaquam. Neque enim per vim, ſed ſua ſponte magis unuſquiſque tractum Dei ſequitur. Quemadmodum ſi quiſquam à conſiliis regi ſic ſe gereret, ut rex haberet perſuaſiſſimum, illum nolle, niſi quæ fuerint optima, conſulere, quippe cujus prudentiam & fidem ſæpiùs ante fuiſſet expertus. Annon auditis hujus viri rationibus, rex facillimè, ſi quid vel aliter faciendum conſtituiſſet, eſſet mutaturus? Eſſet haud dubiè. Et quo melior atque prudentior ipſe rex foret, tantò libentiùs eſſet id facturus. Sed & cum id ipſum feciſſet Rex, quis dubitaret eum, ſua ſponte, nullaque vi coactum id feciſſe? Sic pari modo, cum Deus, aut regis, aut cujuſvis hominis animum inclinet ad hoc, vel illud faciendum, nulla prorſus violentia voluntatem adigit, ſed potiore monſtrata ratione potiùs allicit, ut aliud faciat, quàm ipſe pridem facere ſecum conſtituerat, &c. Non enim vi res agitur, ut ait Origenes, neque neceſſitate, in alteram partem anima declinatur. Alioqui nec ei culpa, nec virtus poſſet aſcribi: nec boni electio præmium, nec declinatio mali ſupplicium mereretur.* Quæ concinunt Auguſtino tradenti congruis viſis intus moveri extimitùſque corda homnium, & quo Deus cumque voluerit inclinari.

Luthero rurſus Auguſtinum obtendenti, qui ait à Deo nolentes converti & reluctantes, ſicut exemplo Pauli monſtratum eſt, ipſiuſmet ex Auguſtini Pag. 395. 396. L. 1, c. 19. verbis & ſententiis hęc replicat Roffenſis: *Non opinamur Dei miſericordia quenquam invitum cogi. Quod & Auguſtinus eodem libro quem tu citas, hoc eſt contra duas Epiſtolas Pelagianorum teſtatur, ubi & de Pauli vocatione mentionem facit. Quis inquit trahitur, ſi jam volebat? & tamen nemo venit, niſi velit. Trahitur ergo miris modis ab illo, qui novit intus in ipſis hominum cordibus operari. Non ut homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant; ſed ut volentes ex nolentibus fiant. De quo tractu fuſiùs* Tract. 26. *agit ſuper Joannem: ubi etſi non trahimur, orare monet, ut trahamur. Sed & ovium ac puerorum exemplo docet, qualis fuerit is tractus, non violentus utique, ſed placidus. Neque enim vim inferri voluntati, ſed amore potiùs eam duci putat. Talis, inquit, eſt ac ſi ramum viridem cum oſtendis ovi, & illa trahitur: aut cum nuces puero demonſtrantur, & trahitur ipſe.* Vult ergo Roffenſis ita indeclinabiliter nos trahi à Deo, ut nec de omnipotentia Dei, nec de libera indifferentia noſtra detrahatur quidquam. Id enim palam faciunt exempla ovis, pueri, gregis, qui trahuntur, quia perſuadentur, ſic ut ſua illis etiam indifferens libertas illæſa permaneat, quod de ove clementer accipiendum eſt. De indifferentia enim agit Roffenſis, cùm cogi nos à Deo negat. Alioqui Luthero conſentiret, qui & ipſe cogi nos negabat, aut invitos trahi, etſi eam neceſſitatem inveheret, quam tota virium contentione labefactare nititur Roffenſis. Denique ex toto contextu operis, & vel ex iis quæ ſuprà de generali gratia excerpta à nobis ſunt, liquidum eſt, libertatem nunc hominis à Roffenſi in indifferentia locatam eſſe : ita ut diſſipetur libertas noſtra, niſi ſemet ipſa quolibet determinet, quantislibet viſis congruis illecebriſque delinita.

Pergit Roffenſis ediſſerere tractum illum inſuperabilem, & libertati tamen noſtræ innoxium : L. 1, c. 19 *Duplex itaque tractus eſt, alter per timorem, per amorem alter. Sed prior i!le ſic poſteriori inſervit, ſicut amori timor. Præcedit enim timor, & poſt timorem amor ſubſequitur. Sic & Paulus vehementi* *primùm timore concuſsus, ſubinde tractus amore fuit. Quemadmodum & de correctione Donatiſtarum ad Bonifacium ſcripit idem Auguſtinus, Quem major timor compulit ad charitatem, perfecta charitas ab eo foras miſit timorem. Quando ſic timore concuſſus fuit Paulus, nondum fuit in gratia; & tamen Dei miſericordia ſic prævenit eum, ut poſtea conſentiret in gratiam, & ad eandem ſe pararet.* Timori gehennæ vel in ipſa Pauli converſione pars utique permagna tribuitur ejus efficaciæ, qua Pauli contumacia fracta eſt, & voluntas ejus edomita, adductaque ut conſentiret gratiæ charitatis.

Aliò ſpectat, ſed tamen huc quoque lucis conferre nonnihil poteſt, quod idem alibi profert liberæ noſtræ voluntatis documentum. Quàm multa enim ſunt quæ etſi poſſint & proximè poſſint homines, certiſſimè ſemper tamen iis abſtinebunt, & omnes, & ſemper; aut penè omnes, & penè ſemper, Gulam ſibi frangere, in propatulo canum more indulgere infandæ veneri, & id genus alia ſexcenta nemo hominum non liberè poteſt: & tamen quotuſquiſque hæc perpetrat? Nemo propemodum in tota & tam numeroſa generis humani republica, in tanta ſæculorum ſerie. Ergo ſi pudoris innati retinaculum, ſi evidentia rationis ita invictiſſimè torquet voluntates liberas, ut incolumi differentia ſua, nuſquam & nunquam agant, quod poſſent: quanta & quàm varia, quàm congrua, quàm viſibilia, quàm multiplicia ejuſmodi vincula & machinamenta in manu ſunt Dei ſummè ſapientis & ſummè potentis, ut quo ipſe cumque volet & unde volet, inducat, vel abducat homines; ita perſuadendo rationem, & afficiendo voluntatem, ut indifferentiam ſuam determinent ipſimet & inflectant in eam partem, quam conſtituerat Deus? *Cur in foro, cæteriſque locis publicis, ubi fœminæ viris, virique fœminis coram præſentes ſunt, abſtinetur, ut non more canum ſe publicitus cognoſcant, & ea quæ ſunt neceſſitatis peragant? Quod ſi dixeris humanum pudorem id prohibere, &c.* Enimverò hoc pudoris indeclinabili vinculo omnipotens Deus conſtrixit homines, ut ſe homines quo volunt, per indifferentem libertatem determinent, nec alio tamen ſe deflectant, quàm quo Deus ſancit, & ducit, ſuaviter & omnipotenter conſulens humano generi, ne vel per impudentiam prorſus obbruteſcat, vel per inſaniam in ſemet ſæviendi omnino & præmaturè intereat.

Pag. 185.

GERMANI

EX CATHOLICIS SCRIPTORIBUS
qui Lutheranæ conflagrationi primùm
exorienti reſtiterunt.

Oſtenditur gratiam Chriſti ſpecialem & propriam fuiſſe charitatem habitualem, generali prætere gratia opus eſſe, qua peccata vitare, & præcepta implere poſſint, etiam qui nondum juſtificati ſunt.

Cenſura Pariſienſis & Lovanienſis. Eraſmus Roterodamus, Eckius, Cochlæus hìc intexuntur.

MAnus cum Luthero conſeruit EcKius, ejuſdem cum ipſo Vitembergenſis Academiæ Doctor Theologus, ſed Catholicæ fidei defenſione longè clariſſimus, & hæreſeos in ipſis ejus jucunabulis oppugnator, in diſputatione ſcilicet Lipſienſi, anno MDXIX. Cùm enim urgeret Lutherus peccari per actus ſingulos, qui non ex gratia, ſeu ex charitate exiſtant: atque ita nullam niſi charitatis gratiam agnoſceret; contra inſurgebat Eckius præter ſpecialem charitatis gratiam, qua juſtificamur, eſſe & aliam generalem, maximè timoris gehennæ, qua movet & prævenit nos Deus, ut ad juſtificationis gratiam progrediamur. *Hunc timorem inquantum diſponit ad veram pœnitentiam, præveniri inſpiratione divina nullus negavit. Nam indubitatum eſt apud Chriſtianos contra Pelagii perfidiam, quod ſalutis noſtræ initium Deo inſpirante habemus. In uno tamen videtur mihi Lutherus æquivocatione falli, quod hanc gratiam qua Deus prævenit corda hominum movendo, credit eſſe charitatem, cùm ſit aliud gratum Dei munus, Timor medicamentum eſt, charitas ſanitas.* Vides ante gratiam charitatis, cui uni conſentiebat Lutherus, opus eſſe anteeunte & præparante gratia quapiam generali, puta timoris, quo veluti vehiculo à peccato ad juſtificantem charitatem attollamur.

Tom. 1. oper. Luth. Pag. 186.

Et ibidem iterum Eckius: *Gratiam Lutherus aſſumit prævenire timorem & amorem. Quod ſi loquitur de gratia motionis divinæ, qua Deus nos aſpirando prævenit, fateor quidem tunc. Si autem loquitur de gratia charitatis, illud non accepto.* Et timori enim alicui Lutherus applaudebat, ſed filiali, qui charitatis gratiam ſequeretur; non ſervili, qui antecederet. At Eckius timorem quoque ſervilem acceptum Deo referebat, & *gratiæ motionis divinæ*, vel *primæ motionis*. Cui gratiæ iraſcebatur Luterus, timore ſervili ſemper peccari ratus. En verba Lutheri: *Non accepit Eccius, quod gratiam dixi prævenire amorem & timorem, niſi loquar de gratia primæ motionis. Ego cum Apoſtolo & Auguſtino ſentio, quod niſi lex diligatur, quod eſt charitatis & non primæ motionis, non bene vivitur, nec Deus timetur, nec colitur.*

Detonuit in Lutheri propoſitiones L. cenſura Sorbone anno MDXXI. Hæc Lutheri propoſitio, *Lege manifeſtata, aut in memoriam revocata, mox ſequitur augmentum peccati, ſi gratia deſit*: his verbis inuritur: *Hæc propoſitio loquendo de gratia gratum faciente eſt falſa, à Scripturis aliena.* Et hæc rurſus, *Opera quæcumque ante charitatem, ſunt peccata, & indiſponentia ad gratiam, & damnabilia:* hoc cauterio aduritur: *Hæc propoſitio eſt falſa, hæreſin ſapiens, &c.* Et hæc rurſum, *Qui bonum opus, aut pœnitentiam à peccatorum deteſtatione ante dilectionem juſtitiæ incipi, nec in eo peccari aſſerit, inter Pelagianos numerandus eſt*: hoc jaculo configitur: *Hæc propoſitio eſt falſa & ignoranter aſſerta, capiendo dilectionem juſtitiæ pro charitate, ſeu gratia gratum faciente.* Parco tempori & calamo, ne plures & erroris & cenſuræ articulos attexam. Ubique patet Luthero non aliam gratiam placuiſſe, quàm *charitatis*, & juſtificantem: Catholicis aliam magis generalem præterea approbatam eſſe, maximè timoris, qua & peccata vitare, & ad juſtitiam ſe queat diſponere, quem nondum charitas juſtificavit. Nuſquam de Luthero conqueruntur, quòd gratiam charitatis revocet ad ſolam juſtificantem; ſed quòd non aliam etiam magis generalem confiteatur.

Tom. 2. Op Luth. p. 186. &c.

Promulgarunt Lovanienſes contra Lutherum articulos XXX. anno MDXLIV. quorum quartus hic eſt, *Gehennæ metus ad veram animi contritionem præparat.* Septimus autem, *Certa fide tenendum eſt, hominem habere liberum arbitrium, quo poteſt male, & cum gratia Dei bene agere; & poſt peccatum mortale admiſſum Deo adjuvante pœnitere, & peccatorum remiſſionem conſequi.* Uterque gratiæ generalis præter ſpecialem aſſertor eſt.

To. 2. op. Luth.

Propoſitionum Petri Malvendæ in colloquio Ratiſbonenſi anno MDXLVI. hæc fuit ſeptima, ex qua ediſcas, quàm verè propria & ſpecialis gratia Chriſti ſit, ea quæ peccata delet, atque vires aggerat ad opera bona quælibet;

Pag. 506.

ſubintellecto interim, quod nuſquam abeſt, auxilio Dei moventis. *Is cui remiſſa ſunt peccata, poteſt auxilio gratiæ Dei, ſic implere præcepta Dei, ut Deo & proximo reddat, quod debet. Quod dum facit, non ſolùm non peccat mortaliter, ſed potius eſt juſtus apud Deum, & legis impletor; & ejuſmodi homines verè juſti ſunt apud Deum, & legem ejus implent; quia gratiam habent omnino peccata delentem, & ſuggerentem vires ad implendam legem*.

Sed ad Eraſmum Roterodamum venio, qui cùm Luthero confligere adductus tandem eſt Catholicorum omnium hortatu precibuſque impenſiſſimis. Magno ſanè eruditionis penu redundaſſe illum nemo neſcit: ſi cæteris quàm Theologicis Scholaſticiſque diſciplinis ornatior locupletiorque fuiſſe quibuſdam videatur, nihilo moror: ſed vel hinc pluſculum fidei & authoritatis accedet ejus dictis, quod non ſui cerebri inſomnia, ſed vulgatiſſimæ inter Catholicos doctrinæ placita conſignabit. Ille ergo in *Diatriba de libero arbitrio* ſic habet: *Ratio per peccatum obſcurata eſt, non extincta: voluntas, qua eligimus, vel refugimus, hactenus depravata fuit, ut ſuis naturalibus præſidiis non poſſet ſeſe revocare ad meliorem frugem; ſed amiſſa libertate cogebatur ſervire peccato, cui ſe volens ſemel addixerat. Sed per Dei gratiam condonato peccato, hactenus facta eſt libera, ut juxta ſententiam Pelagianorum, abſque præſidio novæ gratiæ poſſet adipiſci vitam æternam: ſic tamen ut ſalutem ſuam Deo ferret acceptam, qui & condidit, & reſtituit liberum arbitrium: ſecundùm orthodoxos, ſic poſſet ope divinæ gratiæ, ſemper adjuvantis conatum hominis, perſeverare in recto ſtatu, ut tamen non careret proclivitate ad malum ex ſemel inoliti peccati veſtigiis. Quemadmodum autem progenitorum peccatum in poſteros derivatum eſt, ita & ad peccandum proclivitas tranſiit in omnes: quam gratia peccatum abolens hactenus mitigat, ut vinci poſſit, non extirpari. Non quod hoc non poſſit gratia, ſed quia nobis non expediebat*. Hìc vides Pelagianos non aliam agnoviſſe gratiam, quàm qua *peccata condonantur*, at orthodoxos amplecti gratiam *ſemper adjuvantem* conatus noſtros, eandemque tum *peccata abolentem*, tum *mitigantem* reſiduas poſt juſtificationem concupiſcentias, ut *vinci poſſint, non extirpari*; hoc eſt, ut per gratiæ habitualis vires poſſit juſtus non conſentire concupiſcentiis, etſi non poſſit non concupiſcere: poſſit mortalia omnia, non poſſit omnia venialia effugere peccata.

Sed infrà idem Eraſmus cùm Scholæ Magiſtros in nonnullis diffidere monuiſſet, hanc tandem velut ſummam vulgatiſſimæ Theologiæ colligit: *Itaque cum gratia ſignificet beneficium gratis datum, tres, aut, ſi mavis, quatuor gratias ponere licebit. Unam natura inſitam, & per peccatum vitiatam, ut diximus, non extinctam, quam quidam vocant influxum naturalem. Hæc omnium communis, manet etiam perſeverantibus in peccato. Liberum eſt enim illis loqui, tacere, ſedere, ſublevare pauperem, legere ſacros libros, audire concionem: ſic tamen ut iſta ſecundùm opinionem quorundam nihil conducant ad vitam æternam. Nec deſunt tamen, qui conſiderata immenſa Dei bonitate, dicant hactenus hominem proficere hujuſmodi benefactis, ut præparetur ad gratiam, ac Dei miſericordiam erga ſe provocet. Quanquam ſunt, qui negent hæc etiam fieri poſse ſine gratia peculiari. Hæc gratia quonia eſt omnium communis, non dicitur gratia, quum revera ſit: quemadmodum majora miracula quotidie Deus edit gignendis rebus, conſervandis, & gubernandis: quàm ſi ſanaret leproſum, aut liberaret dæmoniacum. Et tamen hæc ideo non vocantur miracula, quia ex æquo quotidie præſtantur omnibus. Altera eſt gratia peculiaris, qua Deus ex ſua miſericordia peccatorem nihil promeritum ſtimulat ad reſipiſcentiam; ſic tamen ut nondum infundat gratiam illam ſupremam, quæ abolet peccatum, ac Deo gratum facit hominem.* Sic Eraſmus triplicem delineat gratiam, *generalem*, *peculiarem*, *gratum facientem*. Duas priores diſtinxit Bonaventura cum aliis, illam *influentiam generalem*, hanc *gratiam gratis datam* dixit: utramque cum pluribus aliis ſanctus Thomas conflavit in unam, & *auxilium Dei moventis*, vel generalem influentiam vocavit. Omnes porrò has velut præluſorias gratias diligenter ab ea diſtinxerunt, quam Eraſmus hic vocat *Supremam illam gratiam*, quæ gratum Deo facit.

Referamus nos denuo ad deſcriptionem ſecundæ gratiæ, ſeu peculiaris & ad gratiam præparantis juſtificantem: Vide ut eam omnibus eſſe communem jubeat Schola. Pergit Eraſmus: *Itaque peccator adjutus gratia, quam diximus operantem, diſplicet ſibi, tametſi nondum exuit affectum peccandi: tamen eleemoſynis, precibus intentus, ſacris ſtudiis, audiendis concionibus, interpellandis piis hominibus, ut pro ſe Deum orent, aliiſque factis moraliter, ut vocant, bonis, ſummæ illius gratiæ velut candidatum quemdam agit. Exiſtimant autem gratiam, quam nunc ſecundam facimus, per Dei bonitatem nulli mortalium deeſſe: quod divina bonitas ſingulis in hac vita ſuppeditet occaſiones idoneas, per quas poſſit reſpiſcere; ſi quod reliquum eſt in ipſorum arbitrio, accommodent ad opem numinis, velut invitantis, non compellentis ad meliora*. Hæc ſecundæ gratiæ delineatio eſt, quæ *nulli mortalium deeſt*, ideoque à quibuſdam ſub nomine generalis gratiæ, vel generalis influentiæ, vel auxilii Dei moventis comprehenditur. Quæ per hanc fiunt, *moraliter bona* dicuntur, immo & à quibuſdam fieri dicuntur viribus naturæ, quia hæc gratia communis omnium eſt, & ne gratia quidem perſæpè vocatur, etſi *revera ſit*: ſicut nec miracula dicuntur, quorum crebritas & frequentia admirationem extenuavit. Gratia autem omnibus dicitur illa *ſumma gratia*, ſeu juſtificationis.

De hac ſumma & ſuprema gratia, ſeu juſtificante, ſic ille ibidem: *Quoniam autem immenſa Dei charitas erga genus humanum, non patitur hominem fruſtrari etiam illa gratia, quam gratum facientem vocant, ſi totis viribus eam ambierit: fit ut nemo peccator debeat eſſe ſecurus, nemo rurſus debeat deſperare. Fit item illud, ut nemo pereat, niſi ſuo vitio*. Et illico de tribus his gratiæ gradibus, *Eſt igitur gratia naturalis: eſt gratia extimulans, licet imperfecta: eſt gratia quæ voluntatem reddit efficacem, quam cooperantem diximus, quæ quod cœptum eſt provehit*: quibus quartam tandem addit perſeverantiæ gratiam, *Eſt gratia quæ perducit uſque ad finem*. Hic vides *efficaciam* tribui gratiæ habituali. Cui eam rurſus adſcribit infrà, ubi ait meritò refelli eos, *qui negant hominem quantumvis juſtificatum dono fidei & charitatis, ullum Dei præceptum implere poſſe*. Et infrà de diſcrimine ſecundæ & tertiæ gratiæ, *Non ſequitur ex hoc, quod ante gratiam gratum facientem, non poſſit homo adjutus auxilio Dei, per opera moraliter bona ſeſe præparare favore divino, quemadmodum legimus de Cornelio Centurione, &c. Si omnia opera mala ſunt, quæ fiunt ante gratiam illam ſummam, an opera mala conciliant nobis favorem Dei?* Sic ille, perinde ut ſuprà Pariſienſes & Lovanienſes non expoſtulabant cum Luthero, quod gratiam ſanctificantem exiſtimaret ſummam, ſupremam, propriam & ſpecialem gratiam; quodque hanc interpretaretur Pauli & Auguſtini charitatem diffuſam in corda per Spiritum ſanctum ſimul illabentem, dilectionem delectationemque juſtitiæ, charitatem: ſed illud crimini dabant, quod non præterea ſubſcriberet gratiæ generali ad illam præparanti.

Quì libera autem noſtra voluntas cum gratia concurrat & collaboret, & gratiæ tamen Dei totum jure ſuo detur, ſic ille ex Catholicorum ſententia exponit: *Orthodoxi Patres tres gradus faciunt operis humani: cogitare, velle, perficere. In primo ac tertio nullum locum tribuunt libero arbitrio quidquam operandi. Animus enim à ſola gratia impellitur, ut cogitet bonum; & à ſola gratia peragitur, ut perficiat, quod cogitavit. Caterùm in medio, hoc eſt in conſenſu, ſimul agit gratia, & humana voluntas: ſic tamen ut principalis cauſa ſit gratia: minus principalis, voluntas*. Et infrà: *Tantum in curſu tribuunt nonnihil hominis voluntati, quæ ſe non ſubduxerit gratiæ Dei, &c. Cùm perpuſillum ſit quod hìc agit liberum arbitrium, & hoc ipſum quod agere poteſt, ſit divinæ gratiæ, quæ primùm condidit liberum arbitrium, liberavit etiam & ſanavit*. Et ut cavillandi anſas amputet, exemplo rem agit, & quidem quo frequens utitur Auguſtinus: *Oculus hominis quamvis ſanus, nihil videt in tenebris; excæcatus, ne in luce quidem. Ita voluntas quamvis libera, nihil tamen poteſt, ſi ſe ſubducat gratia. Et tamen infuſa luce, poteſt occludere, qui ſanos habet oculos, ut non videat: poteſt & oculos avertere, ut deſinat videre, quod videre poterat. Plus autem debet, qui oculos habebat excæcatos, vitio quopiam. Primùm debet conditori, deinde medico. Ante peccatum utcumque ſanus erat oculus, peccato vitiatur oculus. Quid hic ſibi poteſt arrogare, qui videt? Eſt tamen quod ſibi imputet, ſi prudens claudat, aut avertat oculos*. Gratiæ ergo totum debetur, ſicut ſananti & illuminanti totum debet, qui videt oculus; etſi utrobique ſpectetur adjutorium ſine quo non fit res, non quo fit. Etſi enim poſſit oculos claudere, qui ſanatus & illuminatus eſt, tumque ſibi debeat, ſi non videat: non tamen ullo pacto ſibi debet, ſi videat.

Denique nec illud efficaciſſimum auxilii genus ſiluit Eraſmus, quo Deus voluntates invictiſſimè liberas contorquet quo vult, ſive in bonum bonas, ſive in malum malas. Ex Origene, Hieronymo & aliis exponit induratum eſſe Pharaonem per patientiam & benefacta Dei, quibus emolliri debuerat: *At Pharaonis malitia Deus abuſus eſt in ſuam gloriam, & ad ſalutem populi ſui, quo perſpicuum magis eſſet homines fruſtra conari, qui Dei voluntati reſiſtunt. Nec tamen ideo vis fit noſtræ voluntati, ſi rerum eventus in manu Dei eſt, aut ſi ille conatus hominum pro ſuo arcano conſilio aliò vertit, quàm illi deſtinarant. Quemadmodum igitur malorum conatus vertit in bonum piorum, ita bonorum conatus non aſſequuntur quod expetunt, niſi adjuti gratuito Dei favore*. Mox ait *occaſiones* juſtè ſuppeditari, quibus exerat ſe malitia cordis intima. Denique inſtrumenta Dei nos eſſe ait, ſed ut ſervos domini. Quæ ab Auguſtino propè abſunt, ajente à Deo omnipotenter inclinari corda hominum, ſive in bonum, ſive in malum, ſi mali jam ſunt.

Cap. 32. Idem Eccius, aut Ekius in *Enchiridio locorum communium*, docet ex Catholico ſenſu *Deum eſſe cauſam primam omnium rerum, & nihil ſine ipſo fieri poſſe; unde ad omnem effectum naturalem influit generaliter, & ad operationes bonas rationalis creaturæ concurrit etiam ſpeciali influxu. Deinde fatentur Catholici liberum arbitrium ex ſe ſolo non poſſe in bonum, & nihil eſſe: ſed gratia Dei facit, ut aliquid poſſit. Ideo nullus homo ex ſe cogitat aliquid boni, ſed ex gratia Dei ſpeciali. Tertiò dicunt hoc non ſolùm intelligi de gratia, quæ eſt charitas, & gratum facit Deo; ſed etiam de motione gratuita prævia, qua Deus inſpirat, pulſat, & vocat hominem ad bonum*. Vides, ut propriè gratiam vocet charitatem juſtificantem. Item ut ab ea diſtinguat *motionem* gratuitam, qua præparatur quis juſtificationi. Item ut hoc utrumque auxilium vocet *influxum ſpecialem*, quem ſecernit ab *influxu generali*. Invidiam Pelagianæ hæreſeos conflabant Lutherani *Eccleſiaſticis Patribus & Scholaſticis*; à quibus hanc propulſat Ekius; *Non enim negant peccatum originale, non dicunt hominem ex puris naturalibus ſalvari; ſed conſtanter affirmant gratiam neceſſariam*. Addit denique Ekius, *ex præſcientia Dei non poſſe concludi, omnia ex neceſſitate evenire; & ita actus noſtros eſſe neceſſarios, neceſſitate abſoluta, quæ dicitur neceſſitas conſequentis; ſed bene neceſſitate conditionata, quæ dicitur neceſſitas conſequentiæ, cum qua ſtat libertas arbitrii in humanis, ſicut etiam rerum contingentia in contingentibus*. Præſcientiæ nomine etiam providentiam & prædeſtinationem complectebatur tum Ekius, tum Lutherus. Ex hac enim maximè neceſſitatem rebus omnibus hic invehebat, ille refellebat. Certitudinem ergo providentiæ & prædeſtinationis infallibilem non aliter poterat Ekius ſatis vendicare ab injuria oppreſſæ libertatis noſtræ, quàm per varia media, quorum alia aliis deficientibus ſufficerentur.

Idem Ekius alibi ait, *Baptiſmo conferri gratiam Dei, & reliquas duas virtutes Theologicas, fidem & ſpem. Hoc negari à Luthero in omnibus Sacramentis.* Hom. 12. de Bapt. Si objicias autem, ubi puer baptizatus adoleſcit poſtea, nulla fidei hujus veſtigia eminere in ejus animo, aut voluntate: Reſpondet, ut in natura præter calorem, quo actu calida ferveſcunt, eſt calor quidam potentia rebus aliis inſitus, qui tum demum emicat, cùm excitatur: ita infuſas virtutes tum demum efferveſcere, cùm acquiſitis virtutibus excitantur. *Accedente jam rationis uſu in parvulo, cùm jam paulatim fidem addiſcere, & amare Deum incipit, tunc ſanè virtutes illæ infuſæ excitantur, ut jam parvulus iſte multò ſit promptior ad diſcendam fidem, ac diligendum Deum, quàm ſi virtutes infuſas non haberet.*

Joannes Cochlæus in diſcuſſione articuli decimi-octavi Confeſſionis Auguſtanæ, qui eſt de libero arbitrio, hæc habet: *Poteſt homo legem Dei facere ſuis viribus quoad ſubſtantiam actus, licèt non poſſit meritoriè ſine gratia Dei. Sed neque ſubſtantiam actus facere poteſt ſine quocumque Dei auxilio: Deus enim eſt in quo vivimus, movemur, & ſumus. Ipſe eſt primus motor, primus actus, primum eſſe, ſine quo nullus queat homini eſſe motus, nullus actus, nullum eſſe, nulla natura, aut eſſentia; omnia à Deo habet, tam vires proprias, quàm naturam ipſam. Omnia ipſe debet. Quid enim habes quod non accepiſti? Noli ergo tibi deeſſe, conare uti viribus tuis, tibi non fruſtra datis. Deus conatibus tuis pro ſumma erga omnes bonitate ſua non deerit. Noli ignaviter deſperare, noli Deum impiè accuſare tyrannidis, tanquam exigat à te impoſſibilia, &c.*

EX ENCHIRIDIO CHRISTIANÆ Inſtitutionis Pollicitæ in Concilio Colonieſi anni MDXXXVI. ſive ex Groppero Cardinali deſignato.

Gratia juſtificans eſt charitas, dilectio juſtitiæ, inſpiratio amoris ex Paulo & Auguſtino; ſanitas, robur ad bene operandum. Eſt & gratia generalis, quæ nulli deeſt ad non peccandum & ad converſionem. Eſt denique gratia maximè ſpecialis & efficaciſſima, ex conſpiratione plurium auxiliorum, & protectione Dei.

INhabitantis Spiritus & juſtificantis gratiæ efficaciam ita declarat author hujus inſtitutionis, De Baptiſ. pag. 82. *Hæc eſt eximia Baptiſmi virtus, quod non tantùm peccatum tollit; ſed & contra fomitem gratiam confert, ne jam nobis concupiſcentia noceat; ſi tamen à conſenſu abſtineamus, quod ut facere poſſimus, impartit nobis Deus in Baptiſmo Spiritum; cujus ductum ſequuti, non in noſtra, ſed* *in ejus virtute, de concupiſcentia ac diabolo triumphemus, &c. Orandum cum Paulo, ut Spiritus ille in Baptiſmo nobis collatus, integer perſeveret in nobis: nimirum ut gratia Spiritus ſancti, quæ ſpiritum noſtrum movet, incitat, purificat, fovet ac confirmat, nunquam auferatur à nobis; ſed in viſceribus noſtris continuò innovetur, ut illius virtute juſtificatio legis impleatur in nobis.* Non potuit luculentiùs commendari vis, fœcunditas, vigor, efficacia Spiritus & gratiæ & charitatis inhabitantis ac juſtificantis, ad edomandas carnis cupiditates, & individuè illi cohærens tota ſupellex motionum actualium ad id neceſſaria.

Nec aliter infrà de Apoſtolis præmittitur, ut die Pentecoſtes ea plenitudo Spiritus & charitatis eis ſit illapſa, à qua deinceps infracti ſteterint adversùs ſævientis mundi procellas, qui antè ad auram periculi leviſſimam trepidabant: quod non de actualibus adjutoriis, ſed de habituali charitate capi neceſſum eſt; cui pro ſua vi vehementiſſima, ita Deus deinceps cooperetur, ſicut & formis omnibus pro ſuo cuique modo opitulator adeſt. Tum deinde ſubditur in ſacramento Confirmationis rem non omnino diſſimilem contingere. De Confir. Pag. 85 *Hoc in ſacramento Confirmationis agitur, ut Spiritum ſanctum, quem in Baptiſſimo ad purificationem & emundationem accepimus, ad robur & augmentum virtutis capiamus: quo adverſus mundi peccatorum & diaboli inſultus confirmentur, & facti intrepidi, nullis perturbationibus frangi, nullis tribulationibus ſuccumbere, nullis denique terroribus ac cruciatibus à Chriſto ſeparari valeamus.* Iſtud robur autem quodnam ſit, ſi quæras, non multò pòſt additur, *Hoc Spiritus ſancti robur eſt illa charitas Dei, quæ diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui nos certos facit: quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei.* Et inter enumeranda ac deſcribenda Spiritus ſancti dona, de fortitudine Pag. 87 hoc habetur; *Fortitudo quartum donum Spiritus eſt, quo Dei reſpectu res labentes forti animo contemnimus, nullis illecebris emollitur, nullis adverſis perturbamur, non lucris aut divitiis vincimur, non favore delinimur, ſed invictum animum pro conſervatione Chriſtianæ juſtitiæ tenemus.* Quorſum hæc invicta efficacia & vis, ſi nihil huic fortitudini, totum das motioni vel delectationi actualiter prædeterminanti? Quorſum tantum robur exaggeratur, ſi cum actuali Adami ſtantis adjutorio nihil uſquam boni agitur, ſi tantumdem opus præterea eſt opis actualis, quantum ſi robur illud deſſet, quantum ad robur iſtud per juſtificationem comparandum?

Gratiam infrà docet *generaliter* & *ſpecialiter* accipi. Gratiam generaliter poſſe dici naturam, quæ nempe nullis meritis creatur. *Gratia verò ſpecialiter accepta, quam doctrina Chriſtiana demonſtrat & prædicat eſſe propriam Chriſtianorum, non eſt natura, ſed eſt occulta miſericordia Doi; qua per ſubminiſtrationem Spiritus ſanatur ac ſalvatur natura; qua prædeſtinati vocamur, juſtificamur, ſanamur & glorificamur.* De Pœnit. Pag. 127. Etenim ubique Paulus *gratiam intelligit, qua juſtificamur ab iniquitate, & qua ſalvamur ab infirmitate.* Rurſus autem hæc propria Chriſti *gratia diſtinguitur in operantem & cooperantem, ſeu in prævenientem & ſubſequentem. Deus enim nolentem prævenit, ut bene velit; & volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit, ſed ut per perficere valeat. Operans ergo gratia eſt, quæ prævenit ac præparat voluntatem: non ut fiat voluntas, quia & ante hanc gratiam voluntas erat: ſed ut voluntas bona fiat, & quæ priùs erat ſerva peccati, liberetur. Cooperans verò gratia voluntatem jam bonam factam ſubſequitur, ut quod jam vult bonum, perficere poſſit.* Vides ubique gratiæ nomen & decus gratiæ juſtificanti tribui, ut ad quam referanrur, ut cui conferantur ante & poſt remiſſionem peccatorum actualia omnia auxilia, ideoque plerumque ut illi implicata intelligantur & ſileantur.

Sed ea non prorſus hìc ſilentur; unde mox: *Gratia præveniens plurimos habet gradus, & ut ſummatim dicamus, duplex eſt. Una qua Deus prævenit peccatorem, ut reſurgat: altera qua peccator prævenienti Deo aſſentiens jam reſurgit. Utraque voluntatem noſtram prævenit Deus, ſed priorem ſubminiſtrando ſolus operatur; in altera voluntas noſtra Deum prævenientem ſubſequens, ei per velle ſeu aſſenſum, remiſſionem peccatorum accipiendo, cooperatur.* Hìc perſpicuum eſt in gratia *præveniente*, & operante, ipſam *peccatorum remiſſionem* & juſtificationem contineri: ad quam ut principaliorem referuntur motiones omnes præparatoriæ, quæ ita & ipſæ honeſtantur nomine gratiæ.

Verùm ut infrà traditur, Ibidem *Gratia præveniens qua Deus hominem incitat, ut juſtificetur, gratia quidem Dei eſt eximia, ſed non ſufficit, niſi accedat gratia juſtificans, quæ voluntatem ſanat, & ſola facit, ut rectè vivatur.* Habitualis igitur gratia, illa eſt, quæ juſtificat, *ſanat, ſola facit, ut rectè vivatur*: non utique ſine actualibus auxiliis, de quibus infrà. Sed cùm varias præparationes juſtificationi prævias percenſuiſſet, utpote *temperare à malitia, gemere, lacrymari, tundere pectus, reddere alienum, facere eleemoſynam de proprio, ſitire juſtitiam*; mox tamen ait, *Jam ut hanc ſitim & cætera quæ diximus converſionis ſtudia, nemo negaverit bona quædam eſſe, ex Dei gratia voluntati noſtræ inſita, ob quæ interdum dicimus hominem talibus votis æſtuantem, bonam habere voluntatem; tamen hæc non eſt illa bona voluntas, ſeu cogitatio, qua bene vivitur. Hæc enim non accipitur, niſi per fidem juſtificantem, quæ voluntatem ſequitur, præparatam. Nam ut Auguſtinus inquit, ſine Spiritu non eſt voluntas hominis libera ad bonum, niſi fuerit liberata. Non autem liberatur, niſi per Spiritum ſanctum diffundatur charitas in cordibus noſtris; non eſt libera voluntas, niſi eam liberet gratia per legem fidei, id eſt, non eſt libera ſine fide operante per dilectionem.* Vides hìc quæ ſit Paulo & Auguſtino *bona voluntas, charitas, liberatrix gratia, lex fidei, fides per dilectionem operans, libera & liberata voluntas, libertas*: non utique aliud quàm gratia quæ juſtificat, non illud omne quod juſtificationem antecurrit & adornat.

Ideo quęcumque juſtificationi pręſtruuntur bona, non tamen juſtificationem merentur, niſi ex *condecentia* forſan quadam, ſeu ex congruo; etſi P.119 12 *impetrant* & accipiunt. At per infuſam charitatem juſtificantem, Deus *voluntatem noſtram immutat, & ſic operatur in nobis velle*, utique conſentientibus, & ita cooperantibus. Ita immutata & in Deum rapta voluntas, bene & meritoriè deinceps operarur, non ſine cooperante gratia.

De hac *cooperante & ſubſequente* gratia, ita ſubjicitur: P. 130. 131. *Poſtquam per gratiam juſtificantem, quæ eſt gratia gratis data, hominis voluntas ſanata, & à captivitate peccati liberata eſt, abſit ut jam ſecuram ſe putet, & poſt hæc ſe non indigere Dei gratia ad concupiſcentias tentationeſque vincendas, & operandum bonum exiſtimet.* Nemo iſta poteſt, niſi *per continuum & quotidianum adjutorium*; cui ſuffragatur *oratio Eccleſiæ*, quæ petit, quo indiget. P. 132. 133. *Dicitur autem hæc gratia ſubſequens & cooperans comitari voluntatem noſtram, quod voluntas noſtra ſanata per gratiam juſtificantem, jam nacta ſit aliquam libertatem repugnandi jam infirmitati ſuæ, & bene operandi; non quidem jam timore pœnæ, ſed amore Dei & juſtitiæ; quum jam adjuvetur à Spiritu ſancto, quem in juſtificatione Deus nobis impertit, & per eundem charitatem in cordi-*

cordibus noſtris diffundit. Ergo gratia cooperans, ipſamet eſt gratia & charitas habitualis; voluntati quam operando ſanavit, ſanatæ jam cooperans; nempe quia ſanatæ, ideo & valenti jam robuſtæque ad bene operandumque. Exempla ſubinde adfert terræ, cui ſemen; ſervi, cui talentum concreditur; ſi quid hinc frugis naſcatur, talento & ſemini, non terræ, aut ſervo imputandum eſt; etſi & hic & illa potuerit ſterileſcere.

Prolixè idem alibi exequitur, ut in affectus immutatione, & non in ſola peccatorum remiſſione ſit juſtificatio: De juſtificatione pa. 153.164.165 *Quis juſtificatum dixerit eum, cum tantùm ſunt remiſſa peccata, non autem voluntas etiam commutata, nempe ex mala facta bona?* Ex Auguſtini teſtimoniis accumulatis hoc probat, maximè ex libro de Spiritu & litera, ubique inculcantis, gratiam juſtificationis illam eſſe, quæ non ſolùm delet peccata, ſed quæ legem ſcribit in corde, quæ charitatem infundit, quæ juſtitiam facit diligi, quæ lex fidei, lex ſpiritus, lex libertatis, juſtitia ſpiritus dicitur, quæ innovat & Pag. 167 liberat hominem: qua ſentimus *alio jam affectu nos rapi, quàm priùs; quo affectu peccata, quæ priùs delectabant, ex animo odimus*. Ergo quoties hæc & id genus alia apud Paulum & Auguſtinum occurſant, tunc gratia potiſſimum deſcribitur juſtificans, & habitu affectuque juſtis inhærens.

Nec parcior ibidem mentio habetur gratiæ generalis. *Non habet peccator quod dicat, pœnitere,* De Contr. p. 136. 135. 134 *conteri, de vita in melius commutanda ſtatuere non poſſum. Nam Deus nulli gratiam ſubtrahit, ſed & non petentes, ac ne cogitantes quidem gratia ſua antevertit; petentes verò provehit, ſanat, adjuvat, ac confirmat. Imputet ergo æger, cui medicus præſto eſt, ſibi ipſi, non medico, ſi ejus oblatam medelam recuſans, morbo prægravatus extinguatur*. Ita ampliandæ in omnes gratiæ dux Paulus oſtenditur; *Eſſet impiorum excuſatio longè apparentior, niſi Paulus tantus eſſet in amplificanda gratia. Haberent impii quod de ſua imbecillitate quererentur, niſi conſtaret Deum ſemper paratum eſſe ad infirmitatem noſtram per gratiam ſuam ſublevandam, modi ipſi inſpiranti obedire, ac juſtificanti & adjuvanti conſentire & obſequi velimus. Propterea totam percurrentes Scripturam, duriorem cenſuram nuſquam reperiemus, quàm repudiatæ gratiæ*. Et mox, *Nihil ergo mirum, ſi ille peccato demerſus ſuccumbat, hic reſurgat; hic enim divinæ gratiæ dexteram non neglexit; ſed apprehenſæ dexteræ ductu & tractu è peccatorum fæcibus emerſit. Ille verò divinæ gratiæ dexteram ſedulò oblatam, ac nunquam ſubtractam, apprehendere neglexit, & ſic in luto peccatorum defixus remanſit. Ambo in peccati foveam corruerant; ſed hic funem gratiæ demiſſum apprehendit, & mordicus tenuit & extractus eſt; ille funem Dei demiſſum apprehendere neglexit, ita miſer in peccati fovea periit*. Nec ipſi Pharaoni divina adjutoria ibidem defuiſſe oſtendit, *adeo ut fractus malis reſipiſceret, dum vocavit Moyſen & Aaron, & dixit ad eos, peccavi, &c. Verùm eum ſalutaris pœnitentiæ pœnituit, &c.*

Pag. 128. Et idem antea, *Conſtat Deum nulli hominum gratia illa generaliùs accepta deeſſe; adeo ut nullus ſit peccator tam ſceleſtus, cui Deus quoad in hac vita ſuperſtes fuerit, hanc gratiam penitus ſubtrahat. Nam per hanc ſtans ad oſtium ſedulo pulſat; initium noſtræ ſalutis, quæ eſt peccati cognitio, in nobis operari doſiderans. Et quis tandem eſt hominum, qui non ſentiat ſe hac gratia præveniri? Quin & gentes oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus, &c.* Nec Judæ, nec Pharaoni illam gratiam defuiſſe ait. Si verò Paulus ait Deum ſiviſſe gentes ingredi vias ſuas: non tamen ex Pag. 127. Adde & pag. 124. eodem ſe *expertem teſtimonii reliquit*, nimirum ut *quærerent Deum, ſi fortè attrectent eum*. Denique urget velle Deum omnes homines ſalvos fieri, *ut nemini quamlibet ſcelerato gratiam ſuam ſubtrahat*.

Et hæc quidem de gratia generali ad fidem & Pag. 116. converſionem neceſſaria. Nam ut vitentur peccata, vide quid idem aſſerat: *Cùm vires hominis non ſint penitus extinctæ, ſed vitiatæ; reliquum eſt in natura hominis naturale judicium, & delectus quidam rerum, quæ ſunt ſubjectæ ſenſui & rationi, & operum externorum; quo fit, ut eadem ſuis viribus aliquo modo efficere poſſit*. Cùm ait *ſuis viribus*, generalem influentiam non excludit, quæ & inter auxilia Dei numeratur.

De timore ſervili ſæpè hìc diſputatur, ut ad inchoandam pœnitentiam perneceſſario, etſi non ſufficiente ad totam abſolvendam: nuſquam innuitur quòd ex eo peccetur. Ex Hieronymo, Gregorio, Baſilio multa conglobantur ad com- P. 123. 124. mendandam hujus timoris utilitatem, *ut voluntas priùs depravata, recta efficiatur*.

Quod ad tertium gratiæ efficaciſſimæ genus, illud hìc præmittitur, quod ad converſionem attinet peccatoris, ut inde ad prædeſtinati perſeverantiam in bono, conjectura ſit. Ita enim delineatur gratia converſionis & potentiæ efficax: *Prior gratia, qua Deus hominem prævenit & in-* Pag. 128. *citat ut reſurgat, iterum duplex eſt. Una generalior quæ eſt bonus motus, bonaque cogitatio, veluti cùm peccator Deo inſpirante agnoſcit peccatum ſuum, cùm terrore gehennæ concutitur, cùm de amittenda æterna beatitudine dolet. Altera ſpecialior eſt, tot habens ſpecies, quot ſunt ſpecialis boni motus ad reſipiſcendum, veluti ſunt auditio verbi Dei, immiſſio adverſitatis, quæ ferocientis hominis animum dejicit, & ad Deum reſpicere facit, remotio occaſionis peccandi, ablatio ſeu debilitatio tentationis, & id genus alia. Jam conſtat Deum gratia illa generaliùs accepta nulli hominum deeſſe.* Ita cùm Gentes ex generali gratia Deum cognoviſſent, & glorificare poſſent, nec glorificaſſent, *dimiſſi ſunt ingredi vias ſuas. Atque eadem omnino ratione fit, ut non omnes motus illos gratiæ ſpecialis omnibus peccatoribus Deus impertiat. In cauſa enim eſt peccatoris obduratio, gratiam illam communem, ſeu generalem repudiantis*. Gratia ergo hæc generalis, cognitionis peccati, timoris gehennæ, motus doloris de amiſſa æterna beatitudine, omnibus omnino præſto eſt. Sed hanc repudiantes, poſſunt non donari à Deo *ſpeciali gratia*, quæ in cuſtodia, protectione, directione Dei ferè ponitur, ſi hanc ejus deſcriptionem perpendas accuratiùs. Et ea utique invictiſſimè efficax eſt converſionis: cùm tot intus & foris auxilia complectatur.

Non erat autem opportunum in Enchiridio Chriſtianæ inſtitutionis de prædeſtinatione diſputate. Obiter alicubi tangitur veriſſima concordia libertatis cum præſcientia & providentia Dei, malas voluntates non faciente, non decernen- Pag. 135. te, ſed permittente & ordinante in pœnis. *Prævidit Deus Judæ malam voluntatem, permiſit ut proderet Chriſtum, non coactus, ſed voluntariè, & decrevit quomodo Judam ſic voluntariè peccantem perderet*. Vides quid permiſerit, quid decreverit.

EX JUDICII UNIVERSITATIS & Cleri Colonienſis adverſus librum Martini Buceri de doctrina & vocatione ſua ad Bonnam, defenſione per Everhardum Billick Theologum Carmelitam & Provincialem per inferiorem Germaniam.

CUm Germanus Colonienſis Archiepiſcopus anno Chriſti MDXLIII. Bucerum evocaſſet, & libellum hic edidiſſet *de doctrina & vocatione ſua* adverſùs Cleri & Univerſitatis querimonias; eo de libello *judicium* ſuum edidit *Univerſitas & ſe-*

cundarius Clerus Colonienſis, & hujus judicii defenſionem eruditiſſimam evulgavit biennio poſt, ſeu anno MDXLV. Everhardus Billick Theologus & Carmelitici inſtituti Provincialis. Hic ergo duplicem gratiam diſcriminat, ſed cui principatum adſignet, facilè intelliges: *Multiplex eſt gratia Dei,* Edit. Pariſ. fol.126.p.1. *ſed quod attinet ad præſens argumentum, duplex nobis conſideranda venit. Una juſtificans, alia præveniens, ſeu præparans. Utraque gratis datur, & nullis noſtris meritis præcedentibus: attamen non utraque idem operatur. Prior illa incomparabilis, redemptionis, ſanctificationis, & juſtificationis gratia ſola ſalvat. Altera præveniens illa, præſervat à malo ulteriori, & præparat voluntatem noſtram, ut fiat homo aptus majori gratiæ percipiendæ. Sed tamen non ſalvat, neque juſtificat ſola ad vitam æternam*. Principaliter ergo gratia, & ſpecialis illa eſt, quæ immanet, & juſtificat, & charitas Dei ſincera eſt, ut mox patebit, ſeu charitas & gratia habitualis.

De generali autem ſeu præveniente gratia, fusè hìc diſputatur. Et primò poſſe qualemcumque Dei gratiam in nondum juſtificatis inveniri oſtenditur. Id enim nonnullis videbatur inſolens, quòd propriè & uſitatiſſimè non diceretur gratia, niſi quæ juſtificat: reliqua auxilii vel motionis vocabulo Ibidem. donarentur. *Nec debet hoc alicui mirum videri, gratuitum gratiæ donum dari & conſervari in peccatoribus, cùm Auguſtinus pluribus locis velit ſpeciali gratiæ Dei tributum, quidquid laudatorum & bonorum operum etiam infideles ac idololatræ geſſerunt ſupra naturæ vires. Sic gratia Dei erat donum prophetiæ Balaam, cùm eſſet Balaam peccator, & gratia illa abuteretur*. Ita concludit *omnes bonos motus* voluntatis eſſe à Deo.

Jam verò quàm obvium ſit omnibus hoc auxilium, & in aliis aliiſque majus minuſve pro Dei largitate, noſtro verò diſſenſu non ſemper, ſed perſæpè fruſtretur, idem ibidem declarat: *Jam ve-* Ibidem. fol.126.p.2. *rò ſicut in naturalibus donis habent alii plus alii minus, hic tardum, ille præcox & promptum ingenium; ita & in gratuitis unus minorem, alius majorem accipit gratiam. Multi gratiam Dei quæ poterat ipſis eſſe præparatoria, amittunt ſine fructu per negligentiam. In aliis verò augentur hæc dona ſenſim, in his ſcilicet, qui eis non deſunt, ipſaque pro facultate arbitrii ſui amplexantur*. Et mox, prævenientis hujus gratiæ *donum non poteſt ab invito Deo extorqueri, ſed ille nemini fideliter petenti negat, ultro exponit, & oblatione ejus prævenit appetentes. Non poteſt homo Deum antevertere, qui nunquam in conferendo hoc munere eſt apprehendente poſterior. Nam ſicut lumen Solis prius eſt noſtro aſpectu, & tamen non habetur, niſi quando apertis oculis hauritur: ita & ille prior eſt ſua gratia, quæ tamen non habetur niſi ab accipiente. Quamlibet properet homo, ſemper ille expectat; paratior ad dandum, quàm homo ad accipiendum. Niſi præveniret enim, non invitaret. Omnes vocat, omnibus exponit parata munera*.

Qualis ſit autem hæc præveniens motio auxilii divini, ſic exponit: *Non negaverim aliquantam fidem & amorem aliquantum contritioni præire. Nam quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? Et* Ib f.123.124 *quomodo ſperabunt, ſi neque amant, neque credunt? Sed talem fidem & amorem talem habent etiam peccatores, mortui coram Deo, & gravibus peccatis oppreſſi. Eſt fides informis in peccatoribus, & amor informis, quavis glacie frigidior, qualis eſt amór commodi ſui, amor concupiſcentiæ, amor inordinatus. Et tamen hic amor, eſt amor quidam Dei, quem habere poſſunt ſceleratiſſimi, & à Deo longè alieni. Si poſſunt enim idololatræ diligere Deos ſuos falſos, verum Deum quare diligere non poterunt? Si poſſunt homines peſſimi amare ſuos parentes natura impellente, aut benefactores propter beneficia, aut propter virtutem homines bonos? cur non & Deum, qui &c. Hæretici quidam pro Chriſti fide martyrium paſſi ſunt: & quis auſit dicere, hos nullum ad Deum habuiſſe amorem? Itaque eſt fides quædam, & quidam amor in peccatoribus, utraque imperfecta, informis, rudis, inordinata, nullius apud Deum meriti & dignitatis. Talis fides & talis charitas ad initia contritionis ſufficiunt*. Vides quàm latè pateat hęc generalis gratia. Multa ibidem & de dono timoris diſſerit, quæ nos in alium ſeponimus proprium locum.

At verò dum primò generali, & habituali gratiæ morem gerit homo poſteà, longum intereſt utriuſque obedientiæ diſcrimen. *Itaque homo jam* Ib..117.p.1 *concipiens contritionem, ſeu pœnitentiam, præbet voluntatem & arbitrium ſuum prævenienti gratiæ Dei exercendum & dirigendum, licèt non tam promptè ac perfectè, quàm facit ille, quem jam gratia juſtificans regit & ducit*. Efficax eſt ergo ſuo quodam modo gratia juſtificans, regitque & ducit hominem, & quidem promptè & perfectè, quod non poteſt gratia generalis tam promptè.

De generali gratia plura excerpere ſuperſedeo. Venio ad maximè efficacem propoſiti divini gratiam. Hanc author iſte ſtrictim tantùm attingit, ut quæ tunc in diſputationem non venerat. Summatim tamen teſtatur ſuam hanc de tota Chriſti gratia hactenus explicata ſententiam, *omnium eſſe* Ibid.f.117. *orthodoxorum, quam Auguſtinus multis voluminibus prolixè explicat, & poſt eum Proſper Aquitanicus, Innocentius, Bonifacius, Zoſimus, Cæleſtinus, &c. tenendam commendarunt*. His ducibus aberrare non potuit à recta prædeſtinationis gratuitæ doctrina.

Sed quamvis præſto ſit omnibus gratia generalis, non tamen ad converſionem pervenitur & juſtificationem, niſi prolixa perſeverantia: in tam longo autem curriculo opus eſſe ſpeciali auxilio Dei protegentis perſpicuum eſt. *Quod ſi non ita ſta-* Ibid. f.114 *tim ſuccedat, perſeverantia opus eſt, quæ eadem ſæpiùs repetantur. Faciendum nobis eſt, quod faciunt medici boni, qui ubi non levant uno atque altero poculo febres, tertium ſubminiſtrant, ac quartum, & quintum denique, vel plura ſi res poſcat, donec toto vitio hominem repurgent*. Et in hac præparationis mora nemo eſt cui non ſomnus obrepat quandoque, ut jam divinæ ſit miſericordiæ, quibus volet, ſpecialia conferre auxilia. *Debemus quantum poſſumus* Ibid. f.115. *præparare nos ad Dei voluntatem, & gratiam, atque ita diſpoſitos, committere Deo, ut faciat nobiſcum ſecundùm beneplacitum ſuum. Si dat gratiam, hanc ſuæ liberalitati, non noſtræ præparationi debemus aſcribere. Si non dat, non debemus propterea à pœnitentia illa ceſſare. Ipſe novit, quid electis ſuis & quando dare diſpoſuit*. Quantumlibet ergo ſe præparent homines ex generali gratia: Deus tamen gratiam converſionis non dat niſi *electis ſuis*, quia nemo ad præparationis finem uſque perſeverat, niſi ſpeciali auxilio adjutus.

EX CONCILIO MOGUNTINENSI anni MDXLIX. & Catechiſmo ejuſdem, ſeu Chriſtiana Inſtitutione.

Gratia Chriſti ſpecialis & propria, quæ ſanat & roborat voluntatem, quæ poſſibilia & ſuavia facit mandata, eſt charitas juſtificans inhabitanſque. Eſt præterea gratia generalis, etiam ad converſionem aſſequendam invitans & initians, nulli non oblata.

Concilii Tridentini ſententia dilucéſcet magis magiſque ex Synodis Provincialibus pauco poſt tempore celebratis. Decernitur ergo in hac Synodo *peccatum* primorum parentum in omnes homines propagari, *ut ſint in peccatum proni, qui per libertatem arbitrii ſui, quæ exigua* Cap. 1

& infirma in iis reſidet, nondum adjuti gratia Dei, ea quæ ſunt Spiritus, & ad ſalutem conferunt, non cognoſcere, nedum appetere queant. Nihil his elimatius. Itaque ubi nondum adjuvat gratia Dei, ſumus in peccatum proni, non inevitabiliter ubique peccamus: nec agnoſcere, nec appetere poſſumus ſpiritalia & ſalutis æternæ bona: ſed non ſtatim peccatur, ſi ſupernaturalia ſcire, & præſtare non poſſumus; ſed ſi quid committitur in inſitam naturæ legem.

Jam verò gratia ibidem incunctanter aperitur, ſcilicet quæ Baptiſmo infunditur, eaque non eluens tantùm peccata, ſed ad non peccandum cæteroqui Cap.6. innovans, roboranſque: *Chriſto dum per Baptiſmum inſerimur, per Spiritum ſanctum mundamur, & omnem reatum, quem naſcendo vel propriè peccando contraximus, renaſcendo exuimus, & per Spiritum ſanctum ſanctificamur & innovamur ſecundùm internum hominem, vireſque contra relictæ concupiſcentiæ impetus accipimus; ut jam non regnet peccatum in noſtro mortali corpore.* Itaque ut etiam mox ſubditur, *remiſſione peccatorum accepta, renovamur* Cap.7. *Spiritu Dei, & vires accipimus* contra concupiſcentiam.

Præparans autem ad juſtificationem gratia, quæ præveniens hìc vocatur, ita paulò pòſt deſcribitur: Cap.7. *Cùm homo peccatorum ſuorum admonitus, & à Deo juſto judice conſtituta peccatis ſupplicia metuens, mox excitatus & adjutus gratia Dei, à timore peccati ad miſericordiam Dei cogitatione deflectit, & ſpem concipit propter Chriſtum, & Deum diligere incipit, &c.* Ubi duplex gratia præveniens ſignificatur, primùm timor gehennæ, ſecundò & magis propriè initia quædam fiduciæ, ſpei, dilectionis Dei.

Quàm efficax ſit autem charitas juſtis inhabitans Cap.8. ad opera bona, ſic declaratur: *Charitatem verò ſine qua nemo juſtus eſſe poteſt, jam tum cum in juſtificatione hominis accedit, operibus bonis gravidam eſſe, nec otioſam manere in juſtificatis; quin oblata occaſione & facultate permiſſa promat de ſe opus bonum, & juſtitiæ quotidiana faciat incrementa.* Infuſa porrò per Baptiſmum, aut per quamlibet juſtificationem charitas, ſi ad bona opera vires dat, ſi efficax eſt, ſi otioſa non manet, utique id ſupponitur ratum certumque nuſquam deeſſe auxilia motionum actualium. Unde ſubditur opera bona ex charitatis radice pullulantia, vitæ æternæ meritoria eſſe, quia gratiæ Dei effectus ſunt, & movente & adjuvante Spiritu ſancto ſunt. Ubi gratia dicitur, quæ juſtificat: motio & adjutorium Spiritus ſancti auxilium actuale cooperans.

Ideò poſteà ſubditur ob inhabitantem maximè gratiam Spiritus ſancti poſſibilia eſſe renatis & juſtificatis mandata Dei: etſi & actualia cooperationis divinæ auxilia peræquè neceſſaria ſint. Sed cùm hæc ſint quaſi conſentanea illius, ſicut & fuere præluſoria; ideò principaliter gratiæ nomen, & præceptorum poſſibilitatis gloria illi dedicatur: *Mandatorum Dei obſervatio renatis ac juſtificatis* Cap.9. *eſt poſſibilis, non ſecundùm naturæ infirmitatem, quam habent cum aliis hominibus communem: ſed ſecundùm gratiam Chriſti, qua imbuti ſunt, & ſecundùm opera Spiritus ſancti, quem renati ac juſtificati acceperunt. Ut jam divinorum præceptorum obſervatio renatis tantò ſit poſſibilior, quanto majorem gratiam, eodem ſemper opitulante Spiritu, vel ſemel acceptam retinent, vel amiſſam novo ſubinde munere recuperant.* Vide quàm magnifaciat, quàm oſtentet gratiam poſſibilitatis mandatorum, ſcilicet quam renati ac juſtificati acceperunt, qua imbuti ſunt, quam acceptam retinent, vel amiſſam recuperant; etſi non deſint actualia auxilia, quæ obiter innuuntur his verbis, ſemper opitulante Spiritu. Ita & in Cap.17. Confirmationis ſacramento, fiduciam & robur contra vitia accipimus: quod convenienter de aliis Sacramentis intelligi par eſt.

Promiſſa eſt in eodem Concilio Inſtitutio Chriſtiana, quæ & illi ſubtexitur. Hìc charitas Baptiſmo infuſa animis ita efficax deſcribitur & robuſta: *Opus peculiariter attributum Spiritui ſancto eſt, per* In Symbol. Apoſt. ar.9. pag.47. *infuſam in Baptiſmo charitatem, concupiſcentiæ impetus reprimere, & voluntatem noſtram ad bonum convertere, opera carnis mortificare, deſideria ſancta in nobis ſuſcitare, & ad bonum efficiendum vires ſuggerere. Non eſt in hominis poteſtate & natura, vel cogitare bonum, vel facere, ſine ope & afflatu Spiritus ſancti, ſine quo imbecilles & infirmi, cum ipſo autem & per ipſum ad omne opus bonum efficaces & validi ſunt omnes, qui ex aqua & Spiritu ſancto renati ſunt.* Præclarè omninò dicitur juſtos eſſe efficaces & validos ad omne opus bonum, ex quo Spiritum ſanctum in Baptiſmo perceperunt. Hæc enim eſt efficacia charitatis infuſæ in Baptiſmo: quam irritam facimus quandoque noſtroreniſu: *Fit autem dum acceptam in Baptiſmo Spiritus ſancti gratiam negligenter cuſtodimus, & magis ſecundùm carnis deſideria declinamus, quàm ut Spiritus S. ducatum ad bonum ſequamur: ut in peccata ſæpè relabamur. Ubi rursùs novo Spiritus ſancti afflatu indigemus, &c.*

Et ſanè decerptum quid videretur de Baptiſmi præſtantia, ſi concupiſcentiæ reatum abſolveret ſolùm, fomitem ipſum dimitteret, nec vires ſubminiſtraret, quibus illum contereremus. Unde De affectu Bapt.p.154. ibidem infrà: *In eo autem virtus Baptiſmi non imminuitur, imò commendatur, qui non ſolùm omnis peccati reatum nobis ſemel ademit, ſed contra remanentem concupiſcentiam & deſideriorum bella in nobis cientem, vires ſuggerit impartito Spiritu S.* Et congeſtis Pauli ad id teſtimoniis: *Vides itaque totum Baptiſmo conferri, ut & præterita delicta mundentur, & contra futura pugnaturis vires ſuppetant; & ſic omnis in homine ſanitas Baptiſmi virtute incipiat & perficiatur.* Primarium ergo & principale iſtud eſt adjutorium ad debellandas toto in vitæ ſtadio cupiditates, quo in Baptiſmo donamur, charitas cum Spiritu ſancto hoſpite infuſa; quando id unum ferè ad nauſeam uſque inculcatur, & actuales motiones præterea neceſſariæ non defuturæ innuuntur ſæpiùs, quàm exprimuntur.

De timore ſervili infrà aſſeritur, quòd inter modos excitandæ contritionis is *præcipuus ſit &* De Contr. pag.173.174 175. *à timore pœnitentia concipiatur, teſte Auguſtino, adeò ut qui ſine timore eſt, juxta dictum Sapientis, juſtificari non poteſt.* Ex Auguſtino mox afferuntur aliqua, timori huic parum propitia, additur verò, *Per accidens tamen ſervilis timor ad pœnitentiam & converſionem plurimum deſervit. Siquidem ad juſtificationem hominis propinquus gradus eſt, à peccando deſiſtere. Per hunc gradum paulatim ſubducit hominem timor, qui vitia reprimit, & improbas cupiditates metu futuræ pœnæ reſtinguit.* Multa denique penè atrociter contra hunc timorem dicuntur, ſed quòd vel peccatum ſit, vel culpæ affine ſit, quod ex eo fit, id nuſquam innuitur, quin utilis miniſter & initium contritionis dicitur, quòdque poſt peccati declinationem per Dei miſericordiam introducat in cor charitatem.

Quàm verò generalis ſit Dei gratia, ſic infrà: *Admonendi ſunt homines, ne converſionem à peccatis de ſuis viribus præſumant, ſed à Deo expectent, oblatamque totam Deo acceptam ferant, ex quo om-* P.176.177. *nis eſt ſufficientia noſtra: qui & velle in nobis operatur & perficere, &c. Firmiſſimè autem tenendum eſt, benignum & liberalem Deum nulli homini quantumvis malo & perverſo gratiam ſuam ſubtrahere. Qui juxta Joannis teſtimonium ſtat ad ſingulorum oſtia, & pulſat; adeò ut etiam adverſos à ſe ultro ſequatur, & ad gratiam ſuſcipiendam amanter invitet.* Quod ex Jeremiæ & Ezechielis verbis ibidem conſtituitur. Non potuit diſertiùs gratiæ hujus generalitas ſtabiliri; non qua peccata tantùm vitari poſſint, ſed quod ampliùs omninò eſt, qua fides & converſio incipi perficique poſſit.

Duo hìc advertit author hujus inſtitutionis : *Unum eſt ; ſi quid in converſione noſtrum eſt, id ſolum eſt, quod oblatam Dei gratiam non repellimus : ſed vocanti Domino præbemus aſſenſum. Qui aſſenſus noſter cùm admodum ſit imbecillis , nequaquam converſionem meretur, ſed admittit ſolùm & ſuſcipit. Itaque hoc neceſſario relinquitur, ut totam converſionem noſtram in Deum referamus , gratias agentes illi, qui in nobis & velle operatur & perficere.* Ubi liquet primò gratiam hanc converſionis , cùm nulli homini ſubtrahatur , à multis non tantùm refelli poſſe, ſed reapſe refelli & irritari. Cur autem ab aliis abiiciatur, admittatur ab aliis, hìc omninò non inquiritur ; nec ea res in Inſtitutione manibus omnium terenda poſtulabat elucidari . Liquet rurſus noſtrum aſſenſum inbecillem admodum primò eſſe, ideòque non eſſe meritorium converſionis : plerumque enim timore potiùs, quàm charitate extorquetur. Quipe inter illa initia plurimum timoris, dilectionis puſillum eſt. Gratis ergo Deus charitatem& juſtitiam infundit, tametſi conſentientibus. Etenim cùm timore & amore agatur voluntas ad aſſenſum, ante juſtificationem aſſenſio, quæ datur, ex timore magis quia majore, quàm ex Dei dilectione, quia inchoata tantùm, proficiſcitur.

Denique additur *alterum , ut cogitemus, quàm impudenter ſcelerati & impii homines, malitiam ſuam in Deum velut autorem reiicientes , quod converti non poſſint, impietatem ſuam excuſent, cùm utique nemo rectè infirmitatem ſuam prætenderit, cui ubique præſens adeſt Dei gratuitum auxilium.* Ubi perſpicis quàm nemo poſſit vel libertatis inopiam, vel impoſſibilitatem mandatorum hinc obtendere, quòd deſit gratia poſſibilitatis ad bonum : cùm ea ubique præſens adſit.

Et alibi quantum deteratur de gratia noſtræ regenerationis, ſi dicatur lex nobis impoſſibilis: In Decalogo pag.72. *Præcepta Decalogi facere quod jubent, id homini eſſe impoſſibile, cùm de renatis aſſerere audent, gratiam Chriſti inſigni blaſphemia afficiunt . Non poteſt naturæ infirmitas implere, quod lex exigit : ſed in renatis non ſic eſt deprimenda carnis infirmitas, quam habent cum omnibus hominibus communem , ut ſimul etiam gratia Chriſti, qua imbuti ſunt, quaſi infirma & imbecillis incuſetur. Inſignis in Deum contumelia eſt, quoniam voluntas noſtra per peccatum ſaucia, ad legis impletionem invalida eſt, eandem ubi à Deo ſanata eſt, nihilo fortiorem æſtimare, ſed adhuc priſtinæ infirmitatis condemnare.* Ubi lucet primò quæ propriè gratia Chriſti ſit, nempè juſtificans . Secundò quàm verè ea ſanet , roboretque hominem ad implendam legem. Tertiò iniuriam fieri gratiæ Chriſti, ſi juſtificatos eadem infirmitate teneri æſtimemus & languere, ac impios, ſanitate, & qualibuſcumque ad bonum viribus deſtitutos.

Idem conſequenter confirmatur: *Renati ex aqua & Spiritu jam ipſi quoque ſpiritales ſunt , & contra vitia non jam ſolis naturæ viribus , ſed ope Spiritus ſancti muniti depugnant, & quod non valet natura, in eis implet gratia Chriſti. Fides enim impetrat à Deo Spiritum S. Spiritus ſanctus in cordibus eorum diffundit charitatem. Charitas adimplet legem, ſanans voluntatem eorum, & infirmitatem roborans ; ut jam non modò poſſibilis, ſed facilis & jucunda ſit omnis obedientia mandatorum Dei.* Ergo gratia Chriſti, gratia ſanans , gratia implens legem , delectatio juſtitiæ quæ faciles & jucundas facit leges Dei videri, apud Auguſtinum, quem hæc verba totum redolent, eſt charitas per Spiritum juſtificantem diffuſa in cordibus.

EX CONRADO CLINGIO
Minorita, Doctore Ephordienſi.

An. 1555.

COnrado Clingio in locis communibus Theologicis pro Eccleſia Catholica, Gratia Chriſti propria eſt *quæ datur propter fidem in Chriſtum, Spiritus adoptionis filiorum Dei, nempè Spiritus ſuavis, voluntarius & pius ac promptus, cujus patrocinio lex voluntariè ſervatur, atque impletur. Et eſt ipſa gratia quæ confertur homini, qua mediante liberè ſervat atque hilariter Dei mandata. Ideo dixit Apoſtolus, Omnia poſſum in eo qui me confortat. Et præcepta gravia non ſunt, cum hac Dei gratia non ſunt ſervatu impoſſibilia, licèt benè noſtris viribus ſimpliciter citra gratiam.* Cap.17.1. Et infrà: *Gratia juſtificat, & non lex. Gratia diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum extinguit & odium concupiſcentiam. Gratia igitur facit hilariter ſervare legem, & ex intimo corde, non ſolùm foris ſimulare opera.* Quibus apertè proditur gratiæ juſtificantis neceſſitas & efficacia.

Et infrà de eodem, *Hæc gratia gratum faciens* Cap.3. *quando dominatur in homine , aliquem parturit fructum, qui ſit inculpatè bonus. Nam ſi gratia potentior eſt quam fomes, id quod probat Apoſtolus, & fomes facit opus malum, cur gratia quæ potentior eſt, non poſſit efficere fructum, id eſt opus inculpatum?* Et infrà, *Gratia eſt donum creatum, quo Spiritus ſanctus datur homini in amicum, eſt charitas Dei contra fomitem peccati, diffuſa in cordibus noſtris* Cap.4. *per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, &c. Reſpicit gratia primò perſonam quam juſtificat, tum & opera illius, veluti arboris bonæ fructus, &c. Et ſic Deus dona ſua in nobis coronat, quando dat gratuitè primò gratiam, denique propter illam gratiam omnia noſtra acceptat.* Vides quo ſenſu Deus donet merita, & cùm merita noſtra remunerat, dona ſua coronet, propter ſanctificantem gratiam, quæ & bonorum operum, & meritorum fœcunda parens eſt.

Nec minùs liberaliter idem de gratia generali ſentit: *Eſt voluntas Dei, ut omnes homines ſalvi fiant. Quod autem non omnes ſalvi fiant, hæc ratio* Cap.5. *eſt, quod plerique non Dei, ſed propriam operantur voluntatem in flagitioſiſſimis peccatis, &c. Deus omnes qui ſuam divinam volunt exequi voluntatem, non deſerit abſque ſpeciali auxilio, quando nituntur, & ſeſe præparant ad rectè operandum, &c. Nemini præterea deeſt auxilium iſtud ſpeciale, niſi prorſus induratis, & traditis in reprobum ſenſum, à quibus non injuria propter ſummam ipſorum ingratitudinem id ſubtractum eſt. Et quoniam hoc auxilium nunquam non adeſt cuique peccatori, poteſt, cum velit, ad benè operandum ſeſe convertere.* Prolixè idem infrà *generalem influentiam conſtituit , Sine qua cunctæ res remotus , nec operationem aliquam habere poſſent. Quam aſſiſtentiam generalis influentiæ ſi creaturæ non haberent, nec operationes ſuas haberent.*

Et infrà rurſum, *Sub præſcientia & prædeſtina-* Cap.6. *tione Deus expectat voluntatem ſuam, in quam partem velit ſeſe inclinare. Si in partem bonam, conſentiendo divinæ voluntati, quæ vult omnes homines ſalvos fieri, ſeſe inclinaverit, abiiciens obicem, ſtatim Deus ſua gratia præſens eſt, illique gratiam offert & adjuvat, nullique ſubtrahit neceſſaria ad ſalutem, modò quis faciat, quod in ſe eſt. Hæc gratia Deus omnibus præſto eſt, Ego ſto ad oſtium & pulſo.* Itaque ſi ex generaliore auxilio homo ſe diſponat ad gratiam, non deerit ſpeciale auxilium , quo ad eam perducatur: *Si ad faciendum ſe homo diſpoſuerit,* Cap.7. *Deus non deeſt ſpeciali ſuo adjutorio, & gratia, ut perficiat.* Et rurſum , *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Ipſe Deus præſto eſt gratia ſua, ut ſi quis* Cap.8. *velit effici filius, parata ſit gratia.* Gratia hìc non dicitur propriè, niſi habitualis & ſanctificans, quæ etiam ſpeciale vocatur auxilium. Illam aſſequitur quiſquis ſe præparat per auxilium generaliter omnibus obvium, in quo continetur illud etiam, quod alii complures vocant auxilium ſpeciale: *Quando ergo quis fecerit quod in ſe eſt, & fuerit adjutus gratia, quæ ſemper præſto eſt facienti quod in ſe eſt, tunc conſtituitur arbor bona, cujus fructus boni erunt.*

Utque abiiciatur omnis ſcrupulus, vide quid ſit, Cap. 10. facere quod in ſe eſt: *Eſt autem facere quod in ſe eſt, quando homo ſentit pulſum Dei, & conſentit ac obedit illi, juxta illud, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Pulſu autem illo commovetur, & excitatur ad dolendum, & ad Deum pro miſericordia clamandum, & ad avertendum ſe à creaturis ad* Ibid. *creatorem, eum præ omnibus diligendo, ſic quod deinde propter nullam creaturam velit tranſgredi mandata ejus. Hoc eſt facere quod in ſe eſt, & amovere obicem. Nemo autem eſt hominum, qui non aliquando ſentiat hunc pulſum Dei, juxta illud, Ego ſto ad oſtium & pulſo. Non excitatur hic pulſus à natura noſtra, ſed ipſa Dei gratia primò pulſat, & conſenſus noſter tunc dicitur facere quod in ſe eſt, illi obtemperando.* Et rurſum, *Omnium pene Theologorum eſt ſententia, nempe liberum arbitrium vix, aut nunquam deſtitui omni gratia gratis data, adjuvante & præparante voluntatem ad habitum, vel uſum gratiæ; ſive ſit habitus, ut timor ſervilis, vel pietas inſerta ab infantia, ſive aliquis actus, ut eſt vocatio, locutio, qua Deus excitat hominis animam, ut ſe præparet. Et ita ſemper prævenit divina tractio, monitio, aut motio.*

Invictiſſimam denique electorum propriæ gratiæ efficaciam, qualem Clingius probaverit, collige primò ex eo quòd contingentia præſciri ait à Deo, quia æternus eſt, cui præteritum, præſens & futurum tempus idem eſt. Et ex Hieronymo, *Non* Cap. 5. *ex eo quod Deus ſcit aliquid futurum, idcircò futurum eſt; ſed quia futurum eſt, Deus novit, quaſi præſcius futurorum.*

Collige rurſum ex eodem infrà ſic diſſerente: Cap. 9. *Differunt hæc duo, præveniri aliquem miſericordia Dei, ut benefaciat, & cogi ut invitus benefaciat. Paulus fuit præventus hac Dei miſericordia, ſed poſt proſtrationem conſenſit in gratiam. Et ſi Deus corpori atque membris aliquando infert vim aliquam, ſicuti proſternendo corpus, linguam cohibendo vel manus, aut per infirmitatem aliquam, &c. Nullam tamen vim infert voluntati, ſed amore potiùs eam ducit, nec voluntas cogi patitur. Quando igitur ex timore pervenitur ad amorem, vel ex terrore conſentitur gratiæ, ibi voluntas utitur ſua libertate. Facit enim Deus aliquando peccatori, ſicut parens filio, quem primùm corrigit, ac terrorem incutit: mox nucem, aut pomum porrigit, id eſt, gratiam ſuam illi poſteà conſentienti confert. Sic enim Auguſtinus utitur exemplo in tractione peccatoris: Sicuti dum ramus viridis oſtenditur ovi, aut cùm nuces puero demonſtrantur: Sic trahit Deus peccatorem, nullam autem vim facit voluntati.* Ita ex congruitate, multiplicitate, & varietate auxiliorum conflatur gratiæ efficacia ſecundùm Dei propoſitum.

Collige idem rurſus ex eodem infrà: *Prædeſtinatio, electio, & vocatio ex Dei gratia eſt, nullo præcedente merito. Sed inquis, Hic tollitur liberum arbitrium: Reſponſio ſecundùm Athanaſium, Non. Nam electio, vocatio & prædeſtinatio ex gratia facta, non cogit neceſſario hominem, neque impellit, ſed exigit voluntatis conſenſum. Ut exempli gratia dicit Athanaſius: Quemadmodum dum ædificanda eſt domus, in opifice omnia pendere dicimus, tametſi* Cap. 8. *ille opus per ſe ſolum exequi nequeat, ſed & materia eſt ad ſtructuram neceſſaria, atque miniſtrorum ſe juvantium ſervitium. Sed quoniam ipſe eſt ædificator, moderator ſupremus ædificii, fatemur illius eſſe omne id opus. Sic etiam de Deo dicere ſolemus, in ejus poteſtate cuncta conſiſtere, qui tamen à nobis exigit animi promptitudinem.* Ita prorſùs Dei eſt, ut ſupremi moderatoris, ad ſpiritalis domus ſuæ prædeſtinatam fabricam homines vocare, allicere, trahere, miris quos ipſe novit modis, cùm & homo architectus poſſit, vel pœnis, vel mercede homines ſui ſimiles certiſſimè ad domum animo præſumptam ſuo extruendam compellere.

Collige denique ex eo, quòd certiſſima illi quidem eſt gratuitæ prædeſtinationis executio, & tamen gratiæ voluntas noſtra liberrimè conſentit, vel diſſentit; ſed ita Deus moderatur omnia, ut conſentiat voluntas electorum, ubi Dei propoſitum jubet. Ita Petri voluntas, & cùm Chriſtum negavit metu mortis, & cùm ne Chriſtum negaret, mortem ſubiit, *ipſa ſe utrobique mutavit: in altero ex ſeipſa deficiens, in altero per gratiam adjuta, &c.* Cap. 7. *Gratia ſe habet veluti lux Solis: quæ dormientis oculum excitat, & ut vigilet ac operetur, anſam præbet, licèt non neceſſario cogat voluntatem.*

EX JOANNE FERO

Franciſcano Germano.

An. 1544.

QUæ efficax ſit Chriſti, vel Patris ad Chriſtum trahentis gratia, & inſuperabiliter agens corda hominum ad pœnitentiam, convenienter Auguſtino declarat Ferus, in ea Chriſti verba: *Nemo venit ad me, niſi Pater traxerit.* In cap. 6. Joannis. Ita enim habet, *Homo opus habet ut trahatur, ſolus autem Deus perfectè trahere poteſt & efficaciter, quia ſolus poteſt Spiritum dare, & cor lapideum auferre. Chriſtus non dicit, Nemo venit ad me, niſi Pater meus eum cogat. Non eſt violenta attractio, nec quenquam cogit, neque ad bonum, neque ad malum. Interim nemo dicere poteſt, quod à Deo non trahatur. Sicut enim medicus, aut doctor aliquis inſignis hominis ad ſe trahit, non vi, ſed ſcientia ſua; item ſicut ovem trahis ramo viridi, canem pane, puerum nuce, & generaliter ſicut trahit ſua quemque voluptas; ſic Deus trahit beneficiis, promiſſis, manifeſtatione veritatis; immò etiam flagellis; quamvis potiùs flagellis nos cogat. Maximè autem trahit Pater ad Filium in eo, quod ipſum nobis manifeſtat. Non igitur eſt quod in cœlum ſuſpicias, & expectes violentam tractionem. Satis nos trahit Deus, ſed nos ſequimur.* Ubi vides duplicem diſtingui tractionem, aliam perfectam & efficacem, qua ſolus Deus trahit, dum cor lapideum aufert. Sed nec ea infallibiliter efficax eſt, niſi infallibilitate morali, vel potiùs infallibili quidem, ſed morali prædeterminatione, ut declarant omnia Feri verba. Alia eſt tractio communis, & generalis, qua trahuntur omnes, etſi inefficaciter. Unde rurſus idem ibidem ait illis verbis Chriſtum nos extimulaſſe ad quærendam gratiam; nec tollit hominis conatum bonum, ſed indicat opus eſſe gratia. Nulla igitur excuſatio eſt, ſi gratiam non habeas, cùm Chriſtus oſtenderit, ubi certò invenienda ſit. Id ergo ad generalem gratiam pertinet.

Et rurſum de invictiſſimo gratiæ ad perſeverandum electis datæ præſidio, in hæc verba Chriſti, *Oves meas nemo rapiet de manu mea. Eſt hoc verbum* In c. 10. Joannis. *ingens piorum conſolatio. Habet diabolus varias nocendi artes, habet & mundus carceres, catenas, virgas, ſecures, exilia, mortes, & quidquid terrorem conſtantibus animis ſolet immittere; habet ex adverſo voluptates, honores, dignitates, & quidquid animos quamlibet incorruptos ſolet corrumpere. Cadunt quidem juſti aliquando, ſed non colliduntur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. Securè igitur fideles dicere poſſunt, Quis nos ſeparabit à charitate Dei? Hoc igitur verbo Chriſtus mirabiliter ſuam potentiam indicat, Me, inquit, protegente tuti erant, qui in me credunt. Nemo poteſt rapere de manu*

Patris. Pater omnipotentiſſimus eſt. Ipſe eſt Deus glorioſus, fortis, terribilis, atque liberrimus. Quem igitur ipſe decreverit ſalvare, nemo poterit perdere. Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Ergo invictiſſimum eſt illud adjutorium quo perſeverant electi, ſed illud non vetat, quin cadant aliquando; ſed efficit, ut vel non cadant; vel ſi cadant, reſurgant, caſu ipſo ſuo cautiores, humiliores, fortiores. Eſt enim illud auxilium auxiliorum multitudo ingens, qua ita Deus protegit, ut ſtent, vel non longè devient.

Et tamen in ipſa juſtorum habituali gratia ineſt vis quædam & efficax ſuo modulo, & victrix externorum hoſtium, ſi ea ſemet ipſi non exuant, ſponte arma abjicientes: *Conſequitur ex hoc verbo, quod qui nunc perit, ſua culpa perit: non poteſt caſum ſu-* Ibid. *um aſcribere dæmoni. Chriſtus dicit, Nemo tam fortis qui poſſit rapere de manu mea. Nec poteſt caſum ſuum Deo imputare. Non enim abbreviata eſt manus Domini. Sibi igitur imputet, qui Dei gratiam non quærit, immò reiicit & fugit.* Et infrà: *Quidquid procellarum afflictio accedat, ſi per fidem fuerit ovis Dei factus, poſſidet ſecum Patrem & Filium, quorum poteſtate nulla major invenitur. Quid igitur formidaret pius An egeſtatem? Sed Deus ditior eſt. An Satanam? Sed Deus fortior eſt.* Deo enim hoſpite juſtus quilibet inſuperabilem fortitudinem aſſequitur.

Et rurſus de gratia converſionis efficaciſſima, in In cap.12. Joan. hæc verba Chriſti, *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Oſtendit ſe tanta beneficia oſtenſurum humano generi, ut vel inviti & cunctantes per hæc trahi poſſint.* Hæc trahendi efficacia ingens eſt, ab inanitione Verbi Dei propter nos, à cruce, à charitate Chriſti: & tamen objectivè tantùm illa afficit, & moraliter.

Quod autem Chriſtus pollicetur fore, ut omnia trahat: omnes Patrum interpretationes coacervat Ferus, ut nec ſibi, nec vero pugnantes, etſi aliæ aliis clementiores ſint *Non dixit, Traham om-* Ibid. *nes, ſed omnia; ſcilicet animam & corpus. Vel traham omnia prædeſtinata ad ſalutem. Aut certè omnium hominum genera. Aut denique omnes homines quantum in ſe eſt trahit, quia omnes vocat, & omnibus ſalutem offert. Nam vult omnes ſalvos facere, & propitiatio eſt pro peccatis totius mundi. Quod autem non omnes ſalvantur, eorum efficitur culpa, qui renituntur trahenti, neque ejus tractum ſequuntur, ponentes obſtaculum ne ſalvi fiant.*

Et in hæc verba: *Illuminat omnem hominem ve-* In c.1.Joan. *nientem in hunc mundum. Meliùs intelligitur de lumine gratiæ. Non autem intelligas omnes homines, quotquot fuerunt, ſunt, & erunt, à Chriſto illuminari. Non enim omnium eſt fides, pauci ſunt electi, & reliquiæ ſolùm ſalvantur. Senſus igitur eſt, Illuminat omnem hominem, quantum in ſe eſt; quia eſſet omnibus lumen ſufficiens, & omnibus innotuit; ſed quidam ſua ſponte oculos claudunt. Vel illuminat omnes, id eſt, quotquot illuminantur, per ſolum Chriſtum illuminantur. Vel illuminat omnem, id eſt, ex omni genere quoſdam.*

Et alibi cum de gratuita prædeſtinatione omni- In Matth.c.9. nò ad Auguſtini mentem diſſeruiſſet, addit, *Fieri poteſt, ut qui non videtur electus, eligatur tamen, ſi in Chriſto veræ vitæ fructum ferat.* Uſque adeò generalis gratiæ inculcandæ ſtudioſus fuit Ferus, & cum efficaciſſima electorum gratia conciliandæ. Alibi ſanè rurſum modum efficaciæ inſuperabilis alium colligit ex Chriſti verbis, per tentationum videlicet amolitionem: *Propter electos breviabuntur* Ibid.c.24. *dies illi. Dei providentiam erga pios homines oſtendit, ut qui non patitur eos tentari ſupra quàm poſſint ſuſtinere, & qui novit pios de tentatione eripere.* Et Ibid c.23. denique paulò antè de gratia generali, *Attendamus quanta charitate & affectu nobis aſſiſtat Chriſtus, non ſecus quàm Gallina pullis. Nunquam enim ceſſat nos vocare, fovere, paſcere, defendere. Timeamus demum, ne & domus noſtra deſerta à Deo relinquatur.*

EX STANISLAO HOSIO
S.R.E. Cardinali, & Epiſcopo Varmienſi, Concilii Tridentini aliquando Præſide.

Specialis gratia eſt quæ abluit peccata, innovat, roborat ad bonum; charitas, ſanitas, dilectio juſtitiæ, bona voluntas. Hujus inhærentis juſtitiæ fidem ad nos propagarunt ſuffragia Scripturarum & Patrum de charitate infuſa cordibus Gratia prætereà generalis præſto omnibus eſt, ut ne peccent, ut ad Dei fidem & pietatem convertantur.

Vix ab alio certiùs edoceri poſſumus, quæ Synodi Tridentinæ, quæ Auguſtini, quæ Patrum ſententia fuerit, quàm ab Hoſio, qui & Synodo præfuit aliquandiu, & in Patrum commentariis, Auguſtini potiſſimùm pervolutandis erat verſatiſſimus, adeò ut eorum ex teſtimoniis ferè omnium contexuerit luculentiſſimas ſuas lucubrationes, adversùs graſſantes ſuo ævo hæreſes.

Ille ergo in Confeſſione Catholicæ fidei, Baptiſmi effectus percurrens, cùm de regeneratione & ablutione peccatorum verba feciſſet, ad innovationem progreditur, qua vires ad ſuperandas concupiſcentias ſuggeruntur: *Quamobrem haud aliter* Cap. 34. de Baptiſmo. *ſe habet Baptiſmus ad refrigerandum æſtum concupiſcentiæ, quàm ſe habet aqua ad calorem nimium temperandum. Ut appoſitè hujus quoque rei ſacræ, hoc eſt inviſibilis gratiæ viſibile ſignum aqua Baptiſmi dicatur, & quidem ſignum efficax, &c.* Et mox: *Aqua natura clara & perſpicua, idonea eſt ad ſignificandum ſplendorem juſtitiæ, qui baptizatis infunditur, ejus juſtitiæ, quæ virtutes in ſe continet omnes, qua renovatur homo, ut non jam idem ſit, qui priùs fuerat; verùm à ſordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum ſplendore fiat illuſtris, quod quidem fit dono Spiritus ſancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in Baptiſmo.* Ergo gratia Baptiſmi non modò peccata eluit, ſed concupiſcentias carnis ſuperſtites refrigerat, & ita hominem innovat, dando virtutes concupiſcentiæ debellatrices. Sola enim peccatorum remiſſio, imputatitiæ, non veræ juſtitiæ ſpeciem præ ſe ferret. Ideò rurſum, *Non modò reputamur, ſed verè juſti nominamur & ſumus. Neque enim exiſtimandum eſt, nihil aliud nos in Baptiſmo, quàm remiſſionem peccatorum conſequi; renovamur prætereà, atque ut Paulus vocat, nova quædam creatura efficimur. Neque vero aliud eſt nova creatura, quàm fides charitate formata, quæ cum baptizamur, per Spiritum ſanctum qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus noſtris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano & Optato, Baptiſmus non modò mors criminum, verùm etiam vita vocatur virtutum: quod in eo juſtitia, quæ virtutes in ſe continet omnes, baptizatis infunditur.* Igitur ut non imputatitia & imaginaria, ſed vera & inhærens ſit noſtra juſtitia, confitendum eſt Baptiſmo infundi gratiam, quæ non tantùm peccatorum oblitteratio eſt, ſed innovatio, charitas, nova creatura, vita virtutum, juſtitia, virtutes omnes.

Ideò ſubdit nihil quenquam mereri ante fidem, etſi ſe præparet ad gratiam. Fidem hìc intelligit, quam ſuprà dixit, charitate formatam. Eo ſanè innuitur opera bona prodire ab hac fide & charitate. Sed ea de re poſteà ſuo loco. Inferiùs autem in Novatores denotat Hoſius, qui docebant Cap. 67. Quomodo Deus in nobis bonum operetur. *haud aliter ſe habere facinoroſos ad ea quæ patrant crimina, quam habet ſe gladius, quo jugulatur proximus. Neque minùs eſſe proprium opus Dei, Davidis adulterium, aut Judæ proditionem, quàm Pauli* *vocationem*. Contrà Hoſius, nec vel opera bona ita per nos à Deo cenſet effici. *Quando legimus in Scripturis, quod omnia opera noſtra operatur Deus in nobis, quod operatur velle & perficere, quod operatur omnia in omnibus, quod facit in nobis quod placeat coram ſe: nequaquam eo ſenſu accipiendum eſt, ut ſic agi nos, cùm agimur Dei Spiritu, putemus, quemadmodum faber agit ſerram; ſed potiùs quemadmodum ſeſſor agit equum. Operatur quidem Deus in nobis, verùm non otioſis nobis, ſed ipſis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus.* Conglobat hìc multa ex Auguſtino, quæ & Guillelmi Pariſienſis calculo illuſtrat: *Opera noſtra opera ſunt* L. de meritis. *etiam Dei, quæ operatur ipſe in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquam per organa quædam, aut inſtrumentum; tunc enim nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam aut ad meritum imputanda nobis eſſent opera bona, ſicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam, aut ad meritum, ſed citharizantibus, aut tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus opera bona ſua & noſtra, non tam præſtando virtutem, facultatem, & opportunitatem, quàm etiam excitando, & foris doctrinis & prædicationibus, & beneficiorum conſolatione, flagellorum quoque ſtimulationibus, & interdum compulſionibus; & interiùs inſpirationibus, & revelationibus, terroribus & aliis modis multiplicibus, qui ſibi ſoli noti ſunt.* Conſentit Hoſius efficaciſſimas vires ad converſionem noſtram à Dei gratia præſtari per hanc omnigenam auxiliorum coacervationem, & ita Deum omnia opera bona operari in nobis. Si ſpectes autem refelli ab Hoſio hæreticos, qui neceſſariò, etſi voluntariè & lubentiſſimè bona malaque opera à nobis fieri ſomniabant, ſatis intelliges, quid valeant hæc ejus & Vvillelmi verba, & quæ Auguſtini verborum interpretatio cæteris anteponi debeat.

Ne nobis autem gloriolæ tantillum tribui poſſit, ibidem ſubditur, *Æquum eſt, ut illius adſcribamus omnia divinæ bonitati; non quod nihil agamus ipſi, ſed quod nihil poſſumus, nihil volumus, agimus, aut ſumus; quod non illius beneficio poſſimus, velimus, agamus, aut ſimus.* Ut enim vivit Chriſtus in nobis, & tamen nos vivimus: ita operatur Chriſtus in nobis, & tamen nos operamur.

Cap. 68. Porrò charitatis juſtificantis robur invictum ideò poſteà declarat ex Paulo, & Patribus: *Quid erit quod præſtare non poſſimus, illo per fidem in cordibus noſtris habitante, illo vivente in nobis, illo operante in nobis ut velimus, cooperante ut quod rectè volumus faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas noſtra, quæ ſi magna eſt, charitas vocatur. Nulla namque voluntas major eſſe poteſt, quàm ſit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem, ipſam eſſe charitatem dixit Petrus Chryſogonus, quæ tanta eſt, nihil ut ſit, quod ei reſiſtere queat. Senſit vim hujus magnæ voluntatis ille qui dixit, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, &c. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, quam ſanctus Thomas Aquinas perfectionem charitatis appellat, in cujus corde diffuſa eſt per Spiritum ſanctum, huic jugum Domini verè ſuave, huic onus ejus verè leve eſt.* De juſtificatis agit hoc capite, ut expreſsè ejus in exordio claret, quos non deſerit Deus, niſi deſeratur. Ergo charitas propriè non eſt niſi in juſtificatis, ipſa nempè juſtificans. Nec enim charitas dicitur, niſi magna voluntas, qua plus Deus quàm mundus diligitur. Nam etſi & juſti charitas quandoque parva ſit, præ ea quæ adoleſcit poſteà & exæſtuat, cùm perficitur: ipſa tamen magna eſt, qua plus Creator quàm creatura diligitur. Huic charitati poſſibilia ſunt mandata, imò ſuavia, ideoque facilia.

De eadem infrà ex Auguſtino, *Habere virtutes alias & malus poteſt. Sola charitas eſt, quam habere & malus eſſe nemo poteſt. Hæc ex Dorotheo, abſolutio & perfectio virtutum eſt. Ex Richardo Victorino, charitas non tam virtus potens, quàm virtutum potentia dicenda eſt: eo quod ab illa omnes accipiant, ut veræ virtutes ſint. Hæc vita fidei, ſpei robur, & omnium intima vis & medulla virtutum. Hæc quæ vitam ordinat, affectus inflammat, actus informat, & exceſſus corrigit, mores componit, valens ad omnia, & omnibus prævalens.* Non potuit efficacia & vis invicta vehementiùs exprimi. Et tamen hæc charitas virtus eſt, adeoque habitus, & affectus, non actus. Idem fusè ex aliis ſubinde Patribus promit, & tandem rurſus teſtatur hæc dici de ea *charitate*, non qua Deus nos diligit, *& quæ eſt cauſa noſtræ juſtificationis efficiens; ſed de formali, de ea quam Paulus diffuſam eſſe ſcribit in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ut habitet in nobis.* Et paulò antè, *Charitas enim, ut ait Auguſtinus, ea eſt, qua verè juſtus eſt, quicumque juſtus eſt.* Et infrà, *Tunc nobis dari Spiritus ſanctus intelligitur, qui Patris amor eſt & Filii, quando ſui nos amoris participes facit; ut quemadmodum ipſe cum Patre & Filio unus eſt Deus, una ſubſtantia, ſic nos adhærentes Deo unus cum eo Spiritus efficimur. Atque hoc eſt quod juſtificari, quod juſtum fieri dicimus.* Sexcenta alia ex Auguſtino, Patribus aliis, Scripturis etiam colligit, ex quibus teſtatiſſimum eſſe poteſt, ad gratiam & charitatem juſtificantem ſpectare hæc & alia id genus teſtimonia Patrum & Scripturarum.

Juſtitiam Dei hanc eſſe & charitatem, non qua juſtus eſt ipſe, noſque diligit, ſed qua nos facit Cap. 71. 72. juſtos & dilectores ſui, infrà ait ſemper in Eccleſia certum & indubitatum fuiſſe. Quod & ex precibus Eccleſiæ elicit: Deus quem diligere juſtitia eſt. Auguſtini loca complura ex variis ejus opuſculis ad id conſtipat; hanc Auguſtini, hanc Hieronymi ſententiam, hanc aliorum Patrum confirmat de juſtificatione noſtra per inhærentem charitatem. Viderint ergo qui hæc Auguſtini, Patrumque & Scripturarum loca ad ſola actualia gratiæ auxilia trahunt. Ne inopini latus nudent adverſariis fidei & Eccleſiæ, quorum juſtitiæ imputativæ commentum non aliter exploſum ejectumque eſt, quàm ad charitatem inhærentem, infuſam, juſtificantem, revocatis illis Scripturæ, Patrumque & maximè Auguſtini teſtimoniis. Et ſi cui leve aut vile ſit fidei difenſores prodere, ac inſimulare, certè neceſſum eſt, nobis ut aperiatur, quo traditionis avitæ vehiculo ad nos perducta ſit tam conſtans de formali & inhærente juſtitia & charitate conſenſio orthodoxorum; quæ non ut Lutherus oppugnaretur, erupit tum demum; ſed quam hactenùs regnaſſe & à ſe oppugnari Lutherus ipſe profeſſus eſt. Hujus traditæ per Eccleſiam omnem fidei non alia ſunt præſidia, quàm quæ ſuprà indigitavimus. Auxiliis verò actualibus ſuffragantur alia Scripturarum, Patrum & Auguſtini documenta.

Hinc illa pendent, & nectuntur omnia, quæ poſteà fuſè diſputat de operibus ante juſtificationem, quæ etſi præparant ad juſtificationem, etſi illam impetrant, non tamen merentur. Auguſtino enim & Eccleſiæ indubitatum, nihil ineſſe meriti operibus quæ gratiam præcedunt. Gratiam autem vocare viſum eſt reconciliationem, ſive amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per Baptiſmi, vel Pœnitentiæ ſacramentum. Congerit ex Auguſtino multa, ut oſtendat ſine fide, ſine intentione bona, ſine charitate nil quemquam mereri niſi malè; non fit niſi quod dilectione fit. Addit ideò Scholaſticos excogitaſſe merita congrui & condigni. Concilium Tridentinum ſanxiſſe ante *juſtifi-* Cap. 71. *cationis gratiam eſſe poſſe præparationes, non merita.* Ideò *explodendum nonnullis viſum eſt totum meritum congrui, ſolumque condigni retinendum*, quod juſtorum eſt. Nec enim à Deo merentur niſi amici, filii, membra Chriſti.

Quoniam autem dubitari impenſiùs poterat de poſſibilitate præcepti dilectionis Dei ex toto corde; reſpondet in hunc tandem modum, ut cætera Cap.74. amputem: *Quatenus præceptum eſt, expleri poteſt. Quatenus autem expleri non poteſt, nobis adhuc à Domino peregrinantibus, minimè præceptum. Verùm quo contendere, quove currere nos oporteat, via tantùm eſt demonſtrata, quemadmodum in libro quoque de perfectione juſtitiæ ab Auguſtino eſt commonſtratum*. Itaque non peccat, qui minùs Deum diligit; ſed qui pravæ cuilibet cupiditati conſentit.

Juſtos autem actualibus auxiliis ad non peccandum neceſſariis non deſtitui, niſi Deum priùs ipſi deſerant, ita ex Auguſtino traditur: *Eſt enim, quod ab Auguſtino quoque annotatum legimus, Dei tanta bonitas, ut quem ſemel juſtificavit impium, gratia ſua nunquam deſerat, ſi non ab ipſo deſeratur, nihil ut ei deſit, quo minùs piè ſemper juſtèque vivere queat*. Quod ex libris de vocatione Gentium probat, & ex Scripturis. Mox ex Damaſceni his verbis, *Sicut Sol ad illuminationem omnibus ortus, ſine* Cap.68, *invidia porrigit radios; ita & Sapientia ſui appetitores more Solis illuminat, &c. Non deeſt alicui intueri ſe volentium Sol juſtitiæ, neque tamen cogit quenquam, &c.*

Ex Auguſtino alibi, Chryſoſtomoque, ex Scholaſticis denique latiùs effundit gratiam hanc generalem. In Gentilibus quippè ait eſſe Auguſtinus laudabilia quædam opera, non bona, hoc eſt, non ad æternam ſalutem conducentia; nempè inania, ſed bona bonitate moris, ut ajunt Scholaſtici. Cap.73. Infrà ait ex Baſilio dilectionis præceptum nobis eſſe natura inſitum. Ex Hieronymo autem, *natura omnibus ineſſe Dei notitiam: nec quemquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & juſtitiæ cæterarumque virtutum. Unde multi abſque fide & Evangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè: ut parentibus obſequantur, inopi manum porrigant, magiſque Dei judicio obnoxii fiant, quod habentes in ſe principia virtutum, & ſemina, non credunt in eo, ſine quo eſſe non poſſunt.* Hæc ſemina & initia boni, qualia in Cornelio, etſi ſine Euangelio Chriſti inſint, ſed non ſine Chriſti gratia generali, cui præparant; non tamen ita, ut perducant ad juſtificationem ſine ſpeciali auxilio. Ideò ſcitè monet Hieronymus, omnes per ea magis obnoxios fieri Dei judicio; omnes enim utcumque his abutuntur, quia non pro virili ſemper, aut diu nituntur, niſi uberior ſuccurrat gratia. Idem ex Athanaſio confirmat in vita Antonii. Cap 17.18. Sermon. de Bapt. Chr. & maniſeſt. Trinit. Item ex Dorotheo, imò ex Auguſtino in Lib. de Spir. & lit. Ex Nazianzeno, ex authore Sermonum de operibus Chriſti Cardinalibus apud Cyprianum, cujus hæc ſunt verba: *Reprobatio mali & electio boni ſic animæ rationali infixa ſunt divinitus, ut de hoc nemo rectè cauſetur. Quia nulli ad harum rerum perſecutionem deeſt ſcientia, ſive potentia: quia & quod agendum eſt ſcimus, & quod ſcimus facere poſſumus. Quod ſi impoſſibilia eſſent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata; vel voluntas tua ſic abdita, ut non poſſet intelligi, quid à nobis tua expeteret altitudo; licèt invitus nemo peccet, poſſet tamen ex multis excuſari delictum: niſi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum diſtinctio authoritate cognoſcibili providiſſent: & ſimul ſe complecterentur poſſibilitas & facilitas, ſcientia & poteſtas. Præcipis mihi Domine Deus, ut diligam te, hoc & poſſum & debeo.*

Cùm alicubi autem viſus eſſet Hoſius inſinuaſſe, quod omnia infidelium opera ſint peccata, vel potiùs quod ſint æternæ pœnæ meritoria, conſtanter negat hanc ſibi fuiſſe mentem: *Cum conſtet eſſe quædam opera fidem præcedentia, ejus generis ut* Cap.34. *præparent hominem ad gratiam, qualia Cornelii fuiſſe creduntur, &c. Cùm ſint opera quædam ante fidem, quæ Scholaſtici vocant civiliter bona, quæ nonnunquam diſponunt ad gratiam, &c. Sed ea tamen ejus generis eſſe non concedimus, ut mereantur gratiam, multò minùs vitam æternam, &c.* Ita fit ut ante fidem, etſi non omni actu ſuo peccet quis, non tamen mereri poſſit, niſi ubi peccando pœnas meretur: *Ut non poſſit non eſſe verum, quod ante fidem, nullum ſit niſi ſupplicii meritum.* Actus enim tunc moraliter boni, nec peccata, nec merita ſunt; actus mali, & peccata & merita ſunt.

HISPANI.

EX DOMINICO SOTO

Dominicano, qui Tridentinæ Synodo affuit.

Gratia generalis omnibus præſto eſt, & ſemper, & ita libertas nobis conſtat ad bonum & malum: per eam mali moraliter, boni ſupernaturaliter & meritoriè operari bona poſſunt; per eam impii vitare poſſunt peccata ſingula, non omnia. Gratia ſpeciali ad bona moralia ſingula, vel ad non peccandum aliquando, nec juſti, nec injuſti egent.

GRatiam generalem quæ præſto ſit ſemper, ut tuendæ adversùs Lutherum libertati neceſſariam aſtruit Dominicus Soto: *Libertas quadantenus nobis ineſt reſpectu divini beneficii. Primùm quod neminem* De nat. & grat. l. 1. c. 15. *coactum Deus, aut neceſſitate ad ſe trahit: ſed in noſtra eſt poteſtate gratiam ejus reſpuere, uti Tridentina Synodus determinavit. Et præterea quod quoties aſſenſum noſtrum præbeamus, & cooperari Deo velimus, nunquam per ipſum ſtat, quominùs præſentiſſimo favore nobis auxilietur. Quippe qui jugiter oſtium cordis noſtri pulſat, ut convertamur.*

Etenim libertatem naturalem eam eſſe docet, quæ eſt immunis à neceſſitate & coactione, ut quis quodlibet eligat: ideoque ſolam creaturam rationalem donari gratia, propter libertatem qua in ſua habet poteſtate divinum favorem & reſpuere & acceptare: juſſaque tum facere, tum excutere. Ita liber eſt homo, vel ad bonum, cùm gratia nuſquam deſit; vel ad malum, cùm præſens gratia reſpui poſſit, & reſpuatur à tam multis: *Si enim Deus ita nos juſtificaret per gratiam ſuam, ut nihil aſſenſione noſtra & arbitrio opus eſſet: cùm ipſe ad oſtium ſit ſemper & pulſet: quid cauſæ reſtaret, cur non omnes converteret?* Nec ad prædeſtinationem recurri poteſt, cùm ea ſit cauſa ſuprema & remota; ſed cauſa proxima expedienda eſt. Ut enim parvulus hic ſervatur, non ille, quia hic tingitur, non ille: *ita in adultis reddenda eſt proxima cauſa, cur cum duos æquè ſit Deus paratiſſimus convertere, præſentiſſimaque utrumque miſericordia aſpiret, hunc trahat, illum non trahat.* Ibid. *Quæ revera reddi non poteſt, niſi quod alter præbet aſſenſum, & cooperatur, alter vero minimè.* Et rurſum: *Sed & rationem cur majori hunc gratia, quàm illum perfundat, nullam certè aliam effingere poteris, quàm quod unus majori ſe quàm alter conatu amoris converterit.*

Sed vide quàm præclara ſint & iſta: *Cùm Deus Eccleſiam ſuam tam ex animo percupiat eo eſſe decore & ſanctitate, qua decebat eſſe dilectiſſimam Sponſam Chriſti ſanguine redemptam: tamque ſit præſto qui nobis opituletur; nimirum qui irradiare Principum corda Sol ipſe juſtitiæ non ceſſat unquam; quid in cauſa eſſe poteſt, cur non inſtauratur, niſi quia aſſenſum noſtrum expectat & operam? Ecce enim, inquit, ſto ad oſtium & pulſo. Ipſe quidem eſt,* Ibid. *qui aperit corda noſtra; ſed quia liberum nobis eſt*

& obſiſtere, & aſſenſum præbere: idcircò ait, Si quis audierit & aperuerit. Ex Auguſtino mox ait, *In poteſtate hominis eſſe mutare in melius voluntatem*; poſſumus autem etiam *quod per amicos poſſumus*. Denique ideo Tridentinos Patres ſanxiſſe ait, *ita nos reconciliari, ut poſſimus beneficium abiicere*.

Quod verò nihil poſſe liberum arbitrium ſanciat Auguſtinus, niſi divinitùs adjutum; non ex eo colligere debuit Lutherus, ergo nihil poſſe: cùm Sol illuminare orbem poſſit, nec poſſit ſine concurſu generali Dei. Ubi movet autem Deus liberum arbitrium, etiam tum liberum eſt non agere: *Etenim dum liberè moveor, poſſum in ſenſu diviſo non* Ibid. c.16. *agere, & tunc ceſſabit concurſus Dei. Tametſi in ſenſu compoſito contra ſe invicem pugnent, Deum agere erga me actione illa, & me non agere*. Quaſi dicat, Dum moveor à Deo, non poſſum non moveri motu illo indeliberato; ſed deinceps liberum mihi eſt vel aſſentiendo durare in illo motu, vel illum diſſentiendo abrumpere, & tunc ceſſabit concurſus Dei, qui non ceſſat niſi re ita expoſita. Et ne effugia quæras, ſtatim negat cogi propriè poſſe voluntatem; cùm cogi ſit contra inclinationem quopiam rapi, voluntas autem ſua ipſamet eſt inclinatio: *Neceſſitari tamen voluntatem à Deo nihil vetat, ſed tunc auferret illi libertatem in tali actione, movendo illam, ceu brutam pecudem. Quod tamen nunquam facit lege communi*, Ergo ita libera ſemper eſt voluntas noſtra, non modò ut non cogatur, ſed ut incolumi ſit indifferentia.

Sunt aliqua tamen quæ in nobis ſine aſſenſu noſtro fiunt à Deo, *prædeſtinatio, vocatio, admonitio, pulſatio ad oſtium*, imò *& aliquando inſpiratio & illuminatio*. Quin imò *nonnunquam hujuſmodi appulſum Dei nullus ſubſequitur conſenſus noſter. Quorum duritiem improperat Chriſtus, dum ait, Quoties volui congregare ſicut Gallina filios tuos, & noluiſti? Gallina enim non cogit, ſed vocando alli*- Ibid. *cit*. Id liquet ex Auguſtino, aiente *non eſſe in noſtra poteſtate quibus viſis tangamur, ſed ea ſumere, vel reſpuere*. Et quidem iſti boni cogitatus in mente, boni motus in voluntate noſtra ſunt: & nos movemur Deo ita movente, ſed *fiunt ſine libero aſſenſu & concurſu noſtro. Quoniam ſunt repentini motus per modum coruſcationis prævolantes, inſtar naturalium, niſi judicio & libera voluntate foveantur*. At verò motus deinceps liberi, à Deo & à nobis fiunt, ſed à Deo priùs natura. Nam & Angeli & Adamus in primigenia gratia ubi conſentiebant motioni divinæ, priùs natura à Deo erat illa eorum libera motio, quàm ab illis.

Quoties ergo in Scripturis admonet Deus, ut veniamus, aperiamus, convertamur, *promptitudinem miſericordiæ ſuæ ſignificat, qua præſentiſſimus nobis eſt ad oſtium pulſans. Et ideò quamvis priùs dicat, Convertimini, quàm dicat, Convertar: non ſignificat exordium à nobis eſſe, ſed per nos ſtare, quominùs nos trahat, noſtraque corda aperiat*. Id Ibid. c. 16. Seſſ. 6. c. 5. Tridentina Synodus confirmat his verbis Scripturæ iiſdem, *nos libertatis noſtræ admoneri, & Dei gratia præveniri*. Ad peccatum autem non movet quenquam Deus efficaci impulſu, ut volebant Lutherani; ita enim cedere Deo moventi non eſſet inobedientia, ideoque nec peccatum. Adde quòd Ibid. c.27. cogeretur voluntas & ideò non peccaret. Cogi enim non poteſt voluntas, niſi dum neceſſitate premitur. Et rurſum Lutherani, *Si intelligerent non poſſe nos errores evitare & cupiditatibus obſiſtere, abſque auxilio Dei & favore, qui tamen præſto nobis eſt & præſentiſſimus, nihil aliud profiterentur quàm veritatem catholicam. Sed quia ſentiunt ita nos eſſe numine deſertos, ut neceſſitate ſuccumbamus erroribus & pravis affectibus, hoc eſt, quod nos perſiſtimus ſacris eloquiis expugnare. Nam niſi in noſtra eſſet ſemper poſitum poteſtate cum promptiſſimo auxilio Dei evitare ſingula mala, quid eſt quod nos commonefacit Paulus, ut non regnet peccatum in noſtro mortali corpore?* Seſſ.6. c.6. Eò denique refert Canonem Tridentinum.

Peccata ergo non fiunt, niſi Deo permittente: idque non ſubtrahendo auxilia ſua, ſed ita ut ſemper ſit paratiſſimus manum porrigere, niſi per hominem ſteterit. Ea de re non ſe tantùm eſſe certiſſimum ait hic Scriptor, ſed & omnes ſanctos Doctores certiſſimos fuiſſe ait; alioqui tantundem ferè eſſet *acſi Deus nos directè ſubigeret pravis noſtris cupiditatibus, adigeretque ad malum. Sed abſit ut in animum Chriſtianus inducat, ita de illo ſentire*. Etſi illud enim Auguſtinus quòd Deus vult omnes ſalvos fieri aliter interpretetur; id tamen etiam exponi debet prætereà de voluntate antecedente, quæ ideò benefica eſt, & horum auxiliorum largitrix. Illud etiam addit Soto damnationis extremæ proprium eſſe, divinis auxiliis ad non peccandum prorſus deſtitui; ideò nil novi demeriti, vel ſupplicii tum accumulari. Quin & Roffen- Art. 36. ſis mox ſubiraſcitur, *qui gratis id elargitus eſt Luthero, quod Deus ita nonnullos deſerat, ut reſipiſcere nequeant. Eſt enim conſideratior ſententia S. Tho-* 3.p.q.86. *mæ, aſſerentis errorem eſſe, quod aliquod ſit peccatum, de quo homo pœnitere non poſſet.*

Propoſita verò quæſtione, *an omnia opera liberi arbitrii ſive in infideli, ſive in recidivo Chriſtiano ſint peccata*: Reſpondet ejus *affirmationem in nullo unquam ex Catholicis ſe offendiſſe. Nam etſi quoſdam videam Gregorio Ariminenſi eam notam inurere, attamen hoc ſolùm ille aſtruit, quod nemo citra ſpeciale auxilium valet vel minimum præſtare opus bonum morale. Cenſet tamen eum qui eſt in peccato,* L.1. c.19. *imò & eum qui foris eſt extra fidem, auxilium hujuſmodi ſuſcipere, quo benè agat moraliter, quamvis non convertatur. Verùm Lutherani ſunt, qui acervo ſuorum errorum hunc etiam apponunt*. Ratum ergo illud vult Soto eſſe inter Catholicos, inter peccata & opera Deo grata medium interſtare opus morale, id eſt, conforme rationi naturali.

Quod verò etiam cum ſolo generali Dei influxu, abſq; ſpeciali auxilio gratiæ, opus moraliter bonum & honeſtum fieri poſſit, cui nec meritum inſit, nec demeritum, adversùs Gregorium Ariminenſem prolixè demonſtrat Soto, illumque ait primùm L.1. c.19. Greg. Arim. Sent. l. 2. d. 26.27.28. ſententiæ illius authorem fuiſſe, eique ſubſcribere Capreolum. Confitetur autem Gregorius reclamare ſibi omnes Scholæ Theologos, cùm ſtatuit moraliter bonum opus eſſe non poſſe, niſi referatur in Deum. Quin ſine ſpeciali auxilio, in Deum ut finem univerſi ultimum, naturali lumine alluceſcentem, referri poſſe opus quodlibet. Adde quod Con- L.1. c.21. cilia Melevitanum, Arauſicanum, Tridentinum non aliud urgent, quàm opera ſine gratiæ auxilio facta, non eſſe gratiæ & gloriæ meritoria. Auguſtinus ubi has eſſe veras virtutes negat, non ſtatim ait eſſe peccata. Adde quod *neque illa opera utcumque bona damus poſſe hominem multo tempore, aut in materiis, vel pluribus, vel arduis efficere*. Etenim *homo corruptæ naturæ differt ab homine integræ reſpectu naturalis boni in materia morum, non ſicut mortuus à vivo, ut ille poſſit totum ex ſuis naturalibus, nos vero nihil, ut Gregorius & Capreolus confingunt: ſed ſicut infirmus & debilis à ſano & valido. Quod ille habebat poteſtatem in totum bonum, nos verò in aliquod, non in omnia*. Et S. Thomas apertè ad hæc opera in utroque 1.2. qu.109. ar.1.2. ſtatu opus ait fuiſſe *auxilio Dei moventis, quod Capreolus & qui eum auſcultant, gloſſant de auxilio ſpeciali, cùm tamen luce ſit clarior mens S. Thomæ de auxilio generali*. Et author Hypognoſticon iſtiuſmodi bona per nos effici poſse confitetur *non ſine gubernaculo divino*.

Quod verò urget Ariminenſis ex Auguſtino dam- l.3. natum Pelagium, quòd diceret *victoriam noſtram, quando tentationes vincimus, non ex adjutorio Dei*

eſſe. Reſpondet Dominicus Soto, etſi non poſſemus ullam tentationem vincere ſine ſpeciali auxilio, poſſemus tamen opera edere bona complura, quibus nihil tentationis imminet. Item ſine auxilio ſpeciali non poſſe graves, poſſe leviores vinci
Civit. l.21. c.16. tentationes. Denique ex Auguſtino tunc vinci vitia, cùm Dei amore vincuntur, & ideò meritoriè coram Deo. Id fieri poſſe ſentiebat Pelagius ſine gratia, ideò jure proſcriptus eſt. Idem docet ſanctus Thomas, ſine gratia poſſe vitiis reſiſti, non ea vinci. Etſi autem generalis influentia etiam ad actus malos concurrat, non tamen ut malos; ſed ad bonos moraliter concurrit, ut ad bonos.

L.1. c. 22. Conſequenter autem demonſtrat Soto *per naturalia, id eſt ſoli generali Deo auxilio impleri poſſe præcepta Dei quod ſubſtantiam actus*, etiam ab impiis & infidelibus, & ita non meritum parari, ſed vitari peccatum; & ita ſentire omnes Theologos nemine excepto, quamvis Gregorius Ariminenſis ad hoc requirat ſuum ſpeciale auxilium: conſentire item Theologos, *quidquid ſit de ſingulari præcepto claritatis, præceptis aliarum virtutum non comprehendi finem, ſed ſolam ipſorum ſententiam*. Præceptum enim non occidendi, utique impletur non occidendo: & ſic de aliis. Porrò etſi ſingula, non tamen omnia poteſt homo lapſus implere præcepta ſine auxilio ſpeciali: etſi & hoc poſſe putent Scotus & Durandus. Sed experientia comprobat frequenter labi nondum juſtificatos. Ideò Auguſtinus Libro de hæreſibus ait damnatum fuiſſe Pelagium, quòd diceret ſine gratia poſſe ſervari omnia mandata: nempè quantum ab ſubſtantiam: vel aliqua meritoriè. Ita ubi Synodus Arauſicana ait, *Nulla fa-*
Can. 6. 20. *cit homo bona, quæ non Deus præſtet, ut faciat homo:* Scilicet, inquit Soto, *quod bona moralia præſtet per generale auxilium, meritoria per ſpeciale.*

Quoad præceptum dilectionis Dei ſuper omnia, tripliciter illud impleri ait poſſe Soto. Primò actu iſtiuſmodi, Volo Deo in omnibus & per omnia complacere. Et hæc dilectio in nondum juſtificato eſſe poteſt ex naturalibus. Secundò *non per ſingularem actum, ſed per univerſalem obſervantiam mandatorum. Quæ propterea ſupernaturalis eſt, & ex gratia orta*. Nam ex Joanne charitas non eſt, niſi ubi mandata ſervantur omnia. En ut fide, ut charitate ſola ſupernaturali poſſumus omnia quæ Deus jubet credere, vel facere. Non poſſumus ergo omnia implere mandata, quod eſt Deum ſuper omnia diligere, niſi ex ſpeciali auxilio, quod tamen Deus paratiſſimus eſt nobis annuentibus ferre. Tertiò diligi ſuper omnia Deus poteſt per charitatem infuſam juſtificantem. Ex his porrò planum eſt, neminem abſque ſpeciali auxilio poſſe ſe diſponere ad gratiam, cùm nequeat omnia implere mandata, etiam quantum ad ſubſtantiam operum.

Denique duplicem partem noſtri liberi arbitrii alibi ſtatuit Soto; primò quòd ita juſtificemur, ut inſpirationem Dei abiicere poſſimus & amplecti. Cùm ex adverſo Pelagius diceret *non eſſe liberum arbitrium, ſi Dei indiget auxilio. Et erat ſermo de juſtificatione*. Secundò quòd *neminem unquam Deus ita deſerit, cui non ſit præſto ſubvenire, jugiter ad oſtium pulſans*. Imò olim ſenſerat Soto naturali lumine poſſe quemque cognoſcere quòd Deus ſit & remunerator ſit, ubi cognitio confusè implicatur Chriſti; idque ad ſalutem ſufficere, ſi quibus non eſt annunciatum Euangelium. Verùm id nunc recantat, & ſupernaturali lumine opus eſſe docet. Ideò ſi qui tenentur ignorantia invincibili circa Chriſti fidem, & alioqui faciunt per auxilium Dei quod in ſe eſt, reconciliantur Deo per illam Chriſti fidem confuſam, ſicut in lege naturæ.

Poſtremò denique non pigebit adjicere quæ idem in alio opere habet de meritis congruis ante juſtificationem: *Cùm in Tridentina Synodo fautores meriti de congruo, multarum dierum diſputationibus contendiſſent, ut in canone poneretur, juſtificationem*
fieri, nullis noſtris propriè meritis præcedentibus, L.4. ſent. d. 14. q. 2. ar. 5.
ut inſinuaretur præcedere merita de congruo, neutiquam obtinere potuerunt; tum quod ſi impropriè eſt meritum, non eſt dignum meriti nomine; tum quod Patres in Concilio Palæſtino, Melevitano, Arauſicano, ab omni nominatione meriti ante gratiam prorsùs exhorruerunt.

EX EODEM DOMINICO

Soto Dominicano, qui Concilio Tridentino interfuit, à Carolo V. miſſus, cui à ſacris Confeſſionibus erat.

*Gratia habitualis ſeu charitas juſtificans illa eſt gratia ſpecialis, de qua **Paulus** & **Auguſtinus**; quæ dat vires ad benè operandum, qua poſſibilia fiunt juſto mandata, quæ ad ſingula opera bona ſufficit cum generali auxilio Dei, reſervato ad perſeverandum finaliter ſpeciali.*

HAbitualis gratiæ neceſſitatem & efficaciam ad benè operandum, ex mente & verbis ipſis ſan-
De nat. & grat. l. 2. c. 6. cti Thomæ exprimit Dominicus Soto, *Duplex eſt præparatio voluntatis ad bonum, una quidem ad benè operandum & Deo fruendum, quæ fieri nequit ſine habituali gratia gratum faciente, quæ principium eſt operis meritorii. Porro concluſio hæc communis eſt conſenſus Theologorum adverſus Pelagium. Alia eſt, &c.* De hac ergo certamen erat cum Pelagio, ut potiſſima gratia, & ad benè operandum inclinante. Cùm autem poſteà juſtificationis ſignificatio triplex prolata eſſet, nempè vel comprobari juſtum, vel juſtum ex injuſto fieri, vel juſtitiam juſti augeri; de ſecunda juſtificatione controverti hìc dicitur, & quod perinde eſt de ſenſu horum verborum, Fides quæ per charitatem operatur. Omnibus enim convenire, his deſcribi juſtificationem. Nec multò pòſt additur, fide infuſa deſignari habitum, non actum. Item poſteà, fidem, ſpem, & charitatem virtutes eſſe. His apertum ſatis eſt, gratiam juſtificantem eſſe fidem & charitatem, habitus utique efficaces, qua ſunt virtutes. Ideò & poſteà eò aberraſſe dicitur Magiſter ſententiarum, non quòd actus noſtros charitatis ipſum eſſe Spiritum ſanctum ſentiat, ſed *habitum charitatis* expungat, & *arbitretur, quod Spiritus ſanctus non excitet nos & moveat ad amorem Dei & reliqua charitatis officia per aliquem in nobis immanentem habitum, ſed per ſeipſum proximè, ut de auxilio ſpeciali loquuntur Theologi*. Ubi planum eſt habitus charitatis eam eſſe vim, ut moveat excitetque, vel per illum excitet moveatque nos Spiritus ſanctus. Ideò *rationi conſonat, ut in operibus gratiæ Spiritus ſanctus infundat habitus. Quandoquidem nullo nos coactu impellit, ſed quæ noſtra natura eſt, liberè allicit, & appellit ad bonum; atque adeò ad opera gratiæ, ac ſi naturæ congruerent, ita dulciter promovet*. Id enim habituum affectuumque voluntati intimorum proprium eſt, ut ſi quis per eos trahatur, ſuaviter inclinetur, non adigatur ulla neceſſitate.

Juſtificationem cauſa formali non alia perfici infrà idem docet, quàm ex Paulo & Auguſtino, *Charitate Dei, quæ dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos*. Item *Semine Dei, quod in eo manet, qui ex Deo natus eſt, & non peccat.* Vides ergo in Scripturis & apud Auguſtinum de gratia juſtificante & immanente hæc capi debere; eamque efficaciam eſſe ad hoc etiam, ut non peccemus, ut Deum diligamus. Unde infrà, *Bifariam juſtificari dicimur; & quia condonantur*

tur peccata, atque adeo grati Deo reddimur; & quia facultatem accipimus ad faciendum juſta. Primum gratiæ per ſe formaliter attribuitur, alterum charitati & reliquis virtutibus.

Cùm verò *juſtitiæ inhærentis* vocibus ſignificari poſſint actus & habitus, apud Lutheranos *de* Ibid. c. 19. *habitibus nullus ſermo: Melancton noſtrum irridet habituum figmentum. Porrò autem hac ratione negare juſtitiam inhærentem, non eſſet quidem apertiſſima inficiatio Scripturæ ſacræ. Quare ſancta modò Tridentina Synodus verbum habitus ſubticuit. Eſſet nihilominus temeritatis inſignis, non ſolum ſanctorum Patrum, atque omnium Theologorum ſententiæ, ut habetur in Concilio Vienneſi, abſque ulla ratione & cauſa obviare: verùm etiam Synodo ipſi idem cenſenti, tanquam magis & Scripturæ conſonum, & probatum Patribus.* Sed ne tamen per Tridentinos Patres licere jam putes doctrinam habituum explodere, accipe quæ idem mox ſubjicit: *Quamvis Synodus nomen habitus ſubticuerit, quia non duxit illos ſub anathemate ſancire: tamen utendo nomine infuſionis fidei, ſpei, & charitatis, & appellando inhærentem juſtitiam, ſtolam primam reſtitutam pro illa quam Adam perdiderat: probatiſſimum habet auxilia ejuſmodi nobis ferri per infuſos habitus, quibus Chriſtum induimus. Adeo ut ingentiſſima jam ſit temeritas habitus negare.* Illud ſanè indubitatiſſimum, hinc ſanctos Patres ex Concilii Viennenſis judicio, juſtificationem deſignaſſe per habitus, maximè charitatis. Ideo ubi Auguſtinus de charitate, de dilectione & delectatione juſtitiæ agit, de vi & efficacia agit charitatis habitualis & juſtificantis.

Sed interim dum quaſi in re ancipiti ſimulat ſe hæſitare Dominicus Soto, habitu aliquo an actu juſtificemur, vide quid ſcribat: Ibidem. *Eſt ergo confeſſio Catholica gratiam Dei, utcumque id fuerit, nobis ineſſe, ſeu in habitu, ſeu in actu. Et ita ſemper intelligit Eccleſia, Sine me nihil poteſtis facere, &, Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſcilicet de ſpeciali auxilio Dei. Et, Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere. Et, Gratia Dei in me vacua non fuit, ſed abundantiùs illis omnibus laboravi, &c.* Hæc ergo omnia Scripturæ loca ad gratiam juſtificantem pertinent, ſive illam actualem dixeris, ſive habitualem. Si de habituali, vides quantam illi debeas efficaciam admetiri. Si de actuali capias, idem nihilo minùs perpende, cùm de habituali eadem conſtent. Immò cùm de habituali, hoc eſt, juſtificante gratia ſumantur. Ideo huc refertur ibidem Tridentinæ Synodi canon, *ubi anathema eum cenſet, qui inhærentem juſtitiam non confiteatur, nempe auxilia, quæ virtute Baptiſmi & juſtificantis gratiæ Deus impendit juſtificatis ad operandum.*

Imputativam ſanè juſtitiam, quam inhærenti quidam ex Catholicis per neſcio quam oſcitantiam accumulabant, refellit idem Dominicus, ut dignitati & abundantiæ inhabitantis gratiæ injurioſam, & adverſam Tridentinæ Synodo, determinanti *unicam cauſam formalem* noſtræ juſti- Ibid. c. 20. ficationis, juſtitiam qua nos iuſtos Deus facit. Sed præterea quàm ſint efficaces iſti habitus in- Cap. 21. fuſi, conjice ex eo quod idem docet de habitu fidei, qui non in opera tantùm, ſed in habitus etiam alios virtutum ſeſe explicaret, niſi noſtra obſiſteret repugnantia. *Nam niſi noſtra obſtaret libertas, fides ſuo ingenio ferax eſt omnium bonorum, ſpei quoque genitrix, & charitatis parens. Sed tamen quia diſtinctæ ſunt virtutes, & nos liberi ad ſingulas ſumus, revera non ſola ſufficit ad juſtitiam.* Sanè iuſtificantis gratiæ triplicem vim L. 3. c. 1. à ſanctis Patribus prædicari infrà docet: *Porrò trina facultas ſemper agnita fuit & confeſſa à ſanctis Patribus & Theologis, hominis per Dei gratiam juſti, ejuſdem favore & auxilio nixi, ad complendum opera legis, ad ſatisfaciendum pro remiſſis peccatis, ad merendum vitam æternam.* Ideo quod ad præceptum implendum attinet, maximè dilectionis Dei, illud hìc etiam in via ſervari ait poſſe, *non ut perfectè impleatur, ſed* Ibid. c. 5. *ut ne violetur: aliud eſt enim nondum totam aſſequi charitatem, aliud nullam ſequi cupiditatem:* quæ poſtrema ſunt Auguſtini verba. Nec enim Deus præcipit, niſi quantum poſſe dat: reliquum inculcat, ut ſciamus quò eniti oporteat. Poſſumus autem, quia Deus dat *vigorem & facultatem:* ideo non Deus implet legem, ſed *nos implemus* eius auxilio.

Sed minimè omnium omitti poteſt, quod idem infrà multis contendit, & ex ſola gratia iuſtificante & auxilio generali Dei moventis, ſine ſpeciali auxilio poſſe iuſtos ſingula quælibet & bona facere, & mala vitare, etſi non omnia collectim poſſint, adeoque nec perſeverare. *Quamvis pro opinio-* L. 3. c. 4. *ne quibuſdam non improbabili habeatur, quod juſtus non ad ſingula opera meritoria egeat præter gratiam gratum facientem novo ſpeciali auxilio; nihilominus ſimpliciter verum eſt, quod indiget novo auxilio ad operandum & implendum legem, ad non peccandum & ad perſeverandum. Primum membrum opinantur, qui prolatam habent doctrinam illam, quæ communis eſt Theologorum, & libro ſuperiori cap. 20. aſſerta à nobis. Videlicet quod poteſt homo vigore naturali cum ſolo generali auxilio præſtare quandoque bonum opus morale, etiam extra gratiam, atque adeo implere præcepta aliqua aliquando, quantum ad ſubſtantiam operum. At omne opus quod extra gratiam factum eſt moraliter bonum, ſi fiat ab illo qui eſt in gratia, eſt meritorium vitæ æternæ, &c. Nam opus ex objecto bonum natura ſua refertur in Deum; & quando quis in ipſum convertitur, virtualiter in eum refert omnia opera.* Ex quibus liquet quòd *poteſt homo qui eſt in gratia implere aliquando præcepta, & facere alia bona opera cum ſolo concurſu generali Dei, multò melius quàm poterat extra gratiam.*

Cur Ariminenſis & Capreolus ſecus ſenſerint, ſtatim declarat: *Gregorius autem & Capreolus quia hallucinantur ſanctum Thomam in illa fuiſſe opinione, quod ad ſingula opera moraliter bona requiritur extra gratiam auxilium ſpeciale: bene inde conjiciunt, quod ſecundùm ipſum exiſtenti etiam in gratia ad ſingula opera meritoria idem ſit etiam requiſitum auxilium. Nos tamen qui ſuprà contrarium patefecimus de opere moraliter bono, contrarium etiam de peritiorum cenſura opinamur de operibus meritoriis, ſcilicet quod præter gratiam non eſt requiſitum aliud auxilium ſpeciale ad ſingula. Quæ quidem opinio probatiſſima fuit ante nos Cajetano loco citato ſuper S. Thomam.*

Sed ad implendam totam legem, ad vitanda omnia peccata, id eſt, ad perſeverandum uſque in finem, opus utique eſt ſpeciali auxilio. Idque unum contendit ſanctus Tomas. *Probat enim ſanctus Thomas, quia dupliciter eget homo naturæ lapſæ auxilio Dei. Primo propter generalem rationem, quia creatura in actum prodire non poteſt, niſi virtute motionis divinæ, &c. Secundò propter peculiarem conditionem naturæ lapſæ, quæ licet per gratiam quantum ad mentem reducatur in ordinem, remanet tamen corrupta & infecta ſecundùm carnem. Et in hac ſecunda ratione oſtendit ſe non loqui de ſingulis operibus, quia ut dixerat, 2. art. ejuſdem quæſtionis, non eſt tanta corruptio ſenſualitatis, quin poſſet homo aliquando per auxilium generale Dei operari ſecundùm rationem. Sed ſimpliciter requiritur tale auxilium, quia neque omnia, neque diu poſſumus bene agere ad cuſtodiam gratiæ ſine illo. Et eadem ratione ſequitur, quod ad non peccandum requiritur etiam præter gratiam auxilium ſpeciale, atque ideo ad perſeverandum: ſi tamen perſeverantia dicat continuationem boni uſque ad finem vitæ.* Perſpicuum ergo eſt ex ſancto Thoma non ad *ſingula* opera bona, ſed ad perſeverandum in bono opus eſſe ſpeciali auxilio; ad illa autem ſufficere cum generali auxilio gratiam habitualem.

Idem confirmat mox ex Auguſtino, Cypriano, Hieronymo, ex Concilio Milevitano, immò & ex Tridentino ſanciente *juſtificatum ſpeciali auxi-*
Ibidem. *lio ad perſeverandum indigere*. Arauſicanum denique eodem trahit. Ubi ea eſt mens Dominici Soto, his authoribus egere juſtificatos gratia ſpeciali ad perſeverandum finaliter, gratia generali ad opera bona ſingulatim.

Addit denique poſſe à juſtis venialia vitari ſingula, non omnia: *Quoniam ratio non poteſt in aſſidua ſpecula & vigilia durare ad reprimendum incurſiones* carnalis concupiſcentiæ. Nec ad peccata ſurreptionis tantùm valet hæc ratio, ut putat Durandus, ſed ad omnia, quia & aliorum *crebriores oc-*
Ibidem. *currunt occaſiones, quàm ut poſſimus univerſas repellere. Tum quia cùm ſint levia peccata, ſegniores reddimur & remiſſiores ad illas ſuperandas*. Hanc non Scholaſticorum modò, ſed Patrum ait eſſe mentem, adversùs Pelagium gannientem *poſſe hominem ſine peccato vivere*, ſi velit.

Obiter attingam, quod idem infrà tradit,
L. 3. c. 6. *Neminem poſſe pro peccati pœna ſatisfacere, antequam remittatur culpa. Communis eſt conſenſus Sanctorum omnium Patrum & Theologorum. Quod dumtaxat adnotamus ad eluendam calumniam, qua nos ubique vexant Lutherani, hoc nobis falſum crimen intendentes, quod doceamus, per noſtra nos opera ſatisfacere Deo de noſtris delictis. Nemo enim unquam hoc cogitavit de operibus naturalibus peccatoris*. Priſco more vocat *opera naturalia* quæ fiunt ante gratiam, nimirum juſtificantem. Subdit Scotum ipſum ita ſentire, & conſentire aliis, etſi exiſtimet de remiſſi ſemel peccati pœnis ſatisfacere eum poſſe, qui alia in ſcelera relapſus eſt. Quod tamen vehementer inficiatur ſanctus Thomas.

Poſtremò denique charitatis inhabitantis vim invictiſſimam idem Dominicus Soto agnoſcit, ſed eo ſenſu quem ex Paulo & Auguſtino vendicavimus, ut ab extrinſecùs irruentibus vinci non poſſit, à voluntate libera deſeri poſſit. *Quis ferat imponi Paulo, quod affirmaverit non poſſe juſtum ulla de cauſa ſeparari ab amore Dei? Quandoquidem ju-*
L. 3. c. 13. *ſtitia non auferat libertatem peccandi: neque omnes confirmet in bono, ut peccare nequeant. Et ideo licèt nulla per ſe res habeat poteſtatem cogendi nos in malum, nos ipſi ad hoc ſumus liberi*. Ex aliena autem loci hujus Paulini interpretatione dementiſſimam ſuam Lutherani ſalutis fiduciam conſtituere nitebantur. Et ſtaret utique eorum utcumque dogma, ſi tam invicta eſſet charitas ad voluntatis ipſius cohibendam indifferentiam, atque ad exteras tentationes ſuperandas, ſi à voluntate noſtra non deſeratur.

EX EODEM DOMINICO
Soto Dominicano.

Gratia efficaciſſima non ad ſingula opera bona, vel ante, vel poſt juſtificationem requiritur; ſed ad converſionem & perſeverantiam datur miſericorditer à Deo, quos vult prædeſtinante.

QUærit Dominicus Soto, *utrum Deus ſpecialia auxilia, æqualia conferat univerſis*. Reſpondet autem: *Si interrogatio ſit de inſpirationibus*
L. 1. de nat. & grat. c. 16. *& ſplendoribus veritatis, quas Deus in nobis ſine nobis liberè aſſentientibus operatur, proculdubio majora ſubſidia confert Deus uni, quàm aliis. Adeſt enim omnium cordibus pulſans, impariter tamen. Quin immò ſæpenumero, qui cumulatiora hujuſmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel ſegniùs proficiunt, propter majorem duritiem. Id quod in illis ſeu flagellis ſeu allectamentis, atque id genus vocationibus, quibus nos Deus in viam forinſecus revocat, evidentius eſt. Duorum enim eadem audientium conſilia & exhortamenta alter animo perculſus in viam redit, alter verò minimè. Quemadmodum videre eſt in Pharaone & Nabuchodonozore, quorum primus majoribus portentis commonitus induruit, alter minoribus reſipuit flagellis. Huc pertinet quod ait Chriſtus Bethſaidæ & Corozaim, Si in Tyro & Sidone, &c.* Complura hìc enumerantur adjumenta, quibus impios ad reſipiſcendum Deus provocat, *conſilia, exhortamenta, flagella, allectamenta, ſplendores veritatis, inſpirationes*. His *ſpecialibus auxiliis* ſi quorum perficitur converſio, eorum ſanè multitudine, congruitate, perſeverantia perficitur. Ideo non æqualiter omnibus à Deo dantur, etſi omnibus dantur. Plura enim alicui utpote duriori emolliendo adhibenda ſunt. Etſi vel id poſſet compenſationis inſtar habere, quòd qui paucioribus cedit, quia minùs antè obduruerat, non ſine Dei auxiliatoris providentia occaſiones ablegante contigerat, ut minùs lapideſceret. Porrò noſter *aſſenſus* quì fiat, ſic ille ibidem: *Noſtrum Deus efficit aſſenſum, ſi nos tamen ſimul liberè concurramus. Quare per eundem aſſenſum, & nos illi aperimus, & ipſe aperit. Unde noſtrum concurrere eſt permittere nos ab ipſo moveri: coagendo illi, qui jugiter ad oſtium pulſat*. Pulſat ad oſtium per inſpirationes boni repentinas: ſi *permittimus* nos ita moveri, nec primam motionem illam cohibemus, jam id aſſentiri eſt.

Ideo prorſus aſſentitur Dominicus Soto Joanni Driedoni, quem *doctiſſimè* ait & *copioſiſſimè* diſſeruiſſe *de gratia & libero arbitrio*. Sibi quæſtionem illam quì conſtet libertas cum vi & neceſſitate gratiæ, obiter percurrendam ait. Quocirca mirum non eſt, ſi ejus ſententia minùs diluceat circa hanc invictiſſimam efficaciam gratiæ ſpecialis. Utcumque tamen illa ſubrutilat. Unde ibidem non multò pòſt, *Non ad ſe nos Deus trahit ut pecudes,* L. 1. c. 14
aut inanime organum: ſed illuminando, dirigendo, alliciendo, pulſando, & inſtigando. Nec dubium tamen illi erat, quin prædeſtinatio Dei cauſa eſſet remota, certiſſima tamen, cur cæteris contumaciter diſſentientibus aliqui traherentur. *Prædeſtinatio cauſa eſt ſuprema, & remota, &c. De cujus effectu* Ibidem.
ait Auguſtinus: Quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare, ſi non vis errare. At infrà rurſus, *Quod nos Deus liberè moveat, nihil contra ejus* Ibid. c. 16.
cunctipotentiam & efficaciam pugnat. Quin immò inde ampliſſimè patet infinita ejus virtus & ſapientia: quod alias cauſas inſtituit naturaliter movere, alias liberè: & cum ſingulis modo proprio concurrere. Quo circa quidquid Deus vult voluntate abſoluta, & quæ dicitur beneplaciti, fit, juxta illud, Voluntati ejus quis reſiſtit? Quando autem cum libero homine concurrit, non vult illud fieri ſalva humana natura, & libera voluntate: quæ idcirco reſiſtere Deo poteſt: ut legitur de Pharaone. Et de Jamne & Mambre, Ita & hi reſiſtunt veritati. Et, Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.

Quibus in verbis indubitatiſſima tenetur Dominici ſententia. Nam *voluntatem beneplaciti* ſemper impleri ait, nec ei unquam reſiſti; quando *verò* cum libero homine *concurrit* Deus, jam hęc ergo ad voluntatem beneplaciti non ſpectant: & ideo huic non voluntati tantùm ſed & concurſui *reſiſti poteſt*, immò *reſiſtitur* perſæpè. Ergo liberas voluntates Deus ita ſemper movet, ita ſemper cum illis concurrit, ut reſiſti poſſit, ut quandoque reſiſtatur, quia nec iſta pertinent ad voluntatem beneplaciti. Nec enim quandoque, ſed univerſim, non velle tantùm, ſed & *concurrere* ita cum libera noſtra voluntate dicitur Deus, ut & reſiſtere poſſimus, reſiſtamus nonnumquam, & ad voluntatem beneplaciti hæc non ſint trahenda. Nec inſtes de vi invictiſſima propoſiti Dei prædeſtinantis aliquos, vel ad converſionem, vel ad perſeverantiam

tiam. Eſt enim hæc quidem voluntas beneplaciti, & ſemper impletur, ſed nulla ſingularis motio, ſeu concurſus Dei cum electis ejuſmodi eſt, ut non illi ſigillatim reſiſti poſſit, & aliquando reſiſtatur; univerſarum autem motionum intus & foris conſpiratio reſiſtentiam noſtram fatigat tandem, & volentes ſuperat. Ideo aiebat Soto hinc patere Dei *infinitam virtutem & ſapientiam*, nempe in tot auxiliorum multitudine & contemperatione.

Et rurſus idem Soto, quàm variis artibus machiniſque Deus ad ſe peccatores convertat; *Niſi aſſenſum cooperationemque liberi noſtri arbitrii operaretur Deus, qui ad oſtium cordis noſtri pulſare perſeveraret? Num effringere non poſſet ferreos obices pectoris noſtri? &c. Profectò nihil opus eſſet, vocare nos ad pœnitentiam, allicere ut veniremus, & converteremur ad ipſum, atque adeo eos terroribus percellere, qui ſunt rebelles*. Et infrà: L. 2. c. 1. *Si motus voluntatis noſtræ ad pœnitentiam, neceſſaria eſt præparatio gratiæ, inde fit conſequens, ut quæ nos cuncta in hunc ſaluberrimum affectum commovent, præparatio etiam ſint nonnulla, etſi non ita proxima & neceſſaria. Uti terrores inferni & judicii Dei, quin immò metus ignominiæ apud homines, & aliarum pœnarum, quæ lege decretæ ſunt*. Subinde oſtendit in veteri teſtamento *hoſtium pavoribus, comminationibus, aliiſque flagellis* populum ad pœnitentiam ſæpè compulſum, novi etiam teſtamenti prædicationem cœpiſſe à pœnitentia atque *ab incuſſione metus gehennæ*. His ergo tot machinis, ſeu blandientibus, ſeu terrentibus, ſeu cruciantibus, extunditur tandem aſſenſus, ſi quos Deus ad juſtitiam prædeſtinavit.

Etſi enim per opera moraliter bona & per auxilium generale poſſit quiſque ſe *remotè* ad gratiam L. 2. c. 3. diſponere, ut ait Soto; non tamen ſine *ſpeciali auxilio gratiæ* poteſt quiſquam ſe proximè præparare *ad gratiam ſpecialem*, ſeu gratum facientem, ita ut hæc *infallibiliter & certa lege* ſubſequatur. Ita Soto adversùs Durandum, Scotum & alios. Probat autem ex ſancto Thoma, immo ex Evangelio, neminem venire, niſi *trahatur* ad Chriſtum. Item ex Auguſtino, quia gratia *nullis meritis noſtris* datur. Item hæc diſpoſitio proxima eſt *effectus prædeſtinationis: ideoque in nobis cauſam non habet*. Si dicas autem nihil nobis impoſſibile præcipi, & abundè eſſe ut faciat quiſque quod in ſe eſt, ut gratiam recipiat: Reſpondet Soto ex ſancto Thoma, *Facere hominem quod in ſe eſt, non intelligitur ante auxilium Dei, ſed potiùs præveniente Deo. Tunc enim homo facit quod in ſe eſt, quando Deo inſpiranti reſpondet cooperans, & tunc certiſſima lege conſequitur gratia, &c. Converti autem etſi non poſſumus ſine auxilio Dei, non tamen eſt impoſſibile, quia promptiſſimus eſt, niſi nos reſiſtamus, nobis opitulari*.

Huc etiam pertinent quæ ſuprà retulimus ex eodem Dominico Soto, de *auxilio ſpeciali*, quod probat in juſtificatis ex ſancto Thoma non requiri ad ſingula opera bona, ſed tantùm ad perſeverandum: *Quia neque omnia, neque diu poſſumus bene* L. 3. c. 4. *agere ſine illo ad cuſtodiam gratiæ. Et eadem ratione ſequitur, quod ad non peccandum requiritur etiam præter gratiam auxilium ſpeciale, atque ideo ad perſeverandum. Si tamen perſeverantia dicat continuationem boni uſque ad finem*. Manifeſtiſſimè ergo *auxilium ſpeciale* Thomæ & Auguſtini, quo uterque ſtatus homninis ſtantis & lapſi diſcriminatur, quo non egebat homo ante lapſum, quo nunc eget, ad ſolam perſeverantiam revocatur, hoc eſt, ad omnia collectim, non ad ſingula ſejunctim vel vitanda peccata, vel præcepta implenda. Etenim auxilium actuale ad ſingulares actiones pertinet; directio autem, cuſtodia, protectio, conſervatio in univerſum conſulit. Ergo non illinc, ſed hinc derivatur infallibilis efficacia ſpecialis auxilii ad perſeverandum. Ita ergo interpretur Soto decretum Tridentinum de ſpeciali gratia perſeverantiæ.

Porrò his Dominici Soto libris *de natura & gratia*, tanto plus adjiciendum eſt fidei & obſervantiæ, quod & primùm Concilio Tridentino dicati ſint, & ab ipſo ſæpiùs expoliti, & retractati. Maximè verò libet hìc adnotare, quod ad calcem libri quarti ſententiarum ipſemet jam canis conſperſus & morti imminens eoſdem repurgans & illuminans, eos refellit, qui crimini vertebant, *quod nimium libero arbitrio tribuiſſet*. Quin ſententiam ipſe eandem ſuam confirmat, illuſtratque, ut gratiæ prævenientis *effectus, non cauſa*, ſit noſter aſſenſus, *Eſt enim pulſatio & aſpiratio Dei ad corda noſtra, ſimilis aeri in feneſtram clauſam aſpiranti. Sed quia non aperit nobis eadem corda ex neceſſitate, ſed nobis liberè conſentientibus, quamvis cauſa prior efficiens, quæ nos convertit, ſit ejus ſpiratio & motio præveniens; tamen diſpoſitio materialis, quæ hoc modo dici poteſt cauſa, eſt aſſenſio noſtra. Sicut cauſa efficiens præveniens, cur feneſtra aperitur, eſt aer intrans; ſed cauſa materialis cur aer intrat, eſt quia feneſtra aperitur*. Ubi gratiam prævenientem & præmoventem voluntates noſtras ab bonum declarat per aſpirationem venti in feneſtram clauſam: quæ invitat, impellit, non infallibiliter efficit, ſi ſola ſpectetur. Eſt ergo ea gratia ſimillima adjutorii ſine quo non bene agi poteſt, quo à Deo ſtans Adamus juvabatur; cui aliquandiu conſenſit, dum ſtetit; diſſenſit poſtea, dum lapſus eſt. Unde quod ceciderit, non poteſt ea permiſſio Dei inter effectus reprobationis numerari. Etenim reprobatio, ut idem ibidem paulò antè aſtruit *ex Auguſtino & Thoma*, cauſam in nobis habet, non prædeſtinatio. *Merito namque peccati univerſa maſſa damnata eſt. Unde colligitur permiſſionem, qua Deus Adam primùm permiſit, ac ſubinde nos delinquere ſinit, non eſſe per ſe effectum reprobationis, ſed per accidens: per ſe verò noſtræ pravæ voluntatis, divinis inſpirationibus reſiſtentis*. Gratia ergo Adami erat ea, quæ inclinaret, & quæ præmoveret voluntatem ejus in bonum, non tamen infallibiliter; ſeu cui nunc aſſentiretur, nunc diſſentiret. Eadem nunc movet & præmovet, & in electis ita diſpenſatur, ut propter directionem, protectionem, providentiam ſingularem, congruitatem & contemperationem infallibiliter agat.

Idem ibidem docet *actum pœnitentiæ à timore ſervili procedere, ſicut à primo motu noſtri affectus*. Item *gehennæ metu abſterreri homines à peccatis*. Et ex Caſſiano, *per timorem ſervilem nos incipere converti in Deum*. Et ex ſancto Thoma, *ipſum etiam motum timoris ſervilis procedere ex actu Dei, convertentis cor*. Ibidem. Denique, *Si quis in charitate exiſtens, ob timorem ſervilem, aut peccata ſibi dimiſſa deteſtetur, aut futura caveat, metus ille, quia fit ex gratia, eſt meritorius de condigno*. Ubi palam eſt ingentem eſſe efficaciam timoris gehennæ, & ad hominis primò converſionem ad juſtitiam, & ad juſtos etiam à peccatis avocandos. Et ſanè, ut ibidem ille ait, etiam Adamus innocens terrore mortis à peccando abſterrebatur.

In Epiſtolam ad Romanos ſcribens idem Soto, acriter & prolixè tuetur prædeſtinationem gratiæ ante præviſa merita, & eos confutat, qui eam ſuperſtruebant meritis ex bono uſu gratiæ præviſis. Cæterùm nonniſi poſt præviſum Adæ peccatum, & Cap. 9. ejus contagio peccati vitiatum omne genus humanum, aliorum prædeſtinationem ſtatuit, aliorum reprobationem; etſi omnes *voluntate antecedenti* vult Deus ſalvos fieri, *atque adeo univerſis paratus eſt auxiliis gratiæ communibus ſaltem ſuccurrere*. Certa mox ait electis media ad ſalutem præparata eſſe, ſed ita ut *poſſimus ea renuere*. Ideo poſtea ait quod *Stat ſimul in ſenſu compoſito, hunc qui prædeſtinatus eſt, hoc vel illo modo delinquere, licèt non ſtet in peccato mori. Quocirca in ſingulis peccatis nulla eſt difficultas explicandæ libertatis, ſed in hoc quod vel prædeſtinatus poſſit decedere in peccato, vel* *reprobus in gratia*. Nulli ergo motioni, vel gratiæ prædeterminanti ad ſingulos actus bonos neceſſariæ aſſenſus eſt Soto; hac enim poſita jam impendet gravis difficultas in actus peccati ſingulos, qui vitari potuerint, ſi defuit motio neceſſaria: ea enim ſi non defuit, utique vitata ſunt. Ideo Soto priſco more ſenſum compoſitum & diviſum prædeſtinationi, non motioni divinæ adjungit. Denique Catharini duplicem prædeſtinationem copiosè refellit, non autem illam exequendæ abſolutæ prædeſtinationis rationem, à Catharino explanatam, per mediorum fruſtrabilium ſucceſſionem & multitudinem non fruſtrabilem.

EX DIDACO COVARRUVIAS
Epiſcopo Segobienſi, qui Tridentinæ Synodo interfuit.

GRatiæ habituali & charitati juſtos inhabitanti ſpecialiter & propriè nomen *gratiæ* tribui author eſt Covarruvias: *Gratia generaliter dicitur quodcumque donum, quod non debetur ſuſcipienti, ſed voluntate donatur. Licèt hoc ſit generale nomen, ſpeciali tamen nomenclatura dicitur gratia quædam gratum faciens, reliquis nomen genericum retinentibus, ut dicantur gratiæ gratis datæ. Eſt autem gratia gratum faciens, per quam homo ipſe Deo conjungitur, & formaliter fit amicus, & Deo gratus, & juſtificatur*. Et infrà, gratiam gratiſ-datam ſeu actualem ſecernens à gratum faciente, ſeu habituali, ait habitualem dici *operantem, dum ſanat & juſtificat: cooperantem, qua parte eſt principium meritoriè deinceps operandi ex libero arbitrio*. Ubi & efficaciam nonnullam hujus gratiæ agnoſcit.

In caput, Alma Mater, § 4 de bonis operibus.

At verò generalem gratiam, ſeu ſpeciale auxilium à concurſu generali idem diſtinguit jure merito, quòd illa ſit ſupernaturalis, hic naturalis ordinis. *Ego opinor auxilium Dei ſpeciale, concurſumque ejus prævenientis convertentiſque ad ſe nos, licèt connumeretur inter gratias gratis datas, ab eis tamen poſſe diſtingui, & nomen habere ſpeciale auxilii quidem gratuiti peculiaris, quo nos ſuper naturam Deus evehit; ut diſcernatur à generali Dei concurſu, quo movet fovetque res naturales*. Actuale hoc auxilium idem locat *in affectu illo, quo mens noſtra movetur*, & tum ea dicitur actualis gratia operans; ubi mens conſentit, cooperans. Eſt enim affectus ipſemet, ut à Deo nobis inopinantibus inſpiratus, gratia ipſa præveniens: ut noſtro non exturbatus deinceps diſſenſu, gratia concomitans. Porro quàm generaliter omnibus impartiatur hoc auxilium Dei moventis ſpeciale, eo conſtat, quòd à concurſu generali non differat, niſi quòd illud ordinis ſit ſupernaturalis, hic naturalis. Denique in doctrina Andreæ à Vega & Dominici Soto totus conquieſcit Covarruvias.

Ex hoc poſtremò conſenſus perſpicuè Covarruviæ cum Dominico Soto conjici poteſt etiam de efficacia invictiſſima gratiæ ejus, quæ ſecundùm propoſitum datur. Adde & hæc pauca rurſum, *Gratiam gratis datam, qua Deus trahit peccatores ad gratiam & juſtitiam, nemo meretur, ſed illa omne meritum antecedit*. Trahi peccatores confitetur hac gratia converſionis efficaciſſima. Et tamen paulò antè ſic habebat idem, *Poſtquam Deus voluntatem noſtram ſpeciali auxilio gratiæ excitavit ad bonum, eſt in ipſa hominis voluntate hæc poteſtas, ut Deo moventi & inſpiranti conſentiat aut diſſentiat*. Et infrà: *Gratia gratis data ſeu auxilium ſpeciale eſt, quo Deus peculiariter juvat, & potentiùs movet, & inflectit potentias noſtras, ut ea facere poſſimus, quæ ſunt neceſſariæ ad juſtificationem noſtram, & ſic ad conſequendam gratiam gratum facientem*. Cùm ait *potentiùs moveri & inflecti* à Deo voluntates noſtras, efficaciſſimam denotat gratiam converſionis; & ea tamen dari ait ut *facere poſſimus*, quæ ad juſtitiam comparandam ſunt neceſſaria.

EX ANDREA DE VEGA
Salmanticenſi Profeſſore, Ordinis Minorum, qui Tridentino interfuit.

IN Tridentinæ Synodi tuitionem adverſus Calvinum, Lutherum & alios, edidit Vega libros quindecim *de juſtificatione*, & rurſus quæſtiones quindecim de fide juſtificante. Affuerat ipſe Synodo, ejuſque adeo & Auguſtini de gratia ſententiæ teſtis erit nobis & interpres locupletiſſimus.

Primùm ergo ille gratiæ habitualis efficaciam commendat, cùm juſtificationem noſtram ait fieri non ſola ſanctificatione, ſeu peccatorum oblitteratione, ſed etiam innovatione, ſeu gratiæ & virtutum infuſione. *Nam dona & virtutes ad renovandum nos præcipuè videntur concedi. Per ea namque reformantur pravæ inclinationes, contractæ, vel conſecutæ ex peccato*. Juſtificamur enim juſtitia Theologica, ſeu *rectitudine ſufficienti ad conſequendam beatitudinem, ſeu obſervantia præceptorum*. Illa autem duplex eſt, *actualis*, cùm actu exercemus præcepta; & *habitualis*, quæ nimirum eſt *qualitas permanens, quæ nos promptos facit & expeditos ad ea exequenda*. Sive ea ſit bene operando *acquiſita*, ſive *infuſa*, qua ſcilicet *Deus juſtos nos facit, & ad ea quæ ſibi placent, faciliùs & lætiùs exequenda, virtutem & facilitatem tribuit*. Sicut enim *peccata animam deturpant, & tardam, debilem, inſtabilem faciunt, proclivem ad malum, debilem ad reſiſtendum tentationibus, &c. Ita gratia ſimul cum juſtificatione noſtra languores & vulnera ſanat, ſordes abluit, dominium pravorum affectuum diſrumpit, ſervitute dæmonis liberat, fomitem mitigat, libertatem reſtituit, collapſas animæ vires reparat & communit, pronos in bonum facit, tardos & difficiles in malum, fortes ad reſiſtendum tentationibus, fœcundos bonis operibus, &c. Fidem vivificat, charitatem accendit, impartitur fortitudinem, temperantiam, humilitatem, &c.* Quocirca mirum jam non accidet cuipiam, ſi tritum ſit apud Theologos axioma, *Minimam gratiam ſufficere ad reſiſtendum omnibus tentationibus*. Etenim hac renovatione aſſequimur *eſſe quoddam ordinis divini*, quin immo *illabitur animabus noſtris illapſu quodam intimo & omnino admirabili tota Trinitas, & ita ſe nobis unit & conjungit, & manſionem in nobis facit*. Porrò ubi inhoſpitatur Spiritus ſanctus, charitas Deus, *non otiosè & ſine fructu manet. Cùm vivus ignis ſit, intellectum illuminat, affectum inflammat, memoriam commonefacit, & ad orationis, fidei, poteſtatis, reliquarumque virtutum opera jugiter, quos inhabitat, hortatur, excitat, extimulat, adjuvat*. Ubi claret & quanta ſit efficacia hujus gratiæ ſeu charitatis immanentis; & unde illa fluat; & quàm individua illi adhæreat turma actualium auxiliorum.

L. 5. c. 1.
Ibid. c. 4.
Ibid. c. 1.
Ibidem.

Argumentatur idem alibi juſtos verè dici & eſſe non poſſe, maximè parvulos, niſi infundatur *habitus juſtitiæ*, qui vel natura, vel conſuetudine inolitos injuſtitiæ habitus deleat, ut ſaltem debilitet, & refellat, *pronoſque & promptos reddat nos ad credendum*, diligendum & operandum benè. Cùm enim conſtet *impoſſibilia prorſus eſſe Dei mandata, niſi Deus ſua ope & gratia imbecillitatem noſtram adjuvet*: nunquam juſtis deeſt gratia, qua fiant poſſibilia.

L. 7. c. 24.
L. 11. c. 11.

Eſt enim juſtis *neceſſaria etiam auxilii ſpecialis gratia præter gratiam gratum facientem, ut divina omnia mandata impleant: & in accepta* *gratia perſeverent*. Verùm ut ſciremus *hoc auxilium* Ibid. l. 11. cap. 11. *tam potens quàm neceſſarium nulli deeſſe juſtorum*, mox *ſubjecta ſunt in Tridentino decreto illa verba totius ſuavitatis plena, ex Auguſtino deſumpta; Deus namque ſua gratia ſemel juſtificatos non deſerit, niſi ab eis priùs deſeratur*. In juſtis enim manet Deus, *nec tam liberaliter & abſolutè manſionem ſuam in juſtis polliceretur, niſi tandiu in eis eſſet manſurus, quamdiu ab ipſis non expelleretur. Et ab hac felici præſentia habent juſti, ut ſervare poſſint mandata, & occurrentes vincere tentationes.* Per hanc ergo *Dei gratiam, qua omnes paratiſſimus eſt juvare, nobis poſſibilia ſunt mandata*. Addenſat ibidem mox Vega Auguſtini contextus plùrimos, id inculcantes, charitate infuſa cordibus, non poſſibilia tantùm fieri mandata, ſed facilia, levia, ſuavia. Ergo hæc Auguſtini loca de delectatione & dilectione juſtitiæ ad hanc habitualem gratiam ſpectant. Ibid. c. 12. *Quamvis igitur mandata Dei ex ſe, & ad exiguas vires noſtras comparata, difficilia ſint: per adjutorium tamen Dei, diffundentis in nobis ſuam charitatem ad ea implenda, fieri poſſunt, fiuntque perſæpè juſtis & levia & omnino jucundiſſima*. L. 13. c. 22. Cùm vel maximè *qui habet gratiam gratum facientem, habeat in ſua poteſtate omnem aliam gratiam, quæ ad implendum præcepta requiritur*.

Decantatiſſimum autem cùm ſit vitari poſſe à juſtis venialia diviſim, non collectim: ne hinc decerpatur quid de efficacitate gratiæ juſtificantis, vel auxiliorum ab ea indiſſociabilium, ideo Vega ſuam ea de re ſententiam ita promit: L. 14. c. 19. 20. *Nullum eſt vitæ momentum, in quo non poſſit homo, & ſingula, & omnia evitare peccata. Nam ſi poſſet homo ſingula & non omnia evitare, aut non teneremur evitare omnia, ad impoſſibile eſſemus aſtricti. Quorum utrumque abſonum eſt, &c. Adeoque verum eſt poſſe hominem omnes & ſingulas tentationes ei ingredientes quocumque in momento ſuperare, &c.* Sed cùm hæc *& ſint & eſſe debeant inter Catholicos incontroverſa*, jam quæri ait, An non quolibet momento, ſed tota vita poſſit quis vitare ſingula & omnia venialia. Et quidem docet bifariam dici res poſſibiles, vel impoſſibiles. *Moraliter impoſſibilia dicuntur, quæ fieri non poſſunt, niſi rariſſimè & cum magna difficultate: Logicè ſeu metaphyſicè impoſſibilia, quæ nullo modo fieri poſſunt*. Jam contra Pelagianos certum eſſe ait non poſſe ſine gratia vitari omnia venialia: Ibid. c. 21. *Sed cum gratia Dei ſecundùm legem communem, conſtitutiſſimum omnibus crediderim eſſe debere, neminem quantumcumque juſtum, excepta Deipara Virgine, poſſe aut potuiſſe moraliter tota vita cuncta devitare venialia*. At verò ſi *res metaphyſicè & dialecticè* conſideretur, *Simpliciter crediderim, poſſe nos per opem Dei omnia & ſingula peccata tota vita devitare*. Tenetur enim homo *vitare omnia, eſt igitur per gratiam Dei hoc ſimpliciter & abſolute poſſibile*.

At verò ſuam de poſſibilitate mandatorum per gratiam ſanctificantem, alibi Vega diſtinctiſſimè elucidat ſententiam: *Prima concluſio. Aliqua bona poſſunt juſti, ſine auxilio Dei ſpeciali. Poſſunt enim juſti quæ poſſunt peccatores; cùm ergo ſecuti communem opinionem docuerimus poſſe omnes homines facere aliqua bona, & vitare aliqua peccata ſine auxilio Dei ſpeciali, eadem potuerunt & juſti*. Hanc eſſe *communem opinionem Scholaſticorum* docet contra Gregorium Ariminenſem. Quæſt. 14. de neceſſ. grat. in jam juſtificatis. *Secunda concluſio. Aliqua ſunt opera bona, quæ juſti poſſunt efficere abſque auxilio Dei ſpeciali, quæ tamen non poſſent, neque peccatores, neque homines in puris naturalibus conſtituti. Probatur, Per gratiam juſtificantem & virtutes cum ea infuſas, augentur vires noſtræ naturales, & potentiores efficiuntur. Alioqui fruſtra darentur, & imperfectiores eſſent virtutibus & habitibus acquiſitis. Ergo aliqua bona poterimus facere jam juſtificati, ſine auxilio Dei ſpeciali, quæ ante ſine illo non poteramus*. Idem elicit ex Concilio Milevitano, Gratiam juſtificantem valere etiam *ad adjutorium*. Quod & confirmat Can. 10. Cæleſtinus Papa. *Tertia concluſio. Neceſſarium eſt tamen juſtis auxilium ſpeciale Dei ad aliqua eximia & præcellentia virtutum opera, & ut impleant omnia mandata Dei, & ne deficiant in multis quæ paſſim occurrunt, periculis & tentationibus; &c. ut omnia bona faciant, omnia peccata vitent, omnes tentationes vincant, omnia præcepta impleant*. Hæc eſt enim perſeverantia, quæ ut omnium difficillima, ita maximè ſpeciali eget auxilio.

Ad generalem gratiam defluximus. De hac affirmat Vega, per *influentiam generalem* poſſe impleri præcepta aliqua. L. 2. c. 11. *Non ſunt uſque adeo imminutæ noſtræ libertatis vires, ut nihil poſſimus boni facere, cum ſola generali influentia, nullum implere præceptum, nullum vitare peccatum, nullam vincere tentationem. Poſſumus etiamnum omnia iſta ex communi Scholaſticorum ſententia contra Gregorium Ariminenſem. Imminutæ tamen in duobus ſunt; quia nec poſſumus modò cum ſolo generali Dei concurſu omnia ſervare mandata, aut omnia vitare peccata. Nec valemus præcepta implere, niſi quæ magnam non habent difficultatem, vel laudem. Et leves poſſumus vincere tentationes, non fortes & vehementes, niſi Deus peculiariter adjuvet*.

Hac influentia generali Deus ad bonum indeſinenter urget, adjuvatque, cui obſequuntur impii, ſi quid benè moraliter operantur; illam detorquent, ſi quid malè. L. 2. c. 15. *Nobis, non Deo imputari debent vitia. Nos quippe ſumus, qui ad mala opera illius generali concurſu abutimur, cùm ille perinde, immò multò magis paratus ſit nobis ad bona cooperari. Et quemadmodum nemo imputat fabro homicidium, patratum gladio ab ipſo bona intentione facto: nemo angelo motori orbium cœleſtium, quod per eorum influxum multa mala faciamus: & vitium ambulationis claudi in detortam tibiam reiicimus: ita prorſus noſtra peccata non debent imputari Deo, qui auxilio dumtaxat generali ad ea concurrit, ſed nobis qui deflectimus & claudicamus ab ipſius lege, atque influxum illius in malum detorquemus*.

Ideo mala nobis, Deo nonniſi bona noſtra imputanda ſunt. *Ille ſemper ſtat ad oſtium & pulſat, ſemper vocat, ſemper allicit, ſemper hortatur & inſtigat ad bonum*. Ibidem. L. 2. c. 15. 16. Et ibidem: *Habemus libertatem reſpectu illorum, in quæ non ſufficimus ſine generali influentia*. Non ad ſingula autem, ſed *ad multa moralia bona opus habemus gratia ſpeciali*. Sed & iſta omnibus offertur authore Vega: quin & ejus menſura in cujuſque poteſtate eſt, ſi illi fides habeatur. *Quod ſi ex libertate noſtra non eſſet, ut quidam divinæ motioni in ſuam ipſorum juſtificationem aſſentirentur, & cooperarentur, alii verò minime: cùm Deus paratiſſimus ſit omnes convertere, & ſemper ſtet ad oſtium cordis noſtri, & pulſet: cur non omnes converterentur, & juſtificarentur? Quæ cauſa etiam proxima aſſignari poteſt, ob quam Deus uni peccatori pœnitenti majorem gratiam elargiatur, quàm alteri, niſi quia unus ferventiùs ſe ad Deum convertit, & perfectiùs, quàm alter?*

Objicit ſibi idem infrà in hunc modum: L. 4. c. 7. *Auxilium Dei generale non communicatur nobis ob merita Chriſti, ut in confeſſo eſt apud omnes; nam debitum eſt ordini, & ſuavi diſpoſitioni & adminiſtrationi mundi, & ſuperfluò applicata eſſent merita Chriſti ad illud obtinendum. Par autem ratio videtur de ſpeciali, cùm & illud videatur debitum ſuavi hominum diſpoſitioni, & alioqui non eſſet imputabilis intermiſſio eorum operum, quæ auxilium ſpeciale requirunt*. Reſpondet peccato amiſſa non naturalia, inter quæ numeratur generale auxilium; ſed gratuita, adeoque auxilium ſpeciale. Hoc per Chriſtum reddi, non illa. Reſpondet potuiſſe Deum ſine ſpeciali auxilio homines dimittere, ſicut damnavit & Angelos, ſi Filium noſtra carne non induiſſet. Reſpondet denique Chriſti ſanguini imputanda eſſe *ſpecialia auxilia*, quibus infideles præclara quædam opera ediderunt. *Dedit enim Chriſtus animam ſuam in redemptionem pro omnibus, & omnes vult ſalvos fieri, & ſuæ paſſionis fructum participare. Sicut jugiter pro ſuis crucifixoribus oravit; ita jugiter extendit manus ſuas ad populum non credentem & contradicentem ſibi; nec eſt qui ſe abſcondat à calore miſericordiæ ſuæ. Per illum audiunt, qui non ponunt obicem, prædicatum ſibi Evangelium. Et ipſius meritis ſæpè mitigatur ira Dei adversùs infideles, ac longanimiter eos Deus expectat, ut faciat pœnitentiam.* Sic ille auxiſium generale negat meritis Chriſti deberi, quod an ita in confeſſo ſit, ut ille ait, meritò ambigitur. Sed auxilium ſpeciale ejus meritis L. 4. c. 10. innixum in omnes & ſingulos ſpargit. Unde mox aſſentitur quidem Chriſtum nec mortuum eſſe, nec oraſſe pro eorum juſtificatione, qui juſtificati nunquam ſunt: ſed ſin minùs *efficacem*, certè *ſufficientem* eſſe paſſionem ejus *ad reconciliandum omnes Deo, & ſatisfaciendum pro omnibus, &c. Et nemo eſt qui ſi velit ad gratiam Chriſti venire, & ſuæ juſtificationi ſedulam operam exhibere, non vel ob merita Chriſti habere poſſit auxilia omnia neceſſaria ad ejus aſſecutionem, &c. Et fortaſſis nemo fuit unquam, aut erit, cui non aliquem fructum attulerit mors, quam ille pro omnium commodo & ſalute ſuſcepit.*

Ideo infrà negat omnia infidelium opera eſſe peccata, & merito exploſum in Scholis ait Gregorium Ariminenſem, qui id non de omnibus tamen infidelibus aſſeruit in 2. d. 26. q. 1. ſed de iis, qui L. 6. c. 40. *neque Deum noſſent eſſe ullum*. Poſſunt enim omnes *ad gratiam ſe diſponere*, & ita non peccant: & obligantur ad præcepta legis naturalis, ergo poſſunt ea implere. Auguſtinus autem bonum hìc non appellat, niſi meritorium vitæ æternæ.

Cur autem Tridentina Synodus ſanciens præcepta eſſe poſſibilia, addiderit *homini juſtificato*, recenſet has rationes Vega: *Quod peccator non poſſit* L. 11. c. 21. *peccata collectim omnia vitare, immo nec aliqua, niſi juſtificetur. Item quod ex Scholaſticis aliqui non conſentiant. Adrianus 6. quodlib. 4. putat eſſe aliquas ignorantias culpabiles in peccatoribus, quæ vinci non poſſunt, niſi ſe in Deum perfecto & pleno animo convertant.* L. 2. d. 28 q. 1. 1. *Gregorius Ariminenſis etiam novum peccatum admittit & nova pœna imputabile in peccatoribus, qui ob culpam ſuam deſtituuntur auxilio ſpeciali Dei, neceſſario ſecundùm illum, ad implendum quodvis præceptum. Et ſanctus Epiſcopus Roffenſis tenet omnes induratos carere ob ſua peccata auxilio neceſſario ſecundùm Patres ad bene operandum moraliter. Ad quod conſequens eſt, aut eos liberos eſſe à præceptis, aut illis impoſſibilia eſſe præcepta ad quæ tenentur.* Cenſet tamen Vega à Concilio potuiſſe abſolutiſſimè definiri, etiam impiis poſſibilia eſſe præcepta. Etſi aliqua enim eſſent quæ gratiam gratum facientem deſiderarent, *Poteſt, ut jam Eccleſia definivit, quicumque peccator per veram ſemper pœnitentiam reparari. Et ſi ad hoc adnitatur, ut debet, implebit & ſingula & omnia, & perveniet ſtatim ad gratiam.*

Poſtremò non pòſſe *propriis naturalibus viribus cum ſola communi influentia* facere quemquam quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, credere, diligere Deum ſuper omnia, pœnitere, idem docet, ſed opus eſſe ſpeciali auxilio. Sed cùm Deus nil præcipiat impoſſibile, Quæſt. 8. de neceſſ. grat. ad juſtific. *Semper Deus eſt paratus adjuvare omnes ad ſervandam ſuam legem, neque deficit in re adeo neceſſaria. Sed ne ſuperbiremus, totique ab eo penderemus, noluit eas præſtare vires, ut ſine ſua gratia & favore ſpeciali poſſemus ſervare omnia mandata. Ut verè autem poſſe dicamur, ſatis eſt nos cum ſua gratia poſſe, & eum ſemper eſſe paratum eam præſtare non ponenti obicem. Ea enim poſſe dicimur, quæ per amicos poſſumus, &c. Totum quod ex Dei auxilio requiſitum eſt, promptiſſimus eſt Deus exhibere. Facienti enim quod in ſe eſt, Deus non unquam denegat ſuam gratiam.* Ergo ad præcepta ardua opus eſt ſpeciali auxilio, & illud paratiſſimus eſt Deus dare: ad cætera ſufficit auxilium generale. Idem infrà, *Ad opera fidei & religionis & generaliter ad opera præcellentia, ad conſilia & mandata graviora,* Quæſt. 12. de neceſſ. grat. ad bene oper. *ad vincendum difficiles tentationes neceſſarium eſt auxilium ſpeciale, non verò ad alia, quæ nullius aut certè exiguæ ſunt difficultatis & nullam, vel non eximiam laudem merentur.* Probat: quia ex confeſſione Catholicorum ad res tantùm arduas opus eſt auxilio Dei ſpeciali, etenim alioqui peccato Adæ non attenuatum dumtaxat, ſed extinctum eſſet liberum arbitrium. Item alioqui nil poſſent facere infideles, quo ſe diſponerent ad gratiam. Item mala erit natura, ſi nihil boni poteſt cum generali auxilio.

Ad tertium idemque invictiſſimum gratiæ auxilium accedamus. Diſtinguit Vega duo auxilia Dei: *Antecedentia ſunt prædicationes, inſpirationes* L. 13. c. 15 *ſanctæ, admonitiones amicorum, timor gehennæ, ſpes regni cœleſtis, tribulationes, miracula, exempla aliorum & his ſimilia. His namque omnibus trahit Deus & allicit miſericorditer peccatores ad pœnitentiam. Hæc auxilia à pleriſque inefficacia vocantur, quia non ſemper habent ſuum effectum, ſed plerumque à peccatoribus propter ſuæ mentis obſtinationem fruſtrantur.* Illud eſt primum genus, ſeu gratia generalis & ſufficiens. Jam de ſecundo & efficaci: *Poſterioris generis ſunt concurſus quidam ſpeciales, quibus Deus peculiariter & immediatè noſtras rebelles ad ſe convertit voluntates, conjungens ſe, & intimo quodam benigniſſimoque modo uniens ſe ipſis, & potentiores eas ad operandum reddens, atque ut doleant de peccatis, & vitam commutent, inflectens. Eo hæc auxilia efficacia dicuntur communiter, & ſimultanea, ſive comitantia poſſunt appellari, nec unquam fruſtrantur.* Quòd ex priori illo auxiliorum genere pauci reſipiſcant, in cauſa eſſe ait, tum ex parte Dei eorum auxiliorum parcitatem, etſi nulli omnino denegentur, tum ex parte hominum, *quia rarò vel nunquam homines faciunt quod poſſunt. Virtus eſt circa difficile: peſſimos habitus ſibi compararunt impii.* Ideo hujuſmodi homines *vel numquam, vel nonniſi rariſſimè & difficillimè pœnitent.*

Sive generali autem, ſive ſpeciali concurſu Deus nos juvet, cùm ſit prima cauſa principaliùs ab illo eſt effectus. *Cauſa quippè univerſalis* L. 6. c. 4. *movet ad agendum cauſam particularem, & facit ſuo influxu & applicatione, ut illa operetur.* Quòd autem per gratiam Dei *trahi* dicimur, non violentia ſignificatur aliqua. Nam *trahimur plerumque in ſententias aliorum, non demonſtrationibus, ſed perſuaſionibus probabilibus. Et trahit ſua quemque voluptas.* Et infrà, *Gratia operans eſt adjutorium, quo Deus facit, ut interius, vel exterius, ſive circa finem, ſive circa media bene operemur. Ideo Auguſtinus aſſeruit à Deo eſſe ſine nobis, quæ ſunt à gratia operante, quia ipſe ſolus facit, ut ea faciamus, ſive aliquibus bonis inſpirationibus, quas in nobis per ſe ſolum producit, ſive alio ignoto nobis modo, applicando & inflectendo voluntatem ad operandum.* Et rurſum, *Gratia præveniens eſt concur-* Ibid. c. 6. *ſus ſpecialis, quo Deus peccatores præparat & diſponit ad ſuam gratiam. Sed & gratia præveniens poſſunt dici omnia illa, quibus Deus nos vocat & trahit ad ſe. In his inſpirationes primum locum tenent.* Et mox eliquatiſſimè innumeram ſupellectilem horum auxiliorum, quibus cordis duritia tandem perfringitur, ſic recenſet: *Itaque cùm Deus ad ſe nos paulatim trahat, nunc bonis cogitationibus, vel mortis, vel gravis ægritudinis inſtantis, vel judicii divini, vel gehennæ imminentis: nunc re-*

cordatione gratiæ à qua excidimus, vel gloriæ quam perdidimus: nunc admonitione ipſius ingratitudinis noſtræ, vel turpitudinis peccatorum noſtrorum: nunc ſpe regni cœlorum, vel timore pœnarum: nunc afflictionibus, tribulationibus, objurgationibus: nunc amicabilibus ſuaſionibus, & blandis exhortationibus: omnia iſta gratiæ prævenientis nomine poſſunt appellari, & vocationis nomine à Patribus appellantur. His tot tantiſque machinis extorquet Deus aſſenſum quoties vult noſtræ voluntatis, quam tam variè, & tam potenter, aptè, blandèque *excitat adjuvatque.*

Tametſi autem poteſt gratia Dei intus *adjuvans* voluntatem noſtram ad Deum convertere ſine *excitante*, ſeu ſine *vocatione* externa, hoc eſt ſine ulla earum foris *occaſionum*, quibus primum excitamur, ut convertamur ad Deum; rariſſimum id Ibid. c. 7. tamen eſt. *Ut enim experientia nos docet, non niſi ex novis occaſionibus incipimus nolle, quæ antea volueramus, &c. Et Tridentini Patres aſſerunt à vocatione ſumendum eſſe juſtificationis exordium, & peccatores excitante, adjuvanteque Dei gratia converti, quia hæc eſt communis & protrita via converſionis.* Intus ſanè Deus ſupplere poteſt & exercere omnem illam oppugnationem mentis per varia auxilia, ſi quando foris non explicatur.

An autem *vocationes, illuſtrationes, inſpirationes, appetitus, ſpes, dolor, timor, aliique impulſus, quibus ad Deum trahimur*, à Deo ſolo, an Ibid. c. 8. etiam à nobis fiant, mox dubitat. *Non tamen eſt omnino certum, utrum horum modorum Deus ſervet in vocatione peccatorum. Et fortaſſis nunc uno, nunc altero vocat. Verùm tandem penſatis omnibus probabilius videtur, à Deo totaliter, vel per ſeipſum, vel per Angelos ſuos, & ſemper ſine nobis produci vocationes, illuminationes, inſpirationes, ſeu bonos effectus, quibus Deus nos per ſe vocat & excitat ad pœnitentiam, &c. Sunt enim repentini motus inſtar naturalium coruſcationum prævalentes, & antevertentes omnem noſtræ libertatis conſenſum, &c. Nec ſunt in poteſtate noſtra, nec laudem ob illas meremur, niſi cùm liberè illas in nobis nutrimus, & eis acquieſcimus:* Ubi jam gratia *adjuvans* coo- Ibid. c. 7. peratur, nempe ubi excitanti aſſentimur. Et ideo *auxilium adjuvans ſpeciale hoc ſic in poteſtate noſtra eſt, ut generale.*

Perſeverantiæ donum ſpecialis eſſe gratiæ, eo L. 12. c. 20. probat, quòd Deus *in occaſionibus, quibus alii cadunt, quoſdam benigna ſua manu tenet:* item *eos protegit & adjuvat ſic jugiter & fortiter, ut nulla ratione in aliquod trahi poſſint peccatum mortale.* Nec injuria fit gratiæ juſtificanti, ſi ad perſeveran- Ibid. c. 22. dum opus ſit ſpecialiori auxilio. *Quocirca cum ſtatus juſtorum in hac vita aſſeratur in Scripturis eſſe ſtatus fidei, & pueritiæ, & auroræ comparetur, nihil derogabimus gratiæ gratum facienti, quæ hic eſt in ſtatu ſibi præternaturali, neque ſinitur totas exerere vires ſuas, ſed tantum datur, ut ex parte, & quantum huic ſtatui ſatis eſt, nos perficiat: ſi dicamus eam non habere perfectionem tantam, quantam habebit vel ipſa, vel certè Dei viſio & fruitio in patria.* Quod verò idem ibidem addit, non tantùm *poſſe juſtos multa per gratiam gratum facientem bona opera facere, & peccata vitare, quæ aliàs non poſſent:* quod indubium ſanè eſt; ſed etiam *non ſic dici requiſitam ſpecialem gratiam ad perſeverandum, ut non quandoque per leves tentationes occurrentes, & breve tempus vitæ, etiam ſine alio auxilio perſeverent juſti, per libertatem ſuam, & auxilium gratiæ gratum facientis uſque ad mortem:* Id ea cautela tenendum eſt, ut hæc ipſa ſit protectio ſingularis Dei & ſpecialis gratia, quòd tam leves & raræ incurrant tentationes, & brevì rapiatur, quem vitæ longævitas difficillimis tentationibus objeciſſet.

EX GASPARE CASALIO

Luſitano Epiſcopo Leirienſi, qui Tridentino affuit.

An. 1562.

PRolixum & omnimoda eruditione refertiſſimum opus *de Juſtitia quadripartita*, ſive de juſtificatione hic edidit, dicavitque Tridentinæ Synodi Legatis Apoſtolicis Patribuſque omnibus, quos inter ipſe radiabat interea.

De neceſſitate *ſpecialis auxilii* præter *generalem* influentiam, nemo accuratiùs, nemo auſteriùs ſcripſit. Sed illud tamen omnibus omnino dari contendit: *Per generalem vocationem Dei, & per* L. 3. c. 4. *adjutorium ejus ſpeciale, ſed generaliter conceſſum omnibus, Deus ob Chriſti merita vocat, & juvat omnes homines, non ſolùm prædeſtinatos, ſed & alios, quantum ſufficit ſingulis.*

Speciali auxilio prolixè vendicat bona moralia omnia quarumcumque virtutum, quæ communi ferè calculo ab aliis tribuuntur *generali influentiæ,* L. 1. c. 19. ſeu *gratiæ Creatoris*; ipſe *gratiæ Redemptoris* omnia illa utcumque bona moralia & inculpata adſerit, ſi circa Deum & propter Deum fiant. Alioqui fruſtra olim damnatum Pelagium fuiſſe tradit, cùm gratiæ Creatoris ſuffragaretur. 2. Ad hæc qualia- L. 1. c. 11. cumque bona præparat nos Deus, aptatque, ergo per ſpeciale Chriſti auxilium. 3. Dei veri notitia & virtutibus jam incipit homo fieri ſpiritalis. Ergo per ſpeciale Chriſti auxilium, 4. Notitiam Dei quam per creaturas aſſecuti ſunt Philoſophi, & Paulus & Auguſtinus tribuunt ſpeciali gratiæ, eoſque ſuperbiſſe aiunt, dum ſibi eam tribuerent. 5. Sola Dei ut Creatoris & Remuneratoris cognitione conſequebantur homines juſtitiam & ſalutem, ante legem datam, immo & inter Gentiles poſt legem Judæis latam. Ergo non ſine ſpeciali auxilio tunc eam cognitionem, & conſentaneos illi mores aſſequebantur. Ergo & poſtea eodem opus ſemper fuit ſpeciali auxilio. 6. Eſt omnino *Via* ad Patrem Chriſtus, eſt Chriſti gratiæ debita etiam *generalis vocatio* per creaturas ad Creatorem. 7. Ante datam legem verè *fides* erat, & implicitè Chriſtum ipſum complectebatur cognitio veri Dei æternique remuneratoris: non ergo ſine Chriſti gratia ea obtingebat. 8. Gratia Chriſti eſt ad ſingulos actus neceſſaria. An ergo nihil auxilii divini opus erat ad actus credendi, colendi, diligendi Dei Creatoris?

9. Apertè favent Gregorius Ariminenſis & Ca- L. 1. c. 15. preolus, *ſine ſpeciali auxilio* cum generali influentia nihil fieri poſſe boni, etiam naturalis. 10. Si Ibid. c. 16. 17. ſeriò penſitet quis difficultates & caliginem, hebetudinemque nunc poſt peccatum noſtræ mentis, non ægrè confitebitur, vix ac ne vix quidem poſſe nunc quenquam ſine ſpeciali auxilio aſſequi certam & conſtantem de Deo uno, & vero ſpiritalis beatitudinis authore notitiam. Ut ſimillimum veri ſit in omnibus id aſſecutis, voluntatis pio affectu aliquo roboratam fuiſſe mentem, alioqui ſua ægritudine vacillantem. 11. In tanta quoque contage Cap. 19. morum, qua poſt parentale delictum laboramus, ſicui virtuti morali ſtudemus, & vitia innata poſthabemus, æquum eſt credere, non ſine ſingulari quadam Dei propter Chriſtum cura & vigilantia in nos benevola id contingere. Debemus illi & mala quæ non fecimus. Debemus illi ſpecialiter curanti & cuſtodienti, ſi quid minùs peccamus, quàm alii. 12. Meriti ſaltem congrui & umbratici pars aliqua inhæret virtutibus his moralibus. Ergo nonniſi per Chriſti gratiam. 13. Ideo Auguſtinus Cap. 25. *divino muneri* virtutes philoſophicas adſcribit, non ergo generali influentiæ. 14. Adde quòd hæ virtu- Cap. 27. tes ad quandam jam *reformationem* animarum noſtrarum ſpectant. Chriſto ergo Reparatori acceptæ referri debent.

15. *Quidquid poteſt homo circa bonum, vel non* L. 1. c. 30. *malum in actionibus deliberatis, quod non poſſunt dæmones*

mones habentes nobiliora naturalia & generalem influentiam Dei, poteſt homo mediante gratia redemptionis: non ex ſola gratia creationis, ſecundùm quam & dæmones etiam habent naturam intellectualem nobiliorem & fortiorem, ac Dei influentiam generalem. At bona moralia virtutum non poſſunt dæmones exerere. Ergo ex Chriſti gratia id nos poſſumus.

Cap. 23. 16. Adde quòd *generalis influentia* ea eſt, qua Deus ad bonum ita nos movet, ut & ad malum detorqueri à nobis poſſit, id eſt, ad bonum apparens, ut docet Caſalius ex ſancto Thoma. At *auxilio ſpeciali* movet Deus, prævenit, præparat ad bonum, etiam *fortiùs & abundantiùs*, eoque egemus, tum quia indifferentes ſumus ad bonum & ad malum, tum quia ægri & imbecilles.

Ibidem. Cæterùm id auxilium etſi *ſpeciale*, etſi *Chriſti* gratiæ ſit, *non tamen uni, vel paucis datur, nec his præſtatur, & non aliis. Omnibus enim adultis ſanæ mentis ſuum adjutorium ſpeciale affatim communicat Deus, quia omnes vocat, omnes excitat, omnes prævenit, omnes præparat ad bonum, quantum eſt ex parte ſua, nobis neceſsarium. Quamobrem ratione perſonarum quibus datur, generale utique eſt, quia omnibus datur hominibus, &c.* Quo nihil aper- Cap. 14. tius dici potuit. Cùm ergo natura inſit nobis ad virtutes morales *potentia remota* tantùm, ut idem ait, proxima accedit beneficio Chriſti, ſed ea cum omnibus communicatur.

Non ergo placet Caſalio, quod dicta Patrum & Synodorum, aientium non poſſe boni quidquam fieri ſine gratiæ adjutorio, alii interpretati ſint ita, ut bonum meritorium vitæ æternæ intelligatur, alii ita ut illud Dei adjutorium non aliud ſit, quàm influentia generalis. Contrà ipſe ſtatuit, illud Cap. 16. quodcumque adjutorium ſpeciale dici, & bonum quodcumque remotè ſaltem ad pietatem pertinere, utrumque de Chriſti cenſu eſſe. Cui nos tantò gratulamur impenſiùs, quod cùm idem profeſſi ſimus ſæpiculè, raros, ac penè nullos hactenus nacti eramus ſuffragatores.

Illud quoque non ſilemus, Caſalium inter bonos & malos actus, aliquos interponere medios: etenim ut ipſe ait, *Inter omnes Scriptores Catholicos* L. 1. c. 44. *atque hæreticos, quos nobis legere contigit, vel quos ab aliis lectos audivimus, Lutherus primus, idemque ſolus negavit omne medium, omnemque actum indifferentem in actibus humanis.*

Jam verò de gratia habituali præclarè Caſalius ita diſſerit, ut ejus efficaciam nobis aperiat. Hanc ait eſſe illam Dei gratiam, quæ noſtram ita voluntatem, ut ſeſſor equum dirigit, incitat, gubernat: quæ operans & cooperans, præveniens & ſubſequens eſt. Cùm hæc omnia enim ille ex Auguſtino, ſive ex authore librorum Hypognoſticon retuliſſet aptaſsetque gratiæ increatæ, ſeu Deo nos moventi: eadem ipſa mox adaptat gratiæ habituali. L. 1. c. 5. *Etiam gratia gratum faciens creata habitualis dicitur operans, inquantum animam ſanat, vel juſtificat: dicitur cooperans, inquantum eſt principium operis meritorii, quod ex libero arbitrio manat. Atque de hac gratia operante & cooperante loquitur ſæpè Auguſtinus, & præcipuè de Lib. Arbit. & Hypognoſt. ubi ſuprà. Ipſa ſic nobis præſens & intima, una & eadem ſimpliciſſima in ſeipſa, operatur in nobis multos effectus, & ſecundùm unum illorum dicitur præveniens, ſecundùm alium verò dicitur ſubſequens. Sicut Auguſtinus ait de Gratia Dei per Chriſtum, Prævenit, ut ſanemur: ſubſequitur, ut ſanati vegetemur. Ipſa nos excitat & juvat ad bonum, ut dicit Bernardus. Conatus noſtri ad bonum, nulli ſunt, niſi à gratia excitentur; & caſſi ſunt, niſi à gratia juventur. Unde & ipſa gratia dicitur excitans & juvans.* Excitatur enim etiam quiſque ſui cujuſcumque affectus vehementia. Refellit ibidem mox eos Caſalius, qui ſoli habituali gratiæ eam diviſionem in operantem & cooperantem vendicatum ibant.

In ea autem ſolemni quæſtione, an juſtus poſſit exerere actus virtutum infuſarum ex influentia generali ſola, an opus habeat ſpeciali auxilio? vehementer pugnat Caſalius pro neceſſitate ſpecialis auxilii adversùs Tapperum alioſque generali in- L. 1. c. 3. fluentia contentos. Probat, quia ſine ſpeciali auxilio nihil poteſt mereri juſtus. Item quia gratia Chriſti ad actus ſingulos eſt neceſsaria. Rurſus generalis influentia ad gratiam creationis pertinet, at ea non eſt qua merentur juſti, vel quæ ad actus ſingulos eſt neceſsaria. Rurſus gratia habitualis eſt in parvulis, ſed otioſa: ergo ut agat in adultis, excitari eam opus eſt auxilio ſpeciali. Verùm jam ſæpè monuimus, hanc nobis videri verborum magis litem quàm rerum. Etenim *generalis influentia* Tappero, ubi gratiæ habituali & ſupernaturalibus formis applicatur, ſupernaturalis & ipſa eſt; eoque ſpecialis gratia eſt, ſed generalis dicitur, quod præſto ſemper eſt, nec ulli juſto negatur.

Inter effectus gratiæ habitualis idem hunc recenſet, *affectum animæ ſurſum ducere & elevare.* Et infrà ex Bonaventura, *Gratia facit hominem Deo amicum, facit hominem gratis facere ea quæ facit.* Cap. 1. *Affectus enim hominis recurvus eſt, & mercenarius quantum eſt de ſe. Unde quod facit, intendendo proprium commodum facit. Sed cùm divina gratia ſupervenit, ſic hominem totum gratum facit, ut ſive ad utilitatem proximi, ſive ad honorem Dei velit totum gratis impendere.* Et infrà rurſum ex Dionyſio ait, *Sacræ dilectionis ad divina mandata facienda principalem progreſſionem, eſſe ſecretiſſimam illam & ineffabilem operationem, qua divinus in nobis ſtatus efficitur*, per Baptiſmi regenerationem. Huc refert & quæcumque Auguſtinus diſputat de charitate; quam ait eſſe *virtutem, & rectiſſimam animi noſtri affectionem.* Et infrà Caſalius, *Charitas eſt qualitas ſpiritualis, & eſt habitus ope-* L. 1. c. 1. *rativus, & eſt gratia.*

Et infrà rurſum gratiam habitualem, eam confirmat eſſe, quæ ex Auguſtino, *prævia & dux eſt voluntatis pediſſequæ, & comitantis*: quæ libero comparatur arbitrio, ut *ſeſſor equo*: quæ ex authore librorum de vocatione gentium *domina eſt famulæ voluntatis*; quæ ex Scholæ Magiſtris *principa-* L. 1. c. 14. *lis eſt cauſa* operis meritorii, tum quia *inclinat* in illud voluntatem, tum quia in eo opere ratio & lux meriti ac juſtitiæ potiſſima eſt, & à gratia prorſus eſt, etſi materia ipſa actus à libero arbitrio ſit principaliter. Et ſanè juſtificari poteſt nemo, niſi *obedientiam habeat erga Deum, ſive propoſitum obe-* L. 1. c. 3. *diendi*: at ejuſmodi obedientia eſt charitas habitualis. Nec ſola remiſſione peccatorum juſtificat, ſeu juſtos facit nos Deus; ſed quia *nos illuminat,* L. 1. c. 5. *juvat, reddit pios, credentes, ſperantes, diligentes, pœnitentes, prudentes, ſapientes, fortes,* L. 1. c. 10. *temperantes, caſtos, juſtos, humiles.* Denique ex eo quod in mortali hoc ævo nemo perfectè conſequitur hanc habitualem juſtitiam & charitatem, cum Auguſtino concludit, non poſſe juſtos nunc ab omni labe veniali puros ſemper eſſe.

Poſtremò denique qui & efficaciſſima ſit divini propoſiti gratia, & noſtræ tamen libertati nihil officiat, ſic illo ex authore librorum Hypognoſticon apud Auguſtinum, verba ejuſdem hæc promens: *Rectè arbitror comparari liberum arbitrium jumento; unde dictum eſt, Ut jumentum factus* L. 1. c. 4. *ſum apud te: gratiam verò ſeſſori. Quia ſicut jumentum, ut dometur, apprehenditur de armento, & incipit per curam domantis ſe ad ejus proficere voluntatem: ita liberum arbitrium gratia Dei apprehenditur de armento luxuriæ ſæculi, in quo ſub paſtore diabolo vagabatur per incongruas voluptates, &c. Sicut jumentum dum in via dirigitur, ſeſſoris manu regitur, ut iter rectum, ſeu leniter, ſeu curſim ſecundùm ſedentis in ſe voluntatem poſſit incedere, quoaduſque ad locum perveniat deſtinatum; ita & liberum arbitrium, &c. Et ut ju-*

mentum cum aliquoties ſub ſeſſore, paſtum largioribus cibariis, incumbens fræno, curſu extollitur, ſeſſoris flagello cæditur, ut ſecundùm ejus ambulet voluntatem: ſimiliter & liberum arbitrium, dum homo gratiæ Dei immemor in proſperis efficitur, & tanquam de ſui poſſibilitate gloriatur, extollitur, ejus flagello corripitur, cum variis tribulationibus, & afflictionibus ſubjugatur, &c. Seſſor dicit, Feci hodie utputa triginta milliaria, cùm illo ſedente jumentum cucurrerit triginta milliaria: ſed non ea cucurriſſet, niſi à ſeſſore tam directum, quàm gubernatum fuiſset, &c. Ita Chriſtianus facit præceptum, ſed non ſine gratia dirigente, vel gubernante. Hæc ille de gratia increata, ſeu de Deo movente per gratiam, domante per converſionem, dirigente ad perſeverantiam. Addit & verba authoris librorum de vocatione gentium, *Gratia in omnibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo.* In hac enim auxiliorum multiplicium conſpiratione, in illa directione, & protectione Dei ſita eſt efficacia gratiæ hujus invictiſſima.

Jam ſuprà *ſpeciale adjutorium* ex Caſalio ſæpè memoravimus; ejus id proprium eſt, quod Chriſti ſanguine partum ſit nobis, quod ſupra naturam, quod abundantius ſit. At verò quod in ſingulis motionibus ſuis indeclinabiliter efficax ſemper ſit, nunquam vel leviſſimè inſinuat Caſalius, quin ſatis apertè id negat, cùm ſeſſori jumentum agenti illud comparat: cùm commune vult omnibus omnino eſſe: cùm nuſquam duplex auxilium actuale, ſeu ſpeciale ſecernit: ſed unum L. 1. c. 23. 34. ſemper declarat eſſe, *quo mota voluntas liberè velit, aut operetur, vel non, quod poſſit ſuſcipere, vel abiicere.* L. 2. c. 13. Ideo docet, *Gratiam ad actus ſingulos neceſſariam eſſe vel gratum facientem, vel gratis datam,* L. 1. c. 32. *vel quodcumque Dei ſpeciale auxilium ad bene operandum, ſive adjuvet Deus donum aliquod creatum infundendo, ſive immediatè per ſeipſum movendo voluntatem, ſive quocumque alio modo ſpeciali Deus juvet hominem. Ita nomen gratiæ accepit Gregorius Ariminenſis.* Ergo gratia habitualis poteſt dici ea quæ ad actus ſingulos eſt neceſſaria. Cæteroqui gratia actualis hinc conjici non poteſt voluntates infallibiliter determinare, ſed ex adverſo coniicere eſt ea voluntatem non determinari, ſicut nec habituali gratia. Quanquam prædeſtinationi gratuitæ totus ſtudeat cum Auguſtino & Thoma Caſalius.

Ad utramque gratiam pertinet, etſi habituali hoc tribuat hìc Caſalius, quod affectionem juſtitiæ affectioni commodi anteponant juſti: L. 2. c. 13. *Hæc gratia facit, ut velimus bonum ex affectione juſtitiæ; & ut non excedamus volendo bonum ex affectione commodi. Hæc nobis præparat juſtitiæ honeſtatem dilectam, & commodi affectionem temperatam, & ad mediocritatem redactam.* Et infrà: L. 1. c. 32. 33. *Affectio enim juſtitiæ ordinat affectionem commodi; nec affectio commodi eſt ſine peccato in habentibus rationem, niſi affectionem juſtitiæ comitetur, aut illi ſubjecta ſit.* Ita peccat homo, cùm Deo movente ad utramque hanc affectionem, ſed prout altera alteri ſubeſſe debet; homo motionem juſtitiæ irritat, motionem commodi amplexatur.

EX MELCHIORE CANO

Dominicano & Epiſcopo Canarienſi, qui Tridentino interfuit, cum antea Salmanticenſi Theologicæ Cathedræ præfuiſset.

FRanciſco Victoriæ, de quo infrà, non impar magiſtro diſcipulus fuit Melchior Canus. Hic de gratia generali ſic ſentit, Relectione de *neceſſitate fidei Chriſti ad ſalutem*; Olim quidem implicita tantùm, nunc *poſt Evangelii divulgationem explicita Chriſti fide* opus eſſe ad ſalutem, Part. 2. 3. concl. ſecus ſentientes erroris affines putat, & tantùmnon hæreſeos, niſi Eccleſiæ definitioni rem mallet reſervare. Si quibus autem annunciatum non ſit Evangelium, negat eos de inopia fidei reos agi poſſe; ſed ſalutis æternæ extorres facit ob alia peccata, quæ ſine fide & Baptiſmo non abluuntur: *Quod ſi fingas ejuſmodi legem naturæ ſervare, reſpondet divus Thomas quod ſi quis faciat, quod in ſe eſt, huic Deus providebit, vel per hominem, vel per Angelum, ſi opus fuerit. Et ſi quæras unde hæc tam extraordinaria providentia? Certè præter quàm quod ratione conſtat, nec enim Deus deficit in neceſſariis; ſacris etiam litteris traditur. In Actis Angelus rapuit Philippum ad Eunuchum virum religioſum. Angelus apparuit Cornelio viro timenti Deum. Et Joannes in Evangelio: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, &c. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, &c. Ego ſi exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum, &c. Ego lux veni in hunc mundum, &c. Sicut in lege naturæ, facienti quod in ſe erat, & ſervanti naturæ legem, Deus præſto erat ad revelandum ſupernaturalia, ſine quorum fide ſalvari non poterat: ſic in nova lege, præſtanti quod in ſe eſt, lux Evangelii refulgebit: quam qui non habet, manet in tenebris.*

Non multò pòſt tamen idem exiſtimat, ſine fide Evangelii explicita poſſe etiamnunc homines *juſtificari per ſolam fidem in Deum, ita ut mox quærant ſalutem à Deo, quæ eſt per Chriſtum Jeſum*. Id liquet in Cornelio Eunucho & aliis. Eſt porrò hoc inter juſtificationem & æternam ſalutem diſcriminis, Ibidem. *quod illa in temporis puncto cuique adeſt facienti quod in ſe eſt: hæc verò ſecundùm divinæ procurationis ordinem per media quædam temporaria & ſucceſſiva adminiſtratur.* Rurſum in his cave, ne quemquam ſuſpiceris aliter facere quod in ſe eſt, quàm cum gratuito & ſupernaturali, generaliter tamen in omnes effuſo auxilio. Quod expreſsè idem Canus infrà, *In hunc ſenſum facienti quod in ſe eſt, per naturæ dumtaxat vires, Deus non denegat gratiam, quia præſto adeſt gratuitum Dei auxilium moventis hominem & ad cognoſcendum, & ad amandum finem ſupernaturalem.* Unde mox ait puero deliberanti circa vitam honeſtam, quia mortalium cogitationes timidæ & incertæ ſemper ſunt, affuturum Deum *non ſolùm movendo affectum, verùm etiam illuminando intellectum, majori quodam lumine, quia ipſe illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Et infrà rurſum gentes ex Paulo ait naturaliter quæ legis ſunt facere, Ibidem. quia *poſſunt præcepta legis naturaliter cognoſci, & ſingula naturaliter etiam fieri; licèt omnia ſine auxilio Dei ſpeciali impleri non valeant.* Denique *Servanti naturæ præcepta non denegat Deus gratiam, per quam ea etiam ſervet, quæ naturæ lumen excedunt.*

Ad gratiam quoque generalem pertinet, quod idem habet in Relectione de Pœnitentia, etſi & ad maximè ſpecialem trahi poteſt. Plura Attritionis genera ſic deſcribit; Part. 3. *Primum cum quis dolet de peccato propter humana, naturaliaque motiva, ut quia turpe eſt, & contra rationem, vel quia inducit infamiam, vel etiam quia contrarium Deo eſt, quatenus finis eſt & principium naturæ. Cùm ſit hic imperfectus dolor, qui interim frangere atque atterere animum poteſt, licèt non perfectè, nos attritionem eam nuncupamus. Vide Auguſtinum libro de vera & falſa pœnitentia c. 2. & 9. Secundum genus eſt quod oritur à timore pœnarum ſpiritualium & temporalium, quæ lumine fidei cognoſcuntur. Tertium imperfectæ diſplicentiæ genus, cùm quis dolet quidem de peccato, qua ratione offenſa*

Dei eſt, ſed ex velleitate, non ex voluntate abſoluta & efficaci: habet enim deſiderium imperfectum placendi Deo, dimittendi peccatum. Sicut & dilectio Dei imperfecta poteſt appellari, volitio qua Deo vellem bonum & gloriam, ipſique placere in omnibus, deſiderio tamen imperfecto. Ita attritio procedit *vel à timore pœnarum, vel ab amore proprio & naturali, vel à dilectione imperfecta, conditionata, & inefficaci.* At contritio oritur *ab amore infuſæ charitatis. Ideo ad contritionem requiritur auxilium Dei ſpeciale, cùm ſit actus ſupernaturalis. Attritio verò ſolis naturæ viribus haberi poteſt, niſi attritio ſecundi generis, quæ tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis auxilio ſpeciali opus habet. Timor ſiquidem ſervilis donum Dei eſt. Et quemadmodum ad credendas pœnas ſupernaturales neceſſarium eſt auxilium Dei, quo moveatur intellectus: ſic ad timendum ejuſmodi pœnas, neceſſarium eſt, ut excitetur affectus; & conſequenter ad dolendum de peccato propter hunc finem ſupernaturalem. Credimus enim nullam pœnitentiam efficaciter attingere effectum ſupernaturalem cum ſolo auxilio Dei generali. Ad alias verò attritiones ex parte voluntatis, nullum auxilium ſpeciale requiritur. Nam illa primi generis, cum naturale objectum habeat, ſolis naturæ viribus nititur. Illa verò poſtremi generis, ſuppoſita fide Beatitudinis ſupernaturalis, haberi poteſt ſine auxilio Dei ſpeciali, ſicut & deſiderium inefficax & imperfectum Beatitudinis.*

Obſerva hìc primò, ex Cano diſertè id haberi, quæ *ſolis naturæ viribus fiunt*, fieri tamen cum *auxilio Dei generali*, ſive ſpeciali, ut primum & tertium genus attritionis. Secundò, timorem pœnarum æternarum, & donum Dei eſſe, & ex ſpeciali auxilio proficiſci, intellectum & voluntatem attingere, & ſupernaturalem eſſe, & proinde à vero procul eſſe, qui macula culpæ inficiunt, quidquid ab eo proficiſcitur operis. Tertiò generalis gratiæ particulas quoque eſſe illas inchoationes, ſeu velleitates placendi Deo, diligendi Deum, vitandæ offenſæ propter Deum, deſideria rudia quædam ſummæ beatitudinis. Quæ utcumque languida ſint conamina, & infirma auxilia, poterunt tamen actiones quaſdam forſan facillimas & rariſſimas expedire, culpas devitare, ne prorſus ſint ſteriles. Quartò *frangi atterique* non nihil concupiſcentiam mali per attritionem primi generis, atque ita ad gratiæ efficaciſſimæ, qua impius convertitur, integritatem concurrere etiam auxilia generalia, & pudorem, verecundiam famæ curam, timorem, amorem ſui naturalem & innocuum, aliaque id genus imperfecta.

Jam verò ad omne gratiæ genus flecti poſſe videtur, quod ibidem habet Canus: *Nihil vetat cum quis ſemel habuit actum amoris, odio habere malum, ſine amore præſenti, ex vi tamen præcedentis. Ut poſt primum aſſenſum concluſionis, quem ſine aſſenſu antecedenti principiorum habere nequivimus, nihil prohibet eidem concluſioni iterum atque iterum aſſentiri, ſine principiorum aſſenſu. Sic & primam pœnitentiam ſine dilectione habere impoſſibile fuit; ſecundam verò, vel tertiam habere poterimus ex efficacia ſolùm prioris dilectionis. Ita quoque puer vi & potentia amoris naturalis, quem dubio procul aliquando primùm habuit, poſtea malum fugit naturæ contrarium, etiamſi amor ille actu non perduret.* Præclarè hæc omnia; quia hæc actus dilapſi efficacia, non jam ipſi dilapſo in nihilum, ſed affectui ſuperſtiti vegetoque adſcribenda eſt. Itaque intellectus ſemel concluſioni ex vi principiorum aſſenſus, ſic afficitur, ſic hujus rei memoria informatur, ut concluſioni ſine principiis valeat aſſentiri. Sic & puer & pecus malum naturæ adverſum fugit, non ex actu ſemper aliquo, ſed ex affectu ſemper vegeto & efficaci amoris naturalis. Ita & affectus charitatis ſine actu expreſſo & proprio ſui, multa intus & foris efficaciter operatur. Ita gratia ſive charitas, eadem habitualis, eademque efficax eſt, qua affectus eſt; eadem eſt gratia operans, & cooperans; eadem per gratias actuales, ſeu per actus improviſos inſpiratoſque amoris excitatur, & agit poſtea.

Ibid. par. 1. Conclus. 9.

Nec multò pòſt idem de efficacia gratiæ habitualis, vel charitatis individuo nexu illi conglutinatæ: *Anima quoniam actus eſt primus, dat eſſe & vivere. Hanc conſequuntur potentiæ naturales, hoc eſt, intellectus & voluntas, per quas operatur ad conſecutionem finis. Sic & gratia vita quædam animæ eſt, quæ illi & vivere & eſſe divinum præſtat; quam charitas & reliquæ virtutes conſequuntur, quarum operationibus finem ſuum homo conſequetur.*

Ibidem.

Ut Cani ſententiam exculpamus de modo gratiæ efficaciſſimæ, duo proferemus loca ex *Locis Theologicis* ejus. Deum cauſam & authorem peccati, obdurationis, excæcationis vehementer negat; & tamen cur tam crebrò Scriptura ſecus affirmare videatur, rationem ipſe excogitavit, qua *nec actio propriè Dei ſit, nec ſola permiſſio.* Quoſdam enim excæcaſſe & induraſſe legitur Deus, ut *potentiam* ſuam oſtenderet. Itaque cùm *hæc à natura Dei abhorreant, impropriè & figuratè illi tribue* ſentit, idque triplici ratione. *Primò quia ſublato ejus lumine, nihil aliud quàm cæcitas ſupereſt. Secundò ad exequenda mandata ſua Satana adminiſtro utitur, ob idque ea dicitur efficere, quæ miniſter illius authoritate roboratus efficit. Tertiò ut unus Solis calor ſecundùm ſubjacentes eſſentias, alia liquefacit, alia indurat; ſic Deus eodem lumine male affectum excæcare dicitur, bene inſtitutum illuminare: eodemque prorſus beneficio indurare illum, hunc mollire. Videlicet miraculis eiſdem editis emollitus eſt Iſrael, obduruit Pharao: eadem doctrinæ luce Apoſtoli viderunt, Phariſæi cæci facti ſunt. Quoniam divina lux tametſi per ſe quidem ad videndum editur; ſed per occaſionem tamen in eo cæcitatem efficit, qui pravè affectos habet oculos: in eo duritiem, qui pravo affectus eſt animo.* Vides quàm non aſſentiatur Canus prædeterminationi phyſicæ; & per malos omnipotenter Deum facere quidquid æternis decreverit conſiliis, quomodo expediat. Nimirum Deus ex ſe non effundit, niſi lumina & beneficia; excæcantur tamen & indurantur his impii, ex *occaſione*, & quia ita *affecti* ſunt. Aliter enim & aliter affecti homines, per occaſiones ſuis affectibus opportunas tranſverſi & præcipites quolibet aguntur. Si ita mali in mala hæc, vel illa, quæ divinis famulantur conſiliis, quantò faciliùs boni in bona quælibet Deo placita agentur? Cum his bonos præterea Deus & inſpiret & accendat affectus, nequaquam malos illis. Denique actionis peccaminoſæ ut actio eſt, cauſam Deum eſſe confitetur Canus, ſed *generali naturalique concurſu* tantùm; quocirca nec ea Deo imputari poteſt, uti nec cœlo. *Stultus quippe erit is, qui in cœlorum motrices intelligentias, culpas, vel proprias, vel alienas retorſerit.* Ergo ut cœli, ita & Dei concurſus generalis in actiones liberas ab ipſa libertate noſtra determinatur, & ita demum in culpam degenerat: Deus in bonum movet, utpote ſemper beneficus; voluntas in boni ſeſe deflectit umbras, ut Sanctus Thomas tradit.

De locis Theolog. l. 2. c. 4.

Rurſus idem Canus alibi, quomodo ſeſe ipſa voluntas noſtra agat, nec exorbitare ſinatur tamen extra fines à divina voluntate præſtitutos: *Quæ res præcipuè in hominibus illuſtrior apparet, qui quoniam non aguntur, ut ſervi; ſed liberè potiùs agunt, ut domini, ratione eligunt media; & ſe ipſi cient, ut per talia media fines propoſitos conſequantur. Nec idcircò tamen aut primæ cauſæ virtus minor eſt, aut poteſtas infirmior, immò hoc uberior & major, quod attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Ecqua enim vis*

L. 12. c. 14. ad 7. arg.

ea fortior eſſe potuit, quæ adeo ſuaves & congruentes impetus in rerum natura poſuit, ut eas nulla vi quidem illata moveat, ſed vehementiſſimè moveat tamen? Quæ Dei virtus eximia inſigniſque ſuavitas, multò latiùs in gratuitis effectis, quàm in naturalibus ſe effundit. Non enim ſolum vitales operationes, quæ ſupra naturam ſunt, in ſe edit mortalis homo per gratiæ formam & virtutes; ſed ad vitam ipſam capiendam ſua ſe actione parat, & vivendi ſibi cauſa eſt. Vides quàm magnificè oſtentet, ut homo ſeſe ipſe moveat cieatque ad operationes etiam ſupernaturales *per gratiæ formam & virtutes*, immo & per præparatorias quaſdam boni initiationes ad vitam ipſam ſpiritalem ſemet protrudat. *In nativitate ſpiritali, is ipſe qui naſcitur, non ſolùm principium eſt, ut poſt ægritudinem ſanus ſit, verùm etiam ut poſtquam fuerit mortuus, & vitam habeat, & abundantiùs habeat. Hieronymus præclarè ait, Hominem ſibi eſſe vivificationis ſuæ cauſam. Nempe actus fidei, ſpei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus utitur ad animum vivificandum, homo ipſe in ſe facit, gratuito quamvis & ſupernaturali auxilio permotus.* Si hæc cum antedictis componantur, non puto latere poſſe mentem Cani, à prædeterminatione phyſica alienam.

An. 1540.

EX ALPHONSO VIRVESIO
Epiſcopo Canarienſi.

CArolo V. Imperatori hîc dicavit *Philippicas diſputationes* viginti, adversùs Lutherum & Melanthonem, pari eloquentiæ & eruditionis vi copiaque inſignes. Hic primùm negat ulla peccandi neceſſitate conſtringi impios etiam. Nam peccandi, & quicumque demum *habitus etſi retardet, & impediat ab operibus è regione diverſis: non tamen prorſus impedit, quin ſi major conatus adhibeatur, contrariis operibus reſiſtamus habitui.* Ea ſanè eſt natura & vis habituum, ut etſi non ſemper & in omnibus, at ſæpè & in ſingulis poſſimus reſiſtere & reſiſtamus. Addit ad hæc opitulari *gratiam*, non gratum facientem, qua peccata remittuntur; ſed *gratis datam*, qua homini Philipp. 5. *confertur facultas ad faciendum ea, quæ alioqui perfeciſſe nequiret. Ideo quoties peccator orat, jejunat, indigentibus ſubvenit, Chriſti gratiam illi adeſſe credo: non quæ Deo gratum omnino reddat, ſed quæ gratis dumtaxat immerentem juvet, & ad alteram quæ verè gratia eſt, gradum faciat.* Ergo etſi actualis gratia utique eſt, *verè gratia* tamen eſt habitualis.

Philipp. 6. Et alibi idem, *Naturæ lumen malignum ſanè & inefficax, niſi gratia ſublevetur. Quo tamen lumine ſemper animus gliſcit & geſtit ad meliora. Nemo eſt enim quantolibet peccatorum pondere prægravatus, qui non intima quadam animi energia revocetur à turpitudine: à qua tamen haud noſtrarum eſt virium prorſus recedere, niſi adſit Chriſti gratia, quæ rationem fruſtra conantem & adnitentem erigat & perficiat. Illud igitur quidquid eſt animi noſtri, cui turpitudo etiam cum maximè delectat, non probatur, quodque vel in mediis facinoribus ad honeſtum provocat, ſollicitat, conſpirat; idipſum Paulo dicitur mens, à Theologis verò nunc mens, nunc ratio nuncupatur.* Quæ omnia ſine generali divinæ motionis beneficio fieri, vix aut nec vix intelligi poteſt.

De gratia verò habituali, quam *verè gratiam* jam nuncupavit, ut ea inclinet ad agendum: *Infans admotus Sacramento habet charitatem & cæteras virtutes, quibus præſtanda eſt lex.* Et infrà: *Inutilis fides, niſi virtutes adſint, quibus ſuperetur cupiditas.* Et rurſum, Philipp. 7. *Prior eſt fides, major charitas, fidei vita, virtus & energia.*

Nunc denique de gratia efficaciſſima ſic ille: Philipp. 16. *Quid, aut quantum in bono opere voluntas impendat, & quid gratia efficiat, variè traditum eſt à Doctoribus, in diverſum ſalva illa communi veritate abeuntibus.* Subdit effatum univerſim ratum, fixumque, ſive à gratia, ſive à voluntate ſola nihil fieri, totum ab utraque. Rei elucidationem hac ſimilitudine expedit: *Similis videtur animi noſtri imbecillitas infantiæ puerorum, geſtientium ambulare, nondum tamen valentium ingredi: quibus apponitur machinula quædam lignea, curriculum appellant Hiſpani, rotulis quatuor, ceu pedibus ſuffulta. Huic machinæ admotus infans, innititur ad ambulandum, ita ut quaſi præcedentem machinam ſequi videatur: quæ tamen minimè præcederet, niſi ab infantulo impulſa: nec infans impellere poſſet, niſi machinæ innixus. Alioqui omnes ejus conatus tantummodo conferunt, ut frequentiùs cadat. Quandiu infans ambulare vult, præcedente machina poteſt: poteſt etiam ſi velit ceſſare; nec id tantùm, verùm & à machina ſi libeat diſcedere; accedere verò poſteaquam ſemel ceciderit, etiamſi maximè conetur, ſuis viribus minimè poteſt.* Itaque ſi ſtet, ſi ambulet, alieni beneficii eſt, & ſui utcumque conatus: ſi ceſſet, ſi cadat, ipſius eſt tantùm infantuli, ſive voluntatis. Hìc enim *machinula gratiæ, puer voluntatis ſpeciem gerit.* Et multis quidem prævenitur voluntas, multis ſubinde excitatur ſtimulis, ut machinula oblata utatur, ut incedere velit, quos hæc comparatio non attingit; ſed quod attinet ad vim aſſentiendi, vel diſſentiendi liberam, ſeu ad facultatem utendi, vel non utendi gratiæ oblatæ ſubſidio, Scriptoris mentem ea comparatio non ineleganter declarat.

EX PETRO SOTO
Dominicano Theologo, qui Tridentino interfuit.

AD gratiam generalem fortaſſis ſpectat quod tradit Soto, quandiu ſuperſtes hîc agit homo, de quolibet peccato agere pœnitentiam poſſe. *Auguſtinus enim, Hieronymus, & alii antiquiores contra Manichæum hac una potiſſimum ratione egerunt, quod fruſtra eſſent admonitiones, pœnæ & præcepta præmiaque, ſi non eſſet libertas arbitrii.* De inſtitutione Sacerdotum. Lect. 5. de Pœnitentia. *Cùm igitur omnibus peccatoribus, quandiu in hac vita ſunt, loquatur Deus per Scripturam, Convertimini ad me, comminetur pœnam obſtinatis, pœnitentibus veniam promittat; neceſſe eſt fateri omnem peccatorem liberi arbitrii eſſe ad hæc agenda: & meritò, cùm nondum pervenerit ad terminum illum malitiæ damnatorum, Probatur & alia ratione non minùs neceſſaria. Nullius enim tanta eſt malitia, quam divina gratia ſuperare non poſſit, & quem non poſſit Deus convertere, qui cujus vult miſeretur, &c. Sunt ſimul cogitandæ duæ iſtæ rationes: cùm pœnitentia ex duobus pendeat, gratia & liberi arbitrio.*

De induratis tamen mox aſſentiri videtur Soto, quòd eis ſubtrahatur gratia, aut facultas pœnitendi: Ibidem. *Igitur ſubtrahitur obſtinatis id quo acturi eſſent pœnitentiam, aut vellent, non tamen facultas pœnitentiæ. Longe aliud eſt impediri executionem virtutis alicujus, & auferri ipſam virtutem. Qui bonis adhortationibus avertit à peccato aliquem, non aufert ab eo libertatem peccandi, ſed voluntatem. Et e contrario qui bonis adhortationibus potuiſſet avertere à voluntate peccandi proximum, nec fecit, non compulit illum ad peccandum, nec abſtulit libertatem arbitrii, qua poſſet non peccare. Ita ſi Deus non dat, non facit, ut pœniteat peccatorem, aut ut id velit, non aufert tamen facultatem, &c. Subtrahitur itaque, quibus ſubtrahitur gratia, actus ipſe, ſcilicet pœnitere, vel credere; ſed non ſubtrahitur poſſe hoc facere. Illud porro eſt gratiæ, hoc naturæ. Auguſtinus Lib. de Prædeſt. SS. poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ* *eſt hominum*; *habere autem charitatem atque fidem, gratia eſt fidelium*. Ergo obduratis gratiam aufert pœnitendi Soto, non facultatem, non libertatem: ſed primò obduratis tantùm, non omnibus, non ullis aliis peccatoribus. Ergo hanc illi gratiæ ſpoliationem meruerant peccatis aliis, ad quæ vitanda non deerat gratia. Secundò ſubtracta gratia, ſubtrahitur actus ipſe pœnitendi, non facultas; ſicut qui dehortamenta à peccando peccanti ſubtraxit, quibus illum avocaſſet à malo, actum bene operandi ſuſtulit, non facultatem.

Ibidem, Lect. 8.

Idem attingit infrà generalis gratiæ portionem, timorem pœnæ: *Pœnæ timor quanquam imperfectus ſit, & poſſit nonnunquam malus eſſe: cùm ſcilicet peccatum amatur, & ſolo timore pœnæ, quam mallet non eſſe, non peccatur: eſt tamen bonus & aptus his, qui non aliud noverunt, quàm ſe amare, & incommoda ſua timere. Propterea ad hoc hortantur nos ſacræ litteræ, proponuntque æternas illas pœnas. Unde Chriſtus, Timete eum qui, &c. Itaque manifeſtiſſimus eſt ille error, de quo aliàs dictum eſt, damnans peccati illum, qui timore pœnæ retrahitur à peccato*. Sic ille contra Lutherum.

Ibidem, Lect. 9.

Sed & generalius aliquod auxilium in reliquiis quibuſdam primigeniæ Dei imaginis idem alibi locat, quanquam levius quoque infirmiuſque illud ſit. Nec enim funditùs extincta eſt per peccatum lux veri, aut honeſti cupido, aut deteſtatio vitii, quin horum bonorum ſemina ſuperſint aliqua. *Non negamus fieri poſſe, ut deteſtetur peccatum impius, aut boni aliquid ex ſuo genere, ductus naturali ratione & inſtinctu faciat. Sed nec pœnitentiam, nec opus aliquod quo tantillum appropinquet ad Deum aut diſponatur ad gratiam, niſi à Deo adjutus, facere poteſt*. Quaſi dicat poſſe per illa auxilia vitari utcumque peccatum quodlibet, non tamen fieri, quod vel Deo placeat, vel ad pœnitentiam, gratiamque diſponat. Unde hæc Scripturæ verba, *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid ex nobis, &c. Sine me nihil poteſtis facere*, ab Auguſtino ita ait exponi, quòd *nihil ad ſalutem pertinens* poſſimus.

Ibidem.

Ideo infrà negat opera infidelium vel peccatorum omnia eſſe peccata. *Nam cuncta illa quæ afferuntur contra hoc ex Scriptura, Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt: & quæ Auguſtinus ex hoc loco contra Julianum acerrimè diſputat de virtutibus gentilium, manifeſtè intelligenda ſunt de his, quæ ex infidelitate procedunt: quæ ut hujuſmodi mala ſunt. Atque ita Scriptura loquitur de ſacrificiis & oblationibus Judæorum, quæ illi ſuperbo animo & gloriantes, ſibique ſecuritatem promittentes offerebant, ſine vera pœnitentia*.

Ibidem.

Luculentè autem mox docet, dum ſe quis præparat ad juſtificationem, etſi *nulla merita habeat, niſi damnationis, &c*, *etſi magis amet peccatum adhuc, quàm ſalutem; nam ſi non ita eſſet, ſed fortior eſſet voluntas gratiæ, jam & ille non amaret peccatum & remiſſum eſſet ei. Itaque ſi totus conſideretur, magis provocat iram, & magis meretur iram, quàm miſericordiam*: reſpicit tamen Deus bona opera, quibus ſe præparat ad juſtificationem, quia Dei ſunt dona. An autem per iſta ſaltem de congruo mereatur quis juſtificationem, rem in medio relinqui ſuadet, aliis ajentibus, negantibus aliis, bellè utriſque, cùm utriſque conſtet *peccatorem quandiu in peccato eſt, magis dignum eſſe damnatione, quàm venia; & propter hoc ipſum in ſe conſideratum, nulla ratione mereri, niſi damnationem*. Auguſtinus in Epiſtola ad Sixtum voce meriti uſus eſt, ſed rem mitigavit, cùm dixit *aliquod meritum*.

De ratione medendi peccatis, ut pertinet ad ſpirituales judices. L. 2.

An fides Chriſti, an jus divinum ſine culpa ignorari poſſit, controverti ait inter Catholicos; ſatiùs autem eſſe *hoc divino judicio relinquere, de quo nihil certi nobis in Scriptura eſt proditum. Satis eſt ea quæ ignorantur abſque dolo, & fraude, & abſque negligentia manifeſta diſcendi & ſciendi, quæ neceſſaria ſunt, excuſare à peccato*.

De peccat. diſcrimine & ratione medendi. Lect. 1. 2.

Poſtremò cùm duplicem Soto in homine rationem diſcreviſſet, quarum altera contemplandis æternæ legis regulis vacat, altera adminiſtrandis ex ea norma temporalibus: cùm item duplicem intellectum, ſpeculativum & practicum: utrique ait ineſſe naturaliter ſemina quædam & ſumma faſtigia verorum omnium. Ut intellectui ſpeculativo, *Non poſſe idem eſſe & non eſſe, Totum eſſe majus parte, &c.* Intellectui practico, *Beatitudinem eſſe appetendam, ſtudendum eſſe ſapientiæ, juſtè vivendum, poſthabenda eſſe deteriora melioribus, æterna & incorruptibilia meliora eſſe temporalibus & corruptibilibus, avertendum eſſe animum à corruptione & transferendum ad incorruptionem. Hanc Synderesin vocant, alii apicem & ſublime mentis, quod ſemper inviolatum manet & incorruptum, quantumvis falſis opinionibus & perverſis affectibus ſit homo corruptus*. Jam verò *quia voluntas cognata eſt rationi, hunc rationis actum ſequitur in voluntate alius ſimilis actus, naturalis ſcilicet appetitus finis, velle eſſe beatum, velle juſtè vivere, incorruptionem & æternitatem appetere*. Non tamen ita, ut *neceſſarium judicemus, explicitè & actu, vel à ratione cogitari, appetendam eſſe beatitudinem, vel voluntatem ita eam velle. Sed ſatis eſt, quidquid judicat ratio appetendum, & quidquid voluntas appetit, ut indutum ratione beatitudinis, ſapientiæ & juſtitiæ appeti, & judicari appetendum. Unde in omnibus quæ volumus, ſunt virtute hi finium appetitus; ſicut in omnibus, quibus intellectu ſpeculativo aſſentimur, priora illa principia virtute continentur*. Ubi adverte 1. hæc veri bonique ſemina reſidua eſſe ex bono naturæ priore, licèt per liberatoris beneficentiam jam nobis conſervata & ei debita. 2. Juſtitiæ, ſapientiæ, legis æternæ, & lucem & cupidinem aliquam in mente & voluntate noſtra eſſe reſiduam, ut nihil mirum ſit, ſi hoc generali auxilio vitentur aliqua peccata, vel bona moralia fiant, quæ tamen ne remotè quidem diſponant ad juſtificationem, niſi ſpeciale accedat gratiæ auxilium. 3. Non tam actus, quàm affectus horum eſſe efficaces in dirigendis & intellectus & voluntatis operationibus. Rarò enim aliquis actu appetit & vult, vel cogitat beatitudinem, ſapientiam, &c. Sed eo affectu inebriata voluntas, propenſiùs fertur in ea quæ huic conſentiunt. Ideo ſæpè adnotavimus ingentem eſſe efficaciam affectuum, virtutum, gratiæ habitualis.

De Sacram. in genere, Lect. 9.

Ergo de efficatia gratiæ habitualis aliqua præclarè alibi idem Soto, *Gratia Sacramentorum eſt multò abundantior & plenior, quàm gratia virtutum & donorum ſeptem quæ tribuuntur Spiritui ſancto. Igitur non ſolùm per Sacramenta, vel confertur de novo, vel augetur ſanctitas, & conſequenter datur gratia ad omnia opera virtutum & donorum Spiritus ſancti exequenda, quod ſemper fit in gratiæ collatione: ſed confertur per ea potiſſimum quoddam & ſuperabundans auxilium gratiæ ad omnia Chriſtiana opera & fines Sacramentorum. Baptiſmus non tantùm juſtificat, & ad bona opera exercenda regenerat hominem; ſed tantam confert gratiam, ut perfectè homo conſepeliatur Chriſto, & moriatur præteritis omnibus peccatis, & reſurgat etiam ad operanda tanta virtutum opera, quanta & qualia decent verum membrum Chriſti; & ita de cæteris Sacramentis*. Gratia quæ per Sacramenta confertur, utique habitualis eſt, & vides tamen quanta ejus efficacia prædicetur.

De Baptiſ. Lect. 2.

Unde idem infrà: *Effectus Baptiſmi eſt gratiæ Dei & virtutum collatio, quam aqua ſignificat, quia fœcundat & perſpicua eſt; ut videlicet non ſit anima noſtra ſterilis, ut terra ſine aqua; ſed inebriata potiùs, & infuſa & potens germinare. Unde Paulus vocat lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè*. Addit Baptiſmo nos uniri Chriſto, ut membra capiti, palmites viti.

Ideo & infrà juxta ſententiam Thomæ, Bona-

venturę,

De Pœnit. Lect. 10.

venturæ, Alenſis, conſtare ait, quòd *juſtificatio impii ſit peccatorum remiſſio, & innovatio quædam, atque ſanatio animæ*. Confitetur ibidem Scholæ Doctores gratiæ nomine habitualem deſignare ſolitos, etſi & actualem ſciant ac commendent: *Quanquam Scholaſtici ſæpiùs gratiæ nomine, habitum quendam virtutem animæ, ſive priorem virtute intelligant; non tamen propterea vel rationem ipſam primam & propriam gratiæ, quæ eſt, quod non ſit ex meritis, negant, vel ſolum illum habitum intelligunt. Diſtinxit diligenter divus Thomas duplicem gratiam, alteram habitum, alteram gratuitam Dei cooperationem, motionem atque converſionem animæ ad bonum*. Principatum tamen hujus nominis penes gratiam habitualem eſſe agnoſcit Soto, cùm hanc adversùs Lutheranos probat eſſe juſtitiam inhærentem juſtis, de qua Paulus, *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis*.

Ibidem. Lect. 11.

Denique quòd gratiæ habituali bonorum noſtrorum operum laus vendicetur, & ita refundatur in Deum, ita tradit Soto, Lutheranos refellens, qui nos, quaſi noſtræ plus induſtriæ quàm gratiæ tribuentes inſimulabant. *Iſti aſſerunt Dei gratiam nihil in nobis aliud efficere, nullam immutationem, niſi tantùm non imputari nobis peccata, & imputari juſtitiam Chriſti. Nos aſſerimus divina gratia ita nos immutari, ut deleantur omnia peccata, inſeramur Chriſto, donemur à Deo maximis & pretioſis muneribus gratiæ, admirandis virtutibus, quibus cooperemur illi, & impleamus ſpiritu ejus legem. Certè ſi conſideremus naturæ opera, Deus non tantùm in creaturis omnibus operatur, ut prima cauſa; ſed etiam tribuit creaturis virtutes mirabiles, & pulcherrimas, & ſaluberrimas, quibus & ipſæ operentur, nec putat ſibi quidquam detractum eſſe. Si Sol mirabiliter lucet, & illuminat, & producit germina omnia, magis in hoc illuſtratur Dei omnipotentia, ut non tantùm per ſeipſum, ſed per creaturas etiam ſuas operetur. Cum naturæ opera multò ſint minora, quàm gratiæ, & tamen proportionabilia eis; quare non eſt credendum, in operibus gratiæ Deum creaturis ſuis, nobis ſcilicet virtutes dare, quibus ei cooperemur? Hoc eſt diſponere omnia ſuaviter. Dei, inquit Paulus, adjutores ſumus*.

Ibidem. Lect. 12.

Tertium poſtremò gratiæ genus ita expinxit Soto, ut expreſſiùs non potuerit delineari noſtra illa auxiliorum varietas, multitudo, congruitas, conſpiratio & hinc efficacia. *Cùm actus omnes pœnitentiæ in nobis ſint & ex Dei motione & ex noſtri arbitrii libertate & qualitate; nec ſemper eodem principio oriuntur in nobis, neque eodem ordine procedunt. Hoc manifeſtiſſime ipſa experientia teſtatur, dum alius timore pœnarum, alius præmiorum intuitu, alius divinæ bonitatis conſideratione convertitur, prout ſcilicet Deo placet, qui habet corda noſtra in manu ſua, & prout affectus noſter diſpoſitus eſt. Non poſſunt itaque ſub arte & certa ratione comprehendi hæc divinæ gratiæ admiranda opera. Quia verò ſuaviter Deus omnia diſponit, hominesque juxta ipſorum diſpoſitiones movet; ipſa experientia docet, peccatores corporeis delectationibus affectos, faciliùs & communiùs pœnarum timore trahi*. Vides nos moveri à Deo pro *qualitate* arbitrii noſtri, prout *noſter affectus diſpoſitus eſt*; omnes moveri à Deo *juxta diſpoſitiones ipſorum*, hanc eſſe gratiæ *ſuavitatem* & efficaciam: ideo innumerabiles illos divinæ tractionis modos *ſub arte & certa ratione comprehendi non poſſe*: ſed tamen timore pœnarum plerumque incipi, quia hoc ſenſu tangi faciliores ſunt, qui ſui & voluptatum amore delibuti ſunt adhuc.

De Pœnit. Lect. 8.

Subdit motus iſtos quibus pœnitentia perficitur, fidei, timoris, ſpei, charitatis, quandoque ſed rariùs, *uno citiſſimo & quaſi ſubito actu* fieri, ut in Paulo & Latrone; at communiter, *ſeorſim, paulatim & ſucceſſivè*. Et quidem *exemplum eſt in Auguſtino, qui de ſua ipſius à peccatis converſione, & pœnitentia, quàm ſcilicet longo tempore, & tardo motu tandem completa fuerit, ſcribit apertiſſime in ſexto & ſeptimo Confeſſionum*. Quæ ille omnia lectione ſequenti proſequitur; ubi & leviſſima quæque exordia vel timoris, vel affectus cujuſcumque, quo reſipiſcere incipimus, à Deo eſſe teſtatur.

Ibidem.

Poſtremò denique idem alibi docet, quo fune trahi poſſint naturæ liberæ & rationales, incolumi libertate ſua. Nempe per habitus, qui naturam indeterminatam ſuapte ſponte & ancipitem, non determinant, ſed inclinant in id, quod ei conducibilius eſt. Nec enim naturæ quæ ad quidvis ſunt determinatæ, per habitus ullos egent, vel poſſunt inclinari. Ergo habitus, ſeu affectus animæ vehementes, vincula ſunt, quibus vel à Deo in bonum, vel à diabolo in malum pertrahi poſſunt ſoſpite libertate.

De peccat. diſcrim. & ratione medendi.

EX JACOBO PAYVA Andrado Luſitano Theologo, qui Tridentino interfuit.

An. 1564.

TRidentinæ Synodo affuit Andradus à Sebaſtiano Luſitaniæ Rege miſſus, eoque ipſo tempore horis à Synodo vacuis elucubravit *Orthodoxarum Explicationum libros decem* adversùs Martinum Kemnitium novellæ hereſeos tum ſigniferum.

L. 4. pag. 341. 345.

Hic ergo primùm habitualis gratiæ efficaciam ita deſcribit: *Niſi potentiſſima Dei gratia voluntati noſtræ præeat & præluceat, fieri certè non poteſt, ut eorum quæ perfecti boni nomen merentur, quidquam conſectari valeamus. Quæ cum humanam naturam non evertat, ſed perficiat; non perdat, ſed inſtauret, & priſtinæ dignitati reſtituat; non quidem liberum arbitrium nobis à natura inditum alligat, illiuſve actionem impedit, aut retardat; ſed jacentem erigit, languentem excitat, vireſque ſuppeditat, ut quæ pulcra ſunt & divina, ultro proſequatur & complectatur*. Et infrà, *Quod nihil perfecti ac ſpiritalis boni facere ſcelerati homines poſſunt, quandiu eorum mentes flagitiorum ſunt maculis coopertæ, non quidem eſt, quia libera voluntate carent ſed quia adeo illa eſt peccatorum laqueis implicata, ac ſcelerum pondere preſſa, ut nec ſe ab illis extricare, nec emergere ullo modo propria virtute poſſit. Non ſecus ac ligneis ſoleis devincti, qui incedendi quidem facultatem habent, etſi ingredi nullo modo poſſint, niſi vincula rumpantur prius, quæ motum reprimunt ac retardant. Cùm igitur divinæ gratiæ ſplendor ſceleratis mentibus elucet, &c.* Ea eſt ergo vis gratiæ juſtificantis, ut cùm peccata deleat, ſimul ſervitutis vincula perfringat, voluntatem liberet, ſanet, promptam & expeditam faciat ad bona opera.

L. 4. p. 350. 351.

Cùmque infrà dixiſſet *Deum in nobis nullo noſtro conſenſu efficere, ut ad ſe nos vocet, voluntatemque noſtram ad juſtitiæ amorem excitet*: Verùm ut noſtra voluntas *non repugnet gratiæ, ſed ad illam ſe explicet, neque liberum arbitrium gratiæ expers poteſt, neque divina virtus in nobis ſacere libero arbitrio non conſentiente ſolet. Unde liquet ex gratia & libero arbitrio unicam cauſam conflari noſtræ ad juſtitiam applicationis*. Sed rurſum ut gratia erigat, ſanet, liberet voluntatem roboretque, *Finge te omnibus corporis viribus fractis proſtratumque longa ægritudine jacere, ut nec erigere te, nec membris uti ullo modo poſſis: occurrat verò homo potens, qui tui commiſeratione provocatus, tibi vires reſtituat, valetudinem reſarciat, totiuſque corporis firmitatem inſtauret: ut jam nihil ſit quod membrorum omnium functionem retardare, aut motum comprimere valeat: hunc ne libertatem ingrediendi, membriſque utendi ideo tibi ademiſſe, vel extenuaſſe putabis, quia ſine ejus ope illis uti nullo modo poteras?*

Hæc eſt efficacia gratiæ, à qua libertatis excidium fruſtra formidabat Kemnitius, cùm nihil aliud quàm ægritudinem noſtram ſanet, vincula abſolvat, noſque ad bene operandum ſanos, robuſtos, proclives efficiat, & hominem eò reſtituat, unde exciderat. Quocirca ex Scripturis & Patribus conſequenter oſtendit obſiſti gratiæ à nobis poſse; & Pag. 359. gratiæ obſequi *proprium id eſſe liberi arbitrii munus, poſtquam vires divino beneficio recuperavit*.

Cùm autem Kemnitius ſola peccatorum condonatione juſtificationem conſtare contenderet, & *inhærentem* noſtram ſugillaret *juſtitiam*: ex adverſo Andradus probat cùm juſtificatione illabatur nobis beata Trinitas, cum tota eam donorum L. 6. p. 455. 456. 457. 459. 461. & virtutum opulentia illabi. *Cùm Pater & Filius rebus omnibus continenter aſſideant, neque abeſſe ab illis unquam poſſint; liquidò ſanè conſtat peculiari aliqua ratione juſtorum mentes inhabitare, divinaque ſecum ornamenta afferre, quibus cùm mentes illuſtrantur, Spiritus ſancti domicilia & ſedes dici poſſint.* Et rurſum præclariſſimè: *Cùm juſtificare ſit juſtum facere, juſtus eſſe nequit, qui juſtitia caret. Juſtitiam verò conſtantem eſſe mentis rationiſque æquitatem & moderationem, quæ omnes ſuas actiones & conſilia divina lege & voluntate metitur, ſacræ nos litteræ docent. Nam cùm divina voluntas omnis ſit æquitatis & juſtitiæ norma, juſtus certè is ſolùm dici poteſt, qui divinæ voluntati omnibus in rebus paret, &c. Quare juſtitia nihil aliud eſt, quàm habitus animi divina lege conformatus, ad parendum divinæ legi atque voluntati, virtutumque omnium officia obeunda inducens, &c. Univerſa autem divina lex dilectione incluſa continetur &c.* Ex his manifeſtiſſimè id eluceſcit divinæ charitatis infuſione conſtare juſtificationem, ut non tantùm deleantur peccata, ſed ea diſpoſitio, habitus ille, ea vis, proclivitas, affectio inſeratur animo, & libero arbitrio noſtro, ut divinæ legi per omnia obſequi poſſimus, velimus, ardeamus. Pag. 466. &c. *Quare qui Charitatem Spiritus ſancti munere menti habent infixam & penitus inſitam, totam ſanè legem intra ſe continent, animumque illa habent mirabiliter informatum, atque adeo verè juſti ſunt, &c.* Hìc ex Scripturis & Auguſtino coacervantur plura teſtimonia, quibus efficitur, tum juſtos fieri nos, cùm charitas Dei infunditur ſupernè. Porrò hinc liquet & ea omnia Auguſtini loca de dilectione & delectatione juſtitiæ, de charitatis inſpiratione, ad gratiam juſtificantem, inhærentem, immanentem pertinere, & eò revocata eſse à fidei Catholicæ defenſoribus, quod huic intelligentiæ innitatur traditio Eccleſiaſtica de juſtitia inhærente. Denique illud hìc conſtanter tuetur Andradus, in juſtificatione noſtra priorem eſse charitatis infuſionem remiſſione peccatorum, ut lucis exortus prior eſt tenebrarum fuga, cùm & charitas ceu juſtitia exoriens, tenebras noctemque peccatorum ipſa fuget.

Denique ut idem infrà luculentiſſimè argumen- L. 6. p. 499. tatur, *Cùm juſtitia divinus nodus ſit, qui mentem cum Deo aptat & conjungit, neceſſe eſt humanum animum contrariis motibus ad juſtitiam atque ad peccatum ferri. Cùm igitur peccare nihil ſit aliud, quàm amorem à ſummo Deo & incommutabili bono avertere, & in labentibus caduciſque bonis collocare; nulla certè alia patere poteſt ad juſtitiam via, quàm omnem amorem in Deum transferre & ab infimis atque abjectis rebus abalienare. Unde juſtificatio converſio in ſacris litteris dicitur.* Hæc Auguſtinum mirificè redolent. Quo ex eodem facilè intelligitur, quanta vis ſit & efficacia amoris, ſeu pios Deo per juſtificantem gratiam applicet, ſeu impios ſæculo per carnis concupiſcentiam. Ex hoc amore caſto, ſeu ex Spiritu ſancto per eum inhabitante, *incitante & impellente*, fluunt Pag. 520. actiones piæ juſtorum, & inde *divinitatem quandam habeant neceſſe eſt*, divinorumque præmiorum dignitatem.

Quod ad gratiam generalem attinet, confitetur Andradus inter Catholicos controverti, an ſingula infidelium opera ſint peccata. Proſpero ajenti in L. 3. de vita Contempl. c. 1, *multos conſentire, plurimos diſſentire*: tum maximè diſsentire L. 3. p. 273. &c. 284. Auguſtinum, ubi *divino muneri* tribui jubet philoſophicas virtutes, hoc eſt *ſpeciali auxilio*, non generali tantùm influentiæ: ubi ait gentes naturaliter quæ legis ſunt facere, quia nondum omnino detrita eſt imago Dei; ubi hæc auxilia Dei comparat muneribus, quæ Abraham contulit filiis concubinarum; ubi laudat Hæreticorum conſtantiam, mortem perferentium, ne Chriſti nomen ejurent. Ergo etſi *liberum ſit* hac in re ſuo quemque ſenſui ac judicio ſervire; ſatius tamen eſse ait cum Auguſtino ſententiam temperare, & infidelium opera eatenus damnare, quòd plerumque ex amore laudis, aut voluptatis, vel ex prophana ſuperſtitione prodirent.

Cæterùm ex naturæ contemplatione aſsurgere eos potuiſse infrà docet ad qualemcumque Dei ut omnium authoris & *remuneratoris* notitiam & L. 3. p. 289. &c. 298. cultum, cui implicitè jam inerat Chriſti fides obſcura quidem, ſed quantula ad ſalutis initia ſufficit iis, qui eo loco & tempore vitam degunt, ut nihil accuratius de eo inaudire potuerint. Nec enim vel Moſaicæ legis tempore, vel antè multò explicatior erat Chriſti fides, & tamen ea ad ſalutem utcumque conducebat. Addit ideo Juſtinum cenſuiſse, Socrati & aliis ejuſmodi Philoſophis Chriſtum non fuiſse prorſus incognitum. Addit & Clementem Alexandrinum. Hæc ille de generalibus auxiliis Dei, quibus utcumque & remotè poteſt quis ad juſtificationem præparari: etſi promereri eam nullo modo poteſt. Quod enim vel propioribus ad eam diſpoſitionibus quidam allinunt adumbratam quandam meriti imaginem, vel ipſi non ſilent, quàm leve & perfunctorium ſit hoc meriti genus. *Nam vel ipſum con-* L. 6. p. 509. *grui nomen indicat, non verè ac propriè meritum eſſe, cui quidquam jure debeatur; ſed quod Dei miſericordia magis, quàm juſtitia innititur.*

Ad tertium poſtremò tandem, idemque efficaciſſimum gratiæ auxilium ſpectaſſe videtur Andradus his verbis: *Quod ipſum Auguſtinus apertè* L. 4. p. 114. *docet, cùm liberum arbitrium equo comparat intractato & indomito; gratiam verò equiti, qui jumentum domat & condocefacit. Quare ſicut univerſum iter eques feciſſe eo ſolùm dicitur, quia equum moderatus eſt, effecitque ut iter equus conficeret: itineris tamen labor utrique communis eſt; ita juſtitiæ univerſum iter gratia & liberum arbitrium unà conficiunt, cùm tamen gratia liberum arbitrium ferocitate exultans domet, iſtudque dirigat, ut Dei voces audiat, & ſeſe ad illius monita ſponte applicet.* Ita ſanè invictiſſima eſt & blandiſſima tamen vis atque efficacia gratiæ in liberam voluntatem, ut eam *domet* juſtificando, ut *univerſum iter* conficiat perſeverando, nempe quia illam ſanat, condocefacit, moderatur, dirigit. Cùm autem Andradus Jeſuitarum Patrum Colonienſium cenſuram adverſus calumnias Kemnitii tueretur, hæc habet de eorum ſententia de gratia hac efficaci: L. 4. p. 375. *Neque vero ea ſolùm ratione Deum operari in nobis Colonienſes exiſtimaverunt, quia verbo nos ſuo ſuadet & monet, ut Kemnitius fictè & fallaciter dicit; ſed potiùs quia ſingulari quadam & eximia gratia mentem movet, ut ſeſe ad Dei voces accommodet, oblataque juſtitiæ ornamenta libenter accipiat. Quod hæc Colonienſium verba ſatis apertè indicant: Gratia hæc quæ ad operandum neceſſaria eſt, & velle facit, non eſt quæcumque inſpiratio, ſeu cogitatio ſancta, ſeu boni propoſiti ſuggeſtio, ſed efficax Dei operatio.*

Sed aliquantò explicatiùs idem alibi omnipotentiam gratiæ multiplicem in perficienda converſione peccatorum delineat: *Variè homines à* L. 6. p. 504. 505. 506. *Deo juſtificari valdè eſt compertum. Quoſdam enim* *divina clementia rara quadam & inſolenti miſericordia, atque nihil minus quàm Deum cogitantes ad ſe pertrahit, & veluti eorum ſe mentibus ingerit: quemadmodum Paulum, effrænato quodam & præcipiti furore inſanientem, ita Deus invaſit atque commovit, ut unà & Chriſti vocem audiviſſe, & juſtitiæ charitatiſque opibus exornatus fuiſſe videretur. Nam cùm divina virtus nullis certis legibus aſtringatur; aliquando quidem humanam mentem tanta vi excitat, ut illam una & commoveat & juſtificet. Cùm tamen divina gratia nemini vim inferat, eo quidem liberiùs humanus animus Dei vocibus auſcultat, oblataſque ſibi cœleſtes opes eo libentiùs proſequitur, quo firmiori & exaggeratiori gratia fuerit à Deo excitata, &c. Ampliſſima hæc juſtificandi ratio non quidem præparationem tollit, ſed confert: non minuit, ſed auget.* Quanquam repentina & uno impetu profliganda fuiſſe videatur hæc converſio, collectioni tamen auxiliorum divinorum locus fuit, tametſi anguſtior. Sed breviori quandoque & loci & temporis gyro ſævior & intolerabilior ſævit tempeſtas, quàm prolixiori. Novit Creatoris omnipotentia compluſculas machinas, artes, affectuumque congreſſiones breviſſimo ſpatio explicare. Paulus certè timore concuſſus, cœlitus conſternatus, cæcitate percuſſus, intus foriſque aſperitate & ſuavitate tentatus eſt, & ita ſubactus.

Pergit porrò ibidem ob oculos ponere converſiones explicatiores: *Quandoque verò Deus mentem divinarum rerum contemplatione ſenſim à peccatorum ſordibus avocat, ad ſe allicit, ſuique amore inflammat. Quibus omnibus charitatis inchoatis atque imperfectis motibus ad juſtitiam paulatim præparatur, qui ipſam antecedunt quidem, quoaduſque tandem animus perſpecta ſceleratæ vitæ infelicitate, ſe totum in charitatis poteſtatem tradat.* Vides pluribus ſtimulationibus amoris in Deum, & timoris ob anteactam ſceleratè vitam, allici, adducique tandem hominem, ut Deo ſe totum tradat.

EX FRANCISCO HORANTIO

Hiſpano Ordinis Minorum, qui Tridentino Concilio affuit pro Epiſcopo Palentino juſſu Philippi II. Hiſpaniæ Regis.

Libros ſeptem *Locorum Communium* hic ſcripſit adverſus Calvinum, nuncupavitquè Carolo Hiſpaniarum Principi. Hic Alphonſi à Caſtro ſe diſcipulum profitetur, ſententiis magis, quàm verbis. Et primùm quidem juſtificationem ſic ille deſcribit: *Eſt tranſitus quidam ad formam penè divinam, ac ſimilem illi quam Chriſtus habet, è cujus præſtantia & merito hæc eſt orta, &c. Procedimus ad gratiam & juſtitiam, nec quieſcimus, donec tota mente noſtra recreati per Spiritum ſanctum, qui in noſtros animos infunditur, recti, Deo cari,* L. 2. c. 59. *mundi fuerimus, &c.* Et rurſus, *Hæc rectitudo quæ nos juſtificat, eſt ordinatiſſima quædam hominis interioris potiſſimum diſpoſitio, qua regnante principes partes animi noſtri, fide, ſpe, charitate, dulci profectò nexu, cum Deo colligantur: ubi & inferiores animæ virtutes, ne quid rectitudini deſit, rationi & menti obtemperare atque inſervire docentur. Comitem habet charitatem, quæ nunquam eſt otioſa, ſed in ea incumbit, quibus æternam vitam & Deum ipſum nobis conciliamus.* Unde mox negat in ſola peccatorum remiſſione eſſe juſtificationem, niſi hæc addatur rectitudo, quæ rationem Deo, cætera hominis rationi ſubjugat, & per individuam ſibi charitatem à bonis operibus nunquam otiari ſinit, *in Dei obedientiam mirabiliter reformatos.* Hanc ait à Chriſto nobis non *imputatione*, ſed infuſione manare, ſicut & ab Adamo peccatum. Quam de inhærente juſtitia doctrinam *non recens natam, ſed cum ipſa Eccleſia ſimul ortam* comprobari docet ex Auguſtini opuſculis compluribus, apud quem illud inculcatiſſimum legitur, *Charitas inchoata, inchoata juſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta juſtitia eſt.* Ibid. c. 34. Quocirca meritò ſubdit eam doctrinam à Concilio Tridentino ſancitam. Hinc claret, quid ſit *charitas* apud Auguſtinum, & quanta gratiæ hujus juſtificantis ſit efficacia. Et aliquanto ante expendens verba Joannis, *Ex Dei ſemine nati, id eſt, qui divinum illud pignus hæreditatis æternæ, gratiam ſcilicet, in ſe habent, quamdiu ſemen tale in illis eſt, peccare non poſſunt. Semen diaboli peccatum eſt, mors, caro, concupiſcentia; quamdiu hæc ſemina in nobis vigent, quod inde naſcitur, peccatum neceſſariò erit. Dei verò ſemen, gratia, vita, ſpiritus, & juſtitia eſt: quo ſanè ſemine regnante, non magis dominari peccatum poteſt, quàm in luce tenebræ.* Planè ut ſemen diaboli concupiſcentia, inſtigat urgetque ad peccandum: ita ſemen Dei gratia & charitas regnatrix quædam eſt, & impellit ad bonum.

Et alibi non minùs egregiè de hac gratiæ inhabitantis efficacia, *Cùm Paulus dixit, In mortem* L. 7. c. 3. *Chriſti baptizati ſumus, conſepulti ipſi, ut in novitate vitæ ambulemus, rem altiùs repetit; nempe quod per Baptiſmum, ceu per ſuæ divinæ miſericordiæ inſtrumentum, Chriſtus nos mortis ſuæ fecerit participes, ut in eam medio Baptiſmo inſeramur: & quemadmodum ſurculus ſubſtantiam alimentumque ducit à radice, cui inſitus eſt: ita qui Baptiſmum ea mente qua debent, recipiunt, verè efficaciam mortis Chriſti participant, in mortificatione carnis ſuæ: ſimul etiam reſurrectionis, in vivificatione Spiritus.* Qui porrò ita inſeruntur Chriſto, ut tanquam ſurculi à radice, *ſubſtantiam alimentumque* ab eo ſugant; illi utique poſſunt præcepta Dei implere, & ipſum etiam mandatum dilectionis ex toto corde. De quo ille: *Quod ſi ita* L. 1. c. 36 *intelligamus, ut non ſolùm nihil repugnans charitati, verùm etiam nihil de ea diminuens, vel ad ipſam minimè pertinens ſit in corde; ſed totum quod eſt in noſtra mente, actu quàm maximè intento in Deum propendeat, hoc proculdubio erit in patria. At verò ex toto corde Deum diligere, ſic ſcilicet, ut nihil neque opere, neque verbo, neque ipſa cogitatione quidem admittamus contra ejus voluntatem: tali certè modo viatores adhuc Deum diligere tenemur: qui ſi ſic diligamus, præcepto divino ſatisfecerimus.*

Nunc de generali gratia texamus ejuſdem Horantii doctrinam: *Nemo negat, nemo qui non agno-* L. 1. c. 21. *ſcat, & ſanitatem rationis graviter vulneratam ex peccato, & ſic illam noſtram primam voluntatem pravis cupiditatibus eſſe implicatam, ut ad ea quæ ad regnum Dei ſpectant, addo etiam lubens, ad magnas vincendas tentationes, atque heroicas exercendas virtutes, Dei motione ut advertat, favore ut operetur, gratia verò ut mereatur, homini ſit opus.* Apertè ſignificat Horantius ſine *gratia*, nempe juſtificante, poſſe per ſolam generalem Dei influentiam, ſeu *motionem* vitari peccata, impleri præcepta, fieri bona aliqua quoad ſubſtantiam actus, & non meritoriè: nec opus eſſe ſpeciali auxilio, quem ipſe *favorem* vocat, niſi ad magnas tentationes, aut heroicas actiones profligandas. Ideo & de philoſophicis virtutibus ſubinde diſputat, Cap. 26. 27. quas ut negat veras fuiſse virtutes, ita peccata dici vetat, cùm Dei dona ſint: *Non natura in bonum propenſa tantùm, & juſto obediens Dei donum eſt, verùm ipſa etiam operatio, loquor de heroica, (ne bellum per me ſuſceptum adverſus Ariminenſem hic quiſquam ſuſpicetur) ex divinæ munificentiæ theſauris dimanat & proficiſcitur, &c.*

Hinc liberum cuique eſse philoſophatur Horantius peccare, vel non peccare, cùm nullus fraudetur generali hoc auxilio. Cùm autem exciperet Calvinus liberè peccari, etſi neceſsariò; quia non coactè, ſed voluntariè; quod ad libertatem ſatis eſt, ut in Angelis elucet bonis maliſque, qui ita liberi ſunt, ut boni tamen malique neceſſitate obligentur. Contrà reſiſtitur ab Horantio, eſto ut hi liberi ſint, ſed tamen nihil merentur: at homo, ut meritoriam habeat libertatem, neceſſum eſt ea L. 1. c. 29. fruatur indifferenter ad utrumlibet expedita. *Num diabolo, qui neceſſariò malus eſt, & voluntariè malus, cui nec peccandi finis eſt, num peccata illa omnia denuo imputantur? Abſit, ut eam fingas divinam juſtitiam, aut nobis viatoribus præſcribere velis. Beatiſſimis ſpiritibus ex Bernardo ſumma in bonum neceſſitas cum ſumma libertate mirè quadrat. Sed iſta omnia fœliciſſimo illi ſtatui debentur, à quo quidem omnis ratio meriti & novæ culpæ eſt excluſa. Sine nos viatorum legibus vivere, &c.*

Et de gratia generali juſtis ſuppetente ad perſeve- L. 1. c. 31. randum in bono: *Eſt ſanè & ipſa perſeverantia donum Dei, ſed quam cum omnibus altiſſimus, cujus prompta & parata eſt in largiendo celeritas, communicare eſt expeditiſſimus. Nec aliunde proficiſcitur, quod alii ad finem perſeverant, alii incepto curſu prolabuntur, quàm quod extenſæ cœleſtis manus beneficio ultro renunciant, apertoque Dei latere omnino ſe privant. Si igitur differentiæ cauſa requiratur, præſentis juſtitiæ & injuſtitiæ, & cur alii conſtanter perſeverent, alii in ſtabilitate deficiant, ut ea omittamus, quæ æternam prædeſtinationem ſpectant, hæc potiſſimùm eſt, quod quamvis omnes ſua virtute roboratos ſuſtinere Dominus cupiat, & velit ſalvos facere univerſos, ne pereant: perverſa tamen eorum conſcientia divinam præſentiam in ſe illapſam haudquaquam ſuſtinet, &c. Tametſi ex electorum numero non fuerunt, qui ſic pereunt.*

Certè infrà generaliùs ad omnes prorſus expor- L. 1. c. 32. riguntur generalia auxilia: *Oſtendamus juxta Auguſtini mentem, Dei gratiam quæ ſufficiens & neceſſaria ſit, omnibus paratam eſſe; non minus, quàm ſit pervia oculis noſtris lux hæc materialis: immo nolentes & reluctantes humaniſſimè provocat, atque inexcogitabili arte impiorum etiam pectoribus ſeſe inſinuat, &c.* Quibus ille refellit Calvinum his verbis inſultantem, *Phreneticos nihil moror, qui gratiam pariter & promiſcuè expoſitam eſſe garriunt.*

Quin immo idem Horantius de induratis & reprobis hæc habet: non aliud Deum quàm *permittere* ut cadant, *ſubtrahendo præcipua illa filiorum auxilia ſola*, non omnia, non generalia. Nam L. 1. c. 8. *nunquam Deus ſtatuit hujuſmodi hominibus, non ſe ea largiturum auxilia, quibus à peccato reſurgant. Eſſet enim hoc ab infinita ſua pietate perquam alienum, qua ſemper paratiſſimus eſt cuicumque ſubvenire, ad oſtium pulſare, excitare, pellicere, atque terrere.*

Efficaciſſimam denique & propoſiti divini executricem gratiam, ut libertatis conſentaneam eſſe doceat, tria operum genera diſtinguit Horantius. L. 1. c. 33. *In primo operum genere nullam penitus voluntas noſtra partem habet, non conſenſum, non cooperationem. Ea ſunt prædeſtinatio, vocatio, admonitio, pulſatio, aſpiratio, atque illuminatio.* Etenim ut ſubditur ex Auguſtino, non eſt in poteſtate noſtra poſitum, non ſæpè *viſis tangi*. Sed hæc beneficia *repudiare & aſpernari* poſſumus. *Secundi generis opera ſic in nobis Deus exercet, ut & nos noſtrum etiam illis aſſenſum præbeamus. Ea ſunt omnia, quæ motum quempiam liberi noſtri animi deſignant. Hæc ſimul à Deo, ſimul à nobis fiunt, à Deo tamen prius natura. Hic intelligi non poteſt, Deum operari, quin & nos operemur.* Nempe cum priùs priori vocationi conſenſerimus. Ad hoc ſecundum genus revocat illud Chriſti, de iis qui *trahuntur* ad ipſum. Nam *Deus promptiſſimus eſt, ad oſtium pulſans, ut per ipſum non ſtet, quo minus aut trahamus, aut trahamur, & ut corda noſtra adaperiantur.* Reſtant denique *tertii generis opera, quæ ſolius Dei munera ſunt, ut gratiæ, virtutes, cum habitibus infuſis &c.* Hoc triplici ex genere auxiliorum, ea tantùm quæ primi generis ſunt, poſſunt ebblandiri conſenſum noſtrum, *vocatio, admonitio, pulſatio, illuminatio*, & *viſorum* objectio, quibus aptè quiſque *tangitur* ex Auguſtino. Efficacia enim hæc erunt, ſi ex intentione Dei prædeſtinantis aptentur.

Idem ibidem inſinuat hoc ipſum ex Auguſtini ſententia, quam eam eſſe teſtatur, *quod per gra-* L. 1. c. 33. *tiam impreſſo non modò delectationis affectu, verùm etiam cœleſtis auxilii vigore ad perpetuitatem conformetur voluntas: quod invicta fortitudine, dummodo conſtare ſibi velit, roboretur: quod ſi gratiam gubernare & regnare patiatur, nunquam ipſa excidat: quod gratuita domini miſericordia & ad bonum convertatur, & converſa, quandiu voluerit, per divinum favorem non ſtet, quin in bono perſeveret: quod voluntatis humanæ directio in bonum, & poſt directionem conſtantia, ex Deo utraque pendeat.* Ubi palam eſt, & præſentiſſimam omnibus eſſe gratiam, quæ & ad converſionem, & ad perſeverantiam ſufficiat; & illi gratiæ pleroſque reluctari; ſed tamen à Deo pendere *humanæ voluntatis directionem* in bonum, & in bono *conſtantiam*, ut utramque det quibus volet, *dirigendo* & *gubernando* voluntates ita, ut etſi obluctari poſſint, non pertinaciſſimè reluctentur.

Sed quid apertius verbis ejuſdem hìc non multò pòſt: *Si ſermo ſit de iis primi ordinis & gratiis,* L. 1. c. 34. *quas Deus in nobis ſine nobis liberè aſſentientibus operatur, proculdubio majora ac plura ſubſidia pro ſua miſericordia confert electis, quàm reprobis. Adeſt enim omnium corda pulſans, impariter tamen.* Hæc ſunt auxilia conſenſum anteveniientia, eumque ebblandientia, vel extorquentia electis, non reprobis, etſi utriſque communia, quia conferuntur electis *plura & majora*. Ergo non ſola vi, ſed etiam multitudine ſua efficaciam obtinent invictam. Nec ad præſcientiam conditionatam confugitur, nec ad motionem, vel delectationem prædeterminantem, quæ vel unica ſufficeret; ſed ad *plura & majora* auxilia electis collata, non reprobis. *Hæc eſt mirabilis providentia erga ſuos electos, ut eos ex ultimo orbe ad ſe vocet. Hæc eſt illa divinæ voluntatis abyſſus, hæc illa altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, cujus conſilia incomprehenſibilia, viæ inveſtigabiles.* Etſi enim, *Sic Deus nos moveat, ut ipſi obſequi, vel eum repellere liberum ſit; tamen ipſa ad perſeverandum conſtantia eſt à Deo, non voluntatem noſtram ullis neceſſitatis vinculis coercente, ſed incredibili bonitate ſua eam aſſervante.* Dirigit, gubernat, aſſervat Deus, & ita infallibiliter agit voluntates liberas per media fallibilia.

Alibi idem demonſtrat, tam non labefactari humanam, quàm nec divinam libertatem, æterna ſive præſcientia, ſive prædeſtinatione. Et ſua enim opera præſcivit Deus, ac præfiniit. Si dicas autem etiam *media per quæ perveniamus* ad Deum ſive per converſionem, ſive per perſeverantiam, à L. 1. c. 8. Deo eſſe præfixa: reſpondet id in confeſſo eſſe, *ſed tamen ut ea media recipiamus, in noſtro arbitrio poſuit, ſic quod ea renuere pro libertate noſtra poſſumus.* Quare infallibilitas eventus, non à ſingulorum, quæ reſpui poſſunt, ſed ab univerſorum mediorum, ſeu auxiliorum efficacia exiſtet. Unde infrà confitetur, *Si Deus efficaciſſimis illis* Ibid. c. 18. *favoribus quibus ornare ſolet electos, ſi iiſdem inquam auxiliis reprobos cumulaſſet*, & ipſos ad meliorem frugem convertendos fuiſſe; ſed Deus *omnibus paratiſſimus eſt auxiliari & opitulari, ne peſſimi homines duritiam ſuam Deo aſcribant. Quod verò majoribus præſidiis ſuos muniat, ne cadant; & quod certioribus hamis eos lapſos è peccati cœno prehenſos trahat, electionis ſuæ penitus latens eſt ſacramentum. Cujus aliam cauſam neque eſſe nos fingimus,*

gimus, neque inquirere volumus, præter ſuam ipſius voluntatem. Infrà denique elegantiſſimè declarat divina voluntate & operatione conſtitui & confirmari invictiſſimè proprietatem voluntatis liberæ, Ibid. c. 11. ut agat, ſicut agere apta nata eſt, *nempe libera ad utramque contradictionis partem.* Motio autem divina ſi ſe accommodat huic noſtri arbitrii liberæ indifferentiæ, non poteſt aliter effectum aliquem infallibiliter ab eo elicere, quàm multa & alia aliis majora infatigabiliter offerendo auxilia & incitamenta, quæ ſingula poſſit reſpuere, & pleraque reſpuat, non univerſa.

EX ALPHONSO A CASTRO

Ordinis Minorum.

An. 1559.

ETſi adverſus omnes hæreſes ſcripſit Alphonſus à Caſtro, acriùs tamen ſæpiùſque adversùs Lutherum decertavit. Et primò quidem non fidei, ſeu ſcientiæ ſolius, ſed & charitatis, quæ vera Chriſti gratia eſt, neceſſitatem tuetur adversùs Lutherum Pelagiumque: *Habita ſcientia dicit Pelagius* V. Gratia. *non eſſe nobis opus ulteriore dono gratiæ, aut charitatis, quoniam nec charitatem vult fateri donum Dei, neque eam dicit neceſſariam, ſed ſufficere ſolam fidem cum noſtri arbitrii poteſtate. Et hoc modo interpretatur illud Pauli, Gratia eſtis ſalvati per fidem. Sed advertat Pelagius, quod ait Paulus, non ſola fide eſſe ſalvatos, ſed gratia, & hoc per fidem.* Hanc eſſe infrà docet gratiam, qua opera meritoria poſſumus edere, adeoque ſanctificantem: *Nunquid per peccatum perdimus liberum arbitrium? abſit. Verùm perdimus per peccatum gratiam divinam, cujus auxilio liberum noſtrum arbitrium bonum poterat operari; qua jam ſublata, ampliùs non poteſt bonum operari, quod ad vitam perducat æternam.* Et rurſum ibidem gratia hac habituali uſque adeò effici ait, ut poſſimus non peccare, ut quidam ea habita ne peccari quidem poſſe coniicerent ex Joannis verbis, quæ in ſpeciem id ſonant: *Omnis qui natus ex Deo peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet. Semen dixit gratiam aut charitatem, per quam filii Dei efficimur. Cauſa ergo quare qui natus eſt ex Deo non peccat, eſt, quia ſemen Dei, id eſt gratia, in eo manet. Non eſt enim poſſibile, ut quis in gratia exiſtat, & peccet. Illa enim duo ad idem tempus referenda ſunt, &c.* Ideò alibi ait hac de re gratiam vocari libertatem, hoc eſt, libertatem à peccato. Quia in charitate cauſſa eſt & poteſtas non peccandi: *Aliquando libertas ſignificat gratiam, per quam liberamur à peccati ſervi-* V. Libertas. *tute, cui opponitur. De hac Apoſtolus, Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* Denique hac gratia docet ſervari poſſe omnia Dei præcepta, ea verò orbatos poſſe ad eam ſe præparare, & tunc præcepta ſervabunt: *Oſtendamus obſervationem om-* Verbo Præcepta. *nium præceptorum Dei eſſe nobis poſſibilem cum ipſius Dei adjutorio, quod tamen ipſe paratus eſt ſemper nobis præſtare, ſi nos eo uti volumus.* Adfert verba Deuteronomii, *Propè eſt verbum in ore tuo*, & ibidem memoratum ait fuiſſe præceptum dilectionis, ut & hoc oſtendatur *eſſe nobis poſſibile cum Dei adjutorio, quod ille paratus eſt nobis præſtare.* Impleri porrò præceptum dilectionis ait, etſi non toto & pleniſſimo affectu amoris Deus diligatur nunc à nobis, dummodò nihil adverſum mandatis ejus fiat: & non actu ſolo tamen, ſed etiam affectu diligatur, *quoniam inter multa mala hoc enumerat Apoſtolus, Sine affectione. Oportet ergo affici Deo. Et ſi cum hoc reliqua omnia illius mandata quiſpiam ſervaverit, ille dicendus eſt diligere Deum ex toto corde ſecundùm illum modum, ſecundùm quem dilectio Dei nobis in hac vita præcipitur.*

Nunc de gratia generali has ille aſſertiones ut Catholicas aſtruit: *Ut arbitrii libertatem & gratiæ neceſſitatem oſtendamus, advertendum eſt voluntatis noſtræ operationes eſſe triplices. Quædam enim* V. Gratia. *earum eſt bona, ut velle dare eleemoſynam egenti propter Deum. Alia mala, ut velle furari. Alia media, quæ nec bona, nec mala eſt, ut velle fricare barbam, vel deambulare, nullo conſiderato fine, ad quem hæ operationes diriguntur. Nam ſi aliquis illis operationibus præfigeretur finis, ab eo poſſet quælibet illarum malitiam aut bonitatem accipere. His ergo jactis fundamentis, quinque addo aſſertiones catholicas. Prima, liberum arbitrium ex ſe, & ex ſua conditione poteſt eligere quamlibet volitionem malam. Secunda aſſertio Catholica, liberum arbitrium ex ſola ſuæ naturæ conditione (non excludo hic, aut in prima aſſertione illam Dei generalem concauſationem) poteſt eligere quodlibet opus medium, quod videlicet nec eſt bonum, nec malum. Tertia aſſertio Catholica, liberum hominis arbitrium ex ſola ſua poteſtate, addita etiam illa communi & generali Dei concauſatione, non poteſt ſine aliquo ſpeciali Dei auxilio bonum aliquod operari. Quoniam ſemper circa illud præcedit quædam monitio, aut attractio, aut inſpiratio, aut aliquod donum naturæ ſuperadditum, quod Deus merè gratis, quibus illi placet, donat. Quarta aſſertio Catholica, poſtquam Deus voluntatem noſtram excitavit ad bonum, eſt in ipſa hominis voluntate hæc poteſtas, ut Deo monenti & inſpiranti conſentiat, aut diſſentiat. Quinta aſſertio Catholica, poſtquam voluntas noſtra cum Dei adjutorio cœpit agere aliquod bonum, non poteſt ſine ejuſdem Dei ſpeciali adjutorio bonum incœptum proſequi, & in eo perſeverare. Ex his quinque aſſertionibus patet, quanta ſit liberi noſtri arbitrii poteſtas, quanta divinæ gratiæ neceſſitas.* Ubi auſteriori Gregorii Ariminenſis ſententiæ accedit Alphonſus, non poſſe ſine ſpeciali auxilio ullum fieri bonum: niſi de bono meritorio intelligat, ut infrà liquebit.

At idem non multò pòſt declarat, quàm paratum obviumque omnibus ſit hoc Dei auxilium: *Obiiciunt, Nullus peccat in eo quod vitare non poteſt. Si ergo non eſt homini liberum præcepta omnia* Ibid. *adimplere, & peccata omnia vitare, cùm non vitat, non peccat. Reſpondemus hanc eſſe arbitrii noſtri poteſtatem, ut Deo monenti conſentiat, & Deo operanti cooperetur. Deus autem nunquam ſeipſum nobis negat, imo ſemper paratus eſt, ut nos excitet, & adjuvet.* Et locis Scripturæ de hoc auxilio præſtantiſſimo depromptis, *Ecce jam vides, qua de re Dominus peccatores accuſet; quia ſcilicet vocavit, & noluerunt reſpondere, nec impotentiam aut infirmitatem propriam cauſari potuerunt, quia ipſe extendit manum ſuam, ut eos adjuvaret, ipſi tamen ejus adjutorium neglexerunt.*

Idem ibidem libertatem nunc noſtram eam monet dici, quæ immunes facit non à peccato, vel à miſeria, ſed à neceſſitate, ſive à coactione. Sed quæ ſit Alphonſo immunitas à coactione, idem ipſe alibi declarat: ipſiſſima eſt enim indifferentia agendi & non agendi: *Libertas eſt quæ opponitur neceſſitati, vel ut veriùs dicam, coactioni. Quando* Ibid. *ergo dicimus hominis arbitrium eſſe liberum, de hac libertate intelligimus; quia cùm operatur, poteſt non operari; & cùm nihil operatur, poteſt operari.* Ideò ut ſuprà docuit, poſſunt omnes per generalem influentiam vitare malum, poſſunt per auxilium ſpeciale, quod omnibus aliquando ſaltem præſto eſt, facere bonum, & implere præcepta. Poſſunt denique ſi præluſoriis utantur his auxiliis, ad fidem & juſtificationem pervenire. Ibidem, *Joannes Evangeliſta ait, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Hæc poteſtas non ſolis juſtis data eſt, quoniam hi cùm juſti ſunt, in filiorum numerum jam redacti ſunt. Peccatoribus ergo hæc poteſtas eſt collata. Quoniam ſi juxta vires ſuas ſe ad gratiam ſuſcipiendam præparaverint, Deus non ſubtrahet ſe ab illis, quin imò* *dabit illis gratiam, per quam in filiorum adoptionem recipiantur.*

Denique illa Chriſti verba: *Sine me nihil poteſtis facere*, ſic ille exponit adverſus Lutherum, hinc inſidias & exitium ſtruentem noſtræ libertati: *Nihil ſine Deo poſſumus facere, quia ſine ejus con-* Ibid. *cauſatione, nulla creatura poteſt aliquid facere; quoniam etſi diviſiones operationum ſint, idem tamen eſt Deus, qui operatur omnia in omnibus. Habita etiam hac generali Dei aſſiſtentia & concauſatione, nihil, hoc eſt, nullum opus meritorium poteſt facere liberum arbitrium ſine ſpeciali Dei auxilio, hoc eſt, ſine gratia Dei, per quam quis habet ut poſſit vitam æternam mereri. Hac ergo gratia ſecluſa, etſi multa poſſit liberum noſtrum arbitrium, cum Dei generali adjutorio; nihil tamen poteſt mereri, & ita nec fructum vitæ æternæ ex ſe producere.* Ubi communiori jam ſententiæ videtur ſuffragari, ut per generale adjutorium fieri poſſint aliqua bona moraliter opera.

Efficaciſſimam denique & propoſiti divini gratiam ſic ille ibidem mox elucidat, & eo conciliat libertati, quòd ei reſiſti poſſit, & quandoque reſiſtatur reapſe; non univerſis ſcilicet, ſed ſingulis ejus motionibus. Nec enim res aliter ſtare poſſet ut fruſtretur à nobis, & tamen infallibili famuletur prædeſtinationi Dei: *Obiiciunt Lntherani illud Salvatoris, Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum. Tractus violentiam dicit, non eſt ergo liberum hominis arbitrium. Reſpondeo falſum eſſe, quod aſſumunt, hunc tractum divinum eſſe violentiam aliquam: quoniam non eſt aliud quàm vocatio quædam interna, & exhortatio, & monitio, qua monet & movet voluntatem noſtram ad benè operandum. Huic autem vocationi & monitioni homo ſæpè reſiſtit, inobediens exiſtens, ex quo convincitur talem vocationem non eſſe violentam, &c. Et in hoc eſt noſtra libertas ad bonum, ut poſtquam Deus monuerit ad bonum, ſit jam nobis liberum declinare ad id quod magis placuerit, ſive bonum, ſive malum.* Huic ergo vocationi & motioni reſiſtit libertas noſtra ſæpè, non ſemper, ſi ex propoſito Dei ſæpiùs, jugiter, infallibiliter moveatur; fatigatur enim tandem & cedit.

Alioqui conſequenter ibidem ſuam Alphonſus de electione gratiæ ſententiam ſic exequitur: *Obiiciunt rurſus illud, Non eſt volentis, neque cur-* Ibid. *rentis, ſed miſerentis Dei. Et, Cujus vult miſeretur, & quem vult indurat. Reſpondeo hæc accipienda de voluntate prædeſtinationis & reprobationis. Dicit enim Paulus prædeſtinationem illam, qua aliquos Deus præordinavit ab æterno ad vitam æternam, non pendere ex noſtris meritis, ſed ex ſola miſericordia divina, quæ ſine noſtris meritis ad tam grande bonum nos elegit. Et idem ſentit de reprobatione, ea videlicet quæ non eſt actus poſitivus ſuæ voluntatis, ſed ſola privatio prædeſtinationis, quia non vult ordinare aliquem ad vitam æternam. Quia cùm nulli debeat Deus, nulli facit injuriam, cùm non dat, quod non debet.*

Quì autem infallibilis prædeſtinatio conſtet cum fallibili noſtra libertate & ftuſtrabili gratia, ſic idem confeſtim: *Etſi Deus abſque ullis hominum* Ibid. *meritis & demeritis quoſdam prædeſtinat ad vitam, & quoſdam non vult prædeſtinare; talis tamen prædeſtinatio nullam infert neceſſitatem operibus noſtris, nec tollit arbitrii poteſtatem & libertatem. Nam poſt talem prædeſtinationem & reprobationem & electi & reprobi liberè agunt. Neque obſtat quod talis prædeſtinatio ſit infallibilis, ut propter hoc liberum noſtsum arbitrium juxta illam operari cogatur. Quoniam qui prævidit finem prædeſtinatorum, videlicet gloriam æternam, prævidit etiam media, per quæ talis finis eſt acquirendus, opera ſcilicet bona quæ cum Dei adjutorio illi ſunt operaturi.* Ut ergo reprobat Deus aliquos, & infallibile eſt propoſitum Dei reprobans, nec tamen infallibilia illis media Deus proſpicit, ut cadant, nec reſurgant; ſed inter tot vitæ diſcrimina, tot vitiorum procellas, ſine ſpeciali Dei adjutorio cadent aliquando tandem, nec reſurgent: ita nec infallibilia ſunt auxilia ſpecialia ſingula, quibus electos ſuos Deus adjuvat; ſed in tanta eorum multitudine, varietate, congruitate, illaqueabuntur aliquando tandem, & ad Deum pertrahentur.

EX FRANCISCO VICTORIA Obiit an. 1546.

Dominicano, Salmanticenſi Profeſſore Primario,

QUanta Theologicæ eruditionis laude claruerit Victoria, neminem fallere poteſt. Ille ergo primùm de generalis gratiæ primis rudimentis ſic ſentit: *Nuſquam eſt, nec fuit unquam natio, nec* Relect. 1. Ad quid teneatur veniens ad uſum rationis. *erit, ubi non ſit notitia de Deo probabilis, & cui omnes rationabiliter teneantur credere. In hiſtoria nunquam legimus tam barbaram & efferam nationem, quæ non putaret Deum eſſe, &c. Hoc fuit multo tempore toto orbe receptum poſt diluvium, ergo nunquam traditum eſt oblivioni, &c. Si Deus permitteret tolli memoriam ſui ab hominibus, nulla poſſet eſſe Religio, quod omnino non eſſet congruum providentiæ divinæ, &c. Deus vult omnes ſalvos fieri; at non poſſunt ſalvi eſſe, niſi per cognitionem Dei, &c. Præcepta juris naturalis & decalogi non ſunt per ſe nota, & tamen ex providentia Dei Doctores concedunt, quod non ſtat ignorantia, ſaltem niſi ex malitia, in quacumque provincia & natione. Ergo cùm multò magis exigatur ad vitam humanam cognitio Dei, quàm præceptorum; nullo modo eſt dicendum, quod Deus permittat aboleri memoriam Deitatis. Ex quibus ille infert, quod quilibet cùm primùm pervenit ad uſum rationis, poteſt habere notitiam Dei.*

Confeſtim verò refellit Victoria Gregorium Ariminenſem, ajentem peccari omni actu, niſi referatur actu, vel habitu ad Deum. Contra enim cùm ſine ſpeciali auxilio non poſſit quiſquam ſe, vel ſua referre ad Deum; peccaret ergo quis inevitabiliter, cùm illud auxilii non omnibus detur. Reſpondet Gregorius nihilo ſeciùs imputari, L.2. ſent. d. 26. qu. 1. in fine. *quia iſta privatio eſt ex peccato originali. Sicut ſi quis ex ignorantia, quam incurrit ex originali peccato, ageret quod non debet.* Ad quæ Gregorii dicta hæc reponit Victoria, *Sed hoc profectò non videtur catholicè dictum.* Pergitque probare bona moraliter opera, hoc eſt, non peccaminoſa à quolibet fieri poſſe, rationis & liberi arbitrii uſum aſſecuto. Imò ex ſancto Thoma, ut primùm homo rationis uſuram nactus eſt, *ſi faciat quod in ſe eſt, Deus ei gratiam infundit; ſi autem non, peccat mor-* V.2.q.87. ar.6. *taliter, quia tunc tempus eſt, ut de ſua ſalute cogitet, & ei operam det. Eſt enim graviſſima negligentia, ſi non diſponat de ratione vitæ, ex qua ſalus & damnatio dependet.* Ita Victoria, qui inde exprimit, quòd *talis tenetur ſe convertere ad bonum, eo modo quo poteſt tunc conformiter ad cognitionem quam habet*: Scilicet vel de Deo, vel de honeſto. *Hoc expreſsè dicit divus Thomas, ubi dicit de eo qui* De verit. q. 14. a. 11. *nutritus eſſet in ſilvis, quod ſi faciat quod in ſe eſt, ad providentiam Dei ſpectat ſubvenire in neceſſariis, & declarat quid ſit facere quod eſt in ſe, dicens, quod eſt ſequi dictamen legis naturalis, cum aſpectu boni & fuga mali.* Si enim ut primùm promulgatur lex Chriſti, tenetur quis eam amplecti; ergo etiam cùm primùm promulgata eſt ei lex naturalis, tenetur eam recipere. Sic ille ſententiam S. Thomæ attemperat.

Alibi rurſus idem Victoria cenſet barbaros non peccare peccato infidelitatis, ſi nihildum de

Chriſto inaudierint : Contra Altiſiodorenſem, *qui dicit, quod non poteſt aliquis habere ignorantiam* Relect.5. de Indis. *invincibilem non ſolum Chriſti, ſed cujuſcumque articuli fidei: quia ſi faciat quod in ſe eſt, Dominus illuminabit, ſive per doctorem intrinſecum, ſive extrinſecum; & ſic ſemper eſt peccatum mortale, credere aliquid contrarium articulis fidei. Eadem fuit opinio Guillelmi Pariſienſis, qui eodem modo argumentatur; vel enim talis facit, quod in ſe eſt, & illuminabitur: ſi non facit, non excuſatur. Et in eadem ſententia videtur fuiſſe Gerſon, L. de ſpiritali vita animæ, Lect. 4. Concors, inquit, eſt ſententia Doctorum, quod in his quæ ſunt juris divini, non cadit ignorantia invincibilis; cùm facienti quod in ſe eſt, Deus ſemper aſſiſtat, paratus illuſtrare mentem, quantum oportebit ad ſalutem, & erroris evitationem. Et Hugo de ſancto Victore dicit neminem* l. 2. par. 6. l. 5. *excuſari per ignorantiam à præcepto Baptiſmi ſuſcipiendi; quia niſi ſua culpa obſtiterit, audire & ſcire poterit; ut exemplum eſt de Cornelio. Hadrianus in quodlibetis quæſt. 4. Sunt inquit ad quorum ſcientiam Deus generaliter obligat omnes, ut articuli fidei, præcepta univerſalia legis, & de his eſt verum, quod Doctores dicunt, quod non poteſt quis excuſari per ignorantiam. Si enim quis facit quod in ſe eſt, illuminabitur à Deo per Doctorem interiorem vel exteriorem.* Ubi vides quàm conſpiratè Doctores Scholæ omnes aſſentiantur, præſto ſemper eſſe Deum, ut illuminet & ad ſalutem juvet facientes quod in ſe eſt. Nec ab iis Victoria diſſentit, niſi ſpecie tenus. Docet enim ille quidem de articulis fidei, verbi gr. de adventu Chriſti, eſſe in aliquo poſſe invincibilem, adeoque inculpatam ignorantiam : non quod neget, ſi feciſſet ille quod in ſe erat, affuturum à Deo fidei magiſtrum aliquem : ſed quod etſi ita res habeat, & hujus negligentiæ reus iſte ſit, non tamen etiam reum eſſe poſteà putat infidelitatis. Sicut qui ebrietate peccat, non ſtatim peccat, ſi quid per ebrietatem committit perperam. Ita ille vult, ut ignorantia ſit vincibilis, requiri negligentiam circa illam materiam, puta quia noluit audire, vel auditum non credit. Cæteri vincibilem vocant ignorantiam, quæ naſcitur ex negligentia etiam circa aliud quidvis. His porrò omnibus nemo offendetur, ſi meminerit, generalem Dei gratiam non excludi, cùm dicitur quis facere quod in ſe eſt ex naturæ viribus.

De gratiæ habitualis efficacia unum illud carpo ex Victoria, quod poſſit in eam conferri ex regula generali habituum, qui vehementer adeò poſſunt eſſe, ut deliberationem auferant, inferantque neceſſitatem: *Taliter poſſunt creſcere habitus, quod* Relect. 13. *ſuperent virtutem naturalem intellectus, & omnino tollant poteſtatem deliberandi. Quia ſi poſſunt inferre difficultatem, ergo & omnino impedire. Et confirmatur, quia tantum poſſunt perturbare mali habitus, quantum paſſiones. Ergo ſi paſſiones hoc poſſunt, quare non etiam habitus?* Hinc conjice, quanta poſſit eſſe vis & efficacia charitatis, ſpei, fidei, aliarumque virtutum infuſarum.

De tertia verò eaque efficaciſſima gratia, pauca habeo, quæ proferam ex Victoria. Vel ex his tamen guſtus ſumi aliquis poterit. Motionem, ſive auxilium Dei moventis ſic ille cum divo Thoma exponit: *Prima deliberatio eſt ex cauſis omninò na-* Ibid. *turalibus, vel prorsùs extrinſecis, puta à Deo, vel ab Angelo. Non poteſt enim eſſe ex electione voluntatis, quia illa electio jam præſupponeret aliam deliberationem: ergo oportet omnino ut ſit, vel ex motu phantaſmatum facto ab objecto, vel ex aliqua cauſa extrinſeca. Unde Ariſtoteles dicit, quod principium conſultandi eſt aliquod intellectivum principium altius intellectu noſtro, quod eſt Deus: & per hunc modum oſtendit, quod non eſt proceſſus in infinitum.* Jam verò cùm Deus ita movet intellectum & voluntatem, non utique inevitabiliter determinat : cùm moveri ad deliberandum poſſit intellectus, & à phantaſmate, & ab Angelo, ubi non eſt dubium, quin abſtinere nihilo ſeciùs poſſit quis à deliberando, Denique hæc argumentatio Ariſtotelis, cui ſanctus Thomas, cui Victoria innititur, uſque adeò determinationem indeclinabilem non adfert voluntati liberæ, ut dicatur Ariſtoteles divinam à terrenis omnibus providentiam arcuiſſe, ne libertati humanæ officeret.

EX ALFONSO DE HERRERA

Dominicano, qui Cæſari à Concionibus erat, idem Theologiæ Profeſſor, An. 1540.

Fidei donum, de quo Paulus, ſic iſte deſcribit in *Diſceptatione adversùs Lutheranos de valore bonorum operum*, quæ ab eo dicata eſt Catharinæ Reginæ Portugalliæ: Ut hinc intelligas quanta habituum cæterorum virtutumque ſit efficacia : *Ab hoc dono provenit, ut multi mira quadam affectione* Pag. 17. *ad res fidei ſint propenſi, quas avidè ſuſcipiunt, & hilari animo tractant, etiamſi circa virtutum aliarum opera ſæpè inveniantur remiſſi.*

Idem infrà ait opera bona ante juſtificationem, Pag. 24. ejuſmodi eſſe, etiam in infidelibus, ut nec cedant operanti in ſalutem, nec etiam in damnationem. Infrà rurſum docet hæc noſtra, hæc naturæ opera eſſe, quæ ab habituali gratia non procedunt, quæ nimirùm propriè gratia eſt; *Opera ut procedunt* Pag. 28.; 29. *à libero arbitrio, ſecluſo gratiæ dono, quam habitualem vocant, dicuntur propriè opera noſtra, eo quod per liberum arbitrium homo ſuarum eſt dominus operationum. His non opinamur nos gloriam poſſe mereri. Cum enim ſint naturæ opera, in ea duntaxat poſſunt, quæ naturæ conſona ſunt & proportionata.* At verò opera *ut Dei ſunt & noſtra, ut procedunt ſcilicet à ſubjecto libero, gratiæ dono ſuffulto & illuſtrato, æternæ vitæ è condigno meritoria cenſentur.* Vides quid gratiæ nomine ſignificetur : & qua gratia fiat, ut opera noſtra bona, Dei ſint : nempè habituali potiſſimùm. Etſi enim actualis gratia & præeat & comitetur habitualem, hæc tamen antiſtat & præcellit, ut cui illa nunc viam ſternat, nunc excitatrix & comes ſit.

Et ibidem mox, *Quanquam omnia creaturæ opera ſint à Deo, ut à primo motore, quemadmodum & creatura ipſa, juxta id, Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine; tamen virtutis opus potiſſimùm meritoriæ, dicitur peculiariter à Deo: tum quia dono quodam ſpeciali cum homine concurrit, tum etiam quia natura ipſa ſine tali dono effecta, nonniſi ad ea quæ naturæ ſunt, valet.* Gratia actualis hìc deſignatur, ut à primo motore profluens, nempè convenienter effectis producendis; ideòque ſupra naturam motio ea eſt, ubi ſupra naturam opus aliquod aſſurgit. At principatus tamen vindicatur habitui gratiæ & virtutum.

Præclarè rurſus idem, operibus gratia ſanctificante perfuſis gloriam deberi cenſet, & eam tamen mero Dei beneplacito donari, nec ea inter ſe collidi putat : *Non continuò cenſendum* Pag. 10. *eſt, non ſuapte natura meritorium, quod naturæ author & conditor liberè ſtatuit, & ad ſuum beneplacitum ſic pro libito diſpoſuit & ordinavit. Quin ea eſt rei cujuſque natura, quam naturæ conditor cuivis rei indidit & inſeruit.* Addit exemplum ejus, qui gratia adoptatur in filium, cui jure ſuo deinceps debetur hæreditas. Ita Deus gratis prædeſtinat, juſtificat, adoptat in filios, jure quodam ſuo hæredes mox futuros.

Et infrà de gratia, *Gratis te elegit, & vocavit, & gratuito tibi gratiæ donum conceſſit. Sed ut conceſſis uti liberè poſſis, cum tui ipſius periculo, voluit: ut ſi bene, ad meritum: ſin verò malè, ad pœnam tibi perpetuò cedant.* Et infrà; *Stipendia peccati mors, gratia Dei vita æterna. Id eſt, Quemadmodum peccato demeretur ad mortem perpetuam, ita gratia, ſeu dono Dei gratuito meretur ad vitam æternam. At conſtat hominem liberè & ſponte in delictum incidere ad demeritum; accepto igitur gratiæ dono, liberè etiam operatur ad meritum. Hoc enim naturæ proprium eſt rationali ſeu liberæ, ut proprio derelicta arbitrio, & boni & mali delectum habere poſſit.* Efficaciam potiſſimam bonorum operum adſerit habituali gratiæ; nec enim de converſionis, aut perſeverantiæ uſque ad finem gratia hìc agitur: & eam efficaciam gratiæ cum noſtra libertate conciliat. Quæ hinc in rem noſtram effici poſſint, palam eſt.

GENERATIM ET SUMMATIM
obſervantur aliqua in Theologos tertiæ hujus Partis.

INter ſecundæ priùs, & tertiæ hujus nunc partis Theologos, non multum eſt diſcriminis.

Idem enim ſenſerunt omnes, de gratia generali, ſive ad non peccandum, & ad ſervanda præcepta, ſive ad converſionem. Expreſſiùs tamen hi poſteriores monuerunt indubitatam eſſe illam, hanc piè teneri, etſi communiter à ſanctis Patribus, & ab Auguſtino ipſo teneatur. Frequentiùs etiam & evidentiùs de gratia actuali ſermonem habuere, quàm priùs. In priſca illa doctrina de virtutum initiis naturaliter inſeminatis, de bonis actibus moralibus, & de operibus infidelium, nihil innovarunt. Accuratiùs incubuere in defenſionem auxiliorum generalium ad tuitionem libertatis noſtræ, & poſſibilitatis mandatorum, ne impiis quidem exceptis, adversùs Lutherum, qui & libertati, & præceptorum poſſibilitati adverſabatur. Diſſenſionis aliquid fuit circa induratos; quos nec ipſos tamen plerique ſpoliabant ſpecialibus auxiliis.

Quoad gratiam habitualem, non video quid mutatum ſit. Eandem illi prorsùs omnes efficaciam tribuunt, validiùs etiam quàm antiquiores Theologi. Enimverò cum cœpiſſet Lutherus juſtificationem non collocare, niſi in remiſſione peccatorum, & in extrinſeca imputatione juſtitiæ Chriſti, & ludibrio habere qualitatem, vel habitum inutilem, ut ipſe cauſabatur, quem ad id admittebant Theologi; neceſſariò adversùs illum declarandum fuit, ut juſtus quis ſit, non ſatis eſſe, ut remittantur, vel non imputentur ei peccata: ſed conſtantiſſimè opus eſſe, funditus ut extirpentur pravi affectus cordis, inſeratur affectus ſanctior, qui dominetur, ſubiiciat voluntatem legi æternæ, inſpirato ejus amore, oppugnet edometque carnales cupiditates: porrò qui charitatis dicitur habitus, hunc ipſum eſſe affectum ſanctum & juſtum. Non injuria ergo dici poterit, in Concilio Tridentino adornatum fuiſſe quendam quaſi triumphum efficaciæ hujus habitualis gratiæ; ut cujus maximè efficaciæ ratio habita ſit.

Quod ad gratiam denique ſpectat efficaciſſimam, eadem prorsùs omnia obſervari hìc denuò poſſent, quæ obſervata jam fuere ad calcem primæ partis. Nihil neceſſe eſt eadem repeti, cùm immutatum ſit nihil; niſi quòd disertè diſtincta & ſejuncta fuerit gratia ſufficiens ab efficaci. Sed nemo dixit, hanc eſſe prædeterminantem, aut ab ea voluntatem infallibiliter operi admoveri, unius motionis alicujus vi; aut ad quodlibet opus bonum eam neceſſariò requiri. De ſcientia media idem atque antè ſilentium.

PARS QUARTA,

AB EXITU CONCILII TRIDENTINI Ad noſtra hæc uſque tempora.

Si mollior fuerat & remiſſior Scotus in nonnullis de Gratia quæſtionibus; ſi cupidior aliàs oppugnandæ ſancti Thomæ doctrinæ, Decreta & Concurſus invexerat; non ut prædeterminarent, ſed ut concomitarentur, ad actus omnes voluntatis humanæ; quò ex his ſciret Deus ab æterno liberos eventus omnes: utpotè non neſcius, quibus cooperaturus eſſet: ita ut nihil jam opus eſſet recurri ad rerum omnium nobis futurarum præſentiam coram Deo, & coexiſtentiam cum æternitate divina: Poſt finem Concilii Tridentini, Thomiſtæ Novi, ut novis adverſariis ſuis acriùs reniterentur, ad hanc ſe contulere doctrinam Decretorum & Concurſuum, non modò concomitantium, ſed & prædeterminantium, hoc eſt prævenientium, & invictiſſimè contorquentium voluntates creatas ad actus ſuos omnes. Admiſerat S. Thomas motionem, ſeu præmotionem divinam, non prædeterminationem, hoc eſt ejuſmodi motionem, qua ineluctabiliter ageretur voluntas. Dixerat ille quidem, ſi moveret Deus, moveri certiſſimè voluntatem: ſed non agebat ille tunc niſi de motionibus, ſive de inſpirationibus indeliberatis, quas operatur Deus in nobis ſine nobis. Thomiſtarum nullus ante finem Concilii Tridentini, ac ne Capreolus quidem, aliter quàm nos ſententiam ſancti Thomæ interpretatus fuerat. Quin imò in pervolutandis horum omnium Theologorum operibus, eadem paſſim placita ac decreta occurrent, quæ à nobis hoc in Commentariolo conſignata ſunt, ubi de ſancti Thomæ ſententia diximus. Cùm contentiones autem iſtæ de Gratia in Hiſpania primùm exarſerint, primique omnium Dominicani Hiſpani in aciem prodierint; ſuperfuere in Italia non pauci ejuſdem nobiliſſimi cœtus Theologi, qui ab avita Thomiſtarum doctrina, ne latum quidem unguem deflexerint. Ab his ergo ordiemur.

ITALI.

An. 1588, *EX MATTHIA AQUARIO*

Dominicano.

CApreoli Commentarios in Magiſtrum Sententiarum ex ſancto Thoma ferè compilatos hic, dum Neapoli Philoſophicis prælectionibus vacaret, edi curavit, & ſuis ipſe privatim brevioribus ſcriptis, tum Magiſtri, tum Capreoli, tum maximè S. Thomæ doctrinam complexus, hæc omnia Sixto V. P. M. dicavit, Concilii Tridentini adverſus novellas hæreſes tuendi ſtudioſiſſimus.

Hic ergo in Additionibus ſuis ad Capreolum, ſancit primò ex Tridentino gratiam eſſe qualitatem divinitus infuſam & animæ inhærentem, item eſſe qualitatem, ſeu habitum, qui dirigit animam & inclinat ad opera meritoria. Et rurſus ſi gratia ſu-
L. 2. Sent, d. 26, matur, non increata, quæ poteſt dici tota Trinitas, quæ illabitur menti, juxta illud, Ad illum veniemus, & manſionem apud eum faciemus: ſed creata gratia, eaque bifariam, vel pro gratuita motione Dei, vel pro habituali dono divinitùs infuſo, utrobique aptiſſimè diſtinguatur per operantem & cooperantem. De divina motione perſpicua res eſt: *At ſi loquamur de gratia habituali, cùm habeat plures effectus, quorum primus eſt ſanare, juſtificare & gratam facere Deo animam, & hic dicitur gratia operans. Deinde facit alium effectum, quod anima ſic grata operatur meritoriè, & reſpectu hujus dicitur grata cooperans.* Ita & mox docet eandem gratiam propter diverſos effectus ſuos viciſſim dici prævenientem & ſubſequentem: *Nam quinque ſunt effectus gratiæ, quorum primus eſt ut anima ſanetur: ſecundus ut bonum velit: tertius ut bonum quod vult, efficaciter operetur: quartus ut in bono perſeveret: quintus ut ad gloriam perveniat. Prout gratia cauſat in nobis primum effectum, præveniens dicitur reſpectu ſecundi effectus. Et prout cauſat ſecundum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus.* Nil expreſſiùs dici potuit ad efficientiam & vim gratiæ habitualis teſtificandam.

Nec multò pòſt eo aberraſſe à ſcopo Pelagium ait, quòd meritum vitæ æternæ adſcriberet operibus ſine gratia hac factis, à qua manat meriti dignitas; *quod attenditur ſecundum virtutem Spiritus ſancti moventis nos ad vitam æternam, & ſecundum dignitatem gratiæ, qua fit homo divinæ conſors naturæ.* Ideò ut ibidem mox dicitur, *Chriſtus in nobis & per nos meretur vitam æternam de condi-* L. 2. d 27.
gno, quia caput influit in membra ſua, & operatur in eis.

Quod ad gratiam generalem attinet, refellit Aquarius Scotum, opinantem *ex puris naturalibus, & communi influentia, poſſe eſſe attributionem, quæ ſit meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis.* Quin & omne congrui meritum cum Anſelmo & Dominico Soto exufflandum ait, *quia meritum con-*
grui non poteſt eſſe, ubi eſt aliquod impedimentum; ſed Ibid.
in homine lapſo eſt impedimentum ad reparationem gratiæ, ſcilicet peccatum. Igitur neque de congruo poteſt ſibi lapſus mereri reparationem. At verò ſi obiicias, *Facienti quod in ſe eſt, à Deo non denegari gratiam:* reſpondet Aquarius, *Hoc eſſe verum ex parte divinæ libertatis & bonitatis, ſed non ex parte meriti de congruo in homine.* Denique ſi quæras, quid ſit facere quod in ſe eſt; reſpondet: *Catholicus Chriſtianus tunc facit quod in ſe eſt, quando ſecundùm regulam fidei deteſtatur peccatum ſuper omne odibile, proponens in omnibus obedire Deo, removendo obicem, & habendo bonum motum, eumque ordinando in ipſum Deum ſuper omne amabile. Homo infidelis tunc facit quod in ſe eſt, quando conformat arbitrium ſuum rationi, & toto corde quærit, illuminari ad cognoſcendam veritatem, & juſtitiam, & bonum ſuæ ſalutis.*

Sed ne iſta fieri poſſe exiſtimes ſine divinæ motionis adjutorio, utque penſiculatiùs res tota expromatur, ſic rurſum ille inferiùs: *Ad cognitionem cujuſcumque veri homo indiget divino auxilio, quia cauſa ſecunda non valet operari ſine motione cauſæ primæ. Auxilium divinum duplex eſt, Univerſale & Speciale. Hæc concluſio eſt de auxilio univerſali, & etiam de vero univerſaliter ſumpto.* Hactenus prima concluſio. L.2 d.28. Jam ſecunda ſic habet: *Homo in ſtatu naturæ deſtitutæ poteſt viribus propriis cognoſcere, ſtante influentia ſola generali, ſeu auxilio generali, aliquas veritates morales, & interdum judicare, quid ſequendum ſit, quidve fugiendum. Ratio eſt, quia unaquaque res ſtante influentia generali per ſuam formam poteſt producere actum proportionatum ſuæ naturæ.* Tertia concluſio ſequitur: *Homo in ſtatu naturæ deſtitutæ non poteſt viribus propriis ſine ſpeciali auxilio & peculiari illuſtratione Dei habere certam cognitionem atque judicium de eo quod eſt faciendum vel fugiendum in omni re ad veritates morales pertinente. Ratio eſt, quia in hoc diſtinguitur homo ſanus ab ægro, quia ſanus poteſt per ſeipſum integre & perfectè munus ſuum exercere, æger verò aliqua ex parte id poterit.* Ita Aquarius, ubi etiam monet Capreolum à S. Thoma deviaſſe ad Gregorium Ariminenſem, & cum iſto ſenſiſſe, ſine ſpeciali auxilio non poſſe nunc cognoſci ullum verum morale, quod ad vitæ emendationem ſpectet. Et ideò abjiciendam Capreoli hac in parte doctrinam.

Quod ad intelligentiam ergo ſpectat, non indiget homo ſpeciali auxilio, niſi ut nuſquam titubet in perſcrutatione moralium officiorum, item ut fidem Chriſti amplectatur; quæ jam ſalus eſt. At Ibid. verò quod attinet ad bene operandum: *Homo ſine auxilio ſpeciali, tantùm ſuis viribus adjutus, poteſt bonum aliquod morale operari, ſed raro & difficulter. Ratio eſt, quia hoc eſt proportionatum viribus humanis: igitur cùm vires naturæ humanæ non ſint penitus per peccatum extinctæ, neceſſe eſt hominem poſſe aliquod bonum morale operari.* Adde etiam quòd *infidelis poteſt ex naturali compaſſione & non propter alium finem dare eleemoſynam indigenti; ſed talis actus eſt moraliter bonus.* Quòd autem ſecus ſentiant quidam Doctores Lovanienſes cum Gregorio Ariminenſi, his antehabendum cenſet Thomam, Bonaventuram, Dominicum Soto, Vegam, alioſque: & quod ab illis obiicitur Chriſti verbum, *Sine me nihil poteſtis facere*, de generali influentia id ſumendum ait.

Denique idem concludit hominem lapſum non poſſe ſine ſpeciali auxilio bonum moraliter operari ſemper, neque ut in pluribus. Hoc enim eſt diſcrimen hominis ſani & ægri, integri & ſaucii, quòd poſſit ſanus, non poſſit æger *operari bonum perfectè per totam vitam ſuam, ſemper & ut in pluribus.* Ibid. Item *non poſſe hominem ſine ſpeciali auxilio diſponi mediatè vel immediatè ad gratiam juſtificantem. Alioqui initium ſalutis eſſet ex nobis.* Poſtremò denique *non poſſe ſine gratia Dei implere omnia præcepta legis naturalis quantum ad ſubſtantiam operum. Quia natura imbecillis non poteſt omnia opera naturæ ſanæ exercere.*

Poſtremò ad tertium idemque invictiſſimæ efficaciæ auxilium defluamus. Et primùm ut timore incuſſo, amore inſpirato, concurſu ſuſpenſo agatur omnipotenter voluntas noſtra à Deo, ſic Aquarius L.2.d.25. deſcribit: *Voluntas quantum ad actus elicitos poteſt induci, & timore, vel promiſſione mutari, & ab actu elicito recedere, & oppoſitum velle. Poterit enim per divinam immiſſionem & illuminationem, ac Spiritus ſancti ſpecialem motionem, & gratiæ infuſionem, recedere à vitioſis volitionibus, & elicere bonas, & hæc dicitur tractio divina: quando ſic voluntas divino adjutorio ſeparatur ab his, quibus per glutinum amoris fortiter adhæſit, & æternis incipit adhærere. Unde Bernardus Lib. de lib. arbitrio. Deus cùm terret, aut percutit, hoc intendit, ut faciat voluntarios, non ut ſalvet invictos.* Vides ut timore & amore Deus concutiat voluntatem noſtram, & ex nolente volentem faciat, maximè tamen terrore & percuſſione inter initia. Si verò timor & amor à Deo incuſſus oppugnetur vehementiùs ab amore & timore adverſario, hujus vim ſufflaminabit forſan Deus ſubtracto concurſu ſuo, & ita voluntas tametſi poſſit adhuc, non tamen reſiſtet inſpirato cœlitus timori & amori: *Cùm enim nulla cauſa ſecunda poſſit agere, niſi coagente prima: prima verò cauſa liberè agat ad extra, & ideò poſſit non coagere, ideò voluntatem à ſuo actu impedire poteſt, ſive eam ſuſpendere, quod eſt cogere, ut non agat.*

Sed infallibilitati divinæ prædeſtinationis non aliter concordare libertatem noſtram indifferentem, quàm ex multitudine & conſpiratione auxiliorum divinorum, quæ licèt ſingillatim fruſtrabilia, univerſim tamen & conglobatim victricia & infallibilia ſunt, idem Aquarius ex ſancti Thomæ & Capreoli germana ſententia ediſſerit. Idque multis ex capitibus colligi poteſt. Docet enim primò, *Contingens ut futurum, non poſſe infallibiter cognoſci. Quia id cujus eventus poteſt impediri non poteſt certitudinaliter cognoſci, an ſit futurum,* L.1.Sent. d.38. *Sed eventus futuri contingentis poteſt impediri. Igitur ut futurum non poteſt certitudinaliter cognoſci, ſed tantùm ut eſt in præſenti.* Ideò & rurſum ex eodem, *Deus cognoſcit futura contingentia, prout ſunt illi præſentia in nunc æternitatis. Futura enim contingentia non poſſunt aliter infallibiliter & certiſſimè cognoſci, niſi ut coexiſtunt æternitati divinæ.* Quæ ille pluribus proſequitur. Ex his autem illud emergit indubitatiſſimum, nullo Dei decreto abſolutiſſimo præfiniri, adeòque nullo ineluctabili auxilio perfici opera ſingula, quibus electi juſtitiam & perſeverantiam in bono conſequuntur.

Id verò diſertiſſimè aſſerit Aquarius, infallibitatem prædeſtinationis in ſola collocans multitudine auxiliorum, quæ ſingulatim quidem deficere poſſunt, ſed tota eorum collectio nunquam fruſtratur: *Prædeſtinatio eſt præparatio beneficiorum Dei,* L.1.d.41. *quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur. Ubi nota, quod certitudo divinæ prædeſtinationis poteſt eſſe ex concurſu multarum cauſarum, quæ poſſunt deficere. Tamen Deus videns quod una deficit, ſubrogat aliam, & ſic de ſecunda & de tertia, donec effectus eveniat. Verbi gratia in aliquo prædeſtinato, puta Petro, etſi deficit liberum arbitrium ejus à ſalute peccando, ſubminiſtrat huic defectui Deus exhortationes, orationes, eleemoſynas, peregrinationes, jejunia, & alia ejuſmodi, donec ſequatur effectus prædeſtinationis, quæ eſt ſalus.* Ibid.cap. Quod ex S. Thomæ in quæſtione ſexta de veritate articulo tertio à ſe promptum eſſe infrà inſinuat.

EX CHRYSOSTOMO An. 1587.

Iavello Dominicano.

NOn abs re erit verba ipſa ſtatim promere doctiſſimi & præſtantiſſimi hujus Theologi, ubi de anima noſtra agens, ita habet: *Recipit anima* Philoſoph. Chriſt. p.1. tr.3.c.1. *à Creatore principia cognitionis boni & mali, & continuè movetur ad bonum, ac trahitur ab agente primo, ut ferrum ad magnetem, quæ motio divinum dicitur auxilium, Et quoniam hæc motio ex parte Dei continua eſt, & fit in quolibet homine utente ratione, juxta illud, Erat lux vera, ideò nullus excuſatur, ſi per bona opera non diſponit ſe ad charitatem, declinans à malo, & operans bonum moraliter. Quod ſi quis dicat, ſe non ſemper habere divinum auxilium ad operandum bonum, blaſphemat,*

& eſt, ac ſi quis diceret quod non ſemper habetur lumen ex parte ſolis, &c. Alibi tamen in hunc modum : Ibid. Tr. 5. c. 6. *Divina bonitas non ceſſat dirigere hominem in bonum per ſynderеſin & conſcientiam remordentem, per comminationem æternæ pœnæ, per repromiſſionem æternæ beatitudinis, per doctrinam ac vitam Filii Dei incarnati. Quod igitur damnetur, homo imputet ſibi, &c.*

Laudibus affici vetat timorem ſervilem, quòd per eum homo non fiat bonus; utilem tamen illum & neceſſarium cenſet ad avocandos homines à malo, & inſuefaciendos bono. Tria alibi divina diſtinguit auxilia, Naturale, Morale, Gratuitum. Ibid. Par. 4. c. 2. Naturale naturis omnibus conceditur, & homini ipſi, ſive ad bonum, ſive ad malum. Morale inclinat ad bonum, & abducit à malo; hoc indigemus poſt lapſum; ideò *non ceſſat Deus hominem cujuslibet ſtatus, conditionis, legis movere ad bonum, revocare à malo, ut peccator ſalvus fiat, &c.* Ibid. par. 6. c. 1. V; & par. 6. c. 8. *& hoc eſt auxilium, quo in omni gente, quis vivit moraliter, juſtè, piè, temperatè, &c. Hæc eſt prima diſpoſitio ad gratiam; qua & multi Infideles converſi ſunt ad veram Chriſti legem, ut Dionyſius, Cornelius, Cyprianus, Auguſtinus, &c.*

Auxilium gratuitum eſt gratia habitualis, quia bonum elicitum ex primo & ſecundo auxilio eſt commune juſto & peccatori exiſtenti extra gratiam, Judæo & Gentili. Alio ergo opus eſt auxilio, quo fiat opus bonum Chriſtianum & meritorium vitæ æternæ. Hanc Scriptura vocat Gratiam, ait Javellus; Theologi verò hanc appellant gratiam gratum facientem, quàm Deus ſolus producit in anima, quæ ad eam ſe præparavit. Hæc gratia movet ad ſupernaturale bonum; uſque adeò porrò neceſſaria eſt, ut non poſſimus ſine illa, nec opus perfectum exercere, nec Deum ſupra omnia diligere, vel divina ſervare præcepta, nec à peccato reſurgere, nec omne peccatum vitare, nec in bono perſeverare. Sic enim homo per peccatum depravatus eſt, ut jam non poſſit ad bonum ſe conferre, niſi hac gratia ſanatus, roboratus, illuminatus,

Quoad gratiam efficaciſſimam, docet Javellus homini dare naturale auxilium, ut poſſit velle & nolle bonum, aut malum, abſque ulla determinatione. Ibid. En ipſa ejus verba : *Influentia naturalis movet per intellectum & voluntatem liberè, id eſt, non tantùm ad unum, ſed etiam ad oppoſita; quoniam movet naturam modo naturæ, ut ſcilicet liberam liberè moveat, & determinatam determinatè. Hinc eſt quod ſi voluntas imperet manui, ut det eleemoſynam, Deus cooperatur motioni præceptæ à voluntate. Si etiam imperat, quod percutiat proximum, Deus non ſubtrahit influentiam ſuam à manu, ut ſit univerſalis motor naturæ.* Ex his perſpicuum fit, liberam voluntatem non determinari à Deo, ſed à ſeipſa.

Alterum auxilium, quod poſt peccatum neceſſarium eſt, validius debet eſſe, & morale tamen vocatur, omnibuſque hominibus commune eſt, ut ad Deum convertantur. Non ergo prædeterminat. Denique ita diſertè Javellus, *Quoniam hoc auxilium commune eſt omni homini, & ipſius eſt acceptare & non acceptare, Deo ſemper cooperante ad partem quam elegerit ex auxilio naturali, ideo nullus excuſatur.* Nihilo plus ergo voluntas determinatur hoc ſecundo auxilio, quàm primo.

Tertium auxilium tametſi ſpectabilius ſit, non determinat tamen, cùm ipſamet ſit gratia habitualis.

Ibid. Par. 1. tr. 5. Ibid. c. 6. Quartò docet Javellus alio loco, non poſſe perſeverantiam finalem aliquid intrinſecum homini eſſe, cùm verſatilis ſit ſemper ejus voluntas, nec per charitatem habitualem concilietur adhuc illi impeccantia. Oritur ergo perſeverantia ex dono divinæ bonitatis, quod tamen nulli negat, niſi ponenti obicem.

Si paulò molliùs, quàm par eſſet, locutus ſit Javellus de Prædeſtinatione, quanquam gratuitam illam eſſe conſentiat; error is eſt, tam illi condonandus, quam doctis aliis viris, Henrico Gandavenſi, Scoto, forſan etiam Bonaventuræ, ut aliqui cenſent. V. Bannez. 1. p. q. 23. ubi Javellum refellit.

EX FELICIANO CAPITONO An. 1570.

Narnienſi, ex inſtituto Fratrum Servorum,
Archiepiſcopo Avenionenſi.

EDidit Capitonus *Explicationes Catholicas* locorum ferè omnium veteris & novi Teſtamenti, quibus ad fulcienda commenta ſua abutebantur novarum hæreſum architecti.

Hinc ergo primùm inhabitantis gratiæ & charitatis efficaciam non mediocrem ad mala vitanda, implendaque præcepta edocemur : P. 1. c. 61. *Quomodo juſtitia noſtra in nobis manente juſtificamur? Docet Apoſtolus, Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Eſt enim charitas Deus, & eſt donum Dei, per quam Deum & proximum diligimus. Dicitur Dei, quoniam donante eo habemus illam. Dicitur & noſtra, quia per eam in nobis manentem movemur, adjuvamurque, tam ad Deum quàm ad proximum diligendum.* P. 3. c. 62. *Diffuſa verò eſt in cordibus noſtris, quia latè & copioſè data, manet in nobis.* Hanc alibi gratiam charitatis & fidei immanentem & juſtificantem, eam eſſe interpretatur, quæ omnia merita antevertit, quæ impetrat gratiam, id eſt, gratiæ & juſtitiæ incrementum.

De gratia verò generali idem alibi ex verbis Joannis argumentatur: Ibid. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Dedit poteſtatem, non neceſſitatem, ut bene velit in nomine ejus, bene cogitet, bene faciat, & liberè hæc omnia, non neceſſario operetur. Igitur ſi ad bene operandum ſe diſpoſuerit homo, non deeſt illi Deus ſpeciali auxilio & gratia, quo perficere poſſit: ſin vero malitia voluntatis ad malum ſe converterit, non concurrit Deus, ſed ſola perverſa voluntas operatur. Sententia enim Pauli eſt, quod Deus vult omnes homines ſalvos fieri.* Ita cùm præſto ſit auxilium generale, eoque utentibus non deſit ſpeciale, quo Chriſtum & juſtitiam amplectantur, exſufflatur omnis excuſatio: *Propterea quod minimè dicendus eſt non poſſe, qui tametſi ſeipſo non poſſit, auxilio tamen alterius, quod imperatur, perficere valet.* P. 1. c. 65. Ita claudus poteſt quocumque ire, ſi ad manum ſint vehicula: *Ita fermè impoſſibilitati naturæ per peccatum corruptæ gratia & auxilio Dei ſubvenitur. Non eſt ergo impoſſibile homini à peccato reſurgere, quoniam quod ſeipſo præſtare non poteſt, per gratiam Dei maximè perficiet. Dicitur quis poſſe, quod amicorum opera poteſt. Gratiam vero Dei, illiuſque auxilium nemini deeſſe, tum ex multis rationibus, tum frequentiſſimis Scripturæ authoritatibus eluceſcit. Apocalypſis c. 3. Sto ad oſtium & pulſo, &c.*

Alibi idem cum Damaſceno duplicem conſtituit Dei voluntatem, antecedentem & conſequentem. Illa paratus eſt unicuique gratiam ſalutis impartiri, vult omnes ſalvos fieri, &c. P. 2. c. 12. Duplici voluntati reſpondet duplex vocatio, generalis & ſpecialis. Generalis omnium eſt, ſpecialis electorum. Ad generalem ſpectant dona Creatoris, ad ſpecialem ſpeciale auxilium Redemptoris. Unde infrà : Cap. 23. *Generalis notitia mandatorum Dei, eſt à Deo, ut Conditore, non à Deo ut Redemptore. Et idcirco quamvis per dona naturæ, ſi quiſpiam bene utatur, meretur aliquid; fides tamen & cognitio myſteriorum Dei non datur, niſi prævia ſpeciali gratia Dei.* Et ipſum tamen bene uti auxiliis Creatoris, debetur Redemptori, & inter effectus prædeſtinationis meritò numeratur, ſi ad juſtificationem quid conferat. Et rurſum, P. 2. c. 55. *Etſi Deus nemini deſit, & neminem niſi meritum deſerat, omnes ad pœnitentiam vocet, &*

omnibus miſericordiam ſuam proferat, non omnes tamen divinum auxilium opemque & vocationem ſuſcipiunt. Jeruſalem, Jeruſalem, quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti?

Par.2. c. 80.

Et apertiſſimè idem infrà duplex genus & operum humanorum & auxiliorum Dei ita ſecernit: *Sunt duo operum genera, quæ ab hominibus fieri dicuntur, unum gratia Dei univerſali, ſive viribus naturæ, alterum ſpeciali gratia auxilioque Chriſti perficitur. Primi generis ſunt agros colere, domos ædificare, negotia gerere, parentes honorare, & naturali quadam pietate ſubvenire indigentibus. Quæ cum tam bonis quàm malis, fidelibus quàm infidelibus, communia ſint, & viribus tantùm naturæ fiant, dicimus generali divinæ providentiæ influxu ab homine effici. Secundi generis ſunt, credere in Chriſtum, pro ejus nomine pati, à peccato reſurgere, legem Dei & mandata obſervare; quæ cum ſine ſpeciali auxilio Dei gratiaque Chriſti fieri nequeant, à Chriſto vite facta & producta eſſe fatemur.* Et de hoc operum genere ait, *Sine me nihil poteſtis facere.* Vides hìc gratiæ duplex genus, generalis, & ſpecialis, etſi utraque generalis dici queat, quia omnibus utriuſque copiam facit Deus; omnes ad Chriſtum vocat, niſi renuant. Vides quod auxilio & gratia generali primi generis fit, viribus naturæ fieri, eo quem ſæpè explanavimus modo. Quod autem mandata impleri dixit per ſolam gratiam ſpecialem, de gratia gratum faciente intellexit, & de obſervatione præcepti ſecundùm intentionem præcipientis, non ſecundùm ſubſtantiam operis, ut ipſemet alibi diſertiſſimè expreſſit. Ex quo id etiam licet colligere, non eſſe peccatis accenſenda omnia opera infidelium, cùm non pauca fiant ex gratia generali, & ſecundùm ſubſtantiam operis tunc præcepta legis impleantur. Denique id ipſemet profitetur, & prolixè probat.

Ibid.3.c.21.

Prædeſtinationi gratuitæ, gratiæque ad eam exequendam accommodatæ, idem Capitonus non ſemel, nec obſcurè ſuffragatur. Sed infallibilem licèt prædeſtinationis effectum, per auxilia tamen gratiæ ſingillatim fruſtrabilia obtineri, manifeſtè ſatis idem ſignificat. Et primò cùm aſſertam priùs electionem gratiæ objectarent hæretici exitio eſſe libertati noſtræ, probat ipſe ex adverſo, ea nec cogi hominem, nec neceſſitatem imponi. Primò quidem *quia quandocumque effectus provenit à duabus cauſis, quarum una ſit neceſſaria, altera contingens, ſemper contingens ſequatur effectus. Sed prædeſtinatio eſt effectus divinæ voluntatis, ut cauſæ univerſalis & neceſſariæ, & liberi arbitrii, ut cauſæ contingentis, ergo effectus erit contingens.* Prorsùs ut à Sole velut cauſa univerſali ac neceſſaria, & ab homine, vel terra, ut cauſa particulari & contingente, prodeunt effectus contingentes, ita ut quandoque non prodeant, ob defectum cauſæ particularis & contingentis: ut in pluribus tamen effectus ſequitur. Ita effectus ſingulares prædeſtinationis ſeu gratiæ divinæ non tantùm poſſunt deficere, ſed deficiunt quandoque ob contingentiam cauſæ ſecundæ, ſive ob libertatem hominis verſatilem: ſed cùm alia aliis deficientibus ſufficiantur auxilia, fruſtrantur aliqua eorum, non univerſa unquam.

Secundò ut idem argumentatur, Si prædeſtinatio neceſſariò prædeſtinatum cogit, ergo reprobatio reprobatum impellet. Ex conſequentis inſulſitate conjicitur antecedentis abſurditas. Ergo cùm reprobatio ſit infallibilis, nec tamen mandetur executioni ullo Dei impulſu ineluctabili, ſed eo tantùm, quod homo æger nullo ſpeciali Dei auxilio adjutus poſſit ſingula, non poſſit omnia collectim vitare peccata; ita & infallibilis prædeſtinatio ſortietur effectum ſuum per auxilia fruſtrabilia, ſed tam aptè & toties inculcata, ut etſi aliqua, non tamen omnia agminatim fruſtrentur.

Par.2.c.56.

Addi poteſt quod idem alibi exequitur: *Deus cunctas res eodem ordine, conditione ac virtute adminiſtrat & regit, quibus condidit, & motus proprios agere ſinit, neque aliquid contra illius naturam per vim operatur; quæ ergo à neceſſaria cauſa proveniunt, neceſſitata dicuntur: quæ verò à libera & contingente, liberè quoque & contingenter fiunt.* Quæ ſi purè & infucatè ſumantur, planum eſt, quid ſonent, quid valeant.

Adde rurſum quod ibidem omnium rerum præſcientiam Deo inde tantùm vendicat, quod apud eum nihil prætereat, apud eum idem eſt tempus præteritum, præſens, & futurum. Non ergo ineluctabilibus decretis auxiliiſque ſingula Deus definit efficitque. Ideò addit præſcientia Dei neminem cogi: *Si quidem is non eſt futurus talis, quia ſic futurum præſcivit Deus; ſed ideò præſcivit, quia talis futurus erat, quamvis Deus non ſic fecerit illum.* Quæ ad ſingularia hominum opera rectè referuntur. Nec enim ad ea inevitabili concurſu urget Deus: *Neceſſitas igitur potiùs atque rectiùs colligetur ab opere erga divinam præſcientiam, quàm à præſcientia ad opus. Ita ſanè ut dicatur, Hoc ita futurum eſt, ergo ita futurum eſſe Deus prænovit; quàm ſi dicatur, Hoc Deus prænovit, ergo neceſſariò futurum erit.*

Cap.24.

Adde rurſus quod idem alibi docet à Deo prædeſtinante moveri & trahi liberrimè, & tamen certiſſimè voluntates liberas, quia ſuis ipſarum trahuntur affectibus. Affectibus enim etſi homo non ſemper, tamen utplurimùm obſequitur: ideò inſpirantur creberrimè à Deo electis affectus pii, ut etſi paucis diſſentiant, pluribus tamen aſſentiantur. Ita liberè & invictè trahitur homo: *Tractio hæc non eſt violentiæ, nec neceſſitatis, ſed voluntatis & deſiderii. Unde dicitur, Trahit ſua quemque voluptas. Si ergo à voluptatibus trahitur homo, in quibus non eſt vera delectatio & beatitudo, quanto magis trahetur à Chriſto, qui eſt via, veritas, & vita, cùm à Patre fuerit manifeſtatus?*

Par.1.c.61.

Poſtremò denique idem tradit *aliud eſſe voluntatem induci, aliud mutari, aliud cogi. Voluntatem induci, eſt, cùm adhuc in dubio ſit, perſuaſionibus hominum, aut fortè tentationibus diſponi, ut alteram partem eligat.* Ita Eunuchus à Philippo perſuaſus eſt tingi: *Voluntatem mutari, eſt de contraria in contrariam affectionem tranſire, & de nolente fieri volentem. Ut cùm Deus rerum temporalium amatorem, infuſa gratia facit contemptorem.* Addit & exemplum Petri; nam *affectio conſtantiæ in Petro expellitur à timore mortis: & rurſus affectio timoris excluditur ab affectione dilectionis. Prima mutatio voluntatis ſola ipſius voluntate, & nemine adjuvante facta eſt. Secunda illo liberè volente, ſed gratia Dei & movente & adjuvante. Voluntas itaque Petri utrobique ſeipſam mutavit: ſed deficiens ſola defecit, & rediens eſt adjuta per gratiam.* Cogi denique voluntatem poſſe negat, cùm non poſſit nolens velle, aut volens nolle. Hìc ſatis liquet qua arte Deus graſſetur ad hominis libertatem edomandam, partim perſuaſionibus vocando, partim affectionibus inſpirando, quas tam opportunè & multipliciter ingerit, ut tandem pervincat & expugnet contumaciam voluntatis.

EX CHRISTOPHORO DE CAPITE *Fontium, Minorum Ordinis Generali Miniſtro.*

An. 1575.

PAri elegantia vehementiaque ac eruditionis ubertate edidit Chriſtophorus de Capite Fontium *De libero arbitrio & meritis bonorum operum Aſſertionem Catholicam* ad Gregorium XIII. Papam adverſus Lutheri & Calvini vecordiam. Ille igitùr primò gratiam habitualem, ceu poſſibilitatem bonorum operum proximam tuetur contra Pelagium: *Neque verò docentes,* Edit. Antuerp. an. 1575. P. 51. 52. *non habere poteſtatem faciendi & volendi, Pelagii ſectamur inſaniam, ut omnia voluntatis humanæ viribus tribuentes, auxilium gratiæ Dei, ſine qua vires noſtræ illi gratum aliquid & acceptum præſtare non poſſunt, videamur excludere, &c. Neque ignoro nos hanc poteſtatem à nobis non habere. Quid enim habemus, quod à Deo non accepimus? Illud tantùm dico, me hac à Deo poteſtate accepta uti poſſe, ſi velim, &c. Tradit mater Eccleſia in primis, nos à Deo vires accepiſſe, quibus ab eo ſumptis bona opera facere, iiſque rectè uti poſſimus. Quod ſi non fecerimus, ſed ut nequam ille de Evangelio ſervus, qui talentum abſcondit in terra, nobis tradita divinitus poteſtate, gratiæque Dei munere rectè non utimur, nos jure meritoque puniri.* Quæ Solis ipſo radio lucidiora videri poſſunt.

Et infrà rurſum : *Sine Dei auxilio bona opera fieri nequeunt, facilia ſunt igitur, non impoſſibi-* P. 130. 131. *lia. Quid enim nobis poteſt eſſe difficile, quid impoſſibile, ſi tale habeamus auxilium? Ideo noſtri Doctores ſic argumentantur: Sine Dei auxilio nihil poſſumus, omnia igitur poſſumus. Nec dubitant cum Apoſtolo dicere, Omnia poſſum in eo qui me confortat, &c. Qui cum Dei auxilio omnia poteſt, is perfectò aliquid poteſt. Etſi omnia poſſibilia ſunt credenti, conſequens eſt credentem boni plurimum poſſe.* Nempe cùm inſit juſtis gratia bonorum operum efficax, ineſt poſſibilitas bene operandi: & omnia poſſunt juſti, quia Dei auxilium non præſto tantùm eſt, ſed inhæret medullitus.

Ideo aliquantò infrà gratiæ juſtificantis efficaciam diſertè profitetur: *Cùm igitur illius aquæ, videlicet Spiritus ſancti gratiæ, ex cordibus noſtris in vitam ſalientis æternam, efficaciam vimque conſidero, ſi opera tali aqua non modò lota, ſed etiam irrigata & vivificata, cœleſtis vitæ præmio ex æqualitate digna dixiſſem, me lapſum eſſe non arbitrarer. Nam quod operibus ex eorum natura deeſt, id gratiæ Dei vis, ſanctique Spiri-* P. 239. 240. *tus efficacia ſupplet.* Et mox, *Fateris eſſe opera Spiritus ſancti; & tamen imperfecta, turpia, immunda eſſe pronuntias. Sentiſne ſecum pugnare orationem tuam?*

Et rurſum gratia Chriſti reſtitui nos in illam virium integritatem & ſanitatem, qua per Adæ P. 257. 258. 259. peccatum excideramus, ita proſequitur: *Alioqui ſummum illud Chriſti beneficium, quo & redempti, & reparati ſumus: nobiſque tantum ad bona opera facienda gratiæ, quantum in ſuæ creationis exordio acceptum, Adam per peccatum amiſerat, reſtitutum eſſe credimus atque confidimus, quomodo intelligemus? Vim illam reparationis noſtræ, atque efficaciam, qua in re quæſo ponemus? &c. Ut per illud originale peccatum meritorii operis facultatem amiſimus, ita per Chriſti gratiam non minus ad bona opera facienda virium, quàm in illo innocentiæ ſtatu protoplaſtus habuit, nos recuperaſſe credimus atque confidimus. Illa igitur liberii arbitrii vis atque energia, quam in Adamo perdidimus, nobis per Chriſti gratiam reſtituta eſt; cujus beneficio fit ac munere, fremant licèt iſti, ut omni tentationi non minus quàm protoplaſtus in illa integritate naturæ, repugnare poſſimus. Vires igitur noſtras de Chriſti beneficio ſumptas, tantùm valere credimus, ut nullo tentationis genere inviti ad peccatum impelli cogique poſſimus.* Addit *ſine Dei gratiæ ſpeciali auxilio* potuiſſe Adamum vi primigeniæ ſanitatis quamlibet vincere tentationem: nunc noſtrum Chriſtus *curat morbum, &* P. 261, 262. *hominem non minus ad bona opera facienda, & ad reſiſtendum tentationibus aptum atque alacrem reddit, quàm protoplaſtus erat ante peccatum. Hominem igitur Chriſtianum dicimus omni tentationi poſſe repugnare, propterea quod gratiæ divinæ firmitatem ac robur accepit: Sufficit tibi gratia mea,* Hactenus copioſè ſatis de gratia juſtificante, & per eam collata poſſibilitate atque efficacia bonorum operum contra Lutheranos.

Jam verò de gratia generali non minùs perſpicuè: *Quamvis, inquiunt Lutherani, homo nihil aliud poſſit, niſi peccare, liberum tamen voluntatis habet ad peccandum arbitrium, & ſponte peccat. Perinde ac ſi argumentarentur & dicerent, Ille non eſt animal rationis particeps, ſed tamen homo eſt. Non habet tres angulos, eſt tamen triangulum.* P. 59. 60, 61. *Ad eundem modum iſti negant nos habere liberum arbitrium, niſi ad peccandum. Liberum autem arbitrium definitur, Poteſtas ad duo oppoſita: neceſſitas autem, Poteſtas ad unum ſolum. De libertate hominis in via conſtituti loquor; nam dæmones & damnati, tametſi nihil aliud poſſunt, niſi peccare, tamen amplius commereri non poſſunt: neque peccatorum, niſi eorum, quæ in via admiſerunt, pœnas luunt. Ita & beati, cùm jam peccare non poſſunt, ne mereri quidem amplius poſſunt, quia meritum & demeritum nonniſi in viatoribus, qui ad duas res ſibi oppoſitas habent poteſtatem, reperiuntur. Quæ cùm ita ſint, iſti qui hominem in mortali etiamnum corpore conſtitutum, nihil aliud poſſe dicunt, niſi peccare, & tamen ob peccata ſua jure meritoque puniri; pejoris illum conditionis faciunt, quàm eos qui jam cruciantur in tartaro; qui quamquam aſſiduè peccant, ob illa tamen ſola peccata, quæ in via conſtituti admiſere, dant pœnas.* Quibus diſertius, vel vehementius dici nihil potuit, pro bicipiti indifferentia libertatis ad merendum vel demerendum neceſſariæ, & pro auxiliorum copia ſemper parata, ut peccata vitari poſſint. Alioqui optatior eſſet damnatorum ſors, quàm mortaliter adhuc viventium: cùm æquè peccarent utrique neceſſariò, ſed illi nullas, hi novas in dies ſibi accumularent peccando pœnas.

Rurſus infrà validè intonat in hanc Calvini argumentationem, *Sine Dei auxilio nihil potes,* P. 118, 119, 120. *ergo nullam bene faciendi poteſtatem habes. Quod argumentum ut rectum ſit, hunc modum habeat, neceſſe eſt. Sine Dei auxilio homo nihil boni poteſt, Dei autem auxilium, ut hominem ad bonum adjuvet, invalidum eſt; aut certè iſto modo, Deus autem homini opem auxiliumque non feret, igitur homo nihil boni poteſt. Sed in hoc argumenta aſſumptio, aut minor falſa eſt. Ex quo in hac ratiocinatione contra Dei honorem & gloriam, neſcio quam latere blaſphemiam intelligi poteſt. Hinc enim ſequitur Deum, aut minus potentem, aut minus bonum eſſe. Nos igitur meliùs argumentamur, Sine Dei auxilio nihil poſſumus, omnia ergo poſſumus, neque quidquam nobis impoſſibile eſt. Noſtra namque concluſio hoc fundamento nititur, Deus omnia poteſt, noſque vult adjuvare. Credenti omnia ſunt poſſibilia. Cur id? Quia Dei auxilium efficaciſſimum eſt. Ex eo igitur quod Dei auxilium nobis eſt neceſſarium, non impoſſibile, aut difficile eſſe bene vivere, ſed potiùs id eſſe facile, colligendum eſt. Deus enim adeo bonus eſt, ut opem auxiliumque ſuum, quo nihil efficacius, nihil potentius, petenti deneget nemini.*

Nec minùs præclarè alibi adverſarios ſuos ipſos telo configit. Ut elevarent enim authoritatem Eccleſiæ & traditionis Scripturarum interpretis, omnibus obvium eſſe jactitabant donum Scripturas ceu fidei regulas intelligendi. Quin ergo & reliqua virtutum dona obvia omnibus eſſe agnoſcebant, & ita nihil impoſſibilitatis ſupereſſe ad bona opera? *Si Dei munera ita facilè capiun-* P. 125. *tur ab omnibus, ſi adeo expoſita ſunt quibuſvis, atque obvia; cur ergo continentiæ donum vobis difficilius eſt, quàm nobis munus intelligendi Scripturas?* Ut ergo ad intelligentiam Scripturarum, ita & ad continentiam non denegari Dei auxilium, quibus eo opus eſt, profiteri debebant.

Negat alibi opera ante juſtificationem eſſe Deo grata, aut gratiæ gloriæque meritoria: *Illud* P. 201. 202. *tantùm quod ex Scripturarum fonte hauſi, libe-*

reque dico, eum hominem, qui non malitia aut pertinacia ducitur, ſed errore, & nihilo minus bonis operibus incumbens, Deum religioſis precibus orat, à Deo non deſeri, quin illi veræ fidei lumen tribuat. Tanta eſt enim Dei benignitas, ut ſi ita erranti humana remedia ſubſidiaque deeſſent, Angelum mitteret potiùs, quàm illum in errore jacere pateretur. Ita affuturum illi Deum, qui id præſtiterit, *quod in ſua poteſtate eſt*, conjicere ſe ait ab exemplo Cornelii.

Jam verò tertium gratiæ efficaciſſimæ genus, quo Deus, ut ait Apoſtolus, *operatur in nobis velle & operari*, ſive dum impios juſtificat, ſive dum juſtos in bono facit perſeverare: ſic idem nobis elu- P. 141, 142, 143. cidat: *Cùm duæ cauſæ aliquem effectum unà producunt: tametſi primæ principalique cauſæ laus præcipua tribui ſoleat, tamen ex eo non ſequi, ſecundam nihil omnino agere. Exempli cauſa, ſit victoria militum virtute ac fortitudine à Rege parta. Quam ita commemorabit Hiſtoria, ut tota victoriæ laus regi, non militi propria eſſe videatur*. Ita Scripturæ totum Deo tribuunt, etſi & aliquæ ſint partes hominis, ſub Deo duce, & adjutore diabolum debellantis. Ideo & eædem Scripturæ alicubi totum videntur à ſcribere homini, ut cùm Deus Abrahæ filium mactare promptiſſimo dicit; *Quia feciſti hanc rem*: & Chriſtus Magdalenæ, *Bonum opus operata in me*. Nec tamen hinc colligere fas eſt, nihil ad hæc bona opera adjutorium Dei contuliſſe.

Idem alibi nihil deteri oſtendens de libero noſtro arbitrio, cùm Pater ad Filium nos *trahit*, varia Scripturæ loca accumulat, ubi Chriſtum dicuntur diſcipuli *coegiſſe*, Loth Angelos *compu-* P. 168, 169. *liſſe*, citra libertatis detrimentum. *Animadvertendum eſt igitur hæc verba, trahere, cogere, compellere, non ſignificare vim aliquam, cùm ad hominis voluntatem admoventur; ſed tantùm vehementem quandam perſuadendi rationem, quæ precibus, exhortationibus, ſupplicibus verbis fieri conſuevit. Cùm verò actionem aliquam circa corpus oſtendunt, tum demum neceſſitatem vimque ſignificant. Ad hunc modum orator cùm audientium movet affectus, iiſque quod vult dicendo perſuadet, auditorum ſuorum animos in ſua poteſtate habere, illoſque in quancumque voluerit partem flectere dicitur. Unde eſt illud Poetæ, Trahit ſua quemque voluptas, & tamen hìc nulla vis ad trahendum adhibetur. Unde eſt & illud Jacobi, Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Voluptas igitur hominem ad ſe trahit, non vi impulſum, ſed cujuſdam ſuavitatis illecebris delinitum, qualem in Cantico canticorum Sponſa cupiebat, cùm Sponſo diceret, Trahe me poſt te, in odorem curremus unguentorum tuorum. Hoc ergo modo, nos ad Filium trahit Pater, non vim ac neceſſitatem afferens, ſed multis de cauſis illum & ſequi & amare perſuadens. Hoc quoque modo verbi Dei prædicatoribus dicitur, ut ad regni cœleſtis convivium invitatos intrare compellant, id eſt, ut inſtent opportunè, importunè, arguant errantes, deſides obſecrent, increpent delinquentes, &c.* Si invictiſſimè quandoque perſuadet & voluntatem huc illucque rapit & trahit citra liberæ indifferentiæ jacturam orator, concionator, amicus, voluptas, concupiſcentia carnalis; non vi adhibita, ſed blanditiis, minis, exemplis, rationibus; quantò faciliùs & indeclinabiliùs Deus quocumque volet nos volentes trahet, qui præterea unus poteſt mentem intus luce perfundere, corda ingeneratis affectibus novis mutare, mollire, mulcere, terrere?

Huc facit & illud, quod idem infrà ex Bernardo refert: *Unde egregiè Bernardus, Volens, ait, Deus hominem errantem in viam ſalutis revocare: Si, inquit, invitum coegero, aſinum habebo, non hominem. Scio quid faciam. Ut ergo habeam voluntarium, terrebo eum, ſi fortè convertatur & vivat. Itaque comminatus eſt acerbiora, quæ excogitari poſſunt, tenebras æternas, vermes immortales, ignem inextinguibilem. Cùm autem homo nec ſic revocaretur, ait; Non ſolùm timidus, ſed etiam cupidus eſt, promittam ei quod potiſſimùm deſiderabile videatur. Deſiderant homines aurum & argentum, & ſimilia, & ſuper hæc omnia vitam deſiderant. Si inquit tantoperè deſiderant miſeram hanc laboroſam vitam & momentaneam, quantum diligent vitam quietam, æternam, beatam? Promiſit itaque vitam æternam, promiſit quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit. Ita Deus hominem hinc timore ſupplicii, inde amore præmii ad virtutis ſtudium revocat*. P. 252, 253. In hanc ſententiam nihil apertius dici potuit. Ita enim Deus hominem trahit, & ex nolente ac repugnante volentem facit & conſentientem, contemperando ſe ejus affectibus: ſi *timidus* eſt, terrendo ſuppliciis: ſi *cupidus* eſt, præmiis alliciendo. Et quia nemo poteſt affectui quem Deus inſpirat repugnare, niſi contrario effectu quopiam, hunc ipſum affectum contumacem Deus ſapientia & omnipotentia ſua oppugnat, laceſſit, fatigat, blandiendo, comminando, ſæviendo, & tandem cedere perſuadet.

EX ALEXANDRO PESANTIO Romano, Doctore Theologo. An. 1606.

THeologicas diſputationes ſuas Paulo V. P. M. dicavit Peſantius eodem ipſo tempore, quo ſub eodem Congregationes de Auxiliis celebrabantur. Gratiæ invictiſſimam efficaciam, cui gratuitæ prædeſtinationis infallibilis executio mandatur, ſic ille deſcribit; *Auxilium efficax eſt illud, quo Deus ſic excitat & juvat, ut infallibiliter de facto is cui tale auxilium confertur, convertatur, & operetur. Hæc gratia à nullo duro corde reſpuitur. Hæc efficientia gratiæ non provenit à voluntate hominis, ſed Dei: nec provenit ex phyſica quadam determinatione, qua Deus determinat noſtram voluntatem: ſed conſiſtit in vocatione, perſuaſione, illuſtratione interna, additis aliquando ſpecialibus auxiliis, moventibus, impellentibus, excitantibus voluntatem, non tamen neceſſitantibus. Præterea in objecto facit, ut nulla, vel modica appareat difficultas in eo quod eſt eligendum, & ut in oppoſito nulla ratio boni appareat*. 1. p. q. 23. art. 5. diſp. 7. Hactenus præclariſſimè omnia, & abundè ea ſunt ad conſtituendam gratiæ efficaciam. Ex redundanti eſt & præter mentem Auguſtini & Thomæ quod idem addit conſequenter: *Et ſuppoſita ſcientia conditionalium in qua videt Deus infinita media applicabilia ad emolliendum cor, novit determinatè ad quodnam medium, ſi proponatur voluntati creatæ, ipſa liberè ſe applicatura ſit*. Condonari hæc poſſunt, ſi ut par eſt, intelligatur hæc præſcientia in Deo nulla eſſe, utpote cui omnia præſentia & cernuntur & ſunt coram exiſtentia; ſed fingi quodammodo à nobis, & accommodari ad uſum loquendi vulgatiſſimum, & ab uſu vulgi ad Scripturas etiam ſacras translatum. Igitur ut præſcius futurorum dicitur Deus, & in Scripturis, & à Patribus, ut ſerviant hominum indoctorum ſenſui; & ab iiſdem tamen accuratiùs alibi diſputantibus tota hæc præſcientia & futurorum à præſentibus diſtinctio ablegatur à Deo, cui non datur niſi omnium rerum præſentia & præſentium æterna intuitio: ita concedimus, ut præſciſſe dicatur Deus, quibus quiſque auxiliis conſenſurus eſſet, ſi modò hæc craſſiùs & populariùs dici, reapſe nil Deo futurum, nil prævidendum eſſe confiteantur; ſed in præſenti, ea & ſapientia & potentia eum pollere, qua quaslibet voluntates quo volet cumque inflectat, aliis aliiſque perſuaſionibus, inſpirationibus, oppugnationibus adhibitis.

Adde quòd non præſcientiam, ſed ſcientiam conditionalium vocat Peſantius, & ad ſcientiam ſimplicis intelligentiæ id totum revocari poteſt. Undè rurſus præclarè Peſantius, *Nunquam fruſtratur Deus. Poteſt enim etiam illabi in voluntatem & ſuaves impulſus in illam facere*. Et infrà ait, *non defuiſſe in divina ſapientia & omnipotentia multos modos, quibus efficaciter potuiſſet vocare illos Galilæos, ex Auguſtino L. 1. ad Simpl. q. 2.* At Auguſtinus nuſquam præſcientiæ meminit.

Gratiæ habitualis efficaciam cum ſancto Thoma & Theologis omnibus, idem Peſantius agnoſcit: *Dico multa bona poſſe efficere hominem juſtum ſine auxilio ſpeciali, quæ non poteſt efficere homo injuſtus. Patet quia cum gratia infunduntur multæ virtutes, quæ multùm facilitant ad bene agendum. Deinde per gratiam ſanatur natura humana, ergo debet poſſe aliquid, quod non poterat antea*. Et rurſum de opere ſupernaturali id exponit, cùm juſti ſit ſupernaturalia opera exercere.

1. 2. q. 109. art. 9. d. 1.

Jam de gratia generali ſic idem ſentit: pueros ſine Baptiſmo excedentes, ea prorſus deſtitui: ſed *nullum adultum qui capax ſit rationis, ita à Deo deſtitui, ut non habeat gratiam ſufficientem. Quia Deus non præcipit impoſſibilia, ex Tridentino: quare cum præcipiat, ut omnes ad ſe convertantur, non debet id eſſe impoſſibile. Atqui cum id fieri non poſſit viribus naturæ, neceſſe eſt ut omnes ad id recipiant gratiam à Deo*. Addit tamen mox, *Auxilium ſufficiens ad ſurgendum à peccatis, adeſſe quidem omnibus pro loco & tempore, non tamen adeſſe omnibus momentis temporis. Ita Abulenſis, Roffenſis, Driedo, Vega, &c.* Addit denique, *auxilium ſufficiens ad evitandum quodlibet peccatum ſemper omnibus adeſſe, aut immediatè, aut mediatè*.

1. 2. q. 111. art. 5. diſp. 5. 6.

An. 1586.

EX PAULO GRYSALDO
Peruſino Ordinis Prædicatorum Theologo.

Decisiones fidei Catholicæ, verbo Gratia.

QUærit, *Cùm operatur homo ex divina motione præveniente ad ipſam gratiam conſequendam, ſic tanto auxilio adiutus, meretur ne gratiam, ſaltem de congruo? Capreolus negat eſſe meritum aliquod, etſi ſit diſpoſitio ad gratiam. Ferrarienſis ait eſſe meritum de congruo, nam ſi facit homo quod in ſe eſt, diſponendo ſe ad habituale donum gratiæ, congruum eſt ut Deus largiatur*. Utrumque conciliat Gryſaldus, ajens non mereri merito congruo perfectè, ſed imperfectè. Ex Driedone mox ait ſi *gratiis conditoris* bene utatur quis, mereri eum hoc merito imperfecto, *non tamen ſine miſericordia Dei, nec ſine initiis fidei*.

Ibidem.

Et infrà idem; *Gratia non omnibus datur à Deo. Hæreſis. Fuit quorundam hæreticorum inventum, quoſdam etiam baptizatos non poſſe credere, neque operari, quia illis non eſt datum à Deo. Ideo audiunt verbum, & non credunt, quia non datur, quo credere poſſint. At vana, immo impia eſt eorum excuſatio. Nam Deus omnibus dat, quo credere & operari poſſint. Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. Vult omnes homines ſalvos fieri. Stat ad oſtium & pulſat. Omnes vocat, vel mane, vel ſexta, nonaque*. Hæc ille de gratia generali.

Idem alibi de timore ſervili docet, quòd ille non pœnam tantùm, ſed & Deum reſpiciat, authorem pœnæ. Si quo ex amore ſui eſt, ille *amor naturalis* eſt, non inordinatus, & ſi *ex ſui conſervatione* prodit, vel ſic *non eſt culpabilis*.

Verbo Juſtus.

Jam de gratia habituali. Huic uni nomen gratiæ aptari, ex antedictis patet. Et rurſum: *Gratia non eſt habitus à Deo infuſus. Error*. Ex Chryſoſtomo gratiam mox definit, *Sanitatem mentis, delectationem cordis*. Et mox: *Nominatur habitus, quia dat eſſe ſupernaturale*. Hæreſim Pelagii in eo mox ait fuiſſe, quod diceret *Gratiam non eſſe neceſſariam ad divina mandata adimplenda*. Et infrà rurſum: *Gratia gratum faciens ad hoc datur, ut Deum diligamus, & ad ultimum finem perveniamus. Et etiam datur gratia ad perficiendum effectum, at principalis perfectio gratiæ eſt dilectio. Hæc demum eſt quæ perficit operationes noſtras*.

Verbo Gratiæ.

Poſtremò denique ex eodem, *Gratia Dei quoſdam liberat à peccato, & quoſdam relinquit. Durum multis videtur hoc verbum, quod tamen expreſsè docet Auguſtinus, de prædeſtinatione, &c.* Quì autem electos ſuos indeclinabiliter Deus agat ad ſalutem, conjici poterit ex accumulatione internorum auxiliorum & externæ protectionis id fieri, cùm confirmati in bono ad eum modum id conſequantur, ut nunquam à recto devient. *Gratia non poteſt hominem in bono confirmare, ut non peccet. Hæreſis. Docet Eccleſia Apoſtolos poſt datum Spiritum ſanctum eſſe in gratia confirmatos, adeo ut peccare non poſſent. Quod & de beatiſſima Virgine credit. Et ſic homo confirmatur, non quia ab intrinſeco detur ſufficiens principium, quo peccare non poſſit, ut aliqui hæretici dixerunt; ſed partim ab intrinſeco, partim ab extrinſeco datur donum gratiæ, quo ad bonum adeo inclinatur, quod non poſſit facilè ad malum trahi: non tamen redditur impeccabilis, ſed ſpeciali cura, divina providentia cuſtoditur, ne peccare poſſit. Ferrar. l. 4. c. 70.*

Ibidem.

EX LACTANTIO DOMANINIO
Mantuano Theologo Carmelita.

An. 1592.

EX tomo primo hujus operum, cujus unius copiam habui, quique *de divina providentia & gubernatione* agit, pauca hìc libabo, donec ſecundi quoque copia fiat, ubi de prædeſtinatione agit.

Hic ergo exponens illa Chriſti verba, *Quoties volui congregare filios tuos & noluiſti:* Præter Auguſtini interpretationem, utique magni faciendam hanc ex aliis litteræ conſonatiorem profert, *De voluntate Dei antecedente, ſive ſigni, non conſequente: Voluit namque Deus ſalvare Jeruſalem voluntate antecedente, quæ non ſemper impletur. Voluntas antecedens eſt, cùm Deus omnia dat homini neceſſaria, ut vitam conſequatur æternam. Et ita dicit Paulus, Deus vult omnes homines ſalvos fieri; voluntate antecedente, quia Deus nemini ſuum negat auxilium*. Sic ille convenienter Damaſceno, à quo hauſta; & ſancto Thomæ, à quo derivata eſt in Theologicas Scholas hæc diſtinctio voluntatis antecedentis & conſequentis; antecedentem non prorſus ſterilem & jejunam oſtendit, ſed ſufficientium auxiliorum largitricem, quæ tamen nihil perficiant, niſi abundantioribus auxiliis ſalus promoveatur.

De lib. arb. l. 4. c. 21.

Idem poſtea ex Auguſtino advertit per peccatum primi parentis nos amiſiſſe non *velle bonum*, ſed *poſſe bonum*: ſeu libertatem & poſſibilitatem in juſtitia vivendi, atque juſtitiam operandi, quæ utique eſt à gratia. At poſt peccatum incolume remanſit velle, ſeu *potentia conſentiendi & diſſentiendi:* remanſit & voluntas leviſſima boni, ſecundùm quam *velle adjacet mihi:* non velle validum, id enim eſſet etiam poſſe. Quocirca idem perſæpè refellit hanc Calvini inſaniam, *quod propter originale peccatum homini actuale peccatum imputetur, licèt neceſſario peccet*. Præſto eſt enim ſemper auxilium Dei ſtantis ad oſtium & pulſantis, & *qui univerſum abſque ejus aſſenſu creavit & illuminavit, idem univerſum genus humanum gratia ſua ſubitò perfunderet, niſi ſpontaneam cooperatricem voluntatem noſtram præſtolaretur*. Et infrà: *Deus namque nemini ſuam gratiam denegat,*

Ibid. c. 25.

Ibidem.

Ibid. c. 30.

nec deſerit facientem quod in ſe eſt, ille qui paratus eſt omnibus ſubvenire.

Hoc verò axioma, *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam*, luculentè ſic exponit Domaninius trifariam poſſe intelligi: *Primò facere quantum ipſa natura poteſt ex ſe, ſuis ſolius viribus à conditore inſitis naturæ, non peculiariter attractis à Patre; ut ædificare domos, diligere benefactores, honorare parentes, non furtum facere, non mentiri, &c. Ita faciens quod in ſe eſt, neque meretur gratiam, nec ad acquirendum gratiam ſe* Ibid. c. 32. *præparat. Secundò facere quantum natura poteſt abſque habituali gratiæ dono, ex viribus rationalis naturæ peculiariter à Deo ad initia fidei attractis. Et ſic facienti quod in ſe eſt, largitur Deus initium fidei, ex qua etiam orare, invocare & Dei miſericordiam implorare valeat.* Primus ille eſt *generalis influxus, omnibus ſemper hominibus poſt lapſum etiam debitus, ſicut ratiocinari, benefactores diligere, quod & Ethnici faciunt, ut ait Chriſtus.* Secundus ille *peculiaris eſt & gratuitus tractus, ante quem homo nec orare poteſt, ut trahatur; nec deſiderare gratiam, ut juſtus efficiatur.* Denique *tertio modo facere quantum in ſe eſt ex gratiæ habitualis dono, &c.* Utroque hoc poſteriore modo facientibus quod in ſe eſt, dat Deus gratiam vel gratiæ perſeverantiam.

Ibidem, & cap. 33. Pluribus ille ibidem proſequitur poſſe quemlibet cum *generali auxilio* opera moraliter bona facere, vitare peccata, non tamen parare ſe ad gratiam ſine ſpeciali auxilio & tractu Dei ad fidem. Concurſus ille generalis, naturalis eſt, & à Creatore: hic ſpecialis, ſupernaturalis eſt, & à Redemptore; ſpeciali hoc influxu, præterquam quod Deus concurrit cum homine ad aliquid ſupernaturale, etiam *prævenit* & movet *fortiùs & abundantiùs*; & his de cauſis ſpeciale vocatur. Cæteroqui enim *omnibus adultis communicatur, quia omnes vocat, omnes excitat, omnes prævenit & præparat ad bonum, quantum eſt ex parte ſua, nobis neceſſarium.*

Præclariſſimè autem quomodo omnes jam tum à rationis diluculo vocet Deus: *Vocat nos Deus,* Ibidem. *cùm primùm incipimus rationis uſum habere, quoniam ſtatim lux quædam de cœlo deſcendit, quæ ad beatitudinem nos naturaliter inſtruit & invitat; aſſerens in hac miſerrima vita neminem perfectam gloriam comparare poſſe, cùm ad alia majora ſit creatus; quæ omnia adipiſcetur facillimè, ſi malum vitaverit, bonum autem ſecutus fuerit. Hoc autem quilibet infans, cùm primùm annos judicii tangit, cognoſcit; nec eum latet furari, aut mentiri malum eſſe; obedire autem cultumque debitum præſtare parentibus, bonum eſſe. Itaque cum incipimus homines eſſe, illicò Domino à Deo noſtro invitamur.* Hæc generalis eſt vocatio. Particularis autem ex eodem fit *multis modis. Nempe inſpirationibus, prædicationibus, infirmitatibus, tribulationibus, & aliis modis.*

Ibid. c. 37. Poſtremò denique Domaninio: *Duplex eſt gratia præveniens, generalis & ſpecialis. Prima eſt bonus motus, & bona cogitatio, veluti cùm peccator Deo inſpirante ſuum peccatum cognoſcit, & cum terrore pœnæ convertitur & contremiſcit, & de amittenda æterna beatitudine dolet. Secunda eſt, quæ huic & non illi homini donatur, & tot habet ſpecies, quot ſunt ſpecies boni motus ad reſipiſcendum. Quemadmodum ſunt auditio verbi Dei, immiſſio adverſitatis, remotio occaſionis peccandi, ablatio ſeu deliberatio tentationis, & hujuſmodi alia. Illa generalis nulli hominum deeſſe dignoſcitur unquam, quoniam Deus ſtat ad oſtium & pulſat, initium noſtræ ſalutis, quæ eſt peccati cognitio, in nobis operari deſiderans. Illam vero ſpecialem non omnibus peccatoribus Deus impartitur, & hoc non ex defectu Dei, ſed ex induratione peccatoris, qui gratiam illam negligit communem & generalem.*

Efficaciſſima propoſiti divini gratia, vel ex hoc ipſo loco diluceſcere poteſt. Illa eſt enim quæ non omnibus datur; nam quibus datur, utique convertuntur. At certa hæc efficacia vides quibus ex rebus proveniat, nempe ex conſpiratione multorum intus & foris auxiliorum, ut à Domaninio deſcripta eſt.

Ideò quod ad præſcientiam futurorum contingentium & liberorum ſpectat, non aliter ille eam Deo vendicat, quàm ex reali omnium temporum rerumque præſentia in Dei æternitate. Quod ab eo fusè tractatur.

Et aſſentitur ille quidem: *Quamlibet naturam* L. 1. de divina providentia c. 21. 29. *juxta ejus modum moveri à Deo; efficaciam divinæ voluntatis, eſſe in cauſa, quare divina ſcientia, ſub ea ratione qua eſt cauſa, non inducit neceſſitatem in effectu; quoniam res ſicuti vult, producit: & voluntatem divinam principalitatem obtinere ſupra ſcientiam in cauſando; virtutem primæ cauſæ efficaciſſimam eſſe, nec neceſſitatem inducere in affectu, quoniam diſponit omnia ſuaviter: denique Deum ſcientia viſionis nihil ſcire, niſi quæ priùs, noſtro ſervato modo loquendi, à voluntate Dei decreta fuere.* At nihilo tamen minùs idem infrà, prolixè, defenſans libertatis noſtræ indifferentiam, ſic illa omnia clementer interpretatur, *Non ſunt actiones noſtræ, vel aliquan-* L. 2. c. 31. *do futuræ ſunt, unius, aut alterius generis, ſive bonæ, ſive malæ, quoniam tales ab æterno Deus illas noverit; ſed è contra quoniam tales à nobis vel ſunt, vel futuræ ſunt, pro arbitrio ſcilicet & electione noſtra, illas propterea hujus vel illius generis eſſe, vel futuras eſſe, novit ab æterno Deus.* Et mox, *Speciali quadam ſuavitate res humanas diſponit Deus, &c. excitat hominem, inflammat, & auxiliatur, ad bene operandum, &c. Si quando dicimus eventus omnes, id eſt univerſa cunctarum rerum opera divina voluntate eſſe decreta, ad hunc modum decretum illud venit intelligendum, quod ſcilicet ipſa divina voluntas in omnibus rerum eventibus & ipſarum operationibus ita fieri decrevit, ut novit agenda cuncta pro tempore & eorum natura de poſſe ad velle facere. Non enim decrevit divina voluntas, ut velim, nolim, tractatum hunc de divina providentia conſcribam: ſed ſua ineffabili ſapientia novit ab æterno iis me temporibus hoc velle & poſſe facere: & quia novit, decrevit, id eſt, hanc meam voluntatem admiſit. Nec tantùm admiſit, at etiam ſe auxiliatricem præbuit. Admiſit autem, quia cauſarum ordinem quæcumque illæ ſint, ad hanc ſcripturam uſque, non impediri optimè novit; mihi quoque & ſpiritui meo, qui rectiſſimus eſt, ſuppetias ſe laturam decrevit.* Addit peccata ſola à Deo non juvari, non admitti, ſed dimitti & permitti.

Addit & ex Damaſceno, multa à Deo præſciri, quæ ab eo non prædefiniuntur; non enim prædefiniri ab eo omnia, etſi præſciantur omnia. Concludit denique *à voluntate Dei efficaci eſſe omnium rerum eſſentias, affectiones, proprietates; poſſe ab eo rerum omnium operationes abſoluta potentia ſuſpendi, & immutari, etiam contra vim earum; ſed potentia ordinaria creaturis auxiliari Deum ad operandum, ita ut eas proprios motus agere ſinat. Unde agentium operationes & futuri eventus non ita ſunt à divina voluntate decreti, quemadmodum ſunt rerum eſſentiæ atque naturæ. Deus vult hominem eſſe dominum ſuarum operationum. Unde non quia ejus operationes noverit Deus, ideo bonæ ſunt, vel malæ; at contra quia tales ſunt, vel futuræ ſunt, eas novit Deus. Et etiam voluntate ſua efficaci vult nos ſemper liberè operari, & non aliter, nec alio modo, licèt res humanas ſpeciali quadam ſuavitate diſponat. Denique de peccatis nulla eſt apud Deum vera & propria determinatio, at permiſſio tantùm.* Colliment eò hæc omnia, ut *non omnia quæ vel evenerunt, vel eveniunt, vel etiam eventura ſunt,* *decreta priùs fuerint à divina voluntate*: niſi quatenus ſanxit ut omnia ſuos motus agant, & eos non ſuſpendere ſtatuit, etſi poſſit.

De gratia ſanè ad bonum adjutrice idem infrà oſtendit ea *non tolli libertatem*, nihilo plus quàm Patris præcepto & hortamentis tollitur libertas pueri ad litteras ediſcendas. Id infrà paulò uberiùs De lib. arb. L. 4. c. 19. 27. exponit: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater traxerit eum. Ille tractus nullam dicit vim, nequidem neceſſitatem: at eſt tractus amoroſus atque ſpontaneus, ex divina charitate procedens. Deus enim movet unumquodque ſecundùm propriam ſuam naturam. Idcirco creaturam rationalem convertit, & movet ad Chriſtum intellectualiter, ſpontè ac liberè. Unde Auguſtinus, Ramum viridem oſtendis ovi, & trahis illam. Nuces puero demonſtrantur & trahitur; & quod currit, trahitur, amando trahitur. Si ita quæ inter voluptates terrenas revelantur amantibus, trahunt, quoniam verum eſt, trahit ſua quemque voluptas; non trahit revelatus Chriſtus à Patre? quid enim fortiùs deſiderat anima, quàm veritatem? Hæc Auguſtinus*. Quibus neceſſariam hanc cautelam adjungit Domaninius: *Iſtis ſimilitudinibus non intendit Auguſtinus plenè declarare, quomodo Pater trahit ad Filium: ſed ita loquitur, ut noſcamus hunc tractum nullam dicere violentiam aut neceſſitatem, ſed ſimplicem amorem. Non enim trahit Deus Pater tantùm oſtendendo & dicendo, aut ſuadendo & perſuadendo, ſed etiam efficaciter excitando mentem hominum ad credendum in Chriſtum & amandum eum*. Ex parte objecti tantùm trahitur ovis & puer, cui herba, vel pomum oſtenditur, quia ineſt jam illis propenſus in iſta affectus: at Deus etiam divini boni & juſtitiæ affectum ipſum virtute creandi inſerit nobis, quem nulla natura creata ſuo ex cenſu habere poteſt, nedum peccato ſauciata: at eum ne reſpuamus, ne excutiamus, ne otiari ſinamus, excitat per objecta blandientia & delectantia. Sic gratia Dei operatur & ex parte potentiæ & ex parte objecti, trahitque eo *tractu, qui cùm ſit amoroſus & delectationem includens, non tollit, ſed aſtruit liberum arbitrium*.

Ibid. c. 27. Si quando autem in ſacris litteris *cogere* vel *compellere* dicitur gratia, *coactio eo loci accipitur impropriè pro vehementi quadam perſuadendi ratione, quæ precibus, exhortationibus, ſupplicibus verbis, & comminationibus damnationis æternæ fieri con-*

Ibid. c. 31. *ſuevit*. Et infrà rurſum de eodem tractu, *Ipſe Deus monet, ipſe terret, ipſe intellectum aperit, ipſe ad fidem applicat ſenſum noſtrum. Revelat ipſe cæleſtem veritatem, docet, ſuadet, excitat, commovet, prævenit, deſiderium inducit juſtitiæ & odium injuſtitiæ, non cogendo, ſed monendo & excitando. Iſte tractus non violentus, ſed amoroſus eſt; ſi quidem trahimur in aliorum ſententias non demonſtrationibus, ſed perſuaſionibus probabilibus*. Quod ex Cyrillo confirmat, trahi nos à Patre, *monitione, doctrina, revelatione ineffabiliter facta*.

Cùm igitur ex eodem, agente de prædeſtinatis

Ibid. c. 30. & electis ad gloriam, *Deus qui prædeſtinavit fines, media quoque prædeſtinarit ad hos fines obtinendos*: & rurſum, cùm voluntas ad diligendum

Ibid. c. 38. Deum, *non ſe applicet, neque determinet ex aliquo creato principio, ſed potiùs determinetur ex divina motione, qua de re vocatur gratia operans: quia non eſt in nobis aliqua virtus, per quam operemur ante illam motionem*: Hæc ita capienda ſunt, ut antecedentibus non pugnent. Verè enim per gratiam ſeu habitualem ſeu actualem *determinatur*, hoc eſt determinatè inclinatur voluntas ad amorem ſupernaturalem, quæ ſua ſponte terrenos tantùm amores capiebat. Verè Deus prædeſtinat ſuis electis media ad gloriam, ſed in communi, vel aliqua tantùm in particulari, &

Ibid. c. 25. eo tractu qui ſuprà deſcriptus eſt. Porro cùm alicubi ait Domaninius, *Electio ex priori præſcientia rationem ſumit*, de executione agit, non de intentione Dei.

Poſtremò tandem de gratia habituali, hanc quoque perinde ut actualem ait Domaninius dividi *in operantem & cooperantem*. Illa ait animam Ibid. c. 38. *juſtificari, ſanari, vivificari, illuminari, reformari, adoptari*: ait hoc eſſe *pignus donumque Spi-* Ibid. c. 40 41. *ritus, per quod operamur juſtitiam*: hanc denique ait eſſe *Habitum, quo formaliter anima vivificatur, ſanatur; &c.*

EX AUGUSTINO OREGIO An. 1629.
Cardinali.

Circa gratiam generalem, qui velit omnes homines ſalvos fieri Deus, cujus voluntati nihil reſiſtere poteſt, ſic exponit Oregius, quod velit ſalvos fieri ex omni gente, ſtatu, ætate, ſexu, non ſingulos generum, ſed de generibus ſingulorum: vel quod velit omnes ſalvos fieri, quia nemo niſi eo volente ſalvatur: vel denique quia voluntate antecedente vult omnes & ſingulos *ſalvos* Tract. 1. c. 14. q. 3. Edit. 1. *fieri, ſi mandata ejus cuſtodierint, ad quæ obſervanda dat auxilia gratiæ ſufficientia, vocando & ad oſtium cordis pulſando, ſtans & expectans, ut ei per conſenſum liberum voluntatis adjutæ auxiliis gratiæ aperiatur. Ait enim apud Joannem, Ego ſto ad oſtium & pulſo, &c. Quod ſi qui voluntati ejus reſiſtant, voluntate conſequenti non vult eos ſalvos fieri, &c.* Et paulò poſt: *Relinquens homines in manu conſilii proprii, non eos auxiliis gratiæ ſufficientibus deſtituit; quin immo neque ab iis quos interdum indurare dicitur, ſubtrahit Deus ſufficientia gratiæ auxilia; ſed ideo indurare illos dicitur, quia permittit, ut in ſuam perniciem convertant ea, quæ ad ſalutem & converſionem ſunt data*.

Jam verò de auxiliis efficaciſſimis ad eorum ſalutem neceſſariis, quos Deus gratis & ante præviſa merita è maſſa damnationis eripuit, ſic ille ſtatuit; hanc efficaciam neque ex ſcientia media mendicandam, nec ex prædeterminatione antecedente conſenſum voluntatis noſtræ; ſed ex omnipotentia & ſapientia Dei, qui novit & poteſt, ea temperare, ac condire auxilia, quibus infallibiliter conſentiat voluntas, etſi liberrimè & citra determinationem antecedentem. Hi ſunt illi *miri modi*, hæ *multiformes gratiæ*, hæc *congrua & contemperata auxilia*, quæ ex omnipotentis Dei ſapientiæ arcano depromuntur.

Ideo docet, *Scientia Dei, qua futura cognoſcun-* Tract. 1. c. 10. q. 3. *tur, non tolli libertatem. Cognitio enim non eſt cauſa rerum, quæ cognoſcuntur; ſed potiùs res cognitæ ſunt cauſa cognitionis*. Et ſanè homo liberè operaturus prævidetur à Deo, ſi in tempore liberè operatur, hoc eſt, ita *ut antecedenti neceſſitate non ſit determinatus ad operandum. At nihil eſt quod neceſſitate antecedente voluntatem noſtram prædeterminet, etiam in operibus gratiæ, &c.* Addit ſcientia Dei, ſeu ſpeculativa, ſeu practica, hoc eſt approbationis, & cum decreto conjuncta, nihil neceſſitatis infligi, quod perſpicuum eſt de ſpeculativa. De practica autem, & de decreto voluntatis divinæ probat ex eo quod *decrevit Deus dare eſſe rebus contingentibus juxta earum naturæ exigentiam. Diſponit enim omnia ſuaviter. Quare ſi Deus quando de facto concurrit cum voluntate creata, ſuo concurſu & auxiliis neceſſitatem antecedentem non imponit rebus contingentibus, vel actibus liberis; neque ex eo quod ſcientia approbaverit, & decreto ſuæ divinæ voluntatis ſtatuerit, rebus neceſſitatem imponit*.

Ideo illud ingeminat, *auxiliis & concurſu Dei* Ibidem. *nihil poni in voluntate hominis, quod antecedenti neceſſitate ipſam prædeterminet ad operandum, etiam in actibus ſupernaturalibus, quibus peccatores ſe ad Deum convertunt, ad quos producendos non* *ſolum requiritur univerſalis Dei concurſus, ſed requiruntur etiam ſupernaturalia auxilia, quibus & illuminetur intellectus, & inflammetur affectus.* Aptos enim congruoſque modos novit Deus flectendæ quo ipſe vult voluntatis noſtræ, etſi non prædeterminat uſquam, quia omniſcius, & omnipotens eſt: *Nam & infinita ſua ſcientia præcognovit, quid requireretur ad hoc, ut creata voluntas poſſet liberè operari, tam in actibus naturalibus, quàm ſupernaturalibus, & juxta creatæ voluntatis naturam & exigentiam, uti ſcivit, ac potuit, ita etiam concurrere decrevit.*

Ideo in exemplum affert Urbani VIII. S. P. dum adhuc inter Cardinales ageret, monitum ad familiarem quendam ſuum, qui multa de terræ motu excogitarat, ut conſtare poſſent omnia phænomena: An non potuiſſet, & ſciviſſet Deus alio modo quopiam ita orbes omnes movere, ut conſtarent omnia ſimiliter? Scivit utique & potuit, cùm id contradictionem non implicet. Ita ait Oregius, præter illas de motione prædeterminante & de ſcientia media rationes, poſſe & ſcire Deum, auxiliis fruſtrabilibus, & ita nihil noſtræ libertati inſidiantibus, eam tamen infallibiliter inclinare, quo ipſe volet: cùm id contradictionis nihil implicet.

Ibidem.

Ideo rurſus *non admodum utile exiſtimat diſputare, an ſcientia conditionatorum diſtinguatur à ſcientia ſimplicis intelligentiæ, & nominetur media:* immo abſtinendum cenſet ab ea quæſtione: *an & quomodo hac ſcientia poſita, & ordo divinæ providentiæ melius cognoſcatur, & noſtræ libertatis cum divinis auxiliis concurſus explicetur:* cùm abundè ſit ad ſobrietatem ita ſapere, ut dicamus ſapientiæ & omnipotentiæ Dei congruos aptoſque modos adeſſe innumeros ſic auxiliandi, ut libera voluntas ſemet ipſa deflectat & determinet, quo volet Deus, & ita tum liberè, tum infallibiliter à Deo regatur: *Nam infinitis Deus ſuæ ſapientiæ ac potentiæ theſauris, ſcivit ac potuit decernere, & ab æterno concurrere decrevit cum cauſis liberis ita, ut integra & illibata remaneret creata libertas.*

Ibidem.

Et infrà ait: *In ſpecie deſcendere ad unum ſpecialem ac individuum modum, quo cum gratiæ auxiliis ſtet noſtra libertas, excludendo cæteros, periculoſum eſt, ne præfigere videamur velle modum infinitæ potentiæ Dei ac ſapientiæ, ad operandum juxta noſtrum imperfectum intelligendi modum.* At noſtra ſanè ratio explicandæ hujus concordiæ totum committit cum Auguſtino & Proſpero *modis miris, innumerabilibus, & multiformibus*, quibus novit Deus aptè congruèque movere voluntatem quamlibet: nec ullum ſingulariter determinat. Prout ibidem Oregius annuit à Patribus quandoque modum hujus concordiæ nonnihil elucidatum fuiſſe exemplis & rationibus.

Tract. I. c. 14. q. 3.

Ideò infrà ait etiam *voluntatem ſigni*, quando Deus præcipit, aut conſulit, *ſemper impleri*, quia ita præcipit, ut liberos nos eſſe velit, & morigeros remuneret, contumaces plectat. Ea voluntas complexa ſemper impletur. Ideo cenſet *ſignis voluntatis divinæ, quæ ſunt præceptum, conſilium, prohibitio, permiſſio, & operatio, correſpondere in divina mente aliquam beneplaciti voluntatem*, ſed conditionatam, ut alterna conditio ſemper impleatur, dum præmium obedientiæ, perfidiæ rependitur pœna. Quæ Auguſtini ipſiſſima doctrina eſt.

Ibidem.

Ideo infrà denuo cenſet, ab iis qui gratiæ ſufficientis auxilia reſpuunt, non ludificari divinam providentiam, ut quæ plures & omnes ac infinitos complectatur modos, & ita eam non effugiunt, qui *cum per culpam recedant ab ordine miſericordiæ, in ordinem juſtitiæ redigantur.*

Tract. I. c. 15. q. 1.

Ideo ait, & ſi Deus *antecedenti neceſſitate non prædeterminet voluntatem, tamen infinita ſua potentia & ſapientia novit ac potuit attingere à fine uſque ad finem fortiter, & diſponere omnia ſuaviter, auxilia efficacia ita dando, ut liberè operentur*, ii nimirum, quos à *maſſa perditionis miſericorditer electos, per infallibilia media in vitam dirigit æternam:* quod ex Conſilio Senonenſi inferiùs confirmat.

Ibidem. Tract. I. c. 16. q. 1. & 3.

Quod ad reprobationem ſpectat, nonniſi poſt præviſum peccatum locum ei fuiſſe docet Oregius; cùm alioqui Deus antecedente voluntate velit omnes ſalvos eſſe.

HISPANI.

EX JOANNE MARIANA
Societatis Jeſu Theologo.

An. 1585.

Joannis Marianæ nomen vel ipſum, encomium eſt, tanta ille & fama, & ſupra famam eruditionis tum ſacræ tum prophanæ copia abundavit. Ac primùm de gratia generali ſic ille, ubi de reprobis diſſerit: *Neque tamen ita eos deſtituit Deus, ut non ſæpè invitet ad ſalutem, offeratque ſuam opem conantibus; haud levi proventu, quando cum Deo ſingula peccata vitare poterunt: cæterum perveniendi ad frugem, & ad extremum ſpiritum in bono perſeverandi, nulla ſpe: quando perſeverantiæ donum non omnibus datur, ſed ſolis prædeſtinatis.* Omnibus ergo reprobis annuit ille auxilia generalia duplicis generis; nempe tum quibus peccata *ſingula* vitare queant, tum quibus ad ſalutem invitentur. Quanquam autem ſemel & iterum Catharini ſententiæ accedere videatur, de gemina prædeſtinatione, altera eximia, qua indeclinabilibus auxiliis paucos Deus omnipotens ſervat; altera vulgari, qua per auxilia generalia quidam enituntur & emergunt ad ſalutem: reapſe tamen & ſeriò hanc bipartitam ſalvandorum diſtinctionem, & hanc totam expungit exſufflatque per generalia auxilia ſola partam ſalutem: ut vel ex verbis ſuprà relatis liquet.

De morte & immortal. L. 3. c. 6.

Actualem ab habituali gratia mox diſcriminat, & hanc rurſus biſecat. *Hæc rurſus gratia, quæ actio eſt, in excitantem paſſim tribuitur & adjuvantem. Excitat Deus per concionatores, prodigia, per mala quæ infert & ſupplicia. Aſpectu quin etiam rerum omnium, quæ ſub ſenſum cadunt: atque earum ſpecie extrinſecus excitamur. Interius commotis in mente variis imaginibus ſalutares affectus ſæpè exiſtunt, amoris, timoris, ſpei, doloris, & gaudii. Admonitio externa, commotio imaginum, affectus inde exurgentes, gratiæ excitantis ambitu continentur. Adjuvantem gratiam intelligimus, ipſam Dei opem & juvamen, quo nobis junctus, ſublevat infirmitatem noſtram, ut præſtare poſſimus, eo præſtante, quas noſtris viribus non poſſumus ſalutares actiones.* Subdit exercitanti gratiæ etiam prævenientis nomen indi, adjuvanti ſubſequentis, vel concomitantis.

Ibid. c. 7.

At denuo ut auxilium generale omnibus aſſit, etiam ad ſalutem, ſic ille expedit: *Sed num credis auxilium ſufficiens dari omnibus etiam reprobis ad reſurgendum à malo, ad vitanda peccata? Credo equidem. Verax eſt enim, qui ſine diſcrimine dixit, Ego ſto ad oſtium & pulſo, & multa id genus; Vocavi & renuiſtis; Tota die expandi manus meas, &c. Verùm quid de infantibus dicas, qui in matrum utero pereunt? quid de iis, qui in primis annis, ſed inter barbaros, quibus Evangelii nulla notitia eſt? Et conſtat illis ſine Baptiſmo ſalutem non contingere. De adultis non loquor, quoniam ſignatum eſt ſuper illos lumen tum Domine, tenue quidem, & quaſi in nocte illuni, nonnullum tamen. Ego de iis infantibus ſic ſtatuo, in Adamo, quo peccante ſunt infecti, & cujus delicti pœnas luunt,*

Ibid. c. 8.

ſuffitiens auxilium accepiſſe. Ea repudiata gratia mirum non eſt, ſi à communi lege, qua poſt lapſum omnes invitantur ad juſtitiam aditu patenti, ii infantes excepti ſunt. Etiam ad perſeverandum efficax auxilium negát dari reprobis, ſufficiens annuit. Denique *ſine auxilio gratiæ* concludit poſſe homines bona aliqua opera facere moralia, quæ ad juſtificationem tamen nihil conferant, etſi Deus his *remotè* flecti queat, ut perficiat, quod inchoatum eſt. Quod, pace tanti viri, malim equidem indictum, aut expunctum, cùm alioqui gratuitæ prædeſtinationi, & Auguſtino, Thomæque totus Ibid. c. 9. ſtudeat Mariana, gratiarumque ſufficientium ſatis uberem copiam effuderit, ut his bona etiam moralia imputentur.

De gratiæ habitualis efficacia ad bene operan- Ibid. c. 7. dum ſic paucis Mariana, *Gratia alia habitus eſt, alia actio. Animi vires imbecilles ſunt, neque in ipſis, ut ad Deum & divina, ſine vi altiori conſurgant. Habitibus virtutibuſque opus habet, cælo datis, quibus vegetatus faciat, quæ ex ſe præſtare non poteſt. Sic fidem, ſpem, charitatem, virtutes alias Deus ingerit menti, quibus cæleſtia complectatur.* Gratiam cum charitate commiſcet, & accenſet inter habitus virtutum ad bene operandum pronitatem indentes.

Nunc quod attinet ad tertium efficaciſſimæ gratiæ genus, hinc primò conjectura ſumi poteſt de ſententia Marianæ, quòd nobis quidem opitulari & concurrere Deum fatetur, ſed mali authorem eſſe hominem ſolum, qui divinum juvamen aliò De morte & immortal. L. 2. c. 12. deflectit. *Ita quod malum ſit, noſtrum eſt, qui ope Dei & juvamine abutimur, &c. Id non favorem dicit, non definitionem in Deo, ſed permiſſionem, quam ſolam adverſus mala concedimus. Si quis daret pecuniam ut in quos velles uſus expenderes, tu ad lupanaria converteres, ad popinas, num ea pravitas tribueretur dantis largitati, quod ſine pecunia non feciſſes, an potiùs abutentis pravitati?* Ideo mox negat Deum æternis conſiliis ac decretis ſanxiſſe ſcelera hominum *ſingula*, ſed tantùm *generatim & in communi*. Chriſti mortem ab impiis inferendam ſtatuit Deus, quod in tanta ſceleratorum multitudine & licentia non potuit non contingere: *quod autem hi, aut illi eam pravitatem ſuſcipiunt, non ex divino decreto factum eſt, ſed ex pravitate ſingulorum.*

Ibid. c. 311 Univerſim mox affirmat de providentia, *Quidquid electuri ſumus, vidit Deus intuitu æterno: cognitio neceſſitatem non affert: vidit, non ſanxit: prævidit, non definivit, ut fierent. Præſcit omnia, ſed non omnia præfinit, quæ ſunt Damaſceni verba latinè reddita.* Addere poterat & Auguſtini, Proſperi, Fulgentii, aliorumque Patrum complurium. Si qua Deus definierit facienda, & facere adigat ineluctabili impulſu, in his arbitratur, *hominem nihilominus liberum dici, ſed libentia potiùs, qualis eſt in cæleſtibus, quàm voluntate indifferenti & ancipiti in utramque partem, bonum & malum facienti.* Denique confitetur *providentiam divinam extendi quidem ad omnia, non tamen eodem prorſus modo. Sed definire præcepta quædam, alia nobis definienda relinquere. Leges denique eſſe ſanctiſſimas, quæ voluntati omni neceſſitate ſolutæ præmia & ſupplicia pro vitæ conditione proponunt.* Ita prorſus Auguſtinus *bipartito providentiæ opere* omnia regi cenſet à Deo, faciente, vel permittente fieri, nec ſine pœna, ſi male; nec ſine præmio, ſi bene.

Prædeſtinationem Angelorum convenienter Auguſtino, ex præſcitis eorum meritis factam tradit Ibid. l. 3. c. 6. Mariana, *Qui divino dono ad ſalutem ſponte uſi ſunt, ii prædeſtinati vocantur; qui ſecus, reprobi: utrique ex meritis, quæ Deo nota erant, antequam fierent. Sic præſcientia præceſſit, prædeſtinatio ſecuta eſt. Prædeſtinatio Angelorum cauſam habuit à Deo præcognita merita.* Idem de homine integro ex eodem Auguſtino in Lib. de corrept. & grat. argumentatur. *Integrum hominem Deus in ſalutem non alia ratione quàm Angelos deſtinavit. Si in bono primus humani generis parens perſtitiſſet, alia prædeſtinationis forma opus non eſſet, quàm quæ cum Angelis erat communis.* At verò de hominis poſt lapſum prædeſtinatione, etſi molliùs ſenſiſſe exiſtimet Mariana Græcos Patres & Latinos antiquiores, vehementer tamen ſuggillat eos, qui in unam eos cum Semipelagians cimbam conjiciunt. Auguſtinum ait compulſum fuiſſe in gratuitæ prædeſtinationis doctrinam, tum Pauli authoritate, tum exemplo parvulorum, immo & complurium adultorum, qui in extremas orbis oras ejecti, tenui aut nulla emergendi ſpe tenentur. Huic Auguſtini doctrinæ totum ſe Mariana addicit, una in re forſan obiter allucinatus, quòd hanc novam ab Auguſtino vel excogitatam, vel à Paulo Apoſtolo tam longo ex intervallo repetitam, reſtauratamque putat fuiſſe doctrinam.

Jam verò ut expediantur certiſſima gratiæ auxilia, quibus prædeſtinationi ad vitam indeclinabiliter provehantur; *de gratia efficaci & ſufficienti* certatum ait Mariana hiſce annis magno æſtu, ad ſevera tribunalia ventum eſſe, appellatum Romanum Pontificem: ab eo necdum promulgatum eſſe novum decretum. *Nova gratiæ nomina, recens controverſia. Nam in Thoma Aquinate & vetuſtioribus rara aut nulla veſtigia.* Ibid. c. 8. Ita prorſus res habet. Gratiam ſufficientem mox deſcribit, eam qua datur facultas operandi divina ante ipſam operationem: unde ei annumerat gratiam habitualem, excitantem, prævenientem. Efficacem ab aliis definiri ait, eam *quæ ad actionem eliciendam omnino conſtringat, nulla vagandi relicta facultate;* ab aliis verò eam cui ſufficiens cùm ſit, *liber voluntatis conſenſus accedit.*

De utraque hac ſententia ſententiam ipſe refert Ibidem. Mariana prorſus luculentam; *Hi libertatem noſtram tuentur, illi gratiæ dignitatem, ſine qua neque opus ſalutare inchoamus, neque complemus. Utrumque ſi jungeretur ſalutari aliquo temperamento, conſultius eſſet, quàm inter ſe convitio & petulantia linguæ pugnare, quaſi priores novis Lutheri placitis faveant, poſteriores Pelagium ſequantur.* Et temperamentum ipſe mox iſtud concinnat: *Inter hæc duo præcipitia medii tutiſſimi vadunt, qui ſupra gratiam quidem ſufficientem, addunt efficacem. Negant tamen ab illa voluntatem ulla neceſſitate conſtringi.*

Sed quo tandem modo nec prædeterminetur à Deo unquam voluntas noſtra, & tamen inevitabiliter electi conſequantur ſalutem, hunc ille nodum ſic extricat: *Deum finge modis omnibus* Ibidem. *tueri prædeſtinatum decreviſſe, ne ex hac vita decedat, labe contaminatus peccati. Quod in ſingulis actibus & motionibus, non cogendo pro imperio & viribus facit; ſed placitè invitando, & demulcendo. Ita qui omnibus machinis, quas Deus paravit, junctis, prædeſtinatus reſiſtere non poſſet, & vocibus omnibus ſurdas aures præbere; ſingulis poteſt repugnare, liberèque conſentit, eoque in meritum aſcribuntur, quæ facit. Neque inſolens hoc videri debet, quando in culpa ponuntur minora peccaca: quia etſi omnia vitare nemini licet, ſingula liberè facimus.* Addit ſiquem Deus prævideret nullis omnino machinis iſtiuſmodi expugnabilem, hunc non inſcriptum iri albo prædeſtinationis. Sed & hoc expungi malim, aut potiùs ex commentitia impoſſibilique hypotheſi confictum. Reliqua ſunt ſanè præclariſſima, & quæ Marianam deceant.

An. 1585.

EX HENRICO HENRIQUES

Societatis Jeſu, in Academia Salmaticenſi Theologiæ Profeſſore.

Gratia habitualis non mediocrem efficaciam ad bona opera habet. Gratia generalis præſto ſemper eſt omnibus, & ad vitanda peccata, & ad converſionem. Gratia propoſiti invictiſſima plurium ex auxiliorum intus & foris accumulatorum congerie conſurgit.

GRatiæ habitualis & inhærentis, præter quàm quod participes facit nos divinæ naturæ, hanc etiam efficaciam aſſerit Henriques, quòd
De fine hominis c. 14. *per infuſas virtutes, quarum fons eſt, tollitur omnis deordinatio, quam peccatum induxerat; ut charitate & dilectione tollitur averſio voluntatis: fide viva & quibuſdam donis expelluntur tenebræ ignorantiæ in intellectu, & aliis virtutibus roborantur aliæ potentiæ infirmæ, & peccato vulneratæ. Cum gratiis & donis datur juſto ipſa perſona Spiritus ſancti. Homo juſtus his præſidiis juvatur, ut per principia hæc habitualia & intrinſeca poſſit præſtare opera digna gloriæ, & vincere tentationes.* Non potuit præſtantiùs deſcribi efficacia virium, quas ad benè operandum ſufficit gratia juſtificans.

Quo ſe uſque autem hæc efficacia porrigat,
Ibidem. ibidem aliquibus interpoſitis ſic declarat: *In ſtatu naturæ lapſæ minùs perfectè ſanatur natura & perſona hominis per gratiam, & ad plura eget homo gratia & ſpecialibus auxiliis, quàm olim in ſtatu innocentiæ, ubi cum generali naturæ & gratiæ auxilio potuit implere omne præceptum, vitare omne peccatum etiam veniale, perſeverare in gratia. Nunc verò nemo vitavit omne veniale præter beatam Virginem ex ſpeciali privilegio; eget homo ſpeciali auxilio ut vincat tentationem difficilem, ſervet diu omnia præcepta etiam naturalia, & perſeveret in gratia uſque in finem vitæ. Infidelis autem, & fidelis fide & ſpe mortua contentus, egent ſpeciali auxilio, ut præparentur ad gratiam.* Itaque juſtus per gratiam juſtificantem poteſt & proximè poteſt cum *generali auxilio*, ſine ſpeciali implere præcepta, vitare peccata; ſingula non omnia diu; non in finem uſque perſeverare. Un-
l. 4. de Bapt. c. 6. de alibi idem, *Baptiſmus dat ſacramentalem gratiam, id eſt, aſſiſtentiam divini auxilii præparati, quo mitigatur fomes, ne regnet & noceat concupiſcentia.*

Jam verò de gratia generali ſeu ſufficiente ſic idem refellens Molinam & alios gratuitæ prædeſtinationis inficiatores: & divinorum decretorum
L. de fine hom. c. 4. momenta ſeriemque depromens: *In primo ſigno Deus in quo vult omnes homines ſalvos fieri, præbet ſufficiens auxilium & remedium, præſcit omnes eos adultos qui damnantur, non bene uti præparatis auxiliis, cùm libere poſſent: at ſi quis his utens, faceret quod poteſt, & peteret quod non poteſt, ait Tridentina Synodus, dabitur ulterius auxilium, ut vincat tentationem, & impleat præceptum, vitetque peccatum. In ſecundo ſigno rationis Deus quoſdam prædeſtinat gratis, qui relicti communi providentiæ damnarentur.* Vides quàm latè fundat auxilia generalia, & alia aliis, ſi locus detur, ſubroget.

Ibid. c. 18. Sed aliquantò etiam diſertiùs infrà: *Adultus qui reprobus eſt, ſuæ libertati cum quadam communi providentia gratiæ relictus, non habet juſtam conquerendi cauſam, ſi ſponte manens ac decedens in peccato damnetur. Nam nihil eorum quæ neceſſaria ſunt ad hominis ſalutem, aufert Deus, aut negat reprobo viatori, qui vult omnes homines ſalvos fieri, id eſt, offert omnibus auxilia ſufficientia, etiam dum puer pervenit ad uſum rationis, & parata omnibus habet ſacramenta ex merito Chriſti.* Adnotat ibi tamen Henriques, *Quod quidam Patres ſignificant obduratos privari auxiliis in pœnam.* Eidem à Deo deſeri, non aliud eſt, quàm relinqui *in communi quadam providentia cum communibus auxiliis. Permiſſio & derelictio non aufert homini auxilium ſufficiens; quo ſi bene utatur, poſſet vitare peccatum, aut poſt peccatum agere dignam pœnitentiam.* Cujus ſententiæ aſtipulatores longè plurimos annumerat, quorum aliqui ſecus ſentientibus notam *erroris* aſſnunt.

Denique ibidem rurſum recenſens ſeriem conſiliorum divinorum circa reprobos, ita ait: *Pri-* Ibidem.
mò ſtatuit Deus condere naturam hominum, cum dono juſtitiæ, quo poſſet ſervare omne præceptum, & ſalvari. Secundò poſt lapſum naturæ, de ſe vult omnes ſalvos fieri, quia dat auxilia gratiæ de ſe ſufficientia; in quo ſigno nondum intelligitur prædeſtinaſſe, ſed negativè ſe habere circa homines. Tertiò vult & ſtatuit intellectu ita negativè ſe habere cum communi tantùm providentia circa plurimos, & præſcit certò iſtos communi providentiæ relictos eſſe damnandos: ſed neminem ſtatuit punire & damnare, niſi præviſo peccato. Quartò quoſdam de maſſa perditionis eligit, & eos gratis prædeſtinat, qui tamen, ſi relicti eſſent in communi providentia damnarentur. Ita ſummatim omnes præſciuntur caſuri, ſi in communi providentia cum ſufficientibus tantùm ad ſalutem auxiliis dimittantur, quia ſine ſpeciali auxilio & efficaciſſimo etſi poſſint ſingula, non poſſunt omnia collectim vitare peccata. Ita ex maſſa bis damnata eligit & prædeſtinat quos vult Deus adultos. Ideo merito Henriques prædeſtinationem à reprobatione ſecernit eo capite, quòd illa antecedat omne meritum præviſum, hæc conſequatur peccati præviſionem, non in executione tantùm, ſed in intentione Dei.

Poſtremò denique aſſeverantiſſimè idem poſtea, cùm gratiam prævenientem definiſſet, *qua Deus* Ibid. c. 14.
activè movet ex parte potentiæ, & impellit voluntatem, ut cooperetur liberè ad actum ſupernaturalem contritionis propter Deum ſummè dilectum, ad liberam receptionem donorum, quibus impius juſtificatur; addit in hunc modum, *quia omnis adultus in quacumque hora, aut momento temporis, habet præparatum gratiæ auxilium, quantum eſt ex parte Dei, ut ſtatim & ante mortem dignè poſſit pœnitere & converti. Nec ulli viatori quantumvis obdurato, ut Pharaoni & Antiocho, Deus unquam negavit auxilium ſufficiens, ſine cujus præventione, nemo poteſt ita dignè credere, ſperare, diligere ac pœnitere, ut ei gratia juſtificationis conferatur.*

Sed longè copioſior eſt Henriques in efficaciſſimi elucidatione auxilii, quo per plures artes machinaſque ita Deus terret, allicitque, agit & circumagit liberam voluntatem, ut tandem aſſentiatur. Et primò quidem Molinam cum ſua *conditionatorum præſcientia* prolixiſſimè convellens, negat *Patres & Theologos veteres* eò con- Ibid. c. 4.
fugiſſe, negat ad concordiam gratiæ & libertatis id requiri. *Novit enim Deus præparare voluntatem noſtram, ac munire tot, tantis, talibuſque auxiliis, & cauſarum concurſu ac conditionibus, ut infallibile ſit ſcientiæ divinæ ſecuturum effectum prædefinitum, & liberum noſtræ voluntatis conſenſum, &c. Auguſtino ad Simplicianum & ſæpè, electos vocat Deus, prout novit congruum, ut convertantur.* Quod longè aliud eſt ab *otioſo actu* illo ſcientiæ conditionatæ, quæ in Deo nulla eſt, quæ nuſquam ab Auguſtino & Patribus adhibita, quæ uni ſufficienti auxilio fidit, cui prævidetur conſenſura libertas; cùm hic longum agmen plurium, variorum, congruorum, vehementium auxiliorum, & crebra jugiſque oppugnatio voluntatis, ac tandem expugnatio adferatur. *Nec enim præſcientia & approbatio eorum, quæ homines facerent relicti in communi cauſarum concurſu,*

curſu, ſatis eſt ut ſequatur decentiſſimus prædeſtinatorum numerus, & gradus, qualis ex Scripturis & Patribus explicatur. His præter quandam concurrentiam cauſarum, Deus ſpeciali cura & directa intentione præparat voluntatem, conjungens interdum miraculosè alias cauſas, aut impediens, munit cuſtodia ſua & Angelorum, movet opportunè tum majori auxilio ex parte potentiæ, tum ex parte objecti, quod cum meliori cognitione practica, aut majori lumine proponit: & aliis viis Deo notis, quas ignoramus. Atque ita Patres ac Theologi, quos duces in re tanta ſequi oportet, nulla, aut exigua facta mentione de hac reflexa conditionatorum præſcientia, aut providentia, explicant prædicta media, quibus directè & efficaciter Deus deducit electos in finis & mediorum proviſorum conſecutionem, ſalva hominis libertate. Ubi cum omnia veritati apprimè concinunt, tum illud maximè, quòd Patres & Theologos veteres hanc unam iniſſe rationem & viam dicitur, conciliandæ efficaciſſimæ gratiæ & noſtræ nunc libertatis.

Et rurſum cùm dixiſſet Deum *efficaci auxilio præmovere ex prædefinitione ſua ad bona ſupernaturalia*, addit de ſingulari caſu: *Quod ſi dato duobus hominibus æquali auxilio ex parte potentiæ, ſtaret unum operari, altero non cooperante; certè qui cooperatus eſt, habuit auxilium præveniens melius moraliter in eo, quod ex Dei providentia adhibitæ ſunt aliæ cauſæ, aut objectum fuit cum energia quadam majori opportunè propoſitum voluntati præparatæ, aut abſtulit impedimenta & actus reflexos.* Ibid. c. 5. Etenim ut ibidem habetur in gloſſa marginali, *Licèt æquale ſit auxilium phyſicum ex parte potentiæ: ſed majus morale conſiſtit in eo, quod Deus ex efficaci intentione finis tot cumulat cauſas externas, & interdum impedit ſolitum aliarum curſum, ut quamvis una defecerit, ſuppleatur per aliam, & infallibile eſt, non defecturas omnes. Item Iſajæ 30. Expectat Dominus ut miſereatur veſtri: id eſt, opportunum tempus quærit, quo novit hominem excitatum & vocatum obediturum, ut ajunt Auguſtinus, Ambroſius, Proſper, & alii. Novit enim Deus pondus noſtræ voluntatis, & propenſiones omnes iſtius hominis: & ſcit cum quanto auxiliorum numero & vi efficaciter excitabitur, & permovebitur infallibiter.*

Infrà autem Cajetanum videtur perſtringere, nimiùm diffidentem de qualicumque hujus arcani perſcrutatione: Ibid. c. 6. *Dei voluntas & providentia non imponit homini neceſſitatem ſimpliciter, cùm ſit cauſa extrinſeca, & remota: quæ finem quidem attingit fortiter, ſed ſapientia diſponit ſuaviter executionem mediorum, ut omnino voluntas velit eligere, &c. Nec tam difficile eſt intelligere, ut quidam putant, quod ſalvo uſu liberæ noſtræ cooperationis, Deus temperans vim ſui concurſus, efficaci auxilio moveat, tum phyſicè ex parte potentiæ noſtræ, tum moraliter ex parte objecti; ita ut infallibile ſit hominem agere, & tamen liberè agat.* Et ibidem Gloſſa: *Nec ea difficultas eſt tam inexplicabilis, quàm putant Gregorius & Marſilius & Cajetanus. Sed apud divum Thomam facile eſt, quomodo prædeſtinatio quæ prædeterminat noſtram voluntatem, non eſt ſuppoſitio intrinſeca, ſed extrinſeca & remota cauſa, quæ nihil ponit in re. In motione autem & executione quæ eſt propinquior cauſa, Deus cumulat varias cauſas & auxilia, quibus ſponte conſentit homo, & liberè ſe determinat; ubi ſi una cauſa defecerit, per aliam ſupplebitur. Quare falsò quidam negant divum Thomam auſum fuiſſe expreſsè verſare eam difficultatem, quomodo Deo prædeterminante & præmovente voluntatem noſtram, neceſſe ſit in ſenſu compoſito hominem moveri, & tamen voluntas noſtra ita liberè moveatur, ut in ſenſu diviſo & ſimpliciter poſſit non moveri.* Obſerva hìc etiam atque etiam quomodo Deus prædeterminet voluntatem efficaciſſimè, nempe *cumulando varias cauſas & auxilia*, quæ ſingula fruſtrantur quandoque; ſed *ſi unum deficit, ſuppletur per aliud*, & ita conſpiratione auxiliorum ſuppletur ſingulorum fallibilitas. Eo ſenſu ſumenda eſt *ſenſus compoſiti & diviſi diſtinctio*. Etenim voluntas noſtra hìc *phyſicè* quidem à Deo præmovetur, ſeu ex parte potentiæ; ſed non infallibiliter prædeterminatur, niſi quia etiam *moraliter* ex parte objecti ſtimulatur, & phyſica moralique omnium intus foriſque auxiliorum motione indeclinabiliter torquetur, quo Deus vult. Etenim *in prædeſtinato ita præparatur voluntas à Domino, ut auxilium ſit plenè efficax, & poſt unam aut iteratas inſpirationes ex ſpeciali intentione Dei tandem diſponat ad gratiam.*

Gratuitæ porro electionis doctrinam ex Auguſtino quàm acriter urgeat Henriques adversùs Molinam, liquebit ex his ejus verbis: Ibid. c. 11. *Hæc ſententia planè conſtat ex Auguſtino, cujus authoritatem Patres & Concilia venerantur, & ipſi hæretici refellere non audent. Atque in hac re de prædeſtinatione & gratia Dei unus Auguſtinus valet pro mille teſtibus, cùm Patres Milevitani, Arauſicani, Tridentini mutuentur illius non tantùm ſententias, ſed & verba.* Paulò infrà ait ſanctum Thomam, Ibid. c. 12. *& qui illius eximiam ſanamque doctrinam ab Eccleſia approbatam ſequuntur*, ita amplecti doctrinam de prædeſtinatione gratuita, ut rejiciant *oppoſitam, tanquam in Theologia improbabilem omnino, & parum tutam, ac temeritatis nota dignam*. Ergo nec latum unguem diſceſſiſſe credendus eſt Henriques ab Auguſtino & Thoma, tum in prædeſtinationis gratuitæ, tum in gratiæ efficacis doctrina. Quode rurſus, Ibid. c. 13. *Deus eſt cauſa rei cum ſuo modo, nempe ut prædeſtinatus & infallibiliter faciat, & liberè ac ſuaviter faciat. Deus enim cum ſit ſapiens & potens, munit prædeſtinatum tot & tantis auxiliis ex parte objecti & potentiæ, opportunè inſpirans, & tollens impedimenta occaſionum, ut quamvis interdum voluntas noſtra reſiſtat, & una hæc aut altera cauſa non eſſet efficax, ſuppleatur tamen per aliam cauſam, & tandem homo ſponte cooperetur, & conſentiat Deo. Voluntati enim ejus quis reſiſtet?* Quæ ſunt luculentiſſimè dicta.

Et denique infrà rurſum jam propoſitam ſpeciem verſans, Ibid. c. 14. *Si in duobus hominibus auxilium videatur æquale, & interdum qui reſiſtit & non convertitur, habeat majus auxilium extrinſecum, majoremque lucem intellectus: ſanè in voluntate præparata ejus qui convertitur, majus eſt moraliter, cùm ſit efficax, & detur ex ſpeciali providentia opportunè, & ſecundùm talem cauſarum concurrentiam ac diſpoſitionem, affectionemque hominis iſtius, & cum occulta quadam energia morali, ut infallibile ſit voluntatem, quæ præparata eſt à Domino, moveri. In altero verò qui reſiſtit, non ſequitur, ſi Deus de ſe movet illum, ut voluntas ejus moveatur eo auxilio ſufficienti. Nec id referendum eſt in Deum, ſed in voluntatem reſiſtentem, in qua nullus, aut non totus effectus ſequitur, in quem Deus de ſe movebat.* Ubi vides ex duobus æqualiter ex parte potentiæ & intus à Deo motis, alterum extrinſecùs ab objectis vehementiùs motum reſiſtere, alterum non reſiſtere, quia etſi ille vehementiùs, hic congruentiùs & ex intentione Dei motus eſt.

Et poſſet quidem Deus uno impetu ictuque totum profligare, ſed temperat vim ſuam, ut libertati cautum ſit noſtræ; & ſæpiùs pulſando fatigat reſiſtentiam noſtram, ut tandem admittatur. Ibidem. *Interdum verò Deus uno ictu & inſpiratione non movet ſtatim, cùm poſſet, ſed ſuaviter bis, ter, aut ſepties iterato impulſu: ita ut omnes iſti impulſus ex fide, ſpe, timore, attritione, &c. reputentur ex intentione Dei unum moraliter auxilium*

xilium efficax, quod ſuo tandem tempore infert optatum effectum. Ideo in praxi rerum, ſi ex duobus alter tantùm convertatur, hic ſaltem *plus aliquid morale de auxilio habet, ſicut & convertitur ex antecedente Dei providentia.*

Si urgeas autem ex cauſarum omnium concurſu malos etiam actus provenire, reſpondet Henriques: *Quilibet bonus effectus tribuitur Deo, tanquam primo authori, primò quia dum ita fieri vult, ex intentione finis providet concurſum cauſarum & auxiliorum in hunc finem. Secundò in executione habet ſe ut cauſa proxima, dum ut author naturæ, vel gratiæ, confert pondus naturæ, aut habitus infuſos, quibus inclinat in actum. Tertiò movet interdum per actualem inſpirationem ex parte potentiæ, & excitat proponendo debitè objectum, & conjungit cauſas concurrentes, ea intentione ut hic effectus fiat. Quartò ut cauſa moralis & proxima interdum præcipit, aut conſulit fieri talem actum. Non ita vult Deus, aut providet concurrentiam cauſarum, ut hominem implanet & pelliciat in actum peccati: nec facit illum ut cauſa proxima, & privata, prædeterminando ex parte potentiæ, aut objecti, vel conſulendo; quin deterret comminando, &c.* Ibidem.

Supereſt gravis & permoleſta quæſtio, an Deus præfinierit, & nunc invictiſſimè exequatur ſingula opera bona ſpeciali auxilio; an ſolam converſionem & perſeverantiam, aliaque facinora quædam, reliqua libero permittens arbitrio cum auxiliis generalibus, vel ſpecialibus, non tamen infallibilibus. Hic Henriques aliorum primò ſententiam refert, *Quidam ſatis putant, ſi Deus dicatur prædeſtinaſſe conſecutionem finis per media in communi. Quaſi prædeterminatio ex providentia ſit cauſa omnium: ſed executio ſuaviter relinquatur ſoli optioni noſtræ, per hoc aut illud medium, quod diviſivè eſt defectibile. Fatentur tamen Deum præcipuos quoſdam effectus antecedenter prædefiniſſe ac præmiſiſſe &c.* Ibid. c. 11. Pro hac ſententia Driedonem, Clictoveum, Ægidium, Ferrarienſem, Almainum, Bonaventuram, Carthuſianum, Catharinum, Tapperum, Abulenſem, alioſque complures citat. Ipſe tamen ſingula prorſus bona opera à Deo prædeſtinata eſſe cenſet, & efficaciſſimo auxilio peragi. Sed quo in ſententiam iſtam ſtimulo incitetur, idem ſuprà declaraverat, quòd cùm Deus præſciat omnia bona, *nec omnes admittant illam difficilem in æternitate præſentiam realem*, neceſſe ſit ea à Deo prædeterminari. Ibid. c. 5. Sed & facilius, & æquius multò eſt, reali huic rerum præſentiæ ad æternitatem ſuffragari, quàm ſingulorum bonorum operum præfinitioni inevitabili. Quin & ipſe Henriques in ſuprà relatis teſtimoniis perſæpè teſtatus eſt gratiæ auxiliis ſæpè reſiſti, ſed alia aliis ſuccedere, & tandem ſuperari voluntatis contumaciam. Non ergo præfiniuntur ſingula bona opera; nam ubi reſiſtitur, potuerat non reſiſti.

Fateor equidem eo me totum prominere, ut ſpeciali & indeclinabili auxilio Dei ſingula opera bona fieri dicerentur, ſi id liceret per iſtam efficaciſſimæ gratiæ rationem ſuperiùs elucidatam. Sed etſi cupio id etiam atque etiam, non tamen capio, qui conſtet, & cohæreat ſibi hæc doctrina, ut ſingula opera bona tum præfiniantur, tum fiant à Deo indeclinabiliter, & tamen eo ſit Dei auxilium ad ea efficax indeclinabiliter, quòd pluribus intus & foris concreſcat adjutoriis, quæ ſingula poſſint, non poſſint univerſa ludificari. Nam ſi quod auxilium ſingulare fruſtratur noſtro reniſu, non ergo præfinitur à Deo per ſingula opera, ne voluntas uſquam noſtra renitatur. Poſſet certè illud credi, opera momentoſa & præfiniri & perfici invictiſſimè à Deo, ſed minutias operum quibus via ſternitur ad ea non præfiniri. Denique ſi ſingula non fiunt ſine invictiſſimo auxilio, ergo iſtud ad illa eſt neceſſarium: ergo ubi non fiunt, deeſt adjutorium neceſſarium, ſine quo fieri non poſſunt, quod nefas eſt dici.

EX FRANCISCO TOLETO Societatis *Jeſu Theologo*, S. *Eccl. Rom. Cardinali*.

An. 1587.

De gratiæ habitualis, per eamque inhoſpitantis Spiritus ſancti efficacia, ita diſſerit Toletus in verba Chriſti: *Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Aquam vivam Spiritum ſanctum eſſe oſtendimus. Sed differentia eſt. Aqua lavat & non manet in corpore loto, ſed recedit aqua cum ſordibus; at Spiritus ſanctus lavat animas, & permanet: Apud vos manebit, & in vobis erit. Eſt autem mirabilis modus, quo Spiritus ſanctus eſt in his quos lavat. Non enim eſt tantùm per præſentiam quandam, ſicuti Deus dicitur eſſe in omnibus: ſed per quandam veluti unionem & aſſiſtentiam, quæ in hoc ſæculo cognoſci perfectè non poteſt, juxta quam dicitur habitare in homine, & hominem templum eſſe Spiritus ſancti, & quod magis eſt, opera hominis ei tribuuntur.* Et paucis In cap. 4. Joan. annot. 10. interpoſitis: *Sicut aqua fœcundam facit terram, & arbores, eaſque facit fructificare; ſic Spiritus ſanctus facit fœcundas animas, ut fructificent. Fructus Spiritus eſt charitas, gaudium, patientia, longanimitas, bonitas, &c. Ad hæc ut aqua variis plantis, herbis, cæteriſque inſervit, diverſos fructus, multiplices flores, coloribus, & odoribus & figuris juxta cujuſque naturam diſtinctos efficit; ſic Spiritus ſanctus miro modo diverſis & aliquando contrariis complexionibus & conditionibus hominum naturalibus ſe accommodat. Sunt enim homines aliqui vehementes, aliqui temperati, alii ſolitudini dediti, alii converſationem amantes, alii ſeveri, alii placidi, milleque modis differentes, & tamen omnes juſti & ſancti, eodemque ducti & nutriti Spiritu ſancto.* Mira eſt ergo fœcunditas & efficacia Spiritus ſancti juſtos inhabitantis, & unius ex charitatis radice flores fructuſque longè tum uberrimos, tum diverſiſſimos profundentis.

Et alibi in hæc verba, *Spiritus ubi vult ſpirat, &c. Sic eſt omnis qui natus eſt ex Spiritu. Habet enim libertatem quandam ſpiritus, legem implet, tentationes ſuperat, peccata vitat, diabolum vincit; quod bonum vult, operatur; in libertatem filiorum Dei per Spiritum ſanctum evectus, à charitate Dei nunquam invitus ſeparatur.* Addit per hanc Spiritus & gratiæ juſtificantis libertatem liberari hominem non ſolùm à lege In cap. 3. Joann. Moſaica, ſed etiam *à lege morali, quæ hominum cordibus à natura inſita eſt; non quod obſervantia legis hujus ablata ſit renatis; ſed quod per Spiritum ſanctum renatis collata ſit gratia, & virtus, qua eam implere valeant. Sine Spiritu enim moralis lex perfectè impleri non poteſt, peccato vires adimente. Ideo qui de Spiritu nati non ſunt, ſerviunt legi, ſeu potiùs ſervitute legis premuntur: nati verò de Spiritu, eam implere omnino valent, Spiritus gratia roborati.* Addit denique dari etiam renatis per Spiritum *libertatem à ſervitute peccati & diaboli. Qui enim eſt in peccato, diu perſeverare non poteſt, quin in alia incidat: nec tentanti diabolo valet omnino reſiſtere.* Vides ut gratia juſtificans det libertatem & poteſtatem implendæ legis, & vitandi peccati, & vincendæ tentationis *omnino*, *perfectè*, *diu*; cùm impius id poſſit, ſed non omnino, nec diu, nec perfectè, & id ipſum non ſine Dei auxilio.

Generali ergo gratiæ hìc favet Toletus, qua poſſunt impii etſi non omnia collectim, ſed diviſim

In Joan. c. 15. annot. 9.

viſim ſingula declinare peccata. Unde infra in hæc Chriſti verba, *Sine me nihil poteſtis facere. Adverte aliquos Catholicos his abuti verbis, ad probandum omnia opera infidelium, etiam ex ſuo genere bona, eſſe vitia & peccata. Sed locus hic eorum opinioni non favet; nam de fructu ſermo eſt, quem fideles in Chriſto faciunt. Longè autem aliud eſt opus frugiferum, & opus ſimpliciter bonum. Frugiferum enim opus eſt quod ad vitam æternam refertur; nullum autem tale eſt, niſi à fide per dilectionem in Chriſto. Unde Paulus, Si diſtribuero omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Non dicit, mihi nocet, ſed non prodeſt: ſine fructu eſt: at non continuò malum & peccatum eſt, quia poteſt eſſe bonum aliquod morale; ſunt enim opera mala, bona, & fructuoſa. Non ſi fructuoſa non ſunt, mala ſunt; poſſunt enim eſſe moraliter bona. Sicut ſi Deus in gratia hominem non creaſſet, non continuò ſequebatur, igitur peccator & iniquus eſt. Quia medium quoddam datur, ut nec ſit iniquus, nec Deo amicus & juſtus; ſed bonus quadam naturali bonitate. Ita etiam in humanis actibus fit.* Ita vides nemini deeſſe auxilium, quo peccata vitet, ſi & Gentiles ſingula poterant vitare.

In cap. 4. Joann. Annot. 27.

Et alibi exponens hæc Chriſti verba, *Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habent:* hæc habet valdè appoſitè: *Ratio eſt, nam Chriſtus verus Deus & homo quando prædicabat, & ſermonem ſuæ doctrinæ diffundebat, non ſolùm exterius aures, & ſenſus movebat; ſed divino motu interius corda excitabat, ita ut qui vellent, poſſent credere: nec eis deerat auxilium neceſſarium, niſi libero ſuo repugnaſſent arbitrio.* Ideo ergo in culpa erant, quia neceſſario intus auxilio non deſtituebantur.

In cap. 6. Joan. annot. 20.

Nec minus pellucidè de efficaciſſima gratia divini propoſiti, in hæc verba, *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet.* Ubi refellit Toletus molliorem Chryſoſtomi & aliorum Græcorum ante exortam Pelagii inſaniam ſecuriùs agentium explanationem, quòd nemo veniat ad Chriſtum, niſi adjutus gratia. Pluſculum enim dicit Chriſtus, nempe omnino venire ad Chriſtum, quicumque à Patre illi dantur. *Omne quod dat mihi Pater, veniet ad me: quia non ſolùm qui venit, datus eſt à Patre: ſed ſi à Patre datus eſt, certiſſimè veniet; quia à Patre habet, ut venire poſſit, & ſimul ut de facto veniat.* Et cùm rurſum dicat Chriſtus, *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater traxerit eum*, his verbis utrumque oſtendit Dominus, *Neminem venire, niſi qui à Patre datus eſt: & omnem qui à Patre datus eſt, efficaciter, & infallibiliter venturum.* Non potuit efficacia gratiæ trahentis ad Chriſtum luculentiùs declarari.

Ibidem.

Quàm gratis autem detur & omne meritum anteveniat hæc gratia, ſic idem ibidem: *Quibus datum eſt, ut veniant, ex gratia habent, & dono Dei, non ex aliqua dignitate arbitrii, aut præparatione humano conatu ſolo effecta. Jam enim non eſſet donum & gratia, ſi dignitas in humano præceſſiſſet arbitrio, quæ non eſſet ex eodem Dei dono. At quibus non datur, utique non ſine culpa eorum non datur; & propterea quod non detur, ipſis imputatur, quia ſine culpa non ſunt. Et in hoc authores citati Græci non probantur, quia parem utrorumque fecerunt rationem, arbitrii conatui dantes, quod ſe fide dignum faciat, & indignum, &c.* Quæ à me exſcripta ſunt, non quòd Græcos erroris hujus affines putem, ſed ut Toleti propria ſententia diluceſcat, Auguſtino prorſus accommodata, ut ipſemet ibidem conteſtatur.

Ibid. annot. 21.

Quomodo autem *trahat* ad Chriſtum Pater, ſic ille ibidem adverſus Manichæos, hinc libertatem noſtram perimentes: *Verbum trahendi non ſemper violentiam aliquam ſignificat. Tum quia & apud authores prophanos trahi ſæpè idem ſignificat, quod inclinatione vehementi in aliquam rem duci. Trahi enim multi appetitu gloriæ, multi appetitu ſcientiæ dicuntur. Et ut Auguſtinus Poetam allegat, Trahit ſua quemque voluptas. Non tamen vi trahuntur, aut neceſſitate aliqua. Tum etiam Scriptura infinitis penè locis huic vi & neceſſitati adverſatur, dum invitat peccatores, &c. Efficax & divinæ dexteræ mutatio, tractio dicitur, quod ab his quæ vehementiſſimè diligebantur, volens & libens homo ad omnino contraria repentè convertatur.*

In Lucæ c. 10. annot. 18.

Et idem rurſum in illa Chriſti verba apud Lucam, *Si in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, &c.* ſuam de auxilio ſufficiente & efficaci ſententiam ſic exponit: *Nota Deum non negare ea auxilia, quibus peccatores etiam Idololatræ poſſint, ſi quod ſuum eſt exhibent, converti, & à peccato eripi, gratiamque conſequi. Si enim non reciperent hæc à Deo, excuſationem quandam haberent, cùm ſine auxilio tali & ope nemo poſſit emergere à peccato. Unde Tyro & Sidoni non defuit Deus in his miniſtrantibus, quæ neceſſaria erant illis, ut poſſent facere pœnitentiam, ſi vellent; idcirco imputatum eſt illis, quod non pœnituerunt, & punientur in judicio divino, ut ſtatim dicit Dominus.* Et rurſus idem ibidem *notat Deum non æqualia dare auxilia ſua divina omnibus, ſed quibuſdam miniſtrare etiam ſuperabundantia; majora inquam iis quæ neceſſaria erant. Data ſunt enim civitatibus Corozain & Bethſaida talia ac tanta, quibus Gentes, Idololatræ, & remotiores à Deo poſſent converti, ſi tanta eis fuiſſent.* Rurſus idem *notat Deum quibuſdam dare talia auxilia, quæ ſi aliis daret etiam magis peccantibus, utique hi converterentur, & tamen illi quibus dantur, non convertuntur.* Quòd autem Tyrii ipſi & Sidonii illa auxilia *majora & ſuperabundantia* non habuerunt, quibus convertendi erant, *Juſtitiæ Dei eſt, qui eos privat, quia neceſſariis auxiliis ſibi datis abuſi ſunt. Eſt etiam voluntatis divinæ. Ad gratiam enim, non ad juſtitiam, aut debitum id pertinet. Nec etiam eſt quod quidquam Deo ex hac voluntate imputetur: juxta illud, Accipe quod tuum eſt, an non licet mihi quod volo facere? Auguſtinus enim in Enchir. Væ tibi Corozain, &c. Nec utique Deus injuſtè noluit ſalvos fieri, cùm poſſent ſalvi eſſe, ſi vellent.* Notat poſtremò idem ibidem *ſolis exterioribus argumentis non poſſe moveri arbitrium ad fidem, aut pœnitentiam, niſi interius Deus etiam operetur ſuæ gratiæ auxilio, & ope, quod quidem non defuit omnibus iſtis. Aliter non approbaret Chriſtus virtutes has, niſi etiam ſignificaret ea data interius, quæ cum virtutibus ipſis ad pœnitentiam abundanter ſufficiunt.* Ergo non pro generali tantùm gratia hæc faciunt, ſed etiam pro efficaciſſima & paucis electis data ex propoſito prædeſtinantis Dei, atque ſuam efficaciam derivante, tum ab interioribus auxiliis, tum ab exterioribus, & utriſque ſuperabundantibus.

In Epiſt. ad Roman. c. 8. Annot. 31.

Quod autem idem Toletus in Epiſtolam ad Romanos ſcribens, poſt firmatam luculentè ex Paulo & Auguſtino doctrinam de prædeſtinatione gratuita, hæc addat: *An tamen aliquid ſit ex parte hominis, quod ſit vel cauſa, vel motivum, vel aliquid cooperans ad propoſitum prædeſtinationis Dei, ut ſentiunt Ambroſius, Chryſoſtomus, Hieronymus; an verò ſit ex pura & ſola gratia Dei, nullo non ſolùm merito; nam hoc certum eſt non eſſe in homine; ſed nec ut cauſa, vel motivo, quod præviſum à Deo cooperatum ſit ad hanc voluntatem Dei abſolutam, ut vult Auguſtinus: nec Paulus ſignificat, nec eſt noſtri inſtituti hìc in præſenti diſcutere.* Non hinc adverſari credendus eſt electioni gratiæ. Nec enim ſuam hic declarat Toletus ſententiam inter hæc duo placita, & cùm alteri eorum Chryſoſtomum alteri Auguſtinum ſuffragari profiteatur, ex aliis ejus omnibus commentariis facilè conjicitur eum Auguſtino adhæreſcere, quem Chryſoſtomo ſemper in his quæ ad gratiam pertinent anteponit. Id unum voluit Toletus, non poſſe in crimen vocari quaſi reos proditæ fidei, qui non merito aliquo ſuo propoſitum Dei ſalvificum provocari exiſtimaverint, ſed cauſa ſeu occaſione aliqua, *quando cauſa hæc voluntaria eſt ex parte dantis & vocantis Dei, quia ſic ei placuit. Non enim deſinit eſſe beneficium & gratia, quando aliquis donat pecunias manum porrigenti, quia manum porrigit.* Et ſi hos ita ſentientes purgare Toletus laboret, non tamen illis conſentit.

Denique in eandem Epiſtolam ad Romanos In cap. 3. Annot. 11. *gratiam* frequentiſſimè docet ſumi *pro dono divino infuſo, quo homo juſtificatus, & Deo gratus efficitur, quod complectitur dona multa, quæ cum ipſa gratia ſunt, quibus homo perficitur & juvatur ad operandum rectè ſecundùm Deum pro ratione ſui muneris & functionis.* Ubi habitualis gratiæ & charitatis efficacia aliqua ſignatur, quæ *juvet ad operandum rectè.*

L. 3. Phyſ. c. 3. Tex. 38. q. 6. Quod verò idem Toletus alicubi adſerat à prima cauſa moveri cauſas omnes ſecundas, non ideo tranſire cenſendus eſt in caſtra prædeterminationis phyſicæ defenſorum. Movet enim & In Lucam Annot. 54. præmovet etiam Deus cauſas omnes, etiam liberas, dum inclinat ad agendum, nec tamen infallibiliter prædeterminat, dum ſinit ſuam motionem libero noſtro diſſenſu & reniſu irritari.

An.1577.

EX BARTHOLOMÆO MEDINA

Dominicano, Theologiæ apud Salmanticenſes Profeſſore.

Gratiæ juſtificantis efficaciam derivat Medina ex eo, quod per eam in nobis Chriſtus vivit & operatur, ceu vitis in palmitibus, caput in membris, per jugem ſpiritus viriumque influentiam. 1. 2. q. 106. art. 2. 3. *Cùm per Sacramentum Baptiſmi Chriſto crucifixo ſimus complantati, & ad idem corpus attinemus, & eodem ſpiritu vivimus. Ego ſum vitis, vos palmites; in qua ſimilitudine iſta* Seſſ. 6. cap. 7. *duo continentur. Et quidem vitis cum palmitibus pro eodem ſuppoſito computantur, & eadem anima vivunt. Attamen ſic eſt ſimilitudo accipienda, ut in unoquoque juſtificato ſit formalis juſtitia inhærens, ut explicatur in Concilio Tridentino. Sicuti ergo cuique Fidelium licet dicere cum Paulo, Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me Chriſtus: ita & juſtificatis & in Chriſto manentibus licet dicere, Operor ego, jam non ego, operatur verò in me Chriſtus. Ob id opera noſtra prout virtutem & influentiam mutuantur à capite, efficaciter & condignè ſunt meritoria gratiæ & gloriæ.* Ideo ibidem Medina inculcat *gratiam, charitatem, juſtificationem eſſe proprium & per ſe fructum Evangelicæ legis:* item *Legem novam principaliter eſſe gratiam Spiritus ſancti, quæ abundanter dari non debuit, antequam peccati impedimentum ab humano genere tolleretur, conſummata redemptione per Chriſtum.* Quaſi dicat tunc juſtificationem & veriſſimam gratiam humano generi & ſingulis advenire, cùm Chriſtus incarnatur, & moritur: anteriora omnia ad legem, & ad gratiæ præparationem pertinere.

Ideo & ante juſtificationem in peccatum projectos præcipiteſque eſſe homines docet idem Medina, utpote gratiæ habitualis præſidio nudatos. *Nam voluntas hominis peccatoris non eſt ſubjecta Deo, neque in eo firmata, ſed potius averſa à* 1. 2. q. 109. art. 1. *Deo. Et quemadmodum homo Deo ſubjectus, eſt munitus & armatus ſufficienter contra quodcumque peccatum; ita è contrario cùm homo careat iſta ſubjectione animi & voluntatis ad Deum, non habet in ſe aliquod principium, neque aliquam virtutem, qua poſſit in univerſum peccata mortalia vitare. Secundò homo quamdiu eſt in peccato mortali habet pro ultimo fine amorem ſui inordinatum uſque ad contemptum Dei, qui amor ex Auguſtino ædificat civitatem Babylonis.* Qui ita affectus eſt, non poteſt non ſubinde convenienter huic affectui ſuo operari. Quare mox idem, *Homo peccator non poteſt vitare omnia peccata mortalia, niſi habeat gratiam juſtificantem, per quam ad Deum convertatur. Hæc propoſitio eſt fides Catholica, & contrarium pertinet ad hæreſim Pelagianorum.* Si dicas hominem eſſe liberum, & ideo poſſe vitare omnia peccata, reſpondet poſſe, ſed *cum auxilio gratiæ, quod omnibus Deus liberaliter ſemper eſt paratus conferre.*

Et rurſum idem, *Homo juſtus ſine ſpeciali au-* Ibidem, art. 9. *xilio per ſe poteſt operari aliquod bonum morale. Item homo juſtus per ſe ſine ſpeciali auxilio poteſt efficere aliquod bonum opus, quod alioqui extra gratiam non poterat efficere. Per gratiam enim habitualem, & per virtutes infuſas, homo efficaciter potentior ad benè operandum, quàm antea erat, & debilitatur concupiſcentia. Igitur poterit efficere aliquod bonum opus, quod antea non poterat.* Et tamen idem exiſtimat, *juſtum indigere auxilio ſpeciali ad quædam opera excellentia, ad implenda cuncta mandata, ad diu perſeverandum. Immo etiam ad ſingulos actus ſupernaturales & meritorios.* Sed auxilium iſtud ſpeciale ad ſingulos actus ſupernaturales neceſſarium interpretatur Medina concurſum altioris ordinis, & alterius generis, ac rationis, quàm eſt concurſus generalis, quo concurrit cum homine ad opera naturalia: hoc eſt concurſum ſupernaturalem, utpote ſupernaturalibus actibus conſentaneum. At verò auxilium ſpeciale ad perſeverandum eidem eſt *quædam peculiaris & ſelecta manutenentia, & aſſiſtentia Dei*, de qua infrà.

Denique idem Medina robur & efficaciam gratiæ habitualis ita proſequitur, *Gratia habi-* Ibidem. art. 10. *tualis non ſolùm efficit hominem gratum Deo formaliter, ſed confert auxilium ad bene operandum. Nam gratia habitualis ſanat mentem humanam infirmam & ad malum pronam: ergo confert vires ad bene operandum. Etenim ſanitas animæ nihil aliud eſt, quàm effici potentiorem ad bonum. Item defectus virium & infirmitas in homine peccatore ex eo procedit inter alia, quod habeat pro ultimo fine bonum commutabile. Igitur illa res, quæ formaliter efficit, ut homo abjecto illo deteriori fine habeat pro ultimo fine bonum incommutabile, confert eo ipſo vires ad ſtudioſè & rectè operandum.* Ideo per gratiam habitualem ait poſſe juſtos in bono perſeverare, per eam enim *natus eſt ex Deo, & particeps fit naturæ divinæ, ex quo fit potens operari omne bonum, & vitare omne malum. Semen Dei in eo manet, & non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt. Quo explicatur nobis poteſtas & virtus gratiæ ac charitatis infuſæ. Hinc eſt quod dicunt univerſi Theologi, minimam gratiam & charitatem, quantum eſt ex parte ſua eſſe potentiorem, quàm ſit aliqua tentatio objecta à dæmone, vel à carne.* Quod autem præter gratiam habitualem, & virtutes infuſas, & *auxilia gratiæ quæ inde profluunt*, homo juſtus indigeat ad perſeverandum auxilio ſpeciali, *ia accidit ex parte ſubjecti. Nam ſi gratia eſſet in aliquo ſubjecto idoneo, abſque aliquo impedimento daret ſine dubio perſeverantiam in bono. Sed quia gratia habitualis eſt in* *ſubjecto infirmo, & ignorante, multis caſibus incidentibus neceſſarium eſt auxilium copioſius, per quod noſtra imbecillitas adjuvetur.*

Nunc de gratia generali ita cenſet Medina, *poſſe hominem in ſtatu naturæ lapſæ viribus propriis cognoſcere aliquas veritates morales, & interdum judicare, quid ſequendum ſit, quid fugiendum.* Alioqui non infirmatus, ſed *penitus extinctus* eſſet intellectus noſter. Et ſanè *qui ægrotant, ſi aliquid vitæ ſupereſt, poſſunt nonnulla operari.* 1. 2. q. 109. art. 1. Ad hæc, *generale auxilium & commune, quo Deus cum omnibus rebus ad proprias concurrit operationes, haudquaquam peculiaris gratia & ſpeciale donum nuncupari debet, quoniam debetur ex pacto rerum naturis. Debetur autem naturæ humanæ jam productæ, ut Deus concurrat cum ea ad intelligendum & volendum, ſicuti ad videndum concurrit. Ergo non eget ſpeciali auxilio ad veritates cognoſcendas.* Negat tamen ubique & ſemper & *in omni re* hominem lapſum poſſe vera dignoſcere ſine ſpeciali illuſtratione Dei.

Rurſus idem cum ſancto Thoma docet Ibidem. art. 2. *hominem lapſum ſine auxilio ſpeciali poſſe ſuis viribus bonum aliquod morale operari, ſed rarò & difficulter. Alioqui non vulnerata, ſed extincta eſſet natura.* Concinit Auguſtinus, dum ait hominem poſſe plantare vineas, diligere amicos, &c. Et Paulus, Naturaliter quæ legis ſunt facere, &c. Porro quamvis nil poſſet homo boni facere, non careret tamen libero arbitrio, quia *poſſet cum gratia Dei, quæ illi ſemper præſto eſt, dummodo velit ipſa uti, & poteſt illam acceptare & refutare.* Ita ſolus errat Lutherus, nec ei conſentit Gregorius Ariminenſis, qui *cum ſibi objeciſſet ex ſua opinione ſequi omnia opera infidelium eſſe peccata, negat conſequentiam, & apertè affirmat à peccatoribus & infidelibus fieri multa bona opera ex ſpeciali Dei auxilio, maximè cùm incipiunt ſe ad gratiam diſponere, quod quidem auxilium Deus illis nequaquam denegat.*

Etſi autem *ſemper & ut plurimùm* non poſſit homo ſine ſpeciali auxilio bene operari; tamen ex Medina, *Deus ſtat ad oſtium, & pulſat, & vocat ad ſe omnes peccatores, ut eos excitet, & ad ſe revocet, & inde converti incipiunt, ex quo divinæ gratiæ pulſanti corda obtuſa non habuerunt.* Adeſt itaque & præſto eſt utrumque auxilium, & generale, quo opera moralia fiunt, *quæ ſunt tanquam medium inter peccatum & meritum:* Ibidem. art. 2. & ſpeciale, quo excitantur peccatores ad pœnitentiam. Auxilium generale mox ibidem definit *motionem divinam, qua concurrit cum omnibus creaturis, veluti ex pacto & fœdere cum illis inito ad operationes ſibi connaturales.* Auxilium verò ſpeciale, *gratuitam Dei motionem, & ſupernaturalem, qua concurrit Deus ad opera ſupernaturalia, conducentia ad juſtificationem.*

Ingentis porro momenti eſt, quod idem ibidem admonet de præſtanda gratia facientibus Ibidem. quod in ſe eſt: *Non eſſe certum operanti bene moraliter & facienti quod in ſe eſt, ex ſolis viribus naturæ, Deum conferre ſemper & infallibiliter auxilia neceſſaria, ut ſe ultimatè ad gratiam diſponat. Intelligendum eſt inſuper, quod operari bene moraliter, & ſequi rectam rationem diu & per multum tempus, atque in omnibus quæ ſe offerunt, non poteſt homo abſque peculiari Dei auxilio: & ita primum initium gratiæ ex Deo eſt. At verò homini, qui operatur bene moraliter unum aut alterum opus, rarò tamen, & maxima ex parte malè operatur, Deus non confert infallibiliter gratiam, neque auxilium gratiæ quo ſe ad juſtificationem diſponat.* Ubi luculentè Medina declarat axioma illud facientis quod in ſe eſt ex generali gratia, abſtractam eſſe hypotheſin, & ab actu rerum ſejunctam. Reapſe enim ante juſtificationem nemo prorſus diu facit quod in ſe eſt, cum ſola generali gratia; quia etſi ſingula, non omnia tamen vitare poteſt crimina. Ita nemo ex generali gratia ſola ad gratiam juſtificationis ſe diſponit.

Idem alibi docet homines lapſos ante juſtifica- 1. 2. q. 109. art. 4. tionem per ſuas vires, adeoque cum generali tantùm gratia, poſſe ſervare *aliqua* præcepta legis naturæ, immo & *omnia ad breve tempus*, non autem diu, etiam *quantum ad ſubſtantiam operum*. Immo ad difficiliores quaſdam tentationes vincendas, vel operationes præſtandas egere auxilio ſpeciali. Eſt enim homo æger. *Et quanquam homo per exercitium virtutum non fiat ineptior ad operandum, ſed habilior: cùm tamen in ſe ſit debilis & imbecillis, tandem aliquando corruet; ſicut patet in exemplo infirmi. Licèt enim ambulando fiat habilior, nihilominus ſi pergit ambulare, ſine dubio corruet. Immo ex ipſo exercitio virtutum occaſionaliter defatigatur homo, & laſſatur, ut cadat, niſi per gratiam adjuvetur.* Quo de eodem paulò pòſt: *Poſſibile logicè eſt, quod non continet evidentem contradictionem, conſideratis naturis rerum abſolutè; impoſſibile quod includit contradictionem; moraliter impoſſibile, quod nunquam contingit, neque continget, ſecundùm facultatem liberi arbitrii. Igitur hominem ſervare per vires liberi arbitrii, non eſt impoſſibile dialecticè, ſed moraliter: ſicut dicimus eſſe impoſſibile, quod in hac civitate omnes ſint ſtudioſi, tametſi quilibet poteſt eſſe juſtus & ſtudioſus. Hæc autem doctrina fundatur in quodam principio certo & evidenti, quod omne quod natura ſua eſt defectibile, neceſſe eſt quod aliquando deficiat, niſi per aliquod fortius contineatur. Sed hominis liberum arbitrium eſt defectibile, &c.* Quæ omnino præclariſſima ſunt, & tum priſcæ Theologiæ, tum rationi & experientiæ apprimè concinunt.

Plura idem infrà contexit de præparatione ad gratiam, quæ prorſus nulla eſt ex ſolis operibus moraliter bonis; quæ aliquantula, ſed non infallibilis eſt ex metu gehennæ, inſpirationibus, &c. Nec tamen excuſabiles ſunt homines ſi non juſtificentur, faciendo quod in ſe eſt, cùm ſpeciale auxillum præſto ſit omnibus. Ibidem, art. 6. *Quieſcant, ait Auguſtinus, hoc murmurare. Fortè enim rectè quererentur, ſi non præſto eſſet, qui averſum revocat, & credentem docet. Non enim homines ſunt in culpa, quoniam inviti ignorant: ſed quoniam negligunt medicinam.*

Denique auxilia etiam ſpecialia ad converſionem nulli negari, perſpicuè idem, & penè tanquam fide certum tradit: *Quilibet homo viator poteſt ad Deum converti, & ſalvari: & contrarium aſſerere, eſt dogma temerarium & hæreticum. Ex quo evidenter ſequitur, quod quilibet homo in hac vita habet auxilium gratiæ neceſſarium & ſufficiens ad ſalutem conſequendam.* Mox ait auxilium 1. 2. q. 109. art. 10. *efficax* non conferri omnibus, ſed tamen *propriè non negari; nam Deus eſt paratus conferre, ſi homines non contradicant, & reſiſtant. Ita homines poſſunt ſalvari, quia poſſunt habere auxilium efficax, & ſua culpa non habent, licèt reipſa nunquam habeant, &c. Reprobus non trahitur, ſed Deus paratus eſt trahere, ſi non reſiſtat.* Si urgeas parvulis denegari quodlibet auxilium, ergo poſſe & adultis quibuſdam; Reſpondet, *Adulti habent præceptum convertendi ſe ad Deum, & agendi pœnitentiam, & ideo non ſunt illis negata auxilia gratiæ neceſſaria ad id faciendum.* Et mox, *Gentes quæ non audierunt Evangelium, præter inſtinctus naturales, quibus odio habent homicidium, &c. habent divinarum inſpirationum viciſſitudines. Si his excitatæ rectè viverent, & facerent quod in ſe eſt, certè à Deo illuminarentur de fidei veritate.* Poſtremò denique ſufficiens auxilium ait eſſe *motionem & inſpirationem divinam,*

vinam, qua quiſque homo excitatur, ut rectè vitam inſtituat: & efficax eſſe ad id, ad quod mittit Deus illud: non enim redit ad eum vacuum: ſed non ſemper eſt efficax ad peccatoris converſionem.

Efficaciam nunc indeclinabilem gratiæ quæ ſecundùm propoſitum datur, exponit Medina primùm ex parte objecti: 1. 2. q. 106. art. 2. *Ego cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Id eſt, Cùm hominibus annunciatum fuerit, pro illis me vitam poſuiſſe, motivum hoc tantæ erit efficaciæ, ut homines quaſi invitos trahat.* Rurſum ex interna perſuaſione, qua Deus mentem flectit: ita Deus Nabuchodonoſorem alia meditantem induxit Jeroſolymam venire ad cœleſte conſilium, 1. 2. q. 109. art. 6. cujus erat neſcius, implendum: *Hoc ipſum diſponebat Deus, non cogendo liberum arbitrium, ſed ordinando, ut ei bonum appareret mutare ſententiam.* Denique inſpiratione affectuum in voluntatem: *Deus multa bona operatur in peccatoribus, ut fidem, timorem inferni, &c.* Ita Deus conſenſum noſtrum exprimere laborat: alioqui *quorſum ſtat ad oſtium, & pulſat? Eſtne impotens ad confringendos obices pectoris noſtri?* Ibidem; *Quorſum exhortatur, & immittit timorem inferni?* Et mox, *Immittit Deus metum gehennæ, & illuminationes, & inſpirationes, quibus homo commotus per imperfecta deſideria juſtificationis paulatim ad ſalutem trahitur.* Ad perſeverandum verò in juſtitia tot auxiliis & tam multiplicibus adminiculis parta auxilium rurſus maximè ſpeciale neceſſarium ita declarat: *Concurrit Deus* 1. 2. q. 109. art. 9. *ad operationes bonas concurſu ſpeciali, qui duplex eſt. Unus communis omnibus, qui aliquid bene, ſive juſtè operantur, ſive juſti, ſive injuſti ſint. Alter vero magis ſpecialis, quo concurrit Deus non quidem cum omnibus juſtis, ſed cum certis quibuſdam, qui concurſus eſt quædam peculiaris & ſelecta manutenentia, & aſſiſtentia, & providentia divini numinis, faventis & cuſtodientis juſtos viros peculiari quadam & ſollicita ratione, & majori quàm reliquos.* Ibidem. art. 10. Infra docet, etſi detur juſtis omnibus, ut perſeverare poſſint, cùm ea ſit poſſibilitas in gratia habituali: non tamen omnibus dari, ut perſeverent. *Unde dicit Scriptura, Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus; ubi ſignificatur donum perſeverantiæ eſſe conceſſum quibuſdam juſtis, qui proinde rapti ſunt immatura morte; ſi enim diutiùs vixiſſent, gratiam perdidiſſent.* Unde ut infrà ait: *Non fuit à caſu quod moreretur in gratia, ſed ex intentione Dei, &c. propoſito bonæ voluntatis ſuæ.*

Quod verò ibidem Medina cenſet auxilium efficax quandoque ſubtrahi juſtis, ita ut *cauſa ſubtractionis non ſit ſemper peccatum, ſed aliquando ſola divina voluntas*; id mihi quidem permirum Ibidem. videri ſolet. Cùm enim ſubinde lapſet juſtus, eccur non potiùs gratiæ ſubtractio huic ejus negligentiæ imputabitur? Nec locus Auguſtini, quem promit, id efficit. Nam cur uni juſto detur perſeverare, non alteri, imperſcrutabile quidem eſt, ſed cui tamen negatur, ob peccatum non datur: alteri etſi æquè & fortaſſe ſæpiùs peccaverit, datur nihilo ſeciùs. Sicut & rimari nefas, cur hic trahatur, non ille ad pœnitentiam: etſi qui non trahitur, peccatis ſuis id debet.

Satius eſt audire eundem donum perſeverantiæ 1. 2. q. 109. art. 10. delineantem: *Donum perſeverantiæ non unius eſt generis, ſed multiplex & varium. In communi eſt quædam particularis providentia, qua Deus cuſtodit atque fovet eos qui perſeveraturi ſunt; quibuſdam confert per ſpiritalem concurſum majores vires, tempore quo occurrunt tentationes: quoſdam alios antequam adveniant tentationes, Deus ſua particulari providentia adjuvat bonis conſiliis: aliis verò aufert occaſiones peccandi; alios tandem per particularem hanc providentiam eripit è vita, ne malitia immutaret ſenſum eorum.* Infallibilitas ergo hujus auxilii efficaciſſimi ad perſeverandum, non ex unius gratiæ vi ineluctabili & invictiſſimè voluntatem contorquente ad bonum repeti debet: ſed ex particulari providentia, tot machinas, tot artes intus foriſque, tot præſidia adhibente. Huic efficaci Dei auxilio *nemo reſiſtere poteſt*, ut ait infrà Medina; nam etſi ſingulis motionibus Dei reſiſti poſſit, univerſis non poteſt reſiſti: *Auxilium efficax eſt, quo homo convertitur & ſalvatur, & hoc univerſis hominibus qui pereunt, non confertur; nam certè ſi conferret Deus auxilium efficax, converterentur. Efficaci enim Dei motioni nemo reſiſtere poteſt. Quod hoc auxilium univerſis hominibus non conferat, patet ex illo, Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Ecce quomodo hominibus Tyri & Sydonis datum non fuit auxilium efficax, quo ſine dubio converterentur.* Hoc ſanè auxilium efficax perſpicuè fuiſſet in adaptatione & contemperatione horum ſignorum cum ingenio & affectu Tyriorum & Sydoniorum, & in motione intima Dei his extrinſecis rebus intus conſentiente. Quæ adaptatio & contemperatio ſignorum cum ingenio & affectu Judæorum, non eadem, non par, non ulla forſan erat; ut qui fortè ad ſigna, vel viſa, vel audita jamdiu occalluerant. Ideo etſi intus & foris æquè juvarentur, non tamen afficiebantur. Unde idem infrà, *Qui convertitur, efficaciter convertitur à Deo: quod non habet, qui non convertitur. Ex quo ſequitur, quod in ſequentibus eandem vocationem, ejuſdem vocationis eſt aliquis modus, vel aliqua ablatio impedimenti, vel aliquid ſimile nobis occultum, quod non eſt in eo qui non ſequitur vocationem.*

Et idem denuo gratiam prævenientem qua excitat nos Deus ad reſipiſcendum, cui noſtrum eſt conſentire, vel diſſentire, duplicem eſſe ait: *Una eſt generalior, quæ eſt bonus motus, bonaque cogitatio.* 1. 2. q. 111. art. 2. *Veluti cum peccator Deo inſpirante cognoſcit peccatum ſuum, & terrore gehennæ concutitur, & contremiſcit, etiam de amittenda æterna beatitudine dolet. Altera ſpecialior eſt, & tot habet ſpecies, quot ſunt ſpecies boni motus ad reſipiſcendum, veluti ſunt auditio verbi Dei, immiſſio adverſitatis, quæ ferocientis hominis animum dejicit, & ad Deum reſpicere facit, remotio occaſionis peccandi, oblatio, debilitatio tentationis, & id genus alia. Illa generalior nulli hominum vel ſceleratiſſimo deeſſe cognoſcitur, per hanc enim ſtat ad oſtium & pulſat, initium noſtræ ſalutis, quæ eſt peccati cognitio, in nobis operari deſiderans. Quod autem gratiam ſpecialiorem omnibus peccatoribus Deus non impertiat, in cauſa eſt peccatoris induratio, gratiam illam communem, ſeu generalem negligentis.* Vides perſpicuè quo diſtet gratia ſpecialior à ſpeciali, ſeu efficax à ſufficiente. Nempe ne inſpiratis bonis & cogitationibus & affectionibus diſſentiant electi, Deus efficit multiplici illa arte & providentia.

Hìc porrò pronum eſt intelligere, quì conſentiat efficacia victricis gratiæ cum libertate noſtra. Etſi enim ſingulis motionibus reſtitare ſinatur noſtra voluntas, tota tamen collectione auxiliorum divinorum circumvenitur & expugnatur. Unde idem infrà: *Quando legimus, quod omnia opera noſtra operatur in nobis Deus, quod operatur* 1. 2. q. 113. art. 3. *velle & perficere, nequaquam eo ſenſu accipiendum eſt, ut ſic agi nos, cùm agimur Spiritu Dei, putemus, quemadmodum faber agit, & movet ſerram aut ſecurim, ſed potius quemadmodum ſeſſor agit equum.* Nempe ſapientia magis quàm vi, blandiendo, terrendo, demulcendo, ſtimulando; arte magis, quàm potentia.

Hactenus Medina proniſſimus viſus eſt eſſe noſtræ hujus de efficacia gratiæ doctrinæ ſuffragator. 1. 2. q. 9. art. 4. Si qua alibi inſerit quæ ad prædeterminationem phyſicam videantur ſpectare, ea ut ad Philoſophicas magis quàm ad Theologicas quæſtiones ſpectantia hìc fas eſt diſſimulare. Quid enim ad gratiam Chriſti ea motio, vel prædeterminatio, quæ communis eſt naturis omnibus, operationibus omnibus, ſive utentibus, ſive carentibus ratione & libertate, naturalibus & ſupernaturalibus, ante vel poſt lapſum Adæ, bonis & malis? Itaque ſepoſita ea quæſtione, quæ à re noſtra prorſus aliena eſt, totus Medina noſtrarum partium eſt. Idem conjicere fas eſt de compluribus aliis recentioribus Scholæ Thomiſticæ apicibus. Uno in Medina experimentum edere volui, ut ab eo de cæteris conjectura fiat.

An.1578. *EX FRANCISCO A CHRISTO,*
Luſitano, Ordinis Eremitarum ſancti Auguſtini, Conimbricenſi Doctore & Profeſſore.

Suos hic in Magiſtrum ſententiarum Commentarios dicavit Gaſpari Caſſaleo Conimbricenſi Epiſcopo, qui inter Tridentinæ Synodi Patres ſingulari eruditione radiaverat. De gratiæ habitualis efficacia ad bene operandum pauca iſta illinc excerpo:

L. 1. Sent. d. 40. 41. de prædeſt. q. 9.

Verba illa Joannis, Qui natus eſt ex Deo, non peccat, referenda ſunt non ad impeccabilitatem juſtorum, profectam ex gratia & charitate, ſed ad inclinationem charitatis & gratiæ, & ad vigilantiam, curam ac ſollicitudinem, quam adhibent juſti, ne peccent, & à divina gratia excidant: ad quam ſollicitudinem & vigilantiam inclinat & impellit eos charitas & gratia. Qui enim ſunt in gratia cum Deo, ſibi ipſis invigilant, ſeque ipſos ſumma vigilantia & ſollicitudine cuſtodiunt, in idque ſtudium incumbunt, ne divinam gratiam amittant, impellente eos ad hanc curam ſemine Dei, quod eſt gratia, in ipſis immanente. Ex quo fit, ut rariſſimè peccent; peccantes verò citiſſimè reſurgant, & ſeſe Deo reconcilient. Cùm ergo rariſſimè peccent, & lapſi continuò reſurgant, efficitur, ut perinde ſit, acſi non peccent. Non potuit efficacia immanentis gratiæ & charitatis nitidiùs elucidari, quæ *inclinat*, quæ *impellit*, quæ efficit ut juſti *rariſſimè peccent*, & peccantes *continuò reſurgant*.

L. 1. d. 40. 41. de reprobat. q. 4.

Nunc quod ſpectat ad generalem gratiam, diſtinguntur hìc *duo auxiliorum genera, unum generale, alterum ſpeciale. Generale eſt, quo Deus tanquam cauſa prima cooperatur omni creaturæ, ſine quo nec boni nec mali quidquam poſſit operari. Speciale auxilium eſt, quo Deus invitat ad bonum, & retrahit à malo. Hoc verò triplex eſt: Commune ſcilicet; Speciale, ſive ſufficiens neceſſarium; Efficax, ſive ſuperabundans. In communibus auxiliis, quibus homo abducitur à malo, & invitatur ad bonum, proſpera & adverſa eventa, ſiquidem adverſis homo emendatur à malo, proſperis invitatur ad bonum. Ad ſpeciale auxilium pertinent adhortationes piæ tam internæ, quas Deus in animum immittit, quàm externæ, quas Deus per lectionem ſacræ Scripturæ, & per prædicatores ſuos facit. Quo auxilio efficitur, ut homo compungatur, & ſibi diſpliceat, & à peccato abſtinere inſtituat. Auxilium efficax eſt illud, quo homo anteactam vitam omnino deteſtans, totum ſeſe ac corde perfecto in Deum convertit: quod auxilium niſi Deus largiretur, homo ad Deum converti non poſſet.*

Ibidem.

Jam verò duas ibidem ſubjicit rationes converſionis ad Deum, *extraordinariam*, cùm omiſſis generalibus ſeu communibus auxiliis, auxilio efficaci & ſuperabundanti irruit Deus, & momento uno hominem convertit, ut in Paulo contigit, Latrone, Magdalena. *Ordinariam* verò, cùm *Deus ſenſim & paulatim peccatorem internis inſpirationibus emollit, unde initio illi generalia præſtat auxilia, quibus ſi rectè utatur, proponens non peccare, ſpecialiora largitur, &c. Si peccator generalia auxilia contempſerit, Deus tamen illa iterum atque iterum repetit, paratus ſemper dare uberiora auxilia, ſi peccator prioribus auxiliis rectè utatur.*

Et conſequenter idem concludit, quòd *Deus non ſubtrahit reprobis commune & generale auxilium. Immo dat illis & paratus eſt dare communia & ſpecialia auxilia, quibus abducantur à malis, & alliciantur ad bona. Omnes enim ad ſe vocat, nullumque excipit, &c. Unde vult omnes ſalvos fieri; at hæc voluntas inanis eſſet, ſi eis auxilia ad ſalutem communia & ſpecialia minimè præberet. Item, Illuminat omnem hominem, &c. Item, Ego ſto ad oſtium & pulſo.* Ita ſentire ait omnes Patres, in primis Auguſtinum. Immo ita *videtur definitum cap. Firmiter de ſumma Trinitate, quo loco dicitur omnibus hominibus quamdiu vivunt patere additum ad veram pœnitentiam.* Addit Deum *præcipere omnibus ut ſe convertant, nec præcipere impoſſibilia, igitur non ſubtrahere auxilia ad ſalutem.* Addit ideo damnatos etſi peccent, nihil novæ pœnæ mereri, quia divinis auxiliis deſtituti peccant. Poſtremò addit, etſi ſola efficacia auxilia reprobis Deus deneget, & ſufficientia donet; tamen *ſi denegaret non ſolùm ſpecialia, & neceſſaria ac ſufficientia ad ſalutem, verùm etiam generalia, nihil alienum faceret à ſua juſtitia.* Deus enim *nulli debitor eſt*, & nemo reprobatur, niſi poſt peccatum ſaltem originis. Jam tum autem *poteſt Deus reprobum vita ſpoliare, & in infernum dejicere.*

Ibid. q. 2.

Expendit infra prolixiùs, quæ induratis dentur auxilia gratiæ prævenientia, quæ quadrifariam partitur. Nempe ea quæ ſunt bona naturæ; item eventus proſperi & adverſi, ut à malo ad bonum incitent; tertiò doctrina & prædicatio; denique illuminationes & inſpirationes. Obduratos à cæteris peccatoribus diſtare ait, quoad ſola hæc auxilia quarti generis, quibus orbantur. Unde bene operari illis *quaſi impoſſibile* eſt.

Ibidem. L. 1. d. 40. 41. de prædeſt. q. 4.

Quod autem Scriptura commendat, Deum velle omnes homines ſalvos fieri, hoc exponitur, vel de voluntate antecedente, *quæ efficax non eſt, ſed tamen præbet omnibus ſufficientia auxilia, quibus poſſunt converti, vivere, & ſalvari:* vel de voluntate beneplaciti & conſequente, ſed ſecundùm diſtributionem accommodatam. Ibidem denique copioſè docet à Deo omnes creatos deſtinatoſque eſſe homines ad ſupernaturalem finem & beatitudinem, omnibus proviſa auxilia, quæ ad id ſufficiant, omnium ſaluti prædeſtinatum & donatum eſſe Chriſtum. At ſi quid boni faciat homo ex generali concurſu & influentia Dei, nihil meriti nequidem congrui hinc colligi ad gratiam promerendam, cùm illud ſit merè ordinis naturalis, & homo impius capitales adhuc cum Deo exerceat inimicitias.

Ibid. q. [illegible]

Nunc gratia propoſiti efficaciam ſuam invictiſſimam unde derivet, ſic traditur ibidem, primò cùm effectus prædeſtinationis omnes enumerantur. *Omnia illa quæ hominem promovent ad ſalutem, ſive ad bonum invitando, ſive à malis avocando, ſive ea ſint auxilia naturalia, ceu naturæ bona, quibus etiam annumerantur bona temporalia, ceu divitiæ & honores, ſive ſint proſperi & adverſi eventus, ſive ſint auxilia ſupernaturalia, tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis, omnia inquam illa, non quidem abſolutè & ſecundùm ſe, ſed quatenus ſunt homini adjumento ad æternam ſalutem conſequendam, ex æterna Dei prædeſtinatione proveniunt. Omnia enim cooperantur in bonum, iis qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti.* Ergo infallibilitas prædeſtinationis exiſtit ex collectione & conſpiratione horum auxiliorum omnis generis, qui effectus ideo dicuntur eſſe prædeſtinationis.

Sed multò apertiùs poſtea, *Habet divina prædeſtinatio certitudinem, & ex parte providentiæ,* Ibid. q. 6. *quæ certiſſimo modo dirigit, & perducit ad finem; & ex parte divinæ ſcientiæ, quæ falli nullo modo poteſt; & ex parte divinæ voluntatis efficacis, cui nemo reſiſtere, & cujus efficacitatem nihil poteſt impedire. Sic igitur ille qui per divinam prædeſtinationem eſt ordinatus ad ſalutem, infallibiliter conſequitur ſalutem, neque ulla res creata efficiet, ut hac ſalutis conſecutione fruſtretur. Nam quamvis liberum arbitrium hominis poſſit à ſalute deficere, ut quod ſit defectibile: Deus tamen prædeſtinato tot adjumenta & adminicula apponit, ut non cadat: vel ſi cadat, reſurgat; id quod fit per donum gratiæ, per inſpirationes internas, per orationum ſuffragia, perque multa alia, quibus divina providentia homini adjumento eſt ad ſalutem.* Certa ergo & infallibilis eſt prædeſtinationis executio, quia etſi fruſtrabilia ſint auxilia Dei ſingula, Deus tamen *tot* accumulat alia aliiſque deficientibus ſubrogat, ut univerſa rem omnino perficiant. Et ille modus eſt quo ſe accommodat Dei providentia cauſis contingentibus & liberis, modumque cauſandi illis conſentaneum confert.

Ibidem. Et infrà rurſum: *Fatetur divus Thomas de verit. q. 6. art. 3. difficile eſſe concordare infallibilitatem & certitudinem divinæ prædeſtinationis cum arbitrii libertate. Quam tamen concordiam ſic efficit divus Thomas, ut dicat, quòd quamvis homo, quod attinet ad liberi arbitrii libertatem, poſſit conſecutione ſalutis defraudari, ut effectu multi defraudantur; prædeſtinatis tamen Deus tot adminicula præparat & adjungit, ut non cadant; & ſi exciderint à gratia, reſurgant, eandemque recuperent. Hæc porro adminicula ſunt dona gratiarum, ſunt exhortationes, & orationes, & hujuſmodi cætera, quæ homini adjumento ſunt ad ſalutem. Hoc divus Thomas explanat exemplo. Nam in naturalibus cernimus effectum aliquem indefectibiliter & infallibiliter provenire dupliciter. Uno modo ex habitudine neceſſaria alicujus cauſæ ſingularis ad ſuum effectum. Altero modo ex concurſu multarum cauſarum contingentium & defectibilium: quarum quæque licèt poſſit deficere, ex concurſu tamen omnium pervenitur indefectibiliter ad unum effectum. Verbi gratia in ſublunaribus ſingularia cujuſque ſpeciei omnia ſunt corruptibilia & occidua; ea tamen ſucceſſione unius poſt alterum, quandam perpetuitatem conſequuntur, divina providentia ita diſponente, ut non omnia ſimul intereant, ſed quibuſdam intereuntibus alia ſuccedant. Ad hunc etiam modum, quamvis humana voluntas ſit defectibilis, in prædeſtinatis tamen Deus eandem multis adminiculis aut ſuſtinet ne cadat, aut cadentem erigit: ita fit ut certus ſit divinæ prædeſtinationis effectus. Itaque ſi cauſam proximam conſideres, non eſt certus prædeſtinationis effectus; ſi primam, quæ eſt ipſa Dei ordinatio, omnino certus eſt.*

Et rurſum ait à multitudine conſpirante auxiliorum, quorum ſingula fruſtrantur quandoque, nunquam univerſa, depromendam eſſe gratiæ efficacis vim: Ibid. q. 4. *Media quæ à Deo ſunt parata & diſpoſita ad ſalutem electorum, poſſunt illa quidem diviſim refutari omnia, pro humani arbitrii libertate; non tamen conjunctim, ita ut refutentur omnia, & nullum ſit reliquum, quod non rejiciatur. Divina enim providentia circa prædeſtinatos eſt particulariſſima, multiſque modis eos & tuetur, ne cadant, & prolapſis manum porrigit, ut reſurgant; & ſic tandem certò perveniunt ad prædeſtinationis effectum. In illis tamen modis omnibus, quibus Deus electos ſuos tuetur, ne cadant, aut juvat, ut reſurgant, humanæ voluntatis arbitrium ſuaviter à Deo trahitur, magna tamen efficacia, cui humana voluntas licèt libera, non poſſit tamen non acquieſcere, non quidem ut coacta, ſed ut efficaciter permota & tracta.* Ergo *non poteſt non acquieſcere* voluntas noſtra *modis omnibus*, quibus Deus tuetur & juvat efficaciſſimè electos, licèt poſſit ſingulis: hoc eſt auxiliis divinis poteſt reſiſtere, & reſiſtit quandoque *diviſim*, non *conjunctim*. Catharini ſententiam de duplici ordine ſalvandorum mox refellit, & pluribus elucidat, quomodo ſuavi hac ratione infallibiliter electi ad ſalutem perducantur, incolumi libertatis ſuæ indifferentia.

EX FRANCISCO CARTHAGENA
Salmanticenſi Theologiæ Profeſſore.

An. 1581.

LUculentiſſimos *de prædeſtinatione & reprobatione diſcurſus* Gregorio XIII. nuncupavit, Edit. Romanæ an. 1581. ejuſdemque privilegio & auſpiciis Romæ edidit Franciſcus de Carthagena Presbyter Salmanticenſis Diœceſis Magiſter in Theologia. Hinc pauca noſtro more delibabimus.

Et primò de gratiæ habitualis efficacia peringenti hæc apud eum capi videntur debere: Diſcur. 10. pag 325. 329. *Minima gratia, qua etiam non datur minor, ut Theologi fatentur, ſufficientiſſima eſt ad tuendum hominem, non ſolùm contra carnem, quæ quidem interior inimicus eſt, ſed etiam contra omnes dæmones, & obſtruſiſſimas eorum inſidias. Et hoc non ſolùm verum habet de gratia ſecundùm ſe, ſed de gratia, ut afficit quodlibet ſubjectum: quia ea reddit illud potentiſſimum, ut ſi velit, poſſit profligare omnes dæmonum incurſus, & adversùs omnem inferorum cœtum ſine caſu perſiſtere.* Quæ licèt ita habeant, opus tamen eſſe ait ad perſeverandum gratia ſeu protectione Dei maximè ſpeciali: *Licèt qualibet minima gratia de ſe ſit potens, & potentem reddat ſubjectum in quo eſt contra omnia mala extrinſeca, quæ poſſunt homini evenire: eſt tamen hæc vis in ſubjecto, quod non ita plenè gratiam participat, & ideo non poteſt, niſi ulteriùs adhuc foveatur, in ultimam fœlicitatem pervenire: ad eum modum, quo Theologi præter virtutes Theologicas infuſas ulteriora dona requirunt, quæ dicuntur Spiritus ſancti, ut ſit mens bene mobilis à Spiritu divino. Sic nos aſſerimus præter communia auxilia, ſpecialiora requiri.* Sic ille de efficacia hujus gratiæ.

Ad gratiam verò ſpectat generalem, quòd idem diſtinguit providentiam duplicem Dei: *Altera eſt ſufficiens & conditionalis, quæ prædeterminat tantùm prima auxilia, in quibus ſicut in radice & ſemine cætera continentur; quod verò ad actum illa media perducantur, relinquit Deus arbitrio ſubſtantiæ intellectualis.* Hæc ſunt auxilia generalia, omnibus conceſſa, in poteſtate omnium. Diſcurſ. 1. pag. 17. Nam *altera eſt providentia ſpecialiſſima & abſoluta, quæ prædefinit non ſolùm prima principia, ſed omnia alia media in actu ſecundo & formali, cum tanta ſollicitudine & cura, ut taliter proviſus infallibiliter conſequatur finem beatificum: nec id ponitur ſub conditione ejus qui proviſus eſt: quia ante determinationem ejus jam finis prædefinitus fuerat ſecundùm electionem divinam.* Non potuit aptiùs exponi voluntas Dei antecedens ad omnes prorſus ſalvandos generalia ſpargens auxilia, & voluntas propoſiti, ſeu prædeſtinatio, qua certiſſimè electi liberantur.

Confitetur tamen idem alibi expreſsè, quòd *quamvis Deus humano generi poſt primum peccatum denegaſſet finem ſupernaturalem, & conſequenter media pro illo conſequendo, nihil alienum faceret à ſua bonitate & juſtitia. Potuit enim poſt peccatum hominem interficere, & pœna æterna caſtigare, ergo juſtiùs poſſet illum deſerere, &c. Secundò, qui in originali decedunt, juſtiſſimè*

exclu-

Diſcurſ. 8. pag. 184. 185. &c. 191.

excluduntur à regno propter ſolum illud, &c. Sed nihilo tamen minùs poſt peccatum *Deus miſericordem habuit voluntatem reducendi humanum genus ad finem ſupernaturalem, ad ejuſque conſecutionem conferendi auxilia ſufficientia: & omnibus in tempore dat auxilia ſufficientiſſima. Primum ex Scriptura: Ecce ſto ad oſtium & pulſo. Stat ad oſtium, id eſt, intellectum inſtruit. Pulſat, id eſt, auxilium confert excitans.* Item, *Illuminat omnem hominem, &c.* Accumulat loca Scripturæ complura ad idem, nonnulla etiam ex Ambroſio & Auguſtino, item ex Conciliis, maximè ex Tridentino. Idem probat ex Incarnatione Verbi Dei, qui eſt Salvator mundi, & Propitiatio pro peccatis totius mundi. Sed addit tamen his auxiliis nemini neceſſitatem inferri: quin immò neminem his ſolis ad juſtitiam vel ſalutem provehi omnino, niſi accedant ſpecialia auxilia per *efficacem electionem & prædeſtinationem.*

Diſc. 8. pag. 203. 204. 205.

Sed nec infidelibus ipſis deeſſe ſufficientia ad ſalutem auxilia infrà docet, nec ullis omnino, ſi faciant quod in ſe eſt, vel ante juſtificationem per gratiæ excitantis vires adjuti, quæ vocantur vires naturales, quia ad ſtatum ſupernaturalem non evehitur homo niſi juſtificatione: vel poſt juſtificationem per vires ſupernaturales. *Reſpondeo omnes infideles etiam in particulari ſumptos habere ſufficiens auxilium illis à Deo proviſum. Nam quandocumque homo fecerit quod in ſe eſt juxta id quod poteſt, ſive per vires naturales, ſive per ſupernaturales, clementiſſimus Deus ſufficienter illuminabit eum, ut credere poſſit. Nec ideo equidem aſſero illud operari quod in ſe eſt per vires naturales, eſſe veram, infallibilem rigoroſamque diſpoſitionem ad dona gratuita: ſed certè congruitatem quandam ibi intercedere, quæ potiùs ſe tenet ex parte divinæ bonitatis, &c.* Denique conſtanter idem affirmat *nullum eſſe hominem, qui aliquando, ſive bene utatur naturalibus, ſive ſecus, non intimè à Deo præveniatur auxilio aliquo ordinis ſupernaturalis; cui ſi ipſe non contrà veniat, ampliùs & perfectiùs illuminabitur, quod ſæpè ſacra Scriptura ſignificat, &c.*

Ibid. pag. 217.

Pag. 226.

Et quanquam efficaciſſimum perſeverantiæ donum non detur, niſi illis qui perſeverant; illud tamen ex ſe Deus paratus eſt dare, ſi prioribus & ſufficientiſſimis auxiliis homo non diſſentiat. *Illud donum quod in ſpecialiſſima quadam cura conſiſtit, neceſſarium eſt ad ſalutem, quia ſine eo nullus ſalvatur. Negatur tamen Deum iſtud ſecundum auxilium alicui denegare, quia quantum eſt ex ſe Deus paratus eſt omnibus illud dare. Et licèt actu non det, dat tamen illud in virtute & radice, quando donat prima principia gratuita, vel primum illud donum perſeverantiæ, quod dicitur ſufficiens.* Quin & induratis negat ſubtrahi omnia auxilia; ſed ea tantùm ſpecialia non dari vult, quibus cor emollitur, quibus omnino non fraudantur cæteri peccatores.

Diſcurſ. 8. pag. 210.

Denique auxilii generalis & ſufficientis partes quatuor idem enumerat. *In parte prima ponuntur bona naturæ, id eſt, facultates naturales ad bene operandum, & illa item bona extrinſeca, quæ excitant invitantque hominem ad amorem Dei, ut cœlum & ornatus univerſi, & infinitæ penè aliæ creaturæ, quæ in mundo reperiuntur. In ſecunda verò parte collocantur particulares quidam eventus, ut ſalus, morbus, divitiæ, paupertas, fortuna, infortunia, & alia id genus, quæ hominem ſuſcitare ſolent ad converſionem. Sed in tertia parte reponuntur doctrina revelata, vox externa prædicatorum, miracula & alia ſimilia. Atque in ultima denique parte quaſi ultimò diſpoſitiva ad converſionem, ponuntur motiones quædam divinæ interiores, emollientes intrinſecus corda humana.*

Diſc. 4. pag. 67. 68. 69.

Pag. 70.

Jam venio ad tertium & converſionis & perſeverantiæ efficaciſſimum auxilium ex intentione Dei gratis prædeſtinantis. Ex æquo repudiat Carthagena, *& primum dicendi modum, qui omnia neceſſitat ratione prædeterminationis divinæ: & ſecundum, qui e contrario omnia conſtituit indeterminata & indifferentia, quippe qui ponat volitiones divinas, quaſi conditionatas & pendentes à libertate creata.* Ut ergo concordare poſſit *prædeſtinatio & libertas, dico Deum opt. max. non omnes actus liberos prædefiniſſe antequam videret cauſas ſecundas liberas ſeipſas determinare. Ita tenent Albertus, Ægidius, Bonaventura, Catharinus & alii.* Probat ex actibus peccati, qui nec ſecundùm entitatem phyſicam prædefiniuntur à Deo, *quia tali entitati ſemper annectitur malitia.* Probat & ex noſtra libertate, *quæ conſiſtit in indeterminatione reſpectu utriuſque.* Probat ex eo quòd Deus naturam gubernat ſuo quamque ex ingenio: at natura intellectualis flagitat, *ut ſit libera & determinativa ſui ad quodcumque maluerit.* Et tamen Deo tribuendæ ſunt bonæ operationes omnes, *primò quia Deus prædeterminat nos circa ipſum bonum & beatitudinem in communi, ex quo gignitur omnis alia appetitio bonorum particularium. Secundò circa bonum ſpecialiter nos Deus allicit variis modis, non quidem neceſſariò movendo, ſed ad modum cauſæ moralis, utilitatem & honeſtatem virtutis proponendo, & in ejus amorem excitando, &c.* Et quidem *ad bona dat Deus præceptum, & præterea movet & excitat per ſpecialem motionem: circa peccata verò ſe habet Deus ſolùm permiſſivè.*

Diſcurſ. 4. Pag. 71.

Si quæras autem quomodo præſciat Deus actus liberos, quos non prædefinit: reſpondet *Deum infallibiliter cognoſcere eos in ſua æternitate præſentes, futuros verò nobis.* Cæterùm licèt non omnes actus liberos prævoluerit, *aliquos tamen ab æterno prædeſtinavit, ante determinationem propriam liberi arbitrii creati. Aliqui enim homines fuerunt prædeſtinati ante præviſionem operum.*

Diſcurſ. 4. pag. 71. 72.

Ibid. Pag. 74. 75.

Sed horum tamen etiam electorum opera omnia libera ſunt, quia non determinavit Deus omnia media in particulari, ſed tot accumulavit, & alia aliis ſuffecit, ut omnia non deficiant. *Dico hos qui ita prædeſtinantur, abſolutè eſſe dicendos liberè operari. Quia nunquam Deus eorum opera ita prædeterminat, quod omnia media in particulari determinet. Non enim inconvenit, Deum ſolùm prædefinire beatitudinem ſupernaturalem & media in communi, ac gradus ipſos operum meritoriorum, non tamen omnes actus ſecundùm particularem eventum & ſingulares rationes. Quod item dicere neceſſum eſt de omnibus confirmatis in gratia, & de Chriſto, & aliis, qui licèt neceſſario tenderent in bonum, ut dicitur, ſecundùm ſpecificationem, tamen reſpectu mediorum talium, vel talium, dabatur eis libera voluntas. Sicut etiam docemus voluntatem neceſſariò amare bonum in communi, & tamen in illud liberè tendit voluntas, quia non neceſſario cogitur ad hoc vel illud medium. Quod ſi omnia etiam in particulari eſſent à Deo prædefinita, non video, ut mei viſus debilitatem fatear, quomodo realis libertas in ſubſtantia intellectuali ſupereſſe poteſt, niſi per diſtinctionem ſenſus compoſiti & diviſi velis me redocere, quod nunquam ſatis percepi.* Et infrà, *Quantum ad illa media, quæ à Deo non fuerunt præordinata, eorum infallibilitas fluit ex ſola præſcientia, quæ in ſuo inſtanti æternitatis omnia præſentialiter intuetur. At media in communi, & media quæ Deus prædeterminat, eorum infallibilitas fuit ex præordinatione divina & præſcientia.*

Et infrà idem: *Hoc prædeſtinandi modo non offenditur libertas, quia vel confugitur ad diſtinctionem ſenſus compoſiti vel diviſi: vel ſi juſtè rejiciatur, ut ſuperficialis, non requiritur quod iſthæc prædeſtinatio omnia media in particulari prædefiniat.*

Diſcurſu 10. pag. 197. 311.

deſtinat. Et ſic ſalvatur libertas, ſicut in Chriſto & confirmatis in gratia. Et infrà: *Sicut in Chriſto confitemur neceſſitatem ad bonam operationem, adeo quod peccare non poſſit, & tamen liberrimè operabitur in eo objecto, ad quod erat neceſſitatus: quia non prædefinierat Deus omnes particulares actus & circumſtantias, quas Chriſtus in vita deberet exercere. Similiter dicendum eſt prædeſtinatum ſine præviſione operum, ſecundùm illam tantùm rationem quaſi metaphyſicè per intellectum abſtractam neceſſariò ſalvari. Sed quia à parte rei ſalus iſta multis modis eſt variis actibus & viciſſitudinibus involuta & permixta, ideo ſimpliciter liberè ſalvatur homo, quia non ſunt illi prædefiniti omnes actus particulares, quibus ad tantam gratiam & gloriam, totque merita eum oporteat pervenire. Sed modò ſic, modò ſecus diſponere poteſt circa ſalutem ſuam, modò perſiſtendo in divina gratia, modò liberè gratiam repellendo: ſed tandem gloriam conſecuturus eſt ex infallibili prædeſtinatione divina.*

Ibid. pag. 315.

Ibid. pag. 324.

Catharini ſententiam de duplici ſalvandorum claſſe, & de duplici prædeſtinatione, abſolutè conditionata, ait idem mox à Sixto Senenſi per decennium tota Italia prædicatam, ita referente Sixto ipſo in Bibliotheca ſancta, Annot. 248. deſiiſſe tamen illum ab ea prædicanda, cùm ſenſiſſet à Theologis minùs probari. Ergo univerſim gratuitæ prædeſtinationi ſubſcribendum eſt, & ad illud maximè refertur ſpecialiſſimum perſeverantiæ donum. *Nam quilibet homo ſufficientia arma à Deo accipit ſpiritualiter, quæ illum defendunt ab intrinſeco, & naturam ſanant, & confirmant adverſus omnem debilitatem, & mollitiem, qui originalis peccati quidam ſunt effectus, & contra cæterorum ſuæ ſalutis hoſtium impetus. At verò ab extrinſeco vel ex ſecretiſſima dæmonum arte & verſutia, vel ex homine, qui multis ultro & citro negotiis implicatur, negligentia, moraliter ſine ſpecialiori auxilio nemo reſiſtet: ſed tandem finali peccato certè ſuccumbet.* Ex quo ſequitur *dari ſpecialiſſimum illud auxilium, quod perſeverantia, vel prædeſtinationis juvamen nuncupari poteſt, proveniens ex ſpeciali Dei & attentiſſima manutenentia, gubernatione & cura.*

Diſcurſu 10. pag. 338.

Poſtremò denique probat à Deo non prædefiniri omnes occaſiones ſalutis, cùm ejuſmodi non rara ſint peccata. *Sed ſolùm Deus ſtatuit ex parte ſua electis ſuis; & ſi electus cooperatur, & acceptat medium ad ſalutem, incipit illud meritum eſſe effectus prædeſtinationis, qui antea fuerat ſolùm ſecundùm ſubſtantiam ſuam effectus communis providentiæ. At ſi electus tunc non cooperatur, ſtatuit illum movere alio tempore, & modo, & iſto pacto decrevit illum pervenire uſque in finem vitæ. Qui quidem modus prædeſtinandi videtur mihi verus, aptus, apertus atque ſufficiens, quem apertè docet ſanctus Thomas q. 6. de verit. art. 3. & 4. &c. ex ordine plurium cauſarum taliter ordinatarum inter ſe per providentiam divinam, ut omnes collectivè non deficiant: quamvis in particulari aliàs iſta, aliàs illa deficere poſſit.*

EX FRANCISCO OVANDO

Mogollone de Paredes, Ordinis Minorum
Hiſpano.

An. 1584.

L. 1. ſent. d. 46.

VOluntatem Dei beneplaciti antecedentem, qua omnes vult ſalvos fieri, hanc iſte interpretatur eſſe, qua *dat omnia antecedentia ad ſalutem, parata coagere, ſi aliquis velit exequi præceptum, vel conſilium.*

L. 2. d. 28.

Idem alibi docet liberum arbitrium dici *in puris naturalibus* dupliciter. *Uno modo prout eſt ſine habitu gratiæ gratum facientis. Alio modo prout eſt ſine aliquo dono gratis dato, quod vocatur auxilium ſpeciale.* Addit *auxilium à* Theologis diſtingui in generale & ſpeciale. *Generale auxilium eſt concurſus Dei generalis cum rebus ad operationes naturales, computaturque inter dona naturalia, pertinens ad generalem providentiam, quia eſt concurſus naturæ debitus. Speciale eſt ad operationes ſupra rerum naturas, ut ad credendum, pœnitendum, & ſimilia.*

Ibidem.

Rurſus ſpeciale auxilium eidem aliud eſt *præveniens actum, propter quem datur, ut ſunt inſpirationes, & vocantur hæc auxilia inefficacia, quia ipſis poſitis non neceſſariò fit illud, propter quod dantur. Auxilium ſpeciale præveniens, vocatur gratia præveniens, ſive excitans, qua Deus peccatores præparat & diſponit terroribus, minis, prædicatione, inſpiratione.* Aliud eſt *Concomitans actum, ut quando inclinat ad operandum, & vocantur hæc auxilia efficacia, quoniam actus ſequitur cum effectu. Hæc vocatur adjuvans gratia, quia illa adjuvamur ad actus, quibus acquieſcimus.*

Ibidem.

L. 3. d. 17.

His poſitis ſic ille cenſet, *Nullum in peccato exiſtentem poſſe mereri auxilium ſpeciale, ſive gratiam prævenientem, neque de congruo, neque de condigno; multò minùs gratiam habitualem.* Cenſet item, *Secluſa gratia habituali & auxilio ſpeciali, poſſe nos in multa opera bona moralia per ſolum auxilium generale, non tamen in omnia, vel in opera præcellentia.* Etenim *hæc eſt media inter errorem Pelagii dicentem quod poteſt in omnia, & inter opinionem Gregorii Ariminenſis, tenentis quod poſt lapſum Adæ in nullum opus morale poſſumus ſine auxilio ſpeciali.* Cenſet rurſum *ſine gratia poſſe hominem cavere novum peccatum pro aliquo tempore, non pro longo tempore.* Cenſet denique vitari poſſe omne peccatum ab homine, *Quia licèt non poſſit per ſeipſum, poteſt cum auxilio Dei, qui præſto eſt ad adjuvandum, ſi ſe diſpoſuerit.* Alibi omnia Dei mandata eſſe poſſibilia contra Lutherum docet, nec aliam prætexi poſſe impotentiam, quàm qua ſe quìſque volens illaqueaverit, ut ſi quis vino mentem ſuam obruat, & ita jam non poſſit fungi officio.

L. 2. d. 26.

Hactenus de generali gratia, nunc de ſpeciali, ſive habituali. Hanc iſte ait diviſam à Magiſtro in *operantem & cooperantem*, ſecundùm diverſos *effectus.* Etenim *vocatur gratia operans, inquantum ſua informatione, inhæſione, & diffuſione operatur, quod anima ſit grata Deo; vocatur cooperans, inquantum cooperatur cum voluntate ad opera Dei, ſpei, dilectionis, pœnitentiæ, &c. ut ſint Deo accepta.* Rurſum *vocatur gratia operans etiam præveniens, inquantum prævenit, excitando arbitrium ad bonum: cooperans dicitur ſubſequens, ſive adjuvans, inquantum perficit in bono per arbitrium actum volendi.* Hæc ille ex Magiſtro; quæ tamen gratiæ nomina & munia etiam actuali aptari infrà docet.

Ibidem.

Rurſus ex eodem Magiſtro cenſet *gratiam qua prævenitur & præparatur voluntas, eſſe fidem cum dilectione.* Rurſus *Scotus interpretatur voluntatem gratiæ pediſſequam eſſe, quia actus inquantum meritorius, principaliùs eſt à gratia; ſed quantum ad ſubſtantiam actus, principaliùs à voluntate. Quia potentia utitur habitu, & non è contra. Secundò, quia actio non eſſet libera, ſi gratia eſſet prima cauſa, quia moveret naturaliter, & voluntas naturaliter moveretur. Ergo non ageret liberè, cùm non ageret, niſi mota.*

Ibidem.

Cum Scoto iterum exiſtimat unum eſſe habitum gratiæ & charitatis; unumque eſſe in voluntate. Alioqui *gratia non eſſet habitus operativus, cùm ex adverſo Paulus dicat, Abundantiùs illis omnibus laboravi, non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Ergo gratia eſt habitus operativus.*

Confirmatur quia aliàs non eſſet virtus, quæ operantem perficit, & opus bonum reddit. Item ipſa erit otioſa. Item ex Auguſtino gratia comparatur ad voluntatem, ſicut ſeſſor ad equum. Sed ſeſſor regit equum, & in illa directione per ſeſe operatur. Item gratia operans & cooperans eſt eadem. Sed cooperans eſt charitas, & in voluntate: ergo & operans. Denique etſi actus bonus principaliùs ſit à voluntate, quàm à gratia; à gratia tamen ineſſe illi bonitatem & meritum, ſic idem exponit, *Sicut diviſio cultelli eſt à manu, tanquam* Ibid. d. 27. *principaliori agente; ſed lævitas partium diviſarum, magis placet viſui ex acutie inſtrumenti, quàm ex efficacia manus.*

Poſtremò denique cujuſmodi ſit efficacia gratiæ, quæ ſecundùm propoſitum datur ad converſionem & perſeverantiam electorum, etſi jam ſatis diluceat, ulteriùs tamen elucidabitur. Itaque cum Scoto cenſet author iſte à Deo præſciri futura contingentia libera ex determinatione divinæ voluntatis, qua nempe Deus liberè vult permittere, ut voluntas creata inclinet ſe in quam partem volet, ſtatuitque illi cooperari. Non itaque ſcientiam Deus ſuam mendicat à voluntate creata ſeſe ad quidlibet determinante; ſed à divina voluntate creatæ voluntati concedente, ut ſe determinet, & ei ſeſe quodlibet determinanti coagente, cùm ſine permiſſione & cooperatione Dei non poſſit voluntas ſeſe quoquam inclinare. L. 1. d. 38. *Deus prævidens inclinationem hominis, determinat illum relinquere in manu conſilii ſui, non coagendo cum illo ad unam partem, qui ex libertate voluntatis alteram eligit. Ecce ſtat contingentia, & tamen cum præſcientia, quoniam illa contingentia ſe tenet ex parte cauſæ proximæ, ſcilicet humanæ voluntatis. Sit exemplum in naturalibus de Sole, cujus motus eſt neceſſarius, ſed effectus in germinatione plantarum contingens à cauſa proxima, à qua poteſt impediri. Ita ſcientia Dei eſt neceſſaria & effectus contingens. Facit & exemplum Bonaventuræ: Si cogitetur oculus fixus in pariete, qui ſeipſo videat tranſeuntes ſine alicujus ſpeciei receptione, viſio talis oculi non imponet neceſſitatem motibus tranſeuntium, & tamen erit viſio infallibilis & immutabilis.* Hæc forſan eſt germana Scoti doctrinæ interpretatio.

Idem alibi ex Scoto docet prædeſtinationis nullam dari rationem ex parte prædeſtinati; dari verò reprobationis; quia ex Auguſtino, L. 1. d. 41. *Deus non eſt priùs ultor, quàm ſit aliquis peccator.*

Voluntatem Dei idem alibi docet *ſemper impleri, vel à nobis quando bonum facimus: vel de nobis, quando peccamus. Quia nihil homo facit, de quo Deus non operetur, quod vult.* Sic ait fratres Joſephi in eo vendendo, Aſſyrios in evaſtanda Judæa, Judæos in interimendo Chriſto, *divinæ obſecutos eſſe voluntati, præter intentionem facientium.* L. 1. d. 47. Unde ex Anſelmo, ut *Si ea quæ ſub cœlo ſunt, vellent non eſſe ſub cœlo, aut elongari à cœlo, non poſſent, neque fugere, niſi propinquando ex una parte cœli ad aliam. Ita fugiens voluntatem præcipientem, tranſit ad permittentem & punientem.*

Quo autem modo invictiſſimè voluntas creata inflectatur, quo Deus cumque voluerit, ſic idem alibi: L. 2. d. 25. *Liberum arbitrium induci poteſt ad aliquid volendum, vel nolendum, & hoc tam ab agente creato, quàm increato, cogi verò non poteſt. Authoritates Scripturæ ſonantes coactionem ex parte Dei, ut Lucæ 14. Compelle intrare: Joannis 6. Nemo venit ad me, niſi Pater traxerit eum: in ſecreta Sabbati ante Dominicam Paſſionis, Ad te noſtras rebelles compelle voluntates: intelliguntur de inductione per minas, flagella, remotionem eorum, quæ poſſent in contrarium allicere; mitigando tentationes, & fortè aliquando non concurrendo ad volitionem contra præcepta.* Quibus nihil poteſt evidentius fieri, ad expungendam & ſcientiam mediam & prædeterminationem phyſicam, quæ Ovandi tamen tempore à ſuis hinc inde architectis incipiebant fabricari.

EX ANTONIO CORDUBENSI

Ordinis Minorum Theologo.

An. 1593.

VOluntate Dei antecedente & ſalvifica docet Corduba omnibus ſuppeditari auxilia ad ſalutem ſufficientia. Quæſtion. L. 1. q. 56. *Antecedens voluntas Dei eſt, qua vult dare gloriam, quantum eſt ex parte ſua, & dat media ſufficientia, ſi obſtaculum non opponatur; non tamen efficaciter perducentia ad finalem beatitudinem, quia ponitur impedimentum, vel quia non impletur conditio &c.* Alibi autem ſigillatim quærens quid ſit *facere quod in ſe eſt*, ad ſciendum quidquid ſui muneris eſt, reſpondet L. 2. q. 2. *ad habendam notitiam eorum, quæ jure divino vel naturali ſimpliciter ad ſalutem ſunt neceſſaria, & in omnibus in quibus ſpecialis Dei directio & illuminatio neceſſaria eſt, tenetur homo utens ratione inquirere diligenter veritatem per ſeipſum & per alios, &c. Si eſt infidelis, tenetur ut poteſt ſecundùm rationem naturalem ſaltem in confuſo, Deum, aut ſuum principium & factorem omnium conſiderare, & ut dicta ratio naturalis agere ad veram cognitionem ſalutarem habendam.* Quin immò *ad ſciendum ea quæ ſunt ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem, in quibus etiam ignorantia invincibilis non datur, ut eſt fides Chriſti, tenetur homo ad orationem, qua à Deo petat, ut dirigat vias hominis, vel ipſum illuminet opportunè, &c. Dum illuminetur, ignorantia erit invincibilis, ſed non permanebit in finem, quia ante mortem illuminabitur.*

Infrà quærit an *certa lex* ſit, quòd faciens quod in ſe eſt, illuminetur de fide Chriſti explicita ante mortem. Reſpondet autem id non eſſe certum, ſed probabile; alternare enim Doctorum ea de re ſententias. Ibid. q. 4. *At cuilibet viatori uſum rationis habenti Deus ſemper dat illuſtrationem ſupernaturalem, ſicut & auxilium neceſſarium, ut poſſit ſe ſufficienter præparare, & ad Deum convertere, & facere quod in ſe eſt, ut gratiam obtineat juſtificantem & ſalutem, quam Deus facienti quod in ſe eſt, ad id certiſſimè dabit. Et hoc eſt de fide, quia 1. Timot. 2. Deus vult omnes homines ſalvos fieri. Quamvis non omnibus det ſemper abundans & extraordinarium auxilium ad id, nec alias illuſtrationes & dona, ut latiùs agunt Adrianus, Medina de Pœnit. q. 2. &c.* Obſerva hìc 1. gratiam dari facientibus quod in ſe eſt, per auxilium ſupernaturale. 2. Hoc auxilium nulli negari, unde & ejus mentio ab aliquibus non fit. 3. Id videri Cordubæ eſſe de fide. 4. Etſi omnibus detur ea gratia ſufficiens, non omnibus dari efficacem, hoc eſt *abundans & extraordinarium auxilium*. 5. De parvulis & amentibus negat Corduba parem eſſe rationem, qui ob ſolum originis peccatum rejici poſſunt.

Denique in ambigua illa quæſtione, an poſt promulgatum Chriſti Evangelium, poſſit eſſe de Chriſti adventu ignorantia invincibilis, & an explicita Chriſti fides ad ſalutem neceſſaria nunc omnibus ſit: etſi hinc & hinc æſtuaſſe videatur Ibid. q. 5. Cordubia, in eam ipſe tandem ſe confert ſententiam, quòd quibus promulgatum nondum eſt Evangelium, ſufficiat Chriſti fides implicita, ſicut & ante ejus Incarnationem. Idque probat exemplo Cornelii, Eunuchi, Lydiæ purpurariæ, qui juſtificati ſunt ante auditam Chriſti fidem, ex implicita fide ejuſdem. Denique multi eo loco nunc ſunt, quo erant omnes ante adventum

Chriſti, Illud ſanè omnibus convenit, ſive explicita opus ſit, ſive implicita ſatis ad ſalutem ſit Chriſti fides, nemini à Deo deeſſe auxilium, quo id conſequatur quod eſt neceſſarium, ut idem Corduba teſtatum facit in explanandis ſingulorum hinc & hinc placitis.

De gratiæ habitualis vi & efficacia ad inclinandum cor, unum profero Cordubæ locum, ubi Scoto favere videtur, non diſtinguenti gratiam à charitate, *quæ quatenus gratum facit Deo, dici-* L.1. q.8. *tur gratia; & quatenus inclinat ad diligendum illum, dicitur charitas.*

Poſtremò de efficaciſſima propoſiti divini gratia, quæ ſit Cordubæ doctrina, hinc conjice quòd cum Divo Thoma & Cajetano ſentire videtur, futura contingentia libera videri à Deo, *ratione ſuæ æternitatis, per hoc quod totus fluxus* L.1. q.55. dub.6. *temporis, & omnia quæ fiunt in tempore, ſunt præſentia æternitati. Nam ſicut Deus per ſuam immenſitatem eſt præſens cuique loco; ita ratione ſuæ æternitatis, quæ eſt duratio æterna tota ſimul, eſt præſens cuicumque tempori.* Scotum verò refellit hanc Dei ſcientiam repetentem ex voluntate divina, quæ ab æterno determinavit concurrere cum cauſis liberis ad hos, & non ad illos effectus. Contrà ruit libertas, & neceſſitas inevitabilis invehitur, ut arguit Okam & Gregorius Ariminenſis in 1. *d.*38. *q.*2. Hinc ſatis claret uſque adeo alienum fuiſſe ſanctum Thomam à doctrina decretorum & motionum Dei prædeterminantium, ut eam commentus ſit Scotus adversùs illum. Quo magis mirum eſt, in eandem ferè Scoti doctrinam defluxiſſe juniores Thomiſtas poſt Concilium Tridentinum. Concurſui enim concomitanti Scotus, illi prævio, utrique determinanti infallibiliter voluntates liberas favent, & ita jam futura contingentia in decretis divinis videri cum Scoto contra Divum Thomam ſentiunt.

At verò Corduba ita ſentit: *Libertas voluntatis ſtat in hoc, quod ſtante concurſu illo Dei univerſali & habituali, prævio, & requiſito, poteſt ſuum actum producere, & non producere. Conſonat Gregorius Ariminenſis in* 1. *d.* 38. Tria mox diſtinguit ſigna rationis, inter decreta divina: Ibid. dub.10. *In primo ſigno conſideratur Deus, ut ab æterno vult dare pro tali tempore virtutem & influxum, & movere noſtram voluntatem, & paratus eſt cum ea concurrere in ſuo tempore ad ſuos particulares actus. In ſecundo ſigno, ut ab æterno vult modificari, & modificatur, & determinatur temporaliter à noſtra voluntate, ut poſtea in tertio ſigno cum ea liberè ad talem actum concurrat. In tertio denique ſigno, ut jam prædicto modo modificatus & determinatus à noſtra voluntate, vult cum ea concurrere, & concurrit ad ſuos actus ſingulares.* Niſi vellet Deus ſuum concurſum à voluntate libera ſic modificari & determinari, *non bene ſalvaretur libertas noſtræ voluntatis cum concurſu divino.*

Sicui autem videatur ita nimis obnoxiam fore divinam & voluntatem & operationem humanæ libertati, reſpondet ſuum Deo imperium inconcuſſum & illibatum conſtare, qui hoc noſtræ libertati conceſſit, hoc ſanxit, hoc juſſit. Si Davidi enim, ſi Salomoni ſemel & iterum Deus copiam fecit eligendi, non ſuæ ipſe voluntati, aut operationi derogavit vel tantillum. Ita & Ludimagiſter parvulum, & nutrix infantem regens, ille ſcribentem, hæc gradientem, ejus quem quiſque regit nutui obſequitur, ducique ſe ſinit dux. Ibidem. *Et idem eſt de concurſu auxilii divini ſpecialis ad opera gratiæ ſupernaturalia, & ad diligendum Deum ſuper omnia, ubi prædicta tria ſigna in ejus concurſu cum noſtra voluntate ponenda ſunt, ut bene omnia intelligantur, ut Soto & Vega, &c. latiùs agunt.* Ita facilè conciliatur rerum Ibid. dub.11. contingentia cum præſcientia & voluntate Dei, ut conſonat Ariminenſis in 1. *d.* 2. *art.* 2. & *d.* 36. 37. *in* 2. *dubio.*

Præclariſſimè rurſus idem Corduba infrà advertit, emendanda eſſe noſtræ imaginationis ludibria, cùm futura & præterita, cùm anteceſſionem quandam fingimus in præſcientia & prædeſtinatione Dei, & ex hoc figmento nodos difficultatum quoſdam implicamus inexplicabiles, qui ſtatim evaneſcunt, ubi primùm ſe ob oculos mentis ſiſtit æternitatis divinæ infinitus proſpectus, omnia ſibi præſentiſſima & videri & eſſe cogens. *Igitur dicendum eſt, quod prædeſtinatio & præſcien-* Ibidem. *tia divina non tranſit in præteritum, quia in Deo nil præteritum, neque futurum eſt, ſed ſemper omnia præſentia in nunc æternitatis ſunt, quod præteritis ſimul & futuris præſentialiter coexiſtit. Unde ſic intelligendum eſt de divina volitione & præcognitione cujuſcumque rei, ac ſi per impoſſibile nunc inciperet cognoſcere, velle, ac deliberare. Quia ſemper ab æterno eſt in egrediendo, & in fieri de præſenti. Et ita liberè vult & præſcit Deus in nunc æternitatis quod vult & præſcit, quaſi ad nihil ſua voluntas & ſcientia determinata eſſet.* Ita etiam nihil humanæ libertati formidandum eſt à præſcientia & à prædeſtinante voluntate Dei, quaſi hæc infinitis ſæculorum lapſibus illam anteceſſerit & determinarit. Ita enim Deus definit, & regit præſentes ſingulas operationes liberas noſtras, acſi præſens illis præſentibus adeſſet, non retro extitiſſet; immutabilitate, æternitate, omnipotentia ſuperior & anterior, non tempore.

Jam verò de gratuita prædeſtinatione ad Auguſtini mentem & Thomæ prolixè infrà diſputat Corduba, eamque definit eſſe *præparationem* Ibid. q.56. *gratiæ. Ubi nomine gratiæ comprehenduntur omnia auxilia divina etiam ordinaria, & omnia etiam naturalia media, juvantia & efficaciter perducentia ad finem, puta ad gloriam æternam.* Quaſi dicat eſſe præparationem totius collectionis beneficiorum, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur. Denique cùm ex antedictis liqueat nec prædeterminationi phyſicæ, nec præſcientiæ mediæ ſuffragari Cordubam, cui auxiliorum generi concredatur ab eo infallibilitas prædeſtinationis, non poteſt eſſe obſcurum.

EX FERDINANDO
Maſcarennas Epiſcopo Algarbiorum.

An.1604.

FErdinandus Martinus Maſcarennas Algarbiorum regni Epiſcopus, *Tractatum de auxiliis divinæ gratiæ* brevem, ſed copia doctrinæ eximium Philippo III. Hiſpaniarum Regi nuncupavit. Diſput.1.§.6. pag.90. & 91. Pauca hinc libabo. Et generali primùm, ſive ſufficienti gratiæ, omnibus impartitæ, ut non ſine culpa ſint, ſive peccent, ſive à peccatis non convertantur ad pœnitentiam, ſic ille ſuffragatur, ut contrariam opinationem Luthero & Calvino adſcribat. Ex Auguſtino in ſuæ hujus ſententiæ Cap.42. præſidium promit, quod ille in libro *de natura & gratia* repetit ex libris quondam ſuis *de libero arbitrio*; quod alibi non ſemel jam nos adſcripſimus. Cùm ergo conveniant omnes Catholici de gratia ſufficienti, authore tamen Ferdinando, *Ex Theologis ita nonnulli de efficaci loquuntur, ut timendum ſit, ne fortè cum Lutheranis & Calviniſtis non animo quidem, ſed ſenſu conveniant. Videntur enim verbo, non re, ſufficientem admittere.*

De illa verò propoſitione, *Facienti quod in ſe eſt, ex viribus naturæ, Deus non negat gratiam:* ita ſentit Maſcarennas: ſi id certa *lege* ita fieri exiſtimetur, pinguem eam eſſe allucinationem. *Nam* Diſput.1.§.9. pag.79. *opera moralia bona ex liberi arbitrii facultate facta, ſiqua ita fieri poſſunt, non diſponunt hominem ad* *ad gratiam, aliudve ſupernaturale donum obtinendum: quia ſunt inferioris ordinis, & prorſus improportionata*. Si autem ſenſus ſit, Facientibus quod in ſe eſt ex naturæ viribus, dari auxilia ſufficientia à Deo, non ex lege, non ex merito, vel condigno, vel congruo, ſed ex mera & generali liberalitate, cenſet concedendum: nam *idem valet, ac ſi accommodatiùs diceretur, Deum ſua liberalitate, atque ex pura miſericordia, dare ſuam gratiam non ponenti obicem, & impedimentum per ea, quæ propriis viribus facere poteſt. In hoc ſenſu explicata propoſitio, nihil habet cum Semipelagianis commune, quin potiùs videtur expreſsè tradita in Tridentino his verbis, Deus neminem deſerit, niſi priùs ab ipſo deſeratur*. Hæc ille, aliorum potiùs ſententiam à Semipelagiana infamia vendicans, quàm ſuam, ut qui ambigat, an viribus naturæ poſſit quiſquam bona moralia edere. Et ſanè ne ea quidem opera moraliter bona aſſentietur fieri Auguſtinus, ſine Dei auxilio, & ſine donis illis, quæ Deus etiam in filios concubinarum diſſeminat. Deinde ne id quidem annuet Auguſtinus, eos miſericorditer à Deo eligi, qui his donis utuntur, præ abutentibus; cùm perſæpè contaminatiſſimi ab eo vocentur & pertrahantur, omiſſis minùs nocentibus. Sed non ſtatim contrà diſputare Semipelagianum eſt, etſi vel in hoc Auguſtinum ſequi laudatiſſimum ſit.

Efficaciam gratiæ inſuperabilem docet Maſcarennas, & multis proſequitur, non eſſe locandam in prædeterminatione phyſica. Hanc enim Diſput.3.par.3.4. ſancto Thomæ & priſcis Thomiſtis eſſe incompertam. Scientiam conditionatam admittit ille quidem, ſed vehementer intercedit, ne ei efficacia gratiæ ſuperfundetur. Vetat & in determi- Diſput.3.p.I. natione morali conſtitui infallibilem gratiæ efficaciam; quippe moralem determinationem in ſola vehementia motionis divinæ tunc ſitam eſſe interpretatur; necnon etiam & vel maximè in congruitate, ac multiplicitate divinorum intus Ibid.part.2. & foris auxiliorum. Quocirca totum hoc de verbis litigium eſt. Prohibet denique efficaciam gratiæ peti à conſenſu & cooperatione liberi arbitrii. His ergo ablegatis opinationibus, & ea maximè quæ ex præſcientia Dei peteret efficaciam gratiæ, cùm præſcientia Dei extrinſeca Ibid.part.3. ſit; cùm non præſcientia, ſed ſcientia Dei ſit cauſa rerum; cùm efficacia gratiæ intima, & propria eſſe ipſi debeat; cùm denique præſcientiæ infallibilitas id tantùm valeat, ut Deum certum faciat de eventu rei, non ut ipſum rei eventum perficiat.

Efficaciam gratiæ locandam cenſet in congruitate, non temporis tantùm, ſed omnimoda. Ibid.part.4. *Peccatoris voluntas tum propter circumſtantias loci ac temporis, tum propter nativam corporis complexionem, tum propter aliquos triſtitiæ, vel alterius paſſionis affectus, ex aliqua occaſione ortos, tum demum propter cauſas alias, ſic aliquando affecta eſt, ac diſpoſita, ut talis mentis illuſtratio, ac talis inſpiratio, nimirum cogitatio de gehenna, & timor æternorum cruciatuum in tanta, vel tanta intenſione, animo concepta, ad efficiendam infallibiliter converſionem ſint illi debitè proportionata. In hac igitur proportione, ſive contemperatione erit meritò collocanda illa efficacia gratiæ. Quis enim non experitur ſeipſum pro varia animi corporiſque diſpoſitione ad res divinas, vel humanas variè affici, & leviſſimis interdum cauſis facillimè flecti, ad illa eadem, quæ aliàs maximè adverſabatur*? Hinc monet captata occaſione diabolum pleriſque inſidiari; & tandem ex opportunitate inſilire ac dominari. Oſtendit ex De bono perſev. c.14. Auguſtino habere nonnullos *in ipſo ingenio & mentibus*, quo moveantur ad fidem, *ſi congrua vel audiant verba, vel ſigna conſpiciant*. Plura ex eodem Auguſtino decerpit in hanc rem, jam alibi relata. Nec tamen hinc ſequitur, ut efficacia gratiæ referatur in complexionem ejus qui vocatur, niſi ut in cauſam materialem. Si urgeas autem poſſe alicujus contumaciam uſque adeo occaleſcere, ut nulla benefacientis & beneficiorum tempeſtivitate poſſit molliri; reſpondet cum Auguſtino, L.I. ad Simpl. q.2. *Quis dicat modum, quo ei perſuaderetur, ut crederent, etiam omnipotenti defuiſſe*? Et ex eodem, *Quis dicat defuiſſe Deo modum vocandi, quo etiam Eſau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatemque conjungeret, in qua Jacob juſtificatus eſt*? Finem enim modumque habet hominis duritia, non habet Dei ſcientia & omnipotentia. Si præſcientia opus eſſe urgeas, id etiam atque etiam negat: *Nec ad hanc infallibilitatem neceſſaria eſt in Deo præſcientia; quoniam poſito quod gratia ſit congrua, quamvis per impoſſibile id à Deo neſciretur, nihilominus effectum haberet. Nam Dei præſcientia non facit gratiam eſſe congruam, ſed facit Deum certum de ipſa congruitate*. Diſput.3.p.5 Denique ſi duo aliqui æquali gratia & vocatione præveniantur, negat contingere poſſe, ut alter tantùm convertatur, ſi modò æqualitas gratiæ & vocationis petatur, unde petenda eſt ex contemperatione omnimoda. Nam alioqui gratia minùs intenſa, poteſt eſſe magis congrua, eòque efficacior. Unde Auguſtinus, L.I. ad Simpl. q.2. *Quamvis multi uno modo vocati ſunt, tamen quia non omnes uno modo affecti ſunt, illi ſoli ſequuntur vocationem, qui ei capiendæ reperiuntur idonei*.

Hactenus Maſcarennas, cui nequaquam refragabitur, qui hanc tantam contemperationem non uni, ſed pluribus committet auxiliis divinis, ſive internis affectionibus, ſive externis ſimul excitationibus congruis. Ita enim Scripturæ, Patreſque, ita experimenta docent, pluribus & diverſiſſimis oppugnationibus expugnari tandem contumaciam hominis.

EX ALPHONSO CURIELE

apud Salmanticenſes Theologos Primario Profeſſore.

An.1609.

Gratia habitualis ſuo etiam modo efficax eſt ad operandum. Gratia generalis nulli deeſt, ſed nullum ſola ad juſtitiam & ſalutem provehit. Gratia propoſiti efficaciſſima eſt ex auxiliorum complurium, licèt fruſtrabilium, collectione non fruſtrabili.

GRatiæ habitualis vires latè proſequitur in primo parente Alphonſus Curiel, ut per eam poſſet homo innocens *implere præcepta omnia ſine aliquo ſpeciali auxilio, præter illud quod eſt gratiæ annexum*. Sed & alibi fusè docet gratiam hanc eſſe participationem divinæ naturæ, Controv.6.n.101. in c.2. Sap. ſeu *intellectualitatis*, non otioſæ, ſed vegetæ & efficacis, hìc per fidem, poſtea per ſpeciem, utrobique per charitatem. Controv 3.in 2.Epiſt.Petri num.164.169.173.181. *Gratia quæ infunditur eſſentiæ animæ rationalis, vel angeli, habet rationem cujuſdam naturæ intellectualis ſupernaturalis, ad quam conſequuntur in intellectu & voluntate habitus luminis gloriæ & charitatis, quorum operationibus attingitur Deus, ſecundùm prædictam rationem objecti connaturalis, & proportionati efficaciæ intellectualitatis divinæ*. Quin & ex ſancto Thoma probat *eſſentiam gratiæ in hoc conſtitui, quod eſt eſſe principium operationum. Conſtat autem has operationes eſſe proprias naturæ intellectualis, ſcilicet in via actus credendi & amandi, & in patria actus videndi & amandi hujuſmodi bonum*. Et infrà gratiam jam nunc infuſam, etſi nunc ex parte deliteſcat, ait mox erupturam aliquando in has operationes beatificas. Denique gratiam reponit inter habitus & *bonum eſſe dantes, & operativos*.

Jam verò de gratia generali ita Curiel ſuam ſententiam depromit: *Certum eſt Deum dare voluiſſe omnibus adultis, de quibus nunc loquimur, gloriam, niſi ipſi ſuis peccatis ſe redderent indignos ea: & inſuper auxilia, quæ revera & non ſolùm nomine eſſent ſufficientia ad conſequendum gloriam. Hoc autem quamvis abſolutè ab omnibus concedatur, tamen ſi magis in particulari explicetur, videtur negari ab aliquibus.* Et mox hoc argumento rem conficit, *Si Deus voluit dare Chriſtum, ut redemptorem omnium hominum in particulari, & ſecundùm ſe; neceſſe eſt, quod etiam voluerit dare omnibus hominibus in particulari & ſecundùm ſe gloriam & media ſufficientia ad conſequendum eam. Sed Deus voluit dare Chriſtum ut redemptorem omnium hominum in particulari & ſecundùm ſe. Major eſt evidens. Ergo Minor eſt de fide.* Quapropter mox ſugillat eos qui auxilia ſufficientia verbo tenus admittunt, reipſa auferunt: *Ex his poteſt impugnari diſtinctio illa auxilii ſufficientis, in ſufficiens ad poſſe, & ſufficiens ad operari. Quia ſi auxilium non dat potentiæ operativæ vires ſufficientes ad operandum, ergo cùm Deus ſolùm vult dare hoc auxilium, ad implendum præceptum, obligat ad impoſſibile; quia non obligat ſuo præcepto ad poſſe, ſed ad operari.* Subdit in hac cavillatoria diſtinctione æquivocationem ineſſe, ex eo quòd *auxilium habet duos effectus, unum in genere cauſæ formalis, qui eſt ſubjectum ſuum conſtituere in actu primo ad operandum; & alterum in genere cauſæ efficientis, qui eſt ipſa actualis operatio*: ſed effectum illum non poſſe, hunc poſſe impediri. *Et ex hoc ſequitur, eſſe impoſſibile, quod auxilium ſit ſufficiens per modum virtutis activæ ad priorem effectum, & non ſit eodem modo ſufficiens ad poſteriorem.*

Controv.4.in cap.1.Epiſt.2. Petri nu.126. 134.135.142. 144.

Confitetur tamen idem Curiel infra his ſolis ſufficientibus auxiliis neminem ad juſtificationem, vel ad ſalutem promoveri reapſe, niſi electio gratiæ ſpecialia conferat adjutoria. *Ex Scripturis certum eſt, nullum ex non electis ſalvari de facto. Non quia deſit eis aliquid ſimpliciter neceſſarium, ut de facto ſalventur, ſed quia ipſi nolùnt. Et non eſt mirum, nullum ex tanta multitudine ſalvari, quia licèt hæc auxilia reſpectu ſingulorum ſint ſimpliciter ſufficientia, tamen moraliter loquendo, præſertim in hoc ſtatu, non ſunt adeo ſufficientia, ut non ſit valde difficile cum eis ſolis ſalvari.* Quippe cùm longum ſit ſtadium decurrendum, ut proximè quis ſe gratiæ præparet juſtificanti, interim homo æger laſſeſcit interdum, & prolabitur in ſcelus aliquod, & conatus priſtinos irritat. Denique addit Curiel, non minùs operoſum eſſe intelligere caſum hominis primùm conditi, & Angelorum. Et tamen certa fide conſtat hic caſus.

Ibid. n.178.

De propoſiti autem ac prædeſtinationis divinæ auxiliis indeclinabilibus, ita Curiel: *Certum eſt, præter hoc genus providentiæ, quod Deus habuit cum aliquibus hominibus in particulari; quibus ita voluit dare gloriam & media ad ejus conſecutionem, ut non ſolùm poſſent eam conſequi, ſed etiam de facto, & infallibiliter eam conſequerentur. Hoc argumentum non habet per ſe argumenta tam efficacia, ſicut præcedens, & ideo communiter non reputatur tam certum. Sed nihilominus probari poteſt ſatis efficaciter ex Auguſtino.* Ex Auguſtino profert, quod ille habet de multiplici vocatione, alia nempe quam appellat *altam & ſecretam & ſecundùm propoſitum*: altera eſt vocatio ſimpliciter. Addit ex eodem, utriuſque diſcrimen non oriri *ex entitate intrinſeca & phyſica*, ut ideo illa ſit, hæc non ſit infallibilis: ſed *ex voluntate Dei*, & ideo appellatur *ſecundùm propoſitum Dei*. Promit ex eodem Auguſtino diſcrimen duplicis adjutorii *ad perſeverandum*, quo primo homini dabatur poſſe, ſi vellet; nunc electis datur ut velint perſeverare, & infallibiliter perſeverent. Addit cum ſolis ſufficientibus auxiliis neminem conſequuturum ſalutem fuiſſe, quia id *difficillimum, & moraliter impoſſibile*. Ergo Deum decebat aliquos indeclinabili auxilio ad ſalutem agere. Id rurſum confirmat ab exemplo Chriſti, qui gratuita & ſingulari, ac efficaciſſima electione conſtitutus eſt caput Eccleſiæ.

Controv.4.in 2. Ep.2. B. Petri n. 146. &c.

Ibid. n.156. 159.

Sed cùm certò conſtet libertati noſtræ intactam ſervari debere ſuam indifferentiam, & ſolus Naclantus vulgatiſſimæ huic doctrinæ adverſetur, contentus non cogi liberam voluntatem: concordiam hujus noſtræ inconſtantiæ & illius infallibilitatis venatur Gabriel deinceps, perſuaſus & profeſſus *de fide* eſſe illam liberæ noſtræ voluntatis indifferentiam. Quæ poſſit excuſatio obtendi Naclanto, alibi diximus. Curiel autem ex Tridentino urget voluntatem noſtram cum quacumque gratia nunc compoſitam poſſe reſilire. Ideo fusè inſectatur authores prædeterminationis phyſicæ, & diſtinctionis ſenſus compoſiti & diviſi.

Ibid.163.&c.

Denique duplici via ait Curiel ad hujus arcanæ difficultatis penetralia veſtiganda pertingi poſſe, quarum alteram iniit Bellarminus & Stapletonus, per ſcientiam mediam & futurorum conditionatorum: alteram Catharinus, duce ſancto Thoma in quæſtionibus diſputatis, cujus loci verba alibi retulimus. *Ex quibus divi Thomæ verbis apertè colligitur, poſſe duobus modis eſſe infallibilem eventum alicujus effectus, ante executionem alicujus finis ex vi ordinationis mediorum ad ipſum. Primò quando præparatur & ordinatur unicum tantùm medium, quod ex ſua natura eſt determinatum ad illum effectum, aut finem, & tantæ efficaciæ, ut nullo modo poſſit ab extrinſeco impediri. Secundò quando præparantur & ordinantur plura media, quæ ſunt talis naturæ, ut vel nullum eorum in particulari ſit ſecundùm ſe determinatum ad illum effectum, vel unumquodque poſſit ab extrinſeco impediri, & tamen ex omnium collectione ſequatur infallibiliter effectus, aut conſecutio finis. Et hoc poſteriori modo dicit divus Thomas fuiſſe per electionem præparata media, quibus electi infallibiliter conſequantur ſalutem. Et eodem modo poſſet dicere, fuiſſe præparata media reſpectu cujuſcumque actus liberi, quem Deus voluiſſet abſolutè prædefiniri antecedenter ad cooperationem liberi arbitrii creati.*

Ibid.n.164.& ſeqq. de verit.q.6.art.3.

Res ergo contingentes, liberæ, indeterminatæ in cauſis proximis, poſſunt eſſe prædefinitæ & determinatæ in cauſa prima, ſeu in *voluntate* Dei, *quæ altero ex duobus modis nunc explicatis, & forſan aliis nobis ignotis, poteſt inferre infallibiliter executionem noſtri conſenſus pro tempore ab ipſa determinato*. Ubi etſi alternare videatur Curiel, utri ſe addicat ex his ſententiis, non injuria tamen in illam conjicitur conſentire, cui ſanctum Thomam ſuffragatorem concedit. Sed nec illud diſſimulandum, non deſperare Curielem, quin præter iſtos ſint & alii nobis incomperti modi, quibus Deus infallibiliter perducat quo ipſe vult noſtras voluntates per media fallibilia, ſeu fruſtrabilia à noſtræ libertatis indifferentia. Quin & has ipſas rationes duas extricandi hujus nodi non diſſimulat *continere magnam difficultatem*. Nam adverſus primam objicitur, qui poſſit infallibiliter cognoſci determinatio liberæ voluntatis, antequam ſe ipſa determinet, cùm interim anceps ſit? Adverſus ſecundam, cùm etiam collectio ipſa auxiliorum non determinet voluntatem, quomodo infallibiliter conſequatur effectus? Cui poſtremæ difficultati fieri poteſt ſatis, compluribus exemplis rei ſimillimæ. Nam & impius poteſt reſiſtere tentationibus ſingulis, non omnibus: & peccata vitare, implere præcepta ſingula, non omnia: & juſtus poteſt culpas veniales

Ibid. n.171.

effugere ſingulas, non omnes. Ita ergo reſiſti poteſt auxiliis ſingulis, quorum ex collectione coaleſcit auxilium propoſiti, non univerſis. Nec ipſa enim collectio peccatorum, aut levium, aut gravium, determinat voluntatem, cùm nuſquam exiſtat tota illa ſimul collectio, vel peccatorum, vel tentationum, vel auxiliorum; ſed ſingula ſuo quæque loco & tempore immineant, ſingulis cedatur, aut reſiſtatur. Et horum exemplorum pleniſſima eſt hominis vita, ſi locum ſancti Thomæ recolas. Singuli enim homines poſſunt abſtinere hìc & nunc à currendo, eſitando, dormiendo, amando, procreando liberos; & tamen nunquam omnes ſimul & collectim abſtinebunt. Quia hæc eſt regula certiſſima & natura contingentium, ut quandoque fiant, quandoque non fiant; ab aliquibus fiant, ab aliquibus non fiant. Argutiarum autem logicarum minutias conſectari alienum eſt à Theologo, cui hæc tam certa, tam evidens, tam quotidiana experientia præſto eſt.

1.2.q.109.art. 10.dub.1.

Confirmantur hæc Curielis placita ex ejus commentariis in ſanctum Thomam, qui Duaci in lucem exierunt anno MDCXIX. à Doctoribus Duacenſis Academiæ probati. Ubi ex eodem concludit *non poſſe nunc juſtos ſine ſpeciali auxilio per longum tempus vitare omnia peccata mortalia, & exercere opera bona moraliter*; poſſe tamen aliqua, poſſe ſingula, poſſe ad breve tempus, & ſi ad iſta requiratur *motio Dei*, ſeu *auxilium Dei moventis*. Sed ſancto Thomæ hanc Dei motionem non vocari gratiam, quòd *ſit debita gratiæ habituali, ſicut cuicumque virtuti creatæ eſt debita motio primæ cauſæ ad operandum*. Et ut idem ibidem, *Sicut naturalibus naturalis, ita ſupernaturalibus formis, gratiæ & virtutibus, neceſſarius eſt concurſus actualis Dei, eis proportionatus, ut ſunt principia operandi, & eis debitus ex lege ordinaria gratiæ: & quamvis hic concurſus poſſit appellari auxilium ſpeciale, facta comparatione ad hominem ſecundùm naturam, quia non eſt ei debitus: tamen alia ratione poteſt appellari auxilium generale, & concurſus generalis, ſcilicet intra ordinem gratiæ, quia facta comparatione ad hominem, ut habet gratiam, eſt debitus ex connaturalitate ad ipſam gratiam*. Hoc ergo generale auxilium juſtis ad ſingula opera bona abundè ſufficit, & aliquandiu.

Ibidem.

Sed eſt præterea *auxilium ſpeciale*, quod conſiſtit in tribus. *Primum eſt directio extrinſeca, qua Deus rationem vivendi alicujus dirigit, & ordinat per media, quibus adjuvetur ad obſervandum præcepta, & vitandum peccata mortalia. Secundum eſt protectio etiam extrinſeca, qua Deus removet impedimenta, ſive moventia ad peccandum, ſive retardantia à proſecutione boni. Tertium eſt copia internarum illuſtrationum, & inſpirationum valde efficacium*. Hoc auxilium *ſpeciale* dicitur, quia nec juſtis debetur: *Deus tamen juſtis non denegat unquam hoc auxilium ſpeciale, niſi per eos ſteterit, ut non utantur oratione, vel bonis operibus, &c.* Si tamen denegaretur, non excuſarentur, quia *ſufficit potentia ad vitandum ſingula peccata; non obſtante impotentia ad vitandum omnia*. Ita ubi labitur juſtus, primùm orare ceſſat ipſe, etſi juvetur ſpeciali auxilio hoc; tum hoc illi ſubtrahitur; cum ſolo generali auxilio procliviùs lapſat: & tandem in ſcelus ruit.

Ibid. art. 12. Dub.2.

Sed cùm maximè ſpeciale ſit perſeverantiæ donum, ideo Curiel rejecta tum Molinæ, tum aliorum ſententia, qui vel negant *infallibiliter* dari perſeverantiam, vel eam infallibilitatem ſuperſtruunt ſcientiæ mediæ: ipſe conſtanter docet *dono perſeverantiæ dari actu & infallibiliter perſeverare in gratia uſque ad mortem: & hoc donum conſiſtere in quatuor quaſi partibus, ſcilicet ordinatione mediorum externorum adjuvantium ad perſeverandum in bono: remotione tentationum: magna copia illuſtrationum & inſpirationum internarum: & tandem in tali diſpoſitione circa mortem, ut contingat quando quis eſt in gratia*. Id probat ex ſancto Thoma, qui hoc donum ſæpè vocat *ſpecialem protectionem & directionem Dei*. Item ex Auguſtino. Addit Curiel neminem ſine hoc dono perſeverare.

L. de perſev. dono. c.9.

Ibidem.

Sed tamen *ad perſeverandum omnibus paratum eſſe à Deo auxilium ſufficiens ad perſeverandum. Si quæras unde conſtet ex tanta multitudine reproborum, qui carent hoc dono & habent auxilium ſufficiens ad perſeverandum, nullum perſeveraſſe: reſpondetur hanc difficultatem eſſe eandem cum alia ſimili de prædeſtinatione, & dicendum eſt ad utramque hoc conſtare ex Scriptura, & Conciliis & Patribus*. Denique ex Auguſtino docet perſeverantiam Adamo datam, qua poſſet, ſi vellet, non qua indeclinabiliter vellet perſeverare.

1.2. q. 111. art.2.

Ibid. in tract. de grat. actu. dub. 1. §. 5.

Infrà idem tradit gratiam habitualem ex Auguſtino rectè dividi in operantem & cooperantem, quod prolixè ex eo probat. Operatur enim, ut formæ operantur. Et ipſum auxilium actuale forma inhærens eſt. Addit Pelagium negaſſe etiam gratiam habitualem. Poſtremò idem docet ex ſancto Thoma *motione* ſeu *auxilio Dei moventis* moveri voluntatem, & omnem naturam, ſecundùm *inclinationem quam habet*, quæ in voluntate eſt ad bonum univerſale; & ideo ipſa ſic mota *ſe determinat* ad alteram partem reſpectu boni particularis.

EX LUDOVICO MONTESINO

Complutenſis Academiæ Theologo & Primario Profeſſore.

An. 1621.

1.2.q.109.art. 2. d.27. q.3.4.

OMnia opera infidelium eſſe peccata aſſerere, *erroneum* putat Monteſinus; probatque tum ex Bulla Pii V. & Gregorii XIII. adversùs Bajum, tum ex Auguſtino, opera moraliter bona & inculpata etiam infidelibus quandoque adſcribente. Et quidem *ſine gratia* fieri poſſe putat opera moralia Monteſinus, non tamen ſine *motione Dei, ut cauſæ univerſalis, quæ eſt auxilium generale*. Probat ex præfata Bulla damnante hanc propoſitionem Baii, *Cum Pelagio ſapit, qui boni aliquid naturalis, hoc eſt quod ex natura ſolis viribus ortum ducit, agnoſcit*. Probat & ex Auguſtino, ajente poſt Paulum, quæ legis ſunt, naturaliter fieri à gentibus. Item quia imago Dei & libertas voluntatis peccato ſauciata eſt, non extincta. Hæc tamen opera *ad remiſſionem peccati, & ad impetrandam fidem, vel gratiam nihil prodeſſe cenſet, quantumvis fiant ex auxilio gratiæ ordinis naturalis*.

Ibid. q.6.

Denique nec ut finem naturalem diligi ab homine lapſo poſſe Deum ſuper omnia *ſine gratia* idem docet. Firma enim & diuturna illa dilectio pugnat cum inſtabilitate ægræ naturæ. Ideo nec omnia legis præcepta poteſt homo lapſus ſervare etiam quantum ad ſubſtantiam, *ſine gratia ſpecialis auxilii*.

Ibid. q.7.

1.2. q.109. diſput.29. q.1.

Nec enim poteſt æger exercere opera ſani omnia. Neceſſitas autem ut cadat in aliquod lethale peccator, in aliquod veniale juſtus peccatum, nihil officit libertati. Nam & Chriſtus dixit, *Neceſſe eſt ut veniant ſcandala*; & tamen libero arbitrio ſuo hæreſeon portenta homines confingunt.

1.2. q.111. diſput.31. q.2.

Jam verò auxilium ſpeciale, ſive gratiam actualem exiſtimat Monteſinus eſſe ipſammet operationem intellectus & voluntatis, ſicut & auxilium generale eſt ipſamet *operatio cauſæ ſecundæ, quatenus dependet ex Deo*. Si eſſet enim qualitas, non poſſet agere ſine alio concurſu Dei. Cùm verò una operatio eſt cauſa moralis alterius operationis, *ſicut operatio intellectus eſt cauſa operationis* *voluntatis, ſaltem eo modo quo conſulens, eſt cauſa, ut alter velit, & ita cogitatio aut cognitio objecti eſt cauſa moralis, ut voluntas velit: ita Deus media cogitatione eſt cauſa reſpectu actus voluntatis*. Hæc eſt influentia moralis Dei in voluntatem. Eſt & phyſica & immediata in eandem. Actus porro vitales vel cogitationum vel affectionum, in quibus gratia operans poſita eſt, non à ſolo Deo, ſed & ab homine phyſicè & effectivè fiunt: non tamen liberè. Et hæc ſunt quæ hoc ſenſu Auguſtinus ait fieri in nobis ſine nobis.

Cùmque gratia dividatur in excitantem & adjuvantem; gratia excitante, ſive externæ vocationis, ſive internæ, indigent utique infideles & impii, ut incipiant operari, quæ ad ſalutem ſpectant. Sed an juſti ad ſingula opera bona indigeant excitari, dubium inter Theologos Catholicos. 1 2. q.111. d. 31 q.4. Negant enim quidam, *profitentes gratiam habitualem præſupponi ad quodlibet opus meritorium, & habitum fidei infuſum ad opus credendi, per quod excluditur error Pelagianus*. Cenſet tamen Monteſinus ad quodlibet opus bonum etiam juſtis opus eſſe nova gratia excitante: *Quamquam enim habitus fidei inclinet ad actum credendi, ſuppoſita cogitatione objecti credibilis; tamen quod concurrat tale objectum, ſemper eſt gratia*.

Ibid. Diſput. 34. q.3. Denique dum quæritur, *an facienti quod in ſe eſt ex viribus naturæ, infallibiliter detur gratia*: Molinæ doctrinam, legemque quam ille ad hoc commentus eſt, multis concerpit Monteſinus. Quin immò & eos refellit, qui non ex lege aliqua, ſed ex mera Dei largitate gratiam his dari ajunt. Contrà enim vel ſic prior daret homo aliquid Deo, & non mera eſſet illa miſericordia, quam aliquid provocaret. Denique nec illud ſinit dici, gratiam negari non facientibus quod in ſe eſt; cùm gratia non conferatur niſi non facientibus quod in ſe eſt, & uberior quandoque gratia licentioſiùs peccantibus. Sicubi autem gratia concedi dicatur opera moraliter bona facientibus, intelligendum eſt ea fieri ob finem ſupernaturalem, adeoque per auxilium ſupernaturalis gratiæ.

Jam de gratiæ habitualis efficacia Monteſino cum antiquis convenit, ad implendam *totam* legem gratia habituali opus eſſe: *Peccatum enim* Diſput. 37. q.7 §.4. *quod per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere in aliud trahit*, ex Gregorio Papa. Gratia ergo pondus contrarium imprimit. Deinde *nunquam videmus, quod aliquis exiſtens in ſtatu peccati adimpleat totam legem, aut vitet omnia peccata*. Denique *qui adimplet totam legem, eſt rectè ordinatus circa omnia media; eſt ergo rectè ordinatus & circa ultimum finem, qui eſt Deus*. Contrà autem, *qui eſt in mortali, eſt averſus à Deo, ut ultimo fine, & converſus ad creaturam, ut ultimum finem. Unde operabitur juxta illum finem*. Ideo Concilium Milevitanum licèt *nomine juſtificationis comprehendat non ſolùm gratiam habitualem, ſed etiam auxilia, quibus ad illam diſponimur; tamen magis propriè & principaliùs ipſa forma dicitur gratia juſtificationis, quàm diſpoſitio ad illam*. Ergo ex eo Concilio forma ipſa juſtificationis conducit etiam *ad vitanda peccata*. Denique qui eſt in gratia, ut ait Suarez, *indiget minori auxilio ad obſervationem mandatorum, quàm qui eſt in peccato. Nam qui eſt in gratia, habet omnes virtutes infuſas quibus inclinatur ad opera omnium virtutum, ac per conſequens ad obſervationem omnium mandatorum*. Ideo infrà negat Monteſinus juſtis ad quodlibet opus bonum opus Diſput. 29. q.1. eſſe *auxilio ſpeciali* novo. Etenim divus Thomas eo opus eſſe docet, non ad quodlibet opus, ſed *ad rectè vivendum*. Similiter Auguſtinus, velut oculo ſano opus eſt luce, & medico opus eſt ſanato; ita opus eſſe ait juſtis hominibus nova gratia ad bene vivendum. Nam illud exemplum geminum non deſignat niſi externum auxilium protectionis, idque non ad ſingula opera, ſed ad bene vivendum. Denique ut formæ cuilibet, ita & charitati debetur concurſus proportionatus, quo aliqua præſtare poſſit ſui generis. Sed cùm non ſola charitas, verùm etiam voluntas noſtra actus bonos exerat, ideo gratia illi debita, huic indebita eſt; ideo poteſt & debet hæc neceſſaria ad ſingulos actus gratia *auxilium gratuitum* dici. Diſput. 3 § 6. 1.§.9. Denique diviſionem gratiæ habitualis in operantem & cooperantem & ſancto Thomæ & omnibus priſcis Theologis uſitatiſſimam fuiſſe idem confitetur.

Poſtremò de gratiæ efficaciſſimæ vi inſuperabili agit Monteſinus, cùm perſeverantiæ donum ſtatuit in gratia habituali & actuali; & in duplici actuali, *una quæ eſt internæ inſpirationis, alia* Diſput. 19. q.1. *externæ protectionis, qua Deus ſpecialiter providet juſtos aliquos non tentari ea tentatione, ut cadant, vel qua novit illos caſuros*. Si qui tamen ſtatim poſt Baptiſmum moriantur, his donum perſeverantiæ in ſola protectione eſt. Addit *plus requiri modò ad perſeverandum poſt lapſum, quàm antè, tunc enim nulla erat tentatio ab intrinſeco, ut nunc*.

Quòd verò gratiam operantem actualem dicat Gregorius Ariminenſis, In 2.d.16.q.1 ad 1. non in ſancta ſolùm cogitatione, & motu ſubito voluntatis circa bonum, ſed *in applicatione voluntatis ad* Diſput. 31. q.4.§.6. *actum liberum* conſiſtere, id multis argumentis ut libertati adverſum refellit Monteſinus. Cenſet autem ipſe eam eſſe poſitam *in ſancta cogitatione, & in motu voluntatis ſubito, qui ſit vel dilectio boni, vel terror & fuga mali*. L.1. ad Simpl. q.2. Ea eſt Auguſtino *victrix delectatio*. De hac & illud Auguſtini, L.2. c.16. *Quis habet in poteſtate tali viſo tangi mentem ſuam, quo ejus voluntas moveatur ad fidem?* De hac author librorum de vocatione Gentium, *Gratia Dei in omnibus juſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis*. Denique tentationum exempla huc conferunt, ita enim & in malum voluntas impellitur, objecta foris, vel etiam intus inſinuata, vel formidine vel delectatione quapiam. Diſput. 31. §.6. *Ut per cimbalum tanquam per inſtrumentum excitamur & vocamur, ut curramus in templum: ita Deus per noſtroſmet actus intellectus & voluntatis aſſumens iſtas potentias, ut inſtrumenta, vocat & excitat nos à ſomno peccati & deſidiæ*.

Rurſus idem infrà docet cogitationem ſanctam, & motum voluntatis, quibus gratia excitans conſtat, *cauſam eſſe moralem* noſtri conſenſus, cujus cauſa phyſica eſt voluntas. Deus per illam moralis, per hanc phyſica ejuſdem cauſa eſt. Ibi enim ſe habet, ſicut qui *conſulit & præcipit*, quæ cauſa moralis eſt. Poteſt tamen motus voluntatis ſubitus eſſe etiam cauſa phyſica actus, *eo modo quo unus actus phyſicè influit in alium actum ejuſdem potentiæ, ut aſſenſus principiorum in aſſenſum concluſionum, & intentio finis in electionem mediorum, hoc eſt, voluntas actuata per intentionem finis, influit phyſicè in electionem mediorum*.

Poſtremò in quo ſit invicta efficacia gratiæ, vel ad converſionem, vel ad perſeverantiam, breviter declarat Monteſinus: Diſput. 16. q.7. §. ult. *Reſpondetur facilè, totam ſeriem auxiliorum, aut motionis divinæ, quam Deus tribuit, ex quo homo incipit converti, vel ex infidelitate ad fidem, vel ex peccato ad juſtitiam, neque de congruo, neque de condigno mereri poſſumus; tamen poſtquam homo jam eſt juſtus, poteſt impetrare à Deo donum perſeverantiæ*. Ergo utrumque hoc auxilium in *ſerie auxiliorum* quadam ſitum eſt.

Ex his omnibus facilè conjicitur, quàm in ſententiam de gratiæ efficacia propendeat author iſte. Ex inſtituto enim de ea re nil ab eo ſcriptum vel editum eſt; quòd typis quidquam mandari ea de re vetuiſſet Paulus V. *& exiſſet edictum à Patribus ſanctæ Inquiſitionis, datum die 24. Julii ann. 1612. quo id ipſum ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ fuit prohibitum: & cum Pater Suares bis oraſſet Paulum V. ut ſibi liceret ea quæ* Diſput. 31. q. 5. *ad iſtam materiam pertinent, edere; per illuſtriſs. Cardinal. Burgheſium à S. Pontifice reſponſum fuit, juſtiſſimis quibuſdam cauſis hoc pro tunc non oportere: quæ quidem prohibitio adhuc extat data die 26. Aprilis anno 1617.*

EX DIDACO STUNICA

An. 1576.

Auguſtiniano, & Salmanticenſi Theologiæ Magiſtro.

SCripſit hic & Philippo II. Hiſpaniarum Regi dicavit *libros tres de vera Religione in omnes ſui temporis hæreticos*. De gratia primò generali L. 2. c. 4. ſic habet; *Fateor magnum vulnus arbitrium noſtrum per peccatum primi parentis accepiſſe, valdeque fuiſſe dejectum; ſed tanto vulneri magnam afferunt medicinam leges & præcepta Dei, auxilia etiam multa Deus præſtat, quæ & mentem illuſtrant, & voluntatem confirmant, & perturbationes ſedant. Quare tantis homo munitus auxiliis, nihil accepto vulnere impeditur, quominus ſatis ampla libertate fruatur.* Et infra objectis aliquot Scripturæ teſtimoniis. *Hæc probant non poſſe viribus tantùm noſtris nixos ea præſtare, quæ ad ſalutem conſequendam, & Dei amicitiam ineundam neceſſaria ſunt. Quapropter oportet Dei auxilium implorare, quod ipſe ſe daturum promiſit iis omnibus, qui pro virili parte ad rem tantam aſpiraverint. Optio tamen noſtra eſt, velimus nec ne,* L. 2. c. 9. *tanto ejus uti auxilio.* Et infra, *Ea lege quæ ſervari non poteſt, nemo tenetur. Sed non poſtulat à nobis Deus, ut ad ſe per nos tantùm veniamus. Neque ut ad eum viribus modò noſtris enixi convertamur; ſed ipſo nobis auxilium ferente, qui ſemper ſtat ad oſtium, & pulſat. Quocirca ſi nos ipſe non adjuvaret, non eſſemus in culpa, ſi non ei reconciliaremnr. Sed cùm ejus nobis auxilium propoſitum & paratum ſemper ſit, magnum crimen eſt tantum beneficium negligere.* Parco plura acervare ex eodem in rem iſtam.

Gratiæ habitualis, ſed ut feracis bonorum operum, neceſſitatem ſic ille idem tuetur adver- L. 2. c. 8. ſus Calvinum: *Quemadmodum vis & præſtantia naturalium formarum in eo poſita eſt, non ſolùm ut rem faciat conſiſtere, ſed etiam ut poteſtatem ei ad agendum ſuppeditet; ita magna ea gratiæ præſtantia eſt, quod nos Deo gratos non tantùm efficiat, ſed etiam ut opera Deo grata præſtemus. Et quemadmodum ridiculum eſſet concludere, viventium animam in vita tantùm valere veſtibulo, reliquo autem vitæ tempore otioſam eſſe; quod multa viventia, opera & induſtria ſua ad vitam neceſſaria acquirant: ita ridiculus eſt Calvinus, qui concludit gratiam in juſtificationis progreſſu non regnare, ex eo quod nos multa bona merita ejus virtute ponamus.* Non potuit elegantiùs deſcribi vis & fœcunditas hujus gratiæ. Sic idem infrà de fidei habitu: *Quemadmodum ea radicis* L. 2. c. 20. *natura eſt, ut arborem, ſi non impediretur, ſua virtute poſſet provehere, uſque dum magnam fructuum copiam ederet: Ita etiam ex fide, ſi peccatis noſtris ejus vis non comprimeretur, magnos juſtitiæ, pietatis & vitæ fructus ferre poſſemus.* Et infrà probans non ex Chriſti imputatitia, ſed nobis inexiſtente juſtitia juſtos nos eſſe, ait hoc eſſe *cor carneum*, quod Deus olim pollicitus, nunc dat, ut in præceptis ejus ambule- L. 2. c. 3. mus. *Nam ut rebus omnibus ſunt vires à natura ad agendum tributæ, ut ignis per calorem inſitum urit, aqua per frigus refrigerat, homo per rationem intelligit, per voluntatem diligit; ita conſentaneum eſt, ut vires dentur eis ad divina præcepta tenenda, ex quibus ut ea teneant, exigitur.* Ergo ut per calorem ignis calefacit, homo per intellectum intelligit; ita per gratiam juſtus præcepta implet.

Denique quod ad gratiam efficaciſſimam attinet, docet hic primùm ex Scripturis colligi, *nihil Deo invito, nihil neſciente fieri, ſed aut volente, aut permittente, nihilque temerè, ſed* L. 2. c. 4. *omnia magno conſilio adminiſtrare.* Non omnia ergo Dei decretis prædeterminantibus & facientibus fiunt, ſed quædam permittentibus. Ita & inferiùs Dei diſtinguit duplicem ſcientiam, *ſpeculativam*, quæ adeo rerum cauſa non eſt, nec neceſſitatem rebus ullam intentat; & *practicam*, & hæc quoque *integram nobis poteſtatem relinquit. Nam ita Deus conſiderat res per ipſum faciendas, ut poſtea fient. Fient autem liberè, ita ut integrum facienti ſit ſecus efficere; conſiderat igitur eas tanquam liberè faciendas.* Sed ne cavillis locus hic ſit ullus, exponit illico, quomodo & in noſtra & in Dei poteſtate ſint actiones noſtræ. Nimirum in poteſtate Dei ſunt, etiam quatenus in noſtra ſunt poteſtate; hoc enim ille ita ſanxit, ita decrevit, ut homo ſuo ſe nutu huc illucve vertat. *O homo ſtulte, ſi Deus illam actionem non ſuo, ſed hominis arbitrio gubernari vult, eritne contra ejus voluntatem, quod hominis arbitratu fiat? Sane verò vult, quippe qui homines ita fingit, ut ſe arbitrio ſuo in rebus nonnullis gerendis regant. Quemadmodum verò fingit, ita regit atque tuetur. Et quemadmodum nihil de Dei poteſtate detrahitur, quod ſe in agendo cum rebus ad earum vires accommodet; ita neque ejus minuitur poteſtas, quod arbitratu noſtro nonnullæ actiones procedant, tametſi ipſe aliter fieri præceperit.* Ideo & paulò antè dixerat, nullius animum à Deo *ad peccandum inclinari*.

Sed quomodo ad bonum Deus inclinet corda, & quidem quandoque omnipotenter, ſic ille: *Cor Regis in manu Domini; quocumque voluerit,* Ibidem. *inclinabit illud. Sed nunquid invitum inclinabit? Ego dico, ſua ſponte. Idem enim dici ſolet de iis qui apud Regem gratia & authoritate valent. Id tamen Regis voluntate efficiunt.* Et infrà ex Auguſtino ait, quòd ad Chriſtum L. 2. c. 10. quis *trahitur miris modis, ab illo qui novit in ipſis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant: ſed ut volentes ex nolentibus fiant.* Et mox, *Eo modo Auguſtini ſententia Deus nolentes & reluctantes convertit, quo bonus orator abalienatos animos ſibi conciliat, aut quo beneficiis aliquis infenſi hominis ſtudium aſſequitur, quæ omnia non contra voluntatem, ſed voluntate fiunt.* Quæ omnia moralem determinationem ſignificant.

EX S. FRANCISCO XAVERIO

Societatis Jeſu.

XAverii ſuffragium non abs re erit rogare, in iſtis maximè de gratia quæſtionibus, quem gratiæ & charitatis copia longè uberrima abundaſſe ambigit nemo. Oculato expertoque teſti nemo facilè fidem negabit. Sic ergo ille primùm de gratia generali, ejuſque veluti primitiis, in notitia Dei unius ſummi & veri, in omnes homines diſſeminata. De Brachmanibus enim impiæ apud Indos ſuperſtitionis antiſtitibus, ſic ſcribit ille: *Exploratum ſibi eſſe dicunt, unum eſſe Deum, eique ſe ſupplicare.* Et rurſum, *Unum ex myſteriis Brachmanum illud fuit, unum eſſe Deum, cæli terraque* *ræque conditorem ac dominum, illumque ab ipſis coli oportere. Nam idola nihil aliud eſſe, quàm dæmonum ſimulacra.* Ergo cùm illis compendioſè Xaverius fidei Chriſtianæ ſummam, ſymbolum videlicet Apoſtolicum, præcepta Decalogi, quæ probos in cœlis præmia, quæ ſceleſtos pœnæ manerent apud inferos, aperuiſſet, *His illi auditis ſubito conſurgentes, certatim me amplexari, Chriſtianorum Deum verum eſſe profiteri, cujus leges omni ex parte congruerent rationi.* En ut *ratio* humana, ac mens non uſqueadeo cœleſti deſtituatur lumine, quin oblatæ primùm luci Chriſtianorum Sacramentorum, legiſque, quam informandis moribus Chriſtus promulgavit, adgaudeat & adgratuletur, quaſi ſuapte ſponte, ut cognatæ videlicet, & conſentaneæ ſibi. Minùs ergo mirum quod infrà ait, L. 1, Ep. 8. *Menſis unius ſpatio amplius decem hominum millia Chriſtiana feci.* Et mox, *Demirantur ſcilicet Ethnici divinæ legis ſanctitatem, ſeque tandiu ſine veri Dei notitia vivere erubeſcunt.* Si autem ut ibidem ſubditur, *complures obſtinatis animis cognitam reſpuunt veritatem*, id eo fit, quòd ut L. 1, Ep. 5. alibi ait, *Sermonum materiam hominibus dare, vel ne ad victum cultumque neceſſaria ſibi deſint, religione mutata vereantur.*

Bonziorum apud Japones alibi idem explanat prophana placita, ita ſanè ut intermicent in condenſa hac errorum caligine lumina veri innati. Etenim de vitiis eorumque pœnis, de virL. 4. Ep. 1. tutibus, & ſempiternis piorum præmiis certiſſima ſunt omnibus dogmata apud illos; ſed voluptatum cupiditas volentes fallit, & inſanis illudit erroribus, quibus ſibi inultam ſperent nequitiam poſſe obtingere.

Adde quòd cum graviſſimè ferrent Japones, verum Deum ante Xaverii ad ipſos adventum nunquam ſe eis indicaſſe, majoreſque ſuos hac cognitione fraudatos æternis apud inferos ſuppliciis cruciari; ſic illos demulſit Xaverius: *Divinam legem omnium eſſe antiquiſſimam. Siqui*Ibidem. *dem omnes natura magiſtra ſcire, Nefas eſſe hominem occidere, furari, pejerare & alia; argumento eſſe quod ſi quid ejuſmodi admiſiſſent, conſcientiæ ſtimulis torquerentur. Jam rationem ipſam docere fugiendum malum, ſequendum bonum. Idque natura inſitum eſſe animis hominum: ſic prorſus ut divinæ legis notitiam omnes à natura naturæque authore habeant, priuſquam accedat diſciplina. Id experiri licere in aliquo, qui diſciplinæ expers, in monte aliquo ac ſolitudine ſit educatus, &c. Ita neceſſariò effici, ante omnes leges ab hominibus latas, divinam legem in animis hominum innatam extitiſſe.* Hæc eis ratio ita probabatur, ut acquieſcerent, atque hiſce laqueis expediti, ſuave Domini jugum facilè ſubirent.

Univerſim autem quid ſibi de divinis auxiliis ſpondere debeant homines, maximè fideles, ſic ille ſuam promit ſententiam, rerum divinarum expertiſſimus: *Et quoniam Deus ad ſuum obſequium, & peccatorum fugam, ſatis auxilii tri*L. 3. Ep. 4. *buit omnibus, ſperamus fore, ut pro ſua benignitate nobis non deneget. Quippe in eo res vertitur, utrùm rectè utamur, an abutamur divinis beneficiis.* Et alibi ad Rodericum ſcribens, Apoſtolici muneris collegam, *Aveo ſcire, iſtic quid proficiat, aut potiùs quid per te efficiat* L. 4. Ep. 3. *Deus. Quid ipſe divinis conatibus officias. Noſtram quippe incuriam ac nequitiam ſemper apud Deum accuſare debemus. Siquidem noſtro vitio fit, ut ille minus nobiſcum ſuarum opum communicet, minuſque aliis per nos ſuæ lucis oſtendat, non ſine divinæ gloriæ impedimento: quod contrà accideret, ſi tales eſſemus, quale nos eſſe oporteret.* Hæc caſtæ Theologiæ, Chriſtianæque pietatis medulla eſt. Ita pii omnes ſentiunt, ita conſentiunt. Quàm immaniter porro hæc diſtant ab eorum cauſationibus, qui gratiæ ſufficientia auxilia deeſſe ſibi ſubinde ſuſpicantur, etiam volentibus, & conantibus, ut maximè, pro modo virium præſentium, deeſſe inquam non ſæpiculè tantùm, ſed quoties peccatur, idque duntaxat in pœnam originalis peccati, tametſi olim expuncti luſtrali aqua Baptiſmi.

Jam verò de gratia, ſeu charitate habituali, ſic ille primùm exiſtimat, eam in dies augeſcere, & roborari, ac ſeneſcente corpore quaſi juveneſcere, ingenti virium incremento in viris probis. Itaque ubi plenam hi victoriam retulere de vitioſis cupiditatibus, in hoc beato piæ ſenectæ otio, regnat charitas, & ad opera bona proſilit, nullo difficultatis, aut raro obice intercurrente. Actuali igitur auxilio, non illo invictiſſimo opus præterea eſt, *quo* ineluctabiliter bonum peragitur, ſed illo nimirum *ſine quo* non agitur. Vegeta enim virtus, & ſponte ſua in bonum propendens urgenſque, eo ſuffulta tantùm auxilio, piè, fortiter, juſtè & prudenter multa peraget. *Epiſcopus viribus corporis deſtituitur, utcumque animi vires in eo* L. 5. Ep. 6. *abundent, & in dies augeantur. Deus enim eum tanta gratia dignatur, ut quantò magis in carne debilitatur, tantò plus corroboretur in ſpiritu. Qua ſolet mercede Deus noſter remunerari eos, qui multos annos perſeverarunt in ejus obſequio. Talibus quippe indulget Deus eum aſſiduarum contentionum fructum in ultima ætate, quo veluti rejuveneſcere ſe ſentiant renovatione ſpiritualium virium.* His *plenam victoriam* ut ibidem dicitur adeptis de concupiſcentia, quis invictiſſimo opus eſſe dicat & prædeterminante ſemper auxilio, cùm jaceat proſtratus hoſtis, & nihil, aut penè nihil jam pugnet?

Sed ut Xaverio de Xaverio ipſo credamus, vide ut ſui ipſe animi non actum, non conatum repentinum, ſed affectum jugem, habitumque conſtantem deſcribat, nempe pronum, & præcipitem, actuoſum robuſtumque in opera bona. *Equidem ſic mihi perſuadeo, crucis Chri-* L. 1, Ep. 1. *ſti amatores, vitam hujuſmodi exercitam ærumnis beatam ducere: crucis autem fugam, aut vacuitatem mortis inſtar putare. Quæ enim mors acerbior eſſe poteſt, quàm ſine Chriſto, ubi ſemel eum guſtaveris, vivere? eumque deſerere, tuas ut ſequaris cupiditates? Mihi credite, nulla crux eſt cum hac cruce comparanda.* Et idem alibi, *Quid ſcribam nihil habeo, niſi tantam eſſe vim & copiam gaudiorum, quæ* L. 1. Ep. 1. *Deus ſuis hujuſce vineæ operariis in hac barbarie excolenda ſedulò laborantibus elargiri ſolet, ut ſiqua vera eſt ac ſolida in hac vita jucunditas, hæc una mihi eſſe videatur. Soleo ſæpe numero quendam in his laboribus verſantem audire, cum dicat, Quæſo te, Domine, noli me tanta lætitia perfundere in hac vita.* Sic ille de ſeipſo. Quem cœleſtis lætitiæ & delectationis affectum jugem & perennem permagnæ fuiſſe ad bene operandum efficaciæ nemo non intelligit. L. 2. Ep. 4. Et idem denuo alibi: *Nimirum hæc omnia pericula atque incommoda Chriſti Domini noſtri cauſa ſuſcepta, theſauri ſunt cœleſtibus ſolatiis refertiſſimi. Equidem nunquam alibi, nec tam liquidis perpetuiſque animi voluptatibus perfuſum eſſe me memini, nec tam leviter labores omnes & ærumnas corporis pertuliſſe.* Etrurſum: *Spe omni in immenſis Chriſti promeritis* L. 2. Ep. 6. *collocata, tot tantiſque præſidiis circumſeptus, longè majore perfruebar voluptate, in horribili illa tempeſtate periclitans, quàm deinde præſenti periculo liberatus. Me ſanè pudet nequiſſimum omnium mortalium in ultimo diſcrimine præ cœleſti lætitia tantam lacrymarum vim profudiſſe.* Scitè prorſus ait Auguſtinus, utcumque gravia ſint quandoque præcepta, quendam *eſſe animi affectum, cui gravia non ſunt*, quin immo cui ſuavia ſunt & lætiſſima. Hoc animi affectu, non tantùm actu, nempe volatico, non habitu otioſo, ſed affectu & conſtanti & actuoſo fervebat jugiter Xaverius, & inter ipſa vitæ mortalis diſcrimina immortalis patriæ gaudia prægustabat.

Et rurſus idem alibi; Ubi increpuit oppetendæ pro Chriſto mortis periculum, & hora urget noviſſima, tum conſtantiam ait omnem labaſcere, & contenebrari cœleſtis præcepti conſcientiam, niſi interior Magiſter doctrinam illam mortis aſpernatricem victricemque infundat animo. *Tum verò neſcio quomodo fit, ut* L. 2. Ep. 3. L. 2. Ep. 15. *quod ante preceptum dilucidum videbatur, incredibili involvatur obſcuritate. Nam ne doctiſſimi quidem viri tam præclaræ ſententiæ vim conſequuntur, ſed ii duntaxat quos ſingulari beneficio Deus ipſe interior Magiſter inſtituit.* De hac cordis ſchola, & doctrina charitatis aſpiratrice, vel ipſa potiùs charitate luminoſiſſima Auguſtinus interpretatur illa Chriſti verba, *Qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me.* Porro cùm *doctrina* ea ſit, conſtanter utique in animo perſeverat, non ſubitario tantùm actu fulgurat & fugit ex animo.

Poſtremò denique qualis illa ſit efficaciſſima gratia, qua Deus quos vult cumque ad ſe pertrahit, quamlibet repugnantes, ita Xaverius expertus edocet: *Et quidem inſigne exiſtebat* L. 1. Ep. 5. *Dei in ægrotos beneficium. Si quidem per morbum ipſum eos ad ſalutem animi vocabat, ac penè per vim ad Chriſti trahebat fidem.* Quo eodem pertinet & illud quod idem alibi narrat de Legati Apoſtolici famulo quodam Stabuli Præfecto, qui conceptum votum ſuſcipiendæ vitæ monaſticæ ſuſpenderat primùm ſegni & ignava mora, ac ad extremum omiſerat. Is enim in faciendo itinere, dum rivum trajicit incerti vadi, impetu ruentis amnis abreptus, præceps vorticibus ferebatur. *Multò* L. 5. Ep. 2. *tunc maluiſſet in monaſterio eſſe, quàm ubi erat. Iſque illum tum maximè ſcrupulus angebat, memoriam ingerens omiſſæ opportunitatis, quam tunc fruſtra quantovis redemptam cuperet. Hoc ipſe mihi faſſus poſtea eſt, affirmans minùs ſe in tam acerbo caſu conſternatum horrore periculi præſentis, quàm verbere conſcientiæ acriter exprobrantis vitam inconſultè actam ſine ulla proviſione mortis. Addebat præſertim ſe tali articulo turbatum ſera pœnitentia ingreſſus in monaſterium dilati, quo ſe à Deo vocari non dubiè ſenſerat. Adeoque plenus his cogitationibus nobis eſt redditus, ut omnes ultro admoneret, ne ſimilia peccarent.* Cœleſtium inſpirationum vis & copia eadem, quæ olim hujus animum pulſaverat, & propulſata fuerat, ejus vel procraſtinatione, vel demum contumaci reniſu: nunc eadem ipſa ubi in tanto vitæ mortalis, & æternæ mortis diſcrimine verſantem adgreditur, utique vincit & edomat; non quo ſuas ipſa vires exaggerarit; ſed quòd ejus pertinaciam ex parte nunc magna conterat gehennæ mox incurrendæ timor. Itaque multò efficacior exiſtit gratia, ubi cum ea conſpirat & connititur auxiliaris iſte timor. His inſpirationum multimodis & iteratis congreſſibus *perſuadet* Deus quidquid æternis conſiliis decretum ipſi ſtatutumque eſt in creatæ voluntatis actus. Unde idem: *Opto* L. 1. Ep. 6. *ac ſpero Deum, intimo in animam tuam afflatu inſpirationis ſuæ, perſuaſurum tibi penitus, &c.*

EX ALPHONSO SALMERONE

Toletano Societatis Jeſu Theologo, qui
Tridentino affuit Pauli III. Julii III.
& Pii IV. Pontificum Theologus.

Obiit An. 1585.

EXpendens Salmeron quì latro in Cruce ad fidem ſit tam ſubitò converſus, hæc habet: Tom. 10. Tract. 40. *Probabilius eſt latronem hunc viſa, ac probè proſpecta Chriſti patientia, & charitate ejus audita inſignique manſuetudine, qua pro crucifixoribus orabat, cognitis quoque ſignis tenebrarum, terræ motus & lapidum ſciſſorum, diſpoſitum fuiſſe, quo intus Dominum illuſtrantem & irradiantem audiret, ac tam magnificam fidem conciperet.* Vides qua in collectione & conſpiratione ac congruitate divinorum auxiliorum, & ex parte objecti, & ex parte potentiæ invadentium, ſitam velit eſſe gratiæ invictiſſimæ efficaciam.

Et alibi gratuitam ante ulla merita præviſa prædeſtinationem aſſerens, *Antequam videret eorum* Tom. 13. in Epi. ad Rom. diſp. 19. *opera, prædeſtinavit, id eſt, firma ſua & immobili prædeterminatione, per certa media, quaſi ſerie quadam inſtituit, ut poſſent ad gloriam pervenire.* Sed preſſiùs mox exponens, qua in re ſit illa certiudo & infallibilitas mediorum: *Scimus liberum arbitrium in hac natura corrupta ſibi dimiſſum, non poſſe niſi in malum tendere.* Diſput. 20. *Et ſcimus ſtante gratia communi, quæ nulli denegatur, niſi ipſam quiſquam ſua culpa recuſet, poſſe etiam in malum flecti & ſæpè flecti: ſed ſi cum illa communi gratia ponamus prædeſtinationis donum, aſſerimus cum Auguſtino & Thoma à via non deflexurum, & propter ejuſmodi protectionem & aſſiſtentiam, & tot gratiæ adminicula poſſe illud ita erigi, ut non obdormiat in peccato, ſed præſervetur à morte ſecunda. Quia etſi cuique concedatur per gratiam communem poſſe perſeverare; prædeſtinatis tamen amplius datur, ut omnino perſeverent: non quidem coacti & inviti, ſed magis volentes, & cum majori virtute liberi arbitrii. Eſt ſi quidem Deo perfacile ita illuſtrare intellectum, & ita charitatis fervore voluntatem incendere, & alia quæcumque objecta, quæ obſtare poterant, ita amovere, ut propoſito ſibi bono, non contingat ejus recuſatio; & propoſito ſibi malo, non accidat ejus electio: quod non eſt ab ullo defectu liberi arbitrii, ſed potius ab ejus ſanitate & robore. Non tamen propterea exiſtimandum eſt, tale eſſe liberum arbitrium in hujuſmodi, etiam cum confirmantur in gratia, quale eſt in beatis. Quia in prædeſtinatis & confirmatis, velut in Apoſtolis & ſimilibus, verè dici poteſt eſſe peccabile, & per ſe omni motui gratiæ reſiſtere poſſe; ſed propter Dei protectionem & adminicula, prohiberi ne peccet. In beatis verò omnino impeccabile redditum eſt. Quemadmodum immortalitas corporis Adæ non erat ex principio intrinſeco, ſed ex protectione Dei, & per remedia ligni vitæ fiebat, ut in eo ſtatu vitæ non moreretur. At beati corpus omnino immortale habebunt.* Nihil uſquam luculentius in hanc ſententiam. Ubi obſerva 1. totam efficaciam vendicari *aſſiſtentiæ & protectioni Dei*, non motioni ulli prædeterminanti, vel ſcientiæ mediæ. 2. Eandem tribui auxiliorum multiplicitati & congruitati: Etenim *tot gratiæ adminicula* ſuggerit Deus, dum *intellectum illuſtrat, voluntatem incendit, objecta removet*, in quæ impingi poſſet, ut tandem voluntas conſentiat. 3. Ejuſmodi erat immortalitas Adæ ante lapſum, quæ à protectione Dei, & à variis intus & extra adminiculis proficiſcebatur, non ab ulla propria immortalitatis forma. 4. Ideo appoſitè ad marginem citatur ſanctus Thomas *de veritate* q. 6. art. 3. unde hanc eandem doctrinam nos ſupra hauſimus, & cujus verba ipſa ſequitur Salmeron.

Huc etiam revocandum, quod idem infra

docet futura contingentia libera videri à Deo in ejus æternitate, quæ ſibi ſimul & ſemel omnia tempora, temporaliaque colligit & repræſentat: cùm videri nequeant in cauſis indeterminatis, hoc eſt antequam exiſtant. Quod verò idem Salmeron minùs probet, reprobos omnes in maſſa damnationis relinqui, in quam abſorpti ſunt ob peccatum originis, cùm tam multi inde educantur ad temporalem juſtitiam, id ad rem nihil attinet, quam verſamus.

Ibid. diſp. 21.

Diſp. 22.

Gratiam habitualem idem conſtituit adverſus hæreticos, & probat, quia *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, &c. Gratia ejus in me vacua non fuit, &c. Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, &c.* Quia etiam Auguſtinus ait, *Virtus eſt animi habitus, naturæ modo atque rationi conſentaneus.* At ut ait Salmeron, *qui habitus otioſos detinent, in vacuum gratiam Dei recipiunt, &c.* Addit opus tamen eſſe ad actus bonos ſingulos gratia actuali nova, & auxilio ſpeciali motionis divinæ.

Ibid. diſp. 7.

De gratia generali multa ille interſerit. Vocationem ſecundùm propoſitum à vocatione generali ſecernit. Et alibi ait nullam eſſe, vel concupiſcentiæ, vel tentationis vim, quæ cogere poſſit voluntatem. *Quamquam ſine gratia Dei ad fructum bonum edendum per ſe natura non ſufficiat. Sed hanc gratiam nulli Deus denegat, niſi ipſe ſibi velit deeſſe, & oculos veritatis luci velit claudere.*

In c. 8. diſp. 18

EX BENEDICTO PERERIO *Valentino Societatis Jeſu Profeſſore Theologiæ.*

Obiit An. 1610.

SOcietati aggregatus ann. 1552. Pererius, ut author eſt Ribadeneira, priſcam, hoc eſt, Auguſtini & Thomæ mordicus doctrinam retinuit, nec in ullas ſe novitates abduci paſſus eſt. Romæ perpetuò vixit, & tandem devixit anno 1610. teſte Philippo Alegambe. Quod de induſtria adnoto, ut reſciri poſſit, dum fervérent Congregationes de Auxiliis, hunc infinita penè doctrina virum, & tunc & poſtea etiam tenaciſſimè antiqua Auguſtini & Thomæ placita retinuiſſe.

Itaque quoad gratiam generalem, refellit primùm eos Pererius qui negant *primam vocationem, æternam electionem & prædeſtinationem, contingere homini propter meritum Chriſti, ſed propter ſolum Dei beneplacitum, æternumque propoſitum voluntatis ejus; at meritis Chriſti dari remiſſionem peccatorum, gratiam juſtificantem, poteſtatem faciendi bona opera, & perſeverantiam uſque in finem.* Ut enim Chriſti incarnationem, ita & illa prima divino uni beneplacito imputant beneficia. Contra Pererius argumentatur ex Scriptura, *Benedixit nos Deus omni benedictione ſpiritali in Chriſto, &c. Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, &c. Chriſtus eſt vitis, nos palmites, &c. De plenitudine ejus omnes accepimus, & gratiam pro gratia, &c.* Ergo ea etiam omnia Chriſto ferenda ſunt accepta.

In c. 6. Ev. Joan. diſp. 18.

Cur autem hunc & non illum *trahat* ad ſe Chriſtus, *cùm omnes ponant obicem*; reſpondet Pererius cum Auguſtino, *Noli quærere, ſi non vis errare.* Reſpondet ſecundò cum Chryſoſtomo, Theophylacto, Euthymio, & aliis Græcis, *Ut ferrum non omnia trahit, ſed magnetem, cum quo habet naturalem convenientiam: ita Deus trahit quos reperit idoneos & dignos.* Cùm autem *Chryſoſtomus doceat pluribus locis gratiam Dei eſſe fontem omnium bonorum, & initium omnis boni*, non exiſtimandum eſt, illum hic favere Pelagianis. Sed cùm varii ſint *motus* Dei in animo, & primò illuſtret intellectum, deinde afficiat voluntatem, tertiò *trahat efficaci perſuaſione intellectus, & inclinatione voluntatis*; ex his qui conſentit primo motui, idoneus fit ſecundo, & ita de cæteris. Qui ergo *ſecundùm viam ordinariam* trahitur, ita trahitur, ſi idoneum ſe præſtitit, conſentiendo priori gratiæ. Ideo alibi ait quibuſdam gentibus, ſcilicet priora auxilia aſpernantibus, *non mitti efficacia ſubſidia, quibus ad ſalutem accipiendam convertantur.*

Ibid. diſp. 21.

L. 5. in Daniel. p. 40.

Sufficientibus enim omnes omnino juvari auxiliis docet, dum ait, *non poſſe legem naturalem omnino ignorari, & ex corde hominis deleri*, ex Auguſtino: itemque, *Sicut bene agens naturaliter gaudet; ita cùm male agit, naturaliter metuit, & morſum conſcientiæ patitur, etiam ſi nemo ſcelus ejus accuſet, aut etiam noverit. Se judice nemo nocens abſolvitur. Et primi noſtri parentes ſtatim poſt lapſum cognoverunt peccatum ſuum; nam continuò erubuerunt, & ſeipſos abſcondere à conſpectu Dei voluerunt.* Semina virtutum ſupereſſe mox confitetur, ſed non *vivida & efficacia*, ſi careat quis Dei gratia, cùm peccatis & concupiſcentiis ſint offocata.

In c. 2. Ep. ad Rom. diſp. 13 14.

Sed quàm nullus defiat auxiliis ad converſionem ſufficientibus, liquebit ex ejus diſputatione de induratis ſeptima. *Sciendum, cùm primum quis peccat, Deum ei auferre gratiam juſtificantem; ſed plura illi relinquere auxilia, quibus interius exteriuſque juvari queat, ad ſurgendum à peccato & redeundum ad gratiam. Si hæc porrò auxilia peccator contemnat, peccata peccatis cumulans, difficilior fiet ejus converſio, tum ex parte ipſius, qui pluribus peccatorum vinculis conſtrictus tenetur; tum ex parte Dei, qui in pœnam tot & tantorum ejus criminum, multa de auxiliis ſuis, quibus ille juvari poſſet, ſubtrahit. In tantum verò poſſet ille peccando procedere, ut penitus deſereretur à Deo, auxiliis ejus fermè omnibus deſtitutus: & tunc diceretur induratus.* Hactenus Pererius. Itaque ne induratis quidem omnia ſubtrahit auxilia. Profert ſubinde eorum ſententiam, qui ita opinantur, cumulum eſſe peccatorum aliquem, quo impleto, jam nihil penitus auxilii à Deo ſuppetat, adeo ut reſipiſcere amplius haud poſſint. Conteſtatur autem hanc Toſtati ſententiam *ante ipſum inauditam fuiſſe inter Catholicos Doctores; immo contrariam, quod nulli peccatori ante mortem denegatum ſit poſſe pœnitentiam agere, & ad Deum converti, viguiſſe ſemper in Eccleſia, & inter Patres ac Theologos.* Etenim hujuſmodi jam viatores non eſſent, nec diſtarent à damnatis. De Manaſſe & Pharaone, id ſi conſtaret, exiſtimandum fuiſſe. Et tamen ille ad moliorem frugem ſe recepit, hic idem potuit. Ideo fixum ſemper Patribus & Theologis fuit, *de nullo peccatore, dum vivit, eſſe deſperandum, nulli Deum ſufficiens ad pœnitendum auxilium denegare.* Denique etſi pro ea ſententia referantur Adrianus, Cajetanus & alii quidam, hos ab ea alienos eſſe oſtendit Pererius. De eadem generali gratia vide quæ idem dicat in cap. 1. Joan. diſputat. 21. 22. in ea verba, *Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

In cap. 11. Exod. diſp. 7.

Jam de gratia habituali, hanc ex multis Auguſtini teſtimoniis idem evincit eſſe *charitatem*, quæ ex Paulo diffunditur in cordibus noſtris; & *juſtitiam*, de qua Auguſtinus: *Charitas inchoata, inchoata juſtitia eſt; Charitas provecta, provecta juſtitia eſt, &c.* Hanc habitualem intelligi probat ex verbo Pauli *Diffuſa*. Unde *apud Theologos appellati ſunt habitus infuſi, & virtutes infuſæ. Actus enim dilectionis, cum ſit à voluntate ipſa factus, non poteſt, ſi propriè loquamur, appellari infuſus.* Addit opus fuiſſe infundi hunc habitum illis, quos *Deus in filios adoptat, quos vult ac jubet facere opera divina & ſupernaturalia; præſertim cùm multa ſint,*

In c. 5. Ep. ad Rom. diſp. 2.

L. 3. c. 16. de doctr. Chriſt.

ſint, quæ retardant hominem, partim propter propenſiones ad malum, partim propter pravos habitus. Sicubi autem charitatem vocavit Auguſtinus animi *motum*, reſpondet Pererius eo ſingulari loco de actu charitatis verba fieri, alibi de habitu, cùm tam crebrò charitatem inter virtutes numeraverit.

De morib. Eccl. c. 11. De nat. & grat. c. 63. in Pſ. 118. Conc. 26

Et alibi idem Pererius ex Auguſtino exponens quid ſit, eſſe ſub gratia, hæc ſummatim concludit: *Eſſe ſub gratia eſt hominem à peccatis liberatum, Deique gratia donatum, & ſub ejus præſidio ac protectione manentem, & velle, & poſſe univerſam legem implere, atque in poſterum peccata cavere*. Et infrà, *Gratia facit ut homo à concupiſcentia non pertrahatur ad peccatum, & ut qui antea concupiſcentiæ ſerviebat, per gratiam fortiter ei reſiſtat, vincens eam, &c.* Ita ex Auguſtino, ſub lege non eſt, ſed ſub gratia, & concupiſcentiam vincit, quiſquis juſtificantem gratiam adeptus eſt. Addit exemplum Scoti, de lapide alligato alis Aquilæ. *Si enim creſceret virtus motiva Aquilæ, licèt non minueretur gravitas lapidis, minùs tamen tardaret volatum Aquilæ*. Et alibi ait Pererius Joannem eo verbo, *Qui natus eſt ex Deo, non peccat*, declarare voluiſſe *admirabilem vim & efficaciam divinæ gratiæ juſtificantis hominem*. Quam eandem & Paulus manifeſtat, dum ait nullius creaturæ vi poſſe quemquam juſtum ſuperari ac ſeparari à charitate Dei. Ubi Bernardi profert verba Pererius obſervantis, non adjeciſſe Paulum, *nec nos ipſos* poſſe nos ſeparare à charitate Dei*: Nimirum hæc eſt libertas, qua Chriſtus nos liberavit, ut nulla penitus creatura avellere nos ab ipſo, aut vim nobis facere poſſit. Soli nos deſerere Deum poſſumus, propria voluntate abſtracti, &c.* De eadem gratia vide prolixè eundem in cap. 4. Evang. Joan. diſp. 4. 5.

In c. 6 Ep ad Roman diſp. In cap. 7. diſp. 19.

In cap. 8. diſp. 26.

Ibidem diſp. 28.

Serm. de duplic. Baptiſmo & de relinquenda propria voluntate.

Pergamus nunc ad tertium gratiæ, & quidem efficaciſſimæ genus. Perſeverantiæ *uſque in finem* donum, quo fit, ut non ſolùm poſſit quis perſeverare, ſed etiam ut perſeveret, docet Pererius cum Auguſtino *donum eſſe Dei, nec cadere ſub meritum hominis*. Alibi horum verborum, *Quis nos ſeparabit à charitate Dei?* hunc eſſe poſſe ſenſum docet, *Quid poteſt eſſe tam triſte & acerbum, quod Deus qui nos tantoperè amat, non ita moderetur, & gubernet, ut nequaquam deficiamus ab ipſo?*

In c. 8. Ep. ad Rom. diſp. 9.

Ibidem diſp. 20.

Approbat etiam alibi, ut ipſemet ait, *illam à Theologis hujus temporis frequenter uſurpatam, & celebratam auxilii divini diſtinctionem in efficax & ſufficiens. Sufficiens auxilium eſt, quo quis poſſet converti, ſi vellet ei cooperari; ſed quia ipſum negligit, non convertitur. Efficax eſt, quo non ſolùm poteſt converti, ſed actu convertitur. Efficacia namque converſionis hominis, licèt principaliter à divina gratia & auxilio proveniat, habet nihilominus tamen neceſſariam connexionem cum aſſenſu & cooperatione liberi arbitrii, ſine qua non eſt efficax quantum ad productionem effectus*. Utrumque hoc auxilium ex Auguſtino exculpit & ex Scripturis. Apud Auguſtinum ſanè ait efficax ad perſeverandum eſſe auxilium, quod ab eo appellatur *auxilium quo*; ſufficiens verò, *auxilium ſine quo non*. Sed illud hic obſerva Pererii, hanc diſtinctionem frequenter uſurpari à Theologis hujus temporis; etenim ut Mariana jam adverterat, nova erant tunc ea nomina, nova jurgia, etſi res ipſa & olim eadem, ſed quæ civiliùs clementiùſque tractabatur: gratiæ efficacis congruitatem omnibus amplexantibus, pleriſque minùs perſcrutantibus, & totum divinæ committentibus ſapientiæ, & omnipotentiæ. Et ſanè ipſemet Pererius, infrà Cajetanum prolixè intexit, ita cenſentem, Deo prædeſtinanti gratis omnia deberi, homines libera uti voluntate ſua, horum concordiam credi par eſſe, veſtigari nefas & irritum.

In c. 2. Ep. ad Rom. diſp. 2.

Ibidem in cap. 9. diſp. ult.

Alibi tamen Pererius perſæpè & prolixè venam invictæ hujus efficaciæ venatur ex ejus congruitate cum libera hominis voluntate, cui adeo facilè illam conciliat. Ergo liberè & tamen indeclinabiliter movet agitque Deus voluntates hominum, quia ex divo Thoma, *convenienter naturæ* illas movet, ut *per conſultationem, & deliberationem, & electionem ipſa procedant ad agendum*. Ubi ſe autem interſerit conſultanti homini divina ſapientia & omnipotentia, quid tandem non perſuadebit, quò non inclinabit? Agit enim Deus teſte Auguſtino, *viſorum ſuaſionibus, ut velimus, & credamus; ſive extrinſecus, per evangelicas exhortationes; ſive intrinſecus, ubi nemo habet in poteſtate, quid ei veniat in mentem*. Et quamquam explodat Catharini duplicem ſalvandorum claſſem Pererius jure meritoque, non tamen rejicit vim gratiæ qua prædeſtinatos ille cenſebat à Deo ad ſalutem protrudi, *quod tot & tantis gratiæ ſuæ donis eos cenſebat cumulari, tamque firmis providentiæ præſidiis muniri, ut infallibiliter, ſalva tamen ſemper voluntatis eorum libertate, perventuri eſſent ad vitam æternam*. Reprobis certè ait Pererius non dari à Deo *congrua & efficacia* gratiæ auxilia.

In c. 9. ad Rom. diſp. 8.

Ibidem c. 8. diſp. 25.

Sed quorſum attinet conſectari verba huc illucque ſparſa, cùm copioſè rem ipſe tractaverit, aggreſſus elucidationem horum Chriſti verborum, *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum?* Ubi notat verbo *trahere*, deſignari *efficaciam divinæ gratiæ, effectum ſuum infallibiliter habentis in animo hominis*: verbo autem *venire*, liberum hominis arbitrium. Et rurſum, *Verbo, traxerit, ſignificatur efficacia divinæ gratiæ, quæ nullo modo fruſtratur effectu, ad quem dirigitur à Deo. Hæc infallibilitas nititur tum immutabili decreto Dei voluntatis, tum certiſſima Chriſti promiſſione, &c. Sanè vocatio Pauli poteſt veriſſimè dici tractio ad Chriſtum, quia per magnam Dei virtutem compulſus quodammodo eſt venire ad Chriſtum*.

In c. 6. Ev. Joan. diſp. 17.

Ibidem diſp. 19.

Nec multò poſt ait non poſſe voluntatem à creatura ulla trahi *effectivè*, ut palam eſt; ſed tantùm *objectivè*, propoſita boni creati ſpecie. At eam tractionem *non poſſe eſſe efficacem, nec infallibilem habere effectum*, quia creatura finitæ bonitatis eſt, voluntas infinitæ capax eſt. *At Deus & effectivè trahere poteſt voluntatem, cùm ſit enim cauſa prima efficiens & movens, omnes movet ad agendum: trahit quoque objectivè, quia cùm ſit conditor voluntatis, & perfectiſſimam omnium rerum quoquomodo ſcibilium habens ſcientiam, optimè ſcit, quibus bonis objectis trahatur cujuſcumque hominis voluntas. Et cùm ſit infinitè bonus & potens, poteſt voluntati offerre omne bonum ab ipſa expetibile*. Nihil his aptius, nihil præclarius, validiuſve dici potuit. Et rurſus, *Quibus modis Deus trahat hominem, indicavit ipſe per Oſeam, In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Id eſt, traham eos funiculis, quibus homines voluntariè, ac libenter trahi ſolent: id autem eſt, promiſſis, beneficiis, oſtenſo amore, oblata bonitate, revelata veritate*. Liquet ergo per hanc gratiam à Deo moveri & præmoveri voluntatem phyſicè, ſed infallibiliter determinari moraliter & objectivè.

Ibidem diſp. 22.

Multiplicia autem adjutoria ad idem conſpirantia mox recenſet: *Trahe me, curremus in odorem unguentorum tuorum. Unguenta ſunt quatuor. Primum eſt indeficiens Dei clementia erga peccatores verè pœnitentes. Secundum ſeveriſſima juſtitia adverſùs impœnitentes, ſempiternis inferni cruciatibus eos punientis. Tertium eſt juſtitia*

Ibidem.

Dei benigniſſimè remunerans juſtos æternis bonis & gaudiis. Quartum eſt exemplum paſſionis & mortis Chriſti. Hæc ubi objectivè intentantur animo, & importunè opportunèque inculcantur, ſi unà mentem Deus affectuum inſpirationibus laceſſat infatigabiliter, nulla tanta duritia eſt, quæ non molliatur.

Eò referri poſſunt, quæ idem habet de modo quo Deus indurat etiam *per potentiam*. Quod ita fieri docet ex Auguſtino: In c. 11. Exodi diſput. 8. In c. 1. Ep. ad Rom. diſput. ult. *Excitat Deus in eo varios affectus, vel motus, fiduciæ, ſpei, cupiditatis, iræ; varias item imaginationes & perplexas cogitationes immittit, etiam ſomnia & viſa nocturna injicit. Similiter circa eum multa facit exterius, vel bona, quibus contemptis fit pejor, vel mala, quæ ad malum poſſunt inclinare, & eo ſunt inclinatura ejus animum, &c.* Et alibi: *Explicandum eſt quomodo Auguſtinus intellexerit,* Deum *inclinare voluntates hominum ad malum. Intellexit nempe inclinare eas Deum ad malum, non propriè, & efficienter movendo eas, &, ut non ita pridem à Theologis dici cœptum eſt, phyſicè movendo & determinando ad malum; ſed quia multa circa peccatores operatur, per ſe quidem non mala, ſed quibus tamen occaſionem illi capiunt graviùs peccandi, &c. Ergo Deus inclinat voluntatem ad malum, non efficienter movendo eam, ſed tantùm per occaſionem, & ut ita dicam, objectivè.* Quantò faciliùs ergo ad bonum omnipotenter flectet, quos volet, cùm ibi non objectivè tantùm, ſed & efficienter poſſit quod vult peragere?

Obſerva hìc autem primò nuſquam Pererium meminiſſe ſcientiæ mediæ, ſeu conditionatæ; ſed eam tunc explodere, cùm dixit, *Cùm ſit conditor voluntatis, & perfectiſſimam omnium ſcibilium quoquo modo rerum habens ſcientiam, optimè ſcit, quibus bonis objectis trahatur cujuſcumque hominis voluntas.* Hæc enim ſcientia ſimplicis intelligentiæ eſt, & abſoluta, atque ab illis etiam celebrata ſæpiſſimè in hoc negotio, qui ſcientiam mediam ex inſtituto confutabant. Secundò, *phyſicæ determinationis* meminiſſe eundem, ſed ut illam rejiciat, & *non ita pridem* à Theologis quibuſdam excogitatam dicat.

EX JOANNE AZORIO

An. 1600. *Lorçitano Societatis Jeſu Theologo.*

ESſe viam quandam ac rationem omnipotentiſſimæ Dei providentiæ, qua electos ſuos & ab impietate ad juſtitiam, & in juſtitiæ deinceps ſtadio certantes ad perſeverantiæ palmam inſuperabiliter agat pervehatque, citra vel prædeterminantem phyſicè gratiam, vel ſcientiam mediam, nequaquam dubium eſſe potuit Azorio. Sic enim ille confirmatos in bono cenſet à Deo cuſtodiri perenniter per beneficia tam denſa, tam ſuavia, tam opportuna, ut nuſquam cadant, etſi incolumi utantur liberi arbitrii ſui indifferentia. Idem gratiæ præſidium ſi cuilibet admoveas, non perenne & indivulſum, quale confirmatis conceditur; ſed breve & momentaneum; tum videlicet cum gratia efficaci ad converſionem, vel ad arduum pietatis facinus quodcumque adjuvatur; ineluctabilem gratiæ efficaciam cum ancipiti noſtra libertate molliſſimè conciliaveris. *Apoſtoli & confirmati in bono, & gratia divi-* Inſtitution. Moral. l. 1. c. 8. q. 2. *na, dum in hac vita mortali degunt, peculiari & ſingulari providentiæ Dei munere per totum hujus vitæ curſum ita ſuaviter ducuntur, & diriguntur, ut à bono nunquam graviter vel leviter peccantes, aut ſaltem graviter, aberrent & excidant. Hujuſmodi autem ſingulare & eximium divinæ providentiæ donum in eo ſitum eſt, ut confirmatus in bono, ſic certis quibuſdam & peculiaribus divinæ gratiæ præſidiis prævenientibus, comitantibus & ſubſequentibus efficaciſſimè dirigatur, ut à recto nunquam deflectat, quamvis liber prorſus ſemper exiſtat citra ullam violentiam & neceſſitatem. Nam ubi & quando & cui vult Deus, bonam cogitationem ita opportunam & commodam injicit, ut id velit, quod vult Deus, quamvis poſſit non velle; & ita adversùs malum cogitationem ſuggerit, ut id reſpuat & fugiat, licèt poſſit non fugere.* Vides ut Azorius à confirmatis in gratia delabatur ad quoſvis alios, artemque aperiat, qua Deus citra vim deflectat eorum voluntates, quo ipſi cumque libuerit.

Et quoties agit, aut movetur voluntas creata, moveri ac præmoveri eam à Deo aſſentitur Azorius; ſed cogitationum & affectionum piarum inſpiratione moveri eam cenſet, ſive à Deo ſolo, ſive à Deo medias quoque creaturas aliquas adhibente. At ubi conſequenter voluntas ex repentinis & indeliberatis inſpirationibus inclinatur in aliquid, moraliter, non phyſicè per illas ad iſtud cenſetur determinari. *Cùm voluntas à Deo* Ibid. c. 22. q. 9. *externo principio movetur, non propterea id fit, quia ſemper Deus proximè per ſeipſum abſque aliarum cauſarum naturalium aut ſupernaturalium miniſterio & opera vel menti cogitationem ingeneret, vel voluntati rei cupiditatem & amorem inſtillet; ſed quia tanquam naturæ author & cònditor voluntati dedit principium motionis; quapropter prima bona cogitatio & appetitio, cùm non ex alia priori voluntate promanet ac exurgat, in Deum tanquam authorem refertur. Hinc igitur fit id, quod verè tradidit ſanctus Thomas, ut cum voluntas incipit aliquid velle, non à ſe, ſed à Deo moveatur.* Tunc enim etiam à ſeipſa movetur, cùm ex priore ſeu cogitatione, ſeu voluntate in aliam venit. At quæ prima vel cogitatio vel voluntas ſuboritur, eam neceſſe eſt à Deo illi injici, *Sive illud ſit naturæ, ſive gratiæ bonum*. Ita à Deo præmovetur voluntas, ut aſſentiri, vel diſſentire his inſpirationibus poſſit, ideoque non determinatur.

Et ibidem rurſum cùm monuiſſet præſcientia divina nihilo plus periclitari libertatem noſtram, quàm cujuſquam, vel legendi, vel ſcribendi poteſtas libera deteritur, ſi ſpectatores habeat. Quærit mox, *Quomodo cum æterna divinæ voluntatis* Ibid. q. 16. *præfinitione, qua futura bona præfinivit, ſalva ſit humanæ voluntatis libertas? Nam voluntas divina eſt efficaciſſima, cui nihil poteſt obſiſtere. Hanc quæſtionem infrà commodiùs diluemus, in præſentia dixiſſe ſufficiat, Deum ſic noſtrum in bonis conſenſum præfiniſſe, ut ſuo loco & tempore ita opportunam & commodam bonam cogitationem injiciat, ut id velimus & ſequamur, quod Deus nos ſecuturos præfinivit, licèt poſſimus non ſequi. Sic item opportunis & accommodatis auxiliis voluntatem excitat ac movet, ut ipſum Dei ductum homo liberè ſequatur. De hac re alio in loco fuſiùs diſputabo.* Totam conſtanter efficaciam gratiæ vendicat *certis, peculiaribus, opportunis, accommodatis auxiliis* compluribus. Nuſquam vel ſcientiæ meminit mediæ, vel motionis infallibiliter prædeterminantis; etſi & præmotionem inculcarit, ſed quæ motus indeliberatos inſpiret & ita excitet.

Et infrà denuo auxilium gratiæ ita diſtinguit & deſcribit: *Duplex eſt Dei auxilium ad bene* Lib. c. 14. *agendum neceſſarium, movens, ſive præveniens: & adjuvans, ſive comitans. Movens auxilium, ſive præveniens, quod ad intellectum ſpectat, eſt cogitatio, qua bonum oblatum cognoſcimus, & quidquid ante conſenſum hominis allicit, invitat, flectit, & movet hominem ad bonum, monendo, docendo, dirigendo. Quod verò ad voluntatem attinet, eſt motus quo Deus voluntatem movet, ut bonum velimus, quamvis ſimpliciter*

citer poſſimus, aut id non velle, aut oppoſitum velle: ſive id efficiat Deus per ſeipſum ſuo nutu & arbitratu: ſive opera & actione alicujus cauſæ ſecundæ naturalis vel liberæ: ſive miniſterio cauſæ ſupernaturalis. Adjuvans ſive comitans auxilium eſt, quo Deus cum homine jam excitato & moto operatur in volendo & perficiendo bono. Utrumque auxilium vocatur ſpeciale, eo quod quibuſdam, non omnibus conferatur, aut quia ad quædam opera, non ad omnia detur. Prolixiùs hæc
Ibid. q. 7. à ſe elucidatum iri jam ſemel iterumque promiſit Azorius: hìc rurſus idem ſpondet ſe præſtiturum libro ſeptimo. At in editione Lugdunenſi anni 1602. cujus unius copia mihi fuit, de hoc argumento altum eſt ſilentium toto libro ſeptimo. Conſulenda ergo editio Romana tomi ejuſdem primi anno 1600. ipſo vivente & præſente Azorio facta.

Idem ibidem auxilio generali patrocinium adſerit Auguſtini, Proſperi, Fulgentii, ei nimirum, *quod Scholaſtici Theologi datum homini ad*
L. 3. c. 34. *bonum moris cogitandum, volendum & faciendum, appellant commune & generale Dei auxilium, quia omnibus tum bonis tum malis hominibus dari ſolet, & ad omnia opera bona, tum naturæ, tum moris.* Hanc Bonaventuræ ait eſſe *generalem influentiam;* de hoc generali auxilio interpretandum illud quoque cenſet, *Sine me nihil poteſtis facere.* Speciale definit eſſe, quod datur ad opera gratiæ, vel fidei; ſed maximè ſpeciale, quod *datur ad ſemper vel diu honeſtè pièque vivendum, ad opera ardua & difficilia virtutis facienda, ad magnas & vehementes tentationes vincendas.* Sed rurſus ibidem de
Ibid. q. 8. auxilio generali, illud ait *vocari à Scholaſticis generale & commune, tum quia datur probis & improbis, Chriſtianis & Paganis; tum quia datur ad bona opera naturæ & rationi conſentanea. Alii ut Gregorius, Capreolus, Major illud ſpeciale appellare maluerunt, quia diſtinctum eſt ab eo quo Deus cum homine facit actum malum, non ut malum, ſed ut actum. Omnes tamen contra Pelagium conveniunt, illud auxilium neceſſarium ad bene cogitandum, bene volendum, bene operandum, & eſſe gratuitum auxilium, hoc eſt, ſine ullo merito hominis dari, nec eſſe ſupernaturale, quia datur ad opera naturæ, & rationi conſentanea, non ſupernaturalia.*

Jam verò quod per virtutes infuſas detur poteſtas bene operandi, etiamſi præterea opus ſit auxilio Dei moventis illis conſentaneo, idem perſæpè ibidem docet. *Primus homo acceperat ſingulares virtutes & dona, quibus poſſet omne pec-*
L. 3. c. 35. q. 8. *catum etiam veniale cavere. Nunc virtutes & habitus ſupernaturales infuſi dant homini, quo à peccati labe ſervetur, & quo poſſit lethalia peccata in poſterum devitare; ſed non dant, quo poſſit omnia venialia declinare.* Eadem ratione commune ſupernaturale auxilium Dei, prædictis habitibus infuſis conſentaneum, datur homini, quo à peccato ſurgat, & quo lethalia peccata devitet; ſed non datur, quo omnia peccata venialia declinet: quoniam eſt auxilium cum habitibus ſupernaturalibus infuſis congruens, & illis reſpondens.

EX FERDINANDO VELLOSILLO

An. 1601.

Epiſcopo Lucenſi.

SCripſit Velloſillus *in Chryſoſtomum & in quatuor Doctores Eccleſiæ Advertentias Theologiæ Scholaſticæ:* quibus verbis abundè declaratur operis conſilium.

Docet hic primò poſſe aliquod, non poſſe *omne* bonum morale peragi ab homine lapſo, *ſine auxilio ſpeciali. Bifariam dicitur aliquid poſſibile,* In tom. 1. Chryſoſt. quæſito 9.
vel potentia logica, quia non implicat contradictionem; vel moraliter, & modo humano loquendo. Simile eſt de infirmo, qui poteſt iter agere per unam leucam, & tamen per tres non poteſt. Sic ergo dicimus, poſſe hominem unum, aut alterum opus bonum morale operari; & tamen omne, & in omni eventu, & toto vitæ curſu ſine auxilio ſpeciali non poteſt. Sicubi Chryſoſtomus gratiæ prævenientis neceſſitatem elevare videatur, molliùs illum ex aliis ejuſdem contextibus interpretandum tradit.

Ad moralia enim bona opera nunquam deſtituitur quiſquam generali Dei concurſu ad bonum inclinante, quem tamen homo deflectit non rarò ad peccandum. *Conſtanter aſſerendum eſt omnia operum noſtrorum vitia & defectus omnes nobis,* In to. 5. Hieronymi quæſt. 7.
ſed non Deo imputari debere. Nos enim ſumus, qui ad mala opera generali ejus concurſu abutimur, cùm ille paratiſſimus ſit nobiſcum ad bona cooperari. Et quemadmodum nemo imputat fabro homicidium, gladio ab ipſo bona intentione facto perpetratum; neque Angelo motori orbium cæleſtium mala quæ per eorum influxum facimus; neque vitium malæ ambulationis claudi in tibiam detortam rejicimus, neque vitium ſcripturæ malè exaratæ ab optimo ſcriba in papyrum malam, aut in calamum malè temperatum; ita prorſus neque peccata noſtra Deo imputari debent, qui auxilio ſolùm generali ad ea concurrit; ſed nobis qui ab ipſius lege deflectimus, & claudicamus, & ipſius influxum in malum detorquemus.

Et rurſum de generali gratia conſequenter ibidem, *A nobis ergo ipſis eſt, quod deficimus,* Ibidem.
quod erramus, & quod perimus. Ille ſemper ſtat ad oſtium & pulſat, ſemper vocat, ſemper allicit, ſemper hortatur & inſtigat ad bonum. Ideo veriſſimè Auguſtinus ait, Deo authore, nemo fit deterior. Quod & ex Tridentino ibidem
In B. Ambroſium q. 22. & ad tom 3. Aug. q 18. & ad to. 10. q. 8. nititur confirmare. Ideo & alibi prolixè confirmat, non omnia infidelium opera eſſe peccata, etiam eorum qui Deum eſſe, vel unum eſſe neſciunt.

Si quæras autem, an per gratiam hanc generalem, facienti quod in ſe eſt, detur gratia ſanctificans; reſpondet convenienter antedictis, cùm aliqua, non omnia opera moralia fieri poſſint ſine gratia habituali, ſine hac perſpicuè neminem prorſus facere quod in ſe eſt: ideoque non tantùm nihil meriti, ſed etiam nihil diſpoſitionis in his eſſe ad gratiam. *Dicimus quod de* In tom. 4. Aug. q 9.
facto homo nunquam facit totum quod poteſt, niſi gratia habitualis opera naturalia concomitetur; Lex autem Dei eſt quod illi communicet gratiam, qui ſatagit ſe ad illam præparare.

Efficaciam gratiæ habitualis jam apertè inſinuavit Velloſillus, cùm docuit poſſe cum gratia habituali, non poſſe ſine ea vitari *omnia* pecca- In tom. 1. Chriſ. q. 10.
ta, & opera moralia *omnia* peragi. Quia nimirum poteſt ſanus, quæ non poteſt æger. Ideo rurſus idem: *Omne bonum quod poterat Adam in ſtatu naturæ integræ, propter ſanitatem naturæ, poteſt nunc homo per gratiam & auxilium ſpeciale Dei.* Auxilium ſpeciale & gratiam habitualem pro uno & eodem hìc habet. Unde mox, *Ut vitam æternam in utroque ſtatu homo poſſit mereri, indiget auxilio ſpeciali, vel gratia gratum faciente.* At multò etiam ſplendidiùs infrà de eadem efficacia gratiæ habitualis, *Divus* In Tom. 3. Aug. q. 19.
Thomas dicit nullam virtutem eſſe, quæ ita inclinet ad actus ſuos, & ita delectabiliter operetur, ſicut charitas. Forma quanto perfectior eſt, tanto perfectiùs operatur. Charitas autem perfectior eſt omnibus virtutibus. Ergo. Item, Charitas eſſentialiter amor eſt, & ex amore paſſiones omnes proficiſcuntur, & in objectum ſuum tendunt; ex quo provenit, quod qui verè diligit, faciliùs & promptiùs operetur. Item charitas eſt amor Dei, qui ſummum bonum eſt,

ideo magis inclinat, & ex majori inclinatione major delectatio & promptitudo oritur. Addit virtutibus acquiſitis excludi habitus contrarios virtutum, non infuſis; ideo ſentiri magis illas, quàm iſtas: *Cæteris tamen paribus virtus infuſa amplius inclinat, quàm acquiſita; quia ſi duo exerceantur in operibus miſericordiæ, & alter ſit in gratia, alter verò non, majorem promptitudinem in ſe experietur qui in gratia eſt, quàm alter qui in mortali manet. Secundò dicimus, quod aliqualiter etiam virtutes infuſas experimur. Quia ſi baptizatus, & non baptizatus æqualiter ſe exerceant in operibus charitatis, qui baptizatus eſt, promptiùs & delectabiliùs & majori ſuavitate operatur, quàm alius operetur.*

In tom. 2. Chriſ. q. 13. Denique de prædeſtinatione cenſet Velloſillus *non eſſe hæreticum dicere dari aliquam cauſam prædeſtinationis & reprobationis ex parte prædeſtinatorum & præſcitorum. Probatur, quia Catholici & graves Doctores id aſſerunt. Et licèt Auguſtinus id retractaverit, ſed non tanquam hæreticum. Secundò quia Eccleſia huc uſque id non definivit; & ſi cognoviſſet eſſe hæreticum, Tridentinum Concilium damnaſſet, quod non fecit.* Acriter tamen pugnat Velloſillus pro electione ante prævisa merita: quì autem ea concordet cum libertate noſtra, ſic populariter exponit: *Demus quod ab æterno Deus nullum omnino prædeſtinarit, neque reprobaverit, ſed ſolùm exerceat miniſterium optimi rectoris & gubernatoris univerſi, cujus munus eſt præmio afficere bonos, & malos punire. Hoc ſuppoſito,* In tom. 10. Aug. q. 19. *Nunquid non aliqui fuiſſent boni & aliqui improbi? Utique, neque in dubium cadere poteſt. Iſto ergo modo aſſero quod Deus prædeſtinavit juſtos, & iniquos reprobavit, & omnes dimiſit ita liberos, ac ſi nihil prævidiſſet, neque ordinaſſet.* Quod totum adprimè quadrat noſtris rationibus, qui actiones ſinngulas omnino liberas arbitramur eſſe, nec ante ſæcula à Deo omnes præfinitas; ſed ita homini permiſſas, ut à divina tamen providentia circumſcribatur. Unde & infrà Velloſillus Catharini quidem illam doctrinæ partem ſuggillat, quæ prædeſtinationem aliquorum poſt prævisa merita ſtatuebat; nequaquam autem illam, quæ eximiorum electorum ſalutem per varia media ſuffulciebat, quæ ſigillatim fruſtrari poſſent, non conjunctim. Et idem alibi quòd confirmati in gratia In tom. 1. Chriſ. q. 10. non peccent, derivat ex *ſpeciali providentia aſſiſtentis Dei.*

An. 1596.

EX JOSEPHO ANGLES

Valentino Ordinis Minorum, Theologiæ Profeſſore, poſtea Epiſcopo Boſanenſi.

FLores Theologicarum quæſtionum hic Sixto V. P. M. nuncupavit in librum ſecundum ſententiarum, ex quibus iſta libabimus.

Gratia habituali roborari & inclinari ad bonum voluntates ſic ille docet; hanc enim eſſe D. 26. q. 1. art. 1. liberatricem, hanc propriè Chriſti gratiam, hanc charitatem: *Gratia idem eſt quod donum in anima reſidens, à plenitudine gratiæ Chriſti ad eam derivatum, de qua, Gratia Dei per Jeſum Chriſtum facta eſt, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Hæc enim gratia eſt quæ liberat, hanc Scholaſtici Doctores vocaverunt gratiam gratum facientem. Hæc eſt quæ proprio nomine gratia Chriſti, ſive gratia per Jeſum Chriſtum appellata eſt. Quæ etiam gratia juſtificans nominatur; de qua Paulus ſubtiliter philoſophatur, & de qua omnino nobis futura diſputatio eſt; diſſerendum enim nobis eſt de gratia, qua juſtè vivitur, aut ſaltem injuſtè actæ vitæ venia obtinetur.* Et infrà, *Gratia gratum faciens dicitur operans, quatenus hominem ſanat, & juſtificat; cooperans, quatenus voluntatem ad benè operandum inclinat.*

Et ſancto Thomæ alludens infrà, *Ut agentia naturalia per ſuas formas moventur ad operandum; ut per habitum moralem ad actus ſtudioſos; & per habitum ſupernaturalem, ut charitatem infuſam, moventur ad operandum actus, quorum finis eſt ſupernaturalis. Ratio eſt, quia Deus agentibus tam naturalibus quàm liberis largitur formas, quibus faciliter & delectabiliter operentur. Hoc docuit Scriptura ſacra quando dixit, Deum diſponere omnia ſuaviter.* Quin & infrà probat *de habituali, non de actuali charitate* loqui Paulum, cùm ait, *Charitas Dei diffuſa eſt, &c.* Ne & ipſe extra charitatem fuiſſe dicatur, cùm penulam ſibi ſuam à Timotheo referri mandabat; nec enim tunc actu de charitate cogitabat. *Denique ſi agentibus naturalibus præſtat Deus principia operandi, ut igni calorem, & aquæ frigiditatem; multò magis voluntati præſtabit habitum, quo perfectiùs, & faciliùs eliciat actum erga ipſum Deum. Quod patet exemplo juſtorum, qui faciliter, & delectabiliter, & intensè dilectionem* Ibid. d. 26. q. 2. *meritoriam operantur.* Eadem ſæpiùs inculcat, quodque una, & eadem gratia habitualis tum operans & præveniens ſit, quatenus nos formaliter Deo gratos facit; tum cooperans & ſubſequens, quatenus *inclinat ad meritoriè operandum.*

Inſtructus autem ſemel habituali gratia, *ſpeciali inſuper Dei auxilio, & peculiari concurſu* Ibid. d. 28. q. 1. *eget ut poſſit omne peccatum cavere, & omne præceptum per totam vitam adimplere. Ut enim ex Auguſtino Thomas, ſicut oculus corporis pleniſſimè ſanus, non poteſt cernere, niſi lucis candore adjutus; ita neque homo perfectiſſimè etiam juſtificatus, niſi æterna luce divinitus adjuvetur, poterit rectè vivere.* At eodem non eget, ut ſingula, vel peccata vitet, vel præcepta impleat; quin immo *Homo in gratia conſtitutus poteſt abſque auxilio ſpeciali plura & perfectiora opera per ſolam gratiam habitualem facere, quàm in mortali exiſtens. Et ratio eſt, quia gratia gratum faciens dat animæ robur adverſus ſenſualitatem; non quod malitiam ſenſualitatis extenuet, ſed quia vires animæ auget.*

Jam ad actualem gratiam veniamus, ſive generalem, ſive ſpecialem, & maximè ſpecialem, ſeu efficaciſſimam. Tria operum genera Scriptor iſte diſtinguit: *Primi generis ſunt, quæ* Ibid. d. 26. q. 1. art. 1. *longo tempore noſtram juſtificationem antecedunt, qualia ſunt auxilia prævenientia, ut prædeſtinatio ab æterno, vocatio interior per inſpirationem, ſive exterior per concionatorem, per flagella, terror pœnarum, gloriæ deſiderium, de quibus in Apocal. Ego ſto ad oſtium & pulſo. Secundi generis ſunt productiones qualitatum ſupernaturalium, ut infuſio fidei & gratiæ, quibus homo formaliter juſtificatur. Tertii generis ſunt opera intermedia, quæ ſequuntur poſt auxilia prævenientia, & antecedunt gratiam juſtificantem: tales ſunt actus fidei, & ſpei, & dilectionis, & pœnitentiæ, diſponentes nos ad gratiam. Primi & ſecundi generis opera ſunt à Deo ſine nobis; reſpectu operum tertii generis non ſe habet homo paſſivè tantùm, verùm etiam activè; cooperatur enim Deo voluntas.*

Rurſus apud eundem duplex eſt gratia, *operans & cooperans, ſive adjuvans.* Ibidem. Prima eſt *auxilium præveniens, quam Deus in nobis ſine nobis operatur, & hanc frequentiſſimè communi-*

municat Deus peccatoribus, quando per terrores, ſive gloriæ deſiderium illos ad pœnitentiam provocat. Secunda eſt *auxilium concomitans ipſam pœnitentiam, & dicitur gratia cooperans, non ob aliud, niſi quia ille actus, ſcilicet pœnitentia, non elicitur à ſolo Deo, ſed etiam à nobis. Et eſt hæc gratia actualis concurſus, ſive actualis volitio Dei movens nos ad peccatorum deteſtationem eliciendam. Non enim poſſemus moveri, niſi à Deo movente, inſtar mobilium naturalium, quæ non à ſe, ſed ab alio moventur*. Concomitantis autem, ſeu adjuvantis auxilii ſumma & invictiſſima efficacia mox ita aperitur, *Auxilium adjuvans, ſive concomitans, non eſt qualitas poſitiva, ut eſt gratia gratum faciens; ſed ſolùm eſt volitio divina, qua vult voluntate beneplaciti, & non tantùm voluntate ſigni, peccatorem ſufficienter pœnitere. Et quoniam quibuſdam concedit hoc auxilium adjuvans, quibuſdam verò negat, ideo auxilium ſpeciale nominatur. Conceſſit illud Petro, & negavit Judæ, & ideo ille pœnituit, & iſte deſperatus laqueo ſe ſuſpendit*. Prævenienti ergo gratiæ quandoque reſiſtitur, at gratia adjuvans ſeu concomitans ſuo nunquam fruſtratur effectu, ideoque quibuſdam proculdubio negatur. Unde mox, *Quamvis initium noſtræ juſtificationis ſit à ſolo Deo, nos variis modis excitante; hoc tamen initium ſine uſu liberi arbitrii ſuum effectum haud ſortitur; quia poſſumus hæc auxilia prævenientia rejicere, ut rejecit Pharao, &c. Ultima diſpoſitio ad juſtificationem, quæ eſt converſio in Deum, hoc eſt actus pœnitentiæ, aut dilectionis, non eſt opus ſolius Dei, ſed etiam arbitrii noſtri liberi, auxilio divino concomitante adjuti*.

Illud ergo hìc inſinuatur, auxiliis prævenientibus poſſe voluntatem, vel diſſentire, vel hactenus aſſentiri, ut *initium* aliquod inchoet diſpoſitionis ad juſtificationem: at perfectam & ultimam diſpoſitionem non petfici, niſi auxilio concomitante, quod nunquam ſuo fruſtratur effectu. Quod non omnibus datur, quod meritò negatur iis, qui auxiliis prævenientibus abutuntur. Unde idem rurſum, *Gratia peculiariter* D. 26. q. 1. *hominibus communicata triplex eſt: ſcilicet auxilium generale, auxilium præveniens, & auxilium concomitans noſtram juſtificationem. Differunt hæc tria auxilia in hoc, quod duo priora ſunt in noſtra poteſtate, quia poſſumus illis reſiſtere, vel acquieſcere. Et primum de auxilio generali quoad opera moralia, quæ poſſumus viribus naturæ elicere, patet, quia eſt fruſtrabile. Similiter de auxilio præveniente conſtat, Vocavi & renuiſtis*.

Quod autem generale auxilium, nulli unquam denegetur; quod auxilium ſpeciale non ſemper, non omnibus detur; quodque ſi denegetur, prior hominis culpa, & contemptus auxiliorum generalium id efficiat, liquet ex eodem: *Auxilium generale nemini unquam niſi miraculosè a Deo* D. 26. q. 2. *denegatur, &c. Speciale verò ad actus meritorios, ut ad pœnitendum multis citra miraculum denegatur, ut Pharaoni, quando fuit cor ejus induratum, & Judæ, quando laqueo ſe ſuſpendit. Hinc denegatio auxilii ſpecialis nihil aliud fuit, quam Deum non habuiſſe volitionem, ut dictos ſuorum peccatorum pœniteret, quemadmodum voluit, ut beatum Petrum pœniteret: & ideo dicitur ſpecialis, quando citra miraculum uni conceditur, & alteri denegatur. Subſtractio auxilii ſpecialis ad pœnitendum neceſſarii eſt pœna peccati. Ratio eſt, quia ex eo quod aliquis abutitur auxilio generali ad benè moraliter operandum, ſubſtrahitur illi auxilium ſpeciale ad converſionem neceſſarium. Ideoque illi imputatur, quia fuit volita ſubſtractio in ſua cauſa*.

Auxilio igitur ſpeciali adjuvanti vel concomitanti nunquam reſiſtitur, etſi reſiſti poteſt: generali ſeu prævenienti, quandoque reſiſtitur, unde *in noſtra poteſtate eſſe* dicitur; & omnibus dari, etſi non omnes conſentiant. Generalium auxiliorum bono uſu non mereri, ſed impetrare poſſumus auxilium ſpeciale, abuſu propulſare: *Gratia adjuvans eſt volitio divina,* Ibidem. *qua Deus vult nos elicere tales actus, qui ſunt immediata diſpoſitio ad gratiam, ut credere, ſperare, diligere, pœnitere, ſicut oportet ad juſtificationem. Et licèt tale auxilium non ſit in poteſtate hominis, eſt tamen in ejus poteſtate tale auxilium bonis operibus moralibus impetrare: quæ quidem opera moraliter bona poſſunt fieri ex viribus naturæ, & auxilio generali Dei, quod nemini unquam denegatur*.

Et mox ait, *gratiam excitantem ad voluntatem ſigni pertinere, quæ eſt impedibilis, & ideo non eam ſemper ſuum ſortiri effectum: multos quin etiam non converti, quibus majorem Deus gratiam excitantem confert. At verò gratia adjuvans eſt voluntas beneplaciti, quæ impediri non poteſt: & ideo illi perfectiùs convertuntur, quibus Deus majorem gratiam adjuvantem confert; ut patet exemplo Petri, Pauli, Magdalenæ*. Denique ut ille ibidem ait, *Gratia excitans præcedit tempore juſtificationem: at gratia adjuvans natura præcedit, non tempore, noſtram juſtificationem & converſionem*. Et rurſum, *Gratia adjuvans eſt entitas increata, ſcilicet volitio divina, qua Deus vult aliquem ſufficienter pœnitere; gratia autem excitans eſt entitas creata, ſcilicet increpatio in Paulo, & in Pharaone flagella*.

De facientibus autem quod in ſe eſt, ſic ille cenſet, *Si faciant quod in ſe eſt, cum generali* D. 26. q. 3. *tantùm concurſu Dei, non ſtatim gratiam conſequuntur, nec ſpecialiter adjuvantur à Deo, quia non ordinavit Deus hunc actum ad gratiam; tunc quamvis faciat totum quod in ſe eſt per naturam, non conſequitur gratiam: & ratio eſt, quia donum gratiæ excedit omnem virtutis humanæ præparationem. At faciens quod in ſe eſt ex ſpeciali Dei concurſu, ſtatim neceſſitate infallibilitatis conſequitur gratiam. Quia hæc eſt voluntas Dei infallibilis*. Ex quibus illud ſequitur, *Poſſe contingere, ut ſint duo qui intenſivè & extenſivè de peccatis æqualiter doleant, & unus, & non alter eorum gratiam conſequatur: ut patet Saulis, & Davidis exemplo. Hinc quod unus tunc & non alter gratiam conſequatur, non erit ex parte hominis pœnitentis, ſed ex parte Dei, cujus intentio fuit ut ille cujus cor movet, aſſequeretur gratiam, & non alter. Et hoc eſt negare uni auxilium ſpeciale, & alteri concedere*. Quod ipſum D. 27. q. 1. art. 2. confirmat inferiùs, dum ait, *Opera moraliter bona extra gratiam facta non ſunt etiam de congruo auxilii ſpecialis neceſſarii ad reſurgendum meritoria. Non enim eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei, qui cujus vult miſeretur, & quem vult indurat*. Subdit, etſi meritoria non ſint, eſſe tamen impetratoria auxilii ſpecialis, ex infinita miſericordia Dei.

Cùm hæc autem pugnare inter ſe & collidi videantur, quod Deus ſpeciale auxilium donet quibus vult, non autem facientibus quod in ſe eſt ex auxilio generali; & quod illud idem ſpeciale auxilium impetretur per opera moralia facta ex auxilio generali: non video, quì melius poſſit hæc conflictatio ſedari, quàm ſi dicatur, ut infrà hìc dicitur, quod *Homo in ſtatu naturæ lapſæ ſolo generali auxilio ſervare* D. 28. q. 1. art. 2. 4. *collectivè omnia præcepta moralia, quæ ſunt legis naturæ, ut præcepta virtutum, abſque ſpeciali Dei auxilio haud poteſt. Ratio ſumitur ex diſcrimine inter ſtatum naturæ integræ & lapſæ. Singula autem præcepta adimplere poteſt cum generali concurſu*. Quod & inferiùs rurſum inculcat.

Cum ergo nemo poſſit ſine ſpeciali auxilio, ſive ante, ſive poſt juſtificationem, ſervare omnia præcepta legis naturæ, & opera moralia virtutum omnia exercere, etſi poſſit ſingula; nemo ſanè poterit impetrare ſufficienter auxilium ſpeciale; & ita in poteſtate erit Dei illud conferre electis ſuis, etſi & ipſis negare æquè poſſet; etſi & ipſi non omnibus, immo & paucioribus forſitan quàm multi reprobi perfuncti ſint virtutum moralium operibus.

Si autem convenienter aliis Scoti ſectatoribus author iſte doceat, quod ut voluntas Dei concomitans, ita & gratia concomitans, ſeu adjuvans ſuo nunquam fruſtretur effectu; Adverte hìc primò non ſigillatim exprimi ab eo, qua in re ſita ſit hæc efficacia invictiſſima; ſed tantùm affirmari quòd nunquam irrita cadat, quod & nos confitemur, & poſſet illa efficacia vindicari multitudini auxiliorum indeclinabili. Secundò hæc gratia adjuvans efficit ultimam & perfectiſſimam diſpoſitionem ad gratiam & juſtificationem; præivit autem conſenſio voluntatis, & imperfecta diſpoſitio excitata per gratias excitantes & auxilium generale. Ubi autem præceſſit conſenſio voluntatis, jam nec nos moramur, quin Deus ſi volet, prædeterminet indeclinabiliter voluntatem, priori aſſenſu ſuo rata deinceps omnia habentem. Tertiò hæc Scoti & ejus gregalium voluntas concomitans adjuvanſque, etſi excogitata primùm à Scoto fuerat, ut Thomæ Aquinati & ejus doctrinæ adverſaretur de rerum etiam futurarum & contingentium & liberarum præſentia in æternitate Dei, unde præſcientia Dei elucidaretur, ſine ullo ad Dei decreta confugio; cùm ipſe hæc præſciri omnia diceret in voluntate & concurſu Dei concomitante & indeclinabili: annis tamen ab hinc admodum centum in eandem propè doctrinam defluxere ipſius ſancti Thomæ interpretes eximii. Pro concomitante enim & adjuvante, præmoventem & prædeterminantem invexere tum voluntatem Dei, tum gratiam: ſed & ea nominum magis quàm verborum pugna eſt. Etſi enim concomitans illis dicatur gratia, natura tamen præit, & principatu: etſi his præmovens, non tamen præcurrit tempore: utriſque indeclinabiliter torquet voluntatem. Quartò denique perinde & his manus dabimus, ſi æquè aſſentiantur priùs aſſenſum voluntatis impetrari per auxilia prævenientia, quæ aliquando effectum ſortiantur.

EX PETRO DE LORCA
Ciſtercienſis Ordinis.

Malderus, 1. 2. q 111, art 3. Vide & Malderum, pag. 5·4. 501. 506. 516.

TAntò pluris faciendus hìc nobis eſt Petrus de Lorca in his de Gratia quæſtionibus, *quod ſine partium ſtudio magis viſus eſt rem tractaſſe*: ut ait Malderus Epiſcopus Antuerpienſis, ex quo pauca hæc delibabimus, quòd facta non ſit nobis copia hujus Theologi operum.

Docet ergo Petrus de Lorca, præter gratiam ſufficientem, eſſe & efficacem, qua fiat, ut infallibiliter agamus; non neceſſariam illam eſſe ad omnia opera ſupernaturalia; nunquam à ſancto Thoma ſtabilitam eſſe motionem prædeterminantem & ſemper efficacem ad omnia opera naturæ & gratiæ; Cajetanum, Conradum & Capreolum ita interpretatos eſſe ejus ſententiam, ut hanc ei doctrinam non adſcriberent; prædeterminationi phyſicæ adeò non ſtuduiſſe Scotum, ut vehementer eam oppugnarit; priſcorum Theologorum neminem ejus meminiſſe; Auguſtinum, Patres, Concilia ita ſenſiſſe, Gratiam efficacem nunc neceſſariam eſſe propter vulnera, quæ per peccatum nobis inflicta ſunt, non propter ſubordinationem cauſarum ſecundarum ſub imperio primæ; Si gratia prædeterminans ſemper eſſet neceſſaria, nullam aliam fore, quæ verè ſufficiens eſſet, aut quæ daret poteſtatem agendi, cùm agere poſſet nemo ſine prædeterminatione phyſica; ne in noſtra quidem poteſtate fore, ut ad eam præpararemur, cùm id fieri non poſſet niſi operatione, quæ illam ſupponeret. Ita ergo repudiata prædeterminatione phyſica, inde id concludit, auxilium efficax neceſſarium eſſe ad converſionem & ad perſeverantiam. Etſi enim poſſit fieri converſio per auxilium ſufficiens, non fit tamen. Quod his efficax eſt auxilium, aliis non eſſe. Infallibilitatem gratiæ efficacis non eſſe plerumque niſi moralem, inſpirandis cogitationibus intus & affectibus piis; foris autem proponendis objectis, movendo cordi accommodatis. At extra uſitatum ordinem poſſe à Deo adhiberi gratiam phyſicè prædeterminantem, quando videt aliam quamvis irritam fore, lubetque omnipotentiæ ſuæ ſpecimen dare in converſione peccatoris. Non vult tamen motionem hanc divinam prævenientem eſſe, aut propriè prædeterminantem; ſed tantummodo adjuvantem, & concomitantem; & ipſummet eſſe voluntatis noſtræ actum, ut ab omnipotentia Dei & à noſtra voluntate manantem.

BELGÆ.

EX VVILLELMO LINDANO
Ruræmundenſi, & Cornelio Janſenio Gandavenſi Epiſcopis.

An. 1570.

Gratia habitualis inclinat ad bene operandum, quia charitas & dilectio juſtitiæ eſt. Gratia generalis præſto eſt omnibus, ut non peccent, & ſe gratiæ præparent veriſſimæ. Gratia propoſiti divini efficaciſſima eſt ex protectione Dei, ex perſuaſione eblandiente conſenſum, ex timoris cum charitate conſpiratione.

LIbertatem ſeu boni facilitatem, quam in Adamo amiſimus, per Chriſti gratiam, nimirum habitualem, reſtitui nobis ex Auguſtino & ſui ævi Theologis docet Lindanus, maximè ex Ruardo Tappero, cujus ut *Theologorum ſua memoria phœnicis*, & colendiſſimi magiſtri veſtigia ubique legit. Præmiſſis enim Auguſtini verbis, quòd *libertas periit per peccatum, ſed illa quæ in paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate juſtitiam; propter quod natura humana, divina indiget gratia, dicente Domino, Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: utique liberi ad bene juſtèque vivendum. Nam liberum arbitrium uſque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent maximè omnes, qui cum delectatione peccant: & amore peccati, hoc eis placet, quod libet.* Ubi Lindanus addit, *Porro quod ad peccandum eſt liberum, hauddubiè liberum eſt. Rurſus liberum hominis arbitrium Chriſti gratia ſanari, priſtinæque reſtitui libertati, ut jam non modò ad peccandum, ſed ad bene quoque agendum, ſit verè liberum.* Innumera ad hoc loca Auguſtini à Roffenſi, Tappero, & aliis collecta ait. Sed Tapperi maximè *aureos Commentarios* conſuli jubet contra Lutherum, ut *catholica de libero arbitrio doctrina abundantiſſimè hauriatur.*

Panopl. Evang. l. 1. c. 16.

Gratiæ autem vis quæ & quanta ſit, docet, dum id ait nobis adversùs hæreticos controverti. *Liberum arbitrium rectè beneque, & quod Deo placitum ſit, operetur, an per ſe, nullaque Chriſti gratia & auxilio adjutum; an hujus potiùs præſidio tam excitatum, quàm invitatum, erectum, ſuffultum, ac porrecta quaſi manu directum? Multa eſt Scriptura in commendando divino auxilio, quo noſtra ad bene agendum adjuvatur infirmitas, eruditur cæcitas, ac inchoata Dei dono rectè operandi perficitur facultas.* Illud mox

Ibid, c. 17.

velut ex fide Catholica propugnat adversus Calvinum; Paulum gratiæ *cooperatorem*, & gratiam Paulo *cooperatricem* fuiſſe. *Jam auxilium adeo non excludit operam & cooperationem ejus qui juvatur, ut eam neceſſariò includat. Nam qui adjuvatur, ſi ita ab alio adjuvatur, ut nihil operetur ipſe, non jam adjuvatur, ſed opera levatur & liberatur. Neceſſe eſt igitur ut cæleſtis illa gratia, quæ cum Paulo eſt operata, fuerit non omnium effectrix, ſed omnium cooperatrix.*

Sed quæ ſit illa Chriſti *gratia liberans, qua priſtinæ reddimur integritati, etſi non ſanitati atque incolumitati, qua adjuti poſſumus operari rectè*, ſubinde aperit, cùm ait eſſe *ſaluberrimum medicamentum, donumque cæleſte, nobis per fidem ac fidei ſacramenta communicatum, &c. Spiritum quem in Baptiſmo concipimus, &c.* Sed hujus gratiæ per Baptiſmum impartitæ ſeu Spiritus inhabitantis quanta ſit efficacia, eleganter ſtatim ſubjicitur: *Hic porro Chriſti Spiritus, ſive* Ibid. c. 18. *anima vivificans, Chriſtianis per Chriſtum impertita, eſt non ipſius qui vivit anima, ſed cæleſte divini Spiritus chariſma, gratia, atque donum, quod ſuorum cordibus per Spiritum ſanctum communicat. Charitas Dei, inquit Paulus, diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Fieri igitur nequit, quin hic cæleſtis Spiritus baptizatis verè communicatus, ſuas quoque cæleſtes vires exerat, illaque efficiat in hominibus univerſa, quorum efficiendorum facultate divinis in litteris præditus legitur. Proinde ſicuti animam peccato mortuam verè vivificat, atque priſtinæ illi vitæ cæleſti reſtituit: ita eandem peccati vulneribus ſauciam ſanat, & ſerpentini illius afflatus veneno liberat, priſtinæque reddit incolumitati. Unde humanam mentem divina imbuit cognitio, affectumque cæleſtis ille accendit amor, igniſque ille inflammat, quem Chriſtus venit mittere in terras.* Ubique hìc præſto adeſſe ſubintelligitur motio & influentia actualis cauſæ primæ, quæ ne naturalem quidem motionem à naturalibus, nedum ſupernaturalem à ſupernaturalibus formis abſtinet.

Idem alibi ex ſanctis Patribus, maximè ex Cypriano confirmat, ajente per gratiam Baptiſmo infuſam, *nos in novum hominem reparari,* L. 4. c. 17. *tum mirum in modum confirmare ſe dubia, patere clauſa, lucere tenebroſa: facultatem dare, quod priùs difficile videbatur; geri poſſe, quod impoſſibile putabatur.* Verè ergo poſſibilia fiunt mandata per hanc Baptiſmi gratiam. Si minùs autem nunc perfectè diligitur Deus, non eo prævaricatores ſumus, ſed humiles eſſe monemur, L. 3. c. 19. & quo ſuſpiremus oſtenditur, quo enitamur. *Illud animadvertendum, non eſſe Decalogum homini præſcriptum, ut omni eum ex parte hac in vita præſtet, atque impleat perfectiſſimè: ſed quaſi ſcopum eſſe præfixum, in quem omnes animi & cogitationes & cupiditates intenderentur, &c. Pharum in iſto mundi ſalo præfert Decalogus, &c. Cavendum, ne Deum impoſſibile quidquam præcepiſſe ſentiamus, &c. Quemadmodum igitur illo dilectionis præcepto bonum homini præcipitur faciendum, non autem perficiendum: ita concupiſcentiæ prohibitione malum vetatur faciendum, non quidem ut non concupiſcat, ſed ut poſt concupiſcentias non eat.*

Modum denique efficaciſſimæ gratiæ etſi vix attingit Lindanus, etſi ex Tappero cui ſe totum committit, colligi poſſit quid ipſe ſenſerit, unicum tamen ejus locum adſcribam, ut ejus hac L. 3. c. 18. de re ſententia hinc etiam patefiat: *Non eo pacto accipienda ſunt eſſe Spiritus ſancti in nos diffuſi opera, quaſi nos Enthuſiaſtarum ritu agamus nihil, agamur ſolùm, inſtrumenti inanimati modo, lutique in hanc, vel illam formam efficti manu figuli: ſed quod occultiſſimis illis tractibus primùm invitati, leniſſimiſque motibus acti, bonum opus ſcientes volentes perficiamus.* Hic eſt planè modus efficaciæ hujus invictæ, *motibus leniſſimis* ob noſtram libertatem, *occultiſſimis* ob divinæ intentionis infallibilitatem. Non aliter prorſus quàm Dux & Imperator invictus & infallibiliter victor futurus, per milites, quorum ſinguli vinci poſſunt, & perſæpè cadunt; multitudine tamen militum, ſapientia, arte, fortitudine Ducis certam reportat victoriam. *Ut victoriæ cauſa Imperator militibus manum gladio armat, animos verbis erigens, aciem ſcientia militari dirigens, cuneos componens, alaſque diſponens; ſic Spiritus ille cæleſtis tyronum Chriſti pædotriba, militumque dux veriſſimus, victoriæ omnis adversùs peccati & diaboli phalanges unus eſt author atque effector. Contrà ſicut ille vincit Imperator, ſed militum opera, ſed commilitonum induſtria, ad eum prope modum & per nos Chriſti Spiritus Evangelio collaborantes, cæleſtique illi vi nobis inſpiratæ cooperantes, diaboli deſtruimus opera, hoſtiumque catervas profligamus.* Ita prorſus etſi nulli militum, ſeu auxiliorum gratiæ divinæ ſingulatim inſit vis invicta & infallibilis; eorum tamen innumera multitudine & robore permagno, ſed maximè Ducis, ſive Chriſti imperatoris conſilio, ſapientia, intentione, omnipotente propoſito, directione, protectione infallibiliter debellatur impietas, gratia vincit in impii juſtificatione, vel juſti perſeverantia.

Lindano ſuccedet Janſenius Gandavenſis Epiſcopus, in hæc verba Chriſti: *Qui facit peccatum,* Concord. Evang. c. 77. *ſervus eſt peccati. Quia peccatum ei dominatur, ita ut obnoxium teneat morti æternæ. Denique quia ipſum ſua vi continuè ad aliud & aliud peccatum trahit. Adeo ut in peccatoris perſona dicat Paulus, Non quod volo bonum, illud ago; ſed quod odi malum, illud facio. Non quod neceſſitate aliqua & præter voluntatem propriam homo aliquod peccatum committat; ſed quod homini per peccatum averſo à Deo, & ejus gratia deſtituto, tanta ſit infirmitas ſpiritus, ut non poſſit omnia peccata vitare: tantaque fortitudo concupiſcentiæ in carne, ut frequenter in peccatum hominem pertrahat.* Ubi vides 1. omnem impium eſſe *gratia* deſtitutum, & ideo peccare. Quæ utique nonniſi habitualis gratia eſt. 2. Deſtitutum gratia peccare non omni actu, ſed *frequenter*: & poſſe ſingula, non poſſe *omnia* peccata vitare. 3. Eam ergo eſſe efficaciam gratiæ habitualis, ut det non ſolùm ſingula, ſed omnia poſſe vitare peccata. 4. Utrique ſtatui ſupponitur non deeſſe motio auxilii generalis, quo & impius ſingula, & juſtus omnia vitare poteſt peccata.

Rurſus idem Janſenius in hæc Chriſti verba, *Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti*, affert primò ſenſum Auguſtini in Enchiridio, ipſam noluiſſe, ſed vel ea nolente Deum congregaſſe ſibi filios quos voluit. Affert rurſus aliam ut conſonantiorem verbis Chriſti, quem *magis* Ibid. c. 90. *apparet hìc ſignificare voluiſſe non eſſe factum quod ipſe voluit. Sicut apud Ezechielem, Mundare te volui, & non es mundata, &c. Itaque quod hìc dicitur, Quoties volui, non eſt intelligendum de voluntate efficaci, ſed beneplaciti, ſed de voluntate optativa, quam vocant ſigni. Dicit ergo ſe multoties voluiſſe, quia multoties illis obtulit varias occaſiones, quibus ad ipſum pertraherentur, mittendo Prophetas, præcipiendo, invitando, comminando. Porrò ex hoc loco evidenter aſtruitur arbitrii noſtri libertas, & vis, quod ſcilicet in nobis ſitum eſt & noſtra voluntate ſalvari: quanquam non ſine Dei gratia nos præveniente; quam eſſe neceſſariam, etiam hìc locus oſtendit, dum priùs dicit Dominus ſe voluiſſe filios Jeruſalem congregare. Si enim ille noluiſſet, nec iſta velle potuiſſet: ſed illo volente, iſta voluit; unde ſine præveniente Dei gra-*

tia bene quidem velle non poſſumus . Sed prævenientem Dei gratiam nulla neceſſitate amplecti cogimur : ſed liberum eſt eam amplecti , vel non . Ubi liquidò claret poſſe omnes ſalvari per gratiam prævenientem & per libertatem ; gratiam hanc præſto eſſe , ſed noſtra contumacia ſæpiſſimè fruſtrari.

Sed quanquam hunc aptiorem ſenſum exiſtimet Janſenius, non illum tamen reſpuit Auguſtinianum ; & aſſentitur ipſe , ſi de voluntate efficaci, ſeu beneplaciti ea verba intelligantur, tunc invictiſſimè Deum quoſcumque vult congregare ſibi filios , & ex nolentibus facere volentes . Et ad hos ſpectat maximè comparatio gallinæ hìc Ibid. c. 41. adhibita, *ut intelligamus quantopere Dei gratia , protectione & veluti fomento egeamus . Unde orat Propheta Dominum , ut velut pullum ſe protegat , Sub umbra , inquit , alarum tuarum protege me .* Ibid. c. 93. Ideo & alibi hac prece , *Fiat voluntas tua*, orari à nobis ait & peti *Gratiam & protectionem Dei .* Et alibi rurſus , *Oves meæ non peribunt in æternum , mea nimirum manu eas protegente , quia nemo rapiet eas è manu , id eſt poteſtate , & protectione , & poſſeſſione mea .* Addit quod quidam non credant, *Partim in Deo ſitum eſſe, qui gratiam fidei juſto ſuo judicio non dat , & quoſdam non prædeſtinavit : & partim in hominibus , qui credere recuſant , & ab ovibus Chriſti ſeſe ſua prava ſeparant voluntate .* Et ibidem prolixiùs docet etſi ſua culpa exulent ab ovili Chriſti, qui oves Chriſti non ſunt : divinæ tamen electionis & prædeſtinationis eſſe , quod oves ſint , quicumque ſunt. Porro hinc ſatis elucet *ex Dei protectione* perſeverantiæ electorum infallibilitatem oriri .

Verùm ut gratia & liberrimè & infallibiliter trahat, quando ſecundùm propoſitum Dei datur, Ibid. c. 59. idem alibi aperit in hæc Chriſti verba : *Nemo poteſt venire ad me , niſi Pater traxerit eum , Quid hoc loco ſit trahere, Dominus ipſe mox exponit , cùm ſubjicit , Omnis qui audivit à Patre & didicit , venit ad me . Venit itaque ad Chriſtum , ſuo libero arbitrio non minus , quàm cùm aliquid quidpiam amplectitur, de quo audivit & didicit , hoc eſt certò cognovit ſibi utile fore . Non trahit igitur Pater ad Filium homines , velut homo ſaxum, aut lignum : ſed ita ut ſi modo ſacra prophanis componere licet , Herculem Gallicum fabulæ memorant homines extraxiſſe catenis ab ejus ore pendentibus, & auriculis hominum infixis , ſed iis laxis , quo ſignificabatur illos attrahi ſolitos fuiſſe , oratione Herculis perſuaſos , ac ita perſuaſos , ut jam ultro occurrerent . Ut igitur nemo perſuadet certiùs quàm Deus, ita nemo debet dici veriùs homines attrahere, & attrahere ſimul liberiores & lubentiores . Quo enim certiùs & pleniùs hominibus utilitas ingens in re aliqua oſtenditur, eo redduntur animo in eam rem proniores & ardentiores.* Ita cùm Chriſtus oſtenditur ut veritas , ut fœlicitas , facilè homo perſuadetur, & ad eum trahitur. Addit verba Auguſtini , & exempla ovis , cui ramus , pueri cui pomum oſtenditur, & trahitur voluptate.

At quoniam ex parte objecti tantùm hæc perſuaſio & tractio ſpectatur , ex parte quoque potentiæ Deus trahit, ſeminando cogitatum, inſpirando affectum , creando intus bonam voluntatem , quam ne diſſenſu ſuo homo rejiciat , illa Ibidem. adjuvat perſuaſio . *Non trahit Deus tantùm oſtendendo & docendo , aut ſuadendo & perſuadendo, ſicut homo; ſed etiam efficaciter, excitando mentem hominum ad credendum in Chriſtum & amandum eum. Eo enim diſtinguitur ab homine , qui ſermone docet , &c.* Ergo Deus trahit , quia non foris tantùm, ſed intus docet , & perſuadet , non intellectum dumtaxat illuminando , ſed voluntati affectus inſeminando , denique ut ex Auguſtino ſubditur, *miris modis.*

Si nemo poteſt venire , niſi trahatur , ergo in culpa non ſunt , niſi trahantur ? Excuſat primò Janſenius Chryſoſtomum & Græcos , qui cùm *optimè de gratia ſenſerint* , tamen ante exortum Pelagium adverſus ſolum Manichæum pugnabant pro libertate . At ex Auguſtino reſpondet quod hi trahantur , non illi , eſſe *divinæ prædeſtinationis*. Et tamen : *Quamvis ſolius gratiæ divinæ ſit, quod quis trahatur, tamen qui non trahuntur , non excuſantur , quod non venerint ad Chriſtum, eo quod obicem & impedimentum poſuerunt divinæ tractioni , dum acceptis ab eo donis non bene utuntur , aut media ad credendum illis data non ſunt amplexi .* Ibid. c. 59. At cùm omnes habeant *demeritum quo merentur non trahi*, cur alios trahat, alios non trahat, *noli velle judicare, ſi non vis errare* , ut ex Auguſtino ſubditur ; divinæ enim prædeſtinationis hoc arcanum eſt . Denique optimum factu eſſe concludit , *ut ne conſiderantes omnia pendere ex divina gratia , diffidamus, atque torpeamus , ſed ea faciamus, & aliis conſulamus, quæ Scriptura nos docet ad impetrandam Dei gratiam eſſe media convenientia , quæque in noſtra ſita ſunt poteſtate , quamvis non ſine Dei gratia .* Ubique gratiæ generali author hic favet , per quam impetrari utcumque poſſit ſpecialis & juſtificans gratia , ſed ita tamen ut nemo non obicem ponat , & ita ſolius jam ſit omnipotentis & efficaciſſimæ gratiæ, quod ex his aliqui trahantur , & veniant ad Chriſtum . Ideo infrà in hæc verba Chriſti , *Sine me nihil poteſtis facere* , ait ſine Chriſto *nihil Deo gratum , & meritorium vitæ æternæ* fieri poſſe , hoc Ibid. c. 156. eſt nihil fructiferum : at ſine Deo *nihil humanum* , quia in ipſo *vivimus , movemur , & ſumus* . Quæ duplex eſt interpretatio hujus loci antiquorum Scholæ Theologorum generalis gratiæ vindicum.

Poſtremò denique efficaciam victricis gratiæ in graviſſimis tentationibus ſuperandis non ex ſolo amore repetendam eſſe, & charitate Dei; ſed ex timore etiam gehennæ , ſuppetias ferente juſtis & ſupplente robur , quo caret charitas nondum perfectiſſima : *Timete eum qui poteſt animam &* Ibid. c. 55. *corpus perdere in gehennam . Non vult Chriſtus ſuos ſervili timore , qui non eſt in charitate , obtemperare Patri cœleſti : ſed vult inordinatum illum mundi timorem reprimi & ſuperari, conſideratione & timore eorum malorum , quæ Deus infligere poteſt. Qualis timor etiam eſſe poteſt in eo qui habet Dei charitatem ; ſi modò non præcipuè & potiſſimùm ob illorum malorum timorem à malo ſibi temperet , & bonum operetur, &c. Timor enim Dei alium quemvis ſuperare debet .* Et ſanè etſi efficax eſt timor ante charitatem ; at ipſi charitati imperfectæ conjunctus ſatis efficax erit ad timores mundanos ſuperandos , quos ſola hæc charitas vincere alioqui forſan non poſſet .

EX JUDOCO RAVESTEIN An. 1567.
Toletano, Theologiæ Profeſſore in Academia Lovanienſi.

SCripſit hic author *ſuccinctam Confutationem Miniſtrorum Antuerpienſium* , ex qua pauca carpemus , ut ex eo etiam eluceat , quæ Eccleſiæ , quæ Paulo , quæ Auguſtino *propriè gratia* ſit Chriſti, & *charitas, & bona voluntas, & juſtitia :* gratia nimirum habitualis, non iners & otioſa qualitas , ſed vivax & actuoſa , robur & pondus animo imprimens . Cùm aliqua Auguſtini protuliſſet teſtimonia , hæc ſubjicit : *Ex* De juſtificatione. c. 6. *quibus manifeſtum eſt , Auguſtinum intellexiſſe per Chriſti juſtitiam fideles juſtificari , quia propter ejus meritum donatur fidelibus donum* *gratiæ ſpiritalis, quo in ſemetipſis formaliter juſti ſunt.* Hoc enim ille molitur, ut non imputatitia Chriſti, ſed intima & inhærente juſtitia juſti ſimus. *Eſt igitur juſtitia, qua juſtificamur, internum gratiæ ſpiritalis donum, quod nos faciat juſtos & rectos coram Deo, & mente promptos ad præſtandam obedientiam mandatis ejus. Sicut Adam juſtus & rectus creatus fuit, quia bonam & rectam voluntatem à Deo acceperat, qua ſecundùm ſinceram charitatem Deo adhærere, atque ejus mandatis obedire poterat, quam bonam voluntatem ſinceramque charitatem per inobedientiam amiſit. Ita juſtitia quæ reparatur in homine, dum per Chriſtum juſtificatur, eſt donum gratiæ per Spiritum ſanctum, quo iterum ejus voluntas efficitur ſubdita Deo, & ei per ſincerum amorem adhærens, & ad mandatorum ejus obedientiam prompta & valida; quod donum Scriptura vocat charitatem. Admodum clarè id teſtatur Auguſtinus, dum ſcribit gratiam qua juſtificamur, eſſe qua charitas diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum. Item, Charitas inchoata, inchoata juſtitia eſt: charitas provecta, eſt provecta juſtitia. Et, Juſtitia Dei eſt charitas ſincera, &c.* Et infrà: *Juſtificamur, inquit Auguſtinus, per inſpirationem gratiæ ſpiritalis, quæ faciat hominem Deum diligere deinceps, & implere legem. Item juſtitiam & gratiam ſcribi dicit per Spiritum in interiori homine.*

Et rationes authoritati infrà accumulans, ita habet: *Cùm verè & propriè juſtus non ſit, niſi qui Deo factus ſubjectus rectè vivit, & legi Dei obedientiam in veritate præſtat: conſequens eſt, quod verbum juſtificandi apud Paulum inſinuet vires & virtutes homini donatas, quibus rectè vivere, & Deo obedire, & velit, & poſſit.*

Et infrà rurſum, *Quod ajunt adverſarii juſtificationem non eſſe realem mutationem qualitatum malarum in bonas, ſeu mali cordis in bonum, id prorſus pugnat cum Scriptura ſacra. Dabo leges meas in mente eorum. Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova, &c.*

Et denique, *Sicut filiorum Adæ peccatum & injuſtitia per inobedientiam Adæ invecta, conſiſtit non in ſolo reatu æternæ damnationis, ſed etiam in concupiſcentia prava, qua ad malum propenſi facti ſunt; ita juſtitia per Chriſti obedientiam in credentibus reparata, conſiſtit non in ſola abolitione reatus ſupplicii æterni; ſed etiam in rectitudine & juſtitia voluntatis, qua rurſus eſt Deo per charitatem adhærens, Deo ſubjectus, ejuſque legi obediens.*

An. 1576.

EX THEODORO PELTANO

Belga Societatis Jeſu Theologo.

De noſtra ſatisfactione Sect. 10.

CHriſti gratiam quaquaverſum in omnes effuſam ſua ſponte, ſed ab hominibus perſæpè repudiatam, & ita irritam cadere teſtatur Peltanus in Ingolſtadienſi olim & Auguſtana Academia Theologus celeberrimus & verè omniſcius. *Quod ſatisfactionis Chriſti robur ſuo fine non infrequenter fruſtretur, id inde non provenit, quod ipſa ſecundùm ſe ſit infirma; eſt enim ſecundùm ſe potentiſſima, & ad efficiendum efficaciſſima; ſed quod media per quæ hujuſmodi applicatio contingit, vel per quæ ipſa operatur, neglectui, vel etiam deſpectui habeantur. Cauſa enim quantumlibet per ſe potens & efficax, nihil efficit, niſi applicata.* Solis mox igniſque promit exempla, luce caloreque omnes ex æquo perfundentis, niſi ſemet ipſi hoc beneficio fraudent. Et infrà, niſi homines ſibi deeſſent ipſi, omnes ſinguloſque ait gratiæ ubertate quadam ingenti donatum iri: *Quod ſi abſque omni opera & induſtria noſtra, omnia ſimpliciter nobis donata forent, omnes & ſinguli omnem ſortirentur gratiam, tam gratum facientem, quàm gratiſdatam; quippe cum multo plus ſit donare Filium, quàm aliud quodcumque infra Deum poſitum. Et tamen ob oculos videmus non quamvis gratiam cuivis obtingere, ſed huic illam, alteri alteram, quibuſdam præter communem omnino nullam. Non ergo ſat eſt, Filium nobis datum, vel natum eſſe, niſi illud quoque præſtetur, quod à nobis præſtitum oportet, & quod ille à nobis poſtulat.* Ergo *communis gratia* omnibus impartitur; ne copioſior etiam, & ipſamet gratum faciens concedatur, in cauſa ſunt ipſi, qui non præſtant quod ab ipſis præſtitum oportet.

Ibidem. Sect. 7.

Idem ſuperiùs dixerat, *opera moralia cujuslibet non temporali tantùm, ſed nonnulla interdum ſpiritali mercede penſari. Nam etſi primam gratiam & juſtificationem non promereantur, diſponunt tamen remotè ad utrumque. Si præcepta fuerant, omiſſionis peccatum cavent. Pravos habitus ex animæ regno paulatim expellunt, & ſtudioſos inſerunt. Angelorum cuſtodiam retinent, &c. Unde videmus peccatores in officiis Chriſtiano homine dignis plurimùm ſe occupantes, feliciter tandem ad Deum converti.* Subdit hæc qualiacumque merita non eſſe niſi *ex congruo, adhibita hac etiam moderatione, ut congruitas illa non ſpectetur ex natura operis, vel rei; ſed ex natura & benignitate, clementia & liberalitate Dei.*

Sect. 10.

Moralia hìc vocat opera quæ fiunt extra gratiam, nimirum ſanctificantem, quam ſolam propriè gratiam appellat. Hujus etiam efficaciam alicubi tangit his verbis: *Verùm quod cæleſtis medicus per pœnitentiam, vel ſacramenta, vel alia quæcumque huc pertinentia, nos ſanat, vel ſanctificat, illud non impedit, quo minus ille languores noſtros verè portaſſe dici queat. Nam & vires, quibus nos portemus, ſubminiſtrat, & in nobis exiſtens unà nobiſcum portat; vel ipſe, ſi ita loqui lubet, per nos tanquam caput per membra portat.* Per gratiam ergo ſanantem & ſanctificantem, qua nobis inhoſpitatur Chriſtus, vires nobis ſubminiſtrat, ut portemus; immo ipſe per nos, ut caput per membra fortiter & invictè portat hujus corruptibilis vitæ tædia.

Denique de Prædeſtinatione gratiæ, ſic ille ibidem: *Quamvis Chriſti ſatisfactio extiterit plena, & copioſa redemptio, non in omnibus tamen fructuoſa, aut efficax eſt; & in quibus eſt, non æquè fructuoſa & efficax eſt. Provenit autem diſparitas illa ex eo partim quod expoſuimus, nempe ex diſpari eorum applicatione, per quæ vis illius, veluti per quoſdam canales in mortalium animos derivatur. Partim etiam ex ſecreta æterni Patris electione; hac enim fit, ut œconomiæ Chriſti fructus effectuſque quibuſdam clementer conferatur, aliis juſto judicio ſubtrahatur. Quemadmodum id varii infantium caſus minimè obſcurè nobis oſtendunt. Nec enim aliam hyperphyſicam cauſam (nam phyſicæ & liberæ itidem multæ exiſtere poſſunt) aſſignare poſſumus, cur alii ſuſcepto baptiſmi ſacramento extincti, cæleſti beatitudine potiantur, alii ejuſdem ſacramenti gratia fruſtrati, in æternum exilium à Chriſti regno proſcribantur; quàm diverſum Dei optimi maximi de his, aut illis conſilium, diverſumque in hos & illos ſtudium.* Infrà rurſus multos in infernum detrudi ait, *non quod pro illis pretium ſanguinis ſui non obtulerit Chriſtus, quamvis non eo prorſus modo id fecerit, quo pro electis; nam aliàs & ipſi quoque qui nunc pereunt, ſalutem conſequerentur: ſed ea omnia quæ ad vitam & ſalutem omnium ab ipſo præſtita oportebat, perfectiſſimè ſufficientiſſimèque præſtitit.* Mox ſubjicit alternare Scripturas, in eo quod Chriſtus & pro omnibus, & non pro omnibus ſatisfecerit, orarit. *Cùm ergo Spiritus ſanctus, qui in Scripturis loquitur, ſecum non pugnet, certò ſtatuendum eſt, Chriſtum uno* *quidem modo omnium Servatorem & Redemptorem eſſe; alio autem non omnium, ſed tantùm multorum, vel aliquorum: hoc quidem ſecundùm efficientiam, illud verò ſecundùm pretii ſufficientiam & magnitudinem*. Quærit mox, *Cur non pro omnibus ſecundum efficientiam?* reſpondet *Chriſtum Patri copioſam redemptionem pro omnibus obtuliſſe, ſed interim ſecretæ illius diſpoſitioni liberum reliquiſſe, quibuſnam illud ſecundùm æternam prædeſtinationem efficaciter vellet applicare, quantumque inde unicuique vellet adjungere. Ad quam utique prædeſtinationem in electis explendam, potiſſimùm in mundum venerat, & mortem ſuſtinuerat*. Quod ergo parvulorum quidam intereant ante, quidam poſt baptiſmum ſuſceptum, *id provenit ex arcana cœleſtis Patris electione, vel juſta ejuſdem permiſſione. Idem & de adultis quoque dici poſſet, niſi quod hi ſua plerumque culpa meritorum Chriſti participatione & fructu priventur*.

Electioni igitur gratiæ totus ſtudet Peltanus. Ei exequendæ nec prædeterminantem gratiæ motionem, nec ſcientiam Dei conditionatam uſquam adhibet, ut qui tum iſtis ex Hiſpania necdum afflari potuerat opinionibus. Solam memorat *gratiam* Chriſti germanam, charitatem *juſtificantem & gratis datam*, priſcorum Theologorum more, qui gratis datæ nomine actualem gratiam ſignificabant. Principatum defert ſanctificanti, cujus efficaciam rurſus ita commendat, *Liberum arbitrium gratia informatum, modò intenſiùs, modò remiſſiùs, per odium in peccatum, & per amorem in Deum fertur: ex liberi arbitrii conditione & qualitate, tum ex debili & infirma ejuſdem diſpoſitione. Forma namque ſecundùm materiæ, in qua recipitur, conditionem agere utplurimùm conſuevit*. Hinc obſcurum vix eſſe poterit, quo demum pacto efficax & efficaciſſima fiat hæc gratia.

Ibidem.

EX FRANCISCO COSTERO

Meclinienſi Belga Theologo Societatis Jeſu.

SEmel iterumque nec ſine nominis encomio Coſterum memoravere Lovanienſes Duacenſeſque Theologi in ſuis adverſus quoſdam alios ejuſdem Societatis Theologos cenſuris. Hinc facilè ſuſpicaberis, nec tranſverſum unguem ab auſteriſſima Auguſtini doctrina illum deflexiſſe.

In primis ergo circa generalem gratiam, ſic ille diſſerit de reſidua liberi arbitrii poteſtate poſt peccatum: *Eſt igitur arbitrii quidem natura in peccatore, læſa tamen, & debilitata: non quod invita cogatur, ſed quod leviſſimis blanditiis ad peccatum adducatur, & minimis impugnationibus cedat. Proinde multa quidem poteſt ex ſe naturaque ſua liberum arbitrium, non ſolum adiaphora, quæ in vitiis, aut virtutibus non ponuntur, qualia ſunt ambulare, ſedere, emere, non emere, hiſque ſimilia: ſed moralia quoque virtutum opera. Nam Ethnici, ut ait Scriptura, & diligentes ſe diligunt, & naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt; & Deum quem naturaliter noverant, poterant etiam glorificare. Eorum multi fuerunt ad virtutem intenti, multaque præſtiterunt laude, & præmio aliquo temporali digna, ut agnoſcunt veteres, Clemens Alexandrinus, Juſtinus, Hieronymus, Auguſtinus, qui etiam affirmat bona Gentilium opera valuiſſe ad inferni pœnas mitigandas. Nam cum natura voluntatis bona ſit, cur non velit & operetur bonum, quandoquidem omnis arbor bona bonos fructus facit? Et tametſi cogitatio peccatoris prona ſit ad malum omni tempore, eſt tamen in eo igniculus virtutum. Nec enim omnes ad omnia vitia propendent, quin potiùs multi natura ſua ad virtutes feruntur, hic ad miſericordiam, ille ad ſobrietatem, obedientiam, manſuetudinem, & id genus reliquas*. Etſi hæc omnia naturæ viribus aſcribantur, divino tamen muneri, & generali gratiæ, ſeu communi influentiæ ea deberi conſtat; quæ etſi ſpecialis etiam dici queat, quòd & Chriſti ſanguine parta ſit, & nemini poſt peccatum debeatur: quia tamen omnibus obvia ſemper & præſto eſt, ideo generalis dicitur, diſtatque ab auxilio ſpeciali, de quo mox Coſterus.

Enchiridion controverſiarum. De lib. arbitr.

Enumerat enim ea ad quæ egemus *ſpeciali auxilio* relevari, unde etiam liquet generali auxilio priora illa rudimenta boni eguiſſe. *Cæterùm peccator ex viribus arbitrii ſui, ſine peculiari divino auxilio multa non poteſt. Primò licèt poſſit quædam virtutum moralium opera, non tamen poteſt omnia; quod ob continuam oppugnationem concupiſcentiæ, non ſine Dei ſingulari dono pleraque vitentur, ad quæ natura proclives ſumus. Secundò peccator in quo jam dominatur peccatum, non ſe continet multo tempore ab omni peccato mortali; quia cùm vires concupiſcentiæ & dæmonis per peccatum augeantur, voluntas autem per id magis infirmetur, fit ut eorum imperiis faciliùs cedat. Tertiò peccator viribus ſuis, non modò à peccato liberari non poteſt, ſed neque ab illo reſurgere, neque de peccato dolorem concipere, neque ad gratiam, aut peccatorum remiſſionem ſe diſponere, neque piè erga Deum affici, neque pio affectu de Chriſto ut Redemptore loqui, ſine divina motione & gratia præveniente. Non quod peccator invitus in peccato detineatur, vel neceſſariò hærere cogatur; ſed quod in eo tanta ſit intellectus cæcitas, tantaque cordis duritia, ut niſi gratia Dei præveniat, mentem illuſtret, affectum moveat, nunquam ſeriò pœniteat, vel ad Deum revertatur*. Ad hæc ergo opus eſt ſpeciali auxilio, cùm ad illa priora generale ſufficeret adjutorium.

Etenim quod generalis gratia quædam ad ſalutem ſufficiens in omnes ſpargatur omnino, ſic ille infrà tradit: *Singulis hominibus tam Ethnicis quàm Chriſtianis tantum dedit auxilii Deus, tum per naturam, tum per gratiam peculiarem, quantum eis ſufficere poſſet, ſi induſtriam ſuam conatumque adhiberent, ad Chriſti notitiam accipiendam; cujus deinde fide & doctrina imbuti, adipiſcerentur ſuorum peccatorum per ſacramenta remiſſionem. Quia & per orbem univerſum prædicatus eſt ab Apoſtolis Chriſtus, & cuique dictare poteſt recta ratio Gentilium ac Judæorum religionem neque peccata condemnare, neque ſalutem conferre, aliamque inquirendam eſſe, quæ pacem det conſcientiæ*.

Ibidem.

Induratis tamen gratiam ſubtrahi, diſertè infrà teſtatur. Eo enim Deus indurat, quod puta *Pharaoni juſtè gratiam ſuſtulit: Pharao verò induravit ſe, quia merito ſuo privatus gratia, ipſe ſe ad mala convertit; liberè tamen, quia gratiam retinere potuiſſet, ſi voluiſſet: aut recipere, ſi petiiſſet, cùm Deus petenti non deſit*.

Ibidem.

Hinc incolumem ſupereſſe libertatem etiam poſt peccatum docet. *Illam enim homo retinuit primò in rebus adiaphoris & politicis. Secundò ut gratiam à Deo oblatam recipiat, vel abjiciat. Tertiò ut gratiæ admiſſæ cooperetur liberè. Sicut homo qui in puteum incidit, caret quidem facultate in loco ſpatioſo ambulandi, neque poteſt ſeipſe educere. Multa tamen poteſt, ut loqui, clamare, immiſſo fune ſe cingere, & ligare; ut extrahatur, cooperari*.

Ibidem.

Hinc rurſus negat omnia infidelium opera eſſe mala, niſi quæ ex infidelitate prodeunt. *Alia infidelium opera non ex infidelitate oriuntur, ſed aliunde, velut ex naturali inſtinctu, & rectæ rationis judicio, & hæc nemo dixerit eſſe peccata. Non peccarunt Philoſophi & Gentiles,*

De juſtificatione ad obj. 7.

quando virtutibus moralibus operam navaverunt, quandiu conatus ſuos ad inanem gloriam non retulerunt, ſed oculos defigentes in virtutum pulchritudinem, earum amore capti ſunt.

Nunc de gratia habituali ejuſque efficacia vide ut priſco more ſentiat & loquatur Coſterus. Et de habitu quidem fidei, ſic ille: *Fidei donum divinitus immiſſum, intellectum inclinat, voluntatemque movet ad veritatem ſuſcipiendam*. Hæc univerſim de fide etiam informi. At mox de fide quam format & condit pietas: Ea illi eſt, *non ſola aſſenſio intellectus, ſed interna mentis affectio, & ſapor, quo guſtat & videt homo pius, quàm ſuavis ſit Dominus*. At de gratia ipſa habituali infrà, *In homine juſtificato, per Spiritum ſanctum præſentem & per gratiam inhabitantem major eſt arbitrii libertas. Gratia enim illa illuſtrat intellectum, ne errore deceptus mala pro bonis proponat eligenda; frangit vim concupiſcentiæ, ne tanto impetu ad voluptatum illecebras pravaque deſideria nos impellat; corroborat voluntatem, ut lenocinia & blanditias cupiditatum ſpernat: cæteraſque potentias confirmat virtutibus, ut ad id quod rectum eſt, magis propendeant: denique claritate ſua & eximia luce, qua mentem illuſtrat, dæmonem ab anima procul, ut ſol noctuam fugat. Eſtque hæc gratia in arbitrio voluntatis, ut ea uti poſſit, & non uti: retinere, & abjicere. Quemadmodum baculus in manu convaleſcentis, cujus auxilio ſi velit utetur; ſin minus poterit eam removere*. Et infrà rurſum, *Gratia in homine juſtificato, intellectum lumine divino illuſtrat, calore charitatis voluntatem accendit, liberum arbitrium, cæteraſque animæ potentias confirmat: totumque hominem priùs jacentem, & externo ad reſurgendum auxilio indigentem, in pedes erigit, atque ad ambulandum vires auxiliumque ſubminiſtrat*. Et tandem, *Cooperatur nobis Deus per gratiam juſtificantem, quæ idem eſt animæ liberoque arbitrio, quod ſanitas corpori*. Non video quid expreſſius dici poſſit, & ad priſcæ Theologiæ guſtum aptius, pro efficacia juſtificantis gratiæ habitualis.

De fide obj. ſect. 1.

Object. 4.

De lib. ar.

Poſtremò de gratia propoſiti divini invictiſſima verba facit Coſterus, cùm ait ea ſecerni credentes è non credentibus; illis eam dari, his non dari: *Quod diverſis eandem Chriſti concionem audientibus, & eadem miracula videntibus, atque admirantibus, alii crediderint, alii in ſua perfidia obſtinati perſtiterint, inde provenit, quod illorum corda Deus moverit, iſtorum non moverit*. Ideo hanc infrà gratiam ait cum libero noſtro arbitrio conciliare, id verò operoſiſſimum eſſe. *Voluit ſanè Deus hac difficultate palam facere nobis omnipotentiam ſuam: quod in his etiam rebus, quæ nos attingunt, plus poſſit & faciat, quàm nos capiamus, aut intelligamus; ut omnis intellectus & obſequium Dei captivum ſe reddat; neque plus ſapiat, quàm oporteat ſapere*.

De fide.

De lib. ar.

Cujuſmodi ſit autem ea Dei motio, infrà docet: *Gratia præveniens eſt divina motio, qua Deus mentem illuſtrat, ut magnitudinem peccati, periculum ſuum, Deique offenſi indignationem & iram videat; ſuadetque & exhortatur, ut peccata deponat: voluntatem verò ſuaviter pia affectione movet, & in bonum inclinat. Quæ gratia appellatur in Scripturis, Lux in tenebris lucens, lumen, vocatio, pulſus ad oſtium, tractus Patris, manus Dei auxiliatrix*. In exemplum affert inſtigationes diabolicas, quibus etſi obluctari poſſint etiam nefarii homines, plerumque tamen illaqueantur, & abducuntur quovis ad ejus nutum, cui mancipati ſcelere ſuo ſunt; quia ſcilicet rarò homines ſuis affectibus non indulgent, rarò magnis diu difficultatibus obluctantur. *Sicut enim dæmon mentem noſtram prava cogitatione & concupiſcentiæ motu tangit, ac pulſat, afficereque conatur voluntatem, ut in peccatum conſentiat, &c. Iſta ſunt in nobis divini quidam influxus, aliquando quidem repentini, qui ſubitò ad inſtar corruſcationis effugiunt, niſi foveantur: aliquando verò conſtantiores, qui cor noſtrum pulſant, relicta interim ſua voluntati libertate, &c.* Ita ſanè dum *conſtantiores*, validiores, frequentiores influxus iſti divinæ gratiæ in quempiam exundant, fatigant tandem illum & ſuperant, volentem licèt, & ultro cedentem: ſicut & dæmon crebris incurſationibus & prævalidis neminem non vel robuſtiſſimum fatigaret aliquando, & tandem proſterneret, ſi fineret Deus.

Ibidem.

Ibidem.

Et rurſum hæc gratiæ efficacia in eo, quod *afficiat hominis mentem, ut bonum agnoſcat, & voluntatem, ut bonum ei placeat, ſuaviterque trahit, ſicut trahit ſua quemque voluptas; ſicut puer trahitur pomo, inquit Auguſtinus: & ſicut filius à parente munuſculis, & blandimentis, ad litteras diſcendas adducitur*. Nemo eſt prorſus, cujus non & mens tanta boni objecti luce & evidentia perfundi poſſit, & voluntas tanta ſuavitate, utilitate, honeſtate ejuſdem boni propoſiti demulceri, ut utraque perſuadeatur, utraque occurrat. Cùm vel maximè noſtra omnis ſapientia & conſtantia Deo non aliud ſit, quàm imbecilla quædam pueritia: ut multò faciliùs ille nos, quàm peritiſſimi ex nobis pueros, poſſit ad quidlibet ineſcare, & circumagere.

Ibidem.

Speciali hoc auxilio juſto præter habitualem gratiam opus eſſe docet inferiùs, *quo magna aliqua pro Chriſto ſuſcipiat, qualia ſunt irriſiones, jactura bonorum temporalium, tormenta, martyria, religionis ingreſſus, ut multo tempore reſiſtens tentationibus in pietate perſeveret*. Hoc auxilium *ab auxilio communi* infra diſtinguit, eoque non minui libertatem ita ediſſerit: *Illud enim quo voluntas juvatur, ut promptiùs, libentiùs, minorique moleſtia faciat, non adimit libertatem, ſicut ſanitas, qua homo robuſtior eſt ad gaudium: vel delectatio ciborum, quæ laborem edendi minuit: vel vinum, quod debili vires addit: vel ſcipio, cui infirmus innixus ambulat; nullam neceſſitatem afferunt agendi, ſed facilitatem. Gratia quippe non tollit naturam, ſed perficit*.

Ibidem.

Ibidem. Object. 1.

Damnatam generis humani maſſam ex parentalis labis contagio non multò pòſt ob oculos ponit, prorſus ex ſententia Auguſtini: *Univerſum genus abjicere Deum potuiſſe, ut in peccatis ſuis progrederentur, immorerenturque*, confitetur: ſed ſatius Deo viſum omnibus aſpergere auxilia ad ſalutem ſufficientia. *Sed quia peccato mens hominis obcæcata rarò advertit, quod rectum eſt, & à concupiſcentia vehementioribus motibus permittit ſe ſuperari; fit ut præter hoc commune auxilium alio adhuc majori ſit opus, quod intellectum illuminet, & voluntatem ad bonum amandum afficiat. Hoc auxilium nemini dare tenetur Deus, non omnibus tamen negat; ſed confert aliquibus ex miſericordia ſua, aliis non confert ex juſtitia ſua. Quia ad juſtitiam pertinet, ut peccator à Deo abjiciatur, abjectuſque, ſit vas ignominioſum & ſordidum*. Non potuit electio gratiæ præclariùs prædicari, & auxilium indeclinabiliter electos agens ad ſalutem, quod adeo electis ſolis datur, aliis non datur, etſi his alia dentur auxilia.

Ibidem. Object. 2.

Nulla hìc uſquam Coſtero vel prædeterminationis mentio, vel ſcientiæ mediæ; ſed ſolius lucis mentis illuminantis, & affectus delectationis, charitatis inſpiratæ voluntatibus noſtris, & ita pertrahentis, ut pueri pomis munuſculiſque, ut omnes quocumque objecta voluptate trahuntur. Ita & non multò pòſt ait à Deo fieri mala, dum malæ voluntati occaſiones objicit tempeſtivas: *Ad eum modum quo paterfamilias, ſi ebrium quempiam* *videat flagrare deſiderio aliquem percutiendi, neque ceſſaturum, donec deſiderio ſatisfaciat: juberet ab eo vapulare ſervum ſuum, qui alioqui pœnas daturus erat ſceleris commiſſi.*

An.1590.

EX JOANNE LENSÆO
Theologiæ Lovanii Regio Profeſſore.

De Christiana libertate, l 3. c. 5.

QUàm latè pateat peccati ſervitus, declarat Lenſæus his verbis, quibus & *boni naturalis reliquias* in omni homine, & in juſto lapſo *boni operis aliquod principium* ſupereſſe prodit, ut minimè neceſſe ſit omnia infidelium opera eſſe peccata. *Neque enim tyrannis peccati quamvis magna eſt; aut omne bonum naturæ evertit; aut ſi quis ſemel gratiæ beneficio liberatus, iterùm in peccati ſe dimiſit ſervitutem, ita hæc ſuſcepta Dei munera expellit, ut nullum ex iis operis boni principium ſupereſſe patiatur.* Sunt enim etiam infidelium aliqua clementer, fortiter, juſtè, temperanter facta, *velut informes virtutum fœtus, à naturæ bono procreati, & ex amore honeſti, bonique profecti, etſi veræ virtutes non ſint, quas de fidei radice & de charitate ſurgere neceſſe eſt.* Nec neceſſe eſt *ut cupiditas inficiat omnes ejus actiones, in quo dominatur; ut nec charitas omnia producit opera ejus, in quo ineſt. Ita nec infidelis omnia infideliter operatur. Itaque infidelis etſi verum Deum ignoret, tamen inquantum prælucentem ſequitur interdum naturæ ſcintillam, atque impulſu quodam naturali agitur, peccato non ſervit.* Propterea *neceſſe quidem eſt omnem hominem ſervire Deo aut diabolo, juſtitiæ vel peccato: non autem conſequens eſt in ſingulis motibus atque operibus horum alterum reperiri oportere. Nam ut juſtitia non dominatur in ſingulis juſtorum operibus, ſed in iis ſubinde aliquid ſibi ſuffuratur relictus concupiſcentiæ fomes: ita injuſti iniquitas non cunctas ejus imperat actiones; ſed exurgit interdum naturæ quamvis in multis oppreſſa generoſitas, ſeque profert in opere, quaſi inducias largiente, neque commovente ſe cupiditate.*

Ibidem.

Subdit in lapſis nunc adultis à juſtitia ſupereſſe *non pauca, quæ boni operis poſſunt eſſe principium, velut fidem, religionis zelum, temperantiam, caſtitatis amorem, & alia complura, tanquam munuſcula Dei, filiis ancillarum vel miſericorditer relicta, vel liberaliter collecta; quæ licèt non ſufficiant ad capeſſendum regnum cœlorum, quod ſolis eſt filiis præparatum, ad id tamen conferunt, ne plurium vitiorum ſit ſervitus ſubeunda. Cujuſmodi per ipſam etiam gentilitatem ſparſa eſſe munuſcula, dicit Auguſtinus, cùm Gentilium virtutes Dei dona eſſe docet.* Vides ut gratia hæc Dei generalis ſufficiat ad non peccandum in ſingulis operibus, non ſufficiat ad capeſſendum regnum cœlorum. Unde illud Auguſtini, *Liberum arbitrium captivatum nonniſi ad peccandum valet*, non ſingula hominis opera, ſed omnia, & vitam ipſam, ac converſationem amplectitur: *ut non in peccati ſervitute univerſorum operum ſignificetur incluſio, ſed duntaxat juſtæ & ſanctæ converſationis denotetur excluſio.*

Ibid. c. 4.

Sicubi autem *peccandi neceſſitatem* memorat Auguſtinus, ait Lenſæus eam neceſſitatem *inſuperabilem non eſſe, quia ſi quæ ſui officii ſunt, homo Deo adjuvante facit, à ſua poterit neceſſitate liberari.* Ex adverſo ignorantia invincibilis nullo ſtudio pelli poteſt, ideo excuſat à peccato; quia quod ex ea fit, fit *ab invito*. Prolixè enim

Ibid. c. 9.

infrà refellitur Calvinus, ſolam coactionis neceſſitatem a libertate ablegans, cum *à naturali quoque neceſſitate* immune ſit liberum arbitrium, ut ex Bernardo in Cantica probatur. Ideo & infrà

Ibid. c. 12.

docet *Angelos ſanctos neceſſario quidem boni amore teneri, ſed in variis tamen beatæ illius vitæ officiis & operibus liberam habent electionem, cùm aut his opitulantur præ illis, aut hoc & illo modo, iſtoque tempore & loco, non alio, &c.* Ita & dæmones liberos eſſe tradit in multarum electione rerum eis permiſſa, etſi à malo in bonum nequeant emergere. Ita ergo & ſceleſti circa ſingula liberi ſunt flagitia, etſi ſeſe ab omni ſcelere cohibere non poſſint.

Gratia habitualis ea eſt quæ *libertas à peccato* vocatur; facit enim liberos, expeditos, robuſtos ad non peccandum. *Hæc non naturæ libertas eſt, ſed gratiæ, quam ſpiritus inhabitans facit, peccati ſervus amiſit*, inquit Lenſæus. Sanata enim per gratiam habitualem voluntas, tam liberè & expeditè, tam facilè & delectabiliter opera dona exequitur, quàm ſanus oculus videt, & vegeta quælibet potentia ſuo munere defungitur. *Quæ remanſit peccato ſubdita naturæ libertas, ea eſt quæ liberante & vegetante Spiritu Dei, bonum omne quod ad noſtram ſalutem confert, operatur: & id quidem haud minus liberè, quàm ſi innatis ſibi viribus ſufficeret ad id perficiendum. Ut enim non aliter vel videt cæcus, vel graditur claudus, divino uterque beneficio reſtitutus, quàm is qui ejuſmodi nunquam vitiis laborarit; ita omnino liberum arbitrium non aliter officia virtutis exequitur opitulante gratia Chriſti, quàm ſi propriis ea viribus nemine juvante perageret. At ſicut arte medici fit in oculis caligantibus, ut poſſint videre, quod non videbant: nec tamen non ipſorum viſio eſt, quam medicina contulerit; ita in cordibus tardis & hebetibus acies obducta tergitur per Spiritum ſanctum, & lumen accipit.* Apertiſſimè vides efficaciam vitandi mali, faciendi boni, gratiæ ſananti voluntatem, ſeu voluntati ipſi ut ſanatæ vendicari.

L. 1. c. 6.

L. 1. c. 8.

Poſtremò gratia efficaciſſima divini propoſiti ea eſt, qua ait Auguſtinus *ſubventum ita eſſe infirmitati voluntatis humanæ, ut gratia divina indeclinabiliter atque inſuperabiliter ageretur. Non tamen ſubjunxit, ideo humanam voluntatem non poſſe deficere, ſed addidit; Ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adverſitate aliqua vinceretur.* Quod maximi prorſus momenti argumentum eſt. Illud enim *adjutorium quo* indeclinabiliter agitur voluntas humana ad perſeverandum in bono uſque in finem, non prohibet, ne juſti quandoque labantur, etiam in aliquod crimen, ex Auguſtino; ſed id præſtat, ut vel non deficiant à bono, vel non in finem uſque vitæ deficiant. Nam & Petrus defecit, ſed non in finem uſque defecit, quia rogarat pro eo Chriſtus, ne ejus fides deficeret. Ita quibus datum eſt perſeverantiæ donum ſpeciale, vel non cadunt, vel reſurgunt. Ergo adjutorium illud quo, non ſingulare aliquod eſt auxilium, ſed auxiliorum quædam collectio efficax, & cum fine vitæ conjuncta, quæ cùm labi nos ſinat, ſi velimus, nimirum nihil officit liberæ noſtræ indifferentiæ. *Non quod gratia ipſum nobis liberè operandi modum conferat, quem invenit in natura: ſed quod ſic operetur in nobis, efficaciterque & tamen ſuaviter nos moveat, ut illum incolumem ſalvumque relinquat*, inquit Lenſæus.

L. 1. c. 8.

Ideo ex eodem gratia efficax incitans voluntatem, eſt ipſa charitas inhabitans; eſt cor ipſum hominis novum, quia innovatum; eſt voluntas liberata, & ita libera: *Divinis litteris per gratiam ſanari, vivificari, excitari, adjuvari, & roborari dicitur humanus animus, ut vivificatus operetur, ſanatus ambulet, excitatus evigilet, torporemque vitiorum excutiat, adjutus procedat, roboratus pugnet & vincat, victor denique cum perſeverantiæ laude muneretur.* Et infrà juſtum ait *divina gubernatione deſtitutum, ad ea quæ ſunt ſalutaria ſibi non ſufficere: ſed gratiæ beneficio ſic juvari, ut haud minus libera ſui conſilii*

Ibidem.

Ibid. c. 12.

conſilii

ſilii electione ſuſcipiat quæcumque ſequitur, atque ſi ad ea præſtanda ſatis magnæ ex natura vires ſuppeterent. Et infrà rurſum, ſicubi effervescat flagrantior vis cupiditatum, vinci tamen eas divi- Ibid. c. 12. na virtute docet, *qua fit, ut quod bonum eſt, liberè faciamus, ſecundum modum & naturam liberæ facultatis; quam Deus non deſtruit in ea operando, ſed ſanat, tanquam ſi faciat medicus, ut videat, qui objecto humoris impedimento nihil videbat priùs*.

Et quanquam non phyſicè prædeterminet Deus voluntates, ducet tamen eas quo volet, per ipſoſmet earum affectus proprios, velut habenas quaſdam agens inhibenſque; cùm & diabolus etſi illabi humanis mentibus non poſſit, dominetur tamen ſibi mancipatis, & eas quo vult detorqueat. L. 2. c. 7. *Etſi autem dictum eſt, magnam eſſe diaboli vim atque energiam in corda eorum, quos ſuo tenet ſubjugatos imperio: non eſt tamen exiſtimandum, quod ſubſtantialiter illabi hominum animis poſſit, &c. Quo etiam fit, ut humanæ voluntatis motum in poteſtate non habeant dæmones, unde nec ipſum voluntatis conſenſum efficiunt, ſed petunt; vehementerque ad id incitant, admotis tam foris, quàm intus illecebris, quæ ſint ad inflammandum impellendumque quàm accommodatiſſimæ*. At Deus inhabitat ipſam animam, affectus illi inſpirat pios, quos ne diſſenſu ſuo ludificet, illecebris terroribuſque perſinit.

Sed primùm ex nolentibus volentes, ex diſſentientibus conſentientes Deus facit timore gehennarum. Unde Lenſæus prolato ad hoc Cypriani L. 7. c. 14. teſtimonio, *His Cyprianus declarāvit, quantum valeat ex fide conceptus timor, quo divinorum judiciorum ſeveritas & propoſita delinquentibus pœna formidatur. Hic divinæ ſeveritatis timor & peccatum expellit, & cum peccato diabolum; cùm ſanctiſſimæ Dei voluntati cogit parere, ut æterna ſupplicia fugiantur. Inſitum eſſe hunc animis noſtris timorem voluit, ut eo extimulati bellum indicamus noſtris cupiditatibus, &c. Eſt hic timor baſis quædam, unde imbecilla voluntas ſtandi accipit firmitatem*. Unde quandiu hìc vivitur, quia nondum perfecta eſt charitas, hoc ſemper timore opus eſt, quo ſuppleatur efficacia, quæ deeſt charitati. *Major timor debet eſſe peregrinantium, minor propinquantium, nullus pervenientium.*

Et infrà quàm utilis & quàm efficax ſit timor L. 13. c. 1. pœnæ: *Alios reperias, quorum eſt vel nulla adhuc fides, vel ea ſanè languidior. Si nulla eſt, concipi ex doctrina metu adjuvante poteſt, quia ſcriptum eſt: A timore tuo Domine concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis. Si languida eſt & dormiens, non ei eſt utile, ut libera ſit ab hac neceſſitate, quæ compellit ad bonum*. Ubi timor ſubjugavit Chriſto hominem, tum volenti jam & conſentienti blanditur gratiæ & charitatis ſuavitas: *Primò per ſpiritum timoris quem præmittit, aditum ſibi facit Deus, domiciliumque præparat; poſterioribus ſuaviter ſe inſinuat per incrementa charitatis*. Id exemplo Pauli declaratur, à quo *Chriſtus non leviter aperiri ſibi tanquam ab amico poſtulavit, ſed fores cordis ejus & interius commovendo, & foris dejiciendo, atque excæcando, vehementer durèque* L. 14. c. 2. *concuſſit*. Itaque nemo credit invitus, ſed *diſciplina ſeverior ad hoc confert, ut multi ex nolentibus & invitis fiant aliquando volentes. Ad convivium regis quidam compelluntur intrare; foris invenitur neceſſitas, ſed naſcitur inde voluntas; & felix illa prorſus neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Quid Saulo alienius à Chriſto? Sed divinitus adhibita compulſio fecit eum ex nolente volentem, ex lupo ovem. Hæc compulſionis ac terroris utilitas..* Teſtificatio hujus rei eſt Teſtamenti veteris tota ſeries & diſpenſatio; etenim *ad introducendam liberam charitatem, ſpiritus ſervitutis in timore præceſſit*. Etenim indubiè quidem *Cor ſolus inflectit Deus, ſed ad eam rem plerumque externum quodpiam miniſterium adhibet, per quod ſecretiùs in cordibus operetur. Fidem ſolus infundit, & tamen ex auditu fides. Ut igitur per increpationis inſtructioniſque verbum, ſic & per diſciplinæ flagellum, quos vult ad ſe convertit, occulta operatione gratiæ ſuæ.*

EX NICOLAO SANDERO
Anglo Theologiæ Doctore.

An. 1578.

GRatuitæ ante quæcumque præviſa merita prædeſtinationis vindex acerrimus Sanderus, efficaciam gratiæ invictiſſimam ad electorum converſionem ita exponit: *Cùm Deus nos converſu-* De juſtific. lib. 3. c. 17. *rus ad fidem Chriſti, operetur in nobis ipſum velle, id eſt, noſtram intimam, digniſſimam & liberrimam actionem, qua credimus: quì fieri poteſt, ut Deo tale opus, quod actio noſtra liberrima eſt, in nobis operante, nos interim quod ex noſtra parte agi debet, non agamus liberè unà cum illo?* Ut enim infrà ait, *non aliud eſt opus Dei, quod per illum efficitur, & aliud quod nos per illum facimus*. Sed ita facit Deus, quia *poteſtatem* dat faciendi: *Gratia ſola prævenit nos, ut mutet in viros alios, & convertat ad Deum; ſed modus convertendi eſt per aſſenſum noſtrum. Quia Deus ante omnia liberat nos ab illa captivitate, qua captivi tenebamur ad diaboli voluntatem, dans nobis poteſtatem filios Dei fieri, hoc eſt ex gratia ſua liberum nobis faciens, ut ſi volumus, per ejus gratiam, ad Deum accedere poſſimus*. Cùmque conglobaſſet multa Scripturæ loca, *Quid aliud hæc omnia inſinuant, quàm in eorum qui vocantur poteſtate per Dei gratiam eſſe, ut audiant vocantem Deum, ſi velint? Et ideo quia nolunt audire, cum poſſunt, juſtè illos ob illam cordium ſuorum obdurationem puniri?* Ideo infra ait per Chriſtum reſtitui nobis facultatem boni operis peccato amiſſam: *Cùm per peccatum id effectum eſſet, ut non* Ibid. c. 18. *ſicut primi parentes ante lapſum poterant, ita nunc poſſemus, quod bonum erat, eligere & ſequi: Chriſtus hoc malum abſtulit à nobis, liberans nos à ſervitute peccati, & reſtituens libertati gratiæ, ut jam poſſimus iterum eligere bonum, ſicuti primi parentes poterant*. Sic ille exponit efficaciam gratiæ Chriſti, & noſtræ conciliat libertati.

Sed etſi gratia illa ſolitariè ſpectata, non infallibiliter determinet: ſunt adjumenta alia quæ ei accedant, vimque ejus exaggerent, ut poſſit horum accumulatione determinatio moralis conflari. Huc pertinet quod Sanderus ait, ne juſti, ne electi ſuperbia ſuique fiducia intumeſcerent, providè à Deo cautum eſſe, ut de juſtitia, de prædeſtinatione ſua certi & ſecuri eſſe non poſſent. Comprimitur ergo ſuperbiæ tumor tum interioris gratiæ inſpiratione, tum hujus velut objectæ formidinis opportunitate. *Potuitne ſuavior, utilior,* L. 3. c. 18. *efficacior medicina huic morbo adhiberi, quàm ut ille, qui gratiam Dei accepit, tum non deſperaret, ſe dignè accepiſſe, ſi tamen bona conſcientia præditus eſt; tum certò id non ſciret, ut eo difficiliùs per elationem ſeduceretur, quo minus ſe exiſtimaret aliquid eſſe, cùm nihil ſit?* Et rurſum, *Nec ignorantia æternæ ſalutis noſtræ facit, ut eo minus, ſed potius ut eo ſuaviùs ſalvemur, dum hinc confidimus in Deo, inde timemus de impletione officii noſtri: ex fiducia in Deo repoſita ſpem & gaudium concipientes, ex timore humiliùs de nobis ſentientes, &c.*

Et alibi idem ait, *Fide Chriſti, fide viva, quæ* L. 5. c. 6. *juſtitiam formaliter efficit, vinci concupiſcentiam, & hanc juſtitiam eſſe reipſa nihilo inferiorem juſtitia originali, quin potiùs ea potentiorem & fortiorem*. Et mox luculentiſſimè, ut Chriſtus ab ortu ſtatim ſuo ex animæ gloria immortalitatem carni refuſurus erat, niſi ex diſpenſatione aliquandiu id cohibuiſſet; *Eodem modo cum mens noſtra per fidem*

Chriſti juſtificatur, juſtitia mentis etiam in plenam carnis obedientiam erat transitura, ſicut ante lapſum in primis parentibus revera evenit; niſi quod aliter fieri oportuit, tum ad memoriam prioris inobedientiæ firmiùs retinendam, quo in poſterum cautiores redderemur: tum ad humilitatis majus exertitium, & ſpiritalis vitæ miſterium occultandum, &c. Et rurſum, *Hinc liquidò apparet Spiritum Dei habitantem in nobis, habere eam in ſe vim, ut poſſet omnem carnis concupiſcentiam penitus tollere, &c.* Poſtremò efficaciſſimam poteſtatem fidei juſtificantis, ſeu gratiæ habitualis, ſic deſcribit: *Fides & plura quàm lex monſtrat, & eadem apertiùs monſtrat, & præterea cum per charitatem operatur, vivificat, ſeu vires internas ſubminiſtrat,* L. 6. c. 2. *quibus id fiat quod monſtratur.* Et mox, *Fides non ſolum foris præcepta juſtitiæ tradit, verùm etiam intus ad operandam juſtitiam efficaciſſimè movet & perſuadet. Fides nos movet atque excitat, &c.*

Dùm tanta ergo portio efficaciæ tribuatur gratiæ habituali, reliqua actualibus auxilis intrinſecis & extrinſecis: nimirum hinc liquidum eſt, qualis cogitanda nobis ſit gratia ex propoſito divino efficaciſſima.

Jam verò quod gratia habitualis, ſeu fides viva & charitate formata, vires addat inclinetque ad bonum omne, liquet ex eo, quod ea dicat L. 2. c. 2. 3. Sanderus non tantùm juſtificari hominem; ſed *mundum vinci; oves Chriſti quas nemo rapit de manu ejus, ad æternam vitam perduci; perfectionem omnium virtutum annexam ei eſſe; per illam, eum qui credit juſtitiam operari, &c.* At infrà L. 2. c. 6. duas diſcriminat gratiæ ſpecies; *Eſt unum genus donorum quod tantùm facit nos ſcire voluntatem Dei, & hæc eſt gratia quæ appellatur gratis data: eſt verò aliud genus donorum, quod etiam facit nos facere voluntatem Dei; de quo ſcriptum eſt, Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, &c. Et hæc eſt gratia gratum faciens, &c. Hæc autem gratificans gratia in Scripturis ſacris lux, juſtitia, veritas, pietas & ſanctitas, interdum verò uſitatiore etiam in ſcholis vocabulo, virtus ἀρετὴ dicitur.* Subdit Auguſtini verba, *Virtus eſt charitas, qua id quod diligendum eſt, diligitur.* Igitur virtus ſeu habitus charitatis illa ipſa gratia eſt, quæ *facit nos facere voluntatem Dei.*

L. 3. c. 4. Eodem ſpectat quod infrà ait, *Evangelio obedientiam non depoſci tantùm, ſed gratis conferri.* Etenim, *Evangelium Chriſti attulit ſecum rationem gratuitam, qua fieret lex. Ratio faciendi legem eſt donum fidei, & charitatis, quod nobis propter Chriſtum gratis donat Deus, creans in nobis cor mundum, & ſpiritum rectum innovans in viſceribus noſtris.* Et infrà, *Eadem facilitate Deus dat nobis pœnitentiam, ſpem, charitatem, qua fidem. Eadem facilitate diligimus, qua credimus; immo longè majori facilitate diligimus, qua id demum maxima cum oblectatione facit homo, quod ex amore facit, & præſertim ex amore cœlitus donato.* Reliquarum chorum virtutum ſtatim fidei & charitati ut indivulſum adjicit. Ibidem. Et alibi ſimiliter, *Dicimus nos fieri non poſſe, cùm fides, ſpes, charitas, gaudium, patientia & aliæ virtutes, & adeſſe ponantur, & velut mutua membra in unum quoddam corpus compactæ & coagmentatæ ſint, ut una iſtarum virtutum, nempe fides, id quod totius reliqui corporis commune bonum eſt, ut in juſtificatione accidit, ſola operatur.* Hæc priſco more ſcribebat Sanderus, & etiam tum uſitatiſſimo, quid poſſet, quid faceret voluntas per gratiam, attendens potiſſimum ex parte habituum & virtutum, ſeu affectuum animæ permanentium; non neſcius tamen actuali Dei auxilio & motione opus ſemper eſſe, cùm & vires omnes naturales ſupernaturaleſque non aliter in opus egredi queant.

EX PELBARTO
de Themeſuvar Ordinis Minorum.

An. 1585.

NOn poſſe quemquam converti ad Deum hic docet ſine *omni gratia gratis data*, nec ſine gratia gratum faciente poſſe mandata omnia impleri, etiam quoad ſubſtantiam actus, etſi aliqua poſſint. Aureum ſacræ Theologiæ Roſarii Tom. 2. v. Gratia.

At de gratia habituali ſic cenſet, eam *propriè gratiam dici*, quæ gratos Deo facit, & opera reddit digna æternæ vitæ. Ibidem. *Hæc eſt operans ex Auguſtino, inquantum animam gratam facit Deo, & operatur interius: cooperans, inquantum ad opus bonum dirigit etiam exterius.* Ex eodem Auguſtino, ut ait iſte, *Gratia non eſt aliud, quàm quædam lux animæ, illuminans mentem ad bene & gratuitè operandum ſecundùm legem Dei, &c. Eſt ergo habitus, & informat animam.* Inferiùs etiam docet voluntatem quidem *animæ reginam* eſſe; at ex Auguſtino, *gratiam ſe habere ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſorem ad equum.*

Et infrà inquirens quomodo *Gratia moveat liberum arbitrium hominis*: Reſpondet ex Bonaventura, Ibidem. *Præcipuè tripliciter: Primò per modum efficientis inſtrumentalis, quia Spiritus ſanctus tanquam efficiens principale movet per ſuam influentiam, quam in inſtanti infundit; & hæc influentia cauſat quandam excitationem & inclinationem ad bonum voluntatis actum. Secundò per modum formæ, in quantum per formam gratiæ poteſt liberum arbitrium ſe movere & elevare ad opera meritoria vitæ æternæ, ad quæ ſine gratia gratum faciente ſe movere non poterat. Tertiò per modum gubernantis & dirigentis; unde Auguſtinus hypogn. 3. Rectè arbitror liberum arbitrium comparari jumento, gratiam vero ſeſſori.*

Idem alibi priſco more hoc quoque habet, *gratiam ſubtrahi*, cùm habitualis & ſanctificans gratia aufugit, nempe peccato fugata. Ibidem, v. malum. *Gratiæ ſubtractio eſt malum, inquantum exigente culpa hac caremus. Unde ſi Deus ſine culpa noſtra à nobis retraheret ſuam gratiam, non eſſet malum pœnæ: unde dicendum quod remotionis gratiæ nos ſumus cauſa demeritoriè per vitia noſtra.*

Jam de gratia efficaciſſima, non multa hic ſcripſit. Utcumque conjici poterit ejus ſententia, ex eo quod ait actum meritorium qua meritorius eſt vitæ æternæ, à gratia principaliùs eſſe: qua actus autem eſt, à libero arbitrio eſſe principaliùs. Et quanquam principetur agens inſtrumento, pluris tamen quandoque fit, quod ab inſtrumento propriè eſt, quàm quod ab agente: verbi gratia, Ibid. verbo Gratia. *Licèt diviſio panis plus fiat à virtute motiva manus, quàm à cultello ſcindente: tamen talis diviſio conſiderata inquantum placet Principi cui datur, plus eſt à cultello bellè & pulchrè ſcindente, quàm à manu, qaæ ſine cultello non poſſet tam pulchrè ſcindere.*

Idem alibi cum toto Theologorum agmine docet, divina prædeſtinatione neceſſitatem non imponi voluntati liberæ. Ibid. verbo, Prædeſtinatio. Cùm enim ejus excuſatio pendeat à Deo & à voluntate noſtra, hæcque ſit variabilis & contingens, erit & effectus ipſe contingens. Univerſim enim cùm cauſa univerſalis & neceſſaria concurrit cum particulari & contingente, contingens effectus eſt, ita ut quandoque deficiat effectus ſingularis aliquis. Verbo, præſcientia divina. *Exemplum ſecundum divum Thomam in floritione arboris, cujus cauſa remota eſt motus Solis, ſed proxima eſt virtus generativa plantæ. Unde quamvis motus Solis currat invariabiliter, tamen floritio arboris impeditur quandoque per virtutem plantæ, ita quod non floreat arbor.* Non tamen omnes collectim, ſed aliquæ ſejunctim arbores florere quandoque ceſſant. Ita & auxilia gratiæ non omnia collectivè cadunt irrita, ſed aliqua diviſim, quorum ceſſatio ſuppletur ab aliis.

OBSERVATIONES ALIQUÆ in Cenſuras Facultatis Theologicæ Lovanienſis, anno 1586. & Duacenſis anno 1586.

GRatiæ ſufficienti vehementiſſimè adverſatur gemina hæc Cenſura, ubi tamen ſermo non eſt niſi de ea, quam ab efficaci gratia non ſeparabant, & quæ verè per conſenſum libertatis humanæ efficax fiebat & ad peccatoris converſionem, & ad juſti perſeverantiam; ita ut ſociari ea non poſſit cum doctrina prædeſtinationis gra- Cenſura Lovanienſis Prop. 2. tuitæ, & gratiæ per ſeſe efficacis. *Exactè loquendo, ut fatentur ipſi, quia gratia non eſt efficiens niſi ubi qui eam habet, nulla alia opus habet: exactius veriuſque dicemus non data eſſe poſteris Adæ omnibus auxilia ſufficientia ad ſalutem.* Cenſura Duac. prop. 2. In eandem rem declaratur, illud eſſe ſufficiens Dei auxilium, præter quod ex parte Dei nullum aliud neceſſarium eſt. Videntur ergo adverſarii gratiam veram Chriſti labefactare, quæ ex Au- Prop. 14. 15. guſtino bonis maliſque communis non eſt. Non ergo rejiciebatur ab his Facultatibus, niſi ea gratia ſufficiens, qua evertitur ſingulare beneficium gratiæ Chriſti, quæ non omnibus datur, & quæ tamen omnibus neceſſaria eſt ad converſionem & ad ſalutem. Nec enim converti poteſt peccator Prop. 31. quiſquam, niſi peculiari gratia Dei, ſive auxilio ſpeciali, quo voluntas in bonum mutetur; quo auxilio non donetur, niſi cùm reapſe converti- Prop. 14. tur. Damnabantur igitur non immeritò his Cenſuris, qui converſionem, excellentiſſimum omnipotentiæ divinæ opus, tribuebant auxilio omnibus communi; unde & communicabatur etiam induratis, etiam infidelibus, omni loco, omni Ibidem. tempore. Ita gratia efficax evertebatur. Nec id minùs dilucidè patet in *juſtificatione Cenſuræ*, quam eodem anno edidere Lovanienſes, hortantibus Epiſcopis, quibus & eam obtulere. Id improbatum ibi eſt, gratiam hanc abſolutè ſufficientem, excluſo ſpeciali auxilio, quo bonus uſus datur omnium aliorum auxiliorum, dari *omnibus omnino*.

Cæteroqui non abnuunt hæ Facultates duæ, quin admittatur gratia ſufficiens, quæ conſociari poſſit cum prædeſtinatione gratuita & abſoluta, & cum gratia efficaciſſima ex parte Dei. Ibidem. *Sunt qui putent eſſe credendum quod Deus ex abundantia miſericordiæ ſuæ omnium & ſingulorum corda aliquando ſaltem ſic moveat, ut credere poſſint & converti, idque cenſent inſinuari ab Auguſtino quibuſdam locis, quibus non omnino reſiſtimus.* Addunt tamen nullo id poſſe certo argumento convinci; ſed ajunt paulò inferiùs, quicumque peccat, poſſe eum non peccare; poſſe enim petere & impetrare auxilium ad non peccandum, & ad converſionem cordis. [Ibid. c. 15.] *Neminem in hac vita ſic peccare, quin peccatum quod facit, poſſit non facere, & ad meliora converti; non quod habeat unuſquiſque auxilium ſufficiens; ſed quia id à Deo obtineri poteſt.* Ajunt inferiùs, Cenſ. Duac. & Lovan. Prop. 19. neminem teneri ad impoſſibile, quòd auxilium ita præparet bonitas divina, nemini ut illud deneget petenti, ut oportet. Et rurſus alibi, Ambigi non poteſt, quin obſervatio Decalogi poſſibilis ſit infidelibus: ſed utiliter ad ſalutem obſervari non poteſt, niſi ubi Deus illos juvat & illuminat ad credendum. Denique cùm dixiſſent Cenſ. Lov. Prop. 14. de gratia efficaciſſima, neceſſaria ad cor lapideum conterendum, ajunt eos, qui illa non donantur, non habere auxilium ſufficiens ad converſionem ſuam, cùm nullum aliud auxilium ſufficiat ſine iſta gratia, ſive ea ſit prædicatio exterior miraculis confirmata, ſive motio interior timoris divini, ſive inſpiratio aliqua voluntatis Propoſ. 2. imperfectæ. Aſſentiuntur ergo ſufficientibus auxiliis, dum ne iis excludatur neceſſitas gratiæ infallibiliter efficacis. Unde & paulò antè dixerant, Hæc expreſſio ſufficientis auxilii tolerari quodam modo poteſt, & excuſari, inquantum divina beneficia nunquam orbi defuere, quibus ſi adulti bene uſi eſſent, ad ſalutem pervenire potuiſſent.

Quod ad gratiam jam ſpectat efficacem, ſeu efficaciſſimam, affirmant Facultates hæ duæ, illa voluntatem *infallibiliter determinari*; ſed nihil dicunt, quod intelligi non poſſit de determinatione morali & infallibili. Cùm ab adverſa- Cenſ. Lov. Pag. 10. riis diceretur, ad agendum minimè neceſſariam eſſe motionem excitantem, quæ efficax ſit, & infallibiliter voluntatem determinet, qualis in Paulo fuit & Magdalena, & nonnullis aliis, cùm ad Deum converterentur; contra ajebant Cenſores, non in quibuſdam tantùm, ſed univerſim ab Auguſtino requiri gratiam Dei ita efficacem, ut voluntatem determinet. Fatebantur adverſa- Prop. 15. rii, conceſſum fuiſſe Apoſtolis, & aliis forſan quibuſdam, certum perſeverantiæ donum, in ſpeciali quodam auxilio ſitum, ut in protectione, quo nonnullos ita Deus roborat & protegit, ut in gratia quaſi immutabiliter & ineffabiliter perſeverent uſque in finem. Vult autem Cenſura donum hoc perſeverantiæ omnibus dari qui perſeverant. Atqui indubium eſt adverſarios ei gratiæ, quæ voluntatem infallibiliter determinat, non vendicaſſe niſi vim moraliter, & tamen infallibiliter determinandi. Eam ergo unam flagitat Cenſura, dum univerſim ea impertiantur, & peccatores omnes, quando convertuntur: & juſti omnes, qui ad finem uſque perſeverant.

Idcirco propter noſtram tantummodo nunc infirmitatem, utque diſcrimen conſtituatur inter Adamum ſtantem, & nos à lapſu nunc reſurgentes: jubet Cenſura gratiam admitti infallibiliter determinantem ad converſionem & ad perſeve- Prop. 10. 13. rantiam. Atqui prædeterminationi phyſicæ & gratiæ prædeterminanti inde emergenti perinde locus eſſet in natura hominum ſtante & in Angelis.

Dilucidè Cenſura eadem ob oculos ponit prædeterminationem moralem, qua infallibiliter per- Prop. 11. ſeverantia datur. Addit enim, *Certum eſſe, poſſe ſemper ipſos etiam electos labi, & coronis ſuis excidere; ſed omnipotentis Dei manu juvari eos in tentationibus: ut quando jam in lapſum propendent, labuntur quandoque, & pro humana fragilitate mox prolapſuri videntur; confeſtim ſurgant, & confirmentur. Miro denique modo quodam fieri, ut cadere ſemper poſſint, & perire; & adgubernante tamen illos Deo, & protegente inter ipſa diſcrimina; nec labantur, nec pereant, ſed invicti ſemper perſeverent.* Adgubernatio hæc Dei & protectio, quæ ne lapſus quidem omnes pervertit, moralem tantùm ſignificat prædeterminationem.

Cenſura Duacenſis authoritate utitur Pererii Prop. 10. Societatis Jeſu Theologi, à quo oſtenditur non admitti niſi determinationem moralem. Affirmat autem laudatus ibi Pererius, ſi Deus ita moveret voluntatem, ut non moveret ipſa ſeipſam ullo modo, nec determinaret ſe ad agendum: tum & meriti & demeriti inanem illam fore, immo & libertatis expertem. Sed quoniam ita illam movet Deus, ut ipſa ſeſe ipſam moveat, & deliberatione ſua ſeſe determinet ad agendum hoc, vel illud: ideo jure dicitur libera, & libera eſt. Sic ille, Ne cogitari autem quidem poteſt, voluntatem à ſeipſa determinari, ſi Deus illam phyſicè & infallibiliter determinat. Sed facilè intelligitur Deus ita movere & inclinare voluntatem, tot, tam variis, & tam diutinis motionibus, ut quamvis ipſa ſeſe determinet ad conſentiendum ſingulis motionibus, vel diſſentiendum: ſolus tamen Deus illam determinet multitudine, varietate, congruitate & diuturnitate motionum ſuarum, faciatque infallibiliter velle, quod nolebat; nolle, quod volebat.

Juſtificatio ſeu defenſio Cenſ. Lov. c. 1.

Defenſores propoſitionum his Cenſuris inuſtarum, nullam in electis omnibus admittebant gratiam infallibiliter efficacem; hinc prædeſtinationi gratuitæ infeſti erant, eique ſoli ſubſcribebant, quæ ſcientiæ mediæ inniteretur. Ergo ut tota expungatur illarum propoſitionum doctrina, ſufficit admitti gratiam efficacem ejuſmodi, quæ voluntatem determinet moraliter & efficaciſſimè.

Ibid. c. 2.

Nec injuria etiam diſplicebat Cenſoribus illa congruitas, quam adverſarii obtrudebant. Illam enim ab homine ipſo derivabant, qui tum ſe ad conſentiendum determinet, ubi gratia priſtinis ejus affectibus conſentit. Cùm ex adverſo intelligendus eſſet Deus prior & irrevocabiliter velle electos ſuos convertere, & ideo hos illis affectus, has propenſiones inſerere, quibus facillimè adducantur ad conſentiendum gratiæ converſionis. *Prædeſtinatio nullam in hominem affectionem, diſpoſitionem, aut præparationem prærequirit; ſed ipſa eſt quæ hominem quem vult, & quomodo vult, præparat, diſponit, afficit. Non ergo præſupponit humanarum diſpoſitionum atque affectionum præſentiam, &c.* Id verò trifariam capi poteſt; aut à Deo electis inſtillari jam inde ab ortu ſuo eos effectus, per quos volet eos ad ſe trahere: aut qui tandem cumque ſint eorum affectus, innumerabilia diverſiſſimaque Deo ſuppetere ſubſidia inviciſſimè perdomitura animos his affectibus imbutos: aut in poteſtate ejus eſſe artes innumeras immutandi affectus cordis omnes gratiæ ſuæ aliàs repugnaturos.

Placet his Cenſoribus, ut homo ſeſe aliquando determinet; ſi aliàs autem determinatur à Deo, id fieri dirigendo & gubernando, quo quidvis potiùs aliud, quàm prædeterminatio phyſica ſignificatur. Ad omnia enim hæc omnino porrigitur, tam mala, quàm bona; nec verò illud eſt dirigere & gubernare. *In iis omnibus quæ Dei gubernationem contingunt, Deus cauſam ad effectum determinat; in iis vero quæ facit homo, non ex gubernatione Dei, ſed ubi gubernationi ſuæ relinquitur, ibi ſeipſum determinat, ad effectum, ſeu potiùs defectum.* Inferiùs etiam eo à Pelagio erratum eſſe ajunt ex Hieronymo, quòd negaret *directionem & gubernationem Dei per ſingulos actus noſtros nobis eſſe neceſſariam, qualem directionem petit Eccleſia, cum dicit, Dirigere & ſanctificare, regere & gubernare, dignare Domine ſenſus, ſermones & actus, corda & corpora noſtra.*

Defenſ. c. 10. 13.

Concurſum à gubernatione ſejungunt, ita ut manifeſtiſſimum ſit gubernationem iſtam, à qua efficaciam gratiæ repetunt, non ejuſmodi eſſe, quæ voluntatem phyſicè prædeterminet. *Multum intereſt inter gubernationem & concurſum, nam concurſus comitatur & adeſt paratus agere volenti, ideoque palam eſt, nullum inde libertati noſtræ fieri præjudicium: gubernatio verò atque directio præeſt ad agendum, poteſtque eam ſuperbus metuere, ne ſibi adimat libertatem. Rurſum comitatur concurſus etiam in actibus non bonis; at in his quæ malè facimus, non à Domino, ſed à nobis ipſis gubernamur. Hinc qui bene humiles ſunt, à Domino per ſingula regi cupiunt, ne propriæ permiſſi gubernationi deficiant.* Et ibidem, *Non ita indeclinabiliter aguntur ſancti, ut non poſſint declinare; ſed, quia cum tali directione Dei & agente ipſos ſpiritu non conſiſtit, ut declinent.*

Ibidem.

Haud ſanè illis placet Catharini diſtinctio in negotio perſeverantiæ, prædeſtinationis & gratiæ efficacis. Quam autem ille gratiæ efficaciam paucis inter electos ipſos eximiis concedit, ipſi ex Auguſtino communem volunt eſſe omnibus, qui ſalvantur. *Clarum eſt priorem illum modum quem cenſet Catharinus eſſe paucorum, ab Auguſtino fieri communem omnibus, qui uſque in finem in hac vitæ fragilitate perſeverant.* Atqui non aliam Catharinus agnoſcebat gratiam infallibiliter efficacem, quàm quæ conſurgit ex morali determinatione plurium auxiliorum, aliorum aliis ſubſtitutorum.

Ibidem.

Ibidem.

Ubi ergo refert Henriques hanc ab homine docto, ſcilicet à Leſſio expoſitam fuiſſe doctrinam, *cum magno ſcandalo Academiæ, & ad Sixtum V. delatam, ſuſtinuiſſe ſuæ temeritatis acrem reprehenſionem;* mox autem ſparſis rumoribus Theologicam Lovanii Facultatem diſputationibus & argumentis Leſſii ceſſiſſe, & de priore doctrina ſua deceſſiſſe: quo factum eſt, ut anno 1613. ſolemniter conteſtata ſit illa Facultas, conſtantiſſimè tueri ſe adhuc eam doctrinam, quam Cenſuræ Romam miſſæ mandaverat: his ex omnibus apertè liquet, vitio datum fuiſſe Leſſio, quòd diſceſſiſſet: & Facultatem publicè conteſtatam eſſe, non diſceſſuram ſe unquam à doctrina prædeſtinationis gratuitæ & gratiæ infallibiliter determinantis ad converſionem & ad perſeverantiam finalem, procul amandata Catharini diſtinctione, ut ſupra declaratum eſt à nobis.

De fine hominis c. 12.

His ita conſtitutis jam facile erit obliquas abſtergere ſuſpiciones à Theologis Lovanienſibus & Duacenſibus; & demonſtrare, ne tantillum quidem eos receſſiſſe à majorum ſuorum doctrina ſuperiùs propoſita, in exponendis ſententiis Adriani VI. Latomi, Tapperi, Driedonis, Sonnii, Lindani, Janſenii Gandavenſis: quam & poſt hanc publicatam Cenſuram, pari conſtantia tuiti ſunt Jacobus Bajus, Viggers, Malderus, aliique Doctores Belgæ; qui ante finem Conſilii Tridentini ne verbum quidem fecerunt ullum de gratia phyſicè prædeterminante, niſi forſan ad eam refellendam; unde & poſt Concilium illam uno omnes animo oppugnarunt. Ideo & Lovanienſes Doctores affirmant in Peroratione Defenſionis ſuæ unum fuiſſe Tapperum, qui nonnihil obſtrepuerit doctrinæ Majorum ſuorum. Quod eo tantùm ſpectare videtur, ut improbetur Tapperus, ubi cum Henrico Gandavenſi dixit, in diſcernendis electis ſuis à reprobis potuiſſe Deum intueri imperfecta quædam boni rudimenta, quæ in illis, non in his invenirentur: etſi hoc quidquid eſt boni, non meritum, ſed occaſio dici deberet hujus delectus.

Ibid. c. 15.

Hìc ſanè advertere eſt, quibus gradibus interpolata ſit doctrina hæc in Scholis quibuſdam. Scientiæ enim mediæ Patroni Catharino primùm ſe adglutinaverant, & concordiam neſcio quam meditabantur utriuſque prædeſtinationis & utriuſque gratiæ. Deinde verò illud abjecerunt, quod in Catharino optimum fuerat, & nec gratuitæ poſthac prædeſtinationi ulli, & gratiæ per ſe efficaci aſſenſi ſunt: ita tamen certè, ut Bellarminus, Suarez, Ruys, & complures alii viri doctiſſimi ab antiqua doctrina gratuitæ omnium prorſus ſalvandorum prædeſtinationis non deflexerint, non ſine nonnullis tamen ex Scientia media additamentis. Contrà autem ex alia parte ut his novationibus occurreretur, cœptum eſt vehementiùs augeri, nonnunquam & duriùs exponi dogma de gratia per ſe efficaci; frequentiùs jam verba illa uſurpari cœpere, determinationis, infallibilis determinationis: cùm antè motio hæc, vel præmotio familiariùs diceretur: cùmque motio hæc phyſica eſſet, actuſque & affectus indeliberatos inſpiraret, hinc facilè delapſi ſunt ad determinationem, vel prædeterminationem phyſicam admittendam. Non admittebatur illa primùm niſi ad opera bona, & ut noſtræ poſt peccatum imbecillitati medicina fieret: poſtea admiſſa eſt, ut præmotio, & prædeterminatio phyſica, univerſim neceſſaria, ob neceſſariam ſubordinationem cauſarum ſecundarum à prima pendentium: atque ita utrique ſtationi vendicata eſt, ante & poſt peccatum;

tum, & omnibus prorſu operibus, bonis maliſque. His uberior accedet lux ex noſtris jam in Eſtium & Sylvium obſervationibus.

OBSERVATIONES IN ESTII Sylviique Duacenſium Theologorum doctrinam.

VEnerunt in manus noſtras Theologicæ Eſtii Orationes, ab ipſo habitæ ab anno 1583. ad annum 1612. cùm Doctor eſſet, Profeſſor & Cancellarius Univerſitatis Duacenſis. L. 2. Sent. d. 26. §. 15. 16. Cenſet vir doctiſſimus *opera moraliter bona* fieri poſſe ſine gratia Chriſti, etſi non ſine auxilio generali Dei. Ibid. d. 41. §. 3. *Non ſine auxilio Dei & cooperatione ſaltem generali, quæ ad omnes actiones atque effectus cauſarum ſecundarum neceſſariò requiritur.* Hanc ille confirmat eſſe doctrinam Auguſtini, Proſperi, Concilii Arauſicani, & Aquinatis. Docet poſſe ab infidelibus exerceri opera moraliter bona & peccati immunia ſolo hoc auxilio, *ex ſolo naturali affectu:* quod hic affectus naturalis implicitè & confusè ad Deum tendat.

Favet etiam Eſtius duplici illi rationi ſervandorum Dei mandatorum: aut materialiter, prout ea ſervabant infideles in operibus moraliter bonis: aut meritoriè. Hanc diſtinctionem ait communiter admitti; & authoritatem illi acceſſiſſe publicatis adverſus Bajum Bullis Pii V. & Gregorii XIII. Eodem ipſo loco docet in hunc modum: In l. 2. Sent. d. 26. §. 40. *In ſtatu naturæ corruptæ poteſt homo ſine gratia Chriſti per ſolas naturæ vires ſervare quædam præcepta legis naturæ, nimirum quoad nudam operum ſubſtantiam. Quam propoſitionem clarè probant argumenta, quibus oſtenditur, non omnia infidelium opera eſſe peccata, ſed multa ab iis fieri moraliter bona.* Et ibidem: *Poteſt homo in ſtatu naturæ corruptæ, ad breve aliquod tempus ſine gratia ſervare omnia præcepta legis, quæ ſervanda per idem tempus occurrunt.* Et denique, *Nemo poteſt in ſtatu naturæ corruptæ per vires ſuas ſine auxilio gratiæ ſervare omnia præcepta legis naturæ, nequidem quoad ſubſtantiam operum.* Fatebatur ergo Eſtius, cum ſolo concurſu, vel auxilio generali potuiſſe vitari ſingula peccata, quoties peccatur: ſed ante juſtificationem non poſſe evitari univerſa, & ſemper. Non aliud deſideratur, ut poſſint impleri præcepta, & declinari peccata: cùm non teneamur niſi ad actus ſingulos convenienter divinæ legi edendos.

Illum tamen ſibi quoque nodum objicit, teneri nos non ſingula tantùm ad præcepta implenda, ſed etiam ad univerſa. Reſpondet autem poſſe univerſa etiam impleri præcepta, à juſtis quidem quia gratiam aſſecuti ſunt habitualem: à fidelibus verò, quia fidem: ab infidelibus etiam, quia prædicatur illis, vel prædicari poteſt Evangelium, atque ita poſſunt præparari ad gratiam habitualem. Quatuor hæ ſunt rationes implendorum præceptorum: *valde propinqua, minus propinqua, remota, remotiſſima.* Sed id non dicitur niſi ad obſervationem omnium ſimul mandatorum: nec bona fide agit, qui non ſtatim fatetur, ab Eſtio ſimul admitti poteſtatem proximam ad ſingula, tum implenda mandata, tum peccata vitanda. In ejus Paulinarum Epiſtolarum Commentariis eadem eniteſcit doctrina, etſi frequenter ibi confutet gratiam illam ſufficientem, quæ omnibus generaliter detur ad converſionem.

Jam quoad gratiam habitualem, refertur ab L. 2. Sent. d. 26. §. 22. Et l. 1. Sent. d. 41. §. 14. Eſtio eorum ſententia, qui illam opinantur auxilium eſſe ſufficiens cum concurſu generali ad omnia bona opera facilia & ordinaria: nec juſto opus eſſe auxilio ſpeciali, niſi ad actus heroicos, ad vincendas validiores tentationes, & ad perſeverandum in juſtitia uſque in finem. Nec illorum ſilet probationes, gratiam videlicet & habitus dari ad operandum: habitus infuſos, non minùs actuoſos eſſe debere, quàm acquiſitos: vehementiſſimos illos eſſe in juſtis quibuſdam, atque ita minùs egentes auxilii; per gratiam reſtitui nobis ſanitatem & vires; gratiam ſanctificantem, ipſammet eſſe animæ ſanitatem & vigorem; per habitus adjici nobis ſuavitatem & delectationem illam, ex qua emergit efficacia gratiæ ex Auguſtino; gratiam meritò comparari aquæ ſalienti, & ſemini, quo terræ inſeritur fœcunditas. Siquis verò objiciat, juſtis ipſis repugnare ſemper concupiſcentiam, & impacato bello eos fatigare, atque ita auxilio ſpeciali opus ſemper eſſe: in eorum gratiam reſpondet Eſtius, incredibiles eſſe quandoque gratiæ & charitatis vires; per eas minui concupiſcentiæ vim; hujus flammas quandoque ſopiri; habitus acquiſitos, & probas naturæ propenſiones ad moralem aliquam virtutem ſuppetias ferre charitati, quæ tunc non egebit auxilio ſpeciali.

Confitetur ergo Eſtius, ſi non ſpectetur, niſi ignorantia & concupiſcentia, & quæcunque demum ægritudo naturæ lapſæ in ipſis juſtis reſidua, auxilio tantùm generali opus illis eſſe ad opera bona. Sed vult tamen *auxilio ſpeciali* illos egere ad quodlibet opus bonum, ex alia ratione, *Quia nulla res creata poteſt in quemcumque actum prodire, niſi virtute motionis divinæ.* Verùm cùm latiſſimè ſerpat hæc ratio, complectaturque ſtationes omnes naturæ rationales, ante & poſt peccatum, Angelos & homines, actus bonos maloſquæ, faciles & difficiles: ex illa daretur auxilium ſpeciale, hoc eſt efficaciſſimum ex parte Dei, in his indiſcriminatim omnibus: quod quantum à doctrina Auguſtini abhorreat, nemo facilè dixerit. Ideo & ex hoc uno axiomate elicuit Eſtius duriſſima & omnino intoleranda placita circa prædeſtinationem & reprobationem hominum & Angelorum ante peccatum, & circa gratiam neceſſariam ante, vel poſt lapſum; quæ perſpicuum eſt Auguſtini doctrinæ adverſari, & magnoperè etiam abhorrere à doctrina Cenſuræ, tum Lovanienſis, tum Duacenſis, ipſo ejus ævo editæ. Hinc illa nimirum labes Eſtii, ex eo quod *motionem divinam*, cui nos vehementer aſſentimur, prædeterminationem voluerit eſſe phyſicam, phyſicè ſemper efficacem. Simillimum veri eſt, Banneſii librum, quem in Belgium anno 1588. perlatum fuiſſe teſtatur Defenſio Cenſuræ Lovanienſis, has animo Eſtii novitates inſeminaſſe, quibus tantò proniùs ille plauſit, quod has videret opportuniores eſſe ad convellendam doctrinam eorundem Theologorum, quibuſcum in Hiſpania decertaverat Banneſius, & in Belgio certandum tunc erat.

In his propè abſuit Sylvius ab Eſtio. Exiſtimat enim 1. 2. q. 109. art. 2. poſſe omnes homines opera edere moraliter bona, *ſine auxilio ſpeciali, & ſupernaturali gratiæ*, ſolo auxilio generali munitos; non poſſe quenquam ampliùs contrariæ tutò inhærere doctrinæ poſt Bullas Pii V. & Gregorii XIII. quibus proſcriptæ ſunt propoſitiones iſtæ: *Liberum arbitrium ſine gratiæ Dei adjutorio nonniſi ad peccandum valet. Amor naturalis qui ex viribus naturæ exoritur, cum injuria crucis Chriſti deffenditur à nonnullis. Cum Pelagio ſentit, qui boni aliquid naturalis, id eſt quod ex naturæ ſolis viribus ortum ducit, agnoſcit.* Propoſitiones his adverſas cenſet Sylvius veriſſimas eſſe, unde & Facultas Theologiæ Lovanienſis à Pontificio Internuntio ſuper his interrogata, his verbis reſponderit: *Non ſic omnia boni principia evulſa ſunt, ut liberum arbitrium ſine gratiæ Dei adjutorio, non niſi ad peccandum valeat. Multa quippe ſunt quæ vel ad humanos uſus utiliter, vel ad excolendos ornandoſque vitæ mores, vel ad reſpublicas* *conſtituendas, induſtriè prudenterque primi honoris reliquiis protulit ; neque ea inquantum hujuſmodi ſunt, peccata eſſe cenſeri ullo modo rectè poſſunt. Quocirca qui aliquid naturalis boni, id eſt, quod ex ſolis naturæ viribus, non ex illa per Chriſtum ſpeciali ortum ducit gratia, agnoſcit, minimè is cum Pelagio errare dicendus eſt ; ſed perſpicuè acquieſcere veritati*. Addit Sylvius ſi ita pronunciatum ſit à Concilio Arauſicano, *Nemo habet de ſuo niſi mendacium & peccatum*: non eam fuiſſe ejus mentem, ut actus hìc eos etiam perſtringeret, qui non fiunt à nobis, niſi cum generali concurſu primi motoris : damnationis ſententia innodatum fuiſſe Pelagium, quod exiſtimaret voluntatem noſtram ſatis habere virium ſine gratia, ad *non peccandum abſolutè & ſimpliciter, id eſt ad vitandum omne peccatum, & ad omnia mandata divina implenda*. Ubi dixit Apoſtolus, *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*, intelligi eum debere, *de placendo in ordine ad juſtitiam & ad ſalutem*. Eſſe actus noſtros puros peccati, quando in objectum laudabile feruntur, & nullo malo fine depravantur. Auxilium generale primi motoris ad opera moralia, eſſe quodammodo gratuitum. *Hoc auxilium non eſt ſimpliciter præſertim hìc & nunc debitum, nec in poteſtate hominis abſolutè poſitum*.

Poſſe hominem exiſtimat poſt lapſum diligere Deum imperfectè ſine gratia, ſed non ſuper omnia, ſervandis omnibus ejus præceptis. Ibidem. art. 3. 4. *Poteſt abſque gratia diligere Deum aliquo modo, amore benevolentiæ abſoluto, imperfecto tamen, per naturæ vires, non autem diligere ſuper omnia, nequidem ut authorem naturæ*. Poſſe ab eo ſine gratia cum ſolo generali concurſu impleri præcepta aliqua, poſſe quin etiam omnia impleri ab eo ad breve tempus, materialiter, hoc eſt quantum ad ſubſtantiam actus: at ſine gratia ne materialiter quidem poſſe ab eo omnia ſervari. Gratiam verè ſufficientem, hoc eſt præter quam nulla alia neceſſaria eſt, non omnibus ſemper dari cenſet, quod ea ſit gratia efficax; peccare nihilominus, qui ea deſtituuntur, quod crimen vitare potuerint. Scitiſſimè ab Eſtio quatuor ſeparatos eſſe gradus poteſtatis implendi præcepta omnia ; ſed ab omnibus hominibus vitari poſſe ſingula peccata : *Propter flexibilitatem liberi arbitrii, & propter conditionem ſtatus in quo verſantur, cui ſtatui conjuncta eſt poſſibilitas vitandi ſingulos actus peccati*. Non ſpectat ergo, niſi ad converſionem, juſtificationem, perſeverantiam, opera ſupernaturalia & meritoria, quod Eſtius, & Sylvius exiſtimant, non dari omnibus hominibus auxilium verè plenè ſufficiens : cujuſmodi non eſt ex eorum quidem opinione, niſi cùm eſt efficax ; quia neceſſarium ſemper eſt auxilium efficax, ideoque quodvis aliud non eſt plenè ſufficiens. At fatentur illi ipſi neminem deſtitui auxilio generali, quo poſſit vitare ſingula peccata, & bonis moraliter operibus ſeſe addicere. Author eſt denique Sylvius hanc ipſam eſſe doctrinam Facultatis Theologicæ Lovanienſis.

Quoad gratiam habitualem, etſi dixerit alicubi 1. 2. q. 109. art. 6. q. 2. Sylvius, ſi ea deſtituti non poſſint ſervare omnia mandata, ex eo id fieri, quod opus ad id ſit ſingulari protectione Dei, quæ juſtis ſolis annuitur: alibi tamen confeſſus eſt, poſſe à juſtis vitari peccata lethifera, tum ſingula, tum univerſa : Ibid. art. 8. *Quia per gratiam ſanctificantem ratio eſt ſanata, & reparata*. Et ibidem, *Quia illi in quibus eſt gratia ſanctificans, diligunt Deum : qui autem diligunt Deum, præcepta ſervant*. Quo declaratur hujus gratiæ efficacia. Eget juſtus *ſpeciali auxilio* ad quodlibet opus bonum, ex ſententia Sylvii ; ſed eo uno diſtare vult auxilium ſpeciale à generali, Ibid. art. 9. quod illud ſupernaturale ſit. *Ut enim nullum opus ordinis naturalis, abſque Dei influxu & operatione, quæ naturæ naturalique ordini conveniens ſit, fieri poteſt ; ita nullum opus quod naturæ vires ſuperat, fieri poteſt abſque auxilio Dei ſpeciali, proportionato nimirum tali operi*. Fatetur denique quam ſanctus Thomas gratiam in operantem 1. 2. q. 111. art. 2. & cooperantem diviſit, eam eſſe gratiam habitualem ; & eam reapſe operantem & efficacem eſſe per virtutes infuſas; immo & per ſeipſam, ſi ipſamet charitas ſit.

Quod ad motionem denique pertinet phyſicè prædeterminantem, non receſſit ab Eſtio Sylvius, & 1. utrique placuit prædeſtinatio tam gratuita Angelorum, quàm hominum poſt peccatum. 2. Reprobationem admiſere neſcio quam ante præviſum etiam peccatum. 3. Tam efficax gratiæ auxilium ſtanti, quàm lapſo largiti ſunt homini. 4. Eam efficacis auxilii neceſſitatem non ab ægritudine naturæ lapſæ derivarunt, ſed à cauſarum ſecundarum ſubordinatione ad primam. In his certè, & in cæteris, quæ his finitima & conſequentia ſunt, aberraverunt ambo hi Theologi ab Auguſtini doctrina, à conſenſione priſcorum ſuæ Facultatis Theologorum, à Cenſuris denique Theologiæ Lovanienſis & Duacenſis anni 1588. Cùm ergo gemina hæc Cenſura in quatuor his capitibus ab Eſtio & Sylvio diſcrepet, hinc facilè intelligitur, authores utriuſque Cenſuræ nequaquam conſenſiſſe gratiæ per prædeterminationem phyſicam efficaci. Conſule ſi vacat Cenſuram Lovanienſem anni 1586. in propoſitionibus IX. X. XIII. XXII. & Duacenſem anni 1588. in propoſitionibus X. & XIII. Earum doctrina quatuor in his articulis doctrinæ Eſtii Sylviique infeſtiſſima eſt. Quod & prolixiùs & manifeſtiùs declaratur ex juſtificatione Cenſuræ Lovanienſis.

EX MATHIA FELISIO

Belga Ordinis Minorum Theologo.

An. 1573.

PAri elegantia & eruditionis Theologicæ ubertate ſcripſit Feliſius adverſus Calviniſtas & Lutheranos *inſtitutionem Chriſtianam*, quam Chriſtophoro à capite fontium, Generali Minorum; & *Catholicam Decalogi elucidationem*, quam Cunero Petri dicavit, Epiſcopo Leovardienſi.

Hic ergo generalis gratiæ hanc primò particulam attingit, quod Dei notitia omnium mentibus ſit inſcripta. Inſtitutio Chriſt. d. 1. c. 1. *Aliquem ineſſe humanæ menti, & quidem naturali inſtinctu, divinitatis ſenſum, extra controverſiam ponimus. Siquidem nequis ad ignorantiæ prætextum confugeret, quandam ſui numinis intelligentiam ipſe Deus indidit, cujus memoriam aſſiduè renovans, novas ſubinde guttas inſtillat*. Et mox, *Cùm nulla ab initio mundi regio, nulla urbs, nulla denique domus fuerit, quæ religione carere poſſet, in eo tacita quædam confeſſio eſt, inſcriptum omnium cordibus divinitatis ſenſum*.

Et rurſum de generalibus ad converſionem & pœnitentiam auxiliis idem: Ibid. d. 14. c. 20. *Pium fuerit ſentire, divinæ bonitatis viſcera omnibus & ſingulis eſſe exhibenda, nullumque Deum relinquere ; ſed omnibus & ſingulis hominibus inſpirationes aliquando præſtare, quibus ad reſipiſcentiæ cognitionem, melioremque vitæ frugem pertingere queat. Scripturæ namque generaliter loquuntur, Venite ad me omnes &c. Auguſtinus quoque edocet, nullam eſſe animam, quantumvis perverſam, quæ tamen ullo modo ratiocinari poteſt, in cujus conſcientia non loquatur Deus*. Et mox : Auguſt. l. de lib. arb. cap. 20. *Influxu generali convertit Deus univerſa ad ſeipſum tanquam ad finem ultimum ſecundùm eſſe naturæ. Specialis autem influxus, ſeu auxilium ſpeciale eſt, quod hominem convertit ad finem ſupernaturalem, hoc eſt ipſum Deum, & ad viſionem beatificam, &*

proinde ad ea quæ ad iſtum finem proficiunt. Hic ſpecialis influxus, non eſt aliqua gratia habitualis, ſed eſt motio divina, ſive inſtinctus, quo movetur, ac ad bonum excitatur, nec alicui denegatur, quamdiu degit in hac miſeriarum valle. Homines diverſimodè ſe ad iſtum habent inſtinctum. Aliqui namque illi acquieſcunt, ſicque ad gratiam habitualem de congruo diſponuntur, quia facientibus quod in ſe eſt, non defore creditur, ſecundùm Auguſtinum. Non ſunt, inquit, mediocria bona, quod anima facultatem habeat, ut adjuvante Creatore ſeipſam excolat, & pio ſtudio poſſit omnes acquirere, capereque virtutes, per quas & à difficultate cruciante, & ab ignorantia cæcante liberetur. Non enim ante meritum boni operis, parum eſt accepiſſe naturale judicium, quo ſapientiam præponit errori, & quietem difficultati, ut ad hæc ſtudendo perveniat; quod ſi facere noluerit, peccati rea jure tenebitur, tanquam quæ non bene uſa ſit ea facultate, quam accepit. Sic ille ex Auguſtino probat, facienti quod in ſe eſt, nimirum ex facultate & inſtinctu atque ex auxilio ſpeciali ac ſupernaturali, quo nemo hìc deſtituitur, non denegari gratiam juſtificantem. Unde mox, *In hominis poteſtate quodammodo relictum eſt, ut ei fides & charitas infundantur. Poteſt namque aliquid facere, quo facto, Deo dante, accipiat.* Quod probat exemplis Eunuchi, Cornelii, & aliorum complurium.

Obſerva hìc autem, generalia hæc, eademque ſpecialia auxilia, quia in omnes omnino ſparſa, ideo generalia; quia ſupernaturalia, ideo ſpecialia, vocari à Feliſio *inſtinctus*, ſive *motiones*. Reapſe enim quod Deus, quod unus, quod ſummus, quod colendus ſit, quod ſapientia ſit anteferenda errori, pietas & juſtitia improbitati, inſcriptum eſt naturæ & conſcientiæ hominum, ideo *inſtinctus* dici jure & merito queunt: at ſubinde excitantur à Deo, ut ſummo bono ad ſe omnia convertente, ad ſui beatificam fruitionem omnes vocante, & ita *motiones* ſunt; & quidem ſpeciales ac ſupernaturales, quatenus & gratis, & ex Chriſti cruce, & ad ſupernaturalem felicitatem aſſequendam omnibus aſperguntur. Ita ex reliquiis primævæ imaginis, ſive ex gratiis Creatoris, fiunt beneficia Redemptoris, & quædam primitiæ novæ creaturæ.

Ibid. c. 25.

Nam ut idem ait infrà, *Peccato non eſt prorſus extinctum, vel amiſſum liberum arbitrium. Secundùm Auguſtinum, non uſqueadeo imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, &c.* Ideo ſine gratia gratum faciente *aliqua* poteſt. Poteſt non negligere ipſam gratiam: poteſt non conſentire *aliquibus* peccatis & tentationibus, non omnibus, *propter inſtabilitatem & infirmitatem hominis.* Per plures enim & varias tentationes diabolus tandem dejicit hominem aliquibus obſiſtentem, & his etiam *non diu*. Item ſine gratia gratum faciente poteſt homo facere præcepta legis, ut Paulus ait, *naturaliter*, ſive *ſecundùm ſubſtantiam operis*. Quo etiam modo & martyria ſubierunt hæretici, ſed quia ſine charitate, ideo infructuoſè, niſi quòd mitiora in inferis luent ſupplicia. Sed in his omnibus cùm ſolam juſtificantem gratiam excludat Feliſius, gratiæ generalis auxilia non negat adeſſe.

Ibid. c. 13.

Ad gratiam habitualem defluit Feliſius, cùm ait Adamo *datam à Deo ſanam & omnino integram voluntatem:* cui cùm *adjutorio ſine quo non* præterea opus eſſet ad perſeverandum, hoc ipſe exiſtimat in eo poſitum eſſe, quòd *aſſiduè præberet intellectui hominis lumen ſapientiæ, & bonæ ejus voluntati fomentum amoris:* perinde ac ſi diceret, eam fuiſſe gratiam ſeu motionem actualem, qua jugiter vegetabatur, & excitabatur ſapientia habitualis ejus, & charitas. Lumini enim & alimentis comparat Auguſtinus hoc auxilium; & eo ſatis deſignatur, non naturale, non generale, ſed ſpeciale eſſe. Concurſu enim naturali ſua cuique rei natura & operatio propria ſervatur. At iſto extrinſecum & ſupernum aliquid confertur & ultra naturæ vim. Quod mihi quidem videtur non aliud eſſe, quàm ut naturis naturale, ita formis ſupernaturalibus ſupernaturale, utriſque conſentaneum conferri auxilium actuale à Deo, omnia ad ſe, pro cujuſque tamen modo & ingenio, ut ad ſummum bonum, trahente.

Ibid. c. 15.

Sed cùm actuale hoc auxilium velut conſectarium ſit gratiæ habitualis, hæc propriè gratia eſt. Unde Feliſio teſte, inter varias gratiæ nominis ſignificationes, *Eſt hæc acceptio Scripturis propria, ut idem ſit, quod donum in anima reſidens, à plenitudine gratiæ Chriſti in eam derivata, de qua Paulus, Charitas Dei diffuſa eſt, &c. Hanc Scholaſtici vocarunt gratiam gratum facientem, extenditque ſe ad juſtitiam, ad remiſſionem peccatorum. &c. Atque hæc eſt quæ proprio nomine gratia Chriſti appellata eſt, ſive gratia Dei per Jeſum Chriſtum. Hæc eſt gratia juſtificans, qua juſtè vivitur, aut ſaltem injuſtè actæ vitæ venia obtinetur.* Addit nec cognitionem legis, nec quancumque *poſſibilitatem, quæ ſit ab actione & effectu ſeparata, poſſe gratiam Chriſti propriè dictam cenſeri.* Quæ verba nil præjudicant Chriſti gratiæ generali: etſi enim Chriſti gratia ea quoque ſit, non tamen ſpecialis & propriè dicta. Quin immo *ſpecialis* & propriè dicta eſt gratia habitualis, quæ ab actione & effectu ſeparata non eſt, ut hìc aſſerit Feliſius, cùm de gratia ſpeciali & propria hoc aſſerat, ibidemque eam eſſe habitualem ſive juſtificantem & Scholaſticis gratum facientem dicat. Enimverò gratia habitualis *ab actione & effectu ſeparata* non eſt, cùm quandiu ineſt, faciat bene velle, velle bonum, eſſe juſtum, diligere juſtitiam, cùm inclinet, urgeat & inflammet in opera pietatis, ut habitus, ut pondus, ut intentio efficax.

Ibidem. c. 22. 23.

Idem infrà; *Negat juſto præter gratiam juſtificantem, quam habitualem & gratum facientem in ſcholis appellant, opus eſſe ſpeciali auxilio Dei moventis ad ſingulas actiones bonas præſtandas, ſingulaſque tentationes vincendas.* Omnes ferè Scholaſticos ſecum ſentire ait contra Gregorium Ariminenſem. Si enim *cum ſolo generali concurſu* poſſunt impii opera edere moraliter & ex genere bona, quin poſſint & pii? *Per gratiam enim gratum facientem, virtuteſque cum ea infuſas, non modò ſanantur animæ noſtræ, libertati perditæ reſtituuntur, & naturæ vires per peccatum graviter læſæ reficiuntur, atque reparantur: verùm etiam incrementum, roburque accipiunt. Quamobrem rationi conſentaneum videtur, poſſe hominem ſine ſpeciali auxilio quædam opera facere, quæ ante acceptam juſtificantem gratiam minimè poterat.* Ex Concilio Milevitano idem probat.

Ibid. c. 25.

Si verò quis reclamet ex eo quòd juſti imputent divinæ gratiæ actiones bonas ſingulas, negat ex eo ſequi *auxilii ſpecialis* per ſingula neceſſitatem, præter gratiam juſtiacantem. *Quis enim neſcit etiam pro his gratias Deo eſſe agendas, quæ ad gratiam gratum facientem pertinent? Cùm ad cœleſte etiam auxilium reducantur, quæcumque homini Deus per gratiam gratum facientem, & virtutes infuſas præſtat.*

Elucidatio primi præcepti c. 27.

Adde quod idem alibi ait fœdiſſimè errare Calvinum, *conſtituendo juſtificationem perfici, conſiſtereque in remiſſione ſola peccatorum. Adſit enim præterea oportet, novitatis vitæ proſecutio, &c. Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram. Non in hoc ſolo conſiſtit juſtificatio noſtra, ſi vetus homo noſter exuatur, quia neceſſe eſt inſuper induere novum, qui ſecundùm Deum creatus eſt, in ſanctitate & juſtitia veritatis, ut quemadmodum Chriſtus reſurrexit à mortuis, ita & nos ſimul cum eo reſurgentes, in novitate vitæ ambulemus.*

Ibid. c. 31. Poſtremò ad tertiam eamque efficaciſſimam gratiam pertinet, quod idem ait: ut contingens effectus eſt, ſi à duplici cauſa fluat, altera neceſſaria, altera contingente; ita *prædeſtinatio dependet ex cauſa neceſſaria, nimirum Deo, & cauſa contingenti, id eſt libero arbitrio; ergo prædeſtinatio quoad nos eſt contingens, quia divina voluntas non impedit modò, ſed permittit ut homines prædeſtinati, perinde atque reprobati liberè & contingenter agant. Poſſunt igitur prædeſtinati etiam deficere, & in peccata ruere; propter divinam tamen, eamque immutabilem voluntatem, cui ſubjiciuntur, cujuſque intentionem nequeunt evadere, non poſſunt in peccato mori & damnari, utpote prædeſtinati ad vitam*. Ubi obſerva primò effectus ita contingentes, ut quæ à ſolo & terra gignuntur, quandoque deficere, & non gigni; ſed etſi deficiant aliqua individua, perpetuari ſpeciem ex multitudine aliorum individuorum. Quid hinc in rem noſtram efficiatur, apertum eſt. Secundò, infallibilitatem prædeſtinationis non ſcaturire, niſi ex voluntate & *intentione* Dei, quam non poſſunt evadere cauſæ etiam liberæ. Tertiò, ita ſæpè in ſcelus ruere electos, ſed non in eo cœno mori.

Ibid. c. 24. Sed quomodo invictiſſimè, & liberos tamen ad ſe convertat, idem infrà: Vocat nos Deus *exhortationibus exemplorum ab aliis factorum; aliquando flagellis, mala ſiquidem quæ hic nos premunt, ad Deum ire compellunt. Nonnunquam promiſſionibus bonorum & præmiorum, &c. Si pueri nucibus oblectati, & oves viridi ramo tractæ paſtorem ſequantur, teſte Auguſtino, quanto magis quibus talia bona promiſſa ſunt in cœlis?* Et paucis interpoſitis: *Alii mane vocantur, id eſt in pueritia; alii hora tertia, in adoleſcentia: alii hora ſexta, in juventutis flore; alii hora nona in viridi ætate: alii undecima, in extremo vitæ curiculo, quia tunc erant obtemperaturi, gratuita bonitate Dei prædeſtinantis & vocantis, id eſt volentis tunc ita vocare eos, taliterque adjuvare, qualiter neceſſarium noverat, ut vocati, intuſque attracti, nefas ducerent tam plauſibili Dei inſpirationi non obſecundare*. Et infrà, *Docendo delectat, non neceſſitatem imponendo compellit*. Et rurſum, *Nemo funibus aut reſtibus impetuoſis inſtar pecudum trahitur; nam miris modis trahitur à Deo ut velit, qui novit in ipſis hominum cordibus operari, ut volentes ex nolentibus fiant*. Vides perſpicuè indeclinabilem efficaciam gratiæ conſtitui in eo, quòd vocet *miris modis, ita, taliter, delectando, quando* erant obtemperaturi. Quæ contemperationem gratiæ omnia ſignificant, eamque variis ex capitibus promptam.

Inſtitut. Chriſt. l. 24. c. 33. Hoc eſt prorſus maximè ſpeciale Dei auxilium, quo non ad ſingula opus eſt, cùm ſpeciali auxilio juſtis opus ſit ad actus ſingulos juſtitiæ. *Non negaverim, quin ut homo juſtus in juſtitia accepta diu perſeveret, ut excellentia magnaque pietatis opera præſtet, & gravibus tentationum fluctibus fortiter reſiſtat, præter juſtificantem gratiam etiam ſpeciale auxilium Dei requiratur. Magna eſt enim in carne noſtra corruptio, & in malum proclivitas, & in intellectu obſcuritas, quæ per gratiam juſtificantem non penitus ab homine tolluntur*. Ita ſanè æquum eſt operum difficultati attemperari auxilia, non promiſcuè ingeri ejuſdem ſemper efficaciæ. Cùm ergo in prima ad Deum converſione & perſeverantia ingraveſcat moles ſumma difficultatis, ibi enimverò invictiſſimis opus eſt adjutoriis.

Ibid. c. 28. Rurſus ineluctabilem efficaciam hujus gratiæ elucidat ex Auguſtino; *Voluntati nullam inferri vim, ſed amore potiùs eam duci. Nam qualis ſit iſte tractus, explicans, ramum, inquit, viridem oſtendis ovi, & illam trahis; & nuces puero demonſtrantur, & trahitur*. Ex Chryſoſtomo, Hilario, & Concilio Tridentino idem elicit, voluntarios trahi nos, & ita ut diſſentire poſſimus. Denique neceſſitatem, quam ex præſcientia, providentia, prædeſtinatione divina quidam intentabant, ſic ille amolitur, quod res noverit Deus futuras, quia futuræ ſunt; non futuræ ſint, quia eas noverit: immo quod Deus nihil præteritum, nihil futurum habeat ſibi, ſed præſentia ſibi coram habeat cernatque omnia; nec videndo fieri quæ fiunt, vim adferat ut fiant.

Ibid. c. 30. Vocationem alibi divinam expendens, pluribus eam communit præſidiis, *Gratia gratis data appellitatur, quidquid illud ſit, quod naturalibus ſuperadditum eſt, adjuvans aliquo modo, & præparans voluntatem ad gratiam gratum facientem, ſive illa ſit gratia, ſive habitus, ſive timor ſervilis, ſive pietas aliquorum viſceribus inſerta, &c.* Sic ille ex Bonaventura. Hæc quippe omnia aliquid conducunt plerumque ad manſuefaciendam paulatim cordis feritatem.

Ibid. c. 31. Denique inquirit inferiùs, *utrum gratia vel liberum arbitrium ſit agens principalius*. Reſpondet autem, ſi actus ut meritorius ſpectetur, eſſe illum à gratia principaliùs. Meritum enim à gratia propriè in actum derivatur. At ſi actus materialiter ut actus ſpectetur, *Sic voluntas eſt agens principalior, & gratia minus principalis*. Etenim Deus *tam ſuaviter movet liberum arbitrium & dirigit, ut in ejus poteſtate relinquat etiam ea quæ fecit, non poſſe facere: & multa quæ non fecit, poſſe facere. Huic conſentaneum eſt exemplum libri tertii Hypognoſticon, de jumento quod dirigitur à ſeſſore: ſic liberum arbitrium à gratia*. Seſſor autem ita equum dirigit, ut tandem ad metam perducat; non tamen ſingulos ejus vel greſſus efficit, vel defectus lapſuſque impedit inevitabiliter.

EX JOANNE HESSELIO
Lovanienſis Theologiæ Profeſſore.

An. 1580.

Confutatio fidei ſpecialis c. 16. JUſtificantis gratiæ efficaciam non mediocrem ut amet homo honeſta, quæ priùs oderat, oderit turpia, quæ amabat, paucis deſcripſit Heſſelius: *Homo tantùm prius credebat ſe per Chriſtum, ſi ad eum confugeret, mutandum ex iniquo in juſtum, ex impuro in caſtum, ex guloſo in ſobrium. Cùm jam mutatum ſe videt, & abominari iniquitates, quas ante ſolebat amare, experitur in parte id quod credebat ante, Deum ſcilicet juſtificare invocantes ſe, atque ex ea juſtitia redditur conſcientia tranquilla. In iſtis Spiritus ſancti donis, intellectu, juſtitia, pace conſcientiæ & gaudio conſiſtit arrha futuræ hæreditatis*. Ergo gratia juſtificans non tantùm peccata eluit, ſed ex impuris caſtos, ex guloſis ſobrios facit, vitia omnia expungit, ingenerat virtutes; id juſtificatus ipſe factis experitur; inde pacem, gaudium, tranquillitatem percipit. Ibid. c. 23. Idem infrà inquirens *cui fidei tribuat Scriptura juſtificationem ex veterum ſententia*; ex Auguſtini libro maximè de Spiritu & littera adſcribit complura, quibus juſtificari hominem oſtenditur fide per charitatem operante, ſeu charitate diffuſa per Spiritum ſanctum. Ergo charitas, dilectio juſtitiæ Auguſtino, illa eſt forma inhærens, qua juſtificamur: idque adverſus Lutherum Catholici Scriptores omnes conſtituunt.

Ibid. 11. c. 12. De gratia generali ſumi poſſunt, quæ habet ille ibidem, *Chriſtus venientem ad ſe non ejicit foras, non ejicit venientem, ſive fide & charitate ſibi adhærentem. Sed eum dumtaxat abjicit, qui Chriſto adhærere non vult, & ſi ei adhæſerit, ſponte recedit*. Quo ſatis innuitur poſſe ad Chriſtum venire aliquos, poſſe in Chriſto perſeverare, veniunt, qui non perſeverant. Et rurſum, *Chriſtus dicit ſe veniſſe, ut vocaret peccatores ad pœtentiam, ſe medicum vocat: quia nimirum potens eſt & paratus mederi infirmis, ſed illis qui ſe curandos præbent, qui manum vulnera rimantem tolerant, qui potiones ab eo paratas non faſtidiunt. Ipſe eſt fons patens, &c.* Sic ille retundit inſaniam Lutheranorum de ſua tanquam electorum ſalute fiduciam. Atqui compendioſius fuiſſet ad hanc infringendam, negare gratiæ ſufficientia præſidia omnibus dari, etiam juſtificatis. Concideret enim ſtatim temeraria illa præſumptio. At Catholici Scriptores de auxiliorum divinorum copia omnibus parata dubitari vetuerunt, ſed de ſua quemque inconſtantia & levitate diffidere ſanxerunt & timere. Quocirca ibidem Heſſelius adductis ex Scriptura verbis Sapientiæ, omnes ad ſe vocantis, omnes allicientis, addit: *Ecce hic Chriſti beneficium ita deſcribitur, ut tamen & à nobis requiratur ut veniamus, comedamus, bibamus, relinquamus infantiam, & ambulemus per vias prudentiæ. Ipſe ſtat ad oſtium cordis noſtri & pulſat. Sed aperire ei oportet, ut ingrediatur ad nos, & cœnet nobiſcum. Vitis vocatur Chriſtus, quia virore gratiæ ſuæ palmites ſibi adhærentes vivificat, atque fœcundat. Caput vocatur, quia membra ſua dirigit & ſalvat. Oliva quia omnes ſibi inſertos pingues reddit. Sed certare oportet, atque ſollicitum eſſe, ut ipſi Chriſto, veluti palmites & membra, atque velut ſurculi olivæ inſeramur, ſuccumque atque influxum ejus non impediamus, neque exſcindamur.* Cùm ergo ſecuritas noſtra timore temperanda ſit, de auxiliorum divinorum ubertate, de *ſucco & influxu* capitis in membra, vitis in palmites, olivæ in ſurculos, Chriſti in nos jubemur eſſe ſecuri; ſed de noſtra voluntate & conſtantia merito ſollicitari & timere monemur. Plura poſſem ad hujus generalis gratiæ confirmationem excerpere ex eodem Heſſelio, in alio opuſculo *de brevi & dilucida explicatione Decalogi*. Complura hìc enim ex Patribus Gręcis Latiniſque conſtipat, ut idem evincat, Deum ad oſtium cordis ſtare, & pulſare: noſtram eſſe culpam, ſi ultro obſurdeſcimus. Sed parco operæ & tempori. Pręterquamquod ea Patrum loca alibi intexuimus ſuis quæque locis.

Gratiam propoſiti efficaciſſimam, qua electis perſeverantia datur, longè aliam idem tradit, nempe de cujus ſi detur efficacia, & danda per eam nobis conſtantia dubitare nefas ſit: ſed animi dubios pendere nos tamen debere jure meritiſſimo, an detur, nec enim omnibus juſtificatis datur. Itaque adverſus Lutheranæ confidentię vecordiam, jubet Heſſelius, jubent Scriptores Catholici, de generali gratia danda confidere, ſed de ſua erga illam ſocordia timere: de ſpeciali autem perſeverantię dono certos eſſe, ſi detur, non fruſtra fore: ſed merito anxios eſſe, ne non detur. Hæc enim perſeverantiæ gratia in eo eſt ſita, ut per *protectionem* Dei fiat, ne parta jam juſtitia Ibid, c. 10. & gratia à nobis deſeratur. *Interrogo de hac inani & merè ficta fide gloriantes, num perſuadeant ſibi, quod non ſint caſuri à fide aut juſtitia, ſed protegendi à Deo? Utique dicent mihi, Et hoc ſtatuimus: quandoquidem oramus, ut Deus quotidie nos cuſtodiat. At juſtus erat David, & ſtatuebat ſe à Deo protegendum omnibus diebus vitæ ſuæ, &c.* Idem de Apoſtolis argumentatur, cùm juſti eſſent, poſtea cecidiſſe, & ideo non tam certa *fide ſtatuiſſe, ſe à Deo, ut in ſcelera non caderent, protegendos, licèt hoc bene ſperarint*. Ex his paucis ſatis liquet invictiſſimam hujus gratiæ efficaciam peti ex Dei *protectione & cuſtodia*, quæ utique in ſuſpicionem quidem movere poteſt neceſſitatis libero arbitrio inferendę. Num enim mea vel libertas vel indifferentia minor erit, ſi vigilantiùs Deus excubet circa me, & præpotentiùs arceat tentationes, vel temperet, vel impedimenta boni amoliatur, atque incrementa mali?

EX JACOBO BAJO

Ann. 1603.

Doctorę Theologo, & Profeſſore Lovanii.

Gratia ſpecialis, ſeu habitualis charitas eſt, eademque ſanitas, libertas, amor, pondus animæ, affecto, delectatio, magna voluntas. Gratia generalis bipartita in influentiam generalem, quæ omnibus præſto eſt ad non peccandum, ad opera moraliter bona, & in auxilium ſpeciale. Gratia denique propoſiti efficaciſſima, ob plurium auxiliorum conſpirationem, quæ non determinant voluntatem, ſed faciunt invictiſſimè, ut ipſa ſe determinet.

EDidit Jacobus Bajus *Inſtitutiones religionis Chriſtianæ*, omnium laude & admiratione percelebres. Ex hoc caſtigatiſſimæ Theologię compendio delibabimus hìc pauca noſtro more ad triplicis gratiæ elucidationem. Et primò de gratia habituali ſumendum utique eſt, quod libertatem *à neceſſitate*, quę *naturæ*; item libertatem L. 1. c. 25. *à miſeria*, quæ *gloriæ* libertas eſt, diſcriminans à libertate *à peccato*, hanc ait *gratiam* nuncupari: *Libertas à peccato, quæ gratia nuncupatur*. Ex Auguſtino enim gratia juſtificans liberat à peccatis & commiſſis, remittendo ea: & committendis, roborando adverſùs ea; & ideo *libertas* etiam dicitur, quam peccando amiſeramus, quæ juſtificatione reſtituitur.

Idem alibi gratiæ habitualis naturam & efficaciam præclariſſimè demonſtrat, ex eo quod hęc virtus charitatis ſit, qua uti pondere agitur & fertur L. 1. c. 105. anima. *Deus humanam voluntatem inclinat, efficienter quidem, ſed mediante aliqua forma, quam imprimit, ſicut infundendo gratiam & virtutes, inclinat voluntatem ad bonas actiones. Amor enim inſtar ponderis eſt affectum inclinantis in rem amatam. Unde ſi tantus amor veritatis & juſtitiæ inſpiretur hominis animo, ut ita oblectet animum, ut quidquid aliud voluptas, ſeu dolor ſuaſerit, delectatio illa ſuperet, per talem cordis affectionem voluntas inclinatur, ut gratiæ cooperetur; ut docet Auguſtinus, &c. & docet petendam magnam à Deo voluntatem, quæ ſit efficax, &c.* Ergo forma iſta eſt gratia ſeu *virtus* charitatis, qua Deus *movet* & *inclinat* animam, amore, ceu *pondere*. Quocirca ſi hic *affectus* ſeu *delectatio*, non actus, ſed affectus, tanquam juge pondus animæ, ſuperet alios affectus, qui deorſum vergunt, anima ſurſum ad Deum rapietur. Ergo Auguſtinus cujus hìc plurima citat teſtimonia, cùm de *amore*, *delectatione*, *pondere*, *magna voluntate* loquitur, de hac loquitur habituali gratia; & ea eſt *efficax* gratia Dei, facilè conſiſtens cum arbitrii libertate. Verè enim, ut idem infrà ait, *Juſtus ex accepta in Baptiſmo gratia poteſt ad* L. 1. c. 113. 110. *ſalutem opera neceſſaria Chriſto auxiliante & cooperante exercere*. Ideo & alibi hanc agnoſcit eſſe gratiam, cujus potiſſimùm præparatio prædeſtinatio L. 2. c. 50. eſt, de qua & Paulus, *Quos prædeſtinavit, hos & juſtificavit, & glorificavit*. Denique alibi inter effectus Baptiſmi hunc refert ex Cypriano, *Spiritum ſanctum hominem ſecunda nativitate reparatum animare, dirigere, ad omnia pietatis officia habilem reddere, illuminare tenebras, corroborare potentias, ut jam clauſa videat facilèque efficiat, quæ antea factu impoſſibilia cenſebat*. Quæ ingens ſanè efficacia eſt.

Jam verò de gratia generali hæc ille ſtatuit. L. 1. c. 100. Primò *ſine ſpeciali Chriſti gratia poſſe nos cognoſcere Deum eſſe unum*. Secundò *ad actiones naturales & civiles generali Dei concurſu adjutos nos* *ſufficere, ut artes addiſcere, familiam, vel rempubl. adminiſtrare.* Tertiò *ex naturali judicio conſcientiæ, quæ à quibuſdam manifeſtis ſceleribus abhorret, & ad bonum honeſtum inclinat, cum generali Dei concurſu, poſſe opera moraliter bona exercere, in quibus nec genere operis, neque ex intentione finis quis peccet; veluti quoniam latrocinari quis nolit, furta, adulteria, gravioraque flagitia oderit, quia rectæ rationi adverſentur, & quia facere alteri non vult, quod ab alio pati nollet.* Quartò *generali cooperatione Dei adjutum peccata quædam vitare, tentationeſque nonnullas ſuperare poſſe.* Quintò *ſine Chriſti gratia neminem poſſe, vel omnia cum naturæ lege pugnantia crimina vitare, vel omnes tentationes ſuperare, vel ad juſtificationem ſe præparare, vel habitus verarum virtutum acquirere, vel juſtificari, & piè vivere, ac mereri vitam æternam.* Quæ definita videntur à Tridentino anathema intentante illis qui ſenſerint *abſque Chriſti præveniente gratia & adjutorio hominem poſ-* Seſſ. 6. can. 1. 2. 3. *ſe credere, ſperare, diligere, pœnitere, juſtè vivere, perſeverare.* Ubi innuitur & hæc non poſſe ſine ſpeciali Chriſti auxilio, & reliqua poſſe fieri cum generali influentia.

Generale porro iſtud auxilium *quamvis non ſit abſolutè debitum, ex hypotheſi tamen, qua Deus res extare & operari vult, eis debetur:* auxilium ſpeciale *prorſus eſt indebitum.* Illud *à Deo ut authore naturæ, & ad opera naturalia,* hoc *à Deo ut gloriæ authore præſtatur, ad ea, quæ ad æternam* L. 1. c. 103. *beatitudinem ordinantur.* Hæc duo tamen auxilia perſæpe nos ſuprà cum antiquis Theologis uno gratiæ generalis nomine, ſed bipartitæ in hæc duo membra, complexi ſumus.

Auxilium ſpeciale rurſus idem biſecat in excitans & adjuvans. *Excitans eſt quo Deus torpentem* Ibidem. [illegible] *hominis animum tangit illuſtrationibus, atque inſpirationibus, vocando, pulſando, & ſtimulando: bonis ſuaſionibus, immittendo timorem gehennæ, remorſum, juſtitiæ pulchritudinem, peccati fœditatem, beatitudinis deſiderium. Apocal. 3. Ecce ſto ad oſtium, & pulſo. Adjuvans auxilium dicitur divina cooperatio, directio, atque protectio, quibus juvamur, tum ut eligamus, tum ut faciamus, quod Deus præveniens inſpiravit.*

Non omnibus autem adultis dari auxilium iſtiuſmodi ſpeciale, quod ad initia pietatis veræ ſuffi- L. 1. c. 116. ciat, ita docet idem Bajus: *Utrùm porro Deus omnes adultos pro loco & tempore excitet ſalutiferis inſpirationibus, & bonis affectionibus, quibus ſenſim poſſent ad ſalutem pervenire, ſi vellent acquieſcere, Scriptura ſacra non definit, neque univerſali experientia, neque certa ratione, vel authoritate convinci poteſt; ideoque abſque periculo affirmantem, vel negantem partem eligere fas eſt. Scripturæ ſacræ atque beato Auguſtino conformius eſt, gratiam Dei quæ ad ſalutem ſufficit, non omnibus adultis & parvulis dari: ſed peccati originalis, aut etiam actualis merito pleroſque à Deo deſeri; quod in parvulis, qui abſque Baptiſmo decedunt, apparet, &c. Si parvulos autem abſque ſufficienti gratia deſerat, cur non poſſit etiam adultis auxilium ad ſalutem ſufficiens non dare? &c. Et ſanè cùm experientia conſtet, multis infidelibus vocationem externam deeſſe, abſque fundamento affirmatur, quod ſufficienter intus vocentur. Fides ex auditu.*

Hæc duriuſcula videri poſſent, ſed ea utcumque L. 1. c. 117. mox emollit Bajus: *Quod ſi hanc ſingularem gratiam qua cordis durities aufertur, quibuſdam ſuis contemptoribus Deus negat, non tamen illi poterunt in die judicii ſe excuſare, ut dicant, Non potuimus vitare peccatum, tua præcepta obſervare nequivimus. Primùm quia potuerunt, ſi voluiſſent: ut autem vellent, admoniti fuerunt ſaltem generali prædicatione, cujus auxilio poterant ad quærendum & invocandum Deum excitari. Paratus autem Deus eſt ad exaudiendum omnes invocantes ſe. Deinde inexcuſabiles ſunt, quia libero animi judicio & electione in peccatis vivere perſtituerunt, quorum ſingula vitare potuiſſent, ſi voluiſſent.* Duo hìc lenimenta habes ad levandam ſuperioris placiti aſperitatem accommodatiſſima. Primum eſt, etſi gratia ſufficiens juſto judicio multis negetur adultis, non tamen deeſſe illis, immo prẹſto ſemper eſſe auxilium Dei generale, quo peccata ſingula vitare poſſunt. Itaque ſi hoc Dei auxilio utantur, ab actuali culpa abſtinebunt, & ſolius originalis reatus vinculo & damnatione tenebuntur, & judicabuntur, ut parvuli. Nihilo plus ergo queri poſſunt, quàm parvuli morte præfeſtina ante Baptiſmum abrepti. Alterum eſt, etſi his adultis negetur gratia proximè ſufficiens ad converſionem, fidem, ſalutem, non deeſt tamen remotè ſufficiens; *admoniti ſunt enim ſaltem generali prædicatione, cujus auxilio poterant ad quærendum & invocandum Deum excitari; paratus eſt autem Deus ad exaudiendum omnes invocantes ſe.* Quæ gratiæ generalitas eſt à Proſpero prædicata, & àb Auguſtino in libris de libero arbitrio & alibi. Sed hæc gratia etſi ſufficit ad Deum agnoſcendum & invocandum, quia tamen parcè ſufficit, & ſtillatim irrigatur, niſi per ſpeciale auxilium uberiùs & copioſiùs affluat, non paret, non ſequitur homo, qua nunc ægritudine eſt, ut ajebat ſuprà Adrianus ſextus, & tot alii cum eo.

Ideo infrà expreſsè docet & auxilia generalia à Deo conferri, & ipſum velle ut omnes ſalvi fiant voluntate antecedenti, non omnino ſterili. *Vult ergo Deus omnium hominum ſalutem antecedente voluntate, ſed non omnes eadem vel æquali voluntate ſalvari vult. Quia electos vult ſalvos eſſe voluntate beneplaciti. Præſcitos autem quibus dat ſufficientia ſolum generalia auxilia, vult ſalvos eſſe* L. 1. c. 113. *ſolùm ſimplici affectu.* Vides ut ab antecedente ſalvandi voluntate fluant in omnes *generalia auxilia*: ſed ea quòd *ſufficientia ſolùm* ſint, irrita & L. 3. c. 21. inutilia per hominem fieri. Vide & alibi, ùt idem neget neceſſum eſſe, ut ex amore Dèi præcepta ſerventur, quo peccatum vitetur: etſi neceſſe id ſit, ut meritum colligatur. Denique ex Triden- L. 1. c. [illegible] tino colligit alicubi, *Omnes juſtificatos habere auxilium ſufficiens, quo perſeverare poſſint, ſi velint; non omnes tamen habere finaliter efficax.*

Efficax nunc iſta demum ſupereſt & ſecundùm L. 1. c. 123. 124. propoſitum Dei gratia: *qua propter Chriſtum Deus ita hominem vocat, & excitat, inſtigat, illuſtrat, movet, afficit, dirigit, protegit, eique cooperatur, ut ſic vocatus infallibiliter credat, convertatur, & bonum faciat.* Ad hoc multa ex Auguſtino congerit: & Molinam refellit, auxilii efficacis & ſufficientis diſcrimen repetentem à conſenſu voluntatis. At ex Auguſtino efficacia gratiæ *non ab humana voluntate pendet, ſed à divina.* Si quæras autem unde oriatur hẹc infallibilis efficacia gratiæ, reſpondet Bajus diſertiſſimè: *Non enim ſolum Deus hominis voluntatem præparat & operatur, docendo, pulſando, & excitando, vel etiam quomodocumque ſuadendo & illuminando; ſed etiam majus lumen communicando, intenſiorem actum excitando, vel plures & diverſos motus inſpirando, quibus voluntas hominis ita alliciatur & præparetur, ut infallibiliter conſentiat. Novit enim Deus capacitatem & inclinationem humanæ voluntatis, omneſque vias & modos, quibus ad conſentiendum inclinari, vel impediri poſſit; & ſua infinita ſapientia & potentia ea providere, atque dare poteſt, quibus homo certiſſimè inclinetur; attamen liberè, quia remanet potentia non conſentiendi vera, realis, phyſica; etiamſi futurum non ſit, ut homo ſic præparatus diſſentiat. Quia nimirum occulta inſpiratione, atque dilectionis & delectationis infuſione ita afficiatur, ut libero ſuæ voluntatis arbitrio verum credat, nec ſuaſus tantummodo, verùm etiam perſuaſus & conſentiens abſcondat, atque ut bonum velit, amet, operetur, & præcepta Dei obſervet. Quæ Dei efficax operatio cum ſuaviter hominis voluntatem afficiendo, non autem violenter inflectendo, neque* *motum neceſſitate prædeterminando fiat*, *nihil humanæ libertati officit; immo illam ſtatuit*, *gubernat*, *dirigit*, *hominemque infallibiliter perſeverare facit*. Adverte hìc primò oppugnari Molinam, & veram gratiæ efficaciam à divina voluntate vendicari. Secundò nec gratiam prædeterminantem ſtatui: cùm dicatur motum ſeu conſenſum non fieri prędeterminando. Tertiò vim & efficaciam infallibilem gratiæ hinc elici, quòd Deus *plures & diverſos motus inſpiret*, quòd Deus ſciat *omnes vias & modos*, quibus poſſit quiſque aliquo inclinari: quòd *capacitatem & inclinationem* cujuſque exploratam habeat: quòd *infinita ſapientia & potentia* polleat, ut vias & modos ſuprà dictos videat & adhibeat: quòd maximè inſpirando *dilectionem & delectationem* alliciat nos.

Et rurſum cum ſancto Thoma in directione & protectione Dei locat non mediocrem portionem hujus efficaciæ: *Quare Dei gubernatio atque directio homini lapſo ad ſingulos actus bonos prævia & neceſſaria, minimè homini lapſo adimit libertatem; ſed adjuvat, ne ſua imbecillitate, & ad malum pronitate, à bono operando deficiat, liberaque ſua* L. 1. c. 104. 105. *electione Deum deſerat*. Et multiplicitas rurſum ac congruitas conſpirantium Dei auxiliorum ita deſcribitur: *Præparatur autem voluntas hominis interna inſpiratione, illuminatione, ſuaſione, congrua vocatione, excitatione, delectationis infuſione, accommoda perſuaſione. Ita præparata voluntas liberè aſſentitur*. Ita voluntas gratiam *quam amplectitur & vult, poteſt reſpuere & nolle*, contra Calvinum ſecus ſentientem, quem ideo Tridentina Synodus damnavit. *Quanquam enim Deus ſic hominis voluntatem flectere & afficere poſſit, ut neceſſario ſequatur; id tamen ordinarius divinæ providentiæ modus non patitur*. Ubi rurſum vides poſſe à Deo voluntates noſtras quolibet agi, etiam neceſſariò, ſed ordinarium id non eſſe. Si conſenſus ſanè noſter præceſſerit, minùs erit inſolens.

Quærit infrà Bajus, moralis an phyſica cauſa ſit bonorum actuum gratia. Reſpondet autem quod *Auxilia excitantia vim cauſæ moralis potiſſimùm obtinent, quia Deus efficit ut velimus, ſuadendo exemplis, aut periculis incitando, intellectum illuminando, boniſque inſpirationibus tangendo, atque affectionibus imbuendo voluntatem. Auxilia verò gratiæ adjuvantis ſeu cooperantis immediate in actus ſupernaturales influunt, ideoque* L. 1. c. 109. *rationem cauſæ phyſicæ habent*. Addit tamen etiam quod *actus, qui habitus præcedunt, & ad illos diſponunt, etiam à gratia excitante, non ſolùm moraliter, ſed etiam phyſicè cauſantur*. Etenim ad illos omnes actus prævios juſtificationi, Deus illuminat intellectum, inſpirat affectum; ideo *manifeſtum eſt, Deum actus ſupernaturalis non ſolùm moralem eſſe cauſam, ſed & phyſicam*.

Ideo ſi duo moveantur à Deo ad converſionem, & hic convertatur, non ille, negat parem eſſe potuiſſe gratiam utriuſque, ſi *intentio & propoſitum* Dei ſpectetur. Etenim cuicumque *efficaci intentione* Deus gratiam confert, is utique convertitur: nec irritum eſt unquam *propoſitum miſerendi*. Et ideo eſt *confitendum, omnem illum qui converti-* Ibidem. *tur, majorem gratiam prævenientem recipere, quàm illum, qui non convertitur. Ac proinde numquam accidere, ut poſita omni ex parte pari gratia in ſimiliter diſpoſitis, unus credat, & bene operetur, alius vero minimè. Quia ſi utrique detur gratia ſecundùm propoſitum miſerendi, uterque credet, &c.*

Idem infrà ait admiſſam à Pelagio fuiſſe *influentiam, concurſum, cooperationem Dei generalem, utpote pertinentem aa creationis gratiam*. Sed negabat Pelagius *indigere nos peculiari auxilio gratiæ Chriſti, diffundentis charitatem in cordibus noſtris*. L. 1. c. 101. Idem negabat *indigere nos continuo afflatu atque cooperatione ac directione Spiritus ſancti, &c. Nega-* L. 1. c. 110. *bat Dei directionem, atque gubernationem, per ſingulos actus bonos homini neceſſariam eſſe, exiſtimans hujuſmodi gubernationem hominis libertati contrariam eſſe. Unde hominem ſibi ipſi ducem conſtituebat*. Addit ideo ex Hieronymo, quod ex Auguſtino æquè claret, Pelagio non placere, ut gratia nitamur & *regamur*, ſed hanc Eccleſiæ precem familiarem eſſe, ut dignetur Deus *dirigere, ſanctificare, regere & gubernare*. Idem orant juſtificati, cùm orant *non induci in tentationem*. Ergo gratiam utramque inficiabantur Pelagiani, habitualem, ſeu charitatis diffuſę in cordibus, & actualem hanc, quę in directione & gubernatione & tentationum ablegatione elucet. Ea tamen utraque ad ſingulos actus bonos neceſſaria eſt.

Rurſum gratiam quę non ſolùm det *poſſe*, ſed etiam *agere*, ſic Baius deſcribit: *Quam gratiam* L. 1. c. 11. *conſiſtere diximus in operatione Dei, qua hominis mentem ſic & intantum illuminat, & ſic voluntatem inſpirando ſuccendit, movet & afficit amore veri & boni, ut veritatem & juſtitiam ſic diligat, ut omnibus alio trahentibus ſuperatis, juſtitiam exerceat*. Ubi multiplex auxiliorum coaptatio ſatis claret: ſed & ibidem mox, *Juvamur, ut bonum velimus & operemur, per aſſiduam intellectus illuminationem, & inſpirationem, ſuccenſionem, conſervationem, bonæ voluntatis directionem, protectionem & gubernationem*. Vides apertè in quo ſit efficaciæ hujus invictæ ratio, & tamen cum libertate molliſſima concordia.

Quærit rurſum, an in omni opere bono juſtus egeat *ſpeciali auxilio*, puta *excitatione, motione, protectione, ſuccenſione, conſervatione, illuminatione, cooperatione Spiritus ſancti*. Reſpondet L. 1. c. 12. 13. egere, quia *juſtificatus ignorantia & difficultate laborat adhuc: idem dæmon ſemper operibus juſtorum inſidiatur: unde juſti quotidie dicunt, Ne nos inducas in tentationem*. Quæ pluribus ille ibidem proſequitur. Et quidem jure meritiſſimo huic doctrinæ ſubſcribimus. Nec enim *ſpeciale auxilium* iſtud in omni opere bono efficaciam ineluctabilem habere prædicatur, ſed dutaxat conferre neceſſariam ad omnes bonos actus juſtorum directionem & protectionem Dei, præter habitualem gratiam, & influentiam actualem, quæ gratiæ habituali, ut & unicuique formæ naturali ac ſupernaturali præſto ſemper eſt. In tanta enim nunc etiam juſtorum vacillatione, in tantis dęmonum infeſtationibus, nec ullum opus bonum juſti exererent, niſi hoſtiles incurſus dæmonum aut temperaret, aut averteret Deus. Itaque auxilium iſtud ſpeciale ad opera ſingula juſtorum bona neceſſarium eſt, non quòd eo fiant efficaciſſimè, ſed quòd ſine eo omnino non fiant.

Auxilia gratiæ non omnibus æqualiter dari idem infrà oſtendit, evincitque exemplo parvulorum. Rurſum alibi docet, *Quod Angelorum atque* L. 1. c. 115. 119. *hominum in ſtatu naturæ integræ prædeſtinatio alterius erat rationis, quàm nunc ſit: quoniam ex ſententia Scripturarum & beati Auguſtini prædeſtinatio qualis nunc eſt, præviſionem originalis peccati ſequuta eſt, ob quod univerſum genus humanum inſtar maſſæ cujuſdam damnatæ factum eſt. Ideo quos Deus elegit, miſericorditer liberat, &c.* Quin & Patres Græcos aſtipulari cenſet doctrinæ huic de gratuita prędeſtinatione; ſed ideo preſcientiam meritorum ab eis commemorari, quòd de executione prædeſtinationis verba faciant, ubi meritis redditur merces gloriæ.

Denique idem alibi fusè diſputat contra Calvinum, Zuinglium, Bezam, *qui verbo negant*, L. 1. c. 132. *reapſe docent Deum eſſe authorem peccati. Tradunt enim hæc fieri à Deo non tantùm permittente, ſed inſuper volente, definiente, imperante, & operante: quamvis reſpectu Dei peccata nec ſint, nec dicantur*. Contra ipſe ex Scripturis & Patribus demonſtrat permitti tantùm à Deo peccata, *nec malas voluntates Deum inſpirare, ſed permittere, ac ita* *clavum tenere, ut ad exequenda ſua judicia impiorum conatus rectiſſimè convertat.* Quod declarat

Ibid, c: 333.

ex Hugone Victorino, *Deum malæ voluntati non dare corruptionem, ſed ordinem*. Nec ex Auguſtino aliud colligi, quàm quòd *Deus voluntatem proprio vitio malam permittat in hoc potiùs peccatum, quàm illud ferri, impediendo, vel non impediendo, ut hoc faciat*. Ex quibus abundè claret, quàm poſſit Deus voluntates liberas quo ipſe cumque vult omnipotenter inclinare, ſive in bonum, ſive in malum; ita tamen ut liberę earum indifferentię nihil officiat, ut qui nulla eas neceſſitate conſtringat, aut determinet.

A. D. 1623.

EX JOANNE MALDERO

Epiſcopo Antuerpienſi, Theologiæ quondam Profeſſore in Academia Lovanienſi.

De gratiæ juſtificantis ſeu charitatis efficacia convenienter ſancto Thomę differit Malderus, cùm docet poſſe juſtos, cùm poſſint & injuſti, opera moraliter bona edere *ſine gratiæ auxilio*. Etenim juſtus *per gratiam & juſtitiam evaſit non infirmior, ſed potiùs fortior ad bonum*. Sed

I. 2. q. 109. art. 9.

ad actus ſupernaturaliter bonos cùm *ſolo concurſu generali* opus eſſe juſto exiſtimet Molina, & *favere videatur Tapperus*, reliqui Theologi *ſupernaturali concurſu* eum indigere conſentiunt. Utriuſque ſententię authores ita conciliari ait Malderus à Suarezio, quòd idem concurſus & naturalis quodammodo generaliſque dici poſſit, ſi charitati & gratiæ infuſæ componatur: & ſupernaturalis, ſi hominis naturæ: illi enim debetur, non huic. Tapperus ſanè ſpeciali & ſupernaturali auxilio hìc opus eſſe diſertè exprimit.

An autem ad actus ſingulos ſupernaturales juſto neceſſaria ſit pręter gratiam habitualem non ſolùm gratia actualis, ſupernaturalis, ſed etiam *excitans & nova*, alternant Theologi. Malderus

Ibidem. dubio I. & 2.

etſi putet *non improbabile renatum non indigere nova gratia excitante ad ſingula opera ſupernaturalia, ita enim tenere multos Theologos, inter quos Bellarminum, & Tapperum*: Cenſet tamen *probabilius, & Scripturis, Patribus, Conciliiſque conſonantius eſſe, renatum poſt lapſum Adæ nullum habere actum liberum meritorium, ad quem actualiter tunc à Deo non excitetur*. Ut autem fiat hæc excitatio per novam quandam Spiritus ſancti inſpirationem, ſic idem pręclariſſimè deſcribit:

Ibidem.

Inſpiratio qua juſtus communiter dum vult credit, ſperat, amat, initium habet à Spiritu ſancto inhabitante, habitus infuſos fidei, ſpei, & charitatis quaſi ſopitos excitante. Et quia præſto eſt Spiritus ſuis donis, facile eſt fideli elicere actum fidei, dum vult; ſed ut velit, radius & ſcintilla eſt inhabitantis ignis Spiritus ſancti. Has ſcintillas per libertatem ſuam aliquando in ſe extinguit, & contriſtat Spiritum ſanctum, & rebellis lumini, ab ipſo relinquitur. Ratione hujus motionis dicitur ipſe homo ſuſcitare gratiam quæ in ſe eſt, quando ſuſcitanti eam Deo per gratiam cooperatur.

Et rurſum ut hęc actualia excitantiaque gratiæ auxilia tam pręſto, tam ad manum ſint juſto, ac ſi per ſolum habitum charitatis operari poſſet

Ibidem.

quoties vellet, idem luculentiſſimè: *Dicta inſpiratio quodammodo eſt nova gratia, & quodammodo non eſt nova. Nova eſt, ſi præcisè ſumas priorem gratiam, ut ſopitum quendam habitum: non eſt nova, ſi conſideres connaturalitatem iſtorum habituum, cum ejuſmodi in Deum, quaſi ex præconcepto fine, aſſenſionibus: ratione quarum aſſenſionum, vocantur iſti, habitus vivi, propter vivificantem Spiritum Chriſti, qui ſimul cum noſtro ſpiritu, cui intimè unitur, quemque movet & dirigit in opere pietatis, efficit quod facit ſolus ſpiritus hominis in opere naturali, facto ex habitu acquiſito, quo utimur, quando volumus per ſolum auxilium generale Creatoris ordinis naturæ.* Ergo habitu infuſo charitatis utitur juſtus quoties vult ad bene operandum, licèt id bifariam à Theologis explicetur. Alii enim nulla excitante, ſed ſola actuali adjuvante gratia ſupernaturali opus eſſe illi cenſent, quæ paratiſſima eſt ſemper. Alii etiam egere illum putant ad actus ſingulos excitante gratia nova, vel quaſi nova; ſed eam à Spiritu ſancto inhabitante tam copioſè ac indeſinenter ſuggeri, ac ſi ipſemet eſſet ſpiritus proprius hominis juſti, qui perinde hac commodatitia gratiarum excitantium jugi vena irrigatùs, per ſupernaturales æquè ac per acquiſitos habitus quoties lubet operatur. *Ex quo conſequens eſt hac ex parte rectè dici, juſtum credere, ſperare, amare Deum quando vult, non ſecus ac ſi credere poſſet ex ſola habituali gratia per auxilium Dei concurſus generalis. Quamvis relinquatur difficultas quædam ex parte carnis, ſic tamen ut ſemper habeat juſtus paratum auxilium ſufficiens, quo occurrentia præcepta implere poſſit. Ut enim velit, quoties oportet, ſatis ſemperque ab inhabitante Spiritu excitatur.* Ibidem.

Ubi ingentis prorſus momenti res obſervanda venit. Nempe verbis, non rebus differre novos quoſdam Theologos ab anterioribus, dum illi efficaciam gratiæ habitualis parciùs, hi liberaliùs effundunt. Parem enim illi utrimque vendicant efficaciam, ſed quam hi ex parte habitualis gratię lubentiùs ſpectant, illi in actualium auxiliorum uberrimam copiam refundunt, quę habituali gratiæ affixa indivulsè, utpote connaturalis eidem ſit. Cùm ergo nuſquam exerere ſe poſſit habitualis gratiæ efficacitas ſine actuali, non eſt magnoperè litigandum, an hęc efficacitas proficiſcatur à gratia qua habitus eſt, an à connaturalibus ſibi auxiliis actualibus. Nonnulla hęc eſt, ſed facilè condonanda hominibus ſuo judicio fruentibus diſcrepantia.

Nunc ad gratiam generalem. Et hìc Malderus tritiſſima incedit orbita, ac profitetur potuiſſe hominem ſtantem, non poſſe nunc lapſum *viribus naturæ, quantum ad ſufficientiam operativæ virtutis, nimirum accedente ſolo generali concurſu Dei, totum bonum morale perficere, etſi aliquod nunc poſſit facere opus virtutis morale.* Et tamen idem infrà affirmat, ne ullum quidem opus moraliter bonum nunc effici, *ſine ſingulari beneficio Dei, qui hominem dirigit; quod etſi ordinis naturalis forſan ſit, eo tamen ſupernaturale habeatur, quod meritis Chriſti debeatur*, probabile id valdè eſſe, ita docente Vaſqueſio: *Probabilius tamen videri, non eſſe in merita Chriſti referendum auxilium Dei, ſine quo nullum omnino opus moraliter bonum homo faciat.* D. 109. ca. 11. Porro his moralibus operibus ex generali concurſu, & omnino *ex ſolis naturæ viribus tenendum eſt nullam eſſe diſpoſitionem nequidem remotiſſimam, nullum meritum ſive de condigno, ſive de congruo, ullius gratiæ, ſive habitualis, ſive actualis.* Ibidem. q. 109. art. 6.

Jam verò ut gratia ſufficiens à Calvino & Calvinianis explodatur, infrà demonſtrat Malderus, & ipſe contra pronunciat, ***Adultis*** *qui non ſunt indurati, dari ſufficiens gratiæ auxilium, quo ad Deum converti poſſint.* 1. 2. q. 111. art. 3. dub. 5. memb. Id probat ex Scripturis & Patribus, item quod alioqui à damnatis non differrent, denique quod pro illis Chriſtus mortuus ſit. *Non exiſtimo enim opinionem illam Calviniſtarum, quæ negat pro omnibus & ſingulis hominibus Chriſtum mortuum eſſe, tolerandam eſſe. Inter ſtudioſos autem veritatis non debere obtinere, ſalvo meliori, & in primis Apoſtolicæ ſedis judicio, &c.* At fruſtrà dici Chriſtum pro illis mortuum, quibus nhil confert ad ſalutem. Ideo addit quod detur auxilium ſufficiens omnibus ad peccata vitanda, implenda præprȩcepta, convertendum ſe ſe ad Deum: conſentire Cumelem, Petrum de Cabrera, Cordubenſem, Didacum Alvarem, Bannem, Dominicum Soto, Vegam, Petrum de Ledeſma, qui & conſonant ita *certiſſimum eſſe inter Theologos, ita ab omnibus admitti debere, ut oppoſitum ſine errore affirmari non valeat.*

Negat tamen idem Malderus infrà, *Adultos* Ibid. memb 2. & 4. *non obduratos habere ſemper proximè ſufficiens auxilium ad converſionem, etſi habeant ſufficiens ſaltem mediatè, non quidem dandum ſingulis momentis, ſed opportuno tempore & loco. Nec enim omnis excitatio divinæ gratiæ dat vires ſufficientes ad perfectam contritionem, aut amorem Dei ſuper omnia, ſed ſæpè à minoribus incipit.* At verò quoties *præceptum obligat, ſemper ex parte Dei paratum habet non ſolùm juſtus, ſed etiam peccator illud auxilium, quo vitare queat novum peccatum, ſaltem mediatè, auxilio, quod actu habet, bene utendo, verbi gratia, orando & impetrando majus. Quod non intelligo eo modo, quaſi ex viribus naturæ aliquid facere poſſit, ad quod infallibiliter detur hoc auxilium; ſed quod ſemper ex viribus gratiæ aliquid facere poſſit, quo infallibiliter idem* Ibid. dub. 6. *auxilium conſequatur.* Ut ne excæcatis quidem denegat hoc auxilium ad vitanda peccata. *Quamvis cum Petro de Lorcas libenter fateamur, obduratos non ſolùm auxilio efficaci privari, ſed etiam quodam ſufficienti magis ſpeciali; rectè tamen ſuſtinemus quod retineant auxilium aliquo modo ſufficiens.*

Nunc denique ad efficaciſſimam propoſiti gratiam deſcendamus. Hanc, quod ad perſeverantiam 1. 2. q. 109. art. 10. dub. 1. & 2. attinet, ita deſcribit Malderus: *Perſeverantiæ donum ad commune auxilium renati addit protectionem & cuſtodiam Dei, qua fiat, ut juſtus reipſa uſque in finem perſeveret, & quæcumque ad hujuſmodi cuſtodiam neceſſaria ſunt, ſive interna, ſive externa auxilia, aut excitationes, aut averſiones tentationum, & impedimentorum ſalutis.* Itaque homo nunc poſt lapſum juſtus *tam potentem habet gratiam ad perſeverandum, quàm habebat primus homo, ſed differentia eſt magna ex parte ſubjecti.* Nempe ob carnis nondum ſanatæ corruptionem: *Neceſſitas ergo ſpecialis doni perſeverantiæ provenit ex infirmitate carnis, cui infirmitati gratia conſulit tribus modis, videlicet, vel tentationes ſuperando, vel eas homini ſubtrahendo, vel hominem illis ſubtrahendo per mortem. Quos modos videre licet apud Auguſtinum L. de don. perſev. c. 9.* Vides ergo hujus doni & auxilii maximè ſpecialis infallibilitatem conſurgere ex directione, protectione & cuſtodia Dei, atque ex plurium auxiliorum intus & foris conſpiratione.

Sed generatim gratiæ efficaciſſimę vis invictiſſima ab eodem alibi prolixè in hunc modum delineatur: *Dicimus omnimodam gratiæ infallibilitatem & efficaciam in eo tanquam extremo complemento ſitam eſſe, quod homines Deus ita vocet, quomodo illis aptum novit, ut ſequantur, & quomodo ſcit eis congruere, ut vocantem non reſpuant.* 1. 2. q. 111. art 5. d. 10. memb. 4. pag. 512. *Ut eam explicuit iiſdem verbis Auguſtinus l. 1. q. 2. ad Simplic. Dico inſitam eſſe omnimodam infallibilitatem. Si quis enim moralem gratiæ infallibilitatem ſine hac præſcientia aſtruere velit, ſive eam ponat in una excitatione, ſive in pluribus, nihil falſi dicet, ſi ſpectetur excellentior illa converſio, quæ fuit in divo Paulo, & ſimiles. Sed præter hanc efficaciam, ponimus unam communem & eſſentialem omni gratiæ efficaci, quæ conſiſtat in eo, quod gratiæ motio ſit à Deo non ſolùm per voluntatem antecedentem, ſed etiam per conſequentem, intendente conſenſum hominis, ideoque ita movente, quomodo certiſſimè novit hominem ſecuturum. Quæ motio multis modis contingit, inter quos modos ille etiam eſſe poteſt, quod Deus gratiam faciat efficacem, circumvallando liberum arbitrium pluribus motionibus, quibus ſimul omnibus videat non diſſenſurum: aut movendo una motione talis efficaciæ, ut difficile ſit ei reſiſtere, ſimulque prævidendo quod ſit conſenſurus. Aliquando enim Deus, ut gratiam ſuam faciat efficacem, eam armat majori virtute phyſica, qua opus eſſe videt, ut cor durum penetretur. Aliquando immittitur à Deo amor quidam, vel delectatio victrix, quæ initio non ſit libera, pelliciat tamen tandem, & attrahat in liberum ſui amplexum & conſenſum liberam voluntatem. Aliquando verò ſolùm eam attemperat ingenio hominis, & quaſi invadit hominem ea parte, qua videt ad ejus cor patere liberum aditum: quod fieri poteſt ſine phyſica virtute majore, quàm quæ eſt in gratia ſufficiente.*

Ubi adverte primò conſentire Malderum poſſe gratiam eſſe efficaciſſimam & infallibilem ſine præſcientia ulla Dei, ſive in una excitatione, ſive in pluribus ponatur. Ergo nobis aſſentitur, efficaciam Dei gratiæ indeclinabilem locantibus in congrua multiplicitate divinorum auxiliorum abſolutiſſimè ſpectata. Secundò idem exiſtimat *pluribus motionibus circumvallantibus* liberum arbitrium & expugnantibus, æquipollere unicam motionem poſſe tantę efficacię & tantæ congruentiæ, ut difficillimum ſit ei reſiſtere: nec nos diſſentimus ita fieri poſſe. Poteſt enim forſan unica gratiæ motio tam multiplex eſſe virtute, & tot congruitates, tot contemperationes obtinere cum hominis omnibus & diverſiſſimis affectibus, ut una omnium inſtar ſit, una hominem expugnet. Sed quia id ingenioſè magis excogitatum, quàm vel reipſa comprobatum, vel à Scripturis & Patribus proditum eſt, ideo malumus hanc efficaciam diſpartiri in plures motiones. Etenim & in Paulo, & in Latrone, & in Magdalena, non tam brevi temporis ſpatio res profligata eſt, ut non pluribus, immo infinitis affectibus eorum animi excitandis, coercendis, inflammandis, reſtinguendis, per diverſiſſimas & menti cogitationes, & voluntati affectiones inſpiratas, locus ſpatiumque abundaverit. Breviſſimo enim gyro poteſt Deus hæc omnia in compendium miſſa exerere, tanto forſan efficaciùs, quantò breviùs. Denique in anteceſſum perdiu Deus ſibi plerumque præparat, quos unico nos puncto temporis converti putamus, quia interiorem & occultiorem ſalutis procurationem non cernimus. Tertiò Malderus quandoque facilioris intelligentiæ ergo ad præſcientiam Dei confugit, ſed eam minimè neceſſariam & ipſe annuit; eam plebejo loquendi genere & à Patribus uſurpari agnoſcimus & nos, etſi ab eiſdem alibi non cum plebe balbutientibus, ſed caſtam Theologiam promentibus refellatur. Non ergo ægrè feret Malderus, ſi negemus hinc ullam partem efficaciæ hujus gratię derivari poſſe, ut quam ipſa gratia, ſeu gratiarum collectio totam per ſeſe obtineat impliceturque. Quartò quod ait idem, ita quandoque contemperari homini gratiam alioqui ſua ſponte merè ſufficientem, ut illi ſit efficax, id nos quoque eo non invito interpretamur ita, ut longa antè cura & providentia miſericordiæ illum ſibi Deus præſervaverit, ita omnium foris & intus diſpenſatione contemperaverit gratię huic dandæ, ut ex hac omni intentione & providentia & collectione beneficiorum Dei exurgat hæc efficacia.

Idem ibidem Malderus prædicat, etſi mediocri gratię Dei bene cooperetur homo, totum gratiæ tamen dandum eſſe, quæ tentationem alioqui ſęvituram moderatus eſt, vel propulſavit. Efficacia ergo eſt in illa copulatione gratiæ interioris, cum exteriori protectione. *Quomodocumque bene operetur juſtus, totum divinæ motioni, quam ad ſingula opera diximus eſſe neceſſariam, aſcribendum eſt. Si enim non magna tentatio, aut non longa, quomodo propter electos tentationis dies breviabuntur apud Matthæum, aut etiam nulla in contrarium tentatio urgeat; idipſum adſcribendum eſt divinæ gratiæ ſubtrahenti tentationem, non ſecus ac divinæ aſcribitur prædeſtinationi, quod Deus electum præripiat tentationi, ut eum coronet.*

Idem rurſus diſertiſſimè, ut poſſit gratia divina unius vel plurium motionum efficaciſſima infallibiliter eſſe, citra ullam opem ſcientiæ conditionatę; Ibidem. *Si Deus ſemper uteretur in ſua gratia efficaci vitrice illa delectatione in mente hominis, eo gradu quo eam poſuimus in confirmatis in gratia, quoad vitandas tentationes; prout eum poſſe, & aliquando facere etiam in non confirmatis in gratia non dubium eſt; non opus eſſet uti alia ſcientia Dei in explicatione gratiæ efficacis, quàm qua novit figmentum ſuum, qua novit hominis naturam, vehementiam & illecebram delectationis bonæ, aut alterius affectionis à ſe immittendæ, vehementiam tentationum, terroris, aut illecebræ, à mundo aut diabolo & carne in contrarium opponendæ.* Ubi vides emergere illum tandem aliquando ex illa ſcientia media, & gratiæ efficaciam per ſeſe abſolutiſſimam ex intentione Dei, & ex vehementia virium gratiæ tueri, nimirum ex affectionum variarum, quas Deus inſpirat, maximè delectationis victricis copia, varietate, multiplicitate, tentationum cohibitione. Quocirca mox ait hanc efficacis gratiæ motionem non *moralem* tantùm eſſe, ſed *phyſicam* etiam, *quatenus in homine operatur & inſerit amorem quendam, vel timorem, vel alium affectum.*

Et infrà rurſum, quo lapſus homo differat à 1. 2. q. 111. art. 3. d. 11. ſtante, præclariſſimè ex Auguſtino: *Dicendum videtur divum Auguſtinum pro fundamento habuiſſe, quod homo integer, aut angelus, ut poſt acceptum bonum juſtitiæ bene operaretur, & in eo quod acceperat, perſeveraret, non indiguerit alia gratia, aut alia ſingulari protectione, præter habitus infuſos in juſtificatione, & auxilium gratiæ adjuvantis per modum concurſus tantùm. Et quod homo poſt lapſum indigeat non tantùm gratia habituali, & auxilio gratiæ cooperantis per modum concurſus, ſed ad bene operandum gratia excitante; tam ad bene operandum, quàm ad perſeverandum, gratia protegente. Quæ quidem excitans & protegens gratia quando datur ſecundùm Dei propoſitum, quo hominem efficaciter ordinet ad bonum opus, omnino potentiſſima eſt & efficaciſſima. Ad perſeverandum autem homo reparatus indiget peculiari Dei protectione, propter infirmitatem, & tentationes & pugnam quæ ſupereſt cum carne, ut dicit Trid. Conc. &c.* Hæc autem ſeu protectio, ſeu efficacia Dei gratiæ mox uberiùs elucidatur, citra uſum præſcientiæ, *Illud facit Deus certiſſima & infallibili cuſtodia contra victoriam omnis adverſitatis, interdum quidem pluribus motionibus, interdum etiam una phyſicè efficaciori; interdum ingenio ejus congrua, licèt in ſe non ita vehementi; interdum quaſi illecebra addita motivi naturalis, aut contrarii timore; interdum amovendo impedimenta, ut tentationes; aut denique quacumque alia ratione omnipotenti obvia, & omniſcienti nota.* Pergit deinde illud dubium ſolvere, *An ex duobus æqualiter diſpoſitis & æquali gratia excitatis, contingat unum conſentire præ altero?* Qua de re conſulendus ipſemet eſt.

Denique idem infrà efficaciam gratiæ in congruitate locat victricis delectationis, cui ſuprà 1. 2. q. 111. art. 3. d. 13. ſæpiſſimè & alias contexuit affectiones, *Quærimus cum Auguſtino, Quomodo efficacia quæ eſt in gratia excitante, præſertim quando phyſicam motionem vehementiorem habet, immiſſa divinitus certa ſcientia & victrice delectatione, concilietur cum hominis libertate. Et dicimus ideo conciliari, quia Deus ſive phyſicè, ſive moraliter ad bonum, vel in bono moveat, cuſtodiat, aut promoveat, cùm ipſe optimè noverit plaſma ſuum, ita id facit, quomodo aptum novit, &c.* Et rurſum cùm homo ſic motus poſſit conſentire, vel diſſentire *amori & delectationi ſibi immiſſæ & victrici gratiæ,* an dum conſentit, conſenſus iſte à gratia etiam eſt? Ibid. d. 17. Reſpondet, *Non ſecus eſt conſenſus liber totus à gratia, & ex gratia, ac amor divinus nondum liber à Deo immiſſus. Sicut in naturalibus uterque æquè eſt à voluntate, amor neceſſarius ac liber. Neque enim mutatur phyſicum amoris principium, quando ex neceſſario fit liber, aut contrà ex libero neceſſarius.* Indeliberata enim amoris caſti affectio quæ à Deo primùm inſpiratur, cùm ei conſentit voluntas, & liberè jam fit, conſenſus ipſemet ipſa eſt, adeoque perinde pergit eſſe à gratia. Inſpiratæ enim dilectioni conſentit voluntas dilectione ipſamet continuata; quocirca una eadem dilectio, ſi non abrumpatur per diſſenſum, qua conſenſum prævenit, gratia excitans eſt; qua continuatur jam liberè, conſenſio ipſamet eſt. Unde mox, *Solet Deus ſua potentia immittere victricem delectationem, adeoque amorem, qui initio ſubinde non ſit liber, ſed poſtmodum fiat liber.*

Finem hìc facio, hoc unum prælocutus, neminem aptiùs verſatum eſſe in efficacia gratiæ hujus victricis repetenda ex contemperatione & multiplicitate plurium intus & foris ſeu motionum, ſeu protectionum, ſi à ſcientia conditionata, in totum abſtinuiſſet Malderus. Emerſit nonnunquam ille ex hoc ſcopulo, & tunc demum nos illi adhæſimus, ſolam Dei omniſcientiam abſolutam & omnipotentiam adhibere contenti.

EX JOANNE VIGERS

Lovanienſis Academiæ Profeſſore. Ann. 1649.

SAncti Thomæ placita religioſiſſimè ſectatur Joannes Vigers. Itaque gratiæ habitualis efficaciam ſic ille primò declarat: *In ſtatu naturæ* 1. 2. q. 109. art. 8. *corruptæ poteſt homo vitare ſingula peccata mortalia, & hoc ſecundùm aliquod tempus, etiam antequam per gratiam ſanctificantem ſit ſanatus. Sed ſi citiùs per eam non ſanetur, non poteſt diu manere abſque alio peccato mortali.* Probat ex Concilio Milevitano, ſanciente, *gratiam juſtificationis dari, ut peccata vitare poſſimus.* Item ex Gregorio, ajente, *peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur, ad aliud peccatum trahere.* Eccur autem poſſit homo peccator vitare ſingula, non omnia, hanc adſignat primam rationem, *Homo fatigatur & tædio afficitur, tentationibus & peccatorum occaſionibus diu multumque reſiſtendo, ſic præ laſſitudine ſuccumbit. Non quod non poſſit abſolutè ultra reſiſtere adhuc huic, vel illi: ſed quod inter multas & varias difficultates, cum illa animi fatigatione & tædio non poſſit moraliter loquendo non deficere temporibus intermediis.* Secunda ratio hæc eſt, *Sola fragilitas & mutabilitas liberi humani arbitrii, quando illud non eſt divino amore & charitate firmatum, conſideretur. Propria inconſtantia à recto deficere natum eſt, &c.* Quæ tamen ſecunda ratio temperanda eſt, ne æquè in primo parente locum habeat.

Ut autem vires gratiæ juſtificantis magis pateſcant ex comparatione actualis auxilii, quo eget, duplex ille ait conſiderari poſſe actuale auxilium. *Unum quod ſe habeat per modum cauſæ primæ, & concurſus univerſalis. Alterum quod ſe habeat per modum cauſæ particularis, quale eſt illud quod dici ſolet, præveniens, dirigens, protegens, illuminans.* Auxilium actuale primi generis mox ait trifariam exponi. *Molina illud non diſtinguit nec re, nec nomine, à concurſu cauſæ primæ cum cauſis omnibus* 1. 2. q. 109. art. 9. *creatis. Ruardus vult vocari auxilium & concurſum gratiæ.* Alii meliùs docent à concurſu naturali prorſus diſtingui, *docentque eſſe ſecundùm ſubſtantiam altioris & ſupernaturalis ordinis, quod probabiliùs & veriùs dicitur.* Cui poſtremę veręque ſententiæ equidem ſuffragari Ruardum exiſtimo. His ita poſitis.

Cenſet Vigerius *non poſſe ullum bonum opus operari juſtos abſque actuali auxilio primi generis,* & quidem quod ſit ordinis ſupernaturalis: immo, nec *poſſe diu in bono ſtare, ac omne bonum neceſ-*

neceſſarium operari, abſque ſpeciali auxilio gratiæ ſecundi generis, quo ſcilicet Deus hominem excitet, Ibidem. *dirigat, protegat, confortet.* Probat ex Concilio Arauſicano, *Adjutorium Dei etiam renatis & ſanctis ſemper eſt implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono poſſint opere perdurare, &c. Homo ſine Dei gratia non poteſt ſalutem cuſtodire, quam accepit.* Addit rationes: *Licèt gratia ſanctificans ſanet hominem, remanet tamen obnoxius concupiſcentiæ motibus, &c. remanet obſcuritas in intellectu, &c. remanet corporis mortalitas, quæ aggravat animam, &c. His ita habentibus, non poteſt homo etiam juſtus longo tempore operari omne bonum neceſſarium, & omnem culpam mortalem vitare abſque ſpeciali Dei auxilio & protectione.*

Quin immo ex eodem *non poteſt juſtus operari quodlibet bonum in particulari, nec quamlibet gravem tentationem vincere abſque novo auxilio gratiæ prævenientis & adjuvantis.* Probat ex verbo Chriſti ad Petrum, *Non potes me modò ſequi:* quo in- Ibidem. dicabat, *Petrum pro tunc non habuiſſe virtutem faciendi, quod ſpondebat.* Ratio verò eſt, quia *habitus juſtitiæ non mox eſt proportionatus quibuſcumque arduis operibus hominis Chriſtiani efficiendis, nec quibuſcumque tentationibus evincendis, ſive propter ipſius gradum remiſſiorem, ſive etiam propter ſubjecti infirmitatem, & ejus in contrarium inclinationes.*

Denique non adjuvante tantùm, ſed etiam prȩveniente & excitante gratia egere juſtos exiſtimat Viggerius ad quodlibet opus pium. Id probat ex prece qua jugiter ſibi adeſſe juſti jubentur, ex neceſſitate gratiæ ad actus ſingulos, ex inopia bonæ etiam cogitationis, niſi à Deo ſuggeratur. Et tamen *non improbabilem, aut repro-* Ibidem. *bandam* cenſet Ruardi, Bellarmini & aliorum ſententiam, *Poſſe juſtos aliqua bona opera facere, abſque nova gratia excitante, cum ſola gratia adjuvante, in virtute ſcilicet habituum, quos habent infuſos.* Vereor equidem, ut hȩc magis nominis, quàm rei controverſia ſit. Nam & hi qui Ruardo conſentiunt, conſentiunt & ipſi Viggerio, *Temporibus & locis opportunis Spiritum ſanctum in juſtis habitantem non deeſſe officio ſuo, ſed præſto eſt ſuis donis, ad oſtium pulſat, quotidiana præſtat auxilia, non deficit in donando; neque otioſa in nobis eſſe patitur, quæ exercenda, non negligenda donavit. Non dona enim modò Spiritus ſancti, ſed ipſemet ſecundùm ſubſtantiam eſt in juſto. Hinc qua ratione habitus infuſi ponuntur principium boni operis, eadem & meliùs hoc attribuitur Spiritui ſancto.* Cùm ergo charitas inhabitans ſit actuoſa, negotioſa, efficax; cùm affectio quælibet vehementior ſit fervida, inquieta; cùm Spiritus ſanctus inſit, & flammam iſtam nutriat, accendat, augeat, nimirum aliis excitationibus vix opus eſt, quàm quæ ab amoris ingenio ſejungi non facilè poſſunt.

Jam de gratia generali, quæ ſufficiens nunc familiariùs appellatur. Calvinum explodit primò Viggerius, qui gratiæ diviſionem repudiabat in ſufficientem & efficacem. De hac ita primùm ſta- 1. 2. q. 111. art. 3. tuit ille generali ſeu ſufficiente gratia: *Poſt lapſum primorum parentum potuit Deus juſtiſſimo judicio denegare omnibus & ſingulis hominibus omne auxilium gratiæ, quo vel peccati remiſſionem, vel ſalutem conſequi valeant.* Statuit ſecundò. *Non m-nes infantes qui in peccato originali moriuntur, poſſunt dici habere auxilium verè & propriè, ſufficiens ad juſtitiam & ſalutem conſequendam.* Statuit tertiò, *Non omnes adultos peccatores habere quovis tempore & ſingulis momentis hujuſmodi gratiæ auxilium, quo opus ut convertantur aut converti poſſint.* Ita ſentire ait Ruardum, Adrianum, Driedonem, Bellarminum. Cum quibus etiam ſtatuit quartò, *Piè credere & de Dei bonitate confidere nos poſſe, neminem adultorum ſic gratia deſtitui, ut nunquam ad oſtium cordis ejus pulſet Dominus, nunquam ſalutares ſuggerat cogitationes, quibus ſe ad fidem, pœnitentiam & ſalutem poſſit diſponere: quin potius viciſſitudines eſſe inſtinctuum & inſpirationum divini Spiritus, ad peccatores euntis & redeuntis, quibus trahit & vocat, &c.* Statuit denique idem, *Hoc quoque de Dei bonitate poſſe nos piè ſentire, quod auxilium præſtet homini, quoties occurrit obligatio alicujus præcepti; ſic ut in hominis ſit poteſtate, quamvis non ſemper proximè, tamen mediatè, ſive remotè, eam tranſgreſſionem, quæ mortalis eſſet, vitare. Dico, ſaltem remotè, quia hoc fateri oportet, hominem non ſemper actu inſtructum eſſe tantis viribus, ut per eas ſolas, non accedentibus novis, poſſit implere quæcumque præcepta, & quaſvis ſuperare tentationes: ſed dicimus quod ſaltem aliquid auxilii, vel aſſiſtentiæ divinæ adſit, ut remotè ſaltem poſſit, quatenus poteſt ad Deum precibus confugere, & ejus adjutorium implorare.* Multa ad hoc aſtruit argumenta, & illud præ cæteris, quòd alioqui *non manebit liber uſus arbitrii, ſi homo nec ſufficientes vires habeat, nec eas impetrare poſſit ad tranſgreſſionem vitandam.* Unde idem infrà convenienter ſancto Thomæ, *Si aliquis enutritus in ſilvis, vel inter bruta, ductum rationis ſequeretur, quod non ſit ſine omni auxilio gratiæ, tenendum eſt, quod ei Deus, vel per internam inſpirationem revelaret ea, quæ ſunt ad credendum neceſſaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret.* Cautè additum eſt ſine auxilio gratiȩ id non fieri, ut quis ubique rationis ductum ſequatur. Nam alioqui 1. 2. q. 112. art. 3. ex eodem Viggerio, & ex ipſa rei veritate, *Homo non habens fidem, nec divinæ gratiæ auxiliis motus, ſed ſibi in ſolis naturæ viribus derelictus, etſi quantum in ſe eſt, faciat, non præparatur, aut diſponitur per hoc ad gratiæ receptionem.* Immo verò *nec dici etiam poteſt, quod ad qualecumque opus hominis facientis quod in ſe eſt, ex ſolis naturæ viribus, tanquam ad conditionem ſaltem ſine qua non, conferenda ſunt illi certò, aut infallibiliter prima gratiæ auxilia ex Dei promiſſione & Chriſti meritis.* Poſtremò *nec dicendum eſt facienti quod in ſe eſt ex ſolis naturæ viribus conferendum certò & infallibiliter auxilium gratiæ, tanquam amoventi, aut non ponenti obicem.* Nulla enim affinitas, aut proportio, vel congruitas naturalium conatuum, vel operum moraliter bonorum cum ſupernaturalibus gratiæ auxiliis. 1. 2. q. 109. art. 2. Nam per vires naturæ etſi homo lapſus *non poſſit totum bonum naturæ proportionatum facere, aut tentationes alicujus momenti vincere; poteſt tamen facere opera moraliter bona, contra Lutherum & plures alios hujus temporis hæreticos.* Sed hȩc moralis bonitas, etſi criminis expers ſit, ad gratiam tamen nihil momenti habet penitus.

Ad tertiam nunc & efficaciæ invictiſſimæ gratiam pergimus. Ad eam ſpectat quod idem ait, ad perſeverantiam non egere juſtos alia gratia habituali, ſed indigere *auxilio divino præveniente, dirigente, protegente,* ex ſancto Thoma. Additur juſtos auxilio non deſtitui, quo poſſint perſeverare, ex Tridentino, affirmante juſtos non deſeri, niſi deſerant. Ubi & eorum ſuggillatur cavillus, qui *non deſeri* interpretantur, quia gra- 1. 2. q. 109. art. 10. tia habitualis non ſubſtrahitur. *Nam dicere & definire quod omnes juſti & baptizati poſſint ea quæ pertinent ad ſalutem adimplere, ſi velint laborare, vel quod poſſint laborare, cum ſpeciali Dei auxilio: & interim non declarare, vel non ſupponere, quod velle laborare ſit in eorum poteſtate per gratiam eis paratam; & ſimiliter quod ſpeciale illud Dei auxilium, cum quo dicit eos poſſe perſeverare, eis quoque præſto ſit, eſſet nihil doctrinæ tradere.*

Sed potiſſima hìc difficultas eſt, unde oriatur infallibilis conſecutio effectus ex dono perſeverantiæ; *an ex divina præſcientia, ſive intuitiva viſione* *effectus ſecuturi ex conjunctione talium cauſarum, puta iſtorum auxiliorum gratiæ cum voluntate talis hominis, qui tali loco, tali tempore victurus & moriturus prævidetur?* Ita aliqui ſentiunt, quos prolixè hìc refellit Viggerius, docetque ipſe *infallibilitatem muneris perſeverantiæ non dependere dumtaxat ex præviſione effectus ſecuturi in tempore, ſed ex bona & efficaci Dei voluntate, qua abſolutè decrevit hos homines qui ſalvantur, liberare ex damnationis maſſa, ad juſtitiam adducere, & facere eos finaliter perſeverare. Nam de gratiæ auxiliis quæ ex virtute ejuſmodi divini propoſiti & voluntatis abſolutæ præparantur, & conferuntur, certò certius eſt, etiam ante intuitum eventus, quod ſuum conſequentur effectum & finem. Nam quæcumque voluit, Deus fecit, nec eſt qui reſiſtat ejus voluntati.* Etenim ut infrà ait, *Deus gratiæ ſuæ auxiliis ita prævenit, juvat, protegit, & dirigit in omnibus, ut certiſſimè perſeverent.* Et hoc eſſe affirmat diſcrimen apud Auguſtinum adjutorii hominis ante & poſt lapſum, quòd illo daretur poſſe perſeverare, hoc detur ipſum perſeverare.

Sed & univerſim de gratia inviĉtiſſimè efficaci idem infrà diſputat, non poſſe ejus efficaciam conſtitui *in ſola & nuda operatione gratiæ cum libero arbitrio intuitivè præviſa à Deo, quaſi efficax* 1. 2. q. 111. art. 3. *gratia antecedenter ante effectum ſecuturum præcognitum nihil plus habeat ex parte Dei in ordine ad operis poſitionem, quàm gratia ſufficiens*, contra Molinam & Leſſium. Quam opinionem Tannerus ait *poſt diuturnam & diligentem hujus rei diſcuſſionem peculiari decreto Claudii Aquavivæ Præpoſiti generalis eſſe improbatam, an.* 1613. Ergo repudiata hac doctrina, *Gratia efficax ea eſt, quæ adjuvat, excitat, & datur à Deo ſecundùm propoſitum, ſive ex abſoluta voluntate & intentione operis, ſeu effectus; hoc ergo ſuperaddit ſufficienti, quod præſupponat in Deo abſolutam voluntàtem talis affectus, ideoque ſit à Deo adaptata, & proportionata homini, ejuſque affectibus, prout novit Deus, quod infallibiliter hominem movebit ad opus, daturus aliam, ſi hæc non fuiſſet operatura.* Laudat pro hac ſententia Ruardum, Bellarminum, Suarem. Sed eam ex Auguſtino probat, qui hanc vocat *gratiam ſecundùm propoſitum*, quam & efficacem vocationem tradit eſſe, qua quis vocatur, *quomodo aptum eſt*, tum enim Deus *attemperat ſe & adaptat homini, ejuſque affectibus, tali modo, quo novit, quod infallibiliter faciet illum ſequi & obtemperare.* Etenim Deus *qui ſcrutatur corda & renes, penetrat & novit omnium hominum animos, complexiones, affectiones, mollitiem, & duritiem eorum. Novit quibus modis ſingulorum corda in quodcumque opus infallibiliter commovenda ſint, ſive quibus ſe infallibiliter ſua libertate commovebunt. Continet quoque in ſua omnipotentia omnes illos modos, & media, & infinita alia. Prædominatur itaque Deus libero arbitrio per gratiam ſuam, quia infinita ſua ſapientia & infinita ſua omnipotentia ſimul concurrentibus, facit illud ſe liberè & infallibiliter flectere, & ſe determinare in omne opus bonum, quod Deus abſoluta voluntate voluerit & prædefinierit ab eo fieri, &c. Valet Deus hominem emollire & convertere, ſeu efficere, ut infallibiliter ſe ad Deum convertat, quia poteſt Deus ſua ſapientia & potentia tollere omne impedimentum, quod occurrere poteſt.*

Indubitatiſſimè autem, ut efficaciter & infallibiliter, ut aptè & congruè moveatur homo per gratiam ad converſionem, vel ad tentationes graviſſimas ſuperandas, vel ad perſeverandum in bono, plura conſpirant auxilia Dei. Ideo dictum eſt, quod auferat impedimenta, quod adjuvet, quod excitet, quod dirigat, quod protegat. Et rurſum infrà, *Gratia efficax & congrua adjicit vires ampliores & fortiores præ gratia ſufficiente tantùm: quod apparet in ſubitis & miraculoſis converſionibus. Deinde etiam ordinariè pluribus & frequentioribus tum inſpirationibus ſanctis, tum piis affectionibus præveniuntur, incitantur, eriguntur, & corroborantur, qui ad juſtitiam & ſalutem perveniunt, præ aliis qui vel vocationem negligunt, vel à juſtitia & ſalute excidunt.* Et ſanè nihil tam aptum, congruumque ad pertinaciam hominis domandam, quàm *amplioribus, fortioribus, pluribus, frequentioribus* laceſſi inſpirationibus, oppugnari inſpirationibus, tam infatigabiliter, ut tandem expugnetur. Itaque etſi inviĉtiſſima ſit Dei intentio, tamen ipſummet auxilium gratiæ habet ex parte ſua *aliquid crebrius & majus & congruentius tum diſpoſitioni hominum, tum circumſtantiis extrinſecis*, quorum omnium conſpiratione efficax eſt.

GALLI.

EX JOANNE PUTEANO

Anno 1610.

Auguſtiniano Theologo & in Academia Toloſana Profeſſore.

SI pauciores numeravimus Theologos Gallos in tertia & quarta hujus Commentarii Parte: ſolatio id erit, quòd in prima Galli propemodum omnes eſſent, aut Theologiæ ſaltem tyrocinia in Academia Pariſienſi poſuiſſent, quę omnium Orbis Chriſtiani Academiarum parens, & Theologiæ totius Scholaſticæ fons fuit.

Juxta amuſſim ſancti Thomæ non mediocrem gratiæ habituali efficaciam tribuit Puteanus, cùm definit, *Hominem in ſtatu naturæ corruptæ poſſe* 1. 2. q. 109. art. 8. dub. 4. *pleraque peccata mortalia vitare, ſine ullo alio dono ſuperaddito, non tamen omnia & ſingula collectivè ſpectata, præſertim ad finem uſque vitæ: ſed deſideratur ad hoc ſpeciale Dei auxilium, ſupra gratiam gratum facientem. Probatur ex Paulo, Omnia poſſum in eo qui me confortat. Deinde, Spiritus ſancti aſſiſtentia eſt ſatis ad quodlibet peccatum mortale in particulari ſpectatum fugiendum, Quod enim eſt minimum Dei, fortius eſt omnibus hominibus. Quemadmodum nihil eſt quod poſſit Deo reſiſtere. At conſtitutus in gratia & charitate, habet Spiritum ſanctum, aut ſaltem aliquem effectum productum à Spiritu ſancto; Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Eandem inhabitantis charitatis efficaciam mox porrigit *ad pleraque peccata venialia vitanda, non autem omnia & ſingula ad finem uſque vitæ.*

De gratia generali idem non minùs diſertè, 1. 2. q. 111. art. [illegible] dub. 4. *Nullus planè datur, etiamſi agat in abditiſſimis & remotiſſimis partibus terræ, in quibus nihil hactenus auditum fuit de Evangelio, qui non habeat gratiam ſufficientem, per quam poteſt ſalutem propriam perficere, ſi velit.* Id probat ex Apoſtolo, ex Arauſicana Synodo, ex Auguſtino. Et denuo idem, *Gratia ſufficiens non datur in quolibet inſtanti temporis, ſed tantùm quotieſcumque incumbit neceſſitas adimplendi præceptum aliquod, aut vitandi aliquam culpam, aut etiam bonum aliquod opus perficiendi.* Probatur, *Auxilium ſufficiens ordinatur ad peccata vitanda & ad bona opera præſtanda, ex ſe & ex divina inſtitutione: unde dicitur, Ecce ſto ad oſtium & pulſo. Ergo tunc temporis erit hoc auxilium præſentiſſimum, quando incumbet neceſſitas adimplendi præceptum, aut quando ſuperandæ erunt tentationes, & bona opera exercenda.*

Maximè ſpecialis & efficaciſſima denique gratia propoſiti in quo ſit poſita, idem aperit primò, cùm *ſpeciale auxilium* vitandi omnia venialia etiam collectivè docet conſurgere *ex gratia gratum faciente, & aliis donis per ſe infuſis, & ex ſpeciali aliqua Dei providentia, qua fit ut nulli* *dentur motus deordinati in parte inferiori, nulla item inadvertentia inter operandum.* Secundò cùm 1. 2. q. 109. art. 8. d. 2. docet donum ſpeciale perſeverantiæ conſurgere *primùm ex ordinatione quorumcumque mediorum externorum,* Ibidem, art. ult. *quæ conducere poſſunt ad perſeverandum finaliter, ex remotione impedimentorum, maximè verò tentationum, quæ impedire poſſunt boni proſecutionem, ex inſpirationibus internis conducentibus ad proſecutionem finalem boni, & denique ex ſpeciali providentia circa mortem, qua fit, ne hæc contingat extra ſtatum gratiæ & charitatis.* Probat ex ſancto Thoma *appellante donum perſeverantiæ ſpecialem directionem & protectionem contra tentationes & occaſiones peccandi.*

Tertiò idem ex eodem colligitur, dum ait, *Negari nequit hominem prædeterminari moraliter per gratiam prævenientem efficacem, ad actum converſionis exercendum, ſaltem interdum.* Probat ex ſancto Thoma, qui ad perſeverandum, præter concurſum divinum & habitus infuſos, deſide- 1. 2. q. 111. art. 1. 2. d. 4. rat *ſpecialem directionem, & ordinationem. Directio autem & ordinatio divina cum extrinſecè ſe habeant ad voluntatem noſtram, videntur tantùm moraliter operari in nobis converſionem.* Addit & illud Auguſtini, *Ramum viridem oſtendis ovi, & trahis illam, &c.* Et ex eodem, *Eorum miſeretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum eſt, ut ſequantur.* Et rurſum ex eodem, *Cujus miſeretur, ſic eum vocat, quomodo ſcit ei congruere, ut vocantem non reſpuat.* Et rurſum ex eodem, *Viſorum ſuaſionibus agit ut velimus, & ut credamus.* Denique ait Puteanus, *Cogitatio de gaudiis paradiſi, de pœnis inferni, de judicio & de morte, immo & auditio Verbi divini cenſentur interdum gratiæ prævenientes efficaces, nempe in illis omnibus, qui de facto reſipiſcunt à peccatis, dependenter ab iſtis cogitationibus. At cogitationes iſtæ liberum arbitrium determinant tantùm moraliter ad actum converſionis. Habent enim ſe objectivè tantùm, ergo tantùm motivè cauſant, & moraliter, non phyſice.* Ubi neceſſum eſt diſtingui præmotionem à prædeterminatione. Nam præmovet Deus phyſicè, & inclinat voluntatem ipſam noſtram per habitus infuſos, per interiores inſpirationes, per concurſum prævium ſupernaturalem, quo illam urget, etſi non infallibiliter applicat: at prædeterminat, ſeu infallibiliter applicat conſenſui & actui, cùm accumulat objecta & motiva hæc omnia de quibus ſuprà.

Quartò idem claret ex eo aiente, etſi *poſſit Deus* Ibidem, *per gratiam prævenientem efficacem determinare voluntatem creatam phyſicè, manente illæſa libertate ejuſdem: tamen communi lege gratia quæ datur iis qui convertuntur, non determinat phyſicè libertatem, ſed tantùm moraliter.* Quæ duo mihi quidem non videntur coaleſcere poſſe, niſi ut inſinuatum eſt jam à nobis, primùm ut Deus eblandiatur conſenſum voluntatis gratia efficaci citra prædeterminationem, & hujus conſenſus vi ratum habeatur liberumque, quidquid deinceps phyſicè prædeterminans gratia exprimet. Maximè cùm idem Puteanus ex Tridentino mox arguat, *liberum arbitrium à Deo motum poſſe diſſentire, ſi velit;* & ipſemet urgeat, *phyſica prædeterminatione deſtrui libertatem.* Poteſt ergo locus eſſe utrique huic gratiæ efficaci, ita tamen ut ſemper *efficacia gratiæ ab* Ibid. Dub. 4. §. *ipſamet gratia repetatur,* & *infallibiliter ſequatur effectus,* quia etiam ubi non prædeterminatur phyſicè voluntas, Deus tamen effectum producit cum voluntate, *ſuadendo rationibus ex dono aliquo impreſſo intra intellectum, movendo commodis, deterrendo periculis, & aliis modis quibus ipſe certiſſimè novit, voluntatem ita excitatam infallibiliter conſenſuram.*

Quintò liquet ex eo quod idem infrà ait, *Infal-* Ibidem: Dub. ult. *libilitas effectus gratiæ non eſt repetenda ex ſcientia conditionata, qua Deus prævidit ab æterno gratiam datam huic vel illi homini in his & illis circumſtantiis habituram effectum infallibiliter.* Probat, quia efficacia gratiæ ab ipſamet gratia repeti debet. Deinde etſi Deus non prævidiſſet, non tamen gratia efficax deſineret producere ſuos effectus. Denique præſcientia de rebus futuris, cùm extrinſeca ſit, nil ponit in effectu.

Sextò liquet ex eodem docente, *infallibilitatem effectus gratiæ efficacis eſſe refundendam in congruitatem & contemperationem, quæ datur inter gratiam efficacem, & libertatem illius, cui hæc confertur.* Ibidem. Id probat ex Auguſtino, & ab experientia, quæ *docet voluntatem citiùs producere ſuos effectus, quando proponitur illi objectum, quod habet aliquam cum illa convenientiam, ut pueri pomis magis moventur, quàm auro.*

EX NICOLAO ISAMBERTO An. 1648.

Doctore & Socio Sorbonico, Profeſſore Theologiæ in Academia Pariſienſi.

GRatiæ habitualis vires & neceſſitatem latè proſequitur Iſambertus. Et primò quanquam re præcisè ſpectata exiſtimet homini lapſo ad ſervanda omnia collectim præcepta legis naturæ quoad ſolam ſubſtantiam nulla opus eſſe ſupernaturali gratia, ſive actuali, ſive habituali, ſed actuali tantùm auxilio ex ſpeciali providentia ordinis naturæ. Idem tamen poſtea ſic concludit, 1. 2. q. 109. diſp. 7. art. 7. 8. 9. *Conſiderando integram hanc obſervationem præceptorum conformiter ad illum ordinem rerum, quem Deus inſtituit pro hoc ſtatu, præter actuale auxilium etiam ſupernaturale, gratia habitualis, ſeu juſtificans requiritur.* Id probat ex Concilio Milevitano, *Gratiam juſtificationis non tantùm valere ad remiſſionem peccatorum, ſed etiam ad adjutorium, ut non committantur peccata.* Rationem addit hanc, *Ex ordinatione Dei, quâ decrevit non denegare auxilia proximè ſufficientia ad implendam totam legem, etiam quoad ſolam ſubſtantiam, ſuis amicis, ſeu exiſtentibus in gratia habituali; & contrà hæc eadem auxilia proximè ſufficientia & immediata denegare ſuis inimicis. Eſt enim valde congruum Deum proſequi ſuos amicos ſpecialioribus favoribus.* At verò Art. 10. 11. impius *licèt careat auxiliis immediatè & proximè neceſſariis pro vitandis omnibus peccatis, peccat tamen violando aliquod, quia non caret remotis auxiliis à Deo ſibi præparatis, quatenus poteſt ſi velit ex gratia excitante & adjuvante conteri de ſuis peccatis, & ita accipiet gratiam habitualem, cujus ratione accipiet à Deo auxilia proximè & immediatè neceſſaria ad hanc integram obſervationem. Moraliter* ergo hic cenſet non divelli poſſe à gratia habituali totam illam auxiliorum actualium copiam, quæ implendæ toti legi ſufficiat.

Et rurſum quærens *an juſtus poſſit ex ſola ſua habituali gratia cum generali auxilio ſupernaturali illi correſpondente, evitare per longum aliquod tempus peccatum mortale oppoſitum legi naturæ:* reſpondet *non poſſe diu & per longum tempus bene moraliter operari, & vitare omnia peccata mortalia, abſque auxilio ſpeciali.* Ratio eſt, quia gratiæ ſanctificanti non ineſt *vis removendi omnia impedimenta extrinſeca,* quæ non poſſunt non incurrere, ſi Ibidem. disp. 8. art. 1. 2. 5. longa ſit mora temporis. At ſi quæras, Ecquid ſit iſtud *auxilium ſpeciale,* reſpondet in tribus eſſe ſitum, *in ſingulari Dei protectione, tentationes & occaſiones peccatorum amoventis, in copia internarum illuminationum & piarum affectionum, denique in ſingulari aſſiſtentia Dei.* Poſtremò docet *vel minimam gratiam habitualem conſideratam præcisè ſecundùm ſe, & ſuam virtutem, eſſe ſufficientem ad reſiſtendum cuilibet tentationi, quantumvis graviſſimæ. Eſt enim ſecundùm ſuam entitatem ſupernaturalis, & agit ex concurſu Dei proportionato ſuæ entitati.* At non ita habet, ſi ſpectetur hominis, in quo illa eſt, morbus & imbecillitas.

Ibidem. diſp. 9. art. 1 Præterea eidem juſtus quilibet *indiget auxilio ſpeciali tum excitantis gratiæ, tum adjuvantis ad exercendos ſingulos actus quoad ſubſtantiam ſuam ſupernaturales*. Recentiores verò qui id negant, ait ſibi poſſe conciliari in hunc modum, quòd ſpecialia hæc auxilia gratiæ excitantis & adjuvantis ad actus ſingulos non negent requiri, & dari, ſed *ea includant in ipſo habitu gratiæ ſanctificantis, ut aliquid ei connaturale, & ex vi habitus gratiæ debitum juſtificato*. Quo nihil aptius dici potuit. Verbis enim, non ſententiis diſſident, qui efficacitatem hinc habituali communicant, hinc gratiæ actuali totam vendicant. Nam cùm ambo actualia hæc auxilia confiteantur & neceſſaria eſſe, & connaturalia, debitaque ac indivulsè cohærentia gratiæ habituali, tantumdem efficaciæ omnes tribuunt huic copulæ indivulſæ. Poſtremò ſpecialia hæc auxilia videtur ille infrà deſcribere, cùm tradit *gratiam* Ibid. q. 111. diſp. 2. art. 4. §. 7. *operantem conſiſtere in ſubitis & indeliberatis actibus intellectus & voluntatis à Deo infuſis, ſeu in ſancta cogitatione, & pia affectione, &c. quæ ſunt efficienter à nobis etiam, non tamen à nobis liberè agentibus, &c. At gratiam cooperantem eſſe liberum conſenſum in pias illas cogitationes & affectiones, prout hic conſenſus elicitur à Deo aſſiſtente ſpeciali modo*. Non enim conſenſus eſt aliud, quàm ipſamet pia affectio liberè continuata, quæ non liberè, ſed indeliberatè cœpta, ſeu inſpirata fuerat.

Nunc de gratia generali, ſeu ſufficienti, docet idem *non poſſe quemquam ſolis viribus naturæ etiam de congruo & remotè ſe diſponere ad primam gratiam* Arauſicana enim & Tridentina Synodus omne ejuſmodi meritum explodunt, proinde & con- q. 114. diſp. 3 art. 3. 4. 5. gruum. Immo *actus boni & honeſti eliciti ex ſolis viribus naturæ non ſunt aliqua conditio ſine qua non ad accipiendam à Deo primam ſeu prævenientem gratiam; nec ſunt removens prohibens, &c.* Contra Molinam qui docet *facienti quod in ſe eſt, ex viribus naturæ, infallibiliter dari primam gratiam, ex pacto quod Deus pepigit cum Chriſto, quo propter Chriſti merita ſtatuit dare primam gratiam iis omnibus adultis, qui etiam ex ſolis naturæ ſuæ viribus facerent, quod in ſe eſt*. Quam Molinæ doctrinam Vaſques, Gregorius Valentia, Bellarminus docent *facere cum Semipelagianis*. Auguſtinus enim lib. 1. ad Simplic. docet, nec minoribus peccatis, nec virtutibus philoſophicis propiorem quemquam fieri Ibid. art. 9. gratiæ Dei. At ex Iſamberto, *Facienti quod in ſe eſt ex viribus actualis gratiæ, ſeu actualis auxilii ſupernaturalis, Deus dat infallibiliter actualem illam gratiam, ad quam prior illa gratia immediatè ſubordinatur*.

Quàm generaliter verò ſpargatur in omnes gratia ſufficiens ad vitanda peccata quælibet, & ad converſionem, idem declarat: *Infideles adulti* 1. 2. qu. 111. diſp. 4. art. 3. *qui nunquam audierunt prædicationem Evangelii, habent auxilium aliquod ſupernaturale, internum, mediatè ſufficiens, quo utendo bene, majus accipient, & tandem ſalvabuntur, ſi velint*. Eſt enim Chriſtus pro omnibus mortuus, ut Salvator omnium: & adde quòd *adulti infideles obligantur ad obſervationem totius legis naturæ, ergo dat illis Deus media* Ibid. art. 5. *ad illam totam obſervandam requiſita*. Obduratis etſi aliqui negent, concedit tamen cum pluribus Iſambertus ejuſmodi auxilia, etſi pauciora, ne alioqui nec peccare, nec demereri poſſint, cùm vitare peccata non poſſint ſine his auxiliis. Denique quod ad bonum faciendum ſpectat, *Licèt Deus non ſingulis momentis actu det adultis* Ibid. art. 8 *ſufficientia auxilia interna, quibus agant pœnitentiam de peccatis, vel bonum aliquod opus exerceant: dat tamen eis ſufficientem gratiam, quotieſcumque occurrit aliquod præceptum obſervandum, vel quædam tentatio ſuperanda*.

Nunc ad efficaciſſimæ propoſiti gratiæ explanationem deſcendit Iſambertus: *Deus per ſcien-* 1. 2. qu. 111. diſp. 7. art. 1. & ult. *tiam ſimplicis intelligentiæ penetrat ſingulas omnium creaturarum poſſibilium voluntates, item omnia media poſſibilia ad quencumque finem obtinendum, illorum virtutem, & quantitatem efficaciæ, habet item in ſua omnipotentiſſima voluntate omnia ſibi ſubjecta. Sic poterit Deus prædefinire aliquem actum bonum voluntatis creatæ, non prædeterminando phyſicè voluntatem, ſed ſatis eſt quod Deus inter omnes gratias actuales illam exhibeat, quam novit eſſe potentiſſimam, & obſtinatæ voluntati congruentiſſimam, cujus dulcedine & ſuavitate ita alliciatur ad liberè conſentiendum, ut licèt poſſit abſolutè loquendo, de facto tamen ſic allecta conſentiat indeclinabiliter*. Negat tamen neceſſarium eſſe ad perfectam rationem providentiæ divinæ, ut Deus actus omnes bonos prædefiniat & ſingulos, etiam quoad omnes circumſtantias, *cùm ex ſancto Thoma cauſa ſecunda determinet primam & concurſum ejus ad hunc vel iſtum finem*. Denique ibidem ait poſſe imprimi formam voluntati, cujus effectus à voluntate poſſit impediri, nec impediatur tamen unquam, quia Deus id efficiet *corroborando voluntatem adverſus tentationes, amovendo occaſiones peccatorum, & alia id genus adminicula tam extrinſeca quàm intrinſeca admovendo illi*, ut patet in confirmatis in gratia.

Sed idem mox multò apertiùs delineat nobis 1. p. qu. 111 diſp. 8. art. 1. indeclinabilem efficaciam gratiæ: *Singularis efficacia gratiæ prævenientis conſiſtit præcisè & formaliter in ſpeciali aptatione & contemperatione vocationis cum voluntate vocati, ejuſque circumſtantiis, remotione impedimentorum, per gratiam externæ protectionis. Qua aptatione & contemperatione gratia vocans eſt efficienter potens ducere inſuperabiliter & indeclinabiliter voluntatem in liberum conſenſum dandum Deo, ſic illam vocanti*. Addit ita ſentire communiter omnes, qui rejiciunt prædeterminationem phyſicam. Item hanc gratiam efficacem conſiſtere in actibus indeliberatis intellectus & voluntatis, *& proinde in ſuaſionibus, delectationibus, terroribus, vel aliis ejuſmodi affectibus*. Probat ex Auguſtino ad Simplicianum, *Miſerentis eſt Dei, qui eo modo vocavit, quomodo aptum erat*: & in libro de bono perſeverantiæ, *quoſdam habere divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, ſi congrua ſuis mentibus vel audiant verba, vel ſigna conſpiciant*. Quòd nimirum ait Iſambertus, *hæc ſigna & prædicatio habeant ex ſingulari providentia Dei internam motionem intellectus & voluntatis ſibi comitem*. Et ne quis elevet authoritatem horum Auguſtini librorum ad Simplicianum, ubi maximè congruitas gratiæ vocantis ad affectiones vocati inculcatur, ad hos libros Auguſtinus ipſemet remittit Semipelagianos in libro de prædeſtinatione Sanctorum c. 4.

Quòd autem hæc efficacia gratiæ ſit tantùm moralis, hoc eſt, ni fallor, moraliter infallibilis, Ibid. art. 1 ita exponit: *Illuſtratio intellectus, pia affectio intellectus, inducens & alliciens ad bonum, incuſſio timoris ex apprehenſione mali, & alia his ſimilia, ſunt tantùm in genere motionis moralis, quia ſolummodo excitant, provocant, impellunt ſuaſione, ipſa manifeſtatione boni & mali, delectatione boni, vel fuga mali propoſiti per intellectum, quæ omnia ſunt purè moralia, ut Philoſophi docent, &c.* Quod vehementiùs etiam urget hoc argumento: *Nullus actus intellectus, ſeu voluntatis concurrit efficienter & phyſicè, ſed tantùm moraliter ad alios actus ſubſequentes intellectus, ſeu voluntatis: quia non datur actio actionis, nec una actio eſt proprius effectus, ſeu terminus alterius actionis, ſed alicujus rei alterius, nimirum qualitatis. Atqui gratia efficax conſiſtit in actibus indeliberatis intellectus & voluntatis; igitur hæc gratia, ſicut & hi motus, poteſt tantùm ſuadere, movere, incitare, impellere,* *quæ ſunt tantùm moralia, non phyſice efficere*. Quo argumento conſtringuntur, qui in motibus indeliberatis victricis delectationis gratiam conſtituunt cum Janſenio.

Exemplo medici peritiſſimi rem illuſtrat, qui ſi morborum, ſi pharmacorum omnium pleniſſimam aſſecutus fuerit ſcientiam & poteſtatem, cuique ſanè morbo ſtatim efficaciſſimam temperabit, nempe congruentiſſimam medicinam. Ibid, art.4. Ita ſanè Deus & noſtros affectus & gratiæ ſuæ efficaciam *comprehenſivè* cognoſcens, poteſt gratiam aptare, quæ ſit efficax.

At idem rurſum ſuam gratiæ huic *efficaciam intrinſecam* eſſe concludit, *non ex aliqua ſcientia*, contra ſcientiæ mediæ defenſores. Ait enim Chriſtus, *Nemo poteſt rapere de manu Patris mei.* Ibidem. diſp.9. art.1. 2. Et Paulus, *Quæ promiſit, potens eſt & facere.* Et Auguſtinus, *Prædeſtinatione præſcivit, quæ fuerat ipſe facturus*. Et ipſa ratio prompta eſt, *Efficacia enim & infallibilitas hujus gratiæ eſt ejus coaptatio & contemperatio, at hæc contemperatio eſt aliquid gratiæ intrinſecum. Sicut & coaptatio medicinæ ad morbum ægroti, & mores ejus & complexionem, eſt ipſa qualitatum in rebus quibus conſtat, ad certos gradus, ad certam quantitatem & pondus commixtio, quæ huic medicinæ eſt intrinſeca. Ergo pari jure hæc coaptatio in gratia efficaci ſumpta adæquatè, erunt ſingulares quædam entitates miro & potenti modo inter ſe diſpoſitæ à Deo, & in ipſa interna gratia quidam gradus tali modo coordinati accommodatè ad voluntatem ejus, quem Deus vocat*. Ergo ex plurium congruitate & coaptatione conſurgit hæc infallibilis efficacia gratiæ.

Scientiam mediam, ſeu conditionatam adverſus Suarem & cæteros Societatis Theologos, quos ait Iſambertus decreto Generalis ad eam tuendam aſtrictos, immo & quancumque ſcientiam Dei abſolutam, ſeu ſimplicis intelligentiæ, negat idem adhiberi debere, ut ex præviſione conſenſus futuri dicatur gratia efficax. Ibid. art. 4. *Ita Maſcarennas diſput. 3. de auxiliis, parte 4. num. 1. & ſeq. Item plerique recentiorum, præſertim Ordinis Eremitarum ſancti Auguſtini*. Immo Gregorius Valentia docet pleroſque ejuſdem Societatis ante illud decretum, rejeciſſe ſcientiam illam mediam; Suares ipſe ſine hac ſcientia confitetur *voluntatem creatam poſſe determinari moraliter per gratiam excitantem, ſalva etiam libertate creata*. Molina ipſe confitetur hanc ſcientiam mediam fuiſſe Patribus incognitam: de tali commentatione ſua gloriatur. Ratio hujus concluſionis in promptu eſt: *Efficacia gratiæ eſt illi intrinſeca, non adveniens ei ab extrinſeco, qualis eſt hæc ſcientia, quæ tantùm facit, ut ſubjectum in quo eſt, cognoſcat abſque periculo deceptionis objectum. Deinde hæc ſcientia conditionata nihil ponit in tali gratia; quin potiùs ſupponit illam habere in ſeipſa talem efficaciam in actu primo, qualem poſt decretum habet in actu ſecundo.* Quin immo *nec ſcientia media requiritur in Deo, ut non ſit incertus de futuro eventu, antequam conferat illam de facto; nam eo ipſo quo Deus cognoſcit comprehenſivè ſe eſſe omnipotentiſſimum, divinam ſuam voluntatem eſſe ſummè efficacem, ſeu habere ſummum dominium in quaſlibet voluntates creatas, ſe poſſe illas inclinare, ſalvo etiam libero earum conſenſu, in quancumque partem voluerit, ſuavitate objecti propoſiti, & delectatione victrici cujuſcumque oppoſiti, hæc ſcientia media eſt illi inutilis ad tollendam incertitudinem, quæ tunc nulla poteſt fingi*. Explorare in anteceſſum rei eventum opus habet homo, qui nec ſcientiam, nec poteſtatem habet pleniſſimam omnium & auxiliorum ſeu mediorum, & voluntatum ſeu affectionum ejiciendarum vel inſerendarum.

Iſamberto Duvallium & Gamachæum lubens ſubjungerem, niſi hos nonnihil deflexiſſet facilitas major, ut ipſis quidem videbatur, explicandæ infallibilis gratiæ & victricis contemperationis auxiliorum Dei per ſcientiam mediam. Multis hæc facilitas fraudi fuit, qui alioqui & prædeſtinationi gratuitæ, & gratiæ ex congruitate efficaci ſuffragabantur.

EX CARDINALI PERRONIO.

An. 1620.

EN ipſamet verba ſummi viri, ingenii & doctrinæ laude, quàm ipſa Eccleſiæ Romanæ purpurà eminentioris: ubi Gratiam *generalem*, vel *ſufficientem* in omnes effundit, ut poſſibilia fiant præcepta: admittit & gratiam *efficacem*, etſi non exprimat, quo tandem modo ſit efficax. Rep.l.2.Obſerv.3.c.1. *Donum continentiæ, de quo Paulus agit, non eſt poſſibilitas continendi, quæ ad gratiam generalem pertinet, quam Scolaſtici appellant ſufficientem, & quæ omnibus datur hominibus. Alioqui actus incontinentiæ inexcuſabiles non eſſent, nec peccata eſſent ab illis ſcilicet commiſſi, quibus non adeſſet poteſtas eos non committendi. Sed per donum continentiæ intelligit Paulus actum continendi, qui ſpectat ad gratiam efficacem, quæ dat, non ſolùm ut poſſimus facere, ſed etiam ut faciamus. Deinde etſi hoc loco Pauli dono continentiæ ſignificaretur poſſibilitas continendi; impetrare illud poſſunt, qui eo carent, illud ſcilicet à Deo poſtulando*. Hærebat ibi & ſuffragabatur Perronius Concilio Tridentino, adverſus Novatores contendens, voveri poſſe Deo continentiam, poſſe & ſervari: propterea quòd omnibus hominibus præſto ſit gratia generalis & ſufficiens ad ſervanda præcepta: aliàs quippe excuſatum iri, quòd peccarent. Poteſt autem hæc gratia ſufficiens, vel proxima & immediata eſſe, velut poſſibilitas ſervandæ continentiæ; vel remota, & mediata, velut gratia orandi, ad obtinendam à Deo hanc poſſibilitatem. Ejuſmodi eſt Auguſtini doctrina.

Quoad gratiam efficacem, donum continentiæ, de quo Paulus loquitur, eſt virtus habitualis continentiæ, vel facilitas continendi. Porrò hæc gratia ſuo quodam modo efficax eſt, ſicut habitus, affectus & virtutes efficaces ſunt, dantque ut faciamus, quia vehementer urgent & inclinant ad faciendum: unde & qui virtute aliqua inſtructus eſt, agit plerumque conſentaneè huic virtuti, quia is eſt tum dominans affectus ejus in hac parte.

Ex Epiſtolis Perronii compertum habemus partes ejus fuiſſe aliquas & quidem illuſtres in Congregationibus de Auxiliis ſub Paulo V. plurimum ab eo temporis & operæ poſitum fuiſſe in his quæſtionibus perſcrutandis, pervolutatis etiam & expenſis monumentis omnibus Vaticanæ Bibliothecæ circa Concilium Tridentinum. Multa de eo expoſtulat Doctor Penna, cujus præ manibus ſunt Acta harum Congregationum; ut qui totus eſſet in Dominicanis contra Jeſuitas tuendis. Perronium ait ille *non bene fundatum fuiſſe Theologum*, juſſum fuiſſe ab Henrico IV. Rege Jeſuitis favere, ut in partes Dominicanorum propendebant Hiſpani. Denique Perronio maximè videtur ille imputare exitum harum Congregationum, ſilentiumque partibus hinc & inde imperatum. Hinc conjectura facili aſſequeris, quæ potiſſimùm ſententia inſideret animo doctiſſimi Cardinalis circa gratiam prædeterminantem Thomiſtarum, quam potiſſimùm oppugnabant Jeſuitæ ſub Paulo V. Qui Congregationes tandem has clauſit eo qui neminem præterit modo.

EX CARDINALI BERULLIO.

ALtiſſima & cœleſti quadam Theologia ſcatent Berullii Cardinalis, quo ſe parente jactat Oratorium Gallicanum, opera omnia. De gratia generali ſic ille primùm, *Cùm nos primùm creavit* Opera pia c. 110. 111. 112. 113. *Deus, inſtinctum nobis & impetum quendam indidit, quo ad ipſum agimur: Feciſti nos Domine ad te; ipſe ad ſeipſum nos retulit & revocavit; nec à natura creata ſejungi poteſt hæc motio, æternum ergo durabit. Noſtrum eſt proniſſimo in Creatorem cultu & obſequio, obſequi motioni univerſali, quam manus ejus omnipotens impreſſit intimis viſceribus creaturæ ad authorem ſuum retorquendæ.* Et rurſum, *Nobis ut à Deo manantibus inſerit Deus inſtinctum, quo ad eum revocemur. Ut effundit ille nos à ſe, ita & ad ſe revocat, nos ad ſe trahit, in ſeſe nos perficere & abſorbere vult. Obſequamur huic poſtremæ motioni, quæ gratiam largitur, & origini noſtræ aſ*- Ibid. c. 166. *ſentiamur.* Authore illo eodem, *Toto vitæ hujus tempore operatur Deus, & ab eo influit aliquid in animas noſtras, pro gratiæ & ſanctitatis gradu, quam largiri dignatus eſt. Utque Deus ex parte ſua præſto ſemper eſt ad januam, Sto ad oſtium & pulſo: ſemper intentus, ſemper operans & infundens; ex parte quoquè noſtra æquum eſt vigilare ſemper nos, & orare, & inertiam vitare; qua abrumpitur, & aliò deflectitur decurſus & influxus jugis divinarum in animas noſtras gratiarum.* Multa ſponte reſeco, quæ prolixiùs à nobis inſcripta reperies in poſteriore Editione Gallicana horum de Gratia Commentariorum.

Venio ad gratiam habitualem & ejus efficaciam, Ibid. c. 123. quade ſic ille: *Eadem ipſa operatione, qua nos Deus extra ſe creat, attrahit ad ſe, & revocat nos. Præter hanc motionem, quæ à natura ſejungi non poteſt, eſt & eſſe novum, creatio nova, motio per gratiam impreſſa: naturam gratia perficit: obſecundemus huic motioni gratiæ, quæ huic motioni naturæ accedit, & illam perficit. Hæ gratiæ motiones divellunt nos à rebus terrenis, & ad Deum trahunt. Duplici huic motioni, qua ad Deum ferimur: alteri ex natura, alteri ex gratia; vel potiùs alteri ex Deo in natura per creationem, alteri ex Deo in nobis per infuſionem* Ibid. c. 116. 117. *gratiæ, tertiam adjiciamus per voluntatis noſtræ electionem.* Alibi verò, *Reſtitui* ait *à Chriſto vitam, poteſtatem, libertatem operandæ ſalutis noſtræ.* Alibi rurſus docet *cooperandum eſſe donis & gratiis, quibus nos Spiritus ſanctus impartit; omnes enim gratiæ quas largitur nobis Deus, ad operandum dantur.* Et Ibid. c. 110. alio loco, *Ut in prima creatione eſſe & vita accipitur ad edenda opera vitæ; ita in hac ſecunda creatione cum impertita ſit nobis gratiæ vita, edenda ſunt opera gratiæ. Ideo & Apoſtolus cum dixiſſet, Creati in Chriſto Jeſu: hanc illico clauſulam & legem attexuit, In operibus bonis.*

De Magdal. c. 1. n. 4. Quoad gratiam efficaciſſimam, *Uno temporis puncto datam ait Magdalenæ à Chriſto eam gratiæ abundantiam, ut inde illa cœperit, ubi vix alii deſinunt; unde & primo converſionis ſuæ gradu ad ſummum provecta fuit perfectionis apicem.* Alibi ve- De abnegat. c. 2. 4. rò, *Juvari nos à Deo docet privatione valetudinis, commodorum vitæ, voluptatum, detrimento & inconſtantia rerum humanarum, moderante hæc omnia providentia ſpeciali & dilectione ejus, & ita hæc omnia convertente ad ſalutem noſtram, ut rara abeat dies, qua non piiſſimus Dominus duplicem nobis hanc conſignet amoris ſui ſignificationem, ſubducendis ſuavitatibus multis, pluribus autem permittendis, ut fragilitati noſtræ blandiatur. Ita quippe ſapientiſſimus medicus comperta ægri fragilitate, explorata & ipſius ægritudinis vi, hinc vim morbi acribus oppugnat medicamentis, hinc blandimenta adhibet, quibus & leniatur malum, & ægroti vires foveantur.* Sapientiſſimam denique & omnipotentem Dei providentiam ſic ille deſcribit: *Duplici hoc in terris* Opera pia c. 3. *munere fungitur Dei providentia, bona operari, mala dirigere, virtutes infundere, mendacia ad ſuam gloriam detorquere. Excellentiſſimo hoc uſu & à nobis adorando fit, ut nullum ſit malum, quod effugere poſſit arcanum ordinem providentiæ & potentiæ divinæ; quæ illud ita regit & ordinat, ut majus inde bonum redundet.*

Si qua ergo in Epiſtola ſua dixerit ampliſſimus Epiſt. 164. & ſanctiſſimus vir, *Non ſubſiſtentiam tantùm, ſed & exiſtentiam Verbi, tribui humanitati Chriſti in Schola ſancti Thomæ, quam in hoc ſequimur, & in materia gratiæ, & in reliquis omnibus, quantum poſſumus*: non ſtatim æſtimandus eſt repugnare doctrinæ his Commentariis noſtris explanatæ. Dilucidè enim oſtendimus religioſiſſimè hærere nos veſtigiis ſancti Thomæ, nec alienum nos ei ſenſum affingere; ſed illum omnino, quem ſecuti ſunt omnes ejus diſcipuli, etiam Dominicani, uſque ad Concilium Tridentinum. Et ubi Berullius idem unionem etiam hypoſtaticam locare videtur in exiſtentia & ſubſiſtentia Verbi naturæ humanæ communicata, non ideo receſſiſſe credendus eſt à doctrina Patrum omnium & ipſius ſancti Thomæ in hac eadem re, ut alibi à nobis in Tractatu de Incarnatione declaratum eſt. In utroque hoc capite ſanctus Thomas & antiquior ejus Schola paulò aliter loquuntur, quàm Thomiſtæ recentiores: ad has minutias animum non adjiciebat Berullius, in genere adglutinabat ſe Scholæ omnium florentiſſimæ; at ubi ſuas ipſe cogitationes litteris mandabat, conſentiebat plerumque ſanctis Patribus, tum verbis, tum ſententiis.

Poſtremò denique ſummus hic Theologus præter gratiam habitualem, admittit etiam alibi *gratiam actualem, prævenientem, excitantem, adjuvantem & ſubſequentem*; nuſquam prædeterminan- Opera pia c. 127. tem: gratia autem penes illum efficaciſſima illa eſt, quæ à Verbi Incarnatione manat, accommodatè ad antiquiſſimam Patrum Græcorum ſententiam, ut à nobis fusè dictum eſt in eodem Tractatu de Incarnatione: ubi & illud patefecimus, quàm non poſſet hæc gratia efficax à Verbo incarnato manans, cum Angelis, cum Adamo ſtante communicari, aut prædeterminationi phyſicæ permiſceri.

EX S. FRANCISCO SALESIO
Genevenſi Epiſcopo.

GRatias generales primi ordinis, quæ reliquiæ ſunt gratiarum Creatoris, nec non & primitiæ beneficiorum Redemptoris, egregiè cum De amore Dei l. 1. c. 16. primis ediſſeruit ſanctiſſimus hic Epiſcopus: *Cùm primùm homo mentem ſuam ad Deum advertit, illico ſuaviter movetur cor ejus: quo interiore teſtimonio patet, Deum cordis humani Deum ac Dominum eſſe. Ad repentinos terrores, ſtatim ad Deum recurrimus; perſuaſiſſimi, cùm mala & intuta ſunt cætera omnia, ipſum ſolum bonum eſſe noſtrum; & undecumque immineant diſcrimina, hoc ſummum bonum, hoc perfugium, hoc præſidium nobis eſſe. Hæc voluptas, hæc fiducia cordis humani in Deo naturaliter conquieſcentis prodire non poteſt, niſi ex conſenſione bonitatis divinæ & animæ noſtræ. Hujuſmodi eſt autem hæc conſenſio: ubi videt anima noſtra nihil uſquam eſſe, quod ipſam exſatiet, nec terrena, aut creata re ulla famem interiorem ſuam ſedari poſſe: ubi videt intellectum ſuum infinitam quadam ſciendi ſiti ardere, voluntatem inſatiato boni ſummi appetitu flagrare: nonne exclamare cogitur, Non creatis his bonis ſe natam factamque eſſe: eſſe ſummum aliquod bonum à quo pendeat: eſſe opificem ſupremum, qui ipſi inſculpſerit interminabile hoc ſciendi deſiderium, & appetitum hunc boni inſatiabilem; ideoque neceſſe eſſe, ut ad ipſum tendat & contendat, ut ejus ſe affigat bonitati, à qua eſt & cujus eſt?* Inferiùs verò ait, Cap. 16. *inſertam à Deo eſſe cordi humano ſpecialem naturalemque ad ipſum propenſionem; ad aman-*

amandum non modò bonum in genere, ſed ipſam ſpecialiter & ſupra omnia bonitatem divinam, &c. Quantacumque ſit noſtra poſt peccatum depravatio, ſupereſt nobis pia pronitas ad diligendum Deum ſuper omnia: ſupereſt & lumen naturale, quo cognoſcimus, ſuper omnia amandam nobis eſſe Dei bonitatem. Ne fieri quidem poteſt, ut homo ſeriò de Deo cogitans, ſola etiam naturali ratiocinatione, non ſentiat impetum amoris neſcio quem, ab intima ipſa naturæ propenſione excitatum, qua prævenitur voluntas, & exciri ſe ſentit, ut in Deo delectetur & conquieſcat. Ut ſiqua perdix, non à ſua matre, ſed ab aliena quapiam fota & enutrita fuerit, ubi primùm mater occurrit, ad eam revolat: *Ita cor hominis creatis rebus & deliciis innutritum, ubi primùm oculos ad Deum convertit, confeſtim naturalis & primæva pronitas ad amandum Deum à diutino ſopore ſuo expergiſcitur, erumpitque inſtar ſcintillæ mediis ex cineribus.*

Cap. 17. Et ibidem rurſus paulò pòſt: *Fateor Philoſophos, quibus tanta lux affulgebat ad intelligendum Deum, & tanta proclivitas ad illum amandum, viribus ad eum amandum deſtitutos fuiſſe, &c. Ex humano quippe corde noſtro naturaliter quidem exiliunt aliqua amoris divini initia, ſed ut ametur Deus ſuper omnia, id verò peculiare bonum eſt cordium gratia cœleſti animatorum, & adjutorum, & ſanctiſſima charitate flagrantium. At amor ille imperfectus, cujus impetum natura ipſa in ſeſe experitur, voluntas tantum eſt neſcio quæ ſine voluntate; voluntas quæ vellet, & non vult; voluntas ſterilis, nec ullo fructu utilis, & de ea Apoſtolus velut ex peccatoris ore clamat, Velle adjacere ſibi, ſed non ſuppetere implendi facultatem.* Et paulò inferiùs: Cap. 18. *Verùm ſi non poſſumus ex naturæ viribus Deum diligere ſuper omnia: quorſum ergo naturaliter ad id propendemus? Hæc ſanè pœna peccato infligi debuiſſet, ut eo nos ſpoliaret Deus ornamento, quo naturæ noſtræ lumen vultus ſui impreſſerat, & hoc corda noſtra gaudio perfuderat, ut nos ad diligendum ſummum bonum naturæ ipſius ſponte pronos eſſe ſentiremus. Sed noluit ille nos penitus deſtruere, nec gratiæ amiſſæ veſtigia omnia abolere; ut in hæc intuentes, & hanc ad eum diligendum naturalem proclivitatem noſtram ſentientes, ad id conniteremur; nec poſſet quiſdam dicere, Quis oſtendet nobis bonum? Quanquam enim per ſolam hanc naturæ pronitatem non poſſimus ad hunc felicitatis cumulum pertingere, ut Deum diligamus, ſicut oportet; ſi ei tamen diligenter obſequamur, auxilium aliquod divina indulgebit bonitas, quo ulteriùs progrediamur. Si primo autem auxilio huic morigeri eſſemus, uberius aliud paterna Dei bonitas affunderet, & in dies proveheret nos; donec ſuaviſſimè perduceret ad ſummum amorem illum, ad quem naturæ ipſius noſtræ impetus vergit.*

Nec verò tacuit melleus hic Theologus auxilia generalia ſecundæ claſſis, utque ea conjugata ſint cum illis prioribus. Ait enim *effuſam eſſe à Deo ubertatem quandam gratiarum & benedictionum* De amore Dei l. 1. c. 7. 8 *in omnes homines, velut imbrem in bonos & malos promiſcuè manantem, ut inexcuſabiles ſint omnes Redemptori ſuo. Quanquam autem copioſiſſima hæc ſufficientia gratiarum in omnem naturam humanam defluat, & in eo pares omnes ſimus; permagna tamen intervenit varietas. Quis enim non videt adminicula ſalutis, & majora, & validiora affluere Chriſtianis, quàm Barbaris? Cur verò uno quàm alio loco exuberent copioſius divina hæc beneficia, in id à nobis inquiri nefas eſt; cùm adſint omnibus ſufficienter, immo abundanter, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt.* Et infrà: *Hac verò auxiliorum generalitate ſatis teſtatur Deus non fruſtra voluiſſe ſe, ut reſidua in nobis eſſet illa naturalis pronitas ad eum diligendum. Ne otioſa enim hæc langueat, generali amoris præcepto urget, ut ei ſerviamus; utque hoc impleri poſſit præceptum, nemini non mortalium ſubminiſtrat adjutoria omnia ad id neceſſaria.*

Nec illaudatam intactamve reliquit ſanctiſſimus Antiſtes gratiam habitualem & ejus efficaciam: Ibidem. L. 1. c. 4. 6. *Alios affectus bonos eſſe docet, vel malos, perinde ut amor à quo fluunt, bonus eſt, maluſve; ita enim ſua indole illos imbuit amor, ut amores & ipſi quidam videri poſſint. Non movetur voluntas, niſi affectibus ſuis, quos inter amor, ut primum mobile, & princeps affectus, reliquos impellit omnes, & omnium animæ motuum author eſt. Dominatur tamen voluntas amori, & ejicere illum poteſt: at ubi ei ſe addixerit, ut uxor viro, tum ei ſubjicitur & ſervit. Quandiu ergo vivit amor in voluntate, regnat ille, ſervit iſta.* Et infrà: *Regit ergo voluntas facultates omnes alias, ſed regitur ipſa per amorem, qui qualis eſt, talis & ipſa eſt. At inter amores omnes principatur & imperat Dei amor: uſque adeo ut ſi regnare deſinat, deſinat & eſſe.*

Jam verò quod ad gratiam efficaciſſimam pertinet, vide ut illam luculentiſſimè deſcribat Saleſius: *Omiſſis vocationibus illis potentiſſimis, & illecebris ſanctiſſimam quandam vim adferentibus, quibus Deus eximias quaſdam animas uno temporis puncto tranſtulit ab improbitate ſumma ad ſummum pietatis culmen: tranſmutata quodammodo ſpiritaliter & moraliter ipſa ſubſtantia animæ per inundantis gratiæ vim, &c. ut in Paulo contigit: ſolet providentia Dei corda noſtra ad amorem ſuum pertrahere, ut docet Oſeas, vinculis humanitatis, charitatis, amicitiæ; per lenocinia quædam, per dulciſſimas illecebras, per inſpirationes cœleſtes, naturæ liberæ hominis accommodatas. Vinculum voluntatis humanæ proprium, voluptas eſt & delectatio. Nuces puero oſtendis, ait Auguſtinus, & trahitur amando: trahitur vinculo non corporis, ſed cordis. En ergo ut trahat nos Pater cœleſtis; docendo delectat; infundit cordibus delectationes & voluptates ſpirituales, tanquam ſacras illecebras. Non infert gratia liberæ voluntati neceſſitatem; ſed quanquam vis omnipotens miſericordiæ divinæ, movent, obſideat, vinciat animam tot tantiſque inſpirationibus, delinimentis, blanditiis, perſtat voluntas nulli neceſſitati obnoxia. Præpotens eſt, ſed & blandiſſima eſt gratia, quæ voluntates noſtras movet, &c.*

Alibi rurſus in hunc nondum: *Inter primam excitationem à peccato & converſionem multum quandoque temporis labitur;* L. 2. c. 21. *interim autem poteſt homo, ut ait Auguſtinus, orare, ut ſi nondum trahitur, trahatur. Tam varia Auguſtinus lenocinia expertus, per congreſſus Ambroſii, per collationes cum Potitiano, & compluribus aliis modis, cunctationes tamen & moras neſcio quantas interpoſuit, antequam gratiæ totum ſe daret, &c.* Quoad perſeverantiam autem, L. 3. c. 4. *Ut blandiſſima mater filiolum ſecum deducit, juvat, & portat, ut jubet neceſſitas; ingredi ipſum ſinit aliquantulum ubi plana eſt via & tuta; nunc manu prehenſum firmat, nunc complectitur & geſtat: ita & Dominus jugi cura imminet & adeſt filiis ſuis, id eſt, iis quibus inhoſpitatur charitas, ob oculos ſuos ingredi jubens, manum ſubinde porrigens, perferens ipſemet eos, ubi labori ferendo impares videt. In hoc regimine pietatis divinæ ab exordiis charitatis uſque ad finalem ejus perfectionem, cum ipſo mortalis vitæ fine, poſitum eſt ingens perſeverantiæ donum.* Plura ex eodem de his excerpſimus in editione Gallicana, poſſent & innumera alia huc congeri ex eodem Saleſio, uti & ex Berullio, ex Thereſia, Gertrude, Catharina Senenſi & Genuenſi, & aliis quæ in Editione Gallicana perſtrinximus.

EX LUDOVICO GRANATENSI
Dominicano.

PRæſtantiſſimus hic Orator, idemque Theologus, nec doctrina modò, ſed & rerum ſpiritualium experientia ſpectatiſſimus, non potuit non altiſſimè penetraſſe in arcanas de gratia veritates, quæ horum omnium caput & fons eſt.

De gratia primùm generali ſic ille docet: *Præ*- Guides des pach. c. 5. *deſtinatio gratia gratiarum eſt, quod noſtra anteveniat quæcunque merita, ex infinita Dei clementia una & miſericordia proficiſcens. Nec enim poteſt Deus injuriam cuiquam facere; quin immo juvantur ab eo omnes homines auxilio ſufficienti ad parandam ſibi ſalutem; in quoſdam autem immenſas miſericordiæ ſuæ opes profundit, uti Rex aliquis bonorum ſuorum arbitratu ſuo munificus diſpenſator.* Alibi autem cùm egiſſet de converſione beati Augu- Ibid. c. 28. ſtini, ſic peccatorem objurgat: *Quæ te vincula conſtringunt, ut non poſſit hæc imitari? Si ingentia hæc exempla cogunt te confiteri, hæc eadem nunc poſſe gratiam, nec eam denegatum iri, ſi quis eam ex toto corde quærat: idem eſt enim nunc Deus, qui fuit o-* Memor. vol. 2. Tract. 5. c. 2. §. 3. *lim, ſine acceptione perſonarum, &c.* Et alibi, *Nunquam eos repellit Spiritus ſanctus, qui faciunt, quod poſſunt; itaque occurrit & opitulatur eorum conatibus, &c. Rectiſsimè ab eruditis Doctoribus traditur, non poſſe homines Deum diligere ſuper omnia ex ſolis naturalibus viribus ſuis; quanquam per illas poſsint aliqua facere moraliter bona opera, non tamen meritoria. Diligere verò Deum ſuper omnia, hoc ut ita dicam vinculum eſt, quo trahuntur omnia; in eo ſunt virtutes omnes. Ea eſt determinatio tam generalis & præcellens, ut verè haberi non poſsit ſine gratia, & auxilio divino.*

De gratia habituali ejuſque efficacia audiamus Tract. c. 1. jam Granatenſem: *Lex docet, quid bonum, quid malum ſit: Evangelium gratiam addit, qua illud ſectemur, hoc fugiamus.* Et infrà, *Divina hæc gratia deficientem naturam reparat, primigeniæ pulchritudini animam reſtituit, illam veſtit, ornat, gratam Deo facit, hæc per comitantes eam virtutes & habitus bonos, quos parit, vulnera noſtra obducit & ſanat, illuminat mentes, corda inflammat, ægros roborat, cupiditates furentes tranquillat domatque. Sicut enim ab eſſentia animæ prodeunt potentiæ, per quas illa agit: ita ab eſſentia gratiæ, quæ vitæ ſpiritualis veluti anima eſt, gignuntur virtutes omnes & omnia dona Spiritus ſancti.* Et ſtatim ibidem: *Per hanc gratiam ſuſcipiuntur virtutes & dona Spiritus ſancti, & in omnes animæ facultates diſpenſantur; quas meliores efficiunt & præpotenter præparant afficiuntque ad implenda virtutum opera: itaque cùm eſſent ante veluti captivæ & impotentes ad bonum, jam evadunt cœleſti ope liberæ & robuſtæ ad amplectendum, quidquid jubet Deus, &c. Imbecilli ad malum, evadimus animoſiſſimi & valentes ad bonum, per auxilia gratiæ ad bene operandum, per dona, quorum ſcaturigo eſt.* Alibi autem rurſus: *Charitas eſt voluntas recta & ſincera, igne Spiritus ſancti ſuccenſa, affectus* Ibidem. Tract. 7. c. 1. *omnium affectuum potentiſſimus, dominatrix, domitrix & victrix omnium, quæ difficilia putantur, radix bonorum omnium operum, robur pugnantium, maxima virtutum, quas & omnes ſuo in ſinu geſtat. Deus ipſe charitas vocatur, quod nihil Dei ſimilius ſit, quam pulcherrima virtus iſta. Fortitudo martyrum ab hac manabat virtute; quoniam ex Auguſtino, nihil amore validius eſt. Per charitatem reportant homines glorioſam de tentationibus omnibus victoriam. Penetrat & perfringit omnia amor, ſummas quaſque difficultates ſuperat.* Ita certè cogitari debent gratia habitualis, charitas, virtutes, ut actuoſæ & efficaces qualitates.

Nec minùs luculentè deſcripta eſt à Granatenſi gratia efficaciſſima: *Cùm ſuaviter omnia & ordinatè diſponat Deus, ſi quem ille ad gloriam ſuam* Guid. des pech. c. 6. *elegit propter hanc electionis gratiam, gratias illi plures alias accumulat: abundanter ſuppeditans quidquid neceſſarium eſt, ad primam illam gratiam impetrandam. Prorſus ut qui inter homines ex filiis aliquem Clero vel litteris deſtinat, a teneris ſtatim unguiculis incipit illum iis addicere occupationibus, quæ Clericis, vel litteratis conſentiunt, id curans ut omnia ejus ſtudia ad hoc colliment: Ita Deus Pater, quem ad gloriam ſuam elegit, curæ habet, ut illum illuc pergere compellat.* Alio loco vide ut peccatorem inducat de ſua converſione in aures divinas ſermocinantem: *Non ſolùm ſuſtinuiſti me Domine, dum peccarem; ſed frequenter viſitaſti me, & vocaſti ad te blandis & occultis inſpirationibus tuis: objeciſti oculis meis enormia commiſſa mea, brevitatem hujus vitæ, æternitatem futuræ, juſtitiæ tuæ terrores, & incredibiles miſericordiæ tuæ blanditias. In ipſa flagitiorum meorum flamma ita me quandoque ſentiebam præſentiæ tuæ ſtimulis pungi, ut in lacrymas diffluerem. Diutiſſimè tecum certavi; ſed pugna longè diverſiſſima: tu bona uſque ingerebas mihi; ego iram tuam peccatis meis ſemper provocabam. Iſtiuſmodi gratiæ omnes totidem voces erant, quibus ad te vocabar, leniſſimèque trahebar. Sed poſtquam vidiſti eas minus valere, tum clamore vehementiſſimo perſonuiſti in interiores aures animæ meæ eoque veluti rugitu Leonis, excitare me & vitæ reddere adgreſſus eſt. Quot & quanta in hoc uno beneficio beneficia?* Et infrà: *Quid tot alia commemorem bene vivendi adminicula abs te mihi parata? Quot concionatores, confeſſarii, libri præſtantiſſimi? Nuſquam non occurſant aliqua ex his ſubſidia. Si qui ad te ſine his redierint, tu compendioſiore via eos ad te perduxiſti, per teipſum hæc omnia ſuppeditaſti. Nihil homo quiſquam peccat, quod non peccet & alius quivis, ſi tu deſeras: ita in quot ſcelera vidi lapſos alios ſine me, tot beneficia numero in me tua, qui me his ſubduxiſti. Quot me peccandi tentationibus, atque adeo quot lapſibus exemiſti me?* Et in alio Memor. Tr. 7. Part. 1. §. 1 Tractatu: *Vocatio ſumma illa gratia eſt, &c. Nec una eſt ea gratia, ſed plurimarum coacervatio gratiarum, &c.*

FX JOSEPHO DE VITA
Dominicano.

An. 166

IN lucem exiit anno 1665. Panormi in Sicilia Joſephi de Vita Dominicani operum Theologicorum Tomus 1. cum approbatione Generalis, Provincialis, & Theologorum Ordinis, velut prorſus conſentaneus doctrinæ ſancti Thomæ, & Thomiſticæ Scholæ. Porrò Scriptoris hujus doctrina conſentit omnino cum ea, quæ his noſtris Commentariis continetur. Non hìc ulla uſquam ſcientia media, non prædeterminatio phyſica; ſed coacervatio & conſpiratio plurium intus & foris auxiliorum, quæ ſingula & ſejunctim poſſunt illa quidem fruſtrari; ſed cùm ſuccedant alia aliis, & quod his deeſt, illa impleant: hinc fit ut univerſa & conjunctim illam obtineant vim & efficaciam, quæ irrita cadere, effectuque ſuo fraudari non poſſit. Si pervolutandis Thomiſtis antiquis operam navaſſet hic Theologus, gratulatus ſibi eſſet de ſuo cum illis conſenſu, nec illos dubitaſſet Auguſtino concinere, cui opus hoc ſuum, conjunctim cum Beato Thoma dicavit. Hinc illa nos non inanis conſolatur ſpes, fore ut illuſtriſſimi hujus Cœtus Theologi gratanter audiant eandem hìc à nobis explanatam fuiſſe doctrinam, utque ſuæ Scholæ adgregatos velint, quicumque pro prædeſtinatione gratuita certant, & pro auxilio Dei invictiſſimè efficaci ex parte Dei ad ejus executionem. Nec enim alio conſilio fieri potuit; ut Præpoſitus Generalis, Provincialis, & Theologi Ordinis Dominicani hunc Joſephi de Vita Tomum ſuffragio ſuo & encomio proſecuti ſint.

An. 1651.

EX ANONYMO BELGA

Auctore Libelli, cui titulus eſt, Lucta divi Thomæ contra præmotiones phyſicas, & ſancti Auguſtini contra gratiam phyſicè efficacem.

MEdiam inter Janſenium & Molinam hic aperire viam adgreſſus, prolixè primùm demonſtrat nullas nec Thomæ, nec Auguſtino placuiſſe præmotiones phyſicas, & phyſicè prædeterminantes. Cùm tamen exequenda ſit infallibilis prædeſtinatio quorumdam ad gloriam, quærit tandem, Cap. 126. 127. 128. *Quænam gratia ſit, quam agnoſcunt ſanctus Auguſtinus & divus Thomas, ad opera ſalutifera, homini lapſo neceſſaria?* & reſpondet breviſſimè, ſed ita perſpicuè & diſertè, ut nihil dubii poſſit reſidere, *Gratia hæc eſt tot gratiæ actuales, ex ſe tantùm diſtributivè ſufficientes, inſtantaneè, aut ſucceſſivè homini lapſo conceſſæ, donec ex libera ejus electione ſequatur ſalutiferum opus*. Multa ex Auguſtino ad hoc efficiendum congerit, nec illud ſanè omittit, *Ramum viridem oſtendis ovi, &c.* Et rurſum, *Velle & nolle, correſpondere, vel non correſpondere ſingulis gratiis diſtributivè, ex quibus aggregatur gratia prædeſtinationis, perſeverantiæ, &c. Ita in volentis & nolentis eſt poteſtate, ut divinam voluntatem quoad effectum correſpondentem ſingulis gratiis collectivè, non impediat, nec ſuperet poteſtatem*.

Cap. 131. Exemplo rem elucidat: *Sic philoſophandum, ut minus poſſibile ſit, hominem prædeſtinatum, ſive gratia Chriſti inſtructum, non correſpondere uni ex omnibus gratiis prædeſtinationis collectivè ſumptis, quàm aleas jacientem non ſemel habere numeros pares inter aleæ jactus collectivè ſumptos*. Et ſanè regulæ contingentium hoc totum innititur uſquequaque certiſſimæ, quòd poteſt fieri & non fieri, quandoque fiet, quandoque non fiet: nec continget unquam, ut vel nunquam fiat, quod impoſſibili proprium eſt, vel ſemper fiat, quod neceſſario. Itaque cùm jactus aleæ is eſſe poſſit, ut numeros pares, vel non pares exhibeat; indubium eſt, fore, ut ſi jactus iterentur ſæpiculè, exeant aliquando tandem numeri pares. Ita fruſtrari poteſt intentio jacientis in ſingulari quoque jactu, non in univerſa jactuum multitudine, ſi pares velit infallibiliter numeros prodire. Sic infallibiliter executioni mandatur intentio per media contingentia & fallibilia ſingillatim, ſed conjunctim nequaquam fallibilia.

Ideo mox idem Scriptor definit diſtinguitque Cap. 137. gratiam ſufficientem & efficacem: *Cùm in ſe ſit ſufficiens & verſatilis attendendo ad omnes, ex quibus conflatur, diſtributivè ſumptas: licèt ob ſui multiplicationem, donec homo cooperetur, attendendo ad omnes, ex quibus conflatur, collectivè ſumptas, ſit efficax*. Minùs feliciter illi, qui ſufficiente cum gratia poſſe agi, & nunquam agi: efficaci cum gratia poſſe non agi, & ſemper agi affirmant, præter regulam contingentium.

Cap. 139. Denique ne ambigas unde hic Author ſuam hanc hauſerit ſententiam, recitat mox ſancti Thomæ qu. 6. de veritate, art. 3. locum decantatiſſimum, & à nobis ad nauſeam uſque inculcatum in rem iſtam. Si quæras autem quæ ſit hæc voluntatis determinatio per gratiam efficacem: reſpondet eſſe Cap. 147. *efficaciam moraliter infallibilem, neceſſariò & infallibiliter efficacem, propter conjunctionem cum aliis gratiis, collectivè & conjunctim, ſimul aut ſucceſſivè multiplicatis*.

OBSERVATIONES in Doctrinam Theologorun quartæ hujus Partis.

QUoad gratiam generalem, nihil penè novatum; ſufficientem illam appellari crebrior uſus eſſe cœpit: plures etiam licere ſibi noluerunt, ut non eam omnibus largirentur ad converſionem. Ad non peccandum etiam nemini in mentem venit, eam ut negaret omnibus dari: ne Eſtio quidem & Sylvio. Cœpere & Dominicani hanc gratiam ſufficientem ita deſcribere, ut cæteris Theologis videatur ſolo nomine ſufficiens eſſe, cùm ita deſcribitur. Porrò Catholici Theologi omnes alii antiquiſſimæ doctrinæ retinentiſſimi fuere.

Gratiæ quoque habituali ſua ſemper vindicata eſt efficacitas; deflexum tamen nonnihil eſt à tritiſſima olim via ab annis amplius quinquaginta, cùm cœpit tota, aut penè tota ejus efficacitas ab auxiliis actualibus repeti, quæ illi indivulsè cohærent. Et quanquam ex hoc diverticulo in viam ſtatim redeatur, & ad ſanctorum Patrum doctrinam, auxiliis his actualibus ab habituali gratia nunquam ſejungendis: leviuſcula ex hac tamen mutatione aliquantulum emerſit detrimenti.

1. Anſa dari videtur priſcis Lutheranorum & Calviniſtarum cavillationibus, quibus gratiam ſuggillant habitualem, & illa ejus debilitatur defenſio à Majoribus noſtris præmonſtrata; profitentibus nimirum, ut verè juſtus efficiatur quis, opus eſſe, non tantùm ut remittantur peccata, ſed etiam ut affectus cordis à terrenis ad cœleſtia retorqueantur, amor juſtitiæ inſeratur, & radices agat in animo, denique ut juſtorum affectus dominans ad Deum anhelet.

2. Anſa datur perperam interpretandi ſanctos Patres & antiquos Scholæ proceres, qui hanc gratiam ſemper commendarunt, ut principem & propriam Chriſti gratiam; & diſcrimen incurritur, ne qui jam minùs eos capiunt, ad eos vel damnandos, vel contemnendos propendeant.

3. Sed illud multò magis dolendum eſt, quòd dum non advertit Iprenſis Epiſcopus Janſenius, dilectionem & delectationem juſtitiæ victricem, in qua commendanda tam multus eſt Auguſtinus, ipſiſſimam eſſe gratiam & charitatem habitualem, ex ipſorum etiam Scholaſticorum, etiam ex Thomiſtarum conſenſu: in eas delapſus eſt opiniones, quæ jure merito ſunt improbatæ.

Verùm in eo potiſſimùm novatum eſt poſt Concilium Tridentinum, quod ad gratiam efficaciſſimam, ſive prædeterminantem ſpectat. Etſi non paucos protulerimus & Dominicanos & Jeſuitas, antiquæ de his doctrinæ tenaciſſimos; certum eſt tamen perilluſtres geminos hos cætus diſſentire paulatim & diſſilire cœpiſſe, in Hiſpania maximè & in Belgio; & cùm Jeſuitæ ex Dominicanorum placitis id exculperent, gratiam ab illis invehi prædeterminantem: hanc ipſam vocem hos amplexatos eſſe, quæ antè nunquam adhibita fuerat, niſi ut damnaretur, ut oſtenſum eſt. Sed illud ſatius eſt confirmare ipſius verbis Cumelis Ordinis de Mercede, Doctoris Salamanticenſis, doctiſſimique vindicis gratiæ prædeterminantis. Audi ut de Suareſio conqueratur: *Et ſanè modus loquendi de phyſica prædeterminatione, & vocabulum ipſum ab ipſo & à ſuis inventa ſunt; cùm tamen ante hanc ætatem contenti eramus, explicantes efficaciam gratiæ Dei, quod Deus nos movet auxilio efficaci ad pœnitendum, & quod Deus nos movet ſua gratia mirifica, & vi ſua, aut quod propriè efficienter nos præmovet. Solitum etiam erat dici à nobis, quod Deus nos movet infallibiliter, aut quod præmovet nos effectivè, aut efficienter intus agendo. Illud* Pag. 173 An. 1597. Diſpu. in 1. & in 1. 2. diſp 4. Sect 2. concl. 3.

autem vocabulum phyſica prædeterminatio, quia ſonat prædeterminationem naturalem, non bene inventum eſt ad explicandum efficaciam gratiæ. Atqui admittitur à nobis præmotio gratiæ prævenientis; locum illa habebat etiam in ſtatu naturæ integræ. Admittimus & præmotionem infallibilem, at non prædeterminationem phyſicam & infallibilem. Poteſt enim præmotio phyſica infallibilem efficacitatem conſequi prædeterminatione morali tantùm, conglobatis & conſpirantibus motionibus pluribus, ſuaſionibus, affectibus cœlitùs inſpiratis, objectis etiam ipſis foris ad hoc acommodatis. Phyſica hæc erit præmotio; moralis autem dumtaxat prædeterminatio, & moraliter infallibilis, qua voluntas hominis fatigabitur tandem, & ad conſentiendum adducetur. Ideo & teſtificatur quandoque Cumel ipſe 1.p.q.23.art. 8.diſput.18. velle ſe abſtinere à voce prædeterminationis; à Deo ait nec præmoveri, nec prædeterminari quenquam ad malum; moralem prædeterminationem phyſicæ ſemper à Deo jungi; quin & illius efficaciam luculenter deſcribit; apparet denique nervos omnes eum ad id contendere, ut adverſariis reluctetur, qui hinc quidem nolebant præveniri à Deo, ac præmoveri voluntates noſtras, ſed ut efflueret tantùm aliquid ab eo in actiones & affectus: & inde rurſus molliùs ſentiebant de efficacia gratiæ & de prædeſtinatione. Minùs appoſita illi videbatur prædeterminatio moralis ad labefactanda adverſariorum machinamenta. Eo ſcilicet & ipſe, & complures alii adducti ſunt, ut phyſicam prædeterminationem morali anteponerent.

At ex adverſo Theologi alii omnes Religioſorum Ordinum & omnium Univerſitatum, quibus placuit in medio conſiſtere, gratiæ efficaciam illam retinuere, eam conſignavere, quam & antiqui Theologi, fuſiùs tamen, ſplendidiùſque & accuratiùs, quàm ſuperioribus ſæculis. Nunquam ante tantum artis, ſtudii, operæque collocatum fuerat in explananda multitudine, congruitate, conſpiratione variorum auxiliorum, intus & foris juvantium, quibus conſtat & quaſi compingitur gratia efficax. Sed illa antiquioribus Theologis laus aſſerenda eſt, quod frequentiùs ab illis & vehementiùs inculcaretur amor Dei, cujus primæ ſanè ſunt partes inter hæc divina adjutoria.

Accedit & illud ad inſigne horum Theologorum decus, quod & Eccleſiæ & ſibi gratulentur ipſis, de iis omnibus, quæ ab Eccleſia hiſce de rebus definita ſunt, ab annis admodum centum quinquaginta; quod ab illis fit ea facilitate, eo candore, quem non facilè imitentur cæterarum Sectatores ſententiarum. Tridentina enim adverſus Lutherum & Calvinum decreta, Bullæ adverſus Baium publicatæ, Propenſiones Congregationum de auxiliis, Conſtitutiones nuperorum Pontificum adverſus Janſenii Iprenſis Epiſcopi librum, denique ipſa nunc Eccleſiæ Catholicæ propenſio ad damnanda ea, quæ de his circa gratiam quæſtionibus, vel remiſſiùs dicuntur, vel duriùs & inclementiùs; hæc, inquam, omnia ejuſmodi ſunt, ut ad hæc cæteri complures Theologi clanculum ingemiſcant, velintque alium fuiſſe horum exitum: at his quibus adhæreſcimus nova hæc ſunt argumenta confirmandæ ſententiæ ſuæ, immo & invictiſſima ſunt documenta pervigilis & omnipotentis Dei providentiæ in Eccleſiam, cui intaminatum ſervat & tuetur veritatis depoſitum tantas inter diſputationum & contentionum procellas. Poſtremæ iſtæ denique Eccleſiæ, quæ columna veritatis eſt, definitiones argumento indubitatiſſimè ſunt, Epiſcoporum & Theologorum ejus partem longè maximam huic ſuffragari doctrinæ, quæ tam conſentanea illis eſt.

TRACTATUS V.

CUR IN MEDIO ANNORUM, ſive in plenitudine temporum, non maturiùs, non tardiùs, natura ſe noſtra induerit Deus Verbum.

CAPUT PRIMUM.

Eccur Verbum caro factum ſit in medio annorum, ſeu in plenitudine temporum. Ac primò inquiritur, quo Dei conſilio & quo hominum compendio lex antæ gratiam præſtructa ſit.

I: Quàm meritò ſtupendū, quod tandiu diſtulerit Verbum incarnari, peccati meriſque lue interim naturā noſtram depaſcente.

NOn ſcrutandæ majeſtatis œſtro agimur, nec in Dei conſilia inverecundiùs tentamus irrepere; ſed in lege Dei noctu & interdiu meditari, & ab initio memores eſſe mirabilium ejus inardeſcimus. Non curioſitati obſequimur, ſed torporem excutimus, atque inertiam. Non qua vetat, iruimus; ſed qua prolicit veritas, ſequimur.

Mirari ergo ſubit atque adeo timari juvat, ecquid cauſæ fuerit, quam ob rem cùm noſtros miſerari labores æterno penes ſe Deus conſilio ſtatuiſſet, non temporiùs affuerit, & morbum peccati lue afflatum inter ipſa ſui exordia opprimere prævertterit: ſed ſerpere eum & graſſari paſſus ſit complura annorum ſæculorumque volumina, & quaquaverſum jacebat, humani generis viſcera depaſci ac depopulari; & tum demum poſt tantas ſtrages, ubi omnia videbantur conclamata, ſuppetias tulerit. *Magnus Dominus & laudabilis nimis, & ſapientiæ ejus non eſt numerus: mirabilis in ſanctis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* Sed in hoc operum ſuorum faſtigio, in ſapientiæ ſuæ operæ pretio, in ſanctitudinis ſuæ & magnitudinis ſummo documento, neceſſum eſt præcipuam quandam & præ cæteris admirabilem ſapientiæ & æquitatis laudem affectaverit. In hæc arcana non geſtiens antevolabit curioſitas, non humana ſibi quidquam indulgebit conjectandi ſolertia: ſed qua Deificæ Scripturæ authoritas, qua ſanctorum Patrum Dei Spiritu afflatorum, ab eoque in divini conſili conſcientiam adſcitorum, fax præluxerit, pietas ſequax audebit.

II. Inquiritur cur Christo Moſaica lex fuerit præſtruenda.

Et quia plurimæ ſunt in Moſaicæ legis conſilio interpretando Scripturæ, & conſonantes ipſis ſibique Patrum ſententiæ, non abs re fuerit, ut reor, hinc auſpicari, qua ſe plurima lux ingerit. Cùm ergo depopularetur exitialis morbi vis genus humanum, cur veram & efficacem medicinam procraſtinavit Deus, legem autem interim edixit, qua adeo non levaretur, ut vehementiſſimè malum exacerbaretur? *Lex enim propter tranſgreſsiones*

nes poſita eſt. Lex ſubintravit, ut abundaret delictum. Littera occidit. Nihil ad perfectum adduxit lex. Concluſit Scriptura omnia ſub peccato. Virtus peccati lex. Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, non concupiſces. Peccatum occaſione accepta per mandatum, operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Atque ut reliqua ex eodem Paulo complura in eandem ſententiam armata prætervolem, ex his abundè liquet, an levamenti quidquam per legem acceſſerit humanæ genti ubique locorum ægreſcenti. Emicat enim dilucidè exaſperatam potiùs eſſe & propemodum deſperatam vim morbi poſt legem datam.

III. Per legem incipiebat curari genus humanum, medicus adventabat.

Curabatur nihilo ſeciùs jam tum genus humanum ab omnipotente medico. Adventabat, quin aderat jam Verbum Deus, ſenſimque & gradatim per incarnationis ſuæ præludia quædam homini medebatur. Suæ nimirum ægritudinis homines admonebat, inopinos, imprudentes, amabili ſui inſania deluſos, ſibi tanquam bellè & feliciter habentibus gratulantes. Caput ergo noſtræ ægritudinis cum iſtud eſſet, quod ægritudinem naturam eſſe ipſam interpretaremur, & ſanitatem non aliam ſuſpicaremur, quàm morbum ipſum, atque adeo medicum propulſaturi videremur: primus videlicet curationis gradus, primæque medici partes in eo erant, ut dementia illa depelleretur, ut ſua ægroto ægritudo pateret, ut medicum vel cunctantem invocaret, vel invocatum & ſpontaneum ſaltem pateretur. Et quidem uſque adeo neceſſe erat, ſui morbi admoneri & convinci ægrotum, ut ipſam nudari, oſtentari, quin & exaſperari ægritudinem expediret, ut vel ſic ſanari poſſet. Quid ergo ſempiterna lex Deus Verbum moliebatur, dum per Moyſen aliaſque ſui præſultrices umbras præciperet, niſi ut hoc primum medicinæ ſuæ beneficium, vel invitis & reluctantibus impingeret, quo minus pertinaces dehinc eos in reliqua curatione, ſibi præſtaret? Non ergo moras nectebat medicus, non tergiverſabatur, non cunctatione beneficentiam ſuam obumbratum aut detritum ibat: ſed properabat imminebatque, quantum morbi noſtri natura patiebatur. Si enim repentinus irruiſſet, repulſus utique fuiſſet ab homine morbi ſui neſcio, & de ſuæ ſibi valetudinis proſperitate intus plaudenti.

IV. Per legem cognitio & ſenſus morbi: neceſſitas medici patuit.

Ut ſuum porro homini morbum lex nudaverit, in aperto res eſt. Ante legem enim quid fas, quid nefas eſſet, minùs internoſcebat; itaque aut nulla, aut rara & perobſcura peccati conſcientia pungebatur. At legis radio perfuſus, priſtinas ſuas tenebras ſordeſque pervidit & exhorruit. Accinxit ergo ſe nervoſque contendit, ut ex illa fæce emergeret, & hìc jam ejus ſuperbia atque infirmitas prodita eſt. Erat enim ſuperbiæ cujuſdam incredibilis de viribus ſuis confidere & ferocire: ſoloque ſibi lucis ſeu legis auxilio ſupernè ſuppeditato, juſtitiæ totius reliquam ſuis viribus gloriam arrogare. Conanti ergo legem implere, nec valenti, ſua patuit, ſua ſimul detumuit ſuperbia: ſua patuit, ſua medicum & auxiliatorem omnipotentem invocare compulſa eſt infirmitas. Legis ergo medicina tempeſtivè adhibita eſt, quæ ignorantiæ, quæ ſuperbiæ id eſt, penitiſſimis morbi radicibus ſtirpitùs excitis atque eliſis ſanitatem initiaret, & infirmitatem reliquam denudaret, præpararetque efficaciori adjutorio gratiæ medicinalis.

V. Ex Auguſtino ancedicta probantur.

In Pſ. 83.

Arcanam hanc Theologiam ex illimibus divinorum oraculorum fontibus hauſerunt nobiſque propinarunt ſancti Patres. A Latinis initium ducemus, eiſque ducem Auguſtinum præponemus. Is ergo apertiſſimè: *Et putabamus nos facilè juſtos eſſe poſſe, quaſi viribus noſtris, antequam acciperemus mandatum. Adveniente autem mandato peccatum revixit, ego autem mortuus ſum. Hoc ait Apoſtolus. Data eſt enim lex hominibus, non quæ ſalvaret eos jam, ſed per quam cognoſcerent, in qua ægritudine jacebant. Audi verba Apoſtoli: Si enim data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, verè ex lege eſſet juſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus. Veniret gratia poſt legem: inveniret hominem non ſolùm jacentem, ſed jam etiam confitentem, & dicentem, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Ut opportunè veniret medicus ad convallem plorationis, & diceret, Certè cognoviſti, quia cecidiſti: audi me, ut ſurgas, qui me contempſiſti, ut caderes. Data eſt ergo lex ut ægrum de morbo convinceret, qui ſibi ſanus videbatur; ut peccata demonſtrarentur, non ut auferrentur. Demonſtrato peccato per datam legem, auctum eſt peccatum, quia peccatum eſt & contra legem. Occaſione inquit accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Quid eſt, occaſione accepta per mandatum? Acceptum mandatum quaſi viribus ſuis conati ſunt facere homines: victi concupiſcentia, mandati etiam ipſius tranſgreſſione rei facti ſunt. Sed quid ait Apoſtolus? Ubi autem abundavit peccatum, ſuperabundavit gratia: id eſt, auctus eſt morbus, commendata eſt medicina.* Legis ergo utilitas in hominem plurima manavit, per quam effectum eſt, *ut æger de morbo convinceretur, qui ſanus ſibi videbatur*: effectum eſt, *ut peccata demonſtrarentur*, etſi nequedum auferrentur: effectum eſt denique, ut poſt legem *gratia inveniret hominem non ſolùm jacentem, ſed etiam confitentem, & dicentem, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* hoc eſt, ut homo morbi ſui jam certus & pudibundus invocaret liberatorem. Aderat ergo jam tum in lege medicus Chriſtus homini, à quo ignorantiæ portentoſiſſimæ tenebras effugabat, cujus inſaniam de ſanitatis ludibrio ſibi blandientem diluebat, cujus ſuperbiam de imaginariis quibuſdam viribus inſoleſcentem elidebat, cui humilitatem & confeſſionem & liberatoris votum inſerebat. Magnæ erant prorſus & egregiæ jam tum iſtæ, cœleſtis medicinæ non procraſtinatæ, ſed præſentiſſimæ & ægro incumbentis partes.

Epiſt. 157.

Idem Auguſtinus: *Danda itaque fuerat lex, quæ manifeſtiùs ſibi ipſum oſtenderet hominem: ne ſuperbus animus humanus à ſeipſo juſtum ſe eſſe poſſet putaret, & ignorans Dei juſtitiam, id eſt, quæ homini ex Deo eſt, & ſuam volens conſtituere, id eſt, quaſi ſuis viribus partam, juſtitiæ Dei ſubjectus non fieret. Oportebat itaque ut addito mandato, cujus vox eſt, Non concupiſces; ſuperbo peccatori etiam prævaricationis crimen accederet, atque ita gratiæ medicinam non ſanata per legem, ſed convicta infirmitas quæreret.* Scitè ſanctus Doctor, & valdè convenienter Paulinæ Theologiæ, per legem ait non ſanatam, id eſt non perſanatam fuiſſe, ſed convictam infirmitatem. Nam ſanitatis portio non pœnitenda in eo ipſo ſita erat, ut infirmitas convinceretur. Convinci enim haud poterat, niſi illuminaretur quæ priùs tenebreſcebat; humiliaretur, quæ ſuperbiebat; medicum invocaret, à quo antè abhorrebat. Ubi cęcitas, ubi ſuperbia, ubi contumacia ſanatur, infirmitas ut reor ſanatur, etſi nondum perſanatur. Etenim ut morbi, ita ſanitatis gradus & incrementa ſecerni neceſſe eſt. Ne conqueramur ergo de medico quod temporiùs non affuerit; affuit, & ſanitatis ſtillas jam inde irroravit, ubi primùm ægrotavimus.

VI. Lex naturaliter omnibus inſita, tenuius quidem, ſed utcumque tamen idè præſtabat cæteris gentibus, quod Moſaica Hebræis.

Nec inconſultò putes excidiſſe id nobis, quod ſæpè inculcavimus, humano generi per legem initiata eſſe cœleſtis medicinæ beneficia. Quanquàm enim Moſaica lex anguſto ſatis limite arctaretur, nec extra genus Abrahæ ſe per orbem effunderet: erat tamen lex antiquior, & intimior, hominum mentibus naturaliter inſita, atque ingenita, qua obligabantur & cujus prævaricatione conſtringebantur omnes etiam extra genus Abrahæ peccatores terræ. Hujus ergo legis omne hominum genus, complectentis non diſpar erat ratio atque Moſaicæ. Perinde enim etſi tenuiùs & illa, quid jus, quid fas eſſet, hominem edocebat, & præ cupiditatum impotentia deficientem objurgabat, humiliabat, ſupernum medicum invocare adigebat. Auguſtinus: *Quid intellecturi ſumus in iſto Pſalmo dictum eſſe, Prævaricantes æſtimavi omnes peccatores terræ: niſi intelligamus aliquam legem non per Moyſen datam, ſecundùm quam ſunt prævaricatores, cæterorum gentium peccatores? Ubi enim lex non eſt, nec prævaricatio. Quæ iſta lex eſt, niſi fortè illa, de qua idem dicit Apoſtolus, Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciunt: hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex. Secundùm hoc ergo quod dicit, Legem non habentes, ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt; ſecundùm id verò quod ait, Ipſi ſibi ſunt lex, non immeritò prævaricatores æſtimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim eſt, qui faciat alteri injuriam, niſi qui fieri ſibi nolit. Et in hoc tranſgreditur naturæ legem quam non ſinitur ignorare, dum id quod facit, non vult pati. Nunquid autem lex iſta naturalis, non erat in populo Iſrael? Erat planè, quoniam & ipſi homines erant. Sine lege autem naturali eſſent, ſi præter naturam humani generi eſſe potuiſſent. Multo magis ergo prævaricatores facti ſunt lege divina, qua naturalis illa, ſive inſtaurata, ſive aucta, ſive firmata eſt.* Quantumcumque porrò lex illa naturæ obſoleviſſet, & improbitatis colluvione obſcuraretur, non exoleverat tamen penitus, nec detrita ita erat, ut non prævaricationis reatu conſtringerentur, quicumque illius repagula tranſilirent. Cùm ergo lex Moſaica legem illam univerſalem vel labantem inſtauraſſet, vel nutantem firmaſſet, vel nova præceptorum congerie ſubſtruxiſſet, non autem abrogatam renovaſſet, nec quaſi extinctam excitaſſet, per utramque Deus Verbum non diſparem humano generi condiebat medicinam, ſed hìc evidentiùs, illic obſcuriùs; illic inviſibiliter, hìc viſibiliter: & ideo viſibiliter in populo Iſrael atque manifeſtiſſimè, ut vel hinc clareret, quod inviſibiliter & ſecretiùs vulnera humani generis infatigabili arte ſua medicandi ubique gentium æternus medicus contrectaret. Pergit Auguſtinus: *At per hoc nullo prorſus excepto prævaricatores æſtimantur omnes peccatores terræ. Omnes autem peccaverunt, & egent gloria Dei. Omnes igitur prævaricantes gratia Salvatoris invenit, alios magis, alios minus. Quantò enim legis major in quocumque cognitio, tanto minor peccati excuſatio. Quanto minor peccati excuſatio, tanto manifeſtior prævaricatio. Reſtabat ergo ut omnibus non ſua, ſed Dei, id eſt, à Deó donata juſtitia ſubveniret.* Et denique omnes ubique gentium homines in eandem navim compingit, unamque omnium cauſam eſſe ita declarat ibidem, *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ, propterea dilexi teſtimonia tua: Tanquam diceret, Quoniam, lex ſive in paradiſo data, ſivè naturaliter inſita, ſive in litteris promulgata, prævaricatores fecit omnes peccatores terræ, propterea dilexi teſtimonia tua, quæ ſunt in lege tua, de gratia tua, ut non ſit in me juſtitia mea, ſed tua. Lex enim ad hoc prodeſt, ut mittat ad gratiam, &c.* Vis ergo nòn diſſimilis erat, & ſcopus idem legis, ſeu naturaliter inſitæ omnibus ubique hominibus, ſeu ſpecialiter Hebræis indultæ, ut ex ejus prævaricatione genus humanum ſuæ infirmitatis admoneretur, convinceretur, humiliaretur, ad Deum medicum confugere compelleretur. Sed de his alibi prolixiùs diſſeremus.

In Pſ. 118. Conc. 25.

VII. Per legem ergo jam tum Deus conſolebat homini, ignorantiæ & ſuperbiæ medebatur, gratiæ & redemptio-

Rurſus idem Auguſtinus: *Quid eſt enim, Diſſipaverunt legem tuam, niſi prævaricationis iniquitate ejus integritatem non cuſtodierunt? Oportebat ergo ut ſuperbis & de libertate arbitrii ſui præſumentibus lex daretur, qua prævaricata, quicumque compuncti humiliarentur, non jam per legem, ſed per fidem, ad ſubvenientem currerent gratiam. Diſſipata ergo lege tempus fuit, ut per Unigenitum Filium Dei miſericordia mitteretur.* Et infrà ibidem: *Quid enim mirum, ſi bona imperat bonus Dominus? Immo verò idipſum eſt omnino mirandum, & cur ita ſit, perſcrutandum, quod cum Deus bonus bona præceperit, eis tamen dederit bonam legem, quos eadem lex vivificare non poſſet, nec ulla eſſet ex bona lege juſtitia. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, omnino ex lege eſset juſtitia. Cur ergo data eſt, quæ vivificare non poſſet, & ex qua nulla eſset juſtitia? &c. Manifeſtatio inquit verborum tuorum illuminat, & intelligere facit parvulos. Quid eſt parvulus, niſi humilis & infirmus? Noli ergo ſuperbire, noli de tua quæ nulla eſt virtute præſumere, & intelliges quare ſit à bono Deo bona lex data, quæ tamen vivificare non poſſit. Ad hoc enim data eſt, ut de magno parvulum faceret: ut te ad faciendam legem vires de tuo non habere monſtraret: ac ſic inops indigus & egenus ad gratiam confugeres & clamares, Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum, &c. Ita Domine, ita fac miſericors Domine, impera quod non poſſit impleri; imo impera, quod nonniſi per tuam gratiam poſſit impleri; ut cum homines per ſuas vires id adimplere nequiverint, omne os obſtruatur, & nemo ſibi magnus videatur.* Fruſtra ſunt igitur, quibus in mentem venit, exaggeratiùs impoſſibilitatem legis intentare, quaſi conſultò inſidiaretur homini Deus, & illuderet magis, quàm conſuleret. Conſilio medicinæ & de Chriſti ſanguinis præſumpta beneficentia, legem Moſaicam curandæ hominum ignorantiæ ſuperbiæquè opportuniſſimam temperaverat Deus, & jam tum redimebat homines, jam tum ſanabat, gradatim curationis noſtræ & largitatis ſuæ gradus atque augmenta diſpenſans, à benefaciendo tamen & à Chriſto ſuo prærogando nuſquam ceſſans. Nam quod legis jugum importunius graviuſque ſervilibus Hebræorum cervicibus illiſerat, non ingrevandis, non cumulandis peccatis invigilabat, ſed prodendis & ex latibulo conſcitiæ in apertum, in lucem, in pudorem, in medici manum proferendis. Ipſa enim naturæ lex congenita, animorumque fibris intimis conſerta, nihilo forſitan molliora, aut faciliora præcipiebat. Una enim Dei proximique charitas omnes officiorum fines, omnes omnium legum anfractus complectitur, omnes difficultatum nodos & infirmitati noſtræ penitus inſuperabiles nexus implicat. Id homines minùs advertebant, eoque incautiùs peccabant, minùs de peccatis ſuis ſuffundebantur. Acceſſit lex Moſaica, patentius factum eſt, quod antea obſcuriùs erat hominis flagitium.

nis Chriſti ea erant primordia.

In Pſ. 118. Conc. 27.

VIII. Legis naturaliter inſitæ eadem penè cauſa eſt, atque Moſaicæ: ab utraque pèrinde invidia, efficatur.

Non ergo uni legi Moſis adhæreſcit tota hujus rei invidia, ut hinc quaſi conſletur invidia Deo ipſi. Eadem infamia reſpergeretur in legem naturæ, in conſcientiam animæ, ſi qua hinc infamia vel invidia in Deum legis Moſaicæ authorem ebulliret. At quis ſuam ipſe naturam, quis conſcientiæ, quis animæ ſubſtantiam, quis ſubſtantiæ ſuæ innatam legem carpat, aut in invidiam vocet? Nec ergo in crimen vocanda eſt lex Moſaica, quæ legis naturalis explicatio & confirmatio quædam erat, ejuſque prævaricatores clancularios latere & ſibi ſuppalpari non patiebatur. Nam quod lex Moſis plura cæremoniarum & judiciorum onera præter legem inſitam aggeraverat, ne id quidem invidioſiùs aggerendum eſt. Nam & homini in beato innocentiæ domicilio tametſi ſumma aſpirabat libertàs, nec aura autem ulla ſervitutis tantæ felicitati obſtrepebat; arboris tamen alicujus fructu interdictum erat illi: nec ille cæremonialis legis juſtus de legis naturalis illibata ſinceritate quidquam derogabat. Quin & Moſi inter ipſa Decalogi dictata, quo pura putaque naturæ lex continebatur, feriatio Sabbathi à Deo indicta eſt, ut vel hinc commiſſura & cognatio utriuſque legis intelligeretur. Et ſanè cum corpore & animo compagipaginetur homo, id quoque lex naturalis & ingenita præcipit, ut obedientia Deo debita corporeo etiam aliquo externoque præcepto aſtringatur. Et quidem quanto ab extimis expeditior, & ad intima projectior hominis anima, in Deumque arrecta magis eſt, tanto paucioribus foras vinculis eſt obliganda: quandiu tamen corpus animale vegetat, & neceſſariò deorſum nutu aliquo adhuc vergit, non poteſt, non debet ab externo obſequio penitùs feriari, ne non tam ſervitutem corporalem declinaſſe, quàm corpori ſuo ſpiritalem libertatem invidiſſe videatur. Externæ enim religionis moderata frequentatione, non ſerviliter deprimitur animus, ſed ex animi collegio corpus ad intelligibiles rapitur ſurſum delicias, & præter, aut ſupra naturam ſuam, æternæ divinæque vitæ rorem aliquem delibat. Et hic modus eſt hominis nondum ſpiritale, ſed animale corpus obtinentis: hic ſcopus eſt conjugii, corpus inter & animam divinis legibus fœderari, ut natura corporea alioqui bruta & exanimis, intelligibilium & divinorum per ſeſe inſolens, ad eorum guſtum aliquem per animæ conſortium proveheretur.

IX.
Eadem rurſus ex Auguſtino.
In Pſ. 129.

In Pſal. 31.

In Pſal. 59.

Tract. 3. In Joan.

Idem rurſum Auguſtinus: *Non data eſt lex quæ poſſet vivificare, ſed quæ oſtenderet peccata peccatori. Peccator enim oblitus erat ſe, nec videbat ſe. Data eſt illi lex ut videret ſe. Fecit reum lex, liberavit lator legis. Lator enim legis Imperator eſt, &c.* Principalis itaque author latorque legis Moſaicæ non alius erat quàm Imperator Chriſtus, qui peccatorem ipſum ſibi nudabat, & ſuffundebat, ut pertæſum ſui, & ſalubriter proſtratum atque eliſum, denique ſanaret. Alibi quoque medicinalem legis efficaciam pulchrè deſcribit: *Ut eos qui ſub lege erant, redimeret. Sub lege enim erant, quia premebat eos lex, conditio eos premebat, convincendo de reatu, non ſalvando, & quidem mala prohibebat. Sed quia illi vires non habebant per ſeipſos juſtificandi ſe, clamandum erat ad illum, quomodo clamabat, &c. Miſer ego homo, quis me liberabit, &c. Erant omnes homines ſub lege, non in lege: jam illa deprimente, illa de reatu convincente. Illa fixit ſpinam. Illa fecit cor compungi. Ipſa admonuit, ut reum ſe quiſque agnoſcere, & pro venia clamare ad Deum.* Et alibi: *Bonum eſt ergo humiliari peccatorem, & nemo eſt inſanabilior eo qui ſibi ſanus videtur. &c. Superbiebant Judæi, humiliati ſunt, &c.* Et rurſum: *Quis ergo dedit legem? Ille dedit legem, qui dedit & gratiam. Sed legem per ſervum miſit, cum gratia ipſe deſcendit. Et unde facti ſunt homines ſub lege? Non implendo legem, &c. Omnes ergo homines ſub lege conſtitutos, reos facit lex, & ad hoc illis ſuper caput eſt, ut oſtendat peccata, non tollat. Lex ergo jubet, dator legis miſeretur. In eo quod lex jubet, conantes homines implere viribus ſuis quod à lege præceptum eſt, ipſa ſua temeritate & præcipiti præſumptione ceciderunt, & non ſunt cum lege, ſed ſub lege facti ſunt rei. Et quoniam ſuis viribus implere non poterant legem, facti rei ſub lege, imploraverunt liberatoris auxilium: & reatus legis fecit ægritudinem ſuperbis. Ægritudo ſuperborum, facta eſt confeſſio humilium. Jam confitentur ægroti quia ægrotant: veniat medicus, & ſanet ægrotos.* Et infrà: *Lex ſubintravit ut abundaret delictum. Hoc pondus erat ſuperbis ut abundaret delictum. Multum enim ſibi dabant, & quaſi viribus ſuis multum aſſignabant, & non poterant implere juſtitiam, niſi adjuvaret illos qui juſſerat. Superbiam illorum volens domare Deus, dedit legem: tanquam dicens, Ecce implete, ne putetis deeſſe jubentem. Non deeſt qui jubeat, ſed deeſt qui impleat. Si ergo deeſt qui impleat, unde non implet? Quia natus cum traduce peccati, &c. Lex minabatur, non opitulabatur: jubebat, non ſanabat: languorem oſtendebat, non auferebat: ſed illa præparabat medico venturo cum gratia & veritate. Tanquam ad aliquem quem curare vult medicus, mittat primò ſervum ſuum, ut ligatum illum inveniat. Sanus non erat, & ſanari nolebat, & ne ſanaretur, ſanum ſe eſſe jactabat. Miſſa eſt lex, ligavit eum, invenit ſe reum, jam clamabat de ligatura. Venit Dominus, curat amaris aliquantum, &c.* Si inſanabilior nemo eſt eo, qui ſibi ſanus videtur: ſi ſanus non erat homo, & ſanari nolebat, & ne ſanaretur, ſanum ſe eſſe jactabat: ſi *medicus curare illum volens* Chriſtus, primò miſit ſervum ſuum, ut lege ligaret eum, & vulnera oſtenderet, adduceretque ut medicum pateretur, cuperet, invocaret: quis de lege, quis de medici contatione conqueratur?

X.
Per legem Chriſtus docere, curare, redimere, ſanare genus humanum incipiebat: itaque jam tum medicus veniebat, & quá tempeſtivũ erat aderat.

In Joann. Tract. 3.

Non cunctabatur enim qui curare jam tum volebat, qui per ſervum ligabat ægrotum, qui per legem excutiebat inſaniam, contumaciam, ſuperbiam. Ut quid ergo dicitur lex juſſiſſe, non juviſſe? peccata oſtendiſſe, non abſtuliſſe? objeciſſe, non ejeciſſe? Juvabat enim vel jubendo: auferre atque ejicere incipiebat, oſtendendo atque approbrando. Minabatur, non opitulabatur, & tamen ipſum minari, erat opitulari. Præparabat enim medico, ſanitatis cupiditatem inſinuabat ægro, humilitatem confeſſionemque inſpirabat, jubendo, minando, convincendo: ergo jubendo juvabat, minando opitulabatur, convincendo humiliabat & ſanitatem prælargiebatur. Si medicus ipſe Deus cum carne ſua aſſumpta affuiſſet, num amplius quidquam ei per rerum modos graduſque ſtatos ordiniſque leges licuiſſet? Num antè ſanaſſet, quàm ſanitatis egere ſuaſiſſet? Num ullam priùs ægritudinem quàm ipſam inſaniam ægritudinis inficiatricem, ſanitatis recuſatricem profligaſſet? Num vulnera priùs ſanaſſet, quàm nudaſſet? Num beneficia ſua ita præcipitaſſet, ut & ſibi gloriam, & homini gratitudinem interciperet? Ita enim comparata eſt hominis natura & indoles, ut niſi malorum ſenſu & experientia, boni ſuavitatem non guſtet: miſeriæ & ſervitutis longo cruciatu adducatur, ut felicitatis & libertatis beneficium beneficumque largitorem ſuſpiciat. Cùm ergo ſenſim ſtillatimque hominis curatio promovenda eſſet, ne præcipitata ipſum falleret, & in ſuperbiæ vel ingrati animi recidiva & aliquanto exitialiora ipſum diſcrimina conjiceret; ne ægrè feramus ſi dignitati ſuæ medicus noſter conſuluit, nullo noſtro diſpendio, ſuæ gloriæ non modico incremento. Primas enim illas & quaſi præluſorias medicinæ partes per ſervum ſuum obire atque implere: per ſeipſum autem poſtea vim totam morbi opprimere, & ſanitatem cumulatiſſimam inſtaurare, erat ex ejus dignitate. Ideo, *Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt.* In quæ verba Auguſtinus: *Per ſervum lex data eſt, reos fecit: per Imperatorem indulgentia data eſt, reos liberavit. Lex per Moyſen data eſt, non ſibi aliquid amplius ſervus aſſignet, quàm quod per illum factum eſt. Electus ad magnum miniſterium, tanquam fidelis in domo, ſed tamen ſervus, agere ſecundùm legem poteſt, ſolvere à reatu legis non poteſt. Lex ergo per Moyſen data eſt, & gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt, &c. Quis Dominus? Ipſe Chriſtus, qui præmiſit legem per ſervum, ut veniret ipſe cum gratia & veritate.* Non per ſeipſum, ſed ipſe tamen per ſervum, ſed Dominus ipſe, vim ſuam legi ſervoque inſerens, præſtitit humano generi tum, quidquid per ſeipſum in ſua carne præſtare potuiſſet per æternas ſuas decoris, ordiniſque leges. Quid enim amplius tum ipſe, ſi ſanitatis exordia, non finem moliretur, quàm ægrum de ægritudine, inſanum de inſania conviciſſet, pudefeciſſet, humilitate & confeſſione imbuiſſet, gratiæ præparaſſet? Id per ſervum, id per legem præſtitit; nullo ergo noſtro detrimento ſi ſuæ proſpexit majeſtati, quid de ejus procraſtinatione expoſtulamus? An non utilitate noſtra, ſed ejus injurita delectamur? An diſplicent beneficia, niſi benefacientem dehoneſtent?

Sunt & alia hujus neceſſariæ diſpenſationis ar-

XI. Initia gratiæ non per præſentiã, ſed per umbras Chriſti prærogandа fuere.

gumenta, eaque non paulò illuſtriora. Illud in primis uno ſaltem verbo hìc ſtringendum, quòd Verbum in carne ipſa ſua premere ſeipſum, ſeque uſque adeo cohibere non poſſet, ut ſola initia ſanitatis perficeret. Præludia illa curationis noſtræ abunde per ſui umbras vacuaſque imagines exerebat, corporali autem ſua majeſtate atque præſentia non poterat niſi in lucis & libertatis plenitudinem erumpere. Ordinem ergo decoremque beneficii ſui corrupiſſet, ſi votorum noſtrorum præproperæ feſtinationi obſecundaſſet. Sed de his alibi.

XII. Cur Paulus & Auguſtinus tã multi ſint in legis infirmitate proſequenda. Quo id fieret conſilio adversùs Judæos.

Quid ergo, inquiet aliquis, Paulus Apoſtolus, quid fidus ejus interpres Auguſtinus, tam multus eſt & tam denſus, atque atrox in legis inutilitate, imperfectione, & propemodum in pernicie per eam invecta perſequenda? Nimirum Paulo res erat cum Judæis legem prætendentibus, ut gratiæ adjutorium diſſiparent. Res erat Auguſtino cum Pelagianis, Judaicæ ſuperbiæ diſcipulis, & legis obtentu pariter in excidium Chriſtianæ gratiæ conſpirantibus. Utriſque ergo legem à Chriſto & Chriſti gratia divellentibus, & quaſi adverſariam objectantibus, non injuria legis ipſius per ſe ſolitariè & ſeorſim ſpectatæ inutilitas, infirmitaſque inculcatur. Nam medicinalis beneficii proluſio quædam & portio nequaquam inutilis erat lex, ſi ab expectatione reliquæ curationis non disjungeretur. At ſi proluſione illa contentus, reliquam & principalem reſpuas ſanationis efficacitatem, id eſt, ſi ſuis adversùs Chriſtum beneficiis pugnes, ſi gratiam gratiæ præcoquis anticipationibus oppugnes, in tuam perniciem jam cedet lex, & toto illo infelicitatis elogio onerabitur. Audi Auguſtinum: *Superbia Judæorum præſumentium tanquam de viribus* In Pſal. 70. *ſuis & de juſtitia operum ſuorum, gloriabatur de lege, quod ipſi legem acceperint, aliæ gentes non acceperint: in qua lege, non de gratia gloriabantur, ſed de littera. Lex enim ſine gratia, ſola littera eſt; manet ad convincendam iniquitatem, non ad dandam ſalutem.* Vides in quos detonet Paulus: nempe in eos qui in lege, non de gratia gloriabantur, ſed de littera: & litteræ ſoli acquieſcentes, gratiam repudiabant. His inutilis, his exitialis lex erat, non legis, ſed ipſorum vitio: non legislatoris, ſeu Moſis, ſeu Chriſti conſilio, ſed ipſorum indomabili ſupercilio, & humilitatis ac confeſſionis impatientia. Ibidem Auguſtinus: *Quid tibi profuit littera, quam non imples?* Serm. 4. De verbo Apoſt. *Quare autem non imples? Quia de te præſumis. Quare non imples? Quia negotiator es, & opera tua extollis. Neſcis neceſſariam eſſe gratiam adjuvantis, ut impleatur præceptum jubentis. Ecce juſſit Deus, age quod juſſit. Incipis agere, quaſi ex viribus tuis, & cadis: & manet ſuper te littera puniens, non ſalvans. Meritò lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta.* Et paulò pòſt: *Sed data eſt lex, ut reos vos faceret, rei facti timeretis, timentes indulgentiam peteretis, jam de viribus veſtris non præſumeretis, de littera vos non extolleretis, &c.* Non igitur lex deprimitur, niſi quando ultra modum ſuum extollitur à ſuperciliosis virium ſuarum admiratoribus, & gratiæ Chriſti adverſariis. Rurſum peccata per legem vehementiùs conflagraſſe, ita ſcribit: *Peccator enim & antea erat, ſed antequam legem audiret, peccatorem ſe eſſe neſciebat: legem audivit, peccatum vidit, conatus eſt vincere, ſuperatus atque proſtratus eſt, factus eſt & legis prævaricator, qui fuit antea neſcius peccator. Hoc dicit Apoſtolus: Lex peccatum eſt, abſit, ſed peccatum non cognovi niſi per legem, &c. Minor erat concupiſcentia, quando ante legem ſecurus peccabas: nunc oppoſitis tibi obicibus legis, fluvius concupiſcentiæ quaſi frænatus eſt, paulatim ſiccatus: ſed increſcente impetu, qui te ducebat obicibus nullis, obruit te obicibus ruptis. Concupiſcentia tua minor erat, quando tuam movebat libidinem: omnis eſt, quando tranſcendit legem.* Duplici ex capite ingraveſcere viſa eſt labes, noſtra poſt legem, authore ſecundùm Paulum Auguſtino: tum quod qui priùs peccator tantùm erat, poſtea erupit & prævaricator: tum quod in vetitum nixa ſit concupiſcentia, ut aſſolet, effractiſque legis obicibus effrænatior luxuriaverit. Num ergo lex ad morbi curationem non valet, ſed ad exacerbationem: Quin immo ibidem: *Ideo* Ibidem. Serm. 5. *non viciſti, quia de te præſumpſiſti.* Conferenda ergo tota culpa eſt in Judæorum ſuperbiam, quæ de ſuis etiam remediis & de legis pharmaco ægreſcebat. Et rurſus: *Concluſit Scriptura omnia ſub peccato. Quomodo concluſit? Ne vagareris, ne præcipitareris, ne mergereris. Cancellos tibi fecit lex, ut non inveniendo qua exires, ad gratiam convolares.* Proderat igitur, & ſaluti vertebat, & de arte medicinæ emergebat illa ipſa morbi per legem exulceratio. Conſultius enim erat illata legis luce prævaricatorem fieri & ſanari, quàm peccatorem de tenebris ſuis ſibi blandiri, & deſperatum conſeneſcere. Conſultius erat, concupiſcentiam irritari & ultra modum efferari, atque ita tandem ſui hominem ſuppudeſcere & pœnitere & confugere ad medicum, quàm modeſtiùs inſanire & curationem faſtidire. Nec inauditum cuiquam vel inuſitatum videri debet, quod corporum medicinæ quotidie uſuvenit, ut concutiatur & efferveſcat tum maximè morbi vis, cùm curatur. Et Ibidem. Serm. 6. rurſum Auguſtinus: *Data eſt ergo lex illa, ut inveniretur infirmitas. Parum eſt hoc. Non ſolùm ut inveniretur, ſed etiam ut augeretur, & vel ſic medicus quæreretur. Si enim levis morbus eſſet, contemneretur: ſi morbus contemneretur, medicus non quæreretur: ſi medicus non quæreretur, morbus non finiretur.* Quin etiam hoc ipſum craſſiori, & minùs accurato loquendi genere dicitur, per legem acriùs concupiſcentiam exarſiſſe: inerat enim & priùs flamma eadem, ſed delîteſcebat: erupit, emicuitque, non quæ nulla erat, ſed quæ doloſis cineribus ſuppoſita erat: fallebat, cœpit non fallere. Nam etiam in vetitum niti, adversùs repagula inſoleſcere, quod prohibearis, acriùs concupiſcere, id quantum quantum mali eſt, ineſt concupiſcentiæ, & fallit, ſi deſit occaſio. Per legem perfectum eſt, ut non falleret, id ergo curationi profuit. Quod autem per legem ex peccatore prævaricator evaſit, erat antè legis occultæ & intimæ prevaricator, tametſi occultior. Per legem ergo malum non tam ingravatum quàm patefactum eſt: ſed ingravari viſum eſt, ubi ejus gravitas in lucem & in infamiam protracta eſt. Ibidem. Serm. 10. Idem Auguſtinus: *Prævaricationis gratia poſita eſt lex, ut te faceret prævaricatorem. Quare ut te faceret prævaricatorem? Quia noverat Deus ſuperbiam tuam: noverat quia dicebas, O ſi ſit qui doceat, O ſi ſit qui mihi oſtendat! Ecce lex tibi dicit, Non concupiſces; cognovi legem dicentem, Non concupiſces, ſurrexit concupiſcentia quam non noveras: inerat enim, ſed neſciebatur: cœpiſti conari vincere quod inerat, & apparuit quod latebat. Superbè, per legem factus es prævaricator: agnoſce gratiam, & eſto laudator.* Undecumque ergo lex ſpectetur, tota ad ſanitatem hominis vergit, tota de conſilio medicinæ eſt, tota humilitatem Chriſto amicam dictat; unde idem: *Quia leviore ægritu-* Ibid. ſe. 11. *dine contemnebatur adjutorium medicinæ, crevit morbus, & quæſitus eſt medicus. Quid ergo lex? Prævaricationis gratia poſita eſt, unde humiliaretur cervix ſuperborum, multum ſibi tribuentium, &c.* Et alibi: *Ad hoc enim lex data, ut ſuperbo infir-* L. 50. hom. hom. 50. *mitatem ſuam notam faceret, ut vulnera oſtenderet peccatorum, quæ gratiæ benedictione ſanaret.* Et hoc quidem adverſus Judæos temperamento agendum eſt, ut & ſequeſtrata Chriſti gratia, legis infirmitas intentetur: & advocata Chriſti gratia, legis ad eam manuducentis utilitas atque neceſſitas non diſſimuletur.

XIII. Item qu

Jam autem ad Pelagianos Judæorum planè Genadverſum Pelagianos, Oper. ult. con. Jul. l. 1. n. 124.

tilitios orationem convertamus. Inſidioſè prorſus Julianus ſuam circa hæc ſententiam aperit aut occultat potiùs apud Auguſtinum. *Opus malæ voluntatis, ſicut ante legem peccatum erat, ita poſt legem cœpit eſſe tranſgreſſio. Quamvis non eo propoſito legem Deus tulerit, ut mortales fierent ejus ſanctione pejores. Neque enim lex peccatum, aut cauſa peccati: ſed mandatum ſanctum & juſtum & bonum. Verùm quia delinquentium pravitas, eos ferro, quo curari debuit, vulneravit, obſtititque conſilio Dei, ut inde periclitaretur, unde debuerat ſanari, dicit Apoſtolus de effectu rerum, opinionem divini conſilii quo data lex fuerat, injuriam pertuliſſe: & quia non fuit is proventus emendationis humanæ, in quo lator legis intenderat, ſed in plurimis evenirent contraria, eo uſque ait profeciſſe ſtudia peccatorum, ut non ob aliud videretur data lex eſſe, quàm ut improbi improbiores fuerint, & ad peccatum prævaricatio jungeretur.* Multiplex fraudulentia in his verbis latitat, quam tamen omnem ad hoc unum caput revocare poſſis, quod ſola lege curari ſanatique potuiſſe & debuiſſe Iſraelitas innuatur, idque fuiſſe Dei conſilium, eamque ſpem cùm legem promulgavit: ſed cùm ſuo Deus conſilio fruſtratus & ſpe fuiſſet, quod plerique lege vulnerarentur, magis quàm curarentur, tum demum incarnandi Verbi decreta proceſſiſſe. Quo Judaico dogmate nihil protervius, nihil Chriſtianæ fidei infeſtius. Nam ſi ex lege juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si cuiquam uni ex lege ſolitaria ſalus obvenit, ergo non pro omnibus Chriſtus mortuus eſt. Adverſus iſtiuſmodi ſalutis noſtræ hoſtes, dogmatis interpolatores, legis adverſus gratiam vindices, cogitur Auguſtinus perorare animoſiùs in legem, non ut legem, ſed ut ſolitariam, ut gratiæ adverſam, ut adverſus Chriſtum armatam, ut Judaica, vel Pelagiana ſuperbia circumvallatam. Ille ergo Pelagianum illud virus his verbis exſufflat: *Tu dicis ita, qui conſilium Dei in danda lege non ipſum ſapis, quod Apoſtolus Paulus oſtendit: & ad eas blaſphemias ipſe te impingis, ut dicas opinionem divini conſilii, quo data lex fuerat, injuriam pertuliſſe: tanquam aliud factum ſit, qnàm Deus futurum fuerat opinatus: neque hoc provenerit lata lege, quod lator legis intenderat. Deum igitur præſcium omnium futurorum, ſecundùm tuam ſapientiam ſua fefellit intentio. Non attendis quod ſcriptum eſt, Multæ cogitationes in corde viri, conſilium autem Domini manet in æternum.* Cùmque ex Apoſtolo declaraſſet ſcopum legis: *Ecce quod eſt conſilium datæ legis. Quis autem neſcit, non legis, ſed hominum vitio, in lege ſubintrante abundaſſe delictum? Sed hoc vitium quo prohibita plus delectant, & ſit virtus peccati lex, non ſanat niſi vivificans Spiritus, non littera occidens: quæ tamen ad hoc utilis fuit, quia cùm ipſa occideret per prævaricationem, creſcente per prohibitionem cupiditate peccandi, vivificantem ſpiritum fecit inquiri: & hominem de ſua virtute lethaliter confidentem, adjutorium gratiæ compulit quærere.* Conſilium igitur Dei non id erat, ut garriebant Judæis conſentanei Pelagiani, ut per legem meram & à Chriſti gratia ſpeciali abruptam quiſquam omnino ſanaretur & ſervaretur: non id erat etiam ut Calvinianus aliquis blatteraret, ut in inevitabiles peccatorum nexus implicarentur homines: ſed id erat quantum Scripturæ fax inextincta prælucet, ut hominum improbitas ſua ſponte in vetitum præceps, & ingenitæ jam legis prævaricatrix, ſed de neſcio quo ignorantiæ velo futiles ſibi excuſationes prætexens, legis cujuslibet patentiſſimæ peræquè prævaricatrix ex ingenio ſuo futura, hinc intelligeret non lumen ſibi tantùm, ſed & robur deeſſe, idque à Deo ſupernè mendicandum eſſe. Non ergo Deus ipſas prævaricationes aggerare meditabatur: ſed inſitam hominum ex parentali lue concupiſcentiam, quaslibet leges tranſgreſſuram gnarus, clam ſi clam, palam ſi palam leges edicerentur, maluit ex apertis tranſgreſſionibus hominem humiliari, ad gratiam compelli & ſanari, quàm clandeſtinis immori incuratum & deſperatum. Ita non cruentum, ſed mite Dei conſilium in danda lege, & per Chriſti ſanguinem partæ ſalutis initia prærogans, aperitur, quod alibi ſexcenties Auguſtinus idem admonet: *Lex itaque docendo & jubendo, quod ſine gratia impleri non poteſt, homini demonſtrat ſuam infirmitatem, ut quærat demonſtrata infirmitas ſalvatorem, à quo ſanata voluntas poſſit quod infirma non poſſet. Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, &c. Ideo Lex Pædagogus vocatur, ſub cujus minaciſſima ſeveritate qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Et alibi: *Hæc igitur utilitas legis, quia oſtendit hominem ſibi ipſi: ut ſciat infirmitatem ſuam, & videat quemadmodum per prohibitionem augeatur potiùs carnalis concupiſcentia, quàm ſanaretur. Appetuntur enim ardentiùs, quæ vetantur, &c.* Non ergo erat conſilii divini, ut augeſceret improbitas, ſed ut quæ latebat, pateſceret, ut quo evidentior, eo gravior turpiorque appareret, & ſui puderet ipſam. Non erat etiam conſilii divini, ut ſola lege quiſquam perſanaretur, ſed ut inſanabilis eſſe deſineret. Porrò lex ipſa, cùm pædagogus eſſet, cùm velut intra cancellos coarctaret, ne ad prophana numina exerrarent, cùm ad fidem adduceret, cùm ad gratiam cogeret, cùm ad Chriſtum compelleret, erat utique jam proœmialis quædam Chriſti medicina. Et rurſus alibi: *Innocens ſibi homo videbatur, & ex ipſa ſuperbia innocentiæ falſæ, inſanior fiebat. Ad domandam ergo ſuperbiam & ad denudandam, danda eſt lex, non ad liberandos ægrotos, ſed ad convincendos ſuperbos. Ad hoc data eſt lex, quæ proderet morbos, non quæ tolleret, &c. Utilis ergo erat lex ad prodenda peccata, quia reus homo abundantiùs factus ex prævaricatione legis, poſſet edomata ſuperbia, implorare auxilium miſerantis.* Et alibi: *Demonſtranda enim fuerat homini fœditas languoris ejus, cui contra iniquitatem ſuam, nec præceptum ſanctum & bonum profuit, quo magis aucta eſt iniquitas, quàm minuta. Quandoquidem lex ſubintravit ut abundaret delictum, ut eo modo convictus atque confuſus videret, non tantùm doctorem ſibi eſſe neceſſarium, verùm etiam adjutorem Deum: à quo ejus itinera dirigantur, ne ei dominetur omnis iniquitas, & confugiendo ad opem divinæ miſericordiæ ſanetur: atque ita ubi abundavit delictum, ſuperabundavit gratia, non peccantis merito, ſed ſupervenientis auxilio.*

Epiſt. 144.

Epiſt. 200.

In Apend. Syrmum Serm. 15.

De ſpir. & lit. c. 6.

XIII. Ex eodem Auguſtino ut lex fuerit proœmialis quædam Chriſti medicina.

Sed audiendus potiſſimum eſt Auguſtinus in expoſitione Epiſtolæ ad Galatas, ubi legem & à Chriſto prærogatam, & quanquam ingraveſcente ad tempus ægritudine, ſanitati reſtaurandæ accommodatiſſimam utiliſſimamque fuiſſe ita demonſtrat: *Superbienti ergo populo lex poſita eſt, ut quando gratiam charitatis niſi humiliatus accipere non poſſit, & ſine hac gratia nullo modo præcepta legis impleret, tranſgreſſione humiliaretur, ut quæreret gratiam, nec ſe ſuis meritis ſalvum fieri, quod ſuperbum eſt, opinaretur: ut eſſet non in ſua poteſtate & viribus juſtus, ſed in manu Mediatoris juſtificantis impium. Per Angelos autem miniſtrata eſt omnis diſpenſatio veteris Teſtamenti, agente in eis Spiritu ſancto & ipſo Verbo veritatis, nondum incarnato, ſed nunquam ab aliqua veridica adminiſtratione recedente.* Audin quam perſpicuè doceat legem Moſaicam per Angelos diſpenſatam, ſed *agente in eis Spiritu ſancto, & ipſo verbo Veritatis*? Quanquam enim nondum incarnatus eſſet Deus Verbum, per Spiritum tamen ſuum & per adminiſtros Angelos præmuniebat ſibi viam, & gratiæ ſuæ prægustationes quaſdam præſeminabat. Et alibi: *Ubi ergo non eſt gratia liberatoris, auget peccandi deſiderium prohi-*

L. 83. qq. q. 66.

bitio peccatorum. Quod quidem ad hoc utile eſt, ut ſentiat anima, ſeipſam non ſibi ſufficere ad extrahendum ſe de ſervitute peccati, atque hoc modo detumeſcente atque extincta omni ſuperbia, ſubdatur liberatori ſuo, &c. Et alibi rurſum: *Unde ſubintravit lex, ut abundaret delictum, & ubi abundavit delictum, ſuperabundavit gratia; id eſt, ut acciperet homo præcepta, ſuperbè de ſuis viribus confidens, in quibus deficiens & factus etiam prævaricator, liberatorem, Salvatoremque requireret, atque ita eum timor legis humilem factum, tanquam pædagogus ad fidem gratiamque perduceret.*

L. de perf. Juſt. con. cæleſt. paulo ante fin.

Parco plura acervare; quanta enim horum ſeges apud Auguſtinum ſit, neminem præterit, qui ſcripta ejus primoribus ſaltem labris delibaverit. Affatim hæc quæ ſuprà & penè ad nauſeam uſque, niſi quanti hæc momenti ſint ad Chriſti medicinam intelligendam, ſeriò advertatur. Amarulentis hominum quippe querelis de comperendinato tandiu adventu medici, & de morbi interim exulceratione, neceſſariò occurrendum ita fuit, ut nunquam abfuiſſe medicum, nunquam à medendo ceſſaſſe, ante adventum carnis ſuæ, Spiritu ſuo, Verbo veritatis, præſumpto etiam carnis crucíſque ſuæ merito adfuiſſe atque profuiſſe ſemper humano generi conſtaret, & ipſam legem non æmulam gratiæ ejus fuiſſe, ſed amicam & prælusoriam, prænunciatricem, pollicitatricem; ipſam legem denique Paulo atque Auguſtino etiam authoribus ſuo ex ingenio non cumulandis peccatis, ſed prodendis, nudandis, exprobrandis, peccatoribus autem ſuffundendis, & ad medicum ac liberatorem perducendis inſerviiſſe.

CAPUT II.

Conſilio medicinæ, & merito ſanguinis Chriſti, legem olim diſpenſatam eſſe, ex eo rurſum demonſtratur, quod etiamnunc poſt Chriſti adventum eadem ratio medicinæ perduret, & ante legem ac ſub lege priùs ſimus quàm ſub gratia.

I. Non cunctabatur plus æquo Chriſtus incarnari, cum eædem nunc ætates ante legem & ſub lege nobis ſingulis ſint decurrendæ

Conticeſcet, ut arbitror, expoſtulatio de legis moroſitate, atque inutilitate, & de Chriſti tam ſero adventu, ſi planum fiat, ne nunc quidem aliam iniri aut teneri poſſe medendi rationem. Ecquid enim præmaturaſſet Chriſtus incarnari, quando nihilo ſeciùs per eadem veſtigia ſalus & medicatio noſtra promovenda fuiſſet?

II. Spiritales ætates & univerſalis providétiæ & ſingularis obeundæ explanantur ex Auguſtino. L. 83. qq. q. 66.

Ubi primùm ergo à veritate defluxit homo, & in corporalia peccato ſuo ſe impegit, exinde ferream hanc ſibi ipſe & ineluctabilem neceſſitatis legem inflixit, ut niſi per flexuoſos quoſdam ſpinoſoſque anfractus ad priſtinam beatitudinem revocari non poſſit. Itaque primò ante legem in inſcitia veri æquique tenebroſus gemit. Deinde lege illuſtratus, ſed infirmitate viriumque inopia conſtrictus torpet, jam ſciens, nec volens; aut volens, nec valens rectè facere. Tertiò aſpirante gratia infirmitati ſuæ obluctatur, pronæ in deterius cupiditati reluctatur & vincit, ac rectè facit. Poſtremò in pacem recipitur, ubi jam caro immortalitatem induta, nihil renititur ſpiritui. Hanc viam rationemque curationis & omni univerſim humano generi, & ſingulis ſpeciatim hominibus neceſſariò ſubeundam, & Scripturæ indicunt, & ſancti Patres pronunciant, & rerum ipſa natura ratioque inſita confirmat. Audi Auguſtinum: *Ex quo apprehendimus quatuor eſſe differentias etiam in uno homine, quibus gradatim peractis, in vita æterna manebitur. Quia enim oportebat, atque id juſtum erat, ut poſteaquam natura noſtra peccavit, amiſſa beatitudine ſpiritali, quæ Paradiſi nomine ſignificatur, animales carnaleſque naſceremur: prima eſt actio ante legem, ſecunda ſub lege, tertia ſub gratia, quarta in pace. Ante legem actio eſt, cum peccatum ignoramus, & ſequimur carnales concupiſcentias. Sub lege eſt actio, cum jam prohibemur à peccato, & tamen conſuetudine ejus victi peccamus, quoniam nos nondum adjuvat fides. Tertia actio eſt, quando jam pleniſſimè credimus liberatori noſtro, nec meritis noſtris aliquid tribuimus, ſed ejus miſericordiam diligendo, jam non vincimur delectatione conſuetudinis malæ, &c. Quarta eſt actio, cùm omnino nihil eſt in homine quod reſiſtat ſpiritui, ſed omnia ſibimet concorditer juncta & connexa, unum aliquid firma pace cuſtodiunt. Quod fiet mortali corpore vivificato, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, &c.* Quibus ille ſubſtruit ſelecta Scripturæ loca, ſingulorum graduum diſcrimini accommodata. Prima enim ſtatio ante legem, cùm ex legis inſcitia imprudens homo peccat, apertè deſcribitur à Paulo, cùm ait: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, &c. Uſque ad legem enim peccatum in hoc mundo fuit, peccatum autem non deputabatur, cùm lex non eſſet.* Et hæc quidem ad univerſitatem humani generis exporriguntur. Et quia ſingulorum eadem ratio eſt atque univerſorum, nec diſſimilis curatio, eadem ſtatio jam ſingulari homini adſignatur his verbis: *Sine lege enim peccatum mortuum eſt: Ego autem vivebam aliquando ſine lege.* Iterum ſecunda ſtatio ſub lege ab eodem Paulo declarata ſatis ſuperque eſt locis ſuprà vexatis, *Lex propter tranſgreſſiones poſita eſt, &c. Lex ſubintravit ut abundaret delictum, &c.* Quæ ne ad genus humanum & non ad ſingulos pertinere hallucineris, affectavit idem Paulus ſemetipſum, ſeu quemcumque ſingularem hominem in exemplum adducere: *Peccatum non cognovi niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam, &c. Inventum eſt mandatum quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem, &c. Scimus quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum, &c. Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum, &c.* Et illa rurſum: *Condelector legi Dei ſecundùm interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* Quibus allegatis Auguſtinus ſubjungit, *Huc uſque ſunt verba hominis ſub lege conſtituti, nondum ſub gratia: qui etiamſi nolit peccare, vincitur à peccato. Invaluit enim conſuetudo carnalis, &c.* Jam reliquas ſtationes duas nihil neceſſe eſt locis Scripturæ ullis illuſtrare, quòd ad hujus capitis argumentum minùs ſpectent.

III. Duæ priores ætates ante legem & ſub lege etiamnunc ſingulis obeundæ ante, quam in eas Chriſtus per gratiã juſtificantẽ adveniat.

Porro ex his perſpicuum fit illam curandi legem quatuor diſtinctam gradibus, & quaſi ætatibus, non ad humanum genus tantùm, ſed ad ſingulos homines pertinere: atque adeo Chriſtum cum individua comite ſua gratia nonniſi tertiam ætatem agentibus ſingulis hominibus adventare, incarnari, naſci. In ipſa enim hodie Chriſtiana republica, toto orbe jamdiu florentiſſima, ſingulis nobis eadem ferè ratio medicinæ ſubeunda eſt, qua deleantur iniquitates, & ſanentur languores noſtri. Et priùs infantia quædam animæ exigenda in alta quadam nocte ignorantiæ, cui juris æquique ne facula quidem ulla niſi rariſſima interlucet. Tum inde in adoleſcentiam erepimus, cui ratio, cui lex, cui lux irradiat; ſed natalium, ſed conſuetudinis corruptela deprimit, æſtuantiorque in illo ætatis fervore cupiditas in obſtantes obices inſanit. Ubi de priori ignorantia, & de invicta tum cupiditate pudor, humilitas, propriarum virium deſperatio, ſuperni auxili votum ſpeſque enaſcitur, tum demum tertia ætas per Chriſti & gratiæ medicinalis adventum initiatur. Obtuſior eſſet aut nullus beneficii per gratiam collati ſenſus, ſi inexpectata atque invocata affuiſſet. Obtuſior eſſet & beneficii per legem collati ſenſus, niſi in ignorantiæ caligine priùs jacuiſſemus. Geminus hic morbus ignorantiæ & infirmitatis ut ſentiretur, ut dignoſceretur, ut utriuſque curatio adverteretur, ut grato animo recoleretur, ut ſuperbiæ undique inſidianti, undique occurreretur, neceſſe fuit ſeorſim & ſigillatim priùs hunc per legem, deinde illum per gratiam curari. Qui ergo de tarditate incarnati Verbi expoſtulat, expoſtulet ille idem quòd beneficiis divinis non ſimul & ſemel obrutus ita ſit, ut & ſibi eorum ſenſus interciperetur: expoſtulet quòd priùs infantiæ, deinde adoleſcentiæ tyrocinia fuerint ſibi ponenda, quàm ad virile robur matureſceret: expoſtulet, quòd ætatum diſcrimina non turbentur, quòd pueritiæ non inſit proprium juventæ decus, quòd juventæ deſit maturitas; expoſtulet quòd modi rerum, quòd temporum curricula, quòd temporalium ſuccedaneæ modulationes non tumultuariè permiſceantur. Si autem ſibi per incrementorum gradus tum corpore, tum animo decurrendos, intelligit, & aſſentitur ab immo ad ſummum, à defectu ad profectum, à morbo ad ſanitatem reptandum eſſe: acquieſcat & cæteros homines, atque adeo & univerſos eodem ordine promoveri. Ut enim docet idem Auguſtinus: *Quod in uno homine rectè educato, ordine naturæ diſciplinaque contingit, hoc proportione in univerſo genere humano fieri per divinam providentiam, peragique, pulcherrimum eſt*. Et rurſus concludens de quolibet & de toto genere hominum: *Neque lex mala eſt, quæ oſtendit homini in quibus peccatorum vinculis jaceat, ut per fidem implorato liberatoris auxilio, & ſolvi, & erigi, & firmiſſimè conſtitui mereatur. In prima ergo actione quæ eſt ante legem, nulla pugna eſt cum voluptatibus hujus ſæculi. In ſecunda quæ ſub lege eſt, pugnamus, ſed vincimur. In tertia pugnamus & vincimus. In quarta non pugnamus, ſed perfectâ & æterna pace requieſcimus.*

L. 83. qq. q. 49. 66.

Eleganter idem Auguſtinus quadripartitam hanc exequitur curationis diſciplinam, tam ſingulis, quàm univerſis hominibus exigendam, in expoſitione quarundam propoſitionum ex Epiſtola ad Romanos: *Itaque quatuor iſtos gradus hominis diſtinguamus, ante legem, ſub lege, ſub gratia, in pace. Ante legem ſequimur concupiſcentiam carnis. Sub lege, trahimur cum ea. Sub gratia, nec ſequimur eam, nec trahimur ab ea. In pace, nulla eſt concupiſcentia carnis. Ante legem ergo non pugnamus, quia non ſolùm concupiſcimus & peccamus, ſed etiam approbamus peccata. Sub lege pugnamus, ſed vincimur. Fatemur enim mala eſſe quæ facimus, & fatendo mala eſſe, utique nolumus facere: ſed quia nondum eſt gratia, ſuperamur. In iſto gradu oſtenditur nobis quomodo jacemus, & dum ſurgere volumus, & cadimus, graviùs affligimur. Inde hoc dicitur, Lex ſubintravit, ut abundaret delictum &c. Sic ergo jacens cum ſe quiſque cognoverit per ſeipſum ſurgere non valere, imploret liberatoris auxilium. Venit ergo gratia, quæ donet peccata præterita, & conantem adjuvet, & tribuat charitatem juſtitiæ, & auferat metum, &c.* Et noſtrum ergo quilibet cùm ex ignorantia prolabitur, vel cùm deterſa ignorantiæ nube, ex penuria virium lapſat & affligitur, quod nulli non ferè contingit diutulè & ſæpiuſculè ante juſtificationem, eatenus ante legem & ſub lege eſt, eodemque gradu ſtat atque gens tota Iſraelitarum ante legem, vel ſub lege, id eſt, ante Verbi Dei in terras allapſum. Tam ergo approbare univerſalem hanc, quàm particularem illam divinæ medicinæ diſciplinam invitamur, qua non tam Chriſtus, non tam gratia retardatur, quàm diſpenſatur & ſtillatim affunditur, ne temerè & repentinè ſi infundatur, obruat magis quàm relevet.

IV.
In publica mundi ætate ante le-

Idem Auguſtinus: *Ecce triennium eſt, quod venio ad hanc arborem, & fructum in ea non invenio, &c. Tanquam per triennium Dominus viſitavit genus humanum, hoc eſt tribus temporibus. Quibus? Primum tempus ante legem, ſecundum tempus in lege, tertium quod modò eſt, tempus eſt gratiæ. Nam ſi non viſitavit genus humanum ante legem, unde Abel, unde Enoch, unde Noe, unde Abraham, Iſaac, Jacob, quorum Dominum ſe dici voluit? Et cujus omnes gentes erant, quaſi trium hominum Deus eſſet, Et ego ſum, inquit, Deus Abraham & Iſaac & Jacob. In lege autem ſi non viſitaret, ipſam legem non daret. Poſt legem venit & ipſe pater familias, paſſus eſt, mortuus eſt & reſurrexit, Spiritum ſanctum dedit, Evangelium per totum orbem terrarum prædicari fecit, & adhuc quædam arbor infructuoſa permanſit.* Quo in loco illud ſedulò obſervandum eſt, non ita has profectuum ſpiritalium ætates ab aliis alias eſſe diſcretas, ut non aliquo pacto permiſceantur. Nam quandiu humanum genus ante legem in tenebris volutabatur, erant tum temporis ſingulares nonnulli, quibus privatim jam lex diluxerat, erant quibus Chriſtus cum gratia affulſerat, id eſt, erant qui ſub lege, erant qui ſub gratia clam verſabantur. Nec aliter cum ſub lege eſſet genus humanum, erant ſingulatim quibus nequedum lex irradiaverat, erant & quorum in viſceribus jam per gratiam Chriſtus informatus erat. Quo minùs mirum ſit, ſi & nunc ſub gratia, ſint quibus nequedum lex affulſerit, ſint quibus adhuc innaſci Chriſtus per gratiæ ſuæ pleniorem ubertatem procraſtinet. Itaque ipſa quidem ſpecies extima & patens humani generis, quaſi hominis unius ita adgubernatur, ut per ætatum progreſſus à pueritia ad juventam, à juventa ad maturitatem proficiat, id eſt, ab inſcitia ad legis peritiam, & inde ad legis charitatem. Sed interim cum quolibet homine privatim illa eadem medicinæ cœleſtis diſciplina intus diſpenſatur; ut & liceat excutere infantiæ caliginem, & adoleſcentiæ pruriginem, atque ad virilem juſtitiæ charitatem, id eſt, ad Chriſti complexum eluctari, niſi ſua ipſe ſeu inertia ſeu malitia ſpem ſuam corrumpat, & reſidua præfocet incrementa. Nec ea de re cuiquam fas eſt movere controverſiam. Nam exempla ex Scripturis quæ id evincant promp-ſit Auguſtinus nonnulla, ex quibus par eſt, de reliquis conjicere. Abel, Enoch, Noe, Abraham, Iſaac, Jacob ante legem, non legis tantùm lumine, ſed & immenſo quodam gratiæ & charitatis igne conflagrarunt. Moyſes, Phinees, David, Elias, Prophetæ ſub lege cùm eſſent, gratiæ & Chriſti ipſorum pectora inhabitantis muneribus florentiſſimi fuerunt.

gem, erant aliqui privatim ſub lege, & ſub gratia, Itē in publica ætate ſub lege, erant aliqui ante legem, vel ſub gratia. Sunt etiam nunc ante legem aliqui & ſub lege.

Serm. 11. De verbis Domini.

V.
Ita Chriſtus omnibus mundi ætatibus advenit, omnibus adfuit, omnibus abfuit.

Ex his pauciſſimis quos Scriptura memorat, plures alios conjiciendos eſſe, præſumptis Chriſti donis ditatos, infrà manifeſtabitur. Longè complures ſanè nunc ſub gratia contuemur & plangimus, quibus nequedum Chriſtus exortus eſt, quibus nequedum lux effulſit, qui cupiditatibus ne repugnant quidem, aut imbelles enerveſque fruſtra repugnant. In quo ſatis argumenti eſt, ut à temporum vinculis Chriſtum eximamus, ut à locorum dierumque ſervitute Incarnationem ejus intelligamus ſingulari quodam ſuo modo immunem eſſe, & de divinæ æternitatis afflatu, ſæculorum voluminibus ſuperiorem eminere, omnibus adeſſe ætatibus quæ dignæ ſunt, nonniſi indignis abeſſe; non tempore, ſed temporum temporaliumque contemptu conciliari & attingi; ante quàm palam fieret, clam adfuiſſe: poſtquam facta eſt, adhuc expectari à compluribus; atque ita ſtabilem conſtare, ut nec ab abſentibus deſideretur, cùm dignis adſit: & a præſentibus fugiat, cùm indignis abſit. Nec inficias imus ſemel in plenitudine temporum carni noſtræ copulatum eſſe hypoſtaticè Dei Verbum, & hoc tantum ſacramentum, in quo cardo & ſumma eſt univerſæ ſalutis, illi articulo temporis illigatum fuiſſe, & inde exorſum in reliqua deinceps ſecula copioſiùs gratiæ ſuæ flumina effudiſſe. Sed cum Paulo ſapere conamur illud, *Jeſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſæcula*: de quo plura inferiùs. Hìc prælibaſſe obiter id unum contenti erimus, ita illo temporis momento peractum eſſe Incarnationis ſacramentum, ut ſpiritaliter, ut utiliter, ut ſalubriter in heſterna & retrò, in craſtina & ultra omnia ſæcula peractum fuerit & peragendum ſit. Dominatur enim in omnia tum tempora tum temporalia Verbum Deus & Verbum caro. Nam non Deitas tantum Verbi, ſed & caro Verbi in omnia retro perinde, ut in omnia poſt ſæcula principatur. Abeſt nunc à nobis in cœlum recepta, nec tamen abeſt, (ut de ſacrificio Eccleſiæ ſileam) cujus efficaciam perſentiſcimus, cujus abſentia ipſa qualiſcumque nobis ſalutifera & medicinalis eſt. Viget enim illud æternumque vigebit, dum temporum labentur vices, quod Apoſtolis ſemel dixit, *Expedit vobis, ut ego vadam: ſi enim non abjero, Paracletus non veniet ad vos.* Abeſt ergo nunc nobis, & abſens tamen efficaciter adeſt, ipſaque ſua abſentia adeſt & opitulatur. Quin ergo & affuiſſe auguramur illis olim ante legem & ſub lege ſpecie tenus agentibus, reapſe autem totam Chriſti & gratiæ ejus plenitudinem anticipantibus? Quin & affuiſſe ominamur olim ante legem & ſub lege reapſe degentibus, ſed legis abſentia ad legem, gratiæ penuria ad gratiam optandam accelerandamque incitatis, & ita jam legem gratiamque occupantibus? Aderat enim utriſque, & his poſtremis aderat proderatque ipſa etiam ſui abſentia.

Enchir. ca. 118.

Luculentiſſimè idem Auguſtinus ſuperiora omnia complexus eſt: *Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non eſt Dei charitas. Sed cùm in altiſſimis ignorantiæ tenebris nulla reſiſtente ratione, vivitur ſecundùm carnem, hæc ſunt prima hominis. Deinde cùm per legem cognitio fuerit facta peccati, ſi nondum divinus adjuvat Spiritus, ſecundum legem volens vivere vincitur, & ſciens peccat, peccatoque ſubditus ſervit; id agente ſcientia mandati, ut peccatum operetur in homine omnem concupiſcentiam, cumulo prævaricationis adjecto. Atque ita quod ſcriptum eſt, impleatur, Lex ſubintravit, ut abundaret delictum. Hæc ſunt ſecunda hominis. Si autem reſpexerit Deus, aut ad implenda quæ mandat, ipſe adjuvare credatur, & agi homo cœperit Dei Spiritu, concupiſcitur adverſus carnem fortiore robore charitatis; ut quamvis ſit adhuc, quod homini repugnet ex homine, nondum tota infirmitate ſanata, ex fide tamen juſtus vivat, juſtèque vivat, inquantum non cedit malæ concupiſcentiæ, vincente dilectione juſtitiæ. Hæc ſunt tertia bonæ ſpei hominis. In quibus ſi pia perſeverantia quiſque proficiat, poſtrema pars reſtat, quæ poſt hanc vitam in requie ſpiritus, deinde in reſurrectione etiam carnis implebitur. Harum quatuor differentiarum prima eſt ante legem, ſecunda ſub lege, tertia ſub gratia, quarta in pace plena atque perfecta.* Sic ille de cujuslibet ſigillatim hominis progreſſione philoſophatur, qualem omnes vel in nobis vel in aliis experimur, per quatuor iſtiuſmodi ſtationes neceſſariò utique temperatam.

VI. Hæc ætatum ſeries & viciſſitudo quàm conſentanea noſtræ naturæ.

Ea enim rerum natura eſt, ea lex æterna, is modus naturæ humanæ in infantiam, hoc eſt, in boni inſcitiam & impotentiam præcipitatæ. Conari, juvarique ſupernè opus habet, non ſimul & ſemel omnino, non uno temporis puncto; nihil enim ejuſmodi in natura corporalium temporaliumque viciſſitudinibus mancipata, ſed contanter, & per intervalla ætatum. Cùm ergo ita neceſſe ſit ſingulorum procurari ſalutem, quod ſi non aliter univerſorum etiam ſalus inſtruatur? Quid enim pulcrius quàm ut omne genus hominum inſtar habeat unius hominis? Reapſe enim unius ſtirpis omnes ſurculi ſumus, atque ita in unum hominem omnes compaginamur. Et inter ipſa prophana hominum ſtudia, ubi non illa eadem ætatum diſpenſatio eniteſcit? Urbes enim, Reſpublicæ, Imperia, naſcuntur, adoleſcunt, virile quoddam adipiſcuntur robur, ac demum conſeneſcunt. Artes, diſciplinæ, & id genus alia, exoriuntur, augeſcunt, matureſcunt, exoleſcunt. Nempè quæcumque ſunt hominis, non aliam quàm ipſam hominis indolem referre & redolere poſſunt. Quid ergo author naturæ Deus in ſananda natura nonne & ipſe ingenio naturæ ſeſe attemperabit? Reparare enim, non immutare, non pervertere naturam inſtituit. Non itaque cogamus ipſum, vim ut adferat naturis à ſe conditis: nam ſi vim allaturus fuiſſet, nequaquam ita condidiſſet. Itaque quas ita formavit, ut per ætatum curricula progrederentur, ita etiam ſibi reformandas præfixit & præjudicavit. Quocirca Auguſtinus ſtatim ita pergit ibidem ne verbulo quidem interjecto: *Sic eſt & Dei populus ordinatus per temporum intervalla, ſicut Deo placuit, qui in menſura, numero & pondere cuncta diſpoſuit. Nam fuit primitus ante legem: ſecundò ſub lege, quæ per Moiſen data eſt: deinde ſub gratia, quæ revelata eſt per primum Mediatoris adventum. Quæ quidem gratia nec antea defuit, quibus impartiri eam oportuit, quamvis pro temporis diſpenſatione velata & occulta. Neque enim antiquorum quicumque juſtorum, præter Chriſti fidem, ſalutem potuit invenire. At verò niſi & illis cognitus fuiſſet, non potuiſſet nobis per eorum miniſterium aliàs apertiùs, aliàs occultiùs prophetari.* Ex eo itaque quod ſingulorum ætates ſpiritales, corporalibus conſentaneæ, per illa profectuum diſcrimina provehuntur naturali quadam neceſſitatis lege, inde fit ut & idem modus in univerſo genere adminiſtrando teneatur. Qui ergo gravatè fert non temporiùs Deum carni noſtræ illapſum eſſe, perinde inſulſus eſt, ac qui non plenam legis & rationis lucem infantibus inter ipſa crepundia alluceſcere quiritaretur, aut non eandem adoleſcenti atque provectioris ætatis homini ineſſe conſilii morumque moderationem. Ut enim diſpunctis demum infantiæ tenebris, adoleſcentiæ procellis ſedatis, ratio & ſapientia ac juſtitia non adſplendet tantùm homini, ſed & dominatur ac regnat in quolibet homine: ita nonniſi poſt eandem caliginem ac cupiditatum tempeſtatem abactam ab humano genere, potuit Chriſtus, qui ſapientia & juſtitia nobis à Deo factus eſt, advolare.

VII. Omnibus ætatibus adfuit Chriſtus aliter & aliter, ſed idem tamen. In Pſ. 35.

Sed ut monuit Auguſtinus, *Hæc Chriſti gratia nec ante defuit, quibus impartiri eam oportuit, quamvis pro temporis diſpenſatione, velata atque occulta.* Singulis itaque vel ante legem, vel ſub lege verſantibus, vel affuit, vel adeſſe potuit gratia Chriſti, niſi eam à ſe repudiaſſent intempeſtivo noctis & ſordidæ voluptatis amore. Rurſum ille ſeriem & neceſſitatem horum profectus noſtri graduum ita deſcribit: *Aliud eſt non pugnare & eſſe in pace vera, atque perpetua: aliud pugnare & vincere: aliud pugnare & vinci: aliud nec pugnare, ſed trahi. Sunt enim homines prorſus qui non pugnant, qualis eſt iſte de quo loquitur. Cùm enim dicit, Malitiam non odio habuit, quomodo pugnat contra eam quam non odit? Iſte à malitia trahitur, nec pugnat. Sunt autem qui pugnare incipiunt, ſed quia de viribus ſuis præſumunt, ut oſtendat illis Deus, quia ipſe vincit, ſi ſe homo ſubjungit Deo, & pugnantes vincuntur; & cùm quaſi cœperint tenere juſtitiam, fiunt ſuperbi & eliduntur. Iſti pugnant & vincuntur. Quis eſt autem, qui pugnat & non vincitur? Qui dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: videt repugnantem legem, legi mentis ſuæ; videt repugnantem, ſed non de viribus ſuis præſumentem, ideo iſte victor erit. Quid enim ſequitur? Infelix ego homo quis me, &c. Gratia Dei per Jeſum, &c. Præſumit de eo qui juſſit ut pugnet, & vincat hoſtem adjutus à jubente.* Hæc ſingulis, hæc univerſis ratio diſciplinæ neceſſariò præfixa eſt, poſt labem peccato invectam, ut mali experimento & tædio bonum concupiſcere & tenaciùs conſtringere adigantur;

rudiſque infantiæ & tumultuoſæ juventæ ſcopulos prætervecti, in Chriſti ſinum, in gratiæ, in ſapientiæ & juſtitiæ portum cupidiùs lætiùſque invehantur.

VIII. Altius repetitur hujus doctrinæ ratio, & per ſumma quædam capita explicatur. L. 83. qq. q. 43.

Pulcherrimè autem Auguſtinus hanc alibi argumentationem contexuit: *Quia omne pulchrum à ſumma pulchritudine eſt, quod Deus eſt, temporalis autem pulchritudo rebus decedentibus ſuccedentibuſque peragitur; habet autem decorem ſuum in ſingulis quibuſque hominibus ſingula quæque ætas, ab infantia uſque ad ſenectutem. Sicut ergo abſurdum eſt qui juvenilem tantùm ætatem vellet eſſe in homine temporibus ſubdito; invideret enim cæteris pulchritudinibus, quæ cæteris ætatibus ſuas vices atque ordinem gerunt: ſic abſurdus eſt, qui in iſto univerſo genere humano unam ætatem deſiderat. Nam & ipſum tanquam unus homo ſuas ætates agit. Nec oportuit divinitus venire magiſtrum, cujus imitatione in mores optimos formaretur, niſi tempore juventutis. Ad hoc valet quod Apoſtolus dicit, Sub lege tanquam ſub pædagogo parvulos cuſtoditos, donec veniret cui ſervabatur, qui per Prophetas promiſſus erat. Aliud enim eſt quod divina providentia quaſi privatim cum ſingulis agit, aliud quod generi univerſo tanquam publicè conſulit. Nam & quicumque ſingulatim ad certam ſapientiam pervenerunt, nonniſi ab eadem veritate, ſuarum ſingillatim ætatum opportunitate illuſtrati ſunt. A qua veritate ut populus ſapiens fieret, ipſius generis humani opportuna ætate homo ſuſceptus eſt.* Quo uno ex loco totam hujus capitis doctrinam libet exculpere, & ad certa capita ſubſtringere, ut quamvis ſingulis ſingula non ſubſtruantur authoritatis & rationis præſidia, quòd implicata invicem conſertaque ſint ſibi omnia, ordo tamen & ſeries diſtincta rerum animo teneatur. Inde ergo liquet 1. Naturam rationalem ita implexam eſſe corpori, ut corporum legi temporumque quadantenus ſubjiciatur. Quanquam enim è ſpiritualium & intelligibilium, ideoque ex æternorum choro ſit, infima tamen in ſummo illo ordine eſt, adeoque inferiori ſeu corporeæ naturæ & temporali citima, eique propior jam, & conſentanea. Hinc eſt enim quod & diſcurrere animo ac ratiocinari, niſi temporum excurſu non poſſit. Denique niſi conſentiret naturæ corporeæ natura rationalis, non utique in tam arctum cum ea conjugium devolveretur. Liquet 2. Naturam rationalem non ſentienti tantùm, ſed & vegetanti naturæ eſſe fœderatam, adeoque vegetantis legibus obnoxiam. Nec id peregrinum illi, aut inſuave ſuſpicamur eſſe, cùm non quaſi exoticæ cuidam naturæ vegetanti copuletur, ſed anima vegetans ipſa ſit, eademque rationalis. Itaque niſi ſuæ ipſam naturæ ſubſtantiæque pœniteat, quod dictu nefas, tam libenter vegetantium, quàm ſuo ipſius ingenio obſequetur. Liquet 3. poſt ſuum maximè lapſum, animas rationales corporalium temporaliumque ſervituti obſtrictas fuiſſe. Nam quæ priùs ſummis tantùm, ut ita dicam, veſtigiis inſiſtebant corporibus temporibuſque, eminebantque penitus & dominabantur, toto autem vertice ſupra extabant inhærebantque æternis; affixerunt ſe ipſæ, ac demerſerunt in amorem, hoc eſt, in nexum mancipiumque naturæ corporalis & temporalis. Liquet 4. decus omne corporeum & temporale ſuccedentibus rebus peragi, ætatumque viciſſitudine explicari. Quia enim ſunt & à ſummo ſunt, ideoque ſumma & ſummè non ſunt, ſummam æternitatem imitari poſſunt temporalia, aſſequi non poſſunt. Dum ergo conantur & deficiunt, utique fluunt; dum proficiunt, nec tamen perficiuntur, fluunt. Hic modus, hoc decus eſt imum, non ſummum, ideoque ſuo in genere adprobandum, non calumniandum. Liquet 5. animam rationalem maximè peccato alliſam in temporalia, per varias ætatum vices conſenſu quodam cum ſuo corpore pueraſcere, adoleſcere, juveneſcere. Cui enim obtingere poteſt ſapientiæ perfectio, niſi priorum ætatum immaturitatem quandam permenſo & elapſo? Ineptit enim & balbutit anima cum corpore, & utrique penè ſimul accedit robur & perfectio. Liquet 6. Pædagogum non ſtatim infantibus, inter cunas reptantibus, ſed pueris velut in rationis diluculo quodam poſitis imminere: at magiſtrum ad ſapientiæ ſummum columen provecturum, juventæ robuſtiorique ætati adjungi. Quanquam enim ætates iſtæ corporum ſint magis quàm animarum, animarum tamen ad ſapientiam progreſſiones, niſi per eas ætates liceat, non procedunt. Liquet 7. totum genus humanum inſtar habere unius hominis. Id enim jubet naturæ corporeæ & vegetantis, id temporum corporumque lex. Ita enim homines alii ex aliis, & univerſi demum ab uno, tanquam rami ſurculique alii ex aliis, & ab una demum omnes radice ac ſtirpe pullulaſcunt. Ita & urbium & regnorum, ita & artium ac diſciplinarum, etſi in his dominatur maximè animæ immortalis natura, ortus quidam eſt, & rudimenta quædam infantiæ, & juventa, & denique ſenectus. Poſtremò cùm ſingulos homines per has ætates exigi decorum ſit, ipſum univerſum genus non poterit decentiori venuſtiorique adminiſtratione diſpenſari, quàm qua ſinguli reguntur. Liquet 8. ſummam ſapientiam atque juſtitiam Deum Verbum non decuiſſe priùs humano generi pleniſſimè atque hypoſtaticè ſociari, quàm infantiæ nugis exuſſis, & adoleſcentiæ intemperiis ſedatis, opportuna ad ſapientiæ juſtitiæque maturitatem juventa affuiſſet. Quod enim ſingulis eſt rationis & æquitatis ubertas juventæ accommodata; id univerſæ humanitati fuit Verbi Dei ſeu incommutabilis ſapientiæ & juſtitiæ illapſus. Utque non ab utero recentibus, non pueritiæ tyrocinia exigentibus, ſed juvenibus tempeſtivum eſt ſapere: ita humano generi infantiam ſine lege, pueritiam ſub lege tanquam ſub Pædagogo, in umbris ſapientiæ quibuſdam emenſo, & robuſtam demum quandam juventam aſſecuto, tempeſtivum fuit pleniſſima divinæ ſapientiæ copia & ipſa ſapientiæ juſtitiæque ſubſtantia perfundi. Liquet 9. nec ſuam infantiæ rationem & ſapientiam deeſſe. Subrutilat enim, quantum neceſſe eſt pro ejus ætatis opportunitate: & præclarior ſi non affulget tum ratio ac ſapientia, idipſum rationis & ſapientiæ eſt. Pueritiæ autem jam illuſtriori legis ac rationis lux fulget, nec poteſt uberior, niſi ætatum limites & totum hujus generis decus evertatur. Tot non aliter affuiſſe Chriſtum hominibus ante legem & ſub lege exiſtimamus, quàm ea mediocritate quæ illas ætates addecebat. Liquet 10. corporeæ naturæ legibus ſervire debuiſſe divini Verbi corporationem. Ideo enim & in ſua carne omnes humanæ naturæ ætates emetiri voluit, & nec infantiæ cunas, nec pueritiæ cruditatem faſtidiit. In quo argumentum, in quo etiam ſacramentum erat, quo nobis conſtaret, eaſdem in univerſo genere hominum ætates incommutabilem ſapientiam tranſigere decuiſſe.

IX. Alibi ſex mundi ætates deſcribit Auguſtinus.

Et hactenus quidem de quadripartita hominum tum ſingulorum, tum univerſorum ætate, ſatis copiosè, vereor etiam ne plus ſatis & forſan tædiosè diſſeruerimus. Nunc operæ pretium eſt perpendere nonihil diſſonantem ejuſdem Auguſtini doctrinam, ſexcenties alibi iteratam de ſex diebus ſeu ætatibus, quarum ſextam demum adventu ſuo Chriſtus illuminavit, & hanc quidem, mundi ſenectam. Aperta enim diſſonantia eſt tertiæ atque ſextæ ætatis, juventæ atque ſenectæ. *Finis autem ſæculorum tanquam veteris hominis, cùm totum genus humanum tanquam unum hominem conſtituerit, ſexta ætate ſignatur, qua Dominus venit. Sunt enim ætates ſex etiam in uno homine, infantia, pueritia, adoleſcentia, juventus, gravitas & ſenectus. Prima itaque generis humani ætas eſt ab Adam uſque ad Noe.* L. 28. qq. q. 58.

ad Noe. Secunda à Noe uſque ad Abraham, qui articuli ſunt evidentiſſimi & notiſſimi. Tertia ab Abrahamo uſque ad David, ſic enim Matthæus Evangeliſta partitur. Quarta à David uſque ad tranſmigrationem in Babyloniam. Quinta à tranſmigratione in Babyloniam uſque ad adventum Domini. Sexta ab adventu Domini uſque in finem ſæculi ſperanda eſt, qua exterior homo tanquam ſenectute corrumpitur, qui etiam vetus dicitur; & interior renovatur de die in diem. Inde requies ſempiterna eſt, quæ ſignificatur Sabbato. Huic rei congruit, quod homo ſexto die factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Sic ille, qui & ad ſingularum iſtiuſmodi ætatum quaſdam proprietates venandas ex ſacris litteris pergit ibidem. Sed prolixiùs Cap. 23, id ipſum feliciùſque l. 1. de Geneſi contra Manichæos: ubi & à ſex diebus orbis conditi ſex iſtas ætatis ætatumque notas expiſcatur. Volupe erit audire hominem ipſas Scripturæ medullas intimaſque venas perſcrutantem: *Video enim per totum textum divinarum Scripturarum ſex quaſdam ætates operoſas, certis quaſi limitibus ſuis eſſe diſtinctas, ut in ſeptima ſperetur requies: & eaſdem ſex ætates habere ſimilitudinem iſtorum ſex dierum, in quibus ea facta ſunt, quæ Deum feciſſe Scriptura commemorat. Primordia enim generis humani in quibus iſta luce frui cœpit, bene comparantur primo diei quo Deus fecit lucem. Hæc ætas tanquam infantia deputanda eſt ipſius univerſi ſæculi, quod tanquam unum hominem proportione magnitudinis ſuæ cogitare debemus. Hæc tenditur ab Adam uſque ad Noe generationibus decem. Quaſi veſpera hujus diei fit diluvium, quia & infantia noſtra tanquam oblivionis diluvio deletur.* Hæc de prima ætate. Jam de ſecunda: *Et incipit mane à temporibus Noe ſecunda ætas tanquam pueritia, & tenditur hæc ætas uſque ad Abraham aliis generationibus decem, &c. Hæc ætas non diluvio deletur, quia & pueritia noſtra non oblivione tergitur de memoria. Sed nec iſta ætas ſecunda generavit populum Dei, quia nec pueritia apta eſt ad generandum.* Jam de tertia ætate: *Mane ergo fit ab Abraham, & ſuccedit ætas tertia ſimilis adoleſcentiæ. Et bene comparatur diei tertio, quo ab aquis terra ſeparata eſt. Ab omnibus enim gentibus quarum error inſtabilis & vanis ſimulacrorum doctrinis tanquam ventis omnibus mobilis, maris nomine bene ſignificatur: ab hac ergo gentium vanitate & hujus ſæculi fluctibus ſeparatus eſt populus Dei per Abraham, tanquam terra cum apparuit arida, id eſt, ſitiens imbrem cœleſtem, &c. Hæc ætas potuit jam generare populum Deo, quia & tertia ætas, id eſt, adoleſcentia filios habere jam poteſt. Et ideo ad Abraham dictum eſt, Patrem multarum gentium poſui te, &c. Hujus veſpera eſt in populi peccatis, &c. uſque ad malitiam peſſimi regis Saul.* Jam ad quartam progreditur: *Et inde fit mane regnum David. Hæc ætas ſimilis juventuti eſt, & revera inter omnes ætates regnat juventus, & ipſa eſt firmamentum & ornamentum omnium ætatum: & ideo comparatur quarto diei, quo facta ſunt ſidera in firmamento cœli. Quid enim evidentius ſignificat ſplendorem regni, quam Solis excellentia, &c. Hujus quaſi veſpera eſt in peccatis regum, quibus illa gens meruit captivari atque ſervire, &c.* Hæc de quarta. Ad quintam confeſtim pergit: *Et fit mane tranſmigratio in Babyloniam, &c. Quinta ætas, declinatio à juventute in ſenectutem; nondum ſenectus, ſed jam non juventus. Et bene comparatur illi diei quinto, quo facta ſunt in aquis animalia & volatilia cœli, poſtea quàm illi homines inter gentes tanquam in mari eſſe cœperunt, & habere incertam ſedem & inſtabilem, tanquam volantes aves. Sed planè erant ibi etiam ceti magni, id eſt, illi magni homines, qui magis dominari fluctibus ſæculi, quàm ſervire in illa captivitate potuerunt, &c. Hujus quaſi veſpera eſt, multiplicatio peccatorum in populo Judæorum, quia ſic excæcati ſunt, ut etiam Dominum Jeſum Chriſtum non poſſent agnoſcere. Mane autem fit prædicatione Evangelii per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, &c.* Et tandem ad ſextam ætatem pertingit: *Incipit ſextus dies, in quo ſenectus veteris hominis apparet. Hac enim ætate illud carnale regnum vehementer attritum eſt, quando & templum dejectum eſt, & ſacrificia ceſſaverunt, &c. In iſta ætate tanquam in ſenectute veteris hominis homo novus naſcitur, qui jam ſpiritaliter vivit, &c. Tunc fit homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei, ſicut in iſta ſexta ætate naſcitur in carne Dominus noſter, &c. Senectus verò ſicut in nobis nullo ſtatuto annorum tempore definitur, ſed poſt illas quinque ætates quantum quiſque vixerit, ſenectuti deputatur: ſic & in iſta ætate ſæculi, non apparent generationes, ut etiam ſit occultus ultimus dies, quem utiliter Dominus latere oportere demonſtravit.* Et poſtremò his iiſdem ætatum vicibus tranſigi ſingulorum vitam concludit, cum conſentaneo ſpiritalium profectuum incremento: *Habet etiam unuſquiſque noſtrum in bonis operibus & recta vita tanquam diſtinctos ſex iſtos dies, &c.* Ex quibus perſpicis primis creationis mundi diebus inſeminata fuiſſe poſterorum curricula ſæculorum, iiſdemque veſtigiis orbem excurrere, quibus à Deo primùm erupit. Si qua autem inter hæc videantur cuiquam ſubauſtero penè ludicra, & nimis ad pueriles luſus inclinata; meminerit, quæſo, luſiſſe in orbe terrarum ſapientiam, & delicias ſuas in filiis hominum legiſſe, non tam ſuæ magnitudinis, quàm noſtræ infantiæ concinentes. Cæteroqui in tota mundi fabrica, & in omni Scripturæ pagina, ad noſtram infirmitatem inclinat ſe Dei ſapientia, & puераſcit balbutitque nobiſcum, & ſi fari licet, ludos agit ſatis feſtivos, quibus nobis blandiatur, & æternitatis arcana molliùs inſtillet. *Ludit* & deliciatur cum homine humanitùs, nam ſi divinitùs omnia perragat, terrebit, & obruet, contereтque. Itaque cùm reliqua vita noſtra ludus & fabula ſit, ne hìc præpoſteram auſteritatem affectemus, ſed Deo repueraſcere, & imitari ſtultum Dei, beatius & ſapientius hominibus eſſe ne dubitemus.

X. Conciliatio hujus diſſonantiæ. De Trin. l. 4. c. 4.

Porrò nihil diſſonare hanc poſteriorem & illam priorem temporum ætatumque partitionem author eſt ſatis idoneus Auguſtinus ipſe: qui utramque alibi conciliat: *Et ſexta ætate generis humani Filius Dei venit, & factus eſt filius hominis, ut nos reformaret ad imaginem Dei. Ea quippe nunc ætas agitur, ſive milleni anni ſingulis diſtribuantur ætatibus, ſive in divinis litteris memorabiles atque inſignes quaſi articulos temporum veſtigemus, ut prima ætas inveniatur ab Adam uſque ad Noe, inde ſecunda uſque ad Abraham, &c. Hunc ſenarium numerum quandam temporis gerere figuram, etiam in illa ratione tripartitæ diſtributionis agnoſcimus, qua unum tempus computamus ante legem, alterum ſub lege, tertium ſub gratia, &c.* Ineſt enim non obeſt ternario ſenarius, cùm ternarii partes explicatæ & connumeratæ ſenarium perficiant. Inſunt & ſex ætates iſtæ tribus illis, ſi tres iſtæ in plures ſubſecentur. Sed dum id fixum ſtatumque permaneat, quod caput eſt hujus dogmatis, quandam in ignorantia antè conterendam ætatem, quàm ratio & lex diluceſcat: & rurſus quandam antè in fervore cupiditatum, quàm pleniùs regnet ſapientia; & quandam denique priùs in regno ſapientiæ, quàm corporis corruptionem devoret incorruptibilitas: dummodo fixum id maneat, jam integrum erit harum ætatum ſingulas vel aliquas ſaltem in pluſculas alias partiri. Nec enim omnibus una placuit vulgarium etiam ætatum hominis diviſio.

CAPUT III.

Timore prius ſub lege pueritiam quandam humani generis regendam fuiſſe, quàm charitate per Chriſtum ejus juventa imbueretur: nec aliter etiam nunc conſuli ſingulis poſt Chriſti adventum.

I. Pueraſcenti humano generi committi nondum debebat Chriſtus. qui ipſa ſapientia & charitas eſt.

COgnata hæc ſunt, nec facilè diſſocianda, lex, pædagogus, timor, pueritia. Nec enim pueri niſi timore legum à pædagogis aguntur ad bonum, aut à malo refrænantur. Et rurſum non diſſimiliter conſanguinea ſunt, nec unquam à ſe divellenda hæc quatuor, lex, magiſter, charitas, juventa. Nec enim juvenes excocta pueritiæ ſeu adoleſcentiæ cruditate, ad legis obſequium à magiſtro, niſi charitate legis ipſius & amore juſtitiæ inclinandi ſunt. Pueri ergo timore, juvenes charitate incitantur aut inhibentur: ita natura inſtituti, ita potiùs natura poſt peccatum adulterata pœnaliter comparati ſumus. Tam intempeſtivum eſt rudem adhuc ætatem & penè ſilveſtrem charitate tentare, quàm adultiorem metu efferare. Humano igitur generi vel infantiam, vel pueritiam adhuc ſuam decurrenti, importunum fuiſſet magiſtrum abſolutiſſimum Chriſtum ſapientiæ & charitatis lenociniis circumfluentem ingerere. Id enim ætatis inſolens eſt politioris ſapientiæ, abſoluti magiſterii impatiens, charitatis caſtæ & ſpiritalis indocile. Sapientia ergo & charitas Chriſtus illi ætati eo aderat, quod adeſſe procraſtinabat. Erat enim ſapientiæ & charitatis ſemetipſam ſuſpendere & differre, viam autem ſibi per rudimenta quædam puerilis diſciplinæ & timoris præmunire. L. De vera Relig. c. 17. *Nunc verò quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur: populus timore conſtrictus tempo-* L. De morib Eccl. Cath. c. 28. *re ſervitutis in veteri lege, multis ſacramentis onerabatur:* ait Auguſtinus. Et rurſus idem alibi: *Hæc diſciplina de qua nunc agimus, quæ animi medicina eſt, quantum ſcripturis ipſis divinis colligi licet, in duo diſtribuitur, coercitionem & inſtructionem. Coercitio timore, inſtructio vero amore perficitur, ejus dico cui per diſciplinam ſubvenitur: nam qui ſubvenit, nihil horum duorum habet, niſi amare. In his duobus Deus ipſe cujus bonitate atque clementia fit omnino ut aliquid ſimus, duobus teſtamentis vetere & novo, diſciplinæ nobis regulam dedit. Quanquam enim utrumque in utroque ſit, prævalet tamen in vetere timor, amor in novo, quia ibi ſervitus, hìc libertas ab Apoſtolis prædicatur, &c. Primò timeat, deinde diligat Deum; hi mores ſunt optimi, per quos nobis etiam ipſa provenit, ad quam omni ſtudio rapimur, agnitio veritatis.* Illa ergo ratio medicinæ, non voluntaria, non temeraria, non arbitrio cujuſquam demutabilis in aliam, ſed neceſſaria & invariabilis eſt; naturæ quippe ipſius humanæ genio attemperata. Niſi enim ſuſdeque omnia vertere, niſi gradus & ætates intervertere velis, & juventam pueritiæ prævertere, id eſt, naturam ipſam evertere funditus, non poteris niſi juventæ amorem inſpirare, non poteris niſi timore infrænare pueritiam; non poteris denique ad charitatem niſi per timorem, perinde ut ad juventam niſi per pueritiam greſſum & progreſſum moliri. Qui tenor cùm in ſingulis hominibus neceſſariò ſervandus ſit, nihil concinnius fieri potuit, quàm in toto etiam humano genere teneretur; & emineret in tam conſpicuo & perenni monumento cœleſtis in noſtra curatione diſciplina.

II. Ut cuique privatim, ita humano generi regenda eſt pueritia per timorē, juventa per charitatē. Ep 120. c. 18.

Rurſum idem Auguſtinus: *Initium ſapientiæ timor Domini. Et timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Proinde præmiſſus timor in cor noſtrum, pellit inde conſuetudinem malorum operum, & ſervat charitati locum; qua tanquam domino veniente, ut illa inſideat, abſcedit. Ergo qui timetis Dominum, laudate eum, ut Deum non ſerviliter, ſed liberè colatis: eum amare diſcite quem timetis, & poteritis laudare quod amatis. Timentes enim Deum homines veteris teſtamenti, propter litteram terrentem & occidentem, nondum habentes ſpiritum vivificantem, currebant cum ſacrificiis ad templum.* Non diſcriminat cauſam publicam & privatam, ſingulis & univerſis idem indicit initium, idem incrementum ſapientiæ & juſtitiæ, initium à timore, incrementum ab amore repetendum, nec aliter conſtare naturarum mutabilium leges. Quia enim non ſummè & immutabiliter ſunt, à ſummo & incommutabili bono à quo ſunt, id mutabilitatis ſuæ ſolatium ſunt aſſecutæ, ut ad meliora in dies promoveantur. Hoc mutabilium decus, hic honor, ut proficiant, ut creſcant: hoc artificis ingenium, ut à malo bonum eliciat, ut dedecus decore redimat, ut mutabilitatem tota proficiendi gloria compenſet. Si ergo creſcere, ſi proficere, ſi perfici compendio eſt & ornamento, ne humanæ naturæ, vel in ſingulis, vel in toto genere invideamus; ut non quæ ætatum annorumque, eadem ſint & ſpiritalium virtutum augmenta. Pueraſcat & timeat, juveneſcat & amet, ſeneſcat in caniciem quandam ſapientiæ, & perfectionis ejus apicem cumulet immortalitas. Porrò ſiſti ei Chriſtus qui veritas, qui plenitudo ſapientiæ, qui charitas eſt, & propinari non debuit, niſi juveneſcenti. Nec enim pueri eſt culmen ſapientiæ involare, nec timoris eſt juſtitiam ipſam incommutabilem complecti: nec tam injurioſi nos erimus, ut ad puerorum greges, vel ad timoris elementa prima ſummam ſapientiam & juſtitiam ablegemus. Quocirca idem Auguſtinus: Epiſt. 144. *Vide quemadmodum non utcumque ait? Qui nos ſeparabit à Chriſto: ſed oſtendens unde cohæreamus Chriſto? Quis nos, inquit, ſeparabit à charitate Chriſti? Charitate igitur Chriſto, non pœna timore cohæremus. Deinde commemoratis eis quæ videntur habere violentiam, nec tamen habent valentiam ſeparandi, ita concluſit, ut eandem diceret charitatem Dei, quam dixerat Chriſti. Et quid eſt, à charitate Chriſti, niſi à charitate juſtitiæ? De illo quippe dictum eſt, Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.* Chriſto igitur, id eſt, juſtitiæ & ſapientiæ non inhæretur per timorem, ſed per amorem: timor ad illum ſuſpirat, ad illum feſtinat, ſed non pervenit nec contingit, niſi charitate inflammatus & devoratus. Amore inhæretur, non timore. Amoris enim eſt amplecti, oſculari, conſtringere, inhærere. Ergo illi hominum ætati offerendus erat Chriſtus, quæ amore inflammeſcere poterat, non quæ non poterat niſi metu rigeſcere.

III. Quandiu timere tantùm poterant homines, non amare: Chriſtum admittere non poterant, qui Charitas eſt. Exod. 20. Aug. qq in Exod. c. 73. 74.

Quid enim puerilius his carnalis illius populi vocibus ad Moyſen: *Loquere tu nobis, & non loquatur ad nos Deus, ne quando moriamur.* In quæ Auguſtinus: *Multum & ſolidè ſignificatur ad vetus teſtamentum timorem potius pertinere, ſicut ad novum dilectionem. Quanquam & in vetere novum lateat, & in novo vetus pateat.* Et hunc eorum terrorem pædagogus mox intendit, *Conſtantes eſtote, propterea enim venit Deus ad vos, tentare vos, ut ſit timor ejus in vobis, ne peccetis.* In quæ idem Auguſtinus: *Sic illi cohibendi fuerant à peccatis, utique timendo, ne pœnas ſenſibiles paterentur, quia nondum poterant amare juſtitiam.* Timere per ætatem poterant, amare juſtitiam nondum poterant; igitur à longè oſtendenda & promittenda erat juſtitia Chriſtus, non propinanda, non obtrudenda. Timeri enim poſſunt & quæ abſunt: & penè ſatius eſt abeſſe, quæ timentur. At amanti preſentia largienda ſtatim eſt. Alioqui ſi pueris, ſi timore ſolo imbutis juſtitiam oggeras, & de illis & de illa malè mereris. Illorum enim dedecus ingraveſcit, qui nec preſentem juſtitiam amare poſſunt: & hujus dignitas contaminatur, cùm puerorum ineptias, cùm ſervilis timoris ſordes perferre jubetur. Amentius ergo go huic hominum ætati medetur Chriſtus, dum ſe ei denegat, nec tanta illam adventus ſui amandi utique non timendi invidia onerat. Quod idem Auguſtinus ex Apoſtolo confirmat: *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba Pater. Quia eodem Spiritu Dei, id eſt, digito Dei, quo lex in tabulis lapideis conſcripta eſt, timor incuſſus eſt eis qui gratiam nondum intelligebant, ut de ſua infirmitate atque peccatis per legem convincerentur, & lex illis fieret pædagogus, quo perducerentur ad gratiam, quæ eſt in fide Jeſu Chriſti.* Quocirca Chriſtum exauthorat Magiſtri ſummi & abſolutiſſimi nomine ac munere, & ad viles illum ſordidaſque pædagogi vices ſubeundas amandat, qui ad pueros adhuc, necdum qui ad infantes pueritiæ lumina necdum ingreſſos remittit. Unde idem Auguſtinus: *Inchoatio ergo quædam facta eſt ſub pædagogo, ut magiſtro perfectio ſervaretur: cum tamen idem Deus & pædagogum parvulis dederit, legem illam ſcilicet per famulum ſuum; & magiſterium grandioribus, id eſt, Evangelium per unicum ſuum.*

Ibid. q. 55.

L. 83. qq. q. 53.

IV. Dulcedo juſtitiæ & charitatis & ſapientiæ Chriſtus, non congruit niſi ſpiritali juvente, ſeu ſingulorum ſeu generis humani.

L. 21. Civit. c. 24.

Iterum autem quàm nefas ſit Chriſtum nobis ſapientiam & juſtitiam ſempiternam & ſummam, niſi infantiæ, niſi pueritiæ nugas egreſſis, niſi jam ſapere, jam æterna amare per ætatem valentibus, niſi timore diuturno purgatis & defæcatis à vitiorum colluvione, niſi in plenitudine temporum, in medio annorum vegetam & amatricem juventam exercentibus donari, idem ſanctus Pater declarat: *Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te, perfeciſti ſperantibus in te. Quid eſt, Abſcondiſti timentibus te, perfeciſti ſperantibus, niſi quia illis qui timore pœnarum ſuarum volunt juſtitiam conſtituere quæ in lege eſt, non eſt juſtitia Dei dulcis, quia neſciunt eam? Non enim guſtaverunt eam. In ſe enim ſperant, non in ipſo: & ideo eis abſconditur multitudo dulcedinis Dei, quoniam timent quidem Deum, ſed illo timore ſervili, qui non eſt in charitate, quia perfecta charitas foras mittit timorem. Ideo ſperantibus in eum perficit dulcedinem ſuam, inſpirando eis charitatem ſuam, ut timore caſto, non quem charitas foras mittit, ſed permanente in ſæculum ſæculi, cum gloriantur, in Domino glorientur. Juſtitia Dei quippe Chriſtus eſt, qui factus eſt nobis, ſicut dicit Apoſtolus, ſapientia à Deo, & juſtitia, ut quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hanc Dei juſtitiam, quam donat gratia ſine meritis, neſciunt illi qui ſuam juſtitiam volunt conſtituere, & ideo juſtitiæ Dei, qui Chriſtus eſt, non ſunt ſubjecti. In qua juſtitia eſt multa multitudo dulcedinis Dei.* Audin juſtitiam Dei, Chriſtum eſſe, charitatem eſſe? Audin hujus dulcedinis multam & incredibilem eſſe magnitudinem? Audin ab hac dulcedine procul eſſe qui timent, nec amant? Quando ergo nec juſtitia Chriſtus ſine plurima dulcedinis irroratione infundi poteſt, nec dulcedinis hujus à charitate ſtillantis guſtum ullum habere poſſunt pueri ſolo adhuc timore conſtricti, inde patet non potuiſſe Chriſtum niſi perfuncto ſua ætate, dilapſoque timore, & in ejus vacuum locum ſuccedente charitate incarnari. Sed ſi Scripturæ, ſi Auguſtini verba, ſi ipſam rationis medullam penitiùs introſpicias, etſi timor Chriſto, id eſt, charitati viam ſterneret, inerat tamen illi quo Chriſtus etſi non auferretur, differretur tamen. Timore enim ſolo percitus quis, viribus ſuis multùm fidit, ſuæque induſtriæ ſalutem debere ſe facilè imaginatur.

V. Qui tantū timet, nōdum de ſuis viribus ſatis diffidit, nec Chriſto excipiendo opportunus eſt.

Id porrò à charitate & ſuavitate juſtitiæ, ſeu à Chriſto, immane quantum diſcrepat. Ea enim primaria eſt dulcedinis à charitate & juſtitia rorantis vena, ea prima eſt Chriſti ſervatoris irrigatio, quod ſe ſibi homo ſurripit, Deo ſe committit, ab illo ſalutem & juſtitiam omnem expectat. Pro temporis ergo opportunitate adhuc timentibus, & ita à flagitio abſtinentibus præerat quidem & effulgebat Chriſtus juſtitia nobis à Deo factus: ſed ſui fiducia adhuc ineptientibus, fontem ſupernæ juſtitiæ necdum ſitientibus, procul erat, & nonniſi à longè imminebat. Unde rurſum idem ſanctus Pater: *Quamvis multi quod imperat lex, facere videantur timore pœnæ, non amore juſtitiæ, quam dicit Apoſtolus, Juſtitiam ſuam quæ ex lege eſt, tanquam ſit imperata, non data. Si autem data eſt, non dicitur juſtitia noſtra, ſed Dei, quia ſic ſit nobis, ut ſit nobis à Deo. Dicit enim, Ut inveniar in illo, non habens juſtitiam meam, quæ ex lege eſt, ſed eam, quæ ex fide eſt Jeſu, juſtitiam ex Deo, &c. Quia ex lege juſtitia dicitur, quæ fit propter legis mandatum; juſtitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium, ut non ſit terribile, ſed ſuave mandatum, ſicut oratur in Pſalmo: Suavis es, Domine, & in tua ſuavitate doce me juſtitiam tuam, id eſt, ut non formidine pœnæ ſerviliter cogas eſſe ſub lege, ſed libera charitate delecter eſſe cum lege. Præceptum quippe liber facit, qui libens facit.* Ubi advertis primò ſuavitatem juſtitiæ à timentibus longè exulare. Timori enim inſuavis potiùs & amara adhæreſcit mœſtitia. Cæleſtem ergo juſtitiam & ſapientiam Chriſtum ineffabili ſuavitate diffluentem non capiebat timor & timori dedicata ætas.

L. de grat. Chr. c. 13.

VI. Servilis erat timentium ætas, ideo nondū idonea Chriſto.

Advertis ſecundò timori ſervitutem cohærere: ſerviliter enim fit quod pœnæ formidine fit. Timor ſervorum ſtimulus eſt, charitas filiorum. At plenitudo juſtitiæ & veritatis Chriſtus abhorret mirum quantum à ſervitute. Veritas enim liberatrix & ipſa libertas eſt: *Et veritas liberavit vos.* Veritas Filius eſt, Filii autem eſt à ſervitute abſolvere. Quanquam ergo timor antecurſor quidam ſit ad juſtitiam, quanquam ſervitus initiatio quædam ſit ad filiorum libertatem: quandiu tamen & timor & ſervitus conſtat, libertas & filiatio, veritas & juſtitia Chriſtus oſtendi & promitti poteſt, exhiberi non poteſt. Advertis tertiò ineſſe timori, (immo non timori, ſed timenti, & timenti tantùm, non amanti, ſed nos pinguius hìc loquimur) tumorem quendam & fiduciam ſui; qua efficitur, ut juſtitia illa qualiſcumque ex timore mero effloreſcens, hominis potiùs, quàm Dei eſſe in homines videatur; utpote quam pœnæ formido exprimat, non quam Dei ſupernè charitas imprimat. Sola quippe charitas hominem ſeipſo exuit, & Deo ſubjicit. Timor ergo moras objicit Chriſto, & ejus adventum retardat, tantum abeſt ut acceleret. Eſt enim Chriſtus à Deo, non à nobis, factus nobis juſtitia & ſanctificatio & redemptio. Chriſtum ergo ſeu ſapientiam & juſtitiam cœlitus indultam, & ſingulari gratiæ largitate divinitus donatam, retardat magis quàm prolectat timor, ſuæ ſibi juſtitiæ opifex & admirator.

VII. Timor, id eſt, initio ſapientiæ. inſtare decet ſapientiam Chriſtum, non aſtare.

Cùm eſſet autem in timore, quo Chriſtus retardaretur, erat & quo approperaretur. Stat enim illud inconcuſſum veritatis oraculum, *Initium ſapientiæ timor Domini.* Initium, non perfectio, non cumulus. Initio autem ineſt, quo perfectio & differatur, & acceleretur. Nam initia perfectio ſubſequi debet, non comitari. Si ſubſequitur autem, intelligitur & aliquantulum differri & nihilo ſeciùs approperari. Porrò inſociabilis eſt cum initio progreſſus, cum rudimentis perfectio: inſociabilis, inquam, ut præſens adſtet, non ut ſubſequens inſtet. Auguſtinus: *Ipſi ſunt tanquam in compedibus, & tanquam in vinculis ferreis. Unde hoc? Ne progrederentur ad illicita, compedes acceperunt, compedes ſapientiæ, compedes verbi Dei. Quare ergo vincula ferrea & non aurea? Ferrea ſunt, quandiu timent: ament, & aurea erunt. Audiſtis modo Apoſtolum Joannem, Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor tormentum habet, hoc eſt, vinculum ferreum. Et tamen niſi timore incipiat homo Deum colere, non*

In Pſ. 149.

re, non perveniet ad amorem: Initium ſapientiæ timor Domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad torquem aureum. Dictum eſt enim de ſapientia, Et torquem aureum circa tuam cervicem. Non tibi imponeret torquem aureum, niſi primùm in compedibus ferreis te alligaſſet. Sed cœpiſti à timore, conſummaris à ſapientia. Quàm multi ſunt, qui propterea nolunt male facere, quia gehennas timent, quia cruciatus timent, & nondum amant juſtitiam! Ut ſapientiam, ut juſtitiam, ita Chriſtum timor, & in genere humano univerſim, & in ſingulis ſpeciatim, neceſſariò ſubſequentem pręcedit, non præſentem ſiſtit.

VIII. Singulis per juſtificationem, humano generi per incarnationem advenit Chriſtus, tumq; timori charitas ſuccedit.

Atque ut perſpicua fiat hæc tota ratiocinatio, ita paucis illam fas eſt complecti. Tunc ſingulis innaſcitur & informatur in animæ quodam utero penitiſſimo Chriſtus, cùm poſt ſervilis timoris perutilia elementa, jam amare ſapientiam & juſtitiam incipiunt, & amando poſſidere. Nec enim aliter fruimur juſtitia, quàm amando; & amor ipſe fruitio eſt. Tunc ergo ineſſe atque inhoſpitari incipit in ſingulis nobis juſtitia, & ipſe Chriſtus, qui veritas & juſtitia eſt, qui factus eſt nobis à Deo juſtitia, & ſanctificatio, cùm exhauſto timoris tyrocinio charitas inardeſcit. Timor enjm ad juſtitiam præluſio eſt, ad ſapientiam initiatio quædam eſt, ad charitatem præſultor eſt, ad Chriſtum præcurſor eſt, non ipſa autem juſtitiæ forma, non ſapientiæ copia, non charitatis, non Chriſti præſentia. Cùm ergo univerſitas hominum, tanquam homo unus aliquis, diſpenſanda ſit, tunc illi offerendus fuit Chriſtus, cùm poſt puerilia timoris rudimenta, & ea quidem diuturna, quia hominis tot ſæcula decurſuri non poterat non prolixior eſſe quælibet ætas, ad ſapientiæ & charitatis perfectionem ematuruit. Quod enim ſingulis eſt forma ipſa juſtitiæ, & inhabitatio Chriſti, qua cumulatè juſtificantur, cùm vitiorum flammis timore ſalubri refrigeratis, cœleſti jam igne incaleſcunt; id ipſum univerſo generi hominum fuit Verbi incarnatio, cùm naturæ humanæ per legem ſeu pædagogum, per timorem, per ſervitutis vincula diu cohibitæ & purgatæ, infuſa tandem eſt, & ſubſtantivè inſerta incommutabilis juſtitia Deus Verbum. Quod verò reclamare poſſet aliquis, timore quidem ſterni iter & complanari ad ſapientiam & juſtitiam, nempe intelligibilem, internamque, non autem ad eandem corporatam, incarnatamque, ac proinde nec ad Chriſtum; eſſe enim conſentaneum, ut qui timuit legem, atque ita à vitiis deſuevit, & amorem turpem excùſſit, ſenſim ad amorem caſtum & intelligibilem inardeſcat: at carnis Chriſti ne umbram quidem hìc apparere ullam. Si quis eo moveatur ſcrupulo, is non ſatis advertit animum ad ea quæ ſuperiùs non ſemel hac de re commentati ſumus. Homini videlicet in corporalia lapſo per peccatum jam nec ſapientiam, nec juſtitiam occurſare, niſi corporalibus ſacramentis quaſi obnubilatam. Sol enim juſtitiæ intelligibilis quo priùs puri purè fruebamur, ſordidas ac lippientes nunc occultorum oculorum noſtrorum acies fatigat & avertit, niſi quadam ſenſibilium velorum ceu nubium opacitate temperetur. Et hæc primaria eſt humilitatis, qua ad juſtitiam, qua ad Chriſtum accedimus, inchoatio. Unde enim excidimus, eo redire nos poſſe, niſi ſe nobis temperet & largiatur ſapientia, ſalubiter deſperamus, & eo impenſiùs ſperamus. Alioqui timor ipſe ſubarrogans eſſe videtur, & de ſuis viribus ineptè ferox, niſi adventantis Chriſti & humilitatem præſeminantis gratia manſueſcat.

IX. Ex Auguſtino hæc cõfirmantur.

Sociari autem non poſſe perfectionem juſtitiæ cum timore ſevili, quo pueri quandiu pueri ſunt, id eſt, quandiu à ſervis nihil differunt, imbuuntur, atque adeo nec priùs Chriſtum incarnari, nec plenæ juſtificationis formam cuiquam obtingere potuiſſe, quàm timor & timori conſecrata ætas expungeretur, Auguſtini ſententia eſt conſtantiſſima & manifeſtiſſima. Ex ſilva denſiſſima contextuum, carpam pauciſſimos quibus id eluceſcat. *Timor legem non implebat, amor implevit. Timuerunt homines & non impleverunt, amaverunt & impleverunt. Timebant homines & rapiebant res alienas, amaverunt & donaverunt ſuas.* Et alibi: *Scimus enim, inquit, quia lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum. In quo ſatis oſtendit non poſſe impleri legem, niſi à ſpiritualibus, qui non fiunt niſi per gratiam. Spirituali enim legi quanto fit quiſque ſimilior, id eſt, quanto magis & ipſe in ſpiritalem ſurgit affectum, tanto eam magis implet. Quanto magis ea delectatur, jam non ſub ejus onere afflictus, ſed in ejus lumine vegetatus, &c.* Et id ipſum pulchrè argumentatur allegorica Scripturæ interpretatione: *Magna oritur quæſtio, quomodo illæ tabulæ, quas erat Moyſes Deo utique praſciente fracturus, non hominis opus eſſe dicantur, ſed Dei: nec ab homine ſcriptæ, ſed ſcriptæ digito Dei. Poſteriores verò tabulæ tandiu manſuræ, ac in tabernaculo & templo Dei futuræ, jubente quidem Deo, tam ab homine excisæ ſunt, quàm ab homine ſcriptæ. An fortè in illis prioribus gratia Dei ſignificabatur, &c. An fortè ideo magis in illis prioribus vetus ſignificatum eſt teſtamentum, quia Deus ibi præcepit, ſed homo non fecit? Lex enim poſita eſt in veteri teſtamento, quæ convinceret tranſgreſſores: quæ ſubintravit ut abundaret delictum. Non enim implebatur timore, quæ non impletur niſi charitate. Et ideo dicitur opus Dei, quia Deus legem conſtituit, Deus conſcripſit, nullum opus hominis, quia homo Deo non obtemperavit, & eum potiùs reum lex fecit. In ſecundis autem tabulis homo per adjutorium Dei tabulas fecit, atque conſcripſit, quia novi teſtamenti charitas legem fecit. Unde dicit Dominus, Non veni legem ſolvere, ſed adimplere. Dicit autem Apoſtolus, Plenitudo legis charitas. Et, Fides quæ per dilectionem operatur.* Et rurſum alibi: *Ita per hanc differentiam duo teſtamenta ſignificata eſſe diximus, ut in veteri teſtamento lex commendaretur tanquam opus Dei, ubi homo nihil fecerit, eo quod lex timore non poſſet impleri: quoniam cùm verè fit opus legis, charitate fit, non timore, quæ charitas gratia eſt teſtamenti novi. Ideo in ſecundis tabulis homo legitur ſcripſiſſe verba Dei, quia homo poteſt facere opus legis per charitatem juſtitiæ, quod non poteſt per timorem pœnæ.* Hoc genus alia quàm denſa apud Auguſtinum, & ſingulis ferè paginis obvia ſint, neminem fallit, qui ejus libros pervolutarit.

In Pſ. 90

Lib. 1. Ad Simpl. q. 1.

L. qq. Super Exod. c. 166.

L. ſ. in Deut. ver. c. 15.

X. Cæremonialia præcepta implet timor, non moralia: hoc eſt, figurativa Chriſti, non ipſum Chriſtum hoc eſt, juſtitiæ perfectionem continentia Nec enim præcepta perfectè implet timor.

Sed ne ſubrepat error, duplex præceptorum genus diſpeſcendus eſt, quorum alteri obeundo paratior eſt timor. Idem Auguſtinus: *Non ſicut Judæi qui timore iſta implere cogebantur, non illo caſto permanente in ſæculum ſæculi, ſed quia timebant præſenti vitæ ſuæ: & ideo quædam opera legis implebant quæ in ſacramentis ſunt; illa verò quæ ad bonos mores pertinent, omnino non poterant: non enim implet ea niſi charitas. Quia & hominem ſi propterea non occidit aliquis, ne & ipſe occidatur, non implet præceptum juſtitiæ: ſed ſi ideo non occidat, quia injuſtum eſt, etiamſi id poſſit facere impunè, non ſolum apud homines, ſed etiam apud Deum.* Magnum ſanè momentum hæc ſancti Doctoris verba afferunt ad hujus rei elucidationem. Præcepta quippe meris cæremoniis, judiciis, ſacramentiſque externis illigata implebat timor, quia hæ juſtificationes erant carnis; nec in his legis æternæ & juſtitiæ incorruptibilis pulchritudo efflictim & toto corde amanda collucebat: at præcepta ad bonos mores attinentia, legiſque æternæ dictata, non implebat timor etiam tum cùm implere videbatur, quia non implentur, hoc eſt, non perfectè implentur, niſi cùm juſtitia ipſa adamatur. Quanquam illa etiam præcepta in ſacramentis poſita, ſi intelligi à pueris potuiſſent, ad bonos mores & ad juſti-

In exp. Ep. ad Galat.

juſtitiæ ſpiritalis inviolabilem pulchritudinem referri comperirentur. Pergit ille ibidem: *Sed per charitatem, inquit, ſervite invicem. Qui enim per charitatem ſervit, liberè ſervit, & ſine miſeria, obtemperans Deo, cum amore faciendo quod docetur, non cum timore quod cogitur. Omnis enim lex, inquit, in uno ſermone impleta eſt, in eo quod diliges proximum tuum tanquam teipſum. Omnem ergo legem nunc dicit ex his operibus quæ ad bonos mores pertinent. Quia & illa quæ ſunt in ſacramentis, cùm bene à liberis intelliguntur, nec carnaliter obſervantur à ſervis, ad illa duo præcepta referantur neceſſe eſt, dilectionis Dei & proximi. Rectè itaque accipitur ad hoc pertinere quod etiam Dominus ait, Non veni legem ſolvere, ſed adimplere; quia erat ablaturus timorem carnalem, ſpiritualem autem charitatem daturus, qua ſola lex impleri poteſt. Plenitudo enim legis charitas, ut quando fides impetrat Spiritum ſanctum, per quem charitas Dei diffuſa eſt in cordibus operantium juſtitiam, nullo modo quiſquam ante gratiam fidei de bonis operibus glorietur. Quapropter iſtos jactantes ſe de operibus legis, ita refellit Apoſtolus, dum oſtendit opera vetuſta Sacramentorum umbras futurorum fuiſſe, quas jam adventu Domini, libero hæredi neceſſarias non eſſe monſtravit. Opera verò ad bonos mores pertinentia non impleri, niſi dilectione per quam fides operatur.* Ubi vides quàm inculcatè contendat legem non impleri niſi charitate, quantum ad ea attinet præcepta, quæ morum ſanctitati proſpiciunt. Impleri enim Auguſtino idem eſt ac pleniſſimè & perfectè impleri. In ea enim voce ſonat plenitudo, nempè juſtitiæ & charitatis, quæ Paulo dicitur plenitudo legis. Quin immo illa etiam quæ in cæremoniis & figuris jacent, in ſui medulla charitatem ſeu Dei ſeu proximi cùm geſtarent & inſinuarent intelligentibus, ideo plenè & perfectè non implebantur à timentibus. Quæ cùm ita ſint, nemini obſcurum jam eſt, illi ætati ſeu ſingulorum ſeu univerſorum, quam adhuc rudem timor merus occupat, inſeri non poſſe juſtitiæ perfectionem, inſpirari nondum poſſe charitatem, incorporari non poſſe Chriſtum.

XI. Quæ veriſſima cauſa ſit, cur timori ſervili charitas, & illi ætati Chriſti inhabitatio non quadret.

Quid cauſæ autem ſit, quamobrem veriſſimæ perfectæque juſtitiæ & timori ſervili non conveniat, ex ipſa timoris natura edocuit nos idem ſanctus Doctor. *Quia & quicumque faciebant, quod lex jubebat, non adjuvante Spiritu gratiæ, timore pœnæ faciebant, non amore juſtitiæ: ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod coram hominibus apparebat in opere: potiuſque ex illo rei tenebantur, quod eos noverat Deus malle, ſi fieri poſſet, impunè committere.* Et alibi venas hujus rationis altiùs rimans, atque apertiùs expromens: *Inaniter autem putat victorem ſe eſſe peccati, qui pœnæ timore non peccat. Quia etſi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipſa tamen mala cupiditas intus eſt hoſtis. Et quis coram Deo innocens invenitur, qui vult fieri quod vetatur, ſi ſubtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipſa voluntate reus eſt, qui vult facere quod non licet fieri, ſed ideo non facit, quia impunè non poteſt fieri. Nam quantum in ipſo eſt, mallet non eſſe juſtitiam peccata prohibentem, atque punientem. Et utique ſi mallet non eſſe juſtitiam, quis dubitaverit, quod eam ſi poſſet, auferret? Ac per hoc quomodo juſtus eſt, juſtitiæ talis inimicus, ut eam ſi poteſtas detur, præcipientem auferat, ne comminantem vel judicantem ferat? Inimicus ergo juſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat: inimicus autem erit, ſi ejus amore non peccat. Tunc enim verè timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, ſed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipſum ſicut gehennas odit. Ipſe eſt timor Domini caſtus, permanens in ſæculum ſæculi. Nam ille timor pœnæ tormentum habet, & non eſt in charitate, eumque perfecta charitas foras mittit. Tantum porrò quiſque peccatum odit, quantum juſtitiam diligit, quod non poterit lege terrente per litteram, ſed ſpiritu ſanante per gratiam.* Quo uno ex loco elicere potes quanto timor ille initialis pœnarum à charitate diſcrepet intervallo & à juſtitia abſoluta. Timore arcetur malum, non mali cupiditas. Timore manus cohibetur ab opere, non cor, non animus ab amore flagitii. Timore non amatur juſtitia, ſed injuſtitiæ impunitas. Timore non peccare timet quis, ſed ardere. Timore antehabetur impunitas peccandi pulchritudini juſtitiæ. Timore plus metuitur pœna quàm injuſtitia. Timore denique occultatur, non extinguitur furtivum juſtitiæ quaſi odium, quo ſicui poteſtas detur, *præcipientem juſtitiam auferat, ne comminantem vel judicantem ferat*. Quæ tota animi ſub timore adhuc jacentis præparatio, nemo non videt, quàm immaniter diſſideat à charitatis & juſtitiæ veritate. Hæc quippè vitia timentis ſunt, non timoris. Timoris enim eſt, quod malæ cupiditates comprimuntur, quod ipſa ceſſatione operis & deſuetudine aboleſcunt paulatim, & charitati via panditur. At timentis vitium eſt, quod cùm necdum per charitatem amet juſtitiam, juſtitiæ clandeſtinus eſt inimicus; quod ardere magis metuit, quàm peccare; quod opera juſtitiæ cùm facit, ſubinvitus facit, quia non amat juſtitiam; denique cùm ſolo timore pœnæ ſerviat juſtitiæ, interpretando penè dici poteſt, quod animus ita affectus mallet non eſſe juſtitiam. Hæc vitia ſunt non timoris, ſed timentis. Hinc autem oſtenditur, quantum abhorreret ab adventu Chriſti illa ætas, cujus teneritudini & infirmitati ſolus timor erat conſentaneus. Nam quæ humanis generis ætas, timoris adhuc puerilibus tyrociniis atterenda erat, quæ juſtitiæ veræ adhuc immatura erat, quæ clanculum adverſaria erat juſtitiæ, quæ intus in ipſis affectuum radicibus maluiſſet non eſſe juſtitiam, quæ auferendæ juſtitiæ clandeſtina cupiditate non carebat, illi utique ætati committendus non erat Chriſtus, juſtitiæ & charitatis plenitudinem ſecum advehens. Rurſus Conc. II. in Pſ. 118. *Qui timore pœnæ, non amore juſtitiæ, opus legis facit, profectò invitus facit. Quod autem invitus facit, ſi poſſet fieri, mallet utique non juberi, ac per hoc legis, quam vellet non eſſe, non eſt amicus, ſed potiùs inimicus, &c.* Parco pluribus.

L. de ſpirit. & lit. c. 8.
Ep. 144.

XII. Quanta tamen ſit timoris utilitas & neceſſitas.

Quod autem hinc perperam ſuſpicari poſſes, inutilem ergo aut etiam exitialem eſſe timorem merum, hęc quoque hallucinatio exiſtimanda eſt. Eſt enim timor iſte bonus, utilis, pueritiæ ſpiritali neceſſarius, ad charitatem, ad ſapientiam & juſtitiam neceſſariò præſtruendus. Unde Auguſtinus: *Modò cùm dicis mihi, gehennam timeo, ardorem timeo, in æternum puniri timeo, quid dicturus ſum? Vanè times, malè times? Non audeo, quando quidem ipſe Dominus ablato timore ſubjecit timorem, ubi dixit, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Sed eum timete qui habet poteſtatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis, ita dico vobis, hunc timete. Cùm ergo Dominus timorem incuſſerit, & vehementer incuſſerit, & repetendo verbum, comminationem geminaverit, dicturus ego ſum, malè times? Ita non dicam. Planè time, nihil meliùs times, nihil eſt quod magis timere debeas.* Et alibi: *Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam, bonus eſt & iſte timor, utilis eſt.* Et alibi: *Si ergo ſalubriter non ſolùm bonitatem, verùm etiam ſeveritatem Dei ſancta Scriptura commendat, quoniam & amatur Deus utiliter, & timetur, &c.* Ubi bonum utilemque timorem gehennæ non pronunciat tantùm diſertè, ſed invictè probat, quod paſſim ſacræ litteræ ut illecebras bonitatis ad proliciendum amorem, ita ſeveritatis flagella oſtentent ad timorem incutiendum: quod Chriſtus timorem gehennæ iterum, iterumque inculcaverit: quod cùm timere natura ſit hominis, ut & ama-

Ser. 18. de verbis Apoſt. c. 6.

In Pſ. 127.

L. 1. Contr. Adverſ. Legis & Proph.

re, lætari, triſtari, &c. non incaſſum, ſed boni alicujus conſequendi cauſa impetus iſti ſint naturaliter inſiti. Cùm ergo mala timenda ſint, *nihil meliùs times, nihil eſt quod magis timere debeas*, quàm corporis & animæ gehennam. Illa ergo vulnera quæ ſuperiùs nudata ſunt in animo timentis, non à timore inflicta, non timori ipſi impreſſa ſunt, ſed ex antiqua & inolita ægritudine reſidua ſunt in animo hominis, & à timore ſanari uſquequaque non potuere. Ineſt enim naturaliter ex originali contagio, fervet etiam vehementiùs ex conſuetudinis æſtu cupiditas mali, odium juſtitiæ. Huic morbo timor gehennæ medicas manus admovet, & quanquam ei penitus profligando non ſit par, medetur tamen ex parte, & ſaluberrima aſpergit fomenta. Cùm enim ab opere ſaltem peccati refrænat manus, deſuetudinem tandem peccandi creat, flammamque voluptatis illicitæ ſedat; ut quanto proclivius poſthac eſt, abſtinere à delectationibus carnis, tanto pronior & paratior ſit animus ad cœleſtes delicias deguſtandas & amandas. Morbi igitur æſtum quendam fervidiorem In Pſ. 149. ſanat timor, reliquias charitati ſupervenienti ſanandas præparat. Unde Auguſtinus: *Niſi timore* Tract, 9. in Joan. *incipiat homo Deum colere, non perveniet ad amorem. Initium ſapientiæ timor Domini*. Et alibi: *Si nullus timor, non eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur. Seta priùs intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum. Sic timor primò occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit,* Epiſt. 120. c. 18. *ut introduceret charitatem*. Et ibidem: *Ergo incipiat timor, quia initium ſapientiæ timor Domini.* In Pſ. 127. *Timor quaſi locum præparat charitati: cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparavit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras*. Et alibi: *Præmiſſus timor in cor noſtrum pellit inde conſuetudinem malorum operum, & ſervat charitati locum, qua tanquam Domina veniente, ut illa inſideat, abſcedit*. Et rurſum: *Habent timorem, & per timorem continent ſe à peccato. Fit conſuetudo juſtitiæ, & incipit quod durum erat, amari, & dulceſcit Deus, & jam incipit homo juſtè vivere, propterea non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem*. Vides quanta timoris utilitas, quanta neceſſitas medicinæ, quæ per illum inchoatur. Invehit enim timor deſuetudinem malorum operum, & oblivionem paulatim conciliat peſtiferæ voluptatis, atque ita animus amore & voluptate carere neſcius, ad amorem & voluptatem cœleſtium proclivior efficitur. In natura rationali ſeu privatim ſeu univerſim curanda hic neceſſariò gradus, hic modus tenendus eſt, ita corporum, ita animorum morbi, ita vitia curantur, ita virtutes ingenerantur. Chriſto ergo tanquam dominæ ſapientiæ & charitati parandus erat locus per timorem, non ipſe cum timore pariter & tumultuariè præcipitandus erat. Finis enim legis Chriſtus, cumulus ſapientiæ Chriſtus, non initium; plenitudo charitatis Chriſtus, non rudimentum. Aderat tamen etiam ſub lege Chriſtus, cum ſibi locum parabat: aderat cùm per antecurſorem ſuum timorem præſtruebat ſibi aditum: aderat cùm rudem pueritiam accommodato tali ætati timore regebat, & ad juventam ſui patientem roborabat.

XIII. Timor etiã ſervilis inter Dei dona, inter Chriſti beneficia numeratur. Et hìc obiter illud advertendum, de donis & gratiis Chriſti hunc quoque timorem ſervilem & charitati prævium cenſendum eſſe. Audi Auguſtinum eundem: L. 50 hom. hom. 23. c. 6 *Adulter non fuiſti in illa vita tua præterita plena ignorantiæ, nondum illuminatus, nondum bonum malumque diſcernens, nondum credens in illum qui te neſcientem regebat, hoc tibi dicit Deus tuus, Regebam te mihi, ſervabam te mihi. Ut adulterium non committeres, ſuaſor defuit, locus & tempus defuit, & ut hæc deeſſent, ego feci. Affuit ſuaſor, non defuit locus, non defuit tempus; ut non conſentires, ego terrui. Agnoſce ergo gratiam ejus, cui debes & quod non commiſiſti*. Audis gratiam hanc quoque Dei eſſe, cùm abeſt mali perpetrandi occaſio, vel cùm non abeſt occaſio, ſed adeſt & timor qui aſſenſum cohibeat. Audis cùm deterremur utcumque à malo, à Deo nos terreri. Audis generatim Dei gratiæ deberi & quidquid non peccatur. Quæ autem gratia, niſi Chriſti gratia, ejuſque ſanguine comparata? Quo Deus ſibi nos regit, ſibi ſervat, niſi Chriſti præſidio? Ad hæc indubitatum eſt Pauli Apoſtoli teſtimonium: *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, &c.* Ubi timor a Spiritu ſancto inſpirari, & quidem ab eodem à quo & charitas profluit, inſinuatur. Ut quid enim illud *iterum*, niſi ut idem Spiritus iterum effuſus declaretur, ſed in amore jam, qui priùs in timore? Unde idem Auguſtinus: Super Exod. q. 55. *Proinde non arbitror alium quàm eundem ſignificari, ubi dicit Apoſtolus: Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba Pater. Quia eodem Spiritu Dei, id eſt, digito Dei, quo lex in tabulis lapideis conſcripta eſt, timor incuſſus eſt eis, qui gratiam nondum intelligebant, ut de ſua infirmitate atque peccatis per legem convincerentur, & lex illis fieret pædagogus, à quo perducerentur ad gratiam, quæ eſt in fide Jeſu Chriſti*. Et rurſum idem alibi: *Dicet aliquis, Alius eſt ſpiritus ſervitutis, alius ſpiritus libertatis. Si alius eſſet, non diceret Apoſtolus,* Iterum. *Idem ergo ſpiritus, ſed in tabulis lapideis* Serm. 13. De verbis Apoſt c. 13. Apoſt. c. 13. *in timore; in tabulis cordis, in dilectione*. Et quid apertius illo Iſajæ loco, ubi memoratur, *Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & ſpiritus timoris Domini*. Quod nimirum, ut Paulus ait, unus Spiritus ſit, qui operetur hæc omnia, & diſtribuat ſingulis prout vult.

Præterea initium ſapientiæ & juſtitiæ à timore repetendum eſt, at præter Chriſti gratiam ecquod non augmentum tantùm, ſed vel initium cuiquam ſalutis? Auguſtinus idem: *Rariſſimè accidit, immo vero nunquam, ut quiſquam veniat, volens fieri Chri-* L. de Catech. rud. c. 5 *ſtianus, qui non ſit aliquo Dei timore percuſſus*. Et alibi: *Niſi timore incipiat homo Deum colere, non perveniet ad amorem*. Et rurſum: In Pſ. 149. Tract. 9. In Joan. *Si nullus timor, non eſt qua intret charitas, &c. Timor ideo intravit, ut introduceret charitatem, &c. Timor locum præparat charitati, &c.* Quis porro ad nomen Chriſto dandum incitatur, niſi qui audit à Patre, niſi Pater traxerit eum, niſi Chriſtus ipſe eum trahat, qui exaltatus à terra, omnia traxit ad ſeipſum? Si ergo timore primùm trahitur, à Chriſto timor iſte & à Patre cœlitus inſeritur. Item ſi timore incipit homo Deum colere, hoc divini cultus exordium, Deo utique ipſi accepto ferendum eſt. Denique locum timor præparat charitati, at Chriſtus via ad ſemetipſum ipſe eſt, nec enim vita tantùm eſt, ſed & via ad vitam: ut ad illum, niſi per illum non veniatur.

Adde quod timor ab Auguſtino Scripturas interpretante, prædicatur ſubinde, bonus, utilis, ſaluberrimus. At omne bonum, deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum: omne bonum ab incommutabili bono; ſed omne bonum ad ſempiternam ſalutem utcumque conducibile, à Chriſti nobis ſanguine ſcaturit, quia non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat nos ſalvos fieri. *Severitate* De Catech. rud. c. 5. *Dei corda mortalium ſaluberrimo timore quatiuntur*. An verò non ſalubre tantùm, ſed & ſaluberrimum aliquid eſt, quod ex aliis quàm ex Salvatoris fontibus in nos dimanet? Ita quod nefas, Servatoris nomen Chriſto ſin minus abrogaretur, certè magna ex parte detereretur. Ad hæc non tantùm timore ad Chriſtum adducitur, quiſquis ab ejus fide alienus & prophanus adhuc extitit: ſed & fideles ab anteactæ vitæ contaminationibus reſipiſcentes, non alio ferè quàm timoris vinculo ferreo ad illum primò pertrahuntur. Si ergo viribus liberi arbitrii, ſi amori ſui inſano, ſi ut ſummum generali cuidam providentiæ Dei imputatur iſte timor, nec à Chriſti ſanguine hauritur, ſalutis noſtræ procuratæ gloria non mediocri Chriſtus fraudatur. Auguſtinus nec ipſum Paulum Apoſtolum niſi timore domitum autumat, ad charitatem profeciſſe: *Quem major timor compulit ad charitatem, ejus perfecta charitas foras miſit timorem.* Et alibi univerſim ad Fideles: *Noli timere pœnam, ſed ama juſtitiam. Nondum potes amare juſtitiam, time vel pœnam, ut pervenias ad amandam juſtitiam.* Et idem alibi: *Fac, fac, vel timore pœnæ, ſi nondum potes amore juſtitiæ.* Hæc ſalutis exordia de ſuo non habet homo, qui de ſuo non habet niſi peccatum: qui ſibi non eſt, niſi dux in præceps.

Epiſt. 50.

XIV. Itaque per timorem: ut per ſui quoddam initium, ſeſe olim prærogabat Chriſtus.

Quibus ergo legem, quibus timorem, quibus pædagogum Chriſtus, quibus ſalutis initia, & ad charitatem perfectamque juſtitiam neceſſarias præparationes largiebatur, illis utique non ſe negabat, illos jam ſuo irrorabat ſanguine, illis gratiam ſuam prærogabat, non tam largè quàm nunc, ſed pro modulo illius ætatis hominum, & infantiæ ſpiritali ſufficientem. Erat quippe ipſa lex, erat timor lege incuſſus, erat ſpiritus timoris Domini, erat timor bonus, utilis, ſaluberrimus, erat timor non foriſecus tantùm intentatus, ſed intus incuſſus, & inſpiratus, ideoque ſpiritus Domini & ſpiritus timoris dictus, erat hic inquam timor auxilium idoneum & huic generis humani ætati religiosè degendæ planè ſufficiens. Non ea erat Chriſti gratia palmaris, & præcellentiſſima, non ſapientiæ & juſtitiæ copia exuberans, qua ipſa Chriſti incarnatio & adventus ſcatere largiſſimè atque juventam quandam Eccleſiæ inundare debebat: ſed pueritiæ ad juventam properanti, nondum pertingenti, ad ubertatem ſapientiæ & juſtitiæ progredienti, nondum progreſſæ, opportuna erant & omnino ſufficientia illa timoris auxilia. Et qui id inficiatus fuerit, perinde erret, ac ſi eos qui nunc timore divino perculſi à peccatis abſtinent, & perfectiori ſe gratiæ juſtitiæque percipiendæ purgant, neget hoc quidquid eſt virium, à Chriſti meritis mendicare. Nempè non ea tantùm Chriſti gratia eſt, quæ pleniſſima & largiſſima fluit: ſed ut ad hanc perveniatur, obſcuri quidam & exiliores rivuli, vel etiam ſtillulæ & rores corrivandi ſunt. Paulo certè Apoſtolo cùm timorem Chriſtus ipſe præſens incutiebat, & ita in cor ejus charitati ſuæ iter aperiebat, non cumulum tantùm, ſed & primordium hujus beneficii de ſanguine ſui lateris profundebat.

XV. Cùm timor ſit Dei donum, quomodo juſtitia ex timore dicatur eſſe hominis, non Dei.

Quod autem in Pauli verba jurare addictus Auguſtinus, juſtitiam quæ ex lege ac timore pœnæ eſt, non Dei, ſed noſtram creberrimè vocitet juſtitiam, nihil id quidem officit, quo minùs timor divinæ gratiæ ſit adſignandus. Ita enim & Apoſtolus & Auguſtinus non tam ex ſua, quàm ex ſuperbientium adhuc Judæorum ſententia loquebantur. Judæi enim *juſtitiam ſuam quæ ex lege eſt, volentes conſtituere*, juſtitiæ Dei non erant ſubjecti. Suam ergo illi juſtitiam volebant conſtituere: hæc eorum erat ſententia, ſuperbiæ & mendacii palam rea. Nam & hæc qualiſcumque pręlibatio juſtitiæ, hęc abſtinentia à malo, hęc malorum operum magis quàm deſideriorum deſuetudo, divino & ipſa adjutorio accepta erat referenda. *Quamvis multi quod imperat lex, facere videantur, timore pœnæ, non amore juſtitiæ, quam dicit Apoſtolus juſtitiam ſuam quæ ex lege eſt, tanquam ſit imperata, non data. Si autem data eſt, non dicitur juſtitia noſtra, ſed Dei, quia ſic fit noſtra, ut ſit nobis ex Deo.* Non ait non datam, ſed tanquam imperatam, non datam: nempe ex eorum ſenſu qui ſibi videntur ſuis viribus facere quod lex imperat. Unde rurſum Auguſtinus: *Lege Dei propoſita, quiſquis tumuerit, & ſuis viribus eam implere ſe poſſe putaverit, & fecerit quod lex jubet, non amando juſtitiam, ſed timendo pœnam, fuit quidem ſecundùm juſtitiam quæ ex lege eſt, homo ſine querela, &c.* Vides ut ſenſum exprimat ferocientis Judęi, qui ſuis viribus legem implere ſe poſſe fidit. Amant enim homines Dei dona, tanquam ſua & à ſe ſibi procreata venditare.

L. de grat. Chriſt. c. 13

Serm. 15. De Verbis Apoſt. c. 6.

XVI. De eodem.

Iterum poteſt juſtitia ex lege & timore profecta, hominis magis quàm Dei dici, quod per eam ſibi magis homo conſulat, ſui amore implicatus adhuc hęreat, in Dei cauſa & amore adhuc hebeſcat. Itaque hominis eſt, quia ad Deum nequedum perfectè arrecta eſt. Sed id ipſum tamen Dei donum & Chriſti gratiæ munus eſt, quòd homo foris ſparſus, ſemet in ſe primùm colligit, & ita gradatim à ſe in Deum poterit tandem aliquando eluctari. Nec enim ſe Deo reddet homo, niſi ſe priùs in ſemet ab externis in quæ peregrinatur avocamentis recipiat. *Non furatur, non adulterat, non dicit falſum teſtimonium, non facit homicidium, non concupiſcit rem proximi ſui. Poteſt hoc, poteſt fortaſſis. Unde? Timore pœnæ. Quanquam qui timore pœnæ non concupiſcit, puto quia concupiſcit, &c. Si talis es, adhuc juſtitia tua eſt: qua juſtitia tibi conſulis, ne torquearis. Quid magnum eſt, pœnam timere? Quis enim non timet? Quis latro, quis ſceleratus, quis nefarius?* Attende qua de cauſa, hominis juſtitiam dicat, quæ timore conſtat, nempe quia homo ſibi conſulit, ne torqueatur.

Serm. 15. De Verbis Apoſt. c. 6.

XVII. De eodem rurſus.

Iterum poteſt juſtitia hominis magis quàm Dei dici, ea quæ uno timore ſervili conciliatur, quòd tenuis adeo & obſcura ſit, præ ea cujus ſpecialiter largitor eſt Chriſtus, cùm charitatem inſpirat, ut homini magis quàm *Deo* ſit adſcribenda. Ita enim puerorum conatus imbelles etſi nonnullo juvamine aliunde fulciantur, ipſorum tamen infirmitati non ægrè tribuuntur, nec magnopere de iis ſibi vindicandis laborat magiſter, qui illos ſibi pręparat. Sed omnino ita neceſſarium erat eos adoriri & elidere, qui legis juſtitiæ & timoris diſciplinæ ita acquieſcebant, ut Chriſti fidem, ut juſtitiæ perfectioris ſpem, ut charitatis divinæ ubertatem refellerent & ſuggillarent. Hujuſmodi enim erant ad quos Paulus, ad quos Auguſtinus pertonabat, legiſque imbecillitatem, & non timoris quidem, ſed conjuncta tamen timori dedecora denudabat. Quod enim ubi timore ſolo lex implebatur, *coram Deo non erat in voluntate, quod coram hominibus apparebat in opere: potiuſque ex illo rei tenebantur, quod eos noverat malle, ſi fieri poſſet impune, committere*: item quod *potuit eſſe intus in affectionibus pravis prævaricator legis, & tamen conſpicua opera legis implere, vel timore hominum, vel ipſius Dei, ſed pœnæ formidine, non dilectione & delectatione juſtitiæ:* quod id genus alia tanquam occulta dedecoris, & penitiores ægritudinis fibras in lucem proferat Auguſtinus, non hæc in timoris, ſed in ſuperbiæ ſuggillationem pertinent, quam timor non omnino extruſerat. Sed ita traduci decebat eos, qui de ſolo timore, tanquam de plena ſanitate inſaniſſimè ſibi blandiebantur. His enim conducebat oſtendi quanta cupiditatum flamma adhuc æſtuaret, timore tanquem cinere doloſo diſſimulata magis, quàm extincta. Quanquam enim timor cœperit ſanare, non tamen perſanavit. Laudabilis itaque timor eſt, & ad initia juſtitiæ & ſanitatis ſufficiens, ſed pręfocandis clandeſtinis deſideriis & concupiſcentiis omnibus planè impar; nec id mirum, cùm nec charitas Chriſti & juſtitia hujus vitæ omnes hos igniculos valeat conſopire. Ut ergo juſtitia charitatis, qua per Chriſtum hìc juſtificamur, donum Dei eſt ampliſſimum, etſi fomites cupiditatum non extinguat: ita & donum erat Dei, Chriſtique ſanguine conſ-

L. de ſpir. & lit. c. 8.

L. 1. ad Bonif. c. 9.

tabat timor, quanquam radices altiſſimas cupiditatum non ꝛevelleret omninò.

XIX. Rursùs quod timor gehennæ Dei ſit donum, & gratia Chriſti initialis.

Sed ut inviƈtiùs conſtet timorem illum ſervilem Dei donis & Chriſti gratiis annumerandum fuiſſe, ne eos tantùm ſpeƈtemus, qui tanti muneris pulchritudinem, vel contumacia, vel ſuperbia ſua fœdabant. Alios intueamur, qui imbecillitatem ſuam experti, omne ſalutis præſidium in cœleſti adjutorio ſibi ſitum eſſe profitebantur, nec tamen tanto gratiæ ubere perfundebantur, ut ad perfeƈtam aſſurgerent charitatem. His ſanè timor adhuc incumbebat, non jam venditator ſuarum virium, ſed superni adjutorii poſtulans incrementum. In hoc gradu ſunt complures hodie & quotidie, qui revera ſub lege ſunt, etſi tempore novi Teſtamenti, quos ſolus timor ad præcepta urget, nec tamen ſuis quidquam imputant conatibus, ſed ad charitatem puramque juſtitiam inſtrenuè quidem, & tepidè, ſed tamen ſuſpirant & connituntur. Dum in veſtibulo charitatis ſub pædagogo timore, vel ſingulus quiſque, vel genus humanum ſpiritalem ſuam exerit pueritiam, & ad juvenile robur decuſque aſpirat, & nondum tamen attingit, oro te, nonne timor iſte Dei donum eſt? Nonne Chriſti ſanguinis pretium eſt? Nonne Chriſti morti accepto ferendum eſt? Quibus ergo lex & timor exprimebat confeſſionem, humilitatem, & liberatoris deſiderium vehemens, illis non ſtatim Chriſtus, aut cumulata aderat juſtitia, erant illi adhuc ſub lege; ſed quis illos neget gratiis Chriſti illi ætati ſufficientibus non fruſtratos fuiſſe?

XX. Sufficientia ad ſalutem auxilia per Chriſtum ſemper affuere, & ſingulis & univerſis ſed cuique ſpiritali ætati accommodata. Sic nuſquam Chriſtus defuit.

Illi ætati ſufficientes conſultò dixi gratias, quòd non de ſingulis, ſed de univerſis diſſeramus; aut ſi de ſingulis, non totam eorum vitam, ſed id tantùm attendamus tempus, quo eam ætatem pergunt, quæ pueritia ſpiritalis vocitatur. Ut enim ſingulis hominibus dum in primis merent incipientium caſtris, & rudimenta pietatis adhuc ponunt, non deeſt gratia Chriſti ſufficiens, ſi ſalubri concutiantur timore, eoque intra præceptorum Dei obedientiam coerceantur, & paulatim deſueſcant à vitiis prioribus, & carnalium delectationum longam potent oblivionem, & ita bibendæ dulcedine charitatis ſeſe comparent: Ita univerſo generi humano, ad juſtitiæ robuſtam quandam juventam nondum provecto, ſed proficienti, ſuppetebant utique opportuna & penitus ſufficientia auxilia, cùm & forinſecus intentabatur & intrinſecus inſpirabatur ſpiritus timoris Domini, quo intra officii cancellos ita contineretur, ut vel præcepta impleret, vel ſicubi non poſſet, humili confeſſione adjutorium ſupernum invocaret. Quod autem tum ſinguli, tum univerſi quandiu in hoc gradu ſtant, ſub lege, nondum ſub gratia eſſe dictitantur, perſpicuum eſt gratiam hîc nuncupari illam ſingularem & præcellentem, qua inviƈtè vitium debellatur, & juſtificatio infunditur. Alioqui enim qui repugnant vitiis, qui deſueſcunt à vitiis, qui timore præceptis ſerviunt, qui incipiunt Deum colere antè timore, ut poſſint poſteà & amore, qui proficiunt, hi utique ſub gratia ſunt ſaltem aliquali. Porrò quod genus humanum aliquandiu ſub lege, nondum ſub gratia fuerit, inde vix, aut nec vix effici poteſt, ulli penitus homini privatim idonea ad abſolutam juſtitiam auxilia defuiſſe. Nam ut genus humanum, ita ſingulus quiſque ad eam potuit ætatem promoveri, cui ea ſunt præſto auxilia.

CAPUT IV.

Temporalibus priùs Dei beneficiis ineſcandam fuiſſe humani generis pueritiam, quàm æternis juventa ejus cumularetur. Temporalia æternorum umbris & figuris honeſtanda fuiſſe.

I. Ad temporalia lapſus homo, per temporalia ad æterna revocandus erat. Ita temporalibus legis promiſſionibus illigata erat Chriſti temporalium myſteriorũ imago, ad æterna nos retorquens.

Aptum eſt, ut vides, nexumque ſuperioribus argumentum hujus capitis. Nam legi, pueritiæ, timori temporalia congruunt, ſicut charitati & ſapientiæ politiori æterna. Et illud quidem jam in confeſſo eſt, & omnibus præjudicatum, humanæ naturæ, ſaltem in inferiora per peccatum revolutæ, revocandum eſſe gradum per ætatum & profectuum intervalla, non uno impetu atque uno temporis puncto ſummum ſapientiæ & ſanctitudinis apicem invadendum. Rimandi ſunt ergo gradus & explorandi profectuum ſpiritualium, ut per eos homo provehatur, non præcipitetur. At in divinorum incuriam, & in temporalium cæcam effrænemque libidinem homini prolapſo, is erat primus reſipiſcentiæ gradus optandus, ut hæc ipſa temporalia in Dei cenſu & nutu eſſe intelligeret, ab eo promerenda, illi accepta referenda. Ita enim ad Deum reflecteret ſe homo carnalis, Deo ſubeſſe aſſueſceret, ab eo pendere, ſpem & præſidium in eo ſuum locare, & aliquando majora & potiora his, Deoque digniora, æterna videlicet bona expectare & exorare ſe poſſe confideret. Hoc planè fuit teſtamentum vetus, hic ejus ſcopus, hæc primis humanæ naturæ ad meliora reſpirantis profectibus tempeſtiva medicina. Si roges autem, quid hæc ad Chriſtum? In promptu eſt, temporalia æternorum ſimulacra eſſe. Nam quandiu immergitur animus in corporalia, nullo ad ſuperna nutu, nulloque niſu ſe ſurgens, ab æternorum memoria longiùs longiuſque evagatur. At ubi aliquo ſurſum vinculo ſuſpenſus & Dei memor, temporalibus innatat, jam penè ſupernatat, & non poteſt non aliquos æternorum bonorum fulgores ab is imis, ſed ſummorum tamen veſtigiis, reſilientes excipere, quibus ad æternitatis deſiderium ſtimuletur. Ita ergo teſtamento veteri illigatum erat novum, quia temporalibus Dei donis non poterant non adumbrari & reſpondere æterna, & corporalibus ſpiritalia, atque adeò Chriſtus ipſe, qui æternitas, qui veritas, qui ſpiritalis & æterna felicitas eſt. Sed ut expreſſior eſſet Chriſti, id eſt, ſpiritalis juſtitiæ & felicitatis imago, totam ejus diſpenſationem futuram, à temporalibus ad æterna nos per temporalia ſua geſta novaturam, in illa temporalis veteris teſtamenti adminiſtratione per umbras & figuras creberrimas expinxerat Deus. Ut nimirùm quicumque in Deum ſuſpenſi, ab ejus nutu penduli temporalia illa bona perciperent, ſuperſcriptos his Dei quoſdam nutus, & mutos hortatus adverterent, quibus de meliori felicitate per Mediatorem impetranda admonebantur. Atque ut nequid divini præſidii deſideraretur, turbæ populorum tanquam puerorum promiſcuæ interſerebantur Prophetæ & adultioris ſapientiæ aliquanti, qui clanculùm æternorum intelligentiæ & charitatis igniculos ſpargerent. Auguſtinus: *Volens itaque Deus oſtendere etiam terrenam temporalemque felicitatem ſuum donum eſſe, nec aliunde niſi ab ipſo ſperari oportere, prioribus ſæculi temporibus diſpenſandum judicavit teſtamentum vetus, quod pertineret ad hominem veterem, à quo iſta vita neceſſe eſt incipiat. Sed illæ felicitates Patrum, Dei beneficio conceſſæ prædicantur, quamvis ad iſtam vitam tranſitoriam pertinentes. Illa quippe terrena munera in manifeſto promittebantur & tribuebantur: in occulto autem illis omnibus rebus novum teſtamentum figuratè prænunciabatur, & capiebatur intelligentia* Epiſt. 120. cap. 2.

paucorum, quos eadem gratia prophetico munere dignos fecerat. Diſpenſabant ergo illi Sancti pro congruentia temporis teſtamentum vetus, pertinebant verò ad teſtamentum novum. Nam & quando temporalem felicitatem agebant, æternam veram & præferendam intelligebant; & iſtam miniſtrabant in myſterio, ut illam conſequerentur in præmio. Et ſi aliquando patiebantur adverſa, ad hoc patiebantur, ut evidentiſſimo divino adjutorio liberati, glorificarent Deum bonorum omnium largitorem, non ſolum ſempiternorum, quæ piè ſperabant, verùm etiam temporalium, quæ prophetice gubernabant. Hominis in terrena lapſi hæc erat prima ſalutis ſpes, ſi terrenorum etiam dominatorem diſpenſatoremque Deum eſſe perſuaderetur. Hæc eſt prima naturæ lapſæ reparatio, hæc ergo Chriſti reparationis prima affulgeſcentia, hæc ejus ſanguinis prima gratia, ut naturæ author agnoſceretur.

II. Deum temporalis felicitatis largitorem ſuſpicere, ut quædam jam præparatio eſt ad æternitatis ſpem & charitatem ita quædam eſt Chriſti beneficiorum initiatio.

Terrenæ felicitatis amator ſectatorque perditiſſimus, jam hinc ab illo emergere incipit baratro, cùm vel illius felicitatis arbitrum authoremque Deum verum ſuſpicit: jam hinc ergo æſtimanda ſunt ſalutis ejus auſpicia, jam tum numeranda veritatis ſeu Chriſti in ejus animo naſcentis & prima æternæ ſalutis fundamenta jacientis initia. Si qui autem terrenis uſque adeò inhærerent, ut Deum hæc adminiſtrantem & per hæc ulteriùs ad æterna provocantem mirari ac venerari faſtidirent, ſua nimirùm culpa hi peribant. Nam alii quidam, tametſi pauciores in terrena hac felicitate forinſecus miniſtranda, intelligibilia intus & æterna bona toto pectore meditabantur, & præmatura ſpe jam præſumebant.

L. qq. ſuper Num. c. 33.

Idem itaque in utroque teſtamento Chriſtus, eadem æternorum bonorum charitas & felicitas, ibi operticùs, hìc apertiùs: illic obſcuriùs, hìc elucidatiùs: illic ſub temporalium velo, hìc penè ſine velo. Auguſtinus, *Eadem quippe ſunt in veteri & in novo: ibi obumbrata, hìc revelata; ibi præfigurata, hìc manifeſtata. Nam non ſolùm ſacramenta diverſa ſunt, verùm etiam promiſſa ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpiritale præmium occultè ſignificetur: hìc autem manifeſtiſſimè ſpiritualia promittuntur & æterna. Temporalium autem bonorum atque carnalium, & ſpiritualium atque æternorum, quæ clarior certiorque diſtinctio eſt, quàm paſſio Domini noſtri Jeſu Chriſti? in cujus morte ſatis conſtitit, non ita terrenam tranſitoriamque felicitatem à Domino Deo pro magno munere prædicandam & optandam. Quandoquidem in unigenito Filio ſuo, quem tanta illa perpeti voluit, longè aliud à ſe peti expectarique oportere apertiſſima diſtinctione declaravit.*

III. Eadem ſunt in utroque teſtamento: utrobique æterna veritas & charitas Chriſtus, ſed hìc patens, illic latens ſub temporaliũ involucro, carnalibus accommodato.

Eadem ergo ſi ſunt in utroque teſtamento, quis querelarum jam locus? Eadem utrobique ſonant æternæ veritatis oracula, charitatis hortamenta, quid ergo illorum vicem dolemus? At, inquies, quæ nunc revelata patent, tunc obumbrata latebant: aſſentior equidem, ſed ne attendas tantum, quod figurarum velo; attende etiam quod cupiditatum fumo illa tum obumbrabantur: & nunc non tam figurarum explanatione, quàm cupiditatum ſerenatione & charitatis illuminatione pateſcunt. Argumento eſt quod vel tum ſi qui à terrenis voluptatibus expeditiores erant, ii in illa opacitate umbrarum æternam veritatem Chriſtum intuebantur & oſculabantur; & nunc ſi quos carnis æſtus adhuc obnubilat, ii in lumine Euangelii inanes umbras & temporales quiſquilias vident & incaſſum prehenſant. Ergo velantur & revelantur arcana ſapientiæ pro ſua cuique fumigantium cupiditatum vel obtenebratione, vel ſerenatione. Si autem prætendere vela aliqua ſacramentorum & figurarum Deus videatur, conſulit hominibus, dum cæcutientibus obumbrat ea, quibus præſtricti magis excæcarentur, & perſpicacibus revelat, quibus vegetati recreentur. Humano igitur generi Chriſtum jam tum Deus repræſentabat, ſed illum ſibi obnubilabat infantia & adoleſcentia hominum, tenebroſis libidinibus adhuc ebulliens, Deumque cogebat intolerabili ſuo fulgori umbratica quædam temperamenta circumiicere. Prodeſt enim ea diſſimulari integumento aliquo, quæ nudata conculcarentur, non ſine conculcantis pernicie. Inſaniebant homines terrenarum libidinum veſania. Perſuaderi poterat illis, has delicias à vero Deo donari, non ab homine, non ab idolo. Spernendas autem omninò, & abiiciendas, pro illius ætatis hebetudine perſuaderi non poterat. Nihil ergo conducibilius fuit, quàm ea ſacra illis concinnari, quibus terrena felicitas à Deo petenda palam prædicaretur, omnino faſtidienda clam inſinuaretur, ut illud tenentibus, hoc quoque ſenſim adhæreret.

IV. Etiam liber naturæ, ſeu orbis univerſi hiſtoria, carnalibus temporalem, ſpiritalibus æternam felicitatem à Deo eſſe promulgat, & quod ſpiritalibus, idem carnalibus occinit, ſed ſurdis canit.

Et totus hic orbis corporeis ſenſibus noſtris undique obvius, undique irruens, aliud carnalibus, aliud ſpiritalibus concionatur. Carnalibus enim & à carnis fœculentia aliquantulùm emergere enitentibus, & Deum eſſe, & naturæ totius opificem eſſe, & ab ejus largitate terrenas opes blanditiaſque omnes promerendas eſſe perſuadet. At ſpiritalibus prætereà inſinuat hæc materialia non eſſe, niſi intelligibilium obſoleta imitamenta, & temporalia æternorum, mutabilia immutabilium: his innitendum, ad illa connitendum: his umbram, illis veritatem; his ludibria ſenſuum, illis germanam animi felicitatem contineri. Carnalibus ergo liber iſte naturæ velatus eſt, ſpiritalibus revelatus, is tamen utriſque, non alia magis quàm ſuarum cuique cupiditatum tempeſtate obſcuratus, aut enubilatus tranquillitate. Non aliter Scripturæ codex, non aliter generis humani & orbis à Deo adminiſtrati regimen ſingulos convenit, *ſingulos alloquitur*, pro intimo cujuſque affectu: incipientibus exordia pietatis dictat, temporalium uſum temperare & ad Deum authorem reflectere: proficientibus altiora inſpirat decreta, de æternorum veritate ambienda, & temporalium omnium contemptu emercanda: porrò quæ proficientibus inſuſurrat, eadem & incipientibus ſuſurrat, ſed ſurdis canit auribus, ideoque tacere exiſtimatur, cùm non taceat, ſed minùs exaudiatur. Atque ut videas quàm non ſuſurrarentur, ſed intonarentur etiam validiſſimè carnali populo æternitatis oracula, adverte quàm frequenter oculis ſubiicerentur, & pii miſeriis temporalibus conflictati, & impii terrenis bonis circumfluentes. Sed ad hæc illa adhuc ætas obſurdeſcebat. Auguſtinus: *Et ideò regna terrena & bonis ab illo dantur, & malis: ne ejus cultores adhuc in provectu animi parvuli, hæc ab eo munera quaſi magnum aliquid concupiſcant. Et hoc eſt ſacramentum veteris Teſtamenti, ubi occultum erat novum, quod illic promiſſa & dona terrena ſunt, intelligentibus & tunc ſpiritalibus, quamvis nondum in manifeſtatione prædicantibus, & quæ illis temporalibus rebus ſignificaretur æternitas, & in quibus Dei donis eſſet vera felicitas.* Et præclarè rurſum: *Nam perductus eſt populus ad patriam promiſſionis. Nunquid ſemper ſtaturam? Si hoc eſſet, non eſſet figura, ſed res. Quia verò figura erat, ad temporale quiddam perductus eſt ille populus. Si ad temporale quiddam perductus eſt, oportebat ut deficeret, & defectu ſuo cogeretur quærere, quod nunquam deficeret. Synagoga ergo, id eſt, qui Deum ibi piè colebant, ſed tamen propter terrenas res, id eſt, propter iſta præſentia. Sunt enim impii qui præſentium rerum bona à dæmonibus quærunt. Hic autem populus ideò meliùs erat gentibus, quod quamvis præſentia bona & temporalia, tamen ab uno Deo quærebat, qui eſt creator omnium & ſpiritualium & corporalium, &c.* Ad Deum ergo populus iſte carni mancipatus retorquebatur, hoc primùm facillimo vinculo, ſuarum ſcilicet cupiditatum, quas niſi Dei nutu terrenis bonis ſatiari non poſſe

Civit. lib. [illegible] c. [illegible]

In Pſ. 7

admonebatur. Sed hinc rurſum illiciebatur ad ulteriora, ad ſpiritalia, fuga ſcilicet temporalium quibus inhiabat. Temporalia enim cùm eſſent, nec ſtare, nec conſtare poterant. Aderat ergo tota Chriſti diſciplina, aderat medicina pleniſſima, cùm temporali felicitate præſente, ad Deum ejus authorem invitabantur, & eadem dilabente, ad Deum æternorum bonorum principem incitabantur; ſed carnales priùs illam, nonniſi ſeriùs iſtam curationis ſuæ partem capiebant. Hic porrò ſtatus eſt, hæc natura totius rerum temporalium univerſitatis. Temporalis enim pulcritudo blanditur, ut ad Deum opificem ſuſpiciamus; ſed ejuſdem fugacitas vellicat, ut ad æterna ſuſpiremus. Ibidem paulò pòſt: *Poſteà verò populus iſte intellexit, quid eum admoneret Deus quærere, cùm iſta temporalia ſubtraheret ſervis ſuis, & donaret ea inimicis ſuis, blaſphemis, impiis; admonitus intellexit, quia præ omnibus quæ dat Deus & bonis & malis, & aliquando aufert & bonis & malis, præ omnibus ſervat aliquid bonis. Quid eſt, Servat aliquid bonis, quid illis ſervat? Seipſum.*

V.
Per temporalia ad Deum illectis, eadem temporalia ſubtrahebantur, ut ęterna amare & quærere compellerentur.

Uſque adeò autem implicata erat, uſque adeò explicabat ſe & emicabat in veteri Teſtamento æternitas veritatis & charitatis & totus Chriſtus, ut niſi huc ſe converterent, nec in illa poſſent conſiſtere carnali Synagoga. Ubi enim terrena bona quibus inhiabant, & ſibi ſubtrahi, aut ſuffugere, & idolorum cultoribus copioſiùs affluere conſpicabantur, niſi ad Chriſti ſpem ſempiternam & æternitatis felicitatem confugerent, animumque & vota ſua converterent, neceſſe utique erat, ut ad idola delaberentur. Sine Chriſto ergo illud temporale teſtamentum non conſiſtebat. Auguſtinus: *Hortamur illos, ut filii ſint hominum, qui ſub tegmine alarum ejus ſperant, & miſericordiam illam deſiderant, quæ in cœlo eſt, & quæ annunciata eſt per nubes. Sed ſi non poſſunt adhuc, interim vel temporalia bona non deſiderent niſi ab uno Deo, & ſic in veteri Teſtamento ſerviant, ut ad novum perveniant. Nam & populus ille terrena bona deſideravit, regnum Jeruſalem, ſubjectionem inimicorum ſuorum, abundantiam fructuum, ſalutem propriam, ſalutem filiorum ſuorum. Talia deſiderabant, & talia accipiebant. Sub lege cuſtodiebantur. Deſiderabant à Deo bona quæ dat & jumentis, quia nondum ad illos venerat filius hominis, ut eſſent filii hominum. Tamen jam habebant nubes annunciantes filium hominis. Venerunt ad illos Prophetæ, annuntiaverunt Chriſtum, & erant ibi quidam qui intelligebant, & ſpem futuram habebant ut acciperent miſericordiam quæ in cœlo eſt. Erant ibi qui nonniſi carnalia deſiderabant & terrena, temporalemque felicitatem. Ipſis labebantur pedes ad facienda, vel adoranda idola. Quando enim illos admonebat & flagellabat in his omnibus quibus delectabantur, & auferebat ea, patiebantur famem, bella, peſtilentias, morbos, & convertebantur ad idola. Talia bona quæ pro magno à Deo deſiderare debebant, ab idolis deſiderabant, & dimittebant Deum. Attendebant enim ipſis bonis quæ quærebant, abundare impios & ſceleratos, & putabant ſe fruſtra Deum colere, quia non dabat mercedem terrenam.* Vides veteri Teſtamento uſque adeò novum inſertum & concatenatum fuiſſe, ut qui in hoc hebeſcerent, in illo ſtatim titubarent & corruerent. Vides Chriſtum & Evangelicam fidem non ita obſcurè, ut quidam ſuſpicantur, adumbratam tunc fuiſſe; ſed ſatis perſpicuè, quando nec ipſa litteræ temporalitas à Chriſti ſpe alienata conſtare poterat. Vides id Teſtamenti utriuſque libro, quod orbis ipſius & naturæ decurſu, peragi, ſed aliquantò evidentiùs.

In Pſ. 35.

Nam temporalium omnium fuga ſpontanea, jam Deum horum dominatorem intelligentes, admonet, æternorum etiam largitorem eſſe, & hæc potiùs ab illo captanda. Id ipſum manifeſtiùs duo teſtamenta vociferantur, cùm Deus Hebræis olim temporalia quæ promiſerat, ſubtrahebat, ut ad æterna proliceret; cùm Prophetas ad hæc hortatores ſuggerebat; cùm poſteà in unigenito Filio Incarnato de temporalium contemptu & æternorum amore legem ſolemniorem, exemplum efficacius, auxilium invictius dedicavit. Ita ergo naturæ rerum, & ipſi humanæ rationi accommodatiſſima eſt hæc tota Dei per utrumque teſtamentum providentia; ſemper & ubique à temporalibus ad æterna, & ipſa temporalium voce, facundia, evidentia ad æterna nos proliciens; per Chriſtum ad Chriſtum nos ineſcans; per ſapientiæ & juſtitiæ temporalia involucra, quaſi per carnem quandam Verbi, & denique per ipſam carnem Verbi, ad Verbi æternitatem, & demum ad Verbi Patrem nos perducens.

VI.
Utcumque per rerum naturam, evidenriùs & efficaciùs per utrumque teſtamentum, à temporalibus ad æterna compellimur.

VII.
Ita & per carnē Chriſti ad Verbi æternitatē traiicimur. Pſ. 23.

Et ipſi enim incarnato Chriſto carnaliter primùm, inde ſpiritaliter inhæremus. Undique enim gradus pueritiæ & juventæ, ac ætatum diſcrimina & vices incrementorum diſcerni æquum eſt. Auguſtinus: *Hæc omnia ad terrenam felicitatem pertinent. Sed quare ipſa primò promitti oportebat? Quia non primò quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſteà inquit ſpiritale. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem ejus qui de cœlo eſt. Ad imaginem terreni pertinet vetus Teſtamentum, ad imaginem cœleſtis novum Teſtamentum. Sed ne quiſquam putaret ab alio factum eſſe hominem terrenum, ab alio cœleſtem: ideò Deus oſtendens ſe eſſe utriuſque creatorem, etiam utriuſque teſtamenti ſe eſſe voluit authorem: ut & terrena promitteret in veteri Teſtamento, & cœleſtia in novo Teſtamento. Sed tamdiu primus homo terrenus es, quandiu terrena ſapis.* Num tota hæc mundi fabrica non ſatis argutè Deum prædicabat omnium architectum & adminiſtratorem? Sed quia jam ad hanc mundanam eloquentiam occalleſcebant homines, id ipſum Deus diſertiùs per veteris Teſtamenti diſpenſationem voluit inculcare. Num temporalis creaturæ fluxus inhærentes ſibi & prehenſantes quaſi deſideriorum manus fallens aut diſcerpens, non ſatis apertè ad æterna intelligenda & diligenda reflectebat? Sed id ipſum per calamitates Judæis olim inflictas, & per ipſam Chriſti vitam mortemque efficaciùs nos Deus addocuit. Et quamvis utroque utrumque addoceat, qui utriuſque patientes ſunt; prima tamen quaſi elementa, Dei nempè ut temporaliũ largitoris culturam parvulis & carnalibus priùs & faciliùs perſuadet. Pergit ibidem: *Nunquid quoniam puero dantur puerilia quædam ludicra, quibus puerilis animus avocetur, proptereà grandeſcenti num non excutiuntur è manibus, ut aliquid jam utilius tractet, quod grandem decet? Verùm tamen tu ipſe dediſti filio tuo, & nuces parvulo, & codicem grandi. Non ergo, quia illa quaſi ludicra puerorum Deus per novum Teſtamentum excuſſit de manibus filiorum, ut aliquid utilius daret grandeſcentibus, proptereà priora illa non ipſe dediſſe putandus eſt.* Vides quàm neceſſariò indulgendum ſit aliquid tenellæ ætati. Miramur & quaſi inſolens ſtupemus interdum Teſtamentum vetus, & anxiè ferimus quòd non ſtatim Chriſtum cum gratia & Euangelio Deus emittere maturarit. Et tamen, ut notat Auguſtinus, id ipſum nos quotidie factitamus. Nam parvulis noſtris & carnalibus & ſpiritalibus, non ſtatim porrigimus ſublimioris ſapientiæ codices, non ſolidos cibos, ſed crepundia, ſed lac, atque fomenta eorum teneritudini coaptata. Hæc hominis natura, hoc decus noſtrum, hic modus eſt. Ita ſinguli regimur privatim, quin ergo & omnes univerſim? Num aliud omnes & univerſi, quàm homines ſumus? Num etiam univerſi mutabilitati non ſubjacemus? Num mutabilitatis flumini innatantibus conſuli providentiùs poteſt, quàm ut ipſo decurſu ſuo, & profectuum viciſſitudine ad æternitatis incommutabilitatem provehantur? Nonne & in Chriſto alii ſunt parvuli, quibus carnis & lactis blandimenta ſubminiſtrantur; alii adultiores, quibus caro non prodeſt quidquam, ſed ſpiritus eſt qui vivificat, & qui ne Chriſtum quidem ſecundùm carnem jam norunt? Sed de his poſteà. Pergit ſanctus Auguſtinus: *Denique omnia quæ Judæis promiſſa fuerant, ablata ſunt. Ubi eſt regnum eorum, ubi templum, ubi unctio, &c. Jam perdidit terrena, & nondum quærit cœleſtia. Inhærere ergo terrenis, quamvis ea Deus donet, non debet, &c. Nam ſi pro magno ea daret, malis ea non daret. Ideò autem ea voluit dare & malis, ut diſcant boni aliud ab eo quærere, quod non dat & malis, &c. Si illi inexcuſabiliter terrenis inhæſerunt, quibus ipſum novum Teſtamentum nondum fuerat revelatum, quanto inexcuſabiliùs terrena ſectantur, quibus jam promiſſa cœleſtia in novo Teſtamento revelata ſunt?* Inexcuſabiles etiam tum erant, qui terrenis inhærebant, etiam nondum revelato novo Teſtamento, quia lucem novi Teſtamenti ſua ipſis velabat atque offuſcabat cupiditas. Nam fugacitas ipſa temporalium nativa, crebra calamitatum quibus eos Deus erudiebat incurſatio, bonorum terrenorum plenior plerumque apud malos quàm apud bonos & ſecurior copia, adminiſtratio denique tota & orbis & ſynagogæ, contemni terrena, amari cœleſtia hortabatur, Chriſtum & Euangelium offerebat. Non deerat ergo Chriſtus ante ſuum adventum adventans; per ipſas cupiditatum blanditias, cupiditatum excidium indicens; per temporalium ærumnas æternitatis charitatem concilians, & litteræ vel creaturæ involucro, tanquam ſapientiæ intelligibilis prælusoria corporatione, Euangelicam prædicationem toto orbe perpetuans, & per omnes ætates propagans.

VIII. Ut timor, ita & amor carnalis ſub veteri Teſtamento ad Chriſtum præparabat ad charitatem, ad æternitatem ſed parvulis ita congruebat. Pſ. 18.

Et quàm conſentaneum erat, ut illi ætati quæ ſolo timoris fræno poterat circumagi & ad bonum agi, ſolo etiam temporalis felicitatis guſtu pietas rudis præformaretur? Nam affinia & conjuncta ſunt iſta, amor temporalium poſſidendorum, & amittendorum eorundem timor. Auguſtinus: *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Præceptum Domini lucidum ſine velamento carnalium obſervationum, illuminans hominis interioris aſpectum. Timor Domini caſtus, permanens in ſæculum ſæculi. Timor Domini, non ille ſub lege pœnalis, temporalia bona ſibi ſubtrahi perhorreſcens, quorum dilectione anima fornicatur: ſed caſtus, quo Eccleſia ſponſum ſuum quanto ardentiùs diligit, tantò diligentiùs cavet offendere: & ideò non foras mittit conſummata dilectio timorem hunc, ſed permanet in ſæculum ſæculi.* Quàm finitimus ergo eſt puerili ætati timor, tam cognata ei temporalium illecebrarum ſuavitas. Et id rurſus declarat Auguſtinus: *Cùm enim charitas legem impleat, prudentia verò carnis commoda temporalia conſectando, ſpiritali charitati adverſetur, quomodo poteſt legi Dei eſſe ſubjecta: id eſt, libenter atque obſequenter implere juſtitiam, eique non adverſari, quando etiam dum conatur, vincatur neceſſe eſt, ubi invenerit majus commodum temporale de iniquitate ſe poſſe conſequi, quàm ſi cuſtodiat æquitatem? Sicut enim prima hominis vita eſt ante legem, cùm nulla nequitia & malitia prohibetur, neque ulla ex parte pravis cupiditatibus reſiſtit, quia non eſt qui prohibeat: ſic ſecunda eſt ſub lege ante gratiam, quia prohibetur quidem, & conatur à peccato abſtinere ſe, ſed vincitur, quia nondum juſtitiam propter Deum & propter ipſam juſtitiam diligit, ſed eam ſibi vult ad conquirendum terrena ſervire. Itaque ubi viderit ex alia parte ipſam, ex alia commodum temporale, trahitur pondere temporalis cupiditatis, &c. Tertia eſt vita ſub gratia, quando nihil temporalis commodi juſtitiæ præponitur, quod niſi charitate ſpiritali, quam Dominus exemplo ſuo docuit & gratia donavit, fieri non poteſt.*

In expoſit. epiſt. ad Galat.

Ætati igitur illi crudæ & immaturæ, temporalium tanquam puerilium blandimentorum, vel amittendorum timor, vel fruendorum amor, aculeus erat idoneus, quo ſtimularentur ad juſtitiam, eique quantum illa ferebat ætas, id eſt pueriliter & inconſtanter adhæreſcerent. Puerorum eſt enim propria levitas & alternatio. Itaque juſtitiam non propter ſeipſam, ſed propter temporalia commoda ſectabantur, quocirca & ab illa deficiebant, ubi horum major copia aliunde affulgebat. Erat utique hæc pietatis mira imbecillitas, ſed gradus tamen moduſque, illi ætati accommodus, & ad ulteriora trajecturus.

IX. Amantibus juſtitiam non propter ſeipſam, ſed ob temporalia, nondum innoteſcit, nondum inhabitat juſtitia, Chriſtus, ſed jam alludit, jam proludit. Pſ. 118. Conc

Non erat autem è dignitate Chriſti, ut tum ad terras devolaret; ipſum enim decebat dedicatorem eſſe & principem ejus ætatis, qua juſtitia propter ſeipſam, ideoque conſtanter diligitur. Quid enim Chriſtus, quàm juſtitiæ ſempiternæ in animam, in mentem, in cor, in totum hominem & in intimas ejus medullas illapſio penitiſſima, & inexpugnabilis conglutinatio? At temporalia adhuc ſectantibus & eorum amore Deo famulantibus non inhabitat juſtitia, ſed foris alludit, & oſtendit ſe, allicitque ad ſe his tanquam crepundiis. Unde idem: *Propter mercedem terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur, neque faciebant; quia non ipſa, ſed aliud diligebant. Unde illa non erant opera volentium, ſed onera potiùs invitorum. Cùm verò ipſa mandata diliguntur ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, omnis præ ipſis mandatis terrena vilis eſt merces; nec ulla ex parte comparantur quæcumque alia hominis bona his bonis, quibus ipſe fit bonus homo.* Vides non illabi homini juſtitiam, non incarnari, quandiu terrena mercede pueriliter ineſcatur; ſed circumvolitare, ut ita dicam, & extrinſecùs ſeſe oſtendere. Et rurſus idem: *Illi etiam quicumque ibi erant, ſola quæ ibi Deus pollicetur, terrena promiſſa ſectantes, & quid pro novo Teſtamento ea ipſa ſignificent ignorantes, eorum adipiſcendorum amore, & amittendorum timore, Dei præcepta ſervabant; imo non ſervabant, ſed ſibi ſervare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, ſed terrena cupiditas, metuſque carnalis. Sic autem præcepta qui facit, proculdubio invitus facit, ac per hoc in animo non facit. Mavult enim omninò non facere, ſi ſecundùm ea quæ cupit aut metuit, permittatur impunè. Ac per hoc in ipſa voluntate intus eſt reus, ubi ipſe qui præcipit, inſpicit Deus.* Ab his ergo longè adhuc aberat juſtitia, procul ſapientia, & ad eos tamen adventabat; illis exerebat ſe, nondum inſerebat: admovebat ſibi, nondum conglutinabat; præparabat, nondum inhabitabat, nondum incarnabatur. Videbantur illi ſibi ſervare mandata, nec ſervabant, quia pueriliter ſervabant, non viriliter; ſerviliter, non liberaliter. Servabant utique quantum fluxæ & evanidæ ætati congruebat, non quantum ipſius juſtitiæ dignitati.

Ad Bonif. l.3.c.4.

X. Pueritiæ hominum, ut umbra juſtitiæ aderat, non perfecta juſtitia: ita & Chriſti umbra aderat, non Chriſtus.

Umbratica ergo erat eorum juſtitia, nondum veritas, unde & juſtitiæ ac ſapientiæ ſeu Chriſti umbris & figuris paſcebantur, nondum ſolido corpore. Et infrà: *Verùm hæc planè magna diſtantia eſt, quod faciunt iſta ſub lege poſiti, quos littera occidit, terrenam felicitatem vel cupiditate adipiſcendi, vel timore amittendi; & ideo non verè faciunt, quoniam carnalis cupiditas qua peccatum augetur, cupiditate alia non ſanatur.* Non vera illa juſtitia; ſed inchoata, & proluſio conatuſque potiùs juſtitiæ, quàm juſtitia; quamobrem & Chriſtus illis ſimulatus adumbratuſque exhibebatur, ac ſui quaſi periculum faciens, ſeque per umbras veri inſuefaciens verè aliquando cum hominibus congredi. Concinebant hæc omnia, cùm & temporalis felicitas æternæ imaginem ac ſponſionem: & carnalis juſtitia ſpiritalem, & Chriſti figura multiplex ejuſdem corporationis veritatem præcurreret præluderetque. Nequis autem ferat iniquiùs hanc moroſitatem, neu præfeſtinatò Chriſtum incarnari jubeat. Primævæ enim ætatis teneritudini niſi ſenſim & gradatim ſapientia inſtilletur, niſi lenocinantibus temporalium voluptatum illecebris, umbra potiùs juſtitiæ quàm vera juſtitia primùm inſpiretur, ſpes futuræ perfectionis non præmaturatur, ſed præfocatur. Unde ibidem: *Deinde quia Teſtamentum vetus pertinet ad hominem veterem, à quo neceſſe eſt hominem incipere, novum autem ad hominem novum, quo debet homo ex vetuſtate tranſire: ideò in illo ſunt promiſſa terrena, in iſto promiſſa cœleſtia: quia & hoc ad Dei miſericordiam pertinuit, ne quiſquam vel ipſam terrenam qualemcumque felicitatem niſi à Domino creatore univerſitatis putet cuiquam poſſe conferri. Sed ſi propter illam colatur Deus, ſervilis eſt cultus, pertinens ad filios ancillæ.*

XI. Quo temperamento ddbeat veteris teſtamẽti juſtitia nec plus æquo deprimi, nec plus equo extolli. Sed pro modo juſtitiæ non deerat Chriſti præſentia.

Neceſſarium eſt cumprimis & non incurioſè penſitandum hoc temperamentum, illuſtrando autem huic dogmati noſtro accommodatiſſimum. Ne juſtitiam eorum, qui ſub lege divinis obſequebantur mandatis, non alio tum quàm temporalium bonorum delinimento illecti, æquo plus vel extollamus, vel deprimamus. Erat enim illa puerilis adhuc & ſervilis, erat infirma & vacillans, erat umbratica & perſonata juſtitia, quæ non ipſius propter ſe juſtitiæ pulcritudinem, ſed illius umbras in temporali felicitate deſcriptas proſequebatur. Ideò ab Auguſtino extenuatur; imò illius juſtitiæ compos homo ab Auguſtino reus agitur, ut animo adhuc ad iniquitatem, ſi modò impunè liceat, propendens, & voluntaris in ima projectæ vulnera premens magis, quàm ſanans. At illa tamen juſtitia erat initialis, rudique ætati idonea; quæ ad Deum proficere incipiens, in umbris juſtitiæ ipſam aliquando juſtitiam propter ſe amplecti meditabatur; reatum ſin minùs tollens, at tollere incipiens: vulnera animæ non perſanans, ſed ſanare incipiens. Ergo illi juſtitiæ id evenit quod rerum optimarum initiis. Hæc enim & perſtringi ac vilipendi poſſunt, ſi in eis conquieſcens aliquis ad ulteriora excutere ſe & eniti pigritetur: & ſummoperè extolli, ſi niſus & induſtria ſeſe exerat, ut ad columen perveniatur. Nemo autem conqueri debet de cunctatione perfectioris juſtitiæ, quando viderit initia quædam ad eam jam ſurgere, & initia quidem; ſed tamen ad eam fervere. Quin etiam cenſetur jam adeſſe ſumma juſtitia, quando in ſuis initiis adeſt, quando concipitur, quando naſcitur, quando adoleſcit, etſi nondum juveneſcit. Itaque & Chriſtus ante legem, & ſub lege jam tum aderat, quia ſeminabatur, quia naſcebatur, quia initia & fundamenta ſummæ ſapientiæ jaciebantur & juſtitiæ, quia tantus vel tantillus aderat, quantus vel quantillus per illam ætatem & ſuam & noſtram adeſſe poterat. Et in ſua enim catne cùm naſci orbique illucere dignatus eſt, mortalitatis & mutabilitatis noſtræ vices ſubiit, exordia & progreſſiones excurrit, & in infantia etſi non eminebat, erat tamen ſumma virtus & ſapientia Patris. Ita & in humani generis infantia & pueritia jam inde à mundi exordio, ſapientia & juſtitia à Deo nobis factus creſcebat & confortabatur Chriſtus, & quanquam non tota ſeſe foris explicaret, inerat tamen vel in ſui procemiis maturitas & ſummus apex ſapientiæ. Quanquam enim veterem hominem Deo renaſcentem & repueraſcentem juſtitiæ omnes agerent extrinſecùs, & eam quaſi perſonam à Deo tum ſibi impoſitam ſuſtinerent: ſinguli tamen intus ſuccreſcere poterant ad maturum juventæ robur, & ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, quia nihil eis deficeret ejus gratiæ & charitatis perfectæ, quam ſua nobis morte Chriſtus accumulavit. Nam ſingulorum juventa ſpiritalis, dummodò latitaret, aut emicaret rariùs, nihil univerſali vel infantiæ, vel pueritiæ derogabat, quàm pulcrhritudo univerſitatis jubebat tum diſpenſari. Itaque extitere tunc Patriarchæ, Prophetæ, aliique non pauci, quos ætatem plenitudinis Chriſti aſſecutos intuſque defunctos eſſe nemo ambigit. Ex eo ergo quod tunc ſub lege, vel ante legem degeret genus humanum, non ex eo effici poteſt cuiquam defuiſſe interioris gratiæ Chriſti valida auxilia, quia poterant ſinguli privatim ſapientiæ & juſtitiæ Chriſti juventam vegetam latenter agitare, cùm patenter univerſim veteris hominis inter cunas reptantis & tardiùs ad divina proficientis partes actitarent.

XII. Accepto ferendi Chriſto ſunt omnes medicinę gradus quantùvis tenues: utputa ſi per temporalia vel mundi, vel legis ad Deum compellamur. L. 10. civit. cap. 14.

Sed cùm ex Auguſtino multa & penè nimis multa hactenùs prompſerimus, nihil aptius hoc uno loco: *Sicut autem unius hominis, ita humani generis, quod ad Dei providentiam pertinet, recta eruditio, per quoſdam articulos temporum, tanquam ætatum profecit acceſſibus, ut à temporalibus ad æterna capienda, & à viſibilibus ad inviſibilia ſurgeretur. Ita ſe ut etiam illo tempore quo viſibilia promittebantur divinitùs præmia, unus tantum colendus commendaretur Deus, ne mens humana vel pro ipſis terrenis vitæ tranſitoriæ beneficiis, cuiquam niſi vero animæ creatori ac Domino ſubderetur.* Et paulò pòſt: *Optimè igitur anima humana adhuc terrenis deſideriis infirma, ea ipſa quæ temporaliter exoptat bona infima atque terrena, vitæ huic tranſitoriæ neceſſaria, & præ illius vitæ ſempiternis beneficiis contemnenda, non tamen niſi ab uno Deo expectare conſuevit, ut ab illius cultu etiam in iſtorum deſiderio non recedat, ad quem contemptu eorum & ab eis averſione proveniat.* Quo uno textu diſceptata hactenùs omnia continentur, quæ ad duo ſumma capita reſtringimus à quibus reliqua apta nexaque ſunt. Nempè hanc eſſe rerum omnium viſibilium naturam, hanc legem, hanc Dei in iis condendis voluntatem, ut ab iis inviſibilium æternitas intellecta conſpiciatur. Itemque hunc eſſe animis in ima effuſis primum emerſionis & reſtaurationis gradum, ſi imis incumbant ut ad ſuperna reſurgant; ſi cupiditatibus ipſis ſuis ad finiendas cupiditates pertrahantur; ſi terrena quæ ſola ſapiunt, à Deo petere ita inſueſcant, ut Deo conſueſcant familiariùs; ab eoque divina ſapere atque amare tandem adducantur. Cùm ergo ea ſit natura rerum viſibilium à Deo inſtituta, ut ad inviſibilia alliciat, cùm nos præpoſterè viſibilium pulchritudine pellecti ab inviſibilibus defluxiſſemus; quando per viſibilia rursùs & terrena ad intelligibilia & æterna gradatim revocari cœpimus, tum cœpit reſtitui rerum natura, tum Chriſtus naturæ reparator orbi affulgere & aſpirare cœpit. Ergo ne ea quidem prima reſtitutio qualiſcumque niſi Chriſti ſanguine procurata eſt. Rurſum cùm primus ſit ad Deum acceſſus, quamquam nondum proximus, ſed ſatis longinquus, acceſſus tamen animæ ad Deum: cùm Dei antea immemor & terrenis deliciis immerſa, has ipſas à Deo fundi, & ab eo petendas eſſe adducitur & aſſentitur, & hic quoque ſalutis recuperatæ primus, vel recuperandæ progreſſus Chriſto incarnato impurandus eſt. Unde idem: *Benigna & paterna indulgentia hæc donat, quæ non vult remanere in filiis ſuis jam grandiuſculis, jam proficientibus. Donat ergo pueris nuces, quibus ſervat hæreditatem. Ludentibus & de quibuſdam ludicris ſe oblectantibus, cedit paterna pietas, ne deficiat ætatis infirmitas.* Hæc benigna indulgentia, & paterna pietas Dei, cùm ad æternam ſalutem deſitura ſit demum, Chriſti ſanguine utique conciliatur. At & humanum genus illo gradu ad Chriſtum aliquando ſuſcipiendum promovebatur à Deo, & ſingulis quibuſque plerumque prima ſpiritalis curationis auſpicia indidem ducuntur. *Dicimus ita eſſe iſta munera Dei, ut tamen ſint infima: & in comparatione ſalutaris*

Ser. III. de diverſ. c. I.

L. cont. Adimant, c. 18.

6

confeſſionis non ſolùm amittenda, ſed ultro etiam proiicienda: carnalibus tamen hæc amantibus, & nondum capientibus promiſſa cœleſtia, ne ab idolis & dæmonibus ita peterent, utiliter à Domino Deo eſſe pollicita. Avocari ab idolis & ad Deum verum reflecti, jam diluculum erat ſanitatis, quod à Chriſto medico irradiabatur. Et alibi eos idem exagitans qui æterna Deo, temporalia dæmonibus regenda, largiendaque aſſignabant: *Contra iſtam opinionem* In Pſ. 34. conc. *divina providentia vigilavit; ut oſtenderet Deus ad ſe pertinere iſta omnia, & in ſua poteſtate eſſe, non ſolùm æterna quæ in futurum promiſit, verùm etiam temporalia quæ in terra dat quibus voluerit, & quando voluerit opportunè, ſciens cui det, cui non det, tanquam medicus medicamenta, ſciens meliùs morbum ægroti, quàm ipſe ægrotus. Ut ergo Deus hoc oſtenderet, diſtribuit tempora veteris ac novi Teſtamenti. In veteri Teſtamento promiſſiones ſunt rerum terrenarum, in novo autem regni cœlorum*. En quàm apertè de arte & conſilio medicinæ hanc veteris etiam Teſtamenti diſpenſationem profectam eſſe docet. Et medicamenta utique appellari debent, quibus impietas idololatriæ profligabatur, aut prævertebatur. Religionis & ſanctimoniæ hoc caput, hoc fundamentum eſt, unum Deum profiteri, portenta ſpuriorum numinum execrari. Hæc via prima ſalutis. Non ergo cuiquam niſi per Chriſtum pandenda. Et rurſum: *Synagoga ergo, id eſt, qui Deum ibi colebant, ſed tamen propter terrenas res, propter iſta præſentia. Sunt enim impii qui præſentium rerum bona à dæmonibus quærunt*. Si illos Dei propter temporalia bona cultores, cum his impiis conferas eadem mendicantibus à ſuis idolis, jure meritò pios pronunciabis, ut Deo vero addictos, ut impietatis gentilitiæ puros, ut divinæ providentiæ devotos, ut Deo congredi & conſueſcere incipientes, ut ſua hac cum vero & æterno Deo familiaritate in verorum & æternorum bonorum guſtum & amorem procliviùs inclinandos, atque adeò ut ſempiternæ ſalutis jam prima limina prætergreſſos, non ſine Chriſti Salvatoris idonea opitulatione & his initiis ſufficiente. Si rurſus eoſdem conferas cum iis qui Deo propter æternorum, & propter ipſius Dei charitatem famulantur, atque adeò his illos ex adverſo obiicias, ut nunquam in horum gregem aſciſcendos, non immeritò illorum vicem dolebis, & objurgabis inertiam, quod cœptæ ſanationis initia non promoveant, quod reliqua vulnera incurata diſſimulent, quod ſordeſcant adhuc nefariarum cupiditatum illuvie, quod non tam Deum quàm avaritiam ſuam colant, id enim colitur quod diligitur: quod denique veriſſimæ Chriſti gratiæ & medicinæ totius ægritudinis expugnatrici reluctentur. Inter illos gratulantes, & hos iiſdem conviciantes, videtur compugnantia quædam intereſſe, nec ulla tamen eſt, niſi in ſpeciem & verbo tenus. Nam & auſpicatis initiis gratulandum eſt convaleſcere incipientium, & iiſdem vehementer condolendum atque illacrymandum, ſi reliqua reſpuatur & potiſſima medicina, perfectæque ſanitatis ſpes abiiciatur. Perſpicuum eſt & quotidianum in iis experimentum, qui vel ex morbo corporali recreari incipiunt, & mox ægreſcunt deteriùs: vel ex morbo animæ præluſoriis quibuſdam pœnitentiæ remediis relevari & revaleſcere aliquantulùm, ſi poſteà ex incuria vel contumacia reſorbentur in eamdem voraginem.

CAPUT V.

Quæ hactenus de humani generis pueritia, legis, timoris & temporalis mercedis imbuenda tyrociniis, & ita ad Chriſtum manuducenda, diſputata ſunt uno ex Auguſtino, reliquorum Patrum aſtipulatione muniuntur.

I. Præmittuntur neceſſaria quædam monita. QUia cæteros omnes hac in parte unus ſuperavit Auguſtinus ubertate & copia quadam incredibili, id in cauſa fuit, ut quatuor ſuperioribus Capitibus obmutuerint reliqui Patres, & diſceptandæ hujus controverſiæ partes illi uni mandaverint. Nunc ne elingues, aut ab ejus ſententia alieni videantur cæteri cuiquam, ſingulorum aut ſanè complurium aſtipulatio hìc obiter audienda: Nefas eſt enim promulgari à quoquam, nedum ab Auguſtino, doctrinam non à majorum authoritate, & ab ipſis uſque Apoſtolicis fontibus hauſtam, & ad poſteros derivatam ac derivandam. Nefas eſt & ab inſtituto hujus noſtri operis alienum, unius à Patrum Senatu ſententiam ita ſolam amplecti, aut ſolam oſtentare, ut cæterorum, vel aſſenſus contemni, vel diſſenſus diſſimulari exiſtimetur.

Porrò in reliquorum Patrum aſſertione explananda, conſultius viſum eſt & brevitati accommodatius, quæ hactenus diſtinximus, ea permiſcere, & legem, timorem, temporalis felicitatis illecebram, tanquam puerilium elementorum congeriem quandam promiſcuam, unà pertractare. II. Quàm non ægre ferendum, eadem ſæpiùs & prolixiùs ingeri. Ita enim intexta ſunt permixtaque hæc omnia, ut niſi magno temporis impendio ſeponi non poſſint. Illud etiam præfandum excuſandumque neceſſariò eſt, non inutiliter replicari antedicta, & penè nauſeantibus quædam iterum, iterumque ingeri. Quæ enim ita à nobis refricantur ſæpiùs, etſi in ſpeciem protrita & obvia videri poſſint, reapſe tamen abdita ſunt, recondita ſunt, profundioris egent indaginis, acumen totum ingenii & penè oculum contemplationis deſiderant, ut non extrinſecùs delibentur, ſed in medulla introſpiciantur. Itaque eo abſtruſiora ſunt, quo promptiora videntur, & incautos fallunt, fugiuntque dum teneri putantur. Experior & ipſe, quàm facilè elabantur, nec vel cogitando, vel ſcribendo comprehendi ſe & alligari patiantur à nobis. Unum illud eſt maximè in quo cardo vertitur hujus meditationis, de Chriſti adventu in plenitudine temporum, quod nempè homo & quilibet ſigillatim & omnis univerſim puerilibus ante quibuſdam imbuendus ſit per legem, per timorem, per terrenas blanditias rudimentis, quàm ei infundatur & incarnetur æterna & ſumma ſapientia ac juſtitia Chriſtus; & ſingulis autem & univerſim gradatim tantumdem incorporetur & inhumanetur Chriſtus, quantum ab imo ſurgentes in ſapientia & juſtitia proficiunt: tunc autem veriſſimè incarnetur, cùm perfectioris ſapientiæ & juſtitiæ capaces jam ſunt. Hæc ſumma, hoc caput eſt, hinc religata pendent, huc collimant omnia, hoc ſexcenties inculcatum jam ſupra eſt, hoc frequentiùs poſt hæc inculcabitur. An ergo recocta crambe nauſeantibus obiicitur? An tempori, an operæ, an lectorum faſtidio illuditur? Non deſunt alia in quæ excurramus, ſed hìc, hìc ſiſtere & vel faſtidioſos remorari juvat & conſultum eſt. Hoc enim quo magis obvium videtur, hoc abſtruſius eſt, hoc magis fallit. Hoc ſapientiæ, hoc intelligentiæ, quantula in Incarnationis incomprehenſibili ſacramento radiare & explicare ſe poteſt, ſummum lumen, ſummum columen eſt. Hoc in ſanctorum Patrum de inhumanatione Verbi doctrina luculentiſſimum, hoc reconditiſſimum eſt. Hoc arcanum, ut ſentio equidem, vel à limine ſalutare pauciſſimi, penitùs invadere ac perluſtrare vix unus aut alter poteſt;

Itaque nictitans ego ipſe & palpans mihi videor fores tentare & pulſare, penetralibus inhiare, non illabi; ideò quodammodo luctor & conor irrepere, ac ſtatim repercuti me ſentio; nec ſpem tamen præſecari.

III. Auguſtino ſuffragatur Ambroſius, in exponenda legis utilitate ad Chriſti fidem initiandam. Ep.71.

Gratior Auguſtino ſuffragator & libentior nullus accedet quàm Ambroſius, fortaſſe nec copioſior. Quo etiam aptiùs mitigari poterit ea, quæ in Auguſtinum quaſi aſperioris hujus doctrinæ principem & primum Architectum, invidia conflagraverat? Aſpera enim audire non debebit ea doctrina, quam Ambroſius melle dulcior fuderit; nec invidioſiùs imputabitur Auguſtino, quod illi Ambroſius, quod Ambroſio ut poſteà patebit avitæ Theologiæ trames irrigavit. Ambroſius ergo Epiſtola ad Iræneum ſic habet: *Decurſa lectione Apoſtoli non perfunctiore, motus es, quia audiſti hodie lectum, Lex enim iram operatur; ubi autem non eſt lex, nec prævaricatio. Unde & conſulendum arbitratus es, cur lata ſit lex, ſi nihil proderat, imo oberat: quæ operaretur iracundiam, & prævaricationem introduceret. Equidem ſecundùm interrogationem tuam certum eſt, non fuiſſe legem neceſſariam, quæ per Moyſen data eſt. Nam ſi naturalem legem, quam Deus creator infudit ſingulorum pectoribus, homines ſervare potuiſſent, non fuerat opus ea lege, quæ in tabulis ſcripta lapideis, implicavit atque innodavit magis humani generis infirmitatem, quàm elaqueavit atque abſolvit.* Cùmque eleganter diſſeruiſſet de ea lege intima, *quæ non ſcribitur, ſed innaſcitur, nec aliqua percipitur lectione, ſed profluo quodam naturæ fonte in ſingulis exprimitur*: ſecundùm quam in extremo judicio omnes homines diſtringentur, hæc ſubdit: *Solvit hanc legem Adam, qui voluit ſibi arrogare quod non acceperat, ut eſſet ſicut creator & conditor ſuus, &c. Ergo quia per inobedientiam prærogativa naturalis legis corrupta atque interdicta eſt, ideò ſcriptum legis exiſtimatum eſt neceſſarium, ut vel partem haberet, qui univerſum amiſerat. Et cui perierat quod naſcendo aſſumpſerat, diſcendo ſaltem cognoſceret & cuſtodiret. Simul quia cauſa dejectionis ejus ſuperbia fuit, ſuperbia autem orta eſt ex prærogativa innocentiæ: debuit ea lex ferri, quæ ſubditum Deo & ſubjectum redderet.* Scopum legis propalare aggreſſus, & ei reſpondere, qui ex Apoſtolo argumentabatur obfuiſſe potiùs, quàm profuiſſe; illaqueaſſe, non exolviſſe legem: duas ſtatim depromit legis utilitates non mediocres, primùm ut corruptam peccato legem innatam, renovaret, & naturam jam reparare cœptaret: deinde ut frangeretur hominis ſuperbia, & Deo cervix ejus mollita ſubiiceretur: *Lata eſt ergo lex, primùm ut excuſationem tolleret, ne quis diceret, peccatum neſcivi, quia præſcriptum non erat, quid caverem. Deinde ut omnes ſubditos faceret Deo agnitione peccati.* Ex quo planum eſt conſilio medicinæ, & Chriſti gratia jam hominibus admovente medicas manus ſuas, jam ſuum Chriſto rotante ſanguinem dictatam eſſe legem. Auxilii enim genus eſt, lex & lux. Qua ſi contingat detegi malè latentes morbos, & exagitati, & dum curari incipiunt, nonnihil ad tempus exacerbari, id quoque arti & beneficio medicinæ adſcribendum eſt, & benevolentiæ divinæ mala noſtra nobis benevertentis.

IV. De eodem.

Quid enim beneficentius, quid divinæ miſericordiæ convenientius, quid Chriſti gratiæ ſpecioſius, quàm de malefacientibus benefacere, & de inſania ſanare, de exulceratione morbi morbum profligare, & demum quod mortis ejus ſingulare decus eſt, de peccato damnare atque interficere peccatum? Unde ille conſequenter: *Univerſorum itaque culpa operata eſt ſubjectionem, ſubjectio humilitatem, humilitas obedientiam generavit. Itaque quia ſuperbia culpam contraxerat, è contrario culpa obedientiam generavit. Unde lex ſcripta quæ videbatur ſuperflua, facta eſt neceſſaria, ut peccatum peccato ſolveret.* An ergo dubium eſſe poterit, morti Chriſti legem accepto ferendam, quæ mortem Chriſti imitabatur, imò per quam mors Chriſti, ut ſibi familiare eſt, peccato peccatum ſolvebat?

At inquies, per legem abundavit peccatum: ergo obfuiſſe, non profuiſſe, adeoque nec Chriſti ſanguine delibuta fuiſſe cenſenda eſt. Reſpondet Ambroſius, non ibi hærendum in ſalebroſo nimis loco, quòd per legem abundarit peccatum; ſed ultra pergendum cum Apoſtolo, Ubi abundavit peccatum, ſuperabundavit gratia. Itaque legi non abundantia peccati, ſed redundantia gratiæ imputanda eſt. Hæc enim redundantia gratiæ non illa tantùm interpretanda eſt ubertas gratiæ per Chriſtum & poſt Chriſtum plenior, quanquam & ad hanc lex deduxerit: ſed illa etiam confeſſio, illa humilitas, quæ ex agnitione peccati jam non ampliùs latentis emergebat. Perinde enim eſt ac ſi medicinæ qua primùm ſumma morbi rabies tentatur & concutitur, ut aliis remediis poſteà expugnetur, hanc mali concuſſi efferveſcentiam imputaret aliquis, & non illam quoque mali poſteriorem expugnationem. Utraque illi tribuenda eſt, ſed hæc magis quàm illa, quia hæc ejus ſcopus & finis eſt: *Sed ne rursùs aliquis deterreatur & dicat, incrementum peccati factum eſſe per legem, & legem non ſolùm non profuiſſe, ſed etiam obfuiſſe arbitretur: habet quo ſuam ſolari poſſit ſollicitudinem, quia etſi per legem ſuperabundavit peccatum, ſuperabundavit & gratia. Quid ſit hoc, intelligamus. Superabundavit peccatum per legem, quia per legem agnitio peccati, & cœpit mihi obeſſe, ſcire id quod per infirmitatem vitare non poſſem. Ad cavendum enim prodeſt præſcire, ſed ſi cavere non queam, offuit noſſe. Verſa ergo lex in contrarium. Tamen ipſo peccati incremento facta eſt mihi utilis, quia humiliatus ſum. Unde & dixit David: Bonum mihi, quod humiliatus ſum. Humiliando autem me, ſolvi vinculum errati ſuperioris, quo Adam & Eva exuerant omnem propriæ ſeriem ſucceſſionis.* Vides ſuperabundantiam gratiæ, nempè humilitatem ex lege fluxiſſe, ideoque legem non obfuiſſe, ſed obeſſe viſam eſſe, ut poſt prodeſſet. Quod apertiùs ſtatim ſubiicit: *Crevit quidem culpa per legem, ſed & culpæ author ſuperbia ſoluta eſt: idque mihi profuit. Superbia enim culpam invenit, culpa autem gratiam fecit.* In illo tumore tota vis morbi fervebat. Per legem tumor ſuperbiæ detumuit, non ſine vulnere, ſed huic vulneri gratulandum eſt, & medico percutienti ut ſanet, & percutiendo ſananti.

V. Ut lex naturalis tenuiùs, ſed utcumque eadem præſtaret, quæ lex Moſaica.

Et ne hujus utilitatis à lege profluentis & ad Chriſtum deducentis exortes opineris alias gentes penitus fuiſſe, idem Ambroſius ibidem lege naturali non penitùs oblitterata, legis etiam ſcriptæ fama aliqua omnem in orbem didita & diſſeminata, univerſo generi humano eandem à Deo docet adhibitam fuiſſe medicinam: *Ea igitur lex non ſcribitur, ſed innaſcitur, &c. Quam debuimus vel futuri judicii metu ſervare, cujus teſtis conſcientia noſtra tacitis cogitationibus apud Deum ipſa ſe prodit, quibus vel redarguitur improbitas, vel defenditur innocentia. Itaque cum ſemper pateat Domino, tum maximè in die judicii manifeſtabitur, quando occulta cordis in examen venient, quæ putabantur latere.* Non latebant ergo, ſed putabantur latere; ideoque ſecundùm ingenitam hanc legem prævaricatores erant omnes peccatores terræ: hæc lex occultiùs, ſed aliquatenus tamen reos convincebat, & ad humilitatem, ad confeſſionem, ad opem ſuperni liberatoris implorandum coartabat. Rurſum ibidem paulò infrà de lege Moſaica non obſcuris rumuſculis omnem orbem pervagata: *Ut omnes ſubditos fecit, quia non ſolùm Judæis data eſt, ſed etiam gentes vocavit. Proſelyti enim ex gentibus ſociabantur. Neque vero exceptus videri poteſt, qui vocatus defuit.* Ita ergo omnes gentes aura Moſaicæ legis perflaverat.

VI. De aimore ſervili Ambroſius cum Auguſtino ſentit.

Pueritiæ generis humani non potuiſſe conſultiùs provideri, quàm legis terrore tanquam pædagogo admoto, quo ſenſim manſueſceret ad jugum Chriſti, & præceptorum ejus portionem primùm aliquam ſubiret, eorumque corticem litteræ lamberet, atque ita demum inſueſceret convaleſceretque ad ferendam ejus plenitudinem & medullam charitatis deguſtandam, idem tradit: *Non otiosè dixit Apoſtolus, quia lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. Pædagogus cujus eſt, maturioris, an adoleſcentis, aut pueri, hoc eſt, ætatis infirmæ? Pædagogus ergo ſicut interpretatio latina habet, doctor eſt pueri, qui utique imperfectæ ætati non poteſt perfecta adhibere præcepta, quæ ſuſtinere non queat, &c. Sciebat duræ cervicis populum Judæcrum, lapſum, humilem, perfidiæ promptiorem, &c. lubrico quodam infantiæ levem & immemorem præceptorum. Et ideò legem tanquam pædagogum mobili plebis ingenio, & menti adhibuit infirmæ, ipſaque legis præcepta moderatus, aliud legi voluit, aliud intelligi; ut inſipiens ſaltem quod legeret, cuſtodiret, & à præſcripto litteræ non recederet; ſapiens intelligeret divinæ mentis ſententiam, quam littera non reſonaret: imprudens ſervaret legis imperium, prudens myſterium. Ideò lex ſeveritatem gladii habet, tanquam pædagogus baculum, ut imperfectæ plebis infirmitatem pœnæ ſaltem denunciatione deterreat, &c. Ergo ſicut pueris, ita Judæis mandata ſunt non plena præcepta, ſed ex parte: & velut unam membri ſui partem mundam ſervare præcepti ſunt, qui totum corpus ſuum mundum ſervare non poterant.* Medicinale hoc utique & ſalubre atque Salvatoris Chriſti gratia temperatum regimen eſt, quo pueri, qui charitate nondum per ætatem poſſunt, ſaltem metu agantur; qui ſpiritum & myſterium legis nondum valent, litteram & imperium ſervent.

Epiſt. 72.

Et ne mollior tibi videatur, atque ab Auguſtini ſenſu alienior Ambroſius, audi eadem aliquantò duriùs increpantem: *Ideo lex non prævaluit, quia carnem non mortificavit. Ideo quaſi umbra prateriit, ideò etiam obumbravit nos à ſole juſtitiæ, coacervavit crimina, non delevit, &c. Acceſſit vinculum, non ſolutio: addita eſt peccatorum agnitio, non remiſſio. Peccavimus omnes qui poteramus excuſationem prætendere per ignorantiam, os obſtructum eſt omnibus. Profuit tamen mihi, cœpi confiteri quod negabam, cœpi delictum meum cognoſcere, & injuſtitiam non operire, cœpi pronunciare adverſum me juſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietates cordis mei.* Non legi imputanda niſi ex occaſione illa criminum coacervatio; ſed criminum agnitio, & deteſtatio, & confeſſio, & timoris aut charitatis etiam, ſed adhuc tenerioris & immaturæ ad Deum liberatorem converſio. Nondum enim ſub gratia, ſed ſub lege ſunt adhuc, qui lege admoniti crimina ſua agnoſcunt, exhorrent metu divini judicii, confitentur, veniam & opem orant ſupernam, nonnulla etiam charitatis aura tepeſcunt, non ita fervent adhuc, ut vitia quibus repugnant, etiam expugnent. Hæc hominis pueritia eſt, hæc ſtatio ſub lege, nondum adulta juventa, nondum perfecta juſtitia, nondum charitas foras mittens timorem, nondum Chriſtus. Imò jam Chriſtus, ſed ſibi prævius, ſemet præcurrens, antelucanos præſeminans quoſdam carnis ſuæ gratiæque radios. Quocirca nec Moyſes olim in terram promiſſionis Iſraelitas induxit, ſed Joſue qui Jeſu nomen præferebat, authoritatem præſignabat in veram & cœleſtem patriam perducendi. Quod argumento poſteris erat, non lege, ſed gratia cœlum adiri. *Ideò nec Moyſes eos induxit, ne legis hoc exiſtimetur eſſe, ſed gratiæ*, ut ait Ambroſius. Quod & à reliquis Patribus ferè omnibus animadverſum eſt. At quanquam Moyſes non perduxerit, adduxit tamen, & admovit proximè, & longo profectionum profectu immanem quandam utilitatem contulit, etſi ſalutis ſummam non attulit.

L. 1. de Jacob & beata vita. L. 1. c. 5. 6.

In Pſ. 43.

VII. Duplex hominū gen ſub lege.

Sub Moyſe, hoc eſt ſub lege fuerunt, non ii tantùm qui in deſerto per varias ſtrages deleti ſunt; ſed & ii, imò ii maximè, qui dictis ejus obſequentiores ad ipſa terræ promiſſæ, id eſt, ad ſalutis limina perducti ab eo ſunt, & mox à Jeſu in repromiſſam hæreditatem inducti. Illi enim cervicoſi non tam ſub lege ſeu ſub Moyſe, quàm contra legem Moyſemque erant: uti & nunc plerique non tam ſub gratia ſunt, quàm adversùs gratiam furiantur. At ſequaces Moſaicæ dominationis & legis verè ſub lege erant, nondum ſub Jeſu, nondum ſub gratia; ſed ad Jeſum tamen & ad gratiam ſub legis imperio & adjutorio iter carpentes, iter celerantes. Ergo hinc auguraberis, non legis commoda ex iis conjectanda, qui adversùs eam ferociebant, & inſaniùs tumebant, ut nec Moyſis utilitas ex iis qui in deſerto pœnas defectionis luerunt: ſed ex iis qui ex lege admoniti & conterriti, peccata agnoverunt, horruerunt, declinarunt, infirmitati ſuæ opem ſupernam exorarunt. Ita ergo fit ut in Apoſtoli, in Patrum monumentis, legis utilitas nunc elevetur, nunc commendetur, citra compugnantiam: quia deſertoribus exitialis, ſequacibus ſalutifera & Chriſti anticipatrix quædam fuit lex. Idem Ambroſius: *Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus. Quare non ſit conſecutus, agnoſce, quia ſe juſtificare cupiebat, quia operum ſuorum jactantiam requirebat, quia fidem non detulit, nec gratiam recognovit, & ideo electio conſecuta eſt, quæ vocantem audivit, audientem ſuſcepit.* Quo utrumque genus complexus eſt; legis enim ad Chriſtum vocantis vocem audierunt qui ex ea humiliati ſunt, non audierunt quibus aures tumor obturavit.

In Pſal.

VIII. Legis, pædago erati, tas. In Pſal. Octon.

Sed ipſum nomen pædagogi, quo lex à Paulo decoratur, quantum legi debeamus, & quam tetram ingrati animi notam ſubeant, qui eam convellunt, apertè ſatis inſinuat. Unde idem Ambroſius: *Lex ſecundùm Apoſtolum, pædagogus eſt parvulorum, donec ad perfectæ fidei maturiorem quandam veniamus ætatem, &c. Ergo ſanctus Propheta, qui adhuc in legis juſtificatione vivebat, videbat autem fulgorem Euangelii, quaſi memor veteris diſciplinæ legis, tanquam pædagogo utili gratiam reſervabat. Conſidera aliquem excedentem ex ephebis, in divitiis & honoribus conſtitutum, pædagogo ſuo honorificentiam reſervatam habere, cujus officiis informatum ſe eſſe cognoſceret, ut maturiorem regere poſſit ætatem. Monet ſiquidem etiam ipſa lex, ut his qui nobis aliquando profuerunt, nequaquam eſſe debeamus ingrati.* Puerili enim diſciplinæ tota deinceps conſecutura debetur quodammodo incrementorum perfectio. Pædagogo debemus, quod pædagogo jam non utamur: legi & timori debemus, quod in eam ematuruerimus juſtitiæ charitatem, ut terriculamentis illis jam incitandi non ſimus; lacti temporalium blanditiarum debemus, quod ſolido nunc veritatis æternæ cibo veſcamur. Ergo utili pædagogo gratiam reſervemus. Quæ utilitas non in eo tantùm verſata eſt, quod ſuperabundarit culpa, quam ſuperabundantior gratia obruit & oblitteravit; ſed in eo etiam & in eo potiſſimùm, quod ſub pædagogi terrore ab opere peccati deſueverimus, & inde etiam ab amore: quod imperio ſubeſſe didicerimus, atque ita aſſueverimus & myſterio: quod obedientiæ cervicem duriorem inflexerimus, ut emollitam & libentiorem charitati poſtmodum inclinaremus, in quo Chriſti gratiæ veſtigia extant illuſtriora.

IX. Legis utilitas & manuductio ad Chriſtum claret ex Joanne, qui perſonam legis geſtabit.

Legis etiam officia ominari poſſumus quàm ſalutaria humano generi fuerint, ex eo uno qui perſonam ejus videtur ſuſtinuiſſe, Joanne Domini præcurſore. Audiamus Ambroſium, cui ea in re Patres unanimi conſenſione ſuffragantur: *Factum eſt autem, ut ſanctus Baptiſta Joannes pœnitentiam prædicaret. Et ideò plerique ſancto Joanni typum legis imponunt, eo quod lex peccatum denuntiare* *potuit, donare non potuit. Lex enim unumquemque qui viam gentium ſequebatur, revocat ab errore, reſtringit à crimine, pœnitentiam ſuadet, ut gratiam conſequatur. Lex autem & Prophetæ uſque ad Joannem: Joannes autem prænuncius Chriſti. Itaque lex Eccleſiæ prænuncia, & gratiæ prævia eſt.* Perſonam ergo legis geſtabat, vices obibat Joannes, perinde ut lex Chriſto præcurrebat, gratiam prænuntiabat; peccata oſtendebat, non abolebat; oppugnari jubebat, non expugnabat; terrorem, non amorem indebat. At quis Joannem ambigat de hominibus bene meritum eſſe? Quis hoc ipſum quod revocaret ab errore, quod reſtringeret à crimine, quod pœnitentiam ſuaderet, inter beneficia Chriſti numerare abnuat? Gratiæ, charitati, Chriſto viam complanare, obſtantia repagula ſuperbiæ perfringere, quis gratiæ munera eſſe diſſimulet? Erat itaque Joannes in hoc ipſo ſuo munere defungendo, perinde ut reliqui omnes juſti, Chriſti portio, erat Chriſti membrum & gratiæ Chriſti peculiare documentum. Et quando ſinguli eadem arte curantur qua univerſi, cùm ſuus in ſingulis nobis Chriſto præcurrit Joannes, pœnitentiæ præco, terroris & judicii oſtentator, nonne hæc Chriſti gratia ſentitur eſſe eximia, quod ita gratiæ præparamur? Nec enim gratiæ niſi per gratiam, nec Chriſto niſi per Chriſtum præparamur. Ergo erat in lege, erat in Joanne Chriſtus, erat gratia, ſibi præcurrens, ſibi viam aperiens & explanans. Idem Ambroſius: *Et fortaſſe hoc myſterium in hac vita noſtra hodieque celebratur. Præcurrit enim animæ noſtræ quædam virtus Joannis, cùm credere paramus in Chriſtum, ut paret ad fidem animæ noſtræ vias: & de vitæ iſtius tramite tortuoſo, rectas ſemitas noſtri faciat commeatus, ne anfractu labamur erroris, quo omnis vallis animæ noſtræ, virtutis fructibus poſſit impleri, & omnis ſæcularium altitudo meritorum, Domino ſe humili magis timore proſternat, ſciens nihil ſublime eſſe poſſe, quod fragile eſt.*

In c. 1. Luc.

X. Lex qua lac parvulorũ ſanguine Chriſti manabat.

Poſtremò tandem ne totum huc transferam Ambroſium, audi quid referat: *Lex enim ligavit ſibi, ut abſolveret cupiditatibus.* Et alibi: *Et ideo lex neceſſaria. Per legem enim peccatum agnovi. Si lex non fuiſſet, peccatum lateret. Agnoſcendo peccatum, veniam peto. Per legem enim genera peccatorum, prævaricationis quoque crimen agnoſco. Curro ad pœnitentiam, gratiam conſequor. Lex ergo author eſt boni, quæ mittit ad gratiam.* Et rurſus: *Illic qui infirmi ſunt, adhuc quodam lacte legis potantur, & ideo per legis tramitem ducuntur ad gratiam: audiunt quæ legis ſunt, ut ultra legem, legem ſequendo procedant. Hic Eccleſia fundatior, non lactè imbuitur, ſed cibo veſcitur. Cibus enim validior eſt charitas.* Num lac quo ad ſolidum cibum roboramur, alio ex fonte quàm ex Chriſto profluit? Num lac iſtud aliud, quàm Chriſti ſanguis eſt ad infantiæ blandimentum temperatus? Num currere ad gratiam, etſi qui currit adhuc, nondum ſub gratia ſit, aliunde quàm de gratia eſt? Et denuò: *Ideo lex data, promiſſa gratia. Ut lex peccatum ex parte reſecaret, gratia omne donaret.* At peccatum vel ex parte reſecare, gratiæ eſt, Chriſti muneris eſt. Sed quia tantilli beneficii authorem prædicari Chriſtum, non eſt è dignitate ejus qui univerſam ſalutem confert; ideo gratia Chriſti non ſolet dici, niſi quæ juſtitiam & ſalutem impertit pleniorem. Itaque legem profuiſſe & ſalubre ex ea redundaſſe, ſufficienſque ad ejus ætatis juſtitiam auxilium, ex Ambroſio jam indubitatum eſt, nec dubitari etiam poteſt, quin ſuam ex eo de his ſententiam deprompſerit Auguſtinus. Utque id extra omnem dubitationis aleam conſtituatur, audi eundem Ambroſium, duriora illa verba Auguſtino dictantem & ſimul emollientem: *Quid autem eſt quod tibi non contulit Dominus? Legem dedit, peccatum prodidit, adjunxit gratiam. Lex peccatum denunciavit, ſed in conditione lubrica penitus cohibere non potuit. Cognovi enim peccatum quod neſciebam, cognovi concupiſcentiam eſſe peccatum; & hac occaſione, peccati æra cumulata ſunt, &c. Cognitio culpæ quæ mihi profutura videbatur, hæc nocuit, ut ſcirem quod vitare non poteram. Peccatum enim prodidit, & per bonum denunciationis ſuæ, peccati iſtius cumulavit invidiam.* Cujuſmodi alia complura ad eandem duritiem diſtricta habet illo capite & ſequenti: & tamen vide ut hæc ſtatim mitiget & excuſet: *Sicut ergo bonum eſt antidotum, etiamſi imprudenti, aut intemperanti non bonum; ſic bonum mandatum, etiamſi intemperanti non bonum eſt. Ergo bonum mandatum quod alicui mors eſt.* Et ibidem paulò antè: *Quid miraris igitur, ſi lex quibuſdam morti ſit, cum morti ſit & Domini ſalutaris adventus, per quem redempti ſumus? Infidelis enim mortem ſibi quærit ex gratia, manet autem mandati gratia.* Quo nihil efficacius dici potuit. Nam uti mors Chriſti, ita & lex antidotum fuit, ſanandæ animarum ægritudini temperatum; ſed illud præ iſto incomparabiliter excellentius. Antidoto mortis Chriſti quorumdam ægritudo recruduit, quin ergo & legis?

In c. 15. Luc.

c. 7.

c. 6.

Pſ. 61.

de Iſaac anima, 4.

IX. Rurſus de timore, quo ſibi Chriſtus adventans præſtruebat iter.

Et hactenus de lege potiſſimùm: nunc de timore delibanda ſunt paucula quædam ex eodem Ambroſio, ut liqueat quantum illi conſentiat Auguſtinus, & quantum uterque etſi in ſpeciem horridior, & in timorem velut cruentus & atrox, reapſe tamen ejus ſalubertima in nos officia non diſſimulet, quibus ad Chriſtum deducamur. Ambroſius ergo: *Lex pædagogus eſt, pædagogus ad magiſtrum ducit. Magiſter noſter ſolus eſt Chriſtus, Pædagogus timetur, Magiſter viam ſalutis oſtendit. Timor ergo ad charitatem perducit, libertas ad fidem, fides ad charitatem; charitas acquirit adoptionem, adoptio hæreditatem. Ergo ubi fides, ibi libertas: ſervus enim ſub metu, liber ex fide. Ille ſub littera, iſte ſub gratia: ille in ſervitute, iſte in ſpiritu. Ubi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. Si igitur ubi fides, ibi libertas: ubi libertas, ibi gratia: ubi gratia, ibi hæreditas. Judæus autem littera non ſpiritu, in ſervitute eſt: qui non habet fidem, non habet ſpiritus libertatem. Ubi autem nulla libertas, nulla gratia: ubi nulla gratia, nulla adoptio: ubi nulla adoptio, nulla ſucceſſio. Tanquam clauſis ergo tabulis, cernit hæreditatem, non poſſidet, authoritatem non habet lectionis.* Non potuit timor ſervilis contumelioſiùs exagitari, & tamen non ſiletur laus quod ad charitatem perducat, ac proinde & ad omnem bonorum exuberantiam charitati indivulsè cohærentem. Rurſus idem Ambroſius: *Initium eſſe ſapientiæ timorem Domini, dixit Propheta. Quid eſt autem initium ſapientiæ, niſi ſæculo renuntiare? Quia ſapere ſæcularia, ſtultitia eſt, &c. Etenim vera ſapientia à timore Dei incipit, nec eſt ſapientia ſpiritalis ſine timore Dei: ita timor ſine ſapientia eſſe non debet. Baſis quædam verbi eſt timor ſanctus. Sicut enim ſimulacrum aliquod in baſi ſtatuitur, & tunc majorem habet gratiam, cùm in baſi ſtatua fuerit collocata, ſtandique accipit firmitatem; ita verbum Dei, in timore ſancto meliùs ſtatuitur, fortiùs radicatur in pectore timentis Dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniant volucres, & auferant illud de incurioſi & diſſimulantis affectu.* Equidem cùm audio timorem eſſe initium ſapientiæ, audire mihi videor, timorem eſſe quoddam preludium Chriſti, immo quoddam ejus initium qui ſapientia eſt. Jam ergo ſapientia Chriſtus per timorem legis naſcebatur, jam initia quędam incarnationis ſuę prætentabat. Cùm audio rurſus & vehementer aſſentior, non inſeminandum eſſe Dei verbum, niſi eorum pectoribus, quos timor jam concuſſit, Deoque auritos & ſequaces fecit, alioquin fore ut ſterileſcat, vel ab infimis volucribus auferatur; audire mihi videor, & conſequenter aſſenſuros omnes arbitror, non inferendam, aut incorporandam humano generi priùs

Epiſt. 73.

In Pſ. 118. Octon. 5.

fuiſſe

Ibidem. Octon. 22.

fuiſſe ipſam ſapientię Verbi hypoſtaſin, quàm timor pręiſſet, atque ad obſequium homines inflexiſſet. Ita enim conſtat initium ſapientię eſſe timorem Dei. Et ibidem rurſus: *Vivet anima mea, & laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me. Ego infirmus, ego peccator, timeo judicia Dei propter conſcientiam delictorum. Mihi terrorem adferunt, me exagitant, ſanctos adjuvant. Sed tamen juvabunt etiam peccatorem, licèt diverſo modo. Sanctus adjuvabitur, dum probatur: peccator adjuvabitur, dum humiliatur, dum caſtigatur, ut peccata ſolvat duplicia: dum opus ejus exuritur, ut ipſe ſalvus fiat, ſic tamen quaſi per ignem.* Ubi videtur duplicem judiciorum Dei timorem diſcriminare, alterum juſtorum, alterum peccatorum, ut illi recreentur, hi humilientur, & caſtigentur, atque à ſordibus ſuis excoquantur, utique adjuventur. At humiliari, caſtigari, excoqui, pręvia quędam Chriſto venturo & gratię pręludia ſunt, & jam tamen pręſumptę ſunt Chriſti ejuſque gratię irrigationes. Quippe eo intuemur, eo tela omnia intorquemus, ut legem, ut timorem, & ad ſalutem conduxiſſe, & de Chriſti profluxiſſe gratię fontibus, & ipſi Chriſto incarnando pręcurrere debuiſſe, & in antecurſoribus ſuis his jam pręnatum, jam pręmortuum latitaſſe Chriſtum, utpote agnum à conſtitutione mundi & natum & occiſum, ſtabiliamus. Sed jam nimis multa ex Ambroſio.

XII. Eadem omnia ex Hieronymo: utque lex in manu Mediatoris Chriſti data ſit. L. 2. in Ep. ad Galat.

Hieronymus ab eadem doctrina nec vel latum unguem, quod aiunt, deflexit. Etenim hęc Apoſtoli verba exponens, *Quid igitur lex, propter tranſgreſſiones poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſſum erat, ordinata per Angelos in manu Mediatoris*: hęc habet: *Propter tranſgreſſiones, inquit, Poſt offenſam enim in eremo populi, poſt adoratum vitulum, & murmur in Dominum, lex tranſgreſſiones prohibitura ſucceſſit. Juſto quippe lex non eſt poſita: iniquis autem & non ſubjectis, impiis & peccatoribus: & ut altiùs repetam, poſt idololatriam, cui in Ægypto fuerant mancipati, ritus colendi Deum & delinquentium pœna ſancita eſt, in manu mediatoris Chriſti Jeſu, quia omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil. Non ſolùm cœlum, terra, mare, & univerſa quæ cernimus, ſed etiam illa quæ per Moyſen duro populo quaſi jugum legis impoſita ſunt. Poſtquam ob noſtram ſalutem de Virginis utero dignatus eſt naſci, Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus ſequeſter eſt dictus. Antequam verò humanum corpus aſſumeret, & eſſet apud Patrem in principio Deus Verbum, ad omnes ſanctos, ad quos factus eſt ſermo Dei, Enoch videlicet, Noe, Abraham, Iſaac, & Jacob, & poſtea Moyſen & cunctos Prophetas, quos Scriptura commemorat, ſine additamento hominis, quem necdum aſſumpſerat, mediator tantummodo nuncupatur.* Ubi aliquammulta non incurioſè perpendenda. Primò quod legem propter tranſgreſſiones poſitam commentatur, quaſi prohibituram, non cumulaturam tranſgreſſiones: ob pręteritas, ut in poſterum vitentur, non ob futuras prævaricationes, ut creſcant & ingraveſcant. Nam etſi tranſgreſſiones poſtea increbuerint, non de legis aut legiſlatoris conſilio, ſed de hominum perverſitate id profectum eſt, de qua tamen legiſlator hominibus ipſis conſuluit. Itaque hæc interpretatio Auguſtinianę & Ambroſianę non repugnat. Secundò legem non à Moſe, ſed per Moſis atque etiam per Angelorum miniſterium, à Chriſto datam argumentatur Hieronymus. At à Chriſto quid niſi ſalutiferum, ſuavitate & gratia ejus conditum? Num à Chriſto daretur quod hominibus impedimento eſſet, non adjumento? Tertiò nequedum hominem induerat Deus Chriſtus, & jam tamen Chriſtus, jam Mediator nuncupatur in ſacra Scriptura, in illa antiqui teſtamenti diſpenſatione moderanda. Nimirum ut obvium promptumque vel fidei noſtræ tyronibus eſt, quia carni ſuæ præludebat, hominibus congredi prægeſtiebat & inſueſcebat, carnis ſuæ merita & beneficia hominibus prærogabat. Ergo ſi tanquam Mediator legem ſanciebat, non impedimenta utique, ſed ſubſidia ſtruebat nobis ad ſalutem: nec gratiæ ſuæ remoras objiciebat, ſed rivulos in anteceſſum ſpargebat. Quartò ita ad Moſen, ut ad Enoch ad Noe, ad Abraham, & ad Prophetas poſteriores fiebat Verbum Dei, nempe ut his, ita illi, & forſitan copioſiùs illi, ſalutis non privatæ tantùm, ſed publicæ adminicula ſufficiebat.

XIII. Rurſus & per legem Chriſtus ſufficienter opitulatur infantiæ hominum.

Et ne Hieronymum cauſeris à ſupra laudata Patrum ſententia deviaſſe, adverte quæ paulò pòſt inferat: *Nunc autem propter tranſgreſſiones, ut ſupra diximus, poſita lex, magis arguit eos peccatores, quibus poſt repromiſſionem in cuſtodiam, & ut ita dicam, in carcerem data eſt; ut quia per arbitrii libertatem noluerant innocentes expectare promiſſum, legalibus vinculis præpediti, & in ſervitutem mandatorum redacti, cuſtodirentur in adventum futuræ in Chriſto fidei, quæ finem repromiſſionis afferret. Nec verò æſtimandum Scripturam authorem eſſe peccati, quia omnia ſub peccato concluſiſſe dicatur. Cùm mandatum quod ex jure præcipitur, oſtendat potiùs arguatque peccatum, quàm ſit cauſa peccati. Quomodo & judex non eſt author ſceleris, nequam homines vincendo; ſed concludit eos, & nocentes ſententiæ ſuæ authoritate pronunciat, ut debitos pœnæ, indulgentia poſtea, ſi voluerit, principalis abſolvat.* An potuit quidquam in legem jactari ſæviùs & probroſiùs? Carcer dicitur & vinculum ſervitutis, & ſententia reos pronuncians, authoritas pœnæ reos addicens. Et hæc tamen clam innuunt exordia gratiæ latitantis. Vincula enim hæc præpediunt, ne ad idola defluas. Carcer iſte cuſtodit in adventum futuræ in Chriſto ſpei. Sententia hæc non tam pœnam quàm humilitatem incutit nocentibus, qua indulgentiam principalem promereantur. Unde poſtea: *Itaque lex pædagogus noſter. Pædagogus parvulis aſſignatur, ut laſciviens refrenetur ætas, & prona in vitia corda teneantur: dum tenera ſtudiis eruditur infantia, & ad majores Philoſophiæ ac regendæ Reipublicæ diſciplinas, metu pœnæ coercita præparatur, &c. Itaque & Moſi lex laſcivienti populo ad inſtar pædagogi ſeverioris appoſita eſt, ut cuſtodiret eos, & futuræ fidei præpararet, &c.* Perſpicua legis utilitas, ut fræno timoris laſciviam pueritiæ coerceat à vitiis, utque futuris prępareț fidei & charitatis augmentis. *Quod ſi quis poſt conſummatum ætatis ſuæ tempus, quando jam hæres & liber & filius appellatur, voluerit eſſe ſub pædagogo, ſciat ſe non poſſe legibus parvuli vivere.* Poterat utique dum parvulus erat, ſub legis & timoris fræno vivere, quia illi ætati hæc ſufficiebant adjumenta: at ſi volet quis in puerilibus rudimentis conſeneſcere, jam non legis, non timoris, ſed inertiæ ſuæ vitio præpoſterus & inſulſus peribit: quæ enim parvulo ſufficientia, adulto aut adoleſcere per naturam juſſo ſufficientia haudquaquam ſunt. Ita jure laudatur lex & comes ejus timor, pueritiæ compoſita, cui ſufficit: vituperatur, juventæ comparata, cui non ſufficit. Nam ita lac, ita pædagogus pueris commendatur, viris ſuggillatur; quia illis competit & ſufficit, his nec competit nec ſufficit. Quod autem univerſa gens hominum de lege & de viribus ſuis ſuperbientium peccavit, Chriſtum & fidem gratiamque ejus repudiando, id ſinguli homines peccarunt, cùm de pueritia, & de legis timoriſque rudimentis adoleſcere ad amorem ſapientiæ reſpuerunt.

XIV. Ut citra conflictum lex nunc extollatur, nunc elevetur.

Jam ibidem paulò poſt: *Rectè hi ſub tutoribus & actoribus eſſe dicuntur, qui habentes ſpiritum timoris, nondum meruere ſpiritum libertatis & adoptionis accipere. Ætas enim infantiæ ad peccata formidat, pædagogum metuit, non confidit eſſe ſe liberum, licèt* *per naturam domina ſit, &c. Parvulus iſte tandiu ſub tutoribus eſt atque actoribus, donec legitimum perfecti viri tempus impleverit. Legitimum autem tempus, ſicut Romanis legibus viginti quinque annorum ſpatio terminatur, ita ad humani generis perfectionem Chriſti reputatur adventus. Statim ut ille venerit, & omnes in virum perfectum creverimus, pædagogus à nobis tutorque diſcedunt.* Tutores actoreſque parvulis, non ut repagula quædam ſalutis, ſed ut neceſſaria pueritiæ & ſaluberrima præſidia circumponuntur. Et ſtatim: *Cùm eſſemus parvuli, eramus ſub elementis mundi hujus ſervientes, &c. Alii elementa mundi, legem interpretantur Moyſi & eloquia Prophetarum, quod per hæc quaſi initia, & exordia litterarum, Dei timorem, qui ſapientiæ principium eſt, ſuſpiciamus.* Et infrà: *Legem nobis Moyſi infirma & egena elementa dicentibus, occaſionem inveniunt hæretici, ut detrahant creatori, qui mundum condiderit, & legem ſanxerit. Quibus nos reſpondebimus id quod ſupra diximus, Infirma his eſſe & egena elementa, qui ad ea poſt Evangelii gratiam revertuntur. Antequam verò præfinitum tempus veniret à Patre, non tam infirma & egena elementa appellata eſſe, quàm mundi. Denique priuſquam Chriſti in toto orbe Evangelium coruſcaret, habuerunt ſuum fulgorem præcepta legalia: poſtquam vero majus Evangelicæ gratiæ lumen effulſit, & ſol juſtitiæ toti mundo ſe prodidit, ſtellarum lumen abſconditum eſt, & earum radii caligaverunt. Ita ut Apoſtolus in alio loco diceret, Nam nec glorificatum eſt, quod glorificatum fuit in hac parte, propter excellentem gloriam. Quod aliis verbis nunc loquitur, ut dicat, Lex Moyſi quæ ante Evangelium dives, & opulenta, & clara fuit, poſt adventum Chriſti, ad comparationem ejus, quaſi infirma & egena, imminuta atque deſtructa eſt ab eo qui major fuit Salomone, & templo, & Jona. Quod enim ſcriptum eſt, Illum oportet creſcere, me autem minui, non tam ex Joannis, quàm ex legis perſona dictum puto, quia ſemper cedunt minora majoribus, & perfecta initiis præponuntur.* Ubi advertis quorſum attineant illa omnia, vel ab Apoſtolo, vel ab aliis poſtea in legis extenuationem ventilata. Nimirum ubi Evangelio præhaberi à quibuſdam cœpit lex, vel poſt Evangelium pertinaciter retineri, tum præ iſtius ſplendore & majeſtate illius obſcuritas patefacta eſt. Priùs enim legis tanquam ſtellarum lex ſplendicabat, ſed ea utique non potuit non hebeſcere atque evaneſcere, ubi primùm Sol Evangelicus illuxit. Infirma ergo & egena elementa contemptim appellantur legis præcepta, ſed poſt exortum Chriſti. Nam priùs *opulenta & clara & dives erat lex Moſis.* Ceſſitque lex gratiæ & Evangelio, non ut hoſtile quid & impediens, ſed ut initium perfecto, ut minus majori, ut bonum meliori, ut lucidum lucidiori, ut timor charitati.

XV.
Naturalis
c Moſaicæ
egis com-
aratic.

Sed ne tergiverſetur aliquis, & hos commentarios non tam ſuis quàm alienis & maximè Origenis ſententiis ſuffarcinaſſe Hieronymum cauſetur, ejuſdem Epiſtolam ad Algaſiam excutiamus, ubi hunc eundem Pauli de lege locum verſat in hunc modum & in eundem ſenſum: *Quomodo medicina non eſt cauſa mortis, ſi oſtendat venena mortifera, licèt his mali homines abutantur ad mortem, & vel ſe interficiant, vel inſidientur inimicis: ſic lex data eſt, ut peccatorum venena monſtret: & hominem libertate ſua abutentem, qui priùs ferebatur improvidus & per præcepta ferebatur, fræno legis retineat, & compoſitis doceat incedere greſſibus: ita ut ſerviamus in novitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ: id eſt vivamus ſub præcepto, qui priùs in modum brutorum animalium dicebamus, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Quod ſi ſubintrante lege, quæ docet quid facere, & prohibet quid non facere debeamus: vitio noſtro & incontinentia feramur contra ſcita legalia, videtur lex cauſa eſſe peccati, quæ dum prohibet concupiſcentiam, quodammodo eam inflammare cognoſcitur. Sæcularis apud Græcos ſententia eſt, Quidquid licet, minus deſideratur. Ergo è contrario, quidquid non licet, fomentum accipit deſiderii. Unde & Tullius de parricidarum ſuppliciis apud Athenienſes Solonem ſcripſiſſe negat, ne non tam prohibere, quàm commonere videretur. Igitur lex apud contemptores & legum præcepta calcantes, videtur eſſe occaſio delictorum, dum prohibendo quod non vult fieri, ligat eos vinculis mandatorum, qui priùs abſque lege peccantes, non tenebantur criminibus.* Impotentiùs in omne nefas debacchatam eſſe, lege accepta, concupiſcentiam, in vetita æſtuantiorem, agnoſcit; & tamen legem ait eſſe medicinam, ait datam, ut præcipites per abrupta fræno retineret, ut ſerviremus Deo in novitate ſpiritus. Et tamen eodem prævaricationis reatu conſtrictum fuiſſe extra Iſraelitas omne hominum genus, ex legis inſitæ tranſgreſſione, ut legem Moſaicam nemo in invidiam vocare poſſit, quin & legi naturæ contumelioſus ſit, paulò pòſt ita docet: *Iſta hominum eſt qui hanc legem neſciat. Unde omnis mundus ſub peccato, & converſi homines prævaricatores ſunt legis, &c.* Itaque eadem ubique terrarum divina medicina humano generi propinabatur, ſed apertiùs apud Iſraelitas, ut homines lege irretiti, & prævaricationum laqueis implicati, liberatorem votis accerſerent, & accelerarent. Ut ergo legi inſitæ aliqualiter debet unuſquiſque, ſi reſipiſcat à vitiis, quæ illa exprobrat jugiter & compungit: ita legi Moſaicæ debebatur manifeſtiùs humilitas confitentium & ad liberatoris gratiam confugientium. Unde ibidem paulò pòſt: *Cùmque videretur extrema deſperatio, immo aperta confeſſio, omnem hominem diaboli laqueis irretiri, converſus in ſe Apoſtolus, immo homo in cujus perſona Apoſtolus loquitur, agit gratias Salvatori quod redemptus ſit ſanguine ejus, &c.* Et in Epiſtola ad Gerontiam de Monogamia, ut famuletur lex Evangelio, & ejus veluti tyrocinium aut rudimentum ſit neceſſarium, ita perhibet: *Hæc dicimus non ſeparantes legem & Evangelium, ut Marcion calumniatur, ſed unum & eundem ſuſcipientes Deum, qui pro varietate temporum atque cauſarum, principium & finis, ſerit, ut metat: plantat, ut habeat quod ſuccidat: jacit fundamentum, ut ædificationi, conſummato ſæculo, culmen imponat.* Denique timoris utilitatem venturæ charitati pectora noſtra adornantem, declarat in Epiſtola ad Damaſum: *Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Mercenarios ſecundum alium intellectum eos advertimus ex Judæis, qui ob præſentia tantum bona, legis præcepta cuſtodiunt. Hi juſti ſunt, & miſericordes, non ob ipſam juſtitiam, & ob ipſum miſericordiæ bonum, ſed ut à Deo terrenæ fœlicitatis & longæ vitæ præmium conſequantur. Qui autem iſta deſiderat, merito compellitur ad obſequium præceptorum, ne eorum prævaricatione quæ juſſa ſunt, careat concupitis. Porrò ubi metus eſt, non eſt dilectio. Perfecta quippe dilectio foras mittit timorem. Nam qui diligit, non ideo imperata cuſtodit, quia aut timore pœnarum, aut præmii aviditate compellitur; ſed quia hoc ipſum quod à Deo jubetur, eſt optimum.* Non diſſimulat quàm immaniter diſſideat amor juſtitiæ à timore pœnæ, ſeu à temporalis cupidine; ſed eos tamen qui vel timore amittendi, vel ſpe comparandi temporalis boni Deo obſequuntur, meliore loco eſſe approbat, quàm qui exleges & abruptis obicibus in omne facinus evagantur. Itaque gradatim deſertores primùm fiant ſervi, aut mercenarii, & ita filiorum dignitati præparentur, id eſt Chriſto ſuſcipiendo.

XVI.
Hilarius Pictav. Epiſc.
ſuffragatur.

Hilarius parcior fuit in ſententia expromenda, non tamen omnino obmutuit: *Juvenis inſolens per obſervantiam legis, & finem legis qui Chriſtus eſt, neſciens, & juſtificatum ſe in operibus exi-*

De Trinit. l. 9. In Matth. Can. 8. 11. *bus exiſtimans, & non intelligens veniſſe eum ad oves perditas domus Iſrael, & impoſſibile eſſe legi per fidem juſtificationis ſervare credentes, &c.* Et alibi: *Movet Scribas remiſſum ab homine peccatum, hominem enim tantùm in Jeſu Chriſto contuebantur: & remiſſum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fides enim ſola juſtificat.* Et infrà: *Legis deinde difficultatibus laborantes & peccatis ſæculi oneratos ad ſe advocat, dempturumque ſe laborem onuſque promittit Chriſtus, &c.* An poteſt legis inutilitas apertiùs denudari? Nec tamen aliud hìc ſonat, quàm non potuiſſe perfectionem juſtitiæ Chriſtum obtingere, quandiu lex rerum potiebatur; ſed nec potuiſſe obtingere, niſi priùs rerum lex potiretur. Ut enim niſi prænuncius anteiret Joannes, Chriſtum non venturum Scripturæ præmonuerant; ita niſi præcucurriſſet lex, timorque, & ſapientiæ ac juſtitiæ viam ſtraviſſet, non potuiſſe Chriſtum repræſentari, & Scriptura & ipſa natura medicinę dictabat. Unde Hilarius ibidem: *Sed præbetur in his, quæ à Joanne geſta ſunt, intelligentia amplior; & cum facti efficientia, gratia in eo expreſſa ſentitur: ut Propheta ipſe ipſo quoque conditionis ſuæ genere prophetaret. Quia in eo forma legis elata eſt. Chriſtum enim lex annunciavit, & remiſſionem peccatorum prædicavit, & regnum cœlorum ſpopondit, & Joannes totum hoc opus legis explevit. Igitur ceſſante jam lege, quæ peccatis plebis incluſa & populi vincta vitiis, ne Chriſtus poſſet intelligi, vinculis & carcere continebatur; ergo ad Evangelia contuenda lex mittit, ut infidelitas fidem dictorum contempletur in factis: & quod intra eam peccatorum fraude ſit vinctum, per intelligentiam libertatis Evangelicæ abſolvatur.*

XVII. Cyprianus & Tertullianus. Cyprianus in Præfatione libri ad Quirinum adversùs Judæos: *Complexus ſum verò duos libellos, unum quo oſtendere nixi ſumus Judæos ſecundum quæ fuerant ante prædicta, à Deo receſſiſſe, & indulgentiam Domini, quæ ſibi & pridem data, & in poſterum promiſſa fuerat, perdidiſſe.* Ubi indulgentiam & promiſſam olim Iſraelitis oſtendit, nempe copioſiùs, & jam tamen datam, mediocriùs videlicet. At Tertullianus libro de Virginibus velandis paulò pòſt initium: *Nihil ſine ætate eſt, omnia tempus expectant. Denique Eccleſiaſtes, Tempus, inquit, omni rei. Aſpice ipſam creaturam paulatim ad fructum promoveri. Granum eſt primò, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuſcula enititur. Deinde rami & frondes invaleſcunt, & totum arboris nomen expanditur, inde germinis tumor, & flos de germine ſolvitur, & de flore fructus aperitur. Is quoque rudis aliquandiu & informis, paulatim ætatem ſuam dirigens, eruditur in manſuetudinem ſaporis. Sic & juſtitia, nam idem Deus juſtitiæ & creaturæ, primò fuit in rudimentis, natura Deum metuens: dehinc per legem & Prophetas promovit in infantiam: dehinc per Evangelium efferbuit in juventutem: nunc per Paracletum componitur in maturitatem.* Inſulſa hæc clauſula & de poſteriori hominis errore & Paracleti fabula fruticeſcens; cęterum hanc ſi preſeces, reliqua erunt longè elegantiſſima, & ad Auguſtini mentem atque ad hujus doctrinę illuſtrationem appoſitiſſima. Extra ęternum enim & incommutabile, rerum omnium vices ſunt & tempora profectuum, incommutabilitatem & ęternitatem authoris Dei ęmulantia & ſequentia, nec penitus aſſequentia. Id in rerum natura tota ſpectatur, inde & dè gratia conjectura exprimitur; idem enim naturę gratięque author eſt, ars eadem omnium opifex, & ad juſtitiæ intelligibilis imaginem totius creaturę corporeæ tanquam ſimulacri fabricator & fictor. Ergo ut natura, ſic & juſtitia primò fuit in rudimentis, id eſt, ante legem, ubi contra ignorantiam luctabatur, deinde per legem progreſſa eſt in pueritiam quandam, jam bellaturientem adversùs vitia, nequedum victricem; poſtea per Evangelium efferbuit in juventutem bellacem & victricem, poſtremò denique profligata mortalitate, ita enim ſtertentis Tertulliani omnia caſtiganda ſunt, componetur in maturitatem, ſeu in pacem. Cæterùm hæ ſunt ætates juſtitiæ, hæ ſunt ætates & incrementa Chriſti. Non deerat ante legem, vel ſub lege Chriſtus, aderat Chriſtus, aderat juſtitia, ſed in rudimento infantiæ, ſed in progreſſu pueritiæ, necdum in fervore juventæ. Cùm ergo lex eſſet juſtitiæ jam profectus quidam & ad ulteriora conatus, erat utique ſalutis ſtatio quædam opportuna, non infida, non adverſa. Idem rurſus in Scorpiaco, cùm lapſum primi parentis narraſſet, *Dominus ſuſtentato fervore delicti, donec tempore medicina temperatur, paulatim remedia compoſuit: omnes fidei diſciplinas & ipſas æmulas vitio, verbum mortis verbo vitæ reſcindentes, auditum tranſgreſſionis auditu fidei limantes: ita & eum mori præcipit medicus ille, veternum mortis excludit.* Ubi claret, ex quo primùm homo ex peccati ægritudine decubuit, jacuitque, nunquam ceſſaſſe divinam medicinam, ſed tempore condiendam temperandamque paulatim fuiſſe, & illud ipſum quod ſtatim cœlitus detonuit, mortis edictum, non tam de juſtitiæ conſiſtorio, quàm de medicinæ officina manaſſe, ut mors in mortis & peccati medelam aliquando verteretur. Et alibi; *Nam etſi putas Creatoris quidem terrenas promiſſiones fuiſſe, Chriſti verò cœleſtes: bene quod cœlum nullius alterius uſque adhuc Dei apparet, niſi cujus & terra. Bene quod creator vel minora promiſit, ut faciliùs illi & de majoribus credam, quàm qui nunquam de minoribus priùs fidem liberalitatis ſuæ ſtruxit.* L. 4. Adv sus Marc Ubi patet terrenas olim promiſſiones non eum in finem collimaſſe, ut cupiditas aleretur, ſed ut parvuli fæcibus immerſi ad Deum ſe quomodocumque ſurrigerent, terrena ab eo expectarent, aſſueſcerent Deo credere, Deo fidere, & paulatim emergentes, aliquando etiam æterna ſperare auderent. Et alibi rurſum, *Ecce autem & teſtimonium perhibet legi, & cauſa delicti eam excuſat. Quid ergo dicemus? Quia lex peccatum? Abſit. Erubeſce Marcion, abſit. Abominatur Apoſtolus criminationem legis. Sed ego delictum non ſcio, niſi per legem. O ſummum ex hoc præconium legis, per quam liquit peccatum latere! Non ergo lex ſeduxit, ſed peccatum per præcepti occaſionem. Quid Deo imputas legis, quod legi ejus Apoſtolus imputare non audet? Atquin & accumulat, lex ſancta, & præceptum ejus juſtum & bonum.* Ibid. Præconium hinc legis elicit, quod per eam eliqueſcat delictum & nudetur vulnus, quod priùs latitans, & incuratum computreſcebat. Denique de fræno legis ſeu de timore quid ſentiat Tertullianus, planum ſatis ipſe facit, cùm timorem appellat, *fundamentum ſalutis*, & ſalubri timore percitos, necdum fide imbutos, ait timore fieri *candidatos Dei*. Ita & Judaicus ſub lege ſtatus erat per timorem, Dei jam & Chriſti candidatus. L. 2. de cultu femin. L. 2. ad uxor.

XVIII. S. Paulinus Nolæ Epiſcopus. Hactenus retro ſupra Auguſtini ætatem veſtigia fleximus, ut hujus doctrinæ tramitem exploraremus: nunc ad ſuppares vel minores obiter excurramus, ne duriuſculos ex ejus lectione evaſiſſe quis ſuſpicetur. Paulinus Nolanus Epiſcopus ad Severum: *Diſpoſitis in ordinem ſuum ſæculis ab Adam uſque ad Moyſen, mortis poteſtas licentia bacchante regnaverat; & de lege intellecto, nec evitato peccato, creverat hoc regnum, &c.* Epiſt. 4 En ut per legem intellecto, nec evitato peccato, creſcebat regnum mortis. Quid immitius? Sed auſculta quæſo, ut id alibi deliniat Epiſtola ad Amandum: *Ipſe Dominus fecit nos, qui etiam refecit, jam ab initio per omnia quæ operatus eſt, & locutus in ſanctis ſuis, ſalutis noſtræ, id eſt, reparationis humanæ ſacramenta molitus. Nam juſtum Abelem illico reparavit ſancta generatio in Seth, qui ore conſimili formatum ad imaginem Dei retulit Patrem. Inde per cæteros à prima fonte decurrens* Epiſt. 1

currens permanavit vena juſtitiæ: & quamvis interveniente diluvio, in uno quidem attamen juſto univerſitatis peremptæ ſeminarium ſtetit, jam tunc operante myſterio unici redemptoris: ut per unum reconciliatio proveniret, quia per multos offenſa veniſſet. Sed iterùm generis humani proceſſu, relabente juſtitia, & creſcentibus ſimul gentibus atque criminibus, ne rurſum iniquitas hominum, generis mereretur interitum, rurſum electus qui Pater fidei vocaretur, à quo & promiſſio regni & regis æterni ſemen emergeret. Quod multiplicatum fide gentium Chriſtus implevit, qui Patriarchis viſus, per legem præformatus, per Prophetas prælocutus & ipſe adſuit, ut adimpleret legem & Prophetas: & quam lex operibus non valuerat conferre medicinam, gratia daret. Jam enim corpus omne, id eſt univerſum genus hominum ita pervaſerat peccatum, ut neque malagma debilibus & ſauciis, nec ligatura prodeſſet, &c. Nec hic recantat quæ priùs aſſeruerat, lege enim & operibus non potuiſſe conferri medicinam diſertè affirmat. Et tamen ait Dominum jam inde ab initio refeciſſe quæ fecerat, & ſalutis noſtræ ſacramenta molitum per Sethum, Noe, Moyſen, Propheras. Ait venam aliquam juſtitiæ à primo fonte decurrentem permanaſſe, nec abruptam omnino eſſe unquam, aut exaruiſſe. Ait per egregios iſtos fidei & juſtitiæ apices, non ipſis privatim, ſed humano generi Deum conſuluiſſe. Ait per hæc omnia ubique viſum, ubique operatum, ubique præformatum fuiſſe Chriſtum, quem ne cogitare quidem poſſis, niſi gratia delibutum, gratia difluentem. Ait legem & priſca illa omnia ſacramenta inſtar habuiſſe malagmatis & ligaturæ, quibus nimirum ſanitas præludi poſſet & initiari, non perfici. Nec nos aliud molimur, quàm ut totum illum ante legem & ſub lege ſtatum, ſalutiferum & medicinalem humano generi probemus, nec impedimentis, ſed adjumentis Chriſti gratiæ aliqualibus ſaltem inſtructum, prima videlicet ſalutis fundamenta jacientibus.

XIX. Proſper pro ixè ſuffragatur, au- hor item ibrorum le vocat. ent. & Julianus Pomerius.

Proſper ipſa Auguſtini penè verba exſcribit, *Mirabilia teſtimonia tua, &c. Multa mirabilia ſunt teſtimonia legis ipſius, quorum utilitas & juſtitia altiſſimè latet, cùm quæritur quare data ſit lex quæ vivificare non poſſit, & ex qua non juſtificaretur omnis caro coram Deo. Meritò ergo hanc* n Pſ. 118. *altitudinem ſcrutatus eſt, qui intellexit per legis difficultates id egiſſe miſericordiam Dei, ut qui legem implere non poterant, converterentur ad gratiam, & divina ope adprehenderent, quod propriis viribus aſſequi non valebant.* Subtexit & multa deinceps, contexta ex Auguſtini verbis ſuo ſuprà loco in hunc Pſalmum relatis. Et alio n Pſ. 102. loco: *Notas fecit vias ſuas Moyſi, &c. Magnum mirandumque myſterium eſt, ideo datam legem ut creſcente peccato humiliarentur ſuperbi, humiliati confiterentur, confeſſi ſanarentur. Iſtæ ſunt viæ occultæ, quas notas fecit Moyſi, per quem legem dedit, &c.* Tempero calamum, ne plura ex eodem iſtiuſmodi decerpantur; imbecillitatem legis non celat, ſed tamen ex miſericordia Dei indultam eſſe non abnuit, & humilitatem, confeſſionem, timorem hominibus ſub lege degentibus, ut ad gratiam conſpirarent, contuliſſe: ea porrò etſi ſalutem non totam redintegrent, utcumque tamen reſarciunt, relevantque. Etenim idem ipſe n Pſ. 118. rurſus: *Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion. Id agit gratia ut mandata Dei dilectione impleantur, quæ impleri timore non poterant.* Huc ergo tota ferè vergit de legis difficultatibus expoſtulatio, quòd merum timorem inſpiret, quo non impletur lex per charitatem implenda. At timore impleri legem ab incipientibus, ſatis eſt, abunde eſt: timore pueros abſtinere à delictis, & intra officii lineas coarctari, hic pueritiæ modus, hoc decus, hæc ſalus eſt. Impletur ergo lex timore, ſed à pueris, ſed ab incipientibus: non impletur, ſed à viris, ſed à perfectis, his enim amor conciliandus eſt. Audi eundem Proſperum: *Legimus principium eſſe ſa-* Con. Collator. c. 19. *pientiæ timorem Domini. Et legimus donum Dei hanc eſſe virtutem. Timor Domini inquit ſuper omnia ſe ſuperpoſuit. Beatus homo cui donatum eſt habere timorem Domini. Cùm ergo timor Dei principium ſit ſapientiæ, quæ virtus haberi poteſt ſine ſapientia, cujus ex timore principium eſt? Beatus Petrus Apoſtolus, Gratia vobis, inquit, & pax adimpleatur in recognitione Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui nunc omnia nobis divina virtute ſua, quæ ad vitam & pietatem pertinent donavit.* Vides quanti faciat timorem, ut donum Dei, ut Chriſti beneficium, ut initium ſapientiæ, ut fundamentum omnium virtutum eſſe illum affirmet? An ergo timore lex nullatenus implebatur? implebatur enimverò, ſed ut ab incipientibus, non ut à perfectis: ut à Chriſti guſtum, id eſt, initium ſapientiæ jam præſumentibus, non ut à Chriſtum totum & totam complexis ſapientiam. Iiſdem ferè teſtimoniis Scripturæ timorem eſſe donum Dei & gratiæ Chriſti beneficium probat author librorum de vocatione gentium, inter opera Proſperi, Quibus intextus eſt etiam Julianus Pomærius, quem operæ pretium eſt audire de timore diſputantem in hæc verba: L. 1. c. 14. L. 1. de vita Contem. c. 7. *Si ille quem timor in bono pudicitiæ tenet, atque is cui facultatem mœchandi negat occaſio, vivere pudicè conſueſcant, in virtutem plerumque de neceſſitate proficiunt: & paulatim ipſius pudicitiæ delectatione creſcente, pudici veraciter fiunt, & ita proficiunt, ut jam non ſermone, ſed virtute ſordes impudicitiæ deteſtantes, non timore pœnæ carnalibus incentivis obſiſtant, quod eſt incipientium proprium, ſed execratione peccati refrænent inquietos carnis affectus, quod eſt caſtitatis conſummatæ faſtigium.* Audis quàm molliter gradus ſtruatur à timore pœnæ ad amorem juſtitiæ; audis illum eſſe incipientium proprium, hunc conſummatorum. An ergo Chriſtus aliunde ſalutem noſtram auſpicari debuit, quàm ab initio, id eſt, à timore, ut ad faſtigium perduceret, id eſt, ad amorem? Struenda & expolienda paulatim fuit noſtra perfectio, ut ejus primùm lineamenta quædam rudia per timorem deſcriberentur, poſtea manus ultima per amorem adiiceretur ab eodem Chriſto, qui heri & hodie, qui alpha & omega, qui primus & noviſſimus, qui principium & finis eſt. Et infrà idem Pomærius cùm multiplicem timoris utilitatem executus eſſet prolixiùs, & ita Chriſtianos ab omni ſcelere deterruiſſet, ſubdit: Ibid. c. 11, 12. *Sed nos jam ſi videtur ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes ſalubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitioſis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum ſuarum tunc ſuæ damnationis experimento probabunt, quando jam quod eſt omni infelicitate miſerius, ſe emendare non poterunt: ab his, inquam, terrificis & triſtibus malis, aſcendamus ad illa ſublimia, quibus proficientium mentes in ſpem promerendæ beatitudinis aſſurgunt, abjuratiſque terrenis cœleſtia concupiſcunt: Et quoniam proficere cupientes, à ſalubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perveniunt, nos quoque, &c.* Quis mentis compos, quis fidei orthodoxæ concors, fideles *ſalubri terrore concuſſos, à ſalubri timore incipientes, atque ab omnibus vitioſis delectationibus ſeſe abducendos,* necdum charitate ſucceuſos, ſed ad illam proficientes, id eſt, ſub lege adhuc poſitos, abneget jam Chriſti gratiæ rores antelucanos prelibare? Quis illos non defieri Chriſti adventu, non orbari incarnationis fructu, quantus incipientibus ſufficit, non confiteatur? Quod autem idem Ibid. c. 1. ſcriptor habet, *Non omnis timor haberi debet in vitio, ſed ille tantum, de quo ſcriptum eſt, Quia timor pœnam habet: cæterum timor iſte, de quo dicitur, Timor Domini expellit peccatum, & timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi, non* *eſt inter vitia numerandus, ſed potiùs intelligendus eſt vitiis inimicus*. Hoc, inquam, clementiùs accipiendum eſt, ne ſuperiori ejus ſententiæ obſtrepat. Timor enim neuter inter vitia reputandus eſt, uterque inter Dei dona recenſendus, ſed ille ſervilis & amoris expers, eo vitioſus videri poteſt, quod quibus inhæret, vitioſi adhuc illi ſunt, nequedum à vitiis omnibus flamma charitatis excocti & expiati. Unde & hic timor ejiciendus eſt tandem, ut locum cedat charitati perfectæ: ejiciendus autem non eſſet niſi vitioſus quodammodo, id eſt, imperfectus eſſet. Sed qui incipientibus honeſtus eſt, proficientibus vitioſus eſt: qui pueris decorus eſt, adultiores dedecet. Timor ergo ille inſtar lactis, pueris laudi datur, adultis vitio vertitur. Agebat hìc autem Pomærius de adultis, utputa de hominibus ſapientiæ numeros omnes aſſecutis, à quibus an affectus omnes extirpandi radicitus, an moderandi tantùm eſſent, id controvertebatur. Planum eſt autem ab iſtiuſmodi exulare penitus debere timorem illum ſervorum & puerorum peculiarem, vitioque illis vertendum; inſerendum autem timorem alium charitati conſanguineum & longè laudabiliorem.

XX. Fulgentius. De incarn. & grat. c. 16.

Eandem terit viam Fulgentius: *In hoc Mediatore Dei & hominum & humanæ naturæ ſtatus reparatus eſt, & implendæ legis eſt conſummatus effectus: quia nec ſibi ſufficere ad virtutem ullatenus potuit naturalis infirmitas, quæ utique ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine ſimul & virtute privata, in tantum natura cæca ſine lege peccat, ut peccare ſe neſciat, propter quod dicitur, Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. Legalis quoque auditus non ſolùm neminem de poteſtate tenebrarum eripuit, quin etiam de peccatoribus cumulum prævaricationibus adjecit. Sine gratia quippe fidei, graviùs lex agnita, quàm ignota contemnat*. De integra hìc agitur ſanitate & perfecta juſtitia, quæ nec ante legem, nec ſub lege verſanti cuiquam contingit, ut perperam garriebant Pelagiani, gratiæ Chriſti gloriam hanc & palmam extorquentes. Nam juſtitiæ & ſanitatis umbratilia quædam atque præluſoria initia & ante legem & ſub lege verſanti humano generi, & ſingulis hominibus non deſunt, dum ſupernè ſollicitata & ſtimulata conſcientia de ſuis tenebris erubeſcit, de legis inſcitia angitur, vel legi agnitæ etſi nondum amorem, jam tamen timorem & obſequium qualecumque vovet. Et hæc Chriſti gratiæ medicinalis prima ſunt teſtamenta: unde idem Fulgentius: *Medicus itaque noſter peritus & bonus, gratis ad vitam reducturus mortuos, ac ſanitati redditurus ægrotos, ipſe languentium ſalus & reſurrectio mortuorum, in eo vivificandis ac ſanandis hominibus inſuperabili bonitate conſuluit, in quo medicinam ſe nobis idem medicus fecit. Sed ut ordinem ſuæ curationis ſapientia Dei ſapienter expleret, priùs præceptum dedit per legem juſtitiæ, quo ſuam infirmitatem ægrotus agnoſceret, daturus effectum per gratiam, quo infirmus ſuæ infirmitatis ſalubriter conſcius, non jam confidens in virtute ſua tumeſceret, ſed ipſum fontem vitæ ſalutiſque cognoſcens, ab ipſo ſibi vitæ ſalutiſque beneficium poſtularet: nec ſuam jactans ſuperbo corde juſtitiam, ſic ſe putaret alienum à morbo, tanquam non egeret curationis auxilio, &c. Sed vulnera ſua contriti cordis humilitate reſpiciens, veraciter exclamaret, Sana animam meam, quia peccavi tibi, &c.* Totus igitur legis apparatus à medico Chriſto, jam à primis orbis cunabulis, morbum noſtrum curante præſtruebatur, & initia ſalutis jam præfundante, cùm legem daret, cùm ſalubrem imprimeret formidinem, cùm propriarum virium retunderet jactantiam, cùm tumorem ſanaret, cùm ad humilitatem & ſuperioris auxilii petitionem coarctaret: quæ ſi quis neget ſalutis fundamenta eſſe, aut ſi quis ab alio quàm à Chriſto reparationis noſtræ uno architecto poni potuiſſe affirmet, in meridiana luce prorſus cæcutit. Et rurſum infrà idem Fulgentius: *Hæc igitur inter litteram jubentem & ſpiritum vivificantem, id eſt, inter legem gratiamque diſtantia eſt, quia lex convenit, gratia convertit hominis voluntatem, ut bonum velimus. Illa clamat, hæc donat: illic voluntati hominis incutit juſtitia divina terrorem, hic infundit miſericordia charitatem. Per illam accepit voluntas ſpiritum ſervitutis in timore, per iſtam accepit ſpiritum adoptionis filiorum, &c.* Ubi vides legem non crepare tantùm forinſecus, aut intentare flagella, ſed intus in animum infundere timorem illum, *bonum*, *utilem*, *ſaluberrimum*, *donum Dei*, Quippe per legem, *accepit voluntas ſpiritum ſervitutis in timore*, ut per ſpiritum timoris Domini provehatur ad ſpiritum ſapientiæ & adoptionis filiorum.

L. 2. de verit. prædest.

XXI. Gregorius Magnus. L. 9. Moral. c. 14.

Gregorius magnus in hanc ſententiam pulcherrimè detorquet iſta verba Job: *Auferat à me virgam ſuam, & pavor ejus non me terreat. Loquar & non timebo eum, neque enim poſſum metuens reſpondere*. In quæ ita philoſophatur alludens ad notiſſimam Scripturæ hiſtoriam: *Author quippe humani generis Deus quaſi mortuum puerum doluit, cùm extinctos nos iniquitatis aculeo miſeratus aſpexit. Et quia per Moyſen, terrorem legis protulit, quaſi per puerum virgam miſit. Sed puer cum baculo mortuum ſuſcitare non valuit, quia Paulo atteſtante: nihil ad perfectum adduxit lex; ipſe autem per ſemetipſum veniens, & ſuper cadaver ſe humiliter ſternens, &c. Super mortuum ſepties oſcitat, quia per apertionem divini muneris, gratiæ ſeptiformis ſpiritum, in peccati morte jacentibus aſpirat. Moxque vivens exigitur, quia is quem terroris virga ſuſcitare non potuit, per amoris ſpiritum puer ad vitam rediit*. Et paucis interpoſitis: *Reſpondere homo tot beneficiis debet, ſed tamen reſpondere metuens non valet, quia humani generis conditorem qui adhuc humiliter formidat, proculdubio non amat. Nam tunc ſolùm Deo vera obſequia reddimus, cùm eum propter amoris fiduciam non timemus: cùm nos ad bona opera affectus, non metus dirigit; cùm malum noſtræ menti jam non placet, etiamſi liceat. Nam qui à perverſitatis opere ex timore reſtringitur, perverſa libenter ageret, ſi liceret. Nequaquam ergo veraciter rectus eſt, qui adhuc à perverſitatis deſiderio liber non eſt*. Quandiu igitur ſolo timore avocamur à peccando, ſervilis eſt hæc juſtitia, per ſervos concilianda, non per Filium, cujus eſt manumittere, & libertatem aſpirare: perfunctoria eſt hæc juſtitia, nondum veriſſima, nondum inhabitans, & in animæ venas infuſa, nondum interioribus deſideriis infuſa: ideoque neque dum redolens æternam ſapientiam & juſtitiam Verbi hypoſtaticè humanitati copulatam, ſed adhuc foris & umbratiliter conſulentem, & circum alludentem magis quàm inhoſpitantem. Cùm enim Verbi divinitas incarnata eſt, non opera, ſed deſideria etiam peccati exſufflavit; non umbraticam, ſed intimam & ſinceriſſimam inſpiravit juſtitiam; & quia in dies pergit in ſingulis carnis concupiſcentias & deſideria peccandi reſidua profligare, in ſingulis etiam quotidie pergit incarnari, in ſingulis parturitur & formatur Chriſtus. Illud enim documentum, illud imitamentum, illud beneficium eſt juſtitiæ & ſapientiæ hypoſtaticæ in viſcera humanitatis perſonaliter infuſæ, quòd jam non timore foris obſidet, ſed amore intus inſidet & inhæret juſtitia. Sed ordinis lex & rerum modus jubet, ut alludat ante juſtitia quàm combibatur: obſideat antequàm invadat & inſideat, & terrore priùs cohibeat, exſcindatque peccatorum ſentes, quàm regium amoris ſolium inferat. Unde idem hæc verba elucidans, *Simplex & rectus & timens Deum & recedens à malo*, hæc tradit: *Bene autem dicitur,*

L. 1. Moral. c. 11.

tur, Timens Deum, & recedens à malo: Quia ſancta electorum Eccleſia ſimplicitatis ſuæ & rectitudinis vias timore inchoat, ſed charitate conſummat: cui tunc eſt funditus à malo recedere, cùm ex amore Dei cœperit jam nolle peccare. Cùm verò adhuc timore bona agit, à malo penitus non receſſit, quia eo ipſo peccat, quo peccare vellet, ſi inultè potuiſſet. Rectè ergo cùm timere Deum Job dicitur, recedere etiam à malo perhibetur: quia dum metum charitas ſequitur, ea quæ metu relinquitur, etiam per cogitationis propoſitum culpa calcatur. Et quia ex timore unumquodque vitium premitur, ex charitate autem virtutes oriuntur, &c. Nondum receſſit, ſed recedit à malo, qui timore non peccat: prius eſt recedere, quàm receſſiſſe; prior ergo timor quàm charitas, prior lex quàm Chriſtus, non generi tantùm humano, ſed ſingulis etiam, Nam ſinguli quocumque demum, vel ævo, vel loco, vel gradu ſint, vias juſtitiæ timore inchoant, charitate conſummant, Cùm autem ut ait Gregorius, *Sancta electorum Eccleſia ſimplicitatis ſuæ & rectitudinis vias timore inchoat*, num hæc primordia ſua ſibi debet, an Chriſti gratiæ? Chriſto haud dubio debet redemptori, quòd à vitiis utcunque redimatur vel timore. Et tamen illa non propriè dicitur Chriſti gratia, quia ſingulari privilegio Chriſti gratia prædicari debuit, quæ gratiarum princeps & palmaris eſt, charitas, Unde idem Gregorius: *In veteri lege Eccleſia poſita Chriſtum exoptabat & expectabat, &c. Vult ergo ſponſum foris ſponſa invenire, & deoſculari, quia concupiſcit ſub lege poſita, ut per carnem appareat, ut ei per amorem ſerviat, cui priùs non accepta gratia, plus timore, quàm amore ſerviebat.*

n Cantica, 8. Hom. 31. n Evang.

Gratiæ erat quod timore ſerviret, gratiæ erat quod Deo conſueſceret, quod adventum ejus, quod charitatem concupiſceret, quod gratiam deſideraret, quod deſiderare concupiſceret: & tamen ait Gregorius: *Non accepta gratia*: quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt: ut gratia dulcior ſeu charitas gratiæ nomine inſigniatur, non illa præcox & immatura, rudis & rudimentis incipientium properata. Sed illo tamen puerili gratiæ elemento, illo timoris ſpiritu, ut juſtitia, ita Chriſtus inchoabatur, veniebat, formabatur. Quocirca idem Gregorius: *Tertiò Dominus vineæ ad ficulneam venit, quia naturam generis humani ante legem, ſub lege, ſub gratia, expectando, admonendo, viſitando requiſivit. Dixit autem ad cultorem vineæ, Ecce anni tres ſunt, ex quo venio fructum quærens in ficulnea hac, & non invenio. Venit ante legem, quia per naturalem intellectum, quid unuſquiſque exemplo ſui, qualiter erga proximum agere debuiſſet, innotuit. Venit in lege, quia præcipiendo docuit. Venit poſt legem per gratiam, quia pietatis ſuæ præſentiam exhibendo monſtravit. Sed tamen in tribus annis fructum ſe non inveniſſe conqueritur, quia quorumdam pravorum mentes nec inſpirata lex naturalis corrigit, nec præcepta erudiunt, nec incarnationis ejus miracula convertunt.* Vides quo pertineant illæ duæ ætates generis humani, ante legem & ſub lege, nempe ad inchoandam curationem, legis inſitæ, legis additæ beneficio, & utrique apto terrore. Non ergo cumulandis peccatis illæ ſerviebant, non impedimenta gratiæ ingerebant, etſi *quorundam pravorum mentes* neutra lex vel tantillum emendare per terrorem potuerit, ſed exaſperare magis viſa ſit, Per illas ergo leges veniebat humano generi Chriſtus, veniebat ſalvator, qui tertiò venit. Adventus enim per carnem tertius fuit & gratiæ pleniſſimus, ſed tertius: ut nec gratia primo & ſecundo defuerit, nec tertio omnibus profuerit; ut enim inſitæ, & ſcriptæ, ita & Evangelicæ legi *quorundam pravorum mentes* pertinaciter illuſerunt.

Et ne mitior æquo tibi videatur Gregorius in exponendo legis conſilio, adverte ad ea quæ habet, *Sed quia lex peccata indicare potuit, non auferre, non quiſquam veterum Patrum, non Legislator Moyſes humani generis redemptor extitit, &c. Ad hoc quippe illi miſſi ſunt, ut in cordibus hominum viam huic ſapientiæ prædicando præpararent: neque ut pro ea, ſed per eam ſubjectos populos regerent.*

L. 28. In Job. c. 26.

En indicabat peccata lex, non auferebat: convincebat, non abſolvebat; & tamen viam ſapientiæ Chriſto præparabat, quia timor initium eſt ſapiendi: quia qui deſueſcit ab opere, lenteſcit & à deſiderio peccati: quia qui corticem lambit juſtitiæ, medullam aliquando deguſtabit: quia denique qui lacte pueritiæ veſcitur, ad ſolidas juvente delicias adoleſcit, Rurſus idem Gregorius legem & timorem deprimere plus æquo videtur: *Judaicus populus ſervus fuit, qui non amore filii obſequebatur Domino, ſed timore ſervili. Lex namque ſub ultionis perſecutione populum tenuit, ut quiſquis ſub illa peccaret, protinus morte puniretur: nec Iſraelitica plebs ex amore, ſed Domino ſerviebat ex timore. Nunquam autem impleri juſtitia poteſt per timorem, &c. Juſtus eſſe non valet in conſpectu Dei, qui ei non per dilectionem, ſed per formidinem ſervit.*

L. 1. Moral. c. 20.

Num in legem, vel timorem acerbius quidquam poteſt fulminari? Et rurſum: *Aliter admonendi ſunt, qui flagella metuunt, & propterea innocenter vivunt, &c. ut ſi malis veraciter carere deſiderant, æterna ſupplicia perhorreſcant, neque in hoc ſuppliciorum timore permaneant, ſed ad amoris gratiam nutrimento charitatis excreſcant, &c. Nam ſi pœnam non metueret, culpam proculdubio perpetraret. Ignorat itaque mens gratiam libertatis, quam ligat ſervitus timoris. Bona enim pro ſemetipſis amanda ſunt, & non pœnis compellentibus exequenda. Nam qui propterea bonum facit, quia tormentorum mala metuit, vult non eſſe quod metuat, ut audacter illicita committat. Unde luce clariùs conſtat, quod coram Deo innocentia amittitur, ante cujus oculos deſiderio peccatur.*

Paſtor. Curæ. part. 3, Adm. 14.

Satin hæc ſapiunt Auguſtinianam circa hæc auſteritatem? Et tamen idem Gregorius ibidem timoris medicinalis bonum non tacet, cùm pervicaciores quoſque & fræni impatientes illico docet, qui terrore conſternandi & à peccando revocandi ſint, Et rurſum alibi: *Hunc ergo tanti pavoris Judicem ante oculos ponite, hunc venturum timete, ut hunc cum venerit, non timidi ſed ſecuri videatis. Timendus ergo eſt, ne timeatur. Terror ejus nos ad uſum bonæ operationis exerceat, metus illius vitam noſtram à pravitate compeſcat.*

Hom. 26. in Evang.

Nobis ergo etiam, nobis Chriſtus non gratiam, non charitatem tantùm, ſed & terrorem ſui iniicit, & ita à pravitate compeſcit, ita in bona operatione exercet, ita timeri vult, ut ametur, timeri vult, ne timeatur. An ergo tunc nihil confert? An nihil ſalutis tunc inchoat noſtræ, nil ſuæ gratiæ, nil ſui ſanguinis irrorat? Ergo & priſcis illis cùm terrorem per legem ſuggerebat, adventum ſuum, gratiam, crucemque ſuam prærogabat, jam incarnatus illis, jam occiſus illis erat ab origine mundi. Jam cùm terreret, advenerat, etſi venturus expectabatur; ut & nobis venit, etſi venturus terreat. Non implebant illi juſtitiam, ſed inchoabant, quia nondum plenitudo legis charitas aderat, ſed timor initium ſapientiæ Dei amatricis: inchoatio autem juſtitiæ Chriſtus eſt naſcens, perfectio juſtitiæ ætas eſt plenitudinis Chriſti: *In via etenim Dei à timore incipitur, ut ad fortitudinem veniatur.* Et alibi: *Ex timore bonum opus aggredimur, ſed ex initio timoris ad vinculum perducimur magnæ charitatis.* Timor ergo charitati prævius, Chriſtus eſt Chriſto prævius, gratia eſt præveniens & ſubveniens: Chriſto enim non præparat animum, niſi Chriſtus: ipſe via, ipſe veritas: ad illum, per illum itur: ſalutem idem incipit, idem perficit: ejus gratia ſufficit, ſive cùm incipit, ſive cùm perficit: ſufficit ad incipiendum incipiens, ſufficit ad perficiendum perficiens. Præpoſterus eſt, qui ſufficientem negat eàm, quæ incipit, quia non perficit: ſufficit enim tum incipere, etſi non ſufficit perficere; ſed ſi non abjicias incipientem, non deſiderabis perficientem. Sufficit gratia lactis parvulo, ſufficit timor Judæo: non ſufficit juveni, non ſufficit perfecto. Sed vitio cujuſque fit, ſi abjecta lactis gratia, ad juventæ cibum & maturitatem non adoleſcat. Eodem jure præpoſterus & præfeſtinus dici debet, qui Chriſti adventum acceleratum fuiſſe cuperet; acceleranda enim initia ſunt, non faſtigia: incunabula priùs quàm incrementa. At omnium vota Chriſtus antevertit, qui ſui id eſt juſtitiæ conſummatæ cunabula ſtatim poſt peccatum, ante legem & ſub lege deinceps curare & provehere maturavit.

XXII. Bernardus. Epiſt. 107. Video quàm longè ultra metas expatietur hæc diſſertatio: miſſos ergo faciam reliquos, ut uni Bernardo ſit locus. Ille ergo ita habet: *Particeps ego ſum omnium timentium te. Vides quia præcedit timor, ut ſequatur juſtificatio? Forſitan ergo timore vocamur, amore juſtificamur. Denique juſtus ex fide vivit, illa proculdubio quæ operatur ex dilectione. Audiat itaque in ſui vocatione peccator quod timeat, & ſic accedens ad ſolem juſtitiæ, videat illuminatus quod diligat. Quidnam eſt illud? Miſericordia Domini ab æterno, & uſque in æternum ſuper timentes eum.* Et paulò pòſt: *Dum quiſque vocatus per timorem, juſtificatus per amorem, præſumit ſe eſſe de numero beatorum: ſciens nimirum quia quos juſtificavit, illos & magnificavit. Quid enim? Audit ſe vocari, cùm timore concutitur; ſentit & juſtificari, cum amore perfunditur; & de magnificatione diffidet? Initiatur, provehitur, & de ſola conſummatione deſperabit? Nempe ſi initium ſapientiæ timor Domini, in quo dicta eſt oſſe noſtra vocatio, quid niſi provectus in ſapientia eſt amor Dei, is dumtaxat qui interim ex fide eſt, ex quo & noſtra ſit juſtificatio? Quid item niſi conſummatio in ſapientia eſt, ipſa quam in fine ſperamus de divina illa & deifica viſione glorificatio?* Vides quo loco ſit timor apud Bernardam, nempe nec ſummo, nec nullo. Timore non juſtificamur, ſed vocamur: non provehimur, ſed initiamur ſapientiæ. Quis initiat, quis vocat nos, niſi Chriſtus crucis ſuæ ſanguine? Si juſtitia & ſapientia noſtra Chriſtus eſt, num vocatio ad juſtitiam, num initiatio ad ſapientiam aliud quàm Chriſti in nobis quædam jam portio, quædam velut pręſumpta nativitas eſt? Et ſermone de villico iniquitatis, triplicem Chriſti adventum non aliter quàm ſuprà Gregorius, ita breviter tangit: *Illud non ſemel aut iterum, ſed tertio jam comminatur Dominus villico ſuo, videlicet ante legem, ſub lege, ſub gratia, &c.* Et infra quadruplicem timorem ita diſtinguit: *Et notandum, quod timor iſte quadriformis eſt, ſcilicet mundanus, ſervilis, initialis, & filialis ſive caſtus. Mundanus qui facit recedere à malo per evitationem pœnæ. Servilis qui facit à malis abſtinere per evitationem pœnæ, mali retinens voluntatem. Initialis timor gehennæ, de quo dicitur per Prophetam, Initium ſapientiæ timor Domini. Filialis, de quo per eundem dicitur, Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi. In duabus his formis utilis eſt hominibus ſemper, in aliis minimè.* Ubi ſervilem timorem videtur bipartiri, in eum, cui comes eſt expreſſa peccandi voluntas, ni pœna ingruat; & eum qui voluntatem quoque peccandi ejurat, metu pœnę, non opus tantùm, ſed ipſum deſiderium peccandi inſectantis; & hunc poſtremum permagnę utilitatis eſſe affirmat, quippe quo ipſa peccandi deſideria refutentur, etſi non exurantur penitus. Eſt autem hęc diſtinctio permagni ſanè momenti, ad illam difficultatis molem evertendam, quę nos urgebat, quì utillis & bonus ſit timor, cui conjuncta eſt peccandi voluntas, ſi impunè liceat. Si enim expreſſa voluntas peccandi laſciviat, nę haud magni facienda eſt hujus timoris utilitas. Si autem hęc voluntas non tam ineſt quam ſubeſt, non exprimitur, ſed opprimitur, erumpit ſed cohibetur, obſtrepit ſed juratur, tum ſanè timor eſt adprimè utilis, & vocantis nos Dei, gratięque Chriſti juſtificantis pręvia quędam aura. Unde idem Bernardus: *Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Ex quibus verbis innuitur, quod triplicem gratiam divinitus accipimus; unam qua convertimur; alteram qua in tentationibus adjuvamur; tertiam qua probati remuneramur. Prima nos initiat, per quam vocamur; ſecunda provehit, qua juſtificamur; tertia conſummat, qua glorificamur.* Serm. 5. De Aſſum Illa ergo etiam qua vocamur, qua initiamur, qua nondum juſtificamur, etſi timor eſt, gratia tamen eſt, & de plenitudine Chriſti ſcaturit. Nihilo plus ergo mirandum eſt cur non priùs carnem induerit, quàm cur ut ſingulos, ita genus humanum priùs vocaverit per timorem, ut poſtea iuſtificaret per amorem.

Rurſum idem Bernardus ſermone de Cantico Ezechię, filium à ſervo & mercenario ita diſcriminat: *Denique audi vocem filii, Domine ſalvum me fac; quare? Fortè ne ardeat in inferno? Fortè ne fraudetur præmio? Non, inquit, ſed, Pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo Domini. Non inquit quæro ſalutem, ut pœnas vitem, aut ut in cœlo regnem; ſed ut te in æternum laudem, &c. Et qui timet ire ad portas inferi, & qui Deum cupit videre propter quietem ſui, uterque profectò quærit quæ ſua ſunt. Porrò qui Pſalmos cantare deſiderat in domo Domini, non ſua vel pericula fugit, vel lucra appetit, ſed illum proculdubio diligit, quem laudare geſtit cunctis diebus vitæ ſuæ.* Non diſſimulat nęvos timoris, ſua quęrentis lucra, ſua fugitantis damna, unde & mulctat illum, ne iuſtitię plenitudine, ne perſona veritatis, ne Chriſti pręſentia potiatur, ſed ſpe, ſed vocatione eius tantùm recreetur. Nam qui timet aut ſperat, & necdum ipſam propter ſe amat juſtitiam, nunquam ille interim in arcana ſapientię, nunquam in ipſius juſtitię corpus, nunquam ad incarnati Verbi ſubſtantiam amplexandam perveniet, ſed ad eius fores pulſabit. Idem ibidem paulò antè; *Pater filiis notam faciet veritatem tuam. Non revelatur ſervo veritas, quia ſervus neſcit quid faciat Dominus ejus. Sed nec mercenarius rapitur ad contemplandam veritatem, qui propriam quærit utilitatem. Filio autem Pater notam faciet veritatem, &c.* Quod eo relabitur, quod pronunciavit Auguſtinus, non patere nunc viam ad veritatem, niſi per charitatem. Corpus ipſum itaque & ſubſtantiam veritatis incarnatæ amplecti non potuit humanum genus, niſi ubi perlapſum eas ætates, quæ fræno timoris inhibendæ fuerant, ad juventam amori jam maturam appuliſſet. Et ipſa rerum natura ut nunc quidem comparata eſt, pueros ut hebetes ad amorem, ita obtuſos ad contuitum ſapientiæ efformat: juvenes autem tam diligendæ quàm intelligendæ eidem tempeſtivos.

Et ſermone de triplici cohærentia vinculorum, &c. XXIII. Bernardus idem. *Eſt qui clavis configitur Domino majeſtatis, quem timor Dei ligat, qui non expaveſcit ad vultus hominum, ſed ad memoriam gehennalium tormentorum. Et hic quidem peccare non metuit, ſed ardere.* Gravi convitio timorem pulſat, quòd non culpam, ſed pœnam exhorreat. Et tamen eo nos jam Deo religari non tacet. Et ſermone de diverſis afflictionibus animæ: *Jam vero ſecundo ſtatu incipit eſſe ſub Domino, qui tanquam ſervus carcerem timet, & metuit ne ſubigatur pœnis. In quo ſanè ſtatu converſio eſt, exituſque à ſæculo, & introitus vitæ. Unde & legis, Principium ſapientiæ timor Domini. Et alius Propheta, A timore, inquit, tuo concepimus, & parturivimus ſpiritum ſalutis.* Timore igitur concipitur, & formari incipit in nobis ſalus & ſalvator Chriſtus. Sermone autem de donis Spiritus ſancti: *Prima* *gratia eſt timor Domini, &c. Sine hac gratia, prima gratiarum, quæ totius religionis exordium eſt, nullum bonum pullulare, vel manare poteſt.* Eſt igitur timor inter Chriſti gratias numerandus. Et inter ſermones parvos: *Prædicant mira de dulcedine regni, intentant horrenda de terrore ſupplicii; fit ſummus auditoribus de utroque timor, ne vel illo fraudentur, vel iſto plectantur, &c. Et illi quidem duo prædicti timores de futuro ſunt ſunt valde utiles. Sed eſt alius timor de præſenti valde probabilior, quo timet homo & ſemper eſt pavidus, ne interna gratia deſeratur.* Ubi claret Evangelica etiam lege timorem priùs incuti, quàm inſinuetur amor: ergo & nunc quibuſdam, nempe incipientibus, adhuc lex incumbit, adhuc imminet timor, adhuc promittitur Chriſtus, illis incorporandus, illis informandus, necdum corporatus, aut informatus.

Serm. 1.

Sed pulcherrimè quoniam *hæc via agitur non greſſu corporis, ſed affectu mentis*, hinc concludit quatuor affectibus menti noſtræ inſitis tanquam rotis invehi nos provehique ad Deum debere. *Habet currus ille quatuor rotas, illas ſcilicet quatuor animi affectiones notiſſimas: amorem & lætitiam, timorem & triſtitiam. Amant enim reprobi temporalia, & lætantur cum malefecerint: ſed hunc amorem & hanc lætitiam ſequitur timor & triſtitia ſempiterna. Electi verò quibus dicitur, Mundus gaudebit, vos vero contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra convertetur in gaudium; ponunt primas rotas timorem & triſtitiam, poſteriores amorem & lætitiam. Ipſis enim commutatur timor in charitatem, triſtitia in lætitiam ſempiternam.* Hac ſalus, hac Chriſtus vehitur, & invehitur quadriga affectuum: nec aliter via hæc confici poterat quàm greſſibus, id eſt, affectibus animarum. Itaque ipſi rerum naturæ, ipſi animarum rationalium texturæ, ipſis viſceribus naturæ intellectualis apprimè conſentit tota ratio diſpenſationis Chriſti ante legem, ſub lege, ſub gratia.

Serm. parv. Serm. 33. 36.

Nec inelegantius eſt quod idem ibidem paulò pòſt nos docet: *Deus licet unus ſit, & unum ſit, tamen non ſui varietate, ſed animi noſtri mutatione, guſtantibus nobis diverſos videtur habere ſapores. Sapit enim timenti, juſtitiam & potentiam: ſapit amanti, bonitatem & miſericordiam. Unde & alibi ait: Semel locutus eſt Deus, duo hæc audivi, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia. Idem quippe eſt audire hoc, quod guſtare, quia utrumque fit una & ſimpliciſſima mente. Itaque ſemel locutus eſt Deus, quia unum genuit Verbum. Cæterum nos per unum verbum, duo hæc audimus, ſive ſapimus, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia. At is quidem penitus inſipiens eſt, cui nec timorem Deus ſapit, nec amorem. Diſcat quantum vult, ego ſapientem non dixerim, dum nec timebit, nec diliget eum. Quomodo enim dixerimus in ſapientia conſummatum, quem video nec initiatum? nam initium ſapientiæ timor Domini, &c.* Conticeſcant jam ergo querelæ de tarditate Medici noſtri: non ille tardiùs ad nos, ſed nos ad illum lentiùs properavimus: aut non ille tardiùs venit, ſed nos temporiùs venientem, pigriùs tardiùſque excepimus. Unus enim eſt, unum eſt, unum loquitur Deus & ſemel loquitur, ſed nos pro varietate noſtra non unum, non ſemel totum illum ſapimus. Nunquam non occurſat mentibus hominum amanda efflictim potiùs, quàm timenda veritas & juſtitia Chriſtus: ſed ægro animi noſtri, dum pueraſcimus, palato ſapit timor, non ſapit amor ejus. Noſtra igitur hæc eſt, non illius tarditas. Adeſt quem ſapiamus, non adeſt quo ſapiamus, non adſumus ipſi qui ſapiamus, quia foris peregrinamur, & per inſulſa terræ condimenta laſcivimus. Et tamen ſi vel timorem ſapimus, utcumque ſapimus, pueriliter ſapimus, nondum viriliter, & hoc eſt initium ſapientiæ, qua gratia vel non utuntur, vel carent, qui nec timent, nec amant.

Ibidem Serm. 36.

XXIV. Idem rurſus Bernardus, Serm. 5. inter ſer. parvos.

Et hactenus de timore Chriſti neceſſario præſultore, jam de lege aliqua ex eodem Bernardo ſtringamus. *Dies diei eructat verbum, Deus Pater animæ rationali per fidem illuminatæ. Et nox nocti indicat ſcientiam, creatura irrationalis animæ rationali nondum per fidem illuminatæ. Unde Apoſtolus, Inviſibilia Dei, &c. Unde nos dicimus, verbum indicatum, verbum inſpiratum, verbum eructatum. Primum fecit cognitionem, ſecundum converſionem, tertium vivificationem. Primum obfuit, ſecundum non profuit, tertium vivificavit. Primum obfuit, quia cum cognoviſſent Deum non ſicut Deum glorificaverunt, &c. Secundum non profuit, quia non data eſt lex, quæ poſſet vivificare. Tertium vivificavit, quia per crucem redemit. Primum totum deforis, ſecundus foris & intus, tertium totum intus. Et nota quia quod eructatur, de plenitudine eructantis cum quodam ſubſtantiæ ipſius ſapore profertur: & ideo ſapientia incarnata dicitur, habens in ſe plenitudinem, in miraculis cognitionem, in doctrina converſionem, in paſſione vivificationem.* Triplici hoc magiſterio humanum genus imbutum eſt, creaturæ, legis, Chriſti. Quid auſterius, quàm cùm dicitur primum obfuiſſe, ſecudum non profuiſſe? An obfuit, quo data eſt cognitio? An non profuit, quo facta eſt converſio? Obfuit vita cognitioni diſpar, ſed ipſa cognitio profuit. Non profuit inertia in initiis converſionis pigreſcens & ad amorem torpens, ſed ipſa converſio proderat. Ergo illud obfuiſſe, hoc non profuiſſe dicitur, quia ſalutis culmen, nec illud, nec iſtud attigit ſine tertio. Alioqui & Chriſtus ipſe cognitionem & converſionem priùs effudit, quàm vivificationem; & in his omnibus profuit. Proderat ergo & antè, cùm longioribus intervallis ætatum ante legem & ſub lege, cognitionem & converſionem vivificando quandoque humano generi infundebat.

XXV. Græcorum Patrum ſuffragatio: Juſtini, Irenæ, Nazianzeni

Ad Græcos jam deſcendimus obiter audiendos; & nos enim pœnitet pudetque tantæ hujus prolixitatis. Juſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone: *Quid illud? nonne ſcripturis iiſdem prænunciatum eſt, pacturum Deum aliud fœdus præter id quod in monte Horeb pepigerat? Vetus Teſtamentum cum timore tremoreque acceperant Patres veſtri, ita ut ne audire quidem Deum valerent. Ergo illud alterum Deus pollicitus eſt, non quale priùs, ſed tradendum ſine pavore, tremore, fulguribuſque, per quod oſtenderetur illud mandatum ſempiternum, quod convenire humano generi univerſo Deus novit; cæterum ſuperiora fuiſſe accommodata duritiæ populi veſtri, ſicut ipſe Deus per Prophetas ſuos occlamabat.* Strictim ſupradicta omnia confirmat, ſed nullo duriori convitio vel legem vel timorem onerat; quin accommodatum & medicinale illud innuit fuiſſe ad populi adhuc pueraſcentis hebetudinem temperamentum. Irenæus: *Veniens autem lex quæ data eſt per Moyſem, & teſtificans de peccato, quoniam peccator eſt, regnum quidem ejus abſtulit, latronem & non regem eum detegens, & homicidam eum oſtendit. Oneravit autem hominem qui habebat peccatum in ſe, reum mortis oſtendens eum. Spiritalis enim cum lex eſſet, manifeſtavit tantummodo peccatum, non autem interemit: dominabatur peccatum, ſed homini.* En ut lex regnum peccati abſtulerit, nec tamen ita abſtulerit, ut non homini dominaretur. Abſtulit regnum, dum tyrannum, non regem eſſe aperuit, hominemque ad jugum ejus excutiendum armavit: non abſtulit penitus, quia non eam virium copiam ſuffecit homini, quæ ad ejus libertatem plenam deſiderabatur. Itaque lege inſtructus homo pugnavit, ſed non vicit. Valere tamen etſi nondum ad vincendum, jam tamen ad pugnandum, nonnullus gratiæ viriumque nec pœnitendus modus eſt interim, ſi vel maximè ſpes non viduetur auxilii potioris. Et alibi idem: *Ipſe quidem nullius horum eſt indigens Deus, eſt enim ſemper*

Adv. hær. L. 3. c. 20.

L. 4. c. 28.

plenus omnibus bonis, &c. Facilem autem ad idola reverti populum, erudiebat per multas advocationes, præſtruens eos perſeverare & ſervire Deo, per ea quæ erant ſecunda ad prima advocans, hoc eſt, per typica ad vera, & per temporalia ad æterna, & per carnalia ad ſpiritalia, & per terrena ad cœleſtia. Quemadmodum dictum eſt Moyſi, Quoniam facies omnia juxta typum eorum quæ vidiſti in monte. Quadraginta enim diebus diſcebat tenere ſermones Dei, & characteres cœleſtes, & imagines ſpiritales, & præfigurationes futurorum, quemadmodum Paulus ait, Bibebant enim de ſpiritali Petra, Petra autem erat Chriſtus. Et ſtatim: *Per typos ergo diſcebant timere Deum, & perſeverare in obſequiis ejus. Itaque lex & diſciplina erat illis, & prophetia futurorum.* Lex igitur erat illis diſciplina, per quam diſcebant timere Deum & perſeverare in obſequiis ejus: per temporalia enim inſtituebantur perſeverare & ſervire Deo, æterna quandoque largituro: ſed is gradus proficiendi retinendus erat rudioribus, ut per ſecunda ad prima, per temporalia ad æterna, per typica ad vera promoverentur. Tota ergo hæc erat diſciplina ſalutis, & ſanitatis. Nazianzenus: *Quando quidem* Orat. 42. *nos ab initio per peccatum lapſos, atque à voluntate uſque ad idolorum cultum ac nefarios cruores, ſurreptos & circumſcriptos, propter viſcera miſericordiæ Dei Patris noſtri, tanti opificii ſui, id eſt, hominis, jacturam facere non ſuſtinentis, revocari atque in veterem ſtatum reſtitui oportebat; hanc in eo inſtaurando rationem initam eſſe exiſtimamus, ut acriore atque aſperiore medicina improbata, (ut quæ non modo fidem non factura, ſed propter contractum temporis diuturnitate tumorem, fortaſſe etiam morbum exulceratura eſſet) leni ac facili medicamenti genere ipſius reſipiſcentia procuraretur: nec enim plantam incurvam ſubitam inflexionem, manuſque erigentis violentiam ferre: ſic enim potiùs fore ut lædatur atque infringatur, quàm ut erigatur: nec equum præferocem ac jam ætate aliquanto provectiorem, fræni tyrannidem perferre, niſi blanda quadam & adulabunda manu permulceatur. Propterea nobis adjumenti cauſa lex datur, velut maceria quadam inter Deum & idola interjecta, ab his quidem nos abducens, ad illud autem revocans. Ac paulum quidem primò indulget, ut majus accipiat. Sacrificia ad tempus concedit, ut Deum in nobis inſerat, ac poſtea cùm commodum fuerit, ipſa quoque ſacrificia de medio tollat; mira ſapientia per tacitas ſubtractiones, animos noſtros ſenſim immutans, atque ad Evangelium traducens, jam ad obediendum exercitatos & aſſuefactos. Sic igitur atque his de cauſis lex ſcripta introducta eſt, ad Chriſtum nos colligens, &c.* Hic eſt ſcopus legis, non aggerare peccata, non obicem vel ſepem objicere ſaluti, non morbum exacerbare; ſed mederi gradatim, ſenſim avocare ab idolis, ad Deum recolligere, obedientiæ inſuefacere, ita ad Evangelium & ad Chriſtum homines traducere. Ab his utique ordiendum erat, non antè præcipitanda Verbi incarnatio. De timore autem quid ſentiat, audies ex eodem alibi: Orat. 31. *Atque & veteris & novi teſtamenti libros omnes ita permeditatus, ut ne unum quidem quiſpiam alius, &c. Nam & timor Domini principium eſt ſapientiæ, velut primum quoddam incunabulum; & ſapientia cùm timorem exceſſerit, atque ad Dei amorem nos ſubvexerit, ex ſervis jam amicos ac filios efficit.* Chriſti ergo in nobis ſeu ſapientiæ incunabulum timor eſt: hinc grandeſcimus, & ex ſervis in filios juveneſcimus, nam pueri ſervorum inſtar ſunt. In lege ergo ut timoris, ita & Chriſti cunabula erant, erant & incrementa amoris, ſed in penetrali; unde idem: *Moyſes autem & aſcendit,* Orat. 1. *& in nubem ingreditur, & leges ac tabulas accipit, vulgo quidem litteræ; iis autem qui ſupra vulgus aſſurgunt, ſpiritus.* Lex una & in fronte timorem puerilem, & in corde amorem geſtabat filialem. In vitio ergo erant hominum ætates & mentis ægritudines, ut in cortice ſolam timoris aſperitatem lamberent, non in reconditum charitatis mel ſeſe altiùs inſinuarent. Sed hoc genere medicinæ divinæ quid ſapientius, quid humanius, quid humanatæ ſapientiæ convenientius? *Quid* Orat. 12. *Dei voces è monte auditas? Quid duplicem legem, alteram liberalem, alteram ſpiritualem? ait idem Nazianzenus.*

XXVI. Baſilii, Gregorii Nyſſeni.

Nec ab illo ſuus diſſonat Baſilius: *Timeat Dominum omnis terra, &c. Jam quando timor Domini initium eſt ſapientiæ, qui terrena ſapiunt,* per timorem In Pſal. 32. *erudiantur. Timor enim quaſi quidam introductorius neceſſariò ad pietatem condiſcendam aſſumitur. Charitas verò à timore inſtructivo exercitatos ſuſcipiens, perficere ſolet.* Apertiſſimè monet non aliam eſſe viam, quàm timoris, qua pueri terrena ſapientes ad cœleſtium guſtum & ſapientiam Chriſtum proficiſcantur; ideoque legem timoris In Pſal. 33. conciliatricem neceſſariò præmittendam Chriſto fuiſſe. Et alibi hæc verba expendens, *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos:* Filios hos eſſe ait, quibus utpote collapſis, Chriſtus iterum parturiendus, iterum formandus eſt; *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Igitur venite filii, audite me. Quid tandiu pater hic ſpiritualis docturus eſt? Timorem, inquit, Domini docebo vos.* En quo ſemine primùm Chriſtus in nobis ſingulis, & in univerſa natura humana formetur, ſeu reformetur, nempe timore. Et eo utique Chriſtus formatur, ſalus reformatur, non larva, non obex ſalutis: nec amore ſui quiſque hunc ſibi parit, ſed ſtudio cœlitus adjuto, cœlitus edocto: *Timor verò ſalutaris, & qui ſanctitatis operarius eſt: timor item qui ſtudio acquiritur, non qui per affectionem imprimitur animæ, &c.* Moxque deſcribit terrificum Chriſti judicium, & tandem hunc locum ita concludit: *Hæc tu time, & hujuſmodi timore eruditus, quaſi quodam fræno abarce animam & inhibe ad vitioſam concupiſcentiam propendentem.* Quàm utiliter autem timor ſecundo adventui Chriſti nos præparat, tam ſalubriter & Judæos primò inſtruebat. Et in proœmio regularum fuſiùs diſputatarum, eos qui metu, qui ſpe, qui charitate ad officium urgentur, diſcriminat, ſervos, mercenarios, filios, omnes autem pro ſuo quemque modulo ornat laudibus, tanquam à præceptis divinis non unquam vel tantiſper deviantes. Quibus gemina ſunt, quæ habet Gregorius Nyſſenus: *Nam qui vult omnes eſſe ſalvos & venire ad agnitionem veritatis: oſtendit hic perfectiſſimum, & beatum modum ſalutis, eum dico qui fit per charitatem. Nam nonnullis fit etiam* Hom. 1. in Cantic. *ſalus per timorem, quando inſtuentes ad minas ſupplicii gehennæ ſeparamur à malo. Sunt etiam aliqui, qui propter ſpem mercedis repoſitam iis qui piè vixerunt, ſe rectè & ex virtute gerunt, non charitate bonum poſſidentes, ſed expectatione remunerationis. Sed qui animo currit ad perfectionem, expellit quidem timorem; eſt enim ejuſmodi ſervilis affectio, propterea quod non propter charitatem permaneat apud Dominum, propter flagrorum autem metum non aufugiat: deſpicit autem ipſas quoque mercedes, ne videatur mercedes pluris facere quàm eum qui donat lucrum; diligit autem ex toto corde & anima & poteſtate non aliquid aliud ex eis quæ ab ipſo fiunt, ſed eum ipſum qui eſt fons honorum.* Non tacuit Nyſſenus nævos timoris, aut ſpei à charitate disjunctæ, in quos ſi rhetoricari velis, copioſè invehi poteris, nec plura tamen dices, quàm tribus ille verbis ſtrinxit. Nam timor plus ardere metuit, quàm peccare: ſpes iſta rudior plus dona quàm donantem miratur. Et tamen timore & ſpe ſalutem obvenire nonnullis, dummodo in timore non conſeneſcant, ſed hinc ad charitatem gradum faciant, atque adeo ſalutaria hæc eſſe dona & de Chriſti

Homil. 15. in Cantica.

cenſu irrigata profitetur. Et rurſum Nyſſenus: *Cæterùm illorum in quibus conveniente ſtudio mens aucta eſt, quique infantiam reliquerunt, duplex hic diſcrimen diſcimus. Etenim animæ fiunt quidem illæ concorporeæ Verbo, tam hæ, quàm illæ. Verùm nonnullæ per amatoriam quaſi quandam affectionem cum eo conglutinantur, cujus generis erat Davidis & Pauli anima: quarum illa, inquit: Mihi adhærere Deo bonum eſt: hæc verò, Nemo nos ſeparabit à charitate, &c. Aliæ autem ſupplicii metu adulterii conatus vitant. Nam & ipſæ manent incorruptæ in integritate & ſanctificatione, ſed metu magis quàm deſiderio adductæ, nullum flagitium admittunt. Quæ igitur per affectionem quandam perfectiorem, deſiderio incorruptæ integritatis, cum Dei puritate quaſi commiſcentur, Reginæ propter regni ſocietatem appellantur: quæ autem minarum metu virtutem colunt, Concubinæ vocantur.* Vides quàm non timori ſit ſua laus ſuffuranda, qui cum Verbo fecit eſſe concorporeos, qui in integritate & in ſanctificatione perſeverat, qui caſtitatem ſui cum Verbo conjugii tuetur illibatam, etſi regnum charitatis necdum adipiſcatur. Quid autem incarnatio Verbi eſt, quàm ejus cum natura noſtra individuum conjugium? Non ergo ejus expertes erant Judæi in Synagoga, quos timor utcumque conglutinaverat conjugaveratque Verbo. In calce etiam opuſculi de vita Moſis, ultra metum, ſupra ſpem, ad apicem charitatis graſſari hortatur, tanquam ad perfectionem.

XXVII. Cyrilli Alexandrini.

L. 3. in Evan. oan.

Theſauri pa 157.

Ibidem. pag. 207. 208.

Subit animum exceptio nonnullorum, qui nihil æquè durum vel acerbum in legem crepare Græcos conqueruntur, atque Latinos, maximè verò Auguſtinum; ideoque hos propiùs abeſſe à Paulino dogmate, quod totum adverſus legem diſtringi & deſævire videtur. Iſtiuſmodi querela comprimetur, ſi prodeat extremus Cyrillus: ille enim legis damna & lucra unus complexus eſt elegantiſſimè, ita ut non potuerit claudi aptiùs hæc diſſertatio. *Igitur lex quidem damnavit mundum, concluſit enim Deus omnia per ipſam ſub peccato, ut ſcribit Paulus: & nos pœnæ obnoxios eſſe oſtendit. Salvator autem ipſe nos potius liberat. Non enim venit ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus. Deinde lex gratiam quoque hominibus dabat, ad cognitionem Dei utique illos vocans, & ab idolorum cultu errantes abducens; & quid pravum, quidve rectum eſſe, edocens, ſi non perfectè, at pædagogi more & cum fructu. Veritas & gratia per unigenitum, non in typis bonum nos edocet, neque per umbram res ſalubres nobis exprimit: ſed claris apertiſque præceptis, & ad perfectam fidei cognitionem deducit. Lex ſpiritum ſervitutis dabat ad formidinem, Chriſtus ſpiritum adoptionis, &c. Lex circumciſionem carnis quæ nihil eſt, inducit: Dominus autem noſter ſpiritus & cordis circumciſionem per fidem conciliat, &c. Paulus abſolvit paucis verbis illam de lege & Salvatoris gratia quæſtionem, dum ait: Nam ſi miniſtrationi damnationis gloria eſt, multo magis abundat miniſterium juſtitiæ in gloria. Miniſterium enim damnationis vocat præceptum Moſaicum, miniſterium verò juſtitiæ Salvatoris gratiam, &c. Igitur cùm lex condemnans data ſit per Moyſen, gratia verò juſtificans facta ſit per unigenitum, &c.* Adverſari hæc ſibi & adverſa fronte collidi poterant fortaſſis videri, quæ nunc in laudem, nunc in vituperium legis jactantur, niſi jam ſæpiùs eorum concentus à nobis eſſet patefactus. Lex enim damnavit mundum, concluſit ſub peccato, miniſterium mortis fuit, & reliquo id genus infelicitatis elogio infamata eſt, cùm eam à Chriſto divellere, & tanquam redintegrandæ ſaluti noſtræ partem vendicare eam ſibi ſolitariam machinati ſunt homines. At rurſum lex *gratiam hominibus dabat, ad agnitionem Dei illos vocabat, ab idolis abducebat, juſtitiæ normam præſcribebat, ſin minus perfectè, at pædagogi more & cum fructu*: quando Chriſto præſtruebatur, & ab illo fluere, ad illum vergere, illi præſultare intelligebatur. Nec aliter accipienda ſunt quæ infrà idem Cyrillus in legem pertonat: *Non enim miſſus ſum, inquit Chriſtus, ut ſacrorum ille interpres Moyſes, ut lege terrarum orbem condemnem, neque ad peccatum redarguendum mandatum fero, nec ſervili fungor miniſterio, ſed qualem Dominum decet, exhibeo benignitatem. Ut Filius & hæres Patris ſervitute homines libero, condemnatricem legem in juſtificantem gratiam commuto, ſuorum criminum catena conſtrictis peccata remitto: ſalvaturus orbem terrarum, non condemnaturus veni. Oportebat enim Moyſen, ut famulum condemnatricis legis miniſtrum eſſe: me verò, ut Filium ac Deum execratione legis orbem terrarum vindicare, & benignitatis exuberantia infirmitatem mundi curare.* Num atrociùs potuit in legem perorare? Sed illico vehementem illum impetum excuſat cauſa; *Salvator cernebat Nicodemum Moſaicis affixum legibus, & veteri mandato mordicus adhærere, & ad regenerationem ſpiritualem quodammodo exhorreſcere, atque ad novam & Evangelicam vitam torpere, &c.* Tunc ergo in legem invehi fas eſt, tunc in timorem bacchari, quando iis ita affiguntur aliqui pertinaciter, ut ad Chriſtum, vel ad charitatem proficere pigritentur, vel penitus deſperent: nec illa ut tyrocinia, ſed ut ſumma perfectionis culmina venditare auſint. Ita enim aliquando in lac pueritiæ ſtomachari neceſſe erit, ut in quantoslibet ſub pædagogo provectus, ſi quis iis acquieſcere animum induxerit, & ad juventæ ſolidiorem cibum nauſeet, vel magiſtrum dictata virilis ſapientiæ daturum contemnat. Ita in medicinæ primos conatus quamlibet auſpicatos bilem emovere par erit, ſi quis reliqua & quidem validiora ac ſanitati in totum reparandæ perneceſſaria reſpuat. Ex adverſo autem hæc initia eximiis quibuſdam laudibus ornanda erunt, ſi ut initia, ut majorum præludia in ſpem niſumque ulteriorem ferveant. Idem Cyrillus: *Vita ſecundum legem à Judæis colebatur: à Gentibus verò vita ſecundùm juſtitiam nullo modo cognoſcebatur, &c.* Et paulò pòſt: *Creavit me, inquit, initium viarum ſuarum: vias hic nominat Legiſlatorem Moyſen & Prophetas, quibus velut principium quoddam ac caput & poteſtas conſtitutus eſt Chriſtus. Quæ ab illis dicta ſunt, ad Evangelicæ prædicationis novitatem traducens, idque cum proprietate abſoluta. Lex enim dicit: Non mæchiaberis: Chriſtus autem, Ego dico vobis, non concupiſces. Vias autem ſanctos vocavit, quippe qui ſuis admonitionibus ad Deum ducere poſſint.* Moyſes ergo ſeu lex, via erat quæ ad Deum perduceret: erant & Prophetæ, ſed his præerat Chriſtus, initium viarum. Ad eam enim omnes viæ convergebant, atque in primis lex. Et rurſus: *Angeli legem edixerunt, ſed lex nihil perfecit. Filius autem perfecit opus Patris. Perfectus enim eſt in pietate qui ipſius legibus inſtructus eſt.* Lex aliquid fecit, non perfecit: cœpit, non ad umbilicum deduxit. Quanto Chriſtus vel Moyſen vel Angelos legis promulgatores antecellit, tanto legi præſtat gratia Evangelica, ut Paulus ad Hæbreos, & ex eo Cyrillus loco citato argumentatur. At Chriſto nil derogatur, quin arrogatur pluſculum, ſi ut ipſe perficeret, alii cœpiſſe & delibaſſe hoc operæ pretium exiſtimentur. Nam & Moyſes & Angeli portiones quædam Chriſti fuere, ut non immeritò ei collaboraſſe, & præluſoriam quandam ſuam operam ei navaſſe putentur. *Et Angelis quidem ut ſervis inferiorem adminiſtrationem tribuit, Filio autem eam quæ Filio & Domino congruat. Nam in melioribus, ut inquit Scriptura, repromiſſionibus ſancitus eſt.* Cùm lex ergo condemnare, pœnam exigere, interficere perhibetur, non aliud innuitur, quàm quod vivificandi plenitudinem ut

Chriſtus, non habeat : itaque condemnet, quos à damnatione non abſolvit : perimat, quos peremptos non vivificat : quamvis enim tentet & incipiat vitam & libertatem largiri, nil tamen perficit. Ergo Chriſto conjuncta, vivificat, quia vitæ quædam exordia prælibat, quæ Chriſto perficienda tranſmittit : Chriſto autem adverſa, condemnat, quia legis inſitæ tranſgreſſores clandeſtinos prodit : *Melior eſt itaque qui juſtificat, quàm qui condemnat ; melior qui veniam largitur quàm qui pœnam exigit. Melior eſt eo, qui peccatum in carne condemnare non potuit, is qui hoc præſtitit Filius.*

CAPUT VI.

Præceptis minoribus antè informanda erat humani generis pueritia per ſapientiæ ſervos, quàm majoribus ab ipſa per ſeſe ſapientia imbueretur juventus.

I. Puerili ætata apta priùs præcepta dictãda erant, quę per ipſã perſonam ſapientiæ incommutabilis dictari non conveniebat.

FInitimum eſt & conjunctum hoc quoque ſuperioribus argumentum, & ita illigatum, ut jam hujus ſemina veluti quædam præjacta ſint. Pueris enim non tantùm lex inſtar pædagogi, non tantùm timoris flagella, non tantùm temporalium blandimenta exhibenda ſunt, ut in officio perſtent: ſed ipſa etiam præcepta quibus onerantur, rudi ætati admoderanda ſunt, ne virilem ſapientiam præcoquis irritiſque conatibus prævertere compulſi, incaſſum fatiſcant. Præcepta autem puerili teneritudini admenſa ut ipſa per ſeſe ſapientia carnem humanam induta inſtillaret, inconcinnum penitus atque indecorum fuiſſet. Nec enim ſapientia ipſa premere ita ſe poteſt atque infringere, ut has minutias, & extremam hanc balbutiem eloquatur. Si balbutire eam cogat quandoque amor in filios, at per pueros, per ſervos ſuos balbutiat, per Moyſen, per Angelos, per Prophetas legalia præcepta, tanquam conamina magis quædam, quàm verba meditetur & depromat. Aut ſi & ipſam quoque, ut parentem amantiſſimam decet balbutire, & parvulis alludere, atque blandiri humiliùs & penè deſipere, non poterit tamen ita diſſimulare atque ejurare ſeipſam, quin grandius aliquid balbutiat, quin virile interſerat quidpiam, quin Evangelicam ſaltem ſtultitiam ſapiat. Nam lex Evangelica nobis quidem à pueritiæ nugacitate adhuc recentibus, grande aliquid & virile ſonat, maturamque præ ſe ferre videtur ſapientiæ perfectionem : at ipſi ſapientiæ ea nihil aliud quàm balbuties eſt, & puerilis ſapientiæ, id eſt, amabilis inſipientiæ ſapientiam conantis & ambientis auſus.

II. Non potuit perſona ſapientiæ dictare præcepta Evangelicis inferiora.

L. De vera Relig. c. 17.

Non potuit profundiùs delabi, non potuit ampliùs diffingere atque abnegare ſeipſam ſempiterna & incommutabilis ſapientia & juſtitia Chriſtus, quàm ut hanc Evangelicam juſtitiæ, noſtro quidem ſenſu, maturitatem, ſuo autem judicio, id eſt, veritatis ipſius oraculo, infantiam dictaret. Ergo his rudiora ſi priùs neceſſum fuit mandata immaturiori cuidam noſtræ ætati præcipi, per ſervos & miniſtros ſuos convenientiùs id præſtitiſſe permittatur. Auguſtinus : *Quiſquis autem ideo negat utrumque teſtamentum ab uno Deo eſſe poſſe, quia non eiſdem ſacramentis tenetur populus noſter, quibus Judæi tenebantur, vel adhuc tenentur : poteſt dicere non poſſe fieri, ut unus Pater familias juſtiſſimus aliud imperet eis, quibus ſervitutem duriorem utilem judicat, aliud eis quos in filiorum gradum adoptare dignatur. Si autem præcepta vitæ movent, quod in veteri lege minora ſunt, in Evangelio majora : & ideo putatur non ad unum Deum utraque pertinere : poteſt qui hoc putat, perturbari, ſi unus medicus alia per miniſtros ſuos imbecillioribus, alia per ſemetipſum valentioribus præcipiat ad reparandam vel obtinendam ſalutem. Ut enim ars medicinæ cum eadem maneat, neque ullo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo ; ita divina providentia cum ſit ipſa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ varie ſubvenit, & pro diverſitate morborum aliis alia jubet aut vetat, ut à vitio unde mors incipit, & ab ipſa morte ad naturam ſuam & eſſentiam, ea quæ deficiunt, id eſt, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.* Antiquam ergo legem concinnavit & protulit ars medicinæ incommutabilis ſapientià Chriſtus, & jam tum mederi cœpit infirmiori ætati per miniſtros ſuos, ut eidem paulò valentiori factæ iis fomentis, poſtmodum pleniſſimam curationem & ſalutem adveniens ipſa inferret. Præcepta igitur legis, etſi typica ſint & adumbrata : etſi cùm moralia ſunt, jejuna ſint & molliora, atque duris cordibus attemperata, ſunt tamen medicinalia, ſunt de una ſumma arte medicinæ condita, ſunt illi ægritudini tempeſtiva : ſunt ſalutifera. Ne ergo Chriſtum maturiùs carni intrudere celeremus : aderat, cùm ars medicinæ aderat : aderat quantum adeſſe proderat : ſi plus affuiſſet, obfuiſſet, & ægros oneraſſet, non relevaſſet.

III. Ita ſpoliari Ægyptios juſſi, vel permiſſi olim ſunt Iſraelitæ, nunc fraudem nec inferre nec referre juſſi Chriſtiani. L. 83. q. q. 53.

Pulchrum eſt & eruditum quod in rem iſtam diſputat Auguſtinus idem de Hebræis, qui per fraudem ſpoliare Ægyptios ab eodem Deo juſſi vel permiſſi ſunt, qui Chriſtianos inſtituit, nemini fraudem facere, nec fraudem fraude retaliari, & ſua dilargiri, nedum aliena concupiſcere. Nempe illud pueris lentè, utcumque tamen proficientibus, hoc viris robuſta quadam & ſucculenta virium exuberantia ad virtutis apicem approperantibus congruebat. *Quiſquis duorum teſtamentorum diſpenſationes pro temporum congruentia, generis humani diligenter ætatibus diſtributas intuetur, ſatis quantum exiſtimo intelligit, quid propriè priori ætati generis humani, quid poſteriori conveniat. Divina enim providentia pulchrè omnia moderante, ita univerſa generationum ſeries ab Adam uſque ad finem ſæculi adminiſtratur, tanquam unius hominis, à pueritia uſque ad ſenectutem, temporis ſui tractum ætatis gradibus terminantis. Et ideo virtutum etiam gradus in moribus, donec veniatur ad ſummam hominis perfectamque virtutem, oportet eum diſtinguere, qui divinis lectionibus piè animum intendit : ne fortè cum invenerit aliquando parvis parva, aliquando majora majoribus imperari, reputans in comparatione majorum, peccata illa eſſe quæ minora ſunt, non arbitretur decuiſſe ut talia Deus hominibus imperaret.* Hæc ille primùm fundamenta jacit. Poſtea ad rem quæ præ manibus erat, pertractandam accedens, ait ; *Quantum ad decipiendum attinet, ſumma & perfecta virtus eſt, neminem decipere, atque illum exhibere quod dictum eſt, Sit in ore veſtro, Eſt, eſt, Non, non. Sed quia hoc eis imperatum eſt, quibus jam regnum cœlorum promiſſum eſt ; magna autem virtus hæc implere majora, quibus debetur hoc præmium : Regnum enim cœlorum vim patitur, & qui vim faciunt diripiunt illud : quærendum eſt quibus gradibus ad iſtam ſummitatem perfectionemque veniatur. In quibus utique gradibus inveniuntur illi, quibus adhuc terrenum regnum promittebatur, quo promiſſo tanquam parvuli præluderent, & ab uno Deo abundanter qui eſt omnium Dominus, interim terrenis gaudiis quibus adhuc inhiabant, impetratis, inde proficientes & in ſpiritu ſuccreſcentes, auderent etiam ſperare cœleſtia. Sicut ergo ſumma & propè divina virtus eſt, neminem decipere : ſic ultimum vitium eſt, quemlibet decipere. Ab hoc ultimo vitio ad illam ſummam virtutem tendentibus, gradus eſt, neminem quidem vel amicum vel ignotum, ſed tamen inimicum aliquando decipere. Unde etiam illud, &c. Dolus an virtus, quis in hoſte requirat ? &c. Sed quoniam & ipſe hoſtis plerumque poteſt injuſtè decipi, veluti cum pactum ſit de temporali pace* *quas inducias vocant, & non ſervatur fides, & cætera talia. Multò eſt purgatior, ſummæque illi virtuti propinquior, qui quanquam velit hoſtem decipere, non eum tamen decipit niſi authoritate divina. Deus enim novit vel ſolus, vel certè longè excellentiùs quàm homines atque ſinceriùs, qua quiſque pœna præmiove ſit dignus, &c. Quapropter cum & Ægyptii deceptione digni eſſent, & Populus Iſrael pro illa ætate generis humani in tali adhuc gradu morum conſtitutus eſſet, ut non indignè hoſtem deciperet: factum eſt, ut juberet Deus, vel potiùs pro illorum cupiditate permitteret, ut vaſa aurea & argentea, quibus adhuc terrenæ rei appetitores inhiabant, & peterent ab Ægyptiis non reddituri, & acciperent quaſi reddituri.*

IV.
Ita decuit lapſu tēporū illapſum fieri ſupernarū virtutum, & dum ſe noſtra mutabilitas exerit, juſtitiæ immutabilitatem gradatim nobis inſeri

Ad illam ergo virtutis altitudinem quæ dolos funditus execat, & penitus extirpat atque elidit, gradus eſt proficientium, ſi non ſuos, non amicos, nonniſi hoſtes decipiat, & fraudem referat magis, quàm inferat, idque nonniſi prævio juſſu aut permiſſu Dei, qui lux veritatis & juſtitiæ eſt. In hoc gradu ſiſti homines & ita altiùs protrudi decebat. Quid pulchrius autem, quàm eos eſſe ætatum, qui ſunt virtutum gradus ? Quid venuſtius virtutum progreſſione ? Quid admiratione noſtra dignius, quàm virtutum initia, incrementa, faſtigia ? Quo luculentiori ornamento illuſtrari potuit noſtra & ſingulorum & univerſorum in communi mutabilitas per varios ætatum tractus neceſſariò exigenda, quàm ſi virtutum unà proficientium & eaſdem percurrentium ætates comitatu honeſtaretur ? Quid ſpecioſius, quàm non temporum hunc tam eſſe fluxum, quàm influxum virtutum ? Non tam mutabilitatem per annos decurrentes exeri, quàm immutabilitatem per virtutes unà progredientes inſeri ? Radix enim immutabilitatis eſt ſapientia, juſtitia, virtus. Ergo annorum lapſus cum virtutum compari illapſu, non ſolam explicantis ſe mutabilitatis venuſtatem præfert : ſed longè digniorem implicantis ſe & regnantis immutabilitatis pulchritudinem oſtentat. Noſtris itaque utilitatibus adprimè ad eum modum conſulitur.

V.
Legis ęternę plenitudo per Verbi Deitatem in patria, contemperatio Evangelica per Verbi carnem, umbra per Moyſen, & alias Chriſti umbras explicanda fuit.

Sed ſinamus ipſum quoque ſibi conſulere, qui nobis conſulit. Si enim rationem habet noſtri, dum majoribus majora, minoribus minora præcipit: æquum eſt, ut & ſui rationem habeat, dum majoribus majora non præcipiat, niſi major, nec minoribus minora, niſi minor. Refert enim non tantùm quibus, ſed & à quo pręcepta dentur: nec pueritiæ regendæ accommodata lex niſi pueris, nec niſi ab eo dictari debet, qui illi ætati conſentaneus & penè affinis eſt. Ideo enim & in Chriſti diſciplina, ſi quid per indulgentiam adhuc mollius & noſtram ad imbecillitatem inflexum quandoque, atque à legis æternæ rigore remiſſius eſt, id quoque carni Chriſti, per quam infantia quædam adhuc noſtra lactatur, imputandum eſt. Ita enim aiebat Chriſtus, multa ſibi & ampliora ſupereſſe ſuis præcipienda, ſed illos tunc ferendo non eſſe: at ubi virtute ex alto induti, invictum pariter animo robur induiſſent, tunc illa ardua & caſtigatiſſima veritatis præcepta, non jam à Verbo carne, ſed à Verbo Deo & carne etiam abſorpta in Deo edocendos. Itaque caro ipſa Verbi temperamentum erat accommodum, non tantùm quo obumbraretur ejus divinitas intelligenda, ſed etiam quo coaptaretur & lacteſceret nobis ſanctitas ejus & lex præſcribenda. Nec lex Chriſti accuratiſſimè & abſolutiſſimè, aut intelligetur, aut eligetur, aut diligetur, niſi à beatis patriæ ſupernæ incolis, quibus jam nullo carnis obumbranda erit velo. Cæterùm ſi nuda Deitate explicatur legis æternæ perfectio & plenitudo; ſi Deitatis carne propria explicatur legis æternæ temperies Evangelica, tanquam proxima ſummæ illius derivatio plenitudinis, æmulatio perfectionis: certè longè degener ab his & decoloratior legis Moſaicæ mollities, non potuit niſi per umbras carnis Verbi, hominibus inter crepundia adhuc ineptientibus explicari. Pergit ibidem Auguſtinus: *Quod primò in terrenis rebus ſit gradus ad cœleſtem juſtitiam, qui jam infirmioribus imperatur, Dominus oſtendit, cùm ait, Si in alieno fideles non fuiſtis, veſtrum quis dabit vobis? Et quod pro ſuis gradibus animæ doceantur, ipſe Dominus demonſtrat dicens, Multa habeo vobis dicere, ſed nunc non poteſtis portare illa. Et Apoſtolus cùm ait, Et ego fratres non potui vobis loqui, quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, lac vobis potum dedi non eſcam: ſed neque adhuc poteſtis. Adhuc enim eſtis carnales.* Hi erant ſub gratia, non ſub lege, jam initiati Chriſto & Evangelicæ legi, quos ita Paulus affatur; & tamen illos lacte potat, non eſca, utpote pueros & carnales: longè tamen provectiores erant, quàm Hebræi ſub lege, & præ his in viros penè adoleverant. Itaque his lac erat caro Chriſti, illis umbra Chriſti: hi carnales quod carnem Chriſti adhuc, neque dum æternam Verbi ſapientiam ſaperent, illi quod nec carnem Chriſti, ſed ſolas ejus umbras: hi Evangelium caperent, ſed nonnullis blanditiis ex indulgentia mitigatum, illi nonniſi inflexam & aſſentientem ſuæ duritiei legem Moſaicam. Verbum igitur carne indutum & temperatum noſtræ ægritudini, non poterat tamen remiſſiorem aut indulgentiorem ullam legem authoritate ſua dictare quàm Evangelicam: Moſaicam autem nonniſi per umbras ſui poterat. Etenim Verbi, ſapientiæ, ſanctitatis & legis æternæ nonniſi umbra & ſimulacrum eſt lex Moſaica; at ejus veluti caro quędam propria & corpus eſt lex Evangelica, nempe illa tam diſcolor eſt, quàm umbra à luce deficit: hęc tam concolor eſt & tam cognata temperies, quàm caro ad animam; ſed utrobique tamen temperies eſt, & condeſcenſus. Claudit tandem illam quæſtionem Auguſtinus: *Quod enim in iſtis ſecundùm gradus ſuos actum eſt, hoc in univerſo genere humano agi cognoſcimus, ut alia carnali populo, alia ſpiritali pro temporum congruentia juberentur. Non ergo mirum, ſi hoſtem decipi dignum decipere juſſi ſunt, qui erant adhuc digni hoſtem decipere. Non enim jam erant idonei, quibus diceretur, Diligite inimicos veſtros: ſed tales erant, quibus tantummodo dici poterat, Diliges proximum tuum, & oderis inimicum tuum. Adhuc enim ille proximus quàm latè intelligendus eſſet, non erat temporis tradere. Inchoatio ergo quædam facta eſt ſub pædagogo, ut magiſtro perfectio ſervaretur: cùm tamen idem Deus & pædagogum parvulis dederit, legem illam ſcilicet per famulum ſuum, & magiſterium grandioribus, id eſt Evangelium per unicum ſuum.* Lex pueris, lex à pædagogo tradenda, Verbi & ſapientię & juſtitię ſummę nonniſi umbratica imago eſt & vacua ludibundaque ſimulatio. Itaque cùm à Verbo incarnato temporiùs optas illam fuiſſe promulgatam, nugas agis, nec carnem corpuſque Verbi ab ejus umbra diſcriminas. Perinde enim eſt ac ſi queraris, quod umbra Verbi non ſit caro Verbi. Ad hęc erat illa lex ſervitutis, nempe pueris qui à ſervo nil differant, dum id ętatis ſunt, impoſita: nec ad charitatem filiorum, nec ad libertatem nudę ac ſincerę veritatis aſſurgebat. At Verbum per ſuam carnem edicere legem non poterat, niſi libertatis. Eſt enim Filii libertas propria: eſt Filiatio Verbi noſtrę carni inſita, ut ſua illam libertate impertiat: eſt generoſitas quędam humanę naturę univerſę jam tum inſpirata, cùm Verbo conſociata eſt, ut jam ſervire reſpuat, & nec Deo niſi liberaliter ſervire dignetur. Lex ergo ſervitutis per ſervos feratur, Filius non poteſt niſi libertatem largiri & ſancire, atque ita non poteſt, niſi illi ętati conſentire, quę libertati matura jam eſt. Ideo lex antiqua plerumque Moſis nomine pręnotatur, nunquam Chriſti, etſi à Verbo Chriſto per Moyſen & per Angelos lata ſit: nec enim dignatur niſi ſuas umbras & vicarios adminiſtros umbraticæ legis gloria honeſtare. Et Chriſtus ipſe, *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c.* Palam & conſpicuè & penè ambitioſè, ſi fari licet, vendicat ſibi auctoritatem & gloriam legis Evangelicæ, utpote jam liberalis & purgatioris, & quæ verbo temperamentum quidem aliquod adhuc obduceret, non tamen ut umbra, ſed ut caro ejus.

VI. Conſentire debent præcepta, & iis quibus dantur, & illi qui dat: & ſtimulo ſeu mercedi, quę obiicitur. At timori pœnæ, ſeu ſpei temporalium non congruebāt præcepta perfectionis qualia dictari à perſona ſapiātię cōgruebat.

L. 1. de ſerm. Do. in Mōte.

Conſonantia etiam eſt minorum præceptorum non tantùm cum pueritia eorum quibus præfiguntur, aut cum dignitate eorum à quibus præſcribuntur, ſed etiam cum timore, vel ſpe mercedis, quibus illa ætas ſtimulis urgebatur. Majora enim legis æternæ ſcita timori ſervili, vel delectationis temporalis ſpei non congruebant; utpote quæ ſola perfectè æternitatis charitate obſervantur. Auguſtinus: *Si quæritur quid ſignificet mons, bene intelligitur ſignificare majora præcepta juſtitiæ, quia minora erant quæ Judæis data ſunt. Unus tamen Deus per ſanctos Prophetas & famulos ſuos ſecundùm ordinatiſſimam diſtributionem temporum, dedit minora præcepta populo, quem adhuc timore alligari oportebat; & per Filium ſuum majora populo, quem charitate liberari convenerat. Cum autem minora minoribus, majora majoribus dantur, ab eo dantur, qui ſolus novit congruentem ſuis temporibus generi humano exhibere medicinam. Nec mirum eſt quod dantur præcepta majora propter regnum cœlorum, & minora data ſunt propter regnum terrenum, ab eodem uno Deo qui fecit cœlum & terram. De hac ergo juſtitia quæ major eſt, per Prophetam dicitur, Juſtitia tua ſicut montes Dei. Et hoc bene ſignificat quod ab uno magiſtro, ſolo docendis tantis rebus idoneo docetur in monte.* Hæc minorum ergo majorumque legum diſpenſatio in congruentiam medicinæ refundenda eſt: & lex Moſaica de hac medicinæ arte prodibat. Vides autem, quàm finitima hæc ſibi ſint, populus adultior, lex perfectior, charitas, libertas, regni æternitas, Filius magiſter & legislator: & rurſus quàm conjuncta ſint iſta, grex puerorum, lex jejunior, timor, ſervitus, temporales deliciæ, ſervus pædagogus. Hæc præire, illa ſubſequi neceſſariò debent, neutra permiſceri debent. Sed tota maximè defædabitur illa providentiæ pulchritudo, ſi pueris non ſervum pædagogum, ſed Filium unigenitum magiſtrum invehas. Hìc enim ſuum ſervum apparatum & cognatam pompæ magnitudinem inferens, æternitatem, charitatem, legis æternæ fulgorem, temporalium aſpernationem, parvulos onerabit, territabit, obruet.

VII. Quæ hactenus ex Auguſtino, ea Ambroſio, Hieronymo & Gregorio magno confirmantur.

L. 1. de Abraham cap. 4.

His aſſonat Ambroſius: *Ceſſavit circumciſio partis, ubi refulſit circumciſio univerſitatis, &c. Supereſt nunc illa quæſtionis portio, utrum debuerit pars præmitti, quum eſſet ventura perfectio. Qui locus facilis eſt ad diluendum, ſi conſideremus quibus pars mandata ſit, quibus ſervata perfectio. Pars enim mandata eſt ſecundùm legem populo Judæorum, illi dura cervice, illi infirmo, illi qui Deum ſuum non cognovit. Quod ergo partem non potuerit ſuſtinere, quomodo perfectionem ſervare potuiſſet? Ut ſi puerulum litteris imbuas, à ſingulis litterarum elementis inchoandum eſt tibi, ut à ſingulis apicibus ad ſyllabas, à ſyllabis eum per ordinem ad nomina orationemque deducas. Nec poteſt quiſquam mare navigare intrepidus, niſi qui ante in fluminibus navigaverit. Denique ſi quid aut conficiendi itineris aut levandi oneris puero velis, provectoque mandare, nunquid æquanda onera ſunt aut æquandus labor? Ita igitur noveris, his perfectionem circumciſionis eſſe ſervatam, qui Chriſti inſtitutis validioribus idonei viderentur, &c.* Priùs enim ſemper quod ex parte eſt, deinde quod perfectum, teſte Paulo. Ergo præire neceſſum fuit portiones Chriſti, particulas ſapientiæ & juſtitiæ, minutias humanatæ veritatis, ut poſtea ſuo loco adventaret ipſa incarnatæ veritatis perfectio. Sed & nunc quoque etſi perfectionem aſſecuti præ antiquis videamur, tamen ex parte cognoſcimus, & ex parte diligimus, nec totum ſapientiæ aut charitatis lumen ſuccendetur, niſi cùm vitæ cœleſtis copia mortalitatem noſtram occidet. Idem Auguſtinus alibi: *Oportuit igitur circumciſionem ex parte fieri ante ejus adventum, qui totum circumcideret hominem. Ex parte enim debuit aſſueſcere humana conditio, quemadmodum in id quod perfectum eſt, crederetur.* Et alibi: *Sed nunc profuit circumciſio, cùm Chriſtus adhuc perfecta differret, cùm parvulus eſſet populus credentium. Venit non parvulus, ſed perfectus in omnibus Dominus Jeſus. Circumciſus eſt primo ſecundùm legem, ne legem ſolveret: poſtea per Crucem, ut legem impleret. Ceſſavit ergo quod ex parte eſt, quia venit quod perfectum eſt. Crux enim in Chriſto non unum membrum, ſed totius circumcidit ſuperfluas voluptates.* Et Hieronymus legem à Chriſto non ſolutam, ſed adimpletam interpretatur, *Sive quod de ſe per alios prophetata compleverit, ſive quod ea quæ ante propter infirmitatem audientium rudia & imperfecta fuerant, ſua prædicatione compleverit, iram tollens, & vicem talionis excludens, & occultam in mente concupiſcentiam damnans.* Amputare & circumcidere ſatis egerat Moyſes vitia, quòd primus ille eſſet labor; at inſerpentes animi medullis eorum fibras perſequi ſigillatim, atque elidere, ut ne una quidem exiſteret; iræ clancularias effervеſcentias, vindictæ furtivas prurigines, cupiditatum radices fallentes extirpare funditus, nec ipſe poterat, & ut ipſe poſſet præſtare, non poterat ea ætas pati. Non poterat inteſtina hæc lues elui atque expiari, niſi ſanctitas ipſamet veritatis ſubſtantivæ infunderet ſe victrixque inſideret naturæ noſtræ; nec rurſus poterat ſe infundere atque inſidere venis intimis naturæ noſtræ per hypoſtaticam copulam, quin peſtes illas omnes exſufflaret. Reciproca hæc ſunt, & ultro citroque commeantia. Eo ergo tempore non erat inſerenda adhuc nobis Deitas, quo luxuries ſerpentium vitiorum circumcidenda priùs erat, quàm ad ipſam exſecandam radicem deveniretur. Gregorius Magnus: *Carnali Iſraelitico populo, deſcendente de monte Moyſe, lex in campeſtribus data eſt; & ſanctis Apoſtolis Dominus in monte ſedens, ſumma & ſpiritalia præcepta locutus eſt. Ut ex locis videlicet monſtraretur, quia & illis tanquam carnalibus mandata minima dabantur in valle terrarum, & iſti tanquam ſpiritales & ſancti in monte mandata cœleſtia audirent: quatenus apertè monſtraretur, quod aſcendentes corde ad cœleſtia, infima mundi relinquerent, & in mentis culmine ſtarent.* Ut prius eſt ima vallium quàm ardua montium pervadere, ita molliora priùs quàm aſperiora vitæ præcepta peragranda ſunt. Quid eſt autem Chriſtum ad populos in immo adhuc jacentes ablegare, quàm ex ſuo illum monte, ſeu ex ſummo ſapientiæ faſtigio detrahere?

In cap. 11. Levitici.

Epiſt. 70.

In cap. 5. Matth.

Hom. 11. in Ezechiel.

VIII. Item ex Tertulliano. L. De Patientia.

L. 4. adv. Marcion.

Sed nequaquam ſuffugiet nos Tertullianus, cujus hoc præclarum eſt: *Nam olim & oculum pro oculo & dentem pro dente repetebant, & malum malo fœnerabant. Nondum enim patientia in terris, quia nec fides. Scilicet interim impatientia occaſionibus legis fruebatur. Facile erat abſente Domino patientiæ & Magiſtro. Qui poſtquam ſupervenit, & gratiam fidei patientia compoſuit, jam nec verbo quidem laceſſere, nec fatue quidem dicere ſine judicii periculo licet.* Sed ille primus erat patientiæ gradus, quo vindicta modum in hunc temperabatur, ut non plus referretur, quàm inlatum erat damni: ſecundus, ut malum bono repenſaretur. Primus ſecundo pręformandus fuit, ſecundus utpote perfectiſſimus à perfectiſſimo Magiſtro Chriſto informandus. Unde idem Tertullianus: *Non enim aliud Chriſtus in omnes præcepit,* *quàm quod creator in fratres. Nam etſi major eſt bonitas quæ operatur in extraneos, ſed non prior ea quæ antè debetur in proximos, &c. Quod ſi ſecundus gradus bonitatis eſt in extraneos, qui in proximos primus eſt, ejuſdem erit ſecundus gradus cujus & primus, faciliùs quàm ut ejus ſit ſecundus, cujus non extitit primus. Ita & Creator ſecundum naturæ ordinem, in proximos docuit benignitatem, emiſſurus poſtea in extraneos; & ſecundùm rationem diſpoſitionis ſuæ primò in Judæos, poſtea & in omne genus hominum.* Prior eſt ea charitas atque humanitas, quæ proximis, quàm quæ extraneis dependitur: hæc perfectior, ſed illa prior: ab illa ergo ad hanc gradus moliendus fuit. Apage autem ut Chriſto demandetur charitas in proximos, & nondum in extraneos ſuſcitanda, cùm ipſe charitas ſubſtantiva & univerſalis ſit, cùm magiſterium ejus numeros omnes veritatis & juſtitiæ impleat, cùm nihil ei ſit extraneum, cùm omnem ille humanitatem infinito quodam charitatis ſuæ ſinu complexus ſit. Non ergo incarnari tum poterat, cùm charitas adhuc ſuam inſinuare nobis plenitudinem nequedum poterat.

IX. Ex Hugone Victorino.

Quod autem præcepta illa quamlibet impolita, elimarent tamen humanum genus paulatim, & ad perfectionem ſeu ad Chriſtum promoverent, planum facit Hugo Victorinus: *Si crederetis*, inquit, *Moyſi, crederetis forſitan & mihi. Quid enim in Moyſe niſi legem, & quid in lege niſi timorem Dei intelligere debemus? Et quid in Chriſto niſi gratiam & veritatem accipimus? Quid eſt ergo Moyſi credere, niſi accepta legis mandata fideliter obſervare? Obſervare autem mandatum, hoc eſt verè timere Deum, ſicut ſcriptum eſt, Qui timet Deum, nihil negligit. Et in Pſalmo: Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. Quid eſt autem Chriſto credere, niſi confiteri & agnoſcere gratiam & veritatem Dei: hoc eſt, redemptionem humani generis & ſalutem omnium per Chriſtum compleri, & in Chriſto conſiſtere, eamque cum amore & devotione ſuſcipere? Dicatur ergo contumacibus & tranſgreſſoribus legis qui timorem Dei ante oculos non habebant, & ideo viam pacis, hoc eſt Chriſtum non agnoſcebant: dicatur, Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: ac ſi diceret: Si ſervaſſetis legem, intelligeretis veritatem: Si audiviſſetis præceptorem, cognoſceretis ſalvatorem. Scio quidem quod me Deum cognoſcere non poteſt, qui à me illuminatus non eſt: & ideo vos non creditis, quia à me illuminati non eſtis. Ego autem idcirco vox ad me cognoſcendum non illumino, quia veſtram contumaciam & prævaricationem ſcio: & dignum eſt ut me præſentem jam non cognoſcatis, cujus præcepta priùs ad vos per Moyſen miſſa ſervare noluiſtis. Audiant hoc illi qui præcepta Dei non cuſtodiunt, & tamen ſecreta Dei ſe comprehendere poſſe præſumunt.* Quis ergo jam expoſtulandi locus non ſeptus & occluſus eſt? Vel enim timori & minoribus præceptis ſervierunt, & ita ad veritatem & charitatem Chriſti perfectam tandem evecti ſunt: vel timoris & legis frænos reſpuerunt, atque quod Chriſti exortes ſint, ſuæ contumaciæ debent. Ita enim & olim & etiamnum, ita ipſo rerum & naturarum ordine inconcuſſo fixum ſtatumque eſt, ut qui credit Moyſi, credat & Chriſto: qui credit Chriſto, crediderit priùs Moyſi: qui Moyſen conſpuit, Chriſto terga vertat: qui Chriſtum deſpicatur, Moyſen antè conculcaverit: hoc eſt, ut per legis jejuniora & quaſi puerilia elementa ad Evangelicam juſtitiæ amuſſin, & per timoris anguſtias ad latitudinem charitatis evadatur: nec Evangelii aut charitatis ſeu Chriſti exors ſit penitus, niſi qui prudens & volens obvia ſibi & oblata timoris legiſque initia faſtidierit. Viget lex eadem in eos etiam qui jamdudum ſub Chriſti vexillo faciunt ſtipendia. Quò timori ejus & præceptis deditiores ſunt, eò in penetralia quædam charitatis ejus & in altiora legis Evangelicæ lumina intimiùs illabuntur, ut ſibi quidem videantur hactenus Chriſti expertes, ſub legis & timoris jejunitate languiſſe, nunc autem illuceſcere ſibi & incarnari Chriſtum, legemque & charitatem ejus hactenus inexpertam nunc denique ſibi infundi. Lex enim inviolabiliter fixa & rata hæc eſt peregrinanti à Deo poſt peccatum rationali naturæ, ut ad veritatem Chriſtum non pertingat niſi per charitatem, nec ad charitatem niſi per timorem, nec timorem niſi ementitum perſonatumque gerat, niſi legis mandatis famuletur, & quidem minoribus, quia majora charitati uni pervia ſunt, immo cum charitate concreta quodammodo & conflata ſunt. Hæc via terenda, hęc lex ſubeunda, & ante legem Chriſtum expectantibus, & ſub gratia Chriſtum jam tenentibus & tamen adhuc expectantibus, cumulatiùs ſibi illuſtriùſque venturum, & tam copioſè ſuperventurum, ut necdum veniſſe, aut necdum ſibi veniſſe videatur. *Si igitur Judæi viam pacis, hoc eſt Chriſtum, idcirco cognoſcere non potuerunt, quia timorem Dei in cuſtodiendo mandata ante oculos habere noluerunt, patenter nobis oſtenditur, quod per experimentum boni operis, apertiſſimè pervenitur ad agnitionem veritatis.* Ait Hugo ibidem.

X. Ex Vuillelmo Pariſienſi, Cap. 2.

Nec pigebit Vuillelmum Pariſienſem Epiſcopum ad dicendam ſententiam citaſſe. Pulcherrima ſunt enim quæ ille habet tractatu de ſacramento Euchariſtiæ: *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem, &c. Et ſi quæratur quare tot millibus annorum ſuſtinuit Deus imperfectionem iſtam & diminutionem in cultu ſuo, quare non priùs gloriæ ſuæ & ſaluti noſtræ conſuluit? Jam pro parte reſpondimus in iſto. Si enim elementa & quaſi alphabetum perfectionis divini cultus, vix pauciſſimi in mundo, id eſt, ſola gens Hebræorum miraculis inducta, totque & tantis flagellis quodammodo compulſa recipere potuit, cùm etiam eſſet in hac quaſi hæreditaria Patrum eruditione adjuta; quantò fortiùs mundus totus & communitas hominum ad tantam perfectionem ineptus fuit? Suſtinuit ergo Deus illam imperfectionem in cultu ſuo, donec venit plenitudo temporis: quemadmodum ſuſtinet imperitiam in pueris, parvitatem in ſeminibus vegetalibus, & in omnibus animalibus, donec per incrementa, magnitudo ſuæ perfectionis eis adveniat. Et ut quæſtionem iſtam amplius enucleemus, non alia eſt, quàm ſi quæratur, quare naſcuntur homines parvuli, & non potiùs viri perfecti atque barbati? Et quare ponuntur ova ab animantibus ovantibus, & non potiùs animalia perfecta ex eis naſcuntur? Natus eſt enim Dei cultus & vera religio in mundo, quodammodo ut ſemen, & quodammodo ut parvulus, propter imperfectionem, & ineptitudinem communitatis hominum.* Quippe ea eſt non natura inſtituti, ſed pœna damnati hominis, ut non in matris modò, ſed & in ſuo mœrore ac detrimento pariatur, edaturque in lucem ſordidus, brutus, inſipiens, nec niſi per longa ętatum intervalla erudiri, & expoliri in uſum aliquem ſapientiæ & religionis poſſit.

XI. Ex Prudentio. L. Poſteriore Sect. 3.

Bellulè hæc etiam luſit Prudentius adverſùs Symmachum,

Sic ævi mortalis habet ſe mobilis ordo,
Sic variat natura vices. Infantia repit,
Infirmus titubat pueri greſſuſque animuſque.
Sanguine præcalido fervet nervoſa Juventus.
Mox ſtabilita venit maturi roboris ætas.
Ultima conſiliis melior, ſed viribus ægra,
Corpore ſuccumbit, mentem purgata Senectus.
His genus humanum per diſſona tempora fluxit
Curriculis ævum mutabile. Sic hebes inter
Primitias, merſumque ſolo titubavit, & inſtar
Quadrupedis, pueri lactantia viſcera traxit.
Mox tenerum docili ingenio, jamque artibus aptum
Noſcendis varia rerum novitate politum eſt.
Inde tumens vitiis, calidos adolevit in annos.

To. 1 pag. 51.

Donec decocto ſolidaret robore vires,
Tempus adeſt ut jam ſapiat divina, ſerenæ
Mentis conſilio, vivacius abdita ſolers
Quærere, & æternæ tandem invigilare Saluti.

Ita ille majeſtatem Theologiæ noſtræ legibus metri ſubjugavit, nec dedecoravit. Porro inde liquet fluxiſſe id quidem de pœna peccati, quod penè marcidior ipſo corpore animus, per eaſdem ætatum vices rotatur & expolitur ac corpus: at de Chriſti gratia id fluere, ſi ætatum decurſus ad ſapientiam etſi tardiùs, utcumque tamen properet. Ex quo fit ut Chriſti magis quàm hominis cujuslibet illæ cenſendæ ſint ætates. Ita enim ab orbis conditu ad ejuſdem exitum, naſcitur, creſcit per varia augmentorum curricula & matureſcit Chriſtus. Quanquam ergo lex vetus, & teſtamentum vetus veteri homini ſoleat non immeritò adſcribi, illa tamen etiam erat hominis jam prælusoria quædam innovatio, & Chriſti proinde ætas. Agebatur enim vetus homo forinſecus, ſed & excutiebatur paulatim ipſa vetuſtas, & ex parte circumcidebatur, etſi nondum ex toto: novitas autem paulatim ſtillatimque combibebatur & præſeminabatur Chriſtus. In veteri etiam homine, jam olim Chriſto licèt initiati, noſmet reputamur, non corpore tantùm, ſed & ea animæ portione non minima quæ concupiſcit adhuc adversùs ſpiritum, & primitias ſuas ſurſum religatas ſuo pondere deprimit. Ætatem ergo Chriſti aliquam nos agimus, agimus & veteris hominis; nec vicem noſtram ita dolemus ob reliquias vetuſtatis, quin ob primitias novitatis uberiores congratulemur & nobis & noſtro liberatori Chriſto, atque innovatori, in perfectiſſimam aliquando nos libertatem innovaturo, & jam nunc ad eam nos innovanti, ſed gradatim. Ita ergo & ſub lege agebatur ætas Chriſti aliqua etſi rudior, agebatur & veteris hominis, ſanè quàm nunc plenior; nec illi ſuam ſortem ita lamentabantur ob comperendinata abſolutiſſimæ innovationis ſuæ tempora, quin & ſibi & Chriſto plauderent, à quo innovari ſe per legem Moſaicam, & hoc gradu ad Evangelicam ſaltem intus & clancularię innovandos ſe ſentiebant.

XII. Ex Græcis denique Patribus. Orat. 2. Con. Arianos.

Ne Græcos videamur ſtudio omiſiſſe, unius aut alterius ſuffragium attexemus. Athanaſius initium Epiſtolæ ad Hebræos exponens: *Deinde cùm narratio haberetur de noſtri cura ac diſpenſatione, deque ultimis temporibus, ad contextum argumenti pertinebat ut diceret, Deum neque ſuperioribus ætatibus tacuiſſe, ſed locutum eſſe per Prophetas: & ubi Prophetæ ſuo officio perfuncti eſſent, & lex per Angelos ſua edicta prænunciaſſet, & Dominus ad nos immigraſſet, & ad miniſtrandum acceſſiſſet, tunc demum ſubintulit, Tanto melior Angelis factus, &c. Oſtendere volens, Quanto Dominus præ ſervo excellat, tantò functione & officio ſervorum, Filii adminiſtrationem meliorem eſſe.* Et infrà: *Spectent ſaltem gratiam per Filium datam, & cognoſcant ipſum ipſis rebus probari conteſtatumque reddi, alium diverſumque eſſe à rebus creatis, ſolumque verum Filium in Patre, & Patrem in ipſo exiſtere. Lex quidem per Angelos enunciata eſt, ſed nullum perfecit, cùm opus haberet præſentia Domini, ut Paulus dixit: Verbi autem præſentia abſolvit opus Patris.* Et ibidem ſtatim: *Et tunc quidem nihil niſi formulæ, delineationeſque erant, quæ oſtendebantur, nunc autem veritas exhibita eſt, &c.* Et infrà: *Tunc enim veluti obnoxius judicabatur mundus à lege, nunc autem Verbum judicio in ſe translato, & corpore pro nobis excruciato, ſalutem omnibus comparavit. Id reſpiciens exclamavit Joannes, Lex per Moyſen, &c. Melior porro gratia quàm lex, & veritas præſtantior quàm umbra. Illud autem Melius, non poterat per alium niſi per Filium, qui ſedet ad dexteram Patris, effici.* Et paulò antè: *Ad Verbi incarnationem & œconomiam reſpiciens, illum non ſimilem eſſe prioribus nunciis ac legatis oſtendere voluit; ut quantum natura diſcreparet ab illis, qui antea miſſi erant, tanto magis gratia per eum & ab eo data intelligeretur, eximia & excellentior præ Angelorum miniſteriis. Servorum enim erat repoſcere dumtaxat fructus, Filii ac Domini gratiam debiti facere, & vineam ad alios transferre.* Viderint jam ii, quibus quàm popularibus, tam inanibus rumuſculis perſuaſum, præjudicatumque eſt, clementiores eſſe Græcos Latinis Patribus, & gratiæ Chriſti plus æquo liberaliores. Viderint, inquam, num durius quidquam jaculatus unquam ſit Auguſtinus, quàm quod modò ex Athanaſio deprompſimus: cujus verba totidem propè verbis expreſſiſſe videtur Cyrillus, ſic ut nihil opus ſit & hunc allegari, ne actum agamus. Porrò quantumlibet extenuetur lex præ Chriſti gratia, non poſſunt tamen ejus commoda & interſperſa ei gratię Chriſti quædam ramenta ita premi aut diſſimulari, quin ſubluceant. Quanquam enim tam immani intervallo lex Moſaica ab Evangelica diſtet atque deficiat, quàm Moyſes à Chriſto, quàm ſervus à Filio; ut ſervus tamen Filii quædam umbra & ſpes eſt, ut Moyſes Chriſti quædam imago & portio eſt; ita lex Moſaica gratiæ Evangelicæ quædam portio, quædam erat anticipata proluſio. Ergo tam nihil deteritur de amplitudine gratiæ Chriſti, ſi exordia quædam ejus & conamina legi & agentibus ſub lege prærogantur: quàm de majeſtate Chriſti nihil minuitur, ſi Moyſi, ſi Prophetis quædam ab eo derivata concedantur dignitatis & ſanctimoniæ ornamenta. Quin immo ut nihil magnificentius Chriſto eſt, dum ei vel Angeli vel Sancti quilibet componuntur, atque incomparabiliter poſtponuntur, quàm quod horum quoque ab illo profluxerit omnis opulentia, ſine qua nequidem ut poſtponerentur, componi cum eo potuiſſent; ita nec gratiæ Chriſti decus ullum, quo legi Moſaicæ antiſtet, amplius excogitari poteſt, quàm quod nonniſi gratiæ prævia quadam & præſumpta irradiatione lex Moſaica refulgeſceret. Neque enim ita Moyſes vel Prophetæ Chriſto comparantur, tanquam æmuli & adverſi, qui tamen neceſſariò denique ſubſternantur: ſed tanquam amici & imitatores, qui non aſſequi, ſed utcumque vel à longè ſequi laborent: ut membra capiti, ut rivuli fonti ſuo, ut rami ſuæ radici, ut radii ſuo ſoli, ut plenitudini derivationes. Cedit autem in gloriam capitis, ſi membra non emarcuiſſe, ſed ſucco vitali ab eo abundare, nec tamen cum eo exundare dictitentur. Ita fonti laus inde quæritur, non ſi exaruiſſe, ſed ſi ab eo fluentes rivuli affluere, nec tamen præ illo effluere memorentur. Similiter ergo & lex Moſaica, non æmula Chriſti gratiæ aut adverſaria imaginanda eſt, ſed ejus prælibatio quædam, quæ quo laudabilior ornatiorque erit, eo plus gratiæ debebit, eo ampliùs gratiam illuſtrabit. Erat enim conſentaneum ut quemadmodum Chriſtus Moyſen & Prophetas tanquam ſui portiones præmiſit, & de ſua opulentia pro ſuo quemque modulo locupletavit: ita Moſis legem & Prophetarum miniſteria de miniſterii ſui gratia & plenitudine aſpergeret.

Theſau pag. 103. 104.

CAPUT VII.

Inſuefacienda erat primùm gens humana per figuras & umbras, poſtea per corpus proprium contrectare Deum & contueri.

I. Lex æterna, charitas, æ- ternitas, ſa- pientia, dei- tas, ſumm bonum eſt, ſed niſi co tempere

EXpoſtulationis hujus, quam repercutimus jamdiu, æſtu quodam ſolent homines abripi, qui nunquam ſatis attentè penſitarunt, quàm intolerabilis ſit homini lapſo divinitas. Eſt enimverò divinitas omnium penitus malorum omnipotentiſſima quædam medicina, ſed niſi temperetur coapteturque ægrotantis imbecillitati, ſi intempeſtitur, ægros obruit & devorat, non juvat

tientiam Verbi per carnem ſuæ radiantis.

peſtivo & præfeſtinato infundatur, non ægritudinem tantùm, ſed ægrotum conficiet & devorabit. Eſt lex ęterna ſalutis ancora tutiſſima, ſed niſi temporaliter ſonet homini in temporalia lapſo, fallit, nec exauditur. Eſt charitas cupiditatum omnium victrix & debellatrix, ſed niſi timore viam ſibi aperiat, refellitur excluditurque. Eſt æternitas merces & illecebra immortalibus animabus accommodatiſſima & efficaciſſima, ſed niſi terrenis affixas refigat per terrena quædam blandimenta, & ad ſe revocet, nihil proficit. Eſt ſapientia totius ſanitatis amuſſis quędam perfectiſſima, ſed niſi parvulis balbutiat aliquid ſeque infringat per pueriles præceptiunculas, nunquam ſe adultis inſinuabit. Eſt ad eundem penitus modum divinitas rationabilium naturarum cumulus felicitatis, ſed lippientibus iiſdem niſi obnubilet ſeſe, lumen infert, non quo recreentur, ſed quo præſtrictæ excæcentur. Porrò non quodlibet temperamentum cuilibet ætati & imbecillitati hominum opportunum eſt. Quo enim pinguior infantia, eo craſſioribus nebulis opacanda illi lex divina eſt. Itaque caro aſſumpta à Verbo, velum quidem illa fuit, quo lux ejus nimia frangeretur & adultis hominibus aptaretur: ſed parvulos oneraſſet obruiſſetque ipſa illa lux, quę carnis velum perrumpebat. Ferendo ergo divinitatis lumini inſueſaciendi fuerunt homines per denſiores quaſdam figurarum nebulas, quas pauculi admodum radii trajiciebant & perlucebant. Nam ut ſpero non diu illudet tibi craſſa illa quæ ſubire poteſt imaginatio, carnem Chriſti denſius feciſſe umbraculum, atque opacius figuris Moſaicis Propheticiſque, quas ſua ſtatim levitas & fugacitas diſcutiebat. Quò leviores enim & fugaciores erant illæ umbræ & quaſi perfunctorię, eò parciùs illis ſe Verbi Deitas permiſcebat. At carni quàm ſuam & ſui acceſſionem & ſeipſum eſſe voluit, infudit ſe & inundavit pleniſſimè. Nec poterat Verbi Deitas carni ſe ſubſtantivè & hypoſtaticè inſinuare, quin per eam trajiceretur & perluceret tanta lucis copia & majeſtas, quantam ferre non poſſent mortalium oculi, niſi diutina nubecularum & ſubluſtrium ejus imaginum contemplatione roborati. Vide hìc ut hæc nobis prælineaverit Irenæus: *Unicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Sed quoniam qui omnia in omnibus operatur Deus eſt, qualis eſt & quatenus eſt, inviſibilis & innumerabilis eſt omnibus quæ ab eo facta ſunt: incognitus enim nequaquam: omnia enim per Verbum ejus diſcunt, qui eſt unus Deus Pater qui continet omnia, qui omnibus eſſe præſtat, quemadmodum in Evangelio ſcriptum eſt: Deum nemo vidit unquam, niſi unigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit. Enarrat ergo Filius ab initio Patrem, quippe qui ab initio eſt cum Patre, qui & viſiones propheticas & diviſiones chariſmatum & miniſteria ſua & Patris glorificationem conſequenter & compoſitè oſtenderit humano generi apto tempore ad utilitatem. Ubi eſt enim conſequentia, illic & conſtantia: & ubi eſt conſtantia, illic & pro tempore: & ubi pro tempore, illic utilitas.* Audin non poſſe naturam rationalem divina viſione in totum fraudari citra interitum ſuum, ideoque cùm inviſibilis ſit natura Deitatis, jam inde ab initio enarratam eſſe Patris, oſtenſamque Deitatem à Verbo ejus conſcio & conſorte, ſed conſequenter, compoſitè, aptoque tempore, nimirum per viſiones primùm propheticas, per variegata miniſteria divinorum pręconum, inde per carnem ſuam, denique apertè in gloria revelatum iri? Nam niſi gradatim fieret hęc diſpenſatio, nulla nobis utilitas conſtaret. Et idipſum ſtatim apertiùs: *Et propterea Verbum diſpenſator paternæ gratiæ factus eſt ad utilitatem hominum, propter quos fecit tantas diſpoſitiones, hominibus quidem oſtendens Deum, Deum autem exhibens hominem; & inviſibilitatem quidem Patris cuſtodiens, nequando fieret homo contemptor Dei, & ut ſemper haberet ad quod proficeret: viſibilem autem rurſus hominibus per multas diſpoſitiones oſtendens Deum, ne in totum deficiens à Deo homo, ceſſaret eſſe. Gloria enim Dei vivens homo: vita autem hominis viſio Dei.* Vita quippe non hominis, ſed animantis eſt, quæ in corporalibus & corruptibilibus deliciatur. At vita rationalis, quæ vita hominis eſt, de incorruptibili & intelligibili cibo toleranda utique eſt. Cùmque vita hominis per incrementa proficiat, dimetienda illi proinde eſt per varios provectus viſio Deitatis. Prophetis ergo primùm dilargienda, ut iis innixæ plebes commanſo & quaſi tranſfuſo per eos hoc cibo ſuſtententur, & proficiant ad id, ut omnes aliquando viſione Dei paſcantur. *Quoniam ergo Spiritus Dei per Prophetas futura ſignificavit, præformans nos & præaptans ad id ut ſubditi Deo ſimus: futurum autem erat ut homo per ſancti Spiritus beneplacitum videret; neceſſario oportebat eos per quos futura prædicabantur, videre Deum, quem ipſi hominibus videndum intimabant, &c. Quemadmodum & Eſajas ait, Regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis, &c.* Ad id ut apertè aliquando videretur, gradus erat, ut ænigmaticè, ſeu propheticè: ad id ut ab omnibus, gradus erat, ut à paucis quibus cæteri incumberent, videretur Prophetis. Omnium enim hominum una cauſa, una penè ſubſtantia eſt. Vidimus ipſi quod in amicis vidimus: illorum experimentis oculiſque perinde ut noſtris inhæremus. Et etiamnum divina pauciſſimi vident hominum, pauciſſimi intelligunt, quibus reliquorum fides adglutinatur: vident enim & intelligunt quodammodo, qui videntibus intelligentibuſque conſerti implicatique inhæreſcunt. Ita & olim humanum genus erudiebatur ad Deum videndum, cùm optimates quippe & eximii, ac reliquorum capita & oculi Deum videbant, & umbraticè primum videbant, ut dilucidè videre aliquando ſuſtinerent. Coibat hominum familiaritas cum Deo, & Deus hominibus congredi adſueſcebat, cùm plebium capita rebus divinis informabantur. *Non igitur manifeſtè ipſi faciem Dei videbant Prophetæ, ſed diſpoſitiones & myſteria, per quæ inciperet homo videre Deum.*

II. Sapientia carnem hypoſtaticè induta, & velata, radiabat tamen vehementius, quàm ut à parvulis ferri poſſet.

III. taque pro- pheticis ubluſtri- us figuris nfirmitas hominum bfirmanda rat ad pa-

IV. Ita comparatum cum natura humana, ut per gradus, non uno impetu ad apicem provehatur. l. 4. c. 73. 74.

Et quoniam cachinnari ad hæc ſolent homines opinionum ſuarum plus juſto amantes, & contemptim interrogare, num Deo integrum non fuerit, eandem homini perfectionem atque ad divina contuenda peſpicacitatem impartiri ſtatim initio, atque poſtea? hujus quoque cavillationis impetum retundit idem Irenęus: *Si hoc dicat aliquis: Quid enim? Non poterat ab initio Deus perfectum feciſſe hominem? Sciat quoniam Deus quidem cùm ſemper ſit idem, & innatus, quantum ad ipſum eſt, omnia poſſibilia ei. Quæ autem facta ſunt ab eo, ſecundùm quod poſtea facturæ initium habuerunt, ſecundum hoc & minora eſſe oportuit eo qui ſe fecerit. Nec enim poterant infecta eſſe quæ nuper facta ſunt: propter quod autem non ſunt infecta, propter hoc & ideo deficiunt à perfecto. Secundùm enim quod ſunt poſteriora, ſecundùm hoc & infantilia: & ſecundum quod infantilia, ſecundùm hoc & inſueta & inexercitata ad perfectam diſciplinam. Quemadmodum enim mater poteſt præſtare perfectam eſcam infanti, ille autem adhuc non poteſt robuſtiorem ſe percipere eſcam: ſic & Deus ipſe quidem potens fuit homini preſtare perfectionem ab initio, homo autem impotens percipere illam: infans enim fuit. Et propter hoc Dominus noſter noviſſimis temporibus recapitulans in ſeipſo omnia, venit ad nos, non quomodo ipſe poterat, ſed quomodo nos illud videre poteramus. Ipſe enim in ſua inenarrabili gloria ad nos venire poterat, ſed nos magnitudinem gloriæ ſuæ portare non poteramus.* Hæc ſunt arcana illa divinæ diſpenſationis conſilia, quæ Irenęus ab Apoſtolorum diſcipulis, à Chriſto ipſo exprompta acceperat. Natura quippe rationalis, quà ex nihilo ad eſſe ſemel provecta eſt; hinc proficiendi, id eſt ab imis ad ſuperiora ſurgendi, non ipſam perfectionem uno impetu & quaſi congenitam obtinendi neceſſitatem ſubiit. Itaque ad Dei viſionem, qui ejus beatitatis ſummus eſt apex, per varia profectuum curricula impellitur. Alioqui noſtræ etiam poſt Chriſti adventum ſorti ſuccenſere debueramus. Nam ne nunc quidem nuda patet nobis Deitas, nec niſi ſub carnis involucro. Si autem non gravatè nec indignanter ferimus, necdum aperiri nobis patriam lucis, ſed ad eam nos variis ſacramentis purgari: ſi ubi pluſculum illa ſubaperire ſe & ſubrutilare furtim raptimque videtur proficientibus nobis, hinc gratulamur præſenti, & avidiùs inhiamus futurę viſioni, non priori iraſcimur fruſtrationi, quæ fruſtratio ſanè non erat, ſed purgatio: quin ad eundem modum veteris Teſtamenti hominibus adgaudemus, quod eruderarentur in dies, & elimarentur pedetentim per varia figurarum ſacramenta, ad Deum in carne aliquando patiendum?

V. Sæculorum decurſus, & mutabilitatis lapſus, eo pulcherrimus, quod ad Dei conſpitum gradatim proficiſcatur; magis magiſque in dies homo deificetur, Deus deificet. L. 4. c. 22. 24.

Nam in totius naturæ conditæ ambitu atque in omnium decurſu ſæculorum, nihil venuſtius, nihil admirabilius, quàm quod homo ad Deum ſemper proficiat, hominem Deus ad ſe ſemper provehat? Quid enim hac largitate, quid illa felicitate magnificentius? Homo Deus non eſt, ergo homo ſemper deificetur, Deus hominem ſemper deificet. Inſita naturæ creatæ mutabilitas feliciùs verti, compenſari, ornari, liberari non potuit. At verò ad id neceſſe eſt, ut hæc deificatio homini ſtillatim irroretur, non temerè infundatur. Irenæus iterum: *Novo enim Teſtamento cognito & prædicato per Prophetas, & ille qui illud diſpoſiturus erat ſecundùm placitum Patris prædicabatur, manifeſtatus hominibus quemadmodum voluit Deus, ut poſſint ſemper proficere credentes in eum, & per teſtamenta matureſcere per affectum ſalutis. Una enim ſalus eſt, unus Deus qui formavit hominem: præcepta autem multa & non pauci gradus, qui abducunt hominem ad Deum.* Et infra: *Quomodo autem Scripturæ teſtificantur de eo, niſi ab uno & eodem Deo omnia ſemper per Verbum revelata & oſtenſa fuiſſent credentibus: aliquando quidem colloquente eo cum ſuo plaſmate, aliquando autem dante legem, aliquando verò exprobrante, aliquando vero exortante ac deinceps liberante ſervum ſuum & adoptante in filium, & apto tempore incorruptibilem hæreditatem præſtante ad perfectionem hominis. Plaſmavit enim eum in augmentum & incrementum, quemadmodum & Scriptura dicit, Creſcite & multiplicamini. Et hoc Deus ab homine differt, quoniam Deus quidem facit, homo autem fit: & quidem qui facit, ſemper idem eſt: quod autem fit, & initium & medietatem, & adjectionem & augmentum accipere debet. Et Deus quidem bene facit, bene autem fit homini. Deus quidem perfectus in omnibus, ipſi ſibi æqualis & ſimilis, totus cum ſit lumen & totus mens: homo vero perfectum percipiens & augmentum ad Deum. Quemadmodum enim Deus ſemper idem eſt: ſic & homo in Deo intentus, ſemper proficiet in Deum: neque enim Deus ceſſat aliquando in benefaciendo & locupletando hominem: neque homo ceſſat beneficium accipere & ditari à Deo. Exceptorium enim bonitatis & organum clarificationis ejus homo, gratus ei qui ſe fecit, &c.* Vides quàm latè ſerpat, & quàm invictè regnet lex illa & vox Dei, ad hominem, Creſcite. Exinde enim homo per omnia decedentium & ſuccedentium temporum volumina nihil aliud quàm impluitur divinis beneficiis, irrigaturque jugiter, & creſcit. Itaque tota vetus in lege & in figuris diſpenſatio à Verbo adminiſtrabatur in hominis augmentum, in hominis ſalutem. Creſcebat homo in Deum, benefaciebat homini Deus, nec poſteriora legis Evangelicæ, & uberioris Chriſti gratiæ, & veritatis in carne conſpicuę incrementa capere homo potuiſſet, niſi prioribus illis augmentis confortatus.

VI. Apparitiones olim propheticæ & umbræ legales, quedã erãt jam corporationes Verbi præluſoriæ, ad fidem, non robur parientes ad Incarnationem veram.

Atque ſi veri patientes animos, non contentionis & rixarum amantes nanciſcamur, hoc illis etiam deponere atque inſuſurrare licebit arcanum Irenæi dogma; illas nempe Verbi per multiplicem figurarum varietatem apparitiones olim, quibus carni ſuæ præludebat & quodammodo prægeſtiebat, inhumanationes totidem fuiſſe, & corporationes, quibus coaptabat ſe Verbum illis tum hominibus, qualem poterant pro ſua vel infantia, vel pueritia ferre. Corporaſcebat enim revera Verbum, & hominis plerumque formam ſibi obducebat, atque ita ſe objectabat hominibus brevi, ſed beata uſura fruendum, non omnibus, ſed ſelectioribus, & cæterorum principibus. Nec in carne ſua omnibus ſe contrectandum pręſtitit, ſed paucis egregiis, quibus cæterorum fides inniteretur. *Sic & initio Deus quidem potens fuit dare perfectionem homini, ille autem nunc nuper factus, non poterat illud accipere, vel accipiens capere, vel capiens continere. Et propter hoc coinfantiatum eſt homini Verbum Dei, cùm eſſet perfectus, non propter ſe, ſed propter hominis infantiam, ſic capax effectus, quemadmodum illum homo capere potuit.* Coinfantiari, nonne id ipſum eſt quod incarnari, & per corporationem lacteſcere infantiæ noſtræ? *Ab* initio autem Verbum coinfantiatum eſt. Non ergo procraſtinatam diutiùs queramur Verbi corporationem, quæ ab initio ſtatim facta eſt jugiter, nec fieri unqnam deſiit, deſinetque. Nunquam enim ceſſavit, aut ceſſabit Verbum intelligibilem & intolerabilem nobis in *infantiam* revolutis lucem ſuam opacare & attemperare per corporea involucra, id eſt, per corpus, per carnem ſuam. Quod autem priùs umbratica, poſtea vera carne, quod priùs perfunctorio, poſtea ſolido & perenni corpore & in æternum ſuo ſeſe Verbum induat, parciùſque vel copioſiùs perluceat, unius habetur ratio ſalutis noſtræ, per mediocres ad ſublimiores gradus agendæ, non præcipitandę. Porro ipſa qualiſcùmque corporatio Verbi & cum hominibus congreſſio, nonniſi de miſericordia deſcendit, & gratiarum rore permadeſcit. Ergo qui ut adventus Verbi in carne ſplendidiùs clareſcat, priores ejus in figurarum nubeculis corporationes plus nimio premunt, atque ut gratię penitus infœcundas & ingravandis quàm ſublevandis hominum morbis aptiores infamant, quid, oro, aliud quàm pro Chriſto adversùs Chriſtum digladiantur? Verbum enim ipſum idemque, poſtea in carne, priùs aliter & aliter corporaſcebat. Æquum eſt, ut qui de carne ſua exundaturus erat gratiarum flumina, de carnis proluſionibus rores gratiarum aliquos ſtillaret. Carni ipſi hinc accedet gloriæ quamplurimum. Nec enim ambigam de carnis Verbo propriæ & hypoſtaticè copulatę opulentia & gratiarum ubertate, ſi vel ipſas carnis umbras & temporarias Verbi corporationes beneficiorum ſtillis roraſſe comperero. At ſi priores Verbi corporationes & ad hominem congreſſiones, inanes penitus gratiarum audiam, non immeritò forſitan anceps animi dubiuſque nutabo, in poſterioris veriorìſque corporationis liberalitate confitenda.

L. 4. c.

VII. Quæ hactenus ex Irenæo, eæ Athanaſio firmantur. Orat. 3. Adv. Ari. paulò ante finem.

Huc conferri debet quod monet Athanaſius: *Quandoquidem in ſapientia Dei non cognovit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſervare credentes. Non enim amplius ut ſuperioribus ætatibus per imaginem & umbram ſapientiæ ejus, quæ in rebus deprehenditur, voluit Deus innoteſcere: ſed ipſam veram ſapientiam carnem juſſit aſſumere, & hominem fieri, mortemque crucis ſuſtinere, ut per fidem quæ in eum eſt, omnes jam credentes ſervari poſſint. Eadem ipſa* *eſt illa ſapientia Dei, quæ priùs per imaginem ſui rebus creatis inditam, qua de cauſa creari dicitur, manifeſtavit ſeipſam: & quæ per ſe ſuamque indolem Patrem nobis manifeſtum reddidit: poſtmodum ipſa & Verbum & ratio Dei caro facta eſt, &c.* Ubi creatam ab initio illam ſapientiam in Proverbiis, Verbum ipſum interpretatur, quod in natura rerum corporea quodammodo creabatur; quia eo ceu amictu velabatur & revelabatur, tanquam corporata & infuſa ipſi naturę univerſi, & inde ceu ex veſtis ſuæ pelluciditate perlucebat ſapientia. Quantò magis ergo creabatur & corporaſcebat Dei ſapientia in veteris inſtrumenti univerſa diſpenſatione? Si autem ab initio creabatur in creaturis corporeis ſapientia ad ſalutem hominum, ut per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiceretur divinitas: quantò magis ſalubres hominibus & gratiæ muneribus ſcatentes erant eæ Verbi apparitiones, quæ reparationi hominis jam ſerviebant?

VIII.
Item ex Baſilio.
L. de Spirit. ſanct. c. 14.

Baſilius quoque pręclarè hoc ipſum, *Quemadmodum doctores facere ſolent in inſtituendis diſcipulis, ita nos in exercitatione pietatis dum ad perfectionem inducimur, primùm perceptu facilioribus & noſtro modulo congruentibus ad incomprehenſibilem ſcientiam paulatim introducti fuimus; Deo qui noſtra gubernat, oculos noſtros velut in tenebris enutritos, paulatim ad magnum illud lumen aſſuefaciendo ſubvehente. Dum enim parcit infirmitati noſtræ in profunda opulentia ſapientiæ ſuæ, inque imperſcrutabilibus judiciis, placidam hanc nobiſque accommodam adhibuit inſtitutionem, ut priùs corporum umbras intueremur, & in aquis ſolem cerneremus, conſuefaciens, ne protinus ſpectaculo puræ lucis offenſi caligaremus. Ad conſimilem enim rationem, tum lex umbram habens futurorum, tum per Prophetas facta delineatio quæ eſt veritatis ænigma, exercitamenta excogitata ſunt, quibus oculi cordis noſtri præpararentur, ut ab his facilis nobis tranſitus eſſet ad reconditam in myſterio ſapientiam.* Hìc duo illa exiſtunt emicantque perſpicuè, quæ jamdiu inculcamus: nempe nec Chriſtum priori illi ante carnem ejus ętati hominum defuiſſe, nec vacuum gratiæ ejus ſtatum illum regnumque legis effluxiſſe. Aderat enim ſeque ſpectandum fruendumque exhibebat, qualem quantumque illa ætas plenioris boni impatiens ferre poterat, nempe in umbris ſui, conſuefaciens paulatim homines ut lucem puram aliquando paterentur. Jam verò quod dum procraſtinatur incarnatio, gratiæ fluenta non uſquequaque cohiberentur, liquet vel ex eo quod ipſa procraſtinatio in numero gratiæ ſit. Parcebatur enim lippitudini hominis, ne jaculo coruſcantis è ſua carne deitatis confoderetur: & interim per umbras curabatur, & Soli in umbris adumbrato & ſublucenti alludere interim atque conſueſcere condocefiebat. Non ergo ad deſperationem morbi & ingraveſcentiam ſpectabat, ſed ad ejus curationem opportunam ea tarditas.

IX.
Ex Nazianzeno.
Orat. 42.

His affinia ſunt quę diſputat Nazianzenus: *Enimvero legem univerſam futurorum atque eorum quæ animo & ratione intelliguntur, umbram fuiſſe divinus Apoſtolus ante nos pronunciavit. Ac Deus etiam qui Moyſi ante oracula edidit, Vide, inquit, ut omnia facias juxta exemplar, quod tibi in monte oſtenſum eſt. Ea nimirum quæ aſpectu ſentiuntur, quaſi adumbrationem quandam & delineationem earum rerum, quæ oculorum ſenſum fugiunt, eſſe oſtendens. Atque illud perſuaſum habeo nihil temerè atque inconſideratè, nihil humiliter, denique nihil Deo legislatore & miniſtro Moyſe parum dignum, conſtitutum eſſe, &c. Nam in ipſo quoque monte Deus hominibus apparet, partim de ſpecula ſua ipſe deſcendens, partim nos ex terrena depreſſione in altum evehens: ut à creata natura leviter ſaltem, & quatenus tutum eſt, incomprehenſibilis ille concipiatur. Neque enim aliter terreni corporis ac mentis vincta craſſities Deum concipere poteſt, niſi divinitus adjuvetur.* Adjumenta ergo erant ad Deum pro captu mentis intelligendum, illa omnia legalium Sacramentorum ſpectacula. Adjumenta inquam & Deo digna authore, quem nefas eſt niſi beneficum imaginari: & Moyſe miniſtro, quem niſi beneficiorum interpretem haud licet prædicare: & Chriſto mediatore, qui illa omnia ſibi præſtruebat, nec poterat vel umbras ſui ullas expingere, quin ſuæ illas pulchritudinis & opulentiæ radiis doniſque conſpergeret.

X.
Ex Cyrillo Alexandrino.
Dialog. 3. De Trinit. pag. 475.

Sed humani generis ſtatum tunc temporis, Deo videndo inhiantem, & necdum idoneum, ideoque non crudeliter, ſed medicinaliter, in divinorum ſimulacris adumbratis exercitandum, purgandumque, & ad patientiam ſuperni luminis firmandum, nemo deſcripſit feliciùs quàm Cyrillus: *Chriſti cognitio legalem inſtitutionem longè antecellit, clariorem enim habet prædicationem, & ad cognitionem ſe extendit legi inſuetam. Quocirca ipſe etiam ſacrorum antiſtes Moyſes precabatur, idque frequenter, ut certam atque umbræ expertem ejus qui eſt, cognitionem acciperet, ideoque ipſum omnium ſervatorem Deum compellabat: Oſtende mihi teipſum, apertè videam te. Quin etiam juſſit petram perfodere, & per anguſtiſſimum foramen, ſi vellet, contemplari. Quo nobis Deus, opinor, ænigmaticè ſubindicat, legem diſcipulis ſuis exiguam Dei cognitionem irradiare, ac veluti per foramen, lucem iſtam propemodum immittere. Unum etenim tantummodo Deum eſſe credi volebat, errantes ab imaginariis Deis avocans: quo pacto autem in ſe habeat ſe divina & ineffabilis natura, non clarè demonſtravit, quemadmodum ſalutaris illa prædicatio per Chriſtum. Cognito enim Filio, credimus natum eſſe & proceſſiſſe à Patre, tanquam radice: & geniminis gloria genitoris naturam velut in tabula depingens, efficit ut mentis oculus res intellectu & oratione ſuperiores aſſequatur. Proinde ad Patrem ac Deum qui in cœlis eſt, ajebat: Manifeſtavi nomen tuum hominibus, &c. Evangelica itaque præconia inſtitutioni legali longe antecellunt, quæ unum quidem eſſe Deum dumtaxat veteribus prædicabat: Deitatis vero naturam ad Trinitatem ſecundùm hypoſtaſin nequaquam extendebat, ac rurſus in naturalem unitatem colligebat.* Oſtendi Chriſtus non poterat niſi fidem profeſſis unius trinæque Deitatis. At quæſo, num fides illa reſidere poterat in eorum animo, qui pueriliter vacillabant in unius Dei religione, & ſubinde ad plurium numinum adulteria revolvebantur? Ergo nihil inhumanius in hos conſuli poterat, quàm ſi palam incarnata Verbi hypoſtaſis, Deitatiſque Trinitas ingereretur, nictitantibus, lapſantibuſque identidem in ſpuriam Deorum colluviem. Medicinale his ergo temperamentum fuit, ut umbraticè exhiberetur, & paulatim inſinuaretur id, à quo ſi ſtatim erumperet, ſtatim reſilirent. Si violentus irruiſſet, refutaretur Chriſtus à contumacibus; per cuniculos igitur, per umbras irrepſit, noctu penè inſidiatus eſt & illapſus, qui per diem non fefelliſſet. Nec aliis artibus graſſatus eſt poſtquam carnem ſibi noſtram conjunxit: nam hominem ſe primò mirificum probavit, ut poſtea Deus terrificus crederetur: & Apoſtoli eadem ferè triverunt veſtigia in ejus fide orbi terrarum inſeminanda. Fefellit ergo Deitas per carnem; ita & olim fallebat per umbras, piaque fraude imponebat hominibus, tanquam ægris limphatiſque, ut ſanari ſe & ditari ſinerent; nec credere cunctarentur quod credidiſſent, nec in luce refellerent, quod in umbris eſſent amplexati, nec de die averſarentur, quod noctu tantoperè profuiſſet.

XI.
Diluitur objectio inde petita, quod Chriſtus in carne veniens, à Gentilibus propenſiùs, quàm à Judæis exceptus ſit.

Nec nos præterit, quod emunctioris naris hominibus jam olim ſuboluit, latere hìc molem ingentem & penè inexpugnabilem difficultatis. Nam qui his ſacramentis nebuliſque legalibus informabantur ad Chriſtum convenienter his poſtea amplectendum, ii ab eo agminatim reſilierunt, &

hactenus illum deteſtantur, nec niſi ſeneſcente ſæculo ſperantur redituri. At Gentiles hujus tantæ moroſitatis expertes, exleges, inter idolorum vitiorumque vepreta hactenus ſilveſcentes impunèque laſcivientes, ad Chriſti lumen illico certatim catervatimque convolarunt. Quì ergo non ruit & in fruſtra diſſilit tota illa operoſæ argumentationis machina? tota illa negotioſæ ad Chriſtum contingendum ſubſtructionis fabrica, quì non ludibrio erit? Nec equidem diſſimulo, acumine & mentis robore aliquantulo opus eſſe, ut non de priore ſententia ſinat ſe dejici, quiſquis vel obiter vel ſupiniùs in Patrum volutandis lucubrationibus verſatus eſt. At qui altiùs in eorum dogmata pervadenda velificatus erit, & penitiora inſpexerit adyta hujus doctrinæ, is hac mole non deterrebitur. Nam primùm quidem ex infrà dicendis liquebit, permagnam in Iſraelitas ipſos utilitatem redundaſſe ex Moſaicis ſacramentis; idque argumento ejus rei eſt, quod ex illis qui nomen Chriſto dederunt, Iſraelitæ, ut notavit Auguſtinus, Chriſtianæ ſanctimonię, temporalium abdicationi, amori æternorum impenſiùs ſe dediderunt, quàm Ethnicorum Eccleſiæ alibi terrarum. Nec enim de aliis quàm de Judaicis Eccleſiis proditum eſt, ſua ſingulos vendidiſſe, & ad Apoſtolorum pedes contuliſſe pauperibus eroganda. Denuo non adeo pauci ex Iſraelitis, atque plerumque jactari ſolet, Chriſti fidem complexi ſunt; ſemel tria millia, iterum quinque millia, & deinceps turmatim complures acceſſiſſe Chriſto comperies, ſi Acta Apoſtolica, ſi Euſebii hiſtoriam, aliaque id genus monumenta evolvas. Sed non tantum momenti in his omnibus eſt, ad exſufflandam hujus dubitationis nebulam, quantum in eo uno, in quo caput & ſummam hujus dogmatis verti jam non ſemel monuimus. Nempe de univerſali generis humani tanquam unius hominis, non de ſingulorum cura & providentia hìc diſceptari. Disjuncta enim eſt ſingulorum atque univerſitatis ratio. Univerſitas enim hominum, tanquam unus ingens & ubique gentium ſparſus, & omnes temporum tractus pervadens homo, adgubernatur à Deo, per ordinaca ętatum profectuumque intervalla. At ſinguli breviori gyro & loci & temporis coarctantur, & intra eas tamen anguſtias, eaſdem profectuum ætates compendioſiùs explicant. Quæ cùm ita habeant, jam perſpicuum eſt, illi humani generis ętati quæ in umbraculis figurarum Deum pati atque intueri condocefacta fuerat, eam ſuccedere debuiſſe, quæ Deitatem in proprio corpore radiantem verè incarnatam contemplaretur. Atque ut res ea conſtet, nihil opus eſt, eoſdem ipſos ſingulares homines qui priùs adumbratis imaginibus innutriebantur, ad verum corpus in quo plenitudo Deitatis inhabitabat, contrectandum acceſſiſſe. Non enim id niſi pauciſſimis eorum contingere potuit. Præmortui enim omnes per diutinos tot ſęculorum decurſus, & in figuris umbraticis, ſub lege ad exitum uſque hinc ſuum exercitati, Chriſti carnem illi quidem non attigerunt. Qui item poſt Chriſti hinc demigrationem in cœlos, prognati editique ſunt in hujus mortalis vitæ uſuram, ii nec viſu, nec tactu, nec ſenſu ullo carnem Chriſti delibare potuere. Ergo ſecernenda eſt ſingulorum ratio ab univerſitate: idque unum mordicùs tenendum, ut publicè univerſum genus ab umbris opacantibus Deitatem promovendum fuit ad evidentiorem ejuſdem in propria carne lucem, ut & hinc ad eandem etiam ſine velo carnis intuendam fruendamque aliquando perficiatur: ita ſingulos in quancumque demum incurrant univerſitatis ætatem, privatim per eadem ętatum curricula volvi, & umbratilibus primùm divinitatis initiari ſimulacris, ut creſcant proficiantque ad ejuſdem in proprię carnis natura complexum. Quorſum enim attinet in re manifeſta tricari, & tenebras luci offundere? Hæc rerum natura eſt, hic ordo neceſſarius, hæc lex inexorabilis atque indeclinabilis naturarum, vel ſorte, vel pœna ſua mutabilitati illigatarum, & à regione longinqua diſſimilitudinis ad patriam lucis anhelantium, ut & publicè univerſi, & privatim ſinguli per gradus quoſdam ab imis ad media, à mediis ad ſumma ſe ſurrigant; & lentè creſcere, quàm præcipites elidi malint. Notabilis eſt & conſpicua, quia videlicet publica in univerſo genere humano, hæc graduum provectuumque diſcriminatio: obſcurior eſt quia privata in ſingulis, ſed neceſſariò auguranda, quia ea eſt rerum natura, ea eſt lex ęterna, ea eſt Patrum doctrina, ea eſt una ratio ita diſpenſandæ nniverſitatis, quòd ſinguli ita regantur. An autem etiam Gentilibus præſeminatus umbraticis quibuſdam ſacris eſſet antea Chriſtus, ut ad eum poſtea evidentiùs promulgatum confertim advolarent, accuratiori indagine id poſtea perveſtigabitur: nunc refricabo id unum breviſſimè, quod ſuprà ſemel & iterum ſubmonuimus, legem naturaliter inſitam eaſdem penè vices, quanquam paulò jejuniùs & occultiùs, obiiſſe apud Ethnicos, atque penes Hebræos Moſaicam. Nam ante legem erant Ethnici, quibus lex innata denſiori nocte ignorantiæ aut vitiorum caligine obruebatur: quæ ubi ſeu per Philoſophiam, ſeu quocumque alio modo non ſine ſupernis auxiliis, paululùm diluxiſſet, tum ſecunda hæc erat ſtetio ſub lege, cujus prævaricatores erant omnes peccatores terræ, cujus timore identidem conſcientia lancinabatur, cujus inſtinctu Deo ſaltem, ut omnium ſenſibilium moderatori ac diſtributori morigerati incitabantur: cujus pręcepta primùm faciliora, inde ſenſim elimatiora patefiebant: cujus de Deo ſenſus conſenſuſque congenitus primùm umbroſior, & implicatior, pedetentim magis ac magis illuminabatur. In has progreſſiones ultro explicat ſe natura rationalis, ut non injuria ita de Gentilibus ominemur, ad Chriſtum poſtea converſis, aut ſuo vitio non converſis: vel ad Chriſtum poſthac convertendis, aut ſuo vitio non convertendis. Sed ea apud Hebræos divinis auxiliis inſtructiores multò erant etiam illuſtriora.

XII. Latinorum quoque Patrum ſuffragia.

Latinorum jam Patrum teſtimonia Græcorum doctrinæ ſubſtruamus. Hilarius: *Non perimunt naturæ veritatem cœleſtis miſericordiæ ſacramenta: ſed nec Sanctorum fidem ſpecies, quæ ad fidei viſionem coaptantur, eludunt. Sacramenta enim legis myſterium diſpenſationis Evangelicæ præfigurant, ut Patriarcha videat & credat, quod Apoſtolus contempletur & prædicet. Namque cùm lex umbra ſit futurorum, veritatem corporis umbræ ſpecies expreſſit. Et Deus in homine, & videtur & creditur & adoratur, qui ſecundùm plenitudinem temporis eſſet in homine gignendus, &c. Ad veritatem verò naſcendi familiaritas proficit aſſumptæ ad contemplandum formæ. Illic homo per Deum ſecundùm naturæ noſtræ infirmitatem videndum aſſumitur: hic pro natura noſtræ infirmitate naſcitur quod erat viſum. Accipit umbra corpus, & ſpecies veritatem, & viſio naturam.* L. 4. de Trinit. Ubi multifariam vides quàm conſentiret rerum naturæ & ordinis legi, ut umbraticè primò pręlinearetur, quod perficeretur poſtea: ut in umbra præmeditaretur Verbum, & poſt in vero corpore ſeſe experiretur: ut homo in figurarum elementis prædiſceret ſacramentum, cujus majeſtatem inopinatò fulgurantem exhorruiſſet. Chriſtus enim in lege occultabatur ceu throno quodam regio, ubi tantus taliſque ſingulis vel panderetur, vel abderetur, qualem quantumque ſinguli ferre poſſent. Hilarius idem: *Quia non in lege Chriſtus, ſed lex ſanctificaretur in Chriſto, in qua veluti ſedes thronuſque ſibi poſitus ſit.* In Matth: cap. 14. Cui ſuccinnit Ambroſius: *Quotidie videns drachmam, attende imaginem: hoc eſt, videns legem, attende in lege imaginem Dei Chriſtum.* Epiſt. 1.

ſtum. Quia ipſe imago Dei inviſibilis & incorruptibilis, luceat tibi velut in ſpeculo legis. Confitere eum in lege, ut eum in Evangelio recognoſcas. Sed elegantiſſimè Hugo Victorinus: *Volens ergo Deus ab hac diſtractione corda noſtra colligere, & ad interna gaudia contemplanda revocare, foris loquitur, ut nos intus redire admoneat. Sed quia mens viſibilibus aſſueta neſcit tam citò ad inviſibilia conſurgere, idcirco voluit ipſe quædam etiam viſibiliter exhibere miracula, in quibus noſtrum affectum enutriret, & ſuam nobis charitatem commendaret. Hæc autem ſunt ſpecialiter illa quæ ad reparationem hominis pertinent, &c. Hæc igitur operatus eſt Deus, ut qualem erga nos haberet dilectionem, oſtenderet; & nos ab amore hujus mundi ad amorem ſui revocaret. Hæc igitur opera ita moderari voluit, ne infinita eſſent, ne animum noſtrum qui colligendus erat, in occupatione ſua diſtraherent; tamen multa eſſent, ut eundem animum perfectæ adhuc ſtabilitatis impatientem, rerum varietate delectarent. Propterea elegit unam gentem & unum locum, ubi ſacramenta non ad unius gentis tantùm, ſed ad ſalutem totius mundi pertinentia initiaret, ut unitas ubique commendaretur, ut humanus animus intus & foris ad unitatem revocaretur; ut ſicut ab uno Salvatore eſt ſalus omnium, ita etiam ab uno loco & uno populo manaret ſalutis initium.*

De Arca morali l. 4. cap. 5.

CAPUT VIII.

Sacramentorum corporalium multitudine & obſcuritate domandum primo fuit interim, dum pueraſcit genus humanum, & ita Chriſto initiandum.

I. Adultæ tãtùm ætati, ut charitas, ita veritas: pueritiæ ut timor, ita ſacramentorum opacitas & multitudo congruit.

Luminoſiſſima charitas, veritas ipſiſſima eſt: nec in veritatis abditiora penetralia, niſi charitas pervadit. Ergo Sacramentorum divinorum veritas illi demum ætati patere debebat, quæ charitatis ignem ferre poſſet. Illi autem pueritiæ hominum, cui timor adhuc conducibilis erat & neceſſarius pędagogus, quàm non poterat charitas, tam nec poterat veritas patentior indulgeri. Sed ut timor ad charitatem pandit aditum, ita timori conjuncta ſunt ſacramenta & umbracula quædam veritatis, per quæ ad veritatem tandem attingatur. Ideo igitur veteri populo gravis ſarcina incubuit & ſervile onus ſacramentorum, quæ pauci intelligerent & diligerent; plures eo timerent amplius, quo minùs intelligerent; & hoc timore intra ſervilis ſaltem officii metas conſtringerentur, & averterentur ab omnimoda à Deo defectione. Auguſtinus: *Initium ſapientiæ timor Domini, & timor non eſt in charitate, &c. Proinde præmiſſus timor in cor noſtrum, pellit inde conſuetudinem malorum operum, & ſervat charitati locum, &c. Timentes enim Deum homines veteris Teſtamenti propter litteram terrentem, & occidentem, nondum habentes ſpiritum vivificantem, currebant cum ſacrificiis ad templum. Et quamvis in figuram futuri ſanguinis quo redempti ſumus, tamen neſcientes, quid per eos præfiguraretur, cruentas victimas immolabant.* Vides illi timori contexta eſſe hæc figuratum onera, non multitudine tantùm, ſed ignoratione maximè ſui deprimentia, atque conſternantia homines, crudam adhuc & longævam pueritiam actitantes. Ergo ut timoris, ita & ſacramentorum onerumque ſervilium utilitas erat permagna jam Chriſto dedicans hanc ætatem, & pœnæ formidine ad ejus charitatem, & per charitatem ad veritatem pręformans.

Ep: 120. cap. 18.

II. Utcumque id intelligebant Iſraelitæ,

Quanquam autem ipſa corporalium ſignorum viſcera non introſpiceret puerilis Judęorum hebetudo & levitas, non poterat non aliquam tamen luculam intelligentiæ ſuperſparſam haurire. Nam ea ſaltem capiebant omnes quamlibet carnales ad Dei cultum ſigna pertinere, Deo religare, ad Dei amorem promerendum conducere. Id autem caput eſt & faſtigium unum religioſæ intelligentiæ: nec poteſt non exinde ſumma derivari utilitas ad germanam aliquando religionem & intelligibilem veritatis charitatem eliciendam. Auguſtinus: *Ea demum eſt miſerabilis animæ ſervitus, ſigna pro rebus accipere: & ſupra creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non poſſe. Quæ tamen ſervitus in Judæo populo, longè à cæterarum gentium more diſtabat. Quandoquidem rebus temporalibus ita ſubjugati erant, ut unus eis in omnibus commendaretur Deus. Et quanquam ſigna rerum ſpiritalium pro ipſis rebus obſervarent, neſcientes quo referrentur: id tamen inſitum habebant, quod tali ſervitute, uni omnium, quem non videbant, placerent Deo. Quam cuſtodiam tanquam ſub pædagogo parvulorum fuiſſe ſcribit Apoſtolus.* Hæc igitur ſervitus ad filiationem gradus erat, ideoque neceſſariò præcurrenda, & divinæ adſcribenda erat gratiæ. Nam univerſim his ſignis benevolentiam unius & veri Dei promereri ſe poſſe, non ſine Dei adjutorio, non ſine ingenti compendio illis perſuadebatur.

ſacramenta hæc ad hominem Deo religandum pertinere. L. 3. de doct. Chriſti. cap. 6.

III. Quanta Moſaicorũ ſacramentorum utilitas fuerit, liquet ex Eccleſiæ Circumciſionis. quâ Gentium perfectione longè majori.

Sed quanta eſſet ſignorum iſtiuſmodi craſſa & pingui intelligentia utcumque obſervatorum utilitas, fidem facit abundè Eccleſia de Hebręis ad Chriſtum converſis primùm conflata. Ea enim cœleſtium dogmatum quanto avidior, quanto capacior facta eſſet per Moſaici ritus umbras, inaudito & nuſquam aliàs aut alibi gentium prodito teſtata eſt documento ejurationis omnium temporalium. Auguſtinus ibidem: *Sed qui crediderunt, ex quibus facta eſt prima Eccleſia Hieroſolymitana, ſatis oſtenderunt quanta utilitas fuerit eo modo ſub pædagogo cuſtodiri, ut ſigna quæ temporaliter impoſita erant ſervientibus, ad unius Dei cultum qui fecit cœlum & terram, opinionem obſervantium religarent. Namque illi quia proximi ſpiritualibus fuerunt; in ipſis enim temporalibus & carnalibus vocibus atque ſignis, quamvis quomodo eſſent ſpiritaliter intelligenda neſcirent, quia unum tamen didicerant venerari æternum Deum, tam capaces extiterunt Spiritus ſancti, ut omnia ſua venderent, eorumque pretium indigentibus diſtribuendum ante Apoſtolorum pedes ponerent, ſeque totos dedicarent Deo tanquam templum novum, cujus terrenæ imagini, hoc eſt, templo veteri ſerviebant. Non enim hoc ullos Eccleſiæ Gentium feciſſe ſcriptum eſt: quia non tam propè inventi erant, qui ſimulacra manufacta Deos colebant. Etſi quando aliqui eorum, illa tanquam ſigna interpretari conabantur, ad creaturam colendam venerandamque referebant.* Si quia ſacramentis Moſaicis, quanquam ſerviliter, innutriti fuerant, per ea *proximi ſpiritalibus fuerunt, tam capaces fuerunt Spiritus ſancti*, ut ſua omnia excuterent ſeque totos Deo dicarent, eximia ergo quædam utilitas ex illa inſtitutione emergebat: ea ergo erat Chriſti illos ſibi inſtruentis, ſibi admoventis, ſui capaces efficientis gratia. Quid ergo quiritaris de ceſſante Chriſto, qui nunquam ceſſavit viam ſuam, id eſt ſeipſum qui via eſt, hominibus informare? Num ceſſat nunc Chriſtus, ſi quos ſui capaciores efficit, aut ſi quos ſpiritualibus proximos eſſe procurat? Quandiu ad Chriſtum incrementa fiunt, nihil eſt quod de ejus cunctatione expoſtules. Non cunctabatur Chriſtus venire, cùm Hebræos ita imbuebat, ut ex iis excitaret ſibi poſtea non diſcipulos tantùm, ſed diſcipulorum magiſtros, & Apoſtolos, & Evangelii omnem in orbem invictos propagatores. Nam ut ex Gentilibus coaluerint turbæ Eccleſiarum, at ex Hebræis, ex Moyſis ſchola effulſerunt apices & principes fidei.

Ergo

IV. Obſervatio legalium ſacramentorum, quomodo dicatur nunc obfuiſſe, nunc profuiſſe. l. de Catech. rud. c. 20.

Ergo ne ſibi ipſi pugnet Auguſtinus, paulò humaniùs accipienda ſunt quæ alibi duriùs videtur in carnales legalium ſacramentorum obſervatores increpuiſſe. *Accepit ergo ille populus legem digito Dei ſcriptam in tabulis ſanè lapideis, ad ſignificandam duritiam cordis illorum, quo legem non erant impleturi. Corporalia quippe dona deſiderantes à Domino, magis carnali timore, quàm ſpiritali charitate tenebantur: legem autem non implet niſi charitas. Ideo multis ſacramentis viſibilibus onerati ſunt, quo ſervili jugo premerentur, in obſervationibus ciborum, & in ſacrificiis animalium, & in aliis innumerabilibus, quæ tamen ſigna erant rerum ſpiritalium, ad Dominum Jeſum Chriſtum & ad Eccleſiam pertinentium; quæ tunc à paucis ſanctis & intelligebantur ad fructum ſalutis, & obſervabantur ad congruentiam temporum: à multitudine verò carnalium, tantummodo obſervabantur, non intelligebantur.* Decocta hìc & dilapidata videtur illa utilitas omnis, quam ſuprà ipſemet venditaverat, ex ſignis Moſaicis in eos ipſos refluens, qui ea non intelligentes, obſervabant tamen. Sed ne conflictetur ipſe ſecum, tenenda eſt illa concordię regula ſuperiùs jam ſępè & ad nauſeam uſque inculcata. Proſunt hæc ſigna incipientibus & prima jacentibus fundamenta religionis per timorem: at ubi ſuperſtruenda eſt fundamentis ulterior jam pietas & perfectio charitatis, nil proſunt; immo obſunt eatenus, quod in initiis pertinaciter hærere, in pueritia conſeneſcere, fundamentis indormiſcere, præpoſterum & exitiale eſt. Ita legem timor implet, & non implet: implet pro modulo incipientium, non implet pro officio proficientium, aut eorum, quibus probroſum eſt ſemper incipere, nec unquam proficere, & ideò deficere.

V. Etiamnunc onere premimur ſacramentorum, licèt pauciorum, efficaciorum, illuſtriorum.

Et nobis ſanè non illa omnis ſignorum corporalium ſervitus abſterſa eſt, etſi poſt Chriſtum allevata vehementer & nobilitata atque illuſtrata eſt. Unde Auguſtinus: *Primò itaque tenere te volo, Chriſtum leni jugo ſuo nos ſubdidiſſe & ſarcinæ levi. Unde ſacramentis numero pauciſſimis, obſervatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem novi populi colligavit.* Epiſt. 118. Et idem alibi: De doctrin. Chriſt. l. 3. c. 9. *Hoc vero tempore poſtea quàm reſurrectione Domini noſtri Jeſu Chriſti manifeſtiſſimum indicium noſtræ libertatis illuxit, ne eorum quidem ſignorum quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati ſumus: ſed quædam pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu auguſtiſſima, & obſervatione caſtiſſima ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina. Quæ unuſquiſque dum percipit, quo referantur, imbutus agnoſcit: ut ea non carnali ſervitute, ſed ſpiritali potiùs libertate veneretur.* Et alibi: In expoſ. quar. propoſit. Epiſt. ad Romanos, n. 67. *Verbum enim conſummans & abbrevians faciet Dominus ſuper terram. Remotis enim innumerabilibus & multiplicibus ſacramentis, quibus Judaicus populus premebatur, per miſericordiam Dei factum eſt, ut brevitate confeſſionis fidei ad ſalutem perveniremus.* Et rurſum idem: L. 19. contr. Fauſt. c. 13. *Proinde prima ſacramenta quæ obſervabantur & celebrabantur ex lege, prænunciativa erant Chriſti venturi, quæ cum ſuo adventu Chriſtus impleviſſet, ablata ſunt: & ideo ablata, quia impleta: non enim venit legem ſolvere, ſed adimplere. Et alia ſunt inſtituta, virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam juſtitia fidei revelata, & in libertatem vocatis filiis Dei, jugo ſervitutis ablato, quod duro & carni dedito populo congruebat.* Et rurſus: In Pſ. 73. *Mutata ſunt ſacramenta, facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.* Et rurſus alibi: Serm. 9. De verbis Apoſt. *Propter quod ita divinæ pietatis diſpenſatione actum eſt, ut interior homo qui renovatur de die in diem, non adhuc ſub lege poſitus, ſed jam ſub gratia, exoneratus ſarcinis innumerabilium obſervationum, quod erat revera grave jugum, ſed duræ cervici convenienter impoſitum, facilitate ſimplicis fidei, & bonæ ſpei, & ſanctæ charitatis, quidquid moleſtiarum exteriori homini forinſecus intuliſſet ille princeps qui miſſus eſt foras interiori gaudio leve fieret.* His ut vides ſacramenta novę legis copiosè ornantur, nec tamen ingraveſcit, ſed exoneratur potiùs invidia atque inutilitatis infamia, quæ priſcis illis à Moyſe inſtitutis inhæſerat. Utimur enim nos paucioribus, illi pluribus ſacramentis: nos evidentioribus, illi obſcurioribus: nos efficacioribus, illi minùs efficacibus: nos facilioribus, illi operoſioribus; ſed tamen ut illi, ita & nos ſacramentis ſeu ſignis rerum utimur & conſtringimur: & lene ac ſuave, lenius ac ſuavius hoc noſtrum jugum eſt, ſed tamen jugum eſt: & facillimum onus, ſed tamen onus. Quid ergo hinc efficitur, niſi hìc plus, quàm illic, ſed illic tamen utilitatem quoque carpi non modicam? Si prodeſt enim nobis leviori jugo premi, proderat & illis graviori. Si ſalubris eſt iſta adhuc ſignorum ſervitus adultioribus, erat & illa operoſior pueris ſalutifera. Sed gradus ſervandi erant, ut à jugo timoris ſignorumque pondere graviori, ad charitatis jugum lenius ſarcinamque leviorem progrederemur.

VI. Peccato alliſi in corporalia, his incumbimus, ut ſurgamus: ſed quo minus hæremus corporalibus, paucioribus egemus ſignis corporeis.

Et dilucida res erit ſi primam ſcaturiginem adeas ſacramentorum viſibilium, per quæ ad inviſibilia reflectamur. Humi enim pondere peccatorum & cupiditatum mole alliſi, quo cecidimus, illic incumbimus, ut ſurgamus. Per corporalia ergo in quæ cecidimus, ſupra corporalia ad intelligibilem veritatis charitatem enitimur. Et quidem quo defixi magis ſumus terreno luto, hoc pluribus adminiculis iſtiuſmodi ſublevandi ſumus: hoc paucioribus, quo expeditiores jam & in auram veritatis ſuperam exertiores: ſed quia pondus cupiditatis inſitæ nonniſi cum mortali corpore, cui penitiſſimè concrevit, excutitur, non poſſumus à neceſſitate corporalium ſignorum, dum ſtadium hujus metimur mortalitatis, penitùs explicari. Plura ergo erant olim, pauciora nunc hæc ſacramentorum adminicula, nulla penitus erunt in beata patria; quia olim emergere incipiebant ex illa voragine vitiorum, nunc ex parte emerſimus, tunc hinc penitus excuſſi, in plenam reſpirabimus veritatis libertatem. Hęc compendiaria eſt ratio corporalium omnium ſignorum, ſed inde claret quàm neceſſariò multitudine ſignorum ad eorum paucitatem promovendum fuerit genus humanum, ut à paucitate ad omnimodam libertatem quandoque expediatur.

VII. Non conſtat religio ſine ſignis corporalibus: ea Chriſto coaptant animam. L. 19. contr. Fauſt. c. 11.

Nec abludit Auguſtini illa ratio, qua ſignorum corporalium neceſſitas omni indicitur religioni. *In nullum autem nomen religionis ſeu verum ſeu falſum coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignorum vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur: quorum ſacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideo contempta ſacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine quo non poteſt perfici pietas.* Hæc ille, ac poſtea ad Chriſtiana Moſaicaque ſacramenta deſcendit. Univerſim autem negat coire aut coaleſcere poſſe religionem ullam ſine ſacramentis viſibilibus, *quorum vis inenarrabiliter valet plurimum*: nec contemni citra impietatem poteſt, quia per eam pietas perficitur. Perficiebatur autem pietas per ſacramenta Chriſtum promittentia; ad Chriſtum, ne foras evagarentur, concludentia. Etſi enim ea non omnes enucleare poſſent, generatim tamen ea ad unum verum Deum promerendum, & grande aliquod ejus arcanum continendum valere, perſuaſum illis erat. Unde rurſus Auguſtinus: De Doctrin. Chriſt. l. c. 8. 9. *Quapropter Chriſtiana libertas, eos quos invenit ſub ſignis utilibus, tanquam prope inventos, interpretatis ſignis quibus ſubditi erant, elevatos ad eas res, quarum illa ſigna erant, liberavit. Ex his factæ ſunt Eccleſiæ ſanctorum Iſraelitarum.* Non intelligebant ea ſigna, & tamen jam propè erant; quia rem ipſam & veritatem proniùs amplexabantur, quam in ſigno ſui jam oſculari aſſueverant, quam in ſigno latere, etſi non videbant, obſcurè tamen ſubodorabantur. Et rurſus:

ſus: *Qui autem non intelligit, quid ſignificet ſignum, & tamen ſignum eſſe intelligit, nec ipſe premitur ſervitute.* Enimverò quotuſquiſque de plebe Chriſtiana medullam omnem ſignaculorum in Eccleſia frequentatorum perſcrutatus eſt? & illis tamen inhæret ſubeſtque, nec fruſtra inde juvari ſe, Deoque conciliari ſperat. Ergo & in Moſaica gente *Sacramentorum vis inenarrabiliter valebat plurimum*, & carnalium mentes Deo conciliabat, & Chriſto palam univerſis, clam ſingulis adventanti, in plenitudine temporum, id eſt, in juventæ limine, poſt profligata pueritiæ primordia, coaptabat.

VIII. Itaque per utilitatem ſacramentorum Moſaicorum Chriſtus humano generi jam medebatur, jam quà fas erat, adveniebat.

Atque ut indubitatius fiat profuiſſe mirum in modum ſacramenta legalia, & in iis medicinæ Chriſti partem non mediocrem delituiſſe, ideoque non præmaturandum fuiſſe carnis Chriſti adventum, cùm jam adveniſſet, jam mederetur: audi eundem rurſus Auguſtinum, quem quaſi adverſæ ſententiæ patronum venditare ſolent: *Non ergo lex data eſt, ut peccatum auferret, ſed ut ſub peccato omnia concluderet. Lex enim oſtendebat peccatum eſſe, quod illi per conſuetudinem cæcati poſſent putare juſtitiam, ut hoc modo humiliati, cognoſcerent non in ſua manu eſſe ſalutem ſuam, ſed in manu mediatoris. Maxime quippe humilitas revocat, unde nos dejecit ſuperbia. Et ipſa humilitas eſt accommodata percipiendæ gratiæ Chriſti, qui ſingulare humilitatis exemplum eſt. Ne quiſquam hic tam imperitè dixerit: Cur ergo non profuit Judæis quod per Angelos legem miniſtrantes in manu mediatoris diſpoſiti ſunt? Profuit enim quantum dici non poteſt. Quæ enim gentium Eccleſiæ venditarum rerum ſuarum pretia ad pedes Apoſtolorum poſuerunt, quod tot millia hominum tam repente fecerunt? Nec turbæ infidelium conſiderandæ ſunt. Omnis enim area multis partibus ampliorem habet paleam quàm frumentum.* Audin ut aſſerat, profuiſſe, *quantum dici non poteſt*? Idque evincat ex eo quod multa hominum millia terrenis omnibus valedixerunt, quod nunquam Eccleſiæ præſtiterunt Gentilium, tam ſalutiferis ſacramentis minimè innutritorum. Ergo per corporea ſacramenta etiam qui eorum venas intimas intelligendi acumine non pervidebant, informabantur, juvabanturque ad corporalia omnia aliquando abjicienda: & quaſi in veſtibulum ſpiritalis charitatis perducebantur. Rurſum domabantur, & humiliabantur hac gravi ſignorum ſarcina, & ea erat humilitas medicinalis, qua ad Chriſtum liberatorem confugere ſtimulabantur: non aliter quàm nobis reſidua ſignorum corporeorum ſarcina, ſtimulus eſt ad æternitatem veritatis intelligibilis vehementiùs concupiſcendam. Sed illud in primis adverti cupio quod notat poſt Lucam Auguſtinus, etſi plures ex Hebræis à fide Chriſti reſilierint, multa tamen eorum millia palam ei acceſſiſſe; ut hinc conjicere liceat, & clam olim compluſculos ſigillatim per illa ſacramentorum ſuffulcimenta ſublevatos intus fuiſſe ad Chriſti venturi fidem hauriendam. Nam exterior hæc & univerſalis adminiſtratio, delineatio eſt expreſſioque clandeſtinæ ſingulorum curationis. Et inculcat hoc ipſum paulò pòſt Auguſtinus de legis eximia utilitate: *Prius autem quàm veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ poſtea revelata eſt. Ut enim tam prope invenirentur, qui etiam de proximo ad Deum venditis ſuis rebus accederent, quod Dominus eis præcepit, qui vellent eſſe perfecti, lege ipſa factum eſt, ſub qua cuſtodiebantur, concluſi in eam fidem, id eſt, in adventum ejus fidei, quæ poſtea revelata eſt. Concluſio enim eorum erat, tum timor unius Dei.*

In Expoſ. Epiſt. ad Galat.

IX. Quantæ eſſes Propheticis ſa- amentis præconiis hriſto cō- egatæ, act. 15. in ann.

Eo utique ſpectabat quod Chriſtus ad diſcipulos ajebat apud Joannem: *In hoc enim eſt verbum verum, quia alius eſt qui metit, & alius eſt qui ſeminat: ut & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit. Ego miſi vos metere quod vos non laboraſtis. Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiſtis.* In quæ verba Auguſtinus: *Quo ergo erant meſſores mittendi? Ubi jam Prophetæ prædicaverant, ipſi enim ſeminatores. Nam ſi ipſi non ſeminatores, unde ad illam mulierem pervenerat; Scio quia Meſſias veniet? Jam iſta mulier fructus maturus erat, & erant albæ meſſes, & falces quærebant. Miſi vos quoque metere, quod vos non ſeminaſtis, Alii ſeminaverunt, & vos in labores eorum introiſtis. Qui laboraverunt? Ipſe Abraham, Iſaac & Jacob. Legite labores eorum. In omnibus laboribus eorum prophetia Chriſti, & ideo ſeminatores. Moyſes & cæteri Patriarchæ & omnes Prophetæ, quanta pertulerunt in illo frigore quando ſeminabant? Ergo jam in Judæa meſſis parata erat, Merito ibi tanquam matura ſeges fuit, quando tot hominum millia pretia rerum ſuarum afferebant & ad pedes Apoſtolorum ponentes, expeditis humeris à ſarcinis ſæcularibus, Chriſtum Dominum ſequebantur.* Non infrugifera ergo nec otioſa fluxerunt illa ante Chriſtum ſæcula: ſeminabatur enim Chriſtus, ſeminabatur gratia à Moyſe, à Prophetis; ſurgebant & adoleſcebant hæc ſemina, jamque matura erant & falci tempeſtiva, cùm meſſores immiſit Chriſtus Apoſtolos. Non extenuandi ergo ſemper, ſed extollendi quandoque ſunt etiam Moyſis & Prophetarum labores, quorum tam copioſæ meſſes albeſcebant, & Apoſtolorum votis abundè reſpondebant. Sed quo labores illi Abrahæ, & Iſaaci, & Jacobi, & Moyſis, & Patriarcharum, & Prophetarum, tot retro evolutis ſæculis exantlati, ad ſeminandum per prophetiam Chriſtum, ſi nonniſi extinctis omnibus illis quos excoluerant, tam ſerò poſt venturus erat Chriſtus & meſſores immiſſurus? An tot illæ olim meſſes ipſo Patriarcharum Prophetarumque tempore & opere maturæ, meſſorum apoſtolicorum inopia aut tarditate emarcuerant? Minimè gentium: ſed quod jam ſæpiùs replicavimus, quod publicè & viſibiliter in univerſo humano genere peragitur, idipſum privatim & inviſibiliter in ſingulorum ſalutis procuratione tranſigi augurandum eſt. Itaque & illæ ſegetes temporibus Moyſis & Patriarcharum & Prophetarum, ſacramentis legalibus propheticiſque elaboratæ excultæque & ad maturitatem excoctæ, etſi non eadem copia, aliqua tamen meſſorum inviſibili cura, in Chriſti horrea, id eſt, ad ſalutis cumulum provehebantur.

X. Loca Patrum, qui pauciſſimos ſub lege, ajunt conſcios Chriſti myſterii, & ſalutis conſortes fuiſſe.

Et quandoque quidem incredibilem quandam paucitatem perhibent ſancti Patres extitiſſe eorum, qui Chriſtum in Moſaicis ſacramentis intelligerent. Auguſtinus: *Chriſti adventu ſexta ætas agitur, ut jam ſpiritalis gratia quæ paucis tunc Patriarchis & Prophetis nota erat, manifeſtaretur omnibus gentibus, &c.* Et ibidem: *Carnalis populus agens veterem hominem, exceptis paucis intelligentibus Patriarchis & Prophetis, & nonnullis latentibus ſanctis carnaliter vivens, carnalia præmia deſiderabat à Domino Deo, & in figura ſpiritalium bonorum accipiebat.* Et in expoſitione Epiſtolæ ad Galatas: *Sed hæc juſtitia fidei, quia non pro merito data eſt hominibus, ſed pro miſericordia & gratia Dei, non erat popularis, antequam Dominus homo inter homines naſceretur. Semen autem cui promiſſum eſt, populum ſignificat, non illos pauciſſimos, qui revelationibus ea futura cernentes, quamvis per eandem fidem ſalvi fierent, populum tamen ſalvum facere non poterant.* Et rurſus: *Adjunctis etiam ſibi illis quamvis pauciſſimis, qui ex fide Domini ante ambos adventus ejus ſalutem gratiæ perceperunt, &c.* Ubi vides quàm affectatè pauciſſimos ſemper memoret. Cui ſuccinit Bernardus: *Æterni connubii cecinit ſacramenta Salomon, &c. jucundo elogio, figurato tamen. Nimirum velabat & ipſe inſtar Moyſi faciem ſuam, non minùs forſitan in hac parte fulgentem, eo quod illo adhuc in tempore, nemo, aut rarus erat, qui revelata facie gloriam iſtam ſpeculari ſufficeret.* Et rurſum: *Non latuit ſanctos & ante adventum Salvatoris Deũ ſuper mortalium genus cogitare cogitationes pacis.*

De Catech. rud. c. 22.

Serm. 1. in Cant.

Ibidem. Serm. 2.

Nec enim faceret verbum ſuper terram, quod non revelaret ſervis ſuis Prophetis, Erat tamen verbum hoc abſconditum à multis. Fuit namque in tempore illo rara fides in terris, & tenuis admodum ſpes in pluribus quoque illorum, qui expectabant redemptionem Iſrael. Quin etiam conſcios hujus arcani tam ſalutiferi paucos illos, ſeu Propheras, ſeu alios quoslibet, clam illud habuiſſe, & cæteris penè invidiſſe, ne tanta fœlicitas propalata evulgaretur, innuere videtur idem Bernardus: *Vox turturis audita eſt in terra noſtra. Donec homines pro Dei cultu mercedem tantùm in terra, & tantùm terram acceperunt, illam utique lacte & melle manantem, minimè ſe cognoverunt peregrinos eſſe ſuper terram, nec more turturis ingemuerunt, veluti patriæ reminiſcentes, &c. Ita tamdiu non eſt vox turturis audita in terra noſtra, &c.* Et paulò infrà: *Fuit & in tempore Patrum vox iſta gementium, ſed rara, & penes quemque ſuus gemitus. Unde & dicebat quis, Secretum meum mihi, ſacretum meum mihi. Sed & qui aiebat: Gemitus meus à te non eſt abſconditus, profectò monſtrabat abſconditum eſſe, qui ſoli Deo non eſſet abſconditus. Et ideo tunc dici non potuit, Vox turturis audita eſt in terra noſtra: quoniam ſecretum adhuc paucorum jam tunc in multitudinem non exivit. At ubi palam clamatum eſt, Quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, ad omnes jam cœpit pertinere gemitus iſte turtureus, & una omnibus eſſe gemendi ratio, quia omnes ſciebant Dominum, ſecundùm quod in Hieremia legitur, Et cognoſcent me omnes à minimo uſque ad maximum, &c.* Quod prædocuerat Auguſtinus ſæpiculè, regnum cœlorum non cœpiſſe palam niſi à Chriſto prædicari.

Ibidem. Serm. 59.

XI. Ex iiſdem tamen Patribus aliquam multi in Chriſtum credebant.

Nihilo tamen ſeciùs iidem ipſi ſancti Patres alibi conteſtantur, non obruiſſe ſilentio tam neceſſarii ad hominum ſalutem myſterii conſcientiam ſanctos illos veteris Teſtamenti homines, ſed eandem fidem ſpemque ſuam pro virili in cæteros etiam diffudiſſe. Porrò ſi nunc compluſculi, nunc pauci, nunc pauciſſimi dicantur, vel à ſanctis Patribus, vel à nobis eorum veſtigia lambentibus, ſalutem conſecuti eſſe ante Chriſti in carne adventum, nulla in eo rerum, etſi aliqua verborum pugna ſit. Comparatione enim plurium, vel pauciorum, iidem pauciſſimi ſunt, & compluſculi. Neminem fugit, veriſſimè dici electos nunc pauciſſimos, nunc innumerabiles. Qui innumerabiles enim ſibi ſunt, iidem comparatione reproborum pauciſſimi ſunt. Hæc præfati ad rem veniamus & ad Patrum ſuffragia. Idem Bernardus: *Erat verbum hoc abſconditum à multis. Fuit namque in tempore illo rara fides in terris, & tenuis admodum ſpes in pluribus quoque illorum, qui expectabant redemptionem Iſrael. Qui verò præſciebant, ipſi & prædicabant Chriſtum in carne venturum, & cum ipſo pacem. Unde quidam eorum, Et pax erit, inquit, in terra noſtra cùm venerit. Immo per ipſum Dei gratiam homines recuperaturos, cum omni fiducia, ſicut divinitus acceperant, prædicabant, &c. Cæterùm illis prænunciantibus pacem, moram autem faciente authore pacis, nutabat populi fides, dum non erat qui redimeret, neque qui ſalvum faceret. Itaque cauſabantur homines moras, quod ille totiens nunciatus necdum veniret, princeps pacis, &c.* Non igitur tam arcto ſilentii vinculo arcanum hoc premebatur, quandoquidem *qui præſciebant, prædicabant, & cum omni fiducia prædicabant*, &, *Populi fides nutabat*: erat ergo & in populis fides, ſed nutans & infirma, non nulla, & quidem non ex paucitate vel invidia præconum Chriſti, ſed ex ejus cunctatione nutabat. Fatigabantur enim tam diutina expectatione populares animi, & dubitationis ac deſperationis fluctibus plerumque mergebantur. Rurſus idem Bernardus: *Quid, non amatus eſt à Patriarchis & Prophetis Chriſtus? Eſt, ſed non priùs, quàm viſus eſt, &c. Neque enim non viderunt, quem præviderunt, &c. Sed dico, Nunquid omnes Prophetæ? Quaſi omnes videre voluerint, aut fuerit omnium fides. Sed eum qui viderunt, aut Prophetæ fuerunt, aut Prophetis acquieſcentes. Et crediſſe enim, vidiſſe eſt. Non modò namque qui per Prophetiæ ſpiritum, ſed & qui per fidem videt, ſi quis ipſum quoque dicat videre in ſpiritu, mihi non videtur errare.* Non Prophetæ igitur tantùm, ſed & qui Prophetis prædicantibus acquieſcebant, ii Chriſtum videbant. Sed nuſquam apertiùs ſuam circa hæc mentem aperuit Bernardus, quàm ubi vanum quendam refellit circa hæc blatteronem, qui hominibus veteris quàm novi Teſtamenti lucem & conſcientiam ampliorem prodigebat myſteriorum Chriſti. *Ecce enim in hac aſſertione ſua dum pares in ſcientia facit omnes, qui ventura ſperabant, iis qui præterita legunt, Deum profectò aut nimis parcum prædicat, aut nimis largum, oculum diſcretionis ex nulla parte aperiens. Aut enim numerum electorum illius temporis ſub paucitate redigit rariſſimorum ſpiritalium, quos pro ſuæ ſanctitatis ſpeciali excellentia inſignes illuſtreſque illis temporibus extitiſſe, ac ſingulari munere Spiritus, ſingula uti ventura erant prævidere certiſſimè potuiſſe Scriptura commemorat; & ſic nimis abbreviat manum Dei, dum præter paucos illos perfectiſſimos, neminem eo tempore putat potuiſſe ſalvari. Aut certè ſi & illa tempora multitudinem ſalvandorum etiam præter iſtos habuiſſe non diffitetur, magnam, ſed inauditam divini muneris largitatem veteri populo collatam aſſerit: ſiquidem omnem multitudinem omnia quæ de myſterio noſtræ redemptionis ſuperius enumerata ſunt, liquidò præcognoviſſe conſtiterit. Cùm enim ex his quippiam tunc nec ſcriptum manifeſtè, nec publicè prædicatum fuiſſe manifeſtum ſit, reſtat ut fateamur omnia omnibus revelata fuiſſe: & ſic omnes ſpirituales, omnes perfectos, omnes extitiſſe Prophetas, quotquot ab adventu Domini retro juſti & ſalvi fuerunt. Fuit itaque antiquis temporibus aut perrara ſalus, aut nimium numeroſa perfectio. Quorum quidem quodlibet ſapere, diſcretionis terminos excedere eſt.* Ab utroque ſcopulo cavet ſibi, cavendumque præcipit Bernardus, ne vel rariſſimos tantùm tunc ſalutem conſecutos jactemus, nempe myſteriorum Chriſti tam plana, quàm quæ nunc eſt, luce ac notitia perfuſos; aut eorum etiam multitudini ſalutem annuamus, & eandem & ęquè enucleatam atque nunc, Chriſtianæ fidei illuminationem. Illud enim clementię Dei obſtrepit, hoc novi teſtamenti prærogativæ adverſatur, ut prolixiùs ibidem diſputat Bernardus. Itaque tutum eſt, & ab ingruente hinc & hinc mendacii naufragio reductum, *etiam illa tempora multitudinem ſalvandorum habuiſſe præter illos paucos perfectiſſimos*, nec tamen *inauditam divini muneris largitatem veteri populo collatam*: ſed pleriſque tum ſalutem obtigiſſe, citra accuratiorem Chriſti myſteriorum diligentiam. Nam nec Prophetæ tunc omnes omnia videbant, ſed alii alia. Deinde illud prærogativæ populo Chriſtiano vendicandum eſt, ut copioſiore Chriſti luce & ſalutis inſtrumento fruatur. Rurſum illud è dignitate Chriſti eſt, ut ejus carnis adventu plurima lux orbi influxerit. Denique ne nunc quidem de futuro Chriſti adventu in gloria elimatam omnes ſententiam aſſecuti ſumus, nec tamen deſpondemus animum. Unde Bernardus ibidem: *Alioqui quid opus erat foris videre carnem, & carnis audire ſermones, ſi jam intus à Spiritu fuerant perfectè inſtructi de omnibus: præſertim cùm Dominus dicat, Caro non prodeſt quidquam, ſpiritus eſt qui vivificat? Quod ſi Prophetæ & qui illuſtriores videbantur in illo populo, non omnes omnia liquidò æqualiter agnoſcere voluerunt, ſed alii plus, alii minus, prout eis Spiritus dabat dividens ſingulis prout volebat, idque abſque præjudicio ſuæ ſanctitatis atque perfectionis: Quanto magis ſimpliciores quique juſti ſine detrimento ſuæ ſalutis,*

Serm. 2. in Cant.

Ibidem. Serm. 76.

Epiſt. 77.

ſalvationis tempus, modum, & ordinem neſcire potuerunt, quæ tamen certa ſpe & fide, uti promiſſa fuerant, firmiſſimè tenuerunt? Quanti hodieque profectò in populo Chriſtiano, vitæ æternæ ſæculique futuri quod indubitabiliter credunt, & ſperant, & ardenter deſiderant, formam tamen ac ſtatum ne cogitare quidem vel tenuiter norunt? Ita ergo multi ante Salvatoris adventum, Deum omnipotentem tenentes & diligentes ſuæ ſalutis gratuitum promiſſorem, credentes in promiſſione fidelem, ſperantes certiſſimum redemptorem, in hac fide & expectatione ſalvati ſunt, licèt quando, & qualiter, & quo ordine ſalus repromiſſa fieret, ignorarent. Conſtanter urget Bernardus, ut fides, ut ſpes, ut ſalus multis, non pauciſſimis, multitudini, non ſolis Patriarchis & Prophetis & paucis latentibus ſanctis aperta fuerit ante Chriſtum legalium ope ſacramentorum. Ad illud autem ſtabiliendum, quamplurimum præſidii eſt in hac ejus ſententia, quod ſaluti tum neceſſaria haudquaquam eſſet eliquatior Chriſti myſteriorum elucidatio, ſed affatim eſſet craſſa illa & pervulgata tum credulitas, qua *multi Deum omnipotentem tenentes, & diligentes ſuæ ſalutis gratuitum promiſſorem, credentes in promiſſione fidelem, ſperantes certiſſimum Redemptorem, in hac fide & expectatione ſalvati ſunt.* Pingui enim huic fidei formulæ ineſt implicataque atque opacata deliteſcit Verbi incarnatio, crux, mors, reſurrectio, gratia. Sed illa opacitas legalium propria ſacramentorum, ſaluti nihil tum officiebat. Nec poteſt ea ſententia invictiùs fulciri, quàm noſtro etiam nunc experimento. Nam reſurrectio carnis, judicium, Chriſti adventus in gloria, beatæ patriæ fœlicitas, tanquam fidei noſtræ ſalutiſque certa monumenta à nobis tenentur, ſed eorum omnium explicatior diligentiorque cognitio omnino nos præterit; nec minùs fortaſſe à rei veritate & magnificentia degenerat quidquid de iis ſigillatim opinamur, quàm quod de Chriſto ominabatur craſſa illa & obtuſa vulgi Moſaici fides, à ſplendore incarnatæ majeſtatis Verbi deficiebat.

Profert ibidem Bernardus in ſuæ ſententiæ patrocinium ſuffragium Bedæ: *Denique Beda apertè docet, aperta omnia omnibus nequaquam fuiſſe quæ de Chriſto futura erant, quod tu quoque teſtimonium in tua Epiſtola poſuiſti. Unum inquit idemque Dominicæ crucis trophæum, priùs Prophetæ & Moyſes quàm Apoſtoli noverant, & prædicabant: ſed Prophetæ hoc aliquotiens figuratis velatiſque ſermonibus: Apoſtoli autem Apoſtolorumque ſucceſſores patefacta luce Evangelii ſemper apertè prædicabant: ita ut nunc omnis populus Chriſtianus ſcire & confiteri debeat fidem quam eo tempore pauci admodum & perfectiores quique noverant; quamvis omnis populus Dei etiam tunc ejuſdem myſteria fidei in legalibus cæremoniis typicè portabat.* Aſſentitur Beda Apoſtolos ſemper publicè, Prophetas autem aliquotiens adumbratè Chriſti myſteria prædicaſſe. Prædicabant ergo & Prophetæ ſæpiùs adumbratè, rarò publicè, privatim autem inſtantiſſimè Chriſti fidem in myſterio. Et ſanè ita comparatum natura eſt, ut pueris ſub lege agentibus nonniſi adumbratè objiciantur adultioris juſtitiæ decreta, aut ſi perſpicuè, perrarò id fiat. Nec enim deterrendi ſunt, ſed alliciendi & paulatim conſuefaciendi. Abſterrentur autem ſi palam, ſi jugiter ingerantur accuratiora ſanctitatis placita, quæ eorum vires magnoperè adhuc ſuperant: at ubi ea commodè diſſimulantur, & ex parte tantùm patent, vel aperiuntur quidem, ſed rariùs, ſed privatim validioribus quibuſque, nulla hinc deſperationis formido, ſed ſpes profectus multa oſtenditur. Per umbras enim pellucet quandoque veritas, & tanta patet, quanta capi tum poteſt, & major ſubinde patet, quia major in dies capi poteſt, & tandem tota capitur, quia ſui familiaritate animum ſibi devinxit.

XII. Quod ſupra ex Bernardo, idem ex Hugone Victorino probatur. Tom. 3. p. 113. 114.

Sed quoniam illa Bernardi Epiſtola, ex qua tam multa decerpſimus, ad Hugonem Victorinum mittebatur, hujus quoque ſenſus explorandus eſt. Ille ergo hæc habet: *Ante legem dixit Deus ſe eſſe: ſub lege unum: ſub gratia trinum, ut paulatim creſceret cognitio veritatis.* Et infrà: *Sic per tempora crevit fides. Ante legem Deus Creator credebatur, & ab eo ſalus & redemptio expectabatur: per quem verò & quonam modo eadem ſalus implenda ac perficienda foret, exceptis paucis quibus hoc ſcire ſingulariter in munere datum erat, à cæteris etiam fidelibus non cognoſcebatur. Sub lege autem perſona redemptoris mittenda prædicabatur, & ventura expectabatur; quæ autem ipſa perſona foret, hoc eſt, an homo, an Angelus, an Deus, nondum manifeſtabatur. Soli hoc cognoverunt, qui per Spiritum ſingulariter ad hoc illuminati fuerunt. Sub gratia autem manifeſtè ab omnibus jam & prædicatur, & creditur, & modus redemptionis & qualitas perſonæ Redemptoris. Semper tamen in Eccleſia Dei ab initio fides fuit Incarnationis & Paſſionis Chriſti: quia ab initio nunquam defuerunt, qui hoc cognoverunt. Alii ſalvabantur, quia horum perfectioni fide ſimplici jungebantur, & eos bene operando ſequebantur.* Et hic perinde ut Bernardus, ut Beda inter ſtudioſiſſimos Auguſtini non poſtremus eſt, paucis ſecundus eſt, & vides tamen quàm latè explicet, & quàm largè multiplicet illos pauciſſimos, qui ſalutis tum compotes fiebant. Complanat enim ipſis viam latiſſimam, & in quam confluere poſſit non ſelecta paucitas, ſed multitudo copioſa, hominum nempe Deo adhærentium Creatori, Liberatori, Beatificatori, & plenæ libertatis ac felicitatis Largitori quandoque futuro; horum autem peculiarem veſtigationem non attingentium, ſed paucis peritioribus & ſanctioribus incumbentium, horumque auctoritate & exemplo componentium vitam. Et rurſus idem Hugo: *Hæc ſunt quibus nihil unquam minus recta fides habere potuit, ut unus Deus credatur factor omnium, & hominum Salvator.* Interrogatus autem poſtea: *Qualem fidem habuerunt antiqui de Salvatore venturo, maximè ii qui cirea primordia ſæculi exiſtentes, nondum adhuc Scripturas in quibus adventus ejus promittebatur, acceperant?* Ad hæc reſpondet: *Non neceſſe eſt, ut dicamus omnibus, qui tunc fideles erant, adventum ejus in carnem, crucem & reſurrectionem manifeſtè revelatum fuiſſe. Cum etiam Apoſtoli qui eum præſentem in carne viderunt, quorum fides & juſtitia ab ipſo Salvatore prædicatur, hoc ignoraſſe legantur. Credebant tamen ſè ſalvari per eum, quomodo & quando ei placuiſſet. Sed quod morte illius redimendi eſſent, exceptis paucis quibus hoc à Deo revelatum fuerat, eos ignoraſſe ex hoc patenter oſtenditur, quod & Petrus Domino mortem ſuam prædicenti contraire nititur: & cæteri Apoſtoli omnes in morte ipſius deſperaſſe leguntur, ideo ut ipſi propter Crucem jam deſperantes dicerent: Nos autem ſperabamus quod ipſe eſſet redempturus Iſrael. Qui enim eo vivente redemptionem ſperaverant, poſtea autem ipſo moriente deſperant, patenter oſtendunt, quia quod per mortem ejus redimendi fuerant, neſcierunt.* Quod argumentum Hugonis ineluctabile prorſus videri poteſt. Nam Apoſtoli jam baptiſmo abluti, jam Euchariſtia paſti, jam mundi à Chriſto prædicati erant, & de morte tamen ejus orbi ſalutifera ac reſurrectione adhuc ancipites pendebant, immò adhuc increduli, tametſi ab eo ſalutem ſe adepturos non dubitabant. Ex quo tandem concludit ad ſalutem fuiſſe ſatis tum, ut Deus Creator hominum crederetur, idemque Salvator venturus: & fuiſſe

Tom. 3. p. 414. 415.

tunc fidem *cognitione parvam & magnam conſtantia: ſicut è contrario nunc multi fidem habent cognitione magnam, & conſtantia parvam*. Sed ne nobis blandiamur ineptiùs: *Apud Deum pretioſior eſt magna fidei conſtantia, quàm cognitio magna.*

XIII. Idem ex Auguſtino & Gregorio Papa, quod nulli ſalus ſine Chriſti fide unquam obtigerit. Hugo ſummæ ſentent. tract. 1. c. 3.

At in Summa ſententiarum ait quoſdam ſentire *quod nullus de antiquis potuit ſalvari, niſi iſta quatuor ad minimum crederet: ſcilicet Chriſtum venturum, moriturum, reſurrecturum, & ad judicium venturum*: eoſque ſuæ ſententiæ patrocinium accerſere ex plurimis Auguſtini & aliorum Patrum teſtimoniis. Nam Auguſtinus apertè: *Ut ſciamus etiam antiquos juſtos quicumque eſſe potuerunt, nonniſi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos; fidem ſcilicet incarnationis Chriſti, quæ illis prænunciabatur, ſicut à nobis facta annunciatur. Ideo enim Chriſtum hominem dicit, cùm ſit & Deus, ne quis exiſtimet antiquos juſtos per Deum tantummodo Chriſtum, id eſt per Verbum quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis ejus, qua & homo Chriſtus dicitur, potuiſſe liberari. Sententia quippe iſta deſtrui non poteſt, de qua & alibi dicit, Per unum hominem mors, & per unum hominem reſurrectio mortuorum.* Et idem alibi: *Habentes autem, inquit Apoſtolus, eundem ſpiritum fidei, &c. Non diceret eundem, niſi & illorum idem ipſe eſſet ſpiritus fidei. Sicut autem illi quando idem ſacramentum occultum erat, credebant Chriſti incarnationem futuram, ſic & nos credimus factam. Et à nobis autem & ab illis futurus expectatur ad judicium adventus ejus. Non eſt enim aliud Dei myſterium niſi Chriſtus, in quo oportet vivificari mortuos in Adam, &c.* Et alibi: *Et ita à ſanctis Patribus diſpenſatio ſuſceptæ carnis futura credebatur, ſicut à nobis facta creditur. Tempora variata ſunt, non fides.* Et rurſum: *Non enim quiſquam præter iſtam fidem quæ eſt in Chriſto Jeſu, ſive ante ejus incarnationem, ſive poſtea reconciliatus eſt Deo, cùm ſit ab Apoſtolo veriſſimè definitum, Unus enim Deus, unus mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus Jeſus.* Hujuſmodi teſtimonia ex Auguſtino congeri poſſent longè plurima. Cui ſententiæ ſuffragatur & Gregorius Magnus: *Rectè quoque exterius limen illos Patres deſignat, qui ab ipſa incarnatione Redemptoris noſtri per intervalla temporum longiùs conſtiterunt. Et quidem ab Abel ſanguine, paſſio jam cœpit Eccleſiæ: & una eſt Eccleſia electorum præcedentium atque ſequentium. Sed tamen quia diſcipulis dicitur, Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: antiquis Patribus quaſi foris ſtetiſſe eſt, Redemptoris noſtri præſentiam corporaliter non vidiſſe. Exteriùs igitur, ſed tamen non diviſi à ſancta Eccleſia fuerunt, quia mente, opere, prædicatione iſta jam fidei ſacramenta tenuerunt, iſtam ſanctæ Eccleſiæ celſitudinem conſpexerunt, quam nos non adhuc præſtolando, ſed jam habendo conſpicimus. Sicut enim nos in præterita paſſione Redemptoris noſtri, ita illi per fidem in eadem ventura ſunt ſalvati. Illi ergo foris, non extra myſterium, ſed extra tempus.* Et rurſus idem rei hujus rationem indigitat luculentam, & jam ſæpiùs animadverſam, quod mens hominis poſt peccatum flaccida & fatiſcens non poſſit diutiùs in contemplanda Deitatis luce defigi, niſi carnis aſſumptæ adminiculo ſubinde recreetur. *Sicut aquila volans ad eſcam. Moris quippe eſt aquilæ ut irreverberata acie radios ſolis aſpiciat: ſed cùm refectionis indigentia urgetur, eandem oculorum aciem quam radiis ſolis infixerat, ad reſpectum cadaveris inclinat: & quamvis ad alta evolet, pro ſumendis tamen carnibus terram petit. Sic videlicet, ſic antiqui Patres fuerunt, qui inquantum humanitatis infirmitas admittebat, creatoris lucem erecta mente contemplati ſunt, ſed incarnandum hunc in fine mundi præſcientes, quaſi à ſolis radiis ad terram oculos deflexerunt: & quaſi de ſummis ad ima veniunt, dum hunc Deum ſupra omnia & hominem infra omnia agnoſcunt.* Atque ut unum ſaltem è Græcis tanquam reliquorum conſenſionis fidejuſſorem repræſentemus, accedet Gregorius Nazianzenus: *Ac ſimul myſticus & arcanus hic ſermo eſt, mihi quidem atque omnibus Dei amore præditis admodum probabilis, neminem videlicet eorum qui ante Chriſti adventum numeros omnes virtutis impleverunt, id citra Chriſti fidem eſſe conſecutum. Quamquam enim Verbum ſuo poſtea tempore liberè promulgatum ſit, puris tamen animis etiam ante intonuit.* Hanc omnium Dei amatorum, atque adeo omnium Eccleſiæ Græcæ luminum, unanimem eſſe conſenſionem perhibet. Parco pluribus acervandis. Hinc ergo multi argumentantur ad ſalutem nulli patuiſſe aditum niſi per fidem enucleatam Verbi incarnati, paſſi, redivivi.

Auguſt. Ep. 99.

Ibid. Ep. 57.

In Pſal. 50. in Pſal. 104.

Hom. 15. in Ezech.

Moral. in Job L. 9. c. 16.

XIV. Idem ex Nazianzeno. Orat. 22.

XV. Sed Chriſti fides ſimplicior & involutior ſaluti ſufficiebat.

Perſtat tamen Hugo in ſententia, nec iſto authoritatum pondere deterretur, utpote quod in ſuas potiùs partes inclinari poſſe ſperat: *Alii quibus magis aſſentimur, dicunt eos fidem Chriſti velatam in myſterio habuiſſe: & quod alii quibus revelatio facta erat, ſciebant, & credebant, hoc iſti, etſi neſcirent, credebant: commiſerant enim illis fidem ſuam. Unde in Job, Boves arabant & aſinæ paſcebantur juxta eos. Iſti erant aſinæ paſcentes juxta boves. Sicut hodie in Eccleſia multi ſimplices, etſi ita diſtinctè neſciant Trinitatem aſſignare, credunt tamen, quia in fide & humilitate adhærent illis, qui hoc & ſciunt & credunt.* Itaque Auguſtini Patrumque aliorum authoritatem, & receptiſſimam illam non vellicat ſententiam, nulli ſalutis æternæ januam niſi Chriſti mediatoris fide patuiſſe: ſed eam humaniùs interpretatur Hugo, & Chriſti mediatoris fidem ſaluti idoneam ominatur eam tum fuiſſe, quæ ſimpliciùs & involutiùs Deum non creatorem tantùm, ſed futurum etiam pleniſſimè ſalvatorem venerabatur; innitebatur autem ſolertioribus nonnullis ſalutis illius myſteriorum ſcrutatoribus, eiſque acquieſcebat. Quin & ipſe Auguſtinus non Prophetas tantùm in latibulo conſcientiæ, ſed & populos eorum inſtitutione imbutos fuiſſe Chriſti fide conſentit, quæ nonniſi rudis admodum eſſe tum potuit, & trunca. Sic enim habet: *Venerunt ad illos Prophetæ, annunciaverunt Chriſtum. Et erant ibi quidam qui intelligebant, & ſpem futuram habebant, ut acciperent miſericordiam quæ in cœlo eſt. Erant ibi qui nonniſi carnalia deſiderabant & terrena, &c.* Ut nunc ergo, ita & tunc, quamvis nec tam publicè, nec tam explicatè annunciabatur à Prophetis Chriſtus æternorum bonorum author, alii acquieſcebant, alii adverſabantur. Cùm autem non adeo explicatè annunciaretur, nec tam explicata fides repoſcebatur. Et rurſum: *Profectò erant etiam in illo populo, qui intelligerent, habentes fidem quæ poſtea revelata eſt, non ad legis litteram, ſed ad gratiam ſpiritus pertinentem. Non enim ſine ipſa fide fuerunt, qui ejus in Chriſto futuram revelationem prævidere & prænunciare potuerunt, cùm & illa vetera ſacramenta ſignificativa fuerint futurorum. An ſoli Prophetæ habebant hanc fidem, non & populus? Immo verò etiam qui Prophetas fideliter audiebant, eadem adjuvabantur gratia, ut intelligerent quod audiebant.* Et paulò pòſt hoc ipſum confirmat Apoſtoli teſtimonio: *Sed non, inquit, in omnibus illis beneplacitum eſt Deo. Omnes quidem eundem cibum ſpiritualem manducaverunt, & eundem potum ſpiritualem biberunt, id eſt, ſpirituale aliquid ſignificantem, ſed non in omnibus illis beneplacitum eſt Deo. Cùm dicit, Non in omnibus, erant ergo ibi aliqui, in quibus beneplacitum eſt Deo. Et cùm eſſent omnia communia ſacramenta, non communis erat omnibus gratia quæ*

In Pſal. 31.

In Pſal. 77.

ſacramentorum virtus eſt. Sicut & nunc jam revelata fide quæ tunc velabatur, omnibus in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti baptizatis commune eſt lavacrum regenerationis, ſed ipſa gratia cujus ipſa ſunt ſacramenta, qua membra corporis Chriſti cum ſuo capite regenerata ſunt, non communis eſt omnibus. Nam & hæretici habent eundem baptiſmum, & falſi fratres in communione Catholici nominis. Ergo & hìc rectè dicitur, Sed non in omnibus illis beneplacitum eſt Deo. Quæ Auguſtini verba diſertè favent ſententiæ Bernardi & Hugonis, non pauciſſimos tantùm, ſed aliquantam populi multitudinem per Moſaica ſacramenta propheticis vocibus elucidata ad fidem Chriſti, & ad ſalutis ſpem admittentium. Sed Evangelica veritas non obſcurè patrocinatur. Subinde enim exiſtunt emicantque veſtigia fidei in Chriſtum, non legis peritis, aut ſacerdotibus tantùm, ſed ipſis etiam populorum turbis evulgatæ. Hæc erat utique fides illa caliginoſior, redemptionis à Deo per hominem præſtandæ conſcia, ſed ſingularium quorumque dogmatum ignara. Nec In c.5. Epiſt. ad Galat. diſcrepat Hieronymus: *Sic igitur & ſanctos Prophetas & Moyſen ambulantes Spiritu & Spiritu viventes, non ſub lege, ſed quaſi ſub lege vixiſſe, ut ipſi viderentur quidem eſſe ſub lege, ſed eos qui ſub lege erant, lucrifacerent, & ab humilitate litteræ ad altitudinem ſpiritus provocarent.* Quanquam ergo littera ipſa veteris inſtrumenti, quia littera eſt, non aliud ſonare videatur, quàm temporalitatem; nunquam tamen non affuerunt Prophetæ, qui ſpiritaliter interpretarentur vivæ vocis magiſterio, & de populo ſequaces morigeroſque quoslibet ſpiritali Chriſti fide & charitate æternorum imbuerent.

XVI. Ex Irenæo quantum animos præmuniret ad Chriſtum Moſaica ſacramenta. L.4. c.4. Sed meritò ſubtexetur his Irenæus, qui quanto eſſent emolumento ad Chriſti fidem prehenſandam prophetica ſacramenta, apertum facit exemplo Eunuchi, quem Philippus breviſſimo tempore docuit, tinxit, dimiſit. *Nihil enim aliud deerat ei, qui à Prophetis fuerat præcatechizatus, non Deum Patrem, non converſationis diſpoſitionem, ſed ſolum adventum ignorabat Filii Dei, quem cum breviter cognoviſſet, agebat iter gaudens, præco futurus in Æthiopia Chriſti adventus. Quapropter non multùm laboravit circa eum Philippus, quia erat in timore Dei præaptatus à Prophetis. Propter hoc autem & Apoſtoli oves colligentes, quæ perierant domus Iſrael, de Scripturis alloquentes eos, oſtendebant Jeſum crucifixum, hunc eſſe Chriſtum Filium Dei vivi, & magnam multitudinem ſuadebant, quæ tamen habebat timorem ad Deum, & una die baptizati ſunt hominum tria millia, & quatuor, & quinque.* Ibid. c.41. Et rurſus: *Propter hoc & Paulus gentium Apoſtolus cum eſſet, Plus eis inquit omnibus laboravi. Illis enim facilis catechizatio fuit, videlicet cùm ex Scripturis haberent oſtenſiones, & qui Moyſen, & Prophetas audiebant, & facilè recipiebant primogenitum mortuorum, & principem vitæ Dei eum, qui per extenſionem manuum diſſolvebat Amalech, &c. Quapropter plus laborabat, qui in gentes Apoſtolatum acceperat, quàm qui in circumciſione præconabant Filium Dei. Illos enim adjuvabant Scripturæ, quas confirmavit Dominus, & adimplevit, talis veniens, qualis & prædicabatur. Hìc verò peregrina quædam eruditio & nova doctrina, Deos gentium non ſolùm non eſſe Deos, ſed idola eſſe dæmoniorum, &c.* Adverte quàm neceſſariò adornanda priùs fuerit lex Moſaica, & ingens illa umbrarum propheticarum, corporaliumque ſacramentorum ſupellex, quæ pauci penitiſſimè intelligerent, plures craſſiùs quidem, utcumque caperent tamen, plerique omnes ad Dei cultum & ad grande aliquid ſignificandum ſpectare gnari eſſent, omnes propemodum venerarentur, & aliis circa ea oculatioribus ſe committerent. Hinc enim proclives fiebant omnes ad Chriſtum complectendum. Hinc minus deludandum fuit in Iſraelitis, quàm in Ethnicis Chriſto conciliandis. Hinc Eunuchus ſtatim ut Philippum audiit, tinctus eſt, & in Evangelicum præconem emerſit. Hinc credebant Apoſtolis terna ſemel, & quina millia Moſaicis ſacramentis priùs imbutorum. Hinc qui ex Hebræis in Eccleſiam influxere, cæteris longa intercapedine anteſtarunt. Hinc Hebræorum ſub lege ante Chriſtum examina memorantur fuiſſe, qui in faſtidio temporalium, in æternorum contemplatione facilè primas tuliſſe videntur. Hinc inter exordia Chriſtiani nominis erant Hebræorum ſectæ, quæ noſtris aſcetis tam propè abfuerunt, ut nonnullis impoſuerint, aut ſi fides eis arroganda ſit, & maximè Hieronymo ita aſſerenti poſt Euſebium, in Chriſtianos Monachos profecerint. Sed ut ut ea res ſe habeat, liquet oppidò hallucinari eos, qui ſolos pauciſſimos ex Moyſis ſectatoribus & non aliquantam etiam multitudinem per legalia ſacramenta ad temporalium fugam & æternitatis charitatem exarſiſſe exiſtimant; etſi quanquam & hæc multitudo pauciſſimorum fuiſſe dici poſſit, ſi ratio habeatur longè majoris numeri, vel tunc reproborum, vel ſub Evangelica lege electorum.

XVII. De eodem rurſus. Unum ſupereſt conteſtandum, nihil à nobis ex animi noſtri ſententia dictum eſſe de ea fide quæ olim ad ſalutem ante Chriſti in carne adventum exigebatur. Lubentiùs enim nos in medio relinquimus rem illam totam, ſuoque judicio unumquemque frui permittimus. Illud unum nobis propoſitum erat, quid ea de re Bernardus, quid Hugo fidiſſimi Auguſtini & ſagaciſſimi interpretes ſtatuiſſent, propalare, ut qui pro adverſa & rigidiore ſententia digladiantur, & Auguſtino commilitone ac duce invictos ſe putant, intelligant hanc tanti ducis victoriæque fiduciam infringi ſibi & extorqueri poſſe. Aſtipulatorem Bernardo addere licebat Rupertum: *Et quidem* In Exod. L. 2. c.4. *Moyſes & Prophetæ, alii plus, alii minùs ſecundùm placitum Spiritus ſancti dividentis ſingulis prout vult, ſacramenti hujus habuere notitiam: ſed qualiter hoc à populo ſubtegere deberent, in uno Moyſe omnibus ſignificatum eſt. Ubi enim cognitionem ſecretorum cœleſtium accepit, facies ejus ſecundùm ſimilitudinem mentis refulſit, ſed ſplendorem eundem non valentibus ſuſtinere filiis Iſrael, velamine operuit, &c. Sed & Prophetæ palam annunciare prohibiti ſunt, unde uni illorum dicitur, Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis. Et alibi dictum eſt, Tu ergo ſigna viſionem, &c. Item, Vade Daniel quia clauſi ſignatique ſunt ſermones uſque ad tempus præfinitum.* Non ergo credere id jubebatur, quod ſtudioſè celabatur populus: ea enim inhumanitas inaudita prorſus fuiſſet. Quomodo enim credent ſine prædicante? Undè ſtatim ibidem: *Igitur fides quidem exigebatur à populo Iſrael, ſcilicet ut crederent, quod Deus Patrum ſuorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob, unus & ſolus verus Deus eſſet, & quod in ſemine Abrahæ benedicendæ omnes gentes eſſent: ſed illud ab eis exigi non poterat, quod non eis erat annunciatum, ut crederent ſcilicet quod hoc modo vel tali ordine benedictiones illæ implendæ forent in Chriſto.* Quin & Chriſtus ipſe affirmat, peccati puros inſonteſque fore, niſi affuiſſet ipſe, & opera patraſſet nulli præterea cuiquam conceſſa. Sed quoquo ſe modo res iſta habeat, noſtro inſtituto id unum abundè eſt, quod in confeſſo penes omnes eſt, legalibus ſacramentis homines tam propè ad Chriſtum admotos fuiſſe, ut illum emicantem protinus amplexati ſint, ejuſque fidei ac legis ſanctimoniæ ſe totos incredibili quodam animi æſtu dediderint. Inde enim extundere licet, quid de ſingulis ſit cenſendum, qui ante ejus adventum perdiu exculti perpolitique fuerant iiſdem ſacramentis. Nam nec his defuiſſe Chriſtus conjectanloquente, & attẽperante.

dus eſt, quando non fruſtra totus ille ſacramentorum apparatus omnibus retro hominum ætatibus, tanquam pædagogus ad Chriſtum fuerat: & quod in univerſi generis adminiſtratione publicè ſpectatur, id ipſum privatim in ſingulorum curatione ſuſpicandum eſt.

CAPUT IX.

Non poteſt Chriſtus à mortalibus niſi adumbratus teneri: quocirca & Moſaicis ſacramentis etſi umbraticis continebatur: & noſtris etſi verioribus, adhuc tamen obumbratur.

I. Non poteſt Chriſtus à mortalibus, niſi adumbratus teneri: ſed ejus ſacramẽta alia aliis illuſtriora ſunt.

NEc Chriſti magnitudinem, nec mortalium infirmitatem ſatis exploratam expenſamque habent, qui de ejus tandiu comperendinato adventu quiritantur. Non poteſt ille à mortalibus nobis niſi adumbratus teneri, ex quo id quoque ſolatii emergit, ut & dum adumbratur, teneatur. Chriſtum ergo nos quidem tenemus & contrectamus, ſed in ſacramento, ſub velamine, obumbratum. Non exhibebatur Iſraelitis niſi ſub ſacramentorum velis diſſimulatus, ergo & tunc tenebatur. Quid ergo horum injuriam, jacturamque tam amarulentè proſequimur? Illuſtriora ſunt nobis umbracula, id eſt ſacramenta quàm illis; ſed ſacramenta ſunt tamen, & umbracula. Id potiùs dolendum, id toto lacrymarum flumine lamentandum eſt, quòd ab umbraculis ad puram lucem ejus contuendam nondum progredimur. Nam ab umbra ad umbram, ab obſcuriore ad ſubluſtriorem progredi, optatum id quidem fortunatumque eſt; ſed ab umbra ad puri luminis beatos hauſtus eluctari, id enimverò optatiſſimum, id votorum omnium remis veliſque, ut ita dicam, contendendum eſt.

II. Sacramenta etiam legalia Chriſtũ continebant, ſed ſuo modo tunc cõgruo.

In Pſal. 77.

Quod ergo legalium ſacramentorum tegumentis non obumbraretur tantùm, ſed & contineretur Chriſtus; atque adeo tanquam Chriſti inanitus indolendum eis non ſit, qui horum ſacramentorum adipe paſcebantur: Auguſtinus nos docet ex Apoſtoli Pauli loco: *Nolo enim vos, ait Apoſtolus, ignorare fratres, quoniam Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes per Moyſen baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum ſpiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant enim de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. Idem itaque in myſterio cibus & potus illorum qui noſter: ſed ſignificatione idem, non ſpecie: quia idem ipſe Chriſtus illis in petra figuratus, nobis in carne manifeſtatus eſt.* Audin eundem illis nobiſque cibum potumque Chriſtum appoſitum propinatumque eſſe? Audin in myſterio utriſque, ſpecie tantùm ſignificante paulò diverſa, non diverſa ſignificatione? Nam quod Chriſtus illis in petra figuratus, nobis in carne manifeſtatus eſt, eſt id quidem ingentis loco privilegii Chriſtianis, ſed & ipſis tamen in carne obumbratus eſt. Erat enim & caro ipſa umbra quædam, qua ſe nobis Verbum contemperabat. Et ipſa caro rurſum cùm Verbi umbra eſſet fulgidior, ſubducenda hinc fuit, & denſioribus ſacramenti velis obnubenda. Ergo idem nobis atque illis cibus potuſque, utriſque figuratus, ſed aliter atque aliter.

III. Etſi varientur ſigna, ceu verba, idem tamen colitur Deus, eadem religio permanet ſempiterna, Dei ſapientia aliter & aliter ſeſe nobis ſe-

Quantuli autem refert, diverſis ſacramentis coli, dum idem & æquè ſanctum eſt, quod colitur? Perinde ferè eſt, ac diverſis verbis proferri unam eandemque ſententiam. Signa enim variari nihilo plus obeſt prodeſtque, quam verba; quia & ſigna non aliud quàm quædam ſui generis verba ſunt. At ab orbis conditu, ſive ab hominis lapſu unum eundemque Chriſtum, hoc eſt ſapientiam Dei incommutabilem, humanæ ægritudinis reparatricem omnia penitus religioſa perſonavere ſacramenta, & etiamnum perſonant omnia. Ergo non ipſa in culpam vocanda eſt ſacramentorum diverſitas, ſed hominum perverſitas in vitio eſt, quæ ſacrorum ſignorum vocibus obſurdeſcit, & voluptatum limo ſe inexplicabiliter immergit. Auguſtinus: *Reſpondeant ita nihil intereſſe pro diverſa temporum locorumque congruentia, quàm diverſis ſacramentis colatur, ſi quod colitur ſanctum eſt: ſicut nihil intereſt, pro diverſa linguarum auditorumque congruentia, quàm diverſis ſonis dicatur, ſi quod dicitur verum eſt.* Et paulò pòſt: *Quamobrem cum Chriſtum dicamus Verbum Dei per quod facta ſunt omnia, ſub cujus regimine univerſa creatura ſpiritalis & corporalis pro congruentia temporum locorumque adminiſtratur, cujus moderandæ & gubernandæ quid, quando & ubi circa eam fieri oporteat, ſapientia & ſcientia penes ipſum eſt; profectò & antequam propagaret Hebræorum gentem, per quam ſui adventus manifeſtationem congruis ſacramentis præfiguraret: & ipſis temporibus Iſraelitici regni, & deinde cum ſe in carne de virgine accepta mortalibus mortaliter monſtravit, & deinceps uſque nunc cum implet omnia, quæ per Prophetas antè prædixit, & abhinc uſque ad finem ſæculi quo ſanctos ab impiis dirempturus eſt, & ſua cuique retributurus, idem ipſe Filius Dei, Patri coæternus, & incommutabilis ſapientia, per quam creata eſt univerſa natura, & cujus participatione omnis rationalis anima fit beata. Itaque ab exordio generis humani quicumque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt & ſecundùm ejus præcepta piè & juſtè vixerunt, quandolibet & ubilibet fuerint, per eum proculdubio ſalvi facti ſunt. Sicut enim nos in eum credimus, & apud Patrem manentem, & qui in carne jam venerit, ſic credebant in eum antiqui, & apud Patrem manentem, & in carne venturum. Nec quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur, quod tunc futurum prænunciabatur, ideo fides ipſa variata, nec ſalus ipſa diverſa eſt. Nec quia una eademque res aliis atque aliis ſacris & ſacramentis vel prædicatur aut prophetatur, ideo alias atque alias res, vel alias atque alias ſalutes oportet intelligi. Quid autem quando fiat quod ad unam eandemque fidelium liberationem pertineat, conſilium Deo tribuamus, nobis obedientiam teneamus. Proinde aliis tunc nominibus & ſignis, aliis autem nunc, & prius ocultiùs, poſtea manifeſtiùs, & priùs à paucioribus, poſtea à pluribus, una tamen eademque religio vera ſignificatur & obſervatur.* Nequaquam piguit locum tam prolixum exſcribere, quòd eo ſumma contineatur hujus doctrinæ. Una quippe eademque, invariata & invariabilis religio & ſalus extitit extabitque ſempiterna Dei ſapientia & incommutabilis juſtitia Verbum Dei, naturæ rationalis & ſtantis ſuſtentatrix & lapſæ reſtauratrix, quibuſcumque demum illa ſe noſtræ vel nativæ exilitati, vel adjectitiæ infirmitati attemperare atque opacare inſtituerit modis. Omnis quippe varietas in ſignis & ſacramentis verſatur, quibus illa vel nobis ſe coaptat, vel nos ad ſe ſuſtollit; cùm veritas, cùm religio, cùm ſanctitas, cùm ſalus & beatitas una eademque invariabiliter omnibus ſeu locorum ſeu temporum tractibus dominetur. Itaque nemo impotentiùs defleat anteceſſorum vicem, nam & ipſis eadem incommutabilis ſapientia vivificatrix & non ſine humaniore ad nos condeſcenſu reparatrix obverſata eſt; nemo ſucceſſorum fœlicitati præfidentiùs plaudat, nam nec ipſis niſi eadem, nec niſi ſub ſignorum involucris auxiliari poterit ſapientia. Si autem priùs occultiùs, nunc manifeſtiùs, priùs paucioribus, nunc pluribus expandit ſinum ſuum ſapientia, religio, ſalus, eſt quod gratulemur, non quod conqueramur. An enim invidebimus noſtris profectibus? Quì autem proficiamus, niſi meliu-

Epiſt. 49. q. 2.

meliuſculè deinceps quàm priùs habeamus? An uberiori in dies divinæ in nos beneficentiæ obtrectabimus & intercedemus? Quis autem largiùs benefaciat, niſi priorem mediocritatem poſterior vincat copia? An augeſcens in dies ſpiritalium opum copioſior ubertas, non tam ob præſentem nos exhilarabit opulentiam, quàm ob priorem inopiam contriſtabit? Quin potiùs in mentem venit, priorem illam inopiam dici, quòd præſenti ubertati comparetur & cedat: porro ipſam ſibi non inopiam, ſed lautam ſibi uberemque viſam eſſe. Succurrat denique hanc ipſam publicam beatitatem humani generis, ab occultioribus ad ſplendidiora, à parcioribus ad ditiora ſapientiæ ſoſpitatricis ſacramenta ac dona proficientis, nullius calamitati, ſed ſingulorum non diſſimili fœlicitati vertendam eſſe auſpicandamque: quòd unumquemque ominari debeamus privatim eaſdem profectuum ætates emetiri atque exhaurire potuiſſe.

IV. **Idem Dei Verbum rationalium naturarum & ſtantium incolumitas, & lapſarum medicina, per legem Moſaicam, per carnem aſſumptam, ad æternitatem nos revexit. Auguſt. Tr. 45. in Joan.**

Non diſſident ab antedictis quæ alibi profert Auguſtinus idem: *Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones, &c. Ante adventum ipſius, venerunt Prophetæ. Nunquid fures & latrones fuerunt? Abſit: Non præter illum venerunt, quia cum illo venerunt. Venturus præcones mittebat, ſed eorum corda quos miſerat, poſſidebat. Vultis noſſe quia cum illo venerunt? Quid eſt ipſe ſemper? Carnem quippe accepit ex tempore. Quid eſt ergo ſemper? In principio erat Verbum. Cum illo ergo venerunt, qui cum Verbo Dei venerunt. Ego ſum, inquit, via, veritas & vita. Si ipſe eſt veritas, cum illo venerunt, qui veraces fuerunt, &c. Ante adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti præceſſerunt Juſti, ſic in eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata ſunt, non fides. Quia & ipſa verba pro tempore variantur, cùm variè declinantur, &c.* Quo minùs mirum eſt, ſi per Prophetas olim & poſtea per carnem ſuam, unum idemque perſonaverit Verbum Dei, unamque & eandem religionem ac ſalutem promulgaverit. Idem enim & incommutabiliter idipſum eſt Verbum Dei, animarum rationalium & ſtantium incolumitas, & lapſarum medicina, & reſurgentium ſoſpitas; per Prophetas quos inſidebat, per carnem ſuam quam gerebat, prout homines capere valebant, æternitatis ſemitam oſtendebat.

V. **Rurſus ex Auguſtino legalibus ſacramentis prægustatum & propinatum fuiſſe Chriſtum.**

Et paulò poſt ex Apoſtolo idem probat: *Ut ſcias autem quod una ſit fides, audi dicentem: Habentes eundem ſpiritum fidei & nos credimus. Sic & alio loco, Nolo vos, inquit, ignorare fratres, quia Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, &c. Omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt, &c. Mare rubrum ſignificat baptiſmum, Moyſes ductor per mare rubrum ſignificat Chriſtum, populus tranſiens ſignificat fideles, mors Ægyptiorum ſignificat abolitionem peccatorum. In ſignis diverſis eadem fides, ſic in ſignis diverſis quomodo in verbis diverſis, quia verba ſonos mutant per tempora: & utique nihil aliud ſunt verba quàm ſigna. Significando enim verba ſunt. Tolle ſignificationem verbo, ſtrepitus inanis eſt. Significata ſunt ergo omnia, &c. Eundem potum ſpiritalem biberunt. Si ſpiritalem, eundem: nam corporalem non eundem. Quid enim illi bibebant? Bibebant de ſpiritali ſequente petra: petra autem erat Chriſtus. Videte ergo, fide manente ſigna variata. Ibi petra Chriſtus, nobis Chriſtus quod in altari ponitur: & illi pro magno ſacramento ejuſdem Chriſti habuerunt aquam profluentem de petra: nos quid bibamus, norunt fideles. Si ſpeciem viſibilem intendas, aliud eſt: ſi intelligibilem ſignificationem, eundem potum ſpiritalem biberunt. Quotquot ergo illo tempore crediderunt vel Abrahæ, vel Iſaac, vel Jacob, vel Moyſi, vel aliis Patriarchis, aliiſque Prophetis Chriſtum prænunciantibus, oves erant, & Chriſtum audierunt, &c.* Priſcis igitur non tantùm Patriarchis & Prophetis, ſed eorum etiam authoritati accedentibus populis, idem infundebatur, qui nobis ſpiritus fidei, idem ſpiritalis cibus potuſque Chriſtus eſitandus potanduſque porrigebatur, ſub cortice ſacramentorum legalium: ergo ne cunctatorem Chriſtum querelis fatigemus: non ceſſabat enim qui vorandum hauriendumque ſe publicè largiebatur. An quòd alia ſpecies tunc ſignorum eſſet quàm nunc, ferimus gravatè? Sed nil capeſſitur detrimenti, ſi variato ſigno eadem invariata veritas exhibetur. An non radio Solis illuſtrius manifeſtiuſque eſt, non viſibili ſpecie, quæ alia & alia fuit, ſed intelligibili ſignificatione, quæ invariabiliter eadem atque una fuit, totum ſalutis & gratiæ fructum contineri? Nobis, non illis ipſa Chriſti caro veſcenda offertur. Sentio quantum id beneficii & prærogativæ ſit; ſed eſt quo jacturam ſuam ſolentur, qui expertes tanti boni fuere. Nam & caro ipſiſſima Chriſti ſacramentum veritatis & charitatis atque intelligibilis unitatis eſt: quibus ergo ſine illo ſacramento res ipſa ſacramento ſignificata, veritas, charitas, unitas, ſpiritalis cibus potuſque animarum immortalium Chriſtus propinabatur, nimis impotenter illi ſuam vicem dolere non debebant. At non eadem largitate ſpiritalis gratia inundabat, quando ſacramentis aliis quàm carne Chriſti ipſiſſima infundebatur. Aſſentior, ſed nec nunc per carnem Chriſti tanta in nos fluit, quanta diſſipatis velis per deitatem Chriſti revelatam olim influet; nec tamen has moras tam querulo, aut æſtuante animo ferimus, ſed acquieſcimus nos in hac penè ariditate priùs purgari atque expiari, quàm in illum torrentem voluptatis demergamur.

VI. **Plus Chriſtus in corde, quā Manna in ore olim ſapiebat. Ita & de aliis tunc ſacramentis. L. 10. hom. 27.**

Nihil elegantiùs autem fieri potuit, nec ad rem quæ verſatur nunc à nobis illuminandam appoſitius, hoc contextu ejuſdem Auguſtini: *Suffecerat ut diceret, cibum ſpiritalem manducaverunt. Eundem inquit, eundem non invenio quomodo intelligam, niſi eum quem manducamus & nos. Quid ergo, ait aliquis? Hoc erat manna illud quod ego nunc accipio. Ergo nihil modo venit, ſi ante jam fuit. Ergo evacuatum eſt ſcandalum crucis? Quomodo ergo eundem, niſi quia addidit ſpiritalem? Nam qui manna illud ſic acceperunt, ut tantummodo indigentiæ ſuæ corporali ſatisfieri putarent, & ventrem ſuum paſci, non mentem, nihil magnum manducaverunt: factum ſatis eſt eorum indigentiæ. Alios Deus pavit, aliis aliquid nunciavit. Hi tales cibum corporalem manducaverunt, non cibum ſpiritalem. Quos ergo dicit Patres noſtros cibum ſpiritalem eundem manducaviſſe? Quos putamus, niſi qui verè Patres noſtri fuerunt? Immo Patres noſtri non fuerunt, ſed ſunt: omnes enim illi vivunt, &c. Erant enim ibi, qui quod manducabant intelligebant: erant ibi, quibus plus Chriſtus in corde, quàm manna in ore ſapiebat. Quid de aliis loquamur? unde erat primitus ipſe Moyſes famulus Dei fidelis in tota domo ejus, ſciens quid diſpenſaret, & quia illo tempore ſic diſpenſari deberent clauſa præſentium, aperta futurorum. Breviter ergo dixerim: Quicumque in manna Chriſtum intellexerunt, eundem quem nos cibum ſpiritalem manducaverunt: quicumque autem de manna ſolam ſaturitatem quæſierunt, patres infidelium manducaverunt, & mortui ſunt.* Quid Chriſtus niſi ſpiritalis cibus? Quid nunc in Eccleſiæ ſacramento niſi animas ſaginat intelligibili pabulo veritatis indeficientis? Quid etiam cùm carnem ejus præſentiſſimam eſitamus, niſi ſpiritalem eſcam comedimus, nec dentes ventremque paramus, ſed fidem? Quid niſi plus ſapit in ore Chriſtus quàm panis? Quid in ipſiſſima ejus carne manducanda, niſi ſpiritus eſt qui vivificat? Quid caro ejus? nonne aſportanda hinc in cœlum & oculis noſtris ſubducenda fuit, & in ſacramento denſiſſima velorum nube involvenda, da, ut ſpiritali intelligentia & ſpiritali amore jam illam proſequeremur? Ergo non adeo male conſultum in illos eſt, quibus vel irruente prophetico ſpiritu, vel ipſo Prophetarum hortatu dabatur eundem ſpiritalem cibum manducare, & in manna, in aqua, in reliquis ſacramentis unum Chriſtum ſapere, Chriſto ſaginari. *Sic etiam eundem potum. Petra enim Chriſtus. Eundem ergo potum, quem nos, ſed ſpiritalem, id eſt, qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur. Audiſti eundem potum. Poſtea erat Chriſtus. Non enim alter Chriſtus tunc, alter nunc. Altera quidem illa petra, alter lapis, &c. idem tamen Chriſtus, &c. Eundem ergo cibum, eundem potum, ſed intelligentibus & credentibus. Non intelligentibus autem illud ſolùm manna, illa ſolùm aqua ille cibus eſurienti, potus iſte ſitienti, nec ille nec iſte credenti, credenti autem idem qui nunc. Tunc enim Chriſtus venturus, modò Chriſtus venit: venturus & venit diverſa ſunt, ſed idem Chriſtus.* Ad cibum ſpiritalem, quanti intereſt, venturus ſit, an venerit? Nam ſpiritalis fides, charitaſque, immortales & æternitatis vi imbutæ ſunt vires quædam, temporibuſque ſervire neſciæ. Itaque tam facilè futura anticipant, quàm præterita revocant, & ſeu præterita ſeu futura tamquam præſentia ſibi ſiſtunt. Alioquin Chriſti myſteria ut illis necdum advenerant, ita nobis effluxerint; non diſſimili ergo diſpendio afficeremur, niſi quod optatius plerumque hominibus eſt, fruenda expectare, quàm dilapſa recordari & incaſſum deſiderare. Ergo ſi nobis non effluxerunt, quia fidei de ingenio & afflatu æternitatis vigenti, nihil effluit, nihil perit: nec illis etiam deerant, quæ ventura erant, quia fidei eadem omnipotentia repræſentabantur. Fidei autem ſola ſignorum diverſitas perparum officit, dum rei ſignificatæ non diverſa permittatur uſura. Unde Auguſtinus: *Quod ex utroque intelligitur, fortaſſis unum eſt: at illa ex quibus intelligitur, diverſa ſunt: tanquam ſi nomen Domini & auro & atramento ſcribantur.*

VII Fidei & charitatis præcepta Sacramentis omnibus legalibus inſerebantur, & ea tota eſt Chriſti religio. L. 10. de Civit. c. 5.

Atque ut cardinem ipſum rei indigitemus, audiamus rurſum Auguſtinum: *Sacrificium ergo viſibile inviſibilis ſacrificii ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Unde ille pœnitens apud Prophetam, vel ipſe Propheta Deum quærens peccatis ſuis habere uti propitium: Si voluiſſes, inquit, ſacrificium, dediſſem utique, holocauſtis non delectaberis: ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non ſpernet. Intueamur quemadmodum ubi Deus dixit nolle ſacrificium, ibi Deum oſtendit velle ſacrificium. Non vult ergo ſacrificium trucidati pecoris, ſed vult ſacrificium contriti cordis. Nam ſi ea ſacrificia quæ vult, quorum hoc unum eſt, cor contritum & humiliatum dolore pœnitentiæ, nollet eis ſacrificiis ſignificare, quæ velut ſibi delectabilia deſiderare putatus eſt, non utique de his offerendis in lege veteri præcepiſſet, &c.* Quo uno exemplo, ut alia id genus innumera omittam, promptum eſt, ipſa Scripturæ veteris littera, & verbis ipſis vulgatiſſimis quæ vulgi ore diebus & momentis penè ſingulis terebantur, diſertè inculcari & decantari tum ſolita fuiſſe fidei ſpiritalis & charitatis, id eſt totius Chriſtianæ diſciplinæ præcepta & ſumma faſtigia. *Quæcumque igitur in miniſterio tabernaculi ſive templi multis modis de ſacrificiis leguntur divinitus eſſe præcepta, ad dilectionem Dei & proximi ſignificandam referuntur. In his enim duobus præceptis, uti ſcriptum eſt, tota lex pendet & Prophetæ.* Et tempeſtivè ſatis inter ipſa ſacrificia concrepabant Pſalmi, quibus eorum ſpiritalis interpretatio, & ad æternorum charitatem traductio continetur. Qui ergo ad hæc calcaria occalleſcebant, & præſentibus tantùm aſtupebant ſignis, non illis Chriſtus deerat, ſed ipſi Chriſto præſenti & perſonanti terga vertebant, non aliter quàm nunc in maniſeſtiſſima æternorum luce inter Chriſtianas aras caligant plurimi, & nonniſi temporalia meditantur.

VIII. Ut ex Auguſtino ſupra, ita nunc ex Ambroſio oſtenditur, per Moſaica & ſcripta & ſacramenta Chriſtũ eundem ſpiritalem cibũ repræſentati fuiſſe. In Pſal. 1.

His conſentanea ſunt quæ ſentit Ambroſius: *Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte. Ordo conveniens eſt, ut primò diligas legem, ſecundò ut mediteris. Qui diligit, ex voluntate facit mandata legis; qui timet, invitus obſervat. Hanc diſciplinam docendi etiam Dei juſtitiam in lege accepimus. Sic enim ſcriptum eſt, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus eſt, & Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Denique lex voluntarios quærit, quia lex Domini, irreprehenſibilis convertens animam. Nemo autem convertitur, niſi qui voluntate convertitur. Ideoque die & nocte in lege meditatur, in quo non tam continua legendi poſtulatur intentio, quàm ſervandæ legis affectus. Ille enim plenè meditatur, qui ipſe ſibi lex eſt, ſcriptum in corde ſuo opus legis oſtendens, &c. Meditatur ergo legem vita noſtra, lex enim exemplar eſt, & umbra cæleſtium, umbra futurorum bonorum, quæ is qui credit in lege, in Evangelio recognoſcit.* Et aliquantò poſt: *Utrumque ergo poculum bibe, veteris & novi teſtamenti, quia in utroque Chriſtum bibis. Bibe Chriſtum, quia vitis eſt; bibe Chriſtum, quia petra eſt, quæ vomuit aquam, &c. Bibe Chriſtum, ut bibas ſermones ejus. Sermo ejus teſtamentum eſt vetus: ſermo ejus teſtamentum eſt novum. Bibitur Scriptura divina & devoratur Scriptura divina, cùm in venas mentis ac vires animæ ſuccus Verbi deſcendit æterni. Hoc Verbum bibe, ſed ordine ſuo bibe. Primùm bibe in veteri teſtamento: inde fac citò, ut bibas in novo teſtamento.* Hæc ſi contexas quæ apud illum ſparſa latiùs paulò ſunt, & nonnullis aliis intertexta ad eundem tamen ſenſum ſpectantibus, efficies id profectò, quod volumus. Videlicet in veteris teſtamenti paginis, præceptiſque omnibus & ſacramentis, etſi non tam manifeſtè quàm nunc, apertè tamen ſatis emicuiſſe, legis charitatem magis quàm pœnæ formidinem ſectandam, æterna, non umbratica tantùm bona concupiſcenda, & Chriſtum denique qui bonorum æternorum charitas & charitatis æternitas eſt, in omnibus ſacramentis bibendum devorandumque. Id lex, id Pſalmi, id Prophetæ ſonabant, & conſonabant, nec ullum niſi ſua obſurdefaciebat cupiditas. Et libro de iis qui myſteriis initiantur, de Euchariſtia verba faciens, *In illo ſacramento Chriſtus eſt, quia corpus eſt Chriſti: non ergo corporalis eſca, ſed ſpiritalis eſt. Unde & Apoſtolus de typo ejus ait, Quia Patres noſtri eſcam ſpiritalem manducaverunt, & potum ſpiritalem biberunt. Corpus enim Dei, corpus eſt ſpiritale: Corpus Chriſti, corpus eſt divini Spiritus, quia Spiritus Chriſti, ut legimus, Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus.* Quod ergo eandem nobiſcum antiqui eſcam comederunt ſpiritalem tantùm, non etiam corporalem, non tanto eis cedebat detrimento, quanto viſum eſt nonnullis. Nobis enim emolumento eſt, non quod corporalem, ſed quod ſpiritalem devoramus. Eſt enim corpus ipſum Chriſti, etſi veriſſimum & præſentiſſimum, ſpiritale tamen, utpote Corpus Dei; ſpiritaliter edendum, fide tangendum, charitate glutiendum: nam etiam dum caro ejus manducatur, ſpiritus eſt qui vivificat, ſpiritalis ſatietas expetitur, Chriſtus ſpiritus & ſpiritalis immortalitatis alimonia cogitatur. Itaque Abraham, Moyſeſque videre diem Chriſti, idem alii compares compoteſque ejuſdem fidei, vel eorum magiſterio incumbentes: nec videre tantùm, ſed guſtavere & bibere Chriſtum, ſpiritalem mentium refectionem.

IX. Chriſti myſteria, ut nos præterita revocamus, ita illi futura anticipabant, fidei quadam poteſtate temporum dominatricè, & æternitatis æmula.

Nec abs re erit paucula ex Leone Magno delibare, quibus liqueat, quàm non deſideret fides velut abſentia, quæcumque vel in præteritum jam defluxerunt, vel in futurum expectando proſpiciuntur. Nam myſteria Chriſti, ut antiquis futura, ita nobis præterita, neutris affuiſſe vel adeſſe putabuntur, ſi rerum ſpecies extima nos remoratur. At fide tamen involamus in plurima retro ſæcula, & tanquam præſentia adeſſe jubemus; perluſtramuſque præteriti temporis receſſus invios, & tandiu refuga arcana: tamque feliciter id nobis cedit, ut nihilo minus ex iis carpamus gratiarum, quàm ſi coram jam nunc noſtros ob oculos gererentur: quin immò haud paulò plus ſpiritalis lucri inde colligimus, quàm ii qui auriti oculatique & iidem multi increduli teſtes, adverſariique fuerunt, cùm peragerentur. Quin ergo & priſci Patres ejuſdem fidei omnipotente quadam & omnipatente amplitudine occuparint futura, quæ nos præterita revocamus: & anticiparint, quæ nos renovamus? Ita ergo habet Leo Magnus: *Sacram Dominicæ Paſſionis hiſtoriam, Evangelica, ut moris eſt, narratione decurſam, ita omnium veſtrum arbitror inhæſiſſe pectoribus, ut unicuique audientium ipſa lectio, quædam facta ſit viſio. Habet enim hanc potentiam fides vera, ut ab iis mente non deſit, quibus corporalis præſentia intereſſe non potuit; & ſive in præteritum redeat, ſive in futurum ſe cor credentis extendat, nullas ſentiat moras temporis cognitio veritatis.* Ita æquum eſt dominari temporibus fidem & amorem æternorum: & de afflatu æternitatis id valere, ut vel omnia tempora ſibi colligat, & repræſentet, vel in omnia tempora ſeſe infatigabiliter & invictè diffundat. Quin æquum eſt, ipſa Chriſti myſteria quæ ita tempori ſunt alligata, ut æternitatem ſpirent, temporalitatem exurant, temporibus imperitare, nec annorum legibus premi, id eſt, nec prætereundo oblitterari, nec adventando deſiderari, ſed jugi & invicta præſentia perennare.

Serm. 19. de Paſſione Domini.

X. Et nos etiam nunc futura invadimus fide, ſpe, charitate: & videmus, quod viſuri ſumus; tenemus, quod ſperamus.

Nec præterita tantùm ſentire conceſſum nobis eſt, ſed & futura occupare, ut & Patribus noſtris copiam faciamus futura quoque ſibi Chriſti carnis ſacramenta præſumpſiſſe. Chriſto enim conreſuſcitati ſumus, & conſeſſores paterni throni adſumus, & vita noſtra abſcondita ibi eſt cum Chriſto in Deo: nec jam ſecundùm carnem ſapimus, aut vivimus, nec quenquam ſecundùm carnem novimus, ſed converſatio noſtra in cœlis eſt. Non expectatione fatigamur, non ceſſatione ſuſpendimur: ſed animoſa fide, audaci ſpe, victrici charitate, jam videmus quod viſuri ſumus: jam tenemus, quod ſperamus: jam æternitatem præripuimus. Idem Leo: *Non hæſitamus diffidentia, nec incerta expectatione ſuſpendimur, ſed accepto promiſſionis exordio, fidei oculis, quæ ſunt futura, jam cernimus: & naturæ provectione gaudentes, quod credimus, jam tenemus. Non ergo nos rerum temporalium occupent ſpecies, nec ad ſe contemplationem noſtram à cœleſtibus terrena deflectant, &c.* Quod ergo familiare ſacris eſt litteris, ut temporum diſcrimina perturbentur, & tanquam præterita memorentur, quæ futura adhuc pendent; vel objiciantur ut præſentia, quæ vel jam olim, vel nondum fluxerunt: non ſupinitas ea eſt, ſed curioſior & arcana diligentia: nec eò tantùm intenta, ut Deo adeſſe omnia, & abeſſe nihil innuatur; ſed etiam ut Prophetarum oculi, omniumque eorum authoritati innitentium, demonſtrentur in altam quandam velut ſpeculam æternitatis evecti, ſuperexſtare atque eminere temporum per varias vices circumfluentium flumini, atque ea coram ſimul ſpectare ſibi præſentia, quæ non poſſunt niſi longo decedentium ſuccedentiumque annorum lapſu explicari. Audeamus in hanc fidei arcem aſſurgere, & ita eſſe comperiemus. Si autem abjiciamus animos, & tempori atque parti nos mancipemus, illam fidei univerſa ambientis, ac pervadentis amplitudinem, velut inter ſpecioſa deliramenta recenſendam turpiter delirabimus.

Serm. 1. de Reſurr. Dom.

XI. Rectè dicitur Chriſtus, veritas, charitas in utroque teſtamẽto ſemper veniſſe, venire, venturus eſſe: cùm ei venire, non aliud ſit, quàm manifeſtari, ſed aliter & aliter, magis magiſque. L.4.c.66.67.

Et rurſum ut intelligas non infringi novi Teſtamenti laudes ſingulares, & gratiæ illi ſpeciaIiùs & copioſiùs adſignatæ gloriam, tametſi Chriſtus antiquis etiam fidelibus indulgeatur, audi Irenæum hujus nodi ambages explicantem: *Legite diligentiùs id, quod ab Apoſtolis eſt Evangelium nobis datum, & legite diligentiùs Prophetas, & invenietis univerſam actionem & omnem doctrinam & omnem paſſionem Domini noſtri prædicatam in ipſis. Si autem ſubit vos hujuſmod. ſenſus, ut dicatis: Quid igitur novi Dominus attulit veniens? Cognoſcite quoniam omnem novitatem attulit, ſemetipſum afferens, qui fuerat annunciatus. Hoc enim ipſum prædicabatur, quoniam novitas veniet innovatura & vivificatura hominem, &c. Semetipſum attulit, & ea quæ prædicta ſunt bona, in qua concupiſcebant Angeli intendere, donavit hominibus.* Aderat antiquis Chriſtus, & tamen expectabatur: aderat, & tamen advenit. Aderat obumbratus, expectabatur & advenit revelatus: idem tamen in umbra, qui poſt ſine umbra. Sed & nunc quoque cùm advenerit, cùm adſit, expectatur tamen, & adventat, & adveniet. Advenit enim & adeſt præclarioribus quidem, ſed nonnullis tamen adhuc nubilis velatus; ubi ergo & hæc diſſipabit, tunc adveniet; & quia paulatim & in dies diſſipat, ſemper venit, ſemper veniet. Ei enim qui nuſquam abeſt, incommutabili ſapientiæ Verbo Deo, venire non aliud eſt, quàm manifeſtari. Quia ergo & apparuit ſimul & latuit, quia latebras ſuas nequedum omnes retexit, quia diebus ſingulis magis magiſque ſeſe retegit; ideo non immerito exiſtimatur ſemper veniſſe, ſemper venire, ſemper venturus eſſe. Nec noſtrum eſt, niſi inſolentiſſimè inſanimus, vel noſtris profectibus vel divinorum beneficiorum incrementis invidere atque obſtrepere. Unde idem ibidem: *Jota unum aut unus apex non tranſiet à lege & Prophetis, quoaduſque omnia fiant. Omnia enim ipſe adimplevit veniens, & adhuc implet in Eccleſia uſque ad conſummationem, à lege prædictum novum Teſtamentum.* Adhuc implet legis umbras, implebitque uſque ad conſummationem ſæculi, adhuc ſeſe retegit retegetque, adhuc venit venietque, donec ad contemplationem Patris ab omnibus ſerenatam nubeculis cum toto ſuo corpore perveniat: tunc enim demum, ut ipſe ait, non jam in parabolis loquetur ad nos, non parabolarum, quibus adhuc obnubilamur, umbras tunc ullas diſcuſſurus & ſeſe manifeſtaturus, ac proinde adventurus expectabitur: ſed palam de Patre annunciabit nobis, cujus Verbum & ſpecies eſt. Dum autem ægros nos adhuc experimur, & infinitæ lucis Verbi nequedum patientes, in beneficii numero eſt, ſi ſuffuretur ſe nobis nonnihil, & obnubat, primùm timore & denſioribus umbris, dein amoris aſpergine, & illuſtriore umbra carnis propriæ, immò carne propria, atque ita demum aptet nos, obfirmetque ad puræ lucis patientiam. Unde idem: *Et quoniam non otioſè, nec fruſtra ut obvenit, datum eſt prius teſtamentum, ſed illos quidem quibus dabatur in ſervitutem Dei concurrens, ad utilitatem eorum, non enim indiget Deus ab hominibus ſervitutem: typum autem cœleſtium oſtendens, quoniam nondum poterat homo per proprium viſum videre quæ ſunt Dei: & imagines eorum quæ ſunt in Eccleſia præfigurans, ut firma ea quæ ſecundùm nos eſt fiat fides, & prophetiam futurorum continens, ut diſceret homo præſcium eſſe omnium Deum. Talis diſcipulus verè ſpiritalis, recipiens ſpiritum Dei, qui ab initio in univerſis diſpoſitionibus Dei affuit homini-*

Ibid. c. 32.

minibus, & futura annunciavit, & præſentia oſtendit, & præterita enarravit.

XII. Ita Chriſtus omnia in omnibus eſt, omnia in omnibus adimpletur, in lege, in Eccleſia, in Patria.

Et ſanè quid præclarius quàm ut ab exordio ſæculi ad finem uſque Chriſtus omnia in omnibus adimpleatur? Quo autem adimpletur, niſi ut ipſe ad implendam legem veniſſe ſe conteſtatus eſt, dum timorem amore mutat, dum umbras luce repenſat, figuras veritate enubilat? Omnia ergo olim erat, omnia nunc eſt, omnia in omnibus multò præcellentiùs. Olim ut ait Sedulius: *Chriſtus erat panis, Chriſtus Petra, Chriſtus in undis*: & omnia Chriſtus erat: nunc multò magis Chriſtus omnia in omnibus adimpletur: & multò maximè in beata patria erit Chriſtus, erit Deus omnia in omnibus, cùm jam nihil ſupererit adimplendum, quia nihil jam non plenum, nihil figuratum, nihil vacuum. Quandiu autem mortalem vitam viamque terimus, quia via hæc eſt, & non meta, neceſſe eſt, ut vacui aliquid & figurati ſuperſit, quod impleatur, ut Chriſtus omnia in omnibus adimpleatur. Eandem viam inſiſtimus Chriſtiana, quam olim Moſaica gens, eodem collimamus: propiùs quàm illi abſumus, ſed abſumus à meta: provectiores in via ſumus, ſed in via ſumus; hæc via, hæc meta Chriſtus eſt: per ipſum ad ipſum omnes imus, nequedum pervenimus. Ut quid ejuſdem viæ ſocios tanquam inuſitatum aliquid ſtupemus? Explicabant & illi viam, umbras paulatim Chriſtus implebat, & illuminabat, multò manifeſtior per Prophetas quàm per Moſaicam legem, ſicut manifeſtior per carnem quàm per Prophetas, ſed nec ſic tamen penitus manifeſtans ſeipſum. Ambroſius: *Igitur ſancta Eccleſia quæ typo mulieris iſtius Evangelicæ figuratur, cujus farina nos ſumus, Dominum Jeſum in interioribus noſtræ mentis abſcondit, donec animi noſtri ſecreta penetralia color ſapientiæ cœleſtis obducat. Et quia in Matthæo legimus, tribus menſuris abſconditum eſſe fermentum, congruere viſum eſt, ut Dei filium crederemus abſconditum in lege, adopertum in Prophetis, Evangelicis prædicationibus adimpletum, ut perfectam fidem nobis acquirat ex omnibus, & ſcriptorum collatione formatus, in nobis qui ſumus corpus ipſius, omnia in omnibus impleatur. Ipſe enim erat Verbum Dei, & myſterium abſconditum à ſæculis & à generationibus, quo nihil poteſt ad expreſſionem perennitatis ejus atteſtatius dici. Erat enim profecto ut abſconditus ſacrilegis, manifeſtatus in ſanctis, prædeſtinatus ante ſæcula, ſervaretur ad gloriam.*

Carm. l. 1.

In cap. 13. Lucæ.

XIII. Chriſti ſub lege umbra, nunc imago, in Patria veritas. Ita & ſemper adeſt, & ſemper venit Chriſtus.

Verùm ut ampliùs eluceſcat, quàm verè Chriſtus adveniſſet hominibus vetus Teſtamentum implentibus, operam dabimus, ut etiamnunc expectari eum & nondum adveniſſe demonſtremus. Ita enim cùm certò conſtet Chriſtum adveniſſe, ſi tamen venturus expectatur, perſuaderi poterit adveniſſe & jam tunc, etſi venturus expectabatur. Et ne te longis morer anfractibus, ne nunc quidem totam Chriſti veritatem, ſed imaginem aſſecuti ſumus: cùm ergo veritas ipſe ſit, nondum totus advenit. Si autem tenemus Chriſtum in imagine, quin teneretur olim & in umbra? Quid enim umbra quàm imago quædam jejunior? Quid imago quàm umbra quædam ſubluſtrior? Sed nec umbra, nec imago ipſa veritas, ſed veritatis expectatio quædam eſt. Ambroſius: *Verumtamen in imagine pertranſit homo. In qua imagine ambulat homo? In ea utique ambulat, ad cujus ſimilitudinem factus eſt, id eſt, ad imaginem Dei. Chriſtus autem eſt imago Dei, &c. Chriſtus ergo imago Dei venit ad terras, ut jam non in umbra ambularemus, ſed in imagine. In imagine autem ambulat homo, qui ſequitur Evangelium, &c. Primùm ergo umbra præceſſit, ſecuta eſt imago, erit veritas. Umbra in lege, imago in Evangelio, veritas in cœleſtibus. Umbra Evangelii & Eccleſiæ in lege: imago futuræ veritatis in Evangelio, veritas in judicio Dei. Ergo quæ nunc celebrantur in Eccleſia, eorum umbra erat in ſermonibus Prophetarum, umbra in diluvio, umbra in rubro mari, quando baptizati ſunt Patres noſtri in nube & in mari, umbra in petra, &c. Sed jam diſceſſit umbra noctis & caliginis Judæorum, dies appropinquavit Eccleſiæ, videmus nunc per imaginem bona, & tenemus imaginis bona.* Modeſta prorſus & caſtigata ad veritatis amuſſim eſt hæc gloriatio. Umbram noctis & caliginem Judæorum diſceſſiſſe gratulatur, ſed veritatem nondum illuxiſſe profitetur niſi in imagine. Videmus nos & tenemus, ſed per imaginem, ſed imaginis bona, illi per umbram, & umbræ bona; umbra Chriſtus, imago Chriſtus, utrobique Chriſtus, ſed magis veritas Chriſtus, qualis nec videtur adhuc, nec tenetur à nobis. Ergo ſi jam venit, quando per imaginem ſolam venit, quin venerit & olim per umbras? Si jam venit, etſi adhuc veritas expectetur, quin olim venerit cùm imago expectaretur? Nam immaniùs diſtat veritas ab imagine, quàm ab umbris imago. Immò umbra & imago promiſcuè quandoque habentur, ut vel hìc apud Ambroſium ſtatim: *Tunc videbimus cùm imago tranſierit, veritas venerit; tunc jam non per ſpeculum, ſed facie ad faciem ea quæ ſunt perfecta videbuntur. Aſcende ergo homo in cœlum, & videbis illa quorum umbra hìc erat, vel imago. Videbis non ex parte, non in ænigmate, ſed in conſummatione; non in velamine, ſed in luce.* De ſacerdotio Chriſti hìc ſermonem inſtituerat, negat à nobis videri niſi ex parte, in ſpeculo, in ænigmate, ſub velamine, necdum in luce, necdum in veritate. Ergo ne noſtrorum incurioſi, aliena damna plus juſto quiritemur: ne tam doleamus, quod illi in umbra tandiu jacuerint; ſed quod nos in ænigmate, ſub velo, in ſpeculo, ex parte Chriſtum videamus adhuc & teneamus; immò nec videamus, nec teneamus, ſed videndum tenendumque ſuſpenſi, jejuni, inopeſque expectemus, id amaro animo, id impatientiùs feramus. Ne cœlum tundamus invidia, quòd priſcis illis tam ſerò Chriſtum irrorarit: ſed noſmet tundamus, plangamuſque pectora, quòd nonniſi imaginem ejus & ſpeculum, necdum veritatem plenamque lucem ferre poſſimus. Nam quòd ab umbra ad imaginem progreſſi ſimus, id plurimum eſt: ſed ab imagine ad veritatem inenarrabile intereſt adhuc interſtitium.

In Pſ. 38.

XIV. Et olim autem & nunc Chriſtũ moratur non ſua tarditas, ſed noſtra infirmitas & lippitudo.

Ne Chriſtum laceſſamus, in cauſa enim nos ſumus & illius & hujus adventus tarditatis. Tunc enim umbra, nunc imago veniebat, venitque Chriſtus qui ipſe veritas eſt, quia nos quandiu corpore gravamur corruptibili, in umbra mortis ſumus. Velamen ſeu umbræ ſeu imaginis, non ſua Chriſto cunctatio, ſed noſtra impoſuit lippitudo. Idem Ambroſius: *Vivam & cuſtodiam verba tua. Vivam, ait, quaſi nondum vivens. Hìc enim in umbra vivimus; ergo iſta vita in corpore, umbra eſt vitæ, atque imago, non veritas. Denique in imagine ambulat homo, & in regione umbræ mortis conſiſtimus. Sed ſi quis non ad terrena oculos mentis intendat, ſed ad ſpiritalia erigat, ut poſſit dicere, Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, dignus erit qui dicat: In umbra ejus vivemus. Chriſtus enim vita eſt, & ideo qui in umbra Chriſti vivit, in umbra vitæ eſt. Meritoque alibi dicit ſanctus Domino: In umbra alarum tuarum protege me. Omnes ergo etiam ſancti in umbra ſunt, quandiu ſunt in corpore. Non perfectè vident, ſed in parte cognoſcunt.* Antiquis ergo comparati, ex umbris emerſiſſe videbamur in neſcio quam imaginis reſplendeſcentiam. Sed quàm perfunctoria hæc lux ſit, hìc demum patuit, ubi nos in umbra Chriſti, in umbra vitæ adhuc deliteſcere indicat, quòd imago illa non aliud quàm ſublucidior umbra ſit. Ut autem his umbris nos nunc pur-

In Pſ. 118. Octon. 1.

gamur, & aſſueſcimus luci puræ, ita & priſci ſuis. Una ergo illorum & noſtra hæc communis conditio eſt, & omnium rationalium naturarum à veritate lapſarum ſtatio quædam expiatoria, & medicinalis, ubi per ænigmata, & ſpecula, & particulas veritatis purgamur roboramurque ad illius plenitudinem lucis iterum fruendam.

XV. Chriſti, hoc eſt veritatis & charitatis umbra tantùm in Legis Præceptis & timore: Imago locupletior in Evangelii charitate & perfectione vegetiori: veritas in Patriæ charitatis & juſtitiæ plenitudine.

Atque ut altiùs ineamus in hæc arcana adira, & eliquatiùs pervideamus, quid illæ umbræ, quid hæc imago, quid illa cui ſuſpiramus Chriſtus veritas: umbra erat juſtitiæ & ſapientiæ Chriſti, timor ſervilis ſeu initialis; imago eſt amor filialis, ſed & initialis; nondum plena veritas, quia necdum plena charitas. In cœleſtibus jam non umbra, non imago, ſed nuda veritas, quia pura putaque charitas, nulla cupiditas. Initium ſapientiæ timor, ergo & umbra ſapientiæ. Aliqualis enim juſtitia & ſapientia in timente Deum, ſed valdè umbratica & tenebricoſa in nondum amante. Progreſſus in ſapientia & ejus jam imago, qualiſcumque charitas: ſed quia hæc charitatis delibatio eſt, non plenitudo, primitiæ, non cumulus, juſtitiæ ſitis & fames potiùs quàm ſatietas, peccatorum magis remiſſio quàm virtutum poſſeſſio, ideo imago potiùs ſapientiæ & juſtitiæ quàm veritas: umbra magis vitæ quàm vita: Chriſti magis umbra quàm Chriſtus. Et rurſum in præceptis legalibus ad duritiam, ad pueritiam hominum emollitis initium & umbra ſapientiæ, ideoque umbra Chriſti erat: & aliqualis tamen ſapientia, ideoque & Chriſtus erat. At in legibus Evangelicis non jam umbra, quia nec tanta indulgentiæ mollities, ſed jam imago juſtitiæ & imago Chriſti eſt, nequedum tamen veritas, nequedum plenitudo Chriſti, quia necdum inflexam & inexorabilem legis æternæ normam ferre poſſumus. In cœleſtibus mera erit veritas, quia legis æternæ nullo temperamento obumbrabitur ſanctitas. Denique myſteria Chriſti & ſacramenta, olim umbroſiora, nunc imaginum inſtar ſpecioſiora, in cœlo vera & ſine ſacramentis, id eſt, ſine velis ipſa veritas. Horum documentum in Chriſti incarnatione elucet. Nec enim in Verbi majeſtate radians venit, ſed carnis obſcuritate obnubilatus. Ergo ſapientia, juſtitia, ſanctitas, veritas quod Verbum eſt, non niſi obumbrata ad nos venit in Evangelica etiam charitate, in Evangelica lege, in Evangelica myſteriorum illuſtratione, ut quamquam venerit, multò magis ventura expectetur, & expetatur. Ambroſius ita nos docuit: *Cùm Sanctus ipſe dicat, Placebo Domino in regione vivorum. Quia perfectè hic placere nemo poteſt: ubi etiamſi fieri poſſit ut ſua peccata non habeat, in ipſa tamen regione mortuorum vivendo, purificatione indiget, quæ à contagione eum regionis hujus abſolvat. In umbra igitur hìc vivimus, & ideo in umbra cuſtodimus verba Dei. Et ut exemplo utamur, utique ante eramus ſub umbra legis, quando cuſtodiebamus neomenias & ſabbatha, quæ ſunt umbra futurorum, &c. Nos quoque ſecundùm Evangelium nunc viventes, umbram ſequimur verborum Dei, &c. An neſcimus quoniam Verbum Dei veniens in hunc mundum, non ſicut Verbum advenit, quale in principio erat, quale erat apud Deum, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens? Venit in nube levi, & cùm eſſet virtus Altiſſimi, obumbravit Mariæ, ut transfiguraret corpus humilitatis noſtræ, conforme fieri corpori gloriæ ſuæ. Sicut ergo ille mutavit formam, cùm ex Virgine naſceretur: ita & nobis ſermones Dei transfigurati videntur, cùm leguntur in Evangelio, cùm ſpecies eorum videtur in Scripturis, quaſi per ſpeculum, quia tota veritas hìc non poteſt comprehendi. Cùm autem venerit quod perfectum eſt, non jam per deſcenſionem, non per ſpeciem ut transfigurati, ſed integra atque expreſſa veritate reſplendent.* Quo nihil Ambroſio dignius, nihil altitudini ad quam enitimur, accommodatius dici potuit. Liquet enim non in veritatis majeſtate veniſſe ad nos, aut verò venire adhuc potuiſſe Verbum Dei; ſed exinanitum, nube levi, non tam denſa ut olim, ſed leviori, nube tamen obductum & obumbratum; & convenienter transfigurata quoque, & per ſpeculum, per condeſcenſionem obumbrata arcana veritatis, præcepta ſanctitatis nobis exhibuiſſe, nondum integra atque expreſſa veritate, utpote quæ hic tota non poſſit comprehendi. Itaque cùm Verbum ſit veritas, cùm ſit legis æternæ ſanctitas, exinanitum obumbratumque illud eſſe, ut nobis ſe coaptaret, non aliud eſt, quàm cœleſtium & arcanorum veritatem & præceptorum auſteritatem obnubilandam infringendamque adhuc fuiſſe, ut ferri à nobis & ſuſtineri utcumque poſſet. Venit ergo, ſed ventura adhuc ſuſtinetur Verbi veritas: ſi autem venit cùm in nube levi venit, quin venerit etiam cùm in paulò denſiori & ſacramentorum & mandatorum nubilo veniebat?

In Pſal. 118. Tom. 3.

XVI. Semper magis magiſque venit Chriſtus, quamdiu magis magiſque lucet, fervetque veritas, charitas, libertas

Rurſum idem Ambroſius, idem efficit ipſis ex Chriſti verbis: *Si manſeritis in verbo meo, cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Si manſeritis, inquit, cognoſcetis. Vides ergo quia non à principio potuit cognoſcere, quicumque Deum timens, verbum ejus audivit.* Aliud ergo erat Chriſtum tenere, & manere in ejus verbis, aliud & poſterius cognoſcere illum veritatem, & veritatis intuitu à ſervitute hac corporalium expediri. Nam qui exinanitum tenet Chriſtum, & verba ejus pariter exinanita inflexaque ad noſtram nunc ægritudinem, nondum ille poteſt, ſed exercitatur, imbuiturque ut poſſit aliquando pati lucem veritatis, & bonum libertatis: id eſt, ſub Chriſto expectat Chriſtum, & umbroſo ejus adventu inſtituitur firmaturque ad veriorem ſplendidioremque ejus adventum. Alibi conglobat Ambroſius ad hoc ipſum varia Scripturæ loca: *Scire autem Chriſtum vita eſt ſempiterna; quæ nunc juſtis præſto eſt in umbra, in futuro autem erit facie ad faciem. Spiritus enim ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, cui diximus, In umbra ejus vivemus in gentibus. In umbra alarum ejus ſperavit David: in umbra ejus concupivit & ſedit Eccleſia. Si tantum Domine Jeſu confert umbra tua, quantum veritas afferet? Quemadmodum vivemus, quando jam non erimus in umbra, ſed in ipſa vita? Nunc enim vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cùm autem Chriſtus, inquit, apparuerit vita noſtra, tunc & nos cum eo apparebimus in gloria.* Vides quàm conſtanter conſpirent Scripturæ utriuſque fœderis, conſonentque nequedum aliud nobis, quàm umbram Chriſti contigiſſe: nec id ægrè ferendum, quòd Chriſti vel umbra deliciis ſpiritalibus ſcateat, & initiandæ noſtræ hìc fœlicitati abunde ſit: item quòd ita ſtationi huic quam occupamus conſulendum ſit, ut futuræ cui inhiamus, fœlicitatis copia propria & peculiaris eſſe permittatur. Quantum ergo futuræ vitæ accumulamus lucis & veritatis & perfectionis, tantum neceſſe eſt huic detrahamus. Itaque illic noſtram vitam abſconditam cum Chriſto in Deo profitemur, hìc non vitam, ſed umbram vitæ; non Chriſtum, non veritatem, ſed umbram Chriſti & veritatis condonatam eſſe. Ergo cùm alibi ait Ambroſius: *Quoniam in lege nemo juſtificabitur: intelligis utique quia juſtificatio legis, ſpecies eſt & imago, non veritas: ſecundùm veritatem ergo & perfectionem nemo juſtificatur in lege, ſecundùm ſpeciem juſtificatur.* Cùm hæc inquam ait Ambroſius, non ſibi obviat, pugnatve ſecum: ſed juſtitiam legis comparat Evan-

In Pſalm. 118 Octon. 10.

In c. 9. Lucæ

In Pſal. 118. Octon. 10.

Evangelicæ, ut imaginem veritati: cum rurſus Evangelicam cœleſti componit alibi ſæpiuſculè, illam ut imaginem, hanc ut veritatem deſcribit.

XVII. Quantum vetuſtas carnis ſuperat in nobis, tantum deeſt adhuc & venturus expectatur ſingulis Chriſtus, novitas Spiritus.

l. de fide reſurrect.

Sed quis penetralium ſuorum ſcrutator non videt, non erubeſcit ſemetipſum adhuc carnalibus implicatum deſideriis, in carne adhuc ambulare, adhuc carne contra ſpiritum concupiſcere, adhuc ſervili timore coercendum eſſe, adhuc pondere cupiditatis deorſum vergere, adhuc ad ſcintillas puræ lucis præſtringi, nictitare & inhorreſcere, adhuc cœleſtis amoris igniculos ſubinde terrenis libidinibus præfocare? Et quamdiu corruptibili corpore implicati peregrinamur à Domino, etſi ſub gratia, non jam ſub lege ſimus, hoc loco ſumus, ita affecti, ita comparati ſumus. Ergo nondum advenit, nondum advenire potuit Chriſtus veritas, Chriſtus charitas, Chriſtus libertas; ſed Chriſtus umbra, Chriſtus imago veritatis & libertatis, umbra & imago ſui. Ambroſius: *Quod enim carnale, ſervile, quia animæ caro ſervit, liberum innocentia facit, culpa vernaculum. Oportuit ergo per ſpeculum & in ænigmate fieri ſpiritalia. Nunc enim per ſpeculum videmus, tunc facie ad faciem. Nunc ſecundùm carnem militamus, tunc ſpiritu videbimus divina myſteria. Et ideo veræ legis caracter in noſtris moribus exprimatur, qui in Dei ambulamus imagine, quoniam jam legis umbra tranſivit. Umbra Judæis carnalibus, imago nobis, veritas reſurrecturis. Tria enim hæc ſecundùm legem eſſe cognovimus, umbram, imaginem, veritatem: Umbram in lege, imaginem in Evangelio, veritatem in judicio. Sed Chriſti omnia, & in Chriſto omnia: quem nunc ſecundùm veritatem videre non poſſumus: ſed videmus quaſi in quadam imagine, futurorum umbram in lege perſpeximus.* Umbra, imago, veritas, Chriſti omnia & in Chriſto omnia. Ergo ſub lege verſantibus non aberat Chriſtus. At Chriſtum veritatem non umbram, illis imprecaris? Imprecare & nobis, ad quos nondum venit Chriſtus veritas. Non ſapit quid ſit veritas, quid juſtitia, qui ſibi tanquam iſta nacto palpat, reliquis ut fruſtratis indolet. Ut ſummum, imaginem, non veritatem nacti ſumus, quamdiu hìc degimus. Nam quamdiu adverſus veritatem concupiſcimus & bellamus, quamdiu in carne ſumus & carnem ſapimus, quamdiu nonniſi per ſpeculum & in ænigmate intueri veritatem, & ſcintillas quaſdam charitatis ſentire poſſumus, tandiu à veritate procul ſumus.

XVIII. Prior Chriſti per carnem adventus in umbra fuit: expectatur venturus in ſole juſtitiæ.

In Pſalm. 118 Oct. 19.

Utque totum antè Ambroſium exhauriamus, quàm ad aliorum deſcendamus fontes, longè elegantiſſimum ejus teſtimonium derivemus ex commentariis ejus in Pſalmos. Ibi enim demonſtrat ipſam Chriſti carnem, totumque in carne adventum, cui umbræ omnes Moſaicæ Propheticæque famulabantur, non aliud quàm umbram fuiſſe, ad hoc indultam, ut ad veritatem concupiſcendam, & ad veriorem ejus in plenitudine æternitatis, non jam in plenitudine temporis, adventum ambiendum accelerandumque nos inflammaret. *Veni Domine Jeſu, ſed jam non in umbra, ſed in ſole juſtitiæ. Si umbra profuit, ſi paſſionis tuæ umbra protexit, ſi corporis umbra ſalvavit, quantum conferre poterit charitas aperta virtutis? Per umbram lepra curata eſt, per umbram quoque illius fœminæ quæ fimbriam veſtis Dominicæ attigit, ſanguis ſtetit; per umbram te vidimus, quando non habebas ſpeciem, neque decorem. Umbra tua caro fuit, quæ noſtrarum æſtus refrigeravit cupiditatum, &c. Et quid dicam de umbra Domini, quando & Apoſtolorum umbra ſanabat? Veniente etenim Petro unuſquiſque offerebat ægros ſuos, quos tranſeuntis Apoſtoli umbra reddidit ſanitati. Audi quia caro Domini umbra erat: Ecce Dominus ſedet ſuper nubem levem, & veniet in Ægyptum. David dicit, Sub umbra alarum tuarum protege nos. Factus eſt igitur exinanitus umbra nobis, quos ſol iniquitatis exuſſerat. Vidimus ergo eum in umbra ejus, cùm adhuc fides prima procederet. Sed nunc jam totum illuminat mundum, & tamen adhuc eum per ſui corporis, quæ eſt Eccleſia, umbram videmus, nondum facie ad faciem. Neque enim oculi corporis, divinitatis poſſunt recipere fulgorem.* En quàm affectatè totam illam Chriſti in vera carne diſpenſationem, totam ejuſdem in corpore ſuo quod eſt Eccleſia, per orbem univerſum explicantem ſe in dies magis magiſque manifeſtationem, pertendit umbram eſſe, umbram juſtitiæ, nondum Solem, umbram divinitatis, nondum fulgorem, umbram libertatis. Quo ergo veteris teſtamenti homines ſuperamus, niſi carne Chriſti, & Eccleſiæ amplitudine? Et tamen hæ umbræ ſunt. Ergo ne percellamur ſtupore, ſi tandiu umbræ orbem in omnem ſe protenderint, cùm ne nunc quidem niſi in umbris tametſi paulò lucidioribus verſemur, dicamuſque cum Ambroſio, *Veni Domine Jeſu, ſed jam non in umbra, ſed in ſole juſtitiæ.*

XIX. Quæ ſupra ex Ambroſio, eadem ex Bernardo probantur.

Serm. 3. in Aſcenſ. Dom.

Serm. 6. in Aſcenſ.

Libet Bernardum Ambroſii lambentem veſtigia & ſingula penè verba legentem ſpectare: *Talem ſe obtulit Apoſtolis Apoſtolorum Dominus, ut jam non inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpicerent, ſed ipſe facie ad faciem videretur, qui omnia fecit.* Ecce quanta ſe oſtendit magnificentia. Expectares hauddubio ipſam veritatem, non imaginem, ſpectatum iri. Auſculta parumper: *Et quia diſcipuli carnales erant & Deus Spiritus eſt, nec bene convenit ſpiritui & carni, umbra corporis ſui temperavit ſe eis, ut objectu vivificæ carnis viderent Verbum in carne Solem in nube, lumen in teſta, cereum in laterna. Spiritus enim oris noſtri Chriſtus Dominus, cui diximus, In umbra tua vivemus inter gentes. In umbra, inquit, tua, inter gentes, non inter Angelos, ubi puriſſimum lumen puriſſimis oculis intuebimur. Unde & virtus Altiſſimi obumbravit Virgini, ne nimio ſplendore præſtricta, divinitatis fulgur etiam ſingularis aquila tolerare non poſſit.* In umbra ergo Chriſti vivimus, non in Sole, & inter gentes, non inter Angelos: & anterioris umbrarum denſitatis ſolatium caro Chriſti, umbra tamen & ipſa eſt: priorum nubium enubilatio, humanitas Chriſti, nubes & ipſa eſt. Noſtra enim puritas priorum inquinamentorum purgatio, impura adhuc & ſordida eſt: noſtra charitas prioris timoris progreſſio, veræ charitatis umbra eſt, & plurimo adhuc timore ſcatet, quia nondum perfecta eſt: noſtra juſtitia, veræ juſtitiæ conatus eſt: noſtra mundities, adhuc multis ſordibus ſquallet: noſtræ cupiditates adhuc bulliunt & exhalant nebulas fuſcantes intercludenteſque nobis ſerenitatem veritatis. Avebat, avetque ardebat jam olim ab initio, ardetque etiamnum Sol juſtitiæ Chriſtus exerere ſe nobis, & purus puris allucere, ſed noſtris nos illum umbris nebuliſque opacamus. Sed in quo potiſſimum ſita eſſet illa umbra, ſtatim aperit Bernardus: *Ad hoc autem carnem propoſuit, ut omnem cogitatum eorum ab humanis rebus ad carnem ſuam, qua & mirabilia dicebat, & mirabilia faciebat, adunaret; & ſic de carne transferret ad ſpiritum, quia Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Et alibi: *Minimè tamen vel nubes ipſa levis eſſe potuit otioſa, ſed ea quoque uſus eſt in ſalutem: & diſcipulorum animos qui nec ad fidei intellectum ſine aliqua mutatione affectus poterant promoveri, nec aſſurgere adhuc ad ſpiritalia prævalebant, in ſuæ carnis provocavit affectum, ut amore quodam humano, operanti mira, mira loquenti homi-*

homini adhærerent, amore utique carnali adhuc ſed tam valido, ut cæteris omnibus prævaleret, &c. Cæterùm non ut remaneret in carne, ſed ut transferretur in Spiritum, totus ab eo in illam carnem diſcipulorum fuerat collectus affectus, ut dicere eſſet aliquando, Etſi cognovimus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed nunc jam non novimus, &c. Carni Chriſti adglutinatus amor, eſt quodammodo humanus adhuc, & carnalis, nondum ſpiritalis omnino, necdum Deo ſpiritui, necdum Verbo ſapientiæ & juſtitiæ adhæreſcens. Eſt ergo umbraticus amor, umbræ Chriſti affixus, ſed neceſſarius ad homines carnales excutiendos à carne, & in ſpiritalem penitus charitatem trajiciendos. Dum tranamus autem hujus mortalitatis pelagus, carne Chriſti trajicimur, carne, id eſt, umbra vectamur, meræ Deitatis veritati per beata, ſed rara breviaque momenta, inſilimus, illico reſilimus: ergo in umbra vivimus, & umbræ vehiculo ad Solem veritatis, & charitatis ſinceræ trajicimur.

XX.
Ex eodem.
Serm. de Nativ.

Humanum ergo genus ab orbis conditu, vel à ſuo ſtatim lapſu ad meridiem charitatis & veritatis intelligibilis ſuſpirare ipſum, & à Deo deſtinari dirigique cœpit: ſed quas Soli huic objecerat nebulas denſiſſimas, oculoque noſtro obduxerat noſtra ægritudo, paulatim eæ enubilandæ fuerunt, & enubilatæ ſunt, & enubilantur adhuc in dies; cùmque fugerint omnia nubila, tunc patria lucis ſe aperiet. Idem Bernardus: *Meritò proinde canit Eccleſia, non illa quidem Eccleſia ſanctorum quæ in excelſis & in ſplendore eſt, ſed quæ interim peregrinatur in terris. Sub umbra ejus, ait, quem deſideraveram ſedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo. Lucem quippe meridianam ubi paſcit ſponſus ſibi petierat indicari, ſed repreſſa eſt, & pro plenitudine luminis, umbram, pro ſatietate interim guſtum recepit. Denique non ait, Sub umbra ejus quam deſideraveram: ſed, Sub umbra ejus quem deſideraveram, ſedi. Neque enim ipſius expetierat umbram, ſed ipſum profectò meridiem, lumen plenum de lumine pleno.* Acutè ſuo more notat, cùm non umbra ejus, ſed ipſe, id eſt, meridies flagrantiſſimæ veritatis deſideraretur, non ipſum tamen ſe, ſed ſui umbram, vel ſeipſum carne adumbratum indulſiſſe, quòd noſtra infirmitas plus cuperet, quàm caperet.

XXI.
Rurſus ex eodem Serm. 48. in Can-
ica.
om. 34. in antica.

Denique Bernardo eſt umbra caro Chriſti, eſt umbra fides noſtra carni affixa Chriſti: lux eſt divinitas, lux eſt intellectus: *Sub umbra ejus quem deſideraveram, ſedi. Umbra ejus, caro ejus: umbra ejus, fides. Mariæ obumbravit proprii filii caro, mihi Domini fides. Quamquam & mihi quoque quomodo non obumbrat caro, qui in myſterio manduco eam, &c. Et Propheta, Spiritus inquit ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, in umbra ejus vivimus inter gentes. In umbra in gentibus, in luce cum Angelis. In umbra ſumus, quamdiu per fidem ambulamus, & non per ſpeciem. Et ideo juſtus in umbra, qui ex fide vivit. At qui vivit ex intellectu, beatus eſt, quia non in umbra jam, ſed in lumine. Juſtus erat David, & ex fide vivebat, cùm dicebat Deo, Da mihi intellectum, & diſcam mandata tua & vivam; ſciens ſucceſſurum fidei intellectum, intellectui revelandum lumen vitæ & luminis vitam.* Omnia ergo hujus vitæ ſacramenta, cùm fidei ſolatia, ſubſidiaque ſint, umbratica utique ſunt, quia & ipſa fides umbra eſt. Caro ipſa Chriſti, fidei fulcimentum, umbra eſt. Non ergo ex umbris evaſimus, qui attigimus ad carnem Chriſti. Nec tantùm umbra eſt, ſed littera eſt, in qua verſamur adhuc, ex eodem Bernardo: *Habeo & ego Verbum, ſed in carne: & mihi apponitur veritas, ſed in ſacramento. Angelus ex adipe frumenti ſaginatur & nudo ſaturatur grano: me oportet interim quodam ſacramenti cortice eſſe contentum, carnis furfure, litteræ palea, velamine fides. Et hæc talia ſunt, quæ guſtata afferunt mortem, ſi non de primitiis ſpiritus quantulumcumque accipiant condimentum. Prorſus mors mihi in olla, niſi ex Prophetæ farinula dulcoretur. Denique abſque ſpiritu & ſacramentum ad judicium ſumitur, & caro non prodeſt quidquam, & littera occidit, & fides mortua eſt.* Ne plus æquo vel antiquis inſultemus, vel nobis ſuppalpemus, ne plus æquo vel illis indoleamus, vel adgaudeamus nobis, & nos adhuc *quodam ſacramenti cortice, carnis furfure, litteræ palea, velamine fidei oportet eſſe contentos.* Et hæc quidem condiuntur aliquantulum de primitiis ſpiritus, alioqui *ſacramentum ad judicium ſumitur, caro non prodeſt quidquam, littera occidit, & fides mortua eſt.* Sed nihilo ſeciùs ut idem pergit: *Quantalibet abundantia ſpiritus pingueſcant iſta, non pari omnino jucunditate ſumitur cortex ſacramenti, & adeps frumenti: fides & ſpecies: memoria & præſentia: æternitas & tempus: vultus & ſpeculum: imago Dei & forma ſervi.*

XXII.
Item ex Origene, & Hieronymo.

Præiſſe hæc illis videtur Origenes homilia II. ex interpretatione Hieronymi in Cantica Canticorum; *In umbra ejus concupivi & ſedi. Quàm pulchrè non ait, In umbra illius concupiſco, ſed, In umbra ejus concupivi; & non, ſedeo, ſed, ſedi. Siquidem in principio non poſſumus cum eo proprium conferre ſermonem; verùm in principio ut ita dicam, quadam majeſtatis illius umbra perfruimur. Unde & in Prophetis legitur, Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus, cui diximus, In umbra mortis ejus vivemus in gentibus. Et ab umbra ad umbram aliam tranſmigramus. Sedentibus enim in regione umbræ mortis lux orta eſt eis. Et tranſeamus ab umbra mortis ad umbram vitæ. Semper iſtiuſmodi ſunt profectus, ut in exordio deſideret quiſpiam, ſaltem in virtutum umbra conſiſtere. Ego puto ideo & nativitatem Jeſu ab umbra cœpiſſe, & non in umbra, ſed in veritate finitam. Spiritus inquit ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Nativitas Chriſti ab umbra ſumpſit exordium. Non ſolùm autem in Maria ab umbra ejus nativitas cœpit, ſed & in te, ſi dignatus fuerit, naſcitur ſermo Dei. Fac igitur ut poſſis capere umbram ejus: & cùm umbra fueris dignus effectus, veniat ad te, ut ita dicam, corpus ejus, ex quo umbra naſcitur. Nam qui in modico fidelis eſt, & in majoribus fidelis erit. In umbra ejus concupivi & ſedi. Vides quia non ſemper in umbra ſtetit, ſed inde ad meliora tranſierit, dicens, Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Hæc Hieronymus, ſive Origenes. Perſpicuum eſt autem ex his, non tanquam inſolentem & inuſitatam, ſed tanquam rerum naturæ conſonantiſſimam ſpectandam eſſe hanc humani generis ſub Dei moderamine diſpenſationem, ut ab umbris ad umbras proficiamus, & ita demum aptemur futuræ poſt hanc exhauſtam mortalitatem beatitudinis lumini. Nam *ſemper iſtiuſmodi ſunt profectus, ut in exordio ſemper deſideret quiſpiam ſaltem in virtutum umbra conſiſtere.* A modicis enim & umbraticis ad veriores & ſolidas virtutes progredi optatiſſimum eſt. Item *in principio non poſſumus proprium cum Verbo conferre ſermonem: ſed quadam majeſtatis illius umbra perfruimur.* Igitur mens & voluntas noſtra in umbra quadam ſapientiæ & juſtitiæ neceſſariò & ex ineluctabili ordinis lege tyrocinia ponere adiguntur. Porro tota hæc vita quam hìc exigimus, tyrocinium eſt, infantia eſt, umbra eſt. Nam etſi adoleſcere, & juveneſcere, & matureſcere quandoque ſpiritaliter hìc dicamur; reapſe tamen non ſunt iſti niſi alii aliis ſuperſtructi gradus infantiæ, quos nobis ipſi blandientes, glorioſis nominibus honeſtamus. Quamdiu enim

Chriſti carne & nondum nudo Verbo fruimur, quid, oro, quàm infantiæ noſtræ per carnem lacteſcit ſapientia & Verbum Dei? Ergo umbris virtutum paſcimur, ſed in dies præclarioribus; & umbris ſapientiæ paulatim diluceſcentibus, ſed umbris tamen, quamdium mortale metimur hoc curriculum. Virtus autem & ſapientia nobis Chriſtus homo eſt nunc: itaque in carne ejus lambimus umbroſa quædam virtutum & ſapientiæ lineamenta. Ideo ille noctu naſcitur, ideo ut in Maria naſceretur, illi obumbravit: ut & in nobis niſi per umbras nunc quidem naſci ſe non poſſe inſinuaret. Erant porro & in veteri lege, erant in figuris & ſacramentis Moſaicis, erant in timore ſervili & initiali, erant in religione utcumque uni Deo addicta, erant inquam primæva quædam lineamenta ſapientiæ, erant rudimenta juſtitiæ, quamquam umbratilia: & tunc ergo Chriſtus per umbras naſcebatur. Erat & illa littera, Verbi caro: erat & illa umbra, umbra Chriſti: erat & ille timor, umbra juſtitiæ: erat ille pædagogus, umbra veri magiſtri Verbi incommutabilis. Audiamus rurſus Hieronymum: *Origenis itaque hæc verba ſunt: Difficilis locus eſt, & ita nobis diſſerendus videtur. Qui liber eſt, & altiori ſenſu ſpiritum & veritatem ſequitur præcedentes, & typos contemnit & litteram, non idcirco debet minores deſpicere, & occaſionem dare his qui non poſſunt ſentire ſublimiùs, de ſe penitus deſperandi. Licèt enim infirmi ſint, & caro comparatione ſpiritus appellentur, caro tamen Chriſti ſunt. Si enim intelligit myſterium charitatis infirmioribus ſervientis, faciat aliquid propter infirmos, &c. Neque ergo ſpiritualis laceret Chriſti carnes, &c.* Ubi qui litteræ adhuc hærent Chriſtiani, nec poſſunt altiori ſenſu ſpiritum & veritatem ſequi, uſque adeo carni Chriſti affigi dicuntur, ut caro ipſa Chriſti ſint. Nam Chriſtus ſpiritus geſtat omnes ſpiritales, ex iiſque tanquam ex membris quibuſdam ſuis coaleſcit: Chriſtus caro geſtat omnes iſtos carnales, pios quidem, ſed adhuc carnis umbras, necdum ſpiritus lumina conſectantes.

L. 1. in Ep. ad Galat.

XXIII.
Ex Auguſtino.
Epiſt. 203.

Utque his omnibus ſuccinat Auguſtinus, adverte quid ille de noſtris in Eccleſia ſacramentis ſanciat: *Non enim ſignacula illa damnata ſunt, ſed ſuccedentibus opportunioribus deceſſerunt. Nam ſicut circumciſionem abſtulit primus adventus, ſic baptiſmum auferet ſecundus adventus.* Ut illa ergo, ita & iſta auferenda ſunt adventu Chriſti ſacramenta: quia & illa & iſta umbratica, & ad veritatem proluſoria. Expectabatur ſacramenta ſacramentis, obſcuriora clarioribus, plura paucioribus mutaturus, expectatur ſacramenta penitus omnia ablaturus: ſuſpendimur ergo adhuc in adventum ejus longè ſplendidiſſimum. Et alibi: *Cùm ergo tradiderit regnum Deo & Patri, id eſt, cùm credentes & viventes ex fide, pro quibus nunc mediator interpellat, perduxerit ad contemplationem, cui percipiendæ ſuſpiramus & gemimus, & tranſierit labor & gemitus, jam non interpellabit pro nobis, tradito regno, Deo & Patri. Hoc ſignificans, Hæc vobiſcum locutus ſum in ſimilitudinibus, veniet hora quando non jam in ſimilitudinibus loquar vobis, ſed manifeſtè de Patre nunciabo vobis, id eſt, Jam non erunt ſimilitudines, cùm viſio fuerit facie ad faciem.* Tota ergo hæc ſub Chriſto, ſub gratia, quam terimus vita, ſimilitudinibus & parabolis diſtinetur, umbris opacatur, & dum ſummo ſuo bono, carne Chriſti paſcitur, nonniſi umbra Verbi, & obumbrata ſacris velaminibus carne paſcitur. Et rurſum: *Alligamenta medicinalia ſunt contritionis noſtræ ſacramenta interim temporalia, quibus habemus conſolationem: & iſta omnia quæ loquimur vobis, ipſa quæ ſonant & tranſeunt, quidquid in Eccleſia geritur temporaliter, alligamenta ſunt contritionum. Quemadmodum enim medicus perfecta ſanitate detrahit ligaturam, ſic in illa civitate Hieruſalem, cùm æquales Angelis facti fuerimus.* Hinc diſce, meliùs nobis quidem proſpectum eſſe, quàm olim ſub lege; ſic tamen ut perinde ut tunc, ſacramentis noſtris, non aliter quàm alligamentis quibuſdam vinciamur. Solatia enim ſunt hæc miſerorum, non gaudia beatorum. Inſignia ſunt hæc libertatis noſtræ, eademque reſiduæ vincula ſervitutis. Libertas enim eſt fidei eademque ſervitus. Quia libertas fidei ea eſt, quæ liberatorem ad ſingula momenta invocet. Ne ergo anxii inquiramus, eccur temporiùs non venerit, ſed queramur quòd temporiùs non veniat, & vinculis non his omnibus abſolvat.

De Trinit. l. 1. c. 10.

In Pſal. 146.

XXIV.
Ex Paſchaſio Radberto.

Juvabit, ut ſpero, Paſchaſio etiam Radberto aures animoſque advertiſſe, ediſſerenti noſtram in carne Chriſti potiſſimam prærogativam, & ex ea modum gloriationi noſtræ ponenti, ne plus nimio efferamur. *Sed ſi veraciter inſpicimus, jure ſimul figura & veritas dicitur: ut ſit figura vel character veritatis, quod exteriùs ſentitur, veritas verò quidquid de hoc myſterio interiùs rectè intelligitur, aut creditur, &c. Unde Paulus, Qui cum ſit ſplendor gloriæ &c. Cum dicit, Qui cum ſit ſplendor gloriæ, divinitatis conſubſtantialitatem prædicat. Cùm verò, Figura vel character ſubſtantiæ ejus, humanitatis deſignat naturam, ubi corporaliter plenitudo inhabitat divinitatis, &c. Quia ſicut per characteres vel figuras litterarum, infantia noſtra priùs gradatim pertingit ad lectionem, deinde ad ſpirituales ſcripturarum ſenſus & intelligentiam: ſic ex humanitate Chriſti ad divinitatem Patris pervenitur, & ideo jure figura vel character ſubſtantiæ illius vocatur.* Caro igitur Chriſti figura eſt divinitatis, & veluti elementum quo infantia noſtra lactatur, ut creſcat ad intellectum & contuitum æternorum. Ergo adhuc infantiam agimus, adhuc figuris & umbris lactamur, adhuc temporalibus æternorum figuris Chriſtus nobis adminiculatur. Et ne figura iſta tam præclara & oppidò quàm præclariſſima, carne Chriſti ferociamus, aliis rurſus illa figuris, umbriſque ſpiſſioribus vallata eſt, ut ne figura quidem divinitatis, & umbra, niſi umbroſioribus figuris & ſacramentis ſepta potiamur. *Quid enim aliud ſunt figuræ litterarum, quàm characteres earundem, ut per eas vis ac poteſtas, ac Spiritus prolatio oculis demonſtratur? Sic itaque formatur Verbum caro, ut per carnem noſtra infantia ad divinitatis intelligentiam nutriatur &c. Quia noſtram infantiam per ſe ad ſpiritalia interiùs intelligenda provehit, & ſenſibus noſtris, ut ea quæ in illo ſunt capiamus, viſibilem ſe oſtendit. Sed quia illum ſecundùm carnem cœlos oportuit penetrare, ut per fidem illuc in illo renati, confidentiùs ſequi appeterent, reliquit nobis hoc ſacramentum viſibile, figuram & characterem carnis & ſanguinis, ut per hæc mens noſtra ad inviſibilia & ſpiritalia capeſſenda, per fidem uberiùs nutriatur.*

L. De Corpore & ſanguin. Chriſt. c. 4.

Ne autem ſuſpicio ſubeat cujuſquam animum, arrodi à nobis nova ſacramenta, aut veteribus uſquequaque coæquari, ex Algero adſcribamus hæc pauca, quæ habet ille adversùs eos, qui Euchariſtiam meris umbris conſtare delirabant: *Quid ergo dignius contuliſſet Chriſtus, quàm Moyſes, Filius Dei in domo propria, quàm ſervus in aliena? Si autem umbram umbra mutaret, nec compleret, quando vel à quo veritas veteribus ſacramentis figurata & promiſſa, complenda eſſet, ſi ille qui veritas eſt, non veritatem, ſed umbram pro umbra daret? Dedit ergo ſuæ Eccleſiæ veritas veritatem, Chriſtus corpus ſuum & ſanguinem.* Hoc ſapimus, hoc profitemur, veritas Chriſtus

De Sacram. L. 2. c. 1.

venit in vera carne, vera carne Eccleſiam ſuam paſcit quotidie viſibilibus velis operta: hoc gratiæ ſingularis munere diteſcimus, & eminemus jejunitati Judaicorum ſacramentorum, immane quantum. Sed iſta carnis veritas in ſacramento velanda fuit, ſed ipſa carnis veritas extra ſacramentum, ipſa ſacramentum eſt, & figura atque umbra divinitatis. Itaque nec niſi velata carnis veritate paſcimur, & ipſa carnis veritas revelata dum ſpectabatur in terris, ſordido humilitatis ſchemate velabatur, & denique quocumque modo ſpectemus carnis veritatem revelatam, nonniſi velum & figura divinitatis illa eſt. Et eò hæc vergunt, ut hinc altiùs infigas animo, quàm non poſſit ægra mens hominis vel in ipſo curationis ſuæ progreſſu, vel in ipſo valetudinis reviviſcentis incremento, ſapientiam & juſtitiam veram, niſi ſub ſacramentorum viſibilium, ſub corporalium involucro, ſub timoris elemento, ſub litteræ rudimentis comprehendere.

CAPUT X.

Caro ipſa Chriſti, quæ novi Teſtamenti ſumma hìc interim beatitas eſt, vel aſportanda hinc fuit, vel hìc velanda, ut non carnaliter, ſed ſpiritaliter, & qualiter etiam à Patriarchis & Prophetis diligi poterat, diligeretur.

I. Proponitur quæſtio cur caro Chriſti, quæ noſtræ eſt medicina infirmitatis, non modò tam tardè, ſed & tam brevi exhibita ſit: & tandiu profit occulta, tam brevi conſpicua.

EMergit illa hìc nobis quæſtio, ex cujus indagine affluat utilitas eximia, nec mediocris jucunditas. Ecquid cauſæ ſit, quamobrem cum non aliter ſe noſtræ ægritudini Deus Verbum inflectere atque attemperare potuerit, quàm carnem humanam induendo, atque ita ſe oculis cordibuſque noſtris obvium & comprehenſibilem ingerendo; hanc tamen ſtatim carnem oportuerit rurſum ſubduci nobis, ſurripique, vel ipſo mortalitatis atque ſtupendæ humilitatis ſchemate, quamdiu homo inter homines congreſſus eſt; vel ſacramentalium velorum nube, cùm migraturus hinc eſſet, nec abeſſe tamen vel carne vellet: vel denique reditu in cœlos ad paternam dexteram. Quid enim aliud quàm triplex hæc fuga, triplexque furtum eſt deificæ illius carnis, nobis oſtenſæ magis, quàm conceſſæ? An tandiu promitti debuit, quod tam brevì donaretur fruendum? An boni tam furtim & tam parcè potiundi tam diutina expectatione cruciandi fatigandique fuimus? Tam brevi uſura caro ſtetit, quæ tanto deſiderandi & tam diuturno æſtu redempta eſt? Sed ſi neceſſarium illud erat temperamentum, quo nobis ſe lux æterna admoderaretur videndam, ecquid illo confeſtim fruſtrati ſumus? Ecquid tam brevem ejus uſuram aſſecuti ſumus, ut repentinam æternamque doleremus jacturam? Si illud erat collyrium noſtræ curandæ lippitudini aſpergendum, ecquid eo fraudamur? Ecquid antiqui illi ſuſpirabant futuræ, nos recordamur præteritæ. pauci præſentem viderunt carnem, iidemque ferè contumaces, & intractabiles? Quid iſtud medicinæ eſt, quod procul eſſe & longe ſeponi ſatius ſit? quod tum magis medetur, cùm fuit? Cujus abſentia præſentiam utilitate ſuperat? cujus vel deſiderium vel recordatio abſentis, pluribus prodeſt, quàm conſpectus præſentis? quod invocandum ſit, ſi abeſt; ſubtrahendum, cùm adeſt?

II. Reſpondetur ex Patribus, & Primùm x Auguſti- o.

Hæc igitur quæſtio eſt hìc ventilanda, ut ex ejus elucidatione clareſcat, quàm caro Chriſti tantundem ferè poſſet ſui ſpe olim, quàm poſtea ſui fructu, & nunc ſui recordatione noſtris mederi infimitatibus. Et quia res iſta non acumine ingenii, non rationum ſolertia, ſed Scripturæ ſacræ, ſed ſanctorum Patrum ſententiis & pietatis magis quàm curioſitatis viribus diſceptanda eſt, noſtro more, Patrum Scripturas enucleantium ſuffragia corrademus, & in ea ſi quid exculpi in rem noſtram poſſit, inquiromus.

III. Lapſis in temporalia mentibus neceſſaria eſt æternorum fides, quæ carnis Chriſti abſentia juvatur. In Pſalm. 109.

Primam in aciem prodibit Auguſtinus, eximius præ cæteris nodi hujus expugnator. *Sede à dextris meis, donec ponam, &c. Sede non ſolùm in alto, ſed & in oculto: excellens ut domineris, latens ut credaris. Quæ enim eſſet merces fidei, niſi lateret quod credimus? Merces autem fidei eſt, videre quod credidimus antequam videremus. Sicut autem Scriptura perſonat, Juſtus ex fide vivit.* Prima hæc eſt objecti dubii enodatio. Verbi caro, non oculis, non manibus, ſed fide fuit contrectanda: nec enim curioſitati, ſed pietati quæſita fomenta ſunt: nec carni noſtræ ſolatia, ſed menti per incarnationem ſunt parta. Mens noſtra peccati lue ita contabuerat, ut non jam niſi corporalia & imaginari & amplecti poſſet: ergo Verbum incarnatum complectatur mens, non manus, non oculus. Seſe in ſe recipiat mens, & credat quod non videt, immo quod ipſa videt; ſed non videt corpore foris, quod intus videt. Ita enim jam à ſenſu avocatur, jam à ſenſibilibus expediri incipit & ſanari per carnis non carnalem intuitum.

IV. Item Spes.

Et ibidem illico: *Mirabile ergo myſterium Chriſti ſedentis in dextera Dei. Occultatum eſt, ut crederetur: ſubtractum eſt, ut ſperaretur. Spe enim ſalvi facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.* Conſanguinea fidei ſpes, abſentia rei, & ipſa quoque ſuſtentatur, & de bono patientiæ ſaginatur, quo illam præſentia extruderet. Caro ergo Chriſti non extrudendæ, ſed firmandæ ſpei noſtræ perinde ut fidei comparata, etiam cùm adfuit, abeſſe debuit, ut crederetur, ut expectaretur ſalubriùs, quàm cerneretur, aut palparetur. Quid ergo tam impotenter conclamatur prior ætas ex abſentia carnis Chriſti, quæ vel cùm adeſt, abeſſe cogitur, ut credatur & ſperetur? Credere illi & expectare poterant futuram, ut nos abſentem & penè præteritam; quia futura, non aliud quàm abſens eſt.

Et ibidem poſtea: *Cæterùm forma ſervi cum hìc eſſet, viſa eſt ab impiis. Viderunt eam & qui crediderunt: viderunt eam & qui occiderunt. Ne aliquid magnum putes videri formam illam, viderunt amici, viderunt & inimici. Et quidam videntes interfecerunt, quidam non videntes crediderunt. Hanc ergo formam ſervi, quam hìc jam in humilitate viderunt & pii & impii, videbunt & in judicio pii & impii, &c. Ipſa forma ſervi in judicio conſpicua erit & juſtis & injuſtis, & piis & impiis, & fidelibus & infidelibus.* Vides quàm ſedulò urgeat, & quantis rationibus pugnet, *ne aliquid magnum putes videri formam illam ſervi.* Non ergo magnum aliquod damnum experti ſunt, qui antè perfuncti ſunt hujus vitæ ſtadio. Illam enim formam viderunt & impii, viderunt & qui crucifixerunt: illam rurſus in judicio videbunt impii, videbunt & qui peremerunt. Illam formam qui viderint & crediderint, pauciſſimi ſunt: qui non viderint & tamen crediderint, longè plurimi, & tum retro, tum poſtea innumerabiles. Caveſis ergo ne plus æquo doleas, vel te vel alios hoc non vidiſſe, quod videre impii potuere & poterunt; quod qui videre, plures perſecuti ſunt; quod qui non viderunt, plures amplexati ſunt.

V. Brevis qui

Et ibidem paulò antè: *Id igitur in forma ſervi & præſentem tunc viderunt ſervi, & abſentem*

nunc

dem carnis Chriſti præſentia inter diutinam olim expectationem, diutinam nunc recordationem: ſed in paucis videntibus omnes vidimus, cũ unum corpus omnes ſimus.

nunc credunt ſervi. Hoc credimus de forma Dei, ſervi, quod poſſumus capere dum adhuc ſumus ſervi. Hoc eſt enim illud lac parvulorum, quod temperavit, panem trajiciens per carnem. Nam panis ille Angelorum in principio erat Verbum. Ut tamen panem Angelorum manducaret homo, Creator Angelorum factus eſt homo. Ita nobis Verbum incarnatum factum eſt receptibile, quod recipere non valeremus, ſi Filius æqualis Deo non ſe exinaniret formam ſervi accipiens. Ut ergo utcumque capere poſſemus eum qui non poſſet capi à mortalibus, mortalis factus eſt ad mortales, ut peracta ſua morte faceret immortales, & aliquid daret inſpiciendum, aliquid credendum, aliquid poſt videndum. Suſpiciendam dedit formam ſervi præſentibus, non ſolum oculis videndam, ſed etiam manibus contrectandam. Cum eadem forma aſcendit in cœlum. Credere nobis juſſit, quod illis videre conceſſit. Per carnem admenſa ſe nobis eſt & tanquam parvulis lacteſcere voluit Deitas veritatis: & tamen illa ſervi forma inſpicienda obiter exhibita eſt, & ſtatim in cœlos ſeſe proripuit, ut jam non videretur, ſed crederetur. Nimirum ſemel vidiſſe eſt ſatis, quod ſemper deinceps recorderis. Itaque humanum genus illam formam ſervi, cui tandiu venturæ ſuſpiraverat, oblatam vidit curſim, raptimque, exinde fide & recordatione veneratur. Non ſingularis enim, ſed univerſalis ſpectanda hìc eſt divinæ diſpenſationis providentia, qua humanum genus ſic ut unum hominem regit. Itaque diutinæ expectationi exhibitum ſemel eſt videndum, quod diutinæ etiam recordationis ſinu deinceps per fidem ſervaretur. Quando enim foris viſibilis aſſumebatur caro, videnda & foris erat, & contrectabilis contrectanda, & corporea omnibus corporis ſenſibus lambenda ac diſſuavianda erat, ut infirmitati noſtræ omnimodis fieret ſatis, ut ſenſibus illaberetur ſua fœlicitas Deus caro, affricaretur ſua ſanctitas, ut recordationi ſua eſca ſufficeretur, conſpecta vel ſemel Dei caro. Sed ad univerſum genus humanum illa Verbi corporatio pertinebat, nam ſingulis aliàs & aliter privatim corporatur, naſcitur, adoleſcit, ut infrà dicemus. Ergo in Apoſtolis cæteriſque tum fidelibus, nos præſentem Chriſti carnem vidimus, nos eorum oculis conſpeximus, nos eorum manibus palpavimus: illi in nobis abſentem credunt, viſam recordantur. Quin ergo & retro commeet iſta corporis unius ſocietas & amicitia? Quin & Patriarchæ, Prophetæ cæterique olim fideles, in poſterorum ſuorum corporibus corporato Deo perfruiti ſunt? Quin & Apoſtoli noſque omnes in antiquis noſtris parentibus expectaverimus? Ita nemo fruſtratus eſt Chriſti carne, quam videt quiſquis credit, & credendo videntibus incorporatur: quam palpat quiſquis ſperat, & ſperando palpantibus ſociatur: quam tenet quiſquis recordatur, & recordando iis qui viderunt adhæreſcit. Ita in omnia temporum volumina ſupereminet præſenſque imminet Chriſti caro, dum quam cernunt oculi, quam tractant manus, totum corpus videt & palpat per omnes temporum lapſus diſperſum & cohæreſcens.

VI. Sive expectando, ſive recordando, æque allambimus corporea Verbi myſteria; & ſenſibus addicta mens ita reficitur, ut à ſenſibus expediatur. In Evang. Joan. tract. 30.

Idem rurſus alibi Auguſtinus: *Sedet ad dexteram Patris, venturus eſt judex: audiant & teneant, Reſpondes, Quem tenebo, abſentem? Quomodo in cœlum manum mittam, ut ibi ſedentem teneam? Fidem mitte & tenuiſti. Parentes tui tenuerunt carne, tu tene corde; quoniam Chriſtus abſens, etiam præſens eſt. Niſi præſens eſſet, à nobis ipſis teneri non poſſet. Sed quoniam verum eſt quod ait, Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi, & abiit, & hìc eſt: & rediit, & nos non deſeruit: Corpus enim ſuum intulit cœlo, majeſtatem non abſtulit mundo.* Senſui corporis ſe ſemel objecit, illico evaſit, ut ne ſenſu corporis teneatur, ut quo poteſt modo, corde & fide teneatur. Nam ut mederetur animæ in ſenſus ſuos projectæ: nec nihil indulgere, nec plus æquo indulgere debuit. Si nihil indulgeret, nec corporale quidquam objiceret, non eam proliceret. Si nimis indulgeret, & ſenſus corporis oblectaret diutiùs, non eam expediret à ſenſibus, nec ſanaret. Ergo indulgeat ſe tantiſper videndum, ut ſenſibus mancipatos deliniat; mox ſubtrahat ſe credendum, ut à ſenſibus abducat ad cor. Abiit, & hìc eſt; rediit nec nos deſeruit, abiit ab oculis, non exceſſit ab animo etiam carnis majeſtas. Nam cùm famelica cogitatione allambimus myſteria Verbi incarnati, ipſa carnis abſentis præſens majeſtas tenetur.

VII. Humano generi, ceu uni homini ſatis eſt ſemel vidiſſe, quod diu expectarat, diu recordaretur. L. 4. conf. c. 12.

Idem alibi: *Exultavit ut gigas ad currendam viam. Non enim tardavit, ſed cucurrit, clamans dictis, factis, morte, vita, deſcenſu, aſcenſu, clamans ut redeamus ad eum. Et diſceſſit ab oculis, ut redeamus ad cor, & inveniamus eum. Abſceſſit enim, & ecce hìc eſt. Noluit nobiſcum diu eſſe, & non reliquit nos.* Tam brevem & mortalis vitæ uſuram ipſe cepit, & ſui copiam mortalibus fecit Chriſtus, *non tardavit, ſed cucurrit, noluit nobiſcum diu eſſe:* ne morbum indulgentia foveret, non levaret: ne hos carnis oculos pluris faceremus, & ſenſibilibus altiùs immergeremur, ſi ſe ſenſibiliter potiendum diutiùs propinaret. Ergo brevi vitæ mortalis curriculo, velut ad momentum oſtendit ſe humano generi à mundi exordio ad ejuſdem exitum. Ætates ſuas explicavit, & inde ab oculis abſceſſit, ut rediremus ad cor. Vidit ergo humanum genus & totum vidit corporalibus oculis illam carnem, quam priùs expectatione, quam nunc recordatione colit ac veneratur.

VIII. Præſentia carnis Chriſti erat veluti blandimentum pueritiæ ſpiritalis: ut non ſemper pueraſcere, ita nec ſemper ea frui debuimus. In Evang. Joan. tract. 94.

Sed luculentiſſimè idem Auguſtinus alibi ex ipſis Chriſti verbis altiùs ſcrutatur & interpretatur arcanas hujus diſpenſationis rationes. *Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram, & ego vos conſolabar mea corporali præſentia, exhibita humanis ſenſibus veſtris, quam parvuli capere poteratis. Nunc autem vado ad eum qui me miſit, &c. Sed quia locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum, &c. Id quod exterius in Chriſto videbant, amittere metuebant, & quia ſe amiſſuros illum vera denuntiantem dubitare non poterant, contriſtabatur humanus affectus, quia carnalis deſolabatur aſpectus. Noverat autem ille quid eis potiùs expediret, quia viſus interior ipſe eſt utique melior, quo eos conſolaturus Spiritus ſanctus, non cernentium corporibus ingeſturus corpus humanum, ſed ſeipſum credentium pectoribus infuſurus. Ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam; ſi enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Tanquam diceret, Expedit vobis ut hæc forma ſervi auferatur à vobis. Caro quidem factum Verbum habito in vobis, ſed nolo me carnaliter adhuc diligatis, & iſto lacte contenti, ſemper infantes eſſe cupiatis. Expedit vobis ut ego vadam: ſi enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Si alimenta tenera quibus vos alui non ſubtraxero, ſolidum cibum non eſurietis: ſi carni carnaliter hæſeritis, capaces ſpiritus non eritis.* Vides ergo quo numero habenda ſit carnis Chriſti carnalis præſentia, rudi infantiæ lactandæ idonea & utilis ad breviſſimum tempus eſt, noxam allatura niſi contrahatur & ſubtrahatur. Præſens enim carnaliter diligitur, quæ ut carnalem profliget amorem, de Spiritu ſancto concepta & à Verbo ſuſcepta eſt. Ergo rudimento hoc infantiæ carent, qui ea carent præſentia, ſed ad ſpiritalem charitatem rudimenta adjunt & alia quamplurima. Nam timor ſub lege, littera legis & id genus alia, erant utique rudimenta & quaſi puerilia quædam blandimenta, quibus hominum infantia ad ſpiritalem Chriſti amorem ineſcaretur. Si carnalem hunc Chriſti carnis amorem eadem velis cenſura inſectari ac lancinare, ac legalem timorem, ſeu metum gehennæ, vereor ne etiam aliquas ejus labeculas denudes. Nam ab amore caſto juſtitiæ nonnihil ſemotus eſt, amore adhuc ſui plurimo ſordeſcit, & tamen ſpiritalis utcumque eſt, etſi carnalis dicitur, bonus eſt, ad ſpiritalem charitatem præſultor quidam neceſſarius eſt. Erat ergo & antiquis in legis littera, in timore, in temporali mercede à Deo pendula, erat caro quædam Chriſti, cortex Verbi, amor carnalis ad ſpiritalem prælusor & dux, puerile denique tyrocinium, quo carnem Verbum ſpiritaliter diligere inſueſcerent. Nam & nunc nobis ad eandem ſpiritalem Chriſti carnis charitatem introducendis, non deſunt conſentanea ut Apoſtolis quædam ſubſidia pueriliaque blandimenta, ſeu timoris, ſeu amoris carnalis, ſeu illecebrarum latentium patentiumve, quæ & ipſa inſtar habent carnis Chriſti, quatenus per hæc corporaſcit nobis, & lacteſcit Verbi ſapientia.

VIII. Quia Verbi caro eſt, ſpiritaliter videri & teneri debet: quod non fieret ſi palam & conſpicua ſemper eſſet.

Et ibidem: *Quid eſt ergo, Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos, niſi, Non poteſtis capere Spiritum quamdiu ſecundum carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum? Unde ille qui jam ceperat Spiritum, Etſi noveramus, inquit, ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus. Etiam quippe ipſam carnem Chriſti non ſecundùm carnem novit, qui Verbum carnem factum ſpiritaliter novit.* Non eo fugit oculos caro Chriſti, ut neſciatur, aut oblivione deleatur, ſed ut ne ſecundùm carnem cogitetur à nobis. Eſt enim Verbi caro, nec tam perpendendum quod caro ſit, quàm quod Verbi caro ſit: ideoque ipſa etiam caro non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm Spiritum, & ſecundùm Verbum cogitanda & magnificanda eſt. At quamdiu carnales adhuc ſumus, carnem Chriſti ſenſibus noſtris repræſentatam non poſſemus niſi carnaliter cogitare atque ambire; quia projectior adhuc eſt in ſenſus ſuos corporeos mens noſtra. At ubi ſpiritales evaſerimus, cœlorumque incolæ, tunc non poterimus illam niſi ſpiritaliter ut Verbi carnem intelligere, & diligere, ideoque tunc nobis repræſentabitur. Ergo nunc quidem abeſſe illam, aut oculos ſenſuſque in ſacramento præſentem fallere, conducibile eſt, ut occultiores oculos ſuos ſenſuſque interiores excolat anima, quibus carnem Verbi ut Verbi inviſibilem videat, incomprehenſibilem comprehendat.

IX. Beati qui non viderunt & crediderunt carnem Chriſti, & olim, & nunc & ſemper adusque exitũ ſæculi. In Ev. Joan. tract. 95.

Multos Reges & Prophetas concupiſſe videre, quod videbant Apoſtoli, indubitatum eſt ipſius oraculum veritatis. An ergo eo ſubruuntur ante dicta omnia? Haud equidem reor. Nam idem ipſe Chriſtus alibi ait, beatos eſſe præ illo, qui quod viderat, crediderat, eos qui non vidiſſent, & credidiſſent. Unde Auguſtinus: *Et quoniam iſta vox infidelium eſſe conſuevit, Quomodo credimus, quod non vidimus? Ideo credentium juſtitiam ſic oportuit definiri, Quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me; beati enim qui non vident, & credunt. Nam & qui viderunt Chriſtum, non in eis laudata eſt fides eorum, quia credebant quod videbant, id eſt Filium hominis; ſed quia credebant, quod non videbant, id eſt Filium Dei. Cùm verò & ipſa forma ſervi ſubtracta eſſet eorum aſpectibus, tum verò ex omni parte impletum eſt, Juſtus ex fide vivit.* Non iſta igitur conflictantur, niſi in fronte, & in verborum quodam cortice. Nam Reges & Prophetæ videre carnem illam concupiverant, non ut certiùs crederent, ſed ea quam invictè crederent, ut propiùs fruerentur: à quibus longè ii deficiebant, qui ut crederent, vix iſta carnis præſenti admirabilitate expugnabantur. Beatum eſt enim illam carnem credere, & antequam videris: beatius eſt videre, poſtquam credideris. Beatum eſt illam carnem primò ſecundùm carnem ſapere, & ita lactari, ut poſthac & ſecundùm ſpiritum illam ſapias: beatius autem eſt illam carnem nonniſi ſpiritaliter etiam abſentem ſapere, ac deinde ejus etiam præſentia nonniſi ſpiritaliter potiunda beari. Ergo ſi cardinem ipſum deſiderii quo flagrabant Reges & Prophetæ, altiùs inſpicias, non carnalem illi carnis deificæ intuitum, nec animalem fructum concupiſcebant, ſed ſpiritalem, & eum ipſum quo non omnino carebant, ſed explicatiorem prolixioremque, qualem ex ipſa ejus præſentia demetere ſe poſſe ſperabant. Igitur ea fortaſſe de cauſa, eoque compendio, concupiſcentibus videre Regibus & Prophetis, caro Chriſti dilata eſt, atque Apoſtolis videntibus eſt ablata: quia abſens concupiſcitur ſpiritaliter, præſens carnaliter diligi periclitatur. Nam & in nobis quod beatitatem aliquando extollamus eorum, qui Chriſtum in terris viderunt palparuntque, carnem redolet hic affectus, & tamen ſpiritalior eſt, & à ſenſu corporis defæcatior, quàm ſi videremus ipſi & tractaremus. Ex ſpiritali enim exiſtimatione & dilectione, qua fervemus in Chriſtum, hic pullulaſcit affectus. Atque ut uno verbo rem ut eſt dicam, quàm profuit auferri Apoſtolis carnem Chriſti, tam fortaſſis profuit differri antiquis: & beatius ipſis erat abſentem ſpiritaliter expetere, quàm præſentem carnaliter tenere: itaque altiùs conſulens Deus, non faciebat quod petebant, ut perficeret quod volebant: & cardinem deſiderii ipſa deſiderii dilatione implebat. Rurſus idem Auguſtinus: *Non autem eſſet meritum grande credentium, & beatitudo glorioſa, ſi ſemper Dominus in reſuſcitato corpore humanis oculis appareret. Spiritus ergo ſanctus hoc magnum munus attulit crediturìs, ut eum quem carnalibus oculis non viderent, à carnalibus cupiditatibus mente ſobria & ſpiritalibus deſideriis ebria ſuſpirarent. Unde Dominus ait, &c. Quia vidiſti, credidiſti, beati qui non vident, & credunt, &c. Unde figuram Eccleſiæ geſtanti mulieri, cùm ei poſt reſurrectionem ad pedes crederet, Noli me tangere, inquit, nondum enim aſcendi ad Patrem. Quod myſticè dictum intelligitur: Noli me per corporeum contactum carnaliter credere: ſpiritaliter autem credes, id eſt, fide ſpiritali me tanges, cùm aſcendero ad Patrem, quia beati qui non vident, & credunt.*

Ser. 60. de verb. Dom.

X. Antiquis offerebatur caro Chriſti, non videnda, ſed credenda, diligenda, figuranda. Serm. 34. De verbis Domini.

Si nobis minùs obeſt, quia non videtur Chriſtus, dummodo audiatur: minùs antiquis oberat non videntibus, ſed audientibus Chriſtum; nec audientibus tantùm, ſed exhibentibus, loquentibus, nec manu tantùm, aut lingua calamove loquentibus, ſed toto corpore, & ipſo vitæ genere ac decurſu eloquentibus. Auguſtinus: *Dominus noſter Jeſus Chriſtus quod diſcipulis ſuis loquebatur, illo tempore ſcribebatur, & nobis audiendum parabatur. Audivimus ergo verba ejus. Quid enim nobis prodeſſet ſi videretur & non audiretur? Nec modò aliquid obeſt, quia non videtur & tamen auditur.* Nihil igitur antiquis oberat, quod non videretur, cùm audiretur caro Chriſti, cùm ſcriberetur audienda. Quin audiri quàm videri, eo compendioſius, quo ſpiritalius: eo autem ſpiritalius, quo fidei propius; nam fides ex auditu, non ex viſu. Viſu videretur caro Chriſtus, auditu auditur veritas Chriſtus, nec ſine carne tamen, cum audiri & à carnalibus utcumque percipi non poſſit veritas, niſi corporaſcens. Idem Auguſtinus: *Nos itaque ſic audiamus Evangelium, quaſi præſentem Dominum. Nec dicamus, O illi fœlices qui eum videre potuerunt: quia multi in eis qui viderunt, & occiderunt. Multi autem in nobis qui non viderunt, & crediderunt. Quod enim pretioſum ſonabat de ore Domini, & propter nos ſcriptum eſt, & nobis ſervatum eſt, & propter nos recitatur, & propter poſteros recitabitur, & donec ſæculum finiatur. Surſum eſt Dominus, ſed etiam hìc eſt veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo reſurrexit, uno loco eſſe poteſt: Veritas ejus ubique diffuſa eſt.* Ubique diffuſa eſt veritas ejus, non tantùm ut intelligatur, ſed ut audiatur, ut aures corporis perſonet, nempe veritas corporata Chriſtus ex Evangelio perſonans. Eadem antiquis veritas caro, ſeu veritas incarnata non videnda, ſed quod tutius optatiuſque eſt, audienda, credenda, intelligenda, diligenda offerebatur.

Tract. 30. In Joann.

XI.
Præſentia carnis Chriſti id promeruit, id effecit, ut ejus prodeſſet abſentia: vim ſuam in omnia retro & poſt tempora effudit. Moralium. L. 8. c. 13. Hom. 8 in Ezech.

Superioribus Auguſtini ſententiis pronus aſſentitur Gregorius Magnus: *In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea. In lectulo quippe & per noctem dilectus quæritur, quia nimirum inviſibilis conditoris ſpecies, repreſſa omni corporeæ viſionis imagine, in cubili cordis invenitur. Unde & eiſdem ſuis dilectoribus veritas dicit: Regnum Dei intra vos eſt.* Et rurſum: *Si ego non abiero, Paracletus non veniet. Acſi apertè diceret, Si ab intentionis veſtræ oculis corpus non ſubtraho, ad intellectum vos inviſibilem per conſolatorem Spiritum non perduco.* Sed illud in primis egregium, quod idem alibi obſervat, quamdiu myſteria ſua Chriſtus in carne mortali, vel etiam immortali in terris degens adhuc explicabat, pauciſſimos ei acceſſiſſe: ubi carne hinc recepta, per orbem Deitas ejus cœpit prædicari, tum gentes turmatim ad ejus Eccleſiam confluxiſſe. *Incarnato enim, paſſo & reſurgente Domino, pauca pennata animalia fuerunt: quia rari valde extiterunt qui cœleſtia deſiderarent, & virtutum pennis ſe in alta ſuſpenderent. Sed poſtquam divinitatis ejus prædicatio in mundo diffuſa eſt, quanti jam parvuli, quanti graviores, quanti fortes juvenes, quanti imbecilles, quantæ converſæ peccatrices, quantæ annoſæ virgines, per fidem, per ſpem, per amorem, ad cœleſtia evolant, quis dicere, quis æſtimare ſufficiat?* Cujus divini conſilii receſſum quis perluſtrare poſſit, quis ſperet? Carne Chriſti ejuſque hìc mortalitate ſeminabatur omnis illa ſpiritalium virorum copia, parturiebatur, procreabatur, & tamen tum rariſſimi fuere, poſtea longè plures, denique innumerabiles. Serebat qui falli non poterat, & magna tum ſterilitas: pariebat, qui ſterileſcere non poterat, & tamen rariſſima tum ſoboles. Nempe innuebatur illi carni ſalutem deberi totam, nec illi tamen adhæreſcendum eſſe plus nimio: præſentiam illius profuiſſe, ſed ampliùs abſentiam: fœcunditatem ejus incredibilem eſſe, ſed nulli loco, nulli tempori alligatam; unde tam in præterita & futura tempora, quàm in præſenti, & alibi ubique locorum plures inenarrabiliter, quàm ibi parturiebat. Itaque carnis ejus in terris præſentia abſentiam & præteritam & futuram abſolvebat, excuſabat, compenſabat, optabiliorem & fœcundiorem eſſe faciebat. Nam quod ejus nunc abſentia ſaluberrima eſt, quod olim fuit, id quoque ejus præſentiæ debetur. Et iſtud utique magnificentius digniuſque Chriſto eſt, dum in terris adeſt, non terrenis ſe legibus aſtrictum eſſe demonſtrare, nec vim ſuam in præſentia tantùm, vel loca, vel tempora ſpargere: ſed temporibus lociſque dominari, in lapſa retro ſæcula copiam beneficiorum ſuorum refundere: in ventura longis lapſibus tempora manum injicere, prolem ſuam & ſpiritalium virorum agmina parturire, & in omnes temporum locorumque fines remotiſſimos proſeminare. Quæ cùm ita ſint, quid de tempore vel in anteceſſum, vel poſtea litem movemus Chriſto, qui nulli tempori defuit, utpote temporum in carne etiam ſua dominator?

XII.
Comparatio timoris ſervilis, & amoris carnalis in carnem Chriſti, cùm uterque rudimentum ſit infantiæ ſpiritalis. Serm. 20. in Cant.

Sed nemo ſecundùm Auguſtinum copioſiùs hæc pertractavit Bernardo; ex quo pauca tamen ſummatimque ſtringemus, quod plura jam alibi ſparſerimus, ad hanc eandem rem attinentia: *Et nota amorem cordis quodammodo eſſe carnalem, quod magis erga carnem Chriſti, & quæ in carne Chriſtus geſſit, vel juſſit, cor humanum afficiat. Hoc repletus amore, facilè ad omnem de hujuſmodi ſermonem compungitur, &c. Aſtat oranti hominis Dei ſacra imago, aut naſcentis, aut lactentis, aut docentis, aut morientis, aut reſurgentis, aut aſcendentis, & quidquid tale occurrerit, aut ſtringat neceſſe eſt animum in amore virtutum, vel carnis exturbet vitia, fuget illecebras, deſideria ſedet. Ego hanc arbitror præcipuam inviſibili Deo fuiſſe cauſam, quod voluit in carne videri, & cum hominibus homo converſari, ut carnalium videlicet qui niſi carnaliter amare non poterant, cunctas primò ad ſuæ carnis ſalutarem amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret ſpiritualem. Nonne denique in hoc gradu adhuc ſtabant, qui ajebant, Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te? Solo profectò corporalis præſentiæ amore reliquerant omnia, adeo ut ſalutaris futuræ paſſionis & mortis ne audire quidem verbum æquanimiter ſuſtinerent; ſed nec gloriam aſcendentis poſtmodum niſi cum gravi mœrore ſuſcipere, &c. Itaque in ſola interim gratia præſentis ſuæ carnis, eos ab amore omnis carnis ſuſpenderat. Monſtrabat autem poſtea eis altiorem amoris gradum cum diceret, Spiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quidquam.* Et infrà: *Licèt ergo donum & magnum donum Spiritus ſit iſtiuſmodi erga carnem Chriſti devotio, carnalem tamen dixerim hunc amorem, illius utique amoris reſpectu, quo non tam Verbum caro jam ſapit, quàm Verbum ſapientia, Verbum juſtitia, Verbum veritas, Verbum ſanctitas, pietas, virtus, &c.* Contineo calamum, ne totum exſcribam ſermonem illum, quo fuſiſſimè & elegantiſſimè hujus placiti medulla enucleatur. Porro ex his quæ carpſimus, plus ſatis clareſcit, hunc amorem carnis Chriſti, ſeu quam præſentem contrectabant Apoſtoli, ſeu quam ut præſentem ſibi effingunt & imaginantur, qui in eadem ſpiritalis pueritiæ ſtatione conſiſtunt, longè differre à ſpiritali amore, quo proſequuntur adultiores Verbum ſapientiam, & veritatem, & juſtitiam. Itaque prior ille amor, carnalis adhuc eſt, nondum eſt amor ſincerus juſtitiæ: & quod eo amore fit, nondum fit amore mero juſtitiæ. Et tamen donum eſt Chriſti, donum eſt Spiritus ſancti, eoque etiam utcumque ſpiritalis dici poteſt: & virtutibus affigit animum, & à vitiis ſuſpendit, ſed hæc omnia nondum perfectè, ſed pueriliter, & quantum fundamenta ponentibus ſatis eſt. Quin ergo & antiquis ſub lege condonamus vel amorem, vel timorem quendam Dei nondum ſpiritalem, ſed carnalem, nondum ipſi juſtitiæ & ſapientiæ, ſed involucro cuidam ejus, vel ſimulacro, & tanquam veſti, tanquam carni Verbi adhærentem, quo virtutibus addicerentur, refigerentur à vitiis, de gratia & ſanguine Chriſti & de donis Spiritus ſancti manantem, pueritiæ pietatis conſentaneum? Video multa intereſſe diſcrimina, & hunc carni Chriſti deditum amorem, & vel præſenti, vel quaſi præſenti adglutinatum, aliquanto eſſe caſtiorem; ſed uterque tamen puerilis affectus, uterque incipientium, uterque proficiendi pignus quoddam eſt, uterque ab amore juſtitiæ puro diverſus, uterque carnalis, uterque Dei donum.

Sed

XIII. De carnis Chriſti olim conſpectu, nunc recordatione.

Sed illud ibidem mihi adverte, quod eodem loco ſunt apud Bernardum tum Apoſtoli præſenti carni Chriſti inhiantes, tum deinceps fideles omnes, carnis Chriſti myſteria & geſta quælibet ſibi quaſi renovantes cogitando, iiſque penitus ſe infigendo. Non abſurdè tamen biſecaretur hæc ſtatio, nam provectior eſt, & à carne abſolutior qui præterita ſibi refricat, quàm qui præſentia tenaciùs retentat carnis deificæ ſolatia. Nam ab hoc pręſentis carnis lacte in totum nos Chriſtus abduxit, ſequeſtrata aut velata ſua carne, ut proficeremus: at illo repræſentandæ ſibi in cogitationis aula vel nativitatis, vel crucis Chriſti ſolatio & fulcimento, non omnes ille avocat, immo pauciſſimos & fortaſſis nullos mortales. Ideo enim reſidet in mortalibus quiddam ſemper puerile, & carnis deificæ lacte refovendum: etſi enim devolent quandoque ad puras libandas veritatis & juſtitiæ incorruptibilis auras, rara illa hora eſt & brevis mora, reſorbenturque in hæc ærumnoſis ponderibus, & conſuetadinis ſarcina degravantur ad lactis neceſſaria fomenta. Prodeſt autem eis abeſſe, aut oculos fugere carnem Chriſti. Nam ea eſt via, non meta: utendum ea, non fruendum: traiiciendum per eam eſt, non ei acquieſcendum. Præſenti autem carni Chriſti decliviùs illaberemur & inhæreſceremus, eaque interdum frui, non uti ſupinitas quædam noſtra periclitaretur. Rurſus idem Bernardus: *Grande myſterium: Niſi ego abjero, Paracletus non veniet ad vos. Itane inviſa Paracleto præſentia Chriſti, aut contubernium Dominicæ carnis Spiritus ſanctus horrebat, quæ ne concipi quidem, niſi eo ſuperveniente potuerit? Quid eſt ergo, Niſi ego abiero, Paracletus non veniet? Niſi carnis præſentia veſtris ſubtrabatur aſpectibus, ſpiritualis gratiæ plenitudinem occupata mens non admittit, non recipit animus, non capit affectus.* Et paulò infrà ad Heliæ raptum alludens, quo duplicatus diſcipulo eſt Spiritus ſancti affluxus, *Duplicavit ſpiritum viſio abeuntis, ut intellectui ſpirituali ſpiritualis jungeretur affectus, cum ipſa utique, cui potiſſimùm inhærebat, carne, raptus in cœlum, quod evidentiùs in Apoſtolis invenitur impletum, &c.*

Serm. 45. 75. In Cant. Serm. 6. de Aſſenſion. Dom.

Serm. ad Mil. Templ. c. 6.

Poſtremò idem Bernardus alibi: *Verbum panis Angelorum factus eſt pabulum jumentorum, ut habeat carnis fœnum quod ruminet, qui Verbi pane veſci penitus diſſuevit, quouſque per hominem Deum priori redditus dignitati, & ex pecore rurſus converſus in hominem, cùm Paulo dicere poſſit, Etſi cognovimus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed nunc jam non novimus. Quod ſanè non arbitror quempiam dicere poſſe veraciter, niſi quid priùs cum Petro ex ore veritatis illud item audierit: Verba quæ ego locutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt, Caro autem non prodeſt quidquam. Alioqui qui in verbis Chriſti vitam invenit, carnem jam non requirit, & eſt de numero beatorum, qui non viderunt & crediderunt. Nec enim opus eſt vel lactis poculum, niſi utique parvulo, vel fœni pabulum jumento.* Si Iſraelitis aliud vel fœni pabulum, vel lactis poculum, quàm caro Chriſti, nempe ante carnem Chriſti olim exhibebatur; quia utique nonniſi pretio ſanguinis Chriſti emptum, & ad eoſdem uſus, nempe ad infantiæ rudimenta informanda adhibebatur, non uſquequaque conclamata illorum ſors, aut deſperata ſalus erat, Nam illud omne quo infantia lactabatur, carnis Chriſti inſtar erat & caro Chriſti, caro Verbi quædam erat: velata offertur, idque non ut ei parcatur, ſed ut conſulatur nobis. Conducit enim ut nunc affecti ſumus, velari illam carnem: cùm enim nudam ſe hominibus exhibuit, aut pueriliter eam adamarunt, aut hoſtiliter inſectati ſunt. Itaque paſſibile illud ſchema, quod ſibi neceſſariò circumjecerat, ut mortalibus congrederetur, etſi veli expers primò æſtimetur, velum tamen ipſum eſt, ſpiſſius opaciuſque. Eo enim ita diſſimulatum fallebat homines Verbum caro, ut ab hominibus vel amore puerili, vel odio hoſtili exciperetur. Nunc autem meliùs conſultum eſt, ut nec hoſtes provocet, & ſuorum amorem roboret perficiatque.

XIV. Hæc de carnis Chriſti præſentia ſobriè ſunt prædicanda apud vulgus

L. 8 contr. Fauſt.

Atque ut ad Auguſtinum à quo exorſi ſumus, reflectatur hæc diſputatio. adverte quid ille dicat: *Adhuc enim diſcipuli Dominum carnaliter diligebant, quandoquidem etiam ne occiſum amitterent, formidabant. Unde Petrum revocantem ſe à paſſione, Satanam appellat, quod non ſaperet, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum.* Vides quò evadat fructus iſte, quo fraudabantur antiqui, quo fruebantur Apoſtoli, carnis Chriſti contingendæ, videlicet ut qui ei pluſculum indulgeret, graviſſimo convicio flagellaretur, & tanquam prophanus hoſpeſque cœleſtis ſapientiæ caſtigaretur. Verùm hæc de carne Chriſti ex Patrum ſententiis diſceptata, parcè uſurpanda, populis haud evulganda, ne hanc non ſuæ infantiæ infirmitatem, ſed noſtram aliquam inimicam ſinceræ pietati temeritatem interpretentur. Ita nos haud abs re horum conſultiſſimus monet Bernardus: *Qui autem non offendit in verbo, ille perfectus eſt vir, ſolito pane veſci cibo idoneus, & licèt in ſudore vultus ſui, panem Verbi comedit, abſque offenſione. Sed & ſecurus ac ſine ſcandalo loquitur Dei ſapientiam duntaxat inter perfectos, ſpiritualibus ſpiritualia comparans: cùm tamen infantibus ſive pecoribus cautius ſit, pro captu quidem eorum, tantummodo proponere Jeſum Chriſtum & hunc crucifixum. Unus tamen idemque cibus ex cœleſtibus paſcuis, ſuaviter quidem & ruminatur à pecore, & manducatur ab homine.*

Serm. ad Milit. Templi. c. 6,

CAPUT XI.

Tota veteris Teſtamenti & Scriptura & diſpenſatio, quædam erat Incarnatio Verbi adumbrata, & ea quæ puerili pietati ſufficeret.

I. Scriptura vetus & hiſtoria ipſa populi Iſraelitici erant Chriſti proluſio & prȩmeditatio.

DUo hìc adgredimur eliquanda: primùm Scripturam veterem inſtar habuiſſe prælusoriæ cujuſdam Verbi Incarnationis & tantæ quantam ætas illa tunc capiebat: deinde ipſam populi totius providendiam & adgubernationem, Chriſti myſteriorum quandam fuiſſe anticipatam repræſentationem, ut utrimque non mediocre ſolatium abundet iis, qui priora illa ante Chriſti carnem ſæcula exegerunt.

II. Primo quod Scriptura ſit quædam Verbi corporatio. Ex Ruperto.

Quod autem Scriptura vetus incarnatio ſit quædam Verbi, copioſè alibi declaratum eſt, cùm hinc viam ſterneremus corporationi veriſſimæ Verbi Dei in animos & in fidem hominum inſinuandæ, quod poſt lapſum ſuum homo, divina jam & æterna non cogitare, non loqui, non ſcribere poſſit, niſi ſub quodam ſenſibilium figurarum, parabolarum, metaphorarum, verborum denique corporalium integumento: & hæc jam ſit procemialis quædam æternæ Deitatis corporatio, veluti præcentrix & præſultrix alterius verioris per veram carnem corporationis. Quæ cùm ita ſint, & multiplici Patrum aſtipulatione munita ſint, non ergo defuit Incarnatio Patriarchis & Prophetis omnibuſque tum fidelibus. Erat enim illis littera & Scriptura, quædam Verbi caro, qua ſe illis coaptaret, qua ſenſibile ſe projectis in ſenſus objiceret, ſibi adglutinaret, eos & à ſenſibus abduceret. Sed quia ad amplitudinem Chriſti res iſta conferre nonnihil poteſt, libet rurſum corradere paucula de integro ſuffragia ſanctorum Patrum.

III. Pariebant: Verbū Dei corporatū. qui illud eloquebantur.

Rupertus: *Genuit antiquus Pater æquè antiqum Filium, & idcirco diligit eum, fecitque ei tunicam polymitam. Quænam hujus Filii tunica, niſi ſancta legalis & prophetica Scriptura? Cujus enim ob cauſam, cujus ob teſtimonium vel gloriam, niſi hujus Filii ſui, texuerunt digiti Dei omnem Scriptu-*

L. 8. in Geneſ. c. 20. l. 1. in Iſaiã c. 31.

ram. Tunica Verbi caro eſt, tunica Verbi Scriptura eſt, caro Verbi Scriptura eſt. Sed apertiùs idem alibi : *Antequam parturiret, peperit. Quoties ad aliquem Prophetarum ſive Patriarcharum Verbum Dei factum eſt, toties Sion peperit Verbum Domini, non aliud quàm quod beata Virgo concepit, & carnem factum peperit. Unde hic unus illorum Iſaias dicit, A timore tuo Domine concepimus & peperimus, ſpiritum ſalutis tuæ fecimus ſuper terram. Nota & celebris animabus ſanctis eſt iſta veritas, quod verè Deus amator fideli animæ, ut ſponſus ſponſæ copuletur, atque ab illo per amoris ſpiritum ſuſcepto ſemine imprægnata, loquendo, prophetando, & quod magis eſt, ſcientiam Dei ſcribendo, mater Verbi eſt, antequam omnis Scripturæ univerſitatem, omne Verbum ſuum Deus in utero Virginis coadunaret. Ipſa Verbum priùs mente quàm carne concepit; priùs ore prophetando, quàm ventre parturiendo peperit. Igitur falſum eſt ante Mariam non extitiſſe Chriſtum. Nam antequam carnem ejus parturiret, peperit ore Prophetarum beata Sion unum eundemque Chriſtum, unum idemque Dei Verbum.* Nonne hæc eſt corporatio Verbi & inhumanatio, cùm ore Prophetarum paritur viſibile & carnalibus ſenſibile Dei Verbum? Mater Verbi eſt incarnati, quiſquis ſapientiam & juſtitiam incommutabilem Verbum corde concipit, ore parturit, & corpore quodam verborum librorumque obvelat. *Sic Scriptura omnis legalis & prophetica condita eſt:* Eſt ergo Scriptura legalis & prophetica, Verbum ipſum Dei corporatum. Quin nec Virgo ventre peperiſſet Chriſtum, niſi ad eundem modum mente priùs illum concepiſſet. Ex quo rectè infert Rupertus *ante Mariam extitiſſe Chriſtum: Nam beata Sion unum eundemque Chriſtum, unum idemque Dei Verbum ore Prophetarum pariebat*: Et corporaliter utique pariebat, *loquendo, prophetando, & quod magis eſt, ſcientiam Dei ſcribendo.*

IV. Et Scriptura Verbum Dei eſt, & ab eo Spiritus ſanctus ſpiratur, dũ inſpiratur. L. 1. de op. Spir. ſanct. c. 6.

Idem non minùs luculentè alibi: *Quid autem Scripturam ſanctam niſi Verbum Dei eſſe credimus? Planè multa ſunt verba, digeſta calamo Prophetarum, ſed unum eſt Dei Verbum, univerſitas Scripturarum: Verbum, inquam, unum, quod velut ſemen de legitimo viro ſuo Deo fideles animæ conceperunt & ore facundo parientes, ſignis quibuſdam, id eſt, litteris, ut nobis cognoſcendum tranſmittterent, tradiderunt. Cum igitur Scripturam ſanctam legimus, Verbum Dei tractamus, Filium Dei per ſpeculum in ænigmate præ oculis habemus. Et revera, ſi benevoli lectores ſumus, legendo vel audiendo accendimur, legendo vel audiendo ad amorem Dei proficimus. Nonne ergo de Scriptura ſancta nobis amor Dei proceſſit? Quid autem eſt amor Dei niſi Spiritus Dei? Procedit donum ex Patre, ut per Scripturam intellectam, cognoſcamus Filium Patris: procedit nobis amor ex intelligentia Scripturæ, ut amemus Patrem Filii, & diligamus Filium Patris. Nonne ergo jam nobis etiam hoc modo Spiritus ſanctus ex Patre Filioque proceſſit?* Iterùm iterùmque vocat univerſitatem Scripturarum Verbum Dei, ſed ſignis, id eſt, litteris veſtitum, ut ad carnales tranſmittatur. Annon ergo hæc quædam incarnatio Verbi eſt? Nonne vel ſic præ oculis habetur cerniturque per ſpeculum in ænigmate ſapientia incommutabilis? Nonne & cùm in carne ſpectabatur coram, nonniſi per ſpeculum, in ænigmate, ſub velo carnis, tanquam ſub littera quadam, vel Scriptura viva ſpectabatur? Sed quod in hoc contextu elegantiſſimum eſt, ne hæſites, an Scriptura ſit Verbum Dei corporatum, en ore quodam ſuo inſpirat & inſufflat tibi Spiritum ſanctum, ſicut Chriſtus inſufflavit Apoſtolis corporaliter, quem intelligibiliter & æternè ex ſua ſubſtantia fundit. Cùm enim in lectitandis ſacris codicibus incaleſcis ſubinde cœleſti quodam amoris igne, à Verbo Dei quod tractat, dimanat Spiritus ſanctus. Quo ergo fraudabantur ante Chriſti adventum, qui ſub lege erant fideles, cùm & ipſis integrum eſſet corporato Dei Verbo frui, illud amplecti, illud meditando oſculari die & nocte, & ejus Spiritus inſufflatione inflammari?

V. Sdriptura ut corporata veritas, de Spiritu ſancto concipitur. Ibid. c. 7.

Et ibidem idem rurſus corporatum Verbum eſſe Scripturam demonſtrat, non minùs præclarè ex eo quod de Spiritu ſancto concipiatur, & ab æterno non diſſimiliter gignatur Patre in tempore. *Multa ejuſmodi ſunt in Scripturis Propheticis, ubi virum ſive maritum, Eccleſiæ ſeu Synagogæ ſe Deus eſſe aſſeruit, &c. Actu quippe vir eſſe intendebat rationalis creaturæ humanæ, id eſt, filium ſibi ex ea generare, quod & facere incipiebat, cùm hæc & hæc diceret per Moyſen, & Prophetas mitteret. Electas nimirum & probatæ fidei de gente illa animas, vir Deus complexibus ſuis, complexibus caſtis ſpiritaliter Deus Spiritus ſanctus admittebat, & in impetu hujus amoris ſui, hujus Spiritus ſancti, ſemen ſuum de ſecretis ſuis, Verbum ſuum de profundo cordis ſui incutiebat illis. Suſceptum in anima fideli Verbum veritatis, ora ſibi prophetantia ſumpta voce corporea laxabat, fidemque ab auditoribus exigebat.* De Spiritu ſancto concipiebatur Chriſtus Moſaicæ legis temporibus, naſcebatur, concionabatur ei, à fidelibus obtemperabatur, ab infidelibus obſtrepebatur. Quid ergo de Chriſti diſpenſatione tum deficiebat? Aliter quidem, & expreſſiùs & efficaciùs, ſed eadem tamen ipſa per carnem ſuam exhibuit. Cur autem nunc efficaciùs largiùſque, nunc parciùs & jejuniùs ſe ſuaque prodigat dona, poſtea inquiretur, vel potius inquirendum non eſſe docebitur: interim ad gaudeamus illi nobiſque, quod nullis ſe temporibus omnino negaverit: nullis non ſe largiùs quàm dici poſſit, indulſerit, etſi aliis aliter, & aliis largiùs adhuc ſeſe effuderit,

VI. Maria Verbum totum Prophetæ portionem ejus concepere. Ibid. c. 8.

Nec minùs pulchrum quòd ibidem diſcriminatur Mariæ conceptus partuſque virgineus à Propheticis olim conceptibus partubuſque, quòd illa immenſo & ineffabili quodam mentis ſinu totum Verbum, totum Spiritum capere potuerit, ut ad carnem uſque ipſam hæc copia redundaret: cùm Prophetæ cæterique Scripturæ ſacræ parentes portionem tantùm Verbi & delibationem quandam Spiritus ſancti ceperint. *Neque enim hæc beata Virgo particularem, ut ſinguli illorum, Verbi gratiam, ſed univerſam iſto Spiritu ſancto ſuperveniente ſuſcepit ex eo Verbi Dei ſubſtantiam, & prophetiſſa ſingularis facta eſt, plenam Spiritus ſancti gratiam ſuſcipiens, totum Dei Verbum, Deum verum priùs mente quàm ventre ſuſcipiens.* Ergo & Prophetiſſa fuit Maria, & Dei matres fuere Prophetæ: ſed cùm hi nonniſi particularem, illa univerſam Dei Verbi ſubſtantiam caperet, hinc iſta in carne, illi in Scriptura Chriſtum pepererunt.

VII. Qui ſemel de Maria, idem de Theologorum cordibus calamiſque naſcitur Chriſtus toto ſæculorum decurſu. L. 1. c. 1. in Ev. Joan.

Et quanquam in carne de Maria ſemel natus ad omnium ſalutem abundè ſufficiat, de integro tamen illum adhuc naſci de Theologorum cordibus calamiſque neceſſe eſt labentibus ſæculis, ut iterum iterumque & infatigabiliter naſci perſeveraret, qui naſci ab exordio temporum nunquam ceſſavit. Idem Rupertus: *In principio erat Verbum. Ecce veritas quæ de terra orta eſt, carnem de Virgine aſſumens, ut nos à diabolo liberaret, eadem de virginali Joannis anima generatur: vocem corpoream induens, ut pro nobis contra omnem hæreticam pravitatem dimicet. Qui enim de corde ſuo Verbum bonum eructavit in uterum Virginis, ut Deus inviſibilis, viſibilis & verus homo fieret: ipſe caſtis complexibus ſuis aſcitam ſibi dilecti Joannis animam eodem Verbo imprægnavit, ut Verbum ineffabile per vocem litteramque ejus audibile & intelligibile procederet.* Hæ ſanè Verbi de Theologorum ſeu ſacrorum interpretum corde atque ore nativitates, ab illa ejuſdem principali de Maria nativitate religatæ jugatæque pendent. Nam quia Verbum humanæ ſe naturæ inſerere, vitamque & incorruptionem & ſanctimoniam incommutabilem ſuam, id eſt ſeipſum inſerere ſemel ſtatuit: hinc humanis ſe etiam cogitationibus, ſermonibus, verbis, litteris, ſignīſque corporeis innumerabilibus, quæ noſtræ naturæ conſentanea ſunt, prolixè indulſit. Itaque Verbum incomprehenſibile cogitatur, ineffabile enarratur, quia incorporeum corporaſcit, quia intelligibile incarnatur. Semel incarnari opus fuit, ut retro & poſt innumerabiliter per humana cogitata, verba, ſcripta incarnaretur. Incaſſum autem ſemel incarnatur, niſi ſingulorum ſenſis animiſque immiſceatur.

XIII. Scriptura vetus eſt Verbi Dei victoriarũ de peccato & ſtultitia reportatarũ hiſtoria. De victoria Verbi Dei L. 2. c. 18.

Denique ſi Rupertum percontaris quid ſit Scriptura, ſcitè reſpondebit: *Et quis dubitet librum ejuſmodi ſcilicet ſacram Scripturam, librum eſſe vel rectè dici bellorum Domini? Quid enim aliud continetur vel agitur in libris ſanctis, niſi bellum & certamen Verbi Dei, ad deſtructionem peccati & mortis?* Atque, ut poſtea dicemus, id ſcribebatur in ſacris codicibus, quod gerebatur. Gerebantur ergo bella Domini, & toto illo temporum decurſu bellabat Verbum Dei, & de morte ac peccato victorias reportabat. Ab initio quippe temporum nunquam feriata eſt ſapientia, quin inſipientiam; nunquam juſtitia ceſſavit, quin injuſtitiam, vel clam, vel palam, vel in totum, vel ex parte debellaret. Semper enim veritas invicta, etiam tunc cùm cæcutientibus vinci viſa eſt, ſemper juſtitia victrix, vel tum etiam cùm conculcari viſa eſt, toto orbe terrarum ſapientia & juſtitia ſectatorum ſuorum inter ipſa adverſa fœlicitate, adverſariorum etiam in ſecundis rebus infœlicitate vicit, vincetque, triumphavit & triumphabit. Hæc ſunt bella Domini, hæ victoriæ Verbi Dei, hoc Verbum Dei Chriſtus bellator & triumphator, in orbe conſpicuus oculatis, in Scriptura conſpicuus ſpiritalibus & fide oculatis.

IX. Eadem ex Hilario, & Auguſtino. Et olim & nunc multa ad unum nos recolligunt, dum unum ſignificant, vel venturum, vel jam veniſſe, qui à multitudine temporalium ad unitatis æternitatem nos revocet. Hilarius can. 4. Matth. Hieron. in c. 17. Matt. Auguſtinus. L. 4. de Trin. c. 7.

Ut ad alios nunc Patres veniamus, Hilarius: *Lex autem ſub velamento verborum ſpiritualium nativitatem Domini noſtri Jeſu Chriſti, & corporalitatem, & paſſionem, & reſurrectionem locuta eſt.* En quid tota lex loqueretur. Et Hieronymus: *Faciamus hìc tria tabernacula, &c. Erras Petre, & ſicut alius Evangeliſta teſtatur, neſcis quid dicas. Noli tria tabernacula quærere, cùm unum ſit tabernaculum Evangelii, in quo lex & Prophetæ recapitulanda ſunt.* Et Auguſtinus: *Quia enim ab uno vero & ſummo Deo reſilientes evanueramus in multa, diſciſſi per multa, & inhærentes in multis, oportebat nutu & imperio Dei miſerantis, ut ipſa multa venturum conclamarent unum, & à multis conclamatus veniret unus, & multa conteſtarentur veniſſe unum, & à multis exonerati veniremus ad unum.* Quid conducibilius, quàm ut ab uno vero bono delapſi in multa, per hæc ipſa inter quæ afflicti jacebamus multa, moneremur unum venturum, qui à multis redemptos, uni nos redintegraret: veniret illud unum, multitudinis amores profligaturum: multa conteſtarentur veniſſe unum, ut ipſa multitudo unius redemptoris, vel venturi, vel qui venerit, fidem faciens, à multitudine nos avocaret? Illud vetus, hoc novum teſtamentum eſt, illo multa venturum Chriſtum, hoc multa veniſſe conteſtantur: utrobique igitur Chriſtus eſt unus à multitudinis cupiditatibus nos abducens, & ad unum verum recolligens. Et infrà idem: *Ecce ad quod miſſus eſt Filius Dei: imo verò, ecce quid eſt miſſum eſſe Filium Dei. Quæcumque propter faciendam fidem qua mundaremur ad contemplandam veritatem, in rebus ortis ab æternitate prolatis, & ad æternitatem relatis, temporaliter geſta ſunt, aut teſtimonia miſſionis hujus fuerunt, aut ipſa miſſio Filii Dei. Sed teſtimonia quædam venturum prænunciaverunt, quædam veniſſe teſtata ſunt. Factum quippe creaturam per quem facta eſt omnis creatura, omnem creaturam teſtem habere oportebat. Niſi enim multis miſſis prædicaretur unus, non multis dimiſſis teneretur unus.* Huc omnia temporaliter ab æternitate prolata & ad æternitatem relata pertinent, ut miſſionem Filii Dei teſtentur, aut ipſa miſſio ſint. Omnis enim creatura Creatoris ſui adventum conteſtari ambit. Nunc veniſſe, olim venturum eſſe loquebantur creaturæ, loquebantur Scripturæ & loquuntur. Nuſquam ergo Chriſtus abfuit, qui ut veritas, ut ſpiritus, ut fide vivificus, tum maximè adeſt, cùm prædicatur. Unde idem: *Præter hanc viam quæ partim cum hæc futura prænunciantur, partim cum facta nunciantur, nunquam generi defuit humano, nemo liberatus eſt, nemo liberatur, nemo liberabitur.* Veritas quippe & fides abſoluta eſt à temporum vinculis, & omnibus ſæculis una & invariata præſto eſt. Sive inhumanata ergo, ſive inhumananda ſcribatur Deitas Verbi, eadem veritas, eadem humanitas Verbi, eadem dignatio Dei, eadem dignitas hominis ſcribitur & tenetur. Et alibi rurſum: *Utrumque ſcriptum eſt, & de Chriſto ſcripſiſſe Moyſen, & omnes qui ante Chriſtum venerunt, fures fuiſſe & latrones. Veniſſe quippè ita vult intelligi, quia miſſi non ſint. Nam qui miſſi ſunt, ſicut Moyſes & ſancti Prophetæ, non ante ipſum, ſed cum ipſo venerunt, quia non eum per ſuperbiam præcedere voluerunt, ſed eum per ipſos loquentem humiliter portaverunt.* Loquebatur ergo & ſcribebat ſeipſum per Prophetas Chriſtus ipſe. In omnibus ipſe veniebat, nemo ante illum venit: quia in omnibus ipſe veniebat. Nec tantùm ipſe ſcribebat & ſcribebatur, ſed ſolus ſcribebatur, ut & ſolus ſcribebat. Etenim ait ipſe de Moyſe, *De me enim ille ſcripſit.* Non ait, etiam de me, ſed abſolutè, de me. Quia nonniſi de ipſo Moyſes ſcripſit, nonniſi de ſeipſo ipſe per Moyſen & per quoſcunque alios ſcripſit. Quid enim Verbum ſonet, niſi ſeipſum & eum cujus Verbum eſt? Quid Verbum voci conjugatum ſonet, quàm ſeipſum ſono illigatum? Unde rurſus ibidem: *Et Evangelii quidem tam eminens eſt authoritas, & tam fundata veritas, ut etiamſi nos propter tarditatem intelligentiæ noſtræ nulla inveniremus à Moyſe ſcripta de Chriſto; non ſolum eſſe aliqua, ſed ad Chriſtum omnia pertinere quæ ſcripſit, quia non ait, Et de me ſcripſit; ſed, De me ille ſcripſit, credere deberemus.* Denique quantoperè Chriſtum ſaperet Scriptura vetus, hinc coniice, quod ſine Chriſto prorſus deſiperet, ſeu nihil ſaperet. Idem Auguſtinus: *Lege libros omnes propheticos, non intellecto Chriſto, quid tam inſipidum & fatuum invenies? Intellige ibi Chriſtum, non ſolum ſapit quod legis, ſed etiam inebriat, mutans mentem à corpore, ut præterita obliviſcens, in ea quæ antè ſunt extendaris. Ergo Prophetia ab antiquis temporibus, ex quo prorſus currit ordo naſcentium in genere humano, de Chriſto non tacuit.* Cùm arcem authoritatis & opinionem religionis ſummam liber ille obtineret, & tamen ſine Chriſto inſulſiſſimus omnino appareret, Chriſtum utique ſapere cogebantur, quibus ille liber ſapiebat.

Ibid. c. 19. L. 10. civit. c. 32. L. 16. cont. Fauſt. c. 12. Ibid. c. 26. Tract. 9. in Joan.

X. In novo vetus, in vetere Teſtamento novum eſt, in utroque Chriſtus eſt nunc occultior, nunc manifeſtior.

Eodem referri debet, quod etiam atque etiam teſtificatus eſt Auguſtinus, utrumque teſtamentum indiſſociabiliter ſibi cohærere: in veteri novum, in novo vetus eſſe: occultari novum in vetere, revelari in novo vetus: eundem Chriſtum, eandem Eccleſiam utrobique, illic opertiùs, hìc in aperto: utrobique ſpiritales, utrobique carnales: hos litteræ & temporalibus, illos ſpiritui & æternis ſervire: utrobique longè plures terrenis cupiditatibus implicatos, tantò numero & mole ſuperiores eſſe bonis, quantò ſuperat frumentum palea. Auguſtinus; *Quid eſt enim quod dicitur Teſtamentum vetus, niſi occultatio novi? Et quid eſt aliud quod dicitur novum, niſi veteris revelatio?* Eſt autem prorſus idem Chriſtus, & verè

Civit. l. 16. c. 26.

Chriſtus, ſeu parciùs, ſeu largiùs ſe oſtendat. Nam non ita ſe occultat, quin aliunde pateat: non ita ſe manifeſtat, quin magna adhuc ex parte lateat. Olim latebat, ſic tamen ut pateret nunc patet, ſic tamen ut lateat. Patet in carne, ſed caro quid niſi latebra erat Verbi? Latebat in Scriptura: ſed Scriptura quid, niſi manifeſtatio Verbi? Quod autem olim quàm nunc magis lateret & plures, minùs pateret & paucioribus, penes ipſum eſt arbitrium & poteſtas ſui beneficii, unus tamen Chriſtus eſt; ſicut nec nunc diverſus eſt, cùm aliquando plus, aliquando minùs, aliquando pluribus, aliquando paucioribus radios ſuos vibrat.

De Baptiſ. con. Donat. L. 1. c. 15.

Et rurſus; *Eccleſia vero quod eſt populus Dei, etiam in iſtius vitæ peregrinatione antiqua res eſt, in aliis hominibus habens animalem portionem, in aliis ſpiritalem. Ad animales pertinet vetus Teſtamentum, ad ſpiritales novum. Sed primis temporibus utrumque occultum fuit, ab Adam uſque ad Moyſen. A Moyſe autem manifeſtatum eſt vetus, & in eo ipſo occultabatur novum, quia occultè ſignificabatur. Poſtea vero quàm in carne Dominus venit, revelatum eſt novum: veteris autem ſacramenta ceſſarunt, ſed concupiſcentiæ tales non ceſſaverunt. In illis enim ſunt, quos Apoſtolus jam per ſacramentum novi Teſtamenti natos, adhuc tamen dicit animales, non poſſe percipere, quæ ſunt ſpiritus Dei. Sicut enim in ſacramentis veteris Teſtamenti, vivebant quidam ſpiritales, ad novum ſcilicet Teſtamentum, quod tunc occultabatur, occultè pertinentes; ſic & nunc in ſacramento novi Teſtamenti, quod jam revelatum eſt, plerique vivunt animales: qui proficere ſi nolunt ad percipienda quæ ſunt ſpiritus Dei, ad vetus Teſtamentum pertinebunt.* Ergo nec vetus Teſtamentum adhuc deſiit, cùm ſuperſint carnales & animales agminatim in Eccleſiam inundantes: nec tunc novum deſiderabatur Teſtamentum, cùm non deeſſent ſpiritales. Alterum alteri implicatum hæret, utrobique ſpiritales & carnales, illi pauciores, hi plures, illi ad novum, hi ad vetus pertinentes. Quæ cum ita ſint, etſi tempore præierit vetus, novum ſucceſſerit, ob manifeſtiorem quandam Dei providentiam aliàs aliter & per incrementa profectuum, tempora diſpenſantem, reapſe tamen non tam tempore, quàm cauſa hæc duo diſcrepant. Tempore enim, & novi homines olim floruerunt, & veteris aſſeclæ nunc crebreſcunt, cauſa autem ſemper diſcreta & disjunctiſſima fuit. In littera veteris Teſtamenti melleam ſpiritus ſuavitatem legebant ſpiritales, in verbis ſpiritus & vitæ nunc litteram occidentem incurrunt carnales. Denique quod olim pauciores quàm nunc iidemque occultiores erant ſpiritales, id ipſum univerſali providentiæ ſerviebat, idque argumento erat, frumenta paleæ comparata & numero & mole vinci, rareſcere & latitare. In novo enim ſpiritales etiam & rariores ſunt & iidem occultiores. Ergo cum non exterior rerum frons attenditur, ſed medulla veritatis & cauſæ viſcera explorantur, in ſpecula quadam temporibus omnibus ſuperextante ſpectatur Chriſtus unus, una Eccleſia, per varias profectuum ætates & univerſis & ſingulis proſpiciens ſeque indulgens hominibus, per conſcientiæ inſitæ reſiduos igniculos ante legem, per legis facem lucidiorem & timoris initia ſalutaria ſub lege, per charitatis augmenta in ævo gratiæ, per juſtitiæ denique ſumma faſtigia in patria, ita tamen ut pigreſcant, hìc plerique & in rudimentis infantiæ ſeneſcant, aliqui nonnihil proficiant, pauciſſimi ad culmen uſque ſapientiæ connitantur, ſintque multò plures ſemper carni ſervientes quàm ſpiritui, & illi utique ut plures, ita manifeſtiores.

Ibid. c. 16.

Quæ autem Eccleſia peperit Abel, & Enoch, & Noe, & Abraham, ipſa peperit Moyſen & Prophetas tempore poſteriores ante adventum Domini: & quæ iſtos, ipſa & Apoſtolos & Martyres noſtros & omnes bonos Chriſtianos. Omnes enim diverſis quidem temporibus nati apparuerunt, ſed ſocietate unius populi continentur, &c.

XI. Nunc quoque multi & plures litteræ ſerviunt, & ſub vetere teſtamento languent.

Quid quod & Evangelica quoque Scriptura, in qua deliteſcere Chriſtus non dubitatur, littera tamen carnalibus eſt, & quidem occidens, niſi ſpiritu vivificetur? Hieronymus: *Quomodo Chriſtus Jeſus ex maledicto nos legis liberavit, factus pro nobis maledictum: ita de maledicto quoque Evangelii, quod ſtatutum eſt ſuper eos qui ejus præcepta non fecerint, eruit nos, factus pro nobis ipſe maledictum.* Et mox: *Sunt qui duo teſtamenta & aliter intelligant: ut Scripturam divinam tam veterem quàm novam juxta diverſitatem ſenſus eorumque ſententiam qui legunt, aut ancillam interpretentur, aut liberam: & eos qui adhuc litteræ ſerviant, ſpiritum timoris habeant in ſervitute, de Agar Ægyptia velint eſſe generatos. Eos autem qui ad altiora conſcendant, & allegoricè velint ſentire ea quæ ſcripta ſunt, filios eſſe Saræ, quæ in lingua noſtra ἄρχουσα, id eſt, princeps interpretatur genere fœminino. Et hoc ob eam neceſſitatem ſe aſſerunt uſurpare, quia iniquum ſit Moyſen & Prophetas cunctos de ancilla, quoslibet vero gentilium de libera intelligere procreatos. Unde melius eſſe, ut non ſolum de his qui in Eccleſia ſunt, pro diverſitate intellectuum alios ſervos, alios liberos arbitremur; ſed etiam de uno eodemque homine, quandiu ſequatur hiſtoriam, ancillæ eum eſſe filium; cùm autem aperiente Jeſu Scripturas, incenſum fuerit cor ejus, & in fractione panis inſpexerit eum quem antea non videbat, tunc & ipſum Saræ filium nominari.* Prout ergo quiſque, vel timore, vel amore religionem colit, vel litteræ corticem, vel ſpiritus penetralia lambit: ita & vel legem adhuc ſapit in Evangelio, vel in lege Evangelium deguſtat, & vel ſervus eſt inter libertatis, vel liber inter ſervitutis inſignia; utrobique autem Chriſtus eſt idem unuſque, quem ſuus cuique timor inter terrena adhuc reptans obvelat, vel amor revelat, ſublimia Spiritus arcana perluſtrans. Nam cùm idem Chriſtus vel littera legis, vel carne ſua in Evangelio amictus, ab aliis carnaliter, ab aliis ſpiritaliter, immo ab uno eodemque homine nunc carnaliter, poſtea ſpiritaliter capiatur: quin etiam uno eodemque tempore, ab uno eodemque homine varios profectuum gradus percurrente, ex parte carnaliter adhuc, ex parte jam ſpiritaliter intelligatur: hinc apparet penes ipſos homines longè maximam partem hujus tantæ diſcrepantiæ reſidere; ut enim quiſque affectus eſt, carnali caro, ſpiritali ſpiritus eſt, terreſtri terrenis obvolutus ſacramentis, & legis, ſeu litteræ carne; cœleſti cœleſtibus pellucidus myſteriis eſt, & carnis ipſius ſuæ ſpiritali luce circumfuſus. Unde ibidem rurſum Hieronymus; *Hodie quoque hi qui in Chriſto parvuli ſunt, & vivunt carnaliter, perſequuntur eos qui ex aqua & ſpiritu nati ſunt, & cum Chriſto reſurgentes, ea quærunt quæ ſurſum ſunt, non deorſum. Faciant quod volunt: cum Iſmaele perſequantur Iſaac, ejicientur foras cum ancilla matre Ægyptia, nec accipient hæreditatem, quam ſolus qui de repromiſſione natus eſt, conſequetur.* Magnam ut vides partem eorum qui Evangelicæ legi ſunt mancipati, ſub lege, ſub littera adhuc legis ſordeſcere pronunciat, & à Chriſto atque à libertate alienos extorreſque eſſe.

In Epiſt. ad Galat. c. 3. & 4.

XII. Etiamnunc Chriſtus multis in Parabolis loquitur, & ipſe parabola eſt, carnaliter tantùm ſapientibus.

Subolet & nobis hæc apud Hieronymum magis quàm Hieronymi eſſe poſſe, utpote quæ Origenem prorſus redoleant, & nonnullo ejus hallucinationum ſapore reſperſa videri poſſint. Sed liquidò nobis & indubitatè ſui animi ſententiam prodit Hieronymus Epiſtola ad Paulinum: *Totum quod legimus in divinis litteris, nitet quidem & fulget etiam in cortice, ſed dulcius in medulla eſt. Qui edere vult nucleum, frangat nucem. Revela, inquit David, oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Si tantus Propheta tenebras ignorantiæ confitetur, qua nos putas parvulos & pene lactentes,*

De inſtitut. Monachi.

inſcitiæ nocte circumdari? Hoc autem velamen non ſolùm in facie Moyſi, ſed & in Evangeliſtis & in Apoſtolis poſitum eſt. Turbis Salvator in parabolis loquebatur; & conteſtans myſticum eſſe quod dicebatur, aiebat: Qui habet aures audiendi, audiat. Niſi aperta fuerint univerſa quæ ſcripta ſunt, ab eo qui habet clavem David, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit: nullo alio reſerante pandentur. En, non ſolùm in facie Moyſi, ſed & in Evangeliſtis, & Apoſtolis velamen poſitum eſt, & Chriſtus parabolas loquitur, & tota Chriſti diſpenſatio parabola eſt, carnem ceu quandam litteram promens, ſpiritum ceu litteræ medullam premens. Denique littera occidit inhærentes ſibi: & caro non prodeſt quidquam, carnem etiam Chriſti carnaliter tantùm ſapientibus: ſed utrobique ſpiritus eſt qui vivificat. Nam ſeu creatura, ſeu ſcriptura, ſeu caro, quid aliud quàm incommutabilis ſapientiæ & intelligibilis Verbi integumenta quædam, quibus illa & aperit ſe nobis & operit, quia videndam ſe fruendamque per hæc temperat? Sed ſi in integumento hæres, ſi fracto nucleo medullam non invadis, ſi hæres in egenis mundi elementis, ſi ſtertis in littera, ſi pigreſcis in carne, caro nihil proderit, littera occidet, creatura à Creatore avertet.

XIII. Pluris refert quali animo, quâ in quale integumentû Verbi incurrat quis, Naturam, an Scripturam, an carnem aſſumptam: à qua tamê ſola promanat gratia & charitas. In l. 1. Reg. L. 4. c. 9.

Sed diſertiſſimè Gregorius Magnus: *De plenitudine ejus omnes accepimus. Alia quidem eſt plenitudo Verbi, alia libri. De plenitudine quidem Verbi accipere, nonniſi electi poſſunt, de plenitudine verò Scripturæ poſſunt & reprobi. Liber namque beati Joannis Apoſtoli, & liber Pauli Apoſtoli plenitudines quidem ſunt, quæ de eis habentur. Eorum nimirum verba Paulus ſive Joannes ſcripſit: ſed quod quiſque ſcripſit, loquens in eis Verbum inſpiravit. Qui ergo verbum Scripturæ accipit, non in amore ſed in ſcientia, de plenitudine accipit non Verbi, ſed libri. Et quia rem mortuam accipit, in ejus ipſe acceptione non vivit. Sed quid dico Scripturam mortuam? Non eſt mortua tantùm, ſed interficiens. Nam ſcriptum eſt, Littera occidit, ſpiritus autem vivificat. Hoc quidem facit omnis divina littera. Nam littera corpus eſt: hujus vero corporis vita, Spiritus. Vivificatum quippe & vivificans corpus accipit, qui litteram legit, & in amorem intelligentiæ mentem reficit.* De Scripturis novi Teſtamenti verba facit Gregorius, aitque rem mortuam illas eſſe, nec iis accipiendis quemquam vivere; immo non mortuam tantùm, ſed interficientem, eo ſenſu, quo littera occidit: & littera merum corpus eſt, & veluti caro, quæ niſi à Verbo vivificetur, non prodeſt quidquam, utpote exanimum & exangue. Igitur non tanti refert in quale Verbi involucrum incurrat quis, ſive in creaturam ante legem, ſive in Scripturam ſub lege, ſive in carnem ſub gratia, quàm quali animo, & affectu, carnali an ſpiritali, terrenorum cupido bibuloque, an cœleſtium incurrat. Si enim in involucro hæreat, conclamatum de eo eſt; ſi in adyta ſpiritus & charitatis illabatur, præclarè cum eo agitur; inſpirata enim à Verbo incarnato charitas, ſuæ originis haud ignara eſſe poterit. Quanquam enim creatura ante legem fuerit veluti Scriptura quædam & veluti corpus Verbi: quanquam lex inſtar habuerit carnis Verbi, qua illud ſe opacaret conſpiciendum lippientibus tunc plurimùm hominibus: quanquam caro Chriſti veluti Scriptura ſit, qua ſe & Patrem eloquitur Deus Verbum, & tanquam orbis quidam melior & nova creatura, unde per viſibilia inviſibilis Deitas intellecta conſpiciatur; à ſola tamen carne ſeu à veriſſima Verbi incarnatione promanat gratia & charitas: qua à creaturæ, vel Scripturæ, vel carnis cortice ad ſpiritus vitam & ſuavitatem unuſquiſque traducitur.

XIV. Specialiùs quidem Synagoga, ſed ſuo etiam modo gens hominum univerſa Chriſtum prophetabat, oſtendebat, actitabat, ſuis morbis medicum invocabat, &c.

Quid autem, ſi non Scriptura tantùm vetus, ſed ipſa totius populi diſpenſatio, quædam eſſet Chriſti adventantis promulgatio? Num ſatis conſpicuus non erat Chriſtus, quem non unus, aut alter Propheta adumbraret dictis geſtiſque ſuis, ſed totus ille populus, tanquam catholicus quidam Propheta geſtaret, exereretque? Auguſtinus: *Ut propagaretur populus Dei, in quo præmitterentur Prophetæ Chriſti, cum & ipſe populus per ea, quæ in figura contingebant illis, ſive in iis qui ſcirent, ſive in iis qui illa neſcirent, nihil aliud eſſet, quàm Propheta Chriſti, ex quo naſceretur etiam caro Chriſti.* Et alibi: *Priori populo multa talia non tantùm audienda, verùm etiam obſervanda præcepta ſunt. Tempus etiam erat, quo non tantùm dictis, ſed etiam factis prophetari oporteret ea, quæ poſteriori tempore fuerant revelanda.* Et alibi: *Oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & Prophetis & Pſalmis de me. Non itaque ſpes noſtra in temporalium rerum promiſſione defixa eſt: quandoquidem nec ipſos illius temporis ſanctos & ſpiritales viros Patriarchas & Prophetas his terrenis rebus fuiſſe deditos credimus. Intelligebant enim revelante ſibi Spiritu Dei quid tempori illi congrueret, & quibus modis Deus per illas res omnes geſtas & dictas, futura figuranda & prænuncianda decerneret: magiſque deſiderium eorum de novo teſtamento erat. Sed præſens functio corporalis ad ſignificanda nova ventura pollicitationibus veteribus præbebatur. Ita illorum hominum non tantùm lingua, ſed & vita prophetica fuit. Carnalis autem populus promiſſis vitæ præſentis inhærebat. De quo tamen etiam populo nihilominus ſignificabantur futura.* Quanta hìc renidet ſapientiæ pulcritudo? Videlicet dum populus & univerſitas hominum ipſa Propheta Chriſti eſt; hinc enim & magnitudo Chriſti eminet, & genus humanum honeſtatur, & non mediocri reſpergitur ſanctitate. Item dum univerſitas generis humani ſuo omni temporum geſtorumque decurſu demonſtrat perſpicuè, & quaſi in propatulo vociferatur, ſe ſuperno egere liberatore; nec defuturam ſuæ inopiæ providentiam Dei tam largam alioqui & pervigilem pollicetur. Item dum peculiare Iſraelitarum regimen id apertius teſtatiuſque facit ex geſtorum ſacramentorumque ſuorum documentis, quod univerſa creatura non tacet, vanitati ſubeſſe omnia & ingemiſcere, donec in primævam integritatis innocentiam reſtituantur. Sic enim ſuppetias tulit Scriptura creaturæ, lex naturæ, Chriſtuſque ipſe naturæ reparator eſt. Item ſicut non deeſt Sapientia creatrix, nec abeſt uſquam, dum ſub naturæ latet velamine, & non latet; quia natura ipſa rerum non aliud eſt, quàm Sapientia ipſa, variegata hac veſte creaturarum ſeſe implicans explicanſque; ita nunquam defuit, nuſquam abfuit ſub lege etiam Chriſtus, quia populus ipſe ſub lege adminiſtratus, Chriſtus ipſe erat prophetico hoc ſe tegumento detegens. Item dum hinc patefit, quàm intimus in ore & in corde cuique homini ſit Chriſtus, quando ipſa hominis vita quædam eſt Chriſti prophetia. Nam etſi ob ſpecialia quædam ſacramenta populus ille Propheta eſſet Chriſti, unuſquiſque tamen homo, ut ſapientiæ opificium & delibatio, ut juſtitiæ manceps, aut transfuga, lineamenta non obſcura Chriſti præ ſe fert, quem geſtat, vel quo eget, ſine quo deformis, quo ſe formari poſtulat etiam inopinus neſciuſque, quem inopia ſua invocat, ad quem ignarus ſuſpirat, ut liberaturum ab his ærumnis, ut verorum bonorum largitorem. Item dum planum fit, ex quo genus humanum à veritate prolapſum eſt, qua patet orbis terrarum, omni ſæculorum excurſu, totam hominum univerſitatem per ſcientes & neſcientes conteſtatam eſſe, & proclamaſſe, non poſſe non appeti fœlicitatem votis omnibus, non eſſe in his terrenis ſitam fœlicitatem, quæ occidunt, quæ deſiderio ſui cruciant, quæ faſtidio amareſcunt; non eſſe fœlicitatem niſi gaudium de veritate & juſtitia incommutabili; non poſſe illam fœlicitatem humanis viribus pertingi, ut nunc ſunt fractæ & ac-

De bono Viduit. c. 7.

L. 6. cont. Fauſt. c. 7.

Et l. 4. c. ult.

ciſæ; extundendum ergo precibus à Deo eſſe liberatorem, & veræ hujus datorem fœlicitatis.

XV. Tota generis humani hiſtoria, dū téporalium lapſum narrat & ærumnas, æternorum ſitim teſtatur, ad Chriſtum vocat, Chriſtum invocat.

Iſtud omne non verbis, non ſcriptis, ſed geſtis & quidem omnibus & publica ipſa univerſaque ſui diſpenſatione ab initio rerum proclamavit & etiamnunc proclamat genus humanum, ad terrena ſubinde nauſeabundum, & alia ſubinde atque alia ſtimulante clandeſtina verorum & æternorum ſiti concupiſcens. Iſtud peculiariùs proclamabat Iſraeliticus populus, ſingulari ad id quodam regimine Dei delineatus, cujus ea erat ſumma, ut terrenorum fructu faſtidium movente, fugamque maturante incitarentur homines ad æterna æternorumque authorem ſuſpirare. Item dum per malos etiam prophetatur Chriſtus, per carnales ſpiritalis fœlicitas prædicatur, per ægros medici neceſſitas & præſtantia, denique per vitia ipſa commemoratur & perverſis tenebroſiſque, non aſpernandis tamen quibuſdam veſtigiis, ſanctitas & juſtitia adumbratur. Familiare enim fuit Auguſtino ailiſque Patribus in ipſis etiam peccatis & vitioſis cupiditatibus explorare notas aliquas diſtortæ divinorum imitationis. Ad eum ergo modum & per malos malorum omnium profligator Chriſtus prophetabatur. Poſtremò tandem hinc amplitudo Chriſti & immenſitas quædam ejus gloriæ expromitur, cùm unus omnia eſt, unus omnia implet, unus omnia in omnibus adimpletur, unus à populis, ab univerſitate generis humani oſtenditur, geſtatur, repræſentatur, actitatur; omnium virtutes ejus portiones ſunt: omnium vitia, illius diſtorta imitamenta ſunt; omnium peccata illum liberatorem, omnium ægritudines illum medicum inclamant, omnium cupiditates, ſuimet faſtidio & cruciatu illum invocant, omne denique genus humanum toto orbe jacens quaſi unus ingens ægrotus per neſcientes ſcienteſve illum, ut medicum verum optat, illum ſomniat, illum prophetat, illum expectat.

XVI. Sine Chriſto Scriptura vetus ad anilia deliramenta defluit: Si ſe quiſque audiat, ſi ſuos morbos, ſibi Chriſtum ipſe præſagit. L. 21. con. Fauſt. c. 39.

Et tam explicata eſt Chriſti prophetia in illa vel Scripturæ, vel populi veteris ſerie, ut non poſſet alioqui illa non anilium fabularum ignominia penitus infamari. Nam ſi Chriſti ſenſum inde exſtirpes, jam delirius nihil, nihil inſulſius poterunt mulierculæ fabulari. Si ad alia etiam cum Philone & Judæis quibuſdam allegoriam contorquere voles, in nugamenta quædam perridicula deflues cum iiſdem. Ita aſſerit, & probat Auguſtinus: *Itaque iſti Judæi qui Chriſtum nolunt talibus rerum non ſolum dictarum, ſed etiam geſtarum figuris prænunciatum videri, coguntur à nobis diſcere, quid illa ſignificent, quæ nobis aliquid ſignificare concedunt: tamen divinæ authoritatis libros ab ineptarum fabularum ignominia non defendunt. Vidit hoc Philo quidam, vir liberaliter eruditus, &c.* Profert ex Philonis allegoriis ad guſtum cæterarum, hoc unum, quòd cùm cætera arcę interpretatus utcumque eſſet, *ubi ventum eſt ad oſtium quod in arcæ latere factum eſt, &c. Inferiores corporis partes, quibus urina & fimus egeruntur, illo oſtio ſignificari auſus eſt credere, auſus & dicere, auſus & ſcribere: Non mirum ſi oſtio non invento ſic erravit.* Non difficiles tantùm explicatus, ſed nullos, exitus omnino nullos habebat illa prophetia tota niſi ad Chriſtum: præter hunc, ad ſordes, ad anilia deliramenta deveniebatur. Ita Chriſtus implicabat ſe hominibus, ita ſingulos ad ſeipſum coarctabat, ut nemo illum ignorare poſſet, niſi qui ſemet neſcire poſſet. Si enim ſe, ſi ſua quiſque geſta dictaque ſerio advertiſſet, ipſe ſibi ad Chriſtum, ad medicum, ad liberatorem dux hortatorque fuiſſet. *Quâ in re hoc primum dico, illorum hominum non tantum linguam, verùm etiam vitam fuiſſe propheticam, totumque illud regnum gentis Hebræorum magnum quendam, quia & magni cujuſdam, fuiſſe Prophetam. Quocirca quod ad eos quidem attinet, qui illic erant, eruditi corde in ſapientia Dei, non ſolum in iis quæ dicebant, ſed etiam in iis quæ faciebant; quod autem ad cæteros ac ſimul omnes illius gentis homines, in iis quæ in illis vel de illis divinitus fiebant, prophetia venturi Chriſti & Eccleſiæ perſcrutanda eſt. Omnia enim illa, ſicut dicit Apoſtolus, figuræ noſtræ fuerunt.* Eratque hoc totum cum primis conſentaneum, ut per temporalia cuique etiam quæ ipſe gereret, ſignificarentur æterna, niſi ſtrepitu vanitatis ſuæ ſibi ipſi obſurdeſceret. Ea enim eſt natura temporalium, ex Dei conditoris ſervatoriſque deſtinatione, ut æternorum veſtigia atque documenta ſint, ad ea invitent, ad ea vel ſua ipſorum fuga contrudant. Idem Auguſtinus: *Poſt regnum acceptum quia terrena acceperant, cœperunt merito peccatorum ſuorum oppugnari, expugnari & captivari. Ad extremum everſa eſt & ipſa civitas. Tales erant & illæ promiſſiones non perſeveraturæ, per quas tamen figurabantur futuræ promiſſiones perſeveraturæ, ut ille omnis decurſus temporalium promiſſionum, figura eſſet & quædam prophetia futurorum.*

In Pſal.

XVII. Uſque adeò nihil vacuum Chriſti eſt, ut & vitia ipſa, etſi diſtorte & tenebricoſe, illum prædicent.

Poſtremò ne quid vacuum & inane Chriſti uſquam vel unquam eſſet, flagitioſè etiam facta tenebroſis quibuſdam imitationibus nobis ejus magnitudinem innuebant. Familiare eſt hominibus non ineruditis etiam, nec pietatis expertibus, ad hæc exhorreſcere, nec facilè ſanctis Patribus acquieſcere, adulteria nonnunquam interpretando ad Chriſti myſteria delineanda intorquentibus. Sed ſi præjudicatarum opinionum laqueis expedire ſe ipſi vel tantillum enitantur, faxo ut hic eorum horror diluatur, ac lubentes in has Patrum interpretationes aſſentiantur. Pulchrè rem iſtam diſceptat Auguſtinus: *Prius præloquendum eſt, ne quenquam parvæ conſiderationis offendat, quod de quibuſdam malis operibus hominum in Scripturis ſanctis, quædam non mala, ſed bona futura ſignificantur. Servat enim ubique divina providentia virtutem bonitatis ſuæ, ut quemadmodum ex adulterorum concubitu formatur & naſcitur homo, de hominum opere malo bonum opus Dei: de fœcunditate ſeminum, non de turpitudine vitiorum: ita & in Scripturis propheticis non tantùm bona hominum, verùm etiam male facta narrantibus, quoniam prophetica eſt iſta narratio, ſignificetur aliquid de malis operibus hominum, etiam futurorum bonorum, non peccantis opere, ſed ſcribentis.* Hæc eſt prima ratio, quòd Dei providentia ſervare ubique pertendat virtutem bonitatis ſuæ, & de malis hominum operibus bona ipſe faciat, bona doceat. Nam de malis bene facere, amplius aliquid eſt, quàm bona ſignificare. Si ergo divinæ bonitatis inſigne eſt, ut de malis bene faciat, minùs mirum eſt, ſi de malis bona ſignificet. Quæ autem bona aptiùs de malis ſignificabit, quam ea ipſa per quæ mala expientur? Ita enim decet ut bonus, & ipſum bonum bene conſulat de malis, & bona faciat & bona deſignet ac portendat, per quæ malitia tandem omnis labefactetur. Conſultiſſimum ergo fuit, ut malis operibus ſignificarentur aliqua Chriſti myſteria malorum omnium expurgatoria. Pergit porrò Auguſtinus.

L. 22. Con. Fauſt. c. 8

XVIII. Facinoroſis etiam geſtis Chriſtum ſignificari potuiſſe.

Ibidem: *Neque enim Juda cùm ad Thamar concupiſcentia victus intraret, hanc ſuæ libidinis intentionem gerebat, ut inde aliquid ſignificaretur, quod ad ſalutem hominum pertineret: ſicut nec Judas ille qui Dominum tradidit, hoc intendit, ut aliquid inde gereretur, quod ad eandem ſalutem hominum pertineret. Porrò ſi de tam malo opere Judæ illius tam bonum opus Dominus fecit, ut ejuſdam ſuæ paſſionis ſanguine nos redimeret; quid mirum ſi Propheta ejus, de quo ipſe ait, De me enim ille ſcripſit, ex malo facto Judæ ipſius, boni aliquid ſignificavit, ut ſuo miniſterio nos doceret?* Ut Creatori igitur, ita & Reparatori Chriſto ſolemne eſt, magnificum eſt, mala noſtra bene vertere, in bona mala convertere potiùs, quàm mala omnino prævertere. Quin id tanto Reparatori familiarius erit, quantò ipſe ſi fari licet, bonum ejuſmodi eſt ampliſſimum, ex mali occaſione expreſſum. Ubi enim abundavit peccatum, ſuperabundavit gratia: peccati infœlicitas compenſata eſt Verbi incarnati & reparatoris fœlicitate; hominum facinore effuſus eſt ſanguis Chriſti, quo omnium facinora abluantur. Ergo cùm incarnatio, cùm paſſio, cùm totum quod Chriſtus eſt, immenſum & infinitum quoddam ſummumque ſit bonum, ex ea ortum omnipotenti bonitate, quæ in malis bene vertendis quàm in iiſdem penitus antevertendis pulchrior & admirabilior elucet, jam nihil eſt quod miremur, ſi ſacramenta Chriſti per aliqua hominum flagitia ſignificentur.

XIX. Ut Creatorem ita & Redemptorem vitia ipſa noſtra ſignificant.

Et rurſus ibidem: *Ad ſignificanda autem aliqua bona nihil intereſt, facta illa quibus ea ſignificantur, ſeu bona, ſeu mala ſint. Quid enim mea intereſt, cùm volo aliquid legendo cognoſcere, utrum ex minio reperiam ſcriptos nigros Æthiopes, & ex atramento candidos Gallos?* Univerſim enim hoc valet, ſignis longè diverſiſſimis res quaſlibet poſſe ſignificari: nec in ſignis explorandam eſſe ipſorum naturam, ſed ſignificationem. Si autem facinoroſos homines actuſve ad ſancta & cœleſtia quæpiam ſignificanda rapi ſtomachus tuus non ferat, ſubeat quod monitos jam nos eſſe voluit Auguſtinus, non ſignorum, ſed ſignificantium & ſignificatorum naturam dignitatemque ponderandam eſſe. Nam mali & mala non id intuentur, nec id ex ſe valent, ut boni vel umbris illis expingantur & decorentur; ſed ſummum bonum Deus, ſed ſummus omnium malorum debellator Chriſtus, id valet, id affectat, ut nihil ſui omnino vacuum eſſe ſinat, ut radios ſuos vel in ipſa adverſariarum tenebrarum regna inviċtiſſimè jaculetur: ut malo ipſi ſuæ poteſtatis, ſuæ victoriæ inſignia ſuperſcribat.

Idem rurſum Auguſtinus: *Ita de peccato noſtro quod in homine peccatore ipſa natura noſtra commiſit, & genus humanum, factum eſt magnum decus ornamentumque terrarum: & tam decenter divinæ providentiæ procuratione adminiſtratur, ut ars ineffabilis medicinæ ipſam vitiorum fæditatem in neſcio quam ſui generis pulchritudinem vertat.* Ars porrò ineffabilis medicinæ cui potiùs quàm Chriſto vendicanda eſt? Ejus ergo eſt, ipſam vitiorum turpitudine min aliquam tanto admirabiliorem, quanto inopinatiorem pulchritudinem convertere. Ecqua autem venuſtas de vitiorum deformitate amplior elaborari poteſt, quàm ſi per ipſa vitia moneamur, unde averſi ſimus, & quo debeamus redire converſi? Prolixè Auguſtinus diſputavit, ut virtutum divinarum perverſam diſtortamque imitationem vitia omnia præ ſe ferant, atque ita oſtendant Deum omnium eſſe creatorem, nec eſſe quo omnimodè ab eo recedatur: oſtendant & reparatorem, cùm vera imitatio non niſi ex ejus medicinali gratia poſſit provenire. *Quapropter ſi & ipſa ſuperbia veræ libertatis & veri regni umbra eſt, etiam per ipſam nos commemorat divina providentia, quid ſignificemus vitioſi, & quo debeamus redire converſi.* Hæc planè divina providentia autem nobis vellicans, ſubmonenſque vel per ipſa vitia noſtra, quo convertenda ſit mens noſtra, ut veras captet virtutes, quarum umbris illuditur: hæc inquam providentia eſt humaniſſima & ſalutis noſtræ architecta, atque adeo reparatoris noſtri propria & peculiaris. Non igitur jam quiſquam plebeio hoc ſe ludificari ſinet præjudicio, nefas eſſe ut per hominum flagitia Chriſti myſteria adumbrentur. Nam ſi vitio ſignificamus grande & medicinale aliquid, & illud ipſum nobis innuimus, quo appulſi vitia omnia exuemus, & germanis veſtiemur virtutibus, ſanè vitioſi Chriſtum nobis vitiorum omnium expugnatorem ſignificamus.

L. de vera Rel. c. 29.

Libris Conf. L. de vera Relig.

L. de vera Rel. c. 48.

In hac ſententia eſt & Ambroſius; cui ex re eſſe viſum eſt, etiam Patriarcharum peccata in Scripturis conſignari, ut *Inſtruant Patriarchæ non ſolùm docentes, ſed etiam errantes.* Sed id non ad ſignificationem attinet myſticam vitiorum. Aptius eſt illud: *Nec imputandam eſt ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, ſed lapſus erroris: deinde quia non fuit improbitatis æſtus, ſed umbra myſterii.* Excuſabantur quodammodo crimina, quæ umbram prægeſtabant myſterii Chriſti. Nam cùm in eo ſit propitiatio peccatorum, non noſtrorum tantùm, ſed etiam totius mundi, jam tum vim quandam medicinæ ſpirabat ipſa umbra myſterii. Unde ait Ambroſius imputandum Davidi non eſſe adulterium, id eſt, condonatum pœnitenti fuiſſe, quia in eo erat *umbra myſterii*, id eſt quia umbra myſterii quam præferebat, vim quandam expiatricem in anteceſſum de myſterio ipſo præſumptam irrigabat. Quod ſanè parcè ádmodum & modeſtè ſumendum, nec præſumendum à nobis fuiſſet: ſed Ambroſio nefas eſt obloqui.

L. 1. de Abrahamo c. 6.

Apol. 1. David. c. ult.

XX. Spectandum eſt, non quo peccantium libido, ſed quo collimet Dei permittentis, & ruinas peccantium ordinantis providentia.

Rurſus Ambroſius: *Intelligimus jus quoddam & ſummum prophetiæ, quæ more nucis, foris amara, dura in medio, tenera intus eſt & fructuoſa. Etſi igitur in hiſtoria amariora auditis, in typo dura cognoſcitis, ſperate tamen in myſterio fructuoſa. Adulterium, inquam, in typo ſalutis eſt factum: non enim adulterium omne damnandum eſt. Denique ad Prophetam dictum eſt: Vade, accipe tibi uxorem fornicariam. Dominus jubet cum ea quæ fornicaria fuerit, eſſe conjugium: cujus conjugii fructus eſt Chriſtus. Namque filio qui ex fornicatione eſt natus, à Domino nomen impoſitum eſt Irael, quod eſt divina generatio.* Sic ille præfatur ſubjunctæ mox de Incarnatione Verbi doctrinæ: *De divinis autem non audeo, licèt pium, adulterium nominare, ne quem vel ſonus ſermonis offendat, licèt ſenſus venerátior in promptu ſit: quod poteſt tamen cautiùs dici, etſi non expreſſiùs, Ex diſparibus copulis contubernium pium factum eſt, quando ſcilicet Verbum caro factum eſt. Non ſunt legitima conſortia divinitatis & carnis: nec ut quodam fœdere conveniente naturæ, caro animæ, & anima carni, ita etiam divinitas & caro juſti ſervant quodammodo tori legem. Suſcepit carnem Deus, aſſumpſit animam, per inuſitatam nec legitimam incarnationem, conſortium fecit eſſe legitimum, ut ſit Deus omnia in omnibus.* Si cujus adhuc ab his refugiat, abhorreatque animus, penſitet iterùm iterùmque, ſcelera quælibet ex improbitate quidem hominum ultro efferveſcere, non poſſe tamen niſi permittente atque ordinante Deo procedere. Ne jam ergo pendamus quo peccati libido collineet, ſed quo permittentis & peccantium ruinas ordinantis Dei ſapientia bonitaſque intueatur. Nullum quippe tantum eſt bonum, quod non meritò ſuſpicemur Deo obverſari, & deſignari in malis ſeu permittendis ſeu ordinandis. Pulcherrimum ſemper & ubique eſt Dei regnum; nec opis noſtræ eſt, vel in primis, vel in imis illud vel tantiſper deturpare. Itaque à nobis quidem turpitudo deſignari & parturiri poteſt, at pulchritudinis ſumma lex erumpere illam non patietur, niſi ut ampliorem inde aliquam pulchritudinem exprimat. Unde idem Ambroſius rem eandem curſim perſtringens: *Myſterium igitur in figura, peccatum in hiſtoria. Culpa per hominem, ſacramentum per Verbum.*

In c. 3. Luc.

Aſſentitur Hieronymus: *Si illa & cætera his ſimilia quæ in Scripturis ſanctis legimus facta, poterit approbare, ſed aliud quid ſignificare contenderit; ergo & meretrix iſta mulier, & illa adultera mulier, quæ aut Prophetæ jungebatur, aut ſervatur à Propheta, non turpem ſtupri conjunctionem, ſed ſacramenta indicant futurorum.* Quo ex loco id argumenti elicies, quando hæc flagitiorum fœditas Prophetis & Patriarchis affricabatur,

In c. 1. Oſee.

quando paſſim in ſacris codicibus reſpergitur, hinc facilem emergere conjecturam, grande aliquid per hæc ſignificari. Nam ſacræ litteræ quarum finis Chriſtus eſt, quæ unum illum meditantur, unum perſonant, quæ intelligentibus ſpiritus & vita ſunt, non quaſi ſordidarentur flagitiorum narratione, niſi & hinc documenta quædam ad Chriſtum elicerentur. Prophetæ autem fornicariis fœminis exoſi peræquè & infeſti, non iis utique, jubente maximè Deo committerentur, niſi ut propheticum hinc aliquod extrueretur ſacramentum. Itaque non Scripturis, non earum Scriptoribus ſordes & infamiam illinit Deus, ſed ſignificandi Chriſti omnimoda nos cumulat varietate.

Moral. in L. 3. c. 16.

Aſſentitur & Gregorius Magnus: *Sic plerumque res quælibet per hiſtoriam virtus eſt, per ſignificationem culpa: ſicut aliquando res geſta, in facto cauſa damnationis eſt, in ſcripto autem prophetia virtutis.* Statimque progreditur ad Davidis flagitium enucleandum. Et quid attinet tricari? Illud ipſum Judæ cum Thamar adulterium in Chriſti genealogia memoratur, ut de peccatoribus naſci peccatorum redemptor monſtretur, & ne miremur ſi ex adulterio, Chriſti prophetia exoriatur, cùm indidem Chriſti ortum ducat Genitrix.

Serm. 2. in Dom. 1. poſt oct. Epiph.

Aſſentitur denique Bernardus: *In operibus Domini & minus capaces animos exterior conſideratio paſcit; & qui magis exercitatos habent ſenſus, ſolidiorem intus cibum inveniunt & ſuaviorem, tanquam adipem, medullamque frumenti. Sunt enim & exteriori ſpecie delectabilia & interiori virtute multò delectabiliora: quemadmodum & ipſe exteriùs quidem ſpecioſus erat forma præ filiis hominum: interiùs autem tanquam candor lucis æternæ etiam ipſis ſupereminens vultibus Angelorum, &c. Non ſic apud Patres veteris Teſtamenti reperies. Nam & in operibus eorum decora & delectabilis eſt ſignificatio myſtica; ipſa tamen ſi per ſe conſiderentur, invenientur aliquando minùs digna, ut ſunt facta Jacob, adulterium David & multa ſimilia. Pretioſa quidem ſunt fercula, ſed vaſa non adeo pretioſa. Et fortaſſe propterea dictum eſt, Tenebroſa aqua in nubibus aeris: quoniam tenebroſæ nubes illæ fuerunt. Et ſubjunctum eſt de Domino, Præ fulgore in conſpectu ejus nubes tranſierunt.* Non atrocia tantùm illa, & rara, ut adulteria & homicidia, ſed & alia innumerabilia, non adeo nefariè geſta, alicunde tamen terrenis contaminata cupiditatibus, ut ſunt Jacobi nonnulla, ad Chriſti ſignificationem vocat Bernardus. Et ſanè cùm vetus homo tum gereretur, cùm terrenis cupiditatibus largiùs indulgeretur aliquid, cùm ipſi Patriarchæ ſanctiſſimi in opes, in uxores ſeſe effunderent, & ita ſervirent tempori, cùm temporalis eſſet tota illa & temporalibus affixa diſpenſatio, & inde tamen ęternorum ſignificatio ſtrueretur, non poterat non aliquando per maculoſa quædam geſta Chriſtus adumbrari. Et id eximium Chriſto ipſi ſervandum erat, ut temporalia ejus geſta omnia ſic æternorum veritatem & ſanctimoniam ſignificarent, ut & ipſa ab omni ſorde peccati pura eſſent & incontaminata. Nam & facta Chriſti foris conſpicua, interioris ejus divinitatis atque æternitatis erant imitamenta, atque intelligentibus argumenta. Sed ut inculpatus ipſe, ita & ſpecies ipſa exterior factorum ejus omnium intemerata erat; ut labis omnino expers præter ipſum nullus vel Patriarcharum fuit, ita & horum facta etiam alicujus culpæ affinia, ad Chriſti nihilo ſeciùs ſignificationem deſtinabantur.

CAPUT XII.

In Scriptura & diſpenſatione veteris Teſtamenti nunquam latuit charitas veritatis, nuſquam non adfuit; id porrò unum, id totum Chriſtus, id ſalus eſt.

I. Tota Scriptura vetus unam charitatem veritatis prædicat, id eſt, Chriſtum.

CHaritatem Dei & proximi Scriptura vetus Legis & Prophetarum etiam atque etiam commendabat, non accuratis tantùm & ſigillatim informatis præceptionibus, ſed toto, ut ita dicam, corpore ipſo & contextu operis eam unam parturiebat. Id quippe innuebat Chriſtus, cùm maximum Dei mandatum & alterum ei conjugatum de gemina dilectione ediſſerere aggreſſus, ſubmonuit, hinc pendere Legem & Prophetas; hoc eſt, quidquid in Legis, quidquid in Prophetarum voluminibus per longos rerum ſermonumque & ſacramentorum anfractus diſperſum erat, ad unam convergere Dei & proximi dilectionem. At nec ipſa Chriſti lex aliud quidquam complectitur, nec Chriſtus ipſe à nobis aliud eſſe intelligitur, quàm charitas veritatis, & veritas charitatis, Ergo incaſſum tandiu abfuiſſe Chriſtum ejulamus, cùm nunquam abfuerit, cùm nuſquam non conſpicabilem ſe ingeſſerit, nunquam non hominum aures perſonuerit lex charitatis, quæ ſalus, quæ Chriſti lex, quæ Chriſtus ipſe eſt. Auguſtinus: *Certè nemini dubium eſt, nec averſi vos ita eſtis à vero, ut non intelligatis, ſi diligere Deum & proximum, bonum eſt, quod negare nemo poteſt, quidquid in his duobus præceptis pendet, vituperari jure non poſſe. Quid ergo in his pendeat, ridiculum eſt, ſi à me quærendum eſſe putas. Ipſum Chriſtum audi, audi inquam Chriſtum, audi Dei ſapientiam. In his, inquit, duobus præceptis tota lex pendet & omnes Prophetæ.* Non abnuit quin vituperationi pateat quidquid in ſacris litteris à præcipienda charitate ceſſaverit. At nihil hinc vacare, omnia eò conſpirare, atque adeo omnia extra omnem calumniæ aleam poſita eſſe, ex ipſa Chriſti authoritate argumentatur. Et idem: *Omnia igitur præcepta divina referuntur ad charitatem, de qua dicit Apoſtolus, Finis autem præcepti charitas, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis eſt charitas, id eſt, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ita fit, vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus ſanctus in cordibus noſtris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Charitas quippe iſta Dei eſt & proximi. Et utique in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Adde Evangelium, adde & Apoſtolos. Non enim aliunde vox iſta, Finis præcepti eſt charitas: &, Deus charitas eſt.* Si Chriſti, ſi Evangelica, ſi Apoſtolica præceptio omnis unam Dei & proximi charitatem molitur: ſi indidem pendent lex & Prophetæ, ergo temporibus legis & Prophetarum Chriſtus, Evangelium, Apoſtolica doctrina, charitatis inquam prædicatio non ſilebat, quin ex omnibus paginis, ex omnibus Scripturarum angulis, ex omnibus penè apicibus perſonabat.

l. de morib. Eccl. Cath. c. 19.

Enchirid. c. 21.

II. Æternitatis, veritatis, ſanctitatis amorem tota prædicat vetus Scriptura.

L. de Catech. rud. c. 16.

Et rurſus idem: *Deinde monendus eſt ex hac occaſione, ut ſiquid etiam in Scripturis audiat, quod carnaliter ſonet, etiamſi non intelligit, credat tamen ſpiritale aliquid ſignificari, quod ad ſanctos mores futuramque vitam pertineat. Hoc autem breviter diſcet, ut quidquid audierit ex libris canonicis, quod ad dilectionem æternitatis & veritatis & ſanctitatis, & ad dilectionem proximi referre non poſſit, figuratè dictum, vel geſtum eſſe credat, atque ita conetur intelligere, ut ad illam geminam referat dilectionem.* Vel apertè ergo vel figuratè hoc unum meditantur ſacræ litteræ, ut quendam in animis noſtris ſuccendant amorem *æternitatis &*

veritatis & ſanctitatis: amoremque item proximi: parturiunt ergo in nobis amorem unius & trinæ Deitatis, quantum illam intelligi diligique ſufficit pro ſuo cuique tempore, omnibus peregrinationem hanc mortalem emetientibus. Omnis quippe religio ex illis libris in animos noſtros irrepens, quendam æternorum præ temporalibus guſtum, quendam verorum præ fucatis fallacibuſque bonis ſaporem, quendam veræ ſanctimoniæ ſuavitatem ingenerat: & is eſt æternitatis, veritatis & ſanctitatis amor, in Dei imagines obvias, ſeu in proximum quaſi innata quadam proclivitate propendens. Non charitas enim, ſed fucus, ſed larva charitatis eſt, ſi Deum diligere te ſperes, nec diligas æternam veritatem, veram æternitatem, æternam & veram ſanctitatem. Id vetus Scriptura ſuadet, id jubet, nunc apertè, nunc opertè, ſic tamen ut ex apertis operta patefiant.

III. Et natura & Scriptura & Chriſti incarnatio ſolam charitatem æternitatis extruit, quā ſola quidem inſpirat incarnatio; ſed in omnia ſæcula inſpirat. De doctrin. Chriſt. l. 1. c. 34.

Et rurſum idem Auguſtinus: *Ut intelligatur legis & omnium divinarum Scripturarum plenitudo & finis eſſe dilectio rei, qua fruendum eſt, & rei quæ nobiſcum ea re frui poteſt: quia ut ſe quiſque diligat, præcepto non eſt opus; Hoc ergo ut noſceremus atque poſſemus, facta eſt tota pro ſalute noſtra per providentiam divinam diſpenſatio temporalis, qua debemus uti, non quaſi manſoria quadam dilectione atque delectatione, ſed tranſitoria potiùs tanquam via, tanquam vehiculorum, vel aliorum quorumlibet inſtrumentorum, vel ſi quid congruentiùs dici poteſt, ut ea quibus ferimur, propter illud ad quod ferimur, diligamus. Quiſquis igitur Scripturas divinas vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur, ita ut iſto intellectu non ædificet iſtam geminam charitatem Dei, & proximi, non intellexit.* Omnis Scriptura, omnis Dei diſpenſatio temporalis, ipſa Chriſti Incarnatio, quando & hæc temporalis diſpenſatio eſt, non aliud quàm machina quædam eſt, ad hoc excitata, ut ad faſtigium nos promoveat charitatis. Si ergo Scriptura vetus charitatem inſinuabat, quid præterea deſiderari poterat? An Chriſtus aliud adventu ſuo conciliavit humano generi? An ore ſuo quidquam præter eandem charitatem ſanxit, quàm ore Prophetarum, quàm voce Scripturæ totius ipſemet promulgarat? Nam quod Chriſtus eam non chartis jam, ſed cordibus inſcribat, inſcribebat & olim iis, qui auritos ſe ſequaceſque ejus per legem & Prophetas mandatis exhibebant; inſcribit & nunc, cùm Incarnatio ejus tam præterita eſt, quàm olim futura erat. Valet enim ille tam in præteritum, quàm in futurum, omnipotentem gratiæ ſuæ vim diffundere.

IV. Una & invariabilis hæc ſemper & ubique religio eſt, Deum propter ſe diligi, id eſt, charitas æternæ veritatis. In Pſ. 73.

Et rurſum: *Diſcuſſa ergo præcepta, aut eadem omnino inveniuntur, aut vix aliqua in Evangelio, quæ non dicta ſint à Prophetis. Præcepta eadem, ſacramenta non eadem, promiſſa non eadem. Videamus, quare? Præcepta eadem, quia ſecundùm hæc Deo ſervire debemus. Sacramenta non eadem, quia alia ſunt ſacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Salvatorem.* Audin præcepta eadem? Audin & cauſam? *Quia ſecundùm hæc Deo ſervire debemus.* Invariabilis eſt enim quædam religio legis æternæ & juſtitiæ norma incommutabilis, quæ non alia & alia aliis & aliis temporibus lociſque eſt, vel eſſe poteſt, ſed eadem uſque & ubique conſtat, & inexplicabilibus atque adamantinis nexibus rationalem omnem naturam obligat inclinatque ad Deum ex toto corde, proximum tanquam ſeipſum diligendum. Omnia præcepta hinc effluunt, & huc refluunt. Ideò præcepta eadem. Quocirca caſſa erat Judæorum carnalibus delectamentis devinctorum cauſatio, quaſi temporalium tantùm vel amittendorum formidine, vel conſequendorum cupidine imbuerentur, non ullo autem æternorum ſapore. Caſſa hæc inquam erat tergiverſatio, nam Deum diligendum, & utique propter ſe, non propter temporalium bonorum quiſquilias diligendum: utique diligendum, ideoque propter ſe diligendum, quia non diligitur, niſi quod propter ſe diligitur: utique diligendum ex toto corde & ex tota anima & ex tota fortitudine, ut citra culpam non poſſe aliò derivari vel tantilla amoris guttula inculcaretur: Deum inquam diligendum ante omnia lex divina urgebat & publicè conteſtabatur. Unde idem ibidem paulò pòſt: *Hæc dicimus, ut omnes de novo Teſtamento diſcatis non inhærere terrenis. Si enim illi inexcuſabiliter terrenis inhæſerunt, quibus ipſum novum Teſtamentum nondum fuerat revelatum: quanto inexcuſabiliùs terrena ſectantur, quibus jam promiſſa cœleſtia in novo Teſtamento revelata ſunt?*

V. Sacramentis ceu verbis aliis & aliis antiquis noviſque ingeritur eadem ſemper charitas. In Pſ. 46.

Rurſum Auguſtinus: *Dominus Deus noſter fidem in qua vivimus, & ex qua vivimus, per libros ſanctos, Scripturas ſanctas multipliciter nobis varièque diffudit: ſacramenta quidem verborum varians, fidem tamen unam commendans. Una enim eademque res ideo multis dicitur modis, ut modum ipſe dicendi propter faſtidium varietur, ſed propter concordiam una fides teneatur.* Una fides, nempè quæ per dilectionem operatur; ex hac enim & in hac vivimus; una charitas, una religio, una ſalus temporibus lociſque omnibus conſtanter dominatur, quia legis & juſtitiæ incommutabilis naturas rationales regentis inconcuſſum hoc imperium eſt: at illa variis ſacramentis implicatur & explicatur, id eſt, quaſi variis verbis & ſignis profertur, prout digerendæ temporum pulcritudini, & venuſtando ſæculorum concentui opportunum duxerit ratio providentiæ. Incarnatio porrò Verbi, & vita hìc ejus in carne, temporaliterque geſtorum myſteriorum ſeries, vel olim promiſſa, vel poſt exhibita, vel nunc commemorata; olim propheticis libris, poſt hominum oculis, nunc Evangelicis litteris conſignata; hæc eſt varietas ſacramentorum multiformis, & tanquam variegata quædam Dei ad homines eloquentia, ad unam tamen juſtitiæ charitatem complectendam ſemper & ubique conſpirans. Diluendo enim faſtidio neceſſe erat, ut quando una res dicenda ſemper erat, non uno modo diceretur. Unum enim Verbum Dei cùm ſit, innumerabili creaturarum varietate expingitur & repræſentatur: ita & una Dei charitas lexque juſtitiæ æterna cùm ſit, multiformi diverſitate ſacramentorum exprimitur, ut inculcatiùs & urgentiùs, atque citra nauſeæ periculum amatoribus jam multitudinis & ab unitatis ſimplicitate palantibus hominibus imprimatur: *Tali ergo modo eadem dicuntur, & faciunt nos dulciter cogitare, quæ novimus, & eadem ipſa libenter audire, quia modus dicendi variatur, & res antiqua ipſo modo dicendi renovatur.* Antiqua ſacramenta, quaſi antiquata ſunt quædam verba; jam ſua vetuſtate exoleverunt illa, & recentioribus ceſſere locum; ſed antiquatis tamen illis, eadem quæ novis ſignificabatur charitas veritatis: quæ nec antiqua ipſa eſt, nec nova; & ſemper antiqua, ſemper nova eſt, quia incommutabilis & æterna eſt. Novata ergo ſunt ſacramenta, ſed non novata charitas, quæ tam antiqua quàm æterna eſt; antiquata ſunt vetera ſacramenta, tanquam verba obſoleta, ſed non antiquata charitas, quæ ſemper nova, quia indeficiens & innovans eſt.

VI. Scriptura tunc patet, cum Chriſtus patet, ſeu cum charitas eſt ædificatur ejus interpretatione, quia charitas Chriſtus eſt. In Pſ. 96.

Idem Auguſtinus: *Quidquid dubitationis habet homo in animo auditis Scripturis Dei, à Chriſto non recedat; cùm ei fuerit in illis verbis Chriſtus revelatus, intelligat ſe intellexiſſe. Antequam autem perveniat ad Chriſti intellectum, non ſe præſumat intellexiſſe. Finis enim legis Chriſtus eſt, ad juſtitiam omni credenti.* Contexenda ſunt hæc duo Pauli, *Finis præcepti charitas, & Finis legis Chriſtus.* Inde enim emicat, finem unum legis præceptique divini eſſe Chriſtum, eſſe charitatem. Quibus gemina ſunt & illa ubi dicitur, plenitudo legis charitas, cùm plenitudo legis ſit Chriſtus, qui venit non legem ſolvere, ſed adimplere. Quibus denique non diſſonant hæc duo Auguſtini loca, ubi nunc ait, intellecto Chriſto patere indubitanter cujuslibet Scripturæ loci intellectum: nunc autem, non antè locum ullum Scripturæ diluxiſſe cenſendum, quàm lux aliquà & fragrantia charitatis inde ſcintillet. Quorſum hæc? Prorſus ut tum dilucere Chriſtum intelligas, cùm rutilat charitas: tum charitatem affulgere, cùm renidet Chriſtus. Dei enim ad nos, noſtra ad Deum, noſtra invicem reciproca charitas Chriſtus eſt. Ecqua enim vel Dei ad nos, vel noſtra ad Deum reciprocatio charitatis poſt lapſum noſtrum, niſi ex Dei indulgentia & humanitate venire ſaltem in mentem poteſt? Quæ hominis ad hominem propter Deum & propter æternitatem juſtitiæ infucata charitas, niſi ex eodem fonte indulgentiæ divinæ? Quæ denique uſquam vera & ſincera charitas, niſi originis ſuæ conſcia, de cœlo ſe & de gratia Salvatoris noſtri Dei naſci gnara? Id porrò totum Chriſtus eſt, & quiſquis ita Deum vel proximum diligit, is Chriſtum tenet.

VII. Non dedecet Chriſtũ ſi charitas dicatur, nẽpe ſubſtantiva, & fontalis.

Movere poſſet aliquem hæc doctrina, majeſtatis Chriſti tuendæ ſtudioſiorem, quaſi non ſatis conſultum illi eſſet, ſi cum charitate quaſi unum & idem promiſcuè habeatur. Sed hunc ſcrupulum eximet idem Auguſtinus: *Supereminens via charitatis tenet eos, qui propriè pertinent ad regnum cœlorum. Ergo præceptum charitatis ſuper cœlos, ſuper omnes libros. Ei enim ſubduntur libri, ei militant omnes linguæ Sanctorum, & omnes motus diſpenſatorum Dei, & animæ, & corporis. Supereminens eſt enim via, & meritò protegit in aquis ſuperiora cœli, quia nihil invenis eminentius charitate in divinis libris.* Num parum magnificum Chriſto eſt, quod ſit ſuper omnes libros, quod ei ſubdantur libri, quod ei militent omnes linguæ Sanctorum, & omnis motus naturarum rationalium divinis miniſteriis defungentium? At hunc dignitatis ſummum apicem debet Chriſtus charitati, debet ſibi quod ipſe charitas ſit. Et rurſus idem: *Videbitis hac vos audire, quod jam noveratis; ſed ideò multipliciter dicta ſunt, ut varietas locutionis faſtidium tolleret veritatis. Quod enim amplius audituri, vel ſalubrius cognituri eſtis, quàm Diliges Dominum Deum tuum ex toto, &c. & diliges proximum, &c. Sed ne putetis hæc duo præcepta parva eſſe, in his duobus præceptis tota lex, pendet & Prophetæ. Quidquid ergo ſalubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de qualibet divina pagina exculpitur, non habet finem niſi charitatem, &c. In nullis Scripturis aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: quidquid obſcurum eſt in Scriptura, hæc ibi occulta eſt: quidquid ibi planum eſt, hæc ibi aperta eſt. Si nuſquam aperta eſſet, non te paſceret: ſi nuſquam occulta, non te exerceret.* Num ſtudioſius quidquam deſiderabis ad Chriſti amplitudinem ſuſpiciendam? Quidquid ſalubriter vel mente concipitur, vel ore profertur, vel utcumque ex ſacris litteris exculpitur, ad charitatem pertinet, ad Chriſtum pertinet, quia Chriſtus ipſe charitas eſt.

VIII. Ut præceptorũ omnium congeries, purget animũ & initiet charitati.

Sed volupe erit audire ab eodem, ut quæcumque in Scriptutis præcipiuntur, ad charitatem Chriſti præſtruantur, non tantùm protrito illo & vel tyronibus notiſſimo ſenſu, quem præivit Paulus, quod omnia ſigillatim præcepta ad unam recolligantur Dei & proximi dilectionem: ſed alia ſpeciali ratione & paulò reconditiore. Etenim præcepta omnia tanquam collyria ſunt, quorum mordacitate cruciatur; ſed interim purgatur ad videndum & amandum ſupernum veritatis lumen acies mentis noſtræ terrenis cupiditatibus ſordibuſque oblimatæ. Nam à contuitu & fruitione veritatis incommutabilis Chriſti non arcet nos, niſi lippitudo noſtra tantæ lucis impatiens. In variis præceptis ſcintillat quædam lucula juſtitiæ & veritatis, cui contuendæ paulatim inſueſcit & ad amplioris luminis patientiam firmatur oculus mentis noſtræ; ſed & ipſa difficultate obtemperandi, ipſo timoris divini flagello torquetur, curatur;, & à terrenarum cupiditatum laqueis expeditur, ut ad charitatem veri luminis emergat aliquando: *Et cùm exercemur nos in ipſis, & rurſus quaſi reflectimur pondere noſtro ad iſta conſueta, tales ſumus, quales lippientes cùm producuntur ad videndum lumen, &c. Cùm viderint fulgorem, reverberantur quodammodo, &c. Quid ergo facit medicus? Revocat ad ſolita, & addit collyrium, ut ad illud quod viſum eſt & videri non poteſt, deſiderium nutriat, & ex ipſo deſiderio curetur pleniùs, etſi quæ mordacia reparandæ ſanitati adhibentur, fortiter ferat; ut amore illius lucis accenſus, &c. Quæ ſunt collyria? Noli mentiri, noli perjurare, noli adulterari, noli furari, noli fraudare. Sed conſueti, & cum aliquo dolore à conſuetudine revocaris: hoc eſt quod mordet, ſed ſanat. Nam dico tibi liberius ex timore & meo & tuo; ſi curari reſtiteris, & eſſe idoneus ad fruendum hac luce neglexeris, valetudine oculorum tuorum tenebras amabis, & amando tenebras in tenebris remanebis, & remanendo in tenebris, etiam in tenebras exteriores proiicieris, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Si nihil in te faciebat amor lucis, faciat timor doloris.* Perſpicuè hìc advertis quid conferat timor, quid præceptorum congeries, quid tota vetus Scriptura; nempè nutrit augetque qualemcumque amorem juſtitiæ & lucis æternæ, cui omnis religio inhiat fruendæ: & caligantem infirmæ mentis aciem atque tantæ lucis majeſtate reverberari ſolitam, hac collyriorum acrimonia dum mordet, ſanat; dum torquet, purgat, redintegratque fruendæ luci veritatis & juſtitiæ, id eſt Chriſti.

IX. In tota latitudine Scripturarum unus occurſat Chriſtus, moriens & reſurgens, id eſt, cupiditatis carnalis interitus, ſpiritalis charitatis excitatio.

Nec inde multum abludit, quod alibi docet, Scripturas omnes novas vetereſque ad hæc duo ſummatim capita revocari poſſe, quod Chriſti mortem & reſurrectionem tradant. At quid hæc duo nobis, niſi à temporalibus ad æterna fugam per charitatem inſinuant? Mortuus eſt enim peccato Chriſtus, & nos ei commortui: revixit juſtitiæ, vivit Deo, & nos ei conſurreximus, id eſt, terrenis cupiditatibus mortui ſumus, ut Deo ut juſtitiæ vivamus, in novitate Spiritus. Id ergo unum molitur Scriptura, ut doceat mori peccato, vivere Deo; mori, & reſurgere; cupiditates jugulare, charitatem alere; & ita terris abreptos in cœleſtis luminis vitam & fruitionem nos promovet. *Aperuit illis Scripturas, & oſtendit eis, quia oportebat pati Chriſtum, & impleri omnia quæ de illo ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis: omnem Scripturam circumplexus eſt. Quidquid illarum Scripturarum eſt, Chriſtum ſonat, ſed & ſi aures inveniat. Quid autem oſtendit Dominus ſcriptum de ſe in lege Moyſi & Prophetis & Pſalmis? Quid oſtendit? Ipſe dicat. Breviter hoc Euangeliſta poſuit, ut nos noſcamus, quid in tanta latitudine Scripturarum credere, & intelligere debeamus. Certè multæ ſunt paginæ & multi libri, hoc habent omnes, quod dixit Dominus breviter diſcipulis ſuis. Quid eſt hoc? Quia oportebat pati Chriſtum, & reſurgere tertia die.* Quo valeant autem hæc duo ſumma capita diſpenſationis Chriſti temporalis, mori & reviviſcere, ſexcenties alibi ex Paulinis oraculis interpretatus eſt Auguſtinus, nempè terrenæ emori, ſpiritali concupiſcentiæ renaſci, & ita ad Chriſti, ad lucis æternæ veritatem fruendam redintegrari. Unde idem: *Quiſquis novit natum eſſe ſe, ut audiat, quia puer eſt & infans, avidè inhiet uberibus matris & citò creſcit. Eſt autem mater Eccleſia, & ubera ejus duo teſtamenta Scripturarum divinarum. Hic ſugatur lac omnium Sacramentorum temporaliter pro æterna ſalute noſtra geſtorum, ut nutritus & ro-*

boratus perveniat ad manducandum cibum , quod eſt , In principio erat Verbum , & Verbum erat apud Deum , & Deus erat Verbum . Lac noſtrum Chriſtus humilis eſt , cibus noſter eſt idem ipſe Chriſtus æqualis Patri . Ubera duo , duo ſunt teſtamenta , è quibus ſugitur & potatur lac, id eſt , Chriſtus humilis , Chriſtus moriens & reſurgens , hominibuſque temporali hac diſpenſatione lacteſcens : & hoc lacte roboratus animus veſci jam poteſt ſolido cibo , Chriſto ſublimi , Verbo Deo . Ergo extat in tota latitudine Scripturarum unus Chriſtus , moriens & reſurgens , & hoc lacte alas noſtræ charitatis nutriens , ut audeat aliquando in puræ nudæque veritatis lucem flagrantiſſimam evolare.

X.
Tēporalia omnia nihil aliud ſuns nobis, quaru vehicula quædā ad æternitatem , ad veritatis charitatē.

At rurſus alibi Auguſtinus, quæcumque in Scripturis memorantur, quæcumque temporaliter uſquam geruntur, vehicula eſſe oſtendit, quibus ad finem aliquem traiiciamur, ubi ſiſtatur via , ubi figatur meta votorum , ubi conquieſcatur . Ille autem finis non eſt niſi charitas, non eſt niſi veritas Chriſtus. Nam finis legis Chriſtus, & finis legis charitas ex Apoſtolo. Sed finis naturæ rationalis eſt veritas; ibi autem acquieſcere , hæc eſt charitas . Id Scriptura ſonat , id natura ipſa rerum aſſonat , id conſonat ipſa maximè mentis noſtræ conſcientia , nullo ſe fine artari ſinens, nulla ſuum impetum frænari meta ferens , donec limpidiſſimæ veritatis gaudio perfruatur: *Veni ad Chriſtum, vides inde finem omnis conſummationis. Quis eſt iſte finis? Paulum interroga: Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta. Alio loco: Plenitudo legis charitas. Quid tam finitum & terminatum quàm plenitudo, &c. Finis legis eſt Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. Et quid eſt finis? Chriſtus, quia Chriſtus Deus, & finis præcepti charitas, & Deus charitas. Ibi tibi finis eſt, & alibi via eſt. Noli hærere in via , & non pervenire ad finem. Ad quidquid aliud veneris , tranſi , donec pervenias ad finem. Quid eſt finis ? Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Adhæſiſti Deo, finiſti viam, permanebis in patria. Intendite, pecuniam aliquis quærit, non ſit ibi finis, tranſit tanquam peregrinus , &c. Quidquid propter aliud quæritur , non eſt ibi finis. Quidquid propter ſe & gratis quæritur, ibi eſt finis.* Finis ergo legis, finis præcepti jure merito Chriſtus eſt, charitas eſt, qua Chriſto veritati incommutabili adhæretur, quia ſola veritatis beatitas, ſola charitas veritatis propter ſe quæritur, gratis quæritur, reliqua propter ipſam : id Scriptura tota canit , natura & conſcientia tanquam gemina Scripturæ & germana ſoror , ab eodem parente & inſtitutore Deo informata ſuccinit . Quocirca non Scripturæ tantùm , ſed naturæ etiam vocibus , & conſcientiæ inteſtinis magiſteriis obſurduerint , neceſſe eſt , ii qui temporalibus voluptatibus ſeſe ingurgitantes , Chriſti ſeu venturi , ſeu in cœlos jam recepti , & rurſum venturi, veritatiſque ſemper præſentis, & charitatis ſemper ad ſe invitantis nos, delicias aſpernantur, intantum etiam fortaſſis, ut nec ullas eſſe putent.

In Ep. Joan. Tract. 10.

XI.
urſùs ut
criptura
ta mortē
reſurre-
ionem
hriſti pro-
ulget, id
t Cupidi-
tem ene-
t, Chari-
tem exci-
t.
e Temp.
r. in Dom.
poſt Epi-
an.

Iſtiuſmodi complura Auguſtinus uno complexus eſt ſermone, *Divinarum Scripturarum multiplicem abundantiam latiſſimamque doctrinam ſine ullo errore comprehendit & ſine ullo labore cuſtodit , cujus cor plenum eſt charitate , dicente Apoſtolo , Plenitudo legis eſt charitas, Si ergo non vacat omnes paginas Scripturarum revolvere , tene charitatem, & in ea invenies omnem ſcientiam, &c. Nec dubitari poteſt, quin templum Dei ſit homo , in quo habitat charitas. Dicit enim & Joannes, Deus charitas eſt. Ipſe quoque Dominus paſcens nos verbo veritatis, quod eſt ipſe panis vivus qui de cœlo deſcendit, Mandatum, inquit, novum do vobis, ut diligatis invicem .* Et iterum: *In hoc ſcient omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi vos invicem dilexeritis, &c. Mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram. Qui ergo contra mortis vetuſtatem, attulit vitæ novitatem , ipſe contra vetus peccatum opponit novum mandatum . Quapropter quiſquis vetus peccatum vis extinguere, mandato novo extingue cupiditatem , & amplectere charitatem. Sicut enim radix omnium malorum eſt cupiditas, ita radix omnium bonorum eſt charitas. Totam magnitudinem & latitudinem divinorum eloquiorum ſecura poſſidet charitas, &c. Docet enim nos unus cœleſtis magiſter , & dicit , Diliges, &c. In his duobus præceptis univerſa lex pendet & Prophetæ. Si nunc ergo non vacat, omnes paginas ſanctas perſcrutari , omnia volumina ſermonum evolvere , Scripturarum ſecreta penetrare, tene charitatem, ibi pendent omnia , ibi tenebis etiam quod ibi non didiciſti. Si enim noſti charitatem, aliquid noſti, unde & illud pendet quod fortè non noſti, & in eo quod in Scripturis non intelligis. Charitas patet in divinis Sermonibus, ei qui charitatem tenet in moribus.* Excute minutatim , & pondera voces omnes prolixioris hujus loci, omnia ibi effulgebunt quæ ſupra indigitavimus. Liquet enim totam Chriſti doctrinam una charitate contineri . Liquet totam Chriſti diſpenſationem morte & reſurrectione ejus conſtare, & ad hæc cætera revocari: mortem porrò ejus non aliò pertinere quàm ad extinguendam temporalium cupiditatem , reſurrectionem ad exſuſcitandam æternorum charitatem. Liquet totum Chriſtum ſeu docentem , ſeu ſeſe exhibentem , vel mortalibus mortalem, vel ad immortalitatem redivivum, non aliud quàm legem & normam charitatis eſſe. Liquet Scripturas non novas tantùm, ſed & veteres , quantæ quantæ ſunt, totas Chriſto, totas charitati vacare, & non aliud eſſe charitati quàm Chriſto , aut Chriſto quàm charitati deſcribendæ, oſtentandæ, promittendæ, exhibendæ vacare. Liquet interpretem Scripturarum cuique præſentiſſimam & intimam, eandemque fidiſſimam & perſpicaciſſimam eſſe poſſe charitatem; quam nihil latet , quam ea etiam quæ latent , non latent. Nam etſi quid latet, ſi modò tamen charitas ibi patet, nihil latet. Quidquid enim illud eſt quod latet, ſinu ſuo non geſtat niſi charitatem, quæ patet. Liquet in vitio igitur eſſe & ſuæ ſibi jacturæ authores, quicumque ex Scripturis Chriſtum non eliciunt, charitatem non exprimunt; nam ſi charitas non adeſt, quæ illuminet , tenebreſcit cupiditas, per quam profligatur charitas, & obnubilatur veritas. Suas ergo tenebras voluntariæ imputet cupiditati , quiſquis valedixit charitati luminoſiſſimæ. Liquet etſi ſacramentis omnibus tum novis tum antiquis utcumque obumbretur charitas, eam tamen perſpicuè & præclariſſimè tum in novis tum in antiquis litteris illuceſcere, ut nec Chriſtus ipſe novum Teſtamentum condens,& ejus breviarium una charitate concludens, potuerit diſertioribus, quàm iis ipſis vocibus eam promulgare , quas lex Moſaica in fronte prægeſtabat, Diliges Dominum , &c. Et quanquam hæc videretur eximia fore legis Euangelicæ prærogativa, nempè charitas timori ſuccedens, eam tamen in legem & Prophetas Chriſtus ipſe refudit, quos inde pendere conteſtatus eſt . Quæ ergo tam clarè aures hominum circumſonabat charitas, ea una erat Scripturarum interpres, ea Scripturarum omnium loco una erat & ſufficiebat; ea Sacramentorum omnium vel lucem præferebat , vel vicem obibat; ea erat Chriſti tota doctrina, & vita, ea erat mors & reſurrectio Chriſti: ut nemo imperitiam ſuam obtendere jam poſſit. Liquet denique ſi lateat charitas in divinis ſermonibus, in cauſa eſſe, ut ait Auguſtinus, quòd non teneatur in moribus . Unde idem rurſus : *Deus charitas eſt . Qui habet charitatem, Deus in illo manet & ipſe in Deo. Si charitatem habes , Deum habes;*

Serm. 44. de Temp.

habes; Quid habet dives, ſi charitatem non habet? Pauper ſi charitatem habet, quid non habet? Tu fortè putas quod ille ſit dives, cujus arca plena eſt auro, & ille non ſit dives, cujus conſcientia plena eſt Deo? Non ita eſt, fratres. Ille verè dives eſſe videtur, in quo Deus habitare dignatur. Quid enim de Scripturis poteris ignorare, ſi te charitas, id eſt, Deus cœperit poſſidere? Quid enim de bonis operibus non poteris implere, ſi fontem bonorum operum merueris in corde portare? Hoc verbum abbreviatum, Chriſtus, charitas. Ne anxiè inquiras, qui potuerit ante adventum ſuum inter affectatas veteris inſtrumenti umbras Verbi incarnatio, paſſio, reſurrectio innoteſcere & credi: tam pronum hoc erat, tam cuique in ore, ad manum, in corde, quàm terrena non concupiſcere, & æterna temporalibus amando anteferre. Ut nunc ergo, ita & tunc; & rurſus ut tunc, ita & etiamnunc, ſuo quiſque arbitrio & libertatis nutu, imis affigitur, à ſupernis & æternis refugit, ſuas alit cupiditates, faſtidit charitatem volens & ſciens, atque ita ſuis ſe immergit tenebris, ut non videatur veritas, non ſpectetur lux, & ecce ante nos eſt: non teneatur clavis, qua Scriptura tota pateſcere, qua Chriſtus totus infundi poſſet.

In append. Sirmundi. Serm. 15.

Poſtremò præſtantiſſimè id ipſum evincit Auguſtinus: *Quid eſt quadragenarium numerum implere? Continere ſe ab amore hujus ſæculi. Continentia à rebus temporalibus, ne perniciosè amentur, quaſi jejunare eſt ab iſto ſæculo. Ideò Dominus quadraginta diebus jejunavit, & Moyſes & Elias. Qui ergo dedit ſervis jejunare poſſe, quare noluit ampliùs, quàm dederat ſervis, niſi quia in iſto quadragenario numero eſt myſterium jejunii, continere ab iſto ſæculo? Quid eſt hoc dicere? Quod ait Apoſtolus, Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo. Ipſe ergo implet numerum quadragenarium. Et quid oſtendit Dominus? Quia hoc Moyſes fecit, hoc Elias, hoc Chriſtus, hoc & lex, hoc & Prophetæ, hoc & Euangelium docet: ne aliud putes eſſe in lege, aliud in Prophetis, aliud in Euangelio. Omnes Scripturæ nihil te aliud docent, niſi continentiam ab amore ſæculi, ut amor tuus currat in Deo, &c. Ergo in quadragenario numero continentia à ſæculo eſt. Hæc eſt legis plenitudo. Legis autem plenitudo charitas.* Sentio quàm invidioſa ſit iſta uno ex Auguſtino tanta copia & prolixitas, ſed ubi de charitate diſceptatur, quis poſſit ejus ubertatem, quis ignei torrentis impetum ſiſtere? Cùm ergo lex, cùm Prophetæ, cùm tota veteris Teſtamenti etiam per temporales illecebras diſpenſatio continentiam à ſæculo ſuaderet, & charitatem incitaret ad æterna, & hæc ſumma ſit Euangelii, hæc tota Chriſti opulentia, ſi qui tum in carne ſtertebant, Chriſti & æternorum charitatis exortes, nimirùm non temporis intercapedo, non incarnationis tarditas, ſed ſua ipſis cupiditas Chriſtum intercludebat.

XII. Ex Ambroſ. eadem, utq; lege jubeatur charitas ſed hominũ infirmitas ſolo adhuc timore regi ſe ſinat.

Ambroſius: *Dicit Apoſtolus, Per charitatem ſpiritus ſervite invicem. Timor legis eſt, charitas Euangelii. Denique initium ſapientiæ timor Domini. Plenitudo autem legis charitas. Tamen & ipſa lex dicit, Et in hoc verbo omne mandatum inſtauratur, & in iſto uno inquit ſermone impletur, Diliges proximum tuum. Hoc eſt igitur quod propoſuimus, quia etſi ex lege ſervitus, tamen ſecundùm legem libertas. Charitas enim libertatis, timor ſervitutis eſt. Eſt igitur & charitas legis, & ſervitus charitatis: ſed lex charitatis prænuncia eſt, charitas Euangelii piæ ſervitutis arbitra eſt. Non ſuperflua itaque lex quæ tanquam pædagogus proſequitur infirmiores. Infirmitatem dico morum, non corporum. Infantes enim ſunt, qui fari Dei verbum neſciunt, qui opera ejus non recipiunt.* Liquidò hìc ſanctus Pater declarat, legis veluti cardinem univerſæ in una charitate verti: ſed ſi timor ſtrideat, terreatque, in cauſa eſſe non legem, ſed hominum infirmitatem & infantiam quandam, quæ ipſi charitatis mandato niſi pœnarum formidine morigerari neſciat. Itaque hominum infirmitas legem obliquat & detorquet, lex autem ipſa indulgentiùs ſe nobis adaptans, quos nondum poteſt amore, timore interim vincit. Evangelicam igitur charitatem lex repoſcit, ſed infantia hominum ſolum adhuc timorem conatur, & ipſa ſibi Chriſtum procraſtinat. Quod evidentius facit Ambroſius idem: *Exploduntur hi, qui ſibi legiſperiti videntur: qui verba legis tenent, vim legis ignorant: & ex ipſo primo legis capitulo docet Chriſtus eſſe legis ignaros, probans quod in principio ſtatim lex & Patrem & Filium prædicaverit: incarnationis quoque Dominicæ annunciaverit ſacramentum, dicens, Diliges Dominum Deum tuum, &, Diliges proximum, ſicut teipſum. Unde Dominus ait ad legiſperitos, Hoc fac & vives. At ille qui neſciret proximum ſuum, quia non credebat in Chriſtum, reſpondit, Quis eſt meus proximus? Ita qui Chriſtum neſcit, neſcit & legem. Quomodo enim poteſt ſcire legem, cùm veritatem ignoret, cùm lex annunciet veritatem?* Audis ſatis clarè ſine Chriſto verba legis teneri, vim legis non teneri; audis ſi neſciatur Chriſtus, neſciri legem. Audis & Patrem & Filium lege prædicari & incarnationis Dominicæ ſacramentum: audis veritatem & veritatis charitatem lege exhiberi, idque eſſe Chriſtum. Audis denique nec primum legis capitulum impleri poſſe, videlicet dilectionem, quin teneatur Chriſtus, quia Chriſtus & Deus ille & proximus ille eſt, qui diligi lege præcipitur. Charitas enim in proximo Deum, & in Deo proximum, ſive hominem in Deo, & Deum in homine diligens, Chriſtum quodammodo meditatur, qui Deus in homine, & homo in Deo, ſeu Deus & homo, unus idemque eſt; & qua Deus, qua homo, hominibus omnibus implicatus & concorporatus, charitatem omnem ſeu Deo ſeu hominibus propter Deum impenſam in ſeſe recolligit.

In c. 10. Luc.

XIII. Eadem et Hieronym. In c. 5. Epiſt. ad Galat.

Hieronymus: *Tantum enim bonum eſt charitas, ut omnis lex in illa recapituletur, &c. Nec difficile eſt docere quomodo univerſa præcepta, non occides, non adulterabis, non furaberis, & cætera his ſimilia, una charitatis obſervatione teneantur. Hoc oſtendere arduum eſt, quomodo hoſtiæ quoque quæ in Levitico ſunt præceptæ, & ciborum vel abſtinentia, vel permiſſio, cùm alia munda, alia immunda: ſolemnitatum quoque jugis per annum recurſus in uno charitatis præcepto recapitulentur. Niſi fortè quis illo ſe transferat, ut affirmet legem ſpiritualem eſſe: & imaginibus & exemplaribus nos cœleſtium deſerviſſe, antequam verus Pontifex adveniſſet. Qui poſtquam ſemel ſeipſum offerens victimam ſuo ſanguine nos redemit, omnis illa priſcæ legis varietas & difficultas in ipſius ſuper homines dilectione completa eſt. In tantum quippe Pater amavit mundum, ut Filium ſuum chariſſimum & unigenitum daret pro nobis.* Non mandata tantùm moralia, ſed & ciborum delectui, atque iſtiuſmodi moroſitatibus aliis dicata, quin & feſtorum, ſacrorumque ritus omnes ad charitatem inſinuandam ſpectaſſe indubitanter affirmat: idque ſummatim revincit uno hoc argumento, quòd ad Chriſti ſacrificium delineandum digeſta ea eſſent omnia, quod ſummæ Dei charitatis monumentum eſt. Ergo tota lex charitatem & Chriſtum, ut unum & idem aliquid hominum mentibus pro virili informabat. Nec latuit Hieronymum illa hujus totius dogmatis cauſa, apud Auguſtinum eliquatiſſimè declarata, quod amor pondus ſit animæ, illam totam agens ordinanſque; quod item amor omnium animæ affectuum rector & imperator quidam ſit, atque ita vitæ humanæ quæ his affectibus tota circumagitur, arbiter ſummus: quod denique nullius anima poſſit ab amore qualicumque vacare in totum, ſed eam neceſſe ſit vel deſipere terreno, vel cœleſti amore divina ſapere. Unde nulla homini inſtituendo lex præfigi poteſt, niſi quæ amorem ejus detorqueat à terrenis ad divina, ab imis ad ſumma, id conſcientia animæ ipſi identidem objectat, id ex creaturarum inſpectione, id ex Scripturarum qualicumque pervolutatione ſuſpicatur ſaltem, nec niſi ingraveſcente quodam libidinum pondere ne id advertat, ne perpendat, ne ſequatur, prohiberi poteſt. Hieronymus Epiſtola ad Celantiam: *Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat. Grandem vim obtinet vera dilectio. Et qui perfectè amatur, totam ſibi amantis vindicat voluntatem. Nihil eſt imperioſiùs charitate. Nos ſi verè Chriſtum diligimus, ſi ejus nos redemptos ſanguine recordamur, nihil magis velle, nihil omnino debemus agere, niſi quod illum velle cognoſcimus.* Et Epiſtola ad Euſtochium de Virginitate ſervanda: *Difficile eſt humanam animam aliquid non amare, & neceſſe eſt, ut in quoſcumque mens noſtra trahatur affectus. Carnis amor ſpiritus amore ſuperatur. Deſiderium deſiderio reſtinguitur. Quidquam inde minuitur, hinc creſcit.* Ut ut ſibi homines aſſententur, ſe ſuaque omnia uno amoris imperio agi vertique, poſſunt non cogitare, aliò cupiditatum fluctibus abrepti, non poſſunt ignorare. Utcumque lex divina inſonet, ſi amore, ſi amoris ſaltem amore non obſequuntur, conſcii ſibi ipſi ſunt ſuæ à Deo defectionis, cui amore non inclinantur, ſed longè ab ipſo ad ima reclinantur. Ubi autem amorem juſtitiæ ſupra ſuas vires advertunt, illi ſuſpirandum, ejus largitori Deo vota nuncupanda, id eſt, invocandum Chriſtum eſſe admonentur. Hinc Tertullianus libro de Patientia: *Dilectio ſummum fidei ſacramentum, Chriſtiani nominis theſaurus.* Et Paulus Epiſtola ad Severum: *Et ſolam illam quæ plenitudo eſt Evangelii charitatem.*

Epiſt. 1.

XIV.
idem ex
ræcis Pa-
ibus.
enæus l,
c. 30.

Ex Græcis autem Irenæus primùm monet, nil lege priorum Patrum choro opus fuiſſe, ut quorum animis nondum exoleviſſet charitatis lex innata: *Quare Patribus non diſpoſuit teſtamentum? Quia lex non eſt poſita juſtis. Juſti autem Patres virtutem Decalogi conſcriptam habentes in cordibus & animabus ſuis, diligentes ſcilicet Deum qui fecit eos: & abſtinentes erga proximum ab injuſtitia, propter quod non fuit neceſſe admonere eos correptoriis litteris, quia habebant in ſemetipſis juſtitiam legis.* At cùm augeſcente nequitia lex charitatis inſcripta mentibus hominum aboleſceret, refricandam illam fuiſſe mox ait, & idcircò a Deo quidem editam immediatè eſſe legem Decalogi, quæ amore uno conſtat ordinato, utpotè invariabilem fixamque in æternum naturis rationalibus legem: reliqua verò quæ adumbrandæ vel exercitandæ pro tempore charitati adjiciebantur, & non uſque duratura erant, à Moyſe ipſo promulgata eſſe: *Cùm autem hæc juſtitia & dilectio quæ erat erga Deum, ceſſiſſet in oblivionem & extincta eſſet in Ægypto, neceſſario Deus propter multam ſuam erga homines benevolentiam ſemetipſum oſtendebat per vocem, & eduxit de Ægypto populum in virtute, ut rurſus fieret homo diſcipulus & ſectator Dei, &c. Erga Deum dilectionem præſciebat, & in eam quæ ad proximum eſt, juſtitiam inſinuabatur, ut nec injuſtus, nec indignus ſit Deo præſtruente hominem per Decalogum in ſuam amicitiam & eam quæ circa proximum eſt concordiam, &c. In quam vitam præſtruens hominem, Decalogi quidem verba ipſe per ſemetipſum omnibus ſimiliter Dominus locutus eſt, &c. Servitutis autem præcepta ſeparatim per Moyſen præcepit populo, apta illorum eruditioni, ſive caſtigationi.* Hinc infert non aliam à Chriſto incarnato legem promulgatam, quàm illam ipſam charitatis, quam ipſemet olim ante carnem ſuam edixerat. Cùm enim idem ipſe ſit, cùm lex charitatis invariata & æterna ſit, hanc unam ſive incarnandus, ſive incarnatus ſanxit; quia tamen caro ipſa Verbi ſcaturigo eſt gratiarum ejus omnium in homines, per eam aſtrinxit arctiùs nexum charitatis, ut perfectior nunc quàm olim, non alia tamen quàm olim lex nos conſtringat charitatis: *Decalogi quidem verba ipſe per ſeipſum omnibus ſimiliter Dominus locutus eſt. Et ideò ſimiliter permanent apud nos, extenſionem & augmentum, ſed non diſſolutionem accipientia per carnalem ejus adventum. Servitutis autem præcepta ſeparatim per Moyſen, &c. Hæc ergo quæ in ſervitutem & in ſignum data ſunt illis, circumcinxit novo libertatis Teſtamento. Quæ autem naturalia & liberalia & communia omnium, auxit & dilatavit ſine invidia largiter, donans hominibus per adoptionem, Patrem ſcire Deum, & diligere eum ex toto corde, &c. Auxit etiam & timorem. Filios enim plus timere oportet quàm ſervos, & majorem dilectionem habere in Patrem, &c.* Lex ergo charitatis, quia naturalis, liberalis, communis omnibus, nunquam ceſſavit, ea una à Chriſto rogata eſt, ſive ante carnem, ſive in carne, ſive ante legem clam, ſive ſub lege palam, ſive in carne ſub gratia manifeſtiùs largiuſque. Nam lex illa à Chriſto non potuit, niſi ampliùs commendari poſt carnem ſuam hominibus ultra proficientibus. Sed & olim cùm proficere ſingulos lex charitatis, ſeu inſita, ſeu ſcripta juberet, penes ſingulos erat, ut ad Chriſti carnem vel properarent, vel lenteſcerent, atque illos ita ſua non Chriſti tarditas fatigaret.

l. 9. in Eu.
Joan. p. 759.
761.

Cyrillus his conſentaneus eſt: *Ait Chriſtus: Mandatum novum do vobis ut diligatis invicem. At quomodo hoc novum mandatum eſſe dixit, qui per Moyſen veteribus præcepit, Diliges Dominum Deum, &c. & proximum ſicut teipſum? Ecce enim charitate erga Deum primo loco poſita, mutuam aliorum erga alios dilectionem ſubintulit, alteramque alteri conjunxit, &c. Sed novitatem ſermonis intendens, ſuamque dilectionem aliquid majus ac præclarius habere quàm vetus illa in proximos dilectio, ſubjunxit ſtatim: Sicut ego dilexi vos, ut & vos diligatis invicem, &c. Lex enim præcepit diligere fratrem ſicut ſeipſum, Dominus autem noſter dilexit nos pluſquam ſeipſum.* Igitur ex Cyrillo amplificata eſt à Chriſto & ulteriùs provecta lex charitatis, non quaſi innovata: quaſi dicas, adoleviſſe Chriſtum, & ætatis incrementa feciſſe, non tum exortum, aut natum eſſe primùm, ut qui ante legem & ſub lege exiſteret jam, & infantiam ſaltem quandam in hominum genere agitaret. Ut autem Chriſtus ipſa ſit charitatis lex, quæ & anteà viveret foveretque homines, tum autem per charitatis incrementa adoleverit, affirmat idem Cyrillus paulò pòſt: *Quid fabrilis artis peritus? nonne ideò ſe artem apprimè callere dixerit, quia fabro uſus ſit magiſtro? Eodem modo qui charitatis erga Deum plenam in ſeipſis vim habent, nullo negotio cognoſcendum præbebunt ſe charitatis extitiſſe diſcipulos, ſive Chriſti qui perfectiſſimam in ſe charitatem continet. Sic enim dilexit mundum, ut & animam pro ipſo poſuerit, &c. Cùm enim Deus ſit charitas juxta Joannis vocem, quippe qui ſit charitatis, hoc eſt, naturalis & unici ac veri Dei Filius, charitas etiam ipſe manifeſtò eſt: non pompa verborum conſpicuam habens dignitatem, ſed operibus ipſis ac rebus fructum ſe eſſe ſubſtantiæ Patris oſtendens.* Et paulò pòſt: *Itaque ipſemet erit charitatis fructus, & cùm ſit etiam ipſe charitas, ſicuti Pater ex quo eſt Filius, noſtris per charitatem animis inſignietur, & mutuam charitatem mordicus amplecti, conjunctionis & familiaritatis cum ipſo notas bonis imprimit.* Non potuit efficaciùs demonſtrari Chriſtus mera charitas eſſe, & ipſa natura ac ſubſtantia charitatis, doctrina ejus una charitate concludi, vita operumque ſeries unius charitatis eſſe monumentum: charitatem à Deo ſibi promulgari Iſraeliticus audiſſe populus, charitatem è Scripturis fulgurantem vidiſſe, id eſt, Chriſtum & ipſe tenere potuiſſe, niſi ſua ipſum cæcitas atque durities à cœleſtibus averſum ad terrena affixiſſet.

Promptum eſſet & alios Græcæ Theologiæ optimates percunctari, & conſonantes his eorum audire ſententias, niſi longiùs nos evectos nimia hæc jam prolixitas deterreret. Compendioſiùs dicam ne potuiſſe quidem eos circa hæc ullo dubitationis ambiguo æſtuare: quod tota naturæ humanæ in Deum religio & juſtitia invariabilis una charitate contineatur: quod Chriſtus quantus quantus eſt, mera ſit Dei hominumque charitas: quod charitatem ante cætera ſciſceret atque imperaret tota vetus Scriptura: quod denique neminem Moſaicis legibus, imò naturalibus notitiis imbutum latere poſſet, eam charitatem quam noſtris viribus aſſequi haud ulla ſpes ſupereſſet, precibus à Deo ruinæ noſtræ reparatore expugnandam eſſe. His ita fixis & concluſis, jam efficitur invictiſſimè id quod capite iſto moliebamur, nulli in veteribus Scripturis defuiſſe ſaltem Chriſti, id eſt, charitatis infantiam, niſi ſua ipſius ſpontanea ſurditate & terrenarum libidinum abſurditate.

CAPUT XIII.

Verbum Deus ante carnem ſuam ad omnes ubique gentium extra Iſraelem populos viſis congruis veniebat, & præcoquis futuræ incarnationis ſuæ beneficiis quibuſdam irrogabat.

I. An etiam in Gentes aliqua futuræ incarnationis beneficia irrogata ſint.

JAmdiu eſt quod unis inſudamus Iſraelitis, eiſque præſeminatum Chriſti myſterium prærogatumque ſanguinem, imò Chriſtum ipſum ante carnis ſuæ præſentiam repræſentatum philoſophamur cum ſanctis Patribus. Tempeſtivum jam eſt, & ad alios per orbem diſſipatos latiſſimè populos, & per errorum devia, per vitiorum abrupta præcipites, reſpectare: atque inquirere, ecquid tandiu illos Chriſtus adventu ſuo, etiam umbratica ejus ſpe defraudarit, & etiamnunc pleroſque fraudet, aut num qua eos ſuæ lucis gratiæque aſpergine irroret?

Cæterùm jampridem nos illam alibi uſurpatam non hìc tenemus diſputandi rationem, quæ in varia capita atque argumenta diſpeſcebatur, via & methodo perutili & præclariore. Ex quo enim orſi ſumus indagare arcana divinæ providentiæ conſilia in procraſtinando Chriſti adventu, quaſi nihil affirmare, nihil argumentari conſtitutum nobis eſſet, ſola Patrum ſuffragia contexuimus, & eorum ſenſa nudare atque admirari viſi ſumus. Conſultò id nobis factum eſt. Lubrica eſt enim quæſtio hæc tota, & ſalebris undique obſita. Veſtigia ergo Patrum ponè legere, ſingulorum calculos rogare & expendere & magni pendere, ab affirmandi temeritate, & à noſtrarum opinationum evulgatione longiſſimè abeſſe, tutiſſimum nobis & conſultiſſimum viſum eſt. Itaque antedictorum omnium fides, fideique periculum ſit penes eos authores, quorum verba ipſa excerpſimus: idonei erunt ipſi fidejuſſores. Si quorum nos ſenſa minùs aſſecuti ſumu, aut interpretando deterſimus, & ita noſtrum aliquid interſeruimus, id totum expungi chartis, animiſque oblitterari non aſſentimur tantùm, ſed obſecramus.

II. Quam ſuſpenſo veſtigio in his ſit gradiendū.

Sed multò nunc cautiùs incedendum nobis eſt, & ſuſpenſis ingrediendum veſtigiis, in hujus capitis argumento. Eſt enim Gentium ratio quàm Iſraelitarum multò caliginoſior, & intempeſtæ nocti haud abſimilis. Rariſſima Scripturarum lumina, pauca Patrum teſtimonia ad eorum res nobis aperiendas præeunt, conjecturis plurimus ſupereſt locus, quibus ſtatum nobis eſt nihil admodum indulgere. Eſt enim in his tanti momenti rebus non tam admiranda ſolertia, quàm fugitanda conjectandi temeritas. Itaque multò preſſiùs legemus veſtigia anteeuntium, nobiſque qualemcumque auctoritatis vel rationis facem præferentium vel Patrum vel magni nominis authorum. Eorum ſcita proferemus, placita noſtra omninò nulla erunt, aut ſi qua incautis erumpant, hinc jam ejurabuntur.

III. Ex Cuſano, de ægrotaturæ ſuſpicione & voto in Chriſtum Medicum & Reparatorem. L.4.Exercit.p.61.

Non inſcita ſunt quæ variis locis circa rem iſtam philoſophatus eſt Nicolaus à Cuſa S.R.E.Cardinalis, ſcriptis rebuſque in Eccleſia & pro Eccleſia geſtis notiſſimus: *Omnis motus clauditur terminis ſpeciei, quieſcit enim omnis res in natura ſua ſpecifica. Species enim eſt cœlum quoddam ambiens omnem individualem motum ſuæ naturæ, &c. Non eſt oculus inquietus, quia non audit, aut quia non guſtat, &c. Solum appetit videre, & in videndo habere omnem perfectionem, quæ per oculum deſiderari debeat, &c. Sic nec homo poteſt appetere, quod ſit alterius ſpeciei, aut Angelus, &c. Vellet igitur homo in ſua humanitate quam exire non vellet, conſequi omnem perfectionem. Homo autem habet vitam. Non igitur vellet homo aliud quàm habere perfectam & indeficientem vitam, &c. Sic appetit intelligere perfectè omne intelligibile. Nam ſicut videre eſt vita oculi, ita intelligere eſt vita animæ intellectivæ, &c. Sic velle nunquam eſt ſatiabile per acquiſitionem bonorum, niſi omne bonum acquiratur. Non igitur quietatur homo, niſi attingat in humanitate ſua vitam quæ eſt ratio omnis vitæ: veritatem quæ eſt ratio omnis veri intelligibilis: bonum quod eſt ratio omnis boni appetibilis. Et cùm homini inſit hic motus à natura humanitatis ſuæ, hinc ſequitur in ipſa humanitatis ſpecie, quietem motus attingere poſſe hominem, qui nec fruſtra movetur, nec extra ſpeciem. Humanitas autem eſt una, per quam omnes homines ſunt homines, &c. Motus igitur humanitatis meæ eſt, ut in homine meæ humanitatis conſequar quietem. Sed cùm nihil majus aut melius dici, excogitarive poſſit, quàm id quod me quietare debet, ſcilicet vita ſine corruptione, veritas ſine fallacia, bonum ſine omni malo: tunc dico, hoc eſſe Deum. Deus enim eſt id maximum & id optimum quo majus aut melius concipi nequit: ſed tale, quies eſt atque terminus motus, ſpiritus intellectualis. Hinc motus humanitatis meæ eſt, ut in homine meæ humanitatis attingam Deum. Reperio igitur in meipſo hominem humanitatis meæ qui ita eſt homo, quod eſt & Deus. Et hic eſt homo in quo ſolùm ego in mea humanitate quietem attingere valeo: quies enim Deus eſt. Homo igitur ille qui eſt & Deus, eſt ille ad quem omnes homines ſecundùm naturam humanitatis moventur. Et hic eſt Chriſtus Jeſus benedictus. Hic Jeſus fuit occultus, deſideratus omnibus gentibus, & venit in hunc mundum poſt longam expectationem.* Hæc ille, quæ compendio poſſunt ad iſta ſumma capita reduci. Primò nativo impetu omnes homines concupiſcere, vitam ſine defectione, veritatem ſine fallacia, voluptatem imperturbabilem: id eſt, non mori, non falli, non dolere. Rurſum vitam hanc æternam, & veritatem voluptatemque inexpugnabilem, non eſſe niſi Deum. Ad hæc inſitum id etiam eſſe, ut noſtræ ipſemet ſpeciei hæc tanta inſit felicitas, nec aliunde ſit mendicanda. Nam individua cujuſque ſpeciei intra ejus fines ita coartantur, ut inde evagari ne votum quidem aut ſpes ſit. Ex quibus conglobatis perficitur, in votis eſſe omni homini, ut homo ſaltem aliquis & in eo natura hominum univerſa ceu in vertice ſuo ſit vita indeficiens, veritas nuſquam errans, ſuavitas inexhauſta, id eſt, ut homo Deus ſit. Cùmque inſita inſuſurrataque à natura non poſſint fruſtrabilia eſſe deſideria, hinc omnibus hominibus etiam inopinantibus ineſſe in animi receſſu interius deſiderium Chriſti, & ſpem eo potiundi. Hoc eſt enim quod ait Cuſanus, *ad eum omnes homines ſecundùm naturam humanitatis moveri*: hoc eſt quod ait: *hunc fuiſſe occultum deſideratum omnibus gentibus*; *& veniſſe in hunc mundum poſt longam expectationem*: hoc eſt quod paulò pòſt addit: *Hic eſt igitur princeps ille, quem omnis creatura ingemiſcens deſiderat. Omnis enim creatura* *deſiderat meliori modo eſſe quo poteſt: & hoc aliter eſſe nequit quàm in homine omnes naturas inferiores, in intellectuali ſua complicante, qui ſit & Deus, &c. Nihil igitur aliud eſt, quod omnia deſiderent, quàm caput principiumque noſtrum Dei Filium, primogenitum omnis creaturæ, per quem omnis creatura in eſſe exiſtit, & in quem redire expectat, & gemit, quouſque redeat ad quietem. Vide ergo quomodo Chriſtum in nobis reperimus, & quod ipſe eſt perfectio noſtra, omnia adimplens quæ appetimus, & motum noſtrum quietans, quando nos in ipſa noſtra humanitate, in ipſo divinam vitam & omne deſideratum attingemus.* Ita vult Cuſanus omnem creaturam, omnem hominem in ipſo felicitatis appetitu innato ad Chriſtum ſuſpirare, quod Chriſtus unus ea felicitas ſit, quam omnia naturaliter concupiſcant, nempè ſumma & indiſſociabilis copula Deitatis cum natura creata. Sic illi Chriſtus eſt, deſideratus omnium gentium; ſic omnis creatura ingemiſcit & parturit, revelationem filiorum Dei per Chriſtum complendam expectans; ſic cuique Chriſtus proximus eſt in ore & in corde, ut ait Paulus; ſic ut ait Chriſtus ipſe, regnum Dei intras nos eſt: ſic ut alibi dicitur, redeant prævaricatores ad cor, & ibi vulnerum medelam omnium nanciſcentur, quæ foris ſparſi per delicioſas laſſitudines exceperunt. Porrò his accedet aliquid luminis, ſi advertas homini poſt lapſum ſuum familiare fuiſſe & inolitum, ut Deum & felicitatem ſuam in rebus corporeis venaretur, nec ullam tamen corpoream naturam ſuæ anteponeret. Quaquaverſum patebat genus humanum per omnes terrarum tractus, & Deum & beatitudinem quærebat, & à naturis corporeis extricare mentem ſuam non poterat, & naturis corporeis facilè ſemet anteſtare intelligebat, ideoque Deos, aut ſaltem majorum gentium Deos nonniſi humana forma aut fingebat, aut pingebat, aut ſculpebat. Nonne hinc Cuſano largieris, omnibus hominibus præjudicatum præſumptumque fuiſſe, non niſi in Deitate humanata, univerſæ felicitatis ſummam eſſe collocatam? Nam quod adulterinis numinibus operam darent, ea erat erroris fallacia de conſuetudine ſuperfundens ſeſe, nec tamen valens opprimere penitus innatum ſenſum conſenſumque unius veri ſummi numinis; cui inter anguſtias deprehenſi, & naturæ, non conſuetudinis inſtinctum tunc ſequentes, vota faciebant. Omnes ergo illæ fictorum Deorum ſuperſtitiones, non aliud erant quàm deviantia quædam & diſtorta incarnationis imitamenta, ſed indubitata teſtimonia inſiti omnibus hominibus, ſeu ex naturæ, ſeu ex ægritudinis ingenio præjudicii, non poſſe homines niſi in Deo humanato conquieſcere. Accedet rurſus aliquid lucis ſententiæ Cuſani, ſi advertas illam hominum pronitatem naturaliter incumbentem in æterni, veriſſimi, & ſuaviſſimi boni aucupium, cùm motus quidam ſit, à Deo cieri atque foveri. Movet enim Deus hominem, ut alibi prolixiùs ſtatuitur, ad univerſale bonum, quod Deus ipſe eſt, æternitas, veritas, voluptas ſumma & incommutabilis; & ex hac Dei motione illa proficiſcitur hominis æſtuatio & contentio ad bonum ſibi comparandum, quo nec mori, nec falli, nec dolere poſſe conſequatur. Cùm ergo ex ægritudine ſua homo jam nequeat, niſi ſenſibilia vel mente vel amore complecti, & tamen Deo ciente inclinetur ad æternæ veritatis charitatem imperturbabilem aucupandam, hanc in ſenſibilibus aucupatur; rectè, ſi ad Deum verum in ſenſibilia miſericorditer inclinatum; obliquè & diſtortè, ſi ad commentitios Deos reſpiciat. Deus enim quò priùs cœperat, etiam poſt lapſum pergens movere & impellere, movet impellitque ad veri boni authorem & reſtauratorem Chriſtum, id eſt, ad æternitatem veræ charitatis ſenſibili natura hominis obvolutam; at homo æger impulſum ad remedium detorquens aliò, & ægritudini ſuæ indulgens largiùs, in prophanas religiones laſcivit.

IV.
Ex eodem, ut ſummã quandam ſapientiam & juſtitiam omnes homines ſuſpicentur, & quodãmodo corporatã. L. 7. Exerc. p. 560. 561.

Iterùm idem Cuſanus: *Cùm omnes ratione vigentes participent de ipſa ſapientia, & non ſit adeò ſapiens in mundo, quin videatur in eo aliquis defectus, propter quem cognoſcatur ſapientior poſſibilis. Hæc autem poſſibilitas niſi in effectum perveniat, non eſt id à Deo factum quod eſt poſſibile fieri, & deficit perfectio. Ideò ſi debet in effectum pervenire, neceſſe eſt, quod divinæ & incorruptibilis ſapientiæ plenitudo inhabitet illum corporaliter, ſeu eſſentialiter uti eſt; non accidentaliter, ſeu participativè, ſed corporaliter, ſic quod omnes ſapientes participatione illius ſapientiæ ſint tantùm id quod ſunt. Et hunc in lumine naturæ in quo omnium defectum videmus, in ejus comparatione, omnes ſapientes prævidiſſe futurum potuerunt, tanquam plenitudinem divitiarum & theſaurum deſiderabilium. Hanc plenitudinem virtutis vivificantis, Chriſtum regem regum, opera quæ fecit circa medelam ſenſibilis rationalis vitæ, veniſſe oſtenderunt, quæ nemo ante eum operatus eſt.* Non longè diſcrepat hæc Cuſani argumentatio ab illa, quam præluſerant Platonici Philoſophi, ſed quam Auguſtinus creberrimè uſurpavit, & Chriſtianæ inſeruit Philoſophiæ. Videlicet juſtitiam, ſanctitatem, æqualitatem non viſum iri nobis in quolibet homine, vel opere etiam ſingulari quocumque, vel abundare, vel deficere, niſi ante oculos obverſaretur animi noſtri ſumma quædam & numeris omnibus abſolutiſſima, atque infinita forma juſtitiæ, ſanctitatis, & æqualitatis, cujus acceſſu vel receſſu de rebus & naturis omnibus ſententiam ferre auderemus. Atqui poſt peccati noſtri labem caſumque in corporalia, non jam valemus formam illam æternam & infinitam juſtitiæ & veritatis, id eſt Verbum Dei, in ſua ſurſum natura & luce contueri, ſed corporea & maximè humana illam natura neceſſariò veſtimus. Non tam juſtitiam enim ipſam à materia explicatam intelligimus, quàm hominem aliquem juſtiſſimum, & qui ipſiſſima juſtitia ſit, imaginamur. Et amabo te, nonne hic eſt quem Chriſtum nos appellamus? Ergo ait Cuſanus, *Hunc in lumine naturæ, in quo omnium defectum videmus, in ejus comparatione, omnes ſapientes prævidiſſe futurum potuerunt.* Cùm enim ſingulos ferè homines faſtidimus ut aliquantulùm ſemper delirantes ab ea regula juſtitiæ, quam mente verſamus, ſubeſt utique deſiderium, ſubeſt vaticinium ejus hominis, qui nec tranſverſum unguem deviet, ſed ipſiſſima juſtitia ſit.

V.
Ex eodem; ut ex innato ſummæ felicitatis deſiderio colligatur utcumque Chriſtum eſſe deſideratum omnibus Gentibus.

Et ibidem paulò pòſt: *Aliquid igitur ſupra omnem menſuram comprehenſionis deſiderat nobilis ſpiritus, & ingemiſcit, quia id quod maximè deſiderat, apprehendere nequit. Unde cum hoc deſiderium apprehendendi vitam in ſua æternitate & immortalitate omnibus nobilibus intellectualibus ſpiritibus inſit, qui ſcilicet ſuam vitam intellectualiter intelligere ſummè cupiunt; tunc cognoſcunt illum qui de gratia hanc dedit nobilem immortalis deſiderii naturam, quod non dedit eam tali deſiderio fervidam ſine ſpe aſſequendi. Nam aliàs eſſet dare tormentum, quod optimo Deo non eſt aſcribendum, qui ſolùm novit dare bona. Unde omnes Prophetæ & Sapientes etiam ex gentibus, videntes ex ſe non poſſe ad hoc quod ſpiritus deſiderat, attingere, etiam ſcientes non fruſtra hoc eis deſiderium ineſſe, affirmarunt illum qui dedit hoc tale naturæ intellectuali deſiderium, etiam gratiam aſſequendi daturum. Hæc autem gratia quæ eſt ſuppletio defectuum naturæ, neceſſariò erit in aliquo gratia generationis, per quem gratia regenerationis in omnes veniet. Nemo autem dubitat ſi perfectè artem vivificandi ſciret, quod tunc viveret ſemper, quia non ſineret ſe ad mortem venire, quam tantùm abhorret. Quare veteres exoptarunt quod ars vitæ immortalis, quæ ab omnibus appetitur, inveniretur cognata uni per gratiam generationis, qui ipſam omni ſpiritui intellectuali poſſet communicare. Deus au-*

tem eſt vita immortalis, & ars vitæ eſt ſapientia, ſeu Filius ejus. Unde hic eſt Salvator qui regenerat nos lumine ſapientiæ ſeu artis immortalis, ad aſſequendum ultimum deſideriorum. Vides ni fallor, quid machinetur Cuſanus, ſcrutari videlicet fibras interiores innati ejus deſiderii, quo felicitatem, quo ſapientiam ſummam & immortalem ardemus conſequi, iiſque implicatum veſtigare Chriſti liberatoris deſiderium velut innatum. Inexpugnabili enim naturæ inſtinctu flagrant omnes homines in ſummæ & indefectibilis ſapientiæ aſſecutionem; immortaliter enim vivere avent, & vivere non aliud magis cenſent quàm ſapere, unde & aliorum omnium quàm mentis & rationis jacturam æquiùs tulerint. Hoc immortale deſiderium non fruſtra ineſſe perſuaſum eſt, imò facilè præjudicatur *de gratia ſua* illud nobis inſeruiſſe authorem naturæ, tanquam pignus reliquæ liberationis. Si enim naturam noſtram poſt lapſum omninò abjeciſſet, nec ullam reparationis ſpem reſiduam ſupereſſe nobis voluiſſet Deus, hoc etiam abſcidiſſet deſiderium, quod non magis priſtinæ amiſſæque felicitatis argumentum eſt, quàm ejuſdem recuperandæ pignus & jam rudimentum. Ergo cum ex illo ſenſu & deſiderio inſito diſplicent nobis ſapientiſſimi quique homines, ut aliqua ex parte ſemper titubantes, nec implentes uſquam omnes numeros ejus ſapientis, quem oculo mentis contemplamur, tum auguramur affore in aliquo homine incorruptibilem & infinitam ſapientiam ipſam, ab eoque in reliquos homines dimanaturam. Quapropter ait Cuſanus, *Sapientes etiam ex gentibus, videntes ex ſe non poſſe ad hoc quod ſpiritus deſiderat, attingere, etiam ſcientes non fruſtra hoc eis deſiderium ineſſe, affirmarunt illum qui dedit hoc tale naturæ intellectuali deſiderium, etiam gratiam aſſequendi daturum.* Nimirùm iſta naturæ ægræ & ægritudinis ſuæ remedium præſagientis deſideria haud ulla exiſterent, ſi natura inſanabiliter ægrotaret. Si autem inſanabilis non eſt, ab authore ſuo curatum iri certa ſpes eſt. Nam ſi ab authore ſuo deſperata abiiceretur, non immeritò exiſtimaretur inſanabilis.

VI. Omnibus prorsùs ſubduntur aculei quidam ad ſapientiã incommutabilem amandam. L.3. Exercit.p.404.

Eodem redeunt quæ alibi habet idem Cuſanus: *Verbum Dei in nobis poſuit ſui ſimilitudinem. Cùm ſit γόλος ſeu ratio, in rationali ſpiritu lucere voluit. In quo poſuit deſiderium veritatis, deſiderium vitæ & legem æternam, per quam poteſt intrare in veritatem & vitam. Chriſtus eſt Verbum quod eſt veritas, vita, & via. Appetimus autem veritatem, Chriſtum igitur appetimus. Appetimus vitam, Chriſtum appetimus. Quærimus qua via pertingamus? Chriſtus eſt via, quia Deus eſt charitas. Charitas eſt via ad veram vitam. Omnes hæc in ratione noſtra characterizata ſentimus: quia nemo eſt qui non afficiatur ad veritatem, nemo eſt qui non optet immortalitatem, nemo eſt qui non amet. Sed in hoc mundo ignoramus quid veritas, quid vita, quid via, lex ſeu charitas; unde Chriſtus intravit in hunc mundum, in nobis hæc omnia oſtenderet.* Appetimus, & ad appetendum utique à Deo incitamur: quid enim vitæ, quid motus, quid maximè ad ſuperna ambienda ſtimuli, niſi ab illo ſuggererentur? Appetimus ergo vitæ æternitatem, veritatis incorruptibilitatem, id porrò Chriſtus eſt. Via ad hæc conſequenda eſt charitas, nec id nos latet; nam lex æterna, lex interna & fibris animi à Deo inſcripta charitas eſt: & charitas Chriſtus eſt. Si ergo pura & intaminata à terrenis ſordibus ſervarentur ab hominibus hæc munerum divinorum exordia nulli penitus inconceſſa, quantulum aut quàm nihil à Chriſto diſtarent? Nam ægritudinis & virium inopiæ poſt peccatum contractæ ipſa nos monet experientia, clamat conſcientia, adeoque ad invocandam cœlitus reparatoris Dei gratiam ſtimulat. Num Chriſtus in carne aliud hominibus quàm æternitatis & veritatis charitatem perſuaſit? Cùm ergo ſingulis inviſibiliter hominibus clandeſtinos ſubdit aculeos Chriſtus idem, ut æternitatem vitæ, ut pulchritudinem veritatis incommutabilis ament, ut ambiant, ut caducis antehabeant, nonne ad eos tum venit? Nonne eis ſe oſtendit, & adventus ſui gratias aſpergit? Pleniùs id quidem per carnem ſuam peregit, ſed non omnes debent tota perfundi plenitudine, ii maximè qui aſperginem & exordia gratiarum ejus aſpernantur.

VII. Per innata boni lumina & deſideria venit quaſi modo ad omnes Chriſtus & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Idem ibid. L.4.p.411.

Idem: *Spiritus noſter rationalis participat rationem rationis divinæ. Et ob hoc, quod ex lumine illo divino, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ea in nobis in potentia apprehenſionis per innata deſideria eſſe ſentimus, quæ Verbum incarnatum ſe eſſe fatetur, ſcilicet veritatem, vitam & viam. Si enim divina ratio ad cujus imaginem noſtra ratio creata eſt, & à qua lumen rationis habet, ſe illa eſſe fatetur: non mirum ſi nos magno deſiderio inclinamur ad veritatem, ad vitam ſcilicet veram & indeficientem. Et in nobis eſt lex æterna, ut in ſua imagine, quæ eſt via ad veritatem & vitam. Sed quia ratio noſtra quæ eſt lex de luce divina, lucet in tenebris hujus corporeæ atque carneæ ſubſtantiæ, &c. Hanc ignorantiam noſtram miſeratus Deus miſit in carnem, ipſam rationem abſolutam, ſive Verbum, aut Filium conſubſtantialem, ut nos inſtrueremur, quomodo deſideratam veritatem & vitam, quæ non eſt in hoc mundo, attingere valeamus.* Vide quàm expreſsè aſſerat *ex lumine illo divino, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, eſſe in nobis per innata deſideria ea ipſa quæ Verbum incarnatum ſe eſſe fatetur, ſcilicet veritatem, vitam & viam*: ergo per innata deſideria ineſt Chriſtus, idque ex beneficio Chriſti ipſius, ſeu luminis veri quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Per hæc ergo lumina, per hæc deſideriorum rudimenta venit Chriſtus ad ſingulos homines, venit veritas, vita, lex æterna, & infirmis objectat ſe vel amplectendam, vel ut vires augeat invocandam. Et iſta amabo deſideria, niſi hiatu cupiditatum ſubter ebullientium obfuſcarentur, atque devorarentur, quid niſi incitationes quædam ad ſuperna bona & æterna Chriſti munera? Nam deſiderare utique aliquod amare eſt, & incitari atque impelli. Ad Chriſtum ergo veritatem & juſtitiam impellitur homo per illa irradicata à Verbo deſideria: unde idem Cuſanus: *Cùm ſe aſtringit voluntas veritati, tunc efficitur unum corpus cum Jeſu, qui eſt veritas ab initio.*

VIII. Ex eodem Cuſano ſicut Deorum plurium pro uno vero, plurium Pſeudo-mediatorum pro uno vero Mediatore cultus, ut natus ſit ex detorta per peccatum naturæ proclivitate. Cap.1.

Poſtremò idem Cuſanus in Dialogo de pace fidei: *Omnes homines nonniſi æternam vitam in ſua natura humana deſiderant & expectant, & ad hoc purgationes animarum & ſacra inſtituerunt, ut ſe illi æternæ vitæ in ſua natura meliùs adaptent. Non appetunt homines beatitudinem, quæ eſt ipſa æterna vita, in alia quàm propria natura. Homo non vult eſſe niſi homo, &c. Hæc autem felicitas niſi fruitio & unio vitæ humanæ cum fonte ſuo, unde ſcilicet emanat ipſa vita, & eſt vita divina immortalis. Hoc autem quomodo eſſet poſſibile homini, niſi in aliquo communis omnium natura ad talem unionem elevata concedatur, per quem tanquam mediatorem omnes homines ultimum deſideriorum conſequi poſſint? Et hic eſt via, quia homo per quem acceſſum habet omnis homo ad Deum, qui eſt finis deſideriorum: Chriſtus ergo, qui præſupponitur per omnes qui ſperant ultimam felicitatem ſe aſſecuturos.* Etenim dum ſtabat in veritate homo integer innocenſque, Verbo uni adhæreſcebat ut regi, ut magiſtro, ut mediatori ad Patrem, ut beatitati ſuæ & veritati. At ex illa integritate præcipitatus in hanc ſenſibilium phantaſmatum ſervitutem, jam ubique ſomniat ſibi ſenſibilem regem, magiſtrum, mediatorem, beatificatorem: nec tamen oblitterari potuit, aut poteſt adhuc innata, & ingeminata identidem à ſuperno illuminatore & ſtimulatore Deo anticipatio, præſumptioque veritatis & vitæ & charitatis incommutabilis, ex qua pendet & cui clam ſuſpirat. Hinc porrò perſpicuum eſt quid efficiatur: nempe expectare atque inhiare homines homini alicui, qui vita, veritas, & charitas voluptaſque caſtiſſima & indeficiens ipſe ſit, omneſque homines ad ſui ſocietatem aſciſcat. Eò intuebatur omnis illa ſuperſtitio hominum in Deos relatorum, qui & homines eſſent & Dii, qui & Dii eſſent & ad unum ſummum Deum mediatores. Ut enim perverſa pietatis imitatrix impietas, & veritatis ſimulatrix falſitas pro uno vero qui interlucebat, plures Deos inaniebat: ita pro uno vero qui caliginoſus radiabat, plures adulterinos mediatores, Deos eoſdemque homines ſomniabat, utrobique rea & diſtorta veri imitatrix, veri luminis deſertrix. Idem Cuſanus ſtatim: *Optimè hæc placent. Nam ſi intellectus humanus credit ſe aſſequi poſſe unionem ad ſapientiam, ubi æternum vitæ ſuæ paſtum adipiſcatur, præſupponit alicujus altiſſimi hominis intellectum unionem illam altiſſimè aſſecutum, & hoc altiſſimum magiſterium adeptum: per quod quidem magiſterium ſe ſperat ſimiliter ad ſapientiam illam aliquando perventurum. Si enim hoc non crederet poſſibile in aliquo etiam hominum omnium altiſſimo, in vanum ſperaret. Et quoniam omnium ſpes eſt aliquando conſequi poſse fœlicitatem, propter quam eſt omnis religio: nec in hoc cadit deceptio, quia hæc ſpes omnibus communis eſt, ex cognato deſiderio, & quam ſequitur religio, quæ pariformiter omnibus conſequenter cognata exiſtit: hinc video hunc magiſtrum & mediatorem, naturæ humanæ ſupremitatem perfectionis, & principatum tenentem, ab omnibus præſupponi.* Omnibus religionibus etiam aberrantibus prędundatam vult Cuſanus eſſe quandam anticipatam Chriſti Dei atque hominis præſenſionem. Ut enim omnibus ſuperſtitionibus præſtruebatur inſitus veri Dei unius ſenſus, cui quia ſpiritaliter adglutinari pigritabantur carnales & corporeis deliciis excantati homines, hinc fiebat ut in plures Deos luxuriarent: ita mediatorum ſpuriorum colluvies quos ſibi Gentilium inſania fabricabat, non aliunde ſcatebat, quàm quod præjudicatum eſſet quidem & quaſi intus à Deo inſuſurratum omnibus hominibus in aurem interiorem, opus ſibi eſſe mediatore, qui homo idem & incommutabilis eſſet ſapientia: ſed ſeu deſidia, ſeu fatuitate, ſeu ſuperbia abrepti, non tam cœlitus hunc expectare, quàm ipſi ſibi procudere adoriebantur. Uno igitur ex capite utraque ſerpebat impietas, ut qui pro libidine ſua Deos, iidem etiam mediatores ſibi comminiſcerentur; & diſtortè atque perverſè abuterentur ſuperna ea illuminatione atque motione, qua naturalia deſideria ad veri Dei & verę ſapientiæ per hominem adventantis inveſtigationem agebantur.

IX.
Hæc Cuſa-
ni placita
um ſta-
unt, ſi Pa-
rum ſuf-
ragatio ac-
edat.

Hęc Cuſani placita non ſum neſcius quàm multis inſolentia viſum iri. Ut invidia ergo in eum concitanda occupetur, vel concitata jam aliquantulum ſaltem demulceatur, venanda nobis ſunt ex ſanctis Patribus patrocinia, ſi qua ei propitia & conſentanea exprimi poſſint. Et ſiquidem quæ ex Patribus accerſemus, in idem conſpirent, tum nos quoque in eandem ſententiam concedemus: ſin minùs, ſcitorum ſuorum periculum ſubire, & lectorum ultricem cenſuram illum ferre ſinemus. Profeſſi enim ſumus tum alibi ſemper, tum verò hìc maximè aliorum decreta à nobis proferri, noſtrum nihil eſſe proprium, aut ſi quid ejuſmodi incogitantibus nobis excidat, id jam nunc à nobis ſpontanea ejuratione præfocari.

X.
An Augu-
ſtinus Cu-
ano præ-
ulſerit in
ntedicta.
p. 49, q. 2.

Auguſtinus præ cæteris excutiendus nobis eſt, quem ante alios admirari & ſequi amat Cuſanus. Pulſabatur hac eadem quæſtione ſanctus Pater à Gentilibus, ut teſtatur ipſe: *Item alia propoſuerunt, quæ dicerent de Porphyrio contra Chriſtianos tanquam validiora decreta. Si Chriſtus ſe, inquiunt, ſalutis viam dicit, gratiam & veritatem in ſeque ſolo ponit animis ſibi credentibus redditam, quid egerunt tot ſæculorum homines ante Chriſtum? &c. Quid actum de tam innumeris animis, qui omnino in culpa nulla ſunt, ſiquidem is cui credi poſſet, nondum adventum ſuum hominibus commodarat? &c. Ne dicant lege Judaica vetere hominum curatum genus: longo poſt tempore lex Judæorum apparuit, ac viguit anguſta Syriæ regione: poſtea vero prorepſit etiam in fines Italos, ſed poſt Cæſarem Cajum, aut certè ipſo imperante. Quid igitur actum de Romanis animabus, vel Latinis, quæ gratia nondum advenientis Chriſti vindicatæ ſunt, uſque ad Cæſareum tempus?* Hæc ex Porphyrii officicina, ut vides, machina proferebatur, qua Eccleſia Chriſti à Gentilibus arietaretur. Scilicet non facilè Chriſto accedebant Gentiles eo maxime nomine, quod ab eo tandiu abjecti, tandiu fruſtrati eſſent. Non injuria ergo tantum ſtudii operæque poſuimus nos in hac conterenda argumentatione, in qua Ethnici tantum ſibi adverſum nos præſidii eſſe jactabant. Advertamus ergo quì hunc congreſſum ſuſtineat & repercutiat Auguſtinus: *Quamobrem cùm Chriſtum dicamus Verbum Dei per quod facta ſunt omnia, ſub cujus regimine univerſa creatura ſpiritalis & corporalis pro congruentia temporum locorumque adminiſtratur; cujus moderandæ & gubernandæ, quid, quando, & ubi circa eam fieri oporteat, ſapientia & ſcientia penes ipſum eſt. Profectò & antequam propagaret Hæbreorum gentem, per quam ſui adventus manifeſtationem congruis ſaramentis præfiguraret, & ipſis temporibus Iſraelitici regni, & deinde cùm ſe in carne de Virgine accepta, mortalibus mortaliter monſtravit, & deinceps uſque nunc cùm implet omnia, quæ per Prophetas ante prædixit, & ab hinc uſque in finem ſæculi, quo ſanctos ab impiis dirempturus eſt, & ſua cuique retributurus, idem ipſe eſt Filius Dei Patri coæternus & incommutabilis ſapientia per quam creata eſt univerſa natura, & cujus participatione omnis rationalis anima fit beata. Itaque ab exordio generis humani quicumque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & ſecundùm ejus præcepta piè & juſtè vixerunt, quandolibet & ubilibet fuerint, per eum proculdubio ſalvi facti ſunt.*

XI.
Ex Auguſtino etiam ad Gentilium aliquos veniebat olim Chriſtus Sapientia & lux juſtitię.

In promptu eſt quid hìc ſtudeat Auguſtinus: nimirum ſalutem per Chriſtum ante Chriſti adventum non Hebraicę tantùm genti, ſed & reliquis per orbem diſſeminatis impartiri. Cùm enim Chriſtus ſit ſapientia Dei & juſtitia incommutabilis ſupernè radians, & hominum mentibus præſidens, quicumque uſquam vel unquam in eum crediderunt, vel eum utcumque intellexerunt, eique vitam attemperarunt moreſque ſuos, ii ſalutem per eum conſecuti meritò conjiciuntur. Nam Verbum Dei, Sapientia Dei, Lex æterna Chriſtus nunquam feriata eſt ab initio, nunquam à regendo, illuminando, ad ſe ſe prolectando humano genere ceſſavit. *Et tamen ab initio generis humani aliàs occultiùs, aliàs evidentius, ſicut congruere temporibus divinitus viſum, nec prophetari deſtitit, nec qui in eum crederent defuerunt, ab Adam uſque ad Moyſen, & in ipſo populo Iſrael, qui ſpeciali quodam myſterio gens prophetica fuit & in aliis gentibus antequam veniſſet in carne. Cùm enim nonnulli commemorantur in ſanctis Hebraicis litteris jam ex tempore Abrahæ, nec ex ſtirpe carnis ejus, nec ex populo Iſrael, nec ex adventitia ſocietate in populo Iſrael, qui tamen hujus ſacramenti participes fuerunt, cur non credamus etiam in cæteris hac atque illac gentibus, aliàs alios fuiſſe, quamvis eos commemoratos in eiſdem authoritatibus non legamus?* Ita ille ibidem latiſſimam pandit januam conjectandi de cęteris extra Iſraelem gentibus, quibus ſe Chriſtus ante adventum ſuum indulſerit. Si pauculos enim eorum ſacra Scripturæ monumenta prodiderunt, id eo ſpectat, ut ex eis conjecturam de cæteris faciamus, qui ad occultam Chriſti myſteriorum conſcientiam ſunt adſciti. Ex quibus tandem perficit Auguſtinus: *Ita ſalus religionis hujus per quam ſolam veram ſalus vera veraciterque promittitur, nulli unquam defuit qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanæ uſque in finem quibuſdam ad præmium, quibuſdam ad judicium prædicatur.*

XII. Nemo adolevit cui nõ aliqua ſapientiæ & juſtitiæ, adeoque & Chriſti lux atque gratia ſubrutilaverit. Epiſt. 99.

Ad idem collimat & alibi Auguſtinus: *Nondum enim venerat, ſcilicet in carne, ſicut venit quando poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt, Veruntamen ab initio generis humani vel ad arguendos malos, ſicut ad Cain, ac priùs ad ipſum Adam uxoremque ejus, vel ad conſolandos bonos, vel ad utroſque admonendos, ut alii ad ſalutem ſuam crederent, alii ad pœnam ſuam non crederent, ipſe utique non in carne, ſed in ſpiritu veniebat, viſis congruis alloquens quos volebat, ſicut volebat.* Et paulò pòſt obſcuriori loco Epiſtolę Petri hæc aptans, *Quia Chriſtus, inquit, ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos adducat Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu. In quo & iis qui in carcere concluſi erant, ſpiritibus adveniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, &c. Quoniam priuſquam veniret in carne pro nobis moriturus, quod ſemel fecit, ſæpè antea veniebat in ſpiritu ad quos volebat, viſis eos admonens ſicut volebat, utique in ſpiritu, &c.* Quibus ergo adventus carnis Chriſti prolatabatur, adventus Chriſti in ſpiritu per viſa congrua non differebatur, quibus argueret ſingulos, moneret, conſolaretur. Itaque quibuſcumque veritas, quibuſcumque juſtitia, caſtitas & virtutum lux vibravit deſuper, vel utcumque ſcintillavit, ad eos Verbum Chriſtus in ſpiritu venit, & venturę carnis ſuæ fructus quaſi præcerptos infudit: ſive clam & inviſibiliter, ſive per aliquos viſibiliter juſtos veritatis & ſanctimonię dictata atque exempla ſubminiſtrans. Unde alibi Auguſtinus: *Venturus præcones mittebat, ſed eorum corda, quos miſerat, poſſidebat. Vultis noſſe, quia cum illo venerunt? Quid eſt ipſe ſemper? Carnem quippe accepit ex tempore. Quid eſt ergo ſemper? In principio erat Verbum. Cum illo ergo venerunt, qui cum Verbo Dei venerunt. Ego ſum inquit via, veritas & vita. Si ipſe eſt veritas, cum illo venerunt, qui veraces fuerunt.* Et hæc ille quidem de Prophetis, quæ nemo non videt conſequenter porrigenda eſſe ad omnes, qui uſquam gentium veraces fuerunt, inſidente ipſos Verbo & veritate incommutabili, & per eos ad aliorum hominum reſipiſcentiam adventante. Quotuſquiſque autem eſt, vel fuit unquam, cujus oculos animumque nunquam vel ſcintilla ulla & quantulacumque lux afflaverit veritatis & juſtitiæ, ſeu intus radians, ſeu foris evibrata? Nemo ut reor: quocirca nec ullus hominum éſt qui rationis limina attigerint, quem adventu ſuo Chriſtus Dei Verbum, uſquequaque fraudaverit. Unde rurſus ille: *In generatione & generatione veritas tua, fundaſti terram & permanet. Poſt cœlum enim terram contuitu fidelis mentis aſpiciens, invenit in ea generationes quæ in cœlo non ſunt, & ait, In generatione & generatione veritas tua: ſive omnes generationes iſta repetitione ſignificans, à quibus nunquam defuit veritas Dei in ſanctis ejus, modo paucioribus, modò pluribus, ut ſeſe temporum varietas habuit vel habebit: ſive duas quaſdam generationes intelligi volens, unam ſcilicet ad Legem & Prophetas, alteram ad Evangelium pertinentium.* Nunquam defuit veritas, utpote quæ non tantùm ad Legem, ad Prophetas, ad Evangelium, ſed ad omnes penitus generationes venerit.

Tract. 45. in Joann.

In Pſ. 118. Conc. 21.

XIII. Prophetas etiam ali- quos ad Gentes miſſos à Deo & de Chriſto vaticinatos conſentit Auguſtinus Civit. l. 18. c. 47.

Sed præclariſſimè idem Auguſtinus: *Quiſquis alienigena, id eſt, non ex Iſrael progenitus, nec ab illo populo in canonem ſacrarum litterarum receptus, legitur aliquid prophetaſſe de Chriſto, ſi in noſtram notitiam venit aut venerit, ad cumulum à nobis commemorari poteſt: non quod neceſſarius ſit, etiamſi deſit, ſed quia non incongruè creditur fuiſſe & in aliis gentibus homines quibus hoc myſterium revelatum eſt, & qui hoc etiam prædicere impulſi ſunt, ſive participes ejuſdem gratiæ fuerint, ſive expertes: ſive per malos Angelos docti ſunt, quos præſentem Chriſtum, quem Judæi non agnoſcebant, ſcimus fuiſſe confeſſos. Nec ipſos Judæos exiſtimo audere contendere neminem pertinuiſſe ad Deum præter Iſraelitas, ex quo propagatio Iſrael cœpit eſſe, reprobato ejus fratre majore. Populus enim revera qui propriè populus Dei diceretur, nullus alius fuit. Homines autem quoſdam non terrena, ſed cœleſti ſocietate ad veros Iſraelitas ſupernæ patriæ cives pertinentes, etiam in aliis gentibus fuiſſe negare non poſſunt. Quia ſi negant, facillimè convincuntur de ſancto Job, qui ex gente Idumea genus ducens, &c. Divinitus autem proviſum fuiſſe non dubito, ut ex hoc uno ſciremus etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundùm Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritalem Jeruſalem. Quod nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui divinitus revelatus eſt unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui venturus in carne ſic antiquis ſanctis prænunciabatur, quemadmodum nobis veniſſe nunciatus eſt: ut una eademque fides per ipſum omnes in Dei civitatem, in domum Dei, in Dei templum prædeſtinatos perducat ad Deum.* Extra gregem illius populi, qui ſingulariter populus Dei audiebat, extitiſſe homines, quibus Chriſtus in carne venturus innoteſceret, à quibus etiam per conſignata litteris vaticinia prædiceretur, autumat Auguſtinus, & exemplo beati Job anſam arripit, de aliis conjiciendi. Sed quàm latè pateat hęc gratia, quàm paucos, quàm multos complectatur, id verò non attingit; plerumque ad paucos revocat hoc beneficium: nempe cumulatæ ſalutis.

XIV. An cum Cuſano Auguſtinus ex innatis æqui & veri deſideriis, deſiderium Chriſti aliquod omnibus ineſſe, vel ſuggeri conſentiat.

Sed quid hæc ad illa Cuſani placita, qui Chriſtum innatis etiam & anticipatis naturaliter deſideriis inſculpebat? Itaque hæc Auguſtini pręclara quidem ſunt ad rei quam tractamus elucidationem, ut liqueat Chriſtum etiam ante carnem ſuam ad Gentiles veniſſe per interna veritatis lumina, per externa etiam quędam ſui vaticinia, ſelectis ex ipſa Gentilitate pauculis vatibus effuſa: ſed vereor ut inde patrocinium pro Cuſani decretis ullum exculpi poſſit. Niſi quis humaniùs agere inſtituerit; & quæ Auguſtinus effatus eſt de Veritate, de Sapientia, de Verbo Chriſto, in ſpiritu & intelligibiliter, vel etiam per viſa congrua veniente ad homines ubique terrarum ab exordio mundi, ea liberaliùs in Cuſani ſuffragationem interpretari volet. Sed multa hìc opus eſt & prolixa indulgentia. Poſſet & ad id conferri quod idem diſputat in Confeſſionibus, ubi agens de informato naturaliter omnibus hominibus beatitudinis deſiderio, & amore veritatis, in qua ſitam eſſe beatitatem haud uſquequaque ignari eſſe poſſunt, ait: *Hanc vitam beatam omnes volunt, hanc vitam quæ ſola beata eſt, omnes volunt, gaudium de veritate omnes volunt, &c. Et cum amant beatam vitam, quod non eſt aliud quàm de veritate gaudium, utique amant etiam veritatem. Nec amarent, niſi eſſet aliqua notitia ejus in memoria eorum. Cur ergo non de illa gaudent? Cur non beati ſunt? Quia fortiùs occupantur in aliis, quæ potiùs eos faciunt miſeros, quàm illud beatos, quod tenuiter meminerunt. Adhuc enim modicum lumen eſt in hominibus. Ambulent, ambulent, ne eos tenebræ comprehendant.* En ut ex appetitu ingenito beatitudinis eliciat notitiam veritatis ejus ſummæ & incommutabilis, cujus gaudere intuitu, ea una beatitas eſt. Et has ait eſſe reſidui luminis reliquias, quibus ſi homines obſequantur, ſi ambulent, utique tenebras

Confeſſ. l. 10. c. 23.

De Trinit. L. 4. c. 1.

Confeſſion. L. 3. c. 1.

bras penitus effugient, & ad veram beatamque veritatis lucem Chriſtum contingent. Ergo & hic quædam veri luminis Chriſti, quædam veritatis lux, quædam veræ ſalutis & beatitatis initiatio in ingenitis naturaliter deſideriis ab Auguſtino deprehenſa eſt. Poſſet etiam ad id rapi, quod alibi ita habet: *Sed quoniam exulavimus ab incommutabili gaudio, nec tamen inde præciſi atque abrupti ſumus, ut non etiam in iſtis mutabilibus & temporalibus æternitatem, veritatem, beatitudinem quæreremus: nec mori enim, nec falli, nec perturbari volumus: miſſa ſunt nobis divinitus viſa congrua peregrinationi noſtræ, quibus admoneremur, non hic eſſe quod quærimus, ſed illuc ad ipſa eſſe redeundum, unde niſi penderemus, hic ea non quæreremus.* En rurſus ut innata deſideria anhelare oſtendit non ad commentitiam aut perfunctoriam, ſed ad veram Deitatis æternitatem, veritatem, beatitatem, quamvis in tranſcurſu ſæpiſſimè illudat error, ut in infimis quęrantur, quę reperire non eſt niſi in ſummis. Itaque eò collimare totam Chriſti diſpenſationem ut moneat, adducatque ea quidem quærere quę quærimus, ſed fœliciùs quærere in ſupernis, & inviſibilibus, quę deluſi & malè faſcinati nequicquam inter hæc terrena quæritamus. Itaque ſi Chriſtus non aliud moliatur, quàm ut redeamus ad cor, ſi non aliud quàm naturæ reparator eſt, ergo qui ante ejus adventum in cor reflectebantur aliquantiſper, qui innata deſideria ſua introſpiciebant, qui ponderabant ea, qui ſuperjectam humum tantiſper everrebant, qui ſe ſibi, & naturæ meliori reddebant, utique ſupernè adjuti, & veram divinorum æternitatem, veritatem, voluptatem ſibi ambiendam videbant & docebant, ii utique Chriſtum ad ſe in ſpiritu venientem ex parte aliqua prehenſabant: & ibi ſi hæſiſſent, ſi non reſiliiſſent ad iſta ingraveſcente conſuetudinis ſarcina, utique Chriſtum tenuiſſent. Eodem redit quod idem ait alibi: *Quoniam fames mihi erat intus ab interiori cibo, teipſo Deus meus, & ea fame non eſuriebam, ſed eram ſine deſiderio alimentorum incorruptibilium, non quia plenus eis eram, ſed quo inanior, eo faſtidioſior. Et ideo non bene valebat anima mea, & ulceroſa projiciebat ſe foras, miſerabiliter ſcalpi avida contactu ſenſibilium.* Fames illi erat interioris cibi, Verbi Dei, & tamen ea fame non eſuriebat, quia illam ſuperabat, nec tamen extinguebat fames alia peregrina, & de contage vel originis, vel conſuetudinis affricata, & in ſenſibiles pruriens illecebras. Utcumque regnaret hęc adventitia terrenorum eſuries, non obruebatur tamen illa anterior & penitior atque ipſis animæ venis implicata eſuries Verbi Dei, quin inextincta & immortalis, premi poterat, opprimi non poterat: nec ita premi poterat, quin partes ſuas alternatim ageret, & creberrima nauſea adverſariam ſuam fatigaret. Hęc fames interior illa eſt, quam Cuſanus deſcribit, in veritatem, in ſapientiam exardeſcens, nec tamen ut nunc res ſunt poſt labem naturæ noſtræ, eam vel ſomniare potis, niſi ſenſibilibus tegumentis obductam. Itaque ſicui hinc Cuſani placita ſatis Auguſtino approbata videantur, bene habet: ſin minus, nihil urgeo pręterea. Suſpenſo enim gradu ſtatum mihi eſt per hęc incedere, nec quoquam pręcipitare aſſenſum.

XV. Ex authore librorum de vocat. Sent. per creaturam, per legem, per carné Chriſti nulli prorſus defuit lux & beneficium Verbi Dei. L. 2. c. 4.

Nunc operæ pretium eſt animum advertere ad authorem librorum de Vocatione gentium. Complura enim acervata ibi ſunt, ex quibus hujus opacitas quæſtionis non mediocriter illuminetur. En ejus verba: *Sed ne in præteritis quidem ſæculis hæc eadem gratia quæ per Domini noſtri Jeſu Chriſti reſurrectionem ubique diffuſa eſt, & de qua ſcriptum eſt, Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, defuit mundo. Quamvis enim ſpeciali cura atque indulgentia Dei populum Iſraeliticum conſtet electum, omneſque aliæ nationes vias ſuas ingredi, hoc eſt, ſecundùm propriam permiſſæ ſint vivere voluntatem, non ita ſe tamen æterna creatoris bonitas ab aliis hominibus avertit, ut eos ad cognoſcendum ſe atque metuendum, nullis ſignificationibus admoneret. Cælum quippe, ac terra, & mare omniſque creatura, quæ videri atque intelligi poteſt, ad hanc præcipuè diſpoſita eſt humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot ſpecierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & dilectionem ſui imbueretur authoris: implente omnia Spiritu Dei, in quo vivimus, movemur & ſumus. Quoniam etſi longè eſt à peccatoribus ſalus, præſentia tamen ſalutis ipſius ac virtute nihil vacuum eſt.* Perpende quæſo expreſſas authoris hujus voces, quod *hæc eadem gratia quæ per Chriſti reſurrectionem ubique diffuſa eſt*, nunquam mundo, nunquam aliis extra Iſraelem hominibus defuerit. Chriſtus enim Dei Verbum, ut poſtea per carnem ſuam, ita priùs ad omnes ubique locorum homines *de cultu & dilectione Dei* concionabatur per creaturæ univerſitatem, tanquam per ſapientiæ & juſtitiæ incommutabilis veſtem & penè carnem quandam. Eadem utrobique gratia, etſi non eadem gratiæ largitas, ſive per carnem, ſive per creaturam, ad Dei cultum & dilectionem hominum genus imbuebat. Ecqua autem gratia niſi per Chriſtum? *Igitur ſicut dicit Propheta, Miſericordia Domini plena eſt terra: quæ nullis unquam ſæculis, nullis generationibus defuit, eamque providentiam qua univerſitatem rerum adminiſtrat & continet, regendis alendiſque naturis ſemper impendit, diſpoſitum habens ex incommutabilis æternitate conſilii, quibus quidque temporibus diſtribueret, & multiformis gratiæ ſuæ inſcrutabiles ininveſtigabileſque menſuras, per quæ dona ac ſacramenta variaret. Sicut enim iſta gratiæ largitas, quæ in omnes noviſſimè effluxit, non evacuat eam, quæ ſuper unum Iſrael ſub lege roravit: nec præſentes divitiæ fidem præteritæ abrogant parcitati: ita nec de illa cura Dei quæ Patriarcharum filiis propriè præſidebat, conjiciendum eſt gubernacula divinæ miſericordiæ cæteris hominibus fuiſſe ſubtracta. Qui quidem in comparatione electorum videntur abjecti: ſed nunquam ſunt manifeſtis occultiſque beneficiis abdicati.* Non ad providentiam ergo tantùm creatoris, ſed ad miſericordiam æternæ utique ſalutis procuratricem pertinere illa cœli terræque beneficia contendit hic Scriptor; nec corpori, ſed animo etiam alendo ſervire; nec manifeſtis tantùm, ſed occultis etiam Dei muneribus conſtare. Ad hæc de eadem gratia fluere autumàt & quæ per creaturam, & quæ per legem Moſaicam & quæ per Chriſti carnem irrigantur nobis miſericordiæ divinæ beneficia, nec diſcrimen intereſſe ullum, niſi ex parcitate & largitate. Largior enim utique fluxit ex Chriſti carne, qui fons ipſe gratiæ Deus Verbum hypoſtaticè humanitati inſinuatus erat. Denique præclarum eſt quod ait, ut ex ubertate gratiæ Chriſtianæ nihil obloquendum eſt gratiæ Iſraeliticę parciori; ita nec cæterorum hominum ſortem conclamatam eſſe, tanquam divina penitus gratia orbatam, etſi non tanta cęteri copia gratiæ, quanta Iſraelitæ donarentur. Parcior enim Iſraelitis quàm Chriſtianis, parcior cæteris quàm Iſraelitis affluxit gratia & ſalus, ſed nullos tamen omnino præteriit. Nec abjecti à Deo exiſtimandi ſunt fuiſſe cæteri homines, etſi non ea ubertate perfuſi ſunt, qua Iſraelitæ: ſicut nec hi repudiati ſunt penitus, quanquam inopes admodum & nudi videantur præ Chriſtianæ gratiæ exuberante opulentia. Sed & inter ipſos Chriſtianos, alii aliis multò liberaliùs proluuntur Chriſti gratia, nec ulli tamen penitus denudantur: & idem ipſe homo nunc exundare, nunc exareſcere ſibi videtur. Quod argumento eſt, juſtitiam & veritatem incommutabilem Chriſtum nulli hominum ſe in totum ſubducere, non omnibus ſe ęqualiter præſtare: ſemper ad homines & univerſos & ſingulos venire, alitet & aliter alia atque alia gratiæ ſuæ copia, nec ullos tamen penitus defraudare.

XVI. Creaturæ ſpecies & beneficium etiam ad religionem illuminandam conducebat.

Quibus quia obſtrepere videbatur concio quædam Pauli Apoſtoli in Actis, adverte ut eam nobis idem ibidem interpretetur: *Legimus in Actis Apoſtolorum Paulum & Barnabam Apoſtolos Lycaoniis dicere: Viri, quid hæc facitis? Et nos homines ſumus mortales ſimiles vobis, annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum qui fecit cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis ſunt, qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda veſtra. Quod autem hoc teſtimonium, quod ſemper Domino deſerviant, & nunquam de ejus bonitate ac poteſtate conticuit, niſi ipſa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum ejus dives & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis elementorum ac voluminibus temporum, communis & publica divinæ inſtitutionis doctrina legeretur?* Non ad corpus igitur, non ad terrenę tantùm vitæ fulcimenta ſufficienda, ſed *ad teſtimonium authoris*, ad ęternæ legis tabulas ob oculos hominum ingerendas, ad divinam inſtitutionem omnibus ubique gentibus inſtillandam comparata erat illa tota & Dei providentia & mundi pulchritudo. Quod ergo perhibeatur Deus dimiſiſſe omnes gentes ingredi vias ſuas, non id prohibet, quin illis ſui teſtimonium, & legem æternam, & Chriſti gratiam objectaret; ut & nunc ſinit maximam partem Chriſto initiatarum turbarum ingredi vias ſuas, quarum tamen aures Chriſtianæ ſanctimoniæ documentis interſtrepit. *Cœlum ergo cunctaque cœleſtia, mare & terra, omniaque quæ in eis ſunt, conſono ſpeciei ſuæ ordinationiſque concentu proteſtabantur gloriam Dei, & prædicatione perpetua majeſtatem ſui loquebantur authoris: & tamen maximus numerus hominum, qui vias voluntatis ſuæ ambulare permiſſus eſt, non intellexit, nec ſecutus hanc legem eſt: & odor mortis ad mortem, ut etiam in illis viſibilibus teſtimoniis diſceretur, quia littera occideret, Spiritus autem vivificaret. Quod ergo in Iſrael per conſtitutionem legis & prophetica eloquia gerebatur, hoc in univerſis nationibus totius creaturæ teſtimonia & bonitatis Dei miracula ſemper egerunt.* Quis hìc offucias quærat? Quis tergiverſetur? Quod lex, quod Prophetarum chorus Iſraelitis, hoc cęteris nationibus univerſis totius creaturæ teſtimonia ſemper egerunt. Ut Iſraelitæ ergo, ita & cæteræ gentes Chriſto imbuebantur aliter & parciùs, imbuebantur tamen. Lex enim & gratia Chriſti, ut Moſaicis umbris, ita & creaturæ univerſæ tegumentis velabatur. Lex Chriſti charitas eminebat tamen & emicabat, perrupta & umbrarum Moſaicarum, & naturæ totius opacitate. Lex Moſis à pleriſque ſecus accipiebatur, cumque ſpiritalis & ſalutifera ipſa quidem eſſet, carnalibus fomes erat & incitamentum effrænatiùs libidinandi. Ita & creaturæ univerſitas prędicatione perpetua Dei gloriam conteſtabatur illa quidem, & ad ejus charitatem provocabat; ſed hominibus cupiditatum œſtro furiatis, inde bacchandi materia & pernicies pullulabat. Lex Moſaica, ut & Evangelica, per ſeſe odor vitæ ad vitam ſpirans, pleriſque odor fit mortis ad mortem; nec aliter lex æterna paginis elementorum inſculpta.

XVII. Cōparatur creaturæ prędicatio Moſaicæ & Evangelicę: & gratiæ Chriſti rudimentum aliquod eſſe oſtenditur.

Denique perinde ut lex Moſaica prævaricationes accumulabat, & reatu hominem conſtringebat, cogebatque ipſum ſui pertæſum ad liberatoris miſericordiam confugerę: ita planè lex æterna per creaturas omnes hominem conveniens, & ex impotentia inſitarum libidinum pręvaricationes potiùs adaugens, ad gratiam ſuperni medici implorandam illum adigebat, per viſibilia hæc teſtimonia docens, *quod littera occideret, ſpiritus autem vivificaret*. Quis ergo jam querelarum locus? An iſtam prædicationem veritatis & charitatis ex univerſæ creaturæ decore & concentu circumſonantem, nulla ex parte Chriſto accepto ferendam garrient? Ut quid ergo hęc gratia, hæc miſericordia, hæc ſalus ab hoc Patre creberrimè dicitur? Ut quid eadem gratia eſſe fertur, quę largiùs per Chriſtum à mortuis reducem ſparſa eſt? Ut quid eadem munia præſtare fertur, quę legis & Prophetarum volumina? Ut quid quamvis parcior, gratia tamen perinde ut lex, perinde ut Evangelium dicitur? Ut quid ad Dei cultum & charitatem invitat homines, quod unius Chriſti munus eſt, ſi de Chriſti cenſu non eſt? Ut quid ſapientiæ & juſtitiæ legem æternam id eſt Chriſtum præfert, ingeritque ſapientium oculis, ſi nihil illi cum Chriſto? Ut quid etſi rariores, nonnulli tamen hinc ſalutis ſuæ recuperatæ exordia ſumpſerunt, ſi hæc de Servatoris beneficio nihil ſpirant? Ergo & iſta quædam ſapientiæ & juſtitiæ ſempiternę Chriſti incarnatio eſt, ſeu corporatio, non aliter quàm illa Verbi per varias umbras in Iſraele apparitio. An foris quidem perſonare per creaturas legem æternam Chriſtum, ſed intus nihil gratię inſpirari dicent? Ut quid ergo hoc externum teſtimonium miſericordię & gratiæ Dei teſtificandæ opportuniſſimum, & à Paulo, & ab authore hujus operis prętenderetur? Ut quid hoc foris conſpicuum, intus vacuum & inane auxilium, ludificandis magis quàm juvandis hominibus inſtructum, vel à Deo ſuppeditaretur, vel à Dei pręconibus venditaretur? Ut quid eadem hæc gratia, eadem eſſe miſericordia jactatur, quæ per Chriſtum latiùs fuſa poſtea eſt? Ut quid pauci ſaltem hinc reſpicere & Deo ſeſe reddere potuerunt, ſi nihil interioris roboris afflabatur? Ut quid præclarè cum illis actum iri arbitramur, ſi lex Moſaica illis, ſi Chriſti Evangelium innotuiſſet? num certiores ſumus præter exterius Verbi præconium, adjutorii quoque interioris ſufficientem copiam abundaturam? Ut quid Paulo adverſamur dicenti litteram occidere, ſpiritum vivificare: vel Chriſto ajenti, carnem non prodeſſe quidquam, ſed ſpiritum vivificare, ut tam in Evangelii quàm in legis & creaturæ prædicatione id valeat? An denique dicent, non Chriſti humanatam Deitatem, non crucem, non mortem reſonare à creaturarum ſpectaculo, adeoque nec ſaluti parandæ accommodam hanc eſſe prædicationem? Ut quid ergo jactant Patres hanc gratiam, hanc miſericordiam, hanc pręſentem eſſe ſalutem? Ut quid hinc ajunt pertonari cultum Dei, charitatem Dei, legem æternam, quod unum, quod totum Chriſtus eſt? Ut quid hic odor vitæ ad vitam ſpiraſſe, dicitur ab hoc Scriptore, cùm vita niſi ex Chriſti fide non aſpiretur? Ut quid idem in voluminibus elementorum, cœlorumque, quod in Moſaicis Evangeliciſque lectitari ajunt? Ut quid ante legem promulgatam & à Moſe deſcriptam, non alius tot antea juſtis & Patriarchis liber ob oculos objectabatur, quàm creaturæ, unde ſalutis neceſſaria haurirent documenta? Ergo ad prædiſcendum tunc Chriſtum quantus ſaluti curandę neceſſariò diſcendus erat, nihil opus erat tum legis volumine, ſed vel externa, vel interna abundè ſuppeditabantur dignis documenta; vel indignis autem aliqua ſaltem præſto erant, quorum contemptu aditum ſibiipſis ad ulteriora obſtruebant. Nam quibus juſtitiæ amorem, ut cætera ſileam, cœli terræque liber expanſus ſuadebat, Chriſti utique portionem longè optimam, etſi non totum ſuadebat: quiſquis hinc reſiliebat vel inertia, vel pervicacia, reliquam ſibi pręſecabat Chriſti fidem gratiamque.

XVIII. Ex eodem Chriſti gratia nullis

Hæc firmantur validiſſimè contextu eximio ſequentium capitum libri ejuſdem: *Quæ gratia Dei etſi parcior antea atque occultior fuit, nullis* ſæculis ſe negavit, virtute una, quantitate diverſa.

Ibid. c. 9.

Ibid. c. 10.

Ibid. c. 14. 15

tamen ſæculis ſe negavit, virtute una, quantitate diverſa; conſilio incommutabili, opere multiformi. Nam & in his diebus quibus totum mundum ineffabilium donorum flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadem menſura confertur, &c. Quis niſi inſipientiſſimus de differentia divinorum munerum conqueratur? &c. Et ibidem: *Ut ſecretiſſima æterni conſilii voluntate, voluerit in omnibus ſuper omnes generationes, aut ſuper omnes homines, æquales donorum ſuorum eſſe menſuras. Siquidem aliter eos juverit, quos ad cognoſcendum ſe, cœli & terræ teſtimoniis conveniebat: aliter illos quibus non ſolùm elementorum famulatu, ſed etiam doctrina legis, Prophetarum oraculis, miraculorum ſignis & Angelorum cooperationibus conſulebat: & multò magis aliter miſericordiam ſuam univerſis hominibus declaraverit, quando Filius Dei factus eſt filius hominis, &c. Quæ igitur cauſæ ſint harum ſub eadem gratia diſſimulationum, quæve rationes, ſanctis Scripturis non loquentibus, quis loquetur?* Huc tota mole operis ſui & argumentationum pondere connititur hic Scriptor, ut cogat nos acquieſcere non repulſę aliquorum, & aliorum vocationi: ſed differentię divinorum numerum, ſed ingenti ſub eadem gratia diſſimilitudini, ſed diverſę quantitati. Eadem ergo gratia, eadem ſalus, idem Chriſtus nullis ſe negans, omnibus ſe vel per creaturam, vel per legem, vel per Evangelium præbens, ſed menſura & quantitate non una. Et quàm imperſcrutabilis eſt hæc divinorum munerum differentia, tam indubium eſt, neminem eorum penitus exortem præteriri. *Nec tamen quia nequeunt clauſa penetrari, ideo etiam reſeratorum eſt prætereundus introitus. Manifeſtaverunt enim divinorum aliquorum multæ authoritates, & continua omnium ſæculorum experimenta docuerunt, juſtam Dei miſericordiam miſericordemque juſtitiam, nec alendis unquam corporibus hominum, nec docendis juvandiſque eorum mentibus defuiſſe.* Ut ait ille. Qui aliquanto infrà hæc adjicit magni ad hęc ponderis: *Quoniam etſi fuerunt ex alienigenis, quos temporibus legis veritas illuſtrare dignata ſit: tamen tam pauci fuerunt, ut vix cognoſcantur, an fuerint. Neque tamen ob hoc excuſatæ ſunt nationes, quæ alienatæ à converſatione Iſrael, ſpem non habentes & ſine Deo in hoc mundo ſub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ, quæ nunc univerſum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit. Adhibita enim ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ etſi parcioris occultioriſque gratiæ fuit, ſufficit tamen, ſicut Dominus judicavit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium.* Parcior, occultior, nonnulla tamen ſemper gratia Chriſti etiam ante legem, etiam extra Iſraelem omnibus diſpenſata eſt, ſufficiens quidem, ſed ex qua tamen pauciſſimi ſalutem inter alienigenas ſortiti ſint. Si nunc enim cum manifeſta & exundantior gratia fluit, non tamen niſi pauciſſimi ſinceritatem & medullam Chriſtianæ fidei & ſalutis aſſequuntur, quantò pauciores illa tunc parcitas gratiæ ſervabat? Itaque omnes penè vacui & exortes fidei in Chriſtum dici poſſunt, quia irroratas ab eo fidei & juſtitiæ primitias non ita excoluerunt, ut ad penetralia ipſa fidei, ad crucis, ad mortis, ad reſurrectionis ejus arcana, vel ad juſtitiæ perfectionem perduci potuerint. Potuerunt aliqui, ut Cornelius & ſi qui alii Cornelii ſimiles non injuria conjiciuntur.

XIX. Ex eodem nullis hominibus opem gratiæ in totum fuiſſe ſubtractam credimus. L. 1. c. 15.

Denique idem Scriptor cùm Scripturæ teſtimonia plura congeſſiſſet, quibus Iſraelitis Dei cura affixa fuiſſe perhibetur: *Quamvis ergo & hæc & multa ſimilia veritatis Scriptura pronunciet, ſecundum ipſam tamen credimus, & piiſſimè confitemur, quod nunquam univerſitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licèt exceptum ſibi populum ſpecialibus ad pietatem direxit inſtitutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis ſuæ dona ſubtraxit: ut propheticas voces & præcepta legalia convincerentur in elementorum obſequiis ac teſtimoniis accepiſſe.* Et infra: *Quamvis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuiſſe ſubtractam.* Et rurſum compendio declarans, quid operis ſui ſerie meditatus ſit evincere: *Elaboratum eſt enim quantum Dominus adjuvit, ut non ſolum in noviſſimis diebus, ſed etiam in cunctis retro ſæculis probaretur gratiam Dei omnibus hominibus affuiſse, providentià quidem pari & bonitate generali, ſed multimodo opere, diverſaque menſura: quoniam ſive occultè ſive manifeſtè ipſe eſt, ut Apoſtolus ait, Salvator omnium hominum, maximè fidelium.* Venit ergo ad univerſos, & ad ſingulos homines ab exordio rerum Chriſtus opere multimodo, diverſaque menſura gratiæ, ſic ut neminem adventus ſui gratia penitus fraudaverit: & propheticas voces præceptaque legalia, id eſt, ſui teſtimonia in elementorum ſaltem paginis nulli non homini objecerit.

Ibid. c. 21.
Ibid. l. 2. c. 31.

XX. Ex Hieronymo, ut initium juſtitiæ exiſtat ex lege inſita per Chriſti gratiam ſtimulata & adjuta. In c. 3. Ep. ad Galat.

Hieronymus non abhorret ab hac ſententia: *Hoc ſolùm à vobis volo diſcere, Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei, &c. Conſideremus diligenter, quia non dixerit, Volo ex vobis diſcere, utrum ex operibus ſpiritum accepiſtis; ſed adjecerit, ex operibus legis. Sciebat enim & Cornelium Centurionem ſpiritum ex operibus accepiſſe, ſed non ex operibus legis quam neſciebat. Si autem è contrariò dicitur, Ergo & ſine auditione fidei accipi Spiritus ſanctus poteſt: Nos reſpondebimus, accepiſſe quidem eum Spiritum, ſed ex auditu fidei & naturali lege, quæ loquitur in cordibus noſtris bona quæque facienda, & vitanda mala; per quam dudum quoque Abraham, Moyſen, & cæteros ſanctos juſtificatos retulimus: quam augere deinceps poteſt operum obſervatio; legis quoque juſtitia, non tamen carnalis legis quæ præteriit, ſed ſpiritalis, quia lex ſpiritalis eſt.* Hìc verò primas partes ſibi vendicat lex innata, & legem ſcriptam antecedit. Nam ex operibus legis nulli penitus, ex operibus ex lege inſita factis obtigit Cornelio juſtificatio: obtigit & iis omnibus, quos ubique Gentium, quocumque ſæculorum tractu etſi raros, extitiſſe tamen aliquos non temerè ſuſpicamur. Ut enim de Jobo Auguſtinus colligebat & alios ejuſdem ſanctimoniæ floruiſſe inter vepreta gentilitatis; ita ex Cornelio fas eſt conjecturam ad alios ejuſdem generis porrigere. Sed illud præ cæteris attendendum quod ait Hieronymus, Cornelium *accepiſſe ſpiritum ex auditu fidei & naturali lege quæ loquitur in cordibus hominum bona quæque facienda, & vitanda mala: per quam dudum quoque Abraham, Moyſen, & cæteros ſanctos juſtificatos retulimus.* Ubi non ſcriptæ tantùm, ſed innatæ maximè legis cognatio & conſanguinitas cum fide Chriſti, cum Spiritus ſancti gratia eſſe demonſtratur: unde & Abraham & cæteri eo ſuperiores juſti vel eo etiam poſteriores, ſed ante legem Moſaicam tamen juſtificati ſunt, non ſine aliquali Chriſti fide, nec tamen ulla lege niſi ingenita utentes. Unde liquet reliquas gentes legis Moſaicę alienas eo loco fuiſſe, quo erat ante legem Moſaicam totum genus humanum, & ipſe etiam piorum grex puſillus, nempe in legis inſitæ lumine verſatas eſſe, qua ad Deum & ad Chriſtum ita deduci poterant occultis ejuſdem Chriſti beneficiis, ut legem Moſaicam non deſiderarent. Sed rurſus idem Hieronymus: *Quærat quiſpiam ſi fides non eſt niſi ex auditu, quomodo qui ſurdi nati ſunt, poſſunt fieri Chriſtiani? Deum quippe Patrem ex magnitudine & pulchritudine creaturarum poteſt quis intelligere, & à conditionibus conditor conſequenter agnoſcitur. Chriſti autem nativitas, crux, mors, reſurrectio niſi ex auditu ſciri non poteſt.* Huic quæſtioni quaſi proluſoriè reſpondet, non omnium fidem ex auditu dici, ſed tantùm fidem ex auditu, nempe eorum qui audire poſſunt. Item poſſe ſurdis per nutus vel alia id genus ſignificari ea ipſa quæ aliorum auribus committuntur. *Deinde etiam hoc, quod Dei ſermo cui nihil ſurdum eſt, ad eas magis loquatur aures, de quibus ipſe ait in Evangelio, Qui habet aures audiendi, audiat. Et in Apocalypſi, Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis. Et Eſaias: Dominus addit mihi auriculam. Iſte eſt alius homo, cui Deus loquitur in occulto: qui clamat in corde credentis, Abba Pater. Et quomodo corpus omnia membra & ſenſus habet, ita animam quoque univerſos & ſenſus & membra habere legimus: & inter cætera aures etiam, quas qui habuerit, non magnopere indigebit his auribus corporis ad Chriſti Evangelium cognoſcendum.* Quanquam non perſtrepat aures corporis Evangelium Chriſti, at interiores animę aures increpat, ſi modò eas ſtrepitus vanitatis non obturaverit veritati. Igitur Evangelium Chriſti antequam palam fieret, ante ipſam Chriſti carnem inſuſurrabatur occultis animarum auribus, ſed raròò admittebatur.

XXI. Ex eodem, Nemo ſine Chriſto naſcitur, ob innata ſemina veritatis & juſtitiæ. In c. 1. Ep. ejuſdem.

Denique idem Hieroymus: *Cùm autem placuit ei, ut revelaret Filium ſuum in me, &c. Non eſt ipſum, Revelaret Filium ſuum in me, quod ſi diceret, Revelaret Filium ſuum mihi. Cui enim quid revelatur, huic illud poteſt revelari, quod ante in eo non erat. In quo verò revelatur, illud revelatur quod priùs fuit in eo, & poſtea revelatum eſt. Simile eſt illud in Evangelio, Medius in vobis ſtat, quem vos neſcitis.* Et alibi: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ex quo perſpicuum fit natura omnibus Dei ineſſe notitiam, nec quenquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & juſtitiæ & reliquarum virtutum. Unde multi abſque fide & Evangelio Chriſti vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè, ut parentibus obſequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magiſque judicio Dei obnoxii fiant, quod habentes in ſe principia virtutum, & Dei ſemina, non credant in eo ſine quo eſſe non poſſunt.* Adverte hic mihi neminem ſine Chriſto naſci; cui revelatur Chriſtus, non quaſi accerſititium aut peregrinum quid, ſed tanquam intimum & inteſtinum naturaliterque ingenitum revelari; ideoque non tam illi aliunde, quàm in ipſo & ex ipſo revelari; ineſſe Chriſtum, cui inſunt ſemina ſapientiæ & juſtitiæ & cæterarum virtutum, quia videlicet Chriſtus quantus maximus eſt, non aliud eſt quàm ſapientia & juſtitia; Chriſti crux, & mors, ſapientia & juſtitia eſt, nec ſapere cuiquam jam aut juſtum eſſe poſt lapſum, niſi Dei dono, & humilitatis beneficio contingit. Quæcumque porro gentiles vel ſapienter vel ſanctè gerunt, hæc argumenta ſunt inſeminatorum ſapientiæ & juſtitiæ, id eſt, Dei & Chriſti rudimentorum, in quę excolenda ſi illi gnaviter incumberent, ad fidei & juſtitiæ perfectionem adoleſcerent aliquando. Eccui autem dubium, venire & veniſſe Chriſtum omni ęvo, & omni loco, ad eos omnes qui non ſine Chriſto naſcuntur? in quibus revelatur, cùm revelatur: & cùm non revelatur, ſylveſcente vitiorum denſitate opprimitur? in quorum medio ſtat, etſi neſciatur?

XXII. Ex Tertulliano, quam conſcientia innata conſentiat Scripturæ & Evangelio: quàm naturaliter anima ſit Chriſtiana?

Tertulliani illa decantatiſſima hìc jam ſubeunt animum ex libro de Teſtimonio animæ: *Non multum refert, an à Deo formata ſit animæ conſcientia, an litteris Dei, &c. Ut naturæ & Deo credas, crede animæ, ita fiet ut & tibi credas, &c.* Audin ut animæ conſcientiam iiſdem Deus decretis inſcripſerit, ac Scripturam ipſam? Ac proinde parum referat, animę conſcientia, an Scriptura conſulatur vel audiatur, cùm utraque eodem Deo parente procreata & informata, idem ſpiret, idem eloquatur. *Cùm enim times fieri Chriſtianus, eam conveni, &c. Cur verba habet Chriſtianorum, quos nec auditos viſoſque vult? &c. Suſpectam habe convenientiam prædicationis in tanta diſconvenientia converſationis, &c.* Nonne hoc eſt quod ajebat Hieronymus, neminem ſine Chriſto naſci? quod Paulus, Chriſtum in nobis revelari? quod Joannes, Medius veſtrum ſtetit? quod Chriſtus ipſe, Regnum Dei intra vos eſt? quod ſuprà ex Auguſtino prolixè oſtenſum, Intimus cordi eſt, ſed cor receſſit ab eo? Animæ porro conſcientia, ſi Chriſtianæ prædicationi tam conſentanea eſt, per eam ergo Chriſtus ad omnes venit, Chriſtus omnes convenit. Si ex conſcientiæ à Deo exaratæ inſtinctu etiam Gentiles verba habent Chriſtianorum, ergo per ſua ipſorum verba Chriſtus eos circumſtrepit. *Meritò igitur omnis anima rea & teſtis eſt: in tantum rea erroris, inquantum teſtis veritatis: & ſtabit ante aulas Dei, die judicii, nihil habens dicere: Deum prædicabas & non requirebas, &c. Chriſtianum nomen ſapiebas, & Chriſtianum perſequebaris.* Initia hæc ſunt Chriſti, hæc fidei & carnis ejus elementa quędam, nulli non indulta, nulli non ad maturitatem quandam proventura, niſi vitiorum ſentibus opprimantur. Ante adventum Chriſti in carne non aliter affecti erant gentiles, ergo Chriſtianum nomen ſapiebant ex aliqua parte, ergo Chriſti adventus afflatu aliquo inhalabantur. Nam ſi tu velis has eſſe reliquias primęvi boni, fruere tuo judicio: qui autem nihil ſibi de maſſa damnationis niſi ignorantiam & peccatum obveniſſe perſuaſus eſt, has potiùs interpretatur primitias novitatis de innovatore naturæ Chriſto prælibatas aſperſaſque omnibus hominibus, quibus ſi cura & diligentia impendatur, ſanctitas tandem & ſalus matureſcat. Nam quidquid ad naturæ reparationem utcumque confert, id omne certum nobis eſt Chriſto reparatori acceptum referre, quantumvis de cenſu naturæ ipſius reſiduo id quibuſdam eſſe videatur. Verbum quippe Deus idem author reparatorque naturæ noſtrę, poſt lapſum noſtrum, poſt incarnationis peragendæ conſilium, jam poſthac non occurſat nobis niſi carnis ſuæ vel aſſumendæ vel aſſumptæ merita ſpargens, imperium ſtabiliens. Itaque quod tu authori naturæ imputare voles, id libentiùs reparatori adſignabimus nos, quodcumque ei reparandæ vel ſervit, vel deſtinatur.

Rurſus idem Tertullianus: *Anima licèt carcere corporis preſſa, licèt inſtitutionibus pravis circumſcripta, licèt libidinibus & concupiſcentiis evigorata, &c. cùm tamen reſipiſcit ut ex crapula, ut ex ſomno, ut ex aliqua valetudine, & ſanitatem ſuam patitur, & Deum nominat, &c. Et quod Deus dederit, omnium vox eſt; judicem quoque conteſtatur illum, Deus videt, & Deo commendo, & Deus mihi reddet. O teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ.* Non utcumque religioſam, ſed Chriſtianam naturaliter animam iterum iterumque inculcat Tertullianus. Quanquam enim hæc manifeſtiùs eluceant in animæ conſcientia, de Deo uno, de judicio, de æternitate præmiorum pœnarumque oracula veritatis, at cætera de cruce, & morte Chriſti non ita facilè inde depromi poſſint: contexta tamen ineffabilibus nexibus iſta ſunt; & ut abſolutiùs nos hinc expediamus, quiſquis illa initia Chriſti medullitus amplexatus fuerit, quod utique non ſine Chriſto fiet, ad corpus ipſum fidei & plenitudinem Chriſtiani myſterii indubitatiſſimè provehetur.

In Apolog.

XXIII. Ex Græcis eadem, ac primùm ex Origene: In corde omnium ſcripta lex charitatis, ex qua lex pendet & Prophetæ. In Epiſt. ad Galat. c. 4.

Poſſent è Latinis plures alii adſciri ſuffragatores, ſed ultra modum jam ſe porrigit hujus capitis moles. Veniamus ergo ad Græcos. Et quidem Origeni fortaſſe imputari poteſt, quod legitur apud Hieronymum: *In laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificavit nos in dilecto, &c. Nunc verò in eo quod abſolutè locutus eſt, dicens, In dilecto: ita mihi intelligendum videtur, ut ſubaudiatur, ab omnibus. Si enim Chriſtus, ut ſæpe jam diximus, ſapientia eſt, juſtitia, pax, gaudium, continentia & cætera hæc virtutum vocabula, etiam hi qui ſequi nequeunt, diligunt: & nullus tam confeſſi ſceleris eſt, ut non ſapientiam & juſtitiam amare ſe dicat. Quomodo & de ſubſtantia Dei omnium homi-*

hominum conſentit opinio, quod divina ſit, & nullius ſenſu facilè comprehendatur: errat verò unuſquiſque, dum talem, vel talem eam putat. Ita & Chriſtum ſecundùm id quod diverſas virtutes ſonat, omnes diligunt, licèt plures non poſſint factis probare, quod diligunt. Nihil abſolutiùs adhuc, nihil ad Cuſani mentem appoſitius occurrerat. Iſtud enim ſupereſt, ut ajebat Auguſtinus ſuprà, modicum lumen in hominibus, quo juſtitiam & ſapientiam internoſcunt, magnifaciunt, radicitus diligunt, divinum quid eſſe ſentiunt, & è cœlo infundendum, & humanæ irrigandum naturæ, & hoc totum Chriſtus eſt. Interlucenti huic lumini ſi obſequerentur, ſi vitam moreſque accommodarent, in Chriſtum utique incurrerent tandem. Sed quantumvis ad hoc luminis exordium conniveant, feriuntur tamen ejus appulſu aliquo, & toto Chriſti adventu non defraudantur, aut improbitati ſuæ debent, quod defraudantur. Sed Origenes ipſe apertè: *Magis mihi videntnr hæc quæ in corde ſcripta dicuntur, cum Evangelicis legibus convenire, ubi cuncta ad naturalem referuntur æquitatem. Quid enim ita naturalibus ſenſibus proximum, quàm ut quæ nolunt ſibi fieri homines, hæc ne faciant aliis? Legi verò Moyſi concordare, lex naturalis ſecundùm ſpiritum, non ſecundùm litteram poteſt. Nam quæ erit in hac intelligentia naturalis, verbi gratia, ut octava die quis circumcidat infantem, &c.* Ergo lex naturaliter inſcripta mentibus Evangelicæ convenit, Moſaicę etiam conſonat, qua ſpiritaliter hęc, non materialiter ſumitur. Lex enim innata charitatem Dei & proximi ſancit evidentiſſimè, ex quo uno Lex, Prophetæ, & Evangelium pendet. Quo ergo fruſtratos cauſabuntur populos omnes extra Iſmaelis clauſtra, cùm quod Evangelium, quod lex Moſaica ſpiritalis ſonabat, hoc ipſis in cordis meditullio lex innata, & ipſiſſima animæ ſubſtanria inſonaret? Et rurſus Origenes idem: *Chriſtiani videntur Celſo digni vituperio, quod doceantur odiſſe vitia, & temperare à maleficiis, virtutemque honorare & colere ut à Deo factam & ipſam Dei Filium. Quamvis enim nomen fœmininum eſt, non tamen credendum eſt ſubſtantia fœminam, ſapientiam juſtitiamque, quæ juxta noſtram exiſtimationem eſt Dei Filius, ſicut germanus ipſius diſcipulus de eo ſcriptum prodidit, Quod factus ſit nobis à Deo ſapientia & juſtitia, ſanctificatio & redemptio. Ergo etiamſi ſecundùm Deum dicamus, ſciant quod his verbis nihil aliud dicimus, quàm virtutem in ſe omnes virtutes continentem.* Et paulò pòſt: *Si propriè lex accipitur, naturalis ipſa eſt regina omnium. Quamvis quidam more latronum diſcedentium ab officio deficiunt ab ea, injuſtè viventes & prædatoriè. Itaque nos Chriſtiani naturalem illam legem reginam omnium agnoſcentes, quæ ipſa Dei lex eſt, conamur juxta eam vivere, valere juſſis omnibus illegitimis legibus.* Quæ quem in ſcopum collineent, manifeſtum eſt. Claret enim Chriſtum Dei Filium ipſam eſſe ſapientiam & juſtitiam, ipſam naturalem legem, reginam omnium, cujus nemo in totum ignarus eſſe ſinitur, naturalis enim eſt lex, id eſt, naturæ omni rationali inſcripta. Et alibi idem: *Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Quis autem ſcripſit in cordibus eorum, niſi Deus digito ſuo? Legem utique naturalem, quam dedit Deus humano generi, & in cunctorum mentibus ſcripſit: unde & initia ſumimus, & ſemina quædam ad perſcrutandam capimus veritatem, quæ ſemina ſi bene excolamus, fructum vitæ afferent in nobis in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Diſertè tradit in cunctorum mentibus inſcriptam eſſe digito Dei, id eſt, Spiritus ſancti dono legem illam, ex qua initia ſumimus quædam veritatis, quæ ſi excolantur, in Chriſti plenitudinem adoleſcemus. Sunt enim in illis inſeminatæ legis primitiis rudimenta tantùm quædam Chriſti, ut plurimos fallant, & à Chriſto aliena prorſus eſſe & peregrina videantur: ſed ſi tamen cultura impendatur, ut in Cornelio & aliis ejuſdem ſortis, effloreſcet totus Chriſtus, & tum demum patebit quid in rudi informique ſemine deliteſceret. Et rurſum: *Sicut ipſe juſtitia Chriſtus, ipſe veritas, ipſe ſanctificatio, ſimiliter ipſe eſt etiam ſuſtentatio. Et non aliquid juſtum ſine eo, neque patiens, quod in ſe non habet Chriſtum.* Et rurſum: *Eſt ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo ut extra Chriſtum requiras. Omnia quippe quæ ſunt Dei, Chriſtus eſt. Ipſe ſapientia ejus, ipſe fortitudo, ipſe juſtitia, &c.* Ex quibus efficitur omnibus advenire, omnibus alluceſcere Chriſtum, quibus ſapientiæ & juſtitiæ radius aliquis affulgeſcit: eſt enim hic adventantis Solis juſtitiæ antelucanus præcurſor.

L. 2. in Ep. ad Roman.

L. 5. contr. Celſum.

Hom. 10. in Numeros.

Hom. 4. in Jerem.

Ibidem. hom. 5.

XXIV. Item ex Juſtino, ad quoſcunq; veri & ęqui, ad eos & Chriſti aliqua portio venit. Apol. 1.

Juſtinus Martyr his conſonantiſſima ſcripſit: *Ac Socrati quidem certe nemo tantum fidei habuit, ut pro placito ejuſcemodi mortem perferret: Chriſto autem qui & à Socrate ex parte eſt agnitus. Ratio enim, ſeu Verbum, & eſt, & erit, in univerſitate rerum exiſtens, &c.* Et infrà: *Non quod alienæ ſint à Chriſto Platonis doctrinæ, ſed quod ſibi ipſis non omnino conſtent: ſicut neque aliorum, Stoicorum videlicet, & Poetarum & Hiſtoricorum. Pro ſe enim quiſque ex parte nativæ ſibique inſitæ divinæ rationis, id quod affine & cognatum ſibi eſſet, cernens, rectè promulgavit. Qui autem hiſce contraria de rebus majoris momenti dixerunt, ſcientiam conſiſtentem & notionem irreprehenſibilem eos conſecutos non eſſe apparet. Quæcumque ergo apud omnes rectè dicta ſunt, noſtra Chriſtianorum ſunt. Ingeniti namque & ineffabilis Dei rationem, ſeu Verbum ſecundùm Deum & adoramus & amplectimur, quoniam noſtra cauſa homo factum eſt, ut perpeſſionum noſtrarum participatione medicinam nobis faceret. Nam Scriptores omnes propter rationis ſemen illis inſitum, perquàm tenuiter, ea quæ ſint, cernere potuerunt. Aliud eſt enim ſemen alicujus & imitatio pro virili parte conceſſa; aliud ipſum, per cujus gratiam inde provenientem, participatio illa & imitatio exiſtit.* Totus in eo eſt Juſtinus, ut Chriſtum eſſe monſtret rationem primam, cujus plenitudo Chriſtianis, portio, delibatio & ſemen Philoſophis aliiſque extra ſpecialem Dei populum obtigerit. Itaque quęcumque ubique gentium, vera & caſta juſtaque vel ex aliqua parte extiterunt, vel geſta, vel dicta, vel cogitata, ea Chriſti ſegmenta quædam ſunt, ea Chriſtianæ plenitudinis derivationes ſunt. Nullus ergo Chriſti in totum expers & inanis fuit, nemo ejus adventus non afflatum aliquem percepit. Et alibi de Socrate ob unius Dei confeſſionem interempto & de Chriſtianis martyribus verba faciens: *Non modò enim apud Græcos per Socratem à ratione ſeu Verbo, ſed apud Barbaros quoque ab ipſamet ratione ſeu Verbo inhumanato & Jeſu Chriſto dicto hæc idololatriæ germina ſunt reprehenſa.* Et infrà: *Chriſtum primogenitum Dei eſſe inſtituti ſumus, & rationem atque Verbum eſſe, cujus univerſum genus humanum particeps eſt. Et quicumque vixere μετὰ λόγȣ, Chriſtiani ſunt, etiamſi athei habeantur: quales inter Græcos fuere Socrates, Heraclitus atque iis ſimiles: inter Barbaros autem Abraham & Ananias, Azarias, &c.* Ubi nolim equidem quenquam vel Socratis, vel cujuſcumque ſigillatim cauſę ita pertinaciter patrocinari, ut eum certò aſſerat æternæ ſalutis compotem factum. Nec enim hujus inſtituti res ea eſt, & complures alios è ſanctis Patribus comperi, qui & Socratis & aliorum Philoſophorum vitia inſectati ſunt acerbiſſimè, ut inſoleſcentem adversùm nos retunderent Gentilium gloriationem. Unum id Juſtinus, unum id noſtra hæc diſputatio molitur, ut quæcumque veri rectique ſemina, quibus omnino nemo hominum ratione utentium fruſtratus eſt, à Chriſto Verbo priùs ſine carne, poſteà incarnato, dimanaſſe in omnes hominum ætates, & ideo Chriſtum ad omnes veniſſe, omnes ſui ad-

Apolog. 2.

ventus fructu aliquo aſperſiſſe, & ne plenius cumularentur, ipſos ſua improbitate interceſſiſſe, liqueſcat.

XXV. Item ex Cyrillo Alexandrino: quàta Chriſti gratia in omnes olim ubique Gétes effulgeceret. L. 3. to. 6. part. 2. pag. 107.

Cyrillus Alexandrinus ſcribens contra Julianum, hanc impii transfugæ adverſum noſtrum dogma criminationem refert: *Quod autem Deus Judæorum ſolùm ab initio curam geſſerit, & ſors iſta ejus eximia fuerit, non Moyſes ſolum & Jeſus, ſed & Paulus dixiſſe cernitur, &c. Denique Jeſum ad eos miſit, &c. Tot annorum myriadas aut ſi vultis chiliadas in tanta ignoratione nos prætermiſit, ſimulacris ut dicitis ſervientes, quotquot ab oriente ſole ad occidentem, & à mediis ſeptentrionibus ad meridiem, præter exiguam gentem, neque ante his mille totos annos in una parte Palæſtinæ collocatam. Si enim omnium noſtrum Deus eſt, & omnium æquè conditor, cur aſpernatus nos eſt?* His ille nos querelis inſectabatur. Adverramus ergo quę in eum regerat Cyrillus: *Ait Apoſtolus: An Judæorum Deus tantùm? Nonne & Gentium? Certè & Gentium. Si quidem unus Deus, &c. omnium opifex, & Gentium Deum ſe eſſe vel per inſitas leges pleniſſimè comprobavit, quas omnium cordibus opifex inſculpſit. Quando enim Gentes, inquit, quæ legem non habent, &c. ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Sed ſi Judæorum tantùm Deus eſſet, non autem etiam Gentium & Deus & Opifex, quomodo qui legem non habent, ipſi ſibi lex ſunt, inſita diſciplina eo pervenientes? Sua enim ſponte natura boni omnis cognitione dives eſt, conditoris nutu hoc quoque conſecuta. Dignatur ergo providentia ſua non eos modo, qui è ſanguine ſunt Iſraelis, ſed etiam qui ubique terrarum ſunt.* Hæc prima eſt Cyrilli reſponſio. Rurſum autem prolixam declarat Dei munificentiam ante Moyſis tempora exhibitam, ante & poſt diluvium. Et quidem ante diluvium ait neminem prorſus dæmoniis aut idolis colendis deditum fuiſſe, quòd Scriptura in cauſis illius cladis cætera quidem enumeret flagitia, non tamen idololatriam. Ergo hęc erat divinæ providentiæ gratia ſingularis, quæ per inſitas leges humanum genus Deo uni vero religaret, non utique ſine Chriſti ſanguinis & meritorum contemplatione. *Deducunt quidem ab Adamo ad Noe decimum ab ipſo annos quadraginta duos ſupra ducentos bis mille. In ſacris autem litteris neminem prorſus reperiemus eorum qui id temporis extiterunt, Deorum multitudinis criminibus implicatum. Nam aliorum quidem rei acti ſunt, neque fruſtra invecta diluvione perierunt: Idololatriæ autem probrum illatum prorſus nullum reperiemus.* Ergo hæc erat Chriſti gratia in omne genus humanum indiſcriminatim effuſa, non ad ullam gentem peculiariter reſtricta. Tertiò rurſus cùm idololatria tandem irrepſiſſet in Noemi poſteros, ex eorum turba ſequeſtratus eſt Abraham, & ad germanum Dei cultum cum ſua proſapia revocatus. Non ergo gentium ſalutem Deus nihil penſi habebat, cùm ex earum media colluvie aliquos ſeponeret ſibi peculiaribus beneficiis devinciendos. Quin ante Iſraelitici nominis exortum Gentes curabat Deus, & Chriſto ſuo imbuebat, nec Iſraelitica plebs aliud fuit quàm Gentium univerſitatis portio ſelectior & ſpecialiùs accurata: ut ex cura & gratiarum copia impenſa huic particulæ, liceat augurari non intepuiſſe divina in Gentium univerſitatem ſtudia, nec beneficia aruiſſe. *Jam quomodo ignoravit ille doctrinarum peritus, Deo curæ fuiſſe ſalutem gentium? Ecce enim, ecce eorum qui per Legem & Prophetas inſtituti ſunt, radix Abraham extitit, quem vocatum dicimus è multitudinis Deorum errore, ad ejus qui re eſt & veritate Dei notitiam. Dicimus itaque antiquiorem fuiſſe etiam vocatione Iſraelitarum ex Egypto, curam de gentibus & proviſionem ejus qui ſupra omnia eſt Dei; ut & Gentium vocatio ſit Hebræorum adrogatio.* Ad gentes utique veniebat Chriſtus, cùm ad Abrahamum ejuſque genus, è medio Gentium populo, gentilitiis ritibus & ipſum inquinatum veniebat. Quocirca & alibi Cyrillus: *Unde ſi rectè rem æſtimare volumus, primitiæ vocationis gentium jure meritò intelligitur fuiſſe Abraham & ejus poſteri.* Quartò reſpondet & Moyſen in Ægypto verſatum perdiu, genuſque Iſraeliticum, unde effricari potuerat omnis ſuperſtitio ab illa gente: & Jonam ad Aſſyrios miſſum eſſe pœnitentiæ præconem; & ominari hinc licet quantum orbi terrarum univerſo potuerit ſinceri luminis & genuinæ ſanctitatis aſpirari, per Gentilium cum Iſraelitis, vel Iſraelitarum cum Gentilibus contubernia, per ſacrorum librorum in omnem terram evulgationem, per ſingulorum Prophetarum ad Gentiles ablegationem, ſive hęc Scriptorum monumentis conſignata ſint, & ad nos pervenerint, ſive conſignata ſint, ſed interciderint, ſive ſilentio ſint obruta, & ab exemplo Jonę tantùm auguranda. Quo etiam referri debet, id quod pleriſque & Grę̨cis & Latinis Patribus cordi fuit, enucleare atque indigitare ſigillatim quid exteri Scriptores cujuſcumque farinæ mendicarint à noſtratibus, id eſt à ſacris propheticiſque Scriptoribus. Nam quidquid veri rectique interſparſum eſt ſæculari litteraturæ, id non tantùm à fontibus legis & conſcientiæ intimæ à Deo Magiſtro deſcriptæ, ſed etiam ex aliqua ſacrarum Litterarum derivatione ad exteras uſque gentes ſtagnante hauſtum eſſe majoribus noſtris viſum eſt. *Oſtendimus Abraham progeniem, immo ipſum divinum Abraham cùm eſſet alienigena & à Chaldeis oriundus, vocatum eſſe à Deo ad cognitionem veritatis. Quin & Ægypti incolæ idolorum cultui addictos intercedente Moyſe Deus ſervavit, & ad rectum ſincerumque vitæ genus data lege inſtituit. Unde ſi rectè rem æſtimare volumus, primitiæ vocationis gentium jure merito fuiſſe intelligitur Abraham & ejus poſteri. Miſſus item eſt Jonas Propheta Ninivitis prædicaturus, nec ultro ſane profectus eſt, verùm Deo jubente, ut illud iter capeſceret, miſſus eſt.* Quod argumenti genus quàm latè ſerpat, nemo non ſentit, niſi admodum obtuſus. Quantum enim luminis, quantum ſinceri cultus ab Hebręis transfundi poſſet ad cæteras gentes omnigenis & diverſiſſimis modis, quis mente poſſit, vel ſermone complecti?

Pag. 14

XXVI. Ex Clemente Alexand. ad Chriſti quantum adjumenti fuerit in Philoſophia.

Clemens Alexandrinus illud proſequetur paulò liberaliùs, quod modo ſtrictim attigimus argumentum. Audiamus ergo quo apud illum loco ſit Græcorum Philoſophia, ut ab Hebreorum fontibus derivata, portio veritatis Hebraicæ, à Scripturis furtim libata, à Deo Gentilibus inſtar legis donata, qua ad juſtitiam excitarentur, qua Chriſto præpararentur, qua non aliter quàm Hebræi lege Moſaica tanquam Pędagogo ad Chriſtum manducerentur. *Ille qui veritatem Philoſophorum ita ſectatus eſt Plato, ut Hebraicæ veritatis excitarit ſcintillam.* Et alibi: *Qui Moſis imitator longè optimus eſt Plato.* Alia id genus complura prætereo, ex quibus affinitas Philoſophiæ caſtigatioris cum doctrina Moſaica, adeoque cum Chriſto quem unum illa ſpirabat, non obſcurè declaratur.

Pædag. l. 1. cap. 1. L. 5. 6. ll.

L. 1. Strom.

Rurſum idem Clemens: *Philoſophiam autem non dico Stoicam, aut Platonicam, aut Epicuream, & Ariſtotelicam, ſed quæcumque ab his ſectis rectè dicta ſunt, quæ docent juſtitiam cum pia ſcientia, hoc totum ſelectum, dico Philoſophiam, &c. Propterea enim græca voce expoſitæ ſunt Scripturæ, ut nullum unquam ignorantiæ poſſint prætextum afferre, cùm poſſint quæ apud nos ſunt audire, ſi tantum voluerint.* Et infrà: *Verſas autem fuiſſe Scripturas & legis, & Prophetarum, ex Hebræo ſermone in linguam Græcam, ajunt tempore Ptolemæi, &c. Dei enim erat volnntas quæ id ad Græcorum aures conſultò comparaverat. Neque vero ab inſpiratione Dei erat alienum, qui prophetiam dederat, ut interpretationem quoque tanquam*

Græcam efficeret prophetiam. Vides quàm latè ſpargat Scripturas adventus & gratiæ Chriſti præſeminatrices. Invigilabat prorſus Dei providentia in Gentium ſalutem, in Chriſti ſui ubique terrarum promulgationem, cùm Scripturas ſuas evulgabat: ut inde Philoſophi, inde omnes homines veritatis dogmata expiſcarentur. Unde ſubjicit Clemens: *Sicut etiam Pythagoras multa ex noſtris tranſtulit in ſuorum dogmatum traditionem. Numenius autem Philoſophus Pytagoreus apertè ſcribit. Quid enim eſt Plato, niſi Moyſes qui loquitur Atticè?*

L.6.Strom. Idem rurſus alibi: *Præterea autem oſtendit, quod idem Deus ſuppeditavit utrumque teſtamentum, qui etiam Græcis dedit Græcam Philoſophiam, per quam Omnipotens à Græcis gloria afficitur. Id autem hinc quoque eſt manifeſtum. Ex Græca quidem certè diſciplina, & ex legali in unum genus populi cui ſalus datur, congregantur qui fidem admittunt, non tempore diviſis tribus populis, ne quis triplices exiſtimet naturas, ſed diverſis eruditi teſtamentis, unius Domini, unius verè Domini verbo. Quod enim quemadmodum Judæos Deus ſalvos eſſe voluit, dans eis Prophetas; ita etiam Græcorum ſpectatiſſimos propriæ ſuæ linguæ Prophetas excitatos, prout capere poterant Dei beneficentiam, à vulgo ſecrevit. Præter Petri prædicationem, declarabit Paulus Apoſtolus dicens: Libros quoque Græcos ſumite, agnoſcite Sybillam quomodo unum Deum ſignificet, & ea quæ ſunt futura: & Hydaſpem ſumite & legite, & invenietis Dei Filium multo clariùs & apertiùs eſſe ſcriptum, &c. Propterea dicit Petrus Dominum dixiſſe Apoſtolis, Egredimini in mundum, ne quis dicat, Non audivimus. Sed ut in tempore nunc venit prædicatio, ita in tempore data quidem eſt lex & Prophetæ barbari, Philoſophia autem Græcis, aures aſſuefaciens ad prædicationem.* Laudat Clemens libros exoletæ authoritatis, ſed & ejuſmodi non unquam etiam à Canonicis Scriptoribus allegati ſunt: aut ut caſtigem ipſe memet, ex iis tanquam aurum ex ſtercore nonnulla & luce veritatis & fruge utilitatis commendatiſſima carpſerunt canonici authores. Quod autem ait Clemens, Chriſtum ſibi ex Gentilibus Prophetas delegiſſe, id etiam ſenſit Auguſtinus, Gregorius, aliique, & Jobi exemplo invictiſſimè demonſtratur. Quod verò ait Philoſophiam Græcis perinde ut legem Hebræis à Deo miſericorditer conceſſam, vix aut ne vix quidem negari poterit. Deum enim eſſe, & unum eſſe atque incorporeum, & caſtis moribus colendum eſſe, & a vitiis temperandum, Deiq; muneris eſſe quidquid recti ſapimus & vivimus, & alia id genus intaminatæ veritatis atqne pietatis oracula, in Philoſophiæ pulpitis quotidie concrepabant. Hæc ergo Dei dona eſſe, hæc legis inſtar habuiſſe, hęc ad Chriſti Evangelicam & longè elimatiorem veritatem rudimenta quædam eſſe potuiſſe, quis cordatus inficiabitur? Sed illud cavendum quod præfatus ſemel eſt Clemens, ne Philoſophiam interpretemur hanc aut illam peculiarem ſectam, ſed omnem à quibuſcumque demum indagatam veritatem, hanc Philoſophiæ nomine inſigniamus. Unde idem Clemens fidenter pronunciat: *Merito ergo Judæis quidem lex, Græcis autem data eſt Philoſophia uſque ad adventum; hinc autem eſt univerſa ac generalis vocatio, ad peculiarem populum juſtitiæ, per eam quæ eſt ex fide doctrinam, per unum congregante Domino, qui eſt unus ſolus Deus amborum, Græcorum ſcilicet & Barbarorum, vel potius totius humani generis.* Viden ut generalem hanc vocationem dicat, quòd Deus humanum genus miris & innumeris modis haud unquam deſtiterit, ad verum, ad honeſtum, ad Chriſtum vocare, & per Chriſtum vocare, atque adeo & Chriſtum mittere?

Et rurſus ibidem: *Dicit Pſalmus de Deo: Nulli genti ſic fecit, & judicia ſua non manifeſtavit eis. Illud autem, non ſic fecit: feciſſe quidem ſignificat, ſed non ſic. Illud ergo, Sic, poſitum eſt ut fiat comparatio cum noſtra excellentia, &c. Quin etiam Petrus quoque in Actis, in veritate comprehendo, inquit, quod Dominus non acceptor perſonarum eſt, ſed in omni gente qui timet ipſum & operatur juſtitiam, eſt ei acceptus.* Et ibidem paulò antè: *Nam Paulus in Epiſtolis non videtur reprehendere Philoſophiam, ſed eum qui eſt particeps altitudinis cognitionis non vult amplius recurrere ad Græcam Philoſophiam, eam allegoricè vocans mundi elementa, ut quæ elementa quodammodo doceat, & ſit veluti diſciplina præcedens veritatem.* Invehitur ergo in Philoſophiam quandoque Paulus, ſi Clemenrem audimus, ſicut & in legem, non ut ei notam inurat aliquam infamiæ, ſed ut ab ea tanquam à lacte quodam puerili deterreat eos, qui non jam rudibus elementis & præludiis, ſed ipſi faſtigio veritatis debent inhærere. Quanquam enim lex antiſtet Philoſophiæ, eſt tamen hæc quoque perinde ut illa, quanquam non tam cumulatè ut illa, præſtructrix quædam & ad Chriſtum initiatrix diſciplina.

Et ibidem: *Quod ſi quis dicat, per hominum intelligentiam fuiſſe inventam à Græcis Philoſophiam; atqui invenio Scripturas dicentes, Intelligentiam à Deo miſſam.* Et paulò antè: *Is autem Deus Verbum, dictus eſt ſapientia ab omnibus Prophetis. Is eſt magiſter omnium quæ orta ſunt. Is autem ab alto, à prima mundi conſtitutione multifariam multiſque modis & docuit & perfecit. Unde meritò dictum eſt, Ne dixeritis vobis magiſtrum ſuper terram. Vides undenam anſas acceperit vera Philoſophia, etiamſi lex ſit imago & umbra veritatis.* Et ut ſemel dicam: *Omnis utilitas quæ ad vitam pertinet, ſuprema quidem ratione, à Deo omnipotente qui præeſt omnibus Patre, perficitur per Filium, qui etiam propterea eſt ſervator omnium, inquit Apoſtolus, maximè autem Fidelium.* Et infrà: *Neque enim qui homo eſt, poteſt pro dignitate de Deo dicere, &c. Quanquam qui Deum ſibi aſcribunt Magiſtrum, vix perveniunt ad Dei notitiam, opera eis ferente gratia ad quantulamcumque cognitionem, &c.* Cohibeo calamum, ne plura ex eodem teſtimonia & argumenta congeram, quibus efficiatur, non humanæ ſolertiæ, ſed divinæ miſericordiæ adſcribendam eſſe qualemcumque Philoſophiæ ante Chriſti adventum orbi irradiantem lucem; quippe cùm omnia bona etiam extrema à fonte boni incommutabilis ſint; cùm omnia vera ſummæ veritatis ſtillicidia quædam ſint; cùm omne lumen ab increato Verbi lumine derivetur; cùm magiſter non ſit aut eſſe poſſit, niſi Chriſtus incommutabilis Dei ſapientia; cum Dei veritas tam inacceſſa & invia ſit homini terrenis fæcibus oblimato; cum omnis ad veritatem & ſanctimoniam initiatio quamlibet rudis & decolor, nonniſi gratiæ medicinali Chriſti adſignanda ſit, non homini, ſuo in cenſu jam non aliud quàm peccatum & ignorantiam habenti.

L.1.Strom. Poſtremò idem Clemens Philoſophiam Chriſto viam præmuniſſe, & Pædagogi inſtar ad eum homines inclinaſſe atque præformaſſe, ſic tradit; *Atque erat quidem ante Domini adventum Philoſophia Græcis neceſſaria ad juſtitiam, nunc autem utilis ad Dei cultum & pietatem iis qui fidem colligunt per demonſtrationem. Quoniam pes inquit tuus non offenderit, ſi quæ bona ſunt, ad Dei providentiam referas, ſive Græca ſint, ſive noſtra. Omnium enim bonorum Deus eſt cauſa, ſed aliorum quidem principaliter, ut teſtamenti veteris & novi, aliorum autem per conſequentiam, ſicut Philoſophiæ. Fortè autem principaliter tunc etiam Græcis data fuit, priuſquam Dominus Græcos quoque vocaſſet. Nam ipſa quoque Græcos Pædagogi more docebat, ſicut lex Hebræos ad Chriſtum. Præparat ergo Philoſophia, ei viam muniens, qui à Chriſto perficitur.* Quis hìc nodum in ſcirpo quærat? ἐπαιδαγώγει γὰρ καὶ αὐτὴ τὸ ἑλληνικὸν, ὡς καὶ ὁ νόμος τοὺς ἑβραίους, εἰς χριστόν. Et rurſum: προπαρασκευάζει ἡ φιλοσοφία, προοδοποιοῦσα τὸν ὑπὸ χριστοῦ τελειούμενον. Et rurſus: *Philoſophia autem Græca veluti præpurgat & præparat animam ad fidem accipiendam, &c.* Ut igitur per legem Hebræos ſibi præparabat Chriſtus, & ad eos per lac iſtud jam prænaſci, ſibique præire & adventum ſuum prævenire maturabat: ita licèt parciùs & ſinuoſiùs ventitabat ad Græcos per Philoſophiam, per quam complura è ſuis decretis præſeminabat.

L. 7. Strom.

XXVII. Quam non ſint hæc adverſa Auguſtino, gratiã parcius ſeminanti.

Videre mihi videor homines indignante ſupercilio jamdiu frementes, quod Philoſophiam penè conſecremus, quod Chriſtum Ethnicorum ſordibus oblinamus, quod ab Auguſtino ſeceſſionem moliamur, qui gratiam Chriſti non ita paſſim proſtare voluit, ſed paucis eximiis & electis ſeponi. Sed incaſſum hęc tota ſævit indignatio. Neque enim plus æquo extollitur Philoſophia, ſi infra legem ſtatuitur, quæ tamen nihil ad perfectum adduxit, quæ infirmis & egenis conſtabat elementis, quæ juſtitiam nulli plenam contulit. Quid autem invidioſum tantoperè videtur, ſi illa qualiſcumque delibatio veritatis quam Philoſophia olim attigit, Chriſto accepta referatur? Cùm tota & plena veritas Chriſtus ſit, cùm lumen ipſe ſit, quo omnis homo illuminatur, quid adeo alienum videtur, ſi rivulus, quo Philoſophia irrigata eſt, fonti veritatis reddatur? Si luminis coruſcatio, quo illuſtrata raptim eſt, Soli ſuo refundatur? Si denique Chriſto imputetur quidquid veri, honeſti, ſalutiferi uſquam eſt? Quid invidemus Clementi Athenienſi, de Philoſophiæ gremio in Eccleſiam ingreſſo, ſi Philoſophiam & ſuo experimento, & quotidianis ſuorum temporum documentis Eccleſiæ veſtibulum fuiſſe conteſtetur? Si qua extra Chriſtum aut vera, aut bona hominibus coruſcaſſe diceremus, tum verò in nos meritò accenderetur indignatio. At ſi ne minima quidem recti verique lumina eſſe uſquam patimur, quorum non ipſum gratulemur authorem, viderint, in nos, an in Chriſtum ipſum hæc conflagret invidia. Errabit, qui vel ſola, vel maxima hæc eſſe Chriſti gratiæ dona dixerit; non qui aliqualia, non qui initialia gratiæ dona eſſe ſenſerit.

XXVIII. Auguſtini exemplo liquet, per Philoſophiã ſicut per legem eo adductos homines, ut verũ & bonum viderent, ſuã infirmitatẽ ſentirent, medicum implorarẽt. L. 7. Conf. c. 20. Ibid. c. 17. 18.

Quod autem ad Auguſtinum attinet, non tantùm non adverſatur ille Clementi, ſed & vehementer patrocinatur. Et ipſum enim defæcatior quædam Philoſophia à Manichæorum colluvie, à phantaſmatum corporeorum ſordibus explicuit, & ſin minus ad Eccleſiæ Catholicæ penetralia, certè ad ejus quodammodo limina appulit. Ipſum audiamus: *Tunc lectis Platonicorum illis libris, poſtea quàm inde admonitus quærere incorpoream veritatem, inviſibilia tua per ea quæ facta ſunt intellecta conſpexi, & repulſus ſenſi, quid per tenebras animæ meæ contemplari non ſineret, &c.* Illis libris ad incorpoream veritatem, ad verum Deum appulſus eſt, ejuſque luce reverberatus & infirmitatem ſuam intellexit, & ad viam comparandi roboris fruendo Deo idonei quærendam invitari cœpit. Ibidem: *Et mirabar quod jam te amabam, non pro te phantaſmata: & non ſtabam frui Deo meo, ſed rapiebar ad te decore tuo, moxque diripiebar abs te pondere meo, &c.* Et rurſum: *Et quærebam viam comparandi roboris, quod eſſet idoneum ab fruendum te, nec inveniebam, donec amplecterer mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum, &c.* An non aperta hæc eſt ad Chriſtum manuductio? Cui enim oſtenditur veritas, cui beatifica patria, cui oculorum lippitudo declaratur, cui ſuperni auxilii neceſſitas, nonne illi umbraticè Chriſtus oſtenditur? Annon hac eadem arte Iſraelitæ Chriſto initiabantur? Et his enim lex, juſtitia, ſanctitas oſtentabatur & imperabatur, ut dum ad eam eniterentur, & irrito conatu fatiſcerent, ſupernum peterent liberatorem. Illis ergo veritas, his ſanctitas divinitatis per Philoſophiam & per legem Moſaicam ſubrutilabat, & lenocinabatur, ut ad ſe pertraheret, ut ſequi per invia, ut venire per cœnoſa cupiditatum non valentes, viam & auxilium gratiæ ſupernæ implorare compelleret. Et quidem Philoſophis etiam ſanctitas veritatis moribus æmulanda, & Hebræis veritas ſanctitatis intellectu contemplanda ſublucebat, ut quæreretur, & utrique utraque arte ad medici invocationem provocarentur: ſed Hebræis lex magis, Philoſophis ſapientia magis cordi erat. Et quia ad veritatem beatificam morum caſtitate compendioſiùs quàm mentis acumine pervenitur, Hebræi etiam Philoſophos anteiverunt, & fidei Chriſti priores compotes facti ſunt. Sed Auguſtino cum Clemente conciliando unus plus ſatis erit adhuc locus: ubi de antiquis & recentioribus Platonicis agens, hæc habet: *Illi enim ſi reviviſcerent, quorum iſti nominibus gloriantur, & invenirent refertas Eccleſias templaque deſerta, & à cupiditate bonorum temporalium & fluentium ad ſpem vitæ æternæ & bona ſpiritalia & intelligibilia vocari & currere humanum genus: dicerent fortaſſe, ſi tales eſſent, quales fuiſſe memorantur: Hæc ſunt quæ nos perſuadere populis non auſi ſumus, & eorum potiùs conſuetudini ceſſimus, quàm illos in noſtram fidem voluntatemque traduximus. Itaque ſi hanc vitam illi viri nobiſcum rurſum agere potuiſſent, viderent profectò cujus authoritate faciliùs conſuleretur hominibus: & paucis mutatis verbis atque ſententiis Chriſtiani fierent, ſicut plerique recentiorum noſtrorumque temporum Platonici fecerunt.* Annon ergo ut aiebat Clemens, pædagogi ad Chriſtum vicem obibat Philoſophia, cujus ſectatores plerique in Eccleſiam, ut primùm ea emicuit, certatim confluxerunt? Annon pædagogi ad Chriſtum vicem obibat Philoſophia, cujus aſſeclæ paucis mutatis verbis atque ſententiis Chriſtiani fiebant? Annon pædagogi ad Chriſtum munus obibat Philoſophia, quæ eadem nobiſcum de Deitate, de animorum immortalitate, de fuga temporalium, de amore æternorum, de patria pacis ſentiebat? Annon pædagogi ad Chriſtum vicem obibat Philoſophia, quæ veritatis æternitatem populis ſenſibilium conſuetudine hebeſcentibus oſtendi non poſſe monſtrabat, niſi per ejus fidem & morum conſentaneam caſtitatem antè purgarentur: fidem autem ſine divinæ authoritatis perſona humano generi perſuaderi non poſſe; hanc porro authoritatem hominibus deſieri, cælitus ergo expetendam expectandamque eſſe convincebat? Quod autem de cruce, de morte Chriſti, de reſurrectione ejus nihil ſonet in Philoſophia veteri, non ideo de Chriſto ſiletur. Eſt enim Chriſtus non tantùm caro & crucis hoſtia, & mortis domitor, ſed etiam Verbum & veritas, & lux & morum caſtitas, & beata æternitas. Portio ergo Chriſti & initiatio ad eum eſt, quidquid horum aliqua redolet. Per humana Chriſti ad ejus divina, & viciſſim per divina ad humana devenitur, per quæ in divinitatis arcana penitùs ſubeatur.

Auguſt. De vera Rel. c. 4.

XXIX. Ex Gregorio Papa eadem firmantur. Præfat. in lib. Job c. 1.

Non me contineo quin attexam hìc quod exciderat ex Gregorio Magno: *Erranti igitur homini data eſt lex: erranti verò ſub lege adducitur teſtimonium eorum, qui extra legem ſunt, &c.* Cir*cumſcripſit nos divina providentia, circumvenit excuſationem noſtram: undique concluſus eſt aditus tergiverſationis humanæ. Homo gentilis, homo ſine lege ad medium adducitur, ut eorum qui ſub lege ſunt, pravitas confundatur.* Et paulò pòſt: *Nec immerito inter Hæbreorum vitas in authoritatis reverentiam vita juſti gentilis adducitur: quia Redemptor noſter ſicut ad redemptionem Judæorum & Gentilium venit, ita utrorumque vocibus prophetari voluit: ut per utrumque populum diceretur, qui pro utroque populo quandoque pateretur.* Gentilis iterum iterumque Job fuiſſe inculcatur, qui tamen & juſtus, & Chriſti Propheta, & Hebræis invidiam facturus dicitur à Deo excitatus fuiſſe ; ut nihil ambigas veniſſe ad Gentiles etiam Deum Verbum & futuræ crucis ſuæ carniſque merita inſtillaſſe. Nam Jobi, Melchiſedeci, Abimelechi, Cornelii & alia id genus exempla in Scripturis rariſſima, latiùs conjectandi poteſtatem nobis faciunt. Quibus adde & Auguſtinum: *Venit hominibus Chriſtus magiſterium & adjutorium ad capeſſendam ſempiternam ſalutem. Magiſterium quidem, ut ea quæ hic ante dicta ſunt utiliter vera, non ſolùm à Prophetis ſanctis, qui omnia vera dixerunt, verùm etiam à Philoſophis atque ipſis Poetis, & hujuſcemodi authoribus litterarum, quos multa vera falſis miſcuiſſe quis ambigat? illius etiam in carne præſentata confirmaret authoritas, propter eos qui illa non poſſent in ipſa intima veritate cernere atque diſcernere. Quæ veritas & antequam hominem aſſumeret, ipſa aderat omnibus, qui ejus participes eſſe potuerunt.* Vides unde influxerint quæcumque utiliter vera à Gentilibus quibuſcumque dicta ſunt, nempe ab intima & æterna veritate Chriſto, qui ante carnem ſuam omnibus aderat, qui ejus participes eſſe potuerunt, & utique potuerunt, quos cœnoſa cupiditas non penitus excæcabat. Quocirca & ſingulis hominibus & ipſi Gentilium Reipublicæ univerſæ quadrare poſſunt illæ etiam ſtationes ante legem, & ſub lege, etſi obſcuriùs, etſi occultiùs. Nam ante quàm ratio cuique & lux interna & lux æterna fulgeſcat, is ante legem degit in intempeſta quadam nocte ; ubi fulſerit, tum ſub lege eſt. Similiter antequam Philoſophia ſæcularis vel ingenitos veritatis & legis intimæ igniculos excitando, vel de ſacris litteris & de Hebræorum contubernio pleraque mutuando illuceſceret orbi, ante legem volutabatur in meris tenebris genus humanum: ubi illuxit, tum quaſi ſub lege agere viſum eſt. Ita *partim ſingulis hominibus, partim vero ipſi hominum generi ſubvenitur*: ut ait idem Auguſtinus.

Epiſt. 3. ad Voluſ.

De vera elig c. 10.

Verum nemo expreſſiùs ſaluti gratiæque in Gentiles effuſæ patrocinatus eſt quàm Richardus à ſancto Victore. Itaque & ex ipſo aliqua excerpam. *Multi non ſolum ex Judæis, verùm & ex Gentibus Chriſti adventum prænoverant, & cum magno deſiderio expectabant, ſecundùm illud: Ecce veniet deſideratus cunctis gentibus. Non dicit, Deſiderandus, ſed, Deſideratus. Ut intelligas in omni gente aliquos aliquando in ejus deſiderio flagraſſe. Erat igitur ejus adventus à multis gentilium præcognitus & ardenter deſideratus. Ad hanc tamen cognitionem paulatim & per intervalla temporum pedetentim aſcenderant. Nam primò quidam illorum divinitus illuminati, & naturali ratione edocti intelligebant, quantis tenebris totum pene genus humanum involutum erat, &c.* Fusè deinceps proſequitur ut *divinitus illuminati & naturali ratione edocti*, ad Chriſti cognitionem vel vaticinium perducti ſint. Nam quod recta ratio ad æternam ſalutem frugiferum explorat, id utique Deus revelat. Unde Paulus docet, cùm Philoſophi per ea quæ facta ſunt, ad inviſibilia divinitatis intelligenda graſſati ſunt, Deum illis revelaſſe. Revelat enim ſeſe lux veritatis, cùm oculo etiam perſpicaci affulget. Deo ergo illuminante, & mente hominis indagante, ait Richardus patuiſſe, quod Deus verus eſſet, quod ejus conſpectus & amicitia bearet hominem, quod ab ea felici ſorte in baratrum quoddam calamitoſum delapſi eſſemus, quod hinc emergere noſtris opibus haud pares eſſemus, quod ab unius Dei indulgentia tantæ hujus ærumnæ noſtræ ſolatium præſtolandum ſit. Vides quàm mollis & expedita hæc via eſſet, qua Chriſtus adventum carnis ſuæ antevertens, ad homines ſingulos veniebat, aut ne veniret, eorum à ſeipſis diſperſione atque irrevocabili peregrinatione, vel phantaſmatum curarumque temporalium tempeſtate quadam propulſabatur.

XXX.
dem ex Ri-
hardo Vi-
torino.
de Incarn.
erbi, c. 8.

Sive ergo eos ſpectes. qui explicatiùs quid de Chriſto per ipſius Chriſti prævium lumen intelligebant : ſive ad illos te convertas, qui quamvis tenebroſis libidinibus inſepulti, nil penſi habebant æterna & interna bona, non tamen poterant vel ſuborientem identidem temporalium nauſeam, vel impetum mentis immortalis ad immortalia & cognata ſibi bona irrequietè & infatigabiliter anhelantis, penitus obruere ac ſuffocare : utrimque conſtabit, ſive ſcientes, ſive inopinos omnes homines ubique locorum ad id ſuſpiraſſe utcumque, quod Chriſtum nos eſſe credimus & intelligimus. Unde pulchrè Caſſianus: *Cùm lator legis clamaverit: Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es. Pius utique Propheta & totius in ſe generis humani affectum habens, eum qui mittendus à Patre ad redemptionem omnium erat, ut quàm celerrimè mitteretur, quaſi totius à Deo Patre humanæ carnis vocibus poſtulabat, dicens: Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es.*

De Incarn. L. 4. c. 4.

CAPUT XIV.

Chriſtus non univerſis tantùm, ſed ſingulis etiam hominibus venit; ſingulis naſcitur, creſcit, moritur, reſurgit; ideoque non ſemel, ſed ſemper venit; & etiamnunc, cùm venerit jam, venturus expectatur.

HIc cardo vertitur orthodoxæ in re iſta doctrinæ. Nec enim tantoperè ſatagendum de Chriſti ad univerſos, quàm de ejuſdem ad ſingulos adventu. Ad univerſos enim adventus ſacramento & pompæ ſervit : adventus verò ad ſingulos, & in ſingulos, ſalutem importat ſempiternam. Non aliter quàm ſecundi adventus tempus in ambiguo eſſe nihil obeſt: quandoquidem cujuſque intereſt, non tam quando univerſis, quàm quando ſibi ſigillatim morienti Chriſtus judex imminebit. Ita & primus in carne adventus Verbi ab pompam, ad Sacramenti majeſtatem certo alicui temporis articulo alligandus ille quidem fuit : ſed juveneſcente, an ſeneſcente mundo, an in ætatis meditullio potiùs locandus fuerit, non ita intereſt ſcrutari, quia dum ſingulis omnium ætatum hominibus adveniat & innaſcatur, adoleſcat & immoriatur, reſurgat & in cœleſtibus conſideat Chriſtus, præclarè ſatis nobiſcum agitur, & omnis æſtuatio ſedatur. Itaque gratulandum iis eſt, quibus privatim & inviſibiliter informatus eſt Chriſtus, ſapientia & veritas incarnata, etſi longo temporum interſtitio à manifeſto ejus adventu illi diſterminati fuerint. Illis ex adverſo illacrymandum eſt, quibus viſibiliter Deus in carne apparuit, nec tamen inviſibiliter per fidem in eorum mentibus incarnatus eſt. Ab anguſtiis igitur temporum extricanda eſt cauſa & ratio adventus Chriſti, id eſt, ſapientiæ & juſtitiæ incorruptibilis in naturam humanam, & à ſenſuum corporeorum exilitate in quandam æternitatis amplitudinem expandenda eſt. Ex quo Verbi Dei lapſum noſtrum miſerantis ſanctitas & veritas illuminare & caſtificare homines cœpit, eorumque naturæ illabi, & illapſu ſuo inhærentem peccati mortiſque luem expungere ; ex tunc venire & incarnari cœpit ; & quandiu id præſtare pergit, tandiu venit & incarnatur ; cùmque ſemper id præſtare pergat uſque ad exitum ſæculi, venire & incarnari perennat ; donec tota Chriſti plenitudo per extremum ejus adventum conſummetur, cùm omnes peccati mortiſque reliquiæ penitus exurentur. Univerſalis hic autem & perpetuus Chriſti adventus, qui ſingulos & univerſos complectitur, aptus utique & religatus eſt ab illo utroque conſpicuo & ſpeciali adventu, quo in homine ſigillatim & hypoſtaticè aſſumpto jam venit humilis, & veniet

I.
Uterque Chriſti Adventus; Redemptoris & Judicis, duplex eſt; ad univerſos, & ad ſingulos.

veniet iterum in gloria. Sed hæc ſancti Patres elegantiùs differunt.

II. Ambroſius de utroque ad ſingulos & ad univerſos adventu. In c. 20. Lucę

Ambroſius ita habet: *Quid enim mihi prodeſt diem ſcire judicii? Quid mihi prodeſt tantorum conſcio peccatorum, ſi Dominus veniat, niſi veniat in meum animum, redeat in mentem meam, niſi vivat in me Chriſtus, in me Chriſtus loquatur? Ergo mihi Chriſtus debet venire, mihi debet adventus ejus fieri. Fit autem Domini ſecundus adventus in defectione mundi, quando poſſumus dicere, Mihi autem mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Sed hunc virum talis mundi defectus ſi in ſuperioribus domus inveniat, ut converſatio ejus in cœlis ſit, tunc deſtruetur templum corporale atque viſibile, lex corporalis, paſcha corporale, & paſcha viſibile, azyma corporalia, & azyma viſibilia, audeo dicere, Chriſtus temporalis, ut fuit Paulo antequam crederet: quia in eo cui mundus deficit, Chriſtus æternus eſt. Huic ſpiritale templum, lex ſpiritalis, paſcha etiam ſpiritale, quoniam ſemel Chriſtus occiditur. Hic epulatur azyma, non ex fruge terrena, ſed ex fruge juſtitiæ. Fit ergo huic præſentia virtutis atque juſtitiæ, præſentia redemptionis. Chriſtus enim ſemel quidem pro peccatis populi mortuus eſt, ſed quotidie peccata populi redempturus.* Neſcio quid hìc ſapit de ſaliva Origenis, ſed bene habet, quod expiata per Ambroſium ſit omnis obliqua ſuſpicio. Adverte autem in aureolo & bracteato hoc toto contextu, quàm nihil admodum de conſpicuo ad univerſos, ſed vehementiùs de peculiari ad ſingulos, ſeu primo, ſeu ſecundo adventu ſatagendum ſit. Adverte, etſi nobis jam Chriſtus venerit, expectari tamen venturum; & qui venturus expectabatur, venire quotidie, ſi modò exoleſcat in nobis amor mundi, ſi corporalia nobis deficiant & vileſcant, ſi exterioris hominis cura expuatur, & in interiorem in dies repullulaſcamus. Adverte ſecundo Chriſti adventu in nos eadem præſtari, quæ primo, ſed cumulatiùs ſplendidiùſque, templum videlicet corporale & viſibile deſtrui, legem corporalem aboleri, Paſcha corporale deſinere, azyma viſibilia oblitterari: id eſt, corporalem & typicum cultum abrogari, ſpiritalem cœleſtemque invehi: infantiam quandam Chriſti & juſtitiæ crepundia excuti, ætatem plenitudinis Chriſti id eſt ſapientiæ & juſtitiæ perfici. Adverte hinc ſemper Chriſtum venire, quandiu juſtitia in ſingulis aliquibus exoritur, vel matureſcit, ſive ante, ſive poſt ſolemnem ejus in carne adventum, quandiu injuſtitia in ſingulis deficit: ſolemnem autem ejus adventum primum in humilitatis ſchemate, ſecundum in gloria peragi, quia juſtitiæ exordia ab humilitate cuique ſurgunt, pertingunt autem per incrementa quotidiana ad perfectiſſimæ ſanctitatis gloriam.

III. Supra temporum locorumque diſtantiam eſt Chriſti majeſtas: adeſt, ubi creditur: adeſt, ubi non creditur. In c. 24. Lucę

Idem Ambroſius alibi: *Merito prohibetur tangere Dominum, non enim corporali tactu Chriſtum, ſed fide tangimus. Nondum enim, inquit, aſcendi ad Patrem meum. Id eſt, Nondum tibi aſcendi, quæ viventem cum mortuis quæris.* Et infrà: *Denique Stephanus ſupra terram quæſivit, qui ſtantem te ad dexteram Dei vidit: Maria autem quæ quærebat in terra, tangere non potuit: Stephanus tetigit, quia quæſivit in cœlo: Stephanus inter Judæos vidit abſentem, Maria inter Angelos non vidit præſentem. Sed quare non potuerit illa tangere, Evangeliſta nos docuit, quia cùm te videret, neſciebat quia tu eſſes. Merito tangere non potuit, quæ videre non poterat. Nam qui videt, tangit.* Quod hìc de locis, tu de temporibus argumentare, deinde enim ab utriſque abſolvenda Chriſti majeſtas eſt. Incredulæ tum Mariæ præſens aderat, nec videri tamen, aut tangi poterat: fideli Stephano longè aberat, & videbatur tamen ab eo, & tangebatur: quia nempe fide videtur, fide tangitur. Itaque diſtantiam & intervalla, etſi multa ſint, fides vincit; etſi nulla ſint, interjicit perfidia. Abeſt ubi non creditur, etſi præſens ſit: adeſt ubi creditur, quanquam longè poſitus. Ita & temporibus fides, temporibus Chriſti incarnatio dominatur. Illis inter mundi initia veniebat & incarnabatur, à quibus credebatur: illis in plenitudine temporum non veniebat, non incarnabatur, quorum incredulitate ablegabatur. Rurſum hìc adverte, etſi tum reſurrexerat Chriſtus, etſi ad Patrem aſcendebat, non aſcendiſſe tamen, aut reſurrexiſſe, niſi iis à quibus Deus eſſe non dubitabatur. Nam qui carni ejus carnaliter adglutinabantur, iis jam quidem natus erat fortaſſis, jam grandiuſculus, ſed nondum à mortalitate redivivus, nondum in Deitatis gloriam ſublimatus. Unde ibidem; *Ergo aſcendiſti & nobis, ut te ſequamur mentibus, quem oculis videre non poſſumus. Aſcendiſti Apoſtolis, quibus dixiſti, Qui me videt, videt & Patrem. Denique Joannes ubi te quæreret ſcivit: apud Patrem te quæſivit & reperit, & ideo ait, Et Verbum erat àpud Deum. Aſcendiſti & Paulo, qui non contentus ſolus te ſequi, nos quoque docuit quemadmodum te ſequamur, & ubi te reperire poſſimus, dicens: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens. Et ne oculorum magis hoc, quàm animorum putaremus officium, addit, Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Ergo non ſupra terram, nec in terra, nec ſecundùm carnem te quærere debemus, ſi volumus invenire. Nunc enim ſecundùm carnem jam non novimus Chriſtum.* Quod de aſcenſione, idem de aliis Chriſti ſacramentis æquum eſt pronunciare. Illis aſcendit, qui fidei & charitatis ejus apicem ſummum tenent: illis naſcitur, in quibus prima pietatis fundamenta jacit: & ita de aliis. Unde rurſus idem: *Eleventur ergo portæ tuæ, ut non Ariano ſenſu parvulus, non puſillus, non ſubditus ad te Chriſtus introeat; ſed intret in Dei forma, intret cum Patre, intret cum tali qualis eſt, & cœlum & omnia ſupergreſſus, & mittat tibi Spiritum ſanctum. Expedit tibi ut credas, quod aſcendit, & ſedet ad dexteram Patris. Nam ſi eum inter creaturas & terrena impia cogitatione detineas, ſi non tibi abeat, non tibi aſcendat, nec Paracletus ad te veniet: ſicut ipſe dixit, Nam ſi ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos; ſi autem abiero, mittam illum ad vos. Quod ſi inter terrena eum requiras, ſicut Maria Magdalene requirebat, cave ne & tibi dicat, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum.* Ecce quibus aſcendit Chriſtus, nimirum quibus Spiritum ſanctum pleniſſimè immiſit, quibus Deus & gloriæ paternæ collega creditur: cæteris enim non aſcendit, ſed adhuc inter terrena reptat. Itaque & illa Spiritus ſancti plenior poſt receptum in cœlos Chriſtum effuſio, ſolemniter & conſpicuè ſemel facta ad ſacramentum univerſitati hominum condendum, jugiter fit, ſemper fit, ſingulis hominibus fit, niſi per ipſos ſtet. Univerſim enim privata fide & charitate ſingulis fit Chriſtus, quidquid univerſis ſemel factus eſt ad fidem & charitatem illam ſemel promerendam, quam ſingulis impartiret. Quare ibidem paulò pòſt: *Si non credis, non deſcendit tibi, non tibi paſſus eſt.*

L. 4. de fide ad Gratian. c. 1.

IV. Ex Hieronymo myſteria Chriſti ut perennia & quodam ſuo modo præſentia ſemper & ubiq; ſint. In Amos c. 9

His plaudit Hieronymus creberrimus & ipſe hujus arcani interpres, non ſine ſapore aliquo hauſtæ ab Origene doctrinæ, & à ſuſpicione erroris purgatæ. *Qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, &c. Ipſe eſt qui quotidie ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, & dicit in Evangelio, Pater meus uſque modò operatur, & ego operor: & non ſolùm de coſta Adam in typum Eccleſiæ ſemel ædificavit Evam, ſed quotidie credentes & membra corporis ſui ædificat, & de terris ad cœlum levat, ut in illis ipſe conſcendat. Aſcendit Dominus in cœlum cum Enoch, aſcendit cum Elia, aſcendit cum Moyſe, cujus ſepulturæ locus, quia in cœlum aſcenderat, in terra non potuit inveniri. Aſcendit* *cum Paulo, qui vas electionis in Apoſtolum ex perſecutore mutatus eſt, & de humilibus raptus ad ſublimia, ita ut aſcenderet ad cœlum tertium, & per Spiritum ſanctum & Filium perveniret ad Patrem, & audiret verba ineffabilia, myſteria Trinitatis, quæ hominibus audire non licitum eſt. Iſte ergo qui quotidie aſcendit in ſanctis, &c.* Innuit Hieronymus è dignitate Chriſti eſſe, ut non ſemel, ſed ſemper operetur; non ſemel, ſed ſemper naſcatur, ſemper reſurgat, ſemper aſcendat Chriſtus homo, ſicut & Chriſtus Deus cum Patre hactenus operatur, & deinceps infatigabili poteſtate operabitur. Nam quæ ſemel creavit, eadem indeſinenter recreat aut creare perpetuat, ut æterna ſint ejus opera, ſubſtantiæ ejus æternitatem æmulantia. Ita non ſemel, ſed ſemper naſcitur, ſemper aſcendit, ut quos ſemel his ſacramentis in ſeipſo creavit, hos indeſinenter creare & perficere pertendat. Ut enim omnia in principio rerum creata quidem ſunt & ſeminata, ſed explicantibus ſeſe ſæculorum voluminibus explicantur & illa, jugique creatione parturiuntur ac prodeunt: ita in Chriſto creati, nati, reſuſcitati, cœlis invecti omnes ſemel ſumus, ſed quaſi ſeminaliter: lapſu temporum explicanda ſunt hæc ſemina, ut ſemper creetur nova hæc creatura. Innuit rurſum Hieronymus è dignitate Chriſti eſſe, ut quiſquis gratiæ naſcitur, quiſquis peccato moritur, quiſquis immortalium guſtui reviviſcit, quiſquis in æternitatis ſinum rapitur, Chriſtus naſcatur, Chriſtus moriatur, ille reſurgat, ille rapiatur: quod intelligibilium bonorum, noſtrum ſit nihil, quod omnia ſint ejus, quod omnia ſit ipſe, quod omnia in omnibus adimpleatur, quod univerſalis juſtitia, & unus juſtus, quia tota juſtitia, ipſe ſit. Innuit tertiò paulò pòſt Hieronymus, quod Chriſtus viſibiliter natus ſit ſemel, & mortuus, & excitatus, eam eſſe litteram hiſtoriæ: quod quotidie naſcatur, & moriatur, & ſuſcitetur, hunc eſſe ſpiritum, hanc veritatis intelligibilem medullam: & quidem litteræ tanquam fundamento inſiſtendum eſſe, ſed non immorandum ibi, quin ad ſuperna ſpiritalis intelligentiæ culmina, id eſt, ad myſteriorum Chriſti expanſiſſimam quandam univerſalitatem enitendum eſſe. *Et cùm hiſtoriæ habuerint fundamenta, tunc ſpiritalis intelligentiæ culmen accipiant: ut verè Chriſtus de virgine natus ſit, verè Lazarum mortuum ſuſcitarit, verè ad tactum ejus Hæmorrhoiſſa ſanata ſit, &c. licèt ſecundùm tropologiam quotidie de anima virginali naſcatur ſermo divinus, quotidie peccato mortui & vitiorum funibus alligati de ſepulcro ſcelerum ſuorum jubeantur exire, quotidie ſanguinis opera conſtringantur, &c.* Itaque qui moroſiùs tricantur circa tempus viſibilis Chriſti adventus, in litteræ vepribus defiguntur, & ideo ſpinoſis lancinantur difficultatibus, à quibus utique extricarent ſeſe, ſi liberioris intelligentiæ auras ſpirare, & inviſibilem ad ſingulos ejus adventum cui viſibilis ſerviebat, ſingulis omnium ætatum hominibus præſto fuiſſe contemplarentur. Innuit quartò Hieronymus ibidem, ideo ſingulis naſci, mori, reviviſcere Chriſtum, quod ſinguli ei inſtar omnium ſint, & omnes inſtar ſingulorum. Non enim alio pretio univerſos, alio ſingulos, ſed quo & quanto univerſos, eo & tanto ſingulos emit, nempe toto, nempe ſeipſo. Itaque Moyſi, Eliæ, Paulo ſe totum impendit, ſe totum expandit, ſe totum quantus quantus eſt explicuit, implicuitque: illis ſingulis natus, illis adolevit, &c. Id tenebat Paulus cùm diceret, Dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me. Id Scriptura omnis teſtificatur, cùm Hieroſolymam cui ſe Chriſtus totum libavit, & totam Eccleſiam, & ſingula Eccleſiæ membra interpretari monet. Unde idem Hieronymus: *Quatuor modis intelligi poteſt Hieruſalem, vel hæc quæ Babylonio & Romano igne ſuccenſa eſt: vel cœleſtis primitivorum: vel Eccleſia quæ interpretatur viſio pacis: vel animæ ſingulorum, quæ fide cernunt Deum.*

V.
Ex eodem luculente.

Ab his haud diſſident, quæ alibi diſputat idem Hieronymus, ubi tradit, Moyſen cæteroſque olim juſtos eadem intus Chriſti & Evangelii ejus copia ditatos fuiſſe atque Apoſtolos, ſive alios Eccleſiæ Chriſtianæ filios, ſed legalibus tamen ſacramentis ex neceſſaria tunc diſpenſatione ſerviſſe, non aliter quam Paulus & comam raſit & nudipedalia exercuit, cùm lex illi antiquata jam eſſet: *Ut dicamus illos quomodo Paulus factus eſt Judæis Judæus ut Judæos lucrifaceret, & in Cencris ex voto comam totondit, & nudipedalia atque calvitium Hieroſolymis in templo exercuit, ut eorum ſedaret invidiam, qui cauſati de eo fuerant, quod contra legem Moyſi & Deum faceret Prophetarum: ita & ſanctos viros feciſſe quidem ea quæ legis erant, ſed ſenſum magis legis ſecutos eſſe, quàm litteram. Qui non minùs quàm Abraham, ſublato de facie velamento, cupierunt videre diem Chriſti, & viderunt & lætati ſunt: facti infirmo populo infirmi, ut infirmos lucrifacerent, & his qui ſub lege erant, quaſi eſſent & ipſi ſub lege, ut eos ab idolis quibus in Ægypto aſſueverant, ſepararent. Abſurdum quippe eſt Moyſen & cæteros confabulatores Dei in ea fuiſſe conditione, ut non credamus eis & præfinitum tempus à Patre veniſſe, & redemptos eos eſſe de ſervitute legali, & adoptionem filiorum conſecutos, & hæreditatem cepiſſe cum Chriſto. Quæcumque enim toti generi humano ſapientia Dei quaſi in Filio præſtitit. hæc eadem unicuique ſanctorum ſemper ſuo ordine & diſpenſatione largita eſt.* Hæc ſumma eſt, hic apex diſputationis hujus, hoc unum meditamur, huc toti connitimur, ut conſtet, quod, *Quæcumque toti generi humano ſapientia Dei præſtitit, hæc eadem unicuique ſanctorum ſemper ſuo ordine & diſpenſatione largita eſt.* Itaque natalem ſuum Chriſtus, incrementa ætatis, ſapientiæ & gratiæ, mortem, vitæ novitatem, cœli faſtigium toti humano generi ſemel ad oſtentationem ſacramenti, ſingulis autem juſtis exhibet ordine cuique ſuo & tempore. Itaque Abraham concupivit videre diem Chriſti, vidit & gaviſus eſt. Diem Chriſti, utique intelligentia irradiatam totam ejus in carne diſpenſationem videre concupivit Abraham, & vidit; concupiere juſti quocumque loco & tempore indiſcriminatim, videre & gaviſi ſunt. Itaque nihil amplius, nihil ſalubrius imprecari illis antiquioribus potes, quàm quod conſecuti ſunt, nempe Chriſtum, & diem Chriſti vidiſſe, & gaudio ejus toto perfuſos eſſe. Itaque plaudendum illis magis eſt, qui ita Chriſtum in carne non viderunt, ut viderint & gaviſi ſint: quàm his qui viderunt, ſed fide non viderunt, ideoque non viderunt: carnem enim viderunt, non diem, ideoque gaviſi non ſunt, ſed viderunt & inviderunt, quidam etiam crucifixerunt. Itaque ſapientia Dei Chriſtus venit & videtur omni loco, omni tempore; & carnis ejus diſpenſatio, quia & ipſa mera eſt ſapientiæ interpretatio, etſi uni loco temporique inſerta, radiat tamen & adeſt omnibus loci temporiſque tractibus: & inſtar ſapientiæ, omnibus & ſingulis integram intimamque ſe præbet.

In c. 4. Ep. ad Galat.

VI.
Rurſus ex eodem; ut in juſtis ſingulis naſcatur & ſuas ætates explicet Chriſtus
In c. 2. Ep. ad Galat.

Rurſus idem Hieronymus verba Pauli exponens: *Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, &c. Creationis & conditionis nomen ad magna ſemper ſolet opera copulari. Verbi cauſa illa urbs condita eſt, & ab initio creatus eſt mundus: & unuſquiſque ſanctorum per varia dogmata atque virtutes in ſemetipſo mundus eſt totus, propterea nunc creati in Chriſto dicimur & creati in operibus bonis, ſive quæ ipſi fecimus, vel facturi ſumus, ſive in aliis creaturis, ad quæ noſtra converſatio transferenda eſt, ut quæ præparavit Deus in illis ambulemus, &c. In nobis & in Chriſto per ſingula opera & profectus creatura atque conditio accipi poteſt: ut quotidie in credentibus,*

bus, quia variè ſecundùm diverſa merita montes dicuntur, & valles, & colles, atque campeſtria, Chriſtus creatus, natus & conditus ſit. Adverte hic creaturam nos dici in Chriſto, quia quilibet ſanctorum inſtar habet mundi univerſi, cui expendit ſe totum Chriſtus perinde ac mundo. Adverte rurſum ut in creatura mundi creatur quodammodo & corporatur ſempiterna Dei & incommutabilis ſapientia, quæ per viſibilia quaſi viſibilis fit, & his veluti veſtibus amicitur, & penè corporaſcit; ita in nova creatura creari, & iterum iterumque corporari Chriſtum, ut in ſingulis ſanctis conſpicuus ipſe ſit & penè contrectabilis. Adverte rurſus creata ab initio ita eſſe univerſa, ut creanda tamen in decurſu temporum & explicanda ob oculos ſint ſingula; ita in Chriſto viſibiliter naſcente & exerente ſeſe, nos quidem omnes creatos fuiſſe, ſed creandos tamen ſigillatim eſſe, ipſo in ſingulis naſcente per temporum curricula. Adverte Deum creaſſe creanda, & feciſſe quæ futura ſunt: condenda enim condebat, quando cardinales cauſas, unde prodirent omnia, procreabat: ita creati ſunt juſti in operibus bonis, quæ præparavit Deus: nati ſunt enim in Chriſto, antequam naſcerentur, & nunc naſcuntur in Chriſto, tandiu poſt adventum ſuum Chriſto ad ipſos veniente, & poſt natalem ſuum naſcente. Adverte creari tantùm in mundo futura, non præterita; at in Chriſto etiam præterita. Nam Chriſto naſcente naſcebantur, qui jam olim nati in Chriſto ante Chriſti adventum fuerant Creatio enim utcumque ſervit tempori, at redemptio temporibus invictiùs dominatur, & uni famulatur æternitati. Juſtitia enim & ſapientia in nova quàm in prima creatura fulgentior ſplendet. Ergo juſtitia & ſapientia Chriſtus nulla temporum ratione habita ſemper naſcitur, ſemper reſurgit, cùm juſtitia & ſapientia vel naſcitur, vel in novitatem perfectiſſimam effloreſcit. Unde apud eundem Hieronymum: *Qui facit juſtitiam. Juſtitia Dominus noſter eſt. Juſtitia enim Domini Dominus noſter dicitur, & Salvator. Beatus ergo qui facit juſtitiam: hoc eſt, qui facit Chriſtum. Quomodo ergo facimus Chriſtum, hoc eſt juſtitiam? Si juſtè agamus, concipitur in nobis juſtitia, & paritur ex nobis juſtitia, & ſumus mater juſtitiæ. Felix & beatus eſt, qui omni tempore, & pater, & mater eſt juſtitiæ.* Quaſi dicat, Juſtitia univerſalis & juſtitia Chriſtus eſt; ubicumque ergo & quandocumque ab orbis initio ad calcem, ab ortu ad occaſum juſtitia vel naſcitur, vel perficitur, Chriſtus naſcitur, & perficitur. Itaque noli anxiari, quod Chriſtus non antè ſit natus, ſed angere potiùs, quod non antè hominibus juſtitia arriſerit: ſi enim priùs adlubuit, priùs natus eſt Chriſtus. Itaque omnis querelarum fons præcluſus eſt, quando Chriſtus juſtitia illis omnibus naſcitur, quibus adlubeſcit. Itaque non ipſi de Chriſto, ſed Chriſtus de ipſis jure merito conqueritur, quod per ipſos ſua nativitas ſuſpendatur.

In Pſal. 105.

VII. Eadem ex Origene.

Ut hæc autem liqueat de penu Origenis prompta eſſe, ſed approbata & perpurgata ab Hieronymo, accipe & fruſtulum hoc ex Homilia II. Origenis in Cantica, ab eodem Latinitate donata: *Si intelligis Evangelium, ut ſe vult intelligi Evangelium & prædicari: vides Jeſum omnem languorem & infirmitatem non ſolùm eo tempore, quo carnaliter facta ſunt, fuiſſe medicatum, ſed hodieque medicantem: & non tantùm tunc ad homines deſcendiſſe, ſed hodieque deſcendere & eſſe præſentem. Ecce enim inquit vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi, &c.* Et paulò infrà: *Semper iſtiuſmodi ſunt profectus, ut in exordio deſideret quiſpiam ſaltem in virtutum umbra conſiſtere. Ego puto ideo & nativitatem Jeſu ab umbra cœpiſſe, & non in umbra ſed in veritate finitam. Spiritus inquit ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Nativitas Chriſti ab umbra ſumpſit exordium. Non ſolùm autem in Maria ab umbra ejus nativitas cœpit, ſed & in te, ſi dignatus fuerit, naſcitur ſermo Dei. Fac igitur ut poſſis capere umbram ejus: & cùm umbra fueris dignus effectus, veniat ad te, ut ita dicam corpus ejus, ex quo umbra naſcitur.*

Tomo. xx. in Ioann.

Producendus nunc in medium eſt Origenes ipſe, qui hac in re ſæpiſſimè idemque elegantiſſimè verſatus eſt. Alicubi illa expendens Chriſti verba, *Nunc quæritis me interficere, hominem qui veritatem locutus ſum vobis, quam audivi à Deo*: quærit qua de cauſa ſubditum ſit à Chriſto, *Hoc Abraham non fecit*: cùm Chriſti adventum tot ſæculis Abraham anteceſſerit. Reſpondet & Abrahæ ætate adveniſſe Chriſtum, & Abrahæ viſum, auditumque eſſe, & veritatem propalaſſe, nec ullis tamen ejus inſidiis appetitum eſſe: *Non enim natus erat Abrahæ tempore Jeſus. Sed dicerem ego juxta doctrinam Servatoris docentis ac dicentis, Abraham Pater veſter exultavit, ut videret diem meum, & vidit, & gaviſus eſt, fuiſſe Abrahæ tempore hominem, qui veritatem quam à Deo audiſſet loqueretur, quem tamen Abraham ipſe interficiendum non curavit. Et obſerva quod homo qui tropicè intelligitur in Jeſu, nunquam non advenerit in hanc vitam, & poſt tempora hiſtoriæ ſui ipſius & antea.* Vides quàm fidenter audeat Chriſti adventum in omnia temporum ac labentium ſæculorum volumina explicare atque amplificare, & omnibus omnium ætatum mundi hominibus repræſentare. Semper enim veritas hominibus cœlitus inſuſurrata eſt, ſemper à bonis lubentiſſimè hauſta, à malis crucifixa fuit. Unde ſubdit Origenes peræquè ante Chriſti in carne adventum atque poſtea habere locum quod in Actis Pauli legebatur Chriſtus dixiſſe: *Denuo debeo crucifigi*: ab orbis enim initio ad exitum uſque, quicumque veritatem & juſtitiam averſantur, ſibimetipſis, ut ait idem Paulus, crucifigunt Filium Dei. Crucifigitur enim Filius Dei Chriſtus, quoties veritati & juſtitiæ gravis inuritur contumelia. Nam & ipſa caro Chriſti ſemel in plenitudine temporum, non tam manibus militum, aut vocibus tunc Judæorum, quàm peccatorum qui uſquam & unquam fuerant, erant, futurive ſupererant, vi & graſſatione fixa eſt cruci. Ex adverſo ſancti omnes quacumque demum mundi ætate vitam tranſegerint, cum Paulo dixerunt, *Chriſto confixus ſum cruci: vivit vero in me Chriſtus*. Quapropter Chriſtus ſeu crucifigendus à malis, ſeu amplexandus diſſuaviandusque à bonis, ſemper & ubique affuit, ſemper & ubique adventum ſuum repræſentavit. *Vide verò, an non tantum ſanctorum qui poſt Chriſti adventum fuere, ſit vox illa, Cum Chriſto crucifixus ſum, ſed æquè ad priores etiam pertineat; ne differre dicamus ſanctos, qui poſt Chriſti adventum fuere à Moyſe & Patriarchis. Vox illa quoque, Vivo ego, non amplius ego, vivit verò in me Chriſtus, æquè etiam dicatur non ſolùm de ſanctis, qui poſt Chriſti adventum fuere, verùm etiam de his qui antea.* Et his tandem ſubjicit, quod univerſim valet: *Tradimus enim & docemus, nunquam defuiſſe ſanctis ſpiritualem Jeſu adventum, atque diſpenſationem.*

VIII. Ex eodem, ut temporibus dominatur Chriſti myſterium. Tom. 1. ſeu Præfat. in Joann.

Et rurſus idem Origenes: *Attamen non ignorandum nobis eſt, Chriſti adventum antequam corpore ad terram deſcenderet, intelligibilem multò antè factum fuiſſe perfectioribus, minimèque parvulis. Quippe qui à pædagogorum curatorumque cura ac tutela liberi eſſent, ob oculos habentes plenitudinem eam temporis, quæ mente cernebatur. Ut erant illi Patriarchæ & Moyſes ille tantus ſervus, ac reliqui Prophetæ, qui Chriſti gloriam contemplati ſunt. Cæterùm ut ante corporalem & manifeſtum adventum ad perfectos advenerat, ſic etiam poſt divulgatam ipſius præſentiam ad eos qui etiamnunc ſunt parvuli, quia ſunt ſub curatoribus & adminiſtratoribus, ac nondum pervenerunt ad temporis plenitudinem, ſermones quidam præcurſores Chriſti advenerunt, animis puerilibus accommodati, qui jure Pædagogi vocentur. At verò ipſe Filius ipſe* *glorificatus Deus Verbum nondum advenit, nimirum expectans ut Dei homines divinitatem illius percepturi, decentem apparatum faciant. Jam & hoc quoque ſciamus neceſſe eſt. Ut lex umbram continet futurorum bonorum, quæ declarantur ab ea lege quæ annuntiatur ſecundùm veritatem: ſic etiam Evangelium, quod vel à quibuſcumque vulgaribus intelligi exiſtimatur, umbram docet myſteriorum Chriſti: Atque equidem quod Joannes appellat Evangelium ſempiternum, quod propriè dici poſſet ſpirituale, apertè viris cordatis & intelligentibus ob oculos ponit omnia de ipſo Filio Dei tum myſteria, ab ipſius ſermonibus exhibita, tum res, quarum ænigmata ipſius actiones erant.* Verborum prolixitatem abundè excuſat ſententiarum opulentia. Ergo Chriſti adventus ante ejus carnem quibuſdam perfectiſſimis obtigerat: & poſt ejus carnem non natam tantùm, ſed cœlo etiam in ſedem magnitudinis illatam, nonniſi initiatus & prælуſus quibuſdam eſt. Nam ſive ante, ſive poſt carnis ejus adventum, in omnia quæ retro, in omnia quæ poſtea ſæcula, diffundente ſe carnis hujus & carnalis totius diſpenſationis gratia, initiatus illis omnibus Chriſti adventus eſt, qui ipſum ſecundùm carnem tantùm ſapuerunt, nec penitiores venas ſapientiæ & juſtitiæ invadere ac deguſtare potuerunt: perfectus verò illis & ex omni parte abſolutiſſimus adventus obtigit, qui carnem ejus ſpiritaliter, & omnem juſtitiæ ac ſapientiæ medullam ex quodam Evangelii cortice extrahere ac devorare potuerunt. Itaque etiamnunc tametſi in cœlis in ſolio majeſtatis regnet, infantiam tamen adhuc in pleriſque carnalibus Chriſtianis agit, adhuc concipitur, adhuc naſcitur, lacteſcit, pueraſcit, balbutit, per præcurſores quoſdam ſui ſermones, per lac puerilibus animis accommodatum. Ex adverſo autem antequam naſceretur, quibuſdam perfectioribus jam reſurrexerat, jam cœlos & thronum gloriæ occupaverat, jam in pleno divinitatis lumine fulgurabat. Quapropter locorum & temporum diſcrepantia ſeponenda, atque parvipendenda eſt, cauſa ipſa autem penetranda. Omni enim tempore & omni loco, ſed aliis & aliis per varios gradus profectuum naſcitur, adoleſcit, moritur, reviviſcit & cœli faſtigia calcat Chriſtus, & ſimul hæc omnia, & perverſo ordine temporum hæc omnia, quia non temporum, ſed æternitatis iſta ſunt omnia.

Geneſ.
om. 1.

Idem alibi rurſum: *Venio ad novum teſtamentum, in quo eſt plenitudo omnium, & inde volo oſtendere, quomodo & nos poſſimus novum teſtamentum Domini noſtri Jeſu Chriſti habere ſuper carnem noſtram. Non enim ſufficit ſolo nomine in Verbo hæc dici, ſed rebus oportet impleri. Joannes quippe Apoſtolus dicit: Omnis ſpiritus qui confitetur Jeſum in carne veniſſe, à Deo eſt. Quid ergo ſi peccans quis & non rectè agens, confiteatur Jeſum in carne veniſſe, in Spiritu Dei videbitur confiteri? Non eſt hoc teſtamentum Dei habere in carne, ſed in voce. Quomodo ergo erit teſtamentum Chriſti ſuper carnem meam, requiro. Si mortificavero membra mea, quæ ſunt ſuper terram: ſi ſemper mortem Chriſti in corpore meo circumferam: ſi complantatus fuero ſimilitudini mortis ejus, teſtamentum ejus oſtendo eſſe ſuper carnem meam. Quid enim prodeſt, ſi in illa tantùm carne, quam de Maria ſuſcepit, dicam veniſſe Chriſtum, & non oſtendam etiam in hac mea carne, quod venerit?* Venit igitur ſemel in ea carne, quam de Maria ſumpſit: ſed qui omnia in omnibus adimpletur, etiam in noſtra ſingulorum carne, in noſtra maximè ſingulorum & univerſorum mente veniſſe demonſtrandus eſt, per carnis ſervitutem, mentis imperium. Ita enim Verbum venit in carnem, quando carnem priùs rebellantem menti, mentem ſibi ſapientiæ utpote & juſtitiæ ſubjugat. Tunc igitur venit Chriſtus, tunc naſcitur, tunc moritur, tunc reſurgit Chriſtus, quando unuſquiſque hæc ejus ſacramenta in ſeipſo explicat: & in carne, ac in mente ſua Chriſtum indutus demonſtrat.

Hom. 1. In Iſaiam.

Et alibi idem: *Non eſt unus Domini mei Jeſu Chriſti adventus, quo deſcendit in terras; & ad Eſaiam venit, & ad Moyſen venit, & ad populum venit, & ad unumquemque Prophetarum venit: neque tu timeas: etiamſi jam cœlo receptus eſt, iterum veniet. Quia autem & ante præſentiam carnalem ad homines venerit, ipſum accipe teſtem denuntiantem atque dicentem: Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos. Quoties volui. Non dicit, Non vidi te niſi iſto adventu: ſed dicit, Quoties volui. Et per ſingulos Prophetarum convertens ſe, Ego, inquit, eram Chriſtus qui loquebar per Prophetas. Dixi, Neque tu timeas. Et nunc mittitur Jeſus Chriſtus. Non mentitur. Vobiſcum ſum, ait Dominus, omnes dies uſque ad conſummationem ſæculi.* Ad Prophetas, ad Sanctos quoslibet veniebat, quia niſi formato in ipſis Chriſto, nec Prophetæ, nec Sancti audiſſent: & per ipſos ad populum, ad cæteros homines veniebat, quia Sanctus quilibet Chriſti portio eſt, & voce ejus Chriſtus loquitur, & de pectore ejus oracula & imperia ſua promit. Et nunc quanquam cœlo receptus, iterùm veniet; veniet enim, quoties ſanctitatem cuiquam, id eſt ſeipſum inſeret, & per eum, ut ſui membrum, ad cæteros veniet. Nam iterùm jam iterùmque monui, quod ſemel de Virgine naſci & principalem hunc adventum ſuum commendare voluit, id ad ſacramentum pertinebat aſſumendæ omnium univerſitatis, ad ſacramentum, inquam, ſimul & fundamentum ſui ad ſingulos homines hujus univerſitatis iterati & iterandi innumerabiliter adventus. Unde idem: *Venit ſermo Domini ad eum, qui de Virgine naſcebatur, id eſt hominem, ſermo ſemper in Patre manens, ut fierent utraque unum, & conſociaretur homo, quem ob ſacramentum & ſalutem univerſæ humatitatis indueret, divinitati ejus & naturæ unigeniti Dei.*

Hom. 1. in Ezech.

IX.
Ex eodem, ut ſemel in carne Chriſtus; dixerit fueritque, quæ irent & peræque valerent in omnia retro & poſt ſæculo.
Tom. 1. in Ev. Joan.

Utque ne tædioſior ſim in expromenda horum ingenti prorſus apud Origenem copia, unum non amplius addam inſuper locum: *Sic etiam λόγος id eſt ratio dicitur, quidquid eſt in nobis à ratione alienum prorſus auferens, & nos præparans convenienter veritati, &c. Nam ſi ipſum participantes reſuſcitamur, illuminamurque, fortaſſis autem paſcimur etiam, vel regimur, quis non videat rationis capaces nos divinitus effici ipſo λόγῳ, hoc eſt, Filio Dei, atque ipſa ratione, cuncta in nobis à ratione aliena, atque ipſam mortificationem, quatenus ratio eſt, & reſurrectio, abolente? Quocirca inſpice, an quodammodo ipſius, quatenus λόγος hoc eſt ratio, participes ſint omnes homines, quos eum inveniendi cupidos hac etiam ratione doceat Apoſtolus extra ſe quærere non debere, dicens, Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in cœlum? hoc eſt, Chriſtum ex alto deducere, aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum ex mortuis deducere. Sed quid dicit Scriptura? Prope te Verbum eſt valde in ore tuo & in corde tuo; perinde ac ſi ipſe Chriſtus etiam eſſet Verbum. Quin etiam quando ipſe Dominus loquitur, Niſi veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent; nunc autem non habent quod prætexant peccato ſuo; nihil aliud intelligendum eſt, λόγον hoc eſt Filium Dei & rationem dicere, quàm eos quibus nondum λόγος hoc eſt, ratio completa eſt, peccatum non habere; ſed illos tantùm peccato obnoxios eſſe, qui participes effecti jam ipſius rationis, agunt præter rationes, ex quibus hæc ratio in nobis completur. In quem ſenſum tantùm verum eſt illud, Niſi veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent. Age enim de Ieſu aſpectabili, ut vulgares exiſtimabunt, hoc expendatur, quomodo jam verum ſit eos ad quos non venerit, non habere peccatum? Namque omnes qui* *fuerunt ante Servatoris adventum, ab omni peccato immunes futuri ſunt, quoniam non venerit aſpectabilis juxta carnem Jeſus, &c.* Non ad Judæos tantùm quibus præſens Chriſti caro ſiſtebatur ob oculos, ſed ad omnes prorſus homines vult hæc Chriſti verba pertinere Origenes. Et quidem ſi ad illos tantùm tunc temporis pauculos verborum operumque Chriſti mirificorum oculatos auritoſque teſtes ea referrentur, conſtaret utique illis ſenſus genuinus, ab aliis paſſim interpretibus adſignatus. Sed non abs re Origenes altiora allegoricè abdita ſcrutari ſolitus, effundere illa latiùs, & ad omnes prorſus homines propagare laboravit. Quantulum enim eſt, quod ſuo Chriſtus adventu reos egerit pauciſſimos illos, quorum pervicacia exagitatus eſt? Quantulum eſt ſi illos beaſſe diceretur, qui fide tum ei & pietate adhæſerunt? Non eſt intra has anguſtias premenda Chriſti adventus gloria, nec tam arcto limite finienda poteſtas ejus eſt. Ea tum loquebatur, ea operabatur, quæ irent in ſæcula & retro & poſt omnia. In illo brevi gyro ſacramenta condebat omnium & præcedentium & ſuccedentium ætatum. Quaſi compendio ſeriem omnium ſæculorum deſcribebat. Ea effabatur, quæ perſonaiſſent, quæ perſonarent in omnes temporum citra & ultra lapſus. Ea operabatur, quorumvis & efficacia nullis temporum moris, nullis vicibus anguſtaretur. Omnibus enim hominibus, omnibus ætatibus venerat, omnibus verba, omnibus opera, omnibus ſeipſum dedicabat. Itaque qui tunc vitam mortalem carpebant pauciſſimi homines, omnium qui ante, qui poſtea, qui propè, qui longiſſimè, hominum vicem tenebant. Increduli tunc & fideles pauci perſonam omnium qui uſquam & unquam fuerant futurive erant, ſuſtinebant. Illis fidelibus omnes geſtabantur fideles, illis contumacibus omnes impii inerant; & eorum vocibus manibuſque Chriſtum figebant cruci. Quæ cùm ita ſint, omnibus venit Chriſtus, omnibus Verbum, & lux ſapientiæ juſtitiæque aliqua exoritur, exortuque ſuo vel obſequentes beat, vel immorigeros convincit & condemnat. Illi enim rei ſunt, illi obnoxii, quicumque adventus ejus lucem floccifecerunt. Chriſto, id eſt, rationi, ſapientiæ, juſtitiæ reus eſt, quiſquis impiè agit, nec ullus uſquam perit, niſi rationi & juſtitiæ contumelioſus. Unde idem hæc verba Chriſti infra exponens: *Niſi credideritis quod ego ſum, moriemini in peccatis veſtris*; hæc habet: *Verbi gratia: qui credit quod ſit juſtitia, injuriam non inferet, & qui crediderit in ſapientiam, is nec fatuum aliquid loquetur, nec faciet.*

Antequam ad Latinos orationem reflectamus,

X. Ex Gregorio Nyſſeno, Hom. 3. in Cant. Cant.

Gregorium Nyſſenum antedictis valdè conſentaneum audiemus. *Qui enim natus eſt nobis puer Jeſus, qui in iis qui ipſum ſuſceperunt, diverſè proficit ſapientia & ætate & gratia, non eſt idem in omnibus, ſed pro modo ejus in quo eſt, quatenus is qui ipſum capit, eſt idoneus, talis apparet, aut infans, aut proficiens, aut perfectus, convenienter botri naturæ, qui non ſemper cernitur in vite in eadem forma, ſed mutat formam cum tempore, florens, vernans, perfectus, maturus, vinum factus.* Pauca copioſè dixit hìc ſanctus Doctor. Eaſdem enim ætates inducit Chriſtus, quas quiſque in Chriſto gerit, cum naſcentibus naſcitur, cum perficientibus proficit, cum perfectis perficitur, quia non aliter illi vel naſcuntur, vel proficiunt, vel perficiuntur, quàm naſcente in ipſis, & perficiente, & perfecta ſapientia juſtitiaque Verbi inhumanati.

Quibus ſuccinit Paulinus Nolanus Epiſcopus:

XI. Ex Paulino Nolano, & Salviano. Paulinus Ep. 3. ad Severũ

Qui ſicut in ipſo illo homine quem geſtit, ita in noſtris mentibus gradus quoſdam corporeæ ætatis exequitur, naſcitur, creſcit, roboratur, ſeneſcit. Sed orandus, ne in nobis diu, aut jugiter parvulus, & infirmus, & pauper ſit. Ergo unicuique venit, cùm quiſque ad ipſum venit; unicuique naſcitur, cùm illi revelatur. Quare Chryſologus: *Non ergo conceptione temporum, non paſſione viſcerum, ſed Pater Filium nobis generat, dum revelat.* Verbum enim, ſapientia, juſtitia tunc gignitur, tunc advenit, cùm illuceſcit. Ideo & Verbum caro de Virgine naſci debuit, cujus fide magis quàm ventre ederetur, ut vel ſic per fidem cuique advenire & innaſci ſe teſtaretur. Quibus adde hæc Salviani: *Licèt generale ſit debitum, & ſpeciale tamen eſſe non dubium eſt. Licèt ſit commune omnium, eſt tamen peculiariter ſingulorum: ita ad omnes æqualiter pervenit, quod tamen de ſumma unicuique nihil recedit. Chriſtus enim ſicut pro omnibus paſſus eſt, ſic pro ſingulis: & cunctis ſe impendit pariter & ſingulis: & totum ſe dedit univerſis, & totum ſingulis. Ac per hoc quidquid paſſione ſua Salvator præſtitit, ſicut totum ei debent univerſi, ſic totum ſinguli: niſi quod propè hoc plus ſinguli quàm univerſi, quod tantum acceperunt ſinguli, quantum univerſi. Ubi enim hoc unus accipit, quod univerſi, etſi par eſt menſura, major invidia eſt.* Quæ in id valent, ut non pretium modò & emolumentum ex Chriſto tantum ad ſingulos redeat, quantum ad univerſos; ſed etiam quod totum ſe Chriſtus & omnem myſteriorum ſuorum ſeriem atque opulentiam perinde ſingulis explicet atque infundat, ac omnibus. Nec enim pretii & emolumenti paſſione ſua parti magnitudinem unicuique prodigit, niſi dum unicuique & naſcitur & figitur & reſurgit. Etenim ut ait rurſum Paulinus Nolanus, *Unus homo univerſitatis portio, & univerſitas unius forma hominis & cauſa eſt.*

Chryſol. Serm. 61.

Salvian. l. 1. Eccl. Cath.

XII. Ex Fulgẽtio L. 2. ad Traſimund.

Fulgentius verò cauſam hujus decreti altiùs repetiſſe viſus eſt. Etenim Deitas immutabilis ad homines mutabiles vel venit, vel rurſus abſcedit, vel aſcendit, vel deſcendit, non ſua, ſed ipſorum, ut par eſt, mutatione. Adeſt enim ubique & ſemper immutabiliter Deus: ſed non ei nos ſemper adſumus, & morum diſſimilitudine plerumque ab ipſo præſente peregrinamur. Cùm ergo ad ipſum redimus, tunc ille advenire nobis; cùm illum utcumque pueriliter ſapimus, tunc ille ad nos deſcendere prædicatur; tunc nobiſcum aſcendere, cùm ad exerta æternitatis culmina eximus. Immutabili enim ita mutabilis natura adglutinanda eſt, ut in immutabilitatem ejus ipſa proficiat, non ut in hujus mutabilitatem illa deficiat. Et Chriſtus mutabiles ætatum ſuarum vices ſemel viſibiliter executus, deinceps totus Deus, & ſibi Paternæque redditus gloriæ, nec ſecundùm carnem ſapiendus, de ingenio immutabilitatis id quoque obtinet, ut ad nos veniat uſque & ubique, naſcatur, moriatur, reviviſcat, non ſuo jam, ſed noſtro profectu, venientibus nobis ad ipſum, illi naſcentibus, illi commorientibus, illi conreſuſcitatis. *Quantum ergo ad ſubſtantiam & potentiam ſuam, ubique eſt Trinitas unus Deus, totus, totum complens virtute non mole; totus in ſingulis, totus ſimul in omnibus creaturis. Quantum verò ad cogitationes noſtras, deſcendere ad nos Deus dicitur, cùm ſermonem ſuum ita nobis divinitas temperat, ut humano nobiſcum more loquens agnitionem & dilectionem ſuam intimare nobis dignatur. Aſcendit autem in nobis, quando nos aſcendimus per charitatem & ſcientiam Deitatis, &c. Talis eſt Patris & Filii & Spiritus ſancti credendus adventus, &c. Ita cùm veniſſe, vel deſcendiſſe dicitur, divinæ revelationis erga nos gratia commendatur: & cùm non deſcendere, ſed aſcendere dicitur, profectus noſtræ illuminationis agnitioniſque monſtratur. Talem Dominus Jeſus aſcenſum ſignificavit, quando tangendi ſe facultatem Maria Magdalenæ prohibuit, &c. Quid eſt enim, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum: niſi, Noli hoc in me tantùm credere, quod putas, quia quandiu in me illa tantùm quæ ſunt carnis attendis, æqualitatem meam* *cum Patre non ſentis. Et revera nondum illis Chriſtus aſcendit ad Patrem, qui Patri Filium non confitentur æqualem, &c. Illi autem verè Filius aſcendit ad Patrem, qui Filium Patri æqualem ſempiternitatis & immenſitatis parilitate non ambigit, &c. Manifeſtè itaque claret, per illum ad Patrem aſcenſum Filii, noſtræ potiùs profectum fidei demonſtrari. Nos enim eum quodammodo in noſtris cordibus exaltamus, quando ſic in ejus intelligentia creſcimus, ut de illo tanquam de Deo vero, quæ divinæ celſitudini digna ſunt, cogitamus, &c. Sic in nobis verè exaltatur, quando eum exaltamus, cùm ſit ipſe ſemper altiſſimus, ſicut in nobis ſanctificatur, quando eum ſanctificamus, cùm ſemper ipſe maneat ſanctus. Nam beatus Petrus admonet nos dicens, Dominum verò Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris. Quid eſt autem Chriſtum ſanctificare, niſi de Chriſto quæ ſancta ſunt cogitare?* Hæc non piguit excerpere prolixiùs ex Fulgẽtio, ut extergeretur ſuſpicio, atque invidia ſedaretur, quæ inde excitari in nos videbatur, quod Chriſtum ſemper & ubique eaſdem iterare moriendi naſcendique vices adigeremus, atque ita ipſum infinitæ cuidam, & irrequietæ mutabilitati mancipaſſe videremur. Contrà enim eſt hoc totum. Hinc enim amplior ipſi quædam immutabilitatis gloria vendicatur. Nam ubi ſemel ipſe mortalis vitæ ſtadium explicuit, ſeque in adytum penetrale retulit incommutabilis Deitatis cum ſua carne, exinde fidenter pronunciamus, temporibus ipſum lociſque invictiſſimè omnibus dominari, nec ſua, ſed noſtra mutatione, advenire vel refugere, deſcendere vel aſcendere, naſci vel ex morte renaſci; noſtri ſunt iſti ad ipſum profectus, ut ad ſapientiam, ut ad juſtitiam; non ejus vel defectus vel profectus ullus.

XIII. x Gregor. apa. om. 25. in uang. om. 26. in zech. Gregorius Papa in eadem penè verba incidit: *Cur tangi non debeat, ratio quoque additur, cùm ſubinfertur, Nondum enim aſcendi ad Patrem meum. In corde etenim noſtro tunc Jeſus ad Patrem aſcendit, cùm æqualis creditur Patri. Nam quiſquis eum æqualem Patri non credit, adhuc in ejus pectore ad Patrem Dominus non aſcendit.* Sed longè præclariſſimum eſt quod idem obſervat, adventum Chriſti, & olim expectatum fuiſſe, & etiamnunc expectari à nobis, ſed alium, & alium, illum ſcilicet priùs in humilitate carnis, hunc poſteriorem in majeſtate gloriæ. Æquum enim eſt, ut quæ ætatum, eædem profectuum ſint viciſſitudines, eadem ſint augmenta. Itaque priùs per umbras carnis, inde per carnem qua majeſtas obumbrabatur, denique in ipſa veniet majeſtate revelata. Venit enim ſemper non tam ſuo, utpotè Deus, quàm noſtro per mutationes varias progreſſu. Itaque cùm nonniſi umbras Deitatis pati poteramus, ita ille ad nos veniebat, aut nos ad ipſum: cùm per ætatem adultiorem verum Deitatis corpus ſuſtinere potuimus, incorporatus eſt, id eſt, noſtra ei ſubſtantialiter natura in unam acceſſit hypoſtaſim; cùm denique ad cumulum perfectionis quantam poſſumus adipiſci, profecerimus, tunc veniet ad nos in gloria, tunc ad ejus gloriæ plenitudinem veniemus. Itaque venire nunquam ceſſat ceſſabitque, dum nos ad ipſum per gradus profectuum veniemus: & expectabitur ſemper venturus, quia non legis tantùm finis Chriſtus, ſed novi quoque Teſtamenti finis eſt. Finis inquam eſt, non finiens, ſed perficiens, non conſumens, ſed conſummans. Et quid omnis creatura, ſeu ſtans, ſeu lapſa, quàm eniti debet, ut ipſa veniat ad ſapientiam, & juſtitiam, & per id veniat ſibi ſapientia, & juſtitia aliis, & aliis modis gradibuſque ſibi accommodatis, ut ferendo ſit, donec ad ejus ſummum gloriæ faſtigium ſublimetur? Nondum Chriſti niſi nucleum quendam carnis, & corticem adepti ſumus, nondum medullam divinitatis ejus niſi fide odorari potuimus, necdum contueri, necdum amplexari. Itaque ille adhuc nobis venit, quia nos ad ipſum adhuc accedimus: & quanquam venturus ſemel eſt conſpicabilis in fine ſæculorum, ille tamen in dies ſingulos iis venire occupat, quos à conſuetudine ſenſuum avocat, quos à lippitudine mentis curat, quos puræ & æternæ divinorum lucis patientiores facit eſſe in dies, quos, ſi quos tamen, jam fulgurantibus quibuſdam repentinis coruſcationibus beatæ gloriæ raptim experitur, & aſſuefacit: *Teſtamentum vetus unum nobis Mediatorem Dei & hominum nunciavit, & Teſtamentum novum eundem nobis nunciat in æterna claritate venturum, quem jam pro nobis cognovimus incarnatum. Finis autem utrorumque Chriſtus eſt, quoniam ipſe quem lex prædixit, in carne apparuit; & idem ipſe quem nunc Teſtamentum novum loquitur, in gloria majeſtatis apparebit: & tunc utrorumque finis erit, cùm viſus in divinitatis ſuæ potentia, omnia quæ ſunt prædicta compleverit. Scriptum namque eſt, Finis legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. Finis videlicet non quia conſumit, ſed quia perficit, &c. Ecce Euangelium quotidie legitur, ventura vita prædicatur. Tunc igitur erit & novi Teſtamenti finis, cùm ea quæ de ſe promiſit, impleverit. Finietur verò Teſtamentum novum, quia perficietur.* Adimplevit legem primo adventu, adimplebit Euangelium ſecundo. Promiſſis enim refertum eſt Teſtamentum novum, perinde ut vetus. Veteris promiſſa veniens implevit, novi promiſſa veniens implebit, ſed & quotidie veniens adimplet. Ergo ſemper venit, & ſemper adimplet. Nam quid promiſit, aut promittit uſquam, niſi ſeipſum, ſed parvulis parvulum, grandioribus grandiorem, perfectis perfectum? Implere ergo promiſſa non aliud eſt, quàm ſeipſum magis magiſque, iterum iterumque in dies majorem & illuſtriorem validioribus repræſentare. Ipſum concupivit ab exordio rationalis natura, lumen bonumque ſuum, ipſum expectavit, ipſum pro virili ſuſcepit, & ſuſcipiendo roborata eſt, ut invaleſceret majorem majoremque venientem excipere, & tandem ſummo virium aucta incremento totum in gloriæ apice venientem excipiet: *Quemadmodum enim Dominus noſter Jeſus Chriſtus, qui cum Patre & Spiritu ſancto præſidet in cœlo, legem implevit per myſterium incarnationis, & perfectæ humanitatis ſuæ: ita Teſtamenti novi promiſſa impleturus eſt, per oſtenſam gloriam claritatis ſuæ.*

Quibus adprimè conſentiunt quæ commentatus breviter eſt Proſper: *Concupivi ſalutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea eſt. Salutare Chriſtus hauddubio eſt, & ipſum ſe concupiſſe juſti antiqui veraciſſimè confitentur. Ipſum concupivit Eccleſia venturum de viſceribus matris. Ipſum concupiſcit Eccleſia venturum à dextera Patris. Legis autem meditatio nutrit, & firmat hoc deſiderium, dum teſtimoniis ſuis pronuntiat Chriſtum.* Quid enim Eccleſia, ſeu univerſitas naturæ rationalis concupiſcat unquam, niſi verum lumen ſuum, ſapientiam, & verum bonum ſuum, juſtitiam? Non participationem tantùm ejus, ſed ipſam, & per participationem ejus, ipſam ſubſtantivè amplectendam? Et quì concupiſcat, niſi quatenus capit, dum carnalis eſt, in carne opacatam? dum ſpiritalis evadit paulatim, ſpiritalem? dum perficitur, perfectam? Et quid eſt juſtitiam, & ſapientiam concupiſcere, quàm jam habere? Amando enim acquiritur, amando poſſidetur ſapientia, & juſtitia. Concupiſcere ſapientiam, id ſapere eſt. Concupiſcere juſtitiam, id præclarum eſt juſtitiæ documentum. Itaque quantum concupiſcitur, tantum adeſt, tantum advenit. Semper ergo concupivit Eccleſia Chriſtum, ſemper concupiſcit, qui ſemper adveniebat, ſemper adhuc advenit. XIV. Ex Proſpero. In Pſ. 118.

Cui neceſſariò ſubnectendus eſt Auguſtinus; *Defecit in ſalutare tuum anima mea. Bonum eſt ergo iſte defectus. Indicat enim deſiderium boni nondum quidem adepti, ſed avidiſſimè ac vehementiſſimè concupiti. Sed quis hoc dicit niſi genus electum,* XV. Ex Auguſt. Conc. 20. In Pſ. 118.

regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis? Ab origine generis humani uſque ad hujus ſæculi finem, in eis qui ſuo quique tempore hìc vixerunt, vivunt, victuri ſunt, deſiderant Chriſtum, &c. Nec tunc ergo quievit hoc deſiderium ſanctorum, nec nunc quieſcit in Chriſti corpore quod eſt Eccleſia, uſque ad terminum ſæculi, donec veniat deſideratus cunctis gentibus, ſicut promittitur per Prophetam. Propter quod dicit Apoſtolus, Supereſt mihi corona juſtitiæ, &c. non ſolùm mihi, ſed & omnibus qui diligunt manifeſtationem ejus. Hoc itaque deſiderium, de quo nunc agimus, de dilectione conſurgit manifeſtationis ejus. De qua item dicit, Cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Prima enim tempora Eccleſiæ ante virginis partum ſanctos habuerunt, qui deſiderarent incarnationis ejus adventum. Iſta verò tempora ex quo aſcendit in cœlum, ſanctos habent, qui deſiderent ejus manifeſtationem ad vivos & mortuos judicandos. Neque hoc Eccleſiæ deſiderium ab initio uſque in finem ſæculi requievit aliquantulum, niſi quandiu hìc cum diſcipulis in carne converſatus eſt. Ut totius corporis Chriſti in hac vita gementis vox convenienter intelligatur, Defecit in ſalutare tuum anima mea. Vides ut ante, & poſt virginis partum, omnium aliquo æternitatis afflatu perculſorum unum ferveat deſiderium, una vox erumpat deficientium in expectationem Chriſti, nec poſſit hoc deſiderio, & hac voce ſuperſedere omnis rationalis anima, quandiu conſpectu ſummi luminis ſummique boni fraudatur. Itaque ne vicem plus æquo eorum plangamus, qui tandiu Chriſtum expectarunt, cum & nobis adhuc expectandus ſit: ne omni ejus adventu fraudatos nugemur, ex eo quod eum expectarent, cum & nos ejus adventu quo magis fruimur, & ditamur, eo flagrantiùs illum adventantem concupiſcamus. Eccleſia illi inhiavit olim, & etiamnunc inhiat, & concupiſcendo deficit, deficiendo convaleſcit, ut flagrantiùs concupiſcat, & flagrantiſſimè concupiſcendo tandem adipiſcatur. Una enim ratio ea eſt aſſequendi Verbum Deum, lumen bonumque noſtrum, inſtantiſſimè concupiſcendo, & ita in illum à nobis penitus deficiendo. Cùm enim anima in ipſum à ſeipſa defecerit, tunc ab ipſo ultimùm adveniente perficietur. Huc porrò referri poſſunt complura haud oſcitanter penſitanda, quamvis à nobis breviſſimè tantùm libanda ſint, & curſim tantùm indigitanda. Inde eſt enim quod priſci Prophetæ non ita curioſè ſemper utrumque Chriſti adventum diſpeſcere ſatagebant, ſed plerumque utriuſque permiſcebant inſignia, ut id etiam fraudi fuerit Judæis oculo carnali Scripturas inquinantibus ſpiritales. Non alium enim quàm glorioſum, & quidem mundana, quæ ſola eis ſapiebat, gloria, circumfluentem ejus adventum ſuſpicati, humilitatem carnis ejus deſpicati ſunt. Si adventum autem ſpiritalis gloriæ, id eſt, ſapientiæ & juſtitiæ, hominibus à miſeriæ barathro emergentibus utique auſpicandæ ab humilitate, vel ſuſpicari potuiſſent, nihil admodum obfuiſſet illa utriuſque adventus confuſa deſcriptio; nihil enim glorioſius duxiſſent humilitate reſipiſcendi, & labore proficiendi per juſtitiam ad veram & immortalem gloriam. Inde ſecundò eſt quod Iſajas, & Paulus eadem uſurpant verba: *Oculus non vidit, nec auris audivit Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te.* Hæc apud Prophetam Incarnationem Verbi; apud Paulum, gloriam beatæ patriæ videntur inſinuare. Quorſum hæc? An Prophetæ reluctatur Apoſtolus, vel ejus mentem aſſecutus non eſt? Apage tam præpoſteras ſuſpiciones. Uterque ſenſus quadrat, uterque genuinus, uterque unus eſt. Præparavit enim Deus, & indulſit naturæ humanæ Verbum ſuum, ſpeciem gloriæ, ſapientiæ, & juſtitiæ beatiſſimam incorruptibilitatem. Ea incarnatio, ea glorificatio eſt: is primus, is ſecundus adventus Chriſti eſt: is unus, is catholicus, is jugis, is æternus adventus illapſuſque Verbi eſt in naturam humanam deificandam, bonis omnibus cumulandam, glorificandam, & ut omnis ſuperflua verborum copia excidatur, nihil aliud quàm deificandam: Deitas enim omnium bonorum ubertas, & gloria eſt. Et quando longis iſta videntur intervallis diſſita, & penè diſſipata, noſtræ iſtæ anguſtiæ ſunt, quibus longo & tædioſo tractu morantur tempora ſæcularia, cùm quidquid temporale eſt, æterno breve ſit, punctum ſit, nihilum ſit. Deinde non diu venit, ſed diu excipitur Verbi ad nos opulentia veniens: nam ſemel locutus eſt Deus, quod nos diu audimus: & ſemel dedit Filium ſuum, & in eo omnia, quem & qnæ nos non ſimul capimus, ſeu pauxillatim capiendo capaciores evadimus, ut pluſculum, & demum ut totum capiamus. Inde eſt tertiò quod Prophetæ primum Chriſti de virgine adventum, iis proſequuntur plauſibus, iis opibus, & pacis, ſapientiæ, ſanctitatiſque ornamentis illuſtrant, quæ nonniſi ſecundo adventu implebuntur. Nimirùm una illa eſt ubertas pacis, & ſanctimoniæ, una voluptatis, & deificationis copia, quam Chriſtus, quam Chriſti incarnatio contulit per Deitatis conſociationem cum natura noſtra, quam confert, quam conferet, quam in dies perficit, cui inhiamus, cui innatamus, cui magis magiſque in dies ſingulos immergimur, qua obrui atque abſorberi avemus. Itaque illa cui venturæ ſuſpiramus, & hæc Eccleſia præſens, cui affixi hæremus, una eademque eſt, hìc junior, illic maturior; hìc diteſcens, illic ditata; hìc proficiens, illic perfecta; hìc augeſcens, illic ad cumulum aucta. Ut enim idem eſt Chriſtus, qui ad Eccleſiam venit, & ſemper venit per varias ætatum progreſſiones, donec plenus ad capacem plenitudinis perveniat: ita una eademque Eccleſia eſt, quæ ad Chriſtum venit, & ſemper venit, donec ad menſuram ætatis plenitudinis ejus ſuæque perveniat. Inde eſt quartò quod annuis Eccleſia hìc noſtra precibus iteratis atque ad exitum uſque ſæculi iterandis adventum Chriſti præſtolatur, & accelerat. Utrum autem adventum maturari oret, non ſatis liqueſcit ex conceptis orationum ejus verbis. Aliàs enim judicis, aliàs ſanctificatoris adventum maturum orat, eique potentiam Dei, ei corda noſtra excitari iterum iterùmque ſupplicat. Nihil diligentius hac indiligentia. Indefeſſis enim votis invocandus, & in nos vocandus eſt Chriſtus ſapientia, & juſtitia nobis factus, ut quotannis, quot diebus veniat ac ſemper veniat, ſanctificator idem, & præmiator ac judex; judex vindexque eorum qui ipſius adventum vel reſpuerunt, vel fruſtrati ſunt: præmiator autem ſuorum non aliter, quàm quia ſanctificator. Ecquod enim præmium, ecqua corona, quàm corona juſtitiæ, ut ait Paulus? Ecqua merces ab eo, quàm ipſemet, qui merces eſt magna nimis, ut ad Abraham ait: qui veritas, & juſtitia eſt, ut in Euangeliis ait? Ergo invocatur, ut veniat juſtitia Chriſtus in dies plenior, & cumulatior, donec pleniſſimæ cumulus juſtitiæ ipſemet adveniat, tum plenus ſanctificator, & eo præmiator futurus.

XVI. Ex eodem. De Trinit. l.4.c.20. Hìc autem ne ſubrepat error, ne calumnia perturbet incautos, advertendum ſedulò eſt, quod monuit Auguſtinus, longè aliter mitti, atque aliter venire Verbum, ut ſit homo, aliter ut ſit cum hominibus: *Sed aliter mittitur Sapientia, ut ſit cum homine; aliter miſſa eſt, ut ipſa ſit homo. In animas enim ſanctas ſe transfert, atque amicos Dei, &c. Cùm autem venit plenitudo temporis, miſſa eſt, &c. non ut eſſet in hominibus, aut cum hominibus; hoc enim & antea in Patribus, & Prophetis: ſed ut ipſum Verbum caro fieret, &c. in quo facto, & prædicato ſalus ſit omnium credentium, ſperantium, diligentium.* Adventus ille Verbi, ut Chriſtus fieret; hic, ut Chriſti membra: ille viſibilis, hic inviſibilis: ille ſemel, hic ſemper: ille pleniſſimus, hic ex illo derivatus: ille ad caput tota plenitudine divinitatis inebriandum, hic ad membra pro modulo derivationis irriganda. Sed tamen utrobique unius Verbi adventus eſt, & ſi velis minùs cavillari in verbis, unus adventus eſt in capite primùm, tanquam in fonte, cum tota opulentiæ & plenitudinis majeſtate ſcaturientis, inde autem in alios alioſque rivulos ſeſe diſpenſantis, tanquam in quædam membra. Mitti autem, & venire ad ſingulos Chriſtum, paulò pòſt adiicit Auguſtinus: *Ab illo mittitur Dei Verbum, cujus eſt Verbum, de quo natum eſt. Mittit qui genuit, mittitur quod genitum eſt. Et tunc unicuique mittitur, cùm à quoquam cognoſcitur atque percipitur, quantum cognoſci & percipi poteſt pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis. Non ergo eo ipſo quo de Patre natus eſt, miſſus dicitur Filius, ſed vel eo quod apparuit huic mundo Verbum caro factum, unde ait: Exivi à Patre, & veni in hunc mundum: vel eo quod ex tempore, cujuſque mente percipitur, ſicut dictum eſt, Mitte illam ut mecum ſit, & mecum laboret.* Et paulò pòſt: *Cùm autem ex tempore cuiuſque profectus mente percipitur, mitti quidem dicitur, ſed non in hunc mundum: neque enim ſenſibiliter apparet, id eſt, corporeis ſenſibus præſto eſt. Quia & nos ſecundùm quod mente aliquid æternum quantum poſſumus, capimus, non in hoc mundo ſumus. Et omnium juſtorum Spiritus etiam in hac carne viventium, in quantum divina ſapiunt, non ſunt in hoc mundo.* Vides ut mittatur, & veniat Verbum ad unumquemque à quo percipitur, veniat autem non uno ætatis, & profectus modo, ſed pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

XVII. Ex eodem. In Pſ. 84.

Eodem redit quod alibi diſſerit idem ſanctus Pater in hunc verſum: *Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Chriſtum tuum da nobis; in illo enim eſt miſericordia tua. Dicamus illi, & nos, Da nobis Chriſtum tuum. Jam quidem dedit nobis Chriſtum ſuum: adhuc tamen illi dicamus, Da nobis Chriſtum tuum, quia dicimus illi, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et quis eſt panis noſter, niſi ipſe qui dixit, Ego ſum panis vivus qui de cœlo deſcendi? Dicamus illi, Da nobis Chriſtum tuum. Dedit enim nobis Chriſtum, ſed hominem quem novimus; dedit hominem: eum ipſum nobis daturus eſt Deum. Hominibus enim hominem dedit, quia talem illum hominibus dedit, qualis poſſet capi ab hominibus. Deum enim Chriſtum nullus hominum capere poterat: factus eſt hominibus homo, ſervavit ſe Deum Diis.* Datus eſt nobis Chriſtus, & inſtamus, ut detur: venit, & urgemus, ut veniat. Datus eſt, & venit homo; urgemus ut detur, & veniat Deus. An verò datus eſt homo tantùm, & non velatus homine Deus? Datus eſt utique, & venit Deus in homine, inſtatur ut detur, ut veniat ſua in ſpecie Deus. An non & tunc erit Deus in homine, & Deus homo? Erit utique, ſed cùm idem ipſe ſibi ſit, non idem nobis erit, quia non iidem nos erimus. Talis enim datur, quales ſunt, quibus datur. Datur hominibus homo etſi Deus, qui non ſapiunt Deum niſi humanitus. Dabitur tunc eiſdem perfectioribus Deus etſi homo, qui tunc ſapient Deum divinitus. Non dabitur autem tantùm, & veniet ad eum modum, ſed ſemper datur: quia ſemper proficiunt à lacte carnis ad panem quotidianum & ſuperſubſtantialem divinitatis.

XVIII. x eodem. 83. qq. 9. 1.

Conducet nonnihil illud etiam ad hujus quæſtionis enodationem, quod ex Auguſtino alibi adnotavimus, aliud eſſe quod in ſacramentum patenter oſtenditur, aliud quod latenter idem peragitur, & tamen utrobique unum, & idem beneficium largiùs parciùſve præſtatur: *Sicut ergo Domini adventus intelligitur demonſtratio corporalis: tamen ante hanc demonſtrationem ipſe in omnibus prophetis ſanctis tanquam Dei Verbum & Dei ſapientia locutus eſt: ſic & adventus Spiritus ſancti demonſtratio Spiritus ſancti eſt, ipſis etiam oculis carneis, quando viſus eſt ignis diviſus ſuper eos, & cœperunt loqui linguis. Nam ſi non erat in hominibus Spiritus ſanctus ante Domini viſibilem clarificationem, quomodo dicere potuit David, Et Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me?* Semel ergo venit Spiritus ſanctus cum ingenti ſtrepitu, qui ſemper venerat, ſemper veniet, etſi non eadem atque tum fortaſſis copia, non maligna tamen ſui effuſione: ita ſemel venit Chriſtus in carne viſibiliter, qui inviſibiliter ſemper venerat, venietque ad dignos quoſlibet. Sed illud Deo permittendum eſt, ut cùm libuerit, & ubi libuerit, patenter edat, quod latenter ſingulis benefacit: *Ut autem quædam latenter, quædam per creaturam viſibilem viſibiliter Deus operetur, pertinet ad gubernationem providentiæ, quia omnes divinæ actiones, locorum, temporumque ordinis diſtinctione pulcherrima peraguntur, cùm ipſa divinitas nec teneatur, nec migret locis, nec teneatur varieturque temporibus.* Nec adventus tantùm Verbi in carnem iſtiuſmodi eſt, ſed omnis ejus dictorum geſtorumque per ætatum ſeriem explicatio, ut patenter ſemel univerſis exhibita ſit, latenter autem ſingulis in quodam animi receſſu iteretur.

XIX. Ex eodem.

Serm. 28. de verb. Dom.

Serm. 155. de Temp.

Serm. 16. de Temp.

Tract. 43. in Joan.

Quapropter idem rurſus alibi: *Veni hodie eſt Chriſtus, tibi quotidie reſurgit. Quomodo? Filius meus & tu, ego hodie genui te. Hodie eſt quando Chriſtus reſurgit. Heri & hodie ipſe eſt, Paulus Apoſtolus ait.* Quotidie reſurgit, ſingulis reſurgit, qui ſemel univerſis reſurrexit. Et rurſus idem: *Quid eſt ergo, Noli me tangere? Noli credere, quia hoc ſolum ſum quod vides. Aſcendam ad Patrem, & tunc tange. Tibi aſcendo, quando intellexeris æqualem. Quando me putas minorem, nondum aſcendo tibi, &c. Eccleſia ergo cujus figuram Maria gerebat, audiat quod audivit Maria, Tangamus omnes. Si credamus, jam aſcendit ad Patrem, ſedet ad dexteram Patris.* Quotidie aſcendit, ſingulis aſcendit, etſi ſemel univerſis aſcendit, & non aliter habet de reliquis ejus myſteriis. Unde rurſus: *Proinde quia veritas, & pax, & juſtitia Chriſtus eſt, hunc fide concipite, operibus edite: ut quod agit uterus Mariæ in carne Chriſti, agat cor veſtrum in lege Chriſti.* Concipitur igitur editurque etiam in ſingulis, & à ſingulis, utpotè juſtitia & veritas. Denique exemplo Abrahæ res perſpicua fit, qui vidit diem Chriſti, diem æternitatis Chriſti, diem inhumanationis vidit Diem tum ſine teſta carnis, tum carnis teſta velatum vidit, & gaviſus eſt. Vidit enim itaut non tam expectantis deſiderio fatigatus cruciaretur, quàm coram tuentis ac poſſidentis gaudio bearetur. Quocirca idem Auguſtinus: *Abraham pater veſter exultavit, ut videret diem meum, vidit & gaviſus eſt. Magnum teſtimonium perhibet Abrahæ Creator Abrahæ, Abraham exultavit, inquit, ut videret diem meum. Vidit, non timuit, ſed exultavit ut videret diem meum. Erat enim in illo charitas, quæ foras mittit timorem. Non ait, Exultavit quia vidit, ſed, Exultavit ut videret. Credens utique exultavit ſperando, ut videret intelligendo, & vidit. Et quid potuit plus dicere, vel quid debuit plus dicere Dominus Jeſus Chriſtus? Et vidit, inquit, & gaviſus eſt. Quis explicat hoc gaudium, fratres, ſi gaviſi ſunt illi quibus Deus oculos carnes aperuit, quale gaudium fuit videntibus cordis oculis lucem ineffabilem Verbum manens, ſplendorem piis mentibus refulgentem, ſapientiam indeficientem, apud Patrem manentem Deum, & aliquando in carne venturum, nec de Patris gremio receſſurum? Totum hoc vidit Abraham. Nam quod ait, Diem meum, incertum poteſt eſſe unde dixerit, utrum diem Domini temporalem, quo erat venturus in carne, an diem Domini qui neſcit ortum, neſcit occaſum. Sed ego non dubito patrem Abraham totum ſciſſe.* Exultavit ut videret, &

vidit; quod concupivit, aſſecutus eſt. Exultatio quippe illa charitas fuit, charitas autem oculus eſt, quo Deus, quo Chriſtus videtur, quo videri prodeſt. Nam veritatem & ſapientiam qui amat videt; & amaſſe, vidiſſe eſt. Ipſa enim charitas Deus eſt, & hominem inhabitat, & ſui ignara non eſt. Deum ergo & Chriſtum videt charitas, quæ ſe videt, Dei munus, & miſericordiæ viſceribus effuſam.

XX. Ex Bernardo, Ser. 1. in Purif. B.M.

Quæ pulcherrimè executus eſt Bernardus eundem torquens locum: *Magis vero & ipſam quæ paucis collata videtur gloriam, nobis quoque ab ipſo invenire eſt reſervatam. Quidni reſervaret poſteris, quam prærogavit antiquis? David Rex & Propheta exultavit, ut videret Deum iſtum: & vidit, & gaviſus eſt. Alioqui ſi non viderat, unde pſallebat: Suſcepimus, inquit, Deus miſericordiam tuam in medio templi tui. Suſcepit hanc miſericordiam Domini David, ſuſcepit Simeone. Suſcepimus & nos, & quicumque ſunt præordinati ad vitam. Siquidem Chriſtus heri, & hodie, & in æternum. In medio enim templi miſericordia eſt, non in angulo, aut diverſorio, quia non eſt acceptio perſonarum apud Deum. In communi poſita eſt, affertur omnibus, & nemo illius expers, niſi qui renuit. Derivantur aquæ tuæ foras, Domine Deus, & nihilominus tamen fons tuus tibi proprius eſt; & non bibit alienus ex eo. Qui tuus eſt, non videbit mortem, donec viderit Chriſtum Domini ut dimittatur in pace. Quidni dimittatur in pace qui Chriſtum Domini habet in pectore? Ipſe enim eſt pax noſtra, qui per fidem habitat in pectore.* Adnota quod ait Chriſtum & nobis poſteris reſervatum, & antiquis prærogatum, utpotè qui heri, & hodie, & in æternum ſit. Adnota in meditullio quaſi temporum, velut in medio templi Verbum incarnatum eſſe, ut omnibus præſto eſſet, & præcedentibus, & ſuccedentibus, ab omnibus inſpectaretur, ab omnibus teneretur. Adnota hanc gratiam in communi poſitam, offerri omnibus, & neminem illius expertem eſſe, niſi qui renuit. Ad ſingulos enim venit, & niſi reiiciatur, in ſingulos venit; ut quiſquis expers ejus eſt, non ejus procraſtinationi aut faſtidio, ſed ſuæ contumaciæ calamitatem ſuam debeat. Adnota rurſus, etſi hæc adventus Chriſti gratia in propatulo ſit, & foras etiam derivetur, id eſt, ad reprobos quoque & foris latrantes canes: eſſe tamen electos aliquos tanquam Dei peculiares, & eximios homines, qui non vident mortem, donec viderint Chriſtum, & dimittantur in pace. Adnota tandem Chriſtum advenire ſingulis, quia inhoſpitatur ſingulis, utpotè pax intima, & charitas, & ſapientia. Ea enim heri, & hodie, & in ſæcula eſt: hæc undique ſpectatur præſens, hæc in medio templi ubique eſt, hæc omnibus obvia, hæc nullum præterit, niſi à quo reſpuitur: hæc ſemper adeſt, & ſemper venit, hæc à quibus diligitur, & videtur, & inenarrabili cum ubertate gaudii poſſidetur; hæc denique nonniſi humanitatis involucro temperata à mortalibus participatur.

XXI. Ex eodem. In Cant. ſerm. 70.

Et ne Prophetas ſolos in conſortium putes adſciri poſſe Chriſti adventus videndi, & fruendi, accipe quæ idem Bernardus effudit in alio loco: *Quid non amatus eſt à Patriarchis, & Prophetis? Eſt, ſed non prius quàm viſus eſt & ab ipſis paſci inter lilia. Neque enim non viderunt, quem præviderunt. Niſi quis ita abſque ſpiritu ſit, ut videntem ſpiritu, putet videre nihil. Unde ergo videntes, nam ſic Prophetæ appellati ſunt, ſi nihil viderunt? Inde eſt quod voluerunt videre, quæ non viderunt. Neque enim poterant velle videre in corpore, quem in ſpiritu non vidiſſent. Sed dico, nunquid omnes Prophetæ? Quaſi omnes videre voluerint, aut fuerit omnium fides. Sed eum qui viderunt, aut Prophetæ fuerunt, aut Prophetis acquieſcentes. Et credidiſſe enim, vidiſſe eſt. Non modo namque qui per prophetiæ ſpiritum, ſed & qui per fidem videt, ſi quis ipſum quoque dicat videre in ſpiritu, mihi non videtur errare.* Non Abrahæ ergo tantùm, non Patriarchis, & Prophetis modò, etſi illis ampliſſimè, ſed & iis qui Prophetis acquieſcebant, id indultum eſt, ut gauderent, & viderent Chriſti adventum. Corpore enim carnem Chriſti nec Abrâham vidit: fide autem & ſpiritu Chriſti incarnatam Deitatem vidit quiſquis fidelis tum fuit. Etſi autem corporeos oculos magni pendat, quicumque corporalibus ludibriis excantatus eſt, oculos tamen multò perſpicatiores, & certiores, & voluptatis fontes uberiores habet ſpiritus quàm corpus, fides, charitaſque quàm caro. Utque hanc videndi Chriſti gratiam ne ægrè feras à nobis in plures publicari, intexam hìc quamvis alieno loco authoritatem Hieronymi: *Siquidem Abraham vidit diem Chriſti, & lætatus eſt. Et Moyſes majores divitias æſtimavit theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti. Aſpiciebat enim in remunerationem. Et Eſaias vidit gloriam Chriſti, ut Joannes Euangeliſta commemorat. Et Judæis de omnibus generaliter: Commonere, inquit, vos volo, ſcientes ſimul omnia, quoniam Jeſus populum de terra Ægypti ſalvans, ſecundò eos qui non crediderunt perdidit.* Vides ut ad populum etiam diſpenſationem Chriſti videndam evulget. Sed occultos fidei oculos quia corporeis poſthabemus, ideo vix aut nec vix animum inducimus, cogimuſque, ut credamus credendo rem videri. Quid ſi fidem etſi temporali cortici vel carni incumbentem, neceſſariò tamen æternum quid ſuſpicari, & odorari ac ſpirare advertamus, & arcano ſenſu ſapere æternitatem neſcio quam ſapientiæ, & juſtitiæ: alioqui non fides, ſed larva erit fidei: nonne tum demum conſtabit nobis oculos ſuos fidei eſſe, quibus videat æternitatem ſapientiæ, & juſtitiæ, & pacem animorum caſtiſſimam Chriſtum, cœlitus affulgentem, & cœleſti gratia lapſis cæciſque irradiandum? Ea enim iſtiuſmodi ſunt, ut credi vix poſſint, quin aliquatenus intervideantur.

In c. 3. Ep. ad Galat.

XXII. Ex eodem Bernardo. Hom. 1. de Adventu.

Recurrat jam ad eundem Bernardum oratio. Sic ergo ille: *Veruntamen ſicut ad operandam ſalutem in medio terræ venit ſemel in carne viſibilis: ita quotidie ad ſalvandas animas ſingulorum in ſpiritu venit, & inviſibilis; ſicut ſcriptum eſt, Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus. Et ut noveris occultum eſſe ſpiritualem hunc adventum, In umbra ejus, inquit, vivemus inter gentes. Propterea dignum eſt, ut ſi non valet infirmus in occurſum tanti medici procedere longiùs, ſaltem conetur erigere caput, & aliquatenus aſſurgere venienti. Non te oportet, ò homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non tranſalpinare neceſſe eſt. Non grandis, inquam, tibi oſtenditur via, uſque ad temetipſum occurre Deo tuo: propè eſt enim Verbum in ore tuo, & corde tuo.* Omni ergo tempore, omni loco ſuum in ſingulis Chriſtus molitur adventum, nec neceſſe eſt tranare maria, aut terrarum tractus immenſos emetiri, ut ille ad nos veniat, vel nos ad ipſum: in ſinu animæ, in aula pectoris res hæc tota peragitur; in ore, in corde cuique ſuo Chriſtus præſto eſt, ſi ipſe ſibi homo præſto ſit, ſi receptui canat à deformi in hæc ima pulcra ſui diſperſione. Nec enim navibus atque quadrigis petitur ſapientia, ſed ſolo animi nutu ſtudioque. Porrò quod de adventu dictum eſt, ſeu nativitate Chriſti in nobis ſingulis, ad reliqua id ejuſdem ſacramenta vitæ trahit idem Bernardus: *Sunt quibus nondum paſſus eſt Chriſtus, qui labores fugiunt, & mortem metuunt uſque adhuc: quaſi vero ille, & labores ſuſtinendo, & mortem moriendo non vicerit. Sunt quibus nondum ſurrexit, qui in laborum anxietate, & afflictione pœnitentiæ, morte afficiuntur tota die, nondum ſpirituali conſolatione recepta. Sed niſi breviati fuiſſent dies illi, quis poſſet ſuſtineri? Aliis ſurrexit Chriſtus, ſed nondum aſcendit: imo cum eis*

Serm. 4. de Reſurrect.

adhuc pia dulcedine commoratur in terris, his ſcilicet qui in devotione ſunt tota die, flent in orationibus, &c. Sed oportet lac eis ſubtrahi, ut diſcant veſci ſolito cibo, & expedit eis, ut Chriſtus vadat, & hæc temporalis devotio ſubtrahatur. Sed quando hoc capere poterunt? Deſertos ſe à Domino, privatos gratia conqueruntur. Sed expectent, paululum ſedeant in civitate, donec induantur ſolidiore quadam virtute ex alto, & majora percipiant chariſmata Spiritus ſancti, ſicut Apoſtoli promoti ſunt in gradum altiorem, & ſupereminentem viam charitatis ingreſſi: non jam ſoliciti quomodo flerent paululum, ſed quomodo magna quadam victoria de communi adverſario triumpharent, & conculcarent Satanam ſub pedibus ſuis. Nemo explicatiùs digeſſit ætatum Chriſti, & myſteriorum ſeu viſibilium in ſe, ſeu inviſibilium in nobis, ſeriem, & contextum. Ea enim ipſa virtutum contextio eſt, & per incrementorum vices progreſſio. Itaque quod Chriſtus naſcitur, moritur, reſurgit, cœlorum conſcendit culmina, ea eſt ſeries conſpicua, inviſibilium ſignificatrix, autrixque animæ ad virtutum uſque faſtigia progreſſionum. Trutinare verba Bernardi, non poſſunt niſi per illa veſtigia adiri ac penetrari latibula altioris ſapientiæ & charitatis: ergo via illa quam Chriſtus myſteriorum ſuorum tenore continuo ſignavit, trivitque nobis, ea ipſa virtutum inviſibilium, ea ſapientiæ, & charitatis via eſt. An quod virtutes Chriſtum æmulentur, & ejus ſe imitatione conſecrari gaudeant? An quod Chriſtus ſemet virtutum naturæ accommodaverit, & ita vitam ſuam hìc temperaverit, ut qui ſuarum ætatum, iidem virtutum gradus eſſent? An potiùs quod Verbum, ſapientia, & juſtitia, ipſaque virtutum ſubſtantia ſit, & ubi ſe naturæ noſtræ implicuit, per eam omnes virtutum, id eſt Deitatis & juſtitiæ & veritatis opes explicavit, ut per humanam naturam, & in humana natura explicari, & implicari illas lex æterna, hoc eſt, ipſemet Deus Verbum decernebat? Itaque Verbi per naturam humanam vitæque humanæ ſeriem diſpenſatio, non aliud quàm ipſa eſt virtutum natura, hominum naturæ inſerta, ſeſe expromens exprimenſque viſibiliter. Quo minùs mirum eſt, ſi eadem ſemita terenda nobis eſt, ut virtutum apicem aſſequamur, ſi exprimenda in nobis Chriſti vita ſit: quandoquidem res eadem toties iteratur, & ſapientia juſtitiaque humanæ naturæ vitæque cujuſquam ſingulari imprimitur, id eſt, Chriſtus iterùm iterùmque formatur.

Ne gravemur & Cuſani obiter rogare ſententiam. XXII. Ex Cuſano. Ita ille nobis Chriſti mortem & reſurrectionem digerit, ad quæ duo revocari facilè poſſunt omnia vitæ ejus ſacramenta: *Chriſti paſſio eſt* Excitat. l. 8. *teſtimonium tranſitus à mundo ad Patrem, de corruptibili ad incorruptibile, de mortali ad immortale, ut mortale induat immortalitatem; de ſenſibili ad intellectuale per victoriam ſenſibilium hujus mundi, & per tranſcenſum ad ſtabilem veritatem intellectualis mundi ſive cœli. Volentem igitur ad immortale deſiderium pervenire, calcare oportet omne deſiderium ſenſuale, & corruptibile, & amplecti virtutem, atque in Chriſti veſtigiis ambulare.* Et paulò antè: *Nemo reſurgit ad cognitionem veritatis immortalis, niſi qui illam præfert omnibus mundanis. Qui enim non intelligit intellectualiter reſurgere, oriri poſt mortem ſenſibilium, ac illam vitam novam ſpiritualem, per infinitum omni delectabili vitæ ſenſibilis præferendam, ut in Chriſto teſtimonium videt, ille non reſurgit in Chriſto, quia ſenſualiter in Chriſto mortem non patitur. Quare hic non habet Spiritum Chriſti, neque ad ultimum deſideriorum, ſcilicet ad unionem cum fonte omnis boni, deſideriique, ſcilicet ipſius Dei noſtri in Chriſto, pervenire poterit.* Oportuit Chriſtum pati & reſurgere à mortuis. Hoc breviarium Chriſti eſt, hæc ſumma virtutis. Declinare à malo, & facere bonum. Mori cupiditatibus, vivere juſtitiæ. Non concupiſces, Diliges Dominum. A ſenſibilibus fugam maturare, & temporalibus, & caducis: ad intelligibilia omni niſu contendere, & æterna, & incorruptibilia. Quæcumque alia via ſomnietur, devia eſt, nec ad vitam ducit, ſed præcipitat in mortis baratrum. Utrobique porrò virtus eſt, & in moriendo his, & in reſurgendo illis: utrobique Chriſtus, hìc moritur, illic renaſcitur: utrobique Chriſtus, utrobique virtus, moritur, & reviviſcit.

Video longiùs nos, & ultra modum excurrere: XXIV. Promiſcuè eadem ex pluribus Patribus. ſed ſi faſtidioſo lectori morem geram, vereor ut propitiari mihi poſſint ſancti Patres, quorum opulentiam promere, & oſtentare aggreſſus, maximam ejus, & longè pulcherrimam partem diſſimulavero. Finem faciam dicendi, ſi obiter animadvertero ex Gregorio Papa Verbum Dei ſcriptis conſignatum, & quodammodo corporatum cum parvulis reptare, cum proficientibus creſcere, cum perfectis in columen majeſtatis evadere. Ita ergo, & Chriſtus unus, & invariabilis nunc, noſtram tamen in nobis omnem implet ætatem, & cum pueris puераſcit, grandeſcit cum grandibus, cum perfectis perficitur: *Et quia unuſquiſque ſanctorum,* In Ezech. hom. 7. *quanto ipſe in Scriptura ſacra profecerit, tanto hæc eadem Scriptura ſacra proficit apud ipſum, rectè dicitur: Cùm ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ: & cum elevarentur animalia de terra, elevabantur & rotæ: quia divina eloquia cum legente creſcunt: nam tanto illa quiſque altiùs intelligit, quanto in eis altiùs intendit. Unde nec elevantur rotæ, ſi non elevantur animalia, quia niſi legentium mentes ad alta profecerint, divina dicta, velut in imis, non intellecta jacent.* Id ab Auguſtino ſexcenties replicatum eſt, Scripturam cum parvulis creſcere, & pro cujuſque augmento augeſcere & ipſam. Et Chriſtus ergo inſtar Scripturæ eſt, & inter pueritiæ cunabula nobiſcum jacet, & ad canitiem quandam ſapientiæ matureſcit. Et Chriſti caro litteræ habet ſpeciem, qua ſpiritualis intelligentia opacatur. Unde Auguſtinus: *Uſquequo Domine obliviſceris me in finem? Id eſt, differs me ad intelligendum Chriſtum ſpiritualiter,* In Ps. 12. *qui eſt Dei ſapientia, & rectus finis omnis intentionis animi.* Hæc pueritia Chriſti in nobis eſt, hæc littera, Chriſti caro, unde cuique auſpicandum eſt pietatis tyrocinium. Hæc ſenectus Chriſti in nobis eſt, hæc intelligentiæ ſenilis provectio, Chriſtus ſapientia Dei, cui ut fini ſuo noſtra omnis intentio famulatur. Et quidem quantoslibet fecerit quis progreſſus in curriculo hoc vitæ caducæ, quamlibet nonnunquam reſurrexiſſe ei & aſcendiſſe in cœlos Chriſtus videatur, habet tamen quo enitatur, in anteriora anhelans, poſteriorum immemor; habet ulteriora faſtigia, quò ſuſpiret, & quorum comparatione ſe inter reptantis infantiæ nugas & ſordes jacere ingemiſcat. Eſt enim Chriſtus incomprehenſibilis; & quantumcumque videatur quis ætatem plenitudinis ejus attigiſſe, ſemper deficit, niſi proficit: retro labitur, niſi reſidua ad eum aſſequendum intervalla alacer & expeditus perlabitur. Auguſtinus: *Et aſcendit ſuper Cherubim, & volavit. Et exaltatus eſt ſuper plenitudi-* In Ps. 17. *nem ſcientiæ, ut nemo ad eum perveniret, niſi per charitatem. Plenitudo enim legis eſt charitas. Et citò ſe incomprehenſibilem eſſe monſtravit dilectoribus ſuis, ne illum corporeis imaginationibus comprehendi arbitrarentur. Volavit ſuper pennas ventorum. Illa autem celeritas, qua ſe incomprehenſibilem eſſe monſtravit, ſuper virtutes animarum eſt, quibus ſe velut pennis à terrenis timoribus in auras libertatis attollunt. Et poſuit tenebras latibulum ſuum. Et poſuit obſcuritatem ſacramentorum, & occultam ſpem in corde credentium, ubi lateret ipſe non eos deſerens.* Aſcendit Chriſtus in arcanum quendam ſinum incomprehenſibilitatis. Quotus quiſque eum illuc aſſequi, imò vel ſequi potis eſt?

Adhæreamus ergo carni ejus, ætates & progreſſus carnis ejus in nobis impleamus; Verbi lucem à longè ſequamur; utique per charitatem. Utque charitatis cumulum non attinget hæc vita mortalis, ita nec finem aſſecutionis ſuæ. Etenim ſapientia eſt, quam intelligere, id verò eſt ſapere. Non ſapit autem ſapientia niſi charitati. Quid enim charitas, quàm guſtus & ſuavitas, ſapor & delectatio ſapientiæ?

CAPUT XV.

Chriſtus in Eccleſia ſponſa, & ipſe ſponſus & ſponſa, caput & membra, juſtitia & juſtorum univerſitas, ab exordio ad exitum uſque ſæculi, ſemper venit & ſemper veniet.

I. Ita olim primus Chriſti adventus & expectabatur, & peragebatur ſicut nunc ſecundus & expectatur, & quodammodo peragitur. Primum ex Auguſtino:

Conjuncta hæc & conſequentia ſunt iis, quæ capite ſuperiori pertractavimus. Eliqueſcet autem, id quod demonſtrare inſtituimus, ſi nonnullorum Patrum ſententias in interpretando adventu Chriſti poſteriore elucidemus. Poſterior enim & poſtremus idem adventus venturi in gloria ſuæ fulgore Chriſti à nobis adhuc expectatur, & idem tamen in nobis quotidie peragitur, ſi è ſenatu Patrum ipſos Antiſtites audiamus. Ergo non novum, non mirum cuiquam accidet, ſi & ante primum adventum ſuum, & expectatum fuiſſe, & veniſſe tamen conſtituatur,

Epiſt. 80.

Quod autem ſecundum Chriſti eundemque poſtremum adventum in gloria, jam cœpiſſe, jam peragi, in dies magis magiſque perfici arbitrati ſint ſancti Patres, id ex eorum teſtimoniis ſuadebitur, & argumentis inde exculptis. Agmini præeat Auguſtinus, qui ita argumentatur; *Utraque pars erit in omnibus gentibus, altera qua premat, altera quæ prematur. Una quæ dicat, Pax & ſecuritas: altera in qua ſol obſcuretur, & luna non det lumen ſuum, & de qua cadent ſtellæ, & in qua virtutes cœlorum moveantur: Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & majeſtate. Quod video duobus modis accipi poſſe; ſive in Eccleſia, tanquam in nube venientem, ſicut etiam nunc venire non ceſſat, ſecundùm id quod ait, Amodo videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis, & venientem in nubibus cœli: ſed ideo tunc cum poteſtate magna & majeſtate, quia major poteſtas & majeſtas illius apparebit ſanctis, quibus magnam virtutem dabit, ne tanta perſecutione vincantur. Sive in corpore ſuo in quo ſedet ad dexteram Patris, in quo etiam mortuus eſt, & reſurrexit, & aſcendit in cœlum, ſecundum quod ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum: His dictis nubes ſuſcepit eum & ſublatus eſt ab eis. Et quia illic etiam dictum eſt ab Angelis: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.* Utramque interpretationem profert in medium, ut vides. Et quidem non ambigit, nec ambigi à quoquam fidei catholicæ cupido poteſt, quin in ſuo ſingulari corpore Chriſtus & in nube venturus ſit, gloriæ inſignibus circumfuſus, eumque eſſe magis obvium ienſum non diſſimulat Auguſtinus; ſed deliteſcere aliquando ſenſum abſtruſiorem monet, quo apertior non elevetur, ſed commendetur potiùs. Cùm ergo ſcrupuloſiùs trutinatus eſſet verba ſingulorum Euangeliſtarum hæc commemorantium, tandem ſubiicit: *Tunc ergo ſcimus prope eum eſſe, cùm viderimus, non aliqua eorum, ſed hæc omnia, in quibus & hoc eſt, quod videbitur Filius hominis veniens, & mittet Angelos ſuos, & de quatuor mundi partibus, id eſt, de toto orbe terrarum congregabit electos ſuos: quod tota hora noviſſima facit, veniens in ſuis membris tanquam in nubibus, vel in tota ipſa Eccleſia, quod eſt corpus ejus, tanquam in nube magna, fructificante atque creſcente, in univerſo mundo; ex quo cœpit prædicare & dicere, Agite pœnitentiam, appropinquavit enim regnum cœlorum. Ita ut fortaſſe omnia quæ ab his tribus Euangeliſtis dicta ſunt de ejus adventu, diligentiùs inter ſe collata atque diſcuſſa, inveniantur ad hoc pertinere, quod quotidie venit in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia: de quo adventu ſuo dixit: Amodo videbitis Filium hominis ſedentem à dextris Dei, & venientem in nubibus cœli: exceptis his locis, ubi ab eo ille adventus ultimus in ſeipſo, quando eſt vivos judicaturus & mortuos, ita promittitur, ut propinquare dicatur.* Expectatur itaque ultimus ille Chriſti in ſeipſo adventus, ſed interim tamen, ut ait Auguſtinus, venit, & venire non ceſſat in membris ſuis, in Eccleſia ſua, in corpore ſuo per univerſum orbem effuſo, & augeſcente in dies ſingulos. Uſque adeò autem hic adventus uterque Chriſti aptus ſibi & contextus eſt, ut iiſdem verbis uterque ſignificetur, iiſdem ſignis indigitetur.

II. Chriſtus per Eccleſiam ſuam jam venit in gloria: jam venit in nubibus; jam mittit Angelos, jam fulgurat ab ortu ad occaſum &c.

Nunc enim emicante & floreſcente Eccleſia, ut Chriſti corpore, videtur Filius hominis ſedens à dextris virtutis, nunc mittuntur Angeli, nunc venit in nube ſeu in fidei propagatoribus, nunc congregantur electi ab univerſo orbe. Ideò ergo indiſcriminatim utrumque adventum hunc, ſive utrumque unius adventus modum deſcripſere Euangelia, quia unus venit Chriſtus, etſi membra præeant capiti. Ideò regnum cœlorum & appropinquaſſe & perveniſſe in Euangelicis litteris teſtatur Chriſtus. Pervenit enim per corpus, appropinquat per caput Eccleſiæ ſeipſam & prægredientis & ſubſequentis, ob infinitam quandam amplitudinem ſuam, Ideò in ſacris litteris regnum cœlorum etiam præſentis temporis Eccleſia appellitatur, in ea enim & per eam jam venit, jam regnat Chriſtus, tunc abſolutiſſimè regnaturus, cùm eam numeris omnibus & membris ſuis univerſis integraverit.

L. 1. qq. ſuper Evang. q. 38.

Illuc quoque ſpectat quod idem diſputat alibi: *Quod Dominus dicit: Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & pervenit uſque ad Occidentem, ita erit & adventus Filii hominis, Orientis & Occidentis nomine totum orbem voluit ſignificare, per quem futura erat Eccleſia, incipiente Euangelio ab Jeruſalem, ſecundùm illum ſenſum quo dixit, Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus. Convenienter enim Eccleſiam nunc fulgur nominavit, quod maximè ſolet emicare de nubibus. Conſtituta ergo authoritate Eccleſiæ clara atque manifeſta, conſequenter diſcipulos admonet, atque omnes fideles & qui in eum credere voluerint, ne ſchiſmaticis atque hæreticis credant. Unumquodque enim Schiſma aut unaquæque hæreſis, aut locum ſuum tenet in orbe terrarum, partem aliquam tenens, aut obſcuris atque occultis conventiculis curioſitatem hominum decipit. Ad quod pertinet quod ait, Si quis vobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic; quod ſignificat terrarum partes & provinciarum. Aut in penetralibus aut in deſerto, quod ſignificat obſcura & occulta conventicula hæreticorum. Quod ergo dixit ab Oriente in Occidentem perventurum adventum ſuum, contra illos valet, qui per terrarum particulas nominantur, &c.* Hìc ut vides adventus Chriſti deſcribitur; Filius hominis, Chriſtus, fulgur, & hujuſmodi alia verba, artare nos videbantur, ne niſi de corporeo judicis Chriſti extremoque adventu exponere fas eſſet, & hæc tamen omnia ad ejus per Eccleſiam adventum vendicat ſanctus Pater. Nimirùm jam nunc in gloria venit Chriſtus, jam paterni conſeſſus majeſtas, jam nunc poteſtas ejus ſe aperit, cùm Dei Filius, cùm Deus, cùm Paternæ majeſtatis collega creditur, cùm toto ex orbe ad eum convolatur, cùm certatim ex omnibus ſuperſtitionum ludibriis ad eum, ut ad ſapientiam & ſanctitatem inviolabilem ſeſe humanum genus transfert, cùm peccatum extirpatur, cùm mors conculcatur. Nam extremus adventus nihil aliud quàm hæc perficiet, & ultimam veluti manum apponet. Tunc peccati reliquias exuret penitus, tunc mortis germina reſidua radicitus elidet, tunc perficiet quæ nunc facit, tunc ultimam limam adiiciet operi, quod nunc elaborat: non ergo tunc tantùm veniet, ſed & nunc venit.

III. Item ex Ambroſio, jam nunc, & in dies peragitur adventus Chriſti in gloria. Lucæ c.21.

Præcinuerat hæc Auguſtino Ambroſius: *Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, &c. Eſt Propheticæ vera ſeries & integra cauſa myſterii, quod & captivi Judæi ſecundo in Babyloniam Aſſyriamque ducentur, captivi in toto erunt orbe, quia negaverunt Chriſtum. Et Jeruſalem quæ videtur, ab hoſtili exercitu calcabitur, cadentibus Judæis in ore gladii. Et Judæa omnis à nationibus credituris ſubiicietur in ore gladii ſpiritualis, qui eſt ſermo bis acutus, &c. Tunc ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum & ſtellæ cadent. Plurimis enim à religione deficientibus, clara fides obſcurabitur nube perfidiæ, quia mihi ſol ille juſtitiæ mea vel fides minuitur, vel augetur. Et quemadmodum menſtruis curſibus luna, vel terræ oppoſitu cum fuerit è regione ſoli, vaneſcit: ſic & ſancta Eccleſia, cùm lumini cæleſti vitia carnis obſiſtunt, fulgorem divini luminis de Chriſti radiis non poteſt mutuari, &c. Stellæ cadent, illi utique reſurrectionis gloria jam micantes, illi viri ſicut luminaria in ſæculo verbum vitæ continentes, &c. Excident ergo hominibus Patriarchæ, excident Prophetæ, ſi perſecutionis acerbitas convaleſcat. Quæ oportet fieri donec Eccleſiæ in omnibus virtutibus in ſingulis plenitudo cumuletur*. Ad adventum Chriſti, ad Eccleſiam hæc ille rapit omnia. Nec immeritò. Quanquam enim ad ſacramentum & ad extimam diſpenſationis pompam neceſſe ſit, cœlo delabi corpus Chriſti Judicis, & inconſpicua etiam magnificentiæ majeſtate repræſentari: gloria tamen & amplitudo Chriſti, ſeu adventus ejus in gloria, eo maximè continetur, quod ab hominum univerſitate agnoſcitur, diligitur, adoratur, eique errorum, vitiorum, temporaliumque omnium cupiditatum ejuratione litatur, & ejus demum immortali ac beatæ ſapientiæ & charitati univerſa electorum gens immergitur, ſibique vileſcens, ſui immemor in eum abſorbetur. Hæc gloria eſt Chriſti, hæc adventus ejus majeſtas, hoc conſilium. Id porrò jam tum peragi cœptum eſt, jam exerceri, jam propagari viſum eſt, nec deinceps invaleſcere deſtitit, ex quo Chriſtus dixit, Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus, in majeſtate, & poteſtate. Nam quod in Sole & ſideribus portentoſa quædam prodigia oſtentanda ſint, nec nos imus inficias: ſed monemus carnalibus & ſenſu corporis ſola omnia metientibus, ea magis neceſſaria eſſe, quàm ſpiritalibus, qui intra corticem rerum gnari ſunt venari medullam quandam arcani ſacramenti. Itaque etſi illa foris ſigna ſint adventus Chriſti, ſed hæc tamen quæ ſpiritaliter obſervantur à ſanctis Patribus, non paulò plus habent momenti ad Chriſti gloriam amplificandam. Et fortaſſis inde eſt, quod Chriſtus ait, Amodo videbitis Filium hominis venientem, &c. Viderunt enim & illi ipſi ad quos tum verba faciebat, hunc ejus adventum per Eccleſiam clareſcentis orbe toto, & eo divinam oſtentantis majeſtatem ſuam, hoſtes ſuos Judæos evertentis, electos ſuos colligentis, ſanctificantis, invictoſque & mortis contemptores præſtantis. Quo quid potentiæ & majeſtatis plenius? Inde eſt etiam fortaſſis, quod vel Chriſtus, vel Euangeliſta Chriſti verborum ſcriptor, ac denique Spiritus ſanctus, qui divinas concinnavit nobis litteras, accuratiſſima utique incuria adventum Chriſti illigavit, immiſcuitque iis eventis, quæ ſtatim aut paucis poſt mortem Chriſti annis contigerunt. Per illam enim ipſam Gentis Judaicæ & Jeroſolymæ everſionem, per ſuorum inde in omnes terras non curſuum magis quàm victoriarum ſpiritualium peragrationem, per Eccleſiæ ſuæ amplificationem adveniebat Chriſti gloria, regnum cœlorum propagabatur in ſapientiæ & juſtitiæ triumphis, & in mortis contemptu jam immortalitas præſumebatur.

IV. Rursùs ex eodem.

Subiicit ibidem Ambroſius: *Nam virtutes cælorum movebuntur, &c. Fortaſſe quemadmodum Domini expectatur adventus, ut ejus præſentia in toto fiat vel hominis orbe, vel mundi; quæ fit utique in ſingulis, cum omnibus affectibus receperint Chriſtum: ſic etiam virtutes cœlorum adventu Domini Salvatoris ac reditu, eſt enim virtutum Dominus, augmentum gratiæ conſequantur, neceſſe eſt, & plenitudine divinitatis pleniùs ſe infundente moveantur.* Adventu redituque Chriſti, hoc eſt primo & ſecundo adventu ejus ait Ambroſius virtutes augmentum gratiæ conſequi, utpotè infundente ſe pleniùs divinitate. Eò enim vergebat & ad hoc adornabatur omnis Chriſti adventus ad homines, ut Verbum ut ſapientiæ & juſtitiæ Deitas pleniùs pleniùſque in homines ſe infunderet. Cùm ergo illa ſe pleniſſimè infuderit, cùm nullum electorum in præteritis reliquerit, is erit tum extremus ejus adventus: ſed & advenit interim tandiu, quandiu ſe infundit. Advenit autem in nubibus. Si ſciteris quales ſint hæ nubes, reſpondebit ibidem Ambroſius: *Vides illum in nubibus. Non equidem puto, quod in caligine tenebroſa & horrore pluviali Chriſtus adveniat. Nubes enim quæ videntur, cœlum utique caligandi horrore ſubtexunt. At quomodo in Sole poſuit tabernaculum ſuum, ſi pluvialis eius adventus? Sed ſunt nubes, quæ quia ſic oportet, cœleſtis obtexunt myſterii claritatem. Sunt nubes, quæ rore gratiæ ſpiritualis humeſcant, &c. Ergo Moſes & Joſue nubes ſunt, &c. Nubes ſunt Iſaias & Ezechiel, &c. In his nubibus venit Chriſtus, &c. Cùm ergo apparuerit Chriſtus in nubibus, concident ſe tribus terræ. Eſt enim quidam ordo criminum & ſeries peccatorum, quæ Chriſti dirimatur adventu*. En quas nubes inſcendat adveniens Chriſtus, nempè Scripturas, nempè homines ſanctos per quos ros gratiæ cœleſtis infunditur, per quos obtexitur nimia cœleſtis myſterii claritas: diffluentibus autem paulatim nubibus, aperit ſe & rutilat Sol veritatis, ut plenus nuduſque exoriatur, qui temperatus advenit, & exoritur jugiter. Cùm autem & Moyſes, & Joſue, & Eſaias & illi olim floſculi fructuſque præcoces, in eodem recenſeantur ordine, ut per illos adveniat & videatur Chriſtus, nimirùm non obſcurè innuitur adveniſſe etiam tum Chriſtum in nubibus, non extremo, non eo quo nunc, ſed conſentaneo tamen luminis ſui gratiæque proventu adventuque.

V. Etiam nunc & in dies magis magiſq; Chriſtus vincit, judicat, regnat per Apoſtolos etiam & per Apoſtolicos viros judicat, ſuos munerat, cruciat hoſtes. Lucæ c.21.

Sed quia extremus ille adventùs ſonat judicantis terrorem & ſedes unà judicantium Apoſtolorum, cæterorumque limatioris perfectionis ſectatorum, advertamus quid de his nos admoneat Ambroſius ibidem: *Neque duodecim throni corporalis aliqua ſunt receptacula ſeſſionis: ſed quia ſic ſecundùm divinam ſimilitudinem judicat Chriſtus cognitione cordium, non interrogatione factorum, virtutem remunerans, impietatemque condemnans; ita & Apoſtoli in judicium ſpiritale formantur remuneratione fidei & execratione perfidiæ, virtute errorem redarguentes, ſacrilegos odio perſequentes*. Quanquam iſta manifeſtiùs & magnificentiùs ſperanda ſuperſunt, jam nunc tamen non penitus obſcurè præſumuntur. Nam Chriſtus judex ultorque inviſibiliter & non rarò viſibiliter pollet regnatque jam nunc, dum ſuos virtutum ergo remunerat, cumulatque earumdem virtutum pleniore copia & beatitate: quæ enim beatitas niſi virtutum pleniſſima ubertas? dum adverſarios vel clam vel palam excruciat ſuamet ipſorum fœditate, cæcitate, anxietate. Sedet enim infatigabili lege ſuper illicitas cupiditates ſpargens pœnales non cæcitates tantùm, ſed anxietates. Hic ergo anticipatus eſt jugiſque Chriſti adventus judicantis, præmiantis, ulciſcentis. Sedent & perfecti quique in judiciariæ hujus poteſtatis collegio, ſuo & ipſi plauſu bonis adgratulantes, & lætitiæ cumulum ſuperfundentes: ſuo & ipſi cauterio omnem impietatem inurentes, & nunquam intermorituræ infamiæ addicentes. Hæc inviſibiliter plerumque nunc fiunt, ſed tamen fiunt, nec minùs fieri videntur iis, quorum fides & animi pondus in inviſibilia magis propendet; quorum fides non apparentium, non præſumptio incerta, ſed ſubſtantia jam ipſa eſt; quorum oculi non in corpore, ſed in mente ſunt, veritatem inviſibilem contemplantes, & eo magis, eo certiùs eſſe pronunciantes, quo inviſibilis eſt.

VI. Ex Hieronymo jam nunc ſancti quilibet obviam Chriſto rapiuntur in aera. Epiſt. 152. ad Miner. & Alexand.

Hieronymus nunc in partes veniat, & hujus ipſe ſententiæ non dubius ſuffragator. Ille ergo ita habet: *Quomodo autem ii qui rapiuntur in nubibus, rapiantur obviam in Chriſto, diligentiùs contemplandum eſt. Scimus nubes Prophetæ, quibus præcepit Deus, ne pluerent ſuper Iſrael imbrem, quando impleverunt menſuram Patrum ſuorum, & facta eſt lex & Prophetæ uſque ad Joannem Baptiſtam. Et quia Deus poſuit in Eccleſia primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas: non ſolùm Prophetæ, ſed & Apoſtoli nubes intelligendi ſunt. Si quis igitur aſcendit ad Chriſtum, aſcendit ſuper nubes legis & Euangelii, ſuper Prophetas & Apoſtolos; & aſſumptis alis columbæ, eorumque doctrina ad excelſa ſublatus, occurrit non deorſum, ſed in arce & ſpiritali intelligentia Scripturarum. Occurrens autem in ſpiritalibus, & terrena dimittens, ſive ille ſit dormiens, ſive in Chriſto mortuus, ſive vivens, & in illius præſentiam reſervatus, ſemper cum illo erit: & perfruetur verbo Dei & ſapientia, veritate atque juſtitia.* Quod Paulus ait raptum iri nos obviam Chriſto judici & remuneratori in aera in nubibus, audin ut ſanctus Pater exponat de ſpiritalis intelligentiæ ſublimatione quadam, qua jam nunc terrenos excutimus affectus, corporeis valedicimus ſenſibus, Chriſtum non in littera, non in carnis nucleo, ſed in medulla ſapimus, non in nubibus obumbratum, ſed in luce quadam intelligibili complectimur, ut ſapientiam, ut veritatem atque juſtitiam? Ergo adventus ille vel Chriſti ad nos, vel noſter ad Chriſtum, tunc quidem abſolutiſſimè fiet, cùm intelligentiæ & charitatis ubertas ad excoquendum uſque & innovandum in immortalitatem corpus noſtrum redundabit, ſed & nunc fit, & ſemper fieri implerique pergit. Nec enim ultimus ille adventus ad ſolam corporis à mortalitate redemptionem valebit, & non etiam & penè ampliùs ad pleniſſimam intelligentiæ & charitatis ſpiritalis inundationem, ex qua convenienter effluat ipſa corporis immortalitas. Cæterùm ut nunc jam præcipitur adventus illius gratia, qui expectatur: ita & ante partum Virginis expectabatur, ſed & anteveniebatur prior de Virginis utero Verbi adventus: & tunc veniebat idem, qui nunc venit venturus.

VII. Idem ex Origene. Tract. 34. in Matth.

Non intutum fortaſſis nunc erit Origenem producere in apertum, huic eidem ſententiæ patrocinantem. Hæc ille Chriſti verba tractans: *Cùm venerit Filius hominis in gloria ſua & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem gloriæ ſuæ & congregabuntur ad eum omnes gentes, &c.* paucis præmiſſis hæc diſputat: *Exiſtimo ergo quoniam erit tempus adventus Chriſti, quando tanta manifeſtatio futura eſt Chriſti & divinitatis, ut non ſolùm nullus juſtorum, ſed nec aliquis peccatorum ignoret Chriſtum ſecundum quod eſt, quando & peccatores cognoſcent in conſpectu ſuo ſua delicta & juſti manifeſtè videbunt ſemina juſtitiæ ſuæ, ad qualem eos perduxerint finem. Et hoc eſt quod dixit, Congregabuntur ante eum omnes gentes. Si enim modò quando nec omnes cognoſcunt Chriſtum ſecundùm quod eſt, nec ipſi qui videntur cognoſcere, palam eum cognoſcunt, ſed in fide tantùm, intrant homines in conſpectum ejus, quando agnitionem ejus accipiunt per fidem: ſicut ſcriptum eſt, Intrate in conſpectum ejus in exultatione: quanto magis rectè dicuntur ante eum omnes gentes congregandæ & conſtituendæ, quando palam omnibus tam malis quàm bonis, tam fidelibus quàm infidelibus fuerit factus manifeſtus ante oculos mentis eorum jam non fidei aut diligentiæ alicujus inquiſitione repertus, ſed ipſius divinitatis ſuæ manifeſtatione prælatus. Non in aliquo quidem loco apparebit Filius Dei, cùm venerit in gloria ſua, in altero autem non apparebit: ſed ſicut ipſe ſecundùm comparationem fulguris exeuntis adventum ſuum voluit demonſtrare, dicens, Si dixerint vobis, &c. Sicut enim fulgur egrediens ab Oriente, propterea quod omnia implet, apparet uſque in Occidentem: ſic cùm venerit Chriſtus in gloria ſua, proptereaque ubique futurus eſt, & ipſe in conſpectu omnium erit ubique, & omnes ubique erunt in conſpectu ipſius, & ſic conſtituetur ante ſedem gloriæ ejus, hoc eſt ante regnum ejus & poteſtatem dominationis ipſius. Sedes autem ejus, aut certè perfectiores quidam Sanctorum dicuntur, de quibus ſcriptum eſt, Quoniam illic ſederunt ſedes in judicio; aut virtutes quædam Angelicæ, &c.* Ita ille. Nec valent iſta, alioqui non valerent, ſed jacerent funditus, non valent inquam ad labefactandum corporalem localemque Chriſti judicis adventum: ſed ad ſtabiliendum ſpiritale dogma, quod pleroſque præterit, defixos & demerſos penitus in corporalis adventus ſtuporem. Videlicet veniet non homo tantùm judex, ſed Verbum, humana quidem forma omnibus promiſcuè conſpicuum, ſed Verbum tamen & ſapientia & juſtitia veniet, & nos ad ipſum veniemus. Ut ergo ſeponatur jam corporei adventus, quia corporeus erit, conſideratio, cùm Verbum ſapientia & juſtitia ad animas veniet, & convenient ad ipſum animæ rationales, non locorum emenſione fiet adventus iſte, ſed luminum progreſſione & mentium. Veniet enim Verbum, cùm innoteſcet, venient animæ ad ipſum, cùm ad lucem notitiamque ejus ingredientur. Veniet in gloria, cùm ſplendidiſſimè illuceſcet: venient & congregabuntur omnes gentes & ipſæ impiorum cohortes, cùm & ipſas jam non latebit, ſed vel cæcutientes præſtringet ſapientiæ & juſtitiæ majeſtas, tantumque ſingulis de ſua aſperget luce, quòd tum neceſſe eſt, ut ipſi ſeipſos introſpiciant, ſuamque inteſtinam turpitudinem & videant & exhorreſcant. Ita ultro citroque ventitat Verbum ad animas, animæ ad Verbum, non localibus, ſed mentalibus motionibus. Corporeum enim ſimul adventum conventumque & agnoſcimus, & ſola conſideratione disjungimus. Quæ cùm ita ſint, quis jam non perſpicit, quanquam cumulatior & præclarior expectetur, fieri jam tamen non obſcurè illum ſpiritalem Chriſti ad animas adventum, jam in nubibus advenire, jam exire in fulgur, jam ubique parere, jam in judicii ſeſſitare throno, jam congregari ad eum omnes gentes, jam denique magis magiſque & bonis & malis adſplendeſcere incommutabilem Verbi ſapientiam & juſtitiam, qua illi recreentur, hi ringantur, hi puniantur, illi in anteceſſum gloriæ beata lumina prælambant? *Ergo Rex ſæculorum Deus Verbum, qui in forma factus eſt hominis, ſedebit ſuper hujuſmodi ſedem gloriæ ſuæ, & congregabuntur ad eum omnes gentes, jam non diſperſæ in dogmatibus multis & falſis de eo, & ſic erunt ante eum, &c.* ut ille ibidem pergit.

VIII. Ex Greg. M. hoc nunc ſecreto pegitur, quod tunc publicè fiet. Moralium, L. 25. c. 7.

Gregorius Magnus nil diſſidet ab antedictis: *Cunctis liquet quod in illa extrema requiſitione examen publicum facturus eſt omnipotens Deus, ut alios ad tormenta deſerat, alios ad participationem regni cæleſtis admittat. Sed hoc nunc ſecreto judicio quotidie agitur, quod tunc in publico demonſtratur. Nam juſtè ac miſericorditer ſingulorum corda vel examinans vel diſponens, alios ad exteriora reſpuit, alios ad ea quæ ſunt intrinſecùs trahit: hos accendit inter-*

interna appetere, illos pro voluptatibus ſuis deſerit exteriora cogitare: horum mentem ad ſuperna erigit, illorum per ſuperbiam in infimis deſideriis mergit. Aliena autem corda humanis oculis clauſa ſunt, & neſcitur qui repellitur, quia penetrare nequeunt quæ ab unoquoque cogitantur. Audin ſatis exertè dici, *hoc nunc ſecreto judicio agi, quod tunc in publico demonſtrabitur?* Audin juſtè & miſericorditer ſingulorum corda jam penſitari, & alios in exteriores tenebras, alios in intimæ lucis gaudia ablegari? Quod ergo nunc fit, tunc fiet, ſed manifeſtiùs, pleniùſque: & quod tunc fiet, nunc jam fit, ſed occultiùs parciùſque. Oculos iſta deſiderant, illos ſcilicet fide illuminatos.

IX, Ex Bernardo, quotidie paulatim adventat gloria Chriſti. L. de grat. & lib. arb.

Bernardus: *Hoc eſt quod quotidie petimus in oratione, cùm dicimus Deo, Adveniat regnum tuum. Regnum hoc necdum ex toto pervenit in nos. Quotidie tamen paulatim adventat, ſenſimque in dies magis ac magis dilatat terminos ſuos, in his dumtaxat quorum per Dei adjutorium interior homo renovatur de die in diem. In quantum ergo regnum gratiæ dilatatur, in tantum peccati poteſtas minuitur.* Subdit pios quoſque reliquiis vetuſtatis prægravatos ingemiſcere & exclamare: *Adveniat regnum tuum. Quod non erit vel in ipſis conſummatum, quouſque peccatum non ſolum non regnet in mortali eorum corpore, ſed nec ſit omnino, nec eſſe poſſit in immortali jam corpore.* Cui ambiguum eſt, regnum illud cujus accelerationem votis proſequimur, adventu Chriſti in gloria contineri? De eo ergo ait Bernardus, *hoc necdum ex toto perveniſſe in nos, quotidie tamen paulatim adventare, ſenſimque in dies magis ac magis dilatare terminos ſuos.* In arcem cauſæ hujus invadit ſanctus Pater. Regnum enim Chriſti, regnum eſt meræ veritatis & ſanctimoniæ. Id regnum in dies augeſcit & amplificatur, tum in ſingulis, tum in univerſis. Quanquam enim rareſcere videantur nonnunquam juſti, non rariores forſan, ſed occultiores ſunt, aut ſi rariores, illuſtriores ſunt: aut ſi nec illuſtriores, & tamen infrequentiores, non pœnitendo tamen numero ſunt, & priori multitudini accedunt, atque ita acceſſio fit regno juſtitiæ. Augeſcunt enim ſemper examina piorum, cùm anterioribus juniores ſeu plures ſeu pauciores, aliqui tamen accumulantur. Cùm ergo prece creberrima Deum laceſſimus, ut regnum Chriſti adveniat; quod niſi adveniſſet, non juſtitia, non ſapientia uſquam vel tantilla ſcintillaret; quod niſi adveniſſet, non vel ut adveniret, optari orarique poſſet; quod adveniſſe, vel ipſe qui orat, conſcius & teſtis eſt: cùm inquam flagitamus ut adveniat, poſtulamus ut conſummetur: prout adnotavit Bernardus. Sapientia enim & veritas cultores ſuos recreatura, hoſtes ſuos cruciatura, ſemper venit, nec venire ceſſat, ſemper veniet, donec pleniſſimam ſui his inopiam, illis copiam invehat. Ita & Verbum caro veniebat olim per varias carnis, ſeu litteræ, ſeu cujuſcumque demum veli & temperamenti obumbrationes, nec venire ceſſabat, donec venit abſolutiſſimè in carne Verbi propria. Semper enim ſeu per velum infirmis, ſeu dimotione veli fortioribus animabus rationalibus venit Verbi veritas & juſtitia.

IX. x Auguſti- o pietatis acramentũ omnes tates effu- um eſt hriſtus to s, Caput, Corpus, hriſtus & ccleſia.

Eliqueſcet iterum quod capite iſto demonſtrandum ſuſcepimus, ſi evincamus magnum illud ſacramentum pietatis, quod ut ait Paulus Apoſtolus, manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt in gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria, in quo omnes utique præſidium ſuæ ſalutis ſpemque omnem collocarunt, nullo ſæculo defuiſſe, nunquam exhiberi deſiiſſe, omnibus præſto ſemper fuiſſe hominum ætatibus. Id autem non operoſum erit oſtendere, ſi qua fides interpreti addatur Auguſtino. Conſtantiſſimè enim ille hoc de Eccleſia accipit. Eſt enim Chriſtus Eccleſia, eſt Chriſtus caput & membra, univerſitas illa juſtorum, quæ à cunabulis mundi ad ſenium uſque ejus nunquam uſquequaque interire aut evaneſcere potuit. Hoc ſacramentum eſt pietatis, hujus adventus & proventus eſt utique optatiſſimus. Nam ſi ſolum capitis adventum perpendas, eſt in eo quod concupiſcas, eſt & quod contremiſcas. Poſitus eſt enim ille in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſrael & in ſignum cui contradicetur. Fuit ille aliis ſtultitia, aliis ſcandalum, utriſque odor mortis ad mortem. At ſacramentum pietatis eſt in copulatione corporis cum capite, in capitis ubique locorum in omnes ſæculorum effluxus dilatatione & reſtagnatione gratiarum in corpus ſuum. Ita Auguſtinus: *Idem Apoſtolus ait, Quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. Et ſine dubio magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt in gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria. Nempe manifeſtum eſt, hoc quod in extremo poſuit, etiam nunc nondum eſſe completum, quantò magis tunc quando iſta dicebantur? Eccleſia quippè tunc aſſumetur in gloria, quando dicetur, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum: & tamen tanquam factum fuiſſet, hoc dictum eſt quod certo ſciebatur futurum.* Ubi antecedentia planum faciunt ad Eccleſiam referenda eſſe ea, quæ alioqui proniores uni capiti Eccleſiæ vendicaremus. De Chriſto enim ſermonem inſtituerat, cùm eò devolutus eſt Paulus ut diceret, Magnum iſtud eſſe pietatis ſacramentum. Auguſtinus autem id totum aſſerit Eccleſiæ, quam aſſumptam quoque in gloria dici potuiſſe affirmat, ſicut & alibi conreſuſcitati & conſedere in cœleſtibus juſſi ab eodem Paulo pronunciamur, quod hæc non in dubio pendeant & fluctuentur, ſed quod rata fixaque ſint ita, ut teneantur jam magis quàm expectentur. Cui contexi non abs re poteſt illud quoque quod alibi vocat idem Paulus, Magnum ſacramentum, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. In quæ verba Auguſtinus: *In ipſo exordio Adam & Eva parentes omnium gentium erant, & non tantummodo Judæorum; & quidquid figurabatur in Adam de Chriſto, ad omnes utique gentes pertinebat, quibus ſalus erat in Chriſto, &c. Sacramentum hoc magnum eſt. Et ne quis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibuſque hominibus uxores habentibus intelligeret, Ego autem dico inquit in Chriſto & in Eccleſia, quod eſt hoc ſacramentum magnum, erunt duo in carne una.* Sacramentum igitur magnum eſt, non ſeorſim Chriſtus, non ſeorſim Eccleſia, ſed Chriſtus in Eccleſia, Eccleſia in Chriſto, Chriſtus & Eccleſia, Chriſtus unus, ſed totus; non caput ſolitarium, non corpus truncatum, ſed totius plenitudo.

Epiſt. 80.

Tract. 9. in Ev. Joan.

XI. Ex eodé jam Eccleſia in cęlos aſcendit, aſcendit Chriſtus cum Eccleſia. In Pſ. 122.

Ne duriùs autem videatur dictum de Eccleſia, aſſumptam eſſe in gloria, audi eundem Auguſtinum: *Ut ſit unus Chriſtus qui deſcendit & aſcendit. Deſcendit caput, aſcendit cum corpore, veſtitus Eccleſia ſua, quam ſibi exhibuit ſine macula & ruga. Solus ergo aſcendit, ſed & nos quando cum illo ſic ſumus, ut in illo membra ejus ſimus, & nobiſcum ſolus eſt, & ideo unus & ſemper unus.* Audin ut audeat & fidenter pronuntiet caput deſcendiſſe, ſed cum corpore, hoc eſt, cum Eccleſiâ aſcendiſſe? Cùmque alibi dicat Chriſtus, unum illum aſcendere in cœlum, qui inde deſcendit, ad id alludens Auguſtinus, & nodum exolvens ait, unum aſcendere, ſed unum cum membrorum ſuorum compage. Nam ſi unus aſcendit, & aſcenſura tamen erat Eccleſia, unus cum Eccleſia & ſolus erat Chriſtus, & cum ea aſcendebat. Ne ergo ambages hìc ullas ſuſpicemur, ne verba Pauli ad Timotheum tenebricoſiora eſſe queritemur, plana ſunt & expedita, ſed Chriſti amplitudo atque univerſitas non ſatis perſpecta & explorata nobis eſt.

XII. Chriſtus tota & ſum-

Nec enim incuriæ labem quiſquam impingere vel Apoſtolo vel alibi ſacris litteris niſi delirus adma & univerſalis juſtitia eſt, unde & juſtorum reſpub. tota orpus ejus eſt.

modum & excors poterit, quod Eccleſiæ & Chriſti inſignia paſſim confundant. Ea eſt Eccleſiæ, ea Chriſti magnificentia, qui non unus aliquis peculiaris imaginandus eſt juſtus eſſe, ſed tota juſtorum reſpublica, tota ſapientum qui uſquam & unquam extiterint univerſitas. Juſtitia enim & ſapientia eſt Deus Verbum, quocirca nec ulla uſquam eſt ſapientiæ & juſtitiæ ſtillula, quæ non ejus delibatio ſit, quæ non illi fonti ſe debeat, quæ non illi ut plenitudini inſit, quæ non ipſe ſit. Eſt Verbum Deus natura ipſa ſapientiæ & juſtitiæ, non particularis, non ſingularitatis obicibus circumſcripta, ſed univerſalis & tota. Ubi ergo in ſingularem naturam humanam deſcendit, non potuit quin amplitudinis ſuæ ingenium retineret, & ejus univerſitatem ſibi conſociaret, ſibique conſereret. Juſtorum ergo univerſitas ipſe eſt: juſtus quilibet portio ejus eſt. Auguſtinus idem: *An & ipſa nota ſunt quibuſdam excellentioribus membris hominis hujus, qui cum ſuo capite Salvatore totus eſt Chriſtus?* Et alibi: *Et corpus in capite ſuo eſt, ſecundùm Apoſtolum dicentem, Et ſimul reſuſcitavit, & ſimul ſedere fecit in cœleſtibus, & nos ibi ſedemus, & ipſe hic laborat. Nos ibi ſedemus ſecundùm ſpem, & ipſe hìc nobiſcum eſt ſecundùm charitatem. Hæc compago tanquam unius hominis facit duos in carne una, ſponſum & ſponſam.* Et rurſum: *Quid ergo dedignamur audire vocem corporis ex ore capitis? Eccleſia in illo patiebatur, quando pro Eccleſia patiebatur: ſicut etiam in Eccleſia patiebatur ipſe, quando pro illo Eccleſia patiebatur.* Et rurſum: *Et multi homines ſunt, & unus homo eſt: multi enim Chriſtiani, & unus Chriſtus. Ipſi Chriſtiani cum capite ſuo quod aſcendit in cœlum, & unus eſt Chriſtus. Non ille unus & nos multi, ſed & nos multi in illo uno unum. Unus ergo homo Chriſtus, caput & corpus.* Et denuò: *Sicut enim corpus unum eſt, inquit Apoſtolus, & multa membra habet, omnia autem membra corporis cùm ſint multa, unum eſt corpus, ita & Chriſtus. Non ait, Ita & Chriſtus & corpus: ſed, Corpus unum membra multa, ita & Chriſtus. Totum ergo Chriſtus.* Et paulò pòſt: *Ut inde videatis quanta gratia pertingatis ad Deum, ut ipſe voluerit eſſe nobiſcum unus, qui eſt cum Patre unus.*

XIII
Univerſum genus hominum duo homines ſunt Adam & Chriſtus.
Tract. 3. in Evang. Joan.

Eodem collineant illa quoque teſtimonia, quibus duo tantùm homines orbem occupare univerſum, & univerſam labentium ætatum ac ſæculorum ſeriem exhaurire perhibentur. Omnes enim impii in Adam & cum Adam unus homo: omnes juſti in Chriſto & cum Chriſto unus homo. Auguſtinus: *Cecidit primus homo, & omnes qui de illo nati ſunt, de illo traxerunt concupiſcentiam carnis. Oportebat ut naſceretur alius homo, qui nullam traxit concupiſcentiam carnis. Homo & homo: homo ad mortem & homo ad vitam. Sicut dicit Apoſtolus: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* Homo & homo; homo per quem mors, homo per quem reſurrectio: homo ad mortem, & homo ad vitam. Et rurſum: *In hac cauſa duo conſtituuntur homines, Adam ex quo conſiſtit generatio carnalis, & Chriſtus ex quo regeneratio ſpiritalis, &c. Sicut per inobedientiam unius peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per obedientiam unius juſti conſtituuntur multi. Qui multi? Niſi quos jam paulò antè omnes dixerat. Vide quemadmodum commendat unum & unum, id eſt, Adam & Chriſtum.* Sed luculentiſſimè idem alibi: *Nec advertitis primum hominem Adam ſic olim fuiſſe defunctum, ut tamen poſt illum ſecundus homo ſit Chriſtus, cùm tot hominum millia inter illum & hunc orta ſint. Ideo manifeſtum eſt ad illum pertinere omnem, qui ex illa ſucceſſione propaginis naſcitur: ſicut ad iſtum pertinet omnis qui in illa gratiæ largitate naſcitur. Unde fit ut totum genus humanum quodammodo ſint homines duo; primus & ſecundus.* Scitè elicit ex Apoſtolo totum genus humanum non eſſe niſi homines duos, primum & ſecundum, Adamum & Chriſtum. Omnes enim ſceleſti membra ſunt Adæ, omnes pii membra ſunt Chriſti. Ergo ſecundus homo Chriſtus non traxit moras, non feriatus eſt, non tarditate gratiam ſuam commendatam voluit, non dilatione, non tergiverſatione beneficium ſuum corrupit: ſed ut primùm lapſus eſt Adam, & contagione vitiatæ originis virus ſuum univerſitati ſeminis ſui infudit, protinus affuit Chriſtus, non totus, quia nec totus tum erat Adam, ſed quantus reparandæ labi ſufficiebat. Quin ut inſpirata divinitus ſapientia teſtatur, affuit Adamo ipſi ſapientia Chriſtus, & ex fovea illa eum eduxit, & ejus proli Abelo, Setho, aliiſque medicinalis gratiæ ſuæ uberem largitus eſt copiam, & in ſua ipſius membra hos omnes ſibi adſcivit & adglutinavit. Uſque adeò igitur primi hominis luem ſecundus non diſtulit adventu ſuo curare, ut ipſum primum hominem ſecundus invaſerit, ſuo ipſum corpori inſeruerit, & jam inde nunquam deſtiterit corporis ſui amplitudinem & membrorum ſuorum numeroſitatem & quandam infinitatem explicare.

XIV.
Rurſus ut Chriſtus ita ſit juſtorum univerſitas ſemper & ubique.

Non obloquimur capitis noſtri ſingularibus ornamentis, quin damus operam pro virium modulo toto hoc opere, ut ejus majeſtas & opulentia quàm fieri poterit accuratiſſimè propaletur. Sed ejus amplitudinem non injuria interpretamur ex omnium etiam ejus membrorum infinita quadam effuſione. Itaque nobis Chriſtus occurrit, ut unus omnes juſtos complexus, ut genus juſtorum omne unus ipſe: ut quidquid ubique juſtus quilibet piè & fortiter facit vel patitur, faciens ipſe vel patiens unus: ut denique univerſitas ſapientiæ & juſtitiæ plenitudo infuſa humano generi, & per membra omnia ſibi conſerta explicans ſeſe exertanſque. Quando enim noſtris mederi erroribus, ſeque carnem humanam induere paterno Deus miſericordiæ conſilio ſtatuit, non illi uni conſultum ſingulariter volebat humanitati, quam ſuæ Verbum hypoſtaſi copulavit, ſed univerſitati electorum proſpiciebat, cui cùm concorparari decreviſſet, non potuit illi ut membrorum ſuorum multitudini ſe inſinuare ita, ut non conſpicui hujus ſui corporis caput aliquod conſpicabile & ipſum ſublimaret, eique ita ſe infunderet, ut ex eo in reliqua ſe diffunderet membra. Ergo divina charitas in beneficii ſui univerſalitatem intuebatur, & electorum generalitati divinas opes divinitatis ipſius illapſione dilargiri ſategebat. Non immeritò ergo Verbum incarnatum Chriſtus illa prædicatur eſſe piorum & ſapientum univerſitas, tanquam unus homo catholicus, plenitudine deitatis & gratiæ delibutus, cujus vita, cujus geſta fines terræ quaqua patet, & omnia ſæculorum volumina occuparunt. Quid ergo attinet quærere, quando venerit, aut cur non ſeriùs, vel temporiùs? Semper enim venit, qui ſemper fuit, & eſt, & erit. Quorſum angi, quo potiſſimùm loco & tempore caput ipſum hujus corporis ſe conſpiciendum præbuerit? Nam quocumque demum loco, vel tempore caput extiterit, nihilo ſequiùs membra ſua quaquaverſum ſparſa, ſed ſibi tamen cohærentia, eadem facilitate vegetat, eadem largitate locupletat. Quorſum ſollicitari de capitis adventu, cùm ſingulorum ſalus corporis Chriſti univerſitati illigata ſit? Itaque noſtra intereſt ut in nos & per nos veniat, id elaborandum, id urgendum eſt; ſibi autem venerit caput, ubi & quando collibitum fuerit; perinde enim vitæ ſpiritalis fluenta in nos derivabit, quòd nec locorum nec temporum res iſta ſit. Auguſtinus, *Proinde ipſe Dominus Jeſus loquitur in iſta prophetia, ſed quædam in membris ſuis & unitate corporis ſuis, tanquam in uno quodam homine diffuſo toto orbe terrarum, & ſuccreſcente per volumina ſæculorum: quædam verò in ſeipſo capite noſtro.* En quis ſit Chriſtus, unus homo diffuſus toto orbe terrarum & ſuccreſcens per volumina ſæculorum. Et rurſus: *Miſerere mei Domine,*

In Pſ. 118. Con. 16.

In Pſ.85.

mine, quoniam ad te clamavi tota die. Non una die, tota die, omni tempore intellige: ex quo corpus Chriſti gemit in preſſuris uſque in finem ſæculi, quo tranſeunt preſſuræ, gemit iſte homo, & clamat ad Deum: & unuſquiſque noſtrum pro portione habet clamorem ſuum in toto iſto corpore. Clamaſti tu diebus tuis, & tranſierunt dies tui: ſucceſſit tibi alius, & clamavit diebus ſuis: & tu hic, ille alibi. Corpus Chriſti tota die clamat ſibi decedentibus & ſuccedentibus membris. Unus homo uſque in finem ſæculi extenditur. En quis ſit Chriſtus, unus homo ubique terrarum diffuſus, uſque in finem ſæculi ab exordio extenſus, clamans ad Deum, particeps omnium ſapienter & caſtè timentium, hoc eſt diligentium Deum, quia ſapientes & juſti omnes ejus participatio, ejus particula ſunt. Et rurſum: In Pſ.61. *Unus homo cum capite & corpore ſuo Jeſus Chriſtus, &c. Si in membris Chriſti es, quicumque homo, quidquid pateris ab eis qui non ſunt in membris Chriſti, deerat paſſionibus Chriſti. Ideo additur, quia deerat, menſuram implens, non ſuperfundens. Tantum ergo pateris, quantum ex paſſionibus tuis inferendum erat univerſæ paſſioni Chriſti, qui paſſus eſt in capite noſtro, & patitur in membris ſuis, id eſt, in nobis ipſis, ad communem hanc quaſi rempublicam. Nam quiſque pro modulo noſtro exolvimus, quod debemus, & pro poſſe virium noſtrarum quaſi canonem paſſionum inferimus, paratoria plenaria: paſſionum omnium non erit finis, niſi ſæculum finitum fuerit. Quidquid paſſi ſunt Prophetæ à ſanguine Abel juſti uſque ad ſanguinem Zachariæ, appoſitum eſt ſuper hominem, quia præceſſerunt adventum Incarnationis Chriſti quædam membra Chriſti: ſicut in naſcente quodam, nondum quidem procedente capite præceſſit manus, ſed tamen capiti connectebatur & manus.* Exporrige & amplifica ſinum animi tui & cogitationum ad hanc Chriſti amplitudinem, & dubitatiunculatum anguſtiis te facilè expedies.

XV: Ambroſ. idem conmantur.

Ne unum opineris Auguſtinum contemplatione hac corporis Chriſti per omnia loca, per omnia ſæcula expanſi delectatum eſſe, curſim ad alios etiam Patres deflectemus, tum Græcos, tum Latinos, eoſque comperiemus eadem admiratione perfuſos. Ambroſius impios quoſque in unum hominem coaleſcere narrat: *Quis contentus eſt ſuo? Cujus non* de Nabue.c.1.9. *inflammat divitis animum vicini poſſeſſio? Non igitur unus Achab natus eſt, ſed quod pejus eſt, quotidie Achab naſcitur, & nunquam huic ſæculo moritur. Si unus occidat, aſſurgunt plurimi: plures qui rapiant quàm qui amittant. Non unus Nabuthe pauper occiſus eſt: quotidie Nabuthe ſternitur, quotidie pauper occiditur.* Et infrà: *Quid enim aliud in illa hiſtoria, niſi divitum avaritia deſcribitur, quæ eſt vanum profluvium, quod omnia fluvii more rapit, & nulli uſui profutura traducit? Hæc eſt Iezabel illa, non una, ſed multiplex: non unius temporis, ſed temporum plurimorum: hæc omnibus dicit, ſicut illa dixit viro ſuo Achab: ſurge & manduca, &c.* Nulla eſt avaritiæ, nulla impietatis ſubſtantia, cui omnes ejus conſortes conglutinentur, & in unum concreſcant corpus, & tamen imitatione, unum quaſi corpus compingitur omnium flagitii ſocietate devinctorum: quanquam flagitii ſit non tam conſociare & adunare, quàm divellere & committere. At verò juſtitiæ & ſanctitatis ſubſtantia ſurſum eſt, & ſummè eſt, & una eſt, & ſummè una atque unifica eſt: quapropter non poſſunt, quicumque illi conglutinantur, aut ea vegetantur, non in unum & ſtrictiſſimè unum corpus coagmentari. Idem æ'c.15. rurſus: *Poteſt tamen & hic in uno accipi ſpecies generis humani. Fuit Adam, & in illo fuimus omnes. Periit Adam, & in illo omnes perierunt.* Non ſine ingenti jactura aut compendio experimurquàm ſint omnes homines unus homo, ſeu mali malus, ſeu boni bonus. Omnes enim fuimus ille unus, qui peccavit. In illo fuimus, & ille fuimus: unde & illo pereunte periimus, qui illo permanente permanſiſſemus. Non acutè, non tenuiter hoc dictum eſt, non acuminis noſtri ſpecimen, ſed experimentum, ſed certiſſima & ſolidiſſima veritas, ſed rerum natura ita habet: omnes unus fuimus, in illo peccavimus, in illo periimus. Ergo ille Adam qui tum deliquit & periit, ſuperſtes adhuc eſt, & ad exitum uſque ſæculi perpetuabitur ubique terrarum jacens, non magis mole corporis, quàm mole miſeriæ mirabilis & miſerabilis. Efficacior eſt ad copulandum & ad vegetandum juſtitia, quàm injuſtitia. Ergo & Chriſtus in membrorum omnium compage unus eſt; ſæculorum locorumque univerſa amplitudine ulterior.

XVI. Ex eodem infinita quędam vaſtitas corporis Chriſti. De Trinit. l.5.c.7.

Sed corporis Chriſti interminatam vaſtitatem idem Ambroſius pulchrè alibi proſequitur: ubi verba Pauli exponit, aientis, cùm Chriſto fuerint omnia ſubjecta, tunc & ipſum ſubjectum iri Patri: *Quomodo ergo ſubjecta erunt? ſic utique quomodo ipſe Dominus dixit: Tollite jugum meum ſuper vos, &c. Ideo ſubjecta ante non erant omnia, quia nondum receperant ſapientiam Dei, &c. Dicet aliquis: Ergo jam ſubjectus eſt Chriſtus, quia plurimi crediderunt? Minimè: quia non in paucis eſt Chriſti ſubjectio, ſed in omnibus. Sicut enim ſi in me concupiſcat adhuc caro adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſùs carnem, non videor eſſe ſubjectus, etſi ex parte ſim ſubditus: ita quia omnis Eccleſia unum corpus eſt Chriſti, quandiu genus diſſentit humanum, Chriſtum dividimus. Nondum ergo ſubjectus eſt Chriſtus, cujus non ſunt adhuc ſubjecta membra. Cùm autem fuerimus non multa membra, ſed unus ſpiritus, tunc & ipſe ſubjectus erit, ut per ejus ſubjectionem ſit Deus omnia in omnibus.* Audin Chriſti ſubjectionem non in paucis eſſe, ſed in omnibus? Nec enim paucitas, ſed univerſitas corpus ejus eſt. Ergo quia ab initio jugum ejus ſubiere quidam, quia ſapientiam jam tum quidam recepere, quia Adamus ipſe jugo ſapientiæ ſuperbam tandem inclinavit inſeruitque cervicem: jam tum Chriſtus cœpit Patri ſubjici, quia jam tum cœpit aliquos ſibi ſubiicere. Non ergo tum deſiderabatur Chriſtus, qui tum erat, tum corpus ſuum fundabat, tum Patri ſubiici incipiebat. Et exinde magis magiſque ſubiici perſeveravit, in aliis & aliis membris ſuis, quod humanæ ſaluti abunde eſt. Ne ergo adventus ejus quaſi tardior incuſetur, qui ſemper fuit, cujus ſemper aliqua portio affuit. Univerſitas enim non tota ſemel unquam venit, niſi cùm jam pervenit, & venire deſtitit. Ne noſtras anguſtias Chriſto impingamus, Sic venit, ut univerſitas, ut infinitas venit. Locorum infinitas ubique tota eſt, hìc illicque per portiones ſui adeſt, ſed nuſquam deeſt. Temporum univerſitas ſemper eſt, nunc vel tunc ſui ſegmentis implet, ſed nuſquam deeſt. Sapientia Chriſtus de cenſu incircumſcriptæ majeſtatis habet, ut omnia in omnibus adimpleat, & omnia in omnibus adimpleatur. Quod enim ſui impartit, non à ſe deſecat, ſed quibus impartit, eos ſibi adunat. Orat. de funere fratr. Serm. 1. Unde idem Ambroſius: *Uterque eramus in Chriſto, in quo & ſumma univerſitatis & portio ſingulorum eſt.* Et eleganter alibi: *Rectè ergo fermento Dominus comparatur, qui cùm eſſet ſpecie homo, humilitate parvus, imbecillitate dejectus, tanta intrinſecus ſapientiæ virtute pollebat, ut doctrinam ipſius mundus ipſe vix caperet: qui cùm ſe caput per totum orbem divinitatis vigore diffunderet, ſtatim omne hominum genus in ſubſtantiam ſuam ſui poteſtate ſubtraxit, ut & jugum Spiritus ſui ſancti infunderet omnibus, hoc eſt Chriſtianos cunctos faceret eſſe quod Chriſtus eſt. Nam quod homo Dominus Jeſus unus & ſolus eſſet in mundo, tanquam fermentum in maſſa reconditum, univerſos homines præſtitit eſſe quod ipſe eſt.* Quid tantoperè laboras quo maſſæ loco condatur fermentum, dum tota illi maſſa peræquè ſubigatur & concreſcat? Sapientiæ vigor nullo locorum fine clauditur, nullo temporum lapſu exhauritur: in longinqua perinde jaculatur ut in proxima: plerumque propinqua præterit, & in procul diſſita radiat. Quin longinqua propinquaque ipſi ſunt omnia, non locorum temporumvè legibus, ſed animorum moribus, Propè adeſt ſapientia cordatis ubicumque & quandocumque ſint, longè abeſt excordibus; illis enim ineſt, his deeſt; & hoc eſt adeſſe, vel abeſſe. Itaque illis incarnatus eſt, illis paſſus, illis revixit, qui inter mundi vel initia vel excidia, juſtitiæ ejus ſe addixere: nequaquam autem illis qui corporalia hæc ejus ſacramenta oculis contuiti, animis averſati ſunt. Denique idem Ambroſius unam eſſe Chriſti vitam pronunciat, quæ per juſtos omnes vivit, non ſuam ipſorum quolibet, ſed Chriſti

Epiſt. 39.

vitam in ſeipſo explicante. *Itaque ſeptima mundi ætas concluſa eſt, octava illuxit gratia, quæ fecit hominem jam non hujus mundi eſſe, ſed ſupra mundum. Jam enim non vitam noſtram, ſed Chriſtum vivimus. Nobis enim vivere Chriſtus, & mori lucrum. Itaque jam non in carne, ſed in fide vivimus Chriſti. Unde colligimus, quia concluſus eſt mundi dies. Denique noviſſima hora venit Dominus Jeſus, & pro nobis mortuus eſt, & omnes in illo mortui ſumus, ut vivamus Deo. Non ergo nos qui oramus, vivimus, ſed vivit Chriſtus in nobis.* Quæ ita phyſicè & veriſſimè habere, experti norunt, qui ſuam à ſe vitam quotidie ejurari & expugnari, conſcii ſibi ſunt: inſpirari autem vitam aliam, cœleſtia ſpirantem, mente & corde toto ſurſum anhelantem, verè vitam non hominis terreni & terrenis addicti, ſed vitam ſapientiæ, & juſtitiæ, vitam Chriſti. Expertus hæc probè callebat Paulus, callet & omnis Pauli imitator, aut preſultor, cum eo dicere potis, *Mihi vivere Chriſtus eſt, vivo ego jam non ego, vivit verò in me Chriſtus, vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Converſatio noſtra in cœlis eſt, ut qui vivunt jam non ſibi vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.* Expertus hæc affirmabat Ambroſius, qui ait, Ideo noviſſima hora veniſſe Chriſtum, & concluſum jam eſſe mundi diem, & ſeptima corruptibilium viciſſitudinum ætate præterlapſa, octavam illuxiſſe gratiam, qua ſola degitur Chriſti in omnibus vita, quaſi jam pateat beata patria, cujus hæc ſumma fœlicitatis eſt, ut vitam Dei vivamus. Nec id quidem temerè: nam vita Dei quam beati vivunt, vita patriæ fœlicis, non alia eſt, quàm ſapientiæ & juſtitiæ exuberantiſſima; quam cùm delibare & haurire pro ſuo quiſque modulo hinc jam juſti preſumant, illam utique Dei, illam Chriſti vitam vivunt. Denique indubitatiora hæc fient, ſi memoria repetantur, quæ alibi de vita & ſanctitate divina ſanctas animas illabente & vegetante diſputantur. Liquidò enim patebit hanc divinam Verbi vitam in hominibus emicuiſſe, ſeſeque exeruiſſe, quandiu juſti ulli Chriſti ſanguine redempti ævum hoc mortale traduxerunt.

XVII. Ex Hieronymo duo tantum homines omne ævum mundi exhauriunt. In c. 4. Ep. ad Galat.

Hieronymus eadem prorſus ſentit: *Hæres iſte parvulus, qui nihil differt à ſervo, cùm ſit Dominus omnium, totum humanum genus uſque ad adventum Chriſti, & ut amplius dicam, uſque ad mundi conſummationem ſignificat. Quomodo enim omnes in protoplaſto Adam necdum nati moriuntur, ita & omnes etiam hi qui ante adventum Chriſti nati ſunt, in ſecundo Adam vivificantur. Atque ita fit, ut & nos legi ſervierimus in Patribus, & illi gratia ſalventur in filiis, &c. Verè enim in Chriſto omnes unus panis ſumus, & duo conſenſimus ſuper terram, &c.* Et hic videtur cum Auguſtino duos tantùm homines agnoſcere, qui omne ævum mundi exhauriant, primum & ſecundum Adam, veterem & novum hominem: nec tam temporum diſcrimina, quàm cauſæ conſenſionem contemplari.

XVIII. Ex Paulino Chriſti portiones ſunt juſti omnes: Chriſtus unus ab exordio mundi juſtitiæ vitam vivit. Epiſt. 11.

Paulinus Epiſcopus Nolanus: *Ipſe inquam Dominus fecit nos, qui etiam refecit jam ab initio per omnia quæ operatus eſt, & locutus in ſanctis ſuis, ſalutis noſtræ id eſt reparationis humanæ ſacramenta molitus. Nam juſtum Abelem illico reparavit ſancta generatio in Seth, qui ore conſimili formatum ad imaginem Dei retulit patrem. Inde per cæteros à primo fonte decurrens permanavit vena juſtitiæ. Et quamvis interveniente diluvio in uno quidem, attamen juſto, univerſitatis peremptæ ſeminarium ſtetit, jam tunc operante myſterio unici Redemptoris.* Qui fuerat ergo, ipſe reficiebat ab initio Chriſtus, & ſacramenta ſalutis jam inde moliebatur, & erat citra controverſiam unus ipſe vena illa vitæ & juſtitiæ à primo fonte decurrens, permananſque in juſtos omnes. Non deerat ergo Chriſtus, ſed ut inexhauſtum juſtitiæ flumen per omnes mundi ætates genus humanum irrigavit. Et rurſus ibidem:

Epiſt. 11. ad Aprum.

Ab initio ſæculorum Chriſtus in omnibus ſuis patitur. Ipſe eſt enim initium & finis, qui in lege velatur, in Evangelio revelatur, mirabilis ſemper & patens, & triumphans in ſanctis ſuis Dominus. In Abel occiſus à fratre, in Noe irriſus à filio, in Abraham peregrinatus, in Iſaac oblatus, in Jacob famulatus, in Joſeph venditus, in Moyſe expoſitus & fugatus, in Prophetis lapidatus & ſectus, in Apoſtolis terra marique jactatus, & multis ac variis beatorum Martyrum crucibus occiſus. Idem igitur etiamnunc infirmitates noſtras & ægritudinem portans, quia ipſe eſt homo ſemper pro nobis in plaga poſitus, & ſciens ferre infirmitatem, quam nos ſine ipſo nec poſſumus ferre nec novimus. Ipſe, inquam, nunc quoque pro nobis & in nobis ſuſtinens mundum, ut perferendo deſtruat, & virtutem in infirmitate perficiat. Ipſe & in te patitur opprobria, & ipſum inde odit hic mundus. Hanc Paulini elegantiam & ſuavitatem quis non oſculetur? Duo interim argumenta ſuggerit, quamobrem ab exordio ad occaſum orbis unus Chriſtus exiſtimandus ſit ſapienter & juſtè vivere, piè & fortiter facere & pati omnia. Primum quidem quod ubi Abel, ubi Seth, Noe, Abraham, cæterique juſti hominum vel odia vel admirationem converterunt in ſe, ſapientiæ & juſtitiæ quæ in ipſis renidebat, quæ ſimiles demulcebat, quæ exaſperabat diſſimiles, id totum aſſignandum ſit. Nam ipſi qua portio erant mundi, & de mundo, in eadem cum cæteris cauſa erant. At qua portio erant Chriſti, reliquorum utpote diſſimilium odia, vel ſimilium amorem provocabant. Non ipſi ergo, ſed in illis ſapientia & juſtitia Chriſtus hanc totam ſuſtinebat vel odii ſævitiam, vel amoris flammam. Itaque juſtitia Chriſtus in Abel occiſus eſt, in Iſaac oblatus, in Joſeph venditus, &c. Deinde, ut notat Paulinus, ſine Chriſto hæc tanta cruciamenta pro defenſitanda juſtitia non poterant juſti ferre, nec noverant: ipſe ergo in eis ſuſtinebat mundum, ut perferendo deſtrueret, & virtutem in infirmitate perficeret. Quæ non ergo querelæ jam obſtructæ ſunt? Nam qui ante Chriſti adventum contaminatam ſceleribus vitam exegerunt, Chriſti, id eſt, juſtitiæ portiunculas infectati ſunt, eoque prodiderunt, quanto acerbiore odio in ipſam juſtitiæ plenitudinem efferbuiſſent, quantiſque deſæviſſent crucibus, ſi copiam ſui feciſſet: nec eorum diſpares fuere, qui ipſam per ſeſe veritatem & juſtitiam in propria carne crucifixerunt. Nec enim aliud in Chriſto Judæi Deicidæ execrati ſunt, quàm illam eandem veritatis charitatem, quam eorum majores in Prophetis, quam injuſti omnes in juſtis ubique gentium & omni tempore, odiorum & cruciatuum omni immanitate perſecuti ſunt & adhuc perſequuntur.

XIX. Ex Gregorio Magno ab exordio ſæculi ad exitum patet Corpus Chriſti, &

Gregorius Magnus: *Sicut Redemptor noſter una perſona eſt cum congregatione bonorum: ipſe namque caput eſt corporis, & nos hujus capitis corpus: ita antiquus hoſtis una perſona eſt cum cuncta collectione reproborum.* Et rurſum: *Redemptorem mundi*

totis

ent & Spi-
ritus Chri-
ſti, quo non
vivit niſi
Corpus
Chriſti.
Moral l. 4.
c. 14. & l. 6.
cap. 1.

totis ſuis allegationibus curat ſancta Scriptura promittere, eumque per electos omnes, ut per ejus ſcilicet membra, ſtuduit deſignare, &c. A planta pedis uſque ad verticem vulnera ſuſcepit, quia ſanctam Eccleſiam quæ corpus ejus eſt, non ſolum per extrema & ultima, ſed uſque ad ſumma membra perſecutione ſæviens tentator afflixit. Chriſtum Scriptura promittebat, & repræſentabat per eoſdem ipſos, per quos promittebat. Erant enim illi ut plurimum non figuræ tantùm Chriſti, ſed membra; non figuræ tantùm, ſed veritas. Veritas enim Eccleſia eſt, idque tam præcellenti gloria, ut ejus figuram ſe quandoque eſſe ipſe Chriſtus caput & veritas præ ſe tulerit, & etiamnunc in myſterio præ ſe ferat. Ergo qui promittebatur Chriſtus, repræſentabatur, ne momento quidem temporis interpoſito. Sicut etiamnunc promittitur ſimul & tenetur. Promittebatur enim totus cum corpore ſuo, in eo enim ſalus univerſorum noſtra conſtat: non caput ſolum à corpore ſejunctum & viduatum, quo noſtra potiùs ruina intentaretur. Et idem Gregorius alibi: *Chriſtus cum tota ſua Eccleſia, ſive quæ adhuc verſatur in terris, ſive quæ cum eo jam regnat in cœlis, una perſona eſt. Et ſicut eſt una anima, quæ diverſa corporis membra vivificat, ita totam ſimul Eccleſiam unus Spiritus ſanctus vegetat & illuſtrat. Sicut namque Chriſtus, qui eſt caput Eccleſiæ, de Spiritu ſancto conceptus eſt: ſic ſancta Eccleſia quæ corpus ejus eſt, eodem Spiritu repletur ut vivat: ejus virtute firmatur, ut in unius fidei & charitatis compage ſubſiſtat: unde dicit Apoſtolus, Ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum creſcit in augmentum Dei. Iſtud eſt corpus extra quod non vivificat Spiritus. Unde dicit beatus Auguſtinus, Si vis vivere de Spiritu Chriſti, eſto in corpore Chriſti.* Tam latiſſimè ergo diffunditur corpus Chriſti in omnes loci temporiſque fines remotiſſimos, quàm latiſſimè vegetat & vivificat Spiritus ſanctus. Eſt enim Spiritus ſanctus vita corporis Chriſti, qua Chriſtus ipſe conceptus eſt, qua vixit, qua corpus ejus totum irrigatur, ut vivat. Ab ortu igitur orbis ad ejuſdem occaſum porrigitur corpus Chriſti, & vita Chriſti Spiritus ſanctus; hæc eſt enim, ut ajebat Paulinus, vena juſtitiæ, à ſummo fonte decurrens, & in omnia permanans, qua rigantur, cui permiſcentur & in unum confluunt omnes juſtitiæ derivationes.

n Pſ. 4.
Pœnit. v. 2.

XX.
leone
agno
iſti om-
s caro
nt Chri-
de Vir-
ne ſum-
; in om-
ous juſtis
us eſt
hriſtus.
Natali
omini
rm. 10.

Leo magnus: *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. In nobis utique quos ſibi Verbi divinitas coaptavit, cujus caro de utero Virginis ſumpta nos ſumus, &c. Quia in Chriſto habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, & eſtis repleti in illo. Totum igitur corpus implet tota divinitas, & ſicut nihil deeſt illius majeſtatis, cujus habitatione repletur habitaculum, ſic nihil deeſt corporis, quod non ſuo habitatore ſit plenum. Quod autem dictum eſt, Et eſtis repleti in illo: noſtra utique eſt ſignificata natura, ad quos illa repletio non pertineret, niſi Dei Verbum noſtri ſibi generis & animam & corpus uniſſet.* Caro Chriſti nos ſumus, quos ſibi Verbi divinitas coaptavit: cùm plenitudine divinitatis inhabitatur Chriſtus, juſti omnes in eo replentur, quia in commune à membris omnibus omnia poſſidentur, & capitis opulenta gratia, non ei ita peculiaris eſt, quin eam ut ſuam ſingulæ partes corporis auſint ſibi vendicare ſuo quaſi jure. Corpus ergo Chriſti juſti ſunt ſinguli atque omnes ab exortu rerum, quia juſti non extitiſſent, niſi illos ſibi divinitas jam tum à venturo poſt capite vegetatos cooptaſſet & inhabitaſſet. Et alibi idem Leo: *Non eſt ergo dubium naturam humanam in tantam connexionem à Filio Dei eſſe ſuſceptam, ut non ſolum in illo homine, qui eſt primogenitus totius creaturæ, ſed etiam in omnibus ſanctis ſuis unus idemque ſit Chriſtus: & ſicut à membris caput, ita à capite membra dividi non poſſint. Quanquam enim non iſtius vitæ ſit, ſed æternæ, ut ſit Deus omnia in omnibus: tamen etiam modo templi ſui, quod eſt Eccleſia, indiviſus habitator eſt.* En incarnationis quanta ſit amplitudo, ut non ſolùm in illo homine, qui primogenitus eſt, ſed etiam in fratribus ei adoptatis, in membris, in ſanctis omnibus unus ſit Chriſtus, ut qui omnes ad illam ſuo quiſque gradu & modo pertineant cum Verbo copulationem. Ergo Chriſtus nuſquam orbi defuit.

rm 14.
paſſione.

XXI.
Ex Mario
Victorino
Afro, Verbo, univerſali ſapientiæ & juſtitiæ corpus
univerſale
& ampliſſimum concedendum
eſt.

Ex Mario Victorino Afro carpi aliquid ſummatim juvabit forſitan, nam ne plura ex eo metantur, intercedit impervia quædam opacitas. Adversùs Arium hæc ille habet in hanc ſententiam: *Unde non mirum, quod myſterio ſumpſit carnem, ut carni & homini ſubvenerit; ſed cum carnem ſumpſit, univerſalem λόγον carnis ſumpſit. Nam idcirco omnis carnis poteſtas in carne triumphavit, & idcirco omni ſubvenit carni, ut dictum eſt in Iſaja, Videbit omnis caro ſalutare Dei; & in Libro Pſalmorum. Ad te omnis caro veniet. Item & univerſalem λόγον animæ &c. In Ezechiele, Omnes animæ meæ ſunt, ut anima Patris, ſic & anima Filii, &c. Adſumptus ergo homo totus, adſumptus & liberatus eſt. In iſto enim omnia univerſalia fuerunt, univerſalis caro, anima univerſalis, & in crucem ſublata atque purgata ſunt per ſalutarem Deum λόγον, univerſalium omnium univerſalem; per ipſum enim omnia facta ſunt, qui eſt Jeſus Chriſtus. Logos igitur quæ ſunt, quæque eſſe poſſunt, quæve eſſe potuerunt, veluti ſemen ac potentia, exiſtentia, ſapientia, ac virtus omnium ſubſtantiarum de Deo, &c.* Non neceſſe eſt ad alium hæc ſenſum diſtrahi, quàm ſuprà jam ſæpiculè inſinuatum, omnes homines ad illam Verbi copulam cum humanitate, & profluentes inde opes ſpectare, ſuo quemque ordine & modulo. Ratio autem à Mario Victorino ea promitur, quæ jam indigitata eſt, quod Verbum univerſale ſit omnium univerſalium, quod ratio, quod potentia, ſapientia, ſanctitas omnis ſit & omnium: quod non poſſit univerſali Verbo anguſta habitatio definiri, ſed neceſſariò univerſalitas ipſi corporum animarumque dedicanda ſit, ut ſi corporaſcere & humanari velit, homo fiat univerſalis, ampliſſimus, quaſi infinitus, omne genus humanum complexus, ſub uno ipſo capite adunatum.

XXII.
Ex Proſpero, Etherio & Beato, Corporis Chriſti
infinitas
nullos loci
temporiſque limites
patitur.
L. 1.
L. 2.

Etherius & Beatus: *Et ſolus Filius eſt homo, qui cum Patre & Spiritu ſancto unus eſt Deus. Non cum Patre & Spiritu ſancto unus eſt homo, ſed cum Eccleſia tota unus eſt homo, quia caput & corpus una perſona eſt Chriſtus. Ergo nemo dicat, Et ille Chriſtus & nos Chriſti; & nos unde dicimur Chriſti, niſi à Chriſto?* Et infra: *Abſque mendacio matrem habet naturaliter virginem, & non ſic alter homo præter eum cum tota Eccleſia quam redemit ſanguine ſuo, una perſona ex tribus ſubſtantiis Chriſtus. Qui cum Patre & Spiritu ſancto eſt una ſubſtantia, non una perſona: ſed tres ſunt perſonæ. Cum toto homine Adam quem aſſumpſit, ipſe ſolus eſt una perſona, & non una ſubſtantia.* Huic perſonæ Chriſti totam complexæ Eccleſiam ne limites, ne moras, ne abſentiam affingas: ejus enim vaſtitas effuſiſſima has recuſat anguſtias. Proſper in Sententiis: *Primus homo Adam ſic olim defunctus eſt, ut tamen poſt illum ſecundus homo ſit Chriſtus, cùm tot hominum millia inter illum & hunc orta ſint, &c. Unde fit ut totum genus humanum quodammodo ſint homines duo, primus & ſecundus.* Quæ probè meminiſti ex Auguſtino ſuprà eſſe relata verbis totidem.

Cap. 297.

XXIII.
Ex Cuſano
Chriſtus eſt
illa vox ab
orbis initio
perſonans,
fuga temporalium
æterna

Claudet agmen Latinorum Cuſanus præclariſſima ſuffragatione, quàm decerpſimus ex ejus libr. III. Excitationum: *Habemus igitur Salvatorem, qui eſt mediator, omnia adimplens, primogenitus creaturarum. Hic Jeſus à mundi exordio in ſalvatis membris ſuis unicam vocem emiſit, & gradatim*

cregraſſandū eſſe Caſan: pag. 411.

creſcentem, quouſque maxima fieret in ipſo, quando expiravit. Et hæc quidem unica vox eſt, non eſſe vitam niſi in Verbo. Et ſicut mundus exivit in eſſe per Verbum, ita quidem in eſſe per Verbum conſervatur & reducitur ad principium. Hæc autem reverſio eſt, ut inferiora per ſuperiora reducantur ordine ſuo, primitiæ autem omnium Jeſus. Non poſſunt inferiora ad guſtum fœlicitatis reverti, niſi deſinant eſſe inferiora & ſpurca, ut ſic ſint ſpiritalia & apta. Neceſſe eſt igitur ſi ad guſtum fœlicitatis æternæ reverti volumus, ut veritatem vitæ in ſua puritate & juſtitia huic temporali ſenſibili motioni præferamus. Hæc eſt illa magna vox, in mentibus noſtris ſonans, mentibus noſtris à Prophetis inſinuata, ut Creatorem unicum veneremur, ut virtutem colamus, ut ad Salvatorem confugiamus, in quo apti ſimus, ut ſenſibilem vitam nihili faciamus. Poſtquam hæc vox annis multis inſonuit, & continuè crevit uſque in Joannem, qui vox clamantis erat in deſerto, & digito Salvatorem oſtendit: vox illa magna incarnata eſt, & poſt multos gradus vocis, doctrinæ & miraculorum, omnium terribilium terribiliſſimum, mortem ſcilicet ſenſibilem, propter veritatem eligendam eſſe oſtendens, emiſſa voce magna expiravit. Quo Cuſani dicto nihil equidem exertius, nihil magnificentius me legere uſquam in hoc genere memini. Docet autem totum Chriſtum non aliud eſſe quàm Verbum incarnatum, hoc eſt vocem ſubſtantialem carnali tota ſua diſpenſatione vociferantem & inclamantem in aures humani generis, fuga temporalium ad æterna velificandum eſſe, vitam hanc ſenſibilem vitæ juſtitiæ & veritati poſthabendam & impendendam eſſe. Porrò ea ipſa vox id ipſum & antè intonuit per omnes Prophetas, per omnes ubique juſtos, quorum vita & ratio converſationis in propatulo hoc effabatur, cupiditates temporalium elidendas, ut ſola effloreſceret charitas æternorum. Vox ergo illa una & univerſalis à lapſu primorum parentum per omnium juſtorum jugem perpetuamque converſationem perſtrepens, & augeſcens ſemper, & demum in ipſa Chriſti morte vehementiſſimè invaleſcens, quando emiſſa voce magna expiravit, invictamque veritatis & juſtitiæ vitam in ipſa corporis cruciatione atque interfectione vivere teſtificatus eſt, hæc inquam vox, Chriſtus fuit, hæc æterni Verbi diſpenſatio in carne fuit, & per carnem provocatio ad æternitatem, hæc Chriſti fuit prædicatio nullis ſæculis non ſubminiſtrata.

XXIV. Ex Gregorio Magno Chriſtus qua Verbū, qua Lumen univerſale, ſemper & ubique ſonat & illuminat, ut à temporalibus ad æterna eluctemur Præf. Mora. in Job, c. 6.

Quæ Cuſani ſententia memoriam refricuit pulcherrimi apud Gregorium Papam contextus, eodem ferè recidentis. Quando ergo ſuffugerat nos ne ſuo ſuprà loco memoraretur, hìc non ineptè collocabitur: *Libet inter hæc mira diſpenſationis divinæ opera cernere, quomodo ad illuminandam noctem vitæ præſentis, aſtra quæque ſuis vicibus in cœli faciem veniant, quouſque in finem noctis Redemptor humani generis quaſi verus Lucifer ſurgat, &c. Ad oſtendendam innocentiam venit Abel, ad docendam actionis munditiam venit Enoch, ad inſinuandam longanimitatem ſpei & operis venit Noe, ad manifeſtandam obedientiam venit Abraham, ad demonſtrandam conjugalis vitæ caſtimoniam venit Iſaac, ad inſinuandam laboris tolerantiam venit Jacob, ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam venit Joſeph, ad oſtendendam manſuetudinem venit Moyſes, ad informandam contra adverſa fiduciam venit Joſue, ad oſtendendam inter flagella patientiam venit Job. Ecce quàm fulgentes ſtellas in cœlo cernimus, ut inoffenſo pede operis, iter noſtræ noctis ambulemus.* Quæ Cuſano vox, ea Gregorio lux, nec injuria, eſt enim Verbum idem & lumen verum. Omnium virtutum, totius ſapientiæ & juſtitiæ officiorum una univerſalis vox, eademque lux Chriſtus eſt, loca omnia circumſonans, tempora omnia pertonans, omnia illuminans per juſtos quoslibet, id eſt, per ſui luminis radios, per ſuæ vocis ſibilos, & humani generis irrumpens ſurditatem, cæcitatem oppugnans. Porrò hi radii Solem, hi ſibili vocem pleniſſimam promittebant affuturam, & ex parte jam exhibebant; etenim membra corpus, partes totum, rivuli fontem ita pollicentur, ut in anteceſſum repræſentent. *Nam cognitioni hominum divina diſpenſatio quot juſtos exhibuit, quaſi tot aſtra ſuper peccantium tenebras in cœlum miſit, quouſque verus lucifer ſurgeret, qui æternum nobis mane nuntians, cæteris clariùs ex divinitate radiaret. Quem electi omnes dum bene vivendo præeunt, & rebus, & vocibus prophetando promiſerunt. Nullus enim juſtus fuit, qui non ejus per figuram nuntius extiterit. Dignum quippè erat, ut in ſemetipſis bonum omnes oſtenderent, de quo omnes boni eſſent & quod prodeſſe omnibus ſcirent.* Non nuntius autem tantùm, ſed & portio Chriſti erat juſtus quiſque: nuntius quippe vocis vox eſt, & nuntius lucis lux eſt. Nec enim vox niſi voce ſignificari, nec lux niſi luce præmonſtrari poteſt. Sed vocis majeſtas levi ſibilo, & lucis infinitas brevi radio poteſt præſignari, ſic tamen ut ſimul ex parte & membro ſui aliquo conſignetur. Itaque Chriſtus Verbum univerſale & lumen, ſemetipſum & prænuntiabat, & jam tum præſtabat.

XXV. Ex Græcis Patribus eadem confirmantur. Ex Irenæo L. 4. c. 66.

Libemus nunc paucula è Græcis, à ſuperioribus haud abhorrentia. Irenæus: *Cùm enim & ipſi Prophetæ membra eſſent Chriſti, unuſquiſque eorum ſecundùm quod erat membrum, ſecundùm hoc & prophetationem manifeſtabat, omnes & multi unum præformantes, & ea quæ ſunt unius, annuntiantes. Quomodo enim per noſtra membra operatio quidem noſtri corporis oſtenditur, figura autem totius hominis per unum membrum non oſtenditur, ſed per omnia; ſic & Prophetæ omnes quidem unum præfigurabant, unuſquiſque autem eorum ſecundùm quod erat membrum, ſecundùm hoc & diſpoſitionem adimplebat, & eam quæ ſecundùm illud membrum erat, operationem Chriſti prophetabat.* Vaticinabantur Chriſtum, ſed membra Chriſti; ergo ſemet ipſe vaticinabatur, qui præſto aderat per aliqua ſaltem ſui membra. Vaticinari enim & deſpondere Chriſtum non poterat niſi Chriſtus. Vocem ſignificare niſi vox, lucem oſtendere niſi lux, veritatem propalare niſi veritas, ſapientiam demonſtrare niſi ſapientia, juſtitiam promittere niſi juſtitia non poteſt. Eſt enim ea natura vocis & lucis, ut ipſa ſeſe prodat: eſt ea utriuſque dignitas, ut niſi ſemetipſa non prodat. Eſt ſimiliter veritas lux, quæ niſi ſuo in lumine videri nequit. Ita ſapientiam & juſtitiam expectare aut expectandam extollere, id jam ſapientiæ ſpecimen, ea juſtitiæ quædam præſumptio eſt. Per ſui ergo quædam initia ſe totum affore Chriſtus ſpondebat, propterea quod ita comparatum impræſentiarum eſt, ut gradatim ad boni cumulum promoveamur, & rudimenta ipſa ſapientiæ graviter excolentes, certa hinc ſpe & fiducia ejus pleniorem copiam non defore ominemur. Tota enim venit, quæ ſui minutias pro noſtro captu in anteceſſum, quaſi ad guſtum faciendum vel ad irritandam ſui famem ex hac prægustatione largitur.

XXVI. Ex Origene. Hom. 1. in Pſal. 36.

Origenes: *Apoſtolus dicit, quia corpus Chriſti ſumus & membra ex parte. Chriſtus ergo cujus omne hominum genus & fortaſſe totius creaturæ univerſitas corpus eſt, & unuſquiſque noſtrum membra ex parte eſt, &c.* Univerſitas totius creaturæ utcumque dici poteſt corporatio quædam eſſe, & ita corpus æternæ & intelligibilis ſapientiæ, quæ non aliter in carnalium oculos incurreret, niſi hac ſe veſte totius creaturæ ſenſibilis, & hac veluti carne obducens, conſpicabilem ſe & penè palpabilem objeciſſet. Sed humanum genus Chriſti corpus eſt jure quodam ſpeciali, atque inter homines grex fidelium. Unde idem Origenes: *Dicimus ex authoritate ſacra Scripturæ, corpori Chriſti, quod eſt Eccleſia Dei, pro anima eſſe Dei Filium, membra autem univerſi corporis eſſe quoſcumque fideles.*

L. 6. contra Celſum.

Quoniam ſicut anima vivificat & movet corpus, quod ex ſeipſo vivum motum non habet, ita Verbum illud mira energia corpus ſuum incitans, ad ea quæ debet facere, movet ſimul membra Eccleſiæ omnia, nil ſine ratione facientia. Hoc corpus Chriſti eſt Eccleſia fidelium, cui pro anima eſt Verbum Dei. Hæc amplitudo corporis Chriſti nuſquam abeſt, nunquam deeſt. Quo enim non pervadit hæc anima? Quando hoc corpus defuit orbi terrarum? Denique quàm nuſquam & nunquam abeſſe poſſit Chriſtus, eruditiſſimè exponit idem alibi Origenes: *Ergo primum quæramus de peregrinatione ipſius, maximè quia peregrinationi ejus videtur eſſe contrarium, quod ipſe de ſe diſcipulis ſuis promittit dicens, Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Item illud, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi. Et quod Baptiſta dicit de eo, ubique eum eſſe demonſtrans, In medio autem veſtrum ſtat, quem vos neſcitis. Propterea dicet aliquis: Si in medio etiam neſcientium ſe ſtat, ſi ubicumque duo vel tres in nomine ejus congregati fuerint, inter eos habetur, ſi per omnes dies vitæ diſcipulorum cum eis eſt, uſque ad conſummationem ſæculi, quomodo in iſta parabola proponitur peregrinans? Vide ſi poſſumus ſolvere hoc modo quod quæritur. Qui enim dicit diſcipulis ſuis, Ecce ego vobiſcum ſum, &c. Et item, Ubi fuerint duo, &c. Et, In medio, &c. Unigenitus Dei eſt, Deus Verbum & ſapientia & juſtitia & veritas, qui non eſt corporeo ambitu circumcluſus. Secundùm hanc divinitatis ſuæ naturam non peregrinatur, ſed peregrinatur ſecundùm diſpenſationem corporis quod ſuſcepit.* Et paulò infrà, cùm corpus Chriſti non eſſe ubique dixiſſet, *Si autem peregrinantes à corpore cum Domino fuerimus, & ipſe tunc erit nobiſcum, & pro eo quod per fidem ambulavimus, ut & per ſpeciem poſtea ambulemus. Speciem autem dicimus Verbi, & ſapientiæ, & veritatis, & juſtitiæ, & pacis, & omnium quidquid eſt unigenitus Deus. Speciem autem Verbi & ſpeciem ſapientiæ intelliges, cum intellexeris quod ait Apoſtolus, Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* Vides ut ubique præſens ſit Chriſtus, nempe ut anima corporis ſui quod eſt Eccleſia, ut Verbum, ut ſapientia, ut veritas. Ita enim formatur in nobis, ita in medio eſt noſtrum, ita intereſt cœtibus ſuorum, ita nobiſcum eſt uſque ad conſummationem ſæculi. Atqui ita etiam intererat aderatque ante propriam ſuam carnem, ergo nec ab illis ſæculis peregrinabatur. Eſt nimirum veritas & juſtitia incommutabilis Verbum Deus anima Eccleſiæ, quæ ſemper fuit; eſt forma & vita juſtorum, quorum etſi non ampla, aliqua tamen ſemper fuit copia; eſt corporis Chriſti non univerſi tantùm, ſed membrorum etiam omnium vegetatio. Et quanquam per carnis ſemel de Virgine aſſumptæ fontibus fluant hæc in cæteros homines Verbi beneficia, non illa tamen ſeorſim caro, ſed ſpiritus eſt qui vivificat, ab illa carne etiam ante illam retro manans, & ubi illa abeſt, præſens.

Tract. 33. in Matth.

XXVII.
Diony-
Alexan-
ino.

Dionyſius Alexandrinus in Epiſtola adversùs Paulum Samoſatenum, ad quintam ejus quæſtionem reſpondens, & exponens, quì puer Chriſtus creſceret ſapientia & graria, quod ille veritatis transfuga ad enervandam divinitatis ejus fidem objectabat, hæc habet: *Creſcebat & confortabatur: & nos interrogas quare & quomodo? Interroga Danielem cum dicit, Lapis ſciſſus eſt ex monte ſine manibus; & ſubjungit, Poſtquam fregit ſtatuam, factus eſt lapis mons magnus, &c. Vide quid Joannes Baptiſta dicat, Qui habet ſponſam, ſponſus eſt; & paulò pòſt ſubjungit de Deo creſcente, Illum oportet creſcere, me autem minui. Uſque in hodiernum die Verbum Dei currit & glorificatur, & creſcit ac multiplicatur in Eccleſia ſanctorum. Poſtquam enim venit homo in mundum, ſi vita ejus eſt verbi gratia unus dies, qui ex duodecim horis conſtat, fluxerint vero duæ horæ illius diei, deficit qui natus eſt. Non enim acceſſio horarum aut annorum eſt accretio illius hominis, ſed potius quotidie deficit. Puer autem Jeſus Deus Iſrael, Deus eſt idem ipſe, & anni ejus non deficient, &c. Verbum Patris eſt, quod in noviſſimis diebus genitum eſt, & auxit, & auget in nobis illuminationem ſuam. Accretio igitur Dei, ad Eccleſiam pertinet. Scriptum eſt enim, quod Eccleſia Dei per totam Judæam & Samariam habebat pacem, & ædificabatur, & ambulans in Verbo Domini & conſolatione Spiritus ſancti multiplicabatur. Creſcit igitur Verbum Domini quotidie, & multiplicatur Spiritus ſanctus in Eccleſia Dei. Non igitur homo ſicut nos erat, qui creſcebat ætate & ſapientia, ſed Deus genitus puer, & datus nobis Filius æternus, qui erat ante ſæcula, & verè nobis crevit, & creſcit quotidie, & anni ejus non deficient. Immutabilis eſt enim Chriſtus, utpote Deus Verbum.* Libuit hæc aliquantò fuſiùs excerpere, ut tanto major cieatur admiratio, quod nodum illum non alio cuneo perfringat Dionyſius. Nec enim illum præteribat corpus illud peculiare, cui Verbi divinitas per hypoſtaticam ſe illigavit copulam, naturalibus incrementis per ætatum intervalla in molem ampliorem ſuccreviſſe, & ſapientiæ documenta in dies illuſtriora foris explicaviſſe, ne portentoſa alioqui novitate vel homines alienaret, vel propoſitum humilitatis infringeret, ſi inter cunas ſapientiam virilem & virili etiam depromeret ampliorem. Hæc obvia & expeditiſſima erat reſponſio, & abundè Pauli Samoſateni retundendis conatibus ſuffectura. Nec tamen ad eam unquam declinat Dionyſius. Quin immo cùm ejuſdem generis argumentatiunculas complures idem ad divinitatem ex humanitatis infirmitatibus labefactandam torqueret Paulus, vix unquam ac ne vix quidem aliter Dionyſius, quàm hoc eodem reſponſionum genere eas repercuſſiſſe comperietur, corpus Chriſti Eccleſiam interpretando. Et hæc quidem ratio, video quantas in hominum reprehenſiones incurſura ſit, niſi authoritate tanti viri, & æſtimatione atque famæ ejus in poſteros propagatæ magnitudine obtrectatorum conteratur audacia. At quibus cordi eſt Chriſti amplitudo, quibus explorata eſt ejus neceſſitudo cum Eccleſia, quibus ſacramenti ejus univerſalitas perſpecta ſatis eſt, ii non tam arrodendam quàm admirandam Dionyſii Theologiam intelligunt. Incrementa enim ætatis & ſapientiæ in Verbo incarnato non tam ea exaggeranda erant, quæ in proprio & ſingulari corpore ab eo explicabantur, quàm quæ in univerſo Eccleſiæ corpore. Ut enim illud corpus hujus corporis, ita illius incrementum hujus ſacramentum erat incrementi & præfiguratio: ut illud corpus huic impendebatur, ita illud incrementum huic ſerviebat. Illud corpus erat humilitatis, illa incrementa erant obſcuritati dicata; hoc corpus eſt gloriæ, hujus incrementa majeſtatem Deitatis ejus toto orbe concelebrant. Inficianti ergo divinitatem Verbi, Chriſti majeſtatem imminuenti & inter homunciones meros eum recenſenti propter illa ætatis & ſapientiæ augmenta, opportunè admodum ingerebantur à Dionyſio ea Chriſti incrementa in univerſæ Eccleſiæ corpore, ex quibus ejus divinitas conſpicuè eluceſceret. Ita enim reſipiſcunt quandoque veritatis adulteri & interpolatores, dum non tam tricandi & diſputandi acumine, quàm ingeſta ob oculos myſterii majeſtate percelluntur. Et ex adverſo in errorem plerumque deviant, qui ſacramenti amplitudinem ſuſpicere & admirari pigreſcentes, in ſolis tricari & jurgari litteræ ambagibus eligunt. Ergo ſi Dionyſio animum adjiciamus, Verbo Deo qui ſapientiæ & gratiæ univerſitas eſt, corpus univerſale Eccleſiæ adaptandum eſt, in quo infinitatem ſuam exporrigat, quo locorum temporumque fines remotiſſimos ſuperet, in quo ſapientiæ & gratiæ flumina in dies ſingulos uberiora profundat, atque ita ſe Deum verum prodat, qui nuſquam & nunquam defuerit, qui infiniti corporis univerſitatem vegetare & ſanctificare ſufficiat.

CAPUT XVI.

Solvitur objectio & quædam in ſpeciem conflictatio inter ſanctos Patres, ajentes modo orbem lege & timore ante fuiſse præparandum; modò expectandum ut ſumma vis morbi tum fureret, ut tunc medicus in orbem ægrum adveniret.

I. Proponitur objectio diluenda Ex authore librorum de Vocatione Gentium quâta tum impietas orbem inundaſſet, cùm venit Chriſtus.

MOvebit aliquem illa in ſpeciem evidens conflictatio diſſidentium ſanctorum Patrum, quorum alii tum veniſſe, tum venire debuiſſe Verbum affirmant, cùm acerbiſſima vis morbi ingraveſcere cœperat, nec in cumulum ulteriorem improbitas jam exaggerari poterat. Alii ex adverſo tum orbi inferre ſe Chriſtum debuiſſe autumant, cùm lege ceu pædagogo, cùm timore ceu antecurſore charitatis, via eſſet quaſi complanata in animos hominum, & aditus patefactus. Num effrænatiſſimè graſſari impietatem, id Chriſto in nos aditum aperiebat? Num vim morbi ſævire vel maximè, id prævium fuit ad efficaciſſimam medicinam fomentum? Author operis de vocatione Gentium: *Cùm potiùs in hominibus illius temporis quo mundi Redemptor advenit, quanto erat propago tardior, tanto ſit iniquitas inventa robuſtior. Probavit hoc Judaici furoris impietas; & quàm apta Evangelio Chriſti fuerit illa generatio, non ſolùm populi, ſed etiam Scribarum & Principum ac Sacerdotum corda docuerunt: quibus parum fuit in agnum Dei tollentem peccatum mundi, contra teſtificationem legis, contra oracula Prophetarum, contra divinarum experimenta virtutum, ſeditionibus, ſputis, alapis, crucis atrocitate ſæviſſe, niſi etiam teſtes reſurrectionis ejus eadem perſequerentur inſania.* An fuere uſquam nequiora ſæcula, an facinoroſiora hominum ingenia, quàm quæ Chriſtum tam innocentem, tam beneficum, tam mirificum, etiam cruce ſuſtulerunt? Sed qui moriturus veniebat, & immolandus, carnifices quærebat? Ubi ergo tota legis & Prophetarum adornatio? An conciliabat ſibi populum, à quo figendus cruci erat? An ſperabat & lege ipſum emendari, & ab eo tamen ſe id eſt juſtitiam interfici poſſe? Cùmque idem author allegaſſet, quod in actis legitur, *Convenerunt in civitate iſta adverſus ſanctum Filium tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium decreverunt fieri*: hæc deinde argumentatur, quaſi inde exiſtat hæc concluſio, captatam potiùs à Deo eſſe occaſionem temporis quo extrema colluvies impietatis exundabat, ut tum carnem indueret, in qua à nefariis occideretur, & morte ſua ſuperbientem tum maximè iniquitatem debellaret. *Igitur ad manifeſtandam gratiam Dei, qua ex æterno ejus immutabilique conſilio in ſalutem omnium gentium diſponebatur, non priora quaſi incapacia declinata ſunt tempora, ſed iſta electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria iniquitas non conſulendi affectu, ſed inſtructione ſæviendi perſiſteret facere, quæ manus Dei & conſilium decreverunt fieri, mirabilior eſſet gratia & potentia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebroſis mentibus, tam inimicis cordibus fecit ſibi populum fidelem.* Quæ ratio luculenta cum primis eſt, ut id efficiat quod hic author meditatur. Ut enim invictiſſimè atque patentiſſimè conſtaret, nullis hominum meritis, ſed ſolo miſericordiæ conſilio inclinatum ſeſe Deum ad carnem noſtram ſibi induendam; rurſus ut conſtaret gratiam primariam & ſpecialem, de Servatoris fontibus ſcatentem eſſe, non obnoxiam, non eventus dubiam, ſed ſua ſponte efficacem & omnipotentiſſima facilitate pollentem, tum venit Chriſtus, tum orbi illuxit, cùm ſumma & deſperatiſſima iniquitatis licentia orbi univerſo imperitabat. Gratia eluxit, quæ tam male merentibus ſe infundit, quæ tam obſtinatos beneficiis emollivit. *Potuitque pleniùs, luculentiùs, veriùs explicari, quæ merita hominum Chriſtus invenerit, & quos ſibi mores ſubjecerit, quæ ad ſe corda converterit, quando venit mederi non ſanis, ſed male habentibus, & vocare non juſtos, ſed peccatores? Fremebant gentes, iraſcebantur populi, ſæviebant Reges, & poteſtates, contradicebant ſuperſtitiones, & totius mundi reluctabantur errores. Sed de reſiſtentibus, furentibus, perſequentibus, populum ſuum Chriſtus augebat, ac per vincula & ſupplicia morteſque Sanctorum roborabatur fides, vincebat veritas, perque univerſum mundum Dominici agri ſegetis multiplicabatur ubertas.* Si morti naſcebatur, ſi carnifices venabatur Chriſtus, ſi gratiæ ſuæ vim de male meritis bene merentem, de contumacibus triumphantem oſtentare affectabat, quo ergo legis apparatus, quo tot ſacramentorum rudimenta, quo figurarum ſui prælineatio, quo timoris ad charitatem introducentis tyrocinium?

L. 1. c. 11.

II. Idem et Paulino & Gregorio Nyſſeno, & Magno. Ep. 12. ad Amandum.

Idem ex alia ratione Paulinus efficit: *Jam enim corpus omne, id eſt, univerſum genus humanum ita pervaſerat peccatum, ut neque malagma debilibus & ſauciis nec ligatura prodeſſet. Corroborata enim vitiorum valetudine omnem humanæ opis medelam fortior remediis morbus excluſerat, & ideo venit qui & venturus eſt, conformatus corpori humilitatis noſtræ, ut nos conformaret corpori gloriæ ſuæ.* Quo non medici tantùm gloriæ, ſed ægroti utilitati conſulitur. Sinenda enim matureſcere ægritudo, ut collecta vis ac ſævitia morbi tum denique expugnetur. Cui conſonat Gregorius Magnus: *Ad hoc quippe illi Sancti miſſi ſunt, ut in cordibus hominum viam huic ſapientiæ prædicando præparent, neque ut pro ea, ſed per eam ſubjectos populos regerent. Quia enim certum erat, quod per acceſſum temporum deficientis ſæculi languores excreſcerent, actum eſt ut æterna Dei ſapientia in fine ſæculorum per ſemetipſam veniret ad grandem hunc & nimiæ infirmitatis ægrotum, id eſt, per totum mundum jacens languidum genus humanum: ut tranſmiſſis prius prædicatoribus quaſi quibuſdam viſitatoribus, tanto poſtmodum major fieret potentia medici, quanto magis morbus creviſſet ægroti.*

L. 18. in Job. c. 16.

Orat. Catech. c. 29.

Quod idem exequitur accuratiùs Gregorius Nyſſenus Oratione Catechetica: ubi dubitationem adverſariorum ita primùm profert: *Dicunt enim ſi quod factum eſt, honeſtum erat, & Deum decebat, cur diſtulit beneficium? Cur autem cum eſſet vitium in principio, ejus ad ulteriora progreſſum non amputavit?* Et ſtatim ad hunc modum reſpondet: *Per ſapientiam beneficii in nos collati facta eſt dilatio. Nam in morbis corporalibus, quando aliqui humor pravus & corruptus irrepit ad poros, priuſquam in ſuperficie apertum fuerit quidquid eſt præter naturam, corpori condecentia non adhibent medici medicamenta, ſed expectant donec prodierit quidquid intrinſecus deliteſcit. Poſtquam ergo humanæ naturæ ſemel incubuit morbus vitii, expectavit medicus univerſitatis, ut nullum eſſet reliquum genus morbi immiſſi naturæ. Propterea non ſtatim poſt invidiam, & Cain factam fratris cædem, homini adhibet medicinam: nondum enim in lucem prodierant ſcelera eorum, qui Noemi tempore perierunt, nec Sodomiticæ iniquitatis graviſſimus ille morbus caput exeruerat, neque Ægyptiorum adverſus Deum pugna, &c. Poſtquam ergo vitium pervenit ad ſummum, nec erat ullum genus ſceleris, quod admittere non auſi eſſent homines, ut per omnem ægritudinem pervaderet medicina,*

dicina, ea de cauſa non incipientem, ſed perfectum jam morbum curat. Exiſtere atque erumpere priùs morbum neceſſe erat, & coire peſtem ejus totam, atque æſtuare, ut tum demum invicta ſupernæ medicinæ vis eam adgrederetur, atque aboleret. Alioqui fefelliſſet nos, quanto ex interitu aſſerti per liberatorem eſſemus, & hinc exitialior ingrati animi labes irrepſiſſet. Porrò hæc eadem totidem verbis leguntur apud Cyrillum libro adverſus Antropomorphitas. Cap. 14. Quæ ex Nyſſeno Cyrillus exſcripſerit, an quopiam alio caſu id evenerit, aliorum eſto judicium.

III. Ex Ruperto.

Augebitur hujus dubii caligo, ſi Ruperti quoque ſententiam attexamus. Ille enim neque præſtruendæ & molliendæ Chriſti in homines viæ per legem & per timorem, neque ut tota vis morbi furere ſineretur, ut tota ſemel poſſet excindi, has tam diutinas moras præiiſſe docet; ſed quòd properantem Chriſtum, & venire ſponte ſua cupien- In Cant. l. 12. tem flagrantiſſimè, noſtra morarentur delicta. *Cur adventum ſuum tandiu diſtulit? Num tardus eſt, aut ſegnis? Immo velociſſimus in opere ſuo eſt, &c. Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Similis eſt dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum, &c. Voca nomen ejus, Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, &c. Quàm longum expendit tempus in faciendo id quod de ipſo ſcriptum eſt, A ſummo cœlo egreſſio ejus, & occurſus ejus uſque ad ſummum ejus. Spatio annorum pluſquam triginta duorum, tantam exultando cucurrit viam ſaliens atque tranſiliens, tanquam caprea hinnuluſque cervorum in uterum meum, de utero ad crucem, de cruce in ſepulcrum, de ſepulcro rurſus in cœlum. Propter quem ergo parietem noſtrum tandiu moratus eſt, qui tam velox in opere eſt? Nimirum propter parietem inimicitiarum, qui non de uno tantùm originali peccato, verùm etiam de multis actualibus peccatis congeſtus eſt.* Et portenta mox aliqua ſcelerum recenſet, quæ ſingulis ætatibus interceſſerunt Chriſto adventanti; & quæ retro illum egerunt. *Poſt hujuſmodi parietem noſtrum en ipſe ſtat, id eſt, propter hæc talia peccata generis noſtri, cui repromiſſus fuerat, ipſe juſtas fecit moras.* Hæc ergo jam nova compugnantia eſt in verborum ſaltem fronte. Nam peccatis non retardabatur, ſi opperiebatur ipſe contrà, ut peccandi licentia ſumma luxuriaret & tum execaretur. Et viciſſim ſi luem ad extremum ſerpere & augeſcere ſinebat, ut tum veniens eam invaderet & ſemel exſcinderet, non ergo eluvione peccatorum venire prohibebatur.

IV. Etſi non præſumitur, tentatur tamen concordia.

Quàm certum nobis eſt hæc omnia à ſanctis Patribus eſſe pronuntiata, tam perſuaſum habemus, nonniſi in ſpeciem ea inter ſe conflictari, reapſe autem conſentire. An conſenſus nobis diluxerit, ſubdubitamus & ipſi, integrum nobis haud tamen eſt detrectare hanc operam conciliandæ inter ſanctos Patres concordiæ. Periculum ergo faciemus, & ſaltem præclaro conatu noſmet ſolabimur. In magnis enim ſaltem voluiſſe, preclarum eſt: etiam potuiſſe, beatum eſt. Fortunabit conatum noſtrum ipſa veritas cui inſudamus, iis patronis, quibus laboramus conciliandis.

V. Etſi ægreſcat morbus, dum curatur, minus tamen ægreſcit, quam ſi nec curaretur.

Primùm ergo etſi morbus & natura & conſuetudine inolitus, non ſolùm clam adjutante Deo intrinſecus, ſed etiam palam per juſtos, per Patriarchas, per Prophetas, per legem & timorem curaretur, ille tamen invaleſcebat. Ita enim quotidiè uſuvenit in corporum medicina. Preluſoriis delinimentis mitigatur morbus, & tamen in dies efferatur. Nec nihil tamen illa procœmialia efficiunt fomenta; nam quamvis ſuperentur æſtu morbi, ut eum penitùs ſopire non poſſint; extenuant illum tamen, & nonnihil commitigant, ut quamvis magis magiſque ægreſcat, non tantus tamen efferveſcat, quantus ſi nullis hujuſmodi prætentaretur blandimentis. Itaque lex ut pedagogus, timor inſtar curatoris, figuræ venturi mediatoris, & ejus generis alia medicamenta, legis inſitæ lumina, creaturæ obverſantis hortamenta, febrem humani generis leniebant aliquantulum, & venturæ parabant medicinæ abſolutiori; nihilo tamen ſeciùs febris validior his remediis, æſtuabat in dies flagrantior, etſi non tam effrænatè fureret, quàm ſi nullis demulceretur hoc genus previis medicamentis. Non pugnat ergo quod pugnare videbatur. Curabatur morbus, & tamen ingraveſcebat: validiorem deſiderabat medicinam, nec tamen illa quaſi preluſoria nihil emendabatur.

VI. Priùs tentantur leviora medicamenta, poſtea efficaciſſima.

Secundò abruptiùs reſponderet aliquis remediis illis prioribus morbum curatum utcumque, vel curari cœptum quidem fuiſſe, ſed tamen ex hominum vecordia in ſeipſos ſævientium, exaſperatum potiùs eſſe quàm lenitum. Per legem enim abundavit peccatum: & objecto precepti obice pronior in vetitum concupiſcentia immoderatiùs irrupit, effuditque ſe latiùs. Itaque opus erat ut & Deus experiretur illa priùs pharmaca, & illud efficaciſſimum non adhiberet, niſi ubi conſtaret illa non proceſſiſſe. Itaque nihil pugnæ in eo erit ſi Deus exiſtimetur & adventui ſuo plurima præſtruxiſſe, & donec peccata in ſummam baccharentur licentiam expectaſſe.

VII. Legis & timoris Pharmaco aliorum morbus lenitus erat, aliorum exaſperatus.

Tertiò mollius alii cenſebunt, preſultorios illos legis, timoris, & umbraticorum ſacramentorum apparatus, aliquibus ſaltem nonnihil contuliſſe levamenti, cæteris hinc magis magiſque obdureſcentibus. Ita enim contingit ut plurimùm in arte medicinæ, iiſdem ut alii leventur remediis, alii magis graventur. Igitur veniens Chriſtus invenit & à quibus exciperetur, & à quibus in crucem ageretur. Atque ita evaneſcit ſuſpicio illa conflictus inter ſanctos Patres. Tempeſtivè enim tunc venit, cùm & legis aliorumque id genus adminiculorum ope complures jam pietatis puerilia rudimenta tranſegerant, & virili juſtitia jam per ætatem poterant informari: complures autem cultu illo puerili ob ſuam proterviam magis efferati, in magiſtrum pædagogo ſuccedentem impetum fecerunt, & immaniſſima morte ſævierunt.

VIII. Idipſum quod quidā legis medicamento magis ægreſcerent, ad ſummū medicū invocandum eos agebat.

Quartò quin etiam illi ipſi, quos exulcerabant illa, quæ priùs tentabantur remedia, eo ipſo fortaſſis ad implorandum & recipiendum medicum magis inclinabantur. Sua enim indomita adversùs legem & timorem duritia, morbi ſui per ipſa medicamenta exaſperatione, monebantur & penè cogebantur ſummi alicujus medici omnipotentem gratiam invocare. Itaque & medicamina præſeminabantur leniendo morbo, & expectabatur tamen dum morbus vehementiſſimè ingraveſceret, quia morbi per ipſa medicamina exulceratio, humilitatis conciliatricula quædam erat opportuniſſima, atque hortatrix efficaciſſima ad medici opem implorandam.

IX. Gratiæ præparandi ſumus, & quia gratis datur, imparati quodammodo ſemper ſumus.

Quintò ſi detur paulò altiùs oculos inſerere in arcana divini conſilii, prælucentibus tamen & noſtram excuſantibus audaciam ſanctis Patribus, exteriori hoc diſpenſationis Chriſti ſacramento, duo quædam maximè perneceſſaria erant hominibus commendanda. Primum quidem adventanti gratiæ Chriſti præmuniendum eſſe iter, hoc eſt, charitati viam complanandam eſſe per timorem, & conſectaria timoris opera. Initium enim ſapientiæ & charitatis, timor Domini eſt. Alterum, omne meritum bonum gratia anteveniri, omnemque imparati ſegnitiem, omnem obdurati cordis contumaciam, ejuſdem gratiæ efficacitate ſuperari. Charitati & juſtitiæ non aliter meliùs coaptare nos poſſumus, quàm ſi divinitus adjuti, & pro virili enitamur ei noſmet purgare atque ornare: & tamen conatum noſtrum omnem caſſum eſſe certò ſciamus, & ipſius juſtitiæ eſſe, ut gratis ſe indulgeat, & repagula in nobis omnia perfringat. Horum primum in illis emicuit, qui Chriſtum Dei ſapientiam & juſtitiam in ſacràmentis & timore legis prægustaverant, & ita initiati pronis animis illum exceperunt. Alterum verò in illis demonſtratum eſt apertiſſimè, quos inſanientes atque impotentiſſimè ſævientes in ipſum Chriſtum & in juſtitiam ſubſtantivam, proſtravit tamen Chriſtus ſibique inviƈtiſſimè ſubjugavit. In illis enim & merita bona antevertit omnia, & pervicaciam domuit. Gemina hæc eſt ratio, qua in animos juſtitia, Chriſtus in mundum ingreditur; in alios jam præpurgatos utcumque diutino timoris tyrocinio, & penè obvios atque invitantes illabitur; in alios inopinantes aut tum vel maximè reſtitantes atque ferocientes irruit & omnipotenter dominatur.

X. Quantumvis per legē & timorem præparati, eas vitiorū fibras adhuc geſtamus, quas ſi Chriſtus ſinat erumpere, in juſtitiæ excidium conſpirabunt.

Sextò quin immo conſignandum id erat in ſacramento hoc conſpicuo univerſalis miſericordiæ, eos ipſos Hebræos, atque adeo & ſingulos homines, quantumvis initiatoriis legis & timoris præmunitos auxiliis, & Chriſto excipiendo, juſtitiæque amplectendæ jam idoneos, fovere tamen adhuc in ſinu intimo clancularias peſtes, quæ ſi erumpant, Chriſto inſidiabuntur, juſtitiamque cruci ſuffigent. Singuli enim homines inſtar habent humani generis, & genus ipſum humanum eodem regimine, quo unuſquilibet homo, à Deo adminiſtratur. Ne ergo juſtitiæ legis & timoris initiis plus æquo quidpiam arrogemus; proluſoria enim hæc ſunt tantùm, & rudimenta quędam, atque conamina, quæ donec ad Chriſtum & ad juſtificantis gratiæ complexum provehantur, ſeminarium adhuc peccatorum, & hoſtilis in juſtitiam odii latentes favillas cinerique doloſo ſuppoſitas circumferunt. Non tantùm ergo alii & alii, ſed iidem ipſi ſunt, qui quamvis legis juſtitia & timoris tyrocinio imbuti, niſi gratia tamen alia validiore, & merita anteeunte, & cordis duritiam auferente per Chriſtum advenientem cumulentur, violentas ipſi Chriſto manus inferunt, juſtitiam crucifigunt, & de lege ac legis timore, id eſt de pietatis initiis adversùs ipſam pietatem ſuperbiunt, & quibus aſſurgere in ſuperna debuerant, iis præcipitantur.

XI. Veritas immaniſſimè crucifigitur ab illis, quos ea ſibi magis præparare & conciliare ſtuduit per timoris & legis beneficia.

Septimò juventæ ætas expedita ad utrumque eſt, ad juſtitiam & ad nequitiam robuſtiorem. Pueritia enim enervis adhuc eſt, nec niſi imbelles conatus ad utramque conferre poteſt. Ergo ſeu penitiùs prolixiùſque infundenda hominum pectoribus, ſeu manibus eorum crucifigenda adventabat ſapientia, non debebat niſi juventæ limites ingreſſis ſui copiam facere. Juventam hîc autem non aliam, vel in genere univerſo hominum, vel in ſingulis interpretor, quàm illam quæ ex Auguſtino, jam ignorantiæ puerilis ante legem, jam ſub lege ſecundam ætatem emenſa eſt. Ante legem quippe & ſub lege poteſt officiis coli, poteſt contumeliis affici Chriſtus ſapientia & juſtitia, ſed levioribus & penè puerilibus. Quandiu enim non totam ſe exhibet, & non niſi ſui velut umbram obtendit ſapientia pueris adhuc hebeſcentibus, nonniſi levioribus eorum vel officiis vel contumeliis affici poteſt. At ubi ſeipſam verè & totam repręſentat jam adultis, jam maturam exerentibus juventam, tum enimverò eorum vel amorem vel odium concitatiſſimum experitur, & vel in intimas animi medullas admittitur, vel penitus extruditur & in crucem agitur.

Non hęc porrò tantùm, hîc à me tentata, ſed & quidquid tribus Theologicorum Dogmatum Tomis lucubratum eſt, audaciùs, ut ſentio, operoſiùſque, quàm feliciùs, boni conſulet Lector benevolus, excuſabit Clerus Gallicanus, cui noſtra hæc omnis opera deſudavit, & cujus virgam cenſoriam lubens excipiet, haud ignara, quàm indivulſis ille nexibus Sedi *Apoſtolicæ* devincitur.

FINIS.

INDEX RERUM, ET PERSONARUM.

A

ABEL. v. *Adamus*.

Abelardus Philoſophus, poſtea Monachus, quænam ex Philoſophis hauſerit contra Religionis myſteria; teſte & impugnatore Bernardo, Tr.1.c.36. nu.5. Tr.2. c.6. nu.6. Quænam tandem ſtudia amplexus fuerit? authore Petro Cluniacenſi, C.45. n.17.

Abraham Patriarcha, vel in ipſo nomine, haud vacuus myſterii, Tr.1. c.8. nu.13. Quænam illi primùm ſapientia communicata? Ex ipſo Chriſto, Tr.2. c.33. n.3. Imò Trinitas ipſa, n.8. Necnon illi ſimul ut ſapienti omnia, C.36. n.13. §. *Præclariſſimè*. Quæ tamen illius ſapientis ſterilitas, donec *Agar* Ægyptiæ ſociaretur? ex Clem. Alex. C.41. n.8. §. *Addit*. C.42. n.9. An Pater, aut Filius, vel Angelus eis apparuerint. C.39. n.8. §. *pluribus*. Quid per locum Abrahæ deſignatum? C.44. n.3. §. *De*. Quomodo totam Chriſti diſpenſationem concupivit, & vidit? Tr.5. c.14. n.4. *& paſſim ſeqq. uſque ad finem*. Ac tandem conſecutus eſt, ut Pater fidelium diceretur, & conſummativæ virtutis exemplum? Tr.2. c.1. n.9. Quænam illi multitudo fidelium promiſſa? Tr.1. c.24. nu.1. Quas primus diſciplinas Ægyptiis tradiderit? ex Joſepho, &c. C.43. n.14. Ubinam, duæ ab eo ſcholæ ſapientum relictæ? C. 33. num.4.

Academia quid commune cum Eccleſia? ex Tertulliano, T.1. c.39. n.2. v. *Eccleſia*, *ſchola*, *&c.*

Academici, v. *Philoſophi Platonici*.

Actiones an ſint aliquæ indifferentes? *paſſim*, Tr.4. præſertim ex Driedone Paulum, Auguſtinum, & alios laudante, pag.543. §. *ſed* 545. §. *prolixè*. Item ex Caſalio, p. 576. §. *Illud*. Huc refer quid ſit *agere* ex viribus naturæ? v. *Gratia*, *Natura*, *Infidelium opera*, *&c.*

Adam protoplaſtus, cum uxore *Eva*, & filio *Abel*, vel *Seth*, ejuſdem prorſus inter ſe humanitatis, licèt in Adamo ingenitæ, in filio genitæ, in *Eva* nec ingenitæ, nec genitæ, ſed aliter procedentis, Tr.2. c.27. n.10. Nec idcirco Eva & Seth, ambo fratres aut filii, C.30. nu.7. Qualis collocutio Dei cum *Adam*, ex Theophilo Ant. C. 42. n.10. An Adami eadem Theologia quæ per Patriarchas & Prophetas, ac præſertim per novum Adamum, ad nos uſque pervenit? Tr.1. c.37. n.3. *& ſeqq.* Necnon & liberales diſciplinæ? c.42. n.4. Quænam illius prima gratia, aliæque dotes? Tr. 3. c.1. & 13. *Item paſſim*, Tr. 4. *præſertim*, pag.543. §. *Cum*. De Adami lapſu, & propagatione peccati ad poſteros, Tr.3. c.2. *& paſſim*, Tr. 4. De diſcrimine utriuſque ſtatus Adæ, v. *Gratia*, *&c.* Quomodo univerſum genus humanum duo homines, primus & ſecundus *Adam*? Tr.5. c.15. num.13. *& ſeqq.* v. *Chriſtus*. *Homo*, *&c.*

Adjutorium, v. *Gratia*.

Adoleſcentis intemperantis exemplum ad quid? Tr.3. c. 26. §. *Ea*.

Adrianus VI. Summus Pontifex, antequam in Lutherum ex Throno Apoſtolico detonaret, in Academia Lovanienſi ſcripſerat omninò appoſitè ad noſtrum ſenſum de Gratia, Tr.4. pag.533. 534. 620. §. *Sed*.

Adrumetini Monachi quid ſentirent de libero arbitrio? Tr.4. p.540. §. *Quin*.

Adultos tantùm reſpicit quæſtio de efficacia Gratiæ, Tr. 3. c.18. §. 1. Necnon alia de ejus extenſione ad omnes, Tr. 4. p.543. *& ſeqq.*

Ægidius Columna Romanus, ex Generali Auguſtinianorum, Bituricenſis Archiepiſcopus, & Cardinalis, dictus *doctor fundamentarius*, circa annum 1300. antea S. Thomæ diſcipulus, fidelis omnimodè quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p.549. *& ſeqq.*

Ægyptii, an Hebræi, per barbaros Philoſophos intelligendi? Tr.1. c.35. n.13. c.38. nu.1. 3. 8. c.41. nu.1. Quandonam ſapientum ſcholæ apud Ægyptios? Tr.2. c.33. n. 4. & Tr. 1. c.35. n.2. 3. 11. Quid per Ægyptium & Ægyptiam in vita Moſis & Abrahæ? C.41. n.6. 8. Item & per aurum Ægyptium? C.42. n.10. C.43. n.3. *& ſeqq.* Cur eo & aliis divitiis ſpoliati Ægyptii? Tr.5. c.6. n.3.

Ælredus Abbas Rhievallenſis in Anglia, Bernardi ævo ſuppar, quid cum ipſo & aliis, de triplici gratia, in *ſpeculo charitatis* ſentiat? Tr.4. pag.434.

Ætates ſpiritales tres aut quatuor totius humani generis, vel Rerump. aut etiam ſingulorum hominum, ex ſcripturis ab Auguſtino deſcriptæ, Tr.5. c.2. n.1. *& ſeqq.* Sex pariter ex prioribus depromptæ, n. 9. Utriuſque partitionis conciliatio, nu. 10. Tres priores aliter derivarat Tertullianus ad ſuum Montaniſmum, C.5. n.17.

Æternitatis divinæ infinitus proſpectus, nodos inexplicabiles circa humanam libertatem reſolvit, Tr.3. c.18. Et paſſim, Tr.4. Præſertim ex Cordubenſi, pag. 612. §. *præclariſſimè*. Quomodo per illam, etiam fidei noſtræ nihil effluat, nihil pereat? Tr.5. c.9. num.6. 9. *& ſeqq.* A fortiori nec Chriſti myſteria fide percepta, C. 14. num. 3. *& ſeqq.*

Æternorum ſaltem umbris & figuris honeſtanda fuerunt temporalia, Tr. 5. c.4. n.1. *& ſeqq.* Sic æternorum fides & ſpes juvatur, C.10. nu.34. c.11. num. 9. *& ſeqq.* c.12. n.2. *& ſeqq. præſertim* 10. c.15. n.23. 24.

Ætius hæreſiarcha ex Arianis, cur tot mendis ſcateat? Tr.1. c.32. n.10. In primis quod totum fidei & Theologiæ noſtræ dogma ad geometricas figuras & ſyllogiſmos revocaret, ex Epiphanio, C.38. n.5. Unde cum ſuis Anomæis temporarius probatur? C.20. n.8. §. *Cum*. Alius ejus error de Paſchate, ex eodem, §. *Iam*.

Affectus quantum efficaciæ vel ipſis vocabulis innuant? Tr.3. c.11. 28. Non in ſola dilectione, vel delectatione amoris juſtitiæ, ſed & in reliquis motibus, c.20. & *paſſim toto*, Tr.4. Diſcrimen inter affectus naturales & ſupernaturales, Tr.3. c.17. v.7. Et inter voluntatem, ut affectus eſt, à duabus aliis, Tr.4. c.1. §. *Sed*.

Affirmationes, v. *Negationes*.

Agar, v. *Abraham*.

Agnoetarum hæreſis ab Eulogio Alexandrino quibus armis jugulata? ex Gregorio M. Tr. 1. c. 29. num. 9. §. *Eulogio*.

Agobardus Lugdunenſis Archiepiſcopus quo fine proponat pacificum animum Cyrilli cum Orientalibus? *præf.* ad Tr.3. n.40.

Albertus magnus, Ratiſponenſis Epiſcopus, Coloniæ primùm, deinde Lutetiæ, profeſſor Dominicanus, utrobique clarus Thoma diſcipulo ac ſucceſſore, à majoribus accepit, quod per illum tranſmiſit ad poſteros de triplici gratia, Tr.4. p.447. *& ſeqq.* Si pauca excipias à Dionyſio Carthuſiano perſtricta, p.494. *Iam*.

Albertus Pighius, Taperi olim ſub eo qui poſtmodum fuit Adrianus VI. condiſcipulus, ſed ex lectione Inſtitutionum Calvini faſcinatus imprimis pro Juſtitia Chriſti imputativa, Tr.4. p.537. §. *Quin*.

Alexander Alexandrinus Epiſcopus, *Conſtantinopolitano* vehementes ſcripſit literas pro authoritate Patrum, apud Theodoretum, Tr.1. c.34. n.3. Tr.2. c.15. n.10. Circa aliquos unde deceptus? C.46. n.9. c.47. n.6.

Alexander de Ales Academiæ Pariſienſis Doctor & ingens decus, ea ſcripſit de triplici gratia, quæ diſcipuli longè præſtantiſſimi Thomas & Bonaventura ſectarentur, Tr.4. p.449. *& ſeqq.* Si pauca excipias à Dionyſio Carthuſiano ſubnotata, p.525. §. *Iam*.

Alexander Peſantius Romanus, quas Theologicas diſputationes Paulo V. dicavit in mediis Congregationibus de Auxiliis, Tr.4. p.594.

Alaxandrina ſchola in normam ſtudii Romani à Caſſiodoro propoſita, Tr.1. c.43. n.13. Sub Ammonio Philoſopho, non ſolùm Origenem, ſed & Plotinum, ac deinceps Porphyrium, & alios Philoſophos Platonicos peperit, C.38. n.3. Antiquiores verò Magiſtros ex antiquioribus Philoſophis, ut vult Hieronymus, C.39. nu.12. §. *Iam vero*. Quid plerique ex illis ſenſerint de Trinitate? Tr.2. c.44. n.3. §. *De patre*.

Alexandrinorum præſertim Epiſcoporum prodiere Canonicæ Epiſtolæ, Tr.1. c.46. n.7.

Alipius Auguſtini ſocius, poſtea Tagaſtæ Epiſcopus, quid cum ipſo inter exordia malè ſentiret de incarnati Verbi Dei ſacramento? Tr.1. c.14. n.6.

Allegoria, v. *Parabola*. *Scriptura*.

Aloyſius Catanea, Dominicanus Theologus in Concilio Tridentino, tametſi caſtior gratiæ efficacis vindex, quàm Soto, ſufficientem tamen cum ipſo addebat, Tr. 4. p. 515.

Aloyſius Lipomanus Epiſcopus Veronenſis qui Concilio Tridentino interfuit, ita gratuitæ prædeſtinationi favet, ut generalem gratiam non excludat, unde modum efficaciſſimæ conjicias, ſine prædeterminatione phyſica, Tr. 4. p.520. 521.

Alphonſus à Caſtro Ordinis Minorum circa annum 1550. ſcripſit quidem adverſus omnes hæreſes, acriùs tamen contra Lutherum pro noſtra triplici gratia, Tr.4. p.593. *& ſeqq.* Quatenus verò pro ſpeciali auxilio Gregorii Ariminenſis ad omne bonum, p.594. §. *Nunc*.

Alphonſus Curiel, Salmanticenſis primarius Profeſſor, in commentariis ſupra S. Thomam Duaci circa annum 1609. à doctoribus editis, triplicem cum Auguſtino propugnat gratiam, contra Molinam & plures alios, Tr.4. p. 613. *& ſeqq.*

Alphonſus de Herera Dominicanus, Cæſari à Confeſſionibus, idemque Theologiæ profeſſor, circa annum 1540. dicavit Catharinæ Reginæ Porthugalliæ *diſceptationem adverſus Lutheranos de valore bonorum operum*, præſertim ex efficacia gratiæ habitualis, Tr.4. p.587.

Alphonſus Toſtatus, Epiſcopus Abulenſis, circa annum 1440. S. Thomæ doctrinæ, ipſis quandoque terminis addictiſſimus quoad triplicem gratiam, necnon & præſentiam rerum in æternitate, Tr.4. p.488. *& ſeqq.* Excipit Pererius ſingularem Toſtati opinionem de totali quorundam obduratione, p.620. §. *Sed*.

Alphonſius Virveſius Epiſcopus Canarienſis circa annum 1540. Carolo V. dicavit Philippicas diſputationes 20. adverſus Lutherum & Melanthonem pari eruditionis vi copiaque inſignes, præſertim quoad triplicem noſtram gratiam, p.579.

Alvares Theologus Hiſpanus Dominicanus, varias de auxiliis reſponſiones adhibuit, Tr.3. c.14. §. *Hiſ.* Illas verò prorſus inauditas ante, non poſt ipſum, Tract. 4. pag. 463. §. *uſque*.

Alvarus Pelagius Hiſpanus Ordinis Minorum Theologus & Epiſcopus Silvenſis circa annum 1335. paucis perſtrinxit totam ſuo ævo de gratia & prædeſtinatione receptiſſimam inter Theologos ſententiam, Tr.4. p.468.

Amanuenſis ſeu Antiquarii quanta olim ſcientia præditi? Tr.1. c.2. n.9. *& ſeqq.* v. *Monachi*.

Ambroſius Catharinus Senenſis, Dominicanus, Minorienſis primùm Epiſcopus, poſtea Archiepiſcopus Compſanus, & unus ex Patribus Tridentinis, præter licentioſas opinationes hìc omiſſas, duplicem admiſit prædeſtinationem, unam gratuitam Eximiorum, quam ſolam ad omnes Electos, cum omnibus ferè extendimus, Tr. 4. pag.515. 506. §. *Ibid.* 581. §. *In* 610. Cætera memor Pauli, Auguſtini, Thomæ &c. conciliat illius infallibilitatem cum labili noſtra libertate, pag.599. Deinceps gratiam ſpecialem propriè juſtificantem, & generalem cum ſpecialibus auxiliis optimè deſcribit, p.600.601.

Ambroſius Eccleſiæ Doctor, quomodo ad Epiſcopatum Mediolanenſem arreptus, ſtatim in ſummum Theologum evaſerit? Tr.1. c.4. num.12. Ad hoc miſſus à Damaſo Papa Simplicianus, C.35. n.5. Quid illi recens ſcripſerit Baſilius ad conterendas hæreſes? C.21. n.4. Quam ipſe aſpernaretur Philoſopiam? C. 36. num. 3. maximè contra Symmachum? *Præfat. ad Tr.* 3. num. 10. 12. 21. Contra eos qui de Platonis libris Chriſtum profeciſſe jactabant, an ſatis accuratè ſcripſerit? Tr.1. c.35. num.1. *& ſeqq.* Cur in contemplanda veritate otioſum ſe non putaret? C. 1. n.5.6. Ut aſpera quæque Melleus ille doctor Auguſtino diſcipulo mollierit? Tr.5. c.5. n.3. Unde utrimque præ cæteris laudaretur à Pelagianis, & ab eodem Auguſtino? Tr.1. c.26. n.4.5. c.27. n.1. *& paſſim ſeqq.* parciùs ab Hieronymo, C.28. n.4.5.7. Niſi ubi de Origene, C.44. nu.7. quem tamen aliquando uterque exſcribit, Tr. 5. c.14. n. 4. Effuſiùs à Gregorio M. Tr.1. c.29. nu.6. *& paſſim ſeqq.* Necnon à Bernardo, c.30. num.5. ſimulque à Petro Cluniacenſi, n.6.

Ambroſius Origenis Nutritius, vir nobilis, qua arte ab Origene ipſo ad fidem converſus, Tr. 1. cap. 32. n.10.

Ammonius Philoſopus Chriſtianus in Alexandrina ſchola, non ſolum Origenem, ſed & Plotinum, ac deinceps Porphyrium, & alios Platonicos docuit, Tr.1. cap. 38. num. 3.

Amor. v. *Affectus*. *Charitas*. *Timor*.

Anaſtaſius Antiochenus Patriarcha, & *Anatolius* diaconus, de quo amicè reprehendantur à Gregorio M. Tr. 1. c. 29. num. 10. §. *Cum*. *Anatolius* Laodicenus quibus ſtudiis ante Epiſcopatum inſtructus? Tr. 1. c. 42. nu. 3. §. *nec*.

Anaxagoræ, *Anaximenis* & ſimilium Philoſophorum ſententias inquirere cur ſupervacaneum cenſeret Auguſtinus? Tr.1. c.43. n.8. §. *Illud*.

Anacyrana Peuſo-ſynodus quid præſcripſerit, ut Catholicam ſe probaret? Tr.1. c.19. n.13. c.20. n.8.

Andradus. V. *Iacobus Payva Andradus*.

Andreas de Vega Salmanticenſis Profeſſor Franciſcanus, pro Concilio Tridentino, ubi interfuit, adverſus Lutherum & Calvinum ſcripſit, inprimis de gratiæ habitualis efficacia & aliis auxiliis, Tr.4. p.572. *& ſeqq.*

Angelorum nequidem nomina omnium, nedum diverſa Caſtra explorata ſatis habemus, Tr.2. c.1. n.11. *circa finem*. Imo nequidem conſpectum ſuſtinere, ex Daniele, §. *Qui*.

An natura ſua ſint conſpicabiles, C.39. n.6. §. *pluribus*. Et an ipſi Patribus antiquis apparuerint? n. 8. c.42. n.10. c.43. n.7. c.47. n.9. Cur de eorum creatione, ne verbum quidem fecit Moyſes? C.24. n.5. Multominus eos intellexit primos ſapientiæ in orbe opifices, c.33. nu. 1. Sana de Angelis doctrina ſola traditione obtinuerat apud ipſos philoſophos, C.24. n.5.7. §. *Hinc*. n.10. §. *Nec*. Etiam quoad lapſum aliquorum à primogenia gratia, n.7. §. *Hinc*. Quænam illa fuerit, & an alii incrementum meruerint? Tr. 3. c.1. §. *Hoc*. c. 20. 8. 2. Nec tamen gloriari potuerint? cap. 15. 17. v. 1. De eorum immortalitate quid Arnobius ſenior? Tr.2. c.41. num.5. Quid per virtutes Dei adminiſtras Philo? C. 36. n. 8. 10. Ut non diſſipetur Monarchia divina per innumerabiles Angelorum legiones ejus adminiſtras & officiales? Ex Tert. cap. 37. num. 10. §. *Si*, Nec Deo beatitudo accedat ex inæqualium ſibi Angelorum contubernio? ex Lact. 40. nu. 5. 6. At quo propiores Deo ſunt, tanto beatiùs in pace conquieſcunt, *Præf. ad Tr.* 3. n.17. Unde tamen inter Angelos ipſos diſſidia? N. 18. Fortè ſicut Cœlorum decet Theologos, n.19. 20. Ut eorum vel primi ordines unius Trinæque Majeſtatis præſentiam revereri & contremiſcere ſe teſtentur apud Iſajam? Tr.2. c.1. num.1. 7. 11. c. 2. num.5. c.13. num.2. Quando Angelis comparatur Chriſtus, non agitur de ejus Deitate incomparabili, ex Athanaſio, C.15. nu.1. Aliæ comparationes Angelorum ad Deum mirum quantum inæquales, c.13. n.11. c.16. n.7. c.25. n.2. *& paſſim ſeqq.* c. 26. n.13. 17. c.27. n.1.4.

Anglez, V. *Ioſephus Anglez*.

Animæ origo variè controvertitur, *Tr.* 1. c.44. n.7. *Tr.* 2. c.41. n.5. Cur mirum ſit, animam à ſemetipſa non noſci; C.2. nu.6. §. *Cum*. Paulò aliter, c.18. nu.7. Cujus naturæ exiſtimetur à variis Philoſophis? apud Ambr. Tr. 1. c.39. n.13. Quid ſit anima naturaliter Chriſtiana? ex Tert. Aug. & aliis, Tr.3. c.3. §. *Hiſ*, *& ſeqq.* Tr. 5. c.13. *ferè toto*. Animæ puritas ad capiendum Deum & divina, *paſſim toto* Tr.1. *præſertim* C.9. Tr.2. c.2. n.5. Necnon ut patiatur divina, & rapiatur à Deo? Tr.3. c.25. §. *poteſt*. Illius fœcunditas ut probet divinam? Tr.2. c. 12. n.1. *& ſeqq.* C.29. n.5. *& paſſim alibi*. Aliæ ejus comparationes ad Deum mirum quantum inæquales; C.16. n.1.3.7. c.22. n.3. c.28. n. *& ſeqq.* In primis quod ne in anima quidem partes ſint, c.16. n.3. Eſt in hoc tamen expreſſior imago Trinitatis, c.18. n.3. *& ſeqq.* c.19.20. Ut illi ſuas Deus leges impreſſerit? ex Chryſoſt.7. Tr.1. c.22. n.6.8. 12. Imo hinc probat Auguſtinus ipſam per ſe juſtitiam vivere, qua vivunt animæ, qua orbatæ mori dicuntur, c.21. nu. 5.6. De earum immortalitate quid Arnobius? C.41. n.5. Quibus tamen vicibus & incommodis obnoxiæ ſint, ratione corporum, maximè poſt lapſum? Tr.5. c.2. n.8. De anima mundi. V. *Mundus*.

Animantium mortalium immortalitas unde? Tr.3. c.23. v. 5. Ex earum naturali fœcunditate qualis probetur in Deo, Tr.2. c.12. n.1. *& ſeqq.* Quomodo earum ferocitas dometur ab hominibus? Tr.3. c.23. §. *perdomat*.

Anomæi, V. *Ætius*. *Ariani*.

Anonymus Belga, circa annum 1651. libellum inſcripſit, *Lucta S. Thomæ contra præmotiones phyſicas, & ſancti Auguſtini contra gratiam phyſicè efficacem*, medius inter Janſenium & Molinam, nobis prorſus conſentaneus, Tract. 4. pag.655.

Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus fidus Auguſtini diſcipulus, dignus deinceps aliorum magiſter, Tr.2. c.29. num.13. non aliud ab ipſo de gratia, totaque ejus œconomia docuit, Tr.3. c.9. §. *In his*. *Præf. ad Tr.* v.3.7. §. *prima pars*. *Item*, *c.* 1. *integro*. Qua providentia poſitus ille medius inter Patres & ſcholaſticos? *Præfat. mox cit.* v.3.4.

Anthonius Abbas, cur pater Monachorum & Propheta à Caſſiodoro dictus? Tr. c.30. n.1. §. *ſed*.

Anthonius Cordubenſis, Ordinis licèt Minorum Theologus, circa annum 1593. in *Quæſtionario* multa de auxiliis ad noſtram normam ſolvit, contra ipſum Scotum, Tr.4. p.611. 612.

Antiochena, ſynodus contra Paulum Samozatenum, de *Omouſii* condemnatione purgatur ab Hilario, Tr.1. c.17. n.4. c.39. n.3.4. Ab ipſo Athanaſio, c.31. n.12.13. Tr.2. c.46. n.1.4. 8. Necnon ab aliis. V. *Filius Æternus*, *Trinitas &c.*

Apollinarii duo, pater Grammaticus, & filius Sophiſta, quid pro Eccleſia egerint poſt edictum Juliani contra ſtudia Chriſtianorum? Tr.1. c.15. num.9. c.16. num. 1. *& ſeqq.*

Et contra illius Apoſtatæ ſcripta? C.44. n.9. Cur etiam junior aliquando contra hæreticos in teſtimonium adductus? Tr.2. c.34. n.4. §. *promit.* c.44. n.8.9. Quàm ineptiſſimè tamen hic Trinitatem ex tribus gradibus compoſuerit? C.4. n.5. Unde & alius ejus error de mille annis? Tr.1. c.20. n.8. §. *Cum denique.* Necnon & alii illius errores? C.32. n.11. Cur impacta poſtmodum Catholicis Apollinaris de incarnatione hæreſis? c.15. n.9. c.16. n.1. *& ſeqq.* Contra novos poſtliminio Apollinariſtas Petrus Clunac. c.17. n.13. §. *Immenſa.*

Apoſtolatus inditia, ex Tertulliano, Tr.1. c.24. n.2.3.

Apoſtoli cur ex Hebræis in principes & propagatores fidei præelecti? Tr.5. c.8. n.3. Quot à principio ignoraverint, nec propterea culpandi? Tr.1. c.17. n.9. Poſtea à Chriſto eadem Philoſophia ſeu Theologia inſtructi, qua olim à primo parente Patriarchæ gradatim & Prophetæ, c.37. n.3. At longè majori myſteriorum fide & intelligentia. Tr.5. c.8. nu.11. §. *profert.* Nihil verò deinceps ex Chriſti ſermonibus neglexerunt, Tr.1. c.13. n.1. Cur tandiu expectata, & tam brevì exhibita ipſis Apoſtolis caro Chriſti? Tr.5. c.10. n.5. *& ſeqq.* Ipſa tamen ſemper illis præſens cum omnibus myſteriis, c.14. n.3. *& ſeqq.* Quo ſenſu Chriſtus ipſe vocetur Apoſtolus à Juſtino? Tr.2. c.42. n.2. *& ſed.* Et in illos Spiritum ſanctum miſerit, quo nos doceret? Tr.1. c.8. n.15. tr.2. c.31. n.2. §. *non.* Quænam tunc in eis gratia confirmatoria? Tr.5. p.545. §. *nec.* Quomodo eorum præ Diaconis opus præſtantius? Tr.1. c.1. n.6.7. Quàm arduum verò miniſterium? c.5. n.4. Imperitas enim plebes magnificæ noſtræ de Deo fidei per Apoſtolos, licèt piſcatores, aſſuefieri, longè operoſius & mirabilius, quàm mortuos ſuſcitari, Tr.2. c.2. n.5. §. *Ioannes.* Qua tamen facilitate id apud Gentiles præſtiterint? C.3. n.4. *& ſeqq.* Qua ad id diſpenſatione? c.45. n.13. Imo ferè & pia fraude? Tr.5. c.7. n.10. Quid ab ipſis Poetis & Philoſophis mutuati ſint? Tr.2. c.39. n.12. In quo ſupra ipſos Philoſophos, piſcatores licèt Apoſtoli, c.37. n.3.7. c.38. n.4.5. Ut majora per eos, quàm per ſeipſum, Chriſtus ipſe & dixerit & fecerit? ex Chryſ. c.33. n.3. maximè per ſenſum ſcripturarum ſemel illis apertum, & per eos Eccleſiis præſertim Apoſtolicis, Tr.1. c.13. n.5. *& ſeqq.* c.19. n.6. c.24. n.2. *& ſeqq.* c.37. n.3.5. Inde Apoſtolicæ traditiones, & Eccleſiarum ſucceſſiones repetendæ? c.18. n.2. *& ſeqq.* c.19. n.2. *& ſeqq.* c.20. n.3. *& ſeqq.* c.24. n.2. *& ſeqq.* Quàm Apoſtolicum ſit non ſcripturis modò, ſed & traditionibus uti non ſcriptis? c.21. n.10. c.22. n.1. *& ſeqq.* Quo ſenſu verò Apoſtoli ante Epiſcopos ſeu antiquos Patres, ſint illi vertices montium, ſuper quos fundata conſurgit Eccleſia? ex Baſilio, c.21. n.7. Non à ſuis tamen privatis nominibus Eccleſias nuncupaverunt, ex Epiph. c.19. n.10. Sed hinc Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores, imo Apoſtoli ab Apoſtolo nominati, c.20. n.3. c.22. n.1. *& ſeqq.* Hincque injuriæ illis illatæ redundant in Apoſtolos, & in Chriſtum ipſum & Deum, c.20. n.3. c.24. nu.4, Imo per eos & Apoſtolicos viros, Chriſtus jam regnat, judicat, ſuos munerat, cruciat hoſtes, Tr.5. c.15. n.5.

Apparitiones olim an per Patrem, vel Filium, aut Angelos fierent; Tr.2. c.39. n.8. §. *pluribus.* c.42. n.10. c.43. n.7. c.47. n.9.11. Ad quid inſuefacerent genus humanum? Tr.5. c.7. n.6.

Appelleiani hæretici qua audacia ſcripturas ipſas diſcerperent? ex Epiphanio, Tr.1. c.20. n.7. §. *facit.*

Arabes primæ ſapientum ſcholæ cultores à quo? Tr.2. c.33. num. 3.4. An uſque ad Aſſyrios extenderetur Arabia? *Hic.* Cur tandem ex Arabum vicinia Ariſtotelis Philoſophia prævaluerit? Tr.1. c.40. n.6.

Arauſicanum Concilium an admiſerit opera moraliter bona, gratiæ & gloriæ non meritoria; Tr.4. pag. 567. §. *Quod* pag. 568. §. *conſequenter*, p.680. §. *Venerunt*, p.626. *Initio.* Scilicet ex gratia generali, pag.648. §. *De* 650. §. *Nunc.*

Argentum, v. *Aurum.*

Ariani duce Ario cum aliis hæreticis, ut ad ſua commenta ſcripturas contorquerent; ex Athanaſio, Tr.1. c.19. n.1. Ex Baſilio & Nyſſeno, num.3. *& ſeqq.* Univerſim longè pejùs de tota Trinitate ſentiebant, quàm philoſophi, Tr.2. c.34. n.1. *& ſeqq.* c.35. n.7.8.9. Hinc vel ſola ratione poterant ſine authoritate convinci, c.11. nu.1. *& ſeqq.* c.22. n.2. c.23. n.3.5.9. Patrum tamen authoritas contra eos adjuncta, Tr.1. c.21. n.1.2.3. c.31. nu.1. *& ſeqq.* c.33. n.1.2. c.34. n.3. Tr.2. c.1. n.5. 11.12. c.7. n.5. *& ſeqq.* c.37. *& ſeqq.* Non mirum ſi Arius ipſe cum aſſeclis priores Patres contemneret, c.4.7. n.6. *& ſeqq.* Cur licèt præ ſe ferrent aſſentiri toti Symbolo Apoſtolico, eſſent nihilominus hæretici; Tr.1. c.15. n.5. Unde eorum omnium inſtabilitas in ſuis ſymbolis; c.14. n.2. *& ſeqq.* c.22 n.4. Quàm ſtultè fidem à ſeipſis ſub Conſtantio cœpiſſe ſcripſerant; c.31. n.9. Quomodo contra eos in ipſa ſynodo Ariminenſi fides antiqua vicerit; c.31. n.10. In quo maximè peccarit Arius ipſe omnium dux; Tr.2. c.3. n.7. c.5. nu.7. 8. c.7. nu.6. In quo præluſerat Aſterius docens Verbum & creatum & Creatorem poſtea; c.23. n.3. Necnon & cum ipſo Spiritum-ſanctum, c.12. n.7. c.23. n.5.9. c.24. n.1. *& ſeqq.* c.27. n.11. §. *nec.* Adeoque alia ſapientia quàm genita ſapuiſſe antea Patrem, c.22. n.1.10. Imo duplex eſſe Verbum in Deo, *ibid.* c.23. num.3. c.31. num. 2. Cur ingeniti potius vel Creatoris nomen & gloriam, quàm Patris oſtentarent; c.7. n.6. c.10. n.1. *& ſeqq.* c.11. n.1. *& ſeqq.* Nec tam vetarent, ne Pater Filium gigneret, quàm ne æqualem; c.12. n.1. *& ſeqq.* Initio quidem ex nihilo, poſtea aliunde, c.29. n.1. Et in hoc non minùs Patri quàm Filio injurii, c.12. n.3. c.15. n.13. Item in eo quod omnipotentem Filium negarent, quia filium gignere non potuit, c.13. n.1. *& ſeqq.* Necnon cæcutirent ad verba Chriſti orantis, ut *ſicut ipſe in patre &c.* C.28. n.3. Imo ipſum Dei & Verbi nomen perverterent, c.27. n.8.10. Unde fieret ut Deos colerent duos, c.24. n.2. §. *Et.* Rurſumque abuterentur numeris in Trinitate, c.17. n.11. In primis quod vellent plures ſeu tres perſonas unum dici Deum, ut plures ſeu omnes quandoq; homines unum, c.27. n.1. *& ſeqq.* Inſanæ aliæ Arianorum quæſtiones de proceſſione Spiritus-ſancti, c.30. n.2. *& ſeqq.* Adhuc tamen ineunte ſæculo ſexto orbem inundaſſe videri poterant, Tr.1. c.43. n.9. Quandiu viguerint; *ibid.* Vel ipſa eorum fama Catholicis vitanda, c.16. n.1. *& ſeqq.* c.17. n.2.3. c.31. n.5. *& ſeqq.*

Ariminenſi in ipſa ſynodo fides antiqua, & veterum Patrum vicit authoritas, Tr.1. c.31. n.10. c.34. n.3. §. *De.* v. *Adriani. &c.*

Ariſtides Philoſophus Chriſtianus, cur Apologeticum Hadriano oblatum contexuerit ex Philoſophum ſententiis; Tr.1. c.45. n.1.

Ariſtotelis varia fortuna, primumque de eo judicium Tertulliani, Tr.1. c.39. n.1. §. *Hinc.* Aliud Clementis Alexandrini & Irenæi, c.40. n.4. Aliud Lactantii, c.36. n.1. *Item* Ambroſii, c. 39. n. 13. §. *Denique.* Necnon & Nazianzeni, c.40. n.5. Simul Epiphanii & Theodoreti, c.38. n.4.5. Longè favorabilius Boetii, Tr.2. c.6. n.3. Longè diverſum Bernardi, Tr.1. c.36. n.1. Unde tandem Ariſtotelis Philoſophia prævaluerit; c.40. n.6.

Arnobius junior ad quid elegantiſſimè deſcripſit ſimilitudinem venæ, fontis ac fluvii, etſi paulò aliter ac Græci Patres; Tr.2. c.26. n.14.

Arnobius ſenior quid de ſuiſmet opinationibus Theologicis teſtificetur; Tr.2. c.41. n.2. *& ſeqq.* Hieronymi de eo judicium, *ibid. &* Tr.1. c.28. n.2. c.25. n.4.

Artemon hæreſiarcha & aſſeclæ tam incurioſi ſcripturarum, quàm inſani diſciplinarum liberalium admiratores, Tr.1. c.41. n.10. In dogmate præcipuo contra divinitatem Chriſti, quibus armis impugnentur à Cajo antiquo Theologo; apud Euſ. Tr.2. c.42. n.12.

Artes, ſaltem liberales, quanto adjumento ſint & ornamento ad Theologiam? ex Patribus Græcis, Tr.1. c.41. 42. ex Latinis, c.43. Quare Auguſtinum pœnituerit aliquando nimium laudaſſe artes liberales; n.2. Illius ſententia & præceptiones de ſingulis, n.4. Quis modus in iis tenendus, ex aliis Patribus; c.42. n.5.6.7. c.43. n.2. *& paſſim ſeqq.* Quàm multa ex artibus & tota Philoſophia, reſecanda ſint, ut nunc ſuperflua, n. 8. Objectionibus ſatisfit; n.12. *& ſeqq.* An artes illæ omnes ad Philoſophiam ſpectent: c.41. n.1.7. c.43. n.1. v. *Philoſophia.*

Aſcenſio, v. *Chriſti Myſteria &c.*

Aſterius Sophiſta primus ante Arium docuit Verbum & creatum & Creatorem, ex Athanaſio, Tr.2. c.23. n.3. v. Ariani.

Aſtronomis noſtris quàm nihil timendum nunc ab idololatria; Tr.1. c.43. n.14.

Atanaſtus Alexandrinus Epiſcopus adhuc Diaconus in Concilio Nicæno traditionum, ac Patrum authoritate diſputavit contra Arium, Tr.1. c.21. n.1. ac deinceps ſemper, n.2.3. c. 31. n.1. *& ſeqq.* præ cæteris cum Cypriano & Hilario legendus ipſe conſulitur ab Hieronymo, c.28. n.1. c.44. n.2. Quanta humanitate antiquiores dubios purgarit, c.31. n.4. *& ſeqq.* Tr.2. c.4. n.1. cc.45.46. Ac ipſum tandem juniorem licèt Baſilium, Tr.1. c.31. num. 14. Cum pleriſque ex illis, maximè Alexandrinis Epiſcopis, canonicas etiam Epiſtolas, ſimul ac Theologicas, compoſuit, c.46. n.7.8. poſtea vel unus Neſtorio oppoſitus à ſucceſſore Cyrillo, c.22. n.9.

Athenagoras Philoſophus Chriſtianis, quo ſenſu orbem dicat regi à Patre & Filio, ut Imperium à Marco Aurelio, & ejus filio Commodo, quibus ſcribebat; tr. 2. cap. 42, num.7. Expreſſiùſque Trinitatem profiteatur; n.8.

Athenodorus Gregorii Thaumaturgi frater, & in ſtudiis liberalibus collega, qualis; tr.1. c.42. n.3.

Attritio, v. *Charitas. Contritio. Timor.*

Audiani hæretici, vel eo ſolo nomine damnati, quod

Audiani dicerentur, non *Chriſtiani*; nec Eccleſiæ Catholicæ communicarent, ex Epiphanio, Tr. 1. c. 19. n. 11.

Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus, cur minùs feliciter juvenis, quam maturior ſcripturas adierit? Tr. 1. c. 1. n. 4. §. *Hanc*. c. 7. n. 2. c. 14. n. 6. In iis deinceps interpretandis, omnium ſaltem Latinorum facilè princeps, c. 6. num. 1. *& ſeqq.* vel ipſo teſte Voluſiano, n. 8. Quàm modeſtè & pacificè de ſuis & aliorum opinionibus ſentiret? *ibid.* & c. 7. n. 6. *& ſeqq.* c. 26. n. 2. *& ſeqq. Item præf. ad Tr.* 3. n. 28. 29. Cur multa etiam levia retractarit? Tr. 1. c. 9. n. 1. *& ſeqq.* c. 17. n. 7. c. 35. n. 1. 13. c. 43. n. 2. Se à populis ut monitorem & condiſcipulum non ut magiſtrum volebat audiri? C. 9. n. 8. *& ſeqq.* Quàm alta illis prædicaret, ipſi intelligerent? Tr. 2. c. 22. n. 5. Quid de ſchola cordis & charitatis doctrina? Tr. 4. p. 619. §. *rurſus*. Confertur cum Chryſoſtomo, Tr. 1. c. 6. num. 1. c. 8. num. 10. Cum Clemente Alexandrino quoad principia ſcientiarum, c. 10. n. 6. Quoad ipſam gratiam, & philoſophiæ utilitatem, Tr. 5. c. 13. num. 27. 28. Cum ipſo Origene quoad præſcientiam Dei, Tr. 4. p. 485. §. *ſimiliter*. Necnon cum aliis patribus quoad ſalutem Judæorum, Tr. 5. c. 8. nu. 17. De mutua cum Hieronymo concordia & admiratione, *ibid. &* Tr. 1. c. 28. n. 9. c. 45. n. 4. Quomodo conciliet ipſe Epiphanium cum Philaſtrio de hæreſibus? Tr. 1. c. 15. n. 1. Quanti faceret lectionem ipſorum Hæreticorum? C. 26. n. 6. 9. Quomodo probaverit eos cogendos eſſe ad unitatem catholicam? Tr. 3. c. 20. v. 6. Tr. 4. *in Gratiano*. Quid *in Hortenſio Ciceronis* probaverit, vel improbaverit? Tr. 1. c. 6. n. 2. c. 35. n. 7. Necnon & in aliis philoſophis, n. 1. *& ſeqq.* c. 43. n. 2. *& ſeqq.* Ac poſtmodum in Manichæis? c. 6. n. 4. c. 9. n. 8. c. 14. n. 7. Quando procul à ſe removit aſperſum à Pelagianis rumorem Manicheiſmi? c. 26. n. 5 c. 27. n. 1. Nec non quod ſolus eos debellaret, c. 27. num. 6. Ut præ cæteris patribus ſtromata Theologicorum dogmatum concinnaverit? c. 45. n. 4. *& ſeqq.* Et in eis jugem & univerſalem ſynodum? *Ibid. & antea* c. 26. nu. 4. c. 27. n. 2. *& ſeqq.* Tr. 4. p. 520. Cur nefas fuiſſet à quoquam, nedum ab Auguſtino promulgari doctrinam, non à majorum authoritate ad poſteros communicatam & communicandam? Tr. 5. c. 5. nu. 1. Quàm non immerito habeatur ipſe dux & author Theologiæ ſimul & Patriciæ & ſcholaſticæ; Tr. 1. c. 45. n. 8. c. 46. n. 8. Ut ex ejus præſertim operibus aliæ ſummæ excerptæ; c. 45. n. 9. c. 46. n. 1. Tr. 2. c. 22. n. 5. Quanti ſemper factus ſit, primum à Proſpero & Juliano Pomerio? Tr. 1. c. 29. n. 11. Simul & à Caſſiodoro; c. 45. n. 5. à Facundo; c. 29. n. 12. à Gregorio M. n. 6. *& ſeqq.* à Beda; Tr. 5. c. 8. nu. 12. à Bernardo; Tr. 1. c. 30. num. 5. à Petro Cluniacenſi; nu. 6. Ab aliis Gallis, &c. nu. 7. c. 46. n. 1. præf. ad Tr. 3. nu. 30. *& ſeqq.* Jam quid ipſe de demonſtratione Trinitatis ante & poſt Epiſcopatum ſenſerit; Tr. 2. c. 2. nu. 8. c. 3. n. 1. *& ſeqq.* c. 21. n. 1. c. 29. n. 2. Quando & quo animo ſcripſerit librum verè aureum de Trinitate; c. 21. n. 1. Item de temporario adventu Chriſti, ſeu de Incarnatione Verbi; Tr. 1. c. 14. n. 6. Tr. 5. CC. 1. 2. 3. 4. 10. num. 3. *& ſeqq.* In quo Auguſtinum ſequuta eſt Eccleſia Occidentalis, ac tandem Univerſa? Tr. 2. c. 30. n. 10. *circa finem*. In primis quoad gratiam juſtificantem ſeu habitualem, contra Pelagianos, Tr. 3. c. 9. Qui plus ſuſpicantur, quàm ſint injurii Auguſtino, quem colunt? c. 10. §. *Qui*. Tr. 4. p. 564. Ipſemet prolixè explicat mentem ſuam de duplici auxilio, in L. de Corr. & Gratia, Tr. 3. c. 12. §. *Et ſane*. Et in Confeſſionum libris, quas ipſemet expertus erat, Gratiæ varietates, c. 26. §. 3. At nuſquam luculentiùs quam in Libris de Gratia & libero Arbitrio, & ad Simplicianum, c. 26 §. 4. 5. Et ne quis eorum authoritatem elevet, ad eos remittit Semipelagianos, Tr. 4. p. 650. §. *Sed*. Rurſus de Gratia inter ipſum & Pelagianos controverſa, ex Capreolo ipſo, Tr. 4. p. 480. 479. Necnon & ex Concilio Trid. p. 513. Et ex aliis 532. 535. 537. 620. §. *Iam*. 655. *&c.* Item de gratia generali, & de reprobatione ob peccatum Originale quam non ſit contrarius recentioribus Theologis? p. 505. §. *Iam & ſeqq.* Quidquid è contrario blaterent hæretici, p. 516. *& ſeqq.* Cavendum ne his per alienum ab Auguſtino ſenſum faveatur; minùſque candidè recipiantur Eccleſiæ decreta, p. 655. Huc ſpectat libellus nuper inſcriptus, *Lucta Auguſtini contra Gratiam phyſicè efficacem*, p. 655. Et Joſephus de Vita Dominicanus in opere quod Auguſtino ſimul cum Thoma nuncupavit, 654.

Auguſtinus Oregius Cardinalis circa annum 1629. inter alia ſpeciali exemplo Urbani VIII. probat præter novas de prædeterminatione & ſcientia media rationes ſatis inutiles, Deo non deeſſe alia media infallibiliter inclinandi, ſine læſione libertatis, Tract. 4. pagin. 536. §. *Ideo*.

Aurum cum argento unde in fodinis? ex Jobo, Tr. 2. cap. 33. numer. 1. Quænam terra ex qua tanta auri copia ſub Salomone? Cap. 33. num. 4. §. *Hic*. Et ſi ex auro plures fiant aurei, non dicuntur multa aura, & cur? C. 27. num. 8. §. *Rem*. Quid per aurum Æpyptium, v. *Ægyptus*.

Auxilium, v. *Gratia*.

Azorius, v. *Ioannes Azorius*.

B

B*ABYLONEM* uſque an extenderetur Arabia, & Arabum Scholæ? Tr. 2. c. 33. n. 4. §. *Hic*. Quid fugere non de Babylone, ſed *de medio Babylonis*? ex Origene, Tr. 1. c. 8. n. 9. 6.

Baii propoſitiones quæ & à quibus Pontificibus damnatæ? ex Monteſino, Tr. 4. pag. 615. §. *Omnia*. Item 656. §. *At*.

Balſamon Antiochenus Pariarcha, quales notas ediderit in codicem Canonicum? Tr. 1. c. 46. n. 7.

Banneſii liber ex Hiſpania in Belgium perlatus circa annum 1588. occaſio lapſus aliqualis Eſtii, &c. Tr. 4. p. 637. §. *Confitetur*.

Baptiſmus parvulorum ut probetur ab Auguſtino contra Pelagianos vel ex ſola antiquiſſima traditione? Tr. 1. c. 23. n. 9. Et à Petro Cluniacenſi contra Petrobuſianoſios, C. 17. n. 13. §. *Contra*. Necnon ſalus in adultis ex fide & voto ſolo baptiſmi, à Bernardo, C. 30. n. 5. Ut excuſetur à Facundo baptiſmi reiteratio, quam volebat Cyprianus in in omnibus hæreticis? C. 17. n. 1. Antiquiſſima profeſſio Trinitatis ante baptiſmum, ex Luciano, Tr. 2. c. 42. n. 6. Ex Athenagora, n. 8. Ut probetur ex illa unitas & ordo perſonarum? C. 8. n. 3. c. 15. nu. 4. c. 17. n. 10. Item Spiritus ſancti neceſſitas, c. 11. n. 7. Necnon & noſtræ regenerationis dignitas, C. 10. n. 16. *& paſſim ſeqq.* Tr. 4. p. 564. §. *Ille*. 627. §. *Idem*. Adde, & efficacia, Tr. 3. c. 13. Tr. 4. p. 512. 557. §. *Idem* p. 558. §. 1. 561. §. *promiſſa*, *& ſeqq.* Qua tandem authoritate baptiſmus hominis extra ſenſum poſiti? ex Fulgentio, Tr. 1. c. 25. n. 10. Et quo fine ſupradictis adminiſtraretur? C. 23. n. 9. Tr. 3. c. 9.

Barbari, v. *Eccleſiæ Gentes*.

Barnabæ Apoſtoli Epiſtola, licèt receptiſſima, cur hìc pro Trinitate omittatur? Tr. 2. cap. 44. num. 8. §. *Denique*.

Bartholomæus Camerarius Beneventanus *Dialogos de Gratia & Libero Arbitrio*, uno ferè ex Auguſtino contra Calvinum, Lotharingo Cardinali dicavit, nobis prorſus conſentaneos, Tr. 4. p. 523. 524.

Bartholomæus Medina Dominicanus profeſſor Salmaticenſis circa annum 1578. totus noſtrarum eſt partium, excepta forſan alicubi prædeterminatione phyſica ex principiis nimis philoſophicis, Tr. 4. pagin. 606. §. *Hactenus*.

Baruch propheta Jeremiæ junctus, quid per fontem ſapientiæ ab Iſraelitis derelictum inſinuet? Tr. 2. c. 22. num. 8. c. 26. num. 11. c. 30. n. 2. §. *Ex*. C. 33. num. 6. §. *Alludere*.

Baſileenſe Concilium non poterat non conſentire cum doctrina Theologorum ſuorum, &c. *Præf. ad Tract.* 4. v. 7.

Baſilius Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus quibus diſciplinis primùm imbutus Athenis, ex ſocio Gregorio Naz. Tr. 1. c. 41. n. 3. *& ſeqq.* Qualiter philoſophetur adverſus philoſophantes hæreticos? Tr. 2. c. 12. n. 5. Quid ipſe Ambroſio nuper ordinato ſcripſerit ad conterendas hæreſes? Tr. 1. c. 21. n. 4 Quibus tamen Apologiis ipſe eguit, maximè apud ſuos Neocæſarienſes? n. 5. c. 21. n. 8. *& ſeqq.* c. 31. n. 14. c. 32. n. 1. Tr. 2. c. 45. n. 2. 3. Necnon pro Gregorio ipſo Neocæſarienſi ſeu Taumaturgo? *Ibid.* Et pro Dionyſio Alex. paulò diverſimodè, n. 5. 6. *&* c. 46. n. 3. Qualiter ipſe laudetur à fratre Greg. Nyſſeno? Tr. 1. c. 32. n. 3. 5. Ab amico Nazianz. C. 41. n. 3. 4. ab Athanaſio? C. 31. num. 14. Necnon ab Auguſtino, contra Pelagianos? C. 27. n. 3. 4. c. 45. n. 6. Quales tandem Baſilii Epiſtolæ Canonicæ? n. 7.

Beatitudinis deſiderium quam altè ſemper in præcordiis ferveat? & ad quid? Tr. 3. c. 3. §. *poſita*, Tr. 5. c. 13. n. 3. *& ſeqq.* Qualis inde exurgat impeccantia? Tr. 3. c. 24. §. 1. Cur ex inferiorum ſocietate Beatitudo non accreſcat? Tr. 2. c. 41. n. 5. 6. De ſummo bono, quod idem eſt, Philoſophorum diſſidia, Tr. 1. c. 35. num. 9. Quantum inde nunc capimus? Tr. 2. c. 1. nu. 6. Quàm ſit ſui diffuſivum, c. 13. n. 12. c. 28. n. 12. Cuinam perſonæ divinæ adaptatum à philoſophis? c. 35. num. 6. c. 36. num. 9. 10. Et quidem ut ipſo bono melius, pulchro pulchrius, beato beatius, n. 10.

Beda venerabilis Presbyter, inter primos Auguſtini diſcipulos non poſtremus, paucis ſecundus in exponendis myſteriis, Tr. 5. c. 8. n. 12.

Bellarminus Cardinalis S. J. ad veſtiganda arcanæ difficultatis de prędeſtinatione penetralia ad ſcientiam mediam deflexit, Tr. 4. p. 614. §. *Denique*, 679. §. *Hic*. In quibus tamen laudetur à Vigerio? p.691.692. Necnon ab Iſamberto contra Molinam? p.650. §. *Nunc*.

Benedictus Pererius Valentinus S.J. ab anno 1552. ad 1610. quo fervebant Congregationes de auxiliis, nunquam tamen paſſus, teſte Philippo Alegambe, ſe in ullas novitates abduci à doctrina Auguſtini & Thomæ, quæ noſtra eſt, de triplici gratia, *præf. ad Tr*.4. §.4. *&* p.620. *& ſeqq*. Idcirco laudatur merito in cenſura Duacenſi, *ibid. &* 678. §. *Cenſura*.

Bernardinus Senenſis O. M. ſanctitate & doctrina conſpicuus, quid de triplici gratia, & huc ſpectantibus ſenſerit? Tr.4. p.485.

Bernardus Abbas Claravallenſis, Eccleſiaſticus verè Theologus, quam in ſtudiis ſibi & ſuis viam præmonſtravit? Tr.1. c.2. n.3.4. c.30. n.5. c.43. n.3. Ut prior eam ipſe ſequutus eſt quoad triplicem maximè gratiam? *præf. ad Tr*.4. v.3. *& ſeqq*. Et p.450. *ac ſeqq*. Tr.5. c.14. n.20. Hinc illum quaſi Auguſtino à ſe male intellecto contrarium recuſant ferè omnes hæretici, Tr.4. p.517. 518. §. *nec*. Omnia vero Patrum dogmata breviſſimè complexus eſt, contra Henricum Petrobuſianum, Tr.1. c.25. n.14. Quid ſenſerit de ſcripturæ textibus, quos Eccleſia in Officiis alterat, vel alternat? C.30. nu.4. Quid autem de depravatis per inanem Philoſophiam Abelardi? C.36. nu.5. Tr.2. c.6. nu.6. Quænam tandem Bernardi partes in Decreto Gratiani? Tr.1. c.46. n.3.

Berullius Cardinalis, Oratorii Gallicani parens, altiſſimæ vir Theologiæ, non mirum ſi inter alios vitæ ſpiritualis authores laudetur pro noſtra triplici gratia, *præf. ad Tr*.4. §. *Quator*. *&* p.652. Quàm nobis non contrarium quando commendat ſcholam S. Thomæ? §. *Si*.

Beryllus Boſtrorum Epiſcopus cur damnatus in Synodo, præſente Origene? Tr.2. c.47. n.5.

Beſtia, v. *Animantia*.

Billich, v. *Everhardus Billich*.

Boetius Severinus Exconſul, luculentè ſcripſit *de unitate & uno*, & quidem ex media Ariſtotelis philoſophia, cui impensè favit, Tr.2. c.6. n.3. c.17. n.6. ut ipſe laudatus ſit à Bernardo? n.7.

Bonaventura ex Generali Franciſcanorum Cardinalis Albanenſis Epiſcopus, ne tantillum quidem diſſentit à ſententia S. Thomæ, cum aliis tum antiquioribus tum recentioribus Theologis contra Hæreticos, *præf. ad Tr*.4. v.6. *& ſeqq*. Et pag. 454. *ac ſeqq*. §. *Iam*. 526. §. *Illud*. & col. 2. 528. Excipitur à nonnullis mollior ſermo de prædeſtinatione licèt gratuita ſecundum ipſum cum Javello, p.590. §. *Si*.

Bonitas, *bonum ſummum*, v. *Beatitudo*.

Bradvvardinus, v. *Thomas Bradvvardinus*.

Brulefer, v. *Stephanus Brulefer*.

Bucerus, v. *Martinus Bucerus*.

Bunderus, v. *Ioannes Bunderus*.

Burchardus Vormacienſis Epiſcopus celebris inter primos collectores & interpretes Canonum, Tr.1. c.46. n.3.

C

C*ÆLESTINUS* Papa ita quæſtiones de Gratia neceſſarias definivit, ut ſubtiliores, haud dubiè de prædeſtinatione & annexis, Theologorum contemplationi & precibus permiſerit, *præf. ad Tr*. 3. n.3. Ex ipſa interpretatione Eccleſiæ Lugdunenſis, nu.37. At expreſſiùs confirmat gratiam juſtificantem valere ad auxilium, T.4. p.612. *Initio*.

Cajetanus, v. *Thomas de Vio Cajetanus*.

Cajus Antiquus Theologus, antiquum profert pro Trinitate teſtimonium ex multis aliis contextum, in Oratione contra Artemonem apud Euſebium, Tr.2. c.42. num.12.

Chalcedonenſe Concilium, quantum ponderis ex authoritate Patrum traxerit, contra Eutychetem, & Dioſcorum? Tr.1. c.34. n.8.9. Quomodo ſe geſſerit in quæſtione de *uno in Trinitate paſſo*? C.15. nu.7. Qualis fuerit *Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ* in illo Concilio recognitus? C.46. n.2.

Calvinus Hæreſiarcha, Joannes prænomine, ſed hìc ponendus cum ſuis *Calvinianis*, voluerat ad omnia opera extendere neceſſitatem auxilii quo, reſtiterunt Catholici, Tr.3. c.12. §.5. Quid cum Luthero de conſenſu voluntatis teneret? Tr.4. p.514. §. *Idem*. Quomodo etiam cum eodem triplex gratiæ genus corruperit? 516. 517. Et ſententiam Ducum Theologiæ ſcholaſticæ nobis approbet, dum inſectatur? *ibid*. Simulque ab avita Patrum traditione aberret? 520. Quid exprobaret Catholicis de indiſtinctione ſtatuum? 543. §. *Cum* v. *Hæretici*. *Novatores &c*.

Camerarius, v. *Bartholomæus Camerarius*.

Canonum Primæ Collectiones apud Græcos & Latinos, Tr.1. c.46. n.2.6.7. Quis imprimis fuerit codex Canonum Eccleſiæ univerſæ? n.2. Cujus fuerit ponderis Collectio Dionyſiana, ex Caſſiodoro? c.30. n.3. c.46. n.2. Progreſſus compilationum hujuſmodi ad quid? n.4. De iis judicium ſtudiumve S. Caroli Borromæi, *Ibid*. Quam arcta ſit & eſſe debeat Canonum & Theologicorum dogmatum conjunctio, n.8.

Canticum Canticorum cur poſt Eccleſiaſten & Proverbia perlegendum? Tr.1. c.5. n.7. Quibus argumentis ſpiritalis hic liber non humanos amores continere probetur à Theodoreto? c.34.

Capreolus, v. *Ioannes Capreolus*.

Carnalibus ac ſpiritalibus quomodo ſcriptura eadem, ſeu Chriſtus ipſe, ſimul lac & cibus? Tr.1. cap.6. n.6.13. cap.7. numer. 2. *& ſeqq*. cap.8. num. 2. Necnon liber naturæ, omnibus apertus, licèt in æqualiter? T.5. c.4. n.4.

Carolus Boromæus, Cardinalis ſanctiſſimus, & Archiepiſcopus Mediolanenſis, quid ſentiret de Canonum decretis ad optimam religioſæ diſciplinæ rationem? Tr.1. c.46. num. 4. Necnon & de Theologicis ſtudiis? *ibid*. & num.8.

Carpocratiani hæretici, in quo culpentur ab Epiphanio circa Chriſti imagines cum Philoſophis mixtas; Tr.2. c.34. n.3.

Carthagena, v. *Franciſcus de Carthagena*.

Carthaginenſe Concilium IV. nihil aliud eſſe quàm collectionem ex Africanis Conciliis viri docti ſuſpiantur, Tr.1. c.46. n.2.

Carthaginenſe aliud Concilium contra Pelagium, quid intellexerit per gratiam? Tr.4. p.546. §. *prolixe*.

Caſalius, v. *Caſpar Caſalius*.

Caſſianus Lirinenſis monachus, in quibus verè laudandus? Tr.1. c.2. n.8. Cujuſmodi collationes Patrum compoſuerit? c.45. n.9.

Caſſiodorus ex ſenatore Monachus quæ ſtudia ſectaretur, & aliis laudaret vel conſuleret, Tr.1. c.30. num. 1. *& ſeqq*. c.43. n.13. c.45. nu.9. Romæ præſertim inſtituenda, *ibid*.

Caſtitatis ſeu continentiæ donum cur non æquè facilè conceſſum agnoſcant hæretici, quàm donum intelligendi ſcripturas? Tr.4. p.593. §. *Nec*. Quid de eo quoad actum & habitum ex Paulo, contra eoſdem Perronius? 693. §. *En*. *& ſeqq*. Quantum diſtet caſtus a caſtitate? ex Aug. Tr.2. c.21. n.2. *& ſeqq*. Quomodo per caſtitatem, ejuſque primariam ſpeciem virginitatem, recolligimur in illud unum, à quo in multa defluimus? ex eodem, n.4.

Catanea, v. *Aloiſius Catanea*.

Catharina utraque, Genuenſis & Senenſis, cur inter alios vitæ ſpiritualis authores pro gratia laudatæ? *præf. ad Tr*. 4. §.4. & p.543. §. *Hic*.

Catharinus v. *Ambroſius Catharinus*.

Catecheſis quatenus ſit lac & primum nutrimentum animæ? ex Clem. Alex. Tr.1. c.3. n.4. *Catechumenis* ipſis ut explanandæ ſint ſcripturæ, ad ædificandam charitatem, ex Auguſtino, c.12. n.7.

Catholicum nomen quid innuat? ex Vincentio Lirin. Tr.1. c.25. n.4. Qualia Catholicorum inter ſe diſſidia? c.15. n.8. 9. 10. c.16. n.1. *& ſeqq*. Eorum ſecuritas in Eccleſia, c.33. n.4. c.36. n.2. v. *etiam Eccleſia*.

Cauſæ omnes moventur ex ſuo quæque genio, liberæ & contingentes liberè & contingenter, neceſſariæ neceſſariè, juxta decantatum S. Thomæ effatum, *paſſim* Tr.4. præſertim p.533. v. *etiam Libertas*, *Naturalia &c*.

Chaldæorum ſcientiæ ab Hebræis in Græcos refuſæ ad quid, Tr.1. c.38. n.1. c.41. n.1.

Charitas quam ignota virtus Philoſophis, Tr.1. c.35. num. 4. *& ſeqq*. Cujus autem charitatis primaria indoles in ſtringenda unitate; Tr.2. c.25. Quænam ſtatim viſa ſit à primo hominis ſtatu; Tr.3. n.1. Quid revera ſit comparata cum inimica cupiditate; ex Aug. Tr.1. c.12. n.3.4. Quatenus uni charitati univerſæ ſerviant ſcripturæ: *ibid*. *& ſeqq*. Tr.5. c.12. n.9.11. In uno autem ſcripturarum præcepto charitatis quanta profunditas; ex Aug. c.9. n.3. *& ſeqq*. Tr.1. c.6. nu.9.10. ſic charitas ſaltem ſublucebat in veteri teſtamento, c.4. n.2.3. Quàm propriè tamen ad novum Chriſti Teſtamentum attineat? c.3. n.1. *& ſeqq*. tr.3. c.9. Quàm actuoſa ipſamet Charitas habitualis; c.10.12.29. & paſſim, tr.4. præſertim ex Concilio Trid. p.420. §. *De* &c. Charitas tamen viæ, omnem concupiſcentiam extinguere non poteſt, tr.5. c.3. n.17. Nec multum curandum, differat ne Charitas à gratia ſanctificante; p.530. §. *Quia*. 692. §. *Cum*, &c. Sed an nulla propriè Charitas ſine juſtificatione; p.428. §. *ſed quoniam*. *& ſeqq*. 501. §. *Obſerva* 1°. Et 517. tr.5. c.3. n.8. *& ſeqq*. Hinc forſan poſſint conciliari Theologi circa charitatem in contritione neceſſariam, p.471. §. *Obſerva* 2°. *&* 486. §. 1. Item circa Charitatem labilem, vel non, p.417. Charitatis tandem partes in inveniendo

Deo, ſeu in rebus Theologicis, Tr.1. c.1. n.4. c.8. n.3. c. 9, n.10. c.26. n.2.7. c.39. n.10. §. *Etſi*. Tr. 5. c.8. n.1, &c. Plura de Charitate, v. *in Chriſto &c.*

Chriſtiana Religio, una maxime profeſſione credendi diſtat a Gentilibus, Judæis, & Hæreticis, Tr.1. c.39. n.6. Tr. 2. c.1. n.4. c.27. n.9. c.41. n.1. Necnon per præceptorum differentiam a Judæis, Tr.5. c.6. Unde anima naturaliter Chriſtiana? ex Tert. &c. Tr.3. c.3. §. *His & ſeqq.* Tr.5. c.13.

Chriſtiani ab initio, uno maximè delectabantur fidelium nomine, Tr.2. c.1. n.8. Necnon & *Chriſtiferorum*, ex Ignatio, c.44. n.9. §. *Hæc*. Quid retulerint Tiberius & Plinius de primis Chriſtianis, ex Tert. c.38. n.12. §. *Illud*. Deinceps veri Chriſtiani non ſunt cenſendi qui à catholica communione recedunt, Tr. 1. c.19. n.10. *& ſeqq.*

Chriſtophorus de Capite fontium Ordinis Minorum Generalis Miniſter, circa annum 1575. pari elegantia vehementiaque nobis conſentaneam edidit *de libero arbitrio & meritis bonorum operum aſſertionem Catholicam* ad Gregorium XIII. adverſus Lutheri & Calvini veſaniam, Tr. 4. p. 633. 634.

Chriſtus ipſo nomine quid magnum innuat? Tr. 1. c. 3. n. 4. Quatenus in Scripturis ſit objectum Theologiæ? c. 6. n. 1. *& ſeqq.* Imo ut Charitas eſt unum illarum objectum & finis? c.11. 12. Tr.2. c.25. n.5. Tr.5. c.9. n.6. *& ſeqq.* c.11. 12. Puerаſcenti quidem mundo, nondum committi debuit ut charitas, juſtitia, & ſapientia perfecta, c.2. n.6. c.3. n.1. *& ſeqq.* c.4. n. 9. *& ſeqq.* Sed per timorem, ut per ſui quoddam initium, c.3. nu. 14. *& ſeqq. & paſſim toto* c.5. Imo & per Charitatem ſaltem initialem, c. 4. nu. 2. *& ſeqq.* & per temporalium amorem ad eterna ſtatim converſum, n.5. *& ſeqq.* c.9. n.6. *& ſeqq.* Necnon & per ſuos ſapientiæ ſervos minora dantes præcepta, c.6. *integro*. Quin Chriſtus ipſe eandem Abrahamo communicatam fuiſſe ſapientiam docuit, Tr.3. c.33. n.3. Saltem quæ de ſapientia eluceſcente in lege veteri Moyſes dixerat, ea Paulus traducit ad ſapientiam in Chriſto radiantem, *ibid.* Cur ſic Moſaica lex Chriſto præſtruenda fuit? Tr.5. c.1. n. 2. *& paſſim nn. & cc. ſeqq.* Et nihilominus lex illa per Moyſem data dicitur in manu mediatoris Chriſti, ex Hieronymo, c.5. n.12. Quippe Chriſtus jam medicus, magiſter, mediator, curare, docere, redimere incipiebat per legem & ſacramenta Moſaica, c. 1. n.7. *& ſeqq.* c.8. n.8. *& ſeqq.* & quidem ſufficienter pro infantibus, c.5. n.13. c. 16. n.5. *& ſeqq.* Sic proludebat Chriſtus, vel potiùs Chriſti umbra, c. 4. nu.9. 10. c.5. nu.6. *& ſeqq.* c.6. n. 11. Imo non poteſt Chriſtus à mortalibus niſi adumbratus teneri, ſive Moſaicis ſacramentis, ſive noſtris licèt verioribus, *toto* c. 9. unde dicitur, *In umbra tua vivemus inter gentes*? c.9. n.19. *& ſeqq.* c.11. In quo expreſſiùs per Joſue, quàm per Moyſen? c.5. n.6. 7. ſuo tamen ſemper modo per Moyſen, c.6. n. 9. 12. Necnon per alias umbras figuraſve quibus homines aſſuefierent corpori ſeu incarnationi, cc.7. 9. Adde naturæ totius ægræ vota in Chriſtum Medicum & Reparatorem, c.13. n.3. c. 16. nu.5. *ſeqq.* Ita etiam *Chriſtus deſideratus cunctis gentibus*, c.13. n.13. 5. *& ſeqq.* Et nemo naſcitur ſine Chriſto, n.21. A fortiori nemo adolevit ſine aliqua luce gratiæ ipſius, n.12. Ut Philoſophia tanquam alia lex aut pædagogus duceret ad Chriſtum? Tr.1. c.36. nu.6. *& ſeqq.* c.39. n.13. c.40. n.2. 3. 4. Tr.2. c.34. n.5. Quid Philoſophis deerat, quæ perfecit Chriſtus, ex ipſo ſi reviviſceret Platone, ut obſervat Aug. Tr.1. c.35. n.4. 9. c.37. n.5. Contra eos qui de Platonis libris Chriſtum profeciſſe jactabant, c. 35. n. 1, 2. 3. Sola Chriſti philoſophia perfecta & erroris expers, nu.4. 9. c.36. nu.12. Imo Chriſti Cathedra longè ſupra Moſaicam, c.1. n.1. Tr.2. c.10. n.14. c.11. n. 3. 11. Quid in mentibus ipſis Chriſti Biblioteca? ex pp. Tr.1. c.1. n.10. c.3. n.6. c.30. n.1. §. *Sed*. c. 44. num.3. *& ſeqq.* Quid & calamus Chriſti? ex pſalmiſta &c. c.3. n.3. c.5. n.4. Ut verbum ipſum lux ſit mentis? c.4. n.8. & ſemen in ea incorruptibile? c.5 n. 3. ſeu univerſalis via ad omne verum? c.9. n.3. *& paſſim ſeqq.* Necnon & exemplar omnis ſapientiæ & juſtitiæ, Tr.2. c. 21. n.6. 9. Et ita tandem unus magiſter noſter Chriſtus, Tr.1. c. 9. n.8. c.10. n.1. *& ſeqq.* c.22. n.6. 9. 12. c.31. n.6. Quatenus dicatur creata ſapientia ratione creationis mundi, vel incarnationis Verbi? Tr.2. c. 23. n. 1. *& ſeqq.* c.37. n.4. 5. Tr. 5. c.7. n.7. Imo & coinfantiari nobis, ex Irenæo, n. 6. Necnon alias ſubjectionis voces uſurpet ratione carnis vel Eccleſiæ ſibi adunatæ, Tr.2. c.14. n.10. c.23. n.2. c.39. n.4. 7. 8. 12. c.41. n.4. Poſt unitatem perfectiſſimam Trinitatis, nulla major quàm Chriſti in Incarnatione, c.6. nu.5. c.37. nu. 10. De modo unionis hypoſtaticæ in Chriſto, & gratiæ efficaciſſimæ à Verbo incarnato, ex Berullio Card. Tr.4. p. 696. §. *Si*. *Et* §. *poſtremo*. Quomodo fundamentum immobile prædeſtinationis & auxiliorum Chriſtus? Tr.3. c.2. 4. 6. 7. 8. Tr. 4. p.614. 615. 696. §. *poſtrema*. Quid de juſtitia Chriſti imputativa Contarenus? p.534. §. *Idem*. Paulò aliter Naclantus, p. 544. Omnino Calviniſticè Pighius, p.573. §. *Quin*. Econtra prorſus Catholicè de tota Chriſti influentia in Juſtos, Concilium Trid. p.546. Nec non & in ejus ſenſum Dominicus à Soto, p. 60. §. *Imputativuam*. Supponenda alia Chriſti æconomia in Incarnatione, quàm in Trinitate, Tr.2. c. 37. nu. 10. Unde diſſidium inter Catholicos de duabus in Chriſto naturis? Tr.1. c.15. n.8. 10. In Chriſto tam tota Deitas, quàm tota humanitas, Tr.2. n.39. n.3. Ut ſecernendus ſit Deus à Domino? c.36. n.6. 12. c.38. n.6. 8. c. 41. num.3. *& ſeqq.* Cur alicubi Chriſtus ante Patrem ſe nominet? Tr.1. c.17. n.4. Et ipſum tamen nomen Patris prætulerit? c.10. n.1. *& ſeqq.* At quando à Paulo Angelis præſtantior dicitur Chriſtus, non agitur de ejus Deitate incomparabili, ex Athanaſio, c.15. n.1. Ex Aug. n. 13. Quo ſenſu aliquando Angelus ipſe & Archangelus? T.2. c.36. n.7. c.39. n.8. c.42. n.2. *& ſeqq.* Cur tandem tam ſerò in medio annorum ſeu plenitudine temporum miſſus à Patre fuerit? Tr.5. c.1. n.1. Et caro ipſa Chriſti nihilominus tam brevì exhibita ſit? c. 10. Ac rurſus ipſe affirmet inſontes fore Judæos, ſi non affuiſſet & locutus eis fuiſſet, c.8. n.17. Non aliter autem locutus eſt per ſcripturas, quàm per ſuam carnem, unus idemque utrobique Dei filius, Dei verbum, c.9. 11. Tr.1. c.7. n.1. *& ſeqq.* c.8. n.3. c.10. n.4. *& ſeqq.* At majora & dixit & fecit Chriſtus per diſcipulos, quam per ſeipſum, c.33. n.3. Humana tamen prius de Chriſto, quàm divina ab Apoſtolis aperta ſunt, ex Athan. c.31. n.7. Tr.2. c.45. n.13. Invento autem jamdiu Chriſto, non jam quærendus eſt, ut volunt omnes hæretici, Tr.1. c.13. n.2. 3. Imo alium illi Chriſtum prædicant, c.18. n.1. *& ſeqq.* nequidem excepto Abaelardo, qui non ex Prophetis aut Apoſtolis negavit veram & propriam per Chriſtum redemptionem, ex Bernardo, c.36. n.5. Quo ſenſu econtra Redemptor ſit omnium? Tr. 3. c.6. §. *Hoc ſenſu*, *& ſeqq.* Tr.4. p.612. §. *Objicit*. 672. §. *Denique*. 688. §. *Iam* 694. §. *Quam*. Tr. 5. c. 13. 14. 15. Imo non univerſis tantùm, ſed ſingulis etiam hominibus venit, ſingulis naſcitur, creſcit, moritur, reſurgit; ideoque non ſemel, ſed ſemper venit, & etiamnum cùm venerit jam, venturus expectatur, Tr.2. c.28. n.6. 13. Tr.3. c.6. §. *Ultimo*. Tr.5. c. 14. 15. Quippe ſupra temporum locorumque diſtantiam Chriſtus eſt cum omnibus ſuis myſteriis, c.14. n.3. *& ſeqq.* Necnon & dictis & factis, n.9. In ſumma, uterq; Chriſti adventus, Redemptoris & judicis, duplex eſt, ad univerſos & ad ſingulos, n.1. *& ſeqq.* c.15. n.1. *& ſeqq.* Adimplevit legem primo adventu, adimplebit Evangelium ſecundo, c.14. n.13. Denique Chriſtus in Eccleſia ſponſa, & ipſe ſponſus & ſponſa, caput membra, juſtitia & juſtorum univerſitas, ab exordio ad exitum uſq; ſæculi ſemper venit, & ſemper veniet, c.15. *ferè toto*, *præſertim*, n.10. Imo jam venit in gloria, jam mittit Angelos, jam fulgurat ab ortu ad occaſum, n.2. *& ſeqq.* Etiamnum & in dies magis magiſque Chriſtus venit, regnat per Apoſtolos, per Apoſtolicos viros judicat, ſuos cruciat hoſtes, n.5. Nunc enim ſecretò peragitur, quod tunc publicè fiet, n. 8. *& ſeqq.*

Chryſoſtomus Iavellus Dominicanus, prȩſtantiſſimus quoad omnia Theologus, niſi molliùs de prædeſtinatione licèt gratuita locutus fuiſſet, circa annum 1587. Tr. 4. p. 631.

Ciceronis Hortenſius in quo probandus vel non? ex Aug. Tr.1. c.6. n.2. c.14. nu.7. c.35. nu.7. Necnon reliqua Ciceronis Platonica doctrina? ex Lact. c.36. n.1.

Claudianus Mamertus Presbyter & Viennenſis Epiſcopatus adminiſtrator, an rectè Platoni tribuat Trinitatis cognitionem? Tr.1. c.36. n.4. 5. 6. propiùs omnino acceſſit ad Auguſtinum, Tr.2. c.18. n.12.

Cladius Eſpencæus Pariſinus Theologus, Auguſtino maximè addictus, ſemper tamen in conſenſu plurium, quoad triplicem gratiam, Tr.4. p.567. 568.

Clementis Alexandrini Presbyteri cum Auguſtino conſenſus quoad Platonicos, Tr.1. c.10. n.3. c.36. n.6. *& ſeqq.* Necnon & quoad gratiæ & philoſophiæ utilitatem, Tr.5. c.13. n. 27. 28. Quantas ille, ex omnibus philoſophorum ſectis, ſuis ſtromatibus opes Eccleſiæ intulerit? Tr. 1. c.45. n.2. c.46. n.6. Tr. 5. c.13. n.26. Ipſius ſuffragia pro traditione Patrum circa Trinitatem, Tr.2. c.44. Quo conſilio pro traditionibus ſuos ipſe ſtromatum libros ſcripſiſſe tradat? Tr.1. c.32. n.32. n.6. Idemque addat de cæteris Patribus, n. 7. 8. Laudatus propterea ipſe præ aliis, ipſoque diſcipulo Origene aliorum magiſtro, n. 10. Quinam tandem dicerentur ſtromatum libri, & quàm alluderent ad Theologica noſtra dogmata? c.45. n.3. *& ſeqq.* c.46. n.6. Caſſiodori de eodem Clemente judicium circa ſcripturas, c.30. n.1.

Clemens Menilianus Cardinalis *Ara Cœli*, compendium Theologicarum Inſtitutionum ex Scripturis & Patribus conſarcinavit cum authoritate Card. Alexandrini tunc

ſum-

ſummi Inquiſitoris, poſtea S. Pii V. & quidem merito quoad triplicem gratiam, Tr.4. p.561.

Clemens I. Romanus Pontifex orthodoxam de Trinitate fidem tradidit in reſidua ad Corinthios Epiſtola, contra criminationes Photii, Tr.2. c.44. n.8.

Clericorum majorum liberos magiſtris Etnicis operam dare cur non probaret Hieronymus? Tr.2. c.43. n.12. An ipſis majoribus Clericis liberales artes interdictæ? n. 15. *& ſeqq.*

Cæci duo ab anno quinto litterarum peritiſſimi, ex Caſſiodoro, Tr.1. c.30. n.1. §. *Sed*.

Colonienſis provincialis Synodus anni 1539. contra Lutherum utramque ſaltem generalem & ſpecialem gratiam ad modum noſtrum exprimit, Tr.4. p.562. §. *Ult*. Expreſſiùs ſimul utraque eruitur cum efficaciſſima ex enchiridio Chriſtianæ Inſtitutionis promiſſæ in præfata Synodo, p. 595. 596. Item ex defenſione judicii *Univerſitatis & Cleri Colonienſis*, adverſus librum Martini Buceri de doctrina & vocatione ſua ad Bonnam ſub Hermano *Archiepiſcopo Apoſtata*, p. 597. Item ex defenſione cenſuræ *Ieſuitarum Colonienſium* adverſus Martinnm Kemnicium, p. 622. §. *Ad*.

Concilia aliquando utilia, non ſemper neceſſaria, ex Vinc. Lirin. Tr.1. c.25. n.7. ex Aug. c 27. n. 5. *& ſeqq.* Quænam a Plenariis emendantur, juxta eundem Aug. c.26. nu. 3. Quanta ſit Conciliorum maximè Generalium authoritas? c.29. n.8. 12. 14. c.30. nu.2. c.33 nu.1. c.34. nu.6. *& ſeqq.* Præſertim poſt confirmationem ſedis Apoſtolicæ, ex Ferrando Africano, c.29. n.14. An ab his poſtea provocari poſſit? *Ibid.* Varia Conciliorum monita, de rebus Theologicis, c.46. n.9. 10. Ultima Conciliorum ſpecies ex defunctorum Patrum ſuffragiis collecta quanti facienda ſit? ex Aug. &c. c.26. n.4. c.27. n.2. *& ſeqq.* c.31. nu.11. c. 34. n.4. *& ſeqq.* c.45. n.6. 7. Tr. 3. c. 10. v. *etiam Canones. Patres. Theologi.*

Concupiſcentia, v. *Charitas*.

Confirmatio, unde probetur? ab Hieronymo contra Luciferianos, Tr.1. c.25. n.11. Quænam gratia in ea conferatur ad inſtar primæ Pentecoſtes; ex Enchiridio Chriſtianæ Inſtitutionis Colonienſis, Tr.4. p.595. §. *Nec*.

Conradus Chingius Minorita, Doctor Erphordienſis *in locis communibus Theologicis* pro Eccleſia Catholica, communem utique Catholicam doctrinam circa annum 1555. tradebat de triplici gratia, Tr.4. p.600.

Conſcientia Syndereſis quid ſit? Tr.3 c.3. §. *Addenda, &c.* Item paſſim inter gratias generales ſeu auxilia naturalia, *toto*, Tr. 4. Conſcientia innata quàm conſentiat ſcripturæ, ipſique Evangelio, ex Tert. Tr. 5. c. 13. numer. 22.

Conſtantienſe Concilium Generale non poterat non conſentire doctrinæ Epiſcoporum & Theologorum ſuorum, ac aliorum contra Hæreticos, *præf. ad Tr.*4. v.7. & p.502. §. *Cæterum*.

Conſtantinopolitana ſecunda, ſeu quinta ſynodus generalis, in damnatione trium Capitulorum purgatur contra Facundum, Tr.1. c.17. n.5. Quantum in authoritate Patrum poſuerit? c.34. n.10. 11.

Conſubſtantialis vox, v. *Trinitas*.

Conſulibus notare fidem ſuam, quàm ſtultum? ut accidit ſub Conſtantino Imperatore Ariano, Tr. 1. c. 31. numer. 9.

Contarenus. v. *Gaſpar Contarenus*.

Contemplatoris accurata deſcriptio, ex Clem. Alex. Tr. 1. c.3. n.5. Ex Greg. Naz. n.13. 15. Ex Syneſio, c. 4. n.8. *& ſeqq.* Non otioſus ille cenſendus, ex Ambr. c. 1. nu. 5.6. Quodnam propriè illius objectum, Tr.2. c.44. n. 4. §. *Iam*. Ad quid contemplatio Univerſi? Tr. 1. c.40. n. 1. *& ſeqq.*

Continentia, v. *Caſtitas*.

Contritionis ſimul cum Attritione varia genera, Tr.4. p. 610. §. *Ad*, v. *Timor*.

Corduba, v. *Antonius Corduba*.

Cornelius Centurio propoſitus in exemplum Gratiæ generalis ab Hieron. Tr.5. c.13. n.20. 29. ac deinceps à variis Authoribus, paſſim, Tr.4.

Corpoream naturam ſatis intelligere non poſſumus, multominus Divinam, Tr.2. c.1. n.2. *& ſeqq.* Ex illa tantùm ſimilitudines à Patribus ſumuntur ad elucidanda Trinitatis Arcana, c.26. &c. Quibus vicibus ea obnoxia ſit, & per eam rationalis in homine? Tr.5. c.2. n.8. *& ſeqq.* Peccato alliſi homines in corporalia, his incumbunt, ut ſurgant, c.8. n.6. *& ſeqq.*

Coſterus, v. *Franciſcus Coſterus*.

Covarruvias, v. *Didacus Covarruvias*.

Creatio cur ſoli ſupremo Deo competat? Ex Irenæo contra hæreticos, Tr.1. c.18. n.1. 3. 4. Creatoris tamen nomen, quod Ariani pro prima perſona affectabant, Patris nomine eſt inferius, ex Athanaſio, &c. Tr.2. c.10. n. 2. *& paſſim ſeqq.* An Deus creator dici non poſſit, antequam Creaturas condat, ſicut nec pater ante filium? c.10. n.16. Et an Filius dici poſſit aliquando Creatura? n.9. Quam impiè Ariani dicerent Filium & Spiritum ſanctum creatos eſſe, ut per eos crearetur orbis, c. 12. n. 7. Quàm piè id à Patribus corrigeretur? c.43. n.1. Filius tamen rectè dicitur nutu Patris & ad exemplar ab eo præſtitutum condidiſſe omnia, c.15. n.8. Sicque intelligitur creatus initium viarum Domini per varias ſui imagines, ab Achan. c.23. n.1. 2. Ab aliis, n. 6. *& ſeqq.* At una, ſancta, vera poteſt eſſe Creatura; non ipſa unitas, ſanctitas, veritas, &c. c.24. *integro*. Ad quid Dei Creatoris notitia & gratia? Tr.4. p. 614. Quænam ſuperſint gratiæ Creatoris, & an propriè? Tr.3. c.4. §. 1. c.5. §. *plures*. Ac *paſſim*, Tr. 4. Ad inſtar dierum Creationis, ſex mundi ætates ex Scripturis eruuntur ab Auguſtino, Tr. 5. c.2. n.9. Creaturæ totius prædicatio comparatur, non adæquatur Moſaicæ & Evangelicæ pro Chriſto, c.13. n.16. *& ſeqq.*

Cumel Ordinis de Mercede, Doctor Salmaticenſis, & vindex gratiæ prædeterminantis, quid referat de vocibus ſcholæ Thomiſticæ impactis? *præf. ad Tr.* 4. §. *præter. &* p. 700. §. *Verum*.

Cupiditas, v. *Charitas*.

Curiel, v. *Alphonſus Curiel*.

Curioſitas non eſt, aut juſta eſt, quærere quando Verbum incarnari debuerit, Tr.5. c.2. n.1.

Cuſanus, v. *Nicolaus Cuſanus*.

Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus ut purgetur à Facundo cum ſuis conſentaneis, de iterato omnium hæreticorum baptiſmo? Tr.1. c.17. n.1. Paulò aliter ab Auguſtino, c. 23. n.3. Laudetur verò ab eodem Aug. pro baptiſmo parvulorum, contra Pelagianos, c.23. n.9. §. *Quin*. Necnon ob ſummam moderationem & eruditionem, contra eoſdem & Donatiſtas, c.26. n.3. 5. c.27. n.1. *& ſeqq.* c.43. n. 6. Tr.2. c.40. n.1. Proponatur aliunde à Vincentio in exemplum fugiendæ novitatis, Tr. 1. c. 25. num. 5.6. Quomodo Cyprianus ipſe Tertulliani admirator? c.44. n. 3.6. Tr.2. c.38. n. 13. Necnon & orthodoxæ ipſius de Trinitate fidei imitator, c.39. n.13. Hinc fortè Cypriano ſicut & Tertulliano aſcriptus eſt liber Novatiani de Trinitate, ex Hieronymo, & Ruffino, *ibid.* & c.40. n.4. Imo & expoſitio ſymboli quæ fuit poſtea ejuſdem Ruffini, c.3. n.9. Verè autem Cypriani ſunt duo libri teſtimoniorum ſcripturæ, ex Hieronymo, Aug. & Gennadio, c.40. n.1.2. Integrum de Cypriano Hieronymi judicium, Tr.2. c.28. n.2. c.44. nu.2. *& paſſim ſeqq.* c.45. num.4. Tr.2. c.40. num.1. Item & Ruffini, nu. 4. Adde, & Hilarii, Tr. 1. c. 29. num. 5.

Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus Canonicis ſimul ac Theologicis decretis impugnavit hæreſes, Tr.1. c.46. nu. 7. 8. Ejus cum Joanne Ant. & aliis diſſidium, qualis & pax? ex Facundo, c.16. n.3. 5.6. 8. *& ſeqq.* c.29. n.13. *præf. ad Tr.* 3. n.41. 42. Ex Agobardo Lugd. num.40. Necnon & cum Chryſoſtomo contra Neſtorium oppoſito, c.22. n.9. §. *Ita*. An oppoſitus ipſe Latinis, maximè Auguſtino, quoad timorem ſervilem, T.5. c.5. n.27.

Cyrus Perſarum Rex, Daniele uſus familiariter ad Dei notitiam & cultum, Tr.1. c.38. n.1.

D

D*ÆMONES* qua utantur & abutantur poteſtate in homines impios? ex Aug. Tr.3. c. 23. §. *Ult.* c.29. §.1. Tr.4. p.558. §. *Gratia*, *v. Satanas*.

Damaſcius Philoſophus, inſana in Platonem admiratione rapiebatur, ex Photio, Tr.2. c.38. n.10.

Damaſus Papa non otiabatur, qui veluti torpentem Hieronymum laceſſebat, T.1. c.2. num. 1. 2. & Simplicianum ad Ambroſium miſit, c.35. n.5. Nihilominus pro confeſſione fidei contra Macedonium, Tr.2. c. 31. nu. 4. §. *Refertur*.

Damnationis maſſa, v. *Prædeſtinatio*, *Reprebatio*.

Danielis exemplum ad Theologica percipienda, Tr.1. c. 4. n.6.7. c.38. n.1. Etiam per liberales diſciplinas, in jus mentis ſeſe immeantes, c.41. n.1.5. Tr.2. c.28. nu.7. Eo familiariter uſus eſt Cyrus ad Dei notitiam & cultum, Tr. 1. c.38. n.1. Utendum etiam nuperis Theologis ad Danielem intelligendum, ex Theodoreti præfatione, c.34. n.2. Cur ne Angeli quidem conſpectum ſuſtinere ipſe potuit, vir licèt ſanctiſſimus? Tr.1. c.1. n.11. §. *Qui*.

Darius Rex, etiam à Judæis Dei notitiam accepit, Tr. 2. c.35. n.5.

David Rex & Propheta pleniorem ſapientiæ & Spiritus-ſancti notitiam filio Salomoni vel ipſo ſuo pſalterio inſtillavit, Tr.2. c.33. n.5. quam ipſe retinuit etiam poſt peccatum, Tr.4. p.455. §. *Sed*. Cur illi condonatum facilius adulterium, ex Ambr. Tr.5. c.11. n.19. §. *In*.

Decreta, *Decretales*, v. *Canones*, *Concilia*.

Deitas, & *Deus*, θεότης ϗ θεὸς, , an naturam vel potius operationem ſignificent? Tr.1. c.27. n.8. Ut ſecernendus ſit *Deus* à *Domino*? Tr.2. c.36. n.6. 12. c.38. n 6. 8. c.41. n.3. *& ſeqq.* *Dei* quidem nomen cæteris excellentius, ſolo Patris excepto, Tr.2. c.10. nu.2. & *paſſim ſeqq.* c.11. n.2. *& ſeqq.* Quàm ſtultè Dei naturam in mero *Ingenito* nomine negativo concludi & à ſe comprehendi jactaret Eunomius? ex Baſilio, c.10. n.6. *& ſeqq.* Summa noſtra de Deo ſcientia, ſcire quod ſciri non poſſit, c.2. n.5. *& ſeqq.* Nec eſſet Deus, nec omnipotens, ſi illum tam arcta noſtra mens caperet, ex Patribus Græcis, c.1. Ex Latinis, c.2. Tr.1. c.14. n.1. Si potentia Dei incomprehenſibilis eſt, multò magis eſſentia, Tr.2. c.1. n.8. c.2. n.3. Quomodo tamen comprehendi poteſt? ex Paulo & Bernardo, c.2. n.7. Aut ſaltem quæri & inveniri? Tr.1. c.2. n.2. *& ſeqq.* c.35. n.10. c.36. n.2. Tr.2. cc. 1. 2. 3. Quænam Dei notitia neceſſaria ſit ante vel poſt Evangelium? Tr.4. p. 575. 577. Tr.5. c.8. n.11. 12. v. *fides*. Quotuplex Dei ſcientia agnoſcenda? Tr. 3. c. 18. §. 1. v. *ſcientia*. Quatenus in Scripturis maximè Deus ſit objectum Theologiæ? Tr.1. c.5. n.10. c.6. n.1. *& ſeqq.* Ut ſpiritus propriè ſit *ſcrutari profunda Dei*? c.5. n.2. c.10. n.5. Tr.2. c.7. De Deo cogitandi loquendi, ſcribendi ſuavitas, ipſa aſſuetudine augeſcit, ex Epiphanio, Tr.1. c.5. nu. 1. *& ſeqq.* Quatenus Philoſophi præſertim Platonici Deum ſenſerunt eſſe & rerum omnium anthorem, & veritatis illuſtratorem, & beatitudinis largitorem? c.35. n.5. 10. Omnium naturæ mirabilium non alia magis cauſa quàm Dei voluntas, cui nihil impoſſibile, Tr.2. c.2. n.1. *& ſeqq.* c.1. n.8. Cur mali cauſa non ſit? Tr.4. p.575. §. *Ut*. Unde Hermogenes in creatione materiam Deo coæquaret? Ex Tertulliano, Tr.1. c.39. n.4. Et unde Dii falſi prodierint? Tr.5. c.13. nu.8. Unde & Deorum pluralitas Chriſtianis impacta? Tr.2. c.41. n.3. *& ſeqq.* Quem alium à Chriſtianis Deum omnes hæretici prædicent? Tr.1. c.18. n.1. *& paſſim ſeqq.* Diſſidium olim inter Catholicos an Deus dici debeat paſſus? c.15. n.9. 10. &c.

Deſiderius Eraſmus Roterodamus, cum Luthero confligere tandem compulſus, Catholicorum omnium hortatu; magno ſanè eruditionis penu, ſin minus Theologiæ ex proprio fundo, ſaltem ex publico, Tr.4. p.555. 556.

Diaconorum ab initio munus quale? Tr. 1. c. 1. nu 6. Quanta deinceps dignitas in Eccleſiis primariis? c. 2. n.6. §. *ne*.

Dialectica quomodo doctrinæ Chriſtianæ jam perfectæ poſſit eſſe utilis? Ex Clem. Alex. Tr.1. c.36. n.10. Ex Baſilio. c.40. n.10. 11.

Didacus Covaruvias, Epiſcopus Segobienſis, doctiſſimus ſimul Juriſconſultus pariter & Theologus in Concilio Trid. poſt pauca de auxiliis acquieſcit lubens Dominico Soto, & Andreæ de Vega, Tr.4. p.572.

Didacus Stunica Auguſtinianus, & Salmaticenſis Theologiæ profeſſor circa annum 1576. Philippo II. dicavit libros tres *de vera Religione* contra omnes ſui temporis hæreticos, in primis contra Calvinum, ſatis eleganter de triplici gratia, Tr.4. p.617.

Didymus Alexandrinus, cæcus licèt, quibus literis etiam mathematicis à puero inſtructus fuerat? Tr.1. c.42. n.7. Hieronymi de eo licèt Catechiſta ſuo judicium, c.28. n.6. 7. §. *Animi*, c. 44. n. 6. Item Caſſiodori, vix miram ejus in cæcitate litteraturam crediturі, niſi alterum quaſi Didymum in Euſebio Aziatico vidiſſet, c. 30. nu. 1. §. *Sed*.

Dierum inſtar Creationis, ſex mundi ætates numerantur ex Scripturis, diſtinguuntur ab Auguſtino, Tr. 5. c. 2. num. 9.

Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus ut vindicetur ab infamia dogmatis Ariani ab Athanaſio, Facundo teſte, Tr. 1. c.17. n.2. Tr.2. c.46. n.5. Item ab eodem, ex propriis innoxiis Dionyſii teſtimoniis à Romano probatis, Tr.1. c.31. n.3. 5. *& ſeqq.* Tr.2. c.4. n.1. 2. c.45. n.7. *& ſeqq.* Item ex eo quod in Eccleſiæ pace vixerit & devixerit, n.9. Ac tandem, quod caput eſt, ex occaſione ſcribendi, n.11. c.46. n.2. *& ſeqq.* Erga Dionyſium minùs mitis aliquando viſus eſt Baſilius, huc tamen facilè flectendus, c. 45. n. 5. 6. c. 46. nu. 3.

Dionyſius Areopagita dictus, quid de modis ſobriis cogitandi aut loquendi de Deo dixerit? Tr.2. c.1. n.11. 12. An eo modo Patrem dixerit Deitatem fontalem, c.7. n.14.

Dionyſius Carthuſianus Belga circa annum 1471. ſumma & eruditione & pietate vir, adeoque imitandus tum in tuenda mordicus Auguſtini & Aquinatis doctrina, tum in conciliandis omnibus, quantum contentionis levitas ſilere ſinit, circa triplicem gratiam, Tr.4. p.313. 314.

Dionyſius Exiguus, Abbas, Canonum Collector, quàm honorificè ante & poſt mortem habitus à Caſſiodoro ſtudiorum conſorte, Tr.1. c.30. n.3. Qualis & cujus ponderis ejus collectio Canonum? *Ibid.* & c.46. n.2.

Dionyſius Romanus Pontifex, qua authoritate, & ratione exceperit, probaveritque Alexandrini fidem de Trinitate? Tr.1. c.31. n.3. 12. Tr.2. c.45. n.7. 8. c.46. n.2.

Dioſcorus Alexandrinus, Hæreſiarcha potius, quàm Patriarcha, quàm ineptè Patres aliquot pro ſuo Eutychiano dogmate laudaverit? Tr.1. c.34. n.8.

Dioſpolitana Synodus, quanti ſit ponderis adverſus Pelagianos? ex Auguſtino, Tr.1. c.27. n.3. 5. c.45. n.6. Tr.3. c. 10.

Diſciplinæ traditiones, quanti faciendæ? ex Tertulliano, Tr.1. c.24. n.8.

Diſcipuli, v. *Apoſtoli*.

Doctrina, *Dogmata*, v. *Theologia*.

Domaninius, v. *Lactantius Domaninius*.

Dominicani Theologi, quamdiu pacem coluerint cum Franciſcanis & Jeſuitis? *præf. ad Tr.*4. v.7. §. 4. *ac ſeqq.* Imò & inter ſe invicem, p. 516. Quanti ſint ſemper æſtimandi, non obſtante ſequenti diſcordia, *præf. ad Tr.* 3. n. 2. *& paſſim ſeqq.* Item c.14. Quantis ſe difficultatibus implicuerint, in admittenda, etiam in primo ſtatu, prædeterminatione phyſica, repugnante licèt Doctore ſuo Angelico, c. 1. Imò & in præſenti, c.14. *& præf. ad Tr.* 4. *circa finem*. Item p. 589. §. *Si*. p.652. §. *Si*. Necnon in gratia ſufficienti, ſemper effectu fruſtranda, Tr. 5. c. 8. §. *Quod*. Quot ex illo ampliſſimo Ordine ad priorem S. Thomæ doctrinam redeant? Tr.4. p.655. v. *Thomas Aquinas cum ſuis Thomiſtis*.

Dominicus à Soto, Dominicanus, Carolo V. Cæſari à Confeſſionibus, & Theologus in Concilio Tridentino, gratiæ ſufficientis vindex, contra Cataneam, ex Paulo Suavi, Tr.4. p.516. 517. Cur etiam contra Tapperum, p. 538. §. *Totus*. At latè pro Concilio, &c. p.566. *& ſeqq.* Imò pro ipſo Gregorio Ariminenſi, p. 567. 568. Simulque pro Capreolo, p.569. §. *Cur*. Quin & pro vera gratia ſpeciali, hoc eſt habituali & juſtificante, tanquam de fide, ex Conc. Trid. p. 568. 569. §. *Cum*. At penitus contra imputativam, col. 2. Pro efficaciſſima tandem ad converſionem & perſeverantiam tantùm, p.570. *& ſeqq.* Eos demum refellit jam ſenex, qui crimini vertebant quod nimium libero arbitrio tribuiſſet, p.570. §. *Porrò*. Huic ergo jure acquievit in primis Covarruvias, p.572.

Domini nomen ipſum, Patris nomine inferius, Tr.2. c. 10. n. 2. *& paſſim ſeqq.* Ut ſecernatur Deus à Domino? v. *Deus*.

Donatiſtis ſchiſmaticis Cyprianum objicientibus quid reſponſum ab Auguſtino? Tr.1. c.26. n.3. Necnon cum novas ſemper Synodos ſive collationes peterent, c. 27. n.7. Maximianiſtarum inter illos de hoc gloriola, *Ibid.* Quo exemplo probetur, eos omnes cogi poſſe ad unitatem Catholicam, Tr.3. c.20. v.6. v. *Hæretici*, *&c.*

Dorotheus Presbyter Antiochenus, primus liberales diſciplinas, ipſamque linguam hebraicam edoctus, alios docuit, Tr.1. c.42. n.3 §. *Nec*.

Driedo, v. *Ioannes Driedo*.

Duacenſis Facultas Theologica, in cenſura anni 1588. non recedit à doctrina Majorum, Tr.4. p.635. *& ſeqq. uſque ad* 681. §. *Quod*.

Durandus à S. Portiano, ex Dominicano Epiſcopus Anicienſis, in duplici tantùm capite à S. Thoma & antiquioribus, adeoque & à nobis alienus, Tr.4. p.465.

E

ECCLESIA quibus titulis appelletur *columba*? ex Bern. Tr.1. c.2. n.3. Et quomodo illi aptetur *Arca*? ex Aug. c.11. n.3. Necnon *Solis* comparatio, ex Iren. c.18. n. 2. Ex Hieron. c.24. n.11. Quàm tutò illi credatur? c.6. n.4. 5. Et ſine ea vix credatur ſcripturis? c.11. n.3. *& ſeqq.* c.13. n.1. *& ſeqq.* Quandonam potiſſimum conſulenda de ſcripturæ ſenſu? c.25. n.1. *& ſeqq.* Utpotè qui ad Eccleſiam ſolùm pertineat, n.5. *& ſeqq.* maximè ad Apoſtolicas, c.18. n.1. *& ſeqq.* c.24. n.3. *& ſeqq.* Imò Eccleſiæ omnes toto orbe ſparſæ, cum unam habeant fidem & ſcripturarum intelligentiam, non poſſunt eam non ab Apoſtolis accepiſſe, c.18. n.2. *& ſeqq.* c.19. n.2. *& ſeqq.* c.20. n.2. *& ſeqq.* c.24. n.3. *& ſeqq.* c.33. n.1. *& ſeqq.* Vix potuiſſent *Barbari* per ſolas ſcripturas, c.18. n.8. Ut ſola Eccleſia à vero aberrare non poſſit? Ex Fulgentio, c.25. n.10. Ex Petro Clun. n.11. Et quidem per totius Trinitatis, in ejus ſinu, inhabitationem, *Ibid.* Qua fronte illi denegarent Hæretici Spiritus ſancti præſidium, quod ſibi arrogant? c.17. n.13. c. 24. n.10. c.30. n.4. 8. At familiare ſemper fuit hæreticis, Eccleſiæ matri ſuæ meretriciam infamiam impingere, ex Aug. c. 27. n.8. Ut non ſcripturarum modò cuſtos & interpres ſit Eccleſia, ſed & ſuarum definitionum, contra hæreſes? c.21. n. 2. Et quidem ſine diſputationibus, vel cavillis philoſophicis Chriſto aut Eccleſia vacuis, c.25. n.2. c.40.

c.40. n.3. At ſicut cœperunt, ſic pergunt hæreſes, Eccleſiam ſciderunt, ſcindunt & ſeipſas, c.24. n.6. Ad origines Eccleſiarum ſuarum omnes revocandæ, n.5. Quando autem ſe invicem deſtruunt, Eccleſiæ cauſam juvant, c. 13. n.9. c.14. nu.2. *& ſeqq.* c.15. n.3. c.18. n.9. c.19. n.12. 13. c.24. n.4. Ipſa verò flagitia quidem aliquando tolerat, non hæreſes, Tr.3. c.10. §. 1. 2. Tres idcircò dotes præcipuas ei aſſignavit Deus contra illas, ex Vinc. Lirin. Tr.1. c.25. n.4. *& ſeqq.* Imprimis Antiquitas, unitas, & ſimilia, tam amica veritati, quàm inimica ſectarum novitas, multitudo, & contrarietas, c.18. n.9. 11. c.19. n.4. c.21. n.2. 5. 8. 11. c.24. n.1. *& ſeqq.* c.25. n.1. *& ſeqq.* Multitudo autem fidelium in Eccleſia, Abrahæ olim promiſſa, ex Aug. contra Julianum Pelagianum, c.24. n.1. Quippe Eccleſia una Catholica in ſymbolo commendata, ea eſt toto orbe diffuſa, *ibid. &* c.19. n.9. *& ſeqq.* Non autem fabuloſa illa ac monſtro proxima ex adunatis compluribus ſectis, c. 24. n.12. *& ſeqq.* Imò illæ nonniſi *Eccleſiæ malignantium* appellantur à Cyrillo Jeroſol. c.19. n.9. vel potius *portæ inferi, quæ adverſus illam non prævalebunt*, ex eodem, poſt ipſum Chriſtum, n. 13. Eccleſia verò *columna & firmamentum veritatis*, à Fulgentio poſt Paulum, c.25. n. 10. Necnon Apoſtoli & Doctores *vertices montium*, ſuper quos fundata conſurgit Eccleſia, ex Baſilio, c.21. n. 7. c.27. n.11. Habent tamen Doctores authoritatem ab Eccleſia Catholica, non aliunde, c. 26. n. 5. c. 45. nu. 5. 6. Ab Eccleſiæ quippe concentu nunquam abeſt Patrum, imò Apoſtolorum conſenſus, c. 17. n.13. §. *Non*. c. 18. n. 2. & 20. *& ſeqq.* c. 24. n. 1. *& ſeqq.* c. 25. n. 4. &c. Quid autem Academiæ, & Eccleſiæ? ex Tert. c. 39. num. 2. Cur ipſis olim Gentilibus nonniſi ad Apoſtolicæ & Chriſtianæ Eccleſiæ caſtra confugiendum fuerit? Tr. 2. c. 3. n. 5. 6. Maximè ob miram credentium inter ſe unionem & perfectionem in primitiva Eccleſia, c. 25. n. 4. Tr. 5. c. 8. n. 3. *& paſſim ſeqq.* Mira ſemper in eam Dei providentia ad quid? Tr.4. p.656. §. *Accedit*. Quomodo tota quanta eſt Eccleſia, ſchola ſit Chriſti diſcipulos dociles continens? Tr.1. c.17. n.8. c. 23. n.8. c. 33. n. 4. *præf. ad Tr.* 3. n. 33. *& ſeqq.* Et hinc inter diſſidentes Catholicos ut ſe gerat mater Eccleſia? Tr. 1. c. 15. n.7. 10. c. 16. n.6. *& ſeqq. præf. ad Tr.* 3. n. 40. *& ſeqq.* c. 10. *& paſſim Tr.* 4. Quatenus nec ejus fides, nec virginitas in his lædatur? *Ibid. & Tr.* 1. c. 16. n. 9. 11. c.17. n.6. *& ſeqq.* De ejus perpetuitate, & heroum omnium ætatum præſidio, c. 17. n. 13. §. *Contra & ſeqq. &c.* Imò ſemper in Eccleſia Chriſtus adimpletur, licèt inæqualiter, Tr. 5. c. 9. n. 12. *& ſeqq.* Scilicet Chriſtus in Eccleſia ſponſa, & ipſe ſponſus & ſponſa, caput & membra, juſtitia & juſtorum univerſitas ab exordio ad exitum uſque ſæculi, ſemper venit, & ſemper veniet, c. 15. Sic Patri ſubjicitur Filius in Eccleſia ſibi aggregata, Tr. 1. c.14. n.10. Sibique varias alias voces & ſenſus Eccleſiæ adaptat, c. 25. n. 2. Imò jam per Eccleſiam venit in gloria, Tr. 5. c. 15. n. 2. 12. Et hoc eſt magnum Sacramentum in omnes ætates effuſum, in Chriſto & Eccleſia, ex Paulo & Aug. n. 10. Ac infinita quædam vaſtitas Corporis Chriſti, n. 16. 21. 22. Adde & ejus ſpiritum, n. 19. v. etiam *Chriſtus, &c.*

Echius ejuſdem cum Luthero Vvitembergenſis Academiæ Doctor Theologus, inter primos manus cum eo conſeruit, & in diſputatione Lipſienſi anni 1519. ſimul etiam Gregorium Ariminenſem refellit, Quid inde? Tr.4. p.474. §. *Lutherus*. 555. 557. §. *Idem*.

Electi, v. *Prædeſtinatio, &c.*

Eliberitanum Concilium nihil aliud eſſe quàm collectionem ex Hiſpanis Conciliis docti viri ſuſpicantur, Tr. 1. c. 46. n. 2.

Eloquentia quàm parum tuta ad verum diſcendum? Tr. 1. c.9. n.8. Non omninò tamen inutilis, c.39. n.13. c.41. n.2. *& ſeqq.* v. *Oratores*.

Emmanuel Calecas inter Græcos paulò æquior erga Theologiam Scholaſticam, quam Nicephorus Gregoras, Tr. 1. c. 40. n. 11.

Epheſina prima Synodus generalis quomodo in Cyrilli cum Orientalibus diſſidio vicerit? Tr. 1. c. 16. n. 6. 8. 9. 10. Et contra Neſtorium, maximè Patrum authoritate? c. 34. n. 6. 7.

Ephrem Diaconus Edeſſenus ſanctitate & doctrina conſpicuus, quod conſilium dederit Paulino Divinorum infatigato ſcrutatori? ex Gennadio, Tr. 2. c. 2. num. 6. §. *Libet*.

Epicurea præſertim Philoſophia cum Stoica à Paulo rejecta, Tr. 1. c.36. n. 1. 8. Scola jam extincta ævo Auguſtini, c.48. n.8. v. etiam *Philoſophia*.

Epiphanius Salaminenſis Epiſcopus Philaſtrio doctor in recenſendis hæreſibus, ex Aug. Tr. 1. c.15. n.1. Illius de Trinitate textus correctio, c.20. n.8. §. *Iam*.

Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores, imò *Apoſtoli* à Paulo nominati, Tr.1. c.20. n.3. Unde injuria Epiſcopis inuſta redundet in Apoſtolos, & in ipſum Chriſtum? *Ibid.* v. etiam *Apoſtoli, &c.*

Eraſmus, v. *Deſiderius Eraſmus*.

Eſdræ Hagiographi opinio de anima omnibus philoſophicis excellentior, Tr. 1. c. 39. n. 13. Necnon de veritatis ſubſtantia & vita, in tertio ejus nominis libro, Tr.2. c.24. n.8.

Eſpencæus, v. *Claudius Eſpencæus*.

Eſtius, v. *Guillelmus Eſtius*.

Etnici, v. *Gentiles*.

Eva, v. *Adam*.

Evangelia Scripturarum primitiæ, & Evangeliorum primitiæ Joannes, Tr.1. c.3. n.10. Quomodo in lege ipſa inveniretur Evangelium? c. 12. n. 13. Tr. 5. c. 11. n. 13. Et lex ceſſit Evangelio? c. 5. nu. 14. Utpote quæ longè imperfectiora præcepta Evangelicis proponeret, c.6. Evangelium autem maximè cordibus à Chriſto inſcriptum, Tr. 1. c. 22. n. 6. 8. 12. & ſine Chriſto litera ſemper occidens, Tr. 5. c. 11. nu. 11. *& ſeqq.* Et hinc vel ex fidelium teſtimonio cum paſtoribus perpetua traditione agnoſcendum? Tr. 1. c. 22. n. 3. *& ſeqq.* Sic traditioni accepti feruntur non ſolùm Evangeliorum libri, ſed & verſus, ſenſuſque, ex Greg. Nyſſ. c.19. n.7. Nec ſola pariter Evangelia agnoſcenda, ut volebant Petrobuſiani, c. 25. nu. 25. At illa, ſaltem ex parte, priuſquam hæreſes promulgata, c. 24. n. 3. 7. Et tamen plerumque minùs quàm earum libri, à ſectatoribus culta, n. 10. Non mirum ſi hæreticorum fides, non ſit Evangeliorum, c. 14. n. 3. At jure Evangeliis Concilia collata, c. 29. n. 8. 14. Et Patres Evangeliſtis, c. 30. n. 6. v. *Lex vetus & nova*.

Euchariſtia, cur in ſymbolum tractandæ Theologiæ propoſita? à Clem. Alex. & Origene, Tr. 1. c. 3. n. 2. *& ſeqq.* Ex Photio, c. 5. n. 11. Quomodo utraque mentes vitiis purget? ex Chryſoſtomo, c. 4. num. 1. Illius comparatio cum Sacramentis Moſaicis, Tr. 5. c. 9. n. 5. 6. 8. Quippè caro ipſa Chriſti, quæ novi Teſtamenti ſumma interim beatitas eſt, vel hìc velanda, vel hinc aſportanda fuit, ut non carnaliter, ſed ſpiritaliter, & qualiter etiam à Patriarchis & Prophetis diligi poterat, diligeretur, c. 10. Quàm arctè per eam ſicut per Incarnationem Chriſtus in nobis? ex Hilario, Tr. 2. c. 38. num. 6. 13. In quo Euchariſtia cum duplici Chriſti nativitate congemina? Tr. 1. c. 14. n. 1. Nequidem de ea inquirere debuerant Novatores, n. 4. Quippè prima omnium hæreſis eorum eſt, qui dixerunt, *Durus eſt hic ſermo*, ex Aug. 6. 15. n. 4.

Eudoxius CP. hæreſiarcha potiùs quàm Patriarcha, vix notus Gregorio M. ex cathalogis hæreticorum, Tr. 1. c. 29. num. 8. damnandus tamen cum ſuis Arianis, *Ibid.*

Everhardus Billich Theologus & Provincialis Carmelita per inferiorem Germaniam, aliorum Theologorum doctrinam inſeruit in defenſione judicii Univerſitatis & Cleri Colonienſis adverſus librum Martini Buceri de doctrina & vocatione ſua ad Bonnam, Tr. 4. p. 560.

Eulogius Alexandrinus Patriarcha laudatur à Gregorio M. de compilatis tam Latinis, quàm Græcis Patribus, contra Agnoetas hæreticos, Tr. 1. c. 29. n. 9. *in fine*.

Eunomius non ſolùm ut *Arianus*, ſed etiam ut *Hagiomachus* hæreſiarcha proſcriptus eſt, ex Hieron. Tr. 1. c. 24. num. 10. Ea tamen cultus eſt veneratione à ſuis ſectatoribus, qua Martyres & Apoſtolos fraudabant, *ibid.* Imò & religioſiùs ejus libri quam Evangelia, & cur? *Ibid.* Ii tamen nonniſi ridendam philoſophiam ſapiebant, ex Baſ. c. 40. num. 9. Tr. 2. c. 12. num. 5. c. 13. nu. 8. *& ſeqq.* c. 15. nu. 3. Quibus argumentis quoad Dei prætenſam comprehenſionem refellerentur? Tr. 2. c. 1. *præſertim*, nu. 5. c. 10. nu. 6. *& ſeqq.* Item quando quærebant, volens an nolens genuiſſet Pater? c. 13. nu. 8. *& ſeqq.* Et quando cogebantur fateri, in ſubſtantiam non cadere majus aut minus, c. 15. n. 3. §. *Subſtantiam*. Imò quando eorum aliqui ſupra modum inſaniebant de initio Paternitatis in Deo, §. *Ætate*. Necnon de ratione filietatis in Spiritu ſancto, c. 30. n. 13.

Euſebius Cæſareæ Epiſcopus, cur poſt aliquam contradictionem ſubſcripſit fidei Catholicæ? ex Athanaſio, Tr. 1. c. 19. num. 2. §. *In*. Cur in teſtimonium adducatur à Baſ. c. 21. num. 11. Quatenus & ab Hieronymo? c. 44. num. 6. 8. 9. Quid ſentiendum de ejus præparatione Evangelica? c. 46. num. 6. Quid & de tribus Eccleſiaſticæ Theologiæ libris adverſus Marcellum? *ibid.* Quid tandem de ipſa Euſebii fide? *Ibidem*, & Tr. 2. c.34. num. 8. §. *Quæ*.

Euthimius Zigabenus Monachus qualem Panopliam inſtruxerit adverſus omnes hæreſes, ſub Alexio Comneno? Tr. 1. c. 46. n. 6. §. *Origenis*.

Eutychiani hæretici, quàm ineptè Patres aliquot pro ſe adduxerint? Tr. 1. c. 34. nu. 8. Quomodo damnata eorum perfidia? c. 15. n. 6. c. 34. n. 8. 9. Necnon & ſcopuli vitandi? *ibid.* Vel ipſa fama? *ibid.* & c. 16. n. 1. & *ſeqq.* Quandiù viguerint? c. 43. n. 9.

Ezechielis Prophetæ exemplum ad divina capeſſenda, Tr. 1. c. 4. nu. 6. 7.

F

F*ACUNDUS* Hermianenſis Epiſcopus quàm præclarè diſſerat de variis Catholicorum diſſidiis, ut ad proprium referat? Tr. 1. c. 16. 17. num. 1. & *ſeqq. maximè* 5. Tr. 2. c. 46. num. 5. *Præf. ad Tr.* 3. num. 33. & *ſeqq. uſque ad* 42.

Fauſtus Regienſis Epiſcopus, à Fulgentio confutatus in his, quæ tanquam Auguſtini ſcripſerat, Tr. 1. c. 17. n. 13. §. *Non*. Et ab Hormiſda, cùm Auguſtino objiceretur, c. 30. *n.* 8. §. *Cum*.

Felicianus Capitonus Narnienſis, ex Ordine fratrum Servorum, Archiepiſcopus Avenionenſis, circa annum 1570. edidit *explicationes Catholicas locorum ferè omnium veteris & novi Teſtamenti, quibus hæretici abutebantur*, imprimis quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p. 591. & *ſeqq.*

Feliſius, v. *Matthias Feliſius*.

Ferdinandus Martinus Maſcarennas, Algarbiorum regni Epiſcopus, tractatum *de Auxiliis Divinæ Gratiæ* brevem, ſed copia doctrinæ eximium Philippo III. nuncupavit circa annum 1600. omnia ferè ex Auguſtino contemperans, contra Lutherum & Calvinum, necnon & ipſis bona fide ſuffragantes Catholicos, Tr. 4. pag. 612. 613.

Ferdinandus Velloſillus Epiſcopus Lucenſis in Hiſpania, pariter circa annum 1600. ſcripſit *in Chryſoſtomum & in quatuor Doctores Eccleſiæ, advertentias Theologiæ Scholaſticæ*, hoc titulo omnino dignas, quoad triplicem gratiam, ipſamque prædeſtinationem gratuitam, non tamen ut definitam ab Eccleſia, Tr. 4. pag. 623. 624.

Ferrandus Carthaginenſis Diaconus modeſtiſſimi & eximii Theologi in ſplendida dignitate ſpecimen, Tr. 1. c. 2. nu. 6. 7. Quid ſuaderet in diſſidiis Catholicorum, c. 15. n. 6. 7. Illius teſtimonium pro politioribus diſciplinis in Fulgentii vita, c. 43. n. 12. §. *Non*. Qualis ejus collectio Canonum? c. 46. n. 2.

Feſtus Dies omnis ſpiritalibus, ex Origene, Tr. 1. c. 8. n. 4. v. Authoris tractatum integrum *de Feſtis*.

Fidelium Nomen ipſum quanto dignum honore? Tr. 2. c. 1. nu. 8.

Fidei ſive divinæ ſive humanæ antiquitas & neceſſitas, ex Tert. Tr. 1. c. 6. nu. 5. c. 24. nu. 2. Ex ipſo Platone, c. 36. n. 2. §. *plura*. c. 37. nu. 2. Utriuſque diſcrimina, c. 9. n. 2. c. 36. nu. 2. Fidei objectorum ſeu credibilium tria genera, ex Aug. Tr. 2. c. 13. num. 5. §. *Hujuſmodi*. Quid ſit credere, & in quo fides ab opinione & ſcientia diſcrepet? Tr. 1. c. 9. n. 2. Fidei noſtræ cum philoſophicis diſciplinis conſonantia & diſſonantia, c. 37. n. 2. & *ſeqq.* Tr. 2. c. 13. nu. 4. 5. Supplementum fidei pro illis diſciplinis ad divina percipienda, Tr. 1. c. 41. n. 7. Unde tamen convenit Philoſophis & Hæreticis, ut quod non capiunt, nec credant? c. 39. n. 4. Tr. 2. c. 1. nu. 4. Una maxime profeſſione credendi diſtat Chriſtiana Religio ab Hæreticis, Gentilibus, & Judæis, *Ibid.* Fide magis quam ratione ad Deum pervenitur, ex ipſo Platone, Tr. 1. c. 36. n. 2. §. *plura*, c. 37. n. 2. Imò myſteria eo fide digniora, & rationi conſonantiora, quò ſupra fidem & rationem, Tr. 2. c. 1. n. 2. c. 2. n. 1. & *ſeqq.* Fidem autem, non ſemper perſcrutationem exigit Chriſtus, Tr. 1. c. 13. nu. 3. c. 32. nu. 2. c. 39. nu. 2. Tr. 2. c. 2. nu. 7. Fidei igitur partes in quærendo Deo, Tr. 1. c. 1. nu. 3. 4. Tr. 2. c. 1. & 2. *ferè integris*. Illius analogia ad Theologiam, ut lactis ad ſolidum cibum, Tr. 1. c. 3. num. 4. c. 6. nu. 4. & *paſſim ſeqq.* c. 10. nu. 6. & *ſeqq.* Quænam Chriſti fides ad ſalutem neceſſaria ante & poſt Evangelium? Tr. 4. p. 575. 577. 580. §. *An.* 611. §. *Infra* & *ſeq.* Tr. 5. c. 8. n. 11. & *ſeqq.* c. 13. nu. 20. Quomodo fides infirmorum perfectioribus nitatur? c. 8. nu. 15. Quatenus æternorum fidem juvet carnis Chriſti abſentia? c. 10. n. 3. & *paſſim ſeqq.* Necnon tota ſcripturarum diſpenſatio hiſtorica, ſeu prophetica? c. 11. n. 9. & *ſeqq.* c. 14. *præſertim* nu. 3. & *ſeqq.* Ut non poſſit tutò fides & ſalus committi niſi ſcripturis traditione firmatis? Tr. 1. c. 23. num. 6. & *ſeqq.* Scilicet ad fidem ſpectat authoritas Patrum inter ſe conſentientium, c. 26. Hæreticorum autem fides, non jam Evangeliorum, ſed temporum, c. 14. nu. 3. c. 20. nu. 8. c. 31. nu. 9. Unde tot jam inter eos fides, fideique formulæ, quot voluntates, atque ita nulla fides? c. 14. nu. 3. Et hinc confutandis hæreſibus omnibus ſufficit antiquiſſimæ & univerſaliſſimæ fidei ſimplicitas, nu. 15. c. 15. nu. 5. 10. c. 21. nu. 1. & *ſeqq.* c. 27. nu. 6. & *ſeqq.* Quantum verò ipſæ inter ſe ſic diſſidentes proficiant fidei illuſtrandæ? c. 14. nu. 6. c. 15. nu. 3. c. 21. nu. 3. Nec officiant diſſidentes inter ſe Catholici? c. 15. nu. 10. Eaſdem expreſſiones in fide catholicas eſſe aut hæreticas, unde fiat? nu. 7. & *ſeqq.* Quàm procul ſit ab hæreſi imperfecta fides, modò ſit docilis? c. 17. n. 8. & *ſeqq.* Incredulitas autem puſilli eſt animi, fides excelſi & magnanimi, Tr. 2. c. 1. nu. 9. 11. c. 2. n. 4. & *ſeqq.* c. 3. nu. 4. & *ſeqq.* At fides alienis expoſitionibus incruſtata, non jam fides, ſed idololatria eſt, ex Irenæo, Tr. 1. c. 18. num. 3. Et rationes authoritati fidei oppoſitæ, non jam rationes, ſed deceptiones ſunt, c. 23. nu. 9. c. 24. nu. 1. Tr. 2. c. 13. nu. 1. & *ſeqq.* Imò in illas ſolidæ ſolent demonſtrationes retorqueri, *Ibid.* Quatenus itaque potuerit, aut non potuerit fides noſtra rationibus philoſophicis conſtitui, aut confirmari? n. 4. 5. c. 24. num. 6. §. *Nec*. Solius jam eſt Eccleſiæ non ſolùm ſcripturas, ſed & proprias fidei definitiones exponere contra hæreſes, Tr. 1. c. 21. nu. 2. Cur non fides ex perſonis, ſed ex fide perſonæ probandæ ſunt? ex Tert. c. 29. num. 1. Ad quid fides pro merenda vel impetranda gratia? Tr. 4. p. 544. §. *Similiter* & *ſeqq.* Ubi fidem extruit ſcriptura, non extruit niſi charitatem, Tr. 1. c. 12. nu. 3. Cuinam demum fidei de afflatu æternitatis vigenti nihil affluat, nihil pereat? Tr. 5. c. 9. n. 6.

Figuræ & Umbræ veteris teſtamenti ad quid genus humanum inſuefacerent? Tr. 5. c. 7. 9. *ferè integris*.

Filiatio Verbi ut carni noſtræ cum libertate inſita? Tr. 5. c. 6. n. 3.

Filius per quid differat à ſervo & mercenario? Tr. 5. c. 5. n. 22. §. *Rurſum*, n. 26. c. 6. n. 3.

Filius æternus, v. *Trinitas*.

Firmillianus Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopus, inter alios pro fide Catholica à Baſilio ſucceſſore laudatus, Tr. 1. c. 21. n. 11. §. *His*.

Fisherus, v. *Ioannes Fisherus*.

Fluvius, *fons*, & ſimilia paſſim in toto opere deſcribuntur, ad divina explananda, præſertim, Tr. 2. CC. 20. 26. 29. num. 15. §. *Ult.* c. 30. num. 12. c. 32. n. *Ult.* c. 46. nu. 6.

Forma illa ſumma, qua ſapientes, caſtæ, & ſanctæ fiunt creaturæ, cur non poſſit eſſe creatura? Tr. 2. c. 24. num. 1. & *ſeqq.* Quid intelligerent Platonici per formas hujuſmodi ſubſiſtentes? num. 10. *in fine*, & c. 35. nu. 3.

Fortitudo quænam ſit inter dona Spiritus ſancti? Tr. 4. p. 559. §. *Nec.* v. etiam *Charitas*, *Virtutes*, &c.

Franciſcanorum Theologorum familia, quandiu cum Dominicana concors? *præf. ad Tr.* 4. v. 7. §. 1. Et poſt aliqualem diſceſſionem, quando rediit in concordiam? §. 3. & *ſeqq.*

Franciſcus à Chriſto, Luſitanus, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, Conimbricenſis Doctor & Profeſſor, circa annum 1578. ſuos in Magiſtrum Commentarios dicavit Gaſpari Caſſaleo Conimbricenſi Epiſcopo, ex Tridentinis Patribus, adeoque his non contrario, Tr. 4. p. 607.

Franciſcus Coſterus Mechlinienſis S. J. Theologus, non ſemel à Lovanienſibus & Duacenſibus memoratus in alios cenſuris, vel hinc non ſuſpectus de neglecta auſteriſſima Auguſtini & aliorum quibus eam jungit doctrina, in Enchiridio Controverſiarum, Tr. 4. pag. 630. 631.

Franciſcus de Carthagena, Salmanticenſis Presbyter, Theologiæ Profeſſor, luculentiſſimos *de prædeſtinatione & reprobatione diſcurſus* Gregorio XIII. dicavit cum ipſius privilegio & auſpiciis anno 1581. Ubi de triplici gratia, ex principiis ſolius prædeſtinationis gratuitæ, contra duplicem Catharini à Sixto Senenſi relictam, Tr. 4. p. 608. & *ſeqq.*

Franciſcus Ferrarienſis Ordinis Prædicatorum Prior Generalis, primus Italorum circa annum 1528. S. Thomæ veſtigia ſcrupuloſiſſimè ſectatus eſt quoad triplicem gratiam, & huc ſpectantia, Tr. 4. p. 500. & *ſeqq.*

Franciſcus Horantius Hiſpanus Minorita, qui Tridentino Concilio adfuit pro Epiſcopo Palentino, juſſu Philippi II. libros 7. *locorum communium adverſus Calvinum*, nuncupavit Carolo Hiſpaniarum principi, ubi ſe Alphonſi à Caſtro diſcipulum profitetur, ſententiis magis

gis quàm verbis ; quoad triplicem gratiam, Tr. 4. pag. 583. *& ſeqq.*

Franciſcus Ovandus Mogollon de Paredas Ordinis Minorum, docet contra Lutherum, licèt plerumque cum Scoto, quæ excludant & ſcientiam mediam, & prædeterminationem phyſicam, circa annum 1587. Tr. 4. p. 610. 611.

Franciſcus Saleſius, Gebbennenſis Epiſcopus, Theologus melleus, cur inter alios vitæ ſpiritualis authores pro gratia adductus ? *præf. ad Tr.* 4. §. *Quatuor*. Et quidem pro triplici gratia, p. 652. 653.

Franciſcus Sonnius, Epiſcopus Boſcoducenſis, qui Concilio Tridentino affuerat, cùm ſacrarum litterarum eſſet profeſſor, & Canonicus Ultrajectenſis, *demonſtrationes Religionis Chriſtianæ* ex verbo Dei edidit, gratiæ juſtificanti omnino faventes, non ita ſufficienti ad omnes, ſed plures tantùm, Tr. 4. p. 550.

Franciſcus Titelmannus Belga Ordinis Minorum, facilè adducendus in hoc temperamentum Patrum in ſuis præclariſſimis commentariis, Tr. 4. p. 552. 553.

Franciſcus Toletus S. J. Theologus, & primus Cardinalis, circa annum 1577. de triplici gratia, imprimis de efficaciſſima ſcripſit ad modum noſtrum, Auguſtino potiuſquam Chryſoſtomo adhærere profeſſus, Tr. 4. p. 602. *& ſeqq.*

Franciſcus Victoria, Dominicanus, Salmanticenſis profeſſor primarius, ſumma eruditionis laude circa annum 1540. notiſſimus, præſertim pro gratia generali, contra Gregorium Ariminenſem, Tr. 4. p. 586. 587.

Franciſcus Xaverius S. J. Presbyter, Indiarum Apoſtolus, quid ex aliorum populorum proprioque experimento, de gratia generali & ſpeciali ſeu habituali, ſummaque charitate ad mentem Auguſtini referat ? Tr. 4. p. 618. 619. Quomodo illos pro majoribus timentes demulceret ? p. 618. §. *Addo*.

Fulgentius Ruſpenſis in Africa Epiſcopus, quibus authoribus tum Græcis tum Latinis, procurante Religioſa Matre, operam dederit, ex Ferrando in illius vita ? Tr. 1. c. 43. num. 12. §. *Non*. Quo animo otium ſanctum, aut negotia plura, Auguſtini exemplo, ſuſceperit ? ex eodem, c. 2. num. 6. Qua authoritate famoſam ſuo tempore quæſtionem de baptiſmo Æthiopis extra ſenſum poſiti ſolverit ? c. 25. num. 10. Qua & alias de Gratia ? *præf. ad Tr.* 3. nu. 39. Aliæ verò à poſterioribus ſolvuntur authoritate ipſius, quaſi indeclinabili, Tr. 1. c. 30. num. 7. §. *Quam*.

G

GABRIEL BIEL Germanus circa annum 1490. Alexandri Alenſis, Thomæ, & Bonaventuræ doctrinam ut temperatiorem & explicatiorem præfert Ariminenſi, nullatenus tamen ſecundùm ipſum prædeterminanti, Tr. 4. p. 496. 497. Satis ille aliunde Auguſtinianus, niſi quod amplectatur duplicem Okami prædeſtinationem, quarum una ſufficit, 498.

Gabriel Vaſquez S. J. Theologus, docet cum aliis ejuſdem Societatis, *Molinæ doctrinam facere cum Semipelagianis*, ex Iſamberto, Tr. 4. p. 603. §. *Nunc*.

Gaſpar Caſalius Luſitanus, Epiſcopus Leirienſis, prolixum & omnimoda eruditione refertiſſimum opus *de quadripertita juſtitia* ſeu Juſtificatione dicavit Tridentinis Legatis & Patribus omnibus, quos inter ipſe radiabat, adeoque non ipſis contrarius, ſed nobis apprimè conſentaneus, Tr. 4. p. 575. *& ſeqq.*

Gaſpar Contarenus Cardinalis, ob ſingularem doctrinam & probitatem, variaſque adverſus Lutheranos legationes celeberrimus, gratiam generalem & ſpecialem ad noſtrum ſcopum explicat, Tr. 4. pag. 504. 505. Si quid ſupplementi ex juſtitia Chriſti imputativa eruit, id ante Concilium Tridentinum ferendum eſt, p. 505. §. *Idem*. At quoad gratiam generalem & reprobationem adultorum ob peccatum Originale, propiùs ipſe quàm putavit, accedit non ad Thomam tantùm, ſed etiam ad Auguſtinum, p. 505. §. *Iam. & ſeqq.*

Generatio quævis creata quàm diſpar à Divina, etſi ab illa ad hanc fiat diſcurſus, Tr. 2. c. 27. n. 2. c. 29. n. 6. 14. c. 30. n. 7. 8. 14. Quod apud homines generatio ſonet aliquas paſſiones & maculas, putat Hilarius ſapientiam potiùs creatam, quàm genitam à Salomone dictam fuiſſe, c. 23. n. 8. 10.

Gennadii Maſſilienſis Presbyteri cujus generis ſit liber de dogmatibus Eccleſiaſticis ? Tr. 1. c. 45. nu. 9. c. 46. num. 6.

Gentes ſeu *Gentiles*, Dei qualemcumque notitiam ad idola detorquebant, ex Irenæo, Tr. 1. c. 18. num. 3. Unum tamen ſummum Deum ſimul & Creatorem omnipotentem, ac ſimilia, meliùs plerique agnoſcebant, quam plures hæretici, ex eodem, num. 4. Aliàs Barbaris ſaltem gentibus unius Dei cognitionem per ſcripturas impoſſibile fuiſſet tradere ex eodem, nu. 8. Qualis eis neceſſaria fuerit ante & poſt legem latam ? Tr. 4. p. 575. §. *Speciali*. Necnon poſt Evangelium, pag. 577. 580. §. *Cæterum*. Lex naturalis gentibus utcumque præſtabat, quod Moſaica Judæis, Tr. 5. c. 1. num. 6. c. 5. n. 15. c. 7. num. 11. Imò Moſaica erat etiam pro Gentilibus, c. 5. num. 5. Philoſophia inſuper Gentilium lex & pædagogus ad Chriſtum, ex Clem. Alex. Tr. 1. c. 36. num. 6. *& ſeqq.* Tr. 5. c. 13. nu. 26. *& ſeqq.* Cur apud Romanos, & alios Gentiles, & quidem poſt Evangelium, Legem extenuaret Apoſtolus ? Ex Athan. c. 31. num. 13. ex Hier. Tr. 5. c. 5. num. 14. Quo ſenſu dicitur Chriſto, *In umbra tua vivemus inter Gentes* ? c. 9. nu. 19. *& ſeqq.* Et Chriſtus ipſe dicitur *deſideratus cunctis gentibus* ? c. 13. num. 3. *& ſeqq. præſertim* 5. 14. Imò Verbum Deus ante carnem ſuam, ad omnes ubique gentium populos *viſis congruis* veniebat, & præcoquis futuræ Incarnationis ſuæ beneficiis quibuſdam irrorabat, num. 2. *&c.* Quin non tantùm generali, ſed etiam ſpeciali auxilio adfuiſſe Deum gentibus, probatur ex Aug. &c. Tr. 4. p. 509. §. *Ad gratiam*. Quantula portione ſapientiæ omnes gauderent ? Tr. 2. c. 23. nu. 12. c. 24. num. 5. Quis ſupereſt omnibus etiam infidelibus naturalis recti amor & ſynderesis poſt peccata cum ſuis pœnis ? Tr. 3. c. 3. §. *His adde*, *& ſeqq.* Hinc non omnia eorum opera ſunt peccata, pœnas merentia, ſicut nec præmia, paſſim, Tr. 4. præſertim apud Driedonem ex ipſo Paulo, & Aug. p. 543. §. *Sed*. p. 545. §. *prolixè*. Apud Hoſium Cardinalem, p. 566. §. *Cum*. Apud Dominicum à Soto, p. 567. §. *propoſita. & ſeqq.* Apud Andream de Vega, p. 573. §. *Ideo*. Apud Petrum à Soto, p. 580. §. *Ideo*. Apud Andradum, p. 582. *Quod. & ſeqq.* Apud Monteſinum, p. 616. Apud Coſterum, pag. 630. §. *Hinc rurſus*. Apud Lenſæum, p. 631. §. *Quam*. Apud ipſos Eſtium & Sylvium, p. 637. 638. Quot etiam modis Deus ita concluſerat Gentes, ut non ferè poſſent non Religioni Chriſtianæ ſe adjungere potiùs quam Judaicæ, Tr. 2. c. 3. num. 4. 5. 6. c. 24. num. 5. Plebs ipſa Gentilium certis naturalibus principiis tenebatur, c. 22. num. 9. Una maximè profeſſione credendi diſtat Chriſtiana Religio à Gentilitia & Judaica, c. 1. nu. 4. Et quidem imprimis quoad Trinitatem, c. 4. num. 6. §. *Sed.* c. 5. num. 5. c. 24. num. 5. Quoad ipſum *ingeniti* nomen à Gentilibus excogitatum, c. 11. nu. 5. Univerſim de modo converſionis Gentilium, præſertim ex Toleto, Tr. 4. p. 603. §. *Et idem*. An propenſiùs à Gentilibus ſuſceptus ſit Chriſtus, quàm à Judæis ? Tr. 5. c. 7. num. 11. Non certè perfectiùs, c. 8. num. 3. At perfectiùs quam ab Hæreticis, Tr. 2. c. 3. nu. 7. c. 22. num. 9. 10. c. 41. num. 7. Certum quidem apud utroſque erroris argumentum eſt, quòd alii aliter ſentiant, Tr. 1. c. 21. num. 3. c. 39. num. 7. Cur aliæ inter eos ſectæ procul eliminandæ ? *præf. ad Tr.* 3. c. 3. §. *His adde. & ſeqq.*

Genus ipſum humanum quandoque intelligitur nomine unius hominis in pluribus, Tr. 2. c. 27. n. 3. *& ſeqq.* Tr. 3. c. 20. v. 4. v. *Homo*, *&c.*

Geometria, v. *Artes Mathematicæ*, *Philoſophia*, *&c.*

Gerſonius, v. *Ioannes Gerſonius*.

Gnoſtici incaſſum ſibi nomen γνώσεως, hoc eſt ſcientiæ & contemplationis ſupra fidem uſurpaverant, ex Clem. Alex. Tr. 1. c. 18. num. 10. Unde illi alium Deum comminiſcerentur ? ex Irenæo, nu. 1. *& ſeqq.* Et alias in Deo ideas ? ex Tert. c. 39. nu. 5. Scilicet ex ſingulis Philoſophorum ſectis portentoſum ſuum dogma conflaverant, ex Iren. c. 40. n. 4.

Gotteſcalcus Monachus quales excitavit quæſtiones de prædeſtinatione & gratia, ſimulque quales commentarios Theologicos & Concilia ? Tr. 1. c. 45. num. 1. Quæ concordia tandem inita ? *præf. ad Tr.* 3. num. 37. & c. 6. §. *Quod*.

Græci, v. *Oriens*, *Orientales*, *Patres*, *&c.*

Grammatica, v. *Artes liberales*.

Granatenſis, v. *Ludovicus Granatenſis*.

Gratiæ initia non per præſentiam, ſed per umbras Chriſti præroganda fuere, Tr. 5. c. 1. nu. 11. c. 13. num. 20. Imò & privatim in quibuſdam, c. 2. num. 4. *& ſeqq.* In ſumma, *Chriſti gratia* nullis ſæculis ſe negavit, virtute una, quantitate diverſa, c. 13. *præſertim*, nu. 12. 18. 19. Scilicet gratiæ præparandi fuimus, & quia gratis datur, imparati quodammodo ſemper fuimus, c. 16. n. 9. Poſtulabant Pelagiani Antiquorum teſtimonia pro *gratiæ neceſſitate*, Tr. 1. c. 23. num. 7. Reſpondit Auguſtinus primò non adfuiſſe nec eſſe , quandiu impetita non eſt , ſolaſque Eccleſiæ preces eam ſupponere ſatis , & probare , *ibid.* Deinde frequentiſſimas ad id congregavit Synodos ex Patribus utriuſque Eccleſiæ , idque agnoverunt fidi diſcipuli , Tr. 3. cap. 10. §. *Qui , &c.* Imprimis de *Gratia Angelorum* & *hominis* ante lapſum , c. 1. De diſtinctione ſtatuum quoad gratiam , *ibid.* & Tr. 4. *præſertim* , pag. 637. §. *Conſitetur* , 638. §. *Quod* . Diſcrimen adjutorii *ſine quo non* , ab adjutorio *quo* in eundem ſcopum , Tr. 3. cap. 2. §. *Id genus* , c. 12. §. *Atqui* . Tract. 4. pag. 571. §. *Huc* . *& ſeqq.* pag. 621. §. *Approbat* . 632. §. *poſtremo* . In quæſtionibus *de efficacia Gratiæ* , optanda , necnon & tentanda magis , quàm ſperanda concordia , *præfat. ad Tr.* 3. num. 2. *& ſeqq.* & c. 25. Statuendum ante omnia prædeſtinationi gratuitæ ſeu ex mera gratia , & auxiliorum pro ea certiſſimorum immobile fundamentum Chriſtus Dominus , c. 2. §. *Generali* . Tr. 4. pag. 652. §. *poſtremo* . Imo & auxiliorum *Generalium* ſeu Naturalium , Tr. 3. c. 4. §. 1. cap. 5. §. *plures* . Tr. 4. pag. 486. §. *Gratia hujus* , pag. 498. *in fine* pag. 517. 534. 575. 582. Tr. 5. cap. 3. 4. num. 12. Quidquid de contrario conſenſu teſtetur Vega , Tr. 4. pag. 573. §. *Objicit* . Cur iſta non ſemper ſeu non omni ætati ſufficiant ? Tr. 5. cap. 5. num. 13. In his quatuor partês diſtinguuntur à Carthagena , Tr. 4. pag. 608. §. *Denique* . Secundùm nos duæ , quarum prima pars eorum auxiliorum eſt , quibus vitantur peccata , non paratur juſtificatio , Tr. 3. cap. 3. 4. 5. Ex Bernardo in primis , Tr. 4. pag. 424. *& ſeqq.* Ex Driedone , pag. 543. *& ſeqq.* Ex Sonnio , pag. 550. 551. Et paſſim ex aliis , *toto Tract.* 4. Altera pars auxiliorum *generalium* , & quidem magis ſupernaturalium , quibus etſi gratiam juſtificantem non promereamur , ad illam tamen præparamur , Tr. 3. cap. 6. 7. 8. Tr. 4. *ferè toto* , præſertim , pag. 529. §. *Porrò* , pag. 543. *& ſeqq. & in fine cujuſque partis* , *Tr.* 4. Ad quid verò alia auxilia quæ dicuntur ſufficientia , licèt ſuo ſemper effectu fruſtranda ? Tr. 3. cap. 7. §. 1. Et quis ſenſus alterius effati , *Facienti quod in ſe eſt viribus etiam naturalibus , Deum non denegare gratiam* ? c. 7. §. *Quod* . Item ex Holkoto , Tr. 4. pag. 477. Ex Gabriele , 496. §. *Addit* , Ex inſidiatore Calvino , pag. 517. Ex Adriano VI. pag. 534. Ex Latomo , p. 536. §. *Facienti* . Ex Tappero , pag. 541. Driedone , p. 543. *& ſeqq.* Ex Andrado , pag. 581. Ex Lactantio Domaninio tripliciter explicante , 575. §. *Hoc* . Ex Corduba , pag. 611. §. *Infra* . Ex Maſcarena , p. 612. Ex Velloſillo , pag. 623. §. *Si* . Ex Anglez , pag. 625. §. *De* . Quid jam auxilium *ſpeciale* ? Tr. 3. cap. 6. §. *Ideo* . cap. 9. Non aliud propriè quàm *Gratia habitualis* , & juſtificans , quæ propriè Chriſti & novi Teſtamenti Gratia , ſeu ſimpliciter *Gratia* , ex uſu Pauli , Auguſtini , Thomæ , & aliorum Doctorum , ipſorumque adhuc populorum , cap. 9. *integro* , ac paſſim Tr. 4. Necnon , Tr. 5. cap. 3. num. 20. Nec per aliam gratiam conſtare poteſt noſtra poſt peccatum juſtificatio , Tr. 3. cap. 10. Et paſſim , Tr. 4. præſertim ex Bernardo , pag. 424. *& ſeqq.* Ex Tappeto , 537. Driedone , 545. *& ſeqq.* Auxilia verò actualia ſeu *motiones Dei* , nonniſi ferè à tempore Lutheri , *Gratiæ* vocabulo donatæ ſunt , & cur ? Tr. 3. c. 9. §. *At* . Quænam *Gratia* ad unumquodque bonum opus *neceſſaria* ſit ? c. 28. *& paſſim* , Tract. 4. *præſertim* , pag. 577. §. *Iam* . 585. §. *Nunc* . Quàm *actuoſa* hactenus ferè habita ſit ipſa *Gratia habitualis* , ad malum vitandum , & bonum implendum ? Tr. 3. c. 11. 12. 29. Imò ipſa propriè operans & cooperans , c. 28. §. *Ultimo* , & paſſim . Tr. 4. Huic doctrinæ tota innititur traditio de Juſtitia ſeu Gratia inhærente , ex Andrado , pag. 581. §. *Cum* . Ex Horantio , 583. §. 1. Quadruplex ratio aperitur *efficaciſſimæ* & ineluctabilis *Gratiæ* ad converſionem peccatorum , & ad perſeverantiam , Tr. 3. cap. 18. Prima per ſcientiam mediam , §. 1. Secunda per prædeterminationem phyſicam , ad quam revocatur delectatio victrix juſtitiæ , §. 2. Tertia per varietatem & conſonantiam auxiliorum ſeorſum fruſtrabilium , non ſimul , §. 3. Quarta per congruitatem infinitam unius auxilii cum omnibus animæ affectibus , §. 4. Ex his poſtrema ad tertiam reducta , ſecunda in duas ſecatur , ad eundem quadruplicem numerum , §§. *ſeqq.* Tres priores inter ſe comparantur , c. 19. In prima ſufficiens gratia ſincerior videtur , quàm in duabus aliis , §. *pertinent* . *Et* c. 27. §. *Sunt* . Quantum præſtet quarta aliis ? cap. 20. *& ſeqq.* præſertim , 26. 27. Ipſum prædeterminationis phyſicæ nomen & uſus unde & quando tandem ? *præfat. ad Tr.* 4. *circa finem* , *&c.* Quibus machinis gratia phyſicè prædeterminans oppugnari poſſit ? Tr. 3. cap. 14. Non ita gratia moraliter prædeterminans per concurſum plurium , quod multis exemplis oſtenditur , CC. 23. 24. 26. Nec propterea gloriari poſſit homo , ſicut nec Angelus , de bono opere , CC. 15. 30. Tr. 4. pag. 423. §. *Quo* . 441. §. *Liberi* , *&c.* Nec propriè determinetur Gratia à voluntate , Tr. 3. cap. 16. Nec homini ſubjiciatur , quando reſiſtit , c. 17. Cur non illud mirum apud Theologos , *Minimam Gratiam ſufficere ad reſiſtendum omnibus tentationibus* ? Tr. 4. pag. 572. §. *Primum* . 608. §. *Et* 1. Quænam *gratia ſufficiens* rejiciatur in Cenſuris Lovanienſi & Duacenſi ? p. 634. Quæ etiam gratiæ congruitas ? pag. 635. §. *Nec* . Quid de novis his pro Gratia nominibus & jurgiis Mariana ? *præf. ad Tr.* 4. §. *Ult.* & pag. 599. 600. §. *Iam* , *& ſeqq.* Necnon cum ipſo Pererius , pag. 620. §. 1. 621. §. *Approbat* . Imo Bellarminus , Vaſquez , Valentia , ex Iſamberto , p. 650. §. *Nunc* 651. §. *Scientiam* . Trium tandem priorum de Gratia efficaciſſima rationum conſenſus cum quarta , etiam quoad ſcientiam mediam , prædeterminationem phyſicam , & delectationem victricem , Tr. 3. c. 25. Item ex Mariana , Tr. 4. pag. 599. §. *De* . *& ſeqq.* Quoad aliquam prædeterminationem , ex aliis , p. 543. §. *Hic* . 548. §. *Poteſt* . Non mirum ſi pro his ſedandis contentionibus circa praxim laudentur expertiſſimi vitæ ſpiritualis authores ? *præf. ad Tr.* 4. §. *Quatuor* . Et in fine , pag. 4. Necnon & pro triplici præſertim gratia , nempè generali quæ ſit actualis & ſufficiens ; ſpeciali quæ ſit habitualis & efficax non infallibiliter ; ac tandem ſpecialiſſima ſen efficaciſſima ex omnibus conflata , ad converſionem & perſeverantiam , alii Scholæ Doctores , *toto* Tr. 4. Imo ſi pro aſſerenda in Scholæ mediæ Theologis illa triplici gratia adducantur ipſi earum corruptores hæretici , pag. 516. *& ſeqq.* Timendum ne his in explicanda gratia efficaci ſuffragentur vel inſcii nonnulli Catholici , ex Maſcarenna , pag. 612. Abſtinendum tamen utrimque inter Catholicos à notis hæreſeos , *præf. ad Tr.* 3. num. 28. *& ſeqq.* Idcircò ſilentium de his ſaltem ad tempus indictum ſub Paulo V. ex Monteſmo , Tract. 4. pag. 617. §. *Ex* . 651. §. *Ex* . Quænam tandem ponantur inter *gratias gratis datas* ? à Bernardino , Tr. 4. p. 486. §. *Idem* .

Gratianus Bononienſis Monachus , Decreti Compilator , quando , & quorum hortatu ? Tr. 1. c. 46. nu. 3. 4. Cur & quandiu in Scolis prælectus eſt ? *Ibid.* Convenit cum Theologis lectiſſimis quoad triplicem gratiam , Tr. 4. p. 438.

Gregorius Ariminenſis , Auguſtinianorum Generalis , Pariſienſis Doctor , circa annum 1340. adverſus multos ſui ævi Theologos , multa acriter contendit , ut ipſe præfatur , Tr. 4. p. 472. 473. §. *Rurſus. & ſeqq.* Fuit ſanè in eo quod Catholici detrectarent , non quo tantoperè jactaret ſe Lutherus , p. 474. Imò nec alii Recentiores Catholici Capreolum cum eo vendicantes , p. 478. *& ſeqq.* Item in Gabriele , p. 496. §. *Subjicit* . Et in fine partis 2. p. 499. Item in Cajetano , p. 503. §. *Quoad* . In Luthero , p. 519. §. *Ubi* . Ex Majore , pag. 563. Ex Tappero , p. 539. §. *Diſcriminis* , pag. 540. §. *Et* . Ex Dominico à Soto , pag. 567. 568. Ex Vega , pag. 573. §. *At* , *& ſeqq.* Ex Caſalio , pag. 575. §. *Apertè* . Ex Alphonſo à Caſtro , pag. 585. §. *Nunc* . Ex Valentia , pag. 586. Ex Aquario , pag. 590. Ex Medina , §. *Rurſus* . Ex Ovando , pag. 610. §. *His* . Ex Corduba , p. 612. §. *Poſtremo* . Ex Feliſio , p. 638. *Initio* .

Gregorius Magnus , Pontifex Maximus , ſeipſum excitabat & objurgabat , ſi quas horas & voces non impenderet verbi prædicationi , Tr. 1. c. 2. num. 2. Quanti faceret ſcripta maximè Ambroſii & Auguſtini , malletque potiùs quàm ſua legi ? c. 29. num. 6. *& ſeqq.* Quantùm Conciliis , maximè Generalibus deferret , num. 8. Liber *Paſtoralis* ab Antiocheno Patriarcha Anaſtaſio Græcè verſus , num. 10. Quales ex ejus operibus commentarii in totam ferè Scripturam , à Paterio ejus alumno excerpti ? c. 45. num. 9. Necnon ejus vita à Joanne Diacono ? *Ibid.*

Gregorius Nazianzenus , cur *Theologi* munus aggredi cunctatus , quanquam longo virtutum tyrocinio in ſolitudine perfunctus ? Tr. 1. c. 3. nu. 14. §. *Hæc* . Ut *Theologi* nomen impleverit ? Tr. 2. c. 4. nu. 4. 5. c. 5. nu. 5. 6. Unus Græcorum omnium inſtar habetur ab Auguſtino , contra Pelagianos , Tr. 1. c. 27. nu. 3. c. 45. nu. 6. Quatenus verò à diſcipulo Hieronymo ? c. 28. nu. 3. 6. c. 44. nu. 6. Qualiter & ipſe habeat philoſophicas diſciplinas , occaſione Heronis Philoſophi Chriſtiani ? c. 40. n. 5. Necnon & liberales artes ſub iis contentas occaſione Baſilii ac ſuipſius ? c. 41. n. 3. *& ſeqq.*

Gregorius Neocæſarienſis , *Taumaturgus* dictus , diſcipulus Origenis cum Firmilliano , &c. Tr. 1. c. 32. nu. 4. c. 42. num. 3. In elogio quod tunc dixit Origeni præſenti , quid pro Trinitate ? Tr. 2. c. 45. num. 1. Necnon & in ſymbolo , quod ipſi Joannes Apoſtolus , hortante Deipara , explanavit ? ex Nyſſeno , Tr. 1. c. 32. num. 4. §. *Nec. & ſeqq.* Tr. 2. c. 45. num. 4. Ut vindicatur à Baſilio de Arianorum ſimul ac Sabellianorum contrariis calumniis? Tr. 1. c. 17. num. 4. Tr. 2. c. 45. n. 2. 3. At viciſſim Gregorii ac ſucceſſorum authoritate purgatur ipſe Baſilius contra alias calumnias, Tr. 1. c. 21. nu. 5. 11. §. *Multo*.

Gregorius Nyſſenus Epiſcopus Frater Baſilii, in hoc cum Nazianzeno ab Auguſtino confuſus, Tr. 1. c. 27. n. 3. Cur ille in laudibus Baſilii nimis effuſus? c. 32. n. 3. 5. Quàm parcus in ſuis, *Ibid.* Qualis verò in laudibus Taumaturgi? nu. 4. Tr. 2. c. 45. n. 4.

Gregorius Valentia S. J. Theologus docuit cum aliis ejuſdem Societatis *Molinæ doctrinam facere cum Semipelagianis*, ex Iſamberto, Tr. 4. pag. 650. §. *Nunc*. Imò ipſam ſcientiam mediam à pleriſque ejuſdem Societatis rejectam, ante Generalis decretum, pag. 651. §. *Scientiam*.

Gropperus Cardinalis deſignatus, eadem quæ alii Catholici tenerent, inſeruit in *Enchiridio Chriſtianæ inſtitutionis*, pollicitæ in Concilio Colonienſi anni 1536. Tr. 4. p. 558. 559.

Gryſaldus, v. *Paulus Gryſaldus*.

Guillelmus Altiſſiodorenſis Epiſcopus, poſtea Pariſienſis ſecundus, idem quod alii Lutetiæ docuit de triplici Gratia, Tr. 4. p. 445. 446.

Guillelmus de Rubione Ordinis Minorum Theologus, quamvis minimè nobis infeſtus, quia tamen non ſatis apertus ſuffragator, penè omittitur, Tr. 4. p. 475.

Guillelmi Eſtii Doctoris & Cancellarii Duacenſis doctrina in Orationibus Theologicis ab anno 1583. ad 1612. & in Commentariis ferè ſemper nobiſcum conſentanea, uſque ad axioma philoſophicum motionis divinæ, ex Banneſio probabiliter depromptum, ſed Auguſtino præſertim adverſum, Tract. 4. pagin. 638. §. *Quod*.

Guillelmus Lindanus Ruremundenſis Epiſcopus circa annum 1570. triplicem gratiam ex Auguſtino, & ſui ævi Theologis, maximè Tapero eorum phœnice & præceptore colendiſſimo, pluribus eruit, Tr. 4. pagina 626. 627.

Guillelmus Ocham, Ordinis Minorum, circa annum 1320. ſi pauca excipias de prædeſtinatione ex meritis Auguſtino contraria, cætera ſatis cum aliis conſentiens, Tr. 4. p. 466. 498. §. *Nec*. 612. §. *poſtremo*.

Guillelmus III. Pariſienſis Epiſcopus conſentit S. Thomæ, vel illi S. Thomas, erraſſe Pelagium præſertim contra charitatem ſeu gratiam habitualem, Tr. 4. pag. 443. Imò majoribus omnibus quoad triplicem gratiam, pag. 444. Ideò procul dubio, eo potiſſimùm utitur Oſius Cardinalis ad illuſtrandum Auguſtinum, p. 564. §. *Ideò*.

H

H*ABITUUM* doctrina, quàm antiqua, ſi non quoad voces, ſaltem quoad rem, Tr. 3. c. 10. §. *Si*, & *ſeqq.* Imprimis quoad activitatem, ſeu efficaciam agendi, c. 11. 12. Tr. 4. p. 423. §. *Nec*. 538. 620. 621. §. 1. 2. 637. §. *Iam*. p. 693. §. *Nec*. An ſola fide nitatur? ex Clementinis & Majore, p. 529. §. *Idem*. Ex Almaino, p. 531. §. *Alibi*, & *ſeqq.* Ex Dominico à Soto laudante Concilium Tridentinum pro re ipſa, pag. 569. §. *Cum*. Adde & Viennenſe expreſſiùs, *Ibid.* Nec aliter pueros præſertim poſſe dici juſtos, probat Vega, p. 572. §. *Argumentatur*. Imò contrarium Pelagianum eſſe, probat Driedo, p. 546. 547. Denique habitus aliquando adeò vehementes eſſe poſſunt, ut deliberationem auferant, inferantque neceſſitatem, ex Valentia, p. 587.

Hæreſim definire, & ab erroribus ſecernere, quàm difficile? Tr. 1. c. 15. num. 1. Hinc in hæreſum enumeratione authores variant, *Ibid.* & c. 19. num. 13. & *ſeqq.* Quinam ſcripſerint de hæreſibus, vel adverſus hæreſes, & quo diſcrimine, *Utrobique*, & c. 46. num. 6. Prior autem veritas quàm hæreſis, ex Tert. c. 24. nu. 4. & *ſeqq.* Et aliæ ſunt hæreſes dogmatum, aliæ ſchiſmatum, c. 19. num. 15. Quid diſtent hæreticus, & hæreticis credens? c. 15. num. 2. Hæreticum quidem hominem non facit ignorantia, nec pia ſimplicitas & docilitas, c. 17. num. 8. & *ſeqq. pr ſ. ad Tr.* 3. num. 18. & *ſeqq.* Sed ſimplicium in hæreſi credulitas minimam omnium authoritatem, hoc eſt ſuam vel ſuorum paſtorum, authoritati omnium maximæ, ſcilicet Eccleſiæ, præfert, Tr. 1. c. 33. num. 4. c. 36. num. 2. Et in hoc propriè *hæreſis* Græcè quaſi electio, c. 13. num. 1. c. 14. num. 1. Scilicet arbitraria hæc Theologia ex hæretica electione deſcendit, c. 13. num. 10. c. 14. nu. 2. Et ex regula voluntatis, non veritatis, c. 20. num. 1. 2. Hinc Hæreticorum fides, non Evangeliorum, ſed temporum & voluntatum tempori ſervientium, c. 14. num. 3. Necnon ex multiplici morum improbitate orta, ex Paulo & Chryſoſt. c. 4. num. 2. & *ſeqq.* Imò mera eſt idololatria, ex Irenæo, c. 18. nu. 3. Ex Athanaſio, c. 21. num. 3. Fruſtra autem ad Scripturas provocant, quas aut non recipiunt, aut truncant, vel pro arbitrio interpretantur, c. 13. num. 4. 8. c. 14. num. 4. c. 24. num. 4. c. 25. num. 8. Maximè cùm nec earum ſpiritum, nec charitatem, aut unitatem habeant, c. 13. *ferè toto*, c. 14. num. 4. c. 18. *ferè integro*, c. 24. num. 4. & *ſeqq.* Multò minùs ſpiritum privatis quibuſque contra totam Eccleſiam, ut volunt, promiſſum, c. 17. num. 11. 13. c. 18. num. 6. & *ſeqq.* c. 20. num. 1. & *ſeqq.* c. 25. num. 9. 13. Nequidem famoſiſſimis olim hæreſiarchis id datum ſub *Paracleti* vel *Radii* nomine, c. 24. num. 10. Ad ſummum malus ſpiritus ſeu ſathanas ipſis præivit, Scripturas pro ſe allegans, ex Ambr. c. 14. num. 5. Ex Chryſoſt. c. 21. num. 5. Ex Hieronymo, c. 24. num. 1. §. *Video*. Hinc cavendi maximè hæretici, qui Scripturas Scripturis impugnant, ex Irenæo, c. 18. num. 1. Ex Aug. c. 23. num. 2. 3. 4. Cur utentes Scripturis & ipſo ſymbolo, nihilominùs eſſe poſſint hæretici? c. 15. num. 5. Adde & utentes præceptis ac conſiliis Evangelicis, c. 19. num. 12. Quid faciendum homini Neophito in medio ſectarum Scripturis cum Eccleſia utentium? ex Chryſoſt. n. 15. §. *Exemplum*. Omnibus illud Chriſti obtendentibus, *Quærite & invenietis*, quid reſpondendum? ex Tert. c. 13. n. 2. c. 39. n. 2. & *ſeqq.* Omnes enim prorſus ad ſua commenta ſcripturas ipſaſque traditiones detorquent, ex Athan. c. 19. n. 1. Ex Aug. c. 21. n. 2. cap. 25. num. 8. Imò plures viciſſim à ſcripturis ad Traditiones appellant, ſed quales? ex Irenæo, c. 20. num. 1. Quales contra illis opponendæ ſint? ex eodem, nu. 2. Imprimis ad origines Eccleſiarum ſuarum omnes revocandi, ex Tert. c. 24. num. 5. & *ſeqq.* Nec unquam poterunt unam eandemque Eccleſiam ex omnibus componere, ut volunt nuperi ex eis prorſus heterodoxi, c. 19. n. 12. & *ſeqq.* Imò nec propriè Chriſtiani dicendi ſunt, ex Epiph. c. 19. num. 9. & *ſeqq.* Ex Tert. cap. 24. n. 4. Quatenus nec eundem nobiſcum Chriſtum aut Deum prædicent, ex Iren. c. 18. num. 1. & *ſeqq.* Vel hinc peſſimè ſibi conſulunt, dum Chriſtiano nomini aliud proprium addunt, c. 19. num. 9. & *ſeqq. maximè* 15. Et omnes Eccleſiis Apoſtolicis poſteriores ſunt, cap. 26. nu. 4. §. *Hinc*. Quandonam ergo cœpere hæreſes? ex Tert. c. 24. nu. 3. Omnium prima eorum, qui dixerunt, *Durus eſt hic ſermo*, circa Euchariſtiam, ex Aug. c. 15. num. 4. In quo maximè peccarint deinceps famoſi hæreticorum duces circa Trinitatem? ex Leone M. Tr. 1. c. 3. num. 7. Et quidem longè pejùs quàm Philoſophi, ſaltem Platonici, c. 34. num. 1. & *ſeqq.* An omnes Philoſophi hæreticorum patriarchæ? ex Clem. Alex. cap. 36. nu. 11. Ex Tert. c. 39. n. 1. & *ſeqq.* Ex Iren. c. 40. nu. 4. Quatenus verò utrique paucis mutatis Chriſtiani? cap. 35. nu. 8. c. 37. n. 6. In quibus aliàs conſentiant aut diſſentiant? cap. 39. num. 5. 6. cap. 43. num. 10. Tr. 2. cap. 1. num. 4. 11. cap. 2. numer. 4. Id convenit maximè hæreticis & philoſophis, ut quod non capiunt, nec credant, ex Tert. cap. 39. num. 4. Et vim omnem in ſuis demonſtrationibus philoſophicis, ſeu privatis rationibus collocent, c. 22. nu. 4. cap. 23. num. 5. cap. 24. n. 1. Semper tamen rationi ſanæ, & ſaniori philoſophiæ adverſentur, Tr. 2. cap. 24. nu. 6. §. *Nec Ariani*. Oppreſſis demum Philoſophis cur adverſus hæreſes rurſum elaboranda fuerint ſtromata dogmatum Theologicorum, & ex Scripturis & Patribus? Tr. 1. c. 45. Imo philoſophari quandoque neceſſe eſt Theologos, adverſus philoſophantes hæreticos, Tr. 2. cap. 12. n. 5. Præſertim ubi primùm erumpit hæreſis, Patrum compilanda ſunt teſtimonia, ex Vincentio Lirin. Tr. 1. cap. 25. num. 9. Ex Cyrillo Alex. c. 33. Ex Theodoreto, c. 34. Nec dedignanda prorſus aliorum heterodoxorum ſcripta, ſive vera, ſive falſa, exemplo Patrum, cap. 26. num. 6. 8. c. 28. num. 7. 10. c. 34. num. 4. Tr. 2. c. 24. n. 5. Quàm temerè & ineptè aliquando Patrum ſuffragiis niti ſe jactent? cap. 34. num. 8. Et quàm perverſè non ſcripturas modò, ſed & Eccleſiæ definitiones interpretentur, c. 21. num. 2. At ut cœperunt ſic pergunt hæreſes, Eccleſiam ſciderunt, ſcindunt & ſeipſas, c. 24. num. 6. Et dum ſingulæ ſingulas damnant, Eccleſiæ uni patrocinantur, c. 13. n. 9. 10. c. 14. nu. 2. 4. cap. 15. nu. 3. c. 24. n. 5. 9. c. 39. num. 7. Quænam penitus hæreſes jam ævo Auguſtini vel Theodoreti extinctæ? c. 19. nu. 16. c. 43. nu. 8. 9. At licèt quoque loco & tempore exoriantur & inſaniant hæreſes, ſui tamen ſemper ſimiles ſunt, c. 14. n. 5. Hinc non parum intereſt, non penitùs oblitterari memoriam antiquarum hæreſum, & victoriarum de iis partarum, c. 43. num. 8. 9. In Pelagianis v. g. oppreſſit Auguſtinus omnium poſthac hæreticorum querelas de Epiſcopis Synodiſque, & aliis judicibus, à quibus damnati ſunt, c.27. num.5. *& paſſim ſeqq.* Sive novi aliquid afferant hæretici, ſive nihil, ne audiendi quidem ſunt, cap.15. num.6. c.18. num. 1. *& ſeqq.* cap. 33. nu. 2. Multòminùs ubi ſemel damnati fuerunt, c. 15. num. 6. Ut excuſetur omnium hæreticorum rebaptizatio in Cypriano, & aliis; à Facundo, cap. 17. num. 1. Unius quidem hæreſis inconſideratior & præfervida inſectatio, in contrariam quandoque impingit, c.16. n.2. Et quandoque utrimque contraria hæreſis mediis Catholicis diverſimodè impingitur, *paſſim* CC.15. 16. 17. *præf. ad Tr.* 3. *præſertim* num.40. *& ſeqq.* Tr.4. pag. 516. *& ſeqq.* p. 547. §. *prolixè*. pag. 552. §. *Et*. At Eccleſia tolerat quidem aliquando flagitia, nunquam hæreſes in ſuo ſinu, Tr. 3. c.10. Nec pertinet neceſſitas hæreſum niſi ad genus humanum univerſim, non præjudicans ſingulorum libertati, cap. 27. §. *Ex alia*. Nullatenus tamen hæretici generi humano idonei, Tr.2. c.3. num. 6. §. *Illud*. Cur omnes paganorum & hæreticorum ſectæ, procul ab Eccleſia & Imperio eliminandæ, non autem Catholicorum? contra Symmachum & Themiſtium, *præf. ad Tr.* 3. nu.10. *& ſeqq.* Quo exemplo probetur illos cogi poſſe ad unitatem Catholicam? ex Aug. Tr. 3. cap. 20. v. 6. Rurſus ex eodem cum Gratiano, Tr.4. pag.438. Quo tandem motivo poſſit hæreticus Martyrum pœnas perferre? ex Aug. Tr.3. c. 20. v.9.

Hebræi potiuſquàm Ægiptii philoſophos omnes anteceſſerunt & docuerunt, Tr. 1. cap. 35. num.13. cap.36. num.7. *& ſeqq.* cap.37. num.1. *& ſeqq.* c.38. num. 1. 3. 8. v. *Iſraelitæ*.

Helvidius hæreſiarcha, perpetuæ Virginitatis Mariæ impugnator, ex veteribus ab Hieronymo confunditur, Tr. 1. c.28. n. 5. c.44. n.4.

Henricus Gandavenſis, in quo à Dionyſio Carthuſiano de præviis meritis perſtringitur? Tract. 4. pagin. 493. §. *Iam*. Necnon a Banneſio cum Javello, pagin. 609. §. 1.

Henricus hæreſiarcha, *Petrobuſianorum* non abſimilis, à Bernardo quibus armis confoditur? Tract. 1. cap.25. numer.14.

Henricus Henriquez, S. J. in Salmanticenſi Academia Theologiæ profeſſor circa annum 1585. de triplici gratia omnino ad noſtrum & Antiquorum guſtum ſapuit, Tr. 3. cap.28. §. 1. Tract. 4. pag. 600. *& ſeqq.* Ex his præſertim Molinam cum ſua conditionatorum ſcientia convellit, pag.601. §. *Sed*. & 602. §. *Gratuita*. De ſpeciali verò auxilio licèt veteres omnes ſcholaſticos nobiſcum adducat ad converſionem præſertim & perſeverantiam, propendet tamen ipſe ad ſingulos actus, & unde? pag. 636. §. *Supereſt*, *& ſeqq.* Quid dixerit de Leſſio? pag. 636. §. *Ubi*.

Heraclas Epiſcopus Alexandrinus, anteà Presbyter & Catechiſtes, quibus ſtudiis inſtructus? Tract. 1. cap. 42. num.2.3.

Herculi, vel effuſiſſima in mortales beneficentia, vel invicta in perferendis cruciatibus fortitudo, commentitiæ Divinitatis famam conciliavit, Tract. 1. cap.10. numer. 4.

Hermes Paſtor cognomine, à titulo proprii libri, cur hìc de Trinitate prorſus omittatur? Tr.2. c.44. num. 8. §. *Denique*.

Hermes Triſmegiſtus philoſophus pariter relinquitur hic cum ſuo commentitio opere, Tr. 2. cap.34. num. 8. Cur aliter viſum fuerit Lactantio? cap.40. num. 7. Dubium de Aug. *Ibid.*

Hermogenes hæreſiarcha materiam Deo coæquans unde probetur vel improbetur a Tert. Tr.1. c.39. n.4. Tr. 2. c.37. n.6.7.

Hero philoſophus Chriſtianus pro fide exul, quatenus de philoſophicis diſciplinis laudetur a Gregorio Naz. Tr. 1. c.40. n.5.

Herveus Natalis Britto, Theologus Pariſienſis, Ordinis Prædicatorum Generalis Magiſter circa annum 1320. etſi multas omiſerit Magiſtri diſtinctiones, ſatis tamen conſentit quoad triplicem gratiam, Tract. 4. pagina 467.

Hierarchas hæreſiarcha ſomniabat Patrem & Filium inſtar geminæ lucernæ, vel potiùs unius lucernæ duobus luminibus ſeu lychnis, ex Hilario, Tract. 2. c. 26. numer. 3.

Hieremias Propheta quandonam fuerit in Ægypto, Pythagoræ potiùs, quàm Platonis Magiſter? Tr. 1. cap.35. n.2. 3. 11.

Hieronymus Eccleſiæ Doctor, quantam in ſuo penu, ſuoque adeò in pectore Bibliothecam Patrum recondidiſſet? Tr.1. c.28. nu.5. Imò totius ſacræ & profanæ eruditionis, c.39. n.12. §. *Iam plus*. CC 44. 45. n.1. Ad quid legeret ipſos heterodoxos ſimul cum profanis? cap. 28. num.10. cap. 39. num.12. cap.44. num. 6. An, & quos, quibuſve, conſuleret legendos? cap.43. num.11. 12. cap. 44. num.5. 9. A fortiori Scripturas & Patres virgunculæ Chriſtianæ, & Paulino Monacho? c.28. num.1. 2. c. 44. num.2. Ipſe jam ſenex qualem ſibi ſapientiam proponat? cap. 1. num.9. Ipſum nihilominus quaſi torpentem, hoc eſt legentem potiùs quàm ſcribentem, jam excitaverat Damaſus Papa, c. 2. nu. 1. Quid maximè oppoſuerit variis Hæreticis? c.24. nu.10.11. c.44. nu. 4. *& ſeqq.* Nec inutile putabat, alios aliis opponere, teſte Aug. c.26. n. 6. Jure & ipſe ante & poſt mortem eis oppoſitus, ab eodem Auguſtino, c.26. n.6. 8. 9. c.27. n. 4. Qualiter ipſe viciſſim affectus erga Auguſtinum? cap.28. n.9. Quantòminùs Auguſtino, ejuſque Magiſtro Ambroſio contrarius in interpretatione legis Moſaicæ? Tr.5. c.5. n.12. Quale ipſius de propriis Catechiſtis Nazianzeno & Didymo judicium? Tr.1. cap.28. n.3. 6. c.44. num.6. Necnon & de aliis Patribus? c.28. uum.2. 4.7. *& ſeqq.* cap.44. nu. 5. 7. *& ſeqq.* Imò ex ipſo Origene & Tertulliano multa derivarat Hieronymus, præſertim in Epiſtolas Paulinas, c.43. n.12.14. §. *Non*. c.44. nu.3. *& ſeqq.* Nec propterea ſemper culpandus de alieno ſenſu, Tr.5. c.5. n. 15. c. 11. nu.12. c.13. n.23. c.14. n.4.7. Multòminùs de vituperato tandem Origene cum Platone, Tr.1. c.39. nu.11. Ut ſe purget ipſe, de nimiis erga Origenem *olim* congeſtis laudibus, c.28. n.6. 7. 8. *Præf. ad Tr.* 4. §. *Nec*.

Hieronymus Zanchius ex omnibus Novatoribus in ſcriptis Scholaſticorum verſatiſſimus, niſi ubi peculiare cum hæreſeos virus aſperſit, Tr.4. p. 518.

Hilarius Pictavienſis, cur ſuos de Trinitate libros *prædicationis* vocabat? Tr.1. c.1. nu.7. Cur paulò aliter de Ingeniti ac Patris nominibus locutus ſit, quàm alii Patres? Tract.2. cap.11. num.1. *ac ſeqq. præſertim* num.10. 11. Idem de ſapientia creata & genita? cap. 23. num.8. 10. Prolixè explanatur ab Auguſtino quoad verba Trinitatem adumbrantia, cap. 20. num. 12. Quanti fieret ab eodem Aug. cum aliis in rebus fidei? Tr.1. cap.26. num. 5. cap.27. nu.1. *& paſſim ſeqq.* c. 43. num. 6. Et ab Hieronymo? cap.18. n.1. 2. 4. cap.44. nu.2. *& ſeqq.* Quanti fecerit viciſſim antiquos? c.29. num.3. Nequidem Origene excepto, c.44. n.7.

Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus, quales commentarios ex Patribus ſcripſerit occaſione Managecalci? Tr. 1. cap.46. num. 1. Quales etiam compilationes canonicas? nu.2.

Hippolitus Epiſcopus & Martyr orthodoxè admodum ſcripſit de Trinitate adverſus Noethum, & alias hæreſes, Tr.2. c.44. n.12.

Hiſtoriæ utilitas ad Theologiam, ex Aug. &c. Tr.1. c. 35. n.2. 3.11. c.41. n.2.

Holchot, v. *Robertus Holchot*.

Hominis ad Deum comparationes mirum quantum inæquales, Tr.1. c.13. nu.11. cap.16. nu.1. cap.25. nu. 4. c. 26. num.13. 17. c.27. nu.1. *& ſeqq.* cap.30. num.7. 8. 14. A fortiori ipſa imago Dei in homine, cap.18. nu. 10. 12. c.20. n.1. *& ſeqq.* c.31. n.4. §. *poſtremo*. Trinitas ipſa in hominis creatione, c.38. n.6. 11. 12. c. 42. n. 9. 10. Ipſa hominis generatio quam diſpar à divina, c.27. nu.2. Similiter immeationes mutuæ inter homines, ac inter divinas perſonas, c.28. n.1. 5. Quot variis ſenſibus plures homines dicuntur unus homo? longè aliter quàm plures perſonæ unus Deus, cap.27. nu.1. *& ſeqq.* Quàm diverſi interim inter ſe & à ſeipſis quandoque homines? c. 27. num.4. c.28. n.11, Quàm inhabiles omnes ad orbem ſumma ſapientia creandum moderandumve, c.33. n.1. Quænam ſtatim in hominis creatione gratia collata? Tr.3. c. 1. De hominis lapſu, c.2. Superſtites in eo divinæ imaginis radii, CC.3. 4.5. Cur de nullo unquam opere homo gloriari poſſit? c.15. Nec de gratia per determinationem vel reſiſtentiam ſuperata? CC. 16. 17. Qua utuntur homines poteſtate in jumenta, ea Dæmones in homines impios, ex Aug. c.23. §. *Ult.* Quouſque extendatur illud ad primos homines, *Creſcite & multiplicani*? ex Iren. Tr 5. c.7. n.5. Humanæ noſtræ naturæ quantùm ætatum mundi ſeries ſit conſentanea? c. 2. nu. 6. *& ſeqq.* c.3. nu.1. *& ſeqq.* cap.5. nu.13. 14. c. 10. num.7. *& ſeqq.* Sic ut gens hominum aſſuefieret per umbras & figuras, deinde per corpus proprium Deo contrectando, c.7. Imò & in Deum proficere, n.5. Ac per ſacramentorum temporalium multitudinem & obſcuritatem uni veritati Chriſto recipiendo, c.8. In ſumma, triplici eguit genus humanum magiſterio, Creaturæ, Legis, Chriſti, ex Bern. c.5. n.24. Quomodo gens hominum univerſa Chriſtum prophetaret? c.11. n.14. *& ſeqq.* Imò ægra ipſa hominum natura, Chriſtum ut medicum & reparatorem ſuſpirabat, c.13. n.3. *& paſſim ſeqq.* Humano generi ſeu uni homini ſatis eſt ſemel vidiſſe quod diu

expe-

expectarat, diù recordaretur, cap. 10. num. 7. Scilicet humanum genus aliquando intelligitur nomine unius hominis, & viciſſim, Tr.2. c. 27. nu. 3. *& ſeqq.* Tr. 3. cap.20. v. 4. Tract. 5. CC.2.3. *ferè integris*, c. 10. nu. 7. Aliquando etiam univerſum genus humanum duo homines, Adam & Chriſtus, c. 15. nu.13. *& ſeqq. præſertim* 17. Et uterque Chriſti adventus Redemptoris & Judicis duplex eſt, omniaque ſimul dicta & facta ad univerſos, & ad ſingulos homines, c. 14. num.1. *& ſeqq.* cap. 15. nu.1. *& ſeqq.*

Honorius Auguſtodunenſis Presbyter, Gallicanæ fax Eccleſiæ eximia, circa annum MCC. & Anſelmi doctrinæ ſectator ſingularis, quoad triplicem gratiam, Tr. 4. pag. 441.

Horantius, v. *Franciſcus Horantius*.

Hormiſda Pontifex Patrum authoritatem contra Novatores maximè confirmat, Tr.1. c.30. n.8.

Hugo de S. Victore, ſingulari cum Bernardo amicitia & literarum conſuetudine junctus, Tr.1. c. 30. num. 5. In quo cum Richardo conveniat, diſcrepet à Petro Lombardo? cap. 46. numer. 5. Necnon à prioribus & poſterioribus Theologis? *præf. ad Tr.* 4. v.5. *& ſeqq.* & pag. 427. *ac ſeqq.*

Hugo Etherianus ſub Alexandro III. & Emmanuele Comneno, quid ſcriberet contra Græcos? Tr. 2. cap. 8. num.9.

Humanitas, *Humanum genus*, v. *Homo*.

Humilitas quàm ignota virtus Philoſophis? Tr.1. cap. 35. num. 4. *& paſſim ſeqq.* Per legem cœpit innoteſcere, Tr. 5. cap.1. 5. num. 3. §. *At*. Et ex ſcripturis maximè commendatur ad Theologica addiſcenda, Tr.1. *præſertim* cap. 6. Et quidem exemplo SS. Patrum, c. 26. nu.2. 7. c. 29. num. 10. §. *Etſi*.

I

IACOBVS ALMAINVS, circa annum 1516. uſus Magiſtro Joanne Majore, ex quo ejus de auxiliis ſententia prorſus conſentanea clariùs conjici poteſt, Tract. 4. pag. 530. *& ſeqq.*

Iacobus Bajus Doctor diverſus à Michaele, & Profeſſor Lovanii circa annum 1603. edidit *inſtitutiones Religionis Chriſtianæ*, omnium laude & admiratione celebres, pro triplici noſtra gratia, contra Pelagium, Molinam, &c. Tr.4. pag.641. *& ſeqq.*

Iacobus Faber Stapulenſis, ante annum 1525. Commentarios edidit in Epiſtolas Pauli & Evangelia, quos cenſuris inſectari cœpit Natalis Beda, & hunc probare viſa eſt Facultas Pariſienſis, Tr.4. pag.531. *& ſeqq.*

Iacobus Latomus, celeberrimus Lovanienſis Profeſſor, Academiæ ſuæ cenſuras contra Lutherum hortatu Caroli V. Apologia & pluribus opuſculis fulciit, omninò appoſitè ad ſyſtema noſtrum de triplici gratia, Tr. 4. pag. 535. 536.

Iacobus Naclantus, Dominicanus, Clugienſis Epiſcopus, Tridentinæ Synodi lumen, & Thomæ, imo Pauli digniſſimus diſcipulus quoad triplicem gratiam Chriſto potiſſimùm nixam, Tract.4. pag.510. *& ſeqq.* Excipe tantùm exempla Dei & Beatorum ad libertatem viatorum non ſpectantia, §. *Ult.* & pag.614. §. *Sed*.

Iacobus Payva Andradus, poſt annum 1560. Theologus à Sebaſtiano Luſitaniæ Regie Tridentum miſſus, horis à Synodo vacuis elucubravit *Orthodoxarum explicationum libros decem*, noſtris conſentaneos, adverſus Martinum Kemnitium imprimis de Juſtificatione, Tr.4. p. 581. *& ſeqq.*

Ianſenius Gandavenſis Epiſcopus, etſi præferat ſuam verborum Chriſti interpretationem, *Quoties volui*, *&c.* ipſi Auguſtinianæ; cætera convenit cum Auguſtino, maximè quoad *miros gratiæ modos*, & excuſat Chryſoſtomum & alios Græcos quamvis conſentaneos, ſed molliores ante Pelagium, Tr.4. pag.628.

Ianſenius Iprenſis Epiſcopus, quod genus auxilii generalis in Patribus agnoverit? Tract. 3. cap.8. §. 1. *& ſeqq.* cap. 19. §. *pertinent*. In quo erraverit? cap. 8. §. *ſi qui*. Quàm id alienum à piorum ſenſu? Tract. 4. pag. 618. §. *Univerſim*. Facilè tamen corrigitur, Tract. 3. cap. 19. *cit.* Non ita circa efficaciam Gratiæ juſtis neceſſariæ, c. 12. §. *Antequam*, & c.13. Unde ſequitur impoſſibilitas mandatorum? *Ibid.* c.28. nu.6. Non quòd Eccleſiæ judicio contra ejus librum involvatur doctrina gratiæ efficacis, c. 19. §. 1. Sed quòd rurſus hæc non poſſit conſiſtere in ſola delectatione victrici juſtitiæ, c. 20. *toto*. c.24. §. *Non*. Deinde quòd ea quæ erant habitualis gratiæ, actuali Janſenius tribuerit, c.20. v.3. c. 28. v.6. Tr.4. p. 655. v. 3. Præterea quòd timore ſervili ita putet poſſe vitari graviora peccata, ut incurrantur ſaltem leviora &c. Tr.3. c.20. n.10. c.24. §. *Non*. Tr.5. c.3. n.12. *& ſeqq.* Denique quòd actibus indeliberatis amoris, quos in illa delectatione admittit, crediderit voluntatem phyſicè determinari, Tr. 3. c. 20. v.17. Tr.4. pag.650. §. *Quod*. Rectiùs ipſemet in Exodum ex verbis Auguſtini, moralem tantùm determinationem admittit ad indurandum, licèt ex omnipotentia Dei, c.26. §. *Nuſquam*. Aliàs ejus doctrinæ tantiſper non adhæſit author hujus operis, niſi ante ſedis Apoſtolicæ decreta, *præf. ad Tr.* 4. v.7. §. *Nec*. Quàm facilè recipiantur cum his Commentariis? Tr.4. p.626. §. *Accedit*. Sic Anonymus author medius inter Janſenium & Molinam, Tr.4. pag. 655. §. *Ex*. *& ſeqq.*

Iapones & Indi à Xaverio edocti, quid de naturali divinorum notitia & guſtu teſtificentur? Tr.4. pag. 618.

Iavellus, v. *Chryſoſtomus Iavellus*.

Idea, ſecundùm Platonicos aut Hæreticos, quatenus à diverſis Patribus probentur, vel improbentur? Tr. 1. c.39. nu. 5.6. Tr.2. c.24. nu. 10. c.35. nu.3. *& ſeqq.* c.36. num.2. *& ſeqq.*

Idololatria ex quo fonte & quando prodierit? Tr.5. c. 13. n.8. 23. Ut Philoſophi eam aluerint? Tr.1. c.39. nu. 3. c.45. num.14. §. *Non*. Quæ Philoſophia vel fœdiſſima olim Idololatria, defenſaretur à Symmacho? *Præf. ad Tr.* 3. n.10.12.21. Et unde Gentiles ſuam Idololatriam, inde hæretici ſua repetunt mendacia, ex Iren. Tr.1. cap. 18. num. 5. Quàm nihil timendum jam Aſtronomis noſtris ab Idololatria, cap.43. num.14. §. *Non*. Ex quo tandem capite Idololatria omnis execranda? Tr.2, c.3. num. 5. §. *Non*. *& ſeqq.*

Ieruſalem, v. *Iſraelitæ*.

Ieſuitæ ſeu S. I. Theologi quanti faciendi ſunt cum æmulis Dominicanis, non obſtante aliquali inter eos diſcordia, *præf. ad Tr.*3. num.2. *& paſſim ſeqq. ad Tr.*4. v.7. §. 4. *& ſeqq.* Ieſuitarum Colonienſium cenſura contra Kemnitium quanti fieret ab Andrado Luſitano, maximè pro gratia efficaci? Tr.4. p. 582. §. *Ad*. Quales verò in alios cenſuræ Lovanienſis & Duacenſis? p. 634. *& ſeqq.* Necnon ipſius Bellarmini, Vaſqueſii, & Valentiæ adverſus Molinam, ex Iſamberto? pag. 650. §. *Nunc*. Quid verò ejuſdem Societatis Theologi de ſcientia media ſenſerint, ante & poſt Generalis decretum? pag. 651. §. *Scientiam*. Quid pro eis in Congregationibus de Auxiliis? pag. 654. §. *Ex*.

Ieſus Chriſtus, v. *Chriſtus Dominus*.

Ieſus Nave filius, ſeu *Ioſue*, in quo maximè præ Moyſe typus? Tr.5. c.5. num 6.

Ieſus Siracides Hagiographus cum aliis Scriptoribus ſacris, ante & poſt canonem clauſum, ſapientiam ut hypoſtaſim viventem agnovit, Tr.2. c.24. n.8.

Ignatius Antiochenus Epiſcopus & Martyr, quomodo laudetur ab Hieronymo contra Pelagianos? Tr.1. cap.28. num. 8. Longè priùs ab Irenæo & contra alios hæreticos? c.32. num.6. Poſtea à Theodoreto contra Eutychianos? Tr.2. c.44. num.2. Univerſim pro Trinitate ex ſinceris ejus epiſtolis à SS. & antiquiſſimis PP. *Ibid.* præſertim §. *De ſyge*.

Ignis ſimilitudo Patribus familiaris ad Divina exprimenda, Tr.2. c.26. n.1. *& ſeqq.* &c.

Ignorantia docilis quàm procul ſit ab hæreſi? ex Fac. Tr.1. c.17. num.8. *& ſeqq.* Invincibilis nulla eſt, vel peccato non obnoxia, ex Gerſonio, Tr.4. pag.483. §. *Cum*. Ex Tappero contra Gregorium Ariminenſem, pag. 539. §. *Diſcriminis*. Ex Petro à Soto, pag. 580. §. *An*. Ex Valentia, pag. 586. §. *Alibi*. Ex Lenſæo, p.632. §. *Sicubi*, *&c.* Ignorantia ſaltem noſtra per legem Chriſto præluſoriam curabatur, Tract.5. c.1. n.5. *& ſeqq.*

Imaginis ratio in quo propriè conſiſtat? Tr. 2. c. 20. n. 1. *& ſeqq.* Quid ſit imago in Evangelio, juxta Patres? Tr. 5. cap. 9. num. 13. *& ſeqq.* An imagines Chriſti cum aliis in Carpocratianis Epiphanius reprehenderit? Tr.2. c.34. n.3.

Immeationum varia genera, ad intelligendam divinam perſonarum inter ſe, omnium penitiſſimam, Tr.2. c.28. n.1. *& ſeqq.*

Immortalitas ſpecierum quo modo ſervetur per individua mortalia? ex S.Thoma, Tr.3. c.23. v.5. De immortalitate animæ, v. *Anima*, &c.

Impoſſibilitas, an ſit aliqua reſpectu Dei? Tr.2. cap.1. num.8. c.2. n.3. Quo differat impoſſibilitas à difficultate? ex Anſelmo, Tr.4. pag.421. §. *Quo*. Ex Adriano VI. pag. 534. §. *Hic*.

Incarnatio, v. *Chriſtus*.

Indi, v. *Iapones*.

Indifferentia, v. *Actiones*, *Libertas*, *&c.*

Infantia, v. *Pueritia*.

Infideles, v. *Fides*, *Gentiles*, *&c.*

Ingeniti nomen, licèt ex profanis, quantùm admiratus

ratus ſit Hilarius ? Tr. 2, c. 11. num. 1. v. *Trinitas*.

Innocentius III. Papa, in Pariſienſi Academia eam hauſit de triplici gratia doctrinam, quam ex Apoſtolico Trono auguſtiùs effunderet in orbem Catholicum, Tr. 4. p. 442. 443.

Innocentius V. v. *Petrus Tarentaſienſis*.

Intelligentiæ cum fide viciſſitudo & diverſitas, Tr. 1. c. 1. p. 4. c. 37. n. 2. Tr. 2. c. 2. n. 8.

Ioannis Antiocheni Epiſcopi cauſa cum Cyrillo Alexandrino, ex Facundo, Agobardo, &c. Tr. 1. c. 16. num. 3. & *paſſim ſeqq.* c. 29. num. 13. *Præf. ad Tr.* 3. num. 40. & *ſeqq.*

Ioannes Azorius Lorcitanus S. J. Theologus, circa annum 1600. edidit *Inſtitutiones morales* triplicis gratiæ doctrina plenas, ſine ſcientia media, aut prædeterminatione phyſica, Tr. 4. p. 622.

Ioannes Bacho Anglus, Carmelita, Doctor cognomine *Reſolutus*, circa annum 1345. excepta prædeſtinatione ex præviſis meritis, cætera ſatis cum aliis conſentiens, Tr. 4. p. 475.

Ioannes Baptiſta, legis perſonam ſuſtinens, ejus utilitatem commonſtrat, ex Ambr. Tr. 5. c. 5. num. 9. Ex Hilario nu. 16. Cur illi, licèt ſupra natos poſito, Baſilius exæquatus à Nyſſeno ? Tr. 1. c. 32. nu. 3.

Ioannes Baſſolis Minorita, Scoti diſcipulus, ſatis cum Bachone & Rubione ſuprà poſitis conſentiens, Tr. 4. p. 476. §. *Ex*.

Ioannes Bunderius à Gandavo Dominicanus, brevitate & eruditione ſacra edidit circa annum 1546. *Compendium converſationis Theologicæ ſuper erroribus ſui temporis*, idoneum illud quod adducatur in temperamentum Auguſtini, Tr. 4. p. 552.

Ioannes Capreolus Dominicanus, Thomiſtarum princeps, non aliter potuit à S. Thoma triplicem intelligere gratiam, quidquid ſenſerit de Gregorio Ariminenſi, ac de utroque ſentiant nonnulli recentiores, Tr. 4. p. 478. & *ſeqq.* 528. §. *Si.* & *ſeqq.* ac 609.

Ioannes Chryſoſtomus CP. Archiepiſcopus, & Græcorum facilè princeps, ſicut Auguſtinus Latinorum, Tr. 1. c. 6. num. 1. c. 8. nu. 10. Quanti fieret ab Auguſtino contra Pelagianos ? c. 27. nu. 4. c. 45. nu. 6. Non ergo ipſi contrarius, ut putavit Toletus, &c. Tr. 4. p. 603. §. *Nec.* p. 604. §. *Quod*. Meritòque vendicatur cum ſuis à Pererio, p. 620. §. *Cur*. Necnon à Velloſillo in *advertentiis Theologiæ Scholaſticæ in Chryſoſtomum*, & in quatuor Doctores Eccleſiæ, p. 623. De Joannis cauſa cum Theophilo Alexandrino, Tr. 1. c. 16. num. 7. poſtea cum Cyrillo Theophili nepote & ſucceſſore in melius converſo, c. 22. num. 9. §. *Ita*.

Ioannes Climacus Abbas, iis ſe rationibus à Theologorum gradu dejicit, quæ illum maximè ad hunc provehunt, Tr. 1. c. 5. nu. 9. 12.

Ioannes Coclæus quid habeat in diſcuſſione Articulorum Confeſſionis Auguſtanæ ? Tr. 4. p. 557. §. *Vlt.*

Ioannes Colonienſis Minorita, ex omnibus Scoti diſcipulis compilavit *Quæſtiones Magiſtrales*, hujus veræ ſententiæ indices, Tr. 4. p. 476.

Ioannes Damaſcenus, quomodo Patres aſſuerit in ſuis quatuor libris *de fide Orthodoxa* ? Tr. 1. c. 46. n. 6. §. *Origenis*. Tr. 2. c. 11. n. 9.

Ioannes de Neapoli, Dominicanus, Theologus Pariſienſis, tuendæ Aquinatis doctrinæ addictiſſimus, quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p. 463.

Ioannes Diaconus E. R. quam Gregorii M. vitam ex ejus operibus compilavit ? Tr. 1. c. 45. n. 9.

Ioannes Driedo, Lovanienſis Profeſſor, optimè videtur nodos omnes ſolvere circa gratiam generalem, ſpecialem, & efficaciſſimam, præſertim ex Auguſtino contra Pelagium, Tr. 4. p. 543. & *ſeqq.* Propterea impensè laudatus à Soto, p. 570. §. *Ideo*.

Ioannes Evangeliſta, cur alter ipſe *Jeſus*, & Theologus alter Joannes ? ex Origene, Tr. 1. c. 3. n. 10. Necnon *filius Tonitrui*, ab ipſo Chriſto ? Tr. 2. c. 27. num. 10. c. 34. num. 3. Quantum omnes Philoſophos ſuperaverit ? ex Chryſ. Tr. 1. c. 37. n. 7. Imò Joannis Evangelium aliorum primitiæ, ex Origene, c. 3. n. 10. Cur ſtatim à ſecunda perſona exorſus fuerit ? Tr. 2. c. 2. nu. 5. §. *Ioannes*. c. 7. n. 13. c. 13. nu. 14. c. 27. nu. 10. Quodnam tandem Symbolum, hortante Deipara, Gregorio Taumaturgo explanavit ? ex Nyſſeno, Tr. 1. c. 32. n. 4. Tr. 2. c. 45. n. 4.

Ioannes Ferus, Minorita Germanus, circa annum 1545. convenienter Auguſtino exponebat Chriſti verba, *Nemo venit ad me &c.* de gratia ſpeciali & generali, Tr. 4. p. 563.

Ioannes Fiſherus, Epiſcopus Roffenſis, Cardinalis, & Martyr, non alia potuit dogmata obtrudere, quàm inter Catholicos receptiſſima, licèt fingat majus vero forſan inter aliquos diſſidium, magis in veteres Patres inclinans pro triplici gratia, Tr. 4. p. 553. 554. Cur Gregorio Ariminenſi inclementior in refutatione errorum Lutheri ? p. 474. 553. Ipſi verò lubentiùs accedit Tapperus, quam Dominico à Soto, quoad ſubtractionem auxilii ſpecialis in obduratis, p. 540. 9. *Totus*.

Ioannes Gerſonius Doctor & Cancellarius Academiæ Pariſienſis circa annum 1420. Paulo, Auguſtino, & ſequacibus impensè ſuffragatur in explicanda triplici gratia, Tr. 4. p. 483. 484.

Ioannes Heſſelius Lovanienſis Profeſſor, circa annum 1580. triplicem expoſuit gratiam ad mentem Auguſtini, id eſt noſtram, vel in ſola confutatione fidei ſpecialis, omiſſa hìc *brevi & dilucida explicatione Decalogi*, Tr. 4. p. 640. 641.

Ioannes Lenſæus Lovanii Regius Theologiæ Profeſſor, circa annum 1590. in LL. *de Chriſtiana libertate*, ea docuit quoad triplicem gratiam, quæ illi ac nobis maximè favent, Tr. 4. p. 644. & *ſeqq.*

Ioannes Major Scoto-Britannus Pariſienſis Doctor, narrat primùm qua occaſione Doctores Pariſienſes retenta Scolaſtica, Poſitivam magis commendarint, Tr. 4. pag. 529. Deinde huic ipſe magis inclinans, eò magis triplici noſtræ gratiæ hucque ſpectantibus favet, *Ibid.* & *ſeqq.*

Ioannes Malderus Antuerpienſis Epiſcopus, Theologiæ quondam Profeſſor Lovanii, circa annum 1623. triplicem gratiam appoſitè adhuc ad noſtras mentes expoſuit, Tr. 4. p. 644. & *ſeqq.*

Ioannes Mariana S. J. Theologus, vir incomparabilis, cujus vel nomen ipſum encomium eſt tum ſacræ tum profanæ eruditionis, quid dixerit de novis in ſchola concertationibus ? *Præf. ad Tr.* 4. §. *Vlt.* & p. 598. 599. §. *Iam*. Quod temperamentum propoſuerit ? §. *De*. Rurſumque cum Pererio, p. 649. §. *Approbat*. Quid de gemina prædeſtinatione ? pag. 598. §. 1. Gratuitæ alioqui, ipſiſque Auguſtino & Thomæ totus ſtudens, §. *At*. In hoc uno forſan hallucinatus, quòd ab Auguſtino vel excogitatam, vel à Paulo longè repetitam cenſuerit, contra Græcos Patres & Latinos Antiquiores, quos tamen Semi-Pelagianis non accenſet, p. 599. §. *Prædeſtinationem*.

Ioannes Maria Verratus, Ferrarienſis Carmelita, Profeſſor Bononienſis, circa annum 1543. Paulo III. luculentas dicavit adverſus Lutheranos diſputationes, ubi ſibi & ſano dogmati ferè omnes conciliat quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p. 521. Excipe duplicem prædeſtinationem, p. 522.

Ioannes Nicolai Dominicanus, vir quidem doctiſſimus, ſed in revidenda Raynerii de Piſis ejuſdem Ordinis *Pantheologia*, ſex capita de ſuo interſeruit pro gratia phyſicè prædeterminante, Tr. 4. p. 463. §. *Vſque*.

Ioannes Puteanus Auguſtinianus, in Academia Toloſana Theologiæ Profeſſor, circa annum 1620. ad amuſſim S. Thomæ, triplicem defendit gratiam, ſine prædeterminatione ordinaria, aut ſcientia conditionatorum, Tr. 4. p. 648. 649.

Ioannes Scotus Erigena, cur à ſcriptoribus coævis, antiquorum authoritate laceſſitus ? Tr. 1. c. 30. num. 7. Etiam quoad ſæcularium literarum peritiam, c. 43. num. 16. A fortiori quoad ſacram, Tr. 2. c. 9. numer. 7.

Ioannes Viggers Lovanienſis Profeſſor, circa annum 1629. S. Thomæ placita religioſiſſimè ſectatus, adeòque & plurium, quoad triplicem Gratiam Tr. 4. p. 646. & *ſeqq.*

Iob Patriarcha ſeu Propheta & Hagiographus, antiquiſſimum & expreſſiſſimum dedit teſtimonium de Dei ſapientia Verbo Patris, Tr. 2. c. 33. num. 1. Sapientiæ deinceps ſchola in ejus familia, num. 3. 4. Vel ex eo conjicitur alios Prophetas ad gentes miſſos, ex Aug. Tr. 5. c. 13. nu. 13. 20. 26. 28. 29.

Iobius vetus author apud Photium, multa habet dubia, aliqua tamen præclara, Tr. 2. c. 31. n. 8.

Iodocus Clictoveus Neoport. Doctor Pariſienſis, & Carnotenſis Canonicus, compendium veritatum *fidei* contra Lutheranos ex Concilio Senonenſi anni 1528. Franciſco I. dicavit, aliaque edidit opera, Pariſienſis tum Academiæ ſenſum indicantia, à prædeterminatione præſertim phyſica alienus, Tr. 4. p. 528.

Ionas Aurelianenſis Epiſcopus quales edidit libros *de Inſtitutione Laicali* ? Tr. 1. c. 46. n. 1.

Ionas Propheta, propoſitus in exemplum contubernii Iſraelitarum cum Gentibus, Tr. 5. c. 13. n. 25.

Ioſeph Angles, Valentinus Minorita, Theologiæ Profeſſor, poſteà Epiſcopus Boſanenſis, *Flores Theologicarum Quæſtionum* circa annum 1596. Sixto V. nuncupavit, ex quibus aliquot libantur de gratia habituali, de generali, & maximè ſpeciali ſeu efficaciſſima, cum neceſſariis in concomitantem Scotiſtarum more animadverſionibus, Tr. 4. p.624. *& ſeqq.*

Ioſephus de Vita Dominicanus anno 1665. edidit Panormi in Sicilia Tom. I. Theologicum, cum approbatione Generalis, Provincialis, ac Theologorum Ordinis; unde probetur, illos Scholæ S. Thomæ, cui cum Auguſtino opus dicatur, adgregari, quicumque pro prædeſtinatione gratuita, ejuſque executione infallibili, licèt variis modis, certant, Tr.4.p.654.

Ioſephus Hiſtoriographus, Judæus, multiplici diſciplinarum copia refertus, præſertim contra Apionem, ex Hieronymo, Tr.1.num.11.cap.39.nu.12. §.*Pergit*. c.44. num.9. §.*Unde*. Unde eas laudet in Abrahamo? apud Caſſiodorum, c.43. num.14.

Ioſephus Patriarcha, quatenus ipſa ſua venditione, Dei voluntatem impleverit? Tr.4.p.521. §.*Vehementer*. An ſolis corporibus, non etiam animabus profuerit? ex Davide & Hieron. Tr.1. c.43. n.11. §. *Ab*.

Ioſue, v. *Ieſus Nave*.

Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, quæ ab Apoſtolorum diſcipulis, à Chriſto deprompta acceperit? Tr.5.c.7. num.4. Agmen ducit in Synodo Patrum ab Auguſt. coacta, contra Pelagianos, Tr.1.c.27.nu.2. *& paſſim ſeqq.* Antiquiores tamen ſe impensè laudaverat, & ad quid? contra hæreſes, c.32.n.6. c.46.nu.6. Non ita Philoſophos, & cur? c.40.nu.4. Quid de Trinitate ſenſerit? c.43. *integro*.

Iſaacus author dubius apud Gennadium, ſatis tamen accuratus in deſcribendis tribus proprietatibus perſonalibus, Tr.2.c.11.n.7. §.*In*.

Iſajas Propheta, non fruſtrà prophetiæ tempus annotavit, T.1.c.8. num.12. Quid per virtutes principales intellexerit? Tr.2. c.17. num.1.2. Et per verba à Paulo poſtmodum uſurpata, quaſi in contrarium ſenſum? Tr.5. cap. 14. num.15.

Iſambertus, v. *Nicolaus Iſambertus*.

Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, primus omnium lucubravit ſummam quandam ſententiarum, quo diſcrimine ab aliis? Tr.1.c.45. n. 9.

Iſidorus Peluſiota Presbyter, quàm tenaciter ſentiat Trinitatem ex veteri etiam Teſtamento commendari? Tr.2. c. 4. n. 6. §. *Sed*.

Iſmael, reproborum licèt typus, qua gratia donatus? juxta Lipomanum, Tr.4.p.520.

Iſraelis nomine quid intelligatur, ex eodem Lipomano? Tr.4. p.520. Duo Iſraelitarum genera, Tr.5. c.5.n.7. Conjici poteſt plures ex eis ſapientiam ſeu Verbum agnoviſſe, Tr.2.c.24.n.3. Necnon & Spiritum ſanctum, c.34. num.2. 6. Quam ex tribus perſonis, Patribus apparuiſſe crederent? cap. 43. num. 7. Quam de Trinitate ipſa Theologiam à Patriarchis & Regibus ſuis acceperant? cap. 33. *ferè toto*. v.n.10. Quam viciſſim Philoſophis Gentilibus contulerint? c.34. n.1.2.6.c.35. nu. 1.3. 11. Ad quid aurum Ægyptium ab Iſraelitis aſportatum? Tr.1.cap.42. num.10. Imò cur juſſi ſint ſpoliare Ægyptios? Tr.5.c.6. num.3. Cur illi vel poſteri per Joſue potiùs quàm per Moyſen in terram promiſſionis inducendi? c.5.num. 6. 7. Exemplum 12. Tribuum utrimque adhuc pro Dei cultu æſtuantium, & ad quid? ex Fac. Tr.1.c.16. n.10. At quid per fontem vitæ & ſapientiæ ab Iſraelitis derelictum? ex Prophetis, cap. 5. nu. 6. 7. Quomodo ob ſuperbientes Judæos, juſtitia ex timore dicatur eſſe hominis, non Dei? à Paulo, c.3.nu.14. Cur his temporalium amore ineſcatis, temporalia tandem ſubtrahenda fuere? c.4.n.5. *& ſeqq.* Utcumque illi intelligebant ſacramenta ſua ad fidem Deo religandam pertinuiſſe. c.8. num.2. Quomodo fides infirmorum perfectioribus niteretur? num.15.c.14.num.21. Et lex tota nonniſi Charitatem ſeu Chriſtum inſinuabat, quam ſola impediit plurium infirmitas, c.12. n. 12. *& ſeqq.* Imò ipſa totius populi Iſraelitici hiſtoria erat Chriſti prophetia & proluſio, c. 11. num.1. *& ſeqq.* num.14. & c.12. *ferè toto*. Hinc non potuerunt niſi abſurdè Scripturas interpretari, ſine Chriſto, & Eccleſia, Tract.1. num.3. *& ſeqq.* Tract.5. cap. 11. num. 9. *& ſeqq.* num.16. Et hinc eſt illorum velamen, Tract. 1. cap. 11. num. 7. Qua arte inducendi fuerunt ab Apoſtolis ad Divina de Chriſto paulatim credenda? c.31. num.7. Tr. 2.c.36. nu.11.12.cap.42. num.2. Necnon ad legem pauliſper abolendam? c.31.nu.13.Tr.5.c.1. n.12. Cur illos ut imperfectos adhuc compellat Paulus in propria ad eos Epiſtola? c.6. n.5. Scilicet illa lex Judæorum paucos traxerat, ſicut naturalis & Philoſophica Gentilium, plures ſemper ſola Chriſtiana, Tr.1.c.36.n.6.11.12.Tr.5. c.1.n.6. *& ſeqq.* c.13. nu. 26. *& ſeqq.* An ſolùm ex illa comparatione pauciores ex Judæis ſalvati? c.8.n.9. *& ſeqq.* c.13.n.15.16. Una maxima profeſſione credendi diſtat à Judęis & Gentilibus Chriſtiana Religio, Tr.2.c.1.n.4. In primis quoad Trinitatem, c.4.n.6. §.*Sed*. c.5.n.3.5.c.9.n.5.§. *Non*. c.27.n.9. c.33.36.nu.11.12. Quot obices opponeret Judæorum Religio ad Gentilitatem recipiendam? c.3.n.6. Præſertim ex parte Jeroſolymitani templi? *Ibid.* Quænam tamen Judæorum prærogativæ ſupra gentes? Tr.5.c.13.n.1.2. An Chriſtus ſeu fides in Chriſtum propenſiùs ſit à Gentilibus quàm à Judæis ſuſcepta? c.7.n.11.c.8.n.9. *& ſeqq.* Perfectiùs tamen à primis Judæis, n.3. *& paſſim ſeqq.* Imò uſque ad Monachiſmum, juxta veteres, n.16.

Iudæ utriuſque, ſcilicet Patriarchæ & Traditoris peccata, ad Chriſtum quomodo relata? Tr.5.c.11.n.18.

Iudæi, v. *mox ſupra Iſraelitæ*.

Iudicium duplex, ad ſingulos, & ad univerſos, Tr.5. c. 14. nu.1. *& ſeqq.*

Iudochus Raveſtein Tiletanus, Theologiæ profeſſor in Academia Lovanienſi circa annum 1567. ſcripſit ſuccinctam confutationem miniſtrorum Antuerpienſium, nobis ſatis conſentaneam, præſertim quoad propriam gratiam Chriſti, Tr.4. p.268.

Iulianus Apoſtata in edicto contra Eccleſiam, quid præſertim Chriſtianis circa humaniores literas prohibeat? Tr. 1.cap.42. num.8. Scripſit quoque adverſus Chriſtum, quæ neceſſe fuit à Patribus ex Philoſophis refelli, cap.44.num. 9. §. *Subiicit*. Necnon ex Patriarchis & Prophetis Philoſophorum, ac totius orbis magiſtris, Tract.5. cap. 13. num.25.

Iulianus Pelagianus paſſim confunditur cum ſuis, in confutatione errorum de peccato Originali, Tract. 1. cap. 24. num.1.cap.26.num.4. *& ſeqq.* cap.27.num.1. *& ſeqq.* cap.45. num.6. 7.

Iulianus Pomerius genere Afer, ſed Presbyter Galliæ, quo animo fuerit cum Proſpero & aliis in laudandis operibus Auguſt. contra Novatores? Tr.1.c.29.n.11.

Iulianus Sirenius, Hieronymianus Brixianus, luculentos de fato libros nobis prorſus conformes dicavit Herculi Legato primario Pii IV. in Concil. Trident. aliiſque Gonzagis Card. Tr.4.p.624.

Ivo Carnotenſis Epiſcopus, recenſetur inter primos Collectores Canonum, cum notis, Tr. 1.c.46.n.3.

Iuſtificatio noſtra poſt peccatum, nonniſi per gratiam habitualem explicari vel capi poteſt, Tr.3. c.10. *tota*. Hoc eſt per Chriſtum juſtitiam nobis factum, &c. Tr.5.c.3. num.2. *& ſeqq.* n.8.c.4. nu.9. *& ſeqq.* c.15.nu.12.14. An & per juſtitiam imputativam Chriſti? ut voluit Contarenus ante Concil.Trid. Tr.4.p.605.§.*Idem*. Paulò temperatiùs ex Naclanto, p. 510. Prorſus negativè, ex Dominico à Soto, p.569. §. *Imputativam*. Et ex Horantio, p.583. §.*Libros*. Quomodo juſtitia, quæ ex timore eſt, dicatur eſſe hominis, non Dei? ex Paulo, Tr.3.c.3. num.14. Quantum diſtet juſtus à juſtitia? Tr.2.c.21. nu.2. 4.5. Cùm poſſint juſti deficere, & reſtitui, neceſſe eſt ipſam per ſe ſummam juſtitiam vivere, ad quam & per quam reſtituantur, ex Patribus, c. 21. n.5. 6. Ex Philoſophis, c.35.n.3. Unde juſtis poſſibilia ſunt præcepta? Tr.3. c.12.13. Maximè per amorem juſtitiæ, & qua amor eſt, & qua juſtitiæ, ex Bern. Tr. 4.p.425. §. *Hoc*. Etiam poſt lapſum ſuperſtites in juſtis juſtitiæ & æquitatis radii, Tr.3.c.3.4.5. Tr.5.c.13.n.4. Juſtis veteris Teſtamenti unde & quomodo jam incarnatus Chriſtus? Tr.3. cap.9. §.*Ult*. Tr.5.c.14. nu.4. *& ſeqq.* Imò ſemper & ubique, c.15. nu.12. 14. Juſtitiæ temperamentum pro utroque Teſtamento, c.4. nu.11.

Iuſtinus Philoſophus & Martyr, cuinam præ cæteris Philoſophiæ addictus? Tr.1. c.37. n.4. 5.6. Tr.2. c.44. n.1. Uſus ipſe fidei opera, loco liberalium artium ad intelligibilia & divina percipienda, Tr.1.c.41.n.7. Quibus teſtimoniis utatur in libro de Monarchia Dei? ex Euſeb.c.46. n.6. Quænam ipſe proferat pro Trinitate? c.42.num.1. *& ſeqq.* Quibus argumentis probaverit Chriſtum Socrati & aliis non fuiſſe omnino incognitum? ex Andrado, T.4.p. 582. Tr.5. c.13. n. 24.

Iuventa inter alias hominis & mundi ætates deſcribitur ab Auguſtino, Tr.5.c.2. n.8. 9. Cur illa amore ſeu charitate regenda ſit? c.3.n.1. *& ſeqq.* Necnon & æternorum ſolida ſpe, c.4. nu. 1. *& ſeqq.* Timor & ſimilia illi non ſufficerent, c.5.nu.13.17. Majoribus quippe præceptis, nempè Euangelicis, per ſapientiam ipſam erat imbuenda, ex Auguſt. & aliis Patribus, c.6. *integro*.

K

KEMNITIUS, v. *Martinus Kemnitius*.

L

L*ACTANTIUS* Chriſtianus orator, ambiguus aliquando de Filio Dei, Tr.2.cap.40.num.8.10. Minùs cautus de Spiritu ſancto, num.12. Hieronymi de eo judicium, *Ibid.* & Tr.1. cap.28. num.2.7. cap.45. num. 4. Aliud Auguſtini, cap.43. num.6. Lactantii vero ipſius de Platone, Ariſtotele & Cicerone quoad Divina, cap.36.num.1. Tr.2.c.40. nu.5. *& ſeqq.*

Lactantius Domaninius Mantuanus Theologus Carmelita circa annum 1592. vel ex ſolo primo Tomo de divina providentia & gubernatione, favet maximè noſtro ſyſtemati de triplici gratia, quid in ſecundo de prædeſtinatione? Tr.4. p. 595. *& ſeqq.*

Lateranenſis Synodus ſub Martino Papa, de Synodorum generalium, ſanctorumque Patrum authoritate, robur omne traxit adverſus Monothelitas, Tract.1.cap. 34. num. 11. *Lateranenſis* alia Synodus Generalis IV. ſub Innocentio III. quid ſtatuerit pro ſtudiis? cap. 46. num. 10. §. *Huc.*

Latini, v. *Occidens*, *Patres*, *&c.*

Latomus, v. *Iacobus Latomus.*

Laudum ſemper modus tenendus, etiam pro illuſtribus, Tr.1.c.32.n.3. Exceſſus tamen condonatur charitati, §. *Vereor.* Non autem pro impiis, c.35.n.1.2. At Religioſos omnino nos eſſe decet in publicis maximè Dei laudibus, ex Baſil. Tr.2. c.10.nu.9.

Laurentius Iuſtinianus, primus Venetiarum Patriarcha, ſanctitate & eruditione inſignis, ac in arcanis gratiæ divinæ expertiſſimus, circa annum 1440. docebat de gratia triplici, eadem quæ Auguſtinus ab eo laudatus, Tract. 4. p. 487.488.

Lenſæus, v. *Ioannes Lenſæus.*

Leſſii Doctrina non ſine reprehenſione expoſita, Tract. 4. p.636. §.*Vbi.*

Lex vetus quando & ad quid data? Tr.3.cap. 36.§.1. Tr.5. cap.1. *& ſeqq.* Cur Chriſto præſtruenda fuerit, ſaltem ut lux, lac, &c. ex Paulo & Aug. *Ibid.* Ex Ambr. c. 5. nu. 3. *& ſeqq.* Ex Hieron. n. 12. *& ſeqq.* Ut citra conflictum nunc extollatur, nunc elevetur? *Ibid.* & num. 14. 17. 18. 19. *Et antea*, cap.1.num.12. Tract.1.cap.31. num.13. Philoſophia Gentilium lex, ſeu pædagogus ad Chriſtum, ut lex Judæorum, c.36.nu.6. *& ſeqq.* Tr.5.c.5. nu.8. c.13. nu. 26. *& ſeqq.*

Lex naturalis ſaltem præſtabat gentibus, quod *Moſaica* Judæis, cap.1.num.6. *& ſeqq.* Imò Moſaica erat etiam pro Gentibus, ex Ambroſio, cap.5.num.5. Ab utraque, infamia inutilitatis abſtergitur, ex Paulo & Auguſt. cap. 1. num.8.cap.4.num.2. Ex Ambroſ. cap.5. num.3. *& ſeqq.* Ab Hieron. & Hilar. citra conflictum, num.12 *& ſeqq.* A Tert. num.17. Utraque etiam nunc à ſingulis obeunda, c.2. nu.7. *& ſeqq.* Imò ſub lege ſola præcipiebatur charitas, etſi hominum infirmitas ſolo timore regi ſe pateretur, c 12. n.12. Tres verò leges ſignificantur per tres annos Patrisfamilias, ex Auguſt. c. 2. num. 4. Et per tres menſuras fermenti conſervatrices, cap.9.nu.12. Et per tres gradus umbræ, imaginis, & veritatis, nu. 13. *& ſeqq.* Item per tres alios gradus ſeu partes licèt inæquales ejuſdem prædicationis de Chriſto, c.13.n.15. *& ſeqq.* Infinitus aliarum legum numerus, hominum cordibus naturaliter inſitus ex ſupradictis, Tr.3. CC. 3. 4.5.

Liberales artes, v. *Artes.*

Liberorum educatio qualiter tractanda, ex Hier. Tr.1.c. 28. n.1.c.43.nu.12.

Libertas triplex diſtinguitur à Bernardo, Tr.4. pag.425. §.*Sed.* *& ſeqq.* Quam ex illis peccando amiſimus? ex Aug. & Hug. Vict. pag. 428. §. *Libertas.* Quatuor autem ſtationes liberi arbitrii, ex eodem Hug. & Magiſtro, pag. 439. *& ſeqq.* Illius definitio, ex Honorio Auguſtod. pag. 440. *& ſeqq.* Ab ea excluſio omnis neceſſitatis, ad perfectam indifferentiam, & meritum, ex Bernard. mox cit. pag. & 427. §. *Ideò.* Ex Alphonſo à Caſtro, pag. 585. §. *Idem.* *& ſeqq.* Et ex Lenſæo, poſt Bernardum, & alios, p.631. *& ſeqq.*

Lindanus, v. *Guillelmus Lindanus.*

Lipomanus, v. *Aloyſius Lipomanus.*

Litteras primas, quaſi amatorias ſeu charitatis illices, Deus ipſe direxit, ex Greg. Mag. Tr.1.c.12. Unde factum, ut litteris indigeremus? c.8. num. 14. Cur & quomodo eas Chriſtianis prohibuerit Julianus Apoſtata? c.42. num. 8. v. etiam Artes, Scriptura, &c. *Lovanienſes* Doctores, ſimul & ſeorſim in Lutherum detonuerunt ad communem tunc, quæ fuit ſemper, Catholicorum doctrinam, Tr.4. p. 555. 536.533. Similiter & poſteri, p. 621. *& ſeqq.* Item in cenſuris publicis annorum 1586. & 1588. earumque defenſionibus, pag.677. *& ſeqq. præſertim.* 679.§. *His.* & 681. §. *Quod.*

Lucanus Poeta Etnicus, quid referat de Chriſtianorum Myſteriis? Tr.2.c.42.nu.6.

Lucianus Presbyter Antiochenus, & Martyr, quàm improbabiliter dicatur, apud Alexandrum Alexandrinum Epiſcopum, à tribus Epiſcopis ob Paulum Samoſatenum excluſus, Tr.2. c.46. n.9. A quo & Ariani ſe *Collucianiſtas* nuncupabant, *Ibid.* Et quem Hieronymus ac alii ſummoperè commendant, *Ibid.*

Luciferiani ſchiſmatici, cur etiam pro confirmatione ab Hieronymo confutati? Tr.1.c.24.n.11.

Ludovicus Granatenſis Dominicanus præſtantiſſimus Orator, idemque Theologus, nec doctrina tantùm, ſed & rerum ſpiritualium experientia ſpectatiſſimus, adeoque & circa Gratiam, quæ horum omnium caput & fons eſt, Tr. 4. p. 654.

Ludovicus Monteſinus, Complutenſis primarius profeſſor, erroneum probat ex Auguſtino, & Bullis Pii V. ac Gregor. XIII. aſſerere omnia infidelium opera eſſe peccata, Tr. 4. pag.615. Ex aliis ejus de gratia generali & ſpeciali placitis, quid de efficaciſſima probaſſet, ſatis coniicitur, niſi alia Bulla Pauli V. & decretum Inquiſitionis prohibuiſſent, p. 616.

Lugdunenſis Eccleſia quantum ſtuduerit paci animorum, in Quæſtionibus de Gratia, occaſione Gotteſcalci? *præf. ad Tr.* 3. n. 37. 38. 40.

Lutherus hæreſiarca prænomine *Martinus*, ſed hìc ponendus cum ſuis *Lutheranis* ſimul primùm condemnatis in Concil. Trid. ob dogma de peccato in omnibus operibus ex mero timore ſervili conceptis, Tr.3.c.8 §.1. Imò in omnibus operibus ante juſtificationem, tanquam ſine gratia factis, c.9. §. *At.* Videlicet quòd ſola juſtificans, propriè gratia diceretur, Tr.4. p.555. §.*Totus.* *& ſeqq.* Quid eis opponerent Catholici? *Ibid.* & pag.588. 587. Deinceps ob alia dogmata contra totam Theologiam veterem & modernam, *præf. ad Tr.* 4. v. 7. *& ſeqq. Item in tota ferè parte* 3. præſertim in Doctoribus Pariſienſibus & Lovanienſibus ſeorſim & ſimul, p.555. Exceptis forſan Bradvvardino, & Ariminenſi, de quo nimis etiam Lutherus ipſe gloriabatur, pag. 516. 474. 471. *& ſeqq.* Unde tandem dementiſſima Lutheranorum fiducia de ſua ſalute? pag. 570. §. *Poſtremo.* v. etiam *Novatores.*

Lux, quam inhabitat Deus, pro corporea quàm ineptè à Manichæis ſumeretur? Tr. 1.c. 14.n.7. At ex noſtra corporea, rectiùs ſancti Patres, ſimilitudines ſumpſerunt ad divina exprimenda, Tr.2.c.26. Quam multa tamen in his deficiant? ex Hilario, nu. 3. In primis quòd diceret Hierarchas hæreticus Patrem & Filium, inſtar eſſe geminæ lucernæ, vel potiùs unius lucernæ duobus luminibus, ſeu lychnis, *Ibid.*

M

M*ACEDONIUS* Hæreſiarca cum ſuis *Macedonianis*, in quo maximè peccarit contra Trinitatem? ex Leone M. Tr.2.c.3. n.7. Ex Athan.c.7. n.4. Illis objicientibus quomodo Deus, Deus, Deus, non eſſent tres Dii, reſponſum, quomodo non eſſent ipſi Dideitæ, ſi nos Trideitas criminarentur? ex Naz. n. 9. Ut ipſis omne aufugiũ occludatur contra traditionem antiquiſſimam de Spiritu S. ex eodem, c.24.nu. 10. Multòmagis ex ipſa Damaſi Papæ confeſſione contra *Macedonium* miſſa, c.31.n.4. §.*Refertur.* Cur paulò tardiùs contra Macedonianos elucidata de Spiritu S. doctrina in Concilio Cp. c.40.n.12. §. *Non.*

Macrina inſtitutrix Baſilii, ad eum Taumaturgi doctrinam, ipſaque verba tranſmiſit, ex ipſo Baſil. T.1,c.23. n.5. §. *Vltimo.*

Madaurenſes populi Pagani, quibus rationibus ad fidem ab Auguſt. invitati? Tr.2.c.3.n.9.

Magiſterium totius humani generis omnino triplex, Natura, Lex, Gratia, ſeu Chriſtus, ex Bern. Tr.5.c.5.n.24. Imo Magiſtri omnes, nonniſi monitores, vel etiam condiſcipuli ſub uno Magiſtro Chriſto, ex PP. Latinis, Tr.1.c.9.n.9. *& ſeqq.* Ex Græcis, c.10. nu.1. *& ſeqq.* Cur non ſineret Julianus Magiſtros Chriſtianos docere? c.42. n. 8. Nec probaret Hieronymus Clericorum majorum liberos magiſtris Etnicis operam dare? c.43. nu. 12. E contra Etnicos Chriſtianis in Origene, 11.

Maior, v. *Ioannes Major.*

Malderus, v. *Ioannes Malderus.*

Malvenda, v. *Petrus Malvenda.*

Mandata, v. *Præcepta.*

Manichæi hæretici, quomodo tria principia, ac proinde tres Deos, inveherent? ex Athan. Tr.2. c.7.nu.1. Pro liquida quam promittebant veritate, nonniſi fabulas proponebant, ex Aug. Tr.1.c.6.n.4. Vel fucatam facundiam, c.9. num.8.

num. 8. Præſertim cùm veteres ſcripturas interpretarentur, ſine reſpectu ad Chriſtum, c.11. num.2. 4. 5. Et quod idem eſt, ſine charitate quæ elucet vel in pugnis veterum, cap.12.num.9. Quàm ſtupidè *lucem, quam inhabitat Deus*, hanc corpoream interpretarentur? c.14. num. 7. Imo nihil poſſent fingere, niſi corporeum, & extenſum, c. 35. nu.4. Quid de libero arbitrio? Tr.4.p.539. §. *Quin.* Dum autem univerſim quos vellent ſcripturæ libros, vel librorum verſus, aut verſuum ſenſus promebant, reliquos repudiabant, quibus regulis confutarentur ab Auguſt. Tr.1.c. 23. n.1. *& ſeqq.* Cur maximè Matthæi Euangelium reiicerent? n.3. §. *Cum*. Procul verò vel Manicheiſmi rumor propulſatur ab Aug. c.26.nu.5.c.27.n.1. Adhuc longiùs ab Eccleſia, c. 27. nu.8.

Marcellus Ancyranus Epiſcopus, quid præſcripſerit, ut ſe Catholicum probaret? Tr.1. c.19. n.13.

Marcion hæreſiarcha cum ſuis Marcioniſtis quomodo Romæ exceptus? ex Tert. Tr.1. c. 24. num.2. *& ſeqq.* Fruſtra illi cum aliis Scripturas truncabant, ex Epiph. c.20. nu.7. Adhuc ſtultiùs adulterabant, ex Tert. c.24. nu. 2. *& ſeqq.* Ipſa ratione abutebantur ad errores ſuos, tanquam ex Platone, ſed falsò, juxta Clem. Alex. c.26. num.11. 12. juxta Tert. Tr. 2. c.37. n.3.4. Qua ratione, licèt ex Scripturis, unitatem Dei contra eos probaret Epiphanius? Tr.2. c.25. n.9. Athanaſius verò comparationem triplicis Solis cum tribus hypoſtaſibus, iiſdem Marcioniſtis revera Trideitis familiarem? c.26. num.6. Non ita Nazianzenus, nu.7. An eorum hæreſis quinto Eccleſiæ ſæculo ubique extincta? ex Aug. & Theodoreto, Tr.1.c.43.nu.8.9.

Maria Deipara Virgo, ſpeciali prædeſtinatione, ferè ab omnibus excipitur, Tr.4.p.466.498. 522. &c. Imò proponitur ut ſapientiæ exemplar abſolutiſſimum, ex Hieron. Tr.1.c.1.n.9. Necnon & perfecti Theologi, ex Orig. cap.3. n.7. *& ſeqq.* Ex Ruperto, Tr.5. c. 11. num.7. Scripturæ ipſius cum Maria matre & virgine comparatio, ex Clement. Alex. Tr.1.c.20.num.5. Ex Rup. Tr.5.cap.11. nu.3. *& ſeqq.* Authoritas Patrum ipſiuſque plebis Catholicæ pro *Deipara* voce & fide, ex Cyrillo Alex. Tr.1.c.33. nu.5. *& ſeqq.* De diſſidio, num *propriè* & veraciter *Mater Dei* prædicari poſſet? c.15.num.7.10.cap.16.num.2. De Symbolo, quod ipſa Deipara, per Joannem Euangeliſtam, Gregorio Taumaturgo fecit explanari, ex Nyſſeno, cap.32.num.4. Perpetua tandem ejus virginitas ex Patribus aſſeritur, contra Helvidium, Jovinianum, ac ſequaces, cap.28. n.5. cap. 44. nu. 4.

Maria Magdalena & ſoror Martha, quot initio ignoraverint, propterea non culpandæ? Tract.1. 17. num.9. Cur Mariæ præ Martha poſtmodum opus præſtantius? cap. 1. num.6. An & auxilium copioſius? Tract.4.pag.529. §. *Ideo. & ſeqq.* 652. §. *Quoad.* Quomodo ipſi Mariæ poſt reſurrectionem præſens Chriſtus aderat, etſi nec tangi, nec videri poſſet? ex Ambroſ. Tr. 5. cap. 14. num. 3. Ex Fulg. num. 12.

Mariana, v. *Ioannes Mariana*.

Marius Victorinus Rhetor in exemplum converſionis Auguſtino datus à Simpliciano, Tr.1.c.35.num.5.ac deinceps aliis ab ipſo Auguſt. cap. 43. num. 6. Sapit ille quidem nonnihil doctrinam Platonicorum, facilè tamen conciliandus cum Catholica, Tr.2.cap.8.num.78.cap.9. num.5. 6. c.32. nu.7. 10. 12. Quippe apud Patres Arium impugnantes, integra ſemper viguit Victorini fama, c.8.nu.8. cap.32. præſertim, nu. 10. 12. Imo non mediocri laude videtur ornandus, qui rem tam præclaram conatus eſt, *Ibid.* Ejus adhuc apologia, c.41.nu.8.

Martha, v. cum *Maria Magdalena*.

Martinus Bucerus, librum edidit de doctrina & vocatione ſua ad Bonnam ſub Hermanno Archiepiſcopo Apoſtata, ab Univerſitate & Clero Colonienſi damnatum, Tract. 4. p. 560.

Martinus Dumienſis Abbas, poſteà Braccharenſis Epiſcopus, qualem ediderit collectionem Canonum? Tr.1. c.46. num.2.

Martinus Kemnitius, novellæ hæreſeos circa annum 1564. ſignifer, præſertim quoad juſtificationem, à Jeſuitis Colonienſibus, & ab Andrado confutatus, Tr. 4. p. 581. §. *Tridentinæ, &c.*

Martinus Lutherus, v. *Lutherus cum ſuis Lutheranis*.

Martyrum conſtantia aliquando ex ipſo timore inferni confortata, ex Auguſt. Tract. 3. cap. 10. num. 8. Imò vel ex inde hominis hæretici ad ferendas Martyrum pœnas, v.9. Reliquias Martyrum, & earum cultum, quibus armis defenderit Hieron. contra Vilantium? Tr. 1. c. 24. nu. 10. Imo contra Eunomium primum hæreſeos authorem, pridem ab Eccleſia ob Arianam etiam perfidiam proſcriptum; iiſdem tamen honoribus à ſectatoribus cultum, quibus ipſe fraudaverat, *Ibid.*

Maſcarenus, v. *Ferdinandus, &c.*

Materia quænam Deo coæva? juxta Hermogenem, Tract.1. cap. 14.num.4. juxta Tertull. *Ibid.* & Tr.2. cap.37. num.6.7.c.38. num.10.11. juxta Philonem, c.36. num.2. v. *Corporea*.

Mathemathicarum ſcientiarum ubi videantur principia, etiam ab imperitis? ſecundùm Patres Latinos, Tract. 1. cap.9.num.4. *& ſeqq.* Secundùm Græcos, cap. 10. num. 3. *& ſeqq.* Tract. 2. cap. 22. num. 7. De Mechanicis, præſertim ex Origene, Tract.1. cap.10. num.10. Ut ex Mathematicis omnibus ædificari charitas Dei & proximi poſſit, teſte Auguſt. cap. 12. num. 5. 6. Imò omnis prorſus Theologia, ex Patribus Græcis ſimul & Latinis, cap.41. num.7. *& ſeqq.* cap.42. num. 4. *& ſeqq.* cap. 43. num. 4. 11. 14. In iis quis modus tenendus? cap.42. num.5.6.7. c.43. num. 2. *& ſeqq.*

Matthæus Apoſtolus, quot modis ad Chriſtum adduci potuit? ex Toſtato, Tr.4. p.491. §. *Quod*. Cur ejus præſertim Euangelium à Manichæis rejectum? Tr.1.c.23.num.3. §. *Cum*.

Matthæus Blaſtares Monachus, quale ſyntagma conſarcinavit ex omnibus antiquis compilationibus? Tr. 1. c. 46. num.7.

Matthias Aquarius Dominicanus, in nova Capreoli editione Sixto V. circa annum 1586. dicata, illius ac S. Thomæ, necnon præſertim Conc. Trid. vindex, quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p.589. *& ſeqq.*

Matthias Feliſius Belga, Ordinis Minorum Theologus, pari elegantia & ubertate ſcripſit circa annum 1573. nobis omnino conſentaneam Inſtitutionem Chriſtianam, contra Lutheranos & Calviniſtas, Tract. 4. pag. 638. *& ſeqq.*

Maximianiſtæ, v. *Donatiſtæ*.

Medicina, quo potiſſimùm pretio eſſe deberet? ex Baſil. & Nazianz. T.1.c.41. n.4. Ex Auguſt. c.43. num.7. v. etiam *Morbi*.

Medina, v. *Bartholomæus Medina*.

Mediolanenſis Eccleſia, cur ſpecialem habeat Canonum doctorem, ex Inſtitutione S.Caroli? Tract. 1. c. 46. num. 4.

Mel, ex qua potiſſimùm parte idoneum ad divina explananda? Tr.2.c.26.n.2.

Melanthon, v. *Philippus Melanthon*.

Melchior Canus, Dominicanus, Franciſco Victoriæ non impar diſcipulus, & in Salmaticenſi Theologica cathedra ſucceſſor, poſteà Canarienſis Epiſcopus, & ex Patribus Tridentinis, non imparia docuit de gratia præſertim generali, hucque ſpectantibus, Tr. 4. p. 577.

Melito Sardenſis Epiſcopus, ad quid inſcripſit ſermonem de Deo incorporato? Tr.2.c.42.n.12.

Mercenarius in quo differat à ſervo & filio? ex Bernardo, Tr. 5. cap. 5. num. 22. §. *Rurſum*. Ex Baſilio, nu. 16.

Meriti, quæ vel origo vel conditio ſit? ex Bern. Tr. 4. pag.424. §. *Ideo*. Ex duplici merito, de condigno, & de congruo, quodnam præcedat juſtificationem? ex B. Laurentio Juſtiniano, p. 487. Meritum congrui plerique reiiciunt, Tr.4.pag.590. §. *Quod &c.* Conciliantur cum aliis, pag. 635. §. *Quærit*. 623. 650. §. *De*. §. *Nunc*. Meritum propriè dictum nonniſi ex gratia juſtificante, juxta Auguſt. Tr. 3. c.8. *in fine*. Unde nec gloriandum fuit, nec primo homini, nec Angelis, c.15. multominùs in ſtatu præſenti, cap.30.

Methodius Olympi primùm, poſtea Tyri Epiſcopus, & Martyr, quid ſcripſerit pro Chriſtianis, contra Porphyrium? ex Hieron. Tr.1. cap.44. num.9. Item contra Origenem, Tr.2.c.44. num.11. Denique plurima in Scripturam, Photio quidem & aliis quoad Trinitatem ſuſpecta, ſed perperam, *Ibid.*

Milevitanum Concilium, contra Pelagium, quid intellexerit per Gratiam? Tr.4.p.547. §. *Prolixè*. p.659. §. *Initio*. 646. §. *Sancti*. 649. § *Gratiæ*. Et per opera gratiæ & gloriæ non meritoria? p.567. §. *Quod.* Item per gratiam ad adjutorium? p.575. Ac tandem per ſpeciale auxilium perſeverantiæ? p.570. *Idem*.

Militia aptiſſimum exemplum, ad exprimendum modum gratiæ efficaciſſimæ, ex Lindano, Tr.4.p.627. §. *Modum.*

Millenariorum error unde ortus? ex Epiphanio, Tr.1.c.2. n.8. §. *Cum denique*.

Minæ aliquam opis ſpeciem ſecum ferunt, quomodo? Tr. 5.c.1. n.10.

Minutius Felix, Cauſidicus Romanus, in duobus libris quid gentilium ſcripturarum non attigerit? ex Her. Tr.1. c.45.n.4. Non ita ſacrarum, ex eodem, & Lact. Tr.2.c.41. n.1. Illius tamen de Platonica Philoſophia teſtimonium huc attinens, *Ibid.*

Mirabilium natura, ſeu *Miraculorum*, non alia magis cauſa, quàm Dei voluntas, cui nihil impoſſibile, Tr.2.c.2.n.1. Duplicis generis *Miracula*, initio fidei requiſita, cap.3.num.4. §. *Etſi*. Et alia poſtmodum ab Hæreticis, non tamen tanquam cauſæ illorum decretoria, Tr. 1. c.13. nu.7.

Miſſio, quid ſit propriè in Deo, &c.Tr.2.c.42.nu.5. Quid & ad quid Eccleſiaſtica? ex Tert. Tr.1.c.24.n.2. Ex Paciano, c.25.n.1.

Moguntinenſe Concilium anni 1549. & Catechiſmus ſeu Chriſtiana inſtitutio ejuſdem, eadem docent quæ Concilium Tridentinum, ſaltem de gratia generali & ſpeciali, Tr.4. p. 651.

Molinæ S. I. Theologi doctrinam, quaſi Semipelagianam reprehendunt ipſi Vaſquez, Valentia, Bellarminus, & alii ejuſdem Societatis lumina, ex Iſamberto, Tract. 4. pag. 631. §. *Nunc*, Illa ad examen Clementis VIII. & Pauli Quinti delata, Tract. 3. cap. 4. §. *Plures*. In quo ipſe fuerit author ſecundi in ſchola ſchiſmatis, *præf. ad Tr.* 4. § 4. *& ſeqq.* Primus verò ſcientiæ mediæ, *Ibid. circa fin.* & p.651. §. *Scientiam*. Mediam tutior iniit viam inter ipſum Molinam & Janſenium author anonymus, p. 655. Et huc tendunt decreta Eccleſiæ, pag. 656. v. *Gratia*, *Ianſenius Iprenſis*, *Ieſuitæ*, *&c.*

Monachis, imo *Monialibus* ipſis inſtituendis, cur poſt Scripturas, Patres legendos conſuleret Hieronymus? Tract. 1. cap. 28. num. 1. 2. cap. 44. num. 2. Necnon ipſas humaniores litteras, ad Scripturas exponendas, Caſſiodorus? c.43.num.13. Quàm perversè Joannes Scotus Erigena? cap. 45. num. 16. Quatenus verò à ſtudiis Monachos retrahebat Climacus? c.5. num. 9. 12. Item Petrus Dam. Bernardus, Petrus Cluniacenſis, Gratianus, &c. c. 43. num. 14. *& ſeqq.* Quot tamen olim ſub proprio vel Amanuenſium nomine in *Monaſteriis* & Seminariis Theologorum agmina? c.2.num.7. *& ſeqq.* c.34. n.5. c.46. num.6. §. *Non*. Quatenus à communione proprii Epiſcopi abſtinere poſſint Monachi cum plebe? ex Cyrillo Alex. c. 33. n. 6. De voto vitæ *Monaſticæ* non impleto, quid Xaverius? Tr. 4. p. 619. §. *Poſtremo*.

Monothelitis hæreticis, nihil fortius traditione ſua Apoſtolica oppoſuit Agatho Papa, per ſynodicam in 6. Synodo Romana lectam, Tr.1.c.22. n.11.

Montaniſtæ alii hæretici, novitatem ſuam vel ipſi prodebant, ſic propriam confeſſionem orſi, *Nobis primùm revelatum eſt*; ſic ferè omnes alii, ex Athan. Tr. 1. c. 31. num.9. Mirum quas ipſi Montano inſanias de Spiritu ſancto tribuat Baſ. Tr.2.c.30.n.12.

Monteſinus, v. *Ludovicus Monteſinus*.

Montilianus, v. *Clemens Montilianus*.

Moralis Philoſophia non minùs certa quàm Mathematicæ, Tr.1.c.10.n.4. v. *Philoſophia*.

Morbi ſenſus, & Medicinæ neceſſitas, per legem patuit, ex Aug.Tr.5.c.1.n.4.*& ſeqq.* Ex Ambr. c.5.n.3. *& ſeqq.* Ex *toto ferè* c.16.

Mortalitas, v. *Immortalitas*.

Moyſes Legislator, primus qui ad nos pervenerit librorum ſcriptor, in exemplum datus ad divina percipienda, Tr.1.cap.4.num.7.9. cap.5.num.3.8. Etiam per liberales diſciplinas, cap.41.num.5.6.8.cap.43.num.17. *in fine.* cap.44. num.9. A fortiori per revelationem ſecretorum Dei, Tr. 4. pag. 520. §. *Iſraelitæ*. Imò præceſſit omnes in exhibendo Deum, *eum qui eſt*. Tr. 1. c. 35. num. 11. Aliqua alia cum aliis, à profanis mutuatus dicitur, ex Hieron. c.39.nu.12. Ex Baſ.cap.41.nu.1. Ex Clem.Alex.n.8. Ex Aug. c.43.nu.6. At his omnibus ſapientior, ea tantùm attigit de Mundo, quæ Creatoris admirationem parerent,& amorem, ex Ambr. c.39. num.13. §. *Sic*. Non ipſius Dei naturæ intelligentiam, Tr. 2. Imò nequidem Angelorum creationis meminit, toto licèt jam mundo celebratæ, c.24. num.5. At ſapientiæ quidem ut hypoſtaſis à ſummo principio diſtinctæ, ut quæ jam etiam ſola ſaltem traditione innotuerat, *Ibid.* Longè verò expreſſiùs, & ante omnes, in libro Job, & in Deuteronomio, c.33.num.1. *& ſeqq.* Saltem quoad majorem expoſitionem, ſimul cum Spiritu ſancto, n.7.9.19. Sic Moyſis ſchola ab Abrahamo ad Iſraelitas, & Ægyptios alioſve traducta, *Ibid.* n.3.4.c.34.n.5.c.35. num.c.36.nu.2. *& ſeqq.* An à Moyſe omnis Philoſophia repetenda? Tr. 1. c.36.num.11.12.c.37.nn.1. *& ſeqq.* c.38.nu.7. *& ſeqq.* c.39. num.13.Tr.2.c.33.n.1. *& ſeqq.* c.36.n.2. *& ſeqq.* c.42.nu.1. *& ſeqq.* A tabernaculo ipſo, & aliis Moſaicis inſtitutis, Pythagoræ & Numæ inſtituta ac Religio, Tract.1. cap.38. num. 9. Quantò plus Judæis per legem & ſacramenta Moyſes contulerit? ex Aug. Tract.5. c.1. num.3. *& ſeqq.* cap.8. num.3. *& paſſim ſeqq.* Ex Ambr.c.5.nu.6. Ex Cyrillo Alex. num.27.cap.6. num.9.12. Quomodo per duas Dei & Moyſis tabulas utrumque Teſtamentum? ex Auguſt. c. 3. num. 9. Moyſi verò, ſicut cuilibet alteri ſcriptori canonico optandum omnes ſenſus veros complecti, Tr.1.c.7. num.10. Quo potiſſimùm ſenſu de ſolo Chriſto ſcripſerit? ex ipſo, & Aug. c. 11. n. 4. c. 35. n. 3. Tr. 5. c. 11. 9. Quò tandem perfectionis attigit ſchola Moſaica? c. 8. n. 3. *& ſeqq.* At Moſaica cathedra quantalibet demum fuerit, Chriſtiana ſemper longè inferior eſt, T. 1. d. 1. n. 1. c.36. n. 11. 12. Vel ipſis modis loquendi de Deo, Tract. 2. c. 10. num. 14. §. *Mox*.

Mundus duplex, intelligibilis & ſenſibilis, apud Platonem & Aug. Tr. 1. cap. 43. n. 2. Apud Philonem, Tr. 2. c. 36. num. 2. *& ſeqq.* Quatenus intelligibilis per totum ſenſibilem diffundatur? c. 23. n. 1. 2. 6. Et hic mundus dicatur unus? c. 3. num. 9. c. 17. num. 11. Et ut liber omnibus obvius quid annunciet? Tr. 5. cap. 4. num. 4. Quid profuiſſet mundi aſpectabilis contemplatio ſine altero, vel utroque teſtamento? Tr. 1. cap. 40. num. 2. 3. Ut univerſitatis vinculum ſit Trinitas, & imago pulcherrima mundi? Tr. 2. cap. 32. num. 5. c. 36. num. 23. 8. De materia mundo condendo neceſſaria, ex Philone, num. 2. Ex Hermogene, & Tert. Tr. 1. c. 39. num.4. Tr. 2. c. 37. n. 6. 7. c. 38. De virtutibus adminiſtris, c. 36. num.8. 10. A fortiori de influxu Verbi divini, & Spiritus ſancti, in creatione, conſervatione & gubernatione mundi, c. 42. num. 7.9.10.c. 43. nu. 1. 7. Ad inſtar dierum creationis ſex mundi ætates, vel tres aut quatuor aliunde, ex ſcripturis ab Auguſtino deſcribuntur, Tr. 5. c. 2. *integro*. De mundo prædeſtinato & reprobo, Tr. 3. cap. 2. §. *His*. v. etiam *Homo*, *Orbis*, *Prædeſtinatio*, *&c.*

Myſteria, ſilentio ſemper tegenda & veneranda, niſi ab hæreticorum pravitate defendenda, ex Hilario, Tr. 1. c. 13. num. 8. Ex Facundo, c. 17. num. 9. Illa verò non ultra metas curioſiùs perſcrutanda, ex Chriſti duplici nativitate, cui Euchariſtia congemina, cap. 14. num. 1. Tr. 2. c. 1. num. 3. Quo modo demum perennia ſint? ex Ambroſio & Hieronymo, Tr. 5. c. 14. n. 3. 4.

N

N*ABUCHODONOSOR REX*, cur minoribus, quàm Pharao, flagellis reſipuerit? Tr. 4. p. 570. *Quærit*.

Naclantus, v. *Iacobus Naclantus*.

Natalis Beda, Theologus Pariſienſis, circa annum 1525. Fabrum cenſuris inſectatus eſt, quas probare viſa eſt ipſa facultas Theologica, quoad triplicem gratiam, Tract. 4. p. 532.

Natura ſuperior increata, quantum diſtet ob omnibus creatis. Tr.2.c.6. num. 3. *& ſeqq.* Quatenus tamen hæ omnes illam exprimant, c. 23. num.2.6.c.26. *ferè toto*. Tr. 5. c. 4. num. 4. Et ut Deus ipſe videri poſſit à naturis creatis? Tr. 2. c. 13. num. 8. *& ſeqq.* At ne *naturalia* quidem ſatis intelligere poſſumus, quantò minùs ſupernaturalia & divina? Tr. 2. c. 1. num. 1. *& ſeqq.* c. 2. nu. 5. *& ſeqq.* Minimè verò comparantur niſi ejuſdem naturæ res, c.15. num.9. Cur in naturam ſeu ſubſtantiam propriè non cadat majus aut minus? c. 15. n. 3. c. 16. nu. 4. 7. Carere principio, vel habere principium, non ea eſt cujuslibet rei natura, ſed circa naturam, ex Nazianz. c. 10. n. 11. c. 11. n. 6. §. *Contra*. Eæ autem naturæ partes attingendæ, quarum utcumque in Scripturis fit mentio, ex Aug. Tr. 1. c. 43. nu. 5. Quamquam de rebus naturalibus nihil ſtatuendum ſit ex Scripturis, quando repugnant demonſtrationes philoſophicæ, ex eodem, c. 40. n. 7. At omnium naturæ mirabilium, adeoque jam ſupernaturalium, non alia magis quàm Dei voluntas, cui nihil impoſſibile, Tr. 2. c. 2. nu. 1. Quid ſit agere ex viribus naturæ, & in naturalibus? Tr. 3. c.6.§.1. c. 9. §. *Omnibus*, Tr. 4. paſſim in ſingulis, præſertim in S. Thoma, Holkoto, Petro Alliacenſi, Biele, & in fine partis 2. pag. 498. Imò ex ipſo Paulo, interprete Auguſtino, p. 518. Apud Hadrianum VI. p. 534. Driedonem, 543. §. *Sed* p. 545. §. *prolixè*, Melchiorem Canum, 577. §. *Et* Andradum, 582. §. *Quod*, Medinam, 610. §. *Rurſus*, Ovandum, 610. Feliſium, 639. §. *Nam*. Tr. 5. c. 1. n. 6. *& ſeqq.*

Nectarius Cp. Epiſcopus, quod conſilium à Siſinno Novatianorum Epiſcopo acceperit Theodoſio communicandum pro reducendis ſectariis? Tract. 2. cap. 47. num. 7. 11.

Negationes & affirmationes, ac utriuſque generis *nomina*, ut in Deo diſtinguantur? à Baſilio, Tr. 2. cap. 10. num. 6. ac *ſeqq.* Et ut inter modos ſobrios cogitandi ac loquendi de Deo, negationes præferantur à Dionyſio? Tract. 2. cap. 1. num. 11. 12. At in ingeniti *nomine* merè negativo totam Dei contineri ac comprehendi eſſentiam, quàm abſurdum contra Eunomianos? c. 10. n.6. *& ſeqq.*

Nepotianus Clericus, an etiam Presbyter, & qualis Theologus? ex Hieron. Tr. 1. c. 1, 10.c.2.n.1.

Neſtorius Cp. Epiſcopus, Hæreſiarcha, cur non plebis

ſuæ,

ſuæ, ſed ipſius Doctorum hactenus vitio ignorantiam impingeret? Tr.1.c.22.num.9. §. *Cum. & ſeqq.* Econtra deceſſores omnes illi præfert Cyrillus Alex. *Ibid.* c.33. nu.10. Necnon ſucceſſorem, ſuæ & omnibus Eccleſiis conjunctum Cæleſtinus Papa, c.22. num. 10. Imò conſtantem omnium Patrum traditionem uterque, num.9. 10.c.33. n.5. *& ſeqq.* Cur Symboli etiam Nicæni profeſſio non ſatis purgaret Neſtorium? ex Cyrillo Alex.nu.8. Quatenus plebs, Senatus & Monaſteria ab ejus communione abſtinere potuerint? nu. 6. Quandiu viguerit Neſtoriana hæreſis? c.43.nu.9. An hactenus? *Ibid.* Quomodo vitandi ejus ſcopuli? c.15. num. 5. *& ſeqq.* Vel ipſa fama Catholicis impacta? *Ibid.* & c. 16. nu. 1. *ac ſeqq.*

Nicæna prima Synodus Æcumenica, cur & quo ſenſu vocem conſubſtantialis antea damnatam conſecraverit? ex Athanaſio Arii in Concilio impugnatore, Tr.1,c.21. nu.1. c.31.n.1. *& paſſim ſeqq.* Ex Baſilio, c.21. nu.6. Ex Hilario, c.17. nu.4. c.29. num.3. 4. Ex iis omnibus, &c. Tr.2. c.46. Nihil ibidem novatum contra Antiquiores, ex Hilar. Tr.1. c.29. num.4. Etſi fieri poſſet quoad voces, ex Athan. cap.31.num.2.3.13. Tr.2.cap.37. num.1.9.c.38. num.3. cap. 46. Idcircò ut Patres, maximè Nicænos, Synodoſque jubeat audiri Chryſoſtomus, tum in fide contra Arium, tum quoad Paſcha, Tract.1. cap.33. num.1. Quare nihilominus Nicæni Symboli profeſſio non ſatis purgaret Neſtorium? ex Cyrillo Alexand. num.8. Ex ipſa Synodo Epheſina, cap. 34. num.1.

Nicephorus Gregoras Hiſtoriographus, non ita peritus Theologus, in ſua adverſus Philoſophos, ſeu Theologos diſputatores, declamatione, Tr. 1. cap. 40. n. 11.

Nicolai, v. *Ioannis Nicolai, &c.*

Nicolaus Cuſanus Cardinalis, rebus in Eccleſia & pro Eccleſia geſtis notiſſimus, quid de vocatione Gentium ſenſerit, cum Antiquis? Tr.5.cap.13. num. 3. *& ſeqq.* Simulque de Chriſti Myſteriis? *Ibid.* & cap. 14. num.23. c,16. num.23.

Nicolaus Iſambertus Doctor Socius, ac Profeſſor Sorbonicus, adhuc anno 1648. triplicem docebat gratiam, ſine prædeterminatione phyſica, & ſcientia media, quam ante decretum S. I. in Molina recipiebant illius Theologi, non ita paulo pòſt, nec ipſi Duvallius, Gamachæus & alii Iſamberti Collegæ, Tr.4. p.649. *& ſeqq.*

Nicolaus Orbellus, ſeu *de Orbellis* Anglus, circa annum 1455. Carmelita, omnino concinit aliis, quoad triplicem gratiam, ipſamque præſentiam rerum in æternitate, Tr.4. p.492. 493.

Nicolaus Sanderus Anglus, Theologiæ Doctor circa annum 1578. gratuitæ prædeſtinationis acerrimus vindex, modum ex triplici gratia nobis convenientiſſimum expoſuit, T.4.p.363.634.

Niſibis Civitas Syriæ, quibuſdam ſtudiis celebris, tempore Caſſiodori? Tr.1.c.43.n.13.

Noe arca, nonniſi Eccleſiæ adaptari poteſt, Tr. 1. c. 11. num.3. Quid ex numero pari vel impari animalium in illa arca? ex Hieron. c.44. nu. 5. Ab deſcenſu Arcæ & Noemi temporibus, quænam populorum diſtributio? Tr.2. c. 33. nu.4. §. *Hic*.

Nomina, v. *Negationes*, *voces*, *&c.*

Novatianus, primus licèt Antipapa, doctrinæ quidem in libro de Trinitate prorſus orthodoxæ, ex ipſo Hieronymo, Tr.2.c.39. num.1.ad 13. At in aliis pro oraculo à ſuis habitus, quomodo refellendus? ex Paciano, Tract. 1. cap. 13. num. 7. Et hi ut verè hæretici, quanquam præ ſe ferrent aſſentiri Symbolo Apoſtolico, ex eodem, cap. 15. num. 5. Et quidem ut Novi & Novatores, cap. 25. numer. 1. 2.

Novatores hæretici, novitatem ſuam plerumque produnt, ſibi primùm revelatum profeſſi, Montaniſtarum & aliorum exemplo, ex Athan. Tr.1. c.31. num. 9. Quidquid olim Patres in ſuos retorſere, facilè in noſtros poteſt regeri, c.14.num.3. *& ſeqq.* c.31.n.11.c.33.num.7. §. *Omnia.* c.34. §. *Aliquanto*. Non mirum, ſi poſteri inter ipſos novandi ſemper prurigine laborent, c. 31. num. 11. Sive novi aliquid afferant, ſive nihil, ne audiendæ quidem ſunt hæreſes; multominùs jam damnatæ, c.15.nu.5. *& ſeqq.* c.33. nu. 2. *& ſeqq.* Ut puta, prima omnium circa Euchariſtiam ex Auguſtino, à Novatoribus noſtris renovata, c.15.nu.4. Monita ad ipſos de diſcrimine ſuorum diſſidiorum à noſtris, nu.10.c.26.n.3. *& ſeqq.* Necnon de ipſorum fidei diverſitate à noſtra, Tr.2.c.1.n.11. Quàm alieni ſint à veterum animo, in colendis, purgandis, aut conciliandis Patribus? Tr. 1. c.17.num.8. *& ſeqq.* c.19.num.4.5.c.25. nu.9.13.c,29.nu.10. *& ſeqq.* c.30.n.8.c.31.n.8. *& ſeqq.* c.34.nu.3. *præf. ad Tr.*4. v.7. Multò magis ſibi privatim inerrantiam, per divinitatis radium, aut Spiritus afflatum, tribuendo, quam denegant Eccleſiæ, Tr.1. c.17. num.11.13. c.18. num.6. *& ſeqq.* c.19.nu.2. *& ſeqq.* c.20.nu.3. *& ſeqq.* c.24.nu.10.c.25.nu.9. 13.c.29.n.10. *& ſeqq.* c.30.n.4.8.c,33.n.8. Cur facilius illis ſit quam nobis, donum intelligendi Scripturas, ipſo dono continentiæ? Tr.4. p. 594. §. *Nec*. Quàm inſulſum, nutantibus ac identidem vacillantibus novitatibus ſuis, poſthaberi velle traditiones Patrum antiquiſſimas? Tr.1. c.22. n.4. c.24. n.7. c.29. n.10. *& ſeqq.* Quàm pudendum, in his Novatores cum Manichæis, olim hæreticorum dementiſſimis ac peſtilentiſſimis, convenire? c.23. num. 4. Necnon cum aliis perditiſſimis, c.24.n.10.c.33. num.8.c.43.n.9. 10. Nunquam vero cum Patribus aut Conciliis, ad quos provocabant, contra ſui temporis Theologos? *præf. ad Tr.* 4. v. 7. & p. 518. §. *Gratia*, *ac ſeqq. pp.* Quàm non facilè novandum in vocibus, in quas Scripturæ nobis præiverunt? ex Baſilio, Tr.2.c.10.num.9. Cavendum, ne in his Novatoribus à Catholicis ipſis imprudenter faveatur? Tract. 4. p.655.

Numa Pompilius Romanorum Rex, Pythagoreus Philoſophus, quandonam Hebraicam Philoſophiam ac Religionem Romæ inſtituit? ex Clem. Alex. Tr.2. c.36. nu.9. Ex Cyrillo Alex.c.38. n.9.

Numeri ipſi, quomodo concurrant ad ædificandam duplicem charitatem? Tr. 1.c.12. nu.5. Et de iis interrogati etiam imperiti rectè reſpondeant? c.9. num.4. *& ſeqq.* Tr. 2.c.22.num.7. §. *Pergit*. Quid per numerum parem vel imparem ſignificetur? ex Hieron. Tr.1. c.44. num.5. Cur ternarius olim præ cæteris in admiratione fuerit? Tr.2. cap. 5. num.5. In quo ſenſu Unitas & Trinitas Deus, nihil commune habeat cum unitate & trinitate numerorum? ex Ambroſio, c.17.nu.3. Complura tamen de numeris, v. infrà in *Vnitate*.

O

OCCASIONUM uſus ad bonum vel malum, ex Hug. Victor. Tr.4. p.429. §. *Sed cum*.

Odo Cluniacenſis, cum Petro poſteà Abbate amiciſſimus ad ſtudia mutuò ſuadenda, & quæ? Tr. 1. cap.2. num.9.

Oecolampadius hæreticus, Lutheri ſectator, ſuggillator Chryſoſtomi, quomodo viciſſim ſuggilletur à Sixto Senenſi? T.4.p.510.

Officia, v. *Oratio*.

OKam, v. *Guillelmus OKam*.

Olympius Epiſcopus Hiſpanus, inter alios laudatus ab Auguſtino adverſus Pelagianos, Tract. 1. cap. 27. num. 1. §. *Sed*.

ὁμούσιον, v. *Trinitas*.

Ophir quænam terra, ex qua tanta auri copia ſub Salomone? T.2.c.33.n.4. §. *Hic*.

Opinari quid ſit propriè, & in quo differat à ſcire & credere? Tr.1.c.9.n.2.

Optatus Milevitanus Epiſcopus, laudatus inter alios ab Auguſtino de ſpoliatione Ægypti, ad quid? Tr. 1. c. 43. num.6.

Oratio ipſa Dominica, quantum dignitatis in Patre innuat? Tr.2. cap.10. num.1. *& paſſim ſeqq.* Sic aliæ antiquæ Orationes, Gratiæ neceſſitatem produnt, ex Aug. Tr. 1. c.23. num. 7. Quam verò efficacitatem, ex Cenſura Duacenſi? Tr.4. p. 679. §. *Placet*. Quanti ergo facienda ſit Oratio, ad intelligendas quæſtiones, præſertim de Gratia? *præf. ad Tr.* 3. nu. 15. 28. 29. In homine nondum juſtificato, ſaltem impetratoria eſt, ſi non meritoria, Tr. 4. pag. 545. §. *Sed*. Quàm antiqua in reliquis Officiis Divinis Religionis teſtimonia? Tr.2. c.42. nu. 12. Hinc de Oratione niſi ſcripſiſſent Tertullianus & Cyprianus, lubens ſcripſiſſet Hilarius, ut ipſe teſtatur, Tr.1.c. 29. nu. 5. Quid tandem Bern. de ſcripturæ textibus, quos in Officiis alterat vel alternat Eccleſia? c.30. n. 4.

Oratores, cur minùs idonei, quàm piſcatores, Religioni ſuadendæ? ex Theodoreto, Tr.1.c.38.n.4.c.41.n.2. *& ſeqq.* An etiam quàm Philoſophi? c,39.n.7. c.41.num.2. *& ſeqq.* v. *Eloquentia*.

Orbi creando, conditos eſſe Filium & Spiritum ſanctum, quàm inſulsè & impiè dicerent Ariani, Tract. 2. cap. 12. *& paſſim ſeqq.* Imò nequidem ad illum creandum moderandumve deſtinati ſunt Angeli, vel homines, cap. 33. nu. 1.

Orbis univerſus, quomodo Chriſto ſubjugatus? Tr. 1. cap.8.num.9.c.38.num.4. cap.39. Cur pars Orbis Catholici, maximè *Occidentalis*, Occidentalibus ſufficiat? ex Auguſt. cap.27.num.2.3. Imò & *Orientalibus*, ex Theodoreto, cap. 34. num. 3. Utriuſque partis, *Orientalis*, & *Occidentalis*, in fide conſenſio, jam à tempore Clementis Alexand. cap. 32. num. 6. Necnon Auguſtini, cap. 27. num. 2. 3. 8. Simulque Cyrilli & Cæleſtini, ante Synodum Epheſinam, cap. 33. num. 7. *& ſeqq.* Et poſt Epheſinam Synodum, ex Facundo, c.16.num.6. *& ſeqq.* cap.29. num. 13.

Imò ex ipſo Theodoreto, c. 34. num. 4. v. etiam *Mundus*, *Patres*, *&c.*

Oregius, v. *Auguſtinus Oregius*.

Origenes quàm varius, in primis quatenus artes liberales rejecerit, ut ſe totum ad Catechumenos inſtruendos transferret? Tr. 1. c. 41. num. 10. §. *Quod*. Et aliunde diſciplinas omnes illos doceret, ut fidei & Theologiæ conducibiles? c. 42. num. 1. 2. 9. 10. c. 43. num. 11. c. 45. num. 3. c. 46. num. 6. Præſertim contra Celſum Philoſophum, Tr. 5. c. 13. num. 23. Sæpiùs & elegantiùs in Myſteriis explicandis verſatus eſt, præſertim ubi ab Hieronymo approbatus & perpurgatus eſt, c. 14. nu. 7. *& ſeqq.* Quomodo ubi benè, nemo meliùs; ubi malè, nemo pejùs, Tr. 1. c. 12. num. 13. c. 30. num. 1. Tr. 2. c. 41. num. 4. Peſſimè verò in libris, quos falſatos falsò contendebant pertinaces illius Patroni, ex Hieronymo. Tr. 1. c. 24. nu. 11. §. *His*. Tr. 2. c. 47. num. 3. Præſertim in ipſis fabellis de animarum præexiſtentia, &c. ex Nazianzeno, Tr. 1. c. 19. num. 8. c. 44. num. 7. Imò in ſex librorum millibus horas ſuas malè perdidit, ex Epiphanio, c. 32. num. 10. §. *Hinc*. Tr. 2. c. 47. num. 4. Quædam tamen præfatus erat, quæ ſi ipſe ſervaſſet, eum ab anathemate, & Eccleſiam à turbis liberaſſent, Tr. 1. c. 20. nu. 6. §. *In*. Sic quoad aliqua in teſtimonium profertur à Baſilio, c. 21. nu. 11. Imò ut ſubſtantialitatis defenſor ut plurimùm, ab Athanaſio, c. 31. num. 4. Tr. 2. c. 47. num. 1. *& ſeqq.* At nonniſi ut exemplum tentationis vitandæ, à Vincentio Lirin. Tr. 1. c. 25. num. 6. Et ſanè Origenis deliramenta, vel ex ipſis Philoſophorum fontibus præfocaverant Patres coætanei, ex Hieron. c. 45. num. 1. §. *His*. c. 47. num. 4. Gregorius quidem Taumaturgus laudes pronuntiaverat Origenis, ſed Magiſtri præſentis ipſe adoleſcens, & ſatis appoſitè ad fidem, Tr. 2. c. 45. num. 1. Nimius verò in laudando Platone Origenes ipſe fuerat, ac deinceps Origeniſtæ, Tr. 1. c. 38. num. 11. c. 39. num. 11. Non nimius in illis damnandis Hieronymus, ibid. Imò ut ſe purget idem Hieronymus de nimiis in Origenem congeſtis olim laudibus, c. 28. num. 6. 7. 8. c. 44. num. 6. *& ſeqq. Præf. ad* Tr. 4. §. *Nec*. Maximè quod Eccleſiarum ſeu Patrum, poſt Apoſtolos, Magiſtrum eum vocaſſet, Tr. 1. c. 28. num. 10. Nec tamen adhuc indignum cenſuit, qui exſcriberetnr aliquando à ſe, non mirum ſi jam ab Ambroſio, præſertim in Paulum, Tr. 5. c. 14. num. 2. 4. v. plura in *Hieronymo*. Unde tanta ſeu major deinceps de Origene inter accuſatores & defenſores conflictatio? Tr. 2. c. 47. num. 4. In quo comparatus cum Ætio? Tr. 1. c. 32. num. 10. 11. Cum Clemente verò Magiſtro, nonniſi quòd minùs accuratus fuerit ob nimium proprii ingenii tumorem, ex Epiphanio, ibid. In quo cum alio Magiſtro ſuo Ammonio? c. 38. num. 3. Ante & poſt cum Pantæno, & Heracla pariter Alexandrinis, c. 42. nu. 2. Cum Diſcipulis Gregorio Taumaturgo, Athenodoro fratre, Firmilliano, & Ambroſio nutritio? Ac tandem cum defenſoribus Pamphilo, & aliis? c. 44. n. 3. Ad quid inſuper cum ipſo Auguſtino concilietur quoad præſentiam Dei, à Petro Alliacenſi? Tr. 4. p. 485. §. *Similiter*.

Ovandus, v. *Franciſcus Ovandus*.

Oxfordienſis Univerſitas, quid olim ſtatuerit pro ſtudiis? Tr. 1. c. 46. n. 10. v. *Scholæ*, *&c.*

P

P*ACIANUS BARCINONENSIS* Epiſcopus, Patrum authoritati addictiſſimus, licèt nec antiquitate nec numero adhuc creviſſet, Tr. 1. c. 30. n. 8. §. *Hæc*.

Pagani, v. *Gentiles*, *Philoſophi*.

Pamphilus Preſbyter & Martyr Cæſarienſis, quàm ardens in exſcribendis libris Origenis? Tr. 1. c. 44. num. 3. §. *Nec*.

Pantænus Philoſophus Chriſtianus, quibus anteà ſtudiis inſtructus? ex Origene, Tr. 1. c. 42. n. 2. Iis Philoſophos etiam exteros, cum aliis ad Eccleſiam attrahere conatus eſt, ex Hieronymo, c. 45. n. 1. §. *Scatebat*.

Papa, v. *Romanus Pontifex*, *vel R. Eccleſia*.

Parabolæ, quò ſpectent omnes in ſcripturis? Tract. 1. cap. 7. num. 1. cap. 11. num. 2. *& ſeqq.* v. *Scripturæ*, *&c.*

Pariſienſi Academiæ, quid pro ſtudiis mandatum à Gregorio Nono? Tract. 1. cap. 46. num. 9. Et à Joanne XXII.? ibidem §. *Hoc*. Necnon & ab aliis Pontificibus & Conciliis? num. 10. §. *In*. Quid verò, longè alia mente, exprobratum à Novatoribus? Tract. 4. p. 517. §. *Eandem*, *& ſeqq.* Quid ea occaſione decretum à facultate Theologica? teſte Majore, p. 529. Quænam eo ævo, Pariſienſium Doctorum ſententia de auxiliis? pag. 530. *& ſeqq.* Præſertim anteà in cenſura principiorum Lutheri, anno 1521. pag. 555. Coniici etiam poteſt ex ſententia aliarum Academiarum, quarum Pariſienſis parens eſt, & origo, Tr. 4. p. 546. §. *Si*.

Parvuli, v. *Pueri*.

Paſchæ certus dies à Patribus præſcribendus, ex Chryſoſt. Tr. 1. c. 33. num. 1. Ætianorum error de Paſchate unde? Ex Epiphan. c. 20. n. 8.

Paterius E. R. Notarius, quales ex Greg. Mag. commentarios excerpſerit in omnes ferè ſcripturas? Tr. 1. cap. 45. num. 9.

Patientia, factis potiùs quàm ſcriptis ſuadenda, exemplo Tertulliani de ea ſcripturi, Tr. 1. c. 1. n. 8.

Patris nomen ipſum, quantum cæteris præcellat? Ex Patribus Græcis & Latinis, Tr. 2. CC. 10. 11. Ut Filius non à duplici Patre procedat? cap. 29. nu. 1. 6. 13. 14. §. *Trinitas*.

Patres, poſt Apoſtolos & Prophetas, illi ſunt *vertices Montium*, ſuper quos fundata conſurgit Eccleſia, Tr. 1. c. 21. num. 7. Seu, quod eodem recidit, *Montes*, *qui accipiunt pacem populo*, *&c.* c. 27. num. 1. Necnon *nubes*, ſuper quas deſcendit Dominus, &c. Tr. 5. c. 15. num. 2. 4. Quantus jam à primoribus ſæculis, & quàm illuſtris Patrum Senatus? Tr. 1. c. 41. præſertim num. 3. Ubi primùm erumpit error, tum omnium Patrum compilanda ſunt teſtimonia, (ut in noſtris dogmatis factum eſt) ex Vinc. Lirin. c. 25. n. 9. *& ſeqq.* Ex Cyrillo Alex. c. 33. Ex Theodoreto, c. 34. Ut in illo Patrum omnium conſenſu & traditione, maximè pro interpretandis ſcripturis, poſita ſint germanæ Theologiæ fundamenta? Ex Græcis, CC. 20. 21. 22. Ex Latinis, CC. 23. 24. 25. 26. num. 1. In primis quoad ea, quæ ad fidem ſpectant, rurſum ex Latinis, CC. 26. 27. 28. 29. 30. Ex Græcis, CC. 31. 32. 33. 34. Ex utriſque ſimul, cap. 44. *& ſeqq.* Patrum authoritas cum Scripturis collata, c. 21. n. 12. c. 26. n. 3. c. 30. n. 8. Illa autem maximè patet in delectu librorum Canonicorum, c. 22. num. 1. *& ſeqq.* c. 23. num. 2. *& ſeqq.* Nec poſt canonem perfectum inutilis eſt Patrum authoritas, ex Vinc. Lirin. c. 25. num. 6. Et hanc habent authoritatem ab Eccleſia Catholica, quæ eos docuit, & in qua viciſſim docuerunt, c. 26. num. 5. c. 45. num. 5. Hinc ab Eccleſiæ univerſalis concentu nunquam diſſidet Patrum conſenſus, c. 17. num. 13. §. *Non*. c. 25. num. 3. *& ſeqq.* c. 27. num. 2. *& ſeqq.* Et hinc eorum contemptus, in Eccleſiam reſilit, c. 45. num. 5. 6. Qui autem docent Patres non magnifaciendos, ſeipſos filiis ſeu diſcipulis contemnendos inſuper præbent, c. 31. num. 11. At quando diſcipuli ſeu poſteri excerpunt Patres, non id furtum, ſed paterna hæreditas eſt, ex Theod. c. 34. num. 1. § *Pulcherrima*. Ut in Patrum omnium defenſionem ſurgere debent Catholici omnes contra hæreticos? c. 19. num. 4. 5. c. 31. num. 6. *& ſeqq.* Tr. 2. c. 45. num. 3. c. 46. num. 1. *& ſeqq. Præf.* ad Tr. 3. nu. 44. Quàm bene vertenda ſint, ſi quæ Patres dixerint dubiè vel obſcurè? Ex Facundo, Tr. 1. c. 16. num. 11. c. 17. *ferè toto*. Ex Athanaſio, ipſum Chriſtum, & Apoſtolos proponente, c. 31. num. 8. *& ſeqq.* Tr. 2. c. 45. num. 13. Nec collidi debeant vel poſſint inter ſe, ſaltem in rebus fidei? Ex Aug. Tr. 1. c. 27. num. 2. *& ſeqq.* Ex Fac. c. 29. num. 12. Ex Athan. c. 31. Judicium Hieronymi de Patribus antiquioribus & coævis, c. 28. num. 2. *& ſeqq.* c. 44. num. 2. *& ſeqq.* Item Auguſtini, CC. 26. 27. Tert. c. 29. num. 2. Hilarii, num. 3. 4. 5. Gregorii Magni, num. 6. *& ſeqq.* Proſperi, num. 11. Facundi, nu. 12. 13. Ferrandi, nu. 14. Athanaſii, Tr. 2. CC. 45. 46. Quantum hinc authoritatis accreſcat, quod alii aliorum cenſores agerent, ſumma ſuavitate & ſapientia? Tr. 1. c. 28. num. 7. c. 31. num. 3. *& ſeqq.* Quàm æquum ſit eos Auguſtini animo affectos credi in retractandis propriis erroribus? ex Facundo, c. 17. num. 7. Quanti faciendi ſint etiam ſinguli? c. 26. num. 2. 4. *& ſeqq.* c. 27. num. 1. *& ſeqq.* c. 29. num. 12. c. 30. num. 3. Nefas tamen eſt, & ab inſtituto hujus operis alienum, unius è Patrum ſenatu ſententiam ita ſolam amplecti, ut cæterorum vel aſſenſus contemni, vel diſſenſus diſſimulari exiſtimetur, Tr. 5. c. 5. num. 1. c. 13. num. 2. Cur Hieronymus aliquando Patres Græcos omiſerit? Tract. 1. cap. 28. num. 3. Latinos verò præſertim Latinis conſulat Caſſiodorus? c. 30. num. 1. Græcos omnes, & antiquiores Auguſtino Latinos, molliores quidem, at non accenſendos Semipelagianis, cenſet Mariana, Tr. 4. p. 640. §. *Prædeſtinationem*. Molliores etiam Toletus, p. 644. §. *Nec*. At cum Auguſtino ipſo ſociabiles Pererius, p. 620. §. *Cur*. Diù aſſueſcere Patribus neceſſe eſt, ut intelligantur, Tract. 1. c. 3. num. 11. *& ſeqq.* Nequidem poteſt recta ratio ſejungi à gravi & eximia authoritate Patrum, ex Bernardo, cap. 30. num. 5. Ex his omnibus, quàm temerè & ineptè aliquando hæretici ſuffragiis Patrum niti ſe jactent? cap. 34. num. 8. Tr. 2. c. 40. *& paſſim & ſeqq. præſertim* 47. *præf. ad* Tr. 4. v. 7. Theologi verò ſenſim quidem à quibuſdam vocibus Patrum, non à ſenſu, aut fide deflexerunt, v. 1. *& ſeqq. Necnon ad finem cujuſque partium* 4. Timendum tamen ne per alias voces, paulatim & alii ſenſus, necnon & faſtidium in legendis Patribus ſubrepant, *in fine* pag. 4. *ſeu ult.* pag.7.

Patriarchæ & *Prophetæ* omnes, ut nonniſi ad Chriſtum referrentur? Tr.1. cap.11. num.8. *& ſeqq.* Tr.5. cap. 1. *& ſeqq.* Et quidem ut umbræ & figuræ, c.7. n.3. 6. Imo ut ſapientiæ ſervi & amici, non æmuli, c.6. n. 4. 12. Inæqualiter tamen Myſteriorum participes & præcones, c.8. n.11. *ac ſeqq.* Eorum omnium variæ epochæ, uſque ad Chriſtum, c.2. Series ſapientiæ ab ipſo Adamo, per Patriarchas & Prophetas ad Chriſtum, uſque ad nos, cap. 37. num.3. *& ſeqq.* cap.39. nu.8. §. *Qui.* c.44. n.9. Tr.2. c.24. n.5. 10. c.42. n.2. c.43. n.5. Tr.5. CC.6. 9. nu. 3. *& ſeqq.* Eorum omnium cum prioribus & poſterioribus concordia, Tr.1. cap.38. n.2. Cùm ad priores colloqueretur Deus, ad poſteros, per Prophetas, quaſi epiſtolas direxit, ex Greg. M. c.12. nu.12. Ex Iſid. Peluſiora poſt Chryſoſt. c.22. n.12. Ex aliis, Tr.5. c.4. n. 5.6. Quomodo populorum fides, Patriarchis & Prophetis niteretur? c. 8. num.15. c.9. n.5. c.14. nu.21. Imò omnes tam antiqui Patriarchæ & Prophetæ, quàm Apoſtoli & reliqui deinceps, alii in aliis carnem Chriſti & expectarint, & viderint, & recordentur? cap. 10. num. 5. *& ſeqq.* Et ſic omnes prophetent, necnon Chriſti ſuo modo parentes ſint? c.11. num.3. *& ſeqq.* Maria quidem Verbum totum, Prophetæ & alii portionem concepere, cap.11. num.6. Etſi ſpecialiùs Synagoga, ſuo tamen etiam modo gens hominum univerſa Chriſtum prophetabat, c.11. n.14. *& ſeqq.* Et ad gentes Prophetæ aliqui miſſi ſunt, ac de Chriſto vaticinati, ex Aug. c. 13. num. 13. Cur priſci Prophetæ non ita curioſè ſemper utrumque Chriſti adventum diſcernere ſatagant? c. 14. n.15. Contra eos, qui in illorum ſaltem factis communibus nihil reconditum ſubodorabantur, ex Orig. Tr.1. c.8. nu.5. Vera tandem Prophetæ inditia, ex Tert. c.24. num. 2.

Paulinus Monachus, poſtea *Nolanus* Epiſcopus, quanti fieret ab Hieronymo? Tr. 1. c. 28. num.2. Cur illi conſulat, ut à Scripturis ad Patres tranſeat, de quibus judicium ſubjicit? *Ibid.* & c.44. num. 2. Sic multa proponebat Auguſtino Paulinus ipſe, ut multa doceret, c. 6. num.10. Alterna utriuſque charitas & humilitas, c. 26. num2. Quo Paulinum loco inter doctores haberet Petrus Cluniacenſis? c.30. n.6.

Paulus Apoſtolus, doctor futurus gratiæ, quibus ipſe modis compulſus eſt ei ſubjici? ex Aug. Tr.3. c.20. v.3. 6. ex aliis, Tr.4. p. 497. 442. §. *Quod.* 522. §. *Denique.* 529. §. *Ideo*, *& ſeqq.* pag.531. §. *De.* 554. §. *Pergit.* 582. §. *ſed.* 633. *Initio.* Ut in Divina non irrupit, ſed raptus eſt? ex Bern. Tr.1. c.2. n.3. Ex Climaco, cap.5. nu. 12. §. *Quod.* Quid tamen ſe ſcire profiteatur? Tr.2. c.29. n. 10. Imo ſperet ſemper uſque ad gloriam? *præf. ad Tr.*3. num. 14. 27. At aliunde omnia Chriſti myſteria ſemper illi præſentia, Tract.2. c.15. num.6. Tract.5. cap.14. n. 3. *& ſeqq.* Cur alias ea ut nondum implecta inſinuet, ipſis Iſaiæ verbis in ſpeciem contrarius? n.15. Et quæ Moyſes de ſapientia eluceſcente in lege veteri dixerat, ea Paulus traducit ad ſapientiam in lege Evangelica in Chriſto radiantem, Tr.2. c. 33. n. 3. Quo animo diverſimodè de lege loquatur in epiſtolis? ex Athan. Tr.1. c.31. n.13. Quid propriè in eis per *gratiam* ſignificet? Tr.3. c.9. 20. v. 3. Vel ſimplices ejus inſcriptiones ſeu ſalutationes in eis magnifaciendæ, ex Chryſ. Tr.1. c.8. n.12. Quam ipſe Philoſophiam in eis rejecerit? c.36. num.1.8. Cur tamen non ſolùm Philoſophos, ſed & Poetas cum aliis allegavit, c.39. n.12. c.42. n.8. §. *Hinc.* c.43. nu.3. 10. Tr.5. c.13. n.26. Ut traditionibus ſuffragetur Paulus, vel dum inviſit Petrum? ex Chryſoſt. Tr.1. c.22. num. 7. Imò ne ipſi quidem Paulo credidiſſent fideles, niſi ſe Apoſtolis approbandum conjunxiſſet, ex Aug. c.23. nu.5. Ad quid aliunde vel ipſum Pauli cum Petro diſſidium? ex Aug. c.26. n.3. Quid cum eodem Petro Romanæ Eccleſiæ Paulus contulerit? ex Iren. c.18. nu.5. *& ſeqq.* Ex Theod. c.34. nu.3. §. *Vides*, *& ſeqq.* Cur aliquando Sancti longè inferiores Paulo exæquati, c.32. n.3.

Paulus Gryſaldus Peruſinus, Dominicanus Theologus, inter *deciſiones fidei catholicæ*, circa annum 1586. verbo *Gratia*, ea docuit quæ hìc maximè conveniunt, Tr. 4. pagin. 395. 396.

Paulus V. P. M. cur ad tempus ſaltem, ſilentium de Gratiæ efficacia indixerit? Tr.2. pag.617. §. *Ex.* v.*Gratia.*

Paulus Samoſatenus patria, Epiſcopus Antiochenus, doctrina hæreticus, qualiter ab utroque Dionyſio, Alexandrino, & Romano, impugnatus? Tr.2. c.4. 6. num.1. *& ſeqq.* Tr.5. c.15. n.27.

Paulus Suavis, Religione dubius, quid in hiſtoria Concilii Tridentini de altercationibus Dominicanorum etiam inter ſe referat? Tract. 4. pag. 515.

Pax inprimis, cum veritate, diligenda præcipitur in ſcripturis? ex Naz. *præf. ad Tr.*5. nu. 16. *& ſeqq.* Unde tamen prælia & diſſidia inter Angelos pacis? num.18. Iis nonniſi cupiditas frænanda ad animæ pacem inſinuatur, quidquid contradicant Manichæi, Tract.1. cap.12. nu.9. Pax & pugna in homine, uſque ad ultimum ſtatum, Tr. 5. c.2. n.7. *& ſeqq.*

Peccati originalis origo ipſa, cum ſuis annexis pœnis, Tr. 3. c.2. Unde illud probetur, quæcumque tandem animæ origo ſit? ex Aug. T.1. c.23. n.7. c.24. n.1. c.26. nu. 5. *& ſeqq.* De ſyndereſi poſt peccatum, ac peccati pœnitentia, Tr.3. cap.3. §. *Addenda.* Peccato alliſi homines in corporalia, his incumbunt, ut ſurgant, Tr.5. c.8. n.6. Cur à divinis potiſſimùm ſcientiis *peccata* excludant? Tr. 1. c.5. nu.5. *& ſeqq.* Et quomodo poſtliminio ad Deum referant? Tr.5. c.11. nu.17. *& ſeqq.* Per legem, peccati ſaltem cognitio, ex Paulo, & Aug. cap. 1. *& ſeqq.* Ex Ambroſio Auguſtini magiſtro, cap.5. nu.3. *& ſeqq.* Quænam peccata, ſimulque tentationes vitentur, per auxilia generalia? Tr. 3. c. 4. & 22. §. *Ult.* c.23. v. 1. *præf. ad Tr.*4. & *paſſim in ſingulis authoribus.* Item per gratiam juſtificantem? Tr.3. CC.12.13. 23. v.2. c.24. §. 1. *& ſeqq. ac ſimiliter in ſingulis*, Tr. 4. Imo cum illa, ne peccari quidem poſſe, aliqui autumabant, ex verbis Joannis malè intellectis, apud Alphonſum à Caſtro, p.585. §. *Etſi.* At qualis ſit neceſſitas peccandi? Tr.3. c.27. §. *Ex alia.* Ex Bernardo, Tr.4. p.424. §. *Ideo.* Ex Adriano VI. pag. 534. §. *Hic.* An obdurati in peccatis omni deſtituantur auxilio? p.620. §. *Sed.* p.538. §. *Induratis.* De modo indurationis per ipſam Dei potentiam, ex ipſo Janſ. cum Aug. Tr.3. c.26. §. *Nuſquam.* Deinceps ex aliis, Tr.4. præſertim ex Pererio, p.622. §. *Eo.*

Pechanus Cantuarienſis Archiepiſcopus, qualem ſcripſerit epiſtolam pro ſtudiis? Tr.1. c.46. n.10.

Pelagiani, cur licèt præ ſe ferrent aſſentiri ſympolo, eſſent nihilominùs *hæretici*? Tr.1. c.15. n.5. Qua ratione rejicerent peccatum Originale, & Gratiæ neceſſitatem? ex Aug. c.23. n.7. c.26. nu.4. *& ſeqq.* c.27. *ferè toto.* Antiquam præſertim illis opponit Patrum traditionem, *Ibid.* In primis pro parvulorum baptiſmo, cap.23. nu.9. c.24. n.1. Tr. 3. c.9. Et hinc quàm propriè gratiam utrinque intelligerent? *Ibid.* Et Tr.4. pag.443. 451. 455. 479. 480. 489. §. *Nunc.* 575. §. *ſpeciali.* 643. §. *Idem.* Quam verò rejicerent Pelagiani neceſſitatem peccandi in adultis? Tr. 3. cap.27. §. *Ex alia.* Imo quam admitterent poſſibilitatem ſalutis? Tract.4. pag.543. *& ſeqq.* præſertim, 546. 547. Unde Pelagianum ſit gratiam juſtificantem otioſam tenere? ex Driedone, &c. *Ibid.* pag. 446. §. *Sed.* Quam inſidioſè verò Pelagiani legem pro gratia jactarent, ut Judæi, Tract. 5. cap. 1. num.13. Quàm falsò ſibi in omnibus Græcos Patres vendicarent, Tr.1. c. 27. n.2. *& ſeqq.* c.28. num.8. c.45. num.6. Tr.3. cap.10. §.1.2. Tr.4. p.519. 520. 599. 612. §. *De.* In Pelagianis tandem oppreſſit Auguſtinus omnium poſthac hæreticorum querelas de Epiſcopis, & judicibus, ſynodiſque à quibus damnati ſunt, Tract.1. cap. 27. num. 5. cap. 45. nu.6. 7. Quidquid nuperi in contrarium reponant, *præf. ad Tract.* 4. & pag. 516. *& ſeqq.*

Pelbertus de Themeſuvar, Ordinis Minorum, circa annum 1585. pauca de gratia generali, & efficaciſſima; plura de habituali; ſed omnia ad noſtrum propoſitum docuit, Tr.4. p.634.

Peltanus, v. *Theodorus Peltanus.*

Pererius, v. *Benedictus Pererius.*

Perronius Cardinalis, ingenii & doctrinæ laude, quàm purpura eminentior, circa annum 1620. de gratia generali ſeu ſufficienti, & de ſpeciali ſeu efficaci, occaſione doni continentiæ, ex Paulo & Auguſtino ſatis apertè ſcripſit, Tract. 4. pag. 651. De efficaciſſima verò conjice ex ejus epiſtolis, & ex querelis Doctoris Pennæ contra partes ejus in Congregationibus de Auxiliis, p.651. §. *Ex.*

Peſantius. v. *Alexander Peſantius.*

Petrobuſiani hæretici, à Petro Cluniacenſi Abbate impugnati, pro baptiſmo parvulorum, Tr. 1. cap.17. nu.13. §. *Contra.* Et pro inerrantia Eccleſiæ, ex ipſo Chriſto, cap.25. nu. 11. Pro Scripturis omnibus, ex Evangelio, quod ſolum admittebant, n.12. Item à Bernardo, in Henrico non abſimili, n. 14. Non abſimiles illi erant pleriſque ex veteribus hæreticis, c.43. n.9.

Petrus Apoſtolus, ut omnia in ſua de Chriſto confeſſione modeſtiſſimè complexus ſit, ex Ambr. Tr.2. c. 11. num.12. cap.29. num.9. 10. Cur Petro & aliis Apoſtolis durus non eſt viſus Chriſti ſermo, circa Euchariſtiam; ex Aug. Tr.1. cap.15. nu.4. Petro cur & quæ gratia poſtea defuerit, ex Bernardo, Tr.4. pag.424. §. *Ideo & ſeqq.* Quæ charitas, ex Hugone Vict. pagin. 428. §. *Sed.* Ex Natali Beda, p.531. §. *De.* Ex Lenſæo, p.632. §. *poſtremo.*

mo. Quo ſenſu tamen fuit unus ex montibus, ſuper quos fundata eſt Eccleſia? ex Baſilio, Tr. 1. c. 21. n. 7. Quid Romanæ cum Paulo contulerit? ex Irenæo, c. 18. n. 5. *& ſeqq.* Petri moderatio in diſſidio ipſius cum Paulo, in exemplum, ex Aug. c.26. nu.3. Cur ea Orbis pars ſufficere debeat, cui præfuit Petrus? ex eodem, c.27. n. 2. Theod. c.34. n.4.

Petrus Cluniacenſis, Venerabilis dictus, antequam eſſet Abbas, Odonem poſtea vicarium, & Gilbertum Monachum, ad ſtudia Theologica ſtimulabat, ac viciſſim, Tr. 1. c.2. nu. 9. 10. Necnon poſtea Abelardum ſibi Cluniaci obſecutum, cap.45. n.17. Contra novos Apollinariſtas & Petrobuſianos inſurgit, c.17. n.13. §. *Immerſæ*, & *contra*, c.25. nu.11. c.30. n.6.

Petrus Damiani, Cardinalis & Epiſcopus Oſtienſis, à Tertulliani auſteritate non multùm abludens in prohibendis ſæcularibus litteris, etſi ob diverſa pericula, Tr. 1. c.43. nu.15.

Petrus de Alliaco, Cameracenſis Epiſcopus & Cardinalis, concinit ævi ſui Theologis, quoad auxilia naturalia & ſupernaturalia, Tr.4. pag.484.485. Ipſique Auguſtino, quem cum Origene conciliat, quoad electionem & præſcientiam, p.485.

Petrus de Aquila, v. *Scotellus*.

Petrus de Lorca, Ciſtercienſis, tantò pluris faciendus in Quæſtionibus *de Gratia*, quòd ſine ſtudio partium viſus eſt rem tractaſſe, ex Maldero Antuerpienſi Epiſcopo, Tr.4. p.626.

Petrus Lombardus, Pariſienſis Epiſcopus, dictus *Sententiarum Magiſter*, quo diſcrimine ab aliis, earum ſummam lucubraverit? Tr.1. c.45. nu.9. cap.46. num.5. Certè nullo à majoribus, quoad triplicem Gratiam, Tr. 4. pag.463. *& ſeqq.*

Petrus Malvenda, in Ratiſponenſi colloquio anni 1546. inter alias propoſitiones, ſeptimam ſpeciali gratiæ Chriſti dedicavit, Tr.4. pag.555. §. *Propoſitionum*.

Petrus Pictavienſis, Pariſienſis Academiæ Cancellarius, fidiſſimus Lombardi diſcipulus, in ejus ſummam Theologicam, & alibi, quoad triplicem gratiam, Tr.4. p. 439. *& ſeqq.*

Petrus Soto, Dominicanus Theologus, qui Tridentino interfuit, non indigna docet de triplici gratia, & huc ſpectantibus, Tr.4. p.579. 580.

Petrus Tarentaſienſis, ſive Innocentius V. Dominicanus, antea diſcipulus, collega, & ſucceſſor Aquinatis, non alia ab ipſo, & amico Bonaventura de auxiliis docuit, Tr.4. pag.455. *& ſeqq.*

Phœnicia, apud quos eadem ac Idumæa? Tr.2. c. 33. nu.4. A quibus *Phœnicum* ſcientiæ, & in quos refuſæ? *Ibid.* & Tr. 1. c.38. n.1.

Pharao Rex Ægypti, quomodo cum ſuis induratus? Tr.4. pag. 429. §. *Vel*. p.529.520. §. *Ideo*. 531. §. *De*.544. §. *Sed*, 618. §. *Quærit.* 570. §. *Ut*. 579. §. *Sed*, 618. §. *Induratis*.

Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus, cur plures, quàm Epiphanius, hæreſes recenſeat in ſuo cathalogo, Tr.1. c. 15. n.1.

Philippus Melanthon, Luthero, cui adhæſit, & ſi molliùs in multis ſentiat, quo tamen furore Theologorum noſtrorum ſenſa promat? Tr.4. p.517. §. *Eandem. & ſeqq.* pag.520. 569. §. *Cum*.

Philo Iudæus, alter Plato, ex Aug. Tr.1. c.11. n.3. Ex Iſid. Peluſ. cap.39. nu.6. Ex Hieron. &c. c. 39. nu. 2. §. *pergit*, c.44. n.9. §. *Vides*. Tr.2. c.24. num.5. c. 36. &c. Quàm fruſtrà ſine Chriſto ſcripturas interpretatus? ex Aug. Tr.1. c.11. num.3. An meliùs ex veteri Teſtamento Trinitatem mutuatus, contra Judæos? Tr. 2. cap. 4. n.6. c.24. n.5. c.36. *integro*.

Philoſophia, ut nihil aliud ſit, quàm amor ſapientiæ? Tract.1. cap. 35. num.6. cap. 39. num. 8. Et triplex ea ſit, Naturalis, Civilis, & Poetica ſeu fabuloſa? ex Aug. c.35. n.10. *in fine*. At vix ulla ſit naturalis, ſed ad ſummum opinio? c.39. n.7. *& ſeqq.* Antiquiſſima alia tripertita Salomonis philoſophia, nu. 13. Imò primævæ omnis veræ philoſophiæ lux à Verbo, & ejus dono à Moyſe & Salomone, ante omnes Poetas & Philoſophos, c.4. n.8.9. c.36. n.7. *& ſeqq.* c.37. nu.1. *& ſeqq.* c.38. n. 1. 3. c. 39. nu. 6. *& ſeqq.* Hinc non alia Philoſophia Patribus quàm Theologia, cap.4. nu. 9. Diſcrimen illius à profana, c.37. n.3. c.38. nu.2. c.39. n.6. Profana vel in ipſis Platonicis Philoſophia, nullum ſaltem tyrannum, multominùs genus humanum, ad meliorem frugem convertit, ex Iſid. Peluſ. c.8. n.9. ex Theodoreto, c.38. n. 4. Animum tamen præparabat, ut lex & pædagogus fidei & Theologiæ Chriſti, ex Clem. Alex. cap.10. num.9. c. 36. n.6. *& ſeqq.* cap.40. n. 1. 2. 3. Tr.5. cap. 13. num.26. ex Hieron. Tr.1. c.39. nu.12. ex aliis, Tr.2. c.9. num.6. c.24. num. 5. Imo ipſæ Poetarum fabellæ præludebant veritati, Tract. 1. c.10. nu.4. c.41. n.2. *& ſeqq.* Sic ad Scripturas, & ad Chriſtum Philoſophia omnis referenda, cap.39. num.13. Nec omnem, ſed hujus mundi Philoſophiam damnant ſcripturæ, c.35. n.6. c.36. nu. 3. c. 29. num.13. Maximè Epicuream, & Stoicam, ex Clem. Alex. c.36. nu.1. 8. Profit ergo, an obſit Philoſopia maximè Platonica, Theologiæ Chriſtianæ? ex Aug. c.35. ex aliis PP. CC. 35. 37. 38. 39.40. Tr. 2. c.22. n.9. c.24. n.5. Nimia quidem plurium in Platonem admiratio, Tr.1. c. 38. num.10. 11. c.39. n.11. Imò ipſius Auguſtini ex ipſomet, cap.35. num.1. 13. Quot in eo & ſequacibus poſteà reprehenderit? *Ibid.* Anteà verò Tertullianus, c.39. nu. 5.6. Necnon ſimul ac in magiſtro Pythagora, Chryſoſtomus, c.37. *præſertim* n.7. Quid diſcriminis inter Pytagoram, Socratem, & Platonem? ex Aug. cap.35. n.10. §. *Inferiùs*, cap.37. n.7. Tr.2. c.24. n. 5. Junge Ariſtotelem & Ciceronem cum Platone, ex Lact. Tract. 1. c.36. n.1. Item alios, ex Iren. cap.40. n.4. Ex Greg. Naz. n.5. Ex Theod. c.42. nu.6. Ex Clem. Alex. & Hier. c. 45. num. 3. Et omnes ferè cum Moyſe, ex eodem Clem. c.36. n. 11. 12. c.37. nu.1. *& ſeqq.* c.38. nu.7. *& ſeqq.* Ex Hier. c.39. nu.12. Ex omnibus ferè præfatis rurſus, Tr. 2. c. 34. n.5.6. c.35. n.1. c.42. n.1. *& ſeqq.* Quonam autem modo Philoſopia ſectas omnes complecteretur? Tr.1. c. 36. num. 7. Et ſingulæ ſectæ fruſtula veritatis? ex Clem. Alex. num. 8. ex Lact. cap. 39. nu. 9. *& ſeqq.* At quot erroribus permixta? cap.37. nu.2. *& ſeqq.* Ipſa earum inter ſe diſſidia in rebus primariis falſitatem produnt, c. 38. nu.2. 7. Quinam ex Platonicis ſimularent omnia infirmare, affirmare nihil? c.35. n.9. Ex illis autem *ſectis*, per Barbaros primos Græcorum & Latinorum magiſtros, Hebræi priuſquam Ægyptii intelligendi, c.35. n. 13. c. 36. n.7. *& ſeqq.* c.37. nu.1. *& ſeqq.* c.39. n.1, 3. 8. Tr.2. c.34. nu.5. c.35. nu.1. Quàm novi, imò infantes fuerint ſapientes & alii Philoſophi Græci, reſpectu Ægyptiorum & Hebræorum, &c. Tr.1. c.37. n.1. c.38. n.3. c.39. n.8. Luculentiſſimè de iis ſeptem Græciæ ſapientibus & aliis, *Ibid.* Eorum cum noſtris Piſcatoribus comparatio, c. 37. n.3.7. c.38. n.4. c.39. n.12. Ut omnes tum Prophetæ, tum Apoſtoli, & Patres, ex Philoſophis & *Poetis* aliquid mutuati ſint? ex Hieron. *Ibid.* & c.45. n.10. Scripſerat Ambroſius contra eos, qui de Platonis libris Chriſtum ipſum profeciſſe jactabant, c.35. nu.1.2. Et quidem Platonem, vel potiùs Pythagoram dicere debuerant profeciſſe de Schola Jeremiæ, *Ibid.* & n.3.11. Imò utrumque cum aliis habuiſſe copiam ſcripturæ, *Ibid.* c.36. n.7. *& ſeqq.* cap. 37. nu. 1. *& ſeqq.* Hinc in libris Platonicorum de Verbi divinitate & aliis divinis & incorporeis aliquid, nihil adhuc de humanitate, humilitate, charitate, &c. ex Aug. c.35. n.4.5.9. c.40. nu.2. c.43. nu.1. 2.3. Utramque diſpenſationis ſuæ partem ſolus Chriſtus perfecit, vel ex hoc à Platone, ſi reviviſceret, Deus agnoſcendus, ex eodem, c.35. n.9. c.36. nu.11.12. c.37. nu.5. Vel ex hoc etiam, quòd ad ſe omnes traxit, nec ceſſat; paucos verò Plato, imò Moyſes ipſe cum lege, ex Clem. Alex. c.36. nu.12. Ex Euſ. c.37. n.3. c.140. n.1. *& ſeqq.* Ex Iren. nu.4. Ut non catholici modò, ſed & hæretici, & Philoſophi ipſi authoritati & fidei ducis ſui, licèt variè, nitantur? c. 36. nu.2. Hinc quæ fides & doctrina Trinitatis antiquis Philoſophis maximè Platonicis illuxerit? Tr. 2. c. 32. n. 7. CC. 34. 35. 36. 41. nu.1. c.42. nu. 1. Et quidem longè purior quam Arianis Hæreticis, c.34. nu.1. *& ſeqq.* c.35. n.7.8. 9. Non ergo omnes Philoſophi, Patriarchæ omnium Hæreticorum, ſed quinam? ex Clem. Alex. Tr.1. n. 11. Ex Tert. c.39. n. 1. *& ſeqq.* Quàm multi econtra Platonici paucis mutatis Chriſtiani? ex Aug. Potuiſſent idem Hæretici, cap.35. nu.8. c.37. nu.6. Quæ Dei notitia & gratia ipſis Philoſophis neceſſaria? ex Paulo, Aug. Caſalio, Tr.4. p.575. Item ex Andrado, p.582. §. *Cæterum.* De Philoſophia & artibus liberalibus in ea contentis, Chriſtianæ pietati copulandis, ex Paulino, Tr.1. c.39. n.14. Ex aliis Latinis, c.43. ex Baſilio, c.40. n.9.10. c.41. nu. 1. *& ſeqq.* Ex reliquis Græcis, *Ibid.* & c. 42. Quid inde contra Chriſtianos Porphyrius? n.2. Hic tamen ex Chriſtiana ſchola Alexandrina poſt Plotinum, & ante alios novos Platonicos, cap.38. num.3. Tract.2. cap. 34. nu.5. 6. 8. Cur ab his hìc abſtineatur, cap.38. n.1. An primoribus præſertim ſæculis munienda fuerit Theologia noſtra plurima Philoſophorum lectione, ſuffragatione, refutatione? Tr.1. c.45. nu.1. *& ſeqq.* Tr. 2. cap. 9. nu.5. 6. Imo philoſophari adhuc quandoque neceſſe eſt Theologos, adverſus philoſophantes Hæreticos, cap.12. num.5. cap. 13. n.4.5. Neque tamen Philoſophis unquam committenda Religio, nequidem ex parte infidelium, c. 3. n.5. §. *Nec*. cap.9. num.6. Cur alias aliæ philoſophorum ſectæ Theologis Chriſtianis in pretio fuerint? Tr. 1. c.40. n.6.

Quàm multa & ex Philoſophia & ex aliis artibus reſecanda ſint, ut nunc quidem ſuperflua? c. 43. nu. 8. Quatenus diſtinguatur Philoſophia à prædictis artibus ſibi ancillantibus? c. 41. nu. 1. c. 43. nu. 1. Quanti tandem interſit non aboleſcere memoriam horum, de quibus dictum eſt, Philoſophorum? n. 10.

Photius Conſtantinopolitanus ſchiſmaticus, vir alioquin doctiſſimus, qualem Nomocanonem compoſuerit? Tr. 1. c. 46. n. 7. Qualem & Bibliothecam? n. 6. §. *Origenis*. Non ita æquus in ea erga quoſdam ex antiquis, Tr. 2. c. 44. n. 8. c. 46. n. 3. 7.

Plato Abbas ſanctiſſimus, quo modo & fine, cum labore manuum, libros Patrum exſcribendos curaret? ex Theodoro Studita, Tr. 1. c. 46. n. 6. §. *Non*.

Plato Philoſophus, v. *Philoſophia*.

Plebs ipſa Gentilium, expers omninò eſſe non poterat ſapientiæ naturalis, Tr. 2. c. 22. num. 9. Quamvis plebeiis puſilliſque animis naturale ſit, ſuo modulo omnia æſtimare, c. 2. num. 4. Plebis tamen ſimplicitas ad audiendam Scripturam aptior, ex Aug. Tr. 1. c. 1. num. 4. Imò cum ſuis paſtoribus ad eam dignoſcendam, c. 22. nu. 3. Necnon & ad Patrum conſenſionem percipiendam, hoc eſt Epiſcoporum Eccleſiæ univerſæ, quàm ad commentitium divinitatis radium intus affulgentem, c. 27. num. 9. 11. Quatenus in hoc caſu, plebs à communione proprii Epiſcopi abſtinere poteſt, ex Cyrillo Alex. c. 33. num. 6. Et quanti etiam tunc ponderis ſit ad fidem plebis ipſius fidelis conſenſus? *Ibid.* & c. 27. num 4. Tr. 2. c. 47. n. 2. Imò ipſa plebis ignorantia hæreticorum argutiis peritior eſt, c. 1. nu. 11. §. *Dei*. At quale miraculum, vel imperitam plebem per Piſcatores divinis inſuefacere dogmatis? ex Hilar. c. 2. nu. 5. §. *Ioannes*. Necnon & ſublimioribus myſteriis per Patres? c. 22. n. 5. §. *Hac*. Hinc adhuc proprium gratiæ vocabulum & ſenſus apud plebem, Tr. 3. c. 9. Quædam tamen ſobriè coram ipſa prædicanda ſunt, Tr. 5. c. 10. n. 14.

Plinius junior Proconſul quid retulerit ad Imperatorem de Chriſtianis? Tr. 2. c. 38. n. 12. §. *Illud*.

Plotinus, v. *Philoſophi*.

Poeta, v. *cum Philoſophis*.

Polycarpus Smyrnenſis Epiſcopus, quid Smyrnæ, quid Romæ docuerit? ex Iren. Tr. 1. c. 18. num. 7. c. 20. nu. 3. §. *Quam*. Quid in propria, ſive propriæ Smyrnenſis Eccleſiæ Epiſtola de Trinitate? apud Euſ. Tr. 2. c. 44. num. 10.

Populi, v. *Plebs*.

Porphyrius, v. *Philoſophi*.

Præcepta, ipſo maximè obſequio addiſcuntur & illuſtrantur, Tr. 1. c. 5. nu. 8. Diſtinctio majorum à minoribus, pro diverſa generis humani ætate, ex Aug. &c. Tr. 5. c. 6. *integro*. Cur primum de amando Deo ex toto corde, &c. ex Ambroſio, Tr. 2. c. 18. num. 9. Deinceps de amicitia, ex Aug. n. 10. Quænam præcepta ſerventur per auxilia generalia? Tr. 3. CC. 4. 22. §. *Vlt*. Quænam juſtis poſſibilia per auxilium ſpeciale? CC. 12. 13. Tr. 4. p. 534. 572. 573. 583. 584. 585. 586. 637. 638. &c.

Prædeſtinationis Gratuitæ, & certiſſimorum, quæ ejus definitionem ingrediuntur, mediorum ſeu auxiliorum pro ea exequenda, fundamentum immobile Chriſtus Jeſus, Tr. 3. c. 2. §. *Generali*. Uni tamen ſimul Dei prædeſtinantis conſilio, intentioni, ac voluntati vendicanda tota certitudo mediorum ſubſequens, c. 30. Tr. 4. p. 612. §. *Iam*. Et una tantùm præfata prædeſtinatio admittitur, utpote tota Paulina & Auguſtiniana, è duplici juxta Okamum, Bielem, Catharinum, &c. p. 466. 498. 508. 510. 610. 522. 571. §. *In*. 598. 599. §. *Catharini*. 621. §. *Alibi*, 624. §. *Denique*. At duplex agnoſcitur damnationis maſſa, unde fit prædeſtinatio, una poſt primi hominis peccatum, Tr. 3. c. 2. Altera eorum, qui ſæpiùs gratiæ reſtiterunt, c. 7. §. 1. Et per hanc reditur ad primam, inoffenſo Auguſtino, Tr. 4. p. 505. §. *Idem. ac ſeqq.* p. 600. §. *Denique*. Quantum ipſa Reproborum deſtinatio famuletur Prædeſtinatis ſeu Electis, ac decori Univerſi? Tr. 3. c. 2. §. *Voluit*.

Prædeterminationis phyſica nomen & uſus quando tandem? *præf. ad Tr. 4. circa finem*, & pag. 611. §. *Quo*. p. 655. §. *Verum*. *Præmotionis* à prædeterminatione diſcrimen, *Ibid.* & p. 629. §. 3. *Præſcientiam* verò, licèt non ſit in Deo propriè, latiùs patere quàm Prædeterminationem, docebat adhuc Clichtovæus ultimo ſæculo, p. 528. §. *Rurſus*. Et adhuc propiùs noſtro, Domaninius, & Mariana, p. 596. §. *Addit*. 599. §. *Vniverſim*. Item Maſcarenas, p. 613. & Azorius, p. 622. 623. Quomodo tamen poteſt aliquando, licèt rarò, prædeterminatio admitti, ex Tappero, & expertiſſimis aliis, p. 543. §. *Hic*. Ex Driedone, 548. §. *Poteſt*. Paulò aliter ex Puteano, p. 649. §. 4. Necnon & alia prædeterminatio purè philoſophica, ex Franciſco Medina, p. 607. §. *Hactenus*, v. *Gratia*.

Prædicatio ipſa ſacrificium eſt, Tr. 1. c. 4. n. 7. Non verbo tantùm, ſed & ſcripto, c. 1. n. 5. c. 2. nu. 1. 2. Quàm religioſos nos eſſe deceat, in publicis maximè prædicationibus? Tr. 2. c. 10. n. 9.

Prælia, v. ſimul cum *Pace*.

Præſcientia, v. ſimul cum *Prædeterminatione*.

Principio carere, vel eſſe ab aliquo principio, non ea eſt cujuſquam rei natura, ſed circa naturam, ex Nazianz. Tr. 2. c. 10. nu. 11. ex Ambr. c. 11. nu. 6. §. *Contra*. Ut omnia tamen connitantur in primum principium? c. 21. nu. 1. 2. Et videatur vel à ſimplicioribus veritas primorum principiorum? c. 22. nu. 7. Tr. 1. c. 15. num. 4. *& ſeqq.* c. 10. nu. 4. *& ſeqq.* Quot ſint principia? v. *Creatio*, *Manichæi*, *Marcion*, *Mundus*, *Trinitas*.

Prophetæ, v. *cum Patriarchis*, *&c.*

Proſper Aquitanicus, Summas Theologicas ex operibus Auguſtini, primus delineare viſus eſt, Tr. 1. c. 2. num. 5. 10. c. 45. num. 9. Quanti illius doctrinam fecerit *de Gratia*? c. 29. num. 11. Quis in hoc Proſperi animus, & quàm alienus à Novatoribus? *ibid.* Imò & à rigidis ſuarum opinationum amatoribus? *præf. ad Tr. 3.* num. 30. 31. 32.

Proteſtantes, v. *Novatores*, *&c.*

Providentia divinæ univerſalis diſpoſitio erga genus humanum, & ſingulos, Tr. 5. c. 2. num. 2. *& ſeqq.* c. 13. *toto*. c. 13. *præſertim* num. 15. Ejuſdem Providentiæ ſingularis protectio ſupra electos, Tr. 3. c. 20. *& ſeqq. paſſim*, *ac toto*. *Tr.* 4.

Prudentius Epiſcopus Tricaſſinus, ut retuderit Joannem Scotum Erigenam, Patribus imperitiam exprobrare auſum? Tr. 1. c. 43. n. 16.

Prudentius Poeta Chriſtianus, quàm elegantiſſima, & plebis fidei accommodata carmina ſcripſerit, ſub Theodoſio M. Tr. 2. c. 47. nu. 12.

Pueritia humani generis, & aliorum ſtatuum unde? Tr. 5. c. 2. num. 6. *& ſeqq.* Cur timore regenda? c. 3. *ferè toto*. c. 5. num. 13. 17. 19. Et temporalibus ineſcanda? ex Aug. c. 4. num. 1. *& ſeqq.* Ex Ambr. c. 5. num. 3. *& ſeqq.* Minoribus tamen præceptis per ſapientiæ ſervos imbuenda? c. 6. Necnon præluſoria incarnatione Chriſti? CC. 10. 11. Quid de puero in ſylvis enutrito? ex S. Thoma, Tr. 3. c. 7. §. *Non*. Tr. 4. p. 577. §. *Non*, *&c.* Quid per gratiam parvulis infuſam? ex Aug. Tr. 3. c. 7. §. *Proximè*. Haud dubiè, juſtitiæ habitus, ſine quo pueri nec dicerentur, nec eſſent juſti, Tr. 4. p. 572. §. *Argumentatur*, *&c.* Non proponuntur pueri in Quæſtione de Gratiæ efficacia, Tr. 3. c. 18. §. 1. Tr. 4. p. 530. §. *Idem*. p. 543. *& ſeqq.* Contra Julianum exprobrantem fidem puerulorum Eccleſiæ, quid Auguſtinus regerat? Tr. 1. c. 24. num. 1. v. etiam *Baptiſmus*, *Gratia*, *Homo*, *&c.*

Pulchritudo quid ſit, & cui in Deo adaptetur? ex Philoſophis, Tr. 2. c. 35. n. 3. 6. *& ſeqq.* v. *Beatitudo*, *Bonitas*.

Pullus, v. *Robertus Pullus*.

Puteanus, v. *Ioannes Puteanus*.

Putei à Patriarchis requiſiti quid ſignificent? Tr. 1. c. 8. n. 5. Necnon & alii ſimiles? c. 32. n. 8. Non in puteo veritas, ſed in cœlo, & inde ad nos, c. 39. n. 8.

Pythagoras, v. *Philoſophi*.

R

R*ATIO*, & ſermo, quid differant apud Deum? ex Tert. Tr. 2. c. 38. num. 2. Ratio duplex in homine, ex Petro à Soto, Tr. 4. p. 580. §. *Poſtremo*. Quo ſenſu rationalis naturæ facultates ponantur inter gratias gratis datas? p. 486. §. *Idem*. Non ſatis conſtat, quis ſuperſit in damnatis rationis uſus? Tr. 3. c. 3. §. 1. Authoritate magis, & fide, quàm ratione homines etiam in præſenti ducuntur, Tr. 1. c. 36. num. 2. *& ſeqq.* Quàm non poſſit tamen ratio ab authoritate Patrum divelli? c. 30. num. 5. c. 33. num. 2. Quanquam vel in pleriſque dogmatis ſola ratio ſufficiat, Tr. 2. c. 11. num. 1. *& ſeqq.* c. 22. num. 2. c. 24. num. 5. 6. Quæ ſint ratiocinationum regulæ? c. 22. num. 7. Rationalis natura, v. *Angelus*, *Anima*, *Homo*, *&c.*

Raymundus de Penafort, Dominicanus Hiſpanus, ad quid juſſu Gregorii IX. libros Decretalium compilaverit? Tr. 1. c. 41. n. 4. §. *Qui*.

Raynerius de Piſis, ejuſdem Ordinis, Author Pantheologiæ circa annum 1380. ex D. Thoma potiſſimùm quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p. 461. *& ſeqq.* Non autem quoad phyſicè prædeterminantem, à Joanne Nicolai in ea recudenda inſertam, p. 463. §. *Vſque*.

Regino Prumienſis Abbas, inter primos Collectores Canonum, cum notis, Tr. 1. c. 46. n. 3.

Regnorum, *Rerump.* & ſimilium ætates variæ, Tr. 5. c. 2. n. 6. *& ſeqq.*

Religio nulla conſtat, maximè apud veteres, ſine corporalibus ſignis hominem Deo religantibus, Tr. 5. c. 8. num. 2. 7. &c. *& toto ferè* c. 9. Quamvis varientur verba, eadem tamen Religio permanet, nu. 3. Quibus etiam præceptis tota conſtet Religio? num. 7. 9. c. 12. nu. 4. *& ſeqq.* Quænam à Gentilibus olim defatigatis eligenda? Tr. 2. c. 3. num. 5. 6. v. etiam *Eccleſia*, *Fides*, *Theologia*, *&c.*

Remigius Lugdunenſis Archiepiſcopus, quales commentarios excerpſerit ex Patribus, occaſione Gotteſcalci? Tr. 1. c. 46. num. 1. Quantùm in his, & aliis operibus, paci Eccleſiarum ſtuduerit? *præf. ad Tr.* 3. nu. 37. 38.

Reprobi, v. *Prædeſtinatio*.

Rethicius Auguſtodunenſis Epiſcopus, laudatus inter alios ab Aug. contra Pelagianos, Tr. 1. c. 27. num. 1. c. 45. num. 6.

Richardus de Mediavilla, Minor Anglus, adhuc Aquinatem imitatur, ante ſchiſma Scoti, quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p. 457.

Richardus de S. Victore Canonicus Regularis, ut gratiæ & ſaluti in Gentes effuſæ præ cæteris patrocinetur? Tr. 5. c. 13. num. 30. In quo cum Hugone conveniat, diſcrepet à Petro Lombardo? Tr. 1. c. 46. num. 5. Necnon à prioribus & poſterioribus Theologis? *præf. ad Tr.* 4. v. 5. & p. 430. 431.

Robertus Bellarminus, v. *Bellarminus*.

Robertus Holchot Anglus Dominicanus, circa annum 1349. quænam doceret de viribus naturalibus & ſupernaturalibus, Tr. 4. p. 477. 478.

Robertus Pullus Cardinalis, Bernardo coævus, quid cum ipſo & aliis, de triplici gratia, in Summa Sententiarum ſentiat; Tr. 4. p. 433. 434.

Roma olim ſub Regibus, quomodo Hebraica Philoſophia ac Religio inſtituta? Tr. 1. c. 36. num. 9. Multò poſt eadem fere ſtudia Romæ, ac Alexandriæ & Nixibi, Agapeto Papæ inſtituenda conſuluit Caſſiodorus exconſul, c. 43. nu. 13. Longè recentiùs id Romæ tentavit ac perfecit S. Carolus Borromæus, c. 46. nu. 4. Romani identidem Pontifices ſtudia præſertim Theologica moderanda conſuluerant aliis Eccleſiis, n. 9. 10. Eorum autem conſultationes ſeu Decretales Epiſtolæ jam antiquis Collectionibus inſertæ, n. 2. 3. Cur ad Romanam imprimis Eccleſiam aliæ omnes referendæ? ex Iren. c. 18. n. 5. *& ſeqq.* Ex Cyrillo Alex. c. 33. n. 6. Ejuſdem cum aliis Apoſtolicis ac reliquis toto orbe conſenſus, ex Tert. contra omnes hæreticos, c. 24. n. 2. *& ſeqq.* Ex Cæleſtino Papa contra Neſtorium, c. 22. n. 10. c. 33. n. 7. Ex Agathone contra Monothelitas, c. 22. nu. 11. Expreſſiùs ab Hieron. contra Vigilantium, c. 24. n. 10. Imò eandem ut Catholicam & univerſalem Origeniſtis objicit, n. 11. Romana ſaltem Eccleſia aliis in Stephano Papa præfertur, à Vincentio Lirin. c. 25. nu. 5. Et ab ipſo Auguſt. ob præſidentiam Petri, c. 27. nu. 2. Similiter & à Theodoreto jungente Paulum, c. 34. n. 3. §. *Vides*, *& ſeqq.* Quantum Divina Providentia ipſi invigilet, ad ſervandam pacem in quæſtionibus non neceſſariis? *præf. ad Tr.* 3. n. 31. Tr. 3. c. 10. §. 1.

Ruardus Tapperus Lovanienſis Academiæ Cancellarius, pro ipſius articulis contra Lutherum, necnon poſteà contra Calvinum, fuſiſſimè ſcripſit, omninò ad noſtrum ac totius traditionis ſenſum, quoad triplicem gratiam, Tr. 4. p. 537. *& ſeqq.* Imò quoad rem, ad ſenſum ipſius Caſalii, qui ipſum impugnare ſatagebat, p. 576. §. *In*. A fortiori, Lindani, qui Tapperum ut Theologorum phænicem ac colendiſſimum præceptorem ſectatur, p. 626. In quo notetur Tapperus in peroratione defenſionis Lovanienſium? p. 636. §. *His*.

Rubio, v. *Guillelmus de Rubione*.

Ruffinus Aquilejenſis Presbyter, quantùm fuerit pro Origene contra Hieronymum? Tr. 1. c. 28. num. 6. 7. c. 44. num. 7. Egregia fertur ejus Expoſitio in ſymbolum Apoſtolorum, falsò olim ſub nomine Cypriani, Tr. 2. c. 3. nu. 9. c. 6. n. 4.

Rupertus Abbas Tuitienſis, eximiè explicat corporationem Verbi in Scripturis, Tr. 5. c. 11. n. 2. *& ſeqq.*

S

SABELLIANI ſub Duce *Sabellio*, in quo maximè peccarint contra Trinitatem? Ex Leone M. Tr. 2. c. 3. num. 3. Ex Greg. Naz. & Baſilio, c. 5. num. 7. 8. Ex Dion. Rom. & Athan. c. 7. num. 3. 5. *& ſeqq.* Eis urgentibus potuiſſe Deum, ſi voluit, ſibi ſimul eſſe patrem & filium, quid in anteceſſum reſponſum à Tert. c. 38. num. 5. Et a Novatiano, iiſdem prementibus illud, *Ego & Pater unum ſumus*? c. 39. nu. 6. Eorum hæreſis quam latè per Ægyptum paucis annis ſerpſerat? Tr. 1. c. 31. num. 3. 5. Unde in pluribus Eccleſiis Filii nomen extinxerat? *Ibid.* & Tr. 2. c. 45. num. 5. *& ſeqq. uſque ad finem*. An & ipſa jam ubique extincta ævo Auguſtini? Tr. 1. c. 45. num. 8. 9. Cur ea Catholicis olim impacta? c. 16. num. 1. c. 17. num. 4. Aliqui ex illis, Sabellianis plus æquo adverſi, quænam in Deum inveherent? ex Dionyſio Rom. Tr. 2. c. 7. nu. 5. §. *Qui*. Qualem imprimis conſubſtantialitatem, poſtea variè vexatam? ex Baſilio, c. 16. num. 6.

Sacramentum magnum, in Chriſto & Eccleſia, per omnes ætates effuſum, Tr. 5. c. 15. num. 10. Sacramentorum corporalium multitudine & obſcuritate, domandum priùs fuit genus humanum, & ita Chriſto initiandum, c. 8. 9. Moſaicorum in hoc utilitas, c. 8. nu. 3. *& ſeqq.* c. 9. *ferè toto*. Etiam nunc onere premimur Sacramentorum licèt pauciorum, efficaciorum, illuſtriorum, c. 8. num. 5. c. 9. num. 3. *& ſeqq.* At Sacramentis antiquis, noviſve, ſeu ſignis & verbis aliis atque aliis, una ſemper ac eadem ingeritur charitas, ac conſtat Religio, c. 12. num. 5. *& ſeqq.*

Saducæos hæreticos Judæos, mirum fuit negare Spiritum ſanctum, aut Angelos ullos, quos vel ipſi Gentiles Philoſophi agnoſcerent, Tr. 2. c. 24. nu. 10. §. *Nec*. Sed vel ex illorum exceptione, certum eſt reliquos Judæos agnoviſſe, c. 34. num. 2.

Salomon Rex, *ſapiens* cognomine, primus omnium eliquatiſſimam Sapientiæ divinæ doctrinam tradidit, exinde toto mundo celebrem, Tr. 2. c. 24. num. 5. 8. c. 33. n. 5. *& ſeqq.* c. 34. n. 6. §. *Mira*. c. 35. nu. 1. 5. 10. c. 42. nu. 2. 4. Quid per ipſam ſapientiam creatam? c. 23. *ferè toto*. Quid aliunde per alienam mulierem parcè inviſendam? Tr. 1. c. 41. nu. 8. Ipſius Salomonis antiquiſſima & tripertita Philoſophia, ſeu amor ſapientiæ, ex Ambr. c. 39. nu. 13. Ex Baſilio, c. 40. num. 8. Imò longè major ſapientia, quàm cujuſquam Græcorum, c. 39. num. 13. §. *Erant*. c. 42. n. 7. c. 44. nu. 9. Tr. 2. c. 24. nu. 5. c. 33. n. 4. 5. Quam plures diſciplinæ ſimul ſe in ejus mentem immearent? c. 28. n. 7. Hinc ad Scripturas, præſertim Salomonicas, & ad Chriſtum referenda omnis Philoſophia, Tr. 1. c. 39. num. 13. Cur Eccleſiaſte ac Proverbia, ante Canticum Canticorum perlegenda? c. 5. n. 7. Cantico autem Canticorum, ejuſdem Salomonis ac Pharaonis filiæ amores deſcribi, vel Regis ad ſponſam, id eſt, ad totam civium multitudinem, inter Anicularum fabellas reponit Theodoretus, Tr. 1. c. 34. nu. 1. &c.

Sancti, vel inæquales, cur aliquando coæquentur? Tr. 1. c. 32. nu. 3. An quòd omnia illis communia, & charitas omnium ſumma, ſupra quam nihil? *Ibid.* §. *Vereor*. Quomodo jam Chriſtus illos remunerat, & illi obviam rapiuntur in aera? Tr. 5. c. 15. n. 5. *& ſeqq.* Quænam ſint dotes ſanctitatis, qua fiunt & potiuntur Sancti? Tr. 2. c. 24. nu. 1. *& ſeqq.*

Sanderus, v. *Nicolaus Sanderus*.

Sapientiæ initium timor qualis? Tr. 5. c. 3. num. 7. *& ſeqq.* Progreſſus ſapientiæ in mundo per gradus uſque ad Chriſtum, uſque ad nos, Tr. 1. c. 37. num. 3. *& ſeqq.* c. 39. num. 8. c. 44. num. 9. Tr. 2. c. 24. num. 5. 8. c. 33. *integro*. Tr. 5. c. 3. num. 1. *& ſeqq.* c. 4. num. 9. *& ſeqq.* c. 6. *ferè toto*. c. 9. num. 3. *& ſeqq.* c. 13. num. 4. 6. Quippe Mundi pueritiæ non potuit perfecta ſapientia committi, c. 3. nu. 7. *& ſeqq.* c. 7. nu. 2. *& ſeqq.* Et cum poſſint *ſapientes* deficere, ac reſtitui, neceſſe eſt ipſam per ſe ſapientiam exiſtere, ad quam & per quam reſtituantur, Tr. 2. c. 21. nu. 5. 6. Scilicet per varias ſui imagines, quibus omnia pervadat & immeet, c. 21. nu. 5. 6. Quantum nihilominùs diſtet *Sapiens* ab illa ſapientia? nu. 2. 4. c. 22. nu. 9. c. 24. nu. 1. *& ſeqq.* Et quænam hujus ſint dotes, quarum creatura quælibet eſt incapax? *Ibid.* Quid ſit autem Sapientia generans vel genita? v. *Trinitas*.

Satanas ipſe, uſus aliquando teſtimoniis Scripturarum, quomodo præivit hæreticis? ex Ambr. Tr. 1. c. 14. num. 5. ex Chryſoſt. c. 22. num. 5. ex Hieron. c. 24. num. 11. &c. v. etiam *Dæmones*.

Schiſmata, *ſectæ*, & ſimilia ex eadem morum improbitate, unde hæreſes, Tr. 1. c. 4. n. 4. 5. v. *Hæreſes*.

Scientia Dei in ſe quotuplex? Tr. 9. c. 18. §. 1. Media præſertim exponitur, c. 25. *præf. ad Tr.* 4. §. *In his*, & pag. 622. §. *Obſerva*, pag. 651. §. *Scientiam*, *& ſeqq.* Deum autem non invenit ſcientia inflans, ex Aug. poſt Paulum, Tr. 1. c. 1. nu. 4. ex Proſpero, c. 2. nu. 5. ex Iſidoro Pelus. c. 5. num. 5. Quænam verò ſint ſcientiarum principia? c. 9. *præſertim* nu. 8. c. 10. nu. 4. *& ſeqq.*

Et qu'd propriè ſit ſcire, aut quo differat ab opinari & credere? c.9. n.2. *ac paſſim ſeqq.* Monita ſaluberrima ad omnes prorſus ſcientias, c.7.n.8. Et quot ſint certæ? c.10.n.3,4.

Scholæ antiquiſſimæ ſapientiæ ab Abrahamo, deinde ſub Salomone, ac deinceps per totum orbem, Tract. 2. c. 33. num. 3. *& ſeqq.* In Eccleſiis verò primùm Alexandriæ & Nizibi, & ad earum inſtar Romæ, ſi ratio habita eſt conſilii Caſſiodori, Tr.1.cap. 43. num.13. Ac tandem ſi Caroli Borromæi, c.46. num.4. His longè antiquiores in Epiſcopiis & Monaſteriis, ſub Carolo Magno & poſteris, c.43.nu. 15. §. *Quando*. Pariſienſi omnium celeberrimæ quid commendatum pro ſtudiis à Gregorio IX. c.46. n.5. Et à Joanne XXII. §. *Hoc*. Necnon ab aliis Pontificibus & Conciliis, num.10.

Scholaſticæ ſeu *Scholæ* alterius ex priori origo, Tract. 1. cap.2. num.7. 8. Et quidem ex Dialectica, ut jam olim innuit, non ſine laude, Clemens Alexand. cap. 36. num. 10. Necnon Baſilius, cap.40. num.9.10. Item Calecas inter recentiores Græcos ipſi æquior, quàm Gregoras, num. 11. Paulò aliter pro ea, *præf. ad Tr.* 4. v. 1. *& ſeqq.* Purior verò ea eſt, quæ ex antiquis potiùs Patribus & Conciliis præter Scripturas, quàm ex Philoſophis conſtat, Tract. 1. cap.44. *& ſeqq.* Hujus non immeritò Scholaſticæ Theologiæ Auguſtinus cenſeri poteſt dux & author, c.45. num.8. Tract.3.cap.9. Conſenſus poſteà penè totius Scholæ in ejus ſenſum de Gratia, *toto* Tr. 4. Primum Scholæ ſchiſma à Scoto, *præf. ad Tr.* 4. §.1. Secundum à Molina, §. *Sentio*, *& ſeqq.* Nec aliud revera tantum, quantum putavit Fisherus, Tract. 4. pag. 553. §. *Indignatur*. Conſenſus adhuc ſufficiens ſcholæ mediæ, & novæ, §. *In his*. Gradus tantummodo defectionis aliquorum, in fine partis 3. & 4. Necnon occaſione cenſurarum Lovanienſium & Duacenſium, p.636. §. *Hic*. Quid porro agendum inter tres, quatuorve ſcolæ ſectas hactenus ſuperſtites? *præf. ad Tr.*3.n.1. *& ſeqq.* & c.25.

Scotellus, aliàs *Petrus de Aquila*, Ordinis Minorum, in quo cum ſuo *Scoto* contra S. Thomam non ſemper ſæviit? Tr. 4. p.475.

Scotus Doctor ſubtilis, ejuſdem Ordinis, ſuis contra Sanctum Thomam argutiis, author primi Scotiſtarum ſchiſmatis in ſchola, *præf. ad Tract.* 4. v.7. §. 1. Et hoc quoad mollitiem, necnon & decreta ac concurſus tantummodò concomitantes, p.589. §. *Si*. 626. §. *Si*. Non autem quoad prædeterminationes phyſicas, aut ſcientiam mediam, utrimque, *Ibid.* Et ex collectione *Quæſtionum Magiſtralium*, à Joanne Colonienſi concinnata, p.476. 626. §. *Docet*. Licèt Scotum impugnet Petrus Alliacenſis quoad prævisionem Dei in decretis, p.485. §. *Denique*. Ita & Corduba, pag. 512. §. *Poſtremo*. At in multis conciliatur cum ipſo Aquinate ab aliis, p. 521. §. *Sed*. 523. §. *Iam*. An & quoad indiſtinctionem Charitatis à Gratia, quam Scoto propriam aliqui vindicant, p.610. §. *Cum Scoto*. 620. §. *Et*.

Scriptores Eccleſiaſtici, v. *Patres*, *Theologi*, *&c.*

Scriptura ſacra, hìc nobis mortalibus idem ferè, quod Deus Beatis, ex Dionyſio, Tr.1.c.5.num.10. Et ſic præcipuum objectum Theologiæ, c.6. num. 1. *& ſeqq.* Unde factum, ut ſcripturis & litteris indigeremus? cap.8. num.14. cap.12.num.12.cap.22. num. 6. 8. 12. Quàm ſit earum lectio jucunda & utilis? cap.12.num.9. *& ſeqq.* Et quidem omnibus, ſed juxta inæqualem ſingulorum diſpoſitionem, cap.7. num. 2. cap. 28. num. 1. Imprimis prævia charitatis face, quæ Scripturis omnibus prælucere debet, cap.12. num. 10. Cùm eæ ſint nonniſi amatoriæ literæ, ſeu charitatis illices, ex Greg. M. num.42. Cur permiſerit Deus eas ex Hebræo in Græcum verti? Tr.5.c.13. num. 26. De antiquitate verſionum pro omnibus, Tract.1.c.37.num.1. Ut ad Scripturas præſertim Salomonicas, & ad Chriſtum ſeu ad charitatem, omnis etiam Græcorum Philoſophia referenda? c.39.num.13. Quantum ipſi Philoſophi ex Scripturis profecerint? c.35.num.1. *& ſeqq.* Quantum & Scripturis intelligendis illi profuerint? c.40. num. 1. *& ſeqq.* Illæ maximè partes & naturæ & artium diſcendæ, quæ in Scripturis utcumque memorantur, cap. 43. num. 5. Quidnam ex ipſa Trinitate divina Scripturis ſimul & naturæ congruat? ex Chryſoſt. Tract. 2. cap.12. num.9. Et Scriptura Verbum Dei eſt, & hinc Spiritus ſanctus ſpiratur, dum inſpiratur, Tract.5.cap.11.num.4. Ac viciſſim ut corporata veritas, de Spiritu ſancto concipitur, num. 5. Et hinc etiam cum Maria matre & virgine comparatur, num. 3. & Tr. 1. cap. 20. num. 5. Sic tota Scriptura quædam Verbi corporatio eſt, ſeu Incarnatio, Tract.5. CC.11. 12. Et Chriſtus ipſe inſtar Scripturæ, ex Auguſt.cap.14.num.24. Hinc ſimililer & alia Religionis myſteria, Tract.2.cap.21. num.2. Hinc denique margaritis comparantur vel minutiæ tum Scripturæ, tum Euchariſtiæ, apud Photium, Tr. 1. c. 5. num.11. Quàm non ſit ullum Scripturæ verbum altiſſimæ Dei ſapientiæ vacuum? c.8.n.6. *& ſeqq.* Seu quod idem eſt, Spiritu ſancto non plenum? n.7. Nequidem temporum, vel nominum recenſio, vel apicis additio, nu.10. *& ſeqq.* At non ſolùm librorum, ſed nec capitum, nec verſuum, à fortiori nec ſenſuum auctoritas conſtare poteſt abſque traditione, c.22. n.1.3.c.23.n.2. *& ſeqq.* Sive ergo textus, ſive ſenſus adulteretur, ad primas origines & ſucceſſiones Epiſcoporum recurrendum eſt, ex Tert. c.24. n.5. Quid ſentiendum de textibus, quos aliquando alterat alternatque Eccleſia in ſuis Officiis? ex Bern.c.30. nu. 4. Aliàs quàm non facilè novandum in vocibus, in quas Scripturæ nobis præiverunt? ex Baſ. Tr.2.c.10.num.9. Ex Epiph. c.30. nu.10. Quomodo aliquando authores apocryphi laudentur à noſtris canonicis? Tr.5.c.13.n.26. Licèt autem perfectus ſit ſcripturæ canon, adiicienda nihilominùs traditio, ex Chryſ. Tr.1. c.22. n.5. Ex Aug.c.23. n.2. *& ſeqq.* Ex Vincent. Lirin. c.25. num.3. Imò authoritas maximè Patrum, necnon & fidelium, elucet in delectu librorum Scripturæ canonicorum, ex Cyrill. Jeroſ. c.22.n.1.3.ex Aug.c.23.n.2. *& ſeqq.* Hinc ſcripturæ authoritas non poteſt ab authoritate Patrum divelli, c.21. n.12.c.30. nu.8. Qua autem providentia authoritatem ſummam ac fidem adepta ſit? c. 6. num. 4. 5. Totumque orbem ſubjugaverit? c.8.nu.9. Necnon quatenus infirmis ac fortibus congruat? c.6.n.6.13.c.7.n.2.*ac ſeqq.* c.n. 2.3. *& paſſim ſeqq.* Univerſimque docti & indocti Scripturas interpretari debeant, prout fieri poteſt, convenienter fidei ab Eccleſia Catholica hauſtæ à puero? ex Auguſt. c.23. num.8. Sic intelligit Origenes prohibitionem, ne *carnes Agni*, quas Scripturis comparavimus, *edantur extra ſanctuarium*, c.20. num.6. Ut non privatus Spiritus ſancti afflatus, ſed conſenſio, traditio, & ſucceſſio omnium Eccleſiarum, Epiſcoporum, ac Doctorum, jam inde ab exordio regala ſit interpretationis Scripturarum? c.19. num.2. c.20. num.2. *& ſeqq.* cap. 21. *& ſeqq. uſque ad* 30. Plures tamen Eccleſiæ per Scripturas ipſas condi non potuerunt, & cur? cap.18. num.8. Nec plures in Eccleſiis Scripturas perlegere? cap.22. nu. 2. Quales tandem idcircò Scripturarum prælectiones in ſcholis inſtitutæ ſint? c. 46. num. 10. Scripturæ autem non tam in legendo quàm in intelligendo ſunt, ex Hilario, cap.14.num.4. Ex Hieron.c.24.num.11.§.*Video*. Scripturæ intelligendi modus, cap.1. num. 4. *& CC. ſeqq.* Nec obſtat alta ejus profunditas, c.6.n.7. *& ſeqq.* Nec ima ſimplicitas c.7.num.13.c.8.9. Cùm mira ſit ſimul ejus fœcunditas, c.8. nu.10. *& ſeqq.* Et hæ quidem illius proprietates, ut acuatur inquirendo diligentia apud Theologos, & majori ſit venerationi apud omnes, ex Clem. Alex.c.8.nu.1. Quadripertitus imprimis Scripturæ ſenſus, & quidem adhuc fœcundiſſimus, c.7.nu.5.11.13.c.8. num.10. *& ſeqq.* Cur ſenſus omnes veri, Scripturis, & earum authori aptari poſſint, & debeant? cap.7. num.6. *& ſeqq.* cap. 30. num.4. §. *Video*. Non facilè relinquendus litteralis, niſi ubi apparens conflictatio ad ſpiritualem cogit, ex Gregorio Magno cap. 7. num.13. At huc omnes collineant, ut veritatem addoceant, & charitatem ædificent, num.10.13.cap.12.num.1.*& ſeqq. præſertim*. Imo quod idem eſt, unum Chriſtum prædicent, contra Judæos, &c. CC. 11.12. Simulque humilitatem, ac gradatim ſapientiam in Chriſto ſubſiſtentem ſuadeant, cap. 6.num.3.7.10.cap.8. num.23.11. *& ſeqq.* Nec aliud hoc modo adhuc præcipiat Scriptura niſi charitatem, nec culpet niſi cupiditatem, ex Auguſt. c.12. num.4. *& ſeqq.* Tract.5. cap.9.num.3. *& ſeqq.* c. 10. *integro*. Et quidem per ipſas allegorias & parabolas, Tr.1. c.7. num.1. Tr.5.cap.7.num.9. 12. cap. 11. num. 2. *& ſeqq.* Ex his ferè omnibus, fruſtrà Scripturas ſibi vendicant hæretici, utpotè charitatis prorſus, Chriſtique, ac Eccleſiæ extorres, Tract. 11. cap. 13. num.1. *& ſeqq.* cap.18. *ferè toto*. cap. 25. numer. 8. cap. 19. num. 10. *& ſeqq.* Imò eas cùm vel omnes recipiant, vel detruncent, vel pro arbitrio interpretentur, cap. 13. num. 4. *& ſeqq.* cap.20. num. 7. cap. 23. num.2. *& ſeqq.* Et ita funditùs evertant, cap.18. num. 10. Ita non ex ſcripturis, ſed ex prava interpretatione hæreſes, 13. num. 8. Quantùm vel ſic iſtæ conducant ſcripturæ ac fidei illuſtrandæ? cap.14. num.6. cap.15. num.3. Scripturæ verò rurſus, maximè cum proprio ſenſu ad ſolam Eccleſiam attineant, continua ab Apoſtolis traditione & ſucceſſione accepta, cap.13.num.5. *& ſeqq.* cap.18. *ferè toto*. cap.19. num.2. cap. 20. num.2. *& ſeqq.* cap.22.num.3. *& ſeqq.* cap.23.num.1. *& ſeqq.* cap.29.num.10. *& ſeqq.* Cur acceptis ab Eccleſia Scripturis hæretici ſimul non accipiant & ſenſum? c.17. num. 13. §. *Si*. cap.18.num.1. *& ſeqq.* cap.20. num 7. cap.25. nu. 12. Sic utentes Scripturis, necnon & ſymbolo Apoſtolico, nihilominùs ſunt hæretici. c.15.num.5. c.33. num.8. Satanas ipſe illis ſic utendo, omnibus præivit hæreticis, ex Ambroſ. c.14.num.5. Ex Chryſoſt. cap. 22. num. 5. Ex Hieron. cap.24.num.11.§.*Ideo*. Ex Vinc. Lirin.cap.25. num.8. Cur ipſis tandem facilius, ut putant, donum intelligendi Scripturas, dono continentiæ, quam detrectant, in ſcri-

ſcripturis commendato? Tract. 4. pag. 594. §. *Nec*. Quid porrò faciendum homini Neophito vel Tyroni, in medio ſectarum ſcripturis cum Eccleſia utentium, ex Chryſoſt. Tract. 1. c. 19. num. 15.

Seceſſus ac fuga ſæculi, divinis capeſſendis perutilis, exemplo Prophetarum, Apoſtolorum, ac Patrum, Tract. 1. cap. 4. num. 6. *& ſeqq.* cap. 5. num. 3. *& ſeqq. præſertim.* 12.

Seminaria olim eadem ac Monaſteria & Collegia, Tract. 1. cap. 2. num. 7.

Semipelagiani, v. *Pelagiani*.

Senonenſe Concilium Provinciale Pariſiis celebratum anno 1528. contra Lutherum, Gallicanæ Eccleſiæ conſenſum quoad triplicem noſtram Gratiam ſufficienter innuit, Tract. 4. p. 527. 528.

Servus à mercenario & filio per quid diſcriminetur? ex Bernardo, Tract. 5. c. 5. num. 22. §. *Rurſum*. Ex Baſilio, num. 26. v. etiam paſſim ubi de *timore ſervili*.

Sibyllæ nomine inſcriptum opus, cur videatur ſuppoſititium? Tract. 2. c. 40. n. 7. Laudatur quidem à Lactantio, at non ſine dubio ab Aug. *Ibid.* Longè anteà Clem. Alex. ſimul cum aliis apocryphis, non ſemel apud ipſos canonicos, & quomodo? Tract. 5. c. 13. num. 26.

Sidonii, v. *cum Tyriis*.

Sige tanquam ſecunda perſona divina, quàm fabuloſè repræſentetur ab hæreticis, circa ſecundum ſæculum, Tr. 1. c. 44. n. 9. §. *De*.

Simile, quantum diſtet à *ſimilitudine*? Tract. 2. cap. 21. num. 2. Quàm neceſſe ſit apud Deum, ipſam per ſe ſubſiſtere ſummam ſimilitudinem, per quam ſibi ſimilia fecerit omnia? num. 3. Quantum deficiant ſimilitudines creatæ ad divina exprimenda? cap. 26. num. 3. *& paſſim ſeqq.* Eas tamen ſuggerit ipſa ſcriptura, num. 11. cap. 30. nu. 1. *& ſeqq.*

Simon Magus, hæreſiarcha, & aliorum omnium parens, in ſemetipſum recolligebat tres Trinitatis perſonas, quas poſtea Sabellius in unum Patrem, Tract. 2. cap. 43. num. 2. De ſige quaſi de ſecunda, inter alios fabulatus creditur, & ab Ignatio confutatus, cap. 44. num. 9. §. *De ſige*.

Simplicianus Mediolanenſis Epiſcopus, anteà miſſus à Damaſo, ad Ambroſium in Epiſcopatu inſtituendum, quænam etiam ſalutaria monita dedit Auguſtino? Tract. 1. c. 35. num. 5.

Sixtus Senenſis, Dominicanus, Cajetani diſcipulus, diutiùs etiam quoad duplicem prædeſtinationem, Tract. 4. p. 510. Unam tandem gratuitam tantùm retinuit, cum multiplici gratia, in Biblioteca Pio V. dicata contra Lutherum, *Ibid.* & p. 610. §. *Catharini*. Quomodo etiam ſedet conflictationem Patrum de Charitate labili, vel non? p. 510. §. *Et* 1.

Smirnenſis Eccleſia, v. *Polycarpus*.

Sociniani Hæretici, omnium ferè antiquarum hæreſum reſtauratores, Tr. 1. c. 43. n. 9.

Socrates Hiſtoriographus, peculiarem habet ſententiam, occaſione Juliani edicti circa ſæculares litteras, quaſi ex verbis Chriſti & Apoſtoli ediſcendas potiùs quàm contemnendas, Tr. 1. c. 42. n. 8. §. *Hinc*.

Socrates Philoſophus, an & quo conſilio homines à rerum naturalium contemplatione avocaret ad morum ſanctimoniam? Tract. 1. c. 35. n. 10. c. 42. n. 5. 6. An & Chriſtianis prælu ſerit, immoriendum non dubitans Religionis Dei defenſioni? ex Lact. c. 36. n. 1. Ex Juſtino antea martyre, c. 57. n. 5. §. *In*. De Socratis collatione cum Platone, &c. v. *Philoſophia*.

Solis exemplum, ultra vires à nobis videri ſe non ſinentis, præclarum fidei de Deo ſymbolum? ex Hilario, Tract. 1. cap. 14. num. 1. Necnon & ſcripturæ, ex Chryſoſt. cap. 22. num. 5. Ipſius etiam Eccleſiæ, ex Irenæo, c. 18. num. 2. Ex Origene, cap. 20. num. 6. *in fine*. Ex Hieron. cap. 24. num. 11. §. *Video*. At lucem, quam inhabitat Deus, pro Solis hujus corporea, quàm ſtolidè interpretarentur Manichæi? capit. 14. numer. 7. Ex ſenſibus ſolis, intelligibilis tantùm utcumque conjectandus, ex Gregorio Naz. Tract. 2. capit. 4. numer. 5. §. *Alibi*. capit. 26. numer. 7. Non ad modum Appollinaris tres in eo gradus diſtinguentis, ex eodem, cap. 4. nu. 5. Longè aliter ad modum Athanaſii, cap. 7. num. 1. cap. 13. num. 15. cap. 26. num. 6. Necnon & Auguſtini, &c. c. 14. num. 6. *& ſeqq.* c. 19. n. 1. *& ſeqq.* cap. 40. num. 11. §. *Vereor*. c. 46. n. 6. Quomodo nunc tribus ſolibus divinæ perſonæ comparentur, nunc uni? c. 7. n. 9. §. *Itaque*. cap. 26. n. 67. 8. Quo tandem ſenſu dicatur unus? c. 3. n. 9. c. 7. num. 12.

Sonnius, v. *Franciſcus Sonnius*.

Sorbona, v. *Pariſienſis Academia*.

Soto, v. *Dominicus*, *& Petrus à Soto*.

Sozomenus Hiſtoriographus, cur à Gregorio M. repudiatus, vel ob laudes Theodori Mopſueſteni? Tract. 1. cap. 29. num. 9.

Spartanorum conſuetudo, in repellendis improbis vel à proba ſententia, Tr. 1. c. 5. n. 6.

Spes æternorum quatenus ex carnis Chriſti abſentia juvetur? Tract. 5. cap. 10. num. 4. *& paſſim ſeqq.* v. *Æterna*.

Spiritales, ſeu incorporeæ naturæ, quàm præclarè deſcribantur à Platonicis? Tract. 1. cap. 35. num. 5. 12. Quatenus eadem *ſpiritalibus*, ac carnalibus ſcriptura, vel Chriſtus, cibus & lac? cap. 6. n. 6. 13. cap. 7. num. 2. *& ſeqq.* c. 8. n. 2. *& ſeqq.* Et omnibus dies illis feſtus, ac Paſcha? cap. 8. num. 4. Ac pleraque in ſcripturis myſteria? num. 5.

Spiritus ſanctus complementum totius Trinitatis, quomodo exundet in ſanctificationem totius naturæ ſpiritalis? Tract. 2. cap. 19. n. 4. *& ſeqq.* Et aliunde ſit anima mundi? juxta antiquos maximè Platonicos, c. 34. num. 2. cap. 35. num. 4. Necnon & juxta Abelardum à Bernardo confutatum, Tract. 1. c. 36. num. 5. Ut veriùs à Verbo ſpiretur, dum ſcriptura inſpiratur? Tr. 5. c. 11. n. 4. Et de Spiritu ſancto ſcriptura concipiatur? n. 5. Cujus & diverſos ſenſus complectitur, ex Aug. Tract. 1. cap. 7. n. 11. Ex Bern. c. 30. n. 4 §. *Video*. Scrutatur enim profunda Dei, ex Epiph. cap. 5. num. Hinc inſpiratæ à Spiritu ſancto ſcripturæ, nonniſi ejus plenitudinem ſpirant, & æternitatem, cap. 8. num. 7. Necnon ſimul & charitatem, c. 12. num. 2. Quomodo Spiritus ipſe à Chriſto tantùm ſine ſcripturis promiſſus? cap. 22. num. 8. Et deſcenderit in Apoſtolos, quo per eos nos doceret? c. 8. num. 15. Et quidem ut charitas & unctio in corde ſedem habens, non in ſola mente, c. 9. n. 10. At præſertim in corde totius Eccleſiæ, cum Patre & Filio, ex Petro Clun. c. 25. num. 11. Non autem indefectibiliter privatis quibuſque aſſiſtens, cap. 17. num. 13. cap. 18. nu. 6. *& ſeqq.* c. 19. num. 2. cap. 24. num. 10. cap. 27. num. 9. 11. cap. 29. num. 10. *& ſeqq.* c. 31. num. 9. cap. 34. num. 4. *& ſeqq.* Multominùs ſub Paracleti nomine in Montanum, Manetem, Eunomium & ſimiles illapſus, cap. 24. num. 10. Ut vel ex ſolo *Spiritus nomine* non eſſe creaturam probatum à Baſilio, cap. 30. num. 14. Cur tardiùs elucidata de ejus divinitate doctrina? Tract. 2. cap. 40. n. 12. §. *Non*. Nec unquam ſubjiciatur creatæ voluntati, etiam dum reſiſtit? Tract. 3. cap. 17. v. 2. 3. 7. *& ſeqq.* v. *Gratia*, *Trinitas*, *&c.*

Stanislaus Hoſius Cardinalis, & Varmienſis Epiſcopus, Concilii Tridentini aliquando præſes, adeoque & legitimus interpres, in ſuis contra hæreſes graſſantes lucubrationibus, ex Patrum præſertim Auguſtini teſtimoniis, ſaltem pro vera gratia ſpeciali, necnon & generali in ipſis infidelibus, Tr. 4. p. 565. *& ſeqq.*

Stephanus Bruleſer Minorita, Doctor Pariſienſis, circa annum 1483. Bonaventuræ potiſſimùm doctrinam & elucidare & amplexari profeſſus eſt à capite ad calcem, Tr. 4. p. 495.

Stephanus Protomartyr, quomodo videbat ac tangebat Chriſtum, licèt abſentem? ex Ambr. Tract. 5. cap. 14. num. 9.

Stephanus Romanus Pontifex proponitur à Vincentio Lirin. ut exemplum ſingulare ſervandæ antiquitatis, Tract. 1. c. 25. n. 5.

Stoici Philoſophi præſertim cur à Paulo rejecti? Tr. 1. c. 36. n. 1. 8. An eorum ſchola jam extincta tempore Auguſtini? c. 43. n. 8. §. *Illud*. v. *Philoſophia*.

Studia, v. *Artes*, *Philoſophia*, *ſcientia*, *ſchola*, *Theologia*, *&c.*

Stunica, v. *Didacus Stunica*.

Suareſius S. J. Theologus inter primos admiſit ſcientiam mediam, etſi ea abſtineri poſſe crederet, ex Iſamberto, Tract. 4. p. 651. §. *Scientiam*. De eo maximè queritur Gumel, ob inductam apud Thomiſtas prædeterminationem phyſicam, p. 655. §. *Verum*.

Subſtantia cur propriè majus aut minus non recipiat? Tr. 2. c. 15. n. 3. c. 16. n. 4. 7.

Summa Theologiæ, à quibus & unde prodierint? Tr. 1. c. 2. n. 10. 11. c. 45. *præſertim.* n. 5. *& ſeqq.* c. 46. *præſertim.* num. 3. 5. 8.

Superbia, quatenus ſaltem per legem confunditur? Tr. 5. c. 1. n. 5. *& ſeqq.* Quænam ſuperbis gratia ſubtrahatur? ex Bernardo, Tr. 4. c. 2. *ſeu.* p. 424. *&c.*

Syllogiſmorum regulæ quomodo vocentur ab Aug. & quid ſint? Tr. 2. c. 22. n. 7.

Sylvius profeſſor Duacenſis, in omnibus ferè Eſtio adhærens, uſque ad quatuor articulos Auguſtino & cenſuris Lovanienſi ac Duacenſi adverſos, Tr. 4. p. 637. §. *In.* p. 638. §. *Quod*.

Symbolum à Patribus traditum ad quid? ex Cyrillo Jeroſ.

Tr. 1. c. 22. n. 2. 6. Unum quidem erat ante hæreſes, ex Hilario, c. 24. n. 9. Unde ex inſtabilitate hæreticorum multiplex? c. 14. n. 4. Cur utentes ipſo Apoſtolico, nihilominus poſſint eſſe hæretici? c. 15. n. 5. Necnon & Nicæno? c. 33. n. 8. De ſymbolo quod Joannes Evangeliſta, hortante Deipara, Gregorio Taumaturgo explanavit, ex Nyſſeno, c. 32. n. 4.

Symmachi Conſulis multiplex allucinatio circa cultum Dei, ſeu veritatis, *præf. ad* Tr. 3. n. 10. 12. 21. 22.

Synagoga ſpecialiùs quàm gens hominum univerſa Chriſtum prophetabat, ex Aug. Tr. 5. c. 11. n. 14. v. *Iudæi. Propheta*.

Syneſius ad Epiſcopatum Ptolemaidis arreptus, quantum ſibi pro ſtudiis Scripturæ timeret? Tr. 1. c. 8. n. 16. Quibus aliis antea inſtructus? c. 42. n. 11. Quomodo ſtatim in ſummum Theologum cum ſui ſimilibus evaſerit? c. 4. n. 8. *& ſeqq. præſertim* 12. c. 8. n. 16. Et hoc in luculento etiam, ac audaculo carmine, quoad Trinitatem, Tr. 2. c. 4. num. 7. 8. cap. 7. num. 13. §. *Huc*. Aliquando tamen magis poeticè, quàm ad accuratiſſimæ Theologiæ limam, cap. 9. num. 10.

T

TABERNACULUM, cur ex auro Ægyptio conflatum? Tr. 1. cap. 42. num. 10. Simile vero poſtea, ad inſtar Moſaici, à Pythagora, & Numa Pythagoræo inter ſua inſtituta, etiam Romæ poſitum, c. 38. n. 9.

Tabulæ Dei & Moyſis ut ſignificent utrumque Teſtamentum? ex Aug. Tr. 5. c. 3. n. 9.

Tapperus, v. *Ruardus Tapperus*.

Tatianus Juſtini martyris diſcipulus, adhuc Religionis tyro, quid de Trinitate ſenſerit, in oratione contra Græcos? Tr. 2. c. 42. 11.

Templum, ſupple Salomonicum, cur uni Religioni limitatæ addictum? Tr. 2. c. 3. n. 6.

Temporalia, cur æternorum umbris & figuris honeſtanda fuere? Tr. 5. c. 4. n. 1. *& ſeqq.* c. 11. n. 9. *& ſeqq.* c. 12. n. 10. At Chriſtus, ejuſque myſteria, ſupra temporum leges, c. 14. n. 4. 8. &c. Non fides Hæreticorum, qui etiam *Temporarii* idcirco dicuntur, ex Hilario, Tr. 1. c. 14. n. 3. Ex Athan. c. 31. num. 9. Ex Epiphanio, c. 20. n. 8. §. *Cum*. Nec ipſa anima rationalis, ratione corporum, Tr. 5. cap. 2. num. 8.

Tentationes, quomodo ſuperentur ſeorſim aut ſimul? ex Anſelmo, Tr. 4. c. 1. §. *Sed. & ſeqq.* Cur non illud mirum apud Theologos, minimam gratiam ſufficere ad reſiſtendum maximis tentationibus? Tr. 4. p. 572. v. *Peccata*, &c.

Terræ motus non neceſſarius ad omnia phœnomena, ex monito Urbani VIII. adhuc Cardinalis ad familiarem ſuum, Tr. 4. p. 597. §. *Ideo in*.

Tertullianus Afer, de patientia ſcripturus, factis primùm eam probandam cenſuit, Tr. 1. c. 1. n. 8. Ut legem tractet ante & poſt Montaniſmum, contra Marcionem? Tr. 5. c. 5. n. 17. Non ſolùm traditiones hæreticis objicit, Tr. 1. c. 24. n. 2. *& ſeqq.* Sed & Patres, c. 29. n. 1. 2. Ipſe viciſſim aliis objicitur, imprimis pro cultu Martyrum, ab Hieronymo, c. 24. num. 10. Item pro aliis dogmatis, nu. 11. Necnon & pro ipſa oratione, ab Hilario, cap. 29. n. 5. Utriuſque & aliorum varium de Tertulliano judicium, cap. 39. num. 13. cap. 41. num. 1. Ut tentatio tandem proponitur à Vinc. Lirin. cap. 25. num. 6. Purgat ſaltem quoad Trinitatem, Tr. 2. CC. 37. 38. num. 13. cap. 39. num. 1. 2. 13.

Teſtamenta duo, quomodo ſibi invicem reſpondeant? Tract. 1. cap. 11. num. 9. cap. 35. num. 1. Tr. 5. c. 4. nu. 3. c. 9. num. 11. *& ſeqq.* c. 11. n. 10. *& ſeqq.* Imo utrumque, unum ſit? ex Origene, Tr. 1. c. 12. n. 13. Quænam propriè gratiæ utriuſque Teſtamenti? Tr. 3. c. 9. §. *Denique*. c. 20. v. 4. 5. c. 26. §. 1. Tr. 5. c. 3. n. 1. *& ſeqq.* Et quidem charitas etiam in utroque, etſi inæqualiter, c. 4. num. 5. cap. 12. *ferè toto*. Vetus ipſum quid vel de Trinitate inſinuet? Tr. 2. cap. 33. *integro*. At novum præſertim cordibus inſcriptum, in hoc veteri perfectius, ex Chryſ. Tr. 1. c. 22. n. 8. Et in modis loquendi de Deo, Tr. 2. cap. 10. num. 2. 6. 14. Ipſa Philoſophia inſtar teſtamenti fuit Gentibus, ex Clem. Alex. num. 9. cap. num. 6. *& ſeqq.* cap. 40. num. 1. 2. 3. Ex Hieronymo, c. 39. numer. 12. Sed imperfectè ſine altero, vel utroque Teſtamento noſtro, c. 40. num. 2. 3. Imo imperfectè vetus ſine novo, Tr. 5. CC. 3. 4. Quomodò utrumque Chriſtus ſolus impleat? cap. 14. num. 13. *& ſeqq.*

Themiſtius Philoſophus, qua arte Valentem à perſequendis Catholicis revocavit? *præf. ad Tract.* 3. num. 11. 21.

Theodoretus Cyri Epiſcopus, nequidem in cauſam vocatus eſt à quinta Synodo generali, ſed ejus tantùm ſcripta in Cyrillum, Tr. 1. cap. 17. n. 5. Minùs mirum, ſi in his ultra metas abiiſſet, Tr. 2. cap. 31. num. 4. At in poſterioribus ſcriptis Cyrillum cum aliis Patribus non ſemel ad ſuffragium vocaverat, c. 34. n. 3. §. *De*. Qua mente & moderatione ſemper ſcripturas ex Patribus interpretatus? c. 34. n. 1. *& ſeqq.* Præſertim adverſus hæreſes? c. 46. n. 6. Additis Etnicis contra Ethnicos, *Ibid*. Quot præſertim ex Marcioniſtis convertiſſet? c. 43. n. 4. §. *Deterruiſſet*. c. 43. n. 4. Quales & Dialogos compoſuerit? c. 34. n. 4. §. *Pleni*. c. 46. n. 6.

Theodorus Mopſueſtenus Epiſcopus, quando & quamdiu per diſpenſationem non damnandus? ex Cyrillo Alex. Tr. 1. c. 33. n. 9. Cur ſolus propriè à quinta Synodo? c. 17. n. 5. Et idcirco Hiſtoria Sozomeni repudiata à Greg. M. quòd ad diem mortis magnum Eccleſiæ Doctorem illum perhiberet, c. 29. num. 9.

Theodorus Peltanus Belga, S. J. in Ingolſtadienſi olim, & Auguſtana Academiis Theologus, verè omniſcius, non potuit omnibus hìc recenſitis non conſentire, Tr. 4. p. 628. 629.

Theodorus Studita Monachus ſanctiſſimus, quid ad noſtrum pro Theologia inſtitutum ſcripſerit in oratione funebri B. Platonis Abbatis, præceptoris ſui? Tr. 1. cap. 46. §. *Non*.

Theodoſius M. Imperator, quam viam injerit pro conciliandis inter ſe & cum Eccleſia ſectariis? Tr. 2. cap. 47. nu. 7. 11.

Theognoſtus Alexandrinus, antiquus author, in anteceſſum defenditur ab Athanaſio, contra longè poſteriores criminationes Photii, circa Trinitatem, Tract. 2. cap. 46. num. 6. 7.

Theologia, quæ & qualis? quales & *Theologi* eſſe debeant? Tr. 1. c. 1. *& ſeqq.* Contra Extemporaneos Theologos, ex Greg. Naz. ſummo Theologo, c. 3. n. 12. Quomodo tamen plures cum ipſo ſtatim evaſerint in ſummos Theologos? c. 4. n. 12. CC. 41. *& ſeqq.* Et quidem ex ſemine quodam incorruptibili, c. 5. n. 4. Quatenus his, non omnibus, majeſtatem perſcrutari liceat? c. 2. nu. 3. c. 5. n. 2. c. 8. n. 1. *præf. ad Tr.* 3. n. 22. *& ſeqq.* Quàm beatum ſit de rebus Divinis ſeu Theologicis diſcere, dicere, ſcribere? Tr. 1. c. 32. num. 8. *præf. ad Tr.* 3. n. 25. *& ſeqq.* Ita non otioſi cenſendi Theologi, ex Ambr. Tr. c. 1. n. 5. 6. *præf. ad Tr.* 3. nu. 22. *& ſeqq.* Saltem modò ſcribant, non legant tantùm, Tr. 1. c. 2. n. 2. Quomodo Chriſti, ut Maria, parentes ſint? ex Ruperto, Tr. 5. c. 11. n. 7. Cur eadem puritas deſideretur ad Theologiam, atque ad Euchariſtiam tractandam? Tr. 1. c. 3. n. 2. *& ſeqq.* c. 8. nu. 3. *& ſeqq.* Quomodo utraque mentes vitiis purget? c. 4. n. 1. *& ſeqq.* c. 8. n. 3. *& ſeqq.* c. 35. n. 10. *præf. ad Tr.* 3. num. 15. Junge ad hoc & aſſiduitatem orandi, *Ibid*. Necnon & amorem pacis, ac ſimilia, prout terrarum Angelos decet, n. 16. *& ſeqq.* & c. 10. Ne vix quidem iis cibus capiendus, veterum exemplo, Tr. 1. c. 5. n. 4. Nec ulla alia temporalium ſollicitudo auſcultanda, c. 4. num. 10. Multominùs gloria, vel avaritia, c. 8. nu. 17. Nec inſanus ſui amor, *præf. ad Tr.* 3. n. 15. *& ſeqq.* Monita ſaluberrima ad Theologiæ ſtudioſos, imprimis de ſuis opinationibns, Tr. 1. c. 7. n. 8. *& ſeqq.* c. 40. n. 7. c. 43. n. 4. Necnon de ſuis diſſidiis, c. 15. n. 10. *& tota præf. ad Tr.* 3. & c. 10. Alia de coacervandis Patrum teſtimoniis, nec metuenda repetitione, Tr. 5. c. 5. nu. 1. 2. Hæc ſunt quippe Germanæ Theologiæ fundamenta, in interpretandis ex Patrum conſenſione & traditione ſcripturis, Tr. 1. c. 20. *& ſeqq. fuſiſſime*. Proſit an obſit ad hunc ſcopum Philoſophia? c. 34. *& ſeqq.* An & liberales artes ſub ea contentæ? c. 40. *& ſeqq.* Ne dominetur tamen Philoſophia, c. 46. n. 9. 10. Nec laudentur impii, niſi quando aliqua piè dixerint, c. 26. num. 6. 8. c. 28. num. 7. 10. c. 34. num. 4. c. 35. n. 1. c. 38. n. 1. *& ſeqq. præſertim* 10. 11. c. 39. nu. 11. Aliquando etiam præferendæ certiſſimæ Phyſicorum & Mathematicorum de rebus naturalibus demonſtrationes, certis modis loquendi Scripturarum, ex Aug. capit. 40. n. 7. Et illæ maxime partes naturæ & artium Theologo verſandæ, quæ in ſcripturis utcumque memorantur, ex eodem, cap. 43. num. 5. In ſumma, tres doctrinæ gradus ſecernendi, ex incomparabili Theologo Gregorio Naz. *præf. ad Tr.* 3. num. 15. Primoribus præſertim ſæculis, munienda fuit Theologia noſtra Philoſophorum plurima lectione, ſuffragatione, refutatione, Tr. 1. c. 45. num. 1. *& ſeqq.* Et adhuc philoſophari quandoque neceſſe eſt Theologos, adverſus philoſophantes hæreticos, Tr. 2. c. 12. n. 5. cap. 13. numer. 4. cap. 14. num. 15. Cur aliàs aliæ Philoſophorum ſectæ Theologis in pretio fuerint? Tr. 1. c. 40. num. 6. Theologiæ porrò illius, ſive ſcholaſticæ, ut nunc loquuntur, ſive potius patritiæ, utpote ex ſanctis PP. &

Con-

Conciliis magis, quàm ex Philoſophis contextæ, origo & progreſſus, CC. 44. 45. 46. *præfationibus ad Tr.* 3. & 4. &c. Utraque patritia ſimul, ac ſcholaſtica Theologia, quatenus conjungenda? *Ibid.* & Tr. 2. cap. 27. num. 6. Quàm arcta ſit, & eſſe debeat, Canonum, & Theologicorum dogmatum, totiuſque Theologiæ conjunctio? Tr. 1. cap. 46. num. 8. 10. Quantum ex his omnibus aſſervarent Patres in ſcriniis ſuis Theologicorum dogmatum penu, quod eſt horum librorum titulus & finis? cap. 44. *& paſſim ſeqq.* Unde prodierint ſummæ Theologicæ? cap. 2. num. 10. 11. cap. 45. *præſertim* n. 5. *& ſeqq* c. 46. num. 3. 5. 8. Ut agmina deinceps Theologorum degerent in Monaſteriis & Seminariis? c. 2. num. 7. *& ſeqq* c. 35. nu. 5. c. 43. nu. 15. §. *Quando*. Cur non antiquos modò, ſed & ſibi coævos Scriptores allegare deceat, antiquorum exemplo, cap. 2. num. 10. cap. 34. numer. 2. *& ſeqq.* Tract. 4. p. 519. 520. Quàm cautè verò incedendum eſt, ubi non ſuppetunt Scripturarum & Patrum teſtimonia, Tract. 5. c. 13. n. 2. Maximè ubi primùm erumpit error, Patrum compilanda ſunt teſtimonia, ex Vinc. Lirin. Tr. 1. c. 25. num. 9. Et hinc his ſereniſſimis Theologiæ noſtræ placitis inſuefacienda eſt Theologorum mens, Tr. 2. c. 22. n. 5. Imo & populorum, more adhuc Patrum, *Ibid.* Quanta debeat eſſe Theologia etiam vulgi fidelium? *Ibid.* & Tr. 1. c. 10. n. 6. 7. Quàm arbitraria verò ſit hæreticorum? c. 13. n. 1. 4. 10. c. 20. nu. 1. *& ſeqq.* Quàm noſtra ſibi ſemper conſtans? cap. 38. nu. 2. Quomodo ipſi recentiſſimi Theologi ad concordiam redeunt cum antiquis? Tr. 3. cap. 11. §. *Ab. præf. ad Tr.* 4. *& in fine cujuſque* 4. *partium*. Imo ex ipſis Novatorum inopinis teſtimoniis, p. 508. *& ſeqq.* Unde aliquorum faſtidium in his omnibus legendis? Tr. 4. p. 655. §. *Solidè*, & p. 499.

Theophilus Antiochenus Epiſcopus, ſub Marco Aurelio & Commodo, quid de Trinitate ſenſerit, in tribus libris pro Religione ad Autolicum, Tract. 2. cap. 42. num. 9. 10.

Thereſia virgo Abulenſis, Carmeli reſtauratrix, non mirum, ſi inter vitæ ſpiritalis authores laudetur pro Gratia, *præf. ad Tr.* 4. §. *Quatuor*, & p. 543. §. *Hic.*

Thomas Aquinas, *Angelicus Doctor*, quid intellexerit per parvulum nutritum in ſylvis, à Deo non deſerendum, &c. Tr. 3. c. 7. §. *Non.* Quid propriè per Gratiam? CC. 9. 11. §. *His & ſeqq.* Tr. 4. p. 451. *& ſeqq.* Qnàm neceſſariam ad quodlibet opus bonum exiſtimaverit, cum ſuis omnibus *Thomiſtis*, Tr. 3. cap. 12. §. *Eandem*, cap. 13. v. 10. Tract. 4. 452. *& ſeqq.* 457. Non ita convenit cum recentioribus, præſertim Hiſpanis, quoad Gratiam, ſeu motionem phyſicè prædeterminantem, ipſaque decreta ex Scoto, quod mirum eſt, ab ipſis deprompta, Tr. 1. cap. 14. 27. Tract. 4. p. 452. 453. 457. 480. 629. 612. §. *poſtremo*. 626. §. *Docet.* 652. §. *Si.* Nec quoad ſenſum compoſitum & diviſum in ſingulis actibus, p. 453. v. 21. 22. 28. p. 549. 606. At omnimodè cum Antiquis quoad prædeterminationem moralem, ex plurium concurſu, æquè infallibilem, ac phyſicam, Tr. 3. c. 26. §. *Conſentit.* Tr. 4. p. 453. 454. 480. 481. & quoad diſtinctionem voluntatis antecedentis & conſequentis, ab ipſo in Scholas inductam, pag. 595. Imò hactenus ferè cum omnibus Italis, quoad ipſam præmotionem non prædeterminantem, relictis Hiſpanorum contentionibus, p. 589. §. *Si.* Quatenus verò cum coævis ſibi magiſtris & diſcipulis, ex alterutro tunc florente mendicantium Ordine, uſque ad Scotum, *præf. ad Tr.* 4. v. 6. *& ſeqq.* Ac deinceps in ſingulis ferè authoribus, etiam poſt Scotum, Tract. 4. Non ſemper cum ſeipſo, ut ipſe in poſterioribus operibus agnovit, *præf. ad Tr.* 4. §. *Nec*. At nuſquam cum ejus doctrinæ corruptoribus hæreticis, Tr. 4. p. 519. 520. Cavendum ne his faveatur, pervertendo ſancti Doctoris ſenſum, p. 655. §. *Anſa*. Optandum, ut priorem legitimum reſumendo, faciliùs etiam recipiantur Eccleſiæ decreta, §. *Accedit*. Sic author Anonymus Belga, circa annum 1650. p. 655. Et Joſephus à Vita in opere, quod ipſi S. Thomæ dicavit, cum approbatione Ordinis, p. 654. v. *Dominicani*, *&c.*

Thomas Bradvvardinus, & ipſe Dominicanus, ac primus profeſſor Oxonienſis in Anglia, poſteà Archiepiſcopus Cantuarienſis, circa annum 1340. de Gratia quidem generali, etiam ultra metas, ſenſit, Tr. 4. p. 469. De habituali convenienter omnibus aliis Scolæ Magiſtris, *Ibid.* Ipſique Auguſtino, p. 470. Et quidem quoad Charitatem, ſatis aptè ad omnes nunc conciliandos, p. 471. At quoad prædeterminationem, cujus ipſe author eſt, licèt Eccleſiæ præſertim Romanæ ſubdi ſe profeſſus, propiùs ad ſuppeditandam materiam Vviclefo & ſequacibus, ut queritur Thomas Vvaldenſis, p. 471. 472. 482. §. *Etenim*.

Thomas de Vio Cajetanus, pariter Dominicanus, ſed Cardinalis, circa annum 1311. ſancti Thomæ necnon & Auguſtini ſcita explanavit, quoad triplicem Gratiam, Tr. 4. p. 502. Quoad primam, nempe gratiam generalem, contra Gregorium Ariminenſem, p. 503. In quo perſtringatur ab Henrique, p. 601. §. *Infra*. Et defendatur à Pererio, pag. 620. §. *Sed*.

Thomas Elyſius, Neapolitanus, adhuc Dominicanus, circa annum 1563. *Piorum Clypeum* adverſus ſui maximè temporis hæreſes edidit, quem Romanus Index confixit quidem, donec expurgetur, non autem quia ex omnium concentu, quoad triplicem gratiam, Tract. 4. pag. 525. 526.

Thomas Vvaldenſis, Anglus, de Catholicis quidem ſuo ævo ſcriptoribus queritur, qui Vviclefi & ſequacium viam præſtruerent, ad neceſſitates in actus liberos inducendas, Tract. 4. p. 472. §. *Verùm*. At pluribus diſputat in Vviclefum pro veris auxiliis, libertati noſtræ non inſidiantibus, licèt ſtet & ipſe pro prædeſtinatione infallibili & gratuita, p. 481. 482.

Tiberius Imperator, quid petierit à Senatu pro Chriſto? juxta Tertullianum, & Euſebium, Tract. 2. cap. 38. num. 12.

Timor, an bonus ſit, vel malus; utilis, vel inutilis, utpote non ex Charitate, vel Chriſto, Tr. 5. c. 3. n. 11. *& ſeqq.* Pauci an omnes actus ex ſolo timore ſervili expreſſi, ſint peccata? *Ibid. & antea Tr.* 3. cap. 8. §. 1. cap. 24. §. *Non*, *& paſſim toto Tr.* 4. Quatenus peccandi voluntatem non excludat? ex Auguſtino, Tr. 5. c. 3. num. 12. *& ſeqq.* Ex Bernardo, c. 5. nu. 21. An aliunde exordia ſaltem converſionis peccatorum ab illo timore repetenda? Tr. 3. cap. 20. v. Tr. 5. c. 3. num. 12. *& ſeqq.* Imo totum vetus Teſtamentum, *utrobique*. Quin & ipſum novum, ex Evangelio, ipſius Pauli, & aliis Martyrum etiam exemplis, Tr. 3. c. 20. v. 4. & c. 22. §. *Illam*. Item ex Bern. Tr. 4. pag. 424. Tract. 5. c. 5. n. 22. *& ſeqq.* Ex Aug. c. 3. n. 12. *& ſeqq.* Ex Ambr. c. 5. n. 6. *& ſeqq.* Ex Hier. n. 12. *& ſeqq.* Ex Tert. præſertim contra Marcionem, num. 17. Ex Paulino, Proſpero, Greg. M. *nn. ſeqq.* Ex Græcis, nu. 25. ferè ex iis omnibus apud Lenſæum, Tr. 4. p. 632. §. *Sed.* & §. *Infra*. Cur ſub lege adhuc timor, licèt charitatem juberet? Tr. 3. c. 26. §. 1. *& Expreſſiùs*, Tr. 5. c. 12. num. 12. Quomodo tandem timore & lege præparatus mundus, ſi expectanda fuit ſumma vis morbi, ut medicus orbi ſuccurreret? ex iiſdem PP. c. 16. *integro*.

Titelmanus, v. *Franciſcus Titelmanus*.

Toletus, v. *Franciſcus Toletus*.

Toſtatus, v. *Alphonſus Toſtatus*.

Traditio, Scripturis ipſis probatur antiquior, Tr. 2. c. 24. n. 5. Et illa quidem ſtudioſè ab ipſis Philoſophis ſervata, c. 35. n. 11. Et licèt perfectus ſit Scripturæ canon, adjicienda tamen traditio, & cur? ex Vincentio Lirin. Tr. 1. c. 25. num. 3. Quomodo utraque concurrat ad Trinitatem ſaltem ſuadendam, Tr. 2. cap. 5. num. 5. c. 6. n. 2. 6. c. 47. nu. 6. *& ſeqq.* Et vel ſola traditio, gradatim per Apoſtolos, ad Chriſtum, & ad Patrem uſque nos reducat? ex Tert. Tr. 1. cap. 13. num. 6. *& ſeqq.* cap. 24. num. 4. Ex Irenæo, c. 18. n. 2. 5. *& ſeqq.* c. 21. n. 13. *& ſeqq.* Non ſolùm ex Pauli teſtimoniis commendatur, ſed ſine ea nequidem defendi poſſunt Scripturæ adverſus hæreſes? c. 23. num. 4. Imo non aberrarunt à Scripturis hæretici, niſi quia noluerunt Deum aliquid Eccleſiæ traditionibus committere, c. 14. num. 1. c. 19. num. 2. *& ſeqq.* c. 22. *ferè toto*. c. 24. nu. 3. *& ſeqq.* c. 25. *integro*. Ut aliqui viciſſim à Scripturis ad Traditiones appellarent, & quales? ex Iren. c. 20. nu. 1. Ex Conc. Chalced. c. 34. n. 8. Quales econtra traditiones illis opponerentur? Imprimis ex perpetua ſucceſſione Eccleſiarum & Epiſcopalium Sedium, c. 20. num. 2. *& ſeqq.* Ex Patribus Græcis, CC. 21. 22. Ex Latinis, c. 23. 24. 25. Ac rurſum ex utriſque, CC. *ſeqq uſque ad* 34. Quàm inſulſum nutantibus ſemper Novitatibus poſthaberi vel Traditiones antiquiſſimas? c. 22. num. 4.

Trideitæ primi, Marcioniſtæ, ſuo triplici ſole tres hypoſtaſes ſeu ſubſtantias profeſſi, Tr. 2. c. 26. n. 6. Alii hæretici *Bideitæ* Macedoniani, cur *Trideitas* vocarent Catholicos? c. 7. num. 9. c. 39. num. 6.

Tridentina Synodus quantos habuit Theologos Canonum peritos, & viciſſim Canoniſtas Theologos, Tr. 1. cap. 46. num. 8. Non potuit conſentire in omnibus cum ſuis & antiquis Theologis, contra Hæreticos, *præf. ad Tract.* 4. v. 7. *&* pag. 502. §. *Cæterum*. Quid ſtatuerit de ſtudiis, Tr. 1. cap. 46. num. 10. *in fine*. Et contra Lutherum, de timore ſervili, Tr. 3. cap. 7. §. 1. cap. 24. §. *Non*. Nec non de extenſione nominis Gratiæ ad auxilia actualia? c. 9. §. *At*. Tr. 4. p. 513. §. *Ad*. Nihil de prædeſtinatione, & efficacia Gratiæ indeclinabili, Tr. 3 c. 10. §. 1. Ut pote quòd vix prædeſtinationis arcanum attigerit, Tr. 4. p. 514. §. *De*. Sufficienter verò ipſius Gratiæ habitualis ſeu juſtificantis efficaciam ſeu activitatem ad malum vitandum, & bonum implendum, Tr. 3. c. §. *Hoc*. Tr. 4. p. 512.

512. & *ſeqq.* Adeoque & poſſibilitatem præceptorum, poſt Antiquos, Tr.3.c.12.§.1c,13.v.15. Tr.4. p.513. Necnon & Conſiliorum Evangelicorum, pag.551.§. *Cur*. De triplici tandem Gratia, ſimul, *præf. ad Tract.* 4. v. 7. & p. 472. §. *Cæterum*. Eadem ferè eruuntur ex Catechiſmo Concilii, & ex Theologis Congregationes componentibus, licèt aliquando inter ſe altercantibus, ſi Paulo Suavi fides, p. 514. 515. Necnon ex eorum lucubrationibus, in primis Hoſii Cardinalis, in fine præſidis, adeoque & legitimi interpretis, p. 564. 565. §. *Hinc*. Item Dominici à Soto, p. 566. & *ſeqq.* Andreæ de Vega, 573. 574. §. *Cur*. Franciſci Horantii, p. 583. §. 1. &c. Ac tandem ex Conciliis Provincialibus, paulò poſt in Tridentini ſententiam celebratis, p. 561.

Trinitatis ipſum nomen, cur ne pronuntiari quidem debeat ſine ſenſibili voluptate? ex Epiphanio, Tr. 1.c.5.n. 1. Doctrina verò, an ex ipſo veteri Teſtamento commendetur, Tr.2.cap.4.num.6. §. *Sed*. c. 24. num.5.c.31.n.3.c. 33. *integro*. An, & quomodo ex antiquis Philoſophis, maximè Platonicis? cc. 34. 35. 36. Imò perſpicuam ex Philoſophia Trinitatis cognitionem, quomodo Claudianus Mamertus, quomodo Abelardus docuerit, Tr. 1. c. 35. num. 5. Longè accuratiori modo ſancti Patres, præſuppoſita fide, Tr. 2. c.13.nu.4.5.c. 14.n.6.31.n.8.c. 34.n. 5.6 8. Fides autem Trinitatis Traditioni præſertim aſcribitur, à Nazianz. Tr. 1.c.19.n.8. A Baſilio c. 21.num.6. 8. Tr. 2. c. 16. num.6.c.45.num.5.12.cap.46.num.8. Ab Athan. Tr. 1. c. 21. num. 1. & *ſeqq.* cap. 31. num. 1. & *ſeqq.* Tr. 2. cap. 45. n. 12.c.46.n. 8. Ab Hilario, Tr. 1. c. 17. nu. 4. & Tr. 2. c. 46. num. 8. cap. 47. num. 6. & *ſeqq.* Adeoque & traditioni Patrum Concilio Nicæno ſuperiorum, c. 37. n. 1. & cc. *ſeqq. uſque in finem*. Imò ipſi Philoſophorum traditioni, c. 34. num. 7. 8. & paſſim cc. *ſeqq.* Scilicet poſſe Deum ea facere, & multò magis eſſe, quæ nobis impoſſibilia videntur, adeòque nec pugnare, ut credatur à nobis unus eſſe & trinus, ex Patribus Græcis, c. 1. Ex Latinis, c. 2. & *paſſim ſeqq.* Imò id eo fide dignius, & rationi conſonantius, quò ſupra fidem, ſuprà rationem eſt, ex Ath. c. 1. n. 1. c.2.nu.2. Paucis, Trinitatis fides aſtruitur ex ipſa incomprehenſibilitate divina, *Ibid.* & *ſeqq.* c. 11. n. 8. c. 13. n. 2. & *ſeqq.* c. 14. n. 5. Quàm ſtultè tota Dei natura comprehendi ſub uno ingeniti nomine negativo, jactabatur ab Eunomianis? c. 10. num. 7. 8. Quomodo tamen non tantùm credi ab omnibus, ſed etiam intelligi à paucis ſaltem poſſit Beata Trinitas? ex Auguſt. c. 2. n. 8. c. 13. num.4. 5. Ex eodem, & aliis, c. 14. num. 15. c. 24. num. 5. 6. Et nihilominus ad ipſam Trinitatis intelligentiam ne eniti quidem magnoperè debeamus, ex eodem adhuc Aug. c. 3. n. 1. c. 18. num. 1. 4. Multominùs ad demonſtrationes, c. 5. num. 5.c.6.n.2.6.c. 13.num.5.c.14.n.7.c.24.num.5.6.c.31.n.8. Præſtat paſci interim imagine aliqua Trinitatis, cujuſmodi eſt *eſſe*, *noſſe*, *velle*, & ſimilibus animæ virtutibus, c. 3. num. 2. c.18.n. 1. & *ſeqq.* CC. 19. 20. Item quòd in tota etiam ſæculari litteratura, ubique gentium, intra tres perſonas omnia concludantur, *Ego*, *tu*, *ille*, c. 17. num. 14. §. *Ult*. Quas ex natura corporea ſimilitudines ſancti Patres ſumpſerint? c. 26. 30. num. 7. &c. An ut plures homines, unus homo; ita plures perſonæ divinæ, unus Deus? ut volebant Ariani, c. 27. Aliæ æquiores appropriationes trium perſonarum in ipſo homine, Tr.3.c. 3. §. *poſita* & *ſeqq.* Quid reſpondendum Gentibus pluralitatem ex Trinitate objicientibus? c. 41. num. 3. 4. Imò, quàm nihil ſit in Trinitate, quod vel ipſos poſſit offendere, quod non potiùs debeat allicere? c. 3.n.4.5.6.c.24.num. 5. 6. De unitatis imprimis ſummæ magnitudine, opulentia, fœcunditate, & dilatatione in tres hypoſtaſes, ex Patribus Latinis, c.3.n.3. & *ſeqq.* c. 6. Ex Græcis, CC.4.5. Ex utriſque ſimul, c.17.n.5.c.24.n.6. c.27.n.11.c.28.n.3. Nimirum Divinitas unitas eſt, & plenitudo, ideò una & trina eſt, ex Athan.c.5.n.1.c.24.num.1. & *ſeqq.* Quare unitas ſe movens ac diffundens, ad Trinitatem progreſſa ſit, non ulteriùs? ex Nazianz. c.5.num.5. & *ſeqq.* c.17. n. 14. Paulò aliter, juxta Philonem, c.36.n. 8.10. Ut citra diſpendium unitatis numerari poſſint, ut non poſſint tres hypoſtaſes divinæ? c. 5.n.2. & *ſeqq. latiſſimè*, *ex toto* c. 17. Ita Trinitas illa numerus non eſt, ſed unitas explicata, ex Naz.c.5.n.6. Ex Bern.c.6.n. 5. & *ſeqq.* c. 17. n. 7. Ex Boetio, num. 6. Non enim duo aut tres dicuntur in Deo, niſi ſecundùm quid, hoc eſt, ad aliquid & relativè, c.8. n. 9. Ut nequidem poſſint eſſe gradus in Deo, in unitate, ex Nazianzeno contra Apollinarium? c.4.n. 5. Multò minùs modi & numeri? ex Bern. contra Boetium, c. 6. n. 6. Ex Baſil. c. 7. n. 10. Ex Ambr. c.17. n. 4. Trinitas itaque ex tribus ſummè perfectis unum perfectum, c.16.n.5.c.31. n. 5. Et quidem ita unum natura, & trinum perſonis, ut numero ibi nec unum ſit, nec tria, ex Patribus Lat. & Græcis, c.17. Imò licèt Deus & Deitas θεὸς ϗ θεότης, non naturam, ſed operationem ſignificent, non poſſunt tres dii dici divinæ hypoſtaſes, ſicut nec tres operantes, ex Nyſſeno, c.27.n.8. Sed tria unus Deus, ut ſingula totus Deus, & infinita tria unum infinitum ſint, ex Nazianz. c. 4.n.4. Imò in Deo tria unum ſint, quia una veritas & charitas, quæ Dei natura & quælibet perſona eſt, non minuit, ſed aſtringit unitatem, longè magis quàm in creatis, c. 25. In quo maximè peccarint famoſi hæreticorum duces, circa Trinitatem, ex Leone, c. 3. n. 7. Ex Naz.Baſ.c.5.n.7.8. Et quidem longè graviùs, quàm Philoſophi? c.34. nu. 1. & *ſeqq.* Quid enim ibi tres, ſeu tria hæc? ex Aug. Epiph. Baſil. Dion.c.17. n. 5. 9. 10. 12. Qualiter de tribus hypoſtaſibus & perſonis catholicè utrimque diſputatum eſt, Tr.1.c.16.n.4. Quæ propria, quæ communia tribus perſonis. Tr. 2. c.24. n.5.10.c.30.n. 9. 15. Summa & æqualis admirabilitas trium proprietatum perſonalium, c. 11. n. 7. & *ſeqq.* Diſtinctio notionum perſonalium ab eſſentialibus perfectionibus, c. 28. num.4.c.31.n.6.c.31.num.2.cap. 45. nu. 4. At quomodo natura ipſa de tribus dicatur, Tr.2.c.11.n. 8. §. *Cum*. Non ita quidem tres perſonæ unus Deus, ut quaſi quarta ſit Divinitas, c. 16. num. 2. Nec pars dici poſſit divina perſona, *Ibid.* & num. 3. Sed ut quælibet Trinitatis perſona cæteras complectatur, ex Dion. Alex.c.4.nu.1. Ex Ath.c.7. n. 1. §. *Authore*, c.28.num.10.12. Ac in primis, tres in Deo perſonæ ſint unus Deus, ob reciprocam immeationem & inexiſtentiam omnium penitiſſimam, c.28. n. 1. & *ſeqq.* c.29.n. 15. Et propter unitatem naturæ & principii, ab uno Patre manantibus duabus perſonis aliis, ex Græcis PP. c. 7. Ex Latinis, c. 8. Sic unitas Deitatis, ex Patris Monarchia religatur, c.7.num. 2. & *ſeqq.* præſertim ex Baſil. n. 10. Ex Paſch. c. 17. nu. 14. Ex Photio c. 31. num. 9. Et ex eo quòd dicatur Deitas fontalis, à Dion. c. 7. num. 14. Cur Patris nomine, nomen ingeniti contineatur, non viciſſim? ex Baſilio, c. 10 n. 5. Cur rariùs Scriptura & Patres ingeniti nomen quàm patris oſtentent? E contra verò Ariani? c. 7.n. 6. §. *Hinc*. CC. 10.11. 34. n. 1. De ingeniti nomine diverſa Hilarii ab aliis Patribus ſententia, c. 11. n.1. & *ſeqq.* c.31. num. 5. Non ingenitum modò, ſed & genitorem eſſe Deum, & fœcundum ex proprio ſinu, per quem fœcunda ſunt omnia, c. 12. Cur Pater æternus mas & fœmina dicatur à Syneſio? c. 4. num. 7.8.c. 7.num. 12. An dici poſſit Deus ſeipſum gignere, a ſeipſo naſci? CC. 9.40. num. 6. Volens, an nolens genuerit Pater? c. 13. n. 8. & *ſeqq.* Cur ſolus Pater gignat? c.12.num.12. & 13.c.13.num.1. & *ſeqq.* Quàm eminentiſſimè Pater ſit? cap.9.num.10.cap.11. num. 2. cap. 12. num.12.cap.13.num.1. & *ſeqq.* cap. 20.num.11.cap.30.num. 1.5. 8. Contra eos qui volebant Patrem dici poſſe Deum, antequam Filium haberet, aut Patrem non ſemper fuiſſe Patrem, cap.10.num.16.17.cap.13.num.5.cap.15.num.4.cap. 38.num. 10. Imò Pater præcauſa, & inoperans operatio dicitur, à Mario Vict.cap.32. num. 1. 2. Et ab ipſis Philoſophis, cap. 35. num. 4. Et aliunde ipſum eſſe, & unum incomprehenſibile, num.1.8.12.cap.36.num.6. 9. 12. cap. 44. num. 6. & *ſeqq.* Item ſilentium non ſilens, &c. cap. 32.nu. 3.8.9.11. Præterea ut Pater vivens, vitam vivat, & vitam ſeu filium, intelligentiam, ac ſapientiam ex ſe propaget? ex Hilario, cap.6.num.2. Ex Ambr.cap.8.num.4. Ex Aug. cap.11.num. 13 cap. 13. num. 6. Rurſus ex eiiſdem &c.cap. 20.num.2. & *ſeqq.* cap.24.num.6.cap. 24. num. 6.7.cap. 31. num.2.cap.32.num.2. & *paſſim ſeqq.* Ut inviſibilis Pater, viſus & auditus Filius? ex Tert. c.37.n.2.5. Ex Novat.c.39.n. 8. Ex Arnobio, c.41.n.4. Ex Iren.c.43.n.6. & *ſeqq.* c.47.nu. 8. & *ſeqq.* An & quomodo propriè dici poſſit Filius imago Patris, non ad imaginem? c.20.num.1. & *ſeqq.* cap.28.nu. 4. cap. 29. num. 14. cap. 30.num.12.cap.31. num. 4. Et quidem ut ſimilitudo omnium perfectiſſima, & exemplaris, CC.21.24.n.9.§. *Pergit*. c. 29.n.5.n.12.c.35.n.6. & *ſeqq.* c.36. n.2. 3. Spargens ſe deinceps in omnia, per varias ſui imagines? c.23.n.2.6. An dici poſſint Pater & Filius, unum charitate, concordia, conſenſione? c.39.n.6. Vel potiùs ſubſtantia, ſeu omnino conſubſtantiales, Tr.1.c. 17. nu.4.c.21. n.1.6.c.29.n.3.4.c.3.n.1. & *ſeqq.* Tr.2.c.15. num. 6. cap.34. & *ſeqq.* cap.45.num.12.cap.46.num.8.c.47. num. 6. & *ſeqq.* Quantum momenti eſſet ad retinendam fidem conſubſtantialitatis, in nomine Patris & Filii, c.10.num.10. Et unde aliàs ipſum Filii nomen Sabelliana hæreſis apud plurimos extinxerat? ex Athan.Tr.1.c.31.num.5. Quomodo rurſum conſubſtantialis Patri probetur Filius, vel eo ipſo quòd minor dicatur? ex Baſil.Tract. 2. cap. 15. num.6. Et aliunde minor non ſit, eò quòd conſubſtantialis? cap. 28. num. 2.4.10. 14. Quomodo enim Pater major ſit Filio, qui unius tamen eſt cum eo Deitatis, unius ſubſtantiæ, & gloriæ? ex PP. Latinis, cap. 8. num.7. cap. 11. num. 11.12. cap. 14. *ferè integro*. c. 37. num.3.4.5.cap.38. num. 4. 9. Ex Græcis c.15. Cur alicubi Filius ante Patrem ſe nominet? c. 17.num. 4. Præcipit & mittit Pater gignendo, ſubjicitur ac mittitur Filius naſcendo, præceptum ipſemet Patris, cap. 14. num.4. & *ſeqq.* Paulò aliter, cap.42.num. 5.cap.43.num. 4.

Subjicitur omnino Filius in carne aſſumpta, in qua minor eſt ſeipſo, & in Eccleſia ſibi agreggata, cap. 14.n.1. 10. 12. cap.15.n.13.c.37.num.3.4.5.cap. 39. num.4.7.8.12.c.41.nu. 5. *& ſeqq.* Sicque & creatus dicitur, & initium viarum Domini, cap.23.num.1.2. Nec illud Patri minùs honorificum, contra Arianos, cap.15.num.13. Quomodo ſolus Pater novit diem judicii? c. 43. num. 4. Quid ſit regnum tradi à Filio Patri? c.8.n.6.14.n.2. Ut mirum ſit, & tamen veriſſimum, Dei Filium eo ipſo eſſe æqualem, quo Patrem majorem prædicet? ex Mario Vict.cap.8. num. 7. Ex Hilario, cap.11.num.11.cap.13.num. 13. 14. Ex Ambr. num.12. Ex Baſ.c.15.num.6. Ex Nazianz.num.2. Imò ſi non eſt æqualis Filius, minor erit Patris dignitas, cap. 12. numer. 1. 3. cap.13. num.1. *& ſeqq.* c.15.num.7.13.cap.16.num.8.c.39. n.2.n.9. Pater ergo major eſt, non melior, qua Pater, non qua Deus, cùm ad originem, non ad naturam illud ſpectet, c.15.n. 1. *& ſeqq. præſertim* 9. Viciſſim veritas Filius, non eſt major vero & veraci Patre, c.22.num.5. Univerſim non poteſt perſona una major eſſe qualibet alia, nec duabus aliis vel tribus ſimul minor, CC.16.28.num. 10. Quot modis ſapientia de tribus dicitur? c. 7.n.2.c.8.nu.4.c.13.n.6. 8. 11. c.25.num.7.8.c. 22. num. 1. *& ſeqq.* At ſpecialiùs de Filio, cap. 7. num. 3. Filius quippe ut ſapientia diſcit & docetur à Patre, dum naſcitur, cap.14. n. 9. Cur æterna illa Dei ſapientia dicatur & genita & creata? ex Hilario, c.23. nu. 8. 10. Et quidem *ex ore Altiſſimi*, non de nihilo, ut obſervat Ambr. n.11. Et ipſe Tert.c.37.n.7. 8. & cæteri, Tr. 5. c.7. nu. 7. An etiam dici poſſit Filius conſilium Patris, vel potiùs conſilium de conſilio, ſicut ſapientia de ſapientia? Tr.2.c.13.n.9.c.21.n.7.c.22. n. 1. *& ſeqq.* c. 42. num. 9. 10. Quid differat ſapientia, & ratio, & verbum, & ſermo, apud Deum? ex Tert.cap.38. n. 1. 2. Ex Theoph. c. 42. nu. 9. 10. Ut Verbum ſignificet οὐσίαν ſeu ſubſtantiam? ex Cyrillo Alex. non vitæ inſtitutum, ut volebant Ariani, c. 27. num. 11. §. *Nec*. Et hinc propriè Filius, quia Verbum, & reliqua ſuperiùs dicta c.30.num.1. *& ſeqq.* c.36.nu.1. Imo Verbum Verbi, & vox, ex Mario vict. c. 32.nu.3.7.8. 11. Nec tamen duplex Verbum in Deo, ex aliis PP. c.22.n. 10. c.23.n.3.c.24. num. 2. Cur & quomodo mundus intelligibilis, ipſum Dei Verbum? Tr.1.c.43. n. 2. Et ut ſecernatur Deus à Domino? ex Philone, Tr. 2.c.36.num.6. Ex Chryſoſt. contra Philonem, n. 12. Ex Tert.c.38.num.6. 8. Quomodo tandem medius inter Patrem & Spiritum ſanctum Filius? ex Nyſſeno, c. 31. n. 1. Spiritus unde ſic appelletur? ex Baſil. c. 30. num. 14. Cur vel ex hac voce pateat, quàm non ſit creatura? *Ibid.* Et cur non ſit filii filius, vel frater? c.29.num.10.4.6.7.14.c.30.num. 2.6. cap. 31. num. 3. Dicitùr tamen ipſius Filii imago, ſaltem cùm nos imagines facit, c.30.num.12.13.cap.43.num.7. Imò vox vocis, &c. At propriè non procedit ut imago, etſi totus in eo ſit Pater, ſicut in Filio, c. 20.num.2.c.28. *fere toto*, c. 29. n. 14.cap. 30. num. 12. 13. Nec omnino poſſunt eſſe duo patres, ſicut nec duo filii, c.29.n.1. *& ſeqq.* c. 30. num.8. Imprimis, quia primus totam occupavit filietatem, c. 29. n.2.c. 30.num.2. Et Spiritus procedit ut donum, licèt non donetur niſi in tempore, c.29.n.3.4.8.c.30.num.12. Necnon ut charitas & amor æternus, c.29.n.5.7.8.10.13.15.c.30. nu. 2. 3. 12. Non ita propriè ut ſapientia, c.7.num.4.c.24. n. 1. *& ſeqq.* Nec duo ſunt principia Spiritus ſancti, Pater & Filius, etiamſi ab utroque procedat, ex Aug.c.8.num. 5. Ex Hugone Eth. contra Græcos, n. 9. Ea autem ab utroque Spiritus ſancti proceſſio probatur ex ipſis Græcis, c.31. n.1. 4. 9. Solis exceptis Theodoreto, & Photio, *Ibid.* At poſt hæc omnia, cur adhuc vix diſcerni poſſit inter utramque Filii aut Spiritus proceſſionem? ex Aug. cap. 29. num. 2. Ex Ambr. n. 9. 10. Ex Nazianz. cap. 30. num. 9. Ex Epiph. num. 10. Ex Jobio apud Photium, cap. 31. num. 7. Ex Damaſceno, nu. 5. §. *Ita*. De utraque adhuc, ſimul cum miſſione Filii & Spiritus ſancti, ex Novatiano, c.39. n. 7. 9. Unde tandem probetur ſine Spiritu ſancto imperfectum fore totum Trinitatis Myſterium? ex Hieron.cap. 11.numer.7. ex Cyrillo Alex.cap.31.num.2. Jam ut differat œconomia in Trinitate ac in Incarnatione, ut cum Monarchia conſentiat? c. 37. n.10.c.38.num.4. Et unus de Trinitate paſſus dici aut negari poſſit? Tr.1.c.15.n.7.c. 16. n. 2. Ac tota demum Trinitas in corde totius Eccleſiæ comprobetur? à Petro Cluniac. c. 25.n.11. De ipſo hymno glorificationis trium divinarum perſonarum, ex Baſilio, c. 21. n. 8. *& ſeqq.*

Tyrii & Sidonii quibus virtutibus adjuti? paſſim in Authoribus de gratia efficaciſſima tractantibus, Tr. 4. præſertim in Toleto, p. 603. *Et idem*. Item in Medina, p. 606. §. *Satius*.

V

VALENS IMPERATOR, qua tandem arte, ne perſequeretur Catholicos, à Themiſtio Philoſophio revocatus? *præf. ad Tr.* 3. n. 11.

Valentia, v. *Gregorius Valentia*.

Valentinus hæreſiarcha, unde Æones ſuos, & totam ſuam fabulam conderet? Tract. 1. c. 39. num. 5. Tr. 2. c. 44. nu. 9. §. *De*.

Vaſquez, v. *Gabriel Vaſquez*.

Velloſillus, v. *Ferdinandus Velloſillus*.

Verbum, v. *Trinitas*.

Veritas, rerum omnium maxima, ex Zorobabele coram Dario, &c. Tr.2.c.24.n.8.c.35.num. 5. In natura veritatis, quæ Deitas ipſa eſt, non eſt aliud alio majus, ſicut nec verius, cap. 16.num.4.c.22.num.5.6.c.24. n. 4. Ut veritas ipſiſſima charitas ſit, Tr.5.c.8.n.1.c.9.n.15. *& ſeqq.* Hinc veritas & ſimilia divina, nonniſi à puris ex charitate attingenda, *paſſim toto Tr.* 1. Quo ſenſu retractarit Auguſtinus, niſi mundos corde, verum non ſcire? c.9.n. 1. Pax ſaltem cum veritate diligenda, ex Scriptura à Naz. expoſita, *præf. ad Tr.* 3. n. 16. De recto vel præpoſtero veritatis amore, n. 3. *& ſeqq.* Regula veritatis, alia quàm voluntatis. Tr. 1.c.20.n.1. *& ſeqq.* Ut ſingulæ ſectæ aliquid veritatis ſortitæ? c.36.n.8. c. 39. n. 9. Nullum merum & totum verum, *Ibid. &* c.40.n. 1. *& ſeqq.* Quantum à fortiori diſtet verum à veritate? &c. Tr.2.c.21. n. 2. De veritatis ipſius hypoſtaſi & vita, c. 24.n.2.8.

Victoria, v. *Franciſcus Victoria*.

Victorinus Pœtavionenſis Epiſcopus & Martyr, variè laudatus ab Hieron. Tr.1.c.28. num.2. 4. c. 44. num. 4. 5. cap. 45. num. 4.

Viennenſe Concilium Generale an novi aliquid docuerit de habitibus, Tract. 3. c. 10. §. *Si*. Tract. 4. pag. 569. §. Cùm.

Vigilantius Hæreſiarcha, quomodo deridens Martyrum Reliquias & earum cultum concerpatur ab Hieronymo, Tr. 1. c. 24. n. 10.

Vigilius Tapſenſis, in egregio opere adverſus Eutychetem, non ſine dolore narrat Catholicorum inter ſe diſſidia, Tr. 1. c. 15. n. 8. 9. 10.

Vincentius Lirinenſis, præclara habet circa Eccleſiæ dotes, Tr.1.c. 25. n. 3. *& ſeqq.* Necnon & circa traditiones, *paſſim toto opere*.

Virtutes quænam, Deo in Mundi opificio adminiſtræ? juxta Philonem, Tr.2.c. 36. n. 10. Verarum virtutum partes in quærendo & inveniendo Deo, Tract.1. c. 1. *& ſeqq.* alias virtutum partes quomodo ſectæ omnes partitæ? c. 30. num.10. Cur in virtutibus ſpiritalibus numerus non ſit, ſed ordo numeris præſtantior? ex Ambr. Tr. 2. c. 17. num.1.2. Quanta verarum virtutum mutua inter ſe immeatio? ex Aug. c.28.nu.16. præſertim in charitate, Tract. 4. p.634. §. *Eodem*. De virtutum relictis ſeminibus poſt lapſum, Tr. 3. c.3. §. *His addemus* c. 5. §. *Hinc*. Quæ gratia neceſſaria ſit ad virtutes morales? ex variis authoribus, Tr. 4.p.575. 583. §. *Nunc &c.*

Viſa congrua, quidnam ſint, & ad quid? ex Aug. &c. Tract.5.cap.13. num. 12. *& paſſim* Tract.4. præſertim. pag. 423. §. *poſtremo*. p. 620. §. *Sed. &c. Viſiones*, v. *Apparitiones &c.*

Vita, quid ſit propriè? ex Hil. Tr. 2. c.6.n.1.c.29.num.9. Ex Ambr. c.7.num. 4. Ex aliis, c.13.num.6.c.20. nu. 10. c. 24. num. 6. 8. Vitæ præcipua laus fœcunditas, n. 6. §. *præſtantiores &* §§. *ſeqq.*

Vitia, quomodo ſita ſint in præpoſtera Dei imitatione? ex Auguſtino, Tr.3.c.3.§. *Vlt.* c. 5. §. *Rem.* Et ipſa veterum vitia Chriſtum prædicerent, Tr. 5.c.11. n. 17. *& ſeqq.* Ac nihilominus purganda in nobis ſint, ante omnia, Tr.1.c.3.n. 14. cap. 4. n. 1. *& ſeqq.* c.5.num. 5. *& ſeqq.* c.1. n. 1. *& ſeqq. ac paſſim &c.*

Umbra in lege, & apud Gentes, quid, & ad quid? Tr. 5. CC. 7. 9. *fere integris, &c.*

Unitas ſumma, ejuſque gradatim deſcenſus ad inferiores nàturas, ex Boetio, Tr.2.c.6.n. 3. Ex Bern.n.4. *& ſeqq.* Ut in ſumma & principe unitate, unum ſint omnia? c.5.n.2. Aliæ prærogativæ unitatis in Deo, aliquot & in Creaturis, c. 3. n.7.8.9.c.24.n.1. *& ſeqq.* Plura de unitate univerſitatis, & numeris, c.3.nu. 9.c.4.num.1.7.c.5.num. 2. *& ſeqq.* c.17.nu. 11. §. *Id*. Quatenus Pater æternus eſt *ipſum unum*, univerſitatis principium? c. 32. n.8.12. Ex Platonicis paſſim, CC. 33.35.36. v. *Trinitas, &c.*

Voluntas tripliciter ſumitur ab Anſelmo, Tr. 4. c. 1. §. *Sed*. Duplex alia diſtinguitur à Bern. c. 2. §. *Ideo*. Alia duplex, antecedens, & conſequens, maximè in Deo, ex D. Thoma. Tr. 4. p. 595. Quàm noſtra ſit ſua ſponte verſatilis, fidem faciunt vel hæreſes à voluntatis electione ſic dictæ, earumque variationes, Tr. 1. c. 14. nu. 2. *& ſeqq.* Quàm non alia apud ipſas, quàm voluntatis regula, non veritatis? c. 20. num. 1. 2.

Voluſianus famoſus gentilis, ab Auguſtino ad Scripturas legendas excitatus, quid pro ipſo reſcripſerit? Tr. 1. cap. 6. num. 8.

Vvicleſus hæreſiarcha, excitatam paulò antè in Anglia doctrinam de neceſſitate voluntatem antecedente renovans, ſequentibus deinceps Novatoribus tranſmiſit, à Pontificibus & Conciliis exterminandam, Tr.4. p.472. §. *Cæterum*. Necnon & à Doctoribus Catholicis, imprimis à Thoma Vvaldenſi, p.480. 481.

X

XENOPHON Philoſophus, in libro *de mirabilibus*, quid de liberalibus ſentiat? Tract. 1. cap. 42. numer. 5. 6.

Z

ZENO VERONENSIS Epiſcopus, & Martyr, paulò licentioſiùs quædam ſcribere viſus eſt de Trinitate, & quę authorem ſapiant Nicæna Synodo antiquiorem, Tr.2. c.9. n.4. Paulò aliter, c.41. n.9.

Zonaras Græcus Canoniſta, primus notis elegantiſſimis exornavit codicem, Tr.1. c.46. n.7.

Zorobabel & ipſe cum aliis pluribus ante & poſt clauſum canonem Hebræorum, veritatem ſeu ſapientiam, ut hypoſtaſim viventem delineavit, Tr.2.c.24.n.8.c.35.n.5.

FINIS.

DISSERTATIONES
IN CONCILIA
GENERALIA
& Particularia,

AUTHORE

LUDOVICO THOMASSINO

Congregationis Oratorii Presbytero.

PRÆFATIO

Ad Lectorem.

I. CONCIONATORES, Confeſſarios, Oblatos, Diœceſeon Vicarios Generales, *ſacrorum veterumque Canonum, Conſtitutionum Pontificiarum, Conciliorum & Decretorum notitia ac ſcientia* priùs imbui debere, quàm ſua obirent munia, ſanxit primigeniæ Cleri ſanctimoniæ nuperus, idemque ter maximus reſtaurator Sanctus Carolus Borromæus. *Acta Eccl. Med. pag.* 476. 519. 837. 658. Unum hìc promam Carolum à Baſilica Petri. vitæ ejus Scriptorem: *Uſitatam Juriſconſultorum ſcientiam, qua fuerat occupatus adoleſcens, minimè ad ſe pertinere ratus, Theologica & Canonica tantùm novit, quantum Cardinali magnam Eccleſiam regenti efficere poſſe conceſſum eſt. Ex Theologia Scripturas Divinas potiſſimùm ſequebatur, tum veteres Patres &c. Canonum ea ſcientia præjudicanda erat, quæ Patrum mores & acta repræſentans, Eccleſiæ componendæ atque ordinandæ rationem continet: dolens eos communi conſuetudine tantùm Canones ad interpretandum ſeligi, qui ad lites judiciaque valent. Lib.* 7. *cap.* 11. 34. Jamdiu eſt, quòd ut morem huic Sancti Caroli inſtituto & exemplo gereremus, in hocce Archiepiſcopali Regiæ Urbis Seminario, præter Scripturæ Sacræ, & defæcatiſſimæ S. Thomæ Aquinatis Theologiæ juges & quotidianas meditationes, tertium quemque annum veterum Canonum & Conciliorum interpretationi impendimus: biennium interjectum vendicante ſibi ac partiente Annalium Eccleſiaſticorum, & Antiquorum Patrum lectione, tum Canonum illuminationi perneceſſaria, tum ab eodem ipſo legislatore nobis præfinita. Verùm dum in domeſtico Clericorum Auditorio Canones admiramur; nec tam ipſos interpretamur, quàm Sanctorum Patrum, ipſorummet qui Canones condiderunt, interpretationes depromimus: multa loquentis ab ore rapta, & volaticis furtim adnotata calamis, ſubitariis poſteà ſcriptitationibus commiſſa, ut quiſque meminit aut ſapit: ſed præſertim Amanuenſium poſteà aut oſcitantiæ, aut inſcitiæ credita, difficile dictu eſt, quantis mendis atque erroribus obſorduerint. Nihil intentatum reliquimus, ut huic malo occurreretur. Incaſſum cecidit conatus omnis. Huc tandem nos ipſa vitandorum, quæ hinc emergebant, diſcriminum neceſſitas, atque eorum, quibus liberam hanc devovimus ſervitutem, authoritas adegit, ut typis iſta potiùs mandaremus, etſi nondum ſatis caſtigata, ſed ab illa ſubitariarum ſcriptitationum, & dormitantium exſcriptorum labe intacta.

II. Ut autem ad Conciliorum, Canonumque ſtudioſis facem accendendam, *Diſſertationes, Commentarios, Notas* inſtrueremus: juſſit ipſa rerum pertractandarum natura, & varietas. Longè plurima ſunt enim, quibus amica Notarum brevitas abundè erit. Sunt & multa tanti momenti, ut paulò operoſiùs, prolixiùſque commentanda ſint. Sunt denique non pauca, quæ quantacumque Diſſertationum ubertate, & ut ita dicam libera loquacitate, vix ſatis queant enucleari: tantis illa ſunt ambagibus, tantis contentionum moleſtiis impedita. Rerum ingenio & modo, ratio tractandi, methoduſque famulari debuit, non dominari. Ex quo id quoque natum eſt, ut aliquam ſemel ingreſſi controverſiam, uni alicui, cui belliùs concinebat, Synodo aptatam: ibidem ex reliquis quoque Synodis ſi qua ejuſdem erant argumenti, decerpta contexeremus: id brevitati, utilitati, delectationi accommodatius rati, ſi capitalia non diſcerperentur, ſed ſuis partibus, numeriſque conſtarent in unum compacta diſciplinæ Eccleſiaſticæ argumenta. Ut verò Notis & Commentariis, tum earum quas hìc prælibamus, tum aliarum Synodorum Canones & difficultates quaſque explanaturis, præirent Diſſertationes, & in lucem antè exirent: in cauſa fuit harum dignitas & momentum: cùm his graviſſimæ controverſiæ elucidentur, & præfigantur quaſi regulæ, quibus reliqua breviùs perſtringenda deinceps coaptentur. Opportunius etiam erit, excitam Diſſertationum prolixitate nauſeam, ſuccincta Notarum brevitate recreare.

III. Porro Synodalium controverſiarum, Canonumque elucidamenta à Sanctis Patribus maximè accerſere, & ab iis potiſſimùm, qui cuique Synodo vel affuere, vel propè abſuere, conſultiſſimum viſum eſt. Ecquis enim Synodorum arcana certiùs promet, ipſis earum authoribus, facibuſque? Legum omnium interpres optatiſſimus, & digniſſimus eſt, legum ipſe lator. Qui ſive fidei, ſive morum regulas, in Synodo verborum ſumma parcitate temperabant: illi ipſi poſtea eaſdem præclariſſimis lucubrationibus, & tota Theologicæ eruditionis opulentia exornabant. Quin ipſæ Synodi veteris & medii ævi tum œcumenicæ, tum locales complurimæ, corrogatis veterum Patrum, & nuperorum etiam quandoque Scriptorum teſtimoniis inferciri ſe & locupletari gaudebant. Quid æquius ergo, quàm earum genio in illis tractandis ſervire? Quorum eſt autem magis Synodos verſare, interpretari, illuminare, quàm Theologorum? Theologicum iſtud penu, Theologicum peculium eſt. Sua ſunt Hiſtoricis, Chronologis, Geographis, Grammaticis regna alibi latiſſima, in quibus ſe jactent: Theologo in Synodis patria regio, patria hæreditas eſt. Vertex Theologorum Petrus fuit. *Dionyſ. cap. 3. de div. Nom.* Theologicus Senatus Apoſtoli, Patres Eccleſiæ, iidemque Theologi, & ex illis artium floribus, una maximè præfulgentes Theologia, Synodos agitavere, ſuam ſeu fidei, ſeu morum decretis Synodicis Theologiam conſignavere. Denique & ad antiquiſſima, & ad media, & ad nuperrima Concilia convolare juſſi, oro te, quinam ex illo Eruditorum grege, niſi Theologi? Canonici enim Juris prudentiam nunquam à Theologia diſſociabimus: nihilo plùs, quàm Canones, Patrumque ſcita à Sacris Literis; hoc eſt, ut tritiſſimè dicitur, Concluſiones à Principiis. Ergo ſuprà laudatæ artes, ut Theologiæ, ita Conciliorum doctrinæ ancillentur, nec præterea quidquam audeant: non indigenas ſe, non vernaculas, ſed peregrinas hìc & hoſpites eſſe intelligant, atque ad ſecundarias tantùm pefunctoriaſque operas acciri. Siquis autem inter lacinioſas Sanctorum Patrum, priſcorumque Pontificum ac Theologorum diſſertationes nauſeet, & præ his Criticas, aut qualeslibet ſuprapoſitarum artium concupiſcat delicias; næ ille delicatiſſimi & inſolentis ſaſtidii eſt, qui in Eccleſiaſtico hocce theſauro, aurum præterit, ut legat quiſquilias. Quantò conducibilius erit, ut hæc omnia partes ſuas agere, & ſive primo, ſive extremo loco, citra invidiam aut rixam, operam navare præcipiantur? Etſi non paria, non pœnitenda tamen ab his omnibus ſubſidia ad Conciliorum illuſtrationem poſſunt accedere. Ut alios porro ſileam, videſis, ut Zonaras, ut Balſamon apud Græcos in commentatione Canonum deſudarint. Ex Scripturis, ex Sanctis Patribus, ex ipſiſſimis Synodis, reciproca ſemet luce perfundentibus, ex Imperatoriis denique legibus, quos in hac etiam parte imitari non ſumus gravati, ſuam omnem interpretationem conſarcinarunt.

IV. Dilucidius id fiet nimirum, ſi qui capiendus ſit maximus ex Conciliorum meditatione fructus, excutiamus. Cœleſtium utique fidei dogmatum Sapientiam hinc haurire, diſciplinæ Deificæ antiquitatem, adminiſtrandorum Sacramentorum, componendorum morum, vitæ tum Chriſtianæ, tum Eccleſiaſticæ ad primævam caſtimoniam reformandæ leges certiſſimas exculpere, retundendis ac debellandis hæreticis tela victricia hinc expedire votum eſt, ſpes eſt, certa fiducia eſt. Hos metere fructus, Theologicæ prorſus operæ, atque induſtriæ eſt. Ex reliqua artium familia, Hiſtoria ſæpiùs feret ſuppetias. Sed nos, ut in Theologicas potiſſimùm effunderemur Diſſertationes, præter ipſam Conciliorum dignitatem, quæ extra Theologiæ ſacrarium vileſcit penè, & obſcuratur: compulit loci, temporis, atque inſtituti neceſſitas. Clericorum enim ſeminaria, humana eruditione reliqua ſparſim irroranda fortaſſis illa quidem ſunt: at Theologicis fontibus ubertim irrigari, & penè inundari, ab antiquis & recentioribus Patribus Synodiſque mandantur.

V. Iſtarum in primis Diſſertationum triplex fermè ſcopus ille eſt; ut nuperis occurratur hæreticis, & novæ in dies ab illis excogitatæ machinæ perfringantur: ut famoſæ inter Orthodoxos lites de Concilii & Pontificis poteſtate ſopiantur: ut Sacerdotii & Imperii concordia neutri contumelioſis ſuperſtruatur fundamentis. Siqua Imperii jura, ſiqua Privilegia liberaliùs proſequenda fuere, ea Caroli Magni, & Francorum deinceps Imperio adſerenda ſuo loco erunt, ut verè Chriſtiano Imperio, ad Chriſtianæ legis ingenium à cunabulis ſuis concreto & temperato, nulla prioris ſuperſtitionis, nulla gentilitiæ dominationis peregrinitate, aut quaſi nativa feritate præoccupato. Conſule, ſi vacuum eſt, ſub Caroli Magni nomine publicatum à Gallicanis Antiſtibus volumen, ex quo pauca hìc iſta carptim delibo: *Priſcæ gentilitatis obſoletus error, Chriſti adventu repulſus, quoddam cernitur in his reliquiſſe veſtigium, qui ſe fidei & religionis Chriſtianæ jactant retinere faſtigium: qui & intra Eccleſiam novas & ineptas conſtitutiones audacter ſtatuere affectant: & ſe Divos, ſuaque geſta Divalia gentiliter nuncupare non formidant. Lib. 1. cap. 3. l. 3. cap. 15.* Quibus multò etiam acerbiora inferiùs improperant.

ALTERA ET EX INTERVALLO

PRÆFATIO,

AC RECENSIO OPERIS.

I. UTilior illa ſtyli pars, quæ obducit, quàm quæ exarat. Secundæ curæ plus ſapiunt. Huic ergo etiam gratulandum libro eſt, quòd *Cum quadam judiciaria ſeveritate recenſeatur, & in eo quod offendit, veluti cenſorio ſtylo denotem. Neque enim quiſquam niſi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit. Sed ſi dicit, non ea debuiſſe à me dici, vel non ita dici, quæ poſtea etiam mihi diſplicerent, verum dicit, & mecum facit. Eorum quippe reprehenſor eſt, quorum & ego. Neque enim ea reprehendere deberem, ſi dicere debuiſſem. Sed qui primas non potuit habere ſapientiæ, ſecundas habeat partes modeſtiæ.* Hæc in Prologo Retractationum Auguſtinus, ſibi monitor, ſibi cenſor ipſe. Hæc ego eruditiſſimorum ac ſapientiſſimorum Scholæ Theologicæ Magiſtrorum conſilio monitiſque obſecutus. Cùm enim illi, non ante tantùm, ſed & poſt perfectas præli operas, recenſendi hujus operis laborem in ſe ſucepiſſent, ingenti prorsùs beneficio & meipſum & Lectores affecerunt. Itaque ex eorum judicio ac cenſura, expungendo aliqua, cætera interpretando, illud, ut ſpero, conſequemur, ut inoffenſo pede decurrantur noſtræ hæ Diſſertationes. Pari facilitate morem geſſiſſemus prolixiori cenſuræ, ſi prolixiùs illa in nos, adeoque tantò amantiùs ſe explicaſſet.

II. Convocandæ Oecumenicæ Synodi jus primarium & principale Pontificali apici aſſerui, ut Lutheranis cæteriſque Novatoribus os occluderem, Tridentinam Synodum eo nomine detrectantibus, quòd Pontificio, non Cæſareo diplomate ſit congregata. Si qua duriuſcula verba, quibus ſuboffendi poſſet vertex Imperatorius, inopinatò exciderint: ea condonari par eſt, & tunc efferveſcenti calamo in ipſo diſputationis æſtu: & nunc recipienti ea, cùm ſe primùm dabit occaſio, emollitum iri. Chriſtianiſſimi certè Regis juri nihil derogatum volui, ut qui convocato ſi fortè per Imperatorem Concilio, paſſurus non eſſet Epiſcopos ſuos intereſſe: & Regni ipſe ſui univerſalia Cleri comitia coire jubeat, vel permittat, ubi ex re eſt. Non ita enim divino ex inſtituto unus præeſt Pontifex univerſæ Gallicanæ Eccleſiæ, qui ejus Clerum congreget, ſicut Catholicæ per orbem Eccleſiæ. Hæc prompta eſt, & invicta diſcriminis ratio.

III. Meam ſemel & iterum de Pontificis Romani, Concilii Oecumenici, Eccleſiæ univerſæ authoritate in definienda fide ſententiam ita expedivi, ut Pontificis ab Eccleſiæ conſenſu ſejuncti cauſam à me non tractari, ac ne delibari quidem profiterer conceptis verbis. Quippe cùm qui ſolitario Pontifici inerrantiam maximè vindicant, id ſe confiteantur non aliud quàm opinari, & ſecùs opinantes ex agmine Catholicorum nequaquam expungant. Accidit ad hæc, quòd cùm Pontificiæ inerrantiæ tam vindices quàm adverſarii, intra Catholicæ tamen Eccleſiæ gremium unam & eandem conſtantiſſimè fidem foveant: hinc facilè odoratus ſum, ſepoſitis illis omnino quæſtionibus, in quibus diſſident adverſa fronte, aliam utriſque indubitatiſſimam & indeclinabilem fidei normam, ceu magiſtram unam & communem intimis inſidere pectoribus, Catholicorum videlicet per orbem Antiſtitum cum definiente Pontifice conſenſionem indiſſociabilem, ſeu germanam & fidiſſimam Scripturarum Divinarum, & paternarum traditionum interpretem. Hæc orthodoxos omnes in vero unitatis, in uno veritatis Eccleſiaſticæ ſinu colligit.

IV. Id mihi, nec enim inficias ibo, viſum quidem eſt, nuſquam ita fidem ſolitarios definiſſe Pontifices Romanos, quin præſultores, vel comites, vel ſequaces affuerint illis, vel omnes vel longè plurimi Antiſtites, divina ex origine, Apoſtolicoque ex ſemine conſtitùti cum illo & ſub illo Eccleſiarum Magiſtri. Argumenti plus ſatis in eo eſt, quòd ſi ſemel unquam vel Pontifex ſine Eccleſia, vel Eccleſia ſine Pontifice definiſſet, non unam retinerent fidem, qui huic vel illi ſejunctim infallibilitatem vendicatum eunt. Sed facti & experimenti ea res eſt, quam ſæculis retrò omnibus excuſſis abundè confirmatam à me fuiſſe puto. Si quid me fugit, quod non effugerit oculatiores, audire & diſcere præſto ſum. Succenſebunt forſan aliqui, & inteſtinæ conflictationis reum me agent, quòd etſi exertiſſimè univerſæ Eccleſiæ conſenſioni, vel Oecumenicæ Synodo tribuam definiendæ fidei & declarandæ certiſſimam atque indeclinabilem facultatem: eam tamen frequentiſſimè & prolixè Romano quoque communicem Pontifici. Verùm detumeſcet, & reſidet hæc indignatio, ubi ſeriò penſitaverint, nuſquam à me ſolitarium prorſus attendi Pontificem in definiendo. Juratum mihi illud, Pontificem in Eccleſia, Eccleſiam ſpectare in Pontifice; ubi Eccleſia vel Synodus definit, Pontificis: ubi Pontifex, tacitum ſaltem Eccleſiæ ſuffragari conſenſum. Quo ita conſtituto, & ſequeſtrata illa hypotheſi adverſantis, & Pontificiis definitionibus intercedentis Eccleſiæ; quam ego abſtractam, & nullo rerum actu, nullo unquam experimento repreſentatam exiſtimo: jam cordatis omnibus perſuaſiſſimum eſt, principem & pompaticam definiendi gloriam Pontifici, ceu vertici adſcribendam eſſe: tametſi vel Eccleſiæ inconſpicua, vel Synodi expreſſa conſenſio accedens, omnem contra hiſcendi licentiam amputet.

V. Pontificem Romanum Synodis Oecumenicis præiſſe, & quaſi dictaſſe quod ſequerentur, audaculè forſan à me dictum quidam muſſabant. At poſtea edito poſthumo opere illuſtriſſimi Præſulis, & nunquam à me ſine nominis elogio nominandi Petri de Marca, abſterſa mihi & effricata penitus hæc invidia eſt. Ultra has enim ille metas evectus, & verborum præterea magnificentia delectatus, Imperatoria jura in Synodis Oecumenicis Romanum Pontificem obtinuiſſe docuit: Relationis videlicet & Primæ ſententiæ. Ut ipſius eſſet & referre ad Patres, quode cenſendum eſſet: & Primam ferre ſententiam, quæ Definitionis vim haberet, Patrum ſuffragiis confirmandæ. *Concor. l.* 5. *c.* 8. Stupui & adgaviſus mihi ipſemet ſum, in tanti viri verba neſcium incidiſſe. Libertati enim Epiſcopalium ſuffragiorum patrocinatus & ipſe ſum ſatis prolixè.

VI. Quod autem ſcripſi in Synodos Oecumenicas *ex juris venia, vel redundantia* coaluiſſe quandoque Eccleſiam, *non quia neceſſe erat, ſed quia expedire ſibi videbatur*: aſtructæ ibidem & alibi ſæpiùs à me Synodorum neceſſitati, nihil eſt decerptum: ſed ex antecedentibus verbis id naſcebatur. Si enim *non hæreticorum arbitriis, ſed ſuo* in Synodos Eccleſia convolat; convolat ergo, *non quia neceſſe eſt* ſemper hæreticis obſequi ad Synodos provocantibus, ſed quia tunc ſibi videtur id expedire. Quæ uſquam magis neceſſaria, quàm poſt Epheſinum latrocinium Synodus Chalcedonenſis? Et tamen ſi Theodoſius ſuperſtes diutiùs, aut ſi Marcianus Theodoſii conſilium de prohibenda tunc Synodo amplexus fuiſſet, non omnis ideo Eccleſia deficeret fidei & ſoſpitatis ſuæ muniendæ ratione. Provincialium enim & Regionalium Conciliorum conſultationibus miſſitatis ultro citròque, ut aliàs ſæpè factitatum eſt, Oecumenicæ Synodi inſtar ipſa ſibi excitaſſet. Ea enim conſenſio omnium aut longè plurimarum cum Romano vertice Eccleſiarum in unam fidei confeſſionem, ubi ante Synodum exiſtit, & radiat, tunc à cogenda Synodo poteſt Eccleſia abſtinere.

VII. De examinandis autem & retractandis in Oecumenica Synodo literis Pontificiis, has mihi videor regulas defixiſſe. Ubi illæ literæ fuerant omnium aut longè plurimarum Eccleſiarum conſenſione roboratæ, tum eas poſtea rurſum non fuiſſe, aut ex venia & ad redundantiam juris fuiſſe in Synodo Oecumenica examinatas. Item ubi Pontificiæ de fide literæ, totius Occidentalis vel Synodi, vel Eccleſiæ aſſenſu firmatæ, ad III. IV. VII. & ſi quas alias Synodos mittebantur in Orientem; non ita tunc eas Orientalium lubrico judicio, & ancipiti examinis aleæ creditas fuiſſe, veluti dubias, ut ab illis ſolvi evertique poſſent: ſed ut irreformabiles veteris fidei formulas, in quas Spiritus Sanctus Eccleſiæ univerſæ vegetator, & paternarum conſcientia traditionum, ita Orientales vel nutabundos inclinaret, vel revocaret devios, ſicut Occidentales conſtantiſſimè indeflexè affixerat. Alioqui non de Pontificis diplomate Synodus Oecumenica, ſed de Occidentalium cum Petri Cathedra conjunctiſſimorum fide inoffenſa, Orientales inter novellarum ſubinde hæreſum lubrica lapſabundi, periculoſæ plenum aleæ examen judiciumque inſtauraſſent. Denique quomodocumque tandem novo examine Synodus Pontificias ventilaret Epiſtolas, nequaquam niſi ipſorum aſſenſu Pontificum id uſurpatum. Ita confitetur Petrus de Marca. *Lib.* 4. *Conc. cap.* 17. Id perſpicuè emergit ex jure Relationis quod ille Pontifici adſerit. Id ratio ipſa Synodi clamitat, in qua Pontifex per ſe, vel Legatos præſidet, judicatque cum Synodo, nunquam ſuo à capite divellenda. Id denique Gelaſii exemplo ratum indubiumque fit, ut idem Petrus de Marca ibidem aſtruit.

VIII. In fidei cauſa nunquam Catholicos provocaſſe à Pontifice ſolemniter definiente ad Synodum Oecumenicam, conſtanter affirmavi. Ea quoque facti res eſt. Tantam exemplorum ſylvam congeſſi, ut dubii nihil reſidere ſperem. Siqua adverſa promantur exempla, doceri gaudebo. In diſciplinæ capitibus hujuſmodi provocationum frequentiam nuperis maximè ſæculis, non diſſimulavi. Sed de his prolixiùs diſſerere non erat mei in hoc priore tomo inſtituti.

IX. Quod Synodos Pontificeſque alicubi dixi, *Regulas fidei*, *Arbitros fidei*, *Capita fidei*, *Arbitros communionis*, indulgenda ea eſt verborum gloria ingenio diſſertationum, quæ paulò liberiùs luxuriant nonnunquam, nec ſingularum vocum ſyllabarumque trutinatores, invidioſoſve cenſores expectant, ſed æquos, & ex omnium ſumma, primorumque cum mediis & extremis comparatione propitios judices. Vel tyronibus enim compertum eſt, Regulam fidei propriè & accuratè dici Scripturam divinitus inſpiratam, Traditioneſque ab avita Apoſtolicaque origine ad nos uſque propagatas. At hujus Regulæ interpres, ſive Pontifex, ſive Synodus, ſive Eccleſia, Regulæ quoque nomine convenienter honeſtatur. Ita & fidei ac communionis non ita Capita, Arbitrive ſunt Pontifices, quin divinorum oraculorum ſequaces, ac Deificæ diſciplinæ cuſtodes ſemet ipſi profiteantur.

X. Rurſus ubi *unam* Pontificis & Eccleſiæ, Pontificis & Concilii authoritatem ſententiamque eſſe inculcavi in fide definienda: unam dixi, quia conjunctiſſimam: quia *de facto* hactenus nunquam diſſidere compertam, quia *de poſſibili*, ut loquuntur, & in futurum varias hypotheſes antevenire, excutere ac definire, alienum á meo inſtituto eſſe duxi. Omnia ad hiſtoricam fidem accommodatè perpendi; præterita ac præſentia, non futura vel poſſibilia à me explorari teſtatus ſum. Sequeſtratis autem à me quod ad nauſeam uſque inculcandum eſt, hypotheſibus illis abſtractis & otioſis de ſolitario Pontifice, vel de Pontifice unam, Synodo autem vel Eccleſia diverſam adverſamque promulgante fidei definitionem, non poteram non unam, eandemque, hoc eſt, conjunctiſſimam & indivulſam Capitis & Corporis, Paſtoris & gregis authoritatem ſententiamque prædicare.

XI. Illam porro præ cæteris invidiam equidem deprecor, nequis me uſquam Pariſienſis Theologicæ ſacræ Facultati oblocutum, ejuſque doctrinæ calumnietur: vix ejus uſquam memini ſine nominis encomio. Alienam ab ea oſtendi, ſiquam ipſe doctrinam exploſi. Siquam amplexus ſum, eam illi ſtudui propriam & familiarem demonſtrare. Gerſonio ipſi ſplendidiſſimæ Academiæ eximio ſyderi, illam tandem abſterſi ſententiam, quam refellebam enixiſſimè, quam & ipſi Pariſienſi Theologicæ Facultati diſplicuiſſe docui, de abſolutiſſima & inexorabili neceſſitate Concilii Oecumenici ad quaſcumque hæreſes perimendas, ſeu ad exerendam Eccleſiæ univerſalis infallibilitatem. Hanc ſententiæ abſurditatem, ſi aliquando tardiùs, ſi non ſtatim ab eo effricui, ſi eam aliquandiu ejus nomine perſonatam exagitavi, neminem præterit, quantos hujus culpæ conſcios, quantos conſortes habeam. Quod tam multis peccatur, inultum erit, ut ſpero. Cæterùm Joannis Gerſonii in Eccleſiam & Gallicanam & univerſalem merita, Theologicæ lumina eruditionis, argumenta ſanctimoniæ, neminem poſſunt fallere, qui vel ejus opera, vel annales Eccleſiæ ſaltem à limine ſalutarit.

XII. Nunc more Majorum quidquid hoc operis eſt, examini ac cenſuræ ſubjicientes optimæ parentis & Magiſtræ Catholicæ Eccleſiæ, complectimur animo toto illa Anſelmi verba ad Urbanum II. Papam: *Quoniam Divina Providentia veſtram elegit ſanctitatem, cui vitam & fidem Chriſtianam cuſtodiendam, & Eccleſiam regendam committeret: ad nullum rectiùs refertur, ſiquid contra Catholicam fidem oritur in Eccleſia, ut ejus authoritate corrigatur; nec ulli alii tutiùs, ſiquid contra errorem reſpondetur, oſtenditur, ut ejus prudentia examinetur. Quapropter ſicut nulli digniùs poſſum, ita nulli libentiùs præſentem epiſtolam quam veſtræ deſtino ſapientiæ: quatenus ſiquid in ea corrigendum eſt, veſtra cenſura caſtigetur: & quod regulam veritatis tenet, veſtra authoritate roboretur. Lib. de Incar. cap.* 1. Complectimur & illa Bernardi: *Quæ autem dixi, abſque præjudicio ſanè dicta ſint ſaniùs ſapientis. Romanæ Eccleſiæ præſertim authoritati, atque examini totum hoc, ſicut & cætera quæ ejuſmodi ſunt, univerſa reſervo; ipſius, ſiquid aliter ſapio, paratus judicio emendare. Epiſt.* 174. Amplectimur & illa Petri Damiani: *Nos ſiquid erravimus ad Petri Magiſterium corrigendi libenter accedimus, & retractationis opprobrium non veremur. Hæc eſt enim illa, ut ita loquar, officina fabrilis; cui nimirum is, qui fabri dicebatur filius, præſidet: ad cujus regulam omnis meritò moneta recuditur: ad cujus rectitudinis lineam, quidquid uſquam depravatum fuerit, reformatur. Nos non proprias allegationes pertinaciter aſtruentes, ſed Synodalibus decretis humiliter obtemperantes; Apoſtolicæ Sedis edictum, vel quod jam promulgatum eſt, ſequimur: vel ſiquid adhuc elimatius atque ſalubrius in poſterum ſtatuendum eſt, obedientiam profitemur. Tom.* 3. *Opuſc.* 5. *& Gratiſſ. cap* 39. Amplectimur & illa, ut plures faciam miſſos, Thomæ Braduvardini: *Scio quid faciam, illi me navi committam, quæ perire non poterit, navi Petri. In ipſa namque author & magiſter unicus noſter Chriſtus tutiſſimè reſidens, de ipſa legitur docuiſſe: myſticè nobis inſinuans, quòd apud ipſam Petri naviculam, apud Romanam Eccleſiam, totius Chriſtianæ doctrinæ authoritas & magiſterium remaneret. Hujus igitur tam authenticæ, tantæque Magiſtræ judicio me totum, meaque omnia ſcripta, ſeu ſcribenda plenè ſubjicio, integrèque ſubmitto: cujus protectionem, ubi contra Dei hoſtes pugnavero: correctionem, ubi erravero: approbationem, ubi rectè ſenſero, inſtantiſſimè poſtulo totis votis. Præfat. lib. de Cauſa Dei.* Amplectimur illa Sancti Thomæ Aquinatis: *Multa docui, multa ſcripſi, in fide Jeſu Chriſti, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, cujus correctioni cuncta ſubjicio, cuncta ſuppono. Rainald. ann. Chr.* 1323. *num.* 66. Amplectimur & illa Vitalis Cardinalis Albanenſis: *Duo in proteſtatione mea volo includi. Primum eſt, quòd ſi in dictis meis fortè aliquid ponam minùs providè, incautè, vel indiſcretè, omnia per Chriſti Vicarium corrigantur. Secundum eſt, quòd quidquid per eundem Chriſti Vicarium fuerit determinatum de prædicta quæſtione, & de quibuſcumque aliis, maximè ad fidem pertinentibus: omnia volo ſimpliciter & indubitabili fide tenere, promptè & liberè confiteri. Idem ann.* 1322. *num.* 67. Quæ eò ſanè pertinent, ut *animus etiam in dictis per ignorantiam non Catholicis, ipſa ſit correctionis præmeditatione, ac præparatione Catholicus. Aug. l.* 3. *de Orig. An. cap. ult.*

Acceſſura his quoque fuerat Diſſertatio XXI. in Septimam Synodum, niſi me jam enormitas ipſa deterruiſſet voluminis, cui à brevitate ſaltem laus & commendatio aliqua comparanda fuerat. Porrò *quanquam fratribus non valeam reſiſtere, jure quo eis ſervus factus ſum, flagitantibus ut eorum in Chriſto laudabilibus ſtudiis, lingua ac ſtylo ſerviam: egoque ipſe multa quæ neſciebam, ſcribendo me didiciſſe confitear: Auguſt. lib.* 3. *de Trin. in proœm.* ſentio tamen, quàm gravem in ſarcinam impares ſucceſſerint humeri. Non neceſſitatis enim illius, non privatæ utilitatis rationem habebunt plerique, ſed argumenti quod tractando detero, dignitatis: & in jus vocabunt audaculum homuncionem, qui tantas res aggrediatur. Ego autem ut qui meo me pede metiar, mecum habitem, & norim quàm ſit mihi curta ſupellex; gratias habebo multas, ſiqui me hoc relevent onere, unamque mihi laudem hanc permittant, audendo audaciam valentioribus addidiſſe, locum ceſſiſſe. Interim autem dum meliores meliora impartiantur, mecum his utere, Lector; *& noli literas meas ex tua opinione, vel contentione, ſed ex divina lectione, vel inconcuſſa ratione corrigere. Siquid in eis veri comprehenderis, exiſtendo non eſt meum: at intelligendo & amando, & tuum ſit & meum. Siquid autem falſi conviceris, errando fuerit meum: ſed jam cavendo, nec tuum ſit, nec meum: Ibidem.*

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, ed approvazione del P. Fr. Tommaſo Maria Gennari Inquiſitore, nel Libro intitolato: *Diſſertationes in Concilia Generalia, & Particularia Auctore Ludovico Thomaſſino, &c.* non eſſervi cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per atteſtato del Segretario noſtro niente contro Prencipi, e buoni coſtumi, concediamo licenza che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. 2. Ottobre 1728.

{
{ Alviſe Piſani Kav. Proc. Riſ.
{ Pietro Grimani Kav. Proc. Riſ.

Agoſtino Gadaldini Segr.

INDEX

INDEX ET ARGUMENTA DISSERTATIONUM HUJUS TOMI.

DISSERTATIO I.

In Synodos ſub Victore Papa de Obſervatione Paſchatis, Romanam, Lugdunenſem, Palæſtinam, &c. circa ann. Chriſti 197.

ÆQuitas & prudentia Victoris Papæ in conſtituendo Paſchate, & anathemate Aſiaticis intentando defenditur: rem diſciplinæ ad cauſam hæreſeos & anathematis nonnunquam trahi. Uſque ad num. XIV.

Ejuſdem Victoris ſumma poteſtas à contemptu vindicatur, ſeu comminatus, ſeu jaculatus etiam ſit anathema: de Victore, ut & de Nicæna Synodo non ex paucorum tunc contumacia, ſed ex univerſæ poſt Eccleſiæ conſenſione cenſendum: denique ut non Irenæo tantùm, ſed Polycrati, immò & longè poſterioribus ſequioris Paſchatis cultoribus patrocinium temperandum ſit ex Beda. Uſque ad calcem. Pag. 1.

DISSERTATIO II.

In Synodos ſub Stephano Papa in cauſa Baptiſmi hæreticorum, Romanam, Chartaginenſem, &c. Ann. Chriſti 256. 257. *&c.*

Refellitur putidiſſima Novatorum calumnia, tam erraſſe Stephanum in omnium admittendo, quàm Cyprianum & Firmilianum in omnium hæreticorum baptiſmo repudiando. Evincitur ex omnium Patrum conſenſu, eandem tunc fuiſſe Romanæ Eccleſiæ de baptiſmo hæreticorum, quæ poſtea fuit, & quæ etiamnunc ſupereſt diſciplina. Uſque ad num. XXII.

Deinceps uſque ad finem multipliciter ſolvitur alia quæſtio, ecquid Auguſtinus Cypriano hinc excuſationem paret, quòd necdum ea res plenario Concilio elucidata atque terminata fuiſſet: cùm idem ipſe Pelagianis plenarium Concilium flagitantibus, os obturaverit, localibus Synodis & reſcriptis Apoſtolicæ Sedis litem finitam pronuncians. Oſtenditur non uſquequaque purum à culpa fuiſſe Cyprianum, qui Stephano præcipienti, qui traditioni Eccleſiarum non paruerit: Stephanum non ultra minas ſæviſſe, & diſpenſationi acquieviſſe: denique rem iſtam tunc ita ſpectatam fuiſſe, ut quæ ad conſuetudines magis, quàm ad fidem attineret: Concilia autem ab Auguſtino & Sanctis Patribus ſæpiùs flagitata ad diſciplinam conſuetudinum figendam, ut quæ ſua ſponte magis verſatilis ſit, cùm fides una ubique ſit & irreformabilis. Pag. 6.

DISSERTATIO III.

In Synodum Nicænam Ann. Chriſt. 325.

Jus primatium convocandarum Synodorum generalium Pontificibus vendicatur, etſi eas convocaſſe legantur Imperatores. Jura à factis ſecernuntur: & jura ipſa ſtricta à remiſſis. Ad num. XI.

Romanorum Pontificum ea oſtenditur prærogativa eſſe, jure divino fulta. Ad num. XVI.

Ad Caroli Magni & poſteriora tempora, Conciliaque deſcenditur: Hincmari Gallorum ſub Philippo Pulchro, Cuſani, Gerſonii, Almaini, Petri de Alliaco, juniorum etiam Græcorum ſententia profertur, ut Pontificiæ & Imperatoriæ poteſtatis fines delineentur in convocatione Conciliorum. Ad calcem uſque. Pag. 17.

DISSERTATIO IV.

In Synodum Gangrenſem.

Unanimi Patrum Latinorum Græcorumque ſuffragatione evincitur, longè plurimas hæreſes jam inde ab incunabulis Eccleſiæ confectas, obtritaſque fuiſſe ſine Synodis, ſolo Epiſcoporum conſenſu: vel Synodis localibus, firmatis conſenſione Epiſcoporum & Eccleſiarum totius orbis. Synodos Oecumenicas nec ipſis hæreticis in mentem veniſſe: aut ſi venerint, & ad has provocaverint, plerumque has velut tergiverſationes exploſas fuiſſe. Uſque ad num. XXIII. Idem efficitur ex recentioribus Theologis, ad num. XXIX.

Conſenſio iſta univerſalis Eccleſiæ, qua authorantur Synodi particulares, vel Eccleſiarum ſententiæ ſine Synodis, ad nutum & conſenſionem Sedis Apoſtolicæ religata fuit: ea enim in definienda fide ſemper dux præivit, ſin minùs temporis, certè authoritatis principatu. Ad num. uſque XXXVII.

Deinceps declaratur qualeſcumque Epiſcoporum conventus, vel ſine conventu concentus ſynodicam authoritatem obtinuiſſe. Pag. 25.

DISSERTATIO V.

In Synodum Ariminenſem. Ann. 359.

Illud Hieronymi, *Ingemuit orbis, & ſe eſſe Arianum miratus eſt*: nihil officere Eccleſiæ Catholicæ univerſalitati: nec enim poſteriorem etiam illam Ariminenſem Synodum, vel Synodi partem hæreſi conſenſiſſe, ſed diſpenſationi ſerviſſe, ex Athanaſio, Hieronymo, aliiſque Patribus palam fit, adversùs hæreſes antiquas & nuperas. Uſque ad num. XI.

Illo ipſo tempore oſtenditur mira fuiſſe paucitas Arianorum, præ multitudine Eccleſiæ Catholicæ. De Conſubſtantialis voce diſſeritur, quæ quandoque aberat à confeſſionibus Catholicis. Item de communione Eccleſiæ Catholicæ, cui perdiu Ariani intermixti fuere. Uſque ad num. XXII.

Deinceps de Lucifero Calaritano Epiſcopo. Ecqui illum à Schiſmatis infamia abſolvere fas ſit. Regulæ diſpenſationis ex Ivone Carnotenſi promuntur; juxta quas eadem facta, vel eaſdem quandoque perſonas, putà Ariminenſes Patres, nunc alii & alii, nunc iidem ipſi ex Patribus accuſant, & excuſant: vituperant, & laudant: citra rerum & ſententiarum, etſi non citra verborum conflictum. Pag. 37.

DISSERTATIO VI.

In Synodum Oecumenicam II. ſeu Conſtantinopolitanam I.

Jus confirmandi Synodos Oecumenicas eſt penes ſedem Petri. Approbatio & confirmatio etiam aliqua à cæteris Epiſcopis, à ſanctiſſimis Monachis, à Catholicis plebibus exprimebatur: ſed hi omnes ſubſcribebant confeſſionis magis ſuæ, quàm confirmationis teſtimonium: quo firmitatem proderent ſuam, non adjicerent Synodo. Id efficitur ad num. uſque XIV.

Deinde provinciales quoque & locales quaslibet Synodos à prima Sede confirmandas fuiſſe docetur, ut authoritatem certam, irretractabilem, & univerſalem conſequerentur. Pag.45.

DISSERTATIO VII.

De Synodo ad Quercum, & de tota cauſa Chryſoſtomi.

Provocatio Chryſoſtomi ad Synodum Oecumenicam demonſtratur perinde interpretanda, ac ſi ad Romanum Pontificem provocaſſet: cujus erat eam convocare, qui ei convocandæ incubuit, qui ejus non convocatæ vices ſupplevit, Chryſoſtomumque reſtituit. Item quid de illa tunc ſanctorum inter ſe virorum conflictatione ſentiendum. Pag.52.

DISSERTATIO VIII.

In Concilium Dioſpolitanum in cauſa Pelagii, Ann. Chr. 415.

Ut leviter à quibuſdam perſtricta, ut ab aliis accuratè defenſa ſit hæc Synodus: ſumma Synodorum etiam localium dignitas: ſumma in rebus tum fidei, & juris, tum factorum & perſonarum authoritas. Pag.57.

DISSERTATIO IX.

In Concilia Carthaginenſe & Milevitanum, anno 416. *adversùs Pelagianos ſub Innocentio, & Carthaginenſe poſterius annis* 417. *&* 418. *ſub Zoſimo.*

Particulares Synodos à Romano Pontifice confirmari debere: & tunc demum in ſummæ authoritatis arcem eas invadere. Pag.60.

DISSERTATIO X.

In Concilium Epheſinum I. ſeu Oecumenicum III. Anno Chriſti 431.

Romani Præſulis jus eſt præſidere Synodis Oecumenicis. Perluſtratis omnibus Synodis id oſtenditur uſque ad num. XIII.

Præſidebat etiam ſuo quodam modo & jure Imperator: ſed ea præſidendi prærogativa longè diſpar, & decolor à Pontificia: uſque ad num. XVIII.

Excutitur alia poteſtas Principis in numero, loco, tempore, ordine Synodis præſcribendo. Et ea probatur fuiſſe legitima poteſtas Eccleſiæ Defenſoris & Cuſtodis Canonum: præter quos ſi quid Princeps moliretur, eam injuriam vel non ſilebant Epiſcopi, vel diſpenſativè ſilebant. Uſque ad num. XXV.

Jus aliud expenditur Principum, confirmandi Synodos. Nihil id officit Synodicis definitionibus, per ſeſe valituris: immò prodeſt mirum quantum. Hæc principalis poteſtas oſtenditur non imminere & dominari Eccleſiæ Sponſæ Chriſti, ſed invigilare, & obſequi. Ad num. uſque XXXIX.

Summa damnati Neſtorii poteſtas, & laus penes primam Sedem.

Quàm multi tum Cyrillo, Synodoque detraxerint. Ut in quæſtione facti diutiùs quidam altercati ſint: ideoque & in fide claudicare ſuſpecti fuerint, ac tandem coacti ſint utrique Synodicæ definitioni conſentire. Quanta in his humanitate & diſpenſatione uſus ſit Cyrillus, immò & univerſa Eccleſia, ut illi recolligerentur, qui ſuum Synodo aſſenſum non tam negaſſe, quàm ſuſpendiſſe poſtea deprehenſi ſunt. Uſque ad calcem. Pag.63.

DISSERTATIO XI.

In Concilium Conſtantinopolitanum ſub Flaviano, & Concilium Epheſinum II.

Ab Eutychete primùm, pòſt à Flaviano provocatum eſſe ad Concilium Oecumenicum: i. ad Leonem Papam: unam eſſe Pontificis & Concilii authoritatem: ad utrumque indifferenter provocari: penes Pontificem eſſe arbitrium, juſque, ut ex re viſum fuerit, Concilium tunc colligere, vel ſine Concilio rem profligare. Si Imperator tunc præter Pontificis conſilium Synodos colligeret, vel colligi vetaret: exitialia ea erant plerumque facta, nedum jura: nedum idonea ſanciendæ diſciplinæ exempla. Theodoretus ſimiliter à Leone Papa reſtitutus fuiſſe oſtenditur. Pag.79.

DISSERTATIO XII.

In Concilium Chalcedonenſe ſive Oecumenicum IV. Ann. Chriſt. 451.

Ante Oecumenicas Synodos fidem prædefiniit Sedes maximè Romana, & quaſi Synodis prævivit, dictavitque quod ſequerentur. Ex Synodorum generalium enumeratione id perficitur uſque ad n. XI.

Nec Synodorum Oecumenicarum authoritas *hinc* extenuatur, nec ulla Pontificis & Synodi conflictatio olim vel in ſuſpicionem venit: quin alteri ex altero lucis & majeſtatis fiebat acceſſio, ſive decreta Pontificia rurſus in Synodo examinarentur, ſive citra novum examen ſubſcriberentur: quòd in Pontificis erat poteſtate, priori examini acquieſceret, an pleniùs ipſemet in Synodo, & cum Synodo rem examinaret. Uſque ad num. XXV.

Pontifici aliquando ſupplicatum, nunquam ab ipſo ad Synodum provocatum: ut cujus cum Synodo una & indiſcreta poteſtas ſit, itemque cum Eccleſia univerſa per Orbem effuſa, cujus ipſe Caput, Cor, Os unus eſt. Id antiquiſſimis, Id noviſſimis Pontificibus exploratiſſimum fuit; ita denique nuperæ hæreſes à Pontifices ſimul, ſimul ab univerſa Eccleſia protritæ ſunt, etiam ſine Synodis, vel ante Synodos. Uſque ad num. XXXIV.

De Dioſcori in Leonem Papam auſu nefario. De Theodoreto per Leonem reſtituto. De eodem & aliis quibuſdam fidei aſſentientibus, in facto & perſona nutabundis, pleniſſimè Synodo aſſentiri compulſis. Uſque ad num. XXXIX.

Imperator idem Sacerdos dicitur: quo ſenſu Synodis adeſt, dum de fide quæritur, non ut fidei Dictator, ſed ut Auditor & Cuſtos. Uſque ad n. XLV.

Judiciis canonicis abſtinuere Imperatores, multò magis à ferendis legibus eccleſiaſticis. Quin leges Canonibus inimicæ, & irritæ, & irritatæ ſunt, tum à Principe, tum ab Eccleſia. Uſque ad n. LI.

In cauſis canonicis ſæpè judices eccleſiaſtici ab Imperatore petebantur, dabantur, eorum ab illo poteſtas ſæpè extra territorium prorogabatur: non ſemel Princeps ipſe de iis cognoſcebat. Hæc omnia non juris, ſed diſpenſationis fuiſſe oſtenduntur: ut inde eluceſcat, longè conſultius, & juri, libertatique eccleſiaſticæ accommodatius fuiſſe, ut hæc omnis eccleſiaſticorum judiciorum poteſtas ad legitimum judicem, ad Epiſcopum Epiſcoporum revocaretur. Uſque ad n. LXII. Pag.83.

APPENDIX.

Ad Synodum Chalcedonenſem de ſubſcriptionibus.

Moris olim fuit, Romanorum Pontificum literis fidem præſcribi. Quantùm ea cæterorum Antiſtitum ſcriptis etiam de fide literis antecçellerent. Duplici occurritur objectioni, adversùs Leonis epiſtolam gannienti, quaſi illi, nonniſi ob ſuum cum Scripturis Synodiſque prioribus concentum, ſubſcriptum ſit, &

ob accumulata Patrum teſtimonia. Cyrilli quoque epiſtolis ſubſcriptum & cur? Num I. II. III. Epiſcopalibus quoque definitionibus ſubſcriptum eſt. Numer. IV. V. VI. VII. Subſcribere ſolos Epiſcopos ſolemnius fuit: quicumque tamen obliquis ſuſpicionibus perſtringebantur, ſubſcribere & ipſi compulſi ſunt, Clerici, Monachi, Laici. Num. VIII. IX. X. Quanta obſequendi neceſſitas immineret. Ubi & illud Chryſoſtomi elucidatur, Communicate quidem, ſed nolite ſubſcribere. Illud item Auguſtini, Viros quandoque bonos ab Eccleſiæ communione ejici. Num. XI. Imperator ſicubi Epiſcopis præcurreret, ſi adversùs fidem, reſtitum eſt: ſi pro fide, reſtitum quandoque tamen pro libertate, ſæpiùs ex diſpenſatione obtemperatum eſt. Num. XII. XIII. XV. Summa Romani Præſulis authoritas in ſubſcriptionum negotio. Numer. XIV. Poſt ſubſcriptiones, nihil amplius ſuſpicionum penes quenquam reſidere debet. Num. XVI. Subſcriptiones vel fidei confeſſiones plenæ, apertæ, puræ & ſimplices eſſe debent, atque ita ut ex animo ſaltem Epiſcoporum, ceu fidei Magiſtrorum, ſuſpicio infeſta expungatur. Num. XVII. Pag. 108.

DISSERTATIO XIII.

In Concilium Arelatenſe & Lugdunenſe, An. 475.

Quid de his Synodis ſentiendum: & an illæ Fauſti Rejenſis Epiſcopi doctrinæ ſuffragatæ ſint? De Fauſti doctrina & opuſculis cenſura Pontificum, Patrumque. Uſque ad num. X. An fuerint aliqui Prædeſtinatiani hæretici? Propiùs à vero abeſt, nullos fuiſſe: aut ſi qui fuerint, ſimpliciores illos, & incautos fuiſſe quoſdam, nequaquam hæreticos. Nu. XI. XII. XIII. Quo animo eſſe debeamus in hujuſmodi tardiores, & ad ardua contumaciter hebetes, ex Auguſtino, & aliis Patribus, ex Romanis Pontificibus & Synodis. Ubi & eidem navi imponendos oſtenditur Fauſtum, Caſſianum, & alios, quibus Semipelagianorum additum eſt nomen: ita ut eorum quidam ſanctitate præcipui fuerint, & alicubi religioſo cultu decorentur. Uſque ad num. XXX. Complura alia ejuſdem rei exempla referuntur, numeris quatuor ſequentibus. Denique Zoſimus Papa eidem ſententiæ ex Auguſtino conſonus oſtenditur: ubi tria quædam ſubnotantur ad occupandas difficultates opportuniſſima. Nu. XXXV. Pag. 117.

DISSERTATIO XIV.

In Concilium Romanum utrumque ſub Felice II. Papa, Anno Chriſti 483. 484.

Primæ Sedis hoc privilegium adſeritur, judicandi de cæteris Patriarchis, cum generali, vel ſine generali Synodo: ex epiſtolis Felicis & Gelaſii, & expreſſis inde pluribus argumentis. Oecumenicæ Synodi ubi non datur copia, ejus vicem neceſſariò ſuppleri à prima Sede. Neceſſariò conſtituendum in Eccleſia Caput. Primatum Romanæ Sedis antiquitati tribuere, perinde eſſe, ac divinæ inſtitutioni. Uſque ad num. XIX.

Idem colligitur ex aliorum Pontificum epiſtolis, ex Hiſtoricis item Græcis, Latiniſque. Uſque ad n. XXV.

Refellitur exceptio Novatorum, Acacium retinuiſſe Sedem poſt damnationem. Uſque ad numer. XXVIII.

Eadem primæ Sedis poteſtas in judicandis Patriarcharum cauſis arguitur ex Gregorio Magno: quo ſenſu dicat Gregorius, æquales eſſe omnes Epiſcopos, ubi culpa non exigit. Uſque ad num. XXXI.

Anteriorum Patriarcharum, Cæciliani, Dionyſii, Athanaſii, Petri, Chryſoſtomi, Neſtorii, Flaviani, Joannis exempla obiter replicantur. Pag. 125.

DISSERTATIO XV.

In Concilia Romana ſub Symmacho Papa, anno Chriſti 500. 501. 502. 503.

Aſtruitur illud Primæ Sedis privilegium, ut à nemine judicetur; congeſtis argumentis ex his primùm Synodis, itemque ex Apologetico Ennodii. Num. I. II. III. IV. Ex Avito Viennenſi Epiſcopo, & Eccleſiæ Gallicanæ conſenſu. Num. V. VI. In Oecumenica Synodo parem vim habent ea argumenta. Num. VII. Divini juris ex fontibus ſcatet hæc prærogativa. Num. VIII. Idem evincitur exemplo aliorum Pontificum, Damaſi, Sixti, Pelagii, Leonis, Paſchalis, Hadriani, uſque ad num. XIII. Alia argumenta ex Nicolao I. Hadriano II. Synodo octava. Num. XIV. XV. XVI. Caſſa Synodus in Joannem XII. num. XVII. Rurſus Gallicanæ conſenſus Eccleſiæ & Germanicæ. Num. XVIII. XIX. In cauſa Schiſmatis & Hæreſeos paulò aliter ſentiendum. Num. XX. XXI. Tenetur Pontifex ſuſpiciones diluere, & ſe purgare. Num. XXII. XXIII. Sententia Gerſonis & Nicolai de Cuſa expenditur. Num. XXIV. XXV. Antedictorum omnium confirmatio ex Gregorio Papa I. Num. XXVI. Pag. 134.

DISSERTATIO XVI.

In Synodos Conſtantinopolitanam & Romanam, Anno Chriſti 518. 520.

Romanum Pontificem communionis Catholicæ cardinem eſſe probatur ex his Synodis, & toto ſchiſmate Acaciano. Ex epiſtolis Romanorum Pontificum Orientalium Epiſcoporum, & Archimandritarum, uſque ad num. XI. Ex geſtis Conſtantinopoli in reconciliatione Græcorum, ex epiſtolis Juſtini & Juſtiniani, num. XII. XIII. XIV. Conſenſus Eccleſiæ Gallicanæ, Hiſpanicæ, Africanæ cum Romana in negotio iſto ſchiſmatis Acaciani, uſque ad n. XIX. Alia ad idem argumenta ex legibus Principum. XX. XXI. Eadem Romanæ communionis neceſſitas ex Hieronymo, Auguſtino, Ambroſio, Proſpero, Optato, Gregorio, Alcuino, Ratramno, Hincmaro, Lanfranco, uſque ad num. XXVII. Argumenta alia ex Nicolao de Cuſa. XXVIII. De Meletio Antiocheno Epiſcopo, circa quem magis tricantur adverſarii, inquiritur operoſiùs: & conglobatim quanti Orientales ſemper fecerint Romanæ Eccleſiæ communionem, ex Synodis Oecumenicis, ex Irenæo, Cyrillo, &c. uſque ad num. XXXIII. Pag. 141.

DISSERTATIO XVII.

In Concilium Arauſicanum, anno Chriſti 529.

Sedis Apoſtolicæ authoritas in fidei diſceptationibus apud Gallos. Decreta hujus Synodi ex Auguſtini ſententiis & penè verbis ipſis contexta, Patribus tamen promiſcuè vendicantur. Mira quoque in rebus fidei definiendis ſobrietas. Quàm multa Theologicæ opulentiæ ſupellex, etſi à fide defluat, etſi cum fide cohæreat, in fidei tamen formulas non eſt intrudenda. Hæc definiendi parcitas, hæc Patrum prorſus omnium concordia, veluti gemina ſtabiliendæ inter Theologos pacis in quæſtionibus de Gratia Chriſti fibula, prolixiùs pertractatur, illuſtraturque maximè ex Cœleſtini Papæ olim epiſtola ad Gallos, & ex Florentino nuper Concilio. Pag. 153.

DISSERTATIO XVIII.

In Synodum Romanam, anno Chriſti 532.

In dubiis fidei quæſtionibus, conſulenda Sedes Petri, eique aſſentiendum eſt. Oſtenditur id primùm exemplo Orientalium, Romanos Pontifices percontantium, an Unus de Trinitate paſſus: An Maria propriè & veraciter Dei mater dici deberet. Hormiſdæ Papæ in his diſpenſatio, & conſenſus cum Joanne ſucceſſore adversùs Heterodoxorum calumnias declaratur. Uſque ad num. XVII.

Tum univerſim demonſtratur ex ſanctis Patribus, conſulendam in fidei diſceptationibus maximè Sedem Apoſtolicam, ejuſque judicio ſtandum eſſe. Uſque ad num. XXIX.

Longè plures hæreſes authoritate Romani Pontificis principaliter contritas eſſe, prolixa enumeratione evincitur, uſque ad num. XXXV.

Græcorum conſenſus in hoc primæ Sedis privilegio conſtituendo, uſque ad num. XLIII.

Gallicanorum Conciliorum Pontificum Scriptorumque unanimis ad idem conſenſus: tum antiquiſſimorum, tum medii ævi, tum denique juniorum, uſque ad Conſtantienſis Synodi tempus: cùm eorum pauci quidam ſecus ſentire occeperunt; nec ſuam ipſi tamen diſſimularunt, & novitatem, & paucitatem. Uſque ad num. LXXVI.

Etiamnunc & jam olim unam apud Occidentales maximè omnes, & Gallos ipſos Antiſtites haberi, Romani Pontificis, atque Eccleſiæ univerſæ, hoc eſt, Capitis & Corporis vim, ſententiam, authoritatem. Uſque ad num. CI.

Occurſantes quidam ſcrupuli amoventur; tota hæc doctrina ad ſumma quædam religatur faſtigia: denique ne defenſoribus quidem ipſis ſeu privilegiorum ſeu libertatum quarumcumque refugiendam eſſe hanc ſententiam oſtenditur. Uſque ad calcem. Pag. 158.

DISSERTATIO XIX.

In Synodum V. Oecumenicam Conſtantinopolitanam II. anno Chriſti 553.

In defenſione trium Capitulorum nunc arripienda, nunc abjicienda, oſtenditur Vigilii Papæ non inconſtantia, ſed diſpenſatio, & pacis amor vero nunquam injurioſus. Uſque ad num. VIII.

Et ſi poſſit ſontibus ignoſci, non poſſe tamen inſontibus vel ſcriptoribus vel ſcriptis anathema illidi ex diſpenſatione: nec potuiſſe trium Capitulorum damnationi factæ ſubſcribi, niſi manifeſtata, vel utcumque credita veritate. Uſque ad num. XIII.

Quintæ Synodi memoriam alicubi aliquandiu ſileri, indultum à Romanis Pontificibus, ex neceſſaria tunc ſaltem diſpenſatione, ubi regnorum & populorum ſtrages antevertendæ erant. Uſque ad num. XXVI.

Proferuntur argumenta, quibus univerſim in rebus facti & perſonarum errare poſſe Synodos Oecumenicas probant aliqui. Contra evincitur damnationi ſynodicæ errorum authorumque accommodandam neceſſariò conſenſionem, ubi Synodis ſubſcribitur. Uſque ad num. XXXIX.

Sequeſtratis aliis factorum & perſonarum quæſtionibus, oſtenditur Synodorum Oecumenicarum, ſive Eccleſiæ univerſalis judicia in librorum damnationem ſpectantia, non poſſe deinceps retractari, aut in contrarium flecti, prolixè & ex hac ipſa Synodo. A num. XXVII. ad XLV.

Idem rurſus multis argumentis perficitur: & quàm infeliciter clementibus interpretationibus enitantur purgare libros ab Eccleſia damnatos. Percurruntur anteriorum & poſteriorum temporum exempla complura, quibus liquet damnatorum librorum vindices, errorum infamiam non eis unquam effricuiſſe, ſed ipſis ſibi quandoque affricuiſſe. Uſque ad numer. LXVII.

Quid de Agobardo, Baronio, Bellarmino ſentiendum, qui damnatos ab Eccleſia libros ſcriptoreſque aliquos defenſitarunt. Uſque ad n. LXXX.

Ad eos qui rogitant, an de fide ſit, hæreſin hoc libro contineri. Quàm latè quandoque pateat nomen fidei, & hæreſeos. Quàm facilè ſuſpectos hæreſum habeat Eccleſia librorum defenſores, quibus eam ineſſe ipſa judicat. Hæreſeos ſuſpicio vel accuſatio, quàm non temerè ulli impingenda, quàm anxiè à quolibet propulſanda. Uſque ad num. XC.

Decretis Pontificum quàm accommodanda, & quàm ultro ſint accommodata placita Scholæ. Item quàm non poſſint interminabiles ullæ lites, & decretorii judicii inſolentes confingi: ſed omnino tandem judicio Epiſcopali aſſentiendum ſit. Uſque ad num. XCIV.

Vigilii Papæ & Romanæ Sedis principatus quantum reſplenduerit in hac Synodo, adversùs Novatores. Uſque ad n. CII.

Defenſores Capitulorum eruditi, quàm nullo privato ſtudio, nulla acuminis ſui fiducia, ſed ſola agerentur tuendæ Chalcedonenſis Synodi cupiditate. Scrupuli aliqui amoventur. Uſque ad calcem. Pag. 209.

DISSERTATIO XX.

In Synodum VI. Oecumenicam, ſeu Conſtantinop. III. Anno Chriſti 680. 681.

Inquiritur in Honorii Papæ damnationem. Refelluntur, qui Acta hujus Synodi falſata cauſantur. Num. I. II. III.

Refelluntur iterum, qui Synodum ut in re facti, erraſſe cavillantur. Num. IV. V.

Refelluntur tertiò, qui etſi immerentem, diſpenſativè damnatum ſuſpicantur. Num. VI. VII.

Reſpondetur Honorii Epiſtolas privatas & familiares fuiſſe; nec pertinuiſſe ad Cathedram. Ideoque damnari potuiſſe, quia & errare. Quod multis conjecturis munitur, à num. VIII. ad XVII.

Reſpondetur iterum non tam hæreſi, quàm diſpenſationi ſtuduiſſe Honorium: Quæ quia improvida fuit, & inauſpicata, proditio fidei habita eſt. Multa ad id argumenta, multa item congeruntur exempla conſimilis in doctrina fidei diſpenſationis ſed feliciores plerumque exitus nactæ. A num. XVIII. ad XXXI.

Anaſtaſii Bibliothecarii Apologia pro Honorio expenditur, & ad regulas à Sanctis Patribus fixas revocatur. Uſque ad calcem. Pag. 241.

DISSERTATIO PRIMA
AD SYNODOS
SUB VICTORE PAPA
DE OBSERVATIONE PASCHATIS
Habitas circa annum 197.

ROMANAM, LUGDUNENSEM, PALÆSTINAM, Ponticam, Hieroſolymitanam, Corinthiacam, Oſroenam, Meſopotamicam, nec non Epheſinam ſub Polycrate.

SYNOPSIS.

Æquitas, & prudentia Victoris Papæ in conſtituendo Paſchate, & anathemate Orientalibus intentando defenditur, ad num. XIV. deinceps ejuſdem poteſtas ſumma à contemptu & infamia vendicatur.

I. HARUM omnium Synodorum meminere Euſebius *l.* 5. Hiſt. Eccleſ. *c.* 23. 24. 25. & author Libelli Synodici *num.*8 *& octo ſequentibus*. Euſebii verba ſunt : *Gravi controverſia exorta, eòquòd omnes per Aſiam Eccleſiæ vetuſta quadam traditione nixæ, quartadecima Luna ſalutaris Paſchæ diem feſtum celebrandum eſſe cenſebant, quo die præſcriptum erat Judæis, ut agnum immolarent : eaque omnino Luna, in quemcumque demum diem ſeptimanæ incidiſſet. Cum tamen reliquæ totius orbis Eccleſiæ alio more uterentur, qui ex Apoſtolorum traditione profectus, etiamnunc ſervatur, ut ſcilicet non alio quàm reſurrectionis dominicæ die jejunia ſolvi liceat. Synodi ob id, cœtuſque Epiſcoporum convenere. Atque omnes una conſenſu Eccleſiaſticam regulam univerſis fidelibus per epiſtolas tradidere, ne ullo alio quàm dominico die myſterium Reſurrectionis Domini unquam celebretur.* Unus cum Epheſina ſua Synodo ſecus decrevit Polycrates, ejus tum urbis antiſtes. *Victor Romanæ urbis Epiſcopus illico omnes Aſiæ vicinarumque provinciarum Eccleſias tanquam contraria rectæ fidei ſentientes, à communione abſcindere conatur : datiſque literis, univerſos qui illic erant fratres proſcribit, & ab unitate Eccleſiæ prorſus alienos eſſe pronunciat. Verùm hæc non omnibus placebant Epiſcopis. Proinde Victorem ex adverſo hortati ſunt, ut ea potius ſentire vellet, quæ paci & unitati, charitatique erga proximum congruebant. Extant etiamnum eorum literæ, quibus Victorem acerbiùs perſtringunt.* Eadem propemodum Libellus Synodicus, ſingulas Synodos ſuo more ſummatim delibans.

II. Hinc Victorem allatrandi, & Apoſtolicæ Sedis principatum exagitandi anſam arripiunt Novatores ; quòd præproperè pacem abruberit ; quòd brutum fulmen vibraverit ; quòd ut ſuæ poteſtatis limites prætervolanti non paruerint Orientales ; quòd denique ab eo excommunicati communione Eccleſiæ Catholicæ frui nihilo ſeciùs perſtiterint. Adversùs has calumniarum nebulas elucidanda nobis eſt Victoris, Synodique ſub eo Romanæ æquitas & poteſtas. Et ex Euſebio primùm : Aſiatica ſola, hoc eſt, Epheſina provincia cum finitimis Eccleſiis, cum Polycrate ſentiebat ; at omnes aliæ *per univerſum orbem* Eccleſiæ conſentiebant Victori. Turpis ergo erat pars, quæ ſuo toti non concineret: atque non intempeſtivis ad hunc concentum ſtimulis urgebatur. Ad hæc cùm reliquo orbe collectæ Synodi *uno conſenſu Eccleſiaſticum dogma* propalaſſent : his diſſonare, intolerandæ cujuſdam erat pugnacitatis. Adde quòd Aſianæ Eccleſiæ *vetuſta veluti quadam traditione* nitebantur: at reliquæ Eccleſiæ mos indubitanter *ex Apoſtolica traditione* defluxerat. Quæ alia vis enim Alexandrinos, Palæſtinos, Oſroenos, Ponticos, in eandem cum Romana Eccleſia conſonantiam adduxiſſet, niſi altiùs repetita, & ab ipſo Apoſtolicæ prædicationis fonte hauſta traditio ? Tertullianus *l.* de Coron. militis : *Hanc obſervationem ſi nulla Scriptura determinavit, certè conſuetudo corroboravit, quæ ſine dubio de traditione manavit. Quomodo enim uſurpari quid poteſt, ſi traditum priùs non eſt?* Et l. de præſcript. *Ecquid veriſimile eſt, ut tot & tantæ Eccleſiæ in unam fidem erraverint? Nullus inter multos eventus eſt unus exitus. Variaſſe debuerat error doctrinæ Eccleſiarum. Cæterùm quod apud multos unum invenitur, non eſt erratum, ſed traditum.*

III. Et quamquam res iſta ſuo ex genere media quodammodo & in utramque partem verſatilis videri poſſet, ut ſive Dominico ſemper, ſive alio quandoque die Paſcha celebraretur, nec fides ideo, nec Eccleſia labaſceret: longè alia tamen tunc Epiſcopos & Eccleſias totius orbis inceſſerat ſententia. Etenim Victor diſſonas abrumpere Eccleſias meditabatur *velut heterodoxas*. Euſebius non Apoſtolicam tantùm traditionem, ſed *Eccleſiaſticum dogma* vocat. Polycrates ex adverſo majorum ſuorum diverſam conſuetudinem, obſervatam contendebat *juxta Evangelium & ſecundùm fidei regulam*. Adversùs hortamenta & minas quibus ad conſenſum cum cæteris Eccleſiis impellebatur, fidenter excipiebat, *Obediendum Deo potius quàm hominibus*. Addebat ſe genuinum ac verum agere diem, *nec addidiſſe quidquam aut detraxiſſe*. Ergo id nimirum ſupererat, ut reliquæ omnes orbis Eccleſiæ Polycrati & ſectariis ejus viderentur Evangelium interpolaſſe, temeraſſe fidei canonem, divinis inſtitutis obniti. Neutris ergo perſuaſum erat, rem totam in medio relinqui poſſe. Inde eſt quòd, ut obſervat Irenæus apud eundem Euſebium in epiſt. ad Victorem, hac de re jam antè incaluerat Romæ concertatio inter Anicetum & Polycarpum, etſi tum quidem incolumi pacis vinculo. *Neque enim Anicetus Polycarpo perſuadere unquam poterat, ut obſervare deſineret, &c. neque item Polycarpus Aniceto perſuaſit ut obſervaret, cum Anicetus eorum qui ante ſe fuerant Presbyterorum morem ſibi retinendum eſſe diceret.*

IV. Perverſum eſt igitur quod Novatores Socrati potiùs aſſentiuntur, *l.* 5. *c.* 21. ajenti: *Neque Servator, neque Apoſtoli iſtud obſervandum lege aliqua præceperunt, neque mulctam aut ſupplicium, ſicut lex Moſayca Judæis, vel Evangelia, vel Apoſtoli nobis minati ſunt, &c. Apoſtolis propoſitum fuit, non ut leges de feſtis diebus celebrandis ſancirent, ſed ut rectæ vivendi rationis & pietatis nobis authores eſſent. Mihi quidem certè videtur, ſicut aliæ res multæ in locis quibuſque ex more quodam introductæ fuerunt, ita feſtum Paſchatis ex quadam conſuetudine apud ſingulos populos obſervationem privatam habuiſſe: propterea quod nemo ex Apoſtolis legem de eo, ut dixi, cuiquam edidit.* Ultra ingenioli modum exultavit Socrates, cùm Theologi perſonam induit. Non Euſebio enim tantùm, & Victori, & Polycrati, & Aniceto, & Polycarpo refragatus eſt, qui ſuum quiſque morem, antiquiori traditioni, Apoſtolicæ inſtitutioni, legi Evangelicæ, fidei Canoni, Eccleſiaſtico dogmati vindicabat: ſed & Synodis omnibus hac tempeſtate collectis, quæ, ut de Hieroſolymitana author eſt Euſebius *c.* 25. ſcripſere, *de traditione diei Paſchalis, quæ jam inde ab Apoſtolis ad ipſos continua ſucceſſione manaverat*. An licet poſt ducentos amplius annos ea ſomniare, quæ & Synodorum, & Pontificum rebus ipſis penè ſupparium fidem prorſus labefactent? An licet Polycrati ita patrocinari, ut Polycratis ipſius ſententiam omnem adulteres?

V. Author verò Libelli Synodici Euſebio conſentaneus eſt. Itaque apud eum Polycratis Epheſina Synodus dicitur *ſimplex, neque exquiſita*: ejus verò decretum, tanquam à principio acceptum, à Sanctis Apoſtolis Timotheo & Philippo confirmatum. At reliquæ omnes pro Victoris partibus Synodi, *divinæ & ſacræ*: ſuper myſtico Paſcha *ſecundùm Anicetum & Victorem pronunciantes*. Denique *c.* 8. *Victor ſanctiſſimus Romanorum Eccleſiæ Papa excommunicationem mittit Polycrati; neque hoc ſolùm, ſed ſynodicè etiam ea quæ ad hoc feſtum pertinebant, perſequitur; & cum ipſo Synodi in plurimis provinciis & partibus terræ congregatæ, idem unanimiter ſtatuunt.* Vides quàm hæc abhorreant ab indifferentia illa commentitia, & ab ignominia Victori aſpergenda.

VI. Ad hæc ſi in ſuſpendio relinqui res poterat, eccur de ea ad Synodum uſque Nicænam certabatur? Eccur ad pacem conciliandam Oecumenica Synodo opus fuit? Athanaſius *lib. de Syn. Nicæna Synodus non temere habita eſt, ut quæ habeat graviſſimos uſus & legitimam rationem. Syri enim, Cilices, Meſopotami, in cauſa feſti claudicabant, atque unà cum Judæis Paſcha celebrabant; & jam tum Ariana hæreſis propugnatores habebat*, &c. *Atque ea cauſa fuit, cur univerſus orbis in Synodum coiret, ut & eodem die ubique feſtum celebraretur, & hæreſis quæ ſuppullulaverat, anathemate percuteretur. Quod & factum eſt.* Euſebius *l.* 3. *de vit. Conſt. c.* 5. *Alius antiquior ſuberat morbus longè graviſſimus, qui Eccleſias jam pridem infeſtabat, diſſenſio ſcilicet de ſalutari feſto. Itaque cum omnes ubique populi jamdudum inter ſe diſſiderent, & ſacri religionis noſtræ ritus perturbarentur: quippe in uno eodemque feſto temporis diverſitas maximum diſſidium inter feriantes excitabat: cum hi jejuniis & ærumnis ſeipſos attererent, illi otio ac lætitiæ indulgerent. Mortalium quidem nemo erat, qui huic malo remedium poſſet adhibere.* Et *c.* 14. hoc egregium ſcilicet operæ pretium effert & Nicænæ Synodi, & Conſtantini, ut *non modò unius fidei conſonantia apud omnes obtineret, verùm etaim unum idemque tempus in ſalutaris feſti celebratione ab omnibus firmaretur.* Sed & Conſtantinus in Epiſtola ad Eccleſias poſt Nicænam Synodum, ait *uno conſenſu* definitum eodem ab omnibus die celebrari Paſcha, rejicique *turpiſſimam ſocietatem* Judæorum, *& rectiori ordine, quem à primo paſſionis die uſque ad hæc tempora ſervavimus, ad futura etiam ſæcula hujus obſervantiæ ritum propagari. Nefas eſt ut in tanti momenti negotio & in hujuſmodi religionis ſolemnitate diſſenſio reperiatur. Unum enim libertatis noſtræ feſtum diem, hoc eſt diem Sacratiſſimæ Paſſionis, Servator noſter nobis reliquit: unamque eſſe voluit catholicam Eccleſiam. Cujus membra licèt variis locis diſperſa ſint, uno tamen ſpiritu, Dei ſcilicet voluntate foventur.* Addit in hanc conſuetudinem concinere *omnes tam Occidentalium, quàm Meridianarum, & Septentrionalium orbis partium Eccleſias, nonnullas etiam* Orientalium. *Suſcipite cæleſtem gratiam, & divinum veluti verè mandatum. Quidquid enim in ſanctis Epiſcoporum Conciliis geritur, id omne ad divinam referendum eſt voluntatem.* Et ipſa Nicæna Synodus in Epiſtola ad Alexand. Eccleſ. apud Theodoretum *l.* 1. *c.* 9. *Quod autem ad omnium conſenſum de ſacratiſſimo feſto Paſchatis attinet, ſcitote quod veſtris precibus hæc quoque pars prudenter conſtituta eſt, ita ut omnes fratres qui Judæos prius imitabantur, ſecuturi jam ſint Romanos, & vos & omnes qui ab initio Paſcha cuſtodiunt.* Vides conſtanter affirmari, legem Paſchatis ab Apoſtolis ipſis jam inde ab initio conſignatam fuiſſe univerſæ Eccleſiæ. 2. Diſſenſionem inter Eccleſias in tanti momenti negotio exitialem eſſe. 3. Conſenſionem cum Judæis probro & fuiſſe & fore. 4. Unam eſſe Chriſti Eccleſiam, tametſi locis diſtracta ſit, uno ſpiritu vegetari illam, uno Sacramentorum concentu neceſſario vinciendam ſibimet, ne diſſiliat. Itaque non poſſe celebrationem Paſchatis inter *indifferentia* computari.

VII. Vides rurſus hæc omnia peræquè locum habuiſſe ævo Victoris, ut neceſſum ſit, ſi qua huic inuratur temeritatis nota, ea Synodum quoque Nicænam afflari. Quid enim Conſtantinus nomine Synodi in illa prolixiore ad Eccleſias Epiſtola peroravit, de Paſchæ feſto in dominicum diem figendo, quod non & Victor potuerit? Æquè tunc una Eccleſia, æquè exoſi Judæi, æquè Apoſtolicæ traditiones cordi erant, æquè Eccleſiæ Eccleſiis jam tum collidebantur, ut argumento eſt vel iſta Synodorum frequentia. Si compeſcenda erant illa diſſidia, eccur vocatur in crimen Victor, qui in id incubuit? Si ferenda erant, & ſtudio pacis donanda, an minùs ergo ſapuit Nicæna Synodus? At vehementiùs, inquies, jam conflagrabat illud incendium. Ergo gratulandum Victori, qui graſſantis mali contagium prævertere tentaverat: & illis ſuccenſendum, qui minùs tempeſtiva diſpenſatione jurgiorum flammas aluerunt.

VIII. Quamquam Irenæo & aliis qui Victorem hortabantur, paci potius & Eccleſiarum unitati indulgere, meritas laudes haud equidem invidebo. Stricto juri Victor ſtudebat, illi temperato: hi charitati, ille veritati conſultum cupiebat. Utrumque

que in laude eſt. Aſiaticæ diſciplinæ vulnus patientia illi ſanandum ſperabant, ille exulcerandum præſagiebat. Ex incerto eventu, ut mens hominum cæca futuri eſt, in diverſa rapiebantur conſilia, certo tamen conſulendi animo. Vel utriſque ergo par honos adſignandus eſt, vel illi cumulatiùs favendum, qui majore ſolertia exaſperandum remiſſione morbum prævidit, & jam tum acriore cauterio gliſcentem luem adurere pro virili ſua occupavit. Etſi ergo inter juris rigorem & clementiam, inter Victorem & Irenæum dubii penderemus, ipſe tamen rerum exitus ad Victoris anteponenda conſilia nos potiùs inclinaret. Irenæum ipſum ſui pœnituiſſet inſtituti, ut arbitror, ſi temporibus Nicænæ Synodi reviviſcens, ex ſua ſuique ſimilium humanitate tam inopinatas vidiſſet ebulliſſe diſcordias, quibus comprimendis Conſtantini & Oecumenicæ Synodi poteſtas vix aut nec vix par fuit. Quæ Irenæus, quæ alii pari fiducia ad Victorem inhibendum ſcriptitarunt, ad Nicænæ Synodi patres ſcripta fingantur. Num palinodiam canet tanta Synodus? Num charitate defieri putabitur? Diſpenſatio ſanè non minùs Nicænis temporibus quàm Victoris ætate videri poteſt opportuna; immo opportunior tantò, quantò morbus tum recruduerat.

IX. Quòd autem divinant, Nicænos Patres nullum anathema diſtrinxiſſe in Judaici poſthac Paſchalis ſectatores, ideoque nec à Victore diſtringendum fuiſſe: præſumptæ ſemel opinioni pugnaciùs quàm par eſt, inhæreſcunt. Quorſum enim totius orbis fatigantur Eccleſiæ, quorſum tanto ſtrepitu imperium ſacerdotiumque colluctatur: ſi quod definierint, impunè, ut priùs, liceat tranſilire? An diſſidia tam diuturna & atrocia pacatum iri ſperarunt, citra ullius pœnæ interminationem? Levioribus privatorum culpis ultores ſtatim imminent Canones: huic verò flagitio, quo Eccleſiæ compago concutitur, nihil pœnarum indicent? Novellis in dies decretis adjiciuntur ſubinde Synodica anathemata: hæc verò quæ jactantur Apoſtolica ſtatuta & univerſæ Eccleſiæ conſenſu receptiſſima, impunè calcabuntur? Vide Ambroſium *Epiſt.* 83.

X. Ad hæc, poſt Nicænam Synodum Quartadecimani inter hæreticos numerati ſunt ab illis omnibus, qui de hæreſibus ſcripſere. Philaſtrius *c.* 11. *&* 39. diſertè *hæreſin* Eccleſiæ Catholicæ adverſam appellat. Auguſtinus ſimiliter *c.* 29. Epiphanius *hæreſi* 30. *vel* 50. *Ex iis duabus inter ſe commiſtis Cataphrygum & Quintillianorum, ſive Priſcillianorum ſectis, nova quædam conflata eſt, & in orbem introducta Quartadecimanorum hæreſis. Qui cæteris in rebus cum Eccleſia conſentientes, hoc ipſo ab omnibus aberrant, quòd non illius inſtitutis doctrinæque conſentanea quædam amplexi ſunt.* Hæreſin ex aliis hæreſibus concretam eſſe docet, capite in uno dumtaxat ab Eccleſia diſſonantem, ſed eo ipſo nomine in omnibus aberrantem, quòd fidei indivulſa ſit compago. Cùm autem & à Cataphrygibus prognatam perhibet, & ſtatim poſt Cataphryges recenſet, ac quaſi matri filiam ſubjungit Epiphanius Quartadecimanorum hæreſin, ejus ab Eccleſia ſeceſſionis non à Nicæno Concilio, ſed à Victoris ſaltem tempore exordia utique repetit. Ut tantò æquiùs eam & Victor & Nicæna Synodus Eccleſiaſticis diris addixerit. Eodem, quo Epiphanius, loco illam Auguſtinus poſt Montaniſtas numeravit, & ante eum Philaſtrius.

XI. At idem Epiphanius *hæreſi* 70. quæ eſt Audianorum, luculenter antedicta omnia confirmat: Conſtantino plurimùm debere Eccleſiam, eo duplici maximè nomine, quòd Arii dogma profligarit, quòdque celebrandi Paſchatis concordiam advexerit, collecta Nicæna Synodo: *Jampridem enim & à primis uſque temporibus varia in Eccleſia de hac ſolemnitate controverſiæ ac diſſenſiones extiterant, quæ quotannis riſum ac ludibrium afferebant, &c. præſertim Polycratis ac Victoris ætate, &c. quod & aliis temporibus accidit, velut Alexandri Epiſcopi Alexandrini, & Creſcentii, quemadmodum inter ſe mutuò ſcripſerint, & acerrimè pugnaverint.* Quæ poſtrema verba ſi cum teſtimonio Synodi Nicænæ ad Alexandrinos ſcribentis ſuprà relato componas, facilè emicabit, hac Alexandri Epiſcopi Alexandrini cum Creſcentio concertatione adductam fuiſſe Synodum ad litem decretorio judicio dirimendam. Quid mirum ergo, ſi annuas has & perniciales altercationes Victor primò, inde Nicæni Patres vibrato anathemate opprimere moliti ſunt? Nam ſi hi ab intorquendo anathemate abſtinuere, quorſum deinceps hæc inter cæteras hæreſis computata eſt? Quòd autem ſe Polycrates exemplo Apoſtolorum tuebatur, excipit eleganter Epiphanius, diſpenſationi & pellicendis in Eccleſiam Judæis id donaſſe Apoſtolos. *Quòd ſi vel cum Chriſti hoſtibus, ut illi putant, Apoſtoli celebrandum eſſe Paſcha cenſuerunt, quantò magis ad eandem retinendam conſenſionem cum Eccleſia celebrare convenit, ne illius concordia laceretur?*

XII. Sed video, quid à Victoris inclementia alienet homines, regulas Eccleſiaſticas ſuo ingenio, non ingenium ſuum regulis Eccleſiaſticis aptare & frangere meditantes. Ægrè ferunt rem diſciplinæ ad cauſam anathematis trahi, & receſſionis. Ad palinodiam ergo vocent Epiphanium, Philaſtrium, Auguſtinum, & alios omnes hæreſum elogia texentes. Nam qui error hæreticæ infamiæ, idem certè anathemati potuit, & debuit implicari. Sed hac illi fucata humanitate, & Synodorum antiquiſſimarum, & Eccleſiæ primigeniæ fundamenta labefactant. Quid enim Apoſtoli in Hieroſolymitana Synodo, niſi de diſciplina ſanxere? Quid Eliberitani Patres *can.* 43. *Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta authoritatem ſcripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes poſt Paſcha celebremus, non Quadrageſimam, ſed Quinquageſimam. Quod qui non fecerit, novam hæreſin induxiſſe notetur.* Num ovum ovo ſimilius? Si Pentecoſten non ſuo die coluiſſe, hæreſis nova eſt, quid Paſcha? Quo autem niſi anathemate notatur, novæ hæreſeos architectus? Seio nonnullos huic Synodo, ut duriori, genuinum infregiſſe, ſed alia longè de cauſa, idque ex ſua circa antiquiorem diſciplinam indiligentia, ut ſuo loco declarabitur. Sed & Apoſtolici Canones non ſemel in clericos laicoſque depoſitionem & anathemata decernunt, ſolius diſciplinæ contaminatæ reos. Etenim *can.* 62. ſi quis ſuffocatum vel morticinum comederit: *can.* 65. Si dominico vel ſabbato jejunarit, præterquam uno: *can.* 69. Si cum Judæis feſtos dies agitaverit, vel jejunaverit; vel ab eis xenia, aut azyma acceperit: ſacro mucrone feritur. Nec his clementior Ignatius epiſt. ad Philipp. *Si quis dominicum diem aut ſabbatum uno excepto jejunat, hic Chriſti interfector eſt.*

XIII. Sed ut ad iſtius Victoris tempora redeamus, quæ tum Catholicorum fuerit conſenſio de anathemate in quoslibet quomodocumque novantes jaculando, ex Tertulliano perdiſcemus. Ejus enim errores omnes ex hoc uno præſertim capite ſcaturierunt, quòd cùm in fide exorbitare non convinceretur, in diſciplinæ inſtitutis temere quidlibet poſſe novari citra hæreſeos ſuſpicionem exiſtimaret. Unde *l.* de Monogam. *Adverſarius ſpiritus ex diverſitate prædicationis apparet, primò regulam adulterans fidei, & ita ordinem adulterans diſciplinæ. Quia cujus gradus prior eſt, ejus corruptela antecedit: id eſt fidei, quæ prior eſt diſciplina. Antè quis de Deo hæreticus ſit neceſſe eſt, quàm de inſtituto.* Et l. de jejuniis, de Pſychicis, id eſt, de Catholicis expoſtulat, qui jejuniorum Montani novitatem anathemate explodebant: *Novitatem igitur objectant, de cujus inlicito præſcribant aut hæreſin judicandam, ſi humana præſumptio eſt, aut pſeudoprophetiam pro-*

nunciandam, ſi ſpiritalis indictio eſt: dum quaque ex parte anathema audiamus, qui aliter adnunciamus. Ea ergo erat Catholicorum conſpiratio, ſive in fide, ſive in diſciplina erraretur, hæreſeos, pſeudoprophetiæ elogio id illico notandum, id anathemate obruendum. At contra errori ſuo patrocinabatur Tertullianus: *Indubitatè enim & hæreſis & pſeudoprophetia Divinitatis diverſitate judicabuntur, apud nos omnes unici Dei creatoris, & Chriſti ejus antiſtites.* Denique ſuam Catholicis laxiorem opprobrans diſciplinam, *Ideo ſobrietatis diſciplinam qui prædicant, pſeudoprophetæ: ideo hæretici qui obſervant.* Familiare ergo id tunc erat, & hæreſeos elogium & anathema infigere illis, qui à pervagata & recepta ubique diſciplina deviarent, tametſi nihil circa fidem ipſam hallucinarentur. Ideo & Victor Aſianas Eccleſias ut heterodoxas fulmine impetebat.

XIV. Utque modum ponam huic parti, unum id addo in Epheſina prima Synodo *act.* 6. referri ſubſcriptiones complurium à Quartadecimanorum contumacia reſipiſcentium, priſtinamque ejurantium inſaniam in hæc verba: *Cognoſcens veram orthodoxamque fidem, ſanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ me adjunxi; omnemque hæreſin, & præcipuè Quartadecimanorum, in qua antè errabam, anathematizo. Anathematizo etiam illos qui ſanctum Paſchatis diem aliter celebrant, quàm Sancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia.* Et hìc ergo hæreſin, atque anathema audis, in eorum diſcipulos, quos ut heterodoxos, Victor ab Eccleſia abſcindere meditabatur. Et diu antè Can. 7. Conc. CP. primi Quartadecimani hæreticis aliis permixti, hæreſinque ſuam ejurare coacti fuerant.

XV. Poteſtatem jam Victoris adversùs eoſdem defendere ingrediamur. Et primò arguunt illi, non potuiſſe, quia non debuit. Ex adverſo igitur potuit, quia jam diluxit debuiſſe. Conceſſo autem quòd non debuiſſet, perperam quidem illi elicerent, non potuiſſe. Quàm multi enim legitima abutuntur poteſtate, quorum facinus non alienæ poteſtatis uſurpatio eſt, ſed ſuæ corruptela? At verò ſi debuit, utique potuit. Nec enim Chriſtus ea ſuam fraudavit Eccleſiam poteſtate, quæ inter diſcrimina publicæ ſaluti proſpiceret.

XVI. Sed vel ex uno Euſebio eminent veſtigia ſummi principatus, quo Victorem univerſæ Eccleſiæ antiſtare Præſulibus tum non ambigebatur. In ſui defenſionem ſcribit Polycrates *ad Victorem & ad Romanam Eccleſiam.* Cur non ad alios, à quibus æquè diſſonabat? Nihil moveri ſe ait iis *quæ ad formidinem ſibi intentantur*, utpote majorum & Apoſtolorum traditione fultum. Ergo ceſſurum ſe innuit, niſi ineluctabili, ut rebatur, neceſſitate ſervandæ Apoſtolicæ inſtitutionis avocaretur ab obſequio. Obediendum ait *magis Deo quàm hominibus.* At ea verba & ab Apoſtolis uſurpata ſunt primò, & in ore ſunt omnium, qui legitima quidem urgentur poteſtate, ſed cujus tunc imperia divinis conflictantur mandatis; eoque ſignificant, ſui & officii & voti eſſe morem gerere, niſi Deus ſecus tunc quidem juberet. Denique unica exceptione litem perimere poterat Polycrates, Victoris incompetens judicium repudiando. At ex adverſo ille ut apud competentem judicem ſe purgat, nec vel uno verbulo queritur de ejus poteſtate ultra metas exſpatiante.

XVII. Apud eundem Euſebium *l.* 5. *& c.* 24. eodem, multis diſplicuit Victoris auſteritas, qui eum hortati ſunt, ut quæ *pacis & charitatis erant, & unitatis*, potiùs ſaperet. At hæc hortamenta ad eos inſtruuntur, qui legitima poteſtate, vel auſteriùs, vel humaniùs uti poſſunt, & eo loco ac tempore ad manſuetudinem ut tum quidem tempeſtiviorem invitantur. Ad hæc Irenæus Victori ea ſcribit, quibus diſpenſatione tunc potiùs utendum ſuadeat, non ſuæ unquam poteſtatis modulum monet agnoſcere. Quin immo obſecrat, *ne abſcindat univerſas Eccleſias*: nihil dubius, ſi abſcidiſſet ſua, reliquarum etiam Eccleſiarum communione abſcindendas fore. Adde ex Synodico libro ſuperiùs relato, reliquas Synodos de Paſchatis die toto orbe pronunciaſſe *ſecundùm Anicetum & Victorem*: utpotè quos duces reliqui ſequebantur orbis Antiſtites. Cùmque Synodum Polycratis ſimplicitatis & indiligentiæ notaſſet ejus libri author, ſocietatiſque cum Judæis, mox ait, *Victorem ſanctiſſimum excommunicationem miſiſſe Polycrati, qui huic Synodo præfuerat.* Quo poteſtas Victoris commendatur utique. Denique in Epiſtola utraque ſuperiùs laudata tum Conſtantini ad Eccleſias, tum Nicænæ Synodi ad Alexandrinos, ubique Romanæ Eccleſiæ princeps locus adſignatur, in enumeratione omnium orbis provinciarum, quæ in Catholicum Paſcha concinebant. Quòd illa reliquis præluxiſſet.

XVIII. Quòd autem excommunicationem à Victore contortam, flocci videntur feciſſe, id primò expediendum eſſet, illam comminatus tantùm, an etiam jaculatus fuerit. Hieronymus in Catal. Script. Eccleſ. in Irenæo, *Victor multos Aſiæ & Orientis Epiſcopos, qui decima quarta Luna cum Judæis Paſcha celebrabant, damnandos crediderat. In qua ſententia hi qui diſcrepabant ab illis, Victori non dederunt manus.* Ad minas hæc trahi poſſunt. Et idem in Polycrate, hæc ejus ad Victorem Epiſtolæ verba refert: *Non formidabo eos qui nobis minantur.* Priore ſanè loco Græca interpretatio duriuſcula eſt, & pro illis verbis, *damnandos crediderat*, habet, *depoſuit.* Videtur & Euſebius conſentire, cùm de Victore ait, *abſcindere conatur.* Et ibidem Irenæus per Epiſtolas decenter admonet Victorem, *ne abſcindat univerſas Eccleſias Dei*: nondum ergo abſciderat, ſed ictus adhuc librabatur. Nec ultra progreſſum Victorem exprimit Euſebius; quin Irenæo mox gratulatur, ut ſui nominis augurium non fallenti, ut pacificatori, ut pacis Eccleſiarum legato. Socratis autem non inexplorata adeò ſupinitas eſt, ut noſtrum ſtatim extorqueat conſenſum, ubi antiquiorum lineas egreditur. Potuit ergo ille authori libelli Synodici imponere. Cautiùs Photius Biblioth. cod. 120. *Victor ea tempeſtate Pontificium tenuit, quem crebris literis hortatus eſt Irenæus, ne ob Paſchatis diſſenſionem ab Eccleſia aliquos abdicaret.* Exitum pendere dubium & ipſe paſſus eſt. Sed apertè Sozomenus *l.* 7. *c.* 19. *Sapientiſſimè arbitror ſolviſſe ſubortam olim controverſiam Victorem tunc temporis Romæ Epiſcopum, & Polycarpum Smyrnenſem. Etenim cum Occidentis Sacerdotes traditionem Petri & Pauli non eſſe contemnendam arbitrarentur, & Aſiani ſe Joannem Evangeliſtam ſequi affirmarent, decreto in commune ſancito, ſinguli ut conſueverant feſtum celebrantes, & mutua inter ſe communione non receſſerunt. Frivolum enim & quidem meritò judicarunt, conſuetudinis gratia à ſe mutuò ſegregari eos, qui in præcipuis religionis capitibus conſentirent.* Excommunicationem ergo Victor vel non intorſit, vel ſtatim ſuſpenſa ejus executione revocavit.

XIX. Largiamur id autem, anathematis jaculum evibratum eſſe. Necdum de contemptu ſatis conſtat. Nam Aſianos ipſos reſipuiſſe tradit Conſtantinus in ſæpè laudata Epiſtola, *Aſianam Diœceſin* inter eas enumerans provincias, quæ cum Romana urbe in Paſchatis die conſpirarent. Epiphanius verò *hæreſi* 70. *num.* 9. de Paſchæ die tumultuatum ait tum ſæpiùs, tum maximè Polycarpi, malim legi, Polycratis & Victoris ætate, *Cum Orientales ab Occidentalibus divulſi, pacificas à ſe invicem literas nullas acciperent.* Occidentales ergo ſaltem Victori paruerant, iiſque communicare deſierant, quos Victor à communi unitate diſciderat. Conjectura eſt autem Occidentalibus conſenſiſſe & Ægyptios, ut ex contextu Epiphanii ibidem liquet: Orientales autem ab eo dici Aſianæ provinciæ & circumjacentes Epiſcopos, ut hac cæterarum in ſe Eccleſiarum aſperitate ad reſipiſcentiam tandem inflexi ſint: Romanæ autem maximè. Quanti enim Orientales facerent eo ipſo ævo communionis cum Romano Antiſtite conteſſerationem, prodidit Tertullianus initio ferè libri adversùs Praxeam, in quem acriter ſtomachatur, quòd *tunc Epiſcopum Romanum agnoſcentem jam prophetias Montani, Priſcæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Eccleſiis Aſiæ & Phrygiæ inferentem, falſa de ipſis Prophetis & Eccleſiis eorum adſeverando, & præceſſorum ejus authoritates defendendo, coegit & literas pacis revocare jam emiſſas, & à propoſito recipiendorum chariſmatum conceſſare*. Author ſuprà fuit Epiphanius ex Cataphrygibus ortos Quartadecimanos. Cognata ſunt ergo hæc argumenta. Et eadem fortaſſis atque una excommunicatio eſt, à Victore in Aſianos & Phrygas contorta, quam Zephyrinus revocare cogitaverat, non Montaniſtarum irretitus erroribus, qui nulli tunc adversùs fidem adhuc ſtridebant, ſed fuco pietatis ſimulatæ deluſus: at fraude per Praxeam comperta, literas pacis jam emiſſas revocavit, *præceſſoriſque* ſui Victoris *authoritatem defendit*. His adjunge quæ refert Euſebius *l. 5. c. 3.* ab Eccleſia Lugdunenſi Epiſtolas per Irenæum ad Eleutherium Papam miſſas, *pro pace Eccleſiarum legatione ſuſcepta*, quòd tunc Montani nempe fama in Phyrgia percrebuiſſet, ejuſque cauſa *diſſenſio orta eſſet*. Id ſaltem hinc exprimitur, nutat enim ea omnis conjectura, etiam inter Orientales pacis & communionis Eccleſiaſticæ arbitrum jam tunc habitum fuiſſe Romanum Antiſtitem, ejuſque hac de re ſententias nequaquam contemptui, ſed ſummæ venerationi fuiſſe. Qui ſanè Teſſareſcaidecatitas longè ante Synodum Nicænam hæreticorum albo deſcripſere, ut ſuprà monuimus, ii Victoris judicium nequaquam aſpernati ſunt.

XX. Demus etiam reluctatos fuiſſe Victori Orientales, hinc etiam præclarior ejus victoria, quò diuturnior fuit contumacia repugnantium. Tantum enim momenti fuit in authoritate Victoris, ut deinceps univerſalis Eccleſia & Oecumenica Synodus prima, ſecunda, tertia in ejus ſententiam conceſſerint. Nec enim expendendum modò quid tunc, ſed quid tandem pervicerit Victor: nec quid de ſententia & poteſtate ejus pauci hallucinabundi ſenſerint, ſed quid deinceps omnes Eccleſiæ & univerſales Synodi conſenſerint. Nam cùm Victoris ſententiam aſpernati ſint Aſiani, cùm ejus importunam inhumanitatem reliqui complures ex Catholicis inſimularint; exinde tamen ab Epiphanio, Auguſtino, Philaſtrio & aliis computari cœpit hæreſis Quartadecimanorum; exinde Conſtantinus & Nicæna Synodus Romanam Eccleſiam cæteris præire in Paſchæ obſervatione prædicavit: exinde CPolitana & Epheſina prima Synodus Oecumenica, peræquè ut Nicæna, non Paſcha Judaicum Polycratis, non diſpenſationem Irenæi & aliorum ejus collegarum, ſed unius approbavit Victoris conſilium in Judaico damnando Paſchate, & ejus ſectariis cum cætera hæreticorum caterva reſecandis à communione. Pluris eſſe debet in animo noſtro Eccleſiæ univerſalis poſterior ſuffragatio, quàm aliquorum in ipſo certaminis æſtu vel apertè repugnantium, vel clanculùm detrahentium licentia. Luculentè hoc argumentum proſequitur Nicolaus Papa I. *Epiſt. 9.* ad Michaelem Imp. *Quotquot in ipſa communione Sedes Apoſtolica tenuit, aut dum viverent, ab Eccleſia ſunt univerſali recepti, aut poſtmodum ab ea ſumma celebritate retenti. Præterea illos, in quorum damnatione non conſenſit, ſingulari prærogativa diſſolvit. Cum Aſiani omnes inter cæteros Evangeliſta Joanne authore, quartadecima Luna cum Judæis putarent Paſcha celebrandum, hos Præſul meritis & nomine Victor à communione collegii ſeparavit. At illi omnes cum nonnullis Eccleſiarum Præſulibus, non ſolùm huic manus minimè præbuerunt, verùm etiam pertinaciæ redarguerunt*, &c. *Quid mirum ſi nobis pro Eccleſiaſtica correptione laborantibus, manus non datis, ſed & duriùs redarguitis? cum videamus Victorem Papam & Martyrem, qui ideo verè victor eſt quia martyr, pro Eccleſiaſtica traditione penè à totius Eccleſiæ Præſulibus pertinacia redargutum. Quandoquidem Eccleſia tota nunc cum illo ſapit: & quod fecit, laude prædicat dignum. In quo animadvertendum, quia ſi tunc ille pro juſtitia tanta ſeveritate non uteretur, ſicuti nonnulli hortabantur Epiſcopi, hactenus fortaſſis error ipſe manſiſſet; præcipuè cum etiam eo tanto zelo ſuccenſo, uſque ad Epheſinam priorem in aliquibus perduraſſe Synodum legerimus*. His ille alia accumulat exempla, putà Acacii à Romanis Præſulibus depoſiti, qui tamen imperatorio patrocinio ſedem ſuam retentavit. Sed poſt diuturni contemptus injuriam perfectum eſt tandem, ut Acacii nomen ab omnibus Eccleſiis proſcriberetur. Ita & Photius à Nicolao abdicatus non ceſſit. Sed ſub Hadriano hujus ſucceſſore Oecumenica octava Synodus Nicolai injurias Photio exturbato ulta eſt. Etenim ut idem tradit *Epiſt.* 10. *Contra ſingulos errores in Eccleſia exortos prior Romana Eccleſia ſecundùm primatus ſui authoritatem ſententiæ terminum dedit. Et ita demum univerſatis Eccleſia, licèt aliquando per aliquantulum temporis in quibuſdam reluctata ſit: quæ illa tamen probavit, quandoque probavit; & quæ illa refutavit, ipſa refutavit.*

XXI. Si renitentium enim pervicacia principantem authoritatem enervare potis eſſet, quæ uſquam reſidua foret umbra legitimi imperii? Nicænæ etiam & Conſtantinopolitanæ Synodo illuſere Quartadecimani. An ideo caſſa & effœta Oecumenicarum Synodorum majeſtas blaterabitur? Apud Epiphanium *hær. 70. num. 9.* calumniabantur Audiani in hunc modum: *A Conſtantini tempore ut Imperatoris rationem haberetis, paternam in celebrando Paſchate conſuetudinem reliquiſtis, diemque commutaſtis, ut vos ad Imperatoris nutum accommodaretis*. Sic illi convitiabantur Nicænæ Synodo, quaſi natalem Conſtantini in Paſchæ diem optaſſet. Chryſoſtomus autem adversùs reliquias quaſdam Quartadecimanorum manus conſerens, *tom. 5. hom. 52. Quis porro illorum ſermo eſt, cum hæc illis objicimus? Vos, inquiunt, nonne hoc jejunium antè obſervabatis? Hoc verò tuum non eſt mihi dicere: ſed hoc ipſe tibi jure dixerim, nos quoque ſic antea jejunaſſe, veruntamen temporum obſervationi præferendam concordiam cenſuiſſe. Quid autem de me loquor? Trecenti Patres, immo etiam plures, cum in regione Bithyniæ conveniſſent, hæc decreverunt, & tu illos omnes probro afficis?* Deinde cùm Nicœnorum Patrum ſanctitatem, fortitudinem, martyria laudibus in cælum tuliſſet, addit: *At tu non illos tantùm, ſed & orbem terrarum univerſum condemnas, qui ſententiam illorum comprobavit*. Ex hac paucorum ſeu extorrium, ſeu vernaculorum Eccleſiæ contumacia, nec Victoris, nec Synodi Oecumenicæ, nec orbis terrarum Catholici authoritas infringitur.

XXII. Juvabit hìc adſcripſiſſe quæ Beda *l. 3. Hiſt. Eccl. c. 17.* poſt enarratas & ſummis laudibus evectas ſanctiſſimi Epiſcopi Aidani virtutum dotes, etiam miraculorum gratia illuſtres, addit demum: *Qui ut breviter comprehendam multa, quantum ab eis qui illum novere, didicimus, nihil ex illis quæ in Evangelicis ſive Apoſtolicis ſive Propheticis literis facienda cognoverat, prætermittere, ſed cuncta pro ſuis viribus, operibus implere curabat. Hoc in præfato Antiſtite multùm complector & amo; quia nimirum hæc Deo placuiſſe non ambigo. Quòd autem Paſcha non ſuo tempore obſervabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel ſuæ gentis authoritate, ne agnitum ſequeretur, devictus, non approbo, non laudo*. Et infrà *c. 25. Hæc diſſonantia Paſchalis obſervantiæ vivente Aidano patienter ab omnibus tolerabatur, qui patenter intellexerant, quia etſi Paſcha contra morem eorum qui ipſum* *miſerant, facere non potuit; opera tamen fidei, pietatis, & dilectionis, juxta morem omnibus ſanctis conſuetum, diligenter exequi curavit. Unde ab omnibus etiam his qui de Paſcha aliter ſentiebant, meritò diligebatur: nec ſolùm à mediocribus, verùm ab ipſis quoque Epiſcopis. Honorio Cantuariorum & Felici Orientalium Anglorum venerationi habitus eſt*. Et infrà multis diſſerit Vvilfridus, ad Catholicam Paſchæ obſervantiam, *omnes Sancti Joannis ſucceſſores in Aſia poſt obitum ejus converſos eſſe, & omnem per orbem Eccleſiam: & hoc ſolum fidelibus celebrandum, Nicæno Concilio non ſtatutum noviter, ſed confirmatum eſt, ut Eccleſiaſtica docet. Hiſtoria*. Si Columba autem, ſiqui alii ſanctitate ſpectatiſſimi alium ſectati ſint ritum, ait: *Quia juſtius multo eſt de incognitis bonum credere, quàm malum, illos & Dei famulos & Deo dilectos eſſe non nego, qui ſimplicitate ruſtica, ſed intentione pia Deum coluerunt*. Concluditur denique ſequenda *eſſe decreta Apoſtolicæ Sedis, immo univerſalis Eccleſiæ: & neminem præferendum Petro, cui principaliter dictum eſt, Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & tibi dabo claves regni cælorum*.

XXIII. Minùs hi quidem, ſed nonnihil tamen à more Catholici & Romani Paſchæ diſſidebant. Perſpice autem ut ſumma judicii maturitate Beda errorem ab errantium ſanctitate diſcriminet. Optatiſſimum eſſet, tam æquos judices nacti eſſent & Polycrates & Victor & Irenæus. Ille dum heterodoxum Paſcha colit, hic dum noxia diſpenſatione utendum conſulit, in errore fuerunt. Victor dum Apoſtòlicæ Sedis, dum univerſalis Eccleſiæ decreta, eo quo ubique moris erat, vigore, hoc eſt ſub mucronis ſacri comminatione obſervari urget, & Synodis poſthac Oecumenicis dictat *quòd non conſtituant, ſed confirment*, in errore verſari non potuit. Nec tamen vel Polycratis vel Irenæi laudes aliæ oblitterandæ ſunt. Ut in Aidano, ut in Columba; ſunt in eis, quæ admiratione, quæ laude proſequamur: ſunt quæ non laudemus, non approbemus. In eo autem quem ducem ſequitur univerſa Eccleſia, nihil eſt quod ſine ſcelere poſſimus in hac parte vituperare.

XXIV. Ideo ne Græcorum quidem virulentia tametſi adversùs Apoſtolicæ Sedis privilegium exacerbata, adversùs Victorem tot hactenus ſæculis effutire quidquam auſa eſt. Vide Photianos Epiſcopos, & magiſterio & veneno Photii imbutos, in ſexta actione octavæ Synodi, adversùs primam ſedem furentes, & exempla undique aucupantes, conſervatæ communionis iis quos Romani Antiſtites excommunicaſſent, vel ademptæ iis quibus illi communicarent. Nuſquam eorum animo occurſavit tanta inſulſitas, ut Victoris vel communionem vel excommunicationem ab Aſianis Epiſcopis impunè ſpretam fuiſſe ineptirent. Occidentales autem conſtituti Catholici Paſchatis gloriam uni præſertim Victori vendicaſſe, conſtat ex antè relatis Bedæ teſtimoniis, itemque ex eodem *l. 7. c. 16. 19. 22. &* *l.* de Æquin. vernali; denique in *l.* de ſex ætatibus, *Victor datis latè libellis conſtituit Paſcha die Dominico celebrari, ſicut & prædeceſſor ejus Eleutherius, cujus decretis favens Theophilus Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopus ſcripſit cum cæteris in eodem Concilio Epiſcopis Synodicam & valde utilem Epiſtolam*.

DISSERTATIO II.

AD SYNODOS SUB STEPHANO PAPA IN CAUSA BAPTISMI HÆRETICORUM

Collectas Carthagine, Romæ & alibi
anno Chriſti 256. 257. &c.

SYNOPSIS.

Refellitur putidiſſima Novatorum calumnia, tam erraſſe Stephanum in omnium admittendo, quàm Cyprianum & Firmilianum in omnium hæreticorum baptiſmo repudiando. Evincitur ex omnium Patrum conſenſu, eandem tunc fuiſſe Eccleſiæ Romanæ de baptiſmo hæreticorum, quæ poſtea fuit, & quæ etiamnunc ſupereſt diſciplina. Uſque ad num. XXII.

Deinceps ad finem uſque multipliciter ſolvitur alia quæſtio, ecquid Auguſtinus Cypriano hinc excuſationem & patrocinium paret, quod necdum ea res plenario Concilio elucidata atque terminata fuiſſet: cum idem ipſe Pelagianis plenarium Concilium flagitantibus os obturaverit, localibus Synodis & reſcriptis Apoſtolicæ Sedis litem finitam pronuncians.

I. ILluſtris & copioſa hæc ſe altera objicit quæſtio, & ſuperiori gemella, de Stephani cum Cypriano concertatione circa baptiſmum ab hæreticis collatum. Et hìc enim ſanctitate conſpicui colliduntur Pontifices; Romanus etſi loco major & cauſa melior, à collega ſpernitur; contumaces adversùs primæ ſedis decretum, & aviti moris plus æquo retinentes, nihiloſeciùs Eccleſiæ communione fruuntur; denique ſecundùm Stephanum pronunciat Nicæna Synodus. Itaque permagnus & admirabilis utrobique perſonarum rerumque concentus. Ad cumulum denique ut Victorem, ita Stephanum per tot retro ſæculorum volumina ſummæ admirationi habitum, omnium procaciſſimi Novatores in hac extrema temporum fæce denigrare cœpere, quaſi averſis quidem veſtigiis erraſſet tamen ipſe perinde ac Cyprianus. Ut hic enim omnes prorſus arcebat hæreticos à dandi batiſmi poteſtate; ita ille, ut garriunt, omnes ea donabat indiſcriminatim, ſive legitima ſive ſpuria & prophana uterentur in tingendo verborum formula. Itaque propulſanda hæc primò à ſanctiſſimo Papa & Martyre calumnia. Tum ingrediemur ad aliam quoque controverſiam, quì Cyprianus ab Auguſtino culpa penè abſolutus ſit, quòd ante Concilium plenarium necdum veritas ſatis eliquata fuiſſet; cum idem Auguſtinus una primæ ſedis authoritate & ſententia alibi Pelagianos hæreticos abundè pronunciet confectos eſſe, nec plenario jam opus eſſe Concilio.

II. Hallucinatum ergo & ipſum Stephanum fuiſſe in omnium hæreticorum baptiſmo probando, peræquè ut Cyprianum in omnium repudiando, hallucinabundi ſomniant, eliciuntque ex hoc ejus decreto apud Cyprianum relato *epiſt.* 74. *Si quis ergo à quacumque hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur ad pœnitentiam: cum ipſi hæretici propriè alterutrum ad ſe venientes non baptizent, ſed communicent tantùm*. Nihil ergo diſcriminis inquiunt, interponebat Stephanus, & quibuſcumque demum verbis, etiam ab Evangelica veritate alieniſſimis conſecrato ſubſcribebat baptiſmo. At Stephano primùm patrocinari licet ex ipſa Firmiliani adversùs eum ſcripta ad Cyprianum Epiſtola. Ut invictiſſimum ſit quod ab ipſo adverſario vis veri extorquet teſtimonium. Verma Firmiliani ſunt: *Illud quoque abſurdum, quòd non putant quærendum eſſe, quis ſit* *ille qui baptizaverit, eò quòd qui baptizatus ſit, gratiam conſequi potuerit invocata Trinitate nominum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. At quis eſt in Eccleſia perfectus & ſapiens, qui hoc aut defendat, aut credat, quòd invocatio hoc nominum nuda ſufficiat ad remiſſionem peccatorum, & baptiſmi ſanctificationem? Cum hæc tunc utique proficiant, cum & qui baptizat, habet Spiritum Sanctum, & baptiſma quoque ipſum non ſit ſine Spiritu conſtitutum.* Hinc palam eſt, illud demum probari Stephano baptiſma, quod invocata Trinitas ſanctificet, ubi invocatio nominum ſufficiat ad remiſſionem peccatorum: à Firmiliano autem deſiderari præterea, ut is qui baptizat, Spiritu Sancto vegetetur. Et rurſus ibidem Firmilianus Stephanum validiſſimè, ut ſibi videtur, urget exemplo mulieris veneficæ hæreticæque, quæ multos ſolemni Eccleſiæ forma tinxerat. *Cum baptizaret quoque multos, uſitata & legitima verba interrogationis uſurpans, ut nihil diſcrepare ab Eccleſiaſtica regula videretur. Quid igitur de hujus baptiſmo dicemus, quo nequiſſimus dæmon per mulierem baptizavit? Nunquid & hoc Stephanus, & qui illi conſentiunt, comprobant? Maximè cui nec ſymbolum Trinitatis, nec interrogatio legitima & Eccleſiaſtica defuit? Poteſt credi aut remiſſio peccatorum data, aut lavacri ſalutaris regeneratio ritè perfecta, ubi omnia quamvis ad imaginem veritatis, tamen per dæmonem geſta ſunt? Niſi & dæmonem in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, gratiam baptiſmi dediſſe contendunt, qui hæreticorum baptiſma defendunt.* Ne fingere quidem mihi poſſum quidquam his apertius.

III. Et idem ibidem rurſum, & ſua & Stephani ſenſa prodere pergit, ex Chriſti invocatione ſanctificatum baptiſmum exagitans, niſi à viro Catholico exhiberetur. *Sed in multum*, inquit, *proficit nomen Chriſti, ad fidem & baptiſmi ſanctificationem: ut quicumque in nomine Chriſti baptizatus fuerit, conſequatur ſtatim gratiam Chriſti. Quando huic loco breviter occurri poſſet, & dici, quoniam ſi in nomine Chriſti valuit foris baptiſma, ad hominem purgandum: in ejuſdem Chriſti nomine valere illic potuit & manus impoſitio ad accipiendum Spiritum Sanctum.* Ergo id Stephanus baptiſma admittebat, quod in nomine Trinitatis, quod in nomine Chriſti conſecraretur. Et rurſum ibidem: *Ad illud autem quod pro hæreticis ponunt & ajunt, Apoſtolum dixiſſe, ſive per occaſionem, ſive per veritatem Chriſtus annuncietur.* An formulis baptiſmi adulterinis, quibus Chriſti & Trinitatis Eccleſiaſtica fides proſcinderetur, jactitaſſet Stephanus cum aſtipulatoribus ſuis Chriſtum annunciari? Ille ſanè Apoſtoli locus prædicantis vitio monet non infuſcari ſanæ prædicationis veritatem.

IV. Si verò admiſſus à Romanis eſſet baptiſmus impia & hæretica aliqua verborum formula prophanatus, hanc maximè hæreſeos formulam prodidiſſet, hanc exagitaſſet Firmilianus in tam prolixa Epiſtola, & ita prorſus victoriam aut ad ſe inclinaſſet, aut Stephano extorſiſſet. Sed cùm fidem perfidiſſimam hæreticorum inſectetur vir uſquequaque doctiſſimus, nuſquam verba ipſa attingit ad baptiſmum conſtuprandum ab eis effuſa. Quorſum autem ſuggillaret invocatam ab hæretico ore Trinitatem aut majeſtatem Chriſti: ſileret autem ab eodem in Trinitatis, in Chriſti nominis contumeliam eructatas inſanias?

V. Adde quòd totus eſt Firmilianus in baptizatore hæretico exibilando, & ex ejus vitio baptiſmum infirmat. E contra totus erat Stephanus, ut vel ex ejus refutatione liquet, in ipſius per ſeſe Sacramenti, & verbi Chriſti, & invocationis Trinitatis vi amplificanda, quam exhaurire nequaquam poſſet vel nequam, vel hæreticus quiſquam, cujus ab ore ea reſonarent. Cardo itaque controverſiæ tunc in eo vertebatur, an ſola verborum divinorum majeſtas & efficacia ſanctificationem baptiſmi perficere valeret, à quocumque demum miniſtro illa proferrentur; an miniſtri perfidia verborum virtutem corrumpere & evacuare poſſet. Nec ad ſtatum ergo quæſtionis animum adjeciſſe videntur, qui Stephanum maledictis inceſſunt.

VI. Eadem propemodum argumenta exculpi poſſunt ex opuſculis Cypriani, hac in cauſa editis. Sic enim ille in epiſt. ad Pompei: *Utique baptiſma, quod in eadem unitate conſiſtit, eſſe apud hæreticos non poteſt, quia ſeparari neque ab Eccleſia, neque à Spiritu Sancto poteſt. Aut ſi effectum baptiſmi, majeſtati nominis tribuunt, ut qui in nomine Chriſti Jeſu ubicumque & quomodocumque baptizantur, innovati, & ſanctificati judicentur, &c.* Tribuebat ergo Stephanus effectum baptiſmi majeſtati nominum & invocationi nominis Chriſti. Et in epiſt. ad Jubajanum: *Non eſt autem quòd aliquis ad circumveniendam veritatem Chriſtianam, Chriſti nomen opponat: ut dicat, in nomine Jeſu Chriſti ubicumque & quomodocumque baptizati, gratiam baptiſmi ſunt conſecuti. Cum ipſe Chriſtus loquatur & dicat, non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in Regnum Cœlorum.* Quòd autem contra nitatur Cyprianus, urgeatque non ſolùm Chriſti nomen, ſed totius Trinitatis imprecandum eſſe ut ratus ſit baptiſmus, nihil id quidem cauſæ Stephani officit. Nam multorum Patrum, recentiumque ſcholæ Theologicæ magiſtrorum ſententia eſt, etiam in ſolius Chriſti nominis invocatione perfici baptiſma poſſe, aut ſaltem aliquando potuiſſe. Et ut ut id habeat, Chriſti invocatione Stephanus ut & complurimi veterum Theologorum, totius Trinitatis nomen comprehendebat, idque patet ex verbis Firmiliani ſuprà relatis.

VII. Etſi autem hæretici Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum aut Chriſti nomen imprecarentur, non eundem illis Patrem Chriſtumque ac Spiritum Sanctum, atque Catholicis eſſe interpretabatur Cyprianus, quia non eadem fides eſt, ideo non eundem eſſe baptiſmum. Epiſt. ad Jubajanum: *Nam ſi fides una eſt nobis & hæreticis, eſſe poteſt & gratia una. Si eundem Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum Sanctum, eandem Eccleſiam confitentur; poteſt illic & baptiſma unum eſſe, ſi eſt & fides una, &c. Nunquid hanc Trinitatem Marcion tenet? Nunquid eundem aſſerit, quem & nos Deum Patrem creatorem? Nunquid eundem unum Filium Chriſtum de Maria Virgine natum? &c. Longè alia eſt apud Marcionem, ſed & apud cæteros fides; immo nihil eſt apud illos, niſi perfidia.* Anxius rimatur Cyprianus, non quid invocetur, ſed quid credatur à baptizante: cùm Stephanus non fidem baptizantis, ſed poteſtatem verborum ſcrutaretur. Et infrà: *Quare baptiſma nobis & hæreticis non poteſt eſſe, cum quibus nec Pater Deus, nec Chriſtus Filius, nec Spiritus Sanctus, nec fides ipſa in Eccleſia communis eſt.* Quo decreto ſuo Cyprianus cùm Novatianos quoque complectatur, quos conſtat Trinitatis & carnis Chriſti fidem intaminatam cuſtodiſſe, palam eſt ab eo non eundem Deum, non eundem Chriſtum nobis & hæreticis communem dici, etſi eadem nominum invocatio ſit.

VIII. Ex Concilio item Carthaginenſi aperitur, in quo ſumma hujus diſputationis conſiſteret: *Hæreticis aut nihil licet, aut totum licet. Si baptizare poſſunt, & Spiritum Sanctum dare poſſunt. Si autem Spiritum Sanctum dare non poſſunt, quia non habent Spiritum Sanctum, nec baptizare ſpiritaliter poſſunt.* Ibidem & alius Cypriani aſſecla Epiſcopus ait: *Hæretici Chriſtiani ſunt, an non? Si Chriſtiani ſunt, cur in Eccleſia Dei non ſunt; quomodo Chriſtianos faciunt?* Solam ergo miniſtrorum perſonam Cyprianus, ſolam Stephanus verborum Chriſti efficaciam contemplabatur. Nam ſi & miniſter hæreticus, & forma fuiſſet impia, eccur Stephanus hoc vel nomine tenus baptiſma dici paſſus eſſet? Cur probaſſet in hæretico, quod vel in Catholico homine abominatus eſset. Denique ipſæ voces rem indicant. Quæritur enim de baptiſmo hæreticorum, id eſt, de baptiſmo ab hæreticis dato: ubi ea nempè ſola ambigendi ratio occurrit, quæ ex hæretici baptizantis perſona trahitur. Nam ſi & hæreticus tingat, & tingendo prophanas invocet Deitatis larvas, quis hæc promiſcuè habeat? quis hoc baptiſma vel nominet? quis hoc cum Novatianorum baptiſmo permiſceat, & æquè approbet?

IX. Idem efficitur ex Tertulliano. Nam lib. de pudicitia, ait in hujus ipſius Cypriani ſententiæ patrocinium: *Ut Ethnico par, immo & ſuper Ethnicum hæreticus etiam per baptiſma veritatis admittitur*. Et *l.* de baptiſmo, *Non idem Deus eſt nobis & illis: nec unus Chriſtus, id eſt, idem. Ideoque nec baptiſmus unus, quia nec idem*. Quæ ne ad ſolos Marcioniſtas ſpectare ſuſpiceris, conſule rurſus Cyprianum *l.* 1. *Epiſt.*6. eadem prolixiùs de Novatianis diſputantem.

X. Venio ad Canonem 8. Concilii Arelatenſis ann. 314. *De Afris quod propria lege ſua utuntur ut rebaptizent, placuit ut ſi ad Eccleſiam aliquis de hæreſi venerit, interrogent eum ſymbolum. Et ſi perviderint eum in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto eſſe baptizatum, manus eis tantùm imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. Quòd ſi interrogatus non reſponderit hanc Trinitatem, baptizetur*. Quare hoc Canone ſoli vellicantur Afri, non etiam Romani, ſi etſi diſſimili, juxta tamen abſurdo, utrique verſabantur in errore? aut ſi Romanis parcere animus erat, quin parcebatur & Afrorum nomini, ac ſola baptiſmi regula præfigebatur? Quin immo configendi potiùs fuiſſent Romani, ut longè turpiùs errantes, ſi baptiſmum aliena, fideique inimica forma collatum pro rato habuiſſent. Id enim atrocius eſt, quàm quorumlibet hæreticorum baptiſma reſcindere. Hìc enim deteſtabilis ſemper eſt baptizatoris impietas, ideo excuſatur utrumque zelus deteſtantis. At illic & baptiſmi & baptizatoris prophanitas in promptu eſt, unde inexcuſabilis prorſus foret approbantium inſcitia.

XI. Patrocinatur & Euſebius Stephano, omnemque ab eo amolitur erroris ſuſpicionem, *l.7.c.2. Ad hunc Stephanum Dionyſius primam earum, quæ de baptiſmo conſcriptæ ſunt, epiſtolam exaravit. Cum per id tempus non mediocris controverſia exorta eſſet, utrum eos qui ex qualibet hæreſi convertuntur, baptiſmo purgari oporteret, quippe antiqua conſuetudo invaluerat, ut in ejuſmodi hominibus ſola manuum impoſitio cum precationibus adhiberetur. Primus omnium Cyprianus, qui tunc temporis Carthaginenſem regebat Eccleſiam, nonniſi per baptiſmum ab errore priùs emundatos, admittendos eſſe cenſuit. Verùm Stephanus nihil adversùs traditionem quæ jam inde ab antiquis temporibus obtinuerat, innovandum ratus, graviſſimè id tulit*. Innovationis culpam omnem retorquet in Cyprianum, ſive in Cypriani prædeceſſorem Agrippinum; Stephano autem non aliud ait, quàm antiquam conſuetudinem retineri placuiſſe; qua in re errare haud ſanè potuit.

XII. Quod idipſum apertiſſimum fit ex ipſiſmet Stephani verbis à Cypriano & Firmiliano relatis; nihil innovari: quod traditum eſt, retineri debere. Quis non intelligit hanc adversùs omnes errores medicinam eſſe certiſſimam, nedum ut error aliquis propinari his vocibus queat? Ab initio enim prædicationis Evangelicæ invaluerat iſta Romanæ Eccleſiæ diſciplina, ut Euſebius innuit. Aut ſi quid ſecus quàm Apoſtoli Apoſtolicique viri factitaſſent, à Præſule quopiam Romano novatum poſtea fuerat, non tam fidenter Stephanus traditioni & antiquitati incumberet. Romanæ traditionis ſeu corruptelæ initium aliquod, velut cunabula ejus, Cyprianus aut Firmilianus aliquando indigitaſſent, quorum & eruditio & æſtuatio in hoc negotio exploratiſſima eſt. Euſebius Africanæ diſciplinæ exordia nupera notat, haudquaquam Romanæ. Denique Cyprianus ipſe authorem ſe ſequi Agrippinum profitetur, quem verò ducem primùm ſequatur Stephanus, non uſquam declarat, ſed conſuetudini & traditioni, cui derogare non poterat, veritatem identidem clamitat anteponendam. Itaque *epiſt.* 71. ita habet: *Quod quidem & Agrippinus cum cæteris Coepiſcopis ſuis, qui illo tempore in Provincia Africa & Numidia, Eccleſiam Domini gubernabant, ſtatuit & librato Concilii communis examine firmavit. Quorum ſententiam nos etiam ſecuti ſumus*. Et in Epiſt. ad Jubajanum: *Apud nos non nova, aut repentina res eſt, ut baptizandos cenſeamus eos qui ab hæreticis ad Eccleſiam perveniunt: cum multi jam anni ſint, & longa ætas, ex quo ſub Agrippino bonæ memoriæ viro convenientes in unum Epiſcopi plurimi hoc ſtatuerunt, atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in provinciis noſtris ad Eccleſiam converſi, ſalutaris baptiſmi gratiam conſecuti ſint*. Suæ conſuetudinis novitatem prodit, dum venditat vetuſtatem. At Romanæ diſciplinæ antiquitatem detrectare non valens, uni veritati ſerviendum clamitat paulò pòſt: *Proinde fruſtra quidam qui ratione vincuntur, conſuetudinem nobis opponunt, quaſi conſuetudo major ſit veritate; aut non fuerit in ſpiritualibus ſequendum, ſi melius fuerit à Sancto Spiritu revelatum*. Qui ergo Stephano error, idem traditioni Eccleſiarum antiquiſſimæ, idem Apoſtolis ipſis ejus magiſtris impingitur.

XIII. Et Stephanum quidem ab exemplo hæreticorum argumentantem ſannis & dicteriis inſectatus eſt Cyprianus. At pace ſanctiſſimi Martyris dixerim, hac Stephani argumentatione nihil opportunius, nihil hac ſuggillatione inconſideratius fieri potuit. Nam exploratiſſimum hinc fiebat hæreticos in ſolemni baptiſmi forma nihil novaſſe, nec propriarum hallucinationum ullam ei permiſcuiſſe labem, quandoquidem alii aliorum non reſpuebant baptiſma. Errorem enim alii aliorum deteſtabantur, & deteſtati proinde fuiſſent baptiſma, ſi peculiaribus ſingulorum deliriis illud fuiſſet vitiatum. Quæ ergo hæreticis, eadem Stephano aderat ratio, ne baptiſma extra Eccleſiam tributum iteraret.

XIV. Porro Hieronymus Dial. adversùs Luciferianos ea ſcribit, quæ nec frontis perfrictiſſimæ homines negare auſint in Stephani patrocinium ſcripta eſſe: *Conatus eſt B. Cyprianus contritos lacus fugere, nec bibere de aqua aliena, & idcirco hæreticorum baptiſma reprobans, ad Stephanum tunc Romanæ urbis Epiſcopum, qui à B. Petro vigeſimus-ſextus fuit, ſuper hac re Africanam Synodum direxit. Sed conatus ejus fruſtra fuit. Denique illi ipſi Epiſcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo ſtatuerant, ad antiquam conſuetudinem revoluti, novum emiſere decretum: Quid facimus? ita & nobis majores noſtri & illis ſui tradidere majores*. Vides ut novitatem Cypriano, vetuſtatem traditionis Stephano adſignet, Cypriani denique collegas aliquando tandem ſui pœnituiſſe conatus, & ad antiquam Stephani, majorumque ipſorum ſuorum conſuetudinem revolutos fuiſſe dicat. Et idem mox Stephani ſententiam & traditionem verò Apoſtolicam, verè ab Apoſtolis adhuc ſuperſtitibus propagatam, exempliſque confirmatam fuiſſe adſtruit, pernumeratis apoſtatarum & hæreticorum catervis, quæ ipſa Eccleſiæ cunabula infeſtarunt, quorum tamen nullius iteratum legitur baptiſma. *Sed quid de poſterioribus loquar? Apoſtolis adhuc in ſæculo ſuperſtitibus, adhuc apud Judæam Chriſti Sanguine recenti, phantaſma Domini Corpus aſſerebatur: Galatas ad obſervationem legis traductos Apoſtolus iterum parturit: Corinthios reſurrectionem corporis non credentes pluribus argumentis ad verum iter trahere conatur. Tunc Simon Magus & Menander diſcipulus ejus, Dei ſe adſeruere virtutes. Tunc Baſilides, &c. Nicolaus quoque, &c. Saturninum, &c. Carpocratem & Cherintum, & hujus ſucceſſorem Hebionem, & cæteras peſtes, quorum plurimi vivente adhuc Joanne Apoſtolo eruperunt. Et tamen nullum eorum legimus rebaptizatum*. Vides nulla partitione uti Hieronymum, ut alios hæreticorum tingendos in Eccleſia, alios non tingendos doceat. Sed univerſim inficiari tingendos iterum ullos eſſe, ullos ab Apoſtolis vel eorum ſucceſſoribus tinctos iterum fuiſſe, etſi eorum jam tum plerique portentoſa quædam figmenta de Deo eructaſſent. Nec fallebat Hieronymum in tanta ejus ævi luce, maximè tandiù poſt Arelatenſem Synodum, ratum non eſſe, niſi quod in Trinitatis nomine ſanctificaretur baptiſma. Ergo ſi Simon, Menander, Baſilides, Carpocras, Cherintus, Ebion baptiſmi Eccleſiaſtici formam non adulteraverant, ut nec eorum baptiſmus in irritum mittendus eſſet: idem æquiſſimum eſt de cæteris uſque ad Stephani tempora augurari.

XV. Idem ex Apocalypſi argumentari pergit Hieronymus ibidem, ubi complures memorantur hæretica imbuti inſania; nec ipſis tamen vel eorum diſcipulis baptiſmus, ſed pœnitentia ad abluendas ſordes indicitur. *De Apocalypſi quoque approbemus hæreticis ſine baptiſmate debere pœnitentiam concedi. In angelo Pergamenæ Eccleſiæ idolothytorum eſus & Nicolaitarum doctrina reprehenditur. Item apud angelum Thyatirorum Hieſabel prophetiſſa, & ſimulacrorum eſca & fornicationes increpantur. Et tamen omnes hos ad pœnitentiam Dominus hortatur, &c. Nunquid dixit, Rebaptizentur qui in Nicolaitarum fide baptizati ſunt? Quin potius, Age, inquit, pœnitentiam*, &c. Sic ille inveteratam quam Stephanus mordicus defenſabat, conſuetudinem ab ipſis uſque Apoſtolis derivatam, & ipſis Scripturæ divinæ paginis conſignatam fuiſſe demonſtrat. Porrò ut Stephanus, ita Hieronymus nullo diſcrimine hæreticos diſpeſcit, omnes una in navi locat, omnes pœnitentia non baptiſmo jubet ablui.

XVI. Verùm luculenta præ cæteris ſunt, quæ infrà diſputat idem Hieronymus, adversùs Hilarium Diaconum, Luciferiani ſchiſmatis præconem, inde *novum orbis Deucalionem* factum, quòd venientes ab Arianis denuo tingendos inſaniret. *Si hæretici baptiſma non habent, & ideò rebaptizandi ab Eccleſia ſunt, quia in Eccleſia non fuerunt: ipſe quoque Hilarius non eſt Chriſtianus. In ea quippe Eccleſia baptizatus eſt, quæ ſemper ab hæreticis baptiſmum recepit. Antequam Ariminenſis Synodus fieret, antequam Lucifer exularet, Hilarius Romanæ Eccleſiæ Diaconus ab hæreticis venientes, in eo quod prius acceperant, baptiſmate recipiebat. Niſi fortè tantùm Ariani hæretici ſunt, & ab ipſis ſolis baptizatum recipere non licet, ab aliis licet. Diaconus eras, ò Hilari, & à Manichæis baptizatos recipiebas, Diaconus eras, & Hebionis baptiſma comprobabas. Repente poſtquam exortus eſt Arius, totus tibi diſplicere cœpiſti.* Et paulò pòſt Eccleſiam Romanam inducit, ad Hilarium verba facientem: *Si in ſinu meo natus, ſi uberum meorum lacte nutritus, adversùs me gladium levas, redde quod dedi, & eſto ſi potes, aliter Chriſtianus. Meretrix ſum, ſed tamen mater tua ſum. Non ſervo unius thori caſtitatem? Talis eram quando conceptus es. Cum Ario adulteria committo? Feci & antea cum Praxea, cum Hebione, cum Cerintho, cum Novato.* Vides ut & hìc omnes prorſus hæreticos ſine novo baptiſmo per ſolam pœnitentiam ab Eccleſia Romana receptos defendat, idque jure & Apoſtolico inſtituto, atque inconcuſſo Scripturarum divinarum præcepto factum tueatur. Adeòque & Arianos ſine baptiſmate admittendos concludat. Porrò hæc Hieronymus poſt Arelatenſem Synodum, poſt Nicænum de baptiſmo decretum ſcribebat.

XVII. Denique idem conſequenter validiùs id quoque munit: *Quod ſi negandum quiſpiam putaverit, hæreticos à majoribus noſtris ſemper fuiſſe ſuſceptos, legat B. Cypriani Epiſtolas, in quibus Stephanum Romanæ urbis Epiſcopum, & inveteratæ conſuetudinis lacerat errorem. Legat & ipſius Hilarii libellos, quos adversùm nos de rebaptizandis hæreticis edidit, & ibi reperiet ipſum Hilarium confiteri à Julio, Marco, Sylveſtro & cæteris veteribus Epiſcopis ſimiliter in pœnitentiam omnes hæreticos ſuſceptos, nec tamen ſibimet veritatis conſuetudinem præjudicare debere. Synodus quoque Nicæna omnes hæreticos ſuſcepit, exceptis Pauli Samoſateni diſcipulis.* Vides & hic *hæreticos, omnes hæreticos* ſine baptiſmi iteratione ſuſceptos ab Eccleſia Romana, peræquè poſt Arelatenſem Nicænamque Synodum atque priùs. Ergo ſi qua culpa affingatur Stephano, eadem poſt Arelatenſem Synodum & Nicænam, quibus affuerat per legatos Romana ſedes, quarumque vindex primaria ſemper ipſa extitit, Romanis omnibus Epiſcopis & ipſi Hieronymo horum præconi illinenda eſt. Vides rurſum quàm Stephano propitia & conſentanea fuerit Nicæna Synodus, quæ *omnes hæreticos ſuſcepit, exceptis Pauli Samoſateni diſcipulis*: qui Stephani ævo necdum infauſtum caput orco extulerant. Ut nihil poſſit vel petulantius vel imperitius fingi Novatoribus hujus ævi, qui Nicænam Synodum garriunt, nec Stephano omnes, nec Cypriano nullos ſine baptiſmo recipienti ſuffragatam: ſed diſtinctione ea uſam, qua uterque error caſtigaretur. Stephano enim prorſus aſtipulati ſunt Patres Nicæni, qui omnes quos ille, ſine baptiſmo hæreticos ſuſcipi juſſere: eos tingi ſanxere, quos ille erupturos reſcire non potuit. Denique nuſquam Hieronymus vel leviſſimè conqueſtus eſt de errore vel Stephani, vel eorum qui baptiſma heterodoxis verbis collatum non iterarent.

XVIII. Accedat Baſilius *Epiſt. ad Amphil. c. 1.* Ille enim etſi conſuetudinem Romanorum Antiſtitum in baptiſmo minùs probet, non errori tamen, ſed œconomiæ eam adſignat. Eique quamquam minùs ipſe ſubſcribat, œconomiæ tamen ergo aſſentitur, ut qui volent, adhæreſcant. Et Dionyſio quidem Alexandrino, quòd Pepuzenorum baptiſmum approbarit à fide immaniter abhorrentem, nonnihil ſuccenſet, Cypriani & Firmiliani non ſine elogio meminit, à Stephano perſtringendo prorſus abſtinet, qui tamen ſi qua fides eſſet ſycophantis nuperis, longè fœdiùs Dionyſio ceſpitaſſet. *Pepuzenorum baptiſmus nullam mihi habere rationem videtur, & miratus ſum, quomodo hoc magnum Dionyſium qui fuit canonicus, præteriit.* Et infrà: *Pepuzeni in Sanctum Spiritum blaſphemarunt, Montano & Priſcillæ Paracleti appellationem nefariè tribuentes. Quam ergo rationem habet, verum eorum baptiſma judicari, qui in Patrem, & Filium, & Montanum, Priſcillamque baptizant? Non enim baptizati ſunt, qui non in forma nobis tradita baptizati ſunt. Quarè etſi hoc magnum Dionyſium latuit, nobis tamen non eſt ſervanda erroris imitatio.* Ubi facilè ſubolet, quo non tam Dionyſius, quàm Baſilius laboret errore. Nam fidem, non verba baptiſmi interpolaverant Pepuzeni, nec in Montani & Priſcillæ nomina, ſed in nomen Spiritus Sancti baptizabant, quo cùm Montanum & Priſcillam intelligerent, in Montani & Priſcillæ nomen eos tinxiſſe parum commodus interpres Baſilius commentatur, mentem eorum potiùs quam verba penſitans. Ideo ergo nec à Romanis Montaniſtæ rebaptizabantur.

XIX. Innocentius autem primus *Epiſt. 22. cap. 4.* diſtinctionum ſimiliter incurioſus, ait: *Noſtra verò lex eſt Eccleſiæ, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati ſint, per manus impoſitionem, laicam tantùm tribuere communionem*, &c. Dum ait, *qui tamen illic baptizati ſunt*, verum baptiſmum & à ſe & à majoribus ſuis deſideratum ſignificat, Evangelicis verbis dedicatum: alioqui nec baptiſmum dicendum. Unde *cap. 5.* ibidem, rationem indagans cur Nicæna Synodus Novatianis tam ſecunda, tam adverſa autem Paulianiſtis fuerit, ut illos nec à Clero dimoverit, horum vel baptiſma irritarit; *Quod idcircò diſtinctum eſſe iſtis duabus hæreſibus ratio manifeſta declarat, quia Paulianiſtæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minimè baptizabant, & Novatiani iiſdem tremendis verendiſque nominibus baptizant.* Igitur etſi Sancti Patres indiſcretè pronuncient omnes ab hæreticis tinctos, ſola pœnitentia expiandos eſſe; conſcii tamen iidem ſunt, nec baptiſmum dici, niſi nomine Trinitatis conſignatum. Et rurſum cùm Paulianiſtæ quòd in nomine Trinitatis non tingerent, ad Eccleſiam venientes rurſus ablui jubeantur; nulli ergo alii hæretici tempore Nicænæ Synodi hæretica forma verborum contaminaverant baptiſmi myſterium. Cui argumento robur accedet à Siricii *Epiſt.* 1. *cap.* 1. qui præterito etiam prædeceſſoris ſui Liberii decreto pugnat: *Nos cum Novatianis, aliiſque hæreticis, ſicut eſt in Synodo conſtitutum, per invocationem ſolam ſeptiformis Spiritus, Epiſcopalis manus impoſitione, Catholicorum conventui ſociamus Arianos. Quod etiam totus Oriens, Occidenſque cuſtodit.* Vides quàm non ſatagat de diſcrimine ſignificando. Item Leo I. *Epiſt.* 37. *cap.* 2. *Quòd ſi ab hæreticis baptizatum quempiam fuiſſe conſtiterit, erga hunc nullatenus Sacramentum regenerationis iteretur.* Nempè baptiſmum non ſinit vocari, niſi debita obſervatione tributum. Et *epiſt.* 79. *cap.* 7. *Nam hi qui baptiſmum ab hæreticis acceperunt, cum baptizati antea non fuiſſent, ſola invocatione Spiritus Sancti per impoſitionem manuum confirmandi ſunt: quia formam tantùm baptiſmi ſine ſanctificationis virtute ſumpſere.* Et *epiſt.*92. *c.*16. *Hi autem qui ſe baptizatos ſciunt, ſed cujus fidei fuerint qui eos baptizavere, neſcire ſe profitentur: quolibet modo formam baptiſmatis acceperint, rebaptizandi non ſunt.* Vides quàm non in ſententiam, ſed in verba ipſa Stephani conſpirent, & omnes quidem hæreticos promiſcuè habeant, & ab ipſis baptizatos non rebaptizent; ſed id nimirum innuant, baptizatos non dici, niſi qui formam baptiſmatis, hoc eſt, invocationem Trinitatis ſuſcepere.

XX. His ſuccedat, qui præcedere, & unus inſtar omnium eſſe potuerat Auguſtinus. Ex eo autem quid primùm, quid deinde carpemus ad Stephani patrocinium? Omnia enim ejus de baptiſmo contra Donatiſtas ſcripta, omnia capita, omnes propè verſus, hanc Stephani cum Cypriano concertationem ita exequuntur, ut diſciplinæ ſanioris & veritatis majeſtas tota penes Stephanum reſideat. Pauciſſima decerpam ex immenſo penè cumulo innumerabilium teſtimoniorum. Igitur *l.* 1. *de bapt. con. Donat. cap.*18. *Cum enim tanti meriti Epiſcopus Cyprianus aliud de baptiſmo arbitraretur, quàm erat inquiſita diligentiùs veritas firmatura: multique ejus collegæ, quamvis liquidò nondum manifeſtatum, id tamen tenerent quod & præterita Eccleſiæ conſuetudo, & poſtea totus Catholicus orbis amplexus eſt, non ſe ille tamen à cæteris diverſa ſentientibus ſeparata communione disjunxit.* Audin Stephanum & cæteros ejus collegas, à quibus diſſentiebat Cyprianus, id tenuiſſe, *quod & præterita Eccleſiæ conſuetudo, & poſtea totus Catholicus orbis amplexus eſt?* Et *l.* 2. *cap.* 7. *Nondum erat diligenter illa baptiſmi quæſtio pertractata. Sed tamen ſaluberrimam conſuetudinem tenebat Eccleſia, quam credo ex Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inveniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum: & tamen quia per univerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, nonniſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.* Ergo Stephanus, & univerſa cum eo Eccleſia, ſi Cyprianum cum fautoribus demas, non errabundam & poſtea emendandam, ſed Apoſtolicam, & plenario pòſt Arelatenſi Nicænoque Concilio corroborandam retinebat conſuetudinem. Et *ibidem c.* 9. *Concilium univerſale nondum factum erat, quia conſuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, & hæc ſola opponebatur inducere volentibus novitatem.* Et *l.*4. *cap.*6. *Ne invenia, cur iſtam conſuetudinem improbent, quæ poſt Cyprianum etiam plenario totius orbis Concilio confirmata eſt, &c. cum ejus conſuetudinis mutandæ cauſa authoritatem Cyprianus quæreret, nonniſi in Africa ſola factum paucis ante ſe annis Agrippini Concilium reperiret. Quod cum ſibi adverſum totius orbis morem non ſufficere cerneret, &c.* Et *l.*5. *cap.*23. *Donec per plenarium Concilium quid eſſet rectius eluceret, non aliqua novitate inſtituta, ſed vetuſtate roborata.* Vides quò pertinuerit quid perfecerit plenarium Concilium, ſeu Arelate, ſeu Nicææ collectum? non ut novam hæreticorum faceret diſtributionem, ſed ut vetuſtam conſuetudinem à Stephano propugnatam accenſa veritatis face illuſtratam confirmaret. Et *l.*7. *cap.*20. *Nam veritate poſtea liquidiùs revelata ceſſit error veritati, cum illa ſaluberrima conſuetudo etiam plenarii Concilii authoritate firmata eſt.* Et *l. de unico baptiſmo con.* Petil. *cap.*14. *Ecce duo erant uno tempore, ut de aliis taceam, qui diverſa ſentiebant: duo erant eminentiſſimarum Eccleſiarum, Romanæ ſcilicet & Carthaginenſis Epiſcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in unitate Catholica conſtituti. Multi cum illo, quidam etiam cum iſto ſentiebant, &c.* Quis porrò Auguſtino exercitatior in hac diſceptatione? Quis altiùs ingreſſus in hujus quæſtionis, quæ adhuc cum Donatiſtis fervebat, indagationem? Cui exploratiora & Stephani & Cypriani verba atque ſenſa? Non illum præterierant illa Stephani verba, *De quacumque hæreſi.* Nec tamen ille erraſſe Stephanum inde elicuit, ſed ex adverſo, Apoſtolicæ traditioni inexpugnabiliter adhæſiſſe. Canonis autem Arelatenſis ac Concilii plenarii ſenſum, fructumque, non in emendanda, ſed in confirmanda priore conſuetudine, quis ipſo dilucidiùs potuit pervidere?

XXI. In hac enim parte univerſam aliquando caligaſſe Eccleſiam, & mendacii retibus implicatam fuiſſe, cupidè quidem amplectuntur hæretici, quibus Sponſa Chriſti proſtibulum eſt. Apage autem ut aſſentiantur unquam viri Catholici. Subſcribant potiùs Auguſtino, ut cætera taceam, rei recentiſſimæ teſti, quàm novellis hæreticis, poſt mille quadringentos penè annos nova ſubinde mendaciorum & calumniarum monſtra parturientibus. Tam malè de Eccleſia Chriſti ſuſpicari dedoceat illos Auguſtinus *l.*2. contra Creſconium Grammat. *c.* 33. *Proinde quamvis hujus rei certè de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod univerſæ placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat authoritas. Ut quoniam Sancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit hujus obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine ulla ambiguitate Scriptura ſacra demonſtrat.* Non fidei igitur tantùm, ſed & diſciplinæ caſtigatioris regula, ſicubi ſileat Scriptura, ipſa tamen eſt Eccleſia, de qua non ſilet Scriptura. Si univerſa autem aliquando Eccleſia, etſi diſſimili, in errore tamen jacuiſſet, ecquid illam conſuli attineret? Si erraſſet extra Synodum univerſa, quin erraſſet & in Synodo plenaria? Num tutior ab errore eſt, repræſentatio Eccleſiæ, quàm Eccleſia? Num collecta in unum locum, quàm effuſa in omnem? An ubi ipſa effunditur ubique terrarum, effunditur & evaneſcit Spiritus Sanctus, pectoris hoſpes intimus? Cui Catholico hæc bilem non moveant?

XXII. Vincentius quoque Lirinenſis omnem cavillandi facultatem reſecat *Common.* 1. *cap.*9. *Quondam igitur ven. mem. Agrippinus Carthaginenſis Epiſcopus primus omnium mortalium, contra divinum Canonem, contra univerſalis Eccleſiæ regulam, contra ſenſum omnium conſacerdotum, contra morem atque inſtituta majorum rebaptizandum eſſe cenſebat. Quæ præſumptio tantum mali invexit, ut non ſolùm hæreticis omnibus formam ſacrilegii, ſed etiam quibuſdam Catholicis occaſionem præberet erroris. Cum ergo undique ad novitatem rei cuncti reclamarent, atque omnes quaquaverſum ſacerdotes pro ſuo quiſque ſtudio reniterentur: tunc beatæ memoriæ Papa Stephanus Apoſtolicæ Sedis Antiſtes, cum cæteris quidem collegis ſuis, ſed tamen præ cæteris reſtitit; dignum, ut opinor, exiſtimans, ſi reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret, quantum loci authoritate ſuperabat. Denique in Epiſtola quæ tunc ad Africam miſſa eſt, his verbis ſanxit, nihil* *novandum, niſi quod traditum eſt.* Ubi perſpicis quàm omnia ad Stephani defenſionem ſint inſtructa. Et hæc quidem ſcribebat Vincentius poſt Arelatenſe, poſt Nicænum, poſt Conſtantinopolitanum generale Concilium. Non his ergo Conciliis æquè repudiatam Stephani ac Cypriani ſententiam ſuſpicabatur.

His adde Facundum Hermianenſem Epiſcopum *l.*10. *Cum Cyprianus non ſolùm privatim ut ei viſum eſt, verùm etiam congregato Concilio definierit, ut omnis hæreticus ab Eccleſia rediens baptizetur, & propter hoc culpatus à Stephano Antiſtite Romano reſtiterit, injurioſè tractans eundem B. Stephanum, à quo fuerat jure culpatus, &c.* Et *l. con. Mocianum: Idcircò B. quoque Stephanus Præſul Apoſtolicæ Sedis eum Sanctum Cyprianum atque alios Afros Epiſcopos de baptizandis omnibus hæreticis decreviſſe cognoſceret, continuò ei denunciavit, quòd ſi qui hæc auderent, ab Eccleſia pellerentur. Et Stephani potiùs quàm Cypriani ſententiam tenet Eccleſia, non ſolùm de non rebaptizandis hæreticis, verùm etiam de rebaptizantibus non ferendis.* Quid his apertius optari poteſt?

XXIII. Hincmarus denique, ne longiùs progrediar, in opuſculo 55. capp. *c.*19. *Et quia Concilium Nicænum Paulianiſtas hæreticos ad Eccleſiam venientes baptizari præcepit, quidam etiam alios hæreticos baptizandos eſſe dixerunt, quod Apoſtolica Sedes & plenaria Concilia, ſicut decreta Romanorum Pontificum, & Sanctus Auguſtinus verbis & ſenſibus copioſè oſtendit, penitus abdicarunt.* Paulianiſtæ enim, ut ſuprà tradidit Innocentius, in nomine Trinitatis non tingebant, tingebant alii ferè hæretici, etſi iis nominibus non eam, quam Eccleſia Catholica, fidem complecterentur. Unde Auguſtinus *l.*3. *de Bapt. con. Donat. cap.*15. *Quamobrem ſi Evangelicis verbis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Marcion baptiſmum conſecrabat, integrum erat Sacramentum, quamvis ejus fides ſub eiſdem verbis aliud opinantis quàm Catholica veritas docet, non eſſet integra, ſed fabuloſis falſitatibus inquinata. Nam ſub eiſdem verbis, id eſt, in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, non ſolùm Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, ſed ipſi carnales parvuli Eccleſiæ, de quibus dicebat Apoſtolus, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, ſi poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diverſitates opinionum fortaſſis, quot homines, numerarentur.* Conſule Epiphanium, & alios, qui de hæreſibus ſcripſere, etſi minutias ferè conſectati ſint omnes, everſam tamen ab ullis formam baptiſmi vix reperies, niſi ab uno & altero. Unde ſcitè Auguſtinus *l.* 6. *de Bapt. con. Donat. Cæterùm quis neſciat non eſſe baptiſmum Chriſti, ſi verba Evangelica quibus Symbolum conſtat, illic defuerint? Sed faciliùs inveniuntur hæretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.*

XXIV. Jam ſatis, ut opinor, ſuperque diluxit, quantilla fides habenda ſit Novatoribus, quando in re tam aperta fucum facere, & omnium Patrum conſpiratiſſimæ ſententiæ obluctari conati ſunt. Ad alteram jam accingamur hujus controverſiæ partem expediendam. Et ex ſuprapoſitis Auguſtini teſtimoniis illud quidem emicabat, excuſatos illum utcumque habuiſſe Stephani adverſarios, quòd necdum res plenario Eccleſiæ Concilio diffinita atque elucidata fuiſſet. An ergo ante Concilii plenarii definitionem, nullius culpæ affines ſunt, qui Sedis Apoſtolicæ conſtituta deſpicantur? An ea erat inter Cyprianum & Stephanum æqualitas, ut pari jure, in tantæ rei diſſonantia, ſuo uterque judicio frueretur?

XXV. Nequaquam ita habere, vel Auguſtinus ipſe fidejuſſor eſt. Nam *l.*5. *cap.* 23. *contra Donat. de Bapt. Scribit Cyprianus Stephanum, quem Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum tunc fuiſſe didicimus, non ſolùm ſibi ad iſta non conſenſiſſe, verùm etiam contra ſcripſiſſe, atque præcepiſſe.* Sic ergo alibi ſuprà dixit duos fuiſſe eminentiſſimarum Eccleſiarum Præſules diverſa ſentientes, ut hìc agnoſcat alterum alteri *præcepiſſe.* Et *l.*1. *de Bapt. con. Donat. c.* 18. *In qua Eccleſia, ſi aliud alii adhuc de iſta quæſtione ſalva pace ſentirent, donec univerſali Concilio unum aliquid eliquatum ſincerumque placuiſſet, humanæ infirmitatis errorem cooperiret charitas unitatis: ſicut ſcriptum eſt, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Qua enim abſente cætera inaniter habentur, eadem præſente quædam venaliter non habentur.* Peccaſſe Cyprianum non diſſimulat; quem mox ait *ad palmam martyrii perveniſſe, ut ſi qua in ejus lucidam mentem ex humana conditione nebula irrepſerat, glorioſa ſerenitate fulgentis ſanguinis fugaretur.* Et mox addit, quod de baptiſmo aliter ſenſerat, quàm ſe res habebat, *id charitatis ubertate penſatum, & Paſſionis falce purgatum eſſe.* Et *l.*5. *cap.*25. *Jam illa, quæ in Stephanum irritatus effudit Cyprianus, retractare nolo, quia & non opus eſt. Ea præterire melius eſt, quæ periculum pernicioſæ diſſenſionis habuerunt. Stephanus autem & abſtinendos putaverat, qui de ſuſcipiendis hæreticis priſcam conſuetudinem convellere conarentur. Iſte autem quæſtionis iſtius difficultate permotus, & ſanctæ charitatis viſceribus largiſſimè præditus, in unitate cum eis manendum, qui diverſa ſentirent. Ita quamvis commotiùs, ſed tamen fraternè indignetur: vicit tamen pax Chriſti in cordibus eorum, ut in tali diſceptatione nullum inter eos malum ſchiſmatis oriretur.* Vides ut Cypriani effervèſcentiam perſtringat, Stephano eadem placuiſſe aſtruat, quæ univerſali pòſt Eccleſiæ, ut ne baptiſma hæreticorum iteraretur, & iterantes abſtinerentur: denique diſpenſationi, qua errori ſuo blandiebatur Cyprianus, ad avertendum ſchiſma acquieviſſe tandem Stephanum. Etſi enim nullo decreto, ipſa tamen patientia ſua, qua intentatum fulmen inhibuit, conſenſit Stephanus in hanc œconomiam. Itaque Stephano in illam œconomiam conſentiente, ejus authoritatem jam non ſpernebant, qui Concilium plenarium opperiebantur.

XXVI. Quid quòd ſexcenties idem Cyprianum Petro comparat, Epiſcopum Apoſtolo, errantem erranti, martyrem martyri? Cum tamen Petrus Paulo corripienti acquieverit, ejus erroris ſectatores ab Eccleſia præciſi ſunt. Ita & Cypriani martyris imitatores ab unitate ſe abrupere. *Lib.*7. *cap.*1. *Hæretici nati ex illo errore, in quem Petrus devians à Paulo revocatus eſt, in hoc uſque perſiſtunt. Sicut ergo illi, Petro in primatu Apoſtolorum martyrii gloria coronato, in ſua perverſitate præciſi ab Eccleſia remanſerunt; ſic iſti, Cypriano per abundantiam charitatis in ſortem ſanctorum paſſionis claritate ſuſcepto, ſeipſos exules unitatis agnoſcunt.* Ita Cyprianus Stephano, ut Petrus Paulo ſaltem obtemperaret. Id ergo præterea ſanguine eluit. Et *l.*3. *c.*8. *Monet nos non fuiſſe impoſſibile, ut de baptiſmo Cyprianus aliquid aliter ſaperet, quàm veritas poſtulabat, quæ ab Eccleſia & ante illum & poſt illum retenta eſt, ſicut potuit aliquid etiam Petrus aliter ſapere, quod veritas non habebat, quam Paulo Apoſtolo doctore didicimus.*

XXVII. Quàm non poſſet etiam Auguſtinus Cyprianum abſolvere, apertum eſt præterea ex *l.* 2. *con. Donat. de bapt. cap.*7. ubi ait, etſi res nondum diligentiùs pertractata fuiſſet, *ſaluberrimam tamen conſuetudinem tenebat Eccleſia, &c. quam conſuetudinem credo ex Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inveniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per univerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, nonniſi ab ipſis tradita & commendata creduntur. Hanc ergo ſaluberrimam conſuetudinem per Agrippinum prædeceſſorem ſuum dicit Sanctus Cyprianus quaſi cœpiſſe corrigi. Sed ſicut diligentiùs inquiſita veritas docuit, veriùs creditur per Agrippinum corrumpi cœpiſſe, non corrigi.* Idem alibi pluries inculcat, eam non iterandi baptiſmi conſuetudinem *ab univerſali Eccleſia* hactenus obſervatam fuiſſe . Culpa liberari ergo non poterat Cyprianus , qui conſuetudinem univerſalis Eccleſiæ , & traditionem ab Apoſtolis uſque ipſis derivatam contemnebat , poſthabebatque nuperæ per Agrippinum invectæ corruptelæ . Minùs adeò eſt mirum, ſi Apoſtolicæ Sedis ſtatuta minoris faceret, qui Apoſtolicas traditiones & univerſalis Eccleſiæ leges flocci faciebat. Ab hoc Cypriani contemptu , quem martyrio expiavit , nihil adversùs vel primæ ſedis, vel Eccleſiæ univerſalis, vel Apoſtolicarum traditionum authoritatem ritè excipi poteſt.

XXVIII. Ita Hieronymus *Dial. adv. Lucifer.* fruſtra à Cypriano impetitam utramque copulat authoritatem & Sedis Apoſtolicæ & univerſalis Eccleſiæ: *Legat B. Cypriani Epiſtolas, in quibus Stephanum Romanæ urbis Epiſcopum, & inveteratæ conſuetudinis lacerat errorem*. Ita & Vincentius Lirinenſis loco ſuprà laudato : Cypriano *Stephanus Apoſtolicæ Sedis Antiſtes , cum cæteris quidem collegis ſuis , ſed tamen præ cæteris reſtitit : dignum , ut opinor , exiſtimans , ſi reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret, quantum loci dignitate ſuperabat.* Æquum erat utique morem ut ei gereret Cyprianus, qui cæteros collegas & fidei devotione , *& loci dignitate ſuperabat*. Quid mirum autem ſi ei non ceſſit, qui Agrippino potiùs ſe addixit, *primò omnium mortalium contra divinum canonem, contra univerſalis Eccleſiæ regulam , contra ſenſum omnium conſacerdotum , contra morem atque inſtituta majorum , rebaptizandum eſſe cenſenti*? Ita & Facundus ſupra ajebat *jure culpatum* à Srephano Cyprianum , & Stephani ſententiæ, non tum quidem Cyprianum, ſed Eccleſiam, & tum & poſtea acceſſiſſe.

XXIX. Et rurſum Auguſtinus octoginta Epiſcopos cum Cypriano , quinquaginta cum Firmiliano conſenſiſſe non neſcius , nihilo tamen ſeciùs orbem Chriſtianum univerſum à Stephani partibus ſtetiſſe fidenter affirmat. Ut hinc rurſus pateſcat , tam non poſſe adversùs Stephani , quam nec adversùs Eccleſiæ univerſalis authoritatem vel decreta quidquam hinc objectari . Sed & Stephani & Eccleſiæ poteſtas quidem invicta, ſed permodeſta, & multis œconomiæ & veniæ blandimentis temperata intelligatur. *Lib.* 3. *con. Creſconium cap.* 3. *Proindè ſi omnino jam credendum ſit quinquaginta Epiſcopis Orientalium id eſſe viſum, quod ſeptuaginta Afris , vel aliquantò etiam pluribus , contra tot millia Epiſcoporum , quibus hic error in toto orbe diſplicuit : cur non potiùs etiam ipſos paucos Orientales ſuum judicium correxiſſe dicamus*? Et *l.*2. *c.*9. *de Bapt. con. Donat. Nondum factum erat univerſale Concilium, quia conſuetudinis robore tenebatur orbis terrarum* . Vide *&* *l.*4. *cap.* 6. ut ſuprà retulimus. Euſebius quoque ſuprà relatus *l.*7. *cap.*2. *&* 3. antiquam conſuetudinem , cui Stephanus tuendæ incumbebat, in omni Eccleſia invaluiſſe inſinuat ab initio. Ut neceſſe ſit Firmilianum partium ſuarum ſtudio raptum extra veri ſemitam fuiſſe, cùm de copia ſuorum aſſectatorum licentiùs glorjatur.

XXX. Quòd autem Stephanus ultra minas & terrorem non eruperit , cohibitoque mucrone ſacro, indulgentiæ tacitus ſaltem acquieverit , ut ne ea de cauſa unitas Eccleſiæ ſcinderetur, multis aſſequimur conjecturis. Euſebius novum & inſolens Cypriani decretum & Synodi Carthaginenſis, *graviſſimè tuliſſe* ait Stephanum, nec ultra indignationem æſtuaſſe , aut tentaſſe quid narrat . Hieronymus ſuprà laudatus , ajebat Cyprianum Concilii ſui decretum ad Stephanum miſiſſe , ſed *conatum ejus fruſtra fuiſſe*: denique illos ipſos Epiſcopos ad vetuſtiorem conſuetudinem ſeſe recollegiſſe . Vincentius Lirinenſis fervorem Stephani magnificentiſſimis verbis proſecutus eſt, de anathemate prorſus ſilet. Auguſtinus *l.*5. *cap.* 23. *Cyprianus ad Pompejum ſcribens , indicat Stephanum non ſolùm ſibi ad iſta non conſenſiſſe, verùm etiam contrà ſcripſiſſe atque præcepiſſe* . Huc uſque ſævitum eſt. Et *l. de unico bapt. con.* Petil. *cap.*14. *Cum Stephanus non ſolùm non rebaptizaret Hæreticos , verùm etiam facientes, vel ut fieret , decernentes, excommunicandos eſſe cenſeret, ſicut aliorum Epiſcoporum & ipſius Cypriani literæ oſtendunt , tamen cum eo Cyprianus in unitatis pace permanſit*. Excommunicandos cenſebat, non excommunicabat : minitabatur Stephanus , non jaculabatur . Ideò Cyprianus permanſit in pace unitatis, etiam cum Stephano ; unde ibidem mox : *Ecce duo erant uno tempore , ut de aliis taceam, qui diverſa ſentiebant. Duo erant eminentiſſimarum Eccleſiarum, Romanæ ſcilicet & Carthaginenſis Epiſcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in unitate Catholica conſtituti. Multi cum illo, quidam cum iſto etiam ſentiebant, utrique cum eis in unitate conſiſtentes*. Nihil his apertius fieri poteſt. Atque adeò mitiganda ſunt nonnihil Firmiliani ad Cyprianum verba , adversùs Stephanum ſtridentia in hunc modum: *Pacem cum ſingulis vario diſcordiæ genere rumpentem ; modò cum Orientalibus , quod nec vos latere confidimus ; modò vobiſcum , qui in meridie eſtis : à quibus legatos Epiſcopus patienter ſatis & leniter ſuſcepit, ut eos nec ad ſermonem ſaltem colloquii communis admitteret ; adhuc inſuper præciperet fraternitati univerſæ, ne quis eos in domum ſuam reciperet : ut venientibus non ſolùm pax & communio , ſed tectum & hoſpitium negaretur* . Rhetoricabatur Firmilianus, & cauſæ ſuæ æſtu effuſiùs incandeſcebat . Ut aſperiùs primò acceperit legatos Cypriani Stephanus, quò ad officium illum revocaret , nihil moror : at pacem ab eo non eſſe ruptam , id ſuperiora argumenta pervincunt. Et ipſe denique Cyprianus in Epiſt. ad Pompejum , qua aſperiores ad ſe Stephani literas aſperrimè exagitat , fratrem tamen ipſum appellat, ruptæ communionis nuſquam meminit. Et ad cumulum Auguſtinus *l.*5. *con. Donat. cap.*25. *Stephanus abſtinendos putaverat, qui de ſuſcipiendis hæreticis priſcam conſuetudinem convellere conarentur . Cyprianus in unitate cum eis manendum , qui diverſa ſentirent . Ita quamvis commotiùs , ſed tamen fraternè indignetur, vicit tamen pax Chriſti in cordibus eorum, ut in tali diſceptatione nullum inter eos malum ſchiſmatis oriretur*. Utcumque igitur conſenſit Stephanus, qui diverſa ſentirent, ab unitate non præcidi, & univerſale Concilium expectari.

XXXI. Quocirca ut ejus authoritati à multis reſiſteretur, charitas ejus in cauſa fuit , quæ ad veniam tandem ipſum & œconomiam inclinavit . Alioqui quantalibet poteſtate & ſcientiæ ubertate afflueret Cyprianus , inflecti tamen ipſum debuiſſe *graviori authoritate*, author eſt ipſe Auguſtinus *l.*2. *de Bapt. con. Donat. cap.*3. *Certè nobis objicere ſoletis Cypriani literas, Cypriani ſententiam, Cypriani Concilium, &c. Quis neſciat ſanctam Scripturam canonicam omnibus poſterioribus Epiſcoporum literis ita præponi, ut de illa omninò dubitari & diſceptari non poſſit , utrùm verum , vel utrùm rectum ſit, quidquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit? Epiſcoporum autem literas , quæ poſt confirmatum Canonem vel ſcriptæ ſunt , vel ſcribuntur : & per ſermonem fortè ſapientiorem cujuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Epiſcoporum graviorem authoritatem, doctioremque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi , ſi quid in eis fortè à veritate deviatum eſt*. Quorumlibet, ut vides, Epiſcoporum, atque adeò Cypriani literæ, reprehendi poterant, non ſapientiore tantùm cujuslibet privati ſermone , non Concilii tantùm congregatione, ſed aliorum etiam Epiſcoporum , atque adeo præ cæteris Romani Præſulis *graviore authoritate* doctioreque prudentia . Hæc enim tria perſpicuè diſcriminat Auguſtinus.

XXXII. Quid ſi & ipſe Cyprianus ante obitum reſipuit? Nolim equidem vel illius, vel Firmiliani ſanctitatis famam ab hoc religare ambiguo . Sed & rem dubiam nolim indubiè explodi . Sobriè &

ſapienter ſuo more Auguſtinus *l.* 2. *de Bapt. contr. Don. Si Petrum laudat & prædicat Cyprianus, ab uno poſteriore collega patienter concorditerque correctum; quantò citiùs ipſe cum Concilio provinciæ ſuæ, univerſi orbis authoritate, veritate patefacta, ceſſiſſet? Quia profectò & uni verum dicenti, & demonſtranti poſſet facillimè conſentire tam ſancta anima, tam pacata. Et fortaſſe factum eſt, ſed neſcimus. Neque enim omnia, quæ in illo tempore inter Epiſcopos geſta ſunt, memoriæ literiſque mandari potuerunt: aut omnia quæ mandata ſunt, novimus.* Vides ut has conjecturas nec leviter aſtruat, nec fidenter aſpernetur Sanctus Pater. Et *epiſt.* 48. *Cyprianus aut non ſenſit omnino, quod eum ſenſiſſe recitatis, aut hoc poſtea correxit in regula veritatis, aut hunc quaſi nævum cooperuit ubere charitatis.*

Dionyſium Alexandrinum docet Hieronymus *lib. de Script. Eccl. in Cypriani & Africanæ Synodi dogma conſenſiſſe*. Et tamen ut ejus Epiſtolas ad Romanos Pontifices ex Euſebio datas ſileam: Baſilius in epiſt. ad Amph. ſemel iterumque conqueritur de Dionyſio, quòd Pepuzenorum baptiſma approbaret. Hinc conjectura eſt, ad Romanorum ſententiam tandem acceſſiſſe. Hieronymus autem adv. Lucif. *Illi ipſi Epiſcopi qui rebaptizandos hæreticos cum Cypriano ſtatuerant, ad antiquam conſuetudinem revoluti, novum emiſere decretum, &c.* Auguſtinus *l.* 3. *contra Creſcon. cap.* 2. innuit, *Orientales ſuum judicium correxiſſe*. Incaſſum ergo Baronio indignantur, ejuſmodi quid ominanti de Firmiliano. Si tamen fides ejus rei adhuc nutat, nec plus æquo indulgendum eſt ſuſpicionibus animi noſtri, conſultius erit Auguſtinum rurſum audire, *l. de unico bapt. con.* Petil. *cap.* 13. *Nec nos qui baptiſmi veritatem etiam in hæreticorum iniquitate agnoſcimus potiùs, quàm negamus; ideò meliores Cypriano ſumus, ſicut nec Petro, quia gentes judaizare non cogimus. Hoc de Agrippino aliiſque Epiſcopis qui illa Concilia feciſſe perhibentur, reſponderim, qui ſic diverſa ſenſerunt, ut cum eis contra quos de hac quæſtione ſentiebant, in unitate perſiſterent, ubi charitas cooperit multitudinem peccatorum.* Et Bedam rurſum audire ſuperiùs relatum: qui Aidani vitam Evangelicæ amuſſi coaptatam laudabat, non laudabat autem quòd canonicum Paſchæ tempus, *vel ignorans, vel ſuæ gentis authoritate, ne agnitum ſequeretur, devictus, non obſervaret.*

XXXIII. Et hinc rurſus alia ſe pandit ratio ſedandæ inter varia Auguſtinianæ doctrinæ capita conflictationis: cùm idem ipſe & Concilii plenarii ſpem amputarit Pelagianis, inexorabilem indicens neceſſitatem Africanis Conciliis & Apoſtolicæ maximè Sedis definitionibus ſubſcribendi: & Cypriano ejuſque collegis copiam fecerit, aut patrocinium adornaverit, ut ante Concilium plenarium non acquieſcerent. Ingenti enim prorſus hæ quæſtiones diſtant intervallo. Illa ad fidem, hæc ad conſuetudines magis Eccleſiæ pertinet. In unitatem fidei concinere neceſſum eſt fideles omnes, in unitatem conſuetudinum non eſt ſemper neceſſe. A fide deviantibus nil veniæ ſupereſt, niſi rectæ orbitæ ſe reddant: à conſuetudinum recto tramite declinantes ex venia perſæpè tolerantur. Hic habet, illic non habet locum diſpenſatio. Definitæ ſemel fidei derogari deinceps nunquam & nuſquam poteſt: conſtitutæ quomodolibet conſuetudinum diſciplinæ non rarò poſterior ætas derogat, ipſa ſaltem deſuetudine. Conciliis etiam Oecumenicis conſuetudines aliquas ſancientibus, aut non ſtatim obtemperatur, aut obtemperari deſinitur poſtea, ut non citra culpam, at citra unitatis Eccleſiaſticæ labem: at fidei ſemel conſtitutæ irrevocabiliter obaudiendum eſt. Tertullianus *l. de Virgin. veland. Regula*, inquit, *fidei omninò una eſt, ſola, immobilis, & irreformabilis.*

XXXIV. Ideò forſitan in unitatis & pacis gremio retenti ſunt ad Concilium uſque Nicænum, qui de Paſchæ die à Catholica Eccleſia diſſonabant: cùm cæteræ hæreſes etiam ante Nicænam Synodum à corpore Eccleſiæ detruncatæ fuerint. Ideo de quæſtione Paſchatis dirimenda laborarunt vehementer Nicæni Patres; de priſcis hæreſibus innumeris per provincialia tantùm Concilia antehac proſcriptis, rurſus proſcribendis, & ex Oecumenicæ authoritate Synodi fulminandis nihil fuere ſolliciti. Ideo & concertationem de baptiſmo iidem ſopire ſtuduerunt, unos rebaptizari jubendo Paulianiſtas. Quia ut liberior & verſatilior ſua ſponte diſciplina; ita univerſali magis conſenſu opus eſt, ſicubi reſtringatur. Ideò & Cyprianus vehementer contendebat, & Stephanus tandem condonavit, ut diverſa quamlibet ſentientes, ab unitatis tamen individuo nexu ne diſcederent: ſicut & in negotio Paſchatis Irenæus aliique ſentiebant, ſequioris obſervantiæ tenaciores quoſque à compage Eccleſiæ non ſcindendos. Denique diſciplinæ varietatem alicubi etiam ornamento eſſe & Auguſtinus & Gregorius infrà ſuo loco nos docebunt. Gregorius autem non aſſenſus modò, ſed hortatus etiam eſt, diverſos ab Eccleſia Romana ritus, ſicubi tempeſtiviores occurrerent, in Eccleſiam Anglicanam tranſplantari. In fide autem nemo hanc licentiam conceſſerit.

XXXV. Nec me fallit quodam poſſe modo ad fidei negotium revocari iſtas de baptiſmo hæreticorum quæſtiones; multò etiam magis, quàm de Paſchatis die, in quo aberrantes Eccleſias, Victor heterodoxas appellabat. Sed unum id exiſtimo ex priſcorum Patrum ſcriptis ſcintillare, hanc rem illos non aliter, quàm ut conſuetudinis Eccleſiaſticæ & diſciplinæ partem ſpectaſſe, nec ad fidei ſubſtantiam & neceſſitatem revocaſſe. Ita ſentiebat Firmilianus in Epiſt. ad Cypr. ſalvo unitatis vinculo in his diſſentiri poſſe: *Circa celebrandos dies Paſchæ, & circa multa alia divinæ rei ſacramenta, videat quis eſſe apud Romanos aliquas diverſitates, nec obſervari illic omnia æqualiter, quæ Hieroſolymis obſervantur. Secundum quod in cæteris quoque plurimis provinciis multa pro locorum & nominum diverſitate variantur, nec tamen propter hoc ab Eccleſiæ Catholicæ pace atque unitate aliquando diſceſſum eſt. Quod nunc facere Stephanus auſus eſt, rumpens adverſùm vos pacem, quam ſemper anteceſſores ejus vobiſcum amore & honore mutuo cuſtodierunt.* Et toto paſſim epiſtolæ contextu bacchatur eo ferè nomine in Stephanum, quòd non potiùs ſuis quemque moribus frui fineret, quàm fœdus pacis diſſolveret.

XXXVI. Ita ſentiebat & Cyprianus epiſt. ad Jubajanum. Cùm enim ſententiam ſuam multis ſepſiſſet argumentis, ait tandem: *Hæc tibi breviter pro noſtra mediocritate reſcripſimus, nemini præſcribentes aut præjudicantes, quominus unuſquiſque Epiſcoporum, quod putaverit, faciat, habens arbitrii ſui liberam facultatem. Nos quantum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & Coepiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam & dominicam pacem tenemus. Servatur à nobis patienter & firmiter charitas animi, collegii honor, dilectionis vinculum, concordia Sacerdotii.* Et in exordio Conc. Carthag. *Supereſt ut de hac ipſa re ſinguli quid ſentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut è jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes. Neque enim quiſquam noſtrum Epiſcopum ſe Epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit. Quando habeat omnis Epiſcopus pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ arbitrium proprium, &c.* In diſciplinæ negotio cum aliquo colore hæc diſſeruntur, in capite Fidei Catholicæ alieniſſima eſſent omnia. Verba autem illa, *Quod putaverit, faciat, habens arbitrii facultatem liberam, &c. obſequendi neceſſitas, &c. de actu noſtro judicandi Chriſtus unus habet poteſtatem*: perſpicuè ad diſciplinam, non ad fidem referuntur. De fide enim à collegis diſſentire, nulli fas eſt: ſi quis diſſenſerit contumax, à pace ejiciendus eſt & communione. At antiquas Eccleſiæ ſuæ conſuetudines à quolibet Epiſcopo retentari, etſi ab aliis diſſonas, utcumque uſque ad Concilium plenarium aliquando & ultrà toleratur.

XXXVII. Ita ſentiebat & Stephanus, cùm quid fieri, non quid credi deberet, præciperet: traditionem antiquæ conſuetudinis oſtentaret. Ita & Euſebius ſuprà deſcriptus, meræ conſuetudinis memor. Ita & Hieronymus, cujus prolixa diſputatio, non aliud quàm antiquam & inveteratam conſuetudinem venditat. Ita ſenſit & Arelatenſis Synodus Canone 8. ubi habet: *De Afris, qui propria ſua lege utuntur ut rebaptizent*; nec contumelioſius quidquam in eos jactatur, vel in eorum errorem. Si enim adverſum fidei id viſum eſſet, ut quid vocaretur iſta non inſania, non hæreſis, ſed propria lex rebaptizandi? Denique Canones hìc non complectuntur niſi regulam diſciplinæ, fidei autem definitio ferè in antiquis Conciliis ſeorſim digerebatur. Ita ſenſit & Nicæna Synodus, totam illam de baptiſmo controverſiam dirimere molita, non Symbolo aut confeſſione fidei, ſed Canone unico, & hoc uno decreto, unos deinceps Paulianiſtas iterum tingendos. De Apoſtolicis canonibus ad hoc idem attinentibus ſuo loco diſſeremus. Unum inſuper addo Optatum *l.* 1. *Apud quos non ſunt Sacramenta*. In quæ verba Albaſpinæus hæc adnotat: *Ergo ex hoc & ex multis aliis locis quantum conjicio, Optatus non exiſtimabat hæreticos poſſe baptizare.*

XXXVIII. Ita dubio procul ſentiebat & Baſilius, qui Epiſt. ad Amphil. cum hæreticos, qui ipſam fidei ſummam labefactare moliuntur, diſcreviſſet à chiſmaticis, qui ob *ſanabiles quæſtiones* ſe abſciderunt, ait: *Viſum eſt ergo ab initio hæreticos quidem omnino rejicere; eos autem qui ſe abſciderunt, ſeu ſchiſmaticorum baptiſma admittere, ut qui adhuc ſint Eccleſiæ.* Firmiliano tamen & Cypriano mox ait viſum eſſe, ſchiſmaticorum quoque baptiſmum iterare: *Sed quoniam nonnullis Aſiaticis omnino viſum eſt propter multorum œconomiam & diſpenſationem, eorum baptiſma ſuſcipi, ſuſcipiatur.* Hæc ille de Catharis, mox verò de Encratitis, *Quoniam nihil eſt de his apertè dictum, oportet nos eorum baptiſmum abrogare. Quòd ſi hoc univerſali œconomiæ ſit impedimento futurum, rurſus conſuetudine utendum eſt, & ſequi oportet Patres, qui quæ ad nos pertinent providerunt.* Et infrà *can.* 47. omnes illos ſchiſmaticos à ſe rebaptizari ait, idemque ſuadet Amphilochio: quanquam expeditiùs dicat Epiſcopali Synodo has omnes controverſias dirimi. Multa hinc ebulliunt argumenta ad noſtrum inſtitutum. Primùm antiquiorem traditionem commemorat, partitione utentem, tum ſe ab ea diſſentire confitetur. In fidei negotio non id ſibi ſumeret Baſilius. Catharos & Encratitas in eadem ſchiſmaticorum navi collocat; tum illorum recipi permittit baptiſma, horum vetat. Non ita in fidei quæſtione alternaret. Catharorum baptiſma ſuſcipi ex diſpenſatione cenſet. At in negotio fidei non ita diſpenſationi locus datur. Encratitas rebaptizari ſuadet: ſi tamen univerſalis Eccleſiæ paci & diſpenſationi id obſtrepat, admittendum cenſet eorum baptiſma: nonne hæc ipſa eſt diſciplinæ verſatilitas? Ad novam Synodum ſuſpirat, quæ dubia illa omnia enubilet: vix ergo decantato illo apud Auguſtinum plenario Concilio ſopita erat omnis controverſia. Ita de baptiſmo diſceptatio, poſt Arelatenſem, poſt Nicænam Synodum vix ſatis elucidata videbatur Baſilio, nova illi in votis erat Synodus, rurſus ea de re ſecundum œcumenicum Concilium ſanxit, quid ſequendum eſſet. Ita poſt Stephani Papæ, poſt Arelatenſis & Nicænæ Synodorum ſanctiones, Baſilius novam Synodum expetebat, utpote in re ad diſciplinam, non ad fidem tum ſpectante. Et ſi aliàs quandoque diſciplinæ & conſuetudinum capita, ad baptiſmi ſcilicet, vel ſacramentorum ſpiritales cauſas attinentia, ad fidem trahantur, ut infrà monebimus *diſſert. hujus num. ult.*

XXXIX. Ita ſentiebat & Amphilochius, qui in Novatianorum baptiſmo iterando, vel non iterando, ſuæ cujuſque moribus Eccleſiæ ſerviendum eſſe cenſebat; ut teſtatur Baſilius *cap.* 1. *epiſt.* ad eundem ſcriptæ, *Quæ itaque ad Catharos pertinent, rectè admonuiſti, quòd oportet uniuſcujuſque regionis morem ſequi.* Quæ ita interpretatur Balſamon: *An oporteat baptizari Novatianos, diverſæ ſententiæ proceſſerunt, quemadmodum tu admonuiſti, & placuit ſequi morem uniuſcujuſque regionis.*

XL. Ita ſentiebat & Athanaſius, cujus *orat.* 3. *adv.* Arianos hæc ſunt verba: *Si in nomine Patris & Filii datur perfectitudo baptiſmi, plenaque initiatio: Patrem autem verum Ariani non pronunciant, eò quòd negent aliquid ex ipſo exiſtere & ſimile eſſe illius ſubſtantiæ: negant quoque verum Filium, aliumque ex non entibus conditum ſibi comminiſcentes in baptiſmate proferunt; quì, quæſo, igitur non planè vanum ac inutile fuerit baptiſma quod ab illis datur, cum id nonniſi ſpecies ſit & inane ſimulacrum? Non enim in Patre & Filio tribuunt baptiſma Ariani, ſed in creatore & creatura, in factore & factura. Sicut igitur creatura diverſum quid eſt à Filio, ita diverſum quid à vero baptiſmate eſt, quod ab illis exiſtimatur dari; tametſi nomen Patris & Filii, quoniam illa in Scripturis vident, ſimulent ſe nominare.* Et infrà: *Certè aliæ etiam hæreſes, eæque numero non paucæ, nomine tenùs ritum iſtum pronunciant, ſed non rectè ſentientes, neque ſanam fidem retinentes, inutilem poſſident aquam, nimirum lumine & religione deſtitutam. Adeò ut, qui ab illis aſperguntur, ſordeſcant potius prava religione, quàm redimantur.* Hæc vir intaminatiſſimæ fidei de baptiſmo hæreticorum & cæterarum hæreſum, tametſi invocatione Trinitatis conferretur. Audi & quid mox ſubjiciat: *Itidem quoque & Manichæi, ad Phryges, ac diſcipuli Samoſatenſis, nomina ipſa pronunciantes, nihil ob id ſunt minùs hæretici. Ita quoque deinceps & reliqui, & qui cum Ario ſentiunt, etiamſi recitent ſcripta, proloquanturque ipſa nomina, fruſtrantur, illuduntque eis qui ab ipſis baptiſma accipiunt.* Hìc obiter adverte nomina ipſa perſonarum divinarum, quia ſacris in paginis conſignata verbis conceptis ſunt, inter tingendum ab omnibus penè hæreticis pronunciata fuiſſe, ideòque nullius culpæ fuiſſe affinem vel Stephanum vel Eccleſiam Romanam, eorum baptiſma iterari vetantem. Porrò Athanaſius Baſilio apertè ſuffragatur, caſſum ratus baptiſma, quod tametſi verbis Evangelicis conferatur, eorum tamen qui conferunt, alienus ſenſus ab Evangelio, aliena fides eſt.

XLI. Ita ſentiebat & Epiphanius, cujus adſcribendus hìc eſt locus illuſtris in *expoſit. fid. Cath. num.* 13. *Alii qui audaciores videntur ex Catholicorum partibus, privata ſibi factione conflata, præter Eccleſiæ conſuetudinem, ac citra Concilii generalis decretum, eos qui ab Arianis ad ſuas partes tranſeunt, iterum baptizare nihil verentur: cum nondum ea res, ut dixi, univerſalis Synodi judicio deciſa ſit: quòd adhuc populi promiſcuè ad hodiernum uſque diem habeantur. Inter quos multi quidem ſunt Catholici, ſed fictè ac per ſimulationem, ſacerdotum authoritatem ſequuntur, donec execranda illa ſecta ab Eccleſiæ communione ſegregetur, ut tunc aliquid de illa ſtatuatur. Ex iis qui ſuapte authoritate iterum hoc modo baptizant, audio quendam in Lycia Presbyterum eſſe.* Nemini poſthac, ut arbitror, mirum accidet, ſi fluctuaverit Athanaſius, ſi Baſilius, ſi Amphilochius, & hæreticorum baptiſma in nomine, ſed non in fide Trinitatis collatum iterari optaverit; cùm Epiphanius Romanæ Eccleſiæ & Occidentalis morum ſcientiſſimus, æquè alternaverit, & eos qui ab Arianis ablutos iteratò abluebant, non hæreſeos ſed audaciæ inſimularit, unumque illud iterum atque iterum deprecatus ſit, ne ante Concilii univerſalis definitionem rebaptizare eos perſeverarent, maximè cum illi necdum aut ſeceſſiſſent, aut exeċti eſſent ab Eccleſiæ Catholicæ communione.

XLII. Ita ſentiebat & Cyrillus Hieroſolymitanus, qui præfat. in Catech. de omnibus hæreticis promiſcuè hæc habet: *Soli hæretici rebaptizantur. Siquidem priùs illud non erat baptiſma.* Quæ autem vel leviſſima illius ab Auguſtino decantatiſſimi plenarii ex toto Chriſtiano orbe Concilii fama evaſerat ad Baſilium, ad Amphilochium, ad Cyrillum Hieroſ. ad Epiphanium denique? ubi illa orbis conſenſio poſt plenarium Concilium ad non iterandum hæreticorum baptiſma? Cum Arelatenſis utique illa ſit Synodus ab Auguſtino indigitata, paulò ante ejus natales celebrata, ut alibi oſtendemus: ecqua hujus apud Græcos uſquam veſtigia vel ab emunctiſſimæ naris hominibus olfieri poſſunt? Non Zonaras, non Balſamon, non alii ejus meminere Græci. Sed & in Arelatenſi Synodo, ubi illa tam copioſa elucidatio veritatis, qua Cypriani doctrina refelleretur, traditionis Catholicæ & vetuſtiſſimæ ratio & ſapientia ſplendiſſimè eluceſceret? An temporum iniquitas intercepit tam egregia doctrinæ Catholicæ monumenta? An diu ante Synodum inter orthodoxos Epiſcopos res agitata & eliquata fuerat, & ita ad Synodum ventum eſt? Id forſan innuit Auguſtinus *l. 2. de bapt. con. Donat. cap. 4.* *Quomodò potuit iſta res tantis altercationum nebulis involuta, ad plenarii Concilii luculentam illuſtrationem confirmationemque perduci, niſi primò diutiùs per orbis terrarum regiones, multis hinc atque hinc diſputationibus & collationibus Epiſcoporum pertractata conſtaret?* Illud certè ex antedictis conſtat, Arelatenſis Synodi vix rumore aliquo aſperſos eſſe Græcos, ideoque plenariam illam fortè ab Auguſtino dici, non quaſi Oecumenicam, ſed ut ipſi moris eſt, quaſi univerſalem, hoc eſt, pluribus ex provinciis congregatam, velut Regionalem, aut Nationalem. Unde idem paulò infrà enodandis aliis quibuſdam de baptiſmo dubitationibus, optabit *authoritatem Concilii tanti, quantum tantæ rei ſufficiat*: optabit item *regionali cœpta Concilio, plenario Concilio terminari.* Idem alibi tranſmarina Concilia magni facere viſus eſt. Unde autem Auguſtino de Oecumenicis Conciliis hæc ſententia obrepſiſſet, qui ſolum penè Nicænum audivit, Conſtantinopolitanum vix ſcivit, Epheſinum morte antevertit? Et ille tamen frequens plenaria Concilia crepat, aliaque aliis emendari autumat. Nec Baſilius ſuprà de Oecumenico Concilio ſatagebat, ſed de Concilio tantùm, ut lis iſta dirimeretur. Epiphanius Oecumenicæ Synodi operam deſiderat, peritior fortaſſe diſſidii, quo Orientales nonnulli ab Occidentalibus adhuc diſſidebant.

XLIII. Ita ſentiebant Patres centum quinquaginta in Synodo ſecunda Oecumenica. Nam *can. 7.* ita edicunt: *Eos qui rectæ fidei adjiciuntur, & parti eorum qui ex hæreticis ſervantur, recipimus ſecundùm ſubjectam hìc conſequentiam & conſuetudinem, Arianos quidem, &c. Eunomianos verò, &c.* Illos nempè unctione chriſmatis, hos baptiſmo. Suum ſimpliciſſimè morem enarrant, conſuetudinem hanc eſſe perhibent, nihil amarulentius in ſecus vel ſentientes, vel facientes ſtomachantur. Cæterùm Montaniſtas, ſeu Cathaphrygas, Eunomianos, alioſque nonnullos baptizari iterum jubent, quos Romana in Eccleſia rebaptizatos non fuiſſe elicitur ex ſuprà poſitis Hieronymi aliorumque teſtimoniis. Solos Pauliniſtas Nicæna Synodus juſſerat iterum tingi, non Montaniſtas. In Eccleſiæ Romanæ Codice Canonum deeſt Canon iſte.

XLIV. Ita ſentiebant & Trullani Patres, qui *can. 2.* recipiunt cum aliis receptiſſimis Synodis, etiam *à Cypriano, qui Afrorum regionis fuit Archiepiſcopus & Martyr, & Synodo quæ ſub eo fuit, emiſſum canonem; qui in prædictorum præſulum locis, & ſolùm ſecundùm traditam eis conſuetudinem ſervatus eſt.* Etſi à Cypriano diſſentirent tunc Græci, hanc tamen ejus conſuetudinem ſuo loco & tempore viguiſſe cenſent.

XLV. Ita ſentiebant Græci olim omnes, quibus ſummo ſemper in honore fuit illa Baſilii Epiſtola canonica ad Amphilochium, in codice Canonum Græco præ cæteris radians. Specialiter autem Timotheus Presbyter, cujus fragmentum refertur à Balſamone, ubi tres ordines recenſet accedentium ad Eccleſiam, qui baptiſmo, qui chriſmate, qui ſola erroris ejuratione recipiuntur. *Et qui baptizantur quidem, ſunt hi, Taſcodrugi, Marcioniſtæ, Artotyritæ, Saccophori, Apotactitæ, Valentini, qui etiam Baſilidii & Hermæi appellantur, Nicolaitæ, Montaniſtæ, Pepuzeni, Manichæi, Eunomiani, Pauliniſtæ, Photiniſtæ, Sabelliani, Cerinthiani, Menandriani, Ebionæi, Simoniani, Carpocratiani, Saturniani, & qui ab impio Marco, qui ab Apelle, qui à Theodoto Coriario, Helceſaitæ, qui à Nepote, qui à Pelagio & Cæleſtio, & Melchiſedecitæ. Qui autem Sancto Chriſmate unguntur, ſunt hi, Tetraditæ ſeu Teſſareſdecatitæ, Novatiani ſeu Sabbatiani, Ariani, Macedoniani, Apollinariſtæ.* Et paulò poſt ibidem ſubjicitur & iſtud ex epiſt. 4. Theodori Studitæ ad Naucratium excerptum, *Quæ à me petiviſti, ut ſigillatim reſponderem de ſectis & baptiſmis, &c. Accede ad ſacrum librum Epiphanii, &c. Contemplatio tripliciter dividitur. Baptizantur autem Marcioniſtæ, Taſcodrugi, Manichæi, & qui ſunt ejuſdem ordinis, uſque ad Melchiſedechitas, viginti quinque hæreſes. Inunguntur autem ſacro chriſmate Tetraditæ, Novatiani, Ariani, Macedoniani, Apollinariſtæ, ſimul quinque. Qui verò nec baptizantur, nec unguntur, ſed ſolam propriam & omnem aliam hæreſim anathematizant, Meletiani, Neſtoriani, Eutychianiſtæ, &c.* Quæ prolixior ferè eſt Canonis ſeptimi Synodi Conſtantinapolitanæ interpretatio. Vides autem quàm immaniter hæc diſſideant à conſuetudine Romanæ Eccleſiæ, quæ nunquam deinceps tamen ea de re litem movit Græcis, Canonem illum Conſtantinopolitanum ſuo ex codice rejeciſſe contenta. Vides quàm rudes fuerint Græci, aut incurioſi illius plenarii Concilii & Canonis Arelatenſis de baptiſmo ab Auguſtino celebrati. Vides quàm jure meritòque Canon Arelatenſis ad Afros deſtinetur, quorum propria lex erat, ut rebaptizarent.

XLVI. Ita ſentiebat, ut ad Latinos rurſus me referam, Gennadius *de dogmat. Eccl. cap. 52.* *Illos qui non Sanctæ Trinitatis invocatione apud hæreticos baptizati ſunt, & veniunt ad nos, baptizari debere pronunciamus, non rebaptizari. Neque enim credendum eſt eos fuiſſe baptizatos, qui non in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti juxta regulam à Domino poſitam tincti ſunt. Ut ſunt Paulini, Procliani, Borboritæ, Siphori, qui nunc vocantur Bonoſiani, Photiniani, Montani, & Manichæi, variaque impietatis germina, vel cætera iſtorum originis ſive ordinis peſtes, quæ duo principia ſibi ignota introducunt, ut Cerdon & Marcion; vel contraria, ut Manichæus; vel tria & barbara, ut Sethianus, & Theodoſius; vel multa, ut Valentinus; vel Chriſtum hominem fuiſſe abſque Deo, ut Cerinthus, Ebion, Artemon & Photinus. Ex ipſis, inquam, ſi qui ad nos venerint, non requirendum ab eis utrùm baptizati ſint, an non; ſed hoc tantùm, ſi credant Eccleſiæ fidem, & baptizentur Eccleſiaſtico baptiſmate.* Minùs ſtupebis jam Græcos ab Arelatenſi Canone, & ab Eccleſiæ Romanæ ritu deviaſſe, cum videas civitati & Arelatenſi & Romanæ adjacentes Eccleſias ab eis æquè deflexiſſe. Multos enim horum, quos Gennadius tingi rurſus imperat, in Eccleſia Romana ſine novo baptiſmo receptos fuiſſe, ſuprà expreſsè nos admonuit Hieronymus. Sileo noſtro hoc ævo novellos hæreticos à multis Catholicis ſub conditione rebaptizatos fuiſſe, idque vetandum fuiſſe Conc. Rotom. an. 1581. Remenſi ann. 1583. Aquienſi ann. 1585. Toloſano ann. 1590. Narbon. ann. 1609. Ita enim definierat Pius V. ut fertur in Synodo Ebroicenſi anno 1576. apud Bochellum *p.* 171.

XLVII. Ita ſentiebat denique Auguſtinus ipſemet, ſexcenties hanc *conſuetudinem* appellitans, locis tum ſuprà allegatis, tum aliis innumeris, quibus huc congerendis ſuperſedeo. Addo hunc unum locum, *l. de unico bapt. contr.* Petil. *cap.* 13. *Ego autem ut quod de hac re ſentio, breviter dicam : rebaptizare hæreticos, quod illi feciſſe dicuntur, tunc fuit humani erroris; rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc iſti faciunt, ſemper eſt diabolicæ præſumptionis.* Itaque ea fuit propria & hæretica Donatiſtarum perverſitas, ut rebaptizarent eos, qui in Eccleſia Catholica jam abluti ſacro fonte fuerant.

XLVIII. Plenarii autem Concilii authoritatem ab Auguſtino expetitam fuiſſe, non ad fidei, ſed ad conſuetudinis & diſciplinæ unitatem univerſæ Eccleſiæ conciliandam, quia conſuetudo ſua ſponte libera & indifferens, ita commodiùs aſtringitur ad unum ubique ritum : liquet ex *Epiſt.* 118. *Illa autem quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſervantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri, ſicuti quod Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & adventus de cœlo Spiritus Sancti anniverſaria ſolemnitate celebrantur. Et ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſervatur ab univerſa, quacumque ſe diffundit, Eccleſia. Alia verò, quæ per loca terrarum regioneſque variantur, ſicuti eſt quod alii jejunant Sabbato, alii verò non, &c. totum hoc genus rerum liberas habet obſervationes. Nec diſciplina ulla eſt in his melior gravi prudentique Chriſtiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quamcumque fortè devenerit.* Ubi perſpicuum eſt, non uti fidem, ita diſciplinam & conſuetudines ad unam formulam in omni Eccleſia reſtringi & adunari neceſſariò debere : ſed in illa omnes convenire, in hac alias ab aliis inculpatiſſimè Eccleſias diſcrepare. Sicubi autem etiam conſuetudo aliqua vel obtineat, vel obtinere debeat in omni Eccleſia, hanc legem vel à Scripturis, vel ab Apoſtolica traditione, vel à plenariis Conciliis proficiſci. Et *l.* 4. *de bapt. contr. Donat. cap.* 24. *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nonniſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur.* Et *l.* 2. *cap.* 7. *Quam conſuetudinem non rebaptizandi hæreticos, credo ex Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inveniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per univerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, nonniſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.* Et rurſus idem Auguſtinus *l.* 2. *con. Epiſt. Parmen. cap.* 13. *Et hæc quidem alia quæſtio eſt, utrùm & ab illis qui nunquam fuerunt Chriſtiani, poſſit baptiſmus dari. Nec aliquid temerè inde affirmandum eſt, ſine authoritate tanti Concilii, quantùm tantæ rei ſufficiat.* Et *l.* 7. *de bapt. contr. Donat. cap.* 53. inquirens, an baptiſmus à pagano collatus, vel joco, vel mimicè, ratus ſit : *Nobis,* inquit, *tutum eſt, in ea non progredi aliqua temeritate ſententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata ſunt.* Et *Epiſt.* 119. *cap.* 15. *Ad agendum Paſcha ex Evangelio quia jam manifeſtum eſt, quo die Dominus reſurrexit, adjuncta eſt etiam ipſorum dierum obſervatio per Patrum Concilia : & orbi univerſo Chriſtiano perſuaſum eſt, eo modo Paſcha celebrari oportere.* In fidei autem dogmatis vix unquam ita pendere animi dubium invenies Auguſtinum à Conciliorum definitione. Adde Epiphanium ſuprà laudatum, an iterum luſtrali fonte piandi eſſent, quos tinxiſſent Ariani, *ab Oecumenico Concilio* ſtatuendum eſſe opinantem. Adde Baſilium ſimiliter Concilii deſiderio æſtuantem, in iſta de baptiſmo hæreticorum fluctuatione. Cùm adversùs Origeniſtas & tot alias tunc graſſantes hæreſes, nec Epiphanius, nec Baſilius tanta flagrarint Concilii cupiditate. Denique *Oecumenicam* ſuam illam conſtitutionem, ut à Cyrillo Hieroſolymitano vocatur *catech.* 18. ſynodicè ediderunt Apoſtoli, non de fidei, ſed de diſciplinæ capitibus : & provinciales Synodi ſemel & iterum quotannis cogendæ olim erant, non tam ut de fide quid ſciſcerent, quàm ut diſciplinæ caſtimoniam tutarentur. Etiamnunc ſanè de Confirmatione, de Ordine, de Abſolutione, de Matrimonio non pauca controvertuntur inter ſcholæ optimates, aliqua inter Eccleſias ipſas diſcrepant : quæ his rata, his videntur irrita : ſed civilis & ad diſciplinæ ingenium temperata hæc conflictatio eſt : tametſi de his, ut de compluſculis aliis, poſſent cudi definitiones, & ad fidei neceſſitatem trahi. Nec tamen quandiu & ſententiis & moribus certatur hinc & hinc diverſis, utriſque ex æquo applaudere integrum eſt. Longè anteferenda eſt enim altera ſententia, verbi gratia baptiſma hæreticorum non iterantium, utpote & ſacramenti dignitati, & traditioni Eccleſiaſticæ, & Pontificum definitioni conſentanea. Sed ex Eccleſiæ & Pontificum ante Synodum univerſalem conniventia ac diſpenſatione, qui ſecus ſentiunt ac faciunt, videri interim illi poſſunt, errore quidem aliquo, ſed materiali tantùm, ut ajunt, laborare. Hac autem venia prolixiùs uti Eccleſiam & Pontificem non improbat Bellarm. *l.* 1. *de Conc. cap.* 10. *Probabile eſt authoritate Sedis Apoſtolicæ quæſtionem illam apud omnes Catholicos fuiſſe finitam. Sed etiamſi quæſtio finita non fuiſſet, uſque ad Concilii plenarii determinationem, ut Auguſtinus dicit : non tamen inde colligere oporteret, non potuiſſe finiri. Nam licèt Apoſtolicæ Sedi cooperantibus provincialibus Conciliis controverſiam illam finiendi authoritas non deeſſet : maluerunt tamen ſancti illi Pontifices differre in tempus aliud magis opportunum abſolutam determinationem ejus quæſtionis, quàm tot magnos viros ab Eccleſia ſeparare.* Certè *act.* 1. ſeptimæ Synodi laudatur Euſtochius Patriarcha Hieroſolymitanus, qui Monachis Origenis deliria oſculantibus, octo induciarum menſes indulſerat ad reſipiſcendum, & quintæ Oecumenicæ Synodo ſubſcribendum.

XLIX. In quæſtionibus autem fidei nequaquam opus eſſe congregari, nequaquam fas eſſe appellari œcumenicas vel plenarias Synodos, vide ut idem Auguſtinus nos doceat. Etenim *l.* 1. *contr. Jul. c.* 4. cùm Latinorum Patrum authoritates depromſiſſet, ait : *An ideò contemnendos putas, quia Occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec ullus eſt in eis commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus ? Quid ergo faciemus, cum illi Græci ſint, nos Latini ? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo martyrio coronare. Cui Eccleſiæ præſidentem B. Innocentium ſi audire voluiſſes, jam tunc periculoſam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille ſanctus Africanis reſpondere Conciliis, niſi quod antiquitus Apoſtolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perſeveranter Eccleſia ?* Et infrà : *Non eſt ergo cur provoces ad Orientis Antiſtites, quia & ipſi utique Chriſtiani ſunt, & utriuſque partis terrarum fides iſta una eſt; quia & fides iſta Chriſtiana eſt : & te certè Occidentalis terra generavit, Occidentalis regeneravit Eccleſia.* Quia ergo fides non alia alibi, ſicut conſuetudinum diſciplina, ſed una ubique terrarum eſt, adeòque in Oriente eadem atque in Occidente eſt, nempe una Chriſtiana fides, non licet ad Orientis Antiſtites ſeu ad Oecumenicam Synodum provocare; ſed auſcultandum eſt ſuæ cuique Eccleſiæ Epiſcopis, auſcultandum eſt maximè Romano Pontifici, antiquam Eccleſiæ ſuæ fidem dictanti. Et *l.* 4. ad Bonifacium Papam *cap. ult.* *Aut verò congregatione Synodi opus erat, ut aperta pernicies damnaretur. Quaſi nulla hæreſis aliquando niſi Synodi congrega-*

gregatione damnata ſit. Cum potius rariſſimæ inveniantur, propter quas damnandas neceſſitas talis extiterit: multoque ſint atque incomparabiliter plures, quæ ubi exſtiterunt, illic improbari, damnarique meruerunt, atque inde per cæteras terras devitandæ innoteſcere potuerunt. Verùm iſtorum ſuperbia hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis & Occidentis Synodus congregetur. Orbem quippe Catholicum, quoniam Domino eis reſiſtente pervertere nequeunt, ſaltem commovere conantur. Non hic conſuetudines, ſed hæreſes reſonant, fides ingeminatur, ideò Oecumenicæ Synodi negatur imminere neceſſitas, cùm longè plurimæ hæreſes offocatæ ſint ſine iſtiuſmodi Synodis.

L. Inaniter ergo ganniunt, exemplo Firmiliani, Dionyſii, Cypriani, non neceſſariò ſtandum eſſe definitionibus Sedis Apoſtolicæ. Contrà enim, ut ex ſuperioribus conſtat, 1. erraſſe demonſtrati ſunt, qui illis non ceſſere, & hunc errorem eluendum vel cruento, vel incruento quopiam martyrio habuiſſe. 2. Ceſſiſſe Cyprianum, veri non diſſimile duxit Auguſtinus. 3. Qui Stephano non obaudiere, nec traditioni Apoſtolicæ, nec univerſalis Eccleſiæ authoritati & conſuetudini morem geſſerunt: ex eorum ergo ſententia non licet quidquam in jus trahere. 4. Nec Arelatenſi vel Nicæno poſtea Concilio illi ipſi, vel eorum poſteri auſcultarunt. Arelatenſe fortaſſe neſcierunt: Nicænum accommodatè priſtinæ ſuæ ſententiæ interpretati ſunt: ut Baſilium ſuprà experti ſumus. Nec contra generales tamen Synodos hinc licet inſurgere. 5. Ultra minas evectus non eſt Stephanus, & acquievit ipſe, diſpenſationis & unitatis tuendæ ergo, cum diverſa & ſentientibus & facientibus communicare. Qua in re non paulo Cyprianum anteceſſit intervallo. Hic enim errorem ſuum charitatis copia & ſanguinis impendio abſterſit: ille à recti ſemita nec tranſverſum unguem deflexit: ſtricto juri primùm, ut par eſt, ſtuduit: ubi ſenſit ſchiſmatis imminere periculum, uſus eſt temperato. 6. Etſi quæſtio hæc ad fidem trahi poſſet, ut pleraque alia conſuetudinum capita; tunc ea tamen civiliter, ut diſciplinæ portio, agitabatur. Nec à Cypriano, nec à Stephano primùm, nec poſtea à Nicæno vel Conſtantinopolitano Concilio, nec à Baſilio, vel à poſterioribus Græcis vel Romanis, tametſi nonnihil diſſonantibus, anathema in adverſarios vibratum eſt. In hujuſmodi ergo rebus cùm profiteantur Romani Præſules diverſas Eccleſiarum conſuetudines à ſe vel laudari, vel non culpari, vel tolerari: quid mirum ſi cæteri Antiſtites hac utantur libertate, vel abutantur? Gregorius in epiſt. ad Auguſt. Angl. Epiſc. *Mihi placet ut ſive in Romana, ſive in Gallicana, ſive in qualibet Eccleſia inveniſti quod plus omnipotenti Deo placere poſſit, ſollicitè eligas.* Et ut ad ſacramenta utcumque hæc etiam ſpectare ne dubites, Alexander III. *in Append. Conc. Later. cap.* 2. de frigidis: *Licèt Eccleſia Romana propter maleficia, legitimè conjunctos dividere non conſueverit; ſi tamen conſuetudo generalis Eccleſiæ Gallicanæ habet, ut hujuſmodi matrimonium diſſolvatur, nos patienter tolerabimus.* Sexcenta alia inferiùs ſuis locis adnotabuntur exempla, ut Romani Pontifices ad conſuetudinum etiam conſonantiam omnes cohortentur, interim tolerent diſſonantiam. Denique is ipſe Auguſtinus qui Concilio generali opus fuiſſe inculcarat, ad conſuetudines, non ad hæreſes damnandas reſtrinxit Synodorum hanc neceſſitatem.

DISSERTATIO III.

IN SYNODUM NICÆNAM

Anno Chriſti 325.

SYNOPSIS.

Jus primarium convocandarum Synodorum generalium Pontificibus vendicatur, etſi eas convocaſſe legantur Imperatores. Jura à factis ſecernuntur, & jura ipſa ſtricta à remiſſis, Ad num. uſque XI. Romanorum Pontificum ea oſtenditur eſſe prærogativa, jure Divino fulta: ad num. uſque XVI. Deinceps de Pontificia & Imperatoria poteſtate mixtim agitur, utriuſque fines delineantur: adhibita etiam recentiorum Scriptorum Latinorum Græcorumque ſuffragatione.

I. NOn Nicænam tantùm, ſed & complures alias Synodos à Conſtantino Imperatore indictas, convocataſque fuiſſe, eandemque poteſtatem à reliquis deinceps Imperatoribus perdiu uſurpatam, paſſim loquuntur Eccleſiaſtica Patrum & Conciliorum monumenta. Euſebius *l.* 10. *c.* 5. literas refert Conſtantini ad Miltiadem urbis Romæ Epiſcopum: *Placuit mihi ut Cæcilianus Romam naviget, &c. & ibi coram vobis & coram, &c. quos ea cauſa Romam properare juſſi, poſſit audiri, &c.* Refert & mox Epiſtolam ejuſdem alteram ad Chreſtum Syracuſ. Epiſc. *qua alteram Epiſcoporum Synodum fieri jubet, &c.* En verba ipſa Conſtantini, *Quoniam plurimos ex diverſis ac propè infinitis locis Epiſcopos in urbem Arelatenſem intra Kalendas Auguſti juſſimus convenire, tibi quoque, &c.* Et *l.* 3. *de vita ejus c.* 4. *Quomodo Nicææ Synodum fieri juſſit, &c. Synodum Oecumenicam convocavit, honorificis literis Epiſcopos undique invitans, ut quantociùs adeſſent. Nec verò ſimplex ac nuda erat juſſio, ſed benignitas. &c.* Et quo animo hæc ageret, idem declarat *l.* 1. de vita ejus *c.* 44. *Eccleſiæ Dei præcipuè curam gerens, cum per diverſas provincias quidam inter ſe diſſentirent, ipſe velut communis omnium Epiſcopus à Deo conſtitutus, miniſtrorum Dei Concilia congregavit. Nec dedignatus adeſſe, & conſidere in medio illorum conventu, cognitionis particeps fuit, ea quæ ad pacem Dei pertinent, cunctis procurans. Porrò ſedebat in medio, tanquam unus è multis, &c.* Ac denique *l.* 4. *c.* 42. Conſtantinus ad Synodum Tyri ſcribens, *Idcircò vos ſponte, ut ajunt, currentes adhortor, ut abſque ulla dilatione in unum coeuntes, Synodum conſtituatis, &c. Si quis verò, quod minimè arbitramur, præceptum noſtrum etiamnum violare præſumens, adeſſe renuerit, mittetur quamprimum à nobis aliquis, qui Imperiali authoritate hominem in exilium pellens, docebit Imperatoriis ſanctionibus pro veritate editis minimè eſſe repugnandum.* His adde ex Apologia ſecunda Athanaſii epiſtolam Conſtantini, *Ingredienti mihi Conſtantinopolim ſubitò Athanaſius occurrit, &c. Cum audiri ſe poſtularet, & ego recuſarem, & propemodum eum ſummoveri juberem; magna libertate nihil aliud poſtulavit, quàm ut vos huc evocari juberem, quò vobis præſentibus, quæ per vim paſſus eſſet, conqueri poſſit, &c. Scripto igitur vobis id denunciatum volui, ut quotquot Synodum Tyri abſolviſtis, ſine tergiverſatione ad prætorium meæ clementiæ conveniatis.* Ergo Romanam, Arelatenſem, Nicænam, Tyriam, Conſtantinopolitanam Synodum convocavit Conſtantinus.

II. Sed viris cordatis curæ eſt trutinari, non tantùm quid factum, ſed quo jure factum quidque ſit. Nam ante Conſtantini tempora vel ſua ſponte, vel majorum ſedium hortatu congregabantur Epiſcopi. Idque Chriſtus ipſe præmonuerat, *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo.* Id Apoſtoli prælineaverant, *Act.* 15. orta dubitatione, an circumcidi, & legis jugo gravari oporteret converſos ex gentibus, *Convenerunt Apoſtoli & ſeniores* *videre de verbo hoc.* Et *c.*6. ad eligendos Diaconos, *Convocantes duodecim multitudinem diſcipulorum*, &c. Et *c.*1. de electione Mathiæ in locum Judæ, *In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum, dixit, &c.* Eundem diſciplinæ tramitem deinceps Eccleſia trivit. Nam apud Euſebium *l.*5. *c.*16. adversùs Montaniſtas, *Cum fideles qui in Aſia erant, ſæpiùs & in plurimis Aſiæ locis ejus rei cauſa conveniſſent, novamque illam doctrinam examinaſſent, & prophanam atque impiam judicaſſent, damnata hæreſi, iſti ab Eccleſia & fidelium communione expulſi ſunt.* Et apud eundem *lib. eodem c.*23. de controverſia Paſchæ, *Synodi ob id cætuſque Epiſcoporum convenere*, nempe ut ſubdit, in Palæſtina, Romæ, in Ponto, in Galliis, in Oſroena, Corinthi. Et *c.* 24. Polycrates Epheſi Epiſcopus ad Victorem Papam ſcribit, *Poſſem Epiſcoporum qui mecum ſunt, facere mentionem, quos petiiſtis ut convocarem, ſicut & feci. Quorum nomina ſi adſcripſero, ingens numerus videbitur. Hi cum me puſillum hominem inviſiſſent, epiſtolam noſtram aſſenſu ſuo comprobarunt.* Et *lib.*6. *c.*43. adversùs Novatum, *Cum Romæ Synodus congregata eſſet, in qua ſexaginta quidem Epiſcopi, &c. Cumque in provinciis ſeorſum Antiſtites quid agendum eſſet conſultaſſent, hujuſmodi decretum cunctis promulgatum eſt.* Et *c.*46. *Scribit Dionyſius ad Cornelium Romanæ urbis Epiſcopum, &c. ſe ab Haleno Tarſi Ciliciæ Epiſcopo, & à cæteris qui cum illo convenerant, Firmiliano ſcilicet Cappadociæ, & Theoctiſto Paleſtinæ provinciæ Epiſcopis invitatum fuiſſe, ut ad Synodum Antiochenam occurreret, in qua quidam Novati ſchiſma confirmare tentabant.* Et *l.*7. *c.*7. meminit idem Dionyſius plurium Synodorum in cauſa baptiſmi hæreticorum, Iconii, Synnade & alibi habitarum, ut ſileam Concilium Cypriani in eadem re Epiſcoporum octoginta. Et *lib. eodem c.*27. adversùs Paulum Samoſatenum, *Dionyſius Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus, rogatus ut ad Concilium veniret, adventum quidem ſuum diſtulit, &c. quid ſentiret, per Epiſtolas indicavit, &c. at reliqui Eccleſiarum Paſtores undique exciti ſimul omnes Antiochiam convenerunt, tanquam adversùs gregis Dominici vaſtatorem.* Parco ex Cypriano uno non pauciora his colligere, quibus liqueat, ſua ſponte vel mutua invitatione identidem conveniſſe Epiſcopos.

III. Hinc & inde ergo libratis diſciplinæ rationibus quæ ante & poſt Conſtantinum viguit, jam fas eſt, quæ facta, quæ jura ſint, definire. Nam 1. penes Chriſti verba & exempla Apoſtolorum, ſatius eſt figi regulam juris Eccleſiaſtici. 2. Et poſt Apoſtolos trecentis annis uſitata Synodorum ratio ſimplicitatem præ ſe fert oppidò laudandam. 3. Quid Eccleſiaſticæ dignitati conſonantius, quàm ut vel ſua ſponte, vel mutua invitatione, vel Metropolitanorum, Primatumque convocatione coeant Epiſcopi? 4. Sua Epiſcopos charitas urget, ut ad lupos arcendos confluant. 5. Initiato demum noſtris myſteriis Conſtantino, priſtinum jus Epiſcopis non eſt abrogatum. Audiamus Maximum martyrem, in Collat. cum Theodoſio Epiſc. Cæſareæ: *Si Synodos quæ factæ ſunt, juſſiones Imperatorum firmant, & non pia fides, recipe Synodos quæ contra homouſion factæ ſunt. Nam juſſione Principum ſunt patratæ. Primam videlicet in Tyro, ſecundam in Antiochia, tertiam in Seleucia, quartam in Cp. ſub Eudoxio Ariano, quintam in Nicæa, ſextam in Syrmio: & poſt hæc multo poſt, ſeptimam in Epheſo ſecundam, cui Dioſcorus præfuit. Omnes enim has Imperatorum juſſio aggregavit. Quare autem non abjicitis eam, quæ depoſuit Paulum Samoſatenum, ſub Sanctis & Beatis Dionyſio Papa Romano, & Dionyſio Alexandrino, atque Gregorio miraculorum patratore, qui eidem præfuit Synodo, quoniam non eſt juſſione facta Imperatoris? Qui præterea Canon promulgat, ſolas illas approbandas Synodos, quæ Imperatoris juſſione ſunt congregatæ.* 6. Poſteriores quoque Conſtantino Epiſcopi ſucceſſerunt in vicem & jura Apoſtolorum. Unde enim priores Epiſcopi, ubi conducere videbatur Eccleſiæ, ultrò coibant in Synodos, & alios invitabant, niſi ex ea dignitate ac poteſtate, quæ à Chriſto & ab Apoſtolis, in ipſos ut Chriſti Vicarios, ut Apoſtolorum ſucceſſores propagata erat? An ergo traducem poteſtatis hujus Apoſtolicæ abrupit Conſtantinus, aut abrumpere potuit? An Epiſcopi poſt Conſtantinum deſiere Apoſtolorum ſucceſſores eſſe, & regni cœlorum claves adminiſtrare? An bipartita poſthac fuit poteſtatis Apoſtolicæ ſucceſſio, & ejus quaſi ex ſemiſſe hæres Conſtantinus portionem occupavit? Quantæ abſurditatis ſunt hæc omnia? 7. Imperatores Ethnici Epiſcopos ferè patiebantur poteſtate ſua frui, & Synodos cogere numeroſiſſimas, quamplurimas, ubique terrarum; nec niſi pauciſſimi, iique limphatiſſimi, ne quid à noſtris conventibus reſpub. caperet detrimenti, reformidabant. An ergo Chriſtiano principi quadrabat, jura & libertatem Eccleſiæ arctiùs præmere & anguſtare, quàm ab Ethnicis principibus factum eſſet? An tot ſaltem annorum, tot ſæculorum præſcriptio contemni poterat? 8. Et quidem ante Conſtantinum non locales tantùm, ſed generales etiam Synodi habitæ ſunt, Chartagine de baptiſmo, Antiochiæ adversùs Novatum, & ibidem rurſus adversùs Samoſatenum, & alibi plures, quò invitabantur majorum gentium Epiſcopi, Alexandrinus, Antiochenus, Cæſarienſis, Hieroſolymitanus. Et ex ſuprà relatis Euſebii teſtimoniis liquet, harum Synodorum decreta, maximè Antiochenæ utriuſque adversùs Novatum & Samoſatenum, totius orbis conſenſu ita roborata fuiſſe: & aliarum denique Synodorum provincialium conſenſu, ita totam ſibi Eccleſiam conſpiraſſe; ut hæc inſtar haberent Synodi Oecumenicæ, & peræquè fidei aut diſciplinæ periclitanti ſuccurrerent.

IV. Quin immò ſi unam demas Nicænam Synodum, longè auſpicatores fuerant pacatioreſque ante Conſtantinum Synodi, quàm quæ vel ab ipſo poſtea, vel ab ejus filiis convocatæ ſunt, vel à compluribus poſtea Imperatoribus, quandiu & quoties eam poteſtatem ita uſurpaverunt, ut non ab imperio & nutu ſacerdotum pendulam & obnoxiam exererent. Nam in percenſitis ſuprà antiquioribus Synodis, quàm ſancta, quàm decora, quàm pacata omnia? Nuſquam jurgati Epiſcopi, nuſquam hæreſes authoratæ, nuſquam innocentes damnati. Nam etſi variatum quandoque ſententiis eſt, in diſciplina verſatili certamen erat, non in fide, & ſoſpite unitatis & fidei nexu diſſidebatur. At ubi Conſtantinus occupavit, & ſucceſſoribus refudit cogendarum Synodorum poteſtatem: quis ſub ipſo & poſt ipſum maximè ortas inde clades Eccleſiæ, mente aut calamo valeat comprehendere? Quis Hieroſolymitanæ, quis Tyriæ ſub ipſo Synodi labes? Quis ſub Conſtantio Mediolanenſe, Syrmienſe, Ariminenſe flagitium? Quis fidei formulas toties & tam perfidiosè fixas & refixas? Quis Epiſcoporum inſatigabiles diſcurſationes, proſcriptiones, exilia, cruces? Ubi ita Synodis illuſum, & de Synodis illuſum fidei & majeſtati Eccleſiæ ante Conſtantinum? Et unde hæ clades, niſi ex eo uno capite, quòd Imperatores nutu & arbitrio ſuo Synodos cogebant Epiſcoporum, & pro ſua libidine agebant? Non tam malè conſuluit Chriſtus Eccleſiæ ſuæ, ut ejus ſalutem ad terreni Imperii verticem religaverit. Quid enim ſi nullus aliquando extiterit Imperator? Quid ſi ab Eccleſia deficiat? Quid ſi in plures ſcindatur Imperium? Quid ſi reges undique irruentes Imperium dilanient, & in ſuo quiſque tractu imperitent? Quid ſi qua Imperii portio lacera, non regii, ſed ſequioris ac decoloris alicujus regiminis ſortem experiri malit? Quid ſi hæc omnia? Nam & hæc omnia poſt Conſtantinum labentibus ſæculis contigere in variis Imperii Romani tractibus. Ergo ſi horum quodlibet, ſi plura, ſeu ſi omnia eveniant, non poterit congregari à ſæculari Principe Oecumenicum Concilium. An igitur Eccleſia interim de ſumma rerum periclitabitur?

Minimè verò. Nam ut fides, ut diſciplina Eccleſiæ ad ſæculi uſque finem perpetuanda ex Chriſti promiſſione non dubitatur, ita nec dubitatur ex ejuſdem inexpugnabili ſponſione & poteſtate, æternandus in Eccleſia Epiſcopatus unus, unus in unitatis ſuæ vertice Petri ſucceſſore, unus in univerſitate ſua. Ita numquam deerunt, à quibus Concilia & convocentur, & frequententur. At ſi in lubricum & procelloſum Imperii terreni ſceptrum ſalutem Eccleſiæ & Conciliorum authoritatem religes, malè conſulis Eccleſiæ æternitati. Uni & æternæ Eccleſiæ ne tam labile & ruinoſum ſubſtruas fundamentum.

V. Ergo ſecernenda ſunt facta & jura: & ubi ſexcenties legis etiam in ipſa Conciliorum fronte, in Patrumque monumentis identidem audis, convocatas ab Imperatore Synodos, hæc facta quidem, ſed non ſtatim jura interpretare: aut ſi jura, non ſtricta & primæva, ſed indulgentiæ & œconomiæ plurimæ accommodata. Quanquam enim optimè meritus de Eccleſia fuerit Conſtantinus, nemo tamen inficias ire poteſt, *aliquantò plus illum ſibi in negotiis Eccleſiaſticis vindicaſſe, quàm laico Principi conveniret*, ut advertit doctiſſimus Valeſis in *c.*51. *l.* 3. vitæ ejus. Donatiſtæ non aliter coerciti fuiſſent Epiſcopalibus Synodis, quàm tot antè hæreticorum cunei compreſſi fuerant, etſi nec Gallos ipſe primùm Epiſcopos Romæ judicaturos dediſſet, nec damnatorum querelas audiſſet, aliudque cùm *jam non eſſet neceſſe*, Arelatenſe judicium dediſſet, nec poſt Epiſcopos, ipſe judicare adgreſſus eſſet, idque auſus eſſet, *cujus venia ab Epiſcopis petenda erat*, teſte Auguſtino. Quàm illud omne præter juris regulas extiterit, alibi docuimus. Rurſus autem in cauſa Arii & circa Athanaſium, ejuſque præceſſorem Alexandrum, ab Euſebio utroque faſcinatus, quàm multa ceſpitavit? Dum Alexandrum æquè inclementer primò habet, atque Arium: dum Arium ſemel damnatum purgari coram ſe poſſe ſperat, ab eoque illuſus, recipi eum jubet in Eccleſiam; & niſi cœlitus proſpectum fuiſſet, tantum perfeciſſet ſcelus, dum Tyriam, aliaſque Synodos adversùs Athanaſium cogit, & ſævire ſinit; dum Athanaſium exilio pellit, dum ſub exilii interminatione Epiſcopos Synodis à ſe indictis adeſſe jubet, dum qui & quanti adeſſe debeant Synodis Epiſcopi, ipſe præſcribit. Dies me deficiet, ſi perſequi ſingula aggrediar. Nemini autem obſcurum eſſe poteſt, quid Apoſtolici & Epiſcopalis, quid ſæcularis & Imperatorii ſit juris. Et uno verbo rem abſolvam, Epiſcopalis habeatur juris, quidquid ante Conſtantinum ſub Imperio Gentilium perficiebant Epiſcopi. Neque enim tunc vel ſuſpicio ipſos ulla afflare poteſt, quaſi imperatoria jura invaſerint. Quod autem Conſtantino tanta audenti cederent, annuerentque Epiſcopi: vel vis illa erat, vel voluntas. Si vis, ut in multis circa Arium & Athanaſium, nihil inde juris ei accreſcebat. Si voluntas, ut in longè pluribus aliis, nec ſic quidem jus imperatorium condebatur, cùm ex œconomia tum neceſſaria id totum de jure Epiſcopali remitteretur. Conducebat enim vehementer multa condonari Imperatori, qui primus omnium Chriſto nomen dediſſet, Eccleſiam tot perſecutionibus tamdiu jactatam liberaſſet, ejus toto orbe propagandæ muniendæque, idololatriæ autem extinguendæ certam ſpem faceret. Tali Imperatori non ſua tantùm jura, juſtaque tribuenda erant, ſed aliena quoque tunc indulgenda. Sed jure ſuo non exuuntur Epiſcopi, cùm ex neceſſaria diſpenſatione aliquam ejus partem remittunt. Nam etiam tum jus ſuum, jus proprium & ſummum penes ipſos eſt, cùm eo ſibi condonato ex diſpenſatione alius utitur, vel abutitur.

VI. Etſi autem convocarint Concilia, maximè œcumenica Imperatores; conſilio tamen, aſſenſu, hortatu Epiſcoporum, & in primis Romani Pontificis, id factum eſſe, atque ita jus ſummum & regium penes Epiſcopos reapſe fuiſſe, ut quod Eccleſiaſticum per ſeſe & Apoſtolicum ſit; extrinſecam autem ſpeciem & dignitatem penes Imperatores hæſiſſe, ut ſolet in iſtiuſmodi rebus: multa ſunt quæ revincant. Atque imprimis in Proſphonetico ſextæ Synodi ad Conſtantinum Imperatorem, *act.*16. hæc Græci Patres clamant: *Arius diviſor Trinitatis inſurgebat, & continuò Conſtantinus ſemper auguſtus, & Sylveſter laudabilis, magnam atque inſignem in Nicæa Synodum congregabant, &c. Macedonius Spiritus denegabat deitatem, ſed maximus Imperator Theodoſius & Damaſus fidei adamas protinus oſtiterunt, &c. Gregorius & Nectarius in hac regia urbe conventum congregabant, &c. Iterum Neſtorius, & iterum Cæleſtinus & Cyrillus: ille quidem Chriſtum dividebat, illi verò cum ſceptrorum Domino diviſorem dejiciebant, ut Epheſus & ibidem geſtorum tabulæ loquuntur, &c. Deinde Eutychetis inſania, &c. Leonis tuba tanquam Leonis rugitus vehementer vociferans ex Roma archimandritam beſtiam perterruit, &c. Marcianus Imperator & Anatolius Conſtantinopol. Antiſtes cum omni Chalcedonenſi à Chriſto congregata collectione, &c. Sicut & Vigilius poſt hæc Juſtiniano piiſſimo conſonavit, & quintum Concilium conſtitutum eſt, &c.* Hæc Græci Patres ſextæ Synodi Oecumenicæ ad Imperatorem ipſum, qui ſextam Synodum ipſe indixerat; ubi ſuperiores Synodos generales non ſolo Imperatoris nutu, ſed inſtinctu maximè ſacerdotum collectas fuiſſe interpretantur. Idque jure meritiſſimo. Nam quamvis obſcura in prioribus Oecumenicarum Synodorum convocationibus & rara exiſtant veſtigia ſacerdotalis authoritatis; extant tamen aliqua, extabant tunc fortè plura; & ex paucis obſcuriſque licet tantæ Synodo interpretari, quid juris ſit: quid indulgentia conniventium Epiſcoporum moliti ſint Imperatores. Etenim vel ſola Epiſcoporum connivendia qui tunc ſilebant, priùs non ſiluerant, nec poſtea ſiluerunt; ſatis argumenti habet, ut penes ipſos jus illud omne fuiſſe cogendarum Synodorum philoſophemur. Sed de Nicæna ſpecialiter Synodo, Damaſus in vita Sylveſtri: *Hujus temporibus factum eſt Concilium cum ejus conſenſu in Nicæa Bithyniæ, & congregati ſunt Epiſcopi, &c. Et in urbe Roma congregavit ipſe cum Concilio Auguſti Epiſcopos, &c.* Ruffinus *l.* 1. *c.* 1. ait Synodum ab Imperatore, *ex ſententia ſacerdotum convocatam*. Athanaſius in Apolog. de fuga ſua, *Quin & Euſebiani ad Julium literas miſere; & ut nos terrerent, petierunt ut Synodum congregaret*. Et in epiſt. ad Solit. *Scripſit Julius oportere fieri Synodum, ubi voluiſſemus*. Et Julius Papa apud Athanaſium *Apol.* 2. ad Euſebianos ſcribens, *Siquidem legati veſtri, &c. rogaverunt nos, Concilium ut congregaremus, ſcriberemuſque ad Athanaſium & Euſebianos, ut in præſentia omnium juſto judicio de cauſa cognoſceretur*. Quæ omnia ad Sardicenſis Concilii convocationem ſpectant, quæ tamen apud eundem in epiſt. Synod. ſe profitetur *cooperante Dei gratia à religioſiſſimis principibus convocatam*. Et Harmenopulus in præfat. Epitom. Canonum, *Ex ipſorum* Imperatorum *& Romani Epiſcopi ſententia*, 341. *Epiſcopi in hac Synodo Sardicæ convenerunt*. Et rurſum Athanaſius epiſt. ad Solitarios, de Synodo Romana agens, quam Julius congregaverat, & ad eam Euſebianos convocaverat, *Cæterùm*, inquit, *Euſebiani ubi ſemel audiſſent Eccleſiaſticum conſenſum fore, ubi nec Comes affuturus eſſet, neque ſatellites pro foribus excubarent, nec ex Cæſaris præſcriptis omnia fierent, quæ Synodi ſunt: quibus rationibus & non aliis Epiſcopos vicerant, immò qui ſine hoc præſidio ne loqui quidem auderent; ita inhorruerunt & metu contracti ſunt, &c.* Ubi vides & ſine Imperatore collectas Synodos, & in eis omnia meliuſculè ordinata, & præ illis contemni ab Athanaſio indictas geſtaſque nutu Regum Synodos. Et apud eundem Liberius Papa, *Quòd ſi Imperator curam ſuam pro Eccleſiaſtica pace interponere quærit, &c. fiat Eccleſiaſtica Synodus longè à palatio, ubi nec Imperator præſto eſt, nec Comes ſe ingerit, nec judex* *minatur, & ubi ſolus Dei timor ad omnia ſufficit.* Et infrà Oſius ad Conſtantium, *Ne te miſceas Eccleſiaſticis negotiis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus Imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium carpit, contradicit ordinationi divinæ; ita & tu cave, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei, Deo. Neque igitur fas eſt nobis in terris Imperium tenere, neque tu thymiamatum & ſacrorum poteſtatem habes, Imperator.* Et rurſum Athanaſius infrà: *Obtendit in ſpeciem Epiſcoporum judicium; ſed interim facit, quod illi volupe eſt, &c. Si iſtud eſt judicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Quando judicium Eccleſiæ authoritatem ſuam ab Imperatore accepit? &c. Plurimæ antehac Synodi fuere, multa judicia habita ſunt. Sed neque Patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati ſunt, nec princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris domo, & per eos ſalutabat in literis Philippenſes, non tamen eos in judicio ſocios aſſumpſit. Nunc autem novum quoddam ſpectaculum ab Ariana hæreſi editur. Convenerunt enim in unum hæretici & Conſtantius Imperator; ut ille quidem ſub prætextu Epiſcoporum, ſua poteſtate adversùs eos quos velit, utatur, & tamen in perſecutione movenda perſecutor non appelletur; illi verò ſuccincti principis poteſtate faciant inſidias quibus volunt, &c.* Omnis hæc porrò diſſipandæ per Synodos Eccleſiæ poteſtas Conſtantio acceſſerat ex earum convocandarum authoritate, ut planum eſt. Adde ipſum Valentiniani Imperatoris judicium apud Sozomenum *l. 6. c. 7.* ubi petentibus Epiſcopis facultatem cogendæ Synodi, reſpondit ille, *Sibi qui unus è Laicorum numero erat, non licere ſe ejuſmodi negotiis interponere. Et ideò Sacerdotes & Epiſcopi, inquit, quibus hæc curæ ſunt, ſeorſum per ſe, ubicumque ipſis lubitum fuerit, in unum conveniant.* Ubi permittit quidem Synodum fieri, nec permittendi, ſed convocandi certè Synodos abrogat ſibi poteſtatem. Nam id ſcientiæ, id charitatis, id muneris eſſe agnoſcit, non Imperatorum, utpote laicorum, ſed Epiſcoporum, ſcire & judicare ubi & quando convocandæ ſint Synodi. Epiſcoporum eſt ergo indicere loca & tempora Synodorum, Imperatorum tum permittere, ſi modò reſpub. nil capiat detrimenti. Idem non minùs apertè teſtatus eſt Theodoricus Rex in Synodo 3. Romana, in cauſa Papæ Symmachi: *Sancta Synodus apud urbem Romam ex præcepto glor. Regis Theodorici diverſis è regionibus congregata in Chriſti nomine, dixit: Cum ex diverſis provinciis ad urbem Romam convenire ſacerdotes regia præcepiſſet authoritas, &c. Memorati Pontifices ſuggeſſerunt, ipſum qui dicebatur impetitus, debuiſſe Synodum convocare, ſcientes quia ejus Sedi primùm Petri Apoſtoli meritum vel principatus, deinde ſecuta juſſionem Domini Conciliorum venerandorum authoritas, ſingularem in Eccleſiis tradidit poteſtatem, &c. Sed potentiſſimus princeps ipſum quoque Papam in colligenda Synodo voluntatem ſuam literis demonſtraſſe ſignificavit. Unde & à manſuetudine ejus paginæ poſtulatæ ſunt, quas ab eo directas conſtabat, &c.* Animadverte, quæſo, ut *ex præcepto Regis & authoritate* regia ſe congregatos pro more præfentur hi Patres; & tamen mox aſtruant ab ipſo Papa, licèt impetito, ſe *convocari* debuiſſe: nec id Rex inficietur, quamquis ab Eccleſia alienus. Et infrà, *Rex taliter Deo aſpirante reſpondit; in Synodali eſſe arbitrio, in tanto negotio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reverentiam de Eccleſiaſticis negotiis pertinere.*

IX. Plura alibi in rem iſtam acervabuntur ſuffragia: ex his interim operæ pretium eſt advertere 1. hæc quæ à nobis relata ſunt, non facta eſſe, ſed jura. Nam quòd Synodus Romana vociferetur, non Regis fuiſſe, ſed Papæ Synodum convocare; quòd Rex acquieſcat; quòd voluntatem Papæ literis demonſtratam oſtendat; quòd ad ſe nihil de rebus Eccleſiaſticis præter reverentiam pertinere confiteatur, hæc non facta ſunt tantùm, ſed jura. Quòd Valentinianus Imperator, ſe utpote laicum, negotiis Eccleſiaſticis inſeri non debere agnoſcat, & copiam faciat Epiſcopis convenire, ubi libuerit ipſis, quorum curæ cauſa fidei & Eccleſiæ demandata eſt; non facti tantùm, ſed juris iſta ſunt. Quòd Athanaſius, Hoſius, Liberius Imperatorem hortentur res Imperii curare, negotiis Eccleſiæ abſtinere; Imperium enim ipſi, Eccleſiam à Deo Epiſcopis commendatam; ad jura pertinent hæc, non ad facta. Quòd iidem Synodos optent, ſed verè Eccleſiaſticas, ubi nec Comes affuturus ſit, nec ſatellites pro foribus excubent, nec ex præſcripto Imperatoris gerantur omnia, & ex Imperatoris in Synodos poteſtate labem omnem Eccleſiarum prorupiſſe ingemiſcunt; non facta hinc, ſed jura ſplendent. 2. Conſtantium per Synodos nutu ſuo, aut libidine potiùs ſua congregatas, fidei & Eccleſiæ Chriſtianæ ea damna & dedecora importaſſe, quæ nemo niſi hiſtoriæ Eccleſiaſticæ rudis omninò & hoſpes neſcire poteſt, nemo non deteſtari poteſt. At prima mali hujus tanti labes hinc manavit, quòd laicus cum eſſet, ſacerdotum partes invaderet, & temerè ſtolidèque pro uſurpata poteſtate Synodos indiceret, cum intempeſtivum, cum exitiale maximè erat Eccleſiis. Et hanc illi poteſtatem auſpicatus erat, dedicaveratque Conſtantinus parens. 3. Ubi & quando ſalutiferum aut perniciale ſit Synodos colligi, definire, id non Imperatoriæ, ſed Eccleſiaſticæ & Pontificiæ vel maximè ſcientiæ eſſe & poteſtatis. 4. Tametſi Imperator Synodos plerumque indiceret, nonnullas tamen à ſacerdotibus ſolis indictas fuiſſe, vel ab ipſis maximè: & has maximè Eccleſiaſticas & fidei conducibiles extitiſſe. 5. Tametſi Imperator indiceret Synodos, plerumque tamen de conſilio & aſſenſu Epiſcoporum id factum eſſe, & ſemper fieri debuiſſe. Authores qui id aſſerant, ſuprà audivimus. Audivimus & Synodum Romanam, quæ regis præcepto ſe collectam præfata, Pontificis tamen voluntate ſe colligendam, ſe collectam fuiſſe mox excipit: Audivimus ſextam Synodum Oecumenicam, quæ & ipſa, perinde ut reliquæ ab Imperatore convocata ſolemni more ſcribitur; quæ tamen & ſuæ & anteriorum Synodorum convocationi, ſacerdotalem etiam authoritatem Imperatoriæ acceſſiſſe aut anteceſſiſſe potiùs teſtificatur. Nam in re Eccleſiaſtica & Apoſtolicæ propria poteſtatis, etſi verbo tenus primæ partes honoris videantur Imperatoribus concedi; reapſe tamen principatus juris & poteſtatis penes Epiſcopos eſſe interpretandus eſt, quorum eſt & modeſtia & authoritas Apoſtolica. Itaque etſi Epiſcopi petant, Imperator jubeat; etſi Imperator ultro præcipiat, Epiſcopi aſſentiantur Synodum convocari; vel tunc tamen convocatio principaliùs reapſe fit ab Epiſcopis, quia eorum jus & Apoſtolicum privilegium eſt, Eccleſiæ fideique conſulere vel per Synodos, vel ſine Synodis.

X. Quòd autem apud Euſebium Conſtantinus *l.* 1. de vita ejus, *cap.* 44. *Eccleſiæ Dei præcipuè curam gerens, cum per diverſas provincias quidam inter ſe diſſentirent, ipſe velut communis omnium Epiſcopus à Deo conſtitutus, miniſtrorum Dei Synodos congregavit.* Et *l.* 4. *cap.* 23. *&* 24. *Miſſa lex eſt ad præſides provinciarum, ut diem Dominicum etiam ipſi venerarentur. Iidem feſtos dies Martyrum juſſu principis obſervabant, &c. Quocirca non abſurdè cum Epiſcopos aliquando convivio exciperet, ſe quoque Epiſcopum eſſe dixit: his ferè verbis uſus nobis præſentibus: Vos quidem, inquit, in iis quæ intra Eccleſiam, ego verò in iis quæ extra geruntur, Epiſcopus à Deo ſum conſtitutus. Itaque conſilia capiens dictis congruentia, omnes imperio ſuo ſubjectos, Epiſcopali ſollicitudine gubernabat; & quibuſcumque modis poterat, ut veram conſectarentur pietatem, incitabat.* Non ii nos ſumus qui tanti Principis, & de Eccleſia, de Nicæna Synodo, de Chriſtiano nomine tam bene meriti, invideamus laudibus, dictis inſidiemur. Neç Epiſcopi qui tum aderant, gravatè hæc leguntur tuliſſe, quin pronis faviſſe auribus animiſque, facilis conjectura eſt. Suſcribimus itaque & quidem lubentes laico Epiſcopatui, ſi modò tamen id caveatur, ne bono Principi ultra limites ita amplificata tribuatur poteſtas, ut deterior in perniciem Eccleſiæ illa abutatur ſucceſſor. Hæreat animo, ſucceſſuros in Conſtantini locum Conſtantium, Julianum, Valentem, & alios hæreticos, deſertores, fidei hoſtes, pueros, fœminas, & ſciſſo Imperio quandoque nullos, aut pro uno plurimos. Talis ergo ſtatuatur exterior hic Epiſcopatus, ut laica & carnali ſucceſſione ad tales devolutus, Eccleſiam ne peſſumdet. 2. Ne excidat trecentis fermè ante Conſtantinum annis, fide & ſanctimonia eximiè præfulſiſſe Eccleſias, everſas hæreſes innumeras, Synodos complures ubique coiſſe pacatiſſimas; cùm necdum Epiſcopatus hujus exterioris ulla vel umbra extitiſſet. Item multis ab hinc ſæculis poſtquam excuſſa eſt Imperatoribus, & Epiſcopis reddita poteſtas Synodorum cogendarum, multas & oppreſſas hæreſes & collectas Synodos exitu longè auſpicatiore & tranquilliore, quàm olim poſt Nicænam, poſt tertiam, quartam, quintamque Synodos Oecumenicas ab Imperatoribus indictas. 3. Exterior, eſto, Epiſcopus ſit Imperator, ſit Rex: ergo interiorum jura antiquiora, intimaque ne convellat Epiſcoporum. Nam ſi intrudat ſe in ea privilegia Apoſtolica quibus antè gaudebant Epiſcopi, non exterior tantùm, ſed interior erit Epiſcopus, & unus in omnium cladem Epiſcoporum Epiſcopus. 4. Exterior ut ſit Epiſcopus Imperator, ergo in laicos tantùm & ſæculares jus ſuum exertet; non in Epiſcopos, non in Epiſcoporum ſenatum omnem. Nam ſi in Epiſcopos & in Synodos, quæ ipſa Eccleſiæ penetralia & quaſi præcordia ſunt, dominetur, non exterior, ſed intimo interior erit Epiſcopus. 5. Si exterior eſt Epiſcopus, ergo interioris velut animæ & cordis nutum inſtinctumque ſequatur: & ſequatur, non præeat: obſequatur, non imperitet: exequatur, non leges dictet. Id enim diſcriminis exteriorem & interiorem, velut corpus & animam intereſſe æſtimatur: interior ut præeat & dictet, ſequatur & exequatur exterior. At ſi Epiſcopis, ſi Synodis, ſi legibus immineat Imperator, cùm hæc ſint viſcera ipſa Eccleſiæ, erit utique ille jam interior & ſpiritualis Epiſcopus. 6. Id apertè clamat textus Euſebii. Nam fores ſimulacrorum clauſas, diem Dominicum obſervari juſſum præſidibus, itemque feſtos dies martyrum Imperatoris juſſu cùm præmonuiſſet, tum ait illum exteriorem ſibi viſum Epiſcopum. Ergo in exequendis legibus Eccleſiæ, & foras promulgandis authorandiſque, in hoſtibus fidei ſubjugandis, in laicis ad Eccleſiæ pietatem colligendis Epiſcopatus ille exterior defungendus eſt. Alta enim mente repoſtum nobis eſt diſcrimen, quod omnes Eccleſiæ Patres inter Epiſcopale & Regium Imperium ſtatuere: hoc in corpora, illud in animas; hoc in ſæcularia, illud in Eccleſiaſtica; hoc extra, illud intra Eccleſiam; hoc in cives, illud in ipſos Reges ſtatuere. Quæ omnia turbantur & peſſum eunt, ſi rei maximè Eccleſiaſticæ, & ad Eccleſiæ, ad fidei, ad ſalutis æternæ ſummam maximè ſpectantis, hoc eſt, Synodorum cogendarum poteſtas primaria, & primus authoritatis cardo Imperatoribus arrogetur.

XI. Quòd autem id unum enixi ſumus hactenus, ut principalem congregandæ Synodi authoritatem Regibus extorqueremus, Epiſcopis vendicaremus quaſi poſtliminii jure, nec Romani Pontificis ea in re eximiam prærogativam niſi perfunctoriè adſeruimus, conſultò id à nobis factum eſt. Propterea nimirum, quia cum hæreticis luctamur, qui Imperatori eam authoritatem affingunt: ſuo more Eccleſiæ illudentes, cùm tam multa jamdiu fluxerint ſæcula elumbati & ita ſecti Imperii Romani fruſtillatim, ut Oecumenicum Concilium ab Imperatore convocari jam neutiquam poſſit. Deinde quia ſi jus cogendæ Synodi penes Epiſcopos ſit, nemini obſcurum eſt quis inter eos emineat, nec de eo ulla apud Epiſcopos controverſia. Denique etſi Epiſcoporum conſenſu colligerentur generalia Concilia, verticis tamen & ſummi capitis judicium, arbitrium, imperiumque evidentiſſimè emineret.

XII. Adde quòd & ſuperiùs apud Euſebium Polycrates Epheſiorum Epiſcopus authoritate Victoris Synodum à ſe congregatam teſtatus eſt. Et apud Bedam de *Æquin. vern. Tunc Papa Victor Romanæque urbis Epiſcopus direxit authoritatem ad Theophilum Cæſarienſis Palæſtinæ Antiſtitem, ut quomodo Paſcha recto jure à cunctis Catholicis celebraretur Eccleſiis, inibi fieret ordinatio, ubi Dominus & Salvator mundi in carne fuerat verſatus. Percepta itaque authoritate prædictus Epiſcopus, non ſolùm de ſua provincia, ſed etiam de diverſis regionibus omnes Epiſcopos convocavit. Ubi cum illa multitudo convenit ſacerdotum, tunc Theophilus Epiſcopus protulit authoritatem ad ſe miſſam Victoris Papæ, & quid ſibi operis fuiſſet injunctum, oſtendit.* Sexta Synodus ſuprà relata poteſtatem omnem & provinciam colligendæ Synodi Oecumenicæ ad ſolum Pontificem Romanum & Imperatorem revocavit. Apud Athanaſium Euſebiani à Julio petunt, ut Synodum congreget. Synodi Romanæ ſub Symmacho Patres, non Romanas tantùm, ſed quaſcumque Synodos à Romano Pontifice convocandas affirmavere, *quia ejus Sedi primùm Petri Apoſtoli meritum vel principatus, deinde ſecuta juſſionem Domini Conciliorum venerandorum authoritas ſingularem in Eccleſiis tradidit poteſtatem.* Acſi dicant, cùm Epiſcopos ad Synodum evocare ejus ſit, qui inter Epiſcopos principetur: divino jure ſeu *divina juſſione*, ut inter Apoſtolos ſolus Petrus, ita inter Apoſtolorum ſucceſſores ſolus Petri ſucceſſor principatur; reliqui autem Metropoliticæ ſeu Exarchicæ poteſtatis conſortium aliquod Eccleſiaſtico jure aſſecuti quidem illi ſunt, quo Epiſcopis præſint; ſed ab eo defluum pendulumque, qui divino jure id ipſum obtinet. Ennodius item in *libel. Apolog. Venerando Concilio authoritatem etiam contra ſe, ſi mereretur, indulſit Symmachus, &c. Hoccine ergo nullo conſtabat exemplo, ut ſacerdotum Papa Concilium convocaret, cujus arbitrium eſt collectio Synodalis.*

XIII. De Nicæna jam dictum eſt Synodo. Quis præter Damaſum congregavit Romanam, quæ Conſtantinopolitanæ nomen & robur Oecumenicum conciliavit? Epheſinam primam collegit Theodoſius Junior, ſed & ſecundam. Quanquam vel primæ procellas quis non adhuc ſtupet? Poſt Epheſinam prædatoriam Synodum cùm œcumenica Synodo opus fuerit, incunctanter Leo ejus colligendæ author fuit Theodoſio, qui author fuerat eidem, ne Epheſi priùs colligeretur. *Epiſt.* 12. *Si pietas veſtra ſuggeſtioni ac ſupplicationi noſtræ dignetur annuere, ut intra Italiam habere jubeatis Epiſcopale Concilium, citò, auxiliante Deo, poterunt omnia ſcandala, quæ in perturbationem totius Eccleſiæ ſunt commota, reſecari.* Si non Epheſi, ſed in Italia habita fuiſſet Synodus, indubium eſt, exitum ejus longè auſpicatiorem futurum fuiſſe. Poſtea rurſus eidem ſuaſor fuit Leo, ut in Italia Synodus conveniret, ad Epheſinum dedecus abſtergendum, nec impetravit. *Epiſt.* 33. *Concilium univerſale intra Italiam, ſicut Synodus quæ ob hanc cauſam Romæ convenerat, mecum petit, clementia veſtra concedat.* Præpoſtera ergo hìc omnia & exitialia Eccleſiæ Principis conſilia extitere, dum ſacerdotalis chori principem non audit. Feliciùs ceſſit Chalcedonenſis Synodus, quòd eam Leonis Papæ *authoritati* totam commiſerit Marcianus, velut *principatum in Epiſcopatu divinæ fidei poſſidentis*, ut habetur in ejus Sacra. Unde & Epiſcopi Mœſiæ ſecundæ in epiſtolam ad Leonem Imperatorem

torem (*Part.* 3. *Concil. Chalc. cap.* 32.) Eutychianam veſaniam peremptam ajunt *in Chalcedonenſium civitate multis ſanctis Epiſcopis convenientibus per juſſionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput eſt Epiſcoporum: & venerabilis Sacerdotis & Patriarchæ Anatolii Concilio celebrato.* Unde *act.* 1. *Conc. Chalced.* Lucentius ſedis Apoſtolicæ legatus, reum agit Dioſcorum Alexand. Epiſc. *Quia cum perſonam judicandi non haberet, præſumpſit, & Synodum auſus eſt facere ſine authoritate ſedis Apoſtolicæ, quod nunquam factum eſt, nec fieri licet.* Et Vigilius Papa *epiſt.*4. ad Juſtinianum Imperatorem: *Nobis pios direxiſtis affatus, in quibus beatæ recordationis Cæleſtinum, atque Leonem Apoſtolicæ Sedis Præſules, qui ſingulas hæreſes pro divina ſibi diſpenſatione commiſſa, cum Synodali congregatione damnantes, quid cuncti generaliter ſequi debeant Chriſtiani, manſura in ævum lege ſanxerunt, laudabili commemoratis affectu.* Et Liberatus in breviario *c.*13. *Marcianus Imperii culmen adeptus, pro illa Papæ & Principum Romanorum petitione univerſale Concilium congregari juſſit.*

XIV. In quintæ Synodi convocatione vix ullæ fuere partes Vigilii. Sed ſacræ & regiæ poteſtatis jura ut permiſcuerit Juſtinianus, & ita utraque temeraverit, omnibus exploratum eſt. Nec niſi conſenſu demum accedente Romanorum Pontificum adjectam eſſe huic Synodo Oecumenicam authoritatem, æquè compertum. Ideò & ſexta Synodus Vigilio & Juſtiniano gloriam adſerit hujus Concilii ad optatum exitum provecti. Ideo & paulò poſt Pelagius II. *Epiſt.*8. *Cum generalium Synodorum convocandi authoritas Apoſtolicæ Sedi B. Petri ſingulari privilegio ſit tradita, & nulla unquam Synodus rata legatur, quæ Apoſtolica authoritate non fuerit fulta.* Et mox: *Multis denuò Apoſtolicis & Canonicis atque Eccleſiaſticis inſtruimur regulis non debere abſque ſententia Romani Pontificis Concilia celebrari.* Non neſciebat tantus Pontifex, quantum ſibi ſumpſiſſent Imperatores in quinta, in tertia, in ſecunda Synodo convocanda: ſed æquis omnia lancibus pendebat, Synodicamque authoritatem à Pontificali potiùs petitione, conſenſione, condeſcenſione, quàm ab Imperatoria juſſione dimanaſſe intelligebat. Quid de Lateranenſi ſub Martino, quid de Occidentali ſeu Romana Synodo ſub Agathone? una hìc coruſcat Romani Pontificis majeſtas, & hinc generalis authoritas Synodo ſextæ apud Græcos pòſt habitæ irradiata eſt. Audi quæ (*In anteactis ſeptimæ Synodi.*) ſcribat Gregorius Papa ad Leonem Iſaurum: *Concilium Chriſti amantium Imperatorum & piorum Pontificum virtus eſt una, quando cum pace atque charitate res adminiſtrantur. Scripſiſti ut Concilium univerſale cogeretur. Et nobis inutilis ea res viſa eſt. Tu perſecutor eſſe imaginum, & hoſtis contumelioſus, & everſor ceſſa. Nobis hoc largire ut taceas; tum mundus pace perfruetur, & ſcandala tacebunt. Finge nos te audiſſe, & ex univerſo terrarum orbe Pontifices congregatos eſſe Senatumque ac Conſilium ſediſſe. Ubi eſt Chriſti amator ac pius Imperator, qui de more in Senatu ſedere debet, &c.* Et infrà: *Teſtis eſt Deus, quaſcumque miſiſti ad nos Epiſtolas, auribus cordibuſque Regum Occidentalium obtulimus, pacem illorum tibi, ac benevolentiam conciliantes, &c. Scire debes ac pro certo habere, Pontifices qui pro tempore Romæ extiterunt, conciliandæ pacis cauſa, ſedere tanquam parietem intergerinum, ſeptumque medianum Orientis & Occidentis, ac pacis arbitros & moderatores eſſe, &c. Quòd ſi nobis violenter inſultes, & minas intentes, non eſt nobis neceſſe tecum in certamen deſcendere. Ad quatuor & viginti ſtadia ſecedet Romanus Pontifex; tum tu vade, ventos perſequere, &c. Tòtus Occidens ſancto Petro Principi Apoſtolorum fidei fructus offert.*

XV. Ubi aliqua multùm obſervanda ſe ingerunt. Primùm expetitam à Leone Iſauro Oecumenicam Synodum fuiſſe, ſed interceſſiſſe Pontificem Romanum, ac prohibuiſſe. Intererat ſanè ad Eccleſiæ & Fidei Catholicæ incolumitatem, ut Pontificis poteſtas in eo certamine ſuperior emineret. Ad hæc non poterat tum Imperator niſi ex Oriente Epiſcopos convocare: Occidens enim penè totus jugum ejus excuſſerat. Ergo concredenda ei non eſt facultas Synodi œcumenicæ, cujus Imperium ad tantas poteſt aliquando vel majores anguſtias coarctari. At Pontificia primæ ſedis authoritas in omnem Eccleſiam & in omne ævum valebit. Præterea ſi memoriam revolvere libeat ſuperioris ætatis, Imperii & ſacerdotii eadem ferè erat conditio etiam tempore ſextæ Synodi, immò & quintæ, quartæque, ac tertiæ. Ut enim ipſius Imperii ſectiones taceam, jam Hiſpania, jam Africa, jam Gallia, jam Britannicæ inſulæ, jam longè maxima Italiæ pars in alienorum propriorumque Principum ditionem conceſſerant; ut his regnis Regibuſque nulla prorſus, aut ſi qua reſidua eſſet Romani Imperii reverentia, ea, ut ſuprà Gregorius ſignificabat, Romanis Pontificibus accepta referenda eſſet; quibus cùm Occidens totus adhæreſceret, per eos utcumque etiam Orientis Imperatori adhuc compaginabatur. Id quoque ipſum centum viginti quinque Epiſcopi Romana in Synodo ſub Agathone congregati inſinuarant Imperatori Pogonato: *Act.* 4. *Synodi* 6. *Nos licèt humillimi ſummis viribus enitimur, ut Chriſtiani veſtri Imperii reſpub. in qua B. Petri Apoſtolorum principis ſedes fundata eſt, cujus authoritatem omnes Chriſtianæ nobiſcum nationes venerantur & colunt, per ipſius B. Petri Apoſtoli reverentiam, omnium gentium ſublimior eſſe monſtretur.* Vides ut non aliter quàm ſequeſtre & conciliatore Romano Pontifice, Eccleſia omnis, ut ibidem mox ſubditur, Septentrionalis, Occidentalis in eandem cum Orientali Imperatore Synodum conſpiraret. Quin imò cùm Occidentalis hæc Synodus prior quæ fidei erant, definiret, non poterant ab ea poſtea diſſentire Orientales, ut antè Auguſtinus innuebat, utque infrà ſuis locis prolixiùs aperietur. Itaque magnificentia nominum Orientalibus & Synodis & Principibus permittebatur, vis ipſa & poteſtas penes Romanam & ſedem & Synodum reſidebat.

XVI. Quò referendum eſt & illud Leonis Papæ *ſerm.*1. *in natal.* Apoſt. Petri & Pauli: *Iſti ſunt, Roma, qui te ad hanc gloriam provexerunt, ut ſis gens ſancta, populus electus, civitas ſacerdotalis & regia; per ſacram B. Petri ſedem caput orbis effecta, latiùs præſideres religione divina, quàm dominatione terrena. Quamvis enim multis aucta victoriis, jus Imperii tui terra marique protuleris; minus tamen eſt, quod tibi bellicus labor ſubdidit, quàm quod pax Chriſtiana ſubjecit.* Si Chriſtiana ergo Eccleſia ultra Romani Imperii pomœria fines ſuos protulit, non potuit Romani Imperatoris juſſu Synodus œcumenica convenire. At Petri ſedis principatus cum Eccleſia ipſa ubique gentium propagatur. Sive ergo diſtractas à Romani corpore Imperii, ſive ab ejus poteſtate uſque immunes regiones attendas, non ſecundam, non tertiam, non ullam deinceps aliam Synodum Oecumenicam, qua Oecumenicam convocaſſe potuit Imperator Romanus: ſed hanc cum illo gloriam Romanus Pontifex ultrò communicavit. Quocirca ſcitè Gregorius ſuprà monebat, mutuo Pontificum & Imperatorum conniſu Synodos coaleſcere. Et idem rurſus *epiſt.* 2. *ibidem*, *Conſtantinus Magnus, Theodoſius Magnus, Valentinianus Magnus, & Conſtantinus Juſtiniani pater, qui ſextæ Synodo interfuit, Imperatores iſti religioſè imperarunt, & cum Pontificibus uno conſilio ac ſententia Synodos congregantes, atque veritatem dogmatum perquirentes, Sanctas Eccleſias conſtituerunt, & ornarunt.*

XVII. Qua de re Nicolaus Papa I. *Epiſt.*8. ad Michael. Imp. illa quæ in actis Conciliorum leguntur convocationis juſſa imperatoria, preces & hortatus interpretatur: *Attendat clementia veſtra, quanta fuerit erga ſedis Apoſtolicæ reverentiam anteceſſorum veſtrorum amor & ſtudium. Qualiter legibus* *ſuis pro adunandis ei Eccleſiis promulgaverint, pro colligendis Conciliis ac proferendis ſententiis non imperaverint, ſed precati & hortati ſolùm extiterint: & quæ illi decreverunt, ipſi conſenſerint; & quæ illi damnaverunt, ipſi reſpuerint.* Et idem *epiſt.*38. *Generale Concilium ſine Apoſtolicæ ſedis præcepto nulli fas eſt vocandi.* Quæ ille ad Gallos ſcribit, apud quos Carolus Magnus, & reliqui ejus in Imperio ſucceſſores eandem arripuerant convocandarum Synodorum poteſtatem. Otioſum eſſet ſigillatim omnes perluſtrare Synodos, quæ à Principe ſe convocatas ipſæ præfantur. At ipſæ eædem Pontificali, & maximè primæ ſedis authoritate ſe collectas teſtantur. Et tunc Galli unanimiter epiſtolis Romanorum Præſulum inhærebant, quæ eis hanc reſervant facultatem. Et *Capitular. l.*6. *cap.*287. *Authoritas Eccleſiaſtica atque canonica docet, non debere abſque ſententia Romani Pontificis Concilia celebrari.* Et addit *l.*4. *cap.*12. *Legitima Synodo ſuo tempore Apoſtolica authoritate convocata, cujus juſſione Domini & meritis B. Petri Apoſtoli, ſingularis congregandorum Conciliorum authoritas, & ſanctorum Canonum, ac venerandorum Patrum decretis multipliciter privata tradita eſt poteſtas.* Sic igitur Galli Imperatores Synodum convocabant, ut præ ſe ferrent hanc peculiarem eſſe poteſtatem ſedis Apoſtolicæ, *Domini juſſione* conſtitutam, ſibi ut ejus executoribus communicatam, & nec alio nomine ſive à priſcis uſurpatam, ſive ab ullis uſurpandam Imperatoribus.

XVIII. Sed Gallicanæ Eccleſiæ, Gallicani quoque Imperii quis locupletior interpres Hincmaro Remenſi? Ille ergo in *Opuſc.*55. *cap. c.*20. *Septima apud Græcos vocata univerſalis Pſeudoſynodus de imaginibus, ſine authoritate Apoſtolicæ ſedis Conſtantinopoli eſt habita, &c. Unde tempore Caroli Magni Imp. juſſione Apoſtolicæ ſedis generalis eſt Synodus in Francia convocante præfato Imperatore celebrata*, &c. Vides ut authoritatem & juſſionem ſedis Apoſtolicæ præire jubeat, tum convocationem ſeu executionem ab Imperatore expectari. *Claret univerſales ac generales Synodos nominari, cum plures Epiſcopi fuerint congregati Apoſtolicæ ſedis juſſione & imperiali convocatione, ſicut Sardicenſis Synodus, &c. & in Africanis Synodis cum legatis Apoſtolicæ ſedis celebratis.* Et rurſus: *Sic igitur univerſales Synodi ſpecialiter Apoſtolicæ ſedis authoritate convocantur, & æquè provinciales canonicæ Synodi, decreto ſedis Apoſtolicæ à Metropolitanis & provinciarum Primatibus convocantur. Sicut de collatis clavibus regni cælorum, id eſt, ligandi & ſolvendi Pontificio ſpecialiter Sancto Petro dato & ſimul omnibus Apoſtolis, & in eis Catholicis Epiſcopis conlato, ſancta & univerſalis tenet Eccleſia.* Quæ omninò appoſitè dicuntur ad noſtrum hoc inſtitutum. Nempe non ſolùm juſſione & authoritate Apoſtolicæ ſedis convocari generales Synodos, ſed & provinciales, & quaſcumque demum Synodos, congregari à Præſidibus quidem ſuis, ſive Metropolitanis, ſive Primatibus, ſed iſtas etiam *decreto* ſedis Apoſtolicæ. Itaque ut Metropolitanis provinciales, ita ſummo Pontifici generales convocare Synodos proprium & adnatum jus eſt. Sed præterea nec provinciales poſſunt coire Synodi ſine decreto Sedis Apoſtolicæ, tacito nimirum vel expreſſo, quia portio hæc eſt privilegii Petri. Omnis enim poteſtas clavium Apoſtolis, & per Apoſtolos Epiſcopis conceſſa, Petro tamen & Petri ſucceſſoribus *ſpecialiter* collata eſt, ideòque ab illis non eſt ſine horum conſenſu adminiſtranda.

XIX. Et idem rurſum Hincmarus *Opuſc.*44. *to.*2. *num.*28. *Si nos fraterna charitas invitaverit, potiuſque juſſio Apoſtolicæ ſedis & præceptio domni Caroli Imperatoris Auguſti nos ad Synodum, ſicut præcipiunt regulæ, vocare decreverit, pro talibus quæ fortè provinciali nequiverint examine diffiniri, &c. Quoniam Imperatorum authoritate convocatas generales Synodos & in hiſtoriis Eccleſiaſticis, & in epiſtolis Apoſtolicæ ſedis Pontificum reperimus. Et ſanctus Gregorius Reges Francorum Synodos in Gallicis & Belgicis provinciis convocare ſæpè commonuit.* Juſſio Sedis Apoſtolicæ primas ſemper tenet, tum ſequitur præceptio & convocatio Imperatoris, hoc eſt, executio. Itaque duplex hæc Pontificis & Imperatoris poteſtas nequaquam ſibi collidi ſuſpicanda eſt, cùm altera alteri obſequatur.

XX. At ubi poſtea Principes in ipſam Eccleſiam arma ſtrinxere, pro qua induerant, tum neceſſum fuit ad ſolos Pontifices omnem hanc revolvi poteſtatem. Accipe quæ dixerat Fridericus I. Imp. ad Conciliabulum Papienſe à ſe congregatum anno 1160. apud Radevicum, *l.* 2. *cap.* 64. 65. *Quamvis noverim officio ac dignitate Imperii penes nos eſſe poteſtatem congregandorum Conciliorum, præſertim in tantis Eccleſiæ periculis; hoc enim & Conſtantinus & Theodoſius, necnon Juſtinianus, ſeu recentioris memoriæ Carolus Magnus & Otto Imperatores feciſſe memorantur: authoritatem tamen definiendi hujus maximi & ſummi negotii veſtræ prudentiæ, veſtræque poteſtati committo. Deus enim conſtituit vos ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque judicandi.* Ubi ſecernas velim, quid jactantiæ extundat, de poteſtate cogendæ Synodi; quid exculpat vel invito veritas, de poteſtate Synodorum in Imperatores ipſos. Si enim Sacerdotibus *dedit Deus poteſtatem judicandi*: num poteſtatem non dedit iiſdem conveniendi ad judicium? Num mendicari hanc facultatem juſſit ab iis, de quibus judicaturi ſunt? Quid dementius in mentem venire cuiquam poteſt, quàm ut judices à Deo conſtituti, non poſſint niſi convocati ab iis quos judicaturi ſunt, convenire? Cùm præfatus ergo, cùm alii complures deinceps Principes abuterentur priore illa poteſtate, cœpere ſoli Pontifices & jubere & convocare Synodos Oecumenicas, conſilio & conſenſu principum & optimatum utriuſque ordinis priùs explorato. Quæ diſciplina à veteri in ſpeciem plurimum, reapſe perparum diſtat. Invariatum id enim & conſtantiſſimis æternæ legis regulis coaptatum ſemper viguit: ut Eccleſiæ ſive per orbem effuſæ, ſive ſynodaliter in unum aliquem locum congregatæ præeſſet ſummus Sacerdos, Chriſti Vicarius, Caput ſacerdotum omnium, præeſſet inquam ut caput membris: membra colligaret, membra colligeret & adunaret. Ad id ubi opus foret, uteretur etiam miniſterio principatus civilis, qui non aliter ſacerdotio, quàm ut corpus animæ, ut membra capiti coaptatur. Id & olim valuit, & etiamnunc viget; id in medulla ipſa fixum & immutabile eſt, etſi extima rerum ſpecies & veluti cortex aliàs aliter ſe habere videatur. Gregorius X. in Conc. Lugdun. *Nos cum fratribus noſtris aliiſque viris prudentibus, exacto & frequenti tractatu præhabito, de ipſorum conſilio generale Concilium, ſicut imitatione digna ſanctorum Patrum conſuetudo laudabilis, longæque obſervationis exemplum nos inſtruit, decrevimus congregandum.*

XXI. In Florentina Synodo diu altercatum eſt, cùm Romanus Pontifex Eccleſiaſticam libertatem ſuæ ipſius amplitudinis comitem indivulſam retentaret: Græcus Imperator veteres refricaret Synodos, Imperatorum, à quibus convocatæ eſſent, nomina præferentes. Alibi de ea Synodo copioſiùs. Unum hìc adverto, in actis Synodi præceptum non Imperatoris, ſed Patriarchæ extare, quo ejus quaſi nomine Synodus iterum indicitur, à Romano Pontifice jam indicta. Quod pacis, cui tunc laborabatur, ſtudio diſpenſatum eſt. Nec tamen Imperatori ea poteſtas communicata. Inferiùs autem ſemel iterumque teſtificatur Marcus Epheſinus Metropolita, Canonum inter Græcos ſcientiſſimus; *Secutum ſe Oecumenicum Patriarcham, & divinitus datum Imperatorem ad Synodum.* At *act.*25. hæc ajunt Græci: *Admiſimus privilegia Papæ, præterquam duo; Ne convocet Synodum Oecumenicam abſque Imperatore, & Patriarchis, ſi veniant: quòd ſi advocentur, & non veniant, ne propterea impedimento ſint, quòminus*

Synodus fiat, &c. At Pontifex reſpondit: *Authoritatem ſibi eſſe ac facultatem convocandi Synodum Oecumenicam, cum opus fuerit, & omnes Patriarchas parere ejus voluntati.* Quin ille ipſe nuper editus ſcriptor hiſtoriæ hujus Synodi Græcus Epiſcopus, harum teſtis concertationum Imperatoris Græci, pro ſuo ſcilicet jure tuendo: ſexcentis locis obtritam ab Imperatore lamentatur Eccleſiæ libertatem, obrutamque poteſtatem omnem Patriarchæ & Epiſcoporum, eaque de re frequentes Patriarchæ & Epiſcoporum querelas non ſilet. Qua de re aliàs.

XXII. Umbram aliquam rei ejuſdem ſuſpicari quis poſſet ad Carolum uſque ejus nominis quintum defluxiſſe, ex præfatiône Synodi Auguſtanæ anno 1548. *Cæſareæ majeſtati hanc Synodorum congregandarum facultatem Germanorum Eccleſiæ veluti olim Conſtantino Imperatori totus ferè orbis acceptam ferunt.* Sed ad conſenſionem meram hæc ſpectare, & ad particulares Germaniæ Synodos, non ad totius Eccleſiæ univerſales, quis non videt? Tridentinam quippe Synodum ſolus convocavit, tametſi de Imperatorum Regumque, maximè Chriſtianiſſimorum Galliæ, conſilio, Pontifex; ſolus convocare potuit. Quota enim Chriſtianæ Reipublicæ portio à multis jam ſæculis pareret iſtiuſmodi Imperatoriis juſſionibus? Ideò cum Philippus Pulcher & uterque optimatum ordo ad Synodum Oecumenicam provocaſſet à Bonifacio Papa, non ſuam, non Imperatoris poteſtatem convocandæ Synodo parem auguratus eſt, ſed ad Cardinales, ut Romanæ Eccleſiæ cardines confugiendum eſſe ſenſit, ad eoſque ſcripſit: *Chriſtus Eccleſiam in Petri vocabulo fundavit ſupra Petram, voſque ipſius columnas Eccleſiæ, fidei cardines, & Apoſtolorum conſtituit ſucceſſores. Quapropter venerabilem cœtum veſtrum attentè requirimus, & rogamus, quatenus ad convocationem & congregationem prædicti Concilii generalis, prout ad vos pertinet, intendatis.* Multa hìc præter jus commiſſa non neſcio: unum id adverto, recurrendum fuiſſe ad ipſam Romanam Eccleſiam, & poſtea ad Clementem V. ut Synodus cogeretur, quam à ſæculari principe quovis colligi poſſe deſperabatur. *Hiſt. du Differ. entre Bon. & Phil. p.*126.

XXIII. Cuſanus autem *l.* 2. *de Concor. cap.*2. ſuprà delibato idem aſtruit argumento: *Habet quiſque præſidens in ſuo gradu ſibi unitos convocare, ſine quo aut ejus vices gerente Concilium nec plenum, nec ritè adunatum cenſetur. Unde cum Romanus Pontifex ſupremus Capitaneus militantis hujus Eccleſiæ, & Princeps in Epiſcopatu fidei exiſtat: univerſalia Concilia ſine eo ritè, ejuſve authoritate regulariter non celebrantur: ſicut nec ſine Metropolitano provincialis, aut ſine Patriarcha univerſalis Patriarchalis, aut ſine Epiſcopo Diœceſana.* Et ne in ornamentis Imperatorii apicis obmuteſcere poſſe putes Cuſanum, rurſus ille *l.*3.*c.*13. *Ex ſuperioribus habetur, Imperatores ſanctos congregationes Synodales univerſalium Conciliorum totius Eccleſiæ ſemper feciſſe. Ita ego perluſtrans geſta omnium univerſalium Conciliorum uſque ad octavum, verum eſſe reperi.* Refert mox Heliæ Presbyteri & Syncelli Throni Hieroſolymitani verba in eadem octava Synodo, hæc nempe: *Scitote, quia in præteritis temporibus Imperatores erant, qui congregabant Synodos ex toto orbe terrarum.* Addit Cuſanus: *Et legi in gloſſula Anaſtaſii Bibliothecarii Apoſtolicæ Sedis, qui eandem Synodum de Græco tranſtulit, ſuper eodem dicto, quod univerſales Synodos de omni terra, Imperatores colligere ſoliti fuerant: locales verò nunquam eos legitur collegiſſe.* Sedandæ denique hujus inter Pontificem & Imperatorem conflictationis rationem idem ipſe infra extricat *c.* 15. *Ad illud diſcutiendum dicamus, quod hoc intereſt inter utriuſque convocationem, quoniam Papa ut primus & habens præceptivam poteſtatem ex principatu ſacerdotii ſui in omnes alios Epiſcopos, quoad eam congregationem, reſpicientem univerſalem Eccleſiæ ſtatum, in qua ipſe primam curam gerit. Ex qua credita poteſtate, præcipere habet Chriſti fidelibus ut conveniant, maximè ſubjectis omnibus ſacerdotibus. Imperator verò exhortatur, & ſuadet Epiſcopis, ac præcipit laicis.*

XXIV. In eandem ſententiam conceſſit & Almainus, *lib. de dominio nat. civ. & Eccleſ. Dico primò quòd jure divino ſummo Pontifici competit authoritas ordinaria & regularis Concilium generale convocandi, & nulli alteri. Summo enim Pontifici jure divino obligatur quilibet fidelis obtemperare, & nulli alteri. Ergo jure divino ſoli ſummo Pontifici regulariter & ordinariè ſubjiciuntur cæteri Prælati, ut ad ejus præceptum teneantur pro utilitate Eccleſiæ ad certum convenire locum.* Et idem denuo l. de authoritate Eccleſiæ *cap. ult. Ad nullum authoritativè ſpectat congregare Concilium, præterquam ad ſummum Pontificem ex jure divino. Probatur ſic. Authoritativè congregare Concilium eſt, iis qui intereſſe habent, præcipere, ut ad certum locum conveniant. Sed nullus præter Summum Pontificem ſingulis, qui habent intereſſe, authoritativè præcipere poteſt, ut ad certum conveniant locum, ex jure divino. Ergo nullus præter ipſum authoritativè congregare poteſt.*

XXV. Similiter Joannes Gerſon libello de Auferib. Papæ: *Fateantur priùs, quod regulariter Concilium generale non eſt celebrandum, de jure etiam divino, non vocante vel approbante Papa, ſi eſt unicus, nec adversùs eum allegatio legitima.* Eodem pertinent quæ ille diſſerit tomo eodem primo *pag.* 179. 263. 264. 291. 371. item *tom.* 4. *pag.* 105. 106. nempe regulariter jure divino convocandas à ſummo Pontifice Synodos univerſales, etſi extraordinariè aliter quandoque congregatæ ſint. Quo poſtremo loco hæc habentur cæteris intertexta: *Poſt incrementa naſcentis Eccleſiæ primitivæ, præmiſſa authoritas & poteſtas congregandi generalia Concilia, rationabiliter limitata fuit & reſtricta, ſic ſcilicet quod ſine authoritate Papæ nulli liceret hujuſmodi Concilia congregare. Ratio fuit ut honoraretur Sedes Apoſtolica, & ut obviaretur hæreticis vel ſchiſmaticis, qui quandoque ad libitum prò potentia principum ſæcularium Concilia vocari & congregari procurabant, ad ſuorum errorum fulcimentum.* Extraordinariè verò poſſe coire Concilia Oecumenica Romano Pontifice non convocante, ſæpiculè quidem clamitat Gerſonius, nec nos diſſimulamus, quin optimo viro acquieſcimus Magiſtro Duvallio, *p.*4. *q.*2. ubi ait: *Quæ diximus, regulariter & per ſe ſunt accipienda. Nam ſi contingeret Concilium Oecumenicum Eccleſiæ eſſe prorſus neceſſarium, ita ut ejus defectu omnia retro ſublapſa ferrentur in Eccleſia, neque induci poſſet Pontifex ut illud indiceret: in hoc caſu Cardinales poſſent illud indicere: qui ſi etiam nollent, Primates diverſorum regnorum poſſent inter ſe convenire, & Epiſcopos ſibi ſubjectos in unum locum convocare: quibus etiam renuentibus Epiſcopi ipſi mutuo hortatu in unum locum ad Eccleſiæ rebus providendum legitimè inter ſe convenire poſſent, &c.* Hæc eadem locis ſuprà citatis urget Gerſonius, eadem Almainus, ita tamen ut hanc convocandæ Synodi extraordinariam poteſtatem neuter eorum adſignet tunc Imperatori, ut propriam & ſingularem, ſed communem eſſe jubeat univerſæ Eccleſiæ, Epiſcopis, Principibus, denique fidelibus omnibus, omnibus nempe in extremo diſcrimine ſuos fines exilientibus, & publicas curas induentibus, maximè autem Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus.

XXVI. Quibus conſentaneus eſt Petrus de Alliacò l. *de Eccleſ. author. c.* 3. *Ubi neceſſitas aut utilitas emineret, pro conſervanda fide, vel bono regimine Eccleſiæ, ad Papam, vel in ejus defectu, ad Cardinales pertinet generale Concilium convocare. Et hoc eis convenit non tam humana, quàm divina inſtitutione, vice & nomine totius univerſalis Eccleſiæ, quia ipſi Cardinales ſuccedentes Apoſtolis in miniſterio generali verbi Dei, &c.* Quæ hactenus & eo tantùm conſilio à me promuntur, ut liqueſcat hinc lucidiſſimè, quàm conſpiratè adimatur Imperatori præceptiva Epiſcopos ad Oecumenicas Synodos convocandi poteſtas: & quàm inſerta inviſcerataque ea ſit Sedis Apoſtolicæ Præſuli, quando ab eo in ejus optimates refunditur quodam modo.

XXVII. Nec Græci recentiores ab ſententia receſſerant, etſi penè obruti mole imperatoriæ poteſtatis, ipſa tantùm non altaria invadentis. Congregandæ enim Synodi poteſtatem quantamcumque adeptus eſſet Imperator: precariam, & obnoxiam tantùm, atque ab Eccleſia indultam fuiſſe, declarat Symeon Theſſalonicenſis de Sacris Ordinat. *part. 2. c. 9. Imperator ea de cauſa ſacram Epiſcoporum Synodum convocat, ea utens authoritate, ſibi antiquitus à divinis patribus, ut Eccleſiæ defenſori, conceſſa.* Patrum ergo atque Epiſcoporum propria eſt hæc authoritas. Romani autem Pontificis peculiarem eſſe, etſi jamdiu diſſimulant Græci, non diſſimulabat tamen olim Chryſoſtomus, cum Innocentium; non Eutyches, cum Leonem; non Flavianùs, cum eundem Leonem & Oecumenicum Concilium appellabat. Una enim atque eadem opera Romanos Pontifices & œcumenicas Synodos ab illis congregandas appellabant, ut infrà accuratiùs ſuo loco demonſtrabitur. Non diſſimulabat Cyrillus, qui Concilium Epheſinum convocavit illico, ut perſonam induit & vices Romani Antiſtitis, teſte Liberato *cap. 5. Porro Cyrillus cùm ſuis, habens vices ſedis Apoſtolicæ, Concilio evocato ducentorum Epiſcoporum, Neſtorium vocaverunt.* Non diſſimulabant Patres Synodi CP. primæ, cum ad Damaſum ſcriberent, *Concilium voluntate ac nutu Dei Romæ convocantes, nos velut propria membra per epiſtolas Deo amantiſſimi Imperatoris accerſiviſtis.* Non diſſimulabant Patres ſextæ Synodi, cum ut ſuprà relatum eſt, Imperatori ad convocandas Synodos Romanum præ cæteris omnibus Eccleſiæ Principibus conſociabant. Non diſſimulabat denique Socrates *l. 2. cap. 13.* cum ex Julii Papæ ſententia ait, *vetari Eccleſiaſtico canone, abſque ſententia Romani Antiſtitis, Eccleſiis canones ſancire*: ſive ut Caſſiodorus vertit hiſt. tripart. *l. 4. cap. 9. Concilia celebrare.*

XXVIII. Finem dicendi facio, & reliqua, de Synodorum maximè particularium convocatione, in proprias ſingularium Conciliorum obſervationes differo; unum hoc antè profeſſus, magnam noſtris & ſuperioris ævi Principibus gratiam habere eos omnes, quibus Eccleſiæ Chriſti ſponſæ majeſtas cordi eſt, & libertas. Convocant enim illi etiamnum Synodos ſeu generales, ſeu particulares, ſed tanta pietatis & modeſtiæ luce, ut diſcreta ſacerdotii atque imperii jura effulgeſcant. Ubi Synodum enim indixit, convocavitque Pontifex, tum illi ſuæ quiſque ditionis Epiſcopos eò convolare urgent. Quòd autem rariſſimas hinc quidam muſſant Synodos colligi, aut imperitè, aut inconſideratè faciunt. Veniat in mentem innumerabilium Synodorum, quas inconſultis & invitis Pontificibus Imperatores olim coegere in perniciem fidei Catholicæ. Recurrat animo quàm multa olim maximi momenti ſine Synodis profligata ſint. Ubi maximè opus erat, tunc perſæpè negatas à Principibus Synodos penſitent; ubi importunum erat, acceleratas. Auguſtinum meminerint Pelagianis œcumenicam Synodum petentibus, os obturaſſe, atque oſtendiſſe complurimas hæreſes ſine congregatione Synodi oppreſſas. Gregorium Nazianzenum, & Martinum Turonenſem recordentur, quàm alieni fuerint à frequentia Synodorum. Quamquam ergo ſaluberrima ſit Conciliorum congregatio, ex Auguſtino; ſi Pontifices tamen incumbentem quancumque difficultatem aliter & commodiùs & compendioſiùs explicari poſſe arbitrabuntur, ſanctiſſimorum antiquiſſimorumque & prædeceſſorum & aliorum patrum judicio moribuſque accommodatè facient. Libertas autem ſi quibus minor ſub Pontifice, quàm ſub Imperatore fuiſſe videtur, næ illi nimiùm ſomniculoſi in evolvendis priſcarum Synodorum monumentis fuere, aut eas nec ſummis fortè digitis attigere. Principes gentium dominantur earum, Pontifices non dominantur in Clero: & ut dominari fingantur, mitiùs utique, quia inermes. Poſtquam enim magnificentia etiam, & pompa convocationis Synodorum penes Pontifices ferè ſolos fuit, num prædatoria uſquam graſſata eſt Synodus in fidem Eccleſiæ, in vitam Pontificum? Numqua Tyriæ ſimilis, aut Mediolanenſi, aut Ariminenſi, aut Epheſinæ ſecundæ, aut ut cæteras taceam innumeras, tot Conſtantinopolitanis adversùs duas Chriſti voluntates, adversùs ſacras imagines? Nuncubi carceres aut vincula crepuere? num exilia aut neces? Num Cyrillus quiſpiam carceratus, num interemptus Flavianus, ne Martinos, ne Stephanos, ne Theodoros commemorem? Denique decreta ipſa Synodica improbè quidem, ſed tamen imperatoria poteſtate extorqueri cavillabantur hæretici. Vide Epiphanium in Audianis, qui ſtatutam de Paſchæ die legem Nicænam, ab Imperatore, non à Synodo mentiebantur conſcriptam. At decreta Synodica ſcribere, Pontificum eſt.

DISSERTATIO IV.

IN SYNODUM GANGRENSEM.

SYNOPSIS.

Unanimi Patrum Latinorum Græcorumque ſuffragatione evincitur, longè plurimas hæreſes jam inde ab incunabulis Eccleſiæ confectas, obtritaſque fuiſſe ſine Synodis ſolo Epiſcoporum conſenſu: vel Synodis localibus, firmatis conſenſione Epiſcoporum & Eccleſiarum totius orbis. Synodos œcumenicas nec ipſis hæreticis in mentem veniſſe: aut ſi venerint, & ad has provocaverint, plerumque has velut tergiverſationes exploſas fuiſſe. Ad numer. uſque XXIII. Idem efficitur ex recentioribus Theologis ad num. uſque XXIX.

Conſenſio iſta univerſalis Eccleſiæ, qua authorantur Synodi particulares, vel Eccleſiarum ſententiæ ſine Synodis, ad nutum & conſenſionem Sedis Apoſtolicæ religata fuiſſe oſtenditur: eam enim in definienda fide ſemper ducem præiſſe. Ad num. uſque XXXVII.

Deinceps declaratur qualeſcumque Epiſcoporum conventus, vel ſine conventu concentus Synodicam authoritatem obtinuiſſe.

I. COmplura ſecantur hæreſum capita in hac Synodo, ut ex ſingulis ejus liquebit Canonibus, etſi illa particularis tantùm & paucorum fuerit Epiſcoporum. Nec ullo tamen poſtea majore, aut Oecumenico Concilio opus fuit, ut quaſi decretorio judicio res finiretur. Sexcentæ quippè hæreſes ante Nicænam Synodum exortæ, oppreſſæque ſunt, aut particularibus tantùm Synodis, aut ſola Eccleſiarum ſine Synodis conſenſione. Conſule Euſebium *l. 3. cap. 26. 27. 28. 29.* Menandrum, Ebionem, Cerinthum, Nicolaum cum gregalibus ſuis perſpicies proſcriptos citra Synodos, ſola Apoſtolicæ fidei in Eccleſiis conſcientia. Et *lib. 4. cap. 7.* adversùs Saturnini, & Baſilidis, aliorumque in dies pullulaſcentium impietatem, nullæ coaleſcunt Synodi; ſed *Eccleſiæ per univerſum orbem inſtar clariſſimorum ſiderum fulgent, & viget in omne genus humanum fides Chriſti, &c. Plurimi Eccleſiaſtici viri patrocinium veritatis ſuſcipiunt, & pro Eccleſiaſtica, Apoſtolicaque doctrina diſertiſſimè decertant, &c. Et adverſariorum quidem inventa à ſemetipſis confutata, confeſtim extincta ſunt, aliis ſuper alias exorientibus ſectis, cum priores aſſiduè diffluerent, &*

in multiplices ac multiformes errorum ſpecies vario quoque modo evaneſcerent. Catholica autem Eccleſia, quæ ſola vera eſt, ſemperque ſui ſimilis & conſtans, novis quotidie incrementis augebatur, &c. omnium oculos non modò Græcorum, verùm etiam Barbarorum perſtringens, &c. Manſitque tandem diſciplina noſtra, ſola omnium conſenſu ſuperior & victrix. Et cap. 11. Valentini, Cerdonis, Marcionis, Marci præſtigias & mendacia memorat, & ſolo Eccleſiæ ſole diſſipata fuiſſe innuit. Et *cap.* 29. Tatianum *ab Eccleſia defeciſſe* monet, Eodem & ſequente quinto libro complures hæreſes, nullas Synodos memorat, donec ad Montaniſtas & Cataphrygas *cap.* 16. perlapſus, *Hi perpauci*, inquit, *erant Phryges, hujuſmodi fraude decepti. Univerſam verò, quæ per orbem terrarum ſparſa eſt, Eccleſiam, idem ille arrogantiſſimus ſpiritus maledictis appetere eos docebat, eo quod nec honorem, nec aditum ullum ad ipſam pſeudopropheticus ſpiritus reperiret. Nam cum fideles qui in Aſia erant, ſæpiùs & in plurimis Aſiæ locis conveniſſent, novamque illam doctrinam examinaſſent, & prophanam atque impiam judicaſſent, damnata hæreſi, iſti ab Eccleſia, & fidelium communione expulſi ſunt*. Hæc ibi ex Apollinari Hierapolytano, ubi primùm audis Synodos in Aſia adversùs Montanum coactas, ſed præ cæteris, *univerſæ per orbem omnem terrarum ſparſæ Eccleſiæ* adversùs illum conſpirationem. Et *cap.* 18. de Montani aſſecla, ex Apollonio, *auſus eſt in Dominum, in Apoſtolos, & in Sanctam Eccleſiam impiè loqui*. Et *cap.* 20. Irenæus adversùs Florinum hæreſeos novæ ſigniferum ſcribens, *Hæc dogmata*, inquit, *diſſentiunt ab Eccleſia*, &c. *Hæc dogmata, hi qui ante nos vixere presbyteri, qui etiam Apoſtolorum diſcipuli extiterunt, nequaquam tibi tradidere*. Et *cap.* 19. Serapion Antiochenus Epiſcopus adversùs Cataphrygas ſcribens epiſtolam, *Atque ut ſciatis*, inquit, *qualiter univerſa, quæ in terris eſt, fraternitas operationem illam ſimulatæ factionis, quæ nova prophetia nominatur, averſata atque abominata eſt*. Addit Euſebius: *Aliorum complurium Epiſcoporum idem ſentientium propriis ipſorum manibus appoſitæ ſubſcriptiones in illa Serapionis epiſtola leguntur*. Synodi itaque inſtar habebat hæc ſubſcribentium Epiſcoporum conſenſio. Et *cap.* 21. *l. ejuſdem* 5. Artemonis diſcipuli, Chriſtum merum hominem blatterantes, *affirmant priſcos quidem omnes, & ipſos Apoſtolos ea quæ ab ipſis nunc dicuntur, & accepiſſe & docuiſſe, uſque ad Victoris Papæ tempora; Zephyrini autem temporibus adulteratam eſſe veritatem*: adversùs quæ ſtatim excipitur à Victore ipſo Theodotum Coriarium, qui nudum hominem Chriſtum eſſe aſſeruit, ab Eccleſia ejectum eſſe. Meminit idem *l. 6. cap.* 33. Synodi adversùs Beryllum Boſtrorum Epiſcopum: & *cap.* 37. adversùs Arabas in fide ſimiliter aliquid novantes. Et *cap.* 43. adversùs Novatum & Catharos, *Cum Romæ congregata eſſet Synodus, in qua ſexaginta quidem Epiſcopi, Presbyteri verò ac Diaconi multò plures convenerunt. Cumque in provinciis Antiſtites, quid agendum eſſet, ſinguli conſultaſſent, hujuſmodi decretum cunctis promulgatum eſt, &c. Extant Epiſtolæ Cornelii Papæ ad Fabium Antiochenum, in quibus & Romanæ Synodi geſta, & omnium per Italiam & Africam, aliaſque locorum illorum provincias ſententiæ declarantur*. Mox ait Cornelium epiſtolæ ſuæ ſubjunxiſſe, non eorum tantùm Epiſcoporum nomina, qui in urbem Romam convenientes, Novati amentiam damnaverant; ſed eorum etiam, *qui Romæ quidem minimè affuerant, ſuperiorum tamen Epiſcoporum ſententiam literis approbaverant; vocabula ſimul & civitates unde ſinguli literas dederant, accuratè commemorantem*. Et *l.* 7. *cap.* 24. Nepotis in Ægypto Epiſcopi Judaica quædam ſomnia, Dionyſius Alexandrinus *convocatis Presbyteris & Doctoribus, qui fratribus per vicos prærant*, examinat opprimitque. Et *cap.* 27. 28. 29. adversùs Paulum Samoſatenum convenit Antiochiæ Synodus prior & *poſtrema plurimorum valde Epiſcoporum*.

II. Ex his autem dilucidum fit, rariora ac penè nulla, niſi ſeneſcente ſecundo ſæculo, coacta memorari Epiſcoporum Concilia: exinde autem ſenſim crebreſcere ea cœpiſſe, nulla tamen niſi provincialia, vel localia ante Nicænum coiſſe. Et interim tamen emerſere multò plures & atrociores, ſopitæque & compreſſæ ſunt hæreſes nihilo difficiliùs, quàm poſtea. Igitur fidei regula non penes Synodos tantùm eſt, ſed penes Epiſcopos, & Eccleſias etiam ſingulas, ſedeſque maximè Apoſtolicas. Et cùm regulæ fidei aſſertrices, hæreſumque averruncatrices laudantur, non univerſales tantùm, aut generales, ſed provinciales etiam & locales intelliguntur Eccleſiarum conſenſiones, & coitiones. 2. Sine Synodis inſtar quoddam Synodorum erat, ipſa Epiſcoporum inter ſeſe per epiſtolas communio, dogmatumque communicatio, & ultro citroque diſceptata deliberatio; & complurium Pontificum in unius alicujus principis dogmaticam epiſtolam ſubſcribentium conjuratio Eccleſiaſtica. 3. Sine Synodis inſtar habebat Synodi conſultatio tum uſitatiſſima ſingulis Epiſcopis, in Presbyterorum, Diaconorum, & Doctorum Parœciæ ſuæ conventu, de quolibet incurſante fidei, vel diſciplinæ capite ambiguo. 4. Sine Synodis generalibus, inſtar quoddam Concilii Oecumenici habebat, plurium per omnes orbis Chriſtiani plagas particularium Synodorum pertractatio, & conſiliorum communicatio, ultro citroque commeans, & in idem fidei vinculum conſpiratio. 5. Denique ſine Synodis generalibus inſtar erat Synodi Oecumenicæ, quælibet particularis Synodus, cum actis & decretis ejus reliqua Eccleſiæ per orbem totum creſcentis univerſitas, vel per Synodos alias provinciales, vel per epiſtolas, vel tacito conſenſu per indiſſociabile communionis vinculum ſuffragabatur. Univerſim enim ex Scripturarum, Patrumque concentu liquidiſſimum eſt, Eccleſiæ ipſi deſponſam oppigneratamque eſſe à Chriſto fidei veritatem inconcuſſam, ſive illa in Synodos confluat, ſive per epiſtolas conſultet, ſive ſilentio antiquitatis & traditionis retinentiſſimo novitates diluat. Nec enim ante Synodos errat Eccleſia, & in Synodis canit palinodiam: neque ſi prohibeantur Synodi hoſtili vi aliqua, in errorem unquam delabetur columna veritatis: nec Synodus tantùm, ſed Eccleſia ipſa ante Synodos & ſine Synodis *in nomine Chriſti congregata eſt*, & in medio ſui, habet Chriſtum, & Spiritus Sancti Oraculum. Ad hæc expende quæcumque ſuprà ex Euſebio acervata ſunt; hæreſes cumprimùm naſcentes conterebant, vel Epiſcopi vel Eccleſiæ ſingulares ſine Synodis, vel Synodi particulares; & ita irrevocabiliter prorſus damnatæ, contritæque toto orbe habebantur. Adeo quorumlibet Epiſcoporum ſigillatim, & quarumlibet Epiſcopalium Synodorum particularium erat hæreſes proſcribere: & ubi vel expreſſus vel tacitus reliquarum Eccleſiarum conſenſus acceſſiſſet, jam provocandi aut diutiùs tergiverſandi locus nullus ſupererat. Tacitus autem ille Eccleſiarum reliquarum conſenſus, non alio ſignificabatur argumento, quàm ipſo ſilentio, & continuato Eccleſiaſticæ communionis fœdere cum Romano ſedis Apoſtolicæ Præſule, ut infrà dicetur.

III. Atque ut Euſebio ipſo antiquiores accerſamus fidei juſſores, aderit primùm Irenæus *l.* 1. *cap.* 2. & 3. *Eccleſia enim per univerſum orbem uſque ad fines terræ ſeminata, & ab Apoſtolis & à diſcipulis eorum, accepit eam fidem quæ eſt, &c. Hanc prædicationem cum acceperit & hanc fidem Eccleſia, & quidem in univerſum orbem diſſeminata, diligenter cuſtodit, quaſi unam domum inhabitans; & ſimiliter credit his, videlicet quaſi* *unam habens animam, & unum cor: & conſonanter hæc prædicat, & docet, & tradit quaſi unum poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed tamen virtus traditionis una & eadem eſt. Et neque hæ quæ in Germania ſunt fundatæ Eccleſiæ aliter credunt aut aliter tradunt; neque hæ quæ in Hiberis ſunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, &c. Sed ſicut Sol creatura Dei in univerſo mundo unus & idem eſt; ſic & lumen prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines qui volunt ad cognitionem veritatis venire.* Hoc ille ariete evertit omnes hæreſes; non Synodum allegat, ſed univerſalis Eccleſiæ ubique terrarum conſentientis doctrinam, quæ inſtar habet jugis & indeſinentis & Oecumenicæ Synodi; ita ut Nicæna Synodus nihil aliud poſſit edicere, quàm *Eccleſia Catholica credit*. Et *l.* 3. *cap.* 40. *Fidem*, inquit, *perceptam ab Eccleſia cuſtodimus, & quæ ſemper à Spiritu Dei, quaſi in vaſe bono eximium quoddam depoſitum, juveneſcens & juveneſcere faciens ipſum vas, in quo eſt. Ubi Eccleſia, ibi Spiritus Dei. Et ubi Spiritus Dei, illic Eccleſia, & omnis gratia. Spiritus autem veritas.* Et idem *l.* 3. *cap.* 2. ait oppugnari hæreticos bifariam, vel Scripturis, vel *cum ad eam iterum traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſionem Presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, provocamus eos*, &c. Et *cap.* 3. *Traditionem itaque Apoſtolorum*, inquit, *in toto mundo manifeſtatam, in Eccleſia adeſt perſpicere omnibus, qui vera velint audire; & habemus numerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos, qui nihil tale docuerunt. neque cognoverunt, quale ab his deliratur.* Succeſſionem mox recenſet Eccleſiæ Romanæ fundatæ à Petro & Paulo, & traditionem ibi ſervatam, *in qua ſemper ab his qui ſunt undique, conſervata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio*: & cùm Epiſcopos omnes Romanos ad ſua uſque tempora numeraſſet, *Hac ordinatione*, inquit, *& ſucceſſione, ea quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia traditio & veritatis præconatio, pervenit uſque ad nos.* Et infrà: *Sed & quæ eſt Epheſi Eccleſia, à Paulo quidem fundata, Joanne autem permanente apud eos uſque ad Trajani tempora, teſtis eſt verus Apoſtolorum traditionis.* Et *cap.* 4. *Non oportet apud alios quærere veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium dives, pleniſſimè in eam contulerint omnia quæ ſunt veritatis, ut omnis quicumque velit, ſumat ex ea potum vitæ.* Et paulò pòſt, *Quid enim, & ſi qua de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt; & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum, & re liquidum eſt? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam reliquerunt iis quibus committebant Eccleſias; cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum, qui in Chriſtum credunt, ſine charactere & atramento ſcriptam habentes in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes, &c.* Et *l.* 4. *cap.* 43. *Quapropter*, inquit, *eis qui in Eccleſia ſunt Presbyteris obaudire oportet, his qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, qui cum Epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum, ſecundùm placitum Patris exceperunt.* Et *cap.* 63. *Agnitio*, inquit, *vera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in univerſo mundo, & charactere Corporis Chriſti, ſecundùm ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quæ in unoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ pervenit uſque ad nos.* Et *l.* 5. *cap.* 1. *Perfecit Chriſtus*, inquit, *Apoſtoli verò tradiderunt, à quibus Eccleſia accipiens, per univerſum mundum ſola bene cuſtodiens, tradidit filiis ſuis.* Et eodem *l. infrà cap.* 20. *Eorum qui ab Eccleſia ſunt, ſemita, circuiens mundum univerſum, quippe firmam habens ab Apoſtolis traditionem, & videre nobis donans omnium unam & eandem eſſe fidem.* Et mox, *Qui ergo relinquunt Eccleſiæ præconium, imperitiam ſanctorum Presbyterorum arguunt, non contemplantes quantò pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente Sophiſta.* Ex his, ut opinor, luminis & præſidii plus ſatis accedit iis quæ ſuprà præſtruximus. Quibus concinit Clemens Alexandr. *l.* 6. Strom. *Cognitio ipſa eſt, quæ per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis abſque ſcriptis tradita pervenit.* Et *l.* 7. *Homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe perdidit, qui adversùs Eccleſiaſticam recalcitravit traditionem, & in humanarum hæreſeon deſiluit opiniones.* Et infrà, *Clarum eſt ex antiquiſſima & veriſſima Eccleſia has recentiores, & quæ his ſunt adhuc inferiores, tempore fuiſſe innovatas adulterinæ notæ hæreſes. Una eſt vera Eccleſia, ea quæ eſt antiqua. Eccleſiæ eminentia ſicut initium conſtructionis, eſt ex unitate, omnia alia ſuperans, & nihil habens ſibi ſimile, vel æquale.* Ubique Eccleſiam, nuſquam Synodos objectat hæreticis. Summa capita annotabo, ubi & Tertullianum his adprimè conſentaneum oſtendero.

IV. Tertullianus ergo concinit per omnia Irenæo lib. de præſcript. *Deinc in orbem*, inquit, *profecti Apoſtoli, eandem doctrinam ejuſdem fidei nationibus promulgaverunt, & proinde Eccleſias apud unamquamque civitatem condiderunt, à quibus traducem fidei & ſemina doctrinæ, cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur, ut Eccleſiæ fiant. Ac per hoc & ipſæ Apoſtolicæ deputantur, ut ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum. Omne genus ad originem ſuam cenſeatur neceſſe eſt. Itaque tot & tantæ Eccleſiæ, una eſt illa ab Apoſtolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primæ & omnes Apoſtolicæ, dum unam omnes probant unitatem. Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quàm ejuſdem Sacramenti una traditio.* Et paucis interjectis: *Quid prædicaverint*, inquit, *Apoſtoli, quid illis Chriſtus revelaverit, & hìc præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viva voce, quàm per epiſtolas poſtea. Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit: reliquam verò omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei.* Et infrà: *Age nunc*, inquit, *omnes erraverint* Eccleſiæ, *nullam reſpexerit Spiritus Sanctus, ut eam in veritatem deduceret, ad hoc miſſus à Chriſto, ad hoc poſtulatus de Patre, ut eſſet doctor veritatis: neglexerit officium Dei villicus, Chriſti vicarius, ſinens Eccleſias aliter interim intelligere, aliter credere, quàm ipſe per Apoſtolos prædicabat. Ecquid veriſimile eſt, ut tot & tantæ in unam fidem erraverint? variaſſe debuerat error doctrinæ Eccleſiarum. Cæterùm quod apud multos unum invenitur, non eſt erratum, ſed traditum.* Et infrà ſingulares recitat Eccleſias Apoſtolicas, de doctrina fidei percontandas, Corinthum, Philippos, Theſſalonicam, Epheſum, Romam præ cæteris: *Videamus quid didicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque Eccleſiis conteſſerarit.* Et *lib.* 1. contra Marcionem, *Non alia agnoſcenda* erit traditio Apoſtolorum, quàm quæ hodie apud ipſorum *Eccleſias editur.* Et *lib.* 4. adversùs eundem: *Conſtabit id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolicas fuerit ſacroſanctum. Videamus quod lac à Paulo Corinthii hauſerint, ad quam regulam Galatæ ſint recorrecti, quid legant Theſſalonicenſes, Philippenſes, Epheſii, quid etiam Romani, &c. Habemus & Joannis alumnas Eccleſias. Nam etſi Apocalypſin ejus Marcion reſpuit, ordo* *tamen Epiſcoporum ad originem recenſus, in Joannem ſtabit authorem. Sic & cæterarum generoſitas recognoſcitur. Dico itaque apud illas, nec ſolas jam Apoſtolicas, ſed apud univerſas, quæ illis de ſocietate Sacramenti confœderantur*, &c. Et *l.* 5. adversùs Marcion. *Hoc probabit Apoſtolus dicens, &c. veritatis Evangelii quod pervenit ad vos, ſicut & in totum mundum. Nam ſi jam tunc traditio Evangelica ubique manaverat, quantò magis nunc? Porro ſi noſtra eſt, quæ ubique manavit*, &c.

V. Pluribus tempero. Ex his autem, in quibus tam bellè convenit Irenæo & Tertulliano, adverte, 1. de Synodis ubique apud utrumque altum in his eſſe ſilentium, præſcribi adversùs hæreticos ſola authoritate Eccleſiæ, ad hanc illos conveniri, ad hanc provocari, quòd in eam quaſi *in depoſitorium dives pleniſſimè omnia contulerint Apoſtoli quæ ſunt veritatis; ut omnis quicumque velit, ſumat ex ea potum vitæ*. Quòd doctrinam ſuam *Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſceperit*. 2. Eccleſiam porro iſtam, à qua ſcitanda, hauriendaque ſint oracula veritatis, eſſe illam univerſalem, quæ totum orbem occupaverat jam inde ab Apoſtolorum ævo: *quantò magis nunc?* Cui Spiritus Sanctus *à Chriſto miſſus, de Patre poſtulatus doctor* veritatis. Quam Spiritus Sanctus *Chriſti vicarius* non potuit, *niſi negligeret officium ſuum*, ſinere *aliter credere, quàm ipſe per Apoſtolos prædicabat*. Quæ tot & tantis Eccleſiis cùm conſtet, non potuit *in unam fidem errare. Variaſſe enim debuerat error doctrinæ Eccleſiarum. Cæterùm quod apud multos unum invenitur, non eſt erratum, ſed traditum*. Quæ denique toto orbe *unam animam habens, & cor unum poſſidens*, unam fidem & traditionem prædicans, inſtar habens Solis, qui unus in univerſo orbe lucet, & omnes illuminat, nullius poteſt hominis eſſe figmentum. 3. Sed & ſingulares quaslibet Eccleſias, ſedeſque Epiſcopales conſulendas in omni lubrica quæſtione, & audiendas eſſe, quia *traditio quæ eſt ab Apoſtolis, per ſucceſſiones Presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur*, & ad hanc *provocantur* omnes hæretici. Quia *habemus numerare* eos qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos, qui nihil *tale docuerunt*. Quia *ordinem traditionis reliquerunt Apoſtoli iis quibus committebant Eccleſias*. Quia *multæ gentes Barbarorum* ſine Scripturis Chriſto credunt, ſanamque fidem ex traditione Eccleſiæ ſuæ cuſtodiunt. Quia Presbyteri Eccleſiæ, *cum Epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum exceperunt*. Quia Eccleſiæ omnes Apoſtolicæ ſunt, id eſt, vel ipſæ ab Apoſtolis prognatæ primùm, vel ab Apoſtolicis Eccleſiis ſeminatæ: & ita originaliter Apoſtolicæ, ſicut Epiſcopi omnes Apoſtolorum ſunt ſucceſſores. Quia denique omnes Eccleſiæ, fraternitate, communione, & conteſſeratione unius Sacramenti, una Eccleſia eſt. 4. Sed præſertim tamen *ad antiquiſſimas Eccleſias*, ut ait Irenæus, ad Apoſtolicas *matrices & originales*, ut docet Tertullianus, recurrendum eſſe: ad eas quas viva voce Apoſtoli, quas per literas, quæ leguntur illic etiamnum, ſeminarunt. Et ante cæteras ad Eccleſiam Romanam, ut ait idem Irenæus, ob potentiorem ejus principalitatem; & ut ait Tertullianus, *cui Evangelium Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt*. 5. Sed ita particulares Eccleſias ſedeſque Epiſcopales, vel percontandas, vel incunctanter audiendas, quamdiu ſua cum aliis omnibus Eccleſiis communione, unum fidei ſacramentum conteſſerant. Hac enim communione, *tot & tantæ Eccleſiæ, una eſt illa ab Apoſtolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primæ, & omnes Apoſtolicæ, dum unam omnes probant unitatem*. Sic omnes una, ſic extremæ prima, ſic ſingulæ & particulares tota & univerſa. Omnes enim in ſingulis, & univerſa in quibuslibet eſt, dum ubique in unum corpus conſpiratur, & in unum ſpiritum. 6. Concilia autem laudantur à Tertulliano, *per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipſa repræſentatio totius nominis Chriſtiani, magna veneratione celebratur*. Illis ergo majeſtas, veneratio, veracitas, & neſcia erroris fides inde conciliatur, quòd ſint *repræſentatio totius nominis Chriſtiani*: hoc eſt, quòd quæ ubique locorum & priùs ſemperque in ſingulis Eccleſiis ab omnibus Epiſcopis catholica communione fruentibus fides tenebatur, ea in Concilio retineatur, & pompaticè, unoque veluti ex ore univerſi generis humani promulgetur.

VI. His addes, ſi voles, Cyprianum, qui *lib.* 1. *epiſt.* 3. *Neque enim*, inquit, *aliunde hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm inde quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur. Nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus judex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm divina magiſteria obtemperaret fraternitas univerſa, nemo adversùm ſacerdotum collegium quidquam moveret, &c. nemo diſſidio unitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens & tumens ſeorſum foris novam hæreſin conderet*, &c. Et *lib.* 3. *epiſt.* 13. *Quàm vanum eſt, ut Novatiano nuper retuſo & refutato, & per totum orbem à Sacerdotibus Dei abſtento, nunc adulatores adhuc nobis patiamur illudere, & de majeſtate ac dignitate Eccleſiæ judicare!* Et rurſum *l.* 1. *epiſt.* 3. ait: *Privatum veterem hæreticum in Lambeſitana provincia, ante multos annos nonaginta Epiſcoporum ſententia condemnatum*. Quibus ſi addas, quæ in præfatione Ancyranæ Synodi ſuprà ex eodem Cypriano decerpſimus, manifeſtè perſpicies, 1. quæ Irenæi & Tertulliani ævo rariora erant Concilia, paſſim jam & numeroſa temporibus Cypriani congregata fuiſſe. 2. Quæ ab uno, vel paucis Epiſcopis alicubi in hæreſes novas decreta fuerant, ea protinus cæteris communicata fuiſſe Eccleſiis, & approbata, & in authoritatem univerſalis Eccleſiæ recepta: quia unus toto orbe Epiſcopatus indiſſociabili collegio, & fidei vinculo ſibi cohærebat. 3. Vice Concilii Oecumenici id fuiſſe tunc, quòd novellus quiſque hæreticus *refutaretur, & retunderetur, & abſtineretur per totum orbem à Sacerdotibus Dei*. Quid enim oberat locorum intercapedo, cùm omnes ubique gentium Epiſcopi, velut uno ſpiritu, unoque ore, ad hæreſin, hæreticumque damnandum convenirent, conſpirarentque? 4. Nulli provinciali Concilio novellam hæreſin damnanti obtrectari, vel derogari poterat, cui nimirum ſumma ſtatim & ineluctabilis authoritas univerſæ Eccleſiæ conciliabatur, cæterarum omnium Eccleſiarum, & Epiſcopalium Sedium, vel tacita, vel expreſſa conſenſione.

VII. Atque ut cæteros quoque unà conglobem in unum veluti cuneum, Pacianus Epiſt. 1. ad Sympron. *Parva nobis de Apoſtolicis viris, parva de primis ſacerdotibus, parva de beatiſſimo Cypriano martyre atque doctore currit authoritas? An volumus docere doctorem? Quid tot earum partium ſacerdotes, quos per totum orbem cum eodem Cypriano pax una ſolidavit? Quid tot annoſi Epiſcopi, tot martyres, tot confeſſores?* Et *epiſt.* 3. adversùs eoſdem Novatianos, *Age, inquies, certemus exemplis, & ratione pugnemus. At ego huc uſque ſecurus, ipſa Eccleſiæ ſerie, congregationis antiquæ pace contentus, nulla diſcordiæ ſtudia didici, nulla certaminum argumenta quæſivi. Tu poſtquam à reliquo corpore ſegregatus es*, &c. Cùmque Novatianus objectaret, Eccleſiam eſſe *Virginem ſanctam, caſtiſſimis ſenſibus*, &c. reponit ipſe etiam Eccleſiam, *fœcundam vitem in lateribus domus Domini, matrem adoleſcentularum, quarum non eſt numerus, unam ſpecioſam columbam, &c. Eccleſia plenum eſt corpus & ſolidum, & toto jam orbe diffuſum, non ut vos eſtis Novatiani, quædam inſolens portiuncula, tuberque collectum, à reliquo corpore ſeparatum. Eccleſia eſt templum Dei, templum amplifi-*

cum, domus magna, &c. Multus huic virgini partus & proles innumera, quæ totus orbis impletur, &c. Quamquam in Novatianos collectæ fuerant Synodi particulares multæ, nullius earum meminit Pacianus, ſed eos validiſſimè impetit conteritque univerſali Epiſcopatus toto orbe ſparſi, & ſibi cohærentis, univerſali & ineluctabili authoritate Eccleſiæ Catholicæ orbem univerſum occupantis, & paucitatem hæreſeos cujuslibet obruentis. Huic enim authoritati univerſali particulares illæ Synodi implicabantur. Optatus Mileu. *lib.* 1. *Videndum eſt quis in radice cum toto orbe manſerit, quis foras exierit*. Et *l.* 2. *Ergo quia probamus eam eſſe Eccleſiam Catholicam, quæ ſit in toto terrarum orbe diffuſa*, &c. Et mox, *Cathedra unica ſedit prior Petrus, cui ſucceſſit Linus, &c. Damaſo Siricius hodie, qui noſter eſt ſocius, cum quo nobis totus orbis commercio formatarum, in una communionis ſocietate concordat*. Identidem inculcat, Catholicos eſſe qui *communicant memoriis Sanctorum Apoſtolorum*, & Eccleſiis quas fundaverunt Apoſtoli: at hæreticos, *unitatem cum toto orbe terrarum, & cum memoriis Apoſtolorum habere noluiſſe*. Nuſquam Concilia hæreticis intentat, ſemper unitatem, conſenſionem, communionem Epiſcoporum univerſalis Eccleſiæ.

VIII. Hieronymus adversùs Vigilantium ſic inſurgit, *Malè facit ergo Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli, ſecundùm nos oſſa veneranda: ſecundùm te, vilem pulviſculum, offert Domino ſacrificia: & tumulos eorum, Chriſti arbitratur altaria? Et non ſolùm unius urbis, ſed totius orbis errant Epiſcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur Baſilicas mortuorum*, &c. Viden ut Romani Epiſcopi ſententiam, & cæterorum orbis Epiſcoporum conſenſionem etiam ſine Synodis, ſatis præſidii eſſe putet, ut novitati hæreſeos os obſtruatur? Et adv. Lucifer. paulò ante finem, *Poteram*, inquit, *diem iſtiuſmodi eloquio ducere, & omnes propoſitionum rivulos uno Eccleſiæ ſole ſiccare. Verùm brevem tibi apertamque animi mei ſententiam proferam, in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata, uſque ad diem hanc durat*. Et ſuperiùs acriter exarſerat in eos, qui Eccleſiam à ſua univerſitate in angulum contruderent: *Allocutio Patris impleta eſt, Poſtula à me, dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. In ſole poſuit tabernaculum ſuum, &c. Et ubi iſti ſunt nimiùm prophani, qui plures Synagogas aſſerunt eſſe, quàm Eccleſias? &c. Si Eccleſiam non habet Chriſtus, aut ſi in Sardinia tantùm habet, nimiùm pauper factus eſt, &c.* Quæ ille pertonat in Luciferianos Alexandrinæ Synodo & diſpenſationi ibi conſtitutæ non acquieſcentes, ideoque ab Eccleſiæ univerſæ vinculo deſciſcentes. Et in Epitaphio Paulæ, *Igitur juxta Eccleſiarum traditiones, & Apoſtolum Paulum, &c.* Et in epiſt. ad Demetriadem, *Ut Sancti Innocentii qui Apoſtolicæ Cathedræ & ſupradicti viri ſucceſſor & filius eſt, teneas fidem*, &c. Et paulò antè, Anaſtaſius *vir ditiſſimæ paupertatis & Apoſtolicæ ſolicitudinis ſtatim noxium perculit caput, & ſibilantia Hydræ ora compeſcuit*. Ita ille ſine Oecumenicis Synodis & Pelagianos ab Innocentio, & Origeniſtas ab Anaſtaſio damnatos teſtatur. Et in Apolog. adver. Ruff. *Et tamen miror quomodo probaverit Italia, quod Roma contempſit? Epiſcopi ſuſceperint, quod fides Apoſtolica condemnavit?* Et in epiſt. ad Theophilum, *Scito nihil nobis eſſe antiquius, quàm Chriſti jura ſervare, nec patrum tranſire terminos, ſemperque meminiſſe Romanam fidem Apoſtolico ore laudatam, cujus ſe eſſe participem Alexandrina Eccleſia gloriatur*. Et in Apologia adv. Ruff. *Non valet*, inquit, *apud eos* Origenis defenſores, *ſuper Origenis damnatione, Epiſcoporum authoritas. Quid facient epiſtolæ Theophili Epiſcopi? Quid Papæ Anaſtaſii in toto orbe hæreticum perſequentes?* Et idem infrà decerpit aliqua ex epiſtola Origenis, *qua tota Demetrium Alexandrinæ orbis Pontificem lacerat, & in totius orbis Epiſcopos & clericos invehitur, & fruſtra ab Eccleſiis excommunicatum eſſe ſe dicit*. Et rurſus in Apologia adv. Ruffinum, cum illum à Theophilo & Anaſtaſio damatum ſæpiùs oggeſſiſſet, *Si vel parvam*, inquit, *ſchedulam contra me Romani Epiſcopi, aut alterius Eccleſiæ protuleris, omnia quæ in te ſcripta ſunt, mea crimina confitebor*. Inſerta eſt & eidem tomo epiſtola Theophili ad Epiphanium, hortantis, ut coactis ubique Synodis damnentur Origeniſtæ, *Ut omnes uno ſpiritu congregati cum virtute Domini noſtri Jeſu Chriſti tradamus eos Satanæ in interitum impietatis, quæ poſſidet eos*. Et epiſt. ad Marcum presbyt. adversùs eos qui ei ut hæretico obtrectabant, *Aut ſi eis placet, hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Ægypto, hoc eſt, cum Damaſo, Petroque condemnent*. Et infrà: *Pudet dicere de cavernis cellularum, damnamus orbem. In ſacco & cinere volutati, de Epiſcopis ſententiam ferimus. Quid facit ſub tunica pœnitentis regius animus?* Quibus quid invictius, ut liqueat non ſemper allegandas Synodos, ſed Catholicæ fidei indubiam teſſeram eſſe conſenſionem communionemque cum Epiſcopis, cum Eccleſiis per orbem, maximè cum Apoſtolicis cathedris, & inter iſtas maximè cum Romana? Et epiſt. ad Pammachium & Marcellam, *Prædicationem quoque cathedræ Marci Evangeliſtæ, cathedra Petri Apoſtoli ſua prædicatione confirmet*.

IX. Auguſtinus *lib.* 4. ad Bonifac. *cap. ult.* cum Cypriani & Ambroſii teſtimonia adversùs Pelagianorum deliramenta protuliſſet: *Quid ergo*, inquit, *quod jactant rabioſa nunc mentis cæcitate, toto penitus Occidente, non minùs ſtultum, quàm impium dogma ſuſceptum? Quandoquidem Domino miſerante, ſuamque Eccleſiam miſericorditer gubernante, ſic vigilavit Catholica fides, ut non minùs ſtultum quàm impium dogma quemadmodum Manichæorum, ſic etiam non ſuſciperetur iſtorum*. En unde authoritatem accerſit univerſalem & inconcuſſam Synodis localibus, ubi hæreſis Pelagiana exploſa fuerat. Et infrà: *Quid eſt ergo quod dicunt: De ſimplicibus Epiſcopis, ſine congregatione Synodi in locis ſuis ſedentibus, extorta ſubſcriptio eſt? Nunquid beatiſſimis & in fide Catholica excellentiſſimis viris Cypriano & Ambroſio ante iſtos, adversùs iſtos extorta ſubſcriptio eſt? &c. Aut vero congregatione Synodi opus erat, ut aperta pernicies damnaretur; quaſi nulla hæreſis aliquando ſine Synodi congregatione damnata ſit? Cum potiùs rariſſimæ inveniantur propter quas damnandas neceſſitas talis extiterit: multòque ſint atque incomparabiliter plures, quæ ubi extiterunt, illic improbari, damnarique meruerunt, atque inde per cæteras terras devitandæ innoteſcere potuerunt. Verùm iſtorum ſuperbia, quæ tantum ſe extollit adversùs Deum, ut non in illo velit, ſed potius in libero arbitrio gloriari; hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis & Occidentis Synodus congregetur. Orbem quippe catholicum, quoniam Domino eis reſiſtente pervertere nequeunt, ſaltem commovere conantur: cum potius vigilantia & diligentia paſtorali, poſt factum illis competens ſufficienſque judicium, ubicumque lupi iſti apparuerint, conterendi ſint*. Perſpicuè patres iſti, & ante cæteros Auguſtinus, non errandi prærogativam Eccleſiæ vendicant univerſæ & ſingulis Eccleſiis Epiſcopalibus, quamdiu univerſæ conſentiunt, ſibi quoque ipſis conſentienti. Perſpicuè nullas, ut ea non errandi dos conſtet, flagitant Synodos. Perſpicuè complurimas hæreſes ſine Synodi congregatione illic improbatas, damnataſque docent fuiſſe, ubi eruperant; ut inde per cæteras terras devitandæ innoteſcerent. Perſpicuè id Catholicæ Epiſcoporum inter ſe communioni tribuunt, ut quod alicubi, id ubique: quod ab aliquo eorum, id ab omnibus inuratur cenſura Eccleſiaſtica. Perſpicuè particularibus Synodis ſufficienter judicari, damnarique hæreſes definiunt, nec opus eſſe totam fatigari Eccleſiam, ut Synodus generalis habeatur. Perſpicuè nec ipſi hæretici ab Epiſcopalibus Conciliis localibus provocabant ad univerſale Concilium, etſi de illis querebantur, quod ſolent mali litigatores, & quicumque cauſa ceciderunt; & ad majorem Synodum ſuſpirabant, non provocabant tunc quidem: aut ſi provocabant, hæc non ut legitima provocatio, ſed ut fruſtratoria tergiverſatio contemnebatur. Et ne ſemel Auguſtino hæc placuiſſe quis ſibi fingat, eadem penè leges *lib. eodem* 4. ad Bonifacium *cap.* 8. *Et ſerm.* 2. de verbis Apoſt. ubi de Pelagianis, *Prorſus ubi tales*, inquit, *inveneritis, occultare nolite. Redarguite contradicentes, & reſiſtentes ad nos perducite. Jam enim de hac cauſa duo Concilia miſſa ſunt ad ſedem Apoſtolicam, inde etiam reſcripta venerunt. Cauſa finita eſt: utinam aliquando finiatur error.* Et *lib.* 2. operis ult. adverſ. Julian. *num.* 103. *Quid adhuc*, inquit, *quæris examen, quod apud Apoſtolicam ſedem jam factum eſt? Quod denique jam factum eſt in Epiſcopali judicio Palæſtino. Ergo hæreſis ab Epiſcopis non adhuc examinanda, ſed coercenda eſt poteſtatibus Chriſtianis.* Et ſuprà *num.* 2. cavillante Juliano, *quia rerum eſt maxima confuſio, & ſtolidorum maxima multitudo; eripiuntur Eccleſiæ gubernacula rationis, ut erecto cornu velificetur dogma populare.* Reſpondet Auguſtinus: *Tales populos non fecit, ſed invenit Ambroſius: non fecit, ſed invenit etiam ipſe Cyprianus: tales populos in Eccleſia etiam pater tuus, quando baptizatus eſt, invenit: poſtremò Catholicos populos inveniſtis & vos: compeſcite vos, fatemur, quia dogma noſtrum eſt populare, quia populus Dei ſumus, &c. Nunquid Manichæus pluribus placet? Nonne ſicut parricidæ, & pauci & peſſimi ſunt? Nolite ergo de paucitate gloriari*, &c.

X. Et idem rurſum Auguſtinus Pelagianos ſin minùs in Synodo, ſaltem in collatione aliqua novum examen flagitantes, & exemplo Donatiſtarum ſe tuentes, quibus non ita pridem collatio eſſet indulta, ita retundit: *Abſit à Chriſtianis poteſtatibus terrenæ reipub. ut de antiqua Catholica fide dubitent, & ob hoc oppugnatoribus ejus locum & tempus examinis præbeant: ac non potiùs in ea certi atque fundati, talibus quales vos eſtis, inimicis ejus diſciplinam coercitionis imponant. Quod enim propter Donatiſtas factum eſt, eorum violentiſſimæ turbæ fieri coegerunt, ignorantes quid antè ſit geſtum, quod eis fuerat oſtendendum: quales vos turbas Deus avertat ut habeatis: Deo tamen propitio non habetis.* Ita *lib.* 1. *oper. ult. contr. Jul. num.* 9. Cui gemellus eſt locus alter ille ex *lib.* 2. operis prioris adv. eundem *cap.* 1. *Jam vos ergo totius pœniteat hujus erroris, ne argumento miſerrimo utamini, quo univerſi utuntur hæretici, quos à pernicioſa licentia leges Imperatorum Catholicorum premunt. Omnes quippe hujuſmodi dicunt, laborare illam partem rationis inopia, quæ in diſſerendo, cum terrorem ſurrogat, nullum à prudentibus impetrat, ſed cæcum à meticuloſis extorquet aſſenſum. Novi denique hæretici vos eſtis, ſed iſtam penè omnium hæreticorum veterem vocem cum cæteris agnoviſtis atque tenuiſtis. Nec vos & alios decipiatis velut talem vocem habentes adverſùs nos, qualem nos adverſùs Donatiſtas, quos ad collationem nobiſcum venire per imperialia juſſa compulimus. Illorum enim furor occupaverat Africam totam, nec prædicari à Catholicis veritatem contra ſuum patiebatur errorem, violentis aggreſſionibus, latrocinationibus, &c. Quod verò ante centum fermè annos, majores noſtri cum eis egerant, jam populorum memoria non tenebat. Hæc igitur neceſſitas compulit, ut ſaltem geſtis noſtra collatione confectis, eorum contunderemus inverecundiam, & reprimeremus audaciam. Veſtra verò apud competens judicium communium Epiſcoporum modò cauſa finita eſt. Nec amplius vobiſcum agendum eſt, quantum ad jus examinis pertinet, niſi ut prolatam de hac re ſententiam cum pace ſequamini. Quod ſi nolueritis, à turbulentia vel inſidioſa inquietudine cohibeamini.* Confert eos mox Donatiſtarum ſurculo, Maximianiſtis, quibus enixè petentibus collationem, negarunt Catholici: *Cupiebant enim exiguitatem ſuam nomine ſaltem certaminis conſolari. Nec ſperabant victoriæ gloriam, ſed famam requirebant collationis, quia multitudinis non habebant.* Poſt provinciales ergo Synodos & Apoſtolica reſcripta, ſemel damnatis hæreticis, ad novum examen ne collatio quidem, nedum Synodus debetur. Ex diſpenſatione conceſſa, aut inflicta potiùs eſt Donatiſtis collatio, neceſſitate id præter ordinem uſitatum extundente, ob eorum multitudinem & turbulentiſſimas infeſtationes.

VI. Et epiſt. 157. *Hæreſis novæ vel authores vel certè acerrimi notiſſimique ſuaſores cum Pelagius & Cæleſtius extitiſſent, Conciliorum Epiſcopalium vigilantia, in adjutorio Salvatoris qui ſuam tuetur Eccleſiam, etiam à duobus venerabilibus Antiſtitibus Apoſtolicæ ſedis Papa Innocentio & Papa Zozymo, niſi correcti etiam egerint pœnitentiam, toto Chriſtiano orbe damnati ſint.* Et rurſus *lib.* 1. *op. ult. in Jul. Quaſi verò in Concilio Epiſcoporum quod non ſalubriter, ſed jactanter propter veſtras quæſtiones debere dicitis congregari, &c.* Nuſquam, ut vides, vel tantiſper in ſpem ulterioris examinis, vel Synodi generalis reſpirare eos ſinit.

XII. Præmittendæ his fuerant Ambroſii & Siricii adversùs Jovinianum Synodi & epiſtolæ. Siricius enim ait: *Facto Presbyterio conſtitit doctrinæ noſtræ, id eſt Chriſtianæ legi eſſe contraria.* Unde ait Jovinianum cum ſociis ſua & totius cleri ſententia *in perpetuum damnatos extra Eccleſiam remanere. Quòd cuſtodituram ſanctitatem veſtram non ambigens, ſcripta direxi, &c.* Cui cum Synodo ſua reſcribit Ambroſius: *Quos ſanctitas tua damnavit, ſcias apud nos quoque ſecundùm judicium tuum eſſe damnatos.* Nec ultra progreſſa eſt ad alias Synodos illa diſceptatio.

XIII. Leo Magnus *epiſt.* 17. damnato ſemel Eutychete in Synodo Conſtantinopolitana à Flaviano, ſuperſedendum putabat à convocatione Synodi generalis, *Cum tam evidens fidei cauſa ſit, ut rationabilibus cauſis ab indicenda Synodo fuiſſet abſtinendum.* Idem poſtea Chalcedonenſem colligi Synodum laboravit, ut non tam damnandæ Eutychetis hæreſi, quàm proſcribendæ Epheſinæ Pſeudoſynodo neceſſariam. Et *epiſt.* 86. adversùs Pelagianos ſcribens, qui, ut ſuprà vidimus, Oecumenicam Synodum flagitaverant: *Damnent apertis profeſſionibus ſui ſuperbi erroris authores, & quidquid in doctrina eorum univerſalis Eccleſia exhorruit, deteſtentur: omniaquc decreta Synodalia, quæ ad exciſionem hæreſeos Apoſtolicæ ſedis confirmavit authoritas, amplecti ſe, & in omnibus approbare plenis & apertis, ac propria manu ſubſcriptis proteſtationibus eloquantur. Et epiſt.* 93. adversùs Priſcillianiſtas, particularibus tantùm Synodis & tacito Eccleſiarum omnium concentu damnatos, *Meritò patres noſtri, ſub quorum temporibus hæreſis hæc nefanda prorupit, per totum mundum inſtanter egere, ut impius furor ab univerſa Eccleſia pelleretur. Quando etiam principes mundi ita hanc ſacrilegam amentiam deteſtati ſunt, ut authorem ejus, ac pleroſque diſcipulos legum publicarum enſe proſternerent.* Vide & *ibidem cap.* 16. 17.

XIV. Sulpitius Severus *Dialog.* 1. *cap.* 2. *Alexandriam pervenimus, ubi fœda inter Epiſcopos atque Monachos certamina gerebantur; ex ea occaſione, quia congregati in unum ſæpiùs ſacerdotes, frequentibus decreviſſe Synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret, aut haberet, qui tractator ſacrarum Scripturarum peritiſſimus habebatur. Sed Epiſcopi quædam in libris ipſius inſaniùs ſcripta memorabant: quæ adſertores ejus defendere non auſi,* *ab hæreticis potiùs fraudulenter inſerta dicebant, &c. Adversùm hæc Epiſcopi obſtinatiùs renitentes pro poteſtate cogebant, recta etiam univerſa cum pravis, & cum ipſo authore damnare; quia ſatis ſuperque ſufficerent libri, quos Eccleſia recepiſſet, &c.* Et infrà: *Etſi fortaſſe videantur parere Epiſcopis debuiſſe, non ob hanc tamen cauſam, multitudinem tantam ſub Chriſti confeſſione viventem, præſertim ab Epiſcopis oportuiſſet affligi.* Ad proſcriptiones enim Monachorum ventum eſt. Vides autem ut tunc Origenes vir tantus & de Eccleſia tam bene meritus, inuſtus ſit cenſura Epiſcopali in particularibus tantùm Synodis. Ex hoc eodem & ex Idacii Chronico adde, ſi voles, quæ de Priſcilliano narrantur, particularibus tantùm Synodis damnato, ad Cæſarem provocante, & capite luente.

XV. Adde Proſperum *l. adv. Collat. cap.* 41. *Quando b. memoriæ Innocentius nefandi erroris capita Apoſtolico mucrone percuſſit. Quando Pelagium, ad proferendam in ſe ſuoſque ſententiam, Palæſtinorum Epiſcoporum Synodus coarctavit. Quando Africanorum Conciliorum decretis b. recordationis Papa Zozymus ſententiæ ſuæ robur adnexuit: & ad impiorum detruncationem, gladio Petri dexteras omnium armavit Antiſtitum, &c.* Et ibidem: *Cæleſtinus ſciens damnatis non examen judicii, ſed ſolùm pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum, Cæleſtium quaſi non diſcuſſo negotio audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi.* Vides Synodis localibus & Apoſtolicis reſcriptis etſi non acquieſcant hæretici, acquieſcere Eccleſiam univerſam: & novam audientiam poſtulantes, in longinqua deportari exilia. Et carm. de ingratis idem proſequitur,

Peſtem ſubeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri. Non ſenior inde Orientis
Rectorum cura enituit.
Tu cauſam fidei flagrantiùs Africa noſtra
Exequeris; tecumque ſuum jungente vigorem
Juris Apoſtolici ſolio, fera viſcera belli
Conficis, &c. Geminoque ſenum celeberrima cætu
Decernis, quod Roma probet, quod regna ſequantur.

Et Epheſina quidem Synodo damnati rurſus fuere Pelagiani, ſed citra novum examen, ſola prioris damnationis memoria renovata, ut infrà dicetur.

XVI. Et *lib.* 4. de prom. & præd. ſeu de dimidio temporis, *cap.* 5. univerſalem regulam figit, ut ſine Synodis dignoſcantur hæretici, ſicubi non allubeat Eccleſiæ Synodos colligere, aut non expediat: *Ab Apoſtolorum conſortio alieni inveniuntur omnes hæretici, qui relicta pace communionis, & panis unius Dei & Apoſtolorum, in ſuis non Eccleſiis, ſed plateis prædicant, & eorum memoriis non communicant: ſeparati à toto Catholicum ſibi nomen aſciſcunt. Cum in ipſa Jeruſalem Jacobus & Stephanus primus martyr, Joannes apud Epheſum, Andreas & cæteri per totam Aſiam, Petrus & Paulus Apoſtoli in urbe Roma Gentium Eccleſiam, in qua Chriſti Domini doctrinam erudierunt, pacatam, unamque poſteris tradentes, ſanguine memoriiſque ſuis ex dominica paſſione ſacrarunt. Huic generali Eccleſiæ communicans Chriſtianus, Catholicus eſt: ab hac ſegregatus, hæreticus eſt, & Antichriſtus.*

XVII. Caſſianus quoque *l.* 1. *de Incarn. cap. ult.* cùm Leporii Presbyteri confeſſionem fidei, ſeu libellum emendationis recitaſſet, addit, *Hanc ejus confeſſionem, id eſt, Catholicorum omnium fidem, & omnes Africani Epiſcopi unde ſcribebat, & omnes Gallicani ad quos ſcribebat, comprobarunt. Sufficere ergo ſolus nunc ad confutandam hæreſin deberet conſenſus omnium. Quia indubitatæ veritatis manifeſtatio eſt, authoritas univerſorum: & perfecta ratio facta eſt, ubi nemo diſſenſit. Ita ut qui contra hoc ſentire nitatur, hujus prima ſtatim fronte non tam ſit audienda aſſertio, quàm damnanda perverſitas: quia præjudicium ſecum damnationis exhibuit, qui judicium univerſitatis impugnat: & audientiæ locum non habet, qui à cunctis ſtatuta convellit. Confirmata enim ſemel ab omnibus veritate, quidquid contra hoc venit, hoc ipſo ſtatim falſitas eſſe noſcendum eſt, quod à veritate diſſentit.* Conſenſiſſe præfatus Africanos & Gallicanos Epiſcopos, jactabundus illico univerſitatem conſenſiſſe, & inconcuſſæ veritatis documentum id eſſe prædicat. Nec ulla ibi Synodorum mentio. Inſtar ergo habet Synodi illa Epiſcoporum ſpiritalis compaginatio, in unum quid conſentientium, & totius Eccleſiæ conſenſum præ ſe ferentium, quòd nuſquam ſibi intercedatur, nuſquam pax & communio abrogetur. Et *lib.* 6. *cap.* 10. Neſtorium ita objurgat: *Videlicet pro arbitrio ac libidine tua, cum vis, diſcipulus es: & Eccleſiæ, cum vis, hoſtis. Cum vis, Catholicus: cum vis, Apoſtata. Dignus nimirùm author, qui in quamlibet partem te contuleris, Eccleſias poſt te trahas. Cujus voluntas, lex vitæ noſtræ ſit: qui mutabilitate tua humanum genus mutes: & quia tu eſſe nolis, quod omnes ſunt; omnes ſint, quod tu velis. Præclara videlicet authoritas: ut quia tu quod eras, non es: eſſe mundus deſinat, quod fuit.* Vide *lib.* 7. *cap.* 30.

XVIII. Vincentius Lirinenſis commonitorio utroque fuſiſſimè hoc unum perſequitur argumentum: *In ipſa Catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, ut id teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. Hoc eſt enim verè proprièque Catholicum, quod ipſa vis nominis, ratioque declarat: quæ omnia verè univerſaliter defendit. Sequamur univerſitatem, antiquitatem, conſenſionem.* Ita *com.* 1. *cap.* 3. Et *cap.* 32. viſum Conciliorum deſcribere ingreſſus ait: *Chriſti Eccleſia ſedula & cauta depoſitorum apud ſe dogmatum cuſtos, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit, &c. Denique quid unquam aliud Conciliorum decretis eniſa eſt, niſi ut quod antea ſimpliciter credebatur, hoc idem poſtea diligentiùs crederetur? Quod antea lentiùs prædicabatur, hoc idem poſtea inſtantiùs prædicaretur. Quod antea ſecuriùs colebatur, hoc idem poſtea ſolicitiùs excoleretur. Hoc, inquam, ſemper, neque quidquam præterea, hæreticorum novitatibus excitata, Conciliorum ſuorum decretis Catholica perfecit Eccleſia, niſi ut quod priùs à majoribus ſola traditione ſuſceperat, hoc idem poſteris etiam per Scripturæ chirographum conſignaret; magnam rerum ſummam paucis literis comprehendendo, & plerumque propter intelligentiæ lucem, non novum fidei ſenſum, novæ appellationis proprietate ſignando.* Solo igitur Eccleſiaſticæ fidei Sole ſine Synodorum præſidio complurium diſcuſſæ ſunt hæreſum tenebræ; ſi quando acceſſere Synodi, non nova, ſed eadem ac priùs fides, ac doctrina ſeſe explicuit.

XIX. Ferrandus Diaconus epiſt. ad Severum Scholaſticum: *Interroga, vir prudentiſſime, ſi quid veritatis cupis audire, principaliter Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem, cujus ſana doctrina conſtat judicio veritatis, & fulcitur munimine authoritatis. Interroga plurimos per diverſa terrarum loca Pontifices, quibus ſcientia cœleſtium præceptorum divinitus inſpirata, famam grandem ſui cum veneratione collegit. Iſtos ſine dubio & ad diſputandum idoneos, & ad ſuadendum frequenti exercitatione paratos, nec vituperaberis, ſi conſulas, adhuc incertus; & laudaberis, ſi ſequaris, veraciter doctus. A me autem ſic expete debitum charitatis, ne incurrere ſuadeas culpam temeritatis.* Aſpice quos conſuli jubeat, quos audiri. Nimirum Pontifices, maximè Sedis Apoſtolicæ. Ut penes quos affluat, non doctrinæ tantùm, ſed & authoritatis copia. Reliquos autem præter Epiſcopos, conſuli quidem poſſe, & audiri, ſed hæſitantiùs. De Synodo autem flagitanda ibi non meminit. At in epiſt. ad Pelag. & Anatol. Conciliorum univerſalium authoritatem dominari ait, quibus *ſufficere judicatur ad plenam confirmationem, ſi perducta in notitiam totius Eccleſiæ nullum offendiculum moveant vel ſcandalum fratribus, ſed Apoſtolicæ fidei convenire firmentur, Apoſtolicæ ſedis roborata conſenſu*. Ubi palam fit, orbis Chriſtiani conſenſum tunc Synodis acceſſiſſe interpretandum eſſe, cùm nemo intercedit, cùm ſilentio omnes orbis Epiſcopi favent, cùm *in notitiam totius Eccleſiæ perducta nullum offendiculum movent vel ſcandalum fratribus*. Et Florus Magiſter cum Eccleſia Lugdun. *cap.* 4. adv. Joannem Scotum: *Qui ſi aliquid tam periculoſum contra fidem Catholicam docere præſumpſit, ut neceſſariò Synodali judicio plecteretur: profectò dignum fuerat, juxta antiquum Eccleſiæ morem, ut tantus error propter cautelæ ſtudium ne plures eo inficerentur, cæteris Eccleſiis in diverſis regni partibus conſtitutis per literas Synodicas & Eccleſiaſticas ad omnium Coepiſcoporum notitiam perferretur*. Ex poſterioribus, unum addo Petrum Cluniacenſem adv. Petrobruſian. *Non debet credi teſtimoniis Eccleſiæ, cui indiviſibiliter Chriſtus cohabitat, uſque ad conſummationem ſæculi? Cum qua Spiritus Sanctus inſeparabiliter permanet, non hic tantùm, ſed in æternum? Quæ unum cum Patre, & Filio eſt, ſicut Pater in Filio, & Filius in Patre? Cui eam claritatem Filius Dei dedit, quam accepit à Patre? Quomodo potuit falli, vel fallere Eccleſia, cum qua verax Pater, cum qua veritas Filius, cum qua veritatis Spiritus perpetuò manſit?*

XX. Atque ut ad Græcos iter reflectam denuo, ex Alexandri Alexandrini Epiſcopi adversùs Arium ſcripta epiſtola teſtimonium profero, ut videas ad hæreſeos condemnationem corrogata plurium Epiſcoporum per varias provincias ſparſorum ſuffragia: & qui hac authoritate fracti non ſunt, eos nec Oecumenicis Conciliis, ſi quando indulta ſunt, poſtea ceſſiſſe. Ita ergo ille adversùs Arium apud Theodoretum *lib.* 1. *cap.* 4. *Primùm epiſtolas collegarum qui ſunt in Ægypto & Thebaide, deinde eorum qui Libyam, Pentapolin, Syriam, Lyciam, Pamphiliam, Aſiam, Cappadociam, & alias regiones hiſce finitimas incolunt, ad vos miſi. Quorum exemplum vos imitantes, perſuaſum habeo ad nos itidem daturos literas. Et cum multæ aliæ curationes ad eos ſanandos qui hoc errore vulnerati ſunt, ſuppetebant: tum iſtud etiam remedium ad medicinam populo ab iſtis decepto faciendam, inventum eſt, ſi modò obtemperare voluerint: & cum conſenſum conlegarum noſtrorum intelligant, eorum hortatu ad pœnitentiam ſe ſeriò recipere*. Quorum pervicaciam non edomuit iſte collegarum conſenſus, ii nec Nicænæ Synodo obaudiere. Et Origenes in prooem. l. Periarch. *Cum multi ſint, qui ſe putent ſentire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diverſa à prioribus ſentiant; ſervetur verò Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & uſque ad præſens in Eccleſiis permanens; illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione*. Et *tract.* 29. in Matth. *Nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione: nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem, Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis, &c. Quodcumque profeſſi fuerint de ſcripturis, & de myſteriis quæ ſunt in eis ad demonſtrationem, nolite credere, quæ dicuntur. Veritas enim ſimilis eſt fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti uſque ad Occidentem. Qualis eſt veritas Eccleſiæ Dei. Ab ea enim ſola ſonus in omnem terram exivit, & in fines orbis terræ verba eorum. Et velociter currit ſola verè veritas Dei*. Et Cyrillus Hieroſolym. *catech.* 18. hanc Symboli partem ita exponit: *Et in unam Catholicam Eccleſiam. Catholica vocatur, quia in univerſum ſit orbem terrarum diffuſa, à finibus terræ uſque ad extrema. Et quia docet catholicè, ac ſine ullo defectu omnia dogmata, quæ debent venire in cognitionem hominum*. Antequam inoleſceret mos fidei Synodorum generalium profitendæ, initiatus ab Apoſtolis, & ipſo Apoſtolico Symbolo confirmatus fuerat ritus ſubſcribendi fidei Eccleſiæ, ut quæ utroque ſenſu indiſcretè Catholica ſit, hoc eſt, & orbe toto ſparſa ſit, & intaminatorum omnium dogmatum ſit magiſtra. Idem apertè inſinuabat ſuprà Origenes, ſacrorum librorum delectum, & à ſpuriis ſuppoſititiiſque diſcriminationem, ab una repetens Eccleſia. Quem & Auguſtinus ea in re ſecutus eſt *lib.* 2. *de doct. Chriſt. cap.* 8. *In canonicis Scripturis Eccleſiarum Catholicarum complurium authoritatem ſequatur, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Eccleſiis Catholicis, præponat eis quas quædam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures gravioreſque accipiunt*, &c. Ubi nulla Synodorum memoria. Atque ut ad Græcos me referam: Athanaſius in diſput. contra Arium: *Ego incompoſitum Numen veneror, cum id didicerim ex ſacris literis, & ab iis qui per ſucceſſionem ſuſceperunt Epiſcopatum*. Gregorius Nyſſenus *orat.* 3. contra Eunomium, *Nullus*, inquit, *mihi ſubrepet, quod illud etiam, quod à nobis pro confeſſo habetur, rationibus & argumentis indigeat confirmari. Sufficit enim ad noſtri ſermonis demonſtrationem, quod habeamus à patribus venientem ad nos traditionem, veluti hæreditatem quandam per ſucceſſionem ex Apoſtolis per ſanctos ſequentes tranſmiſſam*. Baſilius *epiſt.* 64. ad Neocæſarienſes: *Hoc*, inquit, *ſtudioſè agitur apud vos, ut fides ſubvertatur, ſubverſione inimica Apoſtolicis & Evangelicis doctrinis, inimica quoque traditioni magni revera Gregorii, & eorum qui illum ex ordine ſubſecuti ſunt ad beatum uſque Muſonium*. Idem habet *epiſt.* 75. Et *epiſt.* 72. *Ipſum orbem circumſpicite, & videte quàm modica ſit ea portio, quæ hoc morbo laborat: reliqua verò univerſa Eccleſia, quæ ab orbis finibus uſque ad fines Evangelium recipit, ſanam hanc & incorruptam doctrinam ſectetur*. Vides, quas fidei regulas conſuli jubeat, vel univerſalem Eccleſiam, vel ſingulares etiam Epiſcopos univerſali Eccleſiæ conſentaneos. Et rurſum denique Alexander idem Alex. Epiſc. epiſt. eadem, Arianos ita deſcribit: *Qui nec ullos ſecum ex antiquis comparari ſinunt: nec eos quibus ab ineunte nos ætate magiſtris uſi ſumus, pares dici patiuntur. Quin immo nec ullum collegarum noſtrorum, qui ubique gentium ſunt, ad mediocrem ſcientiam perveniſſe cenſent: ſolos ſe ſapientes jactant, ſolos egeſtatem ſectantes, ſolos dogmatum inventores, ſibique ſolis ea eſſe patefacta, quæ in nullius unquam ſub Sole cogitationem venire potuerint. O impiam arrogantiam, &c. Non illis divina veterum Scripturarum claritas pudorem incuſſit: non conſentiens collegarum de Chriſto pia doctrina, horum adversùs illum audaciam repreſſit*. Et Athanaſius l. de Synodis: *Nicæni Patres de fide ita ſcripſerunt: Credit Eccleſia Catholica. Et ſtatim confeſſio ipſa adjuncta eſt: ut oſtenderent eam non eſſe novam ſententiam, ſed Apoſtolicam: & quæ ipſi ſcripſiſſent, non eſſe ſua inventa, ſed Apoſtolorum documenta*. Suggillat mox Euſebianos, qui novas in dies Synodos poſtularent, quaſi dicerent: *Nos qui majoribus noſtris contradicimus, & prævaricamur patrum traditiones, poſtulamus Synodum congregari*. Quæ pluribus deinceps urget.

XXI. Epiphanius adversùs omnes hæreſes expoſitionem fidei non à Synodis repetit, ſed ab Eccleſia Catholica: *Ad ipſam properemus ſanctam Hieruſalem, Chriſti virginem & ſponſam, baſim & petram ſolidiſſimam, venerandamque matrem noſtram, & Chriſti ſponſam, &c. Siquidem Eccleſia ab una fide genita, ac per Spiritum Sanctum in lucem edita, unica eſt uni, genitricique ſuæ. Tum verò quotcumque poſt illam vel ante prodiere, pellices nominan-*

minantur. Tum ita ingreſſus, Eccleſiaſticæ fidei & diſciplinæ capita omnia perluſtrat.

XXII. Chryſoſtomus *hom. 52. tom. 5.* eos qui alieno tempore Paſcha celebrarent, ita objurgat: *Tu non Nicænos Patres tantùm, ſed & orbem terrarum univerſum condemnas, qui ſententiam illorum comprobavit*. Et *in epiſt. 1. ad Corinth. hom. 43. Sicut conſtitui Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite. Non adducit unam, aut duas, aut tres civitates, ſed totam gentem. Quod quidem facit etiam in dogmatibus, dicens, Sicut & in omnibus Eccleſiis ſanctorum. Si hoc enim eſt validum ad fidem faciendam dogmatum, multò magis ad facta æmulanda.*

XXIII. Maximus Martyr in diſput. cum Pyrrho. Arguente Pyrrho: *Satis ſint nobis ea, quæ à Synodis dicta ſunt, & ne dicamus unam, neque duas voluntates*. Contra ex adverſo dicit: *Si ea tantùm confiteri oportet, quæ à Synodis dicta ſunt, nec unam Verbi Dei naturam incarnatam, quæ totam pietatem myſterii complectitur, dicere oportebit, quia non eſt dicta ſynodicè*. Longè plura ergo ſine Synodis definit Eccleſia. Et quamquam & tunc, & ſæpè aliàs ad jugulanda hæreſum monſtra coierint poſtea Synodi univerſales: vel tunc nihiloſeciùs hæreticæ infamiæ, & damnationis laqueo implicati fuere, qui ante Synodos priùs animam, quàm errores exuerant.

XXIV. Operæ pretium erit, ſi recentiores quoque è Catholicis aſtipulatores accerſiverimus hujus doctrinæ, quæ in omni Theologica re dominatur, atque una ſufficit, ſi animo penitùs inhæſerit, ad omnes novellarum hæreſum protelandos, nulloque vel minimo conatu propulſandos aſſultus. Familiam ducent Sirmundus & Petrus Aurelius. Ille quidem: *Ea olim fuit Eccleſiarum inter ſe concordia & reverentia, Canonumque apud omnes tanta authoritas, & religio, ut quod Synodo aliqua conſtitutum uſpiam eſſet, idem aliæ ſibi pro re nata imitandum, ſtatuendumque eſſe ducerent, nec facilè quicquam aſpernandum cenſerent*. Quæ non ad morum tantùm, ſed etiam ad fidei regulas ampliandum eſt. Quin immo Canones priſcos innovari à recentioribus Synodis, Canones provincialium Synodorum à Chalcedonenſibus Patribus commendari, & in arcem Oecumenicæ authoritatis recipi invenies. At damnatas vel nullis vel particularibus Synodis hæreſes vetuſtas, vel in Nicæna, vel in Conſtantinopolitana, Epheſina, Chalcedonenſi ſexta ſeptimave Synodo, rurſum damnari, nuſquam ferè reperire eſt. Otioſum id enim videbatur, cùm Eccleſia toto orbe diffuſa eam in damnando vel probando dogmate authoritatem, qua nulla major Synodis adeſt, aſſecuta ſit.

XXV. Porro ſupraposita doctiſſimi viri verba admiratus Petrus Aurelius *part. 3. pag.* 304. addit: *Quod tamen tuum dictum, ſi ego non intra ſolos canones conſtrinxero, ſed ad decreta de fide protendero, & tantum Epiſcopalibus definitionibus honoris habitum affirmaro, ut pleræque hæreſes ſola ipſarum ope, patriarumque Synodorum authoritate perculſæ, per totum deinceps orbem, aſſenſu omnium reprobatæ evanuerint, quantumvis multis antea validiſque propugnatoribus niterentur: reprehenſionem qua me particularibus Synodis detraxiſſe arguiſti, abunde, ni fallor, obtrivero. Hoc autem & dictum & probatum habes ſanctiſſimis Patrum teſtimoniis non uno loco, nec paucis verbis*. Et idem rurſus *part. 1. pag. 33. Etſi quantum inter generales Synodos & particulares interſit, numquam neſcierit Eccleſia, ſuperiorumque temporum Chriſtiani; eas tamen ſummo ſemper indiſcreto, tantumque non pari honore habitas fuiſſe, quamdiu Eccleſia palam non intercederet, ex perpetua Eccleſiæ obſervatione manifeſtum eſt*.

XXVI. Quàm fruſtratoria ſit illa alia quorundam cavillatio, non omnem Epiſcoporum cœtum Synodi nomine dignandum eſſe, nec ejus decreta eo loco authoritatis & religionis habenda, quo Synodica: alibi operoſius demonſtrabitur. Interim idem ibidem Aurelius epiſtolam defendens conſcriptam à conventu Gallicanorum Epiſcoporum, hæc habet: *Quis unquam hæreticorum Concilia Epiſcopalia hoc ſolo nomine eluſit, quod diceret, non eſſe infallibilis authoritatis? Quando ita argumentati ſunt Novatus, Pelagius, Arius, tot alii hæretici, quos Epiſcopi in provinciis primùm damnarunt? Nemo hoc effugio uſus eſt. Omnes vel obreptum Epiſcopis, vel ſibi calumnias inflictas, vel alias cauſationes, quibus non particulares ſolùm, ſed generales etiam Synodos ludificari ſolebant, protulerunt, vel exerto ore & hæretica petulantia reclamarunt. Non quærebatur illis temporibus, quænam Epiſcoporum Concilia errori obnoxia, quænam certæ veritatis eſſent. Omnes omnia colebant, omnia venerabantur, ut paſtorum vocem, ut magiſtrorum Eccleſiæ doctrinam, ut eorum quibus dictum eſſet, Qui vos audit, me audit. Itaque Priſcillianam doctrinam, poſtquàm à Synodo Cæſarauguſtana damnata eſt; Origeniſticam, poſtquam ab Alexandrina; Eutychianam, poſtquam à Conſtantinopolitana ſub Flaviano habita; Arianam denique, poſtquam ab Alexandrina, ut alias prætermeam, nemo Catholicus hæreſes eſſe negavit, eorumve ſuſceptores hæreticos, etiamſi ſolis Epiſcoporum provincialium judiciis damnati eſſent*. Quod egregiè confirmat Hieronymus in epiſt. ad Pamm. Origenis defenſores ajentes, *Quomodo damnabimus, quos Synodus Nicæna non tetigit? Quæ enim damnavit Arium, damnaſſet utique & Origenem, ſi illius dogmata reprobaſſet*: repercutiens hoc reſponſo: *Hoc argumento, nec Valentinus, nec Marcion, nec Cataphryges, nec Manichæus damnari debent, quia Synodus Nicæna eos non nominat, quos certè ante Synodum fuiſſe non dubium eſt*.

XXVII. Et idem rurſus parte eadem, *pag.* 127. ut particularibus Epiſcoporum provincialium judiciæ ſubſcribat ſilentio ſuo ſummus Pontifex, ſubſcribat Epiſcoporum totius orbis ſeu Eccleſiæ Catholicis univerſitas, ita declarat: *Ad publicam veritatis proculcationem Eccleſia Catholica, atque in primis Apoſtolica ſedes ſilere non poſſet. Non enim falſum eſſe unquam poteſt illud de Eccleſia Dei Auguſtini præconium: Eccleſia Dei quæ ſunt contra fidem vel bonam vitam, nec approbat, nec tacet, nec facit. Nec verum eſſe non poteſt illud verbum Apoſtoli: Non ſolùm qui iſta faciunt, digni ſunt morte, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Conſentiunt autem dum publicè laboranti atque oppreſſæ veritati non ſuccurrunt, qui debent, & qui ad hoc potiſſimum in Eccleſiæ tribunalibus collocati ſunt. Ergo cum quieſcunt, probant; cum patiuntur, decernunt; cum tacent, clamant. Nam hæreſum plerarumque damnationes non ſemper expreſſa & præſcripta Eccleſiæ totius conſenſione firmatas & authoratas fuiſſe ſuprà oſtendimus. Satis conſenſu tacito clamat Eccleſia cum reclamare deberet, ſi diſſentiret. Officio enim deeſſe, & veritatem prodere univerſa non poteſt. Epiſt. 119. cap. 29.*

XXVIII. Quibus concinit Melchior Canus de loc. Theol. *l. 5. c. 4. Nec expedit, nec tolerabile eſt, ſingulis hæreticis condemnandis ſingulas generales Synodos cogere. Cum ergo Eccleſiæ ſuæ Deus proſpexerit in neceſſariis, nimirum ad hæreſes privatas in provinciis refutandas, Concilia provincialia ſatis erunt, ſi erunt modò ſummi Pontificis authoritate roborata. Præterea quoſcumque hujuſmodi Concilia damnavere, Eccleſia eos ſemper exploſit; errare igitur illa in fide nequeunt*. Et infrà: *Atque certè niſi ſint peculiariter reprobata, communi Eccleſiæ vel ſilentio vel etiam implicito conſenſu commendantur, ſi ad Eccleſiæ communem notitiam pervenerint. Non enim fit aliquo pacto veroſimile, ut Concilii provincialis toto orbe vulgati hæreſin Eccleſia diu diſſimulaverit. Error enim cui non reſiſtitur, approbatur*.

XXIX. Accedat & doctiſſimus vir Duvallius, ſplendidiſſimæ toto orbe Academiæ ſidus eximium, *par. 2. q. 2. Plurimi Pontifices varios errores abſque ullo generali Concilio condemnarunt, quorum condemna-*

tio à tota Eccleſia acceptata fuit, ut patet ex primis trecentis annis, quibus nulla unquam Concilia generalia propter ingruentes perſecutiones coacta leguntur: cum tamen multæ in fide quæſtiones toto hoc tempore feliciter ſopitæ & determinatæ fuerint per Pontificum definitiones. Nec dicant adverſarii hos errores pro hæreſibus habitos non fuiſſe, donec his definitionibus Conciliorum generalium calculus accederet. Falſum enim eſt, omnibus quotquot fuerunt erroribus à ſede Apoſtolica damnatis, & qui jam pro hæreſibus in Eccleſia habentur, ſemper acceſſiſſe Concilii cujuſdam generalis condemnationem. Quod enim, quæſo, Concilium generale Pelagianos damnavit, &c. Et paucis interjectis: *Diligentiſſimè itaque obſervandum eſt, ut aliquod dogma tanquam hæreticum habeatur, non eſſe neceſſariam Concilii generalis celebrationem, ſed ſufficere ſummi Pontificis condemnationem, unà cum acceptatione totius Eccleſiæ per orbem diffuſæ. Licèt enim decretum Pontificis, quatenus ab eo ſolo promanat, de fide non ſit: cum ejus in decernendo infallibilitas fide Catholica minimè conſtet: nihilominus ſi hæc condemnatio ab univerſali Eccleſia, licèt diffuſa & non coacta in Concilio approbetur, jam nemo citra fidei detrimentum ei poteſt contradicere. Eſt enim de fide, Eccleſiam non tantùm ut congregatam in Oecumenico Concilio, ſed ut diffuſam per orbem errare non poſſe.* Multò ſimiliora veri hæc ſunt, & antiquitati Eccleſiaſticæ conſonantiora, quàm quæ ſuadere nititur Joannes Gerſonius *tom.* 1. *pag.* 431. *& ſeqq.* 585. *& ſeq.*

XXX. Quod autem ſemel iterumque juniores iſti Theologi monuere, tum demum univerſalem & infallibilem aſſequi authoritatem provinciales Epiſcoporum Synodos, ſynodicaſque definitiones, cùm Romani Pontificis calculo fuerint approbatæ; id perinde eſt, ac ſi dicerent, cùm Eccleſiæ univerſalis approbatio eis fuerit accumulata. A Romano enim Pontifice & ab Eccleſia univerſali authorari, unum idemque eatenus eſt, quatenus capitis & corporis ſumma conſenſio eſt, & indivulſa conglutinatio. Utrumque enim unus Chriſti, unus veritatis Spiritus vegetat. Nuſquam in fide definienda tot lapſis retro ſæculis ſeceſſionem fecit aut Caput à Corpore, aut Corpus à Capite. Sed ad vetuſtiores iterum revolvi Theologos non pœniteat, ut hac temporum hiſtorica fide conſtet in ſanciendis fidei dogmatis Epiſcopalem univerſitatem à Romana Cathedra nunquam ſeceſſiſſe.

XXXI. Et ſuprà quidem abundè conſtitit, in Paſchæ, Baptiſmique quæſtionibus ſummam poteſtatem ſtatuendi & Eccleſias gubernandi, Victori & Stephano Romanis Pontificibus vendicatam eſſe. Illi Synodos toto orbe haberi juſſere: illi antiquitatem & univerſitatem in Eccleſiis tueri contra novitatem & ſingularitatem præ cæteris enixi; illi vel territando, vel fulminando, vel diſpenſando unitatem & veritatem inter univerſos orbis Epiſcopos illæſam ſervare ſtuduerunt: illis ut veritatis & unitatis cardini, omnes & ſpectatiſſimi maximè orbis Epiſcopi, vel bene ſentientes adhæſere, vel aberrantes errorem ſuum excuſare conati ſunt: illi denique vel tunc, vel poſtea, Eccleſiam univerſam ad ſe pertraxere. Victori ſuffectus eſt Zephyrinus. Is de mœchis pandenda pœnitentiæ & reconciliationis janua ſanxit. Reclamatum eſt à Tertulliano & aliis delirantibus. Sed tandem omnis Eccleſia obſecuta eſt Romano Antiſtiti, ſeu Zephyrino, ſeu Victori, ſive etiam Eleutherio; alternant enim eruditorum ea in re ſententiæ, ut vertici fidei ſe approbare præ cæteris ſtuduerant Montaniſtæ, quaſi univerſæ Eccleſiæ ab eo individua pace ſimul potiri. Ideo Tertull. adv. Prax. de Praxea ipſo conqueritur, quòd *Epiſcopum Romanum agnoſcentem jam prophetias Montani, & ex ea agnitione pacem Eccleſiis Aſiæ & Phrygiæ inferentem, coegit literas pacis revocare jam emiſſas.* Et antè Marcion, ut ait Epiphan. *hær.* 42. à patre ſuo Epiſcopo ejectus Eccleſia, ut communionem ſuffuraretur, *Romam poſt Hygini Papæ obitum ſe contulit, qui à Petro Pauloque Apoſtolis nonus Eccleſiæ præfuerat. Eò ſtatim atque Marcion pervenit, ad Seniores adiens, qui ab Apoſtolorum diſcipulis edocti adhuc ſupererant, ut in communionem admitteretur, ab eis fruſtra petiit.* Origenes, ut author eſt Euſebius *l.* 6. *c.* 14. *Zephyrino Romanam Eccleſiam gubernante, ſe in urbem Romam veniſſe ſcribit, cum ſibi in votis fuiſſet, ſicut ipſemet alicubi dicit, Romanam Eccleſiam videre omnium antiquiſſimam*, vel principaliſſimam. Idem apud eundem *l.* 6. *c.* 36. *Ad Fabianum Romanæ urbis Epiſcopum, & ad complures alios Eccleſiarum Antiſtites ſcribit de recta fidei ſuæ ratione:* nempè cùm obliquis ſuſpicionibus ſuam fidem exagitari ſentiret. Unde Hieronymus in epiſt. ad Pamm. & Ocean. de error. Orig. *Ipſe Origenes in epiſtola quam ſcribit ad Fabianum Romanæ urbis Epiſcopum, pœnitentiam agit, cur talia ſcripſerit.* Apud Athanaſium in epiſtola de ſententia Dionyſii Alexandrini Epiſcopi, quem Sabellio inſultantem in adverſum errorem titubaſſe quidam criminabantur: *Cum Dionyſius Epiſcopus contra Sabellii hæreſin ſcripſiſſet, quidam ex Eccleſia rectè ſentientes, ſed ignari ejus cauſæ, cur ab eo ſcriptum eſſet, Romam aſcenderunt, ibique eum apud Dionyſium ejuſdem nominis Romanum Epiſcopum accuſaverunt. Re comperta Alexandrinus, poſtulavit à Romano præſule, ut objecta ſibi indicarent, quibus acceptis opus edidit ſub nomine Elenchi, & Apologiæ.* Et mox Athanaſius, *Porrò ex Dionyſii Romani Epiſcopi voluminibus contra eos, qui Filium Dei opus, vel creaturam aſſeverant, ſcriptis clarè oſtenditur, hæreſin Chriſto rebellium Arianorum non nunc primùm, ſed olim jam ab omnibus damnatam fuiſſe.* Et idem rurſus Athanaſius l. de Synodis, *Duo Dionyſii fuere, qui Samoſatenſem ſuſtulerunt; quorum alter Romæ, alter Alexandriæ præſul erat. Ibi cum quidam Alexandrinum Epiſcopum apud Romanum accuſarent, quaſi qui Filium opus & non conſubſtantialem Patri diceret: Synodus quidem Romæ coacta indignè tulit, Romanus autem omnium ſententiam ſcripſit ad cognominem ſuum. Ac jam inde ille ſe ad defenſionem parans, libello ſuo titulum refutationis & apologiæ indidit.* Quis hic non videt Romanum Præſulem in Epiſcopatu fidei principem ſedere: quoslibet vel Pontificia dignitate, vel eruditionis fama præclariores apud illum accuſari, apud illum defendi: in ejus communionem adrepere, qui paci Eccleſiarum reſtitui ſe cupiunt: Romanam Eccleſiam ut in vertice & ſumma luce fidei radiantem, ſpectaculo eſſe & miraculo omnibus Chriſtianis: denique prædamnatum à Dionyſio Papa Arii dogma, jam tum deteſtationi fuiſſe orbi Chriſtiano?

XXXII. Synodi illius magnæ adverſùs Paulum Samoſatenum Synodica epiſtola apud Euſebium *l.* 7. *cap.* 25. inſcripta eſt Dionyſio eidem Papæ, & Maximo, & aliis per orbem univerſum Epiſcopis: & domus ipſa qua Samoſatenus poſt depoſitionem ſuam decedere detrectabat, ab Aureliano Imperatore illis dari juſſa, quibus Italiæ & Romanæ urbis Epiſcopi ſcriberent. Ubi rurſus Orientales Synodos vides Romano Antiſtiti communicatas, & per eum Occidentalibus omnibus. Ratum eſt enim de omnibus Occidentis Epiſcopis, quod de Carthaginenſi ait Auguſtinus *l.* 3. contra Creſcon. *cap.* 34. *Ad Carthaginis Epiſcopum Romano prætermiſſo, nunquam Orientalis Catholica ſcriberet.* Ita non communionis tantùm, ſed fidei communis & Synodicarum definitionum inter Orientis & Occidentis Epiſcopos arbiter erat Romanus Præſul; ut nulla decreta Synodica univerſalem conſequerentur Eccleſiæ conſenſionem, niſi eo authorante.

XXXIII. Sed quid Irenæo illuſtrius, homine Græco, & Latinam illuſtrante Eccleſiam, ut Orientis Occidentiſque concentus intelligatur? Ille ergo *l.* 3. *cap.* 3. quamquam illimem fidei fontem in omnibus ſcatere putet non tantùm Synodis, ſed & Eccleſiis, univerſali Eccleſiæ cohærentibus: uberiùs tamen & magnificentiùs à Romana Sede exundare eam ita prædicat: *Sed quoniam valde longum eſt in hoc tali volumine omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones, maximæ & antiquiſſimæ & omnibus cognitæ à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & conſtitutæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per ſucceſſiones Epiſcoporum pervenientem uſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per ſui placentiam malam vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, & malam ſententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt undique fideles, in qua ſemper ab his qui ſunt undique, conſervata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio*. Vides Romanam Eccleſiam, ceu fidei Catholicæ ſolem oſtentari omnibus toto Chriſtiano orbe conſpicabilem, & hanc ejus prærogativam ex eo accerſi, quòd à principibus Apoſtolorum Petro & Paulo ſit fundata. Ita & Tertullianus lib. de Præſcrip. complures Eccleſias enumerat, à quibus ſincera fides hauriatur, ſed præ cæteris Romanam extollit. *Si autem Italiæ adiaces, habes Romam, unde nobis quoque authoritas præſto eſt. Felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt; ubi Petrus paſſioni dominicæ adæquatur; ubi Paulus Joannis exitu coronatur; ubi Apoſtolus Joannes, poſteaquam in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in inſulam relegatur*. Ab hac ergo principaliter *Cathedra*, non Synodo tantùm fidei amuſſim mutuandam hortatur. Quibus ita accomodata ſunt, quæ Auguſtinus *lib.* 1. *oper. primi* contra Jul. *cap.* 2. habet, ut ab iis divelli nec tanto temporis interſtitio queant: *Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo martirio coronare. Cui Eccleſiæ præſidentem B. Innocentium ſi audire voluiſſes, jam tunc periculoſam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille ſanctus Africanis reſpondere Conciliis, niſi quod antiquitus Apoſtolica Sedes, & Romana cum cæteris tenet perſeveranter Eccleſia?* Ita cæteris per orbem Eccleſiis, Synodiſque ſua adſeritur elucidandæ fidei authoritas, ut omnibus Romana ſuperponatur, ut ad quam cæteræ velut tum Carthaginenſes, tanquam ad magiſtram fidei referantur.

XXXIV. Ita & Optatus fidem unitatemque ab univerſali Eccleſia repeti ſuadebat, ſed omnibus tamen aliis Cathedram anteponebat Petri, ejuſque ſucceſſorum quos enumerabat uſque *ad Siricium hodie, cum quo nobis totus orbis, commercio formatarum, in una communionis ſocietate concordat*. Itaque conſenſio cum Romana Cathedra, & conſenſio cum univerſali Eccleſia, una eademque eſt: ſed quia omnes percurrere longum eſt, compendio res agitur, ubi uni cui omnes inhærent, inhæretur. Ita & Hieronymus ſuprà Vigilantio opprobrabat conſenſum orbis totius Epiſcoporum, ante alios & inſtar omnium Romani. In epiſtola ad Demetr. ab Anaſtaſio, ab Innocentio Apoſtolicam Cathedram tenentibus, fidem defenſatam, fidem ajebat ediſcendam. In Apolog. adversùs Ruff. non poſſe Epiſcopos orbis ſuſcipere, quod Roma, quod fides Apoſtolica condemnaſſet. Et rurſum aliis locis ſuprà allatis, damnatum ab Epiſcopis cæteris Origenem, ſed Anaſtaſii Papæ literas hæreticum toto orbe perſequi: de ſuo in fide concentu cum Cathedra Petri Alexandrinam Eccleſiam gloriari; & Theophilus Epiſc. Alex. in ſerm. ad Monachos, ut refertur in Edicto fidei à Juſtiniano Imp. *Quare*, inquit, *anathematizantes Origenem, cæteraſque hæreticos, ſicut nos, & Anaſtaſius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, qui ex veteribus certaminibus clarus, nobiliſſimi populi dux creatus eſt: quem & univerſa beatorum Occidentis Epiſcoporum ſequitur Synodus, quæ accepit ac probavit Alexandrinæ Eccleſiæ ſententiam in impium latam*. Ita Auguſtinus, ita Proſper in teſtimoniis ſuprà acervatis, Synodos quidem in Oriente & in Africa habitas non tacebant: ſed ſummam victoriam, & gloriæ palmam de Pelagianis reportatam uni Apoſtolicæ Cathedræ adſignabant. Ambroſii & Ferrandi ſuffragia extant lucidiſſima pro Romanæ Eccleſiæ principatu in fide dictanda.

XXXV. Rurſum Auguſtinus *epiſt*. 157. laudat epiſtolas *ſive quæ ſpecialiter ad Afros, ſive quæ univerſaliter ad omnes Epiſcopos de memorata ſede manarunt*: Ad omnes Epiſcopos enim fidem dictare, non Africanarum erat quamvis univerſalium Synodorum, ſed ſedis Apoſtolicæ. Itaque conſenſus ille, quo univerſalis Eccleſia Synodis particularibus ſubſcribit, aptus religatuſque eſt ab aſſenſu ſedis Apoſtolicæ, ab eoque individuus. Unde Innocentius ad PP. Conc. Milev. *Præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes Coepiſcopos noſtros nonniſi ad Petrum, i. ſui nominis & honoris authorem referre debere, velut nunc retulit veſtra dilectio: quod per totum mundum poſſit omnibus Eccleſiis in commune prodeſſe*. Cui ſubjunge Facundum vel Græcorum potius Antiſtitum ipſos apices, qui in dubio tum adhuc de tribus capitulis conflictu, hoc uno ſe patrocinio tutos putabant, ne Chalcedonenſi Synodo fideique quid derogaſſe viderentur, quòd ſedem Apoſtolicam, quòd Vigilium conſuluiſſent. *Lib.* 2. *cap.* 6. *Et adhuc dicunt, quod de tanta ſua præſumptione Eccleſiam quoque Romanam conſuluerunt, & nunc ſententiam B. Vigilii præſulis ejus expectent*. Nec dubitat Facundus Vigilium prædeceſſoris ſui Leonis decreta firmaturum, & ita fidei atque Eccleſiæ univerſali conſulturum. *Experientur quantùm illos ſua ſuſpicio fefellerit. Quia ille non in deſtructionem paternæ ſententiæ, ſed potius in defenſionem atque ultionem, primam accepit & maximam poteſtatem: nec aliquid contra veritatem, ſed pro veritate plus cæteris ſuis conſacerdotibus poteſt*. Vide & *lib.* 4. *cap.* 3. Ubi perſpicis primam, maximamque poteſtatem, & præ ceteris conſacerdotibus in veritatis defenſionem & ultionem, quà in Oriente, quà in Occidente, datam Romanæ Sedi, & Græcos & Latinos tum conſenſiſſe. Similiter penè alibi ſuprà Vincentius Lirinenſis teſtabatur Stephanum Papam errori *cum cæteris, ſed tamen præ cæteris reſtitiſſe: dignum enim exiſtimaſſe, ſi reliquos omnes tantùm fidei devotione vinceret, quantùm loci authoritate ſuperabat. Itaque ipſum ſanxiſſe, ne quid novaretur*. Totam enim Eccleſiæ perſonam, utpote ejus caput ſuſtinebat: & velut os Eccleſiæ, ſanciebat. Et rurſum Sozomenus *l.* 6. *cap.* 21. flagrante apud Orientales controverſia de Spiritus Sancti Deitate, & in dies magis magiſque adoleſcente: Athanaſio, Baſilio, Gregorio rectam fidem contra Macedonianos ſtrenuè propugnantibus: *Epiſcopus Romanus de ea contentione certior factus, ſcripſit ad Eccleſias Orientis literas, ut unà cum ſacerdotibus & Epiſcopis Occidentis Trinitatem & conſubſtantialem eſſe & gloria æqualem exiſtimarent. Quo facto, ſinguli rebus ab Eccleſia Romana ſemel judicatis acquieverunt, & hæc controverſia finem habere viſa eſt*. Et Evagrius *lib.* 3. *cap.* 18. geſta Synodi Chalcedonenſis breviſſimo perſtringens compendio, inter cætera hæc habet: *In unum rurſus congregati Epiſcopi primùm reſponderunt ad rogatum principum, de vera rectaque fide doceri cupientium. Deinde dixerunt, non debere quidquam amplius de cauſa Eutychis ſemel ab Epiſcopo Romano concluſa definitaque ſtatui. In quam ſententiam omnes quaſi pedibus ierunt*. Et rurſum Arnobius in conflicto cum Serapione: *Apoſtolicæ recordationis vir Sanctus Cyrillus Eccleſiæ Alexandrinæ Epiſcopus, cum cognoviſſet Neſtorianum dogma contrarium fidei pullulare, ſcripſit per totam Ægyptum: & ad Sanctum Cæleſtinum Apoſtolicæ recordationis Antiſtitem ſcripſit, dicens ad laudem ſuam pertinere, ſi ab eo qui Pontificatus arcem tenebat, fuiſſet aliquid emendatum. Sanctus verò Cæleſtinus ita encomiaſtes ejus extitit, ut in Neſtorium damnationis dictaret ſententiam*. Et Synodi Mopſueſtenæ Patres teſtantur, Synodica geſta ſe Imperatori *nota* *facturos, & in omnibus ſanctiſſimo beatiſſimoque antiquioris Romæ Papæ*. Ut refertur Synodi 5. *act.* 5. Et in eorum ſuggeſt. ad Vigilium Papam: *Decebat, cum primam inter ſacerdotes dignitatem ſortiti eſtis, ſanctiſſime, ea quæ ad ſanctarum Eccleſiarum ſtatum reſpiciunt, manifeſta veſtræ divinitus honoratæ beatitudini fieri*.

XXXVI. Quibus hæc teſtium copia non ſatis eſt, neſcio quid ſatis ſit. Conſtat enim abundè tot teſtimoniis, Eccleſiis Epiſcopiſque omnibus ſive ſynodicè, ſive extra Synodos, ſola execratione novitatis hæreſes exorientes damnantibus, vel præiſſe, vel acceſſiſſe, vel ſucceſſiſſe Sedem Apoſtolicam, & ſummum authoritatis pondus & vim ineluctabilem atque univerſalem adjeciſſe. Si quid aliæ Eccleſiæ Synodive perficere non poterant, ipſa efficiebat: ſi quid effecerant, perficiebat: ſi quid privatim ſanxerant, id ipſa toto orbe Catholico authorabat. Nihil invidiæ, nihil contentionis ſtrepebat. Nunc quod cæteræ ſequerentur, ipſa dictare occupabat, certa de membrorum ſuorum conſenſu & obſequio. Nunc reliquas in impietatis apud ſe exortæ damnationem præcurrentes, ipſa lubens ſequebatur, confirmabat; & ſin minùs tempore, certè conſenſu, dignitate, authoritate antecedebat. Ita ſive præfinirent aliæ Synodi, quod, ut ajebat Proſper, *regna ſequerentur* tum demum, cum *Roma probaſſet*; ſive præciperet Romana Eccleſia fidem omnibus amplectendam ſcribere; plerumque temporis, ſemper authoritatis ordine caput membris anteibat. Cumque fides commune ſit Eccleſiarum omnium decus, non poterat illa à privatis vel Eccleſiis, vel Conciliis ſanciri, niſi præſumpto vel adhibito conſenſu ſuffragioque principis Eccleſiæ, cujus unius jus erat confirmare & promulgare quod omnes Eccleſiæ ſequerentur.

XXXVII. Quod ergo hodie quidam mirantur, inaniter mirantur, in definiendis fidei quæſtionibus ſolam nunc ferè conſuli, ſolam audiri Romanam Eccleſiam. Nihil novi, nihil inuſitati eſt in re iſta. Etſi enim variatum aliquid ſit in cortice, in receſſu tamen ſimillima erat vetus diſciplina. In cauſa Paſchatis, ſolus emicat Victor. In cauſa baptiſmi hæreticorum, ſolus Stephanus. In cauſa mæchorum, ſolus Zephyrinus. In cauſa Dionyſii Alexandrini, ſolus Dionyſius Romanus. In cauſa Donatiſtarum, ſolus præ cæteris Miltiades. In cauſa Athanaſii, ſolus Julius. In cauſa Arianæ hæreſeos, ſoli Romani Præſules Occidentem in fide retinent, Orientem ad fidem revocant. In cauſa Macedonii, ſolus ante cæteros Damaſus coruſcat. Jovinianum unus Siricius confodit, ejus judicium ſequitur cum aliis Ambroſius. Origenem primus Anaſtaſius toto orbe hæreticum perſequitur, Theophilus aliique Petri cathedræ ſe hærere geſtiunt. Pelagium præ Conciliis Africanis Pontifices Romani Innocentius, Zozymus, Bonifacius, Cæleſtinus, Sixtus confecere, teſte Auguſtino & Proſpero; Neſtorium primus impetivit Cyrillus, ſed illo ipſe Cæleſtino proſternendum reſervavit. Cæleſtino Neſtorium, Leoni Eutychetem damnanti, Epheſina & Chalcedonenſis Synodi, aſſentiri ſe prorſus, ut ex actis Conciliorum liquet, teſtificatæ ſunt. Itaque Eccleſiæ cæteræ Romanam, ut ducem & principem nunc ſequuntur, nunc præeunt, indivulſè aſſectantur. Atque ut uno verbo abſolvam, ſive Eccleſia univerſalis, ſive Synodus Oecumenica, cum hæc illius repræſentatio ſit afficiuntur & reguntur eodem prorſus modo; utrique fidem ſuam propinat, utriuſque vel conſenſionem tacitam, vel confeſſionem expreſſam confirmat ſedes Apoſtolica, utrobique ut caput menbris anteire cenſenda.

XXXVIIII. In dubiis tamen & implicatioribus quibuſque de novo emergentibus cauſis Apoſtolicam primùm ſedem conſuli moris antiqui fuit. Innocentius I. *epiſt.* 4. *Mirari non poſſumus, dilectionem tuam ſequi inſtituta majorum; omniaque quæ poſſunt aliquam recipere dubitationem, ad nos, quaſi ad caput, atque ad apicem Epiſcopatus, referre: ut conſulta videlicet ſedes Apoſtolica, ex ipſis rebus dubiis certum aliquid faciendum pronunciet*. Leo I. *epiſt.* 84. *Si fortè inter ipſos qui præſunt, de majoribus, quod abſit, peccatis cauſa naſcatur, quæ provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate Metropolitanus curabit inſtruere: & ſi coram poſitis partibus, nec tuo fuerit res ſopita judicio, ad noſtram cognitionem quidquid illud eſt transferatur*. Hæc ille ad Anaſt. Epiſc. Theſſal. Et Joan. VIII. *epiſt.* 93. ad Epiſc. Arelat. *Si qua inquiſitio de fide vel fortaſſe aliarum rerum inter Epiſcopos cauſa emerſerit, quæ difficiliùs diſcerni poſſit, collectis duodecim Epiſcopis ventiletur atque decidatur. Sin autem decidi nequiverit, diſcuſſa veritate ad noſtrum judicium referatur*. Idem & alii ſanxere Pontifices. Et illæ ſanè Synodicæ conſultationes, quarum fidem facit Hieronymus, quæ ex Oriente & Occidente Romam miſſitabantur, argumento ſunt, quàm toto ex orbe non Epiſcopi ſingulares modò, ſed Synodi amarent de rebus utique dubiis ſedem Apoſtolicam percontari. Conſule Siricii & Innocentii, aliorumque deinceps Pontificum epiſtolas, iſtiuſmodi percontatoribus reſcriptas, & ex iis conjectura ſit de anteriorum etiam literis Pontificum. Conſtantem ubique & inveteratum morem animadvertes, non in fidei modò, ſed in diſciplinæ ambiguis Cathedram Petri interrogari. Quod ex veteri quoque inſtrumento mendicatum videri poteſt, Deuteron. *cap.* 17. *Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe perſpexeris*, &c. *& judicium intra portas tuas videris verba variari: ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Venieſque ad ſacerdotes Levitici generis, & ad Judicem qui fuerit illo tempore. Quæreſque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem*, &c. *Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, & decreto Judicis, morietur homo ille, &c.*

XXXIX. Poſtremò denique ex congeſtione tot ſuprà teſtium illud liquidò fulgebat, quàm eſſet majoribus noſtris perſuaſiſſimum; quibuſcumque Epiſcoporum cœtibus & decretis Synodicam & inviolabilem ineſſe authoritatem, quamdiu prima ſedes, ſive Eccleſia univerſa non intercederet. Quid enim attinet anxiè rimari, an conventus illi Epiſcopales ſynodaliter ſe geſſerint, Synodique nomine donandi ſint, cum etiam Synodi nullæ ad complures hæreſes proterendas ſint coactæ? Num ſine Synodis non idem eſt Eccleſiarum & Epiſcoporum ſenſus & conſenſus, eadem cum ipſis collegarum omnium conſpiratio? Cum apud Euſebium unius Epiſcopi literis, vel paucorum Epiſcoporum Synodo longè plurimi ſubſcribunt alii per orbem Antiſtites, num ibi aliud quàm Epiſcoporum ſententiæ conſpirantes ſpectabuntur? Item apud eundem cum Dionyſius Alex. Nepotis delitia refellebat, *convocatis Presbyteris & Doctoribus, qui fratribus per vicos præerant*? Utcumque Epiſcopi conveniant, vel non conveniant niſi ſpiritu, num Apoſtolorum ſucceſſores, num Apoſtolicæ traditionis propagatores, num ipſorum Eccleſiæ Apoſtolicæ, vel ab Apoſtolicis matricibus derivatæ, ac per hoc & ipſæ Apoſtolicæ non ſunt, ut jure meritiſſimo illorum & illarum fidei incumbatur, juxta Irenæum & Tertullianum? Apud Cyprianum Romanæ Eccleſiæ viduatæ Clerus Synodicis conſultationibus reſpondet, & cauſas univerſales Eccleſiarum adminiſtrat. Cyprianus ipſe hinc auguratur labaſcere omnia, & retro ſublapſa referri, quòd Sacerdoti Dei, quòd collegio Sacerdotum mos non geratur: hinc hæreſes, hinc ſchiſmata. Pacianus, & Optatus ſimiliter non Synodos crepant, non collectiones Epiſcoporum ad legum amuſſim accuratas, ſed ſacerdotes, ſed annoſos Epiſcopos, ſed Eccleſiæ caſtitatem, ſed concentum omnium inter ſe ſacerdotum per orbem & cum radice unitatis, cathedra Petri.

XL. Hieronymus omnibus hæreticis, non

Romanas, non alias Synodos objectat, non Synodorum geſta rimatur, ſed Præſulis Romani & aliorum Epiſcoporum mores imitandos ſuadet, qui martyrum reliquias venerantur: Innocentii fidem tenendam, qui Apoſtolicam cathedram tenet: Anaſtaſium ſequendum, qui Apoſtolica ſolicitudine ſibilantia Hydræ ora compeſcuit; qui literis ſuis hæreticum toto orbe perſequitur: ſi vel Romani, vel alterius cujuslibet Epiſcopi vel parva ſchedula adversùm ſe proferretur, omnia illico à ſe recantatum iri: & id genus alia complura. Num Epiſcoporum ſententias, niſi ſynodicè proferantur: num Synodos, niſi ad ſolemnes regulas ſint elimatæ: num definitiones, niſi communibus votis conſcriptas aſpernaturum ſe, vel aſpernari quemquam Catholicum poſſe innuit? Num examinatorum & geſta, & vota ſingula examinaturum, ponderaturum, numeraturum, & ſubductis calculis huc vel illuc inclinaturum ſe vel quemquam alium ſobrium virum ſignificat? Quid Auguſtinus adversùs Pelagianos quaſi non diſcuſſo negotio audientiam poſtulantes & Oecumenicam Synodum? Rerſpondet Synodis opus non eſſe, examen Epiſcopale ſufficiens datum eſſe, cùm quatuordecim Orientales Epiſcopi, & plures Africani ſententiam dixiſſent: ſedem Apoſtolicam reſcripſiſſe, litem proinde finitam eſſe. Synodi Romanæ rarus aut nullus meminit, ſuffragia conſultorum nuſquam numerati, epiſtolas Pontificum Innocentii, Zozymi ſolas oſtentat, etiam ad omnes orbis Epiſcopos datas. Quid Jovinianum Siricius? *Facto Presbyterio* illum damnatum ait, nam *omnium noſtrum tam Presbyterorum, & Diaconorum, quàm etiam totius Cleri, una ſuſcitata ſententia eſt, &c.* Et protinus reſcribit Ambroſius, quos ſanctitas ejus damnaſſet, ſecundùm ejus judicium à ſe quoque, ſuaque Synodo damnatos. Procul exulabant, ut vides, cavillationes, procul tricandi libido, procul moroſitas. Epiſcopali authoritati, & ſententiæ incunctanter à Catholicis ſubſcribebatur; nec id ſibi ſumebant fideles, ut de judicibus ſuis judicarent. Ex ſuperiori aggere authorum, plura huc referes & coaptabis; genus ipſum indigitaſſe ſufficiet.

DISSERTATIO V.

IN SYNODUM ARIMINENSEM.

Anno 359.

SYNOPSIS.

Illud Hieronymi, Ingemuit orbis, & ſe eſſe Arianum miratus eſt: *nihil officere Eccleſiæ Catholicæ univerſalitati: nec enim poſteriorem etiam illam Ariminenſem Synodum, vel Synodi partem hæreſi conſenſiſſe, ſed diſpenſationi ſerviſſe, ex Athanaſio, Hieronymo, aliiſque Patribus palam fit adversùs hæreſes antiquas & nuperas. Uſque ad num. XI.*

Illo ipſo tempore oſtenditur mira fuiſſe paucitas Arianorum, præ multitudine Eccleſiæ Catholicæ. De Conſubſtantialis voce diſſeritur, quæ quandoque aberat à confeſſionibus Catholicis: item de communione Eccleſiæ Catholicæ, cui perdiu Ariani intermixti fuere. Ad num. uſque XXII.

Deinceps de Lucifero Calaritano Epiſcopo pauca diſceptantur. Ecqui illum à ſchiſmatis infamia abſolvere fas ſit. Regulæ diſpenſationis ex Jvone Carnotenſi promuntur: juxta quas eadem quandoque facta, vel eaſdem perſonas, putà Ariminenſes Patres, nunc alii & alii, nunc iidem ipſi ex Patribus accuſant & excuſant, vituperant & laudant, citra rerum & ſententiarum, etſi non citra verborum conflictum.

I. DE ea parte priore Ariminenſis Concilii, quæ ſtrenuè Nicænam fidem, & Conſubſtantiale propugnavit, quamdiu incolumis ei libertas conſtitit: nec verbum ullum faciam, quòd nihil de ea ambigatur. At poſteriorem, de qua Hieronymus Dial. adv. Lucifer. dixit, *Ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt:* paucis hìc perſtringam, quòd eo velut ariete ſoleant novatores Eccleſiæ toto orbe diffuſæ univerſitatem impetere; nec omnibus Catholicis ſatis expeditæ ſint rationes hujus machinæ retundendæ. Atque ut ab Hieronymo ipſo exordiar, ſic ille rem ab ovo, ut ita dicam, orditur: *Sub Rege Conſtantino, Euſebio & Hippatio Conſulibus, nomine unitatis & fidei infidelitas ſcripta eſt, ut nunc agnoſcitur. Nam illo tempore, nihil tam pium, nihil tam conveniens ſervo Dei videbatur, quàm unitatem ſequi, & à totius mundi communione non ſcindi. Præſertim cum ſuperficies expoſitionis nihil jam ſacrilegum præferret.* Itaque is erat ſcopus piorum omnium, unitatem ſequi, & à totius mundi communione non ſcindi. Ideo amplexi ſunt tandem Ariminenſes Patres confeſſionem, cujus ſuperficies nihil ſacrilegum præferebat, in cujus medulla nihil veneni ſuſpicabantur. Quid non hìc orthodoxum?

II. Pergit porro confeſſionem ipſam Ariminenſem expendere: *Credimus, ajebant, in unum verum Deum, Patrem omnipotentem. Hoc etiam nos confitemur. Credimus in unigenitum Dei Filium, qui ante omnia ſæcula, & ante omne principium natus eſt ex Deo. Natum autem unigenitum ſolum ex ſolo Patre, Deum ex Deo ſimilem genitori ſuo ſecundum ſcripturas, &c. Nunquid hìc inſertum eſt, Erat tempus, quando non erat? vel, De nullis extantibus creatura eſt Filius Dei? Perfecta fides eſt, Deum de Deo credere. Et natum ajebant unigenitum, ſolum ex ſolo Patre. Quid eſt natum? Certè non factum. Nativitas ſuſpicionem auferebat creaturæ. Addebant præterea, Qui de cælo deſcendit, &c. Sonabant verba pietatem, & inter tanta illa præconia, nemo venenum inſertum putabat.* Sonabant hæc omnia pietatem, & Catholicum dogma ſapiebant, Arianicum jugulabant.

Et rurſum ibidem Hieronymus: *De Uſiæ verò nomine abjiciendo, veriſimilis ratio præbebatur. Quia in Scripturis, ajebant, non invenitur, & multos ſimpliciores novitate ſua ſcandalizat. Placuit auferri. Non erat curæ Epiſcopis de vocabulo, cum ſenſus eſſet in tuto.* Quid apertius? Sola vox abjecta, probabili de cauſa: nec curæ fuit de vocabulo, cùm fides eſſet in tuto. Ergo Epiſcopi à fide Catholica non unquam delirarunt.

III. Sed cùm fraudem fuiſſe in expoſitione rumor populi ventilaret, iterum iterumque Valens applaudente Synodo anathemata complurima ingeminavit in eos qui dicerent Filium non eſſe æternum, Patri ſimilem, eſſe de nullis extantibus, eſſe creaturam ut ſunt cæteræ creaturæ, & id genus alia: profeſſuſque eſt, *ſe Arianum non eſſe, & penitus ab eorum blaſphemiis abhorrere.* Hæc Hieronymus ex actis ipſius Concilii, qui & addit: *Superſunt homines, qui illi Synodo interfuere.* Et tandem: *His ita geſtis Concilium ſolvitur. Læti omnes ad provincias revertuntur. Id enim Regi, & bonis omnibus curæ fuerat, ut Oriens atque Occidens communionis ſibi vinculo necterentur.* Patet nullam Synodo placuiſſe perfidiam. Si quid autem Valens fraudulenter reconderet, id Patribus minimè ſuſpicantibus affingi non poſſe.

IV. Pergit rurſus: *Sed diu ſcelera non latent. Et cicatrix malè obducta, incocto pure dirumpitur. Cæperunt poſtea Valens & Urſacius, cæterique nequitiæ eorum ſocii, egregii videlicet Chriſti ſacerdotes, palmas ſuas jactare, dicentes ſe Filium non creaturam negaſſe, ſed ſimilem cæteris creaturis. Tunc Uſiæ nomen abolitum eſt. Tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata eſt. Ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt. Igitur alii intra ſuam communionem remanere. Alii ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſii exulabant, cæperunt literas mittere. Nonnulli* *initam ſocietatem meliorum deſperatione planxerunt. Pauci verò, ut ſe natura hominum habet, errorem pro conſilio defenſavere. Periclitabatur navicula Apoſtolorum, &c.* Scelera plangit Hieronymus, ſed Valentis & Urſacii, & ſociorum, qui recondita fraudulentia impoſuerant Synodo. Non vulnus ait à Synodo inflictum Eccleſiæ, ſed vulneri priori cicatricem malè obductam; quòd latentem ſub innocuis vocibus fraudem non eſſent odorati. Ingemuiſſe orbem ait, & miratum ſe eſſe Arianum, nempe quòd id novum, id præter mentem & voluntatem ſuam eſſet; immò quòd impoſſibile id eſſet, & tamen ita eſſe ſpecie tenus videretur, ob faſcinationes Arianorum, quibus ita Synodum excantaverant, non ut ipſe Arianæ perfidiæ aſſentiretur, ſed ut eos ab Arianiſmo reſipuiſſe exiſtimaret. Ideo hac fraude periclitabatur navicula Apoſtolorum, non mergebatur; mergeretur autem, ſi quadringenti Occidentales Epiſcopi à fide deſciviſſent, à qua permagna Orientis pars jam defecerat.

V. Et perſpicuè Ariminenſes Epiſcopos à Catholica fide nec tranſverſum unguem deviaſſe, idem mox docet. Poſt mortem enim Conſtantii, reſtituto in ſuam ſedem ſub Juliano cum cæteris confeſſoribus Athanaſio, *Concurrebant Epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti, ſine conſcientia, hæretici ferebantur: conteſtantes Corpus Domini, & quidquid in Eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. Putavimus, ajebant, ſenſum congruere cum verbis; nec in Eccleſia Dei, ubi ſimplicitas, ubi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bona de malis exiſtimatio. Non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti adverſus Chriſtum pugnare. Multaque alia, quæ brevitatis ſtudio prætereo, flentes aſſerebant: parati & ſubſcriptionem priſtinam, & omnes Arianorum blaſphemias condemnare.* Quid his verbis eliquatius? Ubique elucet non Arianorum partibus ſuffragatos Epiſcopos, ſed ab iis reſilire Valentem cum ſociis, arbitratos eſſe: eorumque verba confeſſionis, ut ſonabant, ingenuè & ſimpliciter interpretatos eſſe, latitantes autem eorum erroris ſinus, nec deprehendere potuiſſe, nedum approbare.

VI. Et rurſus: *Quid à confeſſoribus agendum putaverint? Depoſitis, inquit, veteribus Epiſcopis, novos ordinaſſent. Tentatum eſt. Sed quotuſquiſque bene ſibi conſcius patitur ſe deponi? Præſertim cum omnes populi, ſacerdotes ſuos diligentes, penè ad lapides, & ad interemptionem deponentium eos convolaverint. Manſiſſent, ajunt, intra ſuam communionem. Hoc eſt dicere, irrationabili crudelitate totum orbem Diabolo condonaſſent. Cur damnaſſent eos, qui Ariani non erant? Cur Eccleſiam ſcinderent, in concordia fidei permanentem? Cur denique credentes bene, obſtinatione ſua facerent Arianos?* Et infrà: *Poſt reditum confeſſorum, in Alexandrina poſtea Synodo conſtitutum eſt, ut exceptis authoribus hæreſeos, quos error excuſare non poterat, pœnitentes Eccleſiæ ſociarentur. Non quò Epiſcopi poſſent eſſe, qui hæretici fuerant: ſed quòd conſtaret eos qui reciperentur, hæreticos non fuiſſe. Aſſenſus eſt huic ſententiæ Occidens: & per tam neceſſarium Concilium, Satanæ faucibus mundus ereptus eſt.* En quàm inculcatè aſſerat, Epiſcopos Ariminenſis Concilii hæreſeos conſcios non fuiſſe, bene credidiſſe, in concordia fidei permanſiſſe, Arianos non fuiſſe, hæreticos non fuiſſe. Ergo cùm orbis miratus eſt ſe eſſe Arianum, rem inauditam & impoſſibilem miratus eſt, fuco & aſtu Arianorum illuſam, quaſi eſſet, cùm reapſe non eſſet.

VII. Non ſuam tantùm ſententiam Hieronymus ibi profert, ſed Athanaſii, ſed Alexandrinæ ſub eo Synodi, ſed Occidentis & Orientis univerſi, qui Synodo illi ſuffragatus eſt, ubi Epiſcopi ſuis ſedibus redditi ſunt, quòd *conſtaret eos hæreticos non fuiſſe.* Sed audiatur Athanaſius ipſe ad Ruffinianum ita ſcribens: *Scias quod in principio quidem, cum vis quæ facta eſt, ceſſaſſet, facta eſt Synodus, præſentibus ex partibus externis Epiſcopis. Facta eſt autem & apud ſacrorum comminiſtros qui habitant in Græcia: nihiloſecius autem & apud eos qui habitant in Hiſpania & in Gallia. Et placuit hoc quod hic & ubique: ut iis quidem qui lapſi ſunt, impietati autem præſunt, venia quidem detur pœnitentibus ac reſipiſcentibus, locus autem cleri non detur. Illis autem qui impietatis authores non fuerunt, ſed vi & neceſſitate tracti ſunt, viſum eſt dari veniam, habere autem etiam locum in clero: maximè quia probabilem defenſionem attulerunt, & viſum eſt hoc quodammodo, œconomico conſilio factum eſſe. Affirmarunt enim ſe non fuiſſe ad impietatem traductos; ne autem quidam à pietate longè alieniſſimi Eccleſias corrumperent, maluerunt vi cedere, & onus ferre, quàm populos perdere. Hoc autem dicentes, viſi ſunt etiam nobis probabiliter dicere; quod ipſi in excuſationem adducerent, Aaronem Moyſis fratrem in deſerto prævaricationi populi conſenſiſſe; ſe autem hac ratione defendiſſe, ne populus in Ægyptum reverſus in idololatria permaneat. Probabile enim videbatur, quod in deſerto manentes, poſſent ab impietate deſiſtere: Ægyptum autem ingreſſi, perpetuarent & augerent impietatem.* Hæc Athanaſius, qui & ipſe defenſioni patrocinatur, qua ſe tuebantur Epiſcopi Ariminenſes, provida ſcilicet diſpenſatione Arianis ſe tum communicaſſe, ne ſi id pertinaciùs recuſarent, exturbarentur ſuis Eccleſiis, & in eas Ariani irrumperent, viruſque ſuum impunè deinceps & latiſſimè diſſeminarent. Porrò Gallicanis, Hiſpanienſibus, & Græcanicis Synodis idem viſum teſtatur. Ergo probabilis hæc fuit diſpenſatio, non Arianica perfidia, qua orbis ingemuerit ſe eſſe Arianum. Ut enim notat Balſamon in hanc epiſtolam, exterior tantùm hæc fuit Catholicorum & œconomica cum Arianis communicatio, non conſenſio in eorum veſaniam. Extat & apud Theodoretum *l.* 2. *cap.* 22. epiſtola Damaſi Papæ, Synodique Romanæ Epiſcoporum nonaginta, qua perhibetur conteſtatos eſſe Ariminenſes Patres, ſe vim paſſos eſſe, *nec ſe cogitaſſe ſuam fidei formulam ſententiæ Nicæni Concilii adverſari.*

VIII. Ubi ergo Sancti Patres Ariminenſibus Epiſcopis defectionem à fide videntur affingere, pingui loquuntur minerva, & communionem pro fide accipiunt, reique non veritatem, ſed ſpeciem ab Arianis jactatam proſequuntur. Auguſtinus *epiſt.* 50. diſpenſationis Eccleſiaſticæ præconia ingeminans, *Sic multitudinibus per ſchiſmata & hæreſes pereuntibus ſubvenire conſuevit. Hoc diſplicuit Lucifero, quia factum eſt in eis ſuſcipiendis atque ſanandis, qui veneno perierant Ariano.* Ambroſius in *cap.* 6. Lucæ: *Nonne tibi videtur his dicere, qui dudum in Ariminenſi Concilio perfidæ prævaricationis authores, dum Imperatoris gratiam ſequuntur, Dei gratiam perdiderunt?* Liberius *epiſt.* 11. ad Orientales: *Omnes illi ferè Epiſcopi qui Arimini convenerant, quique vel fallacibus ineſcati illecebris, vel vi compulſi, à fide tum quidem deſciverant: nunc tamen ad ſanam mentem reverſi, fidei formulæ ab Epiſcopis Arimini congregatis editæ anathema denunciarunt, & fidei Catholicæ & Apoſtolicæ Nicææ confirmatæ ſubſcripſerunt, & nobiſcum jam unà communicant.* Facundus Hermian. *l.* 5. *cap.* 3. *Multo plures apud Ariminum in Arianum dogma fuerunt ſubacti, opprimente Conſtantio, & in Ariminenſi Concilio multi Ariano dogmati collibentes, tres diverſas ejuſdem Sanctæ Trinitatis mentiti ſunt eſſe naturas.* Et *l.* 12. *cap.* 2. *Nuſquam coactum Concilium, niſi falſitati ſubſcripſit, ſicut in Arimino factum eſt, Conſtantio compellente: & apud Epheſum opprimente Dioſcoro.* Et Baſilius *epiſt.* 52. *Omnia ſecum habentes quæ in Arimino geſta ſunt, ad ea diſſolvenda, quæ illic per vim facta ſunt.* Patres alios, Synodoſque parco accumulare, à quibus anathema illiſum eſt poſterioribus Synodi Ariminenſis geſtis.

IX. Hos tamen Patres, has Synodos haud equidem prioribus Patribus Synodiſque conflictari exiſtimarim. Nam unus ſanè ſecum conſentit ſaltem Athanaſius. At is *l.* de Synodis Ariminenſi & Seleucienſi, &

ſi, & in Epiſtolis compluribus, poſteriora Ariminenſis Synodi, ut Nicænæ Synodo adverſantia repudiat conſpuitque. Et idem tamen probabilem diſpenſationem hanc fuiſſe ſuprà interpretatus eſt cum Synodo ſua Alexandrina. Ergo inter hæc nulla conflictatio imaginanda eſt. Etenim ſi ſententiam animi, ſi fidei medullam, ſi ſenſum Epiſcoporum Ariminenſium introſpicias, omnia hæc Catholici dogmatis tenaciſſima ſemper fuere. Si ſpeciem rerum extimam, ſi fucum ab Arianis factum, ſi rumores ab illis ſparſos, ſi communionem exteriùs initam, Arianicum his omnibus venenum erat ſuperfuſum. Itaque Catholici Epiſcopi tam clementer excipiendi fuere, quàm qui à Nicæna fide nunquam deſciſſent, & probabili uſi eſſent diſpenſatione. At decreta Ariminenſia per fraudem & ludibrium Arianorum expreſſa, ita fulminanda fuere, ut quæ Arianicæ perfidiæ virus clam alerent. Utque fides vel ab invitis extorqueatur, audi rurſum pauca iſta ex epiſt. Pariſienſis Synodi ſub Hilario ad Orientales Epiſcopos ſcripta: *Nam plures numero, qui Arimini affuerunt, ſub authoritate veſtri nominis, ad Uſiæ ſilentium ſunt coacti: quod verbum à vobis quondam contra Ariomanitarum hæreſin inventum, nobis ſemper ſanctè fideliterque ſuſceptum eſt.* Et infrà: *Itaque chariſſimi, cum ex literis veſtris fraudem ſe paſſam in Uſiæ ſilentio ſimplicitas noſtra cognoſcat, &c. nos quoque ab his omnibus quæ per ignorantiam perperam geſta ſunt, referimus, &c.* Itaque non hæreſi ſe conſenſiſſe, ſed fraudem ſe paſſos teſtantur; verba enim ſibi data, quaſi Orientales Catholici in Uſiæ vocabuli ſilentium, diſpenſationis ergo, aſſenſi eſſent; ideoque & ſe per ſimplicitatem & ignorantiam in idem annuiſſe. Quin & ipſe Hilarius ibidem in fragmentis paulò antè, ſuo more illud quod Valens Arimini confeſſus erat, & quo Catholicos Epiſcopos pertraxerat, Filium non eſſe creaturam ut cæteras creaturas, illud inquam Catholicè dici vendicat. *Reſpondiſtis ſanctis Ariminenſibus non Chriſtum creaturam negatum fuiſſe, ſed diſſimilem cæteris creaturis, &c. Quaſi verò ulla creatura aliis ſit ſimilis, ut Angelus homini, homo avi, avis pecudi, &c.*

X. Audiendus rurſum Sulpitius Severus *l.* 2. hiſt. *Legatos Ariminenſis Concilii ex parte noſtrorum compellit Imperator uniri hæreticorum communioni: eiſdemque conſcriptam ab improbis fidem tradit, verbis fallentibus involutam; quæ Catholicam diſciplinam, perfidia latente, loqueretur. Namque Uſiæ verbum, tanquam ambiguum, & temerè à Patribus uſurpatum, neque ex authoritate Scripturarum profectum, ſub ſpecie falſæ rationis abolebat, ne unius cum Patre ſubſtantiæ Filius crederetur. Eadem fides ſimilem Patri Filium fatebatur. Sed interiùs aderat fraus parata, ut eſſet ſimilis, non eſſet æqualis.* Fidei ſubſcriptum vides, non hæreticæ, ſed *verbis fallentibus involutæ, quæ Catholicam diſciplinam, perfidia latente, loqueretur.* Itaque hæreſi non conſenſerunt, quam nec ſuſpicati ſunt. Et mox: *Valens & Urſatius affirmantes præſentem fidem Catholica ratione conceptam, ab Orientalibus Imperatore authore prolatam, cum piaculo repudiari: Et quis diſcordiarum finis foret, ſi quæ Orientalibus placuiſſet, Occidentalibus diſpliceret? Poſtremò ſi quid minus plenè præſenti fide editum videretur, ipſi adderent, quæ addenda putarent; præbituros ſe in his quæ eſſent adjecta, conſenſum. Favorabilis profeſſio pronis omnium animis excepta: nec ultrà noſtri repugnare auſi, jam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Dein conceptæ à Fagadio & Servatione profeſſiones edi cœpere: in queis primùm Arius, totaque ejus perfidia damnatur: cæterùm non etiam Patri æqualis, & ſine initio, ſine tempore, Dei Filius pronunciatur. Tum Valens tanquam noſtros adjuvans, ſubjecit ſententiam cui inerat occultus dolus, Filium Dei non eſſe creaturam ſicut cæteras creaturas, fefellitque audientes fraus profeſſionis. Etenim his verbis, quibus ſimilis eſſe cæteris creaturis Filius negabatur, creatura tamen, potior tantum cæteris pronunciabatur. Ita neutra pars viciſſe ſe penitus, aut victam putare poterat: quia fides ipſa pro Arianis, profeſſiones verò poſtea adjectæ pro noſtris erant: præter illam quam Valens ſubjunxerat, quæ tum non intellecta, ſerò demum animadverſa eſt. Hoc verò modo Concilium dimiſſum, bono initio, fœdo exitu eſt conſummatum.* Ubique elucet circumventos fuiſſe Catholicos Epiſcopos, non ut hæreſi annuerent, ſed ut ab ea Arianos reſipuiſſe crederent: ut latentes in eorum profeſſionibus inſidias ſerò nimis animadverterent: denique non ut fidem, ſed ut communionem cum verſipellibus conſociarent. Tunque ingemuit orbis ſe eſſe Arianum, non fide aut perfidia potiùs, ſed ut ipſe Novatorum primipulus concinit, *lingua & communione. Blondel. de prim. l.* 153.

XI. Quàm non inaniter autem deſudatum à nobis ſit in hac parte, tum intelliges, cum audieris, quantum ſibi præſidii olim Pelagiani, Donatiſtæ, aliique hæretici collocatum eſſe putaverint in hac Ariminenſi defectione, & germanorum tunc Catholicorum mira, ut ipſi ſomniant, paucitate. Huc enim ſexcenties confugere, cum ſuam illis paucitatem exprobraret Eccleſiæ Catholicæ orbem univerſum implens majeſtas. Ideo Julianus *lib.* 1. *num.* 7. apud Auguſt. in ult. opere adversùs eum edito, ait: *In Synodo Ariminenſi vehementiùs claruiſſe, quid apud plumbeos animos vel ambiguitas verbi, vel comminatio novi vocabuli poſſit ſceleris obtinere. Nam cum ſub Ariano principe vir magnæ conſtantiæ, fideique ſaniſſimæ Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, dilapſo à fide Apoſtolorum omni penè mundo, & impietatis temporibus obſtitiſſet, atque ob hoc in exilia coactus eſſet: de ſexcentis & quinquaginta, ut fertur, Epiſcopis, vix ſeptem inventi ſunt, quibus chariora eſſent Dei præcepta, quàm Regis: videlicet ut nec in Athanaſii damnationem convenirent, nec Trinitatis confeſſionem negarent. Illa verò omnis dejectorum pectorum multitudo, extra injuriarum metum, hac eſt potiſſimum vel nominis comminatione, ne Athanaſiana vocaretur, vel interrogationis calliditate decepta.* Ovat in his verbis, & hinc ſuis partibus ſuppalpatur Julianus, quod & olim dilapſus à fide Apoſtolorum eſſet omnis penè mundus, & de ſexcentis & quinquaginta Epiſcopis vix ſeptem defectionis immunes fuiſſent. Similiter & Donatiſtæ, ut docet Auguſtinus *epiſt.* 48. paucitati ſuæ hinc patrocinia captabant, & Hilarii ipſius verba prætexebant ſibi, qui in ſuorum temporum calamitatem ita deſtomachabatur, quaſi fides & Eccleſia de terris periſſet.

XII. Ut ergo & antiquis & nuperis hæreticis ora obſtruantur, præter ſuperiùs de Concilio Ariminenſi diſceptata, quæ longè aliter ſanè habent, atque illi ineptire ſolent: & abundè produnt, ne tunc quidem corruiſſe fidem multitudinis Epiſcoporum: operæ pretium eſt, univerſalitatem Eccleſiæ Catholicæ illis ipſi temporibus demonſtrare, & præ ea Arianorum paucitatem. Imprimis autem Auguſtinus offuſas popularibus præjudiciis nebulas difflabit epiſtola ſuprà laudata, in hunc modum: *Si aliqua in his verbis divinis diſtributio facienda eſt, fortaſſe non fruſtra dictum ſit de ſemine Abrahæ, ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena quæ eſt in litore maris; ut in ſtellis cœli pauciores, firmiores clarioreſque intelligantur: in arena autem maritimi litoris, magna multitudo infirmorum atque carnalium. Quæ aliquando tranquillitate temporis quieta & libera apparet: aliquando autem tribulationum & tentationum fluctibus operitur atque turbatur. Tale tunc erat tempus de quo ſcripſit Hilarius, unde putaſti inſidiandum contra teſtimonia tot divina, tanquam perierit Eccleſia de orbe terrarum. Potes hoc modo dicere, nec tot Eccleſias Galatiæ tunc fuiſſe, quando dicebat Apoſtolus, O ſtulti Galatæ, &c. Quis enim neſcit illo tempore obſcuris verbis multos parvi ſenſus fuiſſe deluſos, ut putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipſi credebant? Alios autem timore ceſſiſſe, & ſimulatè conſenſiſſe, non rectè ingredientes ad* *veritatem Evangelii, quibus tu poſtea correctis, ſic quemadmodum ignotum eſt, nolles ignoſci, &c. Quamquam & illi, qui tunc firmiſſimi fuerunt, & verba hæreticorum inſidioſa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum: ſed tamen etiam ipſi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant. Ac ſic Eccleſia quæ per omnes gentes creſcit, in frumentis dominicis conſervata eſt, & uſque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conſervabitur, &c. Hilarius ergo decem provinciarum Aſianarum, aut zizania non triticum arguebat: aut ipſum etiam triticum quod defectu quodam periclitabatur, quantò vehementiùs, tantò utiliùs arguendum putabat. Habent enim etiam Scripturæ canonicæ hunc arguendi morem, ut tanquam omnibus dicatur, & ad quoſdam verbum perveniat.* Quadrant hæc Auguſtini omnia in Ariminenſia tempora: ſed & in omnes Arianorum procellas. Obſerva autem 1. etiamtum in ſemine Abrahæ, ſeu in ſinu Eccleſiæ Catholicæ fuiſſe non ſtellas tantùm cœli, ſed & arenam maris: id eſt, non paucos tantùm fortes & lucidos, ſed & innumeros carnales atque infirmos. Nam ſi à fide hi exorbitaſſent, non infirmi tantùm & carnales, non in ſemine Abrahæ, non in zizaniis computarentur. Et eos ſanè ait tribulationum fluctibus operiri & turbari, non demergi. 2. Hieronymo, Severo, aliiſque ſuprà laudatis aſſentiri Auguſtinum, & cladem Ariminenſem imputare ſimplicitati eorum, qui *parvi ſenſus quod eſſent, deluſi ſunt obſcuris verbis, ut putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipſi credebant, &c. verba hæreticorum inſidioſa intelligere non potuiſſe.* Quo quid evidentius? Alios addit timore ceſſiſſe, & ſimulatè conſenſiſſe, ac ſtatim rediſſe. Non ergo unquam à fide orthodoxa, non ab Eccleſia unquam deſcivit multitudo Epiſcoporum, nunquam ad illam paucitatem Eccleſia perducta eſt. 3. Ab Hilario docet non omnes, ſed Aſianas tantùm provincias increpitas eſſe, & ipſas quidem non quòd penitus defeciſſent, ſed quòd *quidam* in eis: more in Scripturis uſitatiſſimo, ut objurgatio ad omnes concrepet, quæ ad quorumdam tamen duntaxat inſaniam coercendam pertinet.

XIII. Quod autem de Epiſcopis poſt Hieronymum, & Athanaſium, affirmavit Auguſtinus, id multò æquius eſt de populis arbitrari. Illos nempe etiam per Orientem totum fidei Catholicæ retinentiſſimos fuiſſe; & in dubiis Euſebianorum confeſſionibus, non fucata eorum deliramenta, ſed quam ementiebantur, Nicænam fidem cogitaſſe & collaudaſſe. Unde ſcitiſſimè Hilarius *l. cont.* Auxentium: *Et hujus quidem uſque adhuc impietatis occaſio per fraudem perficitur, ut jam ſub Antichriſti ſacerdotibus Chriſti populus non occidat, dum hoc putant illi fidei eſſe, quod vocis eſt. Audiunt Deum Chriſtum, putant eſſe quod dicunt. Audiunt Filium Dei, putant in Dei nativitate ineſſe Dei veritatem. Audiunt ante tempora, putant idipſum ante tempora eſſe, quod ſemper eſt. Sanctiores aures plebis, quàm corda ſunt ſacerdotum.* His nihil abſolutius, ut plebes Eccleſiarum toto tunc orbe Nicænam fidem retentaſſe conſtet: ut quæ ſanctiores haberent aures cordibus Euſebianorum Antiſtitum, & in vocibus ambiguis eorum ſimplicitatem fidei antiquæ contineri interpretarentur. Similiter Hieronymus in alio argumento, nempe adversùs errores Joannis Hieroſol. *Hæc audiens indoctum vulgus nullam ſtropham, nullas inſidias ſuſpicatur. Credit eſſe quod dicitur. Sanctiores enim ſunt aures populi, quàm ſacerdotis animus.*

XIV. His conſentiunt, quicumque illorum temporum hiſtoriam literis mandarunt. Socrates *l.* 2. *cap.* 22. *Civitates autem Græciæ, Illyrii, & cæterarum orbis partium ad Occidentem vergentium, tumultu & perturbatione propterea caruere, quòd inter ſe ipſæ concordarunt, deciſioque de fide in Concilio Nicæno tradita apud ipſas ſemper dominata ſit.* Et *lib. eodem cap.* 31. de Concilio Seleuciæ agens, quò ſoli convenerant Orientales, quos in fide Nicæna magis titubaſſe indubium eſt: *Poſtquam illa vicerat ſententia, quæ primùm de fide quæri voluit; quia à partibus Acacii ſtabant, fidem Nicænam abrogandam, aliam novam deſcribendam ſignificarunt: qui autem parti alteri adhæreſcebant, qui & numero plures erant, alia omnia Nicænæ Synodi placita receperunt: ſolam repudiarunt vocem Conſubſtantialis.* Vides ergo inconcuſſam in toto Occidente vigere Nicænam fidem; vigere eandem in pluribus Orientis Epiſcopis; & eorum qui ab illa deſciverant, Epiſcoporum plebes, harum argutiarum inſolentes, pleraſque ſimplicitatem antiquæ fidei retinuiſſe. Et *lib. eodem cap.* 34. in urbe Orientis principe, duo agmina Catholicorum deſcribit, Euſthatianorum, & Meletianorum; quæ ſecum mutuò vix communicabant; Conſubſtantiali tamen ſubſcribebant. Et *lib.* 3. *cap.* 4. poſt mortem Conſtantii ſtatim Athanaſium Alexandrinæ ſedi reſtitutum narrat, *Arianos ab Eccleſiis exturbatos, ædes ſacras Athanaſii gubernationi redditas, Arianos in domibus obſcuris conveniſſe.* Ex utraque hac urbe principe, de toto Oriente conjicere fas eſt. Idem *l.* 4. *cap.* 27. ait Gotthos à Vvlphila Epiſcopo Chriſtiana primùm fide imbutos, & Arianico ſimul perfuſos veneno: aliquos ex ipſis ſtrenuo perfunctos martyrio, quòd Arii argutiarum rudes *Barbari animo ſimplici religionem Chriſtianam amplexi, pro fide Chriſti vitam qua hìc fruebantur, profundere non dubitarunt.* Quod eo tantùm conſilio retuli, ut monerem multò ſimilius veri eſſe, populos à teneris unguiculis innutritos fidei Nicænæ, ab ea per Epiſcoporum ſuorum cavillatorias diſceptationes divelli non potuiſſe. Et *l.* 5. *cap.* 4. idem oſtendit, Antiochiæ quàm Conſubſtantialis vindices præpollerent. Et *cap.* 10. Cùm Theodoſius hæreticorum omnium conventus exegiſſet Conſtantinopoli, de hæreticis ait, *Suos per literas conſolari cæperunt, hortarique ut ne animos contraherent, quod multi opinione ipſorum derelicta ad fidem Conſubſtantialis tranſiſſent: nam multos eſſe vocatos, paucos verò electos. Quam quidem tum neutiquam protulere ſententiam, cum maxima populi pars ex Imperatorum nutu pendens, ipſis adhæreſcebat.* Quæ perſpicuum eſt de ſola urbe Conſtantinopoli intelligenda.

XV. Accedat Theodoretus, qui *lib.* 2. Hiſt. Eccl. *cap.* 3. ait Presbyterum illum Arianici furoris fomitem, etſi gratia aulica multùm floreret, *tamen cum videret Conſtantini Imperatoris animum in religionis doctrina confirmatum, morbum ſuum aperire auſum non eſſe.* Et *cap.* 22. Romanæ Synodi ſub Damaſo poſt Concilium Ariminenſe habitæ epiſtolam refert, ubi dicitur: *Itaque veſtra integritas manifeſtò videt, hanc fidem ſolam, quæ authoritate Apoſtolica Nicææ ſtabilita eſt, firmiter perpetuò tenendam eſſe: & de ea tum Epiſcopos Orientis, qui ſe de Catholica Eccleſia eſſe profitentur, tum Occidentis etiam Epiſcopos gloriari nobiſcum.* Et *cap.* 24. de urbe, & Eccleſia Antiochena, ejuſque Epiſcopo Leontio Ariano hæc ſcribit, vel exſcribit ex Athanaſio; *Tametſi ſordibus erat Arianæ blaſphemiæ inquinatus, tamen eas callidè admodum diſſimulare ſtudebat. Etenim cum Clerum & laicam etiam multitudinem in duas partes diviſam cerneret: & alteram quo laudes Filii magis celebrarent, hanc conjunctionem* (&) *adhibere: alteram autem hanc præpoſitionem* (per) *ponere: & cum ad Spiritum Sanctum ventum eſſet, præpoſitionem* (in) *addere: ipſe totam glorificationem tacitus ſecum recitavit, adeò ut qui prope eum erant, ſolam hanc particulam audirent, in ſæcula ſæculorum.* Ergo in ea ipſa urbe ubi maximè Ariana impietas principabatur, præter illa Catholicorum examina, quæ ſeorſim ſuos agitabant conventus, conveniebant & complures orthodoxi promiſcuè cum Arianis, & illi quidem tam numeroſi, ut Arianus Epiſcopus morbum ſuum diſſimulare cogeretur. Quo rurſus exemplo conſtat, quàm multæ ſub Arianis etiam Epiſcopis, ſed virus ſuum prementibus, Nicænam fidem plebes retentarent. Et *cap.*31. Antiochiæ electum Epiſcopum Meletium narrat non à Catholicis tantùm, ſed ab Arianis, qui ſuæ ſectæ ducem quærentes non potuerunt non incidere in Catholicum hominem. Moxque cùm duo alii Epiſcopi de Filio impiè concionati eſſent, *Tertius ſurrexit magnus ille Meletius, qui quæ ſit recta Verbi Dei prædicandi regula, oſtendit: nam ad veritatem omnia, velut ad amuſſim, dirigens, nimiùm & parum facilè devitavit. Quæ cum ei à multitudine tribueretur permagna laus, &c.* Audin multitudinem Catholico dogmati adplaudentem? Sed evidentiſſimè *l.*3. *c.*3. ſub Juliano Apoſtata ſtatim docet milites omnes non Chriſtianam tantùm, ſed Catholicam fidem mordicus ſervaſſe. Itaque Julianus Chriſtianum ſe primò ſimulare cogebatur. *Imperium nactus, diu ſuam occultavit impietatem. Nam milites diſciplina veræ pietatis imbutos, præter cæteros extimuit. Siquidem primùm nunquam ſatis laudatus Conſtantinus, & eorum animos vetere liberaverat errore, & doctrina veritatis accuratè erudierat. Deinde ejus filii diſciplinam, quam pater in eorum animis inſeverat, multò magis confirmabant. Etenim tametſi Conſtantius quorumdam ſuaſu in fraudem inductus, verbum* omoyſion *non approbavit: tamen ipſam rem, quæ verbo ſignificabatur, ſincerè & ex animo confeſſus eſt. Quippe ingenuè Filium ante ſæcula à Patre genitum Deum Verbum nominavit: eoſque honore potiùs abdicavit Eccleſiaſtico, qui auderent eum creaturam nuncupare.* Quod magno argumento univerſim eſt, de ſola voce pleroſque Conſubſtantialis digladiatos eſſe, Catholicæ alioqui veritatis retinentes. Quod autem de militibus, idem ſentiendum de plebibus, quarum milites portio quædam ſunt. Vide & *l.*4. *cap.*1. ubi Joviniano Imperatori creato utique ex Catholicis, Catholicos ſe profitentur milites, nempe vel à Conſtantino, vel à Conſtantio imbuti. At infrà *cap.*32. de Vulphila Gotthorum Epiſcopo ait, *Cum illum Eudoxius, & verborum lenociniis, & pecuniis ineſcaſſet, perfecit, ut Barbaros illos ad communionem Imperatoris amplectendam induceret. Adjecit præterea, quò faciliùs ei perſuaderet, contentionem illam ex ambitione ſolùm ortam, nullamque omninò doctrinæ eſſe differentiam. Itaque ad hodiernum diem Gotthi Patrem majorem eſſe Filio dicunt illi quidem: ſed Filium creaturam appellari, licèt cum his, qui illud dicunt, communicent, neutiquam ferre poſſunt. Quin immò ab avita doctrina non penitus deſtiterunt. Etenim Vulphilas cum eis communionem Eudoxii & Valentis perſuadere conaretur, dixit nullam eſſe doctrinæ diſcrepantiam, ſed ex inani & levi contentione, eam in Eccleſiam invectam eſſe diſcordiam.* Conſimiliter ergo & populorum turbæ complurium, communione non fide fœderabantur Epiſcopis Arianis: nec ſe illorum adaptabant fidei, ſed ſuæ & avitæ illos doctrinæ adhæreſcere opinabantur. Et *l.* 5. *c.*3. de Apollinariſtis: *Qui poſtea cum ſuam ipſorum perſpicerent tenuitatem & Eccleſiæ ſplendorem, omnes paucis exceptis ad Eccleſiæ communionem ſe contulerunt, &c.* Et *cap.*6. inculcat in Occidente toto ſanam fidem ſemper floruiſſe.

XVI. At Sozomenus præclariſſimè *l.* 3. *cap.* 12. poſt Concilium Antiochenum, & Sardicenſe, Eccleſiæ ſtatum ſubjiciens oculis, & conſequentium temporum: *Eccleſia versùs ſolem obeuntem ſita, quoniam Patrum decretis ritè gubernata erat, omninò à contentione & captioſis verborum argutiis, quæ inde naſci ſolent, libera & vacua fuit. Nam quamvis Auxentius Epiſcopus Mediolani, & Valens & Urſacius ex Panonia oriundi, impensè laborarent, opinionem Arii in illam Imperii partem traducere: tamen eorum conatus haudquaquam ſucceſſit ex animi eorum ſententia: quandoquidem ſedis Romanæ Antiſtites, & alii Epiſcopi ac ſacerdotes ſtudiosè præcaverunt, & illius hæreſis germina amputarunt. Pars vero Imperii ad ſolem orientem porrecta, etſi poſt Concilium Antiochenum diſſidere, & à fide Concilii Nicæni palam jam diſſentire cœpit: tamen meo quidem judicio, ſi complurium mentem ſpectes, in eandem revera ſententiam, quaſi pedibus itum eſt: conceſſumque Filium ex Patris eſſentia conſtare. At verò quidam contentionis ſtudio adducti, contra vocem Conſubſtantialis depugnarunt.* Subdit multos pudore retractandæ ſententiæ prioris, aliquos aliis affectibus implicatos, circa eam vocem belligeratos eſſe: *Multi qui ridiculum putarent in ejuſmodi contentionibus tempus terere, in ſententia Concilii Nicæni acquievere. Ac præter cæteros omnes qui in Oriente ætatem degebant, viſi ſunt decretis Concilii Nicæni mordicus adhæreſcere Paulus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Athanaſius Alexandriæ, & tota Monachorum multitudo. Quin etiam Antonius Magnus, qui adhuc in vita manebat, & qui cum eo verſabantur omnes: alii denique quamplurimi tum in Ægypto, tum in aliis Romanorum provinciis.* Perſpicuè in Oriente ipſo vides longè plurimos fidem Nicænam irrevocabiliter amplexatos, & pleroſque adverſantium, fidei ipſi conſenſiſſe, in ſolam vocis Conſubſtantialis inſolentiam bacchatos eſſe. Et *l.*3. *cap.*29. declarat idem Antiochiæ, etſi Ariani Eccleſias occupaſſent, magnam tamen Cleri populique partem Catholicæ fidei adhæſiſſe: Alexandriæ autem ne una quidem Eccleſia Arianos, etſi ſuffragante Conſtantio, potiri potuiſſe. Et *l.*6. *cap.* 19. poſt obitum Athanaſii, invadente Alexandrinam Eccleſiam Lucio Ariano, *Multi & divini viri id temporis Monaſteriis illius regionis præerant, & omnes opinionem Arii deteſtabantur. Quorum teſtimoniis etiam populus obſecutus, eandem quam illi doctrinam amplexatus eſt: qui de dogmatibus diſſerere & garrire neque voluit, neque novit: ſed veritatem credidit penes illos eſſe, qui virtutem factis declarabant, quales tunc ex Monachis Ægyptiis, &c.* Et infrà *cap.* 27. cum provincias aliquas ab Eunomianis, & Apollinariſtis pervaſas dixiſſet, ait: *Sed idem ferè iſtis, quod antè Arianis acciderat. Nam populus in hiſce regionibus, Monachos propter virtutem & rectè facta admiratus, eos verè de fide ſentire credebat, & qui aliter ſentirent, illos utpote doctrinis adulterinis corruptos deteſtabatur: non aliter ſanè atque Ægyptii, qui Monachorum ſuorum doctrinam ſecuti, Arianis ſtrenuè reſtiterunt.* Ubique terrarum ergo examina numeroſiſſima populorum antiquam fidem conſtantiſſimè retinuerunt.

XVII. Sed expugnabit, ut ſpero, vel ab invitis aſſenſum Athanaſius, oculatus ipſe omnium teſtis, & fidei ſignifer primarius. Ille ergo apud Theodoretum *lib.*4. *cap.*4. in Epiſt. Synodica ad Jovianum Imperat. pauciſſimis poſt Ariminenſem Synodum annis ſcripta: *Pro certo ſcias, velimus, Auguſte Sanctiſſime, hanc ipſam fidem ab omni ſæculorum memoria prædicatam fuiſſe: hanc confeſſi ſunt qui in Nicæa convenerunt Patres, huic omnes ubique Eccleſiæ conſentientes ſunt, ut Hiſpaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ totius, Dalmatiæ, Myſiæ, Macedoniæ, & cunctæ Græciæ, & omnes Eccleſiæ Africæ, Sardiniæ, Cypri, Cretæ, Pamphiliæ, Liciæ, Iſauriæ, & Eccleſiæ Ægypti, Libyæ, Ponti, Cappadociæ, & finitimarum regionum, Orientis denique Eccleſiæ, exceptis paucis quæ ſectæ favent Arianæ. Iſtarum enim omnium Eccleſiarum ſententiam experimento cognovimus, & literas accepimus, & certò ſcimus, quòd etſi pauci contradicant huic fidei, non poſſunt præjudicium facere orbi univerſo.* Quid his, quæſo, expreſſius aut vehementius optari potuit? Nicænæ fidei omnes Orientis, Occidentiſque Eccleſias conſentaneas eſſe docet, omnes pernumerat, paucos contradicere iterum iterumque monet, ſed per eos non poſſe præjudicari omni terræ. Et rurſus Athanaſius epiſtola ad Orthodoxos: *Indicamus vobis, etſi longo jam tempore hæc peſtis incubuit, nihilominus tamen in pleriſque populis, & in pleriſque Epiſcopis decus Apoſtolicæ fidei remanere. Quan-*

quam nonnulli vi, verbiſque fallacibus detineant populum, & multitudinem Epiſcoporum, partim formidine illuſtrium virorum in urbibus, partim gloriæ ambitu: at ii ea quæ ſentiunt, diſſimulant: & quæ non ſentiunt, præ ſe ferunt. Et initio Apologiæ omnes penè orbis provincias enumerat, in Sardicenſi Synodo ſibi ſuffragatas; cum in Antiocheno Concilio triginta ſex tantùm Ariani eſſent, unde ad eos Julius, *Audio paucos eſſe iſtorum malorum authores.* Et Athanaſius ipſe infrà ſubſcripſiſſe abſolutioni ſuæ ait Epiſcopos per orbem univerſum trecentos quadraginta quatuor: & epiſt. ad Solitarios ex provinciis triginta quinque conflatam fuiſſe Sardicenſem Synodum docet, in qua purgatus eſt. Et infrà rurſus: *Cum viderent Ariani tantum cum Athanaſio animorum conſenſum & pacem agitari, erant enim in hoc numero plures quàm quadringenti, tum è magna Roma, atque univerſa Italia, &c. Creta, Lycia, Palæſtina, Iſauria, &c. hæc videntes, metu invidiaque anxiabantur. Invidia quidem, propter tantorum conſpirationem: metu autem, ne eorum hæreſis traduceretur, & de ea ubique gentium triumphus ageretur.* Mox Arianos ad Conſtantium ita loquentes inducit: *Quidquid terrarum eſt, ſcriptis ſuis, quibus nos impetit, adimplevit Athanaſius: & plurimi quidem cum eo communionem habent: eorum autem qui videntur nobiſcum eſſe, hi quidem adjunxerunt ſe illi: cæteri idem facturi ſunt, nos autem remanſimus ſoli, &c.* Et paulò poſt, minis & exiliis coactos ait à Conſtantio Epiſcopos ejurare Athanaſii communionem, *Idque ideo faciebat, quod animadverteret hæreſin ab omnibus odio haberi. Quæ res in cauſa fuit, cur tam multos compelleret, hæreticorum paucitati ſe ut adjungerent, &c.* Et infrà: *Omnia quidem illi pro hæreſi ſua moliti ſunt; at per Eccleſiam unamquamque ſervantes quam didicerant fidem, magiſtros quidem expectant, Chriſti verò inimicam hæreſin deprehenderunt, & non aliter quàm ſerpentem deteſtantur.* Et infrà: *Sicubi pius & Chriſtianus aliquis eſt, ſunt enim ubique multi tales, ſicut Prophetæ & Elias abſconduntur, &c.* Et infrà: *Iſte verò quoniam omnes hæreſin fugiunt, & ſana fides in Chriſtum confeſſionibus celebratur, Epiſcopos in exilium ejicit, populos verò dum prohibet conventus celebrare, &c.* Et epiſtola ad Afros poſt Ariminenſe Concilium ſcripta: *Huic Nicænæ Synodo & olim univerſus orbis aſſenſus eſt, & nunc cum multæ factæ ſint Synodi, omnes tamen ejus memores ſunt, tum per Dalmatiam, Dardaniam, Epirum, &c. Et ſubſcriptione approbarunt, adeò ut ſi quis relictus apud eos ſit ex radice Arianorum, ſurſum germinans amaritudinem (loquimur autem de Urſatio, Valente, cæteriſque qui idem ſentiunt) per iſta ipſa ſcripta abſcinduntur & rejiciuntur.*

XVIII. Poſtremò ut ad Hieronymum à quo exorſi ſumus, revolvamur, ſic ille adversùs Luciferianos Eccleſiæ Catholicæ inexpugnabilem univerſitatem oſtentat: *Abſit, ut fruſtra Deus mortuus ſit. Allocutio Patris impleta eſt, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. In ſole poſuit tabernaculum ſuum, nec eſt qui ſe abſcondat à calore ejus. Et ubi, quæſo, iſti ſunt nimiùm religioſi, immò nimiùm prophani, qui plures ſynagogas aſſerunt eſſe, quàm Eccleſias? Si Eccleſiam non habet Chriſtus, aut ſi in Sardinia tantùm habet, nimiùm pauper factus eſt, &c.* Ambroſius *epiſt.* 32. *Major numerus Arimini Nicæni Concilii fidem probavit, Ariana decreta damnavit.* Et Baſilius *epiſt.* 72. *Ipſum*, inquit, *orbem circumſpicite, & videte quàm modica ſit ea portio, quæ hoc morbo laborat: reliqua verò univerſa Eccleſia, quæ ab orbis finibus ad fines uſque recipit Evangelium, ſanam hanc & incorruptam doctrinam ſectetur.* Et *epiſt.* 75. *ad Neocæſ. Fuerat*, inquit, *juſtius, res noſtras æſtimare, non ex uno, aut altero eorum qui ad veritatem haud recto pede ingrediuntur, ſed ex multitudine totius orbis Epiſcoporum, qui gratia Chriſti conjuncti nobis ſunt. Requirantur verò Piſidæ, Lycaones, Iſauri, Phryges, & qui utriuſque ſunt Armeniæ, quotquot vicini vobis ſunt: Macedones, Achæi, Illyrii, Galli, Hiſpani, tota ſimul Italia, Siculi, Afri, & qui in Ægypto adhuc ſani ſunt, & quæ reliqua eſt portio Syriæ. Qui quidem literas ad nos mittunt, & viciſſim à nobis recipiunt.*

XIX. Utque minùs abhorreat animus ab hac Ariminenſium Patrum defenſione, conducet cum doctiſſimo Petavio obſervaſſe, recenti adhuc Nicæno Concilio, non ſemper in fidei Catholicæ confeſſionibus, teſſeram illam fidei, ac *to omouſion* claram diſertamque confeſſionem ſolitam fuiſſe exigi. Quod ille probat his documentis, & verbis in notis Epiphan. *Exemplo ſit Urſacii & Valentis Arianæ factionis Principum libellus, quem Julio Papæ obtulerunt, quo & erroris ſui veniam deprecati ſunt, & Ario damnato Catholicam fidem profeſſi. Extat apud Athanaſium Apologia ſecunda. In ea verò* de omouſio *verbum nullum. Nam & in Concilio Aquilejenſi, in quo adnitente Ambroſio Palladius & Secundianus Epiſcopi damnati ſunt, cum tam ſtudioſè id ageret Ambroſius, ut ab iis indicium aliquod Arianæ profeſſionis eliceret, ideòque variis interrogationibus laceſſeret, nullam Conſubſtantialis mentionem attigit: ſed hæc tantùm communia, Ecquid Filius immortalis, bonus ac verus eſſet, & reliqua generis ejuſdem. Quin etiam Athanaſii ſymbolum cum ſit quædam fidei expoſitio ab eo edita, qui* to omouſion *acerrimè propugnaret, ejuſdem vocabuli mentionem omiſit.* His ſi ſubtexas quæ Marcus Epheſius in Synodo Florentina *ſeſſ.* 5. attigit, lux aliqua exorietur noſtro huic inſtituto opportuna. Sic ergo ille: *Poſt factam à prima Synodo fidei expoſitionem, tranſactis non paucis annis uſque ad ſecundam, medio illo tempore diverſis in locis à provincialibus Conciliis factæ ſunt ſupra triginta expoſitiones; in quibus ſublata voce illa Conſubſtantialis, reliqua ſunt valde ſimilia primæ illi expoſitioni.* Conſtat ratio non improbabilis ſententiæ Marci, ſi de Semiarianorum agat formulis, quæ ſimile ſubſtantia retinebant. Nam Anomœorum impietas longiùs exorbitabat. Quid ex his porrò naſcatur in Ariminenſis Synodi purgationem, ſatis lucet, ſi quid uſquam lucet. His adde Theophanem in Chronog. ubi eos quibus ſnſpectus erat Arianæ opinionis Cyrillus Hieroſol. *Quod Conſubſtantialis vocem in Catecheſibus conticuerit*, ita refellit: *Oportebat Conſubſtantialis vocem ſilere, quæ plurimos offendebat, & adverſariorum controverſiis à ſacro baptiſmate multos deterritura erat: Conſubſtantialis autem notitiam, paris ſignificationis vocibus clariùs exprimere: quod à Cyrillo præſtitum eſt.*

XX. His adde Theodoretum *lib.* 3. *cap.* 3. & Sozomenum *lib.* 3. *cap.* 12. ſuprà relatos, diſertè affirmantes, Catholica ipſa dogmata animo complexos eſſe eos, qui ſola Conſubſtantialis voce abſtinebant, aut eam duntaxat oppugnabant. Sed audiatur præ cæteris Athanaſius lib. de Synodis, ubi multa in Arianos ſtomachatus, addit: *Cæterùm qui omnia Synodi ſcripta recipiunt, de ſolo autem Conſubſtantiali ambigunt, non ut adversùs inimicos affici nos decet. Neque enim veluti adversùs Ariomœnitas, aut quaſi adversùs bellantes cum Patribus contradicimus: ſed veluti fratres cum fratribus diſceptamus, ut cum quibus nobis eadem ſit ſententia, controverſia autem de verbis. Nam cum profiteantur Filium ex Patris ſubſtantia, & non ex alia ſubſiſtentia eſſe, &c. non longè abſunt ab hac voce, Conſubſtantiali, recipienda. Talis eſt Baſilius ex Ancyra, &c.* Quinimmò non Athanaſius tantùm, ſed Baſilius, Nazianzenus, Theodoretus, Sozomenus, Hilarius laudibus proſequuntur, non Baſilium tantùm Ancyranum, ſed Dianœum Cæſarienſem, Marcum Arethuſium, alioſque nonnullos, quos alii Semiarianorum choro ſolent includere. Denique illas ipſas, quas Semiarianorum vulgò appellitamus, fidei formulas, variis poſt Nicænam Synodis cuſas

& recuſas, ut ad Catholicum ſenſum traducere enixus ſit Hilarius, neminem fallit. Iſtiuſmodi ſaltem erat, quæ Arimini per fraudem ſubſcripta eſt. Facundus Hermian. Epiſc. *l.* 10. *cap.* 6. in laudem Hilarii hæc diſſerit: *Illud eſt multò amplius quod idem Sanctus Hilarius æquè defendit Syrmienſe Concilium, in cujus decretis dictum eſt: Si quis, &c.* Subjicit duriſſima Syrmienſis Concilii dicta, Chriſtum obſecutum Patri in creatione omnium, non exæquari vel comparari Filium Patri, ſed ſubjectum intelligi; & alia id genus: *Quæ omnia memoratum Syrmienſe Concilium Sanctus Hilarius neceſſariè contra Photinum & Orientales aſſerit decreviſſe. Quorum ſufficientem excuſationem faciens, quomodo ſint accipienda demonſtrat.* Et *lib.* 11. *cap.* 8. de eodem Hilario diſſerens excuſante Syrmienſem Confeſſionem fidei: *Fas non eſt omnino de tantæ pietatis viris malè ſentire, qui ex ſemetipſis alios æſtimantes, excuſare ſtuduerunt dicta majorum. Et qualiter à ſe dici poſſent, taliter ab illis prolata & ab Eccleſia ſuſcepta crediderunt, ut in ea permanerent Epiſcopi.* Igitur in Syrmienſi Synodo, etiam Ariminenſi patrocinium paravit Hilarius, & multò quidem magis. Ariminenſes enim Epiſcopi, non illis componendi veniunt, quos excuſat Hilarius; ſed ipſi propemodum Hilario, ex ſemeptiſis alios æſtimantes, & qualiter à ſe dici poſſent, taliter ab illis prolata credentes.

XXI. Jam verò quod ad communionem quoque ſpectat, quam Catholici Ariminenſes Patres cum Arianis inierunt, hæc quoque eorum culpa extenuabitur, ſi in mentem veniat eorum, quæ ex Epiphanio ſuprà retulimus. Nempe improbè à quibuſdam irritatum, iteratumque fuiſſe Arianorum baptiſmum, cum necdum ea de re Concilium Oecumenicum coaluiſſet: *quod adhuc populi promiſcuè ad hodiernum uſque tempus habeantur; inter quos multi quidem ſunt Catholici, ſed fictè ac per ſimulationem ſacerdotum authoritatem ſequuntur, donec execranda illa ſecta ab Eccleſiæ conſortio ſegregetur, ut tunc aliquid de illa ſtatuatur.* Ubi vides eorum, qui Arianis Epiſcopis adglutinati erant, multos fuiſſe orthodoxos. Tunc quippe necdum corporali divortio ſeceſſerant Ariani ab Eccleſia Catholica. Et Theodoretus *Epiſt.* 112. *Nam & in magna Synodo Nicæna ſuffragati quidem ſunt orthodoxis illi, qui Arii partium erant, & Apoſtolicæ Fidei expoſitioni manibus ſuis aſſenſere. Perrexerunt tamen veritati bellum inferre, quoad Eccleſiæ corpus diſcerpſere. Et triginta quidem per annos inter ſe communicantes perſtiterunt, tum qui Apoſtolicis dogmatibus inhærebant, tum qui Arii blaſphemia laborabant.* Hilarium compluribus Orientalium communicaſſe, quorum formulas fidei excuſabat, indubium eſt. His perpenſis etſi non omnino aboletur, extenuatur tamen culpa communionis Ariminenſium Patrum, eaque evincitur nihil imminutas fuiſſe partes Catholicæ multitudinis.

XXII. Id magis magiſque eliqueſcet ex Luciferianorum querelis, ſuam paucitatem à multitudine Catholicorum opprimi expoſtulantium. Ita enim in libello precum Marcellini & Fauſtini ad Imperatores habetur: *Nec in exiguis hominibus deſpicitis veritatem, nec in multis vel potentibus roboratis mendacium. Siquidem jus ſæculi ideo ſcriptum eſt, ne contra verum æquumve potentia vel multitudo prævaleat, etiamſi ab exiguis vendicetur, &c. Quomodo in negotiis Divinis Sanctæ Fidei veritas impiorum caterva, & fraudulentiſſimis eorum circumventionibus offuſcatur & premitur?* Et infrà: *Sed quia apud quoſdam multitudo præponitur veritati, eò quod pauculos habeat ſectatores: & ob hoc affligimur, quod in paucis ſequimur inviolabilem fidem, &c. Una eſt pars, in qua ſunt multi Epiſcopi. Sed ubi ſunt multi, illic per prævaricationem ſacra Chriſti fides violata eſt, ſemper antè defenſa. Illic metu Regis, Arii ſuſcepta impietas eſt, ſemper antè damnata. Ubi verò pauciſſimi ſunt, illic per exilia, per cruciatus, per effuſionem ſanguinis, per ipſam mortem fides Chriſti vendicatur; & Arii impietas atque omnis hæreſis, ut ſummum malum execrabiles ſunt. Sed etſi non eſt dubitandum paucos Epiſcopos eſſe pretioſos de merito confeſſionis, & inviolabilis fidei: multos verò nullificari merito hæreſeos vel prævaricationis: quia in cauſa veri, maximè in cauſa religionis & ſacræ fidei, non numerus numero comparandus eſt, ſed pura illa Apoſtolica fides, probata exiliis, probata cruciatibus, licèt unius, multorum infidelitatibus præponenda eſt.* Igitur etiam poſt Ariminenſem labem, cujus occaſione Luciferiani ab Eccleſia Catholica divulſerunt ſeſe, invidiam faciebat Eccleſiæ paucitas ſchiſmaticorum, ut multitudinem & potentiam ſuam oſtentanti, & ea una potiùs, quàm veritatis præſidio vincenti.

XXIII. Quoniam autem in Luciferianos incurrimus, mirari ſuccurrit quæ Sulpitius Severus *l.* 2. Hiſt. de Lucifero eorum Principe ſcribit: *Cæterùm Lucifer tum Antiochiæ longè diverſa ſententia fuit. Nam in tantum eos qui Arimini fuerant, condemnavit, ut ſe etiam ab eorum communione ſecreverit, qui eos ſub ſatisfactione vel pœnitentia recepiſſent. Id rectè, an perperam conſtituerit, dicere non auſim.* Itane verò dubium eſt, rectè an perperam ſecreverit ſe à communione univerſalis Eccleſiæ? Orientem enim atque Occidentem conſpiraſſe in illam cum Ariminenſibus Patribus diſpenſationem, ſuprà Hieronymus & Athanaſius nos docuere. Paulò explicatior Hieronymus in *Dialog. adv. Lucifer. Ventum eſt ad aſperrimum locum, in quo adversùs voluntatem & propoſitum meum cogor de beato Lucifero ſecus quidquam, quàm & meritum illius & mea humanitas poſcit, exiſtimare. Sed quid faciam? Veritas os reſerat, & invitam linguam conſcium ad eloquendum pectus impellit. In tali articulo Eccleſiæ, in tanta rabie luporum, ſegregatis paucis ovibus, reliquum gregem deſeruit. Bonus quidem ipſe Paſtor, ſed multam prædam beſtiis relinquens. Prætereo illa quæ quidam ex maledicis, quaſi ſatis firma defendunt: hoc illum amore gloriæ & nominis in poſteros tranſmittendi feciſſe: nec non & pro ſimultate, quam adversùs Euſebium propter Antiochenam diſſenſionem ſuſceperat. Nihil iſtorum de tali viro credo. Unum eſt quod etiam in præſenti conſtanter loquar, verbis eum à nobis diſſentire, non rebus, ſiquidem recipiat, qui ab Arianis baptiſma conſecuti ſunt.* Deinde prolixè exagitat Hilarium, qui ne baptizatos quidem ab Arianis recipiebat. Culpat Hieronymus Luciferum, ſed leviuſculè, & inclementiæ tantùm ergo, ſeu aſperitatis, quòd diſpenſationi & veniæ è reliquis Catholicis Præſulibus authoratæ non acquieverit. Denique verbis illum magis, quàm rebus à nobis diſcrepare confitetur. Paulò acerbiùs Innocentius I. *Epiſt.* 13. ad Epiſcopos Hiſpaniæ, quorum aliqui, nempe Bætici & Carthaginenſes, diſſidebant à pace collegarum, ob receptos ab hæreſi Priſcillianorum converſos: *Nam quæ alia cauſa & ſuperioribus temporibus illius Luciferi præter pertinaciam fuit, quæ eum retraxit à concordia illorum, qui Arianorum hæreſin prudenti converſione damnaverant? Eodem ſtudio poſt Priſcilliani deteſtabilem ſectam omnium merito deteſtatione damnatam, receptos in Catholicam fidem eos qui ſaniore conſilio converſi ſunt, ægerrimè aliquos tuliſſe cognovimus. Quibus factum utile & ipſam Eccleſiarum pacem diſplicuiſſe detegitur.* Itaque pertinacia Lucifero crimini datur, non ita tamen ut Hiſpanis his Epiſcopis. Hos enim frangere debuerat prioris exempli, & in mores jam recepti authoritas. At Lucifer veterem, & hactenus nulla diſpenſatione perſtrictum Canonum rigorem retinebat, novæque & antea inauditæ remiſſioni adverſabatur, eò utique excuſatior. Multò aſperior Ambroſius in Luciferum, De obitu Satyri fratris, qui baptiſmi avidus, *Advocavit ad ſe Epiſcopum, nec ullam veram putavit, niſi veræ fidei gratiam; percontatuſque ex eo eſt, utrumnam* *cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conveniret. Et fortè ad id locorum in ſchiſmate regionis illius Eccleſia erat. Lucifer enim ſe à noſtra tunc temporis communione diviſerat: & quanquam fide exulaſſet, & fidei ſuæ reliquiſſet hæredes, non putavit tamen fidem eſſe in ſchiſmate. Nam etſi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Eccleſiam non tenerent, &c.* Aſperrimè denique Auguſtinus l. de agone Chriſt. *cap.*30. *Poſt perſecutionem quæ per Arianos hæreticos facta eſt, Epiſcopi qui perfidiæ Arianorum in illa perturbatione conſenſerant, multi correcti, redire in Catholicam delegerunt, damnantes ſive quod crediderant, ſive quod credidiſſe ſe ſimulaverant. Hos Eccleſia Catholica materno recepit ſinu, tanquam Petrum, poſt fletum, negationis per Galli cantum admonitum: aut tamquam eundem, poſt pravam ſimulationem, Pauli voce correptum. Hanc illi matris charitatem ſuperbè accipientes & impiè reprehendentes, quia Petro poſt Galli cantum ſurgenti, non gratulati ſunt; cum Lucifero qui manè oriebatur, cadere meruerunt.* Et antea fusè invehebatur in eos qui etſi non rebaptizarent, Luciferiani tamen quàm Catholici dici, & præcidi voluerant à radice.

XXIV. Adjiciamus nunc animum, atque aures ad eos qui hiſtoriam illorum temporum literis mandaverunt. Theodoretus *l.* 3. *cap.* 5. *Lucifer rediit Sardiniam, & alia quædam Eccleſiaſticis dogmatibus addidit. Qui ea autem ſunt amplexati, ex ejus nomine nomen mutuati, Luciferiani perdiu dicti ſunt. Extinctum eſt autem & hoc dogma, oblivionique traditum.* Pinguiùs hæc ſanè dicta ſunt, niſi dogma novum capias ipſum ſchiſma, quod & ſuprà Ambroſius & antiqui Patres non ita valdè ſatagebant ab hæreſi diſcriminare, ut quo hæreſis adversùs Eccleſiam, ſymbolo & ipſam quoque implicatam, ſin minùs contra Chriſtum contineatur. Ruffinus aliquantò clementiùs *l.* 1. *cap.* 30. *Reverſus ad Sardiniæ partes, ſive quia cita morte præventus, tempus ſententiæ mutandæ non habuit, etenim temerè cœpta, ſpatio corrigi ſolent: ſive hoc animo immobiliter ſederat, parum firmaverim. Ex ipſo interim Luciferianorum ſchiſma, quod licèt per paucos, adhuc volvitur, ſumpſit exordium.* Multò etiam humaniùs Socrates *lib.* 3. *cap.*7. *Recuſavit Lucifer cum Euſebio communicare, ſtudioque contentionis inductus, Concilii decreta rejecit. Iſta quidem triſtibus & afflictis Eccleſiæ rebus obvenientia, multos ad deficiendum ab Eccleſia impulere, unde alia rurſum naſcitur Luciferianorum hæreſis. Sed Lucifer iram ſuam adimplere non potuit. Obſtrictus enim tenebatur ſuis ipſius reſponſis, quibus per Diaconum miſſis pollicitus fuerat, ſe decretis Concilii conſenſurum. Quapropter ipſe quidem, idem cum Eccleſia ſapiens, ad propriam ſedem in Sardiniam reverſus eſt: quorum autem animi non minùs exulcerati erant, hi adhuc etiam ab Eccleſia ſegregati manent.* Et verbum à verbo penè reddens Sozomenus *l.* 1. *c.* 12. *Lucifer decreta Concilii Alexandrini inſimulare aggreditur: quæ cauſa fuit hæreſeos eorum, qui ab eo appellati ſunt Luciferiani. Nam qui una cum illo his de rebus graviter offendebantur, ſe ab Eccleſia ſeparârunt. At ille ipſe licèt animo alienato & cum primis offenſo eſſet, tamen cum per Diaconum, quem unà cum Euſebio miſerat, confeſſus fuiſſet ſe decretis Concilii Alexandrini ſtaturum; Catholicæ Eccleſiæ conſentiens, Sardiniam revertitur.*

XXV. Ex hac farragine teſtimoniorum liquet, quàm ſcitè & ſapienter dictum ſit à Bellarmino, Luciferum ita zelo fidei arſiſſe, *ut à Sanctis Patribus etiam poſt ſchiſma factum, & ſectam Luciferianam poſt ſe relictam, nonniſi timidè & dubitanter arguatur.* Ex hiſtoricis Socrates & Sozomenus apertiſſimè illi patrocinantur, nec ab ipſo, ſed ab ejus ſectatoribus ſchiſma conflatum docent. Ex Patribus Hieronymus & Severus aſperitatem ejus & ſeceſſionem non diſſimulant, ſed hanc ejus culpam reliqua ſanctitate redimi & compenſari penè innuunt. Evidentiùs illum in crimen vocant Innocentius, Ambroſius & Auguſtinus; ſed hæc criminatio ad nomen ejus, vel ad ſectam ejus nomine palliatam magis pertinet fortaſſe, quàm ad perſonam. Ut Nicolaum enim infamarunt diſcipuli immerentem, prout nec pauci, nec obſcuri cenſent ſcriptores: ita Luciferum Luciferiani. Nec Socrates tantùm & Sozomenus, ſed & Hieronymus cauſam Luciferi à Luciferianis longo intervallo diſpeſcuit. Toto enim Dialogo Hilarium Diaconum magis inſectatur, & Luciferianos, Lucifero ipſi ferè parcit. In libro ſimiliter de Scriptoribus Eccleſiaſticis, nulla illum accuſatione onerat. Sed illud validiſſimum, quòd idem Hieronymus in Chronico, Luciferi obitum his verbis cohoneſtat, & tantùm non conſecrat: *Lucifer Calaritanus Epiſcopus moritur, qui cum Gregorio Epiſcopo Hiſpaniarum, & Philone Libyæ, nunquam ſe Arianæ miſcuit pravitati.* Epiphanius & Philaſtrius nec Luciferum, nec Luciferianos in ſua hæreſeon enumeratione locaverunt, ut adnotat Auguſtinus l. de hæreſibus, qui eos cæteris permiſcet. Itaque ſive non deſcivit ab Eccleſia Lucifer, ſed paulò effuſiùs iræ indulgens, abruptèque in ſuam ſecedens Eccleſiam, ſciſſionis ſpeciem magis quàm rem exhibuit; ſive deſcivit, & reſipiſcens poſtea in matris Eccleſiæ ſinum ſe recollegit: idem illi contigerit quod Cypriano, de quo Vincentius Lirin. Common. *l.* 1. *cap.* 11. *Abſolvuntur magiſtri, condemnantur diſcipuli.* Si deſcivit autem, nec reſipuit, idque Severus & Hieronymus ſignificant, tunc ſanè timidè quidem ab illis arguitur, ſed multò timidiùs debet defendi. Cyprianus errorem ſuum charitate unitatis Catholicæ diluit: at error quo unitas ipſa Eccleſiæ ſolvitur, quo, precor, alio medicamine diluetur? An idem Eucifero contigit, quod Paſchaſio? Hunc enim in ſchiſmate exceſſiſſe, & tamen ignorantiæ patrocinio excuſari docebit nos infrà Gregorius magnus.

XXVI. An idem quod de ſanctis viris ſchiſmaticum Paſcha ſectantibus, teſtatus eſt Beda ſuperiùs? An potius quod de ſeipſis teſtati ſunt Confeſſores apud Cyprianum *epiſt.* 46. qui Novato ſchiſmatico adversus Cornelium primò adhæſerant, mox ſe Eccleſiæ reddiderunt? *Nos errorem noſtrum confitemur: nos impoſturam paſſi ſumus, circumventi ſumus perfidia & loquacitate captioſa. Nam etſi videbamur quaſi quandam communicationem cum ſchiſmatico & hæretico homine habuiſſe; ſincera tamen mens noſtra ſemper in Eccleſia fuit.* Ita ingenti populi ſuffragio recepti ſunt, *quos errantes & palabundos tamdiu, & viderat & dolebat Eccleſia*: ex quo ſpes fiebat Cornelio Papæ, ut ipſe ait: *Cæteros quoque qui in errore hoc ſunt conſtituti, in Eccleſiam brevì reverſuros, cum authores ſuos viderint nobiſcum agere.* Ubi vides duces ſchiſmatis maturiùs, ſequaces tardiùs reſipuiſſe, & illorum non tam ſchiſma, quàm repentinam eruptionem & efferveſcentiam fuiſſe, illicò caſtigatam; horum autem diuturnam pertinaciam in ſchiſma degenerare potuiſſe. Ita propiùs à vero abeſt, & ea via eſt compugnantiæ Patrum & Hiſtoricorum in concordiam revocandæ: Luciferum impotentiùs primùm zelo veteris auſteritatis, & iracundia excanduiſſe, ut quandam ſciſſionis ſpeciem præ ſe ferret; poſtea in ſuam Eccleſiam revectum detumuiſſe, & Catholicæ ſe reddidiſſe paci: etſi ſeceſſum ejus, ſeceſſionem interpretati diſcipuli, irrevocabili pertinacia Catholicam ipſi quidem refugerint deinceps communionem. Quocirca permagna illis habenda gratia eſt hujus ævi & Epiſcopis non paucis & aliis, qui Luciferi memoriam purgare ſtuduerunt, Calaritanæ & Vercellenſis Eccleſiæ vetuſta in eum religione, templorum dedicatione, miraculorum etiam nupera perpetratione ad ejus tumulum permoti. Hujus autem ex Cypriano deprompti exempli aliud non multùm diſſimile ſuppeditat epiſtola 13. Innocentii Papæ ad Epiſcopos Synodi Toletanæ, cum ob receptos in ſuis ordinibus

bus ſectarios quoſdam Priſcilliani, à communi unitate aliqui reſilirent.

XXVII. Atque ut ne fruſtra nos ad Luciferum ab Ariminenſi Synodo deflexiſſe putes: quanquam apta contextaque utriuſque cauſa eſt; illud quoque ab exemplo Luciferi perficimus, quàm non temerè ſtatim proſiliendum ſit ad eorum condemnationem, quorum aliqua vel ignavè, vel imprudenter facta vituperantur. Si enim Luciferum penè abſolvimus, quem timidè Patres arguerunt: quid Ariminenſes Epiſcopos, quorum apologiam Hieronymus & Athanaſius ex inſtituto conſcripſere? Ut & alios ſuprà relatos taceam, atque Auguſtinum ipſum, qui loco ſuprà allegato, quo Luciferum acriùs vellicat, ſatis innuit, non perfidia ſed ſimulatione peccatum eſſe apud Ariminum. Ita enim & Petrum peccaſſe ait, cum ſimulationem ejus Paulus reprehendit. *Converſationis fuit id vitium, non prædicationis*, ut ait Tertullianus *l. de præſcript.*

XXVIII. Illud quoque ex ſuperioribus colligemus, uſui futurum ad hiſtoriæ & diſciplinæ nodos complures extricandos. Non ſemper ſibi pugnare, qui eadem vel eoſdem damnant, & abſolvunt: laudibus, & vituperio afficiunt. Ariminenſis Synodi Præſules & ipſam eorum confeſſionem poſteriorem, alii ex Sanctis Patribus perfidiæ, alii ſimulationis tantùm incuſarunt. Athanaſius alicubi inſimulavit, aliàs rationabilis diſpenſationis ergo laudavit. Hieronymus apertè culpam ſuprà vel extenuavit, vel elevavit prorſus, & idem in Chronico, eandem atrociter exaggerat. *Synodus apud Ariminum & Seleuciam Iſauriæ facta, in qua antiqua Patrum fides, decem primùm Legatorum, dehinc omnium proditione damnata eſt.* Et infrà: *Omnes toto orbe penè Eccleſiæ ſub nomine pacis & Regis, Arianorum conſortio polluuntur.* Et rurſus: *Gallia per Hilarium Ariminenſis perfidiæ dolos damnat.* Quin Alexandrina ipſa Synodus lapſos Arimini exauthorare primùm meditabatur: ubi id ex animi ſententia haud ceſſurum conjectura fuit, eoſdem ſuis ſedibus frui juſſit, ut qui bene credentes, ut qui nunquam Ariani fuiſſent. Ita enim apertiſſimè Hieronymus adverſ. Lucifer. *Quid à confeſſoribus agendum putaverint? Depoſitis, inquit, veteribus Epiſcopis, novos ordinaſſent. Tentatum eſt. Sed quotuſquiſque bene ſibi conſcius patitur ſe deponi? Præſertim cum omnes populi, ſacerdotes ſuos diligentes, penè ad lapides & ad interemptionem deponentium eos convolaverint. Cur damnaſſent eos, qui Ariani non erant? Cur credentes bene obſtinatione ſua facerent Arianos?* Tam nulla eſt inter diverſos Patres, quàm nulla inter ipſos ſecum ſingulares Athanaſium, Hieronymum, Alexandrinum Concilium conflictatio.

XXIX. Similiter Aaronem alii accuſant paſſim, excuſabat ſuprà Athanaſius prudenti diſpenſatione uſum. Ita Honorium Papam plerique Monotheliticæ veſaniæ contagio quodam perfuſum, alii diſpenſatione fortaſſis minùs provida, non tamen hæretica uſum differunt. Ita Paſchalem Papam indultis Teutonico Principi inveſtituris, alii hæreſeos macula aſperſum, alii ſalubri diſpenſationi obſecutum cenſuere. Ita, ut uno verbo abſolvam, Ivo Charnutenſis ſuadet epiſtola 162. pro ſuarum quemque virium modo, fortes rigido, infirmos temperato juri ſe dedere. *In qua diſceptatione, cum ipſi & ratione, & authoritate ſciatis, quid ſit verius, quid honeſtius: tamen pro temporum opportunitate ſequi vos oportebit, quod infirmitati veſtræ erit tolerabilius. Si autem ſciremus vos eſſe paratos, ut cum gaudio tolerare poſſetis ruinas domorum, exterminationes corporum, rapinas bonorum veſtrorum: poſſemus vos exhortari, ut ſequeremini conſilium Suſannæ, quæ magis elegit in manus hominum incidere, quàm Dei legem derelinquere. Sed quia in donis ſpiritalibus conſilium & fortitudo conjuncta ſunt: conſilium aliud, niſi quod patientia veſtra tolerare poſſit, dare non audemus, quia qualis veſtra ſit fortitudo, ignoramus.* Et *epiſt.* 195. *Qua in re ſi adeſſet nobis ſpiritus fortitudinis, ſicut adeſt ſpiritus conſilii, ſeveritatem diſciplinæ eſſe ſervandam cenſeremus. Sed quia in hoc rigore, gravium diſſenſionum periculum imminere ſentitis, rem diſpenſatione egere intelligimus.* Hinc igitur iiſdem perſonis & factis, alia tamen & alia contemplatione criminatio & excuſatio, laudes & vituperia citra inconſtantiam ingeruntur. Fortitudine enim defieri, quæ jus ſtrictum tueretur, in culpa eſt: conſilii ſaltem ſpiritu non deſtitui, & viribus ſe ſuis metiri, id laudatur. Infirmari Epiſcopos, id crimini datur: at infirmitati ſuæ prudenter obſequi, & aliquo ſuo vulnere publicam ſtragem redimere, hoc verò approbatur.

DISSERTATIO VI.

IN SYNODUM OECUMENICAM II. SEU CONSTANTINOPOLITANAM I.

SYNOPSIS.

Jus confirmandi Synodos Oecumenicas eſt penes Sedem Petri. Approbatio & confirmatio etiam aliqua à cæteris Epiſcopis, à ſanctiſſimis Monachis, à Catholicis plebibus exprimebatur. Sed hi omnes ſubſcribebant confeſſionis magis ſuæ, quàm confirmationis teſtimonium: quo firmitatem proderent ſuam, non adjicerent Synodo. Id efficitur ad numer. uſque XIV.

Deinde provinciales quoque & locales quaslibet Synodos à prima ſede confirmandas fuiſſe docetur, ut authoritatem certam, irretractabilem, & univerſalem conſequerentur.

I. DE hac Synodo Gregorius Magnus *l. 6. ep. 31.* pauca hæc habet: *Et Canones quidem Conſtantinopolitani Concilii Eudoxianos damnant, ſed quis fuerit eorum author Eudoxius, minimè dicunt. Romana autem Eccleſia eoſdem Canones, vel geſta Synodi illius hactenus non habet, nec accipit. In hoc autem eandem Synodum accepit, quod eſt per eam contra Macedonium definitum. Reliquas verò hæreſes, quæ ibi memoratæ ſunt, ab aliis jam Patribus damnatas reprobat.* Et idem tamen Gregorius *lib. 1. epiſt.* 24. dixerat: *Sicut Sancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor. Nicænum ſcilicet, in quo perverſum Arii dogma deſtruitur. Conſtantinopolitanum quoque, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur. Epheſinum, &c.* Ergo inſtar Evangelii venerabatur ſecundam hanc etiam Oecumenicam Synodum Gregorius, ſed hactenus tamen, qua illam Romana Eccleſia receperat, in Macedoniani erroris damnatione.

II. Sexta autem Synodus *act.* 18. *in proſphon.* ad Imperatorem: *Macedonius Deitatem Spiritus Sancti denegabat, ſed maximus Imperator Theodoſius, & Damaſus adamas fidei, cujus ſolida mens adgreſſionibus, atque conflictibus alienarum ſectarum, nullatenus erat ſauciabilis, Gregorius & Nectarius illam in hac regia urbe Synodum congregabant. Et ſacrilegam quidem linguam à ſacerdotio abſcindebant, &c.* Quæ paulò explanatiùs Photius l. de Synodis: *Secunda Synodus, &c. eò congregati ſunt centum quinquaginta Epiſcopi, &c. Principes erant Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, Cyrillus Hieroſolymitanus, &c. Nectarius, &c. Quibus non multo poſt tempore etiam Damaſus Romanus Antiſtes, eadem confirmans agnoſcebatur, conſentaneus decretis factus.* Reapſe enim non ipſe, non per legatos affuit Damaſus, non Occidentalium quiſquam Epiſcoporum: ut Oecumenica dici non poſſit hæc Synodus, niſi ex poſteriore Romani Pontificis & Occidentalium conſenſione, ut notat Photius. At

Patres ſextæ Synodi, ſpreta ratione temporum, & ipſam in ſeſe Synodum Oecumenicam intuentes, omnium Epiſcoporum principem Damaſum ante cæteros admirantur, ut fidei adamantem, ut Macedonii debellatorem.

III. Hinc porrò eluceſcit maximè prærogativa Romanæ ſedis, in confirmandis Oecumenicis etiam Conciliis, ut non aliter Oecumenica vel dici, vel eſſe queant. Ita Arelatenſis Synodus ad Sylveſtrum, ita Sardicenſis ad Julium, idque ex officio retulerat: *Hoc enim optimum & valdè congruentiſſimum eſſe videbitur, ſi ad caput, id eſt, ad Petri Apoſtoli Sedem, de ſingulis quibuſque provinciis Domini referant ſacerdotes.* Ita Orientales Epiſcopi hi ipſi, qui ſecundam hanc Oecumenicam Synodum conflarunt, de Apollinari à ſe damnato ad Damaſum retulerant, quibus & Damaſus reſcribit, apud Theodoretum *l.* 5. *cap.* 10. *Quod veſtra charitas debitam Sedi Apoſtolicæ reverentiam tribuit, vobis ipſis quoque maximo honori eſt.* Et Synodus ipſa centum quinquaginta Patrum, in epiſtola Synodica ad Damaſum & Occidentales omnes Epiſcopos miſſa, cùm damnatum Macedonium, creatum Conſtantinopoli Nectarium, Antiochiæ Flavianum Epiſcopum narraſſent, ſubdunt: *Quibus velut legitimè à nobis & ſecundùm Canones conſtitutis, veſtram pietatem hortamur, ut congratuletur: ſpiritali charitate nos mutuò devinciente, &c. Sic enim doctrina fidei concorditer ſtabilita, & Chriſtiana charitate in nobis confirmata, ceſſabimus illud dicere, quod ab Apoſtolis damnatum eſt, Ego quidem ſum Pauli, Ego verò Apollo, Ego autem Cephæ. Omnes autem cum ſimus Chriſti, qui in nobis non eſt diviſus, corpus Eccleſiæ, Dei largiente gratia, indiviſum conſervabimus.* Non ergo univerſali authoritate munita fuiſſent acta illius Synodi, niſi ad Occidentales Epiſcopos miſſa, & ab iis, à Damaſo maximè eorum capite & Eccleſiæ totius principe confirmata fuiſſent. Omnia enim illo ævo ſynodicè fiebant, ſed in Synodo penes ejus præſidem erat *to cyros cai authentica* rerum omnium. Itaque Orientalis Synodi ſtatuta communi & Synodica Occidentalium conſenſione firmabantur, ut in Oecumenicæ Synodi authoritatem invaleſcerent: ſed hujus confirmationis authoritas, & vis potiſſima penes præſidem Synodi & totius Eccleſiæ reſidebat. Ideo ſuprà ajebat Gregorius reliqua hujus Synodi ſtatuta non recipi *à Romana Eccleſia*: & ſexta Synodus debellatum *à Damaſo* Macedonium: & Photius Orientalium placita *à Damaſo* poſtea fuiſſe roborata eadem decernente: & Sardicenſis Synodus *ad Petri Sedem* omnia referenda monuit: & Julio ipſi adſcribi ſolent, quæ ſynodicè ab ipſo pro Athanaſio decreta ſunt. Non quo à rerum iſtarum laude eliminentur Epiſcopi Synodum conflantes; ſed quòd à vertice ſuo non ſecernatur Synodus, & tota corporis majeſtas & principatus gloria, non dematur membris, cùm capiti vendicatur.

IV. Et quidem non me fugit, omni quodammodo Eccleſiæ communicari poſſe jus illud Synodos confirmandi. Antiquæ enim pleræque hæreſes non aliter omni ex orbe Chriſtiano exploſæ ſunt, quàm quòd Synodo proximæ quæ eam proſcripſerat, reliqua ſine Synodis ferè aſſentiebatur Eccleſia univerſa. Ea de re Concilii Gangrenſis præfatione prolixè diſputatum eſt. Unde Petrus Aurelius, *Id hæreſibus non paucis ſimiliter contigit, ut nimirum ab unius provinciæ, aut regni Epiſcopis damnatæ ſint, cæteris conſenſu ſolùm tacito, non Synodalium decretorum authoritate ſuffragantibus. Sic enim Euſtathianos, quos Synodus Gangrenſis damnavit, non legimus ab aliarum provinciarum Conciliis apertè deinde damnatos. Idem Arianis, Collyridianis, aliiſque accidit; quos præter locorum ubi exorti ſunt, Epiſcopos, non conſtat ab aliarum regionum Synodis rejectos eſſe; ſed univerſali Eccleſiæ conſenſione, quæ ſenſim ſine ſenſu inolevit, exauthoratos; quemadmodum ſingulorum poſtmodum Patrum ſcriptis declaratum eſt. Part.* 1. *pag.* 98. Itaque *univerſali Eccleſiæ conſenſione, eaque ſenſim ſinè ſenſu inoleſcente*, vel damnationes hæreſum, vel Synodi particulares earum peremptrices ita confirmantur, ut in Oecumenicæ Synodi authoritatem ſemper, etſi non ſemper in ejuſdem nominis gloriam conſurgant. Ideò ergo Chryſoſtomus vel ipſi Nicænæ Synodo robur acceſſiſſe ex conſenſione orbis univerſi docet eo ſenſu, qui infrà exponetur; *At tu non illos tantùm condemnas Nicænos Patres, ſed & orbem terrarum univerſum, qui illorum ſententiam comprobavit. Tom.*5. *hom.* 52. *pag.* 707. Ideò & Facundus Herm. *l.*5. *p.*216. de prima, ſecunda, quarta, omnique penitus generali Synodo verba faciens, ait: *Et ideò non idem modus eſſe debet atque ordo quærendi poſt definitionem Concilii, totius Eccleſiæ conſenſionem firmati, qui fuit ante definitionem.* Et *l.* 7. *p.* 297. Epheſinam Synodum recens habitam non tantæ fuiſſe authoritatis ait, atque poſtea, *Nam & ipſa multum roboris ad authoritatem addit antiquitas.* Quod & nos experimento quotidiano probamus, reverentiam antiquitati utique majorem, & lubentiùs impendi. Nec id fruſtra in Eccleſiaſticis ſaltem cauſis. Plures enim & novi ſubinde exurgunt ſanctitatis & doctrinæ copia locupletes, qui priora ſtatuta verſando privatim, & retractando, admirandoque, novum authoritatis pondus adjiciant.

V. Nec inficias ibit quiſquam tamen, hanc conſenſionem ſeu tacitam ſeu loquacem Eccleſiæ univerſæ, non plebibus, non Clericis minoribus, ſed Epiſcopis adſcribendam. Epiſcoporum eſt enim, ceu Apoſtolis ſuccedentium, & Eccleſiæ magiſtrorum, præire diſcipulis ſuis, & Synodalia ſtatuta condere, authorare, promulgare. Itaque Chalcedonenſem etiam Synodum numero Epiſcoporum, concordia & authoritate longè maximam, Leo tamen Imperator poſtea omnium Orientis Epiſcoporum ſubſcriptionibus fecit roborari. Liberatus *cap.* 14. *Direxit per totum Orientem, &c. reſcribunt Chalcedonenſem Synodum uſque ad ſanguinem vindicandam, &c. Et hæ epiſtolæ vel relationes Epiſcoporum omnium, in uno codicis corpore vocantur Encyclicæ.* Extant ad Chalcedonenſis Concilii calcem epiſtolæ illæ Metropolitanorum triginta ſeptem, cum ſuis Synodis ad confirmationem Chalcedonenſis Concilii conſpirantium. Sed audiendus hìc eſt Facundus Hermian. *l.*12. *p.*541. *Volens hæreticos Leo Imperator, non ſua tantùm, ſed communi Eccleſiæ voce confundere: hoc & ipſe fecit quod Imperatorem decuit Chriſtianum, ut per Metropolitanos Epiſcopos literas generales mitteret, conſulens de Timotheo Alexandrino Epiſcopo parricida, vel de Concilio Chalcedonenſi, ut convenientibus ſecum Coepiſcopis ſuis & Clericis, ſua reſponſione ſignarent, quid eis videretur: His ergo acceptis iidem Metropolitani cum ſuis collegis, ſicut erant commoniti de ſua quiſque provincia reſponderunt, tam concordi atque conſtanti ſententia, quàm ſolet multos unire ſpiritus veritatis. Nam licèt è diverſis longèque diſtantibus locis data, nihil tamen habuerunt omnium reſponſa diverſum; quibus decreverunt irretractabiliter eſſe cuſtodienda Chalcedonenſis decreta Concilii: proteſtantes atque dicentes, Neque jota vel unum apicem poſſumus aut commovere, aut commutare eorum quæ apud illam definita ſunt. Et iterum: Quoniam ſicut Soli nihil minus eſt, ad demonſtrandum quia Sol eſt: ſic & magna, & ſancta, & univerſali Synodo Chalcedonenſi minus quidem honorum nihil omnino eſt; neque additamento aliquo eget, neque detractione; ab Spiritu Sancto veluti divino quodam Sole condita.* Hæc tot Epiſcoporum tam mirifica confirmatio inſtar habuit Synodi alterius, quam in confirmationem Synodi Chalcedonenſis Leo antè meditatus fuerat, ut narrat Liberatus. Adde Ruſticum *diſput. con. Acephal. Licèt ſufficeret tibi unica authoritas Synodi univerſalis, quæ numero ſuperat univerſas: quæ toties cunctarum Eccleſiarum conſona ſententia, tam per encyclicas epiſtolas re-*

gnante Leone, quàm per libellos ſacerdotum forſan duorum millium & quingentorum imperante Juſtino confirmata eſt. Idem & in quintæ Synodi negotio factitatum, ſi quid fidei ſit epiſtolæ Pelagii Papæ, quam Cuſanus ad Valerianum Patricium ſcriptam excripſit *l.2. Concord. cap. 20. Quod celſitudo veſtra dicit, ubi convenire debeamus, quaſi Synodum facere, iſtud Canones nulli permittunt, poſt univerſalem Synodum, poſt judicium quod tanquam uno ore propè quatuor millia Epiſcoporum, tam in Metropolitanis ſuis quàm ſingulares Conſtantinopoli protulerunt, iterum contentionem ad medium revocare.* Sardicenſi Synodo ſubſcripſiſſe Epiſcopos ſaltem trecentos quadraginta, ſuprà ab Athanaſio didicimus; quorum videlicet plerique poſtea, & ſeorſim, non in ipſa Synodo conſenſionem ſuam adſcripſerunt. Sextæ Synodo ut authoritatem ſuam adjungerent, rogati à Leone Papa Hiſpaniarum Epiſcopi, in Concilio Toletano XIV. hæc definiunt *Can. 2. & 3. Per Romani Præſulis bajulum, geſta Synodalia ſocietati noſtræ advecta ſunt, &c. Leonis quaque antiquæ Romæ Epiſcopi invitatoria epiſtolaris gratiæ conſulta ſuſcepimus, &c. In cujus etiam gratioſo epiſtolæ tractatu, ad hoc omnes Præſules Hiſpaniæ invitati ſunt, ut prædicta Synodalia inſtituta quæ miſerat, noſtri etiam vigoris manerent authoritate ſuffulta, omnibuſque per nos ſub Regno Hiſpaniæ conſiſtentibus pateſcerent divulgata, &c.* Et mox: *Licet in unum generaliter colligi per idem tempus Hiſpanorum omnium Præſulum ſocietas nequiviſſet, ſparſis tamen ſedibus atque locis, præfatas geſtorum regulas pertractandas ſuſcepimus, ſuſceptas perlegimus, approbantes in his de utrarumque Jeſu Chriſti Filii Dei differentia naturarum, quo gemina in eo voluntas & operatio prædicatur, recti dogmatis ſenſum, inculpandæ diſputationis edictum, Apoſtolicæ traditionis ſtylum.* Vides geſta Synodi œcumenicæ ab Hiſpanis Epiſcopis perlecta, pertractata, approbata. Multò id expeditius eſſet in ſeptima Synodo demonſtrare. Sed quia prolixiùs id enucleari poſtulat, proprio ſeorſim loco expendetur.

VI. Sed quanquam univerſus orbis Chriſtianus, quanquam provinciales Synodi ſejunctim, quanquam ſingulares ſeorſim Epiſcopi generalium Synodorum acta approbare & confirmare utcumque perhibeantur, quando aſſentiuntur, & ſubſcribunt: non infringitur tamen ſingulare Petri, & Apoſtolicæ Sedis in confirmandis Synodis privilegium. Quinimò majeſtas & prærogativa capitis ex membrorum præcellentia exaggeratur. Nam quod ad minores Synodos attinet, cùm ab iis ad Pontificem provocari poſſit, ſine ejus conſenſu & authoritate minus ratæ illæ ſunt. Quod ad Oecumenicas verò ſpectat, cùm earum caput & præſes ſit Romanus Pontifex, illarum principalis authoritas penes ipſum eſt, non aliter quàm provincialium Synodorum penes Metropolitanum. Unde Cuſanus *lib. 2.* de Concordantia Catholica, *cap. 15. Et verum eſt nullum judicium cujuſcumque Synodi, ubi non eſt authoritas Apoſtolicæ Sedis, firmum eſſe; quia ſemper appellari poteſt à judicio illius Synodi ad Apoſtolicam Sedem, &c. Propter appellationem quæ ab ea interponi poteſt ad Apoſtolicam Sedem, abſque confirmatione ejuſdem ſedis, rata non eſt.* Hæc de Synodis minoribus. De Oecumenicis verò paulò poſt: *Fortè diceres, etiam hæc regula de univerſali Concilio univerſæ Eccleſiæ vera eſt, quoniam nec illius Synodi etiam conſtitutiones, abſque Apoſtolicæ Sedis, immò Romani Pontificis authoritate ratæ ſubſiſtunt. Fateor de Conſtitutionibus fidem tangentibus verum eſſe, quòd ſi Sedis Apoſtolicæ authoritas non interveniat, ratæ non ſunt. Immò & ipſius Pontificis conſenſus intervenire debet, cum ſit princeps in Epiſcopatu fidei. Sic & in aliis omnibus conſtitutionibus, quoniam ipſæ robur à concordia Synodica recipiunt. Nam etiam minimus ſuffraganeus in provinciali, aut Canonicus in Epiſcopali, aut Metropolitanus in Patriarchali Synodo, eſt ideò de ſuæ Synodi eſſentia, quia robur ex omni concordia dependet. Sicut Damaſus Papa Concilium Ariminenſe ex hoc multùm arguit, quia Vincentius qui longo tempore fuit Epiſcopus, & alii Epiſcopi conſenſum non dederunt.* Ergo ſtatutis Oecumenicæ Synodi robur & firmitatem gradatim accumulant ſinguli Epiſcopi, provinciales aut regionales Synodi, Sedes Apoſtolica, pro ſuo quique gradu. Ex communi enim omnium conſenſione roborantur decreta. Si minuſculis ergo membris ſua eſt tamen vis, ſuumque pondus in conſentiendo: quantò major, & longè maxima ejus eſt authoritas, qui *princeps in Epiſcopatu fidei* eſt, qui caput, qui Occidentales omnes maximè Epiſcopos, ſtrictiùs ſibi devinctos, ſuo nutu circumagebat, ſibi ſemper conſentaneos, & ſecum geſtæ in Oriente Synodo, vel conſentientes, vel diſſentientes?

VII. Et quidem ſi non cortici rerum inhæreas, ſed in ipſam introſpicias medullam, non latebit quo illæ pertinuerint ſubſcriptiones Epiſcoporum, poſt quartam, quintam ſextamque Synodos corrogatæ. An Chalcedonenſis enim Synodus à ſexcentis ampliùs Epiſcopis habita, à Leone Papa confirmata, Occidenti, Orientique univerſo approbata, in ſuſpendio tamen adhuc per aliquot annos fuit, donec Leo Imperator Orientalium Epiſcoporum novis ſejunctim ſuſcriptionibus confirmari curaret? Cui niſi vehementer inſano tam delira in mentem veniant? Quæ enim poſthac Synodus Oecumenica non nutabit, ſi retractari à poſteris, ſi novis ſemper ſuffragiorum corrogationibus confirmari indigeat? Idem de ſexta Synodo & aliis id genus pronunciandum. Ergo peractæ ſemel Synodo cæteri per orbem Epiſcopi ſuæ magis confeſſionis, quàm approbationis vel confirmationis teſtimonium ſubſcribebant. Id liquet ex verbis Metropolitanorum Chalcedonenſi poſtea Synodo ſuccinentium, quæ ſupra ex Facundo retulimus. Profitentur enim, quod univerſaliter valet in omnes receptas ſemel in authoritatem Synodos; nihil iis vel addi, vel demi poſſe; nihil ibi conſtitutorum retractari debere. Idem patet ex Epiſtola Martini Papæ I. ad Epiſc. Gall. poſt Monotheleticam hæreſin Romana in Synodo, *Apoſtolico mucrone, Patrumque definitionibus uno ore, unoque ſpiritu condemnatam. Idcircò ſtudeat fraternitas tua omnibus eadem innoteſcere, ut tam abominandam hæreſin nobiſcum execrentur, & Synodali conventione, ſcripta unà cum ſubſcriptionibus veſtris, nobiſmet deſtinanda concelebrent, confirmantes atque conſentientes eis, quæ pro orthodoxa fide ſtatuta ſunt.* Subſcribi & ſubſcribendo confirmari hortatur Lateranenſis Synodi ſtatuta, ſed citra novum examen. Id magis liquebit ex Leonis ſecundi epiſtola ſecunda ad Epiſcopos Hiſpaniæ, quos ſextæ Synodo hortatur ſubſcribere, ut ſibi conſulant, non Synodo: *Ab omnibus reverendis Epiſcopis unà vobiſcum ſubſcriptiones in eadem definitione venerandi Concilii ſubnectantur; ac ſit profectò in libro vitæ properans unuſquiſque Chriſti Eccleſiarum Antiſtes ſuum nomen adſcribere, ut in unius Evangelicæ atque Apoſtolicæ fidei conſonantia, nobiſcum & cum univerſali ſancta Synodo per ſuæ ſubſcriptionis confeſſionem, tanquam præſens ſpiritu conveniat: quatenus Chriſto cum ad judicandum venerit, cum titulo orthodoxæ confeſſionis occurrens, conſortem ſe traditionis Apoſtolicæ per manus ſuæ demonſtret ſignaculum.* Quanquam ergo Hiſpaniarum Epiſcopi ſupra dixerint, geſta ſextæ Synodi *noſtri vigoris authoritate ſuffulciri*, & poſtea, *approbari*: ſed Leo tamen iterum iterumque ab iis non poſtularat, niſi ſuæ *ſubſcriptionis confeſſionem, titulum orthodoxæ confeſſionis*, non ut novo authoritatis pondere Synodum quaſi alioqui vacillantem confirmarent, ſed ut ipſi *in libro vitæ ſcribi, & conſortes ſe traditionis Apoſtolicæ per manus ſuæ ſignaculum demonſtrare* properarent. Et infrà idem Leo: *Cum veſtrarum ſubſcriptionum paginas ſuſceperimus, has apud B. Petri Apoſtolorum principis confeſſionem.*

nem deponemus, ut eo mediante atque intercedente, à quo Chriſtianæ fidei deſcendit vera traditio, offeratur Domino noſtro Jeſu Chriſto ad teſtimonium & gloriam, ejus myſterium fideliter confitentium ac ſubſcribentium. Audin non approbantium, aut confirmantium, ſed *confitentium ac ſubſcribentium teſtimonium*? Et epiſtola 4. *Hortati ſumus omnium Eccleſiarum Reverendiſſimos Præſules, ut ſubſcriptiones ſuas eidem Apoſtolicæ Synodali definitioni ſubnectant, & utpote pro filiis atque cum filiis Patres ſua nomina in hujuſmodi libro vitæ deſcribant.* Et rurſum ut ad quartam Synodum redeam, accipe quæ Evagrius ſcribit *lib.*2. *cap.* 9. & 10. Leonem non ad Epiſcopos tantùm, ſed & ad Monachos ſanctitatis laude ſpectabiliores ſcripſiſſe, ac præ cæteris ad Symeonem Stylitam. Num etiam Monachis jus ſuppetit confirmandæ Synodi? Sed quid reſcribunt Epiſcopi? *Decretis Chalcedonenſis Concilii inhæſere : enemeinan.* Quid Symeon? *Ego abjectus & vilis & abortivus Monachorum, Imperatori ſignificavi meum propoſitum circa fidem Chalcedonenſium Patrum ſexcentorum triginta, inhæreſcens & confirmatus ab ea fide, &c.* Inhærere ſe & confirmari, non confirmare profitetur. Conſule & authorem vitæ Sancti Auxentii Abbatis, à quo ſimiliter Marcianus confirmationem petiit Synodi Chalcedonenſis.

VIII. Utcumque tamen hæc ſingularium etiam Epiſcoporum, immò & Monachorum, adeoque & laicorum fidelium confeſſio, & expreſſa ad confeſſionis non ad confirmationis neceſſitatem ſubſcriptio, confirmationis aliquam non inanem præ ſe fert imaginem. Hæc enim eſt Eccleſia Catholica toto orbe diffuſa, hoc ſemen Abrahæ ſtellis cœli, & arenis pelagi numeroſius, huic Chriſtus inconcuſſam ſtabilitatem, puramque ab errorum ſordibus fidem pollicitus eſt. Ergo conſenſus ille Eccleſiæ Catholicæ explicatiſſimus, & à Monachis etiam, laicisque velut ad redundantiam quandam veritatis elicitus, non aſpernandæ confirmationis inſtar habet. Ita Chryſoſtomus adversùs Quartadecimanorum reliquias ſuprà urgebat conſenſum orbis univerſi. Ita Leo Imperator per ſanctiſſimorum etiam Monachorum ſubſcriptiones ſperabat ſuffundi poſſe Chalcedonenſis Synodi allatratores. Ita Auguſtinus *lib. contra Epiſt. Fund. cap.*4. ea enumerans, quibus in gremio Eccleſiæ Catholicæ contineretur, ita orditur, *Tenet conſenſio populorum, atque gentium.* Ita Vincentius Lirinenſis *Comm.*1. *cap.*32. *Quæ dogmatum novitates ſi recipiantur, neceſſe eſt, ut fides Beatorum Patrum aut tota, aut certè magna ex parte violetur. Neceſſe eſt ut omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes Virgines, omnes Clerici, Levitæ & Sacerdotes, tanta Confeſſorum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta urbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, provinciæ, reges, regna, nationes, totus poſtremò jam penè terrarum orbis, per Catholicam fidem Chriſto capiti incorporatus, tanto ſæculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, neſciſſe quid crederet, pronuncietur.* Ita Ferrandus Carthag. Diaconus epiſt. ad Severum, *Utinam mihi fide ſimplici, quam Catholica per univerſum mundum docet Eccleſia, ſic donet Deus eſſe contentum, &c. Loquantur & prædicent, quibus honor ſacerdotii docendi authoritatem tribuit, &c. Interroga ſi quid veritatis cupis audire principaliter Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem, cujus ſana doctrina conſtat judicio veritatis, & fulcitur munimine authoritatis. Interroga plurimos per diverſa terrarum loca Pontifices, quibus ſcientia cœleſtium præceptorum divinitùs inſpirata, &c.* Ubi primas Apoſtolicæ Sedi, ſecundas partes tribuit reliquis Epiſcopis, compendio fidem tenendam monet, quam *Catholica per univerſum mundum docet Eccleſia*. Et infrà ad calcem ejus opuſculi, ait, *Patienter hanc dubitationem ferendam, donec univerſalis Eccleſiæ authoritate vel pronuncietur ſuſcipienda, vel prodatur abjicienda.* Ita Joannes II. Epiſt. ad Senatores, ait: *Poſtquam epiſtolæ, vel dogmatis tenorem, cuncta Eccleſia, hoc eſt, ſacerdotum, ſenatus, & populi probavit adſenſus.* Nimirum in ipſa populorum toto orbe diſſeminatorum obedientia unanimi & conſenſione ad unum fidei per Epiſcopos trutinatæ jugum ſubeundum, ſpecimen divinæ omnipotentiæ, & pignus elucet luculentiſſimum ejus promiſſionis, qua Chriſto ſubjugandum orbem omnem priſca vaticinia cecinerunt. Ita ergo confirmatur & authoratur fides ab iis, qui authoritatis expertes cùm ſint, conteſtantur tamen hanc eſſe avitam, & ſibi à majoribus inſtillatam fidem. Baſilius lib. de Spiritu Sancto *cap.* 7. glorificandum Patrem non tantùm *per Filium*, ſed etiam *cum Filio* docens, ait: *Videas & à ruſticanis hodie hanc vocem more veterum pronunciari.*

IX. Sed principalem & legitimam poteſtatem confirmandarum Synodorum, etiam generalium, penes ſedem Petri eſſe, multis argumentis evincitur. Ideò enim Julius Papa apud Socratem *lib.* 2. *c.*13. ad Epiſcopos Concilii Antiocheni ſcribit, *eos contra Canonem Eccleſiæ egiſſe, quia ipſum ad Concilium non vocaverunt, Eccleſiaſtico Canone jubente, non oportere præter ſententiam Epiſcopi Romani, Canones condere Eccleſiis.* Aut ut apud Sozomenum *lib.* 2. *cap.* 9. *Contra leges Eccleſiæ eſſe, quod ipſum ad Synodum non vocaſſent. Eſſe enim legem ſacerdotalem, quòd irrita declarentur, quæcumque fiunt præter ſententiam Romani Epiſcopi.* Ideò & apud Theodoretum *lib.*2. *cap.* 22. Synodica Epiſcoporum nonaginta Romæ congregatorum cum Damaſo Papa Epiſtola de Synodo Ariminenſi, ait: *Siquidem numerus Epiſcoporum qui Arimini congregati fuerunt, præjudicii vim habere non debet. Quandoquidem factum illud eſt, neque Romanorum Epiſcopo, cujus ante alios oportebat ſententiam expectare: neque Vincentio, qui tot annis Epiſcopatum integrè geſſerat: neque aliis in res tales conſentientibus.* Ubi vides ante alios omnes neceſſariam Romani Epiſcopi conſenſionem, & ex ejus deliquio irritari Synodum. Unde & Siricius epiſtol. 1. *capit.* 1 *Poſt caſſatum Ariminenſem Concilium miſſa ad provincias à venerandæ memoriæ Liberio generalia decreta, &c.* De confirmata ſecunda hac Oecumenica Synodo à Damaſo Papa, ſuprà dixi.

X. De quartæ Synodi confirmatione Facundus Hermianenſ. *lib.*3. *cap.* 4. *Cum Leo dicat: Et fraterna univerſitas, & omnium fidelium corda cognoſcant, me non ſolùm per fratres, qui vicem meam executi ſunt, ſed etiam per approbationem geſtorum Synodalium, propriam vobiſcum uniſſe ſententiam. Non ergo ſolam fidei definitionem, ſed ipſa geſta Synodalia ſe pronunciat approbaſſe.* Ubi obſerva primùm, non per legatos tantùm ſuos affuiſſe, & conſenſiſſe Synodo Chalcedonenſi Leonem, ſed poſtea etiam *geſta Synodalia approbaſſe*: quod poſterius propriam ejus authoritatem continet, nulli præterea Epiſcoporum conceſſam. Item Facundum adversùs eos effervеſcere, qui fidem tantùm Concilii approbatam à Leone Papa jactabant, non reliqua omnia, non illa maximè famoſa tria capitula: ideòque irretractabilem illam ſolam eſſe, de his verò redintegrari poſſe judicium. Quibus validè reſiſtitur à Fundo, oſtenditurque omnia prorſus Concilii Chalcedonenſis decreta à Leone confirmata, ideoque finitas in Concilio Oecumenico cauſas, confirmataſque à prima ſede, ad aliarum rurſus aliarumque Synodorum examen revocandas non eſſe. Utriſque ergo conveniebat, & à Pontifice confirmandas Synodos, & hunc litibus modum finemque eſſe. Allegat mox Facundus Gelaſium quoque Papam in epiſtola ad Epiſcopos per Dardaniam conſtitutos, ubi ait: *Beatum Papam Leonem ſedis Apoſtolicæ Præſulem, cujus Synodus Chalcedonenſis authoritate firmata eſt, quidquid ultrà quàm ab eodem pro fide & communione Catholica atque Apoſtolica illic agendum, conſtaret eſſe delegatum, per* *occaſionem congregationis illius præter Nicænos Canones nova videretur actione tentatum, competenti refutatione vacuaſſe.* Omnibus ergo id præſumptum animo, & præjudicatum erat tunc orthodoxis, ea demum rata & fixa, nec ad novæ diſputationis incudem revocanda eſſe Synodi Chalcedonenſis decreta, quæ Leo Pontifex confirmaſſet. A quibus non abludit Ferrandus Eccleſ. Carthag. Diaconus ad Pelag. & Anatol. pro tribus ſimiliter capitulis ſcribens, & maximè pro epiſtola Ibæ: *Si quis tunc accuſator epiſtolæ, cujus catholica eſſe dictatio claruit, ad majora judicia provocaret, accuſationi forſitan ſecundùm conſuetudinem locus pateret. Sed quo iret? aut ubi majores in Eccleſia reperiret judices? ante ſe habens in legatis ſuis Apoſtolicam ſedem: qua conſentiente, quidquid illa definivit Synodus, accepit robur invictum.* Et infrà: *Si retractentur Chalcedonenſis decreta Concilii, de Nicæna Synodo cogitemus, ne ſimile periculum patiatur. Univerſalia Concilia, præcipuè illa quibus Eccleſiæ Romanæ conſenſus acceſſit, ſecundæ authoritatis locum poſt Canonicos libros habent.* Utque Scripturas nemo ad examen, quaſi emendandas, vocat: *Sic omnino Concilia, quæ vetuſtas firmavit, & cuſtodivit devota poſteritas, obedientiam de nobis exigunt, &c.* & ſtatim: *Quæ finiuntur judicantibus Epiſcopis ſanctis, & ad B. Petri memoriam perducta, diligentiùs examinantur atque firmantur, ſequenda ſunt, tenenda ſunt, amplectenda ſunt: in retractatione ſub qualibet pietatis occaſione teneri non debent.* Vides quàm juridica & authoritatis ſummæ inſignibus ornata ſit ſententia Sedis Apoſtolicæ, decreta Conciliorum generalium confirmantis, quandoquidem *ea diligentiùs examinat, & firmat*; & illud adjicit momentum, ex quo id conſequuntur, ut deinceps irretractabilia ſint. Denique idem Ferrandus infrà: *Audi, fili, legem Patris tui, & ne ſpernas conſilium matris tuæ. Lex enim Patris fulget quantum mihi videtur in Canonicis libris: conſilium matris in univerſalibus Conciliis continetur, &c. Sufficere judicatur ad plenam confirmationem, ſi perducta ad notitiam totius Eccleſiæ, nullum offendiculum moveant, vel ſcandalum fratribus; ſed Apoſtolicæ fidei convenire firmentur, Apoſtolicæ ſedis roborata conſenſu.* Ubi conſenſu quidem totius Eccleſiæ roborari generalia Concilia annuit, ſed eo uno, quòd nemo offendatur, nemo avitæ fidei ea obſtrepere clamitet: ſed ſingulariter & novo examinis atque authoritatis pondere à ſede Apoſtolica confirmari. Adversùs Facundi autem & Ferrandi ſententiam prolixè diſputat Pelagius II. Papa *epiſt.*5. ad Epiſc. Iſtriæ, nonniſi quæ ad fidem pertinent Chalcedonenſis ſtatuta Concilii, à Leone confirmata contendens; ideoque illis tantùm, non aliis irretractabilem firmitatem adſignans. Leonis enim Papæ verba eadem quæ ſuprà Facundus cùm excripſiſſet, ſubdit: *In ſola ſcilicet fidei cauſa, propter quam generale Concilium, & ex præcepto Chriſtianorum Principum, & ex conſenſu Apoſtolicæ ſedis placuit congregari.* Et mox ex epiſtola Leonis ad Maximum Antiochenum hæc excerpit: *Si quid ſanè ab iis fratribus quos ad ſanctam Synodum vice mea miſi, præter id quod ad cauſam fidei pertinebat, geſtum eſſe perhibetur, nullius erit firmitatis: quia ad hoc tantùm ab Apoſtolica ſede directi ſunt, ut exciſis hæreſibus, Catholicæ eſſent fidei defenſores. Quidquid enim præter ſpeciales cauſas Synodalium Conciliorum ad examen Epiſcopale defertur, poteſt dijudicandi habere rationem, &c.* Hæc Leo: tum Pelagius: *Privatas cauſas, quæ ibi poſt definitionem fidei actæ ſunt, non ſolùm minimè confirmavit, ſed & retractari, atque dijudicari conceſſit.* Denique Leo ipſe Papa pondus authoritatis ſuæ in confirmando Chalcedonenſi Concilio non obſcurè declaravit. Nam *epiſt.* 59. ad Marcianum Auguſtum, ait: *Cum veſtro præcipuè opere ſit effectum, ut per Synodale Concilium, damnatis impii dogmatis defenſoribus, omnes vires ſacrilegus error amitteret; ad ejuſdem devotionis pertinet palmam, ſi malum quod in ſuis ducibus eſt oppreſſum, etiam in quibuſcumque reliquiis deleatur. Quod faciliùs clementia veſtra arbitretur implendum, ſi per univerſas Eccleſias, definitiones ſanctæ Synodi Chalcedonenſis Apoſtolicæ ſedi placuiſſe doceantur.* Et *epiſt.*60. ad Pulcheriam Auguſtam, *Quod verò piiſſimus Imperator ad omnes Epiſcopos qui Chalcedonenſi Synodo interfuere, voluit me ſcripta dirigere, quibus quæ illic ſunt de fidei regula definita, firmarem, libenter implevi, ne fallax cujuſquam ſimulatio ſententiam meam haberi vellet incertam.* Ingens prorſus momentum authoritatis habitura erat Leonis Papæ confirmatio, quam Imperator poſtulabat, quam pii omnes expectabant, de qua fallaces erroris defenſores dubitare ſe malè ſimulabant. Quanquam ergo Chriſtiani orbis conſpiratione firmetur plurimùm Concilii placitum, ut idem Leo docet *epiſt.*52. *Non ultrà jam excuſationis refugium conceditur, cum ſexcentorum ferè fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum Synodus congregata, &c. Non ſolùm ſacerdotibus Chriſti, ſed etiam principibus & poteſtatibus Chriſtianis, cunctiſque clericis, plebibus, ordinibus plenè atque evidenter apparuit, hanc eſſe verè Apoſtolicam fidem, ex divinæ pietatis fonte manantem: quam ſinceram & ab omni fæce totius erroris alienam, ſicut accepimus, prædicamus, & univerſo jam mundo conſentiente defendimus.* Conſenſu orbis avita hæc eſſe fides proditur. Nunquam enim in unum univerſi aberrant. Erroris enim plura ſemper diverticula, ſimplex & una veritas eſt. Quidquid ergo unum eſt ubique, non erratum, ſed traditum eſt. Sed confirmandæ Synodi jus tamen ſpeciale Petri ſedi vendicat idem Leo rurſus *epiſt.*86. ad Nicetam Aquil. *Damnent apertis profeſſionibus ſui ſuperbi erroris authores, & quidquid in doctrina eorum univerſalis Eccleſia exhorruit, deteſtentur: omniaque decreta Synodalia, quæ ad exciſionem hæreſeos Apoſtolicæ ſedis confirmavit authoritas, amplecti ſe & in omnibus approbare, plenis & apertis, ac propria manu ſubſcriptis proteſtationibus eloquantur.* Et *epiſt.*77. ad Anatol. *Ita ut Chalcedonenſis Synodi definitionem de fide, cui etiam dilectio tua ſubſcribendo conſenſit, & quam Apoſtolicæ ſedis firmavit authoritas, profiteatur ſe per omnia ſervaturum.* Sed evidentiſſimè idem Leo Canonem Chalcedonenſis Concilii XXVIII. irritum eſſe decrevit, & pervicit, expungique fecit. Audi quid epiſt. ad Pulcheriam Aug. ſcribat: *Conſenſiones verò Epiſcoporum, ſanctorum Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiſcum veſtræ fidei pietate, in irritum mittimus, & per authoritatem beati Petri Apoſtoli generali prorſus definitione caſſamus: in omnibus, Eccleſiaſticis his legibus obſequentes, quas ad pacificationem omnium ſacerdotum per 318. Antiſtites Spiritus Sanctus inſtituit: ita ut ſi multò plures aliud quàm illi ſtatuere, decernerent, in nulla reverentia ſit habendum, quidquid fuerit à prædictorum conſtitutione diverſum.* Tanquam vindex Canonum Nicænorum, adverſantem illis Canonem Chalcedonenſem extremum, non quomodocumque ſuggillat & reſpuit, ſed *in irritum mittit, & per authoritatem B. Petri Apoſtoli generali prorſus definitione caſſat.* Et ceſſit tandem Imperator, ceſſit Anatolius, cujus dignitas vertebatur, & eraſus ex albo eſt, ille reſciſſus Canon à Leone, ut infrà dicemus. Summa ergo & propria uni Romano Pontifici competit hæc authoritas.

XI. Et hanc ſanè Romani Pontificis, ut Synodorum generalium Cuſtodis, Vindicis, Executoris poteſtatem ad eaſdem confirmandas, vel irritandas Synodos ſingularem, luculentè Gelaſius Papa profitetur *epiſt.* 13. ad Epiſcopos Dardaniæ: *Confidimus quod nullus jam veraciter Chriſtianus ignoret, uniuſcujuſque Synodi conſtitutum, quod univerſalis Eccleſiæ probavit aſſenſus, non aliam magis exequi ſedem præ cæteris oportere, quàm primam; quæ & unamquamque Synodum ſua authoritate confirmat, & continuata moderatione cuſtodit, pro ſuo ſcilicet principatu, quem Beatus Petrus Apoſtolus*

Domini voce perceptum, Eccleſia nihilominus ſubſequente & tenuit ſemper & retinet. Si odiorum nebulas, ſi jurgiorum procellas vel ad momentum abigere, & veritatis ſerenum haurire Novatores inducerent in animum: quid æquius, quid ad Eccleſiæ tranquillitatem, Canonumque vim tutandam opportunius, quàm ut Petri tot privilegiis à Chriſto decorati ſedes perpetua, Synodorum Canonumque vindex & defenſatrix ſit? Et pro jure ſuo, quidquid novæ in dies Synodi, priſcis Synodis reguliſque adverſum ſtatuent, id reſcindat: quidquid conſonum, id confirmet? Ita Epheſinam ſecundam Synodum refutavit, Chalcedonenſem approbavit Leo, eodem ibidem Gelaſio authore. *Dioſcorum ſecundæ ſedis Præſulem ſua authoritate damnavit Sedes Apoſtolica, & impiam Synodum non conſentiendo ſubmovit: ac pro veritate ut Chalcedonenſis Synodus fieret, ſola decrevit, &c. Sicut id quod prima ſedes non probaverat, ſtare non potuit: ſic quod illa cenſuit judicandum, Eccleſia tota ſuſcepit. Ubi etiam conſequenter oſtenditur, quia malè geſta Synodus, id eſt, contra Scripturas ſanctas, contra doctrinam Patrum, contra Eccleſiaſticas regulas, quam tota meritò Eccleſia non recepit, & præcipuè Sedes Apoſtolica non probavit; per bene geſtam Synodum, id eſt, ſecundùm Scripturas, ſecundùm traditionem Patrum, ſecundùm Eccleſiaſticas regulas, pro fide Catholica & communione prolatam, quam cuncta recepit Eccleſia, quam maximè Sedes Apoſtolica approbavit, & debuerit & potuerit immutari.* Invidioſa videri non debent privilegia primæ ſedis, eo uno nomine impetrata, quòd prima ſit, cùm primam aliquam eſſe juſſerit ſchiſmatis prævertendi neceſſitas. Eſt enim primæ ſedis præ cæteris, Canones, Synodoſque ut publicæ ſalutis propugnacula tueri, adverſa refellere, conſentanea approbare.

XII. Nec minùs perſpicuè id efficitur ex quintæ Synodi exemplo, cui vix, aut nec vix quidem œcumenicum pondus authoritatis antè affuit, quàm à Sede Apoſtolica reciperetur. Diſſentiebat enim primò Occidentalis prorſus Eccleſia, & niſi Vigilii demum, aut certè Pelagii Gregoriique Romanorum Pontificum conſenſio & authoritas perfregiſſet reclamantium pertinaciam, nunquam illa Synodus in univerſam Eccleſiam, ſed in Orientalem dumtaxat convaluiſſet. Pelagius II. *Epiſt.7. c.7.* ad Epiſcopos Iſtriæ adhuc bellaturientes adversùs quintam Synodum: *Rurſum per epiſtolam veſtram dicitur, à Sede Apoſtolica vos doctos, atque ab ſcrinio ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, cui Deo authore præſumus, confirmatos; ne huic rei quæ ſub piæ memoriæ Juſtiniano Principe geſta eſt, conſentire debeatis. Atque hanc opitulationem excuſationi veſtræ adjungitis, dicentes, quod in cauſæ principio, & Sedes Apoſtolica per Vigilium Papam, & omnes Latinarum provinciarum principes damnationi trium capitulorum fortiter reſtiterunt. In quibus verbis attendimus, quòd res quæ provocare vos ad conſenſum debuit, à conſenſu vos ipſa divellit. Latini quippe homines, & Græcitatis ignari, dum linguam neſciunt, errorem tardè cognoverunt: & tantò eis celeriùs credi debuit, quantò eorum conſtantia, quouſque verum cognoſcerent, à certamine non quievit. Quorum conſenſum certè fraternitas veſtra deſpiceret, ſi auſu præcipiti, priuſquam verum cognoſcerent, conſenſiſſent.* Ergo poſtquam conſenſit exploratæ jam veritati Sedes Apoſtolica, tunc neceſſe fuit omnes quintæ Synodo aſſentiri: & ab hoc aſſenſu Iſtriæ priùs abhorrebant Epiſcopi, quòd & Vigilium abhorruiſſe ſentirent. Et *c.8. Si in trium capitulorum negotio aliud, cum veritas quæreretur, aliud autem inventa veritate dictum eſt; cur mutatio ſententiæ huic ſedi in crimine objicitur, &c.* Et *epiſt.5.* ad eoſdem, eos hortatur ut ad Eccleſiam redeant, quæ una eſt, & Apoſtolicis Sedibus ſuperfulta: *In his namque ait Auguſtinus eſſe Dei Eccleſiam conſtitutam, qui Sedibus Apoſtolicis per ſucceſſionem Præſulum præſidere noſcuntur, &c. Et Cyprianus: Exordium ab unitate proficiſcitur, & primatus Petro datur, ut una Chriſti Eccleſia, & Cathedra monſtretur.* Sed lux plurima & his, & ſuperioribus omnibus affundetur ex Epiſtola Leonis II. qua ſextam Synodum confirmavit, ex ea planè authoritate, quæ Petri ſedem, quæ primam Eccleſiæ Cathedram, quæ fidei & diſciplinæ paternæ defenſorem, quæ Occidentalis maximè orbis patronum decet, cujus cum Occidentalibus omnibus Eccleſiis conſenſio, & præibat Orientalibus Synodis, & Oecumenicæ authoritatis nomen acceſſu ſuo addebat, demebat receſſu. *Igitur geſtorum Synodalium ſeriem recenſentes, curioſaque diligentia, ſingula quæ geſta ſunt, flagitantes, eadem quæ Apoſtolicæ Sedis legati narraverant, ſcriptis conſonantibus convenire reperimus. Cognovimus enim, quòd ſancta, & univerſalis, & ſexta Synodus, eadem quæ univerſa Synodus ſancta & Apoſtolicæ huic Sedi adiacens, ſenſerit atque decreverit, ſub orthodoxæ fidei integritate, reguliſque majorum; atque concorditer nobis confeſſa eſt, unum eſſe de Trinitate Chriſtum, &c. Per quæ revera probavimus hanc ſanctam ſextam Synodum, Apoſtolicam prædicationem inoffenſo pede fuiſſe ſecutam, ſanctorumque & univerſalium quinque Conciliorum definitionibus in omnibus conſentientem, &c.* Et infrà: *Hanc rectæ & Apoſtolicæ traditionis normam prædeceſſor meus Agatho cum ſua Synodo prædicavit: hanc ſcriptis percurrentibus in ſuæ ſuggeſtionis pagina veſtræ pietati per ſuos legatos miſit, &c. quam ſancta Synodus nunc ſuſcepit, & nobiſcum amplexa eſt, &c. Idcircò & nos, & per noſtrum officium, hæc veneranda Sedes Apoſtolica concorditer, & unanimiter, his quæ definita ſunt ab ea, conſentit, & B. Petri authoritate confirmat.* Confirmat & quidem ex authoritate Petri ſextam Synodum, poſt examinata ejus decreta, ut conſentaneam fidei regulis ab Agathone Papa prælineatis, prioribus Conciliis generalibus, Occidentaliſque totius Eccleſiæ ſeu Synodi ſententiæ.

XIII. Parco ſeptimam hìc Synodum excutere, quòd prolixiorem operam & alibi ideò ſeponendam res ea deſideret. Octavæ Synodo non ſubſcripſere legati Apoſtolici, niſi *uſque ad voluntatem* Papæ. Et Synodus ipſa confirmari ſe petens ab Hadriano Papa, *Prædica hanc Synodum veluti propriam, & ſollicitiùs confirma coevangelicis præceptionibus, & admonitionibus veſtris: ut per ſapientiſſimum magiſterium veſtrum etiam aliis univerſis Eccleſiis perſonet & ſuſcipiatur veritatis verbum, & juſtitiæ decretum.* Abundè ex ſuperioribus patet id quod ait Gelaſius Papa I. de anathemate, *Totum in Sedis Apoſtolicæ poſitum eſt poteſtate. Ita quod firmavit in Synodo Sedes Apoſtolica, hoc robur obtinuit: quod refutavit habere non potuit firmitatem: & ſola reſcindit, quod præter ordinem congregatio Synodica putaverat uſurpandum.* Nempe quia Sedes Apoſtolica tum, *Non promulgatrix eſt iteratæ ſententiæ, ſed veteris executrix*; ut ibidem ſubditur. Et *epiſt.12. Quod Sedes Apoſtolica ſicut decuit antiquam traditionem cuſtodiens, non Synodum duxit iterandam: ſed in ejus prævaricatore pellendo, hanc eandem Synodum potiùs exequendam.* Et infrà ait Leonem à Marciano Imperatore laudatum, quòd improbando, irritandoque extrema Chalcedonenſis Synodi ſtatuta, *Canonum regulas violari nulla fuerit ratione perpeſſus.* Leonem enim *quod præter Nicænos Canones nova videretur actione tentatum, competenti refutatione vacuaſſe.* Et infrà de Romana Synodo agens, quæ cum ipſo Acacium damnaverat, ait, *Non tanquam nova Synodus veterem primamque cognovit, ſed potiùs ſecundùm tenorem veteris conſtituti, particeps Apoſtolicæ executionis effecta eſt.* His adde Leonis primi & ſecundi verba ſuperiùs relata, clarebit omnino non ambitiosè in univerſam Synodum moleſcere Romanos Pontifices, ſed Synodorum potiùs vindices, cuſtodes & executores eſſe; ideoque intercedere neceſſariò, ne antiquis Synodis per novas derogetur, id eſt, ipſos maximè Synodorum majeſtatem defenſare. Hallucinantur ergo mirum in modum, qui fœdam hinc Concilii Oecumenici ſervitutem augurantur.

Quin ex adverſo inconcuſſam æternamque illius authoritatem & gloriam inde certò ominamur, quòd invictiſſima ejus cuſtos Sedes Apoſtolica, excubias actura ſit, ne ullis poſthac novellis Synodis ei detrahatur.

XIV. Et rurſum quòd non ſola, ſed Italico, vel Occidentali Concilio ſuccincta Sedes Apoſtolica, Orientales confirmaret, vel refutaret Synodos, non ejus inde infringitur eximia prærogativa, ſed roboratur. Nunquam enim ſola, nunquam filiorum clientumque ſuorum numeroſo agmine nuda, poteſt Sedes Apoſtolica videri. Nunquam caput à membrorum compage, nunquam membrorum conſpiratio à capite deficit: nec in injuriam capitis, ſed in ejus gloriam redundat, quòd membrorum ſuorum venuſtate & ope ſemper valletur. Faceſſant impiarum rixarum commenta. Ne caput hinc, inde membra præter caput omnia & adversùm caput velut in acie conſtituantur ac collidantur. Longè aliter Eccleſia Chriſti à Chriſto ipſo imbuta olim eſt: quæ capitis & membrorum omnium ſuorum opes vireſque prorſus communes & indiſcretas ſemper habere ſibi viſa eſt, & individuo unitatis, charitatiſque vinculo connexas: ita ut ſeu capitis, ſeu membrorum quorumlibet gloria in totum corpus refunderetur. Hincmarus *l.* 55. *cap.* 20. *Julius Romæ Synodum celebravit, & eandem Nicænam Synodum Apoſtolicæ Sedis authoritate per ſe, ſicut prædeceſſor illius Sylveſter per legatos ſuos firmavit. Capitula quoque in eodem Concilio conſtituta, ipſe omnibus validior antiquitatis uſus, & antiqua majorum traditio, reverendiſſimo vigore tenenda corroboravit.* Confirmat Nicæna ſtatuta omnibus validior antiquitatis uſus, hoc eſt, conſenſio & conſuetudo Eccleſiarum, mores ſuos illis coaptantium. Sed confirmat eadem, confirmat Synodicam de fide definitionem Romanus Præſul Apoſtolicæ Sedis authoritate: confirmat iſte imperio, illi obſequio. Vide & eundem Hincmarum ibidem *c.* 23. *&* 24. ubi Concilii ipſius Chalcedonenſis *can.* 9. *&* 28. item Canonem hujus Conſtantinopolitanæ Synodi de privilegiis ſedis Conſtantinopolitanæ editum, à Sede Apoſtolica receptum fuiſſe negat, ideoque miſſum eſſe in irritum ex Gelaſio Papa contendit, cujus prolixè verba deſcribit. Nempe procuſi fuerant illi Canones *in abſentia legatorum Sedis Apoſtolicæ, quibuſdam non conſentientibus; & poſt reclamantibus, de ſacrorum Canonum, & privilegii Apoſtolicæ ac primæ ſedis injuria & præjudicio eiſdem legatis.* Quæ ergo confirmata non ſunt à Sede Apoſtolica, ne ſtatuta quidem fuerant ab Oecumenica Synodo, ſed tumultuariè aut fraudulenter obrepſiſſe. Etenim is eſt capitis & membrorum, Pontificis Synodique concentus, ut quæ ſynodicè ſtatuuntur, indubiè confirmentur: quæ non confirmantur, ea in Synodo magis, quàm à Synodo, & præter ſynodicas leges ſubrepſiſſe, aut extorta fuiſſe æſtimentur. Unde idem Hincmarus libro de Divort. Loth. & Tetber. *p.*686. *tom.* 2. *Quibus omnibus demonſtratur quia Synodus comprovincialium Epiſcoporum judicia; generalis autem Synodus comprovincialium adjudicationes, ſive diſſenſiones vel probet, vel corrigat. Apoſtolica verò ſedes & comprovincialium & generalium retractet, refricet, vel confirmet judicia; ſicut Epiſtolæ Leonis, atque Gelaſii cæterorumque Romanorum Pontificum, & Sardicenſis Synodus evidenter oſtendunt. Et Epiſcoporum rectè judicantium confirmatur, & ſecus judicantium corrigitur, & interim funditus non perit authoritas.*

XV. Ubi & illud perſpicitur, provinciales quoque Synodos, ſive regionales, non aliter quàm Sedi Apoſtolicæ approbatas, invictum robur aſſequi. Ratio ipſa Hincmari id revincebat. Ut ſingulorum Epiſcoporum judicia à Synodis provinciæ, ita harum à ſuperioribus ſedibus, & omnium denique definitiones à ſumma & prima ſede retractari, firmarique neceſſum eſſe. Unde idem in epiſt. ad Carolum Regem operi de prædeſt. præfixa, *Synodus pro cognita infidelitate Felicis eſt habita, & ad Romanam Eccleſiam velut ad apicem Eccleſiarum tranſmiſſa.* Et idem *tom.* 1. *p.*266. Concilia quædam à ſe habita, à Sede Apoſtolica firmitatem inexpugnabilem conſecuta eſſe ſic narrat, ſive fingit: utcumque id habeat, elucebit tamen Pontificiam confirmationem quantùm ambierit, quanti fecerit: *Quæ domni Apoſtolici Benedicti privilegio ſub anathematis interpoſitione, ut inde quæſtio nullis aliquando temporibus oriatur, ſunt confirmata: & demum domni Nicolai Papæ confirmatione, ſicut ſanctæ recordationis Benedictus Pontifex illam confirmavit: ſalvo Romanæ Sedis in omnibus juſſu atque judicio, ſub terribili anathemate, ut quæcumque perſona magna vel parva, temerario auſu contra hoc ſuum Apoſtolicum decretum agere præſumpſerit, anathematis vinculo ſit innodatus, ſunt roborata. Et quia Sedes Apoſtolica in hoc prorſus ſua ſibi magnoperè jura conſervat, & aliena cuſtodit, immò ſua propria facit, ut omnis quæſtio ad eam relata, judicio & ſuæ confirmationis deciſione finem accipiat.* Id affectabant ergo Epiſcopi, ut irretractabilem authoritatem ſuis decretis confirmatio primæ ſedis impartiretur. Æquitatem non raró eadem conciliabat, ſi quid peccatum eſſet, ut in Synodo de Lotharii Regis conjugio habita. Ideò Nicolaus *epiſt.*23. ad Epiſcopos Synodi Metenſis, *Statuimus ut cuncta quæ fuerint definita, noſtro Præſulatui ſignificetis; ut ſi ea juſtitiæ pulcritudine probabilique ſanctione definita perſpexerimus, Deo omnipotenti gratias referamus. Si autem injuſtitiæ, quod nolumus, & contrarietatis fuerint acta intentione, ea renovare ſummopere jubeamus.* Ita & Gregorius Magnus *lib.*7. *epiſt.*111. ad Epiſcopos Galliarum, Synodi acta ſibi renunciari jubet, *ut ſubtiliter agnoſcentes, quid & cum qua cautela, vel qualiter ſit decretum, omnipotenti Deo de vita veſtra vel moribus gratias perſolvamus.* Vide *& epiſt.* 112. Item *epiſt.*70. *Quamvis ſine Apoſtolicæ Sedis authoritate nullas quæcumque acta fuerint vires habeant.* Ubi de Conſtantinopolitanæ cujuſdam Synodi actis agit. Et *l.*2. *epiſt.*47. *&* 48. ad Epiſc. Numidiæ, *De unitate ac pace Concilii, quod Deo authore congregare diſponitis, charitas tua animos noſtros ſubtiliter omnia indicando lætificet.* Hunc enim fructum unum decerpit ex hac ſua in Eccleſias omnes indefeſſa vigilantia Sedes Apoſtolica, ut de unitate & ſanctimonia ipſarum ipſis gratuletur, ſibi gaudeat, Deo gratias referat: hunc autem fructum longè uberrimum illis affundit, ut quod decreverint, id ad æquitatis normam expenſum, id irretractabile, id univerſali quadam authoritate ornatum ſit. Ideò Poſſidius in vita Auguſt. *c.*18. poſt laudata Africana adversùs Pelagianos Concilia, *At illi tantæ ſedis Antiſtites Innocentius & Zozimus, ſuis diverſis temporibus eoſdem notantes, atque à membris Eccleſiæ præcidentes, datis literis ad Africanas, Orientis, & Occidentis Eccleſias, eos anathematizandos & devitandos ab omnibus Catholicis cenſuerant.* De Carthaginenſibus Conciliis à ſede Petri confirmatis & inde nactis indubitatam, irrevocabilem, univerſalem definitionum ſuarum vim prolixiùs infrà ſuo loco, ſicut & de Synodo Arauſicana. Penè ſuffugerat eximius locus epiſtolæ Flaviani Epiſcopi Conſtantinopolitani ad Leonem, ſuam qua Eutychetem damnarat, Synodum confirmari enixiùs petentis: *Propriam faciens communem cauſam, & ſanctarum Eccleſiarum diſciplinam, ſimul decernere damnationem adversùs eum regulariter factam, & per propria ſcripta dignare: confortare autem & piiſſimi Imperatoris fidem. Cauſa enim eget ſolummodo veſtro ſolatio, atque defenſione, qua debeatis conſenſu proprio ad tranquillitatem, & pacem cuncta perducere. Sic enim hæreſis quæ ſurrexit, & turbæ quæ propter eam factæ ſunt, facillimè deſtruentur, Deo cooperante per veſtras ſacratiſſimas literas. Removebitur autem & Concilium, quod fieri divulgatur, quatenus nequaquam ubique ſanctiſſimæ turbentur Eccleſiæ.* Ubi roboratam aſſenſu Sedis Apoſtol. Synod. toto in orbe Catholic. ad illud perſpicis authoritatis faſtigium evolaturam, ut jam otioſa futura ſit Synodus Oecumenica. Sive quòd Oecumenicæ inſtar habeat Synodi Sedes Apoſtolica ſola; ſive quòd ejus in omnes Eccleſias ſententia promulgata, ſubſcriptaque, Oecumenicæ Synodi pondus obtineat illa omnium Eccleſiarum ſuffragatio; ſive utrumque, quia utrumque ſibi conjunctum eſt, & indivulſum. Victor Tununenſis in Chronic. *à Romano Antiſtite Apoſtolica authoritate firmatam ait*, Flaviani definitionem adversùs Eutychetem.

XVI. Et rurſum Ennodius in Apologetico pro Romana Synodo, quì provinciales omnes Synodi à Petri ſucceſſore ſingulari confirmentur, ita declarat, objectionem ſecus ſentientium proferens & exufflans; *Ergo Concilia ſacerdotum Eccleſiaſticis legibus quotannis decreta per provincias, quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt? Legite, inſaniſſimi, aliquando in illis præter Apoſtolici apicis ſanctionem aliquid conſtitutum, & non de majoribus negotiis ad collationem ſiquid occurrit, præfatæ ſedis arbitrio fuiſſe ſervatum. Sic enim habet: Si quis Epiſcoporum judicio provinciali depoſitus fuerit, Romanum Papam, ſi placet, rurſus appellet; & ipſe, ſi videtur, reparet judicia in opitulatione damnati. Ecce enode eſt, quod ad laqueum præparaſtis.* Adde his Synodicas conſultationes, teſte Hieronymo, ab Oriente & Occidente Romam deſtinari ſolitas. Adde Synodos toto orbe habitas de Paſchæ die, & de baptiſmo hæreticorum: à nutu & conſenſu primæ ſedis omnium definitionum robur, omnium infirmationem manaſſe, ubique perſpicuum. Hieronymus adversùs Lucifer. *Cyprianus hæreticorum baptiſma reprobans, ad Stephanum tunc Romanæ urbis Epiſcopum ſuper hac re Africanam Synodum direxit: ſed conatus ejus fruſtra fuit.* Et Vincentius Lirinenſis ſupra laudatus, ajebat Cypriano novanti & ejus Synodo Stephanum tantò plus cæteris reſtitiſſe, quantò *loci dignitate ſuperabat. Denique in epiſtola quæ tunc ad Africam miſſa eſt, his verbis ſanxit: Niſi quod traditum eſt.* Et quanquam obcalluiſſe tunc viſa ſit contumacia, *Quis tunc univerſi negotii exitus? Quis utique niſi uſitatus & ſolitus? Retenta eſt ſcilicet antiquitas, exploſa novitas.* Et mox: *Quid poſtremò ipſius Africani Concilii ſive decreti, quæ vires? Donante Deo nullæ: ſed univerſa tanquam ſomnia, tanquam fabulæ, tanquam ſuperflua, abolita, antiquata, calcata ſunt.* Ad Romanæ enim & Eccleſiæ authoritatem, & diſciplinæ imitationem ipſi ſe Afri contulere, tametſi Græcos ſequi poſſent à rebaptizandorum hæreticorum more nunquam ſatis, nunquam penitus expiatos. De Paſchæ die autem ſuperiùs Beda nos docuit miſſam à Victore Papa *authoritatem* & formam, quam omnes Orientis Eccleſiæ ſequerentur. Valet ergo illud Ratherii Veronenſis Epiſcopi in itinerario, *Qua ignorantia quo meliùs exui, quo aptiùs poſſum quam Romæ doceri? Quid enim de Eccleſiaſticis dogmatibus alicubi ſcitur, quod Romæ ignoretur? Illic ſummi illi totius orbis Doctores. Illic præſtantiores enituerunt univerſalis Eccleſiæ Principes. Illic decreta Pontificum univerſorum congregatio, examinatio Canonum, approbatio recipiendorum, reprobatio ſpernendorum. Poſtremò nuſquam ratum, quod illic irritum: nuſquam irritum, quod illic ratum fuerit viſum. Ubinam ergo meliùs inſipientiæ conſulitur meæ, quàm ubi fons ſapientiæ cernitur eſſe?* Spicil. *tom. 2. pag.* 267. Et Ratramnus *lib. 4. adverſ.* oppoſita Græcorum: *Si quidem omne Concilium vel quod in Oriente, vel quod in Africa geſtum eſſe dignoſcitur: vel Romani Pontificis vicarios ſemper habuit præſidentes, vel ejus authoritate literarum, quæ fuerunt decreta, firmitudinem acceperunt. Ibidem pag.* 147. Et mox: *Et revera omnes Orientales Eccleſiæ, ſimul & Occidentales, Romanæ Eccleſiæ Præſulem ſemper quaſi Caput Epiſcoporum venerati ſunt, & ad ejus ſententiam reſpexerunt: & de rebus dubiis quæcumque decrevit, ejus judicium ſuſtinuerunt, ipſiuſque decreto paruerunt. Quæcumque Concilia ejus ſententia roborata ſunt, rata manſerunt: quæ verò damnavit, pro nihilo reputata fuerunt, nec authoritatem ullam habere potuerunt.*

XVII. Ubique enim valebat quod ſupra Hieronymus de Eccleſiæ Alexandrinæ in Romanam veneratione, hujus in illam magiſterio effatus eſt: *Scito me ſemper meminiſſe Romanam fidem Apoſtolico ore laudatam: cujus ſe eſſe participem, Alexandrina Eccleſia gloriatur.* Et idem rurſus: *Prædicationem Cathedræ Marci Evangeliſtæ, Cathedra Petri Apoſtoli ſua prædicatione confirmet.* Si Alexandrina & Synodus & Eccleſia, utique alia quæcumque multò magis, fidem & decreta Romanæ ſe ſequi gloriabitur; Romana, ejus ſtatuta confirmabit. Hos enim officii numeros implere debet magiſtra & diſcipula, Petri & Marci Cathedra. Ut Eccleſias enim, ita Synodos, Eccleſiarum repræſentationes, regit, docet, confirmat quæ prima & princeps eſt. Unde Tertullianus lib. de Præſcriptionibus: *Conſtat omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, Matricibus, & Originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam.* Et *lib.* 4. adversùs Marcionem: *Conſtabit id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolicas fuerit ſacroſanctum.* Et quanquam tunc quidem multæ numerarentur Eccleſiæ Matrices, Originales, Apoſtolicæ, una tamen cæteris Apoſtolicis Petri Cathedra eminebat, ut unus Apoſtolis Petrus: cui quantò tutiùs quàm cæteris incumberetur, ut cætera nunc taceam, ipſa rerum evidentia, ipſa potiùs Numinis providentia perſpicuum fecit: cæteras omnes à vinculo fidei & unitatis divelli paſſa: hanc unam inexpugnabilem, in arce veritatis & in Eccleſiarum principatu conſervans.

XVIII. A Petri enim privilegio deviari hanc Synodorum firmandarum dotem, inſinuarunt ſupra relati teſtes. Leo II. *Sedes Apoſtolica conſentit, & B. Petri authoritate confirmat.* Synodus VI. Romana ſub Symmacho: *Præſul Apoſtolicæ Sedis prærogativa & meritis Beati Petri Apoſtoli, per univerſum orbem primatum obtinens ſacerdotii, ſtatutis Synodalibus conſuevit tribuere firmitatem.* Gelaſius, *Synodum unamquamque Sedes Apoſtolica confirmat, & cuſtodit, pro ſuo ſcilicet principatu, quem Beatus Petrus Domini voce perceptum tenuit ſemper & retinet.* Leo primus, *Per authoritatem Beati Petri Apoſtoli caſſamus.* Hieronymus, *Cathedra Petri confirmet.* Verùm, ut ajebat ſuprà Tertullianus, *Tot & tantæ Eccleſiæ una eſt illa ab Apoſtolis prima, ex qua omnes; ſic omnes primæ & omnes Apoſtolicæ, dum unam omnes probant unitatem.* Ita omnes Eccleſiæ, Synodique Romano inhærentes magiſterio, ejus privilegio decorantur; & indubiam veritatem, inconcuſſam firmitatem, univerſalem ipſæ quoque authoritatem, conſequuntur. Ita quod jam præmonuimus, nihil invidiæ, nihil rixæ inter caput & membra inſerendum eſt. Caput enim non aliter præeſſe ſe gaudet, quàm ut proſit: membra non illibenter obſequuntur, quæ hoc ſuo obſequio, ipſam capitis privilegiorum communionem conſequi ſe intelligunt.

DISSERTATIO VIII.

DE SYNODO AD QUERCUM, Et de tota cauſa Chryſoſtomi.

SYNOPSIS.

Provocatio Chryſoſtomi ad Synodum Oecumenicam demonſtratur perinde interpretanda, ac ſi ad Romanum Pontificem provocaſſet; cujus erat eam convocare, qui ei convocandæ incubuit, qui ejus non convocatæ vices ſupplevit, Chryſoſtomumque reſtituit. Item quid de illa tunc ſanctorum inter ſe virorum conflictatione ſentiendum.

I. NOn calamitoſæ hujus hiſtoriæ lacinias omnes conſectari aggredior: ſed pauca meo more carpere, ex quibus invictiſſimè id efficiatur, quod ad illuſtrationem priſcæ diſciplinæ conducat: nimirum cùm ad Concilium Oecumenicum provocabatur, perinde eſſe, ac ſi ad ejus Præſidem ſeu Romanum Pontificem provocaretur: ejus muneris fuiſſe Concilium Oecumenicum tunc congregare: interim dum in ſuſpenſo res erat, rectè aut temerè judicata ab aliis, confirmare vel irritare.

II. Palladium ergo primò excutiamus, qui vitam, cauſamque hanc maximè Chryſoſtomi, luculento Dialogo complexus eſt. *Primus omnium profectus eſt ad nos Alexandrinæ Eccleſiæ lector, cum Papæ Theophili literis, quibus indicabat Joannem à ſe fuiſſe depoſitum. Eas literas cum legiſſet B. Innocentius Romanæ Sedis Antiſtes, exhorruit temeritatem faſtumque Theophili; ægrè ferens, & quòd ſolus ſcripſerat, & quòd rei totius ſeriem referre omiſerat; cujus ſcilicet rei gratia, quibuſve adjunctis ſibi ſociis illum deponere auſus fuiſſet. Inter hæc manſit admirans, nihilque reſcribere voluit, rei indignitate commotus, &c. Poſt triduum advenerunt Epiſcopi quatuor à Joanne miſſi, tres Innocentio epiſtolas deferentes, unam quidem Joannis Epiſcopi, ſecundam Epiſcoporum quadraginta de communione Joannis, tertiam ſcripſerat Joannis clerus: omnes indiſciplinatum tumultum & ſeditionem pariter ſignificantes.* Hìc vides neceſſe fuiſſe, majores cauſas ad primam ſedem referri: & certatim ad Innocentium retuliſſe, tum Theophylum, tum Chryſoſtomum; ſed illum præfractè & abruptè, ut facinoris totius architectum: hunc ſuppliciter, ut Canonum gnarum, & opis indigum.

III. Ibidem ſubjicitur epiſtola Chryſoſtomi, ex qua pauca libabo. Ait ſe Epiſcopos hos miſiſſe, *qui ad charitatem veſtram currerent, omnibuſque lucidè expoſitis, maturè tantæ cladi remedium dari ſalubre poſtularent.* Mox ait ſe Theophili judicium recuſaſſe, ut adverſarii, ut Ægyptum ſolam curare juſſi: *nobis aſſerentibus, paratos nos eſſe præſentibus & centum & mille Epiſcopis crimina objecta refellere, &c. Violenter abductus, injectuſque in navim, noctu navigabam, quia Synodum ad juſtum judicium vocare volueram.* Reſtitutum ſe ait oraſſe Imperatorem, *ut ad ulciſcenda facinora Synodum cogeret, &c. Nos nihilo ſegniùs inſtitimus ut Imperator Concilium congregaret, &c.* Rurſum denique ejectum ſe in exilium: *Ne igitur immanis iſta confuſio cuncta percurrat, & ubique dominetur; ſcribite, precor, & authoritate veſtra decernite, hujuſmodi iniquè geſta nobis abſentibus, & judicium non declinantibus, nullius eſſe roboris, ſicut per ſuam naturam ſunt profectò irrita & nulla. Porro qui talia geſſere, eos Eccleſiaſticæ cenſuræ ſubjicite. Nos autem inſontes, neque convictos, neque deprehenſos, neque ullius criminis reos comprobatos, Eccleſiis noſtris jubete reſtitui, ut charitate frui ac pace cum fratribus noſtris conſueta poſſimus.* Qui ergo ad Synodum provocarat Chryſoſtomus, eò tandem rem intelligit redire, ut per Papam Innocentium, & Occidentales Epiſcopos ei cohærentes reſtituatur ſuæ ſedi, reſciſſa latrocinalis ad Quercum Synodi ſententia.

IV. Subjungit Palladius: *Ad hæc reſcripſit Beatus P. Innocentius, communioque utriuſque partis admiſſa: Theophili judicium caſſum atque irritum eſſe decrevit, dicens oportere conflari aliam irreprehenſibilem Synodum Orientalium & Occidentalium ſacerdotum, &c.* Subtexitur mox epiſtola Innocentii ad Theophilum, ubi hæc habentur: *Et te, & fratrem noſtrum Joannem communionis noſtræ eſſe decrevimus, &c. Poſſibile non eſt, nos à Joannis communione diſcedere. Itaque ſi conſcientiæ confidis, tu quoque judicio accurre ad Synodum proximè in Chriſto celebrandæ.* Et paulò pòſt rurſum Palladius narrat: *Poſt iſtos venit ſecundò Demetrius Epiſcopus Piſinuntis, qui peragrato Oriente, prædicaverat communionem Eccleſiæ Romanæ cum Epiſcopo Joanne, teſtibus Innocentii Papæ literis, afferens epiſtolas ab Epiſcopis curiæ, in quibus Joannis amplectuntur communionem.* Tum Innocentius ſcribit ad Honorium Imperatorem, *quibus literis motus princeps, jubet Synodum Occidentalium Epiſcoporum congregari, & cum in unam ſententiam concurriſſet, ad ſe referre. Congregati Italiæ Epiſcopi Imperatorem orant, ut ſcriberet Arcadio fratri ſuo, ut juberet Theſſalonicæ Concilium fieri, quo faciliùs poſſent utræque partes Orientis Occidentiſque concurrere.* Tum Epiſcopi mittuntur legati Conſtantinopolin, cum epiſtolis Honorii, Innocentii, & cæterorum Epiſcoporum, & hoc præ cæteris inſtructi commonitorio: *Non oportere Joannem judicium ingredi, niſi prius Eccleſia illi, communioque redderetur.* Sententia ergo cæterorum cum Theophilo Epiſcoporum, in Chryſoſtomum vibrata, ab Innocentio reſciſſa eſt, retenta ejus communio, ejus rei fama toto orbe didita, toto Oriente applauſum Innocentio: interim ab eodem vocatur ad ampliorem Synodum Theophilus cauſam dicturus, Synodus Oecumenica ab Imperatoribus poſtulatur, ea lege præſcripta, ut Chryſoſtomus antè Eccleſiæ ſuæ reſtitueretur juxta ſententiam Innocentii, quàm ejus cauſa in Oecumenica Synodo retractaretur. Eſt ergo ſedes Romana unitatis & communionis Eccleſiaſticæ ſummus vertex, majorumque cauſarum judex: quæ ſolo diſſenſu Synodos & conatus Theophili irritavit: ſolo communionis ſuæ beneficio Chryſoſtomum redintegravit: Synodi Oecumenicæ interim vicem ſupplevit, dum ea impetraretur ab Imperatore: & quia ab Arcadio expugnari ea non potuit, vim ejus & authoritatem ſola implevit. In eoque Eccleſiæ ſalus alioqui nutabunda, tum conſtitit.

V. Et infra rurſus eadem fuſiùs retexuntur, ex quibus hæc pauciſſima carptim ſtringam. Teſtabatur Chryſoſtomus ſe paratum venire *ad univerſalem Synodum.* Cùmque prævalerent adverſarii Chryſoſtomi, *Theodorus Thyaneus Epiſcopus vir ſummæ gravitatis, ne Theophili temeritatem ſequeretur, relictis omnibus ad ſuam remeavit Eccleſiam, valefaciens comitatui, ſuamque provinciam vallans pietatis muro, & ad finem uſque in communione perſiſtens fidelium Romanorum: de quibus Paulus teſtatur, Fides veſtra annunciatur in univerſo mundo.* Et infrà poſt ſubrogatum Chryſoſtomo Arſacium, Arſacio Atticum: *Hinc cum animadverteret Orientalium ſibi Epiſcoporum communicare neminem, neque ipſius civitatis populum, &c.* Et denique tandem, *Eſt autem hæc Romanæ Eccleſiæ ſententia, non communicare in finem uſque Orientalibus Epiſcopis, maximèque Theophilo, donec Dominus univerſalis Synodi tribuat locum, ac per eam curet putrida membra eorum qui hæc geſſere. Etſi enim dormit B. Joannes, vigilat tamen veritas, de qua eſt facienda diſcuſſio.* Apertum eſt ſedem Petri communionis ſuæ vel conceſſione, vel inficiatione, momenta & inclinationem rebus indidiſſe: & quanquam tum non potuerit infringere imperatoriæ poteſtatis vim indomitam, in ipſo tamen Oriente ſanos quoſque Epiſcopos, & fideles, in officio & amore Chryſoſtomi retinuiſſe: totum Occidentem ei adjunxiſſe, & tandem perviciſſe, ut vel poſt mortem, & ab ipſo Imperatore, Chryſoſtomus revocaretur.

VI. Innocentius ipſe Papa *epiſt.* 16. negat ſe Attico communionem ſuam reſtituturum, niſi quæ Chryſoſtomum ſpectabant, impoſitas conditiones impleſſet, ut impleverat Alexander Antiochenus Epiſcopus; cui ea de re copiam fecerat ſuæ communionis. *Communio enim ſuſpenſa reſtituitur, demonſtranti cauſas, quibus id acciderat, jam eſſe deterſas, & profitenti conditiones pacis impletas. Quod neque apud vos, neque apud nos Atticus miſſis aliquibus ſuorum, vel dicere voluit vel demonſtrare completum: quemadmodum Antiochenæ Eccleſiæ frater & Coepiſcopus noſter Alexander, digna legatione & proſecutus eſt & probavit. Quibus omnibus, utique intereſſe dignatus, cognoviſti quemadmodum ſingulatim omnia ſcriptorum noſtrorum antehac de cauſa beatiſſimi Joannis quondam Epiſcopi noſtri diſcuſſerim, &c.* Et *epiſt.* 17. Alexandro ipſi Antiocheno gratulatur, quòd *tota virtute pacis amator exiſtens, eam inquiſitam inve-*

neris, & repertam ſumma charitate retinueris, &c. Multùm in geſtis ſollicitus inquiſivi, utrùm omnibus eſſet conditionibus ſatisfactum in cauſa beati & verè Deo digni ſacerdotis Joannis, &c. Scripta autem Attici Epiſcopi, quoniam cum veſtris ſunt porrecta, ſuſcepimus, &c. Communionis & literarum *gratiam* Attico quoque ſe præſtiturum concludit, ſi eaſdem impleat conditiones. In decretis eadem habentur. Et rurſus idem *epiſt.* 14. *Antiochena Eccleſia velut germana Romanæ Eccleſiæ, diu ab eadem alienam ſe eſſe paſſa non eſt. Nam miſſis legatis ita pacem poſtulavit & meruit, ut Joannis ſanctæ memoriæ vel clericos, vel laicos, in unum colligeret, atque congregaret.* Et *epiſt.* 19. ad Acacium Beroeæ Epiſcopum: *Vel ſerò receptæ pacis gratiam te fovere, poſtpoſita omni contentione pervidimus. Unde has ad præſtantiſſimum fratrem & Coepiſcopum noſtrum Alexandrum reddendas tuæ tranſmiſimus unanimitati, videlicet ut ſi omnes inimicitiæ, omnis æmulatio tam de nomine Sancti Joannis mirandi Epiſcopi, quàm de omnibus ejuſdem communionis participibus, à tua animoſitate diſceſſit, has noſtræ ſocietatis recipias literas, frater chariſſime: modò ut omnia, quæ de his actis firmata ſunt, apud mediatorem noſtrum amabilem Alexandrum, ore proprio, ut communicantem convenit, fatearis.* Ergo Innocentius, ut Chryſoſtomi reſtitutor, ut innocentiæ ejus, & ſuæ in ejus gratiam ſententiæ vindex, eò tandem adegit Conſtantinopolitanum, Antiochenum, Berœenſem, alioſque Orientales Epiſcopos, Chryſoſtomi priùs adverſarios, ut Romanæ Eccleſiæ communionem ea de cauſa abſciſſam peterent, nec impetrarent, niſi conditionibus omnibus ſatiſfeciſſent, reſtituto & diptychis reddito Joannis nomine, omnibuſque ejus communionis tenacibus in ſuam communionem recollectis. Ergo ſine Synodo Oecumenica, parem vim & authoritatem obtinuit ſola Innocentii ſententia.

VII. Jam verò Socrates *lib.* 6. *cap.* 14. *Ubi verò Joannes eos qui eum accerſiverunt, tanquam inimicos à ſuæ cauſæ diſceptatione exceperat, & ad Oecumenicum Concilium provocarat, illi abſque mora quater illum accerſiverunt.* Et Sozomenus *lib.* 8. *c.* 17. *Cum quater vocatus, ad Oecumenicam Synodum provocaſſet, illi nihil aliud cauſati, quàm quòd vocatus non obtemperaſſet, eum depoſuerunt.* Et *cap.* 26. *Certior factus Innocentius Romanorum Epiſcopus, eorum quæ adversùs Joannem acta erant, indignè tulit; atque ut ea damnavit, ita etiam Oecumenicum Concilium convocare ſtuduit; ſcripſitque tum ad Joannem, tum ad Clericos Conſtantinopolitanos.* Refertur mox epiſtola Innocentii ad Clerum Conſtantinopolitanum: ubi ſolos vigere debere decernit Nicænos Canones; alios, nempe Antiochenos, quibus impugnatus fuerat Chryſoſtomus, reſpuit; in Sardicenſi Synodo repudiatos teſtatur, & tandem, cogendæ Synodi Oecumenicæ curam ſibi imminere agnoſcit, ſi per Imperatores liceat: *Sed quodnam remedium hiſce rebus in præſenti adferemus? Neceſſaria erit Synodalis cognitio, quam etiam multò jam antea congregandam diximus. Ea quippe ſola eſt, quæ hujuſmodi procellarum impetus retundere poſſit, &c. At nos quidem multùm deliberamus, quomodo Oecumenica Synodus congregetur, per quam divina voluntate turbulenti iſti motus ſopiantur.* Narrat infrà ab adverſariis Chryſoſtomi prohibitam eſſe Synodum. Denique Theodoretus *lib.* 5. *hiſt. cap.* 34. *Iſtud iniquum facinus contra Joannem admiſſum, Epiſcopi Europæ præter cæteros deteſtati ſunt. Nam ſe à communione illorum qui illud conſciverant, ſeparavere. Quibus totius Illyrici cuncti ſe adjunxere Epiſcopi. Porrò autem quamplurimi Epiſcopi civitatum, versùs Orientem ſitarum, à facinoris communione ſe ſejunxerunt quidem, ſed corpus Eccleſiæ minimè diſtraxerunt. Quinimmò iſto excellenti totius orbis terræ doctore mortuo, Epiſcopi Occidentis non priùs cum Epiſcopis Ægypti, & Orientis, & Boſphori, & Thraciæ, communicare voluerunt, quàm nomen illius ſanctiſſimi viri in tabulas retuliſſent, quibus nomina Epiſcoporum mortuorum continebantur.* Ubi quamquam *provocaſſe* dicatur Chryſoſtomus, liquidum tamen eſt, quod ad nauſeam uſque jam inculcavimus, hujuſmodi eam fuiſſe provocationem, ut cùm infeſtos ſibi judices recuſaſſet, ad majorem, ſeu ad Oecumenicam Synodum cauſam ille ſuam reſervarit. Rurſus utcumque ad Synodum Oecumenicam provocaſſe, perinde eſt ac ad eam provocaſſe, præſide ſuo, Romano præſule inſeſſam. Ideo enim & legati, & epiſtolæ Joannis, & omnes ejus partium patroni Romam diriguntur. Ideo Innocentius ſuam Joanni communionem impartire perſiſtit. Ideò acta Theophili, & Canones quibus nitebatur, ſuggillat. Ideò in curam colligendæ Oecumenicæ Synodi totus incumbit. Ideo deſperata Synodi congregatione, ejus vicem interim ſupplet, & tandem implet, collaborante ſecum Occidente toto: tandemque Chryſoſtomum licèt hujus vitæ vinculis jam abſolutum, omneſque ejus communicatores, priſtinis honoribus & Eccleſiis reſtituit.

VIII. Quod autem capitale eſt rei totius momentum, nempe ſine Synodo Oecumenica, quando ejus copia non facilè datur, parem, id eſt, ſummam & ineluctabilem adeſſe primæ ſedi authoritatem; ut ſolo diſſenſu quaſcumque Synodos temerè graſſatas reſcindat, damnatos abſolvat, ejectos reſtituat; & communionis ſuæ cum innocentibus continuatione, à graſſatoribus diſſociatione, in integrum omnia reſtituat; & quamvis aliquandiu contemni videatur, pervincat tandem, & omnes obices victrix perfringat: id tum aliis, tum hoc maximè Chryſoſtomi exemplo efficit Gelaſius Papa *epiſt.* 13. ad Epiſc. Dardan. *Quòd Apoſtolica Sedes frequenter more majorum etiam ſine ulla Synodo præcedente, & abſolvendi quos Synodus iniquè damnaverat; & damnandi, nulla exiſtente Synodo, quos oportuit, habuerit facultatem. Sanctæ memoriæ quippe Athanaſium Synodus Orientalis addixerat; quem tamen exceptum Sedes Apoſtolica, quia damnationi Græcorum non conſenſit, abſolvit. Sanctæ memoriæ nihilominus Joannem Conſtantinopolitanum Synodus etiam Catholicorum Præſulum certè damnarat; quem ſimili modo Sedes Apoſtolica etiam ſola, quia non conſenſit, abſolvit.* Cui ſuccinit Vigilius Papa in Conſtituto: *Hanc autem regulam & in Sanctorum Joannis Conſtantinopolitani Epiſcopi, quem Chryſoſtomum vocant, atque Flaviani ejuſdem civitatis Epiſcopi veneranda memoria conſtat eſſe ſervatam. Qui licèt violenter excluſi ſunt, non tamen pro damnatis ſunt habiti, eò quòd ſemper inviolatam eorum communionem Romani Pontifices ſervaverunt: nec abſcindi ab Eccleſia dici potuerunt, quos ſibi inconvulsè unitos Apoſtolica judicavit authoritas.* Similiter & in Concilio Conſtantinopolitano ſub Mena *action.* 5. *Secundùm quod ſanctæ memoriæ Paulus, & Joannes, & Flavianus, Patres hujus regiæ urbis revocati fuerunt: ſic & ipſi Euphemius & Macedonius ejuſdem honoris in ſacris libris participes fiant.* Et Juſtinianus Imperator in edicto fidei pro quinta Synodo, *Quantum autem ad inſipientiam dicentium, non oportere anathematizari poſt mortem eos, qui in ſua impietate mortui ſunt; oportebat nec eos qui injuſtè condemnati ſunt Patres, poſt mortem revocari: quale contigit in Joanne ſanctæ recordationis Epiſcopo Conſtantinopolitano, à Catholica Eccleſia poſt mortem revocato: & in Flaviano ſanctæ memoriæ Conſtantinopolitano Epiſcopo, injuſtè quidem in vita damnato, juſtè autem poſt mortem revocato, tam à ſanctæ memoriæ Leone Papa, quàm à ſancta Chalcedonenſi Synodo.* Sive ergo ſynodicè, ſive ut plurimum ſine Synodis Generalibus, reſciſſæ ſunt Synodi, Synodicæque Epiſcoporum innocentium damnationes, ab una maximè Apoſtolica Sede, diſſenſu ejus ſolo, & communionis cum damnatis perpetuatione. Et perinde eſt ſive ſuperſtites, ſive poſt mortem revocati ſint: par enim emicat in revocante authoritas, niſi ſi tantò majorem illam jure interpretemur, quantò majores & diuturniores adverſariorum conatus perfregerit. Ubi non facilè omittenda, quæ habet Proſper in Chronico: *Joannes Conſtantinopolitanus, & Theophylus Alex. illuſtres Epiſcopi habentur. Sed utrumque obſcuravit diſcordia; quæ eò uſque proceſſit, ut Joannes à Theophylo oppreſſus Pontum in exilium pergere cogeretur. Quum tamen communionem ejus maxima pars Epiſcoporum, Romani Pontificis exemplum ſecuta, ſervaverit.*

IX. His accedat Facundus Hermianenſis *libr.* 4. *cap.* 1. brevi ſummam hujus negotii complexus: *Qui Joannes Chryſoſtomus pro unitate ſervanda Eccleſiæ quam dilexit, maluit ſuæ cauſæ ferre jacturam. Nam ſi eam vellet aſſerere, ſicut erat vitæ probabilis, & facundiæ ſingularis; habens etiam magnam gratiam populi Chriſtiani, cui pro majoribus ſuis meritis erat acceptus, & defenſionem Sedis Apoſtolicæ, ſine cujus erat judicio condemnatus, facilè poſſet obtinere victoriam: quæ illum etiam fugientem eſt perſecuta poſt mortem. Sed metuens, ne abſolutus aliorum judicio, per obſtinationem adverſariorum ſuorum non reciperetur ab aliis: atque ita quibuſdam ei communicantibus, quibuſdam verò averſantibus ejus communionem, Eccleſia ſcinderetur, pro cujus utilitate ſciebat ſe Epiſcopum factum; elegit conſultiſſimè & admodum mirabili pietate, Cathedram Epiſcopatus ſui relinquere, quàm ut per ejus defenſionem unica Chriſti divideretur hæreditas.* Quibus nihil elegantius fieri potuit. Itaque Chryſoſtomo parata & ad manum erat victoria, tum ob alia præſidia, tum *ob Sedis Apoſtolicæ defenſionem, ſine cujus erat judicio condemnatus.* Nam approbanda ſemper fuere primæ ſedi majorum cauſarum judicia, ubicumque & à quibuſcumque, etiam à ſecunda ſede diſcuſſa: alioqui irrita futura. Illud prorſus cum Gelaſio conſentit, ingeminante ſæpiùs, talium Antiſtitum damnationes Sedem Apoſtolicam, *quia non conſenſit*, irritaſſe. Addit Facundus, *Victoria illum etiam poſt mortem perſecuta eſt fugientem.* Peræquè enim vicit Chryſoſtomus, acſi ſuperſtes ſedem ſuam rurſum inſediſſet. Vicit enim cauſa, vicit æquitas. Et ut ſuprà ajebat Palladius, *Etſi dormit Joannes, vigilat veritas.* Denique idem Facundus *lib.* 6. *c. ult.* apertiſſimè, *Theophyli ſui deceſſoris Cyrillus ſententiam ſequens, ipſe etiam poſtea contra judicium quoque Sedis Apoſtolicæ, quæ per Beatiſſimum Papam Innocentium, prædicti Sancti Joannis in exilio conſtituti damnationem ſolverat, nomen ejus poſt mortem inter Dei ſacerdotes, in ſacrificio recitari prohibuit.* Qua in re non laudat, immò vehementer Cyrillum aberraſſe affirmat Facundus: ut qui Sedis Apoſtolicæ judicio, potiùs quàm Theophili obtemperare debuerat.

X. Cæterùm abundè ex antedictis refellitur vecordia Novatorum, qui nec à Chryſoſtomo appellatum Innocentium garrire ſolent: & nihil ab Innocentio geſtum, quod non cum Occidentis Epiſcopis communicandum ſit, & compluribus Orientalibus: denique non excommunicatos fuiſſe ab Innocentio Orientales Epiſcopos Chryſoſtomi inſidiatores, ſed ipſum ſe ab eorum communione disjunxiſſe, mutuumque fuiſſe illud divortium. Perperam ab illis hæc omnia blatterantur. Nam frequentiſſimè jam evicimus, nequedum tritas adeò, & uſitatas in Eccleſia fuiſſe appellationum formulas forenſes, ſed eodem in loco fuiſſe, cauſæ ad majorem Synodum reſervationes: nec aliud eſſe ad Synodum, quàm ad Synodi præſidem recurri: nec enim Synodi ſine præſide, nec præſides tunc ſine Synodo quidquam moliebantur: & cùm ad Occidentales potiſſimùm reſpectaret Chryſoſtomus, ut cauſæ ſuæ reſtauratores, non poterat non ad Occidentalium ſingulare caput intueri. Ideo & legati & defenſores ejus omnes Romam confluxere: epiſtolæ ejus ad Innocentium maximè inſcribuntur: ſolius Innocentii Epiſtolæ ad Chryſoſtomum & ad clerum ejus, à Latinis Græciſque ſcriptoribus memorantur. Solus Innocentius curam induit Synodi cogendæ; ſolus legatos cum ſuis & Honorii epiſtolis Conſtantinopolin mittit; ſolus Theophylum increpat per epiſtolas; ſolus ad Synodum vocat, ſolus urget & evincit in ſacra diptycha referri nomen Chryſoſtomi; ſolus Attici Conſtantinopolitani, Alexandri Antiocheni, Acacii Berœenſis aliorumque Epiſcoporum precibus & literis ambitur, ut pacem & communionis gratiam illis reddat: ſolus non antè aſſentitur, quàm omnibus ad Chryſoſtomi nomen, gregemque Joannitarum redintegrandum, conditionibus fecerint ſatis: ſolus apud Palladium Photii ipſius ſuffragio laudatiſſimum ſcriptorem, utramque implet paginam. Non poſſunt hæc omnia peræquè aliis communicari Occidentalibus Epiſcopis vel omnibus, vel eminentioribus, quæ ſoli nominatim Innocentio vendicant omnia antiquitatis monumenta. Deinde primæ ſedis ſingularis hæc erat gloria, non Mediolanenſis, non Aquilejenſis, de Theophili ſeu de ſecundæ ſedis judicio cognoſcere: Conſtantinopolitani Epiſcopi innocentiam tutari: ejus damnationem caſſare: Occidentis communione fruſtrare Orientales: citra Oecumenicam Synodum id perficere, & expurgare, quod ab Oecumenica Synodo expectandum fuiſſet. Ideo Gelaſius, Vigilius, Facundus, non aliorum Occidentis Epiſcoporum, ſed ſolius *Apoſtolicæ Sedis diſſenſu*, ſolutas affirmant Orientalium machinationes.

XI. Quod verò ad abruptam communionem attinet, nihil penſi habent Novatores, quid veritas, quid æquitas clamet: nihil ſatagunt prima ſecundis & anteriora poſterioribus tempora connectere, & rationis judicio temporum lapſibus ſupervolitare & dominari. Illic enim erat pax & gratia communionis Catholicæ, ubi defenſabatur veritas, non ubi conculcabatur: ubi innocentiæ præſidium, non exitium. Nil dolebant conjuratores aliquandiu de Romanæ Eccleſiæ interciſa ſocietate, ſed ea facta erant, non jura: latrocinia, non juris documenta. Itaque in pretio habendum, non quidquid geſſerint, ſed quidquid piè rectèque geſſerint: & ad dogmatum regulas trahendum, non quod Eccleſiæ hoſtes, ſed quod vindices patrarint. Aut ſi & aliqua graſſantium ratio habenda eſt; eorum non audacia, ſed pœnitentia eſt contemplanda. Itaque Romanæ Eccleſiæ communionem ambierunt poſtea ſaniores, qui per inſaniam reſpuerant. Non ergo reciproca hæc ſunt jura. Nam ubi Chryſoſtomum diptychis, ſeſe æquitati reddidere Alexandrinus, Antiochenus, Conſtantinopolitanus Epiſcopi; tunc non ſuam Innocentio, & Romanæ Eccleſiæ reddiderunt: ſed ejus ſibi communionem reddi poſtulavere, & impoſitis, impletiſque conditionibus impetravere. Et hìc rurſum, quod alibi ſemper concurrit: ut majeſtas primæ ſedis, & ejus poteſtatis amplificatio conjunctiſſima ſit cum ea æquitatis luce, & Chryſoſtomi defenſione, cui nec ipſi auſint adverſarii refragari.

XII. Quò ſe uſque autem porrigeret illa communionis inter Orientem, Occidentemque diſſociatio, ſeu potiùs excommunicatio, ab Innocentio & Occidentalibus Epiſcopis in Orientales vibrata, operoſum eſt definire. Et quidem non injuria videri poteſt vel ſolam, vel maximè literarum ſeu formatarum, & legatorum miſſitationem deſitam eſſe. Id colligitur ex Epiſtolis Innocentii, & decretis antè relatis. *Epiſt.* 14. de Epiſcopo Antiocheno ait, *Miſſis legatis ita pacem poſtulavit*, &c. Et *Epiſt.* 15. ad eundem, *Quàm neceſſaria legatio tua*, &c. *hanc amicitiarum noſtrarum paginulam quaſi primitias pacis noſtræ conſcribi*, &c. Et *epiſt.* 17. *Scripta Attici Epiſcopi quoniam cum veſtris ſunt porrecta, ſuſcepimus.* Et *epiſt.* 19. ad Acacium Berœenſ. Epiſc. *Unde has ad præſtantiſſimum Alexandrinum Coepiſcopum reddendas tuæ tranſmiſimus unanimitati, ut ſi omnis æmulatio à tua animoſitate diſceſſit, has noſtra ſocieta-*

tis recipias literas, frater chariſſime. Et apud Palladium in Dialog. Porphyrius Antiochiæ ſceleſtiſſimus Epiſcopus *Romanæ ſcripſit Eccleſiæ, neque reſcripta accipere meruit*. Et Theodoretus *libr.* 5. *cap.* 34. cùm, ut ſuprà excripſimus, Occidentales dixiſſet Epiſcopos ſuam ab Orientalibus communionem abrupiſſe, addit: *Atque Arſacium ejus ſucceſſorem ne ſalutare quidem dignati ſunt: Atticum autem qui ſuccedebat Arſacio, quique ſæpè legatos ad eos miſerat, ſæpèque pacem poſtulaverat, tandem cum Joannis nomen in tabulis inſcripſiſſet, receperunt*. Et Hieronymus in Dial. adverſ. Lucif. poſt Ariminenſe flagitium, ait, *alios intra ſuam communionem remanſiſſe, alios ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſii exulabant, cœpiſſe literas mittere*: communionem ſola ibi literarum miſſitatione deſcribens. Ergo hæc erat externæ ſaltem ſocietatis, & legatorum, literarum, eulogiarum, & aliorum iſtiuſmodi reciprocrationis interciſio; non anathematis forſan illiſio, non extremarum imprecatio dirarum, non participandorum ſacramentorum interdictio, non faciendarum ordinationum, non celebrandorum myſteriorum, non regendarum Eccleſiarum ſuſpenſa, aut execta poteſtas. Ideò enim ante pacem initam Epiſcopi & fratres habebantur. Ideò cum eorum communicatoribus communicabatur. Ideò Theophili, Arſacii, aliorumque ante pacem renovatam præmortuorum nomina ſacris diptychis non ſunt expungi juſſa, ut poſtea Acacii, & conſortum. Ideo toti Eccleſiarum & Sacramentorum per eos factæ adminiſtrationi, nihil poſt ejectas animo ſimultates derogatum eſt. Ideò Theodoretus loco citato ait: *Porrò autem quamplurimi Epiſcopi civitatum versùs Orientem ſitarum à facinoris communione ſe ſejunxerunt quidem, ſed corpus Eccleſiæ minimè diſtraxerunt*. Et in hos nihil querelarum effudere Romani, vel occidui Epiſcopi. Ideò & apud Palladium Chryſoſtomus ipſe Epiſcopis ſuarum partium quiritantibus in hunc modum, *Si Eccleſias tenuerimus, communicare cogemur, atque ſubſcribere;* reſpondit ipſe, edixitque in hæc verba: *Communicate quidem, ne ſcindatis Eccleſiam: verùm nolite ſubſcribere: nihil enim mihi conſcius ſum, propter quod deponi, aut dejici merear*. Et infrà idem Chryſoſtomus ad Olympiadem, Pentadiam, aliaſque pientiſſimas fœminas præcipit: *Venite huc, filiæ: quæ de me ſunt, finem habent, neque ultrà fortè videbitis faciem meam. Hoc unum rogo, hoc deprecor: ne qua ex vobis ſolitam ad Eccleſiam benevolentiam deſerat; & quicumque non ſponte fuerit ordinatus, neque id ullo quæſierit ambitu, ſed de conſenſu omnium, ei caput veſtrum inclinate ut Joanni, per omnia. Non enim eſſe Eccleſia ſine Epiſcopo poteſt*. Ergo non ſcindendam funditus hac de cauſa communionem idoneus fidejuſſor erat ipſe Chryſoſtomus. Sic ergo illa forſan Occidentalium Epiſcoporum ſeceſſio interpretanda eſt, ut ne ſententiæ obſtrepat Chryſoſtomi.

XIII. Nec ſum neſcius plures Chryſoſtomo non obtemperaſſe. Nam infrà Palladius, *Subſtituitur Arſacio Atticus, qui cum animadverteret Orientalium ſibi Epiſcoporum communicare neminem, neque ipſius civitatis populum; agit ut qui non communicarent, reſcriptis conventi cogerentur. Habebat autem reſcriptum adversùs Epiſcopos hujuſce minas; Si quis Epiſcopo Theophylo, & Porphyrio, & Attico non communicat, Eccleſia pellatur, & à ſuis facultatibus projiciatur. Continebat autem reſcriptum contra laicos, qui in dignitatibus erant conſtituti, ut magiſtratu & dignitate omni privarentur: milites ut baltheum amitterent: populares & artifices reliqui, ut perſoluto gravi auri pondere, ſubjicerentur exilio*. Et infrà: *Clerus Antiochenæ Eccleſiæ inſignior occultè conveniens, ne ipſis quidem Eccleſiæ parietibus propinquat: unà & illuſtrium matronarum multitudo clam convenit. Quid verò de Conſtantinopoli dicam? Quanta illic multitudo deſerta Eccleſia ſub dio congregatur ad preces?* Facta iſta ſunt, & piæ imperitiæ facta, non jura. Abſoluta eſt autem Chryſoſtomi ſententia, & iterum iterumque inculcata, ut damnationi ſuæ ne ſubſcriberent, damnatoribus communicarent Epiſcopi: laici verò omnino communicarent. Paruere non pauci Epiſcopi Orientales, ut teſtatus eſt ſuprà Theodoretus. Ergo qui his, qui Chryſoſtomo non paruere; vereor, ut ſatis à contumaciæ aut imperitiæ labe expiari eorum zelus poſſit. Si qua ſanè excuſatione obumbrari poſſit eorum error, tota illa repetenda eſt ab Innocentii & Occidentalium ſeceſſione: quibus illi ſe adglutinabant animo toto, dum ab Epiſcopis & Eccleſiis ſuis reſiliebant. Sed cautiùs alii intelligebant, damnatoribus Chryſoſtomi Epiſcopis, & ſuam cuique plebem communicare ſubjicique debere, ne fœda labe vexarentur Eccleſiæ: & Occidentalium ſocietatem debere interim denegari, ut hac ſua contumelia & jactura, ad reſipiſcentiam tandem aliquando inclinarentur. Et utriuſque ſanè author fuerat Chryſoſtomus. Quinimò à prioris ſententiæ temperamento Chryſoſtomus ipſe diſceſſiſſe videtur poſtea, recrudeſcentibus in fautores ſuos graſſationibus commotus. Unde *epiſt.* 115. ad Cyriacum Epiſc. *Allatum eſt ad me de Arſacio illo deliro, quem Imperatrix in throno collocavit; eum fratres eos omnes, qui cum eo communicare recuſabant, afflixiſſe: atque etiam permultos ex ipſis mea cauſa in vinculis diem extremum vitæ clauſiſſe*. Et Photius in *Bibl. n.*277. *In Epiſt. ad Cyriacum Epiſcopum laudat eos, qui Arſacii communionem averſantur: ut qui propter Deum, & impietatem in Archiepiſcopum admiſſam, ab illo declinent. Quamvis in aliis videatur hortari, ne ab Eccleſia recedant. Id autem poſtea, ut apparet, voluit; cum illi, qui eum injuſtè ejecerant, facto non acquieverunt, ſed moliti ſunt etiam incurſum & inſidias, exiliumque, iis qui illi erant addicti*.

XIV. Ne quis autem flocci faciat illam interruptæ ſocietatis ſeu communionis jacturam. Nam ejus cladis authores etſi ſuarum communione & regimine Eccleſiarum non orbarentur, ingentis tamen noxæ piaculo ſeſe obſtringebant, dum fraterna ſe charitate interdici patiebantur. Ideò Innocentius *Epiſt.* 14. ait: *Cui rei nos noveris tradidiſſe manus, & eos in noſtra viſcera recepiſſe, ne diu membra quæ requiſierant ſanitatem, ab unitate corporis haberentur aliena*. Illo ergo ſocietatis diſſidio, membra erant ſanitatis inania, & à corporis unitate aliena. Et Palladius: *Eſt autem hæc Romanæ Eccleſiæ ſententia, non communicare in finem uſque Orientalibus Epiſcopis, maximèque Theophylo; donec Dominus univerſalis Synodi tribuat locum, ac per eam curet putrida membra eorum, qui iſta geſſere*. Putrida erant membra, etſi intra ſuas Eccleſias communicarent, quorum facinore univerſalis Eccleſiæ communio diſſecabatur. Eò pertinet illud Hieronymi in Dial. adverſ. Lucifer. ubi patrocinatur eorum clementiæ, qui Ariminenſi defectioni ignoverant: *Quid à confeſſoribus agendum putaverint? Manſiſſent, ajunt, intra ſuam communionem. Hoc eſt dicere, irrationabili crudelitate totum orbem Diabolo condonaſſent. Cur damnaſſent eos qui Ariani non erant? Cur Eccleſiam ſcinderent, in concordia fidei permanentem?* Et infrà de Lucifero, qui ſuæ ſe intra communionem Eccleſiæ recondiderat: *Bonus quidem paſtor, ſed multam prædam beſtiis relinquens*. Ubi liquet, authores abruptæ quomodocumque unitatis, & ſocietatis Eccleſiaſticæ, velut objectæ Diabolo prædæ reos agi. Miſſitatam quandoque, in communionis pignus, ipſam Euchariſtiam, ex Euſebio & aliis alibi trademus. Inde id elicitur, non otioſa, non jejuna, non externæ tantùm pompæ accommodata fuiſſe illa communionis monumenta, quæ ultro citroque per epiſtolas, legatos, eulogiaſque commeabant; ſed ſub his involucris delituiſſe, ut in Eccleſia Chriſti aſſolet, ingentia quædam ſpiritalis unitatis & charitatis beneficia: quibus ſuo vitio defraudari, perniciale eſſet. Optatus ſanè *l.* 2.

Commercio formatarum totum orbem in una communionis ſocietate concordare teſtatur. Et Epiphanius *hær.* 70. docet *Polycarpi & Victoris ætate Orientales ab Occidentalibus divulſos fuiſſe, pacificaſque à ſe invicem literas nullas accepiſſe*. Ad quod referri poſſet utcumque forſitan illa excommunicationis ſpecies, in ſacris Synodorum regulis paſſim obvia; qua Epiſcopi plectebantur quandoque, cùm fraterna charitate carere, ſuæque Eccleſiæ communione contenti eſſe jubebantur aliquandiu, vel donec reſipuiſſent. Quæ omnia de communione & excommunicatione trepidanter & ambiguè à me dici profiteor, animoque ad canendam palinodiam paratiſſimo, ſicunde dilucidius certiuſque aliquid affulgeſcat.

XV. Hæc autem quæ ex Palladio poſtrema verba deſcripſimus, permultum habent momenti, & in illis hæc obiter adnotabo. 1. Occidentalis Synodi ſententiam uno Romanæ Eccleſiæ oraculo explicari. 2. Ideo non per Oecumenicam Synodum debilitari poteſtatem illam eximiam ſedis Apoſtolicæ; ut ex adverſo Innocentius *in finem uſque* perſtiterit, omnemque lapidem moverit, quo Synodus Oecumenica cogeretur. 3. Quod citra Synodum perfecerit Romanus Pontifex, quidquid à Synodo expectandum fuerat: illud eſſe culmen authoritatis ſummæ, quod non ipſe affectavit, non invaſit, ſed Eccleſiæ ipſa pax, & cauſa æquitatis ultro obtulit. 4. Denique quia tunc uſurpaverat Imperator cogendæ Synodi poteſtatem Oecumenicæ, ideo tunc cogi non potuit, etſi tum vel maximè Chryſoſtomus, Innocentius, Eccleſia, æquitas poſtularet. Erat ergo damnoſa quandoque & inviſa Eccleſiis ea uſurpatio, ſed neceſſaria tunc diſpenſatione tolerabatur.

XVI. Atque ut ad communionis ſciſſionem redeam, Arcadius ipſe Imperator ea ſaltem implicatus eſt excommunicatione, qua Conſtantinopolitana & Orientalis penè omnis Eccleſia à primæ ſedis & Occidentalium omnium pace abjecta conſtringebatur. Ita poſtea Symmachus Anaſtaſium Imperatorem excommunicavit: *epiſt.* 7. ad Anaſtaſium ipſum: *Dicis quod mecum conſpirante ſenatu excommunicaverim te. Ita quidem ego, ſed rationabiliter factum à deceſſoribus meis ſine dubio ſubſequor. Nos non te excommunicavimus Imperator, ſed Acacium. Tu recede ab Acacio, & ab illius excommunicatione recedis. Tu te noli miſcere excommunicationi ejus, & non es excommunicatus à nobis. Si te miſces, non à nobis, ſed à teipſo excommunicatus es*. Et longè alia quidem erat excommunicationis ſpecies, qua Romani Pontifices Theophilum & Orientales, alia qua Acacium & conſortes ejus perfidiæ perculerunt. Sed ipſa ratio qua Imperator ei implicabatur, forſan una & eadem eſt.

XVII. Poſtremò denique quia horret plerumque pietas tenerior non paucorum, cùm non Theophilum tantùm, ſed Cyrillum, Hieronymum, Epiphanium, viros omni exceptione majores & ſanctitatis laude florentiſſimos, audiunt in Chryſoſtomum tam impotenter debacchatos: pauca hìc aſſuam ex Facundo Hermianenſi, in hanc rem præclariſſima, & ſolatio, ut reor, futura. Veniam ergo præfatus *l. 6. cap. ult.* cùm plauſtra conviciorum à Theophilo in Chryſoſtomum jactata retuliſſet, ſubdit: *Si quis experiri voluerit, quod non ſententias tantùm, verùm etiam ipſa verba poſuimus, & noſſe quoties hæc ab illo replicata ſunt: legat innormen librum non ſolùm contumeliis, ſed ipſa quoque ſæpe repetita maledictorum recapitulatione nimis horribilem ab Hieronymo Presbytero translatum. De quo idem B. Theophilus expectavit, ut per ejus eloquium, qualis Joannes fuerit, Latini cognoſcerent. Nos autem in illo libro, non qualis Joannes, qui nihil horum merebatur: nec qualis Theophilus, cujus virtus in multis probata, non ex iſto accedenti morbo judicanda eſt; ſed potiùs, qualis ſit miſerabilis humana vita, cognoſcimus: de qua ſcriptum eſt, Quia tentatio eſt ſuper terram. Nam ſi talia talibus acciderunt: quid nobis metuendum non ſit, noſtrique ſimilibus?* Et infrà: *Hæc autem ſcandala, vel quælibet meritò nos offendunt in Patribus, quos tanquam luminaria Deus in Eccleſia ſua conſtituit, ut eorum deſuper illuminemur excellenti ſcientia atque doctrina: ſic habenda mihi videntur, ſicut ipſorum quoque luminarium cœli defectus. Quæ licèt nonnunquam ſplendoris ſui detrimenta ſuſtineant, non tamen amittunt luminaria eſſe, quod ſunt. Et crebrò quidem accidit, ut iſta quoque Eccleſiæ luminaria, quoniam multa à nobis celſitudine ſeparantur, pro quodam noſtræ ignorantiæ nubilo, cum in ſe ſplendentia maneant, nobis videantur obſcura. Habeatur itaque velut eclipſis quædam luminarium Theophili & Cyrilli, quod tam horribilia de magno luminari Joanne* Conſtantinopolitano *locuti ſunt*. Adde luculenta Theodoreti verba *l. 5. hiſt. cap.* 34. in hunc eundem ſenſum.

DISSERTATIO VIII.

IN CONCILIUM DIOSPOLITANUM

IN CAUSA PELAGII,

Anno Chriſti 415.

SYNOPSIS.

Ut leviter à quibuſdam perſtricta, ut ab aliis accuratè defenſa ſit hæc Synodus. Summa Synodorum etiam localium dignitas: ſumma in rebus tum fidei & juris, tum factorum & perſonarum authoritas.

I. DE hujus Synodi geſtis ita Innocentius Papa I. *epiſt.* 26. *Cum ſint aliqua in ipſis poſita geſtis, quæ objecta, partim ille vitando ſuppreſſit, partim multa in ſe verba retorquendo, tota obſcuritate confudit: aliqua magis falſis argumentis, quàm vera ratione, ut ad tempus videri poterat, purgavit: alia negando, alia falsa interpretatione vertendo*. Et mox: *Unde non poſſumus illorum nec approbare, nec culpare judicium: cum neſciamus, utrùm vera ſint geſta; aut ſi vera ſunt, illum conſtet magis ſubterfugiſſe, quàm ſe tota veritate purgaſſe*. Hieronymus autem *epiſt.* 79. *Quidquid in illa miſerabili Synodo Dioſpolitana dixiſſe ſe denegat Pelagius, in hoc opere confitetur*. Auguſtinus denique lib. de Peccato Origin. tum ſuprapoſita laudat Innocentii verba, tum hæc ſuccinit *cap.* 8. 9. 10. *Fefellit judicium Palæſtinum Pelagius, propterea ibi videtur eſſe purgatus. Romanam verò Eccleſiam, ubi eum eſſe notiſſimum ſcitis, fallere uſquequaque non potuit; quamvis & hoc fuerit utcumque conatus: ſed ut dixi, minimè valuit*. Et infrà: *Videtis qualem tulerit Papa Innocentius de illius purgatione ſententiam, &c. Jam nunc diligenter attendite, unde monſtretur, quod Palæſtinos Pelagius fefellerit judices*. Proſper denique carm. de Ingratis:

Lene quidem hoc, nimiumque malos toleraſſe
videtur
Judicium.

II. Subinfeſta hæc in ſpeciem videntur eſſe de hoc Palæſtino judicio judicia magnorum virorum. Ab his tamen ipſis fas eſt ejuſdem accerſere purgationem. Auguſtinus enim *lib.* 1. adversùs Julianum *cap.* 2. reliquis orthodoxis Patribus accenſet hos *Orientales Epiſcopos quatuordecim, qui Pelagio judices præſederunt, eumque ut homines, nullo ex altera parte urgente adverſario, putantes Catholicum, tanquam Catholicum pronunciarunt*.

Et mox: *Ac per hoc Orientales vos judices damnent, à quibus Pelagius damnari timens, eos qui ſentiunt iſta, damnavit; cum eis quos damnavit, profectò damnandus, quia id quod damnavit ore, corde ſervavit.* Et *lib. 2. Retract. cap.* 47. *Eis abſentibus qui de illo libellum dederant, quoniam ad diem Synodi non potuerunt occurrere, ab Epiſcopis quatuordecim auditus eſt Pelagius; ubi eum dogmata ipſa damnantem, quæ inimica gratiæ Dei adversùs eum de libello legebantur, chatholicum pronunciaverunt. Sed cum in manus noſtras eadem geſta veniſſent, ſcripſi de his librum: ne illo velut abſoluto, eadem quoque dogmata putarentur judices approbaſſe; quæ ille niſi damnaſſet, nullo modo ab eis indemnis exiſſet.* Atque adeò totus huc pertinet, ut vides, Auguſtini liber de geſtis Palæſtinis, ut Synodum Dioſpolitanam, Synodique authores Epiſcopos ab obliquis abſolvat ſeu criminationibus ſeu ſuſpicionibus. Cui ſuffragatur & Proſper carm. de Ingratis:

Non ſegnior inde Orientis
Rectorum cura enituit: captumque nefandi
Dogmatis authorem conſtrinxit lege benigna
Commentum damnare ſuum, niſi corpore Chriſti
Abiungi, & ſancto mallet grege diſſociari.

III. Nequaquam igitur à vero aberrarunt Palæſtini judices, 1. Quia hæreſin ipſam Pelagianam confixere: Pelagium nonniſi ea ejurata Catholicum pronunciavere. Id ſuprà relatis teſtimoniis comperriſſimum eſt. 2. Quia Pelagii anteriora dicta, ſcriptaque venenata, nonniſi ſub alio & orthodoxo ſenſu, quem tum præſens allegabat ipſe, approbavere. Auguſtinus de geſtis Pelagii *cap.* 1. *Reſponſiones ejus non immeritò approbaverunt, non curantes quomodo ea quæ objiciebantur, in opuſculis ſuis poſuerit; ſed quid de his in præſenti examinatione reſponderit. Alia eſt enim cauſa fidei non ſanæ, alia locutionis incautæ.* Et infrà Synodus dixit: *Tu hoc edixiſti, Pelagi? At ille reſpondit: Ego quidem dixi, ſed non ſicut illi intelligunt, &c.* Et Photius in Bibl. *num.* 54. *Abſolutus eſt, cum alia quidem objectorum capitum, ut ſtulta omnino abnegaſſet, atque damnaſſet; alia verò à ſe quidem dicta confeſſus eſſet, non tamen eo ſenſu quo accuſatores illa interpretarentur.* Idem ſignificabat Innocentius ſuprà laudatus. 3. Quia Cæleſtium quidem cum dogmate ſuo antè perculerant Africani Patres, at Palæſtini Epiſcopi non Cæleſtium, ſed Pelagium: & Cæleſtii ſententias, ſed alio longè & Catholico prorſus ſenſu à Pelagio ſimulatas, & velut incruſtatas approbavere. Auguſtinus lib. de geſt. Pelag. *cap.* 35. *Cæleſtius talia ſentiens, ad judicium Carthaginenſis Eccleſiæ perductus, Epiſcoporum ſententia condemnatus eſt. Deinde poſt aliquot annos Pelagio, qui magiſter ejus perhiberetur, cum iſta hæreſis fuiſſet objecta, ad Epiſcopale judicium etiam ipſe pervenit, &c. Quatuordecim Epiſcopi ſecundùm reſponſiones ejus alienum à perverſitate hujus hæreſis pronunciarunt; eam tamen hæreſin ſine ulla dubitatione damnantes.* Et infrà: *Has ex nomine Cæleſtii quatuor ſententias, non ſic approbaverunt Epiſcopi judices, ſicut eas Cæleſtius ſenſiſſe dicebatur, ſed ſicut de his reſpondit Pelagius.* 4. Denique quia divinitùs id agebatur, ut ſimulatio Pelagii non ad ipſum purgandum, ſed ad ejus hæreſin proprio ipſius ore perimendam proficeret. Proſper mollius hoc Epiſcopale judicium, non tam excuſans, quàm collaudans, ait:

Lene quidem, nimiumque malos toleraſſe videtur
Judicium; ſed ſancta fides examine in illo
Vicit oborturam diro de ſemine prolem.
Proſpectum namque eſt, divino & munere cautum,
Ut licèt inſtantem declinans beſtia pœnam,
Perfidiæ ſecum ſenſus tenuiſſet eoſdem,
Ipſa tamen proprium germen damnando necaret,
Ore malam extinguens ſobolem; quam protulit ore.

Poſtremò tandem accepti in hac Synodo vulneris ſenſum Pelagiani plus ſatis ſacrilego ulciſcendi auſu teſtati ſunt. Auguſtinus idem ibidem *cap. ult.* *De his autem quæ poſt hoc judicium ibi neſcio quo cuneo perditorum, qui valdè in perverſum perhibentur Pelagio ſuffragari, incredibili audacia perpetrata dicuntur: ut Dei ſervi & ancillæ ad curam ſancti Hieronymi Presbyteri pertinentes, ſceleratiſſima cæde afficerentur: Diaconus occideretur, ædificia monaſteriorum incenderentur, &c.* Vide & de his epiſtolam Innocentii.

IV. Liquet hinc porrò quàm non temerè proſiliendum ſit ad ullius Synodi etiam particularis ſuggillationem. Quamvis enim tergiverſatione ſua Pelagius impoſuiſſe Epiſcopis Palæſtinis videretur, nec id Innocentius, Auguſtinus, Hieronymus, Proſper diſſimularent: quamvis hæreſin ipſam ex approbato Pelagio approbatam multi garrirent: non tamen continuò Sancti Patres authoritatem detrectant particularis Synodi, non errare illam potuiſſe regerunt, non ſaltem in re facti hallucinatam confitentur, ſed ejus ſtatuta & rationes uſquequaque propugnant. In fide enim ſanum ſapuiſſe & & definiſſe conſtantiſſimè tuentur. In facto etiam, ſeu in perſona Pelagii abſolvenda obtendunt, abfuiſſe accuſatores, per interpretem Græcos homines de Latino judicaſſe, præſentis Pelagii reſponſiones *non immeritò* approbaſſe; nec examinaſſe quid olim ſcripſerit, ſed quid in præſenti confiteretur; divinitus actos denique, ut clementiùs cum eo agerent, ut hæreſis ipſo ore ejus, ex quo ebullierat, extingueretur. Denique Auguſtinus lib. de geſt. Pelag. *cap.* 14. *Nunc certè poſt hoc judicium, quando contra hujuſmodi ſententias diſputamus, adversùs damnatam hæreſin diſputamus.* Summæ ergo authoritatis in arcem recipitur particularis hæc Synodus.

V. Liquet rurſus cùm Romano & Africano judicio obſtrepere Palæſtinum jactaretur, non ſtatim Occidentales Orientalium authoritatem repudiaſſe, in Gratiæ præſertim negotio. Quin ex adverſo cùm Pelagiani ab Occidentalibus ſe exagitari quiritarentur, Orientales autem Patres ſuo dogmati conſentaneos eſſe venditarent: Auguſtinus, Proſper, aliique tunc orthodoxi Epiſcopi, perpetua & inexpugnabili Græcorum cum Latinis, & Orientalium Patrum cum Occidentalibus conſenſione, & unanimi Catholicæ Eccleſiæ traditione fulciri Eccleſiaſticam fidem excepere, & vel ex hac Synodo Palæſtina approbavere. Auguſtinus *lib.* 1. contra Julianum *cap.* 2. *Ac per hoc Orientales vos judices damnent, à quibus Pelagius damnari timens, eos qui ſentiunt iſta damnavit, &c. Tu interim habes in conſpectu non ſolùm Occidentis, verùm etiam Orientis Epiſcopos. Nam qui nobis deeſſe videbantur, plures Orientis invenimus. Omnes uno eodemque modo credunt, &c.* Et lib. de geſtis Pelagii *cap.* 11. *Hæc ſunt quæ nonnullis fratribus quidam talia ſentientes ita perſuadere conabantur, ut de Orientalibus comminarentur Eccleſiis, quod qui hæc tenerent, earum poſſent judicio condemnari. Ecce quatuordecim Antiſtites Orientalis Eccleſiæ, in ea terra cui Dominus præſentiam ſuæ carnis exhibuit, Pelagium non abſolverent, niſi ea tanquam fidei Catholicæ adverſa damnaret.* Et Proſper paulò ſuprà relatus: *Non ſegnior inde Orientis Rectorum cura enituit, &c.* Quò magis eliminanda nunc quorundam animis illa præpoſterè hauſta opinatio, in Gratiæ Chriſti doctrina Græcos à Latinis, Chryſoſtomum ab Auguſtino diſſiderè muſſantium: qua de re prolixiùs alias. Sed rurſum Proſper eandem oſtentans Græcorum cum Latinis concordiam in Pelagianis explodendis, Attico Conſtantinopolitano Epiſcopo ita gratulatur;

Quid loquar & curam, magna quam geſſit in urbe

Conſtantinopoli, docto bonus ore Sacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fide: de qua tunc impia corda
Quamvis ſe obducta tegerent velamine forma,
Judicii & tacitæ tulerunt tormenta repulſæ.

At Cœleſtinus Papa in epiſt. ad Neſtorium, & Attico, & ejus ſucceſſori Siſinnio eadem de cauſa meritas laudes accumulat: *Poſt impium illud, prophanumque, ac ſæpenumerò condemnatum Pelagii ac Cœleſtii dogma, Catholica fides aliquot vitæ noſtræ diebus pacem obtinuit. Etenim ut primùm Oriens & Occidens concordi ſententia, veluti telo quodam, illos, illorumque ſectatores ſemel percuſſit: è veſtigio ſanctæ memoriæ Atticus, egregius ſanè orthodoxæ fidei doctor, veruſque ea in re B. Joannis ſucceſſor, ita eos communis omnium Regis cauſa eſt inſectatus, ut ne conſiſtendi quidem ſpatium eo in loco reliquum illis faceret. Poſt illius verò è vita diſceſſum, non vulgaris cura nos tenuit, anxiè ſpectantes, unumne, eundemque ille & muneris & fidei quoque ſucceſſorem ex æquo ſortiretur. Verùm poſt illius obitum Sanctus Siſinnius nobis obtigit, vir profectò & vitæ ſanctimonia & fidei ſimplicitate clarus, ejuſque, quam compererat, religionis præco inſignis.* Et mox Neſtorium longè à prædeceſſorum veſtigiis deviantem & Pelagianis adhæreſcentem objurgans: *Cur iterum in ea inquiris, quæ jam olim contra illos acta, decretaque ſunt? Ignoras forſan ab Attico, Catholico per id tempus Epiſcopo, commentarios de illorum condemnatione, inde ad nos fuiſſe tranſmiſſos? Cur ſanctæ memoriæ Siſinnius eadem retractari non quæſivit? Ob id nimirum, quia juſtè illos à Præceſſore ſuo condemnatos intelligebat.* Ad quæ alluſiſſe videri poteſt Auguſtinus ipſe *lib.* 3. adversùs Julianum *cap.* 1. *Ego autem abſit ut ad monomachiam vos provocem, quos, ubicumque apparueritis, ubique diffuſus debellat Chriſti exercitus: qui debellavit apud Carthaginem Cœleſtium, quando illic ipſe non eram: & rurſus Conſtantinopoli, tam longè à regionibus Africanis: qui debellavit in Palæſtina Pelagium.* Quin & in Epheſina Oecumenica Synodo incontanter proſcripti ſunt Pelagiani & errores & authores. Unde in Synodica ad Cœleſtinum Papam: *Perlectis eis in ſancta Synodo, quæ de impiorum Pelagianorum, Cœleſtii, Pelagii, Juliani, reliquorumque eadem cum illis ſentientium depoſitione à pietate tua iſtic decreta conſtitutaque ſunt: judicavimus & nos quoque ea ſolida, firmaque permanere debere. Quare idem omnes vobiſcum ſentientes, & nos itidem eos pro depoſitis habemus.* Et Proſper in Chron. *Congregata apud Epheſum plus ducentorum Synodo Sacerdotum, Neſtorius cum hæreſi nominis ſui, & cum multis Pelagianis, qui cognatum ſibi juvabant dogma, damnatur.* Et carm. de Ingratis:

Prætereo, quanto fuerit bene mota tumultu
Clara Epheſus, non paſſa ſuis conſiſtere tectis
Vaſa iræ, & morbi flatus, & ſemina mortis.

Faceſſant ergo, qui neſcio quæ diſſidia ſibi ſomniant Græcorum & Latinorum in doctrina de auxiliis gratiæ Chriſti. Utriuſque gentis Patres & Synodi ſummam ſemper concordiam præ ſe tulerunt.

VI. Liquet tertiò, cùm Synodi orthodoxæ in factorum & perſonarum judiciis aberrare poſſe dictitantur, non temerè effundendam eſſe extra lineas hanc opinandi licentiam. Diſertè ſuprà Auguſtinus ajebat, *Fefellit judicium Palæſtinum Pelagius, &c.* Et tamen ex eodem ipſo Palæſtina Synodus *reſponſiones Pelagii non immeritò approbavit.* Et lib. de geſtis Pelag. *cap.* 1. *Synodus dixit, non ſunt aliena ab Eccleſia, quæ dicta ſunt à Pelagio. Planè aliena non ſunt, quæ reſpondit. Illud verò quod de libro ejus prolatum eſt, aliud ſonat. Sed hoc Epiſcopi Græci homines, & ea verba per interpretem audientes, diſcutere non curarunt: hoc tantùm intuentes, quid ille qui interrogabatur, ſenſiſſe ſe diceret: non quibus verbis eadem ſententia in ejus libro ſcripta diceretur.* Ergo ne in facto quidem erravit hæc Synodus, quæ curavit diſcutere, non quid antè ſcriptitaſſet, ſed quid tunc confiteretur Pelagius; & laudavit ſonantem ex ejus ore veritatem, non perfidiam in corde latitantem. Fefellit Pelagius, ſed Synodus falli non potuit, quæ de his ubi falli potuit, nihil judicavit. Hac via elui poſſunt & ab aliis forſan Synodis iniquæ ſuſpiciones.

VII. Liquet quartò, etſi ſcriptis dictiſque ſuis prioribus alium longè & orthodoxum ſenſum affingeret Pelagius: nec vel ſic tamen cenſorium cauterium declinari ab eo potuiſſe. Aliqua enim *falſa interpretatione vertit*, ut ajebat ſuprà Innocentius: *Alia à ſe quidem dicta confeſſus eſt, non tamen eo ſenſu quo accuſatores illa interpretarentur:* ut narrabat Photius: *Ego quidem dixi, ſed non ſicut illi intelligunt*: ajebat ipſe Pelagius apud Auguſtinum. Licuit tamen Innocentio, licuit Auguſtino, licuit Eccleſiæ Catholicæ aliter, & ſinceriùs dicta ſcriptaque Pelagii, quàm ipſe exponeret, exponere, & ita inurere. Unde ſuprà Auguſtinus: *Fefellit judicium Palæſtinum Pelagius, propterea videtur ibi eſſe purgatus: Romanam verò Eccleſiam, ubi eum notiſſimum eſſe ſcitis, fallere uſquequaque non potuit.* Et lib. de geſtis Palæſt. *cap.* 21. *Nos de iſta ejus purgatione, quæ magis creditur, quàm liquidò demonſtratur, gaudere temerè non debemus. Neque hoc dicens, Judicum arguo, vel negligentiam, vel conniventiam, vel quod ab eis abhorrere certiſſimum eſt, impiorum dogmatum conſcientiam: ſed eorum judicio pro merito approbato, atque laudato, Pelagius tamen apud eos quibus ampliùs, certiùſque notus eſt, non mihi videtur eſſe purgatus.* Et infrà *cap.* 29. *Proinde Pelagius de quorumlibet ſanctorum amicitia ſe jactaverit, quorumlibet de ſuis laudibus literas legerit, quælibet purgationis ſuæ geſta protulerit: niſi ea quæ contra Dei gratiam, qua vocamur & juſtificamur, poſuiſſe in libris ſuis idoneorum teſtium fide probatur, confeſſus anathematizaverit, ac deinde contra hæc ipſa ſcripſerit & diſputaverit; nequaquam his quibus pleniùs notus eſt, videbitur eſſe correctus.* Tametſi ergo ſuæ ipſe mentis conſcius & interpres, verba ſua in ſanum raperet ſenſum, tametſi ejus innocentiæ patrocinata videretur Synodus orthodoxa: Catholicis tamen Patribus conſultiſſimum viſum eſt, ut quæ in libris ſuis poſuerat, confeſſus anathematizare adigeretur, ac deinde contra hæc ipſa ſcriberet ac diſputaret: alioqui tota ejus purgatio nec flocci fieret.

VIII. Nec illud effugiet, quod in ea quæſtione, an aliquis reapſe ab infantia ad exitum uſque mortalis vitæ perſtitiſſet immunis & purus ab omni ſorde peccati: *Synodus dixit, Quoniam negas te talia ſcripſiſſe, anathematizas illos qui ſic tenent? Pelagius dixit, Anathematizo quaſi ſtultos, non quaſi hæreticos, ſiquidem non eſt dogma. Deinde judicaverunt Epiſcopi dicentes: Nunc quoniam anathematizavit Pelagius inſertum ſtultiloquium, &c.* Ad quæ hæc animadvertit Auguſtinus lib. de geſt. Pelag. *cap.* 6. *An & illud fortaſſe tractandum eſt, utrum rectè dictum ſit, Non tanquam hæreticos, ſed tanquam ſtultos anathematizandos, qui ita ſentirent, quoniam dogma non eſſet? Sed ab hac quæſtione non levi, ubi quæritur, quatenus ſit definiendus hæreticus, rectè ſe in præſentia judices abſtinuerunt.* Et infrà, cùm ſtultiloquia bipartitus eſſet, in ea quæ ad fidem nihil attinent, & ea quæ fidei furtivè & per cuniculos officiunt, ſubdit: *Cum igitur omnis hæreticus, conſequenter & ſtultus ſit, non autem omnis ſtultus continuò ſit appellandus hæreticus: rectè Judices inſertum ſtultiloquium propria voce Pelagium anathematizaſſe dixerunt. Quia etſi hæreſis eſſet, proculdubio ſtultiloquium eſt. Proinde quidquid illud ſit, generalis vitii nomine appellaverunt.* Quoniam ergo ſalebroſa implicataque illa quæſtio eſt, quatenus ſit definiendus hæreticus: non conducit plerumque pertinaciùs diſceptari, quid hæreſi, quid ſtultitiæ adſcribendum ſit: ſed indiſcriminatim utrique anathema illidendum, utrumque ex animo expuendum eſt.

DISSERTATIO IX.

IN CONCILIA CARTHAGINENSEM ET MILEVITANUM, Anni 416.

Adverſùs Pelagianos ſub INNOCENTIO & Carthaginenſe poſterius anni 417. & 418. ſub ZOZYMO.

SYNOPSIS.

Particulares Synodos à Romano Pontifice confirmari debere, & tunc demum in ſummæ authoritatis arcem eas invadere.

I. DUo hìc quædam Catholicæ doctrinæ capita, & ſi dilucidè ſatis eniteſcant, paulò copioſiùs tamen illa elucidari operæ pretium erit. Nimirum provinciales Synodos ab Apoſtolica Sede confirmandas eſſe, & ubi confirmatæ fuerint, tunc in authoritatis ſummum columen eas recipi, nec poſſe ab eis citra hæreſeos diſcrimen provocari. Ac primùm quidem Carthaginenſis hujus Synodi Patres, damnatum à ſe Cæleſtianum dogma præfati, ad Innocentium Papam ita ſcribere pergunt: *Hoc itaque geſtum, Domine frater, ſanctæ charitati tuæ intimandum duximus, ut ſtatutis noſtræ mediocritatis etiam Apoſtolicæ Sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda ſalute multorum, & quorundam etiam perverſitate corrigenda.* Et poſt aliquantula de gratia Chriſti diſputata: *Et veremur ne apud te iſta ipſa commemorando, qui majore gratia de Sede Apoſtolica prædicas, inconvenienter facere videamur. Sed ideo facimus, quia in eo quod infirmiores ſumus, crebriùs eos patimur, & audaciùs inſurgentes. Si ergo Pelagius Epiſcopalibus geſtis quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi juſtè viſus fuerit abſolutus; error tamen ipſe & impietas, quæ jam multos habet aſſertores per diverſa diſperſos, etiam Apoſtolicæ Sedis authoritate anathematizanda eſt.* Et poſt exuflatos errores aliquot Cæleſtii, ſic tandem concludunt: *Quæcumque autem alia eis objiciuntur, non dubium venerationem tuam, cum geſta Epiſcopalia perſpexerit, quæ in Oriente in eadem cauſa confecta dicuntur, id judicaturam; unde omnes in Dei miſericordia gaudeamus.* Perpende ergo, 1. ex Africanis his Patribus, id juris eſſe Sedi Apoſtolicæ, ut de Synodo Dioſpolitana *id judicet, unde omnes gaudeant*: judicet, *juſtè abſolutus* ſit Pelagius, nec ne: judicet ergo poſt Synodum, & de ipſa Synodo, ejuſque judicium velut nutabundum, aut figat, aut diffingat. 2. Id eos orare ſimiliter, ut *ſtatutis ſuæ mediocritatis, etiam Apoſtolicæ Sedis adhibeatur authoritas*: etenim ſe *infirmiores* eſſe, ideoque in ſe audaciùs inſoleſcere hæreticos: at Innocentium *majore gratia de Sede Apoſtolica prædicare*: & quia error *multos* habet jam aſſertores, qui non facilè morem gerant Synodis Epiſcopalibus, utpote *per diverſa diſperſi*; hæreſin *etiam Sedis Apoſtolicæ* configendam authoritate, quæ ubique pollet. 3. Et Dioſpolitanæ ergo, & ſuæ Synodi ſtatuta minus ponderis habitura confitentur, niſi accedat confirmatio Innocentii, tum quòd *Apoſtolicæ Sedis authoritas & gratia* emineat, tum quòd latiſſimè & ubique ſe exporrigat.

II. Nec minùs id liquidò patet ex epiſtola Innocentii ad eandem Synodum Carthaginenſem: *Inquirendo de his rebus, quas omni cum ſolicitudine decet à Sacerdotibus, maximè à vero, juſtoque, & Catholico tractari Concilio; antiquæ traditionis exempla ſervantes, & Eccleſiaſticæ memores diſciplinæ, veſtræ religionis vigorem, non minus nunc in conſulendo, quàm antea cum pronunciaretis, vera ratione firmatis, qui ad noſtrum referendum approbaſtis eſſe judicium: ſcientes, quid Apoſtolicæ ſedi, cum omnes hoc loco poſiti, ipſum ſequi deſideremus Apoſtolum, debeatur, à quo ipſe Epiſcopatus & tota authoritas nominis hujus emerſit.* Subdit, *Patres non humana, ſed divina decreviſſe ſententia, ut quidquid quamvis de disjunctis remotiſque ageretur provinciis, non prius ducerent finiendum, niſi ad hujus ſedis notitiam perveniret, ut tota hujus authoritate, juſta quæ fuerit, pronunciatio firmaretur: indeque ſumerent cæteræ Eccleſiæ, velut de natali ſuo fonte aquæ cunctæ procederent, & per diverſa totius mundi regiones puri capitis incorruptæ manarent, &c.* Et mox: *Per cunctas totius orbis terrarum Eccleſias, omnibus una quod proſit, decernendum eſſe depoſcitis.* Perpende hic primò decreta Synodorum provincialium ad ſedem Apoſtolicam *referenda* eſſe, & de his eam *conſulendam*: & quæ ad Epiſcopos alios decreta ſunt, ad Epiſcoporum apicem, *relationes & conſultationes Synodicas* eſſe, ut ab hac Synodo & ab Hieronymio aliiſque Scriproribus antiquis vocitantur; & hanc eſſe *antiquam traditionem & Eccleſiaſticam diſciplinam*; non aliquid nunc novatum. 2. Idque quia *ſedes Apoſtolica* eſt, ſeu ſedes Petri, *à quo ipſe Epiſcopatus & tota authoritas hujus nominis emerſit*: quia *caput* iſtud eſt, & veluti *fons natalis*, à quo velut aquæ illlimes, Eccleſiæ omnes promanant. 3. Cùm Epiſcopi, Synodique particulares vim ſuam in aliquo tantùm terrarum tractu exerant, nec Oecumenicas toties Synodos cogi fas ſit, quoties inſanire novatoribus allubuerit: id conſultiſſimum, id compendioſiſſimum, id denique neceſſarium eſſe, ut accedente localibus Synodis univerſali ſedis ſummæ & capitis authoritate, *id decerneretur quod per cunctas totius orbis Eccleſias omnibus prodeſſet*: atque ita *in disjunctis provinciis* agitari poſſent multa, non tamen *finiri antequam ad hujus ſedis notitiam pervenirent, & ab ea firmarentur.*

III. Idipſum rurſus ex Concilii Milevitani epiſtola ad eundem Innocentium patebit, *Quia te Dominus gratiæ ſuæ præcipuo munere in ſede Apoſtolica collocavit; talemque noſtris temporibus præſtitit, ut nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, ſi apud tuam venerationem, quæ pro Eccleſia ſuggerenda ſunt, tacuerimus, quàm ea tu poſſis vel faſtidiosè, vel negligenter accipere: magnis periculis infirmorum membrorum Chriſti paſtoralem diligentiam quæſumus adhibere digneris.* Et paucis commemorato errore peſtifero: *Hæc inſinuantes Apoſtolico pectori tuo, non opus habemus multa dicere, & tantam impietatem verbis exaggerare; cum proculdubio te ita permoveant, ut ab eis corrigendis, ne latiùs ſerpant, multoſque contaminent, omnino diſſimulare non poſſis.* In Aſia mox & Hieroſolymis graſſari horum errorum ſatores dolent, ſubduntque: *Sed arbitramur authoritati ſanctitatis tuæ de ſanctarum Scripturarum authoritate deprompta, faciliùs eos qui tam perverſa & pernicioſa ſentiunt, eſſe ceſſuros: ut de correctione potiùs eorum congratulemur, quàm contriſtemur interitu. Quodlibet autem ipſi eligant: certè vel aliis, quos plurimos poſſunt, ſi ab eis diſſimuletur, ſuis laqueis implicare, cernit venerabilitas tua inſtanter & celeriter providendum.* Perpendis & hìc ſimiliter 1. ad authoritatem quæ toto orbe dominetur, neceſſariò referri recurrique à Synodis particularibus, ne malum *latiùs ſerpat multoſque contaminet*, ne *plures his laqueis implicentur*, ut in Aſia, ut Hieroſolymis ſiſtatur virus, ubi parum aut nihil momenti habent Africana Concilia. 2. Id totum tribui *Apoſtolicæ ſedi, Apoſtolico pectori, authoritati de ſanctarum Scripturarum authoritate depromptæ*. 3. Quod enim nuperus Novator authoritatem, id eſt, lucubrationem interpretatur ſcripturarum teſtimoniis conſtipatam, nihil inficetius, nihil alienius in mentem venire potuit. Nam 1. ecquid toties utriuſque Synodi Patres Apoſtolicam Sedem, Apoſtolicum pectus ingeminant & extollunt; niſi ut inſinuent Apoſtoli Petri in ea ſede perennantem principatum, Evangelicis literis conſignatum? 2. Illa verba: *Ut ſtatutis noſtræ mediocritatis etiam Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas, pro tuenda ſalute multorum, & quorumdam etiam perverſitate corrigenda*: his prorſus concinunt, *Arbitramur authoritati ſanctitatis tuæ de Scripturarum authoritate depromptæ, faciliùs eos, qui tam perverſa & pernicioſa ſentiunt, eſſe ceſſuros*. Utrobique poteſtas magis, quàm doctrina intentatur. 3. Utraque Synodus profitetur ſuam *mediocritatem*; ſe *infirmiores* eſſe ajunt Epiſcopi, non indoctiores; *crebriùs ſe pati* hæreticos, *& audaciùs inſurgentes* queruntur: in tam multos ubique *diſperſos*, etiam in Aſia & Hieroſolymis, nihil ſibi eſſe virium, nihil poteſtatis, non autem nihil doctrinæ. At Innocentium *majore gratia de ſede Apoſtolica prædicare*, & ab eo omnes ubique terrarum faciliùs comprimi poſſe ſectarios. 4. Oraculis ſcripturarum per Innocentium, quàm per Auguſtinum prolatis, eccur faciliùs ceſſuri conjiciuntur Pelagiani? Sed ubi Auguſtinus, ubi Alypius, ubi tot alia Epiſcoporum lumina confluxerant: quid opus erat ad Innocentii doctrinam confugere Scripturarum ſcatentem fluentis, & in ea ſalutis & fidei Catholicæ ſummam collocare? 5. Et in his, & in aliis Auguſtini ſcriptis, *authoritas* non ſcriptum aliquod, ſed pondus poteſtatis ſonat. Denique frequentiſſima ſunt Auguſtini loca, ubi ſedes Apoſtolicas aliis longè anteponit, Eccleſias nempe illas, quarum in Scripturis ſanctis memoria & majeſtas commendatur. Harum ergo Eccleſiarum prærogativa ſupra alias de Scripturis depromitur.

IV. Sed hujus inſania veteratoris manifeſtiſſimè revincetur ex reſponſione Innocentii ad Concilium Milevitanum: *Inter cæteras Romanæ Eccleſiæ curas, & Apoſtolicæ ſedis occupationes, quibus diverſorum conſulta, fideli ac modica diſceptatione tractamus &c. Diligenter & congruè Apoſtolico conſulitis honori, honori inquam illius, quem præter illa quæ ſunt extrinſecus, ſolicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxiis rebus quæ ſit tenenda ſententia: antiquæ ſcilicet regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe mecum noſtis eſſe ſervatam, &c. Scientes quod per omnes provincias de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanent. Præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Coepiſcopos noſtros, nonniſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris authorem referre debere, velut nunc retulit veſtra dilectio, quod per totum mundum poſſit omnibus Eccleſiis in commune prodeſſe*. Et infrà: *Quare Pelagium Cæleſtiumque inventores vocum novarum, Eccleſiaſtica communione privari, Apoſtolici vigoris authoritate cenſemus*. Perpendis hìc 1. *Apoſtolici vigoris authoritate*, non ſcripto, non doctrina ſcilicet ſola, ſed poteſtate, *inventores vocum novarum Eccleſiaſtica communione privari*: & ubique prætendi Apoſtolicam ſedem, Apoſtolicum fontem, Petrum Epiſcopalis nominis & honoris authorem. Illa ergo eſt *authoritas de ſcripturis deprompta*. 2. Quæ definitiones fuere Synodorum, eas ad Romanam ſedem miſſitari, ut relationes, & conſultationes. 3. Quod ab ea ſede manarit, id valere jam *per omnes provincias*, id *per totum mundum in commune prodeſſe*. 4. Antiquam illam eſſe formam, toto orbe ſervatam. 5. Non aliter conſtare potuiſſe Eccleſiæ Catholicæ ſalutem, cùm Africanis Synodis damnati errores authoreſque errorum, aliis in Eccleſiis impunè vel deliteſcerent, vel baccharentur, & Dioſpolitanæ Synodi authoritate ſimplicioribus illuderent. Neceſſum utique tum erat ad majorem authoritatis apicem recurri, & eas ubique convaleſcere Synodorum definitiones, quæ illi approbarentur.

V. Nec prætermittenda Auguſtini *epiſtola 95.* ad eundem Innocentium, ſuo & aliorum quàtuor Epiſcoporum nomine ſcripta: ubi poſt Synodum Dioſpolitanam acciri Romam Pelagium, & diligentiùs interrogari ſuadetur: & ſi faciat ſatis, tunc *revera de ejus purgatione gaudendum*. Et infrà: *Si cognoverint eundem librum, quem illius vel putant eſſe, vel norunt, Epiſcoporum Catholicorum authoritate, & maximè ſanctitatis tuæ, quam apud eum eſſe majoris ponderis minimè dubitamus, ab eodem ipſo anathematizatum atque damnatum, non eos ulterius exiſtimamus auſuros loquendo contra gratiam Dei, &c. Ad ipſum ſcriptam ab uno noſtrum epiſtolam, tuæ beatitudini potius credimus dirigendam; melius judicantes & petentes, ut eam ei mittere ipſe digneris. Sic enim eam legere potius non dedignabitur, magis in illa eum qui miſit, quàm qui ſcripſit, attendens*. Ubi claret, quæ illa ſit de ſcripturis deprompta authoritas Romani Antiſtitis, quæ *majoris ponderis* eſt, quàm aliorum Epiſcoporum, etiam ſynodicè congregatorum.

VI. His planè aſtipulatur Proſper carmine de Ingratis,

Peſtem ſubeuntem prima recidit,
Sedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non poſſidet armis,
Religione tenet. Non ſegnior inde Orientis
Rectorum cura enituit, &c.
Tu cauſam fidei flagrantiùs Africa noſtra
Exequeris, tecumque ſuum jungente vigorem
Juris Apoſtolici ſolio, fera viſcera belli
Conficis, & lato proſternis limite victos.
Convenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices, geminoque ſenum celeberrima cœtu,
Decernis, quod Roma probet, quod regna ſequantur.

Appoſitè prorſus utroque Africæ Concilio ait decreta fuiſſe, quæ *Roma probaret*: & approbatum Romæ dogma Synodicum, univerſi orbis regna ſequerentur. Nempe quia Roma *Sedes Petri* eſt, *Paſtoralis honoris caput mundo*, & *Juris Apoſtolici ſolium*. Nam quod ad ſcientiam ſcripturarum attinet, longè uberrimam illam ſcaturiſſe ab Africanis Synodis, & ab Auguſtino maximè, pereleganter ibidem Proſper perſequitur: *Concilium cui Dux Aurelius, ingeniumque Auguſtinus erat, quem Chriſti gratia cornu uberiore rigans, noſtro lumen dedit ævo, accenſum vero de lumine, &c. Et in ſancto regnat ſapientia templo, &c. Iſtius ore flumina librorum mundum effluxere per omnem*. Et infrà rurſus Proſper,

Ergo Petri ſolium Romam & Carthaginis altæ
Concilium repetant humiles.

Et iterum Proſper contra Collat. *cap.* 41. *Tunc iſtorum machinæ fractæ ſunt, quando beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita Apoſtolico mucrone percuſſit: quando Pelagium ad proferendam in ſe ſuoſque ſententiam, Palæſtinorum Epiſcoporum Synodus coarctavit: quando Africanorum Conciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zozymus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armavit Antiſtitum*. Conſtantiſſimè Proſper Romanam ceu Petri ſedem ad profligandas hæreſes & ductricem præire, & confirmatricem accedere Epiſcopalibus Synodis demonſtrat: nec ulli deinceps Catholico fas eſſe, iſtiuſmodi decretis obluctari.

VII. Quàm non temerè autem conjeciſſent Africani Epiſcopi, Pelagianos lubentiùs Apoſtolicæ Sedis, quàm Epiſcopalium Conciliorum decretis ceſſuros: liquet ex ipſius Pelagii confeſſionis libello poſt ſuperiores Synodos conſcripto, & ad Innocentium Papam miſſo, cujus hæc ſunt extrema penè verba: *Hæc eſt fides, Papa beatiſſime, quam in Eccleſia Catholica didicimus, quamque ſemper tenuimus & tenemus. In qua ſi minùs peritè, aut parum cautè aliquid fortè poſitum eſt, emendari cupimus à te, qui Petri & fidem & ſedem tenes.*

Adde ſi voles & hæc ex Gennadio lib. de viris illuſtribus, *cap.* 43. *Innocentius urbis Romanæ Epiſcopus ſcripſit decretum Occidentalium Eccleſiarum & Orientalium, adversùs Pelagianos datum: quod poſtea ſucceſſor ejus Papa Zozymus latiùs promulgavit.* Quaſi dicat Innocentium velut os, & oraculum Eccleſiæ, confirmaſſe atque edixiſſe per orbem univerſum, quæ particulares Synodi in Palæſtina & in Africa decreverant. Quod pauciſſimis verbis tangitur in lib. de Romanis Pontificibus; *Hic conſtitutum fecit de omni Eccleſia.*

VIII. Verùm nihil expreſſius illo Auguſtini teſtimonio, alibi jam deſcripto ex *Verb. Apoſt. cap. ult. Jam de hac cauſa duo Concilia miſſa ſunt ad ſedem Apoſtolicam: inde etiam reſcripta venerunt. Cauſa finita eſt, utinam aliquando finiatur error.* Quid manifeſtius, ut patefiat, & ad Apoſtolicam ſedem mittendas Synodorum localium definitiones, & ab ea confirmandas; tumque eas ineluctabili demum authoritate pollere? & rurſum *lib.* 2. operis extremi adv. Julian. *num.* 103. *Quid adhuc quæris examen, quod apud Apoſtolicam ſedem jam factum eſt? Quod denique jam factum eſt in Epiſcopali judicio Palæſtino. Ergo hæreſis ab Epiſcopis non adhuc examinanda, ſed coercenda eſt poteſtatibus Chriſtianis.* Et denique *lib.* 4. contra Bonifacium *cap. ult.* Pelagianos deridet, qui Oecumenicam Synodum flagitabant, *cum multo & incomparabiliter plures hæreſes ſine Synodi congregatione damnatæ ſint:* ſubditque, *poſt factum illis competens ſufficienſque judicium, ubicumque lupi iſti apparuerint, conterendi ſunt.*

IX. Totam autem, eamque ſummam Synodorum particularium authoritatem ab Apoſtolicæ ſedis confirmatione derivatam fuiſſe, inde efficitur, quòd utrumque iſtud quod tractamus, Carthaginenſe & Milevitanum Concilium, ſolo Innocentii decreto, quo rata illa facta ſunt, complexus eſt Proſper & ante eum Auguſtinus. Proſper enim iis verbis: *Peſtem ſubeuntem prima recidit ſedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris facta caput mundo, &c.* utramque hanc Synodum inſinuavit, & ita ad Dioſpolitanam, ut alibi ſolet, & ad Africanas duas ſub Zozymo perrexit: quod apertiſſimum fit ex verbis ſuprà relatis libri contra Collatorem, & ex ejuſdem *lib. cap.* 1. Id ipſum emicat in illis Auguſtini verbis ſuprà allatis: *Quid adhuc quæris examen quod apud Apoſtolicam ſedem jam factum eſt? Quod denique factum jam eſt in Epiſcopali judicio Palæſtino?* Similiter & Gennadius dixit ſcriptum fuiſſe ab Innocentio *decretum Occidentalium & Orientalium Eccleſiarum.* Adde Poſidium in vita Auguſt. *cap.* 18. *At illi tantæ ſedis Antiſtites ſuis diverſis temporibus eoſdem Pelagianos notantes, atque à membris Eccleſiæ præcidentes, datis literis ad Africanas Orientis & Occidentis Eccleſias, eos anathematizandos & devitandos ab omnibus Catholicis cenſuerunt.*

X. Jam verò duobus quidem Africanis Conciliis ſub Zozymo Papa habitis, ut ajebat ſuprà Proſper, *Papa Zozymus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armavit Antiſtitum.* Tumque, ut idem canit, *Africa gemino ſenum celeberrima cœtu, decrevit, quæ Roma probet, quæ regna ſequantur.* Etenim ut ait Auguſtinus lib. de Peccato Originali *cap.* 7. *Papa Zozymus egit cum Cœleſtio, quem falſæ doctrinæ ventus inflaverat, ut ea quæ illi à Diacono Paulino fuerant objecta, damnaret; atque ut ſedis Apoſtolicæ literis, quæ à ſanctæ memoriæ præceſſore ſuo manaverant, præberet aſſenſum. At ille noluit quidem Diaconi objecta damnare, ſed Beati Papæ Innocentii literis non eſt auſus obſiſtere: immo ſe omnia quæ ſedes illa damnaret, damnaturum eſſe promiſit.* Ubi rurſus perſpicis, quàm inclinato animo ad ſedis Apoſtolicæ decreta potiùs, quàm ad Synodos aſſurgerent vel Novatores: quamquam confirmatis à ſede Apoſtolica Synodis ſigillatim ſubſcribere juſſerit Zozymus; ut idem ibidem teſtatur. Denique Zozymi promulgatione pondus accreviſſe his poſterioribus Africæ Synodis, & orbis terrarum univerſi reverentiam, perhibet Auguſtinus *epiſt.* 47. *Quod enim ſcriptum eſt ad Papam Innocentium Romanæ urbis Epiſcopum, de Concilio provinciæ Carthaginenſis, & de Concilio Numidiæ; & aliquanto diligentiùs à quinque Epiſcopis, & quæ ipſe ad tria iſta reſcripſit: Item quod Papæ Zozymo de Africano Concilio ſcriptum eſt, ejuſque reſcriptum ad univerſos totius orbis Epiſcopos miſſum, &c.* Ut Innocentius ergo, ita & Zozymus particularium Synodorum decreta toto orbe Chriſtiano valere & dominari ſanxit. Quibus addatur Proſper in Chronico: *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum decem & ſeptem Epiſcoporum, ad Pontificem Zozymum Synodalia decreta perlata ſunt: quibus probatis, per totum mundum hæreſis Pelagiana damnata eſt.*

XI. Atque ut ne diſſuamus, quæ ejuſdem materiæ contextu coalita ſunt. Ita Cœleſtinus in decretis *cap.* 3. *Sequi & probare confitentur quæ ſacratiſſima B. Apoſtoli ſedes Petri contra inimicos gratiæ Dei per miniſterium præſulum ſuorum ſanxit & docuit. Neceſſarium fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanæ Eccleſiæ de hæreſi quæ eorum temporibus exorta eſt, judicarint; ita ut etiam Africanorum Conciliorum quaſdam ſententias jungeremus, quas utique ſuas fecerunt Apoſtolici Antiſtites, cum probarent.* Ita rurſum Proſper de Cœleſtino Papa ſcribit contra Collat. *cap.* 41. 42. *Cœleſtinus ſciens damnatis non examen judicii, ſed ſolùm pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum, Cæleſtium quaſi non diſcuſſo negotio audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi: adeo & prædeceſſorum ſuorum ſtatuta, & decreta Synodalia inviolabiliter ſervanda cenſebat, ut quod ſemel meruerat abſcindi, nequaquam admitteret retractari.* Subjicit *per hunc virum* etiam Orientales Eccleſias gemina peſte purgatas: & *Apoſtolico ejus gladio* confœderatos Pelagii & Neſtorii errores proſtratos fuiſſe. Iterum *per hunc virum* maleloquentiæ Gallorum quorundam in Auguſtini ſcripta ſævienti libertatem ademptam: utpote quod Auguſtinus *inter optimos magiſtros etiam ab ejus prædeceſſoribus haberetur.* Ut hinc intelligas Synodorum fideique defenſionem ab Apoſtolicæ ſedis arce ſemper profectam fuiſſe: ut rurſum teſtatur Proſper his verbis contra Collat. ſub finem: *Confidimus Domini protectione præſtandum, ut quod operatus eſt in Innocentio, Zozymo, Bonifacio, Cœleſtino, operetur & in Sixto: & in cuſtodia Dominici gregis hæc ſit pars gloriæ huic reſervata Paſtoris, ut ſicut illi lupos abegere manifeſtos, ita hic depellat occultos.* Gloriam fidei vendicatæ, ut vides, Romanis Præſulibus totam adſerit.

XII. His denique attexatur Arauſicana Synodus ſecunda, cujus luculentiſſimis de gratia & libero arbitrio placitis, Romana ſedes & dux præivit, & confirmatrix, vindexque pòſt affuit. Præfactio ipſa Synodi ſic habet; *Pervenit ad nos eſſe aliquos qui de gratia & libero arbitrio per ſimplicitatem minùs cautè & non ſecundùm fidei Catholicæ regulam ſentire velint. Unde id nobis ſecundùm admonitionem, & authoritatem ſedis Apoſtolicæ, juſtum ac rationabile viſum eſt, ut pauca capitula ab Apoſtolica nobis ſede tranſmiſſa, quæ ab antiquis Patribus de ſanctarum ſcripturarum voluminibus in hac præcipuè cauſa collecta ſunt, ad docendos eos qui aliter quàm oportet, ſentiunt, ab omnibus obſervanda proferre, & manibus noſtris ſubſcribere deberemus.* Synodi hujus decretorum confirmationem à Felice Papa poſtularat Cæſarius Arelatenſis ejus author & ſignifer primarius, quam eo præmortuo impetravit à Bonifacio II. Ex hujus epiſtola ad Cæſarium pauca hæc delibo: *Poſtulans ut pro ambiguitate tollenda confeſſionem veſtram, &c. Authoritate ſedis Apoſtolicæ confirmaremus, &c. Quapropter affectu con-*

grua ſalutantes, ſupraſcriptam confeſſionem veſtram, conſentaneam catholicis Patrum regulis approbamus. Ergo ſedes Apoſtolica Gallicanis Epiſcopis *per tranſmiſſa capitula*, quaſi in verba præivit: & eorum confeſſioni adprobatione ſua ſummum pondus adjecit, & omnem ſuſtulit *ambuiguitatem*.

DISSERTATIO X.

IN CONCILIUM EPHESINUM I.
SEU OECUMENICUM III.

Anno Chriſti 431.

SYNOPSIS.

Romani Præſulis jus eſt, præſidere Synodis Oecumenicis. Perluſtratis omnibus Synodis id oſtenditur uſque ad num. XIII.

Præſidebat etiam ſuo quodam modo & jure Imperator: ſed ea præſidendi prærogativa longè diſpar, & decolor à Pontificia: uſque ad num. XVIII.

Excutitur alia poteſtas Principis in numero, loco, tempore, ordine Synodis præſcribendo. Et ea probatur fuiſſe legitima poteſtas Eccleſiæ Defenſoris & Cuſtodis Canonum: præter quos ſi quid Princeps moliretur, eam injuriam vel non ſilebant Epiſcopi, vel diſpenſativè ſilebant. Uſque ad numer. XXV.

Jus aliud expenditur Principum, confirmandi Synodos. Nihil id officit Synodicis definitionibus, per ſeſe valituris: immo prodeſt mirum quantum. Hæc principalis poteſtas oſtenditur non imminere, & dominari Eccleſiæ Sponſæ Chriſti, ſed invigilare, & obſequi. Ad num. uſque XXXIX.

Summa damnati Neſtorii poteſtas, & laus penes primam Sedem.

Quàm multi tum Cyrillo, Synodoque detraxerint. Ut in quæſtione facti diutiùs quidam altercati ſint: ideoque & in fide claudicare ſuſpecti fuerint, ac tandem coacti ſint, utrique Synodicæ definitioni conſentire. Quanta in his humanitate & diſpenſatione uſus ſit Cyrillus, immo & univerſa Eccleſia, ut illi recolligerentur, qui ſuum Synodo aſſenſum non tam negaſſe, quàm ſuſpendiſſe poſtea deprehenſi ſunt. Uſque ad calcem.

I. PRæfuiſſe huic Synodo Cyrillum Alexandrinum Epiſcopum, non ſuo, ſed Cæleſtini nomine Romani Præſulis: adeoque Cæleſtinum ipſum per Cyrillum, ceu legatum, & vicarium ſuum præfuiſſe: & inter primæ ſedis eximia privilegia iſtud quoque numerari, ut Synodis generalibus ſeu per ſe, ſeu per legatos ſuos præſit: id ſanè hoc loco adversùs inſanas Novatorum tergiverſationes aſtruere adgredimur. Et quidem paſſim in hac Synodo dicitur Cyrillus qui primas tenet, Cæleſtini locum tenere, vices implere: dicitur Cæleſtinus Cyrillo commiſiſſe, ut locum ſuum impleret. Ubi ut Cyrillo longè anteponi, & antiſtare Cæleſtinum ne ambigas, audi quid lectis Cæleſtini epiſtolis Synodus tota ſuccinat *act.* 2. *Hoc juſtum judicium. Novo Paulo Cæleſtino. Novo Paulo Cyrillo. Cæleſtino cuſtodi fidei. Cæleſtino cum Synodo concordi. Cæleſtino univerſa Synodus gratias agit. Unus Cæleſtinus, unus Cyrillus. Una fides Synodi, una fides orbis terrarum.* Cùmque eidem Synodo affuerint legati alii Sedis Apoſtolicæ, Romana ex urbe Epheſum ablegati, nihil aliud illi, quàm ſimiliter dicuntur implere locum Cæleſtini Papæ.

II. Idem profitentur Apocriſarii Alexandrinæ Eccleſiæ in libello, quem dederunt legatis ex urbe Roma miſſis ab Anaſtaſio Papa II. ubi utriuſque Eccleſiæ, Romanæ & Alexandrinæ, concordiam laudant, derivantque ex eo quòd, *ab uno fuerit in utriſque jactum fidei fundamentum. Petrum memoramus Beatum Apoſtolum, cujus per omnia Sanctus Evangeliſta Marcus extitit imitator. Ita ut ſi quando contigerit in rebus ambiguis quædam Epiſcoporum Concilia celebrari, ſanctiſſimus is qui Romanæ præſideret Eccleſiæ, Reverendiſſimum Alexandrinæ civitatis Archiepiſcopum deligeret, ut ſui curam loci ſuſciperet.* Cyrillus ergo ad Cæleſtinum, Eccleſia Alexandrina ad Romanam eum induit animum, quem Marcus ad Petrum, hoc eſt ad fidei ſuæ authorem & magiſtrum. Similiter & ſexta Synodus in Proſphonetico ad Conſtantinum Imperatorem, *act.* 18. *Iterum Neſtorius, & iterum Cæleſtinus & Cyrillus; ille quidem Chriſtum dividebat, hi verò diviſorem dejiciebant, ut Epheſius & ibidem geſtorum tabulæ loquuntur.* Et Nicolaus Papa I. *epiſt.* 9. *Cyrillus idcirco in præfata Synodo ante omnes ſedit, quia & ipſe locum jam memorati Papæ ibidem, ſicut geſta ejuſdem Synodi teſtantur, obtinuit.* Et Synodi Florentinæ *act.* 5. dicitur Cyrillus, *princeps fuiſſe hujus Synodi, locumque obtinuiſſe & ſenſum Cæleſtini.* Miſſos facio Evagrium, Photium, alioſque: unum profero è Græcis Balſamonem, qui in Photii Nomocan. *tit.* 8. *Habuit hanc facultatem Sanctus Cyrillus Alexandrinus à Romano Papa Cæleſtino, quando facta eſt Epheſina Synodus contra Neſtorium. Cum non poſſet Cæleſtinus adeſſe Epheſi, & judicare Neſtorium: viſum eſt, ut Sancto Cyrillo à Cæleſtino permitteretur, præſidere huic Synodo. Ut itaque conſtaret eum habere jus & authoritatem Papæ, ſedit cum Phrygio & condemnavit Neſtorium.*

III. Conjuncta ſunt enim hæc duo, quæ copulavit Balſamon, ut non in præſidendo tantùm, ſed & in judicando Cyrillus, non tam ſuam, quàm vicariam Cæleſtini perſonam & poteſtatem exereret. Unde Arnobius in conflictu cum Serapione: *Apoſtolicæ recordationis vir Sanctus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus, cum cognoviſſet Neſtorianum dogma contrarium fidei pullulare, ſcripſit per totam Ægyptum, & ad Sanctum Cæleſtinum Apoſtolicæ recordationis Antiſtitem miſit, dicens, ad laudem ſuam pertinere, ſi ab eo qui Pontificatus arcem tenebat, fuiſſet aliquid emendatum. Sanctus verò Cæleſtinus ita encomiaſtes ejus extitit, ut in Neſtorii damnationem dictaſſet ſententiam, &c.* Vides ut ſumma judicii hujus poteſtas, vel ab ipſo Cyrillo ad Cæleſtinum delata ſit, tanquam ad *Pontificatus arcem*. Cui conſentit Marcellinus Comes in Chronico: *Cæleſtinus Romanæ arcis Pontifex Neſtorio pravitatis Epiſcopo, per epiſtolam ſuam datis eidem decem dierum induciis, vel pœnitenti veniam, vel diſſentienti damnationem denunciat. Idem Neſtorius apud Epheſum ducentorum Sanctorum Patrum Synodo condemnatus eſt, Cæleſtino Cyrillum Alexandrinæ civitatis Epiſcopum pro tempore vicarium denunciante.* Vides quò ſpectaret Cæleſtini vices demandari Cyrillo.

IV. Sed nuſquam major lux affulgebit quàm ex ipſis Cæleſtini & Cyrilli epiſtolis. Cyrillus ergo *epiſt.* 9. ad Cæleſtinum, ita habet: *Quoniam verò Deus hiſce in rebus prudentiam à nobis exigit, longaque Eccleſiarum conſuetudo ſuadet, ut ejuſmodi res ſanctitati tuæ communicentur: neceſſariò rurſum ſcribo, illud ſignificans, quòd Satanas etiamnunc omnia miſcet, &c.* Cùmque mox Neſtorii intemperias & effutitos errores memoraſſet, ſubdit: *At quamvis res ita ſe habeat, non priùs tamen illius communionem confidenter abjecimus, quàm hæc ipſa pietati tuæ communicemus. Digneris proinde ſententiam declarare; & utrum communicare cum illo oporteat, an liberè eidem denunciare, neminem cum eo communicare, qui ejuſmodi erroneam doctrinam fovet, ac prædicat. Porro tuæ integritatis mens, & ſuper hac re ſententia, & piiſſimis Macedoniæ Epiſcopis, & omnibus Orientis Antiſtitibus perſpicuè per literas exponi debet. Nam cupientibus illis anſam dabimus, ut omnes uno animo* *in una ſententia perſiſtant, rectæque fidei, quæ jam impugnatur, opem ferant*. Principatus ſanè fidei & Epiſcopatus Cæleſtino hic tribuitur, cui *longa Eccleſiarum conſuetudo* communicari jubet majora ubique terrarum momenta cauſarum : cujus primùm ſententia de Neſtorio, & in Neſtorium, vel à Cyrillo expectatur; cujus eſt ut communionem Eccleſiæ toto orbe diffuſæ Neſtorio donet, vel interdicat : cujus eſt ad Epiſcopos etiam Orientis omnes perſcribere, & regulam dictare fidei & communionis. Cæleſtinus verò hæc ad Cyrillum : *Quamobrem noſtræ ſedis authoritate adſcita, noſtraque vice, & loco cum poteſtate uſus, ejuſmodi non abſque exquiſita ſeveritate ſententiam exequeris : nempe ut niſi decem dierum intervallo ab hujus noſtræ admonitionis die numerandorum, nefariam doctrinam ſuam conceptis verbis anathematizet, eamque de Chiſti Dei noſtri generatione fidem in poſterum confeſſurum ſe ſpondeat, quam & Romana, & tuæ ſanctitatis Eccleſia, & univerſa denique religio prædicat, illico ſanctitas tua illi Eccleſiæ proſpiciat. Is verò modis omnibus ſe à noſtro corpore ſegregatum eſſe intelligat*. Audin ut prima ſedes ad ſecundam fidenter ſcribat, & ſententiam decretoriam ferat, ejuſque executionem illi mandet, ſuamque ad id muneris authoritatem & vicem concredat?

V. Et rurſus idem Cyrillus ad Joannem Antiochenum proſecutus, ut ſe Neſtorius, ſuumque dogma Cæleſtino inſinuare molitus ſit per epiſtolas, eoque adactus & ipſe ſit rem totam ut habebat, eidem Cæleſtino pandere : ſubdit : *Porro expoſitionibus illius, epiſtoliſque lectis, Sancta Romana Synodus diſertam ſtatim in illum ſententiam tulit : qua de re & ad tuam quoque pietatem ſcripſit. Horum itaque decreto modis omnibus parendum eſt illis, qui à totius Occidentis communione excidere noluerint. Scripſerunt & ad Macedoniæ Epiſcopos, &c. & ad Æliæ Epiſcopum Juvenalem. Jam tuæ pietatis fuerit, quid in rem futurum ſit, diligenter expendere, Nos enim quæ illi judicaverunt, ſequi omnino conſtituimus; veremur namque ne à tantorum virorum communione excidamus*. Et hic patet, ut fidei communioniſque Catholicæ dux moderatorque ſummus ſit Romanus Pontifex, & ab Alexandrino ac Conſtantinopolitano ambiatur; hunc cum ſuo errore damnet, illum ſententiæ executorem conſtituat : ſummam judicii ſui ad Antiochenum & Hieroſolymitanum perſcribat : omnibus teſte Cyrillo parendi neceſſitatem imponat. Cyrillus ergo etiam ante Synodum jam vices & perſonam ſuſtinens Cæleſtini, hæc ad Neſtorium ſcribit : *Ecce igitur unà cum ſancta Synodo quæ in magna Romanorum civitate, ſanctiſſimo Cæleſtino præſidente convenit, jam tertiò his te literis conteſtamur, &c. Quod ſanè niſi juxta tempus in literis ſacratiſſimi comminiſtri Cæleſtini præſcriptum præſtiteris, certò ſcias nullam tibi deinceps cum Epiſcopis & ſacerdotibus Dei ſortem, nullum ſermonem, nullum denique inter eos locum futurum eſſe*. Non ſuam ergo, ſed Cæleſtini ſententiam exequitur Cyrillus, & ante Synodum, jam Chriſtiano orbi præerat, nomine & vice Cæleſtini. Aſſurgebat & Joannes Antiochenus authoritati & ſententiæ Cæleſtini, & ad obſequium invitabat Neſtorium, ei in hunc modum ſcribens : *Licèt Dominus meus Cæleſtinus decem tantùm dierum intervallum, terminum uſque reſponſioni præfinitum valde anguſtum literis ſuis interpoſuerit : tamen res ea ejuſmodi eſt, ut non dico decem diebus, ſed uno, immo verò paucis horis tota confici poſſe videatur. Nam quid facilius quàm nomine commodo, multiſque Sanctis Patribus uſitato uti, &c.*

VI. Quas enim ante Synodum Cæleſtini vices obierat, eaſdem in ipſa Synodo conſequenter ſuſtinuiſſe Cyrillum, ita tradit Liberatus in breviario *cap.* 5. *Cæleſtinus Papa Romanus ſcripſit Neſtorio increpationis epiſtolam, tribuens ei decem dierum ſpatium; ut ſi minimè Neſtorius emendaret expoſitiones ſuas, cognoſceret ſe ab ejus collegio, & omnium ſanctorum Epiſcoporum conſortio eſſe ſeparatum; inſinuans, dediſſe vicem ſuam in Concilio Cyrillo per epiſtolam ſuam, &c.* Et mox : *Porro Cyrillus cum ſuis habens vices ſedis Apoſtolicæ, &c.* Quibus non diſcordat Proſper *cap.* 41. contr. Collat. *Per hunc virum*, Cæleſtinum Papam, *etiam Orientales Eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt; quando Cyrillo Alexandrinæ urbis Antiſtiti, glorioſiſſimo fidei Catholicæ defenſori, ad execrandam Neſtorianam impietatem, Apoſtolico auxiliatus eſt gladio*.

VII. Primas denique authoritatis partes & principatum in hac Synodo obtinuiſſe Cæleſtinum, palam fit ex ipſa Synodi relatione ad Imperatores : *Hujus rei cauſa, Neſtorium quidem à ſacerdotio & peſtilente doctrina ceſſare juſſimus, canonicam in eum depoſitionis ſententiam proferentes, & collaudantes ſanctiſſimum Epiſcopum magnæ Romæ Cæleſtinum, qui ante noſtram ſententiam hæretica Neſtorii dogmata damnavit, & ante nos ſententiam in ipſum tulit, proſpiciens ſecuritati Eccleſiarum & piæ ſanctæque fidei, &c.* Ita continetur *act.* 1. Concil. Epheſ. At *act.* 3. eadem Oecumenica Synodus in alia ad Imperatores relat. *Licèt maximum itineris ſpatium univerſam illam Epiſcoporum Occidentalium multitudinem ad nos pervenire prohibuerit : attamen illis in locis ſimul congregati, Cæleſtino ſanctiſſimo Romæ Epiſcopo præſente, & nunc noſtram de fide ſententiam magno conſenſu prædicarunt : eoſque qui diverſa ſentiunt, ab omni prorſus ſacerdotii ſorte, graduque alienos eſſe definierunt. Et hæc quidam antequam etiam ſanctiſſima hæc Synodus conveniret, Cæleſtinus per literas ſuas indicaverat : Cyrilloque, ut ſuas vices ſubiret, commiſerat. Sed & nunc denuo aliis etiam epiſtolis ſanctæ Synodo hæc ſignificavit, &c.* In hæreſeos profligationem præiſſe ſibi Cæleſtinum gratulantur, nec potuiſſe ſe ab ejus ſententia deviare, niſi ſi communionem Occidentalium abjicerent, & Eccleſiæ unitatem dilacerarent. Denique illa maximi ſunt ponderis verba, quæ adnotavit Nicolaus I. *Epiſt.* 9. nempe in ſententia depoſitionis adverſùs Neſtorium, *act.* 1. *Neceſſitate adacti, per ſacros Canones, & epiſtolam ſanctiſſimi comminiſtri Cæleſtini, Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi, lacrymis ſubinde perfuſi, ad lugubrem hanc contra eum ſententiam venimus*.

VIII. Perinſulſum eſt autem quod excipit Novatorum quidam, æquè Africanorum vices impleſſe Cyrillum, nec illis tamen ſubeſſe ideo augurandum. Etenim in relat. ad Imp. per Candidianum Kalend. Juliis miſſa, *Blond. de prim. pag.* 305. 311. *Synodus omnes totius orbis Epiſcopos unum idemque ſentientes habet. Nam & magnæ Romæ Epiſcopus Synodo ſimul intereſt : adſunt & Africani per piiſſimum Archiepiſcopum Cyrillum, cui & ſuam ſententiam conjunxerunt, ſola locorum intercapedine conjuncti, &c.* Et infrà in alia relatione per Joannem Comitem miſſa, *Oecumenica Synodus, quæ univerſum Occidentem, cum magna veſtra Roma, & Apoſtolico throno, totam item Africam, & totum Illyricum in conſeſſu ſuo habet*. Quibus ſimillima alia habentur in alia relatione per Juvenalem & legatos Romanos miſſa. Nihil vecordius objectari poterat. Nam 1. nuſquam legitur Africanos Epiſcopus vices ſuas Cyrillo mandaſſe, centies legitur Cæleſtinum. 2. Expreſsè dicitur ideo per Cyrillum adeſſe Afros, quia ſuam illi ſententiam conjunxerunt, non quia ſuas illi vices delegarunt. 3. Quis ferret Africanos Epiſcopos imponere Cyrillo *authentian* ſui throni, hortarique exinde ut fidenter agat, & cum ſeveritate damnet Neſtorium? 4. Aderant Africani per Diaconum ad id miſſum, cui vices ſuas injunxerant. 5. Capreolus ipſe ad Synodum per Beſulam Diaconum ſcribens, nec verbum facit de legatione ſuæ Carthaginenſis, vel Africanæ totius Eccleſiæ Cyrillo mandata. 6. Nuſquam Cyrillus ſubſcribitur ut vices Afrorum gerens, ubique ut Cæleſtini. 7. Quantum interſtitii ſit Africanam inter & Romanam Eccleſiam, Capreolus ipſe Carthag. Epiſcopus in epiſtola ad Epheſinam hanc Synodum teſtatum facit, adhortans *ne ſecundæ diſputationis prætextu renovari videantur errores, quos pridem impugnavit Eccleſia; hiſque temporibus repullulantes, Apoſtolicæ ſedis authoritas, ſacerdotumque in unum conſonans ſententia oppreſſit*. Ubi vides quàm extollat *authentian Apoſtolicæ Cathedræ*. 8. Cæteræ quidem omnes Eccleſiæ laudantur, ut ſuo ſingulæ concentu momenti aliquid addentes ad Catholicæ Eccleſiæ conſonantiam teſtificandam, ſed ante omnes ubique *magna Roma & Apoſtolicus thronus* prædicatur. Denique non ab Afris, ſed à Cæleſtino damnari ſe exhorruit Neſtorius, apud illum purgare ſe enixus eſt, apud illum à Cyrillo accuſatus eſt, ille damnationis ſententiam primus tulit, ille diem & limitem recantandi erroris peſtiferi præſtituit, ille ſententiæ ſuæ executionem Cyrillo mandavit, ille ipſius hortatu Cyrilli excommunicationem Neſtorii Antiocheno, Hieroſolymitano, aliiſque Orientis Epiſcopis ſignificavit, illius nomine Cyrillus legem & neceſſitatem canendæ palinodiæ, vel incurrendi anathematis denunciavit, illius denique non Afrorum ſententiam pridem in Neſtorium intortam ſe conteſtata iterum iterumque eſt univerſa Synodus ſequi, & ex neceſſitate ſequi. Denique quam in rem Cyrilli fuerit vices & perſonam unius maximè geſtare Cæleſtini, clarebit ex Leontio *d. ſect. act.* 4. *Imperator Epheſi Synodum haberi jubet, judicemque conſtitui tam Cyrillo quàm Neſtorio Joannem Antiochenum Epiſcopum*. Quin Cyrillus ipſe *epiſtola* 8. reformidaverat, ne Judex ſibi Neſtorius deſignaretur: *Ne miſer ille ſperet, ſe rerum noſtrarum judicem fore. Nos ejus judicium recuſabimus*. Has ille minas & injurias obtento Cæleſtini nomine facilè propulſavit.

IX. Atque ut ad reliquas jam Synodos proficiſcamur, in iiſque præſidendi jus evincamus Apoſtolicæ ſedis proprium & peculiare fuiſſe: à Pſeudoſynodo Epheſina ordiamur, quæ paucis poſt annis in Eccleſiæ excidium confluxit. Præfuit ergo huic quidem Dioſcorus, ſed quo jure & quo exitu, id verò indagandum impræſentiarum eſt. Faſcinatus à Dioſcoro Theodoſius Imperator, dedit illi per epiſtolam quæ lecta eſt in hac Synodo, & relecta Chalcedone, *authentian & proteian*. Et infrà rogant judices in hunc modum: *Reverendiſſimi Epiſcopi quibus authentia to te ton prattomeuon, ab Imperiali vertice data eſt, dicant, &c.* Non ſuo ergo vel ſedis ſuæ jure, ſed ſubreptitio Imperatoris reſcripto præfuit Dioſcorus. Audi Liberatum *cap.* 12. *Eutyches petiit Dioſcorum Alexandrinum Epiſcopum, ut quæreret quæ de illo acta ſunt, & cauſam examinaret. Agebat apud principem, univerſalem fieri Synodum, ut probaretur judicium Flaviani. Scripſit ergo Dioſcorus Theodoſio Imperatori, quia aliam fieri Synodum generalem oportet; & ut fieret, perſuaſit Eutyches. Annuit Imperator, & dirigens ſacram Dioſcoro, &c.* Ex his auſpiciis de re tota ominandum. Et infrà: *Sedentibus in baſilica Dei Genitricis Mariæ illis Epiſcopis, Eccleſiæ Romanæ Diaconi vices habentes Papæ Leonis aſſidere non paſſi ſunt, eò quòd non fuerit data præſeſſio ſanctæ Sedi eorum*. Actione autem 1. Concil. Chalcedon. Apoſtolicæ Sedis legati protinus conqueruntur de Dioſcoro, *Judicii ſui neceſſe eſt eum dare rationem, quia cum perſonam judicandi non haberet, præripuit: & Synodum auſus eſt facere ſine permiſſione Sedis Apoſtolicæ, quod nunquam factum eſt, nec fieri licet*. Vide & Evagrium *l.* 2. *cap.* 4. *&* 18. Et idem *l.* 1. *cap.* 10. *Hujus Concilii præſes fuit Dioſcorus, quo odium in Flavianum incenderetur: Chryſaphius enim qui tunc præfectus palatii fuit, hanc rem callidè molitus eſt*. Quantam porrò illa Dioſcori audacia Eccleſiæ univerſæ cladem importarit, nemini incompertum eſt: ut quia tunc non præfuit ſedes Apoſtolica, hinc invictiſſimè conſtet præeſſe debere Synodis: & quod præſit, Eccleſiis Synodiſque præſtari, non ipſi. Unde Proſper in Chron. *In quo Concilio Dioſcorus Alex. Epiſc. primatum ſibi vendicans, abſoluto Eutyche, in Flavianum Epiſc. CP. damnationis ſententiam tulit*. Et Victor Tunum. in Chron. *Synodus generalis* 11. *congregatur in Epheſo: in qua Dioſcorus Alexandrinus principatum uſurpans imperiali favore, Eutychem poſt legitimam damnationem abſolvit*.

X. Chalcedonenſi Synodo præfuit utique Leo Papa per legatos. Id quoque Imperatores ei conceſſere, vel cælitus potiùs conceſſum agnovere. Valentinianus & Marcianus ad Leonem, *Tuam ſanctitatem principatum in Epiſcopatu fidei poſſidentem ſacris literis in principio credimus alloquendam, invitantes atque rogantes, &c. quatenus ſublato omni errore per Synodum celebrandam te authore, Cauthentountos &c.* (*Conc. Chalced. part.* 1.) Et Pulcheria ad eundem Leonem, priùs profeſſa, ſe & conjugem, & Anatolium *Apoſtolicæ ipſius literarum confeſſioni* adhæreſcere, ejùs ad Flavianum epiſtolæ ſubſcripſiſſe etiam Anatolium, demum orat *facto Concilio & de Catholica confeſſione, & de his Epiſcopis qui ante hoc ſegregati ſunt, ſicut fides & Chriſtiana pietas exigit, te authore, decernant*. Longo hæc intervallo diſtant ab illa Theodoſii ſacra in gratiam Dioſcori: illic enim ſola ſpirat Imperatoris gratia, & voluntas: hìc autem non principis beneficium, ſed ſedis jus & prærogativa effulget. Præeſſe enim Synodo jubetur is *qui principatum in Epiſcopatu divinæ fidei poſſidet, cujus Apoſtolica confeſſio, cujus epiſtola ad Flavianum*, ceu fidei fax & communionis Catholicæ teſſera, univerſum jam orbem occuparat, & Pſeudoſynodi Epheſinæ vulneribus medebatur. Et in ipſo Synodi exordio Paſchaſinus ita orditur: *Beatiſſimi atque Apoſtolici viri Papæ urbis Romæ, quæ eſt caput omnium Eccleſiarum, præcepta habemus præ manibus, &c.* Et Leo Papa in epiſt. ad Synodum Chalcedon. *In his fratribus Paſchaſino, &c. qui ab Apoſtolica ſede directi ſunt, me Synodo fraternitas veſtra exiſtimet præſidere*. Et Synodus ipſa Chalcedonenſis in epiſt. ad Leonem Papam, ipſum ſibi præfuiſſe ita teſtatur: *Quibus tu quidem ſicut membris caput præeras, in his qui tuas vices obibant*. Et Ferrandus Diaconus in *epiſt. ad Pelag. & Anat. nu.* 5. *Ibi fuit in legatis ſuis ſedes Apoſtolica, primatum tenens univerſalis Eccleſiæ*.

XI. Quintæ Synodo non affuit, ideo nec præfuit, ſed ut adeſſe, ita & præeſſe invitatus eſt Vigilius ab Eutychio: *Ideo petimus præſidente nobis veſtra beatitudine, ſub tranquillitate, & ſacerdotali manſuetudine, propoſitis ſanctis Evangeliis, communi tractatu, eadem capitula in medio proponenda &c. Syn.* 5. *Coll.* 2. Reſcripſit Vigilius, *Popoſcit veſtra fraternitas, ut nobis præſidentibus, de tribus capitulis, ex quibus quæſtio nata eſt, conferatur, &c.* Si affuiſſet autem, fore ut præſideret, vel ex eo rurſus liquebit quòd ad eum invitandum delegati ſint tres Patriarchæ, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus cum ſeptendecim Metropolitis. Liquebit & ex eo quòd *Collat.* 5. agens hæc ipſa univerſalis Synodus de Synodo Mopſueſtena, ait: *Facta eſt verò ſuggeſtio ad ſanctiſſimum Papam antiquioris Romæ Vigilium ab iiſdem Epiſcopis, ita habens: Decebat verè, cum primam inter ſacerdotes dignitatem ſortiti eſtis, ſanctiſſimi; ea quæ ad ſanctarum Eccleſiarum ſtatum reſpiciunt, manifeſta veſtræ divinitus honoratæ beatitudini fieri*. Liquebit & ex eo, quòd Juſtinianus *Nov.* 131. ita ſtatuit: *Prædictarum quatuor Synodorum dogmata, ſicut Sanctas Scripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſervamus. Ideoque ſancimus ſecundùm earum definitiones ſanctiſſimum ſenioris Romæ Papam, primum eſſe omnium ſacerdotum: beatiſſimum autem Archiepiſcopum Conſtantinopolis novæ Romæ, ſecundum habere locum poſt ſanctam Apoſtolicam ſenioris Romæ ſedem, aliis autem ſedibus omnibus præponatur*. Primatum ergo Romanæ Sedis ex quatuor Conciliis generalibus jam conſpicuum profitetur, non imperiali ſanctioni obnoxium. Liquebit denique ex eo, quod jam antè cùm ad aliquid nefarium Anaſtaſius *Imperator Macedonium Epiſcopum CP. urgeret vehementer, ille nihil ſe facturum dixit ſine Oecumenica Synodo, præſidem habente magnæ Romæ Epiſcopum. Theodorus Lector Coll. l. 2.*

XII. Otioſum ferè jam eſt de ſexta Synodo verba facere. Pauca libabo ex proſphonetico ſermone ad Imp. *act.* 18. *Veſtris divalibus præceptis acquieſcentes tam antiquæ Romæ & Apoſtolicæ ſummitatis ſummus Pontificum Antiſtes, quàm nos humiles, Chriſti tamen ſacerdotes atque miniſtri, &c.* Et infrà: *Proinde inſpiratione Sancti Spiritus conſpirantes, & ad invicem omnes conſonantes, atque conſentientes, & Agathonis ſanctiſſimi Patris noſtri, & ſummi Papæ dogmaticis literis ad veſtram fortitudinem miſſis, nec non & ſuggeſtioni ſanctæ, quæ ſub eo eſt Synodi* 125. *Patrum concordantes, prædicamus Chriſtum, &c.* Et infrà rurſus: *Summus nobiſcum concertabat Apoſtolorum Princeps. Illius enim imitatorem & ſedis ſucceſſorem habuimus fautorem, & divini ſacramenti myſterium illuſtrantem per literas, &c. Per Agathonem Petrus loquebatur, & cum omnipotenti conregnatore pius Imperator tu ſimul decernebas, &c.* Principatum Synodi, fidei, & totius rei Chriſtianæ Romano Pontifici, ut Petri ſucceſſori adſcribunt. Quin & paulò antè iidem Patres ſuperiora Concilia Oecumenica pernumerantes, primas ubique partes Synodi fideique adſignaverant Romano Antiſtiti & Imperatori: quod uterque univerſalis ſit Epiſcopus, ille in ipſis Eccleſiæ viceribus, hic exteriùs excubias agens. *Arius diviſor atque partitor Trinitatis inſurgebat, & continuò Conſtantinus ſemper Auguſtus, & laudabilis Sylveſter magnam in Nicæa Synodum congregabant, &c. Macedonius Spiritus denegabat Deitatem, ſed maximus Imperator Theodoſius, & Damaſus fidei adamas protinus obſtiterunt, &c. Iterum Neſtorius, & iterum Cæleſtinus & Cyrillus, ut Epheſus loquitur, &c. Deinde Eutychetis inſania delirante, Leonis tuba tanquam leonis rugitus viriliter vociferans ex Roma archimandritam beſtiam perterruit, &c. Sicut & Vigilius poſt hæc Juſtiniano piiſſimo conſonuit, & quintum Concilium conſtitutum eſt, &c.* Ubique ergo & congregandæ, & moderandæ, & inclinandæ in ſana fidei dogmata Synodi Oecumenicæ poteſtatem primariam Romanis Præſulibus vendicavit, quippe *qui ſint Petri Apoſtolorum Principis ſedis ſucceſſores & imitatores.*

XIII. Atque ut retrò flectamus veſtigia, nec intactam elabi ſinamus Nicænam Synodum; huic quoque Oſium Cordubenſem Epiſcopum cum Vito & Vincentio præfuiſſe nomine & vice Sylveſtri, jam ut reor, ſextæ Synodi authoritas perſuaſit. Item ex aliarum generalium pòſt Synodorum præjudicio idipſum aſtruitur, quæ Nicænam Synodum ad unguem exprimere enixæ ſunt. Deinde quo alio jure præfuiſſet Oſius, ſupra ſecundam & tertiam ſedem, niſi velut primæ ſedis legatus? Adde Gelaſium Cyſicenum qui *lib.* 2. *cap.* 5. *Ipſe etiam Oſius ex Hiſpanis nominis & famæ celebritate inſignis, qui Sylveſtri Epiſcopi maximæ Romæ locum obtinebat, unà cum Romanis Presbyteris Bitone & Vincentio aderat.* Quæ ille ex Euſebio refert, etſi nunc aliter apud Euſebium legatur. Eadem repetit *cap.* 12. Eadem refert ex Gelaſio Cyſiceno Photius in Biblioth. *cod.* 88. Quin & lib. de Synodis idem Photius Vito & Vincentio Oſium conſociat, in vice Sylveſtri obeunda. Hincmarus quoque *lib.* 55. *cap.* 20. *Sylveſtri tempore celebrata eſt ſacra Nicæna Synodus, cui ad vicem Sylveſtri præſederunt Oſius Cordubenſis Epiſcopus, Victor & Vincentius Presbyteri urbis Romæ.* Adde quod ea inoleverit deinceps conſuetudo, ut ad Synodos generales non Presbyteros tantùm, ſed & Epiſcopos ſua vice legaret Romanus Antiſtes, ut ex Sardicenſi, Epheſina, aliiſque Oecumenicis Conciliis patebit. Denique nulla ſe tantùm jactavere Synodo Romani Pontifices, quantùm Nicæna, & quidem ii ipſi, qui eadem penè ætate rexerunt Eccleſiam, Julius, Innocentius, Leo, &c. Majeſtatem ergo ſuæ ſedis in ea Synodo ampliſſimis honoribus cumulatam non ambigebant. De ſecunda Synodo Oecumenica nihil attinet diſputare, cùm ei nullus affuerit Occidentalium. Sed cùm Oecumenicæ authoritatis culmen non ſit adepta, niſi conſenſione Damaſi Papæ, & Occidentalis cum eo Synodi; ne hìc quidem primatus ſui inſignia Romanæ ſedi decerpi potuere. Unde & ſexta Synodus non rerum corticem lambens, ſed medullam invadens, primariam laudem oppreſſi Macedonii peræquè Theodoſio & Damaſo tribuebat. Et Marcellinus Comes in Chronico: *Sancti CL. Patribus urbe Auguſta congregatis, &c. Sancta Synodus confirmata eſt; Damaſo videlicet ſedem B. Petri tenente: Conſtantinopoli verò per Thimotheum Alexandrinum, Meletium Antiochenum, & Cyrillum Hieroſolymitanum Epiſcopos. Nectario, &c.* Scitè prorſus. Etſi enim non affuit, præfuit tamen Oecumenicæ Synodo, quiſquis Petri ſedem tenuit. Præfuit nimirum authoritate, conſenſu, principatu.

XIV. Non abs re erit autem, imperatorium quoque Synodis præſidendi jus cujuſmodi ſit, una & eadem opera veſtigare. In Eccleſiaſticis ergo, & hiſtoriæ, & Synodorum monumentis legitur ſubinde Imperator & affuiſſe, & præfuiſſe Conciliis, nimirum velut exterior Epiſcopus; ut Eccleſiæ, ita & Synodi defenſor; tumultuationum propulſator, pacis & ordinis vindex. Præfuit autem ſummus Pontifex, ut Epiſcopus interior, ut Epiſcopatus & fidei princeps, ut Apoſtolicæ cathedræ hæres, ut Petri ſucceſſor. Id nos docent Chalcedonenſes Patres in relat. ad Leonem Papam, *Tu vocis Beati Petri omnibus conſtitutus interpres, &c. Tu ſicut membris caput præeras, in his qui tuum locum tenebant, benevolentiam tuam præferens: Imperatores verò fideles ad ornatum præerant: ſicut Zorobabel & Jeſus, Eccleſiæ tanquam Hieroſolymæ ædificationem renovare circa dogmata enitentes.* Ergo Synodo præerat Leo, præerat Marcianus; ille ut Jeſus, hic ut Zorobabel: alter ſummi Pontificatus, Imperii alter apice præfulgens: uterque ad Eccleſiæ inſtaurationem conſpirans. Quòd autem præeſſet Imperator ad *ocoſmian*, ut ait Synodus, vel potiùs adeſſet, ut ſeditiones præverteret, & ordinem pacemque Synodo adſereret, ipſemet Marcianus teſtatur. In ſacra enim ad Epiſcopos miſſa, ut Nicæam convenirent, *Noſtra pietas aderit in ipſo Concilio, &c.* Et ad eoſdem Nicææ congregatos, *Ut noſtra pietate præſente decernantur, quæ omnem diſcordiam, quæſtionemque ſummoveant.* Nempe poſt Epheſinum latrocinium, ubi cædibus & vinculis graſſatus erat Dioſcorus, vix ac nec vix poterat pax Synodo, niſi præſentia Imperatoris conciliari: cùm vel maximè Nicææ Monachi rurſus cœpiſſent furiari. Inde ergo Epiſcopos Chalcedonem evocans Marcianus, ſcribit: *Nam & Epiſcopi qui vice Leonis Archiepiſcopi urbis Romæ venerunt, à noſtra tranquillitate petierunt, quatenus omnino nos adeſſe debeamus ſancto Concilio; affirmantes quoniam non paterentur illic abſente noſtra pietate venire.* Denique *act.* 4. ejuſdem Chalced. Synodi Marcianus Synodum alloquitur: *Nos enim ad fidem confirmandam, non ad potentiam oſtendendam, exemplo religioſiſſimi Principis Conſtantini, intereſſe Synodo voluimus.*

XV. Explorandum ergo eſt, quo conſilio & quo ſchemate affuerit Conſtantinus Synodo Nicænæ. Id narrat Euſebius *lib.* 3. de vita ejus *cap.* 10. *Poſtquam Imperator ad caput ſubſelliorum venit, primus medius ſtetit. Poſitaque ante eum humili ſella, ex auro fabrefacta, non priùs aſſedit, quàm Epiſcopi ei innuiſſent. Idem omnes poſt Imperatorem fecere.* Nihil hìc jactantiæ ſpirat, nuſquam præſidere, ſed ſedere in humili ſella deſcribitur Imperator, idque annuentibus demum Epiſcopis. Et *præſidere* quidem ſextæ Synodo ſcribitur Conſtantinus Pogona-

tus

cus in ipſo actorum veſtibulo : & in epiſt. Leonis Papæ ad eundem : *Sancta univerſalis ſexta Synodus, quam nutu Dei ſtudioſè veſtra clementia convocavit, & cui pro Dei miniſterio præfuit*. Quin actione 12. & ſequentibus, cùm abeſſet Imperator, habitæ tamen illæ ſunt, *procathemenou tou ſeſſou* ejus. Sed ne quis hinc offendatur, audi quid de ea re ſcribat Gregorius Papa Romanus in *epiſt.* 1. quæ prælegitur in anteactis ſeptimæ Synodi: *Interpoſito jurejurando ſcripſit ad nos, & nobiſcum egit, ut ad univerſalem Synodum congregandam viros utiles mitteremus. Neque cum illis*, inquit, *tanquam Imperator ſedebo, aut imperioſè loquar: ſed tanquam unus ex illis: & prout fatuerint Pontifices, ego exequar: & eos qui rectè loquuntur, admittemus: eos qui malè loquuntur, expellemus, & exiliis relegabimus. Si pater meus quidquam ex intemerata fide perverterit, ego primus illum anathematizabo. Tum nos Deo benevolentem miſimus, & cum pace ſexta Synodus celebrata eſt*. En quo animo præfuerit Synodo ſextæ cognominis imitator Conſtantini : En quo Conſtantinus ipſe primæ. Nam ut ibidem illico Gregorius: *Scis, Imperator, ſacra Eccleſiæ dogmata, non Imperatorum eſſe, ſed Pontificum, quæ tutò debent dogmatizari. Idcirco Eccleſiis præpoſiti ſunt Pontifices, à republicæ negotiis abſtinentes, ut Imperatores ſimiliter ab Eccleſiaſticis abſtineant*. Multò magis ad eum ſenſum trahetur illud quod *act.* 8. Synodi 7. Græcè legitur Irene Imperatrix cum filio præfuiſſe. Nec enim libet hìc ea perſequi, quæ Galli in hanc Irenes Synodo præſidentis licentiam bacchati ſunt, libri Carolini *part.* 3. *cap.* 13. *Sicut caput viri Chriſtus eſt, ita nimirum caput mulieris vir: ac per hoc ſi mulier viris præeſſe debet, jam eorum caput eſt: & ſi illa eorum caput eſt, illi neceſſariò caput Chriſti erunt*. Parco pluribus. Invidiam elevavit Hadrianus in ſua ad illud caput reſponſione, exemplo Helenæ & Pulcheriæ in medium prolato. Octavæ quoque Synodo *præſidere* dicitur Baſilius Imperator *act.* 7. Sed refricanda eorum quoque memoria eſt, quæ ibidem referuntur *act.* 10. *Sanctiſſimi vicarii ſenioris Romæ dixerunt, volumus ut ſubſcribant primitùs Chriſti amatores Imperatores, & deinde ſecundùm ordinem ſancta hæc Synodus. Baſilius piiſſimus, & Chriſti amicus Imperator dixit: Tranquilliſſimum Imperium noſtrum ſequutum præcedentes & juſtiſſimos Imperatores, Conſtantinum videlicet magnum, & Theodoſium, & Marcianum, ac cæteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſſimorum vicariorum. Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro habere exaltantem humilitatem*. Et reapſe poſt vicarios Patriarchalium omnium ſedium ſubſcripſere Imperatores. Quocirca ibidem infrà Hadrianus Papa ad Imperatores hæc gratulabundus ſcribit, *In quo illud mirabilius & laudabilius ſublimitatis veſtræ prædicatur inſigne, quod non judicum vel aſſertorum, ſed conſciorum tantùm & obſecundatorum perſona uſi fuiſſe dignoſcimini: ita ut per humilitatis arcem ad culmen virtutum pervenire dilexeritis potiùs, quàm per imperialis altitudinis faſtum ad inanis gloriæ ima delabi conſenſeritis*. Semel poſthac præfuit Concilio Conſtantienſi Sigiſmundus Imperator *ſeſſ.* 14. ſed extraordinaria prorſus, & inuſitatiſſima de cauſa, & ad momentum penè temporis. Poſterioribus Græcorum Synodis præfuere Imperatores cum Patriarchis. Vide Cantacuſenum *lib.* 2. *cap.* 40. Nicetam Choniatem in Manuele Comneno. Sed & de fide ſancire iidem præſumpſere, & Eccleſiam illam fœdiſſima ſervitute afflixere.

XVI. Quoniam autem qui ſingulas Imperii Romani plagas diſcerpſere atque occupavere Reges, imperatorias quoque jure ſuo invaſere prærogativas: Synodis hi quoque, ſed ad eundem etiam modum præfuere. *Toletano* 3. Recaredus Rex *affuiſſe* ſcribitur. *Toletano* 4. Siſenandus *cum magnificentiſſimis viris ingreſſus, primùm coram ſacerdotibus Dei humo proſtratus, cum lacrymis & gemitibus pro ſe interveniendum Domino poſtulavit*. *Toletano* 12. Ervigius *affuit humilitatis gratia plenus, & claro pietatis cultu conſpicuus, qui noſtro ſe cœtui reclivem exhibens ac devotum, in primis omnium ſacerdotum ſe commiſit precibus adjuvandum*. *Toletano* 13. *Cum unuſquiſque noſtrùm debitis locaretur in ſedibus, adfuit idem Princeps, pleno fidei ardore ſubnixus, & humilitatis gratia decoratus, &c.* Et infrà Rex ipſe Ervigius ita Synodum affatur: *Ego ſanctiſſimi Pontifices, coram cœtus veſtri reverentia humilis devotuſque proſternor, reclivis adſiſto, &c. Toletano* 15. *Egica Princeps placida devotionis arce ſublimis, & ſtrenua culminis reclinatione laudabilis, quippe in medio Pontificum poſitus, humoque proſtratus, ſacerdotum Dei ſe commendat orationibus. Toletano* 16. *Idem Princeps noſtro ſe cœtui intulit, ac glorioſi capitis verticem cernuo voto reclinans. Toletano* 17. *Idem Princeps in medio noſtri conſiſtens, inclytum caput reclinans, ſeſe à nobis benedici popoſcit*. Ita ergo regium culmen ſacerdotali apici & Synodorum majeſtati ſeſe inclinabat; nec præeſſe, ſed ſubeſſe ambibat.

XVII. Nec Francorum Regum pietas, aut reverentia in ſacerdotes minùs enituit. Francofordienſis Synodus *ſub præſentia* Caroli Magni habita eſt, ut fertur in ſacroſyllabo; *præcipiente ac præſidente Carolo*, ut habet epiſtola Synodica ad Epiſcopos Hiſpaniæ. Sed *œcumenicè* indultum id fuiſſe Elipandi importunis ſuſpicionibus, qui Epiſcopos præſides ut ſuſpectos detrectabat, ex ipſa Caroli ad Elipandum epiſtola docemur : *Scriptam itaque in epiſtola veſtra hujuſmodi precationem invenimus: Poſcentes ut per te arbiter ſedeas. Ecce ego veſtris petitionibus ſatisfaciens, congregationi ſacerdotum auditor & arbiter adſedi*. Inſolentius id ergo fuerat, quod Elipando ut os quomodocumque obſtrueretur, ita diſpenſatum eſt. Similiter interpretandus eſt Alcuinus *lib.* 1. contra Elipandum, ubi Synodo Ratiſponenſi *eodem glorioſo Principe præſidente*, Felicem præſentem damnatum fuiſſe ait, *Synodali authoritate ſacerdotum Chriſti*. Certè Carolus Calvus avitæ æmulatur pietatis ann. 853. Synodo Sueſſionenſi: *Poſthabitis ſæcularibus curis ipſe quoque adeſſe dignatus eſt, ut non ſolùm devotione Eccleſiæ ſe filium eſſe oſtenderet, verùm etiam, ſicubi opus eſſet, protectorem regia poteſtate monſtraret*. Et ibidem *act.* 1. *Pio rege multa humiliter & prudenter proponente, &c.* Et infrà: *Jam Rex abſque ulla ambitione Synodum ingreſſus, ſimpliciter cum Epiſcopis reſidebat*. Conſule ſi vacat & Synodi Triburienſis ſub Formoſo Papa *epiſtolam prælocutivam*, Arnulphum regem ſpectabis pompaticè præſidentem, ſed in palatio: at interim Synodum in Eccleſia collectam : optimates denique inter Regem & Synodum commeantes ultro citroque.

XVIII. Utque ne Britannia penitus obmuteſcat, audiamus Bedam in vita Sancti Cutberti *cap.* 24. *Congregata Synodo non parva ſub præſentia piiſſimi ac Deo dilecti regis Egfridi, cui beatæ memoriæ Theodorus Archiepiſcopus præſidebat, &c.* Adeſt Rex, præeſt præſidetque tamen Epiſcopus.

XIX. Atque ut paulò altiùs demergamur in has imperatorii regiique juris diſceptationes, duo hìc alia quaſi ſuperioribus conſerta, ſe poteſtatis in Synodos exertæ capita obtrudunt. Alterum in materia ſerieque rerum in Synodo pertractandarum præſcribenda; alterum verò in confirmandis regio diplomate Synodalibus ſtatutis verſatur. Quæ autem nos ratio adduxerit, ut has quæſtiones ex Epheſina maximè Synodo illuſtrandas adgrederemur, obſcurum eſſe non poteſt ei, qui hujus Synodi geſta volutaverit. Inde enim potiſſima earum effulgebunt elucidamenta.

XX. Theodoſius ergo in ſacra ad Cyrillum & ad Metropolitanos miſſa, hæc habet: *Tua pietas operam dabit, ut ſacroſancto Paſchate proximo elapſo, ſub ſacræ Pentecoſtes diem ad Epheſiorum Aſiæ civitatem accurrat: nonnulloſque quos nimirum idoneos judicabit,* *ſuæ provinciæ Epiſcopos eodem ſecum adducat, &c. Cæterùm ante ſanctiſſimam coactam Synodum, communemque ejuſdem, quæ de omnibus dabitur, ſententiam, nihil quicquam in ulla prorſus re à quoquam innovetur, &c. Nos nullum impunè abeſſe ſinemus; nec ullam vel apud Deum, vel apud nos quoque habiturus eſt excuſationem, qui ſtatim impigrè ſecundùm prefinitum tempus, ad deſtinatum locum præſto non fuerit.* Et in ſacra ad Synodum per Candidianum Comitem miſſa: *Candidianum, &c. ad veſtram Synodum abire juſſimus, &c. ut Monachos & ſæculares, qui hujus ſpectaculi cauſa, eò nunc confluxerunt, vel confluent, ab illa civitate ſummoveat, &c. Proſpiciat, ne qua gravior diſſenſio ex mutuo repugnandi ſtudio coorta, Synodi conſultationem, & veritatis indagationem obturbet, &c. Ante omnia ſeverè eidem mandatum eſt, ne quem ex ſanctiſſima veſtra Synodo, aut reditum molientem, aut iter ad exercitum noſtrum affectantem, priùs inde abire permittat, quàm ea omnia diligenter definita fuerint, quæ in diſquiſitionem venerunt. Hinc ne ullam omnino, aut Eccleſiaſticam, aut aliam quamcumque controverſiam, quæ ad ſancti dogmatis propoſitam conſiderationem non pertinet, antè moveri ſinat, quàm eorum omnium quæ nunc in quæſtionem venere, ambiguitas ſoluta ſit, &c.* Itaque non turbas abigit tantùm, ſed diem & locum Synodo indicit, edicit qui adeſſe debeant, comminatur ni adſint; vetat abire quemquam è Synodo priùs, vel quamcumque aliam ventilari controverſiam, quàm propoſita fidei quæſtio fidem lucemque Synodali conſenſione nacta ſit. Jam verò *act.* 1. Synodi ſtatim Juvenalis Hieroſol. Epiſc. ait: *Legatur pium piiſſimorum Imperatorum edictum ad omnes Metropolitanos deſtinatum, rebuſque quas nunc tractare incipimus, veluti fax præluceat.* Cyrillus epiſt. ad Clerum Conſtant. poſt depoſitum à Synodo Neſtorium, ſe præfinitum ab Imperatore Concilii diem antevertiſſe, & Epheſi præſto fuiſſe ait, *neque enim contemnere fas erat dominica mandata.* Et Synodus ipſa in relatione ad Imperatores de Orientalibus *act.* 5. de adverſario Joannis Antiocheni & Neſtorii Conciliabulo ita conqueritur: *Quaſi verò veſtra pietas duas, & non unam Synodum, quæ & Evangelicam fidem confirmaret, & eos qui perverſa ſentirent, ab Eccleſiaſticis miniſteriis amoveret, fieri juſſiſſet.* Et mox in relat. ad Cæleſtinum: *Cum pia Imperatorum edicta per quæ fuimus evocati, tempus Sanctæ Synodi conſeſſui præſcriberent, diem ſanctæ Pentecoſtes, omneſque concurriſſent, ideo maximè, quod Imperatorum literis expreſſum erat, ſi quis ad præſtitutum terminum non veniret, eum mala conſcientia deeſſe, & apud Deum homineſque eſſe ineſcuſabilem.* Theodoſius Orientalium epiſtolis deluſus, per Palladium Magiſtrianum reſcripſit, utrimque geſta reſcindens, *Neque enim quæ de fide ſunt, modo quo oportebat, vel prout continebatur ſacris literis noſtris, quas ſubinde miſimus, examinarunt: proinde placuit ſacræ Majeſtati noſtræ, talem procedendi modum nullum habere locum, aut momentum: his verò quæ ineptè & citra ordinem geſta ſunt, ceſſantibus, doctrinam de pietate priùs, ſicuti decretum fuit, diſcuti, eamque juxta communem totius Synodi ſententiam obtinere.* Ergo quod præter divalia præcepta ſua, nec omnes Epiſcopi cum Cyrillo affuiſſent, nec Candidianus Comes interfuiſſet Synodo; ejus quoque adversùs Neſtorium depoſitionis, adversùs Joannem & aſſeclas ſuſpenſionis ſententiam reſcidit Imperator: rurſum que ea de re à plenaria Synodo decerni ſtatuit. Synodus in relatione per Palladium miſſa Kalendis Juliis, non expoſtulat cum Imperatore de uſurpata juriſdictione, ſed ei obreptum fuiſſe à Candidiano, Neſtorianis partibus addicto conqueritur; ſecum & Romanum & Afros & totius orbis Epiſcopos conſentire docet: orat cum Candidiano evocari quinque Epiſcopos, qui omnia canonicè geſta ei approbent: *Etiam atque etiam majeſtatem veſtram rogamus, ut Sanctæ Synodi ſtudium erga Deum agnoſcat, magnificentiſſimumque Candidianum accerſat; & quinque è dicta Synodo, qui ea quæ geſta ſunt, coram veſtra pietate exponant, ac defendant.* Theodoſius Joannem ſacrarum largitionum Comitem Epheſum mittit, qui rebus omnibus accuratè examinatis Orientalium calumnias retexit; & Synodo, Orientalibuſque conceſſit, ut ſeptem hinc & inde Epiſcopos ad Comitatum delegarent. Denique ut refertur Epheſ. Syn. *part.* 3. *cap.* 14. *Cum ſeptem & ſeptem Epiſcopi ex utraque parte Conſtantinopolin veniſſent, Imperator certò comperit ſanctam & Oecumenicam Synodum omnia canonico legitimoque ordine feciſſe, ac Neſtorium depoſuiſſe. Itaque legatorum Synodi ſententia approbata, Orientales condemnavit.* Ubi autem illa eſſet diſcutienda de ordine canonico ſervato vel interverſo controverſia, indicaverant Orientales in mandato, quo legatos ſuos inſtruxerant: *Sive coram ſanctiſſimo Imperatore, ſive in conſiſtorio, ſive coram ſacro Senatu, ſive in Patrum Synodo.* Ordinem ergo judiciorum præfinit Synodo Imperator, cui religioſè obſequendum Epiſcopi ſibi profitentur: tota de eo ſervato aut conculcato ordine inter ipſos concertatio eſt: judicem & arbitrum hujus controverſiæ Imperatorem non detrectant, ſed ambiunt: ejus ſententiæ omnes acquieſcunt ultro, aut certè ſubjugantur.

XXI. Nec ulla hic Imperatoris poteſtas in Epiſcopos aut Synodos alia ſublucet, quàm Executoris & Defenſoris Canonum, non authoris. Itaque cùm authores Canonum ſint Epiſcopi, ac velut legum latores Eccleſiæ, Imperator verò horum vindex & executor: regiæ ſemper poteſtati in Synodis antiſtat Pontificia. Idque hac ipſa in Synodo Theodoſius teſtificatur in ſacra ad Cyrillum & Metrop. *part.* 1. *cap.* 32. *Reipub. noſtræ conſtitutio, ea quæ in Deum eſt, pietate præcipuè nititur: multaque inter hanc & illam cognatio intercedere ſolet. Nam & ex ſe invicem pendent, & utraque proſperis alterius ſucceſſibus incrementa ſumit: quandoquidem ut vera religio juſta actione perficitur, ita reſpub. utriuſque ope nixa effloreſcit. Cum itaque Deus imperii habenas nobis tradiderit, iiſque qui imperio noſtro parent, pietatis & ſecuritatis quoddam quaſi vinculum nos eſſe voluerit, harum inter ſe ſocietatem indivulſam ſervare perpetuò enixi ſumus.* Et infrà: *Ante omnia autem in id operam damus, ut Eccleſiaſticus ſtatus, & ejuſmodi ſit, qui & Deum deceat, & temporibus noſtris quàm maximè congruat: iiſdemque ex omnium concordia & conſenſione ſuam tranquillitatem obtineat: tum ut per Eccleſiaſticarum controverſiarum pacem, à turbis & ſeditionibus liber exiſtat: tum demum ut pia religio ab omni reprehenſione immunis exiſtat: eorumque vita qui vel inter clericos cenſentur, vel magno quoque inter illos ſacerdotio funguntur, omni prorſus nævo & culpa vacet.* Imperio adnata & ampliſſima ſanè eſt hæc poteſtas in Eccleſiam, ſed ſub Eccleſia: ſubdit enim ipſemet ibidem, id eniti ſe, *Ut turbæ rite ſecundùm Eccleſiaſticos canones conſopiantur.* Et idem ipſe in ſacra priore ad Cyrillum: *Etenim religionem jam inde à primis uſque temporibus, non imperantis cujuſquam, aut certè imperium uſurpantis interminationes, vel proterviæ, ſed Sanctorum Patrum, ſacrarumque Synodorum decreta nobis conſtituerunt.* Et idem ipſe extremo quo ſupra confirmavit Synodum judicio, omnia peracta eſſe *canonicè* judicavit. Itaque non præeſt, ſed ſubeſt Eccleſiæ: non imperat, ſed obtemperat Epiſcopis Princeps, cùm leges Eccleſiæ à Patribus dictatas defenſat, cùm Canones ab Epiſcopis conditos executioni mandari cogit. Et ubi ordinem judiciorum dictat Synodis, ubi de eo ſervato vel everſo judicat, nihil aliud quàm Canones ſervari præcipit, ſervatos agnoſcit, calcatos ulciſcitur, legibus per Epiſcopos Synodoſque conſtitutis & morem gerit ipſe, & ab omnibus morem geri compellit.

XXII. Nam in ea poteſtate defungenda ſi quid

Princeps Canonibus inimicum vel ſurripi ſibi, vel excidere, vel extorqueri ſinat: tum verò infractos in ipſum animos exertant Epiſcopi, clerici & religioſi omnes. Cùm obreptum Theodoſio, Catholicos Epheſi detineri, vexarique, per epiſtolas à mendico in arudine perlatas Epiſcopis Conſtantinopoli verſantibus innotuiſſet, ſtatim, ut ipſi reſcribunt, *omnes Archimandritæ Monachorum catervis ſtipati exurgunt, hymnoſque & pſalmos alternantes ad regiam contendunt. Inter epiſt. Catholic.* Plebs univerſa cum cœtu ſolitariorum cereos præferentium & pſallentium, duce Delmatio, qui annos jam 48. recluſus, ſeptis è ſuis excitus eſt, Imperatorem adit, Neſtorii fautorum artes denudat: addit, *Sex millia ne Epiſcoporum audire mavis, an unum hominem, eumque impium?* Quo animo autem Cyrillus, quo Synodus fuerit, diſcimus ex Cyrilli epiſt. ad Theopemptum: *Poſtquam religioſiſſimorum Imperatorum literæ, quibus trium depoſitiones confirmabantur, lectæ fuerunt, cuſtodiæ traditi ſumus, & adhuc cuſtodimur, ignari prorſus, quò res hæc ſit evaſura. Verumtamen gratias agimus Deo, quòd digni habeamur, non ſolùm vinculis conſtringi, ſed cætera quoque omnia perpeti: neque enim iſta præmiis ſuis carebunt. Non potuit autem Sancta Synodus induci, ut cum Joanne communicaret, ſed reſiſtit dicens, Ecce corpora, ecce Eccleſias, ecce civitates, poteſtatem habetis. Non autem ut priùs cum Orientalibus communicemus, quàm ea diſſolvantur, quæ per illorum calumniam contra comminiſtros noſtros comparata ſunt, ac rectam fidem confiteantur, id fieri nullo modo poteſt. Dignoſcuntur enim Neſtorii dogmata loqui, ſentire & confiteri.* Et infrà Clerus Conſtantinopolitanus in ſupplice libello ad Imperatorem ſic conteſtatur: *Noſtræ profeſſionis ſcopus poteſtatibus obediendum eſſe ſuadet, dummodo tamen ejuſmodi obedientia animæ conferat. Quod ſi illa utilitatis limites tranſiliat, tunc etiam adversùs veſtrum apicem cum libertate audendum eſſe divinarum legum interpretes monent: Loquebar in conſpectu regum, & non confundebar, &c.* Si pergat Imperator aſſentiri perperam tentatæ ab Orientalibus Cyrilli & Memnonis depoſitioni, *Nos omnes prompti paratique ſumus ea animi alacritate, quæ Chriſtianos homines decet, quodvis periculum cum memoratis ſanctiſſimis viris ſubire, &c. Quamobrem Chriſti amantes Imperatores ſedulò curate, ne Eccleſia quæ more nutricis vos educavit, ac trophæa adversùs hoſtes citra difficultatem majeſtati veſtræ erigit, in poſterum diſſipetur: neve regni veſtri tempore martyrum ſæculum ſpectandum exibeatis. Quin potiùs majorum veſtrorum erga Eccleſiam amorem ac ſtudium memoria repetentes, & quemadmodum unuſquiſque eorum imperii ſui tempore Sanctorum Patrum Synodis celebratis paruerit, Patrumque ſanctiones legibus ſuis muniendo, quam illis deferrent obſervantiam, ſatis oſtenderunt: ita & vos quoque parem affectum erga Sanctam Synodum quam modò convenire juſſiſtis, alacriter ſuſcipite.* Animoſè adversùs ipſum Imperatorem inſurgunt, obvia martyrio pectora objectant, priſtinos Imperatores Synodis ſuorum temporum *obtemperaſſe*, & ita eas confirmaſſe: ut planè tota hæc Imperatoris poteſtas, ejus in Canones Synodoſque obſervantiæ & obedientiæ ſpecimen ſit. Subinde & Synodus ipſa in mandato legatis Conſtantinopolin miſſis dato, *Siqua fortè neceſſitas ab Imperatore afferatur, (nam piæ religioſæque Auguſti ſanctioni quantùm fieri poteſt, obediendum eſt) ſiquidem prædicti Neſtorii, &c.* leges præſcribit ab Orientalibus ſubeundas antè, quàm pareatur Imperatori cum eis communicare jubenti: *Non priùs autem illis communionem ſpondeatis, quàm præſides ſuos recipiat Sancta Synodus.* His ex omnibus efficitur non dominari, ſed ſubeſſe Eccleſiæ Principem: dum Canonibus non ſupervolitat judicando de ipſis, ſed ſubiicitur, ſecundùm ipſos vel judicando, vel judicare compellendo.

XXIII. Conſimili poteſtate uſus eſt idem Theodoſius ad Epheſinam ſecundam Synodum cogendam. Nam & Dioſcorum præeſſe juſſit, ut ſupra oſtenſum eſt; & in ſacra ad Dioſcorum ſcripta, juſſit ut decem non ampliùs Metropolitanos, alioſque item decem Epiſcopos ad Synodum ſecum adduceret Epheſum; Theodoretum vetuit Synodo adeſſe, niſi ab univerſo Concilio accerſeretur. *Conc. Chalced. act. 1.* Sacra item alia Barſumam Archimandritam, ſuo & aliorum Orientalium Archimandritarum nomine intereſſe ſanxit Synodo: Flavianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, ut à quo appellatum eſſet, vetuit in Concilio Epheſino ſuffragium ferre; immo non judicem, ſed judicandum adeſſe præcepit, quaſi, ſi præter Canones Eutychen dejeciſſet, ſimili pœna retaliandum: quod Elpidius graviter urgebat, his verbis, *Imperator adimplens ipſe primus ordinem legum, cujus eſt conditor & cuſtos, juſſit eos qui ſemel judicarunt, judicandorum locum obtinere.*

XXIV. Sed quanta hìc præter Canones auſus ſit Theodoſius, fari pudet. Nec præeſſe enim Dioſcorus Concilio Oecumenico poterat, nec Flavianus inter reos dejici, nec Archimandritarum catervæ irrumpere in Synodum, nec damnatus Eutyches ovare. Ergo fœdiſſimus & exitialis fuit ejus Synodi exitus, ut vel hinc iſta Principum poteſtas in Synodos temperanda potiùs quàm exaggeranda conjiciatur. Parciùs in Chalcedonenſi Synodo celebranda Marcianus hanc ſuam poteſtatem exeruit; ideo & prior ibi labes reſarta eſt, & ingens fidei propugnaculum excitatum. Quinta in Synodo plura ſibi licere voluit Juſtinianus, inde calamitatum examina ebulliere. Sextam & ſeptimam legati Pontificii præpotentiùs moderati ſunt, & deinceps in Occidente potiſſimùm imperatoria in Synodos poteſtas elanguit, effloruit in dies magis magiſque pontificia. Ex quo id quoque perfectum eſt, ut conticeſcerent turbæ illæ, & tumultuationes, quæ Tyriam, Antiochenam, Ariminenſem, Epheſinam ſecundam, & ſi quæ ſint aliæ, ubi poteſtas imperatoria latiùs ſeſe effudit, ſunt conſecutæ.

XXV. Ut enim paulò altiùs rem ab origine ſua repetam, hanc poſteris Imperatoribus poteſtatem auſpicatus erat Conſtantinus ipſe. Nam à Donatiſtis interpellatus, tres Gallos Epiſcopos judices ipſe delegaverat; ut cum Romano Antiſtite, & certo Italorum Epiſcoporum numero, judicarent, mandaverat; numerum item Donatiſtis Epiſcopis præſcripſerat: iiſdem pòſt conquerentibus aliud Arelatenſe judicium dederat. Nicææ item Synodum indixit ipſe, in Palatio Epiſcopos coegit. Tyriam Synodum ut de Athanaſio cognoſceret, congregavit, tumultuatos ibi Epiſcopos ad ſe accerſivit, ut rationem redderent judicii. Effuſiùs huic ſuæ poteſtati velificatus eſt Conſtantius, eo exitu qui cordatis omnibus inhibendam, non effundendam hanc Principum authoritatem abundè comprobavit.

XXVI. Ut ad alteram denique & poſtremam regii privilegii partem accedam, confirmantur etiam & à Principibus Synodi; nec enim aliter, vel defenſari ab ipſis, vel executioni mandari poſſent. Itaque Conſtantinus ipſe Nicænam confirmavit Synodum epiſt. ad omnes ubique Eccleſias ſcripta apud Euſeb. *l. de vita ejus 3. cap. 17. & ſeq.* quam tandem ita claudit, *Planè divinum mandatum libenter ſuſcipite: quidquid enim in ſanctis Epiſcoporum Conciliis geritur, id omne ad divinam referendum eſt voluntatem.* Ad Epiſcopos autem Tyriæ Synodi hæc idem ſcribit apud Socratem *lib. 1. cap. 22. Opus eſt ut omnes vos ad me propè accedatis, quo ratio rerum à vobis geſtarum per vos ipſos accuratè reddatur.* Et infrà: *Athanaſius vehementer à nobis poſtulabat, ut vos eò accederetis, ut nobis præſentibus de injuria quam paſſus fuerat, neceſſitate coactus poſſet expoſtulare, &c. Non invitus iſta ad vos perſcribenda curavi, ut omnes qui ad Concilium Tyrium conveniſtis, è veſtigio ad caſtra noſtra maturaretis, requie ipſa veſtrum judicium æquum eſſe commonſtraretis, me audiente, quem ingenuum Dei famulum eſſe, vos ipſi non inficias iveritis. Nam mea religioſa erga Deum ob-*

ſervantia pax ubique viget. Suum eſſe itaque ducit, Synodi decreta vel firmare, vel infirmare, prout in ea Canones viguerint aut jacuerint. Nam in Tyria Synodo geſta erant omnia, *cum tumultu, & confuſione*. A quibus non abludunt hæc ſecundæ Synodi Oecum. verba ad Theodoſium, ubi à ſe geſta & ad eum referri, & ab eo confirmari debere profitentur. *Neceſſariò ad tuam pietatem referimus, quæ in Synodo ſunt geſta, &c. Rogamus tuam clementiam, ut per literas quoque tuæ pietatis confirmetur Concilii decretum.*

XXVII. Ita & Epheſinæ Synodi, ut ſuprà oſtendimus, utrimque geſta irritare vel firmare Theodoſius integrum ſibi eſſe duxit, pro ſpreto vel ſervato Canonum ordine. Et quidem ab utriuſque partis Epiſcopis certatim ambiebatur, ut germana Synodus ea eſſet, cui Princeps ſuffragaretur. Sacra Synodus *act.* 1. in relat. de depoſitione Neſtorii: *Veſtram majeſtatem iterum atque iterum rogatam cupimus, ut univerſam illius doctrinam à ſanctiſſimis Eccleſiis ſubmoveri, ejuſque libros flammis tradi jubeat, &c. Quòd ſi quis veſtras ſanctiones ſpreverit, ille veſtræ dominationis indignationem formidet*. Et *act.* 3. in relat. de Legatis Romanis, cùm Romanam, cùm univerſas Eccleſias ſuis decretis conſonare præfati eſſent, *Supplicamus ut caveatur, & ut comminatoriæ literæ ad ſingulorum locorum præſides celeriter mittantur, ne aliqua rurſum difficultas Eccleſiis ingeratur*. Et *act.* 5. in relat. de Oriental. *Hæc noſtra decreta ad veſtram pietatem neceſſariò perſcripſimus, quam obnixè rogamus, ne hominum criminoſorum conventiculum, Synodus eſſe judicetur. Nam & in ſancto olim 318. apud Nicæam Concilio, nonnulli ſe à ſancta & magna illa Synodo ſeparaverunt, nec tamen illi à magno & ſancto Imperatore Conſtantino Synodi loco habiti ſunt: quin meritas pœnas ſubire juſſi ſunt, &c.* Et Imperator ipſe in ſacra per Joannem Comitem miſſa: *Hoc fecimus, ut pius ſerenitatis noſtræ, & ſanctæ veſtræ Synodi ſcopus expeditè concurrat, & ad effectum perducatur. Quapropter Neſtorii, & Cyrilli, & Memnonis exauthorationem à ſanctitate veſtra nobis indicatam approbavimus*, At Synodus in alia relatione per 7. Epiſcopos miſſa: *Porrectis manibus pietatis veſtræ genua attingentes, ſupplicamus ut quæ per ſubreptionem contra Cyrillum & Memnonem acta ſunt, cum nullam ex ſacris Canonibus vim obtineant, omnino irrita declarentur, ne ſacra noſtra Synodus ſuo deſtituatur capite*. Denique cùm ſeptem ex utraque parte legati Conſtantinopolin veniſſent, & cognoviſſet Imperator Synodum *omnia canonicè peregiſſe, ipſam approbavit, Orientales condemnavit, Neſtorium exilio multat*: Catholicis injungit, ut Neſtorio ſucceſſorem ſufficerent.

XXVIII. Nec minùs perſpicua res in Epheſina ſecunda Synodo, quam à Theodoſio ipſo irritari poſtulat Leo Papa: *Ecce ego, Chriſtianiſſime Imperator, cum conſacerdotibus meis, obſecramus coram unius Trinitatis inſeparabili Deitate, quæ tali facto læditur; ut omnia in eo ſtatu eſſe jubeatis, in quo fuerunt ante omne judicium; donec major ex toto orbe ſacerdotum numerus congregetur. Chalced. Synod. par.* 1. Romana in Synodo caſſavit illud latrocinale Conciliabulum ipſe Leo, ut ipſemet declarat *epiſt.* 33. ad Theodoſ. *Sin aliqui puritate noſtræ fidei, atque Patrum authoritate diſſentiunt, Concilium univerſale intra Italiam, ſicut Synodus quæ ob hanc cauſam Romæ convenerat, mecum petit, clementia veſtra concedat: ut in unum convenientibus omnibus, his qui aut ignorantia aut timore prolapſi ſunt, correctionis remediis conſulatur*. Et manifeſtiùs Hilarius Diaconus in Epiſt. ad Pulcheriam: *Veſtra itaque veneranda clementia cognoſcat, a præfato Papa Leone cum omni Occidentali Concilio reprobari omnia, quæ in Epheſo contra Canones per tumultus & odia ſæcularia à Dioſcoro Epiſcopo geſta ſunt: & nulla ratione hæc in his partibus ſuſcipi poſſe, quia per potentiam prædicti, non ſine læſione fidei, & præjudicio ſanctiſſimi viri innoxiique Flaviani commiſſa ſunt*. Sed cùm Theodoſius confirmaſſet edicto ſuam hanc Pſeudoſynodum, & ſerò reſipuiſſet, ejus edicti retractationem à Marciano poſtulavit Leo *epiſt.* 43. *Sequens verò in prædicta civitate non poteſt vocari Concilium, quod in everſionem fidei fuiſſe conſtat agitatum, quodque veſtra clementia amore veritatis Catholicis affutura, aliud ſtatuendo caſſabit*. Similiter & *act.* 10. Concil. Chalced. Paſchaſinus aliique Romanæ ſedis legati fidenter pronunciant *Synodum dici non poſſe, in qua illa nefaria delicta, relecta ſunt, &c. A beatiſſimo & Apoſtolico Romanæ Sedis Epiſcopo omnia, quæ ibi geſta ſunt, vana eſſe habita, &c. Rurſus adeundum Chriſtianiſſimum Principem, quatenus illud Concilium ſacra & propria lege neque nominari præcipiat*. Et mox Anatolius excipit, tunc abundè deſtructa fuiſſe Epheſi ſub Dioſcoro geſta, cùm emendata ſunt: nihil illorum valere, niſi maximi Antiocheni ordinationem à Leone Papa approbatam: deprecandum Imperatorem, *ut pia lege ſanciat, neque Synodum illam nominari, neque quidquam ibi geſtorum valere*. Denique reſcidit edicto Marcianus edictum Theodoſii: *Aboleatur illa conſtitutio, quæ ſceleratorum ſubreptione poſt obitum ſanctæ memoriæ Flaviani adversùs eum lata cognoſcitur, ceſſentque in totum ea, quorum initium fuit iniquum, &c. Quoniam non poſſunt ſacerdotes conſtitutione damnari, quos Synodicum ornat decretum*. Ita ille Chalcedonenſibus Patribus obſecundans. Ubi liquidò claret 1. à Leone Papa & Occidentali Synodo caſſatam eſſe confeſtim Epheſinam ſecundam Synodum, idque fidenter ad Theodoſium perſcriptum eſſe, ut & ipſe edicto ſuo eandem revocaret. 2. Cùm Theodoſius è vivis antè abiſſet, quàm confirmatam à ſe Synodum diſſolveret; nihiloſeciùs Chalcedonenſes Patres & illam deteſtatos eſſe, & Flavianum ibi damnatum abſolviſſe, & evexiſſe laudibus, & denique poſtulandum ab Imperatore decreviſſe, ut ejus Synodi memoriam edicto aboleret. 3. Marcianum Synodi precibus annuentem revocaſſe non Synodum Epheſinam ſecundam, ſed conſtitutionem Theodoſii, quo ea firmabatur. 4. Ipſum profiteri Marcianum, in revocanda Synodo Epheſina, neceſſariò ſibi præire debuiſſe Synodum orthodoxam: *Non poſſe enim ſacerdotes conſtitutione damnari, quos Synodicum ornat decretum*. 5. Reſcinduntur ergo pſeudoſynodi priùs ab Epiſcopis, tum à Principe Epiſcoporum decreta exequente: & tunc Princeps novam authoritatem Epiſcopalibus ſtatutis accumulavit, quando injurioſos obices à ſuperiori Principe circumjectos propulſavit. Denique Proſper in Chronico: *Marciani edictis Apoſtolicæ Sedis authoritatem ſecutis, Synodus Epheſina damnatur*.

XXIX. Idque ipſum dilucidius fiet ex Chalcedonenſis Concilii *act.* 16. ubi Lucentius vicarius Apoſtolicæ Sedis adversùs Canonem 28. Anatolii Conſtantinopolitani fraude adjectum, ita judices compellat; *Sedes Apoſtolica præcepit nobis præſentibus omnia fieri. Et ideo quæcumque in præjudicium Canonum heſterna die geſta ſunt nobis abſentibus, ſublimitatem veſtram petimus, ut jubeatis circumduci. Sin aliàs, contradictio noſtra his geſtis inhæreat, ut noverimus quid Apoſtolico & totius Eccleſiæ præcipuo Epiſcopo referre debeamus: ut ipſe aut de ſuæ ſedis injuria, aut de Canonum everſione poſſit ferre ſententiam*. Suffragati erant judices Canoni illi invidioſo, orant legati ut circumducant, & contumeliam Sedis Apoſtolicæ, reguliſque Nicænis illinere deſinant. Sed etſi Judicum Principiſque poteſtate Canon ille defenſetur, non defuturum ſibi Apoſtolicum & totius Eccleſiæ præcipuum Epiſcopum, quin ſuam Canonumque injuriam ulciſcatur. Quo etſi ſacerdotalis poteſtas imperatoriæ anteponitur, non huic tamen abrogatur jus Synodos confirmandi. Nam edicto ſuo Marcianus hanc ipſam confirmavit: *Sacro ſerenitatis noſtræ edicto venerandam Synodum confirmantes, admonuimus univerſos, ut* *de religione diſputare deſineret. Conc. Chalc. par.*3. *num.*4. Sanè de Canone illo 28. & legatorum contradictione Liberatus hæc habet *cap.* 13. breviar. *Licèt Sedes Apoſtolica nunc uſque contradicat, quod à Synodo firmatum eſt, Imperatoris patrocinio permanet quodammodo.*

XXX. In quinta Synodo Juſtinianus imperatoriæ poteſtatis limites plus æquo amplificavit. Nec neſcius tamen ipſe fuit regiam authoritatem in rebus iſtiuſmodi pediſſequam tantùm Pontificiæ eſſe, & exteriùs executricem. Novella enim 42. plurium Pontificum Synodicas dejectiones ita confirmare orditur: *Rem non inſolitam imperio & nos facientes, ad præſentem venimus legem. Quotiens enim ſacerdotum ſententiam quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutychen, Arium, Macedonium & Eunomium, & quoſdam non minores aliis; toties imperium ejuſdem ſententia & ordinationis cum ſacerdotum authoritate fuit. Sicque divina pariter & humana concurrentia unam conſonantiam rectis ſententiis fecere.* Præire ergo pontificia, ſubſequi regia debent edicta: illa enim *divina*, hæc *humana* ſunt: & Pontificia regiis, ut divina humanis ita confirmantur.

XXXI. Sexta Synodus ſuis decretis ſubſcriptione Principis robur præberi, orat *ſeſſ.* 18. Et Leo II. Papa *epiſt.* 2. ad Pogonatum, confirmatam à ſe eam Synodum ut priori Occidentali Synodo conſentaneam præfatus, quòd regio quoque confirmata ſit diplomate, gratulatur: *Synodali igitur ſententia & imperialis edicti cenſura, tanquam ancipiti Spiritus gladio error expunctus eſt.* Et infrà fontem hujus officii regii aperiens, ait: *O ſancta mater Eccleſia, exurge, depone pallium mœroris, ecce filius tuus, defenſor tuus, adjutor tuus, accinctus eſt gladium, verbum Dei, &c.* Trullanos Canones & confirmarunt Imperatores, & à Romanis Pontificibus confirmari etiam atque etiam flagitavere. Sed his conſtanter abnuentibus, Oecumenicæ authoritatis gradu exturbati illi penitus ſunt. Septimæ Synodi decreta, ipſamet poſtulante, Irene & Conſtantinus ſubſcriptione ſua munivere. Octavam Baſilius Imperator & ſubſcriptione ſua & edicto firmavit, ſed his idem verbis *act.* 10. Chriſtiani Principis officium delineavit: *De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè converſamini, quid amplius dicam, non habeo; quàm quia nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem movere, neque penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ, & univerſali Synodo adverſari. Hoc enim inveſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt: qui ſanctificandi, qui ligandi & ſolvendi poteſtatem habent: qui Eccleſiaſticas & cœleſtes adepti ſunt claves: non noſtrum qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolvi egemus.* Ita ergo Synodorum decreta confirmat Princeps, dum & illis ſeſe obtemperare, & reliquos ad idem obſequium, vel volentes inlicere, vel renitentes impellere debere intelligit.

XXXII. Sic enim interpretandus eſt textus ille Juſtiniani Novellæ 131. *Sancimus vicem legum obtinere ſanctos Eccleſiaſticos Canones, qui à ſanctis quatuor Conciliis expoſiti ſunt, & confirmati:* Ut regiæ amplitudinis nihil deterat pia ſervitus, quam matri & dominæ ſuæ debent & dependunt Eccleſiæ. Quippe tametſi placita Eccleſiæ utpote *divina*, & à Spiritu Sancto dictata, plus ſatis per ſeſe virium habeant: conducit tamen humano generi & domandæ contumacium ſuperbiæ, Principum terrenorum confirmatione illa fulciri; ut divinis humana ſerviant, ut cœleſtibus obſecundent terrena, ut reges regi Chriſto & reginæ Eccleſiæ ſe obnoxios agnoſcant, ut corpus famuletur animæ, brachium capiti obaudiat; ut denique quos divinæ legis charitas non illectat, eos humanæ poteſtatis terror frangat. Aſſentiantur Principes Valentiniano III. & quod ille de Romani Præſulis, ipſi de Synodorum ſtatutis à ſe confirmandis ſentiant: *Et erat quidem ipſa ſententia per Gallias etiam ſine imperiali ſanctione valitura. Quid enim tanti Pontificis authoritati in Eccleſias non liceret? Sed noſtram quoque præceptionem hæc ratio provocavit, nec rurſus, &c. Eccleſiaſticis rebus arma miſcere, aut præceptis Romani Antiſtitis liceat obviare. Conc. Gall. tom.* 1. Ariminenſem, & tot alia Synodorum ludibria protrivit ſola Pontificum authoritas, etſi illa Principes tuerentur. Antiochenum adversùs Samoſatenum & tot alia Concilia citra Principum confirmationem convaluere. Antiochenæ adversùs Samoſatenum ſententiæ penè executor fuit ethnicus Imperator. Sicubi ergo prioribus Eccleſiæ ſæculis poſteriora in ea re conſentiant, ut Eccleſiaſticæ Synodorum authoritati totum tribuant, nec Principum poteſtate ad obſequium ſe expectent inflecti: gratulandum utique eſt, quòd non Principum authoritati decreverit quid, ſed accreverit fidelium pietati: & *ſine imperiali ſanctione* ita valeant, ut *valituræ* ipſis Imperatoribus viſæ fuerant, Pontificum Synodorumque ſententiæ. Addes, ſi voles, in eandem ſententiam illud Ludovici Pii Imperatoris ratum habentis privilegium, ab Aldrico Senonenſi Archiepiſcopo conceſſum ann. 835. *Verùm licèt Eccleſiaſtica, atque Pontificalis conſtitutio, ſua, imòque divina authoritate eſſe prævideat: tamen non indecens atque incongruum judicavit, ſi imperiali noſtra authoritate ſua conſtitutio firma eſſe perpetuò ſanciretur. Spicil. tom.* 2. *pag.* 585. Quod innuebat, ni fallor, Juſtinianus, cùm *Novell.*131. *cap.* 1. ajebat Eccleſiaſticos Canones à Sanctis Sinodis non tantùm expoſitos, ſed etiam *confirmatos:* & Synodorum dogmata *velut ſacras Scripturas à ſe ſuſcipi: & Canones tanquam leges obſervari.* Nec enim confimari egent, quæ in loco & faſtigio Scripturarum ſunt.

XXXIII. Imperatoriæ hujus poteſtatis collegium in ſua quiſque regione Reges deinceps catholici vendicavere. Itaque Recaredus in Concilio Tolet. 3. ita præfatur: *Non incognitum reor eſſe vobis, Reverendiſſimi Sacerdotes, quod propter inſtaurandam diſciplinæ Eccleſiaſticæ formam, ad noſtræ vos ſerenitatis præſentiam devocaverim &c. Quidquid verò verbis apud Sacerdotium veſtrum nobis agendum erat de fide atque ſpe noſtra, quam gerimus, in hunc tomum conſcripta atque alligata noteſcimus. Relegatur enim in medio veſtri, & judicio Synodali examinatus, per omne ſucceſſivum tempus gloria noſtra ejuſdem fidei teſtimonio decorata clareſcat.* Suſceptus eſt ab omnibus Dei ſacerdotibus *offerente rege ſacroſanctæ fidei tomus:* eoque perlecto acclamatum eſt ab univerſo clero, in laudes Dei, & in favorem Principis; & inter cætera: *Ipſe mereatur veraciter Apoſtolicum meritum, qui Apoſtolicum implevit officium.* Tum Rex proponit Synodo, ut deinceps Symbolum *clara voce cantandum à populo* omni ſacrificii tempore ſtatuatur: *Omnibus capitulis quæ per veſtram ſanctitatem adjicienda ſunt, hoc pro fidei ſanctæ reverentia & firmitate proponite, quod de proferendo Symbolo noſtra, Deo docente, decrevit ſerenitas.* Toletano 5. ſiſtit ſe cum optimatibus ſuis Cinthilla Rex, *atque hanc inſtitutionem, quam ex præcepto ejus & decreto noſtro ſancimus, divina inſpiratione præmiſit:* ajunt Patres. Tum Canones ſubtexuntur. Toletana 6. Synodus *Can.* 2. *Sua aſſenſione firmat Principis devotionem* & Epiſcoporum *conſtitutionem* de litaniis. Toletanæ 8. Synodo Reccesuinthes hæc effatus, *Quia regendorum membrorum cauſa ſalus eſt capitis: & felicitas populorum, nonniſi manſuetudo eſt Principum: votivè decrevi, vobis coram poſitis, & votorum meorum deliberationem ſanctione patula reſerare, & ſtudiorum acta ſincera exhibitione deferre:* tunc tomum obtulit, orans, *ut quæcumque illic detinentur aſcripta, valido attendatis intuitu, ſagaci perſcrutemini ſtudio; ac de his quæcumque extiterint placita Deo, veſtri oris ad nos ſacro referantur oraculo.* Eo perlecto Patres *glorificant Deum de fidei principalis auditu, & de bonæ voluntatis ejus affectu*. Toletanam 12. ita alloquitur Rex Ervigius: *Ecce in brevi complexa vel exarata devotionis meæ negotia, in hujus tomi complicatione agnoſcenda perlegite, perlecta diſcutite, diſcuſſa elimatis ac decretis titulorum ſententiis definite: ut pura & placens Deo veſtrarum definitionum valitura diſcretio, regni noſtri primordia decoret exundatione juſtitiæ*. Similiter idem Rex Ervigius Toletanæ 13. *Religioſa vota ſuæ clementiæ, quibus ſubveniendum miſeris definivit, Synodali conventui confirmanda commiſit: offerens videlicet ſacris Pontificibus tomum, obſecrans pariter & obteſtans, ut quidquid illic vetuſtioris calami reſperſione congeſtum eſſet, Synodalis potentiæ conderetur ordine titulorum*. Toletanæ 15. Egica Rex *innexa tomo ſui culminis vota Dei ſacerdotibus tradidit relegenda*: ajens, & orans: *Hæc pertractate, his deliberationis ferte inconvulſibilem ſanctionem*. Toletanæ 16. idem Egica Rex vota ſua tomo illigata offerens ait, *Ea pertractate, & tam ea, quæ hìc ſunt inſita, quàm etiam quæque ſe reverendiſſimo veſtro cœtui ingeſſerint audienda, æquiſſimis judiciorum veſtrorum definitionibus terminate, & firmiſſimo ſententiarum veſtrarum ſtylo eſſe permanſura decernite*. Quibus gemina leguntur in fronte Synodi Toletanæ 17.

XXXIV. Quæ copioſiùs huc congeſſi, ut ex his emineat, 1. non imperioſè Reges quidquam hìc aggreſſos, ſed ut ſuprà oſtendi, *acclines, cernuos, humiles*, & ſolo humilitatis faſtigio glorioſos. 2. Animi ſui vota ſeu regiæ poteſtatis placita Reges obtuliſſe Synodis non ſubſcribenda protinus, ſed deliberanda, excutienda, & ita definienda. 3. Palam ipſos eſſe profeſſos, ita hæc pertractanda offerri Epiſcopis, *ut & alia quæque ſe eorum cætui ingererent*, pariter agitarent. 4. Non tam ipſos Synodis legem ordinemque præfinire auſos eſſe Reges, quàm ſuis ipſorum votis & decretis optaſſe à Synodis addi *firmitatem & inconvulſibilem ſanctionem*: denique *quæ placita Deo eſſent, Epiſcopalis oris ſacro oraculo ad ſe referri* poſtulaſſe. 5. Sed nihil religioſius hac Ervigii Regis in Tolet. 12. conteſtatione: *Nam & hoc generaliter obſecro, ut quidquid in noſtræ gloriæ legibus abſurdum, quidquid juſtitiæ videtur eſſe contrarium, unanimitatis veſtræ judicio corrigatur. De cæteris autem cauſis atque negotiis, quæ novella competunt inſtitutione formari, evidentium ſententiarum titulis exaranda conſcribite: ut quia præſto ſunt religioſi provinciarum rectores, & clariſſimorum ordinum totius Hiſpaniæ duces, promulgationis veſtræ ſententias coram poſiti prænoſcentes, eo illas in commiſſas ſibi terrarum latitudines inoffenſibili exerant judiciorum inſtantia, quo præſentialiter ac ſiſtentes perſpicua oris veſtri conceperunt inſtituta*.

XXXV. Ergo & ubi confirmantur poſtea à Regibus ſtatuta Synodalia, ne id quidem tum effugiet animum, ſuis ipſos priùs votis & decretis inconvulſibilem firmitatem à Synodis exoraſſe. Toletanum 3. confirmat Recaredus Rex in hunc modum; *Noſtra proinde authoritas jubet, ut ſi quæ definita ſunt in hoc ſancto Concilio, nulli contemnere liceat, nullus præterire præſumat*: tum tranſgreſſoribus pœnas deſignat, excommunicationes à Concilio, mulctas pecuniarias, exilia. Nec aliter Toletanæ 12. decreta Rex Ervigius, *inconvulſibilis legis valido oraculo confirmat, legis ſuæ edicto ab æmulis defendit*: violatoribus indicit excommunicationes, multas, verbera. Similiter & Toletanæ 13. ſtatuta *ſacræ legis oraculo* idem Ervigius per omnes ſui regni provincias decernit obſervanda. Sed quàm inconvulſam per ſeſe Synodorum authoritatem admiretur & profiteatur idem Rex, ex ipſius edicti veſtibulo perdiſces: *Eximia Synodalis authoritas & veneranda eſt pariter & tremenda: quæ in tantum per donum Sancti Spiritus agit, ut ex diverſitate multorum animorum & cordium, unum cor unamque animam feciſſe monſtretur: dum numeroſitas aggregata Pontificum non per ſententiam diſcrepat, non per ſtimulum diverſa objectat, nec per judicium aliud unus quàm univerſitas format. Et ideo reverendum mihi conventum ſynodalis Concilii, in cujus medio præſentia Sancti Spiritus ſe habitare promiſit, devotè venerans, inſtanterque honorans, illa quæ eorum ore, noſtræque gloriæ hortatu digeſta ſunt, in notitiam deducimus ſingulorum*. Divinam Synodi authoritatem, inde defluentem, *Ibi ſum in medio eorum, Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis*: regia tametſi, humana tamen authoritas *devotè veneratur, inſtanter honorat*: & ita confirmat, id eſt, ejus contemptores aut deterret, aut punit.

XXXVI. Idem animi fuit & Chriſtianiſſimis Galliæ Regibus. In confirmatione Concilii Matiſconenſis 2. Gunthramnus Rex ita concludit: *Cuncta ergo quæ hujus edicti tenore decrevimus, perpetualiter volumus cuſtodiri, quia in ſancta Synodo Matiſconenſi hæc omnia, ſicut noſtis, ſtuduimus definire, quæ præſenti authoritate vulgamus*. Et paulò antè indigitans rationem regiæ confirmationis Synodorum, *Convenit, ut diſtringat legalis ultio judicum, quos non corrigit canonica prædicatio ſacerdotum*. Summa eſt enim in Chriſtianos omnes Synodorum authoritas, ſed inermis; illi ergo neceſſum eſt opituletur adversùs contumaces ultrix Regum legumque potentia. Magnificentiora ſunt hæc verba Concilii Moguntini ann. 813. ad Carolum Magnum in præfat. *De his omnibus valde indigemus veſtro adjutorio atque ſana doctrina, quæ & nos jugiter admoneat, atque clementer erudiat, quatenus ea quæ paucis ſubter perſtrinximus capitulis, à veſtra authoritate firmentur, ſi tamen veſtra pietas ita dignum eſſe judicaverit: & quidquid in eis emendatione dignum reperitur, veſtra magnifica imperialis dignitas jubeat emendare: ut ita emendata, nobis omnibus & cunctæ Chriſtianæ plebi ac poſteris noſtris proficiant ad vitam, & ſalutem, & gloriam ſempiternam*. Quibus finitima ſunt iſta Cabilonenſis 2. ann. ejuſdem in præfat. ad eundem: *Quædam capitula quæ ſubter inſerta ſunt, eidem domino Imperatori præſentanda, & ad ſacratiſſimum ejus judicium referenda adnotavimus: quatenus ejus prudente examine, ea quæ rationabiliter decrevimus, confirmentur: ſicubi minus aliquid egimus, illius ſapientia ſuppleatur*. Ultra metas, modumque regiæ poteſtatis hæc luxuriare viderentur, niſi recurreret animo quid de Carolo Magno pronunciet Alcuinus *lib.* 1. adversùs Elipandum: *Impoſſibile eſt ut corrumpatur à quoquam, quia Catholicus eſt in fide, Rex in poteſtate, Pontifex in prædicatione, Judex in æquitate, Philoſophus in liberalibus ſtudiis, &c.* Et *epiſt.* 97. *Beatus populus tali rectore exaltatus, & tali prædicatione munitus. Et utrumque, & gladius triumphalis potentiæ vibrat in dextera, & Catholicæ prædicationis tuba reſonat in lingua*, &c. *Iſtis temporibus Deus, ejuſdem nominis, virtutis, & fidei David Regem populo ſuo conceſſit Rectorem & Doctorem*. Vide & *epiſt.* 106. *itemque* 15. ubi libellos ſuos à Carolo Magno emendari geſtit. Sed penitior hujus rei ratio promenda eſt à Synodo Turonenſi 3. eodem anno 813. habita. Ita enim ibi Patres præfantur, *Capitula adnotavimus ſereniſſimo Imperatori noſtro oſtendenda*. Concludunt his verbis, *Hæc nos in conventu noſtro ita ventilavimus. Sed quomodo deinceps piiſſimo Principi noſtro de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli libenti animo ad nutum & voluntatem ejus parati ſumus*. Nempe cum in plures eodem anno Synodos ſecti fuiſſent Epiſcopi Gallicani, ſejunctimque multa ſciviſſent; nequid in diſciplinam hinc inveheretur diſſonantiæ, rurſus in Palatium univerſi coram Imperatore confluebant, ibique elimabantur & in concordiam coaptabantur, quæ ſparſim variis locis ſtatuta fuerant. Unde Turonenſis eadem Synodus *can.* 22. *Ideo neceſſarium videbatur nobis, cum omnes Epiſcopi ad ſacrum Palatium congregati fuerint, ab* *eis edoceri, cujus antiquorum liber pœnitentialis potiſſimum ſit ſequendus.* Et Synodus Lingonenſis relecta in Tullenſi an. 859. præter Synodos provinciæ annuas, *In Principum quoque palatiis ſaltem ſemel intra biennium generalis Epiſcoporum conventus agatur, & quod ſecundum voluntatem Dei, juxta authoritatem Scripturarum & Sacrorum Canonum ipſo Deo adjuvante invenire potuerint, confidenter ſtatuant & adnuntient.*

XXXVII. Nec abhorrere ab his potuit Anglicanæ Eccleſiæ diſciplina. Unum profero exemplum Concilii Londonienſis 2. ann. 1127. de quo prolixè Matthæus Paris: & tandem: *Rex auditis Concilii geſtis conſenſum præbuit, authoritate regia & poteſtate conceſſit, & confirmavit ſtatuta Concilii, à Guillelmo Cantuarienſi Archiepiſcopo, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ legato, apud Vveſtmonaſterium celebrati.*

XXXVIII. Poſtremò ut funditus excidatur illa conflictatio regiæ & Eccleſiaſticæ poteſtatis, quæ res humanas, quæ peritorum ingenia ſæpè vexavit: ut ne Regibus indecorum exiſtimetur, ſi legum ſynodicarum non authores, ſed cuſtodes, executores, defenſores; ſi pediſſequi Canonum, non duces; ſi Eccleſiæ adminiſtri, non domini vocitentur: ne Pontificibus ipſis ſua videatur fuſcari dignitas, ſi ſynodica ipſorum ſtatuta à Regibus confirmentur: hæc duo paucis admoneo. Primùm quidem ſervire Reges Chriſto & indiſcretæ quodammodo ab eo ejus ſponſæ Eccleſiæ, & indiſcriminatim ab ipſis tam divinas quàm Eccleſiaſticas leges, utraſque ſuo modo divinas, quia Chriſti & Spiritus Sancti, utraſque, confirmari regiis edictis, ſpretaſque vindicari: & hanc ſervitutem nequaquam ingloriam, ſed ſummæ gloriæ faſtigium obtinere. Auguſt. *epiſt.* 48. *Immò vero ſerviant Reges terræ Chriſto, etiam leges ferendo pro Chriſto.* Et *epiſt.* 50. *Et nunc Reges intelligite, &c. Servite Domino in timore. Quomodo ergo Reges ſerviunt Domino in timore, niſi ea quæ contra juſſa Domini fiunt, religioſa ſeveritate prohibendo, atque plectendo? Aliter enim ſervit, quia homo eſt, aliter quia etiam & Rex eſt, &c. Sicut ſervivit Ezechias, &c. Sicut ſervivit Joſias, &c.* Et paucis interpoſitis: *Quis mente ſobrius Regibus dicat, Nolite curare in regno veſtro, à quo teneatur vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri: non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe ſive religioſus, ſive ſacrilegus, quibus dici non poteſt: Non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit pudicus eſſe, quis impudicus?* Ergo quàm indiſcretæ ſunt leges divinæ atque Eccleſiaſticæ, quàm utrarumque perinde Reges defenſores ſunt: quàm indiſcreta unaque eſt Chriſti & Eccleſiæ perſona, tam indiſcreta eſt ſervitus omni regali apice ſublimior, tam una eademque ſervitus eſt, qua Reges Chriſto & Eccleſiæ famulantur, dum ut leges à Deo invariabiliter ſancitas, ita regulas à Spiritu Sancto ad variam temporum medicinam temperatas defendunt. Ex quo fit ut onus iſtud ſit & officium magis regium, quàm privilegium; illoque adeo non laſcivire, ſed contremiſcere debeant.

XXXIX. Alterum eſt, quàm animam & corpus, tam non debere Eccleſiam & Imperium, Antiſtites & Reges digladiari. Omnia enim in commune proſunt utrimque privilegia. Ut homo enim, ita Epiſcopatus interior & exterior, unus idemque eſt, alia & alia ſui parte, ſibi dux & pediſſequus, ſibi imperans & ſerviens, ſibi jubens & exequens: animo rector, corpore executor: interiùs ſanciens, exteriùs promulgans. Itaque & tota imperandi gloria penes exequentem eſt, & tota exequendi ſedulitas imperanti incumbit; quia unus idemque, & imperat executor, & exequitur imperator. Proſper contr. Collat. *cap.* 41. *Quando ſanctæ memoriæ Papa Bonifacius piiſſimorum Imperatorum Catholica devotione gaudebat: & contra inimicos gratiæ Dei, non ſolùm Apoſtolicis, ſed etiam regiis utebatur edictis.* Et infrà: *Cæleſtinus Cæleſtium quaſi non diſcuſſo negotio audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi.* Et Bernardus *epiſt.* 256. ad Eugenium Papam: *Exerendus eſt nunc uterque gladius in paſſione Domini, &c. Per quem autem niſi per vos? Petri uterque eſt, alter ſuo nutu, alter ſua manu, quoties neceſſe eſt, evaginandus. Et quidem de quo minus videbatur, de ipſo ad Petrum dictum eſt: Converte gladium tuum in vaginam. Ergo ſuus erat & ille; ſed non ſua manu utique educendus.* Ne ergo diſcerpatur, ne ſecum ipſa committatur Eccleſia; ipſa una eſt quæ Apoſtolicis regiiſque utitur edictis; ipſa eſt cujus eſt uterque gladius; ipſa eſt quæ temporalem etiam gladium, utpote ſuum quoque rotat, nutu Pontificio, manu regia.

XL. Ut unde huc exieramus, illuc gradum referamus tandem, id poſtremo loco adnotabo ad primæ ſedis decus eximium pertinere, quòd cum in Oriente ſedes Conſtantinopolitana, poſt Oecumenicum ſecundum Concilium furtivis, ſed amplis ſuffarcinata privilegiis, eſſet judicanda, ejus judicii ſumma ad Præſulem Romanum refertur. Id ſuprà jam commonſtratum eſt, ut iterum iterumque Synodus, neceſſariò Cæleſtini ſententiæ ſibi ſubſcribendum fuiſſe profiteatur. Adde quod *act.* 2. Philippus Apoſtolicæ ſedis legatus dicit, *Dudum ſanctiſſimus Cæleſtinus Apoſtolicæ ſedis Epiſcopus per ſuas epiſtolas ad Cyrillum, &c. de præſenti hac cauſa ac negotio definivit.* Tum illas epiſtolas legi orat: itemque Arcadius, *Ex quibus veſtra beatitudo agnoſcere poterit, qualem omnium Eccleſiarum curam gerat.* Tum legitur Cæleſtini epiſtola ad Synodum, quæ ita definit: *Direximus pro noſtra ſollicitudine ſanctos fratres, & conſacerdotes noſtros, &c. qui iis quæ aguntur, interſint: & quæ à nobis antea ſtatuta ſunt, exequantur. Quibus præſtandum à ſanctitate veſtra non dubitamus aſſenſum; quando id quod agitur, videatur pro univerſalis Eccleſiæ ſecuritate decretum.* Tum in laudes Cæleſtini erumpit & exclamat Synodus. Excipit Projectus legatus: ſcripſiſſe Cæleſtinum, *ut ea quæ antè definivit, & nunc in memoriam revocare dignatus eſt, juxta communis fidei Canonem & Eccleſiæ Catholicæ utilitatem, ad finem perfectum deduci jubeatis.* Deinde Philippus gratias agit Synodo, quòd recitatis Papæ literis, quaſi *ſancta membra*, vel ſanctos cantus, *ſancto capiti ſanctis etiam exclamationibus exhibuerit. Non enim ignorat veſtra beatitudo totius fidei, vel etiam Apoſtolorum caput eſſe Beatum Petrum.* Et infrà idem Philippus: *Nulli dubium, immò ſæculis omnibus notum eſt, quòd Sanctus Petrus Apoſtolorum Princeps & Caput, fideique Columna, & Eccleſiæ Catholicæ Fundamentum, &c. Hujus ſucceſſor & locum tenens Cæleſtinus, &c.* At *act.* 5. Synodus relatione ſua ad Cæleſtinum, Joannis Antiocheni cauſam ad eum remittit: *Indignitate rei merito commoti, ejuſmodi in illum & in alios ſententiam legitimè proferre deliberavimus, cujuſmodi ipſe tulerat illegitimè contra eos, qui de nullo crimine condemnati fuerant. Verùm quo illius temeritatem longanimitate vinceremus, etiamſi illam legitimè juſtiſſimèque ſubiviſſet, pietatis tuæ judicio hoc reſervavimus: interim illos excommunicationi ſubjicientes, omnique ſacerdotali poteſtate exuentes, ita ut nullum ſuis ſententiis lædere queant.* Suſpendit itaque Synodus Joannem, deponendum reſervat Cæleſtino. Et quidem his accommodatè, Juvenalis Hieroſol. Epiſcopus *act.* 4. ait, ad Apoſtolicam magnæ Romæ ſedem, *morem eſſe ex Apoſtolico ordine & traditione, ut ipſa ſedes Antiochena dirigatur, & ab ea judicetur.* Jam enim Pauli Samoſateni cauſa in Concilio Romano olim reciſa extremo judicio fuerat: jam Innocentius decretis ſuis Antiochenum Epiſcopum Orientali Diœceſi adſeruerat. Et act. eadem Cyrillus ſe à Joanne, hoc eſt, Alexandrinum ab Antiocheno, majorem videlicet à minore depoſitum ita expoſtulat: *Et quidem nec per leges Eccleſiaſticas, nec per Imperiale decre-*

tum poteſtatem habuit, qua fultus vel quempiam ex nobis judicare, vel omninò ſimile quidpiam attentare poſſet, præſertim verò contra majorem ſedem. Et rurſus idem Cyrillus in Apolog. ad Theod. *Ad hæc quomodo ſit ordine & ritè factum, majoribus pœnas irrogare, & in homines ſublimiorem ordinem ſortitos imprudenter inſilire, & Eccleſiaſticarum legum diſciplinam pacis conciliatricem deſerere; & ne eorum quidem qui in ſæculo verſantur, prudentiam imitari?* Et Synodus univerſa *act.* 5. in relat. ad Cæleſt. omnia ſuſdeque verti ait, *Si quibuslibet poteſtas fiat, majoribus ſedibus contumeliam inferendi.* Ergo inter primarias Eccleſiarum ſedes ordo aliquis jam ratus fixuſque erat, ut majores à minoribus citra ingens piaculum judicari non poſſent: non tum, non nuper cœptus, ſed ante Conſtantinopolitanam primam Synodum, quæ Conſtantinopolitanum Epiſcopum non Alexandrino, ſed Romano æquare molita eſt: ante etiam Nicænam, quæ olitanæ conſuetudini illum ordinem adſignavit. Ergo omnium princeps Romana ſedes eſt, quæ Neſtorium Conſtantinopolitanum depoſuit, cujus eſt Antiochenam judicare, quæ vices ſuas & ſententiæ ſuæ executionem Cyrillo Alexandrino demandavit: cui Hieroſolymitana quæ tum Antiochenæ ſedi ſuberat, Antiochenæ ipſius judicandæ & dirigendæ poteſtatem vendicavit. Privilegii autem hujus author & origo eſt Petrus, Princeps Apoſtolorum, caput fidei & Epiſcopatus, cujus Cæleſtinus erat *Succeſſor, & locumtenens.*

XLI. Jam verò nec utilitatis, nec voluptatis inanem ponemus operam, ſi calumnias quoque vel ſuſpiciones hominum aliquas circa hanc Neſtorii damnationem proferamus in medium. Ordinem ducet Liberatus breviarii *cap.* 5. *Joanne Antiocheno remorante, quæſtionem movebant præſentes Epiſcopi de B. Maria Dei Genitrice. Cyrillus autem deflorationes quaſdam librorum Neſtorii faciebat, eum perturbare volens. Erat enim, ut dicitur, ejus inimicus.* Et *cap.* 6. memorata Joannis Antiocheni inſania & depoſitionis ſententia in Cyrillum & Memnonem vibrata: *Igitur Cyrillus cum Memnone volentes ſe ulciſci, Joannem damnaverunt, & omnes qui cum eo convenerant, & multa alia pari faſtu utrique Epheſi pertulerunt.* Cùmque ſeptennis utrimque Epiſcopis accitis, Imperator Catholicis palmam addixiſſet, *Joannes cum ſuis Antiochiam profectus eſt, ubi colligens plurimos Epiſcopos, damnavit iterum Cyrillum, cum jam eſſet Alexandriæ. Et ſicut Socrates dicit, cognoſcens Neſtorius per contentionem ad quandam perniciem perveniſſe partes, Dei Genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur etiam Dei Genitrix: & ea quæ fecerunt triſtitiam, conquieſcant. Sed nullus ex pœnitentia talia dicentem ſuſcepit. Quapropter hactenus damnatus, & in exilium Oaſin miſſus eſt. Poſt damnationem autem ejus dura Conſtantinopoli turba contra Eccleſiam mota eſt, diviſuſque eſt populus, propter tepidum ejus, ſicut dictum eſt, tractatum. Clerici verò communi decreto eum anathematizarunt.* Audiendus nunc Socrates *l.* 7. *hiſt. cap.* 32. *Neſtorius apud complures venit in opinionem, quod Dominum hominem ſolum eſſe aſſereret, quòdque Pauli Samoſateni & Photini opinionem in Eccleſiam introducere niteretur. Atque de hac re tanta certatio, & tumultus ciebatur, ut generali Concilio ad eum ſedandum opus eſſe videretur. Ego verò dum libros à Neſtorio editos lego, hominem reperio imperitum, & doctrinæ penitus expertem, hocque verè & ex animo dico. Nam neque odio in illum incenſus, ejus vitia recordatione renovare: neque, ut quibuſdam gratificer, pauciora quàm reperi commemorare decrevi: Neſtorius meo quidem judicio, neque Paulum Samoſatenum, neque Photinum imitatur, neque denique Dominum hominem ſolum eſſe dicit; ſed vocem dumtaxat, Deiparam, tamquam larvam reformidans, declinat. Hocque illi præ inſigni ignoratione contigit.* Quòd nempe veteres interpretes & Patres contemneret, apud quos crebrum Deiparæ vocabulum occurrere cùm docuiſſet, tum ita pergit Socrates: *Itaque Neſtorius videtur veterum lucubrationes penitus ignorare, & ob eam cauſam, hanc vocem Deiparam,* ut dixi, *inſectatur. Nam quod non dicit Chriſtum hominem ſolum eſſe, ſicut Photinus & Paulus Samoſatenus; quodque non ſubſiſtentem Dei Verbi perſonam tollit, ſed eum in Trinitate ſubſiſtere, & in ejus eſſentia ineſſe confitetur; quod denique ei extantiam non adimit, ſicut Photinus & Samoſatenus, (idem etiam Manichæi & Montaniſtæ aſſerere non dubitant) ex concionibus ab ipſo editis ſatis conſtare poterit. Verùm quanquam Neſtorium, partim ex libris ejus quos legerim, partim ex amicorum ejus ſermone ita ſenſiſſe comperio: non parum tamen univerſum orbem perturbavit ejus tepidus ſermo:* ut vertit Liberatus. Capite ſequenti idem Socrates: *Cyrillus quo Neſtorii animum perturbaret, infenſo enim in eum erat animo, &c.* Quibus reliqua ſubjungit, quæ ſuprà ex eo Liberatus excerpſit. His adde Iſidorum Peluſiotam, qui *l.* 1. *epiſt.* 310. Cyrillum quaſi privatas cum Neſtorio inimicitias exercentem, & ad hoc Synodi majeſtate abutentem increpat: *Multi eorum qui Epheſi coacti ſunt, te traducunt, ut tuas inimicitias perſequentem, & non ea quæ Jeſu Chriſti ſunt, orthodoxè quærentem. Theophili, inquiunt, ex ſorore nepos eſt, illiuſque mente & ſententiam imitatur. Ut enim ille adverſùs divinum virum Joannem furorem effudit, ſic etiam iſte, &c.* Vide & *epiſt.* 370. *l. ejuſdem.*

XLII. Et has quidem obliquas poſtea Iſidorus (Iſid. Peluſ. *l.* 1. *epiſt.* 324.) excuſſit animo ſuſpiciones de Cyrillo & Epheſina Synodo: ſed ex his tamen ejus, & Socratis, Liberatique verbis, abundè demonſtratur, quàm multi ex Catholicis, & dum Synodus ipſa ferveret Epheſi, & perdiu poſtea, in eam, in Cyrillum licentiosè & futiliter multa blatterarent, pro Neſtorio plura effutirent, quæ temporum diuturnitate & Eccleſiæ Catholicæ authoritate oppreſſa atque oblitterata ſunt. Catholicos hos dixi homines, qui errorem ipſum Epheſi damnatum deteſtabantur, Synodumque eatenus ſuſcipiebant; at Neſtorium ita ſenſiſſe inficiabantur, tum ſermonibus ejus, tum ſcriptis ſedulò pervolutatis perſuaſi. Itaque in juris & fidei quæſtione conveniebat eis, & Eccleſiæ: in facti & perſonæ negotio diſſidebant. Elucet hinc primò, nec Cyrillum Eccleſiæ lumen eximium, nec Epheſinam Oecumenicam Synodum, evangelicæ veritati finitimam, declinare potuiſſe hominum non dico heterodoxorum, ſed Catholicorum innatæ temeritati & loquacitati plus æquo indulgentium maledicentiam. Sed hæc nubila perrupit, & tandem abolevit Eccleſiaſticæ authoritatis & veritatis ſplendor. Itaque quandocumque ventilantur in Eccleſia novæ quæſtiones, non ſuſpicionibus, non rumoribus ipſorum orthodoxorum auſcultandum eſt; ſed Eccleſiaſticæ authoritatis pondus quò inclinet, obſervandum eſt, & eò indeclinabiliter incumbendum. Elucet ſecundò, quamlibet Cyrillus privatis affectibus obſecundaſſe in exagitando Neſtorio: quamlibet Neſtorius vocem magis ipſam quàm doctrinam de Maria Deipara exhorruiſſe viderentur, ne Deitati ipſi initium à partu virgineo ineptus quis affingeret: quamlibet denique vocem ipſam Deiparæ Neſtorius approbaſſe tandem jactaretur, ut nihil amplius poſſet ad Neſtorii perſonæ & doctrinæ purgationem deſiderari: nihilo tamen ſeciùs invaluiſſe ſententiam, & authoritatem Synodi; & temerarios illos, aut ſi clementiùs interpretari voles, humaniores conatus purgandi Neſtorii evanuiſſe. Nuſquam non enim deinceps pari cum cæteris hæreſeon architectis, jacet ruina & infamia obrutus Neſtorius. Nam hujus Epheſinæ Synodi *act.* 1. *Omnes Epiſcopi ſimul exclamaverunt, Quicumque Neſtorium non anathematizat, anathema ſit. Omnes Neſtorii epiſtolam & dogmata anathematizamus, impiam fidem Neſtorii anathematizamus. Quicumque hunc non anathematizat,* *anathemate ſit*. Ibi indiſcriminatim, & error, & author erroris Neſtorius & anathematizatur, & ab orthodoxis omnibus anathematizari jubetur. Et Cæleſtinus in epiſt. ad Synodum Epheſ. *Ejiciantur è civitatibus ſuis, & ſe in noſtro collegio noverint non futuros, niſi ſecundùm Eccleſiaſticum & Chriſtianorum Principum conſtitutum, damnata cum authoribus ſociiſque damnantes, ſe profiteantur Catholicos Sacerdotes. Conc. Epheſ. part.3. num.*20. Et in Synodo Chalcedonenſi Theodoretus diu quidem tergiverſatus, ſed non antè tamen pleniſſimè admiſſus eſt, quàm non errorem tantùm, ſed Neſtorium quoque ipſum deteſtatus eſt, urgentibus quidem maximè Ægyptiis, ſed ſilentibus, eoque conſentientibus omnibus Epiſcopis cæteris. Intercedere enim debuerant cæteri, ſi iniqua Theodoreto conditio à paucis quibuſdam infligebatur.

XLIII. Meliuſculè de Cyrillo poſtea ſenſiſſe Iſidorum Peluſiotam dubium facit, aut certè diſſimulat Facundus Hermianenſis, *l.*2. *cap.*4. At ibidem Gennadium Conſtantinopolitanum Epiſcopum *beatæ memoriæ*, idem inducit multis debacchantem in Cyrilli non tantùm æſtuantia adversùs Neſtorium odia, ſed etiam dogmata anathematiſmis duodecim comprehenſa. Unde Facundus, *Talia Gennadius de Cyrillo non ſcriberet, niſi dicentis intentionem minùs intellexiſſet, &c. Potuit enim & ipſe, de Chriſtiana religione quæ recta ſunt, credens, non intellectum B. Cyrillum bona intentione culpare*. Sed ut ut habeat de Cyrillo: quid de Synodo Epheſina Gennadius, quæ anathematiſmos & doctrinam Cyrilli conſecravit? Sed ut ne uni adhæream vel pauculis, quid Orientales? Joannes enim Antiochenus, & Theodoretus, & Orientales Epiſcopi alii Epheſina Synodo abſoluta & dimiſſa, deinceps aliquandiu Cyrillum concerpere, & anathematiſmis ejus Apollinaris aliorumque hæreticorum errores affingere perſeverarunt. Cyrillo ipſi impacta neceſſitas eſt ſuos retractandi anathematiſmos, eoſque ad rectam fidem, quam & ipſi Orientales prædicabant, contorquendi: quaſi minor Oecumenicæ Synodi authoritas fuerit, quàm ut abſtergere maledicorum calumnias poſſit. Unde Facundus Hermian. *lib.*7. *cap.*6. *Si quis autem dicit, quòd Orientales & aliarum provinciarum Epiſcopi, una quippè horum omnium cauſa eſt, etiam in his quæ non intelligebant, authoritatem Epheſini Concilii ſequi debuerint: ipſe quoque primùm conſiderare debet, quod etiam Synodus Chalcedonenſis conſideraſſe credenda eſt, quoniam tantis diſſentientibus, qui moniti fuerant, ſimul in ipſum Concilium convenire: non tanta illo tempore, quanta nunc eſt, ejus eſſe poſſit authoritas: cum necdum etiam judicio magnæ Chalcedonenſis Synodi firmaretur. Nam & ipſa multum roboris ad authoritatem addit antiquitas*. Innuere videtur Facundus Pontificis Antiocheni, & tot aliorum Metropolitarum, magna ex parte Orientalium, interceſſione & diſſenſu, potuiſſe Epheſinæ Synodi Oecumenicum nomen & robur ſuſpendi: quòd Oecumenicum non eſſet Concilium, à quo permagna & una ex præcipuis tribus Eccleſiæ portio & abfuiſſet, & diſſentiret: donec & ab iiſdem ipſis deſitum eſt intercedi, & Chalcedonenſis Synodus atque ipſa maximè antiquitas ſummum robur & pondus accumulavit. Et ipſa quidem Synodus Epheſina qua Epiſcoporum ſuorum numero, qua orbis Chriſtiani conſenſu ſupremam ſuam oſtentabat authoritatem, eamque cui Joannis & aſſeclarum ejus paucitas fruſtra obſtreperet. *Act.* 3. *in relat.* ad Imperatores: *Quia ergo viri iſti qui venerunt, totius Occidentalis ſanctæ Synodi ſententiam noſtræ huic Synodo per literas expoſuerunt, &c. ut pietati veſtræ conſtet judicium, quod paulò antè à nobis exiit, eſſe unam communemque totius orbis terrarum ſententiam, &c. Toto orbe terrarum conſonam ſententiam proferente, paucis exceptis, qui Neſtorii amicitiam pietate potiorem ducunt*. Et *act.*5. *in alia relat. Imper. Rogamus ne hominum criminibus obnoxiorum conventiculum, Synodus judicetur. Nam olim in ſancto Nicæno Concilio nonnulli reperti ſunt, qui ſe ab eo ſeparaverunt, nec tamen illi à magno Imperatore Conſtantino pro Synodo habiti ſunt, &c. Perabſurdum eſt enim ducentorum & decem Epiſcoporum Synodo, quibus & univerſa Occidentalium Epiſcoporum multitudo, & per ipſos reliquus totus terrarum orbis conſentit, triginta tantùm numero ſe opponere*. Et Clerus Conſtantinopolitanus in libello ſupplice ad Imperatores: *Expoſcimus ut apud vos illorum ſententia confirmetur, qui & numero plures ſunt, & ſedium authoritate, &c. Neque pacis obtentu, aut ne parva quædam Orientalium portio ſeparari videatur, quæ tamen ſi Canonibus obſequi vellet, conjuncta maneret, univerſum terrarum orbem ſimul miſceri patiatur*. Et ſuprà relatus Delmatius incluſus: *Sex milliane Epiſcoporum audire mavis, an unum hominem, eumque impium?* Et in relat. per ſeptem Epiſcopos miſſa: *Sancta proinde & Oecumenica Synodus, cujus conſeſſui adeſt & Cæleſtinus, & univerſa Occidentalis Synodus, totaque Africa & Illyricum, &c.*

XLIV. Oecumenicam ergo Synodum Epheſinam Chalcedonenſis Synodus, & ipſa pòſt antiquitas, non fecit, ſed agnovit. Cum Joanne autem & Orientalibus fruſtra obnitentibus, diſpenſatum eſt, ut ne vi adhibita, in præceps forſan agerentur, ſed pellicerentur indulgentia. Elucet hinc primò ne tantam quidem, quanta Antiochena ſeu Orientalis erat Diœceſis, Eccleſiæ Catholicæ portionem, & Epiſcoporum triginta, immò quadraginta & ampliùs multitudinem, diſſenſione ſua Oecumenicum pondus & nomen Epheſinæ Synodo detrahere potuiſſe. Ut ubi in Eccleſia agitatur & definitur aliquid novæ quæſtionis, contemnatur ſemper paucitas diſſonantium, ſola ſuperet numeroſitas Epiſcoporum, & authoritas ſedium, & conſenſus orbis terrarum. Elucet ſecundò tunc ſaltem locum eſſe utili & neceſſariæ diſpenſationi, cùm portio Eccleſiæ & turba Epiſcoporum, quæ violento impetu ad obſequium Synodi non flecteretur, ſed reſiliret, exiliretque forſan è clauſtris Eccleſiæ; mora temporis manſueſcere ſinitur, & remiſſione veniaque juris plurima mitigatur. Quòd ergo Orientales in Cyrilli anathematiſmos & in Synodum Epheſinam moliti ſunt, non jura, ſed facta ſunt; nec in exemplum trahenda, ſed damnanda prorſus: etſi tunc ex indulgentia ea diſſimulari ab Eccleſia Catholica neceſſum fuerit. Nemo ergo Joannis, nemo Orientalium abutatur exemplo. Nam quod remiſſo tunc jure toleratum eſt, id aliàs forſan ex juris rigore percelleretur. Diſpenſationis quippè non neceſſitas, ſed poteſtas & arbitrium penes Eccleſiam eſt: aut non alia ſaltem, quàm ex ſua ipſius charitate profecta neceſſitas.

XLV. Atque ut iſta erga Joannem Cyrilli & Eccleſiæ diſpenſatio penitiùs pateſcat, audiatur primò de his Liberatus breviarii *cap.*8. *Videns Imperator Cyrilli & Joannis permanſiſſe diſcordiam, Maximianum & alios Conſtantinopoli repertos Epiſcopos vocans, quomodo tolleretur Eccleſiarum diſſenſio, cogitabat. At illi dixerunt quia non aliter hoc fieri poſſet, niſi priùs iretur, & præferretur unius fidei vinculum, & Joannes Antiochenus Epiſcopus anathematizaret Neſtorium & improbata dogmata ejus. Et gaviſo valdè ſuper hoc Imperatore, miſſus eſt hoc ipſum agere Ariſtolaus Tribunus, ſacram Principis deferens Joanni & Cyrillo, in qua comminatus eſt utriſque Nicomediam exilium, niſi pacem haberent ad invicem. Scripſerunt autem & Epiſcopi è Conſtantinopoli Cyrillo, quia amicitiarum modum & pacem Eccleſiarum ſanctarum non aliter fieri conveniret, niſi omnia quæ ab eo in cauſa ſcripta ſunt, epiſtolis & tomis & libris evacuarentur. Cyrillo verò hoc facere, importabile viſum eſt. Verùm Joannes Antiochenus Cyrillo mandavit, Propter illa ipſius capitula fidem meam Cyrillo dirigam, quam ſi ſuſcipiens ſubſcripſerit, communicabo* *ei: alioqui pacificus cum eo eſſe non potero. Et congregans iterum Joannes Antiochiam Concilium, dictavit fidem, ita ſe habentem, &c. Quam tradidit Paulo Epiſcopo Emeſeno, & direxit Alexandriam Cyrillo. Cyrillus ſine difficultate, vel contentione, ut à multis putabatur, memoratam fidem Orientalium ſuſcepit Epiſcoporum, &c. Poſt hæc Cyrillus ſatisfaciens aliquorum rumoribus, qui de illo habiti ſunt, quoniam non aſſereret, de cœlo corpus Chriſtum ſumpſiſſe, neque fermentationem, aut commixtionem ſenſerit naturarum ejus, ſcripſit & ſubſcripſit præfatam fidem, & Orientalibus direxit Epiſcopis.* Tunc Orientales pacem fecerunt cum Cyrillo & Concilio ejus, *damnantes Neſtorium, & ſuſcipientes Maximianum, qui pro illo factus fuerat Epiſcopus. Dubitantibus adhuc ex eis aliquibus Cyrillo communicare, putantibus eum erraſſe, & poſtea veritatem agnoviſſe, & culpantes Joannem, Cur ab eo non expetierit capitulorum ejus damnationem? Ex altera autem parte quidam de palatio culpaverunt Cyrillum, cur ſuſcepit ab Orientalibus Epiſcopis duarum confeſſionem naturarum, quod Neſtorius dixit & docuit. Scripſit ergo Cyrillus in defenſionem Orientalium pro duabus Chriſti naturis.* Et *cap.* 9. cùm Theodoretus adversùs 12. capitula Cyrilli ſcripſiſſet, *Cyrillus fecit interpretationem capitulorum ſuorum, duodecim addens expoſitiones, quo videretur plenam pro eis reddere rationem. Itaque Cyrillo ſuſcipiente & defendente fidem Orientalium Epiſcoporum, & ſua capitula exponente, pax & unitas Eccleſiis reddita eſt.* Vides quàm multa contumeliosè adversùs Cyrillum, immò adversùs Synodum Oecumenicam Epheſinam machinatus ſit cum Orientalibus Epiſcopis Joannes. Nempe quòd Neſtorium anathematizare contaretur, quòd anathematiſmos Cyrilli ab Epheſina Synodo cum epiſtola ejus probatos reprobaret, & recantari juberet; quòd non Cyrilli qui Synodo præfuerat, fidem ipſe ſubſcriberet, ſed ſuam qui adverſatus fuerat Synodo, à Cyrillo ſubſcribi extorqueret; quòd Cyrillum ſua capitula retractare compulerit, & retractationes non aliter quàm ejurationes interpretatus ſit. Et aſſenſus his tamen omnibus eſt Cyrillus, his acquievit Eccleſia, pacis compenſatione inenarrabilis cujuſdam diſpenſationis documentum edens.

XLVI. Nec pigebit pauca ex epiſtolis tunc ultro citroque ſcriptitatis delibare, in hujus ipſius rei uberiorem elucidationem. Joannes Antiochenus ad Sixtum Papam Cæleſtini ſucceſſorem inter alia id quoque ſcribit; memorato ut ſe abſente Epheſi damnatus ſit Neſtorius, *Cum ergo ea de cauſa, non parva inter nos & Synodum controverſia interceſſiſſet, multaque utrimque & facta & dicta eſſent, ad noſtras tandem Eccleſias & civitates reverſi ſumus, neque quod ad Neſtorii depoſitionem attinebat, Synodi ſententiæ per id tempus ſubſcripſimus.* Ait mox miſſum ab Imperatore Ariſtolaum Tribunum, *ut omnis contentio faceſſeret, ſanctaque ſanctarum Dei Eccleſiarum pax ubique vigeret. Placuit & nobis quoque in ſacra Synodi ſententia, qua Neſtorium depoſuit, acquieſcere, ipſamque pro depoſito habere, ac blaſphemam illius doctrinam anathematizare: eò quod & noſtræ quoque Eccleſiæ, perinde ac veſtra ſanctitas, rectam ſemper inculpatamque fidem tenuerunt, eandemque populo aſſiduè commendarunt. Aſſentimur & Maximiani ordinationi, &c. Denique cum omnibus terrarum orbis Epiſcopis, ſi modò rectam ſinceramque fidem habuerint, eandemque ſervaverint, communicamus.* Vide ut factum à fide, & perſonam à jure ſecernat; fidem ſe mordicus ſemper illibatam tenuiſſe, Neſtorii depoſitioni ſe non conſenſiſſe etiam poſt Synodum fateatur; ſed adigatur tandem imperatoria ſaltem poteſtate, & communionis cum totius orbis Epiſcopis ineundæ neceſſitate, in facti quoque quæſtiones Synodo aſſentiri. Sed interim tamen dum in facto diſſideret, vacillare quoque in fide, utpote tam contumax Synodi Oecumenicæ adverſarius exiſtimabatur. Ideò Cyrillus *epiſt.* 38. *Antiochiam Ariſtolaus venit, afferens ſecum regias literas, quæ religioſiſſimo Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopo mandarunt, ut ſceleſta Neſtorii dogmata anathematizaret, & depoſitionem ejus pro conformitate Sanctæ Synodi decerneret, & ita communionem à nobis quæreret. Cæterùm quidam ex Orientalibus Epiſcopis qui fortè Neſtorium nondum condemnarunt, & illis patrocinantur qui rectam noſtram fidem ſollicitant, &c.* Et infrà: *Cum ergo Joannes ſubſcripſiſſet, & qui cum eo erant, Neſtorii dogmata manifeſtiùs anathematizaſſent, confeſſique eſſent, illum ſe pro depoſito habere, communionem illis reddidimus. Hæc namque illis & Epheſi à Sancta Synodo proponebantur.* Et Imperator ergo & Cyrillus, adeoque & alii aſſertores Synodi, Joannem & Orientales non in facto tantùm, ſed & in fide claudicare ſuſpicabantur, & utrique Synodi definitioni ſubſcribere compellebant.

XLVII. Sed luculentiſſimè Sixtus Papa ad Cyrillum ſcribens, & Joannis Orientaliumque vacillationem, & Eccleſiæ diſpenſationem in iis recolligendis proſequitur. *Non ſe exuli veſtro Neſtorio ſanctus frater noſter Joannes addiderat. Non ejus eſt blaſphema prædicatione deceptus. Nam quantum rerum exitus docet, ſuſpendit ſuam ſententiam, non negavit, &c. Nunquam ſe à noſtro numero ſeparaſſet, in quem potuit & reverti. Exulta, frater chariſſime, & ad nos recollectis fratribus victor exulta. Quærebat Eccleſia, quos recepit. Nam ſi neminem perire volumus de puſillis, quantò magis gaudendum nobis eſt de ſanitate Rectorum? Legimus, una ovis quantum gaudii reportata præſtiterit. Et idcircò intelligendum eſt quid laudis habeat, tantos revocaſſe paſtores. Greges aſpiciuntur in ſingulis: nec unius hìc cauſa tractatur, quoties agitur de ſanitate multorum. Suſtinuimus fratres, certi eos non ſpinas, ſed uvas eſſe facturos, &c. De reverſis ad nos fratribus convenit dicere, quia non potuit à Diabolo eradicari plantatio quam plantaverat Pater, &c. Meritò Joannes Dominus à te vocatur, qui communem Dominum recognovit, qui incarnationis ejus Myſterium voce catholica nobiſcum confitetur. Conc. Epheſ. part.* 3. Ergo Joannes conſenſionem Synodo accommodandam, *ſuſpenderat etſi non negarat*: ſed ſuſpendiſſe, non negaſſe, *exitus docuit*: antè enim & negare putabatur. A numero Epiſcoporum ille non ſe ſeparavit, ſed tamen *reverſus eſt*: non aberravit, ſed *recollectus eſt*. Non uſquequaque perierat, ſed illum tamen *Eccleſia recepit*. Ita ab Eccleſia Catholica non defecerat, ut tamen *revocatus ſit*. A fratribus ita diſceſſerat, ut ad eos *reverſus ſit*. Ita non negaverat Chriſtum, ut tamen illum *recognoverit*, & incarnationis myſterium *voce catholica* confeſſus ſit. Joannis autem ita *ſuſtinendi*, & poſtquam reſipuit, ejus inſaniæ tam clementer & tam *oiconomos* interpretandæ cauſa fuit, quia *tanti revocandi erant paſtores*. Et: *Greges aſpiciuntur in ſingulis: nec unius hìc cauſa tractatur, quoties agitur de ſanitate Rectorum*. Et rurſus idem Sixtus ad Joannem ipſum ſcribens, tanquam reduci gratulatur: *Non eſt certandi jam tempus, hoſte proſtrato tranſeundum nobis eſt ab his, quæ bella moverunt. Importunum eſt victoriæ tempore de præliis diſputare, &c. Hæc ſanctitatem tuam volumus prædicare, quæ ſcribis. Expertus es negotii præſentis eventu, quid ſit ſentire nobiſcum. Beatus Petrus Apoſtolus in ſucceſſoribus ſuis, quod accepit, hoc tradidit, &c. Ergo quia una fides eſt, quæ evidenter obtinuit, dicenda credamus, & tenenda dicamus. Nihil ultra liceat novitati, quia nihil adjici convenit vetuſtati.* Præſenti Joannis confeſſioni priſtinas ejus intemperias donat, dum ne ſimulata ſit hæc ejus conciliatio.

XLVIII. Sed hujus concordiæ & temperatæ à Cyrillo diſpenſationis admirator præcipuus, Facundus Hermianenſis *lib.* 6. *cap.* 5. ita diſſerit: *Unde nec aliud credidit Chalcedonenſis Synodus, nec credere debuit, niſi quia Patres Orientales, inter quos* *fuit etiam ipſe Ibas, aliarumque provinciarum Epiſcopi, intentionem capitulorum B. Cyrilli minùs animadverterant, ut ea etiam à Concilio Epheſino ſuſcepta culparent. Sicut aliquando in divina Trinitate Catholici quidam tres hypoſtaſes accipere noluerunt, quamvis tres perſonas acceperint: nec ideo ſunt à viris ſapientibus hæretici judicati, quoniam comperti ſunt, non in re, quæ illo nomine ſignificabatur; ſed potiùs in ipſo nomine, quo ſignificabatur, offendi.* Et paulò poſt: *Hinc autem creditus eſt idem B. Cyrillus non rectam priùs in ſuis capitulis tenuiſſe ſententiam, ſed admonitione Orientalium poſtea eſſe correptus: quoniam cum ipſa unitas Eccleſiarum fieret, non Orientales Patres ejus capitulis ſubſcribere compulſi ſunt; ſed ipſe potiùs expetitus eſt, directæ ſibi ab eis confeſſioni ſubſcribere, &c. Hinc ergo contigit ut converſione B. Cyrilli facta unitas crederetur. Et revera, cui non ſurriperet iſta ſuſpicio, (de humanis cordibus loquimur, & humana corda geſtamus:) cum nihil Orientales Patres, qui hæc capitula corrigenda judicaverunt, corrigere cogerentur: Beatus autem Cyrillus non ſolum fidei confeſſioni, quam ſicut neceſſarium crediderunt, illi dictaverant, expetitus antè ſubſcriberet: ſed etiam ipſa ſua capitula retractaret?* Et *lib. eodem cap.* 4. Hoc quoque Cyrillo laudi vertit, quòd qua pacis cupiditate æſtuabat, ſua exponere & approbare Orientalibus capitula initio minùs curarit; *Sanè quoniam Cyrillus Orientalium legatione ſuſcepta, magis quod à conſacerdotibus ſuis expectabatur, feſtinavit implere, quàm dictorum ſuorum in quibus offenſi fuerant, ſufficientem purgationem facere: ideò putatus eſt, veluti priſtino errore damnato Orientalium admonitione converſus. Cum ille recuperandæ unitatis cupidus, in defenſione dictorum ſuorum noluerit immorari; ne cum probare diù contendit, quod non ut putabatur, ab eo fuerint dicta, de quibus minùs intelligentes, aliter ſentiebant, controverſiæ hac diſſentione terminus non daretur.* Ita ille Cyrilli diſpenſationem extollit, ſimul quantum poteſt, Orientalium culpam elevans, ut non poſtremis ex eorum grege, Theodoreto & Ibæ adversùs Juſtiniani & Quintæ Synodi minas patrocinetur. Et idem tamen inferiùs *cap.* 5. *lib.* 6. Orientalium Epiſcoporum, velut luminarium hos eſſe confitetur defectus, ejus ſimillimos, quo Ægyptii ante Epiſcopi in proſcribendo Chryſoſtomo caligaverunt. *Habeatur itaque velut eclipſis quædam luminarium, Theophili, & Cyrilli, quod tam horribilia de magno luminari Joanne Conſtantinopolitano locuti ſunt. Habeatur etiam altera eclipſis, velut luminarium Orientalium, ſive aliorum Patrum, qui cum eis ex diverſis provinciis convenerant, quod intelligentiæ defectu paululùm obſcurati, aliter quàm res habuit de luminari Cyrillo æſtimaverunt.*

XLIX. Sed iſta tamen ad propoſitum ſibi ſcopum pauliſper inclinavit Facundus, utque Cyrilli clementiam & diſpenſationem ſui ævi hominibus perſuaderet, prudentiam ejus penè obliteravit. Rem geſtam ergo ipſius ex Cyrilli calamo ediſcamus. Ita ille *epiſt.* 38. ait miſſas per Ariſtolaum Joanni regias literas, *ut ſceleſta Neſtorii dogmata anathematizaret, depoſitionem Neſtorii pro conformitate ſanctæ Synodi decerneret, & ita communionem à nobis quæreret.* Tum Orientales per Acacium Boerœæ Epiſcopum ad Cyrillum ſcripſiſſe & petiſſe, *ut quæ contra Neſtorium à nobis ſunt ſcripta, deleantur: & tanquam irrita abjiciantur omnia, & paciſcamur in ſolo fidei Symbolo à Sanctis Patribus Nicææ determinata. Novit autem ſanctitas tua, quod tales olim in Epheſina Synodo poſitiones ipſorum fuerint. Ego verò ad iſta reſcripſi petere eos impoſſibilia, eò quòd quæ ſcripſimus, rectè ſcripſerimus, &c. Oportere eos ſecundùm id, quod Imperatori & Synodo rectum videtur, Neſtorii blaſphemias anathematizare, & ordinationi Maximiani conſentire. Cum iſta literas miſiſſem, & conſiderarent fieri non poſſe, ut communionem reciperent, niſi ad finem perductis, quæ ipſis facienda erant: miſerunt Alexandriam Paulum Emeſenum Epiſcopum, afferentem quidem ad me communionem concernentia, verùm talia, quæ non admodum decentia quædam narrarent. Nam & querimonias habere ſe ſimulabant, tamquam in ſancta Synodo quædam non ſint rectè dicta & facta. Et hujuſmodi quidem epiſtolas non acceptavi, & reſpondi, Quomodo qui præteritorum geſtorum gratia veniam petere debeant, jam denuò injuriam nobis inferunt?* Cùm hæc excuſaret Paulus, non ad communionem tamen admiſſus eſt, *niſi ubi ſcripto Neſtorii dogmata anathematizavit, illum pro depoſito habuit, & Maximiani ordinationi conſenſit.* Cùmque peteret Paulus, ut Orientalium Epiſcoporum nomine hæc ſcripſiſſe putaretur, nec ab illis quidquam amplius exigeretur; *nequaquam acquievi, ſed Tribuno chartam exhibui, ſignificans ei, ſi Joannes illi ſubſcripſerit, tum demum communionem illis eſſe reddendam. Cunctationem autem eorum Ariſtolaus Tribunus moleſtè tulit. Cum itaque pientiſſimus Epiſcopus Joannes ſubſcripſiſſet; & qui cum eo erant, Neſtorii dogmata manifeſtius anathematizaſſent, confeſſique eſſent, illum ſe pro depoſito habere, & ordinationi Maximiani conſenſiſſent, communionem illis reddidimus. Hæc namque illis & Epheſi à ſancta Synodo proponebantur.* Cauſæ ſuæ ingenio obſecundans Facundus, hanc ingentem Cyrilli ſapientiam conſtantiamque penè diſſimulaverat, ut uni clementiæ velificaretur. Hallucinantur ergo vehementer, qui Joannis exemplo ſibi blandiuntur, ut Catholicorum inter ſe hominum civiles diſceptationes eſſe perſuadeant, quas alii ad fidem attingere arbitrantur. Apertè enim Joannes & Orientales Epiſcopi Synodo Epheſinæ adverſabantur, conſecratos ejus authoritate Cyrilli anathematiſmos impetebant; Neſtorio favebant, dogmati ipſi ejus conſentire non immeritò ſuſpecti erant, tergiverſationibus tam tædioſis has alebant adversùm ſe ſuſpiciones, ad communionem denique admiſſi non ſunt, niſi anathema indixiſſent dogmati Neſtoriano, & Synodo tam quoad facti quàm quoad fidei definitionem ſubſcripſiſſent. Rurſus Cyrillus epiſt. ad Acacium eadem ferè omnia proſequitur, & inter cætera: *Quia ſanctiſſimi Orientales Epiſcopi à nobis diſſidebant ob Epheſinam Synodum, eaque de cauſa quaſi blaſphemiarum Neſtorii laqueis irretiti eſſent, ſuſpecti erant; ut eo ſe crimine liberarent, inculpatæque fidei amatoribus per omnia ſatisfacerent, ac Neſtorianæ impietatis expertes ſe eſſe oſtenderent, apologiam compoſuerunt.* Diſpenſationi denique totum hoc aſſignat Cyrillus epiſt. ad Maximum & Gennadium: *Quod ſi jam videas eos in recta fide, malorum te oportet præteritorum oblivionem inducere. Malumus enim eos videre negantes, quàm inverecundo animo laudantes Neſtorii improbitatem. Igitur ne contentiones dicamur amare, religioſiſſimi Epiſcopi Joannis familiaritatem amplectamur, hoc illi indulgentes & Eccleſiaſticæ Oecumenicæ cauſa. Ne ſimus tam exacti exploratores in eos qui ad mentem rediere.*

L. Conciliatricula autem pacis fuit illa confeſſionis formula, quam poſtremò Joannes ſeptis tergiverſationibus à Cyrillo concluſus ſcripſit, pòſt Cyrillus ſubſcripſit. Suppalpabatur enim ſibi ſuiſque Joannes, quòd formulam fidei prior ſcriberet, & quaſi præſcriberet Cyrillo, cui poſt Cyrillus ſubſcriberet, quaſi palinodiam canens. Æquius autem Cyrillus videbatur ſibi legem dixiſſe Joanni, & imperaſſe, atque expugnaſſe, ut libellum fidei & quaſi emendationis ſibi porrigeret; & quod hactenus recuſaverat, Epheſinæ Synodi utrique definitioni, ad dogma & ad perſonam Neſtorii pertinenti aſſentiretur. Itaque diverſis utrimque rumoribus in vulgus ſparſis, victoriam unaquæque pars ſuam venditabat: & poſt fidei pacata prælia, adhuc de gloria certabatur. Sed palmam Cyrillo jam tum cauſa fidei, & Synodi defenſio, & Imperatoris ſuffragium, & Sixti Papæ conſpiratio, & orbis Catholici conſenſus largiebatur, poſteritas confirmavit. Orientalibus multa ob unitatis compenſationem condonari oportuit, & illud quoque poſtremò non ſilendum, quòd in fidei dogmate profitendo non elimatam uſquequaque verborum formam ſectari juſſi ſunt, unde & iniquiores poſtea in Cyrillum ſuſpiciones excitatæ ab iis ſunt, qui non ſatis penſitabant, quid ſtricto jure agendum, quid ſtudio colligendæ fraternitatis diſpenſandum ſit. Inde Cyrillus epiſt. ad Acacium, *Etiamſi dictionum ſtructura ſententiarumque enunciatio ejuſmodi ſit, ut à ſubtiliore illa diligentia nonnihil recedere quibuſdam videri queat, non eſt valdè mirum. Etenim non parum difficile eſt, hæc aptè explicare. Conc. Epheſ. part.3. cap.35.*

LI. Quoniam autem Joanni Antiocheno patrocinari plus æquo quidam affectarunt: aures rurſum converte ad ea quæ Cæleſtinus intonat in epiſt. ad Synod. Epheſ. *Antiochenum verò ſi habet ſpem correctionis, epiſtolis à veſtra fraternitate volumus conveniri, ut niſi quæ ſentimus, ſenſerit, novellam blaſphemiam eodem exemplo ſcripta ſua profeſſione condemnans; intelligat de ſe quoque Eccleſiam, quod fidei noſtræ reſpectus imperat, ordinare.* Et Cyrillus Monachus in vita S. Euthymii Abbatis *cap.39. Cum didiciſſet Euthymius quæ facta fuerant ab Epiſcopis Orientis; & quod Joannes qui præerat Antiochiæ, cum eſſet orthodoxus, inductus eſſet, ut eadem ſentiret quæ Neſtorius: fuit gravi triſtitia cor ejus ſauciatum. Eodem modo affectus fuit etiam Domnus illius conſobrinus. Rogavit itaque Euthymium, ut ei permitteret abire Antiochiam, ut avunculum ſuum, qui ſupplantatus fuerat, reſtitueret, & jam veluti jacentem erigeret. Ille autem, Nequaquam, inquit, ò fili. Sed etſi paululùm à recta fide declinavit; Deus tamen, qui novit cor illius rectè ſe habere, ipſe ipſum convertet, & reducet ad id, quod bene erit.* Quæ Euthymii quaſi cœlitùs afflata ſententia ipſiſſimæ rerum veritati adprimè præ cæteris concinit. Titubavit enim revera Joannes cum ſuis Orientalibus quaſi fallente veſtigio, etſi non penitùs corruit: *declinavit paululùm à recta fide*, etſi non prorſus defecit. Itaque non immeritò alii diu lapſantem dolore & lacrymis: alii non lapſum, gaudio & plauſu proſecuti ſunt. Leontius *lib. de ſect. act.4.* Joanni & Theodoreto apertè gratulatur, quòd Neſtorium *non admiſerint*: quòd tandem averſati ſint. At idem *act.6.* adverſariorum Chalcedonenſis Synodi hanc ſolvit objectionem, *Quòd homines ſectarios receperit, Theodoretum & Ibam, &c. Neſtorii dogmata probantes, &c. Nos verò Theodoreti dogma quod attinet, dicimus non priùs à Synodo receptum fuiſſe, quàm Neſtorium & ejus ſententiam anathemati ſubjeciſſet.* Idem de Iba mox reſpondet. Utriuſque verò conſcripta ideò non compulſos à Synodo eſſe damnare, quòd ad id eos non compuliſſet antè Cyrillus, à Theodori ipſius damnatione ſuperſedendum ex venia ratus. Itaque etſi Neſtoriani medullitus non eſſent Orientales, commiſerant tamen vel graſſando, vel ſcriptitando, ut eſſe viderentur: & jure meritòque viderentur, nempe Cyrillo, Cæleſtino, Sixto, Epheſinæ, Chalcedonenſi, Quintæ Synodo. Nam ut authores idonei ſunt Patres Quintæ Synodi, *collat.6.* in Concil. Chalcedonenſi *omnes coegerunt Ibam anathematizare Neſtorium, quem vindicabat impia epiſtola, & inſuper impia ejus dogmata, &c. Ibam ſuſceperunt, cum pœnitentiam egiſſet, & Neſtorium anathematizaſſet, &c.* Et *collat.8. Invenimus quòd Patres Chalcedonenſes non aliter paſſi ſunt prædictum Ibam ſuſcipere, priuſquam exegiſſent eum, Neſtorium & impia ejus dogmata, quæ in epiſtola vendicantur, anathematizare.* Et ſimiliter Theodoreto, *collat.5. Ex his quæ Theodoretus impiè conſcripſit, miranda eſt ſubtilitas ſancti Chalcedonenſis Concilii. Sciens enim ejus blaſphemias, priùs quidem multis ſæpiùs uſa eſt contra eum exclamationibus. Poſtea verò non aliter eum ſuſcepiſſet, niſi priùs anathematizaſſet Neſtorium & ejus blaſphemias, pro quibus antea ſcripſit defendens.* Et Vigilius in Conſtituto, ait ſcripta Theodoreti in Cyrillum ab ipſomet *fuiſſe ſine dubitatione damnata*, cùm in Synodo Chalcedonenſi, Neſtorio & ejus dogmati dixit anathema: & infrà: *Quæcumque ſcripta vel dogmata ejus, cujuslibet nomine prolata, ſceleratorum Neſtorii & Eutychetis manifeſtantur erroribus conſonare, anathematizamus atque damnamus.* His tot Pontificibus, Synodiſque cauſam Eccleſiæ & totam circumgeſtantibus majeſtatem, pluſculum ut arbitror, fidei adjiciendum eſt, quàm vel Liberato, vel Facundo, ob pertinacem, cui ſe devoverant, trium capitulorum defenſionem, ab Iba & Theodoreto, adeoque & ab Orientalibus omnibus, eorumque anteſignano Joanne, hæreſeos propugnatæ dedecus amoliri certantibus. Denique totam & Cyrilli, & Romanorum Præſulum, & Chalcedonenſis Synodi humanitatem in Joannem, Theodoretum, Ibam alioſque Orientales, veniæ & diſpenſationi accepto ferendam ſuprà oſtenſum: ut hinc quidem conſimilis clementiæ erga eorum ſimiles quoslibet exemplum pro arbitrio ſuo trahat Eccleſia, non ullam autem impingi ſibi patiatur neceſſitatem. Ea eſt enim diſpenſationis conditio. Ei qui diſpenſat, laudem, non neceſſitatem invehit. Ejus quicum diſpenſatur, felicitatem magis prodit, quàm innocentiam. Et ex Joannis ſeu moroſitate ſeu contumacia non ſum neſcius emolumenti aliquid & elucidamenti acceſſiſſe dogmati catholico: ſed ita forſan ut ex Thomæ hæſitatione. De eo enim ſapienter Gregorius *homil.26. in Evang. Plus nobis Thomæ infidelitas ad fidem, quàm fides credentium diſcipulorum profuit. Quia dum ille ad fidem palpando reducitur, noſtra mens, omni dubitatione poſtpoſita, in fide ſolidatur.* Quibus mirificè conſonant hæc Facundi *lib.1. cap.5. Cum ſanctus Joannes Antiochenus & cæteri Orientales, licèt probabili zelo fidei, tamen improbè judicarent hæreticum: omnipotens Deus, cujus ſapiens & mirabilis bonitas, humanæ ignorantiæ malum poteſt in uſum doctrinæ convertere: talem dedit exitum cauſæ, ut illa Orientalium, aliarumque provinciarum Antiſtitum falſa de B. Cyrillo ſuſpicio nihil nobis relinqueret ſuſpicandum.* Itaque *improbè* faciebant Orientales; ſed illud, ut & mala quælibet alia bene vertit Deus. Alioqui inſanum eſt, Oecumenicæ Synodo à Cæleſtino & rurſum à Sixto Pontifice Romano confirmatæ reluctari Joannem: ſed inſanius penè eſt, ejus rei ergo commendari, aut exempla hinc aliqua poſteritati ſanciri. Quod poſtremò Orientales in gratiam cum Cyrillo & Eccleſia redeuntes, nec anathematiſmis Cyrilli ſubſcribere, nec ſua in eum ſcripta recantare adacti ſunt: id quidem tum œconomiæ gratia indultum eſt tertiæ ſedis Antiſtiti, Orientalibus ſeu diœceſeos Orientalis Epiſcopis, & ut ſuprà atque alibi ſæpè ait Facundus, *aliarum provinciarum* Antiſtitibus. Quid enim non horum dignitas & numerus diſpenſari extunderet? Teſtes diſpenſationis hujus locupletiſſimos ſuprà protulimus. Sed etſi ceſſare videatur aliquando, vigilat tamen æquitas; etenim, dilapſo œconomiæ tempore, ut ajunt Patres Quintæ Synodi, fulminantur Orientalium ſcriptiunculæ in Cyrillum, anathematiſmi Cyrilli in adyta ipſa fidei recipiuntur: & privata licentia in angulis ad libitum ſuum garriente, æternum in monumentis Eccleſiaſticis adversùs Theodoreti & Ibæ ſcriptiones anathema perſonat: æternum, non quidem Joanni, ſed prioribus illis Joannis & Theodoreti, & aliorum Orientalium machinationibus dedecus imprimitur.

LII. Atque ut teſtis eſt Cyrillus (*Cyrill. epiſt. ad Acacium,*) vanis tunc rumoribus confictum jactatumque eſt ab occultis Neſtorii fautoribus, ejus depoſitionem à Sixto Papa improbatam: conſcriptamque à Cyrillo ipſo epiſtolam, qua Epheſinæ Synodi pudebat ipſum pœnitebatque. Denique ut ait Liberatus *brev. cap.10. Neſtorii ſectatores videntes, libros ejus blaſphemos non poſſe proferri in publicum,*

blicum, eò quòd Synodo Epheſina anathematizante fuerant condemnati, & imperiali lege: tunc cœperunt Diodori Tarſenſis & Theodori Mopſueſteni Epiſcopi, qui contra Eunomium & Apollinarium unius naturæ aſſertores, libros compoſuerant, duas in Chriſto oſtendentes naturas in una perſona, circumferre volumina: & ſimpliciſſimos quoſque recipere cupientes, ajebant, non ſapuiſſe nova Neſtorium, ſed antiquorum Patrum proſecutum fuiſſe doctrinam. Verùm præter animi ſui ſententiam res cecidit. Non enim horum obtentu ſeſe laqueis exuerunt anathematis, ſed hos hactenus latitantes induerunt. Quo conſtet damnatos ſemel non errores tantùm, ſed authores libroſque, anteriorum aliquot ſibi conſentaneorum & tamen indemnatorum patrocinio non expediri ab anathematis vinculo, ſed magis magiſque cum ſuis ipſis patronis implicari. Theodoro enim Mopſueſteno veniam hactenus Eccleſia fecerat, ne cum Neſtorio damnaretur; ubi ea diſpenſatio officere pòſt viſa eſt, illi ipſi anathema illiſum. Ceſſante enim utilitate vel neceſſitate, revocatur diſpenſatio. Monuerat jam Cyrillus epiſt. ad Joannem: *Infames opiniones Diodori ac Theodori & aliorum quorundam, quos non laudare ſatius erat, ne quid gravius dicam, propterea quod plenis quodammodo velis adversùs Chriſti gloriam feruntur, nemo Sanctis Patribus noſtris Athanaſio, Baſilio, Gregorio, Theophilo & reliquis tribuat, ne res iſta ſcandali fiat occaſio, &c. Conc. Epheſ. part. 3. cap. 44.* Si quæris autem, quinam illi eſſent Theodori nomine Neſtorium prætexentes, declarat Cyrillus epiſt. ad Acacium: *Scripſerunt ad me Orientales, quòd non oportet, quæ Theodori ſunt, accuſari: ne ſicut dicunt & B. Athanaſii, & Theophili, & Gregorii & Baſilii dicta accuſentur. Quæ enim locutus eſt Theodorus, eadem & illi.* Et idem epiſt. ad Proclum, Eccleſiæ tum neceſſariam declarat diſpenſationem in Theodori damnando errore, non nomine: *Sciat ſanctitas tua, quòd prolata apud Synodum expoſitione ab eo compoſita, ſicut dicebant qui protulerunt, nihil ſanum habente: reprobavit quidem eam ſancta Synodus, utpote perverſis intellectibus plenam, & Neſtorianam impietatem quaſi effluentem. His verò condemnatis qui ſic ſapiunt, nullam viri memoriam fecit diſpenſativè: nec ipſum nominatim anathemati ſubjecit, propter diſpenſationem; ne quidam ad exiſtimationem viri reſpicientes, ſeipſos ab Eccleſiis ſepararent. Diſpenſatio verò in his optima res eſt, & ſapiens.* At ubi hanc non diſpenſationem, ſed rei æquitatem interpretari perſtiterunt vitilitigatores, id conſecuti ſunt videlicet, ut noxia jam diſpenſatio revocaretur, & damnaretur in Quinta Synodo Theodorus; quode alibi. Ita enim uſu venit, ut amicos vel errores, vel homines pertinaciùs defenſitando, pluribus illos anathematum jaculis configendos objectemus.

DISSERTATIO XI.

IN CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM SUB FLAVIANO, ET CONCILIUM EPHESINUM II.

SYNOPSIS.

Ab Eutychete primùm, poſt à Flaviano provocatum eſſe ad Concilium Oecumenicum, i. ad Leonem Papam: unam eſſe Pontificis, & Concilii authoritatem: ad utrumque indifferenter provocari: penes Pontificem eſſe arbitrium, juſque, ut ex re viſum fuerit, Concilium tunc colligere, vel ſine Concilio rem profligare. Si Imperator tunc præter Pontificis conſilium Synodos colligeret, vel colligi vetaret: exitialia ea erant plerumque facta, nedum jura: nedum idonea ſanciendæ diſciplinæ exempla. Theodoretus ſimiliter à Leone Papa reſtitutus fuiſſe oſtenditur.

I. HÆc duo copulari à nobis Concilia mirari deſines, ubi reſcieris, unam hic illam pertractatum iri quæſtionem, de appellatione primùm Eutychetis, deinde Flaviani ad Concilium, & ad Pontificem Romanum. Una enim, ut vides, utrobique cauſa vertitur, unus nobis ſcopus ob oculos poſitus eſt, ut has promiſcuè & ad Concilium Oecumenicum, & ad Pontificem Romanum appellationes interpoſitas eſſe demonſtremus; nec Concilii rationes à Pontifice, nec Pontificis majeſtatem à Concilio diſpeſcere aut ſequeſtrare tunc cuiquam in mentem veniſſe: ſed Concilium Pontifici, Pontificem Concilio ineſſe, ut gregem paſtori, paſtorem gregi, capiti membra, membris caput, perſuaſiſſimum & ex fidei præjudiciis, quaſi anticipatum omnibus fuiſſe.

II. Commodemus ergo primùm aures animoſque noſtros Leoni, qui *epiſt.* 7. ad Theodoſium Auguſtum de Eutychetis appellatione ſic diſſerit: *Quid Flavianum potuerit commovere, ut Eutychem Preſbyterum communione privaret, nondum potuimus evidenter cognoſcere. Quamvis enim prædictus Presbyter ad Sedem Apoſtolicam per libellum doloris ſui querimoniam miſerit; breviter tamen aliqua prælibavit, aſſerens ſe Nicænæ Synodi conſtituta ſervantem, fruſtra in fidei diverſitate culpatum. Euſebii autem Epiſcopi accuſatoris ejus libellus, cujus exemplaria ad nos prædictus Presbyter miſit de objectionis evidentia nihil habebat, &c. Prius de quibus eum æſtimat arguendum, inſtrui nos oportet, ut poſſit de bene cognitis, congruè judicari. Ad prædictum autem Epiſcopum dedi literas, quibus mihi diſplicere cognoſceret, quòd ea quæ in tanta cauſa geſta fuerant, etiamnunc ſilentio reticeret: cum ſtudere debuerit primitus nobis cuncta reſerare. Quem credimus vel poſt admonitionem, omnia ad noſtram notitiam relaturum; ut in lucem ductis, his quæ adhuc videntur occulta; id quod Evangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ convenit, judicetur.* Quid his evidentius? Appellationis libellos dedit & miſit Eutyches ad Leonem, pariterque libellum accuſationis, quo illum Euſebius pulſaverat. Leo fidenter ad Imperatorem & ad Flavianum ſcribit, ſe de omnibus inſtrui, ad ſuam notitiam omnia perferri, ſibi primitus cuncta reſerari oportere, ut poſſit de bene cognitis congruè judicari: quia nempe tanta cauſa & *fidei ratio* controvertebatur. Et idem Leo *epiſt.* 8. ad Flavianum ipſum: *Adeò ut in ipſo judicio Eutyches libellum appellationis ſuæ ſe aſſerat obtuliſſe, nec tamen fuiſſe ſuſceptum, &c. Facti tui noſſe volumus rationem, & uſque ad noſtram notitiam cuncta deferri. Quoniam nos qui Sacerdotum Domini matura volumus eſſe judicia, nihil poſſumus, incognitis rebus, in cujuſquam partis præjudicium definire, priuſquam univerſa, quæ geſta ſunt, veraciter audiamus.* Et appellatum eſſe, & à ſe decretoria ſententia rem definiendam eſſe profitetur.

III. Nec minùs liquidò idem ex epiſtolis Flaviani ad Leonem clareſcet. Ita enim ille priùs ad Leonem ſcripſit: *Olim quidquid egerimus, miſimus ad beatitudinem veſtram literas, quibus literis docuimus & Presbyterio illum eſſe nudatum, &c. ut ſanctitas veſtra cognoſcens hoc, quod circa illum actum eſt, omnibus Epiſcopis ſub beatitudine veſtra degentibus manifeſtare dignetur illius impietatem; ne neſcientes aliqui quid ille ſenſerit, quaſi ad orthodoxum vel per literas, vel per aliquam conjunctionem loquantur.* Geſta ergo ſua & judicia ad Leonem miſerat Flavianus, etſi nondum Leoni reddita fuerant: Et planiſſimum hìc eſt, ut rejiceretur aliquorum communio in Occidente, neceſſum fuiſſe, ut eorum facta in Oriente excommunicatio ad Pontificem

cem Romanum referretur, ab eoque comprobata vel refutata valeret, aut evaneſceret. At rurſus Flavianus acceptis Leonis epiſtolis ita reſcribit: *Literæ nobis datæ ſunt veſtræ ſanctitatis, per quas edocti ſumus, quia idem Eutyches libellos direxit vobis, plenos omni fallacia atque calliditate, dicens judicii tempore libellos ſe dediſſe appellationis, & nobis & hìc convenienti ſancto Concilio, & appellaſſe veſtram ſanctitatem. Quod nequaquam ab eo factum eſt. Sed etiam & in hac parte mentitus eſt, tanquam per fallaciam mendacii ſubrepere ſe ſanctis veſtris auribus putans.* Negat Flavianus appellaſſe Eutychetem, non negat appellare potuiſſe. Quin ex adverſo ſatis innuit, in culpa ſe futurum, ſi poſt appellationem damnatus fuiſſet Eutyches. Denique appellationis clypeo non malè defendi Eutychetem, ſi non mendaciter conficta, ſed verè interpoſita fuiſſet. Denique quantum momenti eſſet in ſummi Pontificis judicio ad confirmandam, vel infirmandam Flaviani ſententiam, ipſemet mox teſtatum facit: *Propriam faciens communem cauſam & Eccleſiarum diſciplinam, ſimul decernere damnationem adversùs eum regulariter factam, & per propria ſcripta dignare: confortare autem & piiſſimi Imperatoris fidem. Cauſa enim eget ſolummodo veſtro ſolatio atque defenſione, qua debeatis conſenſu proprio ad tranquillitatem & pacem cuncta perducere. Sic enim hæreſis quæ ſurrexit, & turbæ quæ propter eam factæ ſunt, facillimè deſtruerentur, Deo cooperante per veſtras ſacratiſſimas literas. Removebitur autem & Concilium, quod fieri divulgatur, quatenus nequaquam ubique ſanctiſſimæ turbentur Eccleſiæ.* Suæ Synodi ſententiæque confirmationem Flavianus, & Imperatoris fidem, hæreſeos profligationem, pacem turbatæ Eccleſiæ, Concilii prorogationem, à ſolius Leonis conſenſu, literiſque ſuſpendit.

IV. Abſtineri ab indicenda Oecumenica Synodo debere cenſuit non tantùm Flavianus, ſed Leo ipſe. Unde *epiſt.* 17. ad Theodoſium Aug. *Præſertim cum tam evidens fidei cauſa ſit, ut rationabilibus de cauſis ab indicenda Synodo fuiſſet abſtinendum: tamen ut clementiæ veſtræ ſtatutis aliquatenus pareatur, &c.* Et *epiſt.* 12. ad eundem: *Licèt Eutyches, quantum geſtorum Epiſcopalium ordo patefecit, imperitè atque imprudenter errare detectus ſit, debueritque à ſua meritò reprobabili perſuaſione diſcedere: quoniam tamen pietas veſtra apud Epheſum conſtituit ſynodale Concilium, &c.* Itaque ut Flavianus flagitaverat, Leo geſta Conſtantinopolitanæ Synodi adverſùs Eutychetem ubi perlegit, ita ea confirmavit, ut Synodo ſuperſedendum duceret. Quin & Eutyches ipſe in id conſenſiſſe videbatur, ut idoneus fidejuſſor eſt idem Leo *epiſt.* 12. *Cum in libello ſuo quem ad nos miſit, hoc ſaltem ſibi ad promerendam veniam reſervaverit, ut correcturum ſe eſſe promitteret, quidquid noſtra ſententia de his, quæ malè ſenſerat, improbaſſet.* Ad Leonem ergo ita provocarat Eutyches, ut correcturum ſe promitteret, quidquid ejus ſententia foret improbatum, nulla Concilii facta mentione: quòd canonicè in arbitrio eſſet provocati Pontificis, vel convocare Synodum, vel eo ſuperſedere, prout rei ambiguitas aut perſpicuitas ſuaderet. Sed cùm conqueſtus eſſet de Flaviani ſententia etiam ad Imperatorem Eutyches, ultro proſiliit ad convocationem Concilii Imperator.

V. Nec abnuerim tamen optatiſſimam, immò & imploratam, appellatamque Eutycheti Synodum. Ita enim ipſe in libello Confeſſionis ſuæ, qui Epheſi lectus, Chalcedone *act.* 1. relectus eſt: *Rogabam innoteſcere ſancto veſtro Concilio, ut his quæ à vobis approbarentur, acquieſcerem, præparatus in his manere. Et hæc dicenti ſubitò contra me damnatio legebatur, &c. Nullum verbum faciente de appellatione mea ad veſtram ſanctitatem Reverendiſſimo Epiſcopo Flaviano, &c. Sicut poteſtatem habens, omnia de fide ſolus agere, & nihil veſtræ ſanctitati de talis æquitate judicii reſervare, &c. In diverſis Oratoriis fecit poſt appellationem in me prolatam legi ſententiam, &c.* Et in Actione Conſtantinopolitana, poſt Concilium Conſtantinopolitanum facta, relecta autem Chalced. *act.* 1. *Conſtantius Diaconus dixit: Eutyches, dum legeretur damnatio, appellavit Sanctum Concilium ſanctiſſimi Epiſcopi Romani, & Alexandrini, & Hieroſolymitani, & Theſſalonicenſis: & hæc in geſtis non ſunt inſerta. Magnificus Patritius dixit: Turba facta & diſſoluto conventu dixit ad me ſilenter appellans Romanum, & Ægyptium, & Hieroſolymitanum Concilium, &c. Baſilius Epiſcopus dixit: Jam in veritate dico, adhuc ipſo conventu ſedente, & proponente hoc Sancta Synodo, ut diceret duas naturas inſeparabiles & inconfuſas in uno Domino, idque poſt adunationem: ſcio quia dixit religioſiſſimus archimandrita Eutyches, ſi præceperint mihi Patres Romanus & Alexandrinus, dico hoc ipſum. Hoc autem non quaſi appellans dixit: ſed dicens, non ſum auſus dicere, propter Patres.* Denique in libello rurſus ſuo Eutyches in Epheſina pſeudoſynodo præproperè ſe à Flaviano conqueritur damnatum, *cum magis oportuerit ante omnia Pontificibus ſcribere, quos & appellaveram.*

VI. Ex his omnibus patet altercatum fuiſſe, an appellaſſet Eutyches: appellare autem illum potuiſſe, & cauſam, ſi appellaſſet, reſervandam fuiſſe judicio ad quod provocaſſet, id verò à nemine tunc, & ne à Flaviano quidem ipſo in controverſiam vocatum fuiſſe. Patet 2. Catholicæ conſuetudinis fuiſſe, ſimul ad Romanum præſulem, Concilii univerſalis præſidem, ſimul ad Concilium univerſale provocare. Etſi enim Concilio Oecumenico à Chriſto deſponſa adſit inerrantia, & divino jure fulta authoritas: à ſuo tamen capite ac præſide nuſquam divellitur. Nec Catholici uſquam ad acephalum Concilium provocarunt. Ideò jactabat ſe Eutyches ad Concilium Romani, & Alexan. & Hieroſol. & Theſſalonicenſis Epiſcopi provocaſſe. Patet 3. etſi Romano Præſuli alios quoque Eutyches Epiſcopos conſociet, & ad omnes pariter provocet: longo tamen cæteros intervallo à Romano ſuperari. Nam Romanus cæteros ſemper antecedit. 2. Cùm quatuor primò appellaſſet nominatim, poſtea Theſſalonicenſem omiſit, rurſus Hieroſolymitanum: denique ſupra audivimus libellos appellationis dantem ad Leonem, & Leonem rei incumbentem, & acta ſynodalia ad ſe diſcutienda mitti poſtulantem & impetrantem. 3. Flavianus ipſe ſupra ſolo Leonis nutu & aſſenſu turbas illas omnes citra Concilium componi poſſe ſentiebat. 4. Imperator quoque Theodoſius ſummam rei totius à Leonis maximè authoritate pendere confitebatur. Unde Leo ad ipſum epiſt. *Quia cauſæ meritum, & fidei ratio, & laudabilis ſollicitudo veſtræ pietatis exegit, neceſſe eſt jam locum ſubreptionibus non patere, ſed priùs de quibus eum æſtimat arguendum, inſtrui nos oportet, &c.* Et *epiſt.* 15. ad Synodum Epheſ. 2. *Religioſiſſima clementiſſimi Principis fides hanc reverentiam divinis detulit inſtitutis, ut ad ſancta diſpoſitionis effectum, authoritatem Apoſtolica Sedis adhiberet: tanquam ab ipſo B. Petro cuperet declarari, &c.* 5. Non injuria ergo Leo totam ad ſe pertraxit cauſam ante Synodum ullam, Flaviani ſententiam firmavit, Eutychetem damnavit; ſi errorem recantaret, reſtituendum cenſuit; Synodo nihil opus eſſe declaravit: diſpenſativè tamen Principi Synodum convocanti aſſenſus eſt, non ut quaſi res dubia ventilaretur, ſed *ut pleniore judicio omnis poſſet error aboleri, &c. ut primitùs peſtifero errore damnato, etiam de ipſius qui imprudenter erravit, reſtitutione tractetur.* Horum nihil à Theſſalonicenſi, nihil ab Hieroſolymitano, nihil ante Synodum ab Alexandrino tentatum fuerat. Ergo non ex æquo ad hos provocarat Eutyches. 6. Eutyches ipſe, ut ſuprà ex Leonis epiſtola retuli, immò ut ex ipſis ejus verbis probavi, ſententiæ Leonis ſe profeſſus fuerat manus daturum. Et rurſus

Leo *epiſt*. 15. *Si ſenſus hæreticos damnaverit, quod etiam in libello quem ad nos miſerat, eſt profeſſus, ſpondens per omnia noſtram ſecuturum ſe eſſe ſententiam.* Denique Chalcedonenſis ipſa Synodus in relat. ad Leonem, uni illi damnati & exauthorati Eutychetis palmam principemque authoritatem adſcribit, dum ita Dioſcorum incuſat: *Eutychetem pro impietate damnatum ſuæ tyrannidis decretis innoxium ſtatuit; & dignitatem, quæ à veſtra illi ablata ſanctitate fuerat, reſtituit.* At extra Synodum Leo abſtulerat Eutycheti dignitatem, & poſt Flaviani ſententiam. Unde non Flaviani ſententia in Eutychetem lata profertur, ſed Leonis. Nimirum ut tantò invidia major Dioſcoro confletur, qui non poſt Flavianum, ſed poſt Leonem & contra judicare ſit auſus.

VII. Ita & Cæleſtius ab Africanis Conciliis ad Sedem Apoſtolicam appellarat antè, & coram Zoximo Papa cauſam rurſus dixerat, ſi qua fides Facundo Hermian. *c.3.l.7. Zoximus fidem ipſius Pelagii, ejuſque complicis Cæleſtii, quem in Eccleſia Chartaginenſi convictum, atque appellantem Apoſtolicam Sedem, & ipſe geſtis diſcuſſerat.* In Oriente & Occidente damnatis deliriis ſuis Pelagiani, *Apoſtolicam Sedem* appellarant. Et ibi rurſum damnati, Synodum generalem ex Oriente & Occidente ſui cauſa convocari geſtiebant, ut ſupra ex Auguſtino didicimus: *quaſi non diſcuſſo negotio audientiam poſtulabant*, ut ait Proſper adv. Collat. *cap*.41. ſed non impetrarunt. Coactæ aliis de cauſis Epheſinæ Synodo ſe intruſerunt, ſed à Neſtorianis abſoluti, ab orthodoxis Epiſcopis non rurſum cognita cauſa, ſed ex ſolo Pontificiæ ſententiæ præjudicio condemnati ſunt.

VIII. Conjuncta eſt Eutychetis cauſæ appellatio Flaviani ipſius in Epheſina Pſeudoſynodo ad Leonem Papam. Ex hac enim apertius etiam fiet, cùm ad Synodum Oecumenicam provocatur, nihil aliud quàm ad Papam provocari, in cujus poteſtate eſt, vel rem totam ſine Synodo redintegrare, ſi qua poſſit fieri; vel ad eam redintegrandam, Synodum convocare. Prodeat primùm Leo *epiſt*. 24. & 25. ad Theodoſium ſcripta de appellatione Flaviani: *Omnes partium noſtrarum Eccleſiæ, omnes ſupplicant ſacerdotes, ut quia & noſtri fideliter reclamarunt, & eiſdem libellum appellationis Flavianus Epiſcopus dedit, generalem Synodum jubeatis intra Italiam celebrari, &c. Quàm autem poſt appellationem interpoſitam, hoc neceſſariò poſtuletur, Canonum Nicææ habitorum decreta teſtantur, quæ à totius mundi ſunt ſacerdotibus conſtituta.* A Flaviano legatis ſuis datos appellationis libellos teſtatur, ideò Synodum congregari poſtulat. Ergo ad eum ut Synodi convocandæ anteſignanum, & congregatæ præſidem provocabatur.

IX. Idem patet ex literis Valentiniani, Placidiæ, & Eudoxiæ ad Theodoſium Aug. *Debemus dignitatem propriæ venerationis B. Apoſtolo Petro intemeratam & in noſtris temporibus conſervare. Quatenus beatiſſimus Romanæ Civitatis Epiſcopus, cui principatum ſacerdotii ſuper omnes antiquitas contulit, locum habeat, ac facultatem de fide, & ſacerdotibus judicare. Hujus enim rei gratia ſecundùm ſolemnitatem Conciliorum & Conſtantinopolitanus Epiſcopus eum per libellos appellavit, propter contentionem quæ orta eſt de fide. Part.*1. *Conc. Chalced. p.*25. Orant mox *ut prædictus ſacerdos congregatis mox ex omni orbe etiam reliquis ſacerdotibus intra Italiam, omni præjudicio ſublato, omnem cauſam, quæ vertitur, cognoſcat, ſententiam ferat, &c.* Ergo Flavianus Leonem per libellos appellavit, idque ſecundùm morem Conciliorum, nempè ut coacta Synodo, Pontifex Romanus de tota cauſa rurſum cognoſceret, & ſententiam ferret. Et in epiſt. Gallæ Placidiæ ad eundem Theodoſ. filium: *Odium & contentiones narratur exercuiſſe Dioſcorus, impetens Conſtantin. Civitatis Flavianum Epiſcopum, eò quòd libellum ad Apoſtolicam Sedem miſerit, & ad omnes Epiſcopos harum partium, &c. Præcipiat tua manſuetudo, ut in ſtatu ſacerdotii illæſo manente per omnia Flaviano, ad Concilium Apoſtolicæ Sedis judicium tranſmittatur, in qua primus ille, qui cœleſtes claves dignus fuit accipere, principatum Epiſcopatus ordinavit.* Vides ut promiſcuè hæc habeantur, dare libellos ad Sedem Apoſtolicam & ad omnes Occidentis Epiſcopos: itemque iſtam rem totam à Pontifice maximo judicari de integro, & rei judicium ad Concilium Sedis Apoſtolicæ tranſmitti: denique quanquam in Concilio Sedis Apoſtolicæ, ſeu in Synodo Epiſcoporum agitetur judicium: tamen Romanus Sacerdos omnem cauſam cognoſcet, ſententiam feret, intemerata veneratio conſervabitur Apoſtolo Petro. Etenim in redintegrando judicio Flaviani, non Concilii authoritas Romanum Antiſtitem ſuſtollet & illuſtrabit; ſed Concilio ipſi ea authoritas defertur, quia *Petro Apoſtolo intemerata veneratio conſervanda eſt*: quia Romano Præſuli *principatum antiquitas contulit* ſacerdotii ſuper omnes: quia *ejus eſt de fide & ſacerdotibus judicare*: quia *in Romana Sede primus ille qui cœleſtes claves dignus fuit accipere, principatum Epiſcopatus ordinavit*. Cùm ergo cauſam Pontificis & Concilii indivulsè conglutinamus, Concilio magis à Pontifice quàm viciſſim authoritatem aggeramus. Has epiſtolas olim in hanc rem laudavit Ratramnus contr. oppoſita Græc. *lib*.4.*cap*.8. ubi præfatus Leonem Chalcedonenſi Synodo præiſſe, & præfuiſſe, dictaſſeque omnia, ſtatuenda quæ eſſent de Eutychete & Flaviano, addit: *Quibus omnibus evidenter inſtruimur, non ſolùm Conſtantinopolitano, verùm cunctis Orientalibus Epiſcopis Romanum Pontificem honore prælatum, veluti qui cunctorum ſollicitudinem plenam habere debeat Epiſcoporum, & cui ſpecialiter incumbat pro cunctis Eccleſiis excubare.*

X. Et his conſentaneus Marcianus poſtea, *authoritate* Leonis, *authore* Leone Synodum Chalcedonenſem haberi conſenſit, quòd ille *principatum in Epiſcopatu divinæ fidei poſſideret*: ut alibi demonſtratum. Ubi illud operæ pretium eſt animadverti, Leonem in cauſa Eutychetis ſuperſedendum Concilio exiſtimaſſe, in cauſa Flaviani Synodum poſtulaſſe ipſum etiam atque etiam, tandem expugnaſſe. Providentiæ ergo & judicio Romani Pontificis appellari id permittebatur, tanti res eſſet, vel non eſſet, quæ Synodum poſtularet. Quàm provida autem utrobique, quàmque ſalutaria Eccleſiæ eſſent Sedis Apoſtolicæ judicia, ipſo rerum exitu comprobatum eſt. Conſultiſſimum enim fuiſſet abſtinere ab illa Synodo prædatoria Epheſina: conſultiſſimum fuit inflicta Eccleſiis illo latrocinio vulnera per Chalcedonenſem Synodum obduci. Itaque cùm ſuperſedendum Synodis judicat Sedes Apoſtolica, non ſibi honoris cumulum, ſed pacem Eccleſiæ parat: cùm indici Synodos hortatur, non honori ſuo quidquam detrahit, ſed adjicit plurimum. Eccunde enim plus accrevit honoris Sedi Apoſtolicæ, quàm ex Synodo Chalcedonenſi?

XI. Liberatus quoque in Breviario *c*.12. paululùm proſequutus Dioſcori graſſationes in Epheſino latrocinio, addit: *Porrò locum obtinentes Papæ Leonis, omnibus quæ ſunt geſta, contradixerant. Flavianus autem contra ſe prolata ſententia, per ejus legatos Sedem Apoſtolicam appellavit libello. Et hunc terminum illa Synodus habuit.* Quæ cùm ita conſtent ex Leonis, ex Valentiniani Imperatoris, ex Reginarum, ex Liberati teſtimonio: næ pudorem omnem decoxerint neceſſe eſt, qui appellatum à Flaviano eſſe ad Leonem, ambigere ſe fingunt: Nam quòd in Epheſinæ Synodi actis non referatur aliud, quàm quòd cùm in Flavianum & Euſebium depoſitionis ſententiam protuliſſet Dioſcorus, *Flavianus Epiſcopus dixit, Appello à te.* Ita enim antiquiſſimus interpres reddidit, cum Græcè ſcriptum ſit, *Paraitoumai ſe*, id eſt, Recuſo te. *Hilarus Diaconus Eccleſiæ Romanæ dixit, contradicitur: contradicitour.* Non hinc appellatam Sedem Romanam eſſe prohibetur: cum tam diſertè id teſtificentur ſupradicti omni exceptione majores; & qui primum recuſavit Dioſcorum, conſequenter provocare potuerit ad Leonem. Ideò & Chalcedonenſis Synodus cùm hæc legerentur, exclamavit illico, *Leoni multos annos, Patriarchæ multos annos. Act.* 1. Et reſtituti Flaviani poſt mortem ſuam, Juſtinianus Imperator in edicto fidei, primariam laudem Leoni tribuit: *Et in Flaviano Epiſcopo Conſtantinopolitanæ Civitatis, injuſtè quidem in vita damnato, juſtè autem poſt mortem revocato, tam à ſanctæ memoriæ Papa Leone, quàm à ſancta Chalcedonenſi Synodo.*

XII. Eadem Pontificis Romani & Oecumenici Concilii authoritatis communio & individua ſocietas liquebit rurſus ex Theodori Lectoris Synopſi *l.*2. *Cum hæc gererentur, Imperator Anaſtaſius Macedonium Epiſcopum Conſtantinop. vehementer urſit, ut Chalcedonenſem Synodum anathemate damnaret. Ille verò ſine univerſali Synodo, cui magnæ Romæ Epiſcopus præſideret, nihil ſe facturum dixit.* Vides non aliter ad Synodum Oecumenicam, quàm ut præſide ſuo inſeſſam provocari. Et hujus porrò poteſtatis eſſe, non tantùm præſidere Synodo, ſed & in totum abſtinere à congreganda Oecumenica Synodo: manifeſtum ex eo eſt, quòd cui poteſtas adnata eſt congregandæ, & regendæ Synodi, inſit eidem providentia, quando ea utendum ſit, vel temperandum. Cùm vel maximè generales Synodos convocari toties, in Eccleſiarum diſpendium vergat. Denique id nos luculento & cauſæ Flaviani accommodatiſſimo docebit exemplo Theodorus Studita *l.* 2. *epiſt.*129. ad Leonem Sacellarium, ubi agit de reſtituendo Nicephoro Patriarcha Conſtantinopolitano: *Fieri nulla ratione poteſt, ut ſæculari judicio divinum judicium comparetur, aut ut coaleſcat hæc Eccleſia, non conſentientibus quinque Patriarchis. Quod ſi rogat quiſpiam quo pacto id fieri poſſit? Si excedant, inquam, Eccleſiis Dei heterodoxi, & propriam ſedem recipiat Nicephorus ſacer Patriarcha. Qui coacto eorum conventu, cum quibus certamen ſuſtinuit, ſi fieri non poſſit, ut ab aliis Patriarchis abſint vicarii: (quod certè fieri poteſt, ſi velit Imperator Occidentalem intereſſe, cui & poteſtas ſumma defertur Synodi Oecumenicæ) attamen pacem conficit & conjunctionem, ſynodicas ſuas ad primæ Sedis Præſulem mittendo. Quod ſi hoc minimè probet Imperator, deflexitque, ut ipſe ait, à veritate Nicephorus Antiſtes: mittenda eſt ad Romanum ex utraque parte legatio, & inde fidei accipienda certitudo. Etenim ſic res ſe habet, ut ſi aberret unus ex Patriarchis, à ceteris ejuſdem ordinis, quemadmodum divinus Dionyſius tradit, correptionem admittat, non ab Imperatoribus judicetur, licèt omnes quotquot unquam fuerunt Imperatores orthodoxi.* Cauſam Epiſcopi Conſtantinopolitani & omnium adeo Patriarcharum agitandam eſſe docet in Synodo Oecumenica, *cujus ſumma poteſtas* defertur Romano Præſuli. Si non poſſit convocari Synodus Oecumenica, ejus vices implebit *prima Sedes*, fidei certitudinem mittet, Patriarcharum correptionem faciet.

XIII. Venio nunc ad Theodoreti quoque Cyrenſis Epiſcopi appellationem. Reſtitutam illi ſedem propriam à Leone Papa in Chalcedonenſi Synodo probatum eſt. Unum addo ex Liberati breviario teſtimonium, ut colligendæ Synodi authoritatem, quæ ſauciatis mederetur Eccleſiis, penes Leonem unum fuiſſe clareat, etſi tunc niſi conſenſio accederet Imperatoris, irriti vaneſcerent conatus. Sic ergo ille *cap.*12. narrata prolixiùs ſtrage Epheſina: *Quos ſequutus Theodoritus Epiſcopus Papæ ſuggeſſit, quanta mala pertulerit ex inſidiis Dioſcori: rogans ut celeriùs tali cauſæ ſubveniretur per alium conventum Epiſcoporum, ne hæretica Eutychetis dogmata permanerent, à Dioſcoro confirmata.* Utrumque Eccleſiæ exitiale fuit, quòd extundi omninò à Theodoſio Imp. precibus Leonis non potuerit, ut ne convocaretur Epheſina Synodus, & ſemel congregata, immaniterque graſſata, per aliam Synodum emendaretur. Saluberrimum Eccleſiæ utrumque fuit Leonis conſilium, ut priùs ſuperſederetur, ut poſtea inſtaretur Synodo cogendæ.

XIV. Summam autem rei circa Theodoretum, narrat Facundus Hermian. *lib.*5. *c.*3. ubi acerbè invehitur in eos, qui nonniſi *act.*8. Concilii Chalcedon. eum admiſſum cavillabantur. *Quid ergo non ſedit cum Sancta Synodo Theodoretus Epiſcopus, niſi in act.*8. *poſtquam factum eſt de Eutyche & Dioſcoro judicium, & diſpoſita ſunt à ſancta Synodo recta Patrum conſtituta? Et quomodo refertur in ejuſdem Synodi geſtis, quod in ipſa prima actione Theodoretus inter alios Epiſcopos ſedit, conſulatu Marciani Auguſti,* 8. *Idus Octobris? Nonne ibi continentur hæc verba: Glorioſiſſimi Judices & ampliſſimus Senatus dixerunt: Ingrediatur Reverendiſſ. Epiſcopus Theodoretus, ut ſit particeps Synodi: quia & reſtituit ei Epiſcopatum Sanctiſſimus Archiepiſcopus Leo: & ſacratiſſimus ac piiſſimus Imperator ſanxit, eum adeſſe ſanctæ Synodo. Theodoretus rev. Epiſcopus tranſiens in medium, dixit: Preces obtuli ſacratiſſimis & Chriſtianiſſimis Orbis dominis, & narravi quæ in me acta ſunt vulnera, & precor has perlegi. Et poſt hanc ejuſdem Reverendiſſimi Theodoreti perſecutionem, interloquentibus iterum glorioſiſſimis judicibus & ſenatu, quod & à ſanctiſſimo Epiſcopo inclytæ urbis Romæ proprium locum recepiſſet idem Theodoretus, & teſtimonium haberet Maximi Antiocheni Epiſcopi, quod Catholicæ fidei eſſet, ſicut ibi ſcriptum eſt; ſedit in medio, ipſoque præſente, & inter alios Epiſcopos conſidente, recitata ſunt, quæ ſub Dioſcoro Epheſi fuerant geſta.* Itaque & Imperatoris, & judicum, & Synodi, ſi paucos demas, aſſenſu Theodoretus Synodo intereſſe juſſus eſt, quòd illum ſedi ſuæ Leo reſtituiſſet: quanquam *pleniore judicio*, ut ſæpè aliàs, *act.* 8. idem admiſſus abſolutiſſimè ſit.

XV. Quod autem non ſynodicè reſtitutum à Leone Theodoretum garriunt, ſed ſola communionis non interruptæ conſociatione, & irritatis ſolo diſſenſu actis Epheſinis, hæreticæ vertiginis & imperitiæ id quidem argumentum eſt. Synodicè enim, & judicialiter proinde Leo reſciderat acta Epheſini latrocinii, ut alibi oſtendimus, & ut liquet ex ſæpiùs allegatis Valentiniani Auguſti & Auguſtarum epiſtolis ad Theodoſium. Accurriſſe enim ſibi Leonem ſacerdotum agmine, pro loci ſui dignitate, cinctum teſtantur. Synodicè ergo adeoque ex authoritate caſſatis Epheſinis decretis, irritabatur & Theodoreti depoſitio. Sed eſto, ſolo diſſenſu Sedis Romanæ ſoluta ſint acta illa, ac præ cæteris exauthoratio Theodoreti; idipſum eſt, quo principatus illius Sedis illuſtratur. Hoc ipſum eſt enim quod Gelaſius Papa contendit, à prima Sede in irritum miſſas Pſeudoſynodorum complurium ſententias, quia *non conſenſit.* Eodem redit quod de communione jactatur. Nam & Cæcilianum, & Athanaſium, & Chryſoſtomum, & Flavianum, adde & Theodoretum, & complures alios nefariis machinationibus damnatos, prima Sedes ideò reſtituit, quia communionis ſuæ ſinu continuit: Synodos illis adverſatas caſſavit, quia *non conſenſit.* Gelaſius *epiſt.*13. ad Epheſ. Dardan. *Apoſtolica Sedes frequenter more majorum etiam ſine ulla Synodo præcedente, & abſolvendi quos Synodus iniquè damnaverat, & damnandi nulla exiſtente Synodo quos oportuit, habuit facultatem. Sanctæ memoriæ quippe Athanaſium Synodus Orientalis addixerat, quem tamen exceptum Sedes Apoſtolica, quia damnationi Græcorum non conſenſit, abſolvit. Sanctæ memoriæ nihilominus Joannem Conſtantinopolitanum Synodus etiam Catholicorum Præſulum certè damnarat: quem ſimili modo Sedes Apoſtolica etiam ſola, quia non conſenſit, abſolvit. Itemque ſanctæ memoriæ Flavianum Pontificum congregatione damnatum, pari tenore quoniam ſola Sedes Apoſtolica non conſenſit, abſolvit: potiuſque qui illic receptus fuerat, Dioſcorum, ſecundæ Sedis Præſulem ſua authoritate damnavit, & impiam Synodum non conſentiendo, ſubmovit.* Ergo ſummum & peculiare jus eſt primæ & Apoſtolicæ Sedis, Synodos confirmare, ſi Eccleſiæ ſerviant incolumitati, pro qua excubias agit. Ita Chriſtus optimus maximus conſultum eſſe voluit fidei & diſciplinæ caſtitati, per Vicarii Capitis excubias in corpus totum. Liquet exemplis à Gelaſio congeſtis, & ſexcentis aliis Epiſcoporum, & Synodorum, quibus authoritatem quia prima Sedes vel ademit, vel reſtituit, ita labefactatæ reipublicæ Chriſtianæ conſultum fuit. Et omnium quidem Epiſcoporum erat non conſentire ſceleſtis molitionibus, ſed ſuo diſſenſu eas irritare, & omnibus ſæculis irritaſſe, & ſolam irritaſſe plerumque ſine Oecumenica Synodo, & in omnibus Eccleſiarum monumentis hanc uni ſibi laudem vendicaſſe, id proprium & ſingulare decus eſt primæ Sedis.

DISSERTATIO XII.

IN CONCILIUM CHALCEDONENSE SIVE OECUMENICUM IV.

Anno Chriſti 451.

SYNOPSIS.

Ante Oecumenicas Synodos fidem prædefinit Sedes maximè Romana, & quaſi Synodis præivit, dictavitque, quod ſequerentur. Ex Synodorum generalium enumeratione id perficitur uſque ad n. XI.

Nec Synodorum Oecumenicarum authoritas hinc extenuatur, nec ulla Pontificis & Synodi conflictatio olim vel in ſuſpicionem venit: quin alteri ex altero lucis & majeſtatis fiebat acceſſio, ſive decreta Pontificia rurſus in Synodo examinarentur, ſive citra novum examen ſubſcriberentur: quod in Pontificis erat poteſtate, priori examini acquieſceret, an pleniùs ipſemet in Synodo, & cum Synodo rem examinaret. Uſque ad num. XXV.

Pontifici aliquando ſupplicatum, nunquam ab ipſo ad Synodum provocatum: ut cujus cum Synodo una & indiſcreta poteſtas ſit, itemque cum Eccleſia univerſa per Orbem effuſa, cujus ipſe Caput, Cor, Os unus eſt. Id antiquiſſimis, id noviſſimis Pontificibus exploratiſſimum fuit; ita denique nuperæ hæreſes à Pontifice ſimul, ſimul ab univerſa Eccleſia protritæ ſunt, etiam ſine Synodis, vel ante Synodos. Uſque ad num. XXXIV.

De Dioſcori in Leonem Papam auſu nefario. De Theodoreto per Leonem reſtituto. De eodem & aliis quibuſdam fidei aſſentientibus, in facto & perſona nutabundis, pleniſſimè Synodo aſſentiri compulſis. Uſque ad num. XXXIX.

Imperator idem Sacerdos dicitur: quo ſenſu? Synodis adeſt, dum de fide quæritur, non ut fidei Dictator, ſed ut Auditor & Cuſtos. Uſque ad n. XLV.

Judiciis Canonicis abſtinuere Imperatores, multò magis à ferendis legibus Eccleſiaſticis. Quin leges Canonibus inimicæ, & irritæ, & irritatæ ſunt, tum à Principe, tum ab Eccleſia. Uſque ad n. LI.

In cauſis Canonicis ſæpè judices Eccleſiaſtici ab Imperatore petebantur, dabantur, eorum ab illo poteſtas ſæpè extra territorium prorogabatur, non ſemel Princeps ipſe de iis cognoſcebat. Hæc omnia non juris, ſed diſpenſationis fuiſſe oſtenduntur: ut inde eluceſcat, longè conſultius, & juri, libertatique Eccleſiaſticæ accommodatius fuiſſe, ut hæc omnis Eccleſiaſticorum judiciorum poteſtas ad legitimum judicem, ad Epiſcopum Epiſcoporum revocaretur. Uſque ad num. LXII.

I. EPiſtolæ Leonis ad Flavianum, Catholicæ fidei ſummam quoad duas Chriſti naturas complectenti, jam Epiſcopale collegium, jam Chriſtianus orbis conſenſerat, cùm ad idem Catholicum dogma corroborandum coacta eſt Synodus Chalcedonenſis. Itaque duo hìc illuſtris controverſiæ capita elucidare adgredimur, fidei decretum præiſſe, ac dictaſſe quodammodo Synodis etiam generalibus Romanam Sedem: & illibato tamen illo primatus prærogativæ jure, cogi univerſalem Synodum: & in ea, excitam controverſiam ſplendidè & pompaticè definiri potuiſſe.

II. Atque ut ex ipſis generalibus Synodis initium faciam, ita perſpicuè Epheſinæ primæ Synodi Patres *act.* 1. teſtificantur ſe damnare, & exauthorare Neſtorium, *coactos per ſacros Canones, & epiſtolam ſanctiſſimi Cæleſtini Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi.* Et ibidem in relat. ad Imp. *Neſtorium à ſacerdotio, perverſaque doctrina ceſſare fecimus, Cæleſtinum magnæ Romæ Epiſcopum collaudantes, qui ante noſtram ſententiam hæretica Neſtorii dogmata condemnarat, noſque in ferenda contra ipſum ſententia anteverterat, proſpiciens ſecuritati Eccleſiarum.* Et *act.* 2. legitur epiſtola Cæleſtini, qua non velut rem controverſam, paribus hinc & inde momentis in Synodo trutinandam, ſed ut indubiam & conſtantem de una in Chriſto perſona doctrinam præſcribit, & legatos à ſe miſſos ait, *qui iis quæ aguntur, interſint; & ea quæ à nobis antea ſtatuta ſunt, exequantur: quibus præſtandum à ſanctitate veſtra non dubitamus aſſenſum, quando id quod agitur, videatur pro univerſalis Eccleſiæ ſecuritate decretum.* Et mox Projectus legatus ait, per literas ſuas Cæleſtinus *ſanctitatem veſtram hortatus eſt, non quaſi ignaram docens, ſed velut gnaram commonefaciens, ut ea quæ dudum antè definiit, & nunc in memoriam revocare dignatus eſt, ad finem pleniſſimum jubeatis perduci, juxta Canonem communis fidei, & Catholicæ Eccleſiæ utilitatem.* Philippus item legatus paulò pòſt, gratias agit Synodo, quòd epiſtolis Cæleſtini ſuccinuerit: *non enim ignorat veſtra beatitudo, totius fidei, vel etiam Apoſtolorum caput eſſe B. Apoſtolum Petrum.* Et *act.* 3. in relat. ad Imp. teſtantur Epheſini Patres Occidentalem Eccleſiam Romæ confluxiſſe in Synodum, *ſententiam de fide prædicaſſe, eos qui diverſa ſentiunt, ab omni prorſus ſacerdotii ſorte graduque dejeciſſe. Et hæc quidem, etiam antequam ſanctiſſima hæc Synodus conveniret, Cæleſtinus per literas indicaverat, Cyrilloque ſuas vices commiſerat, &c. Quia ergo viri iſti qui venerunt, totius Occidentalis ſanctæ Synodi ſententiam noſtræ huic Synodo per literas expoſuerunt, &c.* Itaque ut alibi ajunt, niſi vellent ab Occidentalium communione ſeſe diſſociare, neceſſum erat, ut in Cæleſtini prælucentem ſententiam Epheſini Epiſcopi convenirent. Audi & Cyrillum in epiſt. ad Joan. Antioch. *Miſit Neſtorium quoſdam ſuarum Exegeſeon quaterniones Romam: quos cùm piiſſimi Epiſcopi, qui in magna Romanorum urbe inventi ſunt, legiſſent, multiſque conſeſſibus & conſultationibus habitis examinaſſent, illorum authorem non abſque indignatione exhibilarunt: palam aſſerentes novam illum, eamque pernicioſiſſimam, & à nullo veterum hæreticorum antea unquam excogitatam hæreſin moliri.* Addit à ſe quoque Romam miſſos alios Neſtorii commentarios, cum ejus ſubſcriptione: *Tunc Sancta Romana Synodus diſertam ſtatim in illum ſententiam tulit: qua de re & ad tuam quoque pietatem perſcripſit. Quibus parere neceſſitas, illis incumbit, qui à totius Occidentis communione excidere noluerint.* Et idem Cyrillus, Synoduſque Alexand. in Epiſtola ad Neſtorium de excommunicatione: *Niſi juxta tempus in literis Cæleſtini Romani Epiſcopi expreſſum à ſtolidis dogmatibus deſiſtas, certò ſcias nullam tibi cum Epiſcopis & ſacerdotibus Dei ſortem, nullum ſermonem, nullum denique locum futurum.* Itaque Sixtus Cæleſtini ſucceſſor ad Joannem Antiochenum Eccleſiaſticæ paci redditum, ita ſcribit: *Expertus es negotii præſentis eventu,* *quid ſit ſentire nobiſcum. Beatus Petrus Apoſtolus in ſucceſſoribus ſuis quod accepit, hoc tradit. Quis ab ejus ſe velit ſeparare doctrina, quem ipſe inter Apoſtolos primum Magiſter edocuit?* Denique audiendus Capreolus Carthagin. Epiſc. in epiſt. ad Synodum Epheſinam: *Tanta conſtantia & virtute quibuſcumque novis erroribus reſiſtatis, ne hos quos pridem impugnavit Eccleſia, hiſque temporibus repullulantes, Apoſtolicæ Sedis authoritas ſacerdotumque in unum conſonans ſententia oppreſſit, ſecundæ diſputationis prætextu vox jam dudum ablata renovare videatur, &c. Si quis ea, quæ jam olim dijudicata ſunt, denuò in diſputationem vocari ſinat, is ſanè nihil aliud facere cenſebitur, quàm de fide, quæ hactenus valuit, ipſemet dubitare.* Quæ ille, vel de Pelagianis, vel de Neſtorianis deliriis antè profligatis intelligere potuit. Nam & Pelagiani ſpe Oecumenicæ Synodi criſtas erigebant, quaſi diſputationem reſtauraturi: & Neſtoriani olim in Paulo Samoſateno præfocati fuerant, & in Photino, Ebione, aliiſque iſtiuſmodi portentis pridem jugulatis. Quoquo modo Capreolum interpretemur, perinde eſt: nam nulla adhuc cognati hi errores Oecumenica Synodo damnati fuerant: ſed cùm particularibus Synodis, vel Apoſtolicæ Sedis maximè authoritate eliſi fuiſſent, negat Capreolus in Oecumenica Synodo locum illis inſtaurandæ diſputationis concedi debere. Cujus rei ineluctabilem ſuggerit illico rationem. Nam vetus error veterum Patrum authoritate etiam in Synodo Oecumenica damnandus eſt. Quorum autem niſi eorum qui olim ſuperſtites illum ebullientem compreſſerunt? *Deinde ad poſteritatis exemplum, ut ea quæ nunc pro catholica fide definita ſunt, perpetuam firmitatem obtinere valeant, oportet ea omnia inconcuſſa immotaque conſervare, quæ ſuperioribus temporibus à Sanctis Patribus conſtituta ſunt. Nam qui illa perpetuam ſtabilitatem retinere voluerit, quæ de catholicæ fidei ratione ſtatuerit; is non propria authoritate, ſed antiquorum Patrum judicio ſententiam ſuam corroborare debet: ita ut ea ratione, partim veterum, partim recentiorum decretis & ſententiis placita ſua comprobans, unicam Eccleſiæ veritatem jam inde ab initio ad præſens uſque tempus ſimplici puritate, invictaque conſtantia, & authoritate decurrentem, ſe aſſerere, docere, & tenere oſtendat.* Hæc ille. Et quia dominari videtur quibuſdam in damnatione Neſtorii authoritas & doctrina Cyrilli: unde huic pondus accederet, docebit nos Ruſticus Eccleſiæ Romanæ Diaconus in diſp. contra Acep. *Epiſtolæ Cyrilli ad Neſtorium, quas & ſanctiſſimus Cæleſtinus Papa magnæ Romæ ut proprias ſuſcepit.* Et infrà: *Iſtas epiſtolas, id eſt, ſuas & Orientalium de pace, tranſmittens Cyrillus Romanæ Eccleſiæ ſedi, à Sanctiſſimo Xiſto confirmari ſategit.* Et infrà: *Cyrillus in epiſtola, quam & Sedes Apoſtolicæ, & Sancta Epheſina Synodus confirmavit.*

III. Ergo id Capreolus, id Cæleſtinus, id Cæleſtini ad Synodum legati profitentur, integrum jam non eſſe rem veluti dubiam hinc & hinc verſare, aut recidivæ diſputationis campum aperite fidei adverſariis, cùm eorum deliramenta jam protriverit *Apoſtolicæ Sedis authoritas, ſacerdotumque in unum conſonans ſententia.* Unde ſententiæ à Cæleſtino latæ *executionem* Synodo jam incumbere promovendam, Cæleſtini ipſius & literæ & legati inculcant. 2. Synodus ipſa Oecumenica confitetur ſe ad damnationem Neſtorii *cogi* literis Cæleſtini, & præjudicio Romanæ ſub Cæleſtino Synodi ſe coarctari; nec ab occidentalium ſententia & communione poſſe Orientalem Eccleſiam citra ſui excidium diſſilire. 3. Ideò & prima ſtatim actione Epheſinæ Synodi Neſtorius cum ſuo errore percellitur. Damnatur & in hac Synodo Cæleſtianus ſeu Pelagianus error citra novam ejus ventilationem, ex ſolo Apoſtolicæ Sedis, ſententiæque inde vibratæ præjudicio. 4. Unitas ipſa Eccleſiæ, fideique indiſſociabile vinculum ita jubet. Nam cùm Cæleſtinus Occidentalis Eccleſiæ ſuffragatione ſuccinctus Neſtorianam, Pelagianamque inſaniam proſcripſiſſet, jam Orientalibus & exitiale & ſceleſtum fuiſſet ab illorum fide & communione divelli. Cùm item dudum in Occidente Apoſtolica maximè Sedes Pelagianos & errores & authores oppreſſiſſet, fas non erat poſtea Orientali etiam Oecumenicæ Synodo, rem illam velut ancipitem iterato examine librare, niſi corpus Eccleſiæ Catholicæ diſcerpere auderet. 5. Denique cùm nec in Synodis Oecumenicis fides aſtruatur, niſi ex authoritate & conſenſione, tum eorum qui ſuperiores ætates illuſtravere, tum eorum etiam Patrum & Paſtorum, qui diffuſæ toto orbe Eccleſiæ tractus diverſos regunt: hinc patet ubi præfinitum quid eſt in Apoſtolica Sede, & Romana atque Occidentali Synodo, jam non ullum ambigendi locum aut diſputandi ſupereſſe, niſi fortè ex redundantia juris. 6. Et poſtremò, etſi Oecumenicæ Synodi olim omnes in Oriente congregatæ ſint, pondus tamen & momentum rebus addebat Romana Eccleſia, & prælucens Occidentalium Synodus. Cui dogmati illuſtrando accomodatiſſima ſunt, quæ diſputat Nilus de primatu Papæ *lib.* 1. Cauſam enim Græcos inter & Romanos exciti diſſidii, hanc unam eſſe ait: *Quòd quæſtio controverſa communi Oecumenicæ Synodi decreto non ſit confirmata: quòd ejus ſolutio, explicatioque non fiat ex veteri Patrum in ejuſmodi negotiis conſuetudine. Sed quòd Romani quidem magiſtrorum in hac quæſtione partes ſibi ſumunt: alios vero inſtar diſcipulorum dicto audientes habere velint.* Mox declarat, quo ſe ſcuto tueantur Latini: *At Papa, inquiunt, ſummus eſt ſacerdotum Princeps, & Paſtor, ac Pater, cui & univerſalem Synodum convocare, & privatim abſque aliis de Eccleſiaſticis negotiis ſtatuere licet.* Contrà ipſe excepit: *Cæterùm & Julius Papa erat, & Damaſus, & Cæleſtinus, & Leo, & Agathon, neque tamen unquam hæc dixerunt: ſed unà cum aliis fratribus convenientes, & dogmata ſtabiliebant, & pacem Eccleſiis conciliabant, &c. Et Agathonem, & Cæleſtinum, & Leonem privatim quidem de rebus controverſis Synodum convocaſſe videmus: ita tamen, ut quæ illic particulariter diſceptata fuiſſent, ad univerſalem Synodum referrentur, & communi ſententia veritatem ſtabiliri poſtularent. Alioquin ſi Papa privatim Synodum cogente, reliquos ejus decretis aſſentiri neceſſe eſſet, nemine contradicente, ſupervacaneum planè foret Oecumenicum tribunal. Si verò multi, immo verò innumeri ſunt, qui contradicant: quo pacto æquum fuerit medicinam, qua ſola ſalus obtineri poteſt, repudiare? Ad hæc ſi è vulgo tantum hominum aliqui diſſiderent, prætextum aliquem haberet eorum oratio, atque adeò iniquum cenſeri poſſet, tanti quoſdam facere, ut ipſorum cauſa totum orbem concutere velimus. Nunc verò cum capita orbis terrarum propemodum inter ſe diſſentiant; annon valde abſurdum fuerit, de univerſali fide aliter, quàm cum univerſo orbe ſimul ſtatuere atque decernere?* Et infrà rurſus exceptionem Latinorum conſtantiſſimam iterum inculcat, & diluere conatur: *At, inquiunt, univerſalibus Conciliis nequaquam propoſita fuit inquiſitio veritatis: ſed convenerunt, ut eam confirmarent: ideoque etiamnunc non in dubium vocari hoc dogma juſtum eſſe, ſed ſtabiliri. Quo verò pacto hoc ais? Siquidem nulla univerſalium Eccleſiarum contradicat, aut alioqui una ſola, aut pauci aliquot, aſſentior & ego. Si verò cum quinque ſint Eccleſiæ univerſales, una reliquis contradicit: annon juſtum ſit omnes convenire, & infinitis votis, ſummaque diſquiſitione habita, dogma ſtabiliri?* Ubi adverte 1. quid Græculi alendo ſchiſmati, quid Latini opprimendo contendant: & quàm diſertè iſti noſtram hanc ſententiam profiteantur, ad Concilia Oecumenica convolare Patres, non quaſi ad veritatem quæ latuerat, venandam: ſed ad eandem Romana ex arce ſplendidiùs radiantem, majore pompa ornandam. 2. Nilum ipſum plura ferè largiri, quàm è noſtratibus aliquos, quorum adeò error perſpicuus eſt. Nam ſi modò nulla Patriarchalium Eccleſiarum contradicat, aut

une

una tantùm, vel pauci aliquot: annuit & ipſe, ſtandum definitione Cathedræ Petri, nec Oecumenica Synodo opus eſſe. 3. Qui contrà nobis hac in parte dicent, non aliis poterunt nos, quàm à Nilo, ſeu à ſchiſmatis officina depromptis laceſſere telis: non poterunt non totam Latinæ Eccleſiæ cauſam adversùs Græcos in dogmate de proceſſione Spititus Sancti labefactare. Ibi enim Latini decretis Apoſtolicæ Sedis ita inhæſere, ut ea veluti dubia deinceps in controverſiam vocari ne in Oecumenicis quidem Conciliis paſſi ſint. 4. Paſſim autem cœſpitat Nilus in veteri Pontificum & Synodorum hiſtoria: nam ut Julius, Cæleſtinus, Leo, Agatho, à Synodis Oecumenicis haudquaquam abhorruere; ſed quæ ipſi jam præfinierant, ea velut nutantia in diſceptationem trahi, omnino vetuere, ut hic propalabitur: ita & poſteriores Romani Pontifices ad Synodos Oecumenicas etiam provocavere Græcos: avitum de proceſſione Spiritus Sancti decretum velut anceps & dubium vexari interceſſere.

IV. Ad Epheſinam nunc venio ſecundam Synodum, cui Oecumenicum quoque nomen & pondus acceſſiſſet, niſi conſilia Eccleſiæ Dioſcorus ſæculari auſu intervertiſſet. Affirmat ergo Leo Papa *epiſt.* 12. ad Theod. Eutychetem quidem *imperitè & imprudenter errare detectum, debuiſſe à ſua meritò reprobabili perſuaſione diſcedere*: ſed quoniam Imperator Synodum Epheſi indixiſſet, legatos eò à ſe mitti, *ut quia dubitari non poteſt, quæ ſit Chriſtianæ confeſſionis integritas, & totius erroris pravitas damnaretur, & reſipiſcens qui deviaverat, ſi pro venia ſupplicaret, ſacerdotalis ei benevolentia ſubveniret, cum in libello ſuo, quem ad nos miſit, hoc ſaltem ſibi ad promerendam veniam reſervaverit, ut correcturum ſe eſſe promitteret, quidquid noſtra ſententia de his quæ malè ſenſerat, improbaſſet. Quid autem catholica Eccleſia univerſaliter de ſacramento dominicæ incarnationis credat & doceat, ad fratrem & Coepiſcopum noſtrum Flavianum pleniùs continent ſcripta, quæ miſi.* Præcipit ergo Pontifex definire, & de dogmate, & de perſona Eutychetis: nec rem veluti dubiam ad Synodum tranſmittit. Ejuſdem temporis eſt *epiſt.* 13. ad Pulcheriam: at *epiſt.* 15. ad ipſam Epheſinam Synodum peræquè rem extra dubium collocat, legatoſque à ſe mitti ait, *Qui communi vobiſcum ſententia, quæ Domino ſint placitura, conſtituant: hoc eſt ut primitùs peſtifero errore damnato, etiam de ipſius qui imprudenter erravit, reſtitutione tractetur, ſi tamen veritatis doctrinam complectens, ſenſus hæreticos, quibus imperitia ejus fuerat irretita, damnaverit.* Et *epiſt.* 16. ad Flavianum, ait Imperatoris prolixiori ſollicitudine congregari juſſam Synodum, *quamvis evidenter appareat, rem de qua agitur, nequaquam Synodali indigere tractatu*: miſſos tamen à ſe legatos cum ſcriptis, quibus de his quæ cauſæ conveniunt, *pleniùs inſtruatur*. Et *epiſtol.* 17. ad Theodoſium Imp. *Cùm tam evidens fidei cauſa ſit, ut rationabilibus cauſis ab indicenda Synodo fuiſſet abſtinendum, &c. quia non talis quæſtio orta eſt, unde aut poſſit, aut debeat dubitari.* Vides quàm non ancipitem patiatur haberi quæſtionem, nec ullum ambigendi vel diſputandi locum permittat Synodo, quin ante ipſemet omnia definita & inconvulſa fidei dogmata oſtendat, & epiſtolæ ſuæ commendata oſtentet. Denique quòd à priori definitione Leonis diſſenſiſſet Epheſina pſeudoſynodus, à Leone ipſo, & Romana Synodo protinus reſciſſa eſt ante aliam Oecumenicam Synodum. Idem Leo epiſt. ad Theodoſium de Anatolio ſcribens, non antè aſſenſurum ſe ait ejus Epiſcopatui, quàm conſentanea ſcripſerit ſuæ epiſtolæ. At Pulcheria Auguſta ad Leonem de Anatolio ſcribit: *Anatolius in eadem fide permanſit atque religione, & tuarum literarum Apoſtolicarum confeſſionem complectitur, &c. Epiſtolæ ſimiliter Catholicæ Fidei, quam ad ſanctæ memoriæ Flavianum Epiſcopum tua beatitudo direxit, ſine aliqua dilatione ſubſcripſit.*

V. Jam verò ad Chalcedonenſem Synodum hæc ſcribit Leo, legatos à ſe mitti: unde *Nunc in vicariis meis adſum, qui dudum in Fidei Catholicæ prædicatione non deſum: ut qui non poteſtis ignorare, quid ex antiqua traditione credamus, non poſſitis dubitare quid cupiamus. Unde fratres cariſſimi, rejecta penitus audacia diſputandi contra fidem divinitus inſpiratam, vana errantium infidelitas conquieſcat. Non liceat defendi, quod non licet credi. Cùm ſecundùm evangelicas authoritates, ſecundum propheticas voces, Apoſtolicamque doctrinam, pleniſſimè & lucidiſſimè per literas, quas ad beatæ memoriæ Flavianum Epiſcopum miſimus, fuerit declaratum, quæ ſit de ſacramento Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti pia & ſincera confeſſio.* En quàm expreſsè declarata per ſuam ad Flavianum epiſtolam fide, vetet deinceps etiam in Synodo Oecumenica dubitari, aut diſputari quidquam vel defendi. Et quidem in ipſa ſtatim *act.* 1. Concil. Chalcedonen. erumpunt apertiſſima Epiſcoporum ſtudia in Flavianum, odia in Eutychetem & Dioſcorum. *Act.* 2. ſtatim Cecropius Epiſcopus ait: *Emerſerunt quæ ad Eutychetem pertinebant, & ſuper iis forma data eſt à ſanctiſſimo Archiepiſcopo Romanæ urbis, & ſequimur eum, & epiſtolæ omnes ſubſcripſimus.* Reverendiſſimi Epiſcopi clamaverunt, *Iſta omnes dicimus.* Et ſtatim recitato Nicæno Symbolo, inter alia quæpiam exclamant Epiſcopi omnes, *Omnes ita credimus, Papa Leo ſic credit, Cyrillus ita credidit, Papa Leo ita interpretatus eſt.* Perlecta deinde Leonis bracteata illa ad Flavianum epiſtola, *Epiſcopi clamaverunt, Hæc Patrum fides, hæc Apoſtolorum fides. Omnes ita credimus, Petrus per Leonem ita locutus eſt. Apoſtoli ita docuerunt, &c. Catholici ita ſapimus. Hæc Patrum fides. Hæc in Epheſo cur lecta non ſunt? Hæc Dioſcorus occultavit.* Et hæc quidem ante ullam diſputationem, ante novum Eutychianæ inſaniæ examen, ante accumulatas antiquorum Patrum pro Catholico dogmate ſententias. Denique latrocinii Epheſini labes inde indicatur profecta, quòd artibus Dioſcori evictum ſit, ne Leonis epiſtola legeretur. Sed nihil in hanc rem vehementius epiſtola Synodi ipſius Chalced. ad Marcianum Imperatorem ſub calcem *act.* 3. *Nos igitur conſiderantes, & univerſo orbi factæ tempeſtatis cauſam inquirentes, hujus rei authorem comperimus Dioſcorum quondam Alexandrinum Epiſcopum. Primùm quidem quia epiſtolam à ſanctiſſimo Archiepiſcopo ſenioris Romæ Leone directam ad Flavianum, recitari prohibuit Reverendiſſimis Epiſcopis Epheſi congregatis, & hoc poſt promiſſiones ſuas & juramenta plurima, &c. Secundò quia Eutychi ægrotanti impietate Manichæi, & legitimè abdicato, tam ſacerdotium, quàm Monachorum principatum ante decretum ſynodale irregulariter reddidit: & hæc cum ſanctiſſimus & Beatiſſimus magnæ Romæ Archiepiſcopus Leo per eaſdem literas convenientia decreviſſet, & ſceleſtam Eutychis in ſcriptis damnaſſet perfidiam.* Et mox rurſus in epiſt. ad Pulcheriam Auguſt. *Qui diſpergebat, extinctus eſt. Sopitus eſt perſecutor. Princeps tempeſtatis Dioſcorus exploſus eſt. Ipſique naves ſuas in curſu repetiere rectores, Chriſto ad intelligentiam proſperè dirigente, qui oſtendit in Leone mirabili veritatem; quia ſicut ſapiente Petro, ita & iſto utitur aſſertore, &c. Dioſcorum ſacerdotii dignitate definivimus alienum. Fratribus enim ſcandala ponebat ut nequam, & in ore ſuo abundavit nequitia, fallacia ſua literarum Romani Pontificis abnuens lectionem.* Act. autem 4. è veſtigio Legati Leonis pronunciant, amplectendam omnibus fidem eſſe Nicænæ, Conſtantinopolitanæ, Epheſinæ Synodorum, & epiſtolæ Leonis adversùs Neſtorium & Eutychetem. Tum illicò exclamant Epiſcopi, *Omnes ſic credimus, ſic baptizati ſumus, ſic baptizamus.* Tum ſigillatim omnes huic Leonis epiſtolæ ſubſcribunt, ut conſentaneæ anterioribus Synodis

Oecumenicis. Tum excandeſcit Synodus adverſùs Ægyptios, contantes & comperendinantes, etſi non reſpuentes omnino ſubſcribere epiſtolæ Leonis: paſſimque inclamatur: *Qui non ſubſcribit epiſtolæ cui omnis Sancta Synodus conſenſit, hæreticus eſt. Act.*5. *Judices dixerunt: Dioſcorus dicebat, Ex duabus naturis ſuſpicio: duas non ſuſcipio. Sanctiſſimus autem Archiepiſcopus Leo duas naturas eſſe dicit in Chriſto, &c. Quem igitur ſequimini, ſanctiſſimum Leonem, an Dioſcorum? Reverendiſſimi clamaverunt, Ut Leo, ſic & credimus, qui contradicunt Eutychianiſtæ ſunt, Leo rectè expoſuit.* Denique eadem ſacra Synodus in proſphonetico ad Marcianum ita de Leonis epiſt. *Unde nobis impenetrabilem in omni errore propugnatorem Deus providit, & ad victoriam præparavit Romanæ Eccleſiæ Papam, doctrinis eum per omnia veritatis accingens, ut quemadmodum fervens affectu Petrus, omnem ad Deum ſenſum intelligentiamque perducat.* Tum prolixè tuetur epiſtolam hanc Leonis à circumlatrantibus hæreticis: & in relatione demum ad Leonem Papam, ita habet: *Tu vocis B. Petri omnibus conſtitutus interpres. Unde & nos tanquam tanti boni duce & authore ad communem utilitatem utentes, Eccleſiæ filiis hæreditatem, ſortemque veritatis oſtendimus, &c. Et eramus in communi choræa gaudii, quaſi in imperialibus cœnis, deliciis ſpiritualibus epulantes, quas per tuas literas Chriſtus præparaverat invitatis, & ſupercœleſtem ſponſum inter nos converſantem cernere putabamus.* Toto denique Synodi hujus tractatu exploratiſſimum fit, non veluti lubrica in quæſtione aliqua, diſputandi, altercandique licentiam ſe effudiſſe: ſed velut in re præjudicata, Leonis epiſtolæ ſubſcribere compulſos omnes, vel diris Eccleſiaſticis, ſi qui obluctati ſint, implicatos.

VI. Pergo ad Quintam Synodum, illud unum proloquutus, cùm antè aliquandiu de trium capitulorum damnatione controverteretur, in eam conſenſiſſe Menam Conſtantinopolitanum Epiſcopum, ſed ita demum ſi Romanus Antiſtes conſentiret. Facundus *lib.* 4. *c.*4. *Conventus Menas cur priori ſententiæ ſuæ contrarius, acquieviſſet his quæ antè culpaverat, & de quibus ſe nihil acturum ſine Apoſtolica Sede promiſerat, ſub ea ſe conditione ceſſiſſe, & juratum ſibi fuiſſe reſpondit, quod chirographum ſuum reciperet, ſi hæc Romanus Epiſcopus non probaret.* In veſtibulo autem Synodi ipſo, *act.* 1. Juſtinianus in epiſtola ad Synodum, exemplum Vigilii Papæ ceu facem ſplendidiſſimam omnibus præfert: *Ipſe Vigilius non ſemel, nec bis, ſed etiam ſæpiùs in ſcriptis, & ſine ſcriptis, anathematizavit impia tria capitula. Quod verò ejuſdem voluntatis ſemper fuit, de condemnatione trium capitulorum, & per plurima alia demonſtravit, & per condemnationem Ruſtici, & Sebaſtiani, &c.* Et rurſus *Collat.*7. *Sæpiùs in ſcriptis Vigilius ſuam manifeſtavit voluntatem, condemnans tria capitula, &c. Ut igitur etiam ea, quæ ſæpiùs ab ipſo facta ſunt ad condemnationem trium capitulorum vos audientes, alacriores efficiamini de his formam celeriter proferre, &c.* Tum epiſtolæ Vigilii variæ ſubnectuntur, quibus tria inurit capitula. Idem inculcatur *Collat.* 8. & ita demum anathematum jacula in tria illa capitula evibrantur. Occidentalis ſanè Eccleſia in Synodum ipſam, & damnationem trium capitulorum non conſenſit, ut exploratum eſt, niſi duce, & auſpice Pontifice Romano, ſeu Vigilio, ſeu Pelagio.

VII. Jam verò in ſexta Synodo meridianos etiam Solis radios vincit tanta rei evidentia. Actione 4. legitur Agathonis Papæ ad Imperatores epiſtola, *Quæ regulariter à ſanctis, atque Apoſtolicis prædeceſſoribus, & venerabilibus quinque Conciliis definita ſunt, cum ſimplicitate cordis, & ſine ambiguitate à Patribus tradita fidei conſervamus, unum ac præcipuum bonum habere ſemper orantes, atque ſtudentes, ut nihil de iis quæ regulariter definita ſunt, minuatur, nihil mutetur, vel augeatur, ſed eadem & verbis & ſenſibus illibata cuſtodiantur.* Tum legatos à ſe ad Synodum mitti ait, quibus *Licentiam ſive authoritatem dedimus apud tranquilliſſimum ejus imperium, dum juſſerit ejus clementia, ſimiliter ſatiſfaciendi, inquantum dumtaxat eis injunctum eſt, ut nihil profectò præſumant augere, vel mutare: ſed traditionem hujus Apoſtolicæ Sedis, ut à prædeceſſoribus Apoſtolicis Pontificibus inſtituta eſt, ſimpliciter enarrare.* Et infrà ne inuſitatum quid arrogare ſibi videantur, qui fidem Synodo dictent: *Petrus ſpiritales oves Eccleſiæ ab ipſo redemptore omnium terna commendatione paſcendas ſuſcepit. Cujus adnitente præſidio hæc Apoſtolica ejus Eccleſia nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa eſt: cujus authoritatem, utpote Apoſtolorum omnium Principis, ſemper omnis catholica Chriſti Eccleſia, & univerſales Synodi fideliter amplectentes, in cunctis ſecutæ ſunt.* Vetat ergo rem diſputationum lubrico committi, avitam Apoſtolicæ Sedis traditionem & fidem Synodo indicit, illam Synodos univerſales amplexas ſemper eſſe conteſtatur. Singulæ enim Eccleſiæ Catholicæ particulares traditam ab Apoſtolis fidem illibatam per ſæculorum lapſus cuſtodiunt, hanc Eccleſiarum Præſules Synodis inferunt; ſed ante omnes minores Eccleſias & Præſules, Sedes Apoſtolica, ut earum matrix & origo, ut principalitatem nacta & arcem fidei tenens, traditionis Apoſtolicæ facem multò ſplendidiorem, & inextinctam præfert. Ejuſdem ſunt ſalivæ Agathonis, & Occidentalis Synodi aliæ literæ ad Synodum ſextam: *Lumen Apoſtolicæ fidei ſplendidiſſimum, quod ex veri luminis fonte, tanquam de radio vivifici fulgoris, per miniſtros Beatum Petrum & Paulum Apoſtolorum Principes, eorumque diſcipulos, & Apoſtolicos ſucceſſores, gradatim uſque ad noſtram parvitatem, Dei opitulatione ſervatum eſt, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falſitatis nebulis confœdatum.* Tum negant eloquentiæ & dialecticæ copiam ſibi ullam ſuppetere, *Sola noſtra ſubſtantia fides noſtra: cum qua nobis vivere, ſumma eſt gloria: pro qua mori, lucrum æternum eſt. Hæc eſt perfecta noſtra ſcientia, ut terminos Catholicæ atque Apoſtolicæ fidei, quos uſque adhuc Apoſtolica Sedes nobiſcum & tenet & tradit, tota mentis cuſtodia conſervemus.* Tum ajunt legatos à ſe ad Synodum miſſos, qui ei offerant Apoſtolicæ fidei ſuæ confeſſionem, *non tamen tanquam de incertis contendere, ſed ut certa, atque immutabilia compendioſa definitione proferre.* Et ad calcem epiſtolæ abruptè ita edicunt: *Quicumque proinde ſacerdotum hæc quæ in hac noſtræ humilitatis confeſſione continentur, nobiſcum ſinceriter prædicare deſiderant, ut noſtræ Apoſtolicæ fidei concordes, ut conſacerdotes & comminiſtros ejuſdem fidei, ut ſpiritales fratres & Coepiſcopos noſtros ſuſcipimus. Qui verò hæc confiteri noluerint, ut infeſtos Catholicæ atque Apoſtolicæ confeſſioni, perpetuæ condemnationis reos eſſe cenſemus. Nec aliquando tales in noſtræ humilitatis collegio, niſi correctos ſuſcipere patimur.* Non incerto diſceptationum ſe, vel Eccleſiam credunt, ſed præfinitam fidei formulam Synodo Oecumenicæ offerunt, indeclinabiliter ſubſcribendam ab omnibus, niſi ſi qui malint à ſacerdotali collegio reſecari. Et Synodus ipſa Oecumenica in proſphon. ad Imper. *act.* 18. *Proinde inſpiratione Sancti Spiritus conſpirantes, & ad invicem omnes conſonantes atque conſentientes, & Agathonis ſanctiſſimi Patriarchæ, & ſummi Papæ dogmaticis literis ad veſtram fortitudinem miſſis conſentientes, nec non & ſuggeſtioni ſanctæ, quæ ſub eo eſt, Synodi centum viginti quinque Patrum concordantes, unum de Sancta Trinitate Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum etiam incarnatum prædicamus in duabus perfectis naturis, indiviſè, inconfuſè laudandum.*

VIII. Sed in eodem proſphonetico ad Imperatorem ſermone, Synodorum univerſalium omnium ſumma authoritas uni ferè Pontifici Romano & Imperatori vendicatur; quod hic velut externus, ille interior: alter executioni, alter definitioni præſit;

univerſalis uterque Epiſcopus. Itaque *Arius inſurgebat, &c. Coſtantinus, & Sylveſter in Nicæa congregabant Synodum, per quam, &c. Macedonius Spiritus denegabat Deitatem, &c. Theodoſius & Damaſus fidei adamas protinus obſtiterunt, &c. Iterum Neſtorius, & iterum Cæleſtinus & Cyrillus, &c. Deinde Eutychetis inſania, &c. Leonis igitur tabula, tanquam Leonis rugitus viriliter vociferans ex Roma, interim Archimandritam beſtiam perterruit, & à Monachico grege projecit, ejuſque phantaſiam reprobavit, & evaneſcere fecit. Hanc igitur divinitùs ſcriptam tabulam Marcianus, & Anatolius cum omni Chalcedonenſi Synodo amplexi ſunt, atque manu & lingua conſentiebant, & pariter ſubſcribebant, & per eam, conſonam Eutychetis & Dioſcori intelligentiam evacuarunt. Sicut & Vigilius poſt hæc Juſtiniano piiſſimo conſonuit, & quintum Concilium conſtitutum eſt.* His exemplis Majorum, & documentis adprimè obſecuta ſexta hæc Synodus, hæc paulò poſt de ſeipſa confitetur: *Summus nobiſcum concertabat Apoſtolorum Princeps. Illius enim imitatorem, & Sedis ſucceſſorem habuimus fautorem, & divini Sacramenti myſterium illuſtrantem per literas. Confeſſionem tibi à Deo ſcriptam, illa Romana antiqua civitas obtulit, & dogmatum diem ex veſpertinis partibus extulit. Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur.* Et infrà eadem Synodus ad Agathonem ſcribens, *Literas à veſtra beatitudine ad piiſſimum Imperatorem miſſas, ut à ſummo Apoſtolorum vertice divinè perſcriptas agnoſcimus; per quas exortam nuper multiplicis erroris hæreticam ſectam depulimus.* Et in epiſtola ad Leonem Agathonis ſucceſſorem ab Imperatore ſcripta: *Velut ipſum Principem Apoſtolici chori, primæque cathedræ Antiſtitem Petrum contuiti ſumus, mentium noſtrarum oculis totius diſpenſationis myſterium divinitus eloquentem, &c. Nam ipſum totum Chriſtum nobis ſacræ ejus literæ diſſerendo exprimebant, quas omnes libentibus animis, ſincerèque accepimus, & velut ipſum Petrum ulnis animi ſuſcepimus.* Subditque mox, *Solus Macarius à ſacerdotali conventu exiliit, renuit enim omninò ſacratiſſimis Agathonis literis aſſentiri, velut in ipſum coryphæum Petrum inſaniens.*

IX. In ſeptima Synodo nihilo obſcuriora edidit Pontifex Romanus ſui in doctrina fidei principatus documenta. Sed prolixiùs id infrà demonſtrabitur diſſertatione 21. Quoniam autem ſemel iterumque jam innuimus, uno Pontificis Romani nutu Occidentales omnes Eccleſias circumagi ſolitas fuiſſe: eòque Orientalibus quantiſcumque Synodis particularem tantùm, non Oecumenicam affuiſſe authoritatem, donec iſtam Romana Sedes impartiretur aſſenſu ſuo, quò Occidentalium quoque omnium conſenſio inclinabatur. Ne hinc tricandi anſam arripiat quis, quaſi in Occidentalium conſpiratione illa moles tota authoritatis fuerit, non etiam Principatus ſui verticem obtinuerit prima Sedes; paucis neceſſum eſt exemplis demonſtrari, in ſalebroſis Orientalium controverſiis, ut Romanæ fax Eccleſiæ Occidentalibus præluxerit. Et de Paſchæ die quidem, ac baptiſmo hæreticorum, exploratum eſt, quàm Romanæ conſuetudini incontanter adhæſerint, eique ipſi tandem ceſſerint Afri rebaptizatores, cùm vix ſatis Græca ulla Synodo ad id adductos evinci queat. Nicænæ Synodi acta nunquam per Occidentem vulgata fuiſſe magis conjicitur, quàm periſſe fraude Arianorum, qui hoc in orbis tractu minùs graſſati ſunt. Nicænos Canones nec Auguſtinus, dum Epiſcopus crearetur, noverat. Conſtantinopolitanæ Synodi Canones repudiabat, teſte Gregorio, Romana Eccleſia: decretum de fide confirmavit Damaſus, ut Græcorum defectioni mederetur, non ut Occiduis conſuleret, à Macedoniania lue prorſus intactis, illiuſque Synodi promulgatione vel nulla, vel obſcuriſſima perfuſis. Epheſinæ & Chalcedonenſis Synodi quàm tenuis Occidentales aura afflaverit, claret ex Aurel. Concil. 5. ann. 549. *Can.* I. *Eutychetis & Neſtorii ſectas, quas Sedes Apoſtolica ſancta condemnat, ſimiliter & nos eaſdem cum ſuis authoribus, & ſectatoribus execrantes, &c.* Et ex epiſt. Aviti Vienn. Epiſc. ad Hormiſdam Papam: *Eutychetis igitur, Neſtoriique damnatio, quos jamdudum per beatiſſimos prædeceſſores ſanctæ Sedis veſtræ calcavit authoritas, ad notitiam jam pridem noſtram, Apoſtolicæ ad nos diligentiæ proviſione perlata eſt.* Liquet & ex epiſtola Leonis 52. ad Epiſcopos Galliæ poſt Concilium Chalcedonenſe: *Optaſſemus fraternitatis veſtræ literas eo tempore, quo promiſeratis, accipere: ut profecturis ad Orientem fratribus noſtris, quos ad ſanctam Synodum vice noſtra direximus, etiam veſtræ ſententiæ profeſſio jungeretur.* Incumbebant, ut vides, omninò fidei & ſententiæ Romani Præſulis, nec de Orientalibus Synodis, niſi leviter & ejus magiſterio imbuebantur. De Hiſpanienſibus Eccleſiis compertiſſimum idem eſt ex Idatii Epiſcopi Chronico: ubi ait, *Germani presbyteri Arabicæ regionis ad Gallæciam venientis, & aliorum Græcorum relatione comperimus, contracto Epiſcoporum Concilio ſub præſentia Theodoſii Auguſti deſtructam Hebionitarum hæreſin, quam Neſtorius reſuſcitabat.* Et infrà: *Uno eodemque tempore Conſtantinopoli Neſtorium Hebionæum, Cyrilli ad eum epiſtola & hæreſin deſtruentis, & regulam fidei exponentis oſtendit. Hæc cum aliis habentur allata.* Et infrà rurſus: *De Galliis epiſtolæ deferuntur Flaviani Epiſcopi ad Leonem Epiſcopum miſſæ, cum ſcriptis Cyrilli Epiſcopi Alexandrini ad Neſtorium Conſtantinopol. de Eutychete Hebionita hæretico, & Leonis Epiſcopi ad eundem reſponſa. Quæ cum aliorum Epiſcoporum & geſtis, & ſcriptis, per Eccleſias diriguntur.* Quantam iſta, oro, non Idatii, ſed Hiſpanorum omnium ignorationem confitentur de tertiæ, quartæque Synodi geſtis? De Acaciani ſchiſmatis exitu vide ſuprà laudatam Aviti epiſtolam: & perſpicies, quàm incerti, quàm ſuſpenſi, quàm *ſuper ſtatu fidei omnes* Galliæ Epiſcopi *ſententiam captarent* Pontificis Romani. Quintam Synodum à Chalcedonenſis notitia aptam pendulamque, cum Romana Sede Occidentales omnes, repudiavere primùm, ut *Græcitatis ignari*, pòſt recepere. De ea Regino in Chron. nihil aliud, quàm Mariam Deiparam aſſertam ait. Sextam Synodum neſciſſe prorſus Hiſpanos, facilè conjicitur ex Leonis ad eos, & eorum ad ipſum viciſſim Synodicis. Galli autem jam Martini Papæ Concilio adhæſerant: nec niſi ut ad rei jam definitæ promulgationem Occidentales omnes paſſi ſunt ſextam Synodum congregari. Monotheliticas autem calliditates quàm feliciter Galli noſtri neſcirent, docet nos S. Audoneus in vita S. Eligii *l.* I. *c.* 33. non aliter eorum dogma deſcribens, quàm quòd aſſerant *Chriſtum minimè habere formam ſervi: & neque eum ex Maria veram aſſumpſiſſe carnem.* Septimam Synodum quàm averſati fuerint diu longè plures Occidentis Epiſcopi, & ſoli ſe Apoſtolicæ Sedi devoverint, prolixiùs infra pandetur. Cùm ergo ſolius Romani Præſulis voto nutuque actos, impulſoſque fuiſſe diximus Occidentis Epiſcopos; cùm horum & illius unam ſemper individuamque fuiſſe ſententiam, fidem, communionem: cùm hoc authoritatis pondere, Oecumenicas in Oriente habitas Synodos neceſſariò ad finem diſciplinamque condendam adductas fuiſſe: amplitudini primæ Sedis nihil detraximus ex Occidentalium conſociatione, ſed addidimus plurimum.

X. Suo hìc quaſi loco & jure collocanda Nicolai I. Epiſtola 9. ad Michaelem Imp. ad hoc ipſum argumentum penè dedita opera connitens: *In Synodis priſco tempore collectis, Apoſtolicæ Sedis ſcripta, non ſub occultationis modio tegebantur, ſed ut omnibus qui in domo Dei erant, lucerent, in propatulo ponebantur: & ut ſi qua turpitudo, vel macula in fidei pulchritudine à quolibet tentaretur induci, facilè pateſceret, ac ſi ſpecula in omnibus haberentur: & quaſi quædam rectitudinis formula, qua imprimi cæteri poſſent, poſita colebantur, &c.*

Sancta Synodus apud Epheſum congregata ſanctæ Memoriæ Cæleſtini Papæ prius epiſtolam legit, &c. ut ex ejus potiſſimum ſpecialis judicii tenore ſit perfidus Neſtorius expulſus, dum eadem Synodus in ſententia contra eum prolata tali modo proſequitur: Neceſſario coacti tam ex Canonibus, quàm ex epiſtola Cæleſtini, &c. Epiſtola quoque Sancti Leonis Papæ adeo apud omnes Orientales Epiſcopos extitit venerabilis, ut hanc columnam orthodoxiæ vocarent, & omnes in ea Præſule Conſtantinopoleos Anatolio præcedente ſubſcriberent: ita ut Chalcedonenſis magna Synodus nil diffiniſſe, nil reſpuiſſe, nil ſuſcepiſſe, niſi quod illa, vel vices Apoſtolicæ Sedis ibi ſervantes diffinierunt, projecerunt, vel admiſerunt, agnoſcatur. Tum ex ejuſdem Synodi actis probat, Dioſcori labem non alio ex capite manaſſe, quàm ex contemptu epiſtolæ Leonis, ut & nos ſuprà oſtendimus; inde Pſeudoſynodi Epheſinæ perfidiam effluxiſſe. Et *epiſtol.* 10. rurſus idem: *Hæc ſunt, quæ de his Sedes Apoſtolica ſtatuit. Hæc ſunt, quæ ſynodicè regulariterque decrevit. Hæc ſunt, quæ nos tantò ſtudioſiùs oportet amplecti, tantò ſollicitiùs obſervare, quantò certiùs noſtis, quæ ab ea ſtatuta fuerint, hæc univerſalem ſemper Eccleſiam tenuiſſe. Ita ut contra ſingulos errores in Eccleſia exortos prior hæc ſecundùm primatus ſui authoritatem ſententiæ terminum dederit. Et ita demum univerſalis Eccleſia, licèt aliquando per aliquantulum temporis in quibuſdam reluctata ſit, quæ illa tamen probavit, quandoque probaverit: & quæ illa refutavit, ipſa refutaverit.* Quibus nihil verius, nihil ſapientius dici potuit. Etenim Nicænæ Synodo in condemnationem Quartadecimanorum centum amplius annis præivit Eccleſia Romana. Univerſali quoque illi de qua Auguſtinus, Synodo quæ iterum baptizari ab hæreticis ſemel tinctos vetuit, longo temporis intervallo Sedes Apoſtolica facem prætulit. Reluctati ſunt aliquammulti aliquandiu, ſed tandem capiti ſuo univerſa acquievit Eccleſia. Apollinarem certè Damaſus, Macedonium ante ſecundam Oecumenicam Synodum, ita Romana Eccleſia Occidenſque prædamnaverant, ut nulla ſibi opus Synodo duxerint, & Conſtantinopolitano Concilio præluxerint potiùs quàm obſecuti ſint. Quod autem legitur apud Gelaſium Cyz. *lib.*2. *c.*11. Nicænos Patres *multo tempore permulta inter ſe fide communicaſſe, ratos nihil citò, aut temerè de re tanta ſtatui debere, &c.* Cave, ne fidei dubios, vel ignaros pridem fuiſſe tantos Patres & Confeſſores ſuſpiceris, ante generalis Synodi conſtitutionem. Certius enim eſt, quod alii teſtantur, cùm primum Arii fides cœpit legi, aures obturaſſe: avitæ ſcilicet fidei ſatis memores. Unde & Theodoretus *lib.*1. *c.*7. de Euſebianis, *Fidei*, inquit, *formulam quam compoſuerant, Concilio propoſuerunt: quæ ut primùm perlecta fuit, quoniam omnes eam adulterinam & commentitiam eſſe vociferabantur, illico diſcerpta eſt.* Illa ergo diſceptandi ſedulitas, non velut incerti dogmatis ambiguum diluere, ſed certiſſimæ fidei caliginem & ſpinas detergere laborabat. Vide Athanaſium *orat.* 1. contra Arianos.

XI. Otioſum penè eſt Octavæ Synodi meminiſſe, tum quòd in ea conticuerint fidei diſceptationes, tum quòd vel tyrunculis prima hiſtoriæ limina ſaltem ingreſſis, compertum ſit, omnia ibi nutu & imperio Romanæ Sedis actitata fuiſſe. Actione 2. recitatur Epiſtola Baſilii Imperatoris ad Nicolaum Papam, ubi omnia in Synodo pertractanda, ab eo antè definiri poſtulat, de medicina Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, diutina jam morbi tempeſtate jactatæ. Epiſtola item Ignatii Patriarchæ ad eundem, *Eorum vulnerum, atque livorum, qui in membris hominis conſiſtunt, multos medicos protulit ars. Eorum verò qui in membris ſunt Chriſti, omnium noſtrum capitis & ſponſæ Catholicæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ, unum & ſingularem præcellentem, atque catholiciſſimum medicum, ipſe princeps ſummus, & fortiſſimus ſermo, & ordinator, & creator, & ſolus ex toto magiſter, Deus omnium produxit, videlicet tuam fraternam ſanctitatem, & paternam almitatem. Propter quæ dixit Petro magno, & ſummo Apoſtolorum, Tu es Petrus &c. Tales enim beatas voces, non ſecundùm quandam utique ſortem Apoſtolorum Principi ſolùm circumſcripſit, & definivit, ſed per eum ad omnes qui poſt illum ſecundùm ipſum efficiendi erant ſummi Paſtores, & diviniſſimi ſacrique Pontifices ſenioris Romæ, tranſmiſit.* Tum ejus literis jam Eccleſiæ ſuæ pacem, & ſanitatem cœptam reſtitui gratulatur: *Sategiſti atque ſcripſiſti, utpotè Apoſtolicæ, & ſummæ poteſtatis ſuſceptor, dignè ac rationabiliter reſtituiſti, & fluctum, qui hic inerat, diſſipaſti, & tranquillitatem Eccleſiis contuliſti.* Tum varia denudat uti medico vulnera Eccleſiæ ſuæ adhuc incurata, *De hujuſmodi imploramus dari diſpoſitionem.* Subnectuntur literæ Hadriani, qui in defuncti Nicolai vicem adſcitus in Apoſtolicum thronum fuerat, quibus legem & medicinam temperat multiplici morbo, in Synodo Oecumenica octava exequendam. Et *act.*4. cùm ageretur de Photianis Epiſcopis, in quos jam cenſura Nicolai Papæ ſævierat, conteſtantur Legati Apoſtolici: *Nobis non licet reſcindere judicium Sanctorum Romanorum Pontificum; hoc enim contrarium eſt Canonicis inſtitutis.* Nec patiuntur Photianos ingredi, niſi ut qua damnati fuerant, *Beatiſſimi Papæ Nicolai epiſtolam audiant.* Nec Photiani tunc Epiſcopi aliud contendebant, quàm ſe *ut ſacerdotes Nicolao Papæ Romæ comminiſtraſſe*: quod legati vehementer inficiati ſunt. *Act.* 7. erumpit Ignatius in laudes Imperatoris, qui Eccleſiam Conſtantinopolitanam reſtauravit, *Definitiones & regulas ſequens beatiſſimi Papæ Nicolai Senioris Romæ, quas ille Synodicè promulgavit, & per proprias epiſtolas Conſtantinopolin deſtinavit.* Tum exclamatur inter complura alia, *Nicolai Papæ Romani æterna memoria, &c. Hadriani multos annos. Interemptoris novi Simonis multos annos. Percutientis novum mendacem Ananiam, multos annos.* Poſtremò referam, unde fortaſſis exordiundum fuerat, pauciſſima hæc ex epiſt. Hadriani ad Imp. quæ *act.* 1. recitata eſt: *Intellexiſti quibus vulneribus ſauciata, quæ apud vos eſt, manebat Eccleſia: & quòd hæc Sedes ejuſcemodi mederi poſſit vulneribus, magiſtris fidei noſtræ ſcrutatis, liquidò didiciſti. Atque ideò hæc curare cupiens, Apoſtolicæ Sedis decreti remedium ſaniſſimè requiſiſti, &c. Porrò de ſacerdotibus vel cæteris qui contra pacem Eccleſiæ facientes, unitatem ejus ſcindere præſumpſerunt; ſuper quibus etiam decretum ab Apoſtolica Sede, clementia tua more priſcorum Principum poſtulat; ſciat dilectio tua, quia ſicut diverſo modo deliquiſſe referuntur, ita diverſis eos definitionibus ſubjici non inconvenienter oportere perpendimus, &c. Inſuper exhortamur, ut ſententiarum capitula, quæ Synodicè in Eccleſia Dei, ubi Sanctum Corpus Apoſtolorum Principis Petri requieſcit, communi ſententia promulgavimus, apud vos in Synodo cunctorum ſubſcriptione roborentur, &c.* Ex quibus promptum exploratumque eſt, octavam hanc habitam Synodum Oecumenicam, non ut anceps aliquis & implicatus extricaretur nodus, ſed ut regula diſciplinæ ab Apoſtolica Petri Sede per ipſos Imperatorem Baſilium & Ignatium Patriarcham Conſtantinopolitanum flagitata, & per legatos directa, in Synodo executioni mandaretur. Idque Nicetas in vita Ignatii non obſcurè tradit his verbis: *Non erat Ignatio authoritas agendi quæ vellet: Romanis enim pro Eccleſiaſtica antiqua conſuetudine, judicandi poteſtatem permittebat.*

XII. Poſteriores his Synodos univerſales non abs re intactas prætereo, ut in quibus perſuaſiſſimum ſit Romanæ Sedis Apoſtolicum apicem ſplendidiùs radiaſſe. Gradum facio ad poſteriorem & non minùs luculentam hujus controverſiæ partem, priori ſpecie tenus infeſtam, reapſe amicam & conjunctiſſimam. Nimirùm etſi occupaſſet Apoſtolica Sedes definire ſeu fidei decreta, ſeu capita diſciplinæ, conſentaneum tamen fuiſſe confluere Oecumenicas Synodos, ibique Chriſtianæ Eccleſiæ univerſitatem, Capitis ſui oraculo concinere. Ita Cæleſtinus Papa *epiſt.* 14. *Nulla ſuo vitio languenti medica arte defuimus. Scimus qualiter & quoties hos ſcriptura jubeat conveniri, &c. Frater fratrem admonuit. Dehinc pertinax uno & altero, imò & multis teſtibus conventus eſt. Conſequenter ab univerſali Eccleſia, noſtro quoque ſermone correptus. Nihil præcox cum eo, nihil in hoc egimus immaturum: quem diuturnæ conſtitutionis ſervatus ordo damnavit.* Sic ibi de damnato Neſtorio. Ita Philippus Apoſtolicæ Sedis legatus in Epheſina prima Synodo, *act.* 3. Petrum Caput & Columnam fidei eſſe prælocutus, & in ſucceſſoribus ſuis vivere adhuc, & judicium exercere: etſi jam in Neſtorium ſententiam tuliſſet Cæleſtinus, ſe tamen ad hanc Synodum ab eodem miſſum teſtatur legatum; & in ea canonicè citatum Neſtorium, venire contempſiſſe, ideoque, *Firmum eſſe, quod in ipſum pronunciatum eſt, juxta omnium Eccleſiarnm decretum; omnes namque Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ Sacerdotes, vel per ſe, vel certè per ſuos legatos ſacerdotali huic conſeſſui interſunt.* Et paulò infrà Synodus ipſa in relat. ad Imp. de Romana adversùs Neſtorium Synodo, ejuſque & Cæleſtini legatis prælocuta, addit: *Quia ergo viri iſti qui venerunt, totius Occidentalis ſanctæ Synodi ſententiam noſtræ huic Synodo per literas expoſuerunt, ſenſumque de fide & pietate nobis conſonum declararunt, neceſſariò de conſenſu illorum nobiſcum ad majeſtatem veſtram retulimus. Ut pietati veſtræ conſtet, judicium quod paulò antè à nobis exiit, eſſe unam communem totius orbis terrarum ſententiam.* Et in relatione alia Kal. Jul. miſſa: *Synodus omnes totius orbis Epiſcopos unum idemque ſentientes habet. Nam & magnæ Romæ Epiſcopus Synodo ſimul intereſt, neque deſunt Africani per Cyrillum repræſentati, &c.* Et in relat. alia per Joannem miſſa: *Synodus univerſum Occidentem cum magna veſtra Roma & Apoſtolica Sede, totam item Africam & totum Illyricum in conſeſſu ſuo habet.* Et in relat. alia per ſeptem Epiſcopos miſſa: *Sancta & Oecumenica Synodus, cujus conſeſſui adeſt & Cæleſtinus, & univerſa Occidentalis Synodus totaque Africa, & Illyricum. part.* 3. *Conc. Epheſ. cap.* 13. Et Cyrillus in Apolog. ad Theodoſ. *Fidei meæ rectitudini teſtimonium perhibuit & Romana Eccleſia, & ſancta quoque Synodus ex univerſo orbe congregata.*

XIII. Obſerva hìc ergo, nequaquam provocaſſe Neſtorium à Papa ad Concilium, à Cæleſtino ad Oecumenicam Epheſi Synodum: ſed cauſam ejus à Cæleſtino primùm cognitam, in Epheſina Synodo retractatam fuiſſe, citra ullam appellationis vel leviſſimam ſuſpiciunculam. 2. Adverſa hìc eſſe omnia provocationum indiciis. Nam Cæleſtinus qui Romæ jam judicaverat, Epheſino quoque judicio per legatos interfuit, præfuitque: & ad eum Synodus Oecumenica totam judicii authoritatem refundit. Nihil alienius autem, vel intempeſtivius foret, quàm Cæleſtini in Synodo præſentiam, principalemque dominationem jactare paſſim, ſi ab eo provocari ad Synodum, & lata ab eo ſententia in Synodo examinari potuiſſet. 3. Nec diſſociatur in his & hujuſmodi aliis compluribus teſtimoniis Cæleſtini, & Occidentalis cum eo Synodi authoritas atque ſententia. Atqui ab Occidentalis Synodi decreto non poterat ad Epheſinam Synodum appellari. Nec enim Oecumenica fuerit Epheſina Synodus, ſi Occidentalem Synodum ab ea revulſeris, ut revelli neceſſum eſt, ſi ab hac ad illam provocari potuiſſe exiſtimes. Particularis utraque Synodus eſt, ſi ſeponatur utraque: ideoque ab altera ad alteram ceu Oecumenicam provocari poſſe nec inter ſomniandum imaginaberis: niſi ſi æquius ducas eſſe, prout eſt, ab Epheſina & Orientali ad Occidentalem, ubi Capitis fidei & verticis Apoſtolici præſens dominatur authoritas, appellari, non viciſſim. 4. Ergo ut utraque Synodus una eſt, ſicut Eccleſia una eſt, Occidentem Orientemque, præterita & futura ſæcula inexplicabilibus divini Spiritus vinculis conſtringens: ita una authoritas, una cognitio, una ſententia eſt, quam Caput præcinit, ſuccinit corpus; quam in Occidente Caput ipſum pertonat, quam per legatos ſuos in Orientali Synodo ingeminat, cui totum Eccleſiæ corpus in Oecumenica Synodo aſſonat. Ergo ſicut ab uno & eodem ad ipſummet; ita à capite ad corpus, ab Occidentali Synodo ad Oecumenicam provocari non poteſt, niſi ut cauſa à ſummo judiciorum Principe cum paucioribus adſeſſoribus cognita & definita, ab eodem rurſus in frequentiori judicum ſenatu cognoſcatur & terminetur. Quæ non provocatio eſt, ſed ſupplicatio: nec in rei poteſtate, ſed in libertate ſummi judicis poſita. 5. Ideo nulli ſuſpicionum, aut invidiæ ſtimuli, vel Cæleſtinum vel Synodum exagitabant. Neutri alterius detrimento authoritatis pluſculum exiſtimabatur accumulandum. Quin ex adverſo per vicarios ſuos regnabat & radiabat in Synodo Cæleſtinus; Cæleſtini majeſtate & judicio antegreſſo gloriabatur, ſeſeque adversùs hoſtium lattratus Synodus tuebatur.

XIV. Non ita Eutyches. A Flaviani enim ſententia non ſupplicavit, ſed procuravit, ut alibi dictum. Cùmque Romæ Leo confirmaſſet ſententiam Flaviani, & Eutycheris doctrinam proſcripſiſſet: non recuſavit tamen eandem cauſam in Epheſina ſecunda Synodo, quam Imperator convocaverat, inſtaurari. Etenim *epiſt.* 15. ad hanc ipſam Synodum ſcripta, in Eutychetis deliria detonat; tum addit: *Verùm quia etiam talium non eſt negligenda curatio, & piè ac religioſè Chriſtianus Imperator haberi voluit Epiſcopale Concilium, ut pleniore judicio omnis poſſit error aboleri; fratres noſtros Julianum, &c. miſi, qui vice mea ſancto conventui veſtræ fraternitatis interſint, & communi vobiſcum ſententia, quæ Domino ſint placitura, conſtituant.* Minimè neceſſariam fuiſſe Synodum in re tam dilucida, idem alibi ſcribit. Sed confitetur hìc tamen *pleniore judicio* Eccleſiam rurſus uti poſſe: non quaſi ancipitem conſilii, & fidei certam ſuæ, non quaſi Flaviani, nedum Leonis ſententiam fortaſſis recantatura ſit: ſed pleniore judicum numero, & pompa majore, eandem ſuam fidem ſententiamque invariabilem & irretractabilem promulgatura.

XV. At cùm fœdiſſima tempeſtate Dioſcorus Synodum illam laniaſſet, diſſipaſſetque, ejus quidem nefaria decreta caſſavit in Synodo Romana Leo Papa, ſed Oecumenicam tamen ad hoc ipſum colligendam eſſe Synodum idem ſenſit, flagitavit, pervicit. Scripſit ergo ad Theodoſium in hæc verba: *Sin verò aliqui à puritate noſtræ fidei, atque Patrum authoritate diſſentiunt, Concilium univerſale intra Italiam, ſicut Synodus quæ ob hanc cauſam Romæ convenerat, mecum petit, clementia veſtra concedat: ut in unum convenientibus omnibus, his qui aut ignorantia aut timore prolapſi ſunt, correctionis remediis conſulatur. Conc. Chalced. part.* 1. *cap.* 32. Non provocat Leo, & Romana Synodus à Pſeudoſynodo Epheſina ad aliam germanam, & liberam, & verè Oecumenicam Synodum: ſed illam ſuo jure caſſat & evacat. Nec rurſum à Synodi Romanæ, & Leonis ſententia hac ad univerſalem Synodum quiſquam appellat; ſed Leo ipſemet cum ſua Synodo pleniorem & Oecumenicam eflagitat Synodum, non quaſi rem ambiguam aliquam, & utrimque verſatilem trutinari oporteat, ſed ut Leo ipſiſſimus & ipſiſſimi Romanæ illius Synodi Antiſtites cum numeroſiore collegarum agmine pleniùs & magnificentiùs rem eandem conficiant. Nec diſſimulat Leo ceſſuros forſan univerſali Synodo, qui ſibi & Romanæ Synodo adhuc reluctantur: ſed illos demum qui *à puritate fidei & Patrum authoritate diſſentiunt.* Nec hinc ſejungenda, ſibique collidenda Leonis &

Synodi univerſalis authoritas. Nec enim inſanientium palato ſerviendum. Qui tamen ipſi nihilo magis univerſali poſt Synodo, quàm priùs Leoni obaudiere. Nec univerſalis fuerit Synodus, quæ à Leone & Romano Concilio diſſenſerit. Denique non aliter aliqui Leoni immorigeri, Synodo Oecumenicæ obſequentur, ſi qui obſequantur; quàm quia illorum contumacem ſurditatem, quam pervadere non potuit ſolitaria Capitis vox, perrumpet ingeminata, & vehementior totius Corporis connitentis, non alia tamen quàm Capitis vox. Et præſtantiſſimè rurſus idem Leo *epiſt.* 52. quid emolumenti ex Chalcedonenſi Synodo accreverit, poſt damnatas & Conſtantinopoli & Romæ, & ubique ferè terrarum per particularia Concilia, Eutychetis inſanias, ita declarat: *Non enim ultrà jam cuiquam excuſationis refugium de ignorantia, & inſcientia, vel de intelligentiæ difficultate conceditur: cum hoc ipſo ſexcentorum ferè fratrum, Coepiſcoporumque noſtrorum Synodus congregata, nullam artem ratiocinandi, nullum eloquium diſſerendi contra fundamentum fidei inſpirare permiſerit. Quoniam adnitentibus per auxilium gratiæ Dei fratribus vicariis noſtris, quorum pleniſſima extitit in omni actione devotio non ſolùm ſacerdotibus Chriſti, ſed etiam Principibus & poteſtatibus Chriſtianis, cunctiſque clericis, plebibus, ordinibus, plenè atque evidenter apparuit hanc eſſe verè Apoſtolicam fidem, ex divinæ pietatis fonte manantem, quam ſinceram, & ab omni fæce totius erroris alienam, ſicut accepimus, prædicamus, & univerſo jam mundo conſentiente defendimus.* Non à ſua ergo ſententia provocatum eſſe ait ad Synodum Chalcedon. aut vel ullam ejus rei umbram ſomniari poſſe: quin immò Eutychianos ne hiſcere quidem, nedum diſputare per miſſos in Synodo Chalced. ſed adnitentibus legatis Romanis, dictata à Leone epiſtola, & fides univerſæ Synodo, Principi, populoque adprobata protinus eſt, & citra novi examinis recidivas pugnas, ab omnibus ſubſcripta. Ex quibus vaneſcunt appellationis ludibria, & jurgiorum inter Concilium & Pontificem inaudita tunc ſomnia. Nec nulla interea eſt Synodi Oecumenicæ gratia, & utilitas. Nam fide per illam ſemel promulgata; non ſuppetit *ultra cuiquam excuſationis refugium de ignorantia, & inſcientia, & intelligentiæ difficultate.* Non ergo omnibus in particulari Synodo, vel etiam ab Apoſtolica Sede damnatis, integrum rurſus eſt univerſales Synodos poſtulare. Nam ut omnibus compertum qui faſtos Eccleſiæ vel à limine ſalutarunt, longè plurimæ hæreſum peſtes ſine univerſalis Synodi ſtrepitu compreſſæ ſunt: paucæ ſunt, quibus Synodus Oecumenica conficiendis affluxerit; hoc ipſo ævo Pelagiani longè famoſiſſimi, ut ex Auguſtino & Proſpero ſuprà docui, quaſi non ſatis diſcuſſo negotio, audientiam poſtulantes, & Orientis Occidentiſque Synodum flagitantes, exibilati ſunt: Epheſinæ Synodo inſeruere ſe quidem illi, ſed inauditi ex prioris damnationis præjudicio condemnati rurſus ſunt. Quibuſdam tamen opprimendis Eccleſia in Synodos Oecumenicas coaluit, non ipſorum hæreticorum arbitrio, ſed ſuo: nec quia neceſſe erat, ſed quia ſibi expedire videbatur: nec juris rigore conſtricta, ſed diſpenſatione tunc uti volens: nec quaſi in dubio doctrinæ anfractu alternatura, aut iteratæ diſpenſationis ſalum periclitatura; ſed præjudicatam firmatura fidem, & eam totius corporis ſui, & ſingulorum membrorum, quaſi linguarum totidem vocibus perſonatura, ut jam longè inexcuſabiliores ſint, qui anteà miſerabile quidem, ſed qualecumque tamen ſibi de ignorantia patrocinium accerſebant. Poſt Epheſinum certè latrocinium Oecumenica Synodus tempeſtivior & propè neceſſaria erat, ne illius Synodi larva aliquibus imponeret.

XVI. Sed advertamus rurſus aures animoſque ad eundem Leonem, qui *epiſt.* 63. & Sedis ſuæ & Oecumenicæ Synodi majeſtatem conſocians; alteri ab altera præſidium & gloriam conciliat. *Quæ noſtro Dominus priùs miniſterio definierat, univerſæ fraternitatis irretractabili firmavit aſſenſu: ut verè à ſe prodiſſe oſtenderit, quod priùs à prima omnium Sede firmatum, totius Chriſtiani orbis judicium recepiſſet; ut in hoc quoque Capiti membra concordent. In quo ampliùs nobis accreſcit gaudendi materia, dum & tantò magis ſe perculit inimicus, quantò contra Chriſti miniſtros ſæviùs inſurrexit. Nam ne aliarum ſedium ad eam quam cæteris omnium Dominus inſtituit præſidem, conſenſus aſſentatio videretur: aut ne alia quælibet ſubrepere poſſet adverſa ſuſpicio: inventi priùs ſunt, qui de judiciis noſtris ambigerent. Et dum nonnulli ad diſſenſiones incitati ab authore contradictionis, ad inſana bella proſiliunt: ad majus bonum, malum ejus authore totius bonitatis diſpenſante, perventum eſt. Dulciùs ſiquidem munera gratiæ divinæ proveniunt, quoties non ſine magnis ſudoribus acquiruntur. Et minus bonum videri ſolet pax continuata per otium, quàm reddita poſt laborem. Ipſa quoque veritas & clariùs reniteſcit, & fortiùs retinetur: dum quæ fides priùs docuerit, hæc poſtea examinatio confirmarit. Multum denique ſacerdotalis officii meritum ſplendeſcit, ubi ſic ſummorum ſervatur authoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. Et ad majorem Dei gloriam proficit finis examinis, quando ad hoc ſe accipit exercendi fiducia, ut vincatur adverſitas: ne quod per ſe probatur reprobum, ſilentii præjudicio videatur oppreſſum.* Quæ ſunt oppidò quàm pulcherrima. Adgaudet enim poſt promulgatam toto orbe epiſtola ſua fidei definitionem, nihilo ſeciùs collectam fuiſſe Synodum Oecumenicam; & hoc amplitudinis ſuæ non diſpendium, ſed augumentum interpretatur. Nec enim eò Synodus cojit, ut quaſi ignara hactenus, vel dubia rectæ fidei, Leonis ad Flavianum epiſtolam excuteret, & libratis ultra citraque rationum momentis vel abſolveret, vel damnaret. Non id Leo, non id apex ejus ullus innuit, ſed ex adverſo indubitatiſſimum fidei decretum à ſe evulgatum & à ſingulis ſparſim orthodoxis antè Epiſcopis ſubſcriptum fuiſſe, & tum poſtea ab univerſis collectim in Synodo collaudatum. Profuit ergo Synodus 1. *ut capiti membra concordarent* & ſuccinerent: utque fidei dogma, non à capite tantùm promulgatum, ſed ab univerſo Eccleſiæ corpore palam approbatum, adverſariorum ora prorſus obturaret, impetus retunderet. 2. Ut ne aſſentationi magis, quàm veritatis conſcientiæ adſcriberetur illa conſenſio, qua ſinguli priùs ſeorſim Epiſcopi epiſtolam Leonis amplexati erant. Sparſos enim & ſingulares inceſſere metus, aut adulatio utcumque poterat, non in unum & tam numeroſum agmen conglobatos. 3. Ut non ſummorum tantùm authoritati, ſed & inferiorum libertati conſultum ſit. Romanus enim Pontifex controverſiarum fidei judex & arbiter eſt ſummus, non ſolus: & Catholici dogmatis magiſter primus ideo, quia non unicus. Doctorum doctor, Magiſtrorum Magiſter eſt & Parens. Nec Summus quippè ipſe, nec Primus, nec Magiſter eſſet Doctorum, & Parens, niſi & ſinguli Doctorum nomine & munere clarerent Epiſcopi. Itaque poſtquam fidei dogma debuccinavit Primus & Summus Magiſter, id ad illius quoque gloriæ incrementum pertinet, ut idem ipſum in Synodo ab Epiſcopalis collegii univerſitate promulgetur.

XVII. Ceterùm faceſſant hinc illæ contentionum næniæ, emineat & antiſtet Capiti Corpus, an Caput Corpori? Eminet enim Caput cum Corpore, Corpus cum Capite indiſſociabiliter copulatum. Laudi ſibi vertebat & Synodus, quòd Leo fidem occupaſſet definire: & Leo quòd Synodus definitionem ſuam examinaret & approbaret. Exulabant hinc & inde tunc indecoræ illæ de gloriæ principatu concertationes. Uni certabatur charitati claritatique Capitis & Corporis individuæ. Examen autem illud quo & Cyrilli in Epheſina prima, & Leonis literæ in Chalcedonenſi Synodo diſcuſſæ ſunt, ne tibi fingas inuſitatum quid & alienum à moribus Eccleſiæ: non aliud fuit, quàm quòd iis perlectis, omnes profeſſi ſunt, eam fidem ſe, & dum tingerentur, imbibiſſe; & dum tingerent, infudiſſe. Conſule ſis acta ipſa. Nec ſanè poterant Epiſcopi, qui ante Synodum applauſerant epiſtolæ, illam in Synodo explodere, vel in dubium ſaltem vocare. Vide apud Leonem ipſum inſertas Galliæ, itemque Mediolanenſis provinciæ Epiſcoporum geminas literas, quibus Epiſtolæ ejus ad Flavianum ſubſcripſiſſe ſe teſtantur, *quia omnia majorum fidei nobis antiquitus tradita, tota puritate conveniunt, &c. Exultantes recognoverunt fidei ſuæ ſenſum, & ita ſe ſemper ex traditione paterna tenuiſſe, ut veſter Apoſtolatus expoſuit, jure lætantur.* Nec tamen hæ particulares Synodi, vel Leone, vel Romana Synodo majorem obtinere ſe gradum poteſtatis nugabantur. Ita ſextæ Synodi acta in Toletano Concilio probata ſunt. Ita alibi ex Chryſoſtomo authoritatem Nicænæ Synodo ipſi ex conſenſu totius orbis acceſſiſſe monebamus. Ita ex Facundo & Epheſinæ & omnibus Synodis pondus & pretium amplificavit ipſa maximè antiquitas. Nec in his ulli ſomniandi gradus amplioris authoritatis. Sed una occurſare animo debet Eccleſia, quæ unicam ſuam & incorruptam fidem incorruptibiliter nunc ſolo capitis oraculo effatur, nunc toto corporis conſenſu, concentuque promulgat: nunc per diſperſos ſuis in ſedibus Epiſcopos, nunc per eoſdem ſynodicè collectos, nunc per præſentis, nunc per poſteri ævi homines eandem ingeminat. Ubique par fidei conſtantia & incorruptibilitas, par & una Eccleſiæ majeſtas: ſed hominum imbecillitati ſerviendum quandoque, qui antiquitati lubentiùs aſſurgunt, etſi veritas, & majeſtas fidei Eccleſiæque, ſemper cana ſit: qui plus moventur Epiſcoporum adunatorum agmine, quàm ſuis è ſedibus conſentientium pari concentu: qui denique capitis effata, ſi accedat etiam corporis totius applauſus & eloquentia, pronioribus auribus animiſque bibunt, cùm non aliud corpus quàm capiti ſuccinere, caput corpori præcinere poſſit.

XVIII. Subdubitaſſe nonnullos tamen circa Leonis epiſtolam primò, nec niſi elucidatis ambiguis conſenſiſſe, docet nos apud ipſummet Leonem epiſtola Gallicanorum Præſulum. *Multi in ea gaudentes pariter, & exultantes, recognoverunt fidei ſuæ ſenſum, & ita ſe ſemper ex traditione paterna tenuiſſe, ut veſter Apoſtolatus expoſuit, jure lætantur. Nonnulli ſolicitiores facti, beatitudinis veſtræ admonitione percepta, modis omnibus ſe gratulantur inſtructos, datamque ſibi occaſionem gaudent, qua liberè & fiducialiter, ſuffragante etiam Apoſtolicæ Sedis authoritate, eloquantur, & aſſerat unuſquiſque quod credit.* Ita & *act.* 4. Chalced. nonnulli Epiſcopi ingenuè fatentur ſe orthodoxum ſemper indubitatiſſimè habuiſſe Leonem, ſed de ejus epiſtola *dubitaſſe*, ne diviſionem quandam myſterio Chriſti inveheret: per vicarios ejus Synodo præſidentes, *ad expellendam omnem dubitationem paratiſſimos*, ſibi ſatisfactum eſſe, ideoque ſe ſubſcripſiſſe. Verùm hi de orthodoxa Pontificis fide nec vel tantillum dubitant, de intelligentia & ſenſu ejus epiſtolæ tantiſper ambigunt, dum verborum vim minùs aſſecuntur. Non efficitur hinc ergo fas eſſe circa Pontificia decreta ambigere, univerſali utpotè Occidentis atque Orientis Eccleſiæ concentu firmata, niſi quia fas eſt, ſeu veniale potius hominibus eſt, verba & ſenſa oraculi non ſtatim capere. Cohærentem enim & conſentientem ſuo vertici Romano præſuli Eccleſiam palam ſuſpiciebant: itaque ut Eccleſiæ Catholicæ dogmata caſta, eliquataque haurirent, ab eo ſe *inſtrui* gaudebant & *admoneri*, admoniti acquieſcebant. Cæteri hæſitatores, quorum cauſationibus elidendis Synodus indicta eſt, à Leone ſuprà hoc elogio notabantur, ut *inimici, ad diſſenſiones incitati ab authore contradictionis, ad inſana bella proſilientes*: & *mali* authores, quod tamen Deus bene vertiſſet.

XIX. In Synodo rurſus quinta, *Collat.* 7. eminent ejuſdem rei veſtigia. Juſſit enim Imperator convenire Synodum, *non tanquam ignorans in dogmatibus rectitudinem veſtræ ſanctitatis, & voluntatem, quam de his quæ moventur, habetis: ſed ut etiam ſynodicè de his tribus capitulis definitio conſtituatur.* Et elegantiſſimè *Collat.* 8. ita pronunciat Synodus: *Ut definitio communiter ab omnibus præbeatur, fidei recta conveniens, piiſſimus Imperator ſecundùm quod inter nos placuit, tam ipſum Vigilium, quàm nos hortatus eſt communiter convenire, eo quòd ſacerdotes decet communibus quæſtionibus finem communem imponere.* Quòdque recuſaſſet Vigilius Synodo intereſſe, ſed ſuam privatim ſententiam mandare literis decreviſſet, ait Synodus: *Pro his ad memoriam ejus perduximus magna illa Apoſtolorum exempla & Patrum traditiones. Licèt enim Sancti Spiritus gratia & circa ſingulos Apoſtolos abundaret, ut non indigerent alieno conſilio circa ea quæ agenda erant; non tamen aliter voluerunt de eo quod movebatur, ſi oporteret gentes circumcidi, definire, priuſquam communiter congregati, divinarum Scripturarum teſtimoniis unuſquiſque dicta ſua confirmaverunt. Unde communiter de eo ſententiam protulerunt, ad Gentes ſcribentes, Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, &c.* Inerrantiæ prærogativam apertè tribuunt Apoſtolis, *circa quos abundabat gratia Spiritus Sancti: & qui alieno non indigebant conſilio, circa ea quæ agenda erant.* Et ipſos tamen jure convolaſſe ad Synodum, ut *communiter* ſententiam ferrent, nempè *de communibus quæſtionibus.* Porro nec Vigilius, nec Synodus mutuò ſibi inſidiabantur, ut primas authoritatis invaderent: non inerrantiam ſibi ſeorſim tantùm rapiebant; non provocationum jura increpabant hinc illinc, ſed cœleſtia fidei & diſciplinæ dogmata, ille ſolitariè ſcribere, iſta in communi conventu tractare geſtiebat. Nec Apoſtolis ſingulis omnes, vel omnibus unus aliquis anteponitur, ita ut unum quemlibet labi ſeorſim potuiſſe, in fratrum Concilio non potuiſſe venditetur: ſed ſimpliciter obtenditur, communes cauſas in communi tractandas. Quod verò ſubditur, *Nec enim poteſt in communibus de fide diſceptationibus aliter veritas manifeſtari, cum unuſquiſque proximi adjutorio indiget, &c.* Clementer interpretandum utique eſt, ne & ſuperiori de Apoſtolis effato officiat, & Auguſtino, immo Eccleſiæ obſit, tam exitiales & tam multiplices errorum inſulſitates, citra Synodorum generalium congregationem, condemnanti frequentiſſimè.

XX. Quoniam autem illud argumentum prælibatum hìc jam eſt, à Petro profectum, qui Apoſtolica Synodo nihil principatui ſuo decerpi ſentiebat, audiendus in eandem rem Chryſoſtomus *homil.* 3. *in act. Apoſt. Surgens Petrus in medio diſcipulorum, &c. Quàm eſt fervidus? Quàm agnoſcit creditum à Chriſto gregem? Quàm in hoc choro Princeps eſt? & ubique primus omnium incipit loqui, &c. Jam & illud conſidera, quàm Petrus agit omnia ex communi diſcipulorum ſententia, nihil authoritate ſua, nihil cum imperio.* Cùmque duo conſtituti eſſent, *Non ipſe eos ſtatuit, ſed omnes. Cæterùm ſententiam ipſe protulit, ſed hanc quoque declarans ſuam non eſſe, ſed è ſupernis profectam, juxta Prophetiam, &c. Meritò primus omnem authoritatem uſurpat in negotio, ut qui omnes habet in manu. Ad hunc enim dixit Chriſtus, Et tu aliquando converſus, confirma fratres tuos.* Et *hom.* 33. latè proſequitur Apoſtolicum de amoliendo à gentilibus legis onere Concilium: non quòd poſt Petri de admittendis in Eccleſiam gentibus viſionem & decretum hæſitarent Apoſtoli: non quòd ſingulis Apoſtolis ea eſſet Spiritus penuria, quæ non ſufficeret iſtiuſmodi ambagibus extricandis: non denique quòd à ſententia Apoſtoli cujuſpiam provocari tunc poſſet ad Concilium: ſed quòd cum hominum natura ita comparatum ſit, ut cauſæ communes communibus ſuffragiis ſint tranſigendæ, & iſtiuſmodi definitionibus inexcuſabiliùs obſiſtatur. Quibus adde hæc perpauca ex *lib.* 2. Etheri & Beati adv. Elipan. *Ut fides firma daretur Eccleſiis, duodecim Apoſtoli ſunt à Chriſto electi. Quorum Petrus cum eſſet eorum primus, ſolus non eſt auſus componere Symbolum; ſed duodenario numero Apoſtolorum cum magna eſt cautela collectum, & credentibus aſſignatum, &c. Qui cum omnes unum eſſent, unum etiam compoſuerunt communiter Symbolum.* Itaque quod in commune conſulere, & definire omnia Apoſtolos ipſos oportuerit, non inde vel ſingulorum, vel Petri inopiam gratiæ, aut lucis penuriam, aut labendi periculum augurabantur antiqui Scriptores, aut ambitioſè quis eorum videretur eſſe major, diſceptabant: ſed ſolam inde communionis neceſſitatem & charitatis confibulationem philoſophabantur.

XXI. Ad eundem Elipandum Carolus Magnus ſcribit *ter quaterque ſe miſiſſe ad beatiſſimum Apoſtolicæ Sedis Pontificem, ſcire cupientes, quid ſancta Romana Eccleſia Apoſtolicis edocta traditionibus, de hac reſpondere voluiſſet inquiſitione.* Subdit ſe Brittannos quoque, Italos, & Galliæ, Aquitaniæ, Germaniæ Epiſcopos percontatum eſſe, eorum elicuiſſe definitionem, his ſuam ſe quoque ſuffragationem adjunxiſſe; *poſt hanc verò correptionem ſive admonitionem Apoſtolicæ authoritatis & ſynodalis unanimitatis, ſi non reſipiſcitis ab errore veſtro, ſcitote omninò vos pro hæreticis haberi.* Poſt Romanæ Sedis definitionem, recurritur adhuc ad aliorum Epiſcoporum particulares Synodos, non provocando, non harum ſupra Pontificem eminere faſtigium jactitando; quis enim ita deſipiat? ſed jura juribus, ſententias ſententiis accumulando, utque qui pondere judicum non patiuntur ſuam pertinaciam frangi, numero obruantur. Hanc porro particularium toto Chriſtiano orbe Synodorum conſpirationem quis non videat Oecumenicæ Synodo æquiparari? Nec ſanè ulla generali Synodo Elipandus obrutus eſt. Ergo hìc ſententia Romanæ Sedis non provocando, non in integrum reſtituendo in aliis ventilatur rurſus Synodis, ſed aliarum quoque Synodorum conſenſione corroboratur. Eodem collimat quod contra eundem ſcribens Paulinus Aquilei, *lib.* 7. nihil admodum laborat Romanam & univerſalem Eccleſiam diſcriminare: cùm nuſquam tunc univerſalis Eccleſia in Oecumenicam Synodum affluxiſſet. *Nos Romana plus authoritate quàm Hiſpana veritate adſertionis & fidei noſtræ fulciri deſideramus. Licèt nec illa reprobemus, in his tamen quæ catholicè dicuntur. Unuſquiſque in hoc ſe refutandum ſciat, in quo ab univerſali diſſentit Eccleſia. Romana igitur Eccleſia quæ à Catholicis & rectè credentibus ſequenda eſſe probatur, &c.* Ita & Albinus Flaccus adversùs Felicem Urgel. diſputans *lib.* 1. Eccleſiæ Romanæ & univerſalis unam indiſcretamque authoritatem, citra Oecumenicæ Synodi convocationem, demonſtrat: *Elegantiſſimè Felix præcipuam Sanctæ Dei Eccleſiæ unitatem toto orbe diffuſam adſerit, ſed minùs ſeipſum, ſuoſque ſequaces conſiderat, qui in uno terrarum angulo,* &c. *Porrò nos intra terminos Apoſtolicæ doctrinæ & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ firmiter ſtamus, illorum probatiſſimam ſequentes authoritatem,* &c. Cujuſmodi ariete Felicem ſubinde pulſat Albinus. Quin & apud eundem Felix ipſe aliquando reſipiſcens tandem, in Synodo coram Leone Papa confeſſionem edit rectæ fidei, profiteturque ſe *authoritate veritatis, totius Eccleſiæ univerſalis conſenſu convictum, ad univerſalem Eccleſiam reverti,* &c. *Se cum univerſali Eccleſia quæ toto mundo dilatata noſcitur, ſimiliter ſentire,* &c. Nec ſuam Leo Romanus Pontifex injuriam interpretabatur, quòd non Romanæ ſed univerſali Felix ſubſcriberet Eccleſiæ, gnarus capitis & corporis, Romanæ & univerſalis Eccleſiæ fidem, majeſtatemque unam & individuam eſſe.

XXII. Sextam & ſeptimam Synodum conſultò prætermiſi, ut in quibus nemini non exploratiſſimum eſt, anteriora Romanæ Sedis judicia, & de fidei quæſtionibus decreta retractari haud ſanè, quaſi re integra, potuiſſe. Venio ad octavam, ubi judicium Nicolai Papæ I. contra Photium & ejus aſſeclas inſtaurari pertinaciter flagitavere Proceres à Baſilio delegati, alioqui ſubſcribere ſe, ut moris erat, non poſſe interminantes. Quos ſuffragio etiam ſuo juvit Metrophanes Smyrnæ Metropolita, ajens: *Divinus Apoſtolus ita inquit, Prophetias nolite ſpernere, omnia autem probantes, quod bonum eſt, retinete. Sanctiſſimos itaque vicarios ſenioris Romæ tanquam Prophetas nequaquam ſpernimus. Probantes autem verba magnificentiſſimorum Principum, invenimus ea juſta, & congruentia: & propterea etiam Epiſcopi omnes, & ſancta hæc Synodus favemus poſtulationi magnificorum Principum,* &c. Et nec quicquam obluctantibus legatis, renovata in Photium ejuſque gregales damnationis & anathematis ſententia. Verùm multa hìc penſiculanda ſe offerunt. Nam 1. judices ipſi diſpenſationi magis quàm juri largiendam eſſe hanc Apoſtolici judicii innovationem conteſtantur, *ut in conſpectu noſtro obſtruantur ora ipſorum, ex canonicis, & ſynodicis præceptionibus,* &c. *Rogamus, ut hi qui languent, ſanentur; ut corrigamus, qui non habent certitudinem veritatis: ut erigamus, qui deorſum jacent.* Se enim ſententiæ Romanorum Pontificum prorſus acquieviſſe, ſed eorum qui ſe inauditos damnari, vel indemnatos ejici quiritabantur, languori & ruinæ medendum eſſe.

XXIII. Infrà iidem Judices: *Duodecim diſcipulos habuit Dominus noſter Jeſus Chriſtus. Thomas verò qui dubitavit, & incredulus, & infidelis, damnatur? Non. Ad multorum enim certitudinem facta eſt incredulitas ejus. Veniant & iſti, ſi fortè magis per infidelitatem impiorum, & verorum impugnationem, lucrum multum per duos multis efficiatur.* Perſpicuè remittendam juris aſperitatem, & ex indulgentia rurſum audiendos poſtulant, quos incredulos, infideles, languentes, jacentes, impios, veri impugnatores confitentur. 2. A judicio Nicolai, nec provocaverant, nec ſupplicaverant Photiani iſti, nec quomodocumque cauſam ſuam reſtitui in hac Synodo expetierant. Id ipſi hìc clamant: *Nec valebamus huc venire, juſſit Imperator, ut inveniremur in Palatio, & coram præſentia ejus reperti ſumus illic hoc modo.* Ergo non rei, ſed proceres poſtulaverant inſtaurari judicium: ut vel ſic os illis obturaretur. Ita teſte Auguſtino *Epiſt.* 162. Conſtantinus Donatiſtis poſt Romanam Synodum conceſſerat Arelatenſem, *non quia neceſſe erat, ſed eorum perverſitatibus cedens, & omnino cupiens tantam impudentiam cohibere.* Sed ſi Donatiſtæ non ceſſerunt inſtaurato judicio, quod flagitaverant: multò minùs acquievere Photiani Synodo octavæ, à qua perinde, ut à Nicolai ſententia abhorruerant. 3. Fingebant illi de quibus agitur, ſe ignorare Nicolai Papæ ſententiam, nedum ab ea provocabant, aut ſupplicabant. Id ergo proceres unum orant, ut hæc eorum cauſatio elidatur. *Vicarii ſenioris Romæ dixerunt: Et quos dicitis introduci, ignorant quid judicavit ſancta Romana Eccleſia; Bahanes dixit: Ignorant. Cum enim non eſſent ibidem, nec audiſſent opus veſtrum in faciem, qualem certitudinem habere illos ex auditu vultis ad ſuam ipſorum condemnationem? Et Vicarii dixerunt: Excuſationem quærunt. Totus mundus, Oriens, Occidens, & Conſtantinopolitana Eccleſia novit: quia judicium datum* *eſt adverſus eos. Magn. & glor. Princeps dixerunt, Quod per multum temporis per voces & ſermones abſolutos creatura omnis audivit, volunt per opus & ipſa geſta certificari.* Fingebant duo aliqui ſe Romæ comminiſtraſſe Papæ Nicolao, tantum abeſt ut cenſura ejus ulla afflatos confiterentur ſe fuiſſe, ut ibidem habetur. 4. Aſſentiuntur Vicarii Apoſtolici, ſed quid? ipſi edicunt: *Ingrediantur, & ſtent illic deorſum in ultimo loco, & audiant eſtipolam, quam miſit ad Imperatorem Nicolaus Papa, &c.* Et rurſum paulò poſt: *Ingrediantur, ſed nos non propter contentionem advocamus eos, ſed ut tantùm B. Papæ Nicolai epiſtolam audiant.* 5. Tota concertatio exardeſcit ibidem, Photius & Photiani à Nicolao Papa admiſſi aliquando an eſſent? negantibus Vicariis, ajentibus & mentientibus Photianis. Tum Nicolai literæ leguntur, & ita profligata quæſtio eſt, exclamantque Proceres ad Vicarios: *Ex his quæ nunc audivimus, ſatisfacti ſumus, quia veritatem dixiſtis. Epiſtola enim repellit illos, & innotuit nobis, quia Photium & manus impoſitionem ejus ſanctiſſimus Papa Nicolaus non recepit.* 6. At *act. 6.* ejuſdem Synodi, cavillantibus Photianis, Canones & Nicolao & Patriarchis omnibus ſuperiores eſſe: multos à Romano Antiſtite damnatos, alibi abſolutos fuiſſe: excipit Baſilius Imperator, neminem ab omnibus Patriarchis damnatum, reſtitui unquam potuiſſe: Vicarii Romani abruptiùs reſponſant, damnati ab Antiſtite Romano, non pati ſe, ut vel cum Imperatore vel ſecum ampliùs colloquantur: ſed cùm illi repudient, quæ expoſita ſunt à Sanctis Patriarchis, *Nos nihil aliud facimus, neque ſubvertimus, neque rejudicamus judicium ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, factum contra Photium & ſequaces ejus.* Et Metrophanes multò peritior, ut par erat, arcanorum Eccleſiaſticæ diſciplinæ, quàm Baſilius Imperator, reſpondet: *Quod dixiſti, multos Romanorum Eccleſia juſtificante damnatos arbitramur, & rurſus damnante, juſtificatos habemus: falſum eſt, & procul à veritate.* Quod ibidem prolixè & validè demonſtrat, per ſingula excurrens argumenta, quibus innixi adverſarii ferociebant. Et concluditur illa tandem Actio hac legatorum conteſtatione, damnatum cum ſuis Photium à Nicolao, & ab Adriano, ab iſto ſe miſſos *ad manifeſtationem & certitudinem veri & juſti judicii ipſorum, in conſpectu juſti imperii veſtri, & hujus ſanctæ ac magnæ univerſalis Synodi, ita ut non habeant vocem repedationis, vel appellationis: ſed quemadmodum jam judicati ſunt & dejecti, in æternum maneant. Et Eccleſiæ Orientalium gratia Dei nobiſcum ſentiunt, ſtabiliunt, damnant, &c.* Ex quibus videtur conſtare nequaquam id ſibi ſumpſiſſe hanc Synodum, ut de judicio Romanorum Pontificum judicaret, quaſi ſupplicatum fuiſſet; ſin minùs appellatum ab ipſis, & res tota in integrum reſtituta eſſet. Sed ut dicitur infrà, *act.* 10. *in epiſt.* Synod. cùm damnatum Nicolai ſententia Photium extruſiſſet Baſilius, & Ignatium reſtituiſſet, univerſalem tamen is ipſe Synodum coegit, *ad manifeſtiorem veritatis ſatisfactionem & certitudinem.* Nempe quia damnatos ſe Romæ Photiani quidam pernegabant. Quod ergo ſubditur, *cum multo ſcrutinio & probatione, quæ acta ſunt, examinantes, reperimus, &c.* ad illum ſenſum retorquendum eſt. Aut ſi quòd aliud ſapiat, eo quoque referendum eſt, quòd legati non ſubſcripſere Synodo niſi *uſque ad voluntatem* Romani Præſulis. Connixi erant enim ipſi ſumma ſemper ope, ne ſemel judicata Romæ, rurſus hìc judicarentur.

XXIV. Sed illud præ cæteris ratum, fixumque eſſe cupimus, Romanæ Sedis Antiſtites ſua de fide vel de perſonis judicia in Oecumenica Synodo retractari, examinataque iterum cauſa confirmari, non ſemper conceſſiſſe, non ſemper interceſſiſſe: ubi interceſſerunt, ſuo id jure feciſſe, & nihilo ſequiùs ſemel ab ipſis damnatos, irretractabili infamiæ ſuccubuiſſe: ubi conceſſerunt, ſua ſponte & quadam juris venia facta, indulgenter conceſſiſſe, nec aliud unquam, quàm confirmatas ipſorum ſententias; nec ex Concilii Oecumenici authoritate mitigatam, aut fractam fuiſſe perduellium contumaciam, quin plerumque in abrupta deſperationis præcipitatam. Ita Pelagianis & Cæleſtianis negata Oecumenica Synodus. Ita Acacianis & Orientalibus reſtitui cauſam Acacii & in Synodo generali retractari poſtulantibus, ſtrenuè reſtitit Gelaſius: & *non putantes jure damnatum, quod non ſpeciali Synodo videatur eſſe dejectus*, ſuggillavit. Nempe ut *epiſt.* 13. ait ipſe, *Quorumlibet ſententiis ligata Pontificum, ſedes Beati Petri Apoſtoli jus habet reſolvendi, utpotè quod de omni Eccleſia jus habeat judicandi, neque cuiquam de ejus liceat appellare judicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte Canones appellari voluerint; ab illa autem nemo ſit appellare permiſſus.* Et mox: *Sed nec illud præterimus, quod Apoſtolica Sedes frequenter more majorum, etiam ſine ulla Synodo præcedente, & abſolvendi, quos Synodus iniquè damnaverat: & damnandi, nulla exiſtente Synodo, quos oportuit, habuerit facultatem.* Itaque ille & Chalcedonenſi Synodo abundè damnatum Acacium, ut Eutychianis adulantem interpretabatur: & citra ullius Synodi, nempe generalis, operam damnari poſſe quoslibet ab Apoſtolica Sede ſperabat. Quod & pervicit tandem. Nam ſola Romanæ Eccleſiæ, & Pontificiæ ſententiæ authoritate fractus Oriens, & Juſtinus in primis Imperator, in gratiam rediit cum Romana Eccleſia, expuncto ſacris faſtis Acacii nomine. Denique tot ferè hujus rei ſunt exempla, quot hæreſum, quæ pleræque, teſte Auguſtino, particularibus Synodis, & conſenſu univerſalis Eccleſiæ, ad ſui capitis unitatem religatæ & conſpirantis, ita proſcriptæ ſunt, ut nulla vel petentibus Oecumenica Synodus conceſſa ſit. Annuere rurſus quandoque Romani Pontifices poſt primæ Sedis judicia, Oecumenicas cogi Synodos, ſed ex quadam veniæ redundantia. Ita Leo negabat Eutychetis errori ſopiendo opus eſſe Synodo generali, quam Theodoſius Epheſi convocarat, & ſuos tamen eò legatos miſit. Denique ſi non eſt neceſſe, ex indulgentia ergo condonatur, ut erroris ſui tenaciores, per Oecumenicam Synodum omni excuſationis patrocinio ſpolientur. Et quamquam videri poſſet invitis id expugnatum fuiſſe Pontificibus, ut poſt ipſorum judicia Synodi coaleſcerent; nequaquam tamen ita habet.

XXV. Nam etſi Synodum Oecumenicam adverſùs Eutychetem coire dehortaretur primùm Leo, aſſenſus eſt tamen poſtea. Priùs enim juris rigorem, pòſt indulgentiam ſectabatur. Ita Cæleſtinus intra decem dies Neſtorium, aut receptui canere, aut extrudi ſacerdotio ſanxerat, nec de generali Synodo tunc, vel ipſe, vel Cyrillus congitabat: ſed Imperatori tamen ita cupienti uterque aſſenſus eſt. Ita Quintæ Synodo Romani Pontifices obluctati primò fuerant, pòſt acquieverunt. Non id ergo novum, ſed antiquiſſimis & SS. Pontificibus, tum Romanis, tum aliis Auguſtini ſententiæ conſentaneis ſolemne fuit, Oecumenicas Synodos deprecari; tanta Eccleſiæ fatigatione, Epiſcoporum diſcurſatione, Eccleſiarum ſpoliatione ſuperſedendum clamitare; hæreticos & in provincia quemque ſua & Romæ ſemel damnatos, comprimendos, nec tumultuationibus ſuis orbem univerſum miſcere permittendos vociferari; & tamen ubi æqua diſpenſandi neceſſitas, vel utilitas allucebat, acquieſcere.

XXVI. Ubi ergo poſteris ſæculis, quod infrà monebimus, & fuſiùs elucidabimus, à Pontifice provocatum eſt ad Concilium: vel ludificatoriæ, & perverſæ illæ fuere provocationes: vel certè ad morem ſupplicationum interpretandæ ſunt, & vel ſic tamen novitatem quandam invidioſiſſimam præ ſe ferebant. Nuſquam enim olim provocatum à Pontifice ad Concilium: nuſquam ferè etiam ſupplicatum : nuſquam invito Pontifici id extortum. Sed cùm Concilium ratum illud ſit tantummodo, quod à Pontifice colligatur, & cui ipſe, vel per ſe, vel per legatos præſit; ab ipſo utique ad ipſum provocabatur, id eſt, ipſi ſupplicabatur. Et has ipſas provocationes, ut melioribus Eccleſiæ ſæculis inauditas, (in negotio videlicet fidei, qua de una nos agere ſæpiſſimè toto hoc priore diſſertationum libro conteſtamur,) ut à Novatoribus ad declinandas enervandaſque fidei etiam per Eccleſiæ univerſalis conſenſionem ſtabilitæ definitiones, poſteriore ævo frequentiùs uſurpatas, jure vetuere Pontifices.

XXVII. Atque ut ex poſtremo hoc ævo noſtro intelligas Eccleſiam à ſeipſa nihil deſciviſſe, tametſi confragoſæ illæ non ita pridem infremuerint, & adhuc inter ſcholarum pulpita crepitent concertationes, de Pontificis vel Concilii prærogativa, & principatu poteſtatis; obiter referam ut Pontifices, ut Eccleſia adversùs nuperrimæ hæreſeos contagia conſuluerint. Lutherum enim ita Leonis X. cenſura proſtravit, ut Eccleſiæ univerſalis authoritas Pontificiæ individuis nexibus copulata oſtenderetur. Ait enim Leo, *Exurgat denique omnis cœtus ſanctorum, ac reliqua univerſalis Eccleſia, &c. tom.* 10. *Conc. pag.* 170. Ita ille cùm Petrum & Paulum antea compellaſſet. Laudat mox Colonienſem & Lovanienſem Univerſitatem, quæ iſtiuſmodi errores jam inurere præceperant. Nec omittam, quod inter Lutheri deliramenta Pontificio hoc diplomate contrita, iſtud quoque legitur: *Si Papa cum magna parte Eccleſiæ, ſic vel ſic ſentiret, nec etiam erraret, adhuc non eſt peccatum, aut hæreſis, contrarium ſentire. Præſertim in re non neceſſaria ad ſalutem: donec fuerit per Concilium univerſale, alterum reprobatum, alterum approbatum.* Quod delirium vides quantis hìc argumentis exufflaverimus. Sed ut Pontifices, ita hæreticos præceſſorum ſuorum fuiſſe imitatores, ex alia quæ ſtatim ibi ſubjicitur & feritur, Lutheri vecordia patebit: *Via nobis facta eſt enarrandi authoritatem Conciliorum, & liberè contradicendi eorum geſtis, & judicandi eorum decreta, & confidenter confitendi quidquid verum videtur, ſive probatum fuerit, ſive reprobatum à quocumque Concilio.* Inolitum ergo hæreticis eſt, Concilii obtentu decreta Pontificia ludificare & ipſa mox Concilia deridiculo habere. Uſque adeo qui Pontificum anterioribus definitionibus illuſerant, Concilia Oecumenica flocci fecere ſemper. Ut inde magis eluceat non neceſſe fuiſſe plerumque coire Concilia; & ubi coaluere, indulgenter id datum, ut vel ſic cauſationibus adverſariorum occurreretur. Ibidem Leo Lutherum dolet *in vocem temerariæ appellationis prorupiſſe ad futurum Concilium, contra Conſtitutionem Pii II. ac Julii II. prædeceſſorum noſtrorum, qua cavetur, taliter appellantes, hæreticorum pœna plectendos. Fruſtra etiam Concilii authoritatem imploravit, qui illi ſe non credere profitetur.* Vides hinc quàm jure merito appellationes iſtiuſmodi prohibitæ ſint, ut quæ patentiſſimam tergiverſationibus januam pandant, & plerumque ab iis uſurpentur, qui tempus lucrari ſtudent, Concilio nihilo plùs quàm Pontifici morem geſturi. Denique ſummam errorum Lutheri hanc eſſe Leo concludit, quòd inde ſequeretur, *Eccleſiam, quæ Spiritu Sancto regitur, errare, & ſemper erraſſe. Ibid. pag.* 176. Suam ergo & Eccleſiæ authoritatem indivulsè cohærere ſentit. Adrianus VI. ſimiliter in Brevi ad Fred. Sax. Ducem, objurgat acerrimè plus credentes uni homuncioni, quàm *tot ſanctiſſimis ab initio Patribus, tot univerſalibus Conciliis, ſanctæ denique Eccleſiæ Catholicæ, &c. quàm reliquo orbi univerſo, &c. Unus apoſtata tibi potuit perſuadere, fefelliſſe priores univerſos, errare poſteros, & in ſolum ſe, & quos decepit, perveniſſe regnum Dei.* Univerſalis, ut patet, Eccleſiæ inexpugnabilem authoritatem ubique intentat Pontifex, ut cujus conſenſus vicem gerat Concilii generalis. Nec aliter Concilium Senonenſe ann. 1528. cùm ſola Pontificum diplomata hactenus detonuiſſent, fidenter Eccleſiæ univerſæ conſenſionem, ut veritatis facem inextinctam novellis hæreticis objectat. Nempe Pontificio decreto aſſentiente Eccleſia, ſtultum eſt præterea Concilium generale expetere hæreticos, qui in Eccleſiæ univerſalis conſenſu ineſſe Concilii vim perſpicere debuerant. *Voluit Deus tantam eſſe Eccleſiæ ſuæ ſtabilitatem & poteſtatem, ut per eam veluti per infallibilem quandam regulam, ad ſalutem mortales dirigerentur, &c. Nec gloriari poſſunt hæretici, quaſi apud illos reſideat Eccleſia Catholica. Nam cum illa ſit univerſalis, omneſque fideles amplectatur, alioqui Catholica non eſſet, angulis aut latibulis hæreticorum nequit circumſcribi.* Et infrà: *Cum ſciant hæretici, ſicut baculo canes, ita univerſas ſuas hæreſes Eccleſiæ repelli authoritate.* Et inferiùs, ut non de fidei regulis confligatur, ſed regulæ regulis, & jura juribus accumulentur, & tantò certiùs conficiantur hæretici: *Quaſi verò magis ſit paucis iiſdemque temerariis errorum ſatoribus credendum, quàm omnibus doctoribus, ſanctis Martyribus, Academiis, Epiſcopis, ſummis Pontificibus, Generalibus Conciliis, quo ſtultius dici nil poteſt, aut furioſius.* Ita ibi in præfat. Et in generali decreto: *Eccleſia quippe univerſa errare non poteſt, utpotè quæ regitur Spiritu veritatis ſecum manente in æternum.* Et infrà in decreto 1. *Una igitur ſancta & infallibilis Eccleſia, quæ nec à charitate decidere poteſt, nec ab orthodoxa fide deviare.* Quæ in eo Concilio ſexcenties ingeminantur contra ſerpentem Lutheri perfidiam, cùm necdum de Concilio generali quidquam ſonaret, cùm ſola Pontificum decreta irradiaſſent orbi, & Chriſtianæ Eccleſiæ ſilentio, velut indubitato aſſenſu confirmata, vicem Concilii Oecumenici obtinerent in anteceſſum.

XXVIII. Sed audiendus ipſe Paulus III. in bulla indictionis Concilii Trident. *Animo repetentes majores noſtros ſapientia admirabili, & ſanctitate præditos, ſæpè in ſummis Chriſtianæ Reipub. periculis, remedium optimum, atque opportuniſſimum, Oecumenica Concilia, & Epiſcoporum generales conventus adhibuiſſe: ipſi quoque animum ad generale habendum Concilium adjecimus.* Vides quàm ſuæ non infeſtam Concilii poteſtatem ducat? At infrà quo fine Concilium poſt diplomata primæ Sedis, habendum ſit, ita declarat: *Cum peteretur à nobis, ut ab Eccleſia diſſentientium quoſdam articulos tolerandos declararemus, quoad per Oecumenicum Concilium illi excuterentur, & deciderentur: idque nobis, ut concederemus, neque Chriſtiana, & Catholica veritas, neque noſtra, & Sedis Apoſtolicæ dignitas permitteret, palam potiùs Concilium ut quamprimùm fieret, mandavimus.* Et ante Concilium ergo diſſentiebant ab Eccleſia Novatores, nec eorum *toleranda* videbantur placita, ſolo nimirum Apoſtolicæ Sedis oraculo fulminata: nec ita in Concilio diſcuti, & decidi permiſſa ſunt, quaſi dubia antè, vel tolerabilia fuiſſent, ſed ut pluribus fulminibus obruerentur. Ita *ſeſſ.* 14. Pius IV. ait: *Cum intelligeremus ad hæc ſananda mala aptiſſimum eſſe remedium, quod ſancta hæc Sedes adhibere conſueviſſet, Oecumenici generaliſque Concilii, ejus congregandi, & Deo juvante, celebrandi conſilium cepimus.* Et tota illa tamen ſeſſione claret, novellos tunc Evangelii & Eccleſiæ deſertores, etiam ante Concilium albo hæreticorum aſcriptos fuiſse, & per ſalvos conductus ſcrupuloſiſſimè trutinatos tutum ſibi ad Concilium iter munire quæſiſse, & nec ea ratione pleroſque ipſorum in tantum diſcrimen conjicere ſe voluiſse; adeo ſuo ipſi judicio implacatas cum Eccleſia ſimultates ſuſceperant. Nec anteriori ergo Pontificum decreto & authoritati Apoſtolicæ Sedis derogat quidquam Oecumenicum Concilium: nec ſupervacanea ſunt Concilia, quibus confecta jam hæreſum portenta pleniùs conficiuntur, & irreparabili ſtrage conteruntur.

XXIX. Ad id pertinet illud Arnulphi Sagienſis Archidiaconi, pòſt Epiſcopi Lexovienſis, tractatus in Girardum Engoliſm. Epiſc. *cap.* 2. *Ad hoc enim Concilia celebrari ſanctorum Patrum ſanxit authoritas, ut inde virtutum doctrina, malorumque correctio proveniret: & velut exercitus ſui facultate conſpecta, ipſam ſe pleniùs Eccleſia mater cognoſceret; ut adversùm vitia ſeveriùs inſurgendo, inſtantium bellorum triumphos poſſet confidentiùs auſpicari.* A quibus non abludunt verba Tertulliani L. de Jejun. *Per Concilia, & altiora quæque in commune tractantur, & ipſa repræſentatio totius nominis Chriſtiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm dignum fide auſpicante, congregari undique ad Chriſtum!* Apage ergo putidas illas & inauditas beatioribus ſæculis lites, à Chriſto ipſo prædamnatas, *quis eorum videretur eſſe major.* Ne digladiemur, major Synodo Pontifex, vel Pontifice Synodus Oecumenica ſit. Sed agnoſcamus ſuccenturiatum Synodo Pontificem, ſeipſo majorem eſſe: truncatam Pontifice Synodum, ſeipſa eſſe minorem. Ita non exercitus major eſt duce, ſed ſuccinctus exercitu ſuo dux, ſeipſo major eſt; divulſus à duce exercitus, ſeipſo minor, & nec exercitus eſt, ſed palantium diſſipatus grex, vel graſſatorum cuneus. Ita Eccleſia velut caſtrorum acies ordinata in Synodo, *exercitus ſui facultate conſpecta, ipſam ſe pleniùs cognoſcit*; quæ ſi ſe capiti ſuo abſcindat, & collidat, utique minor, & capite minuta decreſcet.

XXX. Nec obiter prætereundus eſt Cuſanus *l.* 2. de Concord. *cap.* 17. ubi ſic habet: *In plenariis Conciliis geſta & judicata per Romanos Pontifices, etiam ſynodicè inveniuntur repetita & examinata, ut in Chalcedonenſi Concilio judicium Leonis contra Dioſcorum. Et in ſexta Synodo judicium ſynodicum Martini Papæ contra Pyrrhum & Sergium. Et in octava univerſali judicium Nicolai & Hadriani contra Photium.* Addit ex Auguſt. *epiſt.* 162. de judicio Melchiadis adversùs Donatiſtas, *Ecce, putemus illos Epiſcopos, qui Romæ judicaverunt, non bonos judices fuiſſe: reſtabat adhuc plenarium univerſæ Eccleſiæ Concilium, ubi etiam cum ipſis judicibus cauſa poſſet agitari, ut ſi malè judicaſſe convicti eſſent, eorum ſententiæ ſolverentur.* De octava Synodo copiosè ſupra diſſeruimus. De Dioſcoro infra dicetur. De ſexta Synodo alibi ſuo loco. Quod ad judicium Melchiadis de Donatiſtis, indidem validiſſimum arceſſitur præſidium noſtræ ſententiæ. Nam refricanda hìc omnino ſunt illa Auguſtini verba *epiſt.* 162. *Dedit Conſtantinus aliud Arelatenſe judicium, aliorum ſcilicet Epiſcoporum. Non quia jam neceſſe erat, ſed eorum perverſitatibus cedens, & omnino cupiens tantam impudentiam cohibere. Neque enim auſus eſt Chriſtianus Imperator, ſic eorum tumultuoſas & fallaces querelas ſuſcipere, ut de judicio Epiſcoporum, qui Romæ judicaverant, ipſe judicaret. Sed alios, ut dixi, dedit Epiſcopos, à quibus tamen illi ad ipſum rurſus Imperatorem provocare maluerunt.* Vides poſt Miltiadis judicium, reſtaurari aliud in Synodo Arelatenſi judicium, *non neceſſe jam fuiſſe*, & ex venia, ac remiſſione juris id factum. Vides id relaxatum fuiſſe, quia Donatiſtarum *perverſitatibus cedebat* Imperator, *& omnino cupiebat tantam impudentiam cohibere.* Vides quos Romani judicii authoritas non inflexit, nullius pòſt Synodi pondere frangi potuiſſe. Ergo quod dixerat Auguſtinus, poſt Romani Pontificis judicium ſuperfuiſſe Concilium univerſale, id veniæ temperamentum erat, non juris præſidium. Adde quòd expreſsè monet Auguſtinus in univerſali Concilio intereſſe priores judices debuiſſe. Ergo non appellationis, ſed ſupplicationis via panditur ab Auguſtino, quæ Principis majeſtati nihil officit. Principi enim ſupplicatur, qui ſua ſponte abnuit, vel annuit, judicium ipſemet ſuum in frequentiori ſenatorum cœtu redintegrare.

XXXI. Nec aliter Pontifex quàm ut totius Eccleſiæ caput, mens, vox, eloquitur, vel à fidelibus auditur, ſive in Concilio ſive extra Concilium fundat oracula. Et Synodi ergo voces, ac definitiones Pontifex ſuas eſſe interpretatur; & Pontificis decreta Synodus ad ſe pertinere exiſtimat. Luculentè prorſus in Conc. Baſil. reſponſione ſynodali de Romano Præſule: *Quidquid in ſacris ſtatuitur Conciliis, ſua etiam authoritate ſtatuitur: quæ ſemper ibi refulget, ut prima & præcipua omnibus, caput & directrix. Et cum aut perſonaliter aut authoritativè ſemper in Synodis univerſalibus interſit, ipſeque Eccleſiæ rector ſit & paſtor, decreta Conciliorum, etiam ſua & Sedis Apoſtolicæ non immeritò dici poſſunt. Nos enim unum Eccleſiæ corpus ſumus, & ipſe hujus corporis caput, ſub capite Chriſto. Quidquid igitur fit ab hoc corpore Eccleſiaſtico, etiamſi omnia membra in idem concurrant, ſicut in corpore naturali accidit: magis tamen ac præcipuè operatio quævis capiti appropiatur & aſcribitur, ab ipſoque magis quàm ab alio corporis membro procedere cenſetur, &c. Dum ipſe præſens eſt, ipſe concludit, ipſe ſtatuit, & ſub nomine ſuo ac perſona ejus decernuntur. Dum abeſt, ſui præſidentes, qui vices ejus funguntur, per ſacrum Concilium deliberata concludunt.* Ergo ut ibi efficitur, cùm Conciliorum decretis morigeratur Pontifex, non majori alicui poteſtati, ſed ſibi morem gerit. Ipſemet enim ea decrevit. Ita quæcumque ſeu primò, ſeu iterum re in integrum reſtituta, à Concilio judicantur, ipſe judicat, ipſe in integrum reſtituit, ipſe ſua judicia retractat. Sicut & de Conciliorum decretis cùm diſpenſat, de ſuis ipſe diſpenſat, ut ibidem ſubjicitur: *Per Concilium ſtatuta, in nullo derogant ſuæ poteſtati, quin pro tempore, loco, cauſiſque & perſonis, utilitate vel neceſſitate ſuadente, moderari, diſpenſareque poſſit, atque uti ſummi Principis* epiæcæa *quæ ab eo auferri nequit.* Auferri igitur non poteſt à Pontifice *ſummi Principis* poteſtas diſpenſandi, judicandi, extra Synodum & in Synodo. Quia quidquid à corpore, ſeu Concilio geritur, Capiti præcipuè adſcribitur.

XXXII. Non pigebit & illud obiter hìc advertere, quod confitetur Petrus de Alliaco lib. de authoritate Eccl. *par.* 3. *cap.* 2. *Quærere an errores contra fidem debeant in Concilio per ſummum Pontificem damnari ſub hac forma, Nos hoc ſacro approbante Concilio damnamus, &c. aut damnari debeant ſub iſta forma, Sacroſanctum Concilium damnat, &c. non eſt quæſtio inutilis, quia utraque forma in decretis generalium Conciliorum reperitur.* Utra tempeſtivior ſit, non litigo. Utramque malim opportuniſſimam profiteri, ſi utraque in Conciliis generalibus reperitur. Si inſtar enim habeant Evangeliorum Concilia: quid ibi minùs tempeſtivum ſuſpicabimur? Sed quia antiquiorum Conciliorum morem poſteritas ſui faſtidioſa, antiquitatis miratrix magis ſuſpicit, ad Chalcedonenſem Synodum recurramus. Eam *authoritate* Leonis *authore* Leone celebrandam ſemel iterumque reſcripſere Imperatores. Ei porrigitur *act.* 3. & recitatur libellus Theodori Alexandri Diaconi, inſcriptus *ſanctiſſimo ac Dei aman. & univerſali Archiepiſc. & Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, & ſanctæ univerſali Chalcedonenſi Synodo.* Alius item Iſchyrionis Diaconi, item tertius Athanaſii Presbyteri, quartus itidem Sophronii eadem inſcriptione inſignes. Actione 3. Julianus Epiſcopus ita fatur: *Nunc veſtra ſanctitas authoritatem habet Sanctiſſimi Epiſcopi Leonis, & omnis Sancta Synodus cognovit ſingula, &c. Petimus ergo ſanctitatem veſtram, qui habetis locum ſanctiſſimi Papæ Leonis, promulgare ſententiam in Dioſcorum, &c.* Tunc Paſchaſinus, & cæteri Leonis Vicarii, ſententiam proferunt depoſitionis in Dioſcorum, qua tum flagitia ejus varia pernumerant, tum denique ita concludunt: *Unde ſanctiſſimus & beatiſſimus Archiepiſcopus magnæ & ſenioris Romæ Leo, per nos & per præſentem Sanctam Synodum, unà cum ter beatiſſimo Petro Apoſtolo, qui eſt petra & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & rectæ fidei fundamentum, nudavit eum tam Epiſcopatus dignitate, quàm, &c.* Ubique perſpicis primas tenere Leonem ante Concilium, non quod illa jam tum animos inceſſiſſet altercatio, emineat Papa Concilio, an ex adverſo. Sed quòd utriuſque una & indiſcreta majeſtas eſſe intelligeretur, dependeretur autem capitis is honor à membris, qui in membra ipſa illico redundaret. Nam & in relat. ad Leonem ſacra Synodus ait, illum ſibi *ut caput membris* præfuiſſe. Et ipſum enixè orant, ut conceſſam à ſe ampliationem honoris Epiſcopo Conſtantinopolitano confirmet, *lucente apud vos Apoſtolico radio, & uſque ad Conſtantinopolitanam Eccleſiam illum ſpargentes, &c.* Et infrà: *Rogamus, tuis decretis noſtrum honora judicium, & ſicut nos capiti in bonis impendimus conſonantiam, ſic & ſummitas tua filiis, quod decet, adimpleat.* Nulla recentiſſima Synodus pluribus, & illuſtrioribus documentis, ſuam in Apoſtolicum Pontificem venerationem inſignivit.

XXXIII. Atque ut poſtremo hoc argumento rem conficiam, agnato materiæ, quam tractamus, Marciano ſuccedens Leo Imperator, & quomodocumque mederi cupiens ſauciatæ Eutychianorum furoribus Eccleſiæ, prout narrat Facundus *lib.* 12. *cap.* 3. *Per Metropolitanos Epiſcopos literas generales miſit, conſulens de Chalcedonenſi Concilio, ut convenientibus ſecum coepiſcopis ſuis & clericis ſua reſponſione ſignarent, quid eis videretur. His acceptis iidem Metropolitani cum ſuis collegis, ſicut erant commoniti, de ſua quiſque provincia reſponderunt, tam concordi atque conſtanti ſententia, quàm ſolet multos unire ſpiritus veritatis. Nam licèt è diverſis, longèque diſtantibus locis data, nihil tamen habuerunt omnium reſponſa diverſum, quibus decreverunt irretractabiliter eſſe cuſtodienda Chalcedonenſis decreta Concilii.* Tum luculenta hæc præ cæteris eorum verba hæc aſcribit: *Quoniam ſicut Soli nihil minus eſt, ad demonſtrandum, quia Sol eſt; ſic & magnæ, ſanctæ & univerſali Synodo Chalcedonenſi minus quidem honorum nihil omnino eſt: neque additamento aliquo eget, neque detractione, à Spiritu Sancto velut divino quodam Sole condita.* Extraordinaria prorſus hæc fuit examinatio Concilii Chalcedonenſis, aut fidei potiùs ibi definitæ; ſed neceſſitati tamen, vel utilitati compenſationis ex diſpenſatione donata; ut eorum calumniæ retunderentur, qui ſola Imperatoris Marciani poteſtate, actam eſſe præcipitem Epiſcoporum turbam in errorum devia blatterabant. Ut nemo autem Metropolitanos iſtos, Synodoſve provinciales, ſeu disjunctim, ſeu collectim, univerſali Synodo majores argutabitur, etſi per eas extraordinariè retractata ſit & confirmata Chalcedonenſium decretorum ratio: Ita nec Pontificis dedecori vertet, aut major illo Synodus efficietur, quòd ejus judicia in Synodo rurſus extraordinariè ad incudem revocata ſint. Utrobique enim ſuperſedetur protinus illa futili vitilitigatione, *Quis eorum videretur eſſe major.* Utrobique nemo alterius adcremento ſibi quid decreſcere, immo ut in unius compage corporis, alterius amplitudinem ſibi accreſcere nemo non retur. Utrobique de humilitate magis, quàm de principatu certatur. Utrobique extraordinarias inire vias, & inuſitatas adhibere medicinas cogit mali vis, & diſpenſandi neceſſitas, & ſui immemor Chriſti charitas. Utrobique jura juribus non colliduntur, ſed accumulantur: authoritas authoritati non inſidiatur, ſed conſpirat. Utrumque demum ideo rarum eſt, quia extraordinarium, quia ſola utilitatis compenſatione præter commune jus diſpenſandum.

XXXIV. Si autem vel ex Leone ipſo oggeras, Pontificis decreta de fide irretractabilia tum demum eſſe poſt Synodum: reſpondebo, nec inde quidquam, quod nobis officiat, exprimi. Nam poſt Pontificem, extraordinariè Synodus cauſam eandem retractare poteſt. Poſt Synodum, ne extraordinariè quidem. Quamquam, ut modò referebamus, Leo Imperator extraordinariam quoque poſt Synodum effuſiore quadam diſpenſandi licentia, aut potiùs charitate, cognitionem conceſſerit. Tametſi videri non injuria poſſit, à Metropolitanis quos Leo conſuluit, non tam retractatam eſſe Chalcedonenſem Synodum, quàm retractari non poſſe pronunciatum. Unde Victor Tunon. in Chron. *Leo Aug. ſupplicationibus Ægyptiorum permotus, ut Synodus fieret, quæ de geſtis Synodi Chalcedonenſis judicium ferret: ad cognoſcendam ſingulorum fidem, Eccleſiarum Præſulibus unicuique ſemotim ſcripſit: à ſingulis epiſtolas tanquam ex una collatione conſonas ſuſcepit, id fieri nullatenus poſſe: ſed magis ac magis in ſua perpetuitate Synodi geſta Chalcedonenſis manere.* Porro manifeſtiſſimè alibi commonſtravimus, nec Synodi decreta irretractabilem vim aſſequi, niſi poſtquam ea Pontifex primæ Sedis approbavit, & quatenus ſui examinis trutina approbavit. Idque ex hoc ipſo Chalcedonenſi Concilio dilucidum eſt. Nam quæ de Anatolii Conſtantinopolitani Epiſcopi amplificanda dignitate decreta fuerant, ea Leo irrita decrevit, & tunc pervicit. Quæ item de tribus capitulis ibi obiter perſtricta fuerant, ea Pelagius poſtea, & Quinta Synodus, utpote à Leone non confirmata, revocavit ad examen. Denique Ferrandus epiſt. ad Pelag. *num.* 6. 7. retractari non poſſe depugnabat, quæ Leo Papa confirmaſſet. *Ubi majores reperiret in Eccleſia judices? ante ſe habens in legatis ſuis Apoſtolicam Sedem, qua conſentiente, quidquid illa definivit Synodus, accepit robur invictum.* Et infrà: *Univerſalia Concilia, præcipuè illa, quibus Eccleſiæ Romanæ conſenſus acceſſit, ſecundæ authoritatis locum poſt canonicos libros tenent, &c. Quæ finiuntur judicantibus Epiſcopis ſanctis, & ad Beati Petri memoriam perducta, diligentiùs examinantur, atque firmantur, ſequenda ſunt, tenenda ſunt, amplectenda ſunt; in retractatione ſub qualibet pietatis occaſione, teneri non debent.* Ergo ut ex hoc nil decerpitur ſummæ Concilii poteſtati, ita nec Pontifici derogabitur quid, etſi ejus judicia, non provocationis, ſed reviſionis judicio; non neceſſitate, ſed ex venia; & ex ipſius Pontificis conceſſu, & cum ipſo ac ſub ipſo Pontifice, Synodus Oecumenica rurſum cognoſcat.

XXXV. Pauca jam, & quaſi perfunctoriè de Dioſcoro dicenda ſunt, utque fidem noſtram liberemus. De ejus ergo depoſitione, propter intortam maximè ab eo excommunicationem in Leonem Pontificem, ita Synodus disferit in relat. ad Leonem ipſum: *Qui multa priùs peſſimè operatus, priora ſequentibus ſuperavit.* Tum depoſitos ab eo Flavianum & Euſebium, reſtitutum Eutychetem commemorant: *Et poſt hæc omnia, inſuper & contra ipſum, cui vineæ cuſtodia à Salvatore commiſſa eſt, extendit inſaniam, id eſt, contra tuam quoque Apoſtolicam ſanctitatem: & excommunicationem meditatus eſt contra te, qui corpus Eccleſiæ unire feſtinas.* Non de injuſta, ſed de qualicumque excommunicatione in primæ Sedis Antiſtitem lata conqueritur Synodus, nempe contra Apoſtolicam & primam Sedem, contra eum, cui jure divino vineæ totius ſeu Eccleſiæ univerſæ principatus competit, qui adeo pro Capitis officio, membra totius corporis ſui lacera ſibi recolligere laborabat. Ideo hoc ejus facinore cætera obrui & obliterari ait Synodus. Et in epiſt. ad Marcianum Imp. poſt *act.* 3. depoſitionis jaculo confixum teſtatur Dioſcorum, quòd Leonis epiſtolam in Epheſina Synodo ſecunda legi vetuiſſet: quòd Eutychetem à Leone damnatum reſtituiſſet; tertiò denique *quoniam ſuper alias ſuas nequitias, & adversùs ipſam Sedem Apoſtolicam latravit, & excommunicationis literas adversùs ſanctum & Beatum Papam Leonem facere conatus eſt*. Et *act.* 3. in ipſa adversùs Dioſcorum ſententia, *Quoniam ſecundis exceſſibus priorem iniquitatem valdè tranſcendit, præſumpſit enim & excommunicationem dictare adversùs Sanctum & Beatum Archiepiſcopum magnæ Romæ Leonem*. Et ibidem ex libello Theodori Diaconi: *Excommunicationem faciens contra ſanct. & beat. Apoſtolicæ Sedis magnæ Romæ Epiſcopum Leonem, ſuaſit ſubſcribere eis, qui cum ipſo de Ægypto exierunt ſanctiſſimis Epiſcopis, plùs minùs numero decem: aliquoties comminans, aliquoties decipiens, &c.* Anatolius denique ipſemet ibidem teſtis locupletiſſimus eſt, *Act. 5. Propter fidem non eſt damnatus Dioſcorus, ſed quia excommunicationem fecit domino Archiepiſcopo Leoni*: & quia ter vocatus non acceſſit ad Synodum. Ergo hæc ſumma flagitii fuit, conſtitutum divino jure caput Eccleſiæ impetere, & ideo Eccleſiam ipſam obtruncare voluiſſe. Nam ſi humano tantùm ex inſtituto dominatur cæteris Romanus Pontifex, eccur hæc Dioſcori procacitas atrocior & inexpiabilior jactatur, quàm Flaviani iniquiſſima depoſitio, & immaniſſima cædes? quàm Eutychetis reſtitutio, quàm Eutychianæ perfidiæ approbatio, quàm Synodi Epheſinæ graſſatio & tyrannis, quàm fidei Catholicæ, quantum in ipſo fuit, conſtupratio? Ad hæc cum Apoſtolicam Sedem, cum vineæ Cuſtodem à Chriſto inſtitutum loquitur Synodus, divini juris primatum ſanè aſtruit. Cum toties legati Romanæ Sedis, in ipſa etiam ſententiæ ſynodicæ promulgatione, Petrum *Petram & Crepidinem Eccleſiæ, & rectæ fidei Fundamentum* crepant: cum relatio ipſa Synodi ad Leonem, ſemel iterumque ut *Caput membris*, ita Pontificem Synodo præeſſe, & Leonem *Petri interpretem* fuiſſe: cum *Apoſtolico ejus radio* cæteras illuminari Eccleſias vociferatur, apertiſſimè his omnibus divina primatus Romani prædicatur inſtitutio. Adde & illud ex epiſtola Valentiniani & Placidiæ ad Theodoſium, ut juberet in partibus Italiæ celebrari Synodum: *Beatiſſimus Romanæ Sedis Epiſcopus, cui principatum ſacerdotii ſuper omnes antiquitas contulit. Concil. Chalced. part. 1. num.* 25. Et ne ſecus detorqueas hanc vocem antiquitatis, accipe paucula hæc ex epiſtola Gallæ Placidiæ ad eundem: *Ad Concilium Apoſtolicæ Sedis judicium tranſmittatur, in qua primus ille qui cœleſtes claves dignus fuit accipere, principatum Epiſcopatus ordinavit. Quando ſcilicet decet nos huic maximæ civitati, quæ maxima eſt omnium, in omnibus reverentiam conſervare. Ibid. nu.* 26. Non tacet urbis majeſtatem, ſed principatum ſacerdotii à Petro repetit.

XXXVI. Porro ex his conſtat hallucinatum vehementer Cuſanum, qui Dioſcori à Leone jam damnati judicium in hac Synodo innovatum fuiſſe exiſtimabat. Nuſquam enim vel apex exiſtit ullus, quo liqueat Leonem in Dioſcorum cenſuræ mucronem ſtrinxiſſe. Nec id ſiluiſſet Synodus, quæ priora de Anatolio, de Maximo, de Theodoreto judicia Leonis tam reverenter amplexata eſt. Cum enim Anatolius Dioſcori antè in urbe regia Apocriſarius, ejuſdem Epiſcopus ordinatus fuiſſet in Epheſina illa latrocinali Synodo, ejecto per ſummum nefas Flaviano: cum Domno per ejuſdem Pſeudoſynodi graſſationes depulſo, ſuffectus fuiſſet Maximus, & præter Canones ab Anatolio ordinatus, atque ita utriuſque claudicaret ordinatio: utramque tamen ratam habuit Synodus, Leonis ſententiam, & factam ab eo Canonum veniam amplexa, citra novi examinis ſcrutinium. De Anatolio audi Leonem ſcribentem ad Marcianum, *Nos veſtræ fidei & interventionis habentes intuitum, cum ſecundùm ſuæ conſecrationis authores, ejus initia titubarent, benigniores circa ipſum, quàm juſtiores eſſe voluimus: quo perturbationes omnes, quæ operante Diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remediis leniremus. Part.* 3. *Concil. Chalced. cap.* 6. Nec alia in Chalced. Synodo occurrit uſquam vitioſæ Anatolii ordinationis expiatio, aut venia. Id enim poſt Synodum Leo ſcribebat, addebatque: *Satis ſit prædicto, quod veſtræ pietatis auxilio & mei favoris aſſenſu, Epiſcopatum tantæ urbis obtinuit*. De Maximo autem, idem Leo in eadem ad Marcianum epiſtola, ita teſtatur, Anatolium objurgare pergens: *Neque ſibi æſtimet licuiſſe, quod Antiochenæ Eccleſiæ ſine ullo exemplo, contra ſtatuta Canonum, Epiſcopum ordinare præſumpſit. Quod nos amore reparandæ fidei, & pacis ſtudio retractare ceſſavimus*. Et diſertiſſimè Synodi Chalced. *act.* 10. legati Romanæ Sedis dicunt: *Si ergo & à beatiſſimo & Apoſtolico Romanæ urbis Epiſcopo, omnia quæ ibi, Epheſi, geſta ſunt, vana ſunt habita: claret, quia & ſanctiſſimus Epiſcopus Antiochenæ civitatis extra hæc eſt, quem poſt hæc Beatiſſimus Epiſcopus in propria communione ſuſcepit*. Quæ poſtrema verba etſi deſint in Græco textu nunc quidem, olim non defuiſſe liquet, tum ex fide vetuſtiſſimi interpretis, tum ex ipſa ſententiæ conſequentia, tum denique ex eo quod mox Anatolius ſuccinit in eandem ſententiam, irrita eſſe proſtibuli Epheſini decreta, *Niſi illud circa Maximum, &c. Quoniam ſanctiſſimus Romanæ urbis Archiepiſcopus Leo in communionem illum recipiens, præeſſe eum Antiochenſium Eccleſiæ judicavit: quam formam ſequens, & ipſe approbavi, & præſens omne Sanctum Concilium*. Quibus & reliqui Epiſcopi ſuffragati ſunt. De Theodoreto denique apertè Judices in *act.* 1. interloquuntur: *Ingrediatur & reverendiſſimus Theodoretus, ut ſit particeps Synodi, quia & reſtituit ei Epiſcopatum Sanctiſſimus Archiepiſcopus Leo, & ſacratiſſimus Imperator ſanxit eum adeſſe ſanctæ Synodo*. Cumque Ægyptiorum adversùs Theodoretum, Orientalium Epiſcoporum pro Theodoreto pugnantium vociferatio ingens, & penè inſana aliquandiu infremuiſſet, & hi illis Eutychianam, illi his Neſtorianam perfidiam opprobraſſent, Judices de tumultuoſis & Epiſcopali gravitati minimùm conſentaneis acclamationibus conqueſti, hanc pacis conciliatricem & quaſi mediam injere viam, *Theodoretus Reverendiſſimus Epiſcopus proprium recipiens locum à Sanctiſſimo Epiſcopo inclytæ urbis Romæ, in locum nunc accuſatoris ingreſſus eſt*. At *act. tandem* 8. vehementiùs Epiſcopi omnes incaluere, & expreſſere tandem à Theodoreto id unum, ut apertè Neſtorio diceret anathema. Quo perfecto Judices dixere, *Omnis jam dubitatio de Theodoreto eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizavit, & à Sanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & epiſtolæ ſanctiſſimi Leonis ſubſcripſit. Supereſt igitur ut ſententia proferatur à Reverentia veſtra, ut Eccleſiam ſuam recipiat, ſicut & Sanctus Leo Archiepiſcopus judicavit. Omnes Reverendiſſimi Epiſcopi clamaverunt, Theodoretus dignus eſt Sede. Eccleſia orthodoxum. Eccleſia Paſtorem recipiat. Archiepiſcopo Leoni multos annos. Cum Deo Leo judicavit*. Ut in Anatolio & Maximo, ita & in Theodoreto ſuperſederi potuiſſet hac ſcrupuloſitate. Nec iniquum tamen fuit ſubdubitantibus de fide Theodoreti ſatisfieri. Porro hoc unum verbulum à Theodoreto expugnatum, ſeu anathema Neſtorio dici, non eam ego, non cordatus quiſquam ſententiæ Leonis reviſionem, non totius cauſæ retractationem dixerimus, ſed reſtitutionis à Leone decretæ executionem. Executores enim Epiſcopi non injuria flagitant, unica vocula eximi ſibi ſcrupulum dubitationis, tumque Leonis ſententiæ applaudunt.

XXXVII. Atque ut ad Dioſcorum redeam, eandem fermè nobiſcum Synodi verba & argumenta inculcavit Nicolaus Papa I. *epiſt.* 8. *Nunquid ibi legitur inquiſitionem fuiſſe factam, utrum juſtè, an injuſtè ipſam jam fatus Dioſcorus excommunicationem dictaſſet?*

Non planè, ſed abſque omni controverſia hoc in ulti ſunt, quia cum eſſet inferior, potiorem quibuslibet conatus eſt laceſſere contumeliis, teſte Anatolio, &c. Et Hadrianus II. in epiſt. ad Ignatium quæ habetur in *act.* 3. *Synodi* 8. illa Patrum Chalcedonenſium verba perpendens, ubi ajunt Dioſcorum, *ſecundis exceſſibus priorem iniquitatem tranſcendiſſe*, hæc addit: *Unde nota, quod Dioſcorus ſecundis exceſſibus, quos in excommunicatione Romani Papæ dictata patravit, etiam hæreſin Eutychianam valdè tranſcendiſſe referatur.* Et *act.* 7. legitur allocutio ejuſdem Pontificis, & ſuggeſtio Synodi Romanæ ad eundem in eandem omnino ſententiam: *Quarta magna & univerſalis Synodus adeo hanc temeritatem execrata eſt, ut Dioſcorum Alexandrinum ſine reſtitutione damnaverit. Præſumpſerat enim & ipſe contra primæ Sedis privilegium, contraque jam memoratam regulam agens, cum eſſet poſterior, ſe anteriori præferre.* Quibus permirum eſt obſtrepere & nebulas offundere auſos Novatores, cum in Epheſina prima Synodo jam ſupra adverterimus ſuo loco, Joannem Antiochenum, à Cyrillo & Synodo in crimen vocatum eſſe, quòd *in majorem Sedem*, videlicet Alexandrinam, ferre ſententiam auſus eſſet. Quod & Hadrianus & Romana Synodus paulò antè citato loco adverterunt: *Saltem Joannem Antiochenum Epiſcopum in Epheſina Synodo recolere voluiſſet Photius, idcirco damnatum, quia Cyrillum anterioris, id eſt, Alexandrinæ Sedis Antiſtitem damnare non metuit, &c. Tertia generalis Synodus Antiochenum damnavit Joannem, quoniam adversùs potioris Sedis, id eſt, Alexandrinæ Pontificem, prima Sede non conſentiente, auſus eſt proferre ſententiam.* Quod probant verbis ipſis Synodi ad Cæleſtinum ſcriptis. Quæ de Dioſcoro diſputata, & ipſa maximè de eo verba Anatolii relata ſuperiùs, nequaquam pugnant Leontio, *lib. de Sect. act.* 6. qui Hæſitantibus objicientibus, *Si non propter fidem hæc Synodus Dioſcorum depoſitum dixit, cur nos rejicit? ſic enim credimus, ut ille credebat*: reſpondet: *Non propter fidem abdicatum eſſe Dioſcorum, nec illam fuiſſe depoſitionis ejus cauſam: quippè nec adiit propterea Synodum, ut hoc nomine de ipſo judicaretur; ſed quoniam reapſe tertiò vocatus venire recuſavit. Si tamen veniſſet, etiam propter fidem fuiſſet abdicatus.*

XXXVIII. Perpenſis jam Pontificis & Synodi Oecumenicæ juribus, ad imperatoriam etiam dignitatem proficiſci, & ejus prærogativas, ſi quæ ex hac Synodo radient, ponderare animus eſt, & res ipſa jubet. Unum hoc interſeram, quod ad Theodoretum magis pertinet, de quo non ita pridem verba fecimus. Nutaſſe videlicet illum videri, non in fidei, ſed in perſonæ & facti controverſia, & tandem extricare ſe coactum ab illis tergiverſationum ſpiris. Abruptè enim Epiſcopi hoc unum flagitabant, *Modò anathematiza Neſtorium.* At ille diverticula alia, aliaque ſubinde comminiſcebatur, fideique orthodoxæ palam confeſſionem edens, Neſtorio anathema nominatim indicere & abſolutè fugitabat. Preces nempè ſe obtuliſſe Imperatori, & Vicariis Romanæ Sedis libellos, &c. Se ab orthodoxis genitum, orthodoxè prædicaſſe, &c. Se neque de Epiſcopatu retinendo cogitare, &c. Se non poſſe aliud, quàm fidem ſuam profiteri, &c. Has cavillationes toties iteratas, toties Epiſcopi protelavere, & anathema Neſtorio, Neſtoriumque amantibus dici urgentiſſimè præcepere. Acutiores etiam cavillos Theodoretus hos excogitavit, *Non ſolùm Neſtorium & Eutychen, ſed & omnem hominem, qui rectè non ſapit, averſor, & alienum exiſtimo.* Cumque non acquieſceret Synodus, rurſum ille: *Veni ſatisfacere me eſſe orthodoxum, & quia Neſtorium, & Eutychen, & omnem hominem dicentem vel opinantem duos filios, anathematizo.* At Epiſcopi ſubodorati latitantia forſan fraudum ſemina, nec his contenti urgebant præterea: *Dic apertè, Anathema Neſtorio, & his qui cum eo ſapiunt.* Cumque ille renueret, niſi fidem priùs ſuam palam ediſſereret; nempè ut conjectura eſt, ea ſpe fretus, quòd ſanæ fidei confeſſione placaretur Synodus, nec ulteriùs quidquam expeteret: Epiſcopi clamaverunt, *Iſte hæreticus eſt, iſte Neſtorianus eſt. Hæreticum foras mitte.* Tunc demum apertè Theodoretus dixit, Anathema Neſtorio. Quamvis ſubſcripſiſſet epiſtolæ Leonis, quamvis orthodoxam de Deipara & una Chriſti perſona fidem profeſſus eſſet ante Theodoretus; hæreticus tamen à Synodo & Neſtorianus proclamabatur, niſi Neſtorio nominatim anathema diceret. Ergo & ſuis de rebus facti & perſonarum definitionibus ſubſcribere jubent Synodi, jubet Eccleſia, ubi adlubeſcit ſibi. 2. Et qui tergiverſatur, urgetur: qui parere pernegat, quantumvis fidem Catholicam ſe ſectari clamitet, hæreticus judicatur, Synodoque expellitur. Nempè hæreſin ipſam hac ſimulatione celari, & retineri interpretatur Eccleſia. 3. Nec pauci nunc Epiſcopi, aut Ægyptii ſolùm, ſed omnes prorſus Theodoreto hanc neceſſitatem impoſuere, univerſi inquam, poſt fidem ſuam ſubſcriptione Leonis epiſtolæ & damnationis Dioſcori, approbatam. 4. Theodoretum antè Leo Papa Eccleſiæ & Sedi ſuæ reſtituerat, nec nominatim ab eo expreſſerat Neſtorii damnationem, ut ſimile veri eſt. Nam ſi id antè ab eo impetraſſet Leo, non tam inſtanter Synodus hoc iterum flagitaſſet, non Theodoretus tam moroſè reniſus eſſet. Videlicet potuerat Leoni non obrepere ea ſuſpicio. Poterat Leo ſimpliciùs fidei acquieſcere confeſſioni, nec de perſonis negotium faceſſere. Poterat diſpenſatione hìc quoque uti, quam plurimam, poſt Epheſinæ graſſationis ſcandalum, à ſe adhibendam fuiſſe ſupra ipſemet teſtabatur. 5. Etſi id à Theodoreto non extorſerat Leo, extorquere potuerunt Epiſcopi. Et quamvis non imperaſſet Pontifex primæ Sedis, imperantibus aliis Pontificibus obtemperandum ſanè fuit. 6. Denique nec cuicumque, ſed Epiſcopo impacta hæc neceſſitas eſt à Synodo.

XXXIX. Non diſſimilem verſutiam Anatolii videntur ſibi aliqui olfeciſſe, cum tam fidenter pronunciavit, non eſſe damnatum Dioſcorum ob fidem, ſed ob Apoſtolicæ Sedi irrogatam contumeliam. Patentiſſima enim erat Dioſcori in Eutychianam hæreſin ruina. Sed de Anatolio judicium eſto aliorum. Explicatior eſt Ægyptiorum Epiſcoporum moroſitas *act.* 4. Cum enim clamaſſent, *Si quis præter iſta ſapit, Eutyches, ſive aliter aliquis, anathema ſit.* Ne ſic quidem quievit Synodus. *Epiſcopi clamaverunt: Manifeſtè anathematizate dogma Eutychis.* Reſtitantibus adhuc Ægyptiis, Epiſcopi clamaverunt, *Qui non anathematizat Eutychen, hæreticus eſt.* Tunc denique paruerunt Ægyptii, clamaveruntque, *Anathema Eutychi & credentibus ei.* Vide inferiùs in eadem ſeſſione tergiverſationes Caroſi Monachi: Eutycheti anathema dicere detractabat, aut ita dicebat, *Si non credit Eutyches, ſicut credit univerſalis Eccleſia, anathema ſit.*

XL. Ad regias nunc expendendas in rebus Eccleſiaſticis vires, concretaque Imperio ſacra privilegia, & penè Sacerdotalia jura, animum calamumque convertamus. Marciano acclamatur *act.* 6. *Sacerdoti, Imperatori multos annos, Eccleſias tu erexiſti hoſtium victor, Doctor fidei.* Et aliquantò ſupra, *Marciano, novo Conſtantino, novo Paulo, novo David, &c. Orthodoxam fidem tu roboraſti: Sicut Apoſtoli, ita creditis.* Jam enim actione prima ejuſdem Chalced. Synodi recitatum fuerat illud ex *act.* 7. Concilii Conſtantinopolitani ſub Flaviano, ubi Theodoſio ſimiliter acclamabatur, *Orthodoxo, pio Imperatori, Pontifici Imperatori.* Parte quoque tertia hujus Chalced. Synodi legitur epiſtola Agapiti Rodii Epiſcopi, ad Leonem Imperatorem, hæc habens, *Verè namque Sacerdos, & natura Imperator exiſtis.* *Actione* 18. ſextæ Synodi Leo Pontifex Conſtantino Imperatori gratulatur, quòd *regali faſtigio depoſito, unum ſe de collegio Sacerdotum pro zelo Dei adnumerari concupiſceret*. At in anteactis ſeptimæ Synodi Gregorius Papa Romanus Leonem Iconomachum epiſtola ſecunda ita objurgat: *Scripſiſti, Imperator ſum & Sacerdos. Enimverò qui ante te fuerunt Imperatores, hoc opere & ſermone demonſtrarunt, qui curam geſſerunt Eccleſiarum, unà cum Pontificibus, cupiditate zeloque incenſi, rectæque fidei veritatem perveſtigantes, Conſtantinus magnus, Theodoſius magnus, Valentinianus magnus, & Conſtantinus Juſtiniani Pater, qui ſextæ Synodo interfuit. Imperatores iſti religioſè imperarunt, & cum Pontificibus uno Concilio ac ſententiâ Synodos congregantes, atque veritatem dogmatum perquirentes, ſanctas Eccleſias conſtituerunt & ornarunt. Hi ſunt Sacerdotes & Imperatores, qui id opere demonſtrarunt*. Quibus nihil luculentius dici potuit.

XLI. Cujus Sacerdotii imperatorio nomini agnati coalitique origo, ut conjicio, repetenda eſt à Conſtantino, qui ſe quoque Epiſcopum, exteriorem ſe Eccleſiæ Epiſcopum inter Epiſcopos gloriabatur. Cui alludens Carolus Magnus *lib.* 6. *Capit. c.* 306. *Quod & nos qui miniſtri Domini ſumus, nec ſine cauſa Dei gladium portamus, Epiſcopali in vice omnium Epiſcoporum, atque regali authoritate pro viribus cunctos agere jubemus*. Ubi notandum quòd cùm interiores Eccleſiæ innumeri ſint Epiſcopi, unum ſe exteriorem Epiſcopum venditat, *vice omnium Epiſcoporum*, exequentem videlicet inermes alioqui leges ſpirituales. Leo quoque I. *epiſt.* 59. ad Marcianum Auguſtum, ſacerdotio imperium quaſi conſecrat: *Ineffabiliter Deo gratias ago, qui temporibus, quibus oboritura hæreticorum ſcandala præſciebat, vos in imperii faſtigio collocavit, in quibus ad totius mundi ſalutem & regia potentia, & ſacerdotalis vigeret induſtria*. Et *epiſt.* 75. ad Leonem Auguſtum: *Apud Chriſtianiſſimum igitur Principem, & inter Chriſti prædicatores digno honore numerandum, utor Catholicæ fidei libertate, & ad conſortium te Apoſtolorum & Prophetarum ſecurus exhortor, ut conſtanter repellas eos qui ſe Chriſtiano nomine privavere, &c.* Et confeſtim ibidem: *Debes incunctanter advertere regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam, &c.* Et infrà: *Sacerdotalem namque, & Apoſtolicum tuæ pietatis animum, etiam hoc malum ad juſtitiam ultionis debet accendere, &c.* Non multùm ab his abluſere Græci, qui æqualem Apoſtolis Conſtantinum magnum prædicavere. Juſtinianus certè *Novel.* 7. *cap.* 2. ait: *Cum nec multùm differant ab alterutro Sacerdotium & Imperium, & res ſacræ à communibus & publicis*. Et Gregorius Turon. *lib.* 9. *cap.* 21. de Gunthramno rege: *Rex acſi bonus ſacerdos, providens remedia, quibus cicatrices peccatoris vulgi mederentur, &c. Ut jam tunc non Rex tantùm, ſed etiam Sacerdos Domini putaretur, &c.* Et Fortunatus *lib.* 2. *Carm.* 11. de Childeberto Francorum Rege:

Melchiſedech noſter, merito Rex, atque ſacerdos,
Complevit laicus religionis opus.

Et Guillelmus Carnot. in vita S. Ludovici: *De ſalute etiam animarum ultra quàm credi poſſit, pia uſurpatione permotus, ſic de ipſa curabat attentè, quod etiam quodammodo regale ſacerdotium, aut ſacerdotale regimen videretur pariter exercere*.

XLII. Magnifica, & penè invidioſa hæc ſunt, nec his tamen lineis cohiberi potuit poſteriorum Græcorum aſſentatio. Accipe enim quæ ſcribat Demetrius Chomatenus Archiepiſcopus Bulgariæ ad Conſtantinum Cabaſilam *tom.* 1. Juris Orient. Reſponſ. *l.* 1. *p.* 317. *Imperator ut communis Eccleſiarum epiſtemonarches exiſtens & nominatus, ſynodalibus præeſt ſententiis, & robur tribuit, Eccleſiaſticos ordines componit, & legem dat vitæ, politiæque eorum, qui altari ſerviunt: hoc amplius, judiciis Epiſcoporum, Clericorumque & vacantium Eccleſiarum electionibus, &c. Et ut uno verbo dicam, ſolo ſacrificandi excepto miniſterio, reliqua Pontificalia privilegia Imperator repræſentat, quando legitimè canonicèque facit*. Tum ex Joſepho refert Tiberium, poterat & cæteros Imperatores Romanos dicere, & ipſos etiam perdiu poſtquam Chriſtiano nomine claruerunt, Pontificis maximi nomen & poteſtatem obtinuiſſe. Denique ut Chriſtus in Sacerdotem ſimul & Regem inauguratus eſt, ita & Imperatores Chriſtianos regia ſimul & ſacerdotali gloria inungi ominatur. *Quod igitur & Unctus Domini ſit, qui pro tempore eſt Imperator, propter unctionem Imperii: Chriſtus autem Deus noſter, præ cæteris etiam Pontifex factus eſt & prædicatur. Meritò ergo & ipſe Pontificalibus decoratur gratiis*. His præluſerat Theodorus Balſamon ibid. *l.* 7. *p.* 444. *Audiant hi, tam ad amplitudinem Imperatoriam, quàm Patriarchalem officia docendi pertinere, propter unctionis ſacræ vim atque poteſtatem. Hinc enim uſuvenit, ut fideles Principes atque poteſtates catechetico more cum populo Chriſtiano colloquantur: aut ſuffitum faciant more ſacerdotum, & cum cera duplici obſignent*. Addit non ob docendi tantùm munus, faces argenteis aureiſque veluti corollis cinctas prælucere, & præferri Imperatoribus: cùm Imperatrici, cui ut mulierculæ docere nefas, præferantur: *Sed quod inſtar cæleſtis illius gigantis, hoc centrum orthodoxæ doctrinæ radiis colluſtrent; quodque luceat eorum egreſſio ab extremo cælo, & occurſus ipſorum ad alteram cæli tendat extremitatem, cum interim nemo ſit, qui ab eorum calore ſe poſſit abdere*. Subjicit denique Imperatricis, quòd ſola curet corpora ſubditorum: Patriarchæ, quòd ſolas ferè animas, unicis: at Imperatoris faces, geminis decorari corollis; quòd *ejus auxilium ad illuminationem & ſtabilimentum ſeſe tam animi, quàm corporis porrigat*. Et ne extremas tantùm Græciæ faces hac adulandi inverecundia laboraſſe putes, jam olim temporibus Maximi Martyris Monotheletarum debellatoris, ſin minùs ſacerdotes, certè Principes jam inceſſerat ea peſtis. Nam in collatione eorum cum Maximo, urgente Maximo eſſe ſacerdotum, *quærere, ac definire de ſalutaribus Eccleſiæ dogmatibus*: inſurgunt illi ex adverſo, ut Typum à Conſtante editum tueantur, *Ergo non eſt omnis Chriſtianus Imperator, etiam ſacerdos?* Ita & in epiſtola Gregorii Papæ ſecunda ad Leonem Iſauricum ſuperiùs laudata, conſtabat Imperatorem ſacerdotale & nomen & privilegium ſibi vendicantem, & ultra metas laſcivientem, ſperaſſe ſuis decretis poſſe Chriſtianam fidem moderari, ac ſuo nutu vertere ſus deque. Prior ergo procerum adulatio, tum ipſorum de ſe Imperatorum amabilis inſania, denique lapſu temporum, gliſcens in Epiſcopos etiam & Clericos aſſentandi libido, Chalcedonenſium Patrum infucata ſimplicitate in pernicem Eccleſiaſticæ diſciplinæ abutebatur. Caſtigatiùs è recentioribus Græcis Simeon Theſſalonicenſis Archiep. *lib. de Sacr. Ordin. cap.* 7. *Imperator quæ ſunt ſacerdotii, non habet: neque Apoſtolorum, Prophetarum, aut Doctorum dona. Solùm renunciatur Pontifex unctione Chryſmatis, &c. Chriſtus ſolus Rex, & Epiſcopus eſt*.

XLIII. Nec enim Oecumenica hæc Synodus *Pontifici Imperatori* gratulabunda Doctorem propriè fidei illum, ſed Cuſtodem & Defenſorem prædicabat; nec diſciplinæ viſcera ſtatim illi aperiebat, ſed ſolis fidei tractatibus, non cauſarum, non judiciorum intereſſe patiebatur. Quæ duo hìc curſim perluſtranda, ut Græculorum palponum levitas evidentiùs pateat. Nam affuiſſe Imperatorem Proceresve laicos Oenumenicis Synodis, ubi fidei quæ ipſis etiam communis eſt, cauſa ventilabatur, planum eſt ex orat. Marciani Imperatoris ad Synodum Chalced. *act.* 4. *Nos enim ad fidem confir-*

mandam, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religioſi Principis Conſtantini, Synodo intereſſe voluimus, ne vel uterius populi pravis ſuaſionibus ſeparentur. Et ejuſdem Synodi *act.* 1. recitantur Conſtantinopolitani ſub Flaviano Concilii adversùs Eutychem geſta, cui intereſſe Theodoſius Imperator Florentium Patricium juſſerat reſcripto ſuo, *Quoniam de fide ſermo erat.* Unde & Nicolaus I. *Epiſt.* 8. ad Michaelem Imp. *Dicite, quæſo, ubinam legiſtis, Imperatores anteceſſores veſtros ſynodalibus conventibus interfuiſſe, niſi forſitan in quibus de fide tractatum eſt, quæ univerſalis eſt, quæ omnium communis eſt, quæ non ſolùm ad clericos, verùm etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Chriſtianos?*

XLIV. Sed Synodis fidei arcana diſceptantibus aderant Imperatores & Imperatorii Optimates, non ut dicerent, ſed ut diſcerent: non ut dictarent, ſed ut dictatam ab Epiſcopis fidem confirmarent, defenderentque adversùs obtrectatores & impacatos contentionum ſatores. Ita Conſtantinus etſi ad populum quandoque concionabatur de pietatis officiis, & præibat Principibus, de quibus ſuprà Balſamon, catechetico more perorantibus; non tamen vel Donatiſtas, vel Arium ullo ſuo diplomate aggreſſus eſt percellere, niſi poſtquam Epiſcopales Synodi in iſtiuſmodi hæreſum architectos detonuerant. Denique exteriorem ſe profeſſus Epiſcopum, penetralia fidei ſanciendæ ſibi ſepſit ipſe, totumque ad Epiſcopos retulit, de quibus ait ipſe: *Quidquid in ſanctis Epiſcoporum Conciliis geritur, id omne ad divinam referendum eſt voluntatem. Euſeb. lib.* 3. *de vita ejus cap.* 20. Ita Valentinianus teſte Sozomeno *lib.* 6. *cap.* 7. Orientalibus Epiſcopis fidem conſubſtantialis reſtaurare ſolicitantibus, reſpondit: *Sibi qui unus è laicorum numero erat, non licere ſe ejuſmodi negotiis interponere. Et ideo Sacerdotes & Epiſcopi, inquit, quibus hæc curæ ſunt, ſeorſum per ſe ubicumque ipſis libitum fuerit, in unum conveniant.* Sed nihil vehementius Ambroſio, *epiſt.* 32. ubi de fide cum Auxentio diſputare in Conſiſtorio Principis recuſabat: *Nec quiſquam contumacem me judicare debet, hoc cum aſſeram, quod auguſtæ memoriæ pater tuus, non ſolùm ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſuis ſanxit: In cauſa fidei vel eccleſiaſticis alicujus ordinis, eum judicare debere, qui nec munere impar ſit, nec jure diſſimilis. Hæc enim verba reſcripti ſunt, hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus voluit judicare.* Unde docemur Valentinianum reſponſum ſuum ſuprà relatum etiam lege lata firmaſſe. Pergit autem Ambroſius animosè: *Quando audiſti, Imperator clementiſſime, in cauſa fidei laicos de Epiſcopis judicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curvamur, ut ſacerdotalis juris ſimus immemores: & quod Deus donavit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendum? Si docendus eſt Epiſcopus à laico, quid ſequetur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat, Epiſcopus diſcat à laico. At certè ſi vel Scripturarum ſeriem divinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa, inquam, fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis judicare?* Et infrà: *Si conferendum eſt de fide, ſacerdotum debet eſſe iſta collatio, ſicut factum eſt ſub Conſtantino auguſtæ memoriæ Principe, qui nullas leges antè præmiſit, ſed liberum dedit judicium ſacerdotibus.* Idem porro Ambroſius in Conc. Aquilej. adversùs Palladium ad laicos judices provocantem in fidei negotio, hæc increpat: *In hoc ipſo damnandus eſt, qui laicorum expectat ſententiam, cum magis de laicis ſacerdotes debeant judicare.* Concinens anteriorum Principum pietati Theodoſius Junior, ad Epheſinam Synodum hæc ſcribit: *Candidianum Comitem ad ſacram veſtram Synodum abire juſſimus: ſed ea lege & conditione, ut cum quæſtionibus & controverſiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat. Nefas eſt enim qui ſanctiſſimorum Epiſcoporum catalogo aſcriptus non eſt, illum Eccleſiaſticis negotiis & conſultationibus ſe immiſcere. Conc. Epheſ. p.* 1. *cap.* 35. Et Agapetus Papa ad Juſtinianum: *Pietatis tuæ epiſtolam de fidei veſtræ expoſitione, à prædeceſſore noſtro Joanne roboratam, noſtra quoque authoritate firmamus, laudamus, amplectimur. Non quia laicis authoritatem prædicationis admittimus; ſed quia ſtudium fidei veſtræ Patrum noſtrorum regulis conveniens confirmamus, atque roboramus.* Et Gregorius Papa ad Leonem Iſaurum novæ hæreſeos fabricatorem, *epiſt.* 1. *Scis, Imperator, ſanctæ Eccleſiæ dogmata non Imperatorum eſſe, ſed Pontificum, quæ tutò debent dogmatizari. Idcirco Eccleſiis præpoſiti ſunt Pontifices, à reipublicæ negotiis abſtinentes: ut Imperatores ſimiliter ab Eccleſiaſticis abſtineant, & quæ ſibi commiſſa ſunt, capeſſant.* Et *epiſt.* 2. ferociùs adhuc: *Non ſunt Imperatorum dogmata, ſed Pontificum. Quoniam Chriſti ſenſum nos habemus. Alia eſt Eccleſiaſticarum conſtitutionum inſtitutio, alius ſenſus ſæcularium. In adminiſtrationibus ſæculi militarem & ineptum quem habes ſenſum & craſſum, in ſpiritalibus dogmatum adminiſtrationibus habere non potes.* In eandem ſententiam præclara ſunt & iſta Damaſceni *orat.* 2. de Imagin. *Regum partes non ſunt, ut Eccleſiæ leges præſcribant. Conſidera enim, quid dicat Apoſtolus: Et quoſdam quidem in Eccleſia poſuit, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, tum Paſtores & Doctores. Ad Eccleſiæ conſtitutionem non adhibuit Reges. Et rurſum, Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, &c. Verbum non locuti ſunt vobis Reges, ſed Apoſtoli, & Prophetæ, Paſtores atque Doctores. Cum præcepiſſet Deus David, ut ædificaret ſibi domum, ſic allocutus eſt eum: Non ædificabis mihi domum tu, quoniam vir ſanguinum es. Regum eſt civilis adminiſtratio, Eccleſiaſtica verò conſtitutio, Paſtorum atque Doctorum. Impetus iſte Latronum eſt. Scidit Saul pallium Samuelis, & quid ei contigit?* Totidem penè verbis Theodorus Studita, dux Studitarum: *Ne tentes nunc, ò Imperator, Eccleſiaſticum ſtatum diſſolvere. Ait enim Apoſtolus, Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, tertiò Doctores & Paſtores ad perfectionem ſanctorum. Non dixit Reges. Tibi quidem, ò Imperator, civilis ſtatus & exercitus commiſſus eſt. Hæc igitur cura, Eccleſiam autem Paſtoribus & Doctoribus derelinque. Apud Baronium ann.* 814. *num.* 12.

XLV. Hoc ergo primùm temperamento, & Chalcedonenſium Patrum acclamatio, & Imperatorum quorundam ea ex occaſione turgeſcens enormiter faſtus, & adulatorum procerum infinita quædam inſania mitiganda fuit. Quod enim obganniunt Græculi recentiores, inunctos ut regno, ita ſacerdotio Reges, & ideo Chriſtos dici, quia Chriſtus Rex idem & Sacerdos eſt; contrà totum eſt. Nam quia unius Chriſti id eximium fuit decus, ut & regno & ſacerdotio ſimul floreret: exinde nuſquam Reges ſacerdotio, nuſquam Sacerdotes regno ſimul, niſi in ſpeciem, & nomine tenùs, aut perfunctoriè potiri potuere. Marciani exemplo hanc regulam ſancit Facundus Hermian. *lib.* 12. *cap.* 3. *Cogitare & noſſe facillimè potuit Marcianus, Chriſti ſolius eſſe regnum cum ſacerdotio ſimul habere. Quoniam etſi quidam Reges in ejus venturi figuram, ſacerdotio functi ſunt: tamen cum manifeſta lux veniret in mundum, umbras removens, futurorum nulli alteri dedit, quod ſibi ſingulare ſervavit: ſed in diverſos dona ſua diſtribuens, ſic, quæ propria ſunt ſacerdotii, regibus interdixit. Quocirca quemadmodum vir ſapiens non prophanum judicaret, hoc velle videri, quod ſolus eſt Chriſtus?* Quem imitatur Papa Nicolaus *epiſt.* 8. ad Michael. Imp. *Fuerunt hæc ante adventum Chriſti, ut quidam typicè Reges ſimul & Sacerdotes exiſterent. Quod ſanctum Melchiſedech fuiſſe ſacra prodit hiſtoria: quodque in membris ſuis Diabolus imitatus, utpotè qui ſemper quæ divino cultui conveniunt,*

veniunt, ſibimet tyrannico ſpiritu vendicare contendit: ut pagani Imperatores iidem, & maximi Pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum eſt eundem Regem atque Pontificem, ultrà ſibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium uſurpavit. Quoniam idem mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, ſic actibus propriis, & dignitatibus diſtinctis, officia poteſtatis utriuſque diſcrevit, propria volens medicinali humilitate ſurſum efferri, non humana ſuperbia rurſus in inferna demergi: ut & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur. Quæ verbis totidem leguntur in Gelaſii Papæ tomo de anathematis vinculo.

XLVI. Hactenus de fide ab Imperatoribus non dictanda, ſed ſancienda à Pontificibus, & ita demum ab illis cuſtodienda, & adversùs Novatorum procacitatem ulciſcenda: Cauſis autem aliis Eccleſiaſticis ne adeſſe quidem fas erat Principi, dum inter Epiſcopos tractarentur, nedum ſe immiſcere. Chalcedonenſis hujus Synodi *act.* 3. Dioſcorum ſiſtere ſe recuſantem, niſi adeſſent cognitioni Judices & Senatus, Cecropius Epiſcopus refutavit his verbis: *Quando canonicæ quæſtiones examinantur, neque Judices, neque alios laicos intereſſe oportet, niſi tantummodo tuam ſanctitatem, quæ in propria accuſatur perſona.* Conſtantinus jam olim à canonicis judiciis ſibi temperandum duxerat, cùm teſte Rufino *lib.* 1. hiſt. in hunc modum Epiſcopos alloqueretur: *Deus vos conſtituit Sacerdotes, & nobis à Deo dati eſtis judices; & conveniens non eſt, ut homo judicet Deos, ſed ille ſolùm, de quo ſcriptum eſt, Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* De Cæciliano, quem à traditoribus ordinatum criminabantur Donatiſtæ, non ipſe cognovit, ſed judices dedit Epiſcopos Romæ cum Melchiade cognituros; & rurſus de judicio Epiſcoporum, qui Romæ ſederant, non ipſe cognovit, ſed Arelatenſe indixit Concilium: denique de appellatione Donatiſtarum ab hac Synodo judicavit ipſe quidem, ſed ut vel ſic eorum indomitam frangeret contumaciam, & authore Auguſtino, veniam ab Epiſcopis petiturus. Athanaſium in Concilio Tyrio cauſam dicere idem juſſit, cui ipſi quòd adeſſet Dionyſius Comes ſatellitio militum cinctus, conquerebatur Athanaſius, *Si iſtud judicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator?* Antiocheno rurſum Concilio damnatus, Sardicenſi abſolutus Athanaſius eſt; cujus extorquendæ damnationi cùm ſe impotentiùs inſereret Conſtantius, ita illum increpabat Liberius apud Theodoretum *lib.* 2. *cap.* 16. *Noli per Epiſcopos tuas ulciſci inimicitias. Nam virorum Eccleſiaſticorum manus ſanctificationi vacare debent, &c.* Ne ipſe Conſtantius enim alio quàm Epiſcoporum judicio, Athanaſio exitium moliri ſe poſſe ſperabat: ſed cùm ſe intemperantiùs inſereret Epiſcopalibus Synodis, libertati canonicæ vehementer officiebat. Et Athanaſius *Apol.* 2. *Quis non execretur ſub externo judice, &c. quæſtionem de Corpore & Sanguine Chriſti haberi? Nam ſi omnino delictum aliquod perpetratum eſſet, oportebat de eo legitimè in Eccleſia inquiri à Clericis.* Et infrà legitur epiſtola Concilii Sardicenſis, ex qua decerpo hæc pauca: *Preces noſtras ad Imperatores retulimus, ut illorum humanitas conſtituat, ne quis Judicum, quorum munus eſt publica curare, de clericis ſententiam ferat, &c.* Et in Epiſt. ad ſolitarios, *Epiſcopis ad ſe vocatis, juſſit Imperator, ut contra Athanaſium ſubſcriberent, & cum hæreticis communionem inirent. Quibus admirantibus novum ejus ſtudium, dicentibuſque id non eſſe Eccleſiaſtici Canonis; ille ſubjecit, At quod ego volo, pro Canone ſit, &c. Denunciabant illi Epiſcopi diem judicii, ſuadebantque, ne Eccleſiaſtica corrumperet, neve Romanum Imperium Eccleſiaſticis conſtitutionibus immiſceret.* Intexitur inferiùs Epiſtola Oſii ad Conſtantium, ubi illum ſic urget: *Quid tale à Conſtante actum eſt? aut quando judiciis Eccleſiaſticis interfuit? &c. Ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ; ita & tu cave, ne quæ ſunt Eccleſiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Neque igitur fas eſt nobis imperium in terris tenere, neque tu thymiamatum, & ſacrorum poteſtatem habes, Imperator.* Et infrà Athanaſius: *Obtendit Imperator in ſpeciem, Epiſcoporum judicium, ſed interim facit, quod illi volupe eſt. Si iſtud eſt judicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contrà minis Cæſaris conflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopi? Quando à condito ævo auditum eſt? Quando judicium Eccleſiæ authoritatem ſuam ab Imperatore accepit? Plurima antehac Synodi fuere, multa judicia Eccleſiæ habita ſunt. Sed neque Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, non tamen eos in judicio ſocios aſſumpſit.* Et denique inferiùs, *Quis videns eum in decernendo Principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere judiciis Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum etiam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta?* Et paulò ſuprà, ne in Athanaſium Conſtantinus ipſe ſæviſſe æſtimaretur, & Conſtantio facem prætuliſſe: *Siquidem Pater ex calumnia Euſebianorum Athanaſium ad tempus in Gallias amandavit, quò liber eſſet ab eorum crudelitate, qui illi per inſidias imminebant. Hoc enim à Beato Conſtante poſt mortem Patris ſcriptum fuit; ut ex literis ejus patet.* Similiter Hilarius ad Conſtantium: *Provideat, & decernat clementia tua, ut omnes ubique judices, quibus provinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, à religioſa ſe obſervantia abſtineant. Neque poſthac præſumant atque uſurpent, & putent ſe cauſas cognoſcere clericorum.*

XLVII. Theodoſius Magnus quàm illibatam Epiſcopis conſtare conceſſerit canonicorum judiciorum poteſtatem, fidem facit Conſtantinopolitanæ Synodi primæ Canon ſextus. Honorius ad Arcadium fratrem de exilio Chryſoſtomi hæc ſcribit: *Cum ſi quid de cauſa religionis ageretur, Epiſcopale oportuerit eſſe judicium. Ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis præſtat obſequium. Sed eſto, ſibi de myſticis & catholicis quæſtionibus amplius aliquid principalis cura præſumpſerit: itane uſque ad exilia ſacerdotum, uſque ad hominum cædes debuit indignatio concitata procedere?* Octavæ Synodo, ejuſque decretis de vitioſa Photii ordinatione, & Ignatii Patriarchæ reſtitutione, ſubſcripturus Baſilius Imperator, hæc permodeſtè præfatus eſt: *Laico cuicumque nulla ratione de Eccleſiaſticis cauſis diſputandi, aut univerſam Eccleſiam, Oecumenicamque Synodum opugnandi fas eſſe dico. Hæc enim excutiendi, & in utramque partem agitandi, Patriarcharum, Sacerdotum & Doctorum eſt officium, quibus à Deo ligandi & ſolvendi poteſtas eſt data. Nam laicus etſi omni pietatis & ſapientiæ laude præſtet, tamen laicus eſt, & ovis, non paſtor.* Aſſentitur denique Juſtinianus, qui Eccleſiaſticæ juriſdictionis fines pervaſiſſe omnium maximè infamatus eſt. Novella enim 83. ita habet: *Si Eccleſiaſticum ſit delictum, egens caſtigatione Eccleſiaſtica & mulcta, Deo amabilis Epiſcopus hoc diſcernat, nihil communicantibus clariſſimis provinciæ Judicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino ſcire civiles Judices. Cum oporteat talia Eccleſiaſticè examinari, & emendari animas delinquentium per Eccleſiaſticam mulctam, ſecundùm ſacras & divinas regulas, quas etiam noſtræ ſequi non dedignantur leges.*

XLVIII. Si à judiciis autem canonicis abſtinendum ſibi duxere Imperatores, multò æquius ſanè fuit, ut à legibus ea de re ferendis ſibi temperarent. Multò enim gravius eſt leges ferre judiciorum moderatrices, quàm conſequenter & convenienter legibus, ipſa exercere judicia. Ideo & Marcianus in Chalcedonenſi hac Synodo, ſanciri aliqua percupiens, de Monachorum in Epiſcopos obſequio, Monaſteriorum exædificatione non ſine aſſenſu Epiſcopi, Clericorum à ſæcularibus negotiis ſeceſſione, & jugi fidaque in propriis Eccleſiis reſidentia; non ipſe id ſibi ſumpſit, ut ea ſtatueret, ſed ſtatuenda Synodo detulit. Nam ita ipſemet Synodum alloquitur *ſeſſ. 6. Quædam capitula ſunt, quæ ad honorem veſtræ reverentiæ, vobis ſervavimus, decorum eſſe judicantes, à vobis hæc canonicè potiùs formari per Synodum, quàm noſtra lege ſanciri*. Ita Conſtantinus famoſam illam de Paſchæ die controverſiam, non ſua lege aliqua præcepit finire, ſed Canone Nicæno priùs definitam, tum legibus ſuis promulgavit firmavitque. Sed hacce de re operoſior alibi inſtituenda erit diſputatio. Ubi de Juſtiniano, & Carolo Magno inquiremus, quantum illi hoc in negotio ſibi licere voluerint. Marciani ſanè verbis ſuperioribus modeſtiæ fucus ſolus affingitur, non vera ſpecies, ſi ita arrogarit Synodo, ut ſibi non abrogaverit ſanciendarum iſtiuſmodi regularum facultatem. Satius eſt, priſtinæ Principum moderationis laudem illi quoque ſinceram vindicare, qui ea poteſtate ſe utpotè laicos carere profitebantur, nec leges hactenus ullas Canonum duces, ſed pediſſequas & cuſtodes rogaverant.

XLIX. Ex his porro ita præſtructis, conſentaneum rurſus eſt, ut ſi quæ leges obloquantur Canonibus, eæ conticeſcant, & tum regia, tum ſynodica authoritate expungantur. Minùs æquum id quidem eſſet, ſi legitima Principi adnaſceretur vis ferendi leges de rebus eccleſiaſticis. Ecquid enim per adverſos Canones legibus jure perlatis adverſaretur Eccleſia, & Imperio Sacerdotium collideretur? Præclariſſimum in hac Chalcedonenſi Synodo ejus rei documentum ſe offert. Phœniciam quæ Tyrio Metropolitæ priùs tota ſuberat, Euſtathius Beryti Epiſcopus à Theodoſio dividi impetraverat, atque ita ſegmenti ſui ipſe arripuerat metropoliticum principatum. Reſcriptum Principis ea de re Conſtantinopolitana ſub Anatolio Synodus confirmarat. Photius Tyri Epiſcopus vi ſubſcribere adactus, Marcianum adit, qui cauſam Synodo Chalcedonenſi delegat, ejuſque nomine Judices Synodum ita alloquuntur *act. 4. Sacratiſſimo Domino orbis placuit, non juxta ſacras literas, aut pragmaticos typos res ſanctiſſimorum Epiſcoporum procedere, ſed juxta regulas à Sanctis Patribus latas. Omni igitur ceſſante è ſacris pragmaticis definitione, Canones de hoc capitulo editi legantur*. Tum rogant Judices, *Dicat ſancta & univerſalis Synodus, utrum ei placeat, ex Canonibus Patrum hujus cauſæ quæſtionem examinari, an è ſacris pragmaticis, de quibus quid ſacro apici viſum ſit, jam omnibus apertum fecimus*. Sancta Synodus dixit, *Contra Canones nihil pragmaticum valebit*. Antè Imperator pragmatica ſua revocat, antè videtur copiam facere Synodo, Canones pragmaticis præhabendi. Sed id imperatoriæ magnificentiæ utique donatur. Cui verecundum & amarum eſſet, ſuas à Synodo leges palam aboleri. Nihilo ſeciùs tamen conſcia ſibi Synodus ſuæ poteſtatis, & Juſtitiæ incommutabilis gnara, fidenter proclamat & abſolutè: *Contra regulas nihil pragmaticum valebit: Canones Patrum teneant*. Quod mox apertius fit ex ipſa Judicum percontatione, *Nunc tempus eſt edoceri nos à Sancta Synodo, an liceat ex ſacro pragmatico alienæ Eccleſiæ jura ab aliis Epiſcopis averti?* Quis non videat, non regio tantùm aſſenſu, ſed ſua ſponte inania eſſe, & irrita hæc reſcripta, quibus fulti, præter Canones, immo præter incommutabilem juſtitiæ legem, alii in aliorum jura impetum faciunt? Unde abſolutè reſpondet Synodus, *Non licet hoc, hoc eſt contra Canones*. Et infrà rurſus Synodus exclamat: *Supplicamus, ut etiamnunc virtus regularum in omnia, & in omnes provincias valeat, ceſſantibus omnibus pragmaticis, quæ ex concurſatione & ambitione fiunt; quæ everterunt ea, quæ ſpiritualiter, & ſecundùm Deum à Sanctis Patribus ſancita ſunt*. Denique Cecropio Epiſcopo petente, *Petimus ut ſine contradictione ceſſent ea pragmatica, quæ in detrimentum Canonum à quibuſdam facta ſunt in omni provincia: Canones autem per omnia teneant*. Et rogantibus Judicibus, an Cecropio aſſentiretur Synodus, omnes tum Epiſcopi conclamarunt: *Omnes eadem dicimus, univerſa pragmatica ceſſabunt, Canones teneant, & hoc à vobis fiat*. Tunc Judices dixerunt: *Ex ſententia Sanctæ Synodi, in omnibus quoque aliis provinciis Canones teneant*. Laudatiſſimum id tunc quidem fuit, ut inexpugnabili pacis vinculo Sacerdotium & Imperium vinciente, inimica ſacris regulis pragmatica, & in fidei ac diſciplinæ Eccleſiaſticæ exitium inſtructa, concurſatione & ambitione quorundam extorta, pervaſionem iniquiſſimam aliorum in alios foventia, atque adeo vi ſua & per ſe ſe caſſa, quatenus juſtitiæ adverſaria, non abrogaret tamen ipſa Synodus, ſed à Principe abrogari exoraret, Princeps autem ipſe Synodi preces penè anteveniret. Similiter *act. 7.* lite inter Antiochenum & Hieroſolymitanum Epiſcopos per tranſationem ſopita, valere id Judices ſanciunt, communi ſuo & Synodi decreto, *vacantibus ſecundùm juſſionem diviniſſimi Principis omnibus pragmaticis, & quocumque modo ſacris ab utraque parte literis impetratis: inſuper & mulctatione, quæ in eis hujus rei cauſa noſcitur contineri*.

L. Utque omnis dubitationis nubecula abſtergeatur à ſynodici juris moroſis exploratoribus, audiendus Leo Sapiens *Conſt. 2. Cum ſacroſancti divinique Canones, & quicumque alii de ſacerdotio & Epiſcoporum creatione ſtatuere, in optimum numeriſque omnibus plenum editi ſint modum: & quidem quomodo illi non exactè perfectèque editi ſint, cum divina inſpiratio in authoribus efficaciter operata ſit? mirari ſubit, quomodo non veriti nonnulli ſint, ſacras, divinaſque leges, tanquam illæ abſolutæ non eſſent, promulgatis aliis legibus abrogare*. Si ſacræ, ſi divinæ ſunt leges Eccleſiaſticæ, ſi à Spiritu Sancto dictatæ, ſi ita promulgatæ, *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis*: ſi Evangeliorum inſtar habent Synodi univerſales: cui jam non dilucet, quàm caſſæ, & inutiles ſua ſponte ſint, quæ Principibus ſurripiuntur pragmaticæ ad illarum perniciem ſanctiones? Idem rurſus *Conſt. 16. Vetus verbum, quod de rebus ſuis dicenti, aures eſſe aperiendas monet, cum in omnibus aliis perbellè ſeſe habeat, tum hic longè eſſe pulcherius apparet*. Tum memorata compugnantia legum & Canonum circa Hypodiaconi ætatem: *Dignum itaque ſacram legem de rebus ſuis præcipientem audire imperatoria noſtra majeſtas rata, in eandem cum illa ſententiam deſcendit*. Quo teſtimonio vox ipſa naturæ videtur exaudiri, jubens ut cuique ſuæ artis experto auris & fides adjiciatur. Et rurſus idem *Conſt. 75. Si ſacrorum decretorum ſanctio ad res civiles tranſiens, in illis ſæpè plus authoritatis, quàm ipſæ civiles de iiſdem rebus tractantes leges habeant: quantò magis ſacra decreta in ſuis rebus, civilibus legibus prævalebunt?* Abſoluta hæc quoque ratio eſt. Ita enim natura comparatum eſt, ut cœleſtia mundanis, æterna temporalibus, carnalibus ſpiritalia, ſacra prophanis invigilent, & imperitent, non viciſſim. Unde præclarè Ivo Epiſcopus Carnot. ad Henricum Angl. Regem, *epiſt. 51. Quia res omnes non aliter bene adminiſtrantur, niſi cum Regnum & Sacerdotium in unum convenerint ſtudium: celſitudinem veſtram obſecrando monemus, quatenus in regno vobis com-*

miſſo verbum Dei currere permittatis ; & regnum terrenum cœleſti regno , quod Eccleſiæ commiſſum eſt , ſubditum eſſe debere ſemper cogitetis. Sicut enim ſenſus animalis ſubditus debet eſſe rationi, ita poteſtas terrena ſubdita eſſe debet Eccleſiaſtico regimini. Et quantùm valet corpus, niſi regatur ab anima, tantùm valet terrena poteſtas, niſi informetur, & regatur Eccleſiaſtica diſciplina. Et ſicut pacatum eſt regnum corporis, cum jam non reſiſtit caro ſpiritui: ſic in pace poſſidetur regnum mundi, cum jam reſiſtere non molitur regno Dei. Hoc cogitando, ſervum ſervorum Dei vos eſſe intelligite, non dominum: protectorem, non poſſeſſorem. Quod ipſum Gregorius Magnus Mauritium Imperatorem monuerat, *lib.* 2. regiſtri *ind.* 11. *epiſt.* 62. ei nempè *poteſtatem cœlitùs datam eſſe ſuper omnes homines, ut cœlorum via largiùs pateat, ut terreſtre regnum cœleſti regno famuletur.* Et Gelaſius *epiſt.* 8. ad Anaſtaſium Imperatorem: *Licèt præſideas humano generi, rerum tamen Præſulibus divinarum devotus colla ſubmittis, atque ab eis cauſas tuæ ſalutis expetis ; inque ſumendis cœleſtibus Sacramentis, eiſque, ut competit, diſponendis, ſubdi te debere cognoſcis religionis ordine, potiùs quàm præeſſe. Noſti itaque inter hæc ex illorum te pendere judicio , non illos ad tuam velle redigi voluntatem.* Quibus luculentè conſonat Facundus Hermian. *lib.* 12. *cap.* 3. Marcianum Imperatorem commendans, ut qui *noſſet , quibus in cauſis uteretur Principis poteſtate , & in quibus exhiberet obedientiam Chriſtiani.* Ideo enim abſtinuit non tantùm de fide ſancire, ſed etiam *novos conſtituere Canones, quod nonniſi multis , & in unum congregatis primi ordinis Sacerdotibus licet. Ob hoc itaque vir temperans, & ſuo contentus officio, Eccleſiaſticorum Canonum Executor eſſe voluit, non Conditor, non Exactor.* Quibus aliquantò vehementior Lucifer Calaritanus Epiſcopus *lib.* 1. ad Conſtantium Imp. *Quia præceptum ſit tibi , non ſolùm non dominari Epiſcopis, ſed & ita eorum obedire ſtatutis, ut ſi ſubvertere eorum decreta tentaveris, ſi fueris in ſuperbia comprehenſus , morte mori juſſus ſis. Quomodo dicere poteris, judicare te poſſe de Epiſcopis, quibus niſi obedieris , jam quantùm apud Deum mortis pœna fueris mulctatus ?* Sic ille Principibus ſpiritalem intentat gladium. Et rursùs Caſſiodorus *lib.* 11. *epiſt.* 2. ad Joannem Papam: *Monete me quæ ſunt gerenda ſolicitè. Sum quidem Judex Palatinus , ſed veſter non deſinam aſſe diſcipulus. Nam tunc iſta rectè gerimus , ſi à veſtris regulis minimè diſcedamus. Sedes illa toto orbe mirabilis, proprios tegat affectione cultores, &c.* Et Iſidorus Peluſiota *lib.* 3. *epiſt.* 249. *Ex Sacerdotio & Regno rerum adminiſtratio conflata eſt. Quamvis permagna utriuſque differentia ſit. Illud enim velut anima eſt, hoc velut corpus. Ad unum tamen & eundem finem tendunt, hoc eſt , ad hominum ſalutem. Quapropter cum Judaicæ res initium ſumebant, ſacerdotium , ut magis neceſſarium , inſtitutum eſt, ac perdiu duravit. Poſtquam autem carni addictiores, atque craſſiores eſſent , regnum popoſcerunt. Illud ipſis conceſſum fuit, quippè quod utiliſſimum eſſet, atque eorum, qui ſacerdotio minimè parebant, peccata coerceret , ac reſtringeret.* Quem ſecutus videri poſſit Iſidorus Hiſpalenſis *lib.* 3. de ſummo bono *cap.* 51. cujus verba Antiſtites Gallicani tranſtulere in *cap.* 2. *lib.* 2. *Concilii* 6. Pariſienſis: *Sub religionis diſciplina ſæculi Poteſtates ſubjectæ ſunt, &c. Principes ſæculi nonnunquam intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent , ut per eandem poteſtatem , diſciplinam Eccleſiaſticam muniant. Cæterùm intra Eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi ut quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ ſermonem , poteſtas hoc imperet per diſciplinæ terrorem.* Eadem adſcripta leges in Capitul. Caroli Magni Add. *lib.* 2. *cap.* 21. Et ejuſdem Caroli Magni progenies Gallorum Rex apud Lupum Ferrarienſem, *epiſt.* 81. teſtatur *ſe fideliter tenere, quòd Rex regum, idemque Sacerdos ſacerdotum, qui ſolus potuit Eccleſiam regere, quam redemit, poſtquam humanitatem ſuam in cœlum evexit , ſemper cum ſuis futurus divinitate, poteſtatem ſuam ad eandem gubernandam Eccleſiam, in Sacerdotes diviſit, & Reges , ut quod ſancti docerent Pontifices, & ipſi implerent , & impleri facerent devotiſſimi Reges.* Quæ omnia luculentiora ſunt , quàm ut interpretis operam deſiderent. Ille ipſe autem , qui à Leone carpitur , Juſtinianus non alia in ſententia fuit , cùm *lib.* 1. *Cod. Tit.* 2. *cap.* 12. hanc Marciani retulit conſtitutionem : *Omnes ſanè pragmaticas ſanctiones , quæ contra Canones Eccleſiaſticos interventu gratiæ vel ambitionis elicitæ ſunt , robore ſuo & firmitate vacuatas ceſſare præcipimus.* Et ipſi ergo obreptum eſt, quidquid ab eo præter Canones eſt conſtitutum . Quæ non eo conſilio deprompta à nobis ſunt, ut Eccleſiæ Synodique ad infringenda Principum diploma ipſis inconſultis temerè proſiliant ; ſed ut Patrum modeſtiæ tenaces, tantò majori in admiratione ſint.

LI. Nec illud omittendum, quod momenti plurimum habet in hoc negotio. Nempè à judiciis merè Eccleſiaſticis , & à cauſis ſpiritalibus regios judices in totum abſtinuiſſe. At ſi quæ mixtæ fuere cauſæ , & temporalibus rebus aliqua ex parte implicatæ , in iis dijudicandis ſuas aliquas eſſe partes voluiſſe. Perluſtra animo , quæ ſuprà de Cœciliani , Athanaſii , Chryſoſtomi , Dioſcori , Photii cauſis perſtricta ſunt , merè Eccleſiaſticas illas fuiſſe liquebit. Rurſus in hac Synodo cùm de Epiſcopis ageretur à Phytio Tyri Metropolita ordinatis in iis civitatibus, quæ à Tyriorum Eccleſia avulſæ, Eccleſiæ Beryti erant tributæ :. & an valerent eorum ordinationes , inquireretur ; quia merè canonica erat diſceptatio, ea ſeſe abſtinuere Judices ajentes , *De his finaliter decernere ac definire , ſancta eſt Synodi.* At ubi mixta judicia fuere , illis ſe inſeruere , ut cùm de reſcindendo Theodoſii reſcripto , & de reſtituenda Tyrio Metropolitæ priſtina finium amplitudine actum eſt. Item cùm de Patriarchatu Hieroſolymitano conſtituendo , eique adjudicanda portione Antiocheni Exarchatus definitum eſt. Quamquam nec illud diſſimulandum, in illis quæ merè Eccleſiaſticæ cauſæ dicuntur, Athanaſii , Dioſcori, Photii & aliis id genus, non pauca quoque de temporalium contagio adhæſiſſe, quæ illas in mixtarum claſſem revolverent, ſi tricari & ſuos ampliare fines voluiſſet Princeps. Et rurſus ubi in cauſis mixtis ſuas interpoſuere partes Judices regii , tam parcè id feciſſe , ut totum penè Epiſcopis permiſerint. Adeo tunc & Princeps Eccleſiæ , & Eccleſia Principi, non detrahere quid , ſed ſua erogare certabat. At lex Juſtiniani ſuperiùs relata , Eccleſiaſticas & mixtas planè diſcriminat cauſas. Verùm eccleſiaſticæ juriſdictionis pomœria undequaque ille coarctavit. Illud penè effugerat nos , minimè aſpernandum , quòd cùm ordinationes Epiſcoporum à Photio factas jampridem in iis civitatibus , quæ illi reſcripto Theodoſii ademptæ fuerant, ratas eſſe ſtatuit Chalcedonenſis Synodus ; eo argumento plus ſatis demonſtravit , reſcriptum Theodoſii non tunc demum, cùm à Marciano revocatum eſt, ſed & priùs atque ab exordio caſſum atque inutile fuiſſe, utpotè ſacris regulis infeſtum. Si enim aliquando valuiſſet reſcriptum, irritæ tunc Epiſcoporum ordinationes in alieno territorio fuiſſent. Et caducum ſpontè , atque ab initio fuiſſe illud reſcriptum , liquet præterea ex eo, quòd Conſtantinopolitana Synodo Berythenſis Epiſcopus eaſdem ſibi civitates addici curarit. Unde ait ipſe *act.* 4. *Nec verò ego civitates diviſi, ſed Sancta diviſit Synodus.* Itemque Judices: *Dicat Sancta Synodus, licuerit ne Anatolio jubere, ut Photio certæ Eccleſiæ in provincia auferrentur.* Denique item ſuperiùs oſtenſum eſt, Epheſinam ſecundam Synodum à Leone & Occidentali Concilio caſſatam, & ab eodem tamen interpellatum Marcianum, itemque à Chalcedonenſi Synodo, ut eam unà cum confirmatorio Theodoſii reſcripto ipſe reſcinderet.

LII. Quamquam autem cauſis Eccleſiaſticis temperaret Imperator; Judices tamen Eccleſiaſtici, qui eas dirimerent, ab illo & petebantur & delegabantur. Itaque Imperator, ut Canonum cuſtos, ut civium omnium Defenſor, ut Clericorum maximè Patronus, ab his utcumque præter Canones læſis adibatur, non judex futurus, ſed judices conſentaneos daturus. Concilii Chalcedon. *act.* 1. Euſebius Dorylæi Epiſcopus apud Marcianum dato libello conqueritur de iis, quæ adversùm ſe à Dioſcoro patrata erant in latrocinio Epheſino: *Intentio & propoſitum eſt majeſtatis veſtræ, univerſis quidem ſibi ſubditis providere, & manum porrigere omnibus injuſtè oppreſſis, præcipuè tamen fungentibus ſacerdotio: in hoc divinitati placentes, à qua vobis imperare & dominari ſub hoc Sole donatum eſt. Ergo quoniam multa, & dira, & contra omnem conſequentiam, fides quæ in Chriſtum eſt, & nos ſumus perpeſſi à rev. Dioſcoro Epiſcopo Alexandrinæ civitatis, adimus veſtram pietatem, ſupplicantes juſtitiam promereri.* Baſſianus quoque Epheſi quondam Epiſcopus, *act.* 11. preces offert Marciano, quibus iniquo ſe judicio exturbatum Epiſcopatu expoſtulat: *Omnis ſalus violentiam patientium poſt Deum veſtra tranquillitas eſt, præcipuè autem ſacerdotum Chriſti. Quapropter & ego ad has preces veni provolutus veſtigiis veſtris, ut in his mei miſereamini.* Ita & *act.* 13. regiam tuitionem implorat Eunomius Epiſcopus Nicomedienſis adversùs Anaſtaſium Nicænum. Et ab his Epiſcopis adversùs Epiſcopos litigantibus, non ſubſidium tantùm implorabatur imperatorii patrocinii, ſed & judices poſtulabantur. Euſebius enim Dorylæi Epiſcopus ait: *Provoluti precamur veſtram clementiam, ut præcipiatis Reverendiſſimum Epiſcopum reſpondere de his, quæ ei à nobis ingeruntur.* Et infrà: *Sacrum & venerabile veſtrum mandatum dirigentes ſanctæ & univerſali Synodo relig. Epiſcoporum, quo poſſit inter nos & præfatum Dioſcorum audire, & perferre ad ſcientiam veſtræ pietatis, omnia quæ geruntur.* Nec aliter Baſſianus: *Supplico veſtræ pietati, & provolvor divinis veſtris ſacratiſque veſtigiis, quatenus ſancire dignetur veſtra cœleſtis poteſtas, ſacra veſtra ſubnotatione miſſa ad ſanctum Concilium, ut cognitio fiat inter me miſerrimum, & eos qui in me talia perpetrarunt, ac dicunt ſe aliquid adverſum me habere.*

LIII. Regiæ hujus poteſtatis ſplendidiſſimum & omnium antiquiſſimum emicat monumentum in cauſa Donatiſtarum, quibus poſtulantibus Judices delegavit Conſtantinus tres è Gallia Epiſcopos, qui cum Melchiade Romano Pontifice hanc litem dijudicarent. Apud Euſebium ita ſcribit ad Melchiadem Conſtantinus: *Viſum eſt mihi ut idem Cæcilianus, cum decem Epiſcopis, qui illum reum facere videantur, & decem aliis, quos ipſe ſuæ litis diſudicationi neceſſarios exiſtimaverit, Romam navigio trajiciat. Ut ibi coram vobis, Rhæticio etiam & Materno & Marino collegis veſtris, quos ea de cauſa Romam maturare juſſerim, poſſit audiri, ſicut ſanctiſſima Dei lex, ut noſtis, poſtulat.* De hoc judicio cùm murmurarent Donatiſtæ, quippe qui cauſa ceciderant, alios illis judices dedit Conſtantinus, nempe Arelatenſi Synodo congregata. Cùmque ſexcenties Auguſtinus de hac judicum Conſtantiniana delegatione diſſeruerit, nec ſemel conqueſtus eſt de uſurpata à Principe præter fas eccleſiaſtica juriſdictione. Quin immò temerè uſurpatum à Melchiade judicium de Afris quiritantes Donatiſtas, refellit *epiſt.* 162. in hunc modum: *Quid quod nec ipſe uſurpavit? Rogatus quippe Imperator judices miſit Epiſcopos, qui cum eo viderent: & de tota illa cauſa, quod juſtum videretur, ſtatuerent. Hoc probamus & Donatiſtarum precibus, & verbis ipſius Imperatoris.* Nec minùs inſigne ejuſdem rei ſpecimen editum eſt in Athanaſio, cui cùm Euſebiani & Meletiani fabulam illam fracti calicis, altaris everſi, & Arſenii occiſi impingerent, Synodum Tyriam cogi ab Imperatore impetrarunt, quæ delatorum criminum cognitionem ſuſciperet. Quin non omnes promiſcuè, ſed delecti ad arbitrium accuſatorum Epiſcopi, Synodo adeſſe, & cauſam ventilare juſſi ſunt.

LIV. Ab his fontibus illa fluxit regia poteſtas, juxta regulas alibi jam non ſemel indigitatas nobis interpretanda. Judices enim dedit primùm Conſtantinus, ſed, ut ait Auguſtinus, *Donatiſtarum precibus*: ut Socrates aliique paſſim teſtificantur, *Euſebianorum & Meletianorum* artibus deluſus. Illic feliciter res ceſſit, hìc infeliciùs; ut ſolent quæ præter Canones uſurpantur. Itaque perduellibus quomodocumque revocandis indultum illud eſt primò, ut Judices Eccleſiaſticos daret Imperator, idque quòd non inauſpicatum quandoque ſortiretur exitum, ex eodem indulgentiæ tenore probavit aut toleravit Eccleſia. Nam Cæcilianus quidem, ut ſæpiùs inculcat Auguſtinus, poterat cauſam ſuam tranſmarino judicio Epiſcoporum integram ſervare; ut judices autem ab Imperatore peteret, nec ipſi, nec Auguſtino hæc toties narranti in mentem unquam venit. Athanaſius perinde à petendis ab Imperatore judicibus alienus fuit. Et ſi cui in mentem recurrant ea, quæ paulò antè ex ipſo, ex Oſio, ex Liberio, ex Hilario corraſimus, ne ſe Imperator cauſis Eccleſiaſticis inſerat, jam ambigua eſſe non poterit horum hacce de re ſententia. Quibus enim ab exordiis erupit inſana illa Conſtantii licentia ac tempeſtas, judiciorum canonicorum conculcatrix, niſi ab illa, quam à Patre propagatam exceperat, poteſtate, Epiſcopos ſuo nutu ad Synodos & judicia congregandi? Si hæc enim janua pateat Principi, judices delegandi, jam non poteſt non irrumpere tota illa vis & procella, cauſas Eccleſiaſticas ſuſdeque vertens ad Regum Procerumque libidinem. Poſteræ ergo diſciplinæ adplaudendum magis eſt, & Regum pietati, qui libertati eccleſiaſticæ impenſiùs ſuffragati ſunt: & in cauſis Epiſcopalibus, quales erant ferè ſuperiores omnes, non ipſi dare judices præſumunt, ſed à Romano Pontifice delegari poſtulant. Et quidem cùm non ſemper, cùm raro cogatur Synodus Oecumenica, rerum ipſa neceſſitas perſæpè adigebat interpellari Imperatorem in iis cauſis, quæ communes erant, vel ſummos Epiſcopos & Oecumenicæ Synodo propiùs obnoxios attingebant. Quod vis imperatoria, ut ita dicam, Oecumenica & ipſa ſit, ac ubique terrarum polleat. Inde perſtruebatur Romani Antiſtitis amplitudo. Multò æquius enim, ſacris regulis, ac libertati Eccleſiaſticæ conſonantius eſt, cauſas eccleſiaſticas communes, majores, epiſcopales, judicibus à Sede Apoſtolica delegatis concredi, quàm ab imperatoria majeſtate. Orientales ergo qui ut ſemotiores, ita alieniores erant à Romani Pontificis univerſali authoritate ſubeunda, in ejus vicem imperatoria premi & conteri conducebat; ut intelligerent, extundente intellectum vexatione, non poſſe Eccleſiæ libertatem ſine ſummo aliquo uno judice Epiſcopo conſtare. Niſi enim ſummus judex ſit Epiſcopus, erit Imperator. Denique nemo neſcit, & in Florentina Synodo patentiſſimè eluxit, quàm fœda ſervitute Græcam Eccleſiam ſuus Imperator dehoneſtaſſet.

LV. Utque recurramus ad priora ſæcula Eccleſiæ, id quoque ſibi ſumpſerat Imperator, ut extra territorium juriſdictionem Epiſcopis prorogaret. Ideo Cyrillus & Memnon in Epheſina Synodo prima graviter expoſtulant ſe à Joanne Antiocheno damnatos, cui nulla in ſe competeret authoritas, neque ex legibus Eccleſiæ, neque ex Principis edicto. *Et quidem, nec per leges Eccleſiaſticas, nec per Imperiale decretum poteſtatem habuit, qua* *fultus, vel quempiam ex nobis judicare, vel omnino ſimile quippiam attentare poſſet: præſertim verò contra majorem Sedem*. Cui finitima eſt & illa poteſtas, judicium ab una provincia vel diœceſi avocandi, & in aliam transferendi, ſi cui Epiſcopo ſuus vel Metropolita, vel Patriarcha ſuſpectus foret, & recuſandus videretur. Ita Ibas Edeſſæ Metropolitanus, Joannes & Daniel Epiſcopi, de hæreſi à Clericis accuſati, coram Domno Patriarcha Antiocheno, etſi lis conteſtata fuiſſet in Synodo Antiochiæ: reſcripto tamen & authoritate Theodoſii Imperatoris, ex ſententia Flaviani Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, ab Osrhoena provincia ad provinciam Phœniciæ translati ſunt, ut à Photio Epiſcopo Tyri, Euſthatio Beryti, & Uranio Himeriorum Epiſcopis judicibus datis, judicium de accuſatione ferretur. Judices commonitorium Principis à Damaſcio Tribuno prolatum actis inſeri juſſere, ut conſtaret de collata ſibi à Principe cognitione. *Pium commonitorium dignetur tua magnificentia demonſtrare, ut per omnia intentionem piiſſimi & Chriſtianiſſimi Imperatoris noſtri ſequamur. Præfulgere etenim debet his geſtis.* Quod totum refertur ad *act.* 10. Concilii Chalcedonenſis.

LVI. Verùm & hic quoque non facta tantùm, ſed & jura penſitanda ſunt. Nam ſi ſuo & pleno jure Imperator juriſdictionem Epiſcoporum aliorum in alios prorogat, & propriis quoslibet ſubducit, aliiſque ſubjugat Judicibus, quò evadent Canones? Quò leges Synodicæ? Quò ſedium prærogativæ? Quò provinciarum & diœceſeon fines? Quò Nicænis ipſis Patribus venerandæ *antiquæ conſuetudines* Eccleſiarum? Tota hæc regularum & ordinis pulchritudo, paſſim & promiſcuè regiorum diplomatum licentia deformabitur. Adde, quòd Cyrillo ſuus erat Eccleſiaſticus judex, Romanus Præſul. Hoc eſt, ut ſecunda Sedes cæteris, ita ſecundæ prima, Alexandrinæ Romana imminebat. Quorſum ergo primam Sedem ſuo jure fraudaret, ſecundam tertiæ ſubjiceret, ordinem Canonum interverteret Imperator? Ad hæc, refricanda eſt eorum memoria, quæ ſuprà perſtrinximus, de Pragmaticorum & Canonum conflictu. Si nihil enim pragmaticum tenet, quod Canonicis obviet inſtitutis; inutilia ergo & caſſa erant illa reſcripta Principum, quibus Sedium privilegia perimebantur; etſi Principum majeſtati ad tempus quandoque morigerari cogeret diſpenſationis neceſſitas, & pacis inter Regnum & Sacerdotium alendæ charitas. Quæ omnia operoſum non eſt transferre ad alterum caput, translati videlicet ab una provincia in aliam judicii. Nec ſanè ſpecies iſtæ effugerant providentiam Synodorum & Canonum. Sæpiculè enim juſſerant ſacræ regulæ è vicina provincia accerſi Epiſcopos, vel ad Exarchum Diœceſeos recurri, vel Judices eligi, vel ad primam Sedem provocari. Nuſquam autem copiam fecerant Canones adeundi ad poſtulandos judices Principis. Quin immò viam ſepſerant, quanta maxima fieri poterat diligentia, Canones Antiocheni, Sardicenſes, aliique, ne Comitatum peterent, ne ad Principem curſitarent Epiſcopi. Amplitudini regiæ id tributum fuerat, ne pœnæ irrogarentur ei, qui Eccleſiaſticos judices à Principe poſtulaſſet. *Si Epiſcopale judicium ab Imperatore petierit, nihil ei obſit*: ait Canon Africanus. Ex venia id toleratur. Nam hujus rei copiam apertè nulli fecere Canones.

LVII. Adde quòd Ibas ab Eutychete clanculariis ſæcularis potentiæ machinis exagitatus, & plures expertus carceres, & Synodo prohibitus ſe ſiſtere, neceſſariò ad Imperatorem recurrit. *Act.* 10. Concilii Chalcedonenſis, ita ſortem ſuam dolet: *Eutyches adversùm me pro fide quædam falſa confinxit, nec me in Synodum introire permiſit, per quadraginta manſiones, per diverſos ad invicem ſuccedentes ordines direxit me, viginti & amplius carceres mutavi, &c. ob hoc adii ſacrum & immortalem verticem, & juſſit veſtram magnificentiam Synodumque audire, quæ adversùs me geſta ſunt.* Adversùs iſtiuſmodi nefaria ſæcularis potentiæ machinamenta neceſſariò adeundus erat Imperator. Utque hoc exemplo, ita & ſuperiùs delibatis & compluribus aliis liquet, non alia magis de cauſa aditum à Clericis eſſe Principem, ſi quando à piis & religioſis adiri illum contigit, quàm ut quæ vel præceſſores ejus, vel Judices Præſideſque imperatoria poteſtate abutentes, machinati nefariè fuerant, ab ipſo revocarentur. Ita Theodoſii geſta & reſcripta Marcianus reſcindere pluries exoratus eſt. Ita Conſtantinus ab Athanaſio compellatus magis, quàm appellatus, ut Synodi Tyriæ, & Dionyſii Comitis flagitium, regia authoritate armatum, ipſemet reſcinderet. Ita & Baſſianus Epheſi Epiſcopus, ut Imperatoris tuitionem imploraret, compulſus eſt militari incurſione in ſe facta. Ait enim ipſe: *Poſtquam myſteriorum ſacrificium abſolutum eſt, apprehendentes me, & abripientes de ſancta Eccleſia, plagis afficiebant, ducentes & portantes in foro, aliquando verò & recludentes, gladiis me ſubjecerunt. Act.* 11. *Concil. Chalced.*

LVIII. Adde rurſum, quòd Edeſſeni Presbyteri in ſuo ad Photium & reliquos Phœniciæ Epiſcopos libello, Synodis & Epiſcopis hanc potiùs tribuunt judicii translationem: *Conſequenter & ſecundùm Canones, adeuntes Concilium tam Orientale, quàm Occidentale, oportuit nos & piiſſimum atque Chriſtianiſſimum Principem noſtrum pro his deprecari. Ex hoc ergo & ſanctiſſimo noſtro Archiepiſcopo Flaviano pariter decernente, cum piiſſimo noſtro Principe, & decernente noſtrum à ſanctitate veſtra exerceri negotium, advenimus parati nobis adeſſe. Act.* 10. *Concil. Chalced.* Tranſtulit ergo judicium ab una provincia in aliam cum Imperatore Flavianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus. Si roges, quo ſuo jure? Expedita reſponſio eſt, ut judicia Eccleſiaſtica à Clericis exerceantur, & ſecundùm Canones; non à Principe, & ſecundùm leges. De fide quippe hìc agebatur. At ultra fines ſibi defixos evagabatur hoc prætextu Epiſcopus Conſtantinopolitanus, quòd multa ad eum remitteret Imperator, undequaque ad ſe querelis miſerabilium quorumcumque relata. Ex quo uno capite potiſſimùm erupit infinita tandem illa, & regulis antiquis Eccleſiarum infeſtiſſima poteſtas Patriarchæ Conſtantinopolitani, & reliquorum Orientis Patriarcharum jura abſorbuit. Ut hinc diluxerit, unum univerſalem Epiſcopum, & ſummum cauſarum Eccleſiaſticarum judicem opus eſſe; alioqui fore, ut pleraque judicia, & ea maximè quæ diverſis Patriarchatibus implicata ſunt, ad ſæcularem magiſtratum devolvantur: vel in contumeliam & exitium antiquorum, & Apoſtolicis Nicæniſque inſtitutis commendatorum, novus ebulliat Patriarcha, ſolo Principis patrocinio, & ſæculari ambitu, omnia pervaſurus. Quod in Oriente exitus comprobavit.

LIX. In Occidente verò, ubi primæ Sedis privilegio cœlitus conſignato lubentiùs ſubſcriptum, longè rariora ſunt hujus rei exempla. Nec nulla ſunt tamen. Nam Concilium Toletanum 13. *Canon.* 12. de iis agit, qui ab Epiſcopis ad Metropolitanum provocant, itemque ab uno Metropolitano confugiunt ad alium, & denique ad Regem, ſi à duobus Metropolitanis abjiciantur inauditi. *Si prægravatus quis à Metropolitano proprio, ad alterius provinciæ Metropolitanum moleſtiam preſſuræ ſuæ agnoſcendam detulerit; aut ſi inauditus à duobus Metropolitanis, ad regios auditus negotia ſua perlaturus acceſſerit.* Religioſior hæc diſciplina. Nam ab Epiſcopi judicio, ad Metropolitanum confugitur. A Metropolitano, non ſtatim ad Regem, ſed ad alium Metropolitanum. Priſcæ enim conſuetudinis fuerat, ad vicinas recurrere Synodos. Si denique à duobus quis Metropolitanis protelatus fuerat, adire Regem poterat, ut qui vel delegare judices, vel Synodum generalem colligere moris habebat. Quantò pulchriùs alibi à Metropolitani vel ſententia, vel repulſa, ad Vicarium Sedis Apoſtolicæ, ſeu Primatem, aut ad ipſam Sedem Apoſtolicam concurrebatur, & intemerata ſervabatur regula non conveniendi ſæcularis magiſtratus in negotio Eccleſiaſtico? Denique adiri Principem uſquequaque & abſolutiſſimè vetuere & Principes & Epiſcopi, niſi de Epiſcoporum conſenſu. Nam capitul. Car. M. *l.7. c.57.* ita habetur : *Si quis adire Principem neceſſaria cauſa depoſcit, hoc agatur cum conſilio & tractatu Metropolitani, & cæterorum Epiſcoporum ipſius provinciæ.* Plures alibi eam in rem Canones conglobabuntur.

LX. Nec aſpernanda in iſtiuſmodi illa etiam ſuſpicio eſt, hæc omnia à Principibus, non juris rigore, ſed pietatis inſtinctu, uſurpata fuiſſe; ideoque non exempla hinc aucupanda legitimæ poteſtatis, ſed charitatis, leges & Canones non raro, nec ſine laude prætergredientis. Uno & ſplendido id efficiam argumento, ab illis deprompto Monachis, quos cùm Theophilus in Alexandrina Synodo velut Origenis errorum affines damnaſſet, & perdiu exagitaſſet, *regiam ad urbem pervenerunt, in qua divina manu ad curam indigentium Joannes ordinatus erat Epiſcopus, procumbenteſque ad ejus genua, orabant, ut opem ferret animabus calumniam paſſis, vaſtatiſque hoſtium odio, &c.* ut ait Palladius in Dialogo de vita Chryſoſtomi, *c.7.* Ubi & hæc Monachi quinquaginta ad Chryſoſtomum conteſtantur : *Sede, Pater, noſque non utcumque vulneratos Theophili Papæ veſania curare ſtude, ſi tamen valueris noſtrorum tumoribus vulnerum obducere cicatrices. Nam ſi ipſe quoque nos deſpicis, aut reverentia aut metu Theophili, juxta Epiſcopos reliquos, nihil jam ſupereſt nobis, niſi ut profecti ad Imperatorem, ipſius opera peſſima ad injuriam Eccleſiæ publicemus.* Denique ut ſubditur *c.8.* Monachi iidem, *Auguſtis primùm congreſſis, Reginam deinde adeunt in Eccleſia S. Joannis orantes, ut Theophilus vel invitus adductus, Joannis judicio ſubjiceretur, &c.* Æqui bonique conſulenda hæc omnia, non ad juris eliminati amuſſim trahenda ſunt. Nam quòd Monachi à Theophilo damnati ad Palæſtinos Epiſcopos confugiant, quòd rurſus ad Joannem Conſtantinopolitanum Epiſcopum, id totum præter Canones fit. Quòd ad Imperatorem denique ſe profecturos comminentur, eo apertum faciunt, ſola judicii Eccleſiaſtici deſperatione, ſe ad regiam tuitionem implorandam compelli. Quòd denique Joannis judicio Theophilum ſubjici orant, id immane quantum, & Nicænis, & omnibus prorſus Canonibus adverſatur. Nuſquam hìc ergo legitima, & Canonibus authorata poteſtas à miſerabilibus Monachis invocatur, ſed ſola & ubicumque obvia charitas.

LXI. Eidem prorſus extraordinaria omnia adgredienti charitati, magis quàm ordinariæ & legitimæ poteſtati adſerendum illud etiam eſt, quòd cauſas Eccleſiaſticas Princeps ipſe, non per vicarios ullos definiat. Perinſigne emicat ejus rei documentum in epiſtola Concilii Romani ad Gratianum & Valentinianum Imp. ubi poſt grates Imperatori habitas, quòd ſtatuiſſet, *ut de reliquis Eccleſiarum ſacerdotibus Epiſcopus Romanus haberet examen. Ut & de religione religionis Pontifex cum conſortibus judicaret, nec ulla fieri videretur injuria ſacerdotio, ſi ſacerdos ulli unquam prophani judicis, quod plerumque contigere poterat, arbitrio facilè ſubjaceret, In append. Cod. Theod.* Poſtea gratantur, quòd Imperatoris judicio probata ſit innocentia Damaſi Papæ, adversùs Urſicini aſſeclarum criminationes: *Quia igitur veſtræ judicio tranquillitatis probata eſt innocentia fratris noſtri Damaſi, &c.* Orant, ut tantò magis Damaſus à forenſium judicum poteſtate immunis habeatur, à qua abſoluti ſunt omnes Epiſcopi: *Quoniam Damaſus in ſua cauſa veſtri tenet inſigne judicii, non fiat inferior his, quibus etſi æqualis eſt munere, prærogativa tamen Apoſtolicæ Sedis excellit, ut judiciis publicis videantur eſſe ſubjecti, quibus ſacerdotale caput lex veſtra ſubmovit. In quo poſt ſententiam non videtur declinare judicium, ſed delatam à vobis honorificentiam flagitare.* Denique iſtud præ cæteris memorandum & admirabile ſubjicitur : *Accipite aliud quoque, quod vir ſanctus veſtræ magis conferre pietati, quàm ſibi præſtare deſiderat; nec derogare cuiquam, ſed Principibus arrogare. Quoniam non novum aliquid petit, ſed ſequitur exempla majorum; ut Epiſcopus Romanus, ſi Concilio ejus cauſa non creditur, apud Concilium ſe imperiale defendat. Nam & Sylveſter Papa à ſacrilegis accuſatus, apud parentem veſtrum Conſtantinum cauſam propriam proſecutus eſt. Et de ſcripturis ſimilia exempla ſuppeditant. Quòd cum à Præſide ſanctus Apoſtolus vim pateretur, Cæſarem appellavit, & ad Cæſarem miſſus eſt. Certè priùs examinet cauſam veſtra clementia: & ſi emerſerit quæſtio, interroganda diſtinguat. Ut quemadmodum dudum eſtis cenſere dignati, factorum à judice ratio quæratur, non arbitrium ſententiæ vendicetur.* Quæ admirabiliora viſum iri intelligo. Sed adverte 1. ut Epiſcopus, & Epiſcoporum ſummus *apud imperiale Concilium ſe defendat*; id non ab Imperatore uſurpari, qui immunitatem potiùs omnium Epiſcoporum ſanxerat : ſed à Pontifice ipſo deferri, ſibi nempe derogante, *ut Principibus adrogaret.* 2. Apertè innui cauſas Epiſcopales Epiſcopali Concilio terminandas. Id enim Canones jubent. Si intervertatur ordo legitimus, id ſaltem poſtulatur, id diſpenſativè remittitur, ut coram ſolo Imperatore cauſam dicat Pontifex, non ullo alio judice ſacram vicem fungente. 3. Sine figura judicii plerumque Principem, ut nullis forenſium legum anfractibus devinctum, judicare, & arbitrum magis agere, quàm judicem.

LXII. Ut ut habeat de Sylveſtri apud Conſtantinum purgatione, ut indubitatius, ita ſplendidius eſt exemplum Athanaſii, qui à Tyria latrocinali Synodo ad ipſum Conſtantinum maturavit, poſtulavitque ea, quæ Conſtantinus ipſemet nos docebit in epiſt. ad eandem Synodum : *Magna libertate nihil aliud poſtulavit, quàm ut vos huc evocari juberem, quò nobis præſentibus, quæ per vim paſſus eſſet, conqueri poſſet. Quod cum mihi æquum, & temporibus meis congruum videretur, ſcripto vobis denunciatum volui, ut quotquot Synodum Tyri abſolviſtis, ſine omni tergiverſatione ad prætorium noſtræ clementiæ conveniatis. Reipſa quantum ſeveritatis integritatiſque ſit in veſtris ſententiis, coram meipſo declaraturi.* Appellaſſe Athanaſium *velut ab abuſu*, à Synodi judicio ad Imperatorem, colligunt aliqui ex epiſtola ſynodica Orientalium Sardicæ Epiſcoporum apud Hilarium in fragmentis : *In præſentem Athanaſium dignam pro criminibus ſententiam dicunt. Propter quod Tyro fugiens, Imperatorem appellat. Audiit etiam Imperator, quique interrogatione habita, omnia ejus flagitia recognoſcens, ſua illum ſententia in exilium deportavit.* Verùm mendaciter hæc omnia in Athanaſium, & invidioſè conficta ſunt. Nam nec in præſentem Athanaſium ſententia dicta eſt, nec Athanaſius appellavit. Sed præcipiens Synodo tumultuanti ſe ſubducere, recuſatoque judicio Epiſcoporum ſibi ſuſpectorum, cauſam ſuam integram Principi reſervavit. Diſertè enim in conteſtatorio libello quem Dionyſio Comiti obtulit, *Cognitionem cauſarum noſtrarum ipſi auguſtiſſimo Imperatori reſerves. Æquum eſt enim, te ab Imperatore miſſum, negotium hoc integrum retinere.* Nulla hìc appellationis veſtigia. Appellationem Donatiſtarum nemo neſcit quibus diris proſecutus ſit Conſtantinus. Quando non ergo dabatur copia, nec ſpes ulla ſupererat reſidua legitimi ſynodici judicii, extraordinariam tentat hanc tandem Athanaſius, ut & ſuprà Damaſus, viam, ut Princeps cognoſcat. Nonne Conſtantinus idem poſt Arelatenſe Concilium appellatus à Donatiſtis, de re tota rurſum cognovit, *veniam petiturus* ab Epiſcopis? Non ergo juri conſentanea, ſed diſpenſandi neceſſitati opportuna hæc fuit ratio, ut Princeps cognoſceret, non vice ſacra quiſquam alius, de Cæciliano, de Athanaſio, de Damaſo. Valet enim in hæc omnia univerſim, quod de cauſa Cæciliani tradit Auguſtinus *epiſt.* 48. *Illos magis hinc arguimus, quia cum apud Imperatorem ultro Cæcilianum accuſaſſent, quem primò utique apud collegas tranſmarinos convincere debuerunt; ipſo autem Imperatore longè ordinatiùs agente, ut Epiſcoporum cauſam ad ſe delatam ad Epiſcopos mitteret: nec victi pacem cum fratribus habere voluerunt*. Indignabundus addit, rurſum à Donatiſtis *Epiſcopos judices apud terrenum judicem* accuſatos. Et *ep.* 68. ab Arelatenſi Concilio, *pertinaciſſimi & litigioſiſſimi ad eundem Imperatorem appellaverunt: poſtea & ipſe coactus, Epiſcopalem cauſam inter partes cognitam terminavit, &c.*

LXIII. Quòd ergo qui appellationem Donatiſtarum recuſabat primò Conſtantinus, cognitionem Athanaſii poſteà admiſerit, non illud in cauſa fuit, quòd iſte de inſidiis, & dolo Synodi Tyriæ conquereretur, illi verò de iniquitate judicii. Nam 1. etiam de Romanæ Synodi inſidiis, & dolo muſſitabant Donatiſtæ, nempe *quòd omnis cauſa non fuiſſet audita, ſed pauci quidam Epiſcopi quodam loco ſe clauſiſſent, & prout ipſis aptum fuerat, judicaſſent: à paucis dictas ſententias; & hos ipſos, non omnibus quæ inquiri antè oportebat, diligenter examinatis, ad depromendum judicium præproperè, feſtinanterque proceſſiſſe*; ut author eſt Conſtantinus ipſe in epiſt. ad Ablavium præf. Afric. & ad Chreſtum Syracuſanum Epiſcopum. Præter Canones judiciorum moderatores hæc peræquè erant, ſi ita fuiſſent geſta. 2. Non ab hac Romana, ſed ab Arelatenſi pòſt Synodo provocarunt ad Imperatorem Donatiſtæ, qui protinùs illos execratus eſt, quòd quomodocumque ab Epiſcopis ad Regem, ab iis inquam, *quorum judicium ita debet haberi, acſi ipſe Dominus reſidens judicet*: ab iis, *qui nihil aliud ſentire, ac judicare poſſunt, niſi quod Chriſti magiſterio ſunt edocti*: quòd appellantes, judicia *perquirerent ſæcularia, relinquentes cœleſtia*: quòd denique *ſicut in cauſis Gentium fieri ſolet, appellationem interpoſuiſſent*. Quæ latiſſimè patent, & omnes judiciorum, atque appellationum ſpecies amplectuntur. 3. Id ergo exhorruit Conſtantinus in Donatiſtis quòd appellaſſent: id non averſatus eſt in Athanaſio, ut qui minimè appellaſſet, ſed cauſam ſuam integram Imperatoris cognitioni reſervaſſet: ſicut Auguſtinus Cæcilianum ait, non appellare, ſed cauſam ſuam integram tranſmarinis judicibus ſervare potuiſſe; etſi in eum abſentem Donatiſtæ, ſicut in abſentem Athanaſium Euſebiani, ſententiam dixiſſent. Invidiam autem Athanaſio conflabant Orientales Epiſcopi Sardicæ, cùm appellaſſe eum nugabantur. 4. Nec ab Athanaſii autem, nec abs Conſtantini factis, jus ullum condi legitimum poteſt, ut quæ extremæ & deſperatæ neceſſitatis telo extorta ſint. Nam ut docuit Auguſtinus, nonniſi *à contumaciſſimis & litigioſiſſimis coactus*, utque vel extraordinariam hanc viam frangendæ eorum pertinaciæ tentaret, & *veniam petiturus ab Epiſcopis*, Conſtantinus de cauſa Donatiſtarum & Cæciliani cognovit poſt Epiſcopos, qui ante Epiſcopos cognoſcere ſe non poſſe *ordinatiùs agens* profeſſus erat. Ita & neceſſitati obſecundans Athanaſius, quando Canonicæ cognitionis ſpes omnis amputabatur, ad Imperatorem recurrit. 5. Quid enim ſibi jure liceret in cauſis Eccleſiaſticis, Conſtantinus ipſe Nicænæ Synodi tempore declaravit, cùm accuſatorios complures libellos ſibi ab Epiſcopis oblatos, comburi juſſit, hæc effatus: *Iſtæ criminationes tempus ſibi præſtitutum habent, diem magni judicii: Judicem autem, qui ſit tum de omnibus ſententiam pronunciaturus. Mihi verò non eſt fas, cum homo ſim, ejuſmodi cauſarum cognitionem arrogare: præſertim cum & qui accuſant, & qui accuſantur, ſacerdotes ſint. Deus vos conſtituit ſacerdotes, & poteſtatem dedit de nobis quoque judicandi. Et ideò nos à vobis rectè judicamur, vos autem non poteſtis ab hominibus judicari. Vos nobis à Deo dati eſtis Dii, & conveniens non eſt, ut homo judicet Deos: ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in Synagoga Deorum, &c.* Horum meminere Rufinus, Socrates, Sozomenus, aliique. In tanta libellorum copia, conſentaneum eſt omnis generis querimonias extitiſſe, quas indiſcriminatim ſummovit Princeps, & omnem iſtiuſmodi poteſtatem à ſe abdicavit. Ergo cùm de cauſis Eccleſiaſticis cognoſcere recuſavit, tum planum fecit, quid juri concineret: cùm cognovit, tunc patefecit, quid neceſſariæ diſpenſationi, & charitati omnium legum imperatrici indulgeret. 6. Et poſtremò obviis ulnis amplectendus hìc ſaltem Joannes Major, næ parcus alioqui ille imprimis, & illiberalior in Eccleſiaſtica, prodigus autem propemodum in ſæculari poteſtate dimetienda. Ergo ſic habet ille in *libr.* 4. *ſentent. d.* 24. *Ex talibus factis ſingularibus, quæ ex devotione ad Eccleſiam, & non debito juris fiunt, non eſt trahendum aliquid in conſequentiam, quemadmodum nec ex multis aliis. Ut ubi Imperatores elegerunt maximos Pontifices: ſimiliter, quod aliqui maximi Pontifices depoſiti ſunt per Imperatores. Et ſicut recitat hiſtoria Eccleſiaſtica, multi ſacerdotes apud Conſtantinum Magnum querelas ſuas deponebant. Ex quibus nullum ſumi poteſt argumentum.*

LXIV. Quocirca in hocce inter Chriſtiana Chriſtianiſſimo regno, privilegii nomine honeſtatur, quidquid in Eccleſiaſticis cauſis Judex publicus audet. Qua de re aliàs. Adiri autem Principem ipſum, non quoslibet Judices regios, in iſtiuſmodi cauſis ad infulatos Præſules attinentibus, monebat Hincmarus Rhemenſis Epiſcopus, nec improbabat, in Rotula Carolo Regi porrecta, ſi modò *non in publico, ſed in privato loco*, & veluti de plano, vel à Rege, vel à regiis delegatis res diſceptaretur: *Regia igitur ſollicitudo à Rege Regum, & æquiſſimo judice Deo, ut in directione cordis judicium judicetur, conſtituta, ſollicitè providere debet, ut tales judices cum Epiſcopis ad cauſam inter Eccleſiaſticos & Sæculares dirimendam eligat, & conſtituat, qui religioſi ſint, & Dominum timeant, &c. Et judicent non in publico judicii loco, ſed in privato. Quia Epiſcopi non in Conſiſtorio Regum, non in Prætorio Judicum, nec niſi ab Epiſcopis, aut in Synodo, aut in privato loco à Primatibus deputatorum, aut à ſe electorum Judicum judicio, debent aut poſſunt regulariter judicari. Poſt. Concil. Duziac.* 1. Et in Quaternionibus; ad eundem: *Si laica perſona Epiſcopale abnuerit judicium eligere, quod Epiſcopo non licet refugere: ratio eſt, & non obſiſtit authoritati, ut cum Coepiſcopis Epiſcopi, contra quem ad vos quis reclamat, quia indignum eſt vos ipſum inde laborare, miſſos veſtros, ab eo petitos, vel à vobis deputatos mittatis, qui utriuſque partis rationem audiant, & ſecundùm humanas & divinas leges diſcernant, &c. Et hoc non in publico, ſed in privato loco fiat. Ibid. pag.* 407. Et paulò antè: damni quidpiam paſſus ab Epiſcopo, *Et à vicini Epiſcopi monitis & precibus, vel cujus alterius juſtitiam obtinere ſi nequiverit: non abhorret à ratione, ſi non accuſet Epiſcopum ad publicos judices, quod non licet, ſed ad vos ſe reclamet. Pag.* 405. Rei ejuſdem exempla ſub tertia Regum noſtrorum Dynaſtia vide in Collect. Quercetana, *tom.* 4. *pag.* 584. 634. *&c.*

APPENDIX AD SYNODUM CHALCEDONENSEM

De Subſcriptionibus.

SYNOPSIS.

Moris olim fuit, Romanorum Pontificum literis fidem præſcribi. Quantum eæ cæterorum Antiſtitum ſcriptis etiam de fide literis antecellerent. Duplici occurritur objectioni, adversùs Leonis epiſtolam gannienti, quaſi illi, nonniſi ob ſuum cum Scripturis Synodiſque prioribus concentum, ſubſcriptum ſit, & ob accumulata Patrum teſtimonia. Cyrilli quoque epiſtolis ſubſcriptum, & cur? Num. I. II. III. Epiſcopalibus quoque definitionibus ſubſcriptum eſt. Num. IV. V. VI. VII. Subſcribere ſolos Epiſcopos, ſolemnius fuit: quicumque tamen obliquis ſuſpicionibus perſtringebantur, ſubſcribere & ipſi compulſi ſunt, Clerici, Monachi, Laici. Num. VIII. IX. X. Quanta obſequendi neceſſitas immineret. Ubi & illud Chryſoſtomi elucidatur, Communicate quidem, ſed nolite ſubſcribere. Illud item Auguſtini, Viros quandoque bonos ab Eccleſiæ communione ejici. Num. XI. Imperator ſicubi Epiſcopis præcurreret, ſi adversùs fidem, reſtitum eſt: ſi pro fide, reſtitum quandoque tamen pro libertate, ſæpiùs ex diſpenſatione obtemperatum eſt. Num. XII. XIII. XV. Summa Romani Præſulis authoritas in ſubſcriptionum negotio. Num. XIV. Poſt ſubſcriptiones, nihil ampliùs ſuſpicionum penes quenquam reſidere debet. Num. XVI. Subſcriptiones vel fidei confeſſiones plenæ, apertæ, puræ, & ſimplices eſſe debent, atque ita ut ex animo ſaltem Epiſcoporum, ceu fidei Magiſtrorum, ſuſpicio infeſta expungatur. Num. XVII.

I. CAnon 30. apud Balſamonem, non Canon eſt, ſed decretum *act.* 4. Planum hinc eſt autem, in more poſitum fuiſſe, ut & fidem epiſtolis ſuis definirent Romani Antiſtites, & ei ſubſcriberent reliqui per orbem Epiſcopi. Id vel ex hac maximè Leonis epiſtola patet ad Flavianum data, quæ exinde velut Catholicæ fidei teſſera Eccleſias omnes pervagata eſt. Id ante cætera Dioſcoro crimini datum, quòd in Epheſina ſecunda Synodo eam vetuerit legi: inde prædatoriæ illius Synodi labem profectam eſſe omnes conteſtati ſunt, ut ſuprà oſtenſum: Chalcedonenſis ipſa Synodus in id ante omnia incubuit, ut huic epiſtolæ omnes ſubſcriberent. Tergiverſantibus Ægyptiis *act.* 4. iterum iterumque Epiſcopi omnes & ad ravim uſque intonuere, *Epiſtolæ Leonis ſubſcribant, Anathematizantes Eutychen & dogma ejus. Conſentiant epiſtolæ Leonis. Eludere nos volunt, & diſcedere, &c. Subſcribant epiſtolæ Leonis. Qui non ei ſubſcribit, hæreticus eſt, &c. Univerſalis hæc Synodus Ægyptiaca major eſt, & fide dignior. Non eſt juſtum decem hæreticos audiri, & prætermitti mille ducentos Epiſcopos.* Denique fidejuſſores dare vel juramento ſe conſtringere coguntur, nec Conſtantinopoli diſcedere, donec creetur Epiſcopus Alexandrinus, & tunc ſubſcribant. Sed & ante Synodum Chalced. ut refertur *act.* 4. *Cum pauci Conſtantinopoli conveniſſent, miſſa eſt epiſtola almi Archiepiſcopi Leonis, iis qui ubique eſſent Metropolitis, & ſubſcripta eſt.* Et Pulcheria Auguſta ad Leonem ſcribens, purganſque apud illum alioqui meritò ſuſpectam fidem Anatolii, ait: *Tuarum literarum Apoſtolicam confeſſionem complectitur, & epiſtolæ Catholicæ fidei, quam ad Flavianum tuam beatitudo direxit, ſine aliqua dilatione ſubſcripſit.* Denique cùm non pauci ſtomacharentur, quòd fidei confeſſio mandata eſſet, illigataque epiſtolæ: Synodus Chalced. in proſphon. ad Marcianum, Leonem congeſta exemplorum ſerie tuetur: *Sic magnus ille Baſilius miniſter gratiæ, ſubſiſtentiarum evidentiam, ut in epiſtola mirè declaravit, & Sancti Spiritus doctrinam diligentiùs tradidit, Conſacerdotum ſuorum eliciens etiam ſubſcriptione conſenſum. Sic quoque Damaſus Romanæ urbis decus ad juſtitiam, literis ad Paulinum datis, diſpenſationis ſacramenta patefecit, admonens ut his quæ bene decreta ſunt, ſi qui communionis ſuæ participes velint eſſe, conſentiant, &c. Sic Athanaſii ad Epictetum amplectimur literas. Sic tanquam propriam, Gregorii ad Cledonium epiſtolam ubique proferimus. Et quid oportet plura dicere? Si enim per Epiſtolas Eccleſiæ dogmata declarari, pro unaquaque quæſtione, dignum culpa judicant; ipſum in primis beatiſſimum Cyrillum quilibet potuerit denotare, qui literis ſuis quod ſentiebat, & Orientalibus expreſſit. Nec non & magnum Proclum huic vituperationi ſubjiciet, qui eiſdem Orientalibus volumen ad Armenios pro fidei congruentia deſtinavit. His etiam conſociabitur ad culpam & ſanctiſſimus Joannes Antiochenus Epiſcopus, qui hæreticorum maledicta repellens, & Apoſtolicæ doctrinæ rectiſſimum dogma declarans, totius Orientis confeſſionem, velut ex uno ore ſanctiſſimo Proclo, & ei qui per idem tempus mundi regebat gubernacula, deſtinavit. Non igitur nobis admirandi Romæ urbis Præſulis epiſtolam, velut innovationis offendiculum criminentur, &c.* Ubi vides coacervata exempla exaratæ multoties in epiſtolis fidei orthodoxæ. Suprà retuli Epiſcoporum Galliæ, itemque Mediolanenſis provinciæ teſtimonium, & ſubſcriptionem in eandem Leonis ad Flavianum epiſtolam. Ut Orientem Occidenti ſuccinuiſſe hìc quoque intelligas, & nos in fidei Apoſtolicæ, ſediſque Petri venerationem ſemper præiſſe.

II. Quòd autem Chalcedonenſes Patres in ſupra relatis Proſphonetici ad Marcianum verbis, non Leonis tantùm & Damaſi Pontificum Romanorum, ſed Athanaſii quoque & Cyrilli Alexandrinorum, Joannis Antiocheni, Procli Conſtantinopolitani, Baſilii Cæſarienſis, immò & Gregorii Nazianzeni epiſtolas commendant, ut fidei promulgatrices: non tamen communicare his omnibus ſingulare primæ Sedi privilegium cenſendi ſunt, aut primæ Sedi nihilo pius quàm his tribuere. Nam 1. quidem Damaſi epiſtolam ajunt abrumpendæ communionis interminatione, velut ſummæ juriſdictionis indice munitam fuiſſe, quod nulla iſtiuſmodi epiſtolarum alia dici poteſt. 2. Leonis epiſtola in Synodo Oecumenica, & longè numeroſiſſima, ab omnibus ſubſcripta, ſubſcribique juſſa eſt, quod nulli item alii competit: ſicut nec ulli ſupradictorum Epiſcoporum congruit, quod de Leone teſtificata eſt eadem Synodus, Petri interpretem omnibus conſtitutum fuiſſe, ut Caput membris præfuiſſe. 3. Etiam ante Synodum ſubſcribi cœperat Leonis epiſtola, ſola Pontificis ſummi authoritate urgente, utputa in Galliis, in Italia, immò Conſtantinopoli, & in Oriente toto, ad omnes nempe Metropolitas directa, ut ſuprà didicimus. 4. Etiamſi magnarum Sedium faſtigia obtinerent ſupradicti Epiſcopi penè omnes, non tamen univerſali Eccleſiæ legem dicere, aut fidem dictare poterant; ſed in privatis tantùm ſuis Diœceſibus aut provinciis vel parœciis, in obnoxios ſibi quoſque. Quin etiam ſcribebat Nazianzenus ad Cledonium, Proclus ad Orientales, vel ad Armenios, Joannes ad Proclum, Athanaſius ad Epictetum: nonnulli fidem magis ſuam nudabant, quàm alienam informabant. At Damaſus ad Paulinum Antiochenum, Leo ad Flavianum Conſtantinopolitanum, immò in Gallias, in Italiam, ad omnes ubique terrarum Metropolitas fidem ſanciebant, renitentibus excommunicationis intentabant jaculum. Ergo & juriſdictio hæc erat, & univerſalis juriſdictio. 5. Apertè in literis ſuis ad Leonem Gallicani Epiſcopi confitentur fidem hanc ſe eloquuturos fiducialiter & liberè, *ſuffragante etiam Apoſtolicæ Sedis authoritate*, Deoque grates acturos, *quod tantæ ſanctitatis, tantæ* *fidei, tantæque doctrinæ, Apoſtolicæ Sedi unde religionis noſtræ, propitio Chriſto, fons & origo manavit, Antiſtitem dederit.* Et provinciæ Mediolanenſis Epiſcopi in epiſt. ad eundem eadem de cauſa, cenſent fidei hoſtes damnatione congrua perſequendos, *authoritatis veſtræ præcedente ſententia.* 6. Crebrò jam ex Hieronymo monuimus, Damaſum ejus calamo, *Orientis, Occidentiſque conſultationibus ſynodiciis reſpondiſſe.* Idem de anteceſſoribus ejus ex ipſo, & ſucceſſoribus non immeritò conjectamus. De nullo præterea primarum etiam Sedium Epiſcopo idem conſtat. Non doctrinæ autem tantùm, ſed juriſdictionis, & ſummæ in Eccleſia authoritatis teſtes fuiſſe has literas inde indubium fit, quòd doctrina magis Hieronymi, authoritas mera Damaſi coruſcaret: quòd Athanaſium, Cyrillum, Baſilium, Nazianzenum, Proclum doctrinæ ubertate inuſitata floruiſſe exploratum omnibus ſit, ſcripta ipſorum teſtentur; non item Damaſum, Siricium, Innocentium: illos ergo eruditio, hos Sedis authoritas conſuli ſuadebat: quòd in Occidente ſaltem juriſdictionem Romanorum Antiſtitum latiſſimè dominatam eſſe, nec adverſarii abnuant; at promiſcuè Hieronymus conſultationes ſynodicas commemorat Orientis & Occidentis: ergo ut iſtæ, ita & illæ ad principatum Petri Sedis referebantur: quòd denique ipſæ, quæ à Syricio & reliquis deinceps Pontificibus indubitatæ ſuperſunt nobis literæ decretales, ſingulis penè verbis, non copiam quandam ſingularem doctrinæ, ſed exertiſſimam poteſtatem, & juriſdicendi principatum oſtentent, quo Petrum, Petrique ſucceſſores Chriſtus auxit. Fruſtratorius autem & merus ille cavillus eſt, cauſantium epiſtolæ Leonis ad Flavianum ſubſcriptum eſſe in Concilio Chalcedonenſi, non ex Leonis authoritate, quaſi fidei Dictatoris, ſed ex comperta ejus conſenſione cum Nicæno, cum Conſtantinopolitano, cum Epheſino primo Concilio, ut fidem faciunt ſubſcriptiones actionis quartæ Concilii Chalcedonenſis. Cui ludificationi ita occurritur. Subſcriptio & veritati exploratæ, & authoritati indiſcriminatim, perinde ut fides adhibetur. Illud uſitatiſſimum eſt Sectariis diverticulum, ut obtentu veritatis authoritatem detrectent: adeo Catholicis fugitandum, ne authoritati dematur, quidquid arrogatur veritati. Nicænæ ipſi Synodo ſubſcribitur, ut divinis literis conſentaneæ. An ideò Synodi Oecumenicæ primæ vigor & authoritas emarcuit? 2. Secundæ & tertiæ Synodo ſubſcribitur, ut cum Nicæna conſonantibus: an ideò tota credulitas in Nicænam exhauſta eſt, ejuſque nec pilus ſupereſt, quo reliquæ Synodi honeſtentur? Vide ut hac eadem *act.* 4. ſubſcribat Sabbas Epiſcopus Palti Syriæ: *Trecenti decem & octo Patres edocti à Spiritu Sancto rectam fidem noſtram expoſuerunt, & centum quinquaginta Conſtantinopoli collecti eam ſequuti ſunt: ſimiliter etiam huic congruentia B. Cyrillus Epheſi docuit: conſona quoque ſanctiſſimus Archiepiſcopus Romanorum Leo per ſuam Epiſtolam docuit: & univerſus orbis terrarum ſic inſtitutus eſt & edoctus, &c. & ſubſcripſi ei, &c.* In eundem ſenſum ſubſcribunt complures alii, & omnium penitùs ſubſcriptio, etſi verborum contextu diſcrepans, eodem tandem revolvitur. An ideo ſolam Nicænam *à Spiritu Sancto edoctam* argutaberis, reliquis Synodis ſubſcribi non aliter, quam ex illius primæ, quam ſectantur, authoritate? Apage has ineptias. Reviviſcat potiùs ſolertiſſima Patrum ſimplicitas, jura juribus, lumina luminibus affectans non committere, ſed conciliare: & fidei formulis gnara ſubſcribere, tum quia ſcripturæ concinerent, tum quia vivæ vocis traduce à majoribus eſſent in poſteros propagatæ, tum quòd ſynodicè confirmatæ, tum quòd prioribus etiam aliquantis Synodis authoratæ eſſent. Amica ſibi ſunt hæc omnia veritatis præſidia, non mutuò collidenda. 3. Paſchaſinus, Lucentiuſque Epiſcopi, & Bonifacius Presbyter, Vicarii Sedis Apoſtolicæ, in hac eadem actione, conſentiunt ſimiliter Leonis epiſtolæ, ut tribus Oecumenicis prioribus Synodis conſonantiſſimæ. An ergo nec hos movebat tantillum Leonis Papæ authoritas, ſed totum dabant ponderi priorum Synodorum, vel puro, putoque veritatis lumini? Saltem Occidentales, ſaltem peculiares Epiſcopi, ſaltem Presbyteri, ſaltem Vicarii aſſurgerent authoritati Archiepiſcopi ſui. 4. Quin ipſi Chalcedonenſi Synodo Metropolitani variarum provinciarum, ad quos ea de re poſtea ſcripſerat Leo Imperator, iteratò ſuffragati ſunt per encyclicas ſuas, eò quòd Nicænum, Conſtantinopolitanum, & Epheſinum *Concilia firmaverit, nihilque quod illis bene videatur placuiſſe, commoverit; nec augmentum quoddam, vel detractionem fecerit, &c. Part.* 3. *Concil. Chalced. cap.* 27. Cujuſmodi ſimilia verba inculcantur in omnibus his encyclicis. Extremæ autem cujuſdam vecordiæ fuerit, his nugari abrogatam omnem Chalcedonenſis Synodi authoritatem. 5. Quid quòd & Patres Concilii Toletani 14. Sextæ Synodi geſtis ſubſcribunt? *Prædicta geſta cum antiquis Conciliis conferentes, &c. iteratò ea ipſa geſta probavimus, decretis quidem illis ſynodalibus & præcipuis in omnibus conſona: & Nicænæ quidem, Conſtantinopolitanæ, vel Epheſinæ fidei concordantia, Chalcedonenſi verò tam eſſe unita, &c. Et ideò ſupradicti acta Concilii in tantum à nobis veneranda ſunt, & recipienda conſtabunt, in quantum à præmiſſis Conciliis non diſcedunt. Unde his Conciliis ea ſubnectenda decernimus, quorum & authoritate fulta probamus.* An & hi exauthoraſſe videbuntur Sextam Synodum, reliquo jam Chriſtiano orbe receptam, cùm antecedentium Conciliorum authoritatem illi ſubſternunt? 6. Sed cum Leonis epiſtola ante Chalcedonenſis Synodi initia, toto Occidente & in magna Orientis parte ſubſcripta jam, atque authorata eſſet: Num nihil hinc illi authoritatis accreverat, & à nutu Chalcedonenſium Patrum anceps & vacillabunda pendebat? Nonne idem Orientalibus tunc, quod antè Cyrillo poſt Cæleſtini Neſtorium damnantis epiſtolas ſuſceptas dicendum nempe ſupererat, *neceſſitatem* incumbere ſibi, in damnando & errore & erroris authore conſentiendi Occidentalibus, vel communione eorum carendi? Certè *act.* 5. Chalc. Synodi, tergiverſantibus plenam & enucleatam fidei definitionem edere, has Vicarii Romani minas intentant: *Si non conſentiunt epiſtolæ Apoſtolici & beatiſſimi viri Papæ Leonis, jubete nobis reſcripta dari, ut revertamur, & ibi Synodus perficiatur.* 7. Porro ut fidei Doctorem ac Magiſtrum ſibi præluxiſſe Leonem, tota Synodus non diſſimulat, ſed exertiſſimè vociferatur, dum in fidei definitione uno contextu aſſentitur Nicæno & Conſtantinopolitano Symbolo, itemque Cyrilli epiſtolis Epheſi confirmatis, atque Leonis epiſtolæ, utpote quæ *Magni illius Petri confeſſioni congruat, & communis quædam Columna exiſtat, adversùs perversè ſentientes.* Dum *act.* 2. poſt ejus epiſtolam recitatam exclamat, *Petrus per Leonem ita locutus eſt, hæc Patrum fides. Hæc in Epheſo cur lecta non ſunt? Hæc Dioſcorus occultavit.* In Epheſina enim Pſeudoſynodo aberratum eſt à vero, non anteriorum Synodorum ignoratione, ſed ſolius Apoſtolici magiſterii penuria, ut hìc patet, & alibi oſtenſum. Dum in epiſtola ad Marcianum ſcribit: *Nobis impenetrabilem in omni errore propugnatorem Deus providit, & Romanæ Eccleſiæ Papam ad victoriam præparavit, doctrinis eum per omnia veritatis accingens: ut quemadmodum fervens affectu Petrus, & hic affectu ferventiore decertans, omnem ad Deum ſenſum intelligentiamque perducat.* Dum ad ipſum Leonem ſcribit: *Tu vocis B. Petri omnibus conſtitutus interpres, &c. Tu ſicut membris Caput praeras, &c. Rogamus, tuis decretis noſtrum honora judicium: & ſicut nos Capiti in bonis impendimus conſonantiam, ſic & ſummitas tua filiis quod decet adimpleat.* Non præfertur his verbis ſupercilium eorum, qui epiſtolæ Leonis, ejuſque cum priſcis Synodis concentus judices

dices ſe eſſe jactent, ſed diſcipulorum ſobrietas; qui ut Apoſtolis Petrum, ut membris Caput, ut filiis Patrem, ita ſibi Leonem in fide præluxiſſe gratulentur. Quid æquius autem, quàm ut regat & moderetur, non explorata tantùm veritas, ſed etiam à Deo & à veritate inſtituta authoritas Petri Apoſtolos, Capitis membra, Patris filios? An filii Patriam, an membra Capitalem minùs, aut pigriùs ſectabuntur, quàm Magiſtralem diſcipuli authoritatem? Denique idem de Synodo, quod de Eccleſia: immò idem de Eccleſia ſynodicè collecta, & per orbem ſparſa: idem de repræſentante, ac de repræſentata judicium eſto; Romana quæ Caput, quæ Prima, quæ Magiſtra eſt, utrobique principatum & authoritatis & magiſterii habet, utrobique cæteras ducit ſponte ſequaces, utrobique & veritatis luce, & authoritatis mole cæteras antecellit, utrobique enim valet illud Tertulliani, ad Matrices, ad Apoſtolicas, ad Originales Eccleſias reliquis eſſe recurrendum, ut ab his fontibus illimiores hauriant fidei latices, hoc eſt, fontem veritatis in fonte authoritatis & originis inveniant. Leonis poſtremò authoritati quantum concederetur, proditum poſteà eſt, cùm perdiu & Leonis epiſtolæ, & Concilio Chalcedonenſi ſubſcribi moris fuerit. Longè putidius eſt autem, quod alii tricantur, teſtimoniis antiquorum Patrum Leonem ſuam muniviſſe epiſtolam, tamquam horum potiùs, quàm ſuis vocibus fides addicenda eſſet. Quæ enim Synodus Oecumenica non æquè ſuffragia priſcorum Patrum acervavit? Quæ Synodus Oecumenica, non æquè ut Chalcedonenſis, ad ravim uſque exclamavit, Hæc Patrum fides? Quæ Synodus ſuæ decerptum iri authoritati ſuſpicata eſt, ſi vel Scripturarum, vel antiquorum Patrum authoritas proferretur? Nonne & ipſa Chalcedonenſis Synodus poſt conſecratam ſuis ſubſcriptionibus Leonis epiſtolam, ad Imperatorem Marcianum eandem commendans in epiſtola ſynodica, Patrum teſtimonia ei rurſus aggerat? Sed quis eorum qui Chalcedone ſubſcripſere huic epiſtolæ, vel leviſſimè attigit, aut tantilli fecit ea teſtimonia epiſtolæ Leonis ſuccenturiata? An etiam cum paſſim Epiſcopi Synodis Oecumenicis ſubſcribentes conteſtantur, hanc eſſe fidem inter cunabula, inter luſtrales undas ſibi irroratam, hanc quæ toto orbe Catholico hactenus coruſcaverit: tunc Synodi authoritatem elevant, eamque uni Eccleſiæ antiquæ, & per orbem ſparſæ vendicatum eunt? Cruda hæc ſunt inſomnia, & vacua commentitiarum pugnarum ludibria, quibus illuſi illuſere, & falſi fefellere quidam, antiquæ pacis & Eccleſiaſticæ olim concordiæ ignari; calamitoſa autem ſchiſmatum tempora, & incertas dubiorum Pontificum, ideoque cum Synodis colliſorum procellas experti, & veluti tempeſtate quadam jactati, reliqua omnia quamvis pacata immotaque, jactari peræquè & æſtuare imaginantur. Non pugnat, immò militat authoritas veritati, veritas authoritati, authoritas authoritati, jus juri, Scriptura Synodis, Synodi Patrum dogmatibus, Pontifices Conciliis, Concilia Pontificibus, Caput membris, membra Capiti. Conſentanea, amica, conſerta ſunt hæc omnia: mutua ſe ope, luceque recreant & augent: nullo vero, nullo inteſtino, ſed imaginario fabuloſoque conflictu, nec uſquam niſi in ſcholis perſtrepente diſſident. Ut enim poſt ſerenatos, ita & ante excitos illos plurium ſimul & dubiorum Pontificum turbines, nuſquam membrorum omnium compago adversùs Caput, nuſquam Eccleſia univerſa adversùs Romanum Pontificem ſtetit: ſed ſemper permagna & plerumque longè major Eccleſiæ pars pro Capite ſuo certavit; utque poſt ſciſſum Orientem citimior Romanæ Eccleſiæ atque Urbi Chriſtianitas, ita antè Occidentalis omnis Eccleſia Romano Pontifici ita cohæſerat, & penè coaluerat, ut ab ejus ſententia & nutu nec latum unguem uſquam ſe abduci ſineret.

III. Cyrilli epiſtolas in Epheſina prima Synodo ſubſcriptas non detrecto. Sed vicariam in illo ſtatim primæ Sedis authoritatem ſuſpicio, & hanc ab eo paſſim prætendi. Nec his epiſtolis ſubſcribere, ita Joannes Antiochenus, & Orientales adacti ſunt, ut Ægyptii epiſtolæ Leonis, à qua, ut Dioſcoro obnoxii, videbantur abhorruiſſe. Nec Synodus Epheſina tantùm ſe Cyrilli nomine tuetur, quantùm Cæleſtini, cujus epiſtola ſe cogi fatetur in Neſtorii abdicationem. Nec ante ipſam Synodum ita Cyrilli, ut Leonis literæ ad omnes Metropolitas deſtinabantur, vel in Oriente & Occidente circumferebantur ſubſcribendæ. Nec Cyrillus ita poterat ad ſummarum Sedium Epiſcopos mittere literas, ut Leo ad Flavianum, ad Anatolium, ad Synodos Oecumenicas.

IV. Poſſe tamen ab Epiſcopis ut fidei magiſtris & Apoſtolorum ſucceſſoribus conſcribi formulas fidei, & ab iis quos regunt ſinguli, ſubſcribendas publicari, in controverſiam vix trahi poteſt. In Epiſcopalibus enim quarumlibet regionum Conciliis ſexcentæ cùm proſcriptæ olim fuerint hæreſes, orthodoxæ eorum definitioni juſſos ſubſcribere quicumque ſuſpecti habebantur, conſentaneum eſt credere. Ad hæc Baſilius, teſte Synodo Chalcedonenſi, *Conſacerdotum ſuorum elicuit ſubſcriptione conſenſum*. Cùm Ariani enim orbem univerſum nefariis ſubſcriptionibus exigendis fatigarent, Nicænamque fidem & Athanaſium peſſumdare machinarentur: neceſſum fuit orthodoxos Epiſcopos contrariis ſubſcriptionibus communire veritatem Eccleſiaſtici dogmatis. Arianos imitati Semiariani, eadem perdiu ſubſcriptionum veſania bacchabantur: adeo ut Gregorio etiam Nazianzeno Epiſcopo, Theologi Patri impoſuerint, & complures ex Catholicis incautos vel invitos irretiverint. Unde in vita Gregorii Theologi: *Quo factum eſt, ut alii metu perculſi, alii verborum illecebris deliniti, aut pecuniis ſubacti, alii morum ſimplicitate decepti, hereſis eſcam ſuſceperint, chirographo ſuo & communione cum adverſariis conjuncti. Quo in numero B. quoque viri hujus Pater erat, animi ſimplicitate in hamum prolapſus*. Sed parentem brevì Theologus his laqueis extricavit, Monachoſque & plebem ab eo hac de cauſa ſecedentem recollegit, ut author ipſe eſt orat. 19. *Cum à ferventiore Eccleſiæ parte ob eam cauſam ſeditio in nos excitata eſt, quòd ſcripto quodam & artificioſis verbis circumſcripti, in pravam ſocietatem pertracti fuiſſemus, ſolus ipſe illæſam mentem, minimèque ſimul cum atramento infectam animam habere creditus eſt: tametſi per animi ſimplicitatem abreptus fuiſſet, dolumque ob animi ſinceritatem ab omni dolo alienam minimè caviſſet. Quin etiam ſolus, aut, ut rectiùs dicam, primus, eos qui à nobis ob pietatis zelum diſſidebant, & ſibi, & cæteris reconciliavit, &c.* Qui rurſus *orat.* 21. de graſſatione iſta extorquendorum chirographorum ita expoſtulat: *Hinc alii ab Eccleſiarum thronis injuſtè pellebantur, alii in eorum locum ſubrogabantur: ſic tamen, ut ab iis impietatis chirographa non ſecus atque aliud quidpiam neceſſarium exigerent. Atque in promptu atramentum erat, & calumniator à tergo. Ea res permultos à nobis invictos alioqui viros in fraudem impulit: qui quamvis mente haudquaquam prolapſi fuerint, ſubſcriptione tamen tranſverſi acti ſunt, atque cum illis utroque nomine improbis conſenſerunt: ac ſi non flammæ, fumi certè participes fuerunt*. His quos utcumque excuſat Gregorius, etſi non omninò culpa abſolvit, accenſeri fortaſſis poteſt, (quo de tamen aliàs) Liberius, aliquandiu antè conſimili fraude implicatus. At ibidem longè excuſatiores plebejos oſtendit Epiſcopis, ſi qua iſtiuſmodi arte circumveniantur. *Nam plebejis hominibus, qui per errorem id admiſerint, ignoſcendum fortaſſe fuerit, quibus illud plerumque ſaluti eſt, quod animum à curioſa exploratione alienum habent. At doctori quo tandem modo id concedemus, &c.* Epiſcopis ergo ſeu Arianis antè, ſeu pòſt Macedonianis orthodoxos Epiſcopos, forſan &

plebejos hac ſubſcriptionum procella infeſtantibus, viſum eſt Baſilio Catholicum dogma ſanctioribus chirographis defenſandum. Baſilium imitatus eſt Flavianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, de quo in Epheſina Pſeudoſynodo hæc conqueſtus eſt Eutyches: *Subſcribere dictatam adversùm me ſententiam monaſteria compellebat: nunquam, ſicut & veſtra novit reverentia, tali habita conſuetudine, nec contra apertos hæreticos. Et per Orientem, & per alia diverſa loca deſtinavit chartas, ut etiam & ab aliis religioſiſſimis Epiſcopis, & Monachis, etiam qui hæc non judicaverunt, ſubſcriberentur, cum magis oportuerit ante omnia Pontificibus ſcribere, quos & appellaveram. Act.* 1. *Concil. Chalced.* Quin & ipſe Eutyches in ſui defenſionem, volumen de fide per monaſteria ſubſcribendum direxit, ut evincitur in Synodo Conſtantinopolitana ſub Flaviano: dehortans etiam à ſubſcriptionibus quas exigebat Flavianus: *In his diebus tomum ad te directurus eſt Archiepiſcopus, ut ſubſcribas; ne perſuadearis ab eo.* Quanquam Eutychetis libello ſubſcribere recuſarent complures Archimandritæ, ajentes: *Non eſt meum ſubſcribere, ſed Epiſcoporum tantùm eſt:* itemque: *Nos Eccleſiæ filii ſumus, & unum Patrem poſt Deum habemus, Archiepiſcopum.* Et Liberatus in Breviario, *cap.* 11. *Eutyches direxit tomos per monaſteria, cum ſuis dogmatibus ad Abbates, ut ſubſcriberent ea.*

V. Adversùs Origenis errores, Epiſcopali per orbem imperio ſubſcriptum etiam eſt, non ſine mira & deridicula tergiverſantium ludificatione, ut narrat Hieronymus ad Pammach. & Ocean. adverſ. error. Origen. *Hoc vel maximè cavent, ne quando contra authorem ſuum eorum ſcripta teneantur. Facilè dicunt cum juramento, quod poſtea alio ſolvant perjurio. Ad ſubſcriptionem tergiverſantur, quæruntque ſuffugia. Alius, Non poſſum, inquit, damnare, quod nemo damnavit. Alius, Nihil ſuper hoc à Patribus ſtatutum eſt: ut dum totius orbis provocatur authoritas, ſubſcribendi neceſſitas differatur. Quidam conſtantiùs: Quomodo, inquit, damnabimus, quos Nicæna Synodus non tetigit? &c. Quòd ſi quando urgeri cœperint, & aut ſcribendum eis fuerit, aut exeundum de Eccleſia, miras ſtrophas videas. Sic verba temperant, ſic ordinem vertunt, & ambigua quæque concinnant, ut & noſtram & adverſariorum confeſſionem teneant, ut aliter hæreticus, aliter Catholicus audiat.* Hæc de Origenis ſectatoribus, nulla univerſali Synodo, ſed particularibus tantùm per orbem Conciliis, & damnatis, & ad ſubſcribendum adactis. Expertus erat & ipſe Hieronymus orthodoxorum Epiſcoporum in hac parte, non poteſtatem tantùm, ſed ſcrupuloſitatem, cum ob trium hypoſtaſeon cauſam, Sabellianiſmi ſuſpicionibus in Oriente exagitaretur. Id nos ipſe docet in epiſt. ad Presbyterum Celedenſem: *Non mihi conceditur unus angulus Eremi. Quotidie expoſcor fidem, quaſi ſine fide renatus ſim. Confiteor ut volunt, non placet. Subſcribo, non credunt. Unum tantùm placet, ut hinc recedam. Jam jam cedo. Abruperunt partem à me animæ meæ, chariſſimos fratres, ecce diſcedere cupiunt, immò diſcedunt, melius eſſe dicentes, inter feras habitare, quàm cum talibus Chriſtianis. Et ego ipſe, niſi me & corporis imbecillitas, & hyemis retineret aſperitas, jam modò fugerem.* Vereor ut hæc nimia ſanè, Monachorum potiùs fuerit moroſitas, quàm Epiſcoporum in exigendis ſubſcriptionibus. Non otioſum eſt animadvertere Hieronymi tali etiam in re obſequium paratum, & expeditum, *Confiteor ut volunt, ſubſcribo, &c.* Quanquam nec fortaſſis Epiſcopus, nedum Romanus Pontifex ſubſcribi decreviſſet.

VI. Manifeſtius eſt Auguſtini teſtimonium de Epiſcopalibus adversùs Pelagiana deliria ſubſcriptionibus. Has enim ille querimonias iſtiuſmodi hæreticorum refert *l.* 4. *ad Bonif. cap.* 8. *Sed quoniam dicunt inimicos ſuos dicta noſtra in veritatis odium ſuſcepiſſe, & toto penitus Occidente non minùs ſtultum quàm impium dogma eſſe ſuſceptum: & ſimplicibus Epiſcopis ſine congregatione Synodi in locis ſuis ſedentibus ad hoc confirmandum ſubſcriptionem queruntur extortam: cum potiùs eorum prophanas vocum novitates Eccleſia Chriſti & Occidentalis & Orientalis horruerit.* Et *cap. ult. Quid ergo eſt quod dicunt, De ſimplicibus Epiſcopis, ſine congregatione Synodi in locis ſuis ſedentibus, extorta ſubſcriptio eſt, &c.* Nuſquam Innocentius & Zoſimus in damnando Cæleſtianos errores, ſubſcribi ab Epiſcopis imperaverant: has ergo ſubſcriptiones ſibimet Epiſcopi ipſi indicebant. Ita forſan & in epiſtolam Leonis ad Flavianum ſua ſponte Epiſcopi Galliæ & Italiæ ſubſcripſere, immò & ubique terrarum Epiſcopi omnes, cum nuſquam id ipſe præcepiſſe comperiatur. Et ad calcem Concilii Toletani primi attexuntur ſubſcriptiones Symphoſii & Dictynnii Epiſcoporum, & Comaſii Presbyteri, adversùs Priſcilliani errores, ipſumque Priſcillianum & ejus libros, à quibus aliqui abſtergere laborabant errorum iſtorum infamiam. Notanda ſedulò ibi verba Comaſii Presbyteri: *Non timeo frequenter dicere, quod ſemel dixiſſem, ut gaudeam. Sequor authoritatem Epiſcopi mei Symphoſii, ſequor ſapientiam ſenis. Sentio quod dixi. Si jubetis, ex chartula relegam.* Et in Concilio Bracharenſi I. adversùs eundem Priſcillianum, non Leonis tantùm Papæ primi decreta fidei, ſed & Epiſcoporum veluti ſuccinentium primæ Sedi capitula releguntur, *Ut quiſquis Clericus vel Monachus ſive Laicus tale aliquid ſentire adhuc, vel defendere fuerit deprehenſus, tanquam verè putre membrum, continuò de corpore abſcindatur Catholicæ Eccleſiæ.* Et paulò ante: *Eo tempore, quo in his regionibus nefandiſſima Priſcillianæ ſectæ venena ſerpebant, beatiſſimus Papa urbis Romanæ Leo, qui quadrageſimus ferè extitit B. Petri ſucceſſor, per Turibium notarium Sedis ſuæ, ad Synodum Galliciæ contra impiam Priſcilliani ſectam ſcripta ſua direxit. Cujus etiam præcepto Tarraconenſes & Chartaginenſes Epiſcopi, Luſitani quoque & Bætici facto inter ſe Concilio, regulam fidei, contra Priſcillianam hæreſin cum aliquibus capitulis conſcribentes, ad Balearium tunc hujus Bracharenſis Eccleſiæ Præſulem direxerunt.* Vides reſcripta Sedis Apoſtolicæ de fide ad Epiſcopos in provincias mitti, ſynodicè ea recipi, ab ipſis Epiſcopis *regulam fidei*, & varia capitula in eandem ſententiam conſcribi: pœnas dare clericos, Monachos, laicoſque, ſi qui ſecus ſenſerint, quod per ſubſcriptiones facillimè poteſt reſciri.

VII. Perilluſtre eſt in rem iſtam quod de Epiſcopis Gallicanis narrat Otho Friſing. *lib.* 1. *de Geſtis Frider. Imp. cap.* 56. 57. contra Gilbertum Porretanum in Concilio Rhemenſi ſub Eugenio III. de fide ſcribentibus: *Mox ad publicum progreſſus Bernardus Abbas, omnes quos poterat convocavit. Ibi cum Archiepiſcopis, viriſque religioſis & eruditis, contra quatuor prædicta, quæ Pictavino Epiſcopo imponebantur capita, fidem ſuam in hunc modum ipſe cum aliis & alii cum eo expoſuerunt: Credimus, &c.* Deſcripta confeſſione, ſubdit: *Quod Gallicanæ Eccleſiæ factum tam graviter ſacer Cardinalium Senatus accepit.* Tum eorum refert effuſas indignanter apud Pontificem querelas, de Bernardo, & Eccleſia Gallicana. Quæ tamen eò revolvuntur tandem, *Ecce Galli iſti faciem noſtram contemnentes, tanquam finitivæ ſententiæ ultimam manum apponendo, nobis inconſultis fidem ſuam ſcribere præſumpſerunt.* Omnia enim alibi terrarum diſceptata, *Romano ſervari examini terminanda.* Nec id conſilii Gallis Epiſcopis fuerat, ut ultimam manum rei imponerent, *ſuper capitulis, quæ aſſidentibus Cardinalibus agitata fuerant.* Duo tantùm purpuratis Patribus certa erant, nec Galli diſſentiebant; quæ agitari coram Pontifice & Romano Senatu ſacro cœperant, non poſſe ab aliis definiri: item nec ab aliis Epiſcopis ita definiri quid poſſe, quin à Pontifice retractari id, & terminari poſſit. Sed Gallis Epiſcopis ſua etiam conſtabat ratio & poteſtas edendæ fidei regulæ, etſi tunc purpuratorum Principum excandeſcentiam mitigandam cenſuerit Bernardus hac reſponſione molliori: *Se vel Dominos Epiſcopos nihil de præfatis capitulis definiſſe, ſed quia ab Epiſcopo Pictavino audierat, ut fides ſua ſcriberetur: idcircò quia ſolus nollet, illorum authoritate, ac teſtimonio ſimpliciter ſe, quod ſentiret, expoſuiſſe.*

VIII. Qui autem adigerentur ſubſcribere, ex ſuperioribus dilucidum eſt. Epiſcoporum enim præ cæteris fuit, & fidei decreta conſtituere, & iiſdem ſubſcribere. Ita Baſilius conſacerdotum ſubſcriptiones eliciebat. Ita Patres Synodi Chalcedonenſis reliquas Patrum de fide epiſtolas à ſe ſuſcipi teſtabantur. Ita epiſtolæ Leonis non alii, quàm Galliarum & Mediolanenſis provinciæ Epiſcopi, Anatolius, Metropolitæ Orientales, Patres denique Chalcedonenſis Synodi leguntur ſubſcripſiſſe. Ita Archimandritæ ſub Flaviano Conſtantinopolitano reſponderunt, *Epiſcoporum tantùm eſt ſubſcribere.* Ita Nazianzenus de ſolis penè Epiſcoporum ſubſcriptionibus meminit. Ita apud Auguſtinum quiritabantur Pelagiani, à ſimplicibus Epiſcopis ſine congregatione Synodi in locis ſuis ſedentibus extortas eſſe ſubſcriptiones. Nimirum grex in Paſtore, Eccleſia in Pontifice eſt: Laici, & Clerici, & Monachi omnes *Eccleſiæ filii ſunt, & unum Patrem, poſt Deum, habent Epiſcopum:* ideo, *ſequuntur authoritatem Epiſcopi*, & eo ſubſcribente, cenſentur ſubſcribere. Ut Synodus enim univerſalem, ita Epiſcopus quilibet particularem ſuam Eccleſiam in Synodo repræſentat.

IX. Sicubi tamen exagitati fuerant iniquioribus ſuſpicionibus ſeu Clerici, ſeu Monachi, ſeu denique Laici, horum quoque ſubſcriptiones elicere in uſu fuit. Ita Hieronymus ſupra ab Origenis defenſoribus referebat chirographa exigi, quos exemplo Rufini, Melaniæ, Monachorumque Ægypti, facilè conjicitur Epiſcopalibus infulis non radiaſſe. Ita ipſe Hieronymus, cum Monaſtici inſtituti collegis, urgebatur ſubſcribere, & ſubſcribebat, ut vellent. Ita ſuperiùs Monachos, nempè Archimandritæ Eutycheti ſuffragari utcumque ſuſpectos, jubebat ſubſcribere Flavianus. Ita in damnationem Chryſoſtomi, etſi præter jus damnati, ſubſcribere paſſim cogebantur, quod ne fiat ab innocentiæ ſuæ conſciis quibuslibet, deprecatur. Non pœnitebit adſcripſiſſe, quæ in rem iſtam diſputat Ferrandus Diaconus, ad calcem epiſt. ſuæ ad Pelag. & Anatol. perſtringens, ut opinor, Juſtinianum, qui ſua ab omnibus paſſim placita ſubſcribi extorquebat: *Poteſt unuſquiſque rectam prædicans fidem, quod ſentit, ſcribere: non autem ad ſubſcribendum, quæ ipſe ſcripſerit, alios provocare. Quantùm laboraverunt in prædicatione verbi poſt Apoſtolos ſanctiſſimi illi præclarique doctores, quibus per ſpiritum ſapientiæ & ſcientiæ conceſſerat Dominus docere Catholicos, & Hæreticos expugnare? Libros tamen ſuos à nemine ſubſcriptos poſteris reliquerunt. Conſideremus quid B. Apoſtolus moneat: Prophetæ duo vel tres dicant, & cæteri examinent. Nunquid dixit, ſubſcribant, aut ſubſcribere compellantur? &c. Præcipit Scriptura, Audi, fili, legem patris tui, & ne ſpernas conſilium matris tuæ. Lex enim patris fulget, quantum mihi videtur, in Canonicis libris: conſilium matris in univerſalibus Conciliis continetur: ubi propterea qui conveniunt, tales ſacerdotes ſtatuta ſua ſuſcribunt, ut dubium non relinquatur à quibus eſt habita diſputatio. Cæterùm præter illos qui ſtatuunt; quæ ſtatuenda ſunt, nullus cogit ultrà ſubſcribere. Sufficere enim judicatur ad plenam confirmationem, ſi perducta in notitiam totius Eccleſiæ, nullum offendiculum moveant, vel ſcandalum fratribus: ſed Apoſtolicæ Fidei conveniré firmentur, Apoſtolicæ Sedis roborata conſenſu.* Non intercedit Ferrandus, quin Sedis Apoſtolicæ decreta ſubſcribantur, cum ſolo ejus conſenſu, & reliquæ ſilentio Eccleſiæ, convaleſcere in authoritatem Oecumenicam & ineluctabilem ſtatuta particularium vel univerſalium Synodorum exiſtimet, quibus non abnuit ſubſcribi debere. Itaque ſynodalibus decretis permiſcuit Ferrandus conſtitutiones Sedis Apoſtolicæ. Sed ſynodicis definitionibus negat ſubſcribere ſolere, niſi Epiſcopos qui definierunt, dummodo *nullum offendiculum, aut ſcandalum moveatur*. Si qui enim aut clericorum aut laicorum reſiliant à decretis quibus univerſa acquieſcit Eccleſia, & ſcandalo ſint fratribus; haud dubio amoliri hoc offendiculum, & chirographo ſuo ſuſpectam fidem ſuam approbare compellentur,

X. Hac chirographorum effuſiſſima licentia abuti ultra omnes pudoris limites viſus eſt Photius Conſtantinopolitan. Epiſcopus, de quo hæc referuntur Synodi 8. *act.* 7. *Jubente Baſilio Imperatore poſitum eſt in medio Synodi vas æneum, ad id aptum, plenum igne: & delati ſunt in marſupium omnes tomi chirographorum, qui exacti ſunt à Photio ab omni ſacrato catalogo, & ordine Clericorum, tam magnæ Eccleſiæ, quàm earum quæ foris ſunt: quàmque etiam à magnis, & parvis, & omnibus ſenatoriæ dignitatis, & cunctis aliis tam illuſtribus, quàm ignobilibus, atque iis, qui in omni arte, ac diſciplina, & diverſo ſtudio eſſe videbantur, uſque ad pellarios, & piſces vendentes, & lignarios, & acus facientes, &c. Omnia igni cremata ſunt, & redacta in nihilum.* Ita homo frontis perfrictiſſimæ. At Hadrianus II. Pontifex in hac ipſa 8. Synodo, *act.* 1. libellum, ſeu formulam confeſſionis Conſtantinopolim miſſam effecit ab omnibus Clericis ſubſcribi. Ita enim ibidem ad marginem adſcriptus Anaſtaſius Biblioth. *Archiepiſcopi, Metropolitani, & cæteri Epiſcopi Conſtantinopolitanæ diœceſeos, nec non & omnes omninò Clerici, qui vel in honore, vel in communione eſſent, ſyngraphum Sedi Apoſtolicæ Græcè ſcriptum, & tam propria manus ſcripto, quàm teſtium à ſe rogatorum teſtimonio, & ſubſcriptione roboravere, nomina & tempus ſignantes, quo ſinguli chirographum ſuum ſcribebant, & Sedis Apoſtolicæ vicariis porrigebant. Ita ut nullus Antiſtitum vel reliquorum Clericorum in ſynodalem fuerit conventum receptus, qui non ſecundùm hujus exemplar codicilli chirographum ſcripſit, &c.* Suſpicata ſtatim eſt Græcorum levitas, hac chirographorum ſervitute ſubjugari Conſtantinopolitanam Eccleſiam Romanæ. Itaque furtim eorum partem ſuſtulere. At reddi ſibi ab Imperatore expugnarunt Vicarii Romanæ Eccleſiæ, qui ad unum omnia reſtituens, dixit: *Ego quidem, ut magiſtram Eccleſiaſticorum negotiorum Sedem Apoſtolicam per meos legatos adii; & ideò veſtram præſentiam præſtolatus ſum, ut veſtro decreto & ſolertia, Eccleſia noſtra remedia ſanitatis reciperet, & nos non noſtris motibus, ſed veſtræ ſententiæ pareremus. Ergo chirographa, quæ à noſtris ſacerdotibus, & cunctis Clericis ſalubriter exegiſtis, recipite, & ſpiritali noſtro Patri ſanctiſſimo Papæ repræſentate. Ita ut ſi quis eorum per abrupta vitiorum vel devia pravitatum ſolito incedere more tentaverit, his quodammodo habendis ab eo refrænetur, & talibus loris ad rectum juſtitiæ tramitem revocetur.* Chirographorum hìc perſpicua utilitas, immò & neceſſitas eſt, quæ non ab Epiſcopis tantùm, ſed à Clericis etiam ſingulis eliciantur, ut his veluti habenis officii metas tranſilire inhibeantur. Nec cauſetur quis rariùs id antè, aut nunquam factitatum fuiſſe. Nam ut author eſt Auguſtinus, novas temperare medicinas cogunt nova in dies morborum experimenta. Synodus denique ipſa octava *act.* 9. è nobilibus laicis Leonem conſulem adegit anathema Photio dicere: & quanquam exciperet ille ſe laicum eſſe, Photium orthodoxum eſſe, anathema non illidi, niſi in hæreticos, *Quis ſum ego, ut anathematizem? Anathematiſmus in cauſa fidei fit: at verò Photius orthodoxus eſt.* Urgentibus tamen legatis, opera ejus omni hæreſi pejora eſſe : morem geſſit his verbis : *Cùm vos judicetis fieri & excepta hæreſi anathematiſmum, anathematizo & ego cunctos , quos anathematizavit ſancta hæc & univerſalis Synodus* . Denique *act.* 10. poſt ſubſcriptiones omnium Epiſcoporum: *Interrogati Magiſtri & omnes Patricii , quid de ſancta & univerſali Synodo exiſtimarent , vel quomodo eam ſubſcriberent ? Theodorus magnificentiſſimus Proconſul & Magiſter dixit ita : Omnia , quæ facta ſunt à Photio contra Ignatium , & Nicolaum , anathematizans , & hanc ſanctam & univerſalem Synodum recipiens : recipio , quos recipit : & anathematizo , quos anathematizat . Similiter Chriſtophorus , &c. Et deinceps unuſquiſque prænominatorum in ſeſſione Patriciorum ſecundùm hæc edidit ore proprio per vivam vocem ſenſum ſuum , velocibus Scriptoribus excipientibus quæ dicebantur ab unoquoque ipſorum , quæ etiam lecta ſunt in audientiam omnium* . Ita laici ſuo quodam ritu ſubſcripſere.

XI. Quanta denique obſequendi neceſſitas immineret, ubi hæc chirographa legitimus Præſul flagitabat, otioſum jam penè foret proſequi. Ex antedictis enim omnibus id quoque refulgebat . Origenis deliramenta ſectatos, aut ejus ſuſpicionis aurea afflatos, contrario dogmati ſubſcribere, ut fugitarent, ut cogerentur, ſuprà Hieronymus docuit. Provocabant enim orbis authoritatem , ut *ſubſcribendi neceſſitatem* differrent : verbis rem tranſigere moliebantur , quæ etiam cum juramento adhibita facilè avolarent ; ſed *ad ſubſcriptionem tergiverſabantur , quærebantque ſuffugia* . Denique ita à Catholicis Antiſtitibus urgebantur, ut *aut ſcribendum eſſet , aut exeundum de Eccleſia* . Nimii quidem erant, & plùs æquo moroſi, qui Hieronymum cum conſortibus in tres Hypoſtaſes ſubſcribere adigebant, ſubſcribentibus non credebant eiſdem : ſed hinc quoque neceſſitas elucet ſubſcribendi. Epiſtolæ Leonis toto orbe ſubſcriptum eſt, pronunciante Synodo Chalcedonenſi, *hæreticum eſſe* qui non ſubſcripſerit. Ei etiam ut ſubſcriberetur à Gallicanis Epiſcopis, ipſum præcepiſſe, conjicere fortè quis poſſet ab exemplo conſimili Martini Papæ I. qui an. 650. ad Epiſcopos Galliarum acta Synodi Romanæ contra Monothelitas mittens, ait: *Studeat fraternitas tua eadem omnibus innoteſcere , ut tam abominandam hæreſin nobiſcum execrentur , atque ſynodali conventione omnium fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum partium illarum effecta , ſecundùm tenorem Encyclicæ à nobis directæ, ſcripta unà cum ſcriptionibus veſtris nobiſmet deſtinanda concelebrent , confirmantes, atque conſentientes eis, quæ pro orthodoxa fide à nobis ſtatuta ſunt* . Ita & Leo II. poſtea ad Patres Concilii Toletani XIV. ſubſcribenda miſit acta ſextæ Synodi Oecumenicæ . Quibus exemplis in more poſitum id fuiſſe generatim non immeritò perſuadetur. Denique cum Hieronymo ſupra , vel ſubſcribendum , vel de Eccleſia exeundum , ſentit Hincmarus Rhemenſis Epiſcopus ex communibus & vulgatiſſimis Eccleſiaſticæ diſciplinæ præjudiciis *l. de prædeſt. cap.* 38. *ſeu Epilog. cap.* 1. *Si quis ſecus ſentiens , ſecundùm formam in proximè diſtinctis capitulis , ex authoritate Eccleſiaſtica comprehenſam, Epiſcopali conſenſu, vel ſynodali decreto , ſervato per omnia privilegio Sanctæ, Catholicæ & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ , & ipſius in toto orbe terrarum primæ Sedis Pontificis, conſentire : & cum Sancta, Catholica & Apoſtolica unitate ſuſcipere , ſive ſubſcribere detrectaverit, ipſe ab ejus ſe compage, & unitatis ſecernet communione, cujus eſſe noluerit ſocius diſciplinæ. Nam ſemper ſic habuit Catholica omnis Eccleſia, ut qui in una communione conſentiunt, uno dogmate, una charitas, uno teneantur aſſenſu* . Nec moror, qua hæc in cauſa ſcripſerit Hincmarus, regulam ipſam intueor Eccleſiaſticæ diſciplinæ, omnium Catholicorum animis infixam & præjudicatam. Nec his obſtrepunt, quæ Chryſoſtomus exulaturus , ad Epiſcopos ſuarum partium dixit , ita quiritantes : *Neceſſariò , ſi Eccleſias tenuerimus , communicare cogemur , atque ſubſcribere* . Ad quos ipſe : *Communicate quidem , ne ſcindatis Eccleſiam: verùm nolite ſubſcribere. Nihil enim mihi conſcius ſum, propter quod deponi, aut dejici merear*. Hæc refert Palladius , & totidem penè verbis Cedrenus . Hincmarus quippe ſubſcriptione *unitatem dogmatis & communionis* ſignificandam urgebat : at in cauſa Chryſoſtomi nihil dogmatis controvertebatur. Ad hæc qui adversùs Chryſoſtomum ſententiam dicebant Epiſcopi, & ab illo recuſati fuerant : & non multò plures , vel pauciores etiam erant , quàm qui ejus innocentiæ ſuffragabantur : & denique Occidentalium omnium Epiſcoporum multitudini, Romanæque Sedis principatui impares admodum erant, quorum benevolentiam & ſuffragationem Chryſoſtomo aſpiraturam nequaquam ambigebatur , ut amicorum ejus omnium fuga in urbem Romam argumento fuit . Denique præter ipſius Chryſoſtomi ſententiam , immò ſecundùm illam , ſed poſteà in contrarium flexam , non negari tantùm ſubſcriptionem , ſed communionem etiam ſcindi neceſſum fuit, ut ſuprà demonſtratum. Ergo tunc ſubſcriptio negata , & neganda fuit , cum non de dogmate quærebatur : cum ſuſpecti & meritò recuſati judices : cum pauciores : cum adverſam Occidentalibus omnibus & pleriſque Orientalibus , & ipſi imprimis primæ Sedi ſententiam præcipitarunt: cum denique commiſerunt, ut etiam communio ſcinderetur . Nec nos præterit , quòd ſcripſit Auguſtinus lib. de vera religione *c.* 6. *Sæpè etiam ſinit divina Providentia per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum ſeditiones , expelli de congregatione Chriſtiana etiam bonos viros. Quam contumeliam , vel injuriam ſuam cum patientiſſimè pro Eccleſiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel ſchiſmatis vel hæreſis moliti fuerint : docebunt homines quàm vero affectu & quanta ſinceritate charitatis Deo ſerviendum ſit . Talium ergo virorum propoſitum eſt, aut ſedatis remeare turbinibus: aut ſi id non ſinantur, vel eadem tempeſtate perſeverante , vel ne reditu ſuo , talis aut ſævior oriatur , tenent voluntatem conſulendi etiam eis ipſis , quorum motibus, perturbationibuſque ceſſerunt: ſine ulla conventiculorum ſegregatione, uſque ad mortem defendentes, & teſtimonio juvantes eam fidem, quam in Eccleſia Catholica prædicari ſciunt. Hos coronat in occulto Pater, in occulto videns* . Verùm neque in hac ſpecie, de fide aut de dogmate controverſia eſt. Sed cum non propria tantùm confeſſione , ſed etiam teſtium aut quarumcumque probationum convictione tunc temporis , vel publicæ mancipaarentur pœnitentiæ , vel ab Eccleſia funditus ejicerentur: contingebat non rarò, ut falſis & conjuratis teſtibus productis, quos infirmare non poſſet , vel turbulenta plebium ſeditione opprimeretur quis , & expelleretur ab Eccleſia , impactis ſibi criminibus, à quibus purus eſſet. Si fidei enim cauſa verteretur , quàm facilè tempeſtas illa carnalium hominum ſedaretur & ſeditio, fidei Catholicæ coram Epiſcopo profeſſione , quod non perinde expeditum eſt, ubi alia ſcelera affinguntur? Ad hæc, *carnalium hominum ſeditiones , turbines , tempeſtates , perturbationes* , vix ac ne vix quidem dicerentur , potiſſimùm ab Auguſtino, Epiſcopales ſeu conventus, ſeu definitiones, quibus ſubſcribere quis averſabundus, ab Eccleſia execari mallet . Adde quòd *viros bonos* ita ejici ait Auguſtinus, non viros orthodoxos , ut ad mores , non ad fidem ſpectare eam accuſationem conſtet . Præterea ait eos poſtquam ejecti ſunt à limine Eccleſiæ, *nullas tum ſchiſmatis vel hæreſeos novitates moliri* : non ergo antequam eliminarentur, novabant quid, aut videbantur in fide novare . Quod magis & hinc dilucet , quòd ait eos etiam extorres *teſtimonio ſuo juvare eam fidem , quam in Eccleſia Catholica prædicari ſciunt* . Non ergo de fide rei agebantur : ſed de aliis criminibus, quorum ergo non pauci olim ab Eccleſia abacti, tum demum ad hæreſes parturiendas adgreſſi ſunt. Ideo adverſùs falſos teſtes crebra olim Canonum ſtatuta, crebra de convictis per aliena teſtimonia, & ad excommunicationem ſubeundam adactis mentio. Hæreſeos autem criminatio ſi cui illidebatur, quia ex majoribus hæc cauſis erat, ad Synodos & ad ſummos demum Pontifices recurrere, & infeſtatam à ſycophantis innocentiam tueri dabatur. Conſpiratione autem Epiſcoporum, vel Epiſcopalium conventuum, immerentem quem hæreſeos damnari, ejicique Eccleſia, conſcio & ſilente, & ad innocentiæ defenſionem ceſſante reliquo per orbem Epiſcopali collegio, inauditum id quidem prorſus eſt. Quare de eo non diceret, quod idem mox ibidem ſubjicit Auguſtinus, *Rarum hoc videtur genus, ſed tamen exempla non deſunt: immò plura ſunt, quàm credi poteſt*. Plura certè erunt, quàm credi poteſt, ſi de cæteris facinoribus & falſis teſtibus ſermo ſit, non ſi de hæreſibus aut dogmatum cauſis. Finitimus eſt ſuperiori & iſte ejuſdem locus in Pſal. 75. *Si fortè contigerit aliquis tumultus adverſùs montes in Eccleſia, aut per populares ſeditiones carnalium, aut per aliquas falſas ſuſpiciones hominum, bonus mons repellit à ſe omnes, qui propter ipſum volunt ab unitate recedere.* Non fides, non Epiſcopi his verbis inſinuantur, non Epiſcopalis authoritatis manifeſta detrectatio, ſed hominum falſæ ſuſpiciones, & populares ſeditiones carnalium.

XII. Dedita autem opera admonui, tum inevitabilem incumbere ſubſcribendi neceſſitatem, ſi legitima jubeat poteſtas, vel fraterna, ſi fors ut Hieronymum, & ſocios, Baſilii forſan etiam Coepiſcopos, charitas. At ſi in cauſa Eccleſiaſtica Imperator, qui ſequi debet ut ovis, anteire & ducere paſtores occipiat, & ſubſcriptiones extorqueat: tum enimverò alia ineunda ratio eſt, ut vel pro veritate contra mendacium decertetur: vel ſi veritati patrocinetur temeritas, nec dogma ſanum, ſed ordinem rectum intervertat: tum aut pro libertatis Eccleſiaſticæ tuitione ineatur pugna; aut contemplatione pacis, & unitatis compenſatione, diſpenſatoriè neceſſitati ſerviatur. Horum ſplendida ſunt exempla in Sextæ & Quintæ Synodi monumentis. Nam Ectheſi ſuæ ſubſcribi Heraclius cùm juſſiſſet, & conſenſiſſet Pyrrhus, ut refertur *conſult.*4. Lateran. Synodi ſub Martino I. *Sicuti Magnus Imperator & adinventor ſublimium, &c. Competenter igitur & nos, ſequentes ejuſdem virtutem & conſtructionem ejus dogmaticæ & à Deo inſpiratæ doctrinæ, &c. quatenus inconcuſſum permaneat ejus regale Imperium, &c. decernimus Epiſcopos qui necdum imperialis prædicationis inſinuationi ſubſcripſiſſe probantur, ut proprias ſubſcriptiones poſt noſtram ſubſcriptionem actibus ſubjungere debeant*: Imperatoria poteſtas præire Epiſcopis, & veritatem adulterare moliebatur per nefarias ſubſcriptiones: infractis animis Catholici reluctati ſunt. At Juſtinianus citra fidei diſpendium, fortè etiam cum aliquo fidei compendio, in trium Capitulorum damnationem ſubſcribere juſſit, non expectata ea quæ antecedere debuerat, Pontificia authoritate: nefanda ille quidem tempeſtate Chriſtianum orbem quaſſavit: at Epiſcopi orthodoxi, & officii metas non prætervecti, partim reſtitere, ut libertati Eccleſiaſticæ ſemet impenderent: partim ceſſere, ut unitati conſulerent; & huic tandem omnes acceſſere diſpenſationi, unitatis ſoſpitatrici, nec peremptrici veritatis. Pauca deſcribo ex edicto fidei contra Origenem, ut ſimilia decreviſſe circa tria Capitula Juſtinianum ne ambigas: Ita ergo ille ad Menam: *Hanc epiſtolam ad tuam beatitudinem dedimus, qua eam hortamur, ut omnium qui in hac regia urbe degunt, ſanctiſſimorum Epiſcoporum conventum habeat, ac Præfectorum Monaſteriorum: faciatque, ut omnes in ſcriptis Origenem, & ejus dogmata anathematizent: exemplaque dimittas eorum, quæ à beatitudine tua ob hanc cauſam geſta fuerint, ad alios omnes ſanctiſſimos Epiſcopos, Præfectoſque Monaſteriorum, ut & ipſi ſubſcriptione propria anathematizent. In poſterum autem ne aliter ordinentur Epiſcopi, aut Monaſteriorum Præfecti, niſi priùs, &c.*

XIII. Ægrè quidem, ſed manus tamen dedere Orientales Epiſcopi ſubſcribere jubenti in damnationem trium capitulorum Imperatori, certi nullum fidei orthodoxæ creari periculum; dubii tantùm & trepidi, ne ſaltem levis aliqua inureretur infamia Synodo Chalcedonenſi, quæ ab eorum damnatione abſtinuiſſet. Rem geſtam Juſtinianus ipſe modeſtiùs narrat in ſacra ad quintam Synodum data, quæ in ejus collatione prima radiat: *Nos ſequentes Sanctos Patres, & volentes ſanctam fidem ſine aliqua macula in Dei Eccleſiis prædicari, & impiorum conatum reſecare: primùm quidem & in veſtris vos degentes Eccleſiis interrogavimus de prædictis impiis tribus capitulis, & veſtram nobis voluntatem manifeſtam feciſtis: pro qua & comprobavimus, quòd indubitanter & cum omni alacritate rectam fidem confeſſi eſtis, & impiam condemnaſtis. Quoniam verò & poſt condemnationem à vobis factam, in eiſdem ipſis permanent quidam, &c.* Non diſſimulat ducem ſe fuiſſe, ubi Epiſcoporum veſtigia premere debuerat: vim cuiquam à ſe factam ad extundenda chirographa negat, quod ſexcentis aliunde tamen teſtibus indubitatum eſt. Unus in medium prodibit Facundus Hermian. *Epiſc. lib.*4. *cap.*4. *Primus confirmator eorum Menas Conſtantinopolitanus Epiſcopus, cum adhuc contaretur ſcripto, ſicut præceptum fuerat, præbere conſenſum, contra Synodum Chalcedonenſem fieri proteſtatus eſt. Sed & poſteà quàm conſenſit, à Stephano Eccleſiæ Romanæ Diacono & Apocriſario conventus, cur priori ſententiæ ſuæ contrarius acquieviſſet his, quæ antè culpaverat, & de quibus ſe nihil acturum ſine Apoſtolica Sede promiſerat: ſub ea ſe conditione ceſſiſſe, & juratum ſibi fuiſſe reſpondit, quòd Chirographum ſuum reciperet, ſi hæc Romanus Epiſcopus non probaret.* Et infrà: *Zoilus quoque Alexandrinæ urbis Antiſtes, cum Romanum Epiſcopum venire cognoſceret, obviam illi ad Siciliam miſit, conquerens neceſſitate ſe ad ipſius decreti affirmationem fuiſſe compulſum: quod hìc ei, poſtquam venit, idem Romanus Epiſcopus in facie palam, nobis quoque inter alios præſentibus, exprobravit.* Et infrà: *Jam verò de aliarum civitatum Epiſcopis quid loquamur, qui & cum ſcribere compellerentur, palam reclamaverunt contra magnam Synodum fieri; & poſt ſubſcriptionem, memorato Stephano Romano Diacono libellos dederunt, Sedi Apoſtolicæ tranſmittendos; confitentes in eis, quòd a Conſtantinopolitano Epiſcopo coacti ſubſcriberent.*

XIV. Ex his 1. patet & præfeſtinatò Imperatorem inconſultis, immò renitentibus Epiſcopis decreviſſe, & ipſis pòſt ad ſubſcribendum vim intuliſſe. 2. Patet non perſuaſos, ſed ſuſpicatos fuiſſe Epiſcopos, Chalcedonenſi Synodo contumeliam fieri, ejuſque non quidem fidem, ſed authoritatem conquaſſari. Nam factorum & perſonarum quæſtionibus fidem non contineri gnari erant utique. Deinde ſi fidem certò ſciſſent everti, non à conſenſu vel diſſenſu Romani Præſulis hæſiſſent ſuſpenſi. Denique exitu conſtitit nil derogatum fuiſſe Concilio Chalcedonenſi, nec his extortis ſubſcriptionibus quenquam in hæreſeos crimen vocatum eſſe. 3. Patet perſuaſos fidem nil periclitari, majeſtatem Concilii Chalcedonenſis concuti dubios, ita tunc Orientales Epiſcopos urgentiſſimæ neceſſitati ex diſpenſatione obſecutos eſſe, uti poſtea Occidentales. Itaque quia diſpenſatione uti, vel non uti, pro temporis, loci, rerum, perſonarumque contemplatione conſentaneum eſt: non abs re cenſebimus pari ferè laude evehendos tunc fuiſſe Epiſcopos, etſi longè diſparia, & adverſa potiùs conſilia capeſſerent. In eadem enim re diſpenſationem illi ſectabantur, hi juris vigorem, & aſperitatem Canonum. Quòd ab illis nempe, ut periculo vicinioribus, æquius eſſet formidari, ne vis & poteſtas imperatoria, ſeverioris diſciplinæ obice, non tam cohibita, quàm efferata, impotentiùs efferveſceret, & in Eccleſiæ pernicem inflammaretur. 4. Patet vel Orientalibus Epiſcopis perſuaſiſſimum fuiſſe, fidei & diſciplinæ incolumitatem à primæ Sedis authoritate aptam religatamque pendere: & ſubſcriptiones quaſcumque meritò improbari, quæ illi diſplicerent: probari, quæ placerent. Ita enim Conſtantinopolitanus Epiſcopus primùm nihil novare decreverat ſine Sede Apoſtolica: deinde ſcribere compulſus, paruit neceſſitati, ſed jurata hac ſibi *conditione, ut chirographum ſuum reciperet, ſi hæc Romanus Epiſcopus non probaret*. Ita Alexandrinus, ita cæteri Epiſcopi ſubſcribere coacti, ad Sedem Romanam continuò libellos dedere, coactos ſe ab Epiſcopo Conſtantinopolitano conteſtantes; ſed & id inſinuantes, ut Epiſcopi Conſtantinopolitani, ita & ſua omnium chirographa, ab uno illius nutu pendula nutare, unoque illius diſſenſu irritanda. 5. Patet nutu Apoſtolicæ Sedis, ejuſque inclinatione, & Occidentem & Orientem in has ſubſcriptiones actum eſſe. Nam ante Synodum non ſubſcripſere Orientales, niſi ea conditione, ſi ea Epiſcopo Romano probarentur, ab eo interpoſita, qui omnes ad ſcribendum reliquos compulit. Nec iidem in Synodo conſenſere, niſi antè Imperator docuiſſet, damnata à Vigilio ipſo eſſe tria Capitula. Occidentales verò tandiu damnationi trium Capitulorum obluctati ſunt, quandiu ducem habuere Pontificem Romanum. Ubi huic diſpenſatio allubuit, in eam ſenſim omnes conceſſere. Ita enim ſumma rerum, & conſiliorum finis, exituſque perpendi debet, in quem omnes tandem conſentiunt, & inde negotiis aptanda, temperandaque judicia noſtra ſunt: non ex dubiis quibuſdam verbis, aut conſiliis in angulo ſuſurratis, abjectiſque ex animo mox eorum ipſorum, qui vacillarunt antè aliquandiu, quàm certum & deſtinatum quid amplecterentur. Ita ſanè in Synodo de divortio Lotharii & Theutbergæ habita, ut refert Nicolaus I. *Epiſt.*58. *Cum Epiſcopi qui convenerant, ſubſcriberent eadem geſta, imò per ea flagitium roborarent: ventum eſt ad quendam fratrum & coepiſcoporum noſtrorum, qui tantùm uſque ad noſtram deliberationem ſubſcripſit eadem geſta ſervanda. Quod cernentes Theutgaudus & Guntharius, arrepto cultello, omne quod Antiſtes providus ad deliberationem noſtram ſervandum eſſe deſcripſerat, raſere, nomine ſolo Epiſcopi relicto.*

XV. Poſtremò denique, ut præcurrere non debet unquam Imperator Epiſcopalibus definitionibus, ſed ſuccurrere; accedere, non præcedere: ita ubi ſynodicè quid definitum eſt, obſtrepere poſthac, & extorquendis ſubſcriptionibus contrariis adverſari non debet. Ita Baſiliſcus tyrannus Encyclicis ſuis in orbem ſparſis Concilium Chalcedonenſe damnari fecit *quingentorum circiter Epiſcoporum* ſubſcriptione, ut refert Evagrius *lib.* 3. *cap.* 5. Longè aliter Leo Imperator omnium orbis Epiſcoporum ſubſcriptionibus Concilium Chalcedonenſe confirmari curaverat: itemque poſt Juſtinus. Unde Ruſticus Eccleſiæ Romanæ Diaconus Cardinalis in diſputatione adversùs Aceph. *Licèt numero ſuperat univerſas Chalcedonenſis Synodus, toties cunctarum Eccleſiarum conſona ſententia confirmata eſt, tam per encyclitas epiſtolas regnante Leone, quàm per libellos Sacerdotum forſan duorum millium & quingentorum, imperante Juſtino, poſt ſchiſma Petri Alexandrini & Acacii Conſtantinopolitani.* Cum laude enim Imperator ſemper Canones ſequitur, & exequitur: cum dedecore ſemper antevertit, aut evertit.

XVI. Quòd autem poſt ſubſcriptionem pergunt adhuc quidam ſcrupuloſis indulgere ſuſpicionibus, & reſidere fæces adhuc aliquas hauſtarum ſemel opinationum, vel ne hauſtarum quidem, ſed falsò affictarum, imaginantur, importuna iſta quidem eſt non jam ſuſpicionum: ſed calumniarum effrænitas. Amarulentè ſuprà Hieronymus de trium hypoſtaſeon procacibus defenſoribus expoſtulabat: *Confiteor, ut volunt: non placet. Subſcribo, non credunt. Unum tantùm placet, ut hinc recedam.* Nec enim expreſſius ullum aut indubitatius conſcientiæ & fidei argumentum, vel imperavit uſquam Eccleſia, vel hæretica perfuſi fuligine detrectarunt, quàm ſubſcriptionem. Idem ſuprà de Origenis fautoribus: *Hoc vel maximè cavent, nequando contra authorem ſuum eorum ſcripta teneantur. Facilè dicunt cum juramento, quod poſtea alio ſolvant perjurio. Ad ſubſcriptionem tergiverſantur, quæruntque ſuffugia.* Itaque ſubſcriptio extremum erat & veluti peremptorium cauterium, quod vel hæreſi, vel hæreſeos infamiæ aut ſuſpicioni exurendæ adhibebat Eccleſia, quod vel hæretici, vel ſuſpecti ſummoperè, & ultra juramentum etiam refugiebant. Unde idem item: *Si quando urgeri cœperint, & aut ſcribendum eis fuerit, aut exeundum de Eccleſia, &c.* Nec ſum neſcius, quid Baſilius *epiſt.*59. Occidentalibus ſcribendum ſcribat: *Ne ſine diſcrimine quorumvis communionem ex Oriente venientium accipiant: nec cuivis ſub prætextu orthodoxæ doctrinæ, fidei formulam ſcribenti, adſtipulentur. Nam iſto pacto deprehendentur cum adverſariis facientes, qui eadem ſæpenumerò verba prætexunt quidem, inter ſe verò pugnant, ut qui plurimum diviſi, diſſidenteſque fuere.* Nec hoc tamen Baſilii teſtimonio vel fides ſubſcriptionum enervatur, vel authoratur ſuſpicioſorum hominum importunitas. Largiamur id enim, ut verba dare potuerint Occidentalibus Orientales, utpote peregrinarum ſtropharum rudibus, & inexpertis: at Orientales Orientalibus, Occidui Occiduis imponere non poterant: Baſilio Orientales ſui fucum non faciebant: qui enim potuiſſet de eorum fraudolentia Occidentales commonefacere? Deinde cùm, ut ajebant ſupra Patres Chalcedonenſes, Baſilius ipſe literas de fide ſcriberet, & Coepiſcoporum eliceret ſubſcriptiones: his utique ille non dubiam fidem adjiciebat. Adde quòd eorum Baſilius protelandas monet ab Occidentalibus ſubſcriptiones, qui in Oriente ab orthodoxorum communione execti erant. Denique ſubſcriptiones vel fidei confeſſiones eas improbat ibi Baſilius, quas ſuo ipſi marte, non ſine fuco proinde ſcriptitabant; nequaquam eas verò quæ ab orthodoxis Epiſcopis adversùs vafritiem & artes ſectariorum temperabantur, atque ut ipſe concludit, *juxta formulam Eccleſiaſticam.* Alioqui quo Nicæni Patres ab Euſebianis, quo Chalcedonenſes conſilio & fructu ab Eutychianæ dementiæ affinibus aut ſuſpectis, quo Hiſpanienſes Pontifices adversùs Priſcilliani, Afri & Romani adversùs Pelagii, Galli adversùs Pelagianarum reliquiarum venena ſubſcriptiones exigerent, ut ſuprà memoravimus; quo à Græcis omnibus Hadrianus Papa; quo, ut ne longum faciam, omnes penè Synodi, Patreſque hanc unam eſſe voluerint amuſſim fidei probandæ, aut ejurandæ hæreſeos, ſi poſtea æquè locus ſuperſit ſuſpicionum vel calumniarum iniquitati? Vide quid Leo præcipiat *epiſt.*85. & 86. ad Nicetam Aquilej. Epiſc. de Pelagiani erroris *ſuſpectis,* ut qui ex Pelagianorum conſortio ad Eccleſiam rediſſent, *Damnent apertis profeſſionibus ſui ſuperbi erroris authores, & quidquid in doctrina eorum univerſalis Eccleſia exhorruit, deteſtentur: omniaque decreta ſynodalia, quæ ad exciſionem hæreſeos, Apoſtolicæ Sedis confirmavit authoritas, amplecti ſe, & in omnibus approbare, plenis & apertis, & propria manu ſubſcriptis proteſtationibus eloquantur.* Hæc accuratiſſima eſt, & ſolertiſſima, omnibuſque Eccleſiæ Catholicæ Synodis ac Pontificibus hactenus uſurpata fidei ſinceriſſimè profitendæ, & abſtergendæ vel hæreſeos vel ſuſpicionis diligentia.

XVII. Ex antedictis denique emergit id quoque, ſolemne & uſitatiſſimum fuiſſe, fidei formulis ſubſcribi citra additamentum ullum, aut citra ejuſmodi ſaltem, quo vetus confirmaretur, aut nova crearetur illis ſuſpicio, quorum gratia & æſtimatio ſubſcriptione recolligebatur, ſive confirmabatur.

batur. Sic Baſilius ſuprà docebat, fucum facere adverſarios Eccleſiæ, dum in ſubſcribendo *eadem ſæpenumerò verba prætexunt, pugnant verò ut qui maximè. Et ita hæreſis, per ipſorum ſcripta, quæ prætexere & objicere ſolent, incautos ſeducit*. Sic & Hieronymus ajebat, Origenis admiratores nimios, ubi vel exeundum de Eccleſia, vel adversùs eum ſcribendum imperitabatur, *miras ſtrophas egiſſe. Sic verba temperant, ſic ordinem vertunt, & ambigua quæque concinnant, ut & noſtram & adverſariorum confeſſionem teneant, ut aliter hæreticus, aliter Catholicus audiat*. Et idem ad eundem Pammachium adv. error. Orig. *Aut ſimpliciter noſtra fateatur, aut apertè defendat aliena. Nolo verborum ambiguitates; nolo mihi dici, quod & aliter poſſit intelligi. Revelata facie gloriam Domini contemplemur. Claudicabat quondam & Iſraeliticus populus in utroque pede. Elias qui interpretatur Fortis Domini: Uſquequo, ait, claudicatis in utroque veſtigio? Si Dominus eſt Deus, ambulate poſt eum: ſi autem Baal, ſequimini eum. Et ipſe Dominus de Judæis, Filii alieni mentiti ſunt mihi, filii alieni inveteraverunt, & claudicaverunt à ſemitis ſuis. Certè ſi hæreſeos nulla ſuſpicio eſt, ut cupio & credo, cur non verbis meis meum ſenſum loquitur? Quam ille ſimplicitatem vocat, ego malitiam interpretor. Perſuadere mihi vult, quod purè credat: purè ergo & loquatur*. Hæc Hieronymus adversùs Joannem Hieroſolymitanum Pontificem, Monachis de fide ſuſpectum & pura ſimplicique confeſſione illis ſe purgare faſtidientem. Ut idem Epiſcopis & amplius juris eſſe in alios quoſlibet intelligas. Et rurſum: *Quæ iſta ſimplicitas eſt, quaſi ſuper ova & ariſtas inter theatrales præſtigias pendenti gradu incedere, ubique dubium, ubique ſuſpectum? Putes eum non expoſitionem fidei, ſed figuratam controverſiam ſcribere. Etiamſi bene credit, & circumſpectè & timidè loquitur, ſuſpicionem mihi facit nimia diligentia. Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. Stultum eſt fruſtra infamiam ſuſtinere. Objicitur ei crimen, cujus non habet conſcientiam. Ergo crimen quod totum pendet in verbo, neget confidenter, ac liberè faciat invidiam adverſario ſuo*. Sic ille invidiam facit Origenis defenſoribus, confeſſiones & ſubſcriptiones eas concinnantibus, quibus ſuſpiciones de ſua fide magis confirmarent. Sic & Leo ſuprà ab illis qui Pelagiana ignominia laborabant, expoſcebat *plenas, & apertas, & propria manu ſubſcriptas proteſtationes. Nihil in verbis eorum obſcurum, nihil inveniatur ambiguum. Quoniam novimus hanc iſtorum eſſe verſutiam, ut in quacumque particula dogmatis execrandi, qua ſe à damnatorum ſocietate diſcreverint, nihil ſibi ſenſuum ſuorum exiſtiment eſſe non ſalvum. Cumque omnes diffinitiones ſuas ad ſubrepentem facilitatem improbare ſe ſimulent, atque deponere; hoc ſibi tota arte fallendi, niſi intelligantur, excipiunt, ut gratia Dei ſecundùm meritum dari accipientium ſentiatur*. Et infrà: *Qui correctos ſe videri volunt, ab omni ſuſpicione ſe purgent; & obediendo nobis, probent ſe eſſe noſtros*. Figuratis porrò & ambiguis confeſſionibus ludibrio habere Eccleſiam, ſequaces ſuos olim prædocuerat Pelagius ipſe, de quo Auguſtinus lib. de pecc. Origin. *cap.* 21. *Itaque & iſta ejus verba Romam pro magna ejus purgatione tranſmiſſa, tam ſunt ambigua, ut poſſint eorum dogmati præbere latibula, unde ad inſidiandum proſiliat hæreticus ſenſus*. Et ipſi Papæ Zoſimo penè impoſuerat Pelagius, ſed Afrorum induſtria fraudes ejus nudatæ ſunt: *Viſus eſt ad tempus aliquid dicere, quod fidei Catholicæ conveniret: ſed illam ſedem uſque in finem fallere non prævaluit*. Fallebat autem ille hoc potiſſimùm fuco, quòd ſe literis Innocentii Papæ aſſentiri teſtaretur, *Quibus de hac re dubitatio tota ſublata eſt*: ut ait Auguſtinus idem *libr.* 2. *ad Bonif. cap.* 3. Sed ex Africa ad Zoſimum *venerunt literæ, id continentes, Non ſufficere hominibus tardioribus & ſollicitioribus, quòd ſe generaliter Innocentii Epiſcopi literis conſentire fatebatur: ſed apertè eum debere anathematizare, quæ in ſuo libello prava poſuerat*. Itaque parum fuit ſubſcribere literis Innocentii, etſi illis omnis dubitatio tolleretur: ſed ad amoliendas hominum ſuſpiciones, opus fuit, libelli ipſius obliqua & prava ejurari: alioqui videri poſſet, non tam ſuam ſententiam Innocentii literis accommodaſſe, quàm Innocentii literas in ſuæ obliquitatem ſententiæ captivas traxiſſe. Quid æquius in ſpeciem, quàm quòd Ariani deteſtari ſe ſimulabant ſolam offenſionem vocis *tou omouſion*, quam Antiocheni Patres non ita pridem proſcripſerant? Et tamen per illos cuniculos veritas ſubvertebatur, teſte Hieronymo, ubi ſuprà: *Et Ariani multo tempore propter ſcandalum nominis* omouſion *ſe damnare ſimulabant, venenaque erroris circumliniebant melle verborum. Sed tandem coluber ſe tortuoſus aperuit; & noxium caput quod ſpiris totius corporis tegebatur, ſpiritali mucrone confoſſum eſt*. Quibus ex omnibus id ſanè efficitur, vel fidei formulis ab Epiſcopali collegio trutinatis ita purè & ſimpliciter ſubſcribendum eſſe, quod poſteriori ævo magis obtinuit: vel quod olim erat frequentius, ita plenam & apertam ſuo cuique ſenſu ſcribendam eſſe confeſſionem, ut omnis vel obtuſioribus, vel perſpicacioribus amputetur ſuſpicio: ut in libello Leporii olim Preſbyteri liquet, de quo Facundus Herm. *lib.* 1. *c.* 4. *Scripſit libellum ſatisfactionis Leporius ad Gallos Epiſcopos, quem venerabiles Patres, Aurelius atque Auguſtinus & cæteri ſic probaverunt, ut ad faciendam veritatis fidem, ſuas ei ſubſcriptiones adjicerent*. Epiſtolæ Leonis Chalcedone, & alibi Synodis ſubſcribentes Epiſcopi, multa ſæpè addidere, ſed quibus fidei confeſſio, ejuſque authoris, ſive Pontificis, ſive Concilii, mens & conſilium magis, magiſque roboraretur. Exceptiones & derogantes clauſulæ appoſitæ ſunt aliquando, ſed illæ nimirum ubi neceſſitati magis, quàm voluntati patebatur, & tum ad ſummorum Antiſtitum authoritatem religatæ ſunt. Sic enim Vicarii Romanæ Sedis ſubſcripſere octavæ Synodo, *uſque ad voluntatem Hadriani ſummi Pontificis*. Sic Epiſcopus, de quo ſuprà, ſynodico decreto de divortio Lotharii Regis & Teutbergæ ſubſcripſit, *uſque ad deliberationem* Nicolai Papæ I. Sic ante Quintam Synodum Conſtantinopolitanus Epiſcopus damnationi Capitulorum ſubſcripſit, *Hac conditione, ut chirographum ſuum reciperet, ſi hæc Romanus Epiſcopus non probaret*: teſte Facundo Herm. *libr.* 4. *cap.* 4. *Sed & civitatum aliarum Epiſcopi, qui cum ſcribere compellerentur, palam reclamaverunt contra magnam Synodum fieri; & poſt ſubſcriptionem Stephano Romano Diacono libellos dederunt, Sedi Apoſtolicæ tranſmittendos, confitentes in eis, quod à Conſtantinopolitano Epiſcopo coacti ſubſcriberent*. Itaque alterutrum neceſſe eſt, vel ea adſcribere, quibus juvetur Pontificum, qui præſcripſere, ſententia, & quibus vel ipſi poſſint ſubſcribere: vel ea excipere, quibus ſuperiorum & ſummorum Pontificum authoritas dominetur. Alioqui præpoſterum eſt, quorum ut cœlitus inſtitutorum Judicum & Magiſtrorum decretis ſubſcribas, tuo illos ipſos magiſterio, judicioque, & eorum decreta ſubjugare.

DISSERTATIO XIII.

IN CONCILIUM ARELATENSE ET LUGDUNENSE

Ann. 475.

SYNOPSIS.

Quid de his Synodis ſentiendum: & an illæ Fauſti Rejenſis Epiſcopi doctrinæ ſuffragatæ ſint? De Fauſti doctrina & opuſculis cenſura Pontificum, Patrumque. Uſque ad num. X. An fuerint aliqui Prædeſtinatiani hæretici? Propiùs à vero abeſt, nullos fuiſſe: aut ſi qui fuerint, ſimpliciores illos, & incautos fuiſſe quoſdam, nequaquam hæreticos. Numer. XI. XII. XIII. Quo animo eſſe debeamus in hujuſmodi tardiores, & ad ardua contumaciter hebetes, ex Auguſtino, & aliis Patribus, ex Romanis Pontificibus & Synodis. Ubi & eidem navi imponendos oſtenditur Fauſtum, Caſſianum, & alios quibus Semipelagianorum additum eſt nomen: ita ut eorum quidam ſanctitate præcipui fuerint, & alicubi religioſo cultu decorentur. Uſque ad num. XXX. Complura alia ejuſdem rei exempla referuntur, numeris quatuor ſequentibus. Denique Zoſimus Papa eidem ſententiæ ex Auguſtino conſonus oſtenditur: ubi tria quædam ſubnotantur ad occupandas difficultates opportuniſſima. Num. XXXV.

I. HArum Synodorum unus meminit Fauſtus Rhegienſis Epiſcopus, libris duobus de gratia & libero arbitrio, quos in præfatione maximè ad Leontium Arelatenſem Epiſcopum & Arelatenſis Synodi Præſidem, ſcriptos ipſemet teſtatur ex juſſu & guſtu harum Synodorum. His conveniunt epiſtolæ Fauſti ejuſdem & Lucidi Presbyteri, ad eorundem errorum condemnationem pertinentes.

De his ergo Synodis ita ſentio, vel conſentaneas illas Fauſto fuiſſe, & in eas refundi debere, quæ de Fauſto Summi Pontifices & Eccleſiæ Patres cenſuere: vel ab eo diſſenſiſſe, & ita nil ſupereſſe nobis, quod de illis dicamus, cùm de illis unus ſcripſerit, & mendaciter ſcripſerit Fauſtus: vel nuſquam eas coaluiſſe, & omninò confictas à Fauſto fuiſſe, quod audaciùs, fortaſſe, quàm prudentius affirmaretur: vel denique non ubique deliraſſe Fauſtum; eique vel ſana ſapienti, vel inſana inſectanti quandoque dogmata, concinere potuiſſe Synodos orthodoxas. Quò fortaſſe magis propendebunt, qui non facilè, nec niſi invictiſſimis argumentis diſcedendum penſitabunt à fide majorum de Synodis.

II. De Fauſto ſanè ita Gelaſius Papa ſtatim in Concilio Romano pronunciavit: *Opuſcula Fauſti Rhegienſis Galliarum apocrypha*. Cùmque orbem univerſum Catholicum gravi offenſione perculiſſent hæc Fauſti opuſcula, de iis Poſſeſſor Epiſcopus Africanus Hormiſdam Papam conſulit in hunc modum: *Cum quorundam fratrum animus de codice Fauſti cujuſdam, natione Galli, Rheginæ civitatis Epiſcopi, qui de diverſis rebus, & frequentiùs de Gratia Dei, disertè viſus eſt diſputare: ne ſcandalum moveretur aliis, ut ſe habent humana ſtudia, in contrarium renitentibus: me crediderunt de hoc ambiguo conſulendum. Dixi quidem, ea quæ à tractatoribus pro captu proprii ingenii diſputantur, non ut Canonica recipi, aut ad ſynodalium vicem pro lege ſervari: ſed habere nos certa, ſcilicet quæ veteri lege, vel nova conſcripta, & generalibus ſunt Patrum decreta judiciis. Hæc autem quæ Antiſtites diverſi conſcripſerunt, pro qualitate ſui, ſine præjudicio fidei, ſolere cenſeri.* At cùm hæc, ut ipſe ſubjicit, excuſatio pleriſque videretur, non abſolutio ambigui, de eo Pontificem conſulit: *Quæſo, ut conſulentes, quæ de præfati authoris dictis videantur, authoritate Apoſtolicæ reſponſionis agnoſcant: & maximè quòd filii quoque veſtri, Magiſtri militum, Vitalianus & Juſtinianus, præcipuè ſuper hac re, reſcripto beatitudinis veſtræ ſimiliter informari deſiderant.* Concuſſerat ergò Orientem ipſum novitas, & inſolentia dictorum Fauſti. Certò perſuaſum fuit Poſſeſſori, nulla illum juvari ſynodali authoritate. Has ergo Synodos aut neſcivit, aut contempſit. At Hormiſda Pontifex *epiſt.* 70. ita reſcribit: *Neque Fauſtum recipi, neque quenquam, quos in authoritate Patrum non recipit examen Catholicæ fidei, aut Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ambiguitatem poſſe gignere, aut religioſis præjudicium comparare.* Ita ille non perverſam tantùm de Gratia ſententiam Fauſti concerpit, ſed & diſciplinæ Eccleſiaſticæ adverſam de morientium ſera pœnitentia auſteritatem, quam & Avitus Viennenſis, ut mox dicemus, inſectatus eſt, & ex reſidua illarum Galliæ partium tetricitate forſan ipſe Fauſtus hauſerat, & quanquam tot Pontificum decretis, ut alibi retulimus inuſtam, abdicare in totum detrectarat. Sed utut ea res habeat, pergit ibidem Pontifex: *Cum Chriſtiana fides Canonicis libris, & ſynodalibus præceptis, & Patrum regularibus conſtitutis, ſtabili & inconcuſſo termino limitetur.* Addit denique de gratia Chriſti audienda Eccleſiæ Romanæ & Auguſtini doctrinam: *De libero tamen arbitrio & gratia Dei, quod Romana, hoc eſt, Catholica ſequatur & aſſeveret Eccleſia, licèt in variis libris B. Auguſtini, & maximè ad Hilarium & Proſperum poſſit agnoſci, &c.* Ubi rurſum perſtringitur Fauſtus, qui cum tribulibus ſuis in hos maximè extremos, eoſque aſperiores Auguſtini libros ſolebat ſtomachari.

III. In has cùm indiciſſet Hormiſdæ epiſtolas Joannes Maxentius, eas quidem procaciſſimè & impudentiſſimè lancinavit, tanti Pontificis eſſe inficiatus: at quod ad rem iſtam attinet, reſponſione ſua 1. prolixam inſtituit collationem librorum Fauſti cum ſuprà laudatis Auguſtini libris, & cum Scripturis, ut ita *clareat libros Fauſti eſſe hæreticos. Sicque confundantur omnes, qui eos hactenus defendunt Catholicos, quorum princeps & author eſt Poſſeſſor Africanus Epiſcopus.* Summatim adverſis quaſi frontibus collidi Auguſtinum & Fauſtum, ita docet: *Auguſtinus ita humanum arbitrium liberum docet, ut illuminatio, virtus & ſalus illi à Chriſto, & per Chriſtum, & cum Chriſto ſit. Fauſtus verò ita liberum Chriſtianum arbitrium docere conatur, ut illuminatio, virtus & ſalus, non à Chriſto, ſed natura ſit.* Quo operoſiſſimè demonſtrato, tandem ita concludit: *Eat nunc Poſſeſſor, & adhuc in pernicie propria, & eorum qui ſibi conſentiunt, defendat Fauſti libros catholicos, &c.* Ait tamen mox cauſari Poſſeſſorem, non legiſſe ſe niſi octo priora primi libri capitula. Quanquam ex ſuprà relatis Poſſeſſoris verbis proclivius ſit æſtimare, alieno fuiſſe ipſum animo à ſcriptis Fauſti; non audacter tamen in ea ſtrinxiſſe cenſuram, ſed ea de re conſuluiſſe Sedem Apoſtolicam, & interim cenſorium mucronem ſuſtinuiſſe.

IV. Eandem Fauſti, tum de tarda in extremis pœnitentia, tum de Chriſti gratia ſententiam, illic duriorem, hìc molliorem quàm par eſſet, inſectatus eſt Avitus Viennenſis Epiſcopus *epiſt.* 4. ad Gondobadum Regem: ubi & Fauſtum vocat *ortu Britannum, habitaculo Regienſem*. Quo de ſuis Gallis optimè meritus eſt Avitus, dum abſterſit à Gallia iſtud dedecus, & in Britanniam, in Pelagii patriam ablegavit hominem, Pelagianæ fuliginis reliquias præferentem. Britannum fuiſſe affirmat & Sidonius *lib.* 9. *ep.* 9. Quod an de Britannis Gallis intelligi debeat, viderint alii. Utraque gens una eſt Britannorum. Ita ſanè conſtaret quòd alii Gallum, alii Britannum dictitant, ſi Gallus Britannus eſſet. Sed conſtabit idipſum, ſi ut ait Avitus, & affectatiùs exprimit, ortu Britannus ſit, habitaculo Regienſis.

V. Sed ante alios Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus adversùs Fauſti vafritiem decertavit. Quo de Iſidorus in libr. de viris illuſtribus, *Fulgentius*

Afer, Eccleſiæ Ruſpenſis Epiſcopus, &c. Scripſit multa, è quibus legimus de gratia Dei & libero arbitrio libros Reſponſionum ſeptem, in quibus Fauſto Galliæ Regienſis urbis Epiſcopo, Pelagianæ pravitati conſentienti reſpondens, obnititur profundam ejus deſtruere calliditatem. Item epiſtola ſynodica Epiſcoporum Africæ in Sardinia exulantium: *Unus ex nobis tribus libris reſpondit. Qui adverſus duos libros Fauſti Galli ſeptem libros edidit: quos cum recenſueritis, agnoſcetis protinus, quemadmodum memorati Fauſti commenta veritati contraria, Catholicæ fidei penitus inimica, diſcuſſio prodidit, ratio manifeſta convicit, authoritas divina compreſſit, & præcedentium Patrum conſona prorſus atteſtatio confutavit.* Adde Ferrandum in vita Sancti Fulgentii *cap.* 28. *Ut etiam libri duo, quos Fauſtus Epiſcopus Galliarum contra gratiam ſubdolo ſermone compoſuit, favens occultè Pelagianis, ſed tamen Catholicus videri volens, Conſtantinopoli aſſenſis plurimis fratribus, ad Beatum Fulgentium probandi dirigerentur. Quibus reſpondit, &c.* Item Facundus Hermianienſis Epiſcopus initio libelli contra Mocianum: *Sic aliquando etiam Fauſtus Gallus in quæſtione liberi arbitrii, malè intellectis & incongruè adhibitis ipſius Beati Auguſtini ſententiis, fallebat, & in aſſenſionem ſui erroris inducebat incautos. Qui tamen à ſanctæ memoriæ Fulgentio Ruſpenſi detectus, atque convictus eſt.* Et ne cui bilem moveat quòd Auguſtinus ita ſcripſerit, ut ex eo malè intellecto tranſverſi acti ſint tam multi in errorum avia: ſubjicit ibidem: *Quid autem in hoc miremur? Neque enim meliùs loqui potuit Auguſtinus, quàm Prophetæ, quàm Apoſtoli & Evangeliſtæ: quorum verbis ſimiliter malè intellectis, & incongruè adhibitis, tam multi hæretici ſuos defendere conantur errores.*

VI. Cæſarius quoque Arelatenſis Epiſcopus, ſanctitatis & doctrinæ fama præſtantiſſimus, ſcriptis Fauſtum exagitavit: exagitavit & Synodus Arauſ. ſecunda, tacito nomine, ſed dogmate toto ejus tot telis, quot Canonibus impetito confectoque. Cæſarius quidem teſte Gennadio, aut Gennadii continuatore, *de gratia & libero arbitrio edidit teſtimonia divinarum Scripturarum, & Sanctorum Patrum judiciis munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid agere boni poſſe, niſi eum divina gratia prævenerit. Quod opus etiam Papa Felix per ſuam Epiſtolam roboravit, & in latius promulgavit. Poſſevinus in Appar.* Quæ contra Fauſtum ſcripta fuiſſe, liquebit ex doctiſſimi Sirmundi judicio de Synodo Arauſicana ſecunda, cui præfuit Cæſarius. Ita ergo ille in præfat. in hanc Arelatenſem Synodum: *Prædeſtinatiani de prædeſtinatione ita diſſerebant, quaſi fatalem quandam neceſſitatem afferret, &c. Cui abſurdo quia nonnullis quorumdam librorum ſuorum ſententiis viam munire, aut vim addere ſanctus Auguſtinus quorumdam in Gallia Epiſcoporum aliorumque judicio videbatur, ab illo propterea, cum in cæteris maximi facerent, vehementer hac in parte diſſidebant. At contrà, qui pro ſancti Auguſtini placitis cum Proſpero dimicabant, ejus adverſarios quod naturæ humanæ plus æquo tribuere viderentur, ut Semipelagianos inſimulabant. Qua nota in his etiam libris ſuis Fauſtus non caruit. Nam & à Gelaſio Papa hoc nomine inter apocryphos relati ſunt, & ab Avito Viennenſi atque Fulgentio, & aliis pluribus oppugnati. Cæterùm gravi ac diuturnæ contentioni, quæ ſanctiſſimos, ac doctiſſimos utrimque viros in Gallia centum amplius annos exercuit, finem poſteà tandem attulit Synodus Arauſicana ſecunda, quæ totam de gratia & libero arbitrio controverſiam ex Sancti Auguſtini ſententia compoſuit.* Quo patet in Synodo Arauſicana Fauſtum cauſa cecidiſſe, ut qui Auguſtino, & gratiæ neceſſitati illudere machinatus fuiſſet.

VII. Adde his Adonem Viennenſem in Chronico ad ann. 492. *Fauſtus ex Abbate Lirinenſis monaſterii apud Regium Galliæ Epiſcopus factus, Pelagianum dogma deſtruere conatus, in errorem labitur: Unde qui ejus ſenſus in hac parte catholicos prædicant, ſicut Gennadius de viris illuſtribus ſcribens, omninò errant. Ita enim liberum arbitrium tam Auguſtinus, quàm cæteri Catholici in Eccleſia Dei docent, ut illuminatio, virtus & ſalus, illi à Chriſto, & per Chriſtum, & cum Chriſto ſit. Fauſtus verò iſte ita liberum Chriſtianum arbitrium docere conatur, ut illuminatio ejus, virtus & ſalus, non à Chriſto, ſed à natura ſit. Contra hunc ſcribit lucidiſſima fide B. Avitus Viennenſis Epiſcopus, ejus redarguens errorem. Similiter & Joannes vir eruditus, Antiochenus Presbyter.* Sic ille Joannis Maxentii laudes celebrans, & verba ipſa ſuperiùs deſcripta excerpens. Lupus quoque Abbas Ferrarienſis *epiſt.* 111. Fauſtum *infauſtum* vocat. Et *Epiſtol.* 112. *Fauſtum poſtulavi, non quem refellit Auguſtinus, ſed quem notat in decretis Gelaſius.* Et in Collect. de tribus qq. q. 3. *Taceat Fauſtus & ſimiliter ſentientes, loquantur cum ſuis conſortibus Hieronymus & Auguſtinus. Conticeſcant ranæ, dum Cœlum tonat.*

VIII. Atque ut à Græcis penè exorſus, in Græcis deſinam, ſic denique Petrus Diaconus, & alii cum eo Græci, in opuſculo de Incarn. & Grat. ad Fulgentium, & alios Africæ Epiſcopos deſtinato, paulò ante finem; *Quorum omnium ſanctorum Patrum imbuti doctrinis, anathematizamus Pelagium & Cæleſtium, ſimulque etiam Julianum Edanenſem, & qui illis ſimilia ſapiunt; præcipuè libros Fauſti Galliarum Epiſcopi, qui de Monaſterio Lirinenſi profectus eſt: quos contra prædeſtinationis ſententiam ſcriptos eſſe non dubium eſt. In quibus non ſolùm contra horum omnium ſanctorum Patrum, verùm etiam contra ipſius Apoſtoli contradictionem veniens, humano labori ſubjungit gratiæ adjutorium; atque totam omninò Chriſti evacuans gratiam, antiquos ſanctos non ea gratia, qua & nos, ſecundùm quod docet beatiſſimus Petrus Apoſtolus: ſed naturæ poſſibilitate ſalvatos impiè profitetur.*

IX. Cùm ergo confixa fuerit Fauſti doctrina cenſorio mucrone tot ſummorum Pontificum, Gelaſii, Hormiſdæ, Felicis: tot ſanctiſſimorum doctiſſimorumque Antiſtitum, Aviti, Fulgentii, Facundi, Iſidori, Cæſarii, Adonis: tot aliorum gloria doctrinæ Eccleſiaſticæ præcipuorum, Joannis Presbyteri Antiocheni, Petri Diaconi, & ſociorum ejus: cùm Africa, Europa, Aſia: cùm Oriens, Occidenſque ad ejus damnationem conjuraverit; quis Synodos aliquas ei ſuffragatas eſſe facilè conceſſerit? 2. Maximè cùm Poſſeſſor, cùm Hormiſda negent ſynodicas ullas Fauſto ſuffragari definitiones. 3. Maximè cùm Gennadius, cùm Sydonius Apollinaris in laudes Fauſti plus nimio effuſi ambo, & doctrinæ ejus admiratores, de harum Synodorum ſuffragio nec meminerint. 4. Maximè cùm Avitus, Cæſarius, Ado earundem regionum Epiſcopi adverſùs Fauſtum ita ſcripſerint, ut nullas à ſe Synodos unà oppugnari exiſtimarint. 5. Maximè cùm harum Synodorum ante Hincmarum ſolus Fauſtus meminerit, cujus *profunda calliditas* ab Iſidoro notatur. 6. Maximè cùm Arauſicana Synodus ſecunda nullas anteriores, & infeſtas ſano dogmati definitiones impetat, aut vel verbo commemoret: nec ſatagat eum exaggerare Epiſcoporum ſuorum numerum, qui deſtruendæ duplici retrò Synodo ſufficiat. Immò alteri harum Synodorum Epiſcopi triginta affuiſſe jactantur, & tamen Arauſicana prævaluit, cui non plures quàm quatuordecim affuere.

X. Jam quod ad epiſtolas pertinet Fauſti ad Lucidum, & Lucidi ad Fauſtum, nihil illis cum Conciliis ſupramemoratis commune eſt. Nam ſubſcriptiones tam ipſius Lucidi, quàm decem Epiſcoporum appoſitas ad Fauſti epiſtolam, fatetur Sirmundus additas contra fidem Codicis Hincmariani, & plurium antiquorum optimorumque codicum, ſpuriaſque & alienas eſſe. In illis enim Codicibus ſola extat ipſius Fauſti ſubſcriptio, & ſola juxta Sirmundum (*Sirmund. hiſtor. Prædeſt. cap. 7.*) extare debet. Quæ cùm ita ſint, jam id ſupereſt, ut vel mera iſta ſit fabula, à Fauſto, id eſt, ut à Baronio vocatur, à verſipelli vulpecula conficta: vel graſſatio hæc ejus fuerit in miſellum hunc Presbyterum: vel denique unius Fauſti hæc laus eximia fuerit, ovantis ſcilicet de ſimplicitate ejus, qui, inſtar aliorum quorundam, ut infra oſtendetur, minùs cautè, & ideò nimis durè de gratia Chriſti ſentiebat.

XI. An fuerint autem aliqui Prædeſtinatiani hæretici, qui fatalem impingerent prædeſtinationem, inexorabilemque in hos damnationis, in alios ſalutis neceſſitatem: inter eruditos controvertitur. Nobis Arauſicanæ Synodi ſapientia admirationi ſolet eſſe, quæ erroribus anathema illiſiſſe, ſano dogmati facem accendiſſe contenta, ſupervacaneam iſtiuſmodi quæſtionem protelavit. Ita enim Can. 25. *Aliquos ad malum divina poteſtate prædeſtinatos eſſe, non ſolùm non credimus, ſed etiam ſi ſunt qui tantum malum credere velint, cum omni deteſtatione illis anathema dicimus.* Prophanum dogma proſcribunt, ejus quoque ſectarios *ſi qui ſint*, inurunt: an prorſus aliqui ſint, minùs ſolliciti; immò nullos eſſe, magis propenſi. Nam ſi quos eſſe ſuſpicarentur, eos perſcrutari, ut ſanarentur, utque ne alios ſuos contagio inficerent, inſtimularet charitas & ſollicitudo Epiſcopalis. Si qui autem iſtiuſmodi tamen eſſent, non ideò ulla minùs ſuſpicacibus Epiſcopis inhæreret macula. Etenim, ut ait Facundus *lib. 3. cap. 3. Aliud eſt ideò hæreticum excuſare, quòd Catholicus putetur: & aliud ipſam hæreſin approbare, atque defendere. Quemadmodum aliud eſt, ideò accuſare Catholicum, quòd hæreticus putetur: & aliud improbare ac reprehendere Catholicam fidem. Nam poteſt caſtitatis approbator atque dilector, non approbata fornicatione, fornicatorem, dum in perſona fallitur, approbare: & non improbata caſtitate, caſtum, dum in perſona ſimiliter fallitur, improbare. Poſtremò quod promptiſſimè concedunt, ſicut non ideò Eutychiani ſui dogmatis crimine defenduntur, quia putantes antiquos Patres id credidiſſe, quod ipſi peſſimè credunt, approbant eos, quorum fidem impugnant: Ita non ideò Sancto Anatolio Eutychiani dogmatis crimen impingendum eſt, quod Dioſcorum vel putavit, vel excuſavit, quaſi à culpa Eutychiani dogmatis alienum: cum ipſum dogma Eutychianum confutaverit, atque damnaverit.* Et *lib. 6. cap. 1. Aliud eſt, cum de perſona falsò aliquid creditur; aliud cum de ipſo Chriſtianæ fidei fundamento malè ſentitur.* Et *cap. 4. Contingit nonnunquam inter unius ſententiæ viros, ut cum de rebus ipſis, quæ in quæſtione ſunt, idem ſapiunt, de ſe tamen invicem aliud ſuſpicentur; vel cum à dicente minùs aperitur verbis, quod corde conceptum eſt: vel ab auditoribus minùs inſpicitur dicentis intentio. Diſcernenda eſt autem impietas qua de Deo malè creditur, ab ignorantia, qua quiſque aliter de ſuo proximo, tanquam homo de homine ſuſpicatur. Et ſi fortè videtur hominis de homine culpanda ſuſpicio, approbanda tamen eſt intentio, qua veritas fidei, quam de Chriſto habemus, aſſeritur.* His argumentis exempliſque facilè adducimur, ab hac de factis & perſonis quæſtione ſuperſedere, cùm de orthodoxo dogmate ſuſcipiendo, de portentoſa fatalis prædeſtinationis neceſſitate explodenda omnibus hinc & inde conveniat. Illud quoque placet Facundi, ſi qui ut nimiùm ſuſpicioſi culpandi ſint, cæteros tamen in danda illis venia clementes eſſe debere, & eorum etiam in fidei ſinceritate tuenda zelum approbare.

XII. Obiter illud tamen addemus, procliviores fuiſſe Patres Arauſicanos, ut nullos eſſe crederent iſtiuſmodi Prædeſtinatianos hæreticos, cùm ad eos veſtigandos adeo non excubaverint. 2. Immò cùm eam ipſam notam quaſi ſibi ipſis impactam à quibuſdam, ſedulò abſterſerint, *non ſolùm non credimus, ſed ſi qui ſint, &c.* 3. Auguſtinus paucis ante obitum annis, & poſt eum Proſper ac Fulgentius ſibimetipſis adſcriptas ab aliquibus indoctis has abſurditates dogmatum, quæ Prædeſtinatianis tribui ſolent, ſtudioſè confutarunt: non unquam autem ipſi aliquos inſectati ſunt Prædeſtinatianos hæreticos, ut in diverſam Pelagianæ dementiæ & nihilò minùs peſtiferam inſaniam deficientes. 4. Qui aliquos opinabantur olim cum Fauſto eſſe fatalis & libero arbitrio exitialis neceſſitatis aſſertores, ii Auguſtino ipſi obliquè adverſabantur, vel palam maledicebant, ut de Maſſilienſibus, de Gennadio, & aliis tunc non paucis compertum eſt. 5. Qui cum Fauſto eſſe venditarunt Prædeſtinatianos hæreticos, ii ferè cum Fauſto etiam videntur in ea ipſa de prædeſtinatione & gratia quæſtione, apud multos Catholicos tractatores malè audiſſe. Unum refero ſuffragium Eccleſiæ Lugdunenſis adversùs Joannem Scotum: *Unam ponit hæreſin Pelagianorum, liberi arbitrii ſine gratia commendatione. Alteram gratiæ ſolius, &c. Secunda hæreſis, quam dicit eſſe gratiæ ſolius, quæ ſit, vel fuerit in Eccleſia, quæ ita prædicaverit ſola Dei gratia hominem ſalvari, ut liberum hominis negaret, vel deſtrueret arbitrium: nobis minimè compertum eſt, &c. Quæ eſt ita ſecunda hæreſis, tam incognita, tam nova, & inaudita, quæ libero arbitrio denegato, ſolius gratiæ ſit prædicatrix? Niſi quia, ut nobis videtur, diſputator iſte, vel B. Auguſtinum latenter quaſi hæreticum accuſat, &c. aut certè eos qui ſecundùm ejus venerabilem & Catholicam doctrinam nunc de gratia Dei ſentiunt, & docent, quaſi minùs illius dicta intelligentes, hæreticos vocat, &c. Hac de cauſa nobis videtur, quòd callidiſſimè omninò & verſutiſſimè velit hæreſin ſolius gratiæ poſuerit, nec tamen authorem vel ſectatores ejus ulla ſignificatione manifeſtaverit. Quod ſi ita eſt, quid aliud, quàm Eccleſiam noſtri temporis accuſat? &c. Denique non poſuit hanc hæreſin, ante Pelagianam, ſed poſtea, id eſt, à temporibus Sancti Auguſtini uſque nunc. Nec poteſt inveniri toto hoc tempore, quod fuit inter illum & nos, aliquam talem hæreſin in Eccleſia extitiſſe, niſi quòd vel ipſum B. Auguſtinum, vel nos qui eum ſequimur, iſtius erroris accuſat. Bibl. PP. tom. 4. Part. 2. p. 264.*

XIII. Sed etſi fuiſſent aliqui iſtiuſmodi, cùm nuſquam accuſati palam, nuſquam confeſſi, vel convicti, nuſquam contumaces fuerint, aut fuiſſe certò probentur: ergo non alii ii fuerunt, quàm aut ipſiſſimi vindices Eccleſiaſtici dogmatis, iniquis vexati ſuſpicionibus: aut ſimpliciores aliqui, qui altitudini dogmatis Catholici impares, aliqua circa illud hallucinabantur, ſed quæ non præfracta tamen, & hæretica defenſitabant contumacia. In horum numero ſimpliciorum erant illi, ſub Valentino Abbate Monachi, ad quos ſcripſit Auguſtinus lib. de gratia & libero arbitrio. In exordio enim ſtatim hujus operis Auguſtinus præfatur, multa ſe hactenus ſcripſiſſe adversùs eos qui obtentu tuendi liberi arbitrii, gratiæ majeſtatem labefactatum eunt: *Sed quoniam ſunt quidam, qui ſic gratiam defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium: aut quando gratia defenditur, negari exiſtiment liberum arbitrium: hinc aliquid ſcribere ad veſtram charitatem, Valentine frater & cæteri qui Deo ſervitis, compellente mutua charitate curavi. Nunciatum eſt enim mihi de vobis, fratres, ab aliquibus qui in veſtra congregatione ſunt, & ad nos inde venerunt, per quos & iſta dereximus, quod de hac re diſſenſiones in vobis ſint.* Et in epiſt. ad Valentinum idem Auguſtinus: *Venerunt ad nos duo juvenes, Creſconius & Felix, de veſtra congregatione ſe eſſe dicentes, qui nobis retulerunt Monaſterium veſtrum nonnulla diſſenſione turbatum, eo quòd quidam vobis ſic gratiam prædicent, ut negent hominis eſſe liberum arbitrium: & quod gravius eſt, dicant, quod in die judicii non ſit redditurus Deus unicuique ſecundùm opera ejus.* Homines ergo iſti minimè mali, ſic gratiam prædicabant, ut libertatem perimerent. Quibus duriores illi concionatores copulari fortaſſe poſſunt, quos objurgat Auguſtinus ipſe, qui prædeſtinationem & gratiam Dei illam electorum propriam & ſpecialem, *improbiſſimè*, *importuniſſimè*, *incongruentiſſimè* ita populorum auribus ingerebant, ut ſin minùs mendacio, certè ſævitia quadam & immanitate eloquii, infirmos quoſque offenderent. Vide *libr. de bono perſever. capit.* 22.

XIV. Verùm ut hos poſtremos ſileam, quibus ut auſteritatem intempeſtivam mitigare, ita erroris ſuſpicionem abigere ſatis egit Auguſtinus loco citato: ad illos redeo, qui non minùs Catholici, ſed minùs acuti, ita exardebant in gratiæ defenſionem, ut libero arbitrio minùs conſulerent. De his quid ſentire debeamus, docet nos Auguſtinus *lib. de Grat. & lib. arb. cap.* 1. Nempe uſitatiſſimam hanc eſſe Catholicorum complurium ſimplicitatem, qui cùm non ſint ferendo ponderi veritatis, multa titubant, multa imperitè & ridiculosè ſomniant: quibus non hæretici, ſed infirmi eſſe produntur, & à fortioribus tolerandi ſunt, donec in nido authoritatis Eccleſiaſticæ plumeſcentes, lacte fidei & bonis moribus roborentur; reveletque illis tandem Deus arcana, ad quæ priùs cæcutiebant. Ita Apoſtolus in re ſimili, ita ex Apoſtolo Auguſtinus: *Itaque dilectiſſimi, ne vos perturbet hujus quæſtionis obſcuritas. Moneo vos primùm, ut de iis quæ intelligitis, agatis Deo gratias. Quidquid eſt autem, quò pervenire nondum poteſt veſtræ mentis intentio, pacem inter vos & charitatem ſervantes, à Domino, ut intelligatis, orate. Et donec vos ipſe perducat ad ea, quæ nondum intelligitis, ibi ambulate, quò pervenire potuiſtis. Hoc admonet Apoſtolus Paulus, qui cum dixiſſet, nondum ſe eſſe perfectum: paulò poſt ait, Quotquot ergo perfecti hoc ſapiamus: id eſt, ita nos eſſe perfectos, ut nondum ad perfectionem, quæ nobis ſufficit, venerimus. Continuòque ſubjunxit, Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit, Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus. Ambulando quippe in quod pervenimus, & quò nondum pervenimus, pervenire poterimus: Deo nobis revelante, ſi quid aliter ſapimus, ſi ea quæ jam revelavit, non relinquamus.* Quo Apoſtoli & Auguſtini documento nihil temperatius, nihil ſapientius, nihil ad charitatem inter Eccleſiæ filios impuberes & immaturos alendam opportunius dici potuit. Obſerva autem illud pertinere, non ad exertiores tantùm myſticæ Theologiæ ſenſus, ſed ad ipſa fidei vulgatiſſimæ capita, cujuſmodi eſt, quòd gratia non jugulet libertatem. Qui enim hìc titubabant fratres, non ut hæretici infamantur continuò, ſed ut imperiti erudiuntur, & tolerantur, donec hoc quoque Deus illis revelet.

XV. Quibus fidem faciet Facundus Hermian. *libr.* 12. *cap.* 1. *Si nunc Eccleſia, quædam Chriſti ſchola eſt; omneſque fideles ejus, Chriſti dicuntur eſſe diſcipuli: nec quiſquam poteſt veraciter dici diſcipulus, qui non aliquid diſcit: neque diſcitur, niſi quod ignoratur: proculdubiò aut docilis ignorantia non facit hæreticum, aut omnis Chriſti diſcipulus erit hæreticus. Et quis jam Catholicus eſſe dicetur, ſi omnis qui de Chriſtiana religione aliquid diſcit, hæreticus eſt dicendus? Quòd ſi etiam credantur aliqui, ſic omnia didiciſſe, ut nihil jam poſſint habere, quod diſcant: quia tamen aliquid ignorabant, antè quàm diſcerent, ex hæreticis videbuntur facti Catholici. Atque ita colligitur, ut nullus inveniatur in Eccleſia Chriſti, qui non aut eſſe, aut fuiſſe perhibeatur hæreticus. At hoc dicere vel putare, cum impiiſſimum, tum etiam nimis abſurdum eſt. Scire igitur debemus, quòd hæreticum non faciat ignorantia, quæ doctrinæ veritatis contumax non eſt: ſed potiùs obſtinata defenſio falſitatis.* Decerpit mox eadem, quæ ſuprà ex Apoſtolo Auguſtinus: Addit *Carnales* Corinthios *non potuiſſe capere* complura: Chriſto ipſi familiares & ſanctiſſimos viros, & mulierculas, complura de ipſo ſequiùs credidiſſe. *Cum ipſi Apoſtoli aliquando fuerint in fide imperfecti, nunquam tamen hæretici. Cumque adhuc parum de Chriſto crederent, magnam poteſtatem acceperunt ſpirituum immundorum, &c. Si illi qui præſentem habebant ipſam in corpore veritatem, potuerunt abſque crimine ſecùs aliquid de illo, minuſve ſentire: cur hæreſis crimini deputetur, ſi quiſquam in Eccleſia, pietate præditus, obedientiæ devotus, ſubjectus & habilis ad diſcendum, aliter de illa ſenſerit, quod reprehenſum corrigere ſit paratus? Quocirca omnes qui in diſcipulatu ſunt veritatis, & ſemetipſos rationi dociles, & ſubjectos authoritati præbent Eccleſiæ; ſi aliter ſapiant de his quorum fide mundantur, vel propter incapacem ſuam intelligentiam, vel minùs rem animadvertendo quàm opus eſt, impiè proculdubio tanquam hæreticos arbitrantur.* Etſi ergo hæretica ſint, quæ quidam ſentiunt, non hæretici tamen ſunt qui ita ſentiunt, quia intus & in radice quadam penitiori conſentiunt *Eccleſiæ authoritati*. Et quanquam *propter incapacem ſuam intelligentiam*, perdiu forſan obluctentur vera inſuſurrantibus, Catholico grege & nomine nequaquam tamen excidunt: quia non contumaci adversùs Eccleſiæ authoritatem lucta, ſed animi hebetudine reluctantur.

XVI. Sunt ergo in Eccleſia triplicis admodum generis homines, ut idem ibidem ſubjicit: *Sicut ergo ſunt perfectiores quidam, qui magno ſapientiæ dono prævalent mente contemplari, quæ tantummodò creduntur ab aliis in vita perfectis: ita multi ſunt imperfecti in Eccleſia Chriſti, & tamen in ſervanda ejus unitate perfecti: qui cum per ignorantiam ſuam in plurimis errent, in nullo tamen errare credunt Eccleſiam, cujus ſe confidunt unitate ſalvari, &c. Sicut ergo non ideò quorundam perfectorum in fide ſpernendus eſt inferior gradus, quòd non poſſunt intellectu capere veritatem, quia hoc ſublimioris gradus alii poſſunt: ita nec ipſi ſpernendi ſunt, qui licèt imperfectæ fidei fuiſſe videantur, quia non in omnia, quæ tam multa & magna continet Chriſtiana religio, ſicut dignum eſt, animum potuerunt intendere: animo tamen vera & recta eſſe in Eccleſiæ fide non dubitaverunt, ut in ea perficiendi manerent. Ac per hoc ita credentes, juxta quendam gradum & ipſi videntur in fide perfecti, qui ſe perficiendos ex unitate Eccleſiæ crediderunt.* Et accuratè hos gradus tres diſpergens, atque conſocians, *Illi ergo excellentiore gradu intelligentiæ præditi ipſam rem cujus in futurum revelatio plena ſervatur, quantum in hac vita conceſſum eſt, evaluerunt attingere. Illi etiam tantummodo perfecti, ad eam propius acceſſerunt. Iſti verò inferiores, quos tertio gradu poſuimus, quamquam per aliquod longius intervallum, ad idem tamen aſpiciunt, & illuc habent veniendi propoſitum.* Et ne inſoleſcere poſſint adversùs hanc quaſi fæcem ſimplicium, non mediocres, ſed vel ſublimes illi & primores: & ipſos aliquando incautos alicubi titubare docet, & ſolo fidei Eccleſiaſticæ ſinu eodem ſuſcipi ac contineri: *Qui ſi hæretici judicentur, quota pars nobis, non dicam de omni plebe, ſed de ipſis Eccleſiarum præpoſitis relinquetur, quæ Catholica debeat judicari? Cum & illos excellentioris intelligentiæ, neceſſitate ſuſcepti officii per ardua gradientes, nonnunquam lapſos, ſinus pietatis excipiat, qua ſe authoritati ſubdunt Eccleſiæ, cujus magiſtri ſunt, ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus.*

XVII. Quæ ſi ſummatim conglobare voles, liquebit hos de quibus agimus, etſi mendacio irretitos nefario, catholico tamen nomine & Eccleſiæ ſinu nequaquam excuſſos eſſe, 1. quia iſtiuſmodi erant Apoſtoli ipſi ante Paſſionem Chriſti & evectionem ejus in cœlos, cùm tam bruti, tam duri hebeſcebant ad ea arcana, quæ inculcabat Chriſtus: qui eis tamen interim, & ſacramenta, & Eccleſiæ totius gubernacula committebat. 2. Iſtiuſmodi erant carnales, infirmique, de quibus crebrò Apoſtolus, quibus revelatum iri ſpondet multa fidei capita, ſi in iis ambulent quæ complexi jam ſunt. 3. Iſtiuſmodi ferè ſunt turbæ populorum, Eccleſiam Catholicam toto orbe implentium, quas certum eſt in pleriſque de Deo, & de tota religione hebeſcere, & ineptire: ac ſi pertendas inſtillare fidei ſinceritatem, reſilient: & inexpugnabili quadam non pertinacia, ſed imperitia reluctabuntur. Quocirca ſinendi ſunt in nido fidei alas charitatis nutrire, & ita convaleſcere, ut quod tunc non poſſunt, quandoque poſſint in auras liberiores veritatis evolare. 4. Iſtiuſmodi ſunt quandoque & Optimates ipſi, Antiſtiteſque Eccleſiæ, qui neceſſitate ſuſcepti officii per ardua gradientes, etſi intelligentiæ lumine fulgeant, labuntur tamen interdum, quia homines ſunt: quia ſapientes, non natura ſapientiæ ſunt: quia ſalubrius eſt in ignorantiæ, quàm in ſuperbiæ abrupta impingere. 5. Iſtiuſmodi fuit vel Auguſtinus, qui aliquando de fidei dono ſenſiſſe ſe profitetur, quod ſentientes poſtea notavit erroris. 6. Iſtiuſmodi penè neceſſariò ſunt omnes Catholici, qui utique Eccleſiæ & Chriſti diſcipuli cùm ſint, diſcunt quæ neſciebant; aut ſi jam non diſcunt, didicere. Et tamen dum diſcunt, dum vel falſa dedocentur, vel docentur vera, non hæretici aut eſſe aut fuiſſe criminandi ſunt. 7. Tam multa & tam magna continet Chriſtiana religio, ut in omnia animum intendere, prout dignum eſt, aut ſi intenderint, capere poſſint, vel incredibiliter pauci, vel nulli penitus. Omnes ergo neceſſum eſt lapſuros alioqui & elidendos, Eccleſiæ authoritatis gremio excipi. 8. Illi ipſi in fide imperfecti, perfecti quodammodo ſunt, dum in Eccleſia credunt nonniſi vera credi, & eam intemeratam Eccleſiæ fidem medullitùs amplectuntur, ſuam eſſe fidem profitentur, ſuæ cuicumque opinationi anteponunt. Hac ergo communi & univerſali credulitate exuunt, & ejurant ſtirpitus privatos errores, quos evelli eis alioqui pertinax ignorantia, aut ſtupor mentis non ſinit.

XVIII. Similiter autem philoſophandum de Fauſto, de Caſſiano, de Maſſilienſibus Presbyteris, de reliquis omnibus Auguſtini & Auguſtinianæ, id eſt, Romanæ & Catholicæ de gratia doctrinæ obtrectatoribus, quibus nonnulli ſolent Semipelagianorum nomen, infamiamque impingere. Horum enim etſi ſenſa, ſcriptaque à fidei veritate longè abluderent, ipſi tamen Catholici prorſus & erant, & à Catholicis Patribus habebantur.

XIX. Et primùm quod ad Fauſtum ſpectat, quo de præſertim agitur in harum elucidatione Synodorum, penſiculatiùs revolve elogia ejus antè congeſta; ubique perſpicies, ſcripta ejus inuri, perſonæ ignoſci. Catholici indubitatiſſimè ſunt compluſculi, quorum opera Gelaſius apocrypha cenſuit. Poſſeſſor in eadem navi locat Fauſtum ac reliquos Catholicos tractatores, quorum ſcripta ad indubiam fidei amuſſim non ſtatim adhibeantur. Idem Hormiſdæ Pontificis judicium de Fauſto fuit. Joannes Maxentius etſi flagrantiſſimo ſuccenſus odio, libros Fauſti contendit eſſe hæreticos, indignatur adversùs eos, qui ut Catholicos propugnabant: de Fauſto ipſo litem ne movet quidem. Ita Avitus, Fulgentius, Iſidorus, errores Fauſti, non Fauſtum hæreſeos inſimulant. Ado perſpicuè negat ejus ſenſus eſſe Catholicos.

XX. Sed univerſim ad omnes aſperitatem Auguſtinianæ doctrinæ allatrantes, qui afficiatur, afficique nos jubeat Auguſtinus ipſe, operæ pretium eſt animadvertere. Sic ergo ille lib. de prædeſt. ſanct. cap. 1. ad Proſperum & Hilarium, qui de eorum querelis ad ipſum reſcripſerant: *Videre mihi videor eos fratres, eo modo eſſe tractandos, quo tractavit Apoſtolus, quibus ait: Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit. Adhuc quippe in quæſtione caligant de prædeſtinatione ſanctorum. Sed habent unde ſi quid in ea aliter ſapiunt, hoc quoque illis revelet Deus, ſi in eo ambulent, in quod pervenerunt. Propter quod Apoſtolus cum dixiſſet, Si quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: Verumtamen, inquit, in quod pervenimus, in eo ambulemus. Pervenerunt autem iſti fratres noſtri, ut credant cum Eccleſia Chriſti, peccato primi hominis obnoxium naſci genus humanum; nec ab iſto malo, niſi per juſtitiam ſecundi hominis, aliquem liberari. Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur, atque ad nullum opus bonum, vel incipiendum, vel perficiendum, ſibi quemquam ſufficere poſſe conſentiant. Retenta ergo iſta in quæ pervenerunt, plurimum eos à Pelagianorum errore diſcernunt. Proinde ſi in eis ambulent, & orent eum, qui dat intellectum: ſi quid de prædeſtinatione aliter ſapiunt, ipſe illis quoque revelabit.* Hos ergo, non aliter quàm Adrumetinos Monachos, ab hæreſi procul eſſe, à Pelagianis plurimum diſcerni arbitratur Auguſtinus: & quamquam in aliquo caligent, quamquam in prædeſtinatione minùs ſapiant, hoc illi à Deo revelatum iri. Et idem denique ad calcem libri de bono perſeverantiæ: *Qui legunt hæc, ſi intelligunt, agant Deo gratias: qui autem non intelligunt, orent, ut eorum ille ſit doctor interior, à cujus facie eſt ſcientia & intellectus. Ego autem, cum per eos qui meos labores legunt, non ſolùm doctior, verùm etiam emendatior fio, propitium mihi Deum agnoſco: & hoc per Eccleſiæ doctores maximè expecto, ſi & in ipſorum manus venit, dignenturque noſſe quod ſcribo.* Quæ niſi ad Catholicos homines non peroraret Auguſtinus. Et lib. de bono perſever. *cap.* 17. *Neque enim Pelagiani ſunt, ut adversùs iſtam perſpicuam veritatem aura & hæretica perverſitate contendant, &c.* Et *cap.* 24. *Hoc donum Pelagianis optamus, ut habeant: iſtis autem noſtris, ut pleniùs habeant. Oremus, ut Deus gratiam etiam det inimicis noſtris,* Pelagianis, *maximèque fratribus & dilectoribus noſtris, intelligere, &c.*

XXI. Nec ab his multùm diſſentiebat, etſi paulò acriùs exarſerat Hilarius in epiſt. ad Auguſtinum, qua prolixè narrat *quæ Maſſiliæ, & aliis etiam locis in Gallia ventilabantur*, adversùs longè plurima Auguſtinianæ de gratia Theologiæ capita: *Sunt ex parte tales perſonæ, ut his conſuetudine Eccleſiaſtica laicos ſummam reverentiam neceſſe ſit exhibere. Quod quidem ita curavimus Deo juvante ſervare, ut cum opus fuit, non taceremus, &c. Tuæ ſanctæ prudentiæ eſt diſpicere, quid facto opus ſit, ut talium & tantorum ſuperetur, vel temperetur intentio. Cui ego jam parum prodeſſe exiſtimo, te reddere rationem, niſi & addatur authoritas, quam tranſgredi infatigabiliter contentioſa corda non poſſint.* Et infrà: *Non ſolùm abſentia tua crucior, verùm etiam pervicacia quorundam, qui non tantùm manifeſta reſpuunt, verùm etiam non intellecta reprehendunt, &c. ut potiùs infirmitatem meam, qua tales parum patienter fero, notabilem putem.* Tales ergo doctrinæ Auguſtinianæ adverſarios, etſi infatigabiliter contentioſos oſtendit eſſe; tamen patienter ferendos cenſet, ſuæque infirmitati ſuccenſet adversùs eos fervidiùs quandoque excandeſcenti: ſummam reverentiam illis, & à ſe, & à laicis omnibus neceſſariò dependi declarat debere: denique etſi rationibus expugnari non poſſint, authoritate tamen Eccleſiæ fractum iri non dubitat, utpote caholicæ matris filios.

XXII. Proſper quoque in epiſt. ad Auguſtinum, de iſtis imperitè, non hæreticè contumacibus, & contumaciter imperitis, ita meminit: *Multi ſervorum Chriſti, qui in Maſſilienſi urbe conſiſtunt, in ſanctitatis tuæ ſcriptis contrarium putant Patrum opinioni, & Eccleſiaſtico ſenſui, quidquid in eis de vocatione electorum ſecundùm propoſitum Dei diſputaſti. Et cum aliquandiu tarditatem ſuam culpare maluerint, quàm non intellecta reprehendere, &c.*

&c. recenſito beatitudinis tuæ libro de Correctione & Gratia, averſiores, quàm fuerant, receſſerunt. Quorum tam abrupta diſſenſio primùm propter ipſos metuenda eſt; ne tam claris, tamque egregiis in omnium virtutum ſtudio viris, ſpiritus Pelagianæ impietatis illudat: ne ſimpliciores quique, apud quos horum magna eſt de probitatis comtemplatione reverentia, hoc tutiſſimum ſibi æſtiment, quod audiunt eos, quorum authoritatem ſine judicio ſequuntur, aſſerere. Tanta verborum honorificentia non proſequeretur homines à fide alienos: timet illis, ne illudantur tandem hæreſis Pelagianæ præſtigiis, ſi ea averſari pergant ardua de prædeſtinatione decreta, quibus reliqua contexta ſunt omnia; ſed illudi jam eos non putat, id ſuprà negavit Auguſtinus. Explanato autem prolixiùs toto Maſſilienſium de gratia placito, ſubjicit: *Poſſumus quidem ad non credendum eſſe conſtantes, ſed ad authoritatem talia ſentientium non ſumus pares. Quia multùm nos & vitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum adepto nuper ſummo ſacerdotii honore ſupereminent. Nec facilè quiſquam præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, tantis ſuperiorum diſputationibus auſus eſt contraire. Ex quo non ſolùm his qui eos audiunt, verùm etiam ipſis qui audiuntur, cum dignitatibus crevit periculum. Dum & multos reverentia eorum, aut inutili cohibet ſilentio, aut incurioſo ducit aſſenſu: & ſaluberrimum ipſis videtur, quod penè nullius contradictione reprehenditur*. Tanta admiratio probitatis & authoritatis in hæreticos homines non conferretur; at ne infirmitas in hæreſin deſciſcat, neve reliquiæ Pelagianæ pravitatis ex his initiis repullulaſcant, periculum eſſe, & enixè præcavendum, nec tacet Proſper, nec nos diſſimulamus. Addit: *Quia plerique non putant Chriſtianam fidem hac diſſenſione violari, quantum periculi ſit in eorum perſuaſione, patefacias*. Imminet enim periculum, ne infirmatis iis, quæ cum fide conjunctiſſima & indivulſa ſunt, fides ipſa tandem collabaſcat. Et infrà: *Speramus non ſolùm tenuitatem noſtram, diſputationum tuarum præſidio roborandam, ſed etiam ipſos, quos meritis atque honoribus claros caligo iſtius opinionis obſcurat, defæcatiſſimum lumen gratiæ recepturos, &c. Adde eruditionem humilibus, adde increpationem ſuperbis, &c. Intelligant perventurum ad ſectionem, quod habuerit perſeverantem tumorem*. Et Hilarius ergo & Proſper urgebant tales ſumma authoritate frangi, & ſectionis comminatione perterrefieri. Clementior Auguſtinus ſtatim reſpondit, tractandos iſtiuſmodi, non aliter quàm ut infirmos illos, quibus Apoſtolus non mucronem intentavit reſecaturum, ſed ſpem profectus & divinæ ad ulteriora revelationis oſtendit.

XXIII. Rurſum idem Proſper in exordio opuſculi adversùs Collat. de iiſdem Auguſtini & Gratiæ per eum conſtitutæ calumniatoribus: *Quorum intus interſtrepens domeſtica malignitas non minùs ſpernenda eſſet, quàm foris latrans hæreticorum loquacitas: niſi ejectis extra ovile dominicum lupis, ſub nomine ovium ſuffragarentur; eſſentque ejuſmodi, ut nec ordo eorum in Eccleſia, nec ingenia deſpicienda videantur*. Vides ut domeſticos hos eſſe agnoſcat, etſi præter opinionem hæreticis patrocinarentur. Et infrà minùs mirum ait, ſi invideant & obtrectent Auguſtino, victricique per Auguſtinum Eccleſiæ Pelagiani, *qui exulare à veritate, quàm cives eſſe Eccleſiæ maluerunt. Noſtri autem concorporales & participes gratiæ Chriſti, cur de his armis, quibus communis fides eſt defenſata, cauſantur* ? En ut concorporales & participes noſtros agnoſcat illos, communis fidei conſortes. *An verò novorum Cenſorum ita ſe norma exactior temperavit, &c.* Novos & imperitos cenſores objurgat, Catholicos eſſe non negat. Et *cap.* 3. relatis Caſſiani verbis ſic inſurgit: *Doctor Catholicæ, cur profeſſionem tuam deſeris? Cur ad fumoſam falſitatis caliginem relicta ſereniſſimæ veritatis luce devolveris*? Et *cap.* 32. lacinioſo textu Collatoris exſcripto, exclamat: *Quis hæc prædicari à Catholicis inter Catholicos crederet? &c. Itane à cunctis Eccleſiæ filiis ſpiritus ſcientiæ & pietatis abſceſſit, &c.* Sed ipſa totius operis peroratione nihil enucleatius: *Sufficienter demonſtratum eſt, reprehenſores Sancti Auguſtini & vana objicere, & recta impugnare, & prava defendere. Quorum tamen, dum adhuc non ſunt à fraterna ſocietate diviſi, toleranda magis eſt intentio, quàm deſperanda correctio: ut donec Dominus per Eccleſiæ Principes & legitimos judiciorum ſuorum miniſtros hæc quæ per paucorum ſuperbiam, & quorundam imperitiam ſunt turbata, componat: nobis Deo adjuvante ſit ſtudium, quieta, modeſtaque patientia, odiis dilectionem reddere, & ineptorum vitare conflictus*. A fraterna autem ſocietate diviſos iſtiuſmodi, quis ſcripſit, quis audivit unquam? Immo dividendos ubi Auguſtinus cenſuit, ubi non potiùs contradixit? Etſi enim & ipſi, & doctrinæ ejus Catholicæ intemperantiſſimè obloquerentur, & contrà ſtatuerent oppidò multa & elaborata, docerentque & ſcriberent: reſponſionibus Auguſtini, non tantùm non manſueſcerent, ſed magis efferarentur: tolerandos tamen cenſuit, & habendos, ut illos, quibus Paulus divinæ ad ampliora revelationis ſpem fecit.

XXIV. Reliquis etiam idem Proſper libellis, obtrectatorum Auguſtini, & ſuorum, eorundem, nempe de quibus ſuprà, ſæpiſſime imperitiam, calumniam, invidiam incuſat, nuſquam hæreſim. Quin immo Auguſtini ea in re imitator, non tam ad eorum accuſationem, quàm ad ſui defenſionem armatur. In præfat. ad object. Vincent. *Quidam Chriſtianæ ac fraternæ charitatis obliti, in tantum exiſtimationem noſtram quoquomodo ſtudent lædere, ut ſuam ſe evertere, nocendi cupiditate, non videant, &c. Senſus noſtri, & fidei, quam contra Pelagianos ex Apoſtolicæ Sedis authoritate defendimus, verba ponemus: ut agnoſcant impiarum profanarumque opinionum nullum cordibus noſtris inhæſiſſe veſtigium*. Et in præf. ad Capit. Gall. *Doctrinam Auguſtini quibuſdam viſum eſt, aut intelligendo aut intelligi eam nolendo reprehendere*. Eam à calumniis purgaturum ſe ſuſcipit. Denique in epiſt. ad Ruffinum: *Cui Auguſtino, inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, quidam noſtrorum, quod de ipſis multum dolendum eſt, occultis ſed non incognitis ſuſurrationibus obloquuntur*. Tum accingitur ad amoliendas à ſanctiſſimo viro has calumnias; & denique ait: *Confide ergo, quoniam hæc contradictio, ſicut in aliis mundi partibus, ita in his regionibus conquieſcet*. Ita ſanè contingit frequenter, ut ſuſpecti purgent ſe potius infirmis fortes, quàm fortibus infirmi. Infirmitas enim & domi & foris cæcutiens, titubans, faſtidioſa eſt. Fortitudo autem charitatis ſibi etiam injurioſa eſt, ſeque extenuat, ut infirmis medeatur.

XXV. Nec Hilarius, nec Proſper, nec alii complures adversùs criminatores Auguſtini obmuteſcebant. Etenim ibidem Proſper ait, *In ipſis hic locis, in quibus adversùs eum querimonia concitatur, eſſe propitia Deo plurimos, qui ad perceptionem Evangelicæ Apoſtolicæque doctrinæ, ſaluberrimis ejus diſputationibus imbuuntur, & quotidie in membris corporis Chriſti, inquantum ea ipſe multiplicat, dilatantur*. Scripſerat & in ſui defenſionem Auguſtinus. Auguſtini memoriam & doctrinam conſecraverat Cæleſtinus, ut infra dicemus. Et in quibus tamen pertinax illa reſidebat adhuc non hæreſis, ſed falſitas & imperitia indomita, toleranda, non execanda ab unitate Eccleſiæ ſanctiſſimis Epiſcopis videbatur. Ita enim Africani Epiſcopi in ſynodica ſua ab exilio Sardiniæ ſcripta: *Vos itaque dilectiſſimi fratres, per gratiam Dei eſtote ſtabiles, & immobiles, ac tenentes veram fidem, exhibete fratribus aliter ſentientibus charitatem. Nec de* *aliquo deſperetis. Quia qui hodie veritatem in aliquo non agnoſcit, poteſt cras Deo revelante cognoſcere. Oremus pro eis, ut Dominus operetur in eis, &c. Præ omnibus ſtudium gerite, libros Sancti Auguſtini, quos ad Proſperum & Hilarium ſcripſit, memoratis fratribus legendos ingerere.* Et mox opera Fulgentii commendantes, ajunt: *Cæterùm unus ex nobis, illis omnibus, quæ memoratos fratres adversùs gratiam, & prædeſtinationem intimaſtis vel ſentire vel dicere, tribus libris ſufficienti diſputatione reſpondit.* Vides ut fratrum nomine dignentur imperitos diſputatores iſtos, & Deo revelante ſperent, in quod nondum pervenerunt, perventuros.

XXVI. Arauſicana porrò ſecunda Synodus nec tranſverſum unguem ab illa Patrum clementia deflexit. Continuò enim ſic ordiuntur: *Pervenit ad nos eſſe aliquos, qui de gratia & libero arbitrio per ſimplicitatem minùs cautè, & non ſecundùm fidei catholicæ regulam ſentire velint.* Tunc ajunt capitula quædam à ſe proponi, *ad docendos eos, qui aliter quàm oportet ſentiunt, &c. ut qui huc uſque non ſicut oportebat, de gratia & libero arbitrio credidit, ad ea quæ fidei Catholicæ conveniunt, animum ſuum inclinare non differat.* Simplices & minùs cauti vocantur, qui pridem ſecus ſenſerant, non hæretici; etſi non ſecundùm Fidei Catholicæ regulam ſenſerant. Ideo nullo feriuntur anathemate, non ſcinduntur ab Eccleſiæ unitate, non pœnitentiæ laici ulli addicuntur, non Clerici gradu aut Pontificio excutiuntur. Denique *can.* 25. & ultimo, purgant ſe infirmis fortes, & ferreæ neceſſitatis portentoſam criminationem deprecantur Epiſcopi Synodi hujus. Quod tantò admirabilius ſanè eſt, quòd jam olim Auguſtinus, Proſper, Hilarius, jam Fulgentius, jam Africani ſynodicè Epiſcopi, jam Cæleſtinus & Hormiſda Pontifices, jam Oriens, Occidenſque conſpiraverant adversùs pugnaces iſtos liberi arbitrii patronos; & tamen adhuc illi bellaturientes, ſcriptis etiam commentariis, ut Fauſtus, Gennadius, Caſſianus, inepta deliria promulgantes: nihilo ſeciùs tamen, ut fratres habentur, & *per ſimplicitatem minùs cautè*, aliter quàm oportet ſenſiſſe excuſantur. Uſque adeo prolixa & infinita quædam diſpenſatio venturis ſæculis præmonſtrabatur, ad inexpugnabilem hanc ſimplicitatem infirmorum ferendam.

XXVII. Et Bonifacius II. Pontifex in epiſtola ad Cæſarium, qua Arauſicanam confirmat Synodum, paulò auſteriùs has vocat: *reliquas Pelagiani erroris ineptias: vetuſti erroris reliquias*; nulla tamen littereà acriori cenſura dilancinat *aliquos Epiſcopos Galliarum, qui cum cætera jam bona ex Dei acquieverint gratia provenire, fidem tamen, qua in Chriſto credimus, naturæ eſſe volebant, non gratiæ.* Inſanum errorem fusè inſectatur; ejus tenaces Epiſcopos nulla graviori ſententia, aut vel comminatione perſtringit, quin de iis in poſterum meliùs ominatur: *Contra reliquas Pelagiani erroris ineptias, quas illa videtur epiſtola continere, quam à quodam tibi mandaſti ſacerdote tranſmiſſam, reſpondendum non duximus: quia ſperamus de miſericordia Divina, quòd ita per miniſterium tuæ fraternitatis atque doctrinam, in omnium quos diſſentire mandaſti, dignabitur cordibus operari, ut &c.* Pontifex non aliud, quàm ſpem ſibi eſſe reſcribit, ut Deus in eorum cordibus uberiorem gratiæ ſuæ lucem, ad gratiæ ipſius intelligentiam irradiet. Et Eccleſia Lugdunenſis nono ſæculo tenax ejuſdem ſententiæ, lib. de tribus epiſtolis: *Querimonia & perturbatione magnorum & ſanctorum apud Gallias virorum, qui diſputationibus in tantum permoti fuerunt, & quodam tædio affecti, ut prædeſtinationis ſenſum, qui conſtanter prædicabatur, vel quaſi falſum, vel quaſi periculoſam potiùs tacendum eſſe judicarent. Sed nec tanta perturbatione fidelium avocari potuit Auguſtinus, &c.* Ubi ad marginem hæc adnotavit compilator Bibl. PP. *tom. 4. pag.* 2. *Ex hoc habetur Semipelagianos non fuiſſe hæreticos, ſed Catholicos.*

XXVIII. Sed Synodis, Pontificibuſque in hanc præiverat indulgentiam Cæleſtinus Papa, à Proſpero & Hilario exſtimulatus, epiſtola ad Gallicanos Epiſcopos ſcripta, qua Auguſtinum meritis effert laudibus, Presbyteros objurgat, *qui indiſciplinatas quæſtiones* movebant, prædicabant *adverſantia veritati.* Nihil gravius tamen, quàm illi *ſilentium imponi* decernit. Ita enim cum Catholicis ſimplicibus, etiam pertinaciter imperitis, non autem cum doctis hæreticis agitur.

XXIX. Utque caligo rei huic offuſa diligentiùs expungatur, adverte ex Auguſtino ſupra laudato, audaculis his cenſoribus duo quædam perſuaſiſſima fuiſſe, catholicæ fidei palmaria, ex quibus religata penderent cætera: nempe & peccato parentali obnoxios naſci omnes homines, itemque voluntates hominum Dei gratia præveniri, ut nec incipere quid boni, nec perficere queant, ſine ejus adminiculo. His duobus implicata ſunt cætera rectæ fidei capita, etſi id illi minùs adverterent. Similiter illi adversùm quos diſputat Bonifacius II. Papa, bona omnia opera Gratiæ imputabant. At inde naſcebatur iſtud quoque, ut fides quæ bonorum operum exordium eſt, & palmam inter animi noſtri interiora bona opera obtinet, Gratiæ adſcribatur. Quod ibidem Pontifex ita arguit: *Illos qui præcedente fide, cætera volunt gratiæ deputare, ſua profeſſione conſtringimus, ut multò magis dono gratiæ etiam fidem cogantur adſcribere, præter quam nihil eſt boni, quod ſecundùm Deum quilibet valeat operari: ſicut B. Apoſtolus dicit, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quod cum ita ſit, aut nullum bonum gratiæ deputabunt, ſi ei fidem ſubtrahere moliuntur: aut ſi quod bonum eſſe dicunt de gratia, ipſa neceſſario fides erit gratiæ deputanda.* Poſtremò ii adversùm quos Cæleſtinus ſcribit, *ea tantummodo ſequi, & probare confitentur, quæ ſacratiſſima B. Apoſtoli Sedes contra inimicos gratiæ Dei per miniſterium Præſulum ſuorum ſanxit & docuit.* Ex hoc porro uno capite contexebatur tota fidei orthodoxæ ſeries de gratia, etſi illi ſecus opinarentur. Etſi ergo privatas opinatiunculas ſuas puerili, & pueriliter contumaci ſimplicitate garrire ſolerent; quia tamen ſummam ipſam rectæ fidei cum tota Eccleſia complectebantur, qua continebatur opinatiuncularum illarum ejuratio, quia decreta Sedis Apoſtolicæ reverebantur; ideo infirmis fratribus, non hoſtibus fidei annumerabantur, incitabanturque dumtaxat, *ut in quod pervenerant, in eo ambularent*: ita enim fore ut aliquando id quoque, in quod nondum pervenerant, aſſequerentur.

XXX. Ergo ſi de Hilario Arelatenſium Epiſcopo, ſi de Vincentio, ſi de Caſſiano, de Gennadio, de Sidonio Apollinari, ſi de Fauſto acerbius quid aliquando excidit magnis viris, id æqui bonique conſulendum eſt, & in doctrinam, in quam incautè & per ſimplicitatem incurrerant, non in perſonas refundendum. Ita fiet ut non invideamus, non obtrectemus ſpectatæ eorum complurium ſanctitati, cui & Auguſtinus & Proſper ipſi applaudebant. Nec magnoperè ſatagemus, an ante obitum acquieverint ſaniori doctrinæ. Cùm ad Arauſicanæ ſaltem uſque Synodi tempora, inter Catholicos numerari non deſierint.

XXXI. Nec nulla ſunt alibi ejuſdem exempla indulgentiæ. Nam ut author eſt Epiphanius *hæreſi* 70. *num.* 8. Audiani ſeu Anthropomorphitæ Deo humanam appingebant effigiem: ruſticitati autem eorum id, non hæreſi tribuebatur: *Illorum dogmata propoſuimus, quæ ſimpliciori quadam ratione, ac pertinaci contentionis ſtudio turpiter aſſeverant.* Audis pugnacitatem non hæretici, ſed tardioris, & obtuſi animi. Et *num.* 14. *Illud de Dei immagine interpretandum putant ſimplici quidam ratione.* Quocirca nec ea de cauſa, ſed alia longè diverſiſſima,

ſima, ait Epiphanius, illos ab Eccleſia & ſciſſos eſſe primùm, & ſemet abſcidiſſe. Quin quod ſemet abſciderint, in ſchiſma potiùs, quàm in hæreſin illos cenſet impegiſſe. Unde & Auguſtinus *lib. de hæreſ. hær.* 50. *Audiani quos appellat Epiphanius, & ſchiſmaticos, non hæreticos vult videri: alii vocant Antropomorphitas, quoniam Deum ſibi fingunt cogitatione carnali, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, quod ruſticitati eorum tribuit Epiphanius, parcens eis, ne dicantur hæretici. Eos autem ſeparaſſe ſe dicit à communione noſtra, culpando Epiſcopos divites, & Paſcha cum Judæis celebrando. Quamvis ſint, qui eos in Ægypto Eccleſiæ Catholicæ communicare aſſeverent.* Vides quid ſentiat Epiphanius, nec Auguſtinus ab eo diſſentiat.

XXXII. Sed operæ pretium erit audire quid de ſanctiſſimis, & indoctiſſimis tamen Monachis narret oculatus rerum omnium teſtis Caſſianus *Collat.* 10. *cap.* 2. *Theophili Alexandrini Epiſcopi ſolemnes epiſtolæ commearunt, quibus cum denunciatione paſchali, contra ineptam quoque Antropomorphitarum hæreſin longa diſputatione diſſeruit, eamque copioſo ſermone deſtruxit. Quod tanta eſt amaritudine ab univerſo propemodum genere Monachorum, qui per totam provinciam Ægypti morabantur, pro ſimplicitatis errore ſuſceptum: ut è contrario memoratum Pontificem, velut hæreſi graviſſima depravatum, pars maxima ſeniorum ab univerſo fraternitatis corpore decerneret deteſtandum: quod ſcilicet impugnare Scripturæ Sanctæ ſententiam videretur, negans omnipotentem Deum humanæ figuræ compoſitione formatum, cum ad ejus imaginem creatum Adam Scriptura manifeſtiſſimè teſtaretur. Denique & ab his qui erant in Eremo Scythi commorantes, quique perfectione ac ſcientia, omnibus qui erant in Ægypti monaſteriis præeminebant, ita eſt hæc epiſtola refutata: ut præter Abbatem Paphnutium noſtræ congregationis Presbyterum, nullus eam cæterorum Præsbyterorum qui in eadem Eremo aliis tribus Eccleſiis præſidebant, nec legi quidem, aut recitari in ſuis Conventibus prorſus admitterent.* Quis autem ſanctiſſimos iſtiuſmodi monachos & alios ubique terrarum, ut credere par eſt, tarditate ingenii, ſed pietatis quoque cumulo certantes, hæreticis accenſeret? Etenim illi, ut *cap.* 3. ſubditur, non errabant, niſi *imperitia ſola & ſimplicitate ruſticitatis*. Unde mox ibidem ſenex quidam omni virtutum genere conſummatus, & ab eo tandem errore extricatus, ejulabat in hunc modum: *Heu me miſerum! Tulerunt à me Deum meum; & quem nunc teneam, non habeo; vel quem adorem, & interpellem, jam neſcio.* Et ſanè quotuſquiſque fidelium vulgi non pari hodie ludibrio vexatur interdum?

XXXIII. Eodem refertur quod Auguſtinus *hæreſi* 86. ait Tertullianum ſenſiſſe, animam eſſe *corpus effigiatum, Deum corporeum, non effigiatum.* Addit autem: *Nec tamen hinc hæreticus creditur factus.* Et rurſum, *Non ergo ideo eſt Tertullianus factus hæreticus.* Poſſet enim *quoquo modo*, ut idem ibidem ait, putari, corporis vocabulo ſignificaſſe, quidquid ſubſtantivum & ſolidum eſt, non vacuum & inane. At ea eſt humanior Auguſtini interpretatio, quæ vereor ut omnibus approbetur, & vel ipſi Tertulliano; qui cùm animam nugatur corpus effigiatum, plùs ſatis expromit, quid corporis nomine intellexerit, quod certa effigie circumſcripſit.

XXXIV. Quid de Corinthiis dicemus, quorum aliqui fidem & ſpem reſurrectionis exuiſſe videbantur, ut tanto æſtu adversùs eos Paulus digladietur? Quid de Syneſio, qui cætera callentiſſimus humanæ divinæque ſapientiæ, reſurrectionis fidei ſuffragari ſe poſſe diſertiſſimè inficiatus, ad Epiſcopatum nihilò ſeciùs abreptus eſt? Nempe in his, ut & in Apoſtolis ante Spiritus Sancti uberiorem allapſum, æquè in reſurrectionis ſententia & in aliis non paucis titubantibus, non hæreſis, ſed infirmitas hæc erat animi, ſtupentis & hebeſcentis ad divinorum ſublimitatem. Evagrius *lib.* 1. *cap.* 15. *Syneſio perſuadent, ut licèt nondum doctrinam de reſurrectione carnis admiſiſſet, neque ita cenſere vellet, ſalutari regenerationis lavacro tingeretur, & jugum ſuſciperet ſacerdotii. Rectè admodum de eo augurantes, quod hæ res alias ejus virtutes ſequerentur, divinaque gratia nihil pateretur in eo deſiderari. Quæ ſpes illos minimè fruſtrata eſt.* Vide hac de re Syneſii ipſius *epiſtolam* 105. prorſus mirabilem. Quid de illis porro, quos tam creber exagitavit Auguſtinus, qui Chriſtianos Catholicos ſaltem, etſi omnium ſcelerum colluvione contaminatiſſimam egiſſent vitam, fabulabantur temporalibus tantùm pœnis ſubactum iri, & in die judicii donandos ſanctorum precibus, unàque in cœleſtem patriam evehendos? Nunquam his Sanctus Pater vel uno verbulo maculam aſperſit hæreſeos. Enchir. ad Laurent. *cap.* 67. de illis cenſet in hunc modum: *Qui hoc credunt, & tamen Chatholici ſunt, humana quadam benevolentia mihi falli videntur.*

XXXV. Penè nos ſuffugerat Zoſimus Papa, qui Cæleſtium, Pelagiumque Catholico agmini propemodum reddiderat, cùm ab iis audiſſe ſe putaret, non tam quid errarent, quàm quid dubitarent, quid doceri cuperent. Unde Auguſtinus *lib.* 2. ad Bonifac. *cap.* 3. *Cum hoc Cæleſtius in libello ſuo poſuiſſet inter illa dumtaxat, de quibus ſe adhuc dubitare & inſtrui velle confeſſus eſt: in homine acerrimi ingenii, qui profectò ſi corrigeretur, plurimis profuiſſet, voluntas emendationis, non falſitas dogmatis approbata eſt. Et propterea libellus ejus Catholicus dictus eſt, quia & hoc Catholicæ mentis eſt, ſi qua fortè aliter ſapit, quàm veritas exigit, non ea certiſſimè definire, ſed detecta, ac demonſtrata reſpuere. Non enim hæreticis, ſed Catholicis Apoſtolus loquebatur, ubi ait, Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus: & ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque Deus vobis revelabit. Hoc in illo factum putabatur, quando ſe literis beatæ memoriæ Papæ Innocentii, quibus de hac re dubitatio tota ſublata eſt, conſentire reſpondit.* Ubi obſerva 1. religioni nobis eſſe & pudori, plus ſapere quàm Auguſtinum. Quod ergo ille Zoſimo laudi vertit, id abſit ut concerpamus. Cæterùm non hìc modò, ſed frequentiſſimè Augûſtinus, ut ſuprà eluxit, immo & Patrum Senatus ingens, Apoſtoli Pauli legens veſtigia, ei aſſenſus eſt doctrinæ & indulgentiæ, qua fretus Zoſimus Cæleſtium excuſabat interim magis, quàm purgabat. 2. His imperfectis, de quibus ſuprà, veniam dari, ne hæreticis immiſceantur, quòd præ ſe id ferant, literis ſe & doctrinæ Pontificum ſubſcribere, etſi eam interim minùs capiant. Eo Cæleſtius & Pelagius Zoſimo ſe commendarant. Eo iſtiuſmodi omnes ſuperiùs Facundus juvabat, quòd *ſemetipſos rationi dociles, & ſubjectos authoritati præbeant Eccleſiæ*: quòd *cum per ignorantiam in plurimis errent, in nullo tamen errare credunt Eccleſiam, cujus ſe confidunt unitate ſalvari*: quòd *licèt non in omnia, quæ tam multa & magna continet Chriſtiana religio, ſicut dignum eſt, animum potuerunt intendere: animo tamen vera & recta eſſe in Eccleſiæ fide non dubitaverunt, ut in ea perficiendi manerent.* Nemo ergo prætextu antè diſputatorum, adversùs Eccleſiæ doctrinam contumacius certari poſſe, & abſurdas foveri opinatiunculas pertimeſcat: cùm id tam ſedulò præſtructum fuerit, hanc illis unis patere indulgentiæ januam, qui *in nullo errare credunt Eccleſiam*. 3. Itaque non quorumlibet eſt, ut ſibi, ſed Eccleſiæ judicium, atque arbitrium eſt, ut quibus conducit, & quamdiu conducit, hæc infantiæ blandimenta, hæc diſpenſationis lenocinia adhibeantur. Iſta enim jam non ſimplicitas, ſed calliditas: non ruſticitas & hebetudo, ſed ſimulatio & impudentia foret, ſimplicitatem prætendere, ruſticitatem allegare, ad errandi fallendique licentiam aſſequendam. In exemplis ſuprapoſitis emicabat, totam diſpenſandi prudentiam poteſtatemque non errantibus, ſed uni Eccleſiæ moderandam, regendamque incubuiſſe. De Cæleſtii vafritie Zoſimus ab Afris tandem admonitus, ne illa quidem confeſſione deinceps contentus fuit, qua ſe Innocentii literis inhærere ſimulaverat, niſi ſigillatim ſuos recantaret errores. Denique quibus defenſionem ſuprà adornavimus, illi eo omnes fuere animo, quo Auguſtinus, teſte Facundo, *lib.* II. *cap.* 6. ad ſubſcribendum vel Eccleſiæ, vel cuique recta monenti proniſſimus, ſicubi erraret. *Sed de Auguſtino rectè ſic audis, cujus animum profeſſio ſua declarat: de aliis autem quà ratione ſic credas? Quaſi vel ipſe qui contradicit, certum habeat, quod hoc alii quoque non dixerint: tanquam omnia omnium legerit, omniumque meminerit. Aut vel ipſe animus Auguſtini ideo talis fuit, quoniam taliter eſt locutus, & non potiùs quoniam talis fuit, ideo eſt locutus: ac per hoc, etiamſi nihil tale dixiſſet, idem tamen eſſet habitus animi, ad corrigendum, quod juſtè offenderet, præparati. De quo ſi etiam ſic bene ſentiremus, & pium proculdubio eſſet & verum, quamquam videretur incertum. Hoc igitur & de aliorum animis ſentiamus, quia interim pium eſt, vel ſi videatur incertum. Quod ſi & malè de illis ſentiamus, hoc quoque certum non erit, ſed certa impietas erit. Melius ergo eſt, ut de duobus illud eligamus incertum, in quo certa pietas adprobetur: quàm hoc incertum, in quo impietas certa damnetur.* Hunc ſapiendi modum ſingulis nobis delineat Facundus: at Eccleſiæ ipſius ſi qua in aliquos judicia, ſi qua fulmina coruſcaverint, præpoſteræ cujuſdam temeritatis ac dementiæ fuerit, Eccleſiæ ipſi errorem affingere, ut eos tuearis, qui eo uno defendi ſe poſſe ſcuto ſperaverunt, quòd ſe, ſcriptaque ſua Eccleſiæ ſubjecerint, quam *in nullo errare* confitebantur.

DISSERTATIO XIV.

IN CONCILIUM ROMANUM UTRUMQUE SUB FELICE II. PAPA.

Anno Chriſti 483. 484.

SYNOPSIS.

Primæ Sedis hoc privilegium adſeritur, judicandi de cæteris Patriarchis, etiam ſine generali Synodo.

I. NOn poteſt opportuniùs uſquam alibi pertractari quæſtio, quæ ad poteſtatem ſummi unius pertinet in Eccleſia Pontificis, ad cæteros omnes etiam Patriarchas judicandos, deponendoſque. Ipſum enim à nullo alio Patriarcha poſſe ſimiliter judicari, deponive, conſequenter elucidabitur in commentandis mox Romanis ſub Symmacho Papa Synodis. Quæ duo quidem ſumma capita ſunt ejus principatus, quem in ſummo cauſarum Eccleſiaſticarum Judice ſuſpicimus, ut de omnibus judicet, & à nemine judicetur.

II. Cùm toto igitur Oriente hæreſin Eutychianam ſummi Antiſtites Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Imperatores ipſi, vel clam foverent, vel palam diſſeminarent, conclamata erat fidei & Eccleſiæ ipſius Chriſtianæ incolumitas: niſi Apoſtolica & prima Sedes Petri eam authoritatem, eam fidei firmitatem inconcuſſam à Chriſto conſecuta eſſet, qua & fidei hoſtes amoverentur, & Eccleſia ab impendente exitio mereretur exitio. Cædibus & graſſationibus hæreticorum occurri non poterat, niſi vel per Synodum Oecumenicam, vel per primam Eccleſiæ Sedem. Non poterat tunc coaleſcere Synodus Oecumenica, cùm Zenon Imperator, cùm Alexandrinus, cùm Antiochenus Patriachæ adverſarentur rectæ fidei, cùm Acacius CP. his conniveret. Ergo ſpes una ſalutis erat in prima Sede, Synodi Oecumenicæ vices ſupplente. Qui ergo hanc illi poteſtatem invident, id nimirum ſupereſt, ut fidem & Eccleſiam hujuſmodi peſtibus dilaniandam, & impunè proterendam permittant.

III. Ideo & Joannes Alexandrina Sede pulſus Romano Pontifici adversùs Acacium libellos dedit. Felix *epiſt.* 6. ad Acacium: *Ad libellum fratris & Coepiſcopi mei Joannis, qui te graviſſimis objectionibus impetivit, in Apoſtolica Sede ſecundùm Canones reſpondere diffidens, objecta firmaſti.* Et in libello citationis ad eundem miſſo per Vitalem & Miſenum: *Superveniens Coepiſcopus noſter Joannes, fugatus ab hæreticis pervaſoribus Sedis Alexandrinæ, libellum nobis, quem ſanctæ memoriæ deceſſori meo paraverat, porrigendum ingeſſit. Quem morem, majoris ſui beatæ memoriæ Athanaſii exemplo, & priorum noſtrorum, non potuimus refutare. Et ideo ad hæc, quæ propoſita eſſe cognoſcis, apud Beatum Petrum Apoſtolum, cui preces in nobis oblatas pervides, & quem ligandi atque ſolvendi à Domino poteſtatem ſumpſiſſe non potes diffiteri, & in conventu fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum reſpondere feſtina.* Et in libello quem Felix idem decreto Concilii ad Zenonem miſit; *Adversùs quem*, Acacium, *in conventu mihi ab eo*, Joanne Alex. Epiſcopo, *libellus oblatus eſt, ut idem Acacius, ſicut eccleſiaſticis neceſſe eſt, & veſtris legibus fieri decet, ad hæc, quæ de ſe pervidit intimari, apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum diluere obedienter procuret, nec ullo modo exiſtimet differendum. Qui ſi quemadmodum confidimus, bene conſcius eſt, Apoſtolicum non debet judicium cum conſacerdotibus ſuis & moderationem abjicere, &c.* Vides 1. Epiſcopum ſecundæ Sedis Epiſcopo primæ Sedis libellum porrexiſſe adversùs Epiſcopum CP. 2. Ibi inhæſiſſe veſtigiis, & exemplis Athanaſii ad Julium Papam confugientis. 3. *Eccleſiaſticis legibus* cauſam Acacii à Pontifice Romano cognitam, exauthorationis ſententiam in eum contortam eſſe. 4. Quia *Petro* ligandi ſolvendique poteſtas cœlitùs collata eſt.

IV. Graviter tulerunt Acacii in Sede Conſtantinopolitana ſucceſſores, extra Oecumenicam Synodum ab Apoſtolica Sede damnatum illum fuiſſe. Ita enim Gelaſius *epiſt.* 4. *Euphemium miror, ſi ignorantiam ſuam ipſe non perſpicit: qui dicit, Acacium ab uno non potuiſſe damnari.* Ut ſuæ ergo Sedis jura tueatur Gelaſius, advertamus animum. Reſpondet ergo 1. Acacium non novæ hæreſeos architectum fuiſſe, ſed Eutychianam refoviſſe, ita in Chalcedonenſi Synodo damnatum fuiſſe, cujus executrix ſuo more & jure eſt Sedes Apoſtolica: nec Synodis Oecumenicis opus eſt, ut executioni mandentur placita Synodorum Oecumenicarum. 2. Appellationes toto ex orbe ad Sedem Apoſtolicam Canonibus conceſſas eſſe, & jam antè ipſo etiam approbatore & executore Acacio ſolius Apoſtolicæ Sedis authoritate dejectos fuiſſe Timotheum Alexandrinum, Petrum Antiochenum, Petrum, Paulum, Joannem, & alios. Ergo his exemplis tam ſalutiferis Eccleſiæ, & tam neceſſariis authoratam Sedis Apoſtolicæ poteſtatem, æquè in ipſum Acacium inſurgere potuiſſe. 3. Joannem Alexandrinum Epiſcopum fidei & pietatis aſſertorem, Sede ſua ab Imperatore pulſum, neminem queri: ab Apoſtolica Sede reſtitutum, Græculos conqueri. Perverſum id & præpoſterum. Illud lamentandum, hoc gratulandum. Si enim in Eccleſiæ perniciem poteſt Imperator pios ejicere Præſules, ſceleſtos intrudere, & Synodos Oecumenicas prohibere: quin poſſit ſummus Pontifex citra Synodi Oecumenicæ operam pios redintegrare, impios evertere? 4. Ut inferiores à ſuperioribus, clericos ab Epiſcopis, Epiſcopos à Metropolitanis, hos ab Exarchis : ita cæterarum Sedium ſummos Antiſtites apud primam Sedem & examinari, & judicari poſſe. Ita enim judiciorum ordo inconvulſus poſtulat. 5. Revolutis ſuperiorum temporum monumentis, Synodi univerſalis opera, reſtitutos à ſola Apoſtolica Sede fuiſſe, orthodoxis omnibus & piis gratulantibus, Athanaſium, Chryſoſtomum, Flavianum, & alios principalium Eccleſiarum Præſules. 6. Ut Athanaſii & Chryſoſtomi ætate, ita nunc etſi optatiſſimum fuiſſet, non tamen potuiſſe univerſalem Synodum congregari. Etenim Oriens omnis, & Imperator ipſe cum Acacio in erroris defenſionem conſpirabat. Ergo vel actum erat de ſalute Eccleſiæ, vel præter Oecumenicam Synodum, tot ex capitibus pendulam, tot inexpugnabilibus objicibus interſeptam, aliud à Chriſto compendioſius & explicatius præſidium in Sede Petri divinitùs conſtitutum eſt. Nunc verba ipſa Gelaſii aſcribamus, majeſtatis & virium utique plùs habitura.

V. Primùm ergo ita inſurgit *epiſt.* 4. *Itane non perſpicit ſecundùm formam Synodi Chalcedonenſis Acacium fuiſſe damnatum? &c. Acacius quippe non fuit novi vel proprii inventor erroris, ut in eum nova ſcita prodirent, ſed alieno facinori ſua communione ſe miſcuit.* Et *epiſt.* 8. *Cum Chalcedonenſe Concilium damnaverit Eutychem, deteſtandi furoris authorem; non ſatis habuit, niſi ut pariter ejus quoque conſortem Dioſcorum cæteroſque percelleret. Hoc igitur modo ſucceſſores eorum Thimotheum, Petrum, atque alterum Antiochenum Petrum, non viritim propter ſingulos quoſque rurſus facto Concilio, ſed Synodi ſemel acta regula conſequenter eliſit.* Et *epiſt.* 13. *Majores noſtri divina inſpiratione præcaverunt, ut quæ contra unamquamque hæreſin coacta Synodus, pro fide, communione, ac veritate Catholica atque Apoſtolica promulgaſſet: non ſinerent poſt hæc novis retractationibus mutilari; ne pravis occaſio præberetur, quæ medicinaliter fuerant ſtatuta, pulſandi: ſed authore cujuslibet inſaniæ, ac pariter errore damnato, ſufficere judicarunt, ut quiſquis aliquando hujus erroris communicator exiſteret, principali ſententia damnationis ejus eſſet obſtrictus.* Tum Sabellium, Arium, Macedonium, Eunomium, Neſtorium una Synodo damnatos cum errore ſuo fuiſſe oſtendit, ut eadem ſententia poſteros omnes eòdem conſtrictos errore innodaret.

VI. Oecumenicarum autem Synodorum executricem eſſe præ cæteris Sedem Petri, ita mox docet: *Confidimus, quod nullus jam veraciter Chriſtianus ignoret, uniuſcujuſque Synodi conſtitutum, quod univerſalis Eccleſiæ probavit aſſenſus, non aliquam magis exequi Sedem præ cæteris oportere, quàm primam: quæ & unamquamque Synodum ſua authoritate confirmat, & continuata moderatione cuſtodit: pro ſuo ſcilicet principatu, quem Beatus Apoſtolus Petrus Domini voce perceptum, Eccleſia nihilominus ſubſequente, & tenuit ſemper, & retinet.* Et infrà: *Quod Sedes Apoſtolica, ut decuit, antiqua traditione cuſtodiens, non Synodum duxit iterandam, ſed in ejus prævaricatore pellendo hanc eandem Synodum potiùs exequendam.* Et infrà: *Ponamus tamen, etiamſi nulla Synodus præceſſiſſet, cujus Apoſtolica Sedes rectè fieret executrix, &c.* Et paulò ante finem: *Plurimorum in Italia catholicorum congregatio ſacerdotum, non tanquam nova Synodus contra veterem, primamque cognovit: ſed potiùs ſecundùm tenorem veteris conſtituti, particeps Apoſtolicæ executionis effecta eſt.* Itaque executrix eſt Sedes Apoſtolica ſynodicarum generalium conſtitutionum, ob divinitus Petro collatum principatum, & in ejus executionis ſocietatem adſciſcit ſibi Synodos, & Epiſcopos alios.

VII. Quapropter quòd *epiſtola* 4. Gelaſius infimis etiam Epiſcopis communicaverat hanc poteſtatem, id modeſtum deſiderat interpretem: *Quod non ſolùm Præſuli Apoſtolico facere licet, ſed cuicumque Pontifici, ut quoslibet, & quemlibet locum, ſecundùm regulam hæreſeos ipſius antè damnatæ, à catholica communione diſcernant.* Eſt enim juris & muneris Epiſcopi cujuſcumque, obnoxios ſibi quoſque, ſi cui prædamnatæ conſenſerint hæreſi, ab Eccleſiæ communione ſequeſtrare. Nam pro ea, quæ ſibi concredita eſt, Eccleſiæ portione, executor eſt Epiſcopus quilibet ſynodicorum decretorum. At Præſul Apoſtolicus, ut *primæ* Sedis Antiſtes, & *pro ſuo principatu*, quem Petrus Domini voce percepit, non oves tantùm, ſed Paſtores, & ſummos ſummarum Eccleſiarum Paſtores, ſi contagio hæreſeos afflati fuerint, ſegregare poteſt, ut Synodorum Oecumenicarum univerſalis & ſummus executor.

VIII. Secundò idem Gelaſius ad hunc modum argumentatur *epiſtola* 4. *Nobis opponunt Canones, &c. Ipſi ſunt Canones, qui appellationes totius Eccleſiæ ad hujus Sedis examen voluere deferri. Ab ipſa vero nuſquam prorſus appellari debere ſanxerunt. Ac per hoc illam de tota Eccleſia judicare, ipſam ad nullius commeare judicium, &c. In hac ipſa cauſa Timotheus Alexandrinus, & Petrus Antiochenus, Petrus, Paulus, Joannes, & cæteri, non ſolùm unus, ſed plures utique nomen ſacerdotii præferentes, ſola Sedis Apoſtolicæ ſunt authoritate dejecti: cujus rei teſtis etiam ipſe docetur Acacius, qui præceptionis hujus extitit executor.* Et *epiſt.* 13. *Hoc tenore etiam Timotheus Ælurus, atque ipſe Alexandrinus Petrus, qui ſecundam certè Sedem quoquomodo tenuiſſe videbantur, non repetita Synodo, ſed authoritate tantummodò Sedis Apoſtolicæ, ipſo quoque Acacio poſtulante, vel exequente, probatur eſſe damnatus.* Ut olim ergo Cyrillo Alexandrino poſtulante, & exequente, Neſtorius Conſtantinopolitanus à Romano Antiſtite damnatus fuerat: ita viciſſim nunc Acacio Conſtantinopolitano, Timotheus, & Petrus Alexandrini: & denique Joanne Alexandrino libellos dante, Acacius Conſtantinopolitanus, à Sede Apoſtolica damnati fuere. Atque ita moderante omnia ſummo Chriſto, & ad ſalutem Eccleſiæ ſuæ ſæculorum turbulentos vertices contorquente, rerum ipſa neceſſitas compulit ſecundas per orbem majeſtates, ſeu Sedes Patriarchales cæteras, dum copia Synodi Oecumenicæ non paſſim datur, dum ſeſe & fidem tueri aliter non poſſunt, ad primæ Sedis Petri tribunal confugere, ejus judicium poſtulare.

IX. Tertiò ita ſe, majoreſque ſuos tuetur Gelaſius *epiſt.* 4. *Qua ipſi Synodo, vel ſecundùm cujus Synodi formam, Alexandrinum Joannem de Eccleſia, cui ordinatus fuerat, expulerunt? Qui nullis cauſis evidentibus, nec antè convinci, nec poſtea provocans, etiam in judicio competenti, potuit accuſari. Quòd ſi dicunt, Imperator hoc fecit: hoc ipſum quibus Canonibus, quibus regulis eſt præceptum? Cur huic tam pravo facto conſenſit Acacius, cum authoritas divina dicat, Non ſolùm qui faciunt prava, reos eſſe, ſed etiam qui conſentiunt facientibus? An ſecundæ Sedis Antiſtites & tertiæ, cæterique bene ſibi conſcii ſacerdotes, depelli debuere: & qui religionis extitit inimicus depelli non debuit?* Et *epiſt.* 13. *Dicatur de Alexandrino & Antiocheno Epiſcopo, certis ex cauſis Principem magis illa, quæ geſta ſunt, non Acacium præcepiſſe. Sed Principi Chriſtiano decuerat ſuggerere ſacerdotem, maximè cujus familiaritate & favore fovebatur, ſalvam fore de ejuſdem injuria contumeliaque vindictam; tantùm ut Eccleſiæ ſineret Chriſtianus Princeps regulas cuſtodiri, &c. & ſicut ſemper eſſet effectum; ac divinæ pariter leges, humanæque cenſerent, ut ſacerdotali Concilio de ſacerdotibus judicia provenirent, &c.* Hìc variorum ſubtexit exempla Pontificum, qui intrepidè retuderunt Principes legibus Eccleſiaſticis derogantes: *An qui in hominem Imperatorem peccaſſe dicebantur, nulla interveniente Synodo dejici debuerunt: & in Deum, qui ſummus & verus eſt Imperator, Acacium delinquentem, ſecundùm Synodum, qua hæc eſt damnata perfidia, non oportebat expelli?*

X. Non fuiſſe autem ſibi integrum, Synodum convocare univerſalem, refragante Imperatore, & conſentaneo ipſi penè Oriente toto, *epiſt.* 13. *Etiamſi nulla Synodus præceſſiſſet, cujus Apoſtolica Sedes rectè fieret executrix: cum quibus erat de Acacio Synodus ineunda? Nunquid cum his qui jam participes tenebantur Acacio, & per Orientem totum, Catholicis ſacerdotibus violenter excluſis, & per exilia diverſa relegatis, ſocii evidenter exiſtebant: communionis externæ priùs ſe ad hæc conſortia transferentes, quàm Sedis Apoſtolicæ ſcita conſulerent?* Ex quo vides & tunc & ſexcenties aliàs abrumpi ſpem omnem Synodi univerſalis: cùmque interim ea tamen incurrant momenta rerum, & diſcrimina, quibus ſuccurrere non poſſit, niſi par authoritas; hanc neceſſariò jugem & inconvulſam in prima Sede Petri conſtitui, immo conſtitutam agnoſci à Chriſto, æternitatem Eccleſiæ ſuæ omnipotenter & ſibi conſentaneè olim præfundante.

XI. Nam ſi Oecumenicæ Synodi copia fuiſſet, illam Sedes Apoſtolica expetiſſet utique; quæ quantùm licuit, Occidentalium Epiſcoporum, qui ſoli ferè ſupererant Catholicæ fidei, & libertatis conſortes, Synodum congregavit, in eaque de Acacio cognovit. Ibidem: *Quia orthodoxis ubique dejectis, & hæreticis tantummodò, eorumque conſortibus jam relictis in Oriente: Catholici Pontifices, aut reſidui omnino non eſſent, aut nullam gererent libertatem: plurimorum in Italia Catholicorum Sacerdotum congregatio, rationabiliter in Acacium ſententiam cognovit fuiſſe prolatam: quæ congregatio facta Pontificum, ſecundùm tenorem veteris conſtituti, particeps Apoſtolicæ executionis effecta eſt. Ut ſatis appareat Eccleſiam Catholicam & Sedem Apoſtolicam, quia alibi jam omnino non poſſet, ubi potuit, & cum quibus potuit, nihil penitùs omiſiſſe, quod ad fraternum pertineret pro intemerata & ſincera communione tractatum.* Synodorum quippe coalitione, id eſt, numeroſiore Senatu ſuffragatorum, & poteſtatis, ſententiæque ſuæ ſequacium, non dolet, non obſcuratur, ſed exultat, magiſque & magis rutilat Sedis Apoſtolicæ ſplendor.

XII. Quartò ex Sedium ordine ita idem Pontifex pugnat, *epiſt.* 13. *Quoniam hunc Joannes ſecundæ Sedis Antiſtes gravibus pulſaret objectis, ad primæ Sedis audientiam cohortatus eſt Romanus Præſul, vel venire debere, vel mittere. Licèt enim Synodus iteranda non eſſet, tamen congrueret, ut cujuslibet civitatis Epiſcopus primæ Sedis judicium non vitaret, ad quod convenerat ſecundæ Sedis Antiſtes, qui niſi à prima Sede non poſſet audiri. Præcipuè qui præjudicatis animis nulla Synodo à Græcis fuiſſet excluſus: etiam apud eos cauſam ſuam nec poſſet omnino dicere, nec deberet. Quia ab inferioribus Epiſcopis potior, niſi à prima Sede, ſicut dictum eſt, vel diſcuti potuiſſet, &c.* Et infrà: *Cur ipſe Joannem, quem ſuis literis impetebat, qualemcumque ſecundæ Sedis Epiſcopum, in primæ Sedis B. Petri Apoſtoli judicio confutare deſpexit, &c. ad quod ſecundæ Sedis cerneret veniſſe Pontificem; quod Anatolius Conſtantinopolitanus Epiſcopus miſſis legationibus pro ſua perſona feciſſe monſtratur?* His accommodatiſſimè philoſophabatur ſuprà Cyrillus, & Synodus cum ipſo Epheſina, & pro Sedium ordine judicia inſtruenda eſſe decernebat.

XIII. Quintò ſuperiorum tractu temporum perſæpè, non ſuæ magnitudinis cupidine, ſed alienæ ſalutis charitate urgente, extorquente neceſſitate, & ita Deo magis quàm homine explicante principatum Petri, abſque Synodis reſtitutos, vel dejectos excipit Gelaſius à Romanis Pontificibus ſummos Epiſcoporum apices. *Epiſt.* 13. *Sed nec illa præterimus, quòd Apoſtolica Sedes frequenter more majorum, etiam ſine ulla Synodo præcedente, & abſolvendi quos Synodus iniquè damnaverat, & damnandi nulla exiſtente Synodo, quos oportuit, habuerit facultatem.* Tum Athanaſii, Chryſoſtomi, Flaviani exempla profert, quos Apoſtolica Sedes, quia *non conſenſit* Synodis Græcorum, eos damnantibus, *abſolvit*: Dioſcorum ſecundæ Sedis Antiſtitem, *ſua authoritate damnavit*: Epheſinam ſecundam Synodum, *non conſentiendo ſubmovit*. Et cùm dejiciendi perſæpè ſint ii ipſi, qui Synodum convocari prohibent, & ideo prohibent ne dejiciantur: malè conſultum eſſet Eccleſiæ Chriſti, niſi conſtans & perpetua regnaret in Eccleſia poteſtas primæ Sedis, Synodi vices & vires ſuppletura.

XIV. Sextæ reſponſionis teſtimonia ſuperioribus ſunt inſerta, conſtatque ſuperiorum documentis ætatum, in poteſtate non fuiſſe Pontificum Romanorum Reipublicæ Chriſtianæ conſulentium, ut Oecumenica Synodus in cauſa Athanaſii conflueret; adverſantibus nimirum Orientalibus, & ſecedentibus. In cauſa ſimiliter Chryſoſtomi, lapidem omnem movit Innocentius, ut Oecumenicum coiret Concilium; ſed irritus cecidit conatus; cùm Orientales Epiſcopi, qui Chryſoſtomum damnaverant, & Imperator ipſe Arcadius reluctaretur. In cauſa perinde Flaviani, ad illius revocandam damnationem, & totam prædatoriæ Synodi tragediam ſolvendam, omni ope eniſus eſt Leo Papa, ut Theodoſius Junior Synodum generalem in Italia cogi pateretur; nec tum impetravit. In cauſa ergo ſimiliter complurium Pontificum ſeu Alexandrinæ, ſeu Antiochenæ, ſeu Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, ſeu fidem oppugnantium, & deponendorum, ſeu pro fide certantium, & reſtituendorum, cùm cogi Oecumenicam Synodum per eos quorum intererat, non liceret: Sedes Apoſtolica in Italicæ, ſeu Occidentalis Synodi conventu, in vicem Synodi Oecumenicæ, innocentes reſtituit, reos damnavit; applauſere omnes ubique boni, applauſit Catholica ubique tum & poſt Eccleſia, conſenſuque ſuo univerſalis Synodi inſtar effecit.

XV. Vides ut jura juribus accumulet Gelaſius, & reſponſionum aliarum aliis ſubſtructarum quaſi molibus quibuſdam congeſtis opprimat adverſarios. Ad dejiciendos enim gradu ſuo Patriarchas, Sedi Apoſtolicæ, ut opus ſit Synodo, ſed negat nova opus eſſe. Veteris enim Synodi executor Romanus Pontifex, non novam hæreſin, ſed novum veteris hæreſis ſectarium, vel fautorem jure deponet. 2. Etſi opus eſſet nova Synodo, negat tum cogi potuiſſe. 3. Convocatam ait tunc fuiſſe Synodum, qualis potuit per tempora ex Epiſcopis Italiæ. 4. Negat omnino opus fuiſſe, vel tunc, vel aliàs Synodo generali, ut Sedes prima de ſecunda, vel aliis Sedibus cognoſceret. Idque probat 1. exemplis ſuperiorum ætatum in cauſa Athanaſii, Chryſoſtomi, Flaviani, & aliorum complurium. 2. Quia Canones Sedi Apoſtolicæ conceſſerunt appellationes ex omni Eccleſia. 3. Quia ſecundæ Sedis judex non poteſt eſſe, niſi prima. 4. Quia non ſemper poteſt, immo plerumque non poteſt omnino congregari Concilium univerſale. 5. Quia Acacius, Cyrillus, Athanaſius, Cæcilianus, aliique Epiſcoporum vertices agnovere ſæpiſſimè, minimè neceſſariam eſſe Sedi Apoſtolicæ congregationem Synodi, ut ab ea reſtituerentur, vel defenſarentur, vel ex adverſo diſcingerentur, ac ejicerentur ſummarum Sedium inſeſſores. Concinunt hæ reſponſiones, nec prioribus poſteriores diſſonant; etſi quod in prioribus quaſi ultrò donabatur, cautiùs in poſterioribus retractetur, ut moris eſt diſputantibus.

XVI. Sed quod erat palmare in hac cauſa, principum nempe Sedium ordo, & primæ in cæteras omnes imperium, vide rurſum, ut iterum ab eodem Gelaſio confirmetur, in tractatu quem Sirmundus edidit, in append. Cod. Theodoſ. *pag.* 182. *Secundæ enim Sedis Antiſtitem nec expellere quiſquam, nec revocare, ſine primæ Sedis aſſenſu, vel potuit, vel debuit. Niſi fortè confuſo jam ordine rerum atque turbato, nec prima, nec ſecunda, nec tertia Sedes debeat obſervari, vel ſuſcipi, ſecundùm antiqua ſtatuta majorum, & ſublato capite, ut videmus, omnia membra vario inter ſe compugnent certamine: fiatque illud, quod de populo ſcriptum eſt Iſrael: In illo tempore non erat dux in Iſrael: unuſquiſque, quod placitum erat in oculis ſuis, faciebat. Qua enim ratione vel conſequentia aliis Sedibus deferendum eſt, ſi primæ beatiſſimi Petri Sedi antiqua & vetuſta reverentia non defertur, per quam omnium Sacerdotum dignitas ſemper eſt roborata atque firmata, trecentorumque decem & octo Patrum invicto & ſingulari judicio vetuſtiſſimus judicatus eſt honor? Utpote qui Domini recordabantur ſententiam, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram, &c.* Fœdiſſima rerum colluvies, & inteſtina rixa identidem corpus Eccleſiæ deformabit, *ſublato capite, & ordine turbato* Sedium. Præſulibus enim ſummarum Eccleſiarum aliis alios exturbantibus, hæreticis Catholicos ejicientibus, Catholicis ſupinitate ſua Eccleſiam prodentibus, Imperatoribus fidem & Chalcedonenſem Synodum obliterare ſtudentibus: in hac perturbatiſſima rerum omnium jactatione, una ſalutis anchora fuit Sedes Petri. Hæc temerè ejectos reſtituit, populatores alienarum Sedium hæc damnavit, hæc territavit Principes Eccleſiam infeſtantes, hæc pacem tandem revexit Eccleſiis. Qui hujus principatui invidet, quid niſi de Eccleſiæ ſoſpitate dolet? Nec aliter vel Athanaſii, vel Chryſoſtomi, vel Flaviani, vel Acacii, Petri, & aliorum ejuſmodi tempore, conſtare potuit ſalus Reipublicæ Chriſtianæ, quàm ut Epiſcopalibus Sedibus aliis alias, majoribus minores regentibus, & judicantibus, omnibus una emineret Sedes Petri prima, quam ſingulari patrocinio tuiturum ſe Chriſtus ſuſcepit, cæteras conſequenter tuituram.

XVII. Sed illud obſerva, quòd Gelaſius indiſcriminatim conjunctimque principatum primæ Sedis, & ſummi in Eccleſia Judicis acceptum fert *antiquitati*, item *invicto & ſingulari judicio* Nicænorum Patrum: & *Chriſti ſententiæ*, Petro Eccleſiam ſuam ſuperſtruentis. Nempè *antiquitas* illa à Chriſto ipſo initium ducit, cujus oraculo Nicæni, & aliarum Synodorum Patres obſecuti ſunt in primæ Sedis privilegio amplificando. Sublato quippè Capite exiſtit rixa, interituſque membrorum. Non capite truncam, non ſeminecem Chriſtus peperit Eccleſiam ſuam. Ibidem ergo mox idem: *Quare igitur ad Petrum tam frequens Domini ſermo dirigitur? Nunquidnam reliqui Sancti & Beati Apoſtoli non erant ſimili virtute ſuccincti? Quis hoc audeat affirmare? Sed ut Capite conſtituto ſchiſmatis tolleretur occaſio, & una monſtraretur compago corporis Chriſti, quæ ad unum caput glorioſiſſima dilectionis ſocietate concurreret, & una eſſet Eccleſia, unaque domus unius Domini & Redemptoris, in qua de uno pane, & de uno calice nutriremur.* A Chriſto ergo ipſo Caput conſtitutum eſt in Petri Sede, à Chriſto ſublata ſchiſmatis occaſio, ea antiquitas eſt hujus privilegii, huic antiquitati divinæ inſtitutionis canonicæ leges obſecundarunt.

XVIII. Nam quòd caput Eccleſiæ Chriſtus, quòd caput humanæ reipublicæ ſit Deus, ſed inconſpicuum, & ab aſpectu refugum: non id ad abigendum, prævertendumve ſchiſma ſatis eſt. Protervus enim quiſque capiti ſe conſentire jactabit, & tumultuabitur interim, ſuſdeque vertet omnia. Ergo præterea opus eſt Caput conſpicuum conſtitui in unaquaque domo, provincia, regno; in unaquaque, in univerſa denique Eccleſia. Quo jure enim majores imperitabunt minoribus, niſi & ipſi majori alicui, & tandem maximo, ſeu primo morigerentur? Caput eſt Chriſtus ſingularium Eccleſiarum; ſuo tamen conſpicabili capite, & judice illis eſt opus Epiſcopo. Ita & univerſæ Caput eſt Chriſtus Eccleſiæ, & Judex; at quia ſubductus ille in cœlos eſt, vicarium & aſpectabile caput ab ipſo conſtitutum eſt. Ibidem Gelaſius: *Poſtremò æquum eſt, ut qui alios libenter, & competenter vultis habere ſubjectos, cedatis & ipſi antiquo more majoribus, ut confidenter imperare poſſitis minoribus veſtris. Duodecim certè fuere Apoſtoli, paribus meritis, parique dignitate ſuffulti. Cumque omnes æqualiter ſpiritali luce fulgerent, unum tamen Principem eſſe ex illis voluit Chriſtus, eumque diſpenſatione mirabili in dominam gentium Romam direxit, ut in præcipua urbe, vel prima, primum & præcipuum dirigeret Petrum. Ibique ſicut doctrinæ virtute ſublimis emicuit, ita ſanguinis glorioſa effuſione decoratus, æterno hoſpitio conquieſcit; præſtans Sedi, quam ipſe benedixit, ut à portis Inferi nunquam pro Domini promiſſione vincatur, omniumque ſit fluctuantium tutiſſimus portus.* Paribus meritis, pari quodammodo dignitate, æqualiter ſpiritali luce fulgentes annuit fuiſſe Apoſtolos, eſſe Epiſcopos; ſed à Chriſto tamen conſtitutum unum ex illis *principem, primum, præcipuum*, & in prima ac præcipua urbe Cathedram illi fixam, ut ſicut majores de minoribus, ita de majoribus hic omnium primus judicaret. Quo nihil ſimplicius, nihil invictius. Nam capite ſublato, quod refugiunt, in idem incurrent, immo in diſcrimen longè deterius, ut non unus, ſed plures ſint ſummi, plures ſint primi, plures ſummi judices, plura capita; ex quo quanta tumultuatio conſequatur, nemo non videt. Ergo *antiquo mori*, id eſt, ut ipſe apertè interpretatur, Chriſti inſtituto mos gerendus eſt, ut de ſummis Sedibus judex ſedeat Petrus, in ſua adhuc conquieſcens, adhuc vivens Sede, præſtanſque ei, *ut à portis Inferi nunquam vincantur*; ideoque cæteris fluctuantibus, ne demergantur penitùs, portus ſit tutiſſimus. Quòd ſi refugiant fateri, ſingulis ergo cathedris Epiſcopalibus annuant, quod uni negant: aut totam Eccleſiam à portis Inferi perfringi poſſe contra Chriſti promiſſionem fateantur.

XIX. Cujuſdam autem ſummæ poteſtatis & juriſdictionis argumentum iſtud fuiſſe, qua prima Sedes cæteras antecelleret, & judicaret, etſi cavillationibus ſuis fucum facere nitatur nuperus, idemque doctiſſimus Novatorum: meridiana ipſa luce evidentius eſt. Nam 1. ut *minoribus* & *ſubjectis* imperant ſuis Epiſcopi: ita arguit Gelaſius Acacium, cæteroſque, *majoribus*, hoc eſt, Sedi Petri eſſe debere ſubjectos. 2. Nonniſi *Capite conſtituto* tolli poſſe ſchiſma cum Hieronymo argumentatur, & caput conſtitutum à Chriſto eſſe Petrum, Petrique ſucceſſores: at Capitis in membra ſumma poteſtas & juriſdictio eſt. 3. Ordinem Sedium ſervandum docet, ut primæ aſſurgat ſecunda, huic tertia, & ſic deinceps; alioqui ima ſummis permixtum iri. Ordo hic autem ad judicia pertinet, & de judiciis hìc agebatur. 4. Querebantur Græci ſine Synodo dejectum Acacium. Reſpondet Gelaſius *pro principatu* ſuo Sedem Petri executricem fuiſſe Synodi Chalcedonenſis. Quod utique juriſdictionis eſt: Epiſcopus enim quiſque in obnoxios ſibi ſynodalia exequitur decreta. 5. Reſpondet rurſum in Italica Synodo dejectum eſſe Acacium, quia tunc non alia potuit congregari. Ergo ſynodica authoritas tota in illa reſidebat Synodo quæ tunc cogi potuit. 6. Reſpondet idem ſæpiùs Synodo nulla habita Pontifices Romanos & nocentibus ademiſſe, & inſontibus reſtituiſſe proprias Sedes. Id palam eſt juriſdictionem ſonare. 7. Peſſimè cum Eccleſia comparatum eſt, ſi ut tunc contigit, Epiſcopis patriarchalium propè omnium Sedium à fide deſciſcentibus, Imperatoribus duces ſe in eam defectionem præbentibus, utriſque ſpem omnem Synodi generalis ſuffocantibus, nulla ſuperſit uſquam poteſtas aut juriſdictio, quæ tantis Eccleſiæ vulneribus mederi queat. 8. Denique idem Gelaſius epiſt. ad Epiſ. Orientales, de majorum Sedium Epiſcopis agens; *Cum conſtet ſemper, aut Sedis Apoſtolicæ authoritate hujuſmodi perſonas, aut diſcuſſas, vel eſſe purgatas, aut ſic ab aliis quibus competebat Epiſcopis abſolutas, ut tamen abſolutio earum à Sedis Apoſtolicæ conſenſione penderet. Append. Cod. Theod. p.* 198. Aperta hic juriſdictio, cui omnis alia juriſdictio famulatur,

XX. Nunc ſtrictim aliqua carpam ex aliorum Pontificum epiſtolis in eandem ſententiam. Simplicius *epiſt.* 4. ad Zenonem adversùs Timotheum Alexandrinæ Sedis pervaſorem, & cruentum contaminatorem: *Perſtat in ſucceſſoribus ſuis hæc eadem Apoſtolicæ norma doctrinæ, cui Dominus totius curam ovilis injunxit, cui ſe uſque in finem ſæculi minimè defuturum, cui portas inferi nunquam prævalituras eſſe promiſit; cujus ſententia, quæ ligarentur in terris ſolvi non poſſe teſtatus eſt, nec in cœlo.* Ita ſpem reſecare nititur reſtituendi per Concilium univerſale Timothei. Et *epiſt.* 5. ad Acacium, inſtans ut prohibeatur Oecumenica Synodus, qua ſe reſtituendum Timotheus comminabatur: *Miſericordia Dei, cujus eſt cauſa, non defuit, ut Timotheus, qui ab univerſali Eccleſia ſacerdotalibus ſententiis, & imperialibus conſtitutis juſtè fuerat ſegregatus, ad Eccleſiam tuæ dilectionis, vel ad fidelium domorum limina non permitteretur accedere. Quem conventus novos pro ſe didicimus comminari, reſolvi exiſtimantem, quod de ſe univerſalis decrevit authoritas, &c. Vocem faciendæ Synodi fac reſpui, &c. Hortor ut modis omnibus faciendæ Synodi perverſorum conatibus reſiſtatur, &c.* Ubi perſpicis quàm non conduceret in cauſa Acacii Synodum cogi generalem, quæ in Timothei negotio tam enixè deprecanda fuit; ſed utrobique executricem Synodi Chalcedonenſis Sedem Apoſtolicam, vices ſuppleſſe novarum Synodorum. Cum autem Catholicum Alexandrinis Epiſcopum Zenon reſtituiſſet, grates agit Simplicius *epiſt.* 10. nempe *ſecundùm Beatum Paulum Apoſtolum, Eccleſiarum omnium curam ſuſtinens, &c.* Epiſtola verò 11. ait Timotheum Catholicum Alexandrinæ Sedi redditum, quòd metu percitus antè recitaſſet inter altaria nomen Dioſcori, ſcriptis ad ſe literis, *remiſſionem ipſius erroris expetiiſſe.* Sed & *Idem Timotheus exemplum libelli ſatisfactionis eorum, quos à Catholicæ fidei veritate Timotheus & Petrus utrique damnati, damnationis errore traduxerant, veniam poſtulantes, ad nos pariter deſtinavit, ſacerdotali pietate lapſis ſubvenire deſiderans, quod divinæ miſerationis intuitu, quæ neminem vult perire, refutabile non putamus.* Hìc Petri ſucceſſorem patet, ut cui totius ovilis cura injuncta ſit, ut qui gerat ſolicitudinem omnium Eccleſiarum, ut cui ſe promiſerit Dominus non defuturum uſque in finem ſæculi, omnium etiam ſummarum Sedium curam obiſſe, arbitrum fuiſſe remiſſionis & veniæ, ſummis Epiſcopis & quibuslibet à fide lapſis annuendæ. Nec huic poteſtati ſubſcripſit tantùm Alexandrinus Timotheus, ſed & Acacius Conſtantinopolitanus ita ad Simplicium ſcribens: *Solicitudinem omnium Eccleſiarum ſecundùm Apoſtolum circumferentes, nos indeſinenter hortamini, quamvis ſponte vigilantes ac præcurrentes. Sed vos divinum zelum ſolitò demonſtratis, ſtatum Alexandrinæ Eccleſiæ certiùs requirentes, ut pro paternis Canonibus ſuſcipiatis laborem, ſtillantes ſudore pro his, ſicut ſemper eſt approbatum.*

XXI. Quibus concinens Felix III. Papa Simplicii ſucceſſor, in prima ad Acacium epiſt. ſic orditur; *Poſtquam miniſterii quod regebat Simplicius, ad meæ humilitatis officium gubernacula pervenerunt, in diverſas generalis Eccleſiæ curas, quas ubique terrarum cunctis populis Chriſtianis ſummi Paſtoris voce delegante, Beatiſſimus Petrus Apoſtolus pervigili moderatione diſpenſat, continuò me ſolicitudo maxima, quæ & prædeceſſorem meum inceſſanter urgebat, tam Alexandrinæ urbis, quàm ſtatus fidei totius Orientalis regionis excepit.* Univerſalem prorsùs Petro vendicat juriſdictionem. Idem *epiſt.* 6. pronunciat Acacium *Sancti Spiritus judicio, & Apoſtolica authoritate damnatum.* Et in epiſt. ad Zenonem Imp. *Hæc ego, reverendiſſime Princeps, Beati Petri qualiſcumque vicarius, non authoritate velut Apoſtolicæ poteſtatis extorqueo, ſed tanquam ſolicitus Pater fidenter imploro, &c. Append. Cod. Theod. p.* 143. Et in epiſt. ad Flavitam Epiſcopum Conſtantinopolit. *Dum ad Apoſtolicam Sedem regulariter deſtinatur tui honoris exordium, per quam largiente Chriſto omnium ſolidatur dignitas Sacerdotum. Quod ipſæ dilectionis tuæ literæ Apoſtolorum ſummum, Petramque fidei & cœleſtis diſpenſatorem myſterii creditis ſibi clavibus Beatum Petrum Apoſtolum confitentur.* Cumque Acacianæ communionis contagia eradi præcepiſſet, ſubdit: *Non hoc velut imperioſus impono, ſed ut conſcientiam meam convenienter expediam, ne commiſſæ vobis divinitùs oves, non ſine veſtro diſcrimine, quod abſit, perire ſinantur.* Sublucet & Imperatorem & Epiſcopum CP. de imperioſa Sedis Apoſtolicæ authoritate invidiam ipſi feciſſe. Sed quis non intelligit utris aſſentiendum ſit, fidem evertere molientibus, an defendentibus? licentiam graſſandi amplificantibus, an cohibentibus? Obicem inexpugnabilem ſummæ authoritatis, quo fides & Eccleſia ſoſpitatur, diſiicere molientibus, an propugnantibus? Conſpirant ſanè Novatores noſtrorum temporum inopini cum Eutychianis, & Eutychianæ communionis tenacibus, quando uno cum ipſis impetu & conſilio arcem illam Apoſtolici principatus laceſſunt, qua una Eutychianæ reliquiæ fractæ diſſipatæque ſunt. Quamquam autem premerent, & humanitate plurima temperarent tunc Romani Epiſcopi ſuum, hoc eſt, Petri principatum, non tamen unquam diſſimularunt.

XXII. Conveniendi nunc nobis, qui rerum tunc temporis geſtarum monumentis literarum memoriam ad nos propagarunt. Liberatus in Breviario Neſtorianæ & Eutychianæ cauſæ, *cap.* 18. de Joanne illo eodem Epiſcopo Alexandrino, qualicumque, ſed Catholico tamen agens: *Joannes Talaja ejectus de Sede Alexandrina propter Petrum Moggum, ingreſſus eſt ad Calendionem Patriarcham Antiochenum. Et ſumptis ab eo interceſſionis ſynodicis literis, Romanum Pontificem Simplicium appellavit, ſicut & Beatus fecit Athanaſius: & ſuaſit ſcribere pro ſe Acacio Conſtantinopolitano Epiſcopo. Et quidem ad hoc Simplicius præparati animi & voluntatis fuit.* Ergo ad Julium appellaverat olim Athanaſius, ſeu quod in idem recidit, ad eum ut ad ſummum cauſarum Eccleſiaſticarum judicem, & Canonum defenſorem confugerat. Ergo conſultu & ope tertiæ Sedis, ſecunda Sedes primam appellat. Num hæc juriſdictio non eſt? Pergit ille: *Acacius ſuſceptis epiſtolis Simplicii, reſcripſit ei, quia Joannem quidem Alexandriæ ignoraret Epiſcopum, Petrum verò Moggum ſuſcepiſſet in communionem, in Zenonis Principis Unitivo: & quod hoc citra ejus geſſiſſet ſententiam, propter unitatem Eccleſiarum, Principis juſſione. Simplicius verò ſuſcipiens hujuſmodi literas, contriſtatur adversùs Acacium; eique reſcribit, quod non bene fecerat, præter ſententiam Apoſtolicæ Sedis, ad communionem hæreticum hominem ſuſcipiens.* Summam fidei & communionis Catholicæ adminiſtrationem vendicavit ſibi ſemper, ut vides, Sedes Apoſtolica. Quod obſcurius ſi ſit in priori tumultuatione Orientalis Eccleſiæ, in cauſa fuit tempeſtas acerbiſſima, & perturbatio

batio rerum omnium deſperatiſſima. Functo interim Simplicio ſuccedit Felix. *Joannes verò Talaja habens Epiſcopi dignitatem remanſit Romæ, cui Papa Nolanam dedit Eccleſiam*, &c. *Abſceſſerunt quidam à Petri Moggi communione, & Romam nunciaverunt Papæ Romano, unde reſcriptum eſt Acacio, & obedire noluit, &c.* Et infrà: *Cum per quinque annos ſæpiùs fuiſſet admonitus Acacius, ut de ſtatu Alexandrinæ Eccleſiæ ſolicitudinem ſancti Papæ relevaret, nihil unquam reſpondere dignatus eſt.* Et tandem: *Ubi ad plenum detectus eſt Acacius hæreticus, Papa Felix in literis ſuis Synodicis ad Acacium, ſic poſuit: Peccaſti, ne adjicias, & de prioribus ſupplica. Suſceptis his Acacius literis perſeverat, neque recedens à communione Petri, neque ſuadens ei palam ſuſcipere Chalcedonenſe Concilium, & tomum Papæ Leonis. Hæc cognoſcens Papa Felix, damnationem ſcriptam miſit Acacio, &c. Qui tamen uſque ad mortem patrocinante Imperatore remanſit ſacrificans.* Caligat in meridie, quiſquis hìc non videt univerſalem, & in omnes orbis Eccleſias jure ſuo ſe porrigentem juriſdictionem, idque in ſalutem Eccleſiæ alioqui labaſcentis. Nec potuiſſe declinari vim, & pondus hujus juriſdictionis, niſi patrocinante Imperatore, qui tunc & fidem dilapidabat, & hæreſin perſpicuè tuebatur.

XXIII. Evagrius *lib. 3. cap. 18. Cum libelli Felici à Joanne contra Acacium, quòd contra Eccleſiæ ritum cum Petro communicaverat, deque aliis facinoribus ab eo contra Canones admiſſis, dati erant: mittuntur à Felice ad Zenonem Vitalis & Miſenus Epiſcopi, ut ejus authoritate tum Concilium Chalcedonenſe confirmaretur: tum Petrus ut hæreticus Epiſcopatu pelleretur: tum denique Acacius mitteretur ad ipſum Felicem, rationem de rebus, quas Joannes ei objectaſſet, redditurus.* Et mox: *Cyrillus, qui Acœmetis praerat, mittit ad Felicem, quo eum, cùm tam gravia peccata contra veram fidem admiſſa eſſent, inſimularet tarditatis.* Et iterum: *Extant epiſtolæ tum à Cyrillo, tum ab aliis Monaſteriorum Conſtantinopolis præpoſitis, tum ab Epiſcopis & Clericis Ægypti contra Petrum, utpote hæreticum, & eos qui cum eo communicabant.* Et *cap. 21. Crevere res iſtæ ſermone Symeonis Monachi Acœmetæ, miſſi à Cyrillo ad Felicem. Nam Miſenus & Vitalis ab eo fuere reprehenſi, propterea quod cum hæreticis communicarant, idque cum nomen Petri palam in ſacris tabulis recitaretur. Quodque ea natione multi ſimplices homines in errorem ab hæreticis inducerentur, qui affirmare non dubitarunt, Petrum ab Epiſcopo Romano in communionem admiſſum eſſe.* Subjicitur ſententia Conciliii Romani in Miſenum & Vitalem vibrata, item in Petrum *hæreticum, jam pridem ſacræ cathedræ ſententia condemnatum*, denique in Acacium. Prominent & hìc veſtigia legitimæ juriſdictionis, 1. cum libelli porrigantur à ſecundæ Sedis Epiſcopo adverſùs Acacium. 2. Cum citetur Acacius, ut rationem reddat de objectis criminibus. 3. Cum à Clericis Monachiſque Conſtantinopolitanis culpetur tarditatis Felix Papa, ut qui contator ſit, & legitima poteſtate uti, neceſſarioque ſummi Judicis munere fungi tamdiu ceſſet. 4. Cum Epiſcopi Ægyptii adverſùs populatorem ſecundæ Sedis ad primæ Sedis confugiant Antiſtitem. 5. Cum denique cauſam fidei inclinatam incumbere Romano Epiſcopo uni, intelligant fideles omnes tum Conſtantinopoli, tum in Ægypto; & didito in vulgus falſo rumore, Romanam Eccleſiam Petro communicare, creduli huic famæ ſimpliciores quique, ſtatim ei communicare incipiant, quos in id flagitium non inflexerat Sedium omnium Orientalium authoritas.

XXIV. Jam prodeat Breviculus hiſtoriæ Eutychianiſtarum à *Sirmundo* editus, ſeu Geſta de nomine Acacii. Concinunt omnia cum ſupra decerptis ex Breviario Liberati. *Defuncto Timotheo Epiſcopo Joannes Oeconomus, Catholicus à Catholicis ordinatur Epiſcopus. Qui cum de conſuetudine majorum ad Apoſtolicam Sedem ſynodica ſcripta miſiſſet: ſuperveniente Uranio Subadjuva, & contra Joannem jam Epiſcopum ſacra Principis deferente, ab Epiſcopatus illius confirmatione Papa ſuſpenſus eſt. Et quia in iiſdem ſacris de reſtituendo Petro, quem ipſe damnavit, fecerat mentionem, hæc pars omnino eſt abnegata. Unde videtur clementiſſimus Imperator aſſenſus. Cum ergo ſanctæ memoriæ Papæ Simplicii nihil totiens ad Acacium directa propter Alexandrinæ Eccleſiæ quietem & Catholicæ fidei integritatem ſcripta proficerent, ſupervenit idem Sanctus Joannes Epiſcopus, qui ſicut decebat ab Apoſtolica Sede ſuſceptus eſt. Nam & priores ejus ſimiliter Romanæ Eccleſiæ tempore perſecutionis ſuffugium popoſcerunt.* Et infrà memorat miſſos à Felice Conſtantinopolim legatos, *ſub hac inſtructione, ut Petrus de Alexandrina pelleretur Eccleſia, & ut libello Sancti Joannis Epiſcopi Alexandrini reſponderet Acacius.* Denique *habita Synodo Felix Vitalem & Miſenum ab officio & communione ſuſpendit, Acaciumque damnavit.* Cujus damnationis executionem non proceſſuram renitente Imperatore facilè conjectans, illam ita concluſit, *Sancto Spiritu exequente.* Juriſdictionis argumenta nec obſcura hæc ſunt. Nam 1. electus in Epiſcopum Alexandrinum *confirmari ab Apoſtolica Sede* ambit ipſe, intercedit Imperator, ſententiam aliquamdiu librat Sedes Apoſtolica. 2. Jam invaſerat inſidebatque Sedem Alexandrinam Petrus, & tamen adhuc Acacius, adhuc Imperator de eo *reſtituendo* apud Romanum Pontificem inſtabat. Nempe donec ab Apoſtolica Sede confirmaretur, adulter, non ſponſus erat Eccleſiæ. 3. Joannes more majorum ſuorum, more Athanaſii ad Romanam Eccleſiam confugit, quod idem eſt acſi cum Liberato dictum eſſet, *Appellavit*. 4. Citatur, damnaturque Acacius in eadem Synodo cum Vitali & Miſeno. Ubi juriſdictio una & indiſcreta patentiſſimè cernitur.

XXV. Liber Pontificum Romanorum in Simplicio: *Sub hujus Epiſcopatu venit relatio de Græcia, ab Acacio Conſtantinopolitano Epiſcopo, & affirmavit Petrum Alexandrinæ urbis Eutychianiſtam hæreticum, facta petitione ab Acacio Epiſcopo, chirographo ejus conſtructa. Eodem tempore fuit Eccleſia prima, hoc eſt, Sedis Apoſtolicæ executrix. Tunc Simplicius hoc audiens damnavit Petrum Alexandrinum, eò quòd Acacius innumerabilia mala affirmabat, ita tamen, ut pœnitentiæ reſervaret tempus.* In Felice & Gelaſio ſynodicè damnatum Acacium perhibet. Quæ etſi temporum ordini non ſatis conſtent, Apoſtolicæ tamen Sedis juriſdictionem apertè produnt. Nec te moveat, ſi antè perdiu fluctuati ſunt Orientales Catholici, quàm ad Romanam confugerent Sedem. Nam Eutychianis & Epiſcopis & Principibus ubique furiantibus, in tanta rerum omnium vertigine minùs mirum eſt, ſi conſilii inopes diu vacillarint. Sed tum demum & ſibi & Concilio Chalcedonenſi conſuluere, cùm in tutiſſimum ſe recepere portum Romanæ Eccleſiæ. Unde Anaſtaſius hiſtoriæ Græcæ interpres: *At verò qui erant ex regia urbe, necnon & de Oriente, deprecati ſunt Felicem Romanum Epiſcopum, ſignificantes Acacium eſſe malorum authorem. Inter quos & Joannes Alexandrinus eadem dicens, Romam profectus eſt.*

XXVI. Perinſulſum eſt autem, quod regerunt Novatores, nec Acacium à munere ſuo & Sede depulſum eſſe, nec Joannem Alexandrinæ Cathedræ compotem factum, nec juriſdictioni huic Romani Epiſcopi, vel Principem, vel Epiſcopos Orientis paruiſſe. Jamdudum ceſpitant in eo Sectarii, quòd facta & jura non diſpeſcunt, exitialia & ſalubria Eccleſiæ conſilia nihil diſcriminant: immo quæcumque fidei orthodoxæ, & Eccleſiæ, & Synodorum Oecumenicarum adverſarii auſi, molitique ſunt, adverſùs vindices earundem & patronos, ea ipſi lambunt, ea ſuſpiciunt & amplexantur.

Contempſere Sedis Apoſtolicæ authoritatem Petrus Alexandrinus, Acacius Conſtantinopolitanus, Zenon, Anaſtaſius, aliique: ſed iidem fidei Catholicæ & Synodo Chalcedonenſi terga vertere; utque impunè hoc poſſent, illud auſi ſunt, qui ſi Sedi Romanæ obſecuti eſſent, à fide & Synodo Oecumenica utique non defeciſſent.

XXVII. Ad hæc, non metienda ſunt ex improborum judicio vel contumacia, poteſtatum Eccleſiaſticarum jura: ſed ex fidelium, ex proborum ſenſu, ex Eccleſiæ ipſius univerſalis conſenſu, ex poſteritatis limpidiore cenſura poſt enubilatas inteſtinorum diſſidiorum tenebras. Itaque accipe quæ de his diſſerat Facundus Hermian. adversùs Mocianum: *Nam & cum Acacius Conſtantinopolitanus Epiſcopus aliquid adversùs auderet, ſola inimicis ipſius Synodi communione permiſſa, prævidens Apoſtolica Sedes, quòd ſicut exitus docuit, hæc remiſſio ad deſtructionem Concilii memorati pertenderet (poſtea quippè Zeno Imperator, qui eis communionem præbere mandaverat, à minoribus ad majora proſiliens, ipſum Concilium promulgato ſprevit edicto:) eundem Acacium, quamvis prædicto Zenone reſiſtente, damnavit. Qui mortuus quoque per libellos ordinandorum Epiſcoporum nunc uſque damnatus eſt.* Subdit à communione Apoſtolicæ Sedis alienos fuiſſe Orientales omnes, *quia Zeno Sedis Apoſtolicæ decreta contemnens, Acacio communicabat*, itemque Anaſtaſius Imperator, *donec principis Juſtini temporibus, Acacii damnationi ſubſcriberent*. Subjicit rurſum, *Eccleſiam Romanam reconciliaſſe Orientis Eccleſias, & eas in communionem ſub debita ſatisfactione recepiſſe: non autem Eccleſias Orientis Romanam Eccleſiam reconciliaſſe*. Item Apoſtolicam Sedem, *non ipſam pro facto ſchiſmate fuiſſe culpabilem, non ſchiſmaticos fuiſſe Occidentales*: Sed ex adverſo *Apoſtolicam Sedem aliis culpam dimiſiſſe*. Et infrà rurſus eximiè commendat, *in Chalcedonenſis Concilii cauſa, dudum nobis præbitum in Acacio à tantis Præſulibus Apoſtolicæ Sedis exemplum, univerſalis Eccleſiæ conſenſione firmatum*. Ubi vides non id ponderandum, quòd Acacium damnante Apoſtolica Sede tueatur Zeno; ſed quòd reſiſtente Zenone damnet Acacium Sedes Apoſtolica. 2. Non id quòd Zenon, Anaſtaſius, & alii iſtiuſmodi ab Acacii damnati communione non ſe abrumpant; ſed quòd mortuus quoque Acacius per libellos ordinandorum poſt centum ferè annos adhuc damnabatur. 3. Non id quòd Orientis Eccleſiæ annis quadraginta extorres fuerint à Romanæ Eccleſiæ communione, ſed quòd cogentibus nefariis Principibus fuerint ad id compulſæ; quòd eam communionem ſæpe ambierint, nec impetrarint; quòd eam tandem annitente Juſtino conſecutæ ſint ſubſcribendo damnationi Acacii: quòd non ipſis Romana Eccleſia, ſed ipſi Romanæ Eccleſiæ reconciliati ſint: quòd nonniſi ſub debita ſatisfactione in communionem recepti ſint: quòd interim ſchiſmatici fuiſſe agnoſcantur. 4. Non id denique ſpectandum quòd alicubi, aliquamdiu, ab aliquibus vituperandis hominibus ſpreta ſint decreta Sedis Apoſtolicæ; ſed quòd ab orthodoxis interim etiam in Oriente in pretio, Occidentalibus ſemper omnibus in honore fuerint, ſerenata denique Republica Chriſtiana, *univerſalis Eccleſiæ conſenſione firmata ſint*. His accedat Victor Tununenſis in Chronico: *Felix Romanæ Eccleſiæ Præſul Monachis & Clericis per Orientem, Ægyptum, & Bithyniam commorantibus ſcribit, ut Petrum Alexandrinum Epiſcopum Chalcedonenſis Synodi obtrectatorem, & ejus communicatores tanquam hæreticos vitent*. Et rurſum mox: *Orientales Epiſcopi præter paucos per Henoticum Zenonis, communione atque conſenſu polluti, Petri Alexandrini, Petri Antiocheni, & Acacii Conſtantinopolitani Epiſcoporum, Synodo Chalcedonenſi renuntiant*. Et rurſum: *Acacius Conſtantinopolitanus Epiſcopus literis Felicis Romanæ Eccleſiæ Præſulis admonitus, ut à damnatorum Synodi Chalcedonenſis communione atque ſocietate abſtineat, legatos ejus cuſtodiæ mancipat*. Et mox: *Acacius Conſtantinopolitanus, Petrus Alexandrinus, Petrus Antiochenus Epiſcopi, Chalcedonenſis Synodi inimici, à Felice Romanæ Eccleſiæ Præſule, & Synodo in Italia facta, damnantur: & ipſa damnatio Acacio Conſtantinopolin legatis miſſis per monachos Monaſteriorum Achimitenſium, Baſiani, atque Pii ingeritur*. Et denique: *Petrus Antiochenus ſub damnatione moritur, &c. Acacius Conſtantinopolitanus Epiſcopus ſub damnatione moritur, &c. Petrus Alexandrinæ incubator Eccleſiæ ſub damnatione moritur*. Conjuratas vides in excidium Chalcedonenſis Synodi, conjuratas cum ipſo Imperatore peſtes, poſt damnationis ſententiam Romana ex arce intortam, incubare quidem adhuc Orientalibus ſedibus, ſed omnes tamen *ſub damnatione mori*. Itaque Victori Epiſcopo ne in mentem quidem venit, dolere aut ſentire contemptam ſententiam Apoſtolicæ Sedis: ſed illam perſuaſiſſimus ratam, & nulla humana vi infirmandam, fidenter pronunciat, omnes ea perculſos, *ſub damnatione* objiſſe. Quibus & hæc ex Theophanis Chronographia quadrant præclariſſimè: *Orientis Epiſcopi cum Acacio per literas conqueſti ſunt, quòd Mongo communionis conſortium impertiiſſet. Ille ſpretis eorum monitis, Mongum eundem in communionem admittere impudentiſſimè cunctos compulit. Cives autem regiæ urbis & cuncti Orientales Felicem, qui poſt Simplicii obitum Romanam Sedem tenebat, ſupplices adierunt, & malorum omnium authorem incuſaverunt Acacium. Intereà Joannes Antiochiæ Præſul hæc eadem denuncians, Romam ingreditur. Felix itaque Synodo in Coryphæi Apoſtolorum Petri templo coacta, Zenoni & Acacio literis ſignificat, ut Petrum Mongum ceu hæreticum Alexandria ejiciant*. Narrataque mox Legatorum Felicis defectione, addit: *Felix cognitis legatorum ſuorum geſtis, Eccleſiæ dignitate eos dejecit, in Acacium parem depoſitionis ſententiam ſcripſit*.

XXVIII. Si paucos enim nebulones, ſi præſentia tempora, ſi nubila procellarum perpendas tantùm, & inde ſuſpendas judicium; in eandem calumniarum voraginem præcipitabis indubiè Oecumenica omnia penè Concilia, & ipſam Eccleſiam Chriſtianam. Quanti enim & quamdiu illuſere Nicænæ Synodo, & Epheſinæ primæ, & Chalcedonenſi? Immo in contemptum Sedis Apoſtolicæ, nec Acacius, nec Petrus Epiſcopi, nec Zenon, nec Anaſtaſius Imperatores efferbuerunt, niſi ut impuniùs Chalcedonenſem Synodum deteſtarentur. Exordia ipſa Chriſtiani nominis quanto & quàm diuturno habita ſunt ludibrio? Sed perfregit tandem portas Inferi Eccleſia, ſæculorum decurſu crebreſcens & convaleſcens; victrices de mendacio triumphavere plaudentibus poſteris Synodi Oecumenicæ, ultra eſt injurias Apoſtolicæ Sedis religioſa poſteritas, ſuamque illi etiam in anteceſſum refudit authoritatem *univerſalis Eccleſiæ conſenſio*. Non ad has ergo temporis & loci tantas anguſtias coarctandus eſt animus noſter, oculuſque de fide luminatus: ſed in univerſalis Eccleſiæ æternitatem infinitatemque quandam latiſſimè explicandus eſt. Ita Nicolaus I. cùm in exemplo conſimili jactaret Michael Imperator nequiquam damnatum ab eo Photium, reſtitutum Ignatium, *epiſt. 9. Sed dicis, ò Imperator, etiam ſine conſenſu noſtro, Photium & Eccleſiam retenturum, & Eccleſiæ communionem habiturum; Ignatium verò nihil per nos meliorationis adepturum. At nos è diverſo credimus, quòd Eccleſia Chriſti ſacros Canones, & præcipuè Nicænos, non tradat oblivioni, præcipientes videlicet, ut hi qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Credimus etiam, quòd diu membrum incolume non ſubſiſtat, hærens membris Capiti non hærentibus. Poſtremò credimus, quòd cætera membra, ſi tamen affectant vivere, Caput quando-*

que ſequantur. Et infrà: *Quotquot autem in ipſa communione Sedes Apoſtolica tenuit, aut dum viverent, ab Eccleſia ſunt univerſali recepti, aut poſtmodum ab ea ſumma celebritate retenti. Præterea illos in quorum damnatione non conſenſit, ſingulari prærogativa diſſolvit*. Petrum à Simone Mago contemptum, Victorem ab Aſianis interſerit. *Felix quoque Papa Conſtantinopolitanum Acacium non ſolùm depoſuit, verùm & inſolubilibus anathematis vinculis innodavit. Sed adeo eſt contemptus, ut idem Acacius, mundi Rectorum tuitione protectus, etiam nonnullis Romanis Pontificibus decedentibus, & officio Sacerdotali juxta præcedentem conſuetudinem fungeretur: & exceptis paucis, omnium Orientalium communione frueretur*. Contemptum hunc ſuæ Sedis non diſſimulat, non extenuat, ſed ultro etiam exaggerat Nicolaus, nempè ut redundaturum ad incrementum gloriæ. Nam *licèt ſero, licèt poſt multos ſudores, mundus totus tamen quandocumque ea defendit, quæ Petrus contra Simonem defendiſſe dignoſcitur: ea damnat, quæ illum damnaſſe deſcribitur*. Similiter quod ad Victorem attinet, *Eccleſia tota nunc cum illo ſapit, & quod fecit, laude prædicat dignum*. Et denique quod ad Acacium pertinet, *Propitio Chriſto, Sedis Apoſtolicæ Pontificibus indefeſsè certantibus, à Catholicis jugi fatigatione remota, tandem aliquando ad B. Felicis ſententiam eſt Eccleſia tota converſa. Et quia prædictus Acacius non eſt inventus ſuperſtes, conſequenter nomen ejus in Eccleſia taceri ſancitum eſt. Sed & tu, Imperator Orthodoxe, de ipſo nunc cum Sede Apoſtolica ſapis, qui ſi illo tempore fuiſſes repertus, pro eo contra eam, ut & in hac cauſa, fuiſſes fortaſſe accenſus*. Univerſim enim Chriſtus, Eccleſia, Synodus Oecumenica, Sedes Apoſtolica, fides, veritas ipſa denique oppugnari poteſt, expugnari non poteſt: obnubilari poteſt aliquamdiu, non extingui. Immo tantò ſplendidior tandem diradiat, quò denſioribus nebulis aliquamdiu ſe circumfundentibus delituit. *Sed quia veritas tegi funditus humanis non poteſt conatibus, &c. Idcirco Sol Juſtitiæ radios ſuos fortaſſe mittens, & nebulam diſſipavit erroris, & veritatis paulatim lumen oſtendit. Sicque demum quantùm illi defenſores Eccleſiæ rectè ſapuerint, & iſti nequiter oberraverint, tandem evidenter innotuit*. Et *epiſt*. 10. idem: *Ita ut contra ſingulos errores in Eccleſia exortos prior hæc Eccleſia ſecundùm primatus ſui authoritatem ſententiæ terminum dederit. Et ita demum univerſalis Eccleſia, licèt aliquando per aliquantulum temporis in quibuſdam reluctata ſit, quæ illa tamen probavit, quandoque probaverit: & quæ illa refutavit, ipſa refutaverit*. Plura inferiùs in hujus rei confirmationem coacervabimus, ubi ſub Hormiſda Pontifice, & Juſtino Principe exequemus CP. Eccleſiæ cum Romana reſartam concordiam.

XXIX. Nunc pauca libet ex Gregorio Papa addere, ut ex ipſo liqueat, quì Romano Pontifici Antiſtites ſummarum ſeu patriarchalium Sedium, & quodammodo adæquentur, & tamen ſubjiciantur. in his enim verbis Gregorii *l. 7. epiſt*. 65. ingens ſibi præſidium Novatores ſui erroris imaginantur, quibus reapſe potiùs eorum pertinax inſcitia nudatur. Sic enim Gregorius de Primate Byzaceno in Africa: *Nam quod ſe dicit, Sedi Apoſtolicæ ſubjici, ſi qua culpa in Epiſcopis invenitur, neſcio quis ei Epiſcopus ſubjectus non ſit. Cum verò culpa non exigit, omnes ſecundùm rationem humilitatis æquales ſunt*. Et rurſus idem *l. 7. epiſt*. 30. ad Eulogium Epiſcopum Alexandrinum: *Indicare veſtra beatitudo ſtuduit, jam ſe quibuſdam non ſcribere ſuperba vocabula, quæ ex vanitatis radice prodierunt; & mihi loquitur, dicens, Sicut juſſiſtis. Quod verbum Juſſionis, peto, à meo auditu removete; quia ſcio, quis ſum, qui eſtis. Loco enim mihi Fratres eſtis: moribus, Patres. Non ergo juſſis, ſed quæ utilia viſa ſunt, indicare curavi. Non tamen invenio veſtram beatitudinem, hoc ipſum, quod memoriæ veſtræ intulit, perfectè retinere voluiſſe. Nam dixi, nec mihi vos, nec cuiquam alteri tale aliquid ſcribere debere; & ecce in præfatione epiſtole, quam ad me ipſum, qui prohibui, direxiſtis, ſuperbæ appellationis verbum, univerſalem me Papam dicentes, imprimere curaſtis. Quod peto, dulciſſima mihi ſanctitas veſtra ultrà non faciat. Quia vobis ſubtrahitur, quod alteri pluſquàm ratio exigit, præbetur. Ego enim non verbis quæro proſperari, ſed moribus. Nec honorem eſſe deputo, in quo fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus namque honor eſt, honor univerſalis Eccleſiæ. Meus honor eſt, fratrum meorum ſolidus vigor*. An ergo dum exæquat ſibi Gregorius cæteros Patriarchas, immo Epiſcopos, Sedis ſuæ principatum & ſummi Judicis poteſtatem ſibi abrogat? Minimè gentium.

XXX. Nam 1. Eulogii ipſius Alexandrini nequaquam aſpernanda ſententia eſt, cujus præclara eruditionis & Pontificiæ fortitudinis monumenta neminem prætereunt. Ille enim à Gregorio juſſum ſe interpretatus eſt, ne univerſalis Patriarchæ nomine decoraret, vel inflaret potius Epiſcopum CP. & veluti juſſus morem geſſit, & jubenti ſe paruiſſe profeſſus eſt; & ipſum denique univerſalis Papæ nomen Conſtantinopolitano Epiſcopo abjudicatum, Gregorio vendicavit. Ita *officii* ſui numeros implere ſe arbitratus eſt Eulogius: interceſſit autem Gregorius, ut ne ullos *ipſe humilitatis* numeros præteriret. 2. Fratres ſibi ait Gregorius, & æquales eſſe Patriarchas cæteros, ſicut nimirum Cyprianus, Leo, Ambroſius, Gelaſius, Hieronymus, reliquos Apoſtolos Petro exæquarunt. At iidem tamen ipſi ibidem continuò, ut anteverteretur ſchiſmatis occaſio, Caput neceſſariò conſtitutum à Chriſto fuiſſe definiunt. Ergo illa æqualitas ita temperanda, ut Caput membris emineat; nec ſolo nomine, ſed ea omni, quam nomen Capitis inſinuat, poteſtate muniatur ad ſchiſma amoliendum, quod ſola utique nominis vel conſeſsùs gloria non propulſaret. Nam ſummis inter ſe quandoque concertantibus Epiſcopis, Athanaſio, & Euſebio, Cæciliano & Majorino, Chryſoſtomo & Theophilo, Flaviano & Dioſcoro, Joanne Talaida & Acacio: inteſtinam hanc & internecinam membrorum ſuorum conflictationem componere nequaquam potis erit Petrus Petrique Sedes, niſi tota Capitis majeſtate, & juriſdictione cumuletur. 3. In prælaudatis verbis ambitionem ſolam nominum deprecatur Gregorius, non poteſtatem. *Juſſionis* verba, *univerſalis* nomen repudiat. Non jubet, ſed utilia indicare curat. Negat univerſalis nomen ſibi præſcribendum, at ſupremos Antiſtitum totius orbis apices admonet officii ſui, peccantes objurgat, territat. Gloriolam ergo vocum inanem ſpernit retinentiſſimus interim poteſtatis ſuæ. 4. Cùmque *ſuperba vocabula* retentaret Joannes CP. Epiſcopus, videſis complures ad eum Gregorii ea de cauſa increpatorias, & comminatorias epiſtolas. Inde plùs ſatis intelliges, quantum ſibi poteſtatis in omnes orbis Epiſcopos jure ſuo vendicaret. Itaque ut Africani Patres in Archiepiſcopi, ita Gregorius in Univerſalis vocabulo, ſolam nominis inſolentiam, novitatem, arrogantiamque deteſtabatur, non legitimam poteſtatem. Quamquam utriuſque vocis adhærentem tunc ex novitate invidiam, & ſuperbiæ ſpeciem, conſuetudo tandem & vetuſtas abſterſerit. 5. Diſertiſſimè Gregorius *l. 7. epiſt. 64. Nam de Conſtantinopolitana Eccleſia quod dicunt, quis eam dubitet Sedi Apoſtolicæ eſſe ſubjectam? Quod & piiſſimus Dominus Imperator, & fratres noſter Euſebius ejuſdem civitatis Epiſcopus aſſiduè profitentur*. Hæc ille iis reſpondet, qui querebantur, quaſi *Eccleſiam Conſtantinopolitanam diſponeret comprimere*. 6. Ubi culpa non exigit, ait Gregorius, æquales eſſe, ſed *omnes* Epiſcopos, ſed *ſecundùm rationem humilitatis*. Ergo non Patriarchæ tantùm exæquantur Romano Antiſtiti, ſed omnes prorſus Epiſcopi & Metropolitanis, & Primatibus, & Patriarchis.

XXXI. Illa porro æqualitas nihil officit juriſdictioni Metropolicæ aliorum in alios. Nam quis tantum ſcelus affingat Gregorio? Quis ab eo ordinem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ab Apoſtolis, à Synodis conſtitutum labefactari deliret? Ergo nec Patriarcharum cum Romano Præſule æqualitas, hujus in illos juriſdictionem & Metropoliticum jus infirmabit. 7. Ideo cautè Gregorius æquales pronunciavit omnes Epiſcopos, non ſecundùm poteſtatis, ſed ſecundùm humilitatis rationem. Etſi ergo poteſtate diſpares, humilitate pares ſint. Et ea eſt humiliatis indoles, ut exæquet inæquales, non majorum poteſtatem præfocando, ſed premendo gloriam, & ubi nihil opus eſt, authoritatem diſſimulando. Ita Chriſtus ſecundùm humilitatis rationem, non venit miniſtrari, ſed miniſtrare & in medio Apoſtolorum erat, ſicut qui miniſtrabat. Poteſtate tamen immaniter eminebat. Ita Magiſtros & Patres vocitari vetuit, nempe quò faſtum dejiceret, non quò ſaluberrimum, & his nominibus conjunctum amputaret imperium. Unde abrogato faſtu, & reſecto ſupercilio, non imperium tantùm, ſed & nomen ipſum Patris & Magiſtri, in Eccleſia retentatur, ſicut & Juſſionis & Univerſalis. Ubique enim id valet, ut præcepti non ſonus, ſed ſenſus: non cortex, ſed medulla teneatur. 8. Tum æquales ait Gregorius omnes eſſe Epiſcopos, *quando culpa non exigit*. Ergo quando culpa exigit, tunc inæquales neceſſariò ſunt, ut peccantes à majoribus corripiantur, & ni reſipiſcant, animadvertantur. At quando in culpam prolabitur quis, non tunc iſta demum emergit inæqualitas. Nec enim quo facinore alteri illinitur culpa, alteri authoritas culpæ ultrix paratur. Sed quæ, cùm culpa nulla provocaretur, latitabat, & humilitatis nubilo ſplendorem ſuum premebat poteſtas ſuperior: ea emicat tum demum, & proſilit, cùm ſceleri obluctandum eſt. Denique non tantùm opprimenda eſt culpa, ſuperioris manu juriſdictionis, poſtquam ebulliit: ſed & ejuſdem metu occupanda, & prævertenda eſt. 9. Ideo ſcitè Gregorius, ſi qua culpa in Epiſcopis invenitur, neſcio quis Sedi Apoſtolicæ ſubjectus non eſt? Omnes ergo orbis Epiſcopi, infimi, perinde & ſummi, dum in culpa ſunt, tunc ei ſubjiciuntur. An ergo tunc ſubjici incipiunt? Nihil inſulſius fingi poteſt. Sed ut Paulus ait, Juſtis non eſſe legem poſitam, ſed injuſtis, cùm utriſque lex immineat, & juſtitiæ præceptrix, præmiatrixque: & injuſtitiæ dehortatrix, ultrixque. Et idem Paulus, *Principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat*. Quamquam ergo bonis peræquè & malis dominetur Lex æterna, Lex humana, Deus, Princeps; juſtus tamen quodammodo ſub lege non eſt, nec timore agitur; ſed ipſe ſibi lex eſt, & ultro ad bonum ſeſe agit. Si quando autem peccet, tunc ſub lege, & ſub legis executore magiſtratu eſt, nempe terrente, ſæviente, puniente. 10. Cum Chriſtus dominationis invidioſum ſupercilium ab Eccleſia ſua ſuſtulit, cum dominari in Cleris Epiſcopos vetuere Apoſtoli, cum Clericorum in laicos regimen humilitas Chriſtiana temperat: non tamen ordo & diſciplina proteritur, non majorum in minores ſolicitudo & poteſtas ſtrangulatur. Itaque incolumi & intaminata humilitatis norma, quàm clerici de laici, Epiſcopi & Clericis, Metropolitæ de Epiſcopis, de Metropolitis Patriarchæ: tam de Patriarchis ipſis Romanæ Sedis Pontifex, pro ſua poteſtate & legitima juriſdictione judicabit. Una in his omnibus vel valet, vel infringitur regula. Ideoque Gelaſius opuſculo de anathemate ſapienter prorſus pronunciat, *Cum de ſecundæ Sedis ageretur Antiſtite, nec ab inferiore qualibet, ſed à prima Sede, jure poſſit abſolvi. Inferior quippe potiorem abſolvere non poteſt. Sola ergo potior inferiorem convenienter abſolvit. Proinde inferioris loci Pontifices, quia nullatenùs ſe noverant potiorem ſibi ſine prima Sede ſe poſſe reſolvere, præcipuè quem ejus ſententia noverant obligatum: prævaricatoria abſolutione, non illum penitus exuerunt, ſed ſe prævaricatione potiùs nexuerunt*.

XXXII. Diluceſcet rurſum mens Gregorii, ex Joanne Diacono, qui *l.* 4. vitæ ejus *cap.* 29. verbis circa quæ deſudamus, hæc præloquitur: *Authoritatem quorumlibet ſummorum Pontificum Gregorius authoritatis ſuæ magnitudine nullo modo minuebat, quin potiùs multipliciter roborabat. Et quamvis inter culpabiles authoritatem ſui prioratus agnoſceret, tamen inter inſontes Epiſcopos ſe præbebat prorſùs æqualem*. Quæ mox illuſtrat Joannes doctrina Gregorii ipſius in lib. curæ paſtoralis: *Liquet quod omnes homines natura æquales genuit: ſed variante meritorum ordine, alios aliis culpa poſtponit. Ipſa autem diverſitas, quæ acceſſit ex vitio, divino judicio diſpenſatur, ut quia omnis homo, æquè ſtare, non valet, alter regatur ab altero*. Et infrà idem Gregorius: *Poteſtatem rectè diſpenſat, qui ſolicitè noverit, & æqualem ſe cum illa cæteris cernere, & tamen ſe peccantibus zelo ultionis anteferre. Petrus authore Deo, Eccleſiæ principatum tenens, à bene agente Cornelio immoderatiùs ſe venerari recuſavit, dicens, Ego ipſe homo ſum. Sed cum Ananiæ & Sapphiræ culpam reperit, mox quanta potentia ſuper cæteros excreviſſet, oſtendit*. Quibus ſuperior noſtra commentatio mirificè confirmatur. Non Romani enim Pontificis modò, ſed omnium prorſùs Antiſtitum, immo & publicorum Magiſtratuum, Regumque, & Imperatorum Principatum complectitur illa Gregorii regula: *Omnes homines natura æquales genitos, alios aliis culpa poſtpoſitos eſſe: hanc diverſitatem, quæ ex vitio acceſſit, divino judicio diſpenſari, ut alii regantur ab aliis*. Itaque quiſquis piè imperat, citra compugnantiam, & *æqualem* ſe cogitat cæteris, & tamen *peccantibus anteferre ſe zelo ultionis novit*. Nec hinc ſubruuntur fundamenta politicæ poteſtatis, quæ *divino judicio* & nutu conſtituta eſt ad ordinandas peccantium ruinas: nedum Epiſcopalis, nedum primæ Sedis, quæ *authore Deo, Eccleſiæ Principatum tenet*; & ubi culpam reperit, (quam non cujuslibet eſt ulciſci, ne aliorum in alios hæc non provida poteſtas ſit, ſed tumultuaria graſſatio) tunc non adipiſcitur, ſed *oſtendit quanta potentia ſuper cæteros excreverit*. Vides ut hebeſcant adverſarii Eccleſiæ, tum maximè cùm acutuli ſibi videntur in doctrina Gregorii; cujus ne corticem quidem lambere, nedum medullam guſtare & ſapere potuerunt.

XXXIII. Non libuit hìc autem priorum memoriam temporum revolvere, quòd ſuis ſigillatim locis oſtenſum ſit nuſquam ritè ſuis Sedibus majorum gentium Epiſcopos vel excuti potuiſſe, vel reſtitui, niſi Sedis Apoſtolicæ judicio. Quod ut ſummatim perſtringam, ita perſpicuè Auguſtinus de Cæciliano Carthaginenſi Pontifice, *epiſt.* 48. *Cum apud Imperatorem ultro Cæcilianum accuſaſſent Donatiſtæ, quem primò utique apud collegas tranſmarinos convincere debuerant, &c.* Et *lib. de unit. Eccleſ. cap.* 2. *Reſtabat utique ut Epiſcopi tranſmarini, quà pars maxima diffundebatur Eccleſiæ Catholicæ, de Afrorum Collegarum diſſenſionibus judicarent*. Tranſmarinos Epiſcopos nemo, niſi valdè hoſpes in Auguſtini libris, & veteris diſciplinæ rudis, aliud quàm Romani Pontificis Synodum interpretabitur. Sed ſuam ipſe ſententiam elucidat Auguſtinus, *epiſt.* 162. *Cum poſſet Cæcilianus non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cum ſe videret & Romanæ Eccleſiæ, in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus, & cæteris terris unde Evangelium ad ipſam Africam venit, per communicatorias literas eſſe conjunctum, ubi paratus eſſet cauſam ſuam dicere, ſi adverſarii ejus ab eo illas Eccleſias alienare conarentur*. Et mox: *De collegis agebatur, qui poſſent aliorum collegarum judicio, præſertim Apoſtolicarum Eccleſiarum, cauſam ſuam integram reſervare*.

Et in *Pſalm.* 86. Cæciliani accuſatorem objurgans: *Noluit Cæcilianus exire ad majores tuos, & ſic ſervavit cauſam ſuam orbi terrarum, quomodo tu ſervaſti Concilio Numidiarum. Si innocentem te reddidit Sedes Bagaitana: quantò potiùs illum Sedes Apoſtolica?* Et infrà: *Tu purgaſti te apud Bagai? Purgavit ſe ille in tranſmarino judicio. Conſenſit huic judicio univerſus orbis terrarum.* Quibus ex omnibus id nimirum eniteſcit, Orbis terrarum, Tranſmarinum, Sedis Apoſtolicæ judicium unum idemque eſſe, cui cauſam ſuam reſervavit, à quo purgatus eſt Cæcilianus. Quibus gemella ſunt iſta de Athanaſio & Petro Alexandrinis Epiſcopis, Sedi ſuæ ſimiliter Apoſtolicæ Sedis, Italiæ & Occidentis judicio aſſertis, ex epiſtola Ambroſii & cæterorum Epiſcoporum Italicæ Synodi ad Theodoſium Imper. *Sicut & ſanctæ memoriæ Athanaſius & dudum Petrus Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopi, & Orientalium plerique fecerunt, ut ad Eccleſiæ Romanæ, Italiæ, & totius Occidentis confugiſſe judicium viderentur. Append. Cod. Theod. epiſt.* 5. Ubi & mox cenſent de controverſia duorum CP. Epiſcoporum, eſſe debere *in urbe Roma noſtrum, Orientaliumque Concilium. Neque enim indignum videtur, ut Romanæ Eccleſiæ Antiſtitis, finitimorumque & Italorum Epiſcoporum debeant ſubire tractatum, &c. L. de decret. Nicæn. Synodi, Et de ſent. Dionyſii.* Utrique nimirum exploratiſſimum erat, Athanaſio inquam, & Petro, quod ipſemet prodidit Athanaſius, Dionyſium prædeceſſorem ſuum apud cognominem Romanum Pontificem, & accuſatum fuiſſe, & cauſam ſuam ſcripta apologia proſecutum eſſe. Parco refricare, quæ ſuperioribus diſſertationibus uberiùs ſunt diſceptata, Chryſoſtomum Concilio Oecumenico & Innocentio cauſam ſuam reſervaſſe, & ab iſto reſtitutum eſſe: Neſtorium & ante Synodum, & per Synodum ipſam Epheſinam una potiſſimum Cæleſtini Papæ authoritate diſcinctum eſſe: Joannem Antiochenum Romani Præſulis judicio in eadem Synodo eſſe reſervatum: Flavianum CP. Epiſcopum ab Epheſina ſecunda Synodo ad Leonem Papam provocaſſe, & ab eodem reſtitutum eſſe ante Synodum Chalcedonenſem. Et ne longum faciam, nevè exemplorum ſerie faſtidium creem, regulam ipſam de Conſtantinopolitano Epiſcopo judicando repetam ex Theodoro Studita, qui eo ſcribebat ævo, quo reliquos Patriarchas Orientales longo poſt ſe Conſtantinopolitanus reliquerat intervallo. Sic ergo ille *l. 2. epiſt.* 129. *Fieri nulla ratione poteſt, ut coaleſcat hæc Eccleſia, non conſentientibus quinque Patriarchis. Quod ſi roget quiſpiam, quo pacto id fieri poſſit? Si excedant, inquam, Eccleſiis Dei heterodoxi, & propriam Sedem recipiat Nicephorus ſacer Patriarcha. Qui coacto eorum conventu, cum quibus certamen ſuſtinuit; ſi fieri non poteſt, ut ab aliis Patriarchis adſint vicarii, (quod certè fieri poteſt, ſi velit Imperator Occidentalem intereſſe, cui & poteſtas ſumma defertur Synodi Oecumenicæ) attamen pacem conficit & conjunctionem, Synodicas ſuas ad primæ Sedis Præſulem mittendo. Quòd ſi hoc minimè probet Imperator, deflexitque, ipſe ait, à veritate Nicephorus Antiſtes: mittenda eſt ad Romanum ex utraque parte legatio, & inde fidei accipienda certitudo.* Ubi vides convenienter noſtris ſuprà placitis, ubi Patriarcharum cauſa ventilatur, in votis eſſe Synodum Oecumenicam, quinque Patriarcharum præſentia, vel legatis nobilitandam. Si ejus non fiat copia, unum primæ Sedis Præſulem vices ejus munia implere, fidem dictare, de Patriarchis decernere. Quippe, ut ait Hincmarus Rhemenſis Præſul *Concil. Duziac. 1. part. 2. cap. 26. Apoſtolica Sedes omnium eſt Eccleſiarum in toto orbe terrarum mater & magiſtra; cujus Pontifex Patriarcha eſt Patriarcharum, & Primas Primatum.*

DISSERTATIO XV.

IN CONCILIA ROMANA SUB SYMMACHO PAPA,

Anno Chriſti 500. 501. 502. 503.

SYNOPSIS.

Aſtruitur illud primæ Sedis privilegium, ut à nemine judicetur: congeſtis argumentis ex his primùm Synodis, itemque ex Apologetico Ennodii. Num. I. II. III. IV. Ex Avito Viennenſi Epiſcopo, & Eccleſiæ Gallicanæ conſenſu. Num. V. VI. In Oecumenica Synodo parem vim habent ea argumenta. Num. VII. Divini juris ex fontibus ſcatet hæc prærogativa. Num. VIII. Idem evincitur exemplo aliorum Pontificum, Damaſi, Sixti, Pelagii, Leonis, Paſchalis, Hadriani, uſque ad num. XIII. Alia argumenta ex Nicolao I. Hadriano II. Synodo octava. Num. XIV. XV. XVI. Caſſa Synodus in Joannem XII. Num. XVII. Rurſus Gallicanæ conſenſus Eccleſiæ & Germanicæ. Num. XVIII. XIX. In cauſa Schiſmatis & Hæreſeos paulò aliter ſentiendum. Num. XX. XXI. Tenetur Pontifex ſuſpiciones diluere, & ſe purgare. Num. XXII. XXIII. Sententia Gerſonis & Nicolai de Cuſa expeditur. Num. XXIV. XXV. Antedictorum omnium confirmatio ex Gregorio Papa I. Num. XXVI.

I. SUperius diſputatis de ſummi Pontificis judiciaria in omnes, & in ſummos maximè Epiſcopos poteſtate, conjuncta eſt hæc quæſtio, an à quoquam ipſe poſſit judicari. Primam autem Sedem à nemine judicari, ſtatim profitentur Synodi tertiæ Romanæ ſub Symmacho Patres. Cauſante enim Theodorico Rege, *ad ſe de Papa Symmachi actibus horrenda fuiſſe perlata; & in Synodi oportere, ſi vera eſſet inimicorum ejus objectio, judicatione conſtare:* Excipiunt Epiſcopi, *Ipſum qui dicebatur impetitus, debuiſſe Synodum convocare, &c. Nec antedictæ Sedis Antiſtitem minorum ſubjacuiſſe judicio, in propoſitione ſimili, facilè forma aliqua teſtaretur.* Reſpondit Princeps, *Ipſum quoque Papam in colligenda Synodo voluntatem ſuam literis demonſtraſſe:* quod & Symmachus ipſe mox confirmavit, & *authoritatem ordinis corrigendi, ſicut poſcebant Eccleſiaſtica ſtatuta, in omnium, qui ibidem convenerant, Epiſcoporum præſentia ſe dare profeſſus eſt.* Quamquam autem præſto eſſet Symmachus *cauſam dicere* in Synodo, *affectu purgationis ſuum culmen humilians,* ſævitia & cædibus adverſariorum prohibitus eſt. Quocirca Epiſcopi, reſpondente Rege, *In Synodali eſſe arbitrio, in tanto negotio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reverentiam de Eccleſiaſticis negotiis pertinere:* totam cauſam *Dei judicio reſervarunt, arbitrio divino dimiſerunt,* Symmachum Eccleſiæ reſtituerunt.

II. Verùm cùm in Synodos iſtas, & in illud primæ Sedis privilegium, ut à nemine judicetur, invidia & maledicentia conflagraſſet, Apologeticum ſcripſit Ennodius Ticinenſis poſteà Epiſcopus, è quo carpere hæc breviter non pigebit: *Faceſſat, qui in vobis eſt, pruritus iſte linguarum. Non nos B. Petrum, ſicut dicitis, à Domino cum Sedis privilegiis, vel ſucceſſores ejus, peccandi judicamus licentiam ſuſcepiſſe. Ille perennem meritorum dotem, cum hæreditate innocentiæ miſit ad poſteros. Quod illi conceſſum eſt pro actuum luce, ad illos pertinet, quos par converſationis ſplendor illuminat. Quis enim ſanctum eſſe dubitet, quem apex tantæ dignitatis attollit? In quo ſi deſint bona acquiſita per meritum, ſufficiunt, quæ à loci deceſſore præſtantur. Aut enim claros ad hæc faſtigia erigit, aut qui eriguntur, illuſtrat. Prænoſcit enim, quid Eccleſiarum fundamento ſit habile, ſuper quem ipſa moles innititur.* Illa itaque judicii ſuperioris expers impatienſque ſummitas, non impunitatem ſcelerum, ſed innocentia conciliat. Nam *Petri ſucceſſor, fundamentum Eccleſiæ, is ſuper quem ipſa moles innititur*, ut præclarus & innocuus, vel eligatur, vel electus evadat, intereſt ad Providentiam Chriſti, pro Eccleſia ſua excubantis. Et rurſus adversùs eos, qui muſſitabant in hunc modum: *Si vera eſt Epiſcoporum aſſertio, Sedis Apoſtolicæ Præſulem minorum nunquam ſubjacuiſſe ſententiæ, cur ad judicium diſtricta conventione productus eſt?* Reſpondet annoſam cavillatorum iſtorum infantiam vel hoc uno Scripturæ verbo retundi poſſe: *Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea? &c.* Addit & Chriſtum, & in Chriſti ſectatoribus præcipuos quoſque, maximè Athanaſium, etſi innocentiæ ſuæ ſibi conſcios, judicio ſe tamen humano ultrò inclinaſſe. *Redemptor noſter judicium, quod inter ſe & vineam ſuam optat evenire, magis implorat. Sanctus Athanaſius ad coronæ pretium junxit, quod de dignitate ſubmiſit: & ante cœleſtem de abſolutione ſententiam, perſonam rei innocentiæ bonus æſtimator implevit. Sic enim Chriſti milites ſudore ſuo bonorum ſibi incrementa parturiunt, dum conceſſa faſtigia celſiore humilitate caſtigant. Sed quamvis Beatum Athanaſium Romano Antiſtiti, quantum noſſe datur, imparem locus oſtendat, facto tamen in negotio comparantur. Ille præſto fuit judicibus: iſte quantum & vos dicitis advocavit. Ille intentatam diſcuſſionem, ut Dei famulus, non refugit: iſte triumphi ſui ſpem in diſcuſſorum collectione conſtituit. Sed quid his longiùs collationibus immoremur? Judicia & iſte voluit, armavit, attraxit, ingreſſus eſt: & quod poſſet fidelia corda doloris juſti aculeis excitare, venerando Concilio authoritatem etiam contra ſe, ſi mereretur, indulſit.* Ergo ut Athanaſius innocentiæ præſidio fretus, minorum aliquando ſe ſponte ſubjecit judicio: ut Petrus & Paulus, immo ut Chriſtus, ut Deus, etſi & innocentia, & authoritate ſupra omnem humani judicii aleam collocatus, ſponte tamen ſua judiciariam in ſe provocavit examinationem: ita Symmachus Athanaſio loco major, Petri & Pauli ſucceſſor, Chriſti optimi maximi vicem gerens, *authoritatem etiam contra ſe Concilio indulſit.*

III. Cavillantibus rurſum: *Quare Papa Synodum convocavit, ut de criminum ejus objectione cognoſceret? Quomodo de cauſa primitus tractabatur, cum necdum haberet Synodus firmitatem?* Reſpondet Ennodius: *Hinc eramus nempe dubii, quia non habebat Synodus firmitatem. Tranſibat negotii qualitas adituros. Et plus adhuc remanſerat in reverentia pulſati, quàm eſſet in noſtri integritate collegii.* Denique ne pergant huic primæ Sedis privilegio ſuccenſere, ita illud munire ſatagit divinæ patrocinio inſtitutionis: *Dico latorem juris, definitionis ſuæ, niſi velit, terminis non includi. Et niſi Princeps faſtigii ſumma moderetur, fruſtra ad illud, quod dederit, jus vocatur. Aliorum fortè hominum cauſas Deus voluerit per homines terminare: Sedis iſtius Præſulem ſuo ſine quæſtione reſervavit arbitrio. Voluit B. Petri Apoſtoli ſucceſſores cœlo tantùm debere innocentiam, & ſubtiliſſimi diſcuſſoris indagini inviolatam exhibere conſcientiam. Nolite æſtimare eas animas de inquiſitionibus non habere formidinem, quas Deus præ cæteris ſuo reſervavit examini: Non habet apud illum reus de allegationis nitore ſubſidium, quando ipſo factorum utitur teſte, quo judice. Dices forſitan, omnium animarum talis erit in illa diſceptatione conditio. Reſpondebo, uni dictum, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Et, Quæcumque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Et rurſum ſanctorum vocem Pontificum, dignitatem Sedis ejus factam toto orbe venerabilem, dum illi quidquid fidelium eſt, ubique ſubmittitur: dum totius corporis Caput eſſe deſignatur. De qua mihi videtur dictum per Prophetam, Si hæc humiliatur, ad cujus fugietis auxilium? & ubi relinquetis gloriam veſtram?* Denique quaſi ex ipſo Petri ore hæc pertonat: *Filii hominum uſquequò graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Scitote quoniam mirificavit Dominus ſanctum ſum. Quid ſtabilita Chriſti manibus cupitis fundamenta ſubruere? Quid canum poſſeſſionis genium, illius qui per culpas juveneſcit, ariete pulſatis: & diviſione Eccleſiaſtici gregis, novis me & poſt carnem paſſionibus ſubjugatis? &c.*

IV. Ubi adverte 1. prærogativæ hujus, ut nullius niſi Dei judicio ſubſit Prima Sedes, originem derivari à Chriſti voce, à Petri merito, à Capitis dignitate. Chriſtus enim illis verbis, *Tu es Petrus, &c. Quæcumque ligaveris &c.* omnem Petro ſuperſtruendo Eccleſiam ſubjecit, non præfecit, eique indulſit, ut ligaret, non ut ligaretur. Petri item dignitas innocentiæ comes propagata in ſucceſſores ejus eſt, in quibus ipſe quaſi ſuperſtes vivit uſque, judex utique, non judicandus. Denique Capitis eſt, ſuo membra, non ſe membrorum judicio ſubjugare. 2. Canum poſſeſſionis genium, ſanctorum voces Pontificum obtendi ab Ennodio, vel à Synodis potiùs Romanis, quibus conſtet nullum unquam Romanorum Pontificum Synodi ullius examine ſubactum fuiſſe. Itaque privilegio divinitus conceſſo, præſcriptio etiam accedit. 3. Cùm nulla rata ſit, & germana Synodus, niſi à Romano Præſule convocetur, confirmeturque: qua demum in Synodo legitimè in ipſum inquiretur? An mendicata enim ab ipſo authoritas, in ipſummet retorquebitur? An per Synodum à ſe collectam & authoratam, judex ipſe erit idem, qui reus? 4. Quæ leges Eccleſiaſticæ, qui Canones depromentur in diſceptanda Romani Præſulis cauſa, cùm caſſi & inutiles ſint, niſi ab ipſo ſanciantur, vel confirmentur? At fruſtrà Princeps ad illud, quod dedit, jus vocatur: nec lator legis lege conſtringitur, niſi volens lubenſque. 5. Etſi de ſummo Pontificatu certamen eſſet, etſi & argumentis & telis denſiſſimis impeteretur Symmachus, etſi iniquiſſimo uteretur arbitrio Principis Catholica ab Eccleſia alieni: cauſam tamen obtinuit, conſenſitque Synodo Theodoricus, primæ Sedis cauſas Deo judici reſervandas. 6. Aut quibuslibet in quoslibet permittenda eſt judicandi poteſtas, & ita mox inteſtino cæcoque tumultu collidentur ima ſummis: aut obtinebit, quod hactenus ubique gentium per leges à natura magiſtra hominibus informatas obtinuit, ut minores majorum judicio ſubjaceant, non viciſſim. At inde illud naſcitur, ut majores tandem ipſi judices uni ſummo judici conſpicuo ſiſtantur, cui denique immineat inconſpicuus judex Deus. Hoc poſtremum conſultius ſanè eſt, & ad diſſidia cohibenda opportunius. 7. Quod judicio Dei reſervantur Petri hæredes, non ad ſcelerum licentiam inultam pertinet. An impunè enim peccare ſuſpicabimur eum, qui Deo utitur factorum & teſte & judice? Quin perpendimus quantò formidoloſius ſit humano judicio divinum? 8. Peccanti Pontifici non venia datur judicii, ſed mora. Non arcetur diſtrictio, ſed differtur. Paci autem Eccleſiarum moras donare quis abnuat? Et has moras penſabit utique divini acerbitas judicii. 9. Hæc Capitis noſtri gloria in corpus omne redundat. Nam ſi qualibet Synodo poſſit Princeps exauthorare ſummum Eccleſiæ Pontificem, quantam hinc univerſali Eccleſiæ ominabimur ſervitutem? Quantam canonicæ libertatis ſtragem? Perſtrinximus id jam alicubi, quod alibi copioſiùs ediſſeremus, omnium Eccleſiarum privilegia & libertates adversùs ſæcularis juriſdictionis torrentem, non alio ferè præſidio niti & conſtare, quàm inconcuſſo Sedis Apoſtolicæ privilegio. Ergo ſi hæc Sedes humiliatur, ad cujus fugietis auxilium?

V. Ne Ennodii autem, vel Synodi Romanæ eam fuiſſe ſententiam tibi fingas, aſſentiebatur Chriſtianus orbis univerſus; immo inclinatiore in Sedem Apoſtolicam devotione ſuperabat. Id de Gallicana Eccleſia docebit nos Avitus Viennenſis Epiſcopus,

& inde ducta conjectura cæterarum Eccleſiarum in conſenſionem facilè aſſequemur. Ad Senatores ergo Urbis ſcribens *epiſt.* 31, ſe nomine univerſæ Gallicanæ Eccleſiæ ſcribere ita præfatur: *A cunctis Gallicanis fratribus meis, ad hoc ipſum non minùs per mandata, quàm per literas oneratus, quæcumque vobis omnes ambimus, unus ſuggerenda ſuſcepi.* Tum cauſam ipſam aggreditur: *Dum de cauſa Romanæ Eccleſiæ anxianimi ac trepidi eſſemus, utpote nutare ſtatum noſtrum in laceſſito vertice ſentientes: quos omnes una criminatio utique ſine invidia multitudinis percuſſerat, ſi ſtatum Principis obruiſſet: perlata eſt ſolicitudini noſtræ ab Italia in exemplaribus ſacerdotalis forma decreti, quam de Papa Symmacho apud Urbem collecti Italiæ Antiſtites ediderunt. Quam conſtitutionem licèt obſervabilem numeroſi reverendique Concilii reddat aſſenſus, intelligimus tamen Sanctum Symmachum Papam, ſi ſæculo primùm fuerat accuſatus, Conſacerdotum ſuorum ſolatium potiùs aſciſcere, quàm recipere debuiſſe judicium. Quia ſicut ſubditos nos eſſe terrenis poteſtatibus jubet arbiter cœli, ſtaturos nos ante Reges & Principes in quacumque accuſatione prædicens: ita non facilè datur intelligi, qua vel ratione, vel lege, ab inferioribus eminentior judicetur.* Conquerantur ergo alii de Romanæ Synodi propenſione, & reverentia in Symmachum, & in Apoſtolicum privilegium: expoſtulat ex adverſo Eccleſia Gallicana de nimia penè Synodi Romanæ licentia: & profitetur 1. in *vertice* ſuo *ſtatum* omnium Epiſcoporum laceſſi, & nutare: ſtatu & criminatione *Principis* multitudinem omnem Epiſcoporum implicari. 2. Principe ſæculi in judicium vocante Symmachum, parere quidem debuiſſe Pontificem, cum Chriſtus, cum Apoſtolus ſævituros in Eccleſiam Reges prædixerit: at Epiſcopos Pontifici ad ſolatium, non ad judicium accurrere debuiſſe. 3. Præter rationem, præter leges eſſe, ab inferioribus eminentiorem judicari.

VI. Et confeſtim ibidem Avitus: *Nam cum Apoſtolus clamet accuſationem vel in Presbyterum recipi non debere, quid in præcipuum generalis Eccleſiæ, criminationibus licere cenſendum eſt? Quod Synodus ipſa venerabilis laudabili conſtitutione proſpiciens, cauſam quam, quod ſalva ejus reverentia dictum ſit, penè temerè ſuſceperant inquirendam, divino potiùs ſervavit examini: perſtringens tamen prout breviter potuit, nihil vel ſibi, vel glorioſiſſimo viro Theodorico Regi, de his quæ Papæ dicebantur objecta, patuiſſe. Quibus cognitis, quaſi Senator ipſe Romanus, quaſi Chriſtianus Epiſcopus obteſtor, &c. ne minùs diligatis in Eccleſia veſtra Sedem Petri, quàm in civitate apicem mundi. Si profundo illi tractatus veſtri conſilio rem videtis, non ea tantummodo, quæ Romæ geritur, cauſa cogitanda eſt. Sed in ſacerdotibus cæteris poteſt, ſi quid fortè vacaverit, reformari. At ſi Papa Urbis vocatur in dubium, Epiſcopatus jam videbitur, non Epiſcopus vacillare.* Ubi cernis 1. Synodum Romanam non debuiſſe tantùm cauſam Romani Epiſcopi Deo reſervare, ſed ne illam quidem ſuſcipere inquirendam. 2. Si Paulus ſuis quoque Presbyteros munivit privilegiis, num Epiſcopus, num *præcipuus generalis Eccleſiæ* nullis gaudebit ſupra Presbyteros, ſupra etiam Epiſcopos? Perverſum id fuerit, ſummos privilegiis deſtitui, à quibus & infimi ea extorquent. 3. Sedes Petri in Eccleſia eo eſt loco, quo apex mundi in Urbe. Utrobique de Principe nemo judicat. Quamquam enim Ambroſius ſcribat Imp. Valentiniano *epiſt.* 32. *Cum præſcripſiſti aliis, præſcripſiſti & tibi: Leges enim Imperator fert, quas primus ipſe cuſtodiat.* Idem tamen in *Pſal.* 40. ſic ait: *Ipſe etſi legibus quaſi Rex non teneretur humanis, Deo tamen obnoxium ſe pro peccatis ſuis eſſe cognoſcit.* Et in *Pſal.* 118. *Oct.* 16. *Etſi Rex leges in poteſtate habet, ut impune delinquat; Deo tamen ſubditus eſt, qui nulli debet. Immo plus ipſe debet, cui plus commiſſum eſt.* 4. Cum exordium & origo Epiſcopatus ſit Petrus, Petrique ſedes, in Symmacho *non Epiſcopus, ſed Epiſcopatus* periclitabatur. Nam Epiſcopatus ipſe totus in vertice ſuo impetitur. 5. Denique ut idem ſubdit, *Reddet rationem, qui ovili Dominico præeſt, qua commiſſam ſibi agnorum curam adminiſtratione diſpenſet: cæterùm non eſt gregis Paſtorem proprium terrere, ſed judicis.* Decretum porro illud Romanæ Synodi quod ab Avito perſtringitur, iſtud eſt: *Decernimus ut Symmachus Papa Sedis Apoſtolicæ Præſul, quantum ad homines reſpicit, quia totum conſtat divino arbitrio fuiſſe dimiſſum, ſit immunis & liber, &c.* quod & adhuc in ea Synodo legitur, quæ quarta & palmaris inſcribi debet.

VII. Porro illud in antedictis effulgebat, ne in univerſali quidem, ſive Oecumenica Synodo Symmachum judicari potuiſſe. Quæcumque enim vel ab Ennodio, vel ab Avito, vel à Concilio ipſo Romano dicta ſunt, ea parem vim habent adversùs Synodi Oecumenicæ judicium. Nam 1. Synodus Romana non ſuam excuſavit infrequentiam, non Epiſcoporum paucitatem, non univerſalis Synodi congregatione opus eſſe dixit, ſed abſolutè rem Deo reſervavit. 2. Et qui de Synodi Romanæ decreto muſſabant, non illis in mentem veniebat, ſaltem univerſalis Synodi coalitionem implorare. 3. Quòd impunè peccaturos cauſarentur, qui nullo humano coercerentur judicio, id peræquè amoliebatur Synodi univerſalis ſententiam. 4. Quod Ennodius ait, Petri, ejuſque ſucceſſorum id eſſe privilegium, ut innocentiam cœlo tantùm debeant, non debebunt ergo vel Oecumenicæ Synodo. 5. Non inultum fore idem pollicetur, ſi quid peccet Romanus Antiſtes. An quòd judex futura ſit Synodus Oecumenica? An potiùs quòd Deo teſte, eodemque judice peccet? 6. Non auferri ait, ſed differri de peccante Pontifice judicium. An ad Oecumenicam uſque Synodum? Immo ad divinum uſque examen. 7. Æquè Oecumenica Synodus à Pontifice convocanda & confirmanda eſt. Quare nec in ipſum, niſi ab ipſo impartitam diſtringet authoritatem. 8. Æquè Oecumenica Synodus membrorum collectio eſt, etſi longè plurium. Quorum non eſt de ſuo vertice judicare. 9. Æquè Oecumenica Synodus ovile & grex eſt, etſi numeroſior. Nec gregis eſt de Paſtore judicare, ſed judicis. 10. Nihilo ſeciùs in generali ac in particulari Synodo, ab inferioribus eminentior judicabitur. 11. Nihilò minùs non Epiſcopus, ſed Epiſcopatus ipſe vacillabit: & in laceſſito vertice ſtatus Epiſcopalis in diſcrimen vocabitur. 12. Æquè in Oecumenica Synodo fruſtra Princeps in jus vocabitur quod ipſe dederit: nec legi ſuæ, niſi lubens ſubjicietur. 13. Æquè in Oecumenica Synodo, ſi primæ Sedis vaneſcant privilegia, cæterarum prærogativæ Sedium, quæ ab illa proficiſcuntur & conſervantur, pariter inaneſcent. 14. Denique ſi divini juris eſt, quod cum cæterorum hominum cauſæ per homines terminentur, Sedis iſtius Præſulem Deus ſuo ſine quæſtione reſervavit judicio: adversùs juris divini ſanctionem nec Oecumenica Synodus dimicabit.

VIII. Quòd autem non cano tantùm poſſeſſionis genio, non Canonum conſtituto, ſed jure divino fultum inconcuſſumque ſtet iſtud primæ Sedis privilegium, iiſdem ferè authoribus & teſtimoniis liquet. Nam 1. non Romana Synodus, non Ennodius, non Avitus Canones ullos, vel Synodos promit hujus authores prærogativæ. Et Ennodius quidem in operoſiſſimo Synodi Apologetico Canones profert, ad alia quædam juris Eccleſiaſtici capita roboranda. Avito quoque Canonum peritiam defuiſſe nemo cordatus facilè ſuſpicabitur. Cum ergo ne Sinueſſanam quidem Synodum in cauſa Marcellini Papæ tam accomodatam, tam peremptoriam uſquam hìc laudari videamus: nondum fortè ea fabula tunc quidem excuſa fuerat. 2. Vix aut ne vix poteſt iſtiuſmodi privilegium cuiquam à Synodo vel Canone ullo indulgeri. An poteſt enim Eccleſia ſuum ipſa jus ejurare? An poteſt poteſtatem ſuam obruere? An poteſt non poſſe, quod poteſt? An poteſt antiquitas poſteritati, hoc eſt, Eccleſia ſibi ipſi derogare? Saltem revocare poſſet, quod conceſſiſſet antè: & diffingere opus ipſa ſuum. Atque ita etſi non judicaretur fortè, judicari tamen poſſet ab inferioribus eminentior. 3. Ut divino jure prima eſt Sedes, ita divino jure id obtinet, ut ne inferioribus ſubjiciatur. Divina enim, & naturaliter noſtris mentibus anticipata lege cautum eſt, ut regantur & judicentur à minoribus majores, non viciſſim. 4. Quòd non ſit gregis paſtorem proprium terrere, ſed judicis: quòd qui ovili Dominico præeſt, rationem reddat Domino, non gregi: divini id inſtituti eſt. 5. Quòd vertex ſit Sedes Petri, in quo ſtatus ipſe Epiſcoporum laceſſatur: quòd Princeps ſit, in quo non Epiſcopus, ſed Epiſcopatus impetatur: divinæ id quoque originis eſt. 6. Ubi hæc quaſi ex Petri ore intonat Ennodius: *Scitote quoniam mirificavit Dominus ſanctum ſuum. Quid ſtabilita Chriſti manibus cupitis fundamenta ſubvertere?* His ſatis apertè Chriſti inſtitutionem ſignificat. 7. Ubi eidem rurſum gannientibus divino judicio ſiſtendos omnes aliquando Epiſcopos, & eoſdem tamen interim Eccleſiaſticum examen ſubire: excipit, *Uni dictum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c. Quæcumque ſolveris, &c.* Satis dilucidè divino ex fonte hanc dotem primæ Sedis haurit. 8. Hoc Ennodius vult Petri fuiſſe privilegium, & ab eo in hæredes transfuſum. Et garrientibus adverſariis, ergo peccandi licentiam effrænem à Domino indultam Petro, negat ille indultam peccandi licentiam à Domino, indultam aſtruit innocentiam, vel innocentiæ reverentiam.

IX. Nunc ad alia feſtinemus ejuſdem ſpeciei exempla. Urſicini accuſationibus impetitum olim fuerat caput Damaſi Papæ: ſubornati accuſatores, impacta crimina, *ex fraude videlicet, ut dum cauſam dicit, qui in omnibus judex fuerat conſtitutus, nemo eſſet, qui de lapſis, vel certè de factioſis poſſet Epiſcopatus invaſoribus judicare;* ut ad Gratianum Imperatorem ſcribit Synodus Romę in eam rem collecta. Et ibidem infrà: *Memoratus frater noſter Damaſus, quoniam in ſua cauſa veſtri tenet inſigne judicii, non fiat inferior his, quibus etſi æqualis eſt munere, prærogativa tamen Apoſtolicæ Sedis excellit, ut judiciis publicis videantur eſſe ſubjecti, quibus ſacerdotale caput lex veſtra ſubmovit, &c. Ad prædicandam Epiſcopi conſcientiam ſeverioribus ſe dedit ipſe judiciis ſacerdotum, à quibus non nominis, ſed etiam morum ratio penſatur, &c. Accipite aliud quod vir ſanctus veſtræ magis conferre pietati, quàm ſibi præſtare deſiderat; nec derogare cuiquam, ſed principibus arrogare. Quoniam non novum aliquid petit, ſed ſequitur exempla majorum; ut Epiſcopus Romanus, ſi Concilio ejus cauſa non creditur, apud Concilium ſe imperiale defendat. Nam & Silveſter Papa à ſacrilegis accuſatus, apud parentem veſtrum Conſtantinum cauſam propriam proſecutus eſt. Et de Scripturis ſimilia exempla ſuppeditant, quod cum à Præſide Paulus Apoſtolus vim pateretur, Cæſarem appellavit, & ad Cæſarem miſſus eſt. Append. Cod. Theodoſ.* Ergo ex Ambroſii, ex totius Romanæ Synodi ſententia, perverſum id erat, & adverſariorum fraude expugnatum, *ut cauſam diceret, qui in omnibus judex fuerat conſtitutus.* Eo non obſcurè innuitur hoc primæ Sedis jus. 2. Idem non dubitandum aſtrui circumſpectis his infrà vocibus, ubi dicitur Damaſus *ſeverioribus ſe dediſſe ipſum judiciis ſacerdotum*: nempè ad diluendas vel leviſſimas ſuſpicionum nubeculas. 3. Si autem Concilio non creditur Epiſcopali cauſa Epiſcopi Romani, id orant ut ſaltem ne apud Præſides vel Magiſtratus, ſed apud Imperiale Concilium ea examinetur. Quod diſpenſativè dici indubium eſt. Suboffenduntur enim, quòd ejus cauſa Concilio Epiſcopali non credatur. Deinde ajunt expreſsè Damaſum id petentem, non ſibi præſtare, ſed Principi: Principi id arrogare. Ad hæc judiciis publicis Gratianus exemerat ſacerdotale caput. At Concilium Imperiale ſeu Conſiſtorium numerari utique debet non inter ſacra & Eccleſiaſtica, ſed inter civilia & publica judicia. Adde quòd Paulus non appellavit ad Cæſarem, niſi cum vim pateretur à Præſide. Ne in juris ergo regulam rapiatur illicò, quod vis expreſſit. In diſcrimina enim ſe gravia non raró demergunt, qui fugitant graviora. Denique ſuprà ediſſoruit in pari negotio Avitus Viennenſis, quomodo Apoſtoli & Epiſcopi ſtarent ante Reges & Præſides, ab illis judicandi. Nimirum quod & Ennodius docuit, jure remiſſo, & rationibus temporum accommodato, uti Chriſtus ad ſæculare tribunal vocatus eſt. 4. Denique ajunt Romanæ urbis Epiſcopum, cæteris Epiſcopis etſi æqualem munere, ſed *prærogativa Sedis Apoſtolicæ* excellentiorem, uberioribus gaudere debere privilegiis.

X. Ex Synodo quoque, qua non dijudicatio, ſed purgatio Sixti III. Papæ facta eſt, aliqua delibanda. Impacto enim illic per calumniam ſtupro Chryſogonitis conſecratæ, *Auguſtus & mater ejus ſuſpenderunt ſe à communione, &c. Sixtus ſciens, quòd ab ejus communione multus populus ſe ſegregaret, venit in Baſilicam Beati Petri Apoſtoli, dicens, Si delicta mea contra me ſunt ſemper, probatio quare non fit? Et cœpit omnis urbana plebs clamare, ut dicta ejus Auguſtus & Clerus urbis Romæ probarent examine. Et congregavit Valentinianus univerſum Senatum urbis Romæ. Et Sixtus congregavit Presbyteros urbis Romæ & Clerum, nec non & Monaſteria ſervorum Dei, &c. Introivit Epiphanius Presbyter, & dixit cum lacrymis: Fiat probatio, ut Eccleſia non maculetur. Reſpondit Maximus Exconſul, & dixit: Non licet adversùs Pontificem dare ſententiam. Reſpondit Sixtus, & dixit: Quanquam in meo arbitrio ſit, judicer, an non judicer: tamen meo judicio non abſcondatur veritas.* Tandem ſurrexit Auguſtus, *Et dedit in arbitrio Sixti Epiſcopi, ut judicaret judicium ſuum. Et diſceſſerunt cum Auguſto omnes.* Hìc advertis 1. præcurrere ipſum Pontificem, ut ſui purgandi ſibi fiat copia, non ad id ab Auguſto, non à populo cogi. 2. Synodum ſeu Cleri cœtum ab ipſo convocari, non ab Auguſto. 3. Unà ab Auguſto congregari Senatum, ut purgatio hæc intelligatur eſſe, non judicium. 4. Id totum eò ſpectare, ut iniquis ſuſpicionibus *non maculetur Eccleſia*: non ut legitimæ juriſdictioni campus aperiatur. 5. Primùm proſilire Exconſulem & conteſtari, quòd *non liceat adversùs Pontificem dare ſententiam*. 6. Profiteri Sixtum ipſum, in ſuo arbitrio eſſe, judicetur, aut non judicetur. 7. Auguſtum & Senatum omnem ſuffragari. 8. Id totum confirmat Epiſtola Sixti III. *Scitote me criminari à quodam Baſſo, & injuſtè proſequi. Quod audiens Valentinianus Auguſtus, noſtra authoritate Synodum congregari juſſit. Et facto Concilio cum magna examinatione ſatisfaciens omnibus, licèt evadere ſatis potuiſſem, ſuſpicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi.* Cujus tamen epiſtolæ fides nutat.

XI. Et hæc quidem ante Symmachi Papæ tempora. Poſteà autem rurſus Pelagius Papa primus, cum velut mortis Vigilii Papæ reus obliquis rumoribus laceraretur, ita ſe purgavit, ut narrat liber vitæ Pontificum. *Et monaſteria, & multitudo religioſorum & ſapientum nobilium ſubduxerunt ſe à communione ejus, dicentes, quia in morte Vigilii Papæ ſe immiſcuit, ut tantis pœnis affligeretur. Eodem tempore Narſes & Pelagius Papa conſilio inito, data litania, à Sancto Pancratio, cum hymnis & canticis ſpiritalibus, venerunt ad Sanctum Petrum Apoſtolum. Qui Pelagius tenens Evangelia, & crucem Domini ſuper caput ſuum, in ambonem aſcendens, ſatisfecit cuncto populo, & plebi, quia nullum ma-*

lum peregiſſet contra Vigilium. Ita ergo ille ſine figura judicii infamiam effricuit iniquiſſimè ſibi illiſam.

XII. Eodem penè ritu innocentiam & majeſtatem ſuam tuitus eſt Leo III. de quo hæc narrat Anaſtaſius in ejus vita : *Fecit Rex Carolus congregari in Eccleſiam Petri Apoſtoli Archiepiſcopos ſeu Epiſcopos, Abbates, & omnem nobilitatem Francorum atque Romanorum, &c. ut crimina, quæ adversùs Pontificem dicta fuerant, examinarent. Qui univerſi Archiepiſcopi, & Epiſcopi, & Abbates unanimiter audientes, dixerunt, Nos Sedem Apoſtolicam, quæ eſt caput omnium Dei Eccleſiarum, judicare non audemus. Nam ab ipſa nos omnes, & Vicario ſuo judicamur, ipſa autem à nemine judicatur, quemadmodum & antiquitus mos fuit. Sed ſicut ipſe ſummus Pontifex cenſuerit, canonicè obediemus. Venerabilis verò Præſul inquit : Prædeceſſorum meorum Pontificum veſtigia ſequor, & de talibus falſis criminationibus, quæ ſuper me nequiter exarſerunt, me purificare paratus ſum.* Alia verò die in eadem Eccleſia & eodem cœtu, *amplexus ſacra Chriſti quatuor Evangelia coram omnibus aſcendit in ambonem, & ſub jurejurando clara voce dixit, Quia de iſtis falſis criminibus quæ ſuper me impoſuerunt, ſcientiam non habeo, nec talia egiſſe me cognoſco: & hoc peracto omnes Archiepiſcopi, Epiſcopi, &c. dederunt laudem Deo.* Nec abſimilis fuit Paſchalis I. purgatio, qui geminæ cædis ſuſpicione aſperſus, coram legatis Ludovici Pii, *ſe ab hujus pacti communione, cum magno Epiſcoporum numero, jurejurando purgavit*, ut loquitur Eginhardus.

XIII. Minùs pompatica, præclariſſima tamen fuit ea ratio, qua ſe Hadrianus II. apud eundem Anaſtaſium purgavit, cùm ſuſpectus eſſet quibuſdam, quaſi acta Nicolai Papæ revocaret. Ea enim de cauſa *ſuſpenderant ſe ab eo per dies aliquot quidam Græcorum, & aliarum Gentium ſervorum Dei, per id tempus Romæ commorantium*. Quibus ille ad refectionem vocatis, & poſt epulas in faciem procidens, ita velut *Patribus, Fratribus, Filiis* ſatiſfecit, ut *cuncti famuli Domini, videlicet Hieroſolymitani, Antiocheni, Alexandrini, ac Conſtantinopolitani, quorum aliqui legationibus mundi Principum fungebantur, diutino ſtupore attoniti*, ad agendas Deo gratias proruperint.

XIV. Prolixè verſatus eſt in hac cauſa Nicolaus Papa I. *Epiſt.* 8. ad Michael. Imp. ubi iſtud velut à Sylveſtro ſancitum refert: *Neque ab Auguſto, neque ab omni clero, neque à regibus, neque à populo judex judicabitur.* Refert & illud Synodi Sinueſſanæ ad Marcellinum Pontificem, ultro ſcelus confeſſum: *Tuo ore judica cauſam tuam, non noſtro judicio, &c. Prima Sedes non judicabitur à quoquam.* Refert & alia his indubitatiora. Nempe illud Pelagii Papæ ad Regem Francorum, objurgantis, *quod Sabaudum Arelatenſem Epiſcopum, cujus Eccleſia in regionibus Gallicanis Primatus privilegio & Sedis Apoſtolicæ vicibus decoratur, ad petitionem Epiſcopi ab ipſo ordinati, in judicium ſequentis civitatis Epiſcopi, quod nulla Eccleſiaſtica lege vel ratione conceditur, judicandum juſſiſſet occurrere.* Illud quoque Gregorii Papæ I. Clero Mediolanenſis Eccleſiæ, *Judicari à vobis ultra non debet Prælatus. Sed tantò nunc ſubtiliter judicandus eſt, (dum eligitur) quantò poſtmodum judicandus non eſt.* Illud etiam Dionyſii Areopagitæ ad Demophilum, *qui etiam in cauſa pietatis delinquentem ſacerdotem, nefas ſancit à minoribus vel ab inferioribus judicari.* Illud item, quod de Sixto Papa jam retulimus. Illud præterea, quòd alibi ex Cyrillo, Synodoque Epheſina excripſimus, de Joanne Antiocheno expoſtulantibus, quòd in majorem Sedem, nempe ſecunda in tertiam judicium arripuiſſet. Illud quoque in Synodo Chalcedonenſi relatum de Dioſcoro ſecundæ Sedis Epiſcopo, qui in primæ Præſulem Leonem aggreſſus eſſet anathema jaculari. Illud item moris Eccleſiaſtici inde ſcaturientis, *Hodieque in Eccleſia Romana, quæ magiſtra eſt omnium Eccleſiarum, imprætermiſſè id ſervatur, ut nullus Sacerdos, majore ſuo non innuente conſacerdote, cuilibet rei benedicere nitatur. Sed & anterior ſtans ad pronunciandum aliquam lectionem, benedictionem quidem poſtulat, ſed ei quilibet inferior non audet penitùs benedicere.* Illud item de Symmachi impetitione, *cum Theodoricus hæreſeos Arianæ fæce pollutus Papam Symmachum uſque ad damnationem multis hunc accuſantibus impetere voluiſſet, & quotquot potuit ex Liguria, Æmilia, Valeria, & ex diverſis regionibus, atque de Sicilia inſula Epiſcopos Romam colligi præcepiſſet.* Epiſcopos ſubdit totum Deo reſervaſſe, & his verbis ſingulos ſubſcripſiſſe: *Ego huic ſtatuto noſtro, in quo totam cauſam Dei judicio commiſimus, ſubſcripſi.* Quæ ille omnia eo conſilio coacervat, ut Ignatii Conſtantinop. depoſitionem infirmet, in obnoxiorum ejus poteſtati Epiſcoporum Synodo decretam. De quo rurſus *epiſt.* 12. *Quid nequius aut periculoſius, quàm ut diſcipuli manus in magiſtrum injiciant? Filii viperas imitantes, parentem proprium, quantum in ipſis eſt, interficiant? eique maledicere, à quo benedicti ſunt: eum projicere, à quo ad ſingulorum graduum honorem provecti ſunt.*

XV. At cùm in Nicolaum ipſum Papam Photius Conſtantinopol. anathema & fulmen ſtupeum vibrare tentaſſet, ea de re in Synodo Romana conqueſtus eſt ſucceſſor ejus Hadrianus II. ubi & hæc pronunciavit, quæ cum tota Synodo relecta ſunt in octavi Concilii Oecumenici *ſeſſ. ſeptima* : *Si quidem Romanum Pontificem de omnium Eccleſiarum Præſulibus judicaſſe legimus : de eo verò quemquam judicaſſe non legimus. Licèt enim Honorio ab Orientalibus poſt mortem anathema ſit dictum; ſciendum tamen eſt, quia fuerat ſuper hæreſi accuſatus, propter quam ſolam licitum eſt minoribus majorum ſuorum motibus reſiſtendi, vel pravos ſenſus liberè reſpuendi. Quamvis & ibi nec Patriarcharum, nec cæterorum Antiſtitum cuipiam de eo quemlibet fas fuerit proferendi ſententiam : niſi ejuſdem primæ Sedis Pontificis conſenſus præceſſiſſet authoritas.* Quibus ea ſubjicit, quæ ſuprà de Symmacho: item de Joanne Antiocheno, *idcircò damnato, quia Cyrillum anterioris, ideſt, Alexandrinæ Sedis Antiſtitem damnare non metuit.* His ſubnectitur Concilii ſuggeſtio: in qua hæc habentur: *Dominus dicit, Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. Præcipit Apoſtolus, ut omnia ſecundùm ordinem fiant. Quomodo ergo temeratores iſti non ſunt facti ſupra magiſtrum, quando adverſùs Apoſtolicam Sedem, quæ cæterarum quoque Sedium magiſtra eſt, etiam os injurias evomens aperuiſſe probantur? Quomodo ſecundùm ordinem omnia facta ſunt, quandoquidem ordine præpoſtero, de primo ſecundi, & de antelato poſteriores quique convicia potius, quàm judicia compoſuiſſe narrantur?* Tum Joannis Antiocheni referunt exemplum, itemque Dioſcori, ſine reſtitutione damnati, *quod cum eſſet poſterior, ſe anteriori prætulit.*

XVI. His octava ipſa Synodus ſuccinuit, quæ *act.* 10. Photium damnat, quia *anathematizare præſumpſit Beatum Papam Nicolaum, & omnes communicatores ejus; ita ut ex hoc etiam univerſos, qui ſub cœlo erant, Pontifices & ſacerdotes, ideſt, & cæteras Patriarchales Sedes, & omnem ſacrum catalogum, qui ſub ipſis degit, ſub eodem comprehenderet anathemate. Erant enim omnes certiſſimè communicatores præfati Pontificis.* Et in epiſt. encyclica ejuſdem Synodi: *Præſumpſit ſynodale imaginari judicium, &c. depoſuit inverecundè, & anathemati ſubmiſit Beatum Papam Nicolaum, & omnes illi communicantes : neque ſummitati ejus, neque quod magis eſt, Eccleſiæ, quæ à finibus uſque ad finem conſtat, ullo modo parcens, quæ videlicet illi magno Pontifici proculdubio communicabat.* Sed nihil magnificentius Canone ipſo Synodi hujus octavæ vigeſimo primo: *Sed nec alium quemcumque oportet* *conſcriptiones contra Sanctiſſimum Papam ſenioris Romæ, & verba complicare & componere, ſub occaſione quaſi diffamatorum quorundam criminum, quod & nuper Photius fecit, & multò antè Dioſcorus. Quiſquis autem tanta iactantia & audacia uſus fuerit, ut ſecundùm Photium vel Dioſcorum in ſcriptis, vel ſine ſcriptis, injurias quaſdam contra Sedem Petri Apoſtolorum Principis moveat, æqualem & eandem, quam illi, condemnationem recipiat. Porrò ſi Synodus univerſalis fuerit congregata, & facta fuerit etiam de ſancta Romanorum Eccleſia quævis ambiguitas & controverſia: oportet venerabiliter & cum convenienti reverentia de propoſita quæſtione ſciſcitari, & ſolutionem accipere, aut proficere, aut profectum facere, non tamen audacter ſententiam dicere contra ſummos Senioris Romæ Pontifices.* Obſerva hic 1. in Oecumenica Synodo legi, ejuſque actis acta inſeri Synodi Romanæ ſub Hadriano, eoque illam confirmari, quæ ad hoc unum collimabat, ut prima Sedes à nemine judicari poſſe intelligeretur. 2. Non poſſe excommunicari ferè Romanum Pontificem, quin Eccleſia univerſa, quæ illi, ut capiti ſuo membrorum compago, communicat, & indivulsè conglutinatur, eidem pœnæ mancipetur. At nihil ſceleſtius, nihil alienius, quàm Eccleſiam Catholicam excommunicari, id eſt, ſui ipſius communione ipſam interdici. Ut excommunicari ergo non poteſt Eccleſia, quæ communio ipſa eſt, ita nec communionis centrum. Et in Leone, ac Nicolao patuit, quem exitum habeat excommunicatio adversùs communionis fontes ipſos vibrata. 3. Ait Synodus temperare debuiſſe Photium, à bruto fulmine in Nicolaum ejaculando, ut parceret tum Eccleſiæ univerſæ, tum *ſummitati ejus*. Eſt enim Petrus, *Apoſtolorum principaliſſima ſummitas*, ut in eadem Encyclica legitur: tenet *Sedem Petri* Romanus Præſul, ut in Canone dicitur vigeſimo primo. Ergo propter ſummitatem, ſeu quia prima Sedes eſt, nullius ſubeſt judicio. 4. In Canone iſto cùm Patriarchalium quinque Sedium ordo & privilegium ſanciatur, ſolius Romanæ Sedis hæc adſeritur prærogativa, ut non à Dioſcoro, non à Photio, non à quoquam alio examinari poſſit. 5. Ibidem nonniſi in Oecumenica Synodo diſceptari ſinitur ambiguitas quælibet exorta circa primam Sedem, nempe ubi ipſa per Vicarios ſaltem ſuos aderit, & præerit, adeoque authoritatem ipſa adverſum ſe dabit. Nequaquam autem cæteris patriarchalibus thronis id condonatur, ut in eos non inquiratur niſi in Oecumenica Synodo. Præluxerat autem Hadrianus II. ubi monuerat Honorium Papam in ſexta Synodo fuiſſe damnatum, ſed tum demum, cùm ejuſdem primæ Sedis Pontificum conſenſus & authoritas præcepſiſſet. 6. Denique in Oecumenica etiam Synodo, ſi qua naſcatur de prima Sede controverſia, *Oportet venerabiliter & cum convenienti reverentia ſciſcitari, & ſolutionem accipere, & proficere, non audacter ſententiam proferre contra primam Sedem*. Quod oro te, quid aliud eſt, quàm ut prima Sedes purget ſe & ſatisfaciat, non judicetur? ut factitatum eſt à Sixto, Symmacho, Pelagio, Leone, Hadriano II.

XVII. Quocirca Illuſtriſſimus Petrus de Marcha Eccleſiaſticæ diſciplinæ penetralia omnia altiſſimè perſcrutatus, non immeritò *lib. de Concord. pag.* 114. conſenſit Baronio, Joannis XII. exauthorationem ab Otthone Imperatore & Synodo Romana tentatam ann. 963. cujus acta extant apud Luitprandum, nullius omnino eſſe momenti. Atque adeo inter dictata Gregorii Papæ VII. hoc circumfertur, *Quod à nemine judicari debeat* Romanus Pontifex. Et Petrus Damiani in *diſput. adv. Reg. & defen. Eccl. Rom.* ſuggillat Synodum Germanorum, quæ Papam damnarat: additque: *Damnatio Papæ tam gravis & inexplicabilis eſt, ut non humano, ſed divino dumtaxat ſit tractanda judicio.*

XVIII. Denique Ivo Carnutenſis Epiſcopus luculentiſſimè prorſus *epiſt.* 235. de Paſchali Papa, qui in laicorum inveſtituras extorto privilegio conſenſerat, ita ſermonem ſententiamque temperat: *Eorum ſententiam, qui inveſtituras laicorum defendere volunt, ſchiſmaticam judico, &c. Et quia verenda Patris debemus potius velare, quàm nudare, familiaribus & charitatem redolentibus literis admonendus mihi videtur Papa, ut ſe judicet, aut factum ſuum retractet. Quod ſi fecerit, referamus Deo gratias, & gaudeat nobiſcum omnis Eccleſia, quæ graviter languet, dum caput ejus laborat, tanta debilitatum moleſtia. Si autem in hoc languore inſanabiliter ægrotaverit, non eſt noſtrum judicare de Summo Pontifice. Habemus enim Evangelicam ſententiam, quæ ſecuros nos facit, Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Quæ dicunt, ſervate & facite. Secundùm verò opera eorum nolite facere. Vult enim hæc ſententia, præcepta præſidentium ad Cathedram pertinentia, obedienter impleri: etiamſi tales ſint, quales erant Phariſæi: non eos factioſa conſpiratione à ſuis Sedibus removeri. Si verò ea præcipiant, quæ ſint contra doctrinam Evangelicam, vel Apoſtolicam, ibi non eſſe eis obediendum, exemplo docemur Pauli Apoſtoli, qui Petro ſibi prælato, non rectè incedenti ad veritatem Evangelii, in faciem reſtitit, non tamen eum abjecit. Ubi enim ſuccumbunt humana judicia, divina eſt expetenda miſericordia.* Et *epiſt.* 238. idem Ivo, nec non & Vvaldo Pariſienſis, Joannes Aurelianenſis, aliique Provinciæ Senonenſis Epiſcopi ad Joannem Lugdunenſem Archiepiſcopum, à quo invitati fuerant ad Synodum, qua factum Paſchalis Papæ diſcuteretur; reſcribunt in eandem ſententiam: *Sic Petrus trinam negationem trina confeſſione purgavit, & Apoſtolus manſit. Sic Marcellinus Papa deceptus à prophanis thurificavit; & tamen à fratribus minimè judicatus, poſt paucos dies martyrio coronari promeruit. Sic Aaron in eremo moram faciente Moyſe in monte propter importabilem populi ſeditionem, vitulum fuſilem fieri permiſit, quem populus inſipiens adoravit, cum tamen non eſſet ſeductus à populo, ut Dominum eſſe crederet, vel divinæ culturæ reverentiam ei exhiberet. Meruit tamen veniam tantus exceſſus, & Domino jubente per manum Moyſi ad ſummum ſacerdotium eſt ſublimatus. Sic Moyſes ipſe Dominum offendit, &c.* Et infrà: *Ad hæc non videtur nobis utile conſilium, ad ea Concilia convenire, in quibus non poſſumus eas perſonas, contra quas agitur, condemnare, vel judicare. Quia nec noſtro, nec ullius hominum probantur ſubjacere judicio, &c. Excuſamus innocentiam noſtram, qua & principales Eccleſiæ claves nolumus poteſtate ſua privare, quæcumque perſona vices Petri habeat, niſi manifeſtè ab Evangelica veritate diſcedat.* Callentiſſimus juris Canonici, nec non & Gallicanæ diſciplinæ ſuæ, cum Coepiſcopis ſuis enucleatiſſimè depromit, quid hac de cauſa jam olim ab Avito & à cæteris anteceſſoribus ſuis hauſiſſent Galliæ Epiſcopi, quid in poſteros de hoc Romanæ Sedis privilegio derivaſſent. Peropportuna ſunt autem quæ ab eo conſtipantur exempla: Moyſis, qui etſi in Deum peccarit, nullius tamen quàm Dei judicium expertus eſt, nec excidit ſacro principatu: Aaronis, qui in vituli propudium conſenſit, & nihilo ſequiùs Sacerdotio inauguratus eſt: Petri, quem Paulus increpuit, non abjecit: Scribarum & Phariſæorum, quos Chriſtus docentes audiri, peccantes contemni juſſit, cathedra ejici vetuit. Divino denique, humanoque jure cautum inſinuant, ut de ſuperioribus ne invadant inferiores authoritatem judicandi; adeoque nemo judicet de Sede Petri, quæ *principales habet Eccleſiæ claves*.

XIX. Sed illuſtriori teſtimonio non poteſt Eccleſiæ Gallicanæ in hoc negotio ſenſus conſtantiſſimus declarari, quàm judicio Comitiorum Bituricenſium ſub Carolo VII. Francorum Rege. Etſi enim decreta cætera Baſileenſis Concilii ferè amplexi eſſent Galli, exauthorationi tamen Eugenii Papæ non unquam conſenſere : & hac velut ambigua reſponſione Baſileenſem Synodum non tam mititigarunt , quàm eluſerunt . *Nempe apud viros graves dubitari , num illa depoſitio & ſubſequens electio ſint ritè , juſtè , & canonicè , & legitimè celebratæ . Et an congregatio Baſileenſis tunc ſufficienter repræſentaverit Eccleſiam univerſalem, ad tam arduos actus exercendos . Ideò Rex , quia non eſt ſufficienter informatus ſuper prædictis, perſeverat, & manet in obedientia domini Eugenii , in qua nunc ſtat.* Pet. de Marca *libr. de Concord. Sac. & Imp. pag.* 115. Adde quæ narrat Bertoldus in Append. ad Hermannum ad annum 1085. de Synodo Quintilineburgenſi , adverſùs Henricum à Pontifice excommunicatum habita : *Quidam Bambergenſis Clericus , nomine Cunibertus , Romani Pontificis primatui derogare volens , in mediam Synodum ſe contulit, aſſerens, Romanos Pontifices hunc ſibi primatum aſcripſiſſe , non aliunde conceſſum hæreditaſſe , videlicet ut nullus de eorum judicio judicare debeat , nec illi alicujus judicio ſubjaceant. Qui cum apertè à tota Synodo confutaretur, præcipuè tamen à quodam laico convictus eſt , per illud Evangelicum , Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum . Cum enim hoc generaliter in omnibus Eccleſiaſticis ordinibus obſervandum deputetur , ne major à minore judicetur : quis hoc Vicario Sancti Petri denegare potuit , quem omnes Catholici pro Domino & Magiſtro venerantur ?* Adde & iſta ex Philippi de Imperio cum Otthone certantis epiſtola ad Innocentium Papam III. ſcripta apud Rainaldum anno 1206. *numer.* 16. *Si nos in aliquo vos , vel Romanam Eccleſiam offendiſſe videmur , nos pro honore Domini noſtri Jeſu Chriſti, cujus vicem in terris geritis , & ob reverentiam Beati Petri Principis Apoſtolorum , cujus vicarius eſtis , & ob ſalutem noſtram, nos ad ſatisfaciendum vobis ſupponimus . Si vero vos in aliquo nos , vel imperium læſiſſe videmini , conſcientiæ veſtræ ſuper iis vos relinquimus . Cum enim nos piè credamus , & ante paſſionem , & poſt paſſionem Domin. Noſtr. Jeſum Chriſtum Beato Petro claves Regni Cœlorum contuliſſe , & tradidiſſe jus ligandi , atque ſolvendi ; ſcimus, & proteſtamur, quòd vos qui in locum ſuum cum plenitudine poteſtatis ſucceſſiſtis , in hujuſmodi articulis ab homine non eſtis judicandus ; ſed judicium veſtrum ſoli Deo reſervatur, cujus judicium & examen, quod ſibi ſoli debetur, nobis non quærimus uſurpare .* Ex his abundè claret Francorum in Germania conſenſus.

XX. Porrò quæ hactenus diſputata ſunt, ea pacem Eccleſiæ, & cohærentem ſub unius certi Capitis majeſtate unitatem oſtendebant . At ſi quando infando ſchiſmate laboratum eſt , reſarciendæ unitatis multæ ſunt viæ , ac rationes ; ſed illud tandem longo experimento edocti ſunt Majores noſtri , qui in difficillima illa tempora inciderant , unius ab Oecumenici Concilii decretorio ſupra Pontifices judicio exiſtere ac refloreſcere poſſe pacem Eccleſiæ . Ergo cùm inter duos aliquos vel plures de Pontificatu certantes , dubia nutat Eccleſia , conſentaneum eſt , ut Synodico ipſa judicio his ſeſe expediat ambagibus : & non de Apoſtolica ac prima ſede , ſed de ejus incubatoribus ſententiam ferat . Quod tunc autem extundit neceſſitas , non extra neceſſitatis metas effundi debet . Sed ea de re copioſiùs alibi , ubi nempè in Concilio Conſtantienſi commentando evincemus , illos ipſos qui ſynodico judicio Pontifices ſubſternere enixi ſunt ; etſi quandoque contentionis æſtu longiùs ſint abrepti , in has tamen ſe tandem recepiſſe priſcæ modeſtiæ lineas , ut ſchiſmatis tempore tantùm cogerentur dubii nimirum Pontifices Concilii judicium experiri.

XXI. Prætereà autem in cauſa hæreſeos publicè profeſſæ, poſſe de Pontifice ferri judicium , in confeſſo eſt apud omnes Catholicos doctores . Id paulò ſuprà confeſſus eſt Hadrianus Papa in Romana Synodo , ubi agnoſcit jure ab Orientalibus anathema dictum eſſe Honorio Papæ , quia *fuerat ſuper hæreſi accuſatus , propter quam ſolam licitum eſt minoribus majorum ſuorum motibus reſiſtendi , vel pravos ſenſus liberè reſpuendi .* Id confeſſus eſt & Ivo ſuprà , *Principales Eccleſiæ claves nolumus poteſtate ſua privare, quæcumque perſona vices Petri habeat , niſi manifeſtè ab Evangelica veritate diſcedat .* Id confeſſus ante iſtos eſt Bonifacius martyr , ex cujus dictis hæc refert Gratianus *diſt.* 40. *Si Papa ſuæ & fraternæ ſalutis negligens deprehenditur , inutilis & remiſſus in ſuis operibus , &c. innumerabiles populos catervatim ſecum ducit primo mancipio gehennæ, cum ipſo plagis multis in æternum vapulaturos . Hujus culpas iſtic redarguere præſumit mortalium nemo , quia cunctos ipſe judicaturus, à nemine eſt judicandus : niſi deprehendatur à fide devius .*

XXII. Spontanea tamen purgatione teneri Pontifices amoliri ſuſpiciones calumniaſque ſibi impactas, ſuperioribus exemplis abundè patefactum eſt. Ubi illud obſervatum , non populum , non clerum , non Epiſcopos Eccleſiæ Catholicæ hanc neceſſitatem inflixiſſe primæ Sedis Præſulibus , ſed ipſos ſua ſponte occupaſſe , & Synodi populique conventum vel poſtulaſſe priores, vel indixiſſe, ut infamiam temerè ſibi aſperſam eluerent . Ita Marcellinus Synodum Sinueſſanam congregavit . Sixtus & poſtulavit Senatum colligi , & Synodum ipſe convocavit. Symmachus , ut coiret Concilium, aſſenſus eſt Theodorico , & illi in ſeipſum authoritatem dedit . Pelagius & Hadrianus ultro ipſi ſeſe purgare præverterunt . Leo Gallos Romanoſque ad ſuæ purgationis pompam frequentiſſimos collegit.

XXIII. Si ignominiam porrò non ſibi tantùm, ſed univerſæ Eccleſiæ affricatam contaretur aut aſpernaretur Pontifex expiare canonica purgatione : enimvero tunc moneri ipſum, & ad id impelli poſſe indubium eſt . Ita innuit Synodus 8. *Can.* 21. ſuprà laudato , ubi traditur in exorta de Romano Pontifice controverſia, oportere, *ſciſcitari & ſolutionem accipere* . Ita Sixtus , Pelagius , Hadrianus ad ſeſe purgandos quodammodo compulſi ſunt, Imperatorum, Nobilium , Vulgi ſeceſſione, & eorum communionis detrectatione . Ita Ivo ſuperiùs *epiſt.* 235. *Familiaribus & charitatem redolentibus literis admonendus mihi videtur Papa , ut ſe judicet , aut factum ſuum retractet* . Ita Petrus Damiani Gregorii Magni veſtigiis inſiſtens , in tractatu quem de Correptione Epiſcopi & Papæ inſcripſit , Petri exemplo rem conficit : *Si igitur iſte cum à diſcipulis culparetur, authoritatem quam in ſancta ſortitus fuerat Eccleſia , voluiſſet obtendere, reſpondere potuerat , ut Paſtorem ſuum oves quæ ſibi commiſſæ fuerant, reprehendere non auderent. Sed ſi in querela fidelium poteſtatis ſuæ titulum objeciſſet , profectò Doctor manſuetudinis non fuiſſet . Non ergo eos privilegii ſui authoritate repreſſit , ſed humili potiùs ſatisfactione placavit . Et tamquam ſolus ipſe ad faciendam fidem non ſufficeret , etiam teſtes adhibuit, Venerunt , inquit , mecum & ſex fratres iſti .*

XXIV. Quibus & iſta addes ſi voles ex Gerſone, paulò auſteriora , & ad ſuperiorum ingenium humaniùs emolienda: *Judaizabat olim Petrus per diſſimulationem : Paulus ei reſtitit in faciem . Introducebat Petrus rem novam in Eccleſia Dei, cum ad Centurionem gentilem intravit . Subortum eſt murmur in Eccleſia, ita ut compulſus ſit Petrus doctrinam inſequi, quam tradidit ſcriptis, ut ſcilicet paratus eſſet coram tota Eccleſia rationem reddere de ea, quæ in ipſo erat , fide & ſpe , alioqui non ſibi credidiſſet Eccleſia. Quantò fortiùs & rationabiliùs poſſunt duo contendentes diffamati apud bonos & graves de ſchiſmate, de perjurio, de hæreſis ſuſpicione , compelli rationem reddere , ſi ſe cognoverint innocentes ? Sic Symmachus , ſic B. Marcelli-*

nus, ſic ipſe Gregorius, ſic alii plures judicium ſubiere Concilii; nequaquam ex humili condeſcenſione, ſicut fingunt aliqui, ſed ex debito & obligatione. Quorum multos quia Concilium non reperit convictos de crimine, reliquit cauſam eorum, examine judicis Dei terminandam. Libr. de auferib. Papæ cap. 12. Adverte 1. exaſperatum fuiſſe Gerſonis animum calamumque abſurditate ſuorum temporum, & dubiorum Pontificum ſchiſmatiſque pertinacis importunitate; atque ideo plurimùm degeneraſſe illum à clementia & reverentia tot congeſtis ſuprà teſtimoniis approbata Damiani, Ivonis, Præſulumque omnium Senonenſis Provinciæ; Antiſtitum Gallicanorum, qui cum Leone & Carolo affuere Romanæ Synodo; Aviti, & Epiſcoporum ea ætate Gallicanam Eccleſiam adminiſtrantium. Antiquitas ergo horum & diuturnitas & numerus anteponi ſanè debet novitati, & paucitati, per abrupta molienti ſeſe extricare à ſchiſmate implicatiſſimo. 2. Gerſonem de ea ſpecie verba facere, cùm duo contendentes diffamati præterea ſunt de ſchiſmate & hæreſi. 3. Debitum & obligationem ſeſe purgandi proficiſci poſſe, non tantùm ex juris & Canonum regulis, ſed ex humilitatis & charitatis legibus, quibus ſine piaculo obluctari nemo poteſt. 4. Reſervatos eſſe divino judicio eos Pontifices, quos Synodus de crimine non potuerat convincere, nimirum quia, ut ſuprà demonſtratum, authoritatem ipſimet in ſeipſos Synodo permiſerant.

XXV. Adde his ſi voles Cuſanum, qui *libr. 2. Concord. cap. 20.* circa finem: *Hodie autem quia univerſalis Eccleſia, eheu, ad ſolum Patriarchatum Romanum redacta eſt, & quod quondam Patriarchale generale tantùm, & ſubjectum Romano Pontifici fuit Concilium, hodie eſt univerſale, univerſam Eccleſiam repræſentans: hinc, cum hoc novum ſit, dubitatio exorta eſt. Quare hoc ſacrum Concilium abſque paſſione cum ſumma manſuetudine ſe habere debet in ordine ad Romanum Pontificem: non ſe ex privilegio univerſalis Concilii in tantum erigat, de quo potiùs dolendum eſſet, quòd obliviſcatur ſubjectionis patriarchalis, in qua ſemper fuit, ſecundùm quam in Papam fidelem nihil poſſet.* Præclarè hìc multa, non omnia. Nam ſi Concilium Patriarchale in Patriarcham fidelem nihil poteſt, perinde nihil poterit in Præſidem ſuum Synodus Oecumenica. Ecquid enim cauſæ erit quamobrem nec Epiſcopus, nec Metropolita, nec Primas, nec Patriarcha fidelis deponi poſſit, niſi in Synodo ſuperiore & à majore judice: nec idem privilegii competat primæ Sedi?

XXVI. Antedicta omnia egregiè illuminabit Gregorius Magnus *epiſt. 39. lib. 9.* ab exemplo Petri: *Certè Petrus poteſtatem regni cœleſtis acceperat: ut quæque in terra ligaret, &c. Et quia ex admonitione Spiritus ad Cornelium gentilem fuerat ingreſſus, contra eum quæſtio à fidelibus facta eſt, &c. Et tamen idem Apoſtolorum primus querelæ fidelium non ex poteſtate, ſed ex ratione reſpondit: cauſam per ordinem expoſuit, &c. Si enim cum à fidelibus culparetur, authoritatem quam in ſancta Eccleſia acceperat, attendiſſet; reſpondere poterat, ut Paſtorem ſuum oves, quæ ei commiſſæ fuerant, reprehendere non auderent. Sed ſi in querela fidelium, aliquid de ſua poteſtate diceret, profectò doctor manſuetudinis non fuiſſet.* Audis querelam, non accuſationem in Petrum. Audis poteſtate cœlitus conceſſa, à ſubeundo ovium judicio paſtorem immunem. Audis manſuetudine inclinari poteſtatem: nec impleri numeros officii, niſi impleantur & humilitatis.

DISSERTATIO XVI.

IN SYNODOS CONSTANTINOPOLITANAM, ET ROMANAM

Anno Chriſti 518. 520.

SYNOPSIS.

Romanum Pontificem communionis Catholicæ cardinem eſſe probatur ex his Synodis, & toto ſchiſmate Acaciano. Ex Epiſtolis Romanorum Pontificum, Orientalium Epiſcoporum, & Archimandritarum, uſque ad num. XI. Ex geſtis Conſtantinopoli in reconciliatione Græcorum, ex epiſtolis Juſtini & Juſtiniani, num. XII. XIII. XIV. Conſenſus Eccleſiæ Gallicanæ, Hiſpanicæ, Africanæ cum Romana in negotio iſto ſchiſmatis Acaciani, uſque ad num. XIX. Alia ad idem argumenta ex legibus Principum. XX. XXI. Eadem Romanæ communionis neceſſitas ex Hieronymo, Auguſtino, Ambroſiò, Proſpero, Optato, Gregorio, Alcuino, Ratramno, Hincmaro, Lanfranco, uſque ad num. XXVII. Argumenta alia ex Nicolao de Cuſa. XXVIII. De Meletio Antiocheno Epiſcopo, circa quem magis tricantur adverſarii, inquiritur operoſiùs: & conglobatim quanti Orientales ſemper fecerint Romanæ Eccleſiæ communionem, ex Synodis Oecumenicis, ex Irenæo, Cyrillo, &c. uſque ad num. XXXIII.

I. NUſquam alibi tempeſtiviùs ea ventilabitur quæſtio percelebris, de Catholicæ communionis cardine & centro, in Eccleſiæ Romanæ Pontifice collocando. Cùm enim Acacio & ſuperſtiti & extincto, poſt Romanæ arcis fulmina in eum vibrata, & Imperator & Oriens penè univerſus communicare non deſtitiſſet, ſeſeque adeo eodem, quo ille, contaminaſſet Eutychianæ non hæreſeos, ſed communionis contagio: intemeratæ Catholicæ communionis cuſtos unus, & inexpugnabilis defenſor fuit Romanus Pontifex; ad quem adeo reliquæ omnes Eccleſiæ recolligere ſe tandem compulſæ ſunt; & à peſtiferi ſchiſmatis baratro ad eum, velut ad invictiſſimum Eccleſiaſticæ unitatis & intaminatæ communionis verticem ſe revocare.

II. Id efficiemus primùm ex literis Gelaſii, qui Euphemio Conſtantinopolitano Epiſcopo Catholicæ fidei vindici acerrimo, ſed Acacii memoriæ communicatori, condeſcenſione quadam jactanti tolerandam Acacii memoriam, ne pax Eccleſiæ ſcinderetur, ita reſcribit *epiſt. 1. Condeſcenſibilem me, & optima diſpoſitione revocare poſſe concordiam conſequenter adnectis. Optima illa eſt Eccleſiæ Catholicæ atque Apoſtolicæ diſpoſitio, ad meliora proficiendo conſcendere, non ad inferiora deſcendendo deficere. Cum dicis condeſcendere nos debere vobiſcum, interim jam vos aut deſcendere aut deſcendiſſe monſtraris. Unde à Catholica Apoſtolicaque communione ad hæreticam damnatamque prolapſos vos videtis, cognoſcitis, non negatis: & non ſolùm vos in infimis jacere delectat, ſed etiam in ſuperiore manentes Sede vultis impelli.* Et infrà: *Hoc non eſt condeſcendere ad ſubveniendum, ſed evidenter ad inferna demergi, &c. In hæc abrupta deduci nec poſſumus, nec debemus, qui præſtante Deo noſtro ſinceram puramque paternæ traditionis fidem communionemque retinere, & ab omni prævaricatorum contagione diſcretam, etiam intentato periculo mortis, optamus; eligentes, ſi Deus velit, quælibet alia perpeti, quàm cauſas incidere damnationis æternæ, &c. Sed Acacius, inquis, nihil contra fidem, &c. Quaſi non ſit deterius, & non ignoraſſe veritatem, & tamen communicaſſe veritatis inimicis.* Quod denique cauſaretur

retur Acacii nomine abolito tumultuaturas plebes Euphemius: *Quiſnam hoc in Eccleſia Dei poſſit audire? Cum utique paſtorem ſequi grex debeat ad paſcua ſalutaria revocantem, non per devia gregem paſtor errantem. Dic mihi, grex pro te, an tu pro grege redditurus es rationem? Certè ſi vobis hoc placet, multò magis nobis eſt cauſa juſtior, qui populum Romanum à fide illa ſua, laudabili majorum traditione percepta, declinare non ſinentem, nos penitus libenter audivimus: ſi vos Conſtantinopolitanam plebem ab hæretica communione diſcedere recuſantem non vultis offendere.* Vides hìc 1. in una Romana & Occidentali conſequenter Eccleſia Catholicam communionem ſuperfuiſſe illibatam. 2. Ejus cardinem, ejus arbitrum fuiſſe Romanum Pontificem. 3. Condeſcenſionem ab aliis Eccleſiis venditatam, ab illo uno exufflari. 4. Salutis æternæ jacturam incurriſſe, qui à Catholica Romanæ Eccleſiæ communione ſecedebant.

III. Epiſcopi autem Dardaniæ in ſuo ad Gelaſium reſcripto, *Saluberrima Apoſtolatus veſtri præcepta qua oportuit devotione ſuſcepimus, &c. beatiſſime Pater Patrum. Deſiderii enim & voti noſtri eſt, juſſionibus veſtris in omnibus obedire, &c. Eutychetis, & Petri, Acaciique, & omnium ſectatorum ejus atque conſortium, velut quædam peſtifera contagia, ante veſtram quoque vitavimus juſſionem, & multò magis nunc poſt admonitionem Sedis Apoſtolicæ, &c. Et ſi qui fortè prava intentione, quod neque arbitramur, neque optamus, à Sede Apoſtolica ſe crediderint ſegregandos, ab eorum nos alienos eſſe conſortio profitemur: quoniam Patrum in omnibus cuſtodientes præcepta, & inviolabilia ſacroſanctorum Canonum inſtituta ſectantes, Apoſtolicæ & ſingulari illi Sedi veſtræ, communi fide & devotione parere contendimus.* Non in fidei ergo tantùm, ſed communionis etiam diſceptatione, *juſſionibus* Sedis Apoſtolicæ pareant omnes Epiſcopi, neceſſum eſt. 2. *Apoſtolicæ & ſingulari illi Sedi* parere jubent Patrum Canonumque inſtitura. 3. Refugienda eorum omnium communio, qui ſe *ab Apoſtolica Sede crediderint ſegregandos*. Vertex ergo & moderator Catholicæ communionis eſt unus præ cæteris Romanus Præſul. Unde ad eoſdem Gelaſius *epiſt.* 3. *Quia errorem quidem fatentur, ſed ea ſibi putant communionem Catholicam conditione laxandam, ut nomina eorum qui prævaricati ſunt, illis in Eccleſia recitare ſit licitum*, &c. *dilectionem veſtram non deſtitimus admonere, ut tales modis omnibus excludantur: vobiſque cum Sede Beati Apoſtoli Petri, ſicut à Patribus noſtris eſt tradita illibata communio, atque ex omni parte inconcuſſa perduret.* Fons ergo in omnem orbem illibatæ communionis, & ex omni parte inconcuſſæ Sedes eſt Petri.

IV. Idem Gelaſius *epiſt.* 4. *Si quod nunc prætendunt, à Romana Eccleſia ſe ſunt diviſuri, id jamdudum feciſſe monſtrantur.* Quippè ubi primùm defecere ad hæreticam communionem, illico & eadem opera defecere à communione Catholica, atque adeo ab ejus defenſatrice Romana Eccleſia. Et infrà: *Ineptias ſuas ſibi ſervent, niſi reſipiſcant potiùs, cogitantes Chriſti vocem non eſſe ſuperfluam, quæ confeſſioni Beati Apoſtoli Petri inferni portas nunquam prævalituras aſſeruit. Quapropter non veremur, ne Apoſtolica ſententia reſolvatur, quam & vox Chriſti, & majorum traditio, & Canonum fulſit authoritas, ut totam potius Eccleſiam ipſa dijudicet.* Interminabatur Oriens ſeceſſionem ab Eccleſia Romana univerſalem, atque adeo ſententiæ in Acacium latæ vacuationem. Ridet caſſos impetus inconcuſſa Pontificis fiducia, freti voce Chriſti, Petro principatum & victoriam fidei olim polliciti.

V. Non ergo cauſæ ſoli victoriam, ſed & Sedis ſuæ privilegio vendicat Gelaſius. Utrimque ergo invicta ea Sedes eſt, & quòd fidei communioniſque Catholicæ invictiſſimam cauſam tueatur, & quòd ipſa Petri Sedes ſit, cui victoriam de portis Inferi Chriſtus deſpondit. Concatenata hæc ſibi invicem ſunt, & indivulſis nexibus cohærentia, cauſæ æquitas, & Sedis invicta authoritas. Nec enim Chriſtus invictam illi Sedi tribuerit virtutem, quæ errori & perfidiæ ſervire poſſet. Nec fidem idem ſuam, quam inexpugnabilem eſſe decreverat, niſi inexpugnabili defenſori potuit committere. Itaque inſuperabiles hæ geminæ arces, præſidio ſibi ſunt viciſſim, & inaniter inſulſiſſimèque à Novatoribus colliduntur. Vincit enim veritas, quia ultro invicta eſt, & quia invicto utitur defenſore. Vincit invictiſſimè Prima Sedes, & quia ipſi deſponſa victoria eſt, & quia cauſam tuetur invictam. Idem Gelaſius *epiſt.* 8. ad Anaſtaſ. Imp. *Et ſi cunctis generaliter Sacerdotibus rectè divina tractantibus, fidelium convenit corda ſubmitti: quantò potiùs Sedis illius Præſuli conſenſus eſt adhibendus, quem cunctis Sacerdotibus & divinitas ſumma voluit præeminere, & ſubſequens Eccleſiæ generalis jugiter pietas celebravit? Ubi pietas tua evidenter advertit, nunquam quolibet penitùs humano conſilio elevare ſe quenquam poſſe illius privilegio vel confeſſioni, quem Chriſti vox prætulit univerſis, quem Eccleſia veneranda confeſſa ſemper eſt, & habet Primatem. Impeti poſſunt humanis præſumptionibus, quæ divino ſunt conſtituta judicio: vinci autem quorumlibet poteſtate non poſſunt.* Non ſolam, ut vides, cauſæ æquitatem, ſed ejus defenſatricis Sedis Apoſtolicæ firmamentum, etiam Chriſti promiſſione ſuffultum, prætendit. Et ibidem infrà: *Hoc eſt, quod Sedes Apoſtolica magnoperè cavet, ut quia mundo radix eſt Apoſtoli glorioſa confeſſio, nulla rima pravitatis, nulla prorſus contagione maculetur. Nam ſi, quod Deus avertat, quod fieri non poſſe confidimus, tale aliquid proveniret, unde cuiquam reſiſtere auderemus errori? vel unde correctionem errantibus poſceremus? Proinde ſi pietas tua unius civitatis populum negat poſſe pace componi: quid nos de totius orbis terrarum ſumus univerſitate facturi, ſi quod abſit, noſtra fuerit prævaricatione deceptus?* Ait Pontifex *magnoperè cavere* Sedem Apoſtolicam, ait ſe *confidere* fieri non poſſe, ut communionis & fidei radix Catholicæ, ut Apoſtoli glorioſa confeſſio, Romana ab Eccleſia deficiat, aut extinguatur. Huic enim confeſſioni Apoſtolicæ, huic Petri fidei fundamenta Eccleſiæ ſuperſtruuntur. Refellit mox ſuſurros *Orientalium Epiſcoporum*, non iſta ad eos ſcripta à Sede Apoſtolica fuiſſe, ſuperbam illam eſſe, & arrogantem. Etenim per Acacium reſcriptum eſſe omnibus: *Apoſtolicæ verò Sedis authoritas, quod cunctis ſæculis Chriſtianis Eccleſiæ prælata ſit univerſæ, & Canonum ſerie paternorum, & multiplici ratione firmatur, &c. Habet hoc qualitas ſæpè languentium, ut ipſi accuſent magis medicos, &c. Si nos ſuperbi ſumus, quia animarum remedia convenientia miniſtramus: quid vocandi ſunt, qui reſultant?* Itaque & æquitati cauſæ, & primæ Sedis authoritati infractæ victoriam adrogari, & Gelaſius profitebatur, & adverſarii ipſi, etſi reniterentur, ſentiebant.

VI. Exprimi idem poterat ex epiſtola 1. Felicis III. ad Zenonem Imp. *Quoniam adhortationem meam duxiſtis oneroſam, in veſtro relinquo deliberationis arbitrio, utrum Beati Apoſtoli Petri, an Alexandrini Petri cuiquam ſit eligenda communio. Append. Cod. Theod.* Ubi non cauſam cauſæ, ſed perſonam perſonæ, & Sedem Sedi, in negotio communionis præponit. Et *epiſt.* 4. ad eundem, de recens creato Conſtantinopoli Epiſcopo: *Eum ipſum, de cujus Pontificio gloriamini, dum ad Beati Petri Apoſtoli Sedem ſuæ refert dignitatis exordium, jam ſuæ dediſſe gaudeo moderationis indicium, &c. Et qui in ſacerdotii perhibetur provectus officium, optat inde fulciri, unde Chriſto cupiente profluit cunctorum gratia plena Pontificum. Cujus etiam literarum me refovet intentio, qua & ſummum Apoſtolorum Beatum Petrum Petram fidei eſſe non tacuit, & eidem myſteriorum claves traditas fuiſſe cæleſtium pruden-*

ter ſtruxit, utque nobiſcum circa orthodoxam fidem conſentientem haberet aſſenſum, quò amplius unanimis redderetur, expetiit. Ambiebat ergo Epiſcopus, ambiebat Imperator Conſtantinopolitanus communionem Apoſtolicæ Sedis, quòd ea Sedes eſſet Petri, unde jubente Chriſto manat Epiſcopatus exordium. Neuter impetrabat, niſi Acacii & Petri Alex. nomina delerentur. Eadem Felix inculcat *epiſt.* 5. ad Flavitam ipſum Epiſc. Conſtantinop. illud ingeminans, *Non eſſe præferendam Beati Apoſtoli Petri conſortio Alexandrini Petri ſocietatem.* Et *epiſt.* 6. ad Thalaſſium Archimandr. Conſtantinop. *Sicut per profeſſionem Catholicam Sedis Apoſtolicæ formam ſecutus es, ut te à damnata communione ſuſpenderes: ita Beati Petri ſequi debes exemplum, ut quando ejus authoritate fuerit relata communio, tunc eis etiam tuum noveris miſcendum eſſe conſortium, &c. Expectet ergo dilectio tua Sedis Apoſtolicæ juſſionem, & ſic Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ſacra ſe communione conjungat, ſi in participatione Beati Petri, & Catholicæ veritatis deſiderat permanere.* Igitur ubique Apoſtolica, ubique Petri Sedes oſtentatur, ut regula inerrabilis fidei & communionis Catholicæ. 2. Id ipſos malè habebat Epiſcopos & Principes novæ Romæ, quòd Sedis Apoſtolicæ communione carerent, etſi conſcii ſibi ſatis ſuperque eſſent fidei orthodoxæ: ideo communionem illam vel eblandiri, vel extorquere omni ope moliebantur. 3. Vel cives ipſi & Monachi Conſtantinopolitani non tam de Epiſcopi ſui, quàm de Romani Pontificis communione ſatagere debebant, & præ hac illam contemnere. 4. Et in hoc Eccleſiarum diſſidio, cùm Romana ſummum juris rigorem ſectaretur, Orientales aliter jura interpretarentur, vel diſpenſatione utendum cenſerent; non Synodus Oecumenica, ſed Sedes ipſa Romana inconcuſſæ authoritatis pondere rem confecit, & cæteras omnes ad ſe tandem revocavit Eccleſias.

VII. Et rurſum Gelaſius: *Qua ratione majores noſtri reverendi illi Eccleſiarum Magiſtri, clariſſimaque illa populi Chriſtiani lumina, quos merita virtutum ſuarum uſque ad confeſſionis glorioſiſſimas palmas, & martyrii fulgentes extulere coronas, ad illam Sedem, quam Princeps Apoſtolorum ſederat Petrus, ſui Sacerdotii ſumpta principia repleti Chriſti charitate mittebant, ſuæ inde ſoliditatis graviſſima firmitatis roboramenta poſcentes. Ut per hanc ſpeciem omnibus appareat, verè unam eſſe per omnia & indiſſolubilem Chriſti Eccleſiam. Append. Cod. Theod. p.* 184. 203. En ut ad Petri Sedem religet, religatamque ſemper fuiſſe oſtendat Catholicæ communionis unitatem, ſuffragante ipſo martyrum ſanguine. Cum autem Orientalium aliqui cavillatoria exceptione abuterentur, non innotuiſſe ſibi, quid Sedes Apoſtolica de Acacio Petroque decreviſſet, ita illis obſtruit os: *Ecce tanti Catholici ſacerdotes in hoc ipſo ſe indicant, quid Apoſtolica Sedes cenſuerit cognoviſſe, conſtanterque probaſſe retinendum, quod communionem Catholicam reſervantes, & eos qui Apoſtolicæ Sedi communicarent, elegere conſortes: & illos quibus Sedes Apoſtolica decreverat minimè communicare, uſque ad perſecutionis incurſus, renuere conſortes. Certè quæ Sedes Apoſtolica decreverat, Orientalibus Epiſcopis non innotuiſſe jactatur. Unde ergo tot tantique Pontifices unum idemque cum Sede Apoſtolica ſentientes, eamque probantes apta religioni ſacroſanctæ veraque ſanxiſſe, quæ non ſolùm ſequenda ſibi judicaverunt, ſed etiam uſque ad perſecutionem viriliter exerenda?* Non pauci ergo ex Orientalibus Epiſcopis Romanæ Eccleſiæ communioni individuè inhæſerant, nec ab ea, vel perſecutionum ſævitia, potuerant divelli.

VIII. Veniamus ad Symmachum, ejuſque *epiſt.* 7. ad Anaſtaſium Imperatorem miſſam, infractæque ejuſdem conſtantiæ teſtem: *Dicis quod mecum conſpirante Senatu, excommunicaverim te, &c. Nos non te excommunicavimus, Imperator, ſed Acacium. Tu recede ab Acacio, & ab illius excommunicatione recedis. Tu te noli miſcere excommunicationi ejus, & non es excommunicatus à nobis. Si te miſces, non à nobis, ſed à teipſo excommunicatus es.* Itaque ſentiebat ipſemet Anaſtaſius, excommunicationem illam veram eſſe, quòd Romanæ Eccleſiæ communio ei cæteriſque Acacii communicatoribus denegabatur. Tum queritur quòd *militari manu eos qui ſe à contagione perfidorum multis temporibus abſtinere delegerint, in prævaricatæ communionis conſortia deteſtanda compelleret: quodque in illis regionibus cunctæ prorſus hæreſes opiniones ſuas habeant publicè licentiam profitendi: ſola Catholicæ communionis libertas putetur ab iis, qui ſe religioſos exiſtimant, ſubruenda.* Itaque ſanguis etiam impendebatur Catholicæ communioni tuendæ, quam Romana Sedes profitebatur. Denique ut centro communionis Catholicæ ſe conſentire teſtarentur, *Omnes Catholici Principes, ſive cum Imperii gubernacula ſuſceperunt, ſive cum Apoſtolicæ Sedi novos agnoverunt Præſules inſtitutos, ad eam ſua protinus ſcripta miſerunt, ut ſe docerent ejus eſſe conſortes.* Scribitur & *epiſt.* 8. ejuſdem Symmachi ad Epiſcopos *Confeſſores* Orientis, nempè pro Apoſtolica communione certantes. Et *epiſt.* 9. ad Orient. *Si quis ſalutem propriam cogitans, ſervare cupit Apoſtolica judicia, cum à Præfatorum ſe labe ſejunxerit, noſtræ communionis ſe noverit ſine dubitatione participem. Quia ſi ab eorum, quos Apoſtolica Sedes damnavit, non ſe ſocietate removerit, ſciat nullo colore, nullo figmento, nullaque calliditate Eccleſiaſticæ ſe cuſtodiæ poſſe ſubrepere.*

IX. Sed huic contexta Orientalium ad Symmachum epiſtola, evidentiſſimè prodet, quanto in ſalutis exitio, quanta in ſchiſmatis ruina ſe jacere intelligerent, quandiu à Romanæ communionis beneficio alienati erant: *Hæc diximus, ſanctiſſime, auſi ſupplicare, non pro perditione unius ovis, neque pro perditione unius drachmæ, ſed pro amica nobis ſalute, non Orientalium partium tantùm, ſed trium propè plagarum habitabilis mundi, redemptarum pretioſo ſanguine agni Dei, ſicut docuit beatus glorioſorum Apoſtolorum Princeps, cujus Cathedram beatitudini tuæ credidit Chriſtus optimus Paſtor; quem imitatus feſtina ad adjuvandum nos, &c. Quia non in ligando tantùm poteſtas eſt tibi data, ſed in ſolvendo quoque diu vinctos ad imitationem magiſtri, &c. Ne majori triſtitia abſorptis nobis à Satana videamini pertuliſſe diſpendium. Non enim ignoratis ejus ingenium, qui quotidie à ſacro doctore tuo Petro doceris oves Chriſti per totum habitabilem mundum creditas tibi paſcere, non vi, ſed ſponte coactas: qui cum Paulo clamas nobis ſubjectis, & dicis: Non enim dominamur vobis in fide, ſed cooperamur in gaudio.* Et ſtatim ibidem: *Quare deprecamur diſrumpi novum chirographum noſtrum, ſicut Chriſtus vetus illud in cruce diſrupit, &c. Si unus homo peccavit, quare toti Synagogæ, aut magis toti habitabili mundo per anathema divinus furor incumbit? &c. Quare nos à vobis æſtimamur hæretici, & in anathemate ſumus nos, qui amplectimur illam Epiſtolam Leonis, & Synodum Chalcedonenſem, &c. Per illum qui cunctam judicat terram, ne perdas juſtum cum impio, nec æqualiter judicentur à te orthodoxi & hæretici.* Teſtantur mox aliquos ſtatuiſſe ab Acaciana communione ſecedere, & in exilia potiùs proficiſci, ſed ne Eccleſiæ confeſtim ſuæ hæreticis proderentur, ſubſtitiſſe & diſſimulare: *Omninò autem qui videntur communicare orthodoxi, & qui ſe à communione abſtinent, omnes poſt Deum tuæ lumen viſitationis & aſſumptionis operimur. Quare feſtina juvare Orientem, ex quo vobis duo grandia diei lumina Petrum & Paulum ad illuminationem totius mundi Salvator direxit.* Denique ita deploratiſſimum Eccleſiæ ſuæ morbum dolent: *Non eſt ulcus, aut macula, neque plaga tumens, ſed totum ulcus eſt à pedibus uſque ad caput, &c. Vos jam boni medici, feſtinate ad curam* *reſolutorum Eccleſiaſtici corporis membrorum*. Agnoſcunt Orientales ſe diro anathemate implicatos, non alio, quàm quòd exortes eſſent communionis Apoſtolicæ Sedis. 2. In univerſum orbem poſſe Pontificem primæ Sedis jactare hæc anathematum jacula, vel revocare. 3. Hanc poteſtatis amplitudinem à Petri primatu & ſucceſſione efloreſcere. 4. Deſperatiſſimæ Orientis Eccleſiæ mederi unum poſſe Apoſtolicum Præſulem. 5. Non Synodum flagitant, non de æquitate ſententiæ ejus, non de poteſtate ambigunt, ſed indulgentiæ & veniæ pluſculùm eblandiri laborant.

X. Jam Hormiſda Pontificales infulas indepto, nihil intentatum reliquit Anaſtaſius Imperator, & cum eo Oriens univerſus, ut ab eo pacem ſuis Eccleſiis exprimeret, interpoſita etiam Romani Senatus authoritate. Suis in Orientem legatis Pontifex mandavit, ne ſacram, ne civilem etiam cum Græcis menſam communicarent, ante eraſa infauſta nomina. Ad eundem Archimandritæ & Monachi pepè innumeri ſecundæ Syriæ ab hæreticis divexati, reſcribunt in hunc modum; *Quoniam Chriſtus Deus noſter Principem Paſtorum, & doctorem, & medicum animarum conſtituit vos, &c. deprecamur condoleatis juſtè pro corpore laniato, nam Caput eſtis omnium, & vindicetis fidem contemptam, Canones conculcatos, &c. Imitatores eſtote Domini, qui de cœlo ſuper terram advenit quærere ovem errantem, Petrum illum Principem Apoſtolorum, cujus Sedem ornatis: & Paulum, qui eſt Vas electionis, qui circumeuntes orbem terrarum illuminaverunt, &c. Mercenarii Paſtores, videntes lupos advenientes, dimittunt oves diſſipari. Vobis autem veris Paſtoribus & Doctoribus, quibus cura pro ſalute ovium commiſſa eſt, occurrit ipſe grex cognoſcere ſuum Paſtorem, &c. Anathematizamus omnes projectos & excommunicatos à veſtra Apoſtolica Sede: Neſtorium, &c. Eutychen, Dioſcorum, &c. nihilominus & Acacium eorum communicatorem, & omnes qui unum illorum hæreticorum defendunt. Poſt Epiſt. 22. Hormiſdæ.* Nihil magnificentius excogitari potuit, ut Caput, & Paſtor univerſæ per orbem Eccleſiæ ſignificetur eſſe Romanæ Eccleſiæ Antiſtes, vertexque fidei, & Eccleſiaſticæ cardo unitatis.

XI. Evecto autem poſtea ad Imperium Juſtino Catholico Principe, haud mora Orientales Epiſcopi, & in primis Joannes Conſtantinopolitanus ad pacem ab Hormiſda impetrandam erupere. Joannes quidem ad Hormiſdam ſcribit, *Scribere igitur, Apoſtolice, & reſcripta ſuſcipere dignemini, &c. Tuam ſanctitatem, & orthodoxas Eccleſias animo amplector, una tecum in veritate ſentiens, & una tecum ſperans, &c. Quoniam pacem veſtram amplectimur, & de unitate ſanctarum Dei Eccleſiarum curamus, rogamus vos pacificos viros deſtinare, & veſtræ dignos Apoſtolicæ Sedis, qui debeant ſatisfacere, & ſatisfactionem naſtram ſuſcipere: Poſt Epiſtol. 28. Hormiſdæ.* Reſcribit inter alia Pontifex, *Quid reſtat, niſi ut Sedis Apoſtolicæ, cujus fidem te dicis amplecti, ſequaris etiam ſine trepidatione judicia?* Et mox: *Libellum, cujus continentia ſubter annexa eſt, à charitate tua ſubſcriptum ad nos dirige, ut ſine conſcientiæ formidine unam communionem habere poſſimus. Epiſt. 29.* Eadem legatis mandavit in commonitorio: (*Poſt Epiſt. 31.*) ut nemini communicent, niſi Acacio damnato: eorum autem Epiſcoporum regiæ urbis, *qui ob defenſionem Chalcedonenſis Synodi exilio deportati ſunt*, ſaltem abraſis nominibus de diptychis. Quid præſtitum ſit, declarat Joannes ipſe Epiſcopus Conſtantinopolitanus in ſuo ad Hormiſdam inſcripto libello: *Una tecum cum veritate ſentiens, omnes à te repudiatos hæreticos, renuo & ego, pacem diligens. Sanctiſſimas enim Dei Eccleſias, id eſt, ſuperioris veſtræ, & novellæ iſtius Romæ unam eſſe accipio, illam Sedem Apoſtoli Petri, & iſtius Auguſtæ civitatis unam eſſe definio.* Tum Synodos amplectitur, damnatos damnat, ſubjungitque, *Quia non poteſt prætermitti Domini ſententia dicentis, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Hæc quæ dicta ſunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apoſtolica inviolabilis ſemper Catholica cuſtoditur religio.* Et infrà: *Quapropter ſequentes in omnibus Sedem Apoſtolicam, & prædicans omnia, quæ ab ipſa decreta ſunt: propterea ſpero in una communione vobiſcum, quam Apoſtolica Sedes prædicat, me futurum: in qua eſt integra Chriſtianæ religionis & perfecta ſoliditas. Promittentes in ſequenti tempore ſequeſtratos à communione Eccleſiæ Catholicæ, id eſt, in omnibus non conſentientes Sedis Apoſtolicæ, eorum nomina inter ſacra non eſſe recitanda myſteria.* Vides ſuæ dignitatis retinentiſſimum Joannem Conſtantinopolitanum Epiſcopum, primæ tamen Sedis authoritate fractum ſuccumbere, & ejus juſſis obtemperare. 2. Libello fidei & communionis Catholicæ, quem prima Sedes dictaverat, ſubſcribere diu reniſum Orientem, & jugum ſubire. 3. Profiteri Orientales non dogmata tantùm, ſed judicia Sedis Apoſtolicæ incontanter ſibi ſubeunda, & in ea Sede centrum regulamque & fidei & communionis reſidere. 4. In Apoſtolica Sede inviolabilem ſemper cuſtodiri Catholicam religionem, perfectamque ejus ſoliditatem. 5. Id privilegii effloreſcere ex eo Chriſti ad Petrum verbo, *Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*. 6. A communione Eccleſiæ Catholicæ alienos eſſe, qui non conſentiunt in omnibus Sedi Apoſtolicæ. De cauſis enim quibuslibet infinitæ quædam & ſeri & protrahi poterant lites. Paci ergo firmandæ neceſſum fuit, fidei & communionis amuſſim uni alicui eminentiſſimæ Sedi alligari, & omnium maximè conſpicuæ.

XII. Et rurſus in Suggeſtione Germani & Joannis Epiſcoporum, aliorumque Hormiſdæ in Orientem legatorum: *Quis explicet, quas voces, vel in laude Principis, vel in Sedis veſtræ, totius populi cœtus, & Cleri favor emiſit?* Eraſa narrantur nomina Acacii & ſequacium ejus, Anaſtaſii item & Zenonis, ut *cunctis in Apoſtolicam partibus communionem fidemque convenientibus perfectè, ſicut pridem fuerat, omnibus membris capiti ſuo connectatur Eccleſia. Poſt Epiſt. 40. Hormiſdæ.* Et mox in ſuggeſtione Dioſcori; *Epiſcopus Conſtantinopolitanus in Palatio conſuſcepit à nobis libellum, & in primis quaſi tentavit epiſtolam potiùs facere, quàm libellum. Sed non poſt multa certamina hoc convenit, proœmium modicum facere, ſubjungere mox libellum, quemadmodum veſtra beatitudo dictavit. Subſcriptio ab eodem facta eſt libello conveniens, &c. Epiſcopi diverſarum civitatum, quanti inventi ſunt, libellum ſimiliter obtulerunt, &c. Pari modo & omnes Archimandritæ fecerunt. Apud quos Archimandritas & certamina nos habuiſſe ſuggerimus, dicentibus illis, Sufficit quia Archiepiſcopus noſter fecit, nos factum ejus ſequimur. Quid amplius? Poſt multa certamina ipſi quoque convicti, libellos modis omnibus obtulerunt.* Sequitur Juſtini Imp. ad Hormiſdam epiſtola, ſubſcriptum nuncians à Joanne libellum, Sacerdotes *Unitatem Trinitatis ipſos quoque unitate colere mentium:* eraſa diptychis nomina Sacerdotum omnium, *qui primi contra conſtituta venerant Apoſtolica, vel ſucceſſores erroris facti ſunt.* Item quidquid Hormiſda *per beatiſſimos ſuos ſacerdotes annuit peragendum, propitia divinitate, effectui cuncta ſociata ſunt.* Ex his & ſuperioribus teſtimoniis abundè pateſcit, omnibus tum orthodoxis perſuaſſimum fuiſſe, omnes per orbem Eccleſias tam latè diſſeminatas, in unum tamen corpus, in unamque communionem convenire debere. Alioqui quid tantoperè vel Imperator, vel Joannes, vel Clerus Populuſque Conſtantinopolitanus, vel Oriens ſatagebat de ſua cum Romano Præſule concordia, ejuſque communione adipiſcenda? At unum non poteſt ex omnibus Eccleſiis compaginari corpus, niſi Capite conſtituto: non poteſt una conſtare omnium membrorum communio, niſi fons ejus & radix in Capite collocetur. Ut enim præmonui, qualibet exorta controverſia implacatæ fervebunt lites, nec unquam inducent in animum alii aliis concedere : diſpenſatione utendum illi contendent, contrà hi dicent : donec capitis authoritas inteſtinam diſcordiam componat.

XIII. Cum porro Civitates Orientis aliquæ pertinaciùs nomina retentarent Epiſcoporum ſuorum, non eorum, quos nominatim Hormiſda expunxerat, ſed aliorum eodem conſortio attaminatorum : nec viderentur, niſi cruentiſſimis præliis poſſe ab hac contumacia dimoveri ; utendum hìc venia & diſpenſatione, apud eundem Hormiſdam inſtantiſſimè proſequuntur Juſtinus Princeps, Conſtantinopolitanus Epiſcopus, Juſtinianus tum Comes, poſt Imperator. *Poſt Epiſt. 67. Hormiſdæ*. Ut communionis Catholicæ cuſtodem arbitrumque, & adhibendæ vel protelandæ circa eam diſpenſationis moderatorem fuiſſe Romanum Antiſtitem, hinc rurſum indubitatiſſimè conſtet. Juſtini epiſt. ſic habet : *Cætera clementiore quodam indigent moderamine, in nominibus Antiſtitum, non eorum, qui ſpecialiter enumerati ſunt in epiſtola, quam ſanctitudo tua nobis deſtinaſſe noſcitur, ſed aliorum, quorum memoriam maximæ civitates diligunt, in quibus floruiſſe noſcuntur ſuperſtites. Quæ propter legatis quidem tuæ ſanctitatis nulla fuit licentia mandati tenorem egrediendi, cum quo directi ſunt. Omnis autem finis negotii veſtro jam tantum pendet arbitrio. Ut ſolus pacem concludere debeat, qui prima rei commovit exordia*. Et Juſtinianus : *Pars Orientalium non exiliis, nec ferro, flammiſque compelli poteſt, ut Epiſcoporum nomina poſt Acacium defunctorum condemnet. Quæ difficultas generali concordiæ moras innectit. Sanctitas itaque veſtra cœlitus inſpirata, temporum, rerumque qualitatem conſideret, &c. Ne perſecutionibus ac cruore, ſed patientia ſacerdotali populum Domino noſtro concilietis. Ne dum volumus animas lucrari, & animas multorum perdamus & corpora. Errores etiam diuturnos lenitate, clementiaque convenit emendari, &c.* Vide eadem de re & Epiphanii Conſtantinopolitani Epiſcopi relationem ad Hormiſdam, itemque aliam de electione ſua, in qua hæc habet : *Eſt mihi oratio magnoperè uniri me vobis, & divina amplecti dogmata, quæ ex Beatis & Sanctis Diſcipulis & Apoſtolis Dei, præcipuè ſummi Petri Apoſtolorum, Sedi ſanctæ veſtræ ſunt tradita, & nihil eis pretioſius æſtimare, &c.* Et infrà : *Eccleſiis ſub me hæc prædico, feſtinans per omnia eas mihi & veſtræ beatitudini vinculo charitatis adunari. Quas omninò oportet eſſe unitas, & inviolabiles, & corpus unum communis Apoſtolicæ Eccleſiæ perpetuò cuſtodire, &c. Quos veſtra Apoſtolica Sedes condemnans in ſacris diptychis recitare non juſſit, eos nec ego inter ſacra facio nominari myſteria.* Vides & hìc non ſingulatim quaſque Eccleſias poſſe ſibi de orthodoxa ſua fide ſupplaudere, ſed neceſſariò in unam cum aliis per orbem omnibus communionem conſentire, & hujus Catholicæ communionis vinculum, & adminiſtrum eſſe primæ Sedis Antiſtitem. Ideo enim quos ille communione ſacra movet, ubique terrarum ejiciuntur. Ideo Epiſcopi alii omnes non ſibi ipſis tantùm ſuas particulares vincire ſatagunt Eccleſias, ſed Romano quoque Præſuli, ut vertici totius corporis. Ideo, ut infrà dicemus, ubique terrarum in diptychis nomen Papæ coruſcat.

XIV. Porro quod Orientis Eccleſiæ aliquæ præfractiùs reluctatæ ſint, patet exinde non ſtatim facta quælibet in juris legem trahi poſſe. Nam Juſtinus, Epiphanius, Juſtinianus confitentur errare illas Eccleſias, nihil intentatum ſe reliquiſſe, ut illas ad ſalubriora revocarent conſilia ; venia tamen ſibi potiùs, quàm ferro utendum videri. Ergo jura ſancienda ſunt ut hìc, ita & paſſim alibi, non ex quorumdam contumacium obſtinatione inſuperabili, non ex conniventia piorum, ſed ex eorum exemplis, ſententiiſque, quibus Eccleſiaſtica omnis applauſit poſteritas, quorum pietate fidei & communionis Catholicæ cauſa defenſata & propagata eſt. Quorum enim obliterari nomina non patiebantur, eorum ut ſummum eadem erat cauſa, atque Euphemii, Macedoniique Epiſcoporum urbis regiæ, qui pro Eccleſiæ Catholicæ fide certaverant, exiliaque fortiter pertulerant. At horum quoque obducta ſunt nomina, Romanæ & Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Synodique conſenſu. Ergo hinc potius juris regulæ ſunt exprimendæ. Ubi exertiſſimè elucet, quantum momenti ſit in communione Eccleſiæ Romanæ, quantum in ejus jactura diſpendii, cùm nec exiliis pro fide & præliis fortiter exantlatis elui poſſit macula ejus contemptæ.

XV. Quid majoribus interim noſtris viſum ſit, ſeu Gallicanis Epiſcopis, de hoc Romanæ cum Orientali Eccleſia certamine, indagare operæ pretium eſt. Ita ergo Avitus Viennenſis Epiſcopus *epiſtol.* 87. ad Hormiſdam Papam, ſuo & Gallicanorum Epiſcoporum nomine percontabundus, ſcribit, illo præmiſſo : *Eutychetis igitur, Neſtoriique damnatio, quos jamdudum per beatiſſimos deceſſores ſanctæ Sedis veſtræ calcavit authoritas, ad notitiam jampridem noſtram, Apoſtolicæ ad nos diligentiæ proviſione perlata eſt*. Reliqua enim inde nectuntur : Si rivuli fidei Catholicæ à Romano fonte ad nos defluant, ut & leges communionis indidem manent. *Sola hac cauſa ſervos veſtros, filios meos, Alexium Presbyterum, & Venantium Diaconum, totius provinciæ Viennenſis nomine, quæ Eccleſia ad me pertinenti ab univerſis deceſſoribus veſtris & Apoſtolica Sede commiſſa eſt, cum præſentis famulatus pagina deſtinavit. Per quos oraculo beatiſſimæ reſponſionis agnoſcam, utrum fervor ſchiſmatum præfatorum, qui intra Conſtantinopolitanam urbem vitio pernicioſæ obſtinationis exarſerat, cuique, quod magis dolendum eſt, Alexandrinam vel Antiochenam Eccleſias dicitis illigatas, vobis Chriſto favente docentibus, digna fuerit correctione reſtinctus*. Addit præterea : *Diverſorum fida relatione comperimus, de reconciliatione vel concordia Romanæ Eccleſiæ jactare ſe Græciam. Quod ſicut amplectendum, ſi veraciter dicitur : ita metuendum eſt, ne callidè ſimuletur*. Denique quàm ſuſpenſi omnes Galliarum Epiſcopi eſſent ad inclinationes Sedis Apoſtolicæ, ita docet : *Quæſumus ergo ſervitio meo cuncti, ut quid filiis veſtris, fratribus meis, id eſt, Gallicanis, ſi conſular, reſpondere debeam, inſtruatis. Et quia ſecurus, non dicam de Viennenſi, ſed de totius Galliæ devotione polliceor, omnes ſuper ſtatu fidei veſtram captare ſententiam*. Vides in fidei & communionis diſceptatione Gallicanam univerſam Eccleſiam incubuiſſe authoritati primæ Sedis, illi abſolutiſſimè & incontanter acquieviſſe. 2. Etſi Alexandrina, & Antiochena, & Conſtantinopolitana Eccleſia adversùs Romanam conjurata inſurgeret : fidenter tamen ab Epiſcopis Gallis pronunciari fœdum illud eſſe ſchiſma, & ab Eccleſia Catholica deviare, quicumque à Romana diſſentiant. 3. Quàm curioſi, & appetentes eſſent Orientales communionis Romanæ, inde liquidum, quòd ſuam cum Hormiſda concordiam jactarent : & vererentur Galli, ne callida eſſet ea ſimulatio, qua ſuam communionem ſuffurarentur. 4. Uno docente Pontifice, reſtinguendum ſchiſma ſperabat cum Gallis Avitus. 5. Super ſtatu fidei tota pendebat Gallia à ſententia Pontificis, & oppreſſas à Synodis duabus Oecumenicis hæreſes geminas, authoritate ejus prædeceſſorum oppreſſas ſentiebat.

XVI. Quàm ſecurus autem de Gallicanæ Eccleſiæ in Romanam devotione ageret Hormiſda, ita ad Avitum reſcribens ipſe ſignificat : *Breviter ſilentium noſtrum, quod dilectio mordet veſtra, purgamus. Nam quod non ſæpiùs noſtra admonitia vos frequentat de conſcientiæ veſtræ & fidei ſtabi-*

litate confidimus. Sollicitudo impendenda fortaſſe ſit dubiis, ſatis eſt vitanda indicaſſe perfectis. Deinde circumſitarum Conſtantinopoli ipſi Eccleſiarum reditum in Romanæ Sedis communionem annunciat: *Ut autem quæ ſint partium earum ſtudia poſſitis agnoſcere: plures Thracum, licèt proſequentium incurſibus atterantur, in noſtra tamen communione perſiſtunt, ſcientes fieri fidem per adverſa clariorem. Dardania & Illyricus vicina Pannoniæ, à nobis, ut ſibi Epiſcopi ordinarentur, expetiit. In tantum ſe à conſortio perditorum ſeparare gaudentes, ut remedia quærerent, dummodo commune cum traſgreſſoribus nihil haberent. Epiri Metropolitanus, hoc eſt, Nicopolitanus Epiſcopus cum Synodo ſua nuper ſegregatus ab impiis, ad Apoſtolicam communionem deprompta, quæ efficeret, profeſſione ſe contulit.* Vide & epiſt. Gelaſii ad Ruſticum Lugd. Epiſc. Spicileg. *tom.* 5. *pag.* 581.

XVII. Nec diſpar fuit Hiſpanienſis Eccleſiæ in Petri Sedem veneratio. Ita enim *epiſt.* 51. ſcribit Hormiſda ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos: *Inter ea quæ notitiæ noſtræ Joannes frater & Coepiſcopus noſter, ſtudio Eccleſiaſticæ utilitatis, ingeſſit: hoc quoque pro affectu Catholicæ fidei, & Apoſtolicæ Sedis veneratione conſuluit: quo ordine ex Clero Græcorum venientibus tribui deberet ſancta communio. Propter cauſam ſcilicet Acacii à prædeceſſoribus noſtris pro hæreticorum communione damnati; in qua qui ſe ab ejus contagione non dividunt, à noſtra communione habeantur excepti. Laudo propoſitum viri hoc zelo circa fidem & Apeſtolica inſtituta ferventis, ut nec per ignorantiam quidem quenquam cœno alieni erroris pateretur immergi. Ipſa eſt enim fidei innocentia, ut prævideat, ne vel caſu poſſit errare.* Et paucis interjectis: *Nos autem libellum miſimus, ſub quo ſi quis communionem veſtram de Orientalibus clericis popoſcerit, ad eam poſſet admitti, ſecundùm quam & de Thraciæ, & Scythiæ, Illyricique partibus, vel Epiri veteris, ſed & ſecundùm quod de Syria multos jam conſtat eſſe ſuſceptos, gaudentes ad recta confluere, & devia declinare.* His ſubtexit libellum illum ipſum, quem per legatos Conſtantinopolim miſit, cui Joannem Conſtantinop. Epiſcopum ſubſcripſiſſe paulò antè recitavimus.

XVIII. Liberatus in Breviario *cap.* 18. damnatum narrat à Felice Acacium, *Patrocinante Imperatore uſque ad mortem remanſiſſe ſacrificantem.* Tunc *ſeparavit ſe Sedes Apoſtolica à Conſtantinopolitana.* Interea autem, *Calendion Archiepiſcopus Antiochenus deponitur. Accuſator in aperto tanquam indevotus Principi, mittens populum in rebellionem cum Ello, latenter autem, quia ſe non ſuſpenderet à Felicis Papæ, & Joannis communione.* Moritur interim Acacius, *& ordinatur poſt eum Flavitas Presbyter, qui non conſenſit ſine Romano Epiſcopo inthronizari. Sed tranſmiſit Synodicam Papæ Romano Felici.* Tum pertexit ſeriem Epiſcoporum, qui Alexandrinam, Antiochenam, Conſtantinopolitanam, Hieroſolymitanam Sedem occupavere uſque ad Juſtinum Principem, eoſque propemodum omnes Eutychiana fuligine imbutos fuiſſe demonſtrat. Utpote à capite ſuo diſſidentes, & à fidei communioniſque principatu, in erroris avia facilè dilabebantur. Et victor Tunon. in Chron. *Juſtinus Imperator Orientales, propter pravos Pontifices, Acacium quondam Conſtantinop. Petrum Antiochenum, & Petrum Alexandrinum Epiſcopos, priſtino errore implicitos, Occidentalibus Antiſtibus ſub digna ſatisfactione conjungit, redivivaque facit Synodi Chalced. decreta, Zenonis & Anaſtaſii Principum temporibus abdicata.* Diſertiùs autem Africanæ ſententiam Eccleſiæ propalabit Facundus Hermian. Epiſc. adverſ. Mocianum: *Cum Acacius Conſtantinop. aliquid adversùs authoritatem Synodi Chalcedonenſis auderet, non equidem decreto cum anathemate conſtituto, ſed ſola inimicis ipſius Synodi communione permiſſa: Prævidens Apoſtolica Sedes, quod ſicut exitus docuit, hæc remiſſio ad deſtructionem Concilii memorati pertenderet, (poſteà quippe Zeno Imperator, qui eis communionem præberi mandaverat, à minoribus ad majora proſiliens, ipſum Concilium promulgato ſprevit edicto) eundem Acacium, quamvis prædicto Zenone reſiſtente, damnavit. Qui mortuus quoque per libellos ordinandorum Epiſcoporum nunc uſque damnatus eſt, &c. Quia igitur ſupradictus Zeno, Sedis Apoſtolicæ decreta contemnens, prædicto Acacio communicabat, & omnes Eccleſias in ſui regni finibus conſtitutas idem facere compellebat; Anaſtaſio deinde in Imperium & in præſumptionem ſimilem ſuccedente omnis Oriens præter admodum paucos, qui in illa multitudine occulti latebant, à communione Sedis Apoſtolicæ, per 40. fermè annos uſque ad tempora Juſtini remotus permanſit. Et cum quidam per iſtud tempus ejuſdem partis Epiſcopi communionem Sedis Apoſtolicæ ſibi & ſuis Eccleſiis poſtularent, non impetraverunt, donec Principis Juſtini temporibus Acacii damnationi ſubſcriberent.* Et mox: *Quid igitur? Nunquid per tot annorum ſpatia non eſt inventus quiſquam in Romanis ſacerdotibus, à Felice Acacii damnatore uſque ad Hormiſdam, qui Orientis reconciliavit Eccleſias, inter quos fuerat etiam Beatus Gelaſius, in ſanctitate vitæ atque ſcientia per univerſum mundum celebrioris famæ gloria prædicatus, non eſt inventus vel in Romano Clero, Chriſtiana plebe inibi conſiſtente, vel in cunctis Occidentalibus Eccleſiis, &c.* Denique quod alibi retuli, ſubdit Romanam Eccleſiam *reconciliaſſe ſibi alias Eccleſias, eas in communionem ſub debita ſatisfactione recepiſſe, aliis pro facto ſchiſmate culpabilibus culpam dimiſiſſe, &c.* Hic elucet 1. Africanam Eccleſiam perinde ut reliquas omnes Occidentales pro Eccleſia Romana adversùs Orientales militaſſe. 2. Exitiale authoribus hoc ſchiſma fuiſſe, quo per annos 40. Orientales caruere Sedis Apoſtolicæ, & conſequenter Occidentalium omnium communione. 3. Non magni ſanè faciendum eſſe, ſi perdiu, ſi multi, ſi Orientalium omnium Eccleſiarum Præſules, ſummi & ipſi Principes contemnant Sedis Apoſtolicæ judicia, & communionem. Sed id perpendendum, inde jura & exempla ſancienda eſſe, quòd poſt quadraginta annos reſipiſcunt, errores ſuos recantant, ſub libelli ſatisfactione matrici Eccleſiæ Petri recolliguntur. Quod argumenti genus jam ſæpiùs adhibitum eſt, ſæpiùs poſthac adhibendum erit, quòd eadem vertigine rotentur ſemper hæretici, errantibus, quàm pallinodiam canentibus plus fidei adjicientes. 4. Et illo annorum quadraginta ſchiſmate graſſante, Eutychiana lues Eccleſias & Sedes Orientales penè omnes populata eſt; ut inde pateſcat, quàm providè Romani Antiſtites à communione hæreticorum ad eorum perfidiam lubricum fore & præcipitem lapſum præſenſerint: quàmque neceſſaria ſingulis etiam remotiſſimis foret Eccleſiis communio cum Sede Petri, cujus alieni hæreticis ſtatim deliramentis implicabantur. 5. In illo rerum æſtu ſi qui ſe in bonam frugem reciperent, & quicumque demum omnes ſub Juſtino reſipuerunt, illis id unum ante omnia cordi erat, id omni contentione ambiebant, ut Sedis Apoſtolicæ communionem reciperent. Nam ut Acacii, ut ſequacium ejus maculoſa ſe communione abluerent, illud ſanè ipſi refugiebant potiùs, id deprecabantur, id penè invictis extortum eſt; ſed tanti communionem Sedis Romanæ fecere, tanti eam momenti duxere ad æternam ſalutem ſuam, ut eam damnatione etiam charorum ſibi capitum redimerent. Non ergo ſola damnati Acacii æquitas, ſed communionis cum Capite Eccleſiarum cupiditas, & conſcia neceſſitas ad hanc concordiam Orientales tandiu reluctatos arctavit.

XIX. 6. Nec aliam in cauſam refundi poteſt tam contumax Orientalis Eccleſiæ diſſenſio à Romana, quàm in Zenonis, Baſiliſci, Anaſtaſii Principum perfidiam. Id ex omnibus eorum temporum ſcriptoribus nitet. Ideo ſtatim Juſtino ad Imperii gubernacula provecto, hoc eſt, obice amoto tyrannorum, ſtatim revixit, reſpiravitque in Apoſtolicæ Sedis communionem Eccleſia Conſtantinopolitana, quaſi ipſa ſibi, indolique ſuæ reſtituta. Ex comparatione autem Zenonis & Anaſtaſii cum Juſtino, liquidum eſt, utris exemplis utendum ſit ad contemnendam, vel ad omnibus anteferendam Petri Sedis communionem. 7. Denique ne tempeſtate quidem illa hæreticorum Principum Eccleſias Orientales perpopulante, adrepere Romanæ communioni deſtitere Epiſcopi Acaciani. De Flavita audivimus ſuprà Liberatum. De reliquis compluribus fidem faciunt annales ſacri, & epiſtolæ ipſæ Pontificum. Macedonius urgente in damnationem Chalced. Synodi Imperatore, dixit, *nihil ſe facturum ſine univerſali Synodo, cui Magnæ Romæ Epiſcopus præſideret*: ut docet Theodorus Lector *l.* 2. Denique ut ſcribit Evagrius *lib.*3. *cap.*21. cùm Vitalis & Miſenus Conſtantinopoli communicaſſent memoriæ Petri Alexandrini damnatæ, *ea ratione multi ſimplices homines in errorem ab hæreticis inducti ſunt, affirmantibus Petrum in communionem ab Epiſcopo Romano receptum eſſe*. Uſque adeo vel populo ipſi Conſtantinopolitano præjudicatum erat, Catholicos eſſe, quibus Pontifex Romanus communicaret. Quod & ex lætitiæ æſtu proditur, quo efferbuit in occurſum Legatorum Hormiſdæ plebs Cleruſque Conſtantinopolitanus.

XX. Accedamus jam ad alia hujus doctrinæ præſidia, ſtrictim tantùm attingenda. Gratianus & Theodoſius Magnus hoc edicto quæ regula, quæ ſcatebra ſit Catholicæ communioni declarant: *Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum, in tali volumus religione verſari, quam divinum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis religio uſque nunc ab ipſo inſinuata declarat, quamque Pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum. Cod. Theod. l.*16. *cap.* 1. *l.*2. Hos *Chriſtianos Catholicos* dici jubent, reliquorum conciliabula *Eccleſias* appellari vetant. *Cod. Juſtin. l.*1. *to.*1. *l.*1. Vides quo ex centro communionem & fidem Catholicam derivent? Nempe ex fide & Sede Romana Petri Apoſtoli, & Damaſi ejus ſucceſſoris: cui & Petrus Alexandrinus ſubjungitur, ut Marci ſucceſſor, & Petri diſcipulus, & Damaſi conſentaneus, ad quem confugerat, à quo & reſtitutus fuerat, denique Orientalibus proximior, quorum fides propriori hac amuſſi erat expendenda. Cùm mox ergo lege ſequenti (*Ibid. l.*3.) Eccleſiæ tradi jubentur iis, qui communione fruuntur Nectarii Conſtantinop. Timothei Alexandr. Pelagii Laodicenſis, Diodori Tarſenſis, & aliorum complurium, qui ibi ſingulis è Diœceſibus nuncupantur: non id eò pertinet, ut tam multi cardines Eccleſiaſticæ communionis conſtituantur; ſed ut propè eſſet, nec longè requirendus, cujus arbitrio vel conſenſu Eccleſiæ concederentur. Diſtat enim inter utramque hanc legem 1. quòd priori inconcuſſum ſubſternitur fundamentum, *Petri Apoſtoli religio Romanis tradita, & uſque nunc ab ipſo inſinuata*. Secunda arbitraria eſt, nullo divino, nullo Apoſtolico documento fulta. 2. Prior latiſſimè patet, & univerſalem complectitur Eccleſiam, primam in Occidente, ſecundam in Oriente Sedem deſignans. Poſterior ſolius Orientalis Eccleſiæ curam agit. 3. Ut in quolibet Epiſcopatu, in qualibet provincia conſtitui centrum unitatis conducit, nec ſatis eſt tamen, ſed in qualibet etiam Diœceſi neceſſum eſt: ita neceſſe eſt & in univerſa Eccleſia. Ergo cùm antè ex Gratiani lege, de qua infrà copioſiùs agetur, traditæ eſſent iis Eccleſiæ, qui fide & communione Damaſi gauderent: poſteriori lege complures potuere Epiſcopi indigitari, ut fidei & communionis Catholicæ cenſores, utpote qui antè ipſi Romanæ ſe unitati Eccleſiæ conglutinatos approbaſſent. 4. Ad Gratianum Imperatorem ſcripſerat Synodus Aquilejenſis, in ea Ambroſius, adversùs Urſicinum Romanæ Eccleſiæ ſe intrudentem; Arianorum communione maculatum illum fuiſſe, & *quomodo fieri poteſt, ut eum quem ſocietati eorum inſertum vidimus, non etiam aſſertorem perfidiæ judicemus? Quod etiamſi deforet, tamen totius orbis Romani Caput Romanam Eccleſiam, atque illam ſacroſanctam fidem Apoſtolorum, ne turbari ſineret, obſecranda fuit clementia veſtra. Inde enim in omnes venerandæ commonitionis jura dimanant. Et ideò petimus & rogamus, ut obripiendi ei adimere dignemini facultatem*. Immò lege, communionis. Et hìc quoque fides & Sedes Petri, totius videlicet orbis Romani Caput, & ex qua ad omnes jura dimanant, declaratur, quàm inacceſſa ſit hæreticorum communione ſorditatis.

XXI. Nihil in hanc rem luculentius edicto Juſtiniani ad Joannem Papam: *Reddentes honorem Apoſtolicæ Sedi, & ut decet Patrem, honorantes veſtram beatitudinem, omnia quæ ad Eccleſiarum ſtatum pertinent, feſtinavimus ad notitiam deferre veſtræ ſanctitatis. Quoniam nobis ſemper fuit magnum ſtudium, unitatem veſtræ Apoſtolicæ Sedis, & ſtatum Sanctarum Dei Eccleſiarum cuſtodire, qui hactenus obtinet & incommotè permanet, nulla intercedente contrarietate. Ideoque omnes ſacerdotes univerſi Orientis tractus & ſubjicere & unire Sedi veſtræ ſanctitatis properavimus, &c. Nec enim patimur quidquam, quod ad Eccleſiarum ſtatum pertinet, quamvis manifeſtum, & indubitatum ſit, quod movetur; ut non etiam veſtræ innoteſcat ſanctitati, quæ Caput eſt omnium ſanctarum Eccleſiarum. Cod. l.* 1. *Tit.* 1. *l.*8. Hæc Juſtinianus tum Imperator, adunationi Eccleſiarum, colophonem imponere laborans, cui Comes idem antè fundandæ & promovendæ inſudaverat. Spectas hìc autem Apoſtolicam Sedem Caput eſſe Eccleſiarum omnium: ideò cæteras ei omnes etiam Orientis Eccleſias & uniendas & ſubjiciendas eſſe: nec quidquam in Eccleſia citra ejus conſcientiam eſſe movendum. Joannes ſanè Papa Juſtiniano reſcribit: *Charitatis ſtudio edocti Eccleſiaſticis diſciplinis, Romanæ Sedis reverentiam conſervatis, & ei cuncta ſubjicitis, & ad ejus deducitis unitatem: ad cujus authorem, hoc eſt, Apoſtolorum primum, Domino loquente præceptum eſt, Paſce oves meas. Quam eſſe omnium verè Eccleſiarum Caput, & Patrum regulæ, & Principum ſtatuta declarant*. Declarant, non conſtituunt, quod Domini voce conſtitutum ſuprà dixit.

XXII. Jam audiendus Hieronymus ad Damaſum: *Quoniam vetuſto Oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam Domini tunicam, & deſuper textam, minutatim per fruſta diſcerpit, &c. Ideo mihi Cathedram Petri, & fidem Apoſtolico ore laudatam cenſui conſulendam, &c. Beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione conſocior. Super illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio, &c. Non novi Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt, &c. Dignare ſcripta tranſmittere: ſimul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, ſignifices. Quia Campenſes cum Tharſenſibus copulati, nihil aliud ambiunt, quàm ut authoritate communionis veſtræ fulti, tres hypoſtaſes cum antiquo ſenſu prædicent*. Et epiſtola ſequenti ad eundem: *Monachorum circa manentium antiqua in me ſurgit authoritas. Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicunt. Poſſem credere, ſi hoc unus aſſereret. Nunc autem duo mentiuntur, aut omnes. Idcircò obteſtor beatitudinem tuam, per crucem Domini, ut qui Apoſtolos honore ſequeris, ſequaris & merito, &c. ut mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, ſignifices. Noli deſpicere animam, pro qua Chriſtus mortuus eſt*. Cùm dublici Oriens diſſidio ſcinderetur, cui ex tribus Antiochiæ Epiſcopis communicandum eſſet, & treſne in Deo hypoſtaſes, an una hypoſtaſis & tres perſonæ dicendæ eſſent: ad Cathedram Petri, ad Damaſum confugit Hieronymus, nempe ut ad fidei & communionis Catholicæ fontem illimem. Primùm ergo etſi in utroque illo vado æſtuare ſe, & alternare profeſſus, Catholicum ſe tamen clamitat, quia Damaſo jungitur fide & communione. 2. Doceri ſe à Damaſo flagitat, cui è tribus Antiochenis Epiſcopis communicandum ſit. Moderator ergo & regula catholicæ communionis erat Damaſus, ut & dubii docerentur, quibus communicandum; & quandiu dubitarent, in ejus communione conquieſcerent. 3. Tres ipſi Antiocheni Epiſcopi certatim ſe jactabant cum Damaſo communicare. Intelligebant nempe ipſi momentum victoriæ in eo pendere. Et de uno eorum id ſi conſtitiſſet, ab hoc ambiguo abſolutus fuiſſet Hieronymus. 4. Similiter & trium hypoſtaſeon aſſertores, *nihil aliud ambibant*, quàm ut Damaſi *communionis authoritate fulti*, ſententiæ ſuæ publicandæ licentiùs indulgerent. 5. Totius prærogativæ hujus origo ex Cathedra Petri, ex fide Apoſtolico ore laudata: hæc enim arca Noe eſt; hæc domus una, intra quam agnus comeditur; hæc Petra, ſupra quam ædificatur Eccleſia. Qui in tanta luce cæcutiunt, næ ſua illos exoculavit obſtinatio. Nam complures alii paſſim erant Epiſcopi, extra ſchiſmatis ſuſpicionem, ſua ſinguli in urbe Cathedram ſoli aſſecuti, & eo ſenſu Cathedram Petri obtinentes; & nullum horum, tametſi loco proximiorem, nec tanta precum ambitione conveniendum, compellat Hieronymus; ſed ſolum Damaſum, cum quo de Cathedra contenderat Urſicinus: ut quem ſolum intelligat, plenè Cathedram Petri tenere, & fidem Apoſtolico ore laudatam, nempe Romanam: ſolum certatim ambiri à Vitali, Meletio, & Paulino: ſolum ab unius vel trium hypoſtaſeon Patronis prehenſari, ut ejus nutu inclinetur victoria. Et rurſus idem Hieronymus adverſùs Joannem Epiſcopum Hieroſolymitanum ad Theophilum: *Præterea quod ſcribit nos pergere tecum Romam, & Eccleſiæ communicare ei, à qua videmur communione ſeparati: non eſt neceſſe ire tam longè, & hic in Palæſtina eodem modo ei jungimur*. Et infrà in alia rurſus ad Theophilum *epiſt. Scito nobis nihil eſſe antiquius, quàm Chriſti jura ſervare, ſemperque meminiſſe Romanam fidem Apoſtolico ore laudatam, cujus ſe eſſe participem Alexandrina Eccleſia gloriatur*. Et in epiſtola ad Marcum Presbyterum Celedenſem, adverſùs eoſdem trium hypoſtaſeon confeſſionem extorquere importuniùs imminentes: *Aut ſi eis placet, hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Ægypto, hoc eſt, cum Damaſo, Petroque condemnent*. Et *in lib. de Script. Eccl.* de Marcello Ancyrano Epiſcopo diſſerens, illum præfatus accuſatum hæreſeos à multis, ait, *Porrò ille defendit ſe non eſſe dogmatis, cujus accuſatur; ſed communione Julii & Athanaſii Romanæ & Alexandrinæ urbis Pontificum ſe eſſe munitum.* Ubi vides etiam ex ſua cum Petro Alexandrino Epiſcopo communione, fidem Catholicam ſibi vendicare, & approbare adverſariis: ſed nimirum quia Romanæ conveniebat Alexandrina, & Romanam Apoſtolico ore laudatam fidem ſectabatur, ſeu Arianis, ſeu Origeniſtis inimicam.

XXIII. Auguſtini ſententia æquè expedita eſt. Nam *epiſt.* 162. ait Cæcilianum, *potuiſſe non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cum ſe videret, & Romanæ Eccleſiæ in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus, & cæteris terris unde Evangelium ad ipſam Africam venit, per communicatorias literas eſſe conjunctum; ubi paratus eſſet cauſam ſuam dicere, ſi adverſarii ejus ab eo illas Eccleſias alienare conarentur*. Viden, ut Cæciliano ſuffragetur adverſùs conſpirantes Donatiſtarum catervas communio cum Eccleſiis traſmarinis, & ante alias cum Romana Eccleſia, in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus? Quia enim illi Eccleſiæ communicabat Cæcilianus, non communicabant Donatiſtæ, ille vicit, hi cauſa ceciderunt. Porrò ut præſidio erat Cæciliano communio cum aliis Eccleſiis, maximè cum Romana: ita ſingulis orbis Epiſcopis adverſùs ſchiſmatum procellas ſubſidio ſemper eſſe debuit communio ejus Eccleſiæ, in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus. Ex quo nænias Novatorum ridebis prolixiùs. Num enim & hic Apoſtolicam Petri Cathedram omnibus Eccleſiis principantem, ita ut in Hieronymi verbis, audebunt detorquere ad alieniſſimos ſenſus? Idem contra Lit. Petil. *l.* 2. *c.* 51. *Cathedra tibi quid fecit Romanæ Eccleſiæ, in qua ſedit Petrus, & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? Vel Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in qua hodie Joannes ſedet, quibus nos in Catholica unitate connectimur, & à quibus vos nefario furore ſeparaſtis? &c. Ait Dominus, Cathedram Moyſi ſedent, quæ dicunt, facite, &c. Hæc ſi cogitaretis, non propter homines quos infamatis, blaſphemaretis Cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis*. Et hic vides, quàm conſtanter objectet hæreticis ſuam ſeceſſionem à Cathedris Eccleſiæ principalibus, quarum communione carent; maximè autem & ante alias etiam Apoſtolicas, à Romana, nempe in qua *ſedit Petrus*. Cypriani mentem elucidavimus ſuprà. Prodeat hic Ambroſius in Serm. de obitu fratris. Baptiſmi cupidus Satyrus, *advocavit ad ſe Epiſcopum, nec ullam putavit niſi veræ fidei gratiam: percontatuſque ex eo eſt, utrumnam cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conveniret. Et fortè ad id locorum in ſchiſmate erat regionis illius Eccleſia: Lucifer enim ſe à noſtra tunc temporis communione ſejunxerat*. Hic perſpicis, cum Catholicis Epiſcopis communicare, non aliud eſſe, quàm cum Eccleſia Romana.

XXIV. Proſper lib. de Dimidio temporis *cap.* 5. *Ab Apoſtolorum conſortio alieni inveniuntur omnes hæretici, qui relicta pace communionis, & Panis unius Dei, & Apoſtolorum, in ſuis non Eccleſiis, ſed plateis prædicant, & eorum memoriis non communicant; ſeparati à toto, Catholicum ſibi nomen adſciſcunt. Cum in ipſa Hieruſalem Jacobus & Stephanus primus martyr, Joannes apud Epheſum, Andreas & cæteri per totam Aſiam, Petrus & Paulus Apoſtoli in urbe Roma gentium Eccleſiam (in qua Chriſti Domini doctrinam erudierunt,) pacatam, unamque poſteris tradentes, ſanguine, memoriiſque ſuis, ex Dominica paſſione ſacrarunt. Huic generali Eccleſiæ communicans, Chriſtianus eſt Catholicus. Ab hac ſegregatus, hæreticus eſt*. Eccleſias complures Apoſtolicas enumerat, ſed unam cæteris eminentem, quam primus Apoſtolorum; quam alter ſecundùm illum primus; quam gentium Eccleſiam, quaſi cæteri Apoſtoli Judaicas tantùm fundaſſent: quam non fundarunt ſolùm Apoſtoli, ſed ſuo ſanguine conſecrarunt: quam ſuis memoriis adhuc illuſtrant. Cùm ergo communicandum ſit *generali Eccleſiæ*, ut Chriſtianus quis ſit *Catholicus*, accommodatiſſimum eſt, ut ne per ſingulas diſcurrat, vel Eccleſiarum vertici communicet, vel cuilibet cum vertice communicanti. Idem Proſper juxta ac Auguſtinus debellati Pelagiani dogmatis laudem uni præ cæteris vendicat Apoſtolicæ Sedi, abſciſſoſque ab Eccleſiæ corpore ejus defenſores. Ex adverſo autem Cæleſtini Papæ verba & authoritatem depromit idem Proſper ad propulſandos Auguſtini obtrectatores: *Auguſtinum ſanctæ recordationis virum pro vita ſua atque pro meritis, in noſtra ſemper communione habuimus*. Quibus in verbis Cæleſtini ſatis eſt præſidii ad ſiniſtræ ſuſpicionis rumores omnes ab Auguſtino, ejuſque libris ſummovendos.

XXV. Optatus alibi laudatus, qui *lib.* 2. ait: *Negare non poteſt ſcire te, in urbe Roma Petro primo Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum Caput Petrus, &c. In qua una Cathedra unitas ab omnibus ſervaretur, ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent, &c. Petro ſucceſſit Linus, Lino Clemens, &c. Damaſo Siricius hodie, qui noſter eſt ſocius, cum qua* *nobis totus orbis commercio formatarum in una communionis ſocietate concordat*. Quid his apertius? Etiam Apoſtoli in una Petri, nempe Capitis ſui Cathedra unitatem ſervare debebant, ne ſingulas ſibi quiſque defenderent Eccleſias: unde & Apoſtolorum ſucceſſores Epiſcopi Petri Succeſſori Romano Epiſcopo per totum orbem communionis ſocietate concordant. Denique apud Gregorium Magnum *lior.* 10. *Epiſt.* 31. hæc ejurandæ hæreſeos formula præſcribitur Epiſcopo redeunti: *Prona voluntate ad unitatem Sedis Apoſtolicæ divina gratia duce reverſus ſum, &c. Sub ordinis mei caſu & anathematis obligatione, promitto ſemper me in unitate ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ & communione Romani Pontificis per omnia permanſurum.*

XXVI. Medio ævo Alcuinus *lib. de divinis Officiis cap.* 40. *Quòd verò poſt generalem Eccleſiæ commemorationem adjungitur: Unà cum famulo tuo Papa noſtro, ipſius Eccleſiaſtici corporis unitas fortiùs commendatur. Quia religionis cultum ſic Dominus inſtituit, ut in beatiſſimo Petro Apoſtolorum ſummo principaliter collocaret: atque ab illo, quaſi quodam capite, dona ſua vellet in corpus omne manare. Unde conſtat ab univerſi orbis communione ſeparatos eſſe, ſicut B. Pelagius docet, qui qualibet diſſenſione, inter ſacra myſteria, Apoſtolici Pontificis memoriam ſecundùm conſuetudinem non frequentant. Et Antiſtite noſtro. Sicut enim univerſalis Eccleſiæ commemoratio propter unitatem ſocietatis & pacis conjungitur commemorationi Apoſtolici Pontificis: ita dignum & religioſum eſt, ut ſingulæ Eccleſiæ commemorationem ſubjungant Antiſtitum, probantes ſe per illam orationem ſervare cum eis unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Igitur ex ipſa prece Sacerdotum ad altare, qua nihil magis ſacroſanctum, conſtat cuique fideli enitendum eſſe, ut non ſolùm cum Epiſcopo ſuo, ſed & cum Eccleſia Catholica, adeoque cum Romano Pontifice communicet, capite univerſæ Eccleſiæ, & ſucceſſore Petri, *in quo religionis cultum Chriſtus principaliter collocavit, & ab ipſo, quaſi quodam capite, dona ſua in corpus omne manare* juſſit. Verùm juvabit Gallorum longè plurium Antiſtitum ſententiam ediſcere ex voluminis Carolini *lib.* 1. *cap.* 6. *B. Hieronymus vir divinis legibus, & multarum linguarum peritia eruditus, dum Bethlehemicis moraretur in arvis, & à B. Papa Damaſo Romæ poſito de difficilibus conſuleretur quæſtionibus, eum pro cauſa fidei verſa vice conſuluiſſe dignoſcitur: & ſive tacendarum ſive dicendarum hypoſtaſeon, & quibus in Orientalibus partibus communicare debeat humillimis apicibus, ut apices accipiat, deprecatur. Mira res! Interrogat, à quo interrogatur: conſulit, à quo conſulitur: qui magiſtrum ſe in interpretandis divinis Scripturis ſentit, in cauſis fidei venerandi Pontificis ſe diſcipulum minimè erubeſcit: & cui ſacræ legis quæſtionum nexus enodat, utrum hypoſtaſes dicere debeat, & quibus in Oriente communicare, efflagitat. Unde datur intelligi, ſanctos & eruditos viros, per diverſas mundi partes, prædicationis & ſcientiæ lampade coruſcantes, non ſolùm à ſancta Romana Eccleſia non receſſiſſe: ſed etiam tempore neceſſitatis ob fidei corroborationem ab ea adjutorium imploraſſe. Quod regulariter omnes Catholicæ debent obſervare Eccleſiæ, ut ab ea poſt Chriſtum ad muniendam fidem adjutorium petant, quæ non habens maculam, nec rugam, & portentoſa hæreſum capita calcat, & fidelium mentes in fide corroborat. A cujus ſancta & veneranda communione multis recedentibus, noſtræ tamen partis nunquam receſſit Eccleſia.* Ubi vides fidei & communionis cognationem. Vides Hieronymum etſi Eccleſiaſticæ totius ſapientiæ penu quoddam inexhauſtum, & ab ipſo Romano Pontifice in cæteris quæſtionum nexibus conſuli ſolitum: *in cauſis fidei* tamen, & *quibus communicare* oporteat, viciſſim ſe diſcipulum profiteri Romani Pontificis, & Romanæ Eccleſiæ, ut *quæ non habet maculam, neque rugam*: ut quæ *poſt Chriſtum* ad muniendam fidem adeunda eſt. Vides in Hieronymo, & Auguſtino, quem Romanæ ipſum etiam Eccleſiæ communio adversùs poſthumas calumniatorum inimicitias tutata eſt: in utroque inquam iſto Eccleſiæ ſydere explenduiſſe, quid inter apicem eruditionis & apicem authoritatis interſit. Vides denique nuſquam Gallicanam Eccleſiam à Romanæ Eccleſiæ communione receſſiſſe. Et Ratramnus contra Græcorum oppoſita *lib.* 1. *cap.* 1. *Quod culpare nituntur Græci, non ſolùm Romanam, verùm omnem Latinam Eccleſiam, &c. Nonne ſe hæreſeos pravitate condemnant, & ab Eccleſiæ communione removent?* Et *lib.* 2. *cap. ult. Cur à communione ſe dividunt Græci, quam ſemper tenuere majores? &c. Sciant quia cum Romanis ſuos quoque judicent majores: & dum Romanos ſua cupiunt communione privare, ſe pariter excommunicent à ſuorum ſocietate majorum, & nulli probentur Eccleſiæ communicare Catholicæ, dum Romana communione ſeſe faciunt alienos. Hoc factum cujus ſit mali, citò conſiderent, & errorem corrigere ſuum non differant; ne ſi Romanis communicare noluerint, ab univerſa Eccleſia Catholica ſe paveant excommunicandos.* Quid explanatius dici potuit? Adde his Hincmarum, (*Tom.* 2. *Opuſc.* 17. *pag.* 258. 259. & *Opuſc.* 41. *p.* 693. 698.) quo nullus juris Eccleſiaſtici arcana penetralia altiùs rimatus eſt. Is ad Nicolaum Papam ſcribens ſibi ſubiratum: *Modis omnibus quantùm Deus donaverit, providere ſtudebo, ne à communione Sedis Apoſtolicæ, quod abſit, quolibet modo extorrem me ultimus dies, qui mihi incertus eſt, & ſubitò venire poteſt, inveniat.* Et paulò poſt: *Qui quare Dominus in Evangelio Centurionis fidem laudet, dicentis, Dic verbo, & ſanabitur puer meus: intelligit, quàm operatorium ſit Epiſcopi, immò ſicut in Paulo, in ſe loquentis Chriſti: quanto magis Pontificis Apoſtolicæ Sedis verbum, & quàm obedienda ſit ipſius præceptio, etiam ſine ulla admirationis adjectione cognoſcit.* Idem ad Hadrianum Nicolai ſucceſſorem ſcribit ſummoperè ſe exhorruiſſe, quòd in ſe unum *tantam comminationem intentarit*, nempè de abſcindenda *participatione communionis ſuæ*, niſi ſequeſtraret ſe à communione & conſortio Caroli Regis in obſtinatione ſua perſiſtentis: cùm reliquos Epiſcopos in eadem cauſa poſitos Pontifex *tantum monuerit, increpuerit, redarguerit, inſtruxerit.*

XXVII. Denique Lanfrancus Cantuarienſis Archiepiſcopus in Concilio anno 1072. ex Guillelmo Malmesbur. *lib.* 1. de Geſtis Pontificum Anglorum hæc peroravit, ad hujus rei, quam verſamus, elucidationem accomodatiſſima: *Præterea quod valet in toto, valet in parte. Quod valet in majori, valet in minori. Romana Eccleſia quaſi totum eſt omnium, cæteræ Eccleſiæ quaſi ejus partes. Sicut enim quodam intuitu homo eſt genus individuorum ſuorum, & tamen unoquoque individuo ineſt totius hominis tota proprietas: ita quodam reſpectu Sedes Romana eſt genus, & totum omnium Eccleſiarum: & tamen in unaquaque Eccleſia totius Chriſtianæ fidei tota regnat integritas. Ipſa eſt major omnium Eccleſiarum, & quod in ea valet, debet & valere in minoribus.* Ita ille longè alium in ſcopum collimans. Sed eo conſtituto, quòd Sedes Romana ſit quaſi genus & totum omnium Eccleſiarum: non ſecùs quàm Caput, membrum cùm ſit, membrorum tamen omnium quodammodo totum eſt, & totius inſtar ac vice eſt: inde dilucidum fit, quì univerſæ Eccleſiæ communione vel fruſtretur, vel potiatur, quiſquis Eccleſiæ Romanæ pace vel gaudet, vel ſpoliatur.

XXVIII. Nec ab his abludit Nicolaus de Cuſa *epiſt.* 1. *Senſibilem Eccleſiam ſenſibile Caput habere convenit, & ob hoc Caput hujus Eccleſiæ ſenſibile eſt Pontifex, qui ex hominibus aſſumitur, in quo eſt hæc ipſa Eccleſia complicativè, ut in primo uno Confeſſore Chriſti. Petrum autem primum Chriſti Confeſſorem ſcimus inter homines, & ob hoc Petrus à confeſſione Petra quæ Chriſtus eſt, nomen accipiens, complicatam* *in ſe Eccleſiam explicavit , verbo doctrinæ , primò omnium* . Ita ergo & totum Eccleſiarum eſt Sedes Petri , quà caput omnium , & omnes complicans in ſeſe , omnes ex ſe explicans , atque ita in conſortium ſuæ communionis omnes pertrahens. Et *ep.* 2. ad Bohemos: *Jubet Auguſtinus , ſi ſcire velis , an in Eccleſia exiſtas , hac veſtiges ratione , ſi Cathedræ Romani Pontificis adhæreas , quæ per continuas ſucceſſiones in Petrum continuatur , &c. Cum populus adhærens Pontifici , particularem conſtituat Eccleſiam , & cum unus ſit per orbem principatus , qui ſuo priori adhærere debeat , Romanæ ſcilicet Sedi : erit neceſſariò Catholica Eccleſia illa , quæ primæ Sedi Petri adhæret . Et licèt ſæpè multi ſchiſmatica diviſione ab illa Romana Eccleſia receſſerint ; nunquam tamen fuit , quin major fidelium numerus in unitate illius Romanæ Eccleſiæ , ex fidelibus & primo Epiſcopo compactæ , perſeveraret . Quare in ea noſtræ ſaluti neceſſaria remanſit hactenus & remanebit veritatis columna . Hujus ſtabilis veritatis exempla plura legimus , quoties aliæ Eccleſiæ , maximè Conſtantinopolitana à fide erraverit ; & ab ipſa Romana , fatua præſumptione ſe abſciderit ; & demum ad unitatem ipſius & obedientiam reducta ſit . Ita de Alexandrina & aliis Patriarchalibus Sedibus paria plura inveniet . Nullum tamen eorum de Romana Eccleſia , aut quòd ipſa unquam à fide erraverit , aut per quamcumque Sedem fuerit reducta , comperiet . Sed ſicut aliæ ab ipſa aliquoties receſſerunt , in erroremque ceciderunt ; ita per principatum fortiſſimum Petri , debiles demum confortati in fide , ad ejus unionem reducti ſunt . Unde infallibilitatis refugium eſt , in unione eſſe cum Principe in Eccleſia , qui omnis principatus ſpiritualis , tam Petri inter Apoſtolos & Judæos , quàm Pauli inter gentes ſucceſſor , utriuſque poteſtatem habet* . Ubi perſpicis totum hoc à Petro privilegium in ejus Sedem redundare , ſeu à verbo Chriſti Petro principatum largientis inter Apoſtolos. 2. *Sæpè* & Conſtantinopolitanam & Alexandrinam , & alias Sedes , Eccleſiaſque illis adunatas , à Romana Eccleſia ſeceſſiſſe ; ſed & ipſas tunc plerumque à fidei orbita deflexiſſe , & tandem ad unionem cum Romana matrice Sede reſipiſcentes properaſſe . 3. Numquam Romanam , ceu à fide , vel ab unitatis Eccleſiaſticæ compage divulſam , ab aliis Sedibus revocatam emendatamque fuiſſe . 4. Quamvis quatuor aliæ Sedes aliquando à Romana deſciverint , ut in Acaciano furore ; multò majorem tamen fidelium multitudinem toto in orbe in conſenſione Romanæ Eccleſiæ permanſiſſe , atque ita eandem ſemper extitiſſe Catholicam Eccleſiam ac Romanam . Nam Occidens ſolidus Romanæ Sedi indivulſis nexibus ſemper adhæreſcebat . Orientis autem compluſculi ſemper Epiſcopi , Clerici , Monachi , fideles , antiquæ fidei & communionis tenaciores , ab Orientalibus ipſis Exarchis & Patriarchis ſuis , quàm à Romano Pontifice malebant divelli ; eaque in cauſa , nec ſanguini aut vitæ parcebant . 5. Et ita alibi ex Gelaſio & Nicolao Pontificibus oſtenſum , ſolo Romanæ Sedis diſſenſu vel conſenſu , ſeu Romanæ communionis conceſſione vel abſciſſione , Synodos ſententiaſque Orientalium olim vel ratas , vel irritas habitas eſſe . Cæcilianus , Athanaſius , Chryſoſtomus , Flavianus , Africæ atque Aſiæ communione exturbati , Sedibuſque ejecti , intra ſuæ illos communionis gremium Romana uſque fovente Eccleſia , & Catholici ſemper & Epiſcopi habiti ſunt ; idque vel ipſæ etiam , quæ eos damnaverant , Sedes tandem confiteri ſunt compulſæ . Ex adverſo Acacius , Petrus , Euphemius , Timotheus , Macedonius Romanæ communionis gratia expoliati , tametſi tota illis Orientalis Eccleſia communicare pertinaciſſimè contenderet , expuncti tandem ubique terrarum fuere ſacris faſtis . Nec aliter fides æquitaſque ſeu per Orientem , ſeu per Occidentem , niſi hoc Romanæ communionis vinculo , potuit contineri . 6. Ideo Cuſanus rectè ait , *infallibilitatis refugium* eſſe , ut in unione ſit quis cum Petri & Pauli ſucceſſore , hoc eſt , cum univerſa ex Judæis & Gentibus ſociata Eccleſia. Quod ut majoris adminiculo authoritatis fulciatur , & à recentioribus ad antiquos ſcriptores , abs Latinis ad Græcos , nos referamus , unus huic diſputationi in cumulum accedat Irenæus , & Gallos ſuos antiquiſſimo & ſinceriſſimo illo Apoſtolicorum temporum lacte imbuat . Ita ille *lib.* 3. *cap.* 3. *Quoniam valdè longum eſt in hoc tali volumine , omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones : maximæ & antiquiſſimæ & omnibus cognitæ , à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & conſtitutæ Eccleſiæ , eam quam habet ab Apoſtolis traditionem & annunciatam hominibus fidem , per ſucceſſiones Epiſcoporum pervenientem uſque ad nos , indicantes , confundimus omnes eos , qui præter quàm oportet , colligunt . Ad hanc enim Eccleſiam , propter potentiorem principalitatem , neceſſe eſt , omnem convenire Eccleſiam , hoc eſt , eos qui ſunt undique fideles , in qua ſemper ab his qui ſunt undique , conſervata eſt ea , quæ eſt ab Apoſtolis , traditio .* Omnem Eccleſiam convenire , hoc eſt , communicare neceſſe eſt Romanæ Eccleſiæ , ob potentiorem principalitatem , quia videlicet fundata eſt à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo , ideoque maxima eſt , antiquiſſima & omnibus cognita : & omnes heterodoxi , ex eo quòd huic Eccleſiæ diſſentiant , confunduntur .

XXX. Unum video à Novatoribus prætentari maximè Meletium Antiochenum Epiſcopum , qui cùm exors Romanæ communionis exceſſiſſe vivis jactetur , non Catholici tantùm nominis gloria , ſed & ſanctitatis eximia laude floruit tamen , & vel ipſius Eccleſiæ Romanæ ſuffragio celebratur . Ex adverſo autem Paulinum Meletii in eadem Sede æmulum , & Græci Patres convitiis proſcidere , & Romana Eccleſia nullo defunctum honeſtavit encomio , etſi dum in vivis ageret , ſuæ communionis conſortem . Gregorius Nyſſenus orat. in funere Meletii habita in Synodo II. Oecumenica , memorata charitate Eccleſiæ Antiochenæ in ſponſum ſuum Meletium , & mox , in exilium eo acto , viduitate : ſubdit , *Jam multum temporis interceſſerat , cum quidam adulterandi animo , immaculatum lectum conjugalem aggreditur . Sed ſponſa non poterat corrumpi* . Ubi ſponſum Meletium , adulterum Paulinum vocat . Chryſoſtomus autem hom. de anathemate : *Putatiſne rem parvi momenti eſſe , ante judicem , ante judicii tempus aliquem condemnare ? Anathema enim omnibus modis à Chriſto ſeparat . Ad hac quid reſpondent illi malitia potentes ? Hereticus , ajunt , ille factus eſt , inhabitantem habet Diabolum , adversùs Deum injuſtitiam loquitur , multos in profundum perditionis abducit eloquentiæ ſuæ efficaci ſuadela & deceptione , & propter hoc à Patribus ejectus eſt , maximè hujus magiſter , qui partem Eccleſiæ abſcidit , Paulinum vel Apollinarem deſignantes* . Quantis ex adverſo præconiis cumularit Meletium Chryſoſtomus , nulli incompertum eſt . Cùm vel maximè Martyrologio Romano memorentur Nyſſenus & Chryſoſtomus , Meletium eximiis & meritis laudibus exornaſſe .

XXXI. Illud ergo accuratiùs hìc perſcrutandum , an Romanæ communionis Eccleſiæ expers fuerit Meletius . Et Theodoreto primùm accommodandæ aures , qui *lib.* 5. *hiſt. cap.* 12. de Gratiano hæc ſcribit : *Imperii quaſi primitias omnium gubernatori Deo obtulit . Nam conſcripſit legem , qua jubebat tum Paſtores ejectos in exilium redire , ſuiſque gregibus reſtitui ; tum ſanctas Eccleſias tradi his , qui Damaſi communionem amplexarentur . Hic Damaſus Epiſcopus Romanus fuit , &c. qui quoad ejus fieri poterat , doctrinam Apoſtolicam aſſiduè tutatus eſt , &c. Ut autem ea lex majorem haberet authoritatem , miſit ducem Saporem , &c.* Et *cap.* 3. *Quamquam verò iſtud mandatum apud ſingulas gentes* *ſine contentione conficiebatur; tamen Antiochiæ, diſcordiæ flamma incenſa eſt. Doctrinæ Apoſtolicæ propugnatores erant in duas partes diviſi. Quarum una ſtatim poſt inſidias contra Euſtachium magnum comparatas, Arianam nequitiam deteſtata, conventus ſeparatim egit, Pauli numque habuit Antiſtitem. Altera poſt Euzojum ordinatum Epiſcopum, ab impiis Arianis ſe unà cum Meletio viro inſigni ſegregans, ſapientiſſima Maletii doctrina gubernata eſt. Porrò Apollinaris Laodicenſis alteri jam parti ſe ducem præbuit, qui tametſi pietatis perſonam induebat, & doctrinæ Apoſtolicæ patrocinium ſuſcipere videbatur, paulò poſt tamen ſe ejuſdem adverſarium eſſe palam prodidit.* Et infrà: *Adventante Antiochiam Sapore, cum legem Gratiani oſtendiſſet, Paulinus ſe à partibus Damaſi ſtare conſtanter affirmat. Idem quoque affirmat morbo erroris ſui occultato Apollinaris. At divinus ille Meletius ſe & quietè geſſit, & ab eorum contentione continuit. At Flavianus qui tunc ex numero adhuc Presbyterorum erat, duce Sapore audiente, ad Paulinum ſic verba facit; Si Damaſi communionem, ò amice, amplecteris, nobis tuæ & illius doctrinæ conſenſum manifeſtè commonſtra. Nam ille unam Trinitatis uſiam confitetur, treſque hypoſtaſes palam prædicat: at tu hypoſtaſeon trinitatem tollis. Deinde ad Apollinarem: Demiror te tam manifeſtè veritati repugnare, cum certò ſcias, Damaſum virum ſanè admirabilem affirmare perfectam noſtram naturam à Deo Verbo aſſumptam eſſe, &c. Denique Meletius Paulinum compellat his verbis: Quoniam & mihi iſtarum ovium procurationem commiſit Dominus, & tu aliarum ſuſcepiſti curam, ipſæque oves inter ipſas veræ pietatis communione conſentiunt: greges, ò amice, concordiæ vinculis conjungamus, & contentionem de primatu dirimamus, &c. Ponamus in Sede librum Evangelii, & utrimque nos ſedeamus. Quod ſi ipſe priùs è vita abiero, tu ſolus, amice, gregem moderaberis. Sin autem tibi illud contigerit, ego rurſus curam ovium pro virili geram, &c. Paulinus non acquievit, &c. Dux Sapores eorum quæ utrinque dicta erant, judex conſtitutus, magno Meletio Eccleſias tradidit: Paulinus autem ovium quas ab initio à reliquis ſegregaverat, Antiſtes permanſit.* His addenda quæ epiſtol. Hieronymi ad Damaſum ſupra deſcripſimus.

XXXII. Palam eſt ergo 1. quamvis lex Gratiani ſuperiùs relata, Eccleſias dari jubeat communicatoribus Damaſi Romani, & Petri Alexandrini Epiſcopi: ſolius tamen Damaſi meminiſſe Theodoretum, & toto Oriente ſolius Damaſi communionem in laude & dignitate fuiſſe. Uſque adeo Petri Apoſtoli quàm Petri Alexandrini dignitas & Sedes venerabilior omnibus orthodoxis erat, quod & Gratiani lex inſinuaverat. 2. Inane eſt, quod garriunt regiæ urbis ſuæ Epiſcopum à Gratiano cæteris antelatum. Nam diſertè ipſe in ſua lege Petri Apoſtoli rationem à ſe haberi memorat, & Theodoretus, Flavianus, Meletius in ea re ſuprà Damaſi laudes celebrant, non regnatricis urbium Romæ. 3. Peræquè inſulſum eſt, quod iidem blatterant, ideo Damaſi communionem hoc honeſtatam privilegio, quòd eum conſtaret evidentiùs de fide Trinitatis rectè ſentire. Nam primò quidem illud ipſum eſt ſummum Romanæ Sedis decus, quòd ejus fides intaminatior & ſplendidior toto orbe radiaret, non ſub Damaſo tantùm, ſed jam inde à Synodi Nicænæ ævo, & poſtea ſimiliter adversùs Macedonii, Neſtorii, Eutychetis novitates; cum cæteras omnes Sedes ſuo ſubinde contagio varia hæreſum monſtra afflaverint. Deinde cùm de fide Trinitatis digladiarentur omnes Orbis Epiſcopi, & in ſectas tam diformes ſecarentur: qui conſtabat limpidiores fidei latices manare ab ore Damaſi, niſi ex præjudicio Sedis ejus? Ad hæc erant & alii complures in Oriente etiam orthodoxi Epiſcopi. Adde quòd nec Damaſus uſquequaque arrideret omnibus Orientalibus orthodoxis; ut qui tres hypoſtaſes in Deo confiteri, vel reſpueret, vel contaretur; tres malens perſonas affirmare, hypoſtaſis autem nomine eſſentiam ſignificare unam. 4. At quoniam poſt Synodum Alexandrinam conſtabat, eam nominum magis quàm ſententiarum rixam eſſe, ideo toto Oriente *ſine contentione* Damaſi ſe communioni adhæreſcere profeſſi ſunt Catholici omnes Epiſcopi. Ubi autem invenies, Orientalis alicujus Epiſcopi communionem, Occidentalibus & ipſi Romanæ Sedi oſtenſam, præſcriptamque fuiſſe, veluti amuſſim, ad quam eorum fides recta expenderetur? 5. Communicare ſe cum Damaſo Meletius ipſe profeſſus eſt, cùm ejus fidei ſe ſubſcribere, cùm Paulini ejus communicatoris fidei ſe ſuaſque oves conſentire dixit, cùm denique Eccleſias à Sapore recepit, ex vi utique legis, Damaſi communicatoribus tradi eas ſancientis. 6. Idem Hieronymus in epiſtol. ad Damaſum perhibet: *Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc unus aſſereret. Nunc autem duo mentiuntur, aut omnes.* Et in epiſt. priori ad eundem: *Non novi Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, ſpargit; hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.* Uſque adeo enim de Damaſi communione confidebat, ſeſeque venditabat Meletius, ut illum à Paulino nil diſcernere poſſet Hieronymus, etſi illis ipſis in regionibus jamdiu degeret, & eo ſcrupulo pungeretur jam olim. 7. His quæ à Theodoreto narrata ſunt, aſſuenda ſunt hæc ex Socrate *lib. 5. cap. 5. Diximus antea Paulinum Antiochiæ Epiſcopum propter eximiam pietatem in exilium minimè ejectum eſſe. Meletium primùm à Juliano in patriam accerſitum, deinde cum à Valente denuo eſſet relegatus, regnante Gratiano revocatum. Qui cum rediret Antiochiam, Paulinum reperit jam ſenio propè confectum. Confeſtim itaque omnes qui favebant Meletio, operam dedere, ut cum Paulino Sedis Epiſcopalis particeps fieret. Cùm autem Paulinus diceret contra Eccleſiæ Canones eſſe, ut quiſquam ab Arianis ordinatus ad Sedem Epiſcopalem participandam admitteretur, populus vi rem conficere ſtatuit. Atque in Eccleſia quadam in ſuburbiis ſita illum in Sede Epiſcopali collocant.* Subjicit tandem utriſque conveniſſe, ut candidati Sedis Antiochenæ ſex omnino, inter quos Flavianus erat, *jurejurando aſtringerentur, ut nemo illorum Epiſcopatus adminiſtrationem tum capeſſeret, dum alteruter ex his duobus, Meletium dico & Paulinum, è vivis exiret: ſed ei ſoli qui ſupereſſet, demortui locum obtinendi faceret poteſtatem.* Ita pacata ea diſcordia eſt. *Ob quam cauſam qui à Lucifero ſtabant, ab Eccleſia receſſere, quòd Meletius ab Arianis ordinatus, ad Epiſcopatum admiſſus eſſet.* Et infrà *cap. 9. Meletius deceſſit è vita. Qui addicti ei erant, à Paulino gubernari noluere: ſed in locum ejus Flavianum conſtituere. Unde populus de integro diſſidere cœpit. Et propterea Eccleſia Antiochena denuo non propter fidem, ſed propter Epiſcopos diviſa fuit.* Manifeſtum ex his eſt, Meletio & Paulino, & utriuſque gregi reſartam fuiſſe tandem concordiam, revectamque pacem ea lege, ut alteri præmortuo unus ſuccederet alter ſuperſtes. Ergo cùm per illud pacis ſerenum Meletius ex hac mortali vita migrarit, communione utique Damaſi Eccleſiæque Romanæ ad mortem uſque gaviſus eſt. 8. Eadem totidem ferè verbis deſcribit Sozomenus *lib. 7. capit. 3.* At *cap. 10.* Meletii morte & ſepultura memorata: *Eligitur in illius locum Flavianus præter datum juſjurandum. Adhuc enim Paulinus in vivis erat. Ex eo igitur maxima rurſus perturbatio Antiochenam Eccleſiam corripuit. Ac plurimi ſe à Flaviani communione abſtraxerunt, & privatim ſub Paulino conventum egerunt. Quin & ipſi inter ſeſe ſacerdotes ob hanc rem contendebant. Atque Ægyptii quidem, & Arabici, & Cyprii velut ob Paulinum injuria affectum ſtomachabantur. Syri verò Palæſtini, ac Phenices, tum etiam ex Armenis, ex*

Cappadocibus, ex Galatis, ex Ponticis plurimi pro Flaviano ſtabant. Non minimè autem indignatus fuit Epiſcopus Romanus, & cum eo cuncti ſacerdotes Occidentales, & Paulino quidem ceu Epiſcopo Antiochiæ conſuetas ſcribebant epiſtolas, quas Synodales appellant; ad Flavianum verò ſilentium agebant. Et hinc vides Damaſum Meletio communicaſſe, ſaltem poſt illam cum Paulino initam concordiam, legemque de reciproca ſucceſſione: nec niſi poſt Meletii mortem ſublecto Flaviano recaluiſſe ſopitas diſſenſiones: & ne tum quidem Flaviano ademptam funditùs Eccleſiæ Romanæ communionem, ſed ejus prævaricationem ſilentio ſolo, & literarum ſynodicarum denegatione tum vindicatam. Si Flaviano autem, qui nefariè ſucceſſerat, communicabatur; multò magis antè Meletio, qui jure ſucceſſurus admittebatur. 9. Et Theodoretus quidem Meletio, Flavianoque inclinatior, quàm par eſſet, pacem illam Meletii Paulinique ſilet, & juramentum à Flaviano ipſo interpoſitum, & violatum: & idem tamen *lib. 5. cap. 23.* prodit placatos tandem Occidentis Epiſcopos, *promiſiſſe ſe ſimultatem depoſituros; & legatos, qui à Flaviano mitterentur, admiſſuros. Qua re intellecta, Flavianus Epiſcopos quoſdam illuſtriſſimos, Presbyteros etiam Antiochiæ & Diaconos Romam miſit. In qua legatione principem locum tenebat Acacius Epiſcopus Berrhœæ oppidi Syriæ, vir omnium ore ac ſermone paſſim celebratus. Qui unà cum cæteris Romam adventans, inimicitias ad decem & ſeptem annos continuatas extinxit, Eccleſiiſque pacem reſtituit. Qua re audita, Ægyptii quoque odio ſedato, ſunt concordiam amplexati.* Ergo quod ſuprà ex Facundo Hermianenſi adnotatum eſt, non Romana Eccleſia Antiochenæ, ſed Antiochena Romanæ pacem pleniorem ambiit, impetravit, miſſaque legatione amplexata eſt; & tenuiſſimum illud excommunicationis veſtigium, quod literarum & legatorum interruptione conſtabat ſola, cum in reliquis omnibus illæſa perpetuaretur communio, ambitioſè expunxit. 10. Ad fidem nihil hæc certamina attinuiſſe adverterunt Scriptores ſuprà laudati, & nemini non exploratiſſimum eſt. Nulla Romanæ Sedis Synodive ſententia impetitum eſſe vel Meletium vel Flavianum, perinde ex iiſdem certum eſt. Nuſquam ergo abrupta ab his eſt Eccleſiaſtica Romanæ Sedis communio. Quin immò in Capuana Synodo an. 489. id decretum eſt, *ut omnibus per totum Orientem daretur communio Catholicam confitentibus fidem*, ut ait Ambroſius *epiſt. 78.* de cauſa autem inter Flavianum & Evagrium Paulini ſucceſſorem cognoſceret Theophilus Epiſcopus Alexandrinus. Eadem etiam epiſtola Ambroſius *Fratrem* Flavianum identidem appellat, idque unum maximè Theophilo commendatum eſſe vult, ut *ſervetur impetitæ pacis gratia inter univerſos*. Adde legem Gratiani ſuprà laudatam de ſola Damaſi fide omnibus amplexanda meminiſſe, cui quoniam conjunctiſſima communio eſt, eam de communione Damaſi interpretatus eſt Theodoretus. Nec injuria. Cum Patres Concilii Chalcedonenſis in Proſphonetico ad Marcianum hæc confirment: *Damaſus quoque Romanæ urbis decus ad juſtitiam, literis ad Paulinum datis, diſpenſationis ſacramenta patefecit: admonens, ut his quæ bene ſunt decreta, ſi qui communionis ſuæ particeps velint eſſe, conſentiant.* 11. Minùs ergo mirandum, ſi Orientales Epiſcopi ſanctiſſimi quique Meletio communicarent, cum & ille præ ſe ferret communionem cum Damaſo ſuam, & nihil de fide ambigeretur, & poſſent ſatis bellè in eadem urbe duplicis gregis curam gerere duo Epiſcopi; quod alioqui præter Canones eſt, neceſſitate diſpenſari cogente. Porrò ſi non facta tantùm, ſed jura trutinari libeat, conſtat Meletium ab Arianis ordinatum in initiis Epiſcopatus ſui claudicaſſe. Conſtat Euſtathianos qui Paulino obaudiebant, longè inculpatiſſimum fuiſſe Eccleſiæ Catholicæ Antiochenæ agmen. Conſtat denique Flavianum infracti ſacramenti culpam nunquam ſatis eluere potuiſſe. Ideo Athanaſius, cujus judicio aſſentiendum utique eſt, Paulino ſemper communicavit, ut apud Facundum Hermian. *lib. 2. cap. 2.* Monachi Nitriæ teſtantur, in epiſtola adversùs Apollinarem ſcripta: *In tantum nos contempſit, ut auderet ſuis literis accuſare irreprehenſibilem & religioſiſſimum Archiepiſcopum Antiochiæ Paulinum, qui ſemper communicavit ter Beato Papæ noſtro Athanaſio, & omnibus in Occidente orthodoxis Epiſcopis.* Qui idem Facundus *lib. 8. cap. 5.* ex Domni Antiocheni Epiſcopi epiſtola refert, & approbat dici *ſanctum Meletium, à cujus nomine Ariani nos Meletianos appellant.* Domni autem verba hæc ſunt: *Dei autem homo ſanctus Meletius, à quo appellationem habent apud nos Apoſtolicorum cuſtodes dogmatum: Meletianos enim nos vocant Arii ſectatores.* Itaque & Paulino & Meletio perinde favet Facundus, favebat Athanaſius, favit Oriens, Occidenſque: etſi ob illam de Epiſcopatu concertationem, legati & literæ formatæ non ab utroque ubique admitterentur: quod ſalvo fidei & communionis Catholicæ vinculo utcumque fieri poſſe nemo non videt, & disertè ex Ambroſio docuit Synodi Capuanæ decretum. Quod autem Theophilus nec Evagrio, nec Flaviano *communionem ſociaſſet*, ut Ambroſius eadem epiſtola 78. teſtatur: id contigerat, quia & Evagrii cauſa vacillabat, utpote qui ab uno Paulino eſſet ordinatus; unde ibidem ait Ambroſius, *utrumque alienæ magis ordinationis vitiis, quàm ſuis bonis fretum fuiſſe*. 12. Quin & Baſilius ipſe omnium Princeps in cauſa Meletii adversùs Paulinum tuenda, non tamen à Paulino abhorruit, ubi illum Damaſi literis munitum intellexit; illum autem Meletio adverſari ita interpretatus eſt, quòd ejus cauſam, utpote tam procul, minùs exploratam haberet. *Epiſt. 349.* ad Terentium: *Non admiror iſtud. Quidam enim omnimodo ignorant ea, quæ in iſtis ſunt partibus. Quidam autem etſi videntur ſcire, concertando magis, quàm veritatem dicendo, eis referunt, &c. Verumtamen quia nullum accuſamus, oramus autem magis ad omnes habere charitatem, & maximè ad domeſticos fidei, congratulamur iis, qui apportaverunt de Roma literas: & ſi magnam aliquam & venerabilem habent eorum teſtificationem, & oramus illam veram eſſe, & ex operibus ipſis confimari. Non autem propter hoc poſſumus nobiſmetipſis aliquando ſuadere, quia Meletium ignoremus, ut eam, quæ ſub ipſo eſt, Eccleſiam obliviſcamur, &c.* Utrique ergo, etſi Meletio impenſiùs, bene ſe velle docet Baſilius: quodque Meletio minùs ſtudeat Damaſus, id tribuit mendacio rumorum ad eum perlatorum, & ſurreptioni partium. 13. Ita & Nazianzenus utriſque partibus ſe communicare, non obſcurè demonſtrat *orat. 32.* quæ Conſtantinopoli eſt habita coram 150. Patribus: *Quomodo ſacrum hoc bellum feram? Quomodo hos adverſis thronis inſidentes, atque adverſas in paſcendo grege partes foventes connectam, populumque cum ipſis abruptum, &c. Nec populum ſolùm, ſed etiam orbis terræ ſegmenta, eodem cum diſſidentibus affectu commota, ita ut jam in duas contrarias partes Oriens Occidenſque ſecreti atque diviſi ſint; nec jam minùs animorum & voluntatum, quàm finium ſegmenta eſſe videantur? &c. Senectutis me pudet, cum aliorum nomine cenſeor, qui à Chriſto ſalutem accepi.* Et paulò ante finem, *Vale Oriens & Occidens, pro quibus & à quibus oppugnamur; teſtis ille eſt, qui pacatos nos reddet, ſi nonnulli ſeceſſionem meam imitentur. Non enim Dei quoque jacturam facient, ſi thronis ceſſerint: ſed ſupernam cathedram habebunt, his multò ſublimiorem, & tutiorem.* Quibus adde quæ in carmine de vita ſua proſequitur, quantum ſtudii ſcilicet poſuerit, ut functo Meletio ſucceſſor ne daretur, ſed Paulinus jam grandævus ſineretur Antiochenam ſolus Eccleſiam adminiſtrare. Palàm hinc eſt concordiæ illum ſtuduiſſe, Meletianorum &

Euſthatianorum nomina perinde abhorruiſſe ac diſſidia, atque ab Oriente Occidenteque oppugnatum eſſe, quòd pro utroque ipſe pugnaret. Ita enim uſuvenit, ut qui utrique favet parti, utramque adverſam experiatur.

XXXIII. Quæ cum ita habeant, fruſtra ſunt Novatores, cum exemplo unico Meletii ferociunt adversùs Romanam Eccleſiam, ut ejus communionis exortes probent ſanctitatis nihilò ſeciùs laudem aſſecutos eſſe. Conſtat enim ex antedictis Meletio ſuperſtiti communicaſſe Romanam Eccleſiam, & Romanæ fautores Eccleſiæ in Oriente. Quod autem Gregorius Nyſſenus adulterum appellet eum qui exulantis pro fide Meletii Sedi incubabat, nequaquam id ad Paulinum pertinet; ſed vel ad Euzojum, qui Arianorum, vel Appollinarem, aut potiùs Vitalem, qui ſuorum & ipſe gregalium Antiochiæ Epiſcopatum gerebat. Statim quippe Nyſſenus hæreticæ perfidiæ meminit, quæ Meletio reluctabatur. Chryſoſtomus autem non ſuis ille verbis Paulinum exagitat, ſed eorum quos ipſemet acerbiſſimè objurgat, ut malitia potentes, ut anathema paſſim in quemlibet illidentes, quos ab hac petulantia laborat toto hoc tractatu deterrere. Denique cum Damaſi communionem ita Meletius, & Vitalis, Paulinuſque jactarent, ut vel Hieronymus ipſe ambiguus in ea re eſſet: eadem in rerum caligine, poterant & alii viri ſancti vel obtrectare Paulino, vel Meletio impenſiùs ſuffragari. Cordatiſſimi autem quique ita paci ſtudebant, ut utrique interim in fidem Catholicam conſentienti communicarent. Ita videtur affectus fuiſſe Nazianzenus, ita Epiphanius hæreſi 73. & 77. ita denique Athanaſius epiſtola ad Antiochenſes. *Omnes igitur qui vobiſcum pacificè agere volunt, in primis autem illos qui in veteri Eccleſia congregantur, & qui ab Arianis redierunt, elicite ad vos; & veluti patres, filios aſſumite; ut Magiſtri, & tutores recipite: coaptantes vos interim dilecto noſtro Paulino, ejuſque ſociis, nihilque ab illis exigatis, quàm ut execrentur Arianorum hæreſin.* Vide inter epiſtolas Cyrilli Alexandrini Epiſcopi, epiſtolam Acacii Berrhœæ Epiſcopi ad Cyrillum ipſum: *Beatus Paulinus etſi tres Hypoſtaſes dicere recuſaret palam, verè tamen & virtute eadem ſapiebat, eadem ſentiebat.* Et omnino quanti fecerint Orientales Romanæ communionem Eccleſiæ, patuit ex Cyrillo Alexandrino ſcribente damnatum à Cæleſtino & Romana Synodo Neſtorium, *Horum itaque decreto modis omnibus parendum eſt illis, qui à totius Occidentis communione excidere noluerint*: ſcribente, *Quæ illi judicaverunt, ſequi omnino conſtituimus. Veremur namque, ne à tantorum virorum communione excidamus.* Patuit ex ipſa Epeſina Synodo, ſcribente, Cæleſtini ſententia in abdicationem Neſtorii *ſe cogi*. Patuit ex Chalcedonenſi Synodo Damaſum laudante, quòd fidei ſuæ adglutinari juberet, *ſi qui communionis ſuæ participes eſſe vellent*: Dioſcorum execrante, quòd ultra omnem ſuam nequitiam, excommunicationem Leoni Papæ intorſiſſet, cui Chriſtus *cuſtodiam vineæ* mandaverat. Patuit in cæteris Synodis, Sexta, Septima, Octava, ubi non recto tantùm fidei dogmati, à quo deviaverant, ſed Romanæ etiam Eccleſiæ communioni ſe reſtitui Græci laboraverunt. Patuit in Octava maximè Synodo, ubi nugantes Photiani Epiſcopi, multos Sede Romana damnante abſolutos, abſolvente damnatos fuiſſe, à Metrophane Orientalium Epiſcoporum longè doctiſſimo refutati ſunt. Patuit in Athanaſii denique, Petri, Chryſoſtomi, Flaviani cauſa, & complurium iſtiuſmodi, quos præter fas damnatos, Romana Sedes reſtituit, vel uno maximè communionis ſuæ beneficio, ut ſuperiùs demonſtratum eſt.

DISSERTATIO XVII.

IN CONCILIUM ARAUSICANUM II.

Anno Chriſti 529.

SYNOPSIS.

Sedis Apoſtolicæ authoritas in fidei diſceptationibus apud Gallos. Decreta hujus Synodi ex Auguſtini ſententiis & penè verbis ipſis contexta, Patribus tamen promiſcuè vendicantur. Mira quoque in rebus fidei definiendis ſobrietas. Quàm multa Theologicæ opulentiæ ſupellex, etſi à fide defluat, etſi cum fide cohæreat, in fidei tamen formulas non eſt intrudenda. Hæc definiendi parcitas, hæc Patrum prorsùs omnium concordia, veluti gemina ſtabiliendæ inter Theologos pacis in quæſtionibus de Gratia Chriſti fibula, prolixiùs pertractatur, illuſtraturque maximè ex Cæleſtini Papæ olim epiſtola ad Gallos, & ex Florentino nuper Concilio.

I. REcurre ad ea, quæ commentati ſumus in Synodos Arelat. & Lugdun. ann. 475. Revolve & in Carthaginenſem, Milevitanamque Synodum adversùs Pelagianos notata. Hinc enim pateſcet, quantæ in authoritatis arcem evadat Synodus etiam provincialis, cui Sedes Apoſtolica invictum robur addit. Illinc autem aperitur clementia hujus Synodi Patrum, qui ſecus de gratia & libero arbitrio ſentientes, quàm caſtigata fidei amuſſis jubeat, nulla inurunt gravioris cauterii cenſura, quàm ut *per ſimplicitatem minùs cautè* ſenſiſſe dicantur: & penè plus laborant ſeipſos iniquioribus ſuſpicionibus laceſſitos excuſare, quàm accuſare adverſarios.

II. Quòd autem *ſecundùm admonitionem, & authoritatem Sedis Apoſtolicæ, capitula ab Apoſtolica Sede tranſmiſſa, quæ ab antiquis Patribus de ſanctarum Scripturarum voluminibus in hac præcipuè cauſa collecta ſunt, ab omnibus obſervanda proferuntur, & ſubſcribenda.* Vides 1. quantum tribuatur in cauſa fidei oraculis Sedis Apoſtolicæ, à qua *capitula tranſmittuntur*, vetuſtiſſimam litem peremptura; ſtatim Epiſcopi *ab omnibus obſervanda* proponunt, *manibus ſuis ſubſcribunt*; illis omnes *animum inclinare* ne differant, edicunt. 2. Cæſarius, Eucherius, aliique non pietate tantùm, ſed eruditionis fama ſpectatiſſimi, ita obſecundant definitionibus primæ Sedis, Gallicanæ Eccleſiæ diſciplinam utique non neſcientes. 3. Nec pura putaque Sedis Apoſtolicæ verba, ſed ſuas etiam Epiſcopi ſanctiſſimi explanationes, ſibi, Cleroque, & laicis etiam amplexandas ſubſcribendaſque repræſentant. Unde paulò ante calcem *cap. ult. Quia definitionem antiquorum Patrum, noſtramque, quæ ſupra ſcripta eſt, non ſolum religioſis, ſed etiam laicis medicamentum eſſe, & deſideramus, & cupimus: Placuit, ut eam etiam illuſtres & magnifici viri, qui nobiſcum ad præfatam feſtivitatem convenerunt, propria manu ſubſcriberent.* Et Bonifacius II. in epiſtola ad Cæſarium Arelatenſem hujus Synodi confirmatrice: *Fraternitatem tuam habita conlatione cum quibuſdam Sacerdotibus Galliarum, juxta fidem gaudemus ſenſiſſe Catholicam. In his ſcilicet, in quibus uno, ſicut indicaſti, conſenſu definierunt, fidem qua in Chriſto credimus, gratia divinitatis præveniente conferri. Adjicientes etiam, &c. Quapropter ſupra ſcriptam confeſſionem veſtram conſentaneam Catholicis Patrum regulis adprobamus.* Ubi ſingulis penè vocibus ſignificatur, non abſolutiſſimè & jejunè capitulis Roma miſſis ſubſcriptum eſſe, ſed ipſos Galliæ Epiſcopos *conlationem habuiſſe, definiſſe, confeſſionem ſcripſiſſe,* quam Sedes Apoſtolica confirmarit: quæ utique non ſua ipſius verba Epiſcoporum manibus ſubſcripta ſolicitaretur confirmare. 4. Sed quia tamen doctrinæ ſummam dictaverat Sedes antè Apoſtolica, quia definitioni Epiſcopali authoritatem eadem adcumulavit, hinc gloria in primarium tota refunditur fontem. Æquè alibi notavimus Africanarum Synodorum adversùs eaſdem Pelagianas peſtes jacula, à Sede Petri intorta fuiſſe, Patribus iiſdem de cauſis viſum eſſe. 5. Ita demum conquievere certamina, centum jam annis in Gallicanæ Eccleſiæ gremio certata. 6. Laici ipſi ſubſcribere adacti, ut verbis ſupra relatis liqueſcit: nempè ut *laicis etiam medicamentum* iſtud adhiberetur. 7. Nemini in mentem venit, eorum qui cauſa cadebant, muſſare de paucitate Epiſcoporum hujus Synodi, vel de Sedis Apoſtolicæ authoritate ineluctabili in fidei quæſtionibus terminandis: aut ad Synodum Oecumenicam provocare. Si quem tam dira libido inceſſit, aut caſtigavit ipſe ſemetipſum, aut tam fruſtra fuit, quàm cùm olim in Synodis particularibus, & Romæ damnati Pelagiani, generales Orientis Occidentiſque Synodos incaſſum ſuſpirarent. 8. Cùm *antiquos Patres*, ut authores ſuæ hujus doctrinæ, venditat ſemel iterumque hæc Synodus, Auguſtinum præ cæteris ſuſpicit. Ex quo & pleraque decerpit verbis totidem, omnia certè ejus ſententiis conſonantiſſima canit. Nec adverſarii ipſi infenſum ſibi pugnare Auguſtinum diſſimulabant. Ergo non ſolo doctrinæ pondere, aut doctiſſimorum Patrum nomine opprimendi ſunt viſi, qui à recta delirabant ſemita; ſed ineluctabili primæ Sedis majeſtate. Quid enim Auguſtino doctius, cœleſtius, invictius? Sed ita vel ſponte ſua, vel infelicitate ſua cæcutiunt homines, ut de doctrina diſputandi finem nullum faciant. Ergo pondere authoritatis alicujus inexpugnabilis conterendi ſunt.

III. Synodo porro iſti Arauſicanæ per Sedem Apoſtolicam confirmatæ, quàm incontanter deinceps aſſurrexerint omnes orthodoxi, declarat Hincmarus Remenſis *l. de Prædeſt. pag.* 48. *Ideo dicuntur electi, quia de maſſa perditionis ſunt gratia electi, nullum habentes meritum antequam eligantur, quorum electio ipſa eſt Dei miſericordia, ſicut in Arauſicana Synodo, cui Beatus Cæſarius ex delegatione Sedis Apoſtolicæ præſedit, & capitula ab Apoſtolica ſede directa, ſubſcribenda & tenenda omnibus protulit.* Et *pag.* 134. *Nunc ſi à ſancta Arauſicana Synodo, cui Sanctus Cæſarius ex delegatione Sedis Apoſtolicæ præſedit, diſcrepemus in aliquo, videamus.* Tum viginti quinque capitula Synodi hujus compendioſiùs ſubſtringit, ac profitetur ſe *à reverenda & veneranda atque Catholica prolixitate tantorum doctorum, nec in aliquo deviaſſe.* Et *pag.* 145. *Videat ſi in aliquo à Catholica fide, & expoſitione Synodi Arauſicæ diſcordavimus.* Et in epiſt. ad Carolum Regem præfixa huic operi, de Sycophantis conqueritur, qui ejus doctrinam ita traducerent, *quaſi contra Sanctorum Patrum ſenſa in Africana & Arauſica Synodo ſenſiſſet.* Nec omitti ſine piaculo poteſt, quod *pag.* 142. rurſus idem tradit, *Benè ſanctus noverat Cæſarius, qui ex delegatione Sedis Apoſtolicæ, huic Synodo præſedit Arauſicæ, quid ſanctus Auguſtinus de libero arbitrio primo homini dato in lib. de Conrep. & Grat. dixerat, quemque in libris de prædeſtinatione Sanctorum, & de bono perſeverantiæ ad prædeceſſorem ſuum Hilarium ſcriptis commemorat. Quem etiam librum compar & ſocius illius ſanctus Proſper ſe habuiſſe non tacet, in epiſtola ad Auguſtinum, dicens, Librum de correptione & gratia plenum divinæ authoritatis emitteres, quo in notitiam noſtram delato. Et credendum eſt, quia Sanctus Proſper, Hilario, eundem librum, quem ſe habere dixit, conjuncto & familiari ſuo non negaverit. Unde & Beatus Cæſarius quæ hinc Sanctus Auguſtinus dixerat, ſuccedens in ordine ſuo Sancto Hilario, non ignoravit.* Ergo Auguſtini de gratia doctrinam ſinceriſſimam, & illam maximè elimatiſſimam, quam poſterioribus ſuis lucubrationibus ediſſeruit, Cæſarius Arelatenſis à prædeceſſore ſuo Hilario ad ſe tranſmiſſam, & velut hæreditariam hac in Synodo propalavit. Ideo hanc Africanis Conciliis æquiparat Hincmarus, & ab ea deviantem non aliter, quàm à fide Catholica deficientem deteſtatur. Similiter Valentina Synodus eodem tempore, *can.* 6. *Fide plena fatemur, quod Sanctiſſimi Patres authoritate ſanctarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt: quod Africana, quod Arauſica Synodus profeſſa eſt: quod Beatiſſimi Pontifices Apoſtolicæ Sedis Catholica fide tenuerunt.*

IV. Et non abs re Hincmarus ex illis maximè poſterioribus, iiſdemque vehementioribus Auguſtini libris, Arauſicanos Canones expromptos affirmat. Superſtite enim ipſo Auguſtino emerſerant iſti aſperioris ejus doctrinæ criminatores, ab eoque fuerant his opuſculis confutati. Sed uſque adeo inermis ſapientia contemnitur à pervicacibus, ut centum annorum curriculo totam illam Auguſtinianæ Theologiæ lucem averſati fuerint, donec authoritate Synodi, & Sedis Apoſtolicæ deterriti, quod intelligentia non poterant, fide complecterentur. Mirari porrò ſubit, quòd Auguſtini verba ipſiſſima, & ſenſa ubique ſequatur Synodus, nominis ejus nec ſemel meminerit. Sed ſemel & iterum *antiquorum Patrum* hanc eſſe doctrinam affirmat, itemque *Sedis Apoſtolicæ*. An ergo invidiam quæ in Auguſtinum nominatim ebullierat, eo modo propulſant? An ſuo exemplo ſanciunt, nunquam unius alicujus ſeorſim ſenſum, ſed omnium ubique Patrum conſenſionem ab Eccleſia magnifieri? An Auguſtinum antiquis Patribus conſentire, ab iiſque quod hauſerat, poſteris infudiſſe ſignificant; ideoque etſi ejus verba magis, cæterorum tamen peræquè placita à ſe renovari?

V. Illud denique non piguerit fortaſſe obſervare, etſi acumine præpollerent, etſi pervicaci & diutiſſima decertatione omnes de gratia & libero arbitrio quæſtiones vexaſſent Gallicani ea tempeſtate doctores: hæſiſſe tamen illos intra quoſdam limites, ultra quos longè & effuſiſſimè ſpatiata eſt poſterorum, nempè ſcholæ doctorum, curioſitas. Omnes perpende articulos, ad popularem etiam intelligentiam omnes ſunt accommodati. Nimirum peccatum Adæ in nepotes trajici, & animæ quoque officere: non voluntate gratiam, ſed gratia voluntatem anteveniri: initium fidei à gratia proficiſci: cogitationis bonæ fontem à gratia derivari, & id genus alia. Nuſquam ibi autem ſubtiliores illæ quæſtiones, quæ juniorem ſcholam occuparunt; Voluntatis per gratiam adjutæ conſenſio in bonum, voluntati adſignanda ſit, ut efficaciter ſeſe: an gratiæ, ut voluntatem invictiſſimè determinanti? Priùs ad bona opera Deus, & ita ad gloriam: an ante ad gloriam prædeſtinet, & tum ad bona merita? His & aliis innumeris ſuperſedetur, etſi copioſiùs de gratia definiatur, quàm uſquam alibi. Et *invictiſſimè* quidem à gratia agi voluntatem dixerat Auguſtinus, non id tamen hìc inculcatur. Quo magis patet, multa ſubtilioribus ſcholæ indagationibus permittenda eſſe, quæ in fidei normam, & in ſynodicas definitiones non ſint inducenda. In his enim ſpinoſioribus quæſtionibus quàm implacata jamdiu prælia? At in Arauſicana hæc placita omnes conſpirant. Ita enim par eſt, unitatis vinculo omnes fideles conſtringi.

VI. Non aliter Cæleſtinus olim Papa Gallorum Presbyterorum jurgia, & efferveſcentes adversùs reconditiorem Auguſtini doctrinam concertationes ſedare adgreſſus, capitula quædam ejus nunc epiſtolæ annexa deſtinavit, aut approbavit certè; quæ brevem quidem, & expeditam, dilucidamque complectantur Catholicæ de Gratia ſententiæ ſummam: ad intimiores autem illas, & minutiores quæſtionum calliditates, haudquaquam deſcendunt, quæ jam tunc cœperant ventilari. Perpende ex epiſtolis Proſperi & Hilarii ad Auguſtinum: ex ejuſdem etiam Proſperi reſponſionibus ad capitula Gallorum, ad objectiones Vincentianas, ad Collatorem, quanta & copia & moles diſputationum adversùs Auguſtinum efferbuiſſet: tumque referte ad Cæleſtini capitula, & paucula attingi, eaque enodatiſſima, vulgique ferè viribus coaptata comperies; reliqua intacta præteriri, aut his paucis velut principiis alligata inſinuari. Non iſta, ut quibuſdam in conſimili ſpecie improbè quandoque ſuſpicari libet: non iſta, inquam, Sedis Apoſtolicæ indiligentia eſt, non affectata caligo: non lucis penuria, aut parcitas, ſeu invidia eſt: ſed Eccleſiaſticæ Theologiæ ſapientia, ſui ſemper ſimilis, & in omnibus Oecumenicis Synodis conſtantiſſimè uſurpata fidei ſobrietas. Quid enim quatuor Oecumenicæ priores Synodi, niſi conſubſtantialitatem Verbi & Spiritus Sancti cum Patre, unamque in duabus naturis Chriſti hypoſtaſin definierunt? Nihil uberius hac ſobrietate, nihil hac parcitate locupletius. Tractatores Eccleſiaſticos latiùs luxuriare conſentaneum eſt: fidei formulas ſuccincta decet brevitas & popularis penè perſpicuitas.

VII. Nec me clam eſt, vix ac ne vix quidem ea capitula à Cæleſtino conſcripta dici poſſe. In ipſa Conciliorum editione, hæc prænotantur: *Non videtur dubitandum, quin ſequentia ſint Proſperi, tam ſunt ſimilia & argumento & ſtylo ejus ſcriptis: libro certè contra Collatorem capita quædam attingit, non diſſimiliter atque hìc leguntur*. In Antiquioribus editionibus Cæleſtino ſimiliter abjudicabantur his verbis: *Sequentia undecim capita videntur potiùs ab alio quodam interpoſita, quàm eſſe ipſius Cæleſtini Papæ*. Sanè hujus capitum compilationis in epiſtola ipſa Cæleſtinus non meminit. Item creber hìc Innocentius, creber Zoſimus allegatur, nuſquam prædeceſſores appellantur, quod ſolent tamen Romani Pontifices, & quod ipſe in epiſtola ſua Cæleſtinus uſurpat. Denique ipſamet verba fidem faciunt, ab alio quàm à Romano Pontifice exaratam eſſe hanc formulam: *Magiſtris noſtris, tanquam neceſſarium modum exceſſerint, obloquuntur: eaque tantummodo ſequi & probare profitentur, quæ ſacratiſſima Beati Apoſtoli Sedes Petri per miniſterium Præſulum ſuorum ſanxit, & docuit. Neceſſarium igitur fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanæ Eccleſiæ de hæreſi, quæ eorum temporibus exorta fuerat, judicaverint, &c. ita ut etiam Africanorum Conciliorum quaſdam ſententias jungeremus, quas utique ſuas fecerunt Apoſtolici Antiſtites, cum probarunt*. Quæ tota præfatio ſapit protsùs alium quemvis Scriptorem, non Romanum Antiſtitem. Idem produnt hæc ad calcem verba: *Quidquid ſecundùm prædictas regulas Apoſtolicæ Sedis nos ſcripta docuerunt*.

VIII. Cæleſtini tamen nomine jam olim inſigniebantur hæc capita: & quidem jam tum, cùm Petrus Diaconus ex Oriente Romam cum ſociis miſſus, lib. de Incarnatione & Gratia ad Fulgentium ſcripto *cap.* 8. poſt relata quædam Innocentii Papæ verba, ſubdebat: *His congruè beatiſſimus Cæleſtinus in epiſtola ad Gallos data: Cum enim, inquit, ſanctarum plebium, &c.* tum tria ultima horum capitum exſcribit. Quin Hormiſda Pontifex in epiſt. ad Poſſeſſorem miſſam ad ea videtur alludere, *De arbitrio libero & gratia Dei, quid Romana, hoc eſt, Catholica ſequatur & ſervet Eccleſia, licèt ex variis libris B. Auguſtini, & maximè ad Hilarium & Proſperum abundè poſſit agnoſci: tamen & in ſcriniis Eccleſiaſticis expreſſè capitula continentur, quæ ſi ibi deſunt, & neceſſaria creditis, deſtinabimus*. Quæ alia enim conjectabimus Capitula in ſcriniis Eccleſiaſticis Romanis de gratia & libero arbitrio? Denique exhinc Eccleſia Lugdunenſis, Hincmarus, aliique ſcriptores Eccleſiaſtici indubitanter Cæleſtini nomine ſcriptum illud induere. Nec mirum, cùm in Codice Canonum Eccleſiæ Romanæ, inter decreta Cæleſtini Papæ, Capitulis illis, præfixæque Cæleſtini epiſtolæ primus vendicetur locus. Vide Hincmarum de prædeſt. *cap.* 22. & alibi.

IX. At à Proſpero conſcripta fuiſſe illa Capitula, ut conjectura ſit: vereor, ut authoritas adſit. Hincmarus videri poſſet ita ſenſiſſe lib. de non trina Deitate. *Tom. pag.* 442. *Contra decreta Cæleſtini Papæ, ex cujus delegatione Beatus Proſper hinc exortam hæreſin per authoritatem Scripturarum, & doctrinam Beati Auguſtini revicit, & compreſſit in Galliis*. Decreta hìc dicuntur Cæleſtini ea Capitula, de quibus hìc agitur, nempe in Codice Canonum Decretis ejus intertexta. At delegatio Proſperi à Sede Apoſtolica quo pertinuerit, exploratum facit alibi Hincmarus: *Prædeſtinatianorum hæreſis authoritate Papæ Cæleſtini, ex delegatione ipſius, per Sanctum Proſperum in Galliis eſt revicta. Pag.* 432. *Et lib. de prædeſt. cap.* 3. *Aliter quàm Beatus Proſper ex delegatione Sedis Apoſtolicæ, juſſu Sancti Cæleſtini definivit. Pag.* 24. Et paulò ſuprà: *Legatus Romanæ Eccleſiæ, fideliſque ejus interpres Beatus Proſper*. Quæ magis trahenda videntur ad ea, quæ Proſper variis reſpondit objectionibus; ubi Prædeſtinatianos Hincmari tum exploſit, cùm auſteritatem illam, & ſævitiam vel detrectavit, vel emollivit, quam ex Auguſtini ſcriptis nonnulli exprimebant. Nec inficiandum tamen eſt, *Legatum Romanæ Eccleſiæ, legatione Cæleſtini* toties ornatum Proſperum, convenientiùs quàm quemquam alium, hac gloria cohoneſtari, ut ea ſcriberet, quæ Cæleſtini nomine authorarentur.

X. Quæ ſi ita habeant, tantò major inceſſet admiratio Theologicæ hujus ſobrietatis. Quàm abſtruſas enim, & intricatas Proſper quæſtiones diſceptaverit in variis adversùs Auguſtini æmulos opuſculis, nemo neſcit: de prædeſtinatione, de reprobatione, de voluntate Dei in omnium ſalutem benefica, de Chriſti Sanguine omnium redemptioni impenſo, de prædicatione & gratia omnibus oblata, & de ſexcentis id genus aliis. Et idem tamen, ubi à liberiore illo Theologicarum diſputationum campo in breviorem fidei gyrum ſe recipit, ubi Pontificis Romani nomine & vice ſacra, fidei formulam ſcribit: tum verò ille perpauca, haud abſtruſa, ſed penè obvia, & Chriſtianæ pietati familiaria ſancit; ſequeſtrata, vel his tantùm, ceu principiis, inviſcerata omni illa Auguſtinianæ Theologiæ opulentia, quæ niſi longo anfractu, & per ſpineta ac ſalebras adiri non poteſt. Nec fas tamen cuiquam eſt à doctrina Proſperi prolixiùs diſputata deviare, cùm & hanc ex Cæleſtini delegatione, ſi fides Hincmaro, conſcripſerit: ſed longè aliud eſt, Theologicum ſtadium percurrere, aliud à fidei ſymbolo ſeu breviario non diſcedere. Denique augeſcet etiam hæc admiratio, ſi priſtinam ejus animo refricaveris aſperitatem adversùs Auguſtinianæ doctrinæ allatratores. Ita enim ad Auguſtinum ipſemet adversùs illos ſcripſerat: *Adde eruditionem humilibus, adde increpationem ſuperbis, &c. Intelligant perventurum ad ſectionem, quod habuerit perſeverantem tumorem*. Et *cont. Collat. cap. ult. Hujuſmodi hominum pravitati, non tam diſputationum ſtudio, quàm authoritatum privilegio eſt reſiſtendum: ut de proſtrati dudum dogmatis corpore nullum membrum ſinatur aſſurgere*. Confidit mox fore, ut ſicut anteriores Eccleſiæ Romanæ Pontifices, *lupos abegere manifeſtos, ita Sixtus depellat occultos*. Ita ille & inter & poſt Cæleſtini tempora ſæviebat privatim; at cùm Cæleſtini ſubſtinebat nomen & perſonam, manſueſcebat utique, neminem abſcindebat, facilem fidei regulam temperabat.

XI. Sed ſive Proſper, ſive quicumque demum alius vicarium Cæleſtino Pontifici calamum commodabat: erat ille indubiè Auguſtiniani & nominis & dogmatis tam ſtudioſus, quàm qui maximè.

Circumgeſtabat etiam ille totam Apoſtolicæ Sedis authoritatem, hoc eſt, ſummam & invictiſſimam. Atque adeo in poteſtate habebat adverſarios, ſuæque de illis victoriæ arbiter ipſe erat, quo illam uſque vellet effundere. At vide, quàm pauca, quàm plana, & explicata ad fidei neceſſitatem vocet; reliqua huic regulæ ſubjiciat: *Profundiores vero difficilioreſque partes incurrentium quæſtionum, quas latiùs pertractarunt, qui hæreticis reſtiterunt: ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus aſtruere: quia ad confitendum gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quidquid ſecundùm prædictas regulas Apoſtolicæ Sedis nos ſcripta docuerunt: ut prorſus non opinemur Catholicum, quod apparuit præfixis ſententiis eſſe contrarium*. Catholicæ ergo fidei vinculum, ad has regulas dumtaxat aſtringitur: Quòd eæ *ſatis ſufficiant*. Sunt prætereà *profundiores & difficiliores*, quæ incurrunt, quæſtiones. Circa eas hæc nobis præfigitur regula: *Ne audeamus contemnere, non neceſſe habeamus aſtruere*. Etenim veluti ex latere *incurrunt*, & ex occaſione tantùm pertractantur, nec à Synodis, vel ſummis Pontificibus definiuntur, ſed *latiùs pertractantur* ab iis, qui hæreticis reſtiterunt: ideo in fidei breviario *non neceſſe* eſt eas aſtrui. Si quis tamen eas *contemnit*, multò magis ſi quis infamat, ſi quis exagitat & refellit, hujus vituperatur *audacia*. Nam præter fidei regulam, ſunt & alii officiorum fines, quibus circumſcribenda eſt ſapiendi cupiditas. Et incidentium harum quæſtionum paternis tractationibus ſuus etiam honoris & obſequii modus tribuendus eſt; ſeu propter earum cum ipſis fidei regulis cognationem; ſeu ne eorum *qui hæreticis reſtiterunt*, merita laudeſque temerè minuantur.

XII. Huic Cæleſtini clementiæ applauſit S. Remigius, & Eccleſia Lugdun. in lib. de tenenda veritate Scripturæ, *cap.* 12. prolato etiam teſtimonio alterius libelli, de tribus epiſtolis, ab eadem Eccleſia editi: *Cum ergo hæ duæ opiniones in præfato libello, de hac re propoſitæ & expoſitæ fuiſſent: ſubjunctum eſt protinus valde utiliter & dictum; Quolibet quis acquieſcat modo, non eſt hæreticum, niſi contentione hæreticum fiat. Similem quoque ſententiam B. Papa Cæleſtinus, de quibuſdam profundioribus quæſtionibus in decretis ſuis poſuit, dicens de eis; Quæ ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus aſtruere*. Auguſtinianæ de gratia ſententiæ auſteritatem toto hauſerat pectore Remigius cum ſua Eccleſia: ut omnibus eſt compertiſſimum, qui ejus ſcripta utcumque attigere. Nequaquam tamen abhorrebat ab hac Cæleſtini humanitate, immo & Auguſtini; qui ut alibi perſtrinximus, haud paſſus eſt reſecari eos, quorum imbecillitas ab ejus aliquot dogmatum aſperitate reſiliebat: haud unquam ita, ſuam toto animo combibi voluit, ut aliorum Eccleſiæ Patrum doctrina faſtidiretur. Sed quando huc delati ſumus, pergamus porro hanc & Arauſicæ Synodi, & Cæleſtinianæ definitionis modeſtiam, ejuſdem Remigii, & Eccleſiæ Lugdunenſis ſuffragio, & exemplo illuſtrare. Cùm ergo de voluntate Dei omnes homines ad ſalutem provehente ſermo eſſet, quæ non poſtrema eſt profundiorum illarum & difficilium quæſtionum: atque circa eam aliæ & aliæ Patrum ſententiæ eſſent in medium prolatæ, illæ auſteriùs, hæ clementiùs voluntatem Dei interpretantes, ſic Remigius hortatur: *Sit ergo inter nos etiam de hac re iſtiuſmodi pia cautela & moderatio, quatenus & ſanctis Patribus debitus ſervetur honos: & quolibet quis acquieſcat modo ex illis ſenſibus, qui de hac ſententia ab eis poſiti ſunt, non judicemus eſſe hæreticum. Sed potiùs vitemus contentionis malum, per quod etiam de pacificis & Eccleſiaſticis ſenſibus poteſt, qui contentioſus eſſe voluerit, hæreticum efficere, quod ſentit. Itaque in rebus talibus conibeamus nos ipſos ſalubri moderatione: ut nec contemnere audeamus; nec quaſi neceſſariò affirmare conemur; memores ſemper illius Apoſtolicæ ſententiæ, Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei*. Et antè Carolus Magnus in *capitul. lib.* 7. *cap.* 28. 29. *Non debere quemquam ad injuriam Doctorum vindicare doctrinam, &c. Profundiores quæſtiones nec contemnendæ ſunt, nec penitus aſſerendæ*.

XIII. Aſtruendæ ſanè huic ſobrietati accommodatiſſima iſta ſunt, ſed vereor, ut eorum ponderi ferendo ſimus. Quò enim evadent tam familiares contentiones, quibus & Patres & ſenſus alios aliorum authoritate ac mole obruere æſtuamus, ſi *per contentionis malum, etiam de pacificis & Eccleſiaſtis ſenſibus poteſt, qui contentioſus eſſe voluerit, hæreticum efficere, quod ſentit*? Itane poteſt quis Eccleſiaſticos ſenſus tueri, adeoque veriſſimos: & eos tamen ita exaſperare diverſorum, non tamen verò adverſorum ſenſuum, Patrumque his ſuffragantium, repudiatione, ut hæreticum efficiat, quod ſentit? Ita mihi quidem ſonant verba Remigii. Hæreticum eſt enim, non tantùm falſa aſtruere, ſed etiam vera deſtruere. Itaque qui vera ſic aſtruit, ut vera etiam deſtruat: ille hæreticus non injuria audit. Et quamquam non capiat, ut hæc vera ſibi clam conſentiant: etſi eorum compugnantiam videre ſibi videatur, veniæ tamen exortem facit contentionis malum. Idem rurſus ibidem mox rationem aliam ſuppeditat rei ejuſdem, permagni & ipſam momenti: *Legamus ergo pacificè; & quantum Dominus donat, intelligamus dogmata Eccleſiaſticorum virorum; nec pro aliis doctoribus adversùs alios litigemus. Quia & ipſi inter ſe pacifici, unuſquiſque in ſuo ſenſu abundaverunt, alius quidem ſic, alius verò ſic: expectantes fideliter atque humiliter, quod Apoſtolus* promittit *dicens: Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit. Nam qui non tranquillè & pacificè moderatur quod ſentit, ſed ſtatim paratus eſt ad contentiones, diſſenſiones, & ſcandala; etiamſi non habeat hæreticum ſenſum, certiſſimè habet hæreticum animum*. Viden ut quamquam abſit hæreticus ſenſus, ſubeſt tamen quandoque hæreticus animus, nempe ad diſſenſiones & ſcandala præceps; & veritatem quidem, ſed inimica veritati pugnacitate, & ea qua hæreſis ſolet, impotentia atque inſania defendens? Exemplo ſtatim res elucidatur. Cùm enim dicat Apoſtolus, velle Deum *omnes homines ſalvos fieri*: hic Patrum aliqui volunt, *omnes* intelligi *omnia genera hominum, omnium ſcilicet ſexuum, conditionum, ordinum, dignitatum*. Ait autem Remigius, *Quid habet hæc intelligentia inconſequens, aut contrarium veritati*? Alii *omnes de univerſo genere humano generaliter & indifferenter* intelligunt. Et ibi Remigius, *Quid habet*, inquit, *mali, aut periculi etiam iſta intelligentia*? Quamquam enim ſpecie tenùs hæc collidantur, in receſſu tamen conſentiunt: *Et ambo ſibi, & iſte videlicet, & ille, licèt diverſa ſentientes, fideliter atque unanimiter concordant*. Et rurſum eadem Lugdunenſis Eccleſia lib. de tribus *epiſtolis cap.* 13. duplici ſimiliter præmiſſa ſententia, alia duriore, alia humaniore, de voluntate Dei omnium hominum ſaluti aſpirante, ſubdit: *Quæ omnia cum tam obſcura ſint, & tam profunda atque perplexa, nollemus inter fratres & chariſſimos noſtros aliquid de his contentioſè ventilari, vel temerè definiri: ſed potiùs quod in eis certum eſt, ſine dubitatione defendi: quod autem etiam inter magnos diverſo modo, ſed non diverſa pietate ſentientes, ambiguum atque incertum remanſit, etiam apud nos & reverenter honorari; quia neutrum eorum videtur eſſe falſum, vel fidei contrarium. Et magis in talibus inquietos & contentioſos ad tranquillitatis & ſobrietatis modeſtiam provocari, quàm pro inuſitatis & minùs elucentibus rebus aliquem immoderata auſteritate ac ſeveritate damnari*. His non oſcitanter perlectis, impenſiùs, ut opinor, miraberis, & Cæleſtini & Arauſicanæ Synodi ſapientiam, quibus in fidei definitione viſum eſt ſuperſedendum his quæſtionibus *tam profundis, atque perplexis*, in quibus Theologi & olim & poſtea ſenſere *diverſo modo, ſed non diverſa pietate*, adeoque nihil ſenſere *falſum, vel fidei contrarium*. Adeoque qui in his *immoderata ſerveritate, atque auſteritate damnandi* abutitur, is non immeritò ipſe damnabitur, ut qui *per contemptionis malum, etiam de pacificis & Eccleſiaſticis ſenſibus, hæreticum efficere potuerit, quod ſentiebat*: aut ut qui etiamſi fortè *non habuerit hæreticum ſenſum, certiſſimè habuerit hæreticum animum*.

XIV. Et idem Remigius iterum cum Eccleſia Lugdunenſi lib. de tribus *epiſt. cap.* 14. diſputationem adgreditur de morte Chriſti pro omnibus adita, & præmiſſis cæteris ea de re Auguſtini, aliorumque Patrum ſententiis, ita tandem concludit: *Quod ſi inveniuntur aliqui Patrum, qui etiam pro impiis in ſua impietate permanſuris Dominum Crucifixum dicant, &c. Si placet, ſicut & nobis multum placet, ut etiam iſtorum ſententia ex pietate veniens, propter pacem & venerabilem pietatem beatiſſimorum Patrum non renuatur: nulla ergo contentione pro aliis adversùs alios litigetur; non una ſententia pro altera damnetur. Et quia verè fieri poteſt, ut ignorantiam, vel imperitiam noſtram in hac re aliquid lateat, nihil temerè definiatur: ut quolibet quis acquieſcat modo, non ſit hæreticum, niſi contentione hæreticum fiat*. Et rurſum *cap.* 24. de Deo volente omnes homines ſalvos fieri, commendata Auguſtini interpretatione, ſubjicit: *Et licèt alii quidam ſancti & venerabiles Patres ſimpliciter illa Apoſtoli verba accepiſſe inveniantur, utrorumque tamen ſententia fuerat honoranda; nec, ut jam ſuperiùs dictum eſt, una pro altera damnanda. Quia & illa ex divina authoritate vera eſſe monſtratur: & iſta quadam pia ratione non abhorrere à veritate fideliter creditur*. Tum reflectitur iterum ſermo ad pretium Chriſti ſanguinis pro omnibus fuſi; *Jam illud de Dominici ſanguinis pretio, quod pro his tantùm qui credere voluerint, datum ſit, manifeſtum eſt, ſicut ſuprà ſatis oſtendimus eorumdem beatorum Patrum ſententia. Unde etſi inventi ſunt alii æquè Patres, qui illud glorioſum pretium, etiam pro nunquam credituris, & in ſua impietate perituris datum eſſe non abnuant; meliùs, ut credimus, utrique honorarentur, nec pro aliis alii damnarentur. Quia & illud manifeſtè divina authoritate firmatum eſt; & iſtud, ſi piè ſentitur, non eſt abnuendum*. Et *cap.* 26. rurſum de Dei voluntate ſalvifica, & mitiori & immitiori Patrum ſenſu perſtricto, ait: *Ne propter iſtum ille damnetur, ſed potius utrique ſenſui propter veracem & piam Patrum authoritatem fideliter obediatur*. Et denique *cap.* 27. denuò de morte Chriſti: *Quod ſi & aliqui Patrum pro omnibus omnino hominibus Dominum paſſum intellexerunt; honoretur & iſte velut pius ſenſus: dummodo ille prior qui eſt certiſſimus, & divina veritate firmatus, nulla præſumptione contemnatur: vel, quod eſt graviùs, damnetur*.

XV. Atque ut ne diutiùs ambigas, quinam ex Patrum Senatu mitioribus his ſuffragentur ſententiis, illam dubitationem expunget, atque antedictis nova adminicula adjiciet Lupus Servatus, præclarus ejuſdem ævi ſcriptor, & Auguſtinianæ ipſe quoque doctrinæ præcipuus admirator. Sic ergo ille *quæſt.* 3. ſeu de redemptione ſanguinis Chriſti: *Quidam velut blaſphemum vehementer execrantur & damnant, quod derogetur plurimum Redemptori, niſi generaliter omnes homines redemerit. Nos autem ſalva fide cauſam ita in medio relinquamus, ut ſi quilibet eundem ſanguinem Redemptoris prodeſſe aliquid etiam perditis valeant demonſtrare; non ſolùm reſiſtamus nihil, verùm etiam libenter in eorum ſententiam tranſeamus. Nam ſi ſol cæcos non illuminet, tamen fovet: Cur non potentior Sol, tametſi non ſalvat ſuo merito excæcatos atque damnatos, tanti pretii merito puniat mitiùs*? Et paucis interpoſitis: *Verùm ne me irridendum, & reſpuendum pronuncient, quibus placet omnes ſive bonos, ſive malos indifferentur à Chriſto redemptos: ponam unum, quod cum eis faciat teſtimonium, & eos omnes, ut opinor, in gratiam reduxero. Joannes Conſtantinopolitanus doctrina & ſanctitate juxtà inſignis Epiſcopus: Ut gratia Dei pro omnibus guſtaverit mortem, ſic expoſuit: Qualiter gatia pro omnibus guſtaverit mortem, non pro fidelibus tantùm, ſed pro univerſo mundo. Et ipſe quidem pro omnibus mortuus eſt. Quid autem ſi non omnes credant? Id quod ſuum erat, implevit*. Ubi & mediocritati aureæ vehementer nobiſcum favet, & illas clementiores de voluntate Dei omnium ſalvifica, de Chriſti morte omnium ſaluti dicata, de gratia denique divina ſententias Chryſoſtomi eſſe docet, adeoque Græcorum, Chryſoſtomi ferè ſequacium; ut Latinos ſileam eos ſaltem, qui Auguſtini ævum anteceſſere.

XVI. Ex quibus illud manifeſtè eluceſcit, perverſum eſſe, quòd quidam Patres Patribus collidunt, Orientalibus Occidentales, Græcis Latinos, Auguſtino Chryſoſtomum, Auguſtino poſteriores Latinos anterioribus: quaſi inteſtino inter ſe & implacato ſententiarum diſſidio belligerentur; ac neceſſe ſit, optare, quorum transfuga, quorum commilito eſſe velis. Quo nihil in re Theologica inſolentius. Eccubi enim in tam ſpatioſo Eccleſiaſticæ fidei ac doctrinæ campo, ita Patres inter ſe conflictantur? Adversùs cæteras hæreſes una omnium conſpiratio, una acies eſt, quin ergo & adversùs Pelagianas inſanias conſentire ſibi omnes exiſtimantur? Quæcumque ſuperſunt acta Synodorum, maximè generalium, ea pervolve; ubique Patrum concentum præ ſe fert Eccleſia, nuſquam rixam aut diſſidia. Cæleſtinus maximè & Arauſicana hæc Synodus indiſcriminatim non alicujus aut aliquorum ſeorſim, ſed *Patrum* ſententiæ inhærendum, nempè ut nuſquam diſſonanti, tradunt. Incurrentium quoque extra fidei ſubſtantiam quæſtionum elucidationem, nec contemnendam, nec neceſſariò aſtruendam, Cæleſtinus univerſim peti monet ab iis, *qui hæreticis reſtiterunt*. Ita & Remigius ajebat, *Sanctis Patribus ſervandum honorem*, & ſicubi illi diverſa ſentiant, *ſalubri utendum moderatione*, ut nec *contemnere audeamus, nec quaſi neceſſariò affirmare*. Nec enim *pro aliis doctoribus adversùs alios litigandum*, quippè & ipſos eſſe *inter ſe pacificos*: ubi maximè hinc & hinc videntur conflictari, *ambos ſibi licèt diverſa ſentientes, fideliter atque unanimiter concordare*. Si quid inter *magnos* Patres *diverſo modo, ſed non diverſa pietate* ſentiatur, *ambiguum id remanere* debere, & *reverenter honorari*. Etiam ubi alii plurima eruditionis copia, alii *ſimpliciter, quadam pia ratione*, vel *pietate*, diverſum quid ſentiunt, *utrorumque ſententiam honorandam:* Etenim *meliùs utrique honorantur; nec pro aliis alii damnantur*: item *utrique ſenſui proper veracem, & piam Patrum authoritatem obediendum*. Hic modus eſt, hæc via explicatiſſima, non fovendæ tantùm pacis & charitatis, ſed fruendæ etiam veritatis, ad quam per charitatem intratur. Sæpè enim quid *contentione hæreticum fit*: ſæpè *per contentionis malum etiam de pacificis & Eccleſiaſticis ſenſibus hæreticum quid efficitur*. Illud quoque etiam atque etiam penſiculandum, *quia verè fieri poteſt, ut ignorantiam vel imperitiam noſtram in hac re aliquid lateat*; ideò *nihil temerè definiendum*, nempè à privatis tractatoribus. Nam Sedis Apoſtolicæ definitionibus quantum & hæc Synodus & Remigius cum ſua Eccleſia venerationis impenderit, in aperto eſt. Poſtremò huc Concilia, huc Pontifices, huc Patres noſtra ſtudia impellunt, ut induſtriam operamque omnem non in diſcordia Patres inter ſerenda, ſed in eorum mutua inter ſe pace rimanda ponamus. Si fallat nos autem clandeſtina eorum inter ſe concordia, hebeſcere potiùs acumen noſtrum intelligamus, quàm totam hallucinari Eccleſiaſticam antiquitatem, hujus concordiæ teſtem & admiratricem. Hoc ſaltem argumento revincamus iſtos fabuloſæ diſcordiæ authores, quòd non Græcos tantùm Latinis, Chryſoſtomum Auguſtino, Latinos anteriores poſterioribus; ſed ipſum ſibi Auguſtinum juvenem ſeni, immo ſenem ſeni committunt, & ipſius adversùs ipſum armis libriſque dimicant. Nimirum recti tramite ſemel omiſſo, per avia jam aguntur præcipites; & quo ipſi intùs laborant diſſidio, eo orbem omnem æſtuare ſibi fingunt.

XVII. Utque pulcherrimo res iſta finiatur exemplo, aliqua hìc decerpam ex Georgii Scholarii *orat.* 3. ad Concilium Florentinum, quibus aperitur ea ratio, quæ in ea Synodo ad Græcos Latinæ Eccleſiæ conciliandos neceſſariò tandem inita eſt. Cùm enim Græcorum contumacia ſuæ tantùm gentis Patribus aſſurgeret, qui proceſſionem Spiritus Sancti à Filio, quia ſubobſcuriùs docent, refellere eis videbantur; Latinorum autem Patrum id enucleatiſſimè docentium authoritatem detrectaret: non alio ferè potuit conſilio pax, fideique unitas conſtitui, quàm pace retro Patribus ipſis utriuſque gentis reddita, & pari utriſque reverentia, ut à ſe mutuò nihil diſcrepantibus, adſignata: *Non erunt porrò Scripturæ quidem pronunciata concilianda inter ſe, ut maximè oportet; eorum verò interpretes, aut ubi ea elucidant, aut ubi de illis diſputant, in oppoſitas ſententias diſtrahendi: ſed par in illos quoque navanda benevolentia, nullique deneganda illa obſervantia, quæ omnibus debetur. Nam ſi hos quidem recipiendos atque in honore habendos, alios verò cenſebimus rejiciendos, putantes inter ſe illos pugnare; nihil frui nobis licebit reverentia, qua Scripturas honoramus: interturbata pace Scripturarum per apparentem pugnam Doctorum, &c. Diſcrepantiæ crimen ab eis ad Scripturas vel inviti transferemus, & Spiritui Sancto adſcribemus, à quo Scripturæ manarunt; & illos quidem examinaſſe omnia rectè atque prudenter, Scripturam verò illis dediſſe cauſas pugnæ arbitrabimur. Ad hæc ſapientiores nos, ſanctioreſque illis oſtendemus, ſi veritatem quidem Scripturarum nos aſſequi poſſumus, & cum aliis Doctoribus concordare: ipſi verò neutrum ſunt aſſecuti, & opinati ſunt quæ non oportebat, & bellum cum fratribus perpetuum ſuſceperunt.* Quæ tanta pernicies ut ab ipſis fidei cervicibus propulſetur, ſubdit: *Etſi viderentur Sancti digladiari inter ſe, aut certè ſermonibus oppoſitis de rebus propoſitis uterentur: ne ſic quidem eſſet difficile eos inter ſe conciliare, verborumque pugnam tollere per convenientiam ſenſus. Non enim deeſſent nobis ad hoc viæ quædam & præclara inventa, quæ ſubminiſtrat ubertas Philoſophica, ſi vellemus apparentes oppoſitiones diluere cum adminiculo veritatis. Nunc autem non ita ſe habere Sanctorum ſcripta omnes videmus: ſed multa illis tranquillitas eſt, & emittunt nobis eminus concordiæ radios. Quòd ſi quid etiam in illis diſcrepantiæ mixtum eſt, ſuperficie tenùs illud eſt, atque in ſpeciem.* Et paulò infrà longè præſtantiſſimè: *Mihi videtur nihil poſſe tutius contingere hominibus, qui ſe exiſtimant reddituros rationem vitæ pariter ac opinionis. Quamvis enim ita futurum eſſet, ut à veritate aberraremus; idonea tamen nobis eſſet apud Deum excuſatio: quod pacem habere voluerimus poſt longa diſſidia, depoſitiſque controverſiis in unam omnes ire ſententiam. Cum verò nobis ipſis non conſideremus, ad Scripturas accurrerimus, & Doctores. Apparente verò in iis etiam diſcrepantia quadam, conſideraverimus nullum eſſe poſſe veſtigium pugnæ & erroris in illis, qui ſunt Spiritus Dei afflatu edocti: valenteſque omnibus æquè conſervare opinionem ſanctitatis, conciliatores potiùs, quàm judices ipſorum ſederimus: & illi quidem à nobis, quoad ejus fieri potuit, in unam redacti concordiam, poſtea verò & nos uniti fuerimus: delectaque à nobis hæc pacis via, uti tutior aliis, multa & manifeſta habentibus conjuncta pericula.* Tempero mihi, ne plura accumulem. Et hìc porrò agitur de Græcorum, Latinorumque Patrum concordia, noſtraque inde religata pace. Quæ ego hactenus attigi, qua ad diſciplinam pertinent. Dogmata enim ipſa enucleare non hujus quidem eſt opuſculi inſtitutum.

DISSERTATIO XVIII.

IN SYNODUM ROMANAM

Anno Chriſti 532.

SYNOPSIS.

In dubiis fidei quæſtionibus, conſulenda Sedes Petri, eique aſſentiendum eſt. Oſtenditur id primùm exemplo Orientalium, Romanos Pontifices percontantium, an unus de Trinitate paſſus: An Maria propriè & veraciter Dei mater dici deberet? Hormiſdæ Papæ in his diſpenſatio, & conſenſus cum Joanne ſucceſſore adversùs Heterodoxorum calumnias declaratur. Uſque ad num. XVII.

Tum univerſim demonſtratur ex Sanctis Patribus, conſulendam in fidei diſceptationibus maximè Sedem Apoſtolicam, ejuſque judicio ſtandum eſſe. Uſque ad num. XXIX.

Longè plures hæreſes authoritate Romani Pontificis principaliter contritas eſſe, prolixa enumeratione evincitur, uſque ad num. XXXV.

Græcorum conſenſus in hoc primæ Sedis privilegio conſtituendo, uſque ad num. XLIII.

Gallicanorum Conciliorum, Pontificum, Scriptorumque unanimis ad idem conſenſus: tum antiquiſſimorum, tum medii ævi, tum denique juniorum, uſque ad Conſtantienſis Synodi tempus: cum eorum pauci quidam ſecùs ſentire occeperunt; nec ſuam ipſi tamen diſſimularunt, & novitatem, & paucitatem. Uſque ad num. LXXVI.

Etiamnunc & jam olim unam apud Occidentales maximè omnes & Gallos ipſos Antiſtites haberi, & Romani Pontificis, atque Eccleſiæ univerſæ, hoc eſt, Capitis & Corporis vim, ſententiam, authoritatem. Uſque ad num. CI.

Occurſantes quidam ſcrupuli amoventur; tota hæc doctrina ad ſumma quædam religatur faſtigia: denique ne defenſoribus quidem ipſis ſeu privilegiorum ſeu libertatum quarumcumque refugiendam eſſe hanc ſententiam oſtenditur. Uſque ad calcem.

I. LUculento hìc exemplo, & prolixo poſtea tractatu patefiet, in dubiis fidei quæſtionibus relatum eſſe toto ex orbe ad Sedem Petri; ejuſque oraculis Epiſcopos Catholicos, Eccleſiaſque ita conſenſiſſe, ut ea, (Spiritu Sancto, paternarumque vigore traditionum eandem vitam, fidemque Capiti & Membris inſpirante, Membris individuam cum Capite copulam, indeclinabilem in Caput obſervantiam indente) in Catholicum dogma etiam ante Oecumenicam Synodum reciperentur: adeoque penè ſuperfluè inquiri, Pontifici an Eccleſiæ inerrantia competat: cùm utriuſque circa fidem conſenſio hactenus extiterit indivulſa. Cùm enim in Oriente diſceptaretur, an unus de Trinitate paſſus dici deberet: ea de re ad Hormiſdam relatio miſſa eſt à Juſtino Imperatore, Juſtiniano Comite, & Epiphanio Epiſcopo Conſtantinopolitano.

II. Et primò quidem ita conſulitur Pontifex, ut in eam, quam ille amplexus fuerit partem, omnes conſenſuros indubium ſit. Ita enim Juſtinianus ad Hormiſdam: *Illud etiam magis magiſque depoſci-*

mus, ut tua ſanctitas, quæ prætendunt Orientales Epiſcopi, tractare dignetur, eorumque fidei competentem præbere conſenſum. Nobis enim videtur, &c. Poſt. epiſt. Horm. 71. 76. 65. Sibi videri ait unum de Trinitate paſſum: & mox; *Rogamus igitur, ut cauſam taliter ordinetis, ne quid dubitationis relinquatur in poſterum. Poſt. epiſt.* 76. Et rurſus idem ad eundem, eadem ſolvi dubia flagitans, de nominibus quorumdam Acacianæ communionis Epiſcoporum, & de uno in Trinitate paſſo: *Oſtendat tuus Apoſtolatus, quod Petro ſucceſſit Apoſtolo, quoniam Dominus à vobis utpotè ſummis paſtoribus exacturus eſt univerſorum ſalutem, qui poterunt eſſe ſalvi firmata concordia. Nos enim finitis capitulis, de quibus ſcripta ſuſcepiſtis, ultrà non patiemur à quoquam controverſiam religionis moveri: nec veſtram ſanctitatem convenit audire ſuperflua concertantes.* Et idem ad eundem Horm. *Quidam prædicant Chriſtum pro noſtra ſalute Crucifixum unum de Trinitate debere prædicari. Quòd ſi ſuſcipiendum ſit, paterna proviſione reverentia veſtra cautiſſimo ſuo reſcripto quid ſequi, quidve ſuper hoc evitare debeamus, nos certiorare dignetur. Quoniam verba videntur facere diſſenſionem. Nam ſenſus inter Catholicos omnes unus eſſe probatur. Imponite igitur vobis ſemel ſuſceptum laborem, etiam in hoc prædeceſſores veſtros ſequentes: & de hac intentione liberos nos properate reddere & ſecuros. Hoc enim credimus eſſe Catholicum quod veſtro reſponſo nobis fuerit intimatum.* Et Hormiſda ipſe *epiſt.* 79. ad Juſtinum Imperatorem ita orditur, *Interea quæ ad unitatem Eccleſiæ pertinentia, in literas contuliſtis: hæc quoque cura fidei adjecit, ut aliquorum preces perferendæ ad humilitatis meæ notitiam jungerentur, quibus vel quid quæſtionis oriretur agnoſcerem, vel ad ſummovendum propoſitæ conſultationis ambiguum reſponſum à me religioſæ ſcientiæ conveniens redderetur.* Decretorium ut vides judicium, cui omnes deinceps acquieſcerent expectabatur à Sede Petri.

III. Et rurſus idem Juſtinianus ad Imperium jam provectus, ad Joannem II. Papam ita eadem de re ſcribit: *Manifeſtum facimus ſanctitati veſtræ, quod pauci quidam infideles & alieni, Sanctæ Dei Eccleſiæ contradicere auſi ſunt, adversùs ea quæ ab omnibus Sacerdotibus ſecundùm veſtram doctrinam rectè tenentur, &c. negantes Chriſtum incarnatum atque crucifixum, unum eſſe Sanctæ Trinitatis, &c. Omnes verò ſacerdotes Sanctæ Eccleſiæ, & Rev. Archimandritæ ſequentes veſtram ſanctitatem, & cuſtodientes ſtatum & unitatem Sanctarum Dei Eccleſiarum, quam habent ab Apoſtolica veſtræ Sanctitatis Sede, &c. uno conſenſu confitentur unum eſſe Sanctæ Trinitatis, &c. Omnes ſacerdotes ſequentes doctrinam Apoſtolicæ Sedis veſtræ ita credunt, & confitentur, & prædicant, &c. Petimus ergo veſtrum paternum affectum, ut veſtras ad nos deſtinetis literas; & ad ſanctum almæ hujus urbis Patriarcham fratrem veſtrum, quoniam & ipſe ſcripſit ad veſtram ſanctitatem feſtinans in omnibus ſequi Sedem Apoſtolicam beatitudinis veſtræ; manifeſtum nobis faciatis, quod omnes, qui prædicta rectè confitentur, ſuſcipit veſtra Sanctitas: & eorum qui Judaicè auſi ſunt rectam denegare fidem, condemnat perfidiam. Plùs enim ita & circa vos omnium amor, & veſtræ Sedis creſcet authoritas: & quæ ad vos eſt unitas ſanctarum Eccleſiarum, inturbata ſervabitur, quando per vos didicerint omnes beatiſſimi Epiſcopi, eorum quæ ad vos relata ſunt, ſinceram veſtræ ſanctitatis doctrinam.* Hæc ille cum ſui quidem prærogativa ſuffragii, & ex præjudicio communis fidei, omniumque Orientis Epiſcoporum conſenſionis: ſed conſultabundus tamen refert ad Romanam Sedem, ut ad caput Eccleſiarum, ab ejus reſponſo pendet, & pendere omnes Orientis Eccleſias ſignificat: ei omnes aſſenſuros: ejus doctrinæ, quidquid hactenùs ſenſerint, conſenſiſſe profitetur.

IV. Reſponſione ſua Joannes edictum Juſtiniani ea de cauſa promulgatum confirmat: *Comperimus, quod fidelibus populis propoſuiſtis edictum amore fidei pro ſubmovenda hæreticorum intentione ſecundùm Apoſtolicam doctrinam, fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum interveniente conſenſu; quod quia Apoſtolicæ doctrinæ convenit, noſtra authoritate confirmamus, &c. Hæc eſt vera noſtra fides, hæc certa religio, hoc beatæ recordationis Patres omnes, Præſuleſque Romanæ Eccleſiæ, quos in omnibus ſequimur, hoc Sedes Apoſtolica inconcuſsè cuſtodivit. Huic confeſſioni, huic fidei quiſquis contradictor extiterit, alienum ſanè à communione, alienum ſeipſum ab Eccleſia judicavit eſſe Catholica.* Addit Cyrum & alios Acoemetas Romæ deprehenſos, in errore ſuo pertinaciter hærentes: *Se obſervantem ea, quæ ab ipſorum ſunt ſtatuta Pontifice, minimè eos in ſua communione recepiſſe, & ab omni Eccleſia Catholica eſſe juſſiſſe alienos.* Avitæ ergo fidei præjudicio, immo & conſenſionis ſuæ decreto frui interim potuerant Orientales Epiſcopi, eorumque inſtinctu potuerat Imperator edictum fidei promulgare; id enim totum laudat Pontifex: dum ſupremum tamen ad tribunal Petri omnia referrentur, & ejus decretoria expectaretur ſententia. Quocirca rurſus idem Joannes *epiſt.* 3. *Juſtinianus Imperator filius noſter, de his tribus quæſtionibus orta certamina fuiſſe ſignavit, Utrum unus ex Trinitate Chriſtus & Deus noſter dici poſſit. An Deus Chriſtus carne pertulerit, impaſſibili Deitate. An propriè & veraciter mater Domini Dei noſtri Chriſti Maria ſemper virgo debeat appellari. Probavimus in his Catholicam Imperatoris fidem, & ita eſſe Propheticis & Apoſtolicis, & Patrum exemplis evidenter oſtendimus.* Tum ſylvam teſtimoniorum conſtipat.

V. Quòd autem repudiaſſe primùm illam propoſitionem de uno in Trinitate paſſo, & ejus defenſores Monachos Scythas averſatus eſſe Hormiſda Pontifex viſus fuerit: ideoque à Joanne Maxentio exagitatus ſit, & à nuperis Sectariis paſſim traducatur: id quoque ut excutiatur, retro flectenda tantiſper veſtigia ſunt. Igitur & à Poſſeſſore Epiſcopo Africano Conſtantinopoli agente, & à Monachis Scythis Romam profectis, ea de re Hormiſda conſulebatur. Reſcripſit verò ille Poſſeſſori ea, quibus non falſam, ſed novam propoſitionem averſabatur; ejuſque vindices non ut errori, ſed ut curioſitati, & rixandi libidini implicatos objurgabat. *Nunquam apud eos charitas, nunquam pax, una pertinacis cura propoſiti, rationi velle imperare, non credere. Contemptores authoritatum veterum, novarum cupidi quæſtionum*, & alia in eum ſenſum. Et in *epiſt.* 79. ad Juſtinum Imp. *Quid eſt, quod emergentibus Neſtorii & Eutychetis venenis paterna omiſit inſtructio? &c. Revolvantur decreta ſynodica, & beati Papæ Leonis convenientia ſacræ fidei conſtituta. Quid ergo poſt illum fontem fidelium ſtatutorum, quid amplius, ſi tamen fidei terminum ſervat, quamlibet curioſus ſervator inquirat? Niſi fortè mavult quiſquam dubitare, quàm credere: certare, quàm noſſe: ſequi dubia, quàm ſervare decreta.* Et mox de Incarnatione ea copioſè diſputat, ex quibus illius propoſitionis emicat veritas; qua tamen, quia novitatis ergo tumultuationes excibat, abſtentum eſſe, curioſitatique frænos injici mallet.

VI. Et ipſe Joannes Maxentius confitetur, circa eam propoſitionem nihil reſponſi dediſſe: ejus authores, ut litium novarum ſatores abhorruiſſe. Nam contra præfatam Hormiſdæ epiſtolam ſic diſputat; quam Hormiſdæ eſſe, vel falſus, vel fallens negat: *Ambigo quomodo illæ ſacerdotales literæ approbandæ ſint, quæ nulla luce radiant veritatis, nec aliquam in ſe doctrinæ continent rationem. Nam qui quemlibet quaſi errantem objurgat, nec inſtruit quid ſequatur, non benevolus lector oſtenditur, ſed criminator invidus denotatur.* Et paucis

cis interpoſitis: *Quod Monachis reſponſum quærentibus Romanus Epiſcopus dare omnino diſtulerit, eoſdemque poſt multa pericula maris longique itineris vexationem, nec non etiam prolixi temporis afflictionem, quo eos apud ſe detinuit, vacuos & ſine ullo effectu ad has partes venire compulerit, quod omnibus penè Catholicis notum eſt, nec ipſi queunt hæretici denegare, &c.* Et mox: *Si ut dicit, rationi congruit reſpondere conſultos, cur ipſe nullatenus acquievit dare reſponſum interrogatus? &c. Si ut ſequens adjunxit, nihil eſt aptius ſtudioſo religionis, quàm inquiſitio veritatis: quomodo inferius novarum cupidos quæſtionum accuſat, veritatis inquiſitores? Cur devia vitare volentes, iter per quod graderentur, noluit edocere?* Ergo nec literarum, nec vivæ vocis oraculo, reſponſum ullum aut definitionem protulit Hormiſda, ſolam inſatiabilem & novarum in dies propoſitionum litiumque ſeminatricem inſectatus eſt curioſitatem; quo nihil tum erat conſultius, cum illam propoſitionem alii in alios raperent ſenſus; & ita illam vel inurerent, vel abſolverent; & in una fide ſtarent quidem, ſed verborum ambiguo illuderentur.

VII. Quanti autem facerent Sedis Apoſtolicæ oraculum iſti ipſi Monachi, declarat idem mox Maxentius; *Pro hac ſola ſententia Scytharum Monachos conſtat ad Romanum fuiſſe profectos Epiſcopum, ſicut omnibus Catholicis notum eſt, non ſolùm in hac regia urbe, verùm etiam in univerſa Italia. Nam & ipſi hæretici, ad hoc ubique hanc ipſam, cui reſpondimus epiſtolam, proferunt, quatenus & ſæpedictis Monachis invidiam concitent, & omnes quaſi ex authoritate ejuſdem Romani Epiſcopi prohibeantur Chriſtum Filium Dei unum confiteri ex Trinitate. Sed quis hanc ſententiam Catholicam non eſſe auſus eſt profiteri, quam univerſa veneratur & amplectitur Dei Eccleſia? Confidenter enim dicere audeo, non quod ſi per epiſtolam, ſed quod ſi viva voce hìc in præſenti poſitus idem Romanus prohiberet Epiſcopus, Chriſtum Filium Dei confiteri, unum ex ſancta & individua Trinitate, nunquam eidem Dei Eccleſia acquieſceret, nunquam ut Epiſcopum Catholicum veneraretur: ſed omnino ut hæreticum penitus execraretur, &c. Sed abſit ut ex qualibet parte, Catholicæ profeſſioni Romanus Epiſcopus contradicat.* Ergo Conſtantinopolin Romæ poſtpoſuerant, & tam longi itineris mariſque tædia pertulerant Monachi, Romæ quatuordecim menſes ſuſtinuerant, opperientes reſponſum Sedis Apoſtolicæ, utique ut illi cederent. Quò ille enim alioqui labor? 2. Utrimque ambiebatur conſenſio Romani Præſulis, ut *omnes quaſi ex authoritate Romani Epiſcopi* frangerentur. 3. Ea indubiè ſententia Catholica eſt, quam univerſa amplectitur Dei Eccleſia: ſed *abſit ut ex qualibet parte Catholicæ profeſſioni Romanus Epiſcopus contradicat.* Qua utraque propoſitione nihil video certius, nihil conſtantius dici. Primò id Catholicum eſſe dogma, quod univerſa amplexatur Eccleſia. Secundò nunquam contigiſſe, nunquam fore ut contingat, Romanum Epiſcopum à ſententia univerſæ Eccleſiæ deviare: Chriſto nempe ita Eccleſiam ſuam ſoſpitante, ut concinat caput corpori, corpus capiti. 4. Si quid præter fidem doceret Romanus Pontifex, non acquieſceret illi Eccleſia. Adeoque ubi univerſa illi acquieſcit Eccleſia, indubium eſt Catholica docuiſſe: & ita hæreſeos ſe immergit profundo, ſi qua paucitas non conſentiat Pontifici docenti & conſentaneam habenti Eccleſiam Catholicam, extra etiam Oecumenicæ Synodi congregationem. Et ne quis diſſentire poſſe Romanam Eccleſiarum magiſtram ab orthodoxa fide inde argueretur, quòd ſi diſſentiret, tum illi non conſenſura dicitur Eccleſia univerſa: adverte quid Paulus, quid ex Paulo doceat nos Vincentius Lirinenſis Commonit. 1. *cap.* 12. *Licèt aut nos, inquit, aut Angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit. Quid eſt, quod ait, Sed licèt nos? Cur non potius, Sed licèt ego? Hoc eſt, etiamſi Petrus, etiamſi Andreas, etiamſi poſtremò omnis Apoſtolorum chorus evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus, anathema ſit. Parum eſt. Etiamſi Angelus, inquit, &c. Non quia Sancti, cæleſteſque Angeli peccare jam poſſint: ſed hoc eſt, quod dicit: Si etiam, inquit, fiat, quod non poteſt fieri: quiſquis ille traditam ſemel fidem mutare tentaverit, anathema ſit.* Non infrequens eſt ea diſputandi ratio, quæ largitur id fieri, *quod non poteſt fieri.*

VIII. Et quamquam maledicentiſſimo ſcripto Maxentius Hormiſdam Pontificem, ejuſque epiſtolam proſcindat, ſuæ tamen illum ſententiæ aſtipulatorem eſſe evincit. Non aliter enim victoriam ſibi conſtare poſſe ſentit, niſi conſenſu Sedis Petri illam aſſequatur. *Abſit ut ex qualibet parte Catholicæ profeſſioni Romanus Epiſcopus contradicat. Nunquam enim Scytharum Monachos, quos non ſimplici ſermone, ſed etiam ſcriptis Chriſtum Filium Dei unum ex Trinitate noverat confiteri: per quatuordecim penè menſes, quamdiu eos ibi detinuit, communicare ſibi permiſiſſet, ſi ut hæretici volunt, hanc prædicationem Catholicæ fidei contrariam judicaret. Qui etiam, ut ſe à pravitate proprii legati purificaret, multis idoneis viris præſentibus, Romanum virum glorioſ. mag. mil. deprecatus eſt, quatenus ſua verba piiſſimo Imperatori inſinuaret, quæ hujuſmodi fuere: Niſi Chriſtum Filium Dei qui pro nobis paſſus eſt in carne, unum eſſe ex ſancta & individua Trinitate fuerit confeſſus Dioſcorus, pelago demergatur.* Valdè multis igitur & prævalidis argumentis evincit Maxentius fidei Monachorum Scytharum conſenſiſſe Hormiſdam.

IX. Quin & Dioſcorum ipſum, quem legatum Conſtantinopolin ea de re miſerat Hormiſda, quemque ut adverſatum iis, qui unum ex individua Trinitate dicerent Chriſtum, effrænatiſſima maledicendi licentia inſectatur Maxentius: fatetur idem ipſe tamen aſſenſum eſſe, ut una perſona Chriſtus ex Trinitate diceretur. Eccur autem qui unam ex Trinitate perſonam confitebatur Chriſtum, unum ex Trinitate dicere pigritaretur Dioſcorus: non id erat cauſæ, ut calumniatur putidiſſimè Maxentius, quòd perſonam ſuſtineret & ageret Dei Verbi, velut in mimo, cum Deus Verbum non eſſet: ſed audienda à Ferrando Diacono veriſſima rei ejus cauſa. Sic enim ille in epiſt. ad Severum Scholaſticum, fervente harum concertationum æſtu, ſcripſit *num.* 9. *Videndum reor diligentiùs, cur Dominus Jeſus Chriſtus unus eſſe de ſancta & individua Trinitate nimis cautè à quibuſdam negetur. Tribus enim modis, quantùm mea fert opinio, ſententiæ hujus ſuſpecta redditur propoſitio. Primus modus eſt, ne ideo Chriſtus unus de Trinitate prædicari putetur, ut alius ipſe, alia Trinitas de qua unus eſſe dicitur, inculcetur. Velut cum de Patre eſſe Filium credimus, alius eſt proculdubio Filius, alius Pater, de quo eſt Filius. Secundus modus eſt, ne fortaſſe unus de Trinitate fraudulenter intimetur, propter hoc videlicet, ut non ejus humanitas, ſed divinitas prædicetur eſſe paſſibilis. Tertius modus eſt, ne quæratur, Quid unus?* Ut ſi Gabrielem unum ex Angelis, Petrum unum ex hominibus eſſe dixeris: & rogeris, quid unus? reſpondebis utique, unus Angelus, unus homo: *Cum verò dixerimus Chriſtum unum de Trinitate, interrogati, Quid unus? non poſſumus dicere, unus Deus: quia Trinitas illa non eſt Deorum, &c. Non poſſumus reſpondere, unus Filius: quia Trinitas illa non eſt Filiorum.* Hos ergo ſcopulos reformidabant, qui unum de Trinitate Chriſtum gravabantur dicere, adeoque nulla graviori cenſura notandi erant, quàm quòd *nimis cautè* verba trutinarentur, ut hæreticorum doloſos caſſes declinarent.

Quibus autem placebat unam de Trinitate perſonam

ſonam potiùs, quàm unum de Trinitate dici Chriſtum, poſtremæ huic difficultati occurrere illi geſtiebant. Nec enim ſalebroſa illa poterant illaqueari interrogatione, Quid unus? cùm unam perſonam dicere præcepiſſent. His ergo conſequenter Ferrandus favet: *Et ſi dicitur ita dici unus Dominus Jeſus Chriſtus de ſanƈta Trinitate, tanquam ſi dicatur una perſona: reƈtiſſimè hoc dicitur; ſed convenientiùs modò, ſi hoc ita videtur, una perſona, quàm unus dicitur: ne parum intelligentibus aut malè ſuſpicantibus ſcandalum procuretur.* Nemo cordatus Ferrando quàm Maxentio plus fidei commodandum negabit in hoc negotio.

X. Porro hinc quoque Hormiſdæ ſapientia admiranda impenſiùs venit, qui ſolam novitatem & jurgiorum ſementem in hac propoſitione & ejus architeƈtis averſatus erat. Ex Maxentio enim, Ferrando, aliiſque ejus ævi ſcriptoribus explorata ſunt prælia, tunc inter Catholicos ſuper hac re decertata; utriſque hinc & inde alias ex aliis diſtinƈtiunculas, ſenſuumque minutias comminiſcentibus, & implacata ſerentibus jurgia. Nam ut Ferrandus mox docet, quidam eorum qui unum de Trinitate Chriſtum pernegabant, confitebantur unum eſſe ex ſanƈta Trinitate. Uſque adeo acumen ingenii humani, ubi plùs æquo indulget ſibi, inaudita ſubtilitatum monſtra quædam parturit; ut plerumque longè ſatius ſit, quod Hormiſda cupiebat, in totum ab his temperari. Cui diſpenſationi ſuffragatur ad calcem ejus epiſt. Ferrandus: *Unde deſiſtendum à contentionibus reor, expeƈtandum potiùs perſuadens, patienterque hanc dubitationem ferendam; donec univerſalis Eccleſiæ authoritate vel pronuncietur ſuſcipienda, vel prodatur abjicienda. Nec enim fides vera, ſi de hac ſententia taceatur, minùs prædicabitur; aut niſi per hanc ſententiam roboretur, minùs firma exiſtimabitur. Cum etiamſi ita eſſet, ſequi nos Apoſtolica verba plùs deceret, ubi nobis dicitur, Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus. Et, ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit. Ad hoc pervenimus, ſcire Dominum Jeſum Chriſtum ex duabus, atque in duabus ſubſtantiis, vel naturis unam habere perſonam. Hoc teneamus, hoc ſapiamus, hoc prædicemus. Et ſi quædam verba minùs cautè proferamus, vel plùs fortè ſoliciti taceamus, velut ſi quid aliter ſaperemus, hoc quoque Deus nobis revelabit.* Quo ſapientiæ temperamento nihil pulcrius. Obſerva hìc autem hanc inter Catholicos hinc & inde homines exarſiſſe controverſiam, peccaſſe Maxentium, & ſi qui cum eo alii diverſas partes ſeƈtantibus illinebant hæreſeos infamiam. 2. Superſederi in totum potuiſſe hac propoſitione, nec ex ejus ſilentio ullum in fidei incolumitatem imminere potuiſſe periculum. 3. Probos omnes Ferrandi ſimiles, ita alternaſſe, vel ita ſe uni parti addixiſſe, ut tamen dubitationem illam patienter ferendam ſcirent, & Eccleſiæ univerſalis definitionem opperiendam. 4. Catholicè utroſque de Verbi inhumanatione ſenſiſſe, de verbis altercatos eſſe; cùm huic propoſitioni alii ſenſus Catholicos illigarent, alii hæreticos ſubeſſe ſuſpicarentur; utriſque conveniret de ſenſibus Catholicis, vel hæreticis, de eorum ad hæc verba alligatione diſconveniret. Itaque ut ſummum culpari non poterant utrimlibet, niſi quòd *illi nimis cautè, nimis ſolicitè* tacerent, hi *minùs cautè* prædicarent quædam *verba*.

XI. Sed ut ſtandum in his fuiſſe judicio Sedis Apoſtolicæ intelligas, idem Ferrandus initio ejus epiſtolæ: *Loquantur & prædicent, quibus honor ſacerdotii docendi authoritatem tribuit: nos diſcere parati ſumus, docere alios non præſumimus. Interroga igitur, ſiquid veritatis cupis audire, principaliter Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem; cujus ſana doƈtrina conſtat judicio veritatis, & fulcitur munimine authoritatis. Interroga plurimos per diverſa loca terrarum Pontifices.* Conſulendi ſunt utique omnes Epiſcopi de fide, utpote à Deo conſtituti Eccleſiæ Doƈtores: ſed conſulendus *principaliter* Apoſtolicæ Sedis Præſul, quòd *ejus ſana doƈtrina conſtet judicio veritatis, & fulciatur munimine authoritatis*. Itaque cum idem addat id ſequendum, quod *univerſalis Eccleſiæ authoritas* definierit, non disjungitur univerſalis Eccleſiæ & Sedis Apoſtolicæ, ſeu corporis & capitis authoritas, doƈtrina, oraculum. De Synodi univerſalis convocatione nec uno verbo meminit Ferrandus.

XII. Et rurſus idem Ferrandus *epiſt. ad Anatol. num.* 12. *Suſpiciones ſuas inaniter rodit, quiſquis bene diƈta, dum malè conatur intelligere, calumniari potiùs, quàm doceri ſtudet. Unum de Trinitate paſſum Neſtorianis non immeritò diſplicet. Introducere enim quartam perſonam volunt, cui accidiſſe æſtimant paſſiones. Eutychianis autem unum de Trinitate paſſum, non reƈtè placet, ſi tamen placet.* Duplex enim natura inſinuatur per unum de Trinitate paſſum. Ad medendum ſcrupulis, annuit mox dici unum, hoc eſt, unam perſonam de Trinitate, paſſum carne. *Et in hac quidem parte mos gerendus eſt talibus. Et ſi ſic audire deſiderant, ſic etiam loqui nos convenit. Addamus verba manifeſta, ne occaſionem demus interpretationi malitioſæ; putemurque aliud credere, quàm ſentimus.* Et quidem ita intelligeretur inter Catholicos, etſi non ea verborum diligentia adhiberetur. *Libenter tamen exigi à me patior, quod ultro reddere ſum paratus. Incontanter profert lingua, quod retinet conſcientia.* Quæ ſanè vides, ut Maxentii impudentiam obtundant. Et infrà *numer.* 16. *Nec movere quempiam debet, ſi verè hanc ſententiam, ſicut à quibuſdam dicitur, Eutychetis protulit Apocriſarius in Chalcedonenſi Concilio. Sæpè etiam per ignorantes loquitur veritas. Patres autem noſtri in Concilio poſiti, ſenſum loquentes, non verba conſiderantes, nec illum propter hanc ſententiam pronunciavere Catholicum, nec ipſam ſententiam Catholicis tunc inſerere definitionibus voluerunt, ne viderentur, intelleƈtum loquentis potiùs adprobaſſe, quàm verba. Mirabiliter tamen Spiritus Sanƈtus poſtea fideles admonuit, etiam per hanc ſententiam revinci Eutychianiſtas, in qua duarum plena eſt prædicatio naturarum.* Vides quàm non temerè quidam circa eam propoſitionem ſuſpenſi hærerent, aſſenſumque ſuſtinerent, quam tot mali ſenſus ambibant, quam Eutychiani ut ſibi propitiam venditabant paſſim, quæ ipſius ab Eutychetis Apocriſarii ore rapta, & ejus veneno imbuta ſentiebatur. Denique *num.* 15. ſic ille ad pacem Catholicos revocat: *Omnis ergo Catholicus, aut unum de Trinitate paſſum ſimpliciter audiat, ſimpliciter dicat: aut loquens cautè, non tamen infideliter, unam perſonam de tribus paſſam fateatur; nec ideo quempiam judicet hæreticum, qui unum de Trinitate paſſum illo ſenſu dicit, quo etiam ipſe unam perſonam de tribus paſſam veraciter dicit: ſimulque ambulare viam Domini properemus, pacem tenentes.*

XIII. Eodem tenore idem aliam tunc ſententiam magna contentionum tempeſtate jaƈtatam, de Maria *veraciter & propriè Dei matre* dicenda, pertraƈtat: *Fruſtrà expaveſcit quiſquis æſtimat, conſubſtantialem divinitati Matrem futuram, ſi veraciter & propriè Maria mater fuerit Dei.* Et in fine epiſtolæ, eos qui fidenter has prædicant geminas ſententias, multis onerat monitis, ne quod hæreſeos virus iis aut occulant, aut occulere exiſtimentur: *Ille autem qui has dubitat proferre ſententias, ſi cunƈta quæ ſolent ſub hæretico latere ſenſu, manifeſtis abſolutiſque ſermonibus audierit refutari, careat ſuſpicionibus, omittat contentiones: & de cætero unum de Trinitate paſſum, vel Mariam propriè Dei matrem eſſe ſic accipiens, quomodo dicitur à Catholicis, etiamſi aliter hoc affirmare nitantur hæretici, doƈtoribus orthodoxis aures ſimplices præbeat.* Hæc ſanè ſunt hominis non de fide tantùm ſed de pace

& charitate Catholica bene merentis, & Hormiſdæ nobis adprobantis conſilia.

XIV. Eodem prorſus conſilio Facundus Hermianenſis Epiſcopus utramque hanc quæſtionem inter Catholicos ſalvo fidei vinculo diſceptari docet. Nam *lib. 1. cap. 1.* prolixè demonſtrat ex Concilio Chalcedonenſi utramque decerptam eſſe propoſitionem. Et *cap. 3. Sanè tacendum non arbitror, quòd ſint etiam Catholici, qui ſicut credimus, neſcientes hoc antememorata Synodo confirmatum, ſuperfluè contra de verbo contendant. Quia videtur eis, quod dici non debeat unum de Trinitate pro nobis crucifixum, ſed potiùs unam de Trinitate perſonam.* Tum eaſdem refert & diluit ſuſpiciones de illito propoſitioni huic veneno; demonſtratoque unum & unam perſonam de Trinitate idem ſonare, aptiùſque etiam unum dici, quòd Neſtoriani perſonæ nomen ad dignitatis fucum ſolùm trahant; ſubdit: *Ideo hanc religioſam & neceſſariam vocem ſuſcipientes, qui de verbo ſuperfluè contendebant, ita jam nobiſcum Neſtorianos urgere debent & premere, ut non tantùm unam ex Trinitate perſonam dicant, quod illi malè interpretantur: ſed etiam unum ex Trinitate paſſum, quod nulla fraude poſſunt eludere.*

XV. Quod verò de hac alia quæſtione, an veraciter & propriè dicenda foret Dei genitrix Virgo, ad Sedem Apoſtolicam relatum ſit, ita narrat Liberatus Breviarii *cap. 20. Ad Joannem Apoſtolicæ Sedis Præſulem miſſi ſunt ab Imperatore Juſtiniano Hypatius Epheſiorum Epiſcopus, & Demetrius à Philippis, conſulere Sedem Apoſtolicam, contra legatos Acœmetarum Cyrum & Eulogium, negantes eſſe confitendum Beatam Mariam verè & propriè Dei genitricem, & unum de Trinitate incarnatum & carne paſſum. Sed Papa Joannes nobis ibi poſitis, hoc confitendum epiſtola ſua firmavit, & Imperatori direxit. A cujus communione diſcedentes Romæ quidam Monachi, Acœmetarum legatos ſecuti ſunt, & uſque nunc hanc de Chriſto confeſſionem non ſuſcipiunt.* Ab Imperatore & quidem per Epiſcopos inſignes conſulitur Romanus Pontifex in dubiis fidei capitibus.

XVI. Ut denique exploratiſſimum fiat nunquam à confitentibus unum de Trinitate paſſum abhorruiſſe Hormiſdam Pontificem, nec à Joanne poſteà definitum eſſe, ſecus atque ille ſenſiſſet: audiendus eſt à Vigilio Chriſtianitatis Catholicæ ſtatus, inter has conflictationes. Catholicos enim hinc & inde, ſolis digladiatos verbis, una porro & conſtantiſſima fide devinctos fuiſſe, ſic ille docet *lib. 2.* contra Eutychen: *Hæc multi orthodoxorum minùs attendentes, aut attendere nolentes, vel diſcernere non valentes, in duas ſeſe partes non diverſitate ſententiæ, ſed vocis profeſſione diviſerunt: ut id quod eodem modo credunt, eodem modo pronunciare formident, inutili profectò atque ſuperfluo timore; ut jure illud propheticum eis poſſit aptari, Illic trepidaverunt, ubi non erat timor. Nam pleríque orthodoxorum, ſenſum utrarumque naturarum cum Catholicè exponant, Catholicè retineant: ideo tamen duas nolunt dicere naturas, ne ſecundùm Neſtorium duas putentur fateri perſonas, à confeſſione utriuſque naturæ non corde, ſed voce tantummodo recedentes. Quodam enim circuitu expoſitionis utuntur, ut duas ſe credere oſtendant, ſed duas nudo ſermone non pronunciant.* Et paucis interjectis: *Rurſus alii timentes, ne Apollinaris & Eutychetis dogma incurrant, nolunt dicere Deum paſſum & mortuum, cum unam credant ejus eſſe perſonam, & hunc eundemque Deum fateantur & hominem. Si ergo unus eſt, ſicuti eſt, cur eum formidas dicere paſſum, quem non formidas credere unum? Ecce ſunt timores inaniſſimi, & ſolicitudines vanæ, quæ fecerunt orthodoxos hæreticorum ſibi nomina impingere; dum voce expromi palpatur, quod expreſſiùs corde clamatur. Qui enim nolunt duas ore fateri naturas, quas fidei expreſſione defendunt, Eutychianiſtæ reputantur, cum non ſint. Item qui duas unius Chriſti naturas publicè profitentur, Neſtoriani putantur eſſe, cum non ſint; & videas eos luctuoſis quibuſdam, & omni lamentatione dignis inſultationibus, hæreticorum nomine ſe invicem accuſare. Tu, inquit, Eutychianus es; &, Tu Neſtorianus es: Apoſtolicæ ſententiæ in totum obliti, dicentis: Videte, ne cum invicem accuſatis, ab invicem conſumamini.*

XVII. Hinc colliqueſcit 1. in hoc conflictu pugnatum eſſe verbis, non ſententiis, idque inter Catholicos hinc & inde homines. 2. Cùm res ipſa ad fidem nihil attineret, quibus verbis fidem ſuam exprimerent, ſatius utique fuiſſe temperare tota illa contentione, & tanta redimere atque prævertere odiorum & maledicentiæ incendia, quod Hormiſdæ conſilium fuerat. 3. Verborum uſum & ſignificantiam penes multitudinem vulgi hominum eſſe. Itaque ubi de fide conveniebat, dimicabatur autem de vocibus, & eorum vi atque ſignificatu; conſultiſſimum fuiſſe prorogari ſententiam, & moras trahi, dum ipſo conflictu excuderetur ſcintilla aliqua lucis, & ipſa populorum doctorumque inclinatione, propoſitionum iſtarum ſignificatio eliquaretur. Nam ſi abruptè Hormiſda definiſſet, unum ex Trinitate paſſum eſſe, id nimirum ingruebat periculi, ne ii apud quos ea verba crudius quid, & Eutycheti affinius ſignificabant, ſcinderentur à reliquo Eccleſiæ corpore. At ubi diutino diſputationum certamine conſtitit, defenſores hujus propoſitionis per hæc verba nihil Eutycheti ſuffragari velle: tum ejus cruditas & inſolentia mitigari cœpit in animo eorum, qui priùs adverſabantur; & tunc citra diſcrimen fidei & pacis, definiri à Joanne Papa potuit, quod omnes ſequerentur. 4. Cùm non poſſint non ſubinde conflagrare id genus alia jurgia de vocibus magis, quàm de rebus, vel de rebus etiam ipſis: nec ſtatim, nec ſemper queat cogi Synodus; id nimirum expeditiſſimum eſt, quod Juſtinus, quod Juſtinianus, quod Orientis, quod Occidentis Epiſcopi exemplo ſuo ſanxerunt, quod anteceſſorum exemplo imitati ſunt, quod Ferrandus diſertè monuit ſuprà: *Ut principaliter Sedis Apoſtolicæ Antiſtes interrogetur, cujus ſana doctrina fulget judicio veritatis, & fulcitur munimine authoritatis.* Nec aliàs ſatis conſultum eſſet Eccleſiæ incolumitati à Chriſto in tanta Epiſcoporum, qui & ipſi conſulendi ſunt, turba, & non raro diſſonantia.

XVIII. Nunc obiter perluſtrandi antiquiores Patres, ut de fidei ambiguis quæſtionibus percontandos nobis doceant Epiſcopos, ceu Apoſtolorum Sedis & doctrinæ ſucceſſores, ſed *principaliter* Sedis Apoſtolicæ Pontificem, Petri Apoſtolorum Verticis ſucceſſione præfulgentem: ejuſque definitioni ſtandum eſſe. *Age jam qui voles curioſitatem meliùs exercere in negotio ſalutis tuæ, percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc Cathedræ Apoſtolorum, ſuis locis præſidentur: apud quas ipſæ authenticæ literæ eorum recitantur, ſonantes vocem & repræſentantes faciem uniuſcujuſque. Proxima eſt ibi Achaja? Habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Theſſalonicenſes. Si potes in Aſiam tendere, habes Epheſum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque authoritas præſto eſt. Felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt: ubi Petrus paſſioni dominicæ adæquatur; ubi Paulus Joannis exitu coronatur; ubi Apoſtolus Joannes poſteaquàm in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in inſulam relegatur. Videamus quid dicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque Eccleſiis conteſſeraverit, &c.* Hæc Tertullianus lib. de præſcrip. adversùs omnes hæreſes philoſophatur. Omnes quidem Epiſcopos, maximè Apoſtolicarum Sedium, ſed præ cæteris omnibus commendans ſectari Romanæ Cathedræ Pontificem;

tum quod ibi Apoſtolorum apices cum ſanguine doctrinam profuderint, tum quod inde in circumjacentia regna fides ſata & propagata ſit, & inde ea de cauſa ſemper elimanda: maximè cùm Sedes aliæ Apoſtolicæ defecerint. Optati verba jam deſcripſi ſuprà & expendi, ubi cùm communionem totius Eccleſiæ Catholicæ ad Romanam Eccleſiam, ceu ad Caput, religat, ab eodem quoque vertice neceſſe eſt fidem ſuſpendat, à communione Catholica ſponte ſua indivulſam.

XIX. Hieronymus adverſ. Vigilant. *Malè facit ergo Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli ſecundùm nos oſſa veneranda, ſecundùm te vilem pulviſculum, offert Domino ſacrificia? Et non ſolùm unius urbis, ſed totius orbis errant Epiſcopi, qui ingrediuntur baſilicas mortuorum, &c.* In negotio fidei ingens authoritas ſingulorum Epiſcoporum, longè maxima & ſingularis Romani Antiſtitis. Et in epiſtola ad Demetriadem adverſus Origeniſtas, *Anaſtaſius vir ditiſſimæ paupertatis & Apoſtolicæ ſolicitudinis, ſtatim noxium perculit caput, & ſibilantia Hydriæ ora compeſcuit.* Et ibidem adverſ. Pelag. *Ut Sancti Innocentii, qui Apoſtolicæ Cathedræ, & ſupradicti viri ſucceſſor, & filius eſt, teneas fidem.* Ita ille ſine Oecumenicis Synodis, compreſſos Origenis & Pelagii errores demonſtrat Sedis unius Apoſtolicæ authoritate. Et in Apolog. adverſ. Ruffinum: *Et tamen miror, quomodo probaverit Italia, quod Roma contempſit? Epiſcopi ſuſceperint, quod fides Apoſtolica condemnavit?* Et in epiſtola ad Theoph. *Scito nihil nobis eſſe antiquius, quàm ſemper meminiſſe Romanam fidem, Apoſtolico ore laudatam, cujus ſe eſſe participem Alexandrina Eccleſia gloriatur.* Et in epiſtola ad Marcum Presb. adversùs eos qui ei ut hæretico obloquebantur: *Si eis placet, hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Ægypto, hoc eſt, cum Damaſo, Petroque condemnent.* Et rurſum in Apolog. adverſ. Ruffin. de Origenis defenſoribus verba faciens: *Non valet apud eos ſuper Origenis damnatione Epiſcoporum authoritas? Quid facient epiſtolæ Theophili Epiſcopi? Quid Papæ Anaſtaſii in toto orbe hæreticum perſequentes?* Et ibidem: *Si vel parvam ſchedulam contra me Romani Epiſcopi, aut alterius Eccleſiæ protuleris, omnia quæ in te ſcripta ſunt, mea crimina confitebor.* Et in epiſtola ad Pammach. & Marcellam, *Prædicationem Cathedræ Marci Evangeliſtæ, Cathredra Petri Apoſtoli ſua prædicatione confirmet.* Attendis hìc 1. omnium prorſus Catholicæ communionis Epiſcoporum & Eccleſiarum ſententiam magni fieri, & interrogari in dubiis. 2. Nunquam turbæ cæterorum immiſceri Romanum Præſulem, ſed ut eximium & principaliter conſulendum ſecerni. 3. Cùm Apoſtolicæ etiam Cathedræ memorantur, ſuum tamen ſupra illas Petro, ut omnium magiſtro, privilegium vendicari. 4. Origeniſtas & Pelagianos nulla tum Oecumenica Synodo damnatos damnandoſve oſtendi, abundè enim eſſe, ut ab Epiſcopis, ut ab Apoſtolica Sede damnentur. 5. Indiſſociabilem eſſe Epiſcoporum totius orbis, & Romanæ Cathedræ ſententiam. Etſi enim aliqui pauciſſimi diſſentire & errare queant Epiſcopi, univerſitas tamen ipſa Epiſcoporum & Eccleſiarum orbis Capiti ſuo ſemper concinuit.

XX. Supereſt, quam de induſtria ſepoſui, eximia epiſtola ejuſdem Hieronymi ad Damaſum, ad hoc quod ſigillatim tractamus negotium, accommodatior: ubi non tam fidei caput, quàm verborum confeſſio ita inter Catholicos convertebatur, ut calumniam hæreſeos mutuò ſibi illinerent. Cùm enim Hypoſtaſeos nomen aliis naturam, aliis perſonam ſonaret, inde Orientalibus trium, Occidentalibus unius arridebat hypoſtaſis confeſſio, fide conſona, vocibus diſſona. *Trium hypoſtaſeon novellum à me homine Romano nomen exigitur. Qui quæſo iſta Apoſtoli prodidere? Quis novus magiſter gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus, quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentur intelligi? Tres perſonas ſubſiſtentes ajunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, idem nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſillabis latet. Clamamus, ſi quis tres hypoſtaſes, aut tria enhypoſtata, hoc eſt, tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur, anathema ſit. Et quia vocabula non ediſcimus, hæretici judicamur.* Hìc ſatis copioſè in hypoſtaſeos nomine philoſophatur, tota ſæcularium in ſchola literarum nihil aliud eſſe hypoſtaſim, quàm uſiam: Arianos trium hypoſtaſeon confeſſione perfidiam ſuam ſuffulcire; alia id genus multa effundit, & addit tamen: *Diſcernite, ſi placet, obſecro; non timebo tres hypoſtaſes dicere, ſi jubetis, &c. Taceantur, ſi placet, tres hypoſtaſes, & una teneatur, &c. Aut ſi rectum putatis tres hypoſtaſes cum ſuis interpretationibus debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum ſub melle latet, &c. Bene interpretantur hypoſtaſin, & cum id quod ipſi exponunt, habere me dicam, hæreticus judicor. Quid tam anxiè unum verbum tenent? Si ſic credunt, ut interpretantur, non damno quod retinent. Si ſic credo, ut ipſi ſentire ſe ſimulant, permittant & mihi meis verbis ſuum ſenſum loqui. Quamobrem obteſtor beatitudinem tuam, per Crucifixum, per homouſion Trinitatem, ut mihi epiſtolis tuis, ſive tacendarum, ſive dicendarum hypoſtaſeon detur authoritas, &c. Campenſes cum Tharſenſibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm ut authoritate communionis veſtræ fulti, tres hypoſtaſes cum antiquo ſenſu prædicent.* Patet controverſiam inter orthodoxos de verbis fuiſſe, magis quàm de ſententiis: & quia ut comparati ſunt homines, concreta ſunt quodammodo verbis ſenſa, permaximi videbatur eſſe momenti, non tantùm ad fidei, ſed ad vocum etiam unitatem Catholicos omnes compaginari, ne ſub ambiguo vocum illuderent heterodoxi. 2. Abhorrebat animus Hieronymi vehementiſſimè à trium hypoſtaſeon confeſſione, & tamen ſi jubeat Damaſus, eam ſe amplexurum confitetur. 3. Nec Hieronymus tantùm, ſed Orientales omnes Epiſcopi, communionem ambibant cum Damaſo, aut communionis famam, ut ſub ejus *authoritate* tres hypoſtaſes dicerent. Clamabat Hieronymus, *Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus eſt.* Eidem Cathedræ Petri, ideſt Damaſo ſe hærere Meletius, Vitalis, & Paulinus, certatim affirmabant, perſuaſi victoriam fidei ad eos inclinaturam; qui ejus compotes eſſent. 4. Contatio Damaſi hac in re tunc peræquè neceſſaria, ac poſtea Hormiſdæ, ut diutino flictu & quaſi attritu voces expolirentur, & ipſa hominum inclinatione in unum magis quàm in alium ſenſum impellerentur. Ideo cautè Facundus *lib. 6. cap. 5. Aliquando in divina Trinitate Catholici quidam tres hypoſtaſes accipere noluerunt, quamvis tres perſonas acceperint; nec ideo ſunt à viris ſapientibus hæretici judicati, quoniam comperti ſunt non in re, quæ illo nomine ſignificabatur, ſed potiùs in ipſo nomine, quo ſignificabatur, offendi.*

XXI. Ambroſii concors ſententia, ex Siricii Papæ primùm epiſtola ad Eccleſiam Mediolanenſem illuſtranda venit. Ergo cùm hæreſis Joviniani latiùs ſerpens eam urbem depaſceretur, & ſcriptis etiam libris palàm pugnaret, ad fidei avitæ defenſorem primarium, hoc eſt, ad Romanum Præſulem Catholici confugere. Unde Siricius *epiſt. 2. A fideliſſimis Chriſtianis viris, genere optimis, religione præclaris ad meam humilitatem ſubitò Scriptura horrifica videtur eſſe delata, ut ſacerdotali judicio detecta, divinæ legi contraria, ſpiritali ſententia deleretur. Facto ergo presbyterio, conſtitit doctrinæ noſtræ, id eſt, Chriſtianæ legi eſſe contraria. Unde Apoſtolicum ſecuti præceptum, qui aliter quàm quod accepimus annunciabant, omnium noſtrum tam Presbyterorum & Dia-*

tonorum, quàm etiam totius cleri una ſuſcitata fuit ſententia, ut Jovinianus, Auxentius, Genialis, Geminator, Felix, Plotinus, Martianus, Januarius & Ingenioſus, qui incentores novæ hæreſis & blaſphemiæ inventi ſunt, divina ſententia, & noſtro judicio in perpetuum damnati, extra Eccleſiam remanerent. Quod cuſtodituram ſanctitatem veſtram non ambigens, hæc ſcripta direxi, per fratres & compresbyteros meos, Creſcentem, Leopardum, & Alexandrum, qui religioſum officium fidei poſſint ſpiritu adimplere ferventes. Hæc Siricius: ad quem Ambroſius & cæteri Mediolan. Provinciæ Epiſcopi in hunc modum: *Recognovimus literis ſanctitatis tuæ boni Paſtoris excubias, qui diligenter commiſſam tibi januam ſerves, & pia ſolicitudine Chriſti ovile cuſtodias, dignus quem oves Domini audiant & ſequantur. Et quia noſti oviculas Chriſti, oves facilè deprehendis, &c.* Inſertaque adversùs Joviniani deliramenta brevi diſputatione, ajunt: *Credatur Symbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana intemeratum ſemper cuſtodit & ſervat.* Et infrà, novellam impietatem *execratus eſt Imperator, & omnes qui illos viderunt, quaſi quadam contagia refugerunt. Sicut teſtes ſunt fratres & compresbyteri noſtri Creſcens, Leopardus & Alexander, ſancto ferventes Spiritu, qui eos omnium execcatione damnatos, Mediolanenſi ex urbe quaſi profugos repulerunt. Itaque Jovinianum, Auxentium, &c. quos ſanctitas tua damnavit, ſcias apud nos quoque ſecundùm judicium tuum eſſe damnatos.* Ubi obſerva 1. graſſantes Mediolani hæreticos non apud Ambroſium primò, ſed apud Siricium accuſari, à viris *genere optimis & religione præclaris* eorum ſcripta peſtifera Romanæ cenſuræ offerri. 2. Et errores & authores ipſorum à Siricio primùm damnari, ſententiam hanc ad Epiſcopos Mediolanenſis provinciæ *cuſtodiendam* dirigi, executores ejus ſimul mitti tres Eccleſiæ Romanæ Presbyteros, ad *officium fidei* implendum Spiritu ferventes. 3. Congratulari Ambroſium Siricio, quòd *ovilis* nempe univerſi & cæteris quoque Epiſcopis crediti curam gereret, & pro omni Eccleſia excubaret. 4. *Secundùm judicium* Siricii quos ipſe *damnaverat*, Mediolani damnatos eſſe. 5. Tres illos E. R. Presbyteros incontanter executos eſſe Sedis Apoſtolicæ ſententiam, & Jovinianum cum gregalibus ſuis Mediolanenſi ex urbe pepuliſſe. 6. Imperatorem & Laicos omnes Joviniani dogmata protinùs execratos eſſe. 7. Etſi omnes Catholicæ Eccleſiæ Symbolo Apoſtolorum, ut fidei orthodoxæ breviario ſubſcribant, ſingulariter tamen hoc arrogari Eccleſiæ Romanæ, quòd *intemeratum* illud cuſtodiat. 8. *Facto presbyterio*, id eſt, in Presbyterorum ſuorum & Diaconorum & Cleri ſui cœtu Siricium hæc perfeciſſe: & Jovinianum exinde toto ex orbe ſuis cum mendaciis aſſecliſque effugatum eſſe, & tandem evanuiſſe, nemine inter hæc perſtrepente, non ritè damnari, non extingui hæreſes, niſi Synodi Oecumenicæ authoritate. Quod autem ait Ambroſius intemeratum cuſtodiri ab Eccleſia Romana Symbolum Apoſtolorum, id quod attineat, docet Ruffinus in expoſit. Symboli: *Credo in Deum Patrem omnipotentem: in diverſis Eccleſiis aliqua in his verbis inveniuntur adjecta. In Eccleſia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, quod ego propterea eſſe arbitror, quod neque hæreſis ulla illic ſumpſit exordium.*

XXII. Auguſtini non minùs aperta ſententia eſt, Sermone 2. de verbis Apoſt. *Prorsùs ubi tales inveneritis, occultare nolite. Redarguite contradicentes, & reſiſtentes ad nos perducite. Jam enim de hac cauſa duo Concilia miſſa ſunt ad Sedem Apoſtolicam, inde etiam reſcripta venerunt. Cauſa finita eſt, utinam aliquando finiatur error.* Et *lib.* 2. Operis ult. adverſ. Julian. *num.* 103. *Quid adhuc quæris examen, quod apud Apoſtolicam Sedem jam factum eſt? Quod denique jam factum eſt in Epiſcopali judicio Palæſtino? Ergo hæreſis ab Epiſcopis non adhuc examinanda, ſed coercenda eſt poteſtatibus Chriſtianis.* Ita ille adversùs Pelagianos, non tam Africana, etſi numeroſa & frequentiſſima & univerſalia Concilia extollit in arcem ineluctabilis authoritatis, quàm Sedem Apoſtolicam. Suggillat porro perſæpè Julianum, & alios ejuſdem veſaniæ patronos, examen novum provocantes, & Synodum Oecumenicam. Vide quæ de ea re diſputet *lib.* 4. ad Bonifacium *cap. ultimo*, ubi oſtendit, *rariſſimas* fuiſſe hæreſes, quæ Synodi Oecumenicæ congregatione opprimendæ fuerint; *multò atque incomparabiliter plures* ubi exortæ fuerant, ibi damnatas, inde per cæteras terras devitari potuiſſe. Idem Auguſtinus *lib. cont. epiſt.* Fund. *cap.* 4. *Tenet me in Eccleſiæ gremio, ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendavit, uſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum.* Et in pſalm. Con. part. Don. *Numerate ſacerdotes vel ab ipſa Sede Petri: & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſit, videte: ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ.* Ubi victricem mendacii veritatem perpetuari vides in Sede Petri, & inde hæreticis compendioſè demonſtrari, ne per Eccleſiam univerſalem toto orbe effuſam ſemper neceſſe ſit longo anfractu eos circumduci. Quòd autem poſt Zoſimi epiſtolas ad Africanos Epiſcopos, Cæleſtii, Pelagiique, & libelli confeſſionis à Pelagio exarati defenſatrices, non idem exclamarit Auguſtinus, atque poſt reſcripta antè Innocentii, Pelagianæ hæreſeos jugulatoria: *Cauſa finita eſt, error utinam aliquando finiatur*; multa mihi quidem videntur intereſſe capitalia omnino diſcrimina. Poſt particulares enim Synodos, poſt Apoſtolicæ Sedis his conſonas, dogmaticaſque epiſtolas, Chriſtiano orbe toto evulgatas, & in fidei authoritatem receptas: ſi qua nova undecumque & illis ſubinfenſa prodeant decreta, his utique non ſtatim ac præproperè ſubſcribendum eſt. Fides enim una, atque irreformabilis eſt. Poſt primam ergo, canonicamque fidei definitionem, qua cauſa finitur, errorque finiendus eſt: ſi quid vel re inimicum, vel ſpecie ſubadverſum ſtrepat, id aut confeſtim repudiandum eſt, aut provida cuntactione excutiendum, priſcæque conciliandum veritati. Ita ergo Auguſtinus poſt peremptorias Innocentii Epiſcopalia Concilia confirmantis definitiones, Zoſimi epiſtolas neſcio quid ſequius in ſpeciem præferentes, expendit & interpretatur clementiùs, *lib.* 2. ad Bonifac. *cap.* 3. ne à præceſſoris literis diſſentiant: *Sine ullo vitio peccati originalis hominem naſci, cum Cæleſtius in ſuo libello poſuiſſet, inter illa dumtaxat, de quibus ſe adhuc dubitare, & inſtrui velle confeſſus eſt: in homine acerrimi judicii, qui profectò ſi corrigeretur, plurimis profuiſſet, voluntas emendationis, non falſitas dogmatis approbata eſt. Et propterea libellus ejus Catholicus dictus eſt, quia & hoc Catholicæ mentis eſt, ſi qua fortè aliter ſapit, quàm veritas exigit, non ea certiſſimè definire, ſed detecta ac demonſtrata reſpuere.* 2. Quàm conſtanter enim Zoſimus nec latum unguem deflecti ſe ſineret à ſententia Innocentii, & fide, palam facit idem Auguſtinus, immo ipſemet apud Auguſtinum *lib. de pecc. Orig. cap.* 7. *Egit Papa Zoſimus cum homine, quem falſæ doctrinæ ventus inflaverat, ut ea quæ illi à Diacono Paulino fuerant objecta damnaret: atque ut Sedis Apoſtolicæ literis, quæ à ſanctæ memoriæ ſuo præceſſore manaverant, præberet aſſenſum. At ille noluit quidem Diaconi objecta damnare: ſed B. Papæ Innocentii literis non eſt auſus obſiſtere: immo ſe omnia, quæ Sedes illa damnaret, damnaturum eſſe promiſit.* Igitur cùm & Zoſimus ſeriò, & Cæleſtius ſimulatè Innocentii definitioni adhæreſceret: nihil neceſſum erat ab Auguſtino iterum cani cauſam finitam, 'finiendum errorem ; non enim alia cauſa emerſerat , non alia ejuſdem cauſæ vel aliena definitio . 3. Non in fide enim , ſed in perſonarum quæſtione variaverat , & Africanas Synodos vellicabat Zoſimus . Id perſpicuum faciunt ejus epiſtolæ , eo de argumento ſcriptæ . Queritur fidem habitam eſſe Lazaro & Heroti accuſatoribus, *abſentibus in abſentes*, quibus *nec loci ſui ratio vitæque conſtabat* : qui multa *in fratres & Coepiſcopos jam machinati ſint* : gaudendum eſſe, quòd *quos falſi indices criminabantur, à noſtro corpore, & à Catholica veritate nunquam fuerint divulſi*: Purgatos Catholica confeſſione Cæleſtium , Pelagiumque inculcat, non Innocentianæ vel Africanæ fidei definitioni demendum quid vel addendum . Et Auguſtinus totam hanc interpretatur eſſe nimiam etiam fortaſſis clementiam in perſonas, non in fide vacillationem *lib. eod. cap.* 7. cùm Cæleſtius Innocenti literis aſſenſus eſſet , *ita velut phreneticus, ut requieſceret , tanquam leniter fotus eſt, &c. reſipiſcendi ei locus ſub quadam medicinali ſententiæ lenitate conceſſus eſt, &c.* Et *lib.* 2. ad Bonifacium *cap.* 3. *Illa ingenia quamvis nefando errore perverſa, non tamen contemptibilia, cum ſtudioſè corrigenda potiùs , quàm facilè damnanda viderentur , aliquantò leniùs quàm ſeverior poſtulabat Eccleſiæ diſciplina , tractata ſunt* . Parco plura acervare . Cùm ergo in cauſæ definitione nihil novatum eſſet , cùm in perſonarum tantùm examine lenitati tantùm ultra modum eſſet indultum , non erat locus eidem voci : *Cauſa finita eſt, finiatur error* . 4. Et ipſam quoque de perſonis ſententiam Zoſimus non definitivam protulerat , ſed quaſi ſuſpenderat & ampliaverat ad bimeſtre ſaltem ſpatium : *Unde in præſenti cauſa nihil præcox , immaturumque cenſuimus , ſed innoteſcere ſanctitati veſtræ ſuper abſoluta Cæleſtii fide noſtrum examen, &c. Quare intra ſecundum menſem aut veniant , qui præſentem redarguant aliter ſentire, quàm libellis & confeſſione contexit ; aut nihil, poſt hæc tam aperta & manifeſta quæ protulit , dubii, ſanctitas veſtra reſediſſe cognoſcat* . Hæc ille ad Africanos Epiſcopos. Et Auguſtinus de peccato originali *cap.* 7. *Velut phreneticus, ut requieſceret , tanquam leniter fotus , à vinculis tamen excommunicationis nondum eſt creditus eſſe ſolvendus . Sed interpoſito duorum menſium tempore, donec reſcriberetur ex Africa, reſipiſcendi ei locus ſub quadam medicinali ſententiæ lenitate conceſſus eſt*. Non poterat igitur cauſa finita exclamari, quam Zoſimus ipſe comperendinaverat, & religaverat quodammodo ab Afrorum reſponſione . Pergit Auguſtinus : *Sed poſtea quàm ex Africano Epiſcoporum Concilio reſcripta directa ſunt , quid fuerit conſecutum , ut juſtiſſimè in eum ſententia proferretur , cuncta legite, quia cuncta tranſmiſimus*. Et ibidem *cap.* 8. *Fefellit judicium Palæſtinum Pelagius , propterea ibi videtur eſſe purgatus: Romanam verò Eccleſiam, ubi eum eſſe notiſſimum ſcitis , fallere uſquequaque non potuit, quamvis & hoc fuerit utcumque conatus : ſed ut dixi, minimè valuit . Recoluit enim beatiſſimus Papa Zoſimus, quid imitandus præceſſor ejus de ipſis ſenſerit geſtis . Attendit etiam quid de illo ſentiret prædicanda in Domino Romanorum fides, &c.* Nec ut Palæſtina ergo Synodus, hoc eſt , nec in factis & perſonis tunc falli potuit uſquequaque Zoſimus, qui rem ampliavit ad Afrorum uſque reſponſionem, qui interim *à vinculo excommunicationis Cæleſtium non credidit ſolvendum*. Quamdiu ergo innodatus ſacris vinculis gemebat Cæleſtius, quis cauſam finitam, quis purgationem ejus dixiſſet perfectam? 5. Quoniam verò ex heterodoxis nonnulli hinc Zoſimo ſunt inſidiati, ut erroris maculam illi appingerent; præterquam quòd ea ſuſpicio ex ſuperioribus abundè difflata videri poteſt , adde ex eodem Auguſtino, *lib.* 2. ad Bonifacium *cap.* 3. *Tot & tantis inter Apoſtolicam Sedem & Afros Epiſcopos currentibus & recurrentibus ſcriptis Eccleſiaſticis* , *etiam geſtis de hac cauſa apud illam Sedem Cæleſtio præſente & reſpondente confectis, quænam tandem epiſtola venerandæ memoriæ Papæ Zoſimi , quæ interlocutio reperitur , ubi præceperit oportere credi ſine ullo vitio peccati originalis hominem naſci ? Nuſquam prorsùs hoc dixit , nuſquam omnino conſcripſit* . Et mox : *Si quod abſit, ita tunc fuiſſet de Cæleſtio, vel Pelagio in Romana Eccleſia judicatum, ut illa eorum dogmata, quæ in ipſis, & cum ipſis Papa Innocentius damnaverat, approbanda & probanda pronunciarentur: ex hoc potiùs eſſet prævaricationis nota Romanis Clericis inurenda . Nunc verò cum primitùs B. Papæ Innocentii literæ, Epiſcoporum literis reſpondentes Afrorum, pariter hunc errorem, quem conantur iſti perſuadere, damnaverint, ſucceſſor quoque ejus Sanctus Papa Zoſimus hoc tenendum eſſe, quod iſti de parvulis ſentiunt , nunquam dixerit , nunquam ſcripſerit : inſuper etiam Cæleſtium ſe purgare molientem, ad conſentiendum ſupradictis Sedis Apoſtolicæ literis crebra interlocutione conſtrinxerit ; profectò quidquid intereà leniùs actum eſt cum Cæleſtio, ſervata dumtaxat antiquiſſima, & robuſtiſſimæ fidei firmitate, correctionis fuit clementiſſima ſuaſio , non approbatio exitioſiſſima pravitatis . Et quòd ab eodem Sacerdote poſteà Cæleſtius, & Pelagius repetita authoritate damnati ſunt , paululum intermiſſæ, jam neceſſariò præferendæ ratio ſeveritatis fuit , non prævaricatio prius cognitæ, vel nova cognitio veritatis* . Tum Zoſimi interrogationes ſubjicit , quibus Cæleſtium illaqueavit , conſtrinxitque aſſentiri literis Innocentii, quibus apertiſſima originalis labis confeſſio continebatur . Si quibus autem (*Voſſius de hæreſi Pelagiana lib.* 1. *cap.* 28.) minùs ſapit hæc Auguſtini ratio, & interpretandæ Zoſimi clementiæ clementia, næ illi non Auguſtini, ſed ſui ipſorum ſtomachi, palatique inſulſitatem produnt . Sacerdotale enimverò iſtud eſt, id Epiſcopo, id Theologiæ Chiſtianæ apici, id ſanctitatis culmini , id Auguſtino conſentaneum, non inſidioſè , non odioſè quaſque explorare vel inſectari labeculas ; non ſi quid ad punctum temporis obrepatur ſummo Antiſtiti, illico tragœdias agere, & conviciari : ſed hominis in homines animum induere , leviuſcula ſi fors errata diſſimulare, non circumſtantias quaſque, ſed rei ſummam exitumque perpendere, denique humanitatem paulò prolixiùs adhibitam , lubentiùs & quadam humanitatis vice excuſare. Malim equidem iſto nos Auguſtini animo, iſto ſentiendi, ſcribendique temperamento imbui, quàm ſuperbo ipſum faſtidio & tetricitate infici. Certè Auguſtini de Zoſimo ſententiæ Africani omnes tunc Epiſcopi adglutinati erant, quorum ille fax erat , ingeniumque. Unde eodem prorsùs animo ad Zoſimum illi reſcripſere, non convitia , non obliquas de ipſo ſuſpiciones ingeſſere ullas. Quod tantò impenſius admirandum eſt, quòd illos ſemel, iterumque Zoſimus aculeatis pupugerat literis , & ipſum maximè Auguſtinum, quaſi præcox, & inconſideratum de Cæleſtio, Pelagioque judicium exeruiſſent. Sin minùs ab uno Auguſtino , ſaltem ab Africanorum Epiſcoporum tam frequenti , tam inclyto tunc maximè Senatu ; dedoceri debuerant Novatores ſuam in Apoſtolica Sede arrodenda contumaciam. Denique Auguſtinum ſequutus Proſper, Zoſimum cæteris permiſcuit Romanis Pontificibus, de debellatis Pelagianis lauream & triumphum aſſecutis. Quid quòd Pelagii libellus Confeſſionis, non Zoſimo tantùm impoſuit , ſed poſt Caroli Magni tempora omnibus propè doctoribus orthodoxis, ut non eos quidem ſuis erroribus inquinaret, ſed ut ab illis benigna interpretatione emacularetur , & vel Hieronymo , vel Auguſtino etiam adſcriberetur ipſi ? Id vir doctiſſimus luculenta nuper diſſertatione patefecit . Ab erroris ergo criminatione tam Zoſimum neceſſe eſt, quàm poſteriores hos omnes Catholicos doctores abſolvi. Denique & poſtremò ſi minùs arridebat Novatoribus tanta illa Auguſtini

Thomaſſin. Diſſertat.

in Zoſimo purgando indulgentia: Facundo ſaltem Hermianenſi manus darent, cujus hìc verba adſcribenda ſunt nobis ex *lib. 7. cap. 3. Invenient Timotheum Apollinaris diſcipulum, à B. Athanaſio per ignorantiam temporibus B. Damaſi Sedi Apoſtolicæ velut orthodoxum commendatum, atque ab ipſo Papa Damaſo ſine cohibentia hæreſis ſimpliciter eſſe ſuſceptum. Invenient etiam Pelagium hæreſiarcham in judicio Palæſtinorum Epiſcoporum, quæ contra Chriſti gratiam ſentiebat, operientem, pravaſque ſententias ſuas verſutia interpretantem, per eandem ignorantiam abſolutum. Invenient poſtremò B. quoque Zoſimum Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem contra Sancti Innocentii deceſſoris ſui ſententiam, qui primus Pelagianam hæreſin condemnavit, fidem ipſius Pelagii, ejuſque complicis Cæleſtii, (quem in Eccleſia Carthaginenſi convictum, atque appellantem Apoſtolicam Sedem, & ipſe geſtis diſcuſſerat,) tanquam veram & Catholicam laudantem: inſuper etiam Africanos culpantem Epiſcopos, quod ab illis hæretici crederentur: cum necdum ipſis Africanis Epiſcopis dolos eorum multò manifeſtiùs detegentibus, memoratos Pelagium & Cæleſtium putaret orthodoxos. Et tamen nec Athanaſium, nec Damaſum, nec illos Palæſtinos Epiſcopos, nec Zoſimum hæreticos credit Eccleſia, quia de hæreticis bene ſenſerunt: ſed potiùs pro merito ſuæ fidei Catholicos judicat, & honorat. Quoniam non debet crimini deputari ſimplicium, non intellecta verſutia malignorum.* Ad hanc ſaltem mediocritatem infringant ſe, qui Damaſum quoque criminati ſunt.

XXIII. Proſpero autem quid locupletius? Conſtantiſſimè enim non tam Epiſcopalibus Synodis, etſi frequentia, ſanctitate, eruditione Antiſtitum ſuorum longè præſtantiſſimis, quàm Sedi uni Apoſtolicæ ſummam laudem vendicat & authoritatem debellati Pelagii. Corruiſſe enim Pelagium ait, lib. contra Collat. *cap. 41. Quando bonæ memoriæ Innocentius nefandi erroris caput Apoſtolico mucrone percuſſit. Quando Pelagium ad proferendam in ſe ſuoſque ſententiam Palæſtinorum Epiſcoporum Synodus coarctavit. Quando Africanorum Conciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zoſimus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armavit Antiſtitum. Quando ſanctæ memoriæ Papa Bonifacius piiſſimorum Imperatorum Catholica devotione gaudebat, & contra inimicos gratiæ Dei non ſolùm Apoſtolicis, ſed etiam regiis utebatur edictis, &c. Unde & venerabilis Papa Cæleſtinus, ſciens damnatis non examen judicii, ſed ſolùm pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum, Cæleſtium quaſi non diſcuſſo negotio audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi: adeo & præceſſorum ſuorum ſtatuta & decreta ſynodalia inviolabiliter ſervanda cenſebat, ut quod ſemel meruerat abſcindi, nequaquam admitteret retractari.* Addit & in Scotia inſula, & in Epheſina Synodo, & in Gallia oppreſſas eſſe quaſdam eorundem errorum reliquias una ejuſdem Cæleſtini authoritate. Et in præfatione ſeu *cap. 1.* ejus operis, ait oppugnando Auguſtino, *in uno cunctis, ac præcipuè Apoſtolicæ Sedis Pontificibus injuriam fieri.* Et in præfat. ad Obi. Vincent. *Senſus noſtri & fidei quam contra Pelagianos ex Apoſtolicæ Sedis authoritate defendimus.* Et rurſus contra Collat. *cap. 10.* ex ſenſu Pelagianorum ita argumentatur, *Erraverunt Orientales Epiſcopi, &c. Errarunt Africana Epiſcoporum Concilia, &c. Erraverunt ducenti quatuordecim Sacerdotes, qui in epiſtola, quam ſuis conſtitutionibus prætulerunt, ita Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem B. Zoſimum ſunt allocuti; Conſtituimus in Pelagium atque Cæleſtium per venerabilem Epiſcopum Innocentium de beatiſſimi Apoſtoli Petri prolatam manere ſententiam, &c. Erravit ſacroſancta beati Petri Sedes, quæ ad univerſum orbem Papæ Zoſimi ſic ore loquitur; Nos tamen &c. Erraverunt Africani Epiſcopi, ad eundem Papam Zoſimum reſcribentes, illud quod in literis tuis quas ad univerſos curaſti eſſe mittendas, &c.* Et infrà *cap. 44. Confidimus à Deo præſtandum, ut quod operatus eſt in Innocentio, Zoſimo, Bonifacio, Cæleſtino, operetur in Sixto: & in cuſtodia Dominici gregis, hæc ſit pars gloriæ huic reſervata Paſtori, ut ſicut illi lupos abegere manifeſtos, ita hic depellat occultos.* Et Carm. de Ingratis:

Peſtem ſubeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri, quæ Paſtoralis honoris
Facta Caput mundo, quidquid non poſſidet armis,
Religione tenet, &c.
Tu cauſam fidei flagrantiùs Africa noſtræ
Exequeris, tecumque ſuum jungente vigorem
Juris Apoſtolici ſolio, fera viſcera belli
Conficis, & lato proſternis limite victos.
Convenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices, geminoque ſenum celeberrima cœtu
Decernis, quod Roma probet, quod regna ſequantur.

Adverte hìc 1. tot inter Epiſcoporum Concilia, unis Romanis Pontificibus palmarem adſeri extinctæ hæreſeos laudem. 2. Romam *Sedem Petri* identidem inculcari, ut indigitetur veluti fons principatus in Epiſcopatu fidei. 3. Zoſimi & aliorum Pontificum decreta in omnem Chriſtianum orbem emiſſa, eaque univerſali authoritate præcelluiſſe Africanis ipſis Conciliis. 4. Reapſe & tempore longè priores in Pelagiana portenta inſurrexiſſe Africanos Patres, ingenioque & calamo Auguſtini fulminaſſe; Zoſimo ne obreperetur, laboraſſe; principatum tamen hujus victoriæ & ab Auguſtino & à Proſpero Apoſtolicæ Sedi conſtantiſſimè adrogari. 5. Examen, audientiam, Synodum Orientis & Occidentis poſtulabant damnati Pelagiani, fruſtrà fuere. Epheſinæ irrepſere Synodo, ibi illos quoque cum confœderatis Neſtorianis Cæleſtinus proſtravit, ut ait Proſper *cap. 41.* contra Collat. Cyrillo nempe, *Apoſtolico auxiliatus gladio*: & carm. de Ingratis, Epheſinæ germanæ Synodo nec qui audirentur, dignos viſos ait, ut qui jam Romæ damnati eſſent:

Clara Epheſos, non paſſa ſuis conſiſtere tectis,
Vaſa iræ, & morbi flatus, & ſemina mortis.

Quibus conſentiunt adprimè hæc pauca ex Petro Chryſologo in epiſtola ad Eutychen, *part. 1.* Concilii Chalced. *cap. 15. In omnibus hortamur te, ut his quæ à beato Papa Romanæ civitatis ſcripta ſunt, obedienter attendas. Quoniam beatus Petrus qui in propria Sede & vivit & præſidet, præſtat quærentibus fidei veritatem: Nos enim pro ſtudio pacis & fidei, extra conſenſum Romanæ civitatis Epiſcopi cauſas fidei audire non poſſumus.*

XXIV. Fulgentius verò nequaquam ab his diſſentit. Nam lib. de Incarnatione & Gratia *cap. 11.* de fidei dogmate diſputans, ait: *Quod duorum magnorum luminarium, Petri ſcilicet, Paulique verbis, tanquam ſplendentibus radiis illuſtrata, eorumque decorata corporibus, Romana, quæ mundi cacumen eſt, tenet & docet Eccleſia, totuſque cum ea Chriſtianus orbis, & ad juſtitiam nihil hæſitans credit, & ad ſalutem non dubitat confiteri.* Petri & Pauli verbis irradiari, mundi cacumen eſſe, ideoque quæ tenet & docet Romana Eccleſia, ea ab omni Chriſtiano orbe doceri & teneri, palam hìc eſt. Unde non ullius niſi Romanæ authoritas Eccleſiæ à Fulgentio ad fidei dogma fulciendum adſtruitur.

XXV. Ennodius Ticinenſis Epiſcopus *dict. 6.* de hæreticis & Synodo, graſſationes Eutychianorum in Oriente diu lamentatus, demum addit: *Proinde fratres, manentem in ſupernis Petrum, & adhærentem beato Petro tenete ſententiam: quia nos mundæ Eccleſiæ, & non habentis maculam, optamus unitatem.*

XXVI. Ferrandi Carthaginenſis Diaconi ſententiam ſuprà propalavimus. Facundus autem *l. 2. c. 6.*

in trium capitulorum diſceptatione, quibus fidem Synodi Chalcedonenſis concuti ajebant alii, alii negabant. *Adhuc dicunt, quòd de tanta ſua præſumptione Eccleſiam quoque Romanam conſuluerunt, & nunc ſententiam B. Vigilii Præſulis ejus expectent, &c. Verùm experientur quantum illos ſuſpicio ſua fefellerit. Quia ille non in deſtructionem paternæ ſententiæ; ſed potiùs in defenſionem atque ultionem, primam accepit & maximam poteſtatem: nec aliquid contra veritatem, ſed pro veritate plùs cæteris ſuis conſacerdotibus poteſt.* Utrimque ergo Vigilii conſenſio, tanquam rectæ fidei & victoriæ teſſera ambibatur: utrique mox viciſſe viſi, quia utriſque aſſentiri aliàs & aliàs viſus ipſe eſt: quibus denique refragatus eſt, ii Leonis Papæ authoritatem Synodi Chalcedonenſis confirmatricem oſtentavere. Et *lib. 4. cap. 3. Hoc eſt autem mirabile, ut poſtquam horum condemnationem fecerunt, dicerent quòd Eccleſiam Romanam conſulerent, & ſententiam Vigilii ejus Præſulis expectarent. Cui quantum ad illos attinet, non permiſerunt cenſere, quod ſenſerit, &c.* Et *lib. 12. cap. 2.* Vigilio Leonem committens & anteferens, ſed Romanæ Sedi principem in fidei negotio locum tribuens, *Quis hujus Romani Antiſtitis gravitatem non prædicet? Splenderet equidem proculdubio, ubicumque Sol eſſet: ſed in cœlo Sol longè honoratiùs, longèque decentiùs, ubi locus ejus eſt ſummus, & congruus univerſis pariter illuſtrandis; ne multos deſerat, cum declinat ad aliquos. Denique tanta libertatis atque rationis ejus authoritate permotus religioſiſſimus Princeps, ſupervacuam, quin potiùs multis nocituram cupiditatem deponit: & tanquam pacis filius, hoc & ipſe ſequitur, quod eligendum ratio demonſtravit. Ille tamen velut æterna lege præfixus in quodam ſuæ dignitatis & fidei firmamento, ſic luce veritatis irradiat, & quaſi clariſſima tuba ſuæ authoritatis intonat, &c. Fidei* Catholicæ *cœlo*, & veluti *firmamento*, Sedis Apoſtolicæ *defixum* Præſulem deſcribit Facundus, ut ex *loco ſummo & congruo univerſis luſtrandis*, veluti Sol quaquaverſum irradiet.

XXVII. Cæterùm huc quoque complura vergunt eorum, quæ alibi ſuperiùs prolixè ſunt diſputata. Nam 1. cum in præfatione Synodi Conſtantinopolitanæ I. oſtenſum eſt confirmari à Sede Apoſtolica Synodos Oecumenicas, & ita demum Oecumenicas evadere. 2. Cum in elucidanda Chalced. Synodo demonſtratum eſt, Sedem Petri præiſſe ſemper Synodis Oecumenicis, & fidem antè dictaſſe. 3. Cum in cauſa Pelagianorum tractanda, Synodiſque adversùs eos Africanis, patefactum eſt, Provinciales aut Exarchicas Synodos, à Sede Apoſtolica ſemel approbatas, in arcem invadere ineluctabilis authoritatis, & in fidei dogma recipi. 4. Cum communionem Sedis Apoſtolicæ conjunctiſſimam eſſe declaravimus cum fide Catholica, & utriuſque pariter quoslibet vel exortes fieri, vel compotes; his omnibus ſanè implicatum erat & caput iſtud, Sedis Apoſtolicæ ejuſque Præſulis doctrinam, orbi Chriſtiano promulgatam, à fidei Catholicæ amuſſi nunquam deviaſſe.

XXVIII. Ad hæc cum ex Auguſtino diſertiſſimè expreſſum ſuprà ſit, & annales ſacros vel primoribus labiis delibanti conſtet, longè plures hæreſes nulla Oecumenica Synodo profligatas eſſe, longè plures nulla profligari potuiſſe aut debuiſſe: cum rurſus exploratiſſimum ſit, quamdiu nulla colligitur univerſalis Synodus, ſummum controverſiarum Eccleſiaſticarum cognitorem, arbitrumque eſſe Romanæ Cathedræ Antiſtitem: nemo non ſentit, & penè tangit, quid ex his ita præſtructis exoriatur. Quippe cum plerumque non debeat, cum perſæpè non poſſit, cum rariſſimè debeat & poſſit fatigari, & cogi univerſalis Eccleſia in Synodum; pullulaſcant autem lites de fide, hæreſeſque denſiſſimæ: certiſſimo erroris diſcrimini committitur Eccleſia, niſi extra Synodi ſubſidium, inconcuſſo alio quopiam, nempe Apoſtolici è Sede Petri oraculi præſidio muniatur. Et ut affecti ſunt animi fidelium toto orbe ſparſorum, ubi quid primùm in fidei dogmate ambigitur, ad Petri Sedem oculos conjiciunt omnes, ejus nutum explorant, inde pendent; anticipato in eorum animis hoc præjudicio, quod illa tenet, tutiſſimè ſe amplecti. Quod cum ita comparatum ſit, inde nimirum id efficitur, ut ſi uſquam laberetur fides Romana, Eccleſiæ pariter univerſæ fides corrueret. Cum non poſſit ergo univerſa labi Eccleſia, nec Romana poteſt, cui ſe univerſa commiſit.

XXIX. Et hactenus quidem quaſcumque perſtrinximus hæreſes, in earum damnatione anteſignanam fuiſſe Romanam Sedem oſtendimus. Paucas alias, vel de iiſdem pauca hìc alia addo in cumulum.

Origeniſtas Anaſtaſius damnavit *epiſt.* 3. ad Joannem Hieroſol. Epiſc. ſcripta: *Abſit hæc ab Eccleſia Romana, nequaquam Catholica diſciplina. Nequaquam profectò eveniet, ut aliqua hoc admittamus ratione, quod jure meritoque damnamus. Quapropter in toto orbe Chriſti Dei noſtri diffuſa providentia probare dignabitur, probare nos omnino non poſſe, quæ Eccleſiam maculent, &c. Mihi certè cura non deerit, Evangelii fidem circa meos cuſtodire populos, parteſque populi mei per quæque ſpatia terrarum diffuſas, quantum poſſum, literis convenire; ne qua prophanæ interpretationis origo ſurrepat, &c.* Aſſertæ adversùs hæc portenta gloriam fidei palmarem locupletiſſimis Hieronymi teſtimoniis ſuprà adſignavimus Anaſtaſio. Quibus hæc adde. In epiſt. ad Pammach. adv. error. Orig. *Quiſquis es aſſertor novarum dogmatum, quæſo te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtoli voce laudata eſt. Cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt?* Et mox: *Ipſe Origenes in epiſtola, quam ſcribit ad Fabianum Romanæ urbis Epiſcopum, pœnitentiam agit, cur talia ſcripſerit.* Et in Apolog. adverſ. Ruffinum, mentione facta ſupralaudatæ Anaſtaſii epiſtolæ: *Subjeci exemplum ejus, ut ſi non vis audire fratrem monentem, audias Epiſcopum condemnantem.* Et in alia adversùs eundem Apolog. *In epiſtola Sancti Papæ Anaſtaſii lubricus extitiſti; & turbatus, in quo figas pedem, non reperis. Modò enim dicis à me eſſe compoſitam. Nunc ab eo ad te debuiſſe tranſmitti, cui miſſa eſt. Rurſus injuſtitiam ad te ſcribentis arguis; etiamſi ſcripta ſit ab illo, ſive non ſcripta, ad te nihil pertinere teſtaris, qui prædeceſſoris ejus habeas teſtimonium, &c. Non eſt leve, quod tibi impingit tantæ urbis Pontifex, &c. Siricii jam in Domino dormientis profers epiſtolam, & viventis Anaſtaſii dicta contemnis, &c. Romanæ urbis judicium fugis, &c.* Et in epiſtola àd Pammach. & Marcell. *Prædicationem Cathedræ Marci Evangeliſtæ; Cathedra Petri Apoſtoli ſua prædicatione confirmet. Quamquam celebri ſermone vulgatum ſit, beatum quoque Anaſtaſium latitantes in ſuis foveis hæreticos perſecutum, ejuſque literæ doceant, damnatum in Occidente, quod in Oriente damnatum eſt. Cui multos imprecamur annos, ut hæreſeos rediviva plantaria, per illius ſtudium longo tempore arefacta moriantur.* Urget inculcatiſſimè Hieronymus hæreticum eſſe, quod damnavit Theophilus Alexandrinus, cujus damnationem *confirmavit è Cathedra Petri* Anaſtaſius; nec Ruffinus, etſi nulla non captet effugia, tantæ authoritatis pondus detrectare audet; ſed alio ſe quaſi patrocinante tuetur Romano Pontifice. Uſque ad Synodum autem in ſuſpendio rem eſſe debere, neutri in mentem venerat.

XXX. Jovinianiſtas, Siricii maximè Pontificis decreto proſtratos fuiſſe ſuprà oſtenſum eſt. De conſanguineis eorum Helvidianis idem conjice ex Hieronymo in Apol. pro libris adv. Jovinian. *Dum adhuc viveret ſanctæ memoriæ Damaſus, librum* *contra Helvidium de Beatæ Mariæ perpetua virginitate ſcripſimus, in quo neceſſe fuit nobis ad virginitatis beatitudinem prædicandam, multa de moleſtiis dicere nuptiarum. Num vir egregius, & eruditus in ſcripturis, & virgo Eccleſiæ virginis doctor, aliquid in illo ſermone reprehendit?*

XXXI. Pelagianos Romanæ Sedis fulmine perculſos æternùm jacuiſſe, prolixè ſuprà explanatum: adde & extrema hæc verba Pelagii libelli ad Innocentium Papam tranſmiſſi, ſucceſſori ejus Zoſimo exhibiti: *Hæc eſt fides, &c. in qua ſi minus peritè, aut parum cautè aliquid fortè poſitum eſt, emendari cupimus à te, qui Petri & fidem & Sedem tenes. Sin autem hæc noſtra confeſſio Apoſtolatus tui judicio comprobatur, quicumque me maculare voluerit, ſe imperitum, vel malevolum, vel etiam non Catholicum, non me hæreticum comprobabit.* Et Cæleſtinus Papa in epiſt. ad Epiſcopos Galliæ, de Auguſtini doctrinæ obtrectatoribus, vel in contexto illi capitum indiculo: *Cum Pelagium atque Cæleſtium anathematizare non dubitent, magiſtris tamen noſtris tanquam neceſſarium modum exceſſerint, obloquuntur: eaque tantummodo ſequi, & probare profitentur, quæ ſacratiſſima beati Apoſtoli Sedes contra inimicos gratiæ Dei per miniſterium Præſulum ſuorum ſanxit & docuit. Neceſſarium igitur fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanæ Eccleſiæ de hæreſi, quæ eorum temporibus exorta eſt, judicaverint: ita ut etiam Africanorum Conciliorum quaſdam ſententias jungeremus, quas etiam ſuas fecerunt Apoſtolici Antiſtites, cum probarunt.* Et ad calcem: *Satis ſufficere credimus, quidquid ſecundùm prædictas regulas Apoſtolicæ Sedis non ſcripta docuerunt; ut prorſus non opinemur Catholicum, quod apparuit præfixis ſententiis eſſe contrarium.* Viden ut Auguſtino, ut Africanis Conciliis minùs aſſurgant Galli obſtinatiores; at Apoſtolicæ Sedis oraculo non ipſi tantùm, ſed & Pelagius inclinet aſſenſum? Vides ut exertè Catholicum pronuncietur, quod approbarit; hæreticum, quod refutaverit Sedis Apoſtolicæ Præſul? Vides ut nec hæreticis, nec Catholicis veniret in mentem, ſuſtinendam eſſe aſſenſionem, donec Oecumenica Synodus conveniret?

XXXII. Priſcillianiſtarum inſana deliramenta Romana potiſſimum ex arce, fulminibuſque Petri Vicarii disjecta fuiſſe, ſuprà ſuo loco patuit. Adde & *epiſt.* 93. Leonis Papæ I. *Meritò Patres noſtri, ſub quorum temporibus hæreſis hæc nefanda prorupit, per totum mundum inſtanter egere, ut impius furor ab univerſa Eccleſia pelleretur: quando etiam Principes mundi ita hanc ſacrilegam amentiam deteſtati ſunt, ut authorem ejus, ac pleroſque diſcipulos, legum publicarum enſe proſternerent.* Non ſuſtinebatur aſſenſio, non Synodus Oecumenica expectabatur ſuſpenſis animis, cùm erroris authores ſectatoreſque primarii obtruncabantur. Mox ſigillatim capita omnia monſtruoſæ hæreſeos perluſtrat Sanctus Pontifex, & configit, ſubjicitque, ad Turibium Aſturicenſem Epiſcopum ſcribens: *Habeatur inter vos Epiſcopale Concilium, ut ſecundùm ea, quæ ad tua conſulta reſpondimus, pleniſſimo diſquiratur examine, an ſint aliqui inter Epiſcopos, qui hujus hæreſeos contagio polluantur; à communione ſine dubio ſeparandi, ſi nefandiſſimam ſectam per omnium ſenſuum pravitates damnare noluerint, &c. Ad tuæ dilectionis ſolicitudinem pertinebit, ut noſtræ ordinationis authoritas ad prædictarum provinciarum Epiſcopos deferatur.* Debellati in Hiſpania portenti hujus gloriam huic Leonis epiſtolæ apertè adſcribit Synodus Braccharenſis prima, in qua hæc Lucretius Metropolita Bracchar. primùm pronunciat: *Eo tempore, quo in his regionibus nefandiſſima Priſcillianæ ſectæ venena ſerpebant, Beatus Papa urbis Romanæ Leo, qui quadrageſimus ferè extitit Apoſtoli Petri ſucceſſor, per Turibium notarium Sedis ſuæ, ad Synodum Galliciæ contra impiam Priſcilliani ſectam ſcripta ſua direxit. Cujus etiam præcepto Carthaginenſes, & Tarraconenſes Epiſcopi, Luſitani quoque, & Bætici, facto inter ſe Concilio, regulam fidei contra Priſcillianam hæreſin cum aliquibus capitulis conſcribentes, ad Baleonium, tunc hujus Braccharenſis Eccleſiæ Præſulem, direxerunt. Unde quia & ipſum præſcriptæ fidei exemplar cum ſuis capitulis præmanibus hìc habemus, pro inſtructione ignorantium, ſi veſtræ placet reverentiæ, recitetur.* Omnes Epiſcopi dixerunt: *Valde neceſſaria horum capitulorum eſt lectio, ut dum ſimplicioribus quibuſque priſtina Sanctorum Patrum ſtatuta panduntur, abominata jam olim à Sede Beati Petri Apoſtoli, & damnata Priſcilliani hæreſis figmenta cognoſcant.* Etſi & aliæ Synodi concrepuerant adversùs Priſcilliani portentoſa figmenta: etſi Hiſpanienſes ipſi Epiſcopi *regulam fidei cum aliquibus capitulis conſcripſerant* in Concilio plenario, ſeu plurium provinciarum: antefertur tamen his omnibus, & majoris eſt ponderis ſententia *Sedis Beati Petri Apoſtoli* & Leonis. Itaque Petri Sedes præit, & ſubſequitur. Epiſcopi regulas fidei juxta illius dictata conſcribunt, & ſubſcribunt: at magiſterii decus palmare Apoſtolico ſemper ſolio vendicatur.

XXXIII. Arianos, Macedonianos, Neſtorianos, Eutychianos, etſi Oecumenicis Synodis obtriti ſint, & ante Synodos tamen, & poſt ab Apoſtolica Sede damnatos principaliter & conculcatos fuiſſe, illud argumento eſt, quòd peſtes illæ omnes Orientem totum, & Orientis Patriarchales ipſas Sedes diutiſſimè & impotentiſſimè populatæ ſint: ab Occidente, cui propiùs Sedes Petri adſplendeſcebat, penè exularint. De Arianis fidem facit Socrates *lib.* 2. *cap.* 22. *Civitates Græciæ, Illyrii, & cæterarum orbis partium ad Occidentem vergentium tumultu, & perturbatione propterea caruere, quod inter ſe concordarunt, deciſioque de fide in Concilio Nicæno tradita apud ipſos ſemper dominata ſit.* Et Sozomenus *lib.* 3. *cap.* 12. *Eccleſia versùs Solem obeuntem ſita, quoniam Patrum decretis ritè gubernata erat, omnino à contentione libera fuit. Nam quamvis Auxentius Epiſcopus Mediolani, & Valens & Urſacius ex Pannonia oriundi, impensè laborarent, opinionem Arii in illam Imperii partem traducere: tamen illorum conatus haudquaquam ſucceſſit ex animi eorum ſententia. Quandoquidem Sedis Romanæ Antiſtes, & alii Epiſcopi ac ſacerdotes ſtudiosè præcaverunt, & illius hæreſis germina amputarunt.* De Macedonianis alibi dictum eſt, quorum nec afflavit quidem Occidentem veſania. Nec niſi Damaſi authoritate & conſenſu, atque Occidentalium illi conſentaneorum Conſtantinopolitana I. Synodus in robur Oecumenici Concilii excrevit. De Neſtorianis à Cæleſtino Principe confoſſis, nemo niſi valdè hoſpes, & rudis rerum Eccleſiæ ambigit. Adde & ex *epiſt.* 2. Sixti Papæ ad Joannem Epiſcopum Antiochenum, qui nonnihil ea in parte titubaverat, & tandem reſipuerat: *Expertus es negotii præſentis eventu, quid ſit ſentire nobiſcum. Beatus Apoſtolus Petrus in ſucceſſoribus ſuis, quod accepit, hoc tradidit. Quis ab ejus ſe velit ſeparare doctrina, quem ipſe inter Apoſtolos primum Magiſter edocuit?* De Eutychianis longè exploratiſſima res eſt, cùm & errorem, & erroris parentem latrocinali Epheſina ſecunda Synodo approbatum, principalium Orientis Epiſcoporum conſenſione & ſubſcriptione ſubnixum, imperatorio etiam præſidio armatum, Leo primus ante, & per Chalcedonenſe Concilium proſtraverit. Qua de re fuſiſſimè ſuprà.

XXXIV. Monothelitas Orientalibus Eccleſiis, & Patriarcalibus Sedibus incubantes, omniaque diu & impunè depaſcentes, Petri Sedes prima & ſola damnavit, Occidenti ne adrepere quidem paſſa eſt; ab Oriente tandem ipſo eliminavit. Quocirca non ad Sedis ſuæ oſtentationem, ſed ad publicam ſalutem, ita Agatho ad Imperatores ſcribit *act.4.* Synodi 6. *Petri adnitente præſidio, hæc Apoſtolica ejus Eccleſia nunquam à veritatis via in qualibet erroris parte deflexa eſt, cujus authoritatem, utpote Apoſtolorum omnium Principis, ſemper omnis Catholica Chriſti Eccleſia, & univerſales Synodi fideliter amplectentes, in cunctis ſecutæ ſunt, omneſque venerabiles Patres Apoſtolicam ejus doctrinam amplexi, &c.* Et in epiſt. ejuſdem, *& univerſarum Synodorum ſubjacentium Synodo Apoſtolici throni*, idem ex omnium Occidentalium conſenſu habetur: *Veræ fidei ſplendidiſſimum lumen, ex veri luminis fonte, tanquam ex radio vivifici fulgoris, per miniſtros Beatum Petrum & Paulum Apoſtolorum Principes, eorumque diſcipulos, & Apoſtolicos ſucceſſores, gradatim uſque ad noſtram parvitatem, Dei opitulatione ſervatum eſt, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falſitatis nebulis confœdatum, &c. Hæc eſt perfecta noſtra ſcientia, ut terminos Catholicæ atque Apoſtolicæ fidei, quos uſque adhuc Apoſtolica Sedes nobiſcum tenet & tradit, tota mentis cuſtodia conſervemus.* Subdunt hæc eadem in Occidentalium omnium Romano Concilio ſub Martino Papa decreta fuiſſe, iis ſe medullitus inhærere, mitti à ſe ad Oecumenicum Concilium illam, *quæ univerſorum eſt per ſeptentrionales vel occiduas regiones Epiſcoporum ſuggeſtionem, in qua Apoſtolicæ fidei confeſſionem prælibavimus, non tanquam de incertis contendere, ſed ut certa atque immutabilia compendioſa definitione proferre.* Sed quid in hanc rem expreſſius epiſtola trium Africæ Conciliorum ad Martinum Papam miſſa, in cauſa eorundem Monothelitarum, & lecta in *ſecret.2.* Synodi Lateran. ſub eodem? *Magnum & indeficientem, omnibus Chriſtianis fluenta redundantem, apud Apoſtolicam Sedem conſiſtere fontem, nullus ambigere poſſit; de quo rivuli prodeunt affluenter, univerſum largiſſimè irrigantes orbem Chriſtianum; cui etiam in honore beatiſſimi Petri, Patrum decreta peculiarem omnem decrevere reverentiam, in requirendis Dei rebus, quæ omninò & ſollicitè debent, maximè verò juſtèque ab ipſo Præſulum examinari vertice Apoſtolico; cujus vetuſta ſollicitudo eſt tam mala damnare, quàm probare laudanda. Antiquis enim regulis ſancitum eſt, ut quidquid quamvis in remotis, vel in longinquo poſitis ageretur provinciis, non priùs tractandum vel accipiendum ſit, niſi ad notitiam almæ Sedis veſtræ fuiſſet deductum: ut hujus authoritate, juxta quæ fuiſſet pronunciatio, firmaretur; indeque ſumerent cæteræ Eccleſiæ, velut de natali ſuo fonte prædicationis exordium, & per diverſas totius mundi regiones, puritatis incorruptæ maneant fidei ſacramenta ſalutis.* Soſpitas fidei dilucidè accepta fertur Sedi Petri, nec ad Oecumenicas Synodos ablegantur omnes Eccleſiæ, fidei fluenta hauſturæ; ſed ad indeficientem & redundantem Cathedræ Apoſtolicæ fontem, ut iiſdem penè verbis olim Innocentius Papa primus præcinuerat.

XXXV. Iconomachorum hæreſi ante Oecumenicam Synodum Romanos Pontifices obſtitiſſe, anathema illiſiſſe, nequaquam in ſuſpenſo fidem uſque ad Synodos fuiſſe, meridiana ipſa luce manifeſtius eſt, ut infrà declarabitur, *diſſert.21.* Et ne longum faciam, cæteras Eccleſias, etiam Patriarchales, & plurima & fœdiſſima afflixere hæreſum examina, & tandem à Catholicæ Eccleſiæ compage avulſere: Petrus in ſua Sede immortaliter vivens & docens, confirmavit fratres ſuos, vacillantes tenuit, lapſos revocavit, irrevocabiliter inſanientes damnavit; Occidentales & propiores, & addictiores ſibi, à fide deficere uſquequaque non ſivit: in ea quæ ante ducentos paulò minùs annos, Occidentem ipſum diſcerpſit, defectione, proximiora ſibi quæque regna ab interitu fidei ſervavit; ſucceſſores ſuos nulla paſſus eſt hæreſeos contagioſa doctrina ſordidari. Unde merito, & jure Joannes VIII. *Epiſt.75.* ad Regem Bulgar. *Ingemiſcimus mærentes, ne ſi fortè Græcos ſecuti fueritis, cum illi in diverſas hæreſes & ſchiſmata ſolito more ceciderint, vos quoque cum ipſis in erroris profunda ruatis, &c. Interroga ſeniores tuos, & dicent tibi, ſi aliquando Græci ſine hac, vel illa hæreſi fuerint; & cum non inveneritis eos ab aliqua hæreſi aliquando liberos extitiſſe, oportet vos eorum fraudes & conſortia fugere, &c. In eis ſæpè Præſule Conſtantinopolitano vel Imperatore, aut plerumque utroque auctore facto hæreſeos, plures qui ſub ipſis ſunt, adulatione, aut certè timore illis efficiuntur conſimiles: &c. Credimus autem, quod jam non vos lateat Apoſtolicam B. Petri Sedem, nunquam ab aliis Sedibus reprehenſam; cum ipſa alias omnes, & præcipuè Conſtantinopolitanam ſæpiſſimè reprehendens, aut ab errore liberaverit, aut certè in his qui reſipiſcere noluerunt, ſententiæ ſuæ judicio condemnaverit.* Et *epiſt.76. Sanctam Romanam Eccleſiam B. Petrus in hac fide fundatam proprio ſanguine cum Paulo, Domino Deo conſecravit & dedicavit, &c. Sicut aqua nunquam poteſt alibi tam munda vel tam limpida quemadmodum in fonte, unde originem protrahit, inveniri: ita & fides nunquam omnino poterit alibi tam pura, vel tam nitida reperiri, ſicut in Eccleſiæ noſtræ vivario: ubi eam non tecta perſtillantia, quibus litigioſa mulier, id eſt, hæretica pravitas comparatur: ſed ille polorum claviger ubertim & puriſſimè congregavit, qui ex ipſo fonte vivo hinc cœlitus hauſit, & limpidiſſimam conſervandam mandavit.* Quæ ſuprà *diſſert.* 16. Nicolaus de Cuſa, præ oculis habuiſſe, atque expreſſiſſe videtur.

XXXVI. Et illud quidem omnibus in Oecumenicis Synodis, Pontificumque Romanorum epiſtolis, maximè ad Orientales deſtinatis, obſervare eſt; fidenter & copioſè à Romanis, vel Occidentalibus venditari privilegium Apoſtolicæ Sedis Romanæ, quæ nunquam errarit in fide, errantes ſemper revocaverit: at Orientales Epiſcopos, maximè principalium Sedium, ac præ cæteris urbis Regiæ, ad hæc plerumque frigere, conticeſcere, aut obliquè adverſari, non tamen palàm refragari unquam. Atque ibi adverte 1. permaximi eſſe momenti vel ſolam Occidentalium omnium conſpirationem, qui legatis & epiſtolis conjunctiſſimis intererant, & docebant in Synodis Orientalibus. 2. Nunquam apertè Græcos reluctatos eſſe, aſſenſos videri non ſemel: tot & tantis affirmantibus ipſo ſaltem ſilentio ſuo acquieviſſe. 3. Primarias omnes hæreſes in Oriente, in ipſis ferè principalium Eccleſiarum Sediumque viſceribus exortas, ibi diutiùs hæſiſſe, nullam in Romana Sede vel Eccleſia. 4. Per Romanæ Sedis Pontifices ab hæreſi ad rectam fidem iterum atque iterum revocatas fuiſſe ſingulas & univerſas Orientis Patriarcharum Eccleſias, nuſquam ab ipſis Romanam. 5. Non jactantiæ id fuiſſe, quod inculcatiſſimè ſuæ Sedis inerrantiam venditarent Romani Præſules Orientalibus, exitu ipſo commonſtratum eſt. Quòd enim ægrè, aut ne ægrè quidem inducerent in animum ſuum, huic privilegio Petri, Petrique Sedis ſubſcribere, inde nimirum in varia jam olim errorum abrupta tranſverſi acti ſunt; inde vix ut reſipiſcerent, adducti: inde irrevocabili tandem ruina præcipitati ſunt. Intererat ergo & ad ipſorum & ad totius Eccleſiæ incolumitatem, Petri Sedem fidemque invictiſſimam oſtentari, cui ſi acquieſcere Orientales adducti eſſent, non tandiu Ariana illos vel ante vel poſt Nicænam Synodum jactaſſet procella; non Macedoniana, non Neſtoriana, non Eutychiana lues tam immaniter eorum viſcera depaſta eſſet: non Monothelitarum, non Iconomachorum cladibus attriti fuiſſent: non ante hæc omnia de Paſchate & baptiſmo hæreticorum tam inutiliter afflictati; non poſt hæc omnia ab ipſo Catholicæ Eccleſiæ corpore, deſperatiſſimo auſu ſe ipſi abſcidiſſent. His ſtragibus Occidentem ſubduxit Petri Sedes ſibi morigerum, his pertinacia ſua Orientem immerſit. Nemini oculato, cordato nulli hæc levia videbuntur argumenta, quæ tam conſtanti ſæculorum decurſu, & Eccleſiæ Chriſti ſponſæ adminiſtratione cœlitùs diſpenſata, nituntur. 6. Synodi Oecumenicæ his malis mederi non potuere, ſeu quod cogi nequierint, ſeu quod dum Synodus procraſtinatur & expectatur: magnæ quippe molis eſt, totam Eccleſiam in uno quopiam loco repræſentare; interim tam altas agat radices vis morbi, ut extirpari deinceps nequaquam poſſit. Itaque etiam utplurimum Synodis vale dixere, & obvertere terga, qui Romanis Pontificibus prima mali ſemina vitari edicentibus minùs obſequebantur.

XXXVII. Ne autem ex ſola Græcorum diſſenſione, & infeliciſſimo ejus exitu, ad conſentiendum privilegio primæ Sedis argumenta aucupemur: eorum non paucos proferre licet, qui & ipſi cum Occidentalibus ſuffragati ſint. Irenæi verba jam ſuperiùs deſcripſi. Planiſſima ibi adversùs omnes hæreſes præſcriptio occurrit, non longo circuitu ſingulas perluſtrans Eccleſias, non ex omni Eccleſia Synodum convocans; ſed compendioſiùs ſolam adiri jubens Romanam Eccleſiam, Petri & Pauli doctrina pariter & ſanguine fundatam, eoque Principem & eminentiſſimam omnium Eccleſiarum. A quibus non abludit Athanaſius epiſt. ad Solitarios: *Ne Liberio quidem Romano Epiſcopo pepercerunt Ariani, nulla reverentia ducti, vel quòd Sedes illa Apoſtolica eſſet, vel quòd Roma Metropolis eſſet Romaniæ, vel quòd eos Apoſtolicos viros in ſuis epiſtolis nominaſſent, &c. Nam cum Liberium vidiſſent orthodoxum, & oſorem quidem Arianicæ ſectæ, ſtudioſum verò in hoc, ut cunctos ab ea hæreſi retraheret, iſta ſecum impii cogitarunt: Si Liberium in noſtram traxerimus, omnes brevì ſuperabimus, &c.* Vides ut vel hoſtibus Eccleſiæ præjudicatum id eſſet, Romanæ & Apoſtolicæ Sedis Pontificem omnes admirari, omnes lubentiſſimè in negotio fidei audire & ſequi. Theodoretus *epiſt.* 113. ad Leonem Papam: *Si Paulus præco veritatis, tuba Spiritus Sancti ad magnum Petrum ſe contulit, ut iis qui Antiochiæ de legali converſatione ambigebant, explicationem ab illo referret; multò magis nos humiles & puſilli ad Apoſtolicam Sedem veſtram recurrimus, ut Eccleſiarum ulceribus remedia à vobis accipiamus. Vobis enim primas in omnibus tenere convenit. Multis ſiquidem prærogativis ornatur Sedes veſtra, &c. Præcipuè autem illam fides ornat, cujus teſtis idoneus eſt divinus Paulus clamans, Fides veſtra annunciatur in univerſo mundo. Quòd ſi ſtatim poſt ſuſcepta ſalutaris prædicationis ſemina, mirabiles hos fructus uberrimè protulit: prædicanda, quæ in ea nunc viget, pietati quænam par eſſe queat oratio? Habet præterea communium Patrum Magiſtrorumque veritatis Petri & Pauli ſepulcra, fidelium animas illuminantia. Quorum beatiſſimum ac divinum par in Oriente quidem exortum eſt, & radios quaquaverſum diffudit; ſed in Occidente vitæ occaſum ultro ſubiit, atque inde nunc orbem univerſum colluſtrat.* Et *epiſt.* 116. ad Renatum Presbyterum: *Oro ſanctitatem tuam, ſanctiſſimo Archiepiſcopo perſuadeat, ut Apoſtolica authoritate utatur, & ad Concilium veſtrum advolare præcipiat. Habet enim ſanctiſſima illa Sedes Eccleſiarum, quæ in toto ſunt orbe, principatum multis nominibus: atque hoc ante omnia, quod ab hæretica tabe immunis manſit, nec ullus contraria ſentiens in illa ſedit, ſed Apoſtolicam gratiam integram conſervavit.* Nemini Latinorum Romanæ Sedis laudibus addictiſſimo occurrere quidquam potuit magnificentius. Et quidem ſi tempora ſpectes, quibus ſcribebat iſta Theodoretus, non illi modò, ſed omnibus Orientis Epiſcopis orthodoxis hanc inſediſſe ſententiam comperies. Cum enim latrocinio Epheſino implicatæ eſſent primariæ Orientis Sedes, & huic impietatis eluvioni una ſupernataret Sedes Romana, una velut arca Noe, fidei & Eccleſiæ Catholicæ ſalutem circumferret: quid de ſeipſis aliud, quid de Romano Præſule ſentire poterant Orientales; niſi quod toties jam, & tandiu, & tunc evidentiſſimè experiebantur, ſe in lubrico ſtare & lapſare identidem, illum oratione Chriſti communitum eſſe, ne fides ejus deficeret, utque fratres ſuos confirmaret? Id unanimi ſuffragatione conteſtati ſunt Orientales omnes Epiſcopi, cum epiſtolæ Leonis ad Flavianum, etiam ante Chalcedonenſem Synodum ſubſcripſere. Unius enim Leonis authoritatem ea præ ſe ferebat epiſtola. Et tamen ei ſubſcribebant, quicumque poſt Epheſinam ſecundam, ante Chalcedonenſem Synodum, Catholicos ſe haberi geſtiebant.

XXXVIII. Sed unde hanc exorſi ſumus diſputationem, niſi à Græcorum percontatione, qua Petri Sedem adiere, unuſne Trinitatis paſſus dici; propriène & veraciter, Dei mater Maria prædicari deberet? Audi rurſus in ea cauſa epiſtolam Juſtiniani Imperatoris ad Agapetum: *Ante tempus in hac regia urbe noſtra quorundam de cauſa fidei extitit morboſa contentio, quam nos congruè reſpuentes interpoſito edicto repreſſimus. Et quia ſtudii noſtri eſt, emergentes hujuſmodi cauſas, ad Apoſtolicæ Sedis veſtræ referre judicium, &c.* Cui reſcribit Agapetus: *Cupis, &c. Tuæ pietatis epiſtolam de fidei veſtræ expoſitione, à præceſſore noſtro Joanne roboratam, noſtra quoque authoritate firmamus, laudamus, amplectimur: non quia laicis authoritatem prædicationis admittimus, ſed quia ſtudium fidei veſtræ Patrum noſtrorum regulis conveniens confirmamus atque roboramus.*

XXXIX. Veniamus ad trium Capitulorum diſceptationem, ubi Orientales adversùs imperatoriæ poteſtatis injuriam, & errandi in Chalcedonenſis Synodi fide diſcrimen, uno ſe maximè tuebantur, quem ſibi deſpondebant, Romani Antiſtitis conſenſu. Audi Facundum *lib.* 4. *cap.* 4. Menas Epiſcopus Conſtantinopolitanus *conventus à Stephano Eccleſiæ Romanæ Diacono, cur priori ſententiæ ſuæ contrarius acquieviſſet his quæ ante culpaverat, & de quibus ſe nihil acturum ſine Apoſtolica Sede promiſerat; ſub ea ſe conditione ceſſiſſe, & juratum ſibi fuiſſe reſpondit, quod chirographum ſuum reciperet, ſi hæc Romanus Epiſcopus non probaret. Sed numquid ſi vel propriam manum Romano Epiſcopo non probante recipiat, nihilque illi quod metuit, de humano judicio contingat: ideo ſententiam Dei judicis atque ultoris effugiet? &c. Zoilus quoque Alexandrinæ urbis Antiſtes, cum Romanum Epiſcopum venire cognoſceret, obviam illi ad Siciliam miſit, conquerens neceſſitate ſe ad ipſius decreti affirmationem fuiſſe compulſum: quod hic ei poſtquam venit, idem Romanus Epiſcopus in facie palam, nobis quoque inter alios præſentibus, exprobravit.* Et infrà: *Jam verò de aliarum Eccleſiarum Epiſcopis quid loquamur, qui & cum ſcribere compellerentur, palam reclamaverunt contra magnam Synodum fieri: & poſt ſubſcriptionem memorato Stephano Romano Diacono libellos dederunt Sedi Apoſtolicæ tranſmittendos, confitentes in eis, quod à Conſtantinopolitano Epiſcopo coacti ſubſcriberent?* Perſpicuum ex his eſt Epiſcopos Orientales, etiam ipſos Epiſcoporum apices, in ea controverſia quæ fidem Chalcedonenſi Synodo conſtitutam labefactare videbatur, à nutu Romani Antiſtitis pendulos alternaſſe, ut cum illo quidvis & ſub illo duce probarent, vel improbarent.

XL. Et rurſum Maximus Martyr in cauſa Monothelitarum, ut refertur à Gennadio Patriarcha Conſtantinopolitano, in defenſ. Concil. Florent. *cap.* 5. *num.* 8. Maximus, inquam, in diſput. cum Theodoſio Cæſareæ Epiſcopo: *Quoniam pupugit vos, ut exciperetis Sanctorum Patrum voces, ut Canon docet, Romam de hac re ſcribite, &c. Synodali petitione ad Romanum Pontificem tranſmiſſa: & omnino ſi reperiatur ratio Eccleſiaſtica, quæ id concedat ob rectam fidei confeſſionem, convenite ſuper hoc inter vos.* Et idem Maximus in diſput. cum Pyrrho, patrocinium Vigilii & Honorii Pontificum Romanorum ſibi adeſſe fingentes Monothelitas luculentè refellit, & futilem exufflat calumniam, ut infrà ſuo loco dicemus. Eximius ejuſdem Apoſtolicæ dotis vindex præfulſerat aliquantò antè Sophronius Pontifex Hieroſolymitanus, ut refert Conſult. 2. Concilii Lateran. ſub Martino Stephanus Epiſcopus ab eo Romam adversùs Monothelitas ablegatus. Hæc autem præloquitur Stephanus, *Annunciamus hæc omnia Sedi ſummæ veſtræ & principali, ad medicinale conſultum emerſi vulneris. Quippe quoniam hoc poteſtativè olim & ab antiquitus facere per Apoſtolicam, ſive Canonicam conſuevit authoritatem, dum aperta lucubratione non ſolùm claves regni cœlorum creditæ ſunt ei, atque ipſe tantummodò ad aperiendum eas Princeps Apoſtolorum meruit Petrus: ſed etiam & paſcere primus juſſus eſt oves Eccleſiæ Catholicæ, &c. Et iterum ipſe præcipuè ac ſpecialiter firmam præ omnibus habens in Dominum Deum noſtrum & immutabilem fidem, convertere aliquando & confirmare exagitatos conſortes ſuos & ſpiritales meruit fratres, utpote diſpenſativè ſuper omnes ab ipſo, qui propter nos incarnatus eſt Deus, poteſtatem accipiens & ſacerdotalem authoritatem. Quod utique ſciens beatæ memoriæ Sophronius, &c.* Tum verba profert Sophronii, Romam ipſum amandantis: *Quantociùs ergo de finibus terræ ad terminos ejus deambula, donec ad Apoſtolicam Sedem, ubi Orthodoxorum dogmatum fundamenta exiſtunt, pervenias: non ſemel, non bis, ſed multò ſæpiùs aperiens ſacris viris ibidem conſiſtentibus omnia ſecundùm veritatem, quæ in iſtis partibus mota ſunt: & non quieſcas inſtantiùs expetens atque exorans eos, donec ex Apoſtolica prudentia, quæ in Deo eſt, ad victoriam judicium perducere debeant, & noviter introductorum dogmatum perfectam faciant ſecundùm Canones deſtructionem.*

XLI. In Imaginum quæſtione Stephanus ab eodem Gennadio ibidem *num.* 10. profertur, Pſeudoſynodum Græcorum Iconoclaſtarum hoc argumento refellens, *Quo pacto Oecumenica appellabitur Synodus, in qua Romanus Præſes non præfuit? Sine cujus aſſenſu non licet res Eccleſiaſticas ordinare?* Ita inclytus Martyr. Et infrà *ſect.* 16. refertur ab eodem Theodorus Studita in epiſtola ad Paſchalem Papam: *Audi Apoſtolicum caput, à Deo electe, Paſtor Ovium Chriſti, Claviger regni cœlorum, Petra fidei, per quam ædificata eſt Catholica Eccleſia. Nam tu es Petrus, Petri ſedem exornans & gubernans, &c. Huc ades, ab Occidente exurge. Tibi dixit Chriſtus, Et tu quandoque converſus, confirma fratres tuos.* Et idem Theodorus in eadem epiſt. *Vos igitur verè illimis fons, ac ſincerus, jam inde ab initio veræ fidei. Vos ab omni hæreticorum procella longè poſiti: ſecurus totius Eccleſiæ portus. Vos à Deo electa civitas ad ſalutis refugium.*

XLII. In octava autem Synodo videntur quidem Græci eò vergere, ut ſumma definiendi poteſtas ſit penes quinque Patriarchales Sedes. *Act.* 5. Bahanes ad Photium: *Loquere domine Photi, quodcumque habes juſtitiæ opus; totus mundus hìc eſt. Ne claudat viſcera ſua ſancta & univerſalis Synodus. Quò namque vis ex hoc confugere? Romam? ecce à Roma: In Orientem? ecce ab Oriente hìc adſunt.* Ea *act.* 6. Metrophanes: *Poſuit Deum in firmamento cœli tanquam quædam magna luminaria, videlicet quinque Patriarchalia capita in illuminationem totius terræ.* Et infrà Baſilius Imp. *Quos dicitis, ab aliis Patriarchis reſtituti ſunt, &c. Veſtrum autem caſum & vulnera nullus Eccleſiaſticorum Medicorum ſanavit, neque aliquis Patriarchalium capitum.* Et *act.* 7. Bahanes: *Dicite, unde eſtis, de cœlo eſtis, de abyſſo eſtis? An de terra, in qua nos degimus? Oſtendite hac hora, quia ſive hæreſis mota eſt, ſive ſchiſma emerſit in qualibet parte, & ſenſit aliquis extra quatuor Patriarchia, & ſalvatus eſt, & audio vos. Hodie quatuor Patriarchia, immò verò quinque condemnatione condemnant vos, quid vobis videtur ad hæc? Eſt qui adjuvet vos?* Et *act.* 8. idem Bahanes: *Quò fugies, aut quò ibis? Poſuit Deus Eccleſiam ſuam in quinque Patriarchiis, & definivit in Evangeliis ſuis, ut nunquam aliquando penitus decidant, eò quòd capita Eccleſiæ ſint. Etenim illud quod dicitur, Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam, hoc denunciat. Quando duo ceciderint, currunt ad tria; cum tria ceciderint, currunt ad duo. Cum verò quatuor fortè ceciderint, unum quod permanet in omnium capite Chriſto Deo noſtro, revocat iterum reliquum corpus Eccleſiæ.*

XLIII. Si Græcas hìc artes & verſutias ſuſpicari nullas libeat, nihil moror. Iſtud enim *unum*, quod *quatuor* alia ab erroris baratro revocavit Patriarchia, non potes niſi Romanum intelligere. Itaque non deſultorium eſt iſtud privilegium, ut viciſſim alia aliis labentibus ſubſidio ſint; ſed in Romano conſtanter defixum ſolio. Etenim nuſquam Sedes alia Patriarchalis Romanam hæreſi contaminatam purgavit; Romana cæteras omnes, nunc ſingulas, nunc univerſas fidei rectæ reſtituit. Immò perrarò Sedes aliæ aliis ab hæreſi reducendis inſudavere, ſed Romana in id vel ſola, vel prima & præcipua incubuit. Ad hæc in cauſa Photii, quæ tunc controvertebatur, nemo neſcit unam præ cæteris Romanam expiandæ Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ curam induiſſe: reliquas ei ſubſcripſiſſe dumtaxat. Ergo quinque Patriarchalium Sedium conſenſio ita interpretanda venit, ut Romanæ obſequantur aliæ. Id *act.* 1. ejuſdem Synodi confitetur Syncellus Eccleſiæ Hier. *Ideo Patriarchalia capita in mundo poſuit Spiritus Sanctus, ut in Eccleſia Dei pullulantia ſcandala per ea exterminentur. Igitur cum præſidens & præcedens Sedes ſenioris Romæ nequaquam receperit Photium, nec etiam Orientis tres throni, &c.* Et Anaſtaſius Bibl. in præfat. ad hanc Synodum: *Cum Chriſtus in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, tot Patriarchales Sedes, quot in cujuſque mortali corpore ſenſus locaverit: profectò nihil generalitati deeſt Eccleſiæ, ſi omnes illæ Sedes unius fuerint voluntatis; ſicut nihil deeſt motui corporis, ſi omnes quinque ſenſus integræ communiſque fuerint ſanitatis. Inter quas videlicet Sedes quia Romana præcellit, non immeritò viſui comparatur, qui profectò cunctis ſenſibus præeminet, acutior illis exiſtens, & communionem, ſicut nullus eorum, cum omnibus habens.* Præclariſſimè & Georgius Scholarius hoc argumentum proſecutus eſt in *orat.* 3. *Conc. Florent. Illud etiam conſiderare vos oportet, Eccleſiam ita eſſe à Domino in tuto ædificatam, ut portæ inferi nunquam ſint adverſùs eam prævalituræ, hæreſes inquam contra veritatem inſurgentes, &c. Eſſe verò Dei Eccleſiam quinque Sedes Patriarcharum, & eos qui illis ſubjacent, tum Synodorum Canones, tum longa ejus conſuetudo, & ipſa rerum natura declarat.* At hæc quì capienda, palam facit ſeries, exituſque Synodi Florentinæ; qua id nimirum perfectum eſt, ut ad fidem & pacem Romanæ Sedis revocarentur aliæ quatuor. Unde idem paulò ſuprà: *Pugna illis erit cum tota prorſus Eccleſia, eruntque ab univerſa ſeparati. Nam ubi Conſtantinopolitana Eccleſia unà cum tribus aliis conjuncta fuerit Romanæ, nulla Catholicæ Eccleſiæ pars extra manet, &c.* Vides ut reliquas Romanæ revinciat. Ita & quod in vita Taraſii Patr. Conſtantinop. narratur Paulus & ipſe Patr. Conſtantinop. paulò antequam è vita abiret, dixiſſe: *Recuſo eſſe paſtor cœtus hæretici, & ſtatui potius habitare ſepulcrum, quàm eſſe obnoxius anathematibus ſacræ quaternionis Sedium Apoſtolicarum.* Compertum eſt Romanæ ſoli fas tum fuiſſe anathema impingere Sedi Conſtantinopolitanæ, ab eaque una ad Imaginum honores reſtaurandos regiam urbem eſſe revocatam. Denique Conſtantinopolitanam & Hieroſolymitanam Patriarchalem Sedem, tam nuperas, & ambitu multo evectas, quis hoc donavit privilegio? Alexandrina & Antiochena verò ſuam cum Romana Sede cognationem, ſuam ab ea defluam poteſtatem, nec ipſæ diſſimulabant. Poſtremò cùm quatuor aliæ irrevocabili jam lapſu afflictæ, eliſæque ſint, id neceſſum eſt, ut penes Romanum Patriarchicum caput, tota illa jam reſideat prærogativa; immò tota ſemper reſediſſe æſtimetur, quòd nunquam cecidit; non penes alia quæ decidua toties, & recidiva, deſperatiſſimo tandem demerſa ſunt exitio.

XLIV. A Græcis ad Gallos deſcendamus, quorum priùs juniores aliqui percontandi ſunt, ut eorum ſententia ad antiquorum Gallicanæ Theologiæ optimatum normam expendatur. Ergo Joannes Gerſonius lib. de Exam. Doctrinarum, conſid. 2. *Examinator juridicus doctrinarum fidem tangentium Papa ſupremus eſt in terris, poſt generale Concilium, vel cum ipſo. Quoniam ſupremus in omni politia, juris habet dubia circa politiam emergentia determinare, vel interpretari, vel declarare, cum appoſitione pœnarum in rebelles, &c. Porrò non ſequitur, Papa poteſt in definiendo fallere, vel falli, igitur non eſt judex idoneus: ſicut in aliis patet inſtantia. Concluditur tamen ex hac radice, duplex veritas. Prima quod determinatio ſolius Papæ in his quæ ſunt fidei, non obligat, ut præcisè eſt talis ad credendum. Alioquin ſtaret in caſu, quod quis obligaretur ad contradictoria, vel ad falſum contra fidem. Secunda veritas eſt, quod ſententia Papæ ligat omnes fideles ad non dogmatizandum contrarium, niſi per illos, aut apud illos qui manifeſtum contra fidem deprehendunt errorem: & ſcandalum grande fidei ſuo ſilentio fieri, ſi non opponerent ſe, cognoſcunt. Quòd ſi fieret perſecutio ſententiarum & pœnarum contra eos, ſciant beatos eſſe, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam. Supereſt quoque remedium Concilii generalis, &c.* Idem ille compluribus aliis locis. Jacobus Almainus *lib. de Nat. Civ. & Eccleſ. Dominio: Poteſtas eſt major perfectione in Eccleſia, quàm in ſummo Pontifice. Eſt enim in Eccleſia indeviabiliter, ita quod errare non poteſt in his quæ ſunt fidei, & bonorum morum, &c. ſed in ſummo Pontifice eſt deviabiliter. Ex quo infertur corollariè, quod determinatis per ſummum Pontificem non eſt neceſſariò credendum, (quamvis non ſit oppoſitum publicè dogmatizandum,) niſi manifeſtum ſit ex ſacris literis, ex revelatione aut determinatione Concilii determinantis, aut per Concilium neceſſariò credendum.* Joannes Major, aliique Pariſienſium maximè Doctorum in eandem ſententiam deſcendere.

XLV. Ad id nunc indagandum adgredimur, an in hanc de primæ Sedis definitionibus opinionem junioribus his præiverint vetuſtiores Gallicanæ Eccleſiæ Antiſtites & Doctores. Adversùs Arium & Macedonium Orientalibus Eccleſiis tam exitialiter incubantes, Sedes Petri Occidentem, adeoque Gallicanas Provincias contutata eſt, ut ſuprà oſtenſum, utque ex ipſo Joanne Gerſonio facilè firmabitur, cujus hæc ſunt verba in ſerm. coram Alexandro Papa habito in die Aſcenſ. *Græcos mala tempeſtas à Sede Petri disjectos, non modo ſchiſmatis, ſed nonnullius etiam hæreſis macula fœdavit. Latinitas ipſa purior & immaculatior Sedem habet Petri, pro cujus fide ne deficeret, ſpecialiter oravit ille, qui in omnibus exauditus eſt pro ſua reverentia. Tom. 1. p.* 262. Sedes Petri Occidentem ab hæreſi liberat, quid ſeipſam? hæreſin nullam ſapit, num aliquam docebit?

XLVI. Adversùs Neſtorianam & Eutychianam inſaniam, longè evidentius eſt, ſolo primæ Sedis magiſterio Gallos innixos ſtetiſſe. Id ipſimet clamitant in Synodica ad Leonem Papam ſcripta, ubi de ejus ad Flavianum epiſtola hæc habent: *Quæ Apoſtolatus veſtri ſcripta, ita ut Symbolum fidei, quiſquis redemptionis ſacramenta non negligit, tabulis cordis adſcripſit; & tenaci, quo ad confundendos hæreticorum errores paratior ſit, memoriæ commendavit, &c. Doctrinæ poſt Deum veſtræ debet fidelis, ut conſtanter teneat, quod credebat: debebit etiam infidelis, ut à perfidia ſua, agnita veritate, diſcedat; & Apoſtolicæ inſtitutionis luce perfuſus, erroris ſui tenebras derelinquat.* Denique grates Deo agunt, *quod tantæ fidei, tantæque doctrinæ, Apoſtolicæ Sedi, unde religionis noſtræ fons & origo manavit, Antiſtitem dederit.* Ita illi nulla ratione habita Synodi generalis. Et Avitus Viennenſis Epiſcopus ad Hormiſdam Papam: *Eutychetis igitur, Neſtoriique damnatio, quos jandudum per beatiſſimos prædeceſſores ſanctæ Sedis veſtræ calcavit authoritas, ad notitiam jampridem noſtram, Apoſtolicæ ad nos diligentiæ proviſione, perlata eſt.* Nec Epheſinæ, nec Chalcedonenſis Synodi meminit, Apoſtolicæ Sedis authoritate calcatas hæreſes perhibet. Quod ne incogitanti excidiſſe putes, immò ut nomine Epiſcoporum Galliæ ita ſcriptum ne ambigas, accipe Canonem primum Synodi Aurel. 5. *Nefariam ſectam quam ſacrilegus condidit Eutyches, vel ſi qua à venefico ſunt prolata Neſtorio, quas etiam ſectas Sedes Apoſtolica ſancta condemnat, ſimiliter & nos eaſdem cum ſuis authoribus damnamus, &c.* Et Synodo Arvernenſi an. eodem 549. *can.* 1. *Nefarias ſectas ſacrilegi Eutychetis, & Neſtorii, quas ſancta Sedes Apoſtolica condemnat, nos quoque cum earum authoribus, & ſectatoribus pariter anathematizamus.* Vides in damnanda hæreſi qualibet, quanti faciant Sedis Apoſtolicæ authoritatem, nec neceſſe putent Synodos Oecumenicas oſtentari.

XLVII. Adversùs Pelagianos & Pelagiana fuligine oblitos Auguſtini obtrectatores, qui Galli plerique erant, nemo tam peregrinus eſt, cui non ſit exploratiſſimum, ſola Sedis Apoſtolicæ authoritate, & definitione ſtatum eſſe. Proſper ſi Aquitanus, ſi Regienſis Epiſcopus extitit, Auguſtini ea quoque in parte æmulator, ſolis primæ Sedis reſcriptis jure damnatos errores inculcatiſſimè affirmavit, & incaſſum ad generalia Concilia Cæleſtianos provocare. Idem à Cæleſtino expreſſit, ut Galli Auguſtino obloquentes comprimerentur. Galli ipſi adversùs Auguſtinum latrantes, ſolis ſe Apoſtolicæ Sedis de gratia definitionibus ſtare jactabant. In reſcripto Cæleſtini ſuprà oſtenſum, hæreticum adſeri, quidquid his ſuis definitionibus obſtrepet. Cùmque nec centum annorum ſpatio uſquequaque detumuiſſet illa contentio, Cæſarius demum Arelat. Epiſcopus, in Arauſicana Synodo, *capitula quædam ab Apoſtolica Sede tranſmiſſa, ab omnibus obſervanda protulit, & ſubſcribenda; quibus lectis qui huc uſque non ſicut oportebat, de gratia, & libero arbitrio credidit, ad ea, quæ fidei Catholicæ conveniunt, animum ſuum inclinare non differat.* Erant illæ quæſtiones difficultatum ſentibus impeditiſſimæ, diuturnis præliis vexatæ, ſed Apoſtolica tamen Sede ſemel oraculum ſuum effundente, jam ex Auguſtino *cauſa terminata eſt*: jam ex Proſpero ulteriorem audientiam poſtulantes, Cæſareis edictis ſummoventur, & ſolum jubentur vertere: jam ex Cæſario & Arauſicana Synodo, capitulis à Sede Apoſtolica tranſmiſſis, non ſilentii tantùm religio, ſed ſubſcriptio, ſed fidei & animi inclinatio debetur. Adde ex Cypriano in v. Cæſarii apud Surium, *Quorum intentionibus vir Dei Cæſarius dedit veram & evidentem ex traditione Apoſtolica rationem. Nam beatæ memoriæ Bonifacius Romanæ Eccleſiæ Papa eadem colluctatione comperta, calcata intenſione jurgantium, proſecutionem Sancti Cæſarii Apoſtolica authoritate firmavit.* Caſſianus certè, quàm obviis ulnis amplectenda eſſent primæ Sedis decreta, ita patefacit *lib.* 3. *cap.* 12. de Incarn. Petrum Apoſtolum ita commendans: *Interrogemus ſummum illum & inter diſcipulos, diſcipulum, & inter magiſtros, magiſtrum, qui Romanæ Eccleſiæ gubernaculum regens, ſicut fidei habuit, ita & ſacerdotii principatum.* Quanquam autem non prorſus acquieverint Galli Auguſtinianis & ſententiis & libris uſque ad Arauſicanam Synodum: Cæleſtini tamen epiſtolæ vehementer aſſentiebantur, aut aſſentiri ſe ſimulabant, callida eam interpretatione frangentes, eaque anteriores, non poſtremos Auguſtini libros authorati cavillantes. Unde Proſper *l. cont. Collat. cap. ult.* præmiſſo ex Cæleſtini epiſtola Auguſtini encomio: *Contra iſtam*, inquit, *clariſſimæ laudationis tubam, contra iſtam ſanctiſſimi teſtimonii dignitatem, audet quiſquam malignæ interpretationis murmur emittere, & perſpicuæ ſinceriſſimæque ſententiæ, nubem obliquæ ambiguitatis obtendere: ut ſcilicet quia in epiſtola Papæ librorum pro quibus actum eſt, non expreſſus eſt titulus, hinc eos appareat non probatos, & iſtam in ſanctum Auguſtinum laudationem pro anteriorum ſcriptorum meritis fuiſſe collatam.* Abutebantur autem Galli cavillatores verbis ipſis Cæleſtini epiſtolæ, *Deſinat inceſſere novitas vetuſtatem*: quaſi nova & poſtrema Auguſtini ſcripta, quibus antiquæ Patrum doctrinæ & prioribus ſuis ipſius lucubrationibus inaudita & duriſſima quædam addiderat, hic exauthorarentur. Eò vir doctus retulit verba Vincentii Lirinenſis Common. 2. *cap. 43. Aliquis fortaſſe addubitet, quinam ſint illi, quos habere prohibeat Cæleſtinus liberum pro voluntate ſermonem: vetuſtatis prædicatores, an novitatis adinventores. Ipſe dicat, & dubitationem legentium ipſe diſſolvat. Sequitur enim: Deſinat, inquit, ſi ita res eſt; id eſt, ſi ita eſt, ut apud me quidam urbes & provincias veſtras criminantur, quòd eas quibuſdam novitatibus conſentire noxia diſſimulatione faciatis. Deſinat itaque, inquit, ſi ita res eſt, inceſſere novitas vetuſtatem. Ergo hæc fuit beati Cæleſtini beata ſententia, ut non vetuſtas ceſſaret obruere novitatem: ſed potiùs novitas deſineret inceſſere vetuſtatem.* An adhuc tunc Vincentius in eodem cum obtrectatoribus Auguſtini luto hæreret, aliorum eſto judicium. Hanc certè ludificationem elidere conatur Proſper eodem loco conſequenter: *Maneat planè*, inquiens, *maneat iſta conditio, ut horum librorum novitas repudiata videatur, ſi in eadem cauſa ejuſdem viri diſſentit antiquitas: & ut inutile aut incongruum judicetur, quod ab his, quæ contra Pelagianos condidit, diſſonans invenitur.* Ita libros de prædeſtinatione Sanctorum & de bono perſeverantiæ, quos allatrabat calumnia, ut à Sede Apoſtolica non probatos; ſuperioribus, quos continuò enumerat, conſentire Proſper affirmat, adeoque pariter approbatos eſſe. *Agnoſcant calumniatores ſuperfluò ſe objicere, quòd his literis non ſpeciale, neque diſcretum teſtimonium ſit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apoſtolica enim fides, quod à præcognitis ſibi non diſcrepat, cum præcognitis probat: & quod judicio jungit, laude non dividit.* Certatim ergo hinc & inde decretis Sedis Apoſtolicæ incumbebant. Et Gennadius in Catalogo virorum illuſtrium, *Innocentius urbis Romæ Epiſcopus ſcripſit decretum Occidentalium & Orientalium Eccleſiarum, adversùs Pelagianos datum: quod poſtea ſucceſſor ejus Zoſimus latiùs promulgavit.* Et infrà: *Xyſtus urbis Romæ Epiſcopus, decretum Synodi adversùs Neſtorium volumine deſcribens, ad Orientis & Occidentis Eccleſias dedit.* Et ibidem: *Xyſtus ſucceſſor Cæleſtini ad ipſum Neſtorium & ad Orientis Epiſcopos, adversùs errorem ejus ſuccidendum, ſententias direxit.* Ita Gallicanus ſcriptor ſummam profligatæ geminæ hæreſeos laudem, & univerſalem definiendi authoritatem uni Apoſtolicæ Sedi adſignat.

XLVIII. Adversùs Monothelitas non Concilii Oecumenici, quod ſerum utique, ſed Concilii Lateranenſis ſub Martino, & Sedis Petri doctrina Galli pugnarunt, ut res ipſa clamat. Interim ſanè dum Græcis eo errore dementatis liberet Synodum cogere, an fas erat luxuriare & indulgere ſuo quemque judicio, aut infidelitatem ſuam doloſo diſſimulare ſilentio? Cui hoc priſcorum Antiſtitum vel cogitare ſubiit? Et quis non videt periculoſæ rem eſſe pleniſſimam aleæ, cùm Concilia Oecumenica non potuerint tandiu colligi niſi conſenſu Imperatorum: his non rarò hæreſi aſtipulantibus, & Synodos vel procraſtinantibus, vel opprimentibus, ſuæ interim unumquemque poteſtati permitti, ut fidem vel perfidiam ex ſua libidine fingeret, & diffingeret? Denique ubi ſexta Synodus Conſtantinopolin convocata ſemel fuit, confluxere Romam Occidentales Epiſcopi frequentiſſimi, inde legatos & epiſtolas ad Synodum Oecumenicam direxere. Ad manum ſunt epiſtolæ, evolve, excute, ſcrutare ſi lubet, nuſquam dubios, nuſquam ancipites, nuſquam veluti ſuſpenſos ex decretorio Synodi Oecumenicæ oraculo; ſed ſuæ fidei tenaces, & Martini Papæ Concilium, Sedis Apoſtolicæ indefectibilem prædicantes fidem videbis Occidentales, & in iis Gallos Epiſcopos. Et ſanè cùm Oecumenicis Conciliis in Oriente congregari ſolitis, rariſſimi intereſſent Occidentalium: cùm fidei antiquæ multò, quàm Græci, retinentiores fuerint Latini: in promptu eſt, cur minùs penderent noſtri ab Orientalium Synodo, ut cui pauciſſimi adeſſent, ut qua ipſi minùs indigerent, ut qui Sedis Apoſtolicæ magiſtra voce propiùs erudirentur; ut qui Romæ priùs Occidentale agitarent Concilium, vel plura ſigillatim hìc illic Concilia celebrarent, fidemque ſcriberent priores & ſecuri, ab ipſo Chriſtiani Sacramenti fonte & natali ſibi irroratam, & inconcuſſo traditionis avitæ confirmatam robore, cui nullus in Occidente hactenus obſtreperet, nemo ſecus hiſceret, cùm ſolum Orientem ferè hæretica lues depaſceretur. Sed quid apertius epiſt. Martini Papæ I. ad Epiſc. Trajectenſem Amandum de Synodo Romana adversùs Monoth. *Hæreticorum ſceleroſa conſcripta Apoſtolico mucrone Patrumque definitionibus condemnavimus: ut cognoſcentes univerſi errorem, qui in eis continetur, nullatenus maculentur. Unde prævidimus volumina ſynodalium geſtorum in præſenti vobis dirigere unà cum Encyclica noſtra. Studeat fraternitas tua, eadem omnibus innoteſcere, ut tam abominandam hæreſin nobiſcum execrentur, atque ſynodali conventione omnium fratrum, & Coepiſcoporum noſtrorum partium illarum effecta, ſcripta unà cum ſubſcriptionibus veſtris nobiſmet deſtinanda concelebrent: confirmantes atque conſentientes eis, quæ pro orthodoxa fide & deſtructione hæreticorum veſaniæ nuper exortæ à nobis ſtatuta ſunt.* Quam Martini & Synodi ſub eo Romanæ definitionem, quàm obviis amplexata ſit ulnis Eccleſia Gallicana, etiam ante Sextam Synodum; quàm Catholicam & neceſſariò profitendam eam fidem intellexerit; quàm certò Martyrum honoribus Martinum ipſum pro ea occumbentem proſecuta ſit; declarat præclariſſimus ſcriptor vitæ ſancti Eligii Noviomenſis Epiſcopi, Sanctus Audoenus Epiſcopus Rothomagenſis, *lib. 1. cap. 33. 34. Martinus ſollicitè ac viriliter pro hac cauſa invigilans, imòque pugnans, multa probra & adverſa ab hæreticis ſuſtinebat: unde tandem permotus, cum & Imperatorem & plures cerneret eorum adſertionibus obſecundare, congregavit Concilium Sacerdotum, compeſcendi cauſa, immò delendi hujus pravitatem dogmatis. In quo Concilio, omnibus Orthodoxis conſentientibus, edidit contra hæreticos fidem magnificè valde atque accuratè, quam etiam cum ſubjuncta epiſtola Galliarum partibus deſtinavit.* Et mox narrato Martini martyrio: *Non eſt inferior gloria, ſed potiùs excellentior, ſuſtinere martyrium pro eo, ne ſcindatur Eccleſia fallaciis hæreticorum, quàm eſt illa, ne immoletur idolis, impulſu paganorum. In Paganorum namque perſecutione unuſquiſque tantùm pro ſua anima, in hæreticorum verò pro univerſali patitur Eccleſia. Et idcircò eum potiorem dixerim.* Ita Galli ante generalem Synodum, in definitiones Sedis Apoſtolicæ affecti erant. Quod idem manifeſtum fiet ex Adone Viennenſi in Chronico, ubi merito laudum præconio effertur Martini ejuſdem Papæ Synodus, & mox martyrium *pro Catholica veritate Apoſtolicè* aditum; itemque poſtea ab Agathone ſub Pogonato Principe miſſos ad Synodum ſextam legatos, *juſſoſque remiſſis diſputationibus Philoſophicis pacifico colloquio de vera fide perquirere, datis eis de bibliotheca Conſtantinopolitana Catholicorum*

Patrum, quos petebant, libellis. Quæ Agathonis verbis alludunt, affirmantis eam Synodum habendam, non ad dubium dogma hinc & hinc ventilandum, ſed ad Græcos Catholicam ſeu Latinam fidem docendos, priſtinumque errorem ſuum dedocendos.

XLIX. Adversùs Iconomachos in officio Gallicanas Eccleſias non retinuit, niſi Apoſtolicæ Sedis reverentia. Græcanicas enim Synodos, & ipſam Oecumenicam Synodum ſeptimam, etſi falſis deluſi rumoribus, nemo neſcit, quantis Galli contumeliis proſcinderint. Copioſiùs quidem ea de re alibi ſe dabit locus diſputandi. Interim compertiſſimum eſt Gregorii Papæ primi doctrinæ, & Hadriani authoritati Gallos addictiores multò fuiſſe, quàm nomini & famæ Concilii univerſalis. Quippe qui Synodo non affuiſſent Nicænæ. An affuiſſent, an aſſenſi eſſent legati Pontificii, ignorarent. Quid decretum ibi eſſet, eos falleret. Et in ſumma hac ignoratione rerum in Synodis Orientalibus geſtarum, verſatos plerumque, & Gallos, & Hiſpanos, & Anglos fuiſſe, ex monumentis rerum Eccleſiaſticarum liquidum eſt: nec niſi à Sede Apoſtolica earum acta ſuſcepiſſe. Ut propè neceſſe eſſet, eos Petri Sedi, ut familiariùs, ita propenſiùs inhærere.

L. Ad Elipandi & Felicis Hiſpanorum Antiſtitum deliria, à Gallis potiſſimùm exagitata, decurſus nos ipſe temporum & rerum pervehit. De capitibus ad fidem ſpectantibus certamen erat. Famoſi Antiſtites utrimque pugnabant, & Sedium ſplendore ſpectabiles. Neutra tamen ex parte concrepuit, aut vel uno verbo inſonuit, non poſſe fidei Catholicæ dogma conſtitui, cujus neceſſitate conſtringeretur omnium fidelium aſſenſio, niſi Oecumenica Synodus conveniret. Audi ex adverſo Hadrianum ad Epiſc. Gall. & Hiſpan. *Quoniam ferventi ſuccenſus zelo fidei Carolus Magnus, ea quæ contraria orthodoxæ fidei Hiſpaniarum de confiniis allata ſibi perſenſit, noſtris curavit ſumma pernicitate obtutibus præſentari: B. Petri amore feliciter obſtrictus, non renuit illi honorem debitum exhibere, &c. ex authoritate Sedis Apoſtolicæ, pro cauſa ſiquidem orthodoxæ fidei, æquum ratumque duximus reſpondendum*: & eos ni reſipiſcant, definit, *à gremio Eccleſiæ alienos, & ultrici cum ſequacibus ſuis vindicta plectendos*. Et Synodus Francoford. in ſacro ſyllabo: *Eos qui poſt hanc ſaluberrimam definitionem, quam plenaria Synodus ſancto afflata Spiritu, concorditer ſubtili ſinceritate terminavit, falſiſſimis eorum aſſertionibus ſive clam, ſive in publica voce præbuerint adſenſum, ſimili eos ſententiæ vindicta ſancimus eſſe plectendos; reſervato per omnia juris privilegio ſummi Pontificis, domini & patris noſtri Hadriani, primæ Sedis beatiſſimi Papæ*. Et Carolus ipſe in epiſt. ad Elipandum: *Ad beatiſſimum Apoſtolicæ Sedis Pontificem de hac nova intentione ter quaterque direximus miſſos, ſcire cupientes, quid ſancta Romana Eccleſia Apoſtolicis edocta traditionibus de hac reſpondere voluiſſet inquiſitione*. Addit prætereà varias ea de re Synodos ſua opera collectas eſſe in Anglia, Italia, Germania: *Poſt hanc verò correptionem, ſive admonitionem Apoſtolicæ authoritatis, & ſynodalis unanimitatis, ſi non reſipiſcitis ab errore veſtro, ſcitote omninò vos pro hæreticis haberi*. De Synodo Oecumenica altum ſilentium. Pontifex primæ Sedis, Epiſcopales aliquæ Synodi definiunt, concordant: omnibus convenit, hæreticorum albo inſcriptum iri, qui reluctabitur.

LI. De eodem Felice damnato in Concilio Ratiſponenſi, Jonas Aurelianenſis in lib. adversùs Claud. Taurin. *Ejuſdem Caroli Principis juſſu in unum coacti Epiſcopi, adhibita etiam ſanctæ Romanæ Eccleſiæ authoritate, eundem Felicem damnaverunt; immò cum authore ſui erroris Neſtorio, quem imitatus eſt, perpetuo anathemati mancipaverunt*. Et annales Francorum ſub Ludovico conſcripti: *Congregato apud Reginum Epiſcoporum Concilio, auditus eſt, & erraſſe convictus, ad præſentiam Hadriani Pontificis Romam miſſus, ubi etiam coram ipſo hæreſin confeſſus eſt, atque abdicavit: quo facto ad civitatem ſuam reverſus eſt*. Id ergo inſidebat Gallis, cauſas fidei in Epiſcopalibus Conciliis definiri poſſe; ita tamen ut ad Sedem Apoſtolicam referretur, cujus peremptorio denique terminarentur judicio; cui qui non obaudirent, hæreticorum numero eſſent. Adde & Dungalum, contra eundem Claud. Taurin. initio ferè operis: *Cum beatæ memoriæ Carolus vigilantiſſimus Catholicæ fidei tutor & propugnator, nequiſſimæ caput viperæ, in magiſtro hujus erroris Felice, ſibilantis contra unitatem Eccleſiæ, Apoſtolicæ authoritatis prævalida ferreaque confregerit virga*.

LII. Adversùs eundem Felicem Alcuinus *lib.* 7. priſcam illam Gallorum de Romana Sede conſenſionem identidem prodit: *Nos Romana plus authoritate, quàm Hiſpana veritate adſertionis & fidei noſtræ fulciri deſideramus: licèt nec illa reprobemus, in his tamen quæ Catholica dicuntur. Unuſquiſque in hoc ſe refutandum ſciat, in quo ab univerſali diſſentit Eccleſia. Romana igitur Eccleſia, quæ à Catholicis & rectè credentibus ſequenda eſſe probatur, &c.* Viden ut Romanam Eccleſiam & ſequendam ab omnibus Catholicis, & eandem cum univerſali, ſeu univerſali ſemper conſentaneam eſſe docet? Et idem ipſe *lib.* 1. adversùs Elipandum: *Veſtri erroris ſecta, præſidente Rege Carolo, præſente Felice in loco qui dicitur Reginisburg, & ſynodali authoritate Sacerdotum Chriſti, qui ex diverſis Chriſtiani Imperii partibus convenerant, æterno anathemate damnata: immò & à beatæ memoriæ Hadriano Papa, qui tunc temporis Romanæ Eccleſiæ Apoſtolica authoritate rexerat Sedem, funditus exterminata; donec idem Felix infeliciter, ad veſtras rediens partes, ſopitos infidelitatis cineres, vobis exhortantibus, reſuſcitare intendit*. Particularibus Synodis & decreto Pontificio non acquievit Felix, Gallis hæreticus ea de re habitus eſt, etſi nulla Synodo Oecumenica ſit proſcriptus. Præterea ſuo more Africanam imitante Gallicana Eccleſia, ut in Pelagio & Cæleſtio olim, ita nunc in Elipando & Felice, etſi variæ, & ex pluribus provinciis Synodi confluxerint, non in eas tamen, ſed in Sedem Apoſtolicam redundat principalior gloria exterminatæ funditus hæreſeos. Et ipſe Felix in confeſſione fidei ſuæ apud eundem Alcuinum: *In Synodo Romana præſente Leone Apoſtolico, & cum eo cæteri Epiſcopi numero LVII. reſidentes, & plerique Presbyteri, ac Diaconi cum eis, in domo B. Petri Apoſtoli; &c. Quorum authoritate veritatis, & totius Eccleſiæ univerſalis conſenſu convicti, meliori intellectui eorum, quàm noſtro, quem priùs ſequebamur, &c. ad univerſalem Eccleſiam Deo favente ex toto corde noſtro reverſi ſumus, non qualibet ſimulatione, ſeu velamine falſitatis, ſicut dudum, quod Deus ſcit: ſed ut dixi, vera cordis credulitate, & oris profeſſione. Pag.* 998. 999. Inculcat mox creberrimè ſe aſſentiri univerſali Eccleſiæ, quam nempe in capite ſuo repræſentari, & totam adeſſe cernebat, nec fas eſſe ſibi putabat alibi quærere, & Oecumenicam in Synodum convocare. Rurſum denique idem Alcuinus *epiſt.* 70. alia de re quapiam ſcribens; *Ne ſchiſmaticus inveniatur, non Catholicus, ſequatur probatiſſimam ſanctæ Romanæ Eccleſiæ authoritatem, ut unde Catholicæ fidei initia accipimus, inde exemplaria ſalutis noſtræ ſemper habeamus. Ne membra à capite ſeparentur ſuo, ne claviger regni cœleſtis abjiciat, quos à ſuis deviaſſe cognoverit doctrinis*. Ubi ulla uſquam veſtigia ſilentii & ſimulationis illius, ubi vel umbra incredulitatis diſſimulatæ, aut ſpei occultæ ad Synodum Oecumenicam ſuſpirantis?

LIII. Adversùs eundem Felicem Paulinus Aquilejenſis Pontifex, Gallicano & ipſe obnoxius Caroli Magni Imperio, *lib.* 1. hæc habet ſuperioribus adprimè conſona: *Si Sancta Dei Eccleſia in toto orbe eſt diffuſa, ergo nequaquam in illis eſt, quia illi* *non ſunt in toto orbe. Si vero in illis eſt, etiam tunc in toto orbe non eſt. Quia illi contraria toti orbi fingunt nomina, de humanitate Chriſti Dei noſtri, qui eſt caput Eccleſiæ. Porro nos intra terminos Apoſtolicæ doctrinæ, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ firmiter ſtamus. Illorum probatiſſimam ſequentes authoritatem, & ſanctiſſimis inhærentes doctrinis, &c.* Et hìc univerſalem Eccleſiam à Romana non diſcriminat, nec unquam inter hujus & illius fidem diſcrepare quidquam author eſt. Et *lib.* 7. adversùs eundem, *Præſules Hiſpaniarum inducis, quos tu orthodoxos dicis, ſed in his quas poſuiſti orationibus, indubitanter hæretici eſſe dignoſcuntur. Nos Romana plus authoritate, quàm Hiſpana veritate, &c.* ut ſuprà iiſdem verbis ex Alcuino deſcripſimus. Accedant & Galli ſcriptores, ac conſarcinatores libri Carolini adversùs Synodum de imaginibus. Sic ergo illi *lib.* 1. *cap.* 6. *Qualiter ſancta Romana Eccleſia cæteris Eccleſiis à Domino prælata, & à fidelibus conſulenda ſit, proſequamur. Præſertim cum non ab aliis Scripturis, niſi ab his, quas illa inter Canonicas recipit, teſtimonia ſint ſumenda: nec aliorum Doctorum, niſi eorum qui à Gelaſio vel aliis illius ſanctæ Sedis Pontificibus ſuſcepti ſunt, dogmata ſint amplectenda.* Prolata autem Auguſtini ſententia, in Canonicis Scripturis Eccleſiarum Catholicarum quamplurium authoritatem ſequendam; inter quas ſanè illæ ſint, quæ Apoſtolicas Sedes habere, & epiſtolas accipere meruerunt. Pergunt porrò: *Nam cum his cunctis per orbem conſtitutis Sedibus Apoſtolicas generaliter præferat Sedes, multò magis illa omnibus præferenda eſt, quæ etiam cæteris Apoſtolicis Sedibus eſt prælata.* Quid autem ad fidei doctrinam magis pertinet, quàm Scripturarum, Patrumque delectus? Et rurſum: *Hæc ſanctæ fidei munita armis, & à fonte lucis, & origine bonitatis ſalutaribus ſatiata fluentis, & horrendis atrocibuſque hæreſum obſiſtit monſtris, & melliflua prædicationis pocula Catholicis per orbem miniſtrat Eccleſiis.* Laudant mox Hieronymum, qui de tacendis vel dicendis hypoſtaſibus Damaſum conſuluit: *Unde datur intelligi, ſanctos & eruditos viros per diverſas mundi partes prædicationis & ſcientiæ lampade coruſcantes, non ſolùm à ſancta Romana Eccleſia non receſſiſſe, ſed etiam tempore neceſſitatis ob fidei corroborationem ab ea adjutorium imploraſſe. Quod regulariter omnes Catholicæ debent obſervare Eccleſiæ, ut ab ea poſt Chriſtum ad muniendam fidem adjutorium petant; quæ non habens maculam nec rugam, & portentoſa hæreſum capita calcat, & fidelium mentes in fide corroborat.* Hæc pendenda ſunt, prolixiùs ibidem inculcata, non ſi quid iiſdem obiter incoctius excidit. Porrò illud magni præcipuè pendendum, quòd qui Nicænæ Synodo ſecundæ tam audacter convitiabantur, Apoſtolicæ tamen Sedis authoritatem detrectare nunquam auſi ſunt. Et conventus Pariſienſis Epiſcopi ſub Ludovico Pio in eadem cauſa imaginum *c.* 16. *Sicut dignum & juſtum eſt, ut præeunte Spiritus Sancti virtute, ille talia correcturus, & ad viam veritatis ſanctiſſimo moderamine reducturus, primus in hominibus arbiter occurrat, quem Deus omnipotens in Sede Apoſtolica collocare dignatus eſt: ut ſolus non ſua abuſione, ſed tantorum Apoſtolorum authoritate univerſalis Papa dicatur, ſcribatur, & ab omnibus habeatur.* Et infrà in ea, quam confixere, Romani Pontificis epiſtola ad Græcos: *Apud omnes hujus ſanctæ Occidentalis Eccleſiæ, quæ ſe authoritate B. Apoſt. Petri & Pauli fidei, ſpei, & charitatis ſumpſiſſe exordium gloriatur, ita hactenus ab omni hæreſi illibata nunc uſque conſervata eſt, ut non ſolùm ipſa ad quodlibet erroris diverticulum minimè declinaret: ſed potiùs omnes à recto fidei tramite quoque modo deviantes, per orthodoxos eorumdem ſucceſſores toto orbe terrarum ad rectitudinem potiùs revocaret. Teſtis hujus rei non quilibet angulus, ſed orbis terrarum univerſus: quia quotiens tales per mundum perſecutiones motæ ſunt, quæ ad periculum fidei univerſalis Eccleſiæ imminere putabantur: ob inveniendam, inventamque conſervandam Catholicæ fidei veritatem, ſemper hoc univerſalis Eccleſiæ, præſente ob hujus ſanctitatem Sedis Pontifice, aut certè cum conſenſu illius verbis vel literis porrecto, corrigere, correctumque ad conſervandam ſtatuere conſuevit.* Ubi non ita invitiata eſt verborum ſtructura, quin ſubluceat, quid Galli de primæ Sedis authoritate in cauſis fidei terminandis conſentirent. Univerſalem enim Nicænam de imaginibus Synodum, retractari, emendarique debere urgebant, non ſua, non alterius majoris Synodi, ſed Romanæ Sedis unius authoritate.

LIV. Hincmarus jam Rhemenſis Epiſcopus Gallicanorum & Canonum, & morum, & dogmatum callentiſſimus prodeat, nec projectæ in Sedem Apoſtolicam aſſentationis cuiquam niſi inſulſiſſimo ſuſpectus. Is ergo in epiſtola ad Carolum Regem, præſultrice operis operoſiſſimi de prædeſtinatione, hæc ſcribit; *Et ſi divinis & authenticis Scripturis, & Catholicæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ, ſanctæque Romanæ Sedis fidei & orthodoxorum Patrum ſenſibus, qui eidem ſanctæ matri Eccleſiæ præſederunt, & qui ab eadem Apoſtolica Sede Romana nobis in Canone recipiendi dati ſunt, ſenſum noſtrum in eiſdem capitulis expreſſum concordari, demonſtrare potuerimus, agere veraciter, humiliter, & devotè ſtudebimus. Quia aliorum ad ſtipulandum noſtræ Catholicæ intelligentiæ ſenſum, ſententias recipere, nec proferre voluimus: cum conſtet illud eſſe verum atque Catholicum, quod ipſa mater omnium Eccleſiarum, & univerſalis Eccleſia duxerit adprobandum.* Hæc ille de Canone quem conſcripſit Gelaſius Papa, ut mox diſertè tradit. Vides hìc univerſalem & Romanam Eccleſiam aut unam eſſe, aut individuis nexibus colligari. Vides Gelaſianum Canonem, quaſi univerſalis Eccleſiæ authoritate fultum, oſtentari. Vides in culmen authoritatis non recipi Patres ullos, niſi quos Romana Eccleſiarum magiſtra commendaverit. Vides denique Catholicum id eſſe, quod Eccleſia Romana probarit. Subdit mox illis quoque aſſurgendum eſſe poſterioribus ſcriptoribus, utputa, Bedæ, Theodoro, Alcuino, Paulino, qui prioribus conſonent, &, *Quorum fidem ac doctrinam Apoſtolica Sedes Romana non ſolùm benigniſſimè acceptavit, verùm & multis laudibus extulit, ſicut in ſcriptis ipſius ſanctæ Sedis invenimus, quæ Eccleſiæ noſtræ ab eadem Eccleſiarum matre acceperunt, tempore divæ memoriæ Caroli Imperatoris, quando Synodus pro cognita infidelitate Felicis eſt habita, & ad Romanam Eccleſiam velut ad apicem Eccleſiarum tranſmiſſa.* Et hæc quidem Hincmarus adversùs Fulgentii libros excipit, qui in Gelaſiano Canone prætermittuntur. Jure, an injuria, nil noſtra nunc quidem intereſt. Nec enim de Fulgentio nunc diſputatur. Sed Gallicanæ Eccleſiæ reverentia hinc emicat lucidiſſimè in doctrinæ Catholicæ examine. Eadem replicat Hincmarus operis ipſius de prædeſt. *cap.* 3. *Si aliter Fulgentius dixit, quàm Auguſtinus, & aliter quàm Proſper ex delegatione Sedis Apoſtolicæ juſſu Sancti Cæleſtini diffinivit, aliterque quàm ipſa Sancta Sedes Apoſtolica, dicta ſuſcepit ac dici voluit, ipſe viderit.* Et ſtatim *cap.* 4. *Sequimur autem quæ Catholica & Apoſtolica nos docet, ſancta Romana Eccleſia, quæ nos in fide genuit, Catholico lacte aluit, uberibus cælo plenis ad ſolidum cibum nutrivit, diſciplina orthodoxa ad perfectum virum perduxit, & ad alios inſtruendum ſua probatione inſtituit, atque in doctrinali cathedra, fautore & adjutore Domino, ſublimando conſtituit.* Quibus quæſo quid elegantius, quid vehementius dici potuit? Quid majorum noſtrorum elucidandæ ſententiæ magis appoſitum? Profert mox verba Innocentii primi epiſt. ad Decent. jubentis id omnes ſequi Eccleſias, quod Romæ docuit & tradidit Petrus, à quo vel à cujus ſucceſſoribus proſeminatæ ſunt omnes Occidentales Eccleſiæ: *Oportet hoc eos ſequi, quod Eccleſia Roma-*

Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe non dubium eſt.

LV. Idem Hincmarus infrà in eadem paleſtra deſudans, ſuamque doctrinam vendicans ab infamia hæreſeos, qua ab aliis Epiſcopis, nec paucis, nec obſcuris aſpergebatur, hæc habet *cap.* 24. *Neceſſe eſt nobis ex orthodoxorum ſcriptis oſtendere, ſi Catholicæ fidei capitulum iſtud à nobis excerptum valeat convenire. Conſulentes ante omnia, ſicut & prima eſt in toto orbe omnium Eccleſiarum mater, ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Romanam Eccleſiam. Quoniam privilegium quod Hieruſalem quæ olim dicta eſt civitas juſtitiæ, & mater civitatum, propter infidelitatem, & negationem Filii Dei perdidit; hæc confeſſione Beati Petri promeruit, dicentis, Tu es Chriſtus, &c. Et ſicut illa quondam Hieruſalem civitas ſancti munita eſt angelorum cuſtodia, uſque dum propter incredulitatem & duritiam cordis ſui audivit ab eis, Tranſeamus ab his Sedibus, & à Salvatore ſuo, Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta: ita & iſta illuſtrata permanet protecta orationibus gentium magiſtri, dicentis, Teſtis eſt mihi Deus, &c. quod ſine intermiſſione memoriam veſtri facio in orationibus meis. Quæ non ab homine, neque per hominem, ſed per Dominum Jeſum Chriſtum, ſicut Petrus & Paulus Apoſtolatum, ita & hæc ſancta Sedes omnium civitatum meruit principatum*. Et aliquantis in doctrinæ ſuæ confirmationem intertextis, *Piis devotis, atque Catholicis hoc poteſt, & hoc debet ſufficere, quod omnium Eccleſiarum mater ſancta Catholica atque Apoſtolica docet Romana Eccleſia. Ipſa enim ut mater nos Chriſto genuit, nos religione nutrivit, nos doctrina inſtruxit. Nos ſicut in Sancto Petro à Chriſto firma Petra accepit, doctores inſtituit, & Catholico lacte nutritos, & ad virum perfectum perductos, ad docendum alios informavit*. Exibilarentur jure merito hæc tam magnificè ab Hincmaro debuccinata, ſi Sedis Apoſtolicæ placita aliquando erroris laqueis irretirentur, nec ex illis certum Hincmarus vel quiſquam alius peteret doctrinæ vel infirmandæ vel roborandæ argumentum. Vide & quæ *capite* 38. diſputat de communionis concentu cum fide, utque fide conveniant neceſſariò, quicumque unius communionis vinculo conſtringuntur. Quocirca ut communionis, ita fidei Catholicæ vertex ſit Romana Eccleſia neceſſe eſt.

LVI. Idem denique Hincmarus in alio opuſculo, & negotio longè diverſiſſimo, de divortio Lotharii & Theutb. in præfat. quid ſibi, quid Gallis animi eſſet, ita aperit: *De omnibus dubiis, vel obſcuris, quæ ad rectæ fidei tenorem, vel pietatis dogmata pertinent, ſancta Romana Eccleſia ut omnium Eccleſiarum mater & magiſtra, nutrix ac doctrix eſt conſulenda: & ejus ſalubria monita ſunt tenenda*. Nuſquam prorſus, nuſquam frigida illa diſtinctiuncula ſilentii vel aſſenſus ad decreta Sedis Apoſtolicæ adhibendi; nuſquam vel ſuſpicio invocandæ Synodi Oecumenicæ, nec antè deponendæ ex animo contumaciæ. Quibus adde Annales Metenſes ad an. 865. *Tietgaudus & Guntharius Romam proficiſcuntur, ut Coepiſcopos ſuos oſtenderent Eccleſiaſtica atque Apoſtolica exercuiſſe decreta. Stultitiæ elogio denotandi, qui illam Petri Sedem aliquo pravo dogmate fallere poſſe arbitrati ſunt: quæ nec fefellit, nec ab aliqua hæreſi unquam falli potuit.*

LVII. Diuturnæ illi ſanè controverſiæ, quæ circa Gotteſcalchi Monachi doctrinam illo ſæculo ferbuit, finem impoſuiſſe viſus quibuſdam eſt Nicolaus primus. Etenim Hincmarus ipſe *epiſt.* 24. de Guntberto deſertore Monacho, *Sicut mihi dictum eſt, quaſi ipſius Gotteſchalci reclamationem vult perferre ad Dominum Apoſtolicum*. Et infrà: *Dicitur Gotteſchalcus multos habere fautores, ſicut habuit Dominum Prudentium, qui in annali geſtorum noſtrorum Regum, quæ compoſuit ad confirmandam ſuam ſententiam, geſtis anni Dom. Incarn. DCCC. LIX. indidit dicens: Nicolaus Pontifex Romanus de gratia Dei & libero arbitrio, de veritate geminæ prædeſtinationis, & de Sanguine Chriſti, ut pro omnibus credentibus fuſus ſit, fideliter confirmat & Catholicè decernit. Quod per alium non audivimus, nec alibi legimus. Unde quoniam ipſa geſta, quibus hæc conſcripta ſunt, jam in plurimorum manus devenerunt, neceſſe eſt, ut taliter de hoc, Domno Apoſtolico ſuggeratis, ne ſcandalum inde in Eccleſia veniat, quaſi ipſe, quod abſit, talia ſicut Gotteſchalcus, ſentiat*. Hæc ille ad Egilonem Senonenſ. Epiſc. Romam delegatum. Ex quo liquidum fit, utriſque Epiſcoporum Galliæ partibus perſuaſiſſimum fuiſſe, non alio, quàm Romani Antiſtitis conſenſionis momento & pondere victoriam huc vel illuc deflectendam. Hincmaro in Sede Rhemenſi ſucceſſere Fulco & Herivæus, quorum multa extant apud Flodoardum *lib.* 4. propenſiſſimæ in Sedis Apoſtolicæ obſequium obſervantiæ documenta. Sed cùm de fide tunc nihil ferè certatum ſit, unum hoc carpam ex *cap.* 14. de Herivæo: *Ad petitionem Vuitonis tunc Rothomagenſis Epiſcopi collecta ex diverſis authoritatibus Sanctorum Patrum 23. capitula, qualiter ipſi Nordmanni tractari deberent, eidem Archiepiſcopo delegavit. Inſuper etiam Romanum Pontificem ſuper hujuſcemodi negotio conſulere ſtuduit. Ad cujus conſulta, quæ circa gentis hujus converſionem exequenda forent, inſinuare non deſtitit.* Et rurſum Hincmaro coævus & aliquantulum adverſatus in aliis, ſed hac in parte conſonus Prudentius Tricaſſinus Epiſcopus in epiſt. ad eundem Hincmarum, negat *ullo conamine evelli poſſe doctrinam Auguſtini, cum eam & Apoſtolicæ Sedis ſublimitas, & totius Eccleſiæ Catholicæ unitas authoritate concordiſſima approbarint, ac roborarint. Adeo ut nullus ei ſingulariter, verùm univerſitati Eccleſiæ Catholicæ cum ea, & in ea queat obniti. Si enim adverſam fidei orthodoxæ in quoquam conſpiceret, nequaquam eam Romanæ Eccleſiæ Antiſtes venerabilis Innocentius cum totius orbis Epiſcopis ſuſcepiſſet*. Dehinc ſuffragia aggerat in laudem Auguſtini, Pontificum Romanorum Innocentii, Zoſimi, Bonifacii, Cæleſtini, Leonis: convenienter noſtris placitis Sedem Apoſtolicam & Eccleſiam Catholicam nequaquam diſſocians; hujus ſententiam illius oraculis expromens; utriuſque *authoritate concordiſſima*, & regula utique indeclinabili, non quorumlibet, ſed ipſorum Eccleſiæ Patrum doctrinam expendens, & confirmans. Qua in ſententia verſabantur tunc omnes hinc & inde Gallicani ſcriptores; non aliis fidem addicendam ſcriptoribus, quàm quos Romana Eccleſia authoraſſet.

LVIII. Adverſùs Berengarianæ hæreſeos redivivum toties monſtrum, non alio Gallicana Eccleſia pugnavit clypeo, quàm Sedis Synodique Romanæ. Itaque Berengarius ipſe in Synodo Romana ann. 1059. à Pontifice Nicolao II. damnatus, juſjurandum fidei emiſit, in quo hæc inter cætera, *Conſentio ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Apoſtolicæ Sedi; & ore, & corde profiteor de Sacramento Dominicæ menſæ eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc ſancta Synodus authoritate Evangelica & Apoſtolica tenendam tradidit, mihique firmavit*. Et Lanfrancus in Archiepiſcopum Cantuarienſem provectus ex Abbate Cadomenſi, ideoque jure merito inter Gallicanos doctores recenſendus, in opuſculo de Euchar. Sacram. ita Berengarium objurgat: *Et cætera quidem à beatæ memoriæ Nicolao totius Chriſtiani nominis ſummo Pontifice, & à centum tredecim Epiſcopis Romæ audita, examinata, atque damnata ſunt. Tu quoque inclinato corpore, ſed non humiliato corde ignem accendiſti, libroſque perverſi dogmatis in medio ſancti Concilii in eum conjeciſti, jurans fidem à Patribus, qui præſentes erant, traditam te inviolabiliter ſervaturum, &c.* Et infrà: *Quem Humbertum, dum contra Catholicam veritatem ſcripſiſſe* *aſſeris, non ipſum ſolum, ſed & Romanos Pontifices, Romanam Eccleſiam, multoſque Sanctos Patres redarguis: incurriſque in illud, quod beati Doctores, ſi non iiſdem verbis, iiſdem tamen ſententiis multis in locis concorditer aſtruxerunt, hæreticum eſſe omnem hominem, qui à Romana & univerſali Eccleſia in fidei doctrina diſcordat.* Et infrà: *Traditus in reprobum ſenſum, ſanctam Romanam Eccleſiam vocas Eccleſiam malignantium, Concilium vanitatis, Sedem Satanæ. Et hoc impio ore garrivisti, quod garriviſſe nemo legitur, non hæreticus, non ſchiſmaticus, non falſus aliquis Chriſtianus.* Subdit Sedem Petri vel hæreticis ipſis honori fuiſſe: *Denique ipſe Dominus dixit, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam &c. Quæ tametſi de Paſtoribus ſanctæ Eccleſiæ dicta eſſe credantur, & à quibuſdam Catholicis exponantur: præcipuè tamen de Romana Eccleſia intelligenda eſſe, ſacri Canones & Pontificum decreta teſtantur.* Denique ad calcem illius operis prolixiùs differit de Eccleſiæ Catholicæ toto terrarum orbe diffuſæ authoritate in fidei decretis, ut à qua certum eſſet deſciſcere Berengarium, dum à Synodi Romanæ & ſummi Pontificis definitione reſiliret. Idque intelligebat vel ipſe Berengarius, qui Gallus ſanè erat. Nec enim à Romana Sede ad Catholicæ Eccleſiæ Synodum univerſalem provocabat, ſed ajebat, ut refert paulò ante finem Lanfrancus, *Prædicatum eſt Evangelium in omnibus gentibus, credidit mundus, facta eſt Eccleſia, crevit, fructificavit; ſed imperitia malè intelligentium poſtea erravit, & periit: in nobis ſolis, & in iis qui nos ſequuntur, ſancta in terris Eccleſia remanſit.* Huc enim tandem evadit Romanæ Sedis judicii detrectatio. Similiter & Guitmundus Archiepiſcopus Averſanius *l.* 3. adversùs eundem ex Eccleſiæ Catholicæ orbem omnem complectentis conſenſione ineluctabile promit argumentum, à quo Romani Antiſtitis majeſtatem non diſſociat: *Auguſtinus dicit, Si omnis terra domus Dei, qui non hæret omni terræ, ruina eſt, non domus, &c. Noſtra Eccleſia Catholica per beatum Leonem Papam hæc Berengariana figmenta mox ſuo exortu damnavit. Deinde per hunc ipſum qui nunc præeſt Gregorium Papam, &c. in Concilio Turonenſi convicit, &c. Reverſumque aliquantò poſt ad vomitum ſuum agente Nicolao Papa in Concilio generali Romæ iterum confutavit, &c.* Ita Romanam ab univerſali, ut os à capite, caput à corpore nuſquam ſinit diſſociari. His adde Hugonem Lingon. Epiſc. in tract. contra Berengarium, poſt opera Lanfranci edito: *Qua in re univerſalem Eccleſiam ſcandalizas, &c. Ne præſumas ſingulariter ſentire quod univerſitas non aſſentit.* Et tandem, *Abjecta unitate, de parte extolleris.* Itemque Durandus Abbas de Corpore & Sanguine Chriſti *part. ult. Multa abſurda fideique Catholicæ aliena alienus declamavit, inter quæ Romanam Eccleſiam, caput videlicet totius Chriſtianitatis, multa temeritate hæretico vocabulo denotavit.* Mox Concilio Pariſienſi decretum narrat, ut Berengarius cum ſequacibus ſuis, *ubicumque convenirent, eo uſque obſiderentur, donec aut conſentirent Catholicæ fidei, aut mortis pœnas luituri caperentur.*

LIX. Alienum non erit & Petrum Damiani Gallis permiſcere, quibus nonnulla familiaritate fuit devinctus. Ille ergo *lib.* 1. *epiſt.* 20. *Si eos ſacri Canones hæreticos notant, qui cum Romana Eccleſia non concordant: quid tu, &c.* Et *lib.* 3. *epiſt.* 1. *Petrum præ cæteris mortalibus de toto terrarum orbe conditor orbis elegit, cui Cathedram magiſterii principaliter in Eccleſia tenere perpetuo privilegii jure conceſſit; ut quiſquis divinum aliquid & profundum noſſe deſiderat, ad hujus præceptoris oraculum doctrinamque recurrat, &c. Quid mirum ſi ſacerdos licèt ſanctitate conſpicuus, licèt eloquiis divinis vehementer inſtructus, ad Apoſtolorum Principis magiſterium miſit, ad quem etiam Angelus docendi gratia primitias gentium Cornelium deſtinavit? Paulus quoque, qui non ab hominibus, ſed à Jeſu Chriſto & Deo Patre fuerat factus Apoſtolus, atque ab authore ſapientiæ ſufficienter inſtructus, ad Petri tamen magiſterium venit; & non in tranſcurſu, ſed per plurimos dies apud eum in cœleſti ſchola permanſit. Dignum ergo fuit, ut ad Sedem illius veſtra ſancta prudentia ſolvendam dirigeret quæſtionem; ad quem & ignarus fidei vir angelicus mittitur, & à quo Apoſtolus etiam, qui jam à Deo inſtructus fuerat, pleniùs eruditur.* Idem à Clericis Mediolanenſibus hoc jusjurandum fidei recepit, *Profiteor me eam fidem tenere, quam ſacroſancta ſeptem Concilia, & quam beatiſſimi Pontifices Romani ad diverſos data prædicatione lucidiſſimæ veritatis expoſuerunt: Tom.* 3. *opuſc.* 5. Et infrà Petrus ipſe, *Nos ſi quid erravimus, ad Petri magiſterium corrigendi libenter accedimus, & retractationis opprobrium non veremur. Hæc eſt enim illa, ut ita loquar, officina fabrilis, cui nimirum is, qui Fabri dicebatur filius, præſidet; ad cujus regulam omnis meritò moneta reducitur; ad cujus rectitudinis lineam, quidquid uſpiam depravatum fuerit, reformatur.* Et in Gratiſſimo *cap.* 34. *Ipſe qui vice Petri claves tenet Eccleſiæ, ipſe potiſſimum adversùs novum dogma conſurgat, & introductores pravitatis dignæ ſententiæ jaculo confodiat.* Et *cap.* 39. copioſam diſputationem ita claudit, *Nos non proprias allegationes pertinaciter aſtruentes, ſed Synodalibus decretis humiliter obtemperantes, Apoſtolicæ Sedis edictum vel quod jam promulgatum eſt, ſequimur, vel ſi quid adhuc elimatius atque ſalubrius in poſterum ſtatuendum eſt, obedientiam profitemur. Ut ſicut à beatis Apoſtolis Evangelio coruſcante naſcentis fidei rudimenta percepimus, ita deinceps ab Apoſtolicis viris traditam omnem vivendi vel ſentiendi regulam teneamus, &c. Authoritate Sedis Apoſtolicæ me contentum eſſe decrevi; ut quidquid ei Synodali fuerit cenſura præfixum, hoc mihi proculdubio ſit authenticum, hoc certè canonicæ videatur authoritatis vigore ſubnixum.* Et in Gomorrhiano *c.* 26. luculentè idem declarat, ut oraculo Sedis Apoſtolicæ lubentiùs omnes acquieſcant, quorum ipſi accerſenda ſit conſultatio: *Petimus, & humiliter imploramus, ut clementia veſtra, ſi dicere fas eſt, ſacrorum Canonum decreta, quæ tamen vobis notiſſima ſunt, ſolerter inſpiciat; ſpirituales & prudentes viros ad conſultum hujus neceſſariæ indagationis adſciſcat; nobiſque ſuper his capitulis ita reſpondeat, ut omnem de noſtro pectore dubietatis ſcrupulum tollat. Neque hoc dicere idcircò præſumimus, ut ad hoc, Deo authore, ſufficere ſolam profunditatis veſtræ peritiam ignoremus; ſed ut dum ſacræ authoritatis teſtimonium adhibetur, dum plurimorum judicio & conſenſu res geritur, perverſorum hominum querela, quæ fortaſſis è diverſo mutire non erubeſceret, ſopiatur. Non enim facilè patet querelæ, quod multorum judicio conſtituitur. Sæpè autem ſententia, quæ ab uno conſiderata juris æquitate depromitur, ab aliis præjudicium deputatur.* Hæc ille ad Romanum Pontificem. Quid attinet Gratianum laudare, cujus Decretum tanti fecere Majores noſtri? Is ſanè tum alibi frequenter hoc Romanæ Sedis decus aſtruit, tum maximè 24. *q.* 1. *c.* 14. 15. 16. *Aliud, quàm Romana Eccleſia, neque ſentire, neque docere permittitur,* &c.

LX. Anſelmi quoque in Beccenſi Abbatia tandiu commorati doctrina ex ipſo Gallicanæ Eccleſiæ ſinu hauſta eſſe non injuria cenſebitur. Ita ergo ille in l. de Incarn. Verbi ad Urbanum II. Papam *cap.* 1. *Quoniam divina providentia veſtram elegit ſanctitatem, cui vitam & fidem Chriſtianam cuſtodiendam, & Eccleſiam ſuam regendam committeret: ad nullum rectiùs alium refertur, ſi quid contra Catholicam fidem oritur in Eccleſia, ut ejus authoritate corrigatur: nec ulli alii tutiùs, ſi quid contra errorem reſpondetur, oſtenditur, ut ejus prudentia examinetur. Quapropter ſicut nulli digniùs poſſum, ita nulli libentiùs præſentem epiſtolam, quàm veſtræ deſtino ſapientiæ; quatenus ſi quid in ea corri-*

gendum eſt, veſtra cenſura caſtigetur : & quod regulam veritatis tenet, veſtra authoritate roboretur. Quæ nonniſi ad indeflexam veritatis amuſſim rectè dicuntur.

LXI. Ivo Carnutenſis Epiſcopus nunc conveniendus eſt nobis. Cùm enim in Concilio Viennæ habito à Guidone ejus urbis Epiſcopo decretum eſſet in hunc modum, *Inveſtituram Epiſcopatuum & Abbatiarum de manu laica, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ authoritatem ſequentes, hæreſin eſſe judicamus. Scriptum illud ſeu privilegium, quod à Domino Paſchali Papa violenter Henricus Rex extorſit, in virtute Sancti Spiritus damnamus, &c.* Cùm Guido ipſe ad Paſchalem ſcripſiſſet, *Dictante Sancto Spiritu inveſtituram omnem rei Eccleſiaſticæ de manu laica, hæreſin eſſe judicavimus. Scriptum illud quod Rex à veſtra ſimplicitate extorſit, damnavimus.* Nequaquam hæc Ivoni cæteriſve Galliarum Epiſcopis ſunt probata. Invitanti enim Joanni Epiſcopo Lugdunenſi ad Synodum de iſtiuſmodi rebus tractaturam, reſpondet Ivo *epiſt.* 238. ſuo & Vualonis Pariſienſis, Joannis Aurelianenſis, cæterorumque Senonenſis Provinciæ Epiſcoporum nomine : Paſchalem componens Marcellino, Aaroni, Moyſi qui peccarunt, non ex animi ſui ſententia, ſed coacti : Paulo Apoſtolo, qui diſpenſativè diſcipulum circumcidit : addit, *Principales Eccleſiæ claves nolumus poteſtate ſua privare, quæcumque perſona vices Petri habeat, niſi manifeſtè ab Evangelica veritate diſcedat.* Et infrà : *Hunc exceſſum non tantùm non accuſamus, ſed dictante ratione approbamus, ſi imminente ſtrage populi, paterna charitate, cum nonnullo vulnere ſuo ſe tantis periculis voluit objicere, ut majoribus morbis poſſet ſincera charitate ſubvenire.* Et tandem : *Poſtremò quod quidquam inveſtituram hæreſin vocant, cum hæreſis non ſit, niſi error in fide, &c. fides cordis eſt, &c. Inveſtitura verò illa, de qua tantus eſt motus, in ſolis eſt manibus dantis & accipientis, quæ bona & mala agere poſſunt, credere vel errare in fide non poſſunt.* A quibus nec Joannes ipſe Lugdunenſis Epiſcopus diſſentiebat, ad Ivonem reſcribens, *Licèt exteriores inveſtituras per laicos factas non ſatis propriè hæreſis nomine cenſeamus : ſentire tamen ac defendere fieri debere, indubitata hæreſis eſt.* Omnes ergo ad abſolvendum ab hæreſis ſuſpicione Pontificem conſpirabant, tum quòd exteriores tantùm inveſtituras per vim ſibi extorqueri paſſus eſſet, non ipſarum jus quaſi canonicum : tum quòd laudabili diſpenſationi id adſignari poſſet : tum denique quòd ne Conciliis quidem generalibus id arrogatur, ut ubi vis armata ingruit, in errorem nunquam impellantur. Quibus adprimè concinunt, quæ prodidit Abbas Uſpergenſis de Concilio Lateranenſi an. 1116. ubi damnante Paſchali ſuum illud privilegium, *Bruno Signinus Epiſcopus altiùs exorſus eſt, Gratias Deo, qui D. Paſchalem Papam audivimus, proprio ore damnantem illud privilegium, quod pravitatem & hæreſin continebat. Ad hæc quidam cavillatoriè ſubjunxit, Si privilegium illud hæreſin continebat, qui illud fecit, hæreticus fuit. Joannes autem Cajetanus, ad hæc commotus Signino reſpondit : Tune Romanum Pontificem hæreticum appellas? Scriptum quod fecit Dominus Papa, malum quidem fuit, ſed hæreſis non fuit. Et alter quidem adjecit, Immò ne malum quidem fuit, quia ſi liberare populum Dei bonum eſt, &c. Ad hæc patientia Domini Papæ horrendo hæreſis nomine pulſata, expergefacta eſt, & manu ſilentium indicens, dixit, Eccleſia iſta nunquam hæreſin habuit, immò hìc omnes hæreſes conquaſſatæ ſunt. Hìc Ariana hæreſis, Sabelliana, &c. contrita eſt. Pro hac Eccleſia oravit cum dixit, Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua.* Emicat ex his Gallos id temporis, quàm Italos ad reverentiam & admirationem Sedis Apoſtolicæ propenſiores fuiſſe. Arnulphus autem Lexovienſis Epiſcopus, ſuam & Eccleſiæ Gallicanæ ſententiam ita expreſſit *epiſt.* 19. ad Alexandrum Papam, propulſata teterrimi ſchiſmatis caligine, orbi radiantem : *Benedictus Deus, qui Eccleſiam ſuam, immaculatam ſcilicet ſponſam dilecti filii ſui, mirabili ſemper benignitate diligit & conſervat. Licèt enim aliquibus ipſam aliquando vexari patiatur injuriis : facit tamen cum tentatione proventum, ut poſſit ſuſtinere : nec unquam portas inferi adversùs eam prævalere permittit, &c. Prævaluit in athleta Dei veritas falſitati, &c. Deus dejecit hæreticum &c. Dominus ſublimavit cornu Chriſti ſui, ut in eo unitas Eccleſiæ reformari poſſet, & regnum ipſius omnibus dominari.* Hæc ille de Innocentio anteceſſore ; ſtatim Alexandro his non imparia ominatur : *Redibit ſerenitas, & modica hæc ad radios veri ſolis nebula diſſolvetur : redintegrata unitate Catholica, ab omni parte pedibus veſtris univerſitas fidelis occurret, &c. Ego minor licèt omnibus, non minore tamen gaudio quàm cæteri, gloriam veſtræ promotionis amplector, & vos Apoſtolum Chriſti, Petri vicarium, Paſtorem & Epiſcopum omnium, qui Chriſtiano nomine cenſentur, agnoſco, & vobiſcum Catholicam profiteor unitatem.* Et *ep.* 21. de Eccleſia Gallicana : *Benedictus Pater miſericordiarum, qui Eccleſiæ Gallicanæ ſolitam miſericordiam benignus impendit, ut eam ſemper & agnitione veritatis illuſtret, & pedes ejus à juſtitiæ tramite nullatenus aberrare permittat. Sicut enim omnes quos ad oppreſſionem Romanæ Eccleſiæ rabida Teutonici furoris provexit invidia, virtus Altiſſimi manifeſta dejecit : ſic omnibus quos devotio Gallicana ſuſcepit, victoriam ſemper contulit & triumphum. Cumque multis conſtet cæteras regiones abundaſſe portentis, ſola Gallia monſtra non habuit ; ſed ſinceritate fidei, doctrinæ veritate, virtutum quoque titulis, & plurima operum exhibitione præfulſit.* Ubi vides in cauſa ſchiſmatis, quæ hæreſi conjunctiſſima eſt, Eccleſiam Gallicanam ſingulari ſua cum vero Pontifice conglutinatione id eſſe conſecutam, ut *monſtra non habuerit, ſinceritate fidei, doctrinæque veritate præfulſerit.* Et aliquantò antè Hildebertus Turonenſis Archiepiſcopus *epiſtol.* 65. ad Honorium II. Papam, provincialis Synodi ſuæ acta ab Apoſtolica Sede roborari, & irretractabili firmitate perpetuari poſtulans : *Hæc igitur vobis, ſancte Pater, ſignificanda cenſuimus, quatenus acta Canonicè veſtra confirmare dignetur authoritas : & datis ad Epiſcopos literis, communiter exhortari omnes, ut quæcumque eis facienda ſanximus & docenda, ipſi quoque cum Chriſto facere ſtudeant & docere, &c. Non gravemini confirmatione Apoſtolica roborare, ac prohibere, ne quis omnino reſcindere, vel aliqua ex parte minuere præſumat.* Perſpicis regulas *faciendorum & docendorum* in Conciliis Epiſcopalibus fixas, ne temerè refigantur, neceſſum eſſe, obſignari quodammodo Sedis Apoſtolicæ authoritate. Et his vetuſtior Fulbertus Carnot. Epiſc. *epiſt.* 22. 48. aliiſque compluribus, etſi nulla tum lis de fide ſtrepebat, ſatis tamen ſuperque prodidit, quantum deferret definitionibus ejus, *cui totius Eccleſiæ cura commiſſa eſt.*

LXII. Bernardus ſuo jam loco prodit, Galliæ decus immenſum. Sic ergo ille ad Cardinales & Epiſcopos Curiæ Romanæ : *Nulli dubium eſt, quin vos ſpecialiter ſpectet tollere ſcandala de regno Dei, ſurgentes ſuccendere ſpinas, ſedare querelas, &c. Pro Hur & Aaron ſtat zelus & authoritas Romanæ Eccleſiæ ſuper populo Dei. Ad eam meritò referimus non quæſtiones, ſed læſiones fidei, &c. Legite ſi placet librum Petri Abailardi, &c. Et ſi quidem judicatis me juſtè moveri, movemini & vos. Ac ne fruſtrà moveamini, agite, pro loco quem tenetis ; pro dignitate, qua polletis ; pro poteſtate, quam accepiſtis ; quò qui aſcendit uſque ad cœlos, deſcendat uſque ad inferos. Epiſt.* 188. Et *epiſt.* 189. ad Innocentium Papam, ad quem à Concilio Senonenſi Abaelardus appellarat, *Verùm tu, o ſucceſſor Petri, judicabis, an debeat habere refugium Sedem Petri, qui Petri fidem impugnat. Tu amice Sponſi, providebis* *quomodo liberes ſponſam à labiis iniquis & lingua doloſa, &c. Oportet hæreſes & ſchiſmata eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant. Et ſchiſmate quidem jam Dominus probavit te, & cognovit te. Sed ne quid deſit coronæ tuæ, &c. hæreſes ſurrexerunt. Itaque ad conſummationem virtutum, & ne quid minùs feciſſe inveniamini à Magnis Epiſcopis anteceſſoribus veſtris, capite nobis, Pater amantiſſime, vulpes, quæ demoliuntur vineam Domini, donec parvulæ ſunt. Ne ſi creſcant & multiplicentur, quidquid talium per vos non fuerit exterminatum, à poſteris deſperetur. Quanquam non jam parvulæ, nec pauculæ, ſed certè grandiuſculæ, & multæ ſint, nec niſi in manu forti vel à vobis exterminabuntur.* Vide mores, vide leges Gallorum. A Synodo Senonenſi provocat Abaelardus non ad Oecumenicum Concilium, ſed ad Romanum Pontificem. Hæreſes ſcriptis ejus aſperſas damnavit Senonenſis illa Synodus, gloriam tamen extinctæ & exterminatæ exorientis ſectæ Bernardus uni Innocentio reſervat. Si ab illo contrita non fuerit, ait à poſteris deſperatum iri. Sed quid apertius his rurſus ejuſdem ad eundem verbis *epiſt.* 190. *Oportet ad veſtrum referri Apoſtolatum pericula quæque, & ſcandala emergentia in regno Dei, & præſertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potiſſimum reſarciri damna fidei, ubi non poſſit fides ſentire defectum. Hæc quippe hujus prærogativa Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum eſt, Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua? Ergo quod ſequitur, à Petri ſucceſſore exigitur: Et tu aliquando converſus, confirma fratres tuos. Id quidem modò neceſſarium. Tempus eſt, ut veſtrum agnoſcatis, Pater amantiſſime, principatum, probetis zelum, miniſterium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cujus tenetis & Sedem: ſi veſtra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, ſi veſtra authoritate conteritis fidei corruptores.* Et ſub finem, *Cum non aliud eſſet quod agerem pro injuria fidei, quam dolebam: operæ mihi pretium arbitror, ſi illum monui, cujus arma potentia Deo ad deſtructionem in contrarium aſſertionum, ad deſtruendam omnem altitudinem extollentem ſe adversùs ſcientiam Dei, & in captivitatem redigendum omnem intellectum, ad obſequium Chriſti.* Et hæc Bernardus non tantùm ſuo, ſed & Gallicanæ totius Eccleſiæ nomine, ſenſu, ac præjudicio. Unde apud eundem Rhemenſis Epiſcopus ad Innocentium rurſus Papam, memorata appellatione Abaelardi: *Epiſcopi qui propter hoc in unum convenerunt, veſtræ reverentiæ deferentes, nihil in perſonam ejus egerunt; ſed tantummodo capitula librorum ejus, à Sanctis Patribus condemnata, ne morbus ſerperet, medicinali neceſſitate abjudicaverunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit poſt ſe, & populum qui ſibi credat, habet: neceſſe eſt ut huic contagio, celeri remedio occurratur. Serò enim medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras. Proceſſimus in hoc negotio, quouſque auſi ſumus. Tuum eſt de cætero, beatiſſime Pater, providere, ne in diebus tuis aliqua hæreticæ pravitatis macula decor Eccleſiæ maculetur. Tibi commiſſa eſt Sponſa Chriſti, amice Sponſi: tuum eſt tandem uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Ep.* 191. Quod ſæpiùs animadverſum eſt ſuprà, id in hoc quoque eminet negotio, hæreticos perinde ac Catholicos plus multò arrogare Sedi Apoſtolicæ, quàm Synodis Epiſcopalibus. Ita affectus erat Abaelardus. Idem animi erat ipſis Epiſcopis, qui ne ſuſpicione quidem ulla exoriente de Synodo Oecumenica, peſtiferæ hæreſeos debellationem uni Sedi Petri deberi conſentiebant. Poſtremò denique Innocentius ipſe ad Epiſcopos Galliæ reſcribens, laudato zelo, quo in novitatis damnationem conflagraverant, ſubdit: *Nos itaque, qui in B. Petri Cathedra, cui à Domino eſt dictum, Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos, licèt indigni reſidere conſpicimur: communicato fratrum noſtrorum, Epiſcoporum, & Cardinalium conſilio, univerſa Petri perverſa dogmata, ſanctorum Canonum authoritate cum ſuo authore damnavimus, eique tanquam hæretico perpetuum ſilentium impoſuimus. Univerſos quoque erroris ſui ſectatores, & defenſores, à fidelium conſortio ſequeſtrandos, excommunicationiſque vinculo innodandos eſſe cenſemus. Epiſt.* 194.

LXIII. Adverte hìc porro 1. *ſilentium* perpetuum & tanquam hæretico imponi: ſi *perpetuum*, ſi ut *hæretico*, non illud ergo, quod ſua in officina, hactenus inauditum, fabricarunt poſtea quidam, aſtutum & verſipelle ſilentium: ut quod ad tempus, & cum fiducia fidei Catholicæ ſimuletur. 2. Si res ita haberet ut illi fabulantur; & hæreſeos ab Epiſcopis & Pontifice damnati, poſſent de fidei Catholicæ conſcientia ſibi blandiri, poſſent à concilio Oecumenico pòſt abſolvi: præpoſterum & immane eſſet, eos omninò damnari, ut hæreticos extrudi à ſeptis Eccleſiæ, & ſæviſſimè divexari. Quàm propudioſum enim Eccleſiæ, eos proſcribere ac infamare, quos poſteà abſolvi poſſe, & innocentes comperiri ſciret? 3. Ideo Patres Synodi Senonenſis, cùm Petrus ad Sedem Apoſtolicam provocaſſet, ab eo notando temperarunt. Ergo & Synodo Oecumenicæ reſervanda eſſent potiùs, quàm temerè præcipitanda judicia, quæ pòſt emendarentur. 4. Cùm rariſſimi in cauſis fidei à Pontificis ſententia appellaverint ad Synodum Oecumenicam, & ita omnis prorſus Eccleſia Catholica his aſſenſa ſit decretis primæ Sedis de fide: ſi potuit illis hæreſis ſubeſſe, potuit & Eccleſia Catholica eo errore illaqueari, quod dictu nefas. An ergo in poteſtate fuit hominum, ut iniquè damnati à Pontifice, non appellarent, & ita Eccleſiam omnem demergerent in hæreſeos baratrum? 5. Sed cùm rariſſimæ poſſint & debeant Synodi colligi Oecumenicæ, an poterunt interim omnes ſibi ſuppalpari intùs in animo ſuo, & opiniones ab Epiſcopis & Pontifice exploſas retentare? Ut amant omnes hauſta ſemel animo præjudicia, & Scripturis Patribuſque ea concinere ſibi mentiuntur, nemo non ſentit, quanta hìc errandi aperiatur feneſtra. 6. Cùm ſit Pontificis Synodos Oecumenicas convocare, & perſuaſum illi ſit jam olim ab exordio Eccleſiæ, nullas ad fidei & hæreſeos certum judicium neceſſarias eſſe Oecumenicas Synodos; quis non videt, quantum in periculum Eccleſia Catholica conjiciatur, ſi ſtet eorum ſententia, qui à ſola Oecumenica Synodo fidem definiri poſſe exiſtimant? 7. Nec diſſimulari poteſt, Catholicæ per orbem univerſum effuſæ multitudinis quanta pars ita ratum & præjudicatum habeat, non errare uſquam, ubi quid docet Sedes Petri circa fidei dogmata. Tenent longè plurimi quod Lovanienſis Theologiæ facultas an. 1545. decernit, quod Carolus V. Imp. ſubſcribi fecit: *Eccleſiam retinere, & ſuſcipere, quidquid de fide & religione tradidit, & tradit, & traditura eſt Cathedra Petri, ſuper quam ita à Chriſto ſuo ſponſo eſt ædificata, ut in his quæ fidei ſunt & religionis, errare non poſſit.* Et, *Certa fide tenenda eſſe, quæ definita ſunt ſupra fidei & morum negotiis per Cathedram Petri, vel per Concilia generalia legitimè congregata.* Goldaſt. Conſt. Imp. *Tom.* 1. *p.* 516. Atqui Eccleſia Chriſti quàm errare nequit, tam errantem ſequi poteſt neminem. 8. Tardum videbatur Senonenſis Synodi Patribus, Abaelardi ſectam Romæ percelli, ne ea mora convaleſceret lues, & ſeram poſteà medicinam vinceret malum adultius: quid ſi ſuſtinenda ſint longa Conciliorum generalium ex orbe toto tædia; quanta interim facient incrementa novatores, immemores ſilentii, &, ut ſua promulgent placita, ad Eccleſiæ incolumitatem intereſſe perſuaſi? 9. Donatæ ſunt Synodi Oecumenicæ aliquando ad frangendam vel ſic hæreticorum indomitam pertinaciam. Sed eo exitu qui ſacros Annales evolventibus manifeſtus eſt. Ariani, Macedoniani, Neſtoriani, Eutychiani, & id genus alii, aliquantò ferè procaciùs poſt Synodum inſaniere, quàm ante. Neſtoriani & Pelagiani Cæleſtino non ceſſerant, nec Epheſino Concilio ceſſere, Eutychiani Leonis decreta ſuggillaverant, Chalcedonenſem Synodum ſannis diriſque proſecuti ſunt. Ita Monothelitæ, Iconomachi, ut Pontifices, ita Synodos ludibrio habuere. Noſtra ætate in Tridentinum Concilium virulentiam ſuam nova hæreſeos colluvies impotentiùs effudit. Catholicis porrò vix unquam conceſſa ſunt Concilia Oecumenica erudiendis, aut placandis; ut qui Epiſcopalibus Conciliis vel Pontificiis decretis protinus obſecuti ſint. 10. Si quos autem moveat, quòd prioribus Eccleſiæ ſæculis rariora extent veſtigia privilegii hujus Sedis Apoſtolicæ. Advertant illi multò obſcuriora, immò nulla prorſus extare Oecumenicarum Synodorum. Ut quæ ante Nicænam nec habitæ ſint, nec haberi potuerint. Cùm ergo tot ebullierint interim hæreſum peſtes, cùm Eccleſia Catholica adversùs earum mendacia munienda fuerit, una ſupereſt Epiſcoporum, & ejus, qui principatum Epiſcopatus tenet, authoritas, quæ tunc præſidio fuerit, & ſemper ſit, & uſque futura ſit; cùm Synodorum congregationi perinde nunc intercedere poſſit ſæcularium Principum poteſtas, 11. Quocirca id denique elucet, ſola Eccleſiæ univerſalis authoritate opprimi & ſchiſmatum & hæreſum novitates omnes, ſive illa in Synodum coeat, ſive eo labore ſuperſedeat. Epiſcopi enim Eccleſiæ Catholicæ etiam in particularibus Synodis authoritatem Eccleſiæ univerſalis præ ſe ferunt, ſuiſque conciliant ſtatutis, quandiu illis Eccleſia eadem univerſalis non intercedit, quandiu ſilet, & ſilentio ſuffragatur. Multò magis primæ Sedis Pontifices, ubi ab Eccleſia conſuluntur, ubi definiunt, univerſalis ejuſdem Eccleſiæ authoritatem prægeſtant, adjiciuntque decretis ſuis, ut qui Caput ſint Eccleſiæ, ut qui Eccleſiæ perſonam repræſentent, ut qui gerant Sacramentum Eccleſiæ, ut qui non tam ſuo, quàm Eccleſiæ totius nomine pronuncient, ut quibus ſe Eccleſia committit, & immiſcet, ut quorum fidei incumbunt univerſi fideles, ut denique quos Eccleſia ſequitur, quæ errantem ſequi poteſt neminem univerſa.

LXIV. Petrus venerabilis Abbas Cluniac. *lib.* 4. *epiſt.* 4. ad eundem Innocent. Papam narrat Abaelardum Cluniaco tranſiſſe: *Quæſivimus, quò tenderet. Gravatum ſe vexationibus quorundam, qui ſibi, quod valdè abhorrebat, nomen hæretici imponebant; majeſtatem Apoſtolicam ſe appellaſſe, & ad eam confugere ſe velle reſpondit. Laudavimus propoſitum, & ut ad notum & commune refugium confugeret, admonuimus. Juſtitiam Apoſtolicam, quæ nulli unquam etiam extraneo, vel peregrino defuit, ſibi non defuturam diximus. Miſericordiam ipſam, ubi ratio poſtularet, ſibi occurſuram promiſimus.* Denique in gratiam Sedis Apoſtolicæ Petrum Petrus recolligit. Et hìc vides litem de fide apud Petri tribunal ritè dirimi. Quod eodem ævo in Anglia firmabat Ælredus Ordinis Ciſtercienſis Abbas in *c.* 14. Iſaiæ; *Hæc eſt Eccleſia, quam primitivorum ſanctus vocat Apoſtolus, cujus plenitudo poteſtatis in ipſius principe, primò de Oriente tranſmigrans in Occidentem, authoritate Spiritus Sancti in Romana reſedit Eccleſia. Hæc eſt Romana Eccleſia, cujus intereſt conſulere omnibus, judicare de omnibus, omnibus providere. Quidquid ipſa ſtatuerit, ſuſcipio; approbo, quod approbaverit; & quod damnaverit, damno.*

LXV. Bernardi & Epiſcoporum Galliæ conſenſio nihilo obſcurior in cauſa Gilberti Pictavienſis Epiſcopi eluxit. Ea enim in Rhemenſi Concilio coram Eugenio III. Papa & Cardinalibus diſceptata. Quos cùm erranti potiùs quàm errori faventes videret Bernardus, quatuor conſcripſit fidei ſuæ capitula, totidem Gilberti capitulis adverſa, & cum Archiepiſcopis, Epiſcopiſque Galliæ ſubſcripſit. Eo exarſere Cardinales, & ad Eugenium conqueſti ſunt, *Sed quid fecit Abbas tuus, & cum eo Gallicana Eccleſia? Qua fronte, quo auſu cervicem adversùs Romanæ Sedis primatum & apicem erexit? Hæc eſt enim ſola, quæ claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit. Ipſa ſola de fide Catholica diſcutere habens, à nullo, etiam abſens, in hoc ſingulari honore præjudicium pati poteſt. Sed ecce Galli iſti, etiam faciem noſtram contemnentes, tanquam finituræ ſententiæ ultimam manum apponendo, nobis inconſultis fidem ſuam ſcribere præſumpſerunt. Certè ſi in Oriente, utpote Alexandria & Antiochia coram omnibus Patriarchis hujuſmodi tractaretur negotium, nihil firma ſtabilitate ſolidum ſine noſtra valeret definiri authoritate: quin immò juxta antiquorum Patrum inſtituta vel exempla, Romano ſervaretur examini terminandum.* Hanc querelam Pontifex cùm apud Bernardum depoſuiſſet, *Ille humiliter & cum reverentia reſpondit, Se vel Dominos Epiſcopos nihil de præfatis capitulis definiſſe: ſed quia ab Epiſcopo Pictavino audierat, ut fides ſua ſcriberetur: idcircò quia ſolus nollet, illorum authoritate ac teſtimonio ſimpliciter ſe, quod ſentiret, expoſuiſſe. Hocque tam humili, quàm modeſto ipſius reſponſo, prædicta Cardinalium indignatio conquievit; ita tamen ut præfatum ſcriptum tanquam inconſulta curia prolatum, velut authoritatis pondere carens, pro Symbolo in Eccleſia, quod in Conciliis contra hæreſes congregatis fieri ſolet, non haberetur.* Hactenus Otto Friſing. *cap.* 56. qui addit, *De primo tantùm Romanus Pontifex definivit, &c. Epiſcopus verò præmiſſam ſummi Pontificis ſententiam reverenter excipiens, &c.* Summam & ineluctabilem definiendi authoritatem, vides, cui deferat Eccleſia Gallicana.

LXVI. De his audiendus rurſum Goffridus Monachus Clarevall. & Notarius Bernardi: *Communi conſilio à Patribus decem provinciarum, aliis autem Epiſcopis & Abbatibus plurimis, dictante viro Dei, novis dogmatibus opponitur Symbolum novum: cui etiam ſubſcribuntur nomina ſingulorum, ut eorum videlicet omnium, ſicut fides irreprehenſibilis, ſic irreprehenſibilis zelus innoteſcat. Ita demum Apoſtolico judicio, & authoritate univerſalis Eccleſiæ error ille damnatur: Epiſcopus Gillebertus, an eidem damnationi conſentiat, interrogatur: conſentiens publicèque refutans, quæ priùs ſenſerat & affirmaverat, indulgentiam ipſe conſequitur. Maximè quod ab initio cautum fuiſſet, ea lege eandem ingredi diſceptationem, ut promitteret ſine ulla obſtinatione, ſeſe pro Eccleſiæ ſanctæ arbitrio, correcturum liberè ſuam opinionem. Lib.* 3. *de vita Bernardi cap.* 51. Ut quid id cavebatur, ut quid cedebat Gilbertus, ſi definitioni ſynodali & Pontificiæ error illuſiſſe, & inde in omnem Eccleſiam effundi poterat? Quin ſaltem in Oecumenica pòſt Synodo retractantur hæc omnia, ne præproperè in hæreſin Eccleſia univerſalis conſenſerit? Sed nuſquam ea de re laboratum hactenus.

LXVII. Gaufridus his accedat Monachus Ciſtercienſis in epiſt. ad Cardinalem Albanenſem de his ſcripta, ubi de Concilio Rhemenſi diſſerens ait: *Poſtquam diutiùs diſputatum eſt, ſub eo tenore diſceſſum eſt, ut dicerent Domini Cardinales, quia ecce audivimus quæ propoſita ſunt, deinceps judicabimus, qualiter debeant definiri. Quod verbum eatenus movit corda multorum, ut ſequenti die apud Sanctum Bernardum conuenirent Archiepiſcopi decem, Epiſcoporum quoque, ac Abbatum, & Magiſtrorum plurima multitudo. Et quia judicium ſibi ſoli videbantur reſervaſſe, quos noverant ferè omnes errantis potiùs, quàm erroris fautores: providere oportere cum capitulis illis Gilberti Epiſcopi, ſuæ etiam fidei Symbolum mitti, ut ſcirent pleniùs unde judicarent, &c. Et electæ ſunt tres perſonæ, Epiſcopi duo, & Sugerius Abbas ſancti Dionyſii, qui eandem ſcripturam Domino Papæ & Cardinalibus præſentarent; & dicerent eis, Offerimus & nos vobis noſtram confeſſionem, ut non de parte, ſed de partibus judicetis. Tenetis confeſſionem hominis illius ſcriptam,* *convenit, ut teneatis & noſtram. Verumtamen ille vobis ſub hoc tenore tradidit ſuam, ut paratus eſſet corrigere, ſi quid vobis aliud videretur: nos ejuſmodi conditionem penitus excludentes, ſic vobis noſtram offerimus, ut noveritis, quod in hoc ſumus, in hoc perſeverabimus, nihil penitùs mutaturi. Quibus Papa reſpondit, quod ab eadem confeſſione eorum in nullo prorſus Romana Eccleſia diſſentiret, & ſi ſtare aliqui viſi fuerant pro perſona, ſed non ſtabant aliquatenus pro doctrina, &c. Ibidem dominus Papa authoritate Apoſtolica, de aſſenſu totius Eccleſiæ quæ convenerat, capitula ipſa damnavit.* In fide ſua nihil vacillabant, nullo dubitationis lubrico lapſabant Galliarum Epiſcopi, judicii tamen ſummam poteſtatem Romanæ Eccleſiæ tribuunt: de effugio ad Synodum Oecumenicam nec ſuſpicio ulli naſcitur.

LXVIII. Idem ipſe infrà paucis perſtringit Abaelardum, *Cujus libellos piæ memoriæ Innocentius Papa ſecundus in urbe Roma, & in Eccleſia Beati Petri incendio celebri concremavit, Apoſtolica authoritate hæreticum illum denuncians.* De quo & Goffridus Monachus Clarevall. *lib.* 3. vitæ Bern. *cap.* 5. In *grandi* Concilio Senonenſi, Abaelardus, *nec volens reſipiſcere, nec valens reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui, qui loquebatur, ut tempus redimeret, Sedem Apoſtolicam appellavit, &c. Nihilominus Eccleſia quæ convenerat, dimiſit hominem, multavit abominationem; à perſona abſtinens, ſed dogmata prava condemnans. Quando verò Petrus ille refugium inveniret in Sede Petri, tam longè diſſidens à fide Petri? Et ipſum ergo authorem eadem ſententia cum erroribus ſuis Apoſtolicus Præſul involvens, hæreticumque denuncians, ſcripta incendio, ſcriptorem ſilentio condemnavit.* Quibus adde Otthonem de Sancto Blaſio, in appendice ad Otthonem Friſing. *Petrus Bajulardus hæreſin Arianam reſuſcitare molitur. Contra quem venerabilis Abbas Bernardus velut contra hoſtem Eccleſiæ inſurgens, viva voce ſcriptiſque ipſum magnificè convincens, hæreticum probavit, ſcriptiſque ejus ſynodaliter examinatis ab Apoſtolico, & damnatis, ipſi de cætero ſilentium impoſuit.* Ita *cap.* 2. at *cap.* 3. rurſum de libris Gilberti: *Eugenius Papa Synodum Epiſcoporum congregavit, &c. Liber Gilberti in nonnullis à vera fide viſus eſt diſcrepare, & ideò ſynodaliter reprobatus & damnatus eſt; Epiſcopo libri ipſius authore humiliter conſentiente, ipſumque ore proprio damnante.* Et Ottho ipſe Friſing. Epiſcopus *lib.* 1. de geſtis Frider. Imp. *cap.* 57. *Epiſcopus verò Gilbertus præmiſſam ſummi Pontificis ſententiam reverenter excipiens, Archidiaconis ſuis in gratiam receptis, cum ordinis integritate & honoris plenitudine, ad propriam Diœceſin remeavit.* Nempe ut antè *cap.* 46. perhibuerat, Gilbertus *à duobus Archidiaconis ſuis, tanquam contra Catholicæ normam Eccleſiæ doctrinam inſtituens, ad ſummi Pontificis, Romanæque Sedis examen, interpoſita appellatione vocatur.* Et ibidem *cap.* 47. de Abaelardo: *Bernardo authore, primò ab Epiſcopis Galliæ, poſt à Romano Pontifice, Petro Abaelardo ſilentium impoſitum fuit.* Et *cap.* 48. in Senonenſi Concilio, *dum de fide ſua diſcuteretur, ſeditionem populi timens Abaelardus, Apoſtolicæ Sedis præſentiam appellavit.* Conſtantiſſimè in fidei negotio ab Abaelardo non ad Synodum provocatur Oecumenicam, ſed ad Sedem Apoſtolicam, cui & Gilbertus ſe cauſamque ſuam omnino committit.

LXIX. Bernardus iterum *epiſt.* 174. plurima argumentatus adversùs feſtum diem Conceptionis Deiparæ, ut à Lugdunenſibus præproperè innovatum, hæc tandem ſubjicit: *Si ſic videbatur, conſulenda erat priùs Apoſtolicæ Sedis authoritas, & non ita præcipitanter atque inconſultè paucorum ſequenda ſimplicitas imperitorum, &c. Quæ autem dixi, abſque præjudicio ſanè dicta ſint ſaniùs ſapientis. Romanæ Eccleſiæ præſertim authoritati, atque examini totum hoc, ſicut & cætera quæ ejuſmodi ſunt, univerſareſervo: ipſius, ſi quid aliter ſapio, paratus judicio emendare.*

LXX. Petrus Cellenſis *lib.* 6. *epiſt. ult.* in eodem verſatur argumento: *Eſt auro locus in quo conflatur, & habet argentum venarum ſuarum principia, Sedem Petri & curiam Romanam, quæ claves cœli principaliter tenet. Hæc Sedes Petri, id eſt, Petra in qua Moyſes reſidet, videlicet Lex Dei immaculata, convertens animas, fragoſa quæque hæreticorum Conciliabula elidit, atque allidit, profanas vocum novitates reſecat, & reſcindit; ſuperflua confodit & jugulat; hiantia & eclyptica complet, & illuſtrat. Utinam ſalva veritatis authoritate, lance communis Concilii, hæc domina & moderatrix totius Chriſtianitatis, Conceptionem Virginis libraſſet & approbaſſet, & à mari uſque ad mare hanc propagaſſet; Sole, id eſt, Apoſtolico, & Luna, id eſt, Romana Curia præeunte, tam ſecurè, quàm expeditè in lumine vultus eorum greſſus meos ponerem, & diſponerem; ex hoc videns vitare lubricum, & ſequi ſolidum, & ſecurum.* Et eadem de re *lib.* 9. *epiſt.* 10. *Virginem laudas, & ego laudo. Prædicas ſanctam, & ego, &c. Si verò extra communis monetæ formam, vis fabricare aliam, quam non approbaverit Sedes Petri, cujus eſt approbare vel improbare ordinem univerſalis Eccleſiæ, pedem ſiſto, & terminos conſtitutos non tranſgredior.* Quæ controverſia etſi ad diſciplinam attinebat, illigatam illi tamen fuiſſe & fidei cauſam, exploratum eſt. Quibus adde paucula hæc ex Petri Bleſenſis epiſtola 99. ad Urbanum Papam: *Domus Dei quæ in lapide adjutorii ſuper fundamentum Apoſtolorum ſtabilita eſt, à Petro & ſucceſſoribus ejus formam ſemper eruditionis & ſtatum incolumitatis accepit. Quod enim ſtipiti rami, quod capiti membra, quod radii Soli, quod fonti rivuli, hoc Apoſtolicæ Sedis eminentiæ debent Eccleſiæ omnes, quas ubique terrarum religio Chriſtiana fundavit.* Cui præmittendus fuerat Hugo de Sancto Victore, de Sacram. *lib.* 2. *cap.* 43. *Papa dicitur, quia Pater Patrum. Univerſalis dicitur, quia univerſæ præeſt Eccleſiæ. Hic quoque Apoſtolicus appellatur, quia Principis Apoſtolorum vice fungitur. Ejus officium eſt, &c. Canones etiam pro tempore ad utilitatem Eccleſiæ promulgare, vel immutare, &c. Totam Eccleſiam vice Chriſti gubernare. Itaque Papa vicem & locum Chriſti tenet, Epiſcopi Apoſtolorum.* Joannes Salisberienſis ad Carnotenſem demum ſuffragio meritorum ingentium provectus Epiſcopatum, liberaliter paſſim Romanæ Sedis dotibus amplificandis indulget. Stringam ex eo hæc pauca. Ad Alexandrum Papam *epiſt.* 193. *Clamamus ad Succeſſorem Petri, Vicarium Crucifixi, &c. Jus eſt veras exprimere voces, præſertim apud eum, qui amator eſt, & patronus veritatis, & cujus miniſterio Spiritus Sanctus totius falſitatis figmenta condemnat.* Et ad eundem *epiſtol.* 220. *Recurrebant filii Iſrael ad tabernaculum fœderis, ubi Sancta Sanctorum ſervabantur, id eſt, mandata Dei, quæ cunctis juſtificationibus antecellunt, & opportunitatibus ſuis conveniebant Moyſen & Aaron, Sanctos Domini. Et miſeris Cantuarienſibus, ad quos inter Deum & ſe mediatores confugiendum eſt, niſi ad Romanam Eccleſiam, ubi viget divinæ legis cuſtodia, & totius ſacerdotii principatus? Nam ſi illa poſt Deum decreverit, ſalvare nos, continuò liberabimur. Si manus erexeritis, ſternetur Amalech; & qui vos Pharaoni dedit in Deum, dejiciet omnes adverſarios Eccleſiæ à facie veſtra.* Univerſim valent iſta; & quæ tunc diſceptabantur libertatis Eccleſiaſticæ capita, eorum nonnulla eſt cum fidei dogmate conſanguinitas. Quo circa eodem forſan referri poſſet & hoc ex *epiſt.* 190. Stephani Sanctæ Genovefæ priùs Abbatis, poſtea Epiſcopi Tornacenſis, ad eos qui privilegia indulta à Petri Sede convellebant: *Examen iſtud reſervate ſummo Pontifici, qui ſolus habeat poteſtatem & condendi novos Canones, & exponendi veteres, & interpretandi privilegia ſua, & corrigendi aliena.*

LXXI. Gallis non immeritò & ſanctus Thomas annumerabitur. Is ergo 2. 2. *q.* 1. *art.* 10. ita philoſophatur: *Nova editio Symboli neceſſaria eſt ad evitandum inſurgentes errores. Ad illius ergo authoritatem pertinet editio Symboli, ad cujus authoritatem pertinet finaliter determinare ea, quæ ſunt fidei, ut ab omnibus inconcuſſa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad authoritatem ſummi Pontificis, ad quem majores & difficiliores Eccleſiæ quæſtiones referuntur, ut dicitur in decret. libr. de bapt. cap. Majores. Unde & Dominus Petro dixit, quem ſummum Pontificem conſtituit, Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando converſus confirma fratres tuos. Et hujus ratio eſt, quia una fides debet eſſe totius Eccleſiæ. Quod ſervari non poſſet, niſi quæſtio fidei exorta determinetur per eum, qui toti Eccleſiæ præeſt: & ſic ejus ſententia à tota Eccleſia firmiter teneatur. Et ideò ad ſolam authoritatem ſummi Pontificis pertinet nova editio Symboli, ſicut & alia omnia quæ pertinent ad totam Eccleſiam, ut congregare Synodum generalem, & alia ejuſmodi.* Ubi illud eniteſcit, nullam inter Pontificem & generale Concilium pugnam, nullam æmulationem fervere, ſed ſummam ex adverſo concordiam & ſocietatem. Una enim utriuſque, una Eccleſiæ Catholicæ authoritas eſt, ſeu capite & lingua tantùm quod ſentit, eloquatur: ſeu toto corpore & membrorum omnium concentu idem aſſonet. Unde & in reſponſione ad ſecundum mox idem docet non potuiſſe veteres Synodos eam poſterioribus Conciliis abrogare poteſtatem, adversùs novas hæreſes nova conſcribendi Symbola, non novam, ſed veterem fidem explicantia manifeſtiùs: *Unde pertinet ad ſummum Pontificem, cujus authoritate Synodus congregatur, & ejus ſententia confirmatur.* Toties autem congregari Synodos generales, quoties novæ jugulandæ ſunt hæreſes, ineptum, impoſſibile, & à moribus Eccleſiæ hactenus alieniſſimum non neſciebat ſanctus Doctor.

LXXII. Quod multò ſplendidius fiet ex alio ejuſdem luculentiſſimo teſtimonio, de potentia *q.* 10. *art.* 4. *ad* 13. ubi pro Latina Eccleſia adversùs Græcorum querimonias ita decertat: *Sicut autem poſterior Synodus poteſtatem habet interpretandi Symbolum à priore Synodo conditum, ac ponendi aliqua ad ejus explanationem, ut ex prædictis patet: ita etiam Romanus Pontifex hoc ſua authoritate poteſt, cujus authoritate ſola Synodus congregari poteſt, & à quo ſententia Synodi confirmatur, & ad ipſum à Synodo appellatur. Quæ omnia patent ex geſtis Chalcedonenſis Synodi. Nec eſt neceſſarium, quod ad ejus expoſitionem faciendam univerſale Concilium congregetur, cum quandoque id fieri prohibeant bellorum diſſidia; ſicut in Sexta Synodo legitur, quod Conſtantinus Auguſtus dicit, quod propter imminentia bella univerſaliter Epiſcopos congregare non potuit. Sed tamen illi qui convenerunt, quædam dubia in fide exorta, ſequentes ſententiam Agathonis Papæ determinaverunt, ſcilicet quod in Chriſto ſint duæ voluntates, & duæ actiones. Et ſimiliter Patres in Chalcedonenſi Synodo congregati, ſecuti ſunt ſententiam Leonis Papæ, qui determinavit Chriſtum eſſe in duabus naturis poſt incarnationem.* Vides hic 1. ipſarum ex Synodorum teſtificatione, varios incurrere obices, ne Synodi colligantur, adeoque ad perimendas hæreſes ſubinde pullulantes, alio quopiam veritatis oraculo opus eſſe. 2. Nec ſecundam, nec ſextam, nec alias fortè plures jure æſtimatum iri Oecumenicas Synodos, niſi ex Pontificis Romani, & Eccleſiarum ei proximiùs adhærentium, & quaſi concretarum confeſſione, vel antegreſſa, vel conſecuta. 3. Si loco Synodi generalis ſubroganda ſit vicaria & perpetua authoritas aliqua, non aliam quàm Romanæ Eccleſiæ excogitari poſſe, cujus eſt Synodos & convocare & confirmare. 4. Cum vel maximè, ut ait ſanctus Doctor, appelletur à Synodo generali ad Pontificem. Nempe ut nunc quidem interpretari licet, alibi fuſiùs ea de re diſceptaturis, quia ſine Pontifice Romano, nunquam verè Oecumenica Synodus eſt: Et fruſtra ejus nominis gloriam aucupatæ ſunt aliquæ Synodi, ſine eo, vel contra eum congregatæ. Nuſquam enim illis univerſa conſenſit vel præſens Eccleſia, vel poſtera. 5. Tantò majoris eſt autem momenti hæc argumentatio B. Thomæ, quòd Latinam, id eſt, Catholicam ibi tuetur adversùs Græcos Eccleſiam, quæ ſolius Romani Pontificis authoritate, citra generalem Synodum, in Symbolum, adeoque in dogma fidei ſuſceperat Spiritus Sancti à Filio proceſſionem.

LXXIII. Denique idem rurſus 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. *ad* 3. *Poſtquam ea eſſent authoritate univerſalis Eccleſiæ determinata, ſi quis tali ordinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus cenſeretur. Quæ quidem authoritas principaliter reſidet in ſummo Pontifice. Dicitur enim* 24. *q.* 1. *Quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres noſtros & Coepiſcopos, nonniſi ad Petrum, id eſt, ad ſui nominis, & honoris authorem referre debere. Contra cujus authoritatem, nec Hieronymus, nec Auguſtinus, nec aliquis ſacrorum doctorum ſuam ſententiam defendit. Unde dicit Hieronymus ad Damaſum Papam, &c.* Subtexit, & Hieronymo adſcribit verba ſuperiùs relata Pelagii ad Innocentium, quibus fidei ſe, & Sedi Petri emendandum ſubſternebat. Thomæ comes individuus adſit Bonaventura. Iſte ergo *l.* 1. *d.* 11. *art.* 1. *q.* 1. eandem Latinorum adversùs Græcos cauſam defenſitans de proceſſione Spiritus Sancti ex Filio; horum ſuperbiam notat, *quia cum reputarent ſe ſciolos, & vocati non fuerint: noluerunt profiteri, quod non erat per eos inventum.* Notat & pertinaciam, quia *ſuam ſententiam defendere auſi ſunt, & authoritati Eccleſiæ Romanæ obviare: & ideo facti ſunt hæretici, quia negant fidei veritatem: & ſchiſmatici, quia receſſerunt ab Eccleſiæ unitate.* Criminationes verò Græcorum, quòd Symbolum novum condiderimus, cum Synodi Oecumenicæ id olim vetuerint, ita exufflat; *Poteſt dici, ſicut dicit Anſelmus, quod novum edidimus, quod quidem facere potuimus. Quia Romana Eccleſia plenitudinem poteſtatis à Petro Apoſtolorum Principe acceperat, in quam nulla Patrum ſententia nec interdictum ponere, nec artare potuit, nec ei præjudicare, nec ligare eam ad aliquid.* Et rurſus ibidem continuò: *Similiter dicunt nos ſchiſmaticos, quia à nobis incipit diviſio: cum enim hoc vellemus aſſerere, noluimus eos vocare. Et ad hoc reſponderi poteſt pro Latinis, quòd eos vocare non fuit opportunum, quia Eccleſia ſine eis hoc poterat: &c. & quia erat periculoſum, quia quod pro certo habendum erat, periculum erat ducere in dubium.* Alieniſſima ſunt hæc omnia, non tam Bonaventuræ, quàm totius Latinæ Eccleſiæ reſponſa, ab eorum opinatione, qui fidei definitiones à ſolis jactant hauriendas eſſe Oecumenicis Synodis, non à Romana Eccleſia. Unde Alenſis Pariſinæ & ipſe Scholæ non injuria accenſendus, *quæſt.* 43. *memb.* 4. *Quoniam igitur & neceſſitas cogebat, & ratio nulla prohibebat, & vera fides hoc admittebat: fiducialiter aſſeruit Latinitas, quod confitendum & credendum eſſe cognoſcebat. Quod autem quæritur, quare hoc Græcorum Eccleſiæ conſenſu factum non eſt: reſpondemus, quia nimis erat Latinis difficile Græcorum Epiſcopos ad conſulendum de hac re colligere: nec erat neceſſe, unde non dubitabant, in quæſtionem adducere. Quæ enim Eccleſia eſt, quæ per amplitudinem unius Regni dilatatur, cui non liceat aliquid ſecundùm rectam fidem conſtituere, quod in conventu populi utiliter legatur, aut cantetur? Quantò magis licet Romanis hoc conſtanter proferre, in quo gentes & omnia regna, quæ Latinis utuntur literis, pariter concordant?* Uſque ad Florentinæ Synodi tempora ab hac defenſionis ratione non diſceſſiſſe Latinos Theologos, in promptu eſt, cum non aliis poſſent machinis retundere Græcorum congreſſiones. Henricus à Gandavo in Summa, *articul.* 54. *q.* 6. negat excuſari poſſe Græcos ſecus ſentientes, poſtquam cœpit *Eccleſia Latinorum contrariari*. Nec Okamus ipſe inficias ire potuit, in 1. *d.* 11. *quin ex determinatione Eccleſiæ* contra Græcos tenendum ſit, Spiritum Sanctum à Filio procedere. Durandus à Sancto Porciano in eandem *d.* ait, diſſentire Græcos à nobis, & errare: Magiſtro viſos non errare, quia nobiſcum ſentiunt re, verbis diſſentiunt, dum concedunt Spiritum Sanctum eſſe Filii. Gabriel Biel in eandem *d.* 11. *Non concedunt Græci Spiritum Sanctum procedere à Filio, &c. Contra quos eſt determinatio Eccleſiæ in c. Firmiter de Sancta Trinitate*. Et mox: *Hæc concluſio eſt fidei & determinationis Eccleſiæ, ideò inconcuſsè tenenda*. Joannes Major Scholæ Pariſienſis Theologus in eandem *d.* 11. non acquieſcit Magiſtro, ajenti verbis tantùm Græcos à nobis diſſidere: *Non eſt veriſimile de Græcis poſt determinationem Eccleſiæ, quod haberent diſputationem vocalem cum Latinis, ſed realem*: ſed Anſelmo lib. de proceſſione Spiritus Sancti *cap.* 4. neganti: *Græci nobiſcum non conſentiunt Eccleſiæ, & iſtud patet, quia cum interdum nobiſcum proteſtati ſint ſe velle capere determinationem matris Eccleſiæ, & illi adhærere: protinus revertentes in regionem ſuam per aliam viam, ad priorem reverſi ſunt vomitum*. Et paulò antè: *Teſtimonium efficax hujus concluſionis colligitur de ſumma Trinitate & fide Catholica lib.* 6. *cap. fideli, ubi ſic habetur: Fideli ac devota, &c. Hoc profeſſa eſt hactenus, &c. Prædicat Sancta Romana Eccleſia mater omnium fidelium & magiſtra, &c. Hoc ſacro approbante Concilio damnamus, &c.* Parco reliquos Scholæ Theologicæ Magiſtros acervare, unum contentus adjeciſſe Joannem de Pariſiis, lib. de poteſtate Regia & Papali *cap.* 3. *Una eſt omnium fidelium Eccleſia, unus populus Chriſtianus. Et ideo ſicut in qualibet Diœceſi unus eſt Epiſcopus, qui eſt caput Eccleſiæ in illo loco, vel populo; ita in tota Eccleſia, & in toto populo Chriſtiano, eſt unus ſummus Epiſcopus, Papa ſcilicet Romanus, Petri ſucceſſor. Nam poſt corporalem ſubtractionem præſentiæ corporalis Chriſti, convenit interdum circa ea, quæ ſunt fidei, quæſtiones moveri: in quibus propter diverſitatem opinionum vel ſententiarum divideretur Eccleſia, quæ ad ſui unitatem requirit fidei unitatem, niſi per unius ſententiam Eccleſiæ unitas ſervaretur. Hic autem principatum hujuſmodi habens eſt Petrus, ſucceſſorque ejus, non quidem ſynodali ordinatione, ſed ex ore Domini, qui Eccleſiæ ſuæ noluit deficere in neceſſariis ad ſalutem*. Et infrà: *Ne propter diverſitatem controverſiarum unitas fidei deſtruatur, neceſſe eſt unum eſſe ſuperiorem in ſpiritalibus, per cujus ſententiam controverſiæ terminentur*. Ita ille nihil ab hac inveterata Gallorum fide deterritus, aut avocatus importuna illa, in cujus tempora incidit, Bonifacii VIII. & Philippi Pulchri rixa.

LXXIV. Obſervat autem non abs re Sanctus Thomas, & in veteris juris ſeu Gratiani decreto, & in novi, ſeu in Gregorianis Decretalium libris, id expreſsè declarari, quod nunc expenditur, nempe ex Innocentio I. *Quoties fidei ratio ventilatur, omnes Epiſcopos ad Petr. ſedem referre debere, quod per totum mundum poſſit Eccleſiis omnibus in commune prodeſſe*. Et ex Innocentio IV. *Majores Eccleſiæ cauſas, præſertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas eſſe, &c. Quibuſdam igitur quæſtionibus, quas contra Catholicos hæretici moverant, nos poſtulas reſpondere*. Hæc ille ad Arelatenſem Archiepiſcopum. Nuſquam hìc mentio Concilii, quod nec habitum eſt ullum adversùs Pelagianos, & Petrobruſianos, ſeu novellos alios parvulorum Baptiſmi inficiatores. Quæſtione ad Petri Sedem relata, ab ea manat definitio, quæ *per totum mundum omnibus Eccleſiis in commune proſit*. Has porro Pontificum decretales epiſtolas, etiam nunc, ſed & olim Gallicani Antiſtites oſculati ſunt, & in eas ſacramento etiam Doctores quique adacti. Fruſtra ergo pauculi in angulis mutiunt; attendendum eſt, quod in propatulo: & de Gallicanæ Eccleſiæ ſenſu, æſtimandum eſt, temperandumque judicium, ex iis quæ publica authoritate, & è longè pluribus geruntur. Etiam nunc enim eoſdem retentat mores Eccleſia Gallicana in dubiis circa fidem emergentibus, quos olim ſub Carolo Magno, in cujus *Capitul. lib.* 7. *cap.* 187. refertur, orta dubitatione de Chorepiſcopis: *Quod jurgium cum enucleatiùs diſcutere voluiſſemus, placuit nobis ex hoc Apoſtolicam Sedem conſulere, jubente canonica authoritate, atque dicente, Si majores cauſæ in medium fuerint devolutæ, ad Sedem Apoſtolicam, ut ſancta Synodus ſtatuit, & beata conſuetudo exigit, incontanter referantur*. Ita Galli olim, ita etiamnunc publicè & palam ſentiunt, ita degunt, his decretis aſtringi ſe ſentiunt.

LXXV. Atque ut curſim perluſtrem compluſcula Gallicanæ de re iſta ſententiæ documenta, atque exempla: in cauſa Arnulphi Rhemorum Archiepiſcopi, ſub Hugone & Roberto Regibus, ita Synodus Epiſcopalis ad Joannem Papam ſcripſit: *Non ſumus neſcii, beatiſſime Pater, jamdudum oportuiſſe nos expetere conſulta ſanctæ Romanæ Eccleſiæ pro ruina atque occaſu ſacerdotalis ordinis, &c. Tandem ad monſtra perditiſſimi hominis expergefacti, imus in ſententiam Domini, dicentis: Si peccaverit in te frater tuus, corripe, &c. Dic Eccleſiæ. Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Adeſto, Pater, ruenti Eccleſiæ, & ſententiam ex ſacris Canonibus promulgatam, vel potiùs ab ipſa veritate prolatam, profer in medium. Sentiamus in vobis alterum Petrum, defenſorem, & corroboratorem Chriſtianæ fidei. Ferat ſancta Romana Eccleſia ſententiam damnationis in reum, quem univerſalis damnat Eccleſia, &c. ut ſciamus & intelligamus, cur inter cæteros Apoſtolatum veſtrum præferre debeamus*. Ita ſuſpiciunt Romanum Antiſtitem, ut *alterum Petrum, defenſorem & corroboratorem Chriſtianæ fidei*: *Collect. Quercet. tom.* 4. *pag.* 108. cui, ut Eccleſiæ perſonam & majeſtatem geſtanti, cum dicitur, *Eccleſia dicitur*: cujus vox, tonitru eſt ipſum & fulmen Eccleſiæ univerſæ; *ut damnante Eccleſia univerſa, Eccleſia Romana ſententiam ferat*. At ſub Henrico I. Rege, (*Ibidem pag.* 41.) cum Conſtantinopolitani Antiſtitis artes obreperent Romano Præſuli Joanni, & id eblandirentur, ut *Romani Pontificis conſenſu liceret Eccleſiam Conſtantinopolitanam in ſuo orbe, ſicut Roma in univerſo, univerſalem dici, & haberi*: his ut tradit Glaber *lib.* 4. *c.* 1. objurgatoriis Joannem Papam epiſtolis perſtrinxit Vvillelmus Abbas, Monaſterio S. Benigni à S. Majolo Cluniacenſi Abbate præfectus, *acer ingenio, & inſignis prudentia, idcirco ſummum in Palatiis Regum ac cæterorum Principum obtinens locum*: teſte eodem Glabro, *libr.* 3. *c.* 5. Ita ergo ille inter cætera ad Pontificem: *Eſt fama rei, quæ nuper erga nos accidit; de qua qui audiens non ſcandalizatur, noverit ſe longè ab amore ſuperno diſparari. Quoniam licet poteſtas Romani Imperii, quæ olim in orbis terrarum Monarchis viguit, nunc per diverſa terrarum innumeris regatur ſceptris: ligandi ſolvendique in cœlo & in terra poteſtas, dono inviolabili, incumbit magiſterio Petri*. Ita tunc Occidentales omnes, & Galli maximè pro amplitudine Sedis Romanæ, ut ſua & ſibi propria, adversùs Orientalium procaces inſultus certabant; & *Magiſterio Petri*, ut qui *dono inviolabili* unus conſtitutus à Chriſto eſſet *univerſalis* Magiſter, omnem Chriſtianum orbem ſubſternere laborabant. At ſub Philippo Auguſto Rigordus auſcultandus nobis occurrit, ubi poſt proditos Amalrici Clerici Carnotenſis errores: *Cum ei ab omnibus Catholicis univerſaliter contradiceretur, de neceſſitate acceſſit ad ſummum Pontificem, qui audita ejus propoſitione & univerſitatis ſcholarium contradictione, ſententiavit contra ipſum. Rediit ergo Pariſios: & compellitur ab univerſitate, confiteri ore, quod in contrarium prædictæ opinioni ſuæ ſentiret: ore dico*,

Thomaſſin. Diſſertat.

quia corde nunquam diſſenſit. Mox ejus mortem memorat, aſſeclaſque ejus ſynodicè Pariſiis damnatos, & à Senatu Regio addictos vivicomburio: exhumatum ipſum, & Synodi ſententia excommunicatum, *licèt in pace Eccleſiæ, ut putabatur, fuiſſet ſepultus*. Mirum in modum iſta diſſentiunt à ſuſpicionibus Gerſonii ſuprà explanatis. Hæc enim ad annum ſpectant 1209. at ejuſdem Amalrici damnatio poſterior in Concilio Oecumenico Lateranenſi ſub eodem Innocentio III. ad ann. 1215. Retro flectenda pauliſper veſtigia ad annum 1179. quo, ut author eſt Matthæus Pariſius, *Alexandri Papæ Apoſtolatui relatum fuit, quod Magiſter Petrus Lombardus in quibuſdam ſcriptis ſuis ab Articulis fidei deviavit. Unde Vuillelmo Senonenſi Archiepiſcopo literas ſub hac forma direxit; Alexandrus Epiſcopus, ſervus, &c. Cum in noſtra olim eſſes præſentia conſtitutus, tibi viva voce injunximus, ut ſuffraganeis tuis Pariſiis tibi aſcitis ad abrogationem doctrinæ Petri quondam Pariſienſis Epiſcopi, qua dicitur, quod Chriſtus ſecundùm quod homo, non eſt aliquid; omnino intenderes, & efficacem operam adhiberes. Inde ſiquidem eſt, quod fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus quod tibi cum præſens eſſes, præcepimus, ſuffraganeos tuos Pariſios convoces, & unà cum illis & aliis viris religioſis & prudentibus, prædictam doctrinam ſtudeas penitus abrogare: univerſis firmiter & diſtrictè injungens, quod doctrinam illam de cætero nequaquam docere præſumant, ſed ipſam penitus deteſtentur.* Nec ad Magiſtri, nec ad Epiſcopi defenſionem quiſquam ſtrinxit calamum adversùs judicium Apoſtolicæ Sedis in Academia Pariſienſi; ut nihil poſtea opus fuerit idem renovari, vel confirmari judicium in Concilio Lateranenſi ann. 1215. quo inuſtus eſt Joachimus Abbas Florenſis, quòd dum Petrum Lombardum exagitaret, gravibus & ipſe illaqueaſſet ſeſe erroribus. Damnata tamen ibi magis lucubratio Joachimi, quam perſona, propterea quòd *omnia ſcripta ſua Apoſtolicæ Sedis judicio approbanda, ſeu etiam corrigenda mandaſſet, dictans epiſtolam, quam propria manu ſubſcripſit, in qua firmiter confitetur ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet Eccleſia, quæ cunctorum fidelium, diſponente Domino, Mater eſt & magiſtra*: ut habent acta Synodi illius generalis. Rurſus autem ut Vuillelmi de ſancto Amore & conſentaneorum ejus liber ab Alexandro IV. proſcriptus ſit, doceat nos Cantipratenſis: *Qui liber qualiter citatis & vocatis ad Curiam & præſentiam ſummi Pontificis dictis Magiſtris, damnatus ſit & combuſtus, non ſolùm in ipſa Curia, ſed & Pariſiis coram univerſitatis multitudine copioſa; ſcire poterit, qui collationes & diſputationes legerit præcipuè contra Magiſtros quatuor in capite adverſarios.* Et idem: *Dicti Magiſtri Fratrum adverſarii beneficiis & dignitatibus omnibus ſunt privati, donec juraverunt mandato Papæ coacti, revocare Pariſiis & in aliis civitatibus & locis verecundæ prædicationis eorum, quidquid contra dictorum Fratrum ordines implicitè, vel explicitè evomuiſſent.* Rainald. *ad ann.* 1256. *num.* 21. 24. & 1259. *num.* 27. 28. 29. 30. Et rurſum ann. 1277. cum Stephanus Pariſienſis Epiſcopus cenſorio mucrone confixiſſet aliquos Philoſophaſtros, inauditis ſtridentes argutiis, & nonnulla cavillantes vera eſſe ſecundùm Philoſophiam, non ſecundùm fidem Catholicam: reſcripſit ad eundem Stephanum Joannes Pontifex ejus nominis XXI. *Relatio nimis implacida noſtrum nuper turbavit auditum, quod Pariſiis ubi fons vivus ſapientiæ ſalutaris abundanter huc uſque ſcaturiit, ſuos rivos limpidiſſimos fidem patefacientes Catholicam, uſque ad terminos orbis terræ diffundens, quidam errores in præjudicium ejuſdem fidei de novo pullulaſſe dicuntur. Volumus itaque, tibique authoritate præſentium diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus diligenter facias inſpici, vel inquiri, à quibus perſonis, & in quibus locis errores hujuſmodi dicti ſunt, ſive ſcripti. Et quæ didiceris, ſive inveneris, conſcripta fideliter nobis per tuum nuncium tranſmittere quàm citiùs non omittas. Idem an.* 1277. *num.* 9. 10. Rurſus ad annum 1285. quæ ad Ægydii Romani damnationem ſpectant, ediſcemus ex epiſtola Honorii IV. Papæ ad Epiſcopum Pariſienſem data: *Licèt dilectus filius Fr. Ægydius Romanus de ordine fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini, olim Pariſiis vacans ſtudio, aliqua, ſicut intelleximus, dixerit, & redegerit in ſcripturam, quæ beatæ memoriæ Stephanus Pariſienſis Epiſcopus, prædeceſſor tuus, per ſeipſum examinans, & per Cancellarium Pariſienſem ejus temporis, & per alios Theologicæ Facultatis Magiſtros examinari faciens, cenſuit revocanda: & ea minimè revocarit, quin potiùs variis rationibus niſus fuerit confirmare. Nuper tamen apud Sedem Apoſtolicam conſtitutus, humiliter obtulit, ſe paratum revocanda, quæ dixerat, ſive ſcripſerat, revocare pro noſtræ arbitrio voluntatis. Idem ad ann.* 1285. *num.* 76. 77. Jubet ergo ut Pariſiis fiat ea revocatio ſolemni more. Cujus demiſſionis gratia idem Ægydius poſtea ad Bituricenſis Cathedræ Pontificatum evectus eſt. Internecina quædam inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Galliæ Regem conflagravit diſcordia; nec tamen ab hac Galli primigenia ſua in Petri Sedem fidemque obſervantia deſcivere vel in ipſo irarum æſtu. Ita enim Philippus ipſe Rex ad Clementem V. ſcripſit haud multò pòſt, nempe ann. 1310. *Abſit à regia perennitate, in quæſtione fidei quidquam, quod veſtra ſanctitas, maximè ſacro approbante Concilio deciderit, in aliquod unquam dubium revocare. Hiſt. du diff. entre Bon. VIII. & Phil.* Idipſum mox totidem verbis conteſtantur Galli Proceres. Et infrà excipientibus Romanis non poſſe de Bonifacio, quem Galli hæreſeos inſimulabant, inquiri, niſi in Concilio generali: reſpondent Galli: *Non quæritur de hæreſi Papæ quondam, ut Papæ, ſed ut privatæ perſonæ: Nec ut Papa potuit eſſe hæreticus, ſed ut privata perſona. Nec unquam aliquis Papa, inquantum Papa, potuit eſſe hæreticus. Et ideo cum de ejus mortui hæreſi quæritur, non habet congregari Concilium generale. Eſtis enim vos, Pater ſanctiſſime, Jeſu Chriſti Vicarius, totum corpus Eccleſiæ repræſentans, qui claves regni cœlorum habetis. Nec congregatum totum generale Concilium ſine vobis, & niſi per vos poſſet cognoſcere. Ibid. p.* 399. 413. Progrediamur hinc ad annum 1321. quo Joannes è Poliaco Pariſienſis doctor perverſa aliqua effutivit de confeſſionibus apud Sacerdotes Monachos factis, & de poteſtate Pontificia ad privilegia iſtiuſmodi largienda. Ita in eum detonuit Joannes XXII. Avenione ſedens, Gallus ipſe & Gallorum Cardinalium frequenti ſenatu cinctus: *Omnes articulos & quemlibet eorum tanquam falſos & erroneos & à ſacra doctrina devios, authoritate Apoſtolica condemnamus, & reprobamus de Fratrum noſtrorum conſilio.* Rainal. *ad ann.* 1321. *num.* 20. 37. Obſecutus eſt Pontifici Joannes è Poliaco, tum in ſcholis, tum in ſacris concionibus publicè errorem ejurans. Pontificiæ autem tum cauſæ & Romani Throni prærogativæ patrocinati ſunt præ cæteris tunc Hervæus & Petrus Paludanus, non ſuo magis, quàm gentis ſuæ inſtinctu; erant enim ambo Galli. Jam verò anno 1322. cum famigerata illa æſtuaret concertatio de paupertate Chriſti, Apoſtolorum, Monachorum, atque de rerum mobilium & immobilium dominio & uſu: & Nicolai IV. atque Joannis XXII. Pontificum doctrina videretur in ſpeciem, & à perduellibus jactitaretur quaſi adverſa fronte collidi: tum Cardinalium cætus omnis, qui ut præmonui, utque eorum temporum ſcriptores fidem faciunt, Galli erant omnes propemodum, tum Academia Pariſienſis ſtrenuè pro Joanne Pontifice dimicavit adversùs Fraticellos, hæreſeos illi maculam aſpergentes; etſi nec hi Joannem, niſi quà Nicolao prædeceſſori ſuo adverſantem, in crimen vocarent. Rainald. *ad ann.* 1322. *num.* 67. Unius hìc adſcribam Vitalis Epiſcopi Alban. & Cardinalis pro cauſa

Pontificia ſcribentis exordium. Cum ex decreto Gratiani protuliſſet illam Pelagii conteſtationem, ſe totum Sedi, fideique Petri & ejus Vicarii committentis vel emendandum, vel defendendum: hæc addit: *Prædictum Capitulum duo continet evidenter, quæ in proteſtatione mea volo includi. Primum eſt, quod ſi in dictis meis fortè aliquid ponam minùs providè, incautè, vel indiſcretè, omnia per Chriſti Vicarium corrigantur. Secundum eſt, quod quidquid per eundem Chriſti Vicarium fuerit determinatum de prædicta quæſtione & de quibuſcumque aliis, maximè ad fidem pertinentibus, omnia volo ſimpliciter & indubitabili fide tenere, promptè & liberè confiteri.* Conſule ſi vacuum eſt, & Academiæ Pariſienſis ſcriptum ea in quæſtione prolixum & perelegans, pugnantia ſpecie tenus Pontificum decreta ita concilians, ut neutri error affingatur. *Apud eundem ann.* 1323. *num.* 38. 55. 62. 63. Rurſus extant *Propoſitiones M. Joannis de Ultricuria, Romæ primùm damnatæ, dein publicè per eum in Univerſitate Pariſienſi revocatæ, anno Chriſti* 1348. *Bibl. PP. tom.* 4. *part.* 1. *pag.* 935. Et ad calcem ſententiæ in eum latæ, *Magiſter Nicolaus de Ultricuria dicere debeat altè & intelligibiliter, quod propter iſtos articulos, & propoſitiones per eum revocatas, & multos alios articulos falſos & hæreticos, ejus epiſtolæ & libelli combuſti fuerunt, &c. Jurabit in præſentia noſtra ad ſancta Evangelia, quod nunquam tenebit, aut docebit, clam vel palam, &c. Ibid. pag.* 946. Et rurſum habetur *reſcriptum ſchedulæ revocationis quorundam articulorum Fr. Dionyſii Soulechat, Ordinis F. Minorum, publicè in diſputationibus ſolemnibus per eum ſemel atque iterum factæ, Pariſiis & in Curia Romana. Anno* 1365. & 1369. Et infrà: *Hæc omnia prædicta dictus Fr. Dionyſius iterum Avenione in præſentia Magiſtri Guillelmi Romani, Lectoris ſacri Palatii Apoſtolici, & aliorum novem Magiſtrorum in Theologia Pariſ. revocavit, & ad ſancta Dei Evangelia juravit ſe appellationem, quam interpoſuerat, non proſecuturum: ac concluſiones prædictas & corollaria tanquam falſa, & erronea, & hæretica abjuravit, ſecundùm tenorem revocationis aliàs per eum factæ Pariſiis.* Quæ eadem paulò prolixiùs exequitur ipſemet Pontifex Urbanus V. in literis ad Joannem Cardin. olim Epiſcopum Bellovacenſem. *Rainal. ad annum* 1368. *num.* 17. In hoc exemplorum acervo, unum vides Pſeudominoritam provocantem, utpote Michaelis Cæſenatis ducis quondam ſui fœda legentem veſtigia; qui à Pontifice *ad Eccleſiam* appellaverat, quam ipſam mox in proſtibulum calumniabatur degeneraſſe. Sed utrumque tandem ſuæ & hæreſeos & appellationis pœnituit. Cæteri omnes decretis Pontificiis, ut quibus conſenſio acceſſiſſet Eccleſiæ, à Capite ſuo indivulſæ, ſubſcripſere: urgente & impellente ipſa maximè cunctatores Pariſienſi Academia. Nec ad ſilentium modò aut diſſimulationem, ſed velut ad certarum hæreſeon ejurationem omnes & Pontificia, & Magiſtrali, & Regia demum conſpirante authoritate compulſi ſunt. Ut ne ſuſpicari quidem poſſim, quibus documentis, aut quo uno ſaltem majorum ſuorum exemplo potuerit Gerſonius ſuam ſuffulcire opinationem. Quin ejus potiùs infucatum candorem admirationi habendum cenſeo, ſui dogmatis novitatem nuſquam diſſimulantis. Revocandus hìc ſaltem eſt, qui nos effugerat Petrus Bertrandi Epiſcopus Eduenſis & R. E. Cardinalis, in tractatu de Orig. & uſu Juriſd. q. 2. *Inter Chriſtianos neceſſaria eſt ſpiritalis poteſtas, quam Chriſtus dedit beato Petro, quando ei commiſit regimen univerſalis Eccleſiæ. Origo hujus poteſtatis immediatè fuit à Deo, videlicet à Chriſto, tradente eam certæ perſonæ, ſcilicet Petro, pro ſe & ſuis ſucceſſoribus, à quibus derivatur in alios, &c. Bibl. PP. tom.* 4. *par.* 1. Et *quæſt.* 3. *Cum prædictam juriſdictionem habeat Papa ſine limitatione loci & perſonarum, ideo omnes Chriſtiani ubicumque ſint, debent ei obedire: cæteris verò Prælatis, Epiſcopis, & Archiepiſcopis, & Patriarchis in territoriis ſeu Diœceſibus ſibi commiſſis tenentur obedire omnes Chriſtiani manentes in eis.* Et infrà: *Prælatorum ut ſunt Papa & Epiſcopi, eſt judicare de actionibus perſonalibus hominum, per quas poſſunt deviare à ſalute ſua, peccando contra quancumque materiam, ſive contra articulos fidei & ſacramenta, ſive contra bonos mores.* Et infrà: *Chriſtus prædictam poteſtatem dedit Eccleſiæ in Beato Petro & ſucceſſoribus ejus.* Quod ſæpiculè repetit. Et hìc vides poſt annum Chriſti 1330. in Gallia Petro & ſucceſſoribus ejus judiciorum de fide poteſtatem deferri, vel à Chriſto potiùs delatam agnoſci, quam in omnem prorſus Eccleſiam Chriſtianam exerceat.

LXXVI. Sed quod locupletius teſtimonium, quàm ipſorum quibuſcumque certamen eſt, ſuo ſe telo configentium: dum profitentur, hanc ſuam, ſuæve privatim ſcholæ opinationem eſſe, & eam quidem nuperrimè excitatam? Elevat enim authoritatem & novitas, & paucitas ſua. Almainus lib. de poteſt. Eccl. *cap.* 15. *Concluſio eſt, quam tenent Doctores omnes Pariſienſes & Galli, quòd poteſtas Papæ eſt ſubjecta poteſtati Concilii.* Joannes Major, de Authoritate Eccleſiæ, *Duo ſunt modi oppoſiti dicendi, quorum unus tenet Papam eſſe ſupra Concilium univerſale, hunc modum aliqui Cardinalium tenuerunt, & tenent communiter Thomiſtæ, & Romæ, ut aſſeritur, nulli fas eſt oppoſitum tueri. Alium modum ſemper noſtra Univerſitas Pariſina à diebus Concilii Conſtantienſis imitata eſt; ſic quod in ea, qui prædictam viam tenuerit, in campo cogitur eam revocare.* Et infrà: *Noſtra facultas à diebus Concilii Conſtantienſis, in qua plures exercitatos habebis Theologos, quàm in duobus vel tribus regnis, ſic hanc partem fovet, quod nulli licuit aſſerere oppoſitum probabile.* Joannes Gerſonius de excommunicatione: *Si dicatur, quod poteſt à Papa fieri appellatio ad Concilium generale. Dixerunt olim ante Concilium generale Piſanum & Conſtantienſe, quod hoc nullo modo licebat: & allegant jura ſuo pro ſe valde, ſicut eis videtur, expreſſa. Sed conſtanter nunc aſſeritur, quod eſt hæreſis damnata pec conſtitutionem Concilii Conſtantienſis. tom.* 2. *part.* 348. Et in lib. de Poteſt. Eccleſ. conſid. 10. *Poſuerunt iſti Papalem authoritatem ſupra Concilium, aut ſaltem non imparem. Eſt autem certum apud eos, quod par in parem, & minor in ſuperiorem non habet imperium. Benedictus autem Deus, qui per hoc ſacroſanctum Conſtantienſe Concilium, illuſtratum divinæ legis lumine, dante ad hoc ipſum vexatione præſentis ſchiſmatis intellectum, liberavit Eccleſiam ſuam ab hac peſtifera pernicioſiſſimaque doctrina, qua ſemper manente perſeveraſſet ſemper ſchiſma nutritum ab ead. Tom.* 1. *pag.* 127. Suos ergo ipſimet confitentur natales, ſcilicet nuperos: & limites, valdè anguſtos: ſi eccleſiaſticæ antiquitatis, & univerſalitatis ratio ineatur. Scholam, non Eccleſiam: Pariſinam, aut ut ipſis largiamur, quod ad libitum ſumunt, Gallicanam, non Catholicam: poſt Conſtantienſe demum Concilium, non antè ſenſiſſe ita affirmant; nec ſponte eò, ſed vi quadam delatam, cum non aliter ex ſchiſmatis illius peſtiferi laqueis extricari ſe poſſe arbitrarentur: cum ad dubios vel ſpurios Pontifices fas eſſet eam ſententiam coarctare. Priùs autem vel ipſi non diſſimulant inauditam hanc fuiſſe in Eccleſia Chriſti conflictationem Pontificis & Concilii, Capitis & Corporis. Denique ne vel ipſam Scholam Pariſienſem conſtantiſſimè in ea ſententia deinceps perſtitiſſe, aut etiam nunc perſtare imagineris, accipe quæ Petrus Aurelius (*Part.* 1. *pag.* 249.) de libello Richerii diſſerat: *Quod Sorbonæ partem maximam, & eam quæ in Facultate dominetur, Richeriano libello aſtipulari faciunt, non judicio loquuntur,*

tur, ſed odio & malevolentiæ inſtinctu; cum ex tota rei hujus ab initio ſerie, clariſſimè pateat, eam paucis ſemper placuiſſe, præſertim ut in tam numeroſo cœtu. Quod ex eo perſpicere licet, quia nullum unquam extitit decretum Facultatis, quo doctrinæ iſti ſeu expreſsè, ſeu tacitè tribuatur authoritas, &c. Contrà nemo neſcit Richerium ipſum, ex quo doctrinam ſuam non probari vidit, à conventibus Facultatis perpetuò receſſiſſe, ne quempiam offenderet. Et mox: *Accedit quod & Richerius ipſe palàm profeſſus eſt, omnes ejus libelli propoſitiones earumque expoſitiones Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, & Eccleſiæ Catholicæ ac Romanæ judicio ſubjicere, paratumque emendare, quidquid emendandum judicaretur. Hæc ejus declaratio & olim ab ipſo edita, & nuper apud Eminentiſſimum Cardinalem Richelium renovata, & extremo ſpiritu, quem Catholicè emiſit, apud Confeſſorem confirmata, & ad hoc Illuſtriſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis juſſu vulgata, quantoſvis errores purgare potuit, &c.* Sed quid præclarius in rem iſtam cenſura Theologiæ Facultatis Pariſienſis nuperrima, ann. 1644. qua damnantur quædam *propoſitiones, in quantum infallibilitatem Eccleſiæ univerſali in nullo alio ſtatu, quàm in ſolo Concilio Oecumenico congregatæ tribuunt, ut temerariæ, ipſi Eccleſiæ injurioſæ, & hæreticæ.* Hanc ergo doctrinam vehementer exoſculor, huic uni diſſertationes has penè omnes dicavi, hujus authores ſequaceſque mihi conſentaneos, me illis profiteor addictiſſimum. Quos hæc Cenſura inuſſit, eos tantùm novitatis & paucitatis ergo perſtrinxi. Gerſonium ipſum purgare infra enitar.

LXXVII. At Eccleſia Gallicana, ſeu Epiſcoporum & Cleri comitia immane quantum ab ejuſmodi opinationibus abhorruerint, & etiamnunc abhorreſcant. Antequam Concilium Tridentinum conveniret, poſt Leonis X. Hadriani VI. & Clementis VII. diplomata in orbem Chriſtianum evulgata, nemo neſcit Lutheranos non aliter execrationi fuiſſe, quàm ut hæreticos, undique proſcriptos, extremis ſuppliciis in ſacro & civili foro affectos fuiſſe. Et illi tamen ad Concilium provocabant. Etenim inter complures alias, hanc quoque propoſitionem inuſſit Leo X. *Si Papa cum magna parte Eccleſiæ, ſic, vel ſic ſentiret, nec etiam erraret, adhuc non eſt peccatum, aut hæreſis contrarium ſentire, præſertim in re non neceſſaria ad ſalutem, donec fuerit per Concilium univerſale, alterum reprobatum, alterum approbatum.* Laudatur in generali decreto Concilii Senonenſis habiti anno 1528. diploma Leonis adversùs Lutheranorum libros, *Intelleximus nonnullos Martini Lutheri libellos pernicioſos jampridem cum ſuo authore à Sanctiſſimis Pontificibus Leone Papa, & Hadriano, nec non & Clemente Papa moderno damnatos:* Tum eos ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ prohibet à quoquam comparari, circumferri, &c.

LXXVIII. Sed illud ante omnia inſculpi omnium animis pervelim, quod ſuprà diſertis verbis Sanctus Thomas ſignificabat, *Hæreticos cenſeri pertinaciter repugnantes authoritate univerſalis Eccleſiæ determinatis, & eam authoritatem principaliter reſidere in ſummo Pontifice, contra cujus authoritatem nec Hieronymus, nec Auguſtinus, nec aliquis ſacrorum Doctorum ſuam ſententiam defendit.* In eo enim ſita eſt tota hallucinatio Catholicorum Doctorum, paucorum adversùs plures, novorum adversùs veteres, ipſorummet adversùs ſeipſos inteſtino diſſidio altercantium: quòd authoritatem unam, indiſcretam, & individuam Pontificis & Epiſcoporum, Sedis Apoſtolicæ & Eccleſiæ Catholicæ, Papæ & Concilii, Capitis & Corporis diſſecare & ſibi collidere auſi ſint. Ex adverſo autem id obtinuit à cunabulis Eccleſiæ, id obtinet etiamnunc, & ipſis cernentibus ac mirantibus obtinet invictiſſimè, ut una illa ſit Eccleſiæ Catholicæ nunc per caput ſolum, nunc per corporis concentum cum capite ſeſe exerens, una, inquam, & indivulſa authoritas. Non alia enim, non minor, non major; ſed una indiſcretaque reſidet in Eccleſiæ corpore & in capite authoritas. Ideo inexpiabilia poſt ducentos ab hinc annos viſa ſunt conflagrare bella inter Pontifices & Synodos, ſed in Doctorum ſcholis; nam reapſe ubi ſemel illud dubiorum Pontificum ſchiſma ſedatum eſt, nulla Synodus à Pontifice, nullus Pontifex à Synodo diſſidere viſus. Alibi *Diſſert.* 12. ad Concilium Chalcedonenſe protuli teſtimonia Synodorum & Pontificum adversùs Lutheranos ſævientium, ita ut etiam ante Synodum Oecumenicam, & Pontifices Romani, & Gallicanæ Synodi authoritatem univerſalis Eccleſiæ ſolis Apoſtolicæ Sedis decretis hactenus exertam intentarent hæreticis; & contumaces, ſtatutis in hæreticos pœnis, cum univerſæ Eccleſiæ conſenſu inſectarentur. Nec Concilium cogi detrectat Pontifex, ſed ita ut vel ante Concilium habeantur hæretici, & horrori ſint, qui ipſam Concilii authoritatem in Eccleſiæ & Concilii capite præcipiunt aſpernari. Adde ad ſupradicta, hæc ex epiſt. Clementis VII. ad Franciſcum I. Galliæ Regem, ann. 1533. 4. Non. Janu. *Cum Sereniſſimum Cæſarem, quamquam pro ſua inclita pietate omnia conatum, tamen in Conventu Auguſtano, nihil remedii ad hæreſin Lutheranam in Germania tollendam præ illorum oſtinatione afferre potuiſſe audiremus, ſolumque Concilii generalis remedium à noſtris prædeceſſoribus in caſu ſimili uſitatum, & ab ipſis Lutheranis poſtulatum, ſupereſſe videremus, &c.* Ergo & ante Concilium Lutherani vocantur, non Chriſtiani Catholici; hæretici appellantur; obſtinationis ergo culpantur; & Pontifex, & Cæſar ad eos abolendos omnem lapidem movent: non velut doctores habent ambiguo in vado laborantes, & quibus ante Concilium liceat citra notam dubitare. Denique hæreticis *poſtulantibus*, non Catholicis indulgetur Concilium, ut vel hoc extremum tentetur eorum perverſitatis frangendæ remedium. Nam ubi & Catholici poſtularunt, non ſibi, ſed Lutheranis poſtularunt: aut ſi ſibi, ad mores, non ad fidem ſynodicis inſtrui decretis optavere. Ita enim Rex Chriſtianiſſimus in Commonitorio Oratoribus ſuis Tridentum miſſo, ann. 1562. *Quoniam omnes qui in Concilium Tridentinum convenerunt, eandem omnino religionem profitentur, neque ex ea quidquam in dubium revocandi, ulli poteſtas, aut voluntas eſt: videri poſſit hæc de religione adeo ſolicita & diligens diſputatio ac cenſura, non ſolùm ſupervacanea, ſed etiam ad Catholicos, qui in dogmatibus Eccleſiæ Catholicæ conſtanter permanent, parum pertinere.* Vides ut *Catholicos* nihil ambigere teſtificetur, quod in Concilio definiri poſtulent.

LXXIX. Eodem vergit & Florentina Synodus, conſtantiſſimè propugnans additamentum Symbolo factum ſola Romani præcipuè Pontificis authoritate, Græcis inconſultis. Itaque quod ſuprà aſtruebat ea in cauſa Sanctus Thomas, id tota amplectitur Synodus hæc. Nimirum Græcorum ſilentio apptobatum, quod Latina duce Romano Pontifice præcipiebat Eccleſia de proceſſione Spiritus Sancti definire; atque ita unam eſſe Romanæ, & totius Eccleſiæ conſenſionem. *Seſſ.* 7. *Nec vos debetis conqueri de Romana Eccleſia, quod non acceſſeritis ad illam Symboli explicationem. Quid opus erat vos convocare, qui ſciebatis optime, quod Romana Eccleſia canebat, & prædicabat; nihil tamen repugnabatis, ſed cum illa conjuncti eratis? Immo Sanctus Maximus Romanam excuſat Eccleſiam, ut injuria ab Orientalibus accuſatam, &c. Si temporibus Maximi eo modo canebatur à Romana Eccleſia, qui fuit temporibus ſextæ Synodi, nec vos igitur hoc latet, nec poteſtis dicere hoc factum eſſe vobis nihil ſcientibus, &c. Photius qui fuit hoſtis Romanæ Eccleſiæ, & acriter invectus eſt adversùs Nicolaum & Hadrianum, nunquam illos accu-*

accuſavit ob additamentum in Symbolo, &c. Hormiſda fuit ante quintam Synodum. Is ſcripſit epiſtolam, cui ſubſcripſit Joannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus, & omnes illius temporis Patres Orientales. Eſt autem in illa epiſtola perſpicuè poſitum, Spiritum Sanctum à Filio procedere, &c. Rem adeo manifeſtam, tacendo comprobaſtis. Et in reſponſ. Joſephi Methon. Epiſc. (*Poſt Conc. Florentinum*) adversùs Libellum Marci Epheſini, *Latini pro ſua defenſione reſpondebant tibi per Archiepiſcopum Rodi, quod nequaquam Eccleſia Romana, nec additamentum origo fuerit diviſionis & pugnæ. Neque enim ſolùm ante ſchiſma Eccleſiarum, appoſitum erat Symbolo, ſed ante ipſas Synodos Oecumenicas, ſeptimam dico, & ſextam, ut teſtatur confeſſor Maximus, &c. Immo potiùs oſtenditur Orientalibus explanationem hanc fuiſſe acceptam, quandoquidem non diſſidebant.* Et infrà verba ipſa profert Maximi. Adde huc maximè ſpectantem confeſſionem Joſephi Patriarchæ Conſtantinopolitani, extremum jam agentis ſpiritum, *ibid. ſeſſ.* 25. *Quoniam ad finem vitæ meæ perveni, ſoluturus jam commune debitum, Dei gratia ſcribo ſententiam meam, & ſubſcribo apertè univerſitati filiorum meorum. Omnia igitur quæ ſentit, & quæ dogmatizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia Domini noſtri Jeſu Chriſti ſenioris Romæ, ipſe quoque ſentio, & iis me acquieſcentem do, ac dico.*

LXXX. Et ne nuper editæ plus fidei adjicias hiſtoriæ Concilii Florentini, accipe eandem argumentationem ex Ratramno Monacho Corbej. adversùs eoſdem Græcos ſcribentis: *lib.* 2. *cap.* 2. *Nunquid majores veſtri neſcierunt, quemadmodum de Spiritu Sancto Romana ferebat Eccleſia? Nec tamen aliquando à Romanæ Sedis communione ſeſe removere, ſcientes Catholicæ Fidei veritatem fore, quod tenet & prædicat, nec meritò reprehenſioni patere, quod Sanctarum Scripturarum authoritate conſiſtit.* Et *lib. eodem cap. ult.* poſt multa ex libro Paſchaſii E. R. Diaconi de Spiritu Sancto decerpta, *Cum de Spiritu Sancto Romanam ſentire, ſicut hodie ſentit, Eccleſiam probarit, nullo modo tamen oſtendit, in tali fide permanentem ab Orientalibus Eccleſiis vel aliquando fuiſſe diviſam, vel unquam diverſa de Spiritu Sancto ſenſiſſe, vel docuiſſe. At nunc mirandum quid arguant novi dogmatis repertores? Cur à communione ſe dividant, quam ſemper tenuere majores? Sciant quia cum Romanis ſuos quoque judicent majores. Et dum Romanos ſua cupiunt communione privare, ſe pariter excommunicent à ſuorum ſocietate majorum: & nulli probentur Eccleſiæ communicare Catholicæ, dum Romana communione ſeſe faciunt alienos. Hoc factum cujus ſit mali conſiderent, & errorem corrigere ſuum non differant, ne ſi Romanis communicare noluerint, ab univerſa Eccleſia ſe paveant excommunicandos.* Et *lib.* 3. *cap.* 1. univerſalis Eccleſiæ authoritate Græcos urget vehementiſſimè: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam &c. Dominabitur à mari uſque ad mare, &c. Nuſquam iſtic vel Græcos vel Conſtantinopolin meminit: nec tamen uſquequaque præterit, quoniam eos in univerſalitate concludit. Specialitatis prærogativam ſuſtulit, ne inflentur: in generalitate ponit eos, ut humilientur: quatenus noverint ſe totius corporis Eccleſiæ non fore quantitatem, ſed portionem: & venerentur Matrem à Solis ortu in occaſum regali magnificentia ſublimem, cujus ſe gaudeant eſſe filios, non glorientur fore patres.* Denique *lib.* 2. *cap.* 2. rurſum tam licuiſſe Romanæ Eccleſiæ adfirmat illud addere, quàm licuit Conſtantinopolitanæ primæ Synodo aliud priùs de Spiritu Sancto adjungere. *Nec enim convincere poteſtis majorem Civitatis Conſtantinopolitanæ authoritatem, quàm civitatis Romanæ, quæ caput eſt omnium Eccleſiarum; quod majorum tam veſtrorum quàm noſtrorum teſtimonio comprobatur. Sed neque centum & quinquaginta Epiſcoporum tanta conſtat authoritas, ut univerſis totius orbis Epiſcopis præſcribere poſſit, ut quod illis licuit, non liceat tam Romano Pontifici, quàm univerſis Chriſti Eccleſiis.*

LXXXI. Vides ut Ratramno concinuerit Sanctus Thomas, utrique Synodi Florentinæ Pontifices: immò ut Eccleſia ipſa ſibi concinat, ut uno intus Spiritu veritatis vegetata. Obſerva hìc autem 1. id cenſeri, à Græcis confirmatum eſſe fidei dogma, cui non interceſſerint; cujus defenſatrici Eccleſiæ communicaverint. Id enim valet univerſim, ut tacito Eccleſiarum conſenſu, perinde ac collecta Synodo, decreta quælibet etiam abſtrutiſſima firmentur. In tanta enim Synodorum paucitate, & tam ubere copia fidei Chriſtianæ, non aliter poteſt univerſalis authoritas huic conciliari. 2. Quòd ſilentio, ceu muto aſſenſu Orientales huic dogmati acceſſiſſe æſtimarentur, inde factum, ut poſthac non poſſent reſilire; nec rem in integrum reſtitui, ſynodicoque ſubjici examini tanquam ambiguam, poſtulare. 3. Quod Romana Eccleſia definierat, Spiritum Sanctum à Filio procedere, id tam cupidè Hiſpanos, Galloſque in primis, atque Occidentales omnes amplexatos eſſe, ut de eo nullus ambigeret, de eo ſynodicè inquiri nemo poſceret, conquerentes Græcos nemo non averſaretur. 4. Quantum Conſtantinopolitanæ Synodo, quæ ſecunda Oecumenica eſt, tantumdem Romano Pontifici & occiduis Epiſcopis ad definiendum vendicatur. Nam nec illa Oecumenica evaſit Synodus, niſi ex conſenſu Occidentalium: & iſtud igitur Pontificis & occiduæ Eccleſiæ placitum Oecumenica authoritate induetur, ex mero Orientalium ſilentio. 5. Cum ergo vel Gerſonius aſſentitur definienti Pontifici non obſtrependum, non obloquendum ſecùs eſſe, viderit, an ſilentium iſtud regulæ Eccleſiaſticæ conſenſionis loco haberi non jubeant. 6. Denique in his omnibus planum eſt, unam & indiſcretam ſemper haberi Romani Pontificis & Eccleſiæ univerſæ tum authoritatem, tum fidei definitionem: quòd Pontificiis de fide decretis adhæreſcat Eccleſia indivulsè. Etenim vix certò conſtare poteſt, quis Romanorum Præſulum confeſſioni fidei primus inſinuaverit proceſſionem Spiritus Sancti à Filio. Damaſo id tribuit Manuel Calecas. Sed certis argumentis contrarium efficitur. Præierint potiùs Hiſpani, Gallique. Unum id conſtat, præiſſe Latinos, conſentiente utique Romano Antiſtite: & Capitis authoritate indui, ac cenſeri, quod ejus nutu membra perfecerunt. Utque indubitatiùs liqueat, nuſquam Synodi copiam factam eſſe Græcis, ut veluti de incerto dogmate, de eo controverteretur, quod Romanæ Eccleſiæ jam fuerat præjudicatum: ſed ut Romanæ priùs fidei jugum ſubeuntes, ita demum in ſynodica veluti pompa ſolemniùs reconciliarentur: evolve literas Germani Conſtantinopolitani Epiſcopi ad Gregorium IX. cum utraque Eccleſia veritatem vendicaret, ad Scripturarum ſpeculum provocantis: cui reſcripſit Pontifex, quod *Paulus in Petro authoritatis officium recognoſcens, & ideo ad eum tanquam Primatem, & Evangelii dominici fontem venit Hieroſolymam; & poſtmodùm cum ipſo & aliis ſecundùm revelationem contulit Evangelium, ne in vacuum curreret, vel cucurriſſet. Rainaldus ad ann.* 1232. *num.* 49. 51. 53. Sic revolet antè in ſinum matris, Romanæ ſcilicet Eccleſiæ, Epiſcopus Conſtantinopolitanus cum ſuis: *Tunc enim non ut mercenario, ſed ut filio revertenti occurrens Pater, primam ſtolam proferet, occidetque vitulum ſaginatum, & generale convivium faciens univerſis Chriſti fidelibus, cum exultatione annunciabit & gaudio, quod & frater & filius, qui mortuus fuerat, jam revixit; & dragma quæ perierat, eſt inventa: & ſic te in gremio matris Eccleſiæ cum honore recepto, veritatem manifeſtè videbis in ſpeculo puritatis, quam Eccleſia Latina ſervat in fidei unitate, quæ non recipit maculam, neque rugam.*

Ante Synodum jubet adiri Petrum, tanquam primarium *Evangelii fontem:* jubet redire *filium* erronem, & *drachmam* perditam inveniri: & tunc demum Concilium, veluti ſolemne congratulationis epulum inſtrui: veritatem autem non in *Scripturarum* modò, ſed in *Eccleſiæ Latinæ ſpeculo* inſpici, *quæ non recipit maculam, neque rugam*. Nec multò poſt Apoſtolici Nuntii Conſtantinopolim miſſi, Germano ad Synodum ſimiliter provocante, hæc ipſi referunt: *Cœpit Imperator conferre nobiſcum, ſub qua forma poteſt Patriarcha & Eccleſia Græcorum reconciliari Eccleſiæ Romanæ? ad quod dedimus tale reſponſum: Hoc modo poſſet reconciliari, ſi crederet hoc quod credit Eccleſia Romana. Idem ad ann.* 1233. *num.* 9. 13. Et rurſus idem: *Hoc ſcitote, quia Dominus Papa & Eccleſia Romana non dimittet unum jota de fide ſua.* Poſteà verò Alexander IV. Græcos ipſos docet manus dediſſe Apoſtolico huic privilegio; *In Conciliis primam Sedem, primam ſubſcribendi vicem, &c. In quæſtionibus fidei ſi quæ ibidem emerſerint, præ aliis dare ſententiam, ſuæque voluntatis proferre judicium; quod dummodo evangelicis & canonicis non obviet inſtitutis, obedienter cæteri ſuſcipient & ſequentur. Idem ad ann.* 1256. *nu.* 48. 50. Quocirca de iiſdem Græcis mox expoſtulat, quòd in quæſtione de proceſſione Spiritus Sancti à Filio, cauſarentur, *quod definitioni ejus in Concilio Græca non acquieſceret Eccleſia, niſi quod definitum eſſet per Scripturæ authenticæ teſtimonium, vel divinum oraculum comprobaret. Non enim videbatur rationabilis cauſa, qua Græca Eccleſia movebatur, ut definiendi poteſtatem, quam Romanum Pontificem habere non negat in cæteris fidei articulis, velit eum in hoc uno articulo non habere.* Aliquantò etiam diſertiùs Clemens IV. & ipſe Gallus, Gallicanæ Curiæ Regiæ, inde & Eccleſiæ ingens decus, ſuam hanc prærogativam proſecutus eſt in fidei formula, quam Palæologo Imperatori Græco unitatis cupido prælineavit: *Romana Eccleſia ſicut præ cæteris tenetur fidei veritatem defendere; ſic & ſi quæ de fide ſubortæ fuerint quæſtiones, ſuo debet judicio diffinire. Idem ad ann.* 1267. *num.* 78. 79. Cumque Romanam omnem fidem compendio ediſſeruiſſet, & inter cætera capita proceſſionem Spiritus Sancti à Filio: addit demum: *Porrò præſcriptam puriſſimam, certiſſimam, & ſolidiſſimam orthodoxæ fidei veritatem, evangelicæ doctrinæ conſonam, à Sanctis Patribus traditam, & Romanorum Pontificum in ſuis Synodis definitione firmatam: ſicut nec decet; ſic nec volumus novæ diſcuſſioni ac diffinitioni ſubjacere: ipſam quaſi per hoc quomodolibet contra fas & licitum in dubium revocando. Ideoque licèt in præfata ſcriptura de convocatione Concilii ageretur: licèt tu per tuas literas Concilium in terra tua convocari petieris: nos tamen nullo modo proponimus Concilium ad diſcuſſionem ſeu definitionem hujuſmodi convocare. Non quòd cujuſquam faciem vereamur, vel eandem ſacroſanctam Romanam Eccleſiam Græcorum ſuperari prudentia timeamus: ſed quia prorſus indecens foret, immo nec licet, nec expedit in dubium revocari præmiſſam veræ fidei puritatem, tot ſacræ paginæ authoritatibus, tot Sanctorum roboratam ſententiis, tot Romanorum Pontificum ſtabili definitione firmatam: pro cujus defenſione, ſi neceſſe foret, parati eſſemus ſubire martyrium.* Tum hortatur, ſi qua Græcos circa Romanam fidem dubitationis caligo offuſcet, peritiores aliquos Romam mittant; *Tam plenè, donante Domino, ſatisfaciemus eiſdem, quòd amoto cujuſlibet dubitationis ſcrupulo, fidei veritatem agnoſcent.* Nec Concilium detrectat, ſed quo fructu, indicat in hunc modum: *Quod ſi poſtquam taliter ſuprà poſitam tu, idemque Clerus, & populus veritatem fidei ſuſceperitis, & profeſſi fueritis, & ad obedientiam, ut præmiſimus, ejuſdem veneritis matris veſtræ; Concilium per Sedem ipſam ad locum, qui ad hoc eidem Sedi videatur idoneus, convocari petieritis, ad charitatis vinculum inter Latinos & Græcos fœdere perpetuo roborandum: legatos ſuper hoc ad nos poteritis deſtinare, quibus reſponſum dabitur, quo tuum deſiderium ſatiari poterit, & debebit.* Ne quis autem Græcorum affectus induat, & duriuſculum Romanæ Eccleſiæ conſilium quiritetur: etſi jam Occidentales omnes in idem multo ſæculorum intervallo conſpiraſſe demonſtravi, idoneoſque fidejuſſores protuli, Ratramnum, Anſelmum, Thomam Aquinatem, Bonaventuram, Alenſem: nunc quidem unum prætereà adjicio, qui & Gallis, & omnibus omnium inſtar ſit futurus, Ludovicum Gallorum Regem, ejus nominis IX. ſanctitatis laude & cultu ſpectatiſſimum. Cùm enim illum ſuarum cum Eccleſia Romana controverſiarum Palæologus arbitrum delegiſſet: ille, ut teſtatur Purpuratus Romanorum Cardinalium Senatus, *Solitum proſequens ad fidei augmenta propoſitum, & ad præfatam Romanam Eccleſiam conſuetæ non omittens devotionis affectum; ſed prudenter attendens, ac humiliter cognoſcens, quod ſuum non erat, tale in eodem negotio, quod ſpecialiter pertinere dignoſcitur ad ejuſdem ſedis examen, etiam ad ipſius Imperatoris inſtantiam, officium uſurpare: conſultè reſpondit, quod in eodem negotio hujuſmodi partes nequaquam aſſumeret: ſed pro ipſius ſalubri conſummatione apud eandem Sedem, ad quam id pertinet, libenter inſtaret. Idem ad ann.* 1270. *num.* 1. 2. 3. Ita purpurei Eccleſiæ Principes vacante Sede: in quam ſuffectus Gregorius X. literis ad eundem Michaelem Palæologum datis eadem Clementis IV. & Cardinalium reſponſa totidem verbis confirmat: cùmque Oecumenicam Synodum indiceret, ad eam quidem Græcos invitat, ſed ita tamen, ut *priùs* ſchiſma & errores deteſtentur *apud Sedem* Romanam, tumque *pleniùs* & ſolidiùs omnia ad unionem pertinentia *compleantur. Idem ad ann.* 1272. *num.* 26. 27. 28. 29. 30. Paruere Græci, & ante Lugdunenſem Synodum tum Conſtantinopoli, tum legatis literiſque ad eandem Synodum miſſis illam fidei confeſſionem amplexati ſunt, quam Romani Pontifices præſcripſerant: & inter cætera; *Sicut præ cæteris tenetur Romana Eccleſia fidei veritatem defendere: ſic & ſi quæ de fide ſubortæ fuerint quæſtiones, ſuo debent judicio definiri, &c. Ore & corde confitemur, quod verè tenet & fideliter docet & prædicat Sancta Romana Eccleſia, inviolabiliter obſervare eandem profeſſionem, & in ea omni tempore perſeverare. Idem ad ann.* 1273. *num.* 5. 49. *&* 1274. *num.* 13. 14. 18. *&* 1277. *num.* 21. 24. 35. 42. *&* 1318. *num.* 11. *&c.* Ita & Latini omnes qui Synodo intererant, & Græci, qui acceſſere eidem, in unam coaluere tandem ſententiam, ſine nova Synodo, citra verſatile quæſtionum examen, priſcis Romanæ Eccleſiæ definitionibus acquieſcendum eſſe: & vel coeunte tunc Synodo ob cauſas qualeslibet, ne vel ſic quidem novo examini locum dari neceſſariò debere. Percurrenti autem ſpatioſum æquor Annalium Eccleſiæ poſteriorum, occurſabunt ſubinde luculentiſſima monumenta exoticarum gentium, in eandem cum Romanis fidei ſocietatem vel colligentium, vel recolligentium ſe; quibus omnibus illa eadem confeſſio verbis penè iiſdem, eadem Romanæ Sedis in fide definienda authoritas profitenda fuit. Ubi nobis Chriſti providentiam & charitatem in Eccleſiæ ſuæ & Sponſæ caſtitate & propagatione contemplantibus, non licet eſſe tam curioſis, vel tam ſuſpicacibus, ut aliud quàm ſincerum veritatis lumen videamus. Et cùm rurſum Barlaamus Conſtantinopoli in Occidentem legatus urgeret, *in generali Concilio articulus de proceſſione Spiritus Sancti per diſputationes & concertationes concordaretur inter Latinos & Græcos:* reſponſum eſt à Benedicto XII. *non eſſe decens, nec expediens, ſic clarum, determinatum, & defini-*

tum articulum fidei, nunc per novas diſputationes, vel altercationes, vel aliàs quomodolibet in dubium revocare: æquius eſſe mitti à Græca Synodo aliquos, *qui cum aliis viris ſapientibus & doctis per Sedem Apoſtolicam deputandis, non per modum diſputationis vel concertationis, ſed inſtructionis quoad Græcos ipſos ſalutiferæ, habeant maturos & diligentes tractatus. Apud Rainald. ad ann.* 1339. *num.* 19. 25. 27. 32. 34. 35. Cùm ergo poſteà Cantacuzeno Græcorum Imperatori indulſit Clemens VI. Oecumenicam colligi Synodum, *Oeconomia quadam* id factum, nempè *cum veritas orthodoxa non revocanda in dubium eſſet à Catholicis, ſed exponenda Schiſmaticis, argumentiſque Theologicis confirmanda*; ut ait doctiſſimus Annalium Baronii continuator. *Idem ad ann.* 1350. *num.* 32. 1352. *num.* 24. 1369. *num.* 1. At cùm Synodi ſpem præmatura Clementis mors intercepiſſet, congregandam Synodum *negavit Urbanus iiſdem de cauſis, quibus Benedictus*. Et rurſum Eugenius IV. humaniora Clementis conſilia ſecutus, Synodum conceſſit Græcis, & Florentiæ celebravit. Hæ fuerunt quaſi alternæ vices ſtricti & remiſſi juris. Stricto impenſiùs ſe dediderat & Martinus V. Græcos abſolutiſſimè *ſub illa fide, quam Sancta Eccleſia Romana tenet*, ad unionem invitans; non aliter quàm Bohemos hæreticos audire ſe paratum Sigiſmundo Regi Roman. ſcripſit, *Ita ſcilicet, ſi venirent parati, ſtare noſtræ determinationi, nobis & Eccleſiæ de cætero parituri. Sic enim erat hæreticis audientia concedenda, non diſcuſſionis & diſputationis gratia, ſed informationis & inſtructionis eorum. Idem ad ann.* 1422. *num.* 9. 12. 1427. *nu.* 10. Quin & Eugenius ipſe teſtatus eſt ſexcenties Synodum Græcis condonari *revocandis* ad fidem & unitatem Eccleſiæ Romanæ: conqueſtus idem de Baſileenſibus Patribus, Bohemos hæreticos ab illis *fuiſſe invitatos Baſileam ad diſputandum & contendendum ſuper articulos in Conciliis generalibus, & per proceſſus Apoſtolicos tam ſolemniter condemnatos, in injuriam authoritatis Apoſtolicæ, ſacrorumque Conciliorum*: quamvis & ipſi Baſileenſes obtenderent accitos Bohemos informationis & inſtructionis tantùm gratia. *Idem ad ann.* 1431. *num.* 21. 24. 25. In ipſa poſtremò Florentina Synodo, quomodocumque affecti eſſent Græci, & antiquas jactarent, liberaſque Synodos, amplexabantur tamen illos Latini, quaſi veniſſent, *omni dimiſſa incredulitatis pertinacia, ut veritatem cognoſcerent*: ut ait Andreas è Sancta Cruce: eorum argumentis reſpondebant, tanquam *juxta doctrinam Beati Petri, parati reddere rationem omni petenti, de ea quæ in nobis eſt fide*: illis congratulabantur, *ut qui fermè quingentis annis ab Apoſtolica Sede, & Romana Eccleſia diviſi fuerant, & nunc in unam veritatis profeſſionem purè convenirent. Apud eundem ann.* 1438. *num.* 6. 20. 1439. *num.* 9.

Et ante hæc omnia in conflictu Anſelmi Havelburgenſis Epiſcopi, à Lothario Imperatore ad Calo-Joannem CP. Imperatorem miſſi anno Chriſti 1138. cum Nechite, aliiſque Græcorum eruditiſſimis: his ad nauſeam uſque ingerentibus, communi Concilio diſceptanda fuiſſe fidei dogmata, non à Romano Pontifice occupanda; *Si enim Romanus Pontifex in excelſo throno gloriæ ſuæ reſidens, nobis tonare, vel quaſi projicere mandata ſua de ſublimi voluerit; & non noſtro Concilio, ſed proprio arbitrio, pro beneplacito ſuo de nobis, & de Eccleſiis noſtris judicare, imò imperare voluerit; quæ fraternitas, ſeu etiam quæ paternitas hæc eſſe poterit?* &c. *Quid vobis Scripturarum ſcientia? quid Magiſtrorum doctrinalis diſciplina? quid ſapientum Græcorum nobiliſſima ingenia? Sola Romani Pontificis authoritas, quæ ſicut tu dicis, ſuper omnes eſt, univerſa evacuat. Solus ipſe ſit Epiſcopus, ſolus magiſter,* &c. *Romanam Eccleſiam ego tecum veneror, ſed non tecum per omnia ſequor: nec ex neceſſitate per omnia ſequendam arbitror. Centuriat. cent.* 12. *cap.* 9. Ita Græculis in fide etiam jam tum claudicantibus, teſte Bernardo, & declivi eo gradu in præceps euntibus, ſummatim contra excipiebat Anſelmus, nulla unquam hæreſi Romanam Eccleſiam, cæteras frequentiſſimè conſpurcatas fuiſſe; quod nec Græci detrectare poterant; ſed qua fellis & odii amaritudine deliburi erant, hanc non fidei conſtantiam, ſed vel imperitiam, vel hebetudinem, vel divinorum indiligentiam atque incuriam interpretabantur. Contrà rurſum Anſelmus: *Statuta Romanæ Eccleſiæ, per Deum, & à Deo, & poſt Deum proximo loco authoritatem obtinuerunt, in univerſa per totum mundum Eccleſia*. Et rurſum circa annum 1177. Hugo Etherianus, Thuſcus, in tractatibus Conſtantinopoli ſcriptis, & ad Alexandr. III. inſcriptis, *lib.* 3. *cap.* 16. *Si Conſtantinopolitana Synodus Nicæno adjecit Symbolo, In Spiritum Dominum & vivificantem, & ex Patre procedentem: Si Chalcedonenſis Synodus quoque Conſtantinopolitanæ addidit Synodo, perfectum in humanitate,* &c. *nulla reprehenſione nullaque calumnia notandus eſt antiquioris Romæ Antiſtes, quod cauſa interpretationis dictionem unam, Ex Filio procedere Spiritum: ſanctorumque plurium Epiſcoporum, ſcientiſſimorum Cardinalium conſenſu habito appoſuerit. Licuit enim ei, ſemperque licebit fratres confirmare, decreta edere, cudere interpretationes, ſicubi aliquid obſcurè ſcriptum ſit*. Et aliquantis interpoſitis, *Nequaquam licet calumniari ſanctiſſimam, & magnam, omniumque Principem Romanam Eccleſiam, quaſi aliam fidem conſcripſerit, aut compoſuerit, aut docuerit. Nam neque affert, neque perdocet, neque aliud tradit Symbolum, ſi editum à Sanctis Patribus interpretatur: non perpetiens fidem labefactari, apud quos ſemper effulſit. Quæ licèt Primatum habeat, attamen humiliat ſeipſam, reſpondendo, quod Chalcedone celebrata Synodus quondam ſe calumniantibus reſpondit. Injuſtè inquit, arguor, dum non fidem, ſed memoriam renovo. Non appoſui, non ademi Symbolo, ſi dictionem occultam manifeſtavi. Bibliotheca PP. tom.* 9. *pag.* 545. 546. Sic ille Pontificiam æquè & Synodicam authoritatem explicat in fide condenda, id eſt, explananda: nec enim aliter novum cluditur Symbolum, niſi dum vetus aperitur. Et *cap.* 17. *Æquum igitur eſt, ratum habere, quod tanta Eccleſia decernit, quod tantus Pontifex enunciat: ſine quo viror calami omnis Eccleſiaſticæ traditionis areſcit*. At verò Barlaamus Hieracenſis Epiſcopus de unione utriuſque Eccleſiæ circa annum 1303. ut autumant, varias ſcripſit epiſtolas, quarum ex prima ſtrictim hæc delibo: *Cum divina providentia nihil inordinatum dimittat, omniſque multitudo ordine per ſe careat, niſi reducatur ad unum principium. Pluralitas enim principiorum & carentia principii, ſimilis ſunt inordinationis. Romanæ gentis univerſa multitudo ſub uno eſt ordinata principio, Eccleſia videlicet Romana & ejus Præſule, quem omnes honorant, non tanquam armis & vi, ſed tanquam à Domino Chriſto ordinatum,* &c. *illius mandata cum omni reverentia omnes non tanquam Apoſtolica tantùm, verò etiam Dominica ſcripta recipiunt* & *adorant. Et nihil ita durum ab eo jubetur, ut non quietè parati ſint ad implendum, & omnes ab illo corrigi ſua & retractari ſuſcipiunt. Bibliotheca PP. tom.* 3. *pag.* 861. 866. 867. 877. 886. Pergit ex adverſo percenſere lernam quandam malorum ebullientem *ex anarchia, ſive polyarchia* Græcorum. Et *in epiſt.* 2. *Quod in machina univerſi contingit, quod quæ longinquiùs à Deo diſtant, procliviora ſunt ad peccandum, & minùs determinata, & mutabiliora: quæ verò propinquiora ſunt, eadem in bono permanentiora, & ſtabiliora, & magis determinata: idem in Eccleſia etiam profectò contingit. Plurimæ enim & teterrimæ hæreſes in partibus ma-*

gis à Romana diſtantibus ortæ ſunt : Romæ verò vel propè authores hæreſum facti non ſunt. Matre enim Eccleſiarum omnibus veritatis radios emittente, profectò contingebat propinquiores magis quàm longinquiores clariùs illuminari. Hæc Chriſtiano pectori, calamoque accommodatior eſt ratio, quàm quæ ſuprà à ſtomachantibus Græcis effutiebatur. Ita prorſus ut apud Euſebium, quamdiu Apoſtoli orbem ſuperſtites illuſtrarunt, erubuit orcus hæreſes evomere: at illis hinc demigrantibus, illæ catervatim erupere. *Euſebius lib.* 3. *cap.* 32. *ex Hegeſippo.* Et rurſum Barlaamus: *Et ex illa quidem Eccleſia nulla hæreſis ſuperioribus temporibus ortum habuit, nulla verò aliunde ortarum occidit ſine illius providentia. Nam etſi aliquis ſemel illorum Pontificum alicui hæreſi aſſenſus eſt; ſed non in longum, aut de longo hujus remedium. Statim enim eadem Eccleſia adverſata ei, illorum oratione, Sede ſimul & vita privatur.* Et in alia rurſus epiſtola copioſiùs adversùm Græcos diſputans, excito etiam illo dubio, an ſoli etiam Romanæ Eccleſiæ fides neceſſariò mancipanda ſit: an totius Eccleſiæ, ſive Concilii generalis authoritas prætereà deſideretur; hæc habet: *Neceſſarium autem arbitror adhuc & illud tibi oſtendere, quod licèt tria dixi ſuperiùs eſſe, quæ coegerunt me credere & ex Filio Spiritum Sanctum procedere: hoc eſt, multos magnorum ſanctorum hoc apertiſſimè tradere: Matrem Eccleſiarum hoc ſemper dicere: per generale etiam Concilium hoc fuiſſe affirmatum: tamen quodlibet horum ſine aliis per ſe viſum, non habens reliqua duo oppoſita, ſatis ſe habere conſidero, ut idipſum credatur.* His ad ungem quadrant, quæ alibi *ſuprà Diſſert.* 12. *num.* 3. ex Nilo Theſſalonicenſi Archiepiſcopo ſuos gregales propugnante decerpſimus, & eadem prorſus tela contra Romanam, atque Occidentalem, adeoque contra Catholicam Eccleſiam acuente, atque ejaculante; quæ inopini retractant, ſibique prodeſſe poſſe hallucinantur illi ex noſtratibus, ad quos hanc diſſertationem adornavimus, & illis ſuffarcinavimus argumentis, quæ Latini ubique gentium & omni ævo adversùs Græcos exerrantes diſtrinxere. Denique Manuel Calecas *lib.* 4. de Proceſſ. Spiritus Sancti contra Græcos: *Damaſus Romanus tunc Epiſcopus coacto Concilio Symbolo adjecit ex Filio procedere Spiritum Sanctum, &c. Nec mirandum eſt Romanum Epiſcopum Eccleſiæ Principem ipſum convocato Occidentalium Epiſcoporum Concilio illud decreviſſe. Nam ſi provinciæ ſæpè ſingula Concilia celebraverunt, eiſque authoritas derogata non eſt: multò ſanè magis hoc ille potuit, cum omnibus circum ſe Epiſcopis, qui paſtor primus, & Eccleſiæ totius Pater, univerſaliſque Chriſtianorum omnium judex eſſe comprobatur; Apoſtolica hunc antiquitate Principem ſupremum appellante: decretiſque regiis ipſum ſtatuentibus, ac rebus ipſis ita eſſe clamantibus: & quo ſine impoſſibile profectò eſt eccleſiaſtica negotia tractari, &c. Nempe ab illa Eccleſia nulla unquam de fide ſententia manavit, quam ut blaſphemam & noxiam Eccleſia nunc omnis damnet, ſeu anathematizet: quando ingentes fluctus plurimaque naufragia contra Eccleſiam fuere.* Et mox: *Si igitur ſine illo* (*Romano Præſule*) *poſſibile non eſt, Eccleſiaſtica decerni: ad ea decernendum, cum paucis aut cum pluribus conveniat, minimùm refert, &c.* Subdit cùm Græci à ſchiſmate ad Romanam Eccleſiam ſe recolligerent, tria ab illis expreſſa eſſe, quorum extremum iſtud erat, *Ut Romanam Eccleſiam in eccleſiaſticis dogmatibus matrem fidelium atque magiſtram, ſana ſemper fide eſſe crederent.* Et infrà rurſus: *Conſideranda vobis eſt Eccleſiæ noſtræ dignitas, quæ nunquam de fide, niſi congrua ſenſit, ac ſtatuit: & quæ ſola, vobis omnibus cæteris circa fidem naufragantibus, non ſolùm nihil paſſa eſt hujuſmodi, verùm & jacentes cæteras erexit Eccleſias.*

LXXXII. Quin & in ipſo Conſtantienſi Concilio idem cernere eſt. Nam *act.* 19. in abjuratione Hieronymi Pragenſis hæc habentur: *Conſentio autem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Apoſtolicæ Sedi, & huic ſacro Concilio; & ore ac corde profiteor in omnibus ad religionem Chriſtianam pertinentibus, prout ipſa Romana Eccleſia & Apoſtolica Sedes, & hoc ſacrum Concilium profitentur.* Quæ formula ſolemnis tot ante ſæculis uſurpata, etiamnunc uſitata, non poteſt, non debet ſophiſticis cavillationibus contaminari: ſed ſuæ ſimplicitati permittenda ſanè eſt, & infucatæ pietatis ſenſibus æſtimanda. Ad hæc advertamus animum ad ſententiam ejuſdem Synodi in Vvilclephum latam: *Inſuper quia authoritate ſententiæ & decreti Romani Concilii, mandatoque Eccleſiæ & Sedis Apoſtolicæ, proceſſum fuit ſuper condemnatione Joannis Vvicleph, &c. Declarat hæc ſancta Synodus, definit, & ſententiat eundem Joannem Vvicleph fuiſſe notorium hæreticum, pertinacem, ac in hæreſi deceſſiſſe. Decernitque corpus ejus exhumari, &c.* Extraordinariè hæc Synodus cauſam omnem Vvilclephi tetractavit, confirmavitque ſententiam anteriorum Pontificum: ſed ita ut etiam tandiu ante Synodum præmortuus Vvilclephus ob ſolam Sedis Apoſtolicæ definitionem declaretur contumax hæreticus, in hæreſi mortuus & exhumandus. Quid quòd & Vvilclephus ipſe, cùm Catholici hominis umbram ſaltem adhuc, larvamque affectaret, ad Urbanum VI. hæc ſcripſit, referente eruditiſſimo Annalium Eccleſiaſticorum continuatore Rainaldo anno 1378. *num.* 116. *Gaudeo planè detegere cuicumque fidem meam, & ſpecialiter Romano Pontifici: quia ſuppono, quod ſi ſit orthodoxa, ipſe fidem meam humiliter confirmabit: & ſi ſit erronea, emendabit, &c. Suppono iterum quod Romanus Pontifex cum ſummus Chriſti vicarius in terris ſit, ad illam legem Evangelii inter viantes maximè obligatur: & ſi in iſtis erravero, volo humiliter etiam per mortem, ſi oporteat, emendari: & ſi in perſona propria ad votum poterò laborare, vellem præſentiam Romani Pontificis humiliter viſitare.* Sic ille tunc, quia nemo repentè fit turpiſſimus. Eoſdem pervoluta annales, paſſim perſpicies Vvilclephi dementia correptos quoslibet, poſt Epiſcopales Synodos, & Romanæ Cathedræ oracula, ad expuendam hæreſin cogi, vel regiis edictis igni ferroque deleri ante Oecumenicam ullam Synodum: hoc eſt, ante Conſtantienſem, quæ aliis de cauſis ubi confluxit, ex occaſione tantùm ad Vvilclephi cauſam deflexit. Sed & ipſe Joannes Hus apud Rainaldum ad ann. 1412. è luto ſuo tantiſper emergens, confitetur nullo erroris mendacio illudi poſſe Eccleſiam, *fundatam tam firmiter ſupra firmam Petram, quòd portæ inferi non poſſunt adversùs eam quomodolibet prævalere.* Et apud eundem ad ann. 1413. Magiſtri Studii Pragenſis ſolemniter profitentur adversùs Vviclephum, quòd quilibet eorum *ſub juramento ſuo ſentit & credit, vult ſentire & credere, ſicut Romana Eccleſia, & non aliter: cujus Romanæ Eccleſiæ Caput eſt Papa, Corpus verò collegium Cardinalium, manifeſti ac veri ſucceſſores in officio eccleſiaſtico Beati Petri Principis Apoſtolorum, & collegii aliorum Apoſtolorum Chriſti.* Item, *Ut quilibet ex ſupradictis in omni materia Eccleſiaſtica & Catholica, fateatur eſſe ſtandum fidei, ſententiæ, & definitioni Sedis Apoſtolicæ, & Eccleſiæ Romanæ ſuperiùs nominatæ.* Hæc paulò ante Synodum Conſtantienſem.

LXXXIII. In Lugdunenſi Concilio Gregorius X. Papa, quàm non inviſa ſibi Concilia, quàm optata etiam ſint, ita ſignificat in epiſt. indictionis: *Ad quod cum nos ſufficere non poſſe ſciamus, levamus oculos noſtros ad montem Dei, unde opportunum nobis provenire auxilium, & humiliter petimus, & devotè ſperamus. Et quia in his adhiberi remedium intereſt generaliter omnium, nos cum fratribus noſtris aliiſque viris prudentibus,* *exacto & frequenti tractatu præhabito, prout tantæ neceſſitatis inſtantia exigebat, de ipſorum conſilio generale Concilium, ſicut imitatione digna Sanctorum Patrum conſuetudo laudabilis, longæque obſervationis exemplum nos inſtruit, opportuno tempore decrevimus congregandum.* Qui hæc ad infirmandam Pontificis ſolitariam ante Concilium poteſtatem adglomerant, non videntur mihi quidem Pontificis mentem aſſecuti. Optat enim, colligit, commendat Pontifex Concilium generale, non quaſi hactenus fas fuerit hæſitare, ſed ut qui errabant, qui peribant, qui hæreſi nefandæ immerſi erant, quia ſolius Pontificis vocem detrectabant exaudire, ejuſdem cum Synodo Oecumenica eandem fidem inculcantis exertiore voce, & quaſi tonitruo quodam expergefiant. Ibidem enim declaratur *ruinæ magnæ periculum in ſubtractatione populi Græcorum, qui à Sedis Apoſtolicæ devotione, ac obedientia ſe ſubtraxit, &c. Lugendum occurrit, quod per ſubtractionem prædictam à Sedis ejuſdem unitate ſubtractos, & in devio poſitos, grandis culpæ mors afficit: quod ſanctæ univerſalis Eccleſiæ membra tam nobilia, eadem gravis admodum & diſpendioſa ſubtractio tanto tempore mutilavit. &c. Per Concilii ſalutiferam executionem virtus Altiſſimi, eliminatis erroribus, roborata fide, reductis errantibus, redintegrata ejuſdem fidei unitate, &c. ſciſſuras uniat, ruinas impleat, &c.* Ergo & ante Concilium errabant, fidem conculcabant, corpus Eccleſiæ univerſalis ſciderant, qui ſe ab Eccleſiæ Romanæ ſequeſtraverant vinculo, peribant.

LXXXIV. Innocentius III. generalis Concilii authoritatem in ſummo locat faſtigio, *Regeſt. lib.* 15. *epiſt.* 104. ad Philippum Regem Francorum, cujus negat per Evangelicas leges diſſolvi poſſe conjugium: *Si ſuper hoc abſque generali deliberatione Concilii determinare aliquid tentaremus, præter divinam offenſam, & mundanam infamiam, quam ex eo poſſemus incurrere, forſan ordinis & officii nobis periculum immineret; cum contra præmiſſam veritatis ſententiam noſtra non poſſit authoritas diſpenſare.* Et *ſerm.* 3. de conſecrat. Pontificis: *In tantum mihi fides neceſſaria eſt, ut cum de cæteris peccatis Deum judicem habeam, propter ſolum peccatum, quod in fide committitur, poſſem ab Eccleſia judicari.* Profitetur nihil ſe poſſe contra fidem & legem Evangelicam: ſi qua illaquearetur hæreſi, id enim poteſt privatim, ut mortalis quiſque, tum ab Eccleſia & Concilio poſſe ſe judicari. Sed ita hoc Innocentii dictum, ſicut illud Pauli, ſi ipſe vel Angelus de cœlo præter jacta fidei fundamenta, adulterinum quid ſuperſtruere voluerit: ita, inquam, interpretandum, ut hæc tamen nunquam eventura certò ſciatur, idem ipſe Innocentius perſpicuè docet in epiſt. ad Epiſ. Conſtantinopolitanum: *Ego pro te rogavi Petre, &c. Ex hoc innuens manifeſtè, quod ſucceſſores ipſius nullo unquam tempore deviarent, ſed revocarent magis alios, & confirmarent hæſitantes: propter hoc ſic ei confirmandi alios poteſtatem indulgens, ut aliis neceſſitatem imponeret obſequendi. Geſta Innoc. III. pag.* 42. Non negat ergo ſi deviarent à fide, tunc à Concilio judicandos Romanos Præſules: ſed negat deviaturos, idque divina ſponſione ratum eſſe tradit; ideoque eis ut pareatur, impoſitam eſſe neceſſitatem omnibus fidelibus. Et paulò infrà ad componendas Græcorum ruinas convocandum ſpondet Concilium; *Ex prædictis apparet, quod Eccleſia Romana, non tam conſtitutione ſynodica, quàm divina, Caput & Mater omnium Eccleſiarum exiſtat; & ideo, nec pro diſparitate rituum, nec dogmatum diverſitate differre debueras: quin nobis ſicut tuo capiti ſecundùm antiquum & canonicum ſtatum benigniùs & devotiùs obedires, cum certa non ſint, pro dubiis relinquenda; Nos tamen pro multis neceſſitatibus eccleſiaſticis diſpoſuimus, authore Domino, generale convocare Concilium, & ſynodalem celebrare conventum: ad quem ſi vocatus à nobis juxta ipſius Imperatoris permiſſionem concurreris, cum hæc dogmata ſint, quæ noſtris literis requiſivimus, vel ſicut membrum ad caput, & ad matrem filia revertaris, Eccleſiæ Romanæ reverentiam & obedientiam debitam impenſurus: te ſicut fratrem chariſſimum, & præcipuum membrum Eccleſiæ, benignè & hilariter admittemus, &c.* Evidentiſſimè & ante Synodum par incumbit neceſſitas, nec *in dogmate* à Capite & matre omnium Eccleſiarum diſſidendi. Et paulò antè: *Eccleſia duabus ex cauſis univerſalis vocatur. Dicitur univerſalis Eccleſia, quæ de univerſis conſtat Eccleſiis, quæ Græco vocabulo quoque Catholica nominatur. Et ſecundùm hanc acceptionem vocabuli Eccleſia Romana non eſt univerſalis Eccleſia, ſed pars univerſalis Eccleſiæ, prima videlicet & præcipua, veluti Caput in corpore; quoniam in ea plenitudo exiſtit, ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Et dicitur univerſalis Eccleſia illa una, quæ ſub ſe continet Eccleſias univerſas. Et ſecundùm hanc nominis rationem, Romana tantùm univerſalis Eccleſia nuncupatur, quoniam ipſa ſola ſingularis privilegio dignitatis cæteris eſt prælata. Sicut & Deus univerſalis Dominus appellatur, non quaſi jam diviſus in ſpecies aut ſpecialiſſimas, aut etiam ſubalternas, ſed quoniam univerſa ſub ejus dominio continentur.* Ex quo patet divelli non poſſe Eccleſiam univerſalem, hanc ab illa, ipſam à ſemet, corpus à capite; & ideo non rarò indiſcriminatim utramque velut unam uſurpari, ut Chriſti & Eccleſiæ, Capitis & Corporis unam eſſe vocem, unam Perſonam Patres obſervant. Græcos porro etiam ante Synodum, hæreticorum in numero ducendos eſſe, quòd à fide & communione primæ Sedis defeciſſent, idem rurſum Innocentius tradit *reg.* 15. *epi.* 18. *Theſſalonicenſis Eccleſia à devotione Sedis Apoſtolicæ ſe ſubduxit, per ſchiſma illud diutinum, quo Eccleſiæ Græcorum à via veritatis ad erroris invium declinavit.* Et *reg.* 16. *epiſt.* 105. *Ad conſervandum myſterium unitatis, unum Petrum Dominus Caput inſtituit & Magiſtrum, cui Oves Chriſti, dicente Domino, Paſce oves meas, ſunt ſine diſtinctione commiſſæ, alienis ab ovili Dominico reputatis, qui Petrum in ſuis ſucceſſoribus non agnoſcunt eſſe Paſtorem. Ab hac unitate Græcorum Eccleſia quondam divertens, & Petri magiſterio ſe ſubducens, exivit ovile Dominicum, poſt greges ſodalium evagando: & ſic quæ primo ſanis affluebat doctrinis, & penè magiſtra vocari poterat propter tempus, errorum poſtmodum circumfuſa caligine, cœpit plurimum indigere, rurſus divini eloquii rudimenta mendicans.* Ut cominus autem inſpiciamus locum ipſum Innocentii, quem importunè obtrudunt: non obſcurum eſt, hac arte enixum illum eſſe extricare ſe ab urgentiſſimis maximi Regis petitionibus. Porro quod ſibi licere negat, nec Concilio Oecumenico fas eſt, evangelicas & divinas leges diſpenſando infringere. Itaque ſi ejuſmodi quidpiam non jam Pontifex machinaretur, ſed Synodus univerſalis, ut illi *ordinis & ſtatus periculum immineret*; ita huic orthodoxi omnes, convitia ut *proſtibulo*, ut *mœchorum Synodo* ingererent. Sed conſentaneo evangelicis legibus Synodi judicio delinietur fortaſſis Princeps, qui ſententia unius Pontificis, veluti præjudicio exaſperaretur. Ita apud Rainaldum anno Chriſti 1266. Jacobus Rex Arragonum repudiandæ leproſæ conjugis, & alterius ducendæ copiam à Clemente IV. poſtulans, repulſam paſſus eſt, & hoc paulò crudius reſponſum accepit: *An credis ſi omnes Reginæ per mundi climata conſtitutæ, leproſæ fierent: daremus Regibus ob hanc cauſam, licentiam cum aliis mulieribus contrahendi? Scias pro certo, quod omnes & ſinguli paterentur repulſam, etſi domus regiæ nulla prole ſuperſtite, in radice prorſus areſcerent, & in ramis.* Quod non dicebatur tamen, niſi ad retundendam precum impudentiam. Et apud eundem ann. 1307. Clemens V. Philippi Francorum Regis preces ad Bonifacii VIII. velut hæretici damnationem moleſtiùs ingeſtas ludificari ſimiliter conatus eſt; rem ad Concilium rejiciens Viennæ celebrandum, quo à Bonifacii memoria infandum hæreſeos crimen deterſum eſt.

LXXXV. De Paſchali II. ſuprà diximus. Quibus adde ejus in Concil. Lateran. 2. Confeſſionem fidei, ab Uſpergenſi relatam, *Amplector omnem divinam ſcripturam, &c. Sanctos Canones Apoſtolorum: quatuor univerſalia Concilia, ſicut quatuor Evangelia: decreta Sanctorum Patrum Romanorum Pontificum, præcipuè decreta Domini mei Papæ Gregorii VII. & beatæ memoriæ Papæ Urbani. Quæ ipſi laudaverunt, laudo: quæ ipſi tenuerunt, teneo; quæ confirmaverunt, confirmo; quæ damnaverunt, damno.* Vides ut Conciliis generalibus ſubjungantur decreta Romanorum Pontificum, & utriſque perinde fides addicatur.

LXXXVI. Gregorii VII. ſententiæ quædam deſcribuntur *lib. 2. poſt epiſtolam* 55. ex quibus has paucas de Romano Præſule decerpo: *Quòd nulla Synodus abſque præcepto ejus debet generalis vocari. Quòd nullum capitulum, nulluſque liber canonicus habeatur abſque ejus authoritate. Quòd ſententiam illius à nullo debeat retractari, & ipſe omnium ſolus retractare poſſit. Quòd Romana Eccleſia nunquam erravit, nec in perpetuum, Scriptura teſtante, errabit. Quòd Catholicus non habeatur, qui non concordat Romanæ Eccleſiæ.* Quæ ideo neceſſe fuit hìc adſcribere, quia ſcriptores aliqui utuntur ejus authoritate, ut Pontificem Concilio ſubſternant, quòd nempe ab eo non ſubjiciatur Pontifici Concilium. Quo nil alienius dici poteſt. Nam cum abſque Pontificis præcepto vetat Synodum generalem dici; cum ejus ſententiam à nullo retractari poſſe, omnium ab ipſo poſſe ſtatuit: cum errare ipſum uſquam negat, oro te, an Pontificem Concilio ſubjicit? Sed ideo ille hac abſtinuit comparatione, immò conflictatione, quòd necdum in mentem veniſſet Catholicis ullis hominibus, Pontifices & Concilia mutuò collidere. Quin ex adverſo Gregorius alia & alia per annos ſingulos Concilia meditabatur, & quantum facultas aderat, cogebat, ad ea omnes orbis Epiſcopos colligebat, ut quorum authoritatem ſuæ non infeſtam, ſed conjunctiſſimam, & auxiliarem accedere intelligebat.

LXXXVII. Leo IX. *epiſt.* 5. ad Petrum Antiochenum Epiſcopum: *Dominico & omnium Patrum concordi decreto inviolabiliter cunctis in toto orbe terrarum Eccleſiis Sancta Romana & Apoſtolica Sedes caput præponitur, ad quam majores & difficiliores cauſæ omnium Eccleſiarum definiendæ referantur. Sic omnia veneranda Concilia, ſic leges humanæ promulgant, ſic rex regum Chriſtus confirmat, &c. Nimirum ſolus eſt Petrus, pro quo ſe rogaſſe Dominus aſſerit, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando, &c. Quæ venerabilis & efficax oratio obtinuit, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſæculum ſæculi; ſed confirmabit corda fratrum variis concutienda fidei periclitationibus, ſicut uſque nunc confirmare non ceſſavit.* Et *epiſt.* 6. ad Michael. Patriarch. CP. *Quid hoc monſtri eſt, frater chariſſime? Romana Eccleſia Caput & Mater Eccleſiarum membra & filias non habet? Et quomodo poteſt dici Caput & Mater? Credimus enim propter quod & loquimur, atque conſtanter profitemur; Romana Eccleſia adeo non eſt ſala, vel ſicut tu putas, una, ut in toto orbe terrarum, quæcumque natio diſſentit ſuperbè ab ea, non ſit jam dicenda vel habenda Eccleſia aliqua, ſed omnino nulla; quin potius Conciliabulum hæreticorum, aut conventiculum ſchiſmaticorum, & Synagoga Satanæ.* Non patitur unam vel ſolam dici Romanam Eccleſiam, ſed cum cæteris ominibus orbs Eccleſiis nexu individuo conſtringit, ut Matrem cum filiis, Caput cum membris. Interim illi ut Matri & Capiti, & inerrantiam, & majorum omnium cauſarum cognitionem, & judicium decretorium adſcribit, ſive ad earum definitionem filias cum matre coaleſcere neceſſe ſit, ſive tanto labore ſit ſuperſedendum, conſenſu tacito filiarum cum Matre matris omnia geſta roborante.

LXXXVIII. Leo III. quoque objicitur, ſed æquè inauſpicatò. Nam in colloquio Romano cum Gallis legatis, urgentibus nempe ut Symbolum etiam cantaretur cum hoc additamento, *Filioque*, & optatiſſimum fore, ut id Symbolo Oecumenicæ ipſæ Synodi adjeciſſent, Reſpondit Leo: *Sicut non audeo dicere, non benefeciſſe, ſi feciſſent: quia proculdubiò ſicut cætera quæ vel omiſerunt, ſcientes utique, & non tam humana quàm divina illuminati ſapientia fecerunt. Ita quoque non audeo dicere, iſtud eos nobis minus intellexiſſe, perpendiſſe cur dimiſerunt, vel cur dimiſſum, ne ultrà mitteretur, ſicut & cætera, prohibuere. Tu & tui, videte quid ſentiatis de vobis. Nam ut ego me illis non dico præferam, ſed etiam illud abſit mihi, ut coæquare præſumam.* Ita ex Zmaragdi ad Carolum Magnum epiſtola apud Baronium. Hoc animo omnes fuiſſe privatim Pontifices erga Concilia nullus dubito. Hæc enim, ut ibidem præmittitur, fuit *collatio*, vel potiùs *diſputatio*, nequaquam dijudicatio, vel definitio Pontificia. Et infrà Leo, *Quod non affirmando, ſed vobiſcum pariter tractando dico.* Et paulò ſuprà: *Quod non imperando, ſed ut prius permittendo dicimus.* 2. De fide hìc non vertebatur, ſed de cantu Eccleſiaſtico: an cani etiam publicè Symbolum cum illo additamento conduceret. 3. Nam quod ad fidei dogma pertineat, & ſalutis eorum qui huc uſque poſſunt aſſurgere, interſit, ut credant à Filio Spiritum Sanctum procedere, idem Leo frequentiſſimè ibidem conteſtatur; quod tamen ſine Concilii generalis decreto, ex ſola Petri Sede in omnem Occidentalem orbem pervaſerat. 4. Annales Francorum audi ad eum annum, & perdiſces, quàm in omnibus ad fidem attinentibus, ad ſolam Apoſtolicam Sedem arrecti fuerint, & ſequaces tunc majores noſtri, nequedum iſtis excantati Pontificum & Conciliorum diſſidii rumoribus: *Imperator Arduena Aquiſgranum reverſus, menſe Octobri Concilium habuit de proceſſione Spiritus Sancti. Quam quæſtionem Joannes quidam Monachus Hieroſolymis primus concitavit. Cujus definiendæ cauſa Bernarius Epiſcopus Vormatienſis, atque Jeſſe Epiſcopus & Adelardus Abbas Monaſterii Corbejæ, Romam ad Leonem Papam miſſi ſunt.* Huc uſque ſpectat, & definit Concilium Epiſcopale in Gallia, ut Romam mittantur Epiſcopi ad Leonem, *rei definiendæ* cauſa.

LXXXIX. Ac ne longiùs regrediar, abundè ex his eniteſcit, inauditum olim fuiſſe, quod non ita pridem ſuſpicari cœperunt viri alioqui præclariſſimi, ſedis Apoſtolicæ & Eccleſiæ univerſæ diſſidium. Quicumque olim damnati fuere, *ab Apoſtolica Sede, & unanimitate ſunt totius mundi Epiſcoporum ut erronei condemnati*: ut ait Hincmarus lib. de divort. Loth. & Teutb. *tom.* 1. *pag.* 681. 679. Utque idem paulò antè ex epiſtola Gelaſii Papæ approbaverat, *id ſequendum eſſe dignoſcitur, quod Apoſtolica Sedes irrefragabiliter teneri decrevit, vel plura ſeu majoris authoritatis Concilia ſtatuerunt.* Et Alcuinus *lib.* 1. adverſùs Felicem, Felice ajente ſe credere *Eccleſiam Catholicam toto in orbe diffuſam, per Apoſtolorum prædicationem in Chriſto Domino velut ſolida Petra fundatam*, excipit ipſe ex adverſo, *Si ſancta Dei Eccleſia in toto orbe eſt diffuſa, ergo nequaquam in illis eſt, quia illi non ſunt in toto orbe. Porro nos intra terminos Apoſtolicæ doctrinæ & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ firmiter ſtamus.* Et toto penè operis contextu huc tandem revolvitur, ut extra

Catholicam Eccleſiam eſſe probet Felicem, quem particulares tantùm Synodi, & Sedes Apoſtolica profligaverat. Et Beda *lib.* 3. *hiſt. cap.* 29. *Intellexerat enim Oſuvi, quamvis educatus à Scotis, quia Romana eſſet Catholica & Apoſtolica Eccleſia.*

XC. Gregorii Magni patrocinium jactitant, quo tamen perimuntur. Sic enim ille *lib.* 4. *epiſt.* 38. ad Joannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum: *univerſalis* nomen inſolentiùs uſurpantem: *Nos quidem in quos talis tantaque per auſum nefarium culpa committitur, ſervamus, quod veritas præcepit dicens, Si peccaverit in te frater tuus, &c. Si te non audierit, dic Eccleſiæ, &c. Ego itaque per reſponſales meos ſemel & his verbis humilibus hoc, quod in tota Eccleſia peccatur, corripere ſtudui, nunc per meipſum ſcribo. Quidquid facere humiliter debui, non omiſi. Sed ſi in mea correptione deſpicior, reſtat, ut Eccleſiam debeam adhibere.* Quod planè à re quam tractamus, totum alienum eſt. Num enim de fide contentio erat inter Gregorium & Joannem? Num de fidei prævaricatione verba Chriſti Patrum quiſquam interpretatus eſt? An ibi etiam Synodos provinciales & univerſales ex verbis Chriſti ſcrutabuntur? 2. Illa verba, Si peccaverit *in te* frater tuus, his Gregorius notavit, *Nos in quos talis tantaque culpa committitur:* quo ſenſu pium erat, ne in ſua cauſa Gregorius judicem ſolus ageret, & ſuas injurias ulciſceretur. 3. Num Chriſtus per illa verba, *Dic Eccleſiæ*, univerſalem Eccleſiam ſynodicè congregari toties voluit, quoties contumax quiſpiam fidelium contubernio eliminandus eſt? Quis tam immaniter deſipit? Quiſquis Epiſcopus fidelem quemlibet ſceleroſum anathemate percellit, dicit Eccleſiæ: Ergo & Gregorius anathema interminatur illis verbis, quod fieri non poteſt, niſi dicatur Eccleſiæ. 4. An poſſunt vel ipſi ſibi confingere vel ſomniare, quòd de Synodo Oecumenica colligenda cogitarit Gregorius adversùs Joannem Conſtantinopolitanum? Quì potis fuiſſet? Ea poteſtas penes Imperatorem adhuc erat. Sed ubi iſtiuſmodi exemplum in Eccleſiæ annalium tam ſpatioſo ambitu? 5. Epiſcopos & Metropolitanos complures Gregorius ſacris ſummovit. Toties verbis Chriſti peræquè obſequendum fuit, peræquè obſequtus eſt, toties dixit Eccleſiæ. An uſquam Synodum generalem indixit? 6. Ubi Epiſcopus excommunicaturus quempiam, dicit Eccleſiæ, ſibi imprimis dicit. Nec enim quaſi ab Epiſcopo ad Eccleſiam provocatur, ſed tota extremi & peremptorii illius judicii authoritas & poteſtas penes unum Epiſcopum eſt. 7. Nec in Chriſti verbis, nec in Gregorii epiſtola, nec in uſu Eccleſiarum familiariſſimo, poſt primam & iteratam correptionem quidquam ſupereſt dubitationis, ad cujus quaſi detergendam caliginem copioſiori cœtu totius Eccleſiæ opus ſit. Sed qui reus jam compertus eſt ſemel & iterum, quia culpam pertinacitate exacerbat, tertiò & terribiliùs convenitur, ut vel ſic reſipiſcere ſuadeatur. Ita de Gregorio igitur æſtimandum. Ita & hodierni Pontifices ſentiunt. Nam in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ita in *Orat.* 1. ſynodali peroratum eſt: *Si qui fortè Pontificem ipſum per ſe inermem parvi pendere auſi ſunt, Synodi authoritate, Principumque & nationum conſenſu & ſtudiis inſtructum metuere & vereri conſueverunt.* Tum omnes retro Pontifices Synodis magna & optima quæque moliti pernumerantur. 8. Gallicani Epiſcopi ſuprà *num.* 75. ſynodicè congregati, Arnulphi Epiſcopi Remenſis flagitia ſe *Eccleſiæ dicere* affirmabant, cùm ea ad Romanum Pontificem animadvertenda deferebant. Vide verba ipſa ibi exſcripta. Vide exemplum conſimile apud Rainald. *ann.* 1203. *nu.* 56.

XCI. Quibus non incongruè & iſta ſubjiciemus ex Melchi. Cano. *lib.* 5. *de auct. Concil. cap. ult.* ut eorum diluatur querimonia, qui Synodos inutiles ominantur fore, ſi Pontifex in fidei cauſa judex ſit ſummus & firmus. *Primum enim Romanus Pontifex non temerè & ſtultè, ſed conſideratè atque ſapienter habet fidei controverſias definire, advocando ſcilicet conſiliarios; vel plures, vel pauciores, juxta rei de qua diſſeritur gravitatem. Juvant enim Patres Concilii ſummi Pontificis fidem, atque doctrinam. Unde in Concilio Hieroſolymitano cum facta eſſet magna conquiſitio, Petruſque ſententiam dixiſſet nullo ſacrarum literarum teſtimonio fulcitam: Jacobus probavit eam quidem additis teſtimoniis Prophetarum. Adjecit etiam, quaſi de ſuo, legem maximè neceſſariam de abſtinentia ab idolothytis, fornicatione, ſuffocatis & ſanguine. Ita enim divina procuratio in Eccleſiam ſe fundit, ut membra præcipua tametſi à capite ipſa pendeant, caput tamen tueantur & juvent. Facit quoque Concilium plauſibiliorem populo fidem, propter acceptiſſima multorum teſtimonia atque judicia. Nam & leges quæ communi optimatum conſenſu & rogantur & feruntur, libentiùs populus accipit, quàm ſi à Rege ſolo ederentur. Quamobrem Beda lib. retract. in actis Apoſtolorum prudenter ſanè monuit Paulum contuliſſe cum Apoſtolis aliis Evangelium, quod prædicabat in gentibus, ſolerter in Concilio diſquirens, an rectè de legalium ceſſatione doceret. Non quod ipſe de hac re, inquit, aliquid dubitaret, ſed ut mentes dubitantium Apoſtolica Synodi authoritate firmarentur.*

XCII. Et idem rurſus *lib. eodem cap.* 4. hæc habet ad ſuperiorum illuſtrationem peropportuna: *Nec expedit, nec tolerabile eſt ſingulis hæreticis condemnandis ſingulas Synodos generales cogere. Cum ergo Eccleſiæ ſuæ Deus proſpexerit in neceſſariis, nimirum ad hæreſes privatas in provinciis refutandas, Concilia provincialia ſatis erunt, ſi erunt modo ſummi Pontificis authoritate roborata. Præterea quoſcumque ejuſmodi Concilia damnavere, Eccleſia eos ſemper exploſit. Errare igitur illa in fide nequeunt.* Et infrà: *Quod Actorum* 15. *congregatum legitur, hoc non generale, ſed provinciale Concilium fuit. At non minor fides habita eſt Petro præſidenti, quàm ſi eſſet Synodus generalis?* Et paulò pòſt: *Certè Concilia niſi ſint peculiariter reprobata, communi Eccleſiæ vel ſilentio, vel etiam implicito conſenſu commendantur, ſi ad Eccleſiæ communem notitiam pervenerunt. Non enim fit aliquo pacto veroſimile, ut Concilii provincialis toto orbe vulgati hæreſim Eccleſia diu diſſimulaverit. Error enim cui non reſiſtitur, approbatur, d.* 83. *cap. error.* Ubi vides & Pontificum & Conciliorum provincialium decretis, ex *ſilentio* Eccleſiæ univerſalis, Oecumenicæ Synodo parem accedere authoritatem.

XCIII. Prædictis & iſta adde ex doctiſſimo Duvallio, *part.* 2. *q.* 2. de infall. Rom. Pont. *Diligentiſſimè obſervandum eſt, ut aliquod dogma, tanquam hæreticum habeatur, non eſſe neceſſariam Concilii generalis celebrationem, ſed ſufficere ſummi Pontificis condemnationem unà cum acceptatione totius Eccleſiæ per orbem diffuſæ. Licèt enim decretum Pontificis quatenus ab eo ſolo promanat, de fide non ſit, cum ejus in decernendo infallibilitas fide Catholica minimè conſtet, ut ſuprà declaravimus: nihilominus ſi hæc condemnatio ab univerſali Eccleſia licèt diffuſa, & non coacta in Concilio approbetur, jam nemo citra fidei detrimentum ei poteſt contradicere. Eſt enim de fide Eccleſiam, non tantùm ut congregatam in Oecumenico Concilio, ſed ut diffuſam per orbem errare non poſſe.* Et infrà, *Tantam in Eccleſia obtinere debuit ſummus Antiſtes poteſtatem, quanta ad unitatem Eccleſiæ retinendam eſt neceſſaria. Atqui ad hanc unitatem neceſſaria eſt infallibilitas definiendi. Aliter enim non poſſent lites & diſſenſiones, quæ circa fidem in dies emergunt, componi, cum Concilia generalia raro & cum maxima difficultate cogantur, & hoc tempore in tanta Regum Chriſtianorum æmulatione vix ac ne vix quidem celebrari poſſunt.* Et inferiùs *quæſt.* 3. advertit, *Infallibilitatem Eccleſiæ & Pontifici à Chriſto* *eſſe conceſſam, ſed diverſo modo (de Concilio generali non loquor.) Illa quidem paſſivè, quatenus nempe vi promiſſionum Chriſti, & perpetuæ Spiritus Sancti aſſiſtentiæ, falſum pro vero nunquam poterit acceptare. Hic autem activè, quatenus nunquam pro vero falſum in definiendo obtrudet, & id quidem virtute & efficacia orationis Chriſti, &c. Hæc autem duplex infallibitas maximam fidei Catholicæ firmitatem arguit. Nam ſi per impoſſibile Pontifex in definiendo falleretur, Eccleſia tamen illius errore non inficeretur. Et ſi ſimiliter per impoſſibile Eccleſia falſum pro vera coleret, ſummus tamen Pontifex hujuſmodi falſitatem ſua definitione quamprimum damnaret. Dixi verò, ſi per impoſſibile, quia quod alterutrum horum falſum pro vero definiat, nunquam poteſt contingere.* Ex quibus abundè patet, individua quàm ſit Capitis & corporis, Pontificis & Eccleſiæ univerſæ fides atque authoritas, quàmque utrique terga vertat, qui alteri minùs eſt obſequens.

XCIV. Nec ab his diſſonat Petrus Aurelius, qui *part.* 1. *Hæreticis non paucis ſimiliter contigit, ut nimirum ab unius provinciæ aut regni Epiſcopis damnati ſint, cæteris conſenſu ſolùm tacito, non ſynodalium decretorum authoritate ſuffragantibus. Sic enim Euſthatianos quos Synodus Gangrenſis damnavit, non legimus ab aliarum provinciarum Conciliis apertè deinde damnatos. Idem Arrianis, Collyridianis, aliiſque contigit, quos præter locorum ubi exorti ſunt, Epiſcopos, non conſtat ab aliarum regionum Synodis rejectos eſſe; ſed univerſali Eccleſiæ conſenſione, quæ ſenſim ſine ſenſu inoleverit, exhauthoratos. Pag.* 98. 234. 212. Et infrà effusè indignatur in eum qui velut ex Cardinalis Perronii ſuffragio pronunciaverat, *Cenſuras & anathematiſmos vim in animos hominum non habere, niſi ab authoritate prorſus infallibili proficiſci credantur.* In quem ita perorat; *Nullam ergo vim habebunt in animos hominum anathematiſmi cenſuræque Epiſcoporum, quia Epiſcopi prorſus infallibiles non ſunt? Nullam vim habebant anathematiſmi S. Cyrilli Alexandrini, quia infallibilis ab eo fidei non erant? Per te igitur rectè illos ut inutiles frivoloſque reſpuebant Neſtorius, Theodoretus, cæterique malarum partium gregales? Nullam vim habebant Alexandri Alexandriæ Epiſcopi, Synodique Alexandriæ in Arium anathemata? Flaviani in Eutychetem? Africanorum Patrum in Pelagium?* Dictum ergo Perronii de rebus dubiis & problematis capi, cujuſmodi erat de quo tractabat tum, non quo Epiſcoporum de iis decreta impunè ſperni poſſint. *Sed vim habere negavit, qua ſibi fidem certam & minimè dubitabilem in animis hominum, quaſi fidei ſtatuta concilient, niſi infallibili authoritate condantur, quæ eſt Eccleſiæ Catholicæ poteſtas, vel in capite reſidens, ſummo Pontifice: vel in corpore, Concilio Oecumenico, ut ipſe paulò poſt exponit. Non autem negavit habere vim, qua honorem ſibi & obſervantiam à Catholicis hominibus expoſcant, ne palam labefactari vel infringi poſſint contrariis aſſertionibus, ſine ſuperbo ſcelere, ac pervicacia, niſi infallibili, majorique authoritate ſolvantur: quamvis internam animi fidem certam fixamque iis adhibere nihil neceſſe ſit, donec judicio pleniore confirmentur. Interea tamen dandus iis quoque conſenſus animi, nec temerè ab eorum norma recedendum, niſi perſpicua, teſtata, & indubitata ratio occurrat. Hoc enim Chriſtiana virtus & Chriſtiani animi officium ac moderatio præcipit, ut iis quos cœleſtium rerum duces nobis dedit Deus, ante omnes & ante omnia regendos nos, docendoſque præbeamus, niſi ab eodem ipſo Deo, à quo iis ſubjuncti ſumus, ab iiſdem audiendis, clara penitus minimèque ambigua rationum authoritatumque luce revocemur.* Hæc ille de Epiſcoporum decretis, de Romano autem Pontifice alibi, *Sicut dubitantibus provincialibus Epiſcopis jubet Antiochenus Canon conſuli vicinos, ita poſt vicinos accerſitos, ſi provinciales nihilo minus dubitarent, neque convenire poſſent, quod in rebus dubiis & graviſſimis factu perfacile eſt, minimè dubium eſt quin eadem opera conſuli vellet majores alios, ac denique ſupremam omnium Petri Sedem, fidei & unitatis Eccleſiaſticæ caput, cujus Præſulibus conceſſa eſt præcipua gratia & poteſtas fratres ſuos confirmandi, &c. Nam debitus à nobis Deo honor poſtulat, ut conſtitutos ab eo in terris ordines veneremur, & exquirendæ mentis ac lucis ipſius, quas nobis reliquit vias, gradatim ſequamur. Porro Epiſcopis qui Patres ſunt, doctoreſque Chriſtianorum, is ſuperior proximuſque ad conſulendum doctor eſt, qui Pater Patrum, Doctor Doctorum, Epiſcopus Epiſcoporum eſt conſtitutus; ut quemadmodum ipſos potiſſimum alii audire debent, ita ipſi illum, ſolum ordinarium magiſtrum à Deo ſibi præpoſitum.* Id hauſtum ait è veteri lege, qua Deus ſanxerat, *Ut quidquid difficile atque ambiguum orietur, ad religionis ſuæ verticem, atque ad Sacerdotes Levitici generis, ſupremumque judicem Dei templo præſidentem conferret ſe, & illius ſententiam audiret.* Hìc perſpicis 1. Epiſcopalibus etiam de fide definitionibus venerationem deberi, & animi aſſenſionem, niſi *perſpicua, teſtata, & indubitata ratio* contrà ſuadeat, ſeu *clara penitus minimèque ambigua rationum authoritatumque lux*: at contra tam perſpicuam claramque penitus & minimè ambiguam lucem ac rationem, rariſſimum utique eſt, nec ferè credibile eſt, ut Synodi provinciales quidquam definiant, niſi jam hæreticum hauſerint virus Epiſcopi, & à Catholica Eccleſia apertè deſciverint. 2. Multò plus honoris & fidei ſummo Pontifici adjiciendum eſſe, ut qui Doctor doctorum & ordinarius magiſter Epiſcoporum à Deo conſtitutus ſit, gratiaque ſpeciali roboratus ad confirmandos fratres: & ejus gradum tenens Pontificatumque, quem lex divina jubebat in dubiis conſuli, & audiri. 3. In dubiis Pontificem conſulendum eſſe ab Epiſcopalibus Synodis, tanquam ordinarium magiſtrum: & ex conſequenti audiendum. Nam ad extraordinaria oracula, ſeu ad Concilia Oecumenica num toties recurrendum erit, quoties dubia & perplexa excitabuntur? Ita peſſimè proſpectum eſſet Eccleſiæ. 4. Conſenſione tacita Eccleſiæ univerſalis accedere pondus ineluctabile authoritatis, & Oecumenicæ Synodi non diſſimile, definitionibus etiam provincialium Synodorum. Pontificis ergo de fide decretis vix aut nec vix poteſt non conciliari hæc conſenſio tacita vel expreſſa totius Eccleſiæ; cum illis ſuffragari & aſſentiri omnes debeant, quos *perſpicua, penitùs clara, minimè ambigua lux, & ratio* non revocat. Quæ ſanè ſi Pontificem non revocat à definiendo, nec multitudinem Chriſtianorum revocabit ab aſſentiendo; hoc eſt, ſi nulla hujuſmodi occurrat Pontifici definienti, nulla occurret prorſus fidelibus aſſenſuris.

XCV. Quòd verò Pontifices aliquos erraſſe memorant: ſi vi aut cupiditate, vel inſcitia in errorem contendunt privatim actos eſſe, non facilè id quidem largiar, non ſatis firma ad id efficiendum argumenta proferri ſolent. Sed nunc quidem nihil moror. Id unum urgemus, nil definiſſe Pontifices fidei adverſum. Non ergo vertitur, quid crediderint, ſed quid docuerint. Quos docuiſſe aliena quæpiam à fide blaterant, ſuo ſigillatim loco purgabimus. Adde & Concilia Oecumenica alioqui futura, erraſſe etiam aliquando, v. g. Ariminenſe, & Epheſinum ſecundum. Sed ut his ſtatim univerſa Chriſti Eccleſia interceſſit palàm; quibus autem interceſſum non eſt, iis inconcuſſa fide adhæreſcimus: ita ſi quid præpoſterum Pontifex docens Eccleſiam definiret, reclamaret Eccleſia univerſa: atque adeo ubi non reclamat protinùs & palam Eccleſia, utique aſſentitur, utique definitioni Pontificiæ certum & invictiſſimum robur ineſſe vel ſentit, vel facit, vel potiùs & ſentit & facit. Ideo Duvallii ſententiam à noſtra nil diſcrepare interpretamur hactenus, quod indiſcretam cum velimus Pontificis & Eccleſiæ cauſam atque authoritatem, nec negemus tamen magis popularem videri & plauſibiliorem Eccleſiæ perſonam: perinde nobis eſt Pontifici definienti, ſeu Eccleſiæ univerſæ conſentienti fides devoveatur: illius enim definitioni hujus conſenſio confeſtim conciliatur: ut liquebit perluſtranti omnium hactenus ſæculorum mores ſuprà enarratos.

XCVI. Idque ut mihi quidem videri ſolet, momenti plurimum habet ad pacem Eccleſiæ, inter tot æſtuantes in hoc negotio altercationes, alendam. Nam nec Pontifices nimis importunè extundere ſatagunt, ut infallibiles habeantur; cum ut id inficientur aliqui, ipſis definientibus adglutinetur univerſa Eccleſia, cujus jam fidem inexpugnabilem modeſtiùs audentiùſque prætendunt: ut ſuprà Leonem X. immo omnes Pontifices audivimus, & conſentaneos illis ſcriptores Eccleſiaſticos, Catholicæ totius Eccleſiæ fidem oſtentare, cum ſolus Pontifex eſſet elocutus. Nec viciſſim à Pontificiis definitionibus deſciſcunt, vel qui eorum infallibilitati adverſantur; quippè qui Eccleſiæ ſaltem univerſæ authoritate in officio retineantur indeclinabiliter, nec ad Concilium provocare, ubi ſola fidei controverſia exarſerat, unquam adgreſſi ſint. Itaque quàm non ſeceſſerit unquam in fide palam definienda, vel ab Eccleſia Pontifex, vel à Pontifice Eccleſia univerſalis, vel hinc invictiſſimè conſtat, quod Pontificiæ infallibilitatis adſertores atque refragatores, peræquè tamen ejuſdem ſemper fidei vinculo colligati cohæſerint. Si quid uſquam definiſſet vel ſine Pontifice Eccleſia, vel ſine Eccleſia Pontifex, in hoc diſſidio diſſonaret fides utriuſque hinc & inde partis. Cum ergo nuſquam fides diſcrepet ſeu ſubſcribentium, ſeu refragantium Pontificiæ infallibilitati, ſed una eademque conſtantiſſimè perſtet, argumento id ſanè eſt, in fide ſancienda indivulſis ſemper nexibus Epiſcopalem univerſalitatem & Apoſtolicam Sedem ſibi conſtrictam complicatamque fuiſſe.

XCVII. Quo æquius eſt Duvallio aſſentiri, à temeritatis & erroris nota abſolventi eos, qui errare poſſe in docendo Pontifices, opinantur. Videntur enim illi in abſtracta & literato otio accommodata quæſtione velitari tantò ſecuriùs, quantò alioqui conſcii ſibi ſunt in ſchola pectoris, ſuæ cum Catholicis omnibus intaminatiſſimæ fidei & communionis, ſuæ in univerſalem Eccleſiam ſuo nequaquam conſpicuo capite truncam conſtantiſſimæ obſervantiæ. Siqui autem Concilio tantùm Oecumenico fidem habent, & non etiam univerſalis Eccleſiæ in fide conſenſioni, næ illi valde hoſpites & peregrini in antiquiſſima debent Eccleſiæ & univerſæ, & in primis Gallicanæ doctrina ac diſciplina exiſtimari, qui tam longè ab illa deviant; & nuperis dumtaxat, nec Eccleſiæ ubique terrarum approbatis documentis, novellam ſuam opinationem communiunt.

XCVIII. Utque ne Cuſanum patiamur abire elinguem, etſi ille paulò diverſa alibi ſcripſerit, in epiſtola tamen 2. ad Bohemos hæc habet Auguſtino ſuo cumprimis gemina. Nam Petrum Auguſtinus identidem prædicat perſonam Eccleſiæ totius ſuſtinuiſſe, omnium dixiſſe nomine, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi; omnium Dei ſacerdotum vice audiſſe, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. *Cum illud unus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus tanquam perſonam gerens ipſius unitatis acceperit. Ideo unus pro omnibus, quia unitas eſt in omnibus*: ait ille *tract.* 118. in Joan. Eccleſiam, ut par eſt, ſponſo, corpus capiti indiſſociabiliter devinciens, non exitiali conflictu collidens. Et Cuſanus ſimiliter: *Nec eſt opus hoc loco inveſtigare, an ideo veritas infallibilis ſit in Eccleſia, quia ad Sedem illam unitur, tanquam à Sede rivus ille veritatis privilegialiter emanet: vel quia Epiſcopatus ille Eccleſiam amplectitur, ideo Epiſcopatus ille ab Eccleſia infallibilitatem ſortiatur: aut neutrum horum: quoniam puto, quod hoc non ſit ad noſtrum propoſitum neceſſarium. Licèt credam ex mutua adhærentia exurgere infallibilitatem, ſicut eſſe humanum ex unione animæ & corporis, uti Cyprianus dicit, Eccleſiam eſſe in Epiſcopo, & Epiſcopum in Eccleſia. Ita & hic primatus amplectitur Eccleſiam, ſine qua non eſt, & ob quam eſt: Eccleſia amplectitur principem, ſine quo una non eſt, nec perſiſtere poteſt ſine ſciſſura in unitate. Quæ quidem unitas eſt de eſſentia Eccleſiæ, ut primatus propter unitatem conſervandam; ut ait Hieronymus, Petro primatum traditum.* Addit mox Principem, ceu formam, ab Eccleſia, velut materia educi, hoc eſt, eligi: *Nam in Eccleſia quædam apparet materialitas, inquantùm ſubjectivè conſideratur ad regimen Principum: & in primate formalitas; ut ex ipſis, tanquam ex materia & forma, conſtituatur infallibilis illa Eccleſia Catholica, quaſi ex utroque conſurgens.* Una ergo eſt Eccleſiæ univerſalis infallibilitas, paſſivè & materialiter in membris Eccleſiæ omnibus, activè & formaliter ſeu in Pontifice, ſeu in Synodo generali, ſeſe explicans prout ex re fuerit, nullo autem divortio diſſociabilis. Unde & Melchior Canus *lib.* 5. qui eſt de auth. Concil. *cap.* 5. *Eccleſiæ authoritatem eam nunc appello, quæ Synodorum etiam generalium & ſummi Pontificis eſt. Hæc enim eſt una res prorſus, ut non multum differat inter Eccleſiæ, Conciliorum, Sediſque Apoſtolicæ judicia. Propterea quod connexa hæc & colligata ſunt: quemadmodum eſſe videmus humanum corpus & caput.* Itaque ut corpus in capite ſibi imperat, & in membris obaudit ſibi caput; ita Eccleſia univerſa in Pontifice definit, Pontifex in Eccleſia ſibi aſſentitur, quia Eccleſia in Epiſcopo, Epiſcopus in Eccleſia eſt. In caſſum autem rixas ſibi veluti ſomniant inter Pontificem definientem, & Eccleſiam reſpuentem. Nuſquam enim iſtiuſmodi jurgia, niſi in ipſorum cerebro.

XCIX. Quoniam autem ludificatoria hac exceptione abutuntur præfractiores aliqui, quod Pontifex non ſatis operæ ac diligentiæ poſuerit in re examinanda, adeoque aberrare potuerit, cui ſi conſultiores aliquos ſibi adſciviſſet, & acriorem navaſſet operam, utique crederetur. Cuneum hunc ut ejiciat Melchior Canus loco ſuprà laudato, advertamus. *Quæ res ut de Conciliis quoque dicatur, ſubſunt omnino cauſæ eædem. Nec enim exiſtimare debemus, ſummum ſolum Pontificem, cum dormierit, errare: cum non dormierit, verum dicere: Patres autem ſive dormiant, ſive vigilent, ſemper recta ingredi, & clauſis, quod ajunt, oculis, vel in tenebris obſcura cernere. Quamobrem ſive Pontificum, ſive Conciliorum diligentiam in fidei cauſa finienda in dubium vocant, eos neceſſe eſt, omnia Pontificum judicia, ac Conciliorum infirmare.* Et mox ibidem: *Deus diſponit ſuaviter omnia, ſimulque proſpicit & finem, & media ad finem neceſſaria. Nec dubitari poteſt quod in rebus naturalibus contingit, ut qui dat finem, det conſequentia ad finem. Itaque præſtat ſemper Pontifex, quod in ſe eſt: præſtatque Concilium, cum de fide pronunciant: caditque cauſa, ſi quis è noſtris aliter exiſtimat. Quemadmodum enim ſi Chriſto Petrus diceret. Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat charitas tua: certò certiùs intelligeretur, diligentiam, curam, vigilias, preces, cæteraque auxilia oportuna illi impetraſſe, quæ ſunt ad charitatis conſervationem neceſſaria: ita cum dixit, Ego rogavi ne deficiat fides tua, proculdubio intelligimus, id à Patre ſuo conſecutum, ut quæ ad rectum de fidei quæſtione judicium oporterent, ea adeſſent Petro omnia, ſive à Deo, ſive ab homine expectarentur.* Et infrà: *Si ſemel hæreticis hanc licentiam permittimus, ut in quæſtionem vocent,* *num Eccleſiæ judices eam diligentiam, & curam exhibuerint, quæ opus erat, ut quæſtio via & ratione finiretur: ecquis adeo cæcus eſt, qui non videat, omnia mox Pontificum Conciliorumque judicia labefactari?* Et denique, *Rogo, an fideles his qui de fidei quæſtione judicabunt, tantiſper parere debeant, dum eorum negligentia innoteſcit Eccleſiæ. Parere debent, ajunt. Jam igitur eo tempore errantibus judicibus errabit Eccleſia. Sine vitio ſuo, inquis, Eccleſia tunc errabit. Agnoſco. Sed ut dictum eſt, ne hunc quidem errorem admittere in Eccleſia Dei debemus. Quid quod ſi ſemel de diligentia judicum dubitamus, novum examen, judiciumque ſemper recens poſtulabimus, ut de diligentia adhibita, vel non adhibita cenſeatur?* Quæ eadem breviùs perſtrinxit Duvallius *pag.* 241. & 302. 303. Huc refert luculentum teſtimonium Petri Damiani ſuprà jam adſcriptum, Gomorrh. *cap.* 26. hortantis Romanum Pontificem, ad ſcrupuloſarum difficultatum complanationem, *Sacros Canones* ut conſuleret, & *prudentes viros ad conſultum hujus neceſſariæ indagationis adſciſceret*: addentis autem poſtremò id, quo & conſulentis pietas, & dignitas Pontificii oraculi vehementer illuſtretur: *Neque hoc dicere idcirco præſumimus, ut ad hoc, Deo authore, ſufficere ſolam profunditatis veſtræ peritiam ignoremus. Sed ut dum ſacræ authoritatis teſtimonium adhibetur, dum plurimorum judicio & conſenſu res geritur; perverſorum hominum querela, quæ fortaſſis è diverſo mutire non erubeſceret, ſopiatur. Non enim facilè patet querelæ, quod multorum judicio conſtituitur. Sæpè autem ſententia, quæ ab uno conſiderata juris æquitate depromitur, ab aliis præjudicium deputatur.*

C. Atque ut in quo videor plures videre criſpantes naſum, frontemque caperantes, id magis magiſque complanetur, unam eſſe Pontificis, Concilii & Eccleſiæ univerſalis infallibilitatem: aliqua rurſus in eam rem accumulabo. Præclarè Ferrandus in epiſt. ad Pelag. & Anatol. *Univerſalia Concilia præcipuè illa, quibus Eccleſiæ Romanæ conſenſus acceſſit, ſecundæ authoritatis locum poſt canonicos libros tenent.* Et mox: *Concilia quæ vetuſtas firmavit, & cuſtodivit devota poſteritas, obedientiam de nobis exigunt, nullam relinquentes dubitandi neceſſitatem.* Et infrà: *Quæ finiuntur judicantibus Epiſcopis ſanctis, & ad B. Petri memoriam perducta, diligentiùs examinantur, atque firmantur, ſequenda ſunt, tenenda ſunt, amplectenda ſunt.* Et infrà rurſum, *Audi fili legem Patris tui, & ne ſpernas conſilium matris tuæ. Lex Patris fulget in canonicis libris. Conſilium matris in univerſalibus conſiliis continetur; ubi præter illos qui ſtatuunt, quæ ſtatuenda ſunt, nullus cogitur ultrà ſubſcribere. Sufficere enim judicatur ad plenam confirmationem, ſi perducta in notitiam totius Eccleſiæ, nullum offendiculum moveant, vel ſcandalum fratribus: ſed Apoſtolicæ fidei convenire firmentur, Apoſtolicæ Sedis roborata conſenſu.* Ubi vides triplicem ſtatuendi de fide confirmandique poteſtatem, in Eccleſia ſynodicè collecta, in Eccleſia per orbem diffuſa, in Eccleſia Capiti ſuo implicata: ut una autem hæc Eccleſia eſt, ita una authoritas, una infallibilitas. Itaque citra ullam invidiæ vel pugnæ ſuſpicionem, citra ullum de palma & principatu jurgium, hæc una trinaque poteſtas viciſſim & reciprocè ſibi ſubſidio eſt. Nam & Synodi priorem Eccleſiæ conſenſionem confirmant, & Synodorum ſtatuta poſterior Eccleſiæ totius conſpiratio corroborat. Similiter Pontificis ſummi examine & aſſenſu convaleſcunt Concilia Oecumenica, & decretis Pontificum ſubſecuta aliquando Concilia generalia lumen & pondus authoritatis accumularunt. Denique Eccleſiæ toto orbe rutilantis lux & fides Pontificum ſtatutis firmitatis luminiſque incrementum & debet & confert viciſſim. Summa horum trium pax, nulla conflictatio, nulla æmulatio. Unum Eccleſiæ corpus, capite & membris compactum; membra rarò loci, ſemper ſpiritus & unitatis vinculo conſtricta continens, conſtat & concinit ſibi, nec ſe ſibi committi patitur. Itaque in Concilio Eccleſia toto orbe ſparſa repræſentatur, & Eccleſia toto orbe ſparſa perpetui & jugis inſtar habet Concilii. Fruſtra ergo alteram alteri, immo ipſam ſibi collidis. Similiter Pontifex ut caput, non ſuam, ſed totius corporis fidem vocemque promit: & totum Eccleſiæ corpus, quod capitis ſui, hoc eſt, ſuo ſenſu & ore protulit, hoc amplectitur. Conſenſio denique totius Eccleſiæ ex Ferrando tunc ſtatutis acceſſiſſe interpretanda eſt, cùm *nullum offendiculum vel ſcandalum* movetur, id eſt ſolo ſilentio, ut ſæpè monuimus: *& conſenſu Apoſtolicæ Sedis*: quia non omnibus promptum eſt, oculos in univerſum orbem circumferre, & Eccleſiæ conſenſionem explorare: ideo compendioſum eſt, Caput unum maximè conſpicuum conſulere, & ex eo totius ediſcere Eccleſiæ conſpirationem.

CI. Ita & Facundus *lib.* 7. advertit nondum tantam priùs fuiſſe Epheſinæ primæ Synodi authoritatam, quanta pòſt fuit, *tantis diſſentientibus qui moniti fuerant, ſimul in ipſum Concilium convenire.* Item, *Cum necdum etiam judicio magnæ Chalcedonenſis Synodi firmaretur.* Denique, *Et ipſa multum roboris ad authoritatem addit antiquitas.* Et ex eodem ſuprà relato, Synodi ipſius Chalcedonenſis placita hortante Marciano, Epiſcopi Synodorum provincialium longè plurimarum nova conſenſione firmavere. Non deerat Synodo Oecumenicæ ſuum ab exordio robur. Sed vires viribus, jura juribus non ſupervacaneum eſt accumulare, ad fatigandam plerumque, & expugnandam hominum contumaciam. Itaque & Synodus Synodo, & antiquitati poſteritas, & majoribus nepotes conſenſione ſua firmitatem exaggerant, & inexpugnabilem licèt authoritatem inexpugnabiliorem efficiunt; nec in his imaginandi gradus majoris & minoris, ſibique diſcordis ac ſemper pugnacis poteſtatis. Sed ex adverſo una ubique oculis animi & fidei objicienda eſt Eccleſia nova & vetus, juvenis & antiqua, eadem nunquam nova, & nunquam vetus, ſibi indeclinabiliter conſentiens, ſibi aliis & aliis nominibus artibuſque, apud imbecilles & minùs morigeros, authoritatem extruens.

CII. Ne cui autem incogitantiùs fortè verboſiores iſtas diſſertationes prætervolanti, videatur una Pontificis & Synodi authoritas dictitari crebriùs, non item probari; probationum diſſipata huc & illuc capita & veluti faſtigia, juvabit hoc loco conſtringere in unum, atque oculis ſubjicere. Ita ergo Chriſtus ipſe, Auguſtino & Patrum Senatu ſexcenties teſtificante, totam Petro incluſit Eccleſiam, ipſum, id eſt, in ipſo & ipſum & Eccleſiam, & fidei præconium, & Petræ inconcuſſam ſtabilitatem, & cœleſtium clavium poteſtatem, & Sacerdotii infulas, & divinam denique omnem complicuit opulentiam: in uno nempe & univerſitatem & unitatem præformans: non lites, non jurgia de primatu præſeminans, ſed præfocans; quod Auguſtino & aliis Patribus perſuaſiſſimum fuit, nuſquam hinc vel ſuſpicatis ullum Eccleſiæ & Pontificis conflictum, ſed Petri inter Apoſtolos principatum, Eccleſiæ cum ipſo unitatem indubitanter auguratis. 2. Ita inter Apoſtolos ipſos conſtabat; ſeu Petrus cœleſti oraculo admonitus bipatentes Eccleſiæ fores Gentibus aperiendas cenſeret: ſeu ipſorum quilibet non ſine tacito aliorum, & maximè eorum qui videbantur eſſe Columnæ, potiſſimum verò Petri conſenſu, quidpiam in Eccleſiis adminiſtrandis ſeorſim ſciſceret: ſeu communi tractatu, ſive Oecumenico quaſi Concilio eadem ipſa confirmarent: promiſcuè prorſus hæc omnia, & pari honore habenda. 3. Ita Synodi ipſæ univerſales ſenſere, cùm Romanum Præſulem ſibi, uti Caput membris præeſſe & præfulſiſſe dixerunt. Quàm una enim Capitis & membrorum vita ac ſubſtantia eſt, tam authoritas dignitaſque una & indiſſociabilis. 4. Ita eædem Synodi, cum

Romanum Antiſtitem, ut Patrem, ſe ut Filios profitentur, unam Eccleſiæ domum, unam ſub uno Patrefamilias benevolentiam, conſenſionem, & omnium denique individuam ſocietatem clamant. 5. Cùm rarenter & debeat & poſſit colligi Synodus Oecumenica; incidant autem intereà ejuſmodi rerum diſcrimina, quibus illico, & pari cum ſynodica poteſtate obviandum ſit: parem ſynodicæ, vel ſynodicam ipſam poteſtatem, neceſſum eſt Principi Sedi demandari, ab eaque perenniter adminiſtrari, ſuffragante unà reliquo Epiſcopali collegio. Ita olim Julius, Innocentius, Leo, Felix, Gelaſius, Martinus, Gregorius, aliique Romani Pontifices, in fide tuenda, in Epiſcopis reſtituendis, & cauſis iſtiuſmodi aliis profligandis, tantam prorſus, quantam Synodi univerſales, quas cogi tunc nefas fuit, vel non ſtatim fuit, poteſtatem exeruere. 6. Poſt Synodum certè, tota ejus exequendæ, vel ad veniam emolliendæ authoritas penes unam maximè Petri ſedem fuit, ut prælibatum ſupra eſt, ut alibi copioſè diſſeretur. At poteſtas legum latrix, executrix, diſpenſatrix, vel una, vel non diſpar eſt. Ideo ſuprà Cœleſtinus, Leo, Agatho, Hadrianus Synodis generalibus ſuorum decretorum executionem mandabant, & viciſſim alibi Synodi Pontificibus. 7. Quid illud, quòd cum Synodo provinciali ſi quid definit Petri Cathedra, in indubium fidei dogma id evadere, omnes penè conſentiunt? Nonne tunc Oecumenicam authoritatem provinciali decreto ut adjiciat, obtineat & circumferat ipſe Pontifex, neceſſum eſt? 8. Hactenus à Reipublicæ Chriſtianæ jactis fundamentis non aliter longè plures damnatæ, extinctæque ſunt hæreſes, quàm earum damnationem vel decernentibus, vel decretam à particularibus Eccleſiis Synodiſque, poſtea confirmantibus Matricibus & Originalibus Eccleſiis, & Romana maximè, in qua, teſte Auguſtino, ſemper viguit Sedis Apoſtolicæ principatus. Uſque adeo autem par iſta erat, eademque cum Oecumenica Synodica poteſtas, ut collectæ Synodi Oecumenicæ eaſdem hæreſes tametſi adhuc ferocientes iteratò proſcribere plerumque ſuperſederint. 9. Oecumenicæ Synodi quo inſtinctu impetuque collectæ ſint, ſi attendas, aliquas perſpicies penè ex redundanti congregatas, cum ſubinvita tanto ſtrepitu fatigaretur Eccleſia, gnara ſe citra Synodum vel conſequi idem poſſe, vel jam conſecutam. Secunda ad alias magis cauſas, quàm ad fidem coaluit, nec ut Oecumenica coaluit. Tertia ad Principis unius conſilium confluxit, cum & Cæleſtinus, & Cyrillus, & ipſe Antiochenus quodammodo Joannes Neſtorii veſaniam prædamnaſſent. Adverſùs Eutychetem nihil opus eſſe Synodo, & Flavianus Conſtantinopolitanus, & Leo Romanus conſenſerant. Quintam principali vi unus penè Juſtinianus coegit. Sextam nec Pogonatus ipſe ut Oecumenicam congregavit: Romani autem Pontifices per Lateranenſem ſub Martino, & tot alias, abundè perfecerant, ne cœtu Oecumenico opus eſſet. Septimam uni Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ coiſſe, cum aliæ Sedes omnes ab Imaginum cultu non receſſiſſent: & unius admodum ſæculi curriculo, nec in Oriente, nec in Occidente inter Oecumenicas locatam eſſe infrà docebimus. Octava privatis tantùm Eccleſiæ CP. vulneribus curandis impenſa eſt. Ut hæ denique, & non aliæ, putà Romana ſub Damaſo, Lateranenſis ſub Martino, Romana rurſus ſub Gregorio, & cæteræ iſtiuſmodi in album Oecumenicarum referrentur, ſpecies magis & pompa effecit, quàm momentum & pondus. De his enim, perinde ut de quatuor primis, dici poſſet cum Gregorio, Evangeliorum inſtar eſſe has Synodos, ſeu fidem his Synodis definitam. 10. Itaque cum ſecunda, quinta, ſexta, ſeptima, ex particularibus penè Synodis in Oecumenicas evaſerint conſenſione accedente Sedis Apoſtolicæ: cum Synodos omnes generales indicat, confirmetque una principaliter Sedes Apoſtolica; quis hinc non perſpicit Oecumenicam illam authoritatem Capiti concretam, Capiti cum univerſo corpore communem? 11. Cum ante Tridentinam Calvinianorum, ante Florentinam Græcorum, ante Conſtantienſem Vviclephi, ante Septimam Iconomachorum, ante Sextam Monothelitarum, ante Quartam Eutychetis, ante Tertiam Neſtorii & Pelagianorum errores ita prædamnaſſet Sedes Apoſtolica, vel Occidente toto, vel Occidentis parte maxima ſibi ſuccinente: ut in Oecumenica poſteà Synodo non potuerint veluti dubiæ & ancipites hinc & inde diſceptari quæſtiones illæ, ſed ut indubiæ confirmari ſine retractatione, aut cum ejuſmodi retractatione, quæ non ad ambiguitatem diſpungendam, ſed ad veritatis certæ lucem cumulandam pertineret: quis non hinc exprimit id, quod ultro elicitur, vim Oecumenicæ & irretractabilis definitionis extra Synodum Oœcumenicam, etiam penes Petri Cathedram reſidere? 12. Ideo à Pontifice ad Synodum non provocatur in fidei cauſis; & ſi quando provocatum eſt, illa potiùs fuit ſupplicatio; illud fuit reviſionis, non appellationis judicium. Nimirum ab ipſo ad ipſummet provocari non poteſt propriè, poteſt ſupplicari: ipſemet autem eſt, qui & ante Synodum, & in Synodo cauſas cognoſcit. Ideo & tunc non à Pontifice tantùm ad Synodum, ſed ad futurum etiam Pontificem, & ad ipſummet meliùs informatum provocabatur. Uſque adeo exploratum erat Synodicum tribunal non acephalum, non capite truncum, ſed eodem præſide munitum eſſe, qui ſolus ante judicaverat. 13. Unum ſimiliter eſt Epiſcopi cujuslibet cum Parochiæ ſuæ, Metropolitani cum Provinciæ, Primatis ſeu Patriarchæ cum Diœceſeos ſuæ Synodo tribunal, unum judicium. Omnes quippe iſti creſcentium per varios gradus Synodorum præſides, & Synodi quiſque ſuæ vicem ſupplent, dum ea colligatur: & vicem implent, ſicubi aut ſi quando ea colligi deſierit: nec ab ipſis ad ſuas, ſed ad ſuperiores Synodos provocatio eſt. Quin ergo & pari prærogativa, pari cum ſua, hoc eſt, cum Oecumenica Synodo, compaginatione fruatur Sedis Apoſtolicæ principatus divinitùs inſtitutus? Et quidem tantò æquiùs quòd Synodi Epiſcopales & Metropoliticæ ordinariè ac frequentiſſimè poſſunt, & per Canones debent colligi: Oecumenicæ autem nonniſi extraordinariè & infrequentiùs poſſunt congregari: eòque magis egent vicario & perpetuo Magiſtratu, à quo ſuppleantur. Ubi unam autem & indiſcretam Capitis & Corporis, Pontificis & Eccleſiæ, ſive Synodi Oecumenicæ authoritatem eſſe toties ingeminavi, dialecticas equidem tricas, argutiaſque ab his ſenſi utique deprecandas. Alioqui nec Synodus & Eccleſia, hoc eſt, nec ipſa ſibi Eccleſia, una eademque erit. Ariminenſem, Mediolanenſem, Epheſinam ſecundam Synodum à Pontificibus reprobatas oggeres? At reprobatæ ſunt & ab Eccleſia Catholica. An ergo Synodus & Eccleſia unum non eſt? Eſt enimverò, ſed vera & modeſta, non latrocinalis Synodus; hoc eſt, eſt omnino, ſi modò ſit Synodus, non proſtibulum. Quintam Synodum Vigilio diu conflictatam ajes, adeoque Synodi & Pontificis majeſtatem longè diverſam, & quandoque adverſam? Immo nec Synodus fuit Oecumenica, quamdiu adverſatus eſt illi Vigilius, Occidente univerſo ſuccinctus. Itaque ita Vigilius Synodo, ut Eccleſia Eccleſiæ, Occidentalis Orientali collidebatur. Et tamen una eſt Eccleſia. De Conſtantienſi & Baſileenſi Concilio ſpecialis ſuo loco diſſertatio inſtituetur. At Pontifex Synodos confirmat, infirmatque? Reſpondeo, tantò certiùs una eademque utriuſque vis & poteſtas eſt. Deeſt enim Synodo vis Oecumenica, niſi hanc Sedes Apoſtolica ſemet adglutinando adglutinet. Ita prorſus & Eccleſia Catholica, poſteritaſque confirmat Synodos aſſenſu, fide, moribuſque ſuis: etſi Synodus, immo eò quòd Synodus & Eccleſia unum quid eſt. Ita Synodi aliæ alias confirmant, cum

Eccleſia una per ætatum lapſus varias agitet Synodos. Etſi averſis autem veſtigiis inſiſtere videatur, eòdem tamen contendit atque conſpirat hæc duodevigeſima diſſertatio cum quarta ſuperiore. Ibi hæreſes inurebant Synodi particulares, vel ſine Synodis Eccleſiæ, cæterarum Eccleſiarum, & ante alias accedente Apoſtolicæ Cathedræ conſenſione; hìc decreta fidei condit Sedes Apoſtolica, cui indiſſociabiliter adglutinata cohæret Collegii Epiſcopalis & Eccleſiaſtici corporis univerſa compago. Una utrobique profligandi erroris, & fidei ſanciendæ ratio, una poteſtas, una veritas. Ne quæras, utri ſeorſim, Pontifici an Eccleſiæ, Synodove ea prærogativa adſit, cùm nuſquam ſeorſim fuerint, nuſquam diſſenſerint, niſi inter peregrinarum hypotheſeon inaudita figmenta. Ne quæras utri à Deo, quia utrique à Deo, utpote una, utpote uni illa adſignata dos eſt. Ideo cùm à nobis alterutri arrogata eſt, alteri adeo non abrogabatur, ut ad nauſeam uſque inculcaverimus cum Cypriano *epiſt. 69. Eſſe Eccleſiam plebem Sacerdoti adunatam, & Paſtori ſuo gregem adherentem. Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo.* Nobis certè non arbitrarias comminiſcentibus hypotheſes, ſed rerum retro geſtarum memoriam revolventibus talis ſemper occurſavit Pontifex cum Eccleſia, Eccleſia cum Pontifice in fide ſtatuenda. Uſque adeo ut Apoſtolicæ Cathedræ privilegio tota ſe induerit Occidentalis Eccleſia in *epiſt.* 125. Epiſcoporum Romæ congregatorum ad Pogonatum Imp. *Ipſum Catholicæ fidei ſplendidiſſimum lumen, ex veri luminis fonte, tanquam de radio vivifici fulgoris per miniſtros beatum Petrum & Paulum Apoſtolorum Principes, eorumque diſcipulos & Apoſtolicos ſucceſſores, gradatim uſque ad noſtram parvitatem, Dei opitulatione ſervatum eſt, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum. Act. 4. Syn. 6.* Eccleſiæ Occidentalis præ Orientali inconcuſſam fidem, ſuæ acceptam ferunt indivulſæ cum Sede Apoſtolica conſenſioni. Quibus ita præluſerat Auguſtinus: *An ideo contemnendos putas, quia Occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec ullus eſt in eis commemoratus Orientis Epiſcopus? Quid ergo faciemus, cum illi Græci ſint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo martyrio coronare. Cui Eccleſiæ præſidentem beatum Innocentium ſi audire voluiſſes, jam tunc periculoſam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille ſanctus Africanis reſpondere Conciliis, niſi quod antiquitus Apoſtolica Sedes, & Romana cum cæteris tenet perſeveranter Eccleſia, &c. Non eſt ergo cur provoces ad Orientis Antiſtites, quia & ipſi utique Chriſtiani ſunt, & utriuſque partis terrarum fides iſta una eſt, quia & fides iſta Chriſtiana eſt. Et te certè Occidentalis terra generavit, Occidentalis regeneravit Eccleſia. L. 1. contr. Jul. cap. 4.*

CIII. Nunc mihi deprecandam ſentio eorum excandeſcentiam, qui pro Gallicanis Libertatibus velut ex officio certant. Procul amandandos enim, qui has *Eccleſiæ Gallicanæ ſervitutes, potiùs quàm libertates* promiſcuè & protervè interpretantur, eſſe autem *vera quædam, & glorioſiſſimi Regis noſtri jura, & Gallicanæ Eccleſiæ privilegia*, Clero Gallicano pronus lubenſque acquieſco: *quibus ut nulla ætas, nulla authoritas derogavit: nec nos derogare, aut ea convellere volumus, aut intendimus. In cenſura librorum de Libertat. Eccl. Gall. anno* 1639. At concuſſæ videbuntur aliquibus hæ libertates, concuſſa *jura*, concuſſa *privilegia*, ſolicitato eo, cui inniti exiſtimantur, fundamento: nimirum, minorem eſſe Concilio Pontificem, & ab iſto ad illud ritè provocari. Hanc ergo objectionem, hanc criminationem nullo opportuniùs, nullo efficaciùs propulſabimus patrocinio, quàm eorum ipſorum, qui cùm ſæculari ac ſenatoria clarerent purpura, ſtudia calamoſque ſuos harum libertatum tuitioni dicaverunt. Non mea ergo, ſed ipſamet illorum allegabo verba, ſenſa, argumenta. Familiam ducat Petrus de Marca, *Ordinarius ſacri Conſiſtorii Conſiliarius, & in ſupremo Navarræ Senatu Præſes*, dum hæc ſcriberet, libro *de Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ*, ſive *de concordia Sacerdotii & Imperii*, inſcripto. Sic ergo ille, omnium eruditorum judicio, nulli ſecundus in hoc argumento, nulli non antehabendus: *Confutatur communis opinio, quæ docet præcipuam libertatum regulam hanc eſſe, ut Concilium Oecumenicum ſuperius Romano Pontifice dicatur. Quamvis hæc ſit Scholæ Gallicanæ ſententia, non eſt una ex Libertatibus Gallicanis. In foro perinde eſt, ſi ſummus Pontifex æquo vel ſuperiori jure cum Conciliis utatur. Ubi id tantùm expenditur, an nova reſcripta noceant Eccleſiæ Gallicanæ. Lib. 3. cap. 7. in Sinopſi.* Et mox: *Solet à pleriſque pragmaticis hoc ferè præcipuum conſtitui Libertatis Gallicanæ theorema, Concilium Oecumenicum ſuperius eſſe ſummo Pontifice: unde ſequatur nihil à Sedis Apoſtolicæ Præſulibus tentari poſſe, quod Synodorum generalium definitionibus adverſetur, &c. Attamen ſi cum bona Magiſtrorum venia, id quod ſentio, liberè profiteri liceat: exiſtimo libertates Eccleſiæ Gallicanæ hoc axiomate non omnino niti. Qui Romani Pontificis odium in has libertates concitant, id præcipuè urgent, eas alia ratione conſtare non poſſe, quàm Apoſtolicæ Sedis dignitate in eo maximè imminuta, quod Pontifex Concilii generalis authoritati ſubjiciatur. Attamen hæc ſententia, &c. in foro apud nos non diſceptatur: qui libertates perinde tuemur, ſi de Concilii generalis novis decretis, ac ſi de Romani Pontificis conſtitutionibus agatur. Quin etiam receptos mores & conſuetudines Eccleſiæ Gallicanæ noſtro uſui commodas adeo retinemus, ut etſi canone Concilii generalis deſtituamur, quo illæ firmatæ ſint: tamen ab iis nobis diſcedendum eſſe non cenſeamus. Ibidem cap. 7. numer.* 1. Quibus ex argumentis invictiſſimis tandem id conludit: *Quare non eſt, quod hæreamus in ea regula, quæ Romanis ſtomachum movet, & quæ rebus noſtris non proſpicit, ut par eſt. Fruatur ſummus Pontifex, aut æquo jure cum Conciliis generalibus, aut ſuperiori: illud unum in foro expendetur, an nova Conſtitutio, vel novum Reſcriptum rebus Gallicanis conſulat, aut noceat. Si receptos Canones, vel receptos mores infringat aliquo pacto, ejus ratio non habebitur, niſi conſenſu publico accedente.* Sic ille nutantis, ſibi ipſi infeſtæ, & Romanis ſtomachum moventis ſententiæ fundamentum amovet; aliudque poſtea ſuggerit, eò firmius, quòd plurium conſenſu fulciatur: *Sed quia Theologis & noſtris interpretibus placuit, aliam quoque difficultatem attingere, ſcilicet, quid agendum ſit, ſi Reſcripta ita Canones & diſciplinam violent, ut in apertum Chriſtianæ Reip. detrimentum cedant: referendam duxi eorum ſententiam: quæ adeo apud illos certa eſt, ut ineam ex æquo conſentiant utriuſque opinionis vindices; tum qui pro Pontifice ſtant in controverſia de Conciliorum authoritate, tum illi qui Concilium Pontifici præferunt. Aſſerunt omnes eo caſu reverenter agendum cum Romana Sede, ita tamen ut executio Reſcriptorum ſuſpendatur. Non quod aliquis, inquit Cajetanus, poſſit eſſe judex Papæ, aut authoritatem habeat in illum, ſed per modum defenſionis. Cuilibet enim eſt jus ad reſiſtendum injuriæ, & impediendum, defendendumque. Ibid. lib. 3. cap. 15. nu. 9.* Tum Cajetano plures aſtipulatores accumulat: additque: *Quæ ſic interpretanda ſunt, ut inde argui non poſſit defectus authoritatis in ſummo Pontifice, ſed defectus intentionis, ut loquuntur noſtri.* Et idem ipſe infrà: *Primis temporibus Eccleſiæ Gallicanæ libertas in eo viguit, ut nova decreta diſcuteret: & ſi quæ aut Canonibus antiquis adverſarentur, aut receptis moribus, conſenſum ſuum* *rebus novis non præberet: hicque ratione ſine tumultu, & ſervata ſemper Apoſtolicæ Sedis reverentia, decretorum executionem impediret. Lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 4. Superſedeo exemplis & probationibus adſcribendis, quas ille coacervat. Et infrà: *Perſtabat adhuc idem uſus in Gallia, ann.* 1226. *per ſolum diſſenſum Regis, Epiſcoporum, & Procerum, libertates ſuas tuente Eccleſia Gallicana. Ibid. cap.* 9. *num.* 1.

CIV. Jam verò quod ad appellationes attinet, ſic rurſus ille: *Primus omnium qui appellatione uſus eſt ad futurum Concilium, prodit ſeſe apud Hiſtoricos Fridericus II. Imperator. Qui ad Concilii cognitionem evocatus à Gregorio IX. & ab Innocentio IV. Thaddæum Legatum ad Concilium Lugdunenſe miſit, anno* 1245. *Hic poſt exceptiones Friderici propoſitas, cum ferendam videret ab Innocentio depoſitionis ſententiam, appellavit pro eo ad Concilium proximè futurum generalius. Ibid. cap.* 17. *num.* 4. Et paulò ſuprà: perſtricto obiter diſſidio Bonifacii VIII. & Philippi Pulchri; *Tum Guillelmus de Pleſſejano ut ſe tutum à Bonifacii cenſuris præſtaret, futurum Concilium generale appellavit, & futurum Papam Catholicum, & Sedem Apoſtolicam.* Et mox ait, hanc *novam rationem in Eccleſiam invectam, ab iis qui ſe Romanæ Curiæ cenſuris premi exiſtimabant: ſcilicet Appellationem à Papæ decreto ad futurum Concilium. Novam dixi, quia nunquam in Eccleſia admiſſa fuit provocatio à Papa ad Concilium: licèt aliquando remedio quodam extraordinario, Sedis Apoſtolicæ judicium in majori Synodo inſtauratum fuerit. Quod illi facilè concedent, quibus perſpecta eſt antiqua diſciplina.* Et paucis intertextis: *Aliquando ad procurandam Eccleſiæ tranquillitatem, Imperatorum reſcripto Apoſtolicæ Sedis judicia in majori Synodo inſtaurari contigit, in qua per Legatos Romanus Epiſcopus intererat. Quæ ratio longè differt ab appellatione. Ut enim inquit Hermogenianus Juriſconſultus:* Appellatio iniquitatis ſententiæ querelam, in integrum verò reſtitutio erroris proprii veniæ petitionem, vel adverſarii circumventionis allegationem continet. *Deinde Judex à quo appellatur, de appellatione non cognoſcit: ſed is à quo ſupplicatur, inſtauratum judicium peragere poteſt, Cap.* 17. *num.* 1. 2. 8. Denique eruditi viri Andreæ Duvallii hæc verba adſcribit: *Maneat itaque hoc ratum & conſtans, omnem à ſummo Pontifice ad Concilium ſive futurum, ſive præſens appellationem, eſſe prorſus illicitam: idque ſive Papa ſit infra, ſive ſupra Concilium. Dices, Principes & Reſpub. graviter nonnunquam conqueri, ſe à Pontificibus graves injurias pati, nullumque ad has depellendas efficacius remedium eſſe, præter provocationem ad Concilium generale. Reſpondeo non licere propterea ad Concilium provocare: cum Principes ſibi ſuiſque rebus poſſint alia via conſulere, ſcilicet non obediendo mandatis Pontificiis: immo ſi aliter non poſſunt ſibi ſuccurrere, ſtrenuè prudentarque reſiſtendo, & cum ea moderatione, quam ſuperiori quæſtione, ubi de iniquis & Eccleſiæ pernicioſis diſpenſationibus, aſſignavimus. Ex part.* 4. *quæſt. ult.*

CV. Si quos dignitatis ratio, ſi collegii honos, ſi tantæ eruditionis fama minùs moveat; movebit illos, ut ſpero, probationum vis, & ipſa cauſæ, cui conſultum volunt, incolumitas. Nam 1. quidem ſi libertas Gallicana perinde refellit nova Conciliorum generalium ſtatuta, atque decreta Pontificum, priſtinis ſuis legibus, moribuſque refragantia: alienum prorsùs eſt eam illi ſententiæ ſuperſtrui, qua Concilio Pontifex ſubjicitur. Diſcors enim ipſa ſibi, Concilio Pontificem & ſubjicit & exæquat. Et quidem verbo ſubjicit, re exæquat: cum adversùs utriuſque nova decreta ex æquo priſtinos ſuos mores propugnat. 2. Si adversùs novitatem decreti Pontificii majorem provocas Concilii Oecumenici authoritatem: hanc conſequenter tibi legem indicis, hunc neceſſitatis induis laqueum, ut Concilii decretorium ſubeas judicium, ejuſque ſententia ſtes. Itaque Gallicanæ libertatis dimidia pars uno hoc verbo à ſuis ipſiſmet defenſoribus præter mentem detruncatur. 3. Non omnia Gallicanæ libertatis capita aliquo Conciliorum generalium ſtatuto nituntur. Pleraque Gallicanarum Synodorum antiquis legibus, vel receptis tantùm moribus contineri dicuntur. Non ergo pro Conciliorum majeſtate adversùs Pontifices, ſed pro antiquitate adversùs novitatem quorumcumque, ſeu ſynodalium, ſeu Pontificiorum ſtatutorum decertat libertas Gallicana. 4. Conciliorum Conſtantienſis & Baſileenſis decreta, non pura & mera, ſed quibuſdam *modificationibus* temperata amplexati ſunt Majores noſtri, ut infrà docebitur: nempe quaſi ad Gallicanos mores uſuſque caſtigata. Ergo cùm his Conciliis, veluti munimentis quibuſdam maximè ſe jactent vindices Gallicanarum libertatum: vel in his ipſis tamen experiuntur, exæquari quodammodo Concilia Pontificibus, & parem circa horum illorumque decreta exeri libertatem. 5. Quid quòd Pragmaticæ Sanctioni ad Conſtantienſia & Baſileenſia decreta contemperatæ, vale diximus tandem; & Concordatis ſola Pontificis authoritate, regioque conſenſu munitis acquievimus? Nonne palam eſt, hìc ſaltem deſiſſe nos, Concilia Pontificibus anteponere? 6. Quid Tridentinum Concilium memorem? Ejus compluribus decretis nequedum Gallicana ſe coarctavit diſciplina: nec tamen ſuperius aliquod Oecumenico Concilio tribunal, aut quaſi generalius Concilium appellavimus. 7. Ante Fridericum II. intentatæ, inauditæque prorsùs fuerant appellationes à Pontifice ad Concilium. Hujus & initii, & initiatoris ſuppuderet Gallicanas libertates. Has enim ante octingentos annos viguiſſe, & ab uſque Caroli magni regno ad hoc ævum perduraſſe, tum Scriptores cæteri, tum Oratores Regis Chriſtianiſſimi ad Concilium Tridentinum miſſi frequentiùs inculcarunt. 8. Quin & Fridericus ipſe non à Pontifice tantùm ad Concilium, ſed & à Concilio generali ad generalius poſteà provocavit. Expertus videlicet adeo conjunctam individuamque Pontificis & Concilii authoritatem, ut à Pontifice ad Concilium, non aliud ſit, quàm à Pontifice ad Pontificem Concilii Præſidem provocare. 9. Quod ſenſerunt & Galli ſub Philippo Pulchro Rege, cum primùm in vocem appellationis eruperunt *ad Concilium, & ad futurum verum, & legitimum ſummum Pontificem, & ad illum, vel ad illos, ad quos de jure fuerit appellandum:* ſupponentes ſe *protectioni divinæ, & BB. Petri & Pauli, & dicti Concilii generalis, ac Sedis Apoſtolicæ, & futuri veri & legitimi ſummi Pontificis. Præuves des libertez de l' Egl. Gall. cap.* 13. *numer.* 5. 7. 9. Et rurſus Vvillelmus de Nogareto poſt obitum Bonifacii: *Appello ad Sedem Apoſtolicam, ad totamque Dei Eccleſiam congregandam, & ad ſummum Pontificem futurum legitimum, ſeu ad eum, quem meliùs valeam appellare.* Nempe conſerta hæc illis, & penè concreta non immeritò videbantur omnia, Pontifex, Sedes Apoſtolica, Concilium, Eccleſia, Pontifex præſens, Pontifex futurus. Ideo & promiſcuè hæc habebant. 10. Nec tunc tantùm veluti rudes adhuc & inexperti harum appellationum, utpote novarum, & à Friderico nuper dedicatarum, ita indiſcriminatim appellabant: ſed & poſtea ſæpiſſimè. Unde & Ludovicus XI. Oratoribus ſuis mandavit, *Si opus fuerit, appellare ab ipſo ſummo Pontifice malè conſulto, ad eundem ſummum Pontificem benè conſultum, ſeu proximum futurum Concilium univerſalis Eccleſiæ. Ibidem numer.* 13. Ita ann. 1478. At ann. 1484. Procurator generalis *povocavit & appellavit ad ſanctiſſimum dominum noſtrum Papam Sixtum minùs debitè conſultum, ad ipſum meliùs conſulendum: aut ad illum,* *vel illos, ad quem, ſeu quos de jure provocare & appellare mihi licet. Ibid. num.* 15. Et ann. 1491. Univerſitas Pariſienſis: *A ſanctiſſimo domino noſtro Papa Innocentio VIII. minùs debitè conſulto, ad ſeipſum meliùs conſulendum: & ad ſanctam Sedem Apoſtolicam etiam meliùs conſulendam: nec non ad ſacroſanctam Synodum univerſalem celebrandam, illumque vel illos, ad quem, ſeu ad quos de jure provocare & appellare nobis licet, provocamus & appellamus. Ibid. num.* 16. Et ann. 1501. Capitulum Pariſienſe provocat *ad Papam meliùs conſulendum, vel conſultum, & ſacroſanctam Synodum univerſalem primò celebrandam. Ibid. numer.* 18. *cap.* 22. *num.* 29. In his provocationibus non ſunt comminiſcendi gradus poteſtatis majoris & minoris, ſuperioris & inferioris. Nec enim Pontifex idem ſeipſo meliuſculè conſulto, vel præceſſor ſucceſſore ſuo minor, inferiorve eſt. Ita & Pontifex Synoduſque non præponi poſtponive ſibi neceſſariò debent: ſed utrique poteſtati, ut à Chriſto inſtitutæ aſſurgitur, & ſub provocationis nomine ſupplicatur. Ut enim à Pontifice ipſo ad ipſummet, vel ad ſucceſſorem: ita à Pontifice ad Synodum ſupplicatio erat, etſi provocatio dictitaretur: unde utrumque fiebat promiſcuè. 11. Luculentius id fiet exemplo Cleri Hiſpanienſis, ann. 1532. provocantis, id eſt ſupplicantis adversùs diploma Hadriani VI. Papæ, quo ſe gravari exiſtimabat: *Cum inde naſci non debeant injuriæ, unde jura naſcuntur; ad ſupplicationis remedium nobis recurrendum eſt: & à præfato ſancto D. N. Papa non bene informato, ad eundem meliùs informandum, ſupplicandum eſt. Idcirco nos, &c. ab eodem D. N. P. Hadriana VI. non bene informata ad eundem meliùs informandum ſupplicamus: & à R. D. Archiepiſcopo, quatenus dictæ exactionis executore prætenſo, &c. appellamus, &c. Ibid. cap.* 22. *nu.* 29. Supplicant Pontifici, provocant ab executore reſcripti Pontificii. 12. Non male mereri ergo de patriis libertatibus æſtimandi ſunt, qui tutioribus, certioribus, antiquioribus & minùs invidioſis eas ſuperſtrui jubent fundamentis: nec his committi litibus inter Concilium & Pontificem, atque provocationibus; de quibus omnium poſtremus, idemque longè doctiſſimus libertatum Patronus ita cenſuit: *Hanc non eſſe unam ex libertatibus Gallicanis; in foro perinde eſſe, ſi ſummus Pontifex æquo vel ſuperiori jure utatur cum Conciliis: libertates Gallicanas hoc axiomate non niti; non eſt quod hæreamus in ea regula, quæ Romanis ſtomachum movet, & rebus noſtris non proſpicit, ut par eſt: fruatur ſummus Pontifex aut æquo jure cum Conciliis generalibus, aut ſuperiori, &c. Nunquam in Eccleſia admiſſa fuit provocatio à Papa ad Concilium.* Sed quod in regio habetur diplomate, de Pontificia & regia poteſtate ſuis utraque finibus & officiis diſcreta: idem de Synodica, & Pontificia ſentiendum, utramque à Deo inſtitutam, utramque à Deo pendulam, *neutram alteri vel præponendam, vel poſtponendam, vel adæquandam, vel omnino componendam, ſed alteram alteri conjunctiſſimam* exiſtimandam: quòd comparationibus invidia quædam ultro adhæreſcat. *Ibidem cap.* 37. *num.* 13.

CVI. Strictim & alios delibabo Gallicanarum defenſores libertatum. Petrus Pithœus in breviario Gallicanarum Libertatum, *cap.* 5. *Etſi Pontifex ſupremus habeatur in rebus ſpiritualibus, in Gallia tamen locum non habet potentia infinita & abſoluta, ſed circumſcribitur Canonibus & Regulis antiquorum Conciliorum in hoc regno receptis. Et in eo maximè conſiſtit libertas Gallicanæ Eccleſiæ, ut diſertis verbis Univerſitas Pariſienſis pronunciavit, &c.* Audin *ſupremam, abſolutam, infinitam* poteſtatem Pontificis? In Gallia tamen revinctam antiquis Canonum vinculis, & decretis priſcorum Pontificum. Ibi nec verbum ſonat de lite & victoria Concilii ſupra Pontificem. Nempe cum & Pontificis infinita ſupremaque poteſtas agnoſcatur. Nempe cum Galliæ ea ſit prærogativa & peculiaris libertas: quæ ad alias peræquè effunderetur gentes Chriſtianas, ſi ex diminuta infra Concilium authoritate Pontificis ſcaturiret. Ea enim ratio, ea libertatis ſcaturigo æquè ad omnes permanaret. Et infrà *cap.* 41. *Etſi in Synodis nihil ſine Pontificis authoritate definiri poteſt, non tamen exiſtimatur ille univerſali Concilio ſuperior eſſe, ſed ejus decretis ligatur, ut Eccleſiæ ſponſæ Chriſti imperiis, &c.* Et *cap.* 42. *Eccleſia Gallicana non omnes indiſcriminatim admiſit Canones & Epiſtolas Decretales, ſed eas quæ antiquo Corpore Canonum uſque ad Gregorium II. continentur.* Negat ſuperiorem eſſe Concilio Pontificem, & nos toties negavimus, quoties hac comparatione, hac rixa nova, olim inaudita, invidioſa, inutili ſuperſedendum eſſe inculcavimus. Ligari Pontificem Canonum Synodalium nexibus aſſerit, in id & ipſi aſſentiuntur Pontifices, & nos altero harum diſſertationum tomo rem iſtam ita ſperamus elucidandam, ut nec de Pontificia majeſtate quidquam decerpatur, & legitimis tamen libertatibus antiquorum Canonum tenacioribus fiat ſatis. Nec tamen de principatu ambitioſa contentio recaleſcit, aut ſuperior inde Synodus Pontifice efficitur. Ligantur enim & Synodi aliarum Synodorum, ligatur & Eccleſia ſuis ipſa legibus, ligantur & Pontifices ſuis, ligantur denique ſucceſſores anteceſſorum Pontificum decretis; ne ut Paulus ait, ſecum conflictabunda authoritas, quæ ſtruxit, deſtruat: quæ finxit, diffingat. Nec tamen in hac exemplorum ſtrue, minor aut inferior eſt, qui legibus tenetur. Denique authore Pithœo, Gallia uno tenore erga Synodos generales, Pontificeſque, utrorumque leges, non omnes admiſit, veterum authoritate novas declinavit. Sic ille Petro de Marca præſultor. Iiſdem inhæſit documentis Jacobus Capellus, libertatum & ipſe patronus inſignis: *Primò licèt Papa habeat plenitudinem poteſtatis; tamen ſi ſine neceſſitate aut communi utilitate diſcedat à jure Sanctorum Patrum, aut contra diſpenſet, non eſt fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio ſecundùm Bernardum. Libertez de l' Egl. Gall. ann.* 1639. *pag.* 41. Tum complura alia ſubnectit capita, quibus id unum pertendit, ligari Pontificem Conciliorum & anteriorum Pontificum decretis; nec in perniciem Eccleſiæ, vel regnorum ſcandalum, vel citra utilitatem, aut neceſſitatem diſpenſare poſſe: illa Pontificis cum Concilio conflictatione prorſus abſtinet: gnarus Gallicanæ libertatis exercitio æquari potiùs Concilia Pontificibus, cum & nova Conciliorum ſtatuta, eodem quo decreta Pontificum novitatis faſtidio repelluntur. Eandem trivit orbitam longè doctiſſimus Antonius Hotmannus, ſolo antiquitatis uſu, ac jure adversùs novitatem libertates has omnes ſuffulciens. *Ibid. pag.* 141. 197. 308. 309. 322. 323. Et poſt Conſtantienſem ac Baſileenſem Synodum perhibet ille quidem vexatam fuiſſe quæſtionem illam, *an ſuperior ſit Papa Concilio*, Sorbonicis negantibus, Legiſtis ajentibus, teſte Gerſonio ipſo, quia nempe hi *tantùm reſpiciunt decretales cum gloſſis, allegationibus & concordantiis.* Superſediſſe Tridentinos Patres, mox ait ea quæſtione attingenda: & tandem concludit; *nec facilè dirimi poſſe litem illam; & ejuſmodi grandes ac generales quæſtiones perſæpè conſultiùs in ſuſpendio retineri: conducibilem eſſe modeſtam libertatem, ſed deprimi plus æquo Pontificiam dignitatem, periculoſum id verò eſſe.* Quæ eruditiſſimi viri verba plus ſatis produnt, quàm immaniter ille abhorreret à libertatibus patriis tam inconſtanti lubricæque doctrinæ committendis. Nec ab horum veſtigiis deflexit Guido Coquille: *In Gallia excogitata eſt ratio hæc honeſta cohibendorum conatuum, quibus corruptela in Eccleſiam inveheretur: non velut ab abuſu appellando à conceſſione reſcriptorum Pontificiorum: in Pontifice enim agnoſcitur Supremitas in negotiis Eccleſiaſticis; ſed tanquam ab uſu provocando ab executione ejuſmodi reſcriptorum: ita in impetrantes culpa deri-*

derivatur, concedentis honori parcitur, par utilitas decerpitur. Ibid. pag. 425. Solius etiam antiquitatis præſidio pugnat Leſchaſſerius, prætendens cum Carolo VI. Gallorum Rege, *jus commune antiquum, antiquos Canones, ſtatuta antiquorum Patrum*: cum Carolo VII. *ſtatuta Sanctorum antiquorumque Patrum* cum Sancto Ludovico *diſpoſitionem juris communis, ſacrorum Conciliorum Eccleſiæ Dei, & ſtatutorum ſanctorum antiquorum Patrum. Ibid. pag.* 501. Novellum illud jurgium prorſus ſilet, ut caſſum & inutile: cum interſit, non quæ ſuperior & major, ſed quæ antiquior ſit authoritas: & minor, ſi modò vetuſtior, antehabeatur majori, ſed juniori. Prolixiùs torquet hanc litem de pari vel diſpari Concilio & Pontificis poteſtate Miltotius: exulceratus nimirum eorum iniquitate, qui Pontificem Synodo anteferre cunctantibus, vel detrectantibus hæreſeos notam paſſim tum aſpergebant. Quam ille contumeliam ſtrenuè propulſat. *Ibidem pag.* 546. *uſque* 573.

CVII. Quod autem monuit Hotmannus temperatum eſſe in Tridentino Concilio ab hac controverſia attingenda; operæ pretium erit, paulò accuratiùs id expendere, & monumenta ea ipſa evolvere, quæ non ita pridem Pariſiis ea de re in lucem publicam exiere. *Memoires pour le Concile de Trente. Pariſ. ann.* 1654. *pag.* 116. 118. 119. 121. Et primò quidem Communionis uſum ſub utraque ſpecie, à Pontifice exprimere eniſi ſunt Galli, qui obſecundaturus ſperabatur illico, *ut qui intelligerent rem eſſe juris poſitivi, & conſequenter non minorem ſuam ad id præſtandum, quàm Eccleſiæ univerſæ poteſtatem eſſe*: ut ait Orator Regius: qua de re nemo neſcit, quid anterior Galliæ uſus, quid Conſtantienſe Concilium juberet: & tamen eam diſpenſationem ab uno Pontifice eblandiendam decreverat Clerus Gallicanus, conſenſerat Rex; eam à Pontifice ad purpurati Conſiſtorii judicium referri ægrè tulit Regius Legatus. Et ſæpiculè quidem vota verbaque eruperunt ad Pontificem Canonum antiquorum obſervantiæ aſtringendum; nuſquam autem ad Concilii vim ſupra Pontificem extollendam. *Ibidem pag.* 135. 172. 173. 174. 182. Quin Oratores Gallicani teſtati ſunt, in eo locari à ſe *principale fundamentum authoritatis Concilii, quod ad Chriſtianæ Reipublicæ commodum ſuam in illud Pontifex ipſe authoritatem tranſtuliſſet*: nec enim ad ſcholaſticas has altercationes Concilio invehendas, ullo ſe commonitorio à Pariſienſibus Doctoribus inſtructos fuiſſe. *Ibid. pag.* 240. 242. 248. Alibi etiam omni ſe opes declinaturos ſpondent, ne illa controverſia promatur de ſuperiori vel inferiori poteſtate Concilii & Pontificis: lubenter aſſenſuros, ut Pontifici tribuatur *ſuprema poteſtas in univerſali Eccleſia. Ibidem pag.* 280. 381. 382. Siluit ergo noſtrorum maximè aſſenſu illa tunc quæſtio, & inde Concilio pax atque authoritas crevit, quod ſuam ipſi Pontifex, & viciſſim ſuam ipſum Pontifici definiendi & ſtatuendi poteſtatem accumulavit; ut ſupra laudatus advertebat Hotmannus, Pium IV. Concilii judicium eſſe voluiſſe, *etiam de rebus Sedi Apoſtolicæ propriè reſervatis*. Qua ſua cum Concilii Patribus conſpiratione, confeſſi ſunt noſtrates tunc Galli, diſputationes illas Scholæ clauſtris cohibendas eſſe, nec ad Concilia vel rerum Eccleſiaſticarum tractationem vocandas; quibus nihil conducibilius, nihil optatius eſſe poteſt ſumma Capitis & Corporis totius Eccleſiæ charitate & conglutinatione.

CVIII. Denique ipſa illa Philippi Pulchri ætate, qua de patriis libertatibus incaluere atrociores pugnæ, Pontificis tamen & Concilii de principatu altercatio adhuc ferè conticeſcebat. Laudavimus jam ſuprà Gallorum tunc voces ad Romanum Pontificem: *Non habet congregari Concilium generale. Eſtis enim vos, Pater Sanctiſſime, ſenſu Chriſti Vicarius, totum corpus Eccleſiæ repræſentans, qui claves regni cœlorum habetis. Nec congregatum totum generale Concilium ſine vobis, & niſi per vos poſſet cognoſcere. Suprà num.* 75. Quæ utcumque videantur quibuſdam Pontificem Concilio anteponere: nobis tamen nec anteponere, nec ſupponere videntur, ſed componere, ac conglutinare: ut quoniam aliquando non neceſſe eſt, non conducit Concilia coaleſcere: tum ſuam & Eccleſiæ, ut unam eamdemque Pontifex poteſtatem exerret; Eccleſiæ totius conſenſione, ſeu nulla interceſſione conſecuta, Concilii Oecumenici inſtar habituram. Videſis, quæ tum Galli philoſophabantur de Cæleſtini Papæ reſignatione, quam ut Bonifacii impeterent Pontificatum, infirmare geſtiebant. *Hiſt. du diff. de Bon. VIII. & Phil. pag.* 34. 35. 451. *&c.* De Romani Pontificatus præcellentia quadam incredibili & divina nihil uſquam magnificentius calamo vel mente comprehendi potuit. Pleraque eò recidunt, quòd reſignare non potuerit Pontifex, quo nemo ſuperior. *Quis erit ille tam veſano ſpiritu ductus, qui dicat Papæ Romano, quantumcumque volenti & conſentienti, etiam & committenti expreſsè, poſſe non tantùm per ſolum collegium Cardinalium, ſed nec per omnes homines, neque per univerſale Concilium, immò per omnem Clerum inſimul congregatum, adimi poſſe ſubditos, quos Deus commiſit paſcendos, & confirmandos? &c. Quis renunciationem & ceſſionem Romani Pontificis, cum ceſſio & renunciatio coram ſuo ſuperiori habeat fieri, ſi ad ipſam fiendam procederetur, ut ſuperior acceptabit? &c. Ideo cum omni certitudine tenendum eſt, abſolutionem Romani Pontificis à Papatu, per renunciationem, & per quemcumque alium actum omnino impoſſibilem fore, niſi per mortem, cum placuerit Deo: quoniam nec ipſe ſeipſum, nec ſuus par, dato quod inveniretur, quod non eſt dare poſſibile, & multò minùs ſuus inferior, aliquatenus ipſum abſolvere poteſt. Pag.* 456. 458. Has aliaſque id genus rationes exufflavit contrariæ tunc ſententiæ patronus, idemque Gallicanæ libertatis propugnator eruditiſſimus Joannes à Pariſiis: nec tamen vel ad renunciationem, vel etiam ad depoſitionem, neceſſarium exaggeravit Concilii ſupra Pontifices principatum. Verba ejus ſunt: *Sed ad deponendum decet, quod fiat per Concilium generale: ut patet d.* 21. *cap. Non autem. Ubi dicitur, quod convocatum fuit Concilium generale ad depoſitionem Marcellini. Credo tamen quod ſimpliciter ſufficeret ad depoſitionem hujuſmodi Collegium Cardinalium. Quia ex quo conſenſus eorum facit Papam loco Eccleſiæ, videtur quòd ſimiliter poſſit eum deponere, ſi quidem fuerit cauſa rationabilis, &c. L. de poteſt. Reg. & Papali, c.* 24. Et infrà, ut aſſenſu Prælati & Eccleſiæ initur ſpiritale conjugium, ita diſſenſu ſolvi poſſe, niſi prohiberetur per ſuperiorem, docet: *Et quia de Papa non invenitur prohibitum, ſicut de Epiſcopis inferioribus, ideo Papa poteſt reſignare & deponi, ſine auctoritate cujuſcumque ſuperioris.* Et mox: *Poteſt nihilominus adhuc reſponderi ad hoc argumentum, & ad alia quædam: quod ubi apparet manifeſtè cauſa rationabilis, ſicut ubi eſt defectus manifeſtus, ſupponitur conſenſus & authoritas Dei ad renunciationem & depoſitionem, ſicut in ejus confirmationem ſupponitur.* Inferiùs tamen uno ſtrictim verbo attingit hanc quæſtionem, ſed obiter & trepidè, atque ita ut ad alia ſtatim ſubſidia recurrat: *Quod ergo dicitur, quod Papatus eſt ſumma virtus creata, & ſic non poteſt auferri: Reſpondeo, licèt ſit ſumma virtus in perſona, tamen eſt ei æqualis, vel major in Collegio, ſive in tota Eccleſia. Vel poteſt dici, quod poteſt deponi à Collegio, vel magis à generali Concilio, authoritate divina, cujus conſenſus ſupponitur & præſumitur ad eum deponendum, ubi apparet manifeſtum ſcandalum, & incorrigibilitas ipſius præſidentis.* Et denique: *Ad decimam rationem, quod nulla dignitas Eccleſiaſtica poſt legitimam confirmationem tolli poteſt, niſi per ſuperiorem: Reſponſio: Planum eſt, quod hoc intelligitur de dignitate,* *quæ confirmatur per ſuperiorem. Sed aſcenſus Papæ ſine ſuperiore, confirmatio ejus eſt: & ideò deſcenſus ejus ſine ſuperiore, ceſſio eſt.* Ubi perſpicis 1. principatum Concilii ſeu Eccleſiæ ſupra Pontifices, uno verbo perſtringi, nec in eo momentum rei locari. 2. Dubitanter inſinuari majorem Pontifice eſſe Eccleſiam, vel æqualem; & utrumque perinde eſſe. 3. Collegio Cardinalium *vice totius Eccleſiæ*, ut ibi ait, idem juris permitti. 4. Denique in id totis viribus incumbi, ut etſi ſuperiorem non habeat Pontifex, & cedere tamen, & aliquo etiam caſu deponi poſſit. Qua de re nos alibi. Sed eo conſilio iſta à nobis hìc ſunt delibata, ut palam fieret, viris doctis ad quaslibet extricandas difficultates ſolemne fuiſſe, nequaquam illam adhibere de ſuperiore Pontificibus Concilii authoritate ſententiam; ſed alia potiùs munimenta: de quibus in poſterioribus, noſtroque ævo propioribus Conciliis illuſtrandis dicemus.

CIX. Sed largiamur id etiam, ut iſto potiſſimo & neceſſario nitantur Gallicanæ libertates fulcimento; id rurſus moneo, non tam flagitaſſe libertatum defenſores, ut ſuperior eſſet Pontifice Synodus; quàm interceſſiſſe, ne Synodo ſuperior eſſet Pontifex. Cujuſmodi eorum conatui nihil nos reluctati ſumus, quin etiam obſecundavimus non mediocriter, omnem de ſuperiori gradu contentionem pro virili ſedare enixi. Porro idem illi conſequuntur, ſi modò non ſit ſuperior Pontifex, acſi eſſet inferior. Conculcare enim Conciliorum leges non poterit, quibus ſuperior non erit: ſicut nec anteceſſorum decreta irritare poterit, quibus inferior non eſt. Ergo Regii Senatus tonitrua in eos perſæpè crepuerunt, qui Pontificem Concilio ſuperiorem, qui Pontificem ſupra omnem Eccleſiam à Deo conſtitutum prædicarent: nuſquam in eos qui ita Pontificem *Synodumque* conſererent, & conſociarent, ut illum tamen *Synodicis*, majorumque ſuorum decretis devinctum agnoſcerent. Quin immò quicumque invidioſiùs, ut minorem & inferiorem Concilio ſubeſſe Pontificem deprædicant: non aliud illi moliuntur, quàm ut Synodicis Canonibus eum aſtringant. Atqui id conſequi fas erat, citra odium, citra invidiam, citra Pontificiæ dignitatis imminutionem; ita Synodorum generalium decretis Pontificem obligando; ſicut illorum obligatur, quibus inferior non eſt, prædeceſſorum ſuorum, ſanctorum Eccleſiæ Patrum, provincialium ubique receptorum Conciliorum ſtatutis. Quocirca hæc jam mihi major verborum, quàm rerum controverſia videtur ſupereſſe. Modò enim ligetur legum vinculis, ita ut non diſpenſet niſi aut invitànte utilitate, aut cogente neceſſitate, non eſt lis cienda Pontifici de ſtatu ſuo & dignitate, nullo noſtro emolumento, ſolo pacis & concordiæ faſtidio.

CX. Verùm ut operioſiùs detergeamus illam imminutæ Gallicanæ libertatis maculam; id donemus etiam, inferiorem eſſe & dici Concilio Pontificem: nihil de ſuprà conſtitutæ doctrinæ veritate labaſcit. De ſolis enim fidei definitionibus Pontificiis diſceptari etiam atque etiam conteſtati ſumus: libertas autem Gallicana, quanta eſt, non in fidei, ſed in diſciplinæ campis liberioribus ſpatiatur. Id nomen ipſum clamat. Libertas enim in diſciplinæ & conſuetudinum varietate quadam infinita jactatur. Fides una neceſſariò, ſuique ſimilis ubique & ſemper exiſtit. Gallicana autem quæ libertas eſt, eadem non eſt cæterarum Chriſtianarum gentium: at fides una omnium eſt. Unus enim Dominus, una fides. Itaque quo cæteras Chriſtianæ Eccleſiæ partes ſuperamus, id nequaquam ad fidei negotium pertinet. Alii enim aliis liberiores eſſe poſſumus, alii alias vendicare libertates, alii nempè aliam arrogare diſciplinam; non alii autem aliam fidem amplexari. Quin etiam ab hac fidei invariabili unitate, velut ab immobili quodam cardine tota diſciplinæ varietas religatur. Una enim Regina eſt, & ideò circumamicta varietatibus. Una fides, eò præclarior, quod illa diſciplinæ & conſuetudinum libertate non diſcerpitur. 2. Si antedicta replicentur, immò ſi omnia excutiantur de Gallicanis libertatibus exarata monumenta, id certò comperietur, nuſquam de fide certatum, nuſquam de fidei dogmate litem motam eſſe Pontifici, quoties pro libertate Gallicana conſerta pugna eſt. Nunquam à Pontificia fidei definitione, vel à Sorbonicis, vel ab Univerſitate Pariſienſi, vel ab Eccleſia Gallicana, vel à ſuprema Parlamenti Curia ad Concilium appellatum eſt. Et antequam hæ provocationes uſurparentur, quandiu ſolo diſſenſu Gallia ſuas tuebatur conſuetudines, nuſquam Pontificis & Romanæ Sedis fidei vel definitioni diſſenſu qualicumque ſuo reluctata eſt. Quod argumenti ſatis eſt, ut ne duo hæc longè disjunctiſſima permiſceantur. 3. Et ne antedicta omnia, vel quæ Conſarcinatores ingentium de libertatibus Gallicanis voluminum conglomerarunt, ea ad legentium nauſeam refricem: unum & alterum ſuggero, Hincmarum & Bernardum. Copioſiſſima & apertiſſima utriuſque congeſſimus ſuprà teſtimonia, pro definitionum fidei Pontificiarum authoritate inconcuſſa: at nemo neſcius eſt, & nos ſuo loco pandemus, quanta & quàm diſerta apud utrumque inconcuſſæ ſynodalium Canonum authoritatis, & germanarum libertatum documenta refulgeant. Horum ergo veſtigia lambere nobis votum ſtudiumque fuit. 4. Conſtantienſi & Baſileenſi *Synodis* accepta fertur illa de ſuperiore Pontificibus Concilio doctrina. At illæ geminæ Synodi ſolam expolire diſciplinam, ſolam promovere reformationem ſtuduerunt. Decreta utriuſque de ſubjiciendo *Synodis Pontifice*, conceptis verbis ad ſolam Canonum obſervantiam ac reformationem referuntur. *Sicubi* fidei vox ſonet, ex rerum verborumque contextu patet, fidem latiùs exponendam, ut cui ſchiſma inter Pontifices exitium afferret. In Conſtantienſi cauſa Vviclephi retractata eſt: ſed ita tamen, ut ſola Romanæ Synodi damnatione percuſſus Vviclephus, & ante generalem Synodum præfunctus, in hæreſi mortuus, & exhumandus declaretur. Denique Conſtantienſium & Baſileenſium decretorum interpretatio, ex ipſa rerum tunc & temporum conditione haurienda eſt. Nec enim *Synodis* moris eſt, definitiones ſuas in incertos eventus ejaculari; ſed urgenti temporum accommodare neceſſitati. At verò illa tunc temporis procella non in fidem Eccleſiæ, ſed in mores, in diſciplinam graſſabatur. 5. Et illa ſanè Conciliorum frequentia, quæ Conſtantienſibus, quæ Baſileenſibus Patribus, quæ Gallis maximè cordi erat, quæ provocationibus ad Concilia flagitabatur, meræ reformationi in Capite & in membris ab omnibus deſtinabatur. Quin & ipſa Tridentina Synodus, etſi tunc quidem novellæ *hæreſes* toto penè Chriſtiano orbe, & apud Gallos denſiſſimæ reſtagnarent: vel à Gallis tamen ipſis non tam ad fidei definitiones, quàm ad morum emendationem neceſſaria exiſtimabatur, ut ſupra oſtenſum, ut mox amplius oſtendendum; à cæteris autem etiam Catholicis non ad fidei quaſi dubia exolvenda, ſed ad hæreticorum contumaciam, vel extraordinario hoc remedio refringendam expoſcebatur. 6. Quid autem de Sancti Thomæ, angelici ſcholæ magiſtri ſententia, & de jurato in ejus verba diſcipulorum agmine dicemus, quæ permagna eſt Theologicæ Pariſienſis ſcholæ portio? Quantò ſatius eſt, tot tantoſque libertatibus patriis ſuffragatores conciliare? Atqui illi pro Pontificiis de fide diplomatis conjurati pugnant. Tutiſſimum ergo eſt, ita libertates defendere, ut ne illas cum tanto & tam domeſtico Doctorum cuneo collidamus. Parco recentiores ſcholæ Pariſinæ flores recenſere, Duvallium, Gamachæum, alioſque, quos Patriæ juribus & privilegiis infeſtos fuiſſe, non facilè dixerim, non temerè crediderim. 7. Quid quòd ubi de mera fide manarunt Pontificia reſcripta, ipſæ ampliſſimæ Parlamenti Curiæ, ipſa Regiæ aulæ penetralia obviis quaſi ulnis amplexata ſunt fidei regulam: nec ulla ullum inde ſuis libertatibus creari poſſe periculum ſuſpicio pupugit ? Eſt prorſus, quod eorum vicem doleamus, & animi, fideique inconſtantiam ; qui nunc pronos in amplectendis promulgandiſque, nunc moroſos & auſteros in excutiendis trutinandiſque Pontificum reſcriptis, vel de Pontificia authoritate doctrinis vident Reges, Procereſque, ac Senatores Regios, de religione & fide ipſa malè ſuſpicantur, ſæcularis imperii flatu aut reflatu alternare, & quaſi vertigine quadam rotari huc illucque Eccleſiaſticam doctrinam putant: & quæ fixa ſunt ſemel, refigi contrà poſſe non deſperant. Hæc animi levitas, hæc imbecillitas fidei ex mera naſcitur incogitantia, inſcitiaque Eccleſiaſticæ Theologiæ. Non Reges Chriſtianiſſimi, non Judices ampliſſimi ſibi diſſentiunt, non ſecum conflictantur. Sed alia eſt fidei, alia diſciplinæ conditio. Ibi obſequium, hìc libertas locum habet : ibi pronitas animi, & devotio explicatur ; hìc libertatis cura ſuſpenſior, & ſuſpicacior hæret. Hæc compendiaria ratio eſt imaginariæ illius pugnæ, & ſuſpicionis iniquæ diluendæ, fiduciæque certiùs arrigendæ in Chriſti optimi maximi providentiam, de Eccleſiæ ſuæ fide & caſtitate ludos agi haudquaquam ſinentis. 8. Ut verò liquidius fiat, quàm non pugnet, & nil poſſe contra Canones Synodicos moliri Pontificem, quod libertatis Gallicanæ vindices urgent: & Pontificum tamen de fide conſtitutionibus certam conſtare veritatem : recurrat animo priſcos Pontifices utrumque frequentiſſimè, ſe nimirum & Cuſtodes Canonum, & Fidei Magiſtros profeſſos eſſe. Ad nauſeam penè utrumque decantatum occurrit in priſcorum, in mediæ ætatis, in nuperorum Pontificum epiſtolis. Et utrumque, ni fallor, cognatum ſibi, coalitumque eſt. Ut prima videlicet Sedes, quæ fidei, eadem Canonum cuſtos ſit: ut Apoſtolica Cathedra & in fide dictanda, & in vita componenda principetur : ut Petri Magiſterium mentem fide, mores certis regulis imbuat, una eademque & doctrinæ & ſanctitatis ad doctrinam contemperatæ ſcatebra. 9. Stupor quorumdam & averſatio fortaſſis vaneſcet, hoc perpenſo, cùm ante centum annos novellæ hæreſeos venena ſerperent impuniùs, *Pariſienſis Senatus decreto edictum eſſe, ut Chriſtianæ Religionis formula à Sorbonicis Theologis conſcripta, Regiaque lege comprobata, Dominicis diebus in templis publicè coram populo recitaretur. Thuanus l. 5. p. 152. ad ann. 1548. & lib. 26. p. 780. ad ann. 1560.* Item poſteà *conſtitutum, ut quiſque fidei profeſſionem ederet juxta formulam à Sorbonicis Theologis ante annos 18. præſcriptam, & in Senatu promulgatam. Qui recuſarent, vita & bonis multarentur. Conferenc des Ordonn. l. 1. to. 1. p. 1. §. 1.* Necdum Tridentina Synodus perfecta tunc fuerat, necdum Galli ejus initiis conſenſerant. Formulam fidei Sorbonici Theologi conſcribunt: Rex, Senatus, comprobant, promulgant. Subſcribere omnes adiguntur, detrectatores ſpoliantur vita & fortunis. Non extinctæ, ne ſauciatæ quidem ſunt Libertates hoc Sorbonico fidei decreto. Quid ſi Pontifici, ſi Principi Cathedræ tantundem ſaltem permittatur? Quanquam & illa fidei formula non abſurdè tantas has vires conjiceretur à Pontificum conſtitutionibus graſſantium tunc errorum peremptricibus mendicaſſe; nec id ipſa dedignaretur. Si dicas tam apertam & expeditam tunc fuiſſe fidei cauſam, ut non ampliori indagine opus eſſet: Reponam & ego, quod Verbum, quod Spiritus Sanctus cum Patre unus ſit Deus; quod una perſona, quod duplicis naturæ ſit Chriſtus, tam clara & familiaria hæc eſſe rudimenta fidei Chriſtianæ; nec diſſimiliter de aliis Catholici dogmatis partibus: ut hæc fidei decreta ex limpidiſſimis Romanæ Eccleſiæ fontibus facillimè hauſerit, & in reliquas Eccleſias effuderit ſummus Pontifex, princeps in Epiſcopatu fidei. Non aliud enim eſt illud privilegium, quod tam invidiosè quidam dilancinant, quam quod ut Sorbonicis tunc doctoribus licuit fidem Eccleſiæ, in qua degebant, conſcribere: ut quibuslibet Epiſcopis fas eſt, fidem quam lactentes ſuxere, lactentibus inſtillare populis ; ita jus faſque eſt Pontifici Eccleſiæ antiquiſſimæ, principaliſſimæ Matricis omnium Eccleſiarum, & ipſarum Matricum Matricis, fidem in Eccleſia ſua, ut in originali ſcatebra puriùs manantem effundere, & in orbem derivare. Porrò ille Capitis & Corporis Eccleſiæ concentus eſt, illa Spiritus Sancti Eccleſiam univerſam vegetantis informatio & unitas, ut vocem fidemque Capitis ſui, veluti ſuam, propriamque eccleſiaſtici corporis compago univerſa agnoſcat, teneatque. Nec enim imperioſa opus eſt Capitis poteſtate, ut membra Capiti conſentiant : id ipſa feliciùs præſtat eorum indoles, vita, & Spiritus veritatis inſpiratio. Quocirca nec Pontifices in fidei dogma ſuam inerrantiam invexere, contenti tot ſæculorum experimento, concentu intimo, & cœleſtis Spiritus vegetatione, ſponte ſua, membra Capiti ſemper in fidei decretis concordaſſe. 10. Hæc Romanorum & Pariſienſium germana videtur eſſe concordia. Quod illuſtrius fiet, ſi hæc ex Navarro antè promamus, quæ ex eo decerpſerunt Libertatum Compilatores : *Non eſt conſilium in præſentia definire, cui principalis poteſtas Eccleſiaſtica fuerit à Chriſto collata, an Eccleſiæ toti, an verò ipſi Petro ; propter illam maximam diſcordiam Romanorum, & Pariſienſium. Illi enim tenent Petro & ſucceſſoribus datam eſſe hanc poteſtatem, atque ideo Papam Concilio eſſe ſuperiorem. Ii verò quibus Gerſon adhæret, totam datam eſſe toti Eccleſiæ, licèt exercendam per unum, atque ideo in aliquot ſaltem caſibus Concilium eſſe ſupra Papam. Quarum illa, ſcilicet Romanorum, videtur placuiſſe Sancto Thomæ, &c. Preuves des libertez de l' Egl. Gall. cap. 12. num. 10.* Quæ ille alibi quoque iterat, aliaque ſubtexit, quibus rem videatur ad Canonum & diſciplinæ ſynodicæ obſervantiam revocare. Conſule, ſi per otium vacat, loca ipſa ; de diſciplina quæſtionem verti perſpicies. Alioqui ſi de fide ageretur, non poſſet alia Romanorum, alia Pariſienſium eſſe ſententia. Sed cùm utraque gens in fide conſentiat ſecum, & cum Capite Eccleſiæ conſpicuo: minùs mirum eſt, ſi altera alteri minùs congruat in diſciplinæ & conſuetudinum varietate: & Romani Pontificis conſtitutionibus diſciplinam regentibus addictiores ſint Romani, quàm Galli. Si diverſas enim à Synodalibus leges alicubi invexit Pontifex, uſuſque confirmavit, atque ibi videatur Pontifex ea de cauſa Conciliis ſuperior, quid adeo novum aut inſolens iſtud videtur? Nonne & adversùs ſynodicas leges ſæpiculè libertas Gallicana repugnat, diverſoſque ſuos retentat mores ? Si rurſum alicubi ita mordicus retinentur priſcarum Synodorum regulæ, ut nec Synodorum generalium poſteriora, nec Pontificum nova aliqua decreta admittantur : atque ita ibi videantur eatenus Pontifices minores Synodis, videantur æquè novæ Synodi minores antiquis : nonne Gallicana hæc erit libertas, & mera diſciplinæ verſatilitas? Mera ergo iſta conſuetudinum pugna eſt, & ideò nec pugna eſt; ſed pugnæ umbratilis fuco quodam perlita, & hoc ipſo lætior concordia. Sola conſuetudinum varietas, ſola verborum diſcrepantia eſt, cùm hìc ſuperior, illic inferior Synodis jactatur Pontifex: qui conſultiùs fortaſſe, nec ſuperior, nec inferior diceretur; ſed diſciplinam ſuam ſponte verſatilem ſuo ingenio permittere: & in authoritate Pontificia diſpenſanda Synodos ipſas Oecumenicas imitari, quarum nonnullas leges libertas Gallicana etſi reveretur, non tamen ſequitur, quibus tamen ſe ſuperiorem nequaquam venditat. Sed ubi de re convenit, in verborum uſu clementes eſſe debemus. Denique ubi ajebat Navarrus, ex Gallorum ſententia, *in aliquot ſaltem caſibus* eminere Concilia Pontificibus: eò pertinere illud poſſet, ut in fidei quæſtionibus non ſemper Concilia Galli deſiderent.

CXI. *Sed* ad ipſos jam properemus libertatum defenſores, ut has argumentationes ex ipſa eorum officina depromptas eſſe revincamus. Ordinem ducet ſuo quodam jure Philippus Pulcher cum optimatibus ſuis, quos ſuprà audivimus ita Pontificem alloquentes: *Abſit à Regia perennitate, in quæſtione fidei quidquam, quod veſtra ſanctitas, maximè ſacro approbante Concilio deciderit, in aliquod unquam dubium revocare.* Vides curioſè diſtingui, *in quæſtione fidei*. Et ibidem rurſus: *Nec ut Papa, potuit eſſe hæreticus. Nec unquam aliquis Papa, in quantum Papa, potuit eſſe hæreticus.* Non ergo iſta obſtrepunt libertatibus Gallicanis. His accedat ſuppar Joannes de Pariſiis, ſtrenuus & ipſe vindex libertatum, qui etiam perſtrinxit ſuprà Synodum generalem eminere Pontificibus: at definiendæ tamen fidei decretoriam poteſtatem idem ipſe adſeruit Pontificibus: *Poſt corporalem ſubtractionem Chriſti convenit interdum, circa ea quæ ſunt fidei, quæſtiones moveri: in quibus propter diverſitatem opinionum vel ſententiarum divideretur Eccleſia, quæ ad ſui unitatem requirit fidei unitatem; niſi per unius ſententiam Eccleſiæ unitas ſervaretur. Hic autem principatum ejuſmodi habens, eſt Petrus, ſucceſſorque ejus. Lib. de pot. Reg. & Pap. cap.* 3. Plura ſuperiùs ex eodem carpſimus. Hæc Dominicanæ familiæ alumnus eximius, nuperis libertatum defenſoribus commendatus (*Lib. de l' Egl. Gall. p.* 459. 528.) Thomiſticæ totius ſententiæ & ſcholæ cum germanis Galliæ libertatibus idoneus conciliator. Nec multò pòſt, cùm de Dei viſione beatifica ante corporum reſurrectionem digladiarentur hinc & inde Theologi & Juriſtæ: Pariſienſes Theologi magno agmine hæc ad Regem præfati ſunt, antequam ſuam ea de re ſententiam expedirent: *Attendentes ſpecialiter id, quod ab ore veſtro audivimus, quòd nihil in hac materia quærebatis, quod tangere poſſet ſanctum Patrem & dominum noſtrum Joannem Dei prov. ſacroſ. Rom. ac univ. Eccleſiæ ſummum Pontificem, cujus ſumus devoti ſervi, ac filii: quin immò ſicut filius ejus devotiſſimus honorem ſuum in his & aliis zelabatis: advertenteſque quod multorum fide dignorum relatione audivimus, quòd quidquid in hac materia ſua ſanctitas dixit, non aſſerendo, ſeu opinando protulerit, ſed ſolummodo recitando: conſideranteſque, &c. Preuves des libertez de l' Egl. Gall. cap.* 35. *num.* 18. Tum teſte Nangiaci Continuatore, Rex Pontifici ſcripſit: *Quatenus ſententiam Doctorum de Pariſiis, qui meliùs ſentiunt, quid debet teneri, & credi in fide, quàm Juriſtæ, aliique Clerici, qui parum aut nihil ſentiunt de Theologia, approbaret; & quod ſuſtinentes contrarium corrigeret. Ad ann.* 1332. Quibus nihil poteſt magis conſentaneum Pontificio huic privilegio cogitari. Nunc audiendus nobis Thomas de Corſellis, Doctor Pariſienſis, & Nuncius Baſileenſis Concilii ad Regem Chriſtianiſſimum. Ita pro Concilio adversùs Pontificem ille diſputat: *Quod allegant Petrum eſſe Caput Eccleſiæ, hoc idem Baſileenſe Concilium conceſſit, etiam de Eccleſia congregata. Nam & in una reſponſione ſua dicit: Ipſe erit Concilii Caput, ipſe quidem primus eſt in Concilio: & ultrà dicimus, quod ipſe habet interpretari Canones Conciliorum, in eis diſpenſare, & etiam eos mutare, ſi tempus & opportunitas id faciendi adveniant: hæc tamen debet facere ad intentionem Concilii, hoc ſtatuens propter publicam ſalutem. Non enim eſt ei data poteſtas in deſtructionem, ſed in ædificationem. Et ſic nihil negamus de privilegio Sedis Apoſtolicæ, &c. Sed ſi velit uti proprio judicio in contrarium univerſalis Concilii & intentionis ejus, & quod ſi Concilium ſtatuat aliquid pro ſalute publica, ipſe univerſaliter eodem tempore ſtatuat in contrarium, ut ſi Concilium ſtatuat electiones fieri ſublatis reſervationibus, &c. ipſe ſtatuat in contrarium omnes Eccleſias Cathedrales reſervari, ſic rejiciendo voluntariè Canones ſacros: hoc quidem ei facere non competit. Unde & quod habeat ſupremam authoritatem in Eccleſia, non negàmus: ſed quod habeat illam ſupra totam Eccleſiam, ita ut habeat præferre judicium ſuum judicio totius Eccleſiæ congregatæ, hoc non creditur. Ibid. cap.* 12. *numer.* 4. Vides quæ Thomæ, immò quæ Baſileenſis Concilii mens fuerit, cùm inferiorem dixit Pontificem Concilio: nempe Pontificem poteſtate ſua abuti non poſſe in deſtructionem, quæ data eſt in ædificationem: non poſſe voluntariè rejicere Canones, etſi eos diſpenſare & mutare etiam poſſit, ſi utilitas eluceat, ſi neceſſitas urgeat: non poſſe præferre judicium ſuum judicio totius Eccleſiæ congregatæ, quod nec Pontifices ulli, ut reor, licere ſibi voluerunt. Si quando enim Synodis refragati ſunt, eas nequaquam univerſales, nequaquam totius Eccleſiæ congregationes ob infrequentiam ſuam exiſtimarunt. Sed illud eniteſcit, totum illum Concilii primatum ſupra Pontifices, ad Canones & diſciplinam attinere. Quocirca idem conſequenter: *Quod verò dicit proponens ex adverſo, quòd eſt diffidentia reprobata, ſi quis dicat Sedem Apoſtolicam errare poſſe: dicitur, quòd adhuc eſt major diffidentia, ſi quis dicat univerſalem Eccleſiam legitimè congregatam errare poſſe. Nec aliquis diffidit, quòd Papa in ſuis ſententiis errare poſſit, ſi non velit agere contra ea, quæ in ſententiis, & in ſcriptis Sanctorum Patrum & Conciliorum definita ſunt. Sed nihilominus Papa Urbanus dicit, quòd ubi apertè Dominus, & omnes Apoſtoli, & eos ſequentes Sancti Patres, (quod de Conciliis exponitur) aliquid definierunt, ibi novam legem dare non poteſt: & quòd ſi deſtruere nititur ea, quæ illi definierunt, non ſententiam dare, ſed errare convincitur. Itaque ad hunc ſenſum planè concedimus, quod errare non poteſt in ſententiis ſuis: & quod intelligitur tunc dare ſententiam, cum non deſtruit ea, quæ in ſententiis & in ſcripturis Sanctorum Patrum & Conciliorum definita ſunt: neque faciliter præſumitur, quod ea deſtruere vellet, niſi conſtaret de contrario.* His plura & locupletiora nemo deſiderare poteſt. Perſpicuè enim confitetur Pontificem in ſententiis ſuis errare non poſſe, niſi apertè Conciliorum definitionibus adverſetur, uti tunc apertè Baſileenſi Synodo Eugenius videbatur adverſari. Sed ubi non *apertè* labefactantur Pontificis conſtitutionibus Conciliorum dogmata: ubi non ita *conſtat*, quòd Pontifex deſtruere velit ſynodales definitiones, ſicut tunc conſtabat Eugenium Baſileenſibus adverſari, ibi præſumitur Pontifex non errare. Nec Concilia porro ipſa certam nobis fidem ſui ingenerarent, ſi ipſa ſecum ita palam colliderentur.

CXII. Et antequam ulteriùs provehar, ſi Gerſonio, ſi alii cuilibet in mentem venit, contingere poſſe ut in definiendo fidei dogmate, hinc univerſa Eccleſia, ſeu Concilium Oecumenicum, inde ex adverſo ſentiat Pontifex: & tunc ille poſſe Pontificem ſolitarium, non poſſe Eccleſiam univerſam errare conſtituat: cujuſmodi videtur hìc attigiſſe hypotheſin Thomas de Corcellis: cujuſmodi fortaſſis à multis ſcholæ magiſtris ſupponitur: ego verò profiteor, in hac verboſiſſima diſſertatione, nec verbum quidem unum ſcripſiſſe, quod ad eam controverſiam ſpectet. Id contigiſſe unquam hactenus, vehementer nego. Omnibus enim hiſtoriæ Eccleſiaſticæ paginis obvius fit nobis ſemper Pontifex, agmine & ſuffragio ſuffultus vel omnium, vel longè plurimorum Catholicorum Antiſtitum, quoties de fide tractatum eſt. Non eſt autem noſtri inſtituti, abſtractas & in ſcholaſtico otio enatas, non in actu rerum exortas ſectari controverſias, ſed accommodatè ad hiſtoricam fidem, quæſtiones in Eccleſia tot ſæculis volventibus excitatas ediſſerere. Quanquam id facilè à cordatis omnibus impetrabitur, quod tanta decedentium & ſuccedentium ætatum intercapedine non contigit, id fore ut non contingat, fiduciam penè indubiam adeſſe.

CXIII. Ad juniores libertatum aſſertores deſcendo. Præfulget inter illos Antonius Hotmannus ſuprà jam laudatus. Cenſet ille Eccleſias alias ab aliis, & ab ipſa Romana diſcrepare poſſe conſuetudinum uſu libero, *citra diſſidium ab unitate Eccleſiæ, & à principatu Romanæ Sedis. In primatu Romanæ Cathedræ vinculum eſſe unitatis Eccleſiaſticæ, propter omnium membrorum compaginationem cum Capite. Si Capite enim orbetur Eccleſia, tum Antiſtites quilibet ſparſim per orbem ſuæ ſolertiæ indulgebunt, & ad libidinem ſuam propoſitiones alias & alias pugnanteſque in Eccleſiam invehent, atque ita religionem Catholicam diſſipabunt. Libertez de l' Egl. Gall. pag.* 312. 313. 314. Non potuit expreſſiùs ipſiſſima Joannis de Pariſiis ſententia explanari. Probat ille quod in Conventu Turonenſi ann. 1510. decretum eſt adversùs Julium II. Pontificem, *Subtrahere ſe ab obedientia Romani Pontificis licere, non in totum, nec indiſtinctè, ſed pro tuitione tantum ac defenſione jurium ſuorum temporalium.* Addit ex Concilio Epheſino, Victore Uticenſi, Gregorio Turonenſi Catholicam Regionem jam olim *Romanam* appellitari ſolitam: denique id certò conſtare, *nunquam Eccleſiam Gallicanam, aliam à Romana fuiſſe.* Ampliſſimam ille alibi poteſtatem donat Pontifici Romano decernendi de Religione, ſic tamen ut conſuetudinum libertas Gallis ſarta tectaque ſervetur. *Pag.* 353. 354. 355. 358. 360. 391. Ex Fulberto enim: *Nos non offendit obſervantiæ diverſitas, ubi fidei non ſcinditur unitas. Sed neque in hoc ſcandalizamur, ſi audivimus diverſam obſervantiam, ſed non diverſam fidem in Chriſti ſemper Eccleſiis extitiſſe. Stat enim regina Eccleſia, à dextris Regis ſui in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* Quibus concinit Guido Coquille, *Gentes omnes ſponte conceſſiſſe in Sedis Romanæ obſequium tum ob memoriam B. Petri, tum quod Romana Eccleſia à doctrina per Petrum diſſeminatæ caſtitate nunquam deſciverit, tum denique quod Chriſtus ſupra firmitudinem fidei Petri Eccleſiam ſuam fundaverit. Quocirca Catholica Religio, Apoſtolica etiam & Romana nuncupatur. Non quod fides noſtra urbi Romæ per ſeſe ſit affixa, ſed quod cum Romam dicimus, in mentem venit ejus fidei, quam Petrus Romæ ſevit Romanus ipſe Epiſcopus, & quam Romani Pontifices ejus ſucceſſores retinuerunt. Ibid. pag.* 409. 410. Hoc ſemel jacto conſtantiſſimo Romanæ Sedis fundamento, tantò poſtea ille ſecuriùs pro Gallicanarum libertatum defenſione certat. Otioſum foret reliquos producere. Omnes pro ſola diſciplinæ veteris libertate conſpirant. Nihil urgent, nihil efficiunt, quod fidei jugum ejuſdem libertatis obtentu excutiat, aut vel concutiat. Illi ipſi nuperrimi horum omnium Compilatores, quid ſibi eſſet conſilii, prodidere, his ad ſingulorum operum exordia præfixis ſententiis. Ex *Can. ult. Concilii Epheſ. Placuit ſanctæ & univerſali Synodo, ſervari unicuique provinciæ pura & inviolata jura, quæ jam inde ab initio habet, ſecundùm antiquam conſuetudinem.* Ex Hieronymi *epiſt.* 28. *Unaquæque provincia abundet in ſuo ſenſu, & præcepta majorum leges Apoſtolicas arbitretur.* Ex Greg. *l.* 1. *epiſt.* 41. *In una fide nihil officit. Eccleſiæ conſuetudo diverſa.* Ex Baſilii *epiſt.* 70. *Unum jam crimen eſt, quod vehementer punitur, ſi paternas quis traditiones diligenter obſervet.* Ex Auguſt. *epiſt.* 86. *In his rebus, de quibus nihil certi ſtatuitur ſcriptura divina, mos populi Dei vel inſtituta majorum pro lege tenenda ſunt.* Et alia id genus complura fronti opuſculorum prætexta ſunt, quæ à fidei ingenio abhorrere, & ad conſuetudinum jura coarctari debere exploratiſſimum eſt. Evolve quæ ipſimet in caput 10. 12. 13. conjecere, ubi Conciliorum & Pontificum cauſa expenditur, omnia perſpicies ad Canonum obſervantiam, nihil ad fidei decreta collimare. Concilia autem quibus maximè fructibus pariendis neceſſaria duxerint majores noſtri, clarebit dilucidè ex oratione Gallicani Oratoris ad Patres Tridentinos: *Siquidem centum quinquaginta anni elapſi ſunt, ex quo Reges noſtri petierunt à Pontificibus Eccleſiaſticæ Diſciplinæ jam tum labentis reſtitutionem, miſſis Oratoribus ad Synodum Conſtantienſem, Baſileenſem, Lateranenſem, & Tridentinam, &c. Quorum orationibus nihil aliud efflagitatum, quàm ut de Eccleſiæ miniſtrorum emendandis moribus ſeriò ageretur: & tamen adhuc nobis jejunandum & flendum eſt, non ut Judæis quinto & ſeptimo menſe, ſed totos jam ducentos annos, atque utinam non trecentos, & multò ampliùs. At inquiunt, vobis abundè ſatisfactum eſt tot anathematis, ac dogmatum deciſionibus. Et certè fatemur, ſi aliud pro alio ſolvere invito creditore jus eſt, nobis ſatisfactum eſſe: ſin minus, adhuc creditores ſumus, quos nunquam anathemata & dogmatum definitionem poſtulaſſe ſcitis. Teſtes appello vos, illuſtriſſimi legati, quibus ſeptuagies ſepties hoc ipſum prædiximus, &c. Thuanus lib.* 35. *pag.* 265. *ad ann.* 1563. Et in ejuſdem orationis apologia: *Cum diximus nos reformationem tantùm, non etiam dogmata petiiſſe, non etiam diximus, ut Religionis Catholicæ præcipua capita, & de quibus eſt hodie tanta controverſia, perpetuò incerta eſſe debeant. Verùm cum in illis ſit inter Catholicos homines conſenſus, exiſtimavimus à corruptis moribus, qui ſunt omnium hæreſum fons & origo, eſſe incipiendum. Memoires pour le Conc. de Trente, pag.* 496. 286. 289. 299. 303. *&c.* Uſque adeo & ante Synodum Oecumenicam Catholicis omnibus conveniebat de dogmate orthodoxo, cum ſolis hæreticis lucta erat; aut hæretici audiebant, quibuſcum lucta erat: nec Concilii dogmata conſcripturi neceſſitas impendebat, niſi ad hæreticos ſuffundendos: Catholicis nempe omnibus priſcæ fidei Eccleſiarum ſuarum retinentiſſimis, & principaliter Romanæ, omnium Eccleſiarum magiſtræ. Quod ipſum ſexcentis aliis locis poſſet confirmari indidem depromptis. Ubi experimento ipſo liquet, hominum perſæpè ſententiam ex vita magis, quàm lingua: ex geſtis certiùs, quàm verbis cenſendam eſſe. Qui enim in ſcholaſtico pulvere, quaſi rixandi gratia, non aliter certum quid de hæretico, vel Catholico dogmate conſtare, niſi generalis Concilii conſtituto increpitant: illi ipſi & olim & etiamnum Sorbonicis, Epiſcopalibus, primæ Sedis de fide decretis citra vel ante generale Concilium annuunt, ſubſcribunt, contumaciter renitentes hæreticorum elogio notari aſſentiuntur; nec ullum hinc patriis libertatibus creari periculum quiritantur, ut quæ non fidei vinculum abrumpere, ſed conſuetudinum liberam varietatem intelligantur affectare. Denique edictis ipſis in Parlamento regiſtratis, Regum Franciſci I. & Henrici II. hæretici cenſentur, quicumque novant quidpiam *conſtitutionibus ſynodalibus & Papalibus adverſum, ſeu Sedis Apoſtolicæ. Conference des Ordon. l.* 1. *to.* 1. *p.* 1. §. 2. *Preuves des libertez de l' Egl. Gall. c.* 28. *n.* 15.

CXIV. Hactenus ergo geminum concordiæ cum germanis Gallicani Regni libertatibus propugnaculum aſtruximus: concluſo hoc & perfecto: & ea ſententia de ſuperiore Pontificibus Concilio illas minimè fulciri: & ut ea fulcirentur, eam tamen non ad fidei capita, ſed ad Canonum cuſtodiam, conſuetudinumque libertatem neceſſariò reſtringi. Unum video, quo plerique impingantur, offendiculum. Si certa fides Pontificiis de fide decretis adhibeatur, poſſe illis quandoque tantam Pontificum in Reges & regna vendicari ac definiri poteſtatem temporalem, ut de libertatum ſoſpitate conclamatum ſit. Hoc terriculamento mirum eſt ſi docti viri moveantur. Num de Concilio enim generali non poteſt idem ipſum objectari? *Si poſſit Pontifex*, num non poterit & Synodus idipſum ſancire? At Synodo interceditur? Æquè interceditur & Pontifici, id ne definiat. At rurſum ajes, procul eſſe Synodos ab errore & procul fore, quo Regum legitima à Deo ordinatorum, unoque Deo minorum,

rum, ut ait Tertullianus, jura peſſumdarentur, reſpondeo æquo jure dici, ab eo procul eſſe, proculque fore Pontifices. Itaque quos imminutum eunt, inopini exæquant Synodis Pontifices : & jura Regum quibus conſultum volunt, imprudentes pari Synodorum injuriæ objectant, dum Pontificibus ſubducunt. Si enim ideo non poteſt Pontifex ea jura deterere, quia minor eſt Synodo ; Synodus ergo, quæ nullo minor eſt, id poterit. Cæterùm ab annis jam ſexcentis quoties Sacerdotium Imperio colliſum eſt, quia cauſæ illæ communes erant, in generalibus Synodis à Pontificibus tractabantur : inde in Teutonicos maximè Principes ſævitum eſt. Non eſt ergo rei hujus invidia à Synodis abſtergenda, & ſolis illinenda Pontificibus. 2. Nuperrima Synodi Tridentinæ geſta ac monumenta pervolutanda ſunt. Ibi ſexcenties comperietur, ut nihil intentatum reliquerint Galli, ne quid patriis juribus, vel moribus receptis derogaretur, Regumque prærogativis. *Thuanus l.* 35. *p.* 267. 268. *&c. ad ann.* 1563. *Memoires du Concile de Trente pag.* 502. 506. 507. 511. 542. *&c.* Si quid ibi perſtrictum, vel delibatum viſum eſt nihilominus, hactenus interceditur, non provocatione ad majora tribunalia, ſed diſſenſu. Si à Pontifice ejuſmodi quid pertentante, provocatum fuiſſet ad Synodum Tridentinam : tunc convenienter neceſſitas inevitabilior incubuiſſet, & ultro provocata, ſtandi judicio Patrum Tridentinorum. Suis ergo ſe laqueis irretiunt, qui hos tuendarum libertatum ſectantur anfractus. 3. Vel invitis ergo id extorquetur, hanc totam eſſe non fidei, ſed diſciplinæ & conſuetudinum cauſam: ex quo id nimirum efficiunt, ut non omnia de his ſtatuta Conciliorum etiam generalium ſtatim admittantur, etſi illorum fidei decretis ſubſcribatur incunctanter. Quin igitur & in Pontificum cauſa definitiones fidei & conſuetudinum ſecernunt ; & ex fidei unitate neceſſitatem obſequii, ex conſuetudinum diverſitate libertatem quandam exurgere poſſe intelligunt? Nam ut ut cavillentur decreta morum & diſciplinæ in juris quæſtionem, adeoque in fidei cauſam rapi poſſe : illud tamen fixum immotumque ſtat, longè diverſiſſimam eſſe fidei diſciplinæque ſubſtantiam : ibi unitatem & neceſſitatem obſequii; hìc varietatem & libertatem modeſtam locum habere: adeoque particularibus regnis & gentibus Chriſtianis nefas eſſe aliam fidem, fas eſſe aliam quandoque à Matricibus Eccleſiis & Oecumenicis Synodis, nec ipſis diſſentientibus, ſectari diſciplinam. 4. Ab Eccleſiaſtica ſobrietate devium eſt, inauditas comminiſci hypotheſes, & Theologica dogmata ſuperſtruere illis conſiliis, quæ extremæ forſan neceſſitatis telo exprimerentur. Satis illud nobis ſuperque eſt, ſi ſapimus ad ſobrietatem, quòd tanto ſæculorum lapſu, nihil Synodi, nihil Pontifices in fidei dogma transferre decreverunt, quod legitimæ & cœlitus ordinatæ ſupremæ Regum poteſtati officiat. Excubabit peræquè poſthac Dei clementia, nequid novum & inſolens ſtatuatur. Ne importunis ergo commentis noſtros animos fatigemus. Alioqui perinde poſſet aliquis deteſtabiles & huic adverſas comminiſci hypotheſes, & tunc quæ conſilia capeſſenda forent rimari. Sed faceſſant à nobis hæc commentorum portenta. Apage has intemperias infandarum quæſtionum. Paci Regni & Sacerdotii hæc curioſitas parum amica eſt. Satius eſt meliora de Antiſtitum Principumque concordia ominari. 5. Ecquid, oro, cauſæ eſt, quamobrem cùm ab annis ampliùs quadringentis tot Gallicani Scriptores tuendis libertatibus inſudarint, nulli occurrerit hæc argumentatio? Sentiebant nimirum illi innoxiam eſſe ſpiritalem, Pontificum poteſtatem, & temporali Regum authoritati ſummæ amiciſſimam. Quin & devinctiſſimam eſſe illi, tanto beneficiorum cumulo, quorum fidem faciunt Annales Eccleſiæ, non neſciebant. Clam illis non erat ultro citroque Pontifices Regeſque beneficiis juvari & certare ſolere : ſuſpiciones infauſtas ablegandas ex animis, bene ominandum; atque inauſpicatis quæſtionibus ſuperſedendum eſſe. Conticuerat hactenus hæc argumentatio apud Catholicos ſcriptores. Alioqui prodebat olim regiam majeſtatem Ludovicus IX. idemque & ſanctitatis, & defenſæ libertatis ergo ſpectatiſſimus, quando ſuprà numero 81. Græcum Imperatorem de fide cum Romana Sede certantem, ejuſdem Sedis arbitrio obſequi hortabatur. Prodebat Philippus Pulcher, prodebant Gallicani Magnates, cùm *in fidei quæſtione*, quod definiſſet Pontifex, in dubium vocari poſſe negabant : cùm Pontificem, ut privatum, non ut Pontificem, hæreticum eſſe poſſe: cùm illum inſtar habere Concilii univerſalis clamabant. Prodebant Franciſcus I. & Henricus II. ſuprà numero 113. cùm hæreticorum numero haberi ſanciebant univerſos, novantes quidpiam adverſum conſtitutionibus ſynodalibus, & papalibus, ſeu Sedis Apoſtolicæ. Prodebat regii imperii defenſionem, quam ſuſceperat Joannes de Pariſiis, cùm Pontificio oraculo controverſias fidei terminandas cenſebat. Prodebant Theologi Pariſienſes, cùm diverſam ſuam à Joanne XXII. de Dei viſione ſententiam protulerunt, tum demum, cùm eis conſtitit, *quidquid in ea materia ſua ſanctitas dixerat, non aſſerendo, ſeu opinando, ſed ſolummodo recitando protuliſſe*. Prodebat Thomas de Corcellis, cùm annuebat Pontifices erroris immunes eſſe, ſi modò Conciliis generalibus apertè non reluctentur, ut Eugenius Baſileenſi. Prodebant Tridentinæ Synodi tempore Galli omnes, priſcæ fidei retinentes, quam rara vel nulla Concilia ſanxerant. Prodebant hanc libertatum maximam defenſores libertatum Pithœus, Hotmannus, Coquilius, Leſchaſſerius, cùm merè ſpiritali Pontificum poteſtati nihil detrahebant: cùm Catholicam fidem non aliam, quàm Romanam, cùm Romanos Præſules à Petri fide nunquam deviaſſe: cùm totam libertatem Gallicanam, Canonicam eſſe, & priſcorum Canonum obſervatione niti conſentiebant. Prodebant nuperrimi ipſi Compilatores libertatum, quos toties oſtendimus, ſoli conſuetudinum libertati patrocinatos eſſe. Prodebat Petrus de Marca, cùm ſtare libertates incolumes affirmabat, etſi æquo, vel ſuperiori jure cum Concilio generali Pontifex uteretur. Prodebat denique Regium Conſiſtorium, cùm pontificia de fide diplomata promulgabat. Vides quàm inſidioſa ſit libertatibus hæc argumentatio, quæ defenſoribus ſuis omnibus illas nudat: quàm contumelioſa, quæ Regibus, Principibus, Senatoribus, Scriptoribus proditionis imprimit ignominiam : quàm improvida denique, quæ tot populos, tot Theologos ubique terrarum & in ipſa Gallia authoritati Pontificiarum de fide ſanctionum addictiſſimos, in libertates iſtas obarmat. Quantò æquius eſt clancularia & volaticæ ſcriptiunculæ anonymum ſcriptorem contemnere, germanas & regibus ipſis, doctiſque approbatas libertatum tuitiones ſequi; illis odia amoliri, conciliare amicitiam tot ubique populorum, Theologorumque, Pontificiis de fide ſtatutis devinctiſſimorum! Poſtremò denique non abſurdè forſan iſtud quoque adjicietur; inſolentiſſima illa hypotheſi data, tunc uſui fore illam ipſam, quam ſuprà ſemel iterumque conceſſimus, nec à Pontificibus ipſis damnatam monuimus, de Pontificum inerrantia liberam ultro citroque diſputandi facultatem, citra Catholicæ fidei diſpendium. Cùm enim fide Catholica ratum non ſit, nunquam à fide deflectere decreta Romanæ Eccleſiæ Pontificiſque Romani; perinde hac una dubitandi licentia, vetaretur in dogma fidei recipi, quodcumque adversùs temporalem Regum ſupremitatem Pontifices edixiſſent. Haud ſcio, an eò referri debeat, quod ſuprà cenſebat Hotmannus, arduas has quæſtiones in ſuſpendio relinqui, & nutare, conducibilius eſſe. Eſſet ſanè, quod ad laudem ſummi Numinis aſſurgeremus, cui non primordia tantùm illuminationis noſtræ, ſed tenebrarum etiam noſtrarum reliquiæ uſui ſunt; cui & ſcientia & neſcientia ipſa noſtra famulatur; cui mala bene vertere, lucem è tenebris elicere ſolemne eſt: dum contorquet profunda torrentis in uſus ſuos, & fluxum ſæculorum ordinat turbulentum, ut ait alia in re Auguſtinus. *Lib. 9. Confeſſ. cap.* 8. Itaque fidei pudicitiæ utrumque præſidio eſt, & quod plerique Romanæ Eccleſiæ, ut primariæ matrici, & illimiori cuidam origini indubitanter inhæreſcunt: & quod de illo matricis Eccleſiæ, Pontificiſque privilegio nonnulli hæſitando, tantò ſuſpenſiorem, trepidioremque cogunt eſſe Pontificem, ne quid ejuſmodi ſanciat, à quo Eccleſiam Catholicam abhorreſcere poſſe præſagiat. Hactenus de Gallicanis libertatibus, ſed genuinis, quibus Clerum Gallicanum ſuffragantem ſuprà retuli: non illis, quas *impiis ſententiis & prophanis vocum novitatibus* quidam referſere, ut ipſe annuit Petrus de Marca, in præfatione libri de Concordia; quorum adeo libros ait, *Decreto ſacri Conſiſtorii, & ſententiis Epiſcoporum damnatos*. Quocirca id neceſſariò jam moneo eos libros eatenus tantùm à me prolatos, ut libertatibus me non adverſatum eſſe oſtenderem, non ut eorum me aſtringerem ubique ſententiæ.

CXV. Si dicas autem verbis quàm rebus ſplendidiora hæc eſſe, quæ de primæ Sedis privilegio ad terminandas fidei quæſtiones diſputata ſunt. 1. Cum & particularibus Synodis, & ſine Synodo Eccleſiis, Epiſcopiſque id olim juris moriſque fuiſſe oſtenderimus, (*ſupra diſſert.* 4.) ut hæreſes novellas damnarent, atque ita profligarent, ut ad Synodos Oecumenicas rariſſimè recurrendum eſſet. 2. Cum ad eum modum ipſas quoque particulares Eccleſias, Epiſcopoſque conſtet præiſſe Synodis generalibus, & quaſi prælineaſſe quod ſequerentur: ut Concilio Nicæno Alexandrum & Alexandrinam Synodum contra Arium: Epheſino 1. Cyrillum & Alexandrinum Concilium contra Neſtorium: Sextæ Synodo Sophronium, & Hieroſolymitanum Concilium contra Monothelitas. 3. Cum fide certum fixumque non ſit, errare non poſſe definientem Pontificem: atque ita poſſit quiſque hanc dubitandi de inerrantia Pontificis, & diſſentiendi conſequenter ab ejus definitionibus uſurpare licentiam. 4. Cum Eccleſiæ potiùs univerſæ & uni adſeratur infallibilitas, ut cui hæc prærogativa non poſſit citra jacturam fidei Catholicæ detrahi; atque ideo cujus unius conſenſio ſeu expreſſa per Concilium Oecumenicum, ſeu tacita per ſolam offenſionis vel interceſſionis ceſſationem, cogat vel invitos quoſque Pontificiis decretis inclinari. 5. Cum denique concentus ille Eccleſiæ univerſæ cum Capite, conſenſuſque cum ejus de fide ſanctionibus, invariatus quidem & conſtantiſſimus ſit obſervatus: ſed ita tamen, ut non tam ab imperioſo Capitis dominatu proficiſceretur, quàm ab intima Capiti, Corporique univerſo vitæ ac ſapientiæ cœlitùs inſpiratæ communione. Reſpondeo Corporis univerſi & principalium membrorum ornamentis amplificari, non extenuari Capitis majeſtatem. Illa enim fidei exuberantia, qua particulares Eccleſiæ, Synodi, Epiſcopi obortas hæreſes ſæpiſſimè ſine generali Synodo obruebant; exundabat, ſcatebatque primordialiter ab Apoſtolicis & originalibus Eccleſiis, quæ alias ex ſe effuderunt, & tandem ab ipſa Matricum Matrice Eccleſia Romana, ſeu Petri fide. Suæ itaque & primordiali origini, & perpetuæ cum originali Petri fide atque Eccleſia communioni, hanc fidei ſuæ integritatem, hanc authoritatem debebant. 2. Præiſſe Synodis generalibus Alexandrum, Cyrillum, Sophronium, cum particularibus ſuis Conciliis compertum eſt: ipſam etiam Romanam Eccleſiam tempore anteveneriat, nihil moror: ſed principatu & majeſtate Principem in Epiſcopatu fidei Romanum Præſulem cæteris anteiſſe, non ſemel monui. Utcumque enim rivuli fontem & membra caput anteveniant, radiique Solem: ſed ſola originis authoritate, præit & principatur illa Eccleſia, quæ cæterarum uti radix matrixque eſt. 3. Etſi inter fidei Catholicæ dogmata deſcriptum illud non ſit, Romanæ Eccleſiæ fidem, Pontificemque docentem nunquam errare poſſe; particulares tamen omnes Eccleſiæ, maximèque Occidentales ita imbutæ, ita propenſæ ſunt, Petri fidem à Chriſto, Romanam fidem à Paulo firmatam, laudatamque ſectari: in fidei dubiis Apoſtolicam Sedem conſulere, & auſcultare: in tanta Conciliorum generalium raritate, difficultate, impoſſibilitate, ut toties colligantur, quoties nova hæreſis emergerit, antiquam fidem ab Eccleſia antiquiſſima, & principali origine repetere: ut quiſquis à Romanæ Cathedræ fide, aut fidei ſanctione defecit, nec reſipuit, in hæreſeos baratrum tandem præceps ierit: quiſquis Romanæ fidei & communioni indivulſis inhæſit vinculis, hæreticæ notæ exors puruſque perſtiterit. Non ſemper enim neceſſe eſt, non ſemper expedit Synodos generales coaleſcere. Tot ergo & penè innumeræ hæreſes nullo unquam Concilio generali damnatæ, ſive antequam damnarentur, ſectarios ſuos nihilo ſeciùs certa infamia, certoque exitio implicuere: quia Eccleſiarum, & Romanæ inter eas principantis fides contemnebatur. 4. Longè ineluctabilius eſt quidem dogma de incorruptibili Eccleſiæ univerſæ fide: ſed fidei ſuæ ſinceritatem particulares omnes Eccleſiæ, quarum collectio Eccleſiarum implet Catholicam, non illubentes acceptam ferunt radici & origini ſuæ, Romanæ Eccleſiæ, ſuæque cum ea irrevocabili communioni. Itaque fonti abroganda non eſt exundantis fluminis gloria, & puritatis laus. Porrò univerſalis Eccleſiæ, ſeu particularium omnium Eccleſiarum fines perluſtrare atque explorare ſententiam, ad fidei regulam indagandam, operoſum id eſt, & Novatorum ludificationibus obnoxium. Ideo Irenæus ſuprà admonebat, neceſſariò utendum eſſe compendio, & ad onerandos pudore omnes hæreticos, unam Romanam Eccleſiam adeundam, ut ex ea, non ejus tantùm, ſed univerſæ Eccleſiæ fides perdiſcatur. 5. Redundat illud in majorem Capitis laudem, quod univerſa membrorum compago, & ingenio inſtinctuque ſuo, & cœleſti impulſu, ita agitur in ejus obſequium, fideique conſenſionem, ut ab ejus fide nunquam diſſentiat. Meritum Petri, fides oratione Chriſti roborata, Cathedra Apoſtolici magiſterii, eò pluris debet fieri, quod citra ſervitutis invidiam, & lubenter & indeclinabiliter ei omnes Eccleſiæ adhæreſcunt. Non ſervitus enim illa eſt, ſed pietas, adeoque libertas, quo diſcipuli Magiſtro, Capiti membra obſequuntur, cœleſti Spiritu vitam fidei & ſapientiæ, non ſolùm eandem Capiti & membris, ſed etiam per Caput membris, & ipſis in Caput ſuum membris reverentiam inſinuante.

CXVI. Muſſitant nonnulli, ſilentii ſaltem religione, forſan animi etiam conſenſu acquieſcendum Sedis Apoſtolicæ definitionibus de fide; non tamen eas antè in fidei dogma evadere, quàm Concilio generali confirmentur. Mirum eſt ſi tam pingui errore impediri poſſint viri eruditi. Quanti enim ante Tridentinam & Conſtantienſem Synodum Catholico nomine & vita & fortunis multati ſunt? Quantæ hæreſes nullo unquam generali Concilio notatæ ſunt? Quantæ generales Synodi vetuſtas & obſoletas hæreſes, nullaque Oecumenica à Synodo proſcriptas damnare abſtinuerunt? Nec Synodorum generalium neceſſitati hæc officiunt. Nec id enim diſſimulabimus, tunc neceſſariò coiſſe generales Synodos, ſi quando peſtiferis erroribus adglutinati eſſent principalium Sedium Pontifices, aut ingentes populorum turbæ. Sic olim adversùs Paulum Samoſatenum Antiochiæ Epiſcopum, quanta maxima tunc potuit, celebrata eſt Synodus. Sic Nicæna indulta eſt Synodus, populorum, Epiſcoporumque multitudini Arianis laqueis irretitæ. Ruffinus *lib.* 1. *cap.* 1. *Cum Alexander Epiſcopus natura lenis & quietus aſſiduis commonitionibus Arium cuperet à pravo incepto & aſſertionibus impiis revocare: nec tamen res ex ſententia procederet, quòd* *pleroſque jam contagio peſtiferæ aſſertionis infecerat, non ſolùm apud Alexandriam, verùm & per alias urbes, provinciaſque diſperſa, &c. Quæſtio latiùs innoteſcit, ſermo uſque ad aures religioſiſſimi Principis pervenit. Tum ille ex Sacerdotum ſententia apud urbem Nicæam Epiſcopale Concilium convocat.* Sic Neſtorio Conſtantinopolitano, ſic Dioſcoro Alexandrino Antiſtiti Epheſina & Chalcedonenſis Synodi donatæ ſunt. Sic Sexta & Septima Græcis Epiſcopis, & numero, & Sedium prærogativa, & populorum frequentia ſpectabilibus. Sic Auguſtinus *lib.* 4. *ad Bonif. cap. ult.* Synodorum neceſſitatem ingruere aliquando non negat, raro id contingere aſſerit. *Quaſi nulla hæreſis aliquando ſine Synodi congregatione damnata ſit. Cum potiùs rariſſimæ inveniantur, propter quas damnandas, neceſſitas talis extiterit: multòque ſint, atque incomparabiliter plures, quæ ubi extiterunt, illic improbari, damnarique meruerunt, atque inde per cæteras terras devitandæ innoteſcere potuerunt.* Extitit ergo aliquando *neceſſitas*, ſed quod ad hæreſum cauſam attinet, *rariſſima:* nimirum ubi hæreſis increbuerat, latiſſimèque ſerpſerat: alioqui uno quopiam loco non egreſſa, ibidem velut in cunabilis ſuis præfocabatur ſine Synodo, & inde *per cæteras terras devitanda innoteſcebat*. Et *lib.* 1. Operis ultimi *contr. Jul. num.* 9. Pelagianis Synodum generalem poſtulantibus, aut ſaltem collationem, qualis cauſa Donatiſtarum fuerat tractata iterum, reſpondet: *Quod propter Donatiſtas factum eſt, eorum violentiſſimæ turbæ fieri coegerunt, &c. quales vos turbas Deus avertat ut habeatis: Deo tamen propitio non habetis.* Et Operis prioris adv. eundem *l.* 2. *cap.* 1. *Donatiſtarum furor occupaverat Africam totam, nec prædicari à Catholicis veritatem contra ſuum patiebatur errorem, violentis aggreſſionibus, latrocinationibus, &c.* Et ibidem mox ait, Collationem illam Donatiſtis potiùs renitentibus inflictam; at Maximianiſtis enixè flagitantibus negatam: *Cupiebant enim exiguitatem ſuam nomine ſaltem certaminis conſolari. Nec ſperabant victoriæ gloriam, ſed famam requirebant Collationis, quia multitudinis non habebant.* Denique ibidem paulò antè ad eoſdem Pelagianos ita habet: *Veſtra apud competens judicium communium Epiſcoporum modò cauſa finita eſt.* Ubi enim *communes Epiſcopi* Synodum, vel judicium agitarunt, eorum decreto cauſa finitur. Et Athanaſius ſimiliter lib. de Synodis: *Nicæna Synodus non temerè habita eſt, ut quæ habeat graviſſimos uſus & legitimam rationem. Syri enim, Cilices, Meſopotamiani in cauſa feſti claudicabant, atque unà cum Judæis Paſcha celebrabant, & jam tum Ariana hæreſis ſuos propugnatores habebat, qui eam defenderent, & qui piis inſidias facerent, Euſebianos ſcilicet. Atque ea cauſa fuit, cur univerſus orbis in Concilium coiret.* Ubi & populorum examina, & culmina Epiſcoporum in cauſa eſſe perſpicis Synodi congregandæ.

Sed nihilò tamen ſeciùs ante Synodum Oecumenicam legitimè proſcripta etiam tunc erat hæreſis, ſeu decreto ſummi Pontificis, ſeu particularium Synodorum, aut Eccleſiarum calculo, Eccleſiæ univerſæ conſenſione firmato: nec ad Synodum tamquam ad rei dubiæ ventilationem, ſed ad certi veluti dogmatis pleniorem confirmationem ventitabatur. Quocirca illa *neceſſitas*, quam inſinuabat Auguſtinus, non ad dogmatis certam definitionem, quaſi ſine Synodo generali eam Eccleſia adipiſci neutiquam poſſit: ſed ad populorum pertinet & optimatum ſedandos furores, ut qui Synodi Oecumenicæ lubentiùs acquieſcant vel populari deliberationi, vel ſplendori ac potentiæ explicatiori. Alioqui enim nec Capiti, nec corpori Eccleſiæ certam veritatis conſcientiam, ac fidei promulgandæ poteſtatem vel adimere, vel extenuare poſſunt populorum aliquot, vel procerum intemperiæ. Num pendebit enim vel Pontificis, vel particularis Synodi definitio, & in veri falſique, certi aut incerti confinio alternabit, donec vel annuant, vel abnuant Chriſtianæ reipublicæ membra omnia? An quia Pelagio pauciſſimi & ex Epiſcopis & ex plebibus conſenſere, ideo conſtantiſſima fuit & Romanorum Præſulum & Africanarum Synodorum ſententia: ſi plures, nutaſſet? Immaniter hoc à vero diſtat. Ideò etſi utcumque excuſatiorem, non tamen à labe purum cenſuit Cyprianum Auguſtinus, qui ante Concilium plenarium à Stephani & collegarum definitione diſceſſit. Ideò nec culpæ omninò vacui, qui ante Nicænam Synodum à Paſchatis ritu Catholico deviarunt. Ideo & in Concilio Romano ſub Miltiade ita Donatiſtæ reſipiſcentes ſuis in Clero infulis gradibuſque frui permiſſi ſunt, ut hæc diſpenſatio eſſe & venia juris ſignificaretur, adeoque in hæreſeos vel ſchiſmatis ignominia antè illi demonſtrarentur jacuiſſe. Ideo nec forſan omnibus condonatæ ſunt Oecumenicæ Synodi, qui numero & ſplendore ſectatorum pollebant. Num Marcioni enim, num Cerdoni, num Manichæo? Denique trecentis annis ne condonari quidem aut colligi potuere. Ideo Auguſtinus Pelagianos ab Occidentalium judicio ad Orientales & ad Oecumenicum Concilium appellantes objurgatione iſta ſuffundebat *lib.* 1. *contr. Julianum cap.* 4. *Puto tibi eam partem Orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo martyrio coronare.* Ideo Cyrillus Alexandrinus ſuprà damnationi Neſtorii & Neſtorianæ dementiæ per Cæleſtinum promulgatæ & Romanam Synodum, neceſſariò ſubſcribendum ajebat, aut Occidentalium omnium Eccleſiarum communione carendum: idque ante Epheſinam Synodum. Ideo ante Chalcedonenſem Synodum epiſtolæ Leonis, qua Eutychiani dogmatis damnatio confirmabatur, Oriens jam, Occidenſque ſubſcripſerat. Ideo ſexta Synodo, itemque ſeptima poſt Oecumenica anathema compluribus velut hæreticis inuſtum eſt, qui ante Oecumenicæ Synodi coalitionem inſanire adversùs fidem, ſimul & vivere deſierant. Idem nihilò obſcurius eſt in reliquis deinceps Conciliis: ſed in Florentino longè evidentiſſimum. Sed illud Sextæ & Florentinæ Synodo commune eſt, illud præclariſſimum, quòd cùm vel longè plures, vel omnes Orientalium regionum Epiſcopi, Patriarchæ, populi in alienum dogma declinaſſent, cùm Imperator Græcus ante Oecumenicæ Synodi deliberationem negaret in fidei dogma ſuſcipi quidquam poſſe: pervicit tamen Romana Eccleſia, nec Synodo Oecumenica abſolutiſſimè opus eſſe; & ubi illa conceſſa, collectaque fuit, non uti de re dubia enucleanda, ſed velut de inconcuſſo decreto confirmando magis magiſque diſceptari. Quæ ſi ſedulò fuerint animo mandata, tum eorum retegetur hallucinatio, qui nuſquam neceſſarias eſſe poſſe Synodos Oecumenicas arbitrantur. Ad ſolam illi intuentur fidei indagationem, quæ Pontificum decretis, & Eccleſiæ univerſæ per orbem ſparſæ ſuffragio abundè diluceſcere poteſt. Sed alia incidunt diſcrimina, quibus vix ac nec vix poteſt niſi per Synodos generales obviari: uti ſuperioribus exemplis patefactum eſt, nempè cùm Pſeudoſynodus Epheſina per Chalcedonenſem oblitteranda fuit; cùm tot Græcorum adversùs imagines ſpuria Concilia ſeptimæ Synodi ſplendore obducenda fuere: cùm Conſtantinopolitanus Patriarcha cum permagna Orientis portione à Monotheliticis deliramentis in ſinum fidei Eccleſiaſticæ fuit revocandus per ſextam Synodum: Græci ſimiliter per Florentinam. Pluribus tempero, genus ipſum indigitaſſe contentus. Sunt & præter fidei cauſas, etiam ſchiſmatum, & corruptelarum tantæ quandoque peſtes, quantis opprimendis tota neceſſariò concurrere & collaborare debet Eccleſia: cujuſmodi maximè neceſſitas Majores noſtros annis abhinc ferè trecentis viſa eſt ſollicitos habuiſſe. Cautiſſimum igitur eſt, inter extremos hinc & hinc ſcopulos medium iter ſulcare: ut nec ſemper, nec nunquam neceſſariæ ſint Synodi univerſales. Olim quippe etſi à Pontificis ſummi decreto nunquam provocabatur ad Concilium: *Tamen aliquando ob bonum pacis inſtaurabatur judicium Sedis Apoſtolicæ: quod differt ab appellatione, &c. Judicia aliquot renovata, poſt Romanæ Sedis ſententiam. Quod aliquando tamen fieri noluerunt ſummi Pontifices, &c. Aliquando ad procurandam Eccleſiæ tranquillitatem, Imperatorum reſcripto, Apoſtolicæ Sedis judicia in majore Synodo inſtaurari contigit, in qua per Legatos Romanus Epiſcopus intererat. Petrus de Marca. Conc. l. 4. cap. 17. in Syn. & num. 2. 3.* Tradit quippe Auguſtinus poſt Romanam Synodum de Donatiſtis rurſum cognoviſſe Arelatenſe Concilium: *Quibus verbis rem geſtam deſcribit, non autem regulam præſcribit, qua in omnibus cauſis uti liceat, nempe inſtaurationem omnium judiciorum Apoſtolicæ Sedis in Synodo univerſali, quemadmodum plerique contra veterum ſententiam ſibi perſuaſerunt, &c. Cauſſam Acacii, iterato judicio, in Synodo Oecumenica diſcuti paſſus non eſt Gelaſius, neque cæteri Pontifices, quamvis ſchiſmate eam ob rem violata eſſet unitas Eccleſiæ: quæ ſub Juſtino Principe reſtituta eſt, cedentibus Græcis authoritati Romanæ Eccleſiæ.* Quamvis dicantur hìc Synodi *ob bonum pacis, & ad procurandam Eccleſiæ tranquillitatem* conceſſæ, adeoque velut ex diſpenſatione: non elevatur tamen earum neceſſitas. Quæ major enim, aut inexorabilior neceſſitas, quàm paci & tranquillitati Eccleſiæ conſulendi? Diſpenſatio autem adeo non expungit neceſſitatem, ut ex adverſo ea ſit demum laudatiſſima diſpenſatio, quæ donatur utilitati evidenti, vel *urgenti neceſſitati*.

DISSERTATIO XIX.

IN SYNODUM V. OECUMENICAM CONSTANTINOPOLITANAM II.

Anno Chriſti 553.

SYNOPSIS.

In defenſione trium Capitulorum nunc arripienda, nunc abjicienda, oſtenditur Vigilii Papæ non inconſtantia, ſed diſpenſatio, & pacis amor, vero nunquam injurioſus. Uſque ad num. VIII.

Et ſi poſſit ſontibus ignoſci, non poſſe tamen inſontibus vel ſcriptoribus vel ſcriptis anathema illidi ex diſpenſatione: nec potuiſſe trium Capitulorum damnationi factæ ſubſcribi, niſi manifeſtata, vel utcumque credita veritate. Uſque ad num. XIII.

Quintæ Synodi memoriam alicubi aliquandiu ſileri, indultum à Romanis Pontificibus, ex neceſſaria tunc ſaltem diſpenſatione, ubi regnorum & populorum ſtrages antevertendæ erant. Uſque ad numer. XXVI.

Proferuntur argumenta, quibus univerſim in rebus facti & perſonarum errare poſſe Synodos Oecumenicas probant aliqui. Contrà evincitur damnationi ſynodicæ errorum authorumque accommodandam neceſſario conſenſionem, ubi Synodis ſubſcribitur. Uſque ad num. XXXIX.

Sequeſtratis aliis factorum & perſonarum quæſtionibus, oſtenditur Synodorum Oecumenicarum, ſive Eccleſiæ univerſalis judicia ad librorum damnationem ſpectantia, non poſſe deinceps retractari, aut in contrarium flecti, prolixè & ex hac ipſa Synodo. A n. XXVII. ad XLV.

Idem rurſus multis argumentis perficitur: & quàm infeliciter clementibus interpretationibus enitantur purgare libros ab Eccleſia damnatos. Percurruntur anteriorum & poſteriorum temporum exempla complura, quibus liquet damnatorum librorum vindices, errorum infamiam non eis unquam effricuiſſe, ſed ipſis ſibi quandoque affricuiſſe. Uſque ad n. LXVII.

Quid de Agobardo, Baronio, Bellarmino, aliiſque ingentis famæ viris ſentiendum ſit, qui damnatos ab Eccleſia libros aliquos defenſitari poſſe ſenſerunt. Uſque ad n. LXXX.

Ad eos qui rogitant, an de fide ſit, hæreſin hoc libro contineri. Quàm latè quandoque pateat nomen fidei & hæreſeos. Quàm facilè ſuſpectos hæreſum habeat Eccleſia defenſores librorum, quibus eas ineſſe ipſa judicat. Hæreſeos ſuſpicio vel accuſatio, quàm non temerè ulli impingenda, quàm anxiè à quolibet propulſanda. Uſque ad n. XC.

Decretis Pontificum quàm accommodanda, & quàm ultro ſint accommodata placita ſcholæ. Item quàm non poſſint interminabiles ullæ lites, & decretorii judicii inſolentes confingi, ſed omninò tandem judicio Epiſcopali aſſentiendum ſit. Uſque ad n. XCIV.

Vigilii Papæ & Romanæ Sedis principatus quantùm reſplenduerit in hac Synodo adversùs Novatores. Uſque ad n. CII.

Defenſores Capitulorum eruditi, quàm nullo privato ſtudio, nulla acuminis ſui fiducia, ſed ſola agerentur tuendæ Chalcedonenſis Synodi cupiditate. Scrupuli aliqui amoventur. Uſque ad calcem.

I. PUrganda primùm nobis videtur inconſtantiæ labes, quam affinxere plerique Vigilio Papæ; conſiliorum ejus varietatem, arripienda nunc, poſt abjicienda trium capitulorum defenſione, non medullitus & in receſſu, ſed ſpecie tenus penſitantes. Cordatis enim non paucis ex adverſo diſpenſatio hæc fuiſſe cenſetur, ad omnes prudentiæ numeros expenſa, & ſumma tuendæ pacis atque unitatis Eccleſiaſticæ conſtantia. Quippe cum intelligeret Vigilius verſatilem hanc eſſe controverſiam: & quo illa cumque erumperet, nihil periculi orthodoxæ fidei, quam hinc & inde certatim tuebantur omnes, creari; integrum ille ſibi non injuria duxit, nunc huc, nunc illuc inclinare: & eò nimirum vergere, ubi major ſpes alluceſceret ſarciendæ concordiæ, cui uni ſecurum de fide Catholica ſervire fas erat. Itaque cum ann. Chriſti 546. Juſtinianus Imperator damnationi trium Capitulorum Mennam Conſtantin. & alios Patriarchas cum Epiſcopis ſubſcribere coegiſſet; evocatus Vigilius, & anno 547. urbem regiam ingreſſus, Mennam & alios Capitulorum damnatores à communione ſuſpendit, Juſtinianum ad ea damnanda vim inferentem conſtanter ſprevit. At an. 548. idem pacis ſtudio inflexus, Judicatum ad Mennam, quem rogatu Theodoræ Auguſtæ in communionem receperat, protulit; in quo Theodorum Mopſueſtenum cum dogmatibus ſuis, Ibæque epiſtolam, & ſcripta Theodoreti damnabat, *ſalva Synodi Chalcedonenſis reverentia*. Hæc prima alternatio eſt neceſſariæ accommodata diſpenſationi.

II. Nam & increpari Orientales Epiſcopos primùm par erat, temerè Imperatoriis edictis juſſiſque obſecutos, cum vel maximè plerique eorum contra Concilium Chalcedonenſe has inſtrui machinas ſuſpicarentur. Et ubi quomodocumque aſſenſi ſunt Orientales omnes damnationi Capitulorum, tum & illis accedere Pontificem atque Occidentales conſultum erat, ne ſeceſſione pertinaci ſchiſma conflaretur. Itaque Vigilius & Capitula damnavit, ut Orientales ſibi conciliaret; & ſalvam eſſe juſſit Concilii Chalcedonenſis reverentiam, ne exaſperaret Occidentales: atque ita medium ſe utriſque velut ſequeſtrem pacis interpoſuit. Hanc diſpenſandi ſapientiam commendarunt Italiæ Clerici in epiſtola Legatis Francorum Conſtantinopolim proficiſcentibus directa: *Veniens Conſtantinopolin Beatiſs. Papa Vigilius, magis autem ut quod verius eſt dicatur, propè violenter deductus, cœperunt ibi ipſum expectare, ut damnationem aliquorum Capitulorum faceret, per quam ſancta Synodus Chalcedonenſis modis omnibus ſolveretur. Sed cum Papa Vigilius in hac parte non vellet adhibere conſenſum, jam tunc talis violentia facta eſt, ut publicè in conventu clamarit, Conteſtor quia etſi me tenetis captivum, B. Petrum Apoſtolum captivum facere non poteſtis. Poſteà tamen tractatu habito, prædictus Papa Vigilius,* *ſub aliqua diſpenſatione ipſam cauſam ordinaverit ; ſollicitè monendo , ne per occaſionem aliquam , ſupradicta Synodus pateretur injuriam . Et quamvis nec hoc quod Papa fecerat, acquieverunt Afri , & Illyriciani , atque Dalmatæ , &c. Concil. Gal. tomo* 1. *pagin.* 294. Vides infractam primò Pontificis adversùs minas iraſque regias conſtantiam. Vides inflexum poſtea , non terroribus ingeminatis , ſed *tractatu habito* . Vides cauſam ab eo ordinatam ſub aliqua *diſpenſatione* . Vides demptis illis qui nominatim reſtitiſſe ejus diſpenſationi perhibentur, Italos , Gallos , reliquoſque Occidentales adquieviſſe.

III. At cum Afri, Illyrii, Dalmatæ in defenſione trium Capitulorum perſtarent : & Ruſticus, ac Sebaſtianus Diaconi à Vigilio defeciſſent, eumque ut Chalcedonenſis Synodi deſertorem toto Occidente infamarent ; ann. Chriſti 549. & 550. per epiſtolas docuit Vigilius , Judicato ſuo nihil derogari Concilio Chalcedonenſi , Diaconis transfugis abrogavit miniſterium ; & urgente Juſtiniano , ut abſolutè ac ſine mentione Synodi Capitula damnaret , rem ad Concilium generale deferri perſuaſit : receptoque interim cum aliorum Epiſcoporum manibus Judicato , omnem deinceps uſque ad Concilium de Capitulis quæſtionem, annuente Principe, interdixit . Audiendi rurſus Clerici Italiæ in ſuprà laudata epiſtola, alterius hujus diſpenſationis præcones ; qua emiſſa Capitulorum damnatio , in ſuſpendio haberi juſſa, & ad ſilentium revocata, donec Synodus Oecumenica colligeretur . *Et quamvis nec hoc quod Papa fecerat, acquieverunt Afri, & Illyriciani, atque Dalmatæ Sacerdotes recipere; tamen cœpit iterum beatus Papa Vigilius ad hoc compelli , ut abſolutè ipſa Capitula ſine Synodi Chalcedonenſis mentione damnaret . Sed Papa non acquieſcens hoc facere, & videns ſe nimium ingravari, dixit Sereniſſimo Principi, Veniant hìc fratres noſtri ex omnibus provinciis quini, aut ſeni Epiſcopi : & quidquid ſub tranquillitate tractatu habito omnibus viſum fuerit, cum pace diſponemus : quia ſine conſenſu omnium iſta, quæ & Synodum Chalcedonenſem in dubium venire faciunt, & ſcandalum fratribus meis generant , ſolus facere nullatenus adquieſcam*. Ex Africa ergo & Illyrico Epiſcopos Princeps evocavit, *& præſtitit Deus, ut hac oratione Sanctus Papa Vigilius Conſtitutum, quod in ipſa cauſa fecerat , publicè in conventu reciperet ; denuncians , ſi quis Græcorum Epiſcoporum uſque ad univerſalis Concilii tractatum de ipſis Capitulis aliquid feciſſet, aut facientibus acquieviſſet, à communione Sedis Apoſtolicæ alienus exiſteret . Quoniam frequenter ipſi Epiſcopi Græci ad voluntatem Principis damnaverant ipſa Capitula, unde cauſa mota eſt , ſed Beatiſſimus Papa manus eorum ab Imperatore receperat* . Optatiſſimum fuerat ut omnes priori Vigilii diſpenſationi ſeu Judicato aſſentirentur, quo & Græcis Capitulorum damnatio & Latinis Chalcedonenſis Synodi reverentia confirmabatur : ſed cum nec hi, nec illi omnino acquieſcerent, nihil conducibilius fuit, quàm ut ex utriſque coiret Synodus , & communi tractatu res finirentur . Itaque nulla hìc inconſtantia ſententiæ, nulla vacillatio fingenda eſt.

IV. Rurſum ann. Chriſti 551. Juſtinianus, inſtigante Theodoro , edicta in Capitulorum damnationem contra interdictum proponit . Vigilius reclamat, & excommunicationem in eos indicit, qui aſſenſum præbuerint . Iram Principis ebullientem multiplici fuga declinat, in Baſilicam S. Petri, inde Chalcedonem ad S. Euphemiam. Anno denique 552. edictis ſublatis à Juſtiniano, libelliſque fidei & pœnitentiæ oblatis à Menna, Theodoro , & aliis, Chalcedone relicta rediit Conſtantinopolin. Ubi invictum animi robur, & ſui nuſquam diſſimilem conſtantiam neceſſe eſt nos mirari . Anno poſtremùm 553. indicitur Synodus quinta generalis , cui abnuens intereſſe Vigilius, ut ſuam ſcripto ſententiam exprometet , Conſtitutum edidit, reſumpta trium Capitulorum defenſione. Damnanti autem Capitula Synodo non aſſentiens, in exilium pellitur. Clerici Italiæ in ſupramemorata epiſt. *Conſtantinopoli cœperunt iterum B. Papam Vigilium compellere, ut ſi Afri , atque Illyriciani , vel Dalmatæ Epiſcopi nollent , ipſe cum Græcis Epiſcopis eadem Capitula condemnaret. Sed Beato Papa Vigilio nullatenus acquieſcente, edicta ex nomine imperiali tam in Eccleſia Conſtantinopolitana, quàm in locis diverſis ſuſpendi fecerunt, per quæ eadem Capitula damnarentur. Quo facto beatus Papa omnes Epiſcopos admonuit, dicens , Quicumque edictis iſtis conſenſum præbere voluerit , ſciat ſe ab Apoſtolicæ Sedis communione ſuſpenſum. Sed & Sanctus Datius Mediolanenſis Epiſcopus conteſtationem omnibus ſub magna vociferatione depoſuit, Ecce ego & pars omnium ſacerdotum, inter quos Eccleſia mea conſtituta eſt, id eſt, Galliæ, Burgundiæ, Spaniæ, Liguriæ, Æmiliæ, atque Venetiæ conteſtor, quia quicumque in edicta iſta conſenſerit , ſuprà ſcriptarum provinciarum Pontifices communicatores habere non poterit. Quia conſtat apud me edicta iſta ſanctam Synodum Chalcedonenſem & fidem Catholicam perturbare* . Hìc perſpicis longè plures Occidentis Epiſcopos , nempe Gallos , Hiſpanos , Italos Vigilii diſpenſationi conſenſiſſe . At cum eidem refragarentur & Græci & non pauci Occidentales , id demum ſuperfuit Vigilio , ut omiſſa œconomia , ad ingenium rediret; & quò ſemper fuerat propenſior, tria Capitula damnari vetaret . Itaque ipſe Vigilius *epiſt.* 15. Epiſcopos Clericoſque ita ſe conteſtatum ait, *Rogo piiſſimum Principem, ut edicta ſua, quæ juſſit appendi, removere dignetur, & Conſtitutum commune expectare : id eſt, ut ſcandalizati Epiſcopi Latinæ linguæ ad Synodum veniant, aut certè remota omni violentia ſuas ſcripto declarent ſententias . Quòd ſi fortè preces veſtras audire noluerit, vos nulli rei præbeatis aſſenſum , quæ ad diviſionem tendit* . Jure ergo in omnem ſe partem vertebat, *ut ſcandalizatis Latinis Epiſcopis* mederetur . Quid æquius autem , quàm ſciſſam Eccleſiam coire in Synodum , vel ſcripto liberas proferre ſententias, quod & ipſe pro ſua parte virili fecit Vigilius ; & ita in commune aliquid conſuli , quod pacem orbi Chriſtiano reſarciat?

V. Sed ſuæ ipſe adſertor diſpenſationis Vigilius prodeat, in Encylica de damnatione Theodori: *Nos longanimitatem noſtram divina largitate conceſſam, tam circa te, quam circa cæteros ſeductos abs te, penè hoc quinquennio elapſo oſtendimus. Primùm quidem in eo quod pro ſcandalo refrænando condeſcendentes quorundam animis, quos aliqua diſpenſatione credidimus temperandos ; quia tu jam eos pluribus annis inquietiſſimus ſtimulator accenderas ; quædam pro tempore medicinaliter exiſtimavimus ordinanda : tali ſcilicet conditione, ut omni in poſterum perturbatione ſopita, nihil ultra nec verbo nec literis quiſquam facere ex eadem cauſa præſumeret*. Audis *longanimitatem , condeſcenſionem , diſpenſationem, temperamentum , medicinalem ordinationem* , neceſſariam utique, ut mox ait, *ſcandalizatæ fraternitati* . Et mox, *Hæc omnia bona deſideria noſtra, quæ pro pace Eccleſiæ proculdubiò militabant, &c.*

VI. Synodo autem intereſſe & aſſentiri primùm reſpuit Vigilius, quòd ut ibidem ait, *Africanorum, & eorum maximè præſentiam requireret , quorum fuerat ſcandalizata fraternitas* : quòd illa ſcilicet omnia fuiſſent , *fraternæ collationi , & tranquillo Epiſcoporum reſervanda judicio*. Itaque ſubduxit ſe Synodo, cui & gravem nimis imminere cernebat Principis poteſtatem , tot antè præjudiciis, tot contumeliis expertam; & abeſſe Occidentales Epiſcopos, quorum maximè ſcandalo proſpiciendum fuerat. Quocirca Epiſcopis ad Synodum invitantibus reſpondit Vigilius, ut ipſimet referunt, *Non poſſe unà nobiſcum convenire , eò quòd plurimi quidem hìc ſunt Orientales Epiſcopi , pauci verò cum eo . Syn.* 5. *act.* 2. Quod autem excipiebant Orientales, *Nec enim in ſanctis quatuor Synodis multitudo Occidentalium Epiſcoporum inventa eſt unquam, ſed duo vel tres Epiſcopi, & certi Clerici.* Præpoſterum id quidem erat. Nam pauci illi Occidentalium Synodorum legati erant, earumque conſenſionem in earumdem hæreſum exterminium perferebant in ſynodicis epiſtolis, atque ita univerſalem Græcorum Synodo concordiam & Oecumenicam conciliabant authoritatem. Hìc autem diſſentiebat à Græcis totus Occidens, & diſſenſu ſuo Græcanicam Synodum quodammodo irritabat. Denique Vigilii diſpenſationem & incredibilem quandam ſapientiæ temperiem illud arguit, quòd extremo Conſtituto ſuo etſi promat ſententiam illam ſuam, cui medullitus ſemper inhæſerat, de non damnandis Capitulis: abſtinet tamen ab anathemate vel intorquendo, vel interminando. Conſcius nempe nihil intereſſe, utram in partem declinetur, dum ſcandala ſileant, & pax redintegretur Eccleſiæ.

VII. Poſtremò tandem ab exilio redux Vigilius ſubſcripſit quintæ Synodo, ut non obſcuris colligitur teſtimoniis; ſubſcripſere indubitatiſſimè ſucceſſores ejus Romani Pontifices, & ita Occidentalis denique omnis Eccleſia; quæ videri poſſet ſumma quædam diſpenſationis & extrema laus. Quòd ſubſcripſerit ipſe Vigilius, innuit Sexta Synodus in Proſphonetico ad Conſt. Imp. *act.* 18. *Vigilius poſt hæc Juſtiniano piiſſimo conſonuit, & quintum Concilium conſtitutum eſt; ut eorum opuſcula, quæ latenter reperta ſunt repleta abominatione, anathematizarentur.* Evagrius autem *lib.* 4. *cap.* 34. *Vigilius per literas conſenſit Concilio, non tamen intereſſe voluit.* Idem aſſerunt Photius, Zonaras, Cedrenus, aliique. Id denique illuſtriſſimus Petrus de Marca pervicit, eruta è tenebris, quæ hactenus delituerat, epiſtola ipſa Vigilii, qua Capitulorum damnatio confirmatur. Diſertiſſimè idem teſtatur Euſtachius Presbyter in vita Eutychii Patriarchæ Conſtantinopol. *cap.* 22. *Nemo unquam niſi magni hujus ac divini viri tempore quatuor ſimul Patriarchas conveniſſe meminit. Itaque cunctis dubitationibus & controverſiis non violentia, nec neceſſitate, aut partium ſtudio atque affectione, ſed demonſtrationum aut cohortationum vi diſſolutis, ſumma pax & magna tranquillitas in Dei Eccleſia eſt conſecuta. Quatuor autem Patriarchæ ſunt hi: Vigilius veteris Romæ, Eutychius hic novæ Romæ, Apollinarius Alexandriæ, Domninus Antiochiæ. Qui tanquam unum in corpus ex quatuor elementis conflati, unanimes, idemque ſentientes, manus inter ſe conjunxerunt, &c. Quadruplicem & auream quodammodo quandam magnam catenam conficientes, in templum Dei ingreſſi ſunt, &c. Quatuor hi fluvii qui egrediuntur è Paradiſo, &c. Horum conſenſu & conjunctione, Dominus Deus currum Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare, delectos hæreſum fautores, triumque capitum impietatem demergens. Cum igitur ex quatuor Paſtorum concordia, rectoque ſenſu factum eſſet unum ovile atque unus paſtor, diſceſſerunt ad ſuas ſinguli civitates.* Quibus poſtremis maximè verbis refellitur illa exceptio, qua cæteris teſtimoniis ſuprà relatis occurri poteſt, concordiam illam Vigilii à Græcis oſtendi, quam in Synodo ipſa venditarunt, Judicato videlicet ejus teſtificatam, & Synodo anteriorem.

VIII. Cum Vigilius ergo, Pelagius ſanè indubitatiſſimè, & Gregorius aliique Pontifices Romani, ac demum Occidentales conſenſerint quintæ Synodo: idne diſpenſationi tantummodo, an elucidatæ veritatis judicio adſcribendum eſt? Memini, quid vir doctus ſcripſerit: *Præſtat utilitas publica privatæ; & ut dogma ſanum in Eccleſia obtineat, quàm ut unus aliquis fortè tantùm olim errans, aut etiam per calumniam hæreſis nota aſperſus, parcente Eccleſia ejus memoriæ, bonum retineat nomen. Cenſetur in ejuſmodi permiſſum tantùm, ſi quid materialiter, ut vocant, accidit mali. Quod nec innocens, jamque regnans cum Deo, ut eſt ordinatè affectus, canonicè illatum detrectaverit. Pro actis 6. Synodi, pag.* 86. Pergitque pluribus aſſerere, poſſe, ut fidei & utilitati Eccleſiarum publicè cautum ſit, mortuis etiam immerentibus & calumniam paſſis hæreſeos anathema impingi ex diſpenſatione.

IX. Quod attinet tamen ad hoc negotium, potuiſſe in eo explicari diſpenſationem, ut vel nocentibus ignoſceretur; nequaquam autem, ut innoxiis canonica imprimeretur infamia; nec niſi elucidata veritate, potuiſſe damnationi trium Capitulorum, ſeu quintæ Synodo ſubſcribi; ſanior & ipſiſſima Romanorum Pontificum ſententia eſt. Vigilius quippe ipſe in primis in epiſt. ad Eutychium quintæ Synodi confirmatrice, ejus definitioni ſe tandem conſentire ait, *revelante Domino, & veritate inveſtigata, &c. Pudori eſſe non debere, cum ea, quæ ab initio omiſſa, ſtudio deinde veritatis inveniuntur, &c. Patres, & maximè Auguſtinum propria ſcripta retractaſſe; & illa quæ omiſerat, ac deinde invenerat, addidiſſe.* Varia hìc ex Theodoro Mopſueſteno decerpit errorum portenta, & ita illi anathema dicit, itemque Theodoreti in Cyrillum ſcriptis, & Ibæ epiſtolæ. Et demum addit, *Quin etiam quemcumque, qui crediderit, aliquo ullo tempore ea Capitula debere ſuſcipi, vel defendi, vel conatus fuerit hanc præſentem condemnationem ſubvertere, ſimili anathemati ſubjicimus.* Omnis hìc execratio non diſpenſationi, ſed inveſtigatæ veritati tribuitur, & tribuenda docetur.

X. Idem luculentiſſimè Pelagius Papa exequitur *epiſt.* 7. ad Epiſcopos Iſtriæ, qui diutina Latinorum omnium, & ipſorum Romæ Pontificum conflictatione, ſchiſmatis ſui pertinaciam obumbrabant. Quos acutè ipſe, & ſolidè indidem revincit: *Res quæ provocare vos ad conſenſum debuit, à conſenſu vos ipſa divellit. Latini quippe homines & Græcitatis ignari, dum linguam neſciunt, errorem tardè cognoverunt. Et tantò eis celeriùs credi debuit, quantò eorum conſtantia, quouſque verum cognoſcerent, à certamine non quievit. Quorum conſenſum certè fraternitas veſtra deſpiceret, ſi auſu præcipiti, priùs quàm verum cognoſcerent, conſenſiſſent. At poſtquam diu ab eis laboratum eſt, & longo tempore ad injurias uſque certatum, hinc veſtra fraternitas penſet, quia tot labores repentè non relinquerent, niſi quæ vera ſint, agnoviſſent.* Sola veritatis luce victos ceſſiſſe vides, alioqui non ceſſuros. Quod illuſtrat mox exemplo Pauli Apoſtoli, cujus priſtina reluctatio veritati Evangelii ſuffragatur. Non fregiſſet enim tam indomitam Pauli contumaciam, niſi ineluctabili quoddam lumen veri: *Fidem enim cui tanto priùs tempore reſtiterat, poſtmodum ſine magnæ rationis certitudine non tenebat.* Ita & Petro tantò impenſiùs credendum fuiſſe ait, Gentibus Eccleſiam pandenti, quòd antea ipſemet reſtiterat: *Si igitur in trium Capitulorum negotio, aliud cum veritas quæreretur, aliud autem inventa veritate dictum eſt: cur mutatio ſententiæ huic Sedi in crimine objicitur, quæ à cuncta Eccleſia humiliter in ejus authore veneratur? Non enim mutatio ſententiæ, ſed inconſtantia ſenſus in culpa eſt. Quando ergo ad cognitionem recti intentio incommutabilis permanet, quid obſtat, ſi ignorantiam ſuam deſerens, verba permutet?* Subjicit Dei ipſius perſæpè non mutari conſilium, ſed ſententiam; & ipſummet Saulis regno inuncti pœnituiſſe. Tum coacervat operum damnatorum teſtimonia meritò confixa.

XI. Accedat his Gregorius Papa I. *libr.* 6. *Epiſtol.* 31. *Hiſtoriam Sozomeni Sedes Apoſtolica ſuſcipere recuſat, quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopſueſtiæ nimiùm laudat, atque uſque ad diem obitus ſui magnum doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet. Reſtat ergo ut ſi quis illam hiſtoriam recipit, Synodo quæ piæ memoriæ Juſtiniani temporibus facta eſt de tribus Capitulis, contradicat. Qui verò huic contradicere non valet, illam hiſtoriam neceſſe eſt ut repellat.* Vides quintæ Synodo non poſſe contra quenquam dicere ; contrà autem dici , ſi laudibus Theodori fides adjiciatur. Et idem ipſe in epiſt. ad Epiſc. Hiberniæ : *In Synodo , in qua de tribus Capitulis actum eſt, apertè liquet nihil de fide convulſum eſſe, vel aliquatenus immutatum, ſed ſicut ſcitis de quibuſdam illic ſolummodò perſonis eſt actitatum , quarum una , cujus ſcripta evidenter à rectitudine Catholicæ fidei deviabant , non injuſtè damnata eſt.*

XII. Incaſſum ergo cavillantur aliqui potuiſſe ſeu Iſtros , ſeu Hibernos , ſeu Afros , ſeu quoſvis alios trium priùs Capitulorum defenſores, & quintæ Synodo ſubſcribere , & Eccleſiæ unitati recolligi; etſi ſuam illam non exuerent opinationem, atque erraſſe Synodum in illa definitione ſentire pergerent, ut quæ ad facta & perſonas, non ad fidem pertineret. Si res enim ita haberet, eccur Vigilius, Pelagius, Gregorius inveſtigata demum veritate Eccleſiam Romanam Synodo conſenſiſſe inculcant ? Cur Sedes Romana & Occidentalis Eccleſia tot labores exhauſit & ærumnas, dum ſibi veritas diluceſceret , ſi erranti in facti judiciis Synodo fas erat ſubſcribere, & tantas lucrari calamitates? Eccur nec Iſtriæ, nec Hiberniæ , nec Africæ Epiſcopis unquam in tam diutina jactatione , ſcintillavit hæc ſcholaſticæ diſtinctionis lux, ut tam brevi compendio ſchiſma ſedarent ? Eccur Pelagius , Gregoriuſque, & alii Pontifices, tam luculentis tractatibus & epiſtolis bellaces ſchiſmaticos expugnare aggreſſi , non unquam tam bellam pacis reſtituendæ artem , & tam expeditam explicuere ?

XIII. Utriſque enim, Pontificibus inquam , & ſchiſmaticis illud conveniebat , illud erat perſuaſiſſimum , nec damnari potuiſſe authores , libroſve authorum ullos, niſi explorata veritate ; nec Synodo eos damnanti ſubſcribi , Eccleſiæve Synodum amplexanti communicari , niſi ab iis qui in his omnibus liquidam veritatem radicare certò ſcirent, aut utcumque crederent. Unde Anaſtaſius Bibliothecarius in Sergio Papa ad ann. 632. *Hujus temporibus Aquilejenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, & Synodus quæ ſub eo congregata eſt , qui ſanctum quintum univerſale Concilium utpote errantes , ſuſcipere diffidebant : ejuſdem beatiſſimi Papæ monitis atque doctrinis inſtructi, converſi ſunt; iidemque venerabile Concilium cum ſatisfactione ſuſceperunt. Et qui priùs ſub erroris vitio tenebantur , doctrina Apoſtolicæ Sedis illuminati , cum pace conſonantes veritati, ad propria relaxati ſunt.* Vides non recolligi , niſi *ſuſcipientes Concilium* : non ſuſcipere autem niſi *monitis & doctrinis inſtructos , doctrina Apoſtolicæ Sedis illuminatos , conſonantes veritati.*

XIV. Unum video nobis objectari ante alios Gregorium , qui ſileri in totum poſſe memoriam quintæ Synodi inſinuet , *lib.* 3. *epiſt.* 37. ad Conſtantium Epiſcopum Mediolanenſem : *Quod autem ſcripſiſtis, quia epiſtolam meam reginæ Theodolindæ tranſmittere minimè voluiſtis, pro eo quod in ea quinta Synodus nominabatur: ſi eam exinde ſcandalizari poſſe credidiſtis , rectè factum eſt, ut minimè tranſmitteretis. Unde nunc ita facimus, ſicut vobis placuit, ut quatuor Synodos ſolummodo laudaremus. De illa tamen Synodo, quæ in Conſtantinopoli poſtmodum facta eſt, quæ à multis quinta nominatur, ſcire vos volo , quia nihil contra quatuor ſanctiſſimas Synodos conſtituerit, vel ſenſerit. Quippe quia in ea de perſonis tantummodo, non autem de fide aliquid geſtum eſt. Nos tamen , ſicut voluiſtis , ita fecimus, ut ejuſdem Synodi nullam memoriam faceremus. Sed & de Epiſcopis, quæ ſcripſiſtis, prædictæ filiæ noſtræ reginæ ſcripſimus.* Ne ſcandalizetur regina , nec verbum ad eam facit de quinta Synodo . Poſſet addi & *epiſt.* 2. *lib.* 5. ubi Mariniani Epiſcopi, quaſi Synodo Chalcedonenſi infeſti oblocutoribus, non aliud ſatisfactionis ergo reſpondet, quàm quatuor ipſum Synodis adhæreſcere . Et *lib.* 7. *epiſt.* 5. ad Brunechildem reginam Francorum, ſchiſmaticorum imperitiam execratur , profiteturque adversùs eorum ſycophantias , ſe & Eccleſiam univerſam Chalcedonenſi Synodo penitiſſimè aſſentiri . Recurre ſi voles & ad *epiſt.* 12. Pelagii Papæ primi, ad Childebertum Francorum regem, ubi eadem diſpenſatione utentem audies , & confitentem , *Conſtantinopoli quædam Capitula extra fidem fuiſſe agitata , de quibus longum eſt, ut epiſtolari poſſint complecti ſermone. Hoc breviter ad ſanandum animum veſtrum, vel omnium fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum in Galliæ regionibus conſiſtentium, faciendum eſſe perſpeximus , dicentes anathematizare nos, quicumque ab illa fide declinaverit, quam Papa Leo & Chalcedonenſe Concilium ſuſcepit.* De quinta Synodo nil præterea diſſerit, aut ſatagit Gallis inculcare Regibus & Epiſcopis . Et *epiſt.* 16. ad eundem , *pro auferendo ſuſpicionis ſcandalo* , mittit , ut rogatus fuerat , tomum Papæ Leonis , & ſuam ipſius fidei confeſſionem. Et *epiſt.* 13. ad Epiſcopos Thuſciæ , *ab univerſali Eccleſia* divulſos ſcripta , nihil aliud quàm ſchiſmatis fœditatem improperat, ne cui poſſit *fidei ſuæ remanere ſuſpicio*, profitetur ſe amplecti quatuor generales Synodos & ipſam maximè Chalcedonenſis Synodi & Leonis fidem . Denique *epiſt.* 14. quæ encyclica eſt *ad univerſum populum Dei*, adversùs ſuſpiciones in ſuam fidem concitas, quatuor ſimiliter Synodos amplecti ſe teſtificatur , de quinta tacet, Theodoretum & Ibam Catholicis annumerat. Adde Caſſiodorum, qui quatuor laudat Synodos, quintam ſilet.

XV. Itaque in Italia & Gallia videtur ipſorum aſſenſu Pontificum Romanorum , quatuor Synodorum explenduiſſe, quintæ autem memoria ſilentio & latebris penè ſepulta jacuiſſe. Jam in Hiſpanias iter moliamur. Concilium Bracharenſe II. an. 572. quatuor Synodos generales nominatim commendat , quintam omittit . Toletanum III. ann. 589. coaluit, in quo primùm fidei tomus à Rege porrectus legitur , quo poſt adorata quatuor Concilia additur, *Omnium quoque orthodoxorum venerabilium ſacerdotum Concilia, quæ à ſupraſcriptis ſanctis quatuor Conciliis fidei puritate non diſſonant, pari veneratione obſervo.* Et Synodus ipſa in fidei ſuæ confeſſione , *c.* 11. *Quicumque aliam fidem & communionem Catholicam præter Eccleſiaſticam univerſalem eſſe crediderit , illam dicimus Eccleſiam quæ Nicæni , Conſtantinopolitani , Epheſini primi , & Chalcedonenſis Concilii decreta tenet pariter & honorat , anathema ſit .* Idem ſonat & *c.* 19. 20. 21. Ac rurſum *cap.* 22. *Qui Concilia omnia Epiſcoporum orthodoxorum, conſona Conciliis Nicæno, Conſtantinopolitano, primo Epheſino, & Chalcedonenſi non recipit, anathema ſit.* Conc. Toletan. XI. XII. XIII. quatuor ſimiliter Conciliorum fidem limpidiſſimam venerantur . Conc. Tolet. XIV. ann. Chriſti 684. acta Sextæ Synodi à Romano Pontifice ad ſe tranſmiſſa ſuſcipit, *ut conſona Nicænæ quidem, Conſtantinopolitanæ, vel Epheſinæ fidei: Chalcedonenſi verò tam unita , ut ipſis verbis edita vel librata. Et ideo ſupradicti acta Concilii in tantum à nobis veneranda ſunt , & recipienda conſtabunt , in quantum à præmiſſis Conciliis non diſcedunt , &c. Poſt Chalcedonenſe igitur Concilium, hæc debito honore, loco & ordine collocanda ſunt , ut cujus glorioſo themate fulgent , ei & loci & ordinis coaptentur honore.* Itaque præter ſilentium affectatius, videri poſſet quinta Synodus loco moveri, & in quintum locum nomenque poſt Chalcedonenſem Synodum ſubrogari illa , quæ Monothelitas proſtravit . Leo ſanè ſecundus cum ad Hiſpanos de ſubſcribendis Synodi ſextæ actis ſcriberet, diſertam de quinque generalibus aliis Synodis fecerat mentionem. Denique Tolet. XV. ann. 688. quatuor tantùm Synodi commemorantur priores: Itemque Tolet. XVI. an. 693. ubi tamen ſubjicitur *reliquorum Conciliorum* edicta ſuſcipienda.

XVI. Conſentaneum his habemus Iſidorum Hiſpalenſem *l.* 6. *Orig. c.* 15. ubi cum ſingillatim encomium quatuor texuiſſet Synodorum, adjecit, *Hæ qua-*

tuor ſunt Synodi principales, fidei doctrinam pleniſſimè prædicantes: ſed & ſi qua ſunt Concilia, quæ Sancti Patres Spiritu Dei pleni ſanxerunt, poſt iſtorum quatuor authoritatem, omni manent ſtabilita vigore. Et rurſus in Chronico, *Juſtinianus Acephalorum hæreſin ſuſcipiens, omnes in regno ſuo Epiſcopos, tria Chalcedonenſis Synodi capitula damnare compellit.* Et idem ipſe in l. de Viris Illuſt. *cap.* 4. *Theodorus Mopſueſtenæ urbis Epiſcopus, ita clarè copioſèque ſcientiæ doctrina refulſiſſe refertur, &c. Hunc Acephalorum Epiſcopi in præjudicio Chalcedonenſis Concilii, Juſtiniano Principe compellente, damnare poſt mortem cum Iba & Theodoreto Epiſcopis cenſuerunt. Dum conſtet eum laudabilium virorum teſtimoniis clariſſimæ Eccleſiæ doctorem fuiſſe.* Et c.31. *Juſtinianus Imperator condidit reſcriptum contra Illyricianam Synodum, & adverſus Africanos Epiſcopos, Chalcedonenſis Synodi defenſores, perverſo ſtudio, in quo tria Capitula damnare contendit.* Et c.32. *Facundus Afer Hermianenſis Eccleſiæ Epiſcopus, duodecim libros pro defenſione trium Capitulorum ſcripſit, quorum ſtylo elicuit, præfata tria Capitula in præſcriptione Apoſtolicæ fidei & Chalcedonenſis Synodi impugnatione fuiſſe damnata.* Vide & caput 38. de Victore Tunonenſi Epiſcopo, eorundem Capitulorum propugnatore inexpugnabili.

XVII. Ex his omnibus illud primum efficitur, quod antea expugnare nitebamur, non poſſe infligi ſeu ſcriptis ſeu ſcriptoribus anathema, niſi hæreſeos vel erroris eorum conſcientia & veritate elucidata. Non Galli enim, non Hiſpani, non Itali abhorruiſſent tandiu à quinta Synodo, ſi amplecti ſe illam tutò poſſe exiſtimaſſent, ſalva æſtimatione, quam habebant de tribus Capitulis, & quam ex Chalcedonenſi Synodo hauſiſſe ſibi videbantur. Hactenus ergo exploſiſſe illos ſufficiat, qui Synodo ſubſcriptionem & reverentiam adhiberi poſſe, ac juramenti etiam profeſſionem blatterant, tametſi interior animi aſſenſio ſuſtineatur, aut omnino abſcindatur.

XVIII. Sed illud jam extricandum eſt, quì Itali, & Galli, ſed Hiſpani maximè, quamvis tandiu quintam Synodum neſcierint, aut horruerint, à Catholicæ tamen unitatis vinculo non exiliſſe exiſtimentur. Recurrit nimirum illud, quod adſtructum eſt jam ſuprà: ex diſpenſatione non poſſe quidem immerentibus irrogari, ſed poſſe merentibus non irrogari damnationem. Diſpenſationis autem hoc totum fuiſſe, ne videamur temerè divinaſſe, docebit nos author omni exceptione major Pelagius primus *epiſt.* 14. encyclica ad omnem Eccleſiam, hoc eſt, ad eorum ſanandam ægritudinem, qui inanibus de læſa fide ſuſpicionibus, à ſinu Eccleſiæ diſſiliebant: *Et poſſemus quidem totius cauſæ rationes ad ſedandos rumores hominum, divina nobis cooperante miſericordia, fiducialiter explicare: nihilque contra fidem Patrum, contraque quatuor Synodorum firmitatem, ullatenus eſſe tentatum, lucidiſſimis probationibus demonſtrare: magiſque id actum, ut memoratarum Synodorum firmitas adverſus omnes inimicos immobili ſoliditate conſiſteret. Sed quia hoc his, qui lacte potiùs, quàm ſolido cibo nutriendi ſunt, neceſſarium eſſe non duximus: ut ſicut Doctor gentium dicit, inter perfectos loquenda ſit ſapientia. Hoc interim quod etiam parvulis abundè ſufficiat, ad notitiam omnium deferendum eſſe perſpeximus. Id autem eſt, ut fidem meam, &c.* Subjicit hanc fidei ſuæ ſummam, ſe indivulsè adhærere quatuor Synodis, maximè Chalcedonenſi, omnes ab illis abſolutos, ſibi orthodoxos eſſe. Hujus ergo diſpenſationis *lacte, non ſolido ſapientiæ cibo veluti parvulis* ſuccurendum eſſe docet, ut quintæ Synodi rationes, & præſidia ibi ad fidem muniendam inſtructa ſileat; admoneat autem & perſuadeat, nihil contra Chalcedonenſem Synodum tentatum eſſe; ut ne eo prætextu ab Eccleſia ſe quiſquam divellat.

XIX. Idem diſpenſationis argumentum exculpitur ex Epiſtola 5. Pelagii II. ad Epiſcopos Iſtriæ: *Facilè ſentietis quantum ſit periculum pro ſuperfluis quæſtionibus, & hæreticorum defenſione capitulorum, tandiu ab univerſali Eccleſia ſegregari.* Et mox: *Quam ante Dominum poteritis habere fiduciam, quando nullum ſcandalum generari vobis de fidei noſtræ integritate cernentes, tantis temporibus ob ſuperfluas quæſtiones ab Eccleſia Dei, quæ una eſt, & à fraterna charitate vos dividi curatis?* Et tandem, *Dirigemus à quibus pleniſſimam ſatisfactionem capiatis: ne amplius animæ ſimplices diviſæ à ſancta Eccleſia pro ſuperfluis quæſtionibus tam longa obſtinatione remaneant.* Iterum iterumque *ſuperfluas* eſſe has quæſtiones admonet, nec *ſimplicibus* hinc offendiculum objiciendum. Diſpenſatoriè ergo ſuperſederi poterat à ſuperfluarum rerum mentione, nec ſimplicitas omnium ubique fidelium his erat ambagibus implicanda.

XX. Sed & Gregorius in laudata ad Conſtantium Mediolan. Epiſc. epiſtola, remiſſione utendum & venia, & œconomico ſilentio fatetur, ne regina Theodelinda *ſcandalizetur*. At idem ipſe eadem epiſtola oſtendit, ſi quis Epiſcopus juraret non eſſe à ſe damnata tria Capitula, eum ab univerſali Eccleſia alienum fore. *In gravi vos mœrore eſſe perſpeximus, maximè propter Epiſcopum & cives Brixiæ, qui vobis mandant, ut eis epiſtolam tranſmittatis, in qua jurare debeatis, vos tria Capitula minimè damnaſſe. Quod ſi deceſſor fraternitatis veſtræ Laurentius non fecit, à vobis quæri non debet. Si autem fecit, aut cum univerſali Eccleſia non fuit, aut cautionis ſuæ juramenta tranſcendit. Sed quia eundem virum ſua credimus ſacramenta ſervaſſe, atque in unitate Eccleſiæ Catholicæ permanſiſſe, dubium non eſt, quòd nulli Epiſcoporum ſuorum juraverit, ſe tria Capitula minimè damnaſſe.* Suadet mox Brixienſibus ut *ſatisfaciat*, & *ſcandalum* amoliatur; reſcribat, à ſe recipi quos recepit: damnari, quos damnavit Concilium Chalcedonenſe, libros authoreſque. Ubi perſpicis ad reginam & cives adhiberi œconomicam taciturnitatem; & quintam ſileri Synodum: quòd *ſuperfluis* eos inſerere nihil prodeſſet, obeſſet quandoque: at Epiſcopum Mediolanenſem defectionis ab Eccleſia reum fore, ſi trium Capitulorum damnationem revocaſſet.

XXI. Huc quoque ſpectat Cyrilli Alexandrini epiſtola ad Acacium Melitenæ Epiſcopum de Theodoro Mopſueſteno, cujus jam tum ſcriptis & nomini anathema quidam præfeſtino zelo intentabant. Diſpenſativè autem Cyrillus abſtineri ab anathemate intorquendo debere cenſet, ne paci Eccleſiaſticæ ſcandalum excitetur: *Confingentes quæ Neſtorii ſunt odiſſe, alio iterum ea introducunt modo; quæ Theodori ſunt, admirantes, certè æqualem, magis verò multò pejorem morbum impietatis habentia. Nec enim Theodorus Neſtorii fuit diſcipulus, ſed iſte illius; & velut ex uno loquuntur ore, & unum malæ doctrinæ ex ſuo corde evomunt venenum.* Tum objurgat eos, qui Theodorum Athanaſio, Baſilio, aliiſque Patribus conſonantia docuiſſe mentiebantur. At idem rurſum in epiſtola ad Proclum Epiſcopum Conſtantin. eadem de Theodori peſtifera doctrina præfatus, ſubjicit, *Sciat tua ſanctitas, quòd prolata apud ſanctam Synodum expoſitione ab eo compoſita, ſicut dicebant qui protulerunt, nihil ſanum habente; reprobavit quidem eam ſancta Synodus, utpote perverſis plenam intellectibus, & Neſtorianam impietatem quaſi effluentem: his verò condemnatis qui ſic ſapiunt, nullam viri memoriam fecerat: nec ipſum nominatim anathemati ſubjecit propter œconomiam, ne quidam ad exiſtimationem viri reſpicientes, ſeſe ipſos ab Eccleſiis ſepararent. Diſpenſatio verò in his optima res eſt, & ſapiens.* Non Cyrilli igitur tantùm, quæ permagna utique eſt, ſed Epheſini primi Concilii authoritate diſpenſatum olim id fuerat, ut Theodoro fulminando abſtineretur, etſi illum conſtaret pleno ore Neſtorianum virus eructaſſe. Quin ergo & Occidens hanc amplexaretur obviis, ut ajunt, ulnis diſpenſationem, quæ Cyrillo, quæ Epheſinæ, quæ Chalcedonenſi poſtea Synodo arriſerat? Et ubi Romanus Pontifex cœperat quintæ Græcorum Synodo adglutinari, quin pergeret Occidentis pars ingens eandem retentare diſpenſationem, ſi non poſſe citra ſcandalum damnari ſuis in Eccleſiis tria Capitula experiebatur? Itaque ſi in Oriente priùs potuit ſine ſcandalo damnari triceps illud monſtrum, quàm in Occidente; debuit illic priùs damnari, quàm iſtic. Si in Italia ut Romano Pontifici proximiore & ſequaciore, antè potuit, quàm in Gallia, præverti diſcrimen ſcandali; debuit & ibi antè damnatio trium Capitulorum promulgari. Si in Hiſpania, ut in extremos orbis Occidui fines projecta, non potuit niſi ægrè & tardiſſimè ſanari ſcandalum ab hac damnatione pullulaturum, diuturnior ibi diſpenſatio retinenda fuit. Ita porrò rem habuiſſe, ipſe ſæculorum rerumque geſtarum decurſus prodidit. Hæc ergo tanta, & tam in ſpeciem diſcors varietas, ad unum & eundem religata cardinem fuit, ut nefaria ſcripta & nomina, ubi ſine ſcandalo poſſent, damnarentur: ubi ſine ſcandalo non poſſent, aut nondum poſſent, non omnino, aut nondum proſcriberentur.

XXII. Sed ex re erit adſcribere quæ conſequenter diſſerit Cyrillus: *Si adhuc in vivis eſſet Theodorus, & ſuffragari vellet iis, quæ ipſe ſcripſit, anathema etiam in propria perſona ſubiſſet. Quoniam verò ad Deum abiit, ſufficit, ut ego puto, ea quæ abſurdè ab ipſo ſcripta ſunt, rejici ab iis qui rectè ſentiunt, cum in ejus incidunt libros; cum ulteriùs progredi tumultuum occaſiones nonnunquam pariat. Et per alium verò modum anathematizatis & ejectis Neſtorii blaſphemiis, unà cum eis ejecta ſunt & quæ illius ſunt, plurimam habentia ad iſta conſonantiam. Et ſiquidem hoc agerent indubitanter per Orientem, nullumque eſſet tumultum inde ſperare, dicebam utique nullum eſſe impedimentum, nunc exigi eos etiam in ſcriptis hoc facere. Si verò, ſicut ſcribit Joannes Antiochiæ Epiſcopus, eligant utique magis comburi, quàm aliquid ejuſmodi peragere; quare flammam ſopitam reſuſcitamus, ſedatoſque tumultus, non opportunè commovemus; ne forſitan unquam ultima primis pejora inveniantur? Et hæc dico vehementer increpans, quæ ſcripſit Theodorus, timens verò futuros propter eam rem à quibuſdam tumultus.* Ampliatio hæc quædam eſt diſpenſationis, ut non tantùm à nomine Theodori inurendo abſtineatur, ſed ne doctrinæ quidem ejus damnationi ſubſcribere cogantur, qui cogi ad id ſine tumultuationis & ſchiſmatis diſcrimine non poſſunt. Quod nimirum ſufficiat ad hos in officio & fidei Catholicæ ſinu continendos, ut Neſtorianam luem deteſtentur, qua & Theodoriana continetur. Similiter ergo Romani Pontifices ad quoſdam primùm Italos, plures Gallos, Hiſpanos longè plurimos fidei & unitatis vinculo conſtringendos, abundè id eſſe duxerunt, ut in Neſtorii dogmate proſcribendo, tria quoque Capitula eo implicata inopini proſcriberent: quando aliud tum impetrare per pacis charitatem non licebat. Si quis autem adhuc ſtupeat, tam diuturno ſilentio & diſpenſationi conſenſiſſe Pontifices; reponendum ei rurſus erit, quod Cyrillus Theodori damnationem urgentibus jubet inculcari: *Poteſt etiam iis qui hæc petierunt, diſpenſatio rei enarrari: ut quieſcere malint, quàm Eccleſiis ſcandali occaſionem præbere.*

XXIII. Nec ea tantùm ratione Hiſpani, Gallique trium Capitulorum damnationi ſubſcribebant taciti & inopini, quòd Neſtoriano inſerta errori ea erant: ſed illa etiam contemplatione, quòd Eccleſiæ univerſæ, & ſpecialiter Romanæ, quæ tria damnabat Capitula, communicarent. Cum enim ſeceſſiſſent ab Eccleſiæ Catholicæ communione, qui tria Capitula præfractiùs defendebant: hi ex adverſo annuebant utique eorum damnationi, qui ejus authoribus & ſequacibus communicabant. Et hæc rurſus quædam eſt via & ratio diſpenſationis, cum non importuna vis infertur, ſed clementi indulgetur aliquid interpretationi. Ita Cyrillus idem ad Maximum Diaconum Antiochenum, vetat exigi à Neſtorii olim fautoribus, ut ei diſertè & coram renuntient: remiſſiùs enim agendum, ut cum fidelibus conveniendo, eo teſtentur ſe præteritorum pœnitentia affici. *Perpendat æquitas tua, utrum tandem qui dicuntur convenire, palam atque impudenter Neſtoriana & ſentiant, & cum aliis etiam loquantur. An aliquando quidem cauteriatam habuerint conſcientiam, nunc autem ideo conveniant, quod ipſos pœnituerit erratorum, quibus ſemel abrepti fuerant, pudeat autem fortaſſe lapſum ſuum fateri. Solet enim ferè tale quiddam iis qui decepti ſunt, uſuvenire, &c. Oeconomiæ gratia, ne nimia utamur diligentia in eos qui reſipiſcunt. Res enim magna indiget diſpenſatione.* Etſi igitur fateri nolint lapſum ſuum, indulgendam veniam illis cenſet, qui palàm cum Neſtorio ſentire & garrire deſierint, confluant autem in Eccleſiæ Catholicæ Synaxes. Per Catholicos autem Epiſcopos licuiſſe defenſoribus Capitulorum, immò vim adhibitam fuiſſe, ut ab Eccleſiæ communione non diſcederent, etſi à damnatione Capitulorum aſſenſionem ſuam ſuſtinere, vel etiam alienare pergerent, colligunt quidam ex his Facundi verbis: *Cum conſtituerint, ut ſi quis non anathematizat memoratam venerabilis Ibæ epiſtolam, anathema ſit: conſidera, quæſo, cujus levitatis, cujus confuſionis eſt, atque dedecoris, ut nos ſibi communicare compellant, permanentes in ea ſententia, qua non ſolùm anathema ei dicimus, ſed etiam negamus eſſe dicendum. L. 2. cap.* 3. Quibus contra occurrimus in hunc modum. Primò ut communicare cum Eccleſia Catholica compellerentur, ea quidem vis inferebatur à damnatoribus Capitulorum: ut autem *permanerent in ea ſententia*, qua damnari ea poſſe negarent, non ea licentia à Catholicis indulgebatur, ſed mera illa erat defenſorum contumacia, & Facundi interpretatio. Nec aliud ſonant verba ipſa Facundi; cui *permanentes* idem ſonat, ac permanere certos, non permanere permiſſos. Alioqui nec in quintæ Synodi actis tam prolixis, nec in Vigilii, Pelagii, Gregoriique epiſtolis tam frequentibus, & tam copioſis ullum exiſtet verbulum, quo hujuſmodi copia diſſentiendi & communicandi concedatur, qua tamen nihil crebriùs inculcandum, quia nihil tempeſtivius fuiſſet. 2. Eo autem colore illudit, vel illuditur Facundus, quòd Catholici ad communionem tantùm expreſsè urgerent: cui nempè implicatam eſſe reliquam omnem conſenſionem intelligebant ipſi, confitebantur adverſarii. Itaque quibus perſuaſum erat communione cum damnatoribus Capitulorum contineri eorundem damnationem, ut Facundo & omnibus qui ſeceſſerunt, perſuaſum fuiſſe vides: illis una maximè omnium plauſibilis atque popularis ingerenda erat vel extorquenda communio. Damnatio enim Capitulorum eos exulceraverat: cauſa communionis nec in quæſtionem venerat: ergo cum utraque conſerta communi præjudicio eſſet, hujus lenocinio illius aſperitas mitigabatur. 3. Iniquum ergo eſt ex unico teſtimonio, & quidem adverſarii, & quidem in contrarium ſenſum æquè verſatili, colligere rem tanti momenti, quam Pelagius, Gregorius, aliique Antiſtites, qui in Schiſmaticis revocandis tantoperè deſudarunt, ſexcenties debuerant inculcare, ſi per veritatem & conſcientiam licuiſſet. At ex adverſo Pontifices iſti ad nauſeam uſque ingerunt, & congeſtis teſtimoniis extundunt id, ut manifeſtæ veritati, hoc eſt, Capitulorum damnationi conſentiatur. 4. Sententia Facundi & omnium ejus aſſeclarum ea erat, vibrato anathemate in tria Capitula & in eorum vindices, ipſam Synodum Chalcedonenſem ſauciatam eſſe, & anathematizatam. Nec enim tanta de ſenſu Capitulorum ſano vel inſano, atque de Chalcedonenſi Synodo eorum propugnatrice vel oppugnatrice controverſia fervebat. An ergo copiam feciſſent Catholici aſſertoribus Capitulorum *in ea ſententia permanere*, damnatione Capitulorum damnatam eſſe Chalcedonenſem Synodum? 5. Quin defenſores Capitulorum exemplo Vigilii complures hæretica eſſe Capitula confitebantur, damnari vetabant tamen, ne eadem infamia reſpergeretur Synodus Chalcedonenſis. An ergo & his veniam feciſſent Catholici Antiſtites permanendi in ea ſententia? An conceſſiſſent, Eccleſiam, cui communicarent, proditæ & infamatæ Chalcedonenſis Synodi inſimulari? Neceſſum erat utique eam Eccleſiam, cujus communio prehenſaretur, à tam nefariæ proditionis ſuſpicione abſolvi.

XXIV. Ut remiſſione porro uteretur Eccleſia in eos, qui Synodo in Oriente, & in Eccleſia jam Romana promulgatæ, non diſertè & expreſsè conſentirent, multæ præterea cauſæ ſuberant. Nec enim de fide novi quidquam definitum fuerat: ſed priſca dogmata erant confirmata, quibus & ipſi ex animo hærebant. Deinde per ſummam vim & imperatoriæ dominationis impotentiſſimam audaciam, Canonum majeſtas & Eccleſiarum libertas fuerat violata. Conſule ſis Facundum, Liberatum, epiſtolam Cleri Romani legatariis Francorum datam, epiſtolas ipſas Vigilii Papæ, & monumenta illorum temporum omnia. Exaſperatæ his contumeliis mentes, mitigandæ pedetentim erant, non ad repentinum aſſenſum præcipitandæ. Ad hæc aliquandiu diſſenſerat Synodo jam terminatæ Vigilius, fortaſſis & ante aſſenſum vivis exceſſerat. Serò Romana ipſa Sedes acceſſerat quintæ Synodo. Conſentaneum ergo erat & ingentibus Galliarum atque Hiſpaniarum Eccleſiis tempus ſimiliter prorogari, & moram condonari diuturniorem, dum truculentæ tempeſtatis æſtus deferveſceret, fluctus dubitationum & ſuſpicionum ſedarentur. Non erat ullius culpæ affinis aut Vigilius, aut Sedes Romana, dum ſuſtinebat aſſenſum ſuum, quia Oecumenica non erat Synodus, cui ipſa nondum robur addebat. Ita Gallicanis, Hiſpanienſibuſque Eccleſiis nondum Oecumenica videbatur fortaſſis Synodus, quam conſenſione ſua nondum fecerant Oecumenicam. Quippe ut olim particulares Galliæ, Hiſpaniæ, aliarumque Occidentis regionum conveniebant Synodi, & conſpiratione ſua præibant accedenti poſtea Græcanico Concilio; & ita univerſali Eccleſiæ totius concentu conſurgebat Oecumenici authoritas Concilii: ita nunc præivit Græcanica Synodus, cui ſubinde aliæ & aliæ conſecutæ Synodi Occidentales acceſſere; ut omnium ex unanimi ſuffragatione exiſteret, atque emineret Oecumenicum Concilium.

XXV. Nec negotium debet faceſſere conſenſus Sedis Apoſtolicæ, quaſi ſtatim ejus acceſſione Oecumenicam authoritatem aſſecuta ſit quinta Synodus, & proinde ſtatim abrumpere contationem ſuam Galli & Hiſpani debuerint. Contrà enim, clementia uti licuit & venia, quam ipſa ultro Sedes Apoſtolica ingerebat. Nec enim, ut ex Pelagii utriuſque & Gregorii Magni epiſtolis ſuprà relatis dilucidum eſt, quintæ Synodo ſubſcribere, Oecumenicis eam annumerare Conciliis, tria Capitula verbis conceptis quenquam damnare adhuc cogebant Romani Præſules. Quin illud unum eblandiri ſatagebant, ne quis eos vel Eccleſiam Catholicam calumniaretur, fidei orthodoxæ, vel Chalcedonenſi Synodo derogaſſe; neve eo prætextu ab unitate Eccleſiæ univerſalis ſemet abrumperet. Ideo quatuor Synodos ſemper illi ſeorſim laudant effuſiſſimè, tum illam quoque nuperam à calumniis laborant vendicare. Ideo Gregorius diſertè illam nihil de fide egiſſe admonuit. Ideo Pelagius ſuperfluas fuiſſe has quæſtiones perſæpè affirmavit. Ideo rurſum Gregorius (*Lib. 3. epiſt. 37.*) alicubi non quintam dixit, ſed quintam à quibuſdam dici advertit. Remiſſiùs utique & œconomicè agendum erat, ut paulatim manſueſcerent efferatæ hominum mentes; & tandem laudarent eam Synodum, cujus laudatricem Eccleſiam Romanam & Catholicam amplexabantur. Ideo denique nuſquam ad Hiſpanos vel Gallos Pelagius & Gregorius, ſed ad Iſtros & Hibernos prolixas elucubravere apologias quintæ Synodi, quòd hi ab ea & ejus ſectatrice Eccleſia ſeceſſiſſent; illi eam ſilebant, ab illa clandeſtinis ſuſpicionibus ſubalienati erant, illam tamen in Eccleſiæ unitate eam ſectante ſectabantur.

XXVI. Nec ſtatim poteſt quiſque blandiri ſibi; & prout collibuerit, vel quintam Synodum, vel aliam quamcumque definitionem tota Eccleſia receptiſſimam aſpernari. Nam illi tum neceſſariò locus eſt diſpenſationi, cùm populorum ſtrages antevertendæ ſunt: item cùm Pontificum vel Synodorum decreto, vel tolerantia ſancitur hæc venia: non ubi privatus quiſque libidini præfractæ licentiam arrogat. Innocentius in decretis *cap. 56. Quod neceſſitas imperavit, in pace etiam Eccleſiæ conſtituta non poſſunt præſumere. Ut ſæpè accidit, quoties à populis aut à turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non poteſt vendicari, inultum ſolet tranſire*. Et Auguſtinus *epiſt. 63. Non aſperè quantum exiſtimo, non duriter, non modo imperioſo, iſta tolluntur: magis docendo, quàm jubendo; magis movendo, quàm minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda eſt in peccata paucorum*. Et *lib. 3. contra Parmen. cap. 2.* tum quemque percellendum anathemate docet, *ubi periculum ſchiſmatis nullum eſt*; item, *Quando cujuſque crimen ita notum eſt omnibus, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere*. Et ex Apoſtolo id confirmat, qui ait, ſatis eſſe correptionem, quæ fit à multis. *Neque enim poteſt eſſe ſalubris à multis correptio, niſi cum ille corripitur, qui non habet ſociam multitudinem. Cum verò idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis reſtat, quàm dolor & gemitus*. Et infrà: *Si contagio peccandi multitudinem invaſerit, divinæ diſciplinæ ſerena miſericordia neceſſaria eſt. Nam conſilia ſeparationis, & inania ſunt & pernicioſa, atque ſacrilega; quia & impia & ſuperba fiunt: & plus conturbant infirmos malos, quàm corrigant animoſos bonos.* Quibus conſtat neceſſariò à Præſulibus annuendam eam diſpenſationem multitudini & tantorum univerſitati populorum. Hac venia interim gaudebat, florebatque ſanctitate Theodorus Cabarſuſſitanus Epiſc. qui *defenſor trium Capitulorum, exilio ad urbem regiam eo die & menſe quo Juſtinianus, moritur; & juxta confeſſores, quibus Ugnericus Vvandalorum rex linguas abſciderat, ſepelitur*. Ut narrat circa finem Chronici Victor Tunonenſ. ſi fides tamen illi ubique habenda, partes ſuas etiam *poſt Synodaliter in Africa excluſum à Catholica communione Vigilium* miraculis attollenti.

XXVII. His juvat calculum adjicere præſtantiſſimi Annalium Eccleſiæ Parentis, *ad an. 556. n. 1. 2. 3. & ad ann. 572. n. 13. Adeò viſi ſunt exhorruiſſe Occidentales Antiſtites ferè omnes, aliam Oecumenicam Synodum poſt quartam admittere: ut nec potuerit Pelagius reperire Epiſcopos Romæ, à quibus conſecraretur: atque opus fuerit Presbyterum Oſtienſem, quod nunquam anteà accidiſſet, loco Epiſcopi munus illud obire, ipſo Pelagio ita jubente. Quantùm enim averſati fuerint quintam Synodum Occidentales, vel ex Caſſiodoro, & aliis poſſumus intelligere, qui licèt à communione Catholica nunquam defecerint, nec eandem quintam Synodum aliquando damnarint: eam tamen ſilentio præterierunt, &c. Neminem moveat, ſi Caſſiodorus recenſens Oecumenicas Synodos, de quinta Synodo nullam habuerit mentionem, ſicut & Sanctus Gregorius aliquando feciſſe viſus eſt, &c. Sic Caſſiodorus feciſſe cognoſcitur, & aliquando etiam S. Gregorius Papa, atque Patres Concilii Braccharenſis II. &c. Idem alii plures feciſſe noſcuntur*, *cum tamen eidem non contradicerent*. Vides conſenſum Sedis Apoſtolicæ in tam neceſſariam diſpenſationem, ubi nihil ſibi jure ſumit ſingulorum libido: ſed nutus regnorum obſervantur, ſeu ingentium Eccleſiæ univerſæ membrorum: quorum unitati fovendæ nulla nimia, nulla non neceſſaria diſpenſatio eſt. Præter urgentem autem *neceſſitatem*, qua extorquetur quodammodo; *evidenti* etiam *utilitate* exoratur ſalubris diſpenſatio: ſed ita demum, ut hujus quoque judicium, arbitriùmque penes Catholicos Antiſtites ſit; non à privato quolibet, non Epiſcopali Collegio refragante temerè uſurpandum.

XXVIII. Verùm inde ſibi diſſentiendi libertatem aucupantur, quod ubi de fide nil definitur, ubi de factis tantùm & perſonis fertur judicium, ne ipſa quidem univerſalis Eccleſia, adeoque nec Synodus Oecumenica prærogativam ſibi arrogat non errandi. Auguſtinus enim ait, *lib. 2. de bapt. contr. Donat. c. 3. Et ipſa Concilia, quæ per ſingulas regiones & provincias fiunt, plenariorum Conciliorum authoritati, quæ fiunt ex univerſo orbe Chriſtiano, ſine ullis ambagibus cedere; ipſaque plenaria ſæpè priora poſterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat, ſine ullo typho ſacrilegæ ſuperbiæ, ſine ulla inflata cervice arrogantiæ, ſine ulla contentione lividæ invidiæ, cum ſancta humilitate, cum pace Catholica, cum charitate Chriſtiana.* Ita Innocentius III, in epiſt. ad Petrum Compoſtell. Archiep. & apud Gratianum; *Quotieſcumque in geſtis Conciliorum diſcors ſententia invenitur, illius Concilii magis teneatur ſententia, cujus aut antiquior, aut potior extat authoritas. D. 50. cap. 28.* Non inconcuſſam ergo aſſenſionem flagitant, quæ retractari, emendari, & in contrariam partem revocari poſſunt. Ideo & Pelagius in *epiſt. 7.* ad Epiſcopos Iſtriæ ſolius fidei definitionem in Chalcedonenſi Synodo factam, irretractabilem eſſe, ex oraculo Leonis Papæ primi demonſtrat, reliqua omnia ad novi incudem examinis revocari poſſe. *Cum verò ſubjicitur à Leone, Quidquid præter ſpeciales cauſas ſynodalium Conciliorum ad examen epiſcopale defertur, poteſt aliquam dijudicandi habere rationem: apertè nobis licentia tribuitur, ut quidquid illic extra fidei cauſas de perſonis geſtum eſt, retractetur. Specialis quippe Synodalium Conciliorum cauſa eſt fides. Quidquid ergo præter fidem agitur, Leone docente oſtenditur, quia nihil obſtat, ſi ad judicium revocetur.* Et infrà à Thalaſſio Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopo, qui affuerat Chalcedonenſi Synodo, ſolam ejus Synodi de fide conſtitutionem, non reliquam geſtorum ſynodalium farraginem, relatam eſſe ad Cappadociæ Eccleſias cùm retuliſſet, inde concludit, nec vituperat, *Præter cauſam fidei nihil de Synodo in veneratione Thalaſſium tenuiſſe: hoc quod ultra fidem geſtum eſt, nec ipſum qui fecit Thalaſſium tenuiſſe.* Et Gregorius *lib. 2. ind. 11. epiſt. 54. Sancta Chalcedonenſis Synodus uſque ad definitionem fidei & prolationem Canonum de generalibus cauſis locuta eſt. Nam poſt prolationem Canonum ſpecialia Epiſcoporum certamina ſopire curavit.* Ex quo argumentatur tria Capitula quæ ad ſpeciales has cauſas & pugnas Epiſcoporum pertinebant, novo examini potuiſſe ſubſterni. Denique uno etiamnunc & jam olim calculo in id conſpirant Magiſtri ſcholæ Theologicæ, ut in controverſiis factorum & perſonarum dirimendis, & Pontifex, & Synodus, & Eccleſia ipſa univerſalis aberrare à vero quandoque poſſit. Quocirca irrevocabilem his decretis fidem non neceſſariò adjiciendam eſſe.

XXIX. Verùm ſi licentiam facimus à generalium Conciliorum, & ſpeciatim ab hujus quintæ Synodi decretis diſſentiendi ſeu palam, ſeu clam; quorſum attinebit confeſſio fidei, qua Synodos generales amplecti & ſequi nos profitemur? Cùm de factis tantùm & perſonis hæc quinta Synodus definierit, ubi illam te ſequi juras vel ſcribis, num id ſine perjurio potes, qui animo intus diſſentias? Cùm ipſa te Eccleſia ad jurandum vel ſubſcribendum adigit, num eadem copiam interim facit diſſentiendi? Quid hoc monſtri eſt? An Eccleſia & non ſequi permittit, & ad eam ſequendam te juramento adigit? Cum quinta Synodus id definiat, & id unum definiat, *Si quis defendit impium Theodorum, & impia ejus conſcripta, & non anathematizat eum, & impia ejus conſcripta, & omnes qui ſuſcipiunt & defendunt eum, &c. talis anathema ſit. Si quis defendit impia Theodoreti conſcripta, &c. & non anathematizat ea, & eos qui ſimilia ei ſapuerunt, anathema ſit*: ubi huic Synodo vel juramento, vel manu ſubſcribis, ſi talium ſcripta defendis, quomodo non tuo te ipſe anathemate innodas? Defendis enim, & anathema in defenſores vibras. Vigilius ſimiliter in epiſtola quintæ Synodi, vel potiùs damnationis Capitulorum confirmatrice, *Quin etiam quemcumque, qui crediderit aliquo ullo tempore ea Capitula debere ſuſcipi, aut defendi: vel conatus fuerit hanc præſentem condemnationem ſubvertere, ſimili anathemati ſubjicimus.* Et mox: *Quæ verò aut à me, aut ab aliis ad defenſionem prædictorum trium Capitulorum facta ſunt, præſentis hujus ſcripti noſtri definitione evacuamus.* Eſto ut Capitula damnet, qui ita ſentit: at ut defenſores eorum damnet, ſi fas eſt defendere, id inconcinnum & inſolens eſt: aut ſi fas eſt damnare defenſores, nefas eſt defendere.

XXX. Sed quorſum in omnibus poſthac fidei confeſſionibus, ſolemne & uſitatiſſimum fuit, non Synodos tantùm ſolutiſſimè laudare, ſed omnes ab iis damnatos damnare, ſi nulla iſtiuſmodi damnationibus aſſentiendi incumbit neceſſitas? Sophronius in epiſt. ſynodica, quæ lecta eſt *act. 11.* Synodi ſextæ, cùm tria Capitula ſigillatim execratus eſſet, *Univerſales ſanctas quatuor amplector Synodos, ſuper his vero & hanc quintam honoro & veneror, & cuncta earum lubenter recipio, tam in dogmatibus, & diverſis doctrinis, quàmque hæreticorum anathematibus & definitionibus. Unde & comprobo atque ſuſcipio, quos ſuſceperunt & probaverunt. Et anathematizo atque abjicio, quos anathemati ſubjecerunt, & abjectos à ſancta noſtra Catholica Eccleſia cenſuerunt.* Ita Epiſcopus Hieroſolymitanus. Et in Octava Synodo, *act. 10. Poſt lectos Canones lecta eſt ejuſdem octavæ Oecumenicæ Synodi definitio, quæ Symbolum fidei profeſſionemque de ſeptem prioribus Synodis, & anathema eorum, quos illæ Synodi damnarunt, complectitur.* Beda *lib. 4. hiſtor. cap. 17.* hæc refert ex Synodo ſub Theodoro Cantuar. Archiep. *Suſcepimus ſanctas & univerſales quinquè Synodos, &c. anathematizamus corde & ore quos anathematizaverunt, & quos ſuſceperunt ſuſcepimus.* Et in Gallicana non aliter Eccleſia, Adalbertus Morinorum Epiſcopus ordinandus, hanc antè Hincmaro Metropolitano confeſſionem porrigit: *Sex denique ſanctas & univerſales de fide Synodos, quas ſancta & Apoſtolica Eccleſia recipit, me recipere & venerari profiteor. Nicænam videlicet, &c. item Conſtantinopolitanam temporibus Vigilii, &c. Item Conſtantinopolitanam ſub Agathone, &c. Hos autem quicumque ab eiſdem Sanctis Patribus in memoratis Synodis vel poſtea ſimiliter per Spiritum Sanctum ſentientibus, diverſis vicibus, literis divinitùs inſpiratis damnati leguntur, eandem venerandam Patrum authoritatem ſequens condemno.* Et in Concilio Tricaſſino II. an. 878. *Hincmarus Archiepiſcopus Remorum reſpondit, Secundùm ſacros Canones Spiritu Dei conditos & totius mundi reverentia conſecratos, quos Apoſtolica Sedes per B. & dominum noſtrum Papam & Romana Eccleſia omnium Eccleſiarum mater damnat, damno: quos anathematizat, anathematizo: quos excommunicat, excommunicatos habeo, &c.* Et Leo Papa IX. *epiſt. 5.* laudatis quatuor generalibus Conciliis, itemque tribus alii *pari modo*, addit: *Quidquid ſupradicta ſeptem ſancta & univerſalia Concilia ſenſerunt & collaudaverunt,* *ſentio & collaudo; & quoſcumque anathematizaverunt, anathematizo*. Similiter Gregorius VII. *lib.* 8. *epiſt.* 1. poſt quatuor Conciliorum, & tandem quinti etiam commendationem, *Cunctas vero quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuerunt, reſpuo: quas venerantur, amplector: quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit, aut ſolvere quos ligant, aut ligare quos ſolvunt. Quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit*. Et apud Zonaram Nicephorus Conſtantinopolitanus Epiſcopus ad Leonem Papam: *Prædictas Synodos Oecumenicas ſuſcipio, &c. demum quoſcumque Eccleſia Catholica recipit, illos ego quoque recipio: & quoſcumque illa averſatur, illos & ego itidem averſor*. Et juris Oriental. *lib.* 6. in Symboli cautione à Metropolitanis præſtanda tempore ordinationis; *Recipio ſanctas & univerſales ſeptem Synodos, &c.* Cùm ergo ubique terrarum in univerſa Eccleſia Catholica id invaluerit, cùm id ſacris regulis conſonum prædicetur, cùm in id jurati ſint omnes Epiſcopi inter ipſa conſecrationis ſolemnia, ut damnet quiſque damnatos à Synodis: quis ſibi integrum putet damnatos à Synodis abſolvere? aut quos ore & manu damnare cogitur, mente purgare? Aut quis talia in Eccleſiam Chriſti ſponſam & veritatis magiſtram irrepere potuiſſe ſacramenta & authorati putet, quibus homines perjurio implicarentur? Denique cùm tot jam interlapſa ſint ſæculorum volumina, eccur non aliquis unus ſaltem emerſit, qui reliquos ſynodicè damnatos damnaret; Theodorum, vel Theodoretum, vel alium iſtiuſmodi quempiam exciperet, & innoxia vel ſenſiſſe, vel ſcripſiſſe proclamaret? Si hanc venerationem majores noſtri hactenus per tanta annorum ſpatia ſynodicis iſtiuſmodi ſententiis dicavere, ecquid nos audaculi ab eorum religione deſciſcimus?

XXXI. His adde legem illam & conſuetudinem vetuſtiſſimam, ut non errores tantùm, ſed authores ipſi configerentur ſynodicis decretis, & configendi ab edentibus fidei profeſſionem præciperentur. Quod ſupervacaneum prorſus fuiſſet, & perjuriorum laqueis implicatiſſimum, ſi licuiſſet quoad has quæſtiones ab Eccleſiæ univerſalis ſententia diſcrepare. Leo I. *epiſt.* 2. *Ut damnarent Manichæum cum prædicationibus & diſcipulis ſuis, publica in Eccleſia profeſſione, & manus ſuæ ſubſcriptione compulimus*. Et *epiſt.* 3. de quibuslibet hæreticis reſipiſcentibus, *Priùs errores ſuos & ipſos authores eorum damnari à ſe ſine ambiguitate fateantur*. Vide & *epiſt.* 85. & 86. de Pelagianæ ſectæ reliquiis, *Damnent apertis profeſſionibus ſuis ſuperbi erroris authores, &c.* Et Cæleſtinus Papa epiſt. ad Synodum Epheſinam, poſt damnationem Neſtorii, *Habent, ſi reſipiſcunt, copiam revertendi, quod his ſolis non permittitur, quos propriè cum authoribus hæreſeos, omnium fratrum conſtat ſubſcriptione damnatos, &c. Se in noſtro collegio noverint non futuros, niſi ſecundùm Eccleſiaſticum & Chriſtianorum Principum conſtitutum, damnata cum authoribus, ſociiſque damnantes, ſe profiteantur Catholicos Sacerdotes*. Juſtinianus in decreto fidei: *Nicæna Synodus eos qui impiam Arii ſectam colunt, ſine nomine anathematizavit. Quæ autem Conſtantinopoli congregata eſt, impiam Macedonii hæreſin ſimiliter condemnavit. Sed tamen ſancta Dei Eccleſia & poſt mortem Arium & Macedonium nominatim anathematizat. Conc. Epheſ. part.* 3. *cap.* 20. Quæ ille ut mortuis anathema incuti poſſe, nos eo promimus, ut errores authoreſque una damnationis ſententia conteri ſolere conſtet. Huc refer quæ ſuprà in Nicænam, in Epheſinam & in Chalcedonenſem Synodum commentati ſumus, ubi patefactum eſt, non paucos erroris damnationi ſubſcripſiſſe, qui authorem non ita ſenſiſſe opinarentur; quique Eccleſiaſtica tandem authoritate compulſi ſunt, authoribus quoque ipſis nominatim anathema impingere, ut Ario Euſebiani, (apud Socratem, cautati priùs ſe reſtitiſſe Synodo, cùm ejus fidem oſcularentur, quod ab eadem fide Arium diſſidere non putarent; *lib.* 1. *cap.* 10. 19. & apud Nicephorum *lib.* 8. *cap.* 18. 43.) Neſtorio Theodoretus & alii, Ægyptii Eutycheti. Cùm hactenus ergo ſolemne fuerit Eccleſiæ Catholicæ Synodiſque, non erroribus tantùm, ſed ipſis authorum nominibus execrationem indicere: qua ex rima putant aliqui ſibi hanc poſſe affluere licentiam damnatos authores abſolvendi, hoc eſt, damnatricem eorum Eccleſiam & priſcas omnes Synodos condemnandi? Nam etiam quibus aderant non errorum, ſed perſonarum defenſores, ut Arium, Neſtorium, Eutychetem: etiam ante damnationem præmortuos & damnavit Eccleſia & damnare compulit.

XXXII. Libros maximè ipſos hæreticorum proſcribere curæ fuit Patribus, Synodiſque omnibus. In eam rem exſomnis vigilavit ſolicitudo Imperatorum & Pontificum. Neſtorii libros, item Arii, Theodorique quidam erroribus liberabant, ut alibi dictum: in eos tamen ut hæreſeos fomites peræquè lex ſacra & publica ſæviit. Vide Conciliorum omnium generalium acta. Vide & Nomocanonem Photii *tit.* 12. *cap.* 3. Eccleſia ergo quæ ſibi hanc poteſtatem vendicat libros inurendi hæreticos, nulli poteſtatem facit, eoſdem deinceps defendendi. Cùm vel maximè autem Eccleſia convenit univerſa, vel ſine conventu ſynodico, univerſa nihilo ſeciùs deteſtatur aliquem librum, ut ſeminarium prophanæ hæreſeos: num eundem approbandi cuilibet etiam doctiſſimo poteſtatem facit? Quorſum enim univerſa convenit, examinat, definit Eccleſia, ſi per ipſam mox licet contrà vel dicere, vel ſentire? Nec doctrinæ privatam opulentiam poteſt quiſquam prætendere. Quantula enim hæc eſt, privata cùm ſit, præ univerſali totius Eccleſiæ ſapientia? Præ luce Spiritus Sancti Eccleſiam circufluente, quantilla eſt ſingulorum fax? Soli Eccleſiæ quis lumen ingenioli componat, quis præponat? Audiant hac deluſi ſuæ ſagacitatis inſania Auguſtinum *lib.* 2. de. Bap. contra Donat. *cap.* 5. *Ideo plerumque doctoribus minùs aliquid revelatur, ut eorum patiens & humilis charitas in qua fructus eſt major, comprobetur: vel quo modo teneant unitatem, cum in rebus obſcurioribus diverſa ſentiunt: vel quo modo accipiant veritatem, cum contra id quod ſentiebant, declaratum eſſe cognoſcunt*. Audiant ſaltem Facundum Hermianenſem Epiſcopum, hæc de Eccleſia ſynodicè collecta edocentem, quæ de eadem ubique ſparſa, eodem jure dici poſſunt, utpote & ipſa pariter erroris inſolentiſſima: *Ubi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: nam fideliter invocatus non ſolùm à ſacerdotibus, ſed ab omni populo ſuo, cujus fides & expectatio ex illorum authoritate dependet, dat omnibus congregatis unum cor & animam unam, ut nullus eorum ſuam velit eſſe ſententiam, niſi quæ fuerit veritatis. Quoties ibi doctiores indoctioribus, & plures paucioribus, illo eorum medio, cedunt? Quoties etiam per neſcientes, ſcienter operatur ipſe qui poteſt omnia facere ſupra quàm petimus, aut intelligimus? Lib.* 8. *cap.* 7. Ita ille cùm de tribus Capitulis, id eſt, de factorum & perſonarum, ut volunt, quæſtionibus res ageretur. Porro non Synodo tantùm ſed Eccleſiæ maximè ſuæ toto orbe terrarum diffuſæ Chriſtus *promiſit, quod nobiſcum ſit omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi; qui cum ſit omnipotens veritas, mentiri nullatenus poteſt*, ut idem ibidem ſubjicit. Audiant rurſus eundem Facundum *lib.* 10. *cap.* 1. regulam figentem emendandi Synodorum judicii: *Si ſuſpiciones judiciorum ſententiam dicent, nihil omnino eſt; quod non aliter atque aliter judicetur. At iſti volunt judicari tantam Synodum per tantos annos tanta univerſalis Eccleſiæ pace firmatam: & nihil quod cognoſcamus, ſed hoc ſolùm afferunt, quod pro ſuo nos velint arbitrio ſuſpicari. Ergo ſi cupiunt, ut cum illis hanc Synodum ego quoque reprehendam, tale aliquid ad eam deſtruendam idoneum requirant*, *ac proferant, quod tam certum mihi ſit, quàm certum mihi eſt eſſe me.* Qui ab Eccleſia libros damnante diſſentiunt, utunturne argumentis tam certis, quàm certi ſunt eſſe ſe? Et argumenta ſi qua tam certa & evidentia ſuppeterent, an ea Eccleſiam præterirent? Audiant quid Marco Epheſino reſponſum ſit à Joſepho Methonenſi Epiſcopo: *Superba de teipſo opinione deceptus, putaſti univerſa te Synodo prudentiorem & doctiorem eſſe; quod extremæ dementiæ argumentum eſt, unum ſcilicet hominem antecellere univerſis. Eſto ſi unum cum uno conferas, id enim credibile eſt; at univerſa Eccleſia congregata unum hominem eſſe præſtantiorem, omnino impoſſibile eſt. Alioquin & Arius, & Eunomius, & reliqui generalium Conciliorum hoſtes hoc ipſum dicent. In Append. Conc. Florent.* Audiant quid in Concilio Baſileenſi, *In Append.* ad Bohemos peroratum ſit: *Quis major vobis honor contingere poteſt, quàm quod ſponſa Chriſti, & regina adſtans à dextris ejus judicet inter vos? Quæ major certitudo veritatis, quàm quòd diſcipula Spiritus Sancti ſententiam pronunciet? Quem unquam fideliorem judicem invenire poteritis, quàm amantiſſimam matrem veſtram? Nolite ergo diſputando laborare, nec contendendo verbis alter alterum laceſſere. Quid vos multitudine librorum oneratis? Cur diverſorum magiſtrorum ſententias in medium affertis? Cur intelligentias veſtras humanis inquiſitionibus ac ſubtilitatibus defatigatis? Ecce in medio veſtri adeſt Magiſtra veſtra, cui Spiritus Domini ſenſus, myſteria, & arcana aperit Scripturarum. Non mihi opus eſt judicando, ut legis peritos advocem, aut bibliothecas perſcruter. Nullius horum conſilio opus habeo, cui Dominus conſulit. Charitas Domini meum ſemper intellectum illuſtrat, & agnus meus Jeſus Chriſtus ante me lucernam defert.* Quæ omnia non ad ſolas fidei, ſed ad omnes Eccleſiæ univerſæ doctrinales definitiones ſpectant. Ubique enim Sponſa Chriſti eſt, & Spiritus Sancti plenitudinem circumgeſtat, & in medio ejus eſt Chriſtus, & illi unum aliquem ſe anteferre inſolentiſſimæ veſaniæ eſt. Adde quod ipſis fidei judiciis conjunctiſſima eſt librorum cenſura. Nam & Marcus Epheſinus, & Boemi, & omnes denique hæretici non de fide tantùm, ſed & de ſenſu antiquorum Patrum cum Eccleſia Catholica altercabantur. Quibus adeo ſi largiaris, ut in librorum ab antiquis tractatoribus conſcriptorum ſententia enucleanda aberrare poſſe Eccleſiam Catholicam ſentiant: prohibere vix jam poteris, quin traditionem ſibi vendicent, veritatis fidiſſimam interpretem.

XXXIII. Sed & hoc ipſum Synodi quintæ judicium, etſi ut volunt, in factis tantùm & perſonis verſatum ſit, univerſalis tamen Eccleſiæ authoritate coruſcaſſe, adeoque Chriſtianum neminem ab eo diſſentire potuiſſe, docet Pelagius Papa I. *epiſt.* 3. *De Liguribus atque Veneticis & Iſtris Epiſcopis quid dicam? Quos idonea eſt excellentia veſtra, & ratione & poteſtate reprimere; & dimittitis eos in contemptum Apoſtolicarum Sedium de ſua ruſticitate gloriari. Cum ſiquid eos de judicio univerſalis Synodi, quod Conſtantinopoli nuper actum eſt, fortè movebat: ad Sedem Apoſtolicam, quomodo ſemper factum eſt, electis aliquibus de ſuis qui dare & accipere rationem poſſent, dirigere debuerunt: & non clauſis oculis corpus Chriſti Dei noſtri, hoc eſt, ſanctam Eccleſiam lacerare. Nolite ergo dubitare hujuſmodi homines principali vel judiciali authoritate comprimere.* A judicio univerſalis Synodi & Eccleſiæ totius diſſentire non ſinit; cogit aut doceri quæ neſciunt, aut ſæculari poteſtate coerceri. Et ad eundem Narſetem Comitem *epiſt.* 5. vetat eos ad aliam ſuſpirare Synodum, quaſi inſtaurari alia diligentior poſſit ejuſdem rei diſceptatio; ſed quod ignorant, doceri, vel comprimi. *Nec licuit aliquando, nec licebit particularem Synodum congregare. Sed quotiens aliquibus dubitatio naſcitur, ad Apoſtolicam Sedem pro recipienda ratione conveniant: aut ſi fortè ita obſtinati & contumaces extiterint, ut doceri non velint, eos ab eiſdem Apoſtolicis Sedibus aut attrahi ad ſalutem quoquo modo neceſſe eſt, aut ſecundùm Canones, per ſæculares comprimi poteſtates.* Similiter Gregorius *lib.* 4. *epiſt.* 49. ad Epiſcopos Iſtriæ: *Hortor, dilectiſſimi fratres, ut ad me venire debeatis, dummodo ratione percepta, à concordia ſanctæ univerſalis Eccleſiæ diſſenſio vos nulla diſſociet, &c. Et ſeu ad conſentiendum mihi cor veſtrum miſericordia divina compunxerit, ſive quod abſit, in ea vos durare diſſenſione contigerit, ad propria vos relaxare curabimus.* Et ita conſtantiſſimè ſummi Pontifices Pelagius uterque & Gregorius à judicio quintæ Synodi diſſentire neminem, vel ad aliam Synodum provocare paſſi ſunt; ſed quòd jam univerſalis Eccleſiæ conſenſione irretractabiliter definita res eſſet, contrà bacchantibus unam ſupereſſe voluere medicinam, ut docerentur, & eis ſatisfieret; aut obſtinati regia poteſtate contererentur.

XXXIV. Quod vel hinc etiam dilucidius fiet, quòd de tribus Capitulis ideo renovari examen potuiſſe in Synodo quinta teſtati ſunt, quoniam quæ de illis Synodus Chalcedonenſis prælibaverat, ea confirmare Leo Papa recuſaverat: ac proinde ea dici non poterant Synodi Oecumenicæ, vel univerſalis Eccleſiæ judicia: cujuſmodi ſola ſunt irretractabilia. Pelagius in epiſt. ad Epiſcopos Iſtriæ, ex epiſtolis Leonis Papæ decerpit ſegetem uberrimam teſtimoniorum, qua oſtendit, *nihil ſe omnimodo de Chalcedonenſi Synodo ſuſcipere, niſi quod de ſola fide geſtum fuerat, &c. Poſtquam nihil aliud Synodi niſi fidei definitionem recepit, quid eſt aliud, niſi quod cætera, quæ illic ſpecialiter mota ſunt, refutavit, &c. Ipſe Leo ſicut multa ſuperiùs epiſtolarum ejus atteſtatione docuimus, geſta multiplicia cauſarum ſpecialium reprobando, authoritatem Synodi in ſola fidei definitione conſtrinxit, &c. Quidquid ergo præter fidem agitur, Leone docente oſtenditur, quia nihil obſtat, ſi ad judicium revocetur, &c. Epiſtolam Ibæ licenter unuſquiſque reprehenderet, etiamſi Epiſcopi in eodem Concilio reſidentes ſuis illam ſubſcriptionibus approbaſſent. Quia poſtquam beato Leone ſcribente, jus retractandi & dijudicandi conceditur, etiamſi qua eſſe poterat, eorum qui interfuerant, in privatis negotiis authoritas, vacuatur.* Nec aliter *epiſt.* 5. *Neceſſe eſt vos omnes epiſtolas ſynodales ſolicitè vigilanterque percurrere, ut evidentiùs agnoſcatis, quia Sancti Patres nihil aliud de Chalcedonenſi Synodo in ſuis epiſtolis firmaverunt, niſi ut inviolabilis fidei definitio ſervaretur.* Profert mox verba Leonis qui ait, ſe aſſenſum eſſe Synodo, *In ſola videlicet fidei cauſa, quod ſæpè dicendum, propter quam generale Concilium & ex præcepto Chriſtianiſſimorum Principum, & ex conſenſu Apoſtolicæ Sedis placuit congregari.* Ex mox Pelagius, *Privatas cauſas quæ illic poſt definitionem fidei actæ ſunt, non ſolùm minimè confirmavit, ſed & retractari atque dijudicari permiſit.* Ergo tametſi de factis & perſonis hæc agitata eſſent judicia in Synodo Chalcedonenſi: retractari tamen neutiquam poſſent, niſi Leo Papa ea refutaſſet, adeoque Oecumenicæ Synodi authoritatem hac in parte detraxiſſet.

XXXV. Ex adverſo autem ut irretractabilia eſſe oſtenderet Facundus Chalcedonenſium Patrum de tribus Capitulis judicia, à Leone Papa illa demonſtrare laborabat confirmata fuiſſe. *Abſit ut ille vir ſanctus licitum ſibi putaret, quod non expedire cernebat: & magni ſui certaminis palmam, poſtquam vicit, amitteret. Quid enim jam integrum, vel quid conſtare poteſt immobile, ſi tanti Concilii ſententia vel ſicut imperfecta ſuppleri, vel ſicut dubia, rurſum diſcuti videretur? Non autem in ſola fidei dubitatione vel definitione Conciliorum valet authoritas: verùm etiam in* *omnibus quæ pro pacis & unitatis obſervantia, cujus maxima ſapientibus cura eſt, modeſtè ibi fuerint ac bene compoſita. Lib.* 2. *cap.* 6. Et infrà: *Et revera quis erit contentionum atque certaminum finis, ſi de his quæ totius Eccleſiæ conſenſione firmata ſunt, ſemel licuerit ferre judicium? Cur enim non rurſus ipſum judicium judicetur? Et ideò prudentiſſimus vir Leo, nullam penitùs dans occaſionem quærentibus, denunciabat dicens, Nihil prorſus de bene compoſitis retractetur, &c. Si verò Beatiſſimus Leo, quamvis recentioris Concilii, & nulla antè ſui deceſſoris aſſertione defenſi, quidquam in diſceptationem revocare non eſt paſſus: quomodo ab aliis creditur quartus decimus ſucceſſor ejus Sanctus Vigilius, novum poſſe aliquid judicare?* Idem rurſus copioſè proſequitur Facundus *lib.* 12. *cap.* 2. Utriſque ergo hinc & inde id conveniebat, qualiacumque demum eſſent illa tria Capitula, non poſſe de his quæ totius Eccleſiæ conſenſione, quæ Leonis Papæ ſuffragio firmata eſſent, rurſus judicium iterari: non debere ipſa iterum judicia judicari: ſed in eo diſſidebant, quòd à Leone Papa, atque adeo ab occidua, proindeque ab univerſali Eccleſia, hi affirmarent, illi pernegarent confirmata fuiſſe decreta Synodi Chalcedonenſis de tribus Capitulis: adeoque ad novum examen trahi potuiſſe iſti dicerent, contrà illi dicerent. In iſtiuſmodi ergo etiam Eccleſiæ totius definitionibus, ne defenſores quidem trium Capitulorum eam ſibi diſſentiendi & ad nova revocandi examina indulgebant licentiam. Ergo Theodori ſcripta, Ibæ epiſtolam, Theodoreti nænias in Cyrillum, ſi ab aliqua primùm, putà à quinta Synodo, damnata fuiſſe, & Romani Præſulis acceſſiſſe conſenſum, Facundus vel ejus gregales tunc audiſſent, protinus ſubſcribendum & ſibi & omnibus eſſe nequaquam ambigerent.

XXXVI. Id dilucidè iterum ex Ferrando Carthaginenſi Diacono conſtabit. Qui epiſt. ad Pelagium & Anatolium, *num.* 6. de epiſtola Ibæ quam contendit in Chalcedonenſi Synodo laudatam fuiſſe: *Si tunc aliquis accuſator epiſtolæ, cujus Catholica eſſe dictatio claruit, ad majora judicia provocaret, appellationi forſitan ſecundùm conſuetudinem locus pateret. Sed quo iret? aut ubi majores reperiret in Eccleſia judices? ante ſe habens in legatis ſuis Apoſtolicam Sedem, qua conſentiente, quidquid illa definivit Synodus, accepit robur invictum?* Et mox: *Univerſalia Concilia, præcipuè illa, quibus Eccleſiæ Romanæ conſenſus acceſſit, ſecundæ authoritatis locum poſt canonicos libros tenent, &c. Quæ finiuntur judicantibus Epiſcopis ſanctis, & ad B. Petri memoriam perducta, diligentiùs examinantur atque firmantur, ſequenda ſunt, tenenda ſunt, amplectenda ſunt: in retractatione ſub qualibet pietatis occaſione teneri non debent.* Et tandem regulis in ea jactatione tenendis hanc cæteris præfert, *Ut Concilii Chalcedonenſis vel ſimilium ejus nulla retractatio placeat: ſed quæ ſemel ſtatuta ſunt, intemerata ſerventur.* Ergo & Patroni Capitulorum tunc procul abhorrebant ab hac quorundam hodie opinatione, poſſe exerrare & Pontificem, & Synodum Oecumenicam, & Eccleſiam univerſalem in dijudicatione librorum; & proinde quamvis quinta Synodus Theodori vel Theodoreti libros ſaltem aliquos confixerit, & prima Sedes conſenſerit, poſſe non Eccleſiam modò, ſed quemlibet Theologaſtrum ejus infirmare judicium. Contrà enim Facundus, contrà Ferrandus ſtatuta etiam hoc genus ſynodalia retractare vetant, *ſequi, teneri, amplecti* jubent, non privatos tantùm, ſed Eccleſiam ipſam: Romani autem Pontifices & Catholici omnes in id ipſum conſpirabant. Denique idem Ferrandus ibidem: *Concilia quæ vetuſtas firmavit, & cuſtodivit devota poſteritas, obedientiam de nobis exigunt, nullam relinquentes dubitandi neceſſitatem.*

XXXVII. Idem emicat ex alia Romanorum Præſulum exceptione: qui tria Capitula in controverſiam vocari poſſe, & in quinta Synodo damnari potuiſſe reſpondebant, non quod errare in ſuo de iis judicio potuiſſet quarta Synodus, & poſterioris eſſet Concilii errata prioris emendare; ſed quod de iis actum eſſet, finita jam & terminata Synodo Chalcedonenſi, nempe poſt actionem ſextam, in qua velut ad calcem Synodi Canones aſſuuntur. Pelagius II. in epiſt. ad Epiſc. Iſtr. *Quia vero in actione ſexta fidei cauſa perficitur, ipſa Epiſcoporum omnium generali ſubſcriptione declaratur, &c. Unde & in cauſis poſt ſpecialibus, nudis tantummodo verbis loquuntur, atque ea quæ decernentes dixerant, nulla ſuppoſita ſubſcriptione firmaverunt, &c. Actione ſexta clamarunt Epiſcopi, Supplicamus, dimitte nos, pie Imperator, dimitte nos, &c. Quia verò & apud eoſdem Epiſcopos qui in Chalcedone reſederunt, in veneratione Synodus nonniſi uſque ad fidei definitionem fuit, per hoc apertè oſtenditur, quod plerique Græci antiquiores codices, continere Synodum nonniſi in ſex actionibus ſubjunctis Canonibus demonſtrantur, ut omnino cætera quæ privato ſtudio fuerant mota, non habeant.* Et Greg. *lib.* 3. *epiſt.* 37. *De Synodo illa, quæ à multis quinta nominatur, ſcire vos volo, quia nihil contra quatuor ſanctiſſimas Synodos conſtituerit, vel ſanxerit; quippe quia in ea de perſonis tantummodo, non autem de fide aliquid geſtum eſt, & de his perſonis, de quibus in Chalcedonenſi Concilio nihil continetur, ſed poſt expreſſos Canones facta contentio, & extrema actio de perſonis ventilata eſt.* Et *lib.* 7. *epiſt.* 54. *Sancta Chalcedonenſis Synodus uſque ad definitionem fidei & prolationem Canonum de generalibus cauſis locuta eſt. Nam poſt prolationem Canonum ſpecialia Epiſcoporum certamina ſopire curavit. Epiſtolam verò, quam in ea Reverendiſſimus Ibas denegat ſuam, quòd in extrema parte Synodi jaceat, agnoſcis.* Vides quàm nunquam his Patribus in mentem venerit arrogare licentiam vel ſibi, vel Eccleſiæ, nedum privatis quibuslibet, authores librosque vel abſolvendi quos damnaſſet, vel damnandi quos abſolviſſet Oecumenica Synodus. Ideo & Pelagius I. *epiſt.* 14. ut ſe in amplectenda Synodo quinta nihil quartæ obloqui ſignificet, profitetur ſe *quicumque à quatuor Conciliis abſoluti ſunt, eſſe orthodoxos habiturum, &c. Omnes quos damnaverunt, habere damnatos; quos receperunt, inter orthodoxos venerari.*

XXXVIII. Patres verò Quintæ Synodi paulò alia rem aggreſſi ſunt via. Nam Capitula evicere nuſquam in Chalcedonenſi Synodo vel leviſſimè approbata fuiſſe: & etiamnunc à ſe damnari & abſolvi eoſdem, quos Chalcedonenſis Synodus damnaſſet, vel abſolviſſet: nec unquam tunc ſubiit cujuſquam animum tam fœda exceptio, potuiſſe Synodum Chalcedonenſem in judicio iſtiuſmodi hallucinari. Itaque *Collat.* 3. tractationi trium Capitulorum ita præfantur: *Sanctas quatuor Synodos ſuſcipimus, & omnes condemnatos à prædictis ſanctis quatuor Conciliis, tanquam condemnatos habemus.* Et *collat.* 6. Synodus dixit, *Contraria per omnia eſt epiſtola, quam Ibas ſcripſiſſe dicitur, definitioni quam pro recta fide ſancta Chalcedonenſis Synodus pronunciavit. Unde & procedentes omnes coegerunt Ibam anathematizare Neſtorium, quem vindicabat impia epiſtola, & inſuper impia ejus dogmata, & ſubſcribere definitioni quam pro fide expoſuerunt, ad refutanda certè ea, quæ prædicta epiſtola vindicat. Et hæc fecerunt pro nullo habentes ea quæ ab uno vel duobus pro eadem epiſtola dicta ſunt, qui & ipſi ejuſdem omnibus facti voluntatis, Ibam ſuſceperunt, cum pœnitentiam egiſſet, & Neſtorium anathematizaſſet, & ſubſcripſiſſet definitioni ab eodem ſancto Concilio expoſitæ.* Ita illi à Chalcedonenſi Concilio propulſant ſtudioſiſſimè calumniam approbatæ Ibæ epiſtolæ. A quo improbatam potiùs demonſtrant ex eo, quod

Ibam compulerit, Neſtorio & ejus dogmati anathema dicere, fideique definitioni ſubſcribere. Quod ab uno autem vel altero Epiſcopo laudibus affecta ſit epiſtola, non id ſtatim univerſo Concilio adſcribendum. Et in *collat.* 8. *Sed quia Theodori & Neſtorii impiorum defenſores alio modo machinabantur confirmare eorum perſonas & impietatem, & dicebant iſtam impiam epiſtolam, quæ defendit Theodorum & Neſtorium & eorum impietatem, ſuſceptam eſſe à ſancto Chalcedonenſi Concilio: neceſſarium eſſe putavimus per omnia oſtendere, liberam eſſe ſanctam Synodum ab impietate quæ in epiſtola continetur, &c.* Et mox: *Illud omnibus facimus manifeſtum, quod nec partes interlocutionum unius vel ſecundi, quibus utuntur Theodori & Neſtorii ſequaces, præterire ſuſtinuimus; ſed iſtis, & aliis omnibus interlocutionibus in medio prolatis, & his quæ eis continentur conſideratis, invenimus, quod non aliter paſſi ſunt prædictum Ibam ſuſcipere, priuſquam exegiſſent eum, Neſtorium & impia ejus dogmata, quæ in epiſtola vindicantur, anathematizare. Et hoc fecerunt tam alii religioſi Epiſcopi prædicti ſancti Concilii, quàm illi duo quorum interlocutionibus quidam uti conantur.* Procul ergo diſceſſerant Patres iſti ab eorum ſententia, qui vel generalibus Synodis errorem obrepere poſſe nugantur, in ſcriptorum examine librando.

XXXIX. Etſi ergo alias alii ſectarentur rationes purgandæ Chalcedonenſis Synodi, omnibus tamen & Orientalibus & Occidentalibus Epiſcopis conveniebat, in iſtis etiam quæ factorum & perſonarum dicuntur quæſtionibus, non poſſe quæ ſemel in una Synodo definita fuerint, retractari in alia & everti. Itaque ſchiſmatici quidem vociferabantur, approbata in Chalcedonenſi Concilio tria Capitula non potuiſſe in quinta Synodo damnari: regerebant orthodoxi ideo in quinta damnari potuiſſe, quòd in quarta non eſſent approbata. Non fuiſſe autem approbata Chalcedone ea Capitula, alii aliis rationibus proſequebantur, quibus tamen nulla intereſt conflictatio. Conſtare enim poteſt quòd & Leo Papa nequaquam illa de privatis cauſis judicia confirmarit: & generalem Synodum actio ſexta terminarit: & illi ipſi qui adhuc Chalcedone poſt finitam Synodum conveniebant ad Epiſcoporum cauſas ſopiendas, Ibæ epiſtolam minimè approbarint.

XL. Nec tamen Auguſtino obloquimur, clamanti *ipſa plenaria ſæpè Concilia priora poſterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat.* Perſpicuum eſt enim non eò hæc collimare, ut in librorum examine hallucinari poſſint Concilia plenaria, & priora à poſterioribus emendari: quippe cùm in ea re locum non habeant nova *rerum experimenta*. Sed de ejuſmodi cauſis differit Sanctus Pater, quæ ita in Conciliis quibuslibet definiuntur, ut ſi nova poſt, quæ priùs latuerant, aperiantur experimenta, ſeu argumenta ſcelerum, & inſtrumenta, tunc neceſſe ſit renovari judicium, & in contrarium fortaſſis reflecti ſententiam. Ita alibi Auguſtinus, Cæciliano anathema vel poſt mortem infigendum clamat, ſi qua nova quæ hactenus fefelliſſent, ejus retegantur crimina: tametſi ille & Romano & Arelatenſi plenario Concilio purgatus fuiſſet. *Epiſt.* 50. *In cauſa Cæciliani qui crimina objecerunt, quæ nec potuerunt probare, nec poſſunt, ſe ab Eccleſia Catholica, hoc eſt, ab unitate omnium gentium diviſerant. Quamvis etſi vera eſſent, quæ ab eis objecta ſunt Cæciliano, & nobis poſſent aliquando monſtrari, ipſum jam mortuum anathematizaremus.* Hæc ſunt *experimenta* in dies emergentia, ubi *poſſunt monſtrari* crimina, quæ priùs *probari non potuerant*. Ita Arelatenſe plenarium quodammodo à poſteriori Concilio emendaretur. Quamvis vel tunc nec ipſum Arelatenſe Concilium erraſſe dici poſſet. Ubi enim nulla vel allegabantur, vel probabantur crimina, nimirum quia latebant, non errabat ſententia quæ abſolveret: immo erraſſet, niſi abſolveret. Unde apud Rainaldum ad ann. 1311. *num.* 54. de Templariorum Ordine in Concilio Viennenſi per errorem, ut quidam volunt, extincto, hæc habet MS. Vaticanum: *De Templariorum extinctione videtur modeſtè loquendum, ita ut non conferatur culpa in Pontificem, cum conſtet ipſum & Concilium feciſſe judicium ſecundùm allegata & probata.* Ad hæc cùm ait Auguſtinus ipſa plenaria Concilia *ſæpè* priora poſterioribus emendari: ad Oecumenicas Synodos vix potuit intueri. Ecqua enim ævo Auguſtini potuerant Oecumenica Concilia à poſterioribus emendari? Num Nicæna Synodus à Conſtantinopolitana? At quis neſcit, quanto Nicæna cæteris antiſtet? Deinde num illud *ſæpè* dici poſſet? Nec in futurum regulam figit Auguſtinus, ſed quid fiat, & ſæpè fiat, perhibet. Per plenarias ergo, non Oecumenicas tantùm, ſed vel tranſmarinas, vel univerſales Afris uſitatas intelligit. Unde *lib.* 2. de bapt. contra Donat. *cap.* 9. *Si Concilium Cypriani attenditur, huic eſt univerſæ Eccleſiæ poſterius Concilium præponendum. Nam & Concilia poſteriora prioribus apud poſteros præponuntur, & univerſum partibus jure optimo præponitur.* Vides ut priora à poſterioribus Conciliis emendari ſinat, nempe in diſciplinæ magis, quàm fidei cauſa; & priora univerſalia Africana, cujuſmodi fuerant illa Cypriani, de rebaptizandis hæreticis, à poſterioribus Eccleſiæ univerſæ. Alioqui conſtat indubitatiſſimè, quod Romanus Pontifex Martinus I. elocutus eſt in *act.* 1. Concilii Lateran. *Sancta Chalcedonenſis Synodus definivit: hoc eſt dicere, omnium Sanctorum chorus. Quoniam quod una Sanctorum Patrum Synodus judicare videtur, tam omnes Synodi, quàm univerſi omnino confirmare Patres noſcuntur, utpote in uno eodemque verbo fidei viciſſim ſibi per indiſſolubilem conſonantiam concordantes.* Nempe ubi nulla lapſu temporum è latibulis ſuis proſiliunt experimenta.

XLI. At in epiſtolarum, commentariorum, librorumque dijudicatione, eccunde nova advolabunt poſteriori Synodo experimenta? Quin ex adverſo tantum ſcriptorum quorumlibet ſenſus & intelligentia tenebreſcit magis magiſque, & fallere potis eſt, quantò lapſus temporum alios mores, & voces, vocumque ſignificationes diſſimiles invehit. Quamquam ergo magnoperè aſſentiar Nicolao de Clamengis, (*Diſput. de materia Conc. gener. pag.* 61.) ita ajenti: *Licèt Eccleſiæ militantis authoritas ſit maxima, quæ fundata ſupra firmam Petram, convelli non poteſt, & adversùs quam portæ inferi nunquam prævalere potuerunt, non illi tamen nos oportet, ut videtur, triumphantis Eccleſiæ titulos adſcribere, ut infallibilis ſit, aut impeccabilis, quæ ſæpè, ut noſti, & fallit, & fallitur: non dico in his quæ fidei ſunt: cum Chriſtus ad mortem properans, de illa ad Petrum dixerit: Petre rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: ſed in aliis quæ vel facti ſunt, vel morum, vel judiciorum: in quibus propter circumſtantiarum infinitam varietatem ac multitudinem, perdifficile eſt optimi medium ſemper attingere:* ab aliis tamen facti quæſtionibus, in quibus aberrare quandoque poteſt Eccleſiæ judicium, propter infinitam varietatem circùmſtantiarum, tardiùs quandoque, vel nunquam in lucem emergentium: hæc de libris judicia latiſſimo intervallo ſecernenda exiſtimo, ut nulli circumſtantiarum caligini, nulli teſtimoniorum fraudulentiæ obnoxia: ut ad doctrinam & fidem funditus ſpectantia: cùm & fides ſanciri & hæreſis configi non ſoleat, non ferè poſſit, niſi verbis, propoſitionibus, tractatibus, libris conſignata. Ideo nuſquam hactenus cùm tot annorum curricula effluxerint, cùm tot librorum millia cenſorio mucrone confoſſa ſint, vel ſemel contigit, ut Synodus poſterior prioris de quolibet libro ſententiam revocarit. Quò univerſim referri poteſt quod

Ferrandus in epiſt. ad Pelag. & Anat. diſputat pro tribus Capitulis, quæ probata fuiſſe Chalcedone autumabat. Eadem nos æquiùs multò diſſeramus de Theodori, Ibæ, Theodoreti ſcriptis indubiè à Quinta Synodo damnatis. *Vox adempta volentibus malè adſumpta defendere, quomodo iterum reſtituetur? Quis erit poſt tantos ac tales Pontifices negotii jam peracti novus & idoneus cognitor? Ex quibus mundi partibus aut civitatibus meliores antiquis Epiſcopis congregabuntur Epiſcopi, quibus poteſtas detur ſententias emendare majorum? Vel qua ſpe confidenter adſumant aliqui definire, videntes talium virorum judicia repente caſſari? Quomodo ſucceſſoribus noſtris poterit placere, quod agimus: ſi per nos docebuntur, irritum facere, quod præceſſores ſuos geſſiſſe cognoverint? Unde hæc nova cautela? Nunquid poſt Papam Leonem, Anatolium, Maximum Juvenalem, vel cæteros illius temporis ſacerdotes nullus fuit ex eorum ſucceſſoribus, qui legeret attentiùs & intelligeret, epiſtolam venerabilis Ibæ Epiſcopi malè Synodo inſertam fuiſſe? Habeo dicere, ſi retractentur Chalcedonenſis decreta Concilii, de Nicæna Synodo cogitemus, ne ſimile periculum patiatur.* Quibus & damnatores applaudebant Capitulorum, eo uno dempto, quod ea Chalcedone approbata uſquam fuiſſe inficiabantur. Liquet hinc autem ſynodicè vel damnatos poſteà abſolvi, vel purgatos poſteà condemnari non poſſe libros. 1. Quod nec meliores, nec eruditiores ſe majoribus ſuis poſteri venditare debeant. 2. Quod ſi majorum minores, horum rurſus judicia poſteriores evertent, & ita ſurſum deorſum volventur in Eccleſia res omnes, & nihil uſquam fixum ratumque erit. 3. Quod ipſius etiam Nicænæ Synodi de Arii libris convelli poterunt decreta, & refigi quæ fixa hactenus credebantur omnia.

XLII. Et idem ibidem: *Non expedit antiquorum Patrum, qui Chalcedonenſi noſcuntur interfuiſſe Concilio, vituperari deliberationem, retractari judicium, mutari ſententiam. Ne Synodus venerabilis apud omnes Eccleſias Orientis & Occidentis, perdat ſubito reverentiam ſuam; nec poſſit in definitionibus fidei robur inflexibile cuſtodire, ſi cœperit ex aliqua parte fragilis aut reprehenſione digna convinci. Quidquid ſemel ſtatuitur in Concilio & congregatione Sanctorum Patrum, perpetuam debet obtinere jugiter firmitatem.* Et mox, *Totum Concilium Chalcedonenſe verum eſt. Quidquid ibi dictum, geſtum, judicatum novimus atque firmatum, Sancti Spiritus operata eſt ineffabilis atque ſecreta potentia.* Quibus in eamdem ſententiam plura addenſat, ut mihi quidem videtur, prævalida. Nam ſi generalis Synodus aberrat in dijudicatione libri vel commentarii, ſeu doctrinæ eo contentæ, quid jam fidei Synodis habebitur? Si Synodus illum abſolvit, cujus nullum crimen probatur, quia tunc latet: eundem poſt alia denudato & probato crimine damnet convictum: nihil id de Synodi majeſtate & fide decerpit. At ſi libros Synodus prolixo perfuncta examine vel hæreticos pro Catholicis, vel Catholicos pro hæreticis habeat: quanta erit iſta ejus caligo, quanta vertigo Epiſcoporum, quanta Eccleſiæ magiſtræ infamia? Sed nonne illud ipſum eſt *critirion*, idem Spiritus Sancti lumen, idem cœleſte oraculum, quo & fides à Synodo generali prædicatur, & perfidia libris inſperſa proſcribitur?

XLIII. Et rurſus idem, ſi qua nobis oriatur circa proſcriptos à Synodis libros dubitatio, quì diluenda ea ſit, docet: *Univerſalia Concilia præcipuè illa, quibus Eccleſiæ Romanæ conſenſus acceſſit, ſecundæ authoritatis locum poſt Canonicos libros tenent. Sicut legentibus Scripturam divinitus inſpiratam non licet aliquid reprehendere, quamvis minimè valeant altitudinem cœleſtis oraculi comprehendere. Sed pius lector & quod non intelligit, credit; ut quod credit, mereatur intelligere. Sic omnino nec aliter Concilia quæ vetuſtas firmavit, & cuſtodivit devota poſteritas, obedientiam de nobis exigunt, nullam relinquentes dubitandi neceſſitatem.* Cum igitur tam certò damnarit quinta Synodus libros Theodoreti in Cyrillum, quàm à quarta abſolutos errans putabat Ferrandus: ſi quis minùs intelligit, quo jure aut qua veritatis luce damnati ſunt, credat, ut mereatur fide intellectum. Nec id homini Chriſtiano & Theologo novum, credere, ut intelligat; non intelligere, ut credat.

XLIV. Facundus eadem occinit *lib. 5. cap. 5. Neque enim eſt alia Conciliorum faciendorum utilitas, quàm ut quod intellectu non capimus, ex authoritate credamus: & ſicubi ratio minùs occurrerit, fides, ne labamur, citò ſuccurrat. Nam ſi poſt decretum diſceptare licuerit, ut dicatur, priùs probetur epiſtola illa, quòd recta ſit, ut credatur fuiſſe ſuſcepta, non eſt quare jam Concilia congregentur: nec terminatæ, immo nec terminabiles dicantur quæſtiones, quarum probatio ſemper exigitur. Cum enim non dicatur ſimiliter, probetur priùs, quod unius eſſentiæ ſint Pater & Filius, ut credatur hoc Nicæno Concilio terminatum.* Auguſtini doctrinam avidiſſimè combiberat Facundus. Non neſciebat, aliqua eſſe facta, quæ ita nunc latere, poſt pateſcere poſſent, ut inde Synodi poſteriores prioribus derogarent. At in librorum examine & judicio ſemel inſtituto ſynodaliter, negat idem conſtantiſſimè Eccleſiam vel Synodos generales alternare poſſe. Et tota tunc, ut ſæpiùs jam inculcavimus, conſentiebat Eccleſia; quæ ideò, ut quinta in Synodo damnari poſſent, pernegabat in parte purgata fuiſſe Capitula. Alioquì ut pergit Facundus, *Quæſtionibus univerſis in antiquo ſtatu manentibus, non ſolùm nihil Synodorum conſtitutionibus abſolutum eſſe videbitur: ſed etiam ad perpetuandas lites, quæſtionum in eis reſervata memoria. Et ideò non idem modus eſſe debet atque ordo quærendi, poſt definitionem Concilii totius Eccleſiæ conſenſione firmati, qui fuit ante definitionem. Tunc enim ratio poſcebat, ut ſi orthodoxa probaretur iſta epiſtola, ſuſcipienda judicaretur à Synodo: nunc autem ratio poſcit, ut ſi ſuſcepta probetur à Synodo, judicetur orthodoxa. Hanc obſervantiam tenentibus, nihil nobis prævalebit hæreticorum calliditas, ſi judicare non præſumamus, quod intelligere non valemus.*

XLV. Sed audienda nobis ſedulò eſt quinta ipſa Synodus *collat.* 8. ut aliena dediſcamus præjudicia, & ſincerum orthodoxæ Theologiæ lac ſugamus ex ipſis virginis Eccleſiæ uberibus. Cum ergo de damnandis trium ſcriptorum lucubrationibus diuturnum jam examen ſæviſſet, ait tandem opus eſſe, *ut definitio communiter ab omnibus nobis præbeatur fidei rectæ conveniens, &c. Nec enim juſtum eſſe ampliùs ſcandalum pro tribus iſtis capitulis creſcere, & Dei Eccleſiam conturbari, &c. Licèt enim Sancti Spiritus gratia & circa ſingulos Apoſtolos abundaret, ut non indigerent alieno conſilio ad ea quæ agenda erant: non tamen aliter voluerunt de eo quod movebatur, ſi oporteret gentes circumcidi, definire, priuſuam communiter congregati, divinarum Scripturarum teſtimoniis unuſquiſque ſua dicta confirmaverunt, &c. Unde, viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, &c. Sed & Sancti Patres qui per tempora in ſanctis quatuor Conciliis convenerunt, &c. Nec enim poteſt in communibus de fide diſceptationibus aliter veritas manifeſtari, cum unuſquiſque proximi adjutorio indiget, &c. Et ipſe Dominus dicit, ſi duo ex vobis convenerint, &c.* Diſceptationem & definitionem hanc ſuam *ad fidem* pertingere agnoſcunt. Fidei enim officium eſt, errores libris inſertos explorare & exurere. Ad hoc ſuum judicium, accerſunt induuntque ſibi illam authoritatem & lucem, quam Apoſtoli, quam priores Synodi Oecumenicæ præ ſe ferebant, erroris neſciam. Ad ſua hæc decreta Synodica, adaptant verba Chriſti, *Si duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Itemque Apoſtolorum: *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis*. Nec injuria. Nec enim de fide propriè in ea palmari Synodo quidquam Apoſtoli novum decrevere. Denique nuſquam in hac Synodo diſpeſcuntur aut diſpeſci ſinuntur errores authoreſque errorum, vel ſectarii errorum librorumque, quibus error afflatus judicatur. Unde tandem concludunt, *In memoria tenentes promiſſiones de ſancta Eccleſia factas, quod portæ inferi non prævalebunt adversùs eam, &c.*

XLVI. Quocirca & eadem Synodus imponi non poſſe certa in iſtiuſmodi etiam judiciis Synodo cuilibet Oecumenicæ, fidenter pronunciat ad finem *collat.* 5. *Ex his quæ Theodoretus impiè conſcripſit, miranda eſt ſubtilitas ſancti Chalcedonenſis Concilii. Sciens enim ejus blaſphemias, priùs quidem multis ſæpiùs uſa eſt contra eum exclamationibus. Poſtea verò non aliter eum ſuſcepiſſet, niſi anathematizaſſet Neſtorium & ejus blaſphemias, pro quibus antea ſcripſit defendens eas*. Et ſi minùs ſcripta hæc Theodoreti improbaſſet Synodus Chalcedonenſis, de ea id ſentiendum utique foret, quod de Cyrillo; qui Theodori libros penè tunc damnavit, cum ne damnarentur, ſoli indulſit diſpenſationi. Unde Synodus hæc quinta, *collat.* 8. *Apparent Patres non liberantes anathemate Theodorum, ſed diſpenſativè talibus quibuſdam utentes verbis, propter defenſores Neſtorii, & ejus impietatis, ut ab hujuſmodi errore eos abſtrahentes, ad perfectum deducerent, & docerent, non ſolùm diſcipulum impietatis Neſtorium addicere, ſed etiam doctorem ejus Theodorum*. Tum exempla diſpenſationis à Paulo repetunt, ut prælectum fuerat *collat.* 5. *Si propter diſpenſationem aliquid Patres dixerunt, ut ſepararent ab errore Neſtorii tunc defenſores ejus: tamen quoniam nec ſuſceperunt dicta illorum, & tempus quod diſpenſationis indigeret, præteriit, &c. Sicut Paulus cum ad tempus conceſſiſſet Circumciſionem Hebræis, nec non etiam ipſe circumcidiſſet propter diſpenſationem Timotheum: poſteà verò quod eſt perfectum docens, ad Galatas ait, ſi circumcidamini, Chriſtus nihil vobis prodeſt*. Et mox: *Per iſta docet Apoſtolus quod interdum diſpenſatio per congruum tempus prodeſt, & interdum efficit læſionem ad temporis qualitatem. Cum enim opus eſt ignorantes vel errantes docere, tunc maxima diſpenſationis utilitas eſt. Quando verò in doctrina perfectionis tempus eſt, tunc relinquentes patientiam ad perfectionem dogmatum pervenimus*. Ex quibus clareſcit, quod contendimus, ex diſpenſatione poſſe meritam damnationem ſuſtineri, & prorogari, non autem immeritam inferri aut præcipitari: nec errare Synodos, ſeu pro meritis damnent, ſeu ex diſpenſatione non damnent, libros quoslibet fidei adverſos.

XLVII. Indidem illud emergit, quòd damnatorum librorum defenſores, non ut in facti aut perſonæ quæſtione hallucinabundos, ſed ut proſcriptæ doctrinæ inſtauratores Eccleſia perſæpè deteſtatur. Ideo in verbis ſuprà relatis nuſquam Synodus quinta rem aliter interpretata eſt, quàm quòd Theodori & Ibæ epiſtolæ, & Theodoreti adversùs Cyrillum ſcriptorum Patroni, hæreticæ pariter patrocinarentur impietati. Idem evidentiſſimè explendeſcit ex collatione 8. per totum, ubi defenſionem librorum iſtiuſmodi & impietatis illis implicatæ promiſcuam ſemper & indiſcretam habent: ſeu illam aliqui arriperent, ſeu Synodo Chalcedonenſi impingerent. Itaque non potuiſſe ea Capitula approbari à Synodo Chalcedonenſi, invictiſſimè argumentantur, quòd non potuerit tanta impietas Synodo perſuaderi, quam ſuo etiam ipſa execrata eſt fidei decreto. Similiter in anathematiſmis collationi huic octavæ attextis, id urget, id unum molitur Synodus, non poſſe libros iſtos à quoquam defenſari, niſi hæreſeos patrono. Et vix aliter ſanè fieri poteſt. Perſuaſo enim & conſtituto hoc ſemel, hæreſin Neſtorianam opuſculis illis contineri, ut Synodo erat perſuaſiſſimum: vix poterant non ei videri hæreticæ ſectatores perverſitatis, quicumque opuſculis ejuſmodi favebant. Nec enim illud magni pendebatur, quòd iidem Neſtorio & ejus doctrinæ anathema à ſe dici clamitarent: Nam primò generalibus id genus profeſſionibus utuntur perſæpè hæretici, nec fides illis habetur, quòd iis mox derogent ſpecialium errorum pertinacia. 2. Neſtorii doctrinam ab iis verbo tenus damnari interpretabatur Synodus; reapſe autem, defenſione operum quibus propugnatur, defenſari. 3. Longè pronius erat credere, per Neſtorii doctrinam, aliud quid ab iis intelligi & damnari, non quod damnabat Eccleſia: quàm tam prolixas & enucleatas Theodori & Theodoreti lucubrationes alio & recto ſenſu ab iis intelligi, non inſano illo, quem Eccleſia averſabatur. 4. An Eccleſia Chriſti uſque eò flocci ſe fieri à filiis ſuis patietur, ut impunè ab iis infametur, etiam univerſa, & Synodaliter collecta, & operoſo examine perfuncta, & clamitetur non intelligere, non aſſequi ſententiam operum Theodori, tam prolixè & tædiosè diſſerentium? Hoccine imponi poteſt judici controverſiarum & doctrinarum omnium, commentariis ſemper aliquibus inſcriptarum, à Deo conſtitutæ? Nec uſque adeo inſaniebant defenſores tunc trium Capitulorum, ut privatam ſuam ſagacitatem anteferrent judicio & perſpicaciæ Eccleſiæ univerſæ. Sed Eccleſiam Eccleſiæ, Synodum Synodo componebant, & decreto Chalcedonenſis Synodi contumeliam fieri vetabant, ut longè plurimis antè allatis & infrà referendis teſtimoniis conſtat.

XLVIII. Quod verò ſomniarunt aliqui, anathemata quintæ Synodi, non in Catholicos trium Capitulorum recto ſenſu expoſitorum defenſores, ſed in hæreticos eorundem hæretico ſenſu intellectorum vindices evibrari, nihil poteſt alienius effutiri. Nam ex Liberato, Facundo, Ferrando, ex Vigilii & aliorum Pontificum epiſtolis manifeſtiſſimum eſt, eam concertationem totam inter Catholicos conflagraſſe. Liquet privatis ſimultatibus Pelagii Romani Diaconi, & Theodori Cæſarienſis in Cappadocia Epiſcopi excitatum in Eccleſia illud incendium. Liberatus *cap.* 23. *Pelagius æmulus exiſtens Theodoro Cæſ. Capp. Epiſc. volens ei nocere, eo quòd eſſet Origenis defenſor, flagitabat à Principe, ut Origenes damnaretur, &c. Rurſus illi callida fraude rogaverunt eum, ut dictaret librum in damnationem trium Capitulorum, &c. Cætera verò quæ ſubſequenter in Epiſcopis, & Catholica Eccleſia ab eodem Principe facta ſunt, quomodo conſentientes Epiſcopi in trium damnationem capitulorum muneribus ditabantur, vel non conſentientes depoſiti in exilium miſſi ſunt, vel aliqui fuga latitantes, in anguſtiis felicem exitum ſuſceperunt, quoniam nota ſunt omnibus, puto nunc à me ſilenda. Illud liquere omnibus credo, per Pelagium Diaconum, & Theodorum Cæſareæ Capp. Epiſcopum hoc ſcandalum in Eccleſiam fuiſſe ingreſſum. Quod etiam publicè ipſe Theodorus clamitavit, ſe & Pelagium vivos incendendos, per quos hoc ſcandalum introivit in mundum*. Vides à Catholicis in Catholicos in Eccleſia Catholica excitatam & bacchatam eſſe tragœdiam, de hæreticis nec verbum unum fieri. Liquet rurſus ſola Chalcedonenſis Synodi authoritate certatum eſſe in defenſionem trium Capitulorum: in eam ſe quinta Synodus quoque curam maximè arrexit, ut quartam Synodum tribus Capitulis infeſtam eſſe pervinceret. Inter Catholicos ergo pugna conſerebatur. Liquet Catholicos ſolos pro tribus ſcripſiſſe Capitulis, non hæreticos Liberatum, Ferrandum, Facundum, Vigilium Papam aliquando. Liquet Catholicos homines in multis regionibus Occidentis in trium Capitulorum defenſione pertinaces, etſi à Neſtoriana hæreſi abhorrerent, confeſſos ſe à quinta Synodo intellexiſſe, ideoque ſeceſſionem ab Eccleſia Catholica feciſſe. Liquet & ex Facundo, &

ex Victore Tunonenſi & aliis non Neſtorianos, ſed Catholicos Capitulorum defenſores, variis poſt Synodum exiliis ab Imperatore affectos fuiſſe. Liquet nec primum nec alterum Pelagium, nec Gregorium Papam, qui tandiu deſudarunt in ſchiſmaticis his recolligendis Eccleſiæ, id quod peropportunum fuiſſet, unquam protuliſſe: quintæ Synodi anathemata non niſi in eos furere, qui libros hujuſmodi hæretico ſenſu intelligerent, nequaquam verò in eos, qui rectum illis quoquomodo affingerent intellectum. Liquet cum tot Hiſpani, Galli, Ligures, Veneti, Iſtri, Afri, Hiberni, nonnihil vel omnino alieni fuiſſent à quinta Synodo, & eam tandem ſint amplexati, neminem illorum conteſtatum memorari uſquam, quòd ejus Synodi anathemata eos tantùm percellant, qui libros & hæreticum in libris ſenſum propugnarint; neminem diſcriminis quidquam interpoſuiſſe inter hos & alios ab aliis Synodis confixos tractatus. Vide autem ut Facundus hæc anathemata exponat *lib. 3. cap.* 1. *Ipſa ſubſcriptionis formula, quæ data eſt in condemnationem Theodori, non aliud videtur oſtendere, cum dictum eſt, Si quis non anathematizat Theodorum Mopſueſtiæ & ejus dogmata, anathema ſit. Quod in nullius hæretici damnatione meminimus contigiſſe, ut illi quoque anathema eſſent, qui ei anathema non dicerent. Siquidem multorum hæreticorum multos & dogmata latent, & nomina, qui anathema eſſe non debent, quoniam non anathematizant eos, quos neſciunt.* Et *lib.* 7. *cap.* 7. præfatus, quàm magnificè de Theodoro ſenſiſſet Joannes Chryſoſtomus, addit: *Si anathema eſt, qui Theodorum Mopſueſtiæ non dicit anathema, etiam Joannes Conſtantinopolitanæ clariſſimus Antiſtes Eccleſiæ, & confeſſor fortiſſimus veritatis, anathema eſt.* Et infrà: *Nunquid & Gregorius Nazianzenus, & Joannes Conſtantinopolitanus, & alii quos memoravimus, ac memoraturi ſumus, Patres Neſtoriano morbo dicentur obſeſſi, quia non ſolùm Theodorum non abdicant, verùm etiam prohibent abdicari? Aut & ipſos novo nomine, & hactenùs inaudito Theodorianos quiſquam vocare præſumet? Quòd ſi nullus hoc audet, cur alios, qui tenentes eorum Catholicam fidem, ſententiamque ſervantes, non audent in præjudicium Synodi Chalcedonenſis damnare Theodorum, Theodorianos vocant?* Et *lib.* 2. *cap.* 1. *Si communicemus eis, qui nobis jam anathema dixerunt, &c. Ipſis quoque turpe videri debuit, communicando nobis, anathema, quod in nos decreverunt, in ſemetipſos ultro convertere.* Uſque adeo omnes prorſus trium Capitulorum defenſores configebantur his anathematum jaculis, quantumvis Catholicum nomen, ſenſumque prætenderent: ut invidioſiùs quidem, ſed tamen auguretur Facundus, confoſſum iri etiam illos qui ne nominis quidem, nedum dogmatis Theodori conſcii ſunt: etiam illos qui ante vivis abierunt, quàm damnaretur Theodorus: etiam denique Chryſoſtomum ipſum, & Nazianzenum, qui Theodoro olim ſtuduerant. 2. Quærit Facundus, an Chryſoſtomus etiam *Neſtoriano morbo obſeſſus* dicendus ſit, qui ab anathematizando Theodoro tantoperè abhorruit. Ergo omnes prorſus etiam Catholico nomine ſe jactantes, à damnatoribus Capitulorum denigrabantur ut Neſtoriano morbo obſeſſi, niſi eorundem damnationi ſubſcriberent. Et inde eſt, quòd anathemata in Neſtorii ſequaces, in Theodori & dogmatum ejus propugnatores torquentur; quia Theodori ſcripta, cum Neſtorianam luem paſſim redolerent Synodo, non poterant eorum ſequaces non ei videri eodem contagio laborare. 3. Ideo à damnatoribus Capitulorum *Theodoriani* appellabantur eorum defenſores, *novo nomine & hactenus inaudito*, quo nempe Catholico nomine ſpoliarentur. At Neſtorianos ab Eccleſia olim abſciſſos & Catholici gregis nominiſque extorres, nihil attinuiſſet, Theodorianos, quaſi novo infamiæ incremento, appellitare. Ideo quos Theodoriano nomine & dedecore onerabamus, illi nos viciſſim Necrodioctas vocitabant. Ut ſcilicet Catholici nominis dignitate exturbarentur, qui quocumque demum alio dehoneſtarentur vocabulo. 4. Quorſum verò *& Sedes Apoſtolica per Vigilium Papam, & omnes Latinarum provinciarum Principes*, tamdiu, & tam fortiter reſtitiſſent, ut ait Pelagius Papa, damnationi Capitulorum, ſi Neſtorianum dumtaxat dogma anathemate perculerat Synodus; copiam autem fecerat tuendorum Capitulorum, dummodo Catholico ſenſu, de quo conveniebat, donarentur? Si veteres tantùm Neſtorianos Synodus impetiverat, eccur totus Occidens cum Synodo altercabatur? 5. Quorſum ibidem & alibi ſæpè Pelagius, Gregoriuſque confitentur, tum ſe quintæ Synodo acquieviſſe, tum acquieſcendum fuiſſe, *cum errorem cognoverunt, cum verum cognoverunt, cum quæ vera ſunt, agnoverunt, inventa veritate*? An priùs neſcierant Neſtorianam dementiam, quibuſcumque demum libris illita ea ſit, omnibus anathematum diris execrandam, meritòque in quinta Synodo execràtam fuiſſe? Tam turpi ignorantia caligare non potuerant. Sed Neſtorianum virus tribus Capitulis eſſe infuſum, & Oecumenicæ Chalcedonenſi Synodo non poſſe Capitulorum approbationem attribui, iſtud verò eſt quod neſcierant, & quamdiu neſcierant, Synodo ea ſub anathematis comminatione decernenti indignabantur: inventa veritate, Synodo manus dederunt. 6. Quamlibet autem excandeſcat Facundus, & invidiam faciat, nihil novatum eſt in decernendo anathemate non anathematizantibus tria Capitula. Quoties enim priſcæ Synodi vel errori, vel authori, librove cuilibet anathema occinuere, eodem anathemate implicuere conſequenter univerſos Synodicæ ſententiæ adverſarios. Itaque anathema Ario dicere, perinde eſt, ac Arii ſequacibus, Ario anathema dicere reſpuentibus, eundem anathematis infigere mucronem. Quàm conſtat igitur id fuiſſe quintæ Synodi decretum, tria Capitula Neſtorianæ impietatis veneno delibuta eſſe, & ideo execranda; tam conſtat id Synodo fuiſſe conſilii, ut qui ea non execraretur, execrationi eſſet ipſe. 7. Adde quòd vituperanda jure merito illa foret inconſtantia, ſi Neſtorianis Eccleſiam ſuggillantibus, quòd Neſtorium deteſtaretur, & tria Capitula tamen Neſtorio conſentanea approbantem Chalcedonenſem Synodum lamberet, & foveret: Eccleſia Catholica ſeu quinta Synodus contrà reponeret, tria Capitula Neſtorio conſona eſſe, ſed in Chalcedonenſi Synodo refutata eſſe, nedum approbata; at interim clam Catholicis copiam faceret ſecus ſentiendi, & Catholica eſſe illa Capitula, & in Chalcedonenſi Synodo fuiſſe confirmata. Ne orthodoxæ, ne Oecumenicæ Synodo tantam levitatis, aut ſimulationis ignominiam affricemus, ut ſententiam quaſi veſtem duplicem habeat, forenſem alteram, alteram domeſticam: aliudque crepet ad hoſtes, aliud clam filiis inſuſurret. 8. Similiter Eutychianis Chalcedonenſem Synodum abominantibus, eo maximè obtentu, quòd Neſtorianam in tribus Capitulis perfidiam authoraſſet: occurrit ex adverſo Synodus quinta, & ineſſe quidem Capitulis Neſtorianum virus, ſed illud Chalcedonenſes Patres deteſtatos eſſe demonſtrat. Inconſtanter ergo & inconſideratè prorſus filiis ſuis poſtea Eccleſia Catholica ſecus ſentire permitteret, nempe Catholica Capitula, atque Chalcedonenſi Synodo non ingrata fuiſſe. Hanc ſimulationem quantis, oro, conviciis & Neſtoriani, & Eutychiani inceſſiſſent? *9.* Sed quò illa pertinet diligentia quintæ Synodi, in coacervandis Theodori ſcriptorum & impietatum teſtimoniis, & in immenſam penè molem extruendis? An ut Neſtorianis, an ut Eutychianis perſuadeatur Neſtorio illum prælusiſſe? At utriſque de eo conſtabat. Ergo ejus rei fidem orthodoxis expugnare ſatagebat, quorum non pauci hactenus Theodorum in pretio habuerant. Cum autem ſummo conatu atque labore id eſſet perfectum, ut non Neſtorianis, non Eutychianis, ſed hactenus orthodoxis approbaretur Theodori ſcripta Neſtorio eſſe conſentanea: utique Synodica mox anathemata in eos perſtrepunt, qui Synodi conſilio adverſabuntur. 10. Ecquando autem coaluit Synodus nova fulminandis tantùm veteribus & carioſis hæreticis? Neſtorianis Epheſina, Eutychianis Chalcedonenſia fulmina abundè & plus ſatis erant conterendis. Nova hæc ergo quintæ Synodi tela in novam aliquam monſtri ſpeciem deſtinanda ſunt: in eos ſcilicet, qui Theodori tuendi ſpecie Neſtorium ex orco reducent. Porro his compreſſis, & nemine in Eccleſia Capitula poſthac defendente, nemine Chalcedonenſibus Patribus approbata fuiſſe dicente, querimoniæ Neſtorianorum & Acephalorum opprimentur. Denique perſpicuè Facundus in ſe ſuique ſimiles anathemata quintæ Synodi illiſa ſentit & confitetur.

XLIX. Sed & illud quoque non omittendum, illos non rarò variis erroribus illaqueatos fuiſſe, qui ſibi videbantur in facti tantùm quæſtione libera à Catholica Eccleſia diſſidere. Gregorius *lib. 7. epiſt. 54. Perverſi homines qui trium Capitulorum occaſione reperta, Eccleſiaſticam diſciplinam fugiunt, de ſuis carnalibus actibus reprehendi pertimeſcunt, ſubeſſe Sedis Apoſtolicæ præceptis nolunt, & nos quaſi de fide reprehendunt, quam ipſi neſciunt. Et dum neque in fide recti ſunt, neque in bonis operibus intenti, ſtudent ut certare pro fide videantur.* Et Pelagius II. *epiſt. 5. Facilè ſentietis, quantum ſit periculum, pro ſuperfluis quæſtionibus, & hæreticorum defenſione Capitulorum, tandiu ab univerſali Eccleſia ſegregari.* Anaſtaſius Bibl. in Sergio, ait rediſſe Aquilejenſes ad unitatem Eccleſiæ, *qui priùs errantes, priùs ſub erroris vitio tenebantur.* Ideo queritur Facundus ſe ſuoſque à Synodi defenſoribus *Theodorianos* vocari, *lib. 7. cap. ult.* & alibi. At viciſſim ipſe Catholicos ut *Necrodioctas* ſeu mortuorum inſectatores vocat. Nam in epiſt. nuper edita, hæc habet: *Theodorus ab iſtis jam novo hæreſis nomine crimineque cauteriatis, id eſt, Necrodioctis ſive Porcianiſtis damnatus eſt.* Et infrà: *Si hæreſin fecerunt hi ſicut docuimus, damnando vivos & mortuos. Spicil. tom.* 3. Nempe mortuorum judicem nonniſi Chriſtum, Apoſtolis ligandi conceſſam poteſtatem nonniſi in terra pertendebat. Et habebat ſuffragatores, ut ſibi videbatur, multos Pontifices Canoneſque. Itaque hæreſeos infamiam & ipſi Eccleſiæ, & ipſis Eccleſia aſpergebat, etſi in facti tantùm concertatione videantur diſcrepaſſe. Vides ergo quò res ea evadat, & in quantum ſe diſcrimen conjiciant, qui ipſi Eccleſiam, & quos Eccleſia Veritatis columna hæreſeos inſimulat.

L. Sed non paucos in errorem agit ſua humanitas, ut molliori interpretatione vel Theodoreti in Cyrillum ſcripta, vel Honorii Papæ epiſtolam ab hæreſeos nota liberent, & in rectum ſenſum traducant, atque adeo in iis confodiendis aberraſſe generales Synodos ſuſpicentur. Sed cum interpretando iiſdem opuſculis vel rectus, vel diſtortus poſſit appingi ſenſus, noſtrumne oro eſt, poſt tot interpoſita annorum ſtadia, an eorum qui ſuppares erant, rectam & legitimam interpretationem vendicare? Rectè Juſtinianus in edicto fidei: *Solent hæretici ut ſimpliciores decipiant, vocibus quidem uti, quæ ab orthodoxis piè dicuntur, rectum autem earum intellectum & expoſitionem ad ſuam impietatem transferre. Quoniam interdum eadem voces, quando bene exponuntur & intelliguntur, cum pietate ſunt: quando autem malè ab hæreticis intelliguntur, & proferuntur, impietatem habent.* Exemplum ſtatim profert Neſtorii, cujus confeſſionis verba perinde impoſuiſſent ſimplicioribus, & ſi nunc promantur, orthodoxæ fidei plenam confeſſionem continent. Jugulata tunc tamen jure fuere, quando propiùs & penitiùs inſpiciebatur præſentis beſtiæ fraudolentia. *Itaque Neſtorium duas quidem naturas & unam perſonam dicentem, non confitentem autem earum unitatem ſecundùm hypoſtaſin, Epheſina prima Synodus non ſuſcepit, ſed condemnavit.* Nova tunc & à Cyrillo primùm excogitata erat unionis nomenclatura. Quo plenior videri tunc potuiſſet profeſſio unius in Chriſto perſonæ, & naturæ duplicis. Et tamen jure vel tunc damnata eſt. Ergo præſentium quàm poſterorum interpretationi aſſurgendum potius eſt.

LI. Et quiſquis Theodoreti in Cyrillum ſcripta abſolvit, iis Neſtorii reliquias operibus Cyrilli intertextas, oro etiam atque etiam, perlegat. Æquè proclive erit & his Catholicos conciliare ſenſus. Idem de Eutychetis ſcriptis ſi qua ſupereſſent, contingeret. Unde & olim non pauci, ut Socrates docet, & etiamnunc ex heterodoxis nonnulli, Neſtorii, immo & Eutychetis apologias ſcriptitarunt. Uſque adeò clementia hac interpretandi omnem labefactare audebunt antiquitatis & authoritatis Eccleſiaſticæ majeſtatem. *Lutherus apertè profitetur imperitos eſſe, qui Chriſtum hominem omnipotentem faciunt. Et alibi defendit, Neſtorium & Eutychetem non erraſſe, niſi in modo loquendi.* Ut ait Janſenius Epiſcopus pòſt Iprenſis in Spongia *pag.* 130. alludens ad Lutheri Conc. de Natal. Dom. & lib. de Concil.

LII. Prior Samoſatenus aut Sabellius vocem *conſubſtantialis* nefando ſenſu polluerat: quem poſtea abſterſit Synodus Nicæna, quem denique ei rurſus adultera interpretatione æquè perverſum affricare tentavit Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus. An ergo nobis id ſumemus, ut non Eccleſiæ authoritatem, ſed alios quoſvis ſequamur, aut noſtram ipſorum libidinem, in ejus vocis quæ per ſeſe anceps & libera eſt, ſignificatione defingenda? Quod in voce non licet, nec in propoſitione licet. *Nam unam naturam Verbi incarnatam* olim contaminato ſenſu Apollinaris dixerat: Athanaſio poſtea & Cyrillo atque Eccleſiæ Catholicæ placuit effricare ab ea propoſitione Eutychianum virus, & orthodoxum illi ſenſum illigare. Ambigua eſt ad utrumlibet & verſatilis textura mera verborum. An ergo integrum nobis eſſe cenſebimus, eam rurſus propoſitionem ſignificatione hæretica inquinare & repudiare? Eadem cauſa eſt hujus propoſitionis, *Unus de Trinitate paſſus eſt.* Hæretici Catholicique circa eam atrociſſimè & diutinè digladiati ſunt. Ob maculoſos ſenſus appictos vel à Catholicis aliquando reſpuebatur. Viſum eſt poſtea conſultius maculas illas abluere, & Catholicos ei ac venerandos reſtituere intellectus. Num & hìc liberum nobis eſſe volemus, non Eccleſiæ, ſed noſtro arbitrio ſtare? Vides quanta hinc gliſcat licentia. Nec ſum neſcius, propoſitiones aliquas peculiares & ſolitarias magis pendere ab arbitrio Eccleſiæ, ut ſenſus earum determinet, quàm opuſculorum particulas, quarum ſignificatio ex antedictis & conſequentibus non vaga & libera, ſed certa fixaque defluit. At quouſque judicium Eccleſiæ excurrere ſinemus? An in ſingulis concludemus verbis, ut *tou omouſion*? An ad propoſitiones uſque indulgebimus ſpatiari? Quot igitur adnumerabimus verba, intra quorum ambitum ſe jactet? Num ſi plures nectat propoſitiones, de errore periclitabitur? Quid enim libellus, niſi plurium contextio propoſitionum eſt? Itaque per adverſarios licebit Eccleſiæ citra erroris periculum, propoſitiones ſingulas ſeorſim & abſolutas diſtringere: ſi cujus verò libelli plures verſus, aut unum caput, aut plura capita adgrediatur excutere, nimirum periculum erit, ne non aſſequatur ſenſum, & brutum atque inane vibret fulmen. Sed quid de confeſſione fidei quam vel Nicæna, vel Conſtantinopolitana, vel Chalcedonenſis Synodus edidit longo verborum circuitu; num potuit Eccleſia in hoc ſermonis prolixioris anfractu à vero & orthodoxo, quem mente geſtabat, ſenſu divertere ? Si verba enim, ſi verborum commiſſuras, ſi propoſitionum contextus, ſi antecedentium & conſequentium concordiam non ita in alienis opuſculis tenet, quin errore aliquo illudi poſſit; quid in ſuis? Si hæretica poteſt putare Theodori verba, cùm Catholica ſint: quin poſſit & ſua Catholica putare, tametſi hæretica ſint? Num poteſt ipſa quidem plures propoſitiones in Catholicum ſenſum indubitatiſſimè conglomerare; non poteſt autem, an alius conglomeraverit, certò dijudicare? Sed quid de Cyrilli, verbi gratia, & Leonis epiſtolis æſtimabimus? His enim ut orthodoxæ fidei regulis Epheſina & Chalcedonenſis Synodi ſubſcripſere. An licet nunc refricare obſoleta prælia, & eas ipſas epiſtolas in controverſiam revocare? An potuit Eccleſia Catholicas judicare epiſtolas, & in omnem Chriſtianum orbem Synodica authoritate promulgare, tametſi illæ hæreticum in receſſu ſenſum aliquem, quem Eccleſia minùs advertebat, foverent? Si poteſt enim eo in facto errare Eccleſia, ut hæreticos eſſe judicet libros, qui Catholicæ reapſe fidei congruunt tamen: quin poſſet & in hoc ſimillimo errare facto, ut Catholicos eſſe judicet, in quibus tamen hæreſis deliteſcit? In tanta olim adversùs Cyrilli & Leonis epiſtolas conflictatione, quis Catholicus hæc effutiri, hæc vel animo fingi paſſus eſt?

LIII. Suis ipſe Pelagius opuſculis & propoſitionibus inde decerptis atque notatis Catholicos ſenſus affingebat. At Catholici tunc Epiſcopi cenſuerunt, non ejus, ſed ſuum eſſe interpretari ſenſum verborum, & vel authoris ipſius commentitias explanationes refellere. Auguſtinus lib. de Geſtis Pelagii *cap.* 1. Pelagii loco recitato, *Synodus dixit, Tu hoc edidiſti Pelagi? At ille reſpondit, Ego quidem dixi, ſed non ſicut illi intelligunt. Non dixi, non poſſe peccare, &c. Hoc audito Synodus dixit, Non ſunt aliena ab Eccleſia quæ dicta ſunt à Pelagio. Planè aliena non ſunt, quæ reſpondit; illud verò quod de libro ejus prolatum eſt, aliud ſonat. Sed hoc Epiſcopi Græci homines & ea verba per interpretem audientes diſcutere non curarunt.* Et *cap.* 2. ait compelli Pelagium fateri, vel ſe nunc à priſtina perverſitate correptum, vel ſi rectè ſenſerit, *ejus ſententiæ non ſe circumſpecta verba poſuiſſe, & ideo fidem ſuam eſſe approbandam, librum emendandum.* Vides Eccleſiam Synodumque longè ſynceriorem eſſe interpretem librorum quorumlibet, quàm authores ipſos, nedum amicos, aut ſectarios authorum. Et *epiſt.* 95. *Si hunc eſſe ſuum librum negat, aut eadem in libro loca, non contendimus, anathemet ea, &c.* Et infrà: *Anathemet Pelagius ſcripta ſua, aut ſi ſua eſſe negat, aut ſcriptis ſuis ab inimicis ſuis dicit immiſſa, quæ ſua negat, anathemet ea, &c.* Et rurſus lib. de geſtis Pelagii *cap.* 14. *Pelagius reſpondit, Hæc utrum Cæleſtii ſint, ipſi viderint, qui dicunt ea Cæleſtii eſſe, ego vero nunquam ſic tenui, &c. Utrum ea Pelagius, an Cæleſtius, an uterque, an neuter illorum, an alii ſive cum ipſis, ſive ſub nomine illorum ſenſerint, ſive adhuc ſentiant, ſit dubium vel occultum, ſatis tamen hoc judicio declaratum eſt, eſſe damnatum, & Pelagium ſimul fuiſſe damnandum, niſi hoc etiam ipſe damnaret.* Vides quid poſſit eſſe *dubium vel occultum*, nempè an quis quid ſcripſerit, vel ſenſerit: quæ verò ſcripta ſunt, quem ſenſum habeant, nec author ſeu ſcriptor ipſe conſulitur, ſed judicat Synodus; ita ut quamquam aliud, puta rectum aliquid ſenſiſſe & ſcribere voluiſſe ipſum conſtaret, poſt ſynodicam tamen ſententiam cogeretur conſiteri, *ſe non circumſpecta verba poſuiſſe, & librum emendandum.* Vide &c. ult. itemque 29. *Niſi ea quæ contra Dei gratiam poſuiſſe in libris ſuis idoneorum teſtium fide probatur, confeſſus anathematizaverit, ac deinde contra hæc ipſa ſcripſerit, ac diſputaverit, nequaquam his, quibus plenius notus eſt, videbitur eſſe correctus.* Ad hoc teſtes idonei accerſuntur, ut liqueat quem authorem eſſe libri, non ut de libri ſenſu pateat. Vide & quæ ſuprà ex Innocentio Papa in eandem rem dicta.

LIV. Atque ut ad recentiora veniam, Abaelardi errores à Concilio Senonenſi, & Innocentio II. damnatos fusè ſupra narratum. Audi Goffridum *lib.* 3. *cap.* 5. vitæ Sancti Bernardi: *In medium ſcripta Abaelardi prolata ſunt, & erroris capitula deſignata. Demum illi optio data eſt, aut ſua eſſe negandi, aut errorem humiliter corrigendi, aut reſpondendi ſi poſſet objicendis ſibi rationibus pariter, & Sanctorum teſtimoniis Patrum.* Vides quorum optio detur, non utique alio ſenſu libros ſuos interpretandi. Et tamen ille, ut notat Ottho Friſingenſis, *Apologeticum ſcripſit, prædictorum capitulorum partim verba, ex toto autem ſenſum negans.* Num purgari ideo potuit Abaelardus, etſi damnatorum capitulorum *partim verba, ex toto ſenſum negaret?* Manet æternùmque manebit à Bernardo, à Synodo Gallicana, à Summo Pontifice dictata in eum ſententia. Et in Apologetico quidem ſuo Abaelardus non mediocris modeſtiæ ſpeciem præſe tulit: *Scripſi fortè aliqua per errorem, quæ non oportuit; ſed Deum teſtem & judicem invoco, quia in his de quibus accuſor, nil per malitiam, aut per ſuperbiam præſumpſi, &c. Quod ſi uſpiam per multiloquium exceſſi, nunquam importuna defenſio me effecit hæreticum, &c. Abaelard. Opera, pag.* 330. *& ſeqq.* Tum nefaria inurit dogmata, quæ negat *ſe ſcripſiſſe*, negat *in ſuis reperiri ſcriptis*: ait *à ſuis verbis & ſenſu remota eſſe*: nempe quia *Capitula* errorum ex ejus *libro ſententiarum* decerpta jactabantur, cujuſmodi ullum à ſe ſcriptum eſſe pernegat: *Cum nunquam liber aliquis qui ſententiarum dicatur, à me ſcriptus reperiatur. Sed ſicut cætera contra me Capitula, ita & hoc quoque per malitiam vel ignorantiam prolatum eſt.* Sed ultra hos qualiſcumque ſobrietatis limites effuſiſſimè pervagata eſt Petri Berengarii Scholaſtici Pictavienſis maledicentia, in Apologia pro Abaelardo præceptore adversùs Bernardum Clarevallenſem ſcripta. *Ibidem, pag.* 302. *& ſeqq.* Sic enim Bernardum abſterſo pudore compellat: *Corrogatis undique Epiſcopis eum in Senonenſi Concilio hæreticum pronunciaſti, &c. Poſt prandium allatus eſt liber Petri, & cuidam præceptum eſt, ut voce clamoſa Petri opuſcula perſonaret. At ille & Petri odio animatus, & vitis germine irrigatus, &c. Poſt aliqua Pontifices inſultare, pedem pedi applodere, ridere, nugari conſpiceres: ut facilè quilibet judicaret, illos non Chriſto vota perſolvere, ſed Baccho, &c. Sic judicant verba luminis cæci, ſic virum ſobrium damnant ebrii, ſic contra organum Trinitatis diſſerunt calices facundi.* Pudet me impudentiſſimæ ſcriptionis lacinias hìc aſſuere: ſed proderit vel hoc exemplo palàm feciſſe, quò demum erumpat damnatorum librorum defenſio. Poſt effuſa ergo virulentiſſimæ linguæ venena, pergit: *Unus ex ipſis nomine Bernardus Abbas, cum eſſet Pontifex Concilii illius, prophetavit dicens, Expedit nobis ut unus exterminetur homo à populo, &c.* Et mox: *Intra tot itaque & tantas anguſtias deprehenſus Abaelardus, ad Romani examinis confugit aſylum. Filius ſum, inquit, Romanæ Eccleſiæ. Volo, cauſa mea quaſi impii judicetur: Cæſarem appello. At Bernardus Abbas cujus brachio fidebat Præſulum multitudo, non dixit ut Præſes qui tenebat Paulum in vinculis, Cæſarem appellaſti, ad Cæſarem ibis: ſed, Cæſarem appellaſti, ad Cæſarem non ibis. Renunciavit enim quæ geſta fuerant Apoſtolico: & ſtatim à Romana Sede literæ damnationis in Petrum per Gallicanam Eccleſiam volaverunt. Damnatur taliter os illud promtuarium rationis, tuba fidei, hoſpitium Trinitatis. Damnatur proh dolor! abſens, inauditus, & incon-*

victus. Ita ille & in Bernardum Epiſcopus, & in Romanam Sedem furit, quòd *abſens, inauditus & inconvictus* damnatus ſit Petrus Abaelardus. Et mox: *Quidquid inteſtinus odiorum furor, quidquid implacabilis amentiæ turbo rotaret in Petrum, quidquid iniqua conflaret æmulatio, cenſuræ Apoſtolicæ ſobrium nunquam dormitare deberet acumen. Sed facilè deviat à juſtitia, qui plus hominem, quàm Deum timet in cauſa. Verumque illud eſt, quod per propheticum organum ſonat: Omne caput languidum, à planta pedis uſque ad cervicem non eſt in eo ſanitas*. Cumque Catholicum Abaelardum ex intexta ejus fidei confeſſione probaſſet, Bernardum rurſus objurgat: *Deberet ergo refugium apud Sedem Petri invenire, ſi non illecebræ tui eloquii clauſiſſent viſcera miſericordiæ Eccleſiæ Romanæ*. Tum deſcendit ad Indiculum Capitulorum erroneorum, quem ſummatim compilaverat Bernardus, *ne breviter volentibus attingere ſummam rei, oneroſum eſſet ire per ſpatioſos ſaltus voluminum Abaelardi*. De eo ſic ille: *Horum quædam, fateor, Petrus & dixit & ſcripſit. Quædam verò neque protulit, neque ſcripſit. Quæ autem dixerit, & quæ non dixerit: & quàm Catholica mente, ea quæ dixerit, ſenſerit: ſecundus arrepti operis tractatus Chriſtiana diſputatione ardenter & impigrè declarabit*. Vides ut damnata Capitula perneget partim ex verbis, omnino ex ſenſibus Abaelardi conſtare. Sed & ipſum Berengarium poſteà fœdi irritique conatus pœnituit. Itaque in epiſtola ad Epiſcopum Mimatenſem in ſui jam defenſionem, vel in palinodiam potius hæc ſcribit: *Damnaverat Abaelardum præceptorem meum Bernardus, & vocem ejus ſine audientia ſtrangulaverat. Eram ea tempeſtate adoleſcens, nondumque impuberes malas nubes lanuginis abumbrabat, &c. Sed cur, inquiunt, expleto primo volumine, ſecundum, ut ſpoponderas, non texis? Quia proceſſu temporis meum ſapere crevit, & in ſententiam Abbatis pedibus, ut dicitur, ivi. Nolui eſſe Patronus Capitulorum objectorum Abaelardo, quia etſi ſanum ſaperent, non ſanum ſonabant. Poſtquam igitur, inquiunt, à ſecundo libro manus torpuit, quare primum non raſiſti? Feciſſem hoc, inquam, niſi caſſa eſſet induſtria. Remanerent enim viva exemplaria, quæ jam per totam Franciam & Italiam cucurrerunt. Ibid. pag.* 320. *& ſeq.* Priùs illud ſuum pro Abaelardo apologeticum donari poſtulat & ignoſci ætati tum immaturæ & præfervidæ: percupere, ſe illud radi ex hominum memoria, ſi qua id poſſet: incremento ætatis accreviſſe ſapientiam, & jam à ſe, æquè ut à Bernardo damnari damnata Abaelardi Capitula: quia etſi utcumque humanitate interpretandi, vel violentia potiùs, *ſanum ſapere* videri poſſent: tamen *non ſanum ſonarent*, ideoque nec ſanum ſapere ſibi viderentur æquè ut Bernardo, *in cujus ſententiam pedibus iverat*. Illud nimirum ſupereſt, ut qui damnatis opuſculis defenſiones concinnant, his demum ſua audacia aliis defenſionibus purganda ſit. Ut mox conſtabit exemplo Otthonis Friſingenſis.

LV. Gilberti ſimiliter Porretani doctrinam in Concilio Rhemenſi à Gallicanis Epiſcopis & Eugenio tertio Summo Pontifice damnatam, Ottho Friſingenſis Epiſcopus congeſtis in eundem Porretanum laudibus, temerè & præfeſtinè damnatam cenſuiſſe videri poterat. Ergo is ut author eſt Radevicus Canonicus Friſingenſis *lib. 2. cap.* 11. ex hac vita migraturus, etiam hunc poſt res teſtamento diſpoſitas, hiſtoriarum codicem *manibus ſuis offerri præcepit, eumque literatis & religioſis viris tradidit: ut ſi quid pro ſententia magiſtri Gilberti dixiſſe viſus eſſet, quod quempiam poſſet offendere, ad ipſorum arbitrium corrigeretur, ſeque Catholicæ fidei aſſertorem juxta Sanctæ Romanæ, immo & univerſalis Eccleſiæ regulam profeſſus eſt. Deinde multa priùs cordis contritione & humili confeſſione reatum ſuum recognoſcens, ſumptis ſacroſanctis myſteriis ſpiritum reddidit*. Non defuere prorſus, qui Synodicè damnatos defenderent, ſed & ipſos ſui puduit & pœnituit tandem conſilii. Veniamus ad Vvillelmum de ſancto amore, Theologiæ Pariſienſis, Sorbonicæque domus Doctorem, cujus cùm liber *de periculis noviſſimorum temporum* Romæ damnatus eſſet à Pontifice & Cardinalibus, operæ pretium eſt expendere, quatenus ille ſibi licere voluerit, defenſionem damnati commentarii tentare. In *reſponſionibus ad objecta*, hæc ille impacta ſibi, & à ſe refutata ſcribit: *Item dixit, quòd ſuper iſtis petebat Concilium generale. Reſpondeo, Dixi quòd ſi aliquis vellet ſe opponere, quo minus deberent prædicari pericula noviſſimorum temporum, & quòd minùs eſſent illa pericula prædicanda quæ dicebam, paratus eſſem ſuper his ſubire definitionem Eccleſiaſtici judicii, aut Concilii provincialis, aut Concilii generalis. Pag.* 103. 105. 106. 109. Mox ait contra literarum, Anagnia adversùs ipſum impetratarum *privationis Beneficii*, rumores quoſdam, *Magiſtros & Scholares appellaſſe, ponentes ſe ſub protectione Romanæ Eccleſiæ*. Et infrà rurſus in Concilio Rhemenſis & Senonenſis provinciarum, Pariſiis celebrato, vocatum affuiſſe ſe ait, *errores & falſitates* ſe prædicaſſe conſtanter negantem, *offerentem per Scripturas probaturum quæcumque prædicaverat: paratum vel corrigere, vel revocare, quæcumque Concilium corrigenda decerneret, vel revocanda*. Ubi perſpicis, quàm enixè propulſaverit Vvillelmus calumniam ſibi intortam, quòd Concilium generale appellaſſet: quàm non disjungeret Romanam Eccleſiam à Concilio generali: quàm denique in damnatione librorum adversùs Romani Pontificis ſententiam non rebellaret, qui Concilio etiam provinciali ſe abſolutiſſimè emendandum permittebat. Id evidentiùs effulgebit ex calce illius opuſculi: *De libello autem, qui dicitur reprobatus à Domino Papa, & cujus editio mihi imponitur: dico quòd cum Prælati Franciæ ſolicitati, ut caverent Eccleſiæ Gallicanæ ſibi commiſſæ à periculis noviſſimorum temporum: requiſiviſſent Magiſtros Pariſienſes, ut authoritates divinæ & canonicæ ſcripturæ de hac materia loquentes colligerent, & in ſcriptis traderent, quia non poterant vacare inſpectioni librorum: Ego unà cum aliis Magiſtris & Scholaribus Theologiæ & Magiſtris decretorum collegi authoritates prædictas, &c. Sed volumen mutatum fuit quinquies ſucceſſivè, magis & magis corrigendo, quædam addendo, quædam ſubtrahendo, quædam verò determinando. Et ſecundùm quod perpendere potui, inſpiciendo volumen illud, quod vos mihi Domini mei Cardinales reſpiciendum dediſtis, volumen illud, ſecundùm quod poſſum recolere, fuit tertiæ compilationis: quæ poſtmodum mutata fuit bis, & correcta, addendo, ſubtrahendo, declarando. Neſcio tamen utrum in iſto volumine quod mihi inſpiciendum dediſtis, quidquam additum vel ſubtractum fuerit per vitium falſitatis. Unde ſi Dominus Papa modum & formam illius compilationis reprobavit, (nam authoritates divinas ibi contentas, ut ipſemet confitetur, noluit, nec intendit:) ſententiæ ſuæ non reſiſto, ſed obedio: credens firmiter, quòd ſi quartam vel quintam compilationem earundem authoritatum vidiſſet, non eas reprobaſſet, ſed potiùs approbaſſet. Ibid. pag.* 109. 110. Ubi adverte meram illam propemodum fuiſſe compilationem teſtimoniorum ex Scripturis & Patribus. 2. Juſſu Epiſcoporum conſarcinatam. 3. A compluribus Doctoribus Theologiæ, & Decretorum. 4. Urgente maximè Prædicatorum familia damnatam Romæ, jam non ab Epiſcopis, non à Magiſtris defendi: quin immo id excipi, ab ipſis authoribus antè emendatam. 5. Nec aliter poterat fieri, *cum in unaquaque Compilationum dictarum, in principio ſupponeretur ipſa Compilatio correctioni Eccleſiæ, id eſt, Domini Papæ, & aliorum Prælatorum, quibus competit authoritas corrigendi*. 6. Inculpatos ideo eſſe proſequitur authores reprobatæ compilationis, cùm quidquid *Papæ diſplicuit*;

defenſare non velint. Et poſt interjecta Auguſtini verba, ſua aliqua recantantis, adjicit: *Igitur Patres ſancti, ego & alii ſocii mei, eadem competenter dicere poſſumus de Compilationibus ſupradictis, ut qui primas non potuiſſemus habere partes ſapientiæ, nihil impœnitendum dicendo; ſaltem ſecundas haberemus modeſtiæ, quod diſplicuerat corrigendo*. 7. Cùm Romanæ cenſuræ cauterio emarcuiſſe intelligeret Vvillelmus illas omnes de periculis noviſſimorum temporum compilationes, doctrinam ſuam in aliud operoſius opus congeſſit, cui nomen fecit, *Collectiones Scripturæ ſacræ*; & ſtatim: *Hanc autem Compilationem ſeu Scripturarum Collectionem correctioni Summi Pontificis & aliorum authoritatem corrigendi habentium, per collationem Catholicam, ſi eis placuerit, faciendæ, ſupponimus humiliter & devotè*. *Ibid. pag.* 123. Et rurſus ad calcem operis eadem verba iterat, additque: *Ut per eos corrigantur, ſi quæ fuerint corrigenda; vel abrogentur, ſi quæ fuerint in eis abroganda: cum tanquam homines minus intelligendo errare poſſimus. Non enim nos ipſos ita perverſè amamus, ut alios in prædictis ſententiis ideo errare velimus, ut error noſter lateat*. *Ibid. pag.* 484. 485. Apud eundem leges in præpoſita præfatione ſeu Apologia, quid de poſtremo hoc opere Clemens IV. ad Vvillelmum ſcripſerit, cùm leviter & raptim lectitando deguſtaſſet, ſenſiſſetque inhærentem adhuc prioris libelli ſaporem. *Ibid. Præf. pag.* 65. 8. Et ibidem rurſus legere eſt libellum illum per Nuncios S. Ludovici Francorum Regis ad Papam delatum Romam: excuſſum ibi à quatuor Cardinalibus, partim Dominicanis, partim acerrimis Mendicantium fautoribus: multa afflicta libro, quæ abeſſent: Vvillelmum abſentem damnatum, indicta cauſa, nullis præviis monitionibus. *Ibid. pag.* 42. 68. 67. Unde Bullas ſubreptitias ominatur fuiſſe Apologiæ Vvillelmi nuperus opifex. Cum tamen Vvillelmo non alia concinnari appoſitiùs potuerit apologia, quàm à verecundia ſupra laudata, & reverentia in Sedem Petri. 9. Nec aliter Vvillelmus poterat, ut qui libellum ab adverſariis elaboratum, nempè *Evangelium æternum*, à Romano Pontifice damnari curaverat: de quo ait ipſe: *Certum eſt, quòd jam prædicaretur, niſi eſſet aliud quod detineret. Quid autem detineat, ſcitis, nimirum imperium Petri, & eorum qui tenent loca Apoſtolorum, nimirum Epiſcoporum*. *L. de Pericul. noviſſ. temp. pag.* 38. Et ſimiliter de libro Abbatis Joachimi in reſponſionibus ad objecta: *Item dixit, quod liber Abbatis Joachimi, qui continet multas hæreſes, non poteſt damnari Romæ, quia plures ſint ibi defenſores, qui defendunt eum. Reſpondeo, Non ſic dixi. Sed cum ego & quidam alii prædicaſſemus contra errores repertos in libris, qui dicuntur eſſe Abbatis Joachimi, & diceret nobis populus, quare non procurabamus illos errores apud Sedem Apoſtolicam reprobari: ideo dixi, quod de illis erroribus jam aliqui erant damnati, ut intellexeram: reliqui verò non poterant ita citò inſpici ad damnandum, tum propter magnitudinem & multitudinem illorum, tum etiam propter multiplicem eorum occupationem, quia libri habebant alios defenſores*. *In reſponſ. ad objecta pag.* 95. Quibus abundè perſuadet Vvillelmus, non ſemper generali Concilio opus eſſe ad errorum, librorumque inuſtionem: Epiſcopalibus Synodis vel Romanæ Sedis reſcriptis eos defigentibus morigerandum omnino eſſe, nec cavillatoriis defenſionibus tempus calamumque conterendum.

LVI. Referri eò forſitan poſſet & librorum Joannis Huſs proſcriptio in Concilio Conſtantienſi facta, ubi *ſeſſ.* 15. hæc habentur: *Quos libros Joannes Huſs fatetur ſe compoſuiſſe, veruntamen quòd ad articulos ex dictis libris in ſuis reſponſionibus præciſè non reſpondit, ſed certis modificationibus & limitationibus*. Et infrà habentur verba ipſa Joannis Huſs: *De articulis extractis de meis libellis, ſaltem qui ſunt debitè extracti, dico, quòd quicumque ex illis includat aliquem falſum ſenſum, illum deteſtor*. Et *ſeſſ.* 21. in ſententia definitiva adversùs Hieronymum de Praga, *Aſſerens ſe in libris Joannis Vvicleff, & Joannis Huſs nullam unquam hæreſin vel errorem legiſſe, in quibus conſtat plures errores & hæreſes contineri*. Et *ſeſſ. ult.* ſuſpectum quemlibet in hoc negotio, interrogandum ſtatuunt, *Utrum credat quod condemnationes Joannis Vvicleff, Joannis Huſs & Hieronymi de Praga, factæ de perſonis eorum, libris & documentis per ſacrum generale Conſtantienſe Concilium, fuerint ritè & juſtè factæ, & à quolibet Catholico pro talibus tenendæ & ſimiliter aſſerendæ. Item utrum credat, teneat, & aſſerat Joannem Vvicleff de Anglia, Joannem Huſs de Bohemia, & Hieronymum de Praga, fuiſſe hæreticos, & pro hæreticis nominandos, ac deputandos, & libros & doctrinas eorum fuiſſe & eſſe perverſos, propter quos & quas & eorum pertinacias per ſacrum Concilium Conſtantienſe pro hæreticis ſunt condemnati*. Vides quantis factorum & perſonarum, maximè autem librorum judiciis confeſſio fidei Catholicæ aſtringatur. Ita & Joannes Vvicleff apud Vvalſinghamum in hiſt. Angl. ad annum 1378. *doctrinam indoctam* Marſilii de Padua, & Joannis de Gandavo, ludificatoriis interpretationibus obducebat, reducebatque, ut ibi ad Oxonienſe Studium conqueritur Gregorius Papa, *diſtrictè mandans, quatenus concluſiones & propoſitiones in bonis operibus & fide malè ſentientes, licèt eas proponentes, ſub quadam verborum ſive terminorum curioſa implicatione nitantur defendere, de cætero non permittatis aſſeri, vel proponi*. Et infrà idem Vvalſinghamus intexta Viclephi propoſitionum ab ipſomet concinnata Apologia, ait: *Hoc modo idem verſipellis Joannes Vvicleph, ponendo intellectum in ſuis nefandis propoſitionibus, deluſit ſuos examinatores, Epiſcopos deriſit, & evaſit. Quæ omnes ſi ſimpliciter caperentur, ſecundùm modum, quo ipſe in ſcholis, & in publicis diſputationibus eas protulit, hæreticam proculdubio ſapiunt pravitatem. Non enim circumlocutionem aliquam iis immiſcuit, quando eas laicorum auribus inſtillavit*. Et idem rurſus ad ann. 1382. cùm compluſculas Vviclephi propoſitiones damnaſſet Archiepiſcopus Cantuarienſis *cum cœtu Sapientum*: ait Cancellarium Oxonienſem & alios Vviclephi fautores diu reſtitiſſe: *Qui tandem poſt multas tergiverſationes, imponendo duplicem ſenſum in eiſdem, & cavillationes diverſas: coacti ſunt licèt inviti, ſimpliciter proferre ſentire ſuum de præmiſſis, facta priùs proteſtatione, quòd vellent & intenderent eſſe humiles & fideles filii, & Eccleſiæ in omnibus obedire, &c. Conceſſerunt igitur cunctas præmiſſas concluſiones, intelligendo eas, prout verba ſonant, fore vel hæreticas, vel erroneas, juxta quod dominus Archiepiſcopus, & Magiſtrorum cœtus plena deliberatione definierat de eiſdem*. Hæc Vvalſinghamus.

LVII. Et audiendus hìc ſanè Joannes Gerſonius: *Concilium generale poteſt damnare propoſitiones multas cum ſuis authoribus, licèt habere gloſſas aliquas vel expoſitiones vel ſenſus logicales veros poſſint. Hoc practicatum eſt in hoc Concilio de multis articulis & Vviclephi & Joannis Huſs. Quorum aliqui poterant de vi Logicæ vel Grammaticæ defenſionem aliquam recipere, ut in articulis qui ſunt indefinitè poſiti, &c. vel qui poſſent ad aliquem ſenſum verum trahi, ſi ſeorſum ponerentur. Sed Concilium hoc ſolerter attendit, quia juxta Hilarium, intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi. Iterum illud Auguſtini, Liberis verbis utuntur Philoſophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis offenſionem piarum aurium non pertimeſcunt. Nobis autem ſcilicet Theologis ad certam regulam loqui fas eſt*. *Tom.* 1. *p.* 105. 151. Tametſi ergo aptari poſſit rectus aliquis ſenſus, nonnullæ tamen propoſitiones damnandæ ſunt: primò quia & malo inſigi ſenſu poſſunt. Nec enim Theologis Chriſtianis peræque ut Ethnicis philoſophis fas eſt, effræni libertate verborum uti, ſed *ad certam regulam* loqui cogimur. Quantumcumque ergo ex antecedentibus exprimi poſſet recta ſententia alicujus propoſitionis, ſi eam tamen nefario aliquo ſenſu conſpurcatam & offendiculis creandis idoneam judicet Eccleſia, illam jure utique meritiſſimo proſcribet. 2. Etiam caſtam alioqui propoſitionem, ex antecedentium tamen conſequentia vitioſam judicare poteſt Eccleſia. Eccleſiæ ergo acquieſcendum, ſeu ex ante dictorum tenore, ſeu ex verborum per ſeſe ipſorum abſoluta abſurditate propoſitionem quamlibet inurat.

LVIII. Et idem alibi has ineptias exufflat, tum à Joannis Parvi defenſoribus quibuſdam evulgatas: *Quod nulla propoſitio quæ poteſt ad aliquem ſenſum verum trahi vel apponi, etiam de vi Logicæ vel Grammaticæ, debet condemnari, maximè judicio fidei. Quod propoſitio habens duos ſenſus, unum verum & alium falſum, nullo modo debet judicio fidei reprobari, etiamſi fuerit ſcandaloſa, vel piarum aurium offenſiva, vel ad errorem inductiva, tom.* I. p. 354. 379. Et idem rurſus in Concilio Conſtantienſi hanc narrat quorundam calumniam: *Calumniantur alii ſecundò, quòd aſſertiones iſtæ ſunt infideliter & perperam præfato magiſtro Joanni Parvi per æmulos attributæ.* Et mox Gerſonius idem: *Porro non ſecus evenit in hoc Concilio, dum aſſertiones abſque aſſerentis nomine nunciatæ ſunt, quod verſum vidimus in grande præjudicium cauſæ fidei, & Catholicæ veritatis, quia non ita potuit intelligentia dictorum ex cauſis aſſumi dicendi.* Itaque defenſores Joannis Parvi illas quas Conſtantienſe Concilium abſolutè & ſine authoris nomine damnarat propoſitiones, falsò ei attribui jactabant; & cùm recto ſenſu gaudere poſſent, eo à ſe retineri, & omnino ſatius fuiſſe, eas non damnari in Concilio. At Gerſonius damnationis factæ & Synodi defenſor duo ex adverſo efficere nititur, eas damnandas fuiſſe & ſi bono aliquo ſenſu donari poſſent à molliori interprete: & conducibilius futurum fuiſſe, ut citato nomine authoris & libri damnarentur, quo certiùs ex antecedentium enucleatione exculperetur ſenſus damnatæ propoſitionis. Igitur adeo non abroganda Synodis eſt certiſſima illa ſagacitas, propoſitiones à libris decerpendi, & in authorum proprio ſenſu configendi: ut ex adverſo nuſquam apertiùs diluceſcat ſenſus damnatæ propoſitionis, quàm ubi à Synodis damnatur, ut excerpta aliquo ex libro, & in ipſiſſimo authoris ſenſu.

LIX. Et rurſus idem paulò poſt, *Veniamus ad ſextam calumniam, dicentium, quod aſſertiones iſtæ ſunt ſatis exponibiles ad aliquem ſenſum verum. Reſpondemus negativè, ſi juxta regulam Hilarii, intelligentia dictorum ex cauſis aſſumatur dicendi: combinando ſcilicet concluſionem cum præmiſſis, & præmiſſas cum probationibus ad invicem. Cæterùm etſi verum eſſet id quod allegatur de exponibilitate ad aliquem ſenſum verum, nihilominùs propter caſus longè plures falſiſſimos & notoriè ſcandaloſos redderentur condemnandæ.* Et rurſus ibidem continuò, *Reſpondemus alteri calumniæ, quæ à veritate vacua, per numeroſitatem conatur evincere, dicens, aſſertiones iſtas plures habere defenſores, quàm oppugnatores, ſunt idcirco veræ ac ſaltem opinabiles. O fallaciſſima & hæreticis atque erroribus favens calumnia! Non inſequeris, inquit lex, multitudinem ad faciendum malum. Quare? Quia ſtultorum & etiam malorum infinitus eſt numerus. Nihila minus ſi ad numerum & meritum placet attendere, non dubitamus multò plures atque gravioris authoritatis nos habere, tam in hoc ſacro Concilio, quàm alibi.* Idem ibid. pag. 381. 382. Ubi rurſum elucet authoritas Synodi in ſenſu authorum expromendo & conterendo: quòdque nulla adversùs Eccleſiæ Catholicæ ſeu Synodi majeſtatem excipi poteſt ſecùs ſentientium multitudo. Tum aliam rurſus exufflat calumniam, qua hæc dictitabant ſpectare *non ad judicium fidei, ſed ad cauſam ſanguinis.*

LX. Et apud eundem denique legitur ſchedula ex parte Pariſienſis Epiſcopi ex Concilio Conſtantienſi miſſa ad Magiſtros ſcholæ Pariſinæ, continens *propoſitiones extractas ex quaternionibus magiſtri Joannis Parvi, &c. Quærunt evaſionem aliqui, dicentes, quod illæ aſſertiones poſſunt exponi rationabiliter, addendo gloſſas aliquas, &c. Addunt pro regula, quod nulla propoſitio damnanda eſt, quæ poteſt trahi ad bonum ſenſum. Sed illa reſponſio cum ſua additione pernicioſiſſima eſt, & contra omnem Eccleſiaſticum ritum, quia ſic fundabant ſe hæretici, pro ut vidimus in Vuicleff & Huſſ, qui dum urgebantur, confugiebant ad gloſſas.*

LXI. Ad Concilium nunc Baſileenſe devehamur, cujus *ſeſſione* 22. damnatur Auguſtinus de Roma: *Sacroſancta generalis Synodus libellum quendam editum à magiſtro Auguſtino, vulgariter dicto de Roma, Archiepiſcopo Nazareno, cujus primus tractatus de ſacramento unitatis Jeſu Chriſti & Eccleſiæ, ſive de Chriſto integro intitulatur. Secundus de Chriſto capite, & ejus inclyto principatu. Alius de charitate Chriſti circa electos, & ejus infinito amore. Tanquam non ſanam & erroneam in fide doctrinam continentem, cum ſuis defenſoriis damnat & reprobat. Et potiſſimè ſcandaloſam illam, erroneam in fide, in ipſo libello contentam, quam piæ fidelium aures ſine horrore audire non poſſunt; videlicet, Chriſtus quotidie peccat, & ex quo fuit Chriſtus, quotidie peccavit. Quamvis de capite Eccleſiæ Chriſto Jeſu ſalvatore noſtro dicat ſe non intelligere, ſed ad membra ſua, quæ cum Chriſto capite unum eſſe Chriſtum aſſeruit, intelligentiam ejus eſſe referendam dicat.* Sanum & pium author ipſe ſuo ſcripto vendicabat ſenſum, & ab ipſa Synodo laudatum: damnatur tamen propoſitio *ut erronea in fide*, damnatur liber, damnantur in ejus defenſionem elucubrata quælibet commentaria. Accumulatis autem ejuſdem notæ propoſitionibus aliis, addit Synodus, *Ne igitur per hujuſmodi doctrinam in errorem quempiam fidelium prolabi contingat, diſtrictè præcipit, ne quiſquam præfati libelli doctrinam & præſertim ſupraſcriptas propoſitiones damnatas ac reprobatas, ac etiam ejus tractatus defenſorios docere, prædicare, defendere, aut approbare præſumat. Eos autem qui ſecus egerint, tanquam hæreticos & aliàs animadverſione canonica puniendos decernit. In nullo autem per hæc derogare intendit dictis aut ſcriptis ſanctorum doctorum in prænominatis materiis loquentium. Quin immò ea recipit, & amplectitur, juxta eorum veram intelligentiam, per eos aut alios Catholicos doctores in Theologica ſchola communiter expoſitam & declaratam.* Additur perſonæ authoris qui doctrinam ſuam *determinationi Eccleſiæ* ſubmiſit, nihil præjudicari. Etſi Patrum verba ſecutus videretur Auguſtinus iſte, etſi ipſemet rectum ſenſum libellis ſuis adſereret, etſi defenſiones prolixas concinnaret, proſcripti ſunt tamen ejus omnes libri; & eorum defenſores ſi qui emergerent, *tanquam hæreticos* illos haberi decretum.

LXII. Recurrere jam juvabit ad antiquiores, & eos maximè ſcriptores, quorum defenſionem arripuere nonnunquam Catholici quidam viri, tametſi ſynodica jam in eos tela contorta eſſent. Priſcilliani meminit Hieronymus in Script. Eccleſ. *Hic uſque hodie à nonnullis Gnoſticæ, Baſilidis & Marcionis hæreſeos accuſatur, defendentibus aliis non ita eum ſenſiſſe, ut arguitur.* Nec adjicit ſuum Hieronymus ea de re judicium, tametſi præmiſerit, *Edidit multa opuſcula, de quibus ad nos aliqua pervenerunt.* Hujuſmodi illi erant Priſcilliani defenſores qui in Concilio Toletano I. ejus

& doctrinæ & libris & nomini anathema dicere coguntur. *Symphoſius Epiſcopus dixit, & cum accepiſſet chartulam deſcripto recitavit, Omnes libros hæreticos & maximè Priſcilliani doctrinam, juxta quod hodie lectum eſt, ubi innaſcibilem Filium ſcripſiſſe dicitur, cum ipſo authore damno, &c. Comaſius Prebyter ex chartula legit, Priſcillianum hujus dicti authorem cum ipſius dicti perverſitate, & quos malè condidit libros, cum ipſo authore condemno.* Id ipſum plures alii confeſſi ſunt. Subjicitur autem, *Herenas clericos ſuos ſequi maluerat, qui ſponte nec interrogati Priſcillianum Catholicum ſanctumque martyrem clamaſſent, atque ipſe uſque in finem, Catholicum hunc eſſe dixiſſet, perſecutionem ab Epiſcopis paſſum. Quo dicto omnes ſanctos, jam plurimos quieſcentes, aliquos in hac luce durantes, ſuo judicio deduxerat in reatum.* Ideo hunc ſtatim ſacerdotio ſubmovent cum ſociis clericis Epiſcopiſque. Et Idatius in Chronico: *In civitate Toleto Synodus Epiſcoporum contrahitur, in qua Symphoſius & Dictinius & alii cum his Gallæciæ Provinciæ Epiſcopi, Priſcilliani ſectatores, & hæreſim ejus blaſphemiſſimam cum adſertore eodem profeſſionis ſuæ, ſubſcriptione condemnant.* Legitur & poſt Concilium Tolet. II. epiſtola Montani Epiſcopi Toletani ad fratres territorii Palentini, *Perditiſſimam Priſcillianiſtarum ſectam, tam actis, quàm nomine à vobis præcipuè novimus honorari, &c. Unde quæſo, ut perfidiam cum authore damnantes, regulam fidei teneatis, &c.* Et in Concil. Brachar. I. ann. 563. varia errorum monſtra deſcribuntur, & Priſcilliani ſigillatim eſſe admonentur, ut damnari pariter cum authore ab omnibus debeant. Denique Ildefonſus Toletanus Epiſcopus anteceſſoris ſui Montani elogium texens lib. de viris illuſtribus *cap.* 3. hæc habet, *Amatores quoque Priſcillianæ ſectæ, licèt non operarentur eadem, quia tamen memoriam ejus amore retinerent, abdicat & exprobrat, commemorans, quòd in libris beatiſſimi Turibii Epiſcopi ad Leonem Papam miſſis, eadem Priſcillianorum hæreſis detecta, convicta, atque decenter maneat abdicata.* Hæc ille alludens ad epiſtolam Montani ſuprà libatam. Hinc perſpicis defendentes Priſcillianum non ita ſenſiſſe ut arguitur, facilè eò delabi ut ipſi cum Priſcilliano ſentiant: nec aliò poſſe inclinari judicium Eccleſiæ, quàm ut errori eos ſuffragari ſuſpicetur, qui ſuffragantur libris, quibus ineſſe errorem ipſa exploratum habet. Non immeritò autem eos Synodus deteſtatur, qui Priſcillianum abſolventes, Epiſcopos orbis Chriſtiani omnes qui ejus damnationi ſubſcripſere, una damnationis ſententia involvunt.

LXIII. Origenis defenſores ab Auguſtino memorantur, nec ullius inſimulantur hæreſeos, lib. de hæreſ. *cap.* 43. ubi ſententia Epiphanii de Origene & ejus mendaciis adſcripta, ipſe ſubjicit: *Hæc quidem de Origene Epiphanius refert, ſed defenſores ejus dicunt Origenem, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unius ejuſdem ſubſtantiæ docuiſſe, neque reſurrectionem repuliſſe mortuorum. Sed qui ejus plura legerunt, contradicunt. Sunt & alia hujus Origenis dogmata, quæ Catholica Eccleſia omnino non recepit, in quibus nec ipſum falsò arguit, nec poteſt ab ejus defenſoribus excuſari, maximè de purgatione & liberatione, ac rurſus poſt longum tempus ad eadem mala revolutione rationalis univerſæ creaturæ. Dicit præterea ipſe Origenes, quòd Filius Dei ſanctis hominibus comparatus veritas ſit, Patri collatus mendacium. Et quantùm diſtant Apoſtoli Chriſto, tantùm Filius Patri.* Agnoſcit Sanctus Pater defenſores Origenis, ſed improbat, dum minùs verſatos in ejus operibus oſtendit, & ab eis *qui plura ejus legerunt*, refelli. 2. dum alia refert ejus dogmata, exploſa ab Eccleſia, ubi *non poſſit à defenſoribus ſuis excuſari*. 3. Non adeo inſaniebant Origenis defenſores, ut ea ipſa opuſcula ejus tuerentur, quæ Eccleſiæ diſplicebant; ſed pauca ejus legerant, & hæc tuebantur: qui plura quàm illi legerant, ex his errores ejus invictiſſimè demonſtrabant. Denique neque dum tunc Synodus generalis ulla in ejus operum examen incubuerat.

LXIV. Sed quatenus à viris Catholicis defenderetur Origenes, ab Hieronymo docebimur epiſt. ad Pammach. & Oceanum de error. Orig. Falſa ta ab hæreticis cauſabantur ejus ſcripta. Itaquè inſaniam dogmatum ineſſe confitebantur, nec oculos exculpebant Eccleſiæ Chriſti, hæreſum certos indagatores, ut ſibi eos unis vendicarent: ſed ab hæreticis poſtea hæc inſperſa eſſe ſinceris ante libris Origenis cavillabantur. Quos tamen ipſos ſuggillat Hieronymus: *Solus inventus eſt Origenes, cujus ſcripta in toto orbe falſarentur: & quaſi ad Mitridatis literas, omnis veritas uno die de voluminibus illius raderetur. Si unus violatus eſt liber, num univerſa ejus opera quæ diverſis & locis & temporibus edidit, ſimul corrumpi potuerunt? Ipſe Origenes in epiſtola quam ſcribit ad Fabianum Romanæ urbis Epiſcopum, pœnitentiam agit, cur talia ſcripſerit: & cauſas temeritatis in Ambroſium refert, quòd ſecretò edita, in publicum protulerit. Et quid adhuc epologuſin aliena eſſe, quæ diſplicent?* Tolerabilius id multò, ut quæ damnabat Origenis Eccleſia, ea ab hæreticis inſerta dicerentur, & ita pariter damnarentur, quàm ut ea & Origenis eſſe, & Catholica eſſe, & ab Eccleſia non intelligi, ideoque damnari blaterarentur.

LXV. Et in Apolog. adv. Ruffin. *Videamus quibus argumentis probare nitatur, Origenis ab hæreticis ſcripta vitiata, &c. Hac defenſionis perturbatione nec Marcion, nec Manichæus, nec Arius, nec Eunomius accuſari poterunt: quia quidquid nos ab his impiè dictum objecerimus, diſcipuli reſpondebunt, non à magiſtris ſuis ita editum, ſed ab inimicis ſuis eſſe violatum. Hoc genere & iſte ipſe tuus non erit: & meus liber non erit meus, ſed tuus, &c.* Nec id ergo patitur Sanctus Pater, quod multò tamen erat levius. Cùmque venditaretur Martyr Pamphilus Origenis apologeticum lucubraſſe, quo non errores propugnaret, ſed propulſaret: hanc à Martyre maculam propulſat Hieronymus, & concinnatum ab Euſebio Arianæ ſectæ ſignifero illud Apologeticum docet: adjicit autem, *Sed concedamus ex ſuperfluo, ut Pamphili ſit, ſed necdum martyris. Antè enim ſcripſit, quàm martyrium perpeteretur. Et quomodo, inquies, martyrio dignus fuit? Scilicet ut martyrio deleret errorem: ut unam culpam ſanguinis ſui effuſione purgaret. Quanti in toto orbe martyres antequam cæderentur, variis ſubjacuere peccatis? Defendamus ergo peccata, quia qui poſtea martyres, priùs peccatores fuerunt. Epiſt. ad Pamm.* Quibus advertere animum eos oportet, qui Catholicos jactitant habitos, nec hæreſeos nota inuſtos, qui ita Origenem tuebantur, ut erroribus ipſum explicarent, non implicarent ſeipſos. Id enim illi ante ejus toto orbe evulgatam damnationem moliti ſunt, & de eo ipſo conatu apud Sanctos Patres malè audierunt.

LXVI. Nihilo ſeciùs autem adigebantur & errori & authori ejus Origeni anathema dicere, nulla ratione habita iſtiuſmodi tergiverſationum. Idem Hieron. ibidem: *Hoc enim vel maximè cavent, ne quando contra authorem ſuum eorum ſcripta teneantur. Facilè dicunt cum juramento, quod poſteà alio ſolvant perjurio. Ad ſubſcriptionem tergiverſantur, quæruntque ſuffugia. Alius, Non poſſum, inquit, damnare, quod nemo damnavit. Alius, Nihil ſuper hoc à Patribus ſtatutum eſt; ut dum totius orbis provocatur authoritas, ſubſcribendi neceſſitas differatur. Quidam conſtantiùs, Quomodo, inquit, damnabimus, quos Synodus Nicæna non tetigit? Quæ enim damnavit Arium, damnaſſet utique & Origenem, ſi illius dogmata reprobaſſet. Hoc argumento nec Valentinus, nec Marcion,* *nec Cataphryges, nec Manichæus damnari debent, quia Synodus Nicæna eos non nominat, quos certè ante Synodum fuiſſe non dubium eſt. Quòd ſi quando urgeri cœperint, & aut ſcribendum eis fuerit, aut exeundum de Eccleſia, miras ſtrophas videas. Sic verba temperant, ſic ordinem vertunt, & ambigua quæque concinnant, ut & noſtram & adverſariorum confeſſionem teneant, ut aliter hæreticus, aliter Catholicus audiat.* Ubi vides & iſtos defenſores Origenis *authoritati orbis totius* Chriſtiani vel *Synodo* Nicænæ ſeu Oecumenicæ conceſſuros fuiſſe, nec ulteriùs effrænatam in iſtiuſmodi etiam quæſtionibus licentiam uſurpaturos. Vides rurſum etſi interpolata cavillarentur ab hæreticis volumina Origenis: & ipſum, non errores tueri ſe profiterentur, adeoque nec à Catholico nomine excidiſſent; non immeritò tamen vel errorum defenſionis ſuſpectos Eccleſiis fuiſſe, ac proinde compulſos ad ſubſcribendas fidei Catholicæ formulas: ubi conduplicatis tergiverſationum ſuarum artibus, ſuſpiciones Eccleſiæ de ipſa eorum fide confirmabant.

LXVII. Accedat & Severus Sulpitius Defenſoribus Origenis propitius, ut qui maximè, nec eorum tamen audaciam procaciorem & errorem diſſimulans. Etenim *Dial.* 1. *Alexandriæ fœda inter Epiſcopos atque Monachos certamina gerebantur, ex ea occaſione, quia congregati in unum ſæpiùs ſacerdotes frequentibus decreviſſe Synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret aut haberet, qui tractator ſacrarum Scripturarum peritiſſimus habebatur. Sed Epiſcopi quædam in libris ipſius inſaniùs ſcripta memorabant, quæ adſertores ejus defendere non auſi, ab hæreticis potiùs fraudulenter inſerta dicebant, & ideo non propter illa quæ in reprehenſionem meritò vocarentur, etiam reliqua eſſe damnanda; cum legentium fides facilè poſſet habere diſcrimen, ne falſata ſequeretur, & tamen Catholicè diſputata retineret. Non eſſe autem mirum, ſi in libris neotericis & recens ſcriptis fraus hæretica fuiſſet operata, quæ in quibuſdam locis non timuiſſet incidere Evangelicam veritatem. Adverſum hæc Epiſcopi obſtinantiùs renitentes, pro poteſtate cogebant, recta etiam univerſa cum pravis & cum ipſo authore damnare, &c. Mihi autem ex illius libris quædam curioſiùs indaganti, admodum multa placuerunt; ſed nonnulla deprehendi in quibus illum prava ſenſiſſe non dubium eſt, quæ defenſores ejus falſata contendunt. Ego miror unum eundemque hominem, tam diverſum eſſe à ſe potuiſſe: ut in ea parte qua probatur, neminem poſt Apoſtolos habeat æqualem: in ea verò qua jure reprehenditur, nemo deformiùs doceatur erraſſe.* Et paulò poſt: *Ex partium ſtudiis orta ſeditio eſt, quæ cum reprimi Sacerdotum authoritate non poſſet, ſævo exemplo ad regendam Eccleſiæ diſciplinam præfectus aſſumitur, cujus terrore diſperſi fratres, &c. Illud me admodum permovebat, quod Hieronymus vir maximè Catholicus & ſacræ legis peritiſſimus, Origenem ſecutus primo tempore putabatur, quem nunc idem præcipuè, vel omnia illius ſcripta damnaret. Nec verò auſus ſum de quoquam temerè judicare. Præſtantiſſimi tamen viri & doctiſſimi ferebantur in hoc certamine diſſidere. Sed tamen ſive illud error eſt, ut ego ſentio, ſive hæreſis, ut putatur: non ſolùm reprimi non potuit multis animadverſionibus Sacerdotum, ſed nequaquam tam latè ſe potuiſſet effundere, niſi contentione creviſſet.* Addit Poſthumianus non ſe diu Alexandriæ potuiſſe conſiſtere, etſi ab Alex. Epiſcopo prolixè exceptum, quòd ibi *recens fraternæ cædis fervebat invidia. Nam etſi fortaſſe videantur parere Epiſcopis debuiſſe, non ob hanc tamen cauſam, multitudinem tantam ſub Chriſti confeſſione viventem, præſertim ab Epiſcopis oportuiſſet affligi.* Advertis ut reor peramicum defenſoribus Origenis Poſthumianum extitiſſe, ideoque ei ſaltem fidem habendam. 2. Quæ damnabant Epiſcopi, & ipſos damnaſſe, ſed falſata ab hæreticis & Origenis libris mendaciter inſerta clamitaſſe. 3. Inſtitiſſe tamen Epiſcopos, ut univerſa Origenis, *cum pravis & cum ipſo authore damnarent*. 4. Ipſius Poſthumiani judicio ipſos *parere Epiſcopis debuiſſe*. 5. Ejuſdem judicio, *errorem* hunc fuiſſe eorum, qui contumaciùs Origenem defenderent. 6. Etiam *hæreſin* ab aliis vulgo putatam: ab ipſis nempe Epiſcopis, & Eccleſia, Epiſcoporum ſententiæ adhæreſcente. 7. Maximè Catholicum & ſacræ legis peritiſſimum prædicari Hieronymum, qui hanc utique hæreſin putabat. 8. Malum iſtud contentione creviſſe. Id enim Origenis defenſores conſecuti ſunt tandem, non ut ſententiam Eccleſia recantaret, non ut errore confoſſo de authore & libris liberum eſſe ſineretur diſputare, ſed ut quinta tandem Synodus cogeretur adversùs totum Origenem. Quod veluti præſagiebat Hieronymus in epiſt. ad Pamm. & Ocean. de ejus error. *Ipſe ſi adhuc viveret Origenes, iraſceretur vobis fautoribus ſuis, & cum Jacob diceret, Odioſum me feciſtis in mundo.*

LXVIII. Quo autem jure defenſores Origenis non erroris tantùm à Poſthumiano, ſed hæreſeos ab Epiſcopis inſimularentur, patuit quintæ hujus Synodi temporibus, cum ut ait Liberatus *cap.* 23. ad Pelagium R. E. Apocriſiarium, *venerunt monachi ex Hieroſolymis, portantes capitula de libris Origenis excerpta, volentes agere apud Imperatorem, ut Origenes damnaretur, cum illis capitulis. Igitur Pelagius æmulus exiſtens Theodoro Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopo, volens ei nocere, eo quòd eſſet Origenis defenſor, unà cum Menna Archiepiſcopo Conſtantinopolitano, flagitabat à Principe, ut juberet fieri quod illi monachi ſupplicabant, ut Origenes damnaretur, ipſaque capitula, talia docentia. Annuit Imperator facillimè, gaudens ſe de talibus cauſis judicium ferre.* Sic damnationi Origenis toto orbe ſubſcriptum ſubdit. Defenſores autem iſtos Origenis, non perſonæ tantùm, ſed errori etiam indulſiſſe, docebit nos Facundus, *lib.* 1. *cap.* 2. *Inquietus & impudens hæreticorum Spiritus, ſæpè fruſtratus, cum Chalcedonenſis decreta Concilii ſubvertere niteretur, invenit deſideratam occaſionem ex furore quorundam, qui ſub nomine Chriſtiano latenter in Eccleſia gentile Origenis dogma ſectantur, &c. Cum & Domitianus Ancyrenſis Epiſcopus provinciæ primæ Galatiæ, qui fuit ipſius Origenianæ hæreſis manifeſtus aſſertor, per libellum quem ad beatiſſimum Papam Vigilium ſcripſit, Deo extorquente confeſſus eſt, quod ejus complices Origeniani cum viderent non ſe poſſe proprium dogma defendere, neque ſibi quidquam ſpei de conflictu reſtare, ad ultionem eorum quæ contra Origenem geſta ſunt, hæc Eccleſiæ ſcandala commoverunt.* Vide & *lib.* 4. *cap.* 4. Dilucidum hìc eſt, quò hæc erumpat tandem damnatorum librorum defenſio, non ut ſcriptores extricentur, ſed lectores defenſoreſque vel inopini vel lubentes illaqueentur damnatis erroribus, etſi Catholico palliatis nomine ac ſchemate. His enim Epiſcopis *ſub nomine Chriſtiano latenter in Eccleſia gentile Origenis dogma ſectantibus* conſentiebant & monachi complures, illorum, ut par eſt credere, ſoboles, qui perſonæ vel libris, non errori favere Origenis olim videri volebant. Cyrillus in vita magni illius Euthymii apud Surium, *die* 20. *Januarii*: *Cum congregata fuiſſet Conſtantinopoli quinta ſancta Synodus, & Origenis & Neſtorii dogmata fuiſſent ab ea percuſſa anathemate, & qui novam Lauram tenuerant Origeniſtæ fuiſſent expulſi illinc, & fideles orthodoxique Patres rurſus in eam migraſſent, &c.* Vide & Evagrium Origeniana lue laborantes Monachos perſtringentem.

LXIX. Invidioſè autem nobis objectant permagnos olim viros, ingentis etiam famæ neotericos, qui Theodoreti, qui Origenis patrocinium ſumpſerint. Et pro Theodoreto quidem, ne Scholæ Pariſinæ annuos ferè aliquos Palæſtritas recenſeam, qui pro ejus ſcriptis adversùs Cyrillum ab hæreſi purgandis decertant, omnium inſtar eſſe poſſunt ſæculi hujus ſplendidiſſima lumina Petavius & Sirmundus, apertiſſimi iidemque validiſſimi Theodoreti defenſores. Sed his præluxerat Agobardus Lugdun. Epiſc. ante annos ampliùs octingentos, adversùs Felicis dogma hæc ſcribens: *Cum utrumque, id eſt, Neſtorium & Eutychen veritas fidei abjiciat, qui medium inter eos tenet locum, B. Cyrillus ejuſdem veritatis defenſor, Alexandrinus Antiſtes, dum vellet corrigere pravitatem Neſtorii, propter obſcuritatem verborum utpote ſubtiliſſimæ rei, offendit B. Joannem Præſulem Antiochenæ Eccleſiæ & eos qui cum illo erant: factaque eſt diviſio inter Antiochenam & Alexandrinam Eccleſiam. Rogatus eſt autem ab Antiochenis Theodoretus Cyri Epiſcopus, ut ageret adverſum B. Cyrillum: & mirum in modum dum utrique eſſent Catholici, id eſt, & Antiocheni, & Alexandrini, B. Cyrillus dum putatur eſſe hæreticus, quod non erat, inventus eſt à Theodoreto inter Neſtorium hæreticum & Cyrillum Catholicum medius locus. Unde idem Theodoretus, pugnans pro veritate, ageret contra veritatem, qui dum iſtis Catholicis placeret, illis diſpliceret.* His adjungunt & Romana purpura & eruditione præſtantiſſimos Baronium & Bellarminum, qui ſextam Synodum in epiſtola Honorii, & ipſa adeò Honorii perſona damnanda, ſi verè damnavit, aberrare à vero, utpote in facti quæſtione palam prædicant, cum compluribus aliis. Quid de Origene? Sixtus Senenſis, aliique deinceps plures ſcripta ejus ab erroris & hæreſeos accuſatione vendicarunt. Nec tamen hactenus quiſquam his non authorum tantùm, ſed librorum etiam ſynodicè damnatorum defenſoribus aſperſit ignominiam vel erroris vel hæreſeos, ut qui hæreſes ipſas execrentur, eas autem talibus libellis contineri pernegent, quæ facti quæſtio eſt. Et quantos ſanè olim ex Sanctis Patribus ac Romanis Pontificibus inveniemus, illis patrocinatos eſſe & ſcriptoribus & ſcriptis, quibus poſtea ſuccenſuit Eccleſia, & hæreſeos cauterium infixit? Quid Baſilio Cæſarienſi, & Gregorio Nazianzeno caſtigatius? Illi tamen teſte Socrate *l.* 4. *c.* 21. *Origenis libros ſibi collegere, ex illiſque exercitati contra Arianos ſtrenuè dimicavere. Cumque Ariani Origenis libros ad eorum dogma confirmandum adducerent, illi eorum coarguerunt inſcitiam, perſpicuèque oſtenderunt eos Origenis mentem & ſententiam neutiquam intellexiſſe.* Si cui ſubleſtà ſit Socratis de Origene fides, at Athanaſium nemo neſcit Origeni ab Arianæ ſectæ invidia tutando operam calamumque dicaſſe. Si tunc poterant, quin nunc quoque poſſint, eadem Origenis ſcripta eo ſenſu & legi & intelligi & exponi, prorſus Catholico, quo ab Athanaſio, Baſilio, Nazianzeno? Si errarunt autem illi, in facto errarunt, non in fide: & cum talibus errare cui non innoxium, inculpatumque ſit?

LXX. Reſpondetur primò, qui Origeni antè patrocinati ſunt, quàm Synodicè in Eccleſia proſcriberetur, nullius eos culpæ reos agi poſſe. Poſſunt enim diſpenſativè multa excuſari perdiu, quæ poſtea aboleſcente diſpenſandi neceſſitate, neceſſum ex adverſo ſit damnari. Quin immò & Athanaſius & Baſilius una ab authoritate pendebant Eccleſiæ in iſtiuſmodi clementia ſua, ut ne damnarent quos nondum damnaſſet Eccleſia. Indidem ergo cogimur eoſdem damnare, quos prædamnavit Eccleſia, ſi Athanaſium & Baſilium ſequimur. Facundus *l.* 10. *c.* 5. *Quamvis noſtris auribus dura & ad excuſandum difficilia defendere non refugiat Athanaſius; & priùs eorum authorem Dionyſium Alexandrinum per hoc voluit eſſe purgatum, atque ab Arianorum crimine alienum, quòd ipſe non ſicut Arius cum viveret, de impietate fuerit accuſatus, aut de Epiſcopatu dejectus: neque velut hæreſin defendens, de Eccleſia ſicut ille diſceſſerit, ſed in ejus permanſerit unitate: deinde meliùs hæc ipſa interpretari conatus eſt.* Itaque non ingenii ſui acumen, non ſua libido, ſed authoritas Eccleſiæ, quæ Dionyſium Alexandrinum tametſi Arianæ hæreſi eum ſuffragari jactarent, damnare abſtinuerat, Athanaſium impellebat, ut Dionyſii ſcripta purgare humaniori interpretatione niteretur. Et mox, tametſi verba ipſa Dionyſii ſpecie tenus Ario videantur alludere, *Non quod in verbis ſonat, debemus attendere, ſed credere potiùs de Eccleſia Chriſti, quam regit ipſe qui ſanguine ſuo redemit, quoniam niſi hæc bona intentione proferret, aut aliis ejus dictis auferretur offenſio, ſine dubio Dionyſius in ea non maneret Epiſcopus. Igitur Athanaſius cujus tota vita martyrium fuit, authoritati ſe ſubdit Eccleſiæ, & quod Dionyſio communicavit uſque in finem, hoc ſolum judicat ejus purgationi ſufficere, ita ut illum pro talibus dictis, non condemnare dico, verùm nec leviter culpare præſumat.* Sequamur ergo cum Athanaſio unam maximè authoritatem Eccleſiæ, & ex ejus ſententia prælucente Scriptores & libros quoslibet vel abſolvamus vel condemnemus. Idem de Baſilio idem mox ſentit, Gregorium Thaumaturgum à Sabellii præſtigiis tuente. *Cum propterea Athanaſius & Baſilius Dionyſium atque Gregorium à criminibus talibus tantiſque defendant, quòd in Eccleſiæ pace defuncti ſunt.* Vide & *l.* 11. *cap.* 8.

LXXI. Athanaſius etiam ipſe una ſe incitari maximè Eccleſiæ authoritate teſtatur ad Dionyſii ſcripta defendenda: ut ex verbis ejus liquet, quæ Facundus idem recitat *l.* 10. *cap.* 5. *Calumniari volunt illi viro, & non attendere, quòd neque ab aliis Epiſcopis de impietate accuſatus eſt, aut de Epiſcopatu dejectus, ſicut iſti ex clericatu; neque ille velut hæreſin defendens de Eccleſia diſceſſit, ſed in eadem defunctus eſt, & memoria ejus nunc uſque cum Patribus celebratur, & nomen ejus ſcriptum eſt. Si enim aliquid iſtorum ſentiret, vel de his quæ ſcripſit, excuſationem non faceret, ſine ambiguitate etiam ipſe ſimilia pateretur.* Tum accedit ad dictorum Dionyſii clementem elucidationem. Igitur Athanaſius cum hoc animo eſſet, prædamnati ab Eccleſia authoris verba nunquam excuſaret, qui hæc Dionyſii ideo defendebat, quòd nulla Eccleſiæ cenſura inuſta adhuc fuiſſent. Exulabat ergo procul ab ejus mente illa diſtinctio quæſtionum facti & juris in hoc negotio examinandorum librorum.

LXXII. Poſtea verò quàm notati ab Eccleſia fuere libri aliqui, hujus obtentu diſtinctiunculæ, à quoquam Sanctorum Patrum defenſatos fuiſſe inauditum prorſus eſt. Quod ipſum in tanta annorum ſerie, in tanta librorum damnatorum farragine, momenti ſatis habet, ut exiſtimemus nequaquam id eos ſibi fas eſſe duxiſſe. Origenis, Neſtorii, Priſcilliani, Theodori, Theodoreti ſcriptis etiam poſt intortam Synodici mucronis cenſuram, faviſſe adhuc aliquos ſcimus, faviſſe Patres neſcimus, aut in Patrum & Magiſtrorum Eccleſiæ numero habitos fuiſſe negamus; quin præpoſteros potiùs fautores, exagitatos ab Eccleſia ſui decreti retinentiſſima fuiſſe non neſcimus. Origeni ſtuduere Joannes Hieroſolymitanus, Ruffinus & alii id genus, palam notati in Eccleſia: non Hieronymus, non Epiphanius, non Chryſoſtomus, non Auguſtinus. Nemo ſanctorum & probatorum Patrum tam improbo labori & laſcivienti acumini indulſit, ut Scriptorum verba alios in ſenſus detorqueret, quàm qui univerſali Synodo & Eccleſiæ alluxiſſent. Alioqui tota nobis concordia & majeſtas Eccleſiæ fœdaretur, emergentibus in dies cavillatorum cuneis, qui ſophiſtica pugnacitate omnia fixa refigerent, damnata probarent, probata reprobarent, errore ejurato facta ſola à ſe prætenderent retractari.

LXXIII. Agobardum ſanè, eſto, ut Patrum choro includamus. Sed Joanni Antiocheno impenſiùs quàm par eſt, eum ſtudere, ex ſuperiùs diſputatis abundè elucet. Deinde ſi verba ejus attendas, Cyrillo penè lubentiùs, quàm Joanni culpam affricat. Catholicos hinc & inde certaſſe, nihil abnuo. Sed lato diſcrimine. Nam cum Cyrillo Synodus Oecumenica & Eccleſia. Cum Joanne Neſtorius & Pelagiani Epiſcopi. Joannem denique & ſequaces ejus quis neſcit, quanta infamia pſeudoſynodi tentatæ, oppugnatæ Synodi, defenſati Neſtorii, Eccleſiæ poſt abſolutam Synodum penè laceratæ obſcuraverit? Quæ omnia in Theodoretum redundant. Itaque non ſatis accurata eſt horum apud Agobardum narratio, utpote aliò properantem. Deinde nec Theodoreto is parcit omnino. Nam laudi non eſt, inter *Neſtorium hæreticum & Cyrillum Catholicum medio ſtetiſſe loco*: nam qui cum Catholico fidei defenſore non erat, qui ab eo diſſentiebat, ſin minùs hæreticè, certè malè ſentiebat. Laudi non eſt, *pugnantem pro veritate, agere contra veritatem*. Si excuſare libet enim quia pro veritate, libebit & accuſare quia contra veritatem. Laudi non eſt, *dum iſtis Catholicis placeret, illis diſplicere*: Catholicis enim diſplicuiſſe, pudendum eſt, maximè illis qui inculpatæ ſunt fidei ſequaces; ut illis placeas, quorum nutat exiſtimatio, quorum vix dum graſſatio conquievit. Denique dum anathematiſmos Cyrilli in Synodo & in univerſa approbatos Eccleſia inſectatur, nonne ipſam inſectatur Eccleſiam; & non tam Cyrillo, quàm Eccleſiæ univerſæ Apollinariſmum impingit? Nec enim diſtinctione uſus eſt Theodoretus, ut anathematiſmis duodecim aliam Eccleſia, aliam Cyrillus fidem inſinuatam vellet. Quì poterat autem opportuniùs Neſtoriana inſania propugnari, quàm ſi Catholica doctrina qua expugnabatur, Eutychetis ſeu Apollinaris contagio laborare infamaretur? Etſi autem œconomicè & prolixiore indulgentia poſſent excuſari utcumque hæc Theodoreti adversùs Cyrillum ſcripta, tantò tamen magis non debent, quantò poſt concordiam etiam initam ab eo ſunt exarata. Unde Theodorus Lector *l.2. Poſt conciliationem cum Orientalibus Theodoretus contra duodecim capita Cyrilli ſcripſiſſe fertur*. Vide & Theodoreti ipſius *ep.* 143. ubi non putat ullos eſſe qui dicant *duos filios* in Chriſto, & *epiſt.*112. quæ poſt conciliationem ſcripta videtur, & in accuſatione verſatur adhuc Cyrilli anathematiſmorum.

LXXIV. Reſpondetur rurſus non ſingulorum qui errare, & in errorem imitatores ſuos poſſunt pertrahere, ſed Eccleſiæ ipſius univerſæ conſilia & geſta penſitanda nobis eſſe, & ad imitationem præſtituenda. Damnatos porrò ſemel unanimi Epiſcoporum conſpiratione libros quoslibet, (ne iniri autem quidem poteſt numerus eorum qui damnati ſunt,) immò ne unum quidem poſtea inveniemus ab Eccleſia purgatum eſſe ex illis: aut de eo purgando vel deliberatum eſſe, vel poteſtatem hanc & curam cuiquam eſſe mandatam. Uſque adeo in Eccleſiæ etiam hoc genus decretis nuſquam reperitur *eſt & non*, ſed merum & conſtantiſſimum *eſt*. Si ſemel enim hanc illa feneſtram aperuiſſet, quid deinceps fixum, quid ſtatum in fidei doctrina foret? Ut ſummum ergo privatorum curioſitati, & luxurianti vitilitigandi prurigini materiam parant, qui acumen ingenii conterunt in opuſculis quæ damnavit Eccleſia ad alias interpretationes impellendis: non Eccleſiæ ſerviunt, cujus retractandæ ſententiæ non ullam ſpem reſiduam eſſe ſinunt tot anteactorum ſæculorum exempla.

LXXV. Reſpondetur iterum & Baronium & Bellarminum, & cæteros omnes neotericos, qui damnatis opuſculis defenſionem inſtruxere, eo præſidio ſuum ipſos conatum obumbraſſe, quòd Eccleſiæ imponi poſſit iis in rebus quæ *hominum teſtimoniis* comprobantur. Omnes ad unum excute, eo uno nituntur fundamento, & decantatiſſimo Auguſtini teſtimonio, poſteriora anteriorum erroribus mederi poſſe Concilia, ubi quæ latebant, nova reteguntur *rerum experimenta*. Atqui jam animadvertimus primò, ne tum quidem forſan errare Eccleſiam, quin immò potiùs erraturam, niſi his allegatis teſtimoniis ita pronunciaret. Deinde in quo rei cardo vertitur, iſtud eſt, *hominum teſtimonia, rerum experimenta* locum non habere ullum in examine librorum trutinando. Suus illis locus ſuumque pondus eſt in cauſis ſeu civilibus, ſeu criminalibus ventilandis; at in tractatorum opuſculis excutiendis teſtimonia & experimenta omnia ex ipſiſmet opuſculis expiſcanda ſunt. Et ſi qua aliunde poſſent affulgeſcere, ecqua, oro te, vel de Honorii epiſtola, vel de Theodoreti ſuſpectis opuſculis experimenta nobis & teſtimonia exhiberentur, quæ Patres quintæ vel ſextæ Synodi fefelliſſent? Nonne in tam prolixo ſæculorum decurſu intercidiſſent potiùs, & nos jam præterirent, quæ illos non præteribant teſtimonia, ad hujuſmodi examen neceſſaria? Denique hunc ſcopum habet axioma tum Auguſtini, tum quod ſibi iſti proponunt, non ut Eccleſia Eccleſiæ, Synodus Synodo, junior ſeniori, priori poſterior eo deroget, quo iiſdem probationibus allegatis aliud & diverſum quid judicet: ſed ut diverſis noviſque teſtimoniis atque experimentis exprompſis diverſam quoque ſententiam temperet. Id modeſtiam Eccleſiæ, id ſapientiæ decet ſobrietatem. Unum id ſuſpicor non ſine veri colore dici poſſe, ſi cujus ſcriptoris alia quæpiam repræſentarentur ſcripta, quæ Eccleſiam vel Synodum aliorum ejus librorum damnatricem præteriſſent: tum hæc nova fore teſtimonia, quibus authoris intentio & ſententia meliùs diluceſceret, & inflicta damnatione abſolveretur. Quanquam vel tunc ſatius forſan eſſet, & hos abſolvi, & illos horum diſſimiles damnari libros, quia non una ſemper ſibi conſtat hominis ſententia. Sed Honorii, ſed Theodoreti nulla nobis nova ſeſtiterunt monumenta, quæ Patres quintæ ſextæque Synodi non præ manibus habuerint. Magni ergo viri dum præjudicio ſuo ſerviunt, fundamento etiam ſuo ſunt excuſſi, quo ſibi videbantur niti, & nullo novo teſtimonio prolato novam protulere ſententiam.

LXXVI. Sed & illud admonendi iidem ſunt, non cuilibet, ſed plenario Concilio copiam fieri ab Auguſtino Concilium plenarium emendandi. Viderint ergo quo jure id ſibi arrogent, quod plenario Concilio & quidem ut præcellentiſſima & ſumma quædam prærogativa vendicatur. Ita ut ſuprà oſtenſum, Athanaſius, Baſilius, ita Facundus, aliique trium Capitulorum defenſores, ita eorundem oppugnatores Epiſcopi Eccleſiæ authoritatem unam ut ducem certiſſimam, ut facem ſplendidiſſimam ſequebantur, aut ſequendam ſibi conſentiebant, non privati aciem ingenii, aut peſſimam magiſtram, & in præceps ſemper ducem, præſumptionem.

LXXVII. Reſpondetur rurſum antè damnatorum operum defenſoribus illud ſaltem aptandum, quod ſibi Hieronymus aptavit, cùm Origenis poſt damnati defenſor priùs extitiſſe evulgaretur. In epiſt. ad Pammach. & Ocean. de err. Orig. *Secunda poſt naufragium tabula, culpam ſimpliciter confiteri. Imitati eſtis errantem, imitamini & correctum. Erravimus juvenes, emendemur ſenes*. *Jungamus gemitus, lacrymas copulemus. Si Origenem nunquam ſequutus ſum, fruſtra infamare me quæritis. Si diſcipulus ejus fui, imitamini pœnitentem. Crediddiſtis confitenti, credite & neganti*. Illud ſaltem aptandum quod de Pamphilo martyre idem paulò poſt ſcribit, qui pro Origene Apologeticum ſcripſiſſe dicebatur. Nam etſi Pamphilus non errores tueretur, ſed alium in ſenſum raperet Origenis verba, ſcripti tamen hujus Apologetici maculam diligenter ab eo amolitur Hieronymus, illudque ut germanam prolem parenti ſuo reſtituit Euſebio. *Arianorum Principi. Sed concedamus ex ſuperfluo, ut Pamphili ſit. Sed necdum martyris. Antè enim ſcripſit, quàm martyrium pateretur. Et quomodo, inquies, martyrio dignus fuit? Scilicet ut martyrio deleret errorem. Ut unam culpam ſanguinis ſui effuſione purgaret. Quanti in toto orbe martyres antequam cæderentur, variis ſubjacuere peccatis? Defendamus ergo peccata, quia qui poſtea martyres, priùs peccatores fuerunt*.

LXXVIII. Reſpondendum item de his ſaltem id quod de Paſchaſio Eccl. Rom. Diacono librorum de Spiritu Sancto authore laudatiſſimo, qui ut ait Gregorius *lib.* 4. *Dialog. cap.* 40. *in ea contentione quæ* *inardeſcente zelo fidelium inter Symmachum atque Laurentium facta eſt, ad Pontificatus ordinem Laurentium elegit: & omnium poſt unanimitate ſuperatus, in ſua tamen ſententia uſque ad diem ſui exitus perſtitit, illum amando atque præferendo, quem Epiſcoporum judicio praeeſſe ſibi Eccleſia refutavit. Hic itaque cum temporibus Symmachi Apoſtolicæ Sedis Præſulis eſſet defunctus, ejus dalmaticam feretro ſuperpoſitam dæmoniacus tetigit, ſtatimque ſanatus eſt.* Narrat mox ut idem *poſt multum temporis in pœnali loco* viſus ſit à Germano Capuenſi Epiſcopo, *quia in parte Laurentii contra Symmachum ſenſerat*, & inde tandem liberatus. *Quia enim non malitia, ſed ignorantiæ errore peccaverat, purgari poſt mortem à peccato potuit:* ut ſubdit Gregorius.

LXXIX. Reſpondendum de his quod Beda *lib.*3. *hiſt. Angl. cap.* 4. cenſet de ſancto Columba, ejuſque diſcipulis, Paſcha alieno tempore celebrantibus, ſanctitate tamen & miraculorum gloria præclaris. Quo in errore permanſerunt uſque ad annum 717. Chriſti: *Verùm quia gratia charitatis fervere non omiſerant, hujus quoque notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt, juxta promiſſum Apoſtoli dicentis: Et ſi quid aliter ſapitis, & hoc quoque Deus vobis revelabit.* Et *cap.*17. cùm miracula poſt mortem viri plura memoraſſet, *Scripſi hæc de perſona & operibus viri præfati, nequaquam in eo laudans aut eligens hoc, quod de obſervatione Paſchæ minus perfectè ſapiebat, immò hoc multum deteſtans, ſicut in libro quem de temporibus compoſui, manifeſtiſſimè comprobavi. Sed quaſi verax hiſtoricus ſimpliciter ea, quæ de illo ſive per illum ſunt geſta, deſcribens, & quæ laude ſunt digna in actibus ejus, laudans, ſtudium videlicet pacis & charitatis, continentiæ & humilitatis, animum iræ & avaritiæ victorem, &c. Hæc in præfato Antiſtite multum complector, & amo, quia nimirum hæc Deo placuiſſe non ambigo. Quod autem Paſcha non ſuo tempore obſervabat, vel Canonicum ejus tempus ignorans, vel ſuæ gentis authoritate, ne agnitum ſequeretur, devictus, non approbo nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione ſui Paſchæ non aliud corde tenebat & venerabatur, quàm quod nos, &c.* Et *cap.*25. aliis Catholicum ſeu Romanum, aliis erraticum Paſcha celebrantibus, *Hæc diſſonantia Paſchalis obſervantiæ, vivente Aidano, patienter ab omnibus tolerabatur, qui patenter intellexerant, quia etſi Paſcha contra morem eorum qui ipſum miſerant, facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis & dilectionis, juxta morem omnibus ſanctis conſuetum diligenter exequi curavit.* Et mox ad contumaciores errabundi Paſchæ defenſores ita Vvilfridus ibidem perorat: *Illos Dei famulos & Deo dilectos non nego, qui ſimplicitate ruſtica, ſed intentione pia Deum dilexerunt. Neque illis multum obeſſe Paſchæ talem reor obſervantiam, quandiu nullus advenerat, qui eis inſtituti perfectioris decreta quæ ſequerentur, oſtenderet. Quos utique credo, ſi quis tunc Catholicus ad eos calculator adveniret, ſic ejus monita fuiſſe ſecuturos, quomodo ea quæ noverant, ac didicerant Dei mandata, probantur fuiſſe ſecuti. Tu autem & ſocii tui ſi audita decreta Sedis Apoſtolicæ, immo univerſalis Eccleſiæ, & hæc literis ſacris confirmata ſequi contemnitis, abſque ulla dubietate peccatis. Etſi enim Patres tui ſancti fuerunt, nunquid univerſali quæ per orbem eſt, Chriſti Eccleſiæ horum eſt paucitas uno de angulo extremæ inſulæ præferenda? Etſi Sanctus erat & potens virtutibus ille Columba veſter, immo & noſter, ſi Chriſti erat, num præferri potuit beatiſſimo Apoſtolorum Principi? Cui Dominus ait, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam.* Vide & *lib.*5. *c.*16.19.22.

LXXX. Vertebatur hæc quæſtio in re ad facta magis quàm ad fidem attinente, & ad fidem multò utique minùs ſpectante, quàm librorum quorumlibet ſpectet judicium. Et tamen alii Catholico & Apoſtolicæ Sedis & Eccleſiæ univerſalis nomine ac patrocinio fulciebantur, alii eodem oppugnabantur. 2. Si quis autem Catholicum Paſcha *gentis ſuæ authoritate devictus* non ſequeretur, non negatur ille quidem ſanctitate & miraculis florere potuiſſe, ſed in illo tamen eſt, *quod non laudet, quod non approbet, quòd deteſtetur* cum venerabili Beda pius & Catholicus quiſque. 3. Si cujus autem ſanctitas & miraculorum gloria ſpectatiſſima eſt, in eo tamen hæc adversùs Eccleſiæ decreta obſtinatio non laudatur, non approbatur, deteſtationi eſt, ſi pœnas etiam poſt mortem dat & quidem diuturnas: quid de illis opinandum, qui ab iſto ſanctimoniæ & miraculorum ſplendore procul ſunt? Si tanta enim charitatis & ſanctimoniæ copia culpam hanc obliterare hìc non potuit, quanta ea culpæ gravitas eſt? Nemo ſibi tum, aut ſi quis, næ ille perperam ſibi blandiebatur de hac factorum & fidei diſtinctiuncula. A Catholicis porrò fidentiſſimè inculcabatur ſequenda indiſcriminatim non Columbæ, non tot aliorum pietatis & miraculorum laude perilluſtrium, ſed Petri, ſed Apoſtolicæ Sedis, ſed Eccleſiæ univerſalis authoritas. 4. Similiter quod de Columba, & tot aliis viris ſanctiſſimis Beda, id nos de Baronio, de Bellarmino, de aliis damnata opuſcula defendentibus: quanti quanti hi ſint, num majores ſunt Sede Apoſtolica, & Synodo univerſali quinta & ſexta, & Eccleſia univerſali, quæ hæc opuſcula damnat, & defenſores eorum damnat? 5. Et ſi diſpenſativè hanc ſeu ruſticitatem ſeu obſtinationem toleravit perdiu Sedes Apoſtolica in Scotis, Pictonibus & aliis Semibarbaris gentibus: num nobis id ſumemus, ut eandem indulgentiam effundamus in quoslibet? Num Quartadecimanos perperam olim damnatos, perperam hæreticis accenſitos calumniabimur? Non noſtrum id eſt, ſed Eccleſiæ Catholicæ, limites figere juris remiſſioni, vel rigori. Ubi autem imminet & urget Eccleſiæ vel Sedis Apoſtolicæ authoritas, tum aliquos refragari, & quorumlibet patrocinio abuti, id ſanè non laudandum, non probandum, id etiam *multùm deteſtandum eſt*. Unde & idem Beda in vita Sancti Gutberti *cap.* 39. hæc extrema ejus ad ſuos verba refert, *Cum illis, qui ab unitate Catholicæ pacis, vel Paſcha non ſuo tempore celebrando, vel perversè vivendo aberrant, vobis ſit nulla communio.*

LXXXI. Inſtant porro & percontantur, hoccine de fide ſit, Neſtorianam hæreſin hoc hujus, puta Theodoreti, libro contineri? Poteritne hæreſeos reus agi, qui Neſtorianum dogma deteſtabitur, ſed illud libro hoc contineri pernegabit? Reſpondeo hanc hæreſin hoc libro contineri, à quinta Synodo definitum, & in hujus libri defenſores anathema evibratum: quintæ Synodo ab omnibus Catholicis & debere ſubſcribi, & reapſe ſubſcribi. Id abundè eſſe, ut anathema declinare malimus, quàm de fidei & factorum diſtinctionibus litigare. 2. Quintæ Synodo authoritatem ab omnibus poſterioribus Oecumenicis acceſſiſſe Conciliis, & fidei confeſſionibus: in quibus & illa confirmata eſt, & in hos libros anathema ingeminatum ſexcenties. Catholicæ ſimplicitati & veritatis charitati adverſari eos, qui interminatis litibus mendacia inſerere ſatagunt tot Synodis, & earum anathemata incurrere lubentes periclitantur. 3. Ut de fide id non ſit, decretum tamen Synodi eſt Oecumenicæ, adeoque venerandum, oſculandum: næ inſolentiſſimi ſupercilii ſit, ſi quis ſe plus univerſali Eccleſia, & tot Synodis, & tot ſæculorum conſenſione ſapere exiſtimet. 4. Ut de fide id non ſit, ſed nonniſi à *plenario Concilio* plenarii Concilii decretum emendari fas eſt, teſte Auguſtino. 5. Ut de fide id minùs ſit, ſed novis *rerum experimentis* & hominum teſtimoniis recentibus opus eſt, ut prius judicium mutetur. Quæ nova his autem circa damnatos libros experimenta, quæ teſtimonia affulſerunt, quæ quintam ſextamque Synodum prætererint? 6. Ut de fide id minùs ſit, ſed complura exploduntur & ejiciuntur ab Eccleſia, quæ ad mores, quæ ad diſciplinam tantùm pertinent. Quartadecimani, Rebaptizatores, Novatiani,

tiani, Hydroparaſtatæ, & ejuſmodi alii ſectarii innumerabiles arcana fidei vix attingebant. Albo tamen hæreticorum inſcripti ſunt,

LXXXII. 7. Nec abuti hæreſeos nomine dicas eos, qui tales texunt hæreticorum cathalogos. Illis enim Paulus ipſe patronus præſto eſt, qui authore Chryſoſtomo, & idoneo ſanè interprete, ait: *Oportet in vobis hæreſes eſſe, &c. Hic attendite, quia non de articulis fidei dictum eſt, Oportet inter vos hæreſes eſſe; ſed de diſcordia & ſectis circa menſam. Subdit enim modum hæreſeon: Igitur cum convenitis in eundem locum, non licet Dominicam cœnam manducare. Tom.*3.*ſer.*21.*pag.*312. Et *hom.*27. *in epiſt.*1. *ad Corinth. Nam & oportet hæreſes eſſe, ut & qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. Hæreſes hìc vocans, non eas quæ ſunt dogmatum, ſed horum ſchiſmatum*. 8. Ejuſmodi Paulini inſtituti ſequax Eccleſia, Nicolaitarum, Neophytorum, Simonianorum, Inveſtiturarum, Romanæ Eccleſiæ vel dignitatem allatrantium, vel bona invadentium, & id genus alias hæreſes damnavit complures; non uſque adeo ſcrupuloſè rimabunda, quid propriè hæreſis, quid error, quid ſchiſma, quid ſuperbum tantùm, non hæreticum, quid ſtultum, non ſchiſmaticum eſſet; ſed promiſcuè hæreticum aliquando interpretata, quidquid adversùs Catholicæ Eccleſiæ ſenſum & imperium contumaciter tumultuarentur. 9. Quandoque etiam diſertè expreſſum eſt, hæreſeos in dogmate crimen abeſſe, cùm tamen à communione Eccleſiæ Catholicæ abſciſſio intentaretur. Ita ſuprà oſtendimus, Catholicos impudentiæ obviaſſe Tertulliani, qui non fidei irretractabilis, ſed verſatilis diſciplinæ cauſam agi prætexebat. Ita declaratum etiam ſuperiùs à Patribus Synodi Dioſpolitanæ notatum eſſe *ſtultiloquium*, à quo fortaſſis abeſſet hæreſis, teſte Auguſtino. Ita in decretis Generalis Synodi Lateran. ſub Innocentio III. *cap.* 2. *Reprobamus etiam & damnamus perverſiſſimum dogma impii Almarici, cujus mentem ſic Pater mendacii excæcavit, ut ejus doctrinam non tam hæretica cenſenda ſit, quàm inſana*. 10. Perdifficile ſemper ſanctis Patribus viſum eſt, & ſalebroſum diffinire, quid hæreſis nomine capiendum veniat. Audi Auguſtinum *in præf. lib. de hæreſ. ſeu in epiſt.* ad Quodvultdeum: *Cum ambo, Epiphanius & Philaſtrius, id vellent facere, quod à me petis, quantum tamen inter ſe differant, de numero ſectarum interim vides. Quod utique non eveniſſet, niſi aliud uni eorum videretur hæreſis eſſe, & aliud alteri, &c. Proculdubio in ea quæſtione ubi diſceptatur quid ſit hæreſis, non idem videbatur ambobus. Et revera hoc omnino definire difficile eſt. Et ideò cavendum, cum omnes in numerum redigere conamur, ne prætermittamus aliquas, quamvis hæreſes ſint: aut annumeremus aliquas, cum hæreſes non ſint*. Sexcentis aliis locis Auguſtinus hanc definiendæ hæreſeos difficultatem ſpinoſiſſimam ſibi videri teſtatus eſt. Baſilii tripartitam diſtinctionem alibi retuli: qui ſchiſmaticis annumerat eos, quos Auguſtinus, aliique penè omnes hæreſeos cauterio inurunt. In his ergo ambagibus quid conducibilius, quàm ab ore & nutu pendere Eccleſiæ, & ubi illa hæreticam imprimit infamiam, ejus authoritati ſubſcribere?

LXXXIII. Adde 11. loco, ſi hos hæreticorum agmini includendos fuiſſe dicatur, quod non in facto tantùm, ſed in jure ex quo facta profluunt, hallucinarentur: quod v. g. non emerent tantùm Spiritum Sanctum, ſed emendi jus & fas eſſe ſentirent; pœnitentiam non tantùm reſpuerent, ſed nec dari jure poſſe gannirent mœchis lapſiſque: imagines non modò abjicerent, ſed nec eas coli, vel haberi per leges divinas poſſe cenſerent. Vereor ut iſtud certò ſatis de omnibus ſuprà memoratis conſtare poſſit. Quæ enim hujus diſtinctionis veſtigia in antiquis monumentis, vel quæ probabilitas, in Quartadecimanis, in Hydroparaſtatis, in Simonianis, in Romanæ Eccleſiæ expilatoribus? Hi aliique complures in factis hærebant, ad juris contemplationem aſſurrexiſſe dicuntur, ſed nuper, nec probantur. 12. Demus id etiam ut hæretici dicantur, quòd juri etiam obſtreperent; caliginem illam omnem Auguſtini, Baſiliique, & antiquorum Patrum, circa elimatam hæreticæ opinationis ſignificationem diſcuſſerit nova juniorum iſtorum fax; num nemo pari acumine rimari juris aliquam ſcintillam poterit in hac circa factum pugna? Quid ſi juris majeſtatem ab eis imminui exiſtimet quis, quòd Eccleſiæ poteſtatem abrogent librorum examinandorum: quòd cenſuras Eccleſiæ in ſcriptores & eorum ſcripta, flocci fieri doceant, dum errori faciunt obnoxias: quòd libros hæreticos condemnandi certum adimant Eccleſiæ judicium: quòd Synodos Oecumenicas errare poſſe ſentiant, ut in alienis ſcriptoribus dijudicandis, ita in ſuis fidei confeſſionibus conſcribendis: quòd paucis denique plus ſolertiæ & ſapientiæ ineſſe credant ſibi, quàm diffuſæ per orbem Chriſtianum univerſitati? 13. Quid ſi eos eò hæreticos, & non in facto tantùm licentioſos, ſed in jure injurioſos clamet quis, quòd Pontifici & Epiſcopis hanc hæreſin eſſe promulgantibus, ipſi contrà nitantur: quòd hæreticam pronuncient Eccleſiam, dum rem facti in fidei dogma trahi ab ea criminantur: quòd univerſitati Epiſcoporum orbis, & Synodo etiam Oecumenicæ, hæreticum quid eſſe, & ita declinandum pronuncianti, ipſi putent excipi à paucis, contràque dici poſſe, hæreticum non eſſe, quòd facti quæſtio ſit?

LXXXIV. Adde iterum & loco 14. perſuaſam ſemel & quidem Synodico examine Eccleſiam Catholicam, hæretico veneno delibutos eſſe quoſdam libros, vix fieri poſſe, quin librorum iſtiuſmodi defenſores hæreticis accenſeat. Nam quòd hæreſin ore tenus & verbis generalibus deteſtentur, fraudulentum videri id poteſt & ſimulatum: nec tanti pendendum, quanti id, quòd prolixas & elucubratas hæreſeos explanationes amplexentur. Itaque vel fallere vel falli ipſos fortaſſis credet, nam & non raro falluntur ipſi, qui perſpicaciæ ſuæ plus æquo fidunt: & eos ne fallantur, vel invitos importuna aliquando Eccleſiæ charitas, ſed materna, extricare ſatagit. 15. Et quidem exulare poteſt hæc ſuſpicio à nonnullis, quorum ſcopus aliò perſpicitur vergere. Honorio Pontifici Romano ignominiam erroris laborant abſtergere Baronius & Bellarminus. Ideo epiſtolam ejus, quam auſtero, & eo quo ſexta Synodus animo excutere debuerant, humaniori tractant pollice, & ad rectos ſenſus trahunt: itaque culpare hos poterit quis nimii in defenſando Honorio ſtudii, & minoris in Synodos Oecumenicas obſervantiæ, itemque non ſatis accuratæ diligentiæ in dignoſcendis Synodorum judiciis, quæ ob emergentia nova vel rerum experimenta, vel hominum teſtimonia emendari poſſunt, idque ab aliis tantùm plenariis Synodis: nequaquam autem hos Monothelitarum hæreſi clam aſtipulari niſi inſanus ſuſpicabitur. Ita & Galliarum Epiſcopi olim ſi quintæ Synodo minùs fidebant, ſi tribus Capitulis favebant, non poterant tamen in crimen jure à quoquam vocari, quaſi peſtem Neſtorianam clam in ſinu geſtarent, lamberentque in ſcriptis Theodori & Theodoreti. Cum hæc ſcripta ne in manus quidem eorum veniſſent unquam: ſed ea in Chalcedonenſi Synodo approbata rati, illorum damnatione hanc Synodum violari, & eo tandem pacto Neſtorianam & Eutychianam impietatem reviviſcere exiſtimabant. Vide apud Quercetanum *Tom.*1. epiſtolam Nicetii Epiſcopi ſanctiſſimi ad Juſtinianum Imperat. nomine Epiſcoporum Galliæ: (Niſi ſi meliùs Sirmundus hanc epiſtolam retulit ad poſteriora tempora Juſtiniani, quibus in hæreſin lapſus eſt Incorrupticolarum.) *Neſtorii & Eutychetis jam anathematizata ſecta, ut te de ipſa interimeres, quis imperavit? &c. Nec dicas vel in corde tuo, Feci, feci, Vici, vici. Victus es & vinctus, ſed inde unde filius Diaboli & inimicus juſtitiæ. Nam notum tibi ſit, quòd tota Italia, integra Africa, Hiſpania vel Gallia conjuncta, nomen tuum, cum de perditione tua plorant, anathematizant*. Itaque adeo non in

Theodoreti ſcriptis Neſtorianum amabant dogma, ut quaſi refricanti illud Juſtiniano per ejus ſcriptorum, Chalcedone ut putabant probatorum, damnationem, anathema dicerent. Iſtiuſmodi igitur implicatæ libris quos defenſat hæreſeos, ſuſpectos habere non poteſt Eccleſia. At ſi mero quis ſtudio in Theodorum vel Theodoretum, vel quemvis alium, damnanti eorum libros Eccleſiæ refragetur; perſuaſa his libris hæreſin contineri Eccleſia, ſuſpectos non injuria forſan habebit tales ut hæreſeos etiam fautores, nec alienis eorum interpretationibus ſeu cavillationibus fucum ſibi fieri patietur. Itaque videbuntur ipſi ſibi hæreſin deteſtari, librum purgare, in facto tantùm ab Eccleſia diſſidere: videbitur autem ſibi Eccleſia jure librum ut hæreticum damnaſſe, libri defenſores hæreſin verbo tenus execrari, eandem reipſa ut in libro deliteſcentem amplecti, ludificationibus ſuis potiùs quàm interpretationibus occultum virus obumbrare. In hac ſententiarum pugna neminem fallit, quis cui cedere & accedere debeat.

LXXXV. At, inquies, nulla Scripturarum authoritate, nulla majorum traditione à cunabulis Eccleſiæ Chriſtianæ ad nos propagata, edocti ſumus, hanc hæreſin hoc Theodoreti libro contineri. Ergo nulla fidei neceſſitate cogimur id credere. Reſpondeo Catholicum dogma his vocibus contineri, Conſubſtantialis, una natura Verbi incarnata, unus de Trinitate paſſus; qua Scripturæ voce, qua traditionis origine revelatum divinitus eſt? Quæ porro declaravit Eccleſia Catholicam fidem his vocibus contineri, eadem declaravit his Theodoreti ſcriptis hæreſin involvi. 2. Symbolo Nicæno, vel Conſtantinopolitano, expoſitione fidei Chalcedonenſis Concilii, epiſtolis Cyrilli & Leonis Epheſi & Chalcedoni ſubſcriptis, ſincerum orthodoxæ fidei dogma, nullam autem hæreſin deſcribi, quæ Scripturæ, quæ traditionis ab ortu Chriſtiani nominis cœptæ authoritas revelavit? *Si* quis de dogmate Catholico conveniat, ſed ab eo tractatus iſtos diſcrepare contendat, num in libera facti quæſtione diſſentire exiſtimabitur? 3. Eſto ut aliquando poſſit Eccleſia hanc non hæreſin, ſed ſuperbiam & contumaciam interpretari, alias quàm ipſa exponat expoſitiones libri cujuslibet ſectantium; ſed poterit & jure ſuo exiſtimare hac ſuperbia hæreticum adverſùs Oecumenicæ Synodi authoritatem animum ali: vel hac contumacia, non librum tantùm, ſed ipſam hæreſin propugnari, etſi aliud ore tenus prætexatur. Tutiſſimum eſt ergo credere, effuſo cœleſtis ſapientiæ lumine colluſtrari Eccleſiam, & ad fidei dogma ſtatuendum: & ad verba, quibus illud expromatur, deligenda: & ad opuſcula, quibus illud impetitur, explodenda: & ad opuſculorum horum, perinde ac dogmatis hæretici defenſores averſandos. Conſequentia enim & concatenata hæc ſunt. 4. Dogmata ipſa ſeu ſenſa divinitus revelata ſunt. Verba autem ſeu contractiùs, ſeu copioſiùs explanando dogmati neceſſaria, ſubinde & alia priùs, alia poſteriùs accedunt, ſic tamen ut ex defectu Eccleſiæ, indivulſa jam dogmati cohæreant. Si verba ergo ipſa tantùm, ſive tractatus laceſſas, quibus vel fidem vel hæreſes contineri decrevit Eccleſia, videberis forſan tu tibi litigare de verborum tantùm ſignificatione; videberis forſan nec immeritò Eccleſiæ, ludicro hoc prætextu, ipſam fidem, quæ non poteſt niſi verbis aliquibus explicari, parricidialibus pugiunculis, eo deteſtabiliùs, quo occultiùs confodere. 5. Nemo neſcit, quàm multa etſi propriè ad divinæ fidei revelationem referenda non ſint, ita tamen cum revelatis cohærere capitibus, ut illis convulſis hæc collabaſcant. Melchior Canus *l.6. cap.8. Concilium Nicænum in fide non erraſſe, aut Chalcedonenſe, aut Epheſinum, nullis ſacris libris, nec in Apoſtolorum traditionibus explicatum eſt. Sed id ſolum, Concilia in Spiritu Sancto legitimè congregata errare non poſſe. At quòd Concilium Nicænum, Chalcedonenſe, Epheſinum legitimè coacta fuerint, ex divina revelatione non creditur. Creditur tamen ex humana fide & traditione hiſtoriæ fide digna, per quam habemus, eas Synodos indicentibus & confirmantibus veris Eccleſiæ paſtoribus ex univerſo orbe conveniſſe. Unde licèt earum rerum certitudo ac veritas, quæ in ejuſmodi Conciliis definitæ ſunt, ex duobus quaſi principiis pendere videatur, quorum alterum revelatum à Deo eſt, Concilia videlicet legitimè congregata certiſſimæ veritatis eſſe: alterum verò ſola certitudine naturali credatur, per ea quæ Scriptores graves & incorrupti memoriæ prodidere. At hæreticus erit, qui negarit earum Synodorum ſcita atque decreta, non aliter ac ſi negaret Evangelium.* Et conſequenter ibidem: *Quod Sacerdotes noſtræ hujus ætatis à veris Epiſcopis ritè fuerint ordinati, non eſt ſacris literis proditum: ſed res geſta potiùs eſt, quæ ex verbis & animo conſecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio quod humana certitudine teneamus, videlicet hos Sacerdotes ritè initiatos eſſe, illud pendere neceſſe eſt, an in Eccleſia nunc ſit verum Euchariſtiæ Sacramentum. Quod qui inficiaretur, hunc Eccleſia exiſtimaret hæreticum.* Et ſtatim rurſus: *Ad eundem modum, qui negarit Romanum Pontificem eandem habere poteſtatem, quam Petrus à Chriſto accepit, fidei adverſarius cenſendus eſt, quanquam ex Evangelio nihil aliud proximè colligatur, quàm Petri ſucceſſores eundem habere cum Petro principatum. Quia ſi huic Evangelicæ concluſioni illam addas, Epiſcopum Romanum eſſe Petri ſucceſſorem, quam ex hiſtoriis à traditione virorum gravium accepimus, manifeſtè colligitur Romanum Epiſcopum & cæteris Epiſcopis ſuperiorem eſſe, & eandem habere in Eccleſia poteſtatem, quam habuit Petrus.* Qui diſſentire in iſtiuſmodi factis ab Eccleſia Catholica pertendet, illum vir doctiſſimus, illum experientia ipſa docet, non cervicoſum modò, aut ſuperbum, vel inſanum, ſed hæreticum habitum iri. Quòd hac tergiverſatione dogma ipſum quaſi per cuniculos impeti ſentiat Eccleſia. 6. Libet & alia ejuſdem rei exempla promere à Petro Aurelio viro uſquequaque doctiſſimo, pro epiſt. Gal. Antiſt. *Quidquid Eccleſiæ conſenſui averſatur, ſemper erroneum, non ſemper hæreticum, Deique verbo contrarium eſt. Quia non omnis Eccleſiæ conſenſus certo Dei verbo, Scripturaque continetur, aut fidem prorſus Catholicam continet, etſi certitudinem habeat omni humana majorem, ideoque illi obſtrepere ſit erroneum. Beatam Virginem Deiparam corpore ſimul & anima in cœlum iviſſe, veriſſima doctrina eſt, Eccleſiæ conſenſu fulta, non tamen omnino Catholica fides: nec qui eam neget, ut erroris reus, ſic hæreſeos erit, aut Dei verbo refragabitur, in quo ea de re nihil exſtat. Multa ſunt ejuſmodi quæ nec apertè Scripturis inſunt, nec apertè definita fidei dogmata, quamvis fidelium conſenſu nitantur.* Ita ſuprà Poſthumianus apud Severum Sulpitium, quam alii *hæreſin*, ipſe clementiùs *errorem* dicebat, Origenis non errores, ſed libros adverſùs conſpirantem Eccleſiæ authoritatem defendentium. Quàm non ſemper autem illa adhibeatur hæreſeos & erroris diligentior diſtinctio, ſuprà perſtrinximus.

LXXXVII. Hactenus ita librare ſententiam enixus ſum, ut memor eſſem ejus quod Gregorius nos monet *l.9. indict.4. epiſt.39. Quia verò ſunt multi fidelium, qui imperito zelo ſuccenduntur, & ſæpè dum quoſdam quaſi hæreticos inſequuntur, hæreſes faciunt: eorum infirmitati conſulendum eſt, & ratione & manſuetudine ſunt placandi. Illis quippe ſunt ſimiles, de quibus ſcriptum eſt, Teſtimonium illis perhibeo, quod æmulationem Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam.* Ita Nazianzenus *Orat. 26. Illud ſaltem tibi impera, ut fratrem non condemnes, nec timiditati impietatis nomen imponas, &c. Multum diuque antè verſandus & contorquendus eſt animus, multa ferenda, quàm ut alium impietatis damnemus. Non idem eſt ſtirpem, aut brevem quendam & caducum florem evellere, atque hominem excindere. Imago Dei es, & imaginem quoque Dei alloqueris. Judicium quoque ſubibis, qui judicas: & quidem alienum ſervum judicas, & quem alius moderatur.* Hæc ad *fideles* pertinent, qui neminem præcipiti judicio hæreſeos inſimulare debent, ſed Epiſcoporum expectare ſententiam, & ab ea pendere, ut qui *moderentur* clavum Eccleſiæ: ſive illi diſpenſativè velint *errorem* eorum, qui libros damnatos defendunt, diſſimulare: ſive juris vigore utantur, & hæreſeos ſuſpectos etiam habeant.

LXXXVIII. Alioqui manet alta mente nobis repoſtum, quod docet Hieronymus in epiſt. ad Pammach. adv. error. Jo: Hieroſ. *Nolo in ſuſpicione hæreſeos quenquam eſſe patientem, ne apud eos qui ignorant patientiam ejus, diſſimulatio conſcientia judicetur, ſi taceat.* Et paulò antè: *Certè ſi hæreſeos nulla ſuſpicio eſt, ut cupio & credo, cur non verbis meis meum ſenſum loquitur? Quam ille ſimplicitatem vocat, ego malitiam interpretor. Perſuadere mihi vult, quòd purè credat: purè ergo & loquatur. Et ſiquidem unum verbum vel unus ſenſus eſſet ambiguus, ſi duo, ſi tres, ignorantiæ veniam tribuerem: nec ea quæ aut obſcura vel dubia ſunt, de certis & perſpicuis æſtimarem. Nunc verò quæ iſta ſimplicitas eſt, quaſi ſuper ova & ariſtas inter theatrales præſtigias pendenti gradu incedere, ubique dubium, ubique ſuſpectum? Putes non expoſitionem fidei, ſed figuratam controverſiam ſcribere.* Vides ut non cuilibet Catholicum ſe profitenti, ſtatim credatur: utque de dogmate ipſo fidei ſuſpecti, dubiique haberentur librorum Origenis defenſores, ideoque indiſſociabiles cum libris errores defendere judicarentur. Hæc duo ſi mordicus teneantur, ut nulli facilè illinatur hæreſeos ſuſpicio, illita anxiè & ſedulò abſtergatur: ingens excitabimus & paci Eccleſiarum publicæ, & privatæ noſtræ exiſtimationi, ſalutique munimentum. Cùm ergo paulò ſuperiùs multiplices aperiebam fontes ſuſpicionum, quibus hæreſis ignominia aſpergerentur defenſores librorum ab Eccleſia damnatorum: non id agebam, ut omnes temerè & præfeſtinè his ſuſpicionibus indulgerent, & alienam temeritatem ſua imitarentur magis, quàm ulciſcerentur. Sed duplex ille nobis ſcopus obverſabatur: ut à damnatorum librorum defenſione deterrerentur, qui hæreſeos ſuſpicionem & exinde ſibi imminere multiplicem, & omni ope impendioq; eam fugiendam eſſe non neſcirent: utque Synodicis, Pontificiiſque decretis compluribus defenſio pararetur, quibus pari audacia atque imperitia dicam dicunt aliqui, quòd ab illis facti quæſtio in cauſam rapiatur hæreſeos. Non privatorum eſt ergo, ſed Antiſtitum Eccleſiæ præire in hæc judicia: & ſuſpicionum habenas laxare, vel inhibere, ut pacis & Eccleſiaſticæ veritatis ratio juſſerit. Suſpicionum quippe, rei ſponte ſua tam lubricæ & ancipitis, operoſiſſimum eſt clavum regere, modum tenere. Paris eſt diſcriminis, illis nunquam & ſemper, minùs æquo & plus nimio ſe addicere. Pontificum ergo ea ſit ſapientia & poteſtas, vice Chriſti Eccleſiam & fidem adminiſtrantium: cæterorum eſt à Pontificum ſententia non diſcedere. Alioqui conclamata eſt Eccleſiæ fideique concordia. Sunt certæ hæreſes, ſunt & ſuſpiciones hæreſum. Sunt iniquæ, ſunt & æquiſſimæ ſuſpiciones: ſunt leves, ſunt graves, ſunt & graviſſimæ. Non repugnandum tantùm eſt malo, ſed & occurrendum: non adulto, & conſpicuo ſolùm, ſed & latenti atque orituro morbo medicina condienda eſt. Diſſimulari aliquando aliquæ ſuſpiciones poſſunt, non omnes, non ſemper. Diſpenſationi locus eſt, eſt & rigori juris tempeſtivus. In hoc ergo ſalo tam incerto, quis tempeſtatum finis, ſi vel in aliena criminanda, vel in ſua defendenda fama ſinguli non aliam, quàm ſuam ſequi ducem pertendant præſumptionem? Unam in his ſalutis anchora, Pontificialis authoritas, & Judicum Magiſtrorumque à Deo deſignatorum ſententia. Diſpenſatio & clementia Pontificibus optari, ſuaderi, exorari poteſt: imperari, vel extorqueri non poteſt; ut quæ perſæpè neceſſaria, perſæpè utilis, nonnunquam exitio ſit. Exitiale autem ſemper ſit, greges paſtoribus, magiſtris diſcipulos, reos vel actores judicibus legem dicere, & vim inferre. Ne in fidei autem negotio vel minima quæque aſpernemur.

LXXXIX. In id enim vergit illud Chryſoſtomi *hom. 1. in cap. 1. epiſt. ad Galat. Et volunt ſubvertere Evangelium Chriſti. Atqui unum dumtaxat aut alterum præſcriptum induxerant, circumciſionem & dierum obſervationem innovantes. Verùm ut oſtenderet, quòd puſillum quiddam perperam admixtum, totum corrumpit, dixit ſubverti Evangelium. Quemadmodum enim in moneta regia, qui paulum aliquid amputavit de impreſſa imagine, totum numiſma reddidit adulterinum: ita quiſquis ſanæ fidei vel minimam particulam ſubverterit, in totum corrumpitur, ab hoc initio ſemper ad deteriora procedens. Ubi ſunt igitur qui nos ut contentioſos damnant, eo quòd cum hæreticis habemus diſſidium, dictitantque nullum eſſe diſcrimen inter nos & illos, ſed ex principatus ambitu proficiſci diſcordiam?* Et mox: *Hoc ipſum igitur eſt omnium malorum cauſa, quod ob puſilla non indignamur. Ob id enim majora ſcelera ſubierunt, quod minoribus debita correctio non adhibetur.* Vide & *hom. 34. in epiſt. ad Hebr.* Si circumciſione, ſi dierum obſervatione ſubvertebatur Evangelium: quid tota librorum hæreticorum eluvione in Eccleſiam inundante, & portam latiſſimam illi pandentibus his Theologis, qui facti liberam quæſtionem cavillantur, an libris illis contineatur hæreſis, eaque in re obrepere errorem Eccleſiæ potuiſſe? Quantumlibet enim ſolam ſibi copiam flagitent diſſentiendi, nec contra ſe quidquam vel dicturos ſpondeant, vel ſcripturos: futilia hæc ſunt effugia. Nam primò in tam prolixa hactenus ſerie & ſæculorum & Synodorum & Patrum, ubi hanc, oro, vel petitam, vel impetratam licentiam uſquam invenient, diſſentiendi à judicio Synodi Oecumenicæ, doctrinas libroſque examinantis? Uſurpatam, ſat ſcio, invenient, non impetratam, non conceſſam: & uſurpatoribus ſemper impendentem ignominiam. 2. Quid in Eccleſiæ & Synodi dedecus effutiri turpius poteſt, quàm utcumque nervos omnes contendat, exhauriatque lumen ſuum omne Eccleſia Catholica in libro quopiam examinando: fas adhuc eſſe occinere, hanc facti quæſtionem eſſe, & à quolibet uſurpari poſſe poteſtatem contrà judicandi?

XC. 3. Silentii hujus ſui quæ, oro, fides, quæ conſtantia erit, cùm eorum patrocinium prætendant ſibi, qui palàm & coram erraſſe ſextam Synodum in Honorii, quintam in Theodoreti vel Origenis ſcriptis damnandis; erraſſe Synodos poſthæc omnes in Honorii, Theodoreti & Origenis damnatione comprobanda, non ſentiunt tantùm, ſed in propatulo prædicant & ſcriptitant? Cur ſilentii legem ſubeunt, à qua abhorruere? quos patronos ſequuntur? an horum loquacitatem culpant? cur exemplo eorum utuntur, quos non culpare non poſſunt? An ſolam horum diſſentiendi licentiam tenere volunt? At ſcriptitare quod diſſentias, nonne id refellere jam eſt? Diſſenſionis ſanè conteſtatione, non aliter quàm refutatione, Eccleſia offenditur. 4. Sed nemo non intelligit, ſilentium iſtud ſimulatione paulatim vaneſcente vaneſcere, & in propatulo tandem definitiones de Honorio, de Theodoreto, de Origene oppugnari. An tandiu tenenda hæc ſilentii religio, quandiu fervent jugia; quorum ubi calor deferbuit, tum impunè Synodico decreto obtrectabitur? An ergo & Synodi & Eccleſiæ authoritas aliquando exaggeratur, & poſt inaneſcit? An potiùs una & eadem, inexpugnabiliſque cum ſit, pari ſemper proſequenda eſt religione, non illa ſimulata, ſed genuina: & animi conſenſionem, non inanes oris ſonos complectente?

XCI. Eorum rurſus & inanis labor, & caſſa ſpes, qui Scholæ decretis factorum & juris quæſtiones ſecernentibus, Epiſcopales definitiones ſubjugare atque elidere moliuntur. Obſequuntur, non præeunt filii patribus, Presbyteri Epiſcopis, Scholæ Magiſtri Magiſtris Eccleſiarum. Nulla ideo vel ſuſpicanda pugna uſquam eſt inter Scholæ placita & decreta Pontificum. Si qua foret unquam, illa his utique aptanda infiectendaque forent. Alioqui non Epiſcopis tantùm, ſed ipſa ſibi conflictaretur Schola, quæ non poſſe univerſum Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopatum hæreſi ulla implicari, vel greges ſibi creditos implicare conſentit. Ergo ubi Pontificum toto orbe conſentientium evidentia ſunt decreta, his accommodanda interpretando eſſe ſua quælibet placita, hortatur ipſamet Theologica Schola.

XCII. Et ſanè cauſarum omnium Eccleſiaſticarum, niſi ſuſdeque vertamus omnia, & aliqui ſedebunt judices, & non alii quàm Epiſcopi. Ergo quid fidei formulis inſcribendum ſit, quæ facta à jure, & quì ſecernenda, quæ his atque illis devovenda ſit fides, Epiſcoporum eſt judicare ac definire: noſtrum eſt Epiſcopali ſententiæ ſubſcribere. Eſto ut noſtrum quandoque ſit litigare, ſed litigatorum non eſt judicare: ſed noſtrum non eſt de Judicibus noſtris judicare: ne in nos illud Cypriani deflectatur: *Nec enim hæreſes aliunde obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur: nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Judex vice Chriſti cogitatur. Lib. 1. Epiſt. 3.*

XCIII. Quàm alienum eſt autem, cauſas ejuſmodi comminiſci, cauſarumve ſtatus, quibus finem imponere nulli poſſint unquam Judices! Hæc enimverò eſt immenſa quædam & infinita litigandi prurigo, interminabiles lites confingere, & ejuſmodi, ut nulli judicio unquam teneatur acquieſcere litigator & aſſentiri. Nobis tutiſſimum videtur, Epiſcopis ceu Patribus, Magiſtris, Judicibus promiſcuè aſſentiri, & cum Ferrando Carthag. Diac. optare, ut, *Loquantur & prædicent, quibus honor Sacerdotii docendi authoritatem tribuit: nos diſcere parati ſumus, docere alios non præſumimus. Interroga igitur, ſi quid veritatis cupis audire, principaliter Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem, cujus ſana doctrina conſtat judicio veritatis, & fulcitur munimine authoritatis. Interroga plurimos per diverſa terrarum loca Pontifices. Ad Severum Schol. numer. 1.* Sic ille quæcumque probaverint Pontifices, probari; quæcumque confixerint, configi jubet. Nullas metas præfigit Epiſcopali authoritati ad edocendum, nullas noſtræ fidei & credulitati ad ediſcendum. *Si quid veritatis cupis audire.* Nihil excipitur. *Nos diſcere parati ſumus.* Perinde & hoc latiſſimè patet, nec circumſcribi ſe ſinit. Quippè nec metas patitur ſibi objici honor Sacerdotii, docendi authoritas, qua Pontifices omnes Chriſtus ornavit, *principaliter* verò Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem. Jure ergo Ferrandus quos probarint, probandos, quos confixerint Epiſcopi, configi à fidelibus imperavit. Nihil hac ſimplicitate tutius, nihil majeſtati Eccleſiæ convenientius.

XCIV. Quid ſi illud reſticem, quod alibi delibavimus, divino jure & divina authoritate ipſum Eccleſiaſticum jus & morem quodammodo radiare? quòd ab Evangelico & divino jure proximè fluat, ejuſque ſplendore toto perfundatur. Et quod ſupra Ferrandus in hoc ipſo de damnandis libris, ſeu tribus Capitulis negotio, monuit, *Concilia ſecundæ authoritatis locum poſt Canonicos libros tenere:* utque in his, ita in illis: *Si quis non valeat altitudinem cœleſtis oraculi comprehendere, quòd non intelligit, credat, ut quod credit, mereatur intelligere.* Et quod Facundus *lib. 12. cap. 2. Si quam reverentiam deferimus etiam Synodalibus inſtitutis, ab Eccleſia univerſali receptis, in omnibus quæ obſcura in eis, & ad intelligendum difficilia reperimus, divinam voluntatem cognoſcere atque approbare debemus.* Et denique quod Chryſoſtomus ſerm. in eos qui Paſcha jejunant, (*Tom. 5. pag. 707.*) Nicænæ Synodi definitionem de Paſchæ die, utique in re facti verſantem, religioſa tamen quadam muniens authoritate: *Atque ex his athletis collecta tum fuerat Synodus univerſa. Ergo qui fidem temporibus adeo difficilibus non prodiderant, hi propter dierum obſervationem diſſimulatione uti potuerunt? Vide quid agas dum tantos Patres condemnas, adeo fortes, adeoque ſapientes. Nam ſi Publicanum condemnans Phariſæus omnia bona perdidit, quæ habebat: qua venia dignus, qua defenſione cenſeberis, qui adversùs tot doctores Deo charos, idque injuria & contra rationem inſurgas? Non audiſti Chriſtum dicentem, Ubi duo vel tres ſunt in nomine meo congregati, ibi ſum in medio eorum? Quid? Si ubi duo treſve ſunt, medius eſt Chriſtus: ubi trecenti ac multò plures aderant, multò magis aderat, omniaque decernebat. At tu non illos tantùm condemnas, ſed & orbem terrarum univerſum, qui ſententiam illorum comprobavit.*

XCV. Atque ut finem tandem huic Diſſertationi ponamus, id rurſum ex Facundo adnotabimus, non Theodoro, non ſcriptori ulli tantoperè vel ipſum, vel commilitones ejus ſtuduiſſe, ſed Synodo Chalcedonenſi, quæ diſertis verbis trium Capitulorum meminerat: hac illeſa, facilè paſſuros damnari Theodorum. Adv. Mocian. ſic ille: *Nam cum dixi, Ego enim fateor ſimpliciter beatitudini veſtræ, non pro Theodori Mopſueſteni damnatione, me à communione contradicentium ſubtraxiſſe: hoc enim vel ſi approbandum non ſit, ferendum tamen exiſtimo. Nec tantam cauſam eſſe judico, pro qua deberemus à communione multitudinis ſegregari; doctrinæ Auguſtini memorem me fuiſſe monſtravi.* Cauſæ Chalcedonenſis Concilii ſe caviſſe mox declarat. Et ille quidem tum ibi, tum alibi multitudini Epiſcoporum capita damnantium, illudit quaſi Hilarii, quem Auguſtino componit, exemplo. Unde in epiſt. *Audite quòd etiam Sanctus Hilarius Epiſcopus confeſſor & doctor egregius, quibuſdam Epiſcopis tempore Conſtantii Imperatoris, quo ſic Ariani ſub nomine pacis & regis pervaſerant univerſas penè totius orbis locales Eccleſias, ſicut nunc Eutychiani ſive Acephali, de hac re ſcribat, &c.* Spicil. *tom. 3. pagin.* 118. Et tota ſanè hac epiſtola, itemque libro ad Mocianum, in omnem partem ſe verſat idem Facundus, ut eorum machinas diſſipet, qui ipſum ad communionem Eccleſiæ Catholicæ revocabant, à qua nunquam recedendum eſſe Auguſtinus tam conſtanter docuiſſet. Excipiebat autem ipſe, ut uno verbo dicam, erraſſe in fide damnatores Capitulorum: ideoque non ſe, ſed illos antè à communione, & fide Eccleſiæ Catholicæ ſeceſſiſſe: non poſſe autem quemquam communioni eorum, niſi & fidei ſociaretur. Ubi vides quò evadant tandem iſta diſſidia; ut Eccleſiæ fidei illudatur & authoritati.

XCVI. Ut verò ex eadem Facundi epiſtola liquidum eſt, Synodi ſectatores ſeu Catholici Capitulorum defenſoribus vim inferebant, ut ſecum communicarent; quòd extra Catholicæ Eccleſiæ communionem decocta ſit ſpes tota ſalutis. Hi renuebant, communioni indiſſociabilem fidem jactantes. Illi fidem ſe eandem cum Chalcedonenſi Synodo tenere & ſequi clamabant, de tribus verò Capitulis liberum eſſe à Synodo diſſentire, nec ſemel ulli eorum dicere excidit. Itaque quaſi conceſſo, una communione unam etiam de præfatis ſententiam promitti, ad ſecum, id eſt, cum Eccleſia Catholica communicandum cogebant. Facundus in epiſt. *Non erubeſcunt miſeri ore ſacrilego, atque impudenti procacitate dicere, ſe unam cum non damnantibus fidem tenere, &c.* Et mox, *Neque tantummodo verbis mendacibus in errorem traducentes, ſed violentis inſuper perſecutionibus ad conſentiendum ſibi, vel communicandum quos potuerint pertrahendo cogentes.* Vides ut *conſentire & communicare* idem reputet. Quò videtur trahendum & id quod apud Hincmarum legitur *Opuſc. 55. cap. 48.* ex neſcio quibuſdam in hoc diſſidio ſubornatis *decretis Apoſtolicæ Sedis, quando Vigilius & Apoſtolico, poſt multa & terribilia præſtita ſacramenta, in hæreſin lapſus Conſtantinopoli detinebatur, &c. Sic ſemper habuit omnis Eccleſia, quia qui in una communione conſentiunt, uno dogmate, una charitate, uno tenentur aſſenſu. Sicut enim communio & ex omnibus offerentibus una fit, & una redit in omnibus, non parte corporea, ſed virtute divina: ſic unanimitas per omnes illic communicantes excurrit. Nec nobis jam dicas, Ergo ſi criminoſus ſit ſacerdos, crimen redundat in populos. Aliud eſt enim quod committitur: aliud quod etiam prædicatur. Privatum eſt, quod ab unoquoque* *committitur: commune verò ſit Eccleſiæ, quod publicè prædicatur, tantorumque ſacerdotum manu ſubſcribitur. Et ſicut tu abſolvi non potes, ſi contraria ore prædices, contraria uno eodemque tempore manu ſubſcribas: ſic ipſa omnium veſtrum collectio abſolvi non poteſt, ſi contraria dicat, & contraria faciat, id eſt, ſi communicet ſacerdoti, à cujus prædicatione & ſubſcriptione diſſentit. Sicut enim os tuum & manus tua unius ejuſdemque corporis membra ſunt: ita unius ejuſdemque Eccleſiæ membra ſunt ſacerdotes & populus, ſive cum Catholicis Catholicus, ſive cum non fidelibus infidelis.* Hæc cum altiſſimas egiſſent radices in eorum animis qui tria Capitula primùm defendebant, ubi poſtea patuit ea ab univerſitate Epiſcoporum orbis damnari, à cujus communione nefas erat excidi: inde nimirum compulſi ſunt quibus communicare neceſſum erat, iis etiam conſentire. Ideo Pelagius uterque & Gregorius ad ſuam & Eccleſiæ univerſalis communionem invictiſſimis argumentis omnes revocant, diſſentiendi licentiam nec verbo attingunt. Quin immò rationem, ſatisfactionem, veritatem, dubiorum elucidationem promittunt, nuſquam ut in facti diſceptatione Quintam Synodum à Quarta diſcrepare, & alterutram errare potuiſſe concedunt. Gregorius *lib. 4. Epiſt. 49. Deus qui lætatur in unitate fidelium, & revelat quærentibus veritatem, cordibus veſtris aperiat quanto vos deſiderio in gremio cupiam ſanctæ univerſalis Eccleſiæ contineri, & in ejus manere unitate concordes, &c. Ego ſatisfacere vobis de quibus dubitatis paratus ſum, &c. ita vobis ſatisfactio mea interiùs inhærebit, &c. Ea quæ quatuor Synodi ſapuerunt, ita & nos ſapimus, &c. Ut ad me venire debeatis, dummodo ratione percepta, à concordia ſanctæ univerſalis Eccleſiæ diſſenſio vos nulla diſſociet.* Satisfactio porro ne fingi quidem alia poteſt, quàm quæ ſuis & Pelagii epiſtolis ab eodem Gregorio intexta prolixiùs eſt, Neſtorianum virus tribus Capitulis infuſum eſſe, nec illa unquam à quartæ Synodi Patribus approbata fuiſſe. Et *l. 7. epiſt. 54. Hoc ſtudioſiùs cogitet tua dilectio, ne errorem ſchiſmaticorum ſequens, à ſancta univerſali Eccleſia diviſa poſſit inveniri. Et quid tot labores proderunt, ſi in unitate fidei inventa non fuerit? &c.* Hæc ille, præfatus paulò antè nihil quartæ Synodo obſtrepuiſſe *eam, quæ poſt illam generaliter facta eſt*. Et *libr. 10. epiſt. 37.* Firmino Epiſcopo Iſtriæ gratulatur, *quòd cor ejus Deus illuſtret, ut deſerto erroris obſcuro, ad cognitionem lucis & viam redeat veritatis; quodque eum divinitatis gratia ad unitatem Eccleſiæ, à qua pertinacium & imperitorum hominum inſtinctu disjunctus fuerat, revocavit.* Et *lib. 2. ep. 36.* ab Epiſc. Hiberniæ, *Ut de tribus Capitulis animis veſtris ablata dubietate poſſit ſatisfactio abundanter infundi, librum quem ex hac re ſanctæ memoriæ deceſſor meus Pelagius Papa ſcripſerat, vobis utile judicavi tranſmittere. Quem ſi depoſito voluntariæ defenſionis ſtudio, puro vigilantique corde ſæpiùs volueritis relegere, eum vos per omnia ſecuturos, & ad unitatem noſtram nihilo minus reverſuros eſſe confido. Porro autem ſi poſt hujus libri lectionem in ea, qua eſtis deliberatione, perſiſtere volueritis, ſine dubio non rationi operam, ſed obſtinationi vos dare monſtratis.* En quò deſineret illa ſatisfactio, ratio, veritas unitatis reconciliatrix futura, ut libro Pelagii ſeu epiſtolæ acquieſcerent, tria Capitula ut hæretica ritè damnata oſtendenti, nec vel ullam rimam liberæ diſſenſionis aperienti. Et *libr. 2. epiſt. 10. Id decet, ad unitatem ſanctæ Eccleſiæ remeare, &c.* antè profeſſus erat *de perſonis, de quibus poſt terminum Synodi Chalcedonenſis aliquid actum fuerat, Juſtiniani temporibus ventilatum eſſe, ita tamen ut nec fides in aliquo violaretur, nec de eiſdem perſonis aliquid aliud ageretur, quàm apud eandem ſanctam Chalcedonenſem Synodum fuerat conſtitutum.* Non fidei tantùm, ſed & de perſonis factæ definitioni Chalcedonenſi quintam Synodum congruere prædicat. Vide & *lib. 3. epiſt. 4. 14. 34. & lib. 8. epiſt. 36.* Ubique conſtantiſſimè ad unitatem Catholicam revocat, conteſtatus ab ea quatuor Synodos honorari, *quoſcumque illa damnant, damnari; quoſcumque abſolvunt, abſolvi*: adeoque nihil quintam Synodum quartæ conflictari. Et ne longum faciam, ſuprà laudatas, aliaſque pervolve epiſtolas Pelagii Papæ primi & ſecundi, ita ubique ad communionem univerſalis Eccleſiæ compelli videbis Capitulorum defenſores, ut perſuadeantur antè, nec in fidei, nec in perſonarum ſeu librorum judicio, quidquam per Synodum quintam quartæ derogatum eſſe: adeoque ipſa communione cum Eccleſia Catholica, quintæ etiam Synodo quodammodo ſubſcribi. At Africam quidem ipſa communicandi maximè cum Eccleſia Romana neceſſitate, ad conſentiendum quintæ Synodo perductam ſtatim fuiſſe, conjectura inde exiſtit ſatis firma, quòd nec primus, nec alter Pelagius, nedum Gregorius de illis ad unitatem revocandis legantur laboraſſe. Idem multò certiùs de Gallia & Hiſpania conſtat.

XCVII. Quibus ſi illud adjicias, ne Eutychianis quidem vel Neſtorianis compeſcendis atque ſanandis illud Eccleſiam condonaſſe, ut fateretur in factorum ſeu librorum judiciis hallucinari potuiſſe quartam Synodum; inde magis magiſque perſuaderis ab hac tum opinatione alieniſſimam fuiſſe Eccleſiam Catholicam. Suum enim in Chalcedonenſem Synodum odium Acephali hoc obumbrabant prætextu, quòd ea in tribus Capitulis Neſtorianam hæreſin authoraſſet. Ex adverſo Neſtoriani immani ſtudio Chalcedonenſem eandem extollebant Synodum, ſuam ſuæ veſaniæ in tribus Capitulis deſcriptæ ſuffragatam mentiebantur. Expeditiſſimum id fuiſſet utriſque refellendis, ſi excepiſſent Catholici Synodos etiam Oecumenicas in librorum judicio hallucinari quandoque poſſe, ut hæreſes ſibi videre videantur ubi nullæ ſunt, nec ibi ſuſpicentur ubi delitеſcunt. Sed nec quintæ Synodi Patribus, nec tot ejus defenſionem aggreſſis Antiſtitibus id unquam in mentem venit.

XCVIII. Ubi ergo iidem Pontifices inculcant nihil *de fide*, de Capitulis quibuſdam *extra fidem*, *de perſonis tantummodo*, *nihil aliud niſi de perſonis* actitatum eſſe in quinta Synodo; ubi & nos ſuprà ſæpiſſimè liberam hanc fuiſſe controverſiam admonuimus, ut nihil periculi crearetur fidei orthodoxæ, quocumque rei exitus verteret: non id agebatur, ut definitioni quintæ Synodi ſeu damnationi horum librorum conſentire vel diſſentire liberum eſſet. Hoc enim operosè ſatis, & ut arbitror, invictiſſimè refutatum eſt. Sed eò illa pertinebant, ut Eccleſiæ ipſi liberum eſſet, vel diſpenſativè abſtinere à damnandis illis libris, vel eoſdem ex juris vigore damnare. Damnari enim poſſunt, quia hæreſum portentis ſcatent: poſſunt & non quidem probari aut defendi, ſed omitti, ut apertiſſimè Cyrillus ſuprà relatus, & Vigilius Papa docebat: quia damnata hæreſi, non ſtatim neceſſariò impetus faciendus eſt in authores & libros omnes ea imbutos. Quocirca minùs aſſentior equidem Leontio *act. 6.* de ſectis, diſpenſationem interpretanti, quòd Juſtinianus damnari curaverit Theodoretum & Ibam, ut hæſitantes hæreticos vel ſic deliniret. *Reſpondemus Juſtinianum hoc feciſſe cat oiconomian. Nam quia videbat horum cauſa hæſitantes Synodum adverſari, perfecturum ſe putabat ut iis anathematizatis Synodus reciperetur: ideoque duos anathematizandos duxit, quamquam minimè anathematizatos oportuit, ut omnes ad unionem redigeret. Hanc igitur ob cauſam illos anathemati ſubjecit. Verùm ne ſic quidem adducti ſunt hæſitantes, ut Synodum reciperent.* Oeconomiæ ſeu juris remiſſioni nemo id adſcripſerit, quòd aliqui, maximè verò innoxii damnentur, ſed id potiùs, quòd vel noxii non damnentur. Oeconomiæ ergo magis erat, quòd ut idem Leontius antè dixerat, nec Cyrillus, nec Cyrilli imitatrix Chalcedonenſis Synodus, vel Theodori ſcripta damnaverat, vel Theodoretum ſua ejurare adegerat. Cyrillum patenter audivimus ſuprà diſpenſationi hoc vendicantem. Si id diſpenſationi: quod Juſtinianus ergo fecit, juris auſteritati adſignandum.

IC. Paucis nunc ad Novatores convertamur, qui ingens majeſtati Sedis Apoſtolicæ & principatui vulnus inflictum eſſe blaterant hac quinta Synodo, quæ ſine Vigilio & ipſi adverſam protulit definitionem, quæ demum adeo non ab ipſo authoritatem accepit, ut ipſum potiùs authoritate ſua fregerit, ut ſibi cederet. Contrà autem nuſquam evidentiùs patuit, quantum primæ ſedis authoritati ac propenſioni omnes ultro Catholici Antiſtites ſuffragarentur. Nam ut Facundus author eſt *l.4. cap.4.* violento Principis juſſu coactus Menas ſubſcribere Capitulorum damnationi, *ſe nihil acturum ſine Apoſtolica Sede promiſerat*: cùmque ſubſcripſiſſet, Stephano Eccleſiæ Romanæ Diacono *ſub ea ſe conditione ceſſiſſe, & juratum ſibi fuiſſe reſpondit, quòd chirographum ſuum reciperet, ſi hæc Romanus Epiſcopus non probaret*. Item Zoilus Alexandrinæ Eccleſiæ Antiſtes *cum Romanum Epiſcopum venire cognoſceret, obviam illi ad Siciliam miſit, conquerens ſe neceſſitate ad ipſius decreti affirmationem fuiſſe compulſum*. Cæteri Epiſcopi, *poſt ſubſcriptionem eidem Stephano Romano Diacono libellos dederunt, Sedi Apoſtolicæ tranſmittendos, confitentes in eis quod à Conſtantinopolitano Epiſcopo coacti ſubſcriberent*. Vides ut tametſi poteſtate imperatoria in præceps raperentur, à nutu tamen ſe profiterentur pendere Vigilii. Et ibidem *cap.3. Hoc eſt autem mirabile, ut poſtquam horum condemnationem fecerunt, dicerent quod Eccleſiam Romanam conſulerent, & ſententiam Vigilii ejus præſulis expectarent*. Et *lib.2. c.ult. Si Leo quidquam in diſceptationem revocare non paſſus eſt, quomodo ab his creditur quartus decimus ſucceſſor ejus ſanctus Vigilius novum poſſe aliquid judicare?*

C. Quid quod Vigilius ipſe, ut ait Gregorius *lib.2. epiſt. 36. In urbe regia conſtitutus, contra Theodoram Auguſtam, & Acephalos damnationis promulgavit ſententiam*? Idem ut ſuprà oſtenſum in urbem regiam ingreſſus, ſtatim Menam & alios Capitulorum damnatores à communione ſuſpendit. Cùmque rem prorogari ad Synodum Oecumenicam placuiſſet, & præter datam fidem Imperator edicta promulgaſſet, per quæ tria Capitula damnarentur: edixit contrà Vigilius, ut ajunt Clerici Italiæ in epiſt. data Legatariis Francorum, *Quicumque edictis iſtis conſenſum præbere voluerit, ſciat ſe ab Apoſtolicæ Sedis communione ſuſpenſum*. Et tandem edicta ipſa amoveri pervicit.

Venio ad ipſam Synodum, cujus *act.1.* extat Sacra Juſtiniani, qua Vigilium conſenſiſſe damnationi trium Capitulorum, ex ipſis ejus epiſtolis probat, ut eodem compellat & Synodum. Extat & mox Epiſtola Eutychii Vigilium ad Synodum invitantis, ut ipſo *Præſidente* de Capitulis inquiratur; illud ſanè præfati, *Suſcipere ſe & amplecti epiſtolas præſulum Romanæ Sedis Apoſtolicæ, tam aliorum, quàm Leonis de fide ſcriptas*. Quid ipſa Legatio ad Vigilium miſſa omnium Patriarcharum & ſeptemdecim Metropolitanorum, ſingularis membrorum in caput ſuum venerationis ſignificatio quàm elegans eſt? Actione rurſum 7. Juſtinianus ut calcaria ſubdat ad Capitulorum condemnationem, & verbo & ſcriptis à Vigilio ea jam ſæpiùs damnata teſtatur, *Ut etiam ea quæ ſæpius ab ipſo facta ſunt, ad condemnationem trium Capitulorum, vos audientes, alacriores efficiamini, &c.* Et *collat.8.* Synodus ipſa pronunciatura definitionem ſuam, priùs id conteſtatur, *Vigilium tam ſine ſcriptis, quàm in ſcripturis tria Capitula condemnaſſe*.

CI. Sed & ipſe Vigilius impetratis à Principe viginti dierum induciis, intra quos ſententiam ſuam ſcriptis explicaret, Pelagium Diaconum ad Epiſcopos miſit, ut eos moneret, ne ante promulgationem ſententiæ ſuæ quidquam ipſi præverterent definire, *Antiquum & regularem cuſtodientes ordinem, ne ante noſtræ, hoc eſt, Sedis Apoſtolicæ cui per Dei gratiam præſidemus, promulgationem ſententiæ quidquam proferre tentarent, unde ſcandali rurſus, quæ ſopita fuerat, oriri poſſet occaſio*. Ut in ejus Conſtituto habetur. Quid quod in epiſtola per illuſtriſſimum Petrum de Marca evulgata, nec verbulo ſaltem uno Synodum quintam commemorat: quòd nempe non exæquato ut conventum fuerat, Occidentalium cum Orientalibus numero habita eſſet, eique ea de cauſa ipſe nec acceſſiſſet, nec conſenſiſſet? At tria Capitula Vigilius ſuo decreto & ſuæ ſedis authoritate condemnat, Synodi vitia diſſimulans, & ulciſcens hoc ſuo ſilentio. Nec fractum ſe authoritate Synodi ceſſiſſe, ſed veritatem quæ priùs latebat, ſibi alluxiſſe ſæpiùs teſtificatur.

CII. Sed cùm damnationi trium Capitulorum & Synodo adverſaretur cum Romano Pontifice totus Occidens, nondum ea utique tunc poterat Oecumenica Synodus exiſtimari, à qua tanta Eccleſiæ portio & abfuiſſet, & diſſideret. Cum ergo induerit illa tum demum Oecumenici Concilii authoritatem, cum Occidentalis Eccleſiæ accrevit ei conſenſio, quis hujus vel ſignifer vel author fingi poteſt alius, quàm Romanus Pontifex? Teſtatum id faciunt epiſtolæ Romanorum Præſulum quoquoverſus ſparſæ, quibus denique ii etiam qui ſeceſſionem fecerant, recollegerunt ſe in matris ſinum Catholicum.

CIII. Idem vehementiùs etiam perſuadebitur Origenis damnatione, quæ cum & ante Synodum & in Synodo facta ſit, unius præ cæteris authoritati Vigilii vendicatur. Caſſiodorus div. Lect. *l.1. c.1. Origenem licèt tot Patrum impugnet authoritas: præſenti tamen tempore & à Vigilio viro Beatiſſimo Papa conſtat denuò eſſe damnatum*. Vide & Evagrium *l.4. c.37.* cujus & hoc præclarum eſt, nequem nimiùm obſtupefaciat iſta Epiſcoporum tunc inter ſe tam animoſa & malevola concertatio, *Deum totius boni fontem hæc omnia præclarè adminiſtraſſe, ut hinc & inde profana & impia rejicerentur*.

CIV. Hactenus porro nequaquam omnes de factis & perſonis Synodicas diſceptationes complexi ſumus, ſed eas dumtaxat, quæ in librorum examine & cenſura verſarentur. In cæteris enim, ut quæ ab hominum teſtimoniis, rerumque experimentis in dies novè emergentibus pendeant, nefas eſt ab Auguſtini, nefas à juniorum Theologorum conſenſu deviare. At in his quæ ſana librorum vel inſana rimantur dogmata, nil teſtimoniis hominum, nihil novis datur experimentis. Niſi ſi meminiſſe velis Pelagii qui Latinos homines utpote *Græcitatis ignaros* in defenſione trium Capitulorum diu hallucinatos ajebat: & Vigilii qui in Conſtituto ſe *Græcæ linguæ ignarum* fuiſſe, nec niſi vicaria opera potuiſſe geſta Chalcedonenſis Concilii perlegere confitetur. His quippe antè opinantibus tria Capitula Chalcedonenſi Synodo approbata fuiſſe, cujus geſta omnia non legerant: pòſt ex accuratiori eorundem lectione pateſcere potuit, actione ſexta finem Synodo impoſitum fuiſſe, & ideo hactenus eam à Leone Papa eſſe confirmatam, & irretractabilem proinde habendam: de tribus verò Capitulis poſtea actum eſſe iis conventibus, qui nec majeſtatem Oecumenicæ Synodi, nec Leonis confirmationem, nec irretractabilem adeo authoritatem præ ſe ferant. Poteſt utrumque novum iſtud videri *experimentum*, ad quod fortaſſis Gregorius alludit, cum diſſentire quintæ Synodo conqueritur complures, eo quòd *non legant*. Hoc novo experimento Latini priùs defenſores trium Capitulorum ea damnare adducti ſunt. Nec enim, ut jam monui, ipſa per ſeſe Capitula, ſeu libros damnatos, ſyllabatim trutinari, & vel invitos captivoſque trahere contortis interpretatiunculis ad rectum ſenſum laborabant, niſi unus & alter; ſed Chalcedonenſis Concilii vel approbationi, vel diſpenſationi conſtanter inhærendum exiſtimabant. Quin Facundus ipſe ſuprà teſtatus eſt, ſi de ſola Theodori damnatione verteretur, nihil ſe refragaturum: ſed cavendum eſſe Synodo Chalcedonenſi, cujus in non damnando Theodoro oſcitantiam ſuggillaturi erant Acephali.

CV. Itaque illa perſonarum & factorum quæſtio, non in eo vertebatur, an hæreticus ſenſus Theodori & Theodoreti & Ibæ ſcriptis contineretur: ſed an horum ſcripta, ſeu nomina, in Chalcedonenſi Synodo eſſent damnata, vel approbata, vel diſpenſativè prætermiſſa: itemque an mortuis in pace Eccleſiæ infligi poſtea deberet anathema. Revolve animo quæ ſupra ex Romanis Pontificibus adſcripſimus, eo in uno deſudare comperies, ut Chalcedonenſi Synodo evincant non fuiſſe hæc Capitula authorata. Eodem referuntur quæ ex Iſidoro Hiſpalenſi & aliis retulimus. Idem patet ex Leontio Scholaſtico qui *act.* 6. de ſectis, damnari non debuiſſe, diſpenſativè tantùm damnata fuiſſe ait tria Capitula, nefarios illis errores ineſſe non diffitetur. Vigilius ipſe Papa in Conſtituto, etſi damnari vetet tria Capitula, ſexaginta tamen articulos ex Theodori libris decerptos iterum atque iterum execratur, & hac una ratione ejus damnatione abſtinendum cenſet, quòd diſpenſativè ea abſtinuerit Cyrillus, Proclus, Epheſina, & Chalcedonenſis Synodus; quòd denique Romani Pontifices ita jubeant, Romani mores ita ferant, non aliis mortuis, quàm quibus vivis, communionem vel denegari, vel impartiri. Theodoreti ſcripta in Cyrillum, adeo non ſubtilitate interpretandi ab erroris ſuſpicione liberat Vigilius, ut ea dicat ab ipſo Theodoreto Chalcedone ubi Neſtorio & ejus dogmati dixit anathema, *fuiſſe ſine dubitatione damnata:* aut judicaſſe Synodum *eum nihil tale feciſſe*, id eſt, duodecim Capitula non refutaſſe: aut imitandum Cyrilli exemplum ſibi propoſuiſſe, qui concordiæ cum Orientalibus initæ tempore, ea *tanquam ſi acta non fuiſſent, pacis amore, ſilentio dereliquit:* Poſtea autem jubet Vigilius Theodoreti nomini parci, ſed interim *quæcumque ſcripta vel dogmata ejus cujuslibet nomine prolata, ſceleratorum Neſtorii atque Eutychetis manifeſtantur erroribus conſonare, anathematizamus atque damnamus.* Itaque qui Theodoreti defenſitanda nunc incautiùs ſcripta ſuſcipiunt, non advertunt, ne olim quidem ab ullo ad eum modum defenſa fuiſſe, cùm contentionis ferveret æſtus; ſed vel ab ipſis defenſoribus ſuis fuiſſe damnata, ſi unum demas Facundum, qui ex conſequenti tantùm, ut eorum ſenſum defenderet, impulſus eſt, quòd ea ſine ſtrage Synodi Chalcedonenſis damnari non poſſe autumaret. Græci omnes qui ea legerant & intellexerant, damnabant; Latini qui nec legerant, utpote Græcitatis ignari, defendebant, ſolo ex rumore Chalcedonenſis Synodi, quam nec plerique legerant.

CVI. Inſidioſum eſt autem, quod tricantur damnatos etiam ab Oecumenica Synodo libros, retractari rurſus poſſe, & ad novi examinis libram expendi, ac ſi fors, à priori damnatione abſolvi: idque probant ex Leonis Magni *epiſt.*62. itemque ex Pelagii Papæ epiſt. ad Epiſcopos Iſtriæ. Ita enim Leo: *Si quid ſanè ab his fratribus, quos ad Sanctam Synodum vice mea miſi, præter id quod ad cauſas fidei pertinebat, geſtum eſſe perhibetur, nullius erit penitus firmitatis, quia ad hoc tantùm ab Apoſtolica Sede ſunt directi, ut excuſſis hæreſibus, Catholicæ eſſent fidei defenſores. Quidquid enim præter ſpeciales cauſas Synodalium Conciliorum ad examen Epiſcopale defertur, poteſt aliquam dijudicandi rationem habere, ſi nihil de eo eſt à Sanctis Patribus apud Nicæam definitum.* Quibus exſcriptis Pelagius hæc ſubiicit: *Apertè nobis licentia tribuitur, ut quidquid illic extra fidei cauſas de perſonis geſtum eſt, retractetur. Specialis quippè Synodalium Conciliorum cauſa eſt fides. Quidquid ergo præter fidem agitur, Leone docente oſtenditur, quia nihil obſtat, ſi ad judicium revocetur.* Univerſim ergo hinc ominantur, non irretractabile, atque adeo hinc immutabile, non infallibile eſſe judicium quodcumque, quod extra ſpeciales Synodalium Conciliorum cauſas, id eſt, præter fidem extiterit. Tametſi enim ibi Leo de Anatolii ambitu & ambitioſo Canone verba faciat; univerſalis eſt tamen illa regula, Specialem Synodorum cauſam eſſe fidem, cætera omnia poſſe ad judicium revocari. At reſpondeo ex adverſo, Leo ſpecialem Synodorum cauſam in una fide collocat, ut approbet Legatos à ſe ad Synodum pro cauſa fidei tantùm directos, adeoque cætera quæcumque decreta à ſe non confirmari, à ſe irritari, *nullius penitus eſſe firmitatis.* Perlege ſuprà laudatam Pelagii epiſtolam, innumera ibi Leonis teſtimonia conſtipata invenies, in idem convergentia: in irritum mitti, non confirmari, quidquid præter fidem Chalcedone actum eſt; quia ad fidem ſtatuendam tantùm, & convocata eſt ea Synodus, & Legati Sedis Apoſtolicæ ad eam directi ſunt, nempè quia una eſt Synodalium Conciliorum cauſa, fides. Parco tam multiplices Leonis locos adſcribere: ſummatim Pelagius illis relatis: *Ipſe namque Leo, ſicut multa ſuperiùs epiſtolarum ejus atteſtatione docuimus, geſta multiplicia cauſarum ſpecialium reprobando, authoritatem Synodi in ſola fidei definitione conſtrinxit.* Una ergo eſt ea ratio, non diſſecanda, retractari iſta potuiſſe judicia, quia à Sede Apoſtolica confirmata non fuerant: non fuerant autem confirmata, quia ad fidem illa non pertinebant, & ad fidem tantùm Synodus coaluerat, Legati Sedis Apoſtolicæ eò confluxerant: Synodus denique & Legati ad fidei negotium dumtaxat confluxerant, quia ſpecialis Synodorum generalium cauſa eſt fides. 2. Ibidem Pelagius retractari poſſe, nempè extra fidem eſſe, centies inculcat *privata negotia, judicia de perſonis.* At judicium & damnationem librorum hæreticorum nemo cordatus revocaverit ad privata judicia, ſive ad judicia de perſonis. Publica enim iſta ſunt, & ad omnes Eccleſias, ad fideles univerſos, ad fidem ipſam attinentia judicia, quibus verba, propoſitiones, contextus, libri hæreticorum proſcribuntur, hoc eſt, ipſæ hæreſes. Quæ enim uſquam hæreſes damnatæ, niſi verbis, propoſitionibus, ſcriptiunculis, libris comprehenſæ? 3. Ergo librorum hæreticorum damnatio, non ad privata negotia, non ad judicia de perſonis, ſed ad ipſa fidei judicia, eoque ad ſpeciales Synodorum cauſas pertinet. Ideo in Synodis generalibus uno ſemper judicio fides & ſcriptum, quo contineretur, authorata: hæreſis & ſcriptum, quo contineretur, exauthorata. Uno fides, & Symbolum Nicænum: uno fides, & Symbolum Conſtantinopolitanum: uno fides, & epiſtolæ atque anathematiſmi Cyrilli: uno fides & epiſtola Leonis approbata eſt judicio, ac ſubſcripta. Uno viciſſim judicio hæreſes librique hæreticorum damnati, nec ſeorſim uſquam hæc agitata. Ideo nec Romana unquam Eccleſia retractari poſtulavit judicium ſextæ Synodi de Epiſtolis Honorii. Ideo multò minùs retractari hactenus paſſa eſt Eccleſia judicium de quocumque libro damnato, nihilo plùs quàm de quacumque hæreſi, poſt tot lapſus ſæculorum. Quantum enimverò dedecoris hinc redundaret, ſi alia rurſum Synodus colligenda eſſet, quæ examinaret, an prior Oecumenica Synodus aſſecuta eſſet mentem novelli alicujus ſcriptoris? Nempè quod ad examinis Synodici diligentiam, vel incuriam ſpectat, eo peræquè fidei atque librorum cauſas complectitur. 4. Nec iſtud quod refricari potuiſſe inſtabat Pelagius, de libris erat, ſed de factis aliis, vel perſonis vel diſciplinæ capitibus judicium. Replicat enim ipſe identidem ea eſſe de perſonis judicia. Idem non ſemel Gregorius. Quæſtio enim illa vertebatur, an damnari deberent vel poſſent Capitula, quæ non damnaſſet Synodus Chalcedonenſis? An mortuis, an in pace Eccleſiæ fato præfunctis anathema illidendum eſſet? An revera Synodus Chalcedonenſis tria Capitula probaſſet, vel improbaſſet, vel præteriſſet? An Leo has quoque extremas penè lacinias geſtorum Chalcedonenſium confirmaſſet, ita ut ad examen retrahi non poſſent? Hæc extra fidei cauſam erant, hæc diſciplinæ magis erant, factorum, perſonarum. His ex obliquo incidebat alia quæſtio, an reapſe hæretica eſſent Capitula. Sed de ea nullum ferè certamen erat. Hæretica enim eſſe, etiam eorum defenſores, omnes propemodum conſentiebant, aut non altercabantur. Conſule rurſus præfatam Pelagii epiſtolam, ex parte Iſtrorum Schiſmaticorum multa occurrent congeſta præſidia ad arcendam Capitulorum damnationem, ex Leonis, ex Anatolii, & Orientalium literis mendicata, & ad id omnia prorſus conſpirantia, quòd Chalcedonenſi Synodo nihil addi, nihil detrahi fas ſit. Ad hæreticæ autem ſententiæ, velut perperam Capitulis afflictæ propulſationem, nec teſtimonium vel argumentum ſaltem unum expromitur. Unde Pelagius ipſe ad cauſam Theodoreti deſcendens, ait: *Diſcuſſo ſecundo Capitulo, tertium ſupereſt: quod tantò debemus in brevitate conſtringere, quantò & vos nobis hac in re non credimus reſultare.* Illa ergo conglobatio-teſtimoniorum ex Theodori & Theodoreti nefandis ſcriptis corraſorum apud quintam Synodum & epiſtolam Pelagii, eò magis pertinebat, ut hæretica ſcripta non potuiſſe probari, immò improbata reipſa fuiſſe Chalcedonenſibus Patribus, vel diuturniorem circa ea diſpenſationem jam ferendam non eſſe demonſtraretur, de quo omnes prorſus Capitulorum defenſores litigabant: quàm ut hæretica eſſe Capitula evinceretur, de quo pauciſſimi contentioſum funem trahebant. Tametſi ex conſequenti id quoque emergeret emolumenti, ut & hi poſtremi, paucique revincerentur. 5. Hinc cautiſſimè Petrus de Marca, vir nunquam ſine ſingulari nominis elogio nobis memorandus, in diſſ. de quinta Synodo hæc advertit *n.* 20. *Ex epiſtolis Vigilii & Pelagii colligere licet unam & alteram regulam apprimè utilem, &c. Earum prima eſt, Fidei Canonem mutari non poſſe, &c. Secunda, in aliis cauſis extra fidem, id eſt, in capitibus diſciplinæ, quæ verſantur non ſolùm in facto, ſed etiam in jure, veritatem nunc latere, nunc aperiri, &c.* Fides itaque & in doctrina variabili, irreformabilis eſt: diſciplina autem verſatilis. Librorum autem cenſuram quis ſobrius ad diſciplinam retulerit? Quid magis ad doctrinæ, fideique judicia hactenus pertinere viſum, quàm fidei vel hæreſeos ſymbola, expoſitiones, confeſſiones, libellos, libros excutere, interpretari, confirmare, damnare?

DISSERTATIO XX.

IN SYNODUM VI. OECUMENICAM SEU CONSTANTINOPOLITANAM III.

Anno Christi 680. 681.

SYNOPSIS.

Inquiritur in Honorii Papæ damnationem. Refelluntur, qui acta hujus Synodi falſata cauſantur. Num. I. II. III.

Refelluntur iterum, qui Synodum, ut in re facti, erraſſe cavillantur. Num. IV. V.

Refelluntur tertiò, qui etſi immerentem, diſpenſativè damnatum ſuſpicantur. Num. VI. VII.

Reſpondetur Honorii epiſtolas privatas & familiares fuiſſe, nec pertinuiſſe ad Cathedram: ideoque damnari potuiſſe, quia & errare. Quod multis conjecturis munitur. An. VIII. ad XVII.

Reſpondetur iterum, non tam hæreſi, quàm diſpenſationi ſtuduiſſe Honorium; quæ quia improvida & inauſpicata, proditio fidei habita eſt. Multa ad id argumenta, multa item congeruntur exempla conſimilis in doctrina fidei diſpenſationis, ſed feliciores plerumque exitus nactæ. An. XVIII. ad XXXI.

Anaſtaſii Bibliothecarii Apologia pro Honorio expenditur, & ad regulas à Sanctis Patribus fixas revocatur. Uſque ad calcem.

I. PRælibata ferè jam alibi cætera ſunt, quæ ad hujus elucidationem Synodi diſceptari poterant. Unam hìc reſiduam, eamque peregregiam verſare controverſiam animus eſt, de Honorio Papa hæreſeos damnato. Itaque nihil odio, nihil gratiæ partium dabitur: ſtudium omne veritati certabit.

II. Nam quòd reapſe perlecta Honorii epiſtola, hæreſeos illi inuſta ignominia ſit, non autem à Theodoro Epiſcopo Conſtantinop. adulterata ſint acta Synodi, & loco Theodori à Synodo damnati, Honorii nomen ſubrogatum, emunctioris jam ferè omnes naris homines conſentiunt. Theodorum enim ob hæreſin Monothelitatum vel ante Synodum exauthoratum fuiſſe, vel à Synodo proſcriptum, nullo authore, nullo certo argumento conſtat. 2. Ad hæc ſi Theodorum cupido invaſerat nomen ſuum ex albo damnatorum expungendi, id tutiùs poterat & faciliùs, ſi à nomine Honorii ſubſtituendo, hoc eſt, ſi ab Occidente univerſo in ſuæ impoſturæ evulgationem & vindictam ciendo abſtineret. 3. Adde quòd etſi perfacile eſt, Theodori, & Honorii nomina totidem ferè ſyllabis literiſque compacta permutare; at operoſiſſimum, adeoque impoſſibile penè erat, germanis Synodi actis ipſam Honorii epiſtolam, ejuſque examen & damnationem inſarcire, & huc illucque locis pluſquam duodecim Honorii Papæ & Epiſcopi Romani nomen meritumque interſerere, uti nunc in actis legitur. 4. Præterea non alia ſaltem Theodorus adulterare acta potuiſſet, quàm quæ in Patriarchio Conſtantinop. ſervabantur. At in more poſitum id erat, ut generalium Synodorum acta quinquies deſcriberentur, & ſingula ſingulis Patriarchis deſtinarentur exemplaria: quì tandem illa Theodori corruptela in cæterorum Patriarcharum, & maximè in Romanum exemplar irrepſiſſet? Expreſſiſſimè autem in hac ipſa Synodo *act.* 18. *Sanctum Concilium dixit, Petimus à domini poteſtate inſtructa à Deo, ad majorem orthodoxæ fidei ſtabilitatem & confirmationem, ut ſubſcripta exempla definitionis relecta, præſente veſtra ſereniſſima poteſtate, edantur quinque Patriarchalibus ſedibus, unà cum pia veſtra ſubſignatione.* Et mox: *Piiſſimus Imperator exempla definitionis cum ſubſignatione manſueta ejus ſerenitatis præbuit quinque Patriarchalibus Sedibus.* Hæc geſta ſunt ſuperſtite Georgio, nec dum Theodoro poſt illum in urbis Regiæ Sedem revocato. Quibus ergo præſtigiis in Romanum exemplar graſſari potuit poſtea Theodorus? 5. Nulla uſquam deinceps Romæ querela, nulla expoſtulatio perſtrepit de actis Synodi interpolatis, de ſuppoſititia Honorii damnatione. Non Leo II. qui acta Synodi confirmavit, de adulterio illo vel muſſare legitur: non Legati Romani, qui Synodo affuerant: non ex eis Joannes ſaltem Eccleſ. Roman. tum Diaconus, poſtea Pontifex nomine Joannes Quintus: non ullus deinceps Pontificum Romanorum, non denique Anaſtaſius Bibliothecarius, tantæ eruditionis vir, & actorum ipſorum compos, & purgandæ Honorii memoriæ cupidiſſimus. 6. Sed Conſtantinus ipſe Pogonatus, quì tam exitiali fraudulentiæ aſſenſus eſſet, ille & à Synodo, & à ſcriptoribus ævi illius, & ab ipſis Romanis Pontificibus nullo non laudis genere cumulatiſſimus.

III. Sed nullis argutiis declinari poſſunt Leonis II. Papæ, qui Agathoni ſucceſſit, epiſtolæ. Ita enim ille ad Conſtantinum Imperatorem in confirmatione Synodi, *Anathematizamus novi erroris inventores Theodorum Pharanitarum Epiſcopum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, Conſtantinop. Eccleſiæ inſidiatores magis, quàm Præſules: Nec non & Honorium, qui hanc Apoſtolicam Eccleſiam non Apoſtolicæ traditionis doctrina illuſtravit, ſed prophana traditione immaculatam maculari permiſit.* Et *epiſt.* 2. ad Epiſc. per Hiſpan. conſtitutos: *Æterna damnatione multati ſunt Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alex. Sergius, &c. cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis, non ut decuit Apoſtolicam authoritatem, incipientem extinxit, ſed negligendo confovit.* Et ep. 5. ad Ervigium Regem Hiſpan. *Et unà cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam Apoſtolicæ traditionis regulam, quàm à prædeceſſoribus ſuis accepit, maculari permiſit.* 2. Et in ſeptima Synodo *Act.* 3. Taraſius Patriarcha Conſtantinopolit. in epiſtola ad Patriarchas Orientales, Theodorus item Hieroſolymitanus Præſul in Synodica; & *action.* 6. ejuſdem Synodi Epiphanius nomine Synodi Pſeudoſynodum Græcorum refellens, denique *action.* 7. Synodus ipſa in fidei definitione Honorium cæteris Monothelitarum ſigniferis à ſexta Synodo damnatis accenſuit. 3. Rurſum Octava Synodo *act. ſept.* legitur Romani Concilii ſub Hadriano II. Pontifice Romano contra Photium habiti ſeries, ac præ cæteris hæc allocutio Pontificis: *Si quidem Romanum Pontificem de omnium Eccleſiarum Præſulibus judicaſſe legimus, de eo verò quenquam judicaſſe non legimus. Licèt enim Honorio ab Orientalibus poſt mortem anathema ſit dictum: ſciendum tamen eſt, quia fuerat ſuper hæreſi accuſatus: propter quam ſolam licitum eſt minoribus, majorum ſuorum motibus reſiſtendi, vel pravos ſenſus liberè reſpuendi. Quamvis & ibi nec Patriarcharum, nec cæterorum Antiſtitum cuipiam de eo quamlibet fas fuerit proferendi ſententiam, niſi ejuſdem pri-*

mæ Sedis Pontificis conſenſus præceſſiſſet authoritas. Denique Synodus ipſa 8. in fidei *profeſſ. act.* 10. Honorium cum reliquis Monothelitis omnibuſque hæreticis uno anathematis fulmine adurit. Aderant, præerant & ſumma poteſtate fruebantur in utraque hac Oecumenica Synodo Legati Pontificii: nec intercedunt tamen, nec vel unico verbulo reclamant Romanos Pontifices ſynodicis fulminibus impervios & immunes eſſe. Ergo jam nil mirum, ſi & in Sexta Synodo damnationem Honorii non ſine deprecati, non vetuerint Romanæ Eccleſiæ Legati. 4. Sed eſto, ne Sexta Synodus Honorium perculerit, at Septima & Octava illum configi potuiſſe credidere, illum cum hæreticis aliis confixere. Nulla hìc depravatorum à quoquam geſtorum ſuſpicio. At perinde eſt à Sexta Synodo damnatum eſſe, atque à Septima & Octava vel damnatum, vel damnari poſſe creditum eſſe. 5. Sed qua tergiverſatione profeſſio Hadriani tam dilucida eludetur? Confitetur & damnatum & ſuper hæreſi accuſatum fuiſſe, & authoritate ipſa Romanæ Sedis ſubnixam fuiſſe illam dicendæ in Honorium ſententiæ poteſtatem. Quorſum attinet epiſtolas Leonis ſecundi concutere, & inanibus cavillis earum fidem ſollicitare? Num Leonis & Hadriani non potuit eadem eſſe ſententia, eadem privilegii primæ Sedis interpretatio? An nuperis ſcriptoribus antiquior vel exploratior fuit primæ Sedis prærogativa, & Honorii fama, quàm Hadriano II.? Non tanto Pontifici, non ulli anteriorum, vel poſteriorum Romanorum Præſulum, qui in ſuæ Sedis honore tutando tam accurati, tamque vehementes fuere, in mentem venit ſuſpicari, quàm iſti poſt octingentos annos olfecere impoſturam? Anaſtaſius Bibliothecarius in præfatione ad Octavam Synodum falſationes Synodorum generalium à Græcis tentatas perſequitur: nihil de ſexta falſata meminit. Item in præfatione collectaneorum. Otioſum eſſet plura damnationis Honorii congerere teſtimonia. Unum id univerſim conſtat, omnes deinceps fidei confeſſiones, omnes hæreticorum catalogos reliquis Monotheliticæ perfidiæ Patronis Honorium permiſcuiſſe. Quo in argumento tantundem penè eſt momenti, atque in Sextæ Synodi authoritate. Nam etſi tunc minimè damnatus fuiſſet Honorius, damnari ſaltem potuiſſe in Synodo generali Romanum Pontificem, ex hac tanta omnium ubique & Synodorum & Pontificum conſenſione clareſceret.

IV. Suas ſibi conſcii, ut ſuſpicor, labare conjecturas, compendioſiorem aliam defenſitandi Honorii viam ineunt. In facti nimirum quæſtione erraſſe ſextam Synodum, & Catholicæ Honorii epiſtolæ hæreticam infamiam illeviſſe. Iſtud quoque effugium potiùs, quàm reſponſum, paris novitatis coarguere licet. Eccur enim Leo II. in epiſtola maximè illa, qua ſextam hanc Synodum confirmat, non hanc potiùs amplexus eſt expeditiorem utique rationem, Romanæ Eccleſiæ ab hæreſeos macula tuendæ? Nam ille nihilo remiſſiùs, quàm prædeceſſores ſui, Romanæ Sedis iſtud egregium non errandi privilegium venditat, & tamen confitetur jure anathematizatum Honorium, cujus proditione & negligentia immaculatæ Sedi macula inuſta eſt. 2. Eccur Hadrianus II. in Romana Synodo non hoc compendium ſectatus eſt, ut, quod inſtituerat, perficeret, Romanam Eccleſiam ejuſque Præſulem à nullo judicari poſſe? Ut quid & ſuper hæreſi accuſari damnarique Romanos poſſe Pontifices confitetur? Aut ſi accuſari damnarique poſſunt ſuper hæreſi, quorſum attinet, ne damnatus jure fuerit Honorius, laborare? Proclivius eſt fateri, jure damnatum, quem damnari potuiſſe confiteris, quàm Oecumenicæ Synodo mendacii fœditatem impingere. 3. Quantum verò dedecoris aſpergitur univerſæ Eccleſiæ, ſi ſemel, ſi iterum atque iterum ad Septimam, Octavamque Synodum collecta, errori illi & temerariæ Honorii damnationi dicatur ſubſcripſiſſe? Num adeo obeſi, adeo obtuſi fuere illi omnes trium Synodorum generalium Patres, ut nulli olfacerent acutulas iſtas & commodiores Honorianæ epiſtolæ interpretationes? Pudet me contumeliæ ſanctiſſimis Epiſcopis, fidei & Eccleſiæ Chriſtianæ parentibus, irrogatæ, ubi cæcutiſſe omnes & in meridiana luce univerſi caligaſſe dicuntur. Nam ſi perſpicuum & indubium eſt, in epiſtola Honorii Catholicos eminere ſenſus, an tot & tanti, an univerſales Synodi in re perſpicua & indubia hallucinari potuere? Si obſcurum autem & ambiguum eſt, quin majorum potiùs prælucentem authoritatem, quàm noſtram ſequimur præſumptionem? 4. Romani deinceps Pontifices æquè poſt, atque ante ſextam Synodum conſpiratiſſimè ſuam ſedem ab omni ſemper hæreſeos macula puram immunemque fuiſſe contenderunt. Nec ullus tamen unquam eorum vel damnatorum numero exemit Honorium, vel erroris ſextam Synodum inſimulavit, vel denique falſata illius acta conqueſtus eſt. Ergo conciliandæ hujus Romani Præſulis prærogativæ cum Honorii proſcriptione, audaces iſtas & novellas artes aut neſciere, aut repudiavere, & alias ab his diverſas antetulerunt, de quibus inferiùs. Quid de Humberto Cardinali ſentiemus, qui in celeberrima adversùs Græcos altercatione, Nicætæ libellum refellens, ſextæ Synodi ſynopſin quandam explicat, in eaque cum Sergio, Pyrrho, & Paulo, Honorium quoque proſtratum eodem damnationis telo recenſet?

V. Et quod cuilibet apertum eſt, poſſe clementi interpretatione epiſtolam Honorii ad Catholicos ſenſus inclinari, & quod de una voluntate ibi diſputatur, ad ſolam referri humanitatis Chriſti naturam: quod duplex eliminatur voluntas ad depravatæ voluntatis, ſeu cupiditatis carnalis abactionem exponi: id antiquos Scriptores minimè fallebat. Nec tanti acuminis res iſta eget. Ita enim Maximus Martyr in diſputat. cum Phyrro, ita ipſomet authore ante ipſum Joannes Papa Honorii mentem explanavit. Ita ergo Maximus: *Quis fuerit fide & authoritate dignus epiſtolæ hujus interpres, qui eam ex perſona Honorii ſcripſit, adhuc ſuperſtes, & qui totum Occidentem cum aliis virtutibus, tum dogmatibus fidei Chriſtianæ illuſtravit; an ii qui Conſtantinopoli, quæ ex corde erant, loquebantur? Qui hanc compoſuit. Is igitur ipſe cum ad dictum Conſtantium Imperatorem ex perſona rurſus Sancti Papæ Joannis de hac epiſtola ſcriberet, dixit, Unam voluntatem diximus in Domino, non Divinitatis ejus & Humanitatis, ſed ſolius Humanitatis. Cum enim Sergius ſcripſiſſet, quòd quidam duas voluntates in Chriſto contrarias dicerent, diximus Chriſtum non duas voluntates contrarias habuiſſe, carnis inquam & ſpiritus, ſicut nos habemus poſt peccatum; ſed unam tantùm, quæ naturaliter humanitatem ejus ſignabat. Hoc autem ita eſſe, argumentum evidens eſt, meminiſſe membrorum & carnis, quæ quidem de divinitate illa accipi non permittunt.* Vide & ipſius Joannis IV. Papæ epiſtolam à Sirmundo inter Anaſtaſii Biblioth. Collectanea editam: pari acumine patrocinantem Honorio, ejuſque epiſtolæ Catholicos ſenſus appingentem. Hæc Joannes Papa, hæc Maximus, ſed ante Synodum. Poſt ſextam autem Synodum non Latinorum, aut Græcorum quiſquam, non Romanorum Pontificum, aut aliorum deinceps uſque ad noſtrum hoc ævum fas ſibi duxit huic indulgere interpretandi clementiæ, & Honorio per Oecumenicæ Synodi dedecus conſulere. Itaque ante Synodum & Pontifices & privati epiſtolas Honorii ab hæreſis ſuſpicione abſtergere conati ſunt. Poſt Synodum damnationi earum omnes acquievere. Quod inviciſſimi habet argumenti momentum, ut conſtet, nec ipſos Pontifices Romanos, etſi de ſuæ Sedis honore anceps quæſtio verteretur, adgreſſos unquam eſſe, aut fas eſſe ſibi voluiſſe, Oecumenicis Synodis libros vel commentarios quoslibet damnantibus obluctari.

VI. Spretis his duobus diverticulis, tertium iſtud alii tentavere. Tametſi Catholicè ſenſiſſet, ſcripſiſſetque Honorius: quòd ejus tamen authoritate & ſcriptis abuterentur Monothelitæ in ſui patrocinium dogmatis, damnari illum potuiſſe ſalubri diſpenſatione: ea videlicet compenſatione, quòd ita fides Catholica adversùs obtrectatores muniretur. Etenim in Romana Synodo ſub Martino Papa, perlegitur Pauli Conſtantinopolis Epiſcopi epiſtola, Sergii & Honorii authoritate niti Monothelitarum commentum ajentis.

tis. Et in hac ſexta Synodo, in præactis extat epiſtola Conſtantini Imperatoris ad Agathonem Papam, ajentis Patriarchas Conſtantinopoleos & Theopoleos enixos eſſe, Vitaliani Papæ nomen è diptychis ejicere, *aſſerentes Honorium memorari in diptychis propter honorem Apoſtolicæ ſedis antiquæ Romæ: nam non acquieſcere, ut memorentur Patriarchæ, qui poſtmodum fuerunt in prædicta Sancta Romana Eccleſia, &c.* Et *act.* 1. Macarius vexillifer Monotheliticæ factionis cauſatur, nihil à ſe novatum, ſed ea prædicari, quæ hauſiſſet, *à Sergio, Pyrrho, &c. nec non & Honorio, qui fuit Papa antiquæ Romæ.* Ut funditus ergo ſubverterentur munimenta omnia novellæ hæreſeos, epiſtolæ ipſæ Honorii, tametſi illis temerè incumberent, proferendæ fuere.

VII. Sed & hìc recurrunt eadem argumentorum ſpicula. Nam Leo & Hadrianus, aliique Romani Pontifices, Anaſtaſius, Humbertus aliique Romanorum Pontificum jurati vindices, ne vel ſemel quidem vel leviſſimè de iſta purgandi Honorii ſolertia cogitavere. 2. Quin Leo diſpenſationi huic perſpicuè renititur, cùm negligentiæ, cùm ſimulationis, & proditionis Honorium reum agit, eoque jure damnatum agnoſcit. Hadrianus ſimiliter non aliam, quàm accuſationis hæreſeos cauſam ſuſpicatur. 3. Præpoſterum omnino hoc conſilium extitiſſet damnandi ex diſpenſatione Honorii, ut ſua hæreticis omnia labefactarentur præſidia. Quantò enim conſultius fuiſſet, epiſtolas Honorii à calumnia vendicare, & tanto patrocinio ferocientes pudefacere hæreticos? Quid hereticis in erroris ſui pervicaciam altiùs immergendis opportunius, quàm epiſtolas orthodoxas pariter damnare, & ita committere, ut ſuos quoque commentarios illi nihilo ſecius orthodoxos, etſi damnari ſentiant, interpretentur? Quorum autem univerſim proſcriptioni librorum vel authorum conſentient heterodoxi, ſi ſemel percrebuerit hoc Catholicis doctoribus certum & præjudicatum eſſe, poſſe nimirum etiam immerentibus, etiam orthodoxa ſapientibus omnia hæreſeos maculam & damnationem inuri ex diſpenſatione? 4. Longè aliter Hincmarus l. de non Trina Deitate: *Nec ſacra Concilia pepercerunt Epiſcopis nominatiſſimarum ſedium, videlicet Alexandrinæ, Antiochenæ, Hieroſolymitanæ, Conſtantinopolitanæ, Nicomediæ. Inſuper & Honorium magnæ Romæ Papam, quia contra fidem ſenſiſſe, & pravè ſentientibus conſenſiſſe detectus & evidentiſſimè comprobatus eſt, ſicut in ſexta Synodo invenitur, etiam poſt mortem anathematizaverunt, in hoc ſeculo manifeſtata culpa, juſto Dei concordantes judicio, quod jam egerat in occulto. Nam ſi idem Honorius hoc in præſenti ſæculo non meruiſſet, & cum ipſo merito de hoc ſæculo non exiſſet, ſibi potiùs, quàm illi nocerent, maledictum jaculantes, non judicio juſtitiæ, ſed livore vel temeritate. Tom.* 1. p. 446. Non diſpenſatio ergo, ſed vel livor vel temeritas eſt, anathema immerenti vel ſcripto vel ſcriptori infigere, eoque non patientis innocentia, ſed inferentis audacia vulneratur. At Honorius *detectus & evidentiſſimè comprobatus eſt* contra fidem ſenſiſſe, ſicut in ſexta Synodo *invenit* Hincmarus, nequaquam rerum iſtiuſmodi rudior aut indiligentior explorator.

VIII. Propiùs igitur à vero abeſt, confoſſum fuiſſe nomen Honorii in hac Synodo, quòd non ut Pontifex primæ Sedis, ſed ut privatus quilibet malè ſenſiſſet de fide; & has Epiſtolas non ex Cathedræ Petri oraculo, publicandas per omnem Eccleſiam & fidei magiſtras futuras dictaſſet, ſed clam ex privato tum ſenſu ſuo, ad eum à quo interrogabatur, ſcriptitaſſet. Poſſe enim hæreſeos labe inquinari, & ita accuſari damnarique eum qui in Cathedra Petri ſedet, quòd ita privatim ſentiat, etſi non ita publicè doceat, Catholici prorſus omnes ſentiunt, ſi unum & alterum demas. Conſentiunt omnes & in id, quod docet Ruſticus F. R. Diaconus in Diſput. con. Aceph. *Dei Eccleſia familiaribus non intendit, neque hypomniſticis, neque iis quæ ad unum, & domeſticum fiunt, ſed his quæ ad Synodos, aut à Synodis dogmaticè, & publicè, & definitivè, de his quæ in quæſtionem veniunt, conſcribuntur.* Privatas autem has fuiſſe Honorii epiſtolas, & ut privatum malè ſentientem, non ut Pontificem prava promulgantem dogmata inuſtum illum fuiſſe, multis perficitur documentis. Primò enim unius Honorii nomine inſcribuntur illæ epiſtolæ, cùm eo ævo moris eſſet nihil de fide vel à Romano Pontifice niſi Synodicè definiri. Atque ut anteriora omittam tempora, quibus longè frequentiores erant Synodi, nec majoris quidquam momenti tentabatur ſine Synodo; ad hæc ipſa Monotheliticæ ſectæ exordia calamum revoco. Joannes qui bimeſtri tantùm Severini Pontificatu interjecto, ſucceſſit Honorio Papæ, Synodicè rem definivit. Unde libelli Synodici author *c.* 130. *Joannes Papa qui Honorio Monotheletæ ſucceſſerat, divina & ſancta inſtituta Synodo, Sergium, Cyrum, & Pyrrhum anathematizavit: duaſque voluntates & operationes Domini & Dei noſtri Jeſu Chriſti prædicavit: & ad Davidem atque Heraclum Heraclii filios typum piæ doctrinæ poſtea tranſmiſit.* Et idem continuò *c.* 131. *Pyrrhus ad proprium reverſus eſt vomitum, quod cum B. Theodorus qui Joanni ſucceſſerat, intellexiſſet, univerſa Eccleſia convocata, & ſepulcro Apoſtolorum Principis Petri occupato, divino etiam calice poſtulato, ex tremendo & vivifico ſanguine Chriſti, atramento affundens, propria manu depoſitionem ejus, & eorum qui cum ipſo communicarent, exaravit.* Et *c.* 132. 133. duas ſimiliter collaudat Romanas Synodos, Martini qui Theodoro, & Agathonis qui Martino ſucceſſerat, novorum dogmatum novatorumque fulminatrices: in utraque *fidei definitionem* ſcriptam diſertè aſſerit. Quin ergo & Honorii aliqua Synodus, vel Synodica proſtat definitio, cùm quatuor ſucceſſorum ejus totidem extent Synodi, Synodicæque de fide conſtitutiones? Nimirum ille privatim quod ſenſit, ſcripſit: hi ut Pontifices, quid ſentiendum eſſet, definierunt.

IX. Quin & Primates Africani, Stephanus Numidiæ, Reparatus Mauritaniæ, Victor Carthaginis Synodos totidem collegiſſe ibidem memorantur *c.* 127. 128. 129. *Sergium, Pyrrhum & Paulum anathematizaſſe, duas Chriſti voluntates & operationes definiſſe, ac prædicaſſe.* Quin ergo & Honorii Synodus aliqua oſtenditur? Adde triplici hac Synodo Africana, perinde ac quadruplici ſuperiùs Romana, Sergio, Cyro, Pyrrho anathema illidi, non item Honorio. Quo nihil perverſius, ſi peræquè Honorius hæreticam definitionem evulgaſſet. Sed ex adverſo cùm Honorius privatas tantùm miſſitaſſet epiſtolas ad Sergium in Orientem, ne rumor quidem ejus rei Occidentem pervagatus erat, unde ejus nomini non injuria parcebatur.

X. Nam libelli ejuſdem Synodici *cap.* 121. & 122. Sergius Conſtantinopolitanam geminam Synodum: *c.* 123. Cyrus Alexandrinam: & rurſus *c.* 125. Pyrrhus Conſtantinopolitanam Synodum coegiſſe proditur, unamque voluntatem & operationem docuiſſe. Quilibet ergo horum hæreſin ſuam *dogmatizavit, expoſuit, roboravit Synodicè*. Honorius ibidem Monotheleta ſcribitur fuiſſe. De ulla ejus Synodo ne verbum quidem. Conſtat ergo non ut Pontificem malè definiſſe, ſed ut privatum immaturas cogitationes inconſideratiùs effudiſſe. Ita & Theophanes in Chronographia, Synodos laudat aliorum Romanorum Pontificum in hac cauſa, Joannis, Theodori, Martini, Agathonis, nequaquam Honorii.

XI. His adde quæ ſuprà ex Maximo retulimus de Joanne Papa Honorium purgante, ex ejus Amanuenſis conſcientia & interpretatione. Erubuiſſet, ut reor, tantus Pontifex, Synodicam prædeceſſoris ſui epiſtolam & fidei definitionem privato & impari interprete dehoneſtare. Poteſt enim Amanuenſis de privati ſcriptoris ſententia utcumque, non poteſt niſi per deridiculum de Synodi mente teſtificari. Deinde privata utique Epiſtola ea eſt, cujus interpres non ſuppetit, niſi notarius. Nam ſi de fide trutinatus fuiſſet libellus, aliquanti ſaltem vel Epiſcopi, vel Preesbyteri Cardinales & Cleri Romani apices adſciti eſſent in ejus examen, & de ejus deinde interpretatione non ignobile teſtimonium dicerent. Quibus lucis nonnihil affundetur ex verbis Auguſtini, exequentis ut Zoſimo Papæ penè obrepſerint, nec tamen *uſquequaque* imponere potuerint Cæleſtius & Pelagius *l.*2. *de Pecc.Orig.c.*8. *Fefellit judicium Palæſtinum Pelagius, Romanam verò Eccleſiam fallere uſquequaque non potuit. Recoluit enim B. Papa Zoſimus, quid imitandus prædeceſſor ejus ſenſerit. Attendit etiam quid de illo ſentiret prædicanda in Domino Romanorum fides, quorum adversùs ejus errorem pro veritate Catholica ſtudia conſonantia concorditer flagrare cernebat.* Et infrà *c.*17. *Quæ cùm ita ſint, profectò ſentitis in tam nefandi erroris authores Epiſcopalia Concilia & Apoſtolicam Sedem, univerſamque Romanam Eccleſiam Romanumque Imperium rectiſſimè fuiſſe commotum.* Et *lib.* 2. ad Bonifacium *c.*3. *Sed ſi, quod abſit, ita tunc fuiſſet de Cæleſtio vel Pelagio in Romana Eccleſia judicatum, ut illa eorum dogmata quæ in ipſis & cum ipſis Papa Innocentius damnaverat, approbanda & tenenda pronunciarentur; ex hoc potiùs eſſet prævaricationis nota Romanis Clericis inurenda.* Vides pronuncianti ex Cathedra Pontifici adeſſe *Romanam Eccleſiam, prædicandam Romanorum fidem, univerſam Romanam Eccleſiam, Romanos Clericos,* ita ut in hos etiam redundatura eſſet, ſiqua obreperet, prævaricationis macula. Non ita Honorius ſcripſit. Nec nos fugit, quod Marcellinus comes in Chronico ſcripſit, *epiſtolas Papæ Leonis adversùs Eutychen de vera Chriſti incarnatione datas, à Proſpero Aquitanico dictatas credi.* Nec excidere nobis laudes, quibus ornatur à Maximo Martyre ſcriptor epiſtolæ Honorianæ. Sed longè aliud eſt, ex Synodi, vel Eccleſiæ, vel Cleri ſui conſcientia & deliberatione, atque ex privato tantùm ſenſu conſilioque conſcribi epiſtolas, quicumque demum ad has, vel illas contexendas adhibeatur.

XII. Ad hæc nullus Occidentalium de Honorio quidquam effudit querelarum. Ne unus quidem ejus epiſtolæ vel ſententiæ authoritate ad ſectam Monothelitarum deflexus eſt. Non ſub ipſo, non ſub Severino, non ſub Joanne & Theodoro ejus ſucceſſoribus, vel Romæ, vel in Italia, vel in Africa, vel in Occidente denique ullus contagio novellæ ſectæ imbutus uſquam comparet. Quæ ſtare planè non poſſunt, niſi privatim ad Sergium miſſas, toti autem Occidenti & Romanæ ipſi urbi atque Eccleſiæ incompertas fuiſſe confiteamur. Romano enim Pontifici rectè, an ſequiùs de fidei quæſtionibus definiente, & ex ſuggeſtu Pontificiæ Cathedræ pronunciante, extra fidem eſt, conticeſcere totum Occidentem & ipſam Romam, & neminem prorſus vel ſecus hiſcere vel gratulari. Huc refer, quæ jam ſæpè ſuperiùs adnotata ſunt de epiſtolis Anaſtaſii, Innocentii, Zoſimi, Leonis ad fidem attinentibus, nec ad unum aliquem privatim, ſed in orbem Chriſtianum, in Occidentem, in Orientem miſſis. Nihil uſquam iſtiuſmodi de Epiſtola Honorii.

XIII. Accedit quòd in ipſa ſextæ Synodi *act.* 12. epiſtola Honorii non aliunde, quàm Scrinio Patriarchali Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ promitur autographa ipſa Latina, cum Græca interpretatione. Ad unum ergo Sergium miſſa ab eoque recondita fuerat in Archivo Eccleſiæ. Adde quòd eadem *act.* 12. & 13. Honorii non aliud quàm epiſtola, autographa & authentica epiſtola appellatur, non unquam Synodica epiſtola. At Sophronii, Sergii, Macarii, aliorumque Synodicæ epiſtolæ, ſynodicaque opuſcula, iterum iterumque appellitantur: *Concilium dixit, Retractantes dogmaticas epiſtolas, quæ à Sergio, tam ad Cyrum, quàm ad Honorium, ſimiliter & epiſtolam ab Honorio ad eundem Sergium reſcriptam.* Et infrà Judices depoſcunt proferri in medium ſupradictorum *ſive Synodica, ſive dogmatica opuſcula, vel epiſtolas.* Has ergo ab illis diſtinguunt. Tum jubet Concilium proferri à Cartophylace *quaſcumque ſive dogmaticas epiſtolas, ſive & alia opuſcula dogmatica à Petro, Pyrrho, Paulo, à Cyro & Theodoro Pharanita.* Ante autem damnatus fuerat Honorius *ob ſcripta ab eo facta*: quæ nec ſynodica nec dogmatica dicuntur. Ex adverſo autem ſtatim laudatur Synodica Sophronii. Privatas ergo fuiſſe Honorii has epiſtolas Synodus ipſa declarat.

XIV. Adde quòd verba ipſa ſententiæ in Honorium dictæ idem inſinuant: *Anathematizari prævidimus & Honorium, eò quòd invenimus per ſcripta, quæ ab eo facta ſunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem ſecutus eſt, & impia dogmata confirmavit.* Ergo ad Sergium privatim ſcripta erat ea epiſtola, non ad Orientem, non ad Eccleſias, ut ſolent dogmaticæ Summi Pontificis de fide epiſtolæ. Deinde & hìc, & in Proſphonetico, Sergii mentem ſecutos dicitur; at Synodica vel dogmatica Romani Pontificis epiſtola, utpote ſummi in fide Dictatoris, non ſequeretur ducem Sergium, ſed antecederet. Denique in Edicto Pogonati, quo Synodus confirmatur, ſimiliter poſt Theodorum Pharanitam & Sergium memoratur Honorius, ut *hæreſeos fautor, concurſor, confirmator*, nequaquam ut author & dux.

XV. Ipſa quoque Honorii epiſtola tenebras ſuas ultro & privatum colloquium prodit. Nec enim uſquam de Synodica ulla, vel communi cum Epiſcopis, aut cum Clero Eccleſiæ ſuæ deliberatione meminit. Quin potius ſemel iterumque ibi inculcatur, nihil in Eccleſia momenti quidquam vel roboris habiturum, niſi *Synodali examine* trutinetur. Ergo publica authoritate ſemetipſam expoliat hæc ſcriptiuncula, quæ Synodali tantùm examinationi jubet animos & obſequium inclinari, eaque ſe fruſtrari confitetur.

Præterea nihilo ſegniores fuere, aut trepidiores Romani Præſules, in prædicanda Sedis ſuæ non errandi prærogativa, poſt Honorium atque ante. Evolve epiſtolas Theodori Papæ, Martini, qui Synodum Lateranenſem collegit, Agathonis, Leonis II. & cæterorum deinceps: ubique Romana Sedes nuſquam à fidei amuſſi declinaſſe, incorruptam orbi Chriſtiano ſemper propinaſſe doctrinam fidentiſſimè prædicatur. Idque non poſt Honorium tantùm, ſed & poſt damnatum in hac Sexta Synodo Honorium, & poſt ipſam ejus damnationis & mentionem & confirmationem. Non inanis eſt hæc autem, nec diſcors ſibi & confligtabunda jactantia. Apage has ſuſpicionum contumelias à ſanctiſſimis Eccleſiaſticorum monumentorum paginis, omni Catholico orbi venerandis. Rixa nimirum illa nequicquam formidata facilè componitur. Inuſtus eſt Synodico cauterio Honorius privato nomine, ob peculiare ſcriptum; non perſona Pontificis, non ob Pontificale, ſeu profectum ex Cathedra vel Eccleſiaſtica conſultatione reſponſum. Privilegium autem non errandi additum eſt non privatæ Pontificis perſonæ, ſed Cathedræ Petri, ſed Sedi Romanæ, ſed Pontifici publicam Pontificis agenti perſonam, obeunti provinciam.

XVI. Ita enim diſtinctionem illam Sedis Romanæ, ſeu Eccleſiæ Romanæ, & Pontificis in ea ſedentis, à multis malè vexatam, & in abruptos alieniſſimoſque ſenſus detortam, caſtigandam equidem arbitror, & ſaniſſimæ antiquorum Theologorum, ipſorumque Pontificum doctrinæ conciliandam, qua de re aliàs. Lapſus ergo & damnatio in Honorium, non in Sedem Romanam cadit: id eſt, privata ſcriptione, non Pontificia fidei definitione erravit Honorius, notarique meruit. Hanc diſtinctionem jam olim Auxilius præſtruxit *l.*2. de Ordinat. Formoſi Pont. *cap.* 18. *Aliud ſunt Pontificales Sedes, aliud Præſidentes. Proinde honor & dignitas uniuſcujuſque Sedis venerabiliter obſervanda eſt. Præſidentes autem ſi deviaverint, per devia ſequendi non ſunt. Hoc eſt, ſi contra fidem vel Catholicam religionem agere cœperint, in talibus eos nequaquam ſequi debemus.*

XVII. Nec eſt, quod oggeras, Ergo niſi ſynodicè pronunciet Pontifex, quidquid definierit, ei non Sedi, non Cathedræ tribuetur. Reſpondeo enim in Synodi nomine non uſque adeo moroſam fuiſſe antiquitatem. Quorumlibet vel Epiſcoporum inter ſe, vel Clericorum maximè doctiorum conſultatio cum Epiſcopo, Synodi nomine cohoneſtabatur. Ita *facto Presbyterio* Jovinianum Siricius olim Romæ damnavit, qui ipſe ad Ambroſium & provinciæ Mediolan. Epiſcopos ſcribit, *Omnium noſtrum, tam Presbyterorum & Diaconorum, quàm etiam totius cleri una ſuſcitata ſententia eſt, ut Jovinianus & incentores novæ hæreſis inventi divina ſententia & noſtro judicio in perpetuum* *damnati extra Eccleſiam remanerent.* Iſtiuſmodi innumera perleges exempla, ſi vacat arrecto huc animo relegere diſſertationem 18. ſuperiùs. Quo hæc autem animo acciperentur, ediſces ab Ambroſio & Mediolanenſi cum eo Synodo, reſcribente ad Siricium: *Quos ſanctitas tua damnavit, ſcias apud nos quoque ſecundùm judicium tuum eſſe damnatos.* Et hujus quoque obſervantiæ congeſta invenies teſtimonia complurima omnium ad hanc uſque noſtram ætatem in eadem ſuprà 18. Diſſert. Si quod iſtiuſmodi Presbyterium, ſiqua Cleri Romani congregatio cum Honorio conveniſſet, ac conſultaſſet, non ſolus ille privatim aberraſſet. At nihil uſquam ejuſmodi legitur.

XVIII. Nec rurſus oggeras, inde id exprimi, quòd non perſonæ ipſi Pontificis, ſed ejus quaſi ſenatui alligetur illa inoffenſæ ſemper definitionis authoritas. Contra enim ipſi prorſus Pontifici, ſed Pontificem agenti inhæret ea dos, non in privati hominis ærumnas aliquando defluenti. Nam cùm geminæ hinc & inde quaſi Syrtes immineant, medium tutiſſimi iter carpimus. Ut nuſquam enim labi in hæreſin queat is, qui Pontificales occupat infulas, exemplis apertiſſimis, Pontificum ipſorum ſententiæ, Catholicorum propemodum omnium conſenſioni adverſarium eſt. Ut Pontifex erret, at errare Sedes negetur, quia plebs & Clerus Romanæ Eccleſiæ abhorret ab eo errore, præpoſterum id quidem eſt. Cùm ita plebi & Clero, hoc eſt, membris plus indatur ſapientiæ, quàm Capiti. Cùm ex adverſo ſi quæ ſunt dotes corporis & membrorum egregiæ, à Capite illæ derivari cenſendæ ſint: & *fidei Romanæ*, Pauli elogio conſecratæ, ſanctis Patribus honori & miraculo habitæ, gloria principalis & palma, ipſi Pontifici, ut Magiſtro, præ Clericis & Laicis, hoc eſt præ diſcipulis neceſſariò adſeratur. Ergo id medium, id ab incurſantibus hinc & inde ſcopulis tutiſſimum eſt, ut Pontifex, qua Pontifex non erret, hoc eſt, cùm Cleri vel Eccleſiæ ſuæ ita ſuffragia, ſententiamque expreſſit, ſicut eo tempore familiare eſt & uſitatum, in rebus magni momenti, quæ olim Synodicè ventilabantur. Parco hìc repetere, quòd ſuperiori diſſertatione tædioſiùs proſecutus ſum, Pontifici definienti Catholicos per Orbem Epiſcopos ita conſenſiſſe hactenus ſemper, ut una totius Eccleſiæ vox illa fuerit, una ſententia. At quod nonnullis arriſit, Pontificem cum conſenſu Eccleſiæ ſuæ definientem aberrare poſſe, & tamen Sedem Apoſtolicam non errare, id verò commentitium & fabuloſiſſimum eſt ludibrium. Secreta enim à Pontifice, & Pontificio Clero Sedes, inane figmentum eſt, vacuumque ſimulacrum & ſine mente ſonus.

XIX. Atque ut ulterius aliquid ad Honorii purgationem tentemus, quantum per Oecumenicæ hujus Synodi & integritatem & authoritatem, per Pontifices etiam qui ejus damnationi aſſenſi ſunt, licebit: ipſamet ejus epiſtolæ verba enucleatiùs penſiculanda ſunt. Diſpenſationi ergo magis, quàm errori ſeſe Honorium contemperaſſe, & intempeſtivam diſpenſationem erroris ignominiæ ſubjacuiſſe, epiſtolæ contextus, reique exitus docet, docent & præſtantiſſimi viri Petrus de Marca Archiepiſcopus antè Toloſanus, poſt denique Pariſienſis, aliique nonnulli. Verba epiſtolæ hæc ſunt, non hæreſin aſtruere, ſed Oeconomico ſilentio inteſtinum bellum prævertere idonea, & novitates occupare: *Fraternitatem veſtram ea ſcripſiſſe laudamus, novitatem vocabuli auferentem, quod poſſet ſcandalum ſimplicibus generare.* Sic ille ad Sergium contra Sophronium: illum unam vel duas Chriſti voluntates & operationes dici vetantem, pacis alendæ prætextu, clam interim unam magis Dei hominiſque voluntatem inſinuantem: hunc duas apertè prædicantem, nec rumores ponentem ante fidei Eccleſiæque ſalutem. Et infrà Honorius: *Non oportet ad dogmata hæc Eccleſiaſtica retorquere, quæ neque ſynodales apices ſuper hoc examinantes, neque authoritates Canonicæ viſæ ſunt explanaſſe, ut unam vel duas energias aliquis præſumat Chriſti Dei prædicare: quas neque Evangelicæ vel Apoſtolicæ literæ, neque Synodalis examinatio ſuper his habita viſa ſunt terminaſſe.* Et rurſus infrà: *Utrum autem propter opera divinitatis & humanitatis, una an geminæ operationes debeant derivatæ dici vel intelligi, ad nos iſta pertinere non debent, relinquentes ea Grammaticis.* Addit repudiandas eſſe novas voces, quæ *noſcuntur Eccleſiis ſcandala generare: ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offenſi, Neſtorianam nos veſaniam ſapere arbitrentur: aut rurſus ſi unam operationem cenſuerimus, ſtultam Eutychianiſtarum dementiam fateri putemur.* Denique Sergium hortatur, *ut inductam vocis novitatem unius aut geminæ operationis aufugientes, unum Chriſtum in geminis naturis divinitùs atque humanitùs operantem prædicetis.* His autem multa interſpergit Honorius de una Chriſti voluntate, ſed humanitatis ſolius, utqui altera careat cæterorum hominum voluntate, carnalibus cupiditatibus per peccatum ſcatente.

XX. In his perfacile eſt Honorii mentem deprehendere, non tam hæreſi novæ, quàm inconſultæ diſpenſationi ſervientem: ex cujus ſucceſſu inauſpicatiſſimo cùm permagna per Orientem Monothelitæ incrementa feciſſent, hæreſis quoque ipſius infamia non immeritò aſperſus eſt is, cujus negligentia & imprudentia tantam Eccleſiis labem invexerat. Unam voluntatem prædicat Chriſti Honorius, ſed humanitatis. Voluntatem alteram ab eo arcet, ſed carnis. Unum operantem in duabus naturis ſtatuit, divinitus & humanitùs: hæc orthodoxa ſunt, & duarum voluntatum operationumque confeſſioni æquiparanda. Dummodo unus credatur volens & operans in duabus naturis, an duæ præterea dicantur voluntates vel operationes, cenſet has inutiles eſſe minutias, has vocum argutias Grammaticis dimittendas, has novitates verborum tum opprimendas, cùm ex eis viderentur illico hæreſum bellorumque ſemina pullulatura. Iſtud verò non ad aliquid ſtatuendum de fide, vel definiendum pertinet, ſed ad ſuſpendendam potiùs definitionem: iſtud non fidei, ſed paci Eccleſiarum temperatur; iſtud denique non fidei decretum, ſed decreti ſuſpendium, denique diſpenſatio iſta eſt. Quoniam verò hæc diſpenſatio Sergii & Monothelitarum conſilia peſtemque fidei aluit, etſi præter authoris mentem, ea proditio habita eſt.

XXI. Porro ad hanc incogitantiam, negligentiamque Pontificis, in ſpecula Eccleſiarum omnium excubantis, & ad fraudes tamen inſidiaſque Sergii ac cæterorum Monothelitarum dormitantis, ſinentiſque iis ſe illaqueari: ad hanc, inquam, imprudentiam inertiamque Honorii reſpexiſſe Patres Synodi hujus Romanoſque Pontifices in eo damnando, potiùs quàm ad apertam hæreſis profeſſionem, liquet ex ipſis eorum verbis: Nam *act.* 13. in eum jaculantur anathemata, *quia in omnibus Sergii mentem ſecutus eſt, & impia dogmata roboravit.* Roboravit enim exitialis ſilentii non Oeconomia, ſed proditione. Et Leo *epiſt.* 2. eadem cum aliis damnatione conſtringit Honorium: *Qui flammam hæretici dogmatis, non ut decuit Apoſtolicam authoritatem, incipientem extinxit, ſed negligendo confovit.* Et *epiſt.* 5. *Immaculatam Apoſtolicæ traditionis regulam, quam à prædeceſſoribus ſuis accepit, maculari conſenſit:* Et ep. 1 *Hanc Apoſtolicam Sedem non Apoſtolicæ traditionis doctrina illuſtravit, ſed prophana proditione immaculatam maculari permiſit.* Conſtanter ut vides non adulterina prædicatio, ſed conniventia & negligentia Honorii vitio datur, quam ipſe diſpenſationem interpretabatur imprudens.

XXII. Ita concordabunt Pontifices Romani ſibi ipſis, & cum Maximo Martyre. Eorum enim alii Honorii epiſtolam ante Synodum exemerunt ſuſpicioni hæreſeos, alii poſt Synodum damnarunt. Utrique conſentaneè. Nam ſi verba ipſa epiſtolæ & dogma aſſertum ſpectes, exulat hæreſis. Si mollitiem & conniventiam ſcribentis, ſilentiumque unius vel duarum voluntatum fœdiſſimo exitu infamatum, ſubeſt hæreſeos ſuſpicio. Similiter Synodus purgatas à ſummis Pontificibus epiſtolas, & ſi humaniorem interpretem nactæ fuerint, nil niſi Catholicum ſpirantes, cenſorio telo confodit, non neſcia Catholicè eas exponi poſſe, ſed altiùs rimata ſcribentis ſupinitatem & conniventiam, quæ impiæ ſectæ incrementis latiſſimis patrocinata eſſet.

XXIII. Rurſum ampliùs eniteſcit eadem minùs provida Honorii diſpenſatio, in altera ad Sergium epiſtola, quæ *act.* 13. minutatim excutitur, ubi & hæc habentur: *Scribentes communibus fratribus, Cyro & Sophronio Antiſtibus, ne novæ vocis, id eſt, unius vel geminæ operationis vocabulo inſiſtere vel immorari videantur: ſed* *abraſa hujuſmodi non nova vocis appellatione, unum Chriſtum Dominum nobiſcum in utriſque naturis divina & humana prædicent operantem. Quamquam hos quos ad nos prædictus frater & Coepiſcopus Sophronius miſit, inſtruximus, ne duarum operationum vocabulum deinceps prædicare innitantur, quod inſtantiſſimè promiſerunt prædictum virum eſſe facturum, ſi etiam Cyrus frater & Coepiſcopus noſter ab unius operationis vocabulo diſceſſerit*. Non obſcurè ſubrutilat conſilium tuendæ fidei Catholicæ, dum unus Chriſtus in duabus naturis operans retinetur, & interim *Oeconomicus* & ab unius & à duplicis operationis abſtinetur vocabulo. Temperamentum vocum affectabatur, quo & Neſtorianis & Eutychianis diverſa ex parte irruentibus occurreretur. Denique ipſi Apocriſiarii Sophronii diſpenſationi aſſentiebantur, ſi qua fides Honorio.

XXIV. Nec inſolentes uſque adeo fuere etiam in fidei negotio diſpenſationes iſtiuſmodi. Sed ubi cautiùs libratæ, & auſpicatiorem exitum ſortitæ ſunt, & laudis ſegetem quandam auream authoribus ſuis invexere. Elegantiſſimum & huic rei accommodatiſſimum Baſilii Cæſarienſis Epiſcopi exemplum, qui Spiritum Sanctum Deum dicere abſtinuit aliquamdiu: etſi reliqua prædicatione Deitatem ejus aſtrueret: ſed Dei vocabulo temperabat, ne Pneumatomachos concitaret in ſe, & ad Eccleſiarum invaſionem armaret. Audi Nazianzenum diſpenſationis hujus tum conſcium, poſteà defenſorem *orat.* 20. cùm multi ex ea offenderent: *Illi nudam & apertam vocem de Spiritu Sancto quod Deus eſſet, arripere ſtudebant: (quod quidem tametſi verum erat, impium tamen illis videbatur) ut eum quidem cum Theologica lingua civitate pellerent: ipſi autem Eccleſiam occuparent, eamque ſceleris ſui propugnaculum efficerent. At ille in aliis quidem vocibus à Scriptura petitis, teſtimoniiſque minimè dubiis eandem vim habentibus adverſarios comprimebat. Sed tamen propriam vocem interim uſurpare differebat, tum ab ipſomet Spiritu, tum à ſinceris ipſius propugnatoribus in gratia loco hoc petens, ne hoc ſuo conſilio offenderentur: nec committerent, ut dum unam voculam mordicus retinere conarentur, propter inexplebilem cupiditatem omnia perderent, convulſa nimirum turbulento tempore, ac diſtracta pietate. Ipſos autem nihil ex eo detrimenti accepturos, ſi vocabula paululum immutarentur, modò aliis verbis eadem docerentur. Neque enim ſalutem noſtram in verbis potiùs, quàm in rebus conſiſtere. At reipubl. non poſſe majorem perniciem ac peſtem afferri, quàm ſi Eccleſia ab hæreticis occuparetur*. Quæ Baſilii diſpenſatio aliquantò etiam majoris videtur fuiſſe momenti, quàm Honorii. Superſedere enim à Spiritu Sancto Deo dicendo, momentoſius aliquid eſt, quàm à gemina Chriſti voluntate & operatione prædicanda temperare. Ut autem Baſilius verbis aliis eadem vi præditis Deitatem Spiritus Sancti adſtruebat; ita Honorius Chriſtum in utraque natura operantem concionabatur, quo duæ operationes inſinuantur non obſcurè. Multi in Baſilium fremebant quòd fidem proderet, ſed oculatiores quique cum Nazianzeno ſolertiam ejus mirati ſunt; & ſecunda Synodus ſubſecuta, adeo non Baſilium notavit, ut Spiritum Sanctum *Dominum & vivificantem* effari contenta in Symbolo: divinitatem ejus inſinuaverit magis, quàm diſertè expreſſerit. At Honorio etſi eodem forſan collineanti, minùs fœliciter ceſſit.

XXV. Ejuſdem Oeconomiæ ſuæ, ac Baſilii apologiam ſimiliter texit idem Nazianzenus *epiſt.* 26. adverſùs eos qui ejus *patientiam*, Baſilii *proditionem* traducebant, utrumque *politicè magis quàm piè* agere cavillantes. Eadem ferè quæ ſuprà, replicat. Addit autem: *Præſtat Oeconomiam quandam ad veritatem adhibitam fuiſſe, nobis videlicet tempori, quaſi nebulæ cuidam nonnihil cedentibus: quàm ut ea ob prædicationis perſpicuitatem opprimeretur, &c. Nec enim in verborum ſono potiùs, quàm in mente & ſententia veritas ſita eſt. Eccleſia autem grave vulnus acceptura eſt, ſi ob unius hominis ejectionem veritas profligetur. Hanc Oeconomiam ii qui aderant, tanquam vanam, & inſulſam, ipſoſque ludificantem clamoribus inſectabantur, ut ignaviæ noſtræ potius, quàm orthodoxæ doctrinæ conſulentes. Longè enim præſtantius eſſe noſtros per veritatem tueri & conſervare, quàm per hujuſmodi ſcilicet Oeconomiam eos labefactare, nec interim alienos aſſumere*. Itaque ut ibidem ſubjicit Nazianzenus, non omnibus orthodoxis convenit, quouſque Oeconomia ut conveniat. Ideo quam Baſilius & Nazianzenus Oeconomiam, alii complures Catholici ignaviam interpretabantur. Similiter quam alii ignaviam & proditionem, hanc Honorius arbitratus eſt ſalubrem fore Oeconomiam. Non noſtrarum virium, ſed Synodi Oecumenicæ eſt, tantas lites componere. Ergo Secunda ſecundùm Baſilium, Sexta adverſùs Honorium pronunciavit. Tam authentico judicio orbis univerſus acquievit: fruſtra paucis diſcrepantibus. Cæterùm Baſilio in hanc diſpenſationem viam muniverat Paulus ipſe, adeoque totus ſacrarum paginarum contextus: Patrem crebriùs, quàm Filium Deitatis nomine, & Filium lubentiùs Dominationis, quàm Deitatis voce condecorans. Ita ſanè Chryſoſtomus *hom.* 5. de Incompr. *Sed quamobrem, inquis, Paulus Patrem hoc loco Deum appellat, Filium autem Dominum? Non temerè, nec ſine cauſa facit: ſed quòd adverſùm Gentiles ageret, qui plurium Deorum opinione laborabant, &c. Idcirco condeſcendens imbecillitati eorum, nomine Filium appellat diverſo, quod tamen vim eandem omnino obtineret, &c. Quod idem certè etiam cauſa fuerat, quamobrem non expreſsè ac manifeſtè, ſed obſcuriùs raròque à Prophetis Filius Dei Judæis ſignificaretur. Quod enim ipſi nuper errore plurium Deorum eſſent liberati, ſi iterum Deum & Deum audiviſſent, prorſus ad morbum animi reverterentur. Quapropter frequens id apud Prophetas uſurpatum eſt, Unus eſt Deus, præter quem nullus eſt alius: non quo ſecluderent Filium, abſit: ſed ut hominum imbecillitatem emendarent: ac ſuaderent antè plurium Deorum ejicere ſuſpicionem, quàm Filium & hunc Deum prædicarent.* Jam non Apoſtolica tantùm, ſed & divina hæc diſpenſatio fuit; quam alioqui permirum & penè incredibile foret eò uſque progredi potuiſſe.

XXVI. Nec ab his diſſonat Athanaſius, eorum qui Arimini defecerunt, diſpenſationem magis credi cupiens, quàm defectionem. Itaque qui duces impietatis ipſi non fuere, ſed ſequaces & vi adacti, eos ſuis gradibus dejici vetat, in epiſt. ad Rufinianum: *Viſum eſt dari veniam, habere etiam locum in Clero, maximè quia probabilem defenſionem attulerunt, & viſum eſt hoc quodammodo Oeconomicus factum eſſe. Affirmarunt enim ſe non fuiſſe ad impietatem traductos; ne autem quidam à pietate longè alieniſſimi Eccleſias corrumperent, maluerunt vi cedere, & onus ferre, quàm populos perdere. Hoc autem dicentes, nobis quoque viſi ſunt dicere probabiliter*. Quam Athanaſii ſententiam, Hieronymi quoque calculo ſuprà communivimus. Huc quoque non infulsè referes, quæ ſuprà in Append. de ſubſcript. attigimus ex Nazianzeno, de Nazianzeni ipſius parente, quem Ariani nefario hæreticoque Chirographo irretivere; cùm tamen *ipſe illæſam mentem, minimèque ſimul cum atramento infectam animam habere creditus ſit: tametſi per animi ſimplicitatem abreptus fuiſſet, dolumque ob animi ſinceritatem ab omni dolo alienam, minimè caviſſet*. Quin & multi alii, *invicti alioqui viri in fraudem impulſi ſunt: qui quamquam mente haudquaquam prolapſi fuerint, ſubſcriptione tamen tranſverſi acti ſunt: ac ſi non flammæ, fumi certè participes fuerunt*. Hæc Gregorius clementer ſuo ex ingenio.

XXVII. Sed palmare eſt, quod idem mox de Aaronis facinore diſputat Athanaſius, pari Oeconomiæ illud quoque vendicari non diſſentiens: *Hoc autem dicentes, nobis quoque viſi ſunt dicere probabiliter, quod ipſi in excuſationem adducerent Aaron Moyſi fratrem in deſerto; prævaricationi populi conſenſiſſe: ſe autem hac ratione defendiſſe: Ne populus in Ægyptum reverſus in idolatria permaneat. Probabile enim videbatur, quod in deſerto manentes poſſent ab impietate deſiſtere: Ægyptum autem ingreſſi, in ſeipſis impietatem exercerent, & augerent*. Sentis utique non ægrè purgari potuiſſe Honorium, hac diſpenſationum non iniqua licentia, cùm ea vel Aaroni ipſi patrocinio ſit, teſte & laudatore Athanaſio, cui ſubſcribere nunquam quemquam pœnitebit.

XXVIII. Quid verò de Hilario Pictavienſi Epiſcopo? Nec enim excidit animo, quam ille apologiam adornaverit illis Synodis, fideique formulis, quas cæteri t[illegible]i paſſim ferè tum antiqui, tum juniores ſcriptores Arianicæ perfidiæ contagione inquinatas criminantur. Nempe & hic diſpenſationi ſalutari accepta tulit, eoque non inania laudis duxit eſſe, quæ alii ad elimatiſſimam fidei amuſſim, & ad juris rigorem exigentes, ut obliqua & diſtorta repudiarunt. Ita prorſus Honorii Oeconomiam ęqui bonique conſulere fas fuiſſet, niſi Synodi Oecumenicæ authoritas dominaretur, omnemque privatis indulgendi conjecturis licentiam præfocaret.

XXIX. Et antequam ab Ariminenſi Synodo penitùs diſcedo, libet & hoc aliud diſpenſationis laudatiſſimæ exemplum decerpere, licèt non omnibus tum approbatæ. Ita ergo Severus Sulpit. *l.*2. Cum conveniſſent Arimini Epiſcopi: *Omnibus annonas & cellaria dari Imperator præceperat. Sed id noſtris, id eſt, Aquitanis, Gallis & Britannis indecens viſum: repudiatis fiſcalibus, propriis ſumptibus vivere maluerunt. Tres tantùm ex Britannia, inopia proprii, publico uſi ſunt: cum oblatam à cæteris collationem reſpuiſſent: ſanctius putantes, fiſcum gravare, quàm ſingulos. Hoc ego Gavidium Epiſcopum noſtrum, quaſi obtrectantem referre ſolitum audivi. Sed longè aliter ſenſerim: laudique attribuo Epiſcopis, tam pauperes fuiſſe, ut nihil proprium haberent, neque ab aliis potius, quàm à fiſco ſumerent, ubi neminem gravabant. Ita in utriſque egregium exemplum.* A Principe fidei inſidiante, & his blandimentis ad perfidiam ineſcante ali, aliis horrori fuit, aliis non fuit. Utriuſque conſcientiæ ſuæ candor laudi fuit. Sed id ad fidei ſubſtantiam ipſam non attinebat.

XXX. Extat apud eundem *dial.*3, aliud diſpenſationis ſpecimen, quæ Martino totius ſanctitatis ſacrario & placuit & diſplicuit. Communicavit enim Ithacianis Epiſcopus Martinus, *ſatius æſtimans ad horam cedere, quàm his non conſulere, quorum cervicibus gladius imminebat*. Et mox Angelus ad eum hoc ſe dolore conficientem, *Meritò Martine compungeris, ſed aliter exire nequiſti*. Itaque non jam diverſis alia & alia ſentientibus, ſed eidem ſibi diſſentienti, placuit diſplicuitque diſpenſatio. Quin & Angelus ita neceſſitatem excuſat, ut culpam incuſet tamen nonnullam. Immo & Deus ipſe ea videri poteſt non delectatus, nec tamen uſquequaque offenſus. Nam adhuc energumenos curabat Martinus, ſed *tardiùs & gratia minore*. Uſque adeo ambiguæ ſunt hominibus lineæ, ultra quas evagari diſpenſatio non debet. Et quamquam hæc ex Severo exempla ad diſciplinam magis, quàm ad fidem pertineant, ex illis nihilo ſequiùs diſpenſationum lubrica & impedita ratio declaratur. Et ſanè quamvis ad fidem ſpectet de Chriſto voluntatibus & de Spiritus Sancti Deitate ſententia: ad diſciplinam tamen magis referenda eſt ipſa fidei prædicationis moderatio, effuſior aut parcior, pro temporum & regionum modo. Unde utrumque ſecernens Nazianzenus *Orat.*44. *Qui Deum Spiritum Sanctum cenſent, divini prorſus viri ſunt, ac ſplendido animo præditi. Qui verò etiam appellant, ſiquidem apud probo judicio præditos auditores, ſublimes & excelſi ſunt. Sin autem apud abjectos & humi provolutos, non ſunt oiconomici: utpote qui luto margaritam, & imbecillæ auri tonitrui ſonitum, & Solem infirmis oculis, & lacte utentibus ſolidum cibum committant.*

XXXI. Cognatius tamen eſt rei, quam verſamus, Paſchalis ſecundi decretum, quo inveſtituras ſibi à rege Teutonico extorqueri paſſus eſt. Huic privilegio hæreſeos etiam dedecus impreſſere quidam magni nominis Præſules, quædam etiam Synodi. Alii vituperium hoc omne abſterſere. Quidam denique laudibus proſecuti ſunt. Unus Ivo hic prodibit & ſuæ & alienæ ſententiæ arbiter idoneus. Ita ergo ille *epiſt.* 233. *Eorum ſententiam qui inveſtituras laicorum defendere volunt, ſchiſmaticam judico. Nec iſta contra domnum Papam dico, quia quibuſdam literis mihi ſcripſit, ſe coactum feciſſe quod fecit, & adhuc prohibere quod prohibuit, quamvis quædam nefanda quibuſdam fandis ſcripta permiſerit. Et quia verenda patris debemus potiùs velare, quàm nudare, familiaribus & charitatem redolentibus literis admonendus mihi videtur, ut ſe judicet, aut factum ſuum retractet, &c. Si in hoc languore inſanabiliter ægrotaverit, non eſt noſtrum judicare de Summo Pontifice.* Et infrà *epiſt.* 236. ait ſe factum Papæ, *filiali charitate excuſare, &c. Hunc exceſſum ejus non tantùm non accuſamus, ſed dictante ratione approbamus. Si imminente ſtrage populi, paterna charitate, cum nonnullo vulnere ſuo ſe tantis periculis voluit objicere, ut majoribus morbis poſſet ſincera charitate ſubvenire.* Poſtremò illis exploſis, qui hanc hæreſin eſſe clamitabant, concludit, *Cum ea quæ æterna lege ſancita non ſunt, ſed pro honeſtate & utilitate Eccleſiæ, inſtituta vel prohibita; pro eadem occaſione ad tempus remittuntur, pro qua inventa ſunt: non eſt inſtitutorum damnoſa prævaricatio, ſed laudabilis, & ſaluberrima diſpenſatio.* Ut ne alios excutiam hac de re philoſophatos, uno in Ivone triplicem quendam advertere mihi videor ſententiæ gradum. Decretum enim Paſchalis appellitat primò nefandum, pudendum, retractandum: ni emendetur, inſanabilis ægrotationis documentum. Deinde ait illud filiali charitate excuſandum. Denique definit dictante ratione approbandum, utpote à paterna charitate, ad prævertendas populi ſtrages, à laudabili & ſaluberrima diſpenſatione profectum. Uſque adeo ubi rigor juris tantillum inflectitur, alternare neceſſe eſt hominum etiam ſapientum judicia, juſti temperamenti metas aliis longiùs protollentibus, aliis revocantibus. Conſultò prætermiſi, ut quæ ſuo ſuprà loco prolixiùs explanata ſit, Hormiſdæ Papæ diſpenſationem, circa unum ex Trinitate paſſum. Silentio ille ſtuduit, æquè ut Honorius. Sed par conſilium feliciùs illi, quàm huic ceſſit. Eodem privatæ curioſitatis impetu poſſit culpari Hormiſda, quo Honorius abſolvi. Sed delectet nos potiùs quædam ſapiendi ſobrietas, & judiciorum Eccleſiaſticorum ac ſynodalium religio, præſertim poſt tanta intercurrentium ſæculorum ſpatia, & his advectam condenſatamque caliginem.

XXXII. Utque ad gyrum Honorianæ controverſiæ me reflectam; conſimili diſpenſationi ſervire fingebatur Typus Conſtantis Imperatoris nomine publicatus: Ejus hæc erant verba, ut referuntur Conſult. 4. Conc. Later. ſub Martino Papa: *Quapropter ſancimus, nobis ſubjectos qui conſiſtunt in Orthodoxa fide, non habere licentiam invicem à præſenti, de una voluntate, aut una operatione, aut duarum voluntatum & duarum operationum qualemcumque proferre altercationem. Hæc autem ſancimus, nihil aliquid interficientes de piiſſimis dogmatibus, quæ à Patribus de diſpenſatione verbi dogmatizata ſunt.* Sancta Synodus dixit: *Relectus Typus bonum quidem intentum habere dignoſcitur; diſſonantem autem virtutem intentui continet. Bonum eſt namque proculdubio & omnibus timentibus Deum deſiderabile, cohibere diſſenſiones & altercationes pro cauſa fidei: ſed non eſt utile & bonum, cum malo deſtruere bonum, id eſt cum hæreticis Orthodoxorum Patrum verba & dogmata.* Et infrà rurſus præſtituto eo capite, à Sanctis Patribus duas & voluntates & operationes Chriſti prædicari, ajunt, *Propterea intentum quidem bonum exiſtentem Typi laudamus, ſed modum ab intentu diſſonantem averſamur.* Atqui Typo geminæ propè ſunt epiſtolæ Honorii: eo laudabiles, quòd paci conſulant: eo culpandæ, quòd operationes Chriſti duas vel unam jubentes ſileri, contumelioſæ ſint Sanctorum Patrum Senatui, qui duas ut naturas, ita voluntates & operationes uno calculo conſtituunt. Ideo nuſquam Martinus, nuſquam Lateranenſis Synodus, nec ullus deinceps Pontifex Honorii defenſionem aggreditur. In illum enim redundabat Typi damnatio. Qui verò è junioribus Theologis ejus & epiſtolas & famam tueri ſatiſegerunt, pia & ipſi intentione Honorii piam intentionem oſculati ſunt; ſed minùs rem aſpicientes, & poſt ſæcula tot interlapſa judicium tantæ litis inſtaurantes, multa fefellere, quæ Synodi ſextæ Patres fallere non potuerunt. Illos enim non latuit, Pontifices ipſos Romanos penè præiſſe, jam ſibi in anteceſſum conſenſiſſe in Honorii damnationem, dum defendere illum deſiſſent, dum ad Monothelitarum de eo duce blandientium ſibi jactantiam ſiluiſſent, dum denique Typum damnaſſent, exiguo ac penè nullo ab epiſtolis Honorii intervallo diſcretum. Et ſanè cum Typus, cum Sergii epiſtolæ complures tam propè ad Honorii ſcripta alluderent, & ſub ejus diſpenſationis umbra Monotheliticæ inſaniæ peſtes tamdiu aluiſſent, latiſſimèque jam effudiſſent: non ferè poterant non eodem hæc omnia mucrone Synodicæ cenſuræ transfigi.

XXXIII. Sed expendenda jam nobis ſunt verba Anaſtaſii Bibliothecarii, præfatione in ſua ad Joannem Diaconum collectanea: *Ad manus noſtras venire contigit Apologiam quarti Joannis Romani Pontificis pro Honorio Papa, à calumniatoribus impetito, quòd unam Domini noſtri JeſuChriſti tantùm ſcripſerit voluntatem. Quæ videlicet apologia ſatis hunc, ut reor, excuſabilem reddit, licèt huic ſexta Sancta Synodus quaſi hæretico anathema dixerit, & in Dei ſolius jam judicio poſitum reprobationis telo perfoderit. Cum hæreticus non ex erroris tantùm deceptione, quantùm ex electione non recta, & contentioſa pertinacia generetur. Quis autem erit, qui nobis interim dicat, utrum ipſe pro certo dictaverit epiſtolam, de qua illum anathematizandi fomitem calumniatores ſuſceperunt? Cum ex ſcriptoris vel indiſciplinatione, vel in Pontificem odio, quid contingere tale potuerit. Quamvis non ignoremus, docente S. Maximo in epiſtola ſua, quam Marino ſcripſit presbytero, ſanctiſſimum hanc ſcripſiſſe Joannem Abbatem.* Hactenus ſatis ſobriè ſapit Anaſtaſius. Ubi adverte unum ex Romanis Pontificibus apologiam pro Honorio texuiſſe Joannem, & quidem longè ante Synodum: non Severinum, non Theodorum, non Martinum, etſi huic objecta ſit occaſio & penè neceſſitas: non Eugenium, Vitalianum, Adeodatum, Donum: non Agathonem, etſi his magis liceret ante Synodum. Quod enim ait Agatho in epiſt. vel ſuggeſt. *Unde & Apoſtolicæ memoriæ prædeceſſores, ex quo novitatem hæreticam in Chriſti immaculatam Eccleſiam Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ præſules introducere conabantur, nunquam neglexere eos hortari atque obſecrando commonere, ut à pravi dogmatis hæretico errore, ſaltem tacendo, deſiſterent.* His verbis, *ſaltem tacendo*, diſpenſationem Honorii videtur ille quidem attingere, & commendare: ſed pleniorem ſanè, quàm unius & alterius verbuli apologiam, Honorii facinus deſideraret. Adverte 2. epiſt. Honorii controverſas evidentiſſimè ab Anaſtaſio demonſtrari, non Synodicas, non dogmaticas, non publicas, ſed privatas & penè furtivas; utpotè quas dubium ſit, an Pontifex ipſe dictaverit: utpotè quarum fortaſſis omnis error in unum refundi poſſet Scriptorem, qui protervia vel odio in Pontificem, ſuum in eas privatum virus eructaſſet. Itaque nec ſic erraſſet è Cathedra ſua definiens quid Pontifex. Adverte 3. longè excuſatius eſſe Honorio, quàm ejus epiſtolæ patrocinari. Nam Honorius potuit epiſtolam non dictaſſe, potuit de ea dictata pœnituiſſe, potuit ſequacem & morigerum ad monitoris ſiquis obtigiſſet verba animum geſtare. Facta hæc ſunt, non jura. In factis potuit Synodo per mendacia teſtimonia, vel per veracium teſtium penuriam imponi. Siquid ergo novæ lucis à novis exoriretur poſteà experimentis, poſſet non procaculus quiſque, ſed Synodus alia prioris Synodi retractare geſta, & ſi juberet veritas eliquatior, emendare. At ſcriptæ ſemel epiſtolæ judex idonea eſt Synodus Oecumenica, nec ibi locus eſt ſuperioribus effugiis.

XXXIV. Sed ultra evehitur & præter metas vehitur Anaſtaſius ibid. *Eſto & ipſe dictator extitit, quis hinc illum interrogavit? Quis intentionem inveſtigavit? Quis hunc corrigere voluit, & ille percontanti aut emendare volenti reſtitit? Præſertim cum in Evangelio illo in quo dicitur, Nolite judicare & non judicabimini, &c. nihil aliud præcipi magnis etiam magiſtris videtur, niſi ut ea facta quæ dubium eſt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Sunt quippe quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, cum bono & malo fieri poſſint de quibus temerarium eſt judicare, maximè ut condemnemus. Sed ne videamur tam ſanctam, tamque reverendam Synodum accuſare, vel temerè reprehendere, licere nobis opinamur de illa ſentire, quæ Sanctos Patres noſtros de Chalcedonenſi magna Synodo ſenſiſſe non ignoramus. Quorum unus ſanctus videlicet Papa Gregorius, uſque ad prolationem tantummodo Canonum hanc ſuſpiciendam fore ſignavit.* Addit & de ſecunda Synodo. Erubuit tantæ Synodo vir alioqui egregius, & effuſiorem licentiam patrocinio magnorum Pontificum excuſare laboravit. Incaſſum omnino: Nam adverte rurſum primò intentionem Honorii non excuſari tantùm, ſed & laudari poſſe, nec eo tamen clypeo deflecti poſſe ab eo meritæ damnationis jaculum. Et Typi enim intentionem laudavit, & Typum tamen ipſum damnavit cum Synodo ſua Lateranenſi Martinus. An ergo & Martinum, & Romanam Synodum iiſdem onerabit convitiis? Num per Martini contumelias Honorio conſultum volet? Si alterum cauſa cadere neceſſe eſt, ſatius eſt proſtratum jacere Honorium, quàm ſublimem & Chriſti martyrem deprimi Martinum. Si alterutri dedecus inurendum eſt, conducibilius eſt, pœnam debitam ille pertulerit, quàm hic intulerit indebitam. Adverte 2. nequaquam Honorii factum inter illa media referendum eſſe, quæ ad utrumlibet interpretantis gratia vel odio declinari poſſunt. Ita enim & Typi damnatio recantanda foret. Sed ut Synodus Romana de Typo cenſet, ita ſexta Synodus de Honorii epiſtolis, perverſum eſſe, nec unam, nec duas profiteri Chriſti voluntates & operationes, poſtquam Sancti Patres exertiſſimè duas vociferentur: poſtquam è duabus naturis duæ manifeſtiſſimæ effulgeſcant voluntates & operationes: poſtquam eo ambiguo ſilentio unius etiam, vel duplicis Chriſti naturæ profligata olim contentio recaleſcat; poſtquam non integra ampliùs res ſit, ſed jam Pharanita, jam Sergius, jam Cyrus vel apertè, vel inter has ambages unam & voluntatem & operationem deprædicent, totumque è baratro revehant Eutychetem. Adverte 3. inſulſiſſimam eſſe extremam Anaſtaſii, qua non Honorium, ſed ſeipſum tegit, defenſionem. Quod enim Romano Pontifici licet, num privato cuilibet, num prępterea cuiquam licebit, Oecumenicas retractare Synodos, & in eis aliqua ſuſpendere? Quod vel maximum eſt primæ Sedis decus atque ornamentum, id ſibi, id cuiquam communicatum volet Anaſtaſius, & viam ipſe aperiet licentioſæ Cenſorum catervæ, in ſacras Synodos impetum facturæ, intactumque nihil relicturæ? Adverte 4. nec Pelagium ipſum, vel Gregorium in dubium vocaſſe quidquam eorum, quæ à quarta Synodo pertractata ac finita fuerant: ſed quæ in controverſiam tracta poſt fuiſſe contenderunt, ea nequaquam à Chalcedonenſi Synodo, ſed poſt eam expletam à quibuſdam Epiſcopis agitata fuiſſe aſtruxere. Jam ergo Anaſtaſius non Pontificibus tantùm ſeſe æquiparat, ſed longo latoque præfert interſtitio. Illi ſiqua emendanda duxere, ea *poſt prolationem Canonum*, adeoque poſt finem Synodi actitata priùs excuſarunt, non à Synodo: hic *à ſancta & reverenda Synodo* ſtatutum præfatur, & mox emendat. Adverte 5. quæ in Græcam Synodum Anaſtaſius blaterat, ea ipſo inopino reſilire in ipſos Pontifices. Nam & Leo II. & Hadrianus II. negligentiam, proditionem, hæreſin Honorii confeſſi ſunt, atque execrati. Nec horum epiſtolas ullius impoſturæ ſuſpectas habuit Anaſtaſius, ſicut nec acta ſextæ Synodi. An ergo & hos Pontifices reos aget, tanquam temerè de intentione Honorii judicantes, & malè vertentes, quæ boni conſulere & poterant & debebant? Adverte 6. nec ipſi etiam Anaſtaſio curæ tantoperè fuiſſe, epiſtolam Honorii, quàm ipſum Honorium purgare. Et quæ in ejus defenſionem accumulat ex quarta & ſecunda Synodo repetitis exemplis, nec ea ipſa quidquam officere noſtræ ſententiæ. Nam recantatum nihil eſt de iis, quæ in quarta Synodo decreta fuerant, nempe ante prolatos Canones: & quæ de primatu Sedis Conſtantinopolitanæ in ſecunda Synodo fuerant ſtatuta, ea à Græcis tantùm tumultuariè magis, quàm ſynodicè fuerant acta, Occidentalibus tunc nec præſentibus, nec aſſentientibus, poſteà verò enixiſſimè diſſentientibus.

XXXV. Denique & Anaſtaſio & aliis Honorii patronis, ne Leonem rurſus, ne Hadrianū, ne ſingulos Rom. Pontif. ſed univerſos uno agmine conſtipatos objiciam: liber Pontificum qui inſcribitur *Diurnus*, in profeſſione Romani Pontificis, poſt cæteros hæreticæ novitatis architectos, Honorium etiam anathemate percellit: *Honorium qui pravis eorum erroribus favorem impendit.* Ubi convenienter antedictis, & accommodatè ad Leonis verba, conniventia magis, quàm hæreſis; vel & hæreſis, ſed ex conniventia Honorio impingitur.

FINIS.

2° Hs.
Thomas

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Thomassin, Louis, 1619-1695

Dogmatum theologicorum tomi tres

Bd.: 3

Venetiis 1730

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- 2 Th S 216 -3
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11205392-7